ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ।

ଦ

ଦ—ସ୍ପ—ଅଷ୍ଟାଦଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ; ତ ବର୍ଗର ଦ୍ୱିତୀୟବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ—The 18th consonant pronounced with the help of the teeth; corresponding to English 'th' as in 'bathe'.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅକ୍ଷରର ଉପର ଅଂଶ ଦହିନଉଡ଼ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଏ ଦୋଇଥିବା ପଲମ ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ଅବଧାନମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏହି ଅକ୍ଷରକୁ ଲେଖିବାକୁ ଶିକ୍ଷାଦେବା ସମୟରେ ଦହିନଉଡ଼ିଆ 'ଦ' ବୋଲି କହିଥାଆନ୍ତି ।]

ପ୍ର—ବିଶେଷଣବାଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଅର୍ଥ) ଦାତା; ଯେ ବ୍ୟ—(ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) A suffix meaning 'giver'.

[ଦ୍ର—ଦା ଧାତୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଏହି 'ଦ' ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଧନଦ, ତରଦ, ଜଳଦ, ବାରିଦ, କରଦ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଦା ହୁଏ । ଯଥା—ଧନଦା, ବରଦା, ମୋକ୍ଷଦା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସଂ. ବି. (ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପର୍ବତ—1. Mountain.

୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଦାନ—2. Gift.

୩ । ତ୍ୟାଗ—3. Act of relinquishing.

୪ । (ଦୋ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + ଭାବ. ଅ) — ଛେଦନ—4. Cutting.

୫ । ଭାଗ କରିବା—5. Dividing.

୬ । (ଦା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଦାତା—6. Giver; a bounteous man.

୭ । (ଦୋ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—7. Wife.

ସଂ. ବିଶ. (ଦୈ ଧାତୁ = ଶୋଧନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ) —ଶୁଦ୍ଧ — Pure; purified.

ଦେ. ବି. (ଶିଶୁବଚନ; ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ; ଓଡ଼ିଆ ଦୁଧର ସଙ୍କେତ)— ୧ । ମାତୃସ୍ତନ—1. Mother's breast.

୨ । ସ୍ତନ୍ୟ; ଦୁଗ୍ଧ—2. Milk from the mother's breast.

୩ । ଦଅ (ଦେଖ)—3. Da-a (See)

ଦେ. ଅ. (ଜମ୍ପିଦାଣ୍ଡ ଓ କଟକଅ; ସାଙ୍କେତିକ)—୧ । ଦଖଲ— 1. An abbreviation used to denote possession.

୨ । ଦଖଲକାର—2. An abbreviation for a person in possession.

(ଯଥା—୨୫ ନମ୍ବର ଜମି । ଦ । ରାମ ପରିଡ଼ା ।)

୩ । ଦକ୍ଷିଣ; ଦକ୍ଷିଣରେ—3. To the south.

(ଯଥା—ଏ ଜମିର ଚଉହଦରେ । ଦ । ମନୁ ବାରୁ ।)

ଦଅ—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜପା ଓ ତାସଖେଳରେ ଦଶବିନ୍ଦୁ ଥିବା କାଗଜ— Da-a The playing card having 10 points or tips on it.

ଦହଲା ଦହଲା

(ଦହ୍ନ, ଦଅଲ୍ଲା, ଦହଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଅଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦଣ୍ଡଃ) —ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ — Da-arda The chief door-keeper.

ଗରଗୋଟ ଅଟ୍ଟ ଦୁଇଳ ଜର
ଦଅଡ଼ ପରସ ଉଟ୍ଟି ଅବୋର । ପ୍ରାଚୀ. ନଳଚରିତ ।

ଦଅଣ—ଦେ. ବି—ମଥାଉଡ଼ିସ୍ଥ ଜାଲର ଘାଇରେ ବା ଅଗଟ୍ରେ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ାରେ ଗୋଡ଼, ମାଟି ବା ସୀସାଗୁଲି ମାଳଘର ବନ୍ଧା ଦୋଇ ଥାଏ—Da-ana A string at the fringe of a casting net in which pebbles, earthen or leaden pellets are stringed together.

Digitized by srujanika@gmail.com

‍ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ଼' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଢ' ଖୋଜିବେ; 'ରୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ରୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଦଅଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦମନକ)—୧ । ସୁବାସପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଶାକ-
Da-aṇā ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ —1. Artemisia Indica; Artemisia
(ଦଏଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Chinensis; Artemisia Latifolia;
ସଂ. ଦମନ, ଗନ୍ଧୋତ୍କଟ, ବ୍ରହ୍ମଜଟା Thyme.
दौना दवना
ତେ. ଦମନମୁ
দনা, দোনাশাক্

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ପକ୍ଷ ଛିନ୍ନ; କନ୍ଦପୃଷ୍ଠ ଶ୍ଳେଷ୍ମଶ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଜାତୀୟ ଗଛକୁ ଗୈରଦଅଣା ବୋଲାଯାଏ । ତହିଁର ସଂସ୍କୃତ ନାମ ନାଗଦମନକ, ବଙ୍ଗଳା ନାଗଦନା,—ତହିଁର ପତ୍ର ଚେପ୍ଟା ଓ କନ୍ଦପୃଷ୍ଠ ଦୀର୍ଘଶ୍ଳେଷ୍ମଶ; ତହିଁର ଇଂରାଜୀ ନାମ—Artemisia Vulgaris]

୨ । ସେବତୀଫୁଲ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ ଗଛ—
2. A kind of flower-plant like Rosa-Moschata.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ନାମବିଶେଷ—
(ଦଅଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A name given to females.

ଦଅଣା ଚୋରି—ଦେ. ବି—ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
Da-aṇā chori 'ଦମନକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ' ଯାତ୍ରା—Name of a
[ଦଅଣା ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇ—ଅନ୍ୟରୂପ] festival observed in the temples of Bishṇu on the 14th day of the lunar month of Chaitra.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ମଥୁରା ବିଜୟ କରିଥିବା ସମୟରେ କଂସର ଉଦ୍ୟାନରେ ପଶି ଦମନକ ବା ଦଅଣା ଗଛ ଚୋରି କରିଥିବା ଉପାଖ୍ୟାନର ସ୍ମାରକ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ଯାତ୍ରା କରାଯାଏ ଓ ସେଥିପାଇଁ ନାଗଦଅଣାକୁ ଚୋର ଦଅଣା ବୋଲାଯାଏ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଭଙ୍ଗାରପୁର ଓ ସୋରଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ଏହିଦିନ ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ଏହି ଯାତ୍ରା ହୁଏ ।

ପୂର୍ବକାଳରେ ଦମନକ ନାମକ ଜଣେ ଦୈତ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲା । ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍ ମତ୍ସ୍ୟରୂପ ଧରି ଦୈତ୍ୟକୁ କୂଳକୁ ଟାଣି ଆଣି ସଂହାର କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସୁଗନ୍ଧତୃଣ ଜାତ ହେଲା । ତହୁଁ ଭଗବାନ୍ ଏ ତୃଣକୁ ବନମାଳା ସହିତ ଧାରଣ କଲେ । ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ଉକ୍ତ ଦୈତ୍ୟ ନିହତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉକ୍ତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦମନକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ । ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ଦିନ ଲୋକମାନେ ଉକ୍ତ ତୃଣ ଆହରଣ କରି ଶ୍ରୀଭଗବାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି । ଏହା ଦଅଣାଚୋର ଯାତ୍ରା । ମଦନ ମୋହନ-ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।

ଦଅ ଦଅତୁ—ଗ୍ରା (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ) ଅ—ଦହ ଦହତୁ (ଦେଖ)
Da-a daatu Daha dahatu (See)

ଦଇ—ଗ୍ରା. ବି—(ସଂ. ଦଧି; ତୁଳ. ପ୍ରା. ଦହି, ଦଇ)—୧ । ଦହି; ଦଧି—
Dai Curd.
ଦହି
ଦଧି } —ଅନ୍ୟରୂପ
दई
दही

୨ । ଦୈତ୍ୟାରି, ଦୟାନିଧି ଆଦି ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—2. A name by which persons of the names of Daityāri and Dayānidhi are called.

ଦଇଆଳ—ଦେ. ବି (ଏହାର ପେଟ ଦଧିପରି ଶୁକ୍ଳ ଥିବାରୁ)—ଶାଖାଶ୍ରୟୀ
Daiāla ବର୍ଗରେ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—The Magpie robin;
ଦଇଯାଳ
ଦହିଆଳ
ଦୟାଳ
ଦୟାଳୁ } ଅନ୍ୟରୂପ
Copsychus Saularis; the Redstarts robin.
दोयेल; दयाल

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୧୦।୧୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଓ ପକ୍ଷର ଲମ୍ବ ସମାନ । ପୁଚ୍ଛ, ପକ୍ଷ ଓ ମୁଣ୍ଡ କଳା; ପେଟ ଧଳା । ଭୋର୍‌ରୁ ଏ ପକ୍ଷୀ ସରୁସ୍ୱରରେ ସିଁଟି ମାରେ; ମାଟି ଉପରେ ଦୌଡ଼ିଲା ବେଳେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଟେକିଥାଏ; ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷୀ ଧୂମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ।]

ଦଇଗୁଡ଼ୁ ଭାତ— ଦେ. ବି (ସଂ. ଅବ୍ୟୂଢ଼ାନ୍ନ)—ଅବ୍ୟୂଢ଼ାନ୍ନ (ଦେଖ)
Daigurḍu bhāta Abyūrḍhānna (See)
আইবুড়ো ভাত
(ଦଇବୁଡ଼ୁଭାତ, ଦଇବଡ଼ୁଭାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଇତ—ଗ୍ରା. ଓ. ପଦ୍ୟ ବି—୧ । (ସଂ. ଦୈତ୍ୟ) ରାକ୍ଷସ—
Daita 1. Demon.
(ଦଇତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏ ଲଙ୍କାଗଡ଼ରେ ଯେତେ ରହିଅଛନ୍ତି ଦଇତ
ଜୀବନେ ତାହାଙ୍କୁ ନ ରଖିବା ।
ବିଶ୍ୱନାଥ. ବିଚିତ୍ରରାମାୟଣ ।

୨ । (ସଂ. ଦୟିତ)—ପତି; ସ୍ୱାମୀ—2 Husband.
ସୁକୃଷ୍ଣାଙ୍ଗୀ ଦୟିତ, ରଚନାଙ୍ଗ ତ, ମୁଁ ତ ଦଇତ ଭାବେ—ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଦଇତା—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ—
Daitā A class of Sebaks of the Deity
(ଦଇତାପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) Jagannath.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶବର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାରାଜ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆଣିଥିଲେ, ଏମାନେ ତାହାଙ୍କ ବଂଶଧର ବୋଲି କଥିତ ।]

ଦଇତା ପଶୁପାଳକ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକ-
Daitā paśupālaka ବିଶେଷ—A class of Sebaks of the Deity Jagannath.

ଦଇତାରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦୈତ୍ୟାରି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Daitāri 1. A name of Bishṇu, the enemy
(ଦଇତ୍ୟାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) of the demons.
ଅହେ ଦୀନବାନ୍ଧବ ମାଧବ ଦଇତାରି—କୃଷ୍ଣସିଂ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୨ । (ନାମ) ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—
2. A name given to males.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଲଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଦଇତୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ସଂ. ଦୈତ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଦୈତ୍ୟା) ରାକ୍ଷସୀ—1. Demoness.
Daitunī

କଲ୍ପ ଅତ ଅପକାର ଦଇତୁଣୀ—ଘନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରଖୋଲ ।

୨ । (ସଂ. ଦଧି) ଦହି ବିକିବା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦହିବାଲି—
2. A woman selling curd.

ଦଇ ଦଇକା—ଦେ. ବ—ଦହିଦହିକା (ଦେଖ)—
Dai daikā Dahidahikā (See)

ଦଇନ(ନି)—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଦୈନ୍ୟ)—ଦୈନ୍ୟ; ବିନୟ; ବିନୀତ ନିବେଦନ—Supplication.
Daina (ni)
[ଦଇନି(ନୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ବୋଇଲ ଅତ ସ୍ନେହରେ,
ଦଇନ କରି ଜାହ୍ନରେ ।
ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମରତ୍ନିଗୀତା ।

ବିଣ—୧ । ଦୈନ୍ୟଯୁକ୍ତ—1. Supplicant.

ଇନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଜି ବରୁଣ ଅତ ଦେବେ ମାନ;
କରନ୍ତ ନତ. ହୁତ ହୋଇଣ ଦର୍ପିନ । କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ବିନମ୍ର—2. Humble.

ଦଇନ କରିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ବିନୀତଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
Daini karibā To supplicate; to pray.
(ଦଇନ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମାଏ ଯୋଏ କଲ ମୋତେ ଅନେକ ଦଇନ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ବୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଉରୁଭଙ୍ଗ ସ୍ତବ ।

ଦଇନ୍ୟ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଦୈନ୍ୟ)—ଦୈନ୍ୟ (ଦେଖ)
Dainya Dainya (See).

ଜଗ୍ନ ମୃତ୍ୟୁ ଶୋକ ଯେ ଦୌବଲ୍ୟ ଦଇନ୍ୟ ।
କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦଇବ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂ. ଦୈବ)—୧ । ଈଶ୍ୱର; ବିଧାତା—
Daiba 1. God; Providence.
(ଦଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୈବଯୋଗ—
ଦୈବ 2 Accident; chance.
ଦଇ ଦଇବ ୩ । କପାଳ; ଭାଗ୍ୟ—3. Luck.

ଦଇବକା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଦେବକୀ)—ଦେବକୀ (ଦେଖ)
Daibakī Debakī (See).

ଦଇବ ଘଟନା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦୈବଘଟନା)—ଦୈବଘଟନା (ଦେଖ)
Daiba ghaṭanā Daibaghaṭanā (See).
(ଦଇବା ଘଟନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଇବ ଚ୍ଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୃଷ୍ଟି ବହିର୍ଭୂତ; ଅସାଧାରଣ—
Daiba chhardā 1. Unusual; extraordinary.
(ଦଇବା ଚ୍ଛଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଗାଳିବିଶେଷ—ବିଧାତା ଯାହାର ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇଅଛି) ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ—
ହତଚ୍ଛାଡ଼ା 2. Unfortunate; unlucky.
ଦଇମାରା ୩ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ—3. Due to ill luck.

ଦରବଢ଼ଡା ସୋନି ବ୍ୟାଧ ଜପ୍ତଜଳ
ଧନ ଉଦ୍ଦ ଦେଇ ଜା ପାରେ କେ ଘୁଞ୍ଚାଇ—କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୪ । ଅଲକ୍ଷଣା; ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ—4. Evil-omened.

ଦଇବ ଚ୍ଛଡ଼ିବା—ଦେ.ବ—ବିଧାତା ପ୍ରତିକୂଳ ହେବା; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଘଟିବାର ଦୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବା—ଭଗବାନ ବିମୁଖ ହେଉଥିବା
Daiba chhārdibā Being god-forsaken; irony
ଦଇବ ମାରନା of fate; the fates frowning on a person.

ତୋତେ ରେ ଦଇବ ଅତ ଚଣ୍ଡାଳ ପାମର—ବ୍ରଧାନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

ଦଇବତ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ—ସଂ. (ଦୈବତ)—୧ । ଦେବ; ଦେବତା—
Daibata 1. Deity.

ବୋଇଲେ ଏମା ସର୍ବୁ ବୁଇ ଦରବତ
ଦକ୍ଷକୁ ଭାଦ୍ରାଙ୍କର ଦଣ୍ଡିଲ ଜଗତ—କୃଷ୍ଣଦିଂହ, ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—2 Chief or principal person.

ଯୋଗିଙ୍କର ଧରମଭରୁ
ସବୁଙ୍କ କୁଳ ଦରବତ—ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଚଦ୍ରୋଦସ୍ୱ ।

ଦଇବରେ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ଅ—ଦୈବାତ୍—Accidentally.
Daibare
ଦୈବାତ୍ ନଳଙ୍କର ପ୍ରେରିତ ଦଂଶ ଦରବରେ
(ଦଇବ ଯୋଗେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଡିଲ ଦନ୍ଦୁକ୍ରୀ ନଙ୍କାନା ଅଗରେ । କୃଷ୍ଣଦିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦଇବୀ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦୈବୀ)—୧ । ଐଶ୍ୱରିକ—
Daibī 1. Providential.
୨ । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତରୂପେ ଘଟିବା—2. Accidental.

ବ—୧ । ଦେବତା ପୂଜା ଆଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ—
1. Ceremonies or rituals to propitiate the Gods.
୨ । ଦୈବଘଟନା—2. Accident; Divine visitation.

କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଦୈବାତ୍)—ଦଇବେ (ଦେଖ)
Daibe (See).

ଦଇବେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ସଂ. ଦୈବାତ୍)—୧ । ହଠାତ୍—
Daibe 1. Suddenly.
ଦୈବାତ୍ ନଦନ ତହିଁ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ହୋଇଛ ଦରବେ ବେଶ୍ୟୁନ ଶୁଭେ ।
ଭୀଷ. ହୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସ୍ତବନ୍ତ ।

୨ । ଅକସ୍ମାତ୍; ଦୈବାତ୍; ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତରୂପେ—
2. By chance; unexpectedly;

ଯେ ଶସ୍ୟ ବିକା ବସ୍ତୁ ଲଭ
ଦରବେ ଯେ ଅବା ଘଟିବ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦଇଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଦଅ (ଦେଖ)
Dailā Da-a (See)
(ଦହିଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଉ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ଦେବ)—ଦେଉ (ଦେଖ)
Dau Deu See)

ଦଉଁରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦଉଡ଼ା; ରଜ୍ଜୁ—
Dauṁrī Rope.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଉଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ପଳାୟନ; ସଂ. ଧୋରଣ)—
Daurda ୧ । ଶୀଘ୍ର ଗତି କରିବା; ଧାଇଁବା—
ଦୌଡ଼ 1. Running; going swiftly
ଦଉଡ଼; ଦୌଡ଼ ୨ । ଧାଉଡ଼ି; ଧାଉଡ଼ି—2. Race.
୩ । ଶୀଘ୍ରଗତିରେ ଯାତାୟାତ କରିବା—
3. Swift coming to and going back from a place.

ଘୋଟାରେ ପଡେ ନଉଁ, ଅନ୍ ତୋ ଦୁଇମରୁ ନଖୁଣ ଦଉଡ଼ରୁ ରହିଲୁରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଘତଶ୍ଳ ପ. ଗୀତ ।

୪ । ଦଉଡ଼ିବା ବେଳେ ପାଦଦ୍ୱୟର ଗତି ପର ପାଦଗୁଳନସ୍ ବଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମ—4. A kind of physical exercise in which the legs are moved swiftly.
୫ । ଶେଷ ସୀମା—5. Limit.
(ଯଥା— ତା ବୁଦ୍ଧିର ଦଉଡ଼ କେତେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯିବ ।)
୬ । ଉପର୍ଯ୍ୟପର ଚେଷ୍ଟା—6. Striving; repeated endeavour.

ଦଉଡ଼ ଧାପଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ରୁତ ଧାବନ)—୧ । ଇତସ୍ତତଃ
Daurda dhāparda ଦଉଡ଼ିବା; ଧାଁ ଧପଡ଼; ବେଗରେ ଗତି
(ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—1. Race; running
ଦୌଡ଼ଧାପ about; running hither and
ଦୌଡ଼ଧୂପ, ଦାଡ଼ଧାପଡ଼ thither.
୨ । ଅନବରତ ଶ୍ରମ ଓ ଅଙ୍ଗଗୁଳନସାଧ୍ୟ କର୍ମ—
2. Engagement in a toilsome task or a task necessitating constant movements.

ଦଉଡ଼ ଧାପଡ଼ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଏଆଡ଼େ ସେଆଡ଼େ ଧାଇଁବା—
Daurda dhāparda karibā 1. To run hither and
ଦୌଡ଼ଧାପ କରା thither.
ଦୌଡ଼ଧୂପ କରନା ୨ । ଅନବରତ ବା ଅବଶ୍ୟାନ୍ତରୂପେ କର୍ମ କରିବା—
2. To toil ceaselessly.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼ ଓ ପରିଶ୍ରମ କରିବା—
3. To actively engage in making preliminary arrangements for any thing.

ଦଉଡ଼ ବତୀ—ଦେ. ବ—ବାଣରେ ନଅଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଉହାଁରେ ଖଞ୍ଜା
Daurda batī ଦୋଇଥିବା ବାରୁଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକପ୍ରକାର ଲମ୍ବ ବଳତା—
ପଲତେ A long fuse attached to fireworks.
ଫଳୀତା [ଦ୍ର—ବାଣରେ ଦଠାତ୍ ନଅଁଲ୍ଗି ଡାଢ଼ା ଫୁଟିଲେ ବା ନଅ ଧରିଲେ ଯାଖରେ ଥିବା ଲୋକ ଘୋଡ଼ ହୋଇ ମରିବ, ସେଥିପାଇଁ ବାଣରେ ଦଉଡ଼ିବତ୍ତା ଝଞ୍ଜା ଥାଏ । ବାଣୁଆଁ ସେ ବତ୍ତାରେ ନଅଁ ଲଗାଇ ଦେଇ ବାଣ ନକଟରୁ ଦଉଡ଼ି କର ଦୂରକୁ ପଳାଏ ଓ ଦଉଡ଼ି ବତ୍ତା ଜଳି ଜଳି ବାଣରେ ନଅଁ ଧର ବାଣ ଫୁଟିଲା ବେଳକୁ ବାଣୁଆଁ ଖଣ୍ଡଦୂରରେ ଛଡ଼ା ହୋଇ ନରିପଦ ହୁଏ ।]

ଦଉଡ଼ି ଲିଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । କ୍ରମାଗତ ଧାଇଁବା—
Daurda lagā(ge)ibā 1. To continue to run.
ଦଉଡ଼ି ମାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଘନଘନ
ଦଉଡ଼ି ଦେବା } ଯାତାୟାତ କରିବା—
ଦୌଡ଼ଦେଓଆ 2. To visit a place very often.
ଦୌଡ଼ମାରନା ୩ । ଦଉଡ଼ିବା; ଧାଇଁବା—3. To run.

ଦଉଡ଼ା—ଦେ ବ.—୧ । (ସଂ. ଦ୍ରୁ ଧାତୁ) ଧାଇଁବା; ଧାବନ—
Daurdā 1. Race; running.
ଦୌଡ଼ ୨ । (ସଂ. ଡୋରକ, ଦୋରକ) ରଜ୍ଜୁ—
ଦୌଡ଼ 2. Rope; string.
ଦଉଡ଼ା; ଦଉଡ଼ି ୩ । ଫାଶି ଲଗାଇବା ଦଉଡ଼ି—
ଡୋରି; ରସ୍ସୀ 3. A rope for hanging a person.
ଦୋବରା ଗ୍ରା—୧ (ସଂ.ଦ୍ୱିବାର) ଦୋଓଡ଼ା; ଦିନରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର
ଦୋବାରା ଭୋଜନ—1. Second or afternoon meal during the day.
୨ । ଦୋଓଡ଼; ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର—2. Second time.
୩ । ଦୁଇଥର; ଦୋବାର୍—3. Twice; two times.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଯୁଆଳରେ ଇଶ ବା ଦଣ୍ଡାକୁ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି; ଲଙ୍ଗଳଦଉଡ଼ା—A rope for tying the shaft of a plough or cart with the yoke.

ଦଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ଦଉଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Daurdā(rḍe)ibā The causative form of
ଦୌଡ଼ାନ Daurdibā);
ଦୌଡ଼ାନା ୧ । ଅନ୍ୟକୁ ଦଉଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରଯୁକ୍ତ କରିବା—
1. To cause another to run.
୨ । ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ଘୋଡ଼ାକୁ ଶୀଘ୍ରଗତି କରାଇବା—
2. To run a horse.
୩ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ସେଠାରୁ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ଆଣିବା ପାଇଁ ଲୋକ ପଠାଇବା—
3. To send a man to run to a place to fetch something or some news.
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ବାରମ୍ବାର ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ କହି ବିରକ୍ତ କରିବା—4. To harass a person by asking him to come and go repeatedly.
(ଯଥା—ମୋତେ ମୋ ପାରୁଣାଙ୍କ ଦେବେ ବୋଲ କହି ସାଆନ୍ତ ମୋତେ ମାସେ ହେଲା ଏଠାକୁ ଦଉଡ଼ାଉଛନ୍ତି; କନ୍ତୁ ମୋ ପାରୁଣା ଆଜ୍ଞାକେ ଦେଉନାହାନ୍ତି ।)

ଦଉଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କି.—ଆପଣା ବେକରେ ଫାଶି ଦେବା—
Daurdā debā To hang one's self by a rope.
ଗଳାୟ ଦଡ଼ି ଦେଓୟା **गलामे रस्सी लगाना**
[ଦଉଡ଼ା ଲଗା(ଗେ)ଇବା, ଦଉଡ଼ି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଡୋରକ; ଦୋରକ)—ଦୌଡ଼ା; ରଜ୍ଜୁ—
Daurdi Rope.
ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ହେବା ପରିଚିତ ।
ରସ୍ସୀ, ଡୋରି କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ. ୪୨ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧। ରଜ୍ଜୁନିର୍ମିତ (ଯଥା, ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟ)—
Daurdiā 1. Made of rope.
ଦଡ଼ିର ୨। ତନ୍ତୁମୟ—
ରସ୍ସୋକା 2. Fibrous.
ଛୁଟେଣସ ୩। ଦଉଡ଼ି ପରି ତେମଡ଼ା—
ଦୌଡ଼କର ଆଓ 3. Tenacious like a rope.
(ଦଉଡ଼ି ଯା—ବିପଶ୍ଚାତ) କ୍ରି. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଧାଇଁ ଆସ—
(ଦଉଡ଼ି ଆସ—ଆଦରାର୍ଥକ) (you) Come running.

ଦଉଡ଼ି ଗଣ୍ଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବି.—(ସଂ. ଡୋରକ+ଗ୍ରନ୍ଥି)—
Daurdi ganṭhi ଗଡ଼ଜାତରେ କନ୍ଧ ବା ଭୂୟାମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବା ପାଇଁ ଦରସ ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏକ ପ୍ରକାର ଗଣ୍ଠିଆ ଦଉଡ଼ି—A string with a number of knots which is sent from village to village amongst the Kandhas or Bhūyāñs, as a signal that they should assemble at a particular place on the expiry of as many days as there are knots.

[ଦ୍ର—ଭୂୟାଁ ଓ କନ୍ଧମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ ଏକତ୍ରିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଯେତେଦିନ ପରେ ମେଳ ହେବ, ସେତିଏ ଦଉଡ଼ିରେ ସେତିକି ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରେ ଟାଙ୍ଗି ଗ୍ରାମରୁ ଗ୍ରାମାନ୍ତରକୁ ପଠାଯାଏ। ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ସେ ଦଉଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲେ ସେ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ତାହାର ମର୍ମ ବୁଝି ସାର ସେ ଗଣ୍ଠିକୁ ଅନ୍ୟଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି। ଏହାକୁ ଗଣ୍ଠି ଫେରାଇବା କହନ୍ତି।]

ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ ଓ ଅସମାପିକା କ୍ରି.—ଧାଇଁ ଧାଇଁ କର—
Daurdi daurdi Running; hurrying.
(ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ିକା ଅନ୍ୟରୂପ)
ଛୁଟତେ ଛୁଟତେ **ଦୌରଦୌରକେ**

ଦଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଦ୍ରୁଧାତୁ=ପଳାଇବା) ୧। ଧାଇଁବା—
Daurdibā 1. To run.
ଦୌଡ଼ା **ଦୌଡ଼ନା; ଦଉରନା** ୨। ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
2. To try.

ପୁଣି ସେ ବଦଅ ମାରିମୋନ କଲେ
ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଜାବ ନେବାପାଇଁ ଦଉଡ଼ିଲେ। କୃଷ୍ଣଚଂଦ. ମହାଭାରତ. ଦର୍ଭ

[ଦଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ୩। (ମନ, ଚକ୍ଷୁ)ଲାଳାୟିତ ହେବା—
3. To be hankering after.

ଚଉ ମୋ ସହିଁ ଦଉଡ଼ି ଥାଇ। ଦଇତୁର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାଟି ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆସିବା, ଯାଇବା, ଥିବା କ୍ରିୟାମାନଙ୍କ ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ।]

ଦଉଡ଼ି ଝାଙ୍ଗିବା—ଦେ କ୍ରି—୧। ଶ୍ଲେଷ ଓ ସରୁ ଦଉଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କର
Daurdi bhāṅgibā ବଳ ଗୋଟିଏ ମୋଟା ଟାଣୁଆ ରଜ୍ଜୁ ତିଆର
ଦଡ଼ିଭାଙ୍ଗା **ରସୀବଟନା କରିବା**—1. To twist a strong and thick rope with many slender and weak strings.

୨। ଝୋଟ, କଡା ପ୍ରଭୃତିକୁ ବଳ ଦଉଡ଼ିରେ ପରସ୍ପର କରିବା—
2. To twist or weave a rope from a fibrous substance.

ଦଉବାରିକ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଦୌବାରିକ)—ଦୌବାରିକ (ଦେଖ)
Daubārika Dauvārika (See)

ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ବୋଇଲେ ଦେ ଦଉବାରିକ
ନ ବୁଝି ବୁହ ମୋତେ ବୋଲୁକୁ ବାଳକ। କୃଷ୍ଣଚଂ.ମହାଭାରତ. ସଭା।

ଦଉରା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଡୋରକ)—ଦଉଡ଼ା; ରଜ୍ଜୁ—
Daurā Rope.
ଦାୟରା **ଦୌରା** ବୈ. ଦେ. ବ (ଆ. ଦୌର୍=ପରିଭ୍ରମଣ)—ଦ୍ୱାଇକୋର୍ଟ ଓ ସେସନ୍ ଜଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୁରୁତର ଅପରାଧମାନଙ୍କ ବିଚାର—
Sessions.

[ଦ୍ର—ଗୁରୁତର ଅପରାଧଘଟିତ ସେସନ୍ ମୋକଦ୍ଦମାମାନ ବିଚାର କରିବାପାଇଁ ସେସନ୍ ଜଜ୍‌ମାନେ ଅପରାଧ ଘଟିଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ସେହିଠାରେ କେତେଗୁ କରି ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରନ୍ତି।]

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗସ୍ତ—Tour.

ଦଉରା ଅଦାଲତ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ସେସନ୍ କୋର୍ଟ; ଗୁରୁତର ଅପରାଧ
Daurā adālat ବିଚାର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜଜ୍ କୋର୍ଟ—
ଦଉରା କୋର୍ଟ
ଦଉରା କୋର୍ଟ } ଅନ୍ୟରୂପ Sessions Court.
ଦାୟରା ଅଦାଲତ **ଦୌରା ଅଦାଲତ**

ଦଉରା କେଶ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଦଉରା ଓ ଇଂ କେଶ୍)—ସେସନ୍
Daurā kes କୋର୍ଟରେ ବିଚାର କରାଯିବା ମକଦ୍ଦମା—
(ଦଉରା ମକଦ୍ଦମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Sessions Case.
ଦାୟରା ମୋକଦ୍ଦମା [ଦ୍ର—ନରହତ୍ୟା, ଭ୍ରୂଣହତ୍ୟା, ଡକାୟତି ଆଦି
ଦୌରାମୁକଦ୍ଦମା ଗୁରୁତର ଅପରାଧଘଟିତ ମକଦ୍ଦମାମାନଙ୍କୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଆଦି ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବିଚାରକମାନେ ବିଚାର ନ କରି ସେମାନ ସେସନ୍‌କୋର୍ଟ, ହାଇକୋର୍ଟ ଆଦିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଚାର କରାଯାଏ।]

ଦଉରା ଜଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଦଉରା ଓ ଇଂ. ଜଜ୍)—ଗୁରୁତର
Daurā jaj ଅପରାଧ ବିଚାରକାରୀ ଜଜ୍—Sessions Judge.
ଦାୟରା ଜଜ **ଦୌରା ଜଜ**
[ଦଉରା କୋର୍ଟ୍(ଟ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦଉରା ବିଚାର—ଦେ. ବ(ଆ. ଦୌର୍+ସଂ. ବିଚାର)—ସେସନ୍ ଜଜଙ୍କ
Daurā bichāra ଦ୍ୱାରା ଗୁରୁତର ଅପରାଧର ବିଚାର—
ଦାୟରା ବିଚାର **ଦୌରା ବିଚାର** Sessions trial.

ଦଉରା ସୁପର୍ଦ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଗୁରୁତର ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ
Daurā suparda ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଚାର ନିମନ୍ତେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଦଉରା ସୋପର୍ଦ } ସେସନ୍ କୋର୍ଟକୁ ପ୍ରେରଣ—Commitment
ଦଉରା ସପ୍ତର୍ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ to Sessions.
ଦାୟରା ସୋପର୍ଦ **ଦୌରାସୁପର୍ଦ**

[ଦ୍ର—ନରହତ୍ୟାଦି ଗୁରୁତର ଅପରାଧମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନରେ ଦୁଇବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କାରାବାସଠାରୁ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ବା ଫାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଣ୍ଡର ବିଧାନ ଅଛି। ସେଉଁ ଅପରାଧମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଇ-ବର୍ଷରୁ କମ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ଅଛି ସେମାନ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଚାର କରାଯାଏ। ତଳ ଗୁରୁତର ଅପରାଧମାନ ଦଉରା ଜଜ୍ (ସେସନ୍ ଜଜ୍)

Digitized by srujanika@gmail.com

ବା ହାଇକୋର୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାର ବଶୁର କରିଯାଏ । ଦଉରୀ କେଶ୍‌ରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କୋର୍ଟରେ ପ୍ରଥମେ ମୁଦେଇ ପକ୍ଷରୁ ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରମାଣ ଗୃହୀତ ହୁଏ ଓ ସେବେ ଆସାମୀ ଉକ୍ତ ଅଭିଯୋଗ କରିବାର ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରମାଣ (Prima facie evidence) ମିଳେ ତେବେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଉକ୍ତ ଆସାମୀକୁ ଦଉରୀ ସୁପର୍ଦ୍ଦ (Commitment to the Sessions) କରନ୍ତି ଓ ଦଉରୀ ଜଜଙ୍କ ପାଖେ ମୁଦେଇ ତରଫରୁ ଉପସ୍ଥାପିତ ସାକ୍ଷୀ ଓ ପ୍ରମାଣ ଏବଂ ମୁଦାଲ୍ଲା ତରଫରୁ ଉପସ୍ଥାପିତ ସଫେଇ ସାକ୍ଷୀ ଓ ପ୍ରମାଣ ଗୃହୀତ ହେବାଦ୍ୱାରା ଦଉରୀ ବଶୁର କରାଯାଏ । ଦଉରୀ ବଶୁରବେଳେ ଦଉରୀଜଜ୍‌ଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପରାମର୍ଶ ଦେବାପାଇଁ କେତେଜଣ ଆସେସର୍ ବା ଜୁଏ୍ଟ ବସନ୍ତି । ସେମାନେ ମୁଦେଇ ଓ ମୁଦାଲ୍ଲା ପକ୍ଷରୁ ଉପସ୍ଥାପିତ ପ୍ରମାଣମାନ ଶୁଣି ଆସାମୀ ଦୋଷୀ ବା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ମତ ଦିଅନ୍ତି । ଆସେସର୍‌ମାନଙ୍କ ମତ ଜଜ୍ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଜୁଏ୍ଟମାନଙ୍କର ଘଟଣାଘଟିତ ପ୍ରମାଣ ବିଷୟକ ମତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଦଉରୀ ଜଜ୍ ବାଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଜୁଏ୍ଟଙ୍କ ମତ ସଙ୍ଗେ ଜଜଙ୍କ ମତ ନ ମିଳିଲେ ଜଜ୍ ଏହା ହାଇକୋର୍ଟକୁ ରଫେର୍ କରନ୍ତି ଓ ହାଇକୋର୍ଟଙ୍କ ମୀମାଂସା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶେଷ ମୀମାଂସା ହୁଏ]

ଦଉରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା ଇଉର ବ (ଫ. ଡୋରକ)—
Dauri etc) ଦଉଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Daurdi etc (See).

ଦଉଲ—ଗ୍ରା (ଇଉର) ବ (ଫ. ଦେବାଲୟ)—ଦେଉଳ—
Daula Temple.

ଦଉଲତ—ବୈଦେ. ବ—ଦୌଲତ (ଦେଖ)
Daulata Daulata (See).

ଦଏର୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ. ଦଶ୍; ଭୁଲ. ନଏଦ୍=ନଦୀ, ଖଏନ୍=ଖଣି, ଗ୍ୱଏଡ୍=ଗ୍ରାମ)।
Daer
୧। କେନାଲ୍—1. Canal.
୨। ଖାଇ—2. Moat; ditch

ଦଂଶ—ଫ. ବ (ଦନ୍ଶ୍ ଧାତୁ=କାମୁଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Damśa ୧। ବନମକ୍ଷିକା; ଡାଉଁଶ—1. A gadfly.
୨। (+କରଣ. ଅ)—ଦନ୍ତ—
2. Fang; tooth.
୩। ସାଞ୍ଜୁ—3. Armour.
୪। କାମୁଡ଼—4. Sting of an insect.
୫। ସଣ୍ଡୁଆସି—5. Pincers.
୬। (ଭାବ. ଅ)—ଦୋଷ—6. Fault.
୭। ଦଂଶିବା; କାମୁଡ଼ିବା; ଦଂଶନ—
7. Biting; a bite.
ଯେଉଁସବୁ ସେ ସାତ ହଜା ଉକ୍ତ ଦଂଶ—କୃଷ୍ଣଦଂଦ. ମହାଭାରତ. ବନ।
୮। ଖଣ୍ଡନ—8. Cutting.
୯। (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୁକୁର—9. A dog.
୧୦। ପୋକ—10 Insect.
୧୧। (+ଭାବ. ଅ) କାମୁଡ଼ି ମାରିବା—
11 Stinging (M W.)
୧୨। (+କର୍ମ. ଅ) କାମୁଡ଼ା ସ୍ଥାନ; ଦଂଶ ସ୍ଥାନ—
12. The place bitten (M. W.)
୧୩। (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ସ୍ୱଗାସ୍ୱାଦ—
13. Pungency (M. W.)
୧୪। (+ଭାବ. ଅ) ସାପ କାମୁଡ଼ା—
14. Snake-bite (M. W.)
୧୫। ମଣିରତ୍ନାଦରେ ଲକ୍ଷିତ ଦୋଷ—
15 A flaw in a jewel (M. W.)
୧୬। (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ମଶା—16 Gnat (M. W.)

ଦଂଶକ ଫ. ବଶ (ଦନ୍ଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଦଂଶନକାରୀ; ଯେ କାମୁଡ଼େ—Biting; stinging.
Damśaka
ବ—୧। ଡାଂଶ—1. Gadfly
୨। ମଶା—2. Gnat.
୩। ସାପ—3. Snake

ଦଂଶନ—ଫ. ବ (ଦନ୍ଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧। ଦନ୍ତାଘାତ; କାମୁଡ଼ା—1 Biting.
Damśana
୨। ନାକୁଡ଼ି ମାରିବା—2 Stinging.
୩। (+କରଣ. ଅନ) ବର୍ମ, ସାଞ୍ଜୁ—
3. Armour; coat of mail.

ଦଂଶ ଭୀରୁ—ଫ. ବ (*ମୀ ଭନ୍; ଦଂଶ+ଭୀରୁ, ଯେ ଡାଉଁଶକୁ ଡରେ)
Damśa bhīru ମହିଷ—A buffaloe.

ଦଂଶମୂଳ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଂଶ ଜନ୍ମନ୍ତି ମୂଳରେ ଯାହାର; ସଜନା ଗଛରେ ବହୁତ ସମ୍ଭାଳୁଆ ଗୋଟ ଜନ୍ମିବାରୁ)—
Damśamūla ସଜନାଗଛ—Hyperathera Morunga (tree).

ଦଂଶା—ଫ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦଂଶ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧। କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଂଶ—
Damśā 1. Small gadfly.
୨। ମଶା—2. Gnat.
୩। ମାଛି—3. A fly
ଦେ. ବ—ଦଂଶନ—Stinging; biting

ଦଂଶିତ—ଫ. ବଶ (ଦନ୍ଶ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଦଂଶି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Damśita ୧। ଦଷ୍ଟ; ଯାହାକୁ ଦଂଶନ କରା ଯାଇଅଛି—
1. Bitten; stung.
୨। (ଦଂଶ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ) ବର୍ମିତ, ବର୍ମବିଶିଷ୍ଟ; ସାଞ୍ଜୁପରିହିତ—Equipped with armour; mailed

ଦଂଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଦନଶ୍, ଧାତୁ)—୧। ଡଂଶିବା; କାମୁଡ଼ିବା—
Damśibā 1. To bite.
ଦଂଶା; ଦଂଶାନ ୨। ଦନ୍ତରେ ଆଘାତ କରିବା—
ଡଂଶନା 2. To strike with the fangs.
ଉତ୍ତର ଓ ପୂର୍ବର ବାପଙ୍କ ଦଂଶିଲେ—କୃଷ୍ଣଦଂଦ. ମହାଦ୍ରୋଣ. ଅଶ୍ୱ।
୩। ନାକୁଡ଼ି ମାରିବା—3. To sting.

ଦଂଶୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦଂଶ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡାଉଁଶ—
Damśī 1. Small gadfly.
୨। ମଶା—2. Gnat; mosquito.
୩। ମାଛି—3 A fly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଂଷ୍ଟ୍ର—ସଂ. ବ (ଦନ୍ଶ୍. ଧାତୁ + କରଣ. ତ୍ର)—ଦାନ୍ତ—
Damshtra Tooth; tusk; fang.

ଦଂଷ୍ଟ୍ରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦଂଷ୍ଟ୍ର + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ) ୧ । ବଡ଼ ଦାନ୍ତ—
Damshtrā 1. Large tooth; tusk
୨ । ବିଷଦାନ୍ତ—2. Fang

ଦଂଷ୍ଟ୍ରାବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦଂଷ୍ଟ୍ରାବତ୍ ଶବ୍ଦ; ପୁଂ. ଦଂଷ୍ଟ୍ରାବାନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ—ଦଂଷ୍ଟ୍ରାବତ୍ତା)—ବଡ଼ ଦାନ୍ତବଶିଷ୍ଟ—
Damshtrābanta Having large teeth or tusks

ଦେଲେ ବଳଃ—ଦଂଷ୍ଟାବନ୍ତ ସେନ ବନ୍ୟଃକରେ—ସ୍ୱଧାନାଥ. ଉଷା ।

ଦଂଷ୍ଟ୍ରାୟୁଧ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ; ଦଂଷ୍ଟ୍ର + ଆୟୁଧ)—ବାରୁ; ବରାହ—
Damshtrāyudha Wild boar.

ଦଂଷ୍ଟ୍ରାଳ—ସଂ. ବିଣ (ଦଂଷ୍ଟ୍ର + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥେ. ଳ) ଦନ୍ତା; ବଡ଼ଦାନ୍ତ-
Damshtrāla ବିଶିଷ୍ଟ—Having large teeth or tusks.

ଦଂଷ୍ଟ୍ରୀ—ସଂ ବି (ଦଂଷ୍ଟ୍ରା + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥେ ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବରାହ
Damshtrī 1. Boar

ଦକଦକ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦଗ୍ଧ; ତୁଳ. ଆ. ଦଗ୍‌ଦଗା = ଉତ୍ତପ୍ତ)—
Dakadaka ୧ । ଧକ୍ ଧକ୍; ଦହକରେ ଜଳିବା (ନଆଁ)—ଦଗଦଗ, ଧଡ଼ପଡ଼, ଧୁକ୍‌ପୁକୁନି 1. Blazing (fire).
ଦ୍ରୁଦ୍ରୁ, ଦ୍ରଗଦ୍ରଗ ୨ । ଭୟରେ କମ୍ପିତ (ଶରୀର)—
2 Palpitating (heart).

ଦକଦକ ହେଉଛି ମୋର ହୃଦୟ । କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

୩ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ; ଭୀତ—3. Frightened; alarmed

ଭାରା ଶୁଣି ପାଣ୍ଡୁ ହଇଲ ସେନାଯାକ
ମଲଇଁ ବୋଲଣ ହୋଇଲେ ଦକଦକ । କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୪ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—4. In doubt.

୫ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ; ଚିନ୍ତିତ—5. Agitated; anxious; uneasy; careworn.

ବ— ୧ । ହୃଦୟର ଜ୍ୱାଳା—1. Anxiety
ଦଗଦଗି ୨ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା—2. Mental agitation.
୩ । ଭୀତି—3. Fright; terror.

ଦକଦକିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଚିନ୍ତାକୁଳ—
Dakadakiā 1. Anxious;
ଦକଦକେ ୨ । ହୃଦୟରେ ଭୀତି ଉତ୍ପାଦକ—2. Frightening; causing palpitation of heart.
୩ । ଯେଉଁ ଘାଆ ଆଦ ବହୁତ ପାଚିଯାଇନାହିଁ—
3. Fiery (ulcer).

ଦକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦହ ଧାତୁ; ତୁଳ. ଆ. ଦଗ୍‌ଦଗା = ଉତ୍ତପ୍ତ)—
Dakā ୧ । ଭୟ; ଶଙ୍କା—1. Fear; dread.
ଧୋକା, ଦକଦକା ଚଢ଼ର ପାଖରେ ଦନ୍ତ ପଡ଼ିବା
ଦ୍ରଗଦ୍ରାହଟ ଚଲାଇବାକୁ ହେବାରୁ ମୋ ଦକା । କବମୂର୍ଯ. କବଦାକଲ୍ଲୋଳ ।
୨ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା; ଚିନ୍ତା—2. Anxiety

ଯେଣେ ଚଲେ ଥାଉ ମନା ତୋର ଦକା । ଦାଶରଥି. ତୁଳବହାର ।

୩ । ଧୋକା; ଭୟସଂଶ୍ରିତ ସନ୍ଦେହ—3. Apprehension.

ଦକା(କେ)ଇବା—ଦେ କ୍ରି—ଭୟ ଜାତ କରାଇବା—
Dakā(ke)ibā To produce dread; to frighten.

ସାବଡ଼ାନ ପାଣିରେ ଚଳ କାନ୍ଥ ବୋପରେ ଦ୍ୱଲଇ ।
ଡରାନା ଅନନ୍ତଚନ୍ଦ୍ର. ଭକ୍ତ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ।

ଦକାନ୍ ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ତୁଳ. ବ. ଦୁକାନ୍)—
Dakān ଦୋକାନ—Shop.

ଦକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବେଗବାନ୍ ହେବା—
Daksh (root) 1. To have speed.
୨ । ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା—2. To grow; to increase.

ଦକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Daksha ୧ । ସମର୍ଥ—1. Capable; able.
(ଦକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିପୁଣ—2. Expert; dexterous.
୩ । ପଟୁ—3. Skilful.
୪ । ଶୀଘ୍ରଜ; ଚତୁର—4. Clever
୫ । କର୍ମକୁଶଳ; ପ୍ରତିବାଜ—5. Active; brisk,
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦକ୍ଷିଣ)—ଦକ୍ଷିଣ; ଡାହାଣ—Right.

ଦକ୍ଷିଣ ଭୁଜ ଅଗ୍ନି ଶୁଚିର ସନ ଘନ ଦେଖି ।
ଭୂତ. ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ।

ସଂ. ବ—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତର ବୁଢ଼ା-ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ଜାତ ପ୍ରଜାପତିବିଶେଷ—
1. Name of a son of Brahmā said to have been born of his right thumb.

[ଦ୍ର—ଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଜାପତି; ପାର୍ବତୀ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ସତୀ ନାମରେ ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ଥିଲେ । ଦକ୍ଷକନ୍ୟା ଉଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

୨ । ଶିବଙ୍କ ବାହାନ ବୃଷ—2. The bull which is said to carry the God Siba on its back.
୩ । କୁକୁଡ଼ା—3. Cock.
୪ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—4. Name of a tree.

ଦକ୍ଷ କନ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦକ୍ଷ + କନ୍ୟା)—
Daksha kanyā ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ସତୀ ନାମୀ କନ୍ୟା ରୂପେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ପାର୍ବତୀ—
Pārbatī under the name of Satī, in her previous birth.

[ଦ୍ର—ଦକ୍ଷ ଗୋଟିଏ ଯଜ୍ଞ କରି ଜହ୍ନିକୁ ଆପଣା ଜୁଆଁଇ ମହାଦେବଙ୍କ ନାମଗ୍ରହଣ ନ କରିବାରୁ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପମାନସୂଚକ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବାରୁ ତାଙ୍କ କନ୍ୟା ସତୀ ସ୍ୱପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱପତି ମହାଦେବଙ୍କୁ କରାଯିବା ଅପମାନ ସହ୍ୟ ନ ପାର ସେହି ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିକୁ ଝାଇଁ ପଡ଼ି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ମହାଦେବ ସତୀଙ୍କ ବିନାଶରେ କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଯଜ୍ଞକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଶ୍ମଶାନ କଲେ ।]

ଦକ୍ଷ କର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦକ୍ଷିଣ କର)—ଡାହାଣ ହାତ—
Daksha kara Right hand.

ଦକ୍ଷ ହସ୍ତେ ଧର ମେଦନ ଗୁରୁତ୍ୱ ଚଳାଇବ ବେଗରେ ।
ଭବଭୂତି. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦକ୍ଷଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦକ୍ଷ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dakshajā ୧ । ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା; ସତୀ; ଦୁର୍ଗା—
1. Durgā.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଅଶ୍ୱିନୀ, ଭରଣୀ ଆଦ ସପ୍ତବିଂଶତି ନକ୍ଷତ୍ର—
2. The 27 clusters of stars or asterisms in Hindu astronomy

୩ । ନକ୍ଷତ୍ର—3 Star.

ଦକ୍ଷତର—ଫ. ବିଣ—୧ । ଚଞ୍ଚଳତର—1. Very brisk.

Dakshatara ୨ । ବିଶେଷ ଚତୁର ବା ସମର୍ଥ—
2. Very active.

ଦକ୍ଷତା—ଫ. ବି. (ଦକ୍ଷ+ତ୍ୱ ବ. ଟା)—୧ । ପଟୁତା—
Dakshatā 1. Skill; dexterity.
(ଦକ୍ଷତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଫୂର୍ତ୍ତି—2. Activity; briskness.
୩ । ଚତୁରତା—3, Cleverness.

ଦକ୍ଷ ନାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଶରୀରସ୍ଥ କଲ୍ପିତ ନାଡ଼ିବିଶେଷ—
Daksha nārdi Name of an artery inside the human body.

ଶୃଣ ତୁ ପାବ୍ୟତୀ ଦକ୍ଷ ନାଡ଼ିର ବତ୍ତର
ପ୍ରବଳ ହୋଇବ ଯେତେ ସମସ୍ତ ତାହାର । ଭାତା. ଶିବସ୍ୱରୋଦସ୍ୱ ।

ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି—ଫ. ବି—ଦକ୍ଷ ୧ (ଦେଖ)
Daksha prajāpati Daksha 1 (See)

ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞ—ଫ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଦକ୍ଷ+ଯଜ୍ଞ)—ଦକ୍ଷଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯାଗ
Daksha jajña The vedic sacrifice performed by 'Daksha',

[ଦ୍ର—ଦକ୍ଷ କନ୍ୟା ତଳେ ଦେଖ ।]

ଦକ୍ଷ ସାବର୍ଣ୍ଣି—ଫ. ବି—ନବମ ମନୁ—The 9th descendant of Daksha sābarṇṇi 'Manu' or the progenitor of mankind according to the Hindus.

ଏବେ ହୋ ବତ୍ସ ନବମ
ଦକ୍ଷ ସାବର୍ଣ୍ଣି ଯେ ନବମ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦକ୍ଷା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପଟୁ (ସ୍ତ୍ରୀ)—Expert; active (woman).
Dakshā ବି—ପୃଥିବୀ—The earth.

ଦେ. ବିଣ—କଲ୍ୟାଣକରଣ ପଟୁ—
Skilful in pronouncing benedictions.

କାମଦେବ ବୋଇଲେ ଜଉଛ ତୋତେ ରକ୍ଷା
ବାଞ୍ଛିପୂଜକ କଲ୍ୟାଣେ ଆମ୍ଭୁଅଛ ଦକ୍ଷା । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଶ୍ୱଗଡଲାସ ।

ଦକ୍ଷିଣ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା+ଅର୍ଦ୍ଧାର୍ଥେ କନ୍ତୁ. ଇନ)—୧ । ବଦାନ୍ୟ—1. Generous.
(ଦକ୍ଷିଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମୋଷଦାନରେ ଯେ ଦକ୍ଷିଣ ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଧ୍ୱ ଭୁବ ମରଣ ।
ଉଷ୍ଟ. ଜୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସ୍ତବସ୍ତ ।

୨ । ଉଦାର—1. Liberal.
୩ । ସରଳ—3. Frank.
୪ । ଅକପଟ—4. Sincere.
୫ । ବାମେତର; ଡାହାଣ—5. Right (side).
୬ । ସମର୍ଥ—6. Capable.
୭ । ନିପୁଣ—7. Expert; dexterous; skilful.

ଦକ୍ଷ ଦୃଙ୍କରେ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରତାତୀରେ ଉକ
ଦକ୍ଷଜ ଭକ ଭାତାର ଉତ୍ତରେ ସଦ୍ଭକ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଶ୍ୱଗଡଲାସ ।

୮ । ଚତୁର—8. Clever.

୯ । ଅନୁକୂଳ; ପରଜ୍ଞନାନୁକର୍ତ୍ତୀ—
9. Propitious; favourable.

୧୦ । ଉତ୍ତରଦିଗର ବପଗ୍ରତ (ଦିଗ)—
10 South (direction.).

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଯଜ୍ଞର ଦକ୍ଷିଣା ରୂପେ ଏହି ଦିଗକୁ ତାଙ୍କ ଗୁରୁ କଶ୍ୟପଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରି ଥିବାରୁ ଏହି ଦିଗ 'ଦକ୍ଷିଣ' ଦିଗ ନାମରେ କଥିତ ହେଲା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦସ୍ତ ହେବା ଦିଗକୁ ମୁହଁ ବା ଲୋକର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ ଏହି ଦିଗକୁ ରହେ ।]

ବ—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ—1. The South.

୨ । ଡାହାଣ ପାଶ୍ୱ—2. Right-hand side.

୩ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗସ୍ଥ ଦେଶ—
3. The country to the South.

୪ । ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନିର; ଉତ୍ପାତ୍ତ ସାଧନ ବିଧିବିଶେଷ—
4. Name of a class of esoteric rites enjoined by the 'Tantras'.

୫ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ; ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ—
5. The Deccan; Southern India.

୬ । ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନି; ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ବିଶେଷ—
6. Name of one of the sacrificial fires

୭ । ନାୟକବିଶେଷ; ଯେଉଁ ନାୟକର ବହୁ ନାୟିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ଥାଏ ଅଥଚ ସମସ୍ତ ନାୟିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ତୁଲ୍ୟ ଅନୁରାଗ ଥାଏ—7. A class of gallants. or lovers who show equal fondness to all his beloved ladies

୮ । ଦକ୍ଷିଣା ପବନ—8. The south wind.

୯ । ଯମ (ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଯମପୁର ଥିବାରୁ)—
9. Jāma, the God of death

୧୦ । ଦକ୍ଷିଣା—10 Present given to a priest officiating at religious rites.

ଦେ. ବି—ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ—
Madras Presidency (South of Orissa).

[ଦ୍ର—ମେଦନୀପୁରବାସୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଦକ୍ଷିଣ କହନ୍ତି । ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀମାନେ କଟକ ଓ ପୁରୀକୁ ଦକ୍ଷିଣ କହନ୍ତି ଓ ଓଡ଼ିଶାବାସୀମାନେ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଦକ୍ଷିଣ କହନ୍ତି ।]

ବିଣ—ଅନୁକୂଳ—Favourable.

ବହୁତ ଦକ୍ଷିଣ ପବନ ବହୁଛ ହୁମରଜ କରୁ ଷେପଣ ।
ଉଷ୍ଟ. ଜୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସ୍ତବସ୍ତ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଅୟନାନ୍ତ—ଫ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ-ପରିଭାଷା)—ବିଷୁବରେଖାଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଚଳିବା ଯଥାର ଶେଷ ସୀମା Southern or winter solstice.
Dakshiṇa ayanānta

ଦକ୍ଷିଣ କବାଟ—ଦେ. ବି—ଖଣ୍ଡାୟତ ଓ ପାଇକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ଦେବା ଉପାଧି—
Dakshiṇa kabāṭa
ଦକ୍ଷିଣର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦକ୍ଷିଣର୍ଯ } A title given to the Khandayats and soldiers by the Rajas of Orissa.
ଦକ୍ଷିଣରାୟ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦକ୍ଷିଣ କାଳୀ—ସ୍ତ्री—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦେବୀବିଶେଷ—
Dakshiṇa kāḷī Name of Tantric Goddess.
(ଦକ୍ଷିଣ କାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦକ୍ଷିଣ କେନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବି. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)—ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ (ଦେଖ)
Dakshiṇa kendra Dakshiṇa meru (See)

ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲ(ଳା)ର୍ଦ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)—
Dakshiṇa golā(ḷā)rddha ଭୂଗୋଳକର ଦକ୍ଷିଣ ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗ—(geography) The southern hemisphere of the globe.

ଦକ୍ଷିଣ ଡହରା—ଦେ. ବି. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଦିଗ—
Dakshiṇa ḍaharā (nautical) South-east point of the mariner's compass.

ଦକ୍ଷିଣତଃ—ସ୍ତ. ଅ (ଦକ୍ଷିଣ+ତସ୍)—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ—
Dakshiṇatah 1. On the south,
୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶରେ—2. In the south,
୩ । ଡାହାଣରେ—3. On the right side.

ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ—ଦେ. ବ—ଉତ୍ତରର ବିପରୀତ ଦିଗ—
Dakshiṇa diga The south.

ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆର—ଦେ. ବ—ଗୃହ ବା ମନ୍ଦିରର ଦକ୍ଷିଣ ପାଖର ଦ୍ୱାର—
Dakshiṇa duāra The southern door.
(ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆର—ଅନ୍ୟରୂପ)
दक्षिण दरोजा **दक्षिन दरवाजा**

ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଘରର ଦ୍ୱାର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ—
Dakshiṇa duāriā Having its door to the south.
(ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆରିଆ ଘର, ଯେ ନ ପଣିବ ସେ ପଣିବ, ବାହାରୁ କରିବ ପର—ଉଗ ।
दक्षिण खोला

ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶ—ସ୍ତ. ବ—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶ—
Dakshiṇa deśa 1. Southern country.
୨ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ—2. The Deccan.

ଦକ୍ଷିଣ ନାୟକ—ସ୍ତ. ବ. ପୁଂ. (ଦକ୍ଷିଣ=ଅନୁକୂଳ+ନାୟକ)—
Dakshiṇa nāyaka କାବ୍ୟୋକ୍ତ ନାୟକବିଶେଷ; ଯେଉଁ ନାୟକ ଅନେକ ନାୟିକାଙ୍କଠାରେ ସମାନୁରାଗୀ—
A hero of a romance who has equal attachment for more than one sweat heart.
ସାଧୁ ବଧୂ ନାନ ଦକ୍ଷିଣ ନାୟକ ଲକ୍ଷଣ ପଣ୍ଡିତ ।
ଭକ୍ତ. କୋଷ୍ଟ୍ରୁହ୍ମାଶ୍ରମୁଦଗ୍ଧ ।

ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ. ଦକ୍ଷିଣା ପଶ୍ଚିମା)—
Dakshiṇa paschimma ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କୋଣ; ନୈର୍ଋତ—The south-west corner.
दक्षिन पश्चिमी कोण

ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମା—ସ୍ତ. ବ. (ଦକ୍ଷିଣ+ପଶ୍ଚିମ+ଆ)—
Dakshiṇa paschimā ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ କୋଣ—
दक्षिण पश्चिमा The south-west corner.
ଦେ. ବ—ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ କୋଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
South-westerly; south-western.

ଦକ୍ଷିଣ ପିଚ୍ଛଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ—
Dakshiṇa pichhārdi (nautical) The south-west point of the mariner's compass.

ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ. ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବା)—
Dakshiṇa pūrba ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପୂର୍ବ ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କୋଣ; ଅଗ୍ନି କୋଣ—The south-east.
दक्षिण पूरब
दक्षिण पूरब

ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବା—ସ୍ତ. ବି. (ଦକ୍ଷିଣ+ପୂର୍ବ+ଆ)—
Dakshiṇa pūrbā ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପୂର୍ବ ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଗ୍ନି କୋଣ—The south-east.

ଦକ୍ଷିଣ ମାନସ—ସ୍ତ. ବି—ଗୟାସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dakshiṇa mānasa Name of a place of pilgrimage in Gaya.

ଦକ୍ଷିଣ ମୁଖ—ସ୍ତ. ବି. ପୁଂ—ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିଥିବା—
Dakshiṇa mukha Facing south.
(ଦକ୍ଷିଣ ମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦକ୍ଷିଣ ମୁଖା—ଦେ.ବିଣ—ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ମୁଖ କରିଥିବା(ବଂଶ,ବା ଗୃହ)—
Dakshiṇa mukhā Facing south; with one's face towards the south.
(ଦକ୍ଷିଣ ମୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
दक्षिण मुखो

ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ—ଦେ. ବ. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)—
Dakshiṇa meru ସ୍ଥମେରୁ; ପୃଥିବୀର ଦକ୍ଷିଣତମ ପ୍ରାନ୍ତ—The south pole.

ଦକ୍ଷିଣ ରାଢ଼—ସ୍ତ. ବି—ମେଦନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗ—
Dakshiṇa rārdha South Midnapur.

ଦକ୍ଷିଣ ରାଢ଼ି—ଦେ. ବି—ମେଦନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳର ବଙ୍ଗଜ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀବିଶେଷ
Dakshiṇa rārdhi ଶ୍ରେଣୀ--A class of Bengalee Kāyasthas originally coming from the Midnapur side
दक्षिण राढ़ी

ଦକ୍ଷିଣ ରାଢ଼ୀୟ—ସଂ. ବିଣ.—ଦକ୍ଷିଣ ରାଢ଼ ଦେଶୀୟ—
Dakshiṇa rārdhīya Belonging to the south Midnapur.

ଦକ୍ଷିଣ ସାଗର—ସଂ. ବ.—୧ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଲବଣ ସମୁଦ୍ର—
Dakshiṇa sāgara 1. The mythological salt sea.
(ଦକ୍ଷିଣ ସମୁଦ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୃଥିବୀର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମୁଦ୍ରର ନାମ—2. The South Sea; the South Ocean; the Antarctic Ocean.

ଦକ୍ଷିଣ ସାହି—ଦେ. ବ.—୧ । ଗ୍ରାମର ଘରମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ଧାଡ଼ି—
Dakshiṇa sāhi 1. The southern row of houses in a village.
(ଦକ୍ଷିଣିସାହି—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ଓ ବିଶେଷତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ-ମାନଙ୍କ ଘରମାନ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ସାହି ଦୋଇ ଦୁଇ ଧାଡ଼ିରେ ଉଆର ହୋଇ ଥାଏ ଏବଂ ଗ୍ରାମଦାଣ୍ଡ ପୂବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ଲମ୍ବି ଥାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ ଥିବା ଧାଡ଼ି ବା ପଙ୍କି—
2. The southern row.

ଦକ୍ଷିଣ ସାହୁଆ ଦେ. ବ୍ରଣ.—ଗ୍ରାମର ଦକ୍ଷିଣ ସାହୁରେ ବାସ କରୁଥିବା-
Dakshiṇa sāhiā Residing in the southern row of houses in a village.

ଦକ୍ଷିଣି ସାହୁଆ, ଦକ୍ଷିଣ ସାହ୍ୟା, ଦକ୍ଷିଣ ସାଯ୍ୟା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦକ୍ଷିଣସାହୁଆ ରଥ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ୍ର.—ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ସେବକ
Dakshiṇasāhiā ratha ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
A distinctive title of a class of Brāhmaṇas of the Puri district

ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ—ସଂ. ବ୍ରଣ—ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ ସ୍ଥିତ—
Dakshiṇastha Situated in the south.
ବି.—ସାରଥି—A car-driver.

ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ—ସ. ବି.—୧ । ଡାହାଣ ହାତ—
Dakshiṇa hasta 1. Right hand.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଡାହାଣ ହାତ ଯେଉଁପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସେହିପରି ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) Right hand man.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଡାହାଣ ହାତଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହିତ ଦୈନିକ କ୍ରିୟା; ପାନ ଓ ଭୋଜନ—
3. (figurative) Eating and drinking.

ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ବ୍ୟାପାର—ଦେ. ବି.—ପାନ ଭୋଜନ—
Dakshiṇahasta byāpāra Eating and drinking.
ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତର ବ୍ୟାପାର

ଦକ୍ଷିଣା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଦକ୍ଷିଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପୂଜକ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ
Dakshiṇā ପୁରୋହିତ ଓ ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ ଆଦିଙ୍କୁ ଦେୟ ଅର୍ଥ ବା ବିଦାୟ—1. Present or fee given to a priest or preceptor etc; sacrificial fee.

ଏ ସମସ୍ତେ ଉଦ୍‌ଜନ ଦକ୍ଷିଣାରୁ ପାଇ,
ଯାଇର ସମାପନ ହେଅନ୍ତୁ ବୋଲଇ । କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

୨ । ପୁରସ୍କାର—2. Reward.
୩ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗ—3. The south point of the compass.
୪ । ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶ—4. The southern country.
୫ । ଯଜ୍ଞ ପତ୍ନୀ—5. The wife of sacrifice personified.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଦକ୍ଷିଣା ଯଜ୍ଞର ପତ୍ନୀରୂପେ କଳ୍ପିତା; ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଘଡ଼ିରେ ରାସୋତ୍ସବ ହେଉଥିବା କାଳରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣାଂଶରୁ ଦକ୍ଷିଣାର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୬ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରାଇବା ପରେ ଦିଆଯିବା ଅର୍ଥ-ପୁରସ୍କାର—6. Cash present given to a Brāhmaṇa after feeding him.

୭ । ଦେବୀ ବିଶେଷ—7. Name of a Goddess.

୮ । ଗୁରୁଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ଦେବା ପାଠଶାଳିକ—8. Schooling fees given to the teacher.

୯ । ନାୟକ ଅନ୍ୟ ନାଗରୀ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିବାର ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ନାୟିକା ଉକ୍ତ ନାୟକ ଉପରେ ପୂର୍ବବତ୍ ପ୍ରେମ ଓ ଅନୁରାଗ ଦେଖାଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A class of heroines in fiction whose attachment to the lover remains unaltered even if he is known to be inconstant.

ସ. ଅ—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରୁ—1. From the south.
୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ—2. In the south.

ଦେ. ବି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦିଆଯିବା ବକ୍ସିସ୍—
ଦକ୍ଷିଣା 1. Perquisite given to a person.
ଦକ୍ଷିଣା ବାହୁଣ ବରଷା ବଇଦ ବଡ଼ି
ଦକ୍ଷିଣା ପାଇଲେ ଯାଅନ୍ତୁ ଘରୁ । ଭଗ ।

୨ । ଦକ୍ଷିଣା ପବନ—2. South breeze.

ବ୍ରଣ—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗଭବ—1. Southern.

ଦକ୍ଷିଣେ ୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Appertaining to the South.

ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନି—ସ ବି—(ମଧ୍ୟମଲୋପୀ ଓ କର୍ମଧା; ଦକ୍ଷିଣନାମକ ଅଗ୍ନି, ଯଜ୍ଞବେଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଉଥିବାରୁ) ଯଜ୍ଞର ଅଗ୍ନିବିଶେଷ—Name of one of the sacrificial fires.

ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ର—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦକ୍ଷିଣ+ଅଗ୍ର; ଦକ୍ଷିଣଦଗକୁ ଅଗ୍ର ଯାହାର)—ଦକ୍ଷିଣଦଗକୁ ଅଗ୍ର ବୁଲାଇ ରଖାଯିବା (କୁଶ)—(Kusa grass) Placed with its point towards the south.

ଦକ୍ଷିଣାଚଳ—ସ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଦକ୍ଷିଣ+ଅଚଳ)—ମଳୟଗିରି; ମାଳଚିରପର୍ବତ—The Malaya hills of Southern India.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପର୍ବତବିଶେଷ । ଏଥିରେ ଅନେକ ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷ ଅଛି । ଆମ୍ବଦେଶରେ ବସନ୍ତକାଳରେ ଯେଉଁ ଦକ୍ଷିଣା ପବନ ବହେ ତାହା ଏହି ପର୍ବତରେ ଲାଗି ଆସିବାରୁ ଏହା ସୁବାସଯୁକ୍ତ ହୁଏ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

ଦକ୍ଷିଣାଚାର—ଦେ. ବି—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ନାମକ ତାନ୍ତ୍ରିକ ଆଚାର ବା କ୍ରିୟାବିଶେଷ—1. Name of certain rites enjoined in the 'Tantras'
(ବାମାଚାର—ବିପରୀତ)

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତୋକ୍ତ ବାମାଚାର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସାଧକ ପଞ୍ଚମକାର ଦ୍ୱାରା ଶକ୍ତିଙ୍କ ଉପାସନା କରେ । ଦକ୍ଷିଣାଚାରରେ ପଞ୍ଚମକାରାଦି ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣାଚାରୀ ସାଧକ ଆପଣାକୁ ଶିବରୂପେ କଳ୍ପନାକର ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ୱଦ୍ୱାରା ଶିବାଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏହା ବାମାଚାର ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ବୈଦିକ ବୋଲି ପରିଗଣିତ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସଦାଗୁରୁ; ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Good conduct; approved usage.

ଦକ୍ଷିଣାଗୁପ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ସାଧକ ଦକ୍ଷିଣାଗୁର ଦ୍ୱାର
Dakshiṇāchāri ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧନା ବା ଶକ୍ତି ଆରାଧନା କରନ୍ତି—
(ବାମାଗୁପ୍ତ—ବିପରୀତ) 1 Following or observing the 'Dakshiṇāchāra' rites of the 'Tantras.'

୨ । ସଦାଗୁପ୍ତ—2 Observing good usages.

ଦକ୍ଷିଣାନିଳ—ସ. ବି (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ଦକ୍ଷିଣ + ଅନିଳ)—
Dakshiṇānila ୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରୁ ପ୍ରବାହିତ ବାୟୁ—
1. South wind.

୨ । ମଳୟାନିଳ; ଦକ୍ଷିଣାପବନ —2. Agreeable, breeze blowing from the south.

ଦକ୍ଷିଣାନ୍ତ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦକ୍ଷିଣା + ଅନ୍ତ)— ଦକ୍ଷିଣାଦ୍ୱାର
Dakshiṇānta ପରିସମାପ୍ତ (ଅନୁଷ୍ଠାନ) — (a rite) Wound up by giving a present to the priest.

ଦକ୍ଷିଣାପଥ—ସ. ବ—(ଦକ୍ଷିଣା = ଦକ୍ଷିଣଦଗବର୍ତ୍ତୀ + ପଥିନ୍ =
Dakshiṇāpatha ପଥ)—୧ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶ—1. The south country.

୨ । ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଭାରତବର୍ଷର ଅଂଶ;
ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ— 2 The Deccan.

ଦକ୍ଷିଣା ପବନ—ଦେ. ବି.—୧ । ମଳୟାନିଳ —
Dakshiṇā pabana South breeze.

ଦକ୍ଷିଣ ବାତାସ ୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼ୁ ବୋହୁଥିବା ପବନ—
दक्षिण हवा 2 Wind blowing from the south.

ଦକ୍ଷିଣା ପ୍ରବଣ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍, ଦକ୍ଷିଣା=ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ+
Dakshiṇā prabaṇa ପ୍ରବଣ=ନମ୍ର)—୧ । ଉତ୍ତର ଅଂଶ ଅପେକ୍ଷା ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗ ନମ୍ରତର ବା ଢାଲୁ ହୋଇଥିବା (ସ୍ଥାନ)—1. (a place) Being more sloping towards the south than towards the north.

୨ । ଯାହାର ଡାହାଣ ପାଖ ଢାଲୁ—
2. Sloped in the right hand side

ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଦକ୍ଷିଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଡାହାଣ ଅଡ଼ୁକୁ
Dakshiṇābartta ଥାଏ ଆବର୍ତ୍ତ=ଉଜ୍ଜିଘ୍ନ ଯାହାର)—
(ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଡାହାଣ ଦଗକୁ ଯାହାର ଆବର୍ତ୍ତ
(ବାମାବର୍ତ୍ତ—ବିପରୀତ) ବା ଉଜ୍ଜିଘ୍ନ ଥାଏ (ଶଙ୍ଖ)—Having its volute or spiral expanding towards the right hand side; with its volute running towards the right.

୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଦଗକୁ ଆବର୍ତ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Having the spiral expanding toward the south.

୩ । ଦକ୍ଷିଣ ଅଡ଼ୁକୁ ଝୁଙ୍କି ଥିବା—
3. Inclining to the south.

୪ । ଡାହାଣ ଅଡ଼ୁକୁ ଘୂରିବା—
4. Revolving towards the right.

ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତି ଦୋଇଣ ବୈଷ୍ଣାନର ଜ୍ୱଳଣ ଅତୁଳ ସେ।ଭଇ ।
ଦଗ୍ଧନାଥ, ବଉଦ୍ଧଉମାସ୍ତବ ।

ବି.—ଡାହାଣ ଆଡ଼ୁକୁ ଉଜ୍ଜିଘ୍ନ ଘୂରିଥିବା ଶଙ୍ଖ—
1. A conch having its volute or spiral expanding towards the right hand side.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଶଙ୍ଖମାନ ବାମାବର୍ତ୍ତ । ମାତ୍ର ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରିଳେ । ହନୁମାନଙ୍କର ବଶ୍ୱାସ ଯେ ଯାହା ଘରେ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ ଥାଏ ତାହା ଗୃହ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସନ୍ନା ହୁଅନ୍ତି ।]

୨ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ —2 The Deccan.

ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତୀ ଶଙ୍ଖ ଦେ. ବ. (ସ. ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ + ଶଙ୍ଖ)—
Dakshiṇābartti śaṅkha ଦକ୍ଷିଣ ବା ଡାହାଣ ଆଡ଼ୁକୁ ଆବର୍ତ୍ତି ଥିବା ଶଙ୍ଖ—Right-voluted conch.
ଦକ୍ଷିଣାବ୍ରତଶଙ୍ଖ, ଦକ୍ଷିଣାବୃତ୍ତାଶଙ୍ଖ } ଅନ୍ୟରୂପ
(ବାମାବର୍ତ୍ତୀଶଙ୍ଖ—ବିପରୀତ)
ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତଶାଂକ

ଦକ୍ଷିଣାବହ—ସ. ବ. (ଦକ୍ଷିଣ + ଆ + ବହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dakshiṇābaha ଦକ୍ଷିଣା ପବନ; ମଳୟାନିଳ — South breeze.

ଦକ୍ଷିଣାମୁଖ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦକ୍ଷିଣା + ମୁଖ)—
Dakshiṇāmukha ଦକ୍ଷିଣ ମୁହାଁ—Facing south; turning the face towards the south.
(ଦକ୍ଷିଣାମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବି— ତନ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶିବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ବିଶେଷ —
Dakshiṇāmūrtti Name of an image of Śiba according to the Tantras.

ଦକ୍ଷିଣାୟନ—ସ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ଦକ୍ଷିଣା=ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ+
Dakshiṇāyana ଅୟନ=ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗତି)—
(ଉତ୍ତରାୟଣ—ବିପରୀତ) ୧ । ଶ୍ରାବଣଠାରୁ ପୌଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୬ ମାସ ସମୟ—1. The six months during which the sun's orbit passes towards the south (from 27th June to 22nd December); the period between the summer solstice and winter solstice.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ୨୭ ଜୁନ୍‌ରେ କର୍କଟରେଖା ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତରସ୍ଥ ଅୟନ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ତହିଁରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼ୁକୁ ଗତି କରି ୨୨ ଡିସେମ୍ବରରେ ମକର ରେଖା ବା ଦକ୍ଷିଣ ଅୟନ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ଏହି ସମୟକୁ ଦକ୍ଷିଣାୟନ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ସମୟରେ କୂଅ, ପୋଖରୀ, ମନ୍ଦିର, ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆଦି ନିଷିଦ୍ଧ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ପୃଥିବୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବିଷୁବ ରେଖାଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗମନ—2. The passing of the sun to the south of the equator, the south-declension of the sun.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦକ୍ଷିଣାୟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ସଂ· ବି—ଯେଉଁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ବିଷୁବ ରେଖାର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗତି କରନ୍ତି; ଶ୍ରାବଣ ମାସର ସଂକ୍ରାନ୍ତି—
Dakshiṇāyna saṁkrānti The summer solstice.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଘରେ କବାଟରେ ଚଉଠା ଦିଆଯାଇ ମିଠା ଆଦି ପୂଜା ହୁଏ ।]

ଦକ୍ଷିଣାୟନାନ୍ତ ବୃତ୍ତ—ଦେ. ବି. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା; ସପ୍ତଦଶପଦ-ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ଗତିର ସୀମାନିରୂପକ ରେଖା; ବିଷୁବ ରେଖାର ୨୩½ ଅଂଶ ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ରେଖା—(geography) The Tropic of Capricorn; the imaginary circle in the southern hemisphere limiting the sun's southward motion; i.e. which sorrounds the southern hemisphere at 23½ degrees to the south of the equator.
Dakshiṇāyanānta bṛutta

ଦକ୍ଷିଣାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦକ୍ଷିଣ + ଅରଣ୍ୟ)—
Dakshiṇāraṇya ୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଥିବା ବନ—
1. A forest lying in the south.
୨ । ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ—2. The Daṇḍaka forest in the Deccan.

ଦକ୍ଷିଣାରୁଃ—ସଂ. ବିଣ· ଓ ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦକ୍ଷିଣ = ଡାହାଣ + ଅରୁସ୍ = ଷତ; ବ୍ରଣ)—ଦକ୍ଷିଣେର୍ମା (ଦେଖ)
Dakshiṇāruḥ = ଷତ; ବ୍ରଣ) Dakshiṇermā (See)

ଦକ୍ଷିଣାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ. (ଦକ୍ଷିଣା + ଅର୍ହ ଧାତୁ = ଯୋଗ୍ୟ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଦକ୍ଷିଣା ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Deserving to be given a present of 'Dakshiṇā'.
Dakshiṇārha

ଦକ୍ଷିଣାଶା—ସଂ ବି. (ଦକ୍ଷିଣ + ଆଶା = ଦିଗ)—ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ—
Dakshiṇāśā The south.

ଦକ୍ଷିଣାଶା ପତି—ସଂ. ବି—ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗର ଦେବତା; ଯମ—Jama, the God of death, presiding over the southern point of the compass.
Dakshiṇāśā pati

ଦକ୍ଷିଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଦେ. ବି—ଦକ୍ଷିଣାୟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)
Dakshiṇā saṁkrānti Dakshiṇāyana saṁkrānti (See)

ଦକ୍ଷିଣାସ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦକ୍ଷିଣ + ଆସ୍ୟ)—ଦକ୍ଷିଣମୁଖା—
Dakshiṇāsya Facing the south.
(ଦକ୍ଷିଣାସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦକ୍ଷିଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦକ୍ଷିଣୀ (ଦେଖ)
Dakshiṇiā Dakshiṇī (See)

ଦ୍ରାବିଡ଼େ. (ଯାଜପୁର) ବି—ଦକ୍ଷିଣାତ୍ରୟ (ଦେଖ)
Dakshiṇātraya (See)

ଦକ୍ଷିଣୀ—ଦେ· ବିଣ. (ସଂ. ଦକ୍ଷିଣୀୟ)—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶୀୟ—
Dakshiṇī 1. Southern.
ଦକ୍ଷିନୀ; ଦକ୍ଷିଣ୍ୟେ ୨ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଦେଶୀୟ—
ଦ୍ରଖନୀ; ଦ୍ରକ୍ଷିଖନୀ; ଦ୍ରଖିନହା 2. Deccanese.
୩ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ—
3. Used or found in the Deccan.
୪ । ତେଲଙ୍ଗୀ; ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ—4. Telugu.
(ଯଥା—ଦକ୍ଷିଣୀ ନାଟ; ଦକ୍ଷିଣୀ ଦାସ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ।
ବି—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A Deccanese.
୨ । ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ତେଲଙ୍ଗା; ତେଲଙ୍ଗୀ—
2. A Telugu.
୩ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶ; ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ—3. The Deccan.

ଦକ୍ଷିଣୀ ଆଟୁ—ଦେ. ବି—ଗୁଳ ଘରର ଗୁଳର ତଳେ ବାଉଁଶ ଆଦି Dakshiṇī āṭu ପଡ଼ି ମାଟି ଛଣା ଦୋଇଥିବା ଚାଲୁ ଛତଯୁକ୍ତ ଆଁଟୁ; ଚାପାଦୋତାଳା ଏକପ୍ରକାର ଘର—A kind of thatched (ଦକ୍ଷିଣୀମାଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) house within which there is an inner sloping roof made of bamboos and cemented with mud.

[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରକାର ଘର ଦକ୍ଷିଣଦେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ରଙ୍ଗାମ ଓ ତଦ୍ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କ ଘରର ଅନୁକରଣରେ ନିର୍ମିତ ।]

ଦକ୍ଷିଣୀ ଖୋଷା—ଦେ. ବି—ତେଲଙ୍ଗାଣୀମାନେ ମୁଣ୍ଡର ପଛକୁ ଡାହାଣ Dakshiṇī khoshā ଆଡ଼କୁ ବଙ୍କା କରି ବାନ୍ଧିଥିବା ଝୁଲ୍‌ଫାଲ ମାଦ୍ରାଜୀଖୋଁପା ଘର ଖୋଷା ବା ଜୁଡ଼ା—
ଦକ୍ଷିଣୀ ଖୋପା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦକ୍ଷିଣୀ ଜୁଡ଼ା } A pecullar chignon dressed on the right side of the back of the head by Telugu women.

[ଦ୍ର—ମୁଣ୍ଡର ବାଳରେ ପ୍ରଥମେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ସେ ଗଣ୍ଠିକୁ ଚଳଆଡ଼କୁ ଲେଉଟାଇ ଆଣି ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ବେକ ଉପରେ କେଶ ମଧ୍ୟରେ ଖୋସି ବଙ୍କିମ ଭଙ୍ଗିରେ ଏ ଖୋଷା ପକାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ଏ ଖୋଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଦକ୍ଷିଣୀ ଦାସ୍ତ—ଦେ. ବି—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଦେଶୀୟ ନର୍ତ୍ତକୀ—
Dakshiṇī dāṛī A Deccanese or Telugu dancing girl.
ମାଦ୍ରାଜୀ ନାଚବାଲୀ

[ଦ୍ର—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ବେଶଭୂଷାକୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବେଶି ସୁନ୍ଦର ଦେଖିଲେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ତାକୁ 'ଦକ୍ଷିଣୀ ଦାସ୍ତ' ପରି ସୁନ୍ଦର ଦଶୁଛ ବୋଲି କହିଥାଆନ୍ତି ।]

ଦକ୍ଷିଣୀ ନାଟ—ଦେ. ବି.—ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ବାଦ୍ୟ ଓ Dakshiṇī nāṭa ସଙ୍ଗୀତ ସହ ନୃତ୍ୟ—A dance accompanied with music in the fashion prevalent in the Deccan,
ଦକ୍ଷିନୀନାଚ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦକ୍ଷିଣୀ ନାଟପିଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଗୋଟିପୁଅ; ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟପ୍ରଚଳିତ ପଦ୍ଧତି
Dakshiṇī nāṭapilā ଅନୁସାରେ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ଓ ବଦ୍ଧ ଭଙ୍ଗି
ଦକ୍ଷିଣୀ ନାଟୁଆପିଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ନାଚ କରୁଥିବା ବାଳକ—
ଦଖିଣୀ ନାଚପିଲ୍ଲ } A dancing boy singing and performing some bodily feats and dances in the Deccanese fashion.

[ଦ୍ର—ଆମ୍ଭଦେଶରେ ଗ୍ରାମପୃଷ୍ଠ, ମହାଗ୍ରରେ ଓ ଭଗବତ ଆଦର ଉପାଖ୍ୟାନକୁ ଅଭିନୟ କରି ଯେଉଁ ନାଚ ହୁଏ ତାହାକୁ 'ଯାଣା ବା ଲୀଳା' ବୋଲଯାଏ ଓ ଆଦରସମନ୍ୱିତ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ନାଟୁଆ ପିଲ୍ଲର ନାଚ କରିବାକୁ 'ଦକ୍ଷିଣୀ ନାଚ' ବୋଲଯାଏ । ଏ ନାଟୁଆ ପିଲ୍ଲକୁ 'ଗୋଟିପୁଅ' ମଧ୍ୟ ବୋଲଯାଏ । ଏମାନେ ଆଦରସମନ୍ୱିତ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ନାଚ କରନ୍ତି ଓ ସଙ୍ଗୀତର ସମ୍ପଲ୍ଲାପକ ଅଭିନୟ ବା ଦୃଶ୍ୟାଦର ଭଙ୍ଗି କରନ୍ତି । ଏହି ପିଲ୍ଲମାନେ ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗକୁ ନାନାରୂପରେ ବଙ୍କା କରି 'ବଦ୍ଧ' ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି ।]

ଦକ୍ଷିଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ୧ । (ଦକ୍ଷିଣା + ଅର୍ହାର୍ଥେ ଛଯ୍) —
Dakshiṇīya ଦକ୍ଷିଣା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Deserving to be presented with 'Dakshiṇā'
୨ । (ଦକ୍ଷିଣ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଛଯ୍) ଦକ୍ଷିଣ (ଦିଗ ବା ପାଶ) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Southern; right (side)

ଦକ୍ଷିଣୀ ଲଙ୍କାମରଚ—ଦେ. ବ—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଆମଦାନ ହୋଇ
Dakshiṇī laṅkāmaricha ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସୁଥିବା ଶୁଖିଲା
ମାଦ୍ରାଜୀଲଂକା ଲଙ୍କାମରଚ—Chillies; red pepper imported to Orissa from the Deccan.

ଦକ୍ଷିଣେତର—ସଂ. ବିଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ଦକ୍ଷିଣଠାରୁ ଇତର=ଅନ୍ୟ) —
Dakshiṇetara ବାମ; ବାଆଁ—Left (side).

ଦକ୍ଷିଣେର୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦକ୍ଷିଣ=ଡାହାଣ ଦିଗରେ + ଇର୍ମା
Dakshiṇermā =କ୍ଷତ ହୋଇଅଛି ଯାହାର)—ବ୍ୟାଧଦ୍ୱାରା
ଡାହାଣଅଙ୍ଗରେ ଶରବିଦ୍ଧ (ମୃଗ)—(a deer) Wounded by an arrow on its right side.
ବ—ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶରବିଦ୍ଧ ମୃଗ—A stag struck with an arrow on his right side.

ଦକ୍ଷିଣୋତ୍ତର ବୃତ୍ତ—ଦେ. ବି. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା) —
Dakshiṇottara bṛutta ୧ । ଯେଉଁ ବୃତ୍ତ ପୃଥିବୀର ବିଷୁବ-
ରେଖାକୁ ପାର ହୋଇ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଇଅଛି—
1. The méridian circle; the path of the sun round the globe.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀ ଗୋଟାଏ ବର୍ଷକାଳକ ଯେଉଁ ରେଖାରେ ବୁଲନ୍ତି 2. The sun's ecliptic.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦକ୍ଷିଣାୟନ (Tropic of Capricorn) ଓ ଉତ୍ତରାୟଣ ବୃତ୍ତ (Tropic of Cancer) ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଦକ୍ଷିଣ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦକ୍ଷିଣା + ଅର୍ହାର୍ଥେ ଯ) —ଦକ୍ଷିଣା ପାଇବା
Dakshiṇya ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be presented with Dakshiṇā.

ସଂ. ବି—୧ । ଆନୁକୂଲ୍ୟ—1. Favour.
୨ । ନୈପୁଣ୍ୟ—2. Skill.
୩ । ଔଦାର୍ଯ୍ୟ—3. Liberality.

ଦଖମା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଉପର ମେଲ୍ଲ ଓ ଚାରିଆଡ଼େ ପାଚେରି ଦେଇ
Dakhamā ସ୍ଥାନ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ସୀମାନେ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପକାନ୍ତି—
ଦଖମା An open space sorrounded by walls where the Parsis deposit their dead.

ଦଖଲ—ବୈଦେ. ବି. (କଟରଆ) (ଆ)—୧ । ଅଧିକାର—
Dakhala 1 Possession; occupation.
ଦଖଲ ୨ । ଭୋଗ—2. Enjoyment.
ଦ୍ଦଖଲ ୩ । ଆୟତ୍ତ—3. Proficiency; control.
୪ । ଦଖଲ୍ଲ (ଦେଶ)—Dakhalā (See)
ବିଣ—ଦଖଲରେ ଥିବା—In possession,

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ 'ଭୋଗ' ଓ 'ସ୍ୱତ୍ୱ' ଶବ୍ଦ ପରେ ଅନୁତ୍ତର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଭୋଗଦଖଲ, ସ୍ୱତ୍ୱ ଦଖଲ ।]

ଦଖଲ ଉଚ୍ଛେଦ—ଦେ. ବ.—(କଟରଆ ଭାଷା; ଆ. ଦଖଲ୍ ଓ ସଂ.
Dakhala uchchheda ଉଚ୍ଛେଦ) ୧ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ
ଦଖଲ ଉଚ୍ଛେଦ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାରର ରଦ୍ଦ୍ ବା ଲୋପ—
ବେଦଖଲ 1. Extinction of the right of occupancy.
୨ । ବେଦଖଲ କରିବା—2. Dispossession; ejectment; eviction

ଦଖଲ କରିବା—ଦେ କ୍ରି. (କଟରଆ)—୧ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ
Dakhala karibā ଭୋଗକରିବା—1. To be in possession
ଦଖଲକରା or enjoyment of a property; to occupy.
ଦ୍ଦଖଲକରନା ୨ । ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ କରିବା—
2. To take possession of.

ଦଖଲ କାଏମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଟରଆ ଭାଷା)—
Dakhala kāem ଦଖଲ ବାହେଲ୍ (ଦେଖ)
ଦଖଲକାଏମ **ଦ୍ଦଖଲକାଏମ** Dakhala bāhel (See).

ଦଖଲକାର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଟରଆ ଭାଷା) —ଅଧିକାରୀ;
Dakhalakāra ଭୋଗବାନ୍—Occupant; one in
ଦଖଲକାର enjoyment of possessing.
ଦ୍ଦଖଲକାର (ଦଖଲକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଖଲ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଟରଆ) କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଆପଣାର
Dakhala chhārdibā ଦଖଲ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
ଦଖଲଛାଡ଼ା To give up or relinquish possession.
ଦ୍ଦଖଲ ଛୋଡ଼ନା (ଦଖଲ ଛଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଶିଜନ୍ତ ।)

ଦଖଲ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଟରଆ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି
Dakhala debā ସମ୍ପତ୍ତିରେ ପ୍ରଥମେ ଦଖଲକାର କରିବା—
ଦଖଲଦେଓୟା To give possession; to deliver possession; to admit a person into possession.
ଦ୍ଦଖଲଦିଲାନା
(ଦଖଲ ଦଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଖଲନାମା—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖରଦ Dakhalanāmā ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଦଖଲ ଦେବା ନମନ୍ତେ ଦାବମଙ୍କଠାରୁ ଦଖଲନାମା **ଦଖଲନାମା** ମିଳିବା ଅଦେଶଲିପି—Writ of delivery (ଦଖଲନାମା, ଦଖଲ ପରୁଆନା—ଅନ୍ୟରୂପ) of possession.

ଦଖଲ ନେବା—ଦେ. କି.—(କଚରଆ) କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଖରଦ Dakhala nebā କରିବା ପରେ ଦାବା ପ୍ରଥମେ ଅଧିକାର ଦଖଲ ଲଓୟା କରିବା—To take possession of a **ଦଖଲ କରଲେନା** thing.

ଦଖଲ ପାଇବା—ଦେ. କି.—କଚରଆ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅଦାଲତ Dakhala pāibā ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଆପଣାର ଦଖଲପାଓୟା ଦଖଲ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ବା ଲାଭ କରିବା— **ଦଖଲପାନା** To be admitted into possession.

ଦଖଲ ପାଇବା ମକଦମା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଦଖଲ Dakhala pāibā makadamā ପ୍ରାପ୍ତି ହେବା ନମନ୍ତେ କରି- ଦଖଲ ପାବାରଜନ୍ୟେ ମକଦମା ସିବ: ମକଦମା—Possessory **ଦଖଲପାନେକା ମୁକଦ୍ମା** suit; suit for possession.

ଦଖଲ ବାହେଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଚରଆ ଭାଷା)—ଅଧିକୃତ Dakkala bāhela ବସ୍ତୁରେ ଅଦାଲତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଅଧିକାରକୁ ଦଖଲ ବାହେଲ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ବା ସ୍ଥାପୀ କରିବା—Confirmation or **ଦଖଲ ବାହିଲ** perpetuation of possession through court.

[ଦୃ—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମୋର ଦଖଲ ଅଛି ସେଥିରୁ ଭବିଷ୍ୟତ୍ତରେ କାଳେ କେହ ମୋତେ ବେଦଖଲ କରିବ ଏଥିପାଇଁ ମକଦମା ଦାଏର କରି ଅଦାଲତଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଉହାଁରେ ଦଖଲ ବାହେଲ୍ ରଖାଯାଏ ।]

ଦଖଲ୍ଲା—ଦେ, ବଣ. (ଭୁଲ. ଡା. ଚଖଲ୍ =କାଦୁଅ), ସଂ. ଦଲାଢ୍ୟ Dakhalā ·ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—ପଙ୍କିଳ; କର୍ଦ୍ଦମଯୁକ୍ତ; ଦହଲ୍ଲା (ସ୍ଥାନ)— ପେଁକୋ; ଦଲଦଳେ Muddy; miry (place).

ଦଲଦଲା ବ.—୧ । ଜମିର କାଦୁଆ ବା ପଙ୍କୁଆ ଅବସ୍ଥା।— 1. Muddy condition of a land.

୨ । କାଦୁଅ; ପଙ୍କ—2. Mud.

ଦଖଲି—ଦେ. ବଣ. (ଆ; କଚରଆ)—୧ । ଦଖଲ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Dakhali 1 Relating to possession; possessory, ଦଖଲି ୨ । ଦଖଲ କରାଯାଇଥିବା; ଅଧିକୃତ— **ଦଖଲି** 2. Possessed; enjoyed.

ଦଖଲି ସତ୍ୱ ଦେ. ବ (ଆ. ଦଖଲ ଓ ସ. ସ୍ୱତ୍ୱ; କଚରଆ)—କୌଣସି Dakhali satwa ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବହୁକାଳ ଭୋଗ ବା ଅଧିକାର କରିବା

ଦଖଲସତ୍ତ୍ୱ } ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକୃତ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଜନ୍ମିବା ଅଧିକାର;
ଦଖଲସ୍ୱତ୍ୱ } ଅନ୍ୟରୂପ ଭୋଗାଧିକାର; ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସତ୍ୱ—
ଦଖଲିସତ୍ୱ Right of occupancy; occupancy right; a
ଦଖଲଫିଲହାଲ right over property ripened by virtue of long possession.

ଦଖଲସତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହେବା—ଦେ. ବ—(କଚରଆ) କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ Dakhalisatwa udbhaba hebā ଦଖଲ କରିବାର ଅଧିକାର ଜନ୍ମିବା—Accrual of right of occupancy in a property.

ଦଖଲିସତ୍ୱବାନ୍ ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ (କଚରଆ) ଯେଉଁ ପ୍ରଜାର ସୋତରେ Dakhalisatwabān prajā ଦାଦାର ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସତ୍ୱ (ଦଖଲସତ୍ତ୍ୱବଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଅଛି— ଦଖଲିସତ୍ୱବାନରାୟତ An occupancy raiyat.
ଦଖଲକାର

ଦଖୁଣା—ଗ୍ରା. ବଣ (ବାଲେଶ୍ୱର) (ସ. ଦକ୍ଷିଣ)—ଦକ୍ଷିଣିଆ; ଦକ୍ଷିଣ- Dakhunā ଦେଶବାସୀ—Southerner; inhabitant of the South.

ଉଡ଼ିଷା ଆମ୍ଭର ଦଖୁଣା ଉତ୍ତର
ମୋହଲେ ତା ସବ ପରିବେ ମତ୍ତର —ଅଳ୍ୟଚନ୍ଦ. ଚେଷ୍ଟକଥା ।

ଦଖ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଦଖଲ ଶବ୍ଦର କଚରଆ ଓ କରଣିଆ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପ— Dakhla An abbreviated form used by scribes for the word dakhal.

[ଦୃ—ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । ଦ ।]

ଦଗଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଦାମାମା; ବଡ଼ ଢୋଲ— Dagarda 1. Big kettledrum.
ଦାମାମା ରଣବାଦ୍ୟବିଶେଷ—2. A kind of war-drum.

ବୈଦେ. ବ (ଫା) —ଦଗାବାଜିଆ (ଦେଖ) Dagābājiā (See).

ଦଗଧ—ଗ୍ରା. ବଣ (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦଗ୍ଧ)—୧ । ଦଗ୍ଧ— Dagadha 1. Burnt.
ଦଗଧା ୨ । କଲବଲ; ସନ୍ତପ୍ତ—2. Afflicted.

ଦେହ ଦୁଃଖ, ଦେଖି କ୍ଷୀଣ
ଦଗଧ ଦଳୁ ପିତ୍ତ ପ୍ରାଣ—ପ୍ରାଚୀ. ନଗୁଣ୍ୟମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ବ—୧ । ଶରୀରରେ ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟ—
1. Excess of bile in the system.

[ଦୃ—ଏହା ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଜାତ ହେଲେ ବାନ୍ତି ହୁଏ ଓ ପାଟି ପିତା ଲାଗେ ।]

୨ । ଦହନ; ପୋଡ଼ିଯିବା —2. Burning.

ସର୍ବତ୍ରୁଳ ଦଗଧ ଦେଖି
ନାଗଲୋକରୁ ସେ ଉତ୍ତେଜି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ମ । ଦଗଧ ହାଣ୍ଡି (ଦେଖ)—
3. Dagadha hāṇḍi (See).

ଦଗଧନ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଦଗ୍ଧ)—ଦହନ; ଜଳପୋଡ଼ ମରିବା; ଦହଗଞ୍ଜ— Dagadhani Affliction; harassment; pangs; annoyance.

ଦଗଧନ
ଦଗଧାନ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦଗଧ ବାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଦଗଧହାଣ୍ଡିକୁ ପାଣି ଉପରେ ଭସାଇ ତାକୁ Dagadha bārdiā ଗୋଟିଏ ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଟିବା କିୟା—
The act of breaking the floating dagadha-hāṇḍi.

ଦଗଧ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଦଶାହଦହନ ଦଶଭୁଠରେ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ Dagadha hāṇḍi ଗୁଣ୍ଡ଼ଲ ସହିତ ଡେଲ ଓ ଘିଅ ମିଶାଇ ନଆଁ (ଦଗଧଖପରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉପରେ ରଖି ପୋଡ଼ାଯାଏ—
An earthen pot containing rice; ghee and oil and fried to charcoal and then broken with a stick after it is floated.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଗଧାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦଗ୍ଧ)—୧ । ପୋଡ଼ିବା—
Dagadhāibā -1. To burn.
(ଦଗଧେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦନ୍ଦଗଞ୍ଜ କରିବା—
ଦଗଧା **ଦଗଧାନା** 2. To afflict; to inflict agony.

ଦଗଧିବା—ଦେ (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ପୋଡ଼ିବା; ଦଗ୍ଧ କରିବା—
Dagadhibā To burn.
ଦଗଧି ଏ ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମ ଦଟଯଲେ
ଦଗଧନା ଏକ ଦୁଅଇ ଯେତ୍ତକାରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦଗଧି ମରିବା— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ଦନ୍ଦଗଞ୍ଜ ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଇବା—
Dagadhi maribā To be sorely afflicted.
ଦଗଧେମରା ତାଙ୍କ ପୋଷଣେ ଚନ୍ତା କରେ
ଦଗଧ ମତେ ଦୁଃଖ ଦେଲରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦଗଧି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୋଡ଼ିଯିବା—To be burnt.
Dagadhi hebā
ଉପର ସ୍ୱର୍ଗ ଫାଉ, ଉହି ସେ ଦଟଧି ଜୁଅଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ଦଗଧି ମରିବା (ଦେଖ)—
2. Dagadhi maribā (See)

ଦଗଲଫସର(ଲ)—ବୈଦେ ବ. (ଫା. ଦଗଲ=ଦଗା+ହି. ଫସଲ ବା ଫସାନା=ଫକାଇବା)—ଦଗାବାଜ (ଦେଖ)
Dagalaphasara(la) Dagābāji (See)
ଦଗଲଫସଲ **ଦଗଲଫସର**

ଦଗଲବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)— ଦଗାବାଜ୍ (ଦେଖ)
Dagalabāj Dagābāj (See)
ଦାଗାବାଜ୍ **ଦଗାବାଜ**
(ଦଗଡ଼ବାଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଗଲବାଜ— ବୈଦେ. ବ. (ଫା)— ଦଗାବାଜ (ଦେଖ)
Dagalabāji Dagābāji (See)
(ଦଗଡ଼ବାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଗଲ୍(ଲେ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧପାଇବା—1. To cheat
Dagalā(le)ibā ୨ । ଭଣ୍ଡାଇବା—2. To cheat a man
ଠକାନ **ଧୋକାଦେନା** by pretexts; to put off

ଦଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଶଠତା—
Dagā 1 Deceit.
ଦାଗା ୨ । ଠକାମି; ଠକିବା—2. Fraud; imposture.
ଦ୍‌ଗା ୩ । କ୍ଷତି—3. Loss.
୪ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା—4. Treachery.
୫ । ବନ୍ଦୁକର ଗୋଟେ ବା ଫଏର୍; ବନ୍ଦୁକ ଦାଟିବା—
5. One fire or charge with a gun.
ଦେ. ବ—ଦଗାଦଗି (ଦେଖ)—Dagādagi (See)

ଦଗାଦଗି—ଦେ. ବ—ଦାଗିବା ବା ଚଡ଼ୁଦେବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
Dagādagi The act of branding with hot iron.
ଦାଗା; ଦାଗାଦାଗି **ଦଗାଦ୍‌ଗି**

ଦଗାଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଦଗାବାଜ୍ (ଦେଖ)
Dagādāra Dagābāj (See)
(ଦଗାବଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଗା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଠକାଇବା—
Dagā debā 1. To defraud; to deceive.
ଦଗା କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦଗାଦେବା ମନେ ଗୁପତେ ଅରଣ୍ୟେ
ଦଗାବାଜ କରିବା } ବ.ବାରଲେ କହୁ ତମ ।
ଦାଗାଦେଓଆ **ଦଗାଦେନା; ଧୋକାଦେନା** ତୁକନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
୨ । କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ କରିବା—2. To put to loss.

ଦଗାବାଜ୍—ବୈଦେ.ବଣ. (ଫା)—୧ । ଧପାବାଜ୍—1. Swindling.
Dagābāj ୨ । ଠକ; ଶଠ—2. Cheating; deceitful.
ଦାଗାବାଜ **ଦଗାବାଜ୍** ୩ । ଅଶ୍ୱାସଘାତୀ—3. Treacherous.

ଦଗାବାଜି -ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ଶଠତା—1. Deceit.
Dagābāji ୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା—2. Treachery.
(ଦଗାଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅନ୍ୟକୁ ଠକାଇବା—
ଦାଗାବାଜୀ **ଦଗାବାଜୀ** 3. Defrauding another.
୪ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିଜେ ଠକି ହେବା—
4. Being defrauded by another.

ଦଗାବାଜିଆ—ଦେ. ବଣ (ଫା ଦାଗାବାଜ୍)—୧ । ପ୍ରତାରଣାପୂର୍ଣ୍ଣ—
Dagābājiā 1. Treacherous; faithless.
ଦଗାଦାର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ; ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ—
ଦଗାଦାରିଆ } 2. Treacherous; faithless.
ଦଗାବାଜ }
ଦାଗାବାଜ **ଦଗାବାଜ**

ଦଗେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦାଗିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Dageibā 1. The causative form of 'Dāgibā'.
ଦଗାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ରୋଗ ନିବାରଣାର୍ଥେ) ଅନ୍ୟ
ଦଗେଇ ହେବା } ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଆପଣା ଦେହରେ ତପ୍ତ-
ଦାଗାନ ଲଆଇବା—2 To cause one's body to be
ଦଗବାନା branded by another with a hot iron
(for the purpose of being freed
from some diseases).
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଦେବା କର୍ମ କରାଇବା—
3. To cause another to put a mark.

ଦଙ୍ଗା ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦଙ୍ଗଲ୍=କଳି)—୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୁଦ୍ଧ—
Daṅgā 1. A duel.
ଦାଙ୍ଗା **ଦଙ୍ଗା** ୨ । ଠେଙ୍ଗାଠେଙ୍ଗି; ବାଡ଼ିଆବାଡ଼ି; ମାରପିଟ୍—
2. Affray; hand to hand fight.
୩ । ଉପଦ୍ରବ; ଗୋଳମାଳ—
3, A row; tumult.
୪ । ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ; ଫଉଜଦାର—
5. Breach of the peace.

ଦଙ୍ଗା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମାରପିଟ୍ କରିବା—
Daṅgā karibā To commit an affray; to create
ଦାଙ୍ଗାକରା **ଦଙ୍ଗାକରନା** a row.

ଦଙ୍ଗା ଫିସାଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦଙ୍ଗଲ୍ ଓ ଫସାଦ୍)—
Daṅgā phisāda ଦଙ୍ଗା ହେଙ୍ଗାମା (ଦେଖ)
(ଦଙ୍ଗାଫିସାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) Daṅgā heṅgāmā (See)
ଦଙ୍ଗା ଫେସାଦ୍ **ଦଙ୍ଗା ଫସାଦ୍**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଙ୍ଗାବାଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) —୧ । ମାଡ଼ପିଟ୍ କରିବା ପ୍ରିୟ—
Daṅgābāj .1. Rowdy.
ଦାଙ୍ଗାବାଜ୍ ୨ । କଳହପ୍ରିୟ—2. Quarrelsome.
ଦଙ୍ଗାବାଜ୍ ୩ । ଫୌଜଦାରୀପ୍ରିୟ—3. Riotous.

ଦଙ୍ଗା ହେଙ୍ଗାମ(ମା)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦଙ୍ଗଲ୍ ଓ ହାଙ୍ଗାମା)—
Daṅgā heṅgāma(mā) ୧ । ଫୌଜଦାରୀ—1. Breach
(ଦଙ୍ଗାହାଙ୍ଗାମା—ଅନ୍ୟରୂପ) of the peace; riot; physical
ଦାଙ୍ଗାହେଂଗାମା **ଦଙ୍ଗା ହାଙ୍ଗାମା** violence.
୨ । ମାଡ଼ପିଟ୍; ତୋଲମାଲ—
2. Row; affray; violent uproar.
୩ । ବେଆଇନ ଜନତା—3. Unlawful assembly.
୪ । କଳକଚ୍ଚା—4. Uproarous quarrel.
୫ । ମାଡ଼ପିଟ୍ ଓ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମା ମାମଲା ଦାୟର—
5. Affray and institution of false cases.

ଦଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ଦହ୍ ଧାତୁ=ପୋଡ଼ିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୋଡ଼ା—
Dagdha 1. Burnt.
(ଦଗ୍ଧା-ଗ୍ଧୀ) ୨ । ଭସ୍ମୀକୃତ—2. Reduced to ashes.
୩ । ମରି ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଥିବା—3. Withered.
୪ । (କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ସନ୍ତପ୍ତ—4. Afflicted.
ମହା ଅନୁତାପେ ନତ ଦଗ୍ଧ ହୋଇ—ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାଲହ୍ୟ ।
ଦେ. ବି— ଦଗଧ (ଦେଖ)—Dagadha (See)

ଦଗ୍ଧକାକ—ସଂ. ବି—ଦ୍ରୋଣକାକ; ଡାମରକୁଆ—
Dagdhakāka Raven; rook; carrion crow.

ଦଗ୍ଧନି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—ଦଗଧନି (ଦେଖ)
Dagdhani Dagadhani (See)
(ଦଗ୍ଧନ; ଦଗ୍ଧଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଗ୍ଧପତ୍ର ନ୍ୟାୟ—ସଂ. ବି—ଗଛର ପଡ଼ମାନ ପୋଡ଼ି ଗଲେ ପତ୍ରର ପୂର୍ବ
Dagdhapatra nyāya ଅବୟବ ଓ ଆକାର ଦେଖି ସଧ
ଚାହିଁ କେଉଁ ପତ୍ର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିଯାଏ, ଏହିପରି
ନ୍ୟାୟ—An analogy of leaves burnt to
ashes still retaining their former shape
and contour.

ଦଗ୍ଧବ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—୧ । ଦାହ୍ୟ—
Dagdhabya 1. Combustible.
୨ । ଦଗ୍ଧ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—2. Fit to be burnt.

ଦଗ୍ଧମାନ—ଦେ. ଭଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଦହ୍ୟମାନ)—
Dagdhamāna ପୋଡ଼ିଯାଇଥିବା—Burning; ablaze.
ଦୁଣାଦ ଦୁତାଶନେ ଯେଉଁ
ହରଶେ ହୋନ୍ତୁ ଦହ୍ୟମାନେ—ଜଉଳାଥ. ଭଗବତ ।

ଦଗ୍ଧହୃଦୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା. ଦଗ୍ଧ+ହୃଦୟ)—
Dagdha hṛudaya ୧ । ଦୁଃଖଦ୍ୱାରା ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୃଦୟ—
1. An afflicted heart; sorrowfull heart.
୨ । ଅନୁତାପଦଗ୍ଧ ମନ—2. Penitent heart.
ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ) —ଯାହାର ହୃଦୟ ଅନୁତାପରେ ଭସ୍ମ
ହୋଇଅଛି—Penitent.

ଦଗ୍ଧା—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ କେତେକ ଅମଙ୍ଗଳ ତିଥି—
Dagdhā Some inauspicious lunar days according
to Hindu Astrology
[ଦ୍ର - ଦଗ୍ଧା ତିଥି ପ୍ରକାର ଯଥା—୧ ରବିଦଗ୍ଧା—ସୋମବାରରେ
ଏକାଦଶୀ, ମଙ୍ଗଳରେ-ଦଶମୀ, ବୁଧରେ-ତ୍ରୟୋଦଶୀ, ଗୁରୁରେ ଷଷ୍ଠୀ,
ଶୁକ୍ରରେ-ଦ୍ୱିତୀୟା, ଶନିରେ-ସପ୍ତମୀ, ରବିବାରରେ-ଦ୍ୱାଦଶୀ ତିଥି
ପଡ଼ିଲେ ।
୨—ମାସଦଗ୍ଧା—ଫୌର ବୈଶାଖର—ଶୁକ୍ଳାଷଷ୍ଠୀ, ଜ୍ୟଦ୍ର ମାସର
ଶୁକ୍ଳାଦଶମୀ, ଆଶ୍ୱିନର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ, କାର୍ତ୍ତିକର ଶୁକ୍ଳାଦ୍ୱାଦଶୀ,
ମାର୍ଗଶିରର କୃଷ୍ଣାଦଶମୀ, ପୌଷର ଶୁକ୍ଳାଦ୍ୱିତୀୟା, ମାଘର କୃଷ୍ଣା
ଦ୍ୱାଦଶୀ, ଫାଲ୍ଗୁନର ଶୁକ୍ଳା ଚତୁର୍ଥୀ, ଚୈତ୍ରର କୃଷ୍ଣା ଦ୍ୱିତୀୟା ।
୩—ଚନ୍ଦ୍ରଦଗ୍ଧା—ମେଷାଦି ରାଶିରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ଉକ୍ତ ତିଥି-
ମାନଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରଦଗ୍ଧା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦଗ୍ଧା ତିଥି—ସଂ. ବ—ଦଗ୍ଧା (ଦେଖ
Dagdhā tithi Dagdhā (See)

ଦଗ୍ଧିକା—ସଂ. ବି. (ଦଗ୍ଧ+କ+ଆ)—
Dagdhikā ପୋଡ଼ା ଭାତ—Burnt rice

ଦଗ୍ଧେଷ୍ଟକା—ସଂ. ବି. (ଦଗ୍ଧ+ଇଷ୍ଟକା)—୧ । ପୋଡ଼ା ଇଟା—
Dagdheshṭakā 1. Burnt bricks.
୨ । ଝାମା ଇଟା—2. Vitrified bricks.

ଦଚ୍ଚୁକ—ଦେ. ଅ—ଦଚ୍ଚ (ଦେଖ)—Dat (See)
Dachchhuka (ଦଚ୍ଚୁକ, ଦୁଚ୍ଚୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଚ୍ଚ—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଯଶ)—ଯଶ (ଦେଖ)—
Dachchha Jaśa (See
(ଦଚ୍ଚ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଜନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡଜନ୍)—ଡଜନ୍ (ଦେଖ)—
Dajan Dajan (See)
(ଦର୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦର୍ଜନ, ଡଜନ **ଦର୍ଜନ**

ଦଜ୍ଜାଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ, ଭୁଲ. ସଂ. ଦୁର୍ଜ୍ଜପ୍)—୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ—
Dajjāl 1. Very wicked.
(ଜଜ୍ଜାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ—
ଦଜ୍ଜାଲ **ଦଜ୍ଜାଲ** 2. Invincible; powerful.

ଦଡ଼କାଝିଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ରିବ୍ରୁମ) ବି—ମଧୁର ଡରଡ଼ା—
Dardkājhiṅgā The sweet variety of wild Luffa.
(ଦଡ଼ୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଡ଼ି—ପ୍ର ଦେ. (କନକା ଓ ଯାଜପୁର)—କାଦୁଅ; ପଙ୍କ—
Dardi Clay; mud; mire.

ଦଡ଼ି ଫୁଟିଯିବା—ପ୍ରାଦେ. (କନକା, ଯାଜପୁର) କ୍ରି—
Dardi phuṭijibā ଅତ୍ୟନ୍ତ କାଦୁଆ ବା ଦହଲ ହେବା—
To become very muddy.

ଦଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦୃଢ଼; ପ୍ରା. ଦଢ଼)—
Dardha ୧ । ଦୃଢ଼; ଶକ୍ତ; ମଜଭୁତ—
ଛଡ଼ା ଦଦଢ଼ } ବିପକ୍ଷରେ 1. Strong; firm; hard.
ଦଢ଼ **ମଜବୁତ** ସେବେ ଏ ହୃଦୟ ଦଢ ହୋଇବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅଛୁନ୍ନ; ଅଖଣ୍ଡିତ; ଅରଙ୍ଗା—2. Unbroken; uninjured; untorn; whole; entire; sound.

ଦଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦଣ୍ଡ)—

Daṇḍā(ṇḍe)ibā ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବେକାବୁ କରିବା; ଜବ୍ଦକରା; କାବୁକୁ କରିବା—1. To overpower a person.

ଡାଁଟନା

[ଦଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ କରିବା—2. To corner a person; to reduce a person to straits or helplessness.

୩ । ଦୋମଡ଼୍ ଦେବା—3. To encourage a person.

୪ । ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡାର ଅଗକୁ ଧରି ପଛ ଆଡ଼ୁ ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା—4. To direct the movement of a cart by holding the ends of the poles from behind.

ଉସକେଦେଓଆ ୫ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—5. To instigate a person; to incite.

ଦଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସ. ଦଣ୍ଡ)—ଡାବ; ଡାବଲ୍—

Daṇḍhā A stick for playing dābalapuā.

ଦଣ୍ଡାଗିଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ଦଣ୍ଡ+ଗୋଲକ)—

Daṇḍhāgili ଡାବଲପୁଆ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଡାବଲ (ବଡ଼ ଯଷ୍ଟି) ଓ ପୁଆ (ସାନ କାଠି)—A big stick and stout wooden pin used in the game of dābalapuā.

ଦଣ୍ଡ (ଧାତୁ)—ସ.—ଦମନ କରିବା; ଶାସନ କରିବା—

Daṇḍa (root) To rule; to punish.

ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ (ଦଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+କରଣେ. ଅ)—୧ । ଯଷ୍ଟି; ବାଡ଼ି; ଠେଙ୍ଗା; ଲଟି—1. Staff; club; stick; rod.

୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଶାସନ—2. Administration.

୩ । ସଜା; ଶାସ୍ତି; ଦମନ—

3 Punishment; chastisement.

୪ । ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ ବା କାଠ—4. Thin and long pole.

୫ । ଠିଆ ଦେବା—5. Standing erect.

୬ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ଧରିବା ଯଷ୍ଟି—

6. An anchorite's staff.

୭ । ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଧରିବା ବଙ୍କା ବାଡ଼—

7. Pilgrim's hooked staff.

୮ । ସାମଦାନାଦି ରାଜନୀତି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ—

8. One of the duties of an administrator viz, punishing the guilty.

୯ । (+ଅଧିକରଣେ. ଅ) ଯୁଦ୍ଧ—9. Fight.

୧୦ । ବ୍ୟୁହବିଶେଷ—10. Name of a battle-array.

୧୧ । ଅଶ୍ୱ—11. Horse.

୧୨ । କୋଣ—12. Angle.

୧୩ । ଦହିଖୁଆ; ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ—

13. Churning staff or rod.

୧୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଗ୍ରହବିଶେଷ—

14. Name of a planet.

୧୫ । ରାଜଦଣ୍ଡ, ରାଜଚିହ୍ନବିଶେଷ—

15. Sceptre; one of the insignia of royalty.

୧୬ । ପତାକାର ବାଉଁଶ—16. Flagstaff.

୧୭ । ଯମ—17. Yama, the God of death.

୧୮ । ସୈନ୍ୟ—18 Army.

ନିଜରେ ଦଣ୍ଡ ସଜଡ଼ନ୍ତୁ
ଯୁଦ୍ଧେ ମାରନ୍ତୁ ନରହନ୍ତୁ । କବିବାଣ. ଭଗବତ ।

୧୯ । ୬୦ ପଳ ପରିମିତ ସମୟ; ୨୪ ମିନିଟ୍; ଦିନକର ୬୦ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ—19. 24 minutes of time.

୨୦ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପରିମାଣବିଶେଷ; ଗଜ ହାତ—

20. A measure of 4 cubits.

୨୧ । ଯନ୍ତ୍ରାଦିର ହାତା; ବେଣ୍ଟ—

21, Handle of an instrument.

୨୨ । ହଳର ଈଶ—22. The pole of a plough.

୨୩ । ନଳ; ଲଠା; ପଦ୍ଧତି—24. Measuring rod.

୨୪ । ଦଣ୍ଡକ ରାଜା; ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ରାଜପୁତ୍ର—

24, Name of a prince.

[ଦ୍ର—ଗୁରୁଙ୍କ ଅନୁଶାସନରୁ ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା ।]

୨୫ । ଗଛ ବା ଫୁଲର ଡେଙ୍କି—

25. The stem of a plant or flower.

୨୬ । ଅଭିମାନ—26. Sensitiveness; egotism.

୨୭ । ଆତ୍ମସମ୍ମାନ—27. Self-esteem.

୨୮ । ଡଙ୍ଗାର ଆନୁଲ୍ଲ—28. An oar.

୨୯ । ଜାହାଜର ମାସୁଲ—29. Mast of a ship.

୩୦ । ତରାଜୁ ବା ବଣାର କାଠି—

30. The pole or beam of a balance.

ଦେ. ବ—୧ । (ବୈଶାଖ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ ପୋତି ସେଥିରେ ପାଟୁଆମାନେ ଅଙ୍କୁଶୀ ଲଗାଇ ଝୁଲୁ ଥିବାରୁ) ଚଡ଼କପୂଜା; ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି ଉପଲକ୍ଷରେ ପାଶ ଧୋବା ଆଦି କରିବା ଯାତ୍ରା; ଶୀତୁ ଯାତ୍ରା—1. A festival observed by low class people on the Paṇā Saṁkrānti day.

୨ । (ସ. ଦଣ୍ଡ. ତୁଳ. ହି. ଉନ୍, ଉଣ୍ଡ)—ବାରଂବାର ଭୂମିରେ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପଡ଼ି ଉଠିବା ରୂପ ବ୍ୟାୟାମବିଶେଷ—

ଉନ୍
ଡଣ୍ଡ

2. An athletic exercise of the body by prostrating one's self on the ground and rising again with the help of the arms.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅଳ୍ପ ସମୟ—3. A very brief space of time.

ବନତ ଯୋଡ଼ଣ କର ବନଜାଖୁ ଖୁଆଇ ଦଣ୍ଡ ପାସ୍ ଦଣ୍ଡେ ସଖି ଭଜ ।
ଭୀ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦଣ୍ଡକ—ସଂ. ବି (ଦଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦିଏ—
Daṇḍaka 1. Punisher.

୨ । ୨୬ ବର୍ତ୍ତିରୁ ଅଧିକ ବର୍ତ୍ତିଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. A kind of metre containing of more than 26 syllables.

୩ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶୀୟ ଗୁରୁ—3. Name of a prince; son of 'Ikshwāku.

[ଦ୍ର—ଏ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ । ଏ ଥରେ ଗୁରୁ-କନ୍ୟାଙ୍କ କୌମାର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗ କରିବାରୁ ଗୁରୁଙ୍କ ଶାପରେ ଏହାଙ୍କ ପୁର ଭସ୍ମ 'ହେଲା ଓ ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । (ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ବି. ବି—୧ । ଏକ ଦଣ୍ଡ ସମୟ ମାନ; ୨୪ ମିନିଟ୍ ସମୟ—
1. One 'Daṇḍa' of time.

୨ । ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ—
2. A very brief space of time.

ପରଣି ବଥରେ ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡକରେ ନହୁଣ!
ଉଠି ଶୟନରେ ପ୍ରଣତ ନତମୁଖୀ ସୁକେଶୀ ।
ଗୋଲକ. ଇନ୍ଦ୍ରରେଖା ।

୩ । ଦଣ୍ଡକର (ଦେଖ)—3. Daṇḍakiri (See).

୪ । ଦଣ୍ଡକା (ଦେଖ)—4. Daṇḍakā (See).

ବିଣ—ମୁହୂର୍ତ୍ତିକମାତ୍ର ସ୍ଥାୟୀ—Momentary

ବାରେ ସଶସ୍ତ୍ର ଦଣ୍ଡବ ଉଭୟେ,
ଦୈବୀଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଦଣ୍ଡକ ବଣେ—ଭୀ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Daṇḍa karibā Daṇḍa pakāibā (See).

ଦଣ୍ଡକା—ସଂ. ବି—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅରଣ୍ୟବିଶେଷ—
Daṇḍakā 1. The Daṇḍakā forest (in the Deccan).

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଦଣ୍ଡକ ନୃପତିଙ୍କ ଦେଶ ଥିଲା । ଗୁରୁଙ୍କ ଶାପରେ ଏହା ଅରଣ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହା ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତ-ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏଠାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବହୁଦିନ ବନବାସ କରିଥିଲେ ଓ ବିରାଧ ପ୍ରଭୃତି ଅସୁରଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ରାମାୟଣର ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଉତ୍କଳଦେଶରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ବ୍ୟାପିଥିଲା ।
(କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ) ।]

୨ । ଦେଶବିଶେଷ—2. The name of a country.

୩ । ଜନସ୍ଥାନନାମକ ପ୍ରଦେଶ—3. The province of Janasthāna.

ବି. ବି—(ବର୍ଣିତ ଶବ୍ଦ)—ଗୋଲାପଘାସର ଉପରିଭାଗସ୍ଥ ନଳ—
The tube of a rose-water sprinkler.

ଦଣ୍ଡ କାକ—ସଂ. ବି—ଡାମରକୁଆ—
Daṇḍa kāka A rook.

ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଦଣ୍ଡକା ୧ (ଦେଖ)
Daṇḍakāraṇya Daṇḍakā 1 (See).

ଦଣ୍ଡକିରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦଣ୍ଡିକ; 'ଦଣ୍ଡକ)—ଏକପ୍ରକାର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଛ—A very small fresh water fish; a sort of fry; minnow; Perilampus Laubuca.
ଦଣ୍ଡକେର } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦଣ୍ଡଶିର }
ଦାନକୁନୀ ଡାନକୁନୀ **ଡଁହରୀ**

[ଦ୍ର—ଏ ମାଛ ଲମ୍ବରେ ୧ଠାରୁ ୨ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ରେପଟା, ଏମାନଙ୍କ କାନ୍ଧର ପଛି ଉପରେ ଗୋଟିଏ କଳା ଦାଗ ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଅଛି ଓ ଏମାନେ ମଧୁର ପାଣିରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ରହନ୍ତି ।]

ଦଣ୍ଡଗୌରୀ—ସଂ.ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—One of the dancing nymphs of the heaven.
Daṇḍagaurī

ଦଣ୍ଡ ଗ୍ରହଣ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—
Daṇḍa grahaṇa karibā 1, To resort to the anchorite's staff.

ଦଣ୍ଡ ଗ୍ରହଣ କରା ୨ । ଆପଣା ଉପରେ ଧାର୍ଯ୍ୟିବା ଶାସ୍ତ୍ରିକୁ ନଇ-**ଦଣ୍ଡଗ୍ରହନ୍ କରନା** ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—2 To acquiesce in the sentence passed on one's self.

ଦଣ୍ଡଗ୍ରାହ—ସଂ. ବିଣ.—(ଦଣ୍ଡ + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Daṇḍagrāha ଦଣ୍ଡଗ୍ରାହୀ (ଦେଖ)
Daṇḍagrāhī (See)

ଦଣ୍ଡଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଦଣ୍ଡ + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍) —ଯେ ସର୍ବଦା ଦଣ୍ଡ ଧରେ—Holding a stick or staff.
Daṇḍagrāhī (ଦଣ୍ଡଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦଣ୍ଡଚକ୍ରାଦି ନ୍ୟାୟ—ସଂ ବି.—କୁମ୍ଭକାର ଗୋଟିଏ ଘଟ ନାମୀଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁପରି ଦଣ୍ଡ, ଚକ୍ର, ସୂତ୍ର, ସଲିଳ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଉପକରଣ ବା ଯନ୍ତ୍ର ଆବଶ୍ୟକ କରେ ତଦ୍ରୂପ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବହୁ କାରଣ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ନ୍ୟାୟ—The analogy of a potter taking the help of several implements and materials in preparing a pot.
Daṇḍachakrādi nyāya

ଦଣ୍ଡଦାତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦିଏ—One who inflicts or deals punishment; punisher.
Daṇḍadātā (ଦଣ୍ଡଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦଣ୍ଡ ଦେବୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—କେନ୍ଦୁଝରର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା—
Daṇḍa debī Name of a Goddess worshipped in the Keonjhar State of Orissa.

ଦଣ୍ଡଦେବୀ ଅଧିଷ୍ଠିତ ସେହି ଶୈଳେ ସାଲଙ୍କାସ୍ତ୍ର ଜରି ଚରା ।
ଦ୍ୱାନାଥ. ପାଟପୂଜା ।

ଦଣ୍ଡଧର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଦଣ୍ଡ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନୃପତି; ରାଜା—1. King (holder of the sceptre.
Daṇḍadhara

୨ । (ଯେ ପାପୀଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡଧାରଣ କରନ୍ତି) ଯମ—2. Yama, the God of death.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ଯେ ଚକ୍ର ଘୂରାଇବା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ଧରେ) କୁମ୍ଭକାର; କୁମ୍ଭାର—3. A potter.

୪ । ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦିଏ—4. Punisher.

୫ । ବିଚାରପତ୍ତି ଜଜ୍‌ମାଜିଷ୍ଟରପଦ—5. Judge; magistrate.

୬ । ରାଜାଜ୍ଞାରେ ଅପରାଧୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନମନ୍ତେ ବେତ୍ରଧାସ (ଭୃତ୍ୟ)—6. A servant carrying a rod for punishing a criminal; lictor.

ବିଣ. —୧ । ଯଷ୍ଟିଧାସ—1. Holding a staff or rod.

୨ । ରାଜଦଣ୍ଡ ଧାରଣକାସ—2. Wielding the sceptre.

ଦଣ୍ଡଧାର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ.—ଦଣ୍ଡଧର (ଦେଖ)
Daṇḍadhāra — Daṇḍadhara (See)

ଦଣ୍ଡଧାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଦଣ୍ଡ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ଯେ ଯଷ୍ଟି ଧାରଣ କରି ଥାଏ—Holding a staff.
Daṇḍadhārī
(ଦଣ୍ଡଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି.—୧ । ଦଣ୍ଡୀ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—1. An anchorite carrying a staff.

୨ । ରାଜା—2. King.

ସ୍ୱରୂପେ ସମ୍ମାନ କରୁ; ଆମ୍ଭରେ ଉଚ୍ଚ ଦଣ୍ଡଧାସ ।
ରୂପଉ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିମୃତ ।

ଦଣ୍ଡନ—ସଂ. ବି. (ଦଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଶାସ୍ତି; ଦଣ୍ଡଦେବା—
Daṇḍana 1. Punishment.

୨ । ଶାସନ—3. Chastisement.

୩ । ମନ୍ଥନ—2. Churning.

ଦଣ୍ଡନ ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି.(ମ. ପ. ସ୍ତ୍ରୀ., ଦଣ୍ଡନ + ଦଣ୍ଡ)—ଦଣ୍ଡଦେବା ବାଡ଼;
Daṇḍana daṇḍa ଦଣ୍ଡଦେବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଷ୍ଟି—A rod used for punishing offenders.

ଦଣ୍ଡନଦଣ୍ଡ ନସ୍ୱନ ଭଙ୍ଗଳ ।
ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦଣ୍ଡନ ମଣ୍ଡନ—ସଂ. ବି (ବିପରୀତାର୍ଥ ସବ୍ଦଦ୍ୱୟର; ଦଣ୍ଡନ + ମଣ୍ଡନ)—
Daṇḍana maṇḍana ଅପରାଧ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଓ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର ଦେବା—Punishment and reward.

ଦଣ୍ଡ ନାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—୧ । ପଣାଫଳାନ୍ତୁ ଘରେ ବାହୁର, ପାଣ, କଣ୍ଡର ଆଦ ନମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଉତ୍ପନ୍ନମାନେ ପୂର୍ବରୁ ମନାସିଥିବା ଅନୁସାରେ ପାଟଆ, ଶବର ଶବରୁଣୀ, ଚଢ଼େସ୍ୱା ଚଢ଼େସ୍ୱାଣୀ ଆଦ ବେଶରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ବାଦ୍ୟସହ ନାଚିବା ଓ ଗୀତ ଗାଇବା ଯାତ୍ରା—
Daṇḍa nāṭa 1. Dancing performed by the low class people in Ganjam during Baiśākha Saṁkrānti.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାକୁ ପାଟଆ ଓ ଚଡ଼ଜାଉରେ ଝାମୁନାଟ କହନ୍ତି ।]

୨ । ପଣାଫଳାନ୍ତୁ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୈଶାଖମାସରେ ନମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କର ପାଳିବା ବ୍ରତବିଶେଷ—2. A kind of religious vow observed by low class people from Paṇā Saṁkrānti day.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରତଧାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବତ୍ସରେ ଏକ ବାରି ନଗ୍ନପ୍ରିୟ ଭୋଜନ ନଜେ ରନ୍ଧନକରି ଖାଆନ୍ତି । ରାତ୍ରି ଦୋଲାରୁ ଦେହରେ କଳା, ଗେରୁ ଆଦ ରଙ୍ଗ ମଡ଼ାଇ, ମାଳ, ଝୋଟି, ମୁକୁଟ, ଅଙ୍ଗା, ଶାଢ଼ୀ, କାଞ୍ଚଳ ଆଦ ପିନ୍ଧି ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ, ଶବର ଶବରୁଣୀ, ଚଢ଼େସ୍ୱା ଚଢ଼େସ୍ୱାଣୀ ଆଦ ବେଶ ଦୋଇ ସଙ୍ଗରେ ବାଜାବାଲ୍ଲାଙ୍କୁ ନେଇ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ଗୀତ ଗାଇ ନାଚନ୍ତି । ଏମାନେ ସେ ସମସ୍ତରେ ଅନେକ ଭଣ୍ଡ ଗୀତ ମଧ୍ୟ ବୋଲନ୍ତି । ଆପଣାର କାମନା ପୂରଣ ହେବା ସକାସେ ମାନସିକ କରି କାମନା ପୂର୍ତ୍ତି ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବା ପରେ ଲୋକେ ଏହି ଦଣ୍ଡବ୍ରତ କରନ୍ତି । ୧୪ ଦିନ ନାଟ କରି ଶେଷ ଦିନ ବାଳକ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶ ସାଜି ଗୋଟିଏ ମେଣ୍ଢା ବା ଛେଳିକୁ ବଳି ଦେଇ ତାହାର ମାଂସ ଖାଇ ଏ ବ୍ରତକୁ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରନ୍ତି ।]

ଦଣ୍ଡ ନାୟକ—ସଂ. ବି.—୧ । ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ; ସେନାପତ୍ତି—
Daṇḍa nāyaka 1. Commander-in-chief; a general; a leader of troops.

୨ । କନ୍ଷ୍ଟାବଲ; ପୁଲିସର ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ—2. A police head officer; Superintendent of police; police magistrate.

୩ । ରାଜା—3. King.

୪ । କୁଲିମାନଙ୍କ ସରଦାର; ଦଫାଦାର—4. The head cooly; Duffadar.

୫ । ଦଣ୍ଡଦାତା—5. One who inflicts punishment.

୬ । ରାଜପୁରୁଷ—6. A Government official.

୭ । ବିଚାରପତ୍ତି—7. Judge.

ଦଣ୍ଡ ନୀତି—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଣ୍ଡର ନୀତି = ନମ୍ରପ୍ରିୟ ଅଛ ଯହିଁରେ)—
Daṇḍa nīti ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ରାଜ୍ୟଶାସନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯାବତ୍ତୀୟ ନମ୍ରପ୍ରିୟସମ୍ବନ୍ଧିତ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର—Political science dealing with administration or duties of kings; science of government.

ଦଣ୍ଡନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଦଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —ଦଣ୍ଡ ପାଇବାର
Daṇḍanīya ଉପଯୁକ୍ତ; ଦଣ୍ଡାର୍ହ—Punishable; fit to be punished; deserving punishment; liable to punishment.

ଦଣ୍ଡ ପକା(କେ)ଇବା —ଦେ. କ୍ରି —ବାରମ୍ବାର ଭୂମିରେ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପଡ଼ିଚ ହେବା ଓ ଉଠିବାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାୟାମ କରିବା—
Daṇḍa pakā(ke)ibā To perform a kind of athletic exercise by alternately prostrating the body and getting up horizontally.
ଦଣ୍ଡଭଙ୍ଗିବା, ଦଣ୍ଡସାଧିବା, ଦଣ୍ଡ ପେଲିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଉନପେଲା ଡଣ୍ଡ ପେଲନା

ଦଣ୍ଡପାଟ—ଦେ. ବି—୧ । ରାଜ୍ୟର ଅଂଶବିଶେଷ; ଜିଲ୍ଲା ବା
Daṇḍapāṭa ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍; ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବକାଳର ଶାସନ ବିଭାଗବିଶେଷ—A kind of an administrative division or circle in ancient Orissa.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ବା ଶାସନ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଥୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକର ନାମ ଦଣ୍ଡଘାଟ । ଦଣ୍ଡଘାଟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଗନ୍ନାର ସମଷ୍ଟି । ଏହା ଆଧୁନିକ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ।]

୨ । ତନ୍ତୁବାୟଜାତିବିଶେଷ—2. Name of a caste of weavers (Howells).

ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ) ବି—ପ୍ରଧାନ ସେନାପତ୍ତି —
3. Commander-in-chief.

ଦଣ୍ଡଘାଟ ଦୋଇ ବୁଲିବା—ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିବା; ଅଷ୍ଟା ଟୋଟୋକରେ ବେଡ଼ାନ **भटकना** Daṇḍapāṭa hoi bulibā —To roam about; to loaf about.

ଦଣ୍ଡ ପାଣି—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଣ୍ଡ + ପାଣି)—ଦଣ୍ଡଧର— Daṇḍa pāṇi Carrying a staff.

ବି—୧ । ଯମ—1, Jama.

୨ । ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—2. An attendant of Siba.

୩ । ରାଜା—3. King.

ବଡ଼ଥି ଲଇ ପାଟୋଳ ଲୁଚ ଲଙ୍କା ବଡ଼ଇ ପୂରଇ ମଂଜ
ଲଙ୍କା ଯେ ଦଣ୍ଡପାଣରେ ରତ ରସ୍ୱ ଯେମନ୍ତ ଯେ ।
ଭକ୍ତ. କେତେସ୍ତ୍ରୀଶତଲାଷ ।

ଦଣ୍ଡ ପାରୁଷ୍ୟ—ସ. ବି (ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍ପୁ; ଦଣ୍ଡ + ପାରୁଷ୍ୟ = କାଠିନ୍ୟ) — Daṇḍa pārushya ୧ । କଠିନ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଦଣ୍ଡ—
1. Rigorous bodily punishment.

୨ । (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରୀ) ଅଷ୍ଟାଦଶ ବିବାଦ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିବାଦବିଶେଷ—
2. (Hindu law) One of the eighteen defences or disputes.

ଦଣ୍ଡପାଳ—ସ. ବିଣ. (ଦଣ୍ଡ + ପାଳ)—ଦଣ୍ଡପାଳକ (ଦେଖ) Daṇḍapāla Daṇḍapālaka (See)

ଦଣ୍ଡପାଳକ—ସ. ବିଣ. (ଦଣ୍ଡ + ପାଳକ = ରକ୍ଷକ)—
Daṇḍapālaka ୧ । ଧର୍ମାଧିକରଣିକ; ବିଚାରପତ୍ତି—1. Judge.

୨ । ଦୌବାରିକ; ଦ୍ୱାର୍‌ପ୍ତି; ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକ—
2. A door-keeper; a watchman.

ବି—୧ । ଦଣ୍ଡିଘୋଡ଼ଲା ମାଛ; କାଠିଘୋଡ଼ଲା ମାଛ—
ଦଣ୍ଡପାଳକ 1. A kind of fresh water fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୫।୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ।]

୨ । ଦଣ୍ଡିଆର ମାଛ—2. A kind of fry fish; Perilampus; Lambuca.

ଦଣ୍ଡପାଶୀ—ଦେ. ବି (ସ. ଦଣ୍ଡ + ପାଶ୍; ଲୋକକୁ ଦଣ୍ଡଦେବା ପାଇଁ Daṇḍapāśī ସାଦାଙ୍କଠାରେ ଦଣ୍ଡ ଓ ପାଶ ଥାଏ)—
୧ । ରାଜା—1. King.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋକକୁ ବାନ୍ଧ ବାଡ଼େଇବା ପାଇଁ ଡେଙ୍ଗା ଓ ପାଶ ଧରିଥାଏ—2. A person carrying a stick and noose to punish people.

ବାସ ପବନ ଦଣ୍ଡପାଣି, ବଜେ ଦ୍ୱରଇ ବୋଲ ଡୋଶି ।
ଭକ୍ତ. କେତେସ୍ତ୍ରୀଶତଲାଷ ।

ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମ—ଦେ. ବି (ସ.ଯ.ତତ୍ପୁ; ଦଣ୍ଡବତ୍ ପ୍ରଣାମ)—ଦଣ୍ଡବତ (ଦେଖ) Daṇḍa praṇāma Daṇḍabata (See)

ଅର୍ଥାତ୍ସାଷ୍ଟ ଦଣ୍ଡ ଯେପରି ଦଣ୍ଡଚାଳନାର୍ଥରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନତ୍ରହୁ । ପ୍ରତିବନ ।

ଦଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଯଷ୍ଟି ପରି ସିଧା ହୋଇ— Daṇḍa prāye Prostrate like a stick.

କୃଷ୍ଣ ଚରଣେ ନିର ରେଣୁ
ନମଲ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦଣ୍ଡବତ୍—ସ ଅ. (ଦଣ୍ଡ = ଯଷ୍ଟି + ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ ବତ୍)—
Daṇḍabat ଯଷ୍ଟି ପରି ସିଧା ଭାବରେ—
Prostrate like a stick.

ବ—୧ । ଦଣ୍ଡବତ (ଦେଖ)—1. Daṇḍbata (See).

୨ । (ଦଣ୍ଡ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥେ. ବତ୍)—ଦଣ୍ଡୀ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
2. A class of anchorites holding the sacred staff.

ସ.. ବହୁ (ଶବ୍ଦ) ଯଷ୍ଟିଧାର୍—Carrying a stick; (ଦଣ୍ଡବାନ୍-ଘ୍ନ୍; ଦଣ୍ଡବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) armed with a stick.

ଦଣ୍ଡବତ—ଦେ. ବ (ସ. ଦଣ୍ଡବତ୍)—ଦଣ୍ଡ ପରି ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ପ୍ର Daṇḍabata ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ—Making obeisance by (ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରଣାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) lying prostrate on the ଦଣ୍ଡବତ ground.

दण्डवत; डंड़ोत ଏହା ଶୁଣି ସେ ସାଧୁ ବଳ୍ୟା ଋଷି ପାଦେ
ଦଣ୍ଡବତ କରଣ ଅଧିକ ପ୍ରମୋଦେ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭରତ ଅନୁଶାସନ

ଅ—ପ୍ରଣାମ ବା ନମସ୍କାରପୂର୍ବକ ସମ୍ବୋଧନ—
(Interjection) A greeting indicating obeisance; I bow to thee.

[ଦ୍ର—ଦଣ୍ଡବତ ସଦୃଶାଣି ଖଡ଼ା ପଡ଼ି ନମସ୍କୃତେ—
ଅଣୁବ ଫସ୍ତୁତ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବଚନ ।

ଯେଉଁ ଲୋକ ମୁହଁରେ ଭକ୍ତି କରେ ମାତ୍ର ଭକ୍ତିର ଜଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ଜଙ୍ଗ ଜୁପଦ୍ୱାର ନ ଜଦ ତାହାପ୍ରତି ଏହି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏଥିର ମର୍ମ ଏହି ଯେ—ସୁତତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର "ଦଣ୍ଡବତରେ ସୀମା ନାହିଁ, କନ୍ତୁ ଖଡ଼ା ପଡ଼ି ପର ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ କୁଣ୍ଠିତ ।]

ଦଣ୍ଡବତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Daṇḍabata karibā 1. To make obeisance by (ଦଣ୍ଡବତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) falling down prostrate at ଦଣ୍ଡବତକରା one's feet.

ଡଣ୍ଡୋତକରନା ଗୁରୁରେ ଦଣ୍ଡବତ ହଲେ
ପ୍ରଭୁର ରକ୍ଷଣ ବୋଲରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ନମସ୍କାର କରିବା—2. To make obeisance.

[ଦ୍ର—ଦଣ୍ଡବତ କରିବାର ଅର୍ଥ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ହେବା; କନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ବୃଦ୍ଧମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ହାତଯୋଡ଼ି ମୁଣ୍ଡକୁ ନୁଆଇଁ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି । ଭୂମିରେ ଦଣ୍ଡପରି ଶୋଇପଡ଼ି ପ୍ରଣିପାତ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଅଥଚ ମୁହଁରେ ଦଣ୍ଡବତ୍ ବା ଦଣ୍ଡବତ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥାଆନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯାହାକୁ ଭସ୍ମ କରିଯାଏ ଓ ଯାହାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, କଥାରେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଛଳରେ 'ତାକୁ ଦଣ୍ଡବତ୍ତ କରୁଛି' ବୋଲି ଲୋକେ କହିଥାଆନ୍ତି । ଯଥା—ଦୁର୍ଜନ ଲୋକକୁ ମୋର ଦଣ୍ଡବତ୍ତ । ବିଦେଶକୁ ଥରେ ଯାଇ ମୁଁ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଭୋଗକରି ଆସିଅଛି, ବିଦେଶ ଯିବା କଥାକୁ ମୋର କୋଟି କୋଟି ଦଣ୍ଡବତ୍ତ ।
ବିଶେଷ ଉତ୍କୃଷ୍ଟଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି କୋଟି କୋଟି ଦଣ୍ଡବତ୍ତ କରିବାର ବୋଲିସାଇ ଥାଏ ।]

ଦଣ୍ଡବତ୍ତ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ସମ୍ମିଳନରୂପେ ଦିଆଯିବା ଧନ; ପ୍ରଣାମୀ—
Daṇḍabati Money paid as a token of respect during an interview.

ଦଣ୍ଡବାନ୍—ସଂ ବି ଓ ବିଣ—ଦଣ୍ଡବତ୍ ୨ ଓ ୩ (ଦେଖ)
Daṇḍabān Daṇḍabat 2 and 3 (See)

ଦଣ୍ଡବାଲଧି—ସଂ. ବ. (ବଙ୍ଗବୀହି; ଦଣ୍ଡ + ବାଲଧି = ପୁଚ୍ଛ)—ହସ୍ତୀ —
Daṇḍabāladhi Elephant.

ଦଣ୍ଡବାସୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଦ୍ୱାରପାଳ —
Daṇḍabāsī 1. Door keeper.
୨ । ଚାଉକିଦାର; ଦଣ୍ଡୁଆସି—2. Watchman
୩ । ଗ୍ରାମର ହାଟମ —3. Village headman.

ଦଣ୍ଡ ବିଧି—ସଂ. ବି—୧ । ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ବିଧି—
Daṇḍa bidhi 1. Administrative rules of a state.
୨ । ଅପରାଧୀର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ—
2. The Penal Code.
୩ । ଫୌଜଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ଆଇନ୍—
3. Criminal Procedure Code.

ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟୂହ—ସଂ. ଉ. (ସଂ. ପ. ଲୋ; ଦଣ୍ଡ = ଦଣ୍ଡାକାରରେ ସଙ୍କୁଚିତ + ବ୍ୟୂହ,—କୌଶଳରେ ଦଣ୍ଡାକାରରେ ସଙ୍କୁଚିତ ଏକପ୍ରକାର ସୈନ୍ୟ ରଚନା—Name of a peculiar
Daṇḍa byūha battle-array.

[ଦ୍ର—ଏହି ବ୍ୟୂହର ଅଗ୍ରରେ ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି, ମଧ୍ୟରେ ରାଜା, ପଛରେ ସେନାପତି, ଦୁଇ ପାଖରେ ହସ୍ତୀ ଓ ଘୋଡ଼ିକ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ ପଦାତିକଗଣ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହି ଥାଆନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦଣ୍ଡଭୃତ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଦଣ୍ଡ + ଭୃ ଧାତୁ = ଧରିବା + କଣ୍ଡୁ. କ୍ୱିପ୍ = ଯେ
Daṇḍābhṛut ଧାରଣ କରେ)—୧ । ଦଣ୍ଡଧାରି—
1. Carrying a staff.
ସଂ. ବି—ଦଣ୍ଡଧର ରାଜା—2. King (who holds the royal sceptre.

ଦଣ୍ଡମଣ୍ଡ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Daṇḍamaṇḍa (etc) Daṇḍamuṇḍa etc (See)

ଦଣ୍ଡ ମତ୍ସ୍ୟ—ସଂ. ବି—ବଗି ମାଛ (ଦେଖ)
Daṇḍa matsy ami fish (See)

ଦଣ୍ଡ ମାନବ—ସଂ. ବି (ସଂ. ପ. ଲୋ.; ଦଣ୍ଡାର୍ହ ମାନବ)—
Daṇḍa mānaba ବାଳକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Boy.

ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଣ୍ଡ ଓ ମୁଣ୍ଡ ଧାତୁ)—
Daṇḍamuṇḍa ୧ । ନାନାପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ —1. Various
ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ kinds of punishments or penalties.
୨ । ଦଣ୍ଡ ଓ ପୁରସ୍କାର—2, Punishment and reward.
୩ । ଅଭିଶାପ —3. Curse.

ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ନାନାପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡଦେବା—
Daṇḍamuṇḍa karibā 1 To inflict various
(ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) punishments.
୨ । ଦଣ୍ଡଦେବା ଓ ପୁରସ୍କାର ଦେବା—
2. To mete out punishment and reward.

ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ କର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବ—ଦଣ୍ଡଦାତା ଓ ପୁରସ୍କାର ଦାତା —
Daṇḍamuṇḍa karttā One who can punish as
(ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ ବିଧାତା —ଅନ୍ୟରୂପ) well as reward.
ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡର କର୍ତ୍ତା

ଦଣ୍ଡ ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବି—୧ । ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା —1. Military expedition;
Daṇḍa jātrā marching for fighting.
୨ । ଦେଶଜୟାର୍ଥ ଯାତ୍ରା—
2. March to conquer adjoining countries.
୩ । ଦୋଷୀଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡଦେବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟଯାତ୍ରା—
3. Punitive expedition.
୪ । ବରର ଅନୁଗମନ; ବରସଙ୍ଗେ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଯାତ୍ରା—
4. A marriage procession.
୫ । ଶୋଭାଯାତ୍ରା —5. A ceremonial procession.
ଦେ. ବି—ପଣାଫକ୍କାନ୍ତି ସମୟରେ ଯାତ୍ରା ଧୋବାଅଦଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ଉତ୍ସବ —A festival and dancing observed by low caste people on 'Baiśākha Saṁkrānti.'

ଦଣ୍ଡଯାମ—ସଂ. ବି—୧ । ଯମ —
Daṇḍajāma 1. The Hindu God of death.
୨ । ଦିନ —2. Day.
୩ । ଅଗସ୍ତ୍ୟମୁନି —3. Sage Agastya.

ଦଣ୍ଡ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—ଦଣ୍ଡବିଧି (ଦେଖ)
Daṇḍa śāstra Daṇḍabidhi (See)

ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା—ସଂ. ବି—ଦଣ୍ଡବିଧି (ଦେଖ)
Daṇḍa saṁhitā Daṇḍabidhi (See)

ଦଣ୍ଡ ସହାୟ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ରାଜା ଅପରାଧୀର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନରେ ବା
Daṇḍa sahāya ଦୁଷ୍କୃତ୍ୟ ଦମନରେ ସହାୟତା କରନ୍ତି—
A king who helps in bringing the offender to justice.

ଦଣ୍ଡସେନା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ପାଇକ-
Daṇḍasenā ମାନଙ୍କର ଜାତ୍ୟାବିଶେଷ —A title of the
(ଦଣ୍ଡସେଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Paiks of the Orissa States.

ଦଣ୍ଡ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଦଣ୍ଡ + ସ୍ଥାନ)—
Daṇḍa sthāna ୧ । ଯେଉଁସ୍ଥାନରେ ଅପରାଧୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ —
1. A place where an offender undergoes punishment.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ ବା ବିଷୟରେ ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଇଥାରେ—2. The limbs or items on which punishment is meted out.

[ଦ୍ର—ମନୁସ୍ମୃତ୍ତା ମତରେ ଜିହ୍ୱା, ହୃଦୟ, ନାସିକା, ହସ୍ତ, ପଦ, ଆଖି, ନାକ, କାନ, ଧନ ଓ ଦେହ ଦଣ୍ଡସ୍ଥାନ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦଣ୍ଡା—ଦେ ବି. (ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଶଗଡ଼ର ଲମ୍ବ ଦଣ୍ଡଦ୍ୱୟ—

Daṇḍā 1 The two long side-pieces of a bullock-cart; the poles of a cart.

ଉଣ୍ଡା ୬ । ୟଷ୍ଟି; ଠେଙ୍ଗା; ଲମ୍ବା ବାଡ଼—

2. A long stick; a lathi; a polo; a mace.

୩ । ପଡ଼ିଆ; ପଡ଼ିତ ଭୂମି—3. Waste land.

ଦେଇଁ ସର ଗ୍ରାମ ନଙ୍କା ପୋଟଲା
ଦୋଷା ପାଃ ଦଣ୍ଡା ଦେଇ ରୁ ପାର୍ । ନଦକଃଶୋର. ଜର୍ଜ୍ଜରୀ ।

୪ । ଗୋରୁର ପଡ଼ିଆ—4. Pasture for the cattle of the village public; common grazing field.

୫ । ଗ୍ରାମର ରାସ୍ତା—5. A village road.

୬ । ବ୍ୟାୟାମ; ଦଣ୍ଡ ଉଠିବା—6. An athletic exercise consisting of alternately lying prostrate and raising one's body with the help of the hands.

୭ । ଆଖୁଗଛର ପତ୍ରଶୂନ୍ୟ ଲମ୍ବ ଡାଙ୍ଗ ବା ଛଡ଼ା—

7. A leafless stem of sugarcane.

ଦେଶ ସୁନ୍ଦର ଏ ଇଚ୍ଛ ମାନ
ଦଣ୍ଡାକାର ଡାହେ ସଲଡ । ନଦକଃଶୋର. ଜର୍ଜ୍ଜରୀ ।

୮ । ଡାଣ୍ଡି ଅର୍ଥାତ୍ ଲମ୍ବା ସିଧା ବାଟ—

8. A long straight road.

(ଯଥା—ବଣରେ ବାଘଙ୍କ ଦଣ୍ଡା ପଡ଼ିଛି ।)

୯ । ଗୋଦଣ୍ଡା; ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଯାତାୟତ କରିବା ସକାଶେ ଗ୍ରାମରୁ ଗ୍ରାମାନ୍ତରକୁ ପଡ଼ିଥିବା ରାସ୍ତା—9. A road for cattle; cattle-track.

ବିଣ.—୧ । ଦଣ୍ଡପରି ଲମ୍ବ—1. Long like a bamboo.

ଦିଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଧର୍ମବ୍ୟାଧ ଯାଇଁ ଦେଖି
ଦଣ୍ଡା ହୋଇ ଗୋଇ ପଡ଼ିଲେ ନୋହ ଦୁଃଖୀ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ବନ.

୬ । ବାଡ଼ଁଶ ଦଣ୍ଡ ପରି ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିତ—

2. Lying prostrate on the ground like a bamboo pole.

(ଯଥା—ଭୋଟେ ମାଡ଼ରେ ଦଣ୍ଡା କରି ଦେବ ।)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଶଗଡ଼ର ଗୁଳା; ଶଗଡ଼ ଚକ ଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ଚଢ଼ିତ ରାସ୍ତା—Cart-track; rut.

ଦଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ କି—୧ । ଦଣ୍ଡିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

Daṇḍā(ṇḍe)ibā 1. The causative form of Daṇḍibā

ଦଣ୍ଡ ଦେଓଆନ
ଡ ଦିଲାନା ସିନ୍ଧୁଜାତିରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅମ୍ଳ, ବ୍ୟଥା କହୁ ଦୂରୀକରଣ ବାମକ ।
ଇଂ. ଇଚଣ୍ଡାବଗ ।

୨ । ଉଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)—2. Taṇḍāibā (See)

ଦଣ୍ଡା କରିବା—ଦେ. କି—ବିଶେଷ ପ୍ରକାର ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ

Daṇḍā karibā ଠେଙ୍ଗା ପରି ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଭୂମିରେ ପକାଇବା—To beat a person to prostration.

[ଦଣ୍ଡା କରା(ନେ)ଇବା]
ଡାଣ୍ଡାକରା, ସୋଜାକରେଦେଓୟା

ଦଣ୍ଡା କାଠି—ଦେ. ବି—ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାର ପଛର ଅଗ୍ରଭାଗ, ଯାହାକୁ

Daṇḍā kāṭhi ମୁଠା ଦ୍ୱାରା ଧରି ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଏ—The handles of the poles of cart (at the back) by holding which the motion of the cart is directed from behind.

ଦଣ୍ଡାଘାତ—ସଂ. ବି. (ୟୁ। ତତ୍; ଦଣ୍ଡ + ଆଘାତ)—

Daṇḍāghāta ଠେଙ୍ଗା ପ୍ରହାର—Beating with a lathi; cudgelling.

ଦଣ୍ଡାଜିନ—ସଂ. ବି—୧ । ପ୍ରତାରଣା; କପଟବେଶ—

Daṇḍājina Fraud; cheating; false garb.

୬ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଦଣ୍ଡ ଓ ମୃଗ ବା ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ—

2. The staff and hide used by an ascetic.

ଦଣ୍ଡାଜ୍ଞା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦଣ୍ଡ + ଆଜ୍ଞା)—

Daṇḍājñā ଅପରାଧୀର ଦଣ୍ଡ ନିମନ୍ତେ ବିଚାରପତିଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁକୁମ—Judicial sentence passed on an accused; order of conviction.

ଦଣ୍ଡା ତଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଚାଷ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦଣ୍ଡା ବା ପଡ଼ିଆ ଜମିକୁ

Daṇḍā tarḍā ଦୁଣାକଟା କରିବା ବା ଡାଢ଼ିବା—Reclamation or clearance of waste land for cultivation.

ଦଣ୍ଡାଦଣ୍ଡି—ସଂ. କି. ବିଣ. ଓ ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଣ୍ଡ + ଦଣ୍ଡ + ଇ;

Daṇḍādaṇḍi ବ୍ୟତିହାର) —ଠେଙ୍ଗା ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ମାଡ଼ ମରାମରି ହୋଇ (ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ କରାଯାଏ); ଲାଠାଲାଠି; ଠେଙ୍ଗା-ଠେଙ୍ଗି; ବାଡ଼ାବାଡ଼ି—A fight with sticks; mutual dealing of blows with sticks.

ଦଣ୍ଡା ଧରିବା—ଦେ. କି—ଚଳୁଥିବା ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା

Daṇḍā dharibā ସକାଶେ ଶଗଡ଼ର ପଛ ଭାଗରେ ଥିବା ଦଣ୍ଡାର ମୁଠିରେ ହାତ ପକାଇବା—To hold the handles of the cart-poles in order to direct the movement of a cart from behind.

ଦଣ୍ଡାପୂପ ନ୍ୟାସ୍—ସଂ. ବି. (ଦଣ୍ଡ + ଅପୂପ = ପିଠା + ନ୍ୟାସ୍)—

Daṇḍāpūpa nyāya ଗୋଟିଏ ପିଠାକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଦଣ୍ଡ ବା ବାଡ଼ରେ ଘୋଡ଼ି ରଖିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୂଷା ଆସି ସେ ବାଡ଼ର ଅଗରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଂଶ ଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିଆ କରିଥିବାରୁ ମୂଳସ୍ଥ ବାଡ଼ଅଗରେ ମୂଷାର ଦନ୍ତକ୍ଷତ ଚିହ୍ନ ଦେଖି ସ୍ଥିର କରେ ଯେ ମୂଷା ଯେତେବେଳେ ବାଡ଼ ପରି ଟାଣୁଆ ପଦାର୍ଥର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଂଶ ଖାଇଛି ସେତେବେଳେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କୋମଳ ପିଠାକୁ ଖାଇଥିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହିପର କୌଣସି ଦୁଷ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ସିଦ୍ଧିରୁ କୌଣସି ସୁକର କାର୍ଯ୍ୟର ସିଦ୍ଧି ବିଷୟ ଅନୁମାନ କରିବା ସ୍ଥଳରେ ଏହି ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ—An argument based on the deduction of the greater possibility of a thing having occured, when a thing of lesser magnitude is found to have happened owing to the same cause.

ଦଣ୍ଡା ପେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦଣ୍ଡେଇବା ୪ (ଦେଖ)
Daṇḍā pelibā 1. Daṇḍeibā 4 (See)

୨ । କ୍ରି—ହାମୁଡ଼େଇବା ପୂର୍ବରୁ (ପିଲ୍ଲମାନେ) ହାତ ସାହାଯ୍ୟରେ ପେଟେଇ ଗଲିବା—2. To move (said of infants) with the help of the hands and belly.

ଦଣ୍ଡା ଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଶ ପଡ଼ିଆ, ଗୋଚର ଓ ଶ୍ମଶାନ ଆଦି ଭାଙ୍ଗି ଯେ
Daṇḍā bhaṅgā ଗୃହ କରେ—Reclaiming a waste or village common.

ତହୁଁ ଦୁଇ ହରଣ ଦେ ଦଣ୍ଡାଭଙ୍ଗା ଗୃହୀ । ତୁଟି ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ବି—ପଡ଼ିଆ ବା ଦଣ୍ଡାକୁ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଜମିରେ ପରିଣତ କରିବା—Reclamation of waste land.

ଦଣ୍ଡାମାରୁ—ଦେ ବି—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ବଧ ବା ପ୍ରହାର
Daṇḍāmāru କରିବା ନିମନ୍ତେ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ଥାଏ; ଲାଠିଆଳ—
(ଦଣ୍ଡ ମାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A person armed with a ডাঁডামার ডাঁডামার cudgel to kill or beat others.

୨ । ଶ୍ରମ-ସର୍ତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A mighty or powerful person.

୩ । ଭୟଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତି—3. A ferocious person.

ଦଣ୍ଡା ମୁଠା—ଦେ. ବି—ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାର ପଛ ଭାଗ ଯାହାକୁ ମୁଠା ଦ୍ୱାରା
Daṇḍā muṭhā ଧରି ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଏ—
(ଦଣ୍ଡାମୁଠି—ଅନ୍ୟରୂପ) The handle of the poles of a cart (at the back) by holding which the motion of the cart is directed.

ଦଣ୍ଡାୟ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ନାମ ଧାତୁ) (ଦଣ୍ଡ ଧାତୁରେ ଆଚରଣ ଅର୍ଥରେ
Daṇḍāya (root) 'ଆୟ' ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ)—
ଦଣ୍ଡ ପରି ଆଚରଣ କରିବା—
To act or be like a pole.

ଦଣ୍ଡାୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦଣ୍ଡାୟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Daṇḍāyamāna ସିଧା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା—Standing
(ଦଣ୍ଡାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) upright; standing erect.

[ଦ୍ର—'ଦଣ୍ଡବତ୍' ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କୃତ ଅର୍ଥ ଭୂମିରେ ଦଣ୍ଡ ବା ସଷ୍ଟିପରି ଲମ୍ବା ହୋଇ ଶୋଇ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପ୍ରଣାମ କରିବା; 'ଦଣ୍ଡାୟମାନର' ଅର୍ଥ ଠେଙ୍ଗା ପରି ଗୋଡ଼ରେ ସିଧା ଠିଆ ହେବା ।]

ଦଣ୍ଡାର—ସଂ. ବି (ଦଣ୍ଡ + ଋ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Daṇḍāra ୧ । ଦଣ୍ଡାଥିବା ଶଗଡ଼—1. A car with poles.

୨ । କୁମ୍ଭାର ଚକ—2. A potter's wheel

୩ । ଧନୁ—3. A bow

୪ । ମତ୍ତ ହସ୍ତୀ—4. A must or restive elephant.

ଦଣ୍ଡାର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଋତ୍ତାଯାଂ ଭବଂ; ଦଣ୍ଡ + ଆର୍ତ୍ତି)—୧ । ଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା
Daṇḍārtta ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ବା ଜର୍ଜ୍ଜରିତ—1. Overpowered
(ଦଣ୍ଡାର୍ତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ) with punishment.

୨ । ଠେଙ୍ଗାମାଡ଼ଦ୍ୱାରା ଜର୍ଜ୍ଜରିତ—2. Overpowered with blows by lāṭhis.

ସଂ. ବି—ଚମ୍ପାନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—A place of pilgrimage on the Champa river.

ଦଣ୍ଡାର୍ହ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ଦଣ୍ଡ + ଅର୍ହ ଧାତୁ=ଯୋଗ୍ୟ ହେବା +
Daṇḍārha କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)-ଦଣ୍ଡ ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ—Punishable;
(ଦଣ୍ଡାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) deserving punishment.

ଦଣ୍ଡାଳୟ—ସଂ. ବି (ଦଣ୍ଡ + ଆଳୟ)—୧ । ଧର୍ମାଧିକରଣ—
Daṇḍālaya 1. Court of justice.

୨ । ଜେଲଖାନା—2. Jail; prison.

୩ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—3. Name of a metre.

ଦଣ୍ଡାଳୁ—ସଂ. ବି—ଖମ୍ବ ଆଳୁ (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Daṇḍālu A kind of yam having straight long tuberous root (as distinguished from other kinds of yam with round roots).

ଦଣ୍ଡାଶ୍ରମ—ସଂ. ବି (ଦଣ୍ଡ + ଆଶ୍ରମ)—ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀର ବ୍ରତ; ତୀର୍ଥ କରିବାର
Daṇḍāśrama ବ୍ରତ ଧାରଣ—The condition or vow of a pilgrim.

ଦଣ୍ଡାଶ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାର ସଙ୍କଳ୍ପ କର
Daṇḍāśrama grahaṇa karibā ଦଣ୍ଡ ଧାରଣ କରିବା—
To resort to the pilgrim's staff; to take a vow of pilgrimage.

ଦଣ୍ଡାସି ଦେ ବି (ସଂ. ଦଣ୍ଡବାସୀ)—ଦଣ୍ଡୁଆସି (ଦେଖ)—
Daṇḍāsi Daṇḍuāsi (See)

ଗ୍ରାଦେ ଗଞ୍ଜାମ) ବି—(ସଂ. ଦଣ୍ଡ; ଏମାନେ ଦଣ୍ଡ ଧରି ପହରା
ଦେଉଥିବାରୁ)—ଗଞ୍ଜାମର ଗ୍ରାମ ରକ୍ଷୁଆଳ ନୀଚ ଅନ୍ତ୍ୟଜ
ଜାତିବିଶେଷ—A caste of low caste village watchman in Ganjam

[ଦ୍ର—୧୯୧୯ ସାଲର ଜନ ଗଣନାରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଗଞ୍ଜାମରେ ୪୫ ହଜାର ଥିଲା । କେବଳ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି ! ଏ ୪୫ ହଜାର ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରୌଢ଼ ବୟସ୍କର ପ୍ରାୟ ୨ ହଜାର ଚୋର ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିବାର ଦେଖା ଯିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଦାଗୀ ଜାତି ଆଇନ୍ (Criminal Tribes Act) ଅନୁସାରେ ଅପରାଧୀରୂପେ ରେଜିଷ୍ଟର କରା ଯାଇଥିଲା ଓ ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସନ୍ଧ୍ୟରେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଥାନାରେ ହାଜର ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଇଥିଲେ । ଏମାନେ ୧୯୨୪ ଠାରୁ ସଘବଦ୍ଧ ହୋଇ ଚାରିଭାରଣୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ଶପଥ କରି ମଦ୍ୟ, ଗୋମାଂସ ଓ ଶୂକର-ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ ତ୍ୟାଗ କରି ଅଛନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଚୋର କରିବା ଲୋକଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରେ ଧରାଇ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏମାନଙ୍କର ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ସରକାର ଦାଢ଼ମମାନେ ଜାବକାପ୍ତାନ ଦଣ୍ଡାସୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଜମି ଦେଇ ଛତ୍ରପୁର, ଘୁମୁଷର ଆଦ ସ୍ଥାନରେ ଏମାନଙ୍କର ବସତ ପାଇଁ ଗ୍ରାମ ବସାଇ ଅଛନ୍ତି । ଦୈନିକ ଆଶା ୧-୩-୬୧]

ଦଣ୍ଡାହତ Daṇḍāhata —ଫ. ବିଣ (ଦଣ୍ଡାତ୍ ଘଞ୍ ; ଦଣ୍ଡ+ଆହତ) — ଠେଙ୍ଗାଦ୍ୱାରା ଚାଡ଼ିତ—Beaten with lathi.

- ବି —ଘୋଳଦହ—Churned curd; butter milk.

ଦଣ୍ଡି Daṇḍi ଦେ. ବ. ଫ. ଦଣ୍ଡ) —୧ । ନାକ ଫୁଟାର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥଳ; ନାକଦଣ୍ଡି —1. The middle wall dividing the two nostrils.

ଡଣ୍ଡି ୨ । ନାକଦଣ୍ଡିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ — 2 A nose-ring worn in a hole made on the wall between the two nostrils.

୩ । ତୁଲାଦଣ୍ଡ; କଣ୍ଟା—3. The yard or pole of a balance; scale-beam.

୪ । ଚିନା ଆଦିକୁ ଧରିବା ନମନ୍ତେ ସେଥିରେ ଲଗିଥିବା ନାସୀ—4. Handle of a cup or jug (Howells).

ଗ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ.—କାଶ ତୃଣ (ଦେଖ) Kāśa tṛṇa (See)

ଦଣ୍ଡିଆ Daṇḍiā —ଦେ. ବ. (ଫ. ଦାଣ୍ଡିକ)—୧ । ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ହାଟରେ ପଣ୍ୟବିକ୍ରେତାମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଳ୍କ ବା ଡାଲା ଆଦାୟ କରେ—1, The official who realises rates or tax from stall-keepers or venders in a market.

ଦଣ୍ଡିଦାର

୨ ।-ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଓଜନିବା ବ୍ୟକ୍ତି — 2. Weighman.

୩ । ଦଣ୍ଡିଦାର; ଯେ ପଣ୍ୟ ବିକ୍ରେତାଙ୍କଠାରୁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ମାନ ଓଜନ କରି କମି ନେଇ ମହାଜନମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରେ ଓ ଏଥିପାଇଁ ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଏ; ଦଲାଲ— 3. A broker or middleman who purchases merchandise or grains from vendors and sells them to wholesale merchants on getting a commission.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳି) — କଳହପ୍ରିୟ (ପୁରୁଷ)— ଦଣ୍ଡେଇ— ସ୍ତ୍ରୀ) Quarrelsome (man).

ଦଣ୍ଡିକ Daṇḍika —ଫ. ବିଣ. (ଦଣ୍ଡ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇକ)—ଦଣ୍ଡଧର— Holding a staff.

(ଦଣ୍ଡିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି. ୧ । ଆଶା ସୋଠା ଧରିବା ଲୋକ; ଛଡ଼ାବରଦାର— 1. A mace-bearer.

୨ । ଦଣ୍ଡକର (ଦେଖ)—2. Daṇḍakiri (See)

ଦଣ୍ଡିକା Daṇḍikā —ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଣ୍ଡିକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଦଉଡ଼ି— 1. A rope

୨ । ହାର—2. A necklace

୩ । ଲୁହାର ଗୋଡ଼ବେଡ଼— 3. Shackles or chains for the leg.

ଦଣ୍ଡିକର Daṇḍikiri —ଦେ. ବି.—ଦଣ୍ଡକର (ଦେଖ) Daṇḍakiri (See)

(ଦଣ୍ଡିକେର, ଦଣ୍ଡିଖିର, ଦଣ୍ଡିଖେର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଣ୍ଡିକେଲି Daṇḍikeli —ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଦଣ୍ଡକର (ଦେଖ) Daṇḍakiri (See)

ଦଣ୍ଡିଗୁଣା Daṇḍi guṇā —ଦେ. ବ. (ବଙ୍କିଆ ଶବ୍ଦ) — ନାକର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ— An ornament for the nose.

ଦଣ୍ଡିତ Daṇḍita —ଫ. ବିଣ. —(ଦଣ୍ଡ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) — ଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ; ଶାସିତ — Punished; chastised; convicted.

ଦଣ୍ଡିଦାର Daṇḍidāra —ଦେ. ବି. — ଦଣ୍ଡିଆ ୩ (ଦେଖ) Daṇḍiā 3 (See)

ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ବେପାରୀଙ୍କର ସମସ୍ତ ମାଲର ଅମଦାନ ରପ୍ତାନ ଦଣ୍ଡିଦାରଙ୍କର ହାତଦାଖେ ହେଉଥିଲା । ଫକୀରମୋହନ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ।

ଦଣ୍ଡିଦାରି Daṇḍidāri —ଦେ. ବି. — ଦଣ୍ଡିଦାରର କର୍ମ—The work of a 'Daṇḍidāra' or broker.

ଦଣ୍ଡିନାକ Daṇḍi nāka —ଦେ. ବି. — ନାସିକା ରନ୍ଧ୍ର ଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନାକଦଣ୍ଡି; (ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦଣ୍ଡି ପିନ୍ଧିବାକୁ ଛିଦ୍ର କରାଯାଏ;— The middle wall between the two nostrils which is bored for wearing a 'Daṇḍi'.

ଦଣ୍ଡିପଲ୍ଲ Daṇḍi palla —ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦଣ୍ଡପାଲକ) —ଉତ୍ତୋଳିବାର ଦଣ୍ଡ ଓ ଅଧାର- ଦ୍ୱୟ; କଣ୍ଟା ଓ ପଲ୍ଲା—The scale-beam and pans of a balance.

(ଦଣ୍ଡିପଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଁଡ଼ିପାଲା

ଡଣ୍ଡିପଲ୍ଲଡ

ଦଣ୍ଡି ପୋହଲା Daṇḍi pohalā —ଦେ. ବ—(ଫ. ଦଣ୍ଡୋତ୍ପଲ, ଦଣ୍ଡପାଲକ)— ୧ । ଦୁସ୍ତରୁକ୍ଷବିଶେଷ; ବର୍ଷାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶାକ- ବିଶେଷ—1. Canscora Decussata.

ଦାନ୍ଦକୋନୀ ଡାନକୁନି

[ଦ୍ର—ଏହାର ନାଡ଼ ଗୁରୁକୋଣିଆଁ, ଏହା ପାଣି ପାଖ ବଲରେ ଜନ୍ମେ; ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଯୁକ୍ତ; ୪ ଗୋଟି କେଶର; ଫଳ ଦ୍ୱିକୋଷ; ବୀଜ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ବହୁକୋଣ; ଶୀତଦିନେ ଫଳ ପାଏତ; ବର୍ଷା ଦିନେ ଫୁଲ ପଡ଼େ ।]

୨ । କାଠି ପୋହଲା ମାଛ —2. A kind of small fish.

୩ । ଶୃଙ୍ଗାର ହାର (ଦେଖ) 3. Śṛṅgāra hāra (See)

୪ । (ବୈଦ୍ୟକ) (ଫ. ଦଣ୍ଡିଦ୍ରବାଳ) —ବୃକ୍ଷବିଶେଷ— 4. A kind of tree.

ଦଣ୍ଡିବା Daṇḍibā —ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଦଣ୍ଡଧାତୁ) —୧ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା— 1. To punish.

ଦଣ୍ଡ ଦେଓୟା ଦଣ୍ଡିବା ଶକ୍ତି ଥାଉ ଥାଉ

ଡଣ୍ଡ ଦେନା ଯେ ମୂଳ ଖସ୍ତା ଥରଉଛ । କଲ୍ଲୋଳ. ସ୍ୱଗତ ।

୨ । ବଳ ପଡ଼ିବା —2 To exceed; to excel.

କନକ ଭିତରୁଙ୍ଗ ଗୋଦନ୍ତ ଦଣ୍ଡିଛ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଣ୍ଡିମ—ସ. ବିଣ (ଦଣ୍ଡ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥେ ଇମନ୍; ୧ମା ' ବ) — ଦଣ୍ଡଧାସ୍ତ —
Daṇḍima Holding a sceptre or staff.

ବି. ୧ । ଯମ — 1. Jāma, the regent of death.
୨ । ଛଡ଼ା ବରଦାର — A mace-bearer.
୩ । ଦ୍ୱାରପାଳ; ଦୁଆରୁ — 3. A door-keeper.
୪ । ଜୈନବିଶେଷ — 4. A class of Jainas.
୫ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ — 5. A religious mendicant.
୬ । ଦମନକ ବା ଦଅଣାଗଛ — 6. Name of an aromatic plant.

ଦଣ୍ଡିଲ — ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ ଉଦଣ୍ଡ; ବାଳକ ବାଳକାଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ)
Daṇḍila ୧ । ଦୁଷ୍ଟ — 1. Wicked.
(ଦଣ୍ଡିଳା-ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉଦଣ୍ଡ — 2. Mischievous; ferocious
୩ । ଝୁଲୁବୁଲୁଆ — 3. Restless.

ଦଣ୍ଡୀ — ସ. ବି. ପୁଂ (ଦଣ୍ଡ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.) —
Daṇḍī ୧ । ଦଣ୍ଡିମ ଦେଖ)
(ଦଣ୍ଡିନୀ — ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Daṇḍima (See)
ଡଣ୍ଡୀ ୨ । ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଅବସ୍ଥା —
2. A mendicant who has betaken to the 4th or last stage of a Hindu's life; one who in his old age has betaken to the life of an ascetic.
୩ । ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା — 3. Name of a king of ancient India.
[ଦ୍ର—ଏ ଉତ୍କଳୀକୁ ସୋପାନରୂପେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।]
୪ । (ନାମ) ଖ୍ରୀ: ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ କବି; ଏ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟାଦର୍ଶ ଓ ଦଶକୁମାରଚରିତର ରଚୟିତା — 4. Name of a medieval Sanscrit author and annotator of India.
୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱଚରବିଶେଷ — 5. Name of an attendant of the Sun-God.
୬ । ଦଣ୍ଡଧାସ୍ତ; ଶାସନକର୍ତ୍ତା — 6. A ruler; a holder of the sceptre of administration; administrative head of a country.

ଦେ. ବିଣ — ଦଣ୍ଡିତ — Punished.
ଚାଉଳ ଦେଖେ ଦେଇଛ ସ୍ୱକର୍ଷରେ ମଣ୍ଡ
ତଉ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରେ ଜୋଡ଼ି ଯମଦଣ୍ଡୀ । କୁଣ୍ଡଳି ବ. ମହାଭରତ.ବନ ।

ଦଣ୍ଡୁଆସି — ଦେ. ବି (ସ. ଦଣ୍ଡବାସୀ) — ୧ । ଚଉକିଦାର; ଚଉକିଆ —
Daṇḍuāsi 1. A watchman.
(ଦଣ୍ଡେଇସି — ଅନ୍ୟରୂପ) ଥୋକାଏ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡୁଆସି
ଦୁଇ କରନ୍ତୁ ଦୁଇଘଣ୍ଟି । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାରବତ ।
ଦଣ୍ଡାଂଶ ୨ । (ସ. ସଦଂଶ) କମାରର ବଡ଼ ଚମ୍ପଟା; କମାରର ବଡ଼
ଦଣ୍ଡବାସି ସଣ୍ଡୁଆସି — 2. A pair of blacksmith's tongs; pincers.

ଦଣ୍ଡୁରି — ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ — ୧ । ଖାଲୋଇ —
Daṇḍuri 1. A bag made of bamboo, cane, creeper or twigs for putting fish therein.
୨ । ପାଛୁଆ — 2. A small basket of bamboo or wicker-work.

ଦଣ୍ଡେଇ — ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ — ଦଣ୍ଡକିରି (ଦେଖ)
Daṇḍei Daṇḍakiri (See)
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି) — କଳହୁଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ) —
Quarrelsome (woman).

ଦଣ୍ଡେହେଁ — ଦେ. ଅ — କ୍ଷଣମାତ୍ର —
Daṇḍeheṁ Even for a moment.
ଏ ବାଳକଟି ସ୍ୱାମୀଡ଼ୋରୁ
ଏଡ଼ାକୁ ଦଣ୍ଡେହେଁ ଥୋଇ --କଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦଣ୍ଡୋତ୍ପଳ — ସ. ବ — ୧ । କାଠିଘୋଡ଼ଲା ମାଛ —
Daṇḍotpala 1. A kind of small fish.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଷାୟୁ ଶାକ —
2, A kind of annual plant.

ଦଣ୍ଡ୍ୟ — ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦଣ୍ଡ + ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ) — ଦଣ୍ଡନୀୟ;
Daṇḍya ଦଣ୍ଡାର୍ହ; ଦଣ୍ଡ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ —
(ଦଣ୍ଡ୍ୟା — ସ୍ତ୍ରୀ) Punishable; deserving punishment.

ଦତ୍ — ଦେ. ଅ (ସ. ଧକ୍) — ଟୁତ୍ (ଦେଖ)
Dat Dhut (See)
ବ — କମାରର ବଡ଼ ହାତୁଡ଼ି —
Blacksmith's sledge-hammer.
ସ. ବ (ଦମ୍ ଧାତୁ + କରଣ. ତ) — ଦାନ୍ତ — Tooth.

ଦତ୍ତ — ଦେ. ଅ — ଧୁତ୍ (ଦେଖ)
Dat-ta Dhut (See)

ଦତିଆଳ — ପ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି) (ସ. ଦାତା) —
Datiāla ଦାନଶୌଣ୍ଡ; ଦାନଶୀଳ; ଦାତା —
ଦତ୍ତଅଳ, ଦତ୍ତିଆଳଆ } ଅନ୍ୟରୂପ (ironical) Very generous;
ଦତ୍ତ୍ୟଅଳ, ଦତ୍ତ୍ୟାଳଆ } very charitable.
(ଦତ୍ତିଆଳୀ — ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦତ୍ତ — ସ. ବିଣ (ଦା ଧାତୁ = ଦେବା + କର୍ମ. ତ; ଭୁଲ. ଲାଟିନ୍ ଡେଟା,
Datta ୧ । ଯାହା ଦାନ କରାଯାଇଥାଏ;
(ଦତ୍ତା — ସ୍ତ୍ରୀ) କୃତଦାନ; ଦାନ କରାଯାଇଥିବା —
1. Given away; dedicated.
୨ । ନ୍ୟସ୍ତ; ଅର୍ପିତ —
2. Deposited; conferred; bestowed.
୩ । ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ — 3. Offered; dedicated.
୪ । ତ୍ୟକ୍ତ — 4. Left; parted with.
ବ (+ଭାବ ତ) — ୧ । ଦାନ — 1. Gift.
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ରାଜାବିଶେଷ —
2. Name of a king of ancient India.
୩ । ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କ କଗୋପାଧିବିଶେଷ —
3. A family-title of the Baiśyas.
୪ । ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ; ଅତ୍ରିମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର: ଭଗବାନଙ୍କର ଅବତାର
ବିଶେଷ — 4. Name of a son of sage Atri, said to be an incarnation of 'Bishnu'

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପୁତ୍ରବିଶେଷ; ଦତ୍ତକପୁତ୍ର —
5. An adopted son.

'ଦେ. ବ—ଶୂଦ୍ର, ଭାମିଲୀ ଓ କାୟସ୍ଥ ବଙ୍ଗାଲଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ —
A family title of Bengalee Śūdras and Kāyasthas,

ଦତ୍ତକ—ସଂ. ବିଣ (ଦତ୍ତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)— ୧ । ଦତ୍ତ ହୋଇଥିବା —
Dattaka 1. Given.

(ଦତ୍ତକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ବା ପୋଷିଆଁ କନ୍ୟାରୂପେ ଗୃହୀତ —
2. Taken or given in adoption.

ଦତ୍ତକ ଭନ୍ୟାରୁପେ ତାଙ୍କୁ ନ୍ୟସ୍ତକଣ
ସେମନାଦ ନୃପତିଙ୍କି କଲେ ; ମର୍ଦ୍ଦଣ—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରସପ୍ତକରତ ।

ବ—ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର —Adopted son.

ଦତ୍ତକ ଚନ୍ଦ୍ରିକା—ସଂ ବ—ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୋଟିଏ
Dattaka chandrikā ଆଧୁନିକ ସଂସ୍କୃତ ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥ —Name of a Sanscrit compilation on adoption by Śibānanda Bhatta or, according to some, by Kubera.

[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ଜାଲ୍ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହିପରି 'ଦତ୍ତକ ଦର୍ପଣ, ଦତ୍ତକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ଦତ୍ତକ ଦର୍ପଣ, ଦତ୍ତକ କୌମୁଦୀ, ଦତ୍ତକ ତିଲକ, ଦତ୍ତକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମଞ୍ଜରୀ ନାମରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆଧୁନିକ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି ।]

ଦତ୍ତକ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା, ଦତ୍ତକ + ପୁତ୍ର)—ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର;
Dattaka putra ପୋଷିଆଁ ପୁଅ; ଜନ୍ମକର୍ତ୍ତା ପିତାମାତା ଯେଉଁ ପୁତ୍ରକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପୁତ୍ରରୂପେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି —
Adopted son

ଦତ୍ତକ-ମୀମାଂସା—ସଂ. ବ—ନନ୍ଦ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ସ୍ମୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ-
Dattaka mīmāṁsā ବିଶେଷ (ଏଥିରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ବିଧି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି)—Name of a Hindu law-book on adoption.

[ଦ୍ର—ବମ୍ବେଇର ଗ୍ରିଫିଥ୍ ଲ୍ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ହନୁମାନଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ଦତ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେବା; ଦାନ କରିବା —
Datta karibā To give; to give away.

ମଦୋଦସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଦତ୍ତ କରି କଲ ଭାରୁ ଲଙ୍କାଧ ହେ —
ଦତ୍ତକରା **दत्तकरना** ବଶୁନାଥ. ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ।

ଦତ୍ତକ ହୋମ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଦତ୍ତକ + ହୋମ, ଦତ୍ତକ
Dattaka homa ପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋମ)—ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗ୍ରାହ୍ୟ ଯେଉଁ ହୋମ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରନ୍ତି—A sacrifice or oblation performed on the occasion of taking a boy in adoption.
(ଦତ୍ତ ହୋମ - ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଭାରତର ଉଚ୍ଚତମ ବିଚାର ଅଦାଲତରେ ଆଗେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଯେ ଏ ହୋମ ହୋଇ ନଥିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ଅସିଦ୍ଧ ହୁଏ । ଫଳତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଆମ ଦେଶରେ ଦ୍ୱିଜାତିମାନେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜାଦି କରି ଦେଇ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ବିଧି ସାଙ୍ଗ କରି ଥାଆନ୍ତି ଓ ଅଦାଲତରେ ପ୍ରମାଣ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ନଜୀରକୁ ମାନ୍ୟ ଦତ୍ତକ ହୋମ ହୋଇ ଥିବା ବିଷୟ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଦଲିଲ ନେଇ ଇଜାହାର କରନ୍ତି । ଆଜକାଲି ପ୍ରିଭିକାଉନ୍ସିଲ୍‌ରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଅଛି ଯେ ଏ ହୋମ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଅସିଦ୍ଧ ନୁହେଁ ।]

ଦତ୍ତଚ୍ୟୁତାକ୍ଷର—ସଂ. ବି.—ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାର ବା ରଚନାଭଙ୍ଗିବିଶେଷ,
Dattachyutākshara (ଏଥିରେ ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର କାଢ଼ି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ସେ ସ୍ଥାନରେ ନ ବସାଇଲେ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ)—A composition in which letter of a word is to be deleted and another added in its place in order to make out the intended meaning.

[ଦ୍ର—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କର କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀର ୬୩।୧୬ରେ ଏହାର ଉଦାହରଣ ଅଛି । ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ୧୬।୬ରେ ଥିବା ଉଦାହରଣ ଜନ୍ମରେ ଦଆଗଲା ।

ନବନ ବ୍ୟାକୁଳରୁ ଜାଇଁଲ ଯୁବାବର
ବରତ (= ଶରତ) କାଳେ ବଞ୍ଚବା ମହାଗ୍ରଜକର
ରକ୍ଷାର (= ଅକ୍ଷୟ ର) ପ୍ରାପ୍ତି ଦୁଃଖଗତି ଯୋଷଥଲ
ଦୁମ୍ବ ଦେଲ ଯେମପର କୁମ୍ବ ଉଦ ହୋଇ ।]

ଦତ୍ତମନାଃ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦତ୍ତ + ମନସ୍; ୯ମା. ୧ବ) —
Dattamanāḥ ୧ । ମନୋଯୋଗୀ —1. Attentive.

୨ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅର୍ପିତଚିତ୍ତ —2. With the heart bent upon some aim or set purpose.

ଦତ୍ତହାରୀ ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦତ୍ତ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Dattahārī ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦତ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ପୁନର୍ବାର ଛଡ଼ାଇନିଏ —
(ଦତ୍ତହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) One who resumes a completed and long enjoyed gift.
(ଦତ୍ତାପହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦତ୍ତ ହୋମ—ସଂ. ବି—ଦତ୍ତକ ହୋମ (ଦେଖ)
Datta homa Dattaka homa (See)

ଦତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ· ସ୍ତ୍ରୀ (ଦତ୍ତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —୧ । ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିବା—
Dattā 1. Given.

୨ । ଉଢ଼ା; ପରଣୀତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2 Married; lawfully married (woman).

ଦତ୍ତାକ୍ଷର—ସଂ. ବି - ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of metrical
Dattākshara composition in which if a letter be added to a word, a different meaning is made out.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦଅ ଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଅକ୍ଷର ଯୋଡ଼ିଲେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ୧୬।୮ରେ ଥିବା ଉଦାହରଣ ଜନ୍ମରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା :—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜଗମୋହ୍ନ (= ଜଟମେ ହୁଜା) ଚୁଡା ମମେ (= ଭୁସୁମେ) କେବେ ନ କରଇ,
ବନଗ୍ରସ୍ ଟାଳେ (= ରସାଳେ) ଭାବ କର୍ଣ୍ଣ ଚୁଳଅଇ,
ନ ଅନାଇ ଚଦ୍ମାକୁ କାଶେ (= ଆକାଶେ) ଯେସ୍ ମଗେ,
ଏହୁଚର ଜନ୍ମଆଇ ସ୍ମରଇଁ ବଗେ ।]

ଦତ୍ତାତ୍ମା – ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦତ୍ତ + ଆତ୍ମନ୍)— ଜଣେ ଅପି ଅନ୍ୟର
Dattātmā ପୁତ୍ରତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A person who has given himself away as a son to another person.
ବିଣ—ଅତ୍ମସମର୍ପଣକାରୀ—Giving one's self away to another person; yielding to another person.

ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ—ସ. ବ. (ଦତ୍ତ ନାମକ ଆତ୍ରେୟ = ଅତ୍ରିପୁତ୍ର)—
Dattātreya ଅତ୍ରିମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର (ନାରସିଂହଙ୍କ ଅବତାର)—Son of sage Atri (said to be an incarnation of Bishṇu).

ଦତ୍ତାପହାରୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦତ୍ତ—ଅପ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍)—
Dattāpahārī ଦତ୍ତହାରୀ (ଦେଖ)
(ଦତ୍ତହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Dattahārī (See)
(ଦତ୍ତାପହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦତ୍ତାବଧାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦତ୍ତ + ଅବଧାନ)—
Dattābadhāna ୧ । ମନୋଯୋଗୀ—
(ଦତ୍ତାବଧାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Attentive; mindful.
୨ । ଅର୍ପିତଚିତ୍ତ—2 With the heart bent upon some fixed aim or purpose.

ଦତ୍ତି—ସ. ବ. (ଦା ଧାତୁ + ଭାବ. କ୍ତି)—ଦାନ—
Datti Gift.

ଦତ୍ତେୟ—ସ. ବ. (ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତେୟୁ)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Datteya A name of Indra.

ଦତ୍ତେରି—ଦେ. ଅ—ଧୁଡ଼ (ଦେଖ)
Datteri Dhut (See)
(ଦତ୍ତେରିକା, ଦତ୍ତେରିକ, ଦତ୍ତେରିକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦତ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଦୈତ୍ୟ)—ଅସୁର; ରାକ୍ଷସ—
Datya A demon.
ପୁରି ବାନ୍ଧୁଡ଼େ ଦତ୍ୟ ଦଗ୍ଧାଏ । ଉ.ଚ. ଶିଶୁଙ୍କର ରକ୍ଷାଅନୁରାଗ ।

ଦତ୍ରିମ—ସ. ବିଣ. (ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଓ କର୍ମ. ତ୍ରିମ)—
Datrima ୧ । ଦାନ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ—
1, Completed or concluded by gift.
୨ । ଦାନ କରି ଯାଇଥିବା—
2. Given; given away.
ବ—ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର—Adopted son.

ଦଦ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଦେବା—
Dad (root) To give.

ଦଦ (ଧ)—ଦେ. ବ. (ଶିଶୁର ଭାଷା) (ସ. ଦୁଗ୍ଧ. ଗ୍ରା. ଦୁଧ)—
Dada(dha) ୧ । ମାଇ ସ୍ତନ—1, Mamma; mother's breast.
(ଦଦ୍ଦ; ଦବ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ମାଇ ସ୍ତନ୍ୟ—2. Mother's milk.
ବ । ଦୁଗ୍ଧ—2. Milk.

ଦଦଇଆ—ଗ୍ରା. ବ—ଦହିଦହିକା (ଦେଖ)
Dadaiā Dahidahikā (See)

ଦଦନ—ସ. ବ. (ଦଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନ)—
Dadana ୧ । ଦାନ; ଦତ୍ତବସ୍ତୁ—1 A gift.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ଦାନ କରିବା; ବଣ୍ଟନ—
2. Act of giving or distributing.

ଦଦରା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଦର୍ଦ୍ଦର),—
Dadarā ୧ । ଈଷତ୍ ଭଗ୍ନ—1. Slightly broken.
ଦାଦରା ୨ । ଫଟା—2. Cracked.
ଟୁଟା, ଫୁଟା (ଯଥା—ଦଦରା ହାଣ୍ଡି ।)
ବ । ବିକଳ—3. Deranged; out of order
୪ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—4. Worn; damaged
ସବୁ ଅରୁ ଏହ ଦଦରା ହୋଇଗେ । ପ୍ରଥାନାଥ. ଚରଜାର ।

ଦଦରା ମାଛ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
Dadarā māchha A sort of fish.

ଦଦରା ହାଣ—ଗ୍ରାଦେ. ବି—ଚଲ୍ଲିକା ହ୍ରଦରେ ଦେଖାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର
Dadarāhāṇa ପକ୍ଷୀ—A species of bird frequenting the Chilka lake,

ଦଦହତୁ—ଦେ. ଅ. (ଶିଶୁ ଭାଷା)—ଦହିଦହିତୁ (ଦେଖ)
Dadahatu Dahadahatu (See)
ଦଅଦଅତୁ; ଦଅଦହିତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଦା ଦେ. ବି. (ସ. ଜାତ. ଜୁଲ. ଇଂ ଜାଡ୍ଡୀ = ପିତା)—
Dadā ୧ । (କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ବଡ଼ ଭାଇ—1. Elder-
ଦାଦା brother (amongst the Kshatriyas).
ଦାଦା ୨ । ଅଜା; ପିତାମହ—Grandfather.
(ଯଥା—ବାପ ଦଦା ଅମଳରେ ଏ କଥା ଶୁଣା ନ ଥିଲା ।)
ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବାପା, ପିତା—Father.

ଦଦେଇ—ଦେ.ବ (ସ.ଜ୍ୟେଷ୍ଠତାତ)—ପିତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା; ଜ୍ୟେଷ୍ଠତାତ;
Dadei ଦେଉଡ଼ା—Father's elder brother.
(ଦଦାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗ୍ରାଦେ. ୧ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) —ପିତା—1.Father (among Kshatriyas).
୨ । (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପିତା—2. Father.

ଦଦେଇର(ଗ୍ଭ)ଜା—ଗ୍ରାଦେ.(ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପିତୃବ୍ୟଜା; ବ୍ରଜାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Dadeira(rāṇjā ପିତା—The late Raja who was the father of the present Raja.

ଦଦ୍ରୁ—ସ.ବ.(ଦରଦ୍ରା ଧାତୁ = ଦୁର୍ଗତି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଉ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନେ)—
Dadru ଜାଉ; ଦାଦୁ—Ringworm.
(ଦଦ୍ରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଦ୍ରୁଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ଦଦ୍ରୁ = ଦ୍ରନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dadrughna ଦଦ୍ରୁରୋଗନାଶକ—Destructive of or antidote for ringworm.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ—ଜାଉଖାଇ ଗଛ; ଚଳମର୍ଦ୍ଦି ଗଛ—Cassia Tora; a tree with clustering yellow flowers, often used as an antidote for ringworm.

ଦଦ୍ରୁଣ—ଫ.ବ.ସଂ(ଦଦ୍ରୁ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥେ. ଣ)—ଦଦ୍ରୁରୋଗୀ; ଜାଉଘା—
Dadruṇa Suffering from ringworm.
(ଦଦ୍ରୁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦଦ୍ରୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଦାନ କରିବା—
Dadh (root) To give away.

ଦଧ—ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁଭାଷା)—ଦଦ (ଦେଖ)
Dadha Dada (See)
(ଦଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଧାନ—ସଂ. ବିଣ. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Dadhāna ଯେ ଧାରଣ କରେ—Holding; assuming.
(ଦଧାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦଧି—ସଂ. ବ. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Dadhi ୧। ଦହି; ଅମ୍ଳସଂଯୋଗରେ ଗାଢ଼ କରାଯାଇ ଥିବା ଦୁଗ୍ଧ—1. Sour milk; butter milk; curdled milk; curd.
[ଦ୍ର—ବସ.ଦହିକୁ ଦଧି ଓ ଘୋଳଦହିକୁ ତକ୍ର ବୋଲାଯାଏ ।]
୨। ଛେନା; ଅମିକ୍ଷା—2. Cheese.
୩। ଦଧିକୂର୍ଚ୍ଚିକା—3. Flakes of curd.
୪। ବସ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Cloth.
ସଂ. ବିଣ—୧। ଧାରଣକର୍ତ୍ତା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. Holding.
୨। ପୋଷଣ କର୍ତ୍ତା—
2. Supporting; maintaining.

ଦଧି କୂର୍ଚ୍ଚିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ଛେନା—
Dadhikūrchhikā 1. Cheese.
୨। ବସାଦହିର ଥଲକା ଖଣ୍ଡମାନ—
2. Flakes of curd.

ଦଧି ଗୁର୍ଦ୍ଦା ଅନ୍ନ—ଦେ. ବି—ଦହି ଗୁଡ଼ିଭାତ (ଦେଖ)
Dadhi gurda anna Dahi gurdu bhāta (See)

ଦଧିଚାର—ସଂ. ବି. (ଦଧି+ଚର୍ ଧାତୁ+କରଣେ. ଅ)—
Dadhichāra ଦଧିମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଖୁଆ—Churning rod; churner

ଦଧିଜ—ସଂ. ବି. (ଦଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dadhja ୧। ନବନୀତ; ନଡୁଣୀ—1. Butter,
(ଦଧିଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଛେନା—2. Cheese.

ଦଧିତ୍ଥ—ସଂ. ବି. (ଦଧି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା ମୂଳରୁ ଦଧି ପରି
Dadhittha ଏକପ୍ରକାର ରସ ବାହାରୁଥିବାରୁ)—କଇଥ ଗଛ
(ଦଧିତ୍ଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଓ ଫଳ—Wood-apple tree and its fruit; Feronia Elephantum; the elephant-apple.

ଦଧି ନଉତି—ଦେ. ବି—ଦହିନଉତି (ଦେଖ)
Dadhi nauti Dahinauti (See)

ଉତ୍ତେ ଥୋଇଲୁ ତତ ଟେଉଁରି ନଗ
ଯେସନ ଦଧିଜଳତ ମୂଳ୍ୟ ଦେବାଲସ୍ୱ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବନମାଳବ୍ୟ ।

ଦଧିପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବି. (ଦଧି+ପୁଷ୍ପ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dadhipushpikā ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା ଫୁଲ ଓ ଲତା—White Clitoris flower and creeper; Clitoria Terenta

ଦଧି ପୂପ—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଦଧିଯକ୍ତ ପୂପ=ପିଷ୍ଟକ)—ଦହିବଡ଼ା—
Dadhi pūpa A cake immersed in or seasoned with curd
(ଦଧିବଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଧି ଫଳ—ସଂ ବି—କପିତ୍ଥ; କଇଥଫଳ—
Dadhi phala Wood-apple; Feronia Elephantum.
ଦେଇଁ ଦଧିଫଳ ବୃକ୍ଷରୁ ବସି
ଚିତ୍ରରୁ ପକ୍ଷୀ ଯାଉଛ କହି । ଉତ୍କ. ଗୁରୁତ୍ୱବତ୍ତା ।

ଦଧିବାବନ—ଦେ. ବ (ଫ ଦଧିବାମନ)—ଦଧିବାମନ (ଦେଖ)
Dadhibābana Dadhibāmana (See)

ଦଧିବାମନ—ଫ ବ (ଦଧି=ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା+ବାମ=ଶବ୍ଦ+ନ=
Dadhibāmana ବନ୍ଧନ; ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜର ବ୍ୟଞ୍ଜକ; କ୍ଷୀ. ଦଧିବାଦ୍ଧକ ବାମନ; ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ)
୧। ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu.
୨। ଶାଳଗ୍ରାମ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ—2. A species of Śālagrāma stone.
[ଦ୍ର—ବାମନ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ଦଧି ବନ୍ଧନ କରିଥିବା ପ୍ରବାଦ ପୁରାଣରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ ।]

ଦଧି ମଣ୍ଡ—ଫ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦଧି+ମଣ୍ଡ)—ଦହିର ଜଳୀୟାଂଶ—
Dadhimaṇḍa The watery portion of curd; whey.

ଦଧିମଣ୍ଡୋଦ—ଫ.ବି (ଦଧିମଣ୍ଡ+ଉଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦଧ୍ୟାକର (ଦେଖ)
Dadhimaṇḍoda Dadhyākara (See)

ଦଧି ମନ୍ଥନ—ଫ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦଧି+ମନ୍ଥନ)—ଦହି ମୋହିବା;
Dadhi manthana ଦହିମୁହାଁ—Churning of curd to get butter.

ଦଧି ମାଚ୍ଛ—ଦେ. ବ. (ଦଧି+ମତ୍ସ୍ୟ)—ଶୁଭ ଅନୁକୂଳ; କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Dadhi māchha ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା—An auspicious starting from a place on some mission.
ତୁ ଏବେ ଦଧିମାଛ ହରୁ
ହେ ନାଥ ହେଉଛ ଉତ୍ତୁର । ରୂପତ. ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହନ ।
[ଦ୍ର—ଯାତ୍ରାବେଳେ ଦଧି ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଶୁଭ ଶକୁନ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିବାରୁ 'ଦଧିମାଛ' ଶବ୍ଦ ଶୁଭଯାତ୍ରାସୂଚକ; ଯାତ୍ରା କରିବା ସମୟରେ ଦହି ଓ ମାଛ ଦେଖି ଅନୁକୂଳ କଲେ ଯାତ୍ରା ଶୁଭ ହୁଏ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ଦଧିମୁଖ—ଫ.ବ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଧିଯର ଶୁକ୍ଳ ମୁଖ ଯାହାର)—୧। ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ
Dadhimukha ଶ୍ୱଶୁର; ବାନରବିଶେଷ; ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କର ସେନାପତି-ବିଶେଷ—1. Name of a monkey, the father-in-law of Sugriba.
୨। ଏକଜାତୀୟ ବାନର—2 A kind of ape.
୩। ନାଗବିଶେଷ—3. A kind of serpent; name of a mythological Nāga.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କର ମଧୁବନର ଜଳଧ୍ୟାନପାଳ—
4. Name of a gardener of Sugrība.
ବହୁଣ ବଜନ ଗୋଟ; ବଶ ଠଣେ ଦଧିମୁଖ ।
ଭଃ. ବେଦେଶ୍ୱରଚଲାସ ।

ଦଧିସକ୍ତୁବ—ସ.ବ.(ଦଧି+ସକ୍ତୁ)— ଛତୁଆ ଓଦହି ଚକଟା; ଦହି ଛତୁଆ--
Dadhisaktaba A food consisting of curd mixed with flour.

ଦଧି ସମୁଦ୍ର—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ଦଧି+ସମୁଦ୍ର)—ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ସାତ
Dadhi samudra ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକଉମ; ଦଧିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୁଦ୍ର—
(ଦଧିସାଗର—ଅନ୍ୟରୂପ) One of the 7 oceans of the Hindu mythology, filled with curd.

ଦଧି ସାର—ସ ବି.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍;ଦଧି+ସାର)—ଲହୁଣୀ; ନବନୀତ; ମଖନ--
Dadhi sāra Butter.

ଦଧୀଚି—ସ. ବ. (ନାମ) (ଦଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଚି —ମୁନିବଶେଷ;
Dadhīchi ଯେଉଁ ମୁନଙ୍କ ଅସ୍ଥିରେ ବଜ୍ର ତଆର କର ଇନ୍ଦ୍ର
(ଦଧୀଚ--ଅନ୍ୟରୂପ) ବୃତ୍ରାସୁରକୁ ମାରିଥିଲେ—Name of a sage from whose bones Indra's thunderbolt was made to kill 'Brutrāsura.

[ଦ୍ର--ଏ ଅଥର୍ବ ମୁନଙ୍କ ଔରସରେ କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା ଶାନ୍ତିଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁନି । ଏ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଇ ବୃତ୍ରାସୁରକୁ ବଧ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବଜ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ନମନ୍ତେ ଆପଣା ଅସ୍ଥି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ।]

ଦଧୀଚ୍ୟସ୍ଥି—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦଧୀଚ+ଅସ୍ଥି)—୧ । ଦଧୀଚ
Dadhīchyasthi ମୁନଙ୍କ ହାଡ଼ (ଯହିଁରେ ବଜ୍ର ନର୍ମିତ ହୋଇ ଥିଲା)—1. The bone of sage Dadhīchi.
୨ । ବଜ୍ର—2. Thunderbolt.
୩ । ହୀରକ; ଘୀଗ୍—3. Diamond.

ଦଧୃକ୍ (ଷ୍, ଶ୍)—ସ. ବିଣ—ନଲଜ୍ଜ; ଅଲ୍ପଜ୍ଜକ; ବେହଯା—
Dadhṛuk (ṣ, sh) Shameless; impudent.

ଦଧ୍ନ— ସ. ବ—ଚତୁର ଯମଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଉମ —
Dadhna One of the 14 Yama gods.

ଦଧ୍ୟନ୍ନ—ସ. ବ (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଦଧିସିକ୍ତ ଅନ୍ନ)—ଦହିପଖାଳ; ଦହିଭାତ—
Dadhyanna Boiled rice mixed with curd.

ଦଧ୍ୟମ୍ଳ—ସ. ବି .ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଦଧି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅମ୍ଳ)—
Dadhyamla ଦୁଧକୁ ଦହି ବସାଇବା ନମନ୍ତେ ତହିଁରେ ପକାଯିବା ଦସ୍ତଳ ଖଟା ଦହି; ମହୁ—A little sour and fermented milk mixed with milk to turn it into curd; Bulgarian milk.

ଦଧ୍ୟାକର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦଧି+ଆକର=ସ୍ଥାନ)—ପୌରାଣିକ
Dadhyākara ଦଧିସମୁଦ୍ର— The mythological ocean of curd.

ଦଧ୍ୟାଣୀ—ସ. ବ—ସଦନମସ୍ତୁ; ସୁଦର୍ଶନ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Dadhyāṇī Sudarśana tree (See)

ଦଧ୍ୟୁତ୍ତର—ସ. ବ (ଦଧି+ଉତ୍ତର)—୧ । ଦଧ୍ୟାକର (ଦେଖ)
Dadhyuttara 1. Dadhyākara (See).

୨ । ଦହିର ସର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Flake of thick curd.

ଦଧ୍ୟୁଦ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଧି+ଉଦ=ଜଳ ଯହିଁରେ)—
Dadhyuda ଦଧ୍ୟାକର (ଦେଖ)
Dadhyākara (See).

ଦନ୍ଶ୍ (ଧାତୁ)—ସ.— ୧ । କାମୁଡ଼ିବା—
Dan-ś (root) 1. To bite.
୨ । ନାହୁଡ଼ ମାରିବା—2. To sting.

ଦନା—ଦେ ବ (ସ. ଦ୍ରୋଣୀ)—୧ । ପତ୍ରରେ ତିଆରି ଠୋଙ୍ଗା ବା
Danā ଚତୁପଦା—1. Leaves made into a cup;
ଦୋନା a cup made by sewing leaves together.
ଦୋନା; ଠୁନା ୨ । ପଶୁମାନଙ୍କ ଯୋନି—2. The female
(ଦନୁ—ଆଦର୍ଶର୍ଥକ) organ of cattle and other beasts.
୩ । ଜନାର୍ଦ୍ଦନର ଅନାଦର୍ଶର୍ଥ ଡାକ ନାମ—
(ଦନାଇ; ଦନେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3 Name by which a person of the name of Janārddana is accosted familiarly.

ଦନା(ନେ)ଇ ଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)— ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଦାସ (ଦେଖ)
Danā(ne)i dāsa Janārddana dāsa (See).

ଦନା ପୁଡ଼ୁଗା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ(ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଘତରଯୋଡ଼ା; ଛତୁ, ଖେଚଡ଼ ମାଛ,
Danā purḍugā କଖାରୁଡ଼ାଙ୍କ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ପତରରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପୁଡ଼ା—A packet of small fishes, mushroom etc made with leaves and put inside hot embers to be taken as curry.

ଦନାର୍ଦ୍ଦନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜନାର୍ଦ୍ଦନର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ—
Danārdana Wrong pronunciation of Janārddana.

ଦନୁ—ସ. ବ (ନାମ)—ଦକ୍ଷ; ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଓ
Danu କଶ୍ୟପଙ୍କର ଏକତମା ପତ୍ନୀ, ସାତାଙ୍କଠାରୁ ଦୈତ୍ୟମାନେ
(ଦନୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜାତ ହୋଇଥିଲେ—One of the wives of sage Kaśyapa who gave birth to demons.

[ଦ୍ର—ଏତାଙ୍କର ୪୦ ପୁତ; ସମସ୍ତେ ଦୈତ୍ୟ; ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦାନବ ବା ଦନୁଜ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଦେ. ବ. (ଆଦର୍ଶର୍ଥକ)— ଜନାର୍ଦ୍ଦନର ଡାକନାମ—
A name for calling Janārddana.

ଦନୁଜ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଦନୁ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦୈତ୍ୟ;
Danuja ଅସୁର; ଦାନବ; ଦୈତ୍ୟ—The demons.
(ଦନୁଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦନୁସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦନୁଜାରି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦନୁଜ+ଅରି; ଅସୁରମାନଙ୍କ ଶତ୍ରୁ)—
Danujāri ଦେବତାଗଣ—The Gods.

ଦନୁଜେନ୍ଦ୍ର(ଶ)—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦନୁଜ+ଇନ୍ଦ୍ର (ଈଶ)—
Danujendra(śa) ୧ । ଦାନବଙ୍କ ରାଜା—
1. A king of the demons.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ରାବଣ—2. Rābaṇa.

୩ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ—3. Hiraṇyakaśipu.

ଦନ୍ତ—ସଂ. ବି (ଦମ୍ ଧାତୁ = ଦମନ କରିବା + କରଣ. ତ) —

Danta ୧ । ଦାନ୍ତ —1. Tooth.

୨ । କୁଞ୍ଜ—2. A grove.

୩ । ଶୈଳଶୃଙ୍ଗ—3. Mountain-peak.

ବ୍ୟାଳସମ୍ଭବସ୍ୟ ମାଂସ ସଂଦଂ ଚ ଦରଦ୍ଭ ଅସି ଶୋଣ୍ ଦନ୍ତେ ଛଠି ସୌମିତ୍ରେସ୍ ଯେ ।
ଭଟ୍ଟ. ବେଦୋତ୍ପତ୍ତିଶବଲାସ ।

୪ । ପର୍ବତଉପରସ୍ଥ ସମତଳ ଭୂମି; ଅଧିତ୍ୟକା—
4. Plateau; level land on a mountain

୫ । ପାନ୍ତପ୍ରଦେଶ; ଗିରିଜଘନ—
5. The side of a mountain.

୬ । ଦାନ୍ତ ପରି ଶୃଙ୍ଗମାନ —6. Tooth-like peaks.

୭ । ୩୨ ସଂଖ୍ୟା—7. The number 32.

[ଦ୍ର—କାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ୩୨ ଗୋଟି ଦାନ୍ତ ଥାଏ ।]

ଦେ. ବି କଉଡାକର ନଅ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
One ninth of a cowrie (shell-money).

ଦନ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ଦନ୍ତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ ବା ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ.କ)—୧ । ଦାନ୍ତ—
Dantaka 1. Tooth.

୨ । ବଡ଼ା ଦାନ୍ତ—2. Tusk; ivory.

୩ । ବଡ଼ ଦାନ୍ତ—3. Big tooth.

୪ । ଦାନ୍ତ ପରି କାନ୍ଥରେ ମର୍ ସାଇଥିବା କାଠି; ନାଗଦନ୍ତକ; ଦାଣ୍ଡ—4. A peg driven into the wall to hang articles on.

୫ । ପର୍ବତ ଦେହରୁ ବାହାରିଥିବା ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ବା ଦାଣ୍ଡ—5. A sharp tooth-like stone projecting from a mountain.

୬ । ପର୍ବତର ଶୃଙ୍ଗ—6. Mountain-peak.

ବିଣ—୧ । ଦାନ୍ତଆ; ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having tooth; toothed.

୨ । ଦାନ୍ତୁଆ; ବଡ଼ ଦାନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having tusks or big teeth.

ଦନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ି (ଦେଖ)
Danta kardamardi Dānta kardamardi (See)

ଦନ୍ତ କର୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ; ଦନ୍ତ + କର୍ଷଣ)—ଝୁଲ; ଜମ୍ବୀର ଲେମ୍ବୁ—A kind of lemon (very sour).

ଦନ୍ତ କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବି (ସ. ଯ. ଲୋ; ଦନ୍ତ ମାର୍ଜନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠ)—
Danta-kāshṭha ଦାନ୍ତକାଠି —A twig used as tooth-brush.

ଦନ୍ତ କ୍ଷତ—ସଂ. ବି—ଦନ୍ତ ଘାତ (ଦେଖ)
Danta kshata Danta ghāta (See)

ଦନ୍ତ ଖଡ଼କା—ଦେ. ବି— ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Danta khardikā Dānta khuṇṭā (See)

ଦନ୍ତ ଖଡ଼କା ଓଦା ବାସ
ବେଗେ ଚଟ୍ଟଲେ ଦାସୀ ଦାସ—ରୂପଦ. ତ୍ରୈମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦନ୍ତ ଘର୍ଷ—ସଂ. ବି—ଦାନ୍ତ ଘୋରାଇବା; ଦାନ୍ତକଡ଼ମଡ଼ି—
Danta gharsha Gnashing or grinding of the teeth.

ଦନ୍ତ ଘର୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦନ୍ତ + ଘର୍ଷଣ)—ଦାନ୍ତ ଘଷିବା—
Danta gharshaṇa Act of cleansing of the teeth.

ଦନ୍ତ ଘାତ—ଦେ. ବି ୧ । କାମୁଡ଼ିବା; ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
Danta ghāta 1. Biting.

୨ । କାମୁଡ଼ିବା ଦାଗ—2. Mark of biting.

୩ । ସର୍ପଦଂଶନ—3. Snake-bite.

ଦନ୍ତ ଚିକିତ୍ସକ—ଦେ. ବି. (ଯାତ୍ରାତ୍ମିକ)—ଦାନ୍ତ ବିଷୟରେ ପ୍ରଜ୍ଞାଣ
Danta chikitsaka ଡାକ୍ତର—Dentist; dental surgeon.

ଦନ୍ତ ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବି—ଦନ୍ତ ଘାତ (ଦେଖ)
Danta chihna Danta ghāta (See)

ଦନ୍ତଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଦନ୍ତ + ଛଦ = ଆଚ୍ଛାଦକ)—
Dantachchhada ୧ । ଓପର ଓଷ୍ଠ —1. The upper lip.

୨ । ଓଷ୍ଠଦ୍ୱୟ —2. The two lips.

ଦନ୍ତ ଧାବନ—ସଂ. ବି. (ଦନ୍ତ + ଧାବ୍ ଧାତୁ = ଧୋଇବା + କରଣ. ଅନ)—୧ । ଦାନ୍ତକାଠି—
Danta dhābana 1. Tooth pick; tooth brush.

୨ । ଖଇର ଗଛ—
2. The catechu tree; Mimosa Catechu.

୩ । ବକୁଳ ଗଛ—
3. The Bakula tree; Mimusops Elengi.

୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ଦାନ୍ତ ଘଷିବା; ଦାନ୍ତ ପରଷାର କରିବା—
4. The act of cleansing the teeth.

ଦନ୍ତ ପଙ୍କ୍ତି—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଦନ୍ତ + ପଙ୍କ୍ତି)—ଦାନ୍ତର ଧାଡ଼ି; ଦନ୍ତଶ୍ରେଣୀ—Row of teeth.

ଦନ୍ତ ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଦନ୍ତ ପରି ପଡୁଥିବା)—ଏକପ୍ରକାର କୁଣ୍ଡଳ—
Danta patra A kind of ear-ring.

ଦନ୍ତପତ୍ରକ—ଦେ. ବି. (ଦନ୍ତ + ପତ୍ର + କ)—କୁନ୍ଦଫୁଲ—
Dantapatraka A flower; Jasminum Pubescens.

ଦନ୍ତପତ୍ରିକା—ଦେ. ବି. (ଏଥିରେ ଦାନ୍ତ ପରି କଣ୍ଟା ବାହାରିଥିବାରୁ)—
Dantapatrikā ପାଜଣା —Comb.

ଚକୁର ପାଟରେ ଦନ୍ତପତ୍ରିକା
ଚଳାଇବାକୁ ଦେବାରୁ ମୋ ଦଦା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗତ୍ସୁନ୍ଦର ।

ଦନ୍ତପାତି – ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦନ୍ତପଙ୍କ୍ତି)—ଦନ୍ତପଙ୍କ୍ତି (ଦେଖ)
Dantapāṭi Dantapaṅkti (See)

ଦନ୍ତପାଟି ପୁରୁଣା ଗଛରେ ହୋଇଥିବା ଖୋଦୁଣି
ମସୁଡ଼ା ଓଠ୍ୟେ ଗର୍ତ୍ତେ ଦନ୍ତପାଟି—ଜଗନ୍ନାଥ. ସୁଭଦ୍ରା ।

ଦନ୍ତ ପୁପ୍ପୁଟ – ସଂ. ବି—ଦାନ୍ତମୂଳ ଘଲ୍ଲ; ଦାନ୍ତମୂଳରେ ହେବା ଜୋଳିଆ—
Danta puppuṭa Gum-boil.

ଦନ୍ତପୁର – ଦେ. ବି. (ନାମ)— ୧ । ଯେଉଁ ନଗରରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦାନ୍ତ ରଖାଯାଇଥିଲା—1 City of Buddha's tooth.

୨ । କଳିଙ୍ଗର ରାଜଧାନୀ—
2. The capital of Kaliṅga.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର - କେହି କେହି ଐତିହାସିକ ପୁଷ୍ପକୁ ଦନ୍ତପୁର ଓ କେହି କେହି ଦାନ୍ତକୁ ଦନ୍ତପୁର ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦାନ୍ତ ରକ୍ଷିତ ହୋଇ ପୂଜା କରା ଯାଉଥିଲା ଓ ରଥ ଯାତ୍ରା ହେଉ-ଥିଲା ବୋଲି ଚୀନ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ହୁଏନସାଂ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।

ଦନ୍ତପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି. (ଦନ୍ତକଉ ପୁଷ୍ପ)—୧ । କୁନ୍ଦଫୁଲ—
Dantapushpa 1. Jasminum Pubescens.
୨ । ନର୍ମଲାଫଳ—2. The clearing nut.

ଦନ୍ତଫଳ—ସଂ. ବି—୧ । କତକ ଫଳ; ନର୍ମଲାଫଳ—
Dantaphala 1. A fruit; Strychnos Potatorum; the clearing nut.
୨ । କଇଥ—2. The wood apple; Feronia Elephantum.

ଦନ୍ତଫଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦନ୍ତଯର ଫଳ ଯାହାର; ଦନ୍ତ + ଫଳ + ଆ)—ପିପ୍ପଳ—Long pepper.
Dantaphalā

ଦନ୍ତବକ୍ର—ସ. ବି. (ନାମ)—ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ଭାଇ—
Dantabakra A causin of Śiśupāla.
[ଦ୍ର—ଏ କରୁଷ ଦେଶର ରାଜା ବୃଦ୍ଧଶର୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ଓ ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ଭାଇ ଲେଖା ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାଙ୍କୁ ବଧ କର ଥିଲେ ।]

ଦନ୍ତବଲ୍କ—ସ. ବ—ଦାନ୍ତର ମାଢ଼ି; ଦାନ୍ତ ମୂଳରେ ଥିବା ମାଂସର ହାଡ଼—
Dantabalka The gums

ଦନ୍ତ ବସନ—ସଂ. ବି—ଦନ୍ତବାସ; ଓଷ୍ଠ —
Danta basana Lip.
ଦାନ୍ତ। ଦାନ୍ତ ଦନ୍ତବସନ ଭୁଲ—ଘାଜକୃଷ୍ଣ. ରସବତ୍ତୋଳ ।

ଦନ୍ତ ବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—ଦନ୍ତବାସ (ଦେଖ)
Danta bastra Dantabāsa (See)

ଦନ୍ତ ବାସ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ବାସ = ଆଚ୍ଛାଦନ)—
Danta bāsa ଦନ୍ତଚ୍ଛଦ; ଓଠ —The lips.
ତସ୍ୟା ଜରନ୍ତର ଜର ତର
ଦନ୍ତ ବାସେ ଇତି ତଇଁତ । ଜଦ୍ଭୁର୍ଜ. ଜଶୋସତଜ୍ଞ. ତ. ଗୀତ ।

ଦନ୍ତବୀଜ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦନ୍ତ + ବୀଜ; ଦନ୍ତ ଯର ବୀଜ ଯାହାର)—ଡାଳମ୍ବ Pomegranate.
Dantabīja

ଦନ୍ତବେଷ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଦାନ୍ତମୂଳ; ଦାନ୍ତମୂଳକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଥିବା ମାଂସ ପିଣ୍ଡ—The gums.
Dantabeshṭa

ଦନ୍ତ ମଜ୍ଜନ—ସ. ବ —ଦନ୍ତ ମାର୍ଜ୍ଜନ (ଦେଖ)
Danta majjana Danta mārjjana (See)

ଦନ୍ତ ମଳ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ମଳ)—
Danta mala ଦାନ୍ତଉପରେ ଓ ସନ୍ଧିରେ ପଡ଼ିବା ଛଉଆ —
The tartar of the teeth.

ଦନ୍ତ ମାଂସ—ସ. ବି— ଦନ୍ତବେଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Danta māṁsa Dantabeshṭa (See)

ଦନ୍ତ ମାର୍ଜ୍ଜନ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ମାର୍ଜ୍ଜନ)—ଦାନ୍ତ ଘଷିବା—
Danta mārjjana Act of cleansing of the teeth.

ଦନ୍ତ ମାର୍ଜ୍ଜନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦାନ୍ତଖୁଞ୍ଚା—1. A tooth-pick.
Danta mārjjanī ୨ । ଦାନ୍ତରୋଗର ଔଷଧ—2. Dentrifice.

୩ । ଦାନ୍ତଘଷା ବ୍ରୁଷ୍—3. Tooth brush.
୪ । ଦନ୍ତକାଷ୍ଠ (ଦେଖ)—4. Dantakāshṭha (See)

ଦନ୍ତ ମୂଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଦାନ୍ତମୂଳ—
Danta mūla The gums; root of the teeth
୨ । ଦାନ୍ତମୂଳଧର ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Pain and swelling of the gums.

ଦନ୍ତମୂଲୀୟ—ସଂ. ବଶ. (ଦନ୍ତମୂଳ + ଉବାର୍ଥେ ଛଯ)—
Dantamūlīya ଦାନ୍ତମୂଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ (ବର୍ଣ୍ଣ) —
(letters) Pronounced with the help of the root of the teeth; dental (letters).
[ଦ୍ର—ତ, ଥ, ଦ, ଧ, ନ, ଟ, ଲ, ସ ଏମାନଙ୍କୁ ଦନ୍ତମୂଲୀୟ ବା ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦନ୍ତ ଲେଖନ—ସ. ବ— ଦାନ୍ତ ମୂଳ ଚର ଚହଁରୁ ପୂଜ ଆଦ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପୁରୁତୋଳୁ ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—A surgical instrument used in ancient India for oppening the gums.
Danta lekhana

ଦନ୍ତ ଶଙ୍କୁ ସଂ. ବ—ଦାନ୍ତ ଉପାଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ସଣ୍ଡୁଆସି (ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ)—Forceps to draw out teeth.
Danta śaṅku

ଦନ୍ତଶଠ ତ)—ସଂ. ବି.(ଦନ୍ତ + ଶଠ୍ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)-
Dantaśaṭha (ṭa) ୧ । ଜମ୍ବୀର ଲେମ୍ବୁ—1. A kind of very sour lemon.
୨ । କପିତ୍ଥ—2. Wood apple; Feronia Elephantum.
୩ । କରମଙ୍ଗା—3. Gooseberry; Averrhoca Carambola.
୪ । ନାଗରଙ୍ଗ; ନାରଙ୍ଗ —
4. A small variety of lemon.

ଦନ୍ତ ଶର୍କ୍ତରା – ସଂ. ବି.— (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ଶର୍କ୍ତରା)—
Danta śarkarā ୧ । ଦନ୍ତମଳ(ଦେଖ)—1. Dantamala(See)
୨ । ଦାନ୍ତ ମୂଳେ ମଇଳା ଜମିବା ଯୋଗୁ ଜନ୍ମିବା ରୋଗ-ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of tooth-disease.

ଦନ୍ତ ଶାଣ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ.—(ଦନ୍ତ + ଶାଣ = ପରିଷ୍କାରକ)—ମିସି;
Danta śāṇa ଦାନ୍ତ ରଙ୍ଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁଣ୍ଡା—
A black dentrifice.

ଦନ୍ତ ଶୂଳ—ସଂ.ବି.—ଦାନ୍ତ ବିନ୍ଧିବା ରୋଗ; ଦାନ୍ତ ଶୂଳେଇ ଦେବା ରୋଗ-
Danta śūla Tooth ache.

ଦନ୍ତଶୋଧକ – ସଂ.ବିଣ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତ ସଫାକରାଯାଏ
Dantaśodhaka Dentrifice.

ଦନ୍ତଶୋଧନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)— ଦାନ୍ତ ସଫା କରିବା—
Dantaśodhana Cleansing of the teeth.
ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦନ୍ତଶୋଧକ (ଦେଖ)—
Dantaśodhaka (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦନ୍ତଶୋଧନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଦନ୍ତମାର୍ଜ୍ଜନୀ (ଦେଖ)—
Danta śodhanī Dantamārjanī (See)

ଦନ୍ତଶୋଫ—ସ ବ—ଦାନ୍ତ ମୂଳରେ ଜନ୍ମିବା କଷ୍ଟଦାୟକ ବ୍ରଣ;
Danta śopha ଦନ୍ତାର୍ବୁଦ—Gum-boil.

ଦନ୍ତସ୍ଫୁଟ--ଦେ ବ.--୧ । କୌଣସି ପଦ ବା ବାକ୍ୟର ଉଚ୍ଚାରଣର ସହଜତା-
Dantasphuṭa 1. Ease or facility in pronouncing a word or sentence.

(ଯଥା—ଏ ଶ୍ଲୋକରେ ମୋର ଦନ୍ତସ୍ଫୁଟ ହେଉ ନାହିଁ ।)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବୁଝିବାକୁ ସୁବୋଧତା—
2. (figurative) Legibility; the condition of a matter being easily understood; intelligibility.

ଦନ୍ତହର୍ଷ—ସ. ବ.— ଦନ୍ତଶୂଳ (ଦେଖ)
Danta harsha Dantaśūla (See)

ଦନ୍ତହର୍ଷକ—ସ. ବ.— ଜମୀର ଲେମ୍ବୁ—
Danta harshaka A species of lemon.

ସଂ. ବ୍ରଣ—ଯାହା ଖାଇଲେ ଦାନ୍ତ ଝକ ମାରଯାଏ—
Causing soroness in the teeth when eaten.

ଦନ୍ତହର୍ଷଣ—ସ. ବ.—୧ । ଦନ୍ତହର୍ଷକ (ଦେଖ)
Danta harshaṇa 1. Dantaharshaka (See)

୨ । ଖଟା ଖାଇବା ଯୋଗୁ ଦାନ୍ତ ଝକ ମାରିଯିବା—
2. Soreness in the teeth due to eating a very sour thing.

ଦନ୍ତହୀନ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ—(ତ୍ୟଜ୍ୟା ଉତ୍ତ;ଦନ୍ତ + ହୀନ) —୧ । ଦାନ୍ତ ନ
Danta hīna ଥିବା ଲୋକ; ପାକୁଆ—1. Toothless

(ଦନ୍ତହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଯେଉଁ ଜୀବଙ୍କର ଦାନ୍ତ ନ ଥାଏ (ପିପୀଲିକାଦିକୁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତ)—2. Edentata; (animals) having no tooth.

ଦନ୍ତା—ଦେ. ବ୍ରୀ. (ସଂ. ଦନ୍ତାଳ) - ୧ । ବଡ଼ ଦାନ୍ତଯୁକ୍ତ (ହାତୀ)—
Dantā 1. (elephant) Having big and long tusks.

ଦାଁତାଳ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
दंताल; दन्ताल 2. (figurative) Excellent.

୩ । ବଳଘଡ଼ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
3. Fit to be a leader.

୪ । ବଳବତ୍ତମ—4. Strongest.

୫ । ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—5 Oppressive.

୬ । ପରାକ୍ରମଶାଳୀ; ବଳୁଆ; ବଳଷ୍ଟ; କ୍ଷମତାଶାଳୀ—
6. Strong; powerful; influential.

(ଯଥା – ଦନ୍ତା ଜମିଦାର; ଦନ୍ତାଲୋକ; ଦନ୍ତା ହାକିମ ।)

୭ । ମୁହଁ ଚୋଡ଼; ମୁଖର—
7. Having this gift of the gab.

ବ.—୧ । (ମ. ଦନ୍ତାବଳ) ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ଥିବା ହାତୀ—
1. Anele phantvi hang big tusks.

୨ । ଅଣ୍ଡିରା ହାତୀ—
2. A tusker; a male elephant.

୩ । ହସ୍ତୀଯୂଥର ଦଳପତ୍ତି—3. The leading tusker in a herd of elephants.

[ଦ୍ର—ହାତୀଙ୍କ ଯୂଥ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ ଓ ବୃଦ୍ଧବୟସ୍କ ଓ ବଳୁଆ ଅଣ୍ଡିରା ହାତୀ ଦଳପତ୍ତି ବା ଦଳର ନେତା ହୁଏ ।]

୪ । ଦଳପତ୍ତି; ଯୂଥପତ୍ତି; ଦଳର ନେତା—
4. The leader of a herd.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ ଓ ସାଜପୁର) ବ—
ସର୍କଟଦଳପତ୍ତି; ଗୋଧ ମାଙ୍କଡ଼—
The leader of a herd of monkeys

ଦନ୍ତାଗ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ଅଗ୍ର) —
Dantāgra ଦାନ୍ତର ଅଗ ବା ମୁନ—The point of a tooth.

ଦନ୍ତାଘାତ—ସ. ବ. (ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ଆଘାତ)—
Dantāghāta ୧ । ଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—
1. A blow with the tusk.

୨ । କାମୁଡ଼ିବା—2. Biting.

୩ । କାମୁଡ଼ା ଚହ୍ନ—3. Biting mark.

୪ । (ଏହା ଖାଇଲେ ଦାନ୍ତ ଝକ ମାରଯାଏ; ଜମ୍ବୀରଲେମ୍ବୁର ଅନ୍ୟ ନାମ ଦନ୍ତଶଠ) ଲେମ୍ବୁ—4. Lemon.

ଦନ୍ତାଜ—ସଂ. ବ—୧ । ଦାନ୍ତକୁ ପୀଡ଼ା ଦେବା ପୋକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)'
Dantāja 1. Maggots attacking the teeth.

୨ । ଦାନ୍ତ ପୋକ କାଟିବା ରୋଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A disease of the teeth due to maggots.

ଦନ୍ତା ଦନ୍ତା— ଦେ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବଚନ) – ବହୁ ବଳଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି—)
Dantā dantā A number of strong (persons).

ଦନ୍ତାଦନ୍ତି—ସ. ଅ. (ଦନ୍ତ + ଦନ୍ତ + ଇ; ବହୁବ୍ରୀହି; ଦନ୍ତରେ ଦନ୍ତରେ
Dantādanti ପ୍ରହାର କର ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ; ଭୁଲ. କେଶାକେଶି, ଦଣ୍ଡାଦଣ୍ଡି)—

୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଦନ୍ତରେ ଆଘାତ କର; ପରସ୍ପରକୁ ଦାନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରୁଥିବା (ହସ୍ତିଦ୍ୱୟ)—1. Striking tusks at each other (elephants).

୨ । କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି—2. Biting each other.

ସଂ. ବ— ଉଭୟପକ୍ଷ କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି ହୋଇ କରୁଥିବା ଯୁଦ୍ଧ—
A fighting in which both parties bite each other.

ଦନ୍ତାବକ୍ର—ଦେ. ବି. (ସ. ଦନ୍ତବକ୍ର)—ଦନ୍ତବକ୍ର (ଦେଖ)
Dantābakra Dantabakra (See)

ଦନ୍ତାବଳ—ସଂ. ବି. (ଦନ୍ତ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ବଳ; ବଳ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ
Dantābala ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ସ୍ୱର ଦୀର୍ଘ ହୁଏ; ଭୁଲ. କୃର୍ଣାବଳ)—ଦନ୍ତା ହାତୀ; ଅଣ୍ଡିରା ହାତୀ—
A male elephant; a tusker.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦନ୍ତାବଳ—ସଂ. ବି. (ଦନ୍ତ + ଆବଳ = ସମୂହ) ଦନ୍ତପଂକ୍ତି—
Dantābaḷi A row of teeth.

ଦନ୍ତାୟୁଧ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦନ୍ତ + ଅସ୍ତ୍ରଧ)—ବାରହା; ବଣୁଆ ଘୁଷୁଙ୍ଗ—A boar; a wild hog
Dantāyudha

ଦନ୍ତାରି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଛତା ପର ଉଙ୍କେଇବା ବୃଦା-ବିଶେଷ—Acacia Caneseens, Acacia Pennata (Haines).
Dantāri

ଦନ୍ତାର୍ବୁଦ—ସଂ. ଷ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ଅର୍ବୁଦ = ଆବୁ)—ଦାନ୍ତମୂଳ ଫୁଲା—Swelling of the gums; gum-boil.
Dantārbuda

ଦନ୍ତାଳ—ସଂ. ବିଣ. (ଦନ୍ତ + ବିଶିଷ୍ଟାର୍ଥେ.ଅଳ)—୧ । ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ; ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ—1. Having teeth or tusks.
Dantāḷa

(ଦନ୍ତାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବଡ଼ଦାନ୍ତଯୁକ୍ତ; ଦାନ୍ତୁଆ—2. Having prominent teeth.

ସଂ. ବି—ହସ୍ତୀ; ଅଣ୍ଡିଆ ଦାନ୍ତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A tusker.

ଦନ୍ତାଳଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ.ଦନ୍ତୁର)—ଦାନ୍ତୁଆ; ବଡ଼ ଦାନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—Having large teeth or tusks.
Dantāḷiā

ଦନ୍ତାଳକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦନ୍ତାଳୀ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ଆ)—
Dantāḷikā ୧ । ଲଗାମ—1. A bridle; reins.

୨ । ଘୋଡ଼ାର କଜେଇ—2. A horse's bit

ଦନ୍ତାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦନ୍ତ + ଅଳ ଧାତୁ = ଭୂଷିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦନ୍ତାଳକା (ଦେଖ)
Dantāḷī Dantāḷikā (See)

ଦନ୍ତା ଲୋକ—ଦେ. ବ— ଯୋଗ୍ୟ ବା ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Dantā loka A powerful or very influential person.

ଦନ୍ତିଆ ମୂଷା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ଥିବା ଛୋଟ ପାହାଡ଼ିଆ ମୂଷା—A small hilly rat having large teeth.
Dantiā mūshā

(ଦାନ୍ତୁଆ ମୂଷା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦନ୍ତିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦନ୍ତ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
antikā Dantī (See)

ଦନ୍ତିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦନ୍ତ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Dantinī Dantī (See)

ଦନ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ. (ଦନ୍ତ + ଇନ୍)—ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ; ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ—
Dantī Having teeth; dentate.

(ଦନ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି—୧ । ହସ୍ତୀ—1 Elephant.

ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀପର୍ଣ୍ଣୀ, ଦନ୍ତିକା, ଏରଣ୍ଡଫଳା, ଏରଣ୍ଡପର୍ଣ୍ଣିକା ଦନ୍ତୀ; ହକୁନ; ହକୁମ **ଦନ୍ତୀ; ହକୁନ; ହକୁମ** ଡେ. ଦନ୍ତୀ

୨ । ସ୍ନୁହି (ସିଜୁ) ଆଦି ବର୍ଗର ସ୍ଥୂଳ କ୍ଷୁପବର୍ଗୀୟ—2. A medicinal plant; Baliospermum Anillara; Croton Polyandrum.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର, ଦନ୍ତୁର, ସ୍ପର୍ଶରେ ଶ୍ଲେଷ୍ମଳ ଓ ଚିକ୍କଣ; ପତ୍ରର ମୂଳରେ ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥି ଥାଏ । ଫଳ ତ୍ରିକୋଣାକୃତି । ଏ ଗଛ ଉତ୍କଳର ଓ ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗରେ ହୁଏ । ଏହାର ଫଳ ମୃଦୁ ଓ ଦୃଢ଼ ଭେଦରେ ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର ।]

ଦନ୍ତୁର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦନ୍ତ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଉର)—
Dantura ୧ । ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—1. Having tooth; toothed; rodent.

ଦନ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଦନ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ } ୨ । ଦାନ୍ତୁର; ବଡ଼ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—

2. Having prominent or big teeth.

୩ । ବନ୍ଧୁର—3. Uneven; rough.

୪ । କରତ ପର ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—

4. Notched; serrated.

୫ । ଉଚ୍ଚନୀଚ (ସ୍ଥାନ)—5. Undulating.

୬ । କୁଟିଳ—6. Curved.

୭ । ବିଷମାନ୍ତର—7. Having irregular and unequal spaces between the different parts.

ବି—ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାଣୀ—The rodentia.

ଦନ୍ତୁରିତ—ସଂ. ବିଣ (ଦନ୍ତୁର ନାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Danturita ୧ । ଦାନ୍ତ ପର ଦାନ୍ତଯୁକ୍ତ; କରତ ଦାନ୍ତ ପର ଦୋହାଇଥିବା—1. Toothed; notched.

୨ । ଅସମ; ଉଚ୍ଚନୀଚ—2. Uneven,

୩ । କଣ୍ଟକିତ; ଠାଙ୍କୁର ଥିବା—3. Horripilated.

ବପୁ ପୁଲକରେ ଦନ୍ତୁରିତ
ଉତ୍କଳାରେ ଥରର୍ଦ୍ଦ ପଡ଼ିଲ—ପ୍ରାଣୀ. ରସବାଣ୍ଟ୍ୟ ।

ଦନ୍ତୋଦ୍ଭବ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ଉଦ୍ଭବ)—ପିଲାର ଦାନ୍ତ ଉଠିବା—Dentition; teething,
Dantodbhaba

(ଦନ୍ତୋଦ୍ଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦନ୍ତୋଦ୍ଭେଦ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦନ୍ତ + ଉଦ୍ଭେଦ)—
Dantodbheda ଦନ୍ତୋଦ୍ଭବ (ଦେଖ)—Dantodbhaba (See)

ଦନ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦନ୍ତ + ଯ)—୧ । ଦନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dantya 1. Dental.

୨ । ଦନ୍ତ ଯୋଗେ ଉଚ୍ଚାରିତ (ବର୍ଣ୍ଣ)—2. Dental; pronounced with the help of the teeth (letters).

୩ । ଦନ୍ତର ଉପକାରଜନକ—

3. Beneficial to the teeth.

ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ.—ଦନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
Dantya barṇa The dental letters.

[ତ୍—ଥ, ଦ, ଧ, ନ, ଲ ଓ ସ ଏମାନଙ୍କୁ ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ କୁହାଯାଏ ।]

ଦନ୍ତ୍ୟୌଷ୍ଠ—ସଂ. ବଣ (ଦନ୍ତ୍ୟ + ଔଷ୍ଠ)—ଦନ୍ତ ଓ ଓଷ୍ଠ ଯୋଗେ ଉଚ୍ଚାରିତ (ବର୍ଣ୍ଣ)—(letters) Pronounced with the help of the teeth and lip; denti-labial.
Dantyaushṭha

(ଦନ୍ତ୍ୟୌଷ୍ଠ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ତ୍—ଯ ର ଳ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ ବ (ୱ), ଏମାନଙ୍କୁ ଦନ୍ତ୍ୟୌଷ୍ଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦନ୍ଥଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦନ୍ତୁର)—ଦନ୍ତୁର (ଦେଖ)
Danthaṛḍā Danthaṛā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦନ୍ତର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦନ୍ତୁର)—୧ । ଦାନ୍ତ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇ ଥିବା;
Dantharā ଅନ୍ତ୍ରସ୍ତ—1. Blunted.
ଭୋଁତା ୨ । ବନ୍ଧୁର ଦାନ୍ତଯୁକ୍ତ—
ଥାଥରା 2. With serrated blunt edge.

ଦନ୍ଦ୍ରୋ - ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଡ଼ ଗର୍ତ୍ତ—
Dandro Big hole; pit.

ଦଣ୍ଡଶୁକ—ଦେ. ବ—ଦନ୍ଦଶୂକ (ଦେଖ)
Dandaśuka Dandaśūka (See)
ବାରେବ ପୁଣି ଦନ୍ଦ ଦହନ୍ତ ଭୁତୁନ୍ଦନ ଦନ୍ଦଶୁକ ପାଣ୍ଟରେ ଛନ୍ଦ ସେ।
ଉତ୍କ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ।

ଦଣ୍ଡଶୁକ ପାଶ—ଦେ. ବ—ନାଗ ପାଶ (ଦେଖ)
Dandaśuka pāśa Naga pāśa (See)

ଦନ୍ଦଶୂକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦନ୍ଦଶ୍ ଧାତୁ=କାମୁଡ଼ିବା, ଅଚ୍ଛଶସ୍ୟାର୍ଥେ ସନ୍ ଲୁକ୍
Dandaśūka ଅର୍ଥାତ୍ ଦନ୍ଦହ=ଦନ୍ଦଶ୍ ଧାତୁ+ଶୀଳାର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ.
ଊକ)—୧ । ସବଦା ଦଂଶନ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ—
1. Ready to bite repeatedly or furiously.
୨ । ହିଂସ୍ର; କ୍ରୂର—2. Cruel; malignant.
ବ—୧ । ସର୍ପ—1 Serpent.
୨ । ରାକ୍ଷସ—2. Demon.

ଦପଦପ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଦୃପ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା; ପୀଡ଼ାଦେବା)—
Dapadapa ୧ । ଦକ୍‌ଦକ୍; ଧକ୍‌ଧକ୍; ନଆ ପାପ୍ତି ସହଜ ଜଳିବା
ଦପ୍‌ଦପ ପ୍ରକାରେ; ତେଜସ୍କର ପଦାର୍ଥର ପାପ୍ତି—
1. Shining; twinkling; sparkling or flashing like fire.
୨ । ଧାପୁଡ଼ୁଧାପୁଡ଼ୁ; ଘାଦକୁ ଭୂମିରେ ଜୋରରେ ପକାଇ ଦର୍ପରେ ଚାଲିବାର ଶବ୍ଦ—2. Briskly walking with resounding footsteps.

ଦପଦପେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଧକ ଧକ ହୋଇ; ପାପ୍ତି ସହକାରେ—
Dapadape Shiningly; lustrously.

ଦପ୍ତର୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଦଫ୍‌ତର୍)—୧ । ଖାତା ଜମା ହିସାବ ବହି-
Daptar 1. Account book.
(ଦପ୍ତର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରତିଦିନର ବିବରଣ ଲେଖାଯିବା ବହି—
ଦପ୍ତର **ଦଫ୍ତର** 2. Diary; journal.
୩ । ନଥି; ସିରସ୍ତା; ଅଫିସ୍‌ର କାଗଜପତ୍ର—
3. Office papers; portfolio; records.
୪ । ଅଫିସ୍; କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—4 Office.

ଦପ୍ତର୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । କାଗଜ ପତ୍ର ରଖିବାର ଘର—
Daptar-khānā 1. Office.
(ଦପ୍ତରଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନ୍ତ୍ରାଫିସ୍ ଖାନା—
ଦପ୍ତରଖାନା **ଦଫ୍ତରଖାନା** 2. Record-room.
୩ । ଲାଇବ୍ରେରୀ—3. Library; book-room.
୪ । ଯେଉଁଠାରେ ବହି ବନ୍ଧାଯାଏ—
4, A room where books are bound.

ଦପ୍ତରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦଫ୍‌ତରୀ)—୧ । ଅଫିସ୍‌ର ଜଗୁଆଳ—
Daptari 1. An office-keeper.
(ଦପ୍ତରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେ ଅଫିସ୍‌ର କାଗଜପତ୍ର, କାଳି, କଲମ
ଦପ୍ତରୀ ଆଦି ଜମା ରଖେ ଓ ପ୍ରୟୋଜନ ବେଳେ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ
ଦଫ୍ତରୀ ଯୋଗାଏ—2. A duftry; a menial servant in charge of the stationary of an office.
୩ । ଯେ ବହି ଓ ଖାତାମାନ ବାନ୍ଧେ—
3. Book-binder.

ଦଫା—ବୈଦେ. ବି (ଆ; ଦଫା=ବାର, ଥର, ବିଭାଗ)—
Daphā ୧ । ଧାରା—1. Rule.
ଦଫା ୨ । ବାର; ଥର; କିସ୍ତି; ଲେଖ—
ଦଫା 2. Instalment; time; item.
୩ । ଲେଖାର ପ୍ରକରଣ; ପରିଚ୍ଛେଦ—
3. Section; paragraph of a writing.
୪ । ଆଇନର ପ୍ରକରଣ—
4. Section of a code of law.
୫ । ଦଳ; ପଲ୍ଲା—5. A crowd; party; gang.

ଦଫା ଉଆରି—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ଦଫାବାର) (କଟକିଆ ଭାଷା)—
Daphā uāri ଦଫାବାର (ଦେଖ)
(ଦଫାବାର—ଅନ୍ୟରୂପ) Daphāwāri (See)

ଦଫାଏତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଖଜଣା ଛଡ଼ା
Daphāet ଅନ୍ୟ ବାବଦ ଆୟ—Miscellaneous receipts
(ଦଫାୱତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) of a landlord.
[ଦ୍ର—ଜଳକର, ଫଳକର, ବଣକର, ମଛଦଆ ଓ ପଟୁ ଜମିର ଖଜଣାଛଡ଼ା ଦଫାଏତ୍ କହନ୍ତି।]

ଦଫା ଦଫା—ବୈଦେ କ୍ରି ବିଣ. (ଆ)—
Daphā daphā ୧ । ଥରକୁଥର; ବାରମ୍ବାର; ଅନେକ ଥର—
ଦଫାକୁଦଫା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Again and again, several
ଦଫେଦଫେ } times; repeatedly
ଦଫାଦଫା ୨ । ପ୍ରତିଥର—2. Every time.
ଦଫାଦଫା ୩ । ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କର—3. Separately.
୪ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ—4. In gangs.; in batches.

ଦଫାଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନଙ୍କର ଜମାଦାର—
Daphādār 1. Duffadar; the Head of a company
ଦଫାଦାର; **ଦଫାଦାର** of cavalry.
୨ । ମୂଲିଆମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର; ମେସ୍ତ—
2. A mate or headman of coolies.
୩ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଚୌକିଦାରମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—3. The Head of the village-chaukidars of a union.
[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଚୌକିଦାର ଥାଆନ୍ତି ଓ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଇଉନିୟନ୍ ଗଠିତ ହୁଏ। ଏକ ଇଉନିୟନ୍‌ର ଚୌକିଦାରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜଣେ ଦଫାଦାର ନିଯୁକ୍ତ ହୁଏ।]
୪ । ରେଲବାଇର ଏକ ଦଫା କୁଲିଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—
4. Head of a gang of Railway coolies.

ଦଫାଦାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଦଫାଦାରର କାର୍ଯ୍ୟ—The post
Daphādāri or duties of a Daphādār
ଦଫାଦାରୀ ଦଫାଦାରି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଫା ରଫା —ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । କୌଣସି ବିଷୟର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି--
Daphā raphā 1. Final disposal of any matter.
ଦଫାରଫା ୨ । ଶେଷ; ସମାପ୍ତି — 2. Completion; finish.
ଦ୍‌ଫାରଫା ୩ । ରଫା; ଆପୋଷରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି —
3. Amicable settlement
୪ । ସର୍ବନାଶ; ଲୋପ —4. Extinction; ruin.
୫ । କର୍ମାକ୍ଷମତା; କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥତା—
5. Inability; incompetence.

ଦଫାରଫା ଶେଷ—ଦେ. ବି.—ଦଫା ଶେଷ (ଦେଖ)—
Daphāraphā śesha Daphā śesha (See)

ଦଫାୱାର୍—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ) (କଟରଆ ଭାଷା)—୧ ଅନେକ ଥର-
Daphāwāri 1. By many instalments.
ଦଫାଦଫା ୨ । ଥର ଥର କର —2. Time after time.
ଦ୍‌ଫାବାର ୩ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦଫା ବା ପରିଚ୍ଛେଦରେ —
3. In successive paragraphs.

ଦଫା ଶେଷ— ଦେ. ବି. (କଟରଆ)—୧ । ସର୍ବନାଶ --
Daphā śesha 1. Ruin; annihilation.
ଦଫାଶେଷ ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନାଶ; ଲୋପ —
ଦ୍‌ଫାଶେଷ 2. Extinction; destruction.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟର ଅବଶେଷ ନ ରହିବା; ସମାପ୍ତି —
3. End of a thing.
୪ । କର୍ମ କରିବା ଶକ୍ତିର ଲୋପ—4. Utter exhaustion.

ଦଫେ —ବୈଦେ. କି. ବିଣ. (କଟରଆ) (ଆ)—୧ । ଏକବାର; ଥରେ—
Daphe 1. Once; at a time.
ଏକବାର ୨ । ଏଥିପୂର୍ବେ ଥରେ—2. Once upon a time.
ଏକ୍‌ଦ୍‌ଫେ

ଦବ—ସ୍ତ୍ରୀ ବି. (ଧୁ ଧାତୁ=ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Daba ୧ । ବନାଗ୍ନି; ଦାବାଗ୍ନି —1. Forest-fire.
ବନାଗ୍ନିର ଦବ ଦହନ—ବନଘନର ମୁହଁ ଘନ ବନାଗ—
କାମାଚଳ ଭାପ ଚଞ୍ଚଳ । ଉତ୍କ. ବୈଦେସ୍ତୁଶତକଳ୍ପ ।
୨ । ବନ—2. Forest.
୩ । ସନ୍ତାପ—3 Burning heat.
୪ । ଘୋଡ଼ାଜଳା; ଗାତ୍ରଦାହ —
4. Inflammation; burning sensation.

ଦବଡ଼—ଦେ. ବିଣ.—ଅଗପାଖ ଅଡୁରକୁ ରୂପେ ଭାର ହେବା (ବୋଝାଇ
Dabau ଶଗଡ଼); ଆଗଗରୁଆ; ଝୁମ୍ବ—(a cart) Having the
(ଭାରର—ବିପରୀତ) front side loaded more heavily
ଦ୍‌ବାଉ, ଦ୍‌ବ୍ଭୁ than the hind side.

ଦବକ—ଦେ. ବି (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦମନ)—୧ । ଆଉଙ୍କ; ଭୟ—
Dabaka 1. Fear; fright; dread.
ଚୌକ **ଦ୍‌ବକ** ୨ । ଖଜଆ; ଚମକ—2. Alarm.
(ଯଥା—ମୋ ଅଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଦବକ ରହିଗଲା ।)
୩ । ଶଙ୍କା—3. Apprehension.

ଦବକ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଆ. ଦବକ୍‌ନା)—ଖଜଆ ହେବା; ଥରଥ
Dabaka pasibā ଥଡ଼ ଥଡ଼ ହେବା—Startling; palpita-
ଦବକା **ଦ୍‌ବକନା** tion of heart (due to sudden
(ଦବକ ରହିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) fear).

ଦବକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦବକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Dabakāibā The causative form of Dabakibā.
(ଦବକେଇବା —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦବକିବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଚମକ ପଡ଼ିବା —
Dabakibā 1. To be startled.
ଦବକେ ଯାଓୟା ୨ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା; ଶଙ୍କିତ ହିବା—
ଦ୍‌ବକଜାଲା 2. To shrink back; to draw back.

ଦବଥୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ଦୁ ଧାତୁ=ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା+ଉତ୍ତେ ଅଥୁ)—
Dabathu ୧ । ଉଦ୍‌ବେଗ—1. Anxiety.
୨ । ଶରୀରର ଜଳାପୋଡ଼ା – 2 Inflammation.
୩ । ଦୁଃଖ—3. Sorrow; grief; affliction.
୪ । ପରିତାପ; ସନ୍ତାପ—4. Burning heat.

ଦବଦବ—ଦେ. ବି—ଖୁବ ଦକଦକ ହେବା—
Dabadaba Palpitation of heart.
ଧଡ଼ଫଡ଼ ଧକଧକ

ଦବଦବି—ଦେ. ବି. (କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ହଇଜା ରୋଗ ବ୍ୟାପିଲେ
Dabadabi ଲୋକେ ଭୟରେ ଅସ୍ଥିର ହେଉଥିବାରୁ)—
ଦ୍‌ବଦ୍‌ବା ୧ । ଓଳାଉଠା; ହଇଜା—1. Cholera.
୨ । ଆଉଙ୍କ; ତ୍ରାସ —2. Alarm.

ଦବଦହନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଦବ+ଦହନ)—ଦାବାନଳ—
Dabadahana Forest fire.

ଦବଲୁ---ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଦମାଲୁ (ଯାତ୍ରା ଦର୍ବଦବ ବାଜେ)—
Dabalu A kind of big drum,
ଦାମାମା **ଦମାମା**

ଦବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦା ଧାତୁ=ଦେବା କ୍ରିୟାର କର୍ତ୍ତୃ ରୂପ; ଭୁଲ.
Dabā ନବା=ନେବା)—ଦେବା; ଦାନ କରିବା—To give.
ଦେଓୟା ବୈଦେ. ବି (ଆ) ଦବାଇ (ଦେଖ)—
ଦେନା Dabāi (See)

ଦବାଇ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଦବ୍‌ଆ)—ଔଷଧ—
Dabāi Medicine.
ଦାଓୟାଇ **ଦବା**
(ଦବେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦବାଇଖାନା—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଦବ୍‌ଆଖାନା)—ଔଷଧାଳୟ—
Dabāikhānā Dispensary.
ଦାଓୟାଖାନା **ଦବାଖାନା**
(ଦବେଇଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦବାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦମଧାତୁ) —୧ । ଦାବିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ —
Dabāibā 1. The causative form of 'Dābibā'.
(ଦବେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅତଏବ ଜଳନ୍ତୁ ବୃକ୍ଷକୁ ଯେ ନର୍ଥାଲରେ
ଦବାଇବ—ଉତ୍କ. ବୈଦେସ୍ତୁଶତକଳ୍ପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦାବିବା (ଦେଖ)—Dākibā (See)

ଦାବାନ ଦବାନା

ଦବାଗ୍ନି—ସଂ. ବ (ଦବ + ଅଗ୍ନି)—ଦାବାନଳ—
Dabāgni Forest fire.

ଦବିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଦମ ଧାତୁ)—୧ । ତଳକୁ ବସିଯିବା—
Dabibā 1. To set down.
ଦବନ ୨ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ଦେବା—2. To shrink
ଦବନା ୩ । ନରସୁଅଦେବା; ଦୃଢ଼ବା—
3. To desist; to draw back; to retreat.
୪ । ଭୟରେ ଚୁପ୍ ଦେବା—
4. To be silent through fear.
୫ । କମ୍ ଦେବା—5. To diminish.

ଦବିଷ୍ଠ—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ (ଦୂର + ଅତ୍ୟର୍ଥେ ଇଷ୍ଠ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ—
Dabishṭha 1. Very distant.
୨ । ଦୂରୀଭୂତ—2 Removed; gone.
(ଦବିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦଶମ ଏ ଜନ୍ମଯାଚ ଦେବ ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗାଥର ଏ ବରଚତ—
କଶୋପଦଶ୍ଲୋ. ଦ ଗୀତ।

ଦବୀୟାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୂର + ଅତ୍ୟର୍ଥେ ଈୟସ୍)—ଦବିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Dabīyān Dabishṭha (See)
(ଦବୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦବେଇ ରଖିବା—ଦେ. କି—୧ । ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା—
Dabei rakhibā 1. To conceal.
୨ । ଚପାଇ ରଖିବା—2. To keep pressed; to suppress.
୩ । ଶଙ୍କାକ୍ରାନ୍ତ କରି ରଖିବା—3. To keep under constant dread.

ଦ୍ୱକାନା ଚାପାନ

ଦବ୍ର—ସଂ. ବିଣ—(ଦନ୍ଦ୍ର ଧାତୁ = ଗର୍ବ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ର)—
Dabhra ୧ । କୃଶ—1 Weak; thin.
୨ । ଅଳ୍ପ—2. A little; few; small.
ବି—ସମୁଦ୍ର—The sea.

ଦମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଶାସନ କରିବା—
Dam (root) 1 To rule; to domineer.
୨ । ଶିକ୍ଷାଦେବା; ଦଣ୍ଡଦେବା—
2. To punish; to teach a lesson.
୩ । ବଶୀଭୂତ କରିବା—3. To subjugate.
୪ । ଶାନ୍ତ ହେବା—4 To be calm.

ଦମ୍—ବେ ଦେ. ବ.—(ପା)—୧ । ଜୀବନ; ପ୍ରାଣ—
Dam 1. Life.
(ବେଦମ୍—ଉପସର୍ଗ) ୨ । ନଶ୍ୱାସ—2. Breath.
ଦମ ୩ । ନଶ୍ୱାସ ନେବା ପାଇଁ ବିଶ୍ରାମ—
ଦ୍ରମ 3. Respite for breathing; breathing space.
୪ । ବଳ; ଜୋର୍—4. Strength.
୫ । ବିଶ୍ରାମ—5. Rest; respite.
୬ । ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି—6. Vitality.
୭ । ଫୁରୁସେତ; ଅବସର—7 Leisure.
୮ । ଗଞ୍ଜାଇ ଧୂଆଁ ଟାଣିବାର ଦମ୍ଭା ବା ଥର—
8. Time of taking in a draft of smoke.
୯ । ଆବେଗ; ଦମ୍ଭା—9. Paroxysm.
୧୦ । ଖର ନଶ୍ୱାସ—10. Quick breathing; panting.
୧୧ । ଗାଡ଼ିର ଦମ୍ ବା କମାନି—
11. The spring of a carriage,
୧୨ । ଇଷ୍ପିଙ୍ଗ୍; ତାର ବା ଲୁହା ପତ୍ରର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପନ ଗୁଣଯୁକ୍ତ—
12. A spring.
୧୩ । ଘଣ୍ଟାର ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ମୋଡ଼ା ହେବା ଯୋଗୁଁ ଘଣ୍ଟାର ଚଲିବାର ଶକ୍ତି—13. The condition of a spring of a clock being wound up, which makes the clock go on.
୧୪ । ଗରମମସଲା ଯୋଗେ ସିଝା ଗୋଟାଆଳୁ; ଆଳୁର ଦମ୍—14. A curry of peeled whole potatoes boiled with sauce.
୧୫ । ମୁହୂର୍ତ୍ତ—15. Moment.
୧୬ । ପ୍ରତାରଣା; ଭଣ୍ଡାଇବା—16, Deception; puting off on various protexts,
୧୭ । ବୃଥା ଆଶା ବା ପ୍ରତାରଣାଦ୍ୱାରା ଅପେକ୍ଷା କରାଇବା—
17. Causing a person to wait by giving him false hopes.
ଦେ. କି. (ସଂ. ଦମ) ଆପଣାର କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା—
Self control, self restraint.
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦମ୍ଭ (ଦେଖ)
Dambha (See).

ଦମ୍ ଅଟକା—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱାସରୋଧ—Suffocation; breathlessness.
Dam aṭakā
ଦମଆଟିକ ଦମଅଟକନା

ଦମ୍ ଅଟକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦମ୍ ରଖିବା (ଦେଖ)
Dam aṭakā(ke)ibā Dam rakhibā (See)

ଦମ୍ ଅଟକିବା—ଦେ. କି—ପବନ ଅଟକିବା ଯୋଗୁଁ ନଶ୍ୱାସ ମାର ନ ପାରିବା—To feel difficulty in breathing; to have one's breath restrained; to be suffocated.
Dam aṭakibā
(ଦମ୍‌ଅଟକିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦମଆଟିକା ଦମଆଟକେଯାଓୟା
ଦମଟୁଟନା

ଦମ୍‌କଲ—ଦେ. ବ—୧ । ନଳଦ୍ୱାରା କୂପ ଆଦିରୁ ପାଣି ଟାଣି ଉପରକୁ ଉଠାଇବାର ଯନ୍ତ୍ର—1 Pumping machine; water pump (by which water is pumped up on vacuum principle).
Damkala
(ଦମକଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦମକଲ
୨ । କୂଅ ଆଦିରୁ ପାଣି ଉଠାଇ ଘୋଡ଼ା ଯାଉଥିବା ଘରେ ନଳଦ୍ୱାରା ପାଣି ପକାଇ ନିଆଁ ଲିଭାଇବା କଳ—
2. Fire-engine.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦମ୍‌କଳ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଜଳାଶୟ ବା କୂପରୁ
Dam-kala basā(se)ibā ଜଳ ଉଠାଇବା ଜନ୍ୟ ଦମ୍‌କଳ'
ଦମକଳବସାନ ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାପିତ କରିବା—To set up a pumping
ଦମକଳ ଖଡ଼ାକରନା machine.

ଦମ୍‌କା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦମୀଦା=ଯବନର ଝାଙ୍କ, ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Dam-kā ୧ । ଦୁମ୍‌କା; ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍ ହୋଇ ବର୍ଷା; ଦୁମ୍ଫୁକାଣି—
ଦମକା 1. Raining cats and dogs; a very
ଝାଁକା heavy shower of rain; a torrential
shower of rain.

୨ । ବର୍ଷା; ତୋଫାନ, ଚେଉ ଓ ଗ୍ରହ ଉଲ୍କାର ଗୋଟିଏ
ଦଫା; ତୋଡ଼; ଧମସ୍—2. Paroxysm; a
violent fit; a gust; blast.

୩ । ସାଇକ୍ଲୋନ୍; ପ୍ରବଳ ଝଡ଼; ବାତ୍ୟା—
3. A squall; gust of wind; cyclone.

୪ । ଦମ୍ଭା; ଘନଘନ ନଶ୍ୱାସ; ଅଣଗୁଣ୍ଡ—4. Violent
gasping; threos of breathing; panting.

ବିଣ—୧ । ଦୁମ୍‌ଦୁମା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାନକ—1. Paroxysmal;
torrential; very violent.
(ଯଥା—ଦମ୍‌କା ଝଡ଼)

୨ । ଯାହା ଖୁବ ଦମ୍ ଦମ୍ କରେ; ଖୁବ-ଉତ୍ସାଦକ;
ଖୁବ ଦମକା—2. Causing violent palpita-
tion of the heart.

ଦମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁମ୍ ହେବା; ଗମ୍ ଖାଇବା; ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଭୂତ
Dam khāibā ହେବା; ଚୁପ୍ ହେବ; ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହେବା—
ଦମ୍ ଖାଓୟା ଦମଖାନା To be taken aback;
to become silent.

ଦମ୍ ଗଦି—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗସ୍ଥାପକ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ କୁଶୁଳୀକୃତ
Dam gadi ମୋଡ଼ା ତାରର ଆସନ—Spring cushion;
ଦମଗଦ୍ଦି ଦମଗଦ୍ଦି spring mattress.

ଦମ୍ ଛୁଟିଯିବା—ଦେ. ବି.—୧ । ବେଦମ୍ ହେବା; ଅଣଶ୍ୱାସୀ
Dam chhuṭijibā ହୋଇଯିବା; ନଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା
ଦମ୍ ଖୁଡ଼ିବା ଦମ୍ ଖୁଡ଼ିଯିବା ଦମ୍ ଛୁଟିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଘଟିବା; ଶ୍ୱାସରୋଧ ହେବା—
1. Becoming breathless;
ଦମଛୁଟେଯାଓୟା ଦମଟୁଟନା ୨ । ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗୁ ଜୋରଜୋର
ଦମ୍‌ଛୁଟ୍ ନଶ୍ୱାସ ମାରିବା; ହାଙ୍ଫି ହେବା—
ଦମ୍ ଛୁଟନା; ଦମ୍ ନିକଲନା 2. Panting; being out of
breath.

୩ । ନଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇ ମରିଯିବା—3. Dying by
suffocation.

ଦମ୍ ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଏକା ନଶ୍ୱାସକେ ଗୁଡ଼ାଏ ପବନ ବା ଧୂଆଁ
Dam ṭāṇibā ଯେତେ ଉଉରକୁ ନେବା—To inhale a large
quantity of air or smoke at one pull or
draught.

ଦମ୍ ଦମ୍—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—(ସଂ.ଦ୍ରମ୍.ଧାତୁ=ଗତି କରିବା)—
Dam dam ୧ । ଖୁବ ଧଡ଼ଧଡ଼; ଖୁବ ଦକଦକ; ବୁକୁ ଧମ୍-
ଧମ୍—1 Violent palpitation of the heart.

[ଦ୍ର—ଦକଦକ ଅପେକ୍ଷା ଧଡ଼ଧଡ଼ ଅଧିକ ଜୋରରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଓ
ଧଡ଼ଧଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଦମଦମ ଅଧିକତର ଜୋରରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଅଟେ]

୨ । ଢୋଲ ବାଜା ବା ବନ୍ଧୁକର ଶବ୍ଦ; ଦୁମ୍ ଦୁମ୍—
2. Sound of drums or of gun-firing.

ଟିକେ ପଡ଼େ ଦମ୍ ଦମ୍, ସାହାବ ଗଲଗଣ୍ଡ ବଡ଼ ବଠଣ,
ଝାଲ ବୁଢ଼େ ଗମ୍ ଗମ୍ । ଉଉ

୩ । ଦମ୍ଭ ବା ଗର୍ବପ୍ରକାଶକ ଗମନ ବା ଚାଲି; ଦୁମ୍‌ଦାମ୍ ଦୁମ୍
ଚାଲିବା—3. Strutting with thumping steps.

ବ—(ନାମ) କଲିକତା ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ—
Name of a small village near Calcutta;
Dumdum.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ବାରୁଦ ଓ ଗୋଲା ସଜ୍ଜାର
କାରଖାନା ଅଛି ଓ ସୈନ୍ୟମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ ଶିଖନ୍ତି ।]

ବିଣ—ଭୟଚକିତ; ତ୍ରସ୍ତ (ହୃତ)—Trembling; pal-
pitating through fear (said of the heart.)

ଦମ୍‌ଦମା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ ଶିକ୍ଷା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
Dam-damā ପ୍ରସ୍ତୁତ ମାଟିର ସ୍ତୂପ—A mound of earth
intended to be used as a target for
target-practice.

ବିଣ—ଯାହା ଖୁବ ଦମ୍ ଦମ୍ କରେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁବ ଉତ୍ସାଦକ—
Causing throbbings of the heart; very
frightening.

ଦେ. ବ—ଦମ୍ ଦମ୍ (ଦେଖ)
Damdam (See)

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବ—ଡାଇମନ୍ କଟା ଢାଉର ଚଉଡ଼ା ଚୁଡ଼ି—
Broad bracelet with diamond-cut work.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି ୧ । ପାହାଚ; ପାବଚ—1. Steps;
୨ । ନଶୁଣି; ସିଢ଼ି—2. Ladder.

ଦମ୍‌ଦମା ଗୁଲି—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଦମ୍‌ଦମ୍ ବୁଲ୍ଲେଟ୍)—ବନ୍ଧୁକର
Dam-damā guli ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳି—Dumdum bullet.

[ଦ୍ର—ଏହା କୌଣସି କୋମଳ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଗଲେ ଭିତରର
ଅବ୍ୟବହିତରେ ଛତରେଇ ହୋଇ ବିସ୍ତାରିତ ହୁଏ ।]

ଦମ୍‌ଦାମ୍—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ଦମାଦମ୍ (ଦେଖ)
Dam-dām Damādam (See).

ଦମ୍ ଦିଲାସା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଭଣ୍ଡାଇବା; ଛଳନା; ବୃଥା ଆଶା ଦେଇ
Dam dilāsā ଛଳିବା—Putting off on false hopes;
ଦମଦିଲାସା; ଦମ୍‌ଦିଲାସା deception.

ଦମ୍‌ଦିଲାସା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଞ୍ଚାଇବାର ମିଥ୍ୟା ଆଶା ଦେଇ
Dam-dilāsā debā ଭଣ୍ଡାଇବା—To put off a person
repeatedly on false hopes.

ଦମ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରତାରଣାପୂର୍ବକ ଭଣ୍ଡାଇବା—
Dam debā 1, To wheedle; to put off; to deceive.
ଦମଦେଓୟା ୨ । ମିଥ୍ୟା ଆଶା ଦେଇ ଅପେକ୍ଷା କରାଇବା—
ଦମ୍‌ଦେନା 2. To cause a person to wait by giving
him false hopes.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଗୁବ୍‌ଦେଇ ଘଣ୍ଟାର ସ୍ପ୍ରିଙ୍‌କୁ ଗୁଡ଼ାଇବା—
3. To wind up the spring of a clock or watch.

ଦମ୍ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦମ୍ ରଖିବା (ଦେଖ)
Dam dharibā Dam rakhibā (See)

ଦମ୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ନେବା—
Dam nebā 1. To take breath.
ଦମ୍‌ଲଓୟା ୨ । ବିଶ୍ରାମ କରିବା—2. To take rest.
ଦମଲେନା ୩ । ଦମ୍ ଟାଣିବା (ଦେଖ)
3. Dam ṭāṇibā (See)

ଦମ୍ ଫାଟିଯିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ହେବା—
Dam phāṭijibā 1. Being suffocated.
ଦମଫାଟା ୨ । ଖୁବ ଫାଟିଯିବା; ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟାର
ଦମଛୁଟନା ଅନ୍ତଯନ୍ତ୍ର ଘଟିବା—2. To have one's lungs burst owing to excessive labour.
୩ । ଅତିଶ୍ରମ ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗୁଁ ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ବା ଖରଶ୍ୱାସ ହୋଇ ମରିଯିବା—3. To die gasping (through overwork).

ଦମ୍ ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ଭଣ୍ଡ; ଯେ ଭଣ୍ଡାଏ—
Dam-bāj 1. Wheedling.
୨ । ପ୍ରତାରକ; ବଞ୍ଚକ; ଠକ—2 Deceiving.

ଦମ୍‌ବାଜୀ—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ବମ୍‌ବାଜୀ; ଢୋଲବାଜୀ; ଉଚ୍ଚ
Dam-bājī ଶବ୍ଦକରି ଫୁଟିବା ବାଣ—1 A firework which
ବୋମା **ବମବାଜୀ** produces a booming sound; bomb.
[ଦ୍ର—ଦମ୍‌ବାଜୀ ଅପେକ୍ଷା ବମ୍‌ବାଜୀର ଓ ବମ୍‌ବାଜୀ ଅପେକ୍ଷା ଢୋଲ୍‌ବାଜୀର ଶବ୍ଦ ବେଶି ।]
୨ । ବଞ୍ଚନା; ଭଣ୍ଡାଇବା; ଭଣ୍ଡିବା—2. Deception.

ଦମ୍ ବାହାରିଯିବା—ଦେ. ବ—ଦମ୍ ଛୁଟି ଯିବା (ଦେଖ)
Dam bāhārijibā Dam chhuṭi jibā (See)
(ଦମ୍ ବାହାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦମ୍ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ପରେ ନିଶ୍ୱାସ
Dam māribā ମାରିବାକୁ ବିଶ୍ରାମ ନେବା—1. To rest for
ଦମମାରା **ଦମମାରନା** breath after a stretch of hard work, to take respite.
୨ । ଦମ୍ ନେବା—
2, To take rest for refreshment.
୩ । ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା—3. To breathe.
୪ । ଦମ୍ ଟାଣିବା (ଦେଖ)—4 Dam ṭāṇibā (See)

ଦମ୍ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଦୁରୂହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
Dam rakhibā ଅଧିକକ୍ଷଣ ଶ୍ୱାସରୋଧ କରି ରଖିବା—
ଦମରାଖା 1. To restrain or control one's breath
ଦମ ପକଡ଼ନା while doing some hard work.
[ଦ୍ର—ଦମ୍ ନ ରଖି କୌଣସି ଦୁରୂହ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଦମ୍ ଛୁଟିଯାଏ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଦମ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଲେ ଦେହରେ ବେଶି ବଳ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ; ଏହା ଅନୁଭବସିଦ୍ଧ ।]

୨ । ଏକା ଦମ୍ଭାରେ ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ଆପଣା ନିଶ୍ୱାସକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା—
2. To control one's breath while singing a song at one stretch.

ଦମ୍ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦମ୍ ଟାଣିବା (ଦେଖ)
Dam lagā(ge)ibā Dam ṭāṇibā (See)

ଦମ—ସଂ. ବ. (ଦମ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍‌ ବେ. ଅ)—
Dama ୧ । ଦମନ—1. Checking.
୨ । ଶାସନ; ଦଣ୍ଡ—2. Punishment.
୩ । ବଶୀକରଣ—3. Bringing under control or subjection; subjugation.
୪ । ଦମାଉକରଣ—4. Controlling; subduing.
୫ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଧାରଣ—5. Patience; forbearance.
୬ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ—6. Controlling one's passions; subjugation of one's appetites and feelings.
୭ । ଚିତ୍ତନିବୃତ୍ତି; ମନ ଉପରେ ଅଧିକାର ସ୍ଥାପନ; ବିକାରର କାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ମନର ସ୍ଥିରତା—7. Self control; self command; self restraint.
୮ । କର୍ଦ୍ଦମ; କାଦୁଅ—8. Clay; mud.
୯ । (ନାମ) ବିଦର୍ଭ ରାଜଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର; ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ଭ୍ରାତା—9. The eldest son of the King of Bidarbha and brother of Damayantī.
୧୦ । (ନାମ) ଚେଦିରାଜ ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ପିତା ଚେଦିରାଜ; ଦମଘୋଷ—9. Father of Śiśupāla.

ଦମ ଦାନ୍ତ ଦମନ ନାମକୁ ବହୁଳେ
ବାପଙ୍କ ପରି ଜାଡ଼ି ମସ୍ତରେ ଥୋଇଲେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଦମକ—ସଂ. ବି ଣ. ପୁଂ. (ଦମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Damaka ଦମନକାରୀ; ଶାସକ—Controlling; restraining;
(ଦମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) subduing.
ବି—ଶାସନକର୍ତ୍ତା—A ruler.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି ଓ ବିଣ—ଦୁମୁକାଣି (ବର୍ଷା)—
Pouring (rain); downpour.
ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚମତ୍କାର)—୧ । ଚମକ—1. Startling.

ଉତ୍କଳାଇ ବଙ୍ଗବାସୀ ହତଦ୍ୱେ ଦମକ । ଗୋପୀନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

ଧମକ ୨ । ଖୁବ ଦମ ଦମ ହେବା—2. Heart-throbbing.
ଦ୍ଦମକ ୩ । ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ଭୟ—3. Sudden fright.
ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦମ୍=ଶ୍ୱାସ)—ଦମ୍‌କା; ଦମ୍ଭା—
Paroxysm; fit; gust,
ବିଣ—ହଠାତ୍ ବେଗବାନ୍; ଦମ୍ଭାଯୁକ୍ତ—Paroxysmal.

ଦମକର—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଚମକାଏ; ଭୀତ ଉତ୍ତ୍ରାସକ—
Damakara Frightening; terrifying.

ଜଂପୁରପର ଦମଦଳର ନୂପୁର ଝମକ
ରତ ସଂଗ୍ରାମ ଝମକ ଢେଙ୍ଗେ ଯମକ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦମକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଣ ଓ ବ—ଦମ୍‌କା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Damakā (etc) Dam-kā etc. (See)

ପୁରାଣ ଦୋଷାଏ ଜର ଦମକା ପବନ ବାଡ଼େଇ ଦେଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଚକ୍ଷୁଦ୍ଦାନ ।

ଦମକାଣି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଦୁମୁକାଣି (ଦେଖ)
Damakāṇi Dumukāṇi (See)

ଦମକିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ କରୁ ହଠାତ୍ ଅଟକ
Damakibā ରହିଯିବା—1. To suddenly stop in the
(ଦମଛଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) midst of work.
ଦମକେ ଯାଓୟା ୨ । ଚମକ ପଡ଼ିବା—2. To be startled.
ଦମଦ୍‌ମାନା ୩ । (ଖୁଡ଼ା) ଦମଦମ ହେବା—3 To throb; to palpitate (said of the heart).

ଦମ କୁରୁଡୁ—ଦେ. ବି—କଙ୍କରମୟ ପାହାଡ଼ମାନଙ୍କ ଉପରେ ହେବା
Dama kururdu ଛୋଟ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—Gurdenia Latifolia (Haines).

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର କାଠରୁ ଧାନଆଁ ଓ ଫରୁଆ ତିଆରି ହୁଏ ଏବଂ ଏହାର ଫଳ ଖିଆଯାଏ ।]

ଦମ ଘୋଷ—ସ. ବି. (ନାମ)—ଚେଦିଦେଶର ରାଜା ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ପିତା—
Dama ghosha Name of the father of Śiśupāla, king of Chedi.

[ଦ୍ର—ଏ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ଭାଇ, ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଶୁଣିଥିବା ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦମଘୋଷ ନନ୍ଦନ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.) ଶିଶୁପାଳ—
Damaghosha nandana Śiśupāla.
(ଦମଘୋଷଜ, ଦମଘୋଷସୁତ, ଦମଘୋଷାତ୍ମଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦମ ଚୁଲା(ଲି)—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଲୁହାର ଚୁଲି, ଯହିଁର ତଳେ
Dama chulā(li) ଲୁହାର ଜାଲି ଥାଏ ଓ ଯହିଁ ତଳେ ଖିବା
ଦମଚୂଲ୍ହା ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଉଦ୍ଧଦ୍ୱାରା ଡାଇବାକୁ ହୁଏ—
A kind of iron oven.

ଦମଦମ—ଦେ. ବି—ଦଦ୍‌ଦମ୍ (ଦେଖ)
Damadama Dam-dam (See)

ଜଣ୍ଡ ଖୁମ୍ଭର ଦେଖିଣ ସମାଗମ
କରିଲେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ବୁହୁ ଦନଦମ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ଦମଦମା—ଦେ. ବି—୧ । (ବଡ଼ିଆଶବ୍ଦ) ରୁପା ତାରରେ ନର୍ମିତ ହାତରେ
Damadamā ଲଗାଇବାର ଅଳଙ୍କାର; ଚୁଡ଼ି—A bracelet
ଦମଦମା made of woven silver wire.
ଦମ୍‌ଦମା ୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ବୋମା—2. Bomb.
ବୈଦେ—(ଆ)—ମାଟିର ଉଚ୍ଚ ଢିପ—
A high mound of earth.
୬ । (ଫାଂ)—ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବସ୍ତାରେ ମାଟି ବା ବାଲି ଭରଇ କରି ଉକ୍ତ ବସ୍ତାମାନଙ୍କୁ କାନ୍ଥ ଆକାରରେ ସଜାଇ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ରକ୍ଷାବନ୍ଦୀ—A ridge made by piling up gunny bags filled with earth and sand during a fighting.

ଦମଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—୧ । ଦୃଢ଼; ମଜ୍‌ବୁତ୍; ବଳିଷ୍ଠ—
Damadār 1. Strong.
ଦମଦାର ୨ । ଅତ୍ୟଧିକ ଜୀବନୀଶକ୍ତି ବିଶିଷ୍ଟ—
ଦମ୍‌ଦାର 2. Having a great vitality.

ଦମନ—ସ. ବ. (ଦମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନା)—୧ । ଶାସନ—
Damana 1. Restraint; check.
୨ । ଅସୁତ୍ତକୁ ଆଣିବା; ବଶୀକରଣ—
2. Bringing under control; subjugation.
୩ । ପରାଜୟ କରିବା—
3. Subduing; defeating; vanquishing.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନଗ୍ରହ—
4. Restraining one's passions.
୫ । ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିକୁ ସଯତ କରିବା—
5. Self control; self restraint.
୬ । (ନାମ) ଜନୈକ ଋଷି—6. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଦମୟନ୍ତୀ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ଭୀମସେନ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଶିଶୁକନ୍ୟା ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କୁ ଆଣି ଆପଣାର କନ୍ୟାରୂପେ ପାଳିଥିଲେ ।]

ସେହୁ ଭୀମ ରାଜାଠାରୁ ଦମନ ଋଷି;
ଅଣିଲେ ଦେଶି ତାକୁ ଦେଇ ଅତ ତୋଷି । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୭ । ଭୀମସେନ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର, ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ଭ୍ରାତା—
7 Son of king Bhīmasena; brother of Damayantī.

ତମ, ଦାନ୍ତ, ଦମନ ନାମକୁ ବହିଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୮ । ଶୂର—8. Hero; valiant person.
୯ । ଦଅଣା ଗଛ—9. Da-aṇā plant; Artem sa Indica.
୧୦ । ଦଣ୍ଡ—10. Punishment.
୧୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Śiba.
୧୨ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—12. Name of a demon.
୧୩ । ଫୁଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. A kind of flower.

ଦମନକ—ସ. ବ. (ଦମନ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଦଅଣା ଗୁଳ୍ମ—
Damanaka 1. Artemisa Indica.
୨ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2 Name of a Sanskrit metre.
୩ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—3. Name of a demon.
ଦେ. ବ. (ଗ୍ରୀକ୍. ଆଯୋନଆନ୍)—ଯବନ—
A non-Hindu.

ଦମନକ ବଧରେ । ଦମନକ ତୋଷ ତା ଅଙ୍ଗରେ ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଭୂତନାୟଣ ।

ଦମନକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ଦେ. ବି—ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ; ଦଅଣାଗୁଡ଼ର
Damanaka chaturddasī ସାନ୍ଦ୍ରା; ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ
(ଦମନଭଞ୍ଜୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ୍ଦାପ୍ରଭୁମାନଙ୍କର ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାନ୍ଦ୍ରା
ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—The 14th day of the bright fortnight of Chaitra.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦମନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଅଗ୍ନିଦମନୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Damanī Agni damanī (See)

ଦମନୀୟ—ସ. ବିଣ (ଦମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଦମନ କରି-
Damanīya ବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be subdued or checked.

୨ । ଶାସନୀୟ—2. Tameable.

୩ । ଯାହାକୁ ବଶୀଭୂତ କରି ଯାଇପାରେ—
3. Capable of being brought under control.

ଦମନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଦମୟନ୍ତୀ)—ଦମୟନ୍ତୀ;
Damantī ନଳରାଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀ—Damayantī; wife of
ଦମାବତୀ king Nala.

ବଡ଼ୁତ୍ତରର ଦୁଃଖ ଏବା କାଣନ୍ତୁ ଦମନ୍ତୀ—ପ୍ରାତୀ. ଭ୍ରାପ. ଶଶିରେଖା ।

ଦମବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—୧ । ଯେ ଫୁସୁଲ୍ ଫୁସୁଲ କରେ—
Damabāj 1. Inveigling.

ଦମବାଜ ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତାରଣା କରେ; ଧପ୍ପାବାଜ୍—
ଦମବାଜ 2. Deceitful; fraudulent; wheedling.
(ଦମବାଜୀ—ବ)

ଦମବାଜି—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର୍ଯ୍ୟ)—ଦମ୍‌ବାଜୀ; ଘୋର ଶବ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ
Damabāji ଏକପ୍ରକାର ବାଣ; ବମ୍‌ବାଜୀ—Bomb.
ବୈଦେ. ବ—ଫୁସୁଲ୍ ଫୁସୁଲ—Inveigling.

ଦମୟନ୍ତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦମି ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ସହ୍ୟ
Damayantī କରିବା + କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟେ ଅତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଦମ୍ଭ ଦମନ
ଋଷିଙ୍କ ଘରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ)—୧ । ନଳରାଜାଙ୍କ
ପତ୍ନୀ; ବିଦର୍ଭରାଜ ଭୀମସେନଙ୍କ କନ୍ୟା—1 The
queen of king Nala.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ମଲ୍ଲୀଫୁଲ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of flowering shrub.

ଦମୟିତା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ଦମି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ;
Damayitā ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯେ ଦମନ କରିପାରେ—
(ଦମୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Capable of controlling or restraining.

୨ । ଶାସକ—2. Ruling.

୩ । ଦଣ୍ଡଦାତା—3. Punishing.

ଦମା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦମାଦ୍=ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଘାର୍ଘନଃଶ୍ୱାସ)—
Damā ୧ । ହିକ୍କା—1. Panting; hiccup.

୨ । ଶ୍ୱାସରୋଗ—2. Asthma.

୩ । ଦୃଗ୍ଦା; ଆବେଗ—
3 A fit or paroxysm; a convulsion.

୪ । ଦମା କାଶ - 4 A coughing by fits; whooping cough.

୫ । ଦମାଲୁ (ଦେଖ)—5. Damālu (See).

ଦମା କାଶ—ଦେ. ବ (ଫା. ଦମାଦ୍; ଫା. ଦମ୍=ଶ୍ୱାସ + ସ. କାଶ)—
Damā kāsa ୧ । ଏକପ୍ରକାର କାଶ, ଯେଉଁଥିରେ ସମସ୍ତ
ଦମାକାଶି; ଘୁଂଡ଼ିକାଶୀ ,ସମସ୍ତରେ କାଶର ଦଃଖ ଉଠେ ଓ ରୋଗୀ
ଦମା କାଶିକାଶି ଲେଉଟ୍‌ପାଉଟ୍ ହୋଇଯାଏ—
1. Convulsionary cough; whooping cough.

୨ । ଶ୍ୱାସରୋଗ—2. Asthma.

ଦମାଦମ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଦୁମ୍‌ଦାମ୍;
Damādam ଧମାଧମ୍; ଦମ୍‌ଦାମ୍; ଗୋଟାକ ଉପରେ ଗୋଟାଏ
ହୁମଦାମ ଦୁମ୍‌ଦାମ୍ ହୋଇ; ଉପର୍ଯୁପରି ବଧାମାଡ଼ ବସିବା ପର—
ଦମାଦମ 1. With repeated thumping sounds (said of fist blows when dealt in quick succession).

୨ । ଉପର୍ଯୁପରି—2. In quick succession.

(ଯଥା—ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ତୋପ ଗୁଳା ଆଦ ଦମାଦମ୍ ଶବ୍ଦ ହଲଛି ।)

ଦମାମା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦମାମାଦ୍)—
Damāmā ଦମାଲୁ (ଦେଖ)
Damālu (See).

ଦମାଲୁ—ଦେ. ବି [ଫା. ଦମାମାଦ୍; ଭୁଲ-ଅର୍ବାଚୀନ ସ. ଦର୍ମ୍ମ-
Damālu (ଶବ୍ଦ କଲ୍ପ ଦ୍ରୁମ); ଦମ୍ମା ଦମ୍ ଦମ୍ ଶବ୍ଦଅନୁକରଣ ଦମ୍ମା
ଦମା; ଦମାମା; ଦମାମି; ଦମାଲ } —ଅନ୍ୟରୂପ ସ. ଦମ=ଦଣ୍ଡ;କାଠି ପିଟିବା ଯିବାରୁ]
ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ନାଗରା—
ଦାମା; ଦାମାମା, ଦମାମା; ଦମାମା A kind of big kettle-drum.

[ଦ୍ର— ଏବା କାଠର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହାତ ବ୍ୟାସ ବେଶିଖୁ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡିରେ ଛଆର ବାଦ୍ୟ । ଏହାର ମୁହଁରେ ଚମଡ଼ା ବନ୍ଧା ହୋଇ ଚମଡ଼ାର ମଝିରେ ଚରଣ ବୋଲାଯାଇ ଥାଏ; ଏହାକୁ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି କାଠିରେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଇ ହାତରେ ପିଟିଲେ ଗମ୍ଭୀର ଦମ୍ ଦମ୍ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ଦମା ହାର—ଦେ. ବି (ସ. ଦାମ)—ବଳା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି ପର ହାର
Damā hāra ବା କଣ୍ଠଭୂଷଣ; ଗୋଥ; ସୂତାହାର—
ଦଉଡ଼ିହାର A rope-like necklace.

ଦମିତ—ସ. ବିଣ. (ଦମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Damita ୧ । ଶାସିତ—1. Controlled; governed.

୨ । ଭର୍ତ୍ସିତ—2, Chastised; reprimanded.

୩ । ବଶୀକୃତ—3. Subjugated.

୪ । ଭାର ବହନାଦ କ୍ଲେଶସହିଷ୍ଣୁ—
4. Capable of carrying loads; painstaking.

ଦମିବା - ଦେ. କ୍ରି (ଫସ୍ଥିତ ଦମ୍ ଧାତୁ)—
Damibā ୧ । ଶାନ୍ତ ହେବା; ଶମିତ ହେବା—
(ଦମିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 To be subdued.
ଦମା ୨ । କ୍ଷାନ୍ତ ହେବା—2. To cease; to stop.
ଦବନା ଯେ ଉଚ୍ଚ ଗାତ ଜର୍ମ କରି, ବନସ୍ପେ ଉମେ ପାଖୀ ନାଚି ।
[ଦମ:(ମେ)ଇବା – ଣିଜନ୍ତରୂପ] ଜଗନ୍ନାଥ. ପ୍ରଗଦ୍ଭ ।

୩ । ଦବି ଯିବା; ଉତରକୁ ପଶିଯିବା—
3. To sink into; to sink down.
ଉଥାପି ଦନି ନଯା ଥରେ ମୋ ଚତ୍ତ
ଅଛ ପୁଣ୍ୟର ପୁରସ୍କାର ଉତତ । ଜଦଦଟୋର. ଜର୍ଜ୍ଜରୀ ।

ଦମୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଦମ୍ + ଶୀଳାର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Damī ୧ । ଜତେନ୍ଦ୍ରିୟ—1. One who has his passions under control.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସଂଯମୀ—2. One who practises self-control.

୩ । ଯେ ଦମନ କରେ; ଦମନଶୀଳ —
3. Controlling; checking.

ଦମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଫା. ଦମ୍) —ଦମ୍ଫାଏ; ବୁଦ୍ଧେ—
Dame At a stretch.
एकदम

ଦମ୍ପତି—ସ. ବ. (ଜାୟା + ପତି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ; ନପାଛନସିବ୍; ଅନ୍ୟରୂପ ଜମ୍ପତି ଓ ଜାୟାପତି)—
Dampati
୧ । ପତି ପତ୍ନୀ; ଜାୟାପତି; ବିବାହିତ ସ୍ୱାମୀସ୍ତ୍ରୀ; ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ-
1. A married couple; husband and wife.

୨ । ଜୀବଜନ୍ତୁର ଏକ ଯୋଡ଼; ଅଣ୍ଡିରା ମାଇ ଦୁହେଁ—
2. A couple of animals; one male and its companion female animal

ବେ. ବିଣ—ସ୍ୱାମୀସ୍ତ୍ରୀ ଭାବରେ ମିଳିତ —
Associated as husband and wife.

ଯଥନ୍ତ ପତ ସ୍ୱର୍ଗ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଇ ଦଂଚ ମୋରେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ଏ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିବଚନାନ୍ତରୂପ ଦମ୍ପତୀ ବ୍ୟବହୃତ ।]

ଦମ୍ପତି କଳହ—ସ. ବ. (ଦମ୍ପତି + କଳହ; ୭ମୀ ତତ୍) —
Dampati kalaha ୧ । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳ—
1. Quarrel between husband and wife.

୨ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ସ୍ଥାୟୀ କଳହ —
2. Short-lived quarrel.

ଦମ୍ଭ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଗର୍ବ କରିବା—
Dambh (root) To be proud.

ଦମ୍ଭ—ସ. ବ. (ଦମ୍ଭ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Dambha ୧ । ଦର୍ପ; ଅହଙ୍କାର—1 Pride; arrogance; haughtiness.

୨ । ଆତ୍ମମୁରତା—2. Selfishness.

୩ । କପଟତା—3. Hypocricy.

୪ । ଦୁଷ୍ଟତା—4. Wickedness; wantonness.

୫ । ଶଠତା—5. Deception; fraud; deceitfulness.

୬ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—6. Name of a demon.

୭ । କପଟ; ବ୍ୟାଜ; ଛଳନା—
7. Feigning; guise.

ନିଜକ ଲଭ: ଦମ୍ଭ ବନ୍ଦଇ: କରେନ ଦିବି ମାରେ ।
କବସୂର୍ଯ. କୃଷ୍ଣାଭିଷେକ୍ଷୁ. ୨ ଗୀତ ।

୮ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯିବା ବୃଥା ଆଡ଼ମ୍ବର—8. Outward show,

ବେ. ବ—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—1. Patience.

ରେ ଦୁଃଖି ଧନ, ଦମ୍ଭ ଦେଖିବାକୁ ସଂଜ୍ଞା କଲ ଛନ୍ତ ।
କବସୂର୍ଯ. କୃଷ୍ଣାଭିଷେକ୍ଷୁ. ୨ ଗୀତ ।

୨ । ସହ୍ୟକାରି କ୍ଷମତା—2. Fortitude; forbearance.

୩ । କଠିନତା—3. Hardness.

୪ । ଶକ୍ତିସଞ୍ଚୟ; ଦୃଢ଼ତା—4. Firmness; stiffness

ଦମ୍ଭେ ଭଲ ଦେବା ନାହିଁ ଅଣ । କବସୂର୍ଯ. କୃଷ୍ଣାଭିଷେକ୍ଷୁ ।

୫ । ଦାମ୍ଭିକତା; ଦୁଃସାହସିକତା —5. Bravado; daring.

୬ । ହୃତ୍ତଜ; ଦ୍ୱେମତ୍—6. Encouragement.

୭ । ପୌରୁଷ; ତେଜ—7. Vigour; spirit.

୮ । ବେପଦରେ ନ ଝଲବା ବା ବରଳତ ନ ଦେବା —
8. The state of being unshaken in danger.

ବେ. ବିଣ—୧ । ଦୃଢ଼—1. Firm; stiff; unshaken.

୨ । ସୁସ୍ଥ—2. Refreshed; recuperated.

୩ । ଶକ୍ତ; ସବଳତ୍ୱ—3. Strong.

ଯାହା ପାଖରେ ଯଜ୍ଞ ଦୋଇଛ ଦକ୍ଷମଖ ସଂସ୍ଥାନରେ ଅଃଇ ଦମ୍ଭ —
ଜଗନ୍ନାଥ. ବଉନସୁମାସ୍ୟ ।

୪ । ଧୀର; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—4. Patient.

୫ । ଉଚ୍ଚ ଅର୍ଥାତ୍ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—
5. High-sounding; loud.

ମରଳ ଧନ ଦମ୍ଭ ଗରଜନ, କେ ସହନ ନୋହୁ ମୋହନ୍ତ ନନ —
କବସୂର୍ଯ. ସିଙ୍ଗୀତ ।

ଦମ୍ଭକ—ସ.ବିଣ. (ଦମ୍ଭ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଗର୍ବୀ; ଅହଂକୃତ—
Dambhaka 1. Arrogant; proud.

୨ । ବଞ୍ଚକ; ପ୍ରତାରକ—2. Deceitful.

ଦମ୍ଭ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗର୍ବ କରିବା—
Dambha karibā 1. To be arrogant.
दंभ करना

ଦମ୍ଭ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସାହସ ଦେବା; ହୃତ୍ତଜ ଦେବା; ଉତ୍ସାହିତ କରିବା—
Dambha debā 1. To encourage; to infuse spirit into another.
हिम्मत देना

ଦମ୍ଭ ଧରା—ବେ. ବିଣ—ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ଯେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରହିପାରେ—
Dambha dharā Patient; forbearing.
दंभ धरा **हिम्मतवाला**
(ଦମ୍ଭ ଦେଖା; ଦମ୍ଭବାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦମ୍ଭ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମନରେ ସାହସ ବା ହୃତ୍ତଜ ବାନ୍ଧିବା—
Dambha dharibā 1. To fortify one's mind with courage.
दंभ धरा **हिम्मत करना**

ଦମ୍ଭ ଦେଖିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦମ୍ଭ ବାନ୍ଧିବା }
୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା; ସମ୍ଭାଳିବା —
2. To be patient; to wait patiently.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦମ୍ଭ ପାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ବଳ, ସାହସ ବା ସାହାଯ୍ୟର
Dambha paibā ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ହୋଇବା—To be encouraged
दम्भ पाउणा or assured by another; to be patro-
हिम्मत पाना nised by another; to be supported
by hopes of help from another.

ଦମ୍ଭହର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୈର୍ଯ୍ୟହାରିଣୀ—One who steals
Dambhaharā away one's patience or courage.

ମୋ ସଙ୍ଗେ ଥିବ ଦମ୍ଭହର ଉତ୍ତରେ—ଭକ୍ତ. ଦ୍ରୌପଦ୍ୟାକଥା ।

ଦମ୍ଭିଲ—ଦେ. ବହୁ. (ସ. ଦମ୍ଭୀ)—୧ । ଝାଣୁଆ; ଶକ୍ତ—
Dambhilā 1. Stiff; hard.
दम्भिला ୨ । ବଳୁଆ—2. Strong.
दंभी ୩ । ସାହସୀ—3 Bold.
୪ । ଦାମ୍ଭିକ—4. Arrogant; proud.

ଦମ୍ଭୀ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଦମ୍ଭ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dambhī ୧ । ଗର୍ବକାରୀ; ଅହଂକାରୀ—
(ଦମ୍ଭିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Arrogant; haughty; proud.
୨ । ଶଠ; ପ୍ରବଞ୍ଚକ; ପାଷଣ୍ଡ; ଦୁଷ୍ଟ—
2. Fraudulent; deceitful; wicked.
ଆରମ୍ଭୀ ଦମ୍ଭୀ ଛଳ ପ୍ରାଣୀ
ସେ ବଡ଼ ଏ ସଂସାରେ ପୂର୍ଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ଦାମ୍ଭିକ—3. Boastful; blustering.

ଦମ୍ଭୋଳି - ସ. ବ. (ଦମ୍ଭ=ଅହଂକାର+ଳା ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+
Dambholi କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ବଜ୍ର; ଅଶନି—
1. Thunderbolt.
୨ । ଘଡ଼ଘଡ଼—2. Thunder.

ଦମ୍ୟ—ସ. ବହୁ. (ଦମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Damya ୧ । ଦମନୀୟ; ଶାସନୀୟ; ଶାସ୍ୟ—
1. Controllable; fit to be subdued or checked.
ସ. ବ—୧ । ଷ୍ଟେଃ ଷଣ୍—1. A young bull.
୨ । ଅଣ୍ଡିଆ ବାଛୁରି—2. A bull-calf.
ଦମ୍ୟ ବୃଷଭଡ଼ା ଭୁ-ଯନ୍ତ୍ରଗ ବୃଢ଼ା ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗଟି କ ସୁନ୍ଦର ।
ବଳରାମ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଦାମୁଡ଼ି—3. A young bullock; steer.

ଦୟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା—1. To favour.
Da-y (root) ୨ । ଦୟା କରିବା—
2. To be kind or merciful
୩ । ଦାନ କରିବା—3. To give.
୪ । ଗମନ କରିବା—4. To move; to go,
୫ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—5. To accept.
୬ । ହିଂସା କରିବା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—6. To injure.
୭ । ରକ୍ଷା କରିବା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—7. To protect.

ଦୟମାନ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଦୟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—
Dayamāna ଯେ ପରଦୁଃଖରେ କାତର ହେଉଥାଏ—
(ଦୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pitying; sympathising.

ଦୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୟ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dayā ୧ । ପରଦୁଃଖକାତରତା; ଅନୁକମ୍ପା—1. Compassion;
(ଦୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) pity; commiseration; sympathy.
୨ । କୃପା; କରୁଣା—2. Kindness; mercy.
୩ । ସ୍ନେହ—3. Affection; love.
ଦୟା କରନ୍ତୁ ଦେବ ଚତ୍ର
ଦଳବାସେ ରଖି ଦରହନ୍ତୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଚତୋସଚକ୍ର. ୦ ଗୀତ ।

୪ । ଅନୁଗ୍ରହ— 4. Favour; grace.

ଦେ. ତ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । ଦୈତ୍ୟାରି ଓ ଦୟାନିଧି
ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—1. A nickname
by which Daityāri and Dayānidhi are
(ଦୟି—ଆଦରାର୍ଥକ) called.
୨ । (ସ. ଦଧ୍ୟଦ୍ରା; ସ. ଦଧୀଚ)—ଦଇଆ ନଈ; ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର
କୁଆଖାଇ ନଦୀର ଶାଖାନଦୀ 2. Name of a
river in the district of Puri branching
off from the Kuākhāi river.
ଏରଇ ଦର୍ପଣ ଦୟା ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ । ରଘୁନାଥ, ରତ୍ନକା ।

[ଦ୍ର—ଦଧୀଚ ମୁନଙ୍କ ନାମରୁ ଦୟା ହୋଇଅଛି । ଏହାର
ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ଦଧ୍ୟଦ୍ରା ରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଦଧ୍ୟା, ପରେ ଦହିଆ,
ତହିଁରେ 'ଦୟା' ନାମ ହୋଇଥିବାର କେହିକେହି କହନ୍ତି । ଏହି
ନଦୀକୂଳରେ ଦଧୀଚ ମୁନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଥିବାର ସ୍ଥାନୀୟ ଜନ୍ମଦନ୍ତୀ ଅଛି ।
କବିବର ରଘୁନାଥ ଭାଙ୍କ 'ପାଞ୍ଚଦ୍ରା' ଶୀର୍ଷକ ପଦ୍ୟରେ ଏ ଜନ୍ମଦନ୍ତୀ
ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଅଛନ୍ତି । ଯଥା :—

ଦୟା-ନୀର ମନ ଦଧୀଚ ପସ୍ତର ପ୍ରକାଳନେ ପୂତଗାତ୍ର ।
ବହେ ପାଦେ ଯାର ଦୟା ପ୍ରବାହଳୀ ସୁପ୍ରସନ୍ନା ସୁଗତ୍ରୀତ୍ର ।
ରଘୁନାଥ. ପାଞ୍ଚଦ୍ରା ।

ଦୟାକର—ସ. ବ. (ଦୟା+ଆକର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dayākara ଦୟାର ଆଧାର; କରୁଣାକର—
An ocean of pity (so to say).
ବହୁ—ଦୟାମୟ—Full of kindness.

ଦୟା କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବହୁ—ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ; ଦୟାପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ—
Dayā kari Kindly; as a matter of grace.
दयाकरे दयाकरके

ଦୟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା—
Dayā karibā 1. To show favour.
दयाकरा ୨ । ଅନ୍ୟପ୍ରତି କରୁଣାର୍ଦ୍ର ହେବା—
दयाकरना 2. To take pity upon another.

ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ—ସ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦୟା+ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ)—ଅନୁଗ୍ରହ ଓ
Dayā dākshinya ସୌଜନ୍ୟ—Favour and gentle-
manly behaviour.

ଦୟା ଦାସ—ଦେ. ବି—ଓଡ଼ିଆ କବି; ପଞ୍ଚଶଖା ଅନନ୍ତଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ;
Dayā dāsa 'ଅନନ୍ତସାଗର ଗୀତା'ର ରଚୟିତା (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ)—Author of Ananta-sāgaragitā;
an Oria poet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୟା ଦୃଷ୍ଟି—ସ. ବ.—(ସ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦୟା+ଦୃଷ୍ଟି)—ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି; ଦୟାଭାବ—Kind consideration shown to a person; favourable look

Dayā dṛushṭi କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କରୁଣା ବା ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ଣ୍ଣ

ଦୟା ଧର୍ମ୍ମ – ସ. ବ. (ଦୟା ରୂପ ଧର୍ମ୍ମ; ରୂପକ)—୧। ଦୟାରୂପ ଗୁଣ—

Dayā dharma 1. The quality of kindness.

୨। ଦୟା – 2. Kindness.

୩। (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଦୟା ଓ ଧର୍ମ୍ମ—

2. Pity and piety

ଦୟା ଧରମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୟା ଧର୍ମ୍ମ)—୧। ଦାତୃତ୍ୱ—

Dayā dharama 1. Liberality.

ଦୟା ଧରମ ୨। ଦାନ—2. Gift.

ଦୟାଧରମ ୩। ଦୟା ଧର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)—

3. Dayā dharma (See)

ଦୟା ନଧାନ—ସ. ବ.—(ଦୟା+ନଧାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୟାର ଆଧାର; ଦୟାସାଗର; ଅତି ଦୟାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି—

Dayā-nidhāna An abode of pity; a very kind person.

ବିଣ.—ଦୟାମୟ—Full of kindness.

ଦୟା ନଧି – ସ. ବି. ଓ ବିଣ. (ଦୟା+ନଧି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—

Dayā nidhi ଦୟାକର (ଦେଖ)—Dayākara (See)

ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ପୁରୁଷର ନାମ—

A name given to males.

ଦୟା ପଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—ଦୟାର୍ଦ୍ର ହେବା—

Dayā pa<u>r</u>dibā To be moved with pity; to be moved to compassion.

ଦୟା ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଦୟା କରିବା; ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା—

Dayā pāibā To favour; to be moved with pity; to show pity.

ଦୟାକରା

ଦୟା କରନା ଦୟା ପାଇ ଆର୍. ନ ମାର ଚରିତ୍ରେ ଉତ୍ତମପଣକୁ ।

ପ୍ରାତି ପ୍ରତାପ. ଶବ୍ଦାବେଶ ।

ଦୟା ପାତ୍ର—ସ·ବ୍ଦ. (ଦୟା+ପାତ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୟାର ପାତ୍ର; ଦୟାର ଯୋଗ୍ୟ—Deserving pity.

ବ.—ଅନ୍ୟଠାରୁ ଦୟା ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—

An object of pity or compassion.

ଦୟାବନ୍ତ—ବ୍ଦ. ପୁଂ (ସ. ଦୟାବତ୍)—ଦୟାବାନ୍ (ଦେଖ)

Dayābanta (ଦୟାବନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dayābān (See)

ଦୟା ବସିବା—ଦେ. ବ.—ମନରେ ଦୟାର ଉଦ୍ରେକ ହେବା; ଦୟା ଜନ୍ମିବା—Being moved to compassion.

Dayā basibā

ଦୟା ଆସା (ଯଥା—ମୋ ବପଲ୍ଲ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ବସୁ ନାହିଁ ।)

ଦୟାଆନା (ଦୟା ଆସିବା, ଦୟା ଜନ୍ମିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୟା ବହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି କରୁଣାର୍ଦ୍ର ହେବା—

Dayā bahibā To take pity; to be moved.

ଦୟାକରା ଦୟା ନ ବହିଲେ ଶୂର୍ଣ ଅଦଲା ସ୍ୱେଦନ;

ଦୟା କରନା ଗୁଧାନାଥ. ବେଣୀ ସଂହାର ।

ଦୟାବାନ୍—ସ. ବ୍ଦ. ପୁଂ. (ଦୟା+ଅଛ ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—କରୁଣାମୟ; କୃପାଯୁକ୍ତ—

Dayābān (ଦୟାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୟାବତ୍ତୀ—ତି)

ଦୟା ବୀର—ସ. ବ.—(ଦୟା ବିଷୟରେ ବୀର ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ଆଦର୍ଶ; ଦୟା ବୀର ୭ମୀ ତତ୍)—ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପର ପ୍ରତି ଦୟା ଦେଖାଇବାରେ ଜଗତ୍‌ବିଦିତ; ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପରର ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷାର୍ଥେ ନିଜର ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ପାରେ—One who is ready to sacrifice his life to show pity to others.

Dayā bīra

ଦୟାବୀର ଧୀର ମୃଗାଦ, ବଧୀତ,

ଅରଡେକ ଫଳେ ପୂତ ଯାର ବୀତ । ଗୁଧାନାଥ. ଚଇବା ।

ଦୟା ଭାଜନ—ସ. ବିଶ. (ଦୟା+ଭାଜନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୟାର ପାତ୍ର; ଦୟା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—

Dayā bhājana Deserving pity.

ଦୟାମୟ—ସ.ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୟା+ଅଛ, ସାଧାରଣରେ ଏହା ଅର୍ଥରେ ମୟ)—କରୁଣାମୟ; କୃପାଯୁକ୍ତ—

Dayāmaya (ଦୟାମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Very kind; full of kindness.

ସ. ବି.—ପରମେଶ୍ୱର; ଦୟାସାଗର ଭଗବାନ୍—

God, the Merciful.

ଦୟା ମାୟା—ଦେ. ବ. (ଅନୁରର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ; ଦୟା+ମାୟା)—

Dayā māyā ଦୟା ଓ ମାୟା; ଦୟା ଓ ମମତା—

ଦୟାମାୟା Kindness and a feeling of attachment.

ଦୟାମାୟା [ତୁ—ଦୟା=ପରପାଇଁ ସହାନୁଭୂତି; ମାୟା—ଆପଣାର ସୁଖ ଲାଭପାଇଁ ପରପାଇଁ ସହାନୁଭୂତି; ଦୟା ନର୍ମଲ କନ୍ତୁ , ମାୟା ଆବଲ । ଦୟା, ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, କୃପା ଏମାନ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ; ମାୟା, ମମତା ଏମାନ ପାର୍ଥିବ ।]

ଦୟା ରତ୍ନ – ସ. ବ. (ଦୟା+ରତ୍ନ)—ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—

Dayāratna A Buddhistic religious writing (Howells).

ଦୟାର୍ଦ୍ର—ସ ବ୍ଦ. ପୁଂ (ଦୟା+ଆର୍ଦ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—

Dayārdra ଦୟାଦ୍ୱାରା ଦ୍ରବୀଭୂତ; ଦୟାସିକ୍ତ—

(ଦୟାର୍ଦ୍ରା – ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୟାର୍ଦ୍ରତା—ବ) Melted with or saturated with kindness.

ଦୟାଳ—ଦେ. ବ—ଦଇଆଳ (ଦେଖ)

Dayā<u>l</u>a Daiā<u>l</u>a (See)

ଦୟାଳ ବ୍ଦ – ଦୟାଳୁ (ଦେଖ)

ଦୟାଳ Dayā<u>l</u>u (See)

ଶ୍ରୀବତ୍ସବତ୍ସ ବନମାଳ; ଭବତ୍ସ ଧରମ ଦସ୍ୱ ଳ ।

ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦୟାଳୁ —ସ. ବ୍ଦ. (ଦୟା+ଶୀଳାର୍ଥେ ଆଳୁ)—

Dayā<u>l</u>u ୧। କାରୁଣିକ; ଦୟାବାନ୍—1. Kind; merciful.

(ଦୟାଳୁତା—ବ) ୨। ସ୍ନେହବାନ୍—2. Affectionate.

୩। ପରଦୁଃଖକାତର—

3. Compassionate; sympathetic.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଅନୁଗ୍ରହକାରୀ—4. Showing favour.
୫ । ଅନୁକୂଳ—5. Favourable.

ଦେ· ବ—ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଦଇଆଳ (ଦେଖ)—
A kind of bird; Daiāla (See)

ସାଙ୍ଖ, ଶୁଆ, ଶ୍ୟାମା, ଘୁଘୁ, ଚଖାପୁଅ,
ଦୟାଳୁ ପୂର୍ଣ ମୟନା । ବୃନ୍ଦାବନାଥ· ଯଯାତି ।

ଦୟାଶିଳା—ଦେ· ବ—ପଥର ପରି ଦୟାବିହୀନ—
Dayāsilā Pitiless like stone.

ଦୟାଶିଳା ନୋହିରୁ ହୋଇରୁ ଦୟାଶୀଳା । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସ୍ୱରୂପନାଥ ।

ଦୟାଶୀଳ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଦୟା ଅଟେ ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ ଯାହାର)—
Dayāsīla ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୟାଳୁ—Kind by nature.
(ଦୟାଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୟାଶୀଳତା—ବ)

ଦୟା ସାଗର—ସଂ. ବିଶ. (ଦୟା+ସାଗର; ସପ୍ତମୀ ତତ୍ ; ଯାହା ହୃଦୟରେ
Dayā sāgara ସାଗରପରି ଅସୀମ ଦୟା ଥାଏ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ—
Very very kind (literally ocean of kindness.)

ଦୟା ସିନ୍ଧୁ—ସଂ. ବିଶ. (ଦୟା+ସିନ୍ଧୁ; ସପ୍ତମୀ ତତ୍)—ଦୟା ସାଗର (ଦେଖ)
Dayā sindhu Dayā sāgara (See)

ଦୟିତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଦୟ ଧାତୁ=ସ୍ନେହ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Dayita ୧ । ପ୍ରିୟ; ସ୍ନେହପାତ୍ର—1. Dear; beloved.
(ଦୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କମନୀୟ—2. Beautiful; charming.
ବି. ପୁଂ—୧ । ବଲ୍ଲଭ; ପ୍ରେମିକ—1. A lover.

ସ୍ୱଭାର କଥା ଜଗତେ ବଦତ
ପ୍ରେମବଳେ ଚିନା ଲଭନ୍ତି ଦୟିତ । ବୃନ୍ଦାବନାଥ. ଜଗତକୋଷ୍ଟ ।

୩ । ପତ୍ତ; ସ୍ୱାମୀ—3. Husband.

ଦେ. ହି. (ସଂ. ଦୈତ୍ୟ)—ଦୈତ୍ୟ; ଅସୁର—Demon.

ଦୟେ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଦୟା)—ଦୟା—
Daye Kindness.

ଯେଉଁ ପୁଅ ବଳ ଭାଇକୁ ଜଲେ ଦୟେ । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଦୟେଣା—ଦେ. ବି—ଦଅଣା (ଦେଖ)
Dayeṇā Da-aṇā (See)
(ଦୟୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁଇ କଡ଼ୀର ଛୁରଥନା
ନଈ ନାଟେଶ୍ୱର ଦୟେଣା । ବୃଦ୍ଧ. ପ୍ରେମଅମୃତ ।

ଦର୍‌କିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଲୁଗା ଆଦି) ଫାଟିଯିବା ବା
Dar-kibā ଚରିଯିବା—To be torn; to be rent.

ଦର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. କ୍ଲୀ. (ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dara ୧ । ଭୟ; ଉତ୍ତ୍ରାସ—1. Fear; alarm; dread.
୨ । (+କର୍ମ. ଅ) ଗର୍ତ୍ତ; ଗହ୍ୱର; ଗୁମ୍ଫା—
2 Hole; cave; cavity,
୩ । କମ୍ପ—3. Quaking; trembling.
୪ । ଶଙ୍ଖ—4. Conch shell.

ଭୂଜେ-ଅଙ୍ଗ-ଚନ୍ଦ୍ରାଦ୍ରିପୁର ଦରନାଦ ଦର-ସ୍ତର ହୋଇ—
ଭର୍ତ୍ତୃ. ହୋଟ୍ଟୁରାଣ୍ଡୁଦଙ୍କ ।

୫ । ବିଦାରଣ—5. Tearing.
୬ । ଫାଟ—6. A crack; fissure.

ଅବ୍ୟୟପଦ—୧ । ଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟରେ; ଈଷତ୍—
1. Partially; partly.

ରବକରେ ଦତ-ପୁଷ୍ପ ଦରବଦେ ସେହି ଥର ଦରେ ଛଡ଼ା—
ବୃନ୍ଦାବନାଥ. ଯତ ।

[ଦ୍ର—ଏହି 'ଦର' ଶବ୍ଦ ବିଶେଷଣ ପଦର ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଦର-ବିସିତ, ଦର-ମୁକୁଳତା ।]

ଦେ· ବ—୧ । (ସଂ. ଦର=ଭୟ; ଅସୁରମାନେ ଭୟପ୍ରଦ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଏ ଅର୍ଥ; କିମ୍ବା ଦର=ଶଙ୍କା ଥିବାରୁ)
ଶଙ୍ଖାସୁର—1. Śaṅkhāsura.

ବଳ ଜନର୍ଦ୍ଦନେ ଆସ୍ତେ ଗୁଣଶ ଜୀ
ବଧି ପୂର୍ବେ ଦର ନାଶେ ଝଟ—ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦର ୨ । (ସଂ. ଦ୍ରବ୍ୟରୁ କି ? ଭୁଲନାକର ଆ. ଦର୍)
ଦ୍ଦର ଜନତା; ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—2. Price; value; worth.

ନଜରସ ଅଗରେ ଦର ଛଡ଼ିଲ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା—
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଦର ଶବ୍ଦ ଆରବୀରୁ ଗୃହୀତ ।]

୩ । ଭାଉ; ମୂଲ୍ୟର ଜରଖ—
3. Rate of the price of a thing.
୪ । ବଜାର ଭାଉ—4. Market-rate.
୫ । ପ୍ରଚଳିତ ଦାମ—5. Prevailing rate.
୬ । ଶ୍ରେଣୀ; କାଟ—6. Standard; rank.

(ଯଥା—ସେ ଯେଉଁ ଦରର ଲେଖକ ତା ପ୍ରଉ ଶିଷ୍ଟାଗୁର ଅନାବଶ୍ୟକ ।)

ଦେ. ବିଶର ବିଶ. (ଅନ୍ୟ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ; ଭୁଲ=ସଂ. ଅର୍ଦ୍ଧ)—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧ—
1. A prefix meaning half.
୨ । (ସଂ. ଦର) ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ —2. Incompletely.

[ଦ୍ର—ଏହି 'ଦର' ଶବ୍ଦ ଯେପରି କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଈଷତ୍ ବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ ସେହିପରି କେତେକ ଦେଶଜ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବପଦରୂପେ ସେହି ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଦରସିଝା, ଦରଖିଆ, ଦରଦ୍ୱଗା, ଦରଶୁଆ, ଦରଯୋଡ଼ା, ଦରପାଚଲା, ଦରଅଜଡ଼ା, ଦରଆଜୁଳା, ଦରଦ୍ୱସା, ଦରଗାଡୁଆ, ଦରକଣ୍ଡା, ଦରପୁଡା ଇତ୍ୟାଦି ।]

୩ । ବହୁପରିମାଣରେ; ଅଜସ୍ରଭାବରେ—
3. Profusely; copiously.

(ଯଥା—ଦରବିଗଳିତ ଅଶ୍ରୁଧାର ଝରଝର ବହେ ।)

ଦର ଅଶ୍ରୁଦାର ଧାର
ବହି ଯାଇ ପଦ୍ମପଲାସନୟନୁ ବକ୍ଷେ ପଡ଼େ ଝରଝରି—
ନଦକିଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ଦରଆଜୁଳା—ଦେ· ବିଶ—ଅର୍ଦ୍ଧମୁକ୍ତ (ଦ୍ୱାର)—
Daraāujā Half shut (door).
ଆଧାଖୁଲା **ଅଧଖୁଲା**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରଅଉଟା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଅର୍ଦ୍ଧ ଆଵର୍ତ୍ତିତ)—ଯେଉଁ ଦୁଧ ଅପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅଉଟା ହୋଇ ନ ଥାଏ—
Dara-āuṭā Partially boiled (milk).

ଦରକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦର + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ କ) —ଭୀରୁ—
Daraka Timid; cowardly.

ଦରକଞ୍ଚା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦରପାଚିଲା (ଦେଖ)
Darakañchā 1. Darapāchilā (See)
ଦରକାଁଚା; ଦରକୋଚ ୨ । ପକ୍ୱଫଳ ମଧ୍ୟରେ ରହିଯାଇ ଥିବା ଅପରପକ୍ୱ ଅଧୁଡ଼ା (ଅଂଶ)—2.(a portion of a ripe fruit which is) Still raw
୩ । ପାକସିଦ୍ଧ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ରହିଯାଇ ଥିବା ଅପରପକ୍ୱ(ଅଂଶ)· 3. (a portion of a cooked or boiled thing which is) Still hard.

ଦରକଣ୍ଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶତାବରୀ; ଛତାଜୁଗୁ—A hardy thorny creeper having succulent roots; Asparagus Racemosus.
Darakaṇṭikā

ଦର କରିବା—ଦେ· କ୍ରି—ମୂଲ୍ୟଇବା; ଦର ଦାମ କରିବା—
Dara karibā To fix or settle the rate of an article to be purchased.
ଦରକରା **दर करना**

ଦର କଷାକଷି—ଦେ. ବି—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ପାଇଁ କେତା ଓ ଦର କଯାକଷି ଓଝର କଥା—Higgling.
Dara kashākashi
फेरि लगाना ଦେ. ବିଣ—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଝଗଡା ଓଝର କରୁଥିବା (କେତା ଓ ବିକେତା)—Higgling and haggling.

ଦରକାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଅର୍ଦ୍ଧ + କଣ୍ଡିତ)—୧ । ଯେଉଁ ଗହୁଳ ବା ଡାଲି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କଣ୍ଡା ହୋଇ ନାହିଁ—
Darakāṇḍiā (ଦରକଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) Not properly threshed rice or pulse.
ଆଧାକାଁଡ଼ା
୨ । ଦରପନ୍ତରା (ଦେଖ)—2. Darapantarā (See)

ଦରକାର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଦରକାର) —
Darakār ୧ । ପ୍ରୟୋଜନୀୟ; ଆବଶ୍ୟକ —1. Necessary.
ଦରକାର ୨ । ଅପେକ୍ଷିତ; ଲୋଡ଼ା—2. Wanted.
दरकार ବୈଦେ. ବି—ପ୍ରୟୋଜନ—Necessity; need.

ଦରକାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୋଡ଼ିବା; ଆବଶ୍ୟକ କରିବା—
Darakār karibā To want; to need; to be in need of.
ଦରକାରକରା **चाहना**

ଦରକାରୀ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫାଂ. ଦରକାର)—ଆବଶ୍ୟକ; ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—
Darakārī Needful; useful; necessary; important.
(ବେଦରକାରୀ—ବିପରୀତ)
ଦରକାରୀ **जरुरी**

ଦରଖଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଅର୍ଦ୍ଧ ଖଣ୍ଡିତ)—
Darakhaṇḍiā ଅର୍ଦ୍ଧ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ (କର୍ମ); ଅସମାପ୍ତ—ଆଧାମାଧା Incomplete; half-done; unfinished.
नातमाम

ଦରଖାସ୍ତ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରଆ) (ଫା. ଦରଖୁଆସ୍ତ୍)—
Darakhāsta ୧ । ନିବେଦନ ପତ୍ର; ଆବେଦନ ପତ୍ର—
ଦରଖାସ୍ ଦର୍ଖାସ୍ ଦର୍ଖାସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Petition; application.
୨ । ନିବେଦନ; ପ୍ରାର୍ଥନା—2. Representation; prayer.
ଦରଖାସ୍ତ ୩ । ଅନୁରୋଧ—3. Request.
दरखास्त ୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲିଖିତ ଅଭିଯୋଗ—4. A written complaint.

ଦରଖାସ୍ତକାର—ବୈ.ବି. ପୁଂ (କଚରଆ)(ଫା. ଦରଖୁଆସ୍ତ + ଫ. କାର)—
Darakhāstakār ୧ । ଆବେଦନକାରୀ—1. Petitioner.
(ଦରଖାସ୍ତକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୁଦ୍ଦଇ—2. Complainant.
(ଦରଖାସ୍ତକାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ବାଦୀ—3. Plaintiff.
ଦରଖାସ୍ତକାରୀ **दरखास्तकारी**

ଦରଖାସ୍ତ ଗୁଜାରିବା—ଦେ. କ୍ରି (କଚରଆ)—୧ । ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ ନିବେଦନ ପତ୍ର ଦାଖଲ ବା ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
Darakhāsta gujāribā
ଦରଖାସ୍ତ ଗୁଜାରା **दरखास्त गुजारना** 1. To file a petition.
୨ । ହାକିମଙ୍କ ଆଗରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦରଖାସ୍ତ ପେଶ୍ କରିବା—2. To put up a petition before an authority.

ଦରଖାସ୍ତ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି (କଚରଆ)—୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ନିବେଦନ ପତ୍ର ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ
Darakhāsta pardibā ଦରଖାସ୍ତପଡ଼ା ଦାଖଲିବା—1. The filing of a petition.
दरखास्तपड़ना ୨ । ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାଖଲ ହୋଇଥିବା ଦରଖାସ୍ତର ବିଷୟ ହାକିମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚିତ ହେବା—2. The coming up of a petition for consideration

ଦର ଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଅର୍ଦ୍ଧ + ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର
Dara khiā ଖାଇବା କର୍ମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନ ଥାଏ—
ଅଧଚରା 1. Half-fed (person).
ଜାଣୁଛ ଦରଖିଆ ହେଲ କେବେ
ଯେବେ ରହୁବାରୁ ତା ମନରେ ଅଛି । କୃଷ୍ଣଙ୍କିଡ଼, ମହାଭାରତ ।
୨ । ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଖିଆଯାଇ ନ ଥାଏ—
2. Half-eaten (thing).

ଦର ଗଧର—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ; ଦରପାଚିଲା; ଯାବା
Dara gadhar ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପାଚି ନାହିଁ—Half-ripe; not yet fully ripe.

ଦର ଗଳିତ—ସଂ. ବିଣ—ଦରଦର ଧାରରେ ବୋହୁଥିବା (ଯଥା—ଅଶ୍ରୁ)·
Dara galita Flowing profusely (e. g. tear).
(ଦର ବିଗଳିତ, ଦରଦଳିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦରଗା(ଘା)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଦରଗାହ୍)—
Daragā(ghā) କୌଣସି ମୁସଲମାନ୍ ପୀର୍ ବା ସିଦ୍ଧପୁରୁଷଙ୍କ ସମାଧି ସ୍ଥାନ—Shrine or tomb of a Mahomedan saint.
ଦର୍ଗା ଦର୍ଗା ଦରଗା } ଅନ୍ୟରୂପ
[ଦ୍ର—କଟକର କଦମରସୁଲଙ୍କ ଅସ୍ଥାନ ଥିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରଗା ବଜାରର ନାମ ଦରଘାବଜାର ।]
ଦରଗାହ୍

ଦର ଛଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଭାଉ ସ୍ଥିର କରିବା—
Dara chhinḍā(ṇḍe)ibā To settle the price or rate of a thing
ଦରକରା **ଦରକାଟଦେନା**

ଦର୍ ଛଣ୍ଡିବା—ଦେ. ବି—କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଭାଉ
Dara chhinḍibā ସ୍ଥିର କରିଯିବା—Fixing up or the settlement of the price (of an article).
ଦର ହଏଯାଓୟା
ଦରକଟୀ

ଦରଜ୍ କରିବା—ଦେ କି. (କଚରାଆ) (ଫା.ଦର୍ଜ୍) —୧ । ଟିପି ରଖିବା;
Daraj karibā ଲେଖି ରଖିବା; ନୋଟ୍ କରିବା—1. To note down; to take down.
(ଦରଜ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦରଜକରା ୨ । ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ହେବା (ଅଙ୍ଗ)—
ଦରଜ କରନା 2. (limb) To become painful.

ଦରଜ—ବୈଦେ. ବି—୧ । (ଫା. ଦର୍ଜ୍) ଟିପା; ଲେଖା; ଉଲ୍ଲେଖ—
Daraja 1. Note; writing; written reference.
(ଦର୍ଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏ ଢାଲକାରେ ତା ନାମର ଦରଜ ନାହିଁ ।)
ଦର୍ଜ ୨ । (ଫା. ଦର୍ଦ୍) - ବ୍ୟଥା; ଶ୍ୱାସ; ବେଦନା—
ଦରଦ 2. Pain; painful sensation of any part of the body; sensitiveness to touch.
ଦର୍ଦ୍ ୩ । ହୃଦୟ ବେଦନା—3. Sorrow; grief.
୪ । ମାୟା; ମମତା—4. Sympathy; attachment.
୫ । ପର ଦୁଃଖରେ ବିକଳ ହେବା; ପରଦୁଃଖକାତରତା—
5. Commiseration; compassion.

ଦରଦ ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା. ଦର୍ଜ୍ ,—
ଦର୍ଦ୍ ୧ । ଲେଖା ହୋଇଥିବା; ଟିପା ହୋଇଥିବା —
1. Written; noted.
୨ । (ଫା. ଦର୍ଦ୍) ପୀଡ଼ାଯୁକ୍ତ; ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ; ଯାହା ପଶ୍ୱ ହୋଇଥାଏ—2. Painful to touch.
ଶ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଚିନ୍ତା—Anxiety.
(ଯଥା—ତା କଥା ମୋତେ ଦରଜ ଲାଗୁଛି ।)

ଦରଜଗମ୍—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା)—୧ । ଦଦଗ୍ର; ଭଙ୍ଗା —
Darajagam 1. Broken; cracked.
ଦରଦ୍‌ଗମ୍ ଦର୍ଜଗମ୍, ଦର୍ଦଗମ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବ୍ୟଥିତ—2. Afflicted; painful.
ଦାଦରା **ଦରଜଗମ**

ଦରଜବନ୍ତ - ବୈଦେ. ବ୍ୟଣ. (ଫା. ଦର୍ଦ୍‌ମନ୍ଦ୍) —
Darajabant ୧ । ଦୟାଳୁ; ପରଦୁଃଖକାତର—
ଦରଦମନ୍ଦ 1. Compassionate; kind-hearted.
ଦର୍ଦ୍‌ମନ୍ଦ ୨ । ପୀଡ଼ିତ; ଦୁଃଖୀ—2. Afflicted.

ଦରଜା—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା. ଦରୱାଜା) —
Darajā ୧ । ଦ୍ୱାର—1. Door.

ଦରୱାଜା, ଦରୱେଜା, ଦରୁଜା, ଦରୁଆଜା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଫାଟକ—2. Gate; portal.
[ଦ୍ର—ସଦର ଦରଜା=ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାର; ବାଣ୍ଡଦ୍ୱାର ।]
ଦରଜା, ଦରୋଜା, **ଦରୱାଜା** ୩ । (ଫା. ଦର୍ଜା) ଶ୍ରେଣୀ; କୋଟି; ବର୍ଗ—
ଦର୍ଜା 3. Class.

ଦରଜୀ—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା. ଦରଜୀ)—ସୂଚୀଜୀବୀ; ସୌଚିକ—
Darajī Tailor.
(ଦର୍ଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. ବ୍ୟଣ—ଦରଜବନ୍ତ (ଦେଖ)
(ଦରଜଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Darajabanta (See)
ଦର୍ଜୀ, ଦରଜୀ **ଦର୍ଜି, ଜରଦୋଜ**

ଦରଜୀଗିରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା.—୧ । ଦରଜୀର କର୍ମ—
Darajīgiri The work of a tailor.
ଦରଜୀଗିରି ୨ । ଦରଜୀର ବ୍ୟବସାୟ—
ଦରଜୀଗିରି 2. The occupation of a tailor; tailoring.

ଦରଣ୍ଡା—ଦେ. ବ୍ୟ. [ସ. ଚୁଣ୍ଡନ=ଅନ୍ୱେଷଣ; (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର]—
Daraṇḍā ୧ । ଅନ୍ଧାରୁଆ ଖୋଜିବା; ଅଣ୍ଡାଳିବା—
ହାଁତଡ଼ାନ 1 Groping for a thing in the dark.
ଢଁଢୋରନା, ଢୁଁଢ଼ନା ୨ । ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖା ଯଉ ନଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ହାତ ଦ୍ୱାରା ଖୋଜିବା—2 Searching after a thing; not visible to one's eyes, by the hands.
୩ । ଖୋଜାଖୋଜି; ଅନ୍ୱେଷଣ—3. Search.
(ଯଥା—ସେତେବେଳେ ଅଯଥା କେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦେଇ ଏବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କା ଦରଣ୍ଡା ପଡ଼ୁଛ ।)

ଦରଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦରଣ୍ଡିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Daraṇḍā(ṇḍe)ibā Causative form of Darāṇḍibā.

ଦରଣ୍ଡା ଦରଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ବହୁ ସ୍ଥାନ ଅଣ୍ଡାଳିବା; ଖୋଜାଖୋଜି—
Daraṇḍā daraṇḍi Groping or searching at many places.
ହାଁତଡାନ
ଢୁଁଢ଼ନାଢାଁଢ଼ନା

ଦରଦ—ସ. ବ୍ୟ. (ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଦ)—
Darada ୧ । ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚତମ ସ୍ଥାନ; ଶିଖର—
1 The peak of a mountain.
୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.
୩ । ଜଳ ପ୍ରପାତ; ଝରଣା —3. A waterfall.
୪ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିର ଜାତିବିଶେଷ—
4. A sect of fallen Kshatriyas.
୫ । (+କର୍ମ. ଅଦ) ହୃଦୟ—5. Heart.
୬ । ନଦ୍ୟାଦିର ଉପକୂଳ; ତୀର—6. Shore; bank.
୭ । କାଶ୍ମୀର ସନ୍ନିହିତ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଦେଶବିଶେଷ; (ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ଦର୍ଦିସ୍ତାନ୍)—7. Durdistan (to the north of Kashmere).
[ଦ୍ର—କାଶ୍ମୀର ଓ ହିନ୍ଦୁକୁଶ ପର୍ବତ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦେଶର ଏହି ନାମ ବୃହତ୍‌ସଂହିତାରେ ମିଳେ ଓ ଏହି ଦେଶବାସୀ ଦରଦ ନାମକ ମ୍ଲେଚ୍ଛ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜାତିର ନାମ ମନୁସ୍ମୃତି ଓ ଦଶବଶ ଆଦରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ମନୁସ୍ମୃତିରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଦରଦମାନେ ପ୍ରଥମେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଥିଲେ, ପରେ ଏସ୍ଥାରବିଘ୍ନ ହୋଇ ଶୂଦ୍ରତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।]

ମ । ଉପରୋକ୍ତ ଦେଶବାସୀ ମୁସଲମାନ୍ ଜାତିବିଶେଷ—

8. A sect of Mahomedans inhabiting the above country.

୯ । (+ଭୀତ. ଅର୍ଥ) ଭୟ—9. Fear; terror.

୧୦ । ହିଙ୍ଗୁର; ସିନ୍ଦୂର—10. Vermillion

ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦର+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

ଭୀତ ଉତ୍ପାଦକ—Causing fear; terrific.

(ଦରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦର୍ଦ୍)—

୧ । ଦରଜ ୬, ୩, ୪, ୫ (ଦେଖ)

2. Daraja 2, 3, 4, 5 (See)

ଗୋଡ଼ ଖସି ଦେଇ ଦେବାର ଦରଦ ଯିବାର ଉପାୟ କର ।

ଜଗନ୍ନାଥ. କରୁଣାସିନ୍ଧୁ. ଗ ରାତ୍ରି ।

୬ । ସମତା—2. Sympathy ;attachment.

ଦରଦର—ଦେ. ବିଣ—ଅଜସ୍ର (ପ୍ରବାହ)—

Daradara Continuous (flow).

ଦରଦର **दरदर** ଦର ଦର ଧାରେ ସଗା ନୟନରୁ ଗଲ

ବହୁଥିଲ ଅବଶ୍ରାନ୍ତ ଯେବେ ଦୁଇ ବାତ ।

ନଜଦଙ୍କଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ଦେ. ବିଣର ବିଣ—ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ବା ଅଧାଅଧ୍ୱାଭାବରେ—Partially; incompletely.

(ଯଥା—ଦରଦର ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ।)

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅନର୍ଗଳ; ଅବିରଲ (ବହୁଥିବା)—Continuously (flowing).

ଦରଦର ବାର ନୟନ ଝରଇ ସରଲ ସଙ୍ଗ ବାସନା—

ବ୍ରଧାନାଥ, ପାଦଙ୍ଗ ।

ଦରଦର ତୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଦାରିଦ୍ର୍ୟ+ତୃଟ୍ ଧାତୁ)—ବହୁ ଧନ ପ୍ରାପ୍ତିଦ୍ୱାରା ଯାହାର ଦରିଦ୍ରାବସ୍ଥା ଦୂର ହୋଇଅଛି; ଦରିଦ୍ରାବସ୍ଥାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମୁକ୍ତ—Having one's poverty removed by the receipt of a large amount of money; groatly relieved of want.

ଦରଦର ତୋଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବହୁ ଧନ ଦାନ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଘୁଞ୍ଚାଇବା—To relieve a person's poverty or want by bestowing riches on him in profusion.

ଦରଦରିତ—ଦେ. ବିଣ—ଅଜସ୍ର ବା ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ପ୍ରବାହିତ—Flowing unceasingly.

ଦର ଦଲାଣ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦର୍=ଉତ୍ତର+ଦାଲାନ୍=ବରଣ୍ଡା, ମେଲଘର)—ଘର ଓ ବରଣ୍ଡା ମଝିରେ ଥିବା ମେଲ ଘର; ଉଭୟପାଖ ଆବୃତ ଥିବା ବାରଣ୍ଡା—An open hall between a main room and its outer veranda; ante chamber.

ଦର ଦସ୍ତୁର୍(ର୍) (ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଦେ. ବି—ଦରଦାମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Dara dastur (ri) (etc) Daradāma etc (See)

ଦର ଦାମ—ଦେ. ବି—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ପୂର୍ବରୁ ତହିଁର ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣାର୍ଥ କଥାବାର୍ତ୍ତା; ମୂଲ୍ୟନିରୂପଣ—Appraisement; fixing of the price of a commodity before purchase

ଦରଦାମ, ଦରଦସ୍ତରି **दरदस्तुरी**

ଦରଦାମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା; ମୂଲ୍ୟଠିକ୍ କରିବା; ଦାମ୍‌ଦସ୍ତୁରି କରିବା—To appraise; to fix the price of; to negotiate for the purchate of a thing; to settle the rate of a thing.

Daradāma karibā କରିବା; ଦାମ୍‌ଦସ୍ତୁରି କରିବା

ଦରଦସ୍ତରି କରନା **दरदस्तुरी करना**

ଦରଦି—ବୈଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଫା. ଦର୍ଦୀ=ଅନୁକମ୍ପାଯୁକ୍ତ)—୧ । ଦୁଃଖୀ

Daradī କଥାରେ ସାମାନ୍ୟ ମର୍ମକୁ ବାଧେ—1. Sensitive.

ଦରଜ୍‌ଦାର, ଦରଜ୍‌ବନ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ ୬ । ବ୍ୟଥିତ—2. Suffering; afflicted.

(ବେଦରଦୀ—ବିଶେଷଣ) ୩ । ଦୁଃଖବାନ୍; ପରଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖିତ; ପରଦୁଃଖକାତର—Sympathetic; compassionate.

ଦରଦୀ **दर्दी**

ଦରଦୂର—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି (ଫ. ଦର୍ଦୂର)—ବେଙ୍ଗ—

Daradūra Frog.

ବାଳ କାମ ଦରଦୂର ନୋହଇ ଜାମେ ଦର ଦୂର ଦରଖ—

ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଦର ଦୈତ୍ୟ—ଫ. ବି—ଶଙ୍ଖାସୁର—

Dara daitya Śaṅkhāsura.

ତେବେ ଦରଦୈତ୍ୟ ଦରଦାନେ ଢେଲ ରତ—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଦରଧିଆ—ଗ୍ରା. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ଅତୃପ୍ତ—

Daradhiā 1. Dissatisfied.

୬ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Discontent

ଦରପ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି (ଫ. ଦର୍ପ)—ଗର୍ବ—

Darapa Pride.

ଦରପ, **दरप**

ଦରପକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଦରପଚା—

Darapakā Partially ripe; partly ripe.

ଦେ. ବିଣ—(ଫ. ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ) ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ସିଦ୍ଧ—Incompletely cooked; parboiled.

(ଯଥା—ଦରପକା ଭାତ ।)

ଦରପଚା—ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ)—୧ । ଆଂଶିକ ପକ୍ୱ—

Darapachā 1. Partly ripe.

ଦରପାକା ୬ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ; ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇଥିବା—2. Incompletely digested.

କଚ୍ଚା

(ଯଥା—ମୁଁ ଯାହା ଖାଇଥିଲି ସବୁ ଦରପଚା ଅବସ୍ଥାରେ ବାନ୍ତି ହୋଇଗଲା ।)

ଦରପଟା—ବୈଦେ. ବି (ଫା) —ସିକ୍‌ମି ରେଜ—

Darapaṭā Underlease; undertenancy.

(ଦରପଟ୍ଟା, ଦରଇଜାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦରପାଟ୍ଟା, **दरपट्टा**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରପଟ୍ଟାଦାର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା) —୧ । ପଟ୍ଟାଦାରଉ ଅଧୀନସ୍ଥ ପଟ୍ଟାଦାର—1. Underlessee.

ଦରପଟ୍ଟାଦାର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦରଇଜାଗ୍‌ଦାର୍ } ୨ । ସିକ୍‌ମି ରଏତ—2 Under-tenant; sikmi tenant.

ଦରପାଟ୍ଟାଦାର ୩ । (କଟକ ସହର) ଲକ୍ଷଗ୍‌ରଜଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଘରବାଡ଼ର ପ୍ରଜା—3. A homestead tenant under a Lakherajdar in Cuttack town.

ଦରପଟେଦାର

[ଦ୍ର— ଦରପଟ୍ଟାଦାରର ଅଧୀନସ୍ଥ ପଟ୍ଟାଦାରକୁ ସେପଟ୍ଟାଦାର ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଦର ପଟିବା—ଦେ. ବି—୧ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଘାଟ୍ ଜେଡା ଓ ବେଚେଇାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ବା ମନୋମତ ହେବା—

ଦର ପଟା 1. Agreement as to the price or rate of an

ଭାବ ପଟନା article between the vendor and the purchaser.

୨ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଘାଟ୍ ଜଣେ କ୍ରେତୃଙ୍କ ମନୋମତ ହେବା—

2. Approval of the price of an article by the purchaser.

ଦରପଡ଼ା—ଦେ. ବି—୧ । ଅଧାପଢ଼ା; ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର ଅସମାପ୍ତି—

Darapaṛdhā 1. Incomplete education.

୨ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—

2. A kind of musical instrument.

ବଂଶୀଲଂଉଲଭାଳ ବାଜଇ ଦରପଡ଼ା—ପୀତାମ୍ବର. ଗୃହଂ ଦୃସ୍ପଶ ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଥୋଡ଼ାଏ ପଢ଼ା ହୋଇଥିବା—

ଆଧପଡ଼ା 1. Half-read; not read completely.

(ଦରମାଠୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଧାପାଠୁଆ; ଯାହାର ଶିକ୍ଷା ଶେଷ ନ ହେଇଛି ସେ ପାଠପଢ଼ା ଶୁଣ୍ଡଥାଏ—

ଅଧବୁଧ, ଅଧକଚରା 2. Half-educated; imperfectly educated.

ଦରପଣ—ଦେ. ବି—୧ । (ଫ. ଦର୍ପଣ)—ଆରସୀ; ଆଇନା; ମୁକୁର;

Darapaṇa ଦର୍ପଣ—1. Mirror; looking glass

ଦରପନ ବଈଥା ! ନ ଜର ଦରପଣକଦ୍ଦ ଉସା—କବମୂର୍ଦ୍ଧ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦରପନ ୨ । (ଫ. ଦର୍=ଭୟ) —ଉତ୍‌ପ୍ରଣ; ଉତ୍‌ପ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥା—

2. The state of a person being terrified.

ଯେ ଦରଉଣ ଭାକ ଦଉପଣ—ଇପେଇ,ଉଚ୍ଚ ଦୋଃଖବ୍ଦ'ଶ୍ରବଣ୍ଡ ।

୩ । ଦରପଣି (ଦେଖ)—3. Darapaṇi (See)

ଦରପଣି—ଦେ. ବି—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାଜାତ ଜମିଦାରୀ—

Darapaṇi A big estate in the district of

(ଦର୍ପଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) Cuttack

[ଦ୍ର—ଏହା କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାଜାତ ଜମିଦାରୀ; ଏହା ପୂର୍ବେ ମୁସଲମାନ ଜମିଦାରଙ୍କର ଥିଲା । ଅନ୍ଦାଜ ଶହେବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜଣେ କାଶ୍ମୀରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଜସ୍ୱ ନାମ୍ନାରେ ଏହାକୁ ଜିଣି ତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ଏହାକୁ ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହି ଜିଲ୍ଲାରେ 'ମଦ୍ଦାବିଳାସୁକ' ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଚରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତୀ ମାଦ୍ଦାଲ ଅଟେ ।]

ଦରପଣି ଅକ୍ଷର—ଦେ. ବି. (ଦର୍ପଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହା ପଢ଼ାଯାଇ

Darapaṇi akshara ପାରୁଥିବାରୁ)—ଲେଖା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ

ଉଲଟାଅକ୍ଷର ଦର୍ପଣ ଧରିଲେ ସେ ଦର୍ପଣରେ ଅକ୍ଷରମାନ ପ୍ରତିଫଳିତ

ଆଁଧା ହରଫ ହୋଇ ପଢ଼ାଯାଇ ପାରୁବାରୁ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଓଲଟା ଅକ୍ଷର—Letters written in an inverted manner so as to be deciphered with the help of a mirror held

[ଦରପଣିଆ ଅକ୍ଷର—ଅନ୍ୟରୂପ] over the writing.

ଦରପତ୍ତନ—ଦେ. ବି (ଫା. ଦର୍+ସ. ପତ୍ତନ)—ପତ୍ତନଦାରର ଅଧୀନ

Darapattani ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱ—An undertenure; a tenure

(ଦରପତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) under another superior tenure.

ଦରପତ୍ତନୀ

ଦରପତ୍ତନଦାର୍—ଦେ. ବି—ପତ୍ତନଦାରର ଅଧୀନ ବା ନିମ୍ନରେ ମଧ୍ୟ-

Darapattanidār ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ—An undertenure-

(ଦରପତ୍ତିଦାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) holder under a tenure-

ଦରପତ୍ତନୀଦାର holder.

ଦରପନ୍ତରା—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଅର୍ଦ୍ଧ+ପ୍ରାକୃ)—୧ । ଦରକାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)

Darapantarā 1. Darakāṇḍiā (See)

ଆଧାମାଧା ୨ । ଦରଖଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)—

ଅଧକଚରା 2. Darakhaṇḍiā (See)

ଦରପନ୍ତୁରଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦରପନ୍ତାରିଆ } ୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥ ବା ଦୂରତ୍ୱ ଅତିକ୍ରମ କରି ନ ଥାଏ—
ଦରପନ୍ତୁରଆ (a person) Who has not yet travelled the whole of the intended distance.

ଦେ. ବି—ଯେତେ ଦୂରତ୍ୱକୁ ଅତିକ୍ରମଣ କରିବାର କଥା ଥାଏ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅତିକ୍ରମଣ କରି ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା; ଅଧବାଟ—Half way.

ଦରପାକ(ଚି)ଲା—ଦେ. ବିଣ.—(ସ. ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ)—ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ; ଅପକ୍ୱ;

Darapāka(chi)lā ଅପରିପକ୍ୱ—Half ripe; unripe.

ଦରପାକା **ଅଧ କଚରା** [ଦରପାକେ(ଚେ)ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦରପାଁପଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. (ସାଜପୁର) ବି.—ଘରପୋଡ଼ିଆ(ଗୁଳ୍ମ)—

Darapāṁparḍā A kind of medicinal plant.

ଦରପେଲା—ଦେ. ବିଣ.—ଅଡ଼ପେଲା; ଦରଆଉଜା (ଦେଖ),

Darapelā Dara-āujā (See)

ଦରପେସ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା ଦର୍‌ପେଶ୍=ଆଗେ; ସମ୍ମୁଖରେ)—

Darapes ୧ । ଦାଏରା; ଅଦାଲତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବିଚାରାର୍ଥ ଉପସ୍ଥାପିତ—

ଦରପେଶ 1. Put up before a court or high official;

ଦରପେଶ adduced or produced for consideration.

(ଦରପେଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାଇକ୍ରୋସ୍କୋପ ସାହେବଙ୍କଠାରେ ସେଇ ରପୋର୍ଟ ଦରପେଶ କରିଥିଲେ । ପଳାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ଦାଦାମଙ୍କ ବିଚାରାଧୀନ—

2. Under consideration of an authority.

ଦରପୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅଳ୍ପେ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା—

Darapoṛdā 1. Half-burnt.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଦରଘଡ଼ା – ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦରପୋଡ଼ା ଅତେ ଯେତେ ମାଠିରୁ ମାଠ:
ଅଧଜଳା(ରା) ନ୍ ସେହ୍ନ ଦରପୋଡ଼ା ବାଠ । ଉଲ୍ଲ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସାଲୁପୁର) ଟକ୍କା; ଅମ୍ଳ ସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—Having an acid taste; sour.

ଦରବ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)— ବ. (ସଂ. ଦ୍ରବ୍ୟ)— ଦରବ; ଦ୍ରବ୍ୟ; ପଦାର୍ଥ—An article; a thing.
Darab

ଦରବ୍ ସରବ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଦ୍ରବ୍ୟ + ସଜ୍ଜ)—ଗୃହର ଉପକରଣମାନ; ଅବାବସ୍ତୁ— House-hold furniture and things; house-hold articles; the fittings of a house.
Darab sarab

ଦରବ—ଗ୍ର: ବି. (ସଂ. ଦ୍ରବ୍ୟ)—୧ । ଦ୍ରବ୍ୟ; ପଦାର୍ଥ— 1. Article; thing.
Daraba
ଦରବ ଅଉ ବାକ ଦରବମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ।
ଦ୍ରବ କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଦୌଲତ; ସମ୍ପତ୍ତି; ଧନ—2. Riches.

[ଦ୍ର—ଏହା ଧନର ସଦ୍ଭାବରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ଧନ ଦରବ=ଧନ ଦୌଲତ ।]

ଦରବର—ସଂ. ବ (ଦର=ଶଙ୍ଖ + ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ) —ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶଙ୍ଖ; ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ—Bishnu's conch called Pāñchajanya.
Darabara

ଦରବସ୍ତ—ବୈଦେ. ଅ. (ଫା. ଦରବସ୍ତ) – ୧ । ସମସ୍ତ— 1. Whole.
Darabasta
ଦରବସ୍ତ ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ— 2. Wholly; totally; fully.
ଦରାବସ୍ତ

ଦରବସ୍ତ ହକୁକ୍—ବୈଦେ. ବି.— (କଟକିଆ) (ଫା. ଦରବସ୍ତ + ହକ୍କାକ୍ =ସ୍ୱତ୍ୱ) ସମସ୍ତ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର—
Darabasta hakuk
ଦରବସ୍ତ ହକୁକ All right and title in a thing or property
ଦରୋବସ୍ତ ହକାକ

ଦରବା—ଦେ. ବି.—ଚରଲୁଗା ଦୁଇଖଣ୍ଡକୁ ସିଲେଇ କରି ପିନ୍ଧା ଲୁଗା ରୂପେ ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରାଂଶ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—The torn end-pieces of cloth sewn together and used as a cloth for wearing.
Darabā
ଦରବା କନା, ଦରତ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦରବା ଖଣ୍ଡକେ ସାତ ଭାଇ ଖେଥଁ;
ଘରେ ସିନା ପିନ୍ଧ ହେବ । ଉଖାର ସାଆନ୍ତୁଆ, ଦ.ବା ।

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ମୋଟା ଖଡ଼ଦାର୍ ଚାଦରକୁ ଦରବ ବୋଲାଯାଏ । ଘାରତାଡ଼ି ଓ ପର୍ଶା ବସା କରିଥିବା ଗଛର କୋରଡ଼କୁ ହିନ୍ଦୀରେ ଦରବା ବୋଲାଯ ଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦରବା(ବେ)ଇବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—(ସଂ. ଦ୍ରବ)—ଦ୍ରବାଇବା; ତରଳ କରିବା—To melt.
Darabā(be)ibā
ଦରବାନ ଚନ୍ଦ୍ରମା ରସେ ଭାନୁ ଦରବାଇବ ।
ମୁଲାନା ଦ୍ୱେତେନ୍ଦ୍ରଉଷ୍ଟ, ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦରବା(ବା)ନ୍—ବୈଦେ.ବ. (ଫା ଦରବାନ୍; ତୁଳ. ସଂ. ଦ୍ୱାରପାଳ୍)— ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ; ଦୁଆରୀ; ଦ୍ୱାରପାଳ—
Darabā(wā)n

ଦରତ୍ତାନ
ଦରୁଆନ
ଦରୋଆନ } ଅନ୍ୟରୂପ
Door-keeper; gate-keeper; a durwan; a porter.

ଦରୋୟାନ, ଦରଓୟାନ [ଦ୍ର—ଏହା ଫାର୍ସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରୁଜ ଭାଷାରେ **ଦ୍ରବାନ, ଡୋରାଡ଼ୀଦାର** ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଛି ।]

ଦରବାନି—ବୈଦେ. ବ· (ଫା.)— ଦ୍ୱାରପାଳର କର୍ମ— The act or post of a door-keeper.
Darabānī
ଦରୋୟାମୀ **ଦ୍ରବାନୀ**

ଦରବାର— ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦରବାର୍; ତୁଳ — ସଂ. ଦ୍ୱାରକ = ମନ୍ତ୍ରଣା-ଗୃହ) —୧ । ସଭା —1. Meeting.
Darabāra
ଦରବାର ୨ । ରାଜସଭା; ଯେଉଁଠାରେ ରାଜା ତାଙ୍କ ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ
ଦ୍ରବାର ଆଦଙ୍କ ସଙ ବସି କଥର କରନ୍ତି·
(ଦବାର — ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A king's court; royal assembly; royal audience.
୩ । ଅଦାଲତ; ବିଶ୍ୱାଲୟ; କଚେରି— 3. Cutchery; court of justice; public office.
ଦରବାରେ ହେଲୁନ ଦୋଷୀର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ରତ୍ନାକର ଭଞ୍ଜ ।
୪ । ରାଜା ବା ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଆହୁତ ସଭା— 4. A levee; durbar; a ceremonial function held under the order of a king or his representative.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ଓ କରଦ ଓ ମିତ୍ର ରାଜାମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ରାଜା ଦରବାରରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଆଦେଶ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ଏବ ରାଜ-ସମ୍ମାନପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉପାଧି ଓ ଖିଲ୍ଲତ୍ ଦଅନ୍ତି ।]

୫ । ଦେଶୀୟ ରାଜାଙ୍କ କଚେରି— 5. The office or court of an Indian Chief.
୬ । ରୁଲିଙ୍ଗ୍ ଚିଫ୍ ସ୍ୱୟଂ; ସ୍ୱୟଂ ରାଜା— 6. A Ruling Chief himself.

[ଦ୍ର—ରାଜପୁତାନା ଓ ଉତ୍ତର ଉତ୍କଳର ରାଜାମାନେ ନିଜକୁ 'ରାଜା' ବୋଲି ନ କହି 'ଦରବାର' ବୋଲି କହୁଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟକୁ ଉତ୍କଳର ରୁଲିଙ୍ଗ୍ ଚିଫ୍ ଅନୁକରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଯଥା—'ରାଜା ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି' ବୋଲି ନ କହି 'ଦରବାର ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଯାଇ-ଅଛନ୍ତି' ବୋଲା ଯାଉଅଛି ।]

୭ । ପଞ୍ଜାବର ଅମୃତସରରେ ଥିବା ଶୀଖମାନଙ୍କ ମନ୍ଦିର, ଯହିଁରେ ଶୀଖମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ 'ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ' ରଖା ଯାଇଅଛି—7 The Sikh temple in Amritsar in the Punjab.

ଦରବାରିଆ—ବୈଦେ· ବ. (ଫା. ଦରବାରି)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜଦରବାରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ଓ ସେଠାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Darabāriā
ଦରବାରିଆ, ଦରବେରେ ଆସନ ପାଏ—1. A person invited
ଦରବାରୀ to a durbar; one entitled to a

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରବାସ୍ତ
ଦରବାରିଆ
ଦବାରିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ seat in a durbar.

୨ । କଚେରିଆ; ଯେ କଚେରିକୁ ବହୁବାର ଯିବା ଆସିବା କରେ—2. One who frequents courts.

୩ । ମାମଲତକାର—3. A person versed in the ways of courts or litigation.

୪ । ମାମଲାବାଜ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Litigious person.

୫ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଗୃହର ମାଲମକଦମା ବୁଝାସୁଝା କରେ—5. The man of business in a family.

୬ । ରାଜସଭାରେ ସଭାସଦ୍—6. A member of a king's court; courtier.

ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ଦରବାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the durbar. (ଯଥା—ଦରବାରିଆ ଭାଷା)

୨ । ଦରବାରରେ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit for being used in a durbar. (ଯଥା—ଦରବାରିଆ ପୋଷାକ)

୩ । କଚେରିମାନଙ୍କୁ ସବଦା ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା—3. Frequenting the courts

୪ । ମକଦମାବାଜ୍—4. Litigious.

ଦରବାରିଆ ପୋଷାକ—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଓ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପୋଷାକକୁ ଦରବାରିଆମାନେ ପିନ୍ଧି ଦରବାରକୁ ଯାଆନ୍ତି—1. Durbar-Dress.

Darabāriā poshāka
ଦରବାରୀ ପୋଷାକ
दरबारी पोषाक

୨ । ଲୋକେ କଚେରିକୁ ପିନ୍ଧି କରି ଯିବା ବସ୍ତ୍ର—Court-dress.

ଦରବାରିଆ ଭାଷା—ଦେ. ବି—କୋର୍ଟ୍ ବା କଚେରିରେ ଚଳିବା ଭାଷା—Court-language.

Darabāriā bhāshā
ଦରବାରୀ ଭାଷା; **दरबारी जबान**

ଦରବିକଶି(ସି)ତ—ସଂ. ବିଣ (ଦର=ଈଷତ୍+ବିକସିତ)—ଈଷତ୍ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—Half-blown (flower).

Darabikaśi(si)ta
(ଦରମୁକୁଳିତ, ଦରବିଗଳିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦରବିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ଦ୍ରବିବା; ତରଳିବା—To melt.

Darabibā ଉହଦା ଦରବ ତୁହ ନାଶ ପ୍ରାଣେ ଉସ ।
ଦରବା **पिघलना** ଛତ୍ତେଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦରବୁଚ୍‌କିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅବ୍ୟୟ—ଅଳ୍ପାଅଳ୍ପି; ଅଧାଅଧି; ସାମାନ୍ୟରୂପେ—Slightly; partly, partially;

Darabuch-kiā

ଦରବୁଢ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଦର=ଅର୍ଦ୍ଧ+ବୃଦ୍ଧ)—ଅର୍ଦ୍ଧବୃଦ୍ଧ; ଅଧାବୁଢ଼ା; ପ୍ରୌଢ଼; ଯେ ଅଦ୍ଧବୃଦ୍ଧ ନୁହେଁ; ପ୍ରୌଢ଼; ଆଧବୁଢ଼ୋ ଯାହାର ଯୌବନ ଏପିଛି, ଅଥଚ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ପହଞ୍ଚି ନାହିଁ—Somewhat old (male); somewhat advanced in age.

Darabur<u>dh</u>ā
ଦରବୁଢ଼ା
अधेड (ଦରବୁଢ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦରବେଶ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦରବେଜ୍; ଇଂ. ଡରୱିଷ୍; ଫା. Darabeś ଦରବେଜା=ଉଞ୍ଛାବୃତ୍ତି; ଫା.ଦର୍=ଦ୍ୱାର+ଆବେଜ୍=ଦରବେଶ; **दरवेश** ଝୁଲାଇବା; ଯାହାପାଇଁ ଗୃହସ୍ଥ ନିଜଦ୍ୱାରରେ କିଛି ଉଞ୍ଛାଦ୍ରବ୍ୟ ଝୁଲାଇ ରଖିଥାଏ)—୧ । ମୁସଲମାନ ଭିକ୍ଷୁକ—1. A Mahommedan beggar.

୨ । ଫକୀର; ମୁସଲମାନ ସାଧୁ—2. A Muslim mendicant; a dervish.

ଦରଭ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ଦର୍ଭ (ଦେଖ)—Darbha (See).

Darabha ଭରମ ଉନଉ ଭସବାରେ ଦୂଉ ପକାଏଁ ଦାସ ଦରଭ ।
ଗୋପୋକ. ଉଦ୍‌ରେଖା ।

ଦରଭଙ୍ଗା—ଦେ ବିଣ—୧ । ଅଧାଭଙ୍ଗା—Half-broken.

Darabhaṅgā ଦେ. ବି. (ନାମ) ଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗା (ଦେଖ)—ଆଧାଭଁଗା Dwārabhaṅgā. (See).

ଦରମରା(ଲା)—ଦେ. ବିଣ—ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ; ଅଧାମଲା; ମୃତପ୍ରାୟ—Half-dead; almost dead.

Daramarā(lā)
ଦରମରା, ଆଧମରା
अधमरा, अधमुआ ମରମରେ ପଣି ଦରମନ କରେ ଅଟସ ମରଣ କେତୁ ।
କବସ୍ଥର୍ଂ. ସଂଗୀତ ।

ଦରମା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦରମାହା)—ବେତନ; ଉଚ୍ଚପଦର ମାସିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାରିଶ୍ରମିକ—Salary; fixed monthly remuneration or pay.

Daramā
ଦରମାହା; ଦରମାହି
दरमाहा
ଦରମାଇ
ଦରମାହା
ଦରମାହି } ଅନ୍ୟରୂପ
ସେ ଦରମାରେ ଭରଣା ହେବ ନାହିଁ
ଉଚ୍ଚ ପଦ ଭୋର କଲା ଦରମାହି ।
ସ୍ୱାଧୀନାଥ. ଦରବାର ।

ଦରମା ଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ବେତନ ଭୋଗୀ; ଯେ ବେତନ ପାଇ ଗୃହର କରୁଥାଏ—Salaried; paid (servant).

Daramā khiā
ଦରମାଭୋଗୀ **तनखाहदार**

ଦରମାଦିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଖାମ୍ପିଦ ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ ଦରମା ଦେଇ ଗୃହକର ରଖନ୍ତି—1. Maintaining servants with salaries.

୨ । ଯେଉଁ ଖାମ୍ପିଦ ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ ଦରମା ଦେବା ବିଷୟରେ ନିୟମିତ—2. Regular in paying salaries to the servants.

ଦରମାନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା.ଦର୍ ମିଆନ୍=ଅନ୍ତରେ, ହୃଦୟରେ;ମଧ୍ୟ)—୧ । ଦେବତା ଅବଦ୍ଧଙ୍କ ନାମ ଧରି ଶପଥ କରିବା—1. Taking oath; swearing in the name of God or sacred things.

Daramān
ହଲପ
दरमियान्
(ଦରମାନ୍-,ଦରମିଆନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ହଲପ—2. Oath.

ଦରମାନ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହଲପ କରିବା—To swear, to take oath.

Daramān karibā
ହଲପକରା **दरमियान् करना**

ଦରମାନ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହଲପ ଦେବା—To administer oath to another.

Daramān debā
ହଲପଦେଓୟା; **दरमियान् देना**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରମେଲ୍ଲ—ଦେ. ବିଣ— ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିସାଇ ନ ଥିବା—
Daramelā (ଦ୍ୱାର)—Partially opened
ଆଧଖୋଲା; ଅଧଖୁଲ୍ଲା (door).

ଦରଲା—ଦେ. ବି (ସ. ଦଲ ଧାଉ)—୧ । ଚକଟିବା—1. Kneading.
Daralā ୨ । ଘଷା ଚକଟା—2. Trampling or pressing.
ଦଳା, ଦ୍ରନା
୩ । ଯୁଗାନଯୁଗ ଚଦନ୍ତୁ— 3. Thorough enquiry.

ଦରଲା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଳାଇବା (ଦେଖ)
Daralā(le)ibā Dalāibā (See).

ଦରଲିବା—ଦେ. କ୍ରି ସ. (ଦଲ୍ ଧାଉ)—୧ । ଚକଟିବା—
Daralibā 1. To knead.
ଦଳା ୨ । ଦଳନ କରିବା; ଦଳିବା—
ଦ୍ରନା; ଦ୍ରବପନା 2. To trample; to press together into a mass.
(ଦରଲା ଦରଳ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୩ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା; ପେଷିବା—
3. To crush; to bruise.
୪ । ଧ୍ୱଂସ କରିବା—4. To ruin.

ଦରଲି ହେବା—ଦେ.କ୍ରି.(ଦରଲିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—୧ । ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି
Darali hebā ହେବା— 1. To be trampled or pressed.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା—
2. To be afflicted or pestered.
୩ । ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଦେବା ବା ଲୁଣ୍ଠିବା—
3. To roll on the ground; to wallow.

ଦରୱାଜା—ବୈଦେ. ବି.—ଦରଜା (ଦେଖ)
Darawājā Darajā (See)

ଦରଶ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଡ୍ରେସ୍)—ପୋଷାକ; କର୍ମଚାରୀ ଓ ଉଚ୍ଚ-
Daraś ପଦାଧିକାରୀ ମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର—
ଡ୍ରେସ୍ Uniform.
ଦ୍ରସ (ଦରେଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦରଶ— ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବି.—୧ । (ସ. ଦର୍ଶ) ଅମାବାସ୍ୟା—
Daraśa The new-moon day of a lunar month.
ଦରସ ଅଷ୍ଟାବକ୍ର ଦୋଇଲେ ଦରଶ ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ
ଦ୍ରଶ ପକ୍ଷ କାରମାସ ଅଟଇ ଯାଇ ନେମୀ । କୃଷ୍ଣଦିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । (ସ. ଦର୍ଶନ)—ଦରଶନ—2. Seeing.
ଦରଶ ପରଶ ନରେଖା; ନ ଛବ ଛନ୍ଦ ମନ ବାନ୍ଧା ।
ରୁପଦ—ପ୍ରେମଦାସାମୃତ ।
[ଦ୍ର—ଦରଶ ପରଶର ସନ୍ଧରର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ।]

ଦରଶନ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦର୍ଶନ)—
Daraśana ୧ । ଦର୍ଶନ; ଦେଖିବା—1. Seeing.
ଦରଶନ ସମ୍ବାଦଗ୍ରନ୍ଥ ଅଖୁର ଦରଶନ । କୃଷ୍ଣଦିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ, ବନ ।
ଦ୍ରଶନ ୨ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା—
2, Visiting and bowing to a Deity; paying respects to an idol
୩ । ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to males.

ଦରଶନକ ମୋହ(ହେ)ନା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦର୍ଶକ + ମୋହନା)—
Daraśanaka mohi(he)nī ଯାହାକୁ ଦେଖିବା ଲୋକ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ—
Charming (woman).
ଦରଶନକ ମୋହନା—ଦରଶନ କଲା ତୋହର କାମରୁ ମୋହିଲେ ଥାଏ ନ ମାନ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗ୍ୟ ଗୀତ ।

ଦରଶନ ଦେବା ଦେ. କ୍ରି—ଦେଖା ଦେବା—
Daraśana debā To grant interview; to appear before.
ଦର୍ଶନ ଦେଓୟା ମୋ ନୟନ ବେନ କ ଦେଲେ ଦରଶନ ।
ଦ୍ରଶନ ଦେନା କୃଷ୍ଣଦିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦରଶନ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେଖିବା—
Daraśana pāibā To see; to have a sight of.
ଦର୍ଶନ ପାଓୟା ଦର୍ଶନ ପାନା

ଦରଶନ ମିଳିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦେବପ୍ରତିମାଙ୍କର
Daraśana miḷibā ଦେଖା ମିଳିବା—Having an interview with or a sight of (a porson or idol).
ଦରଶନ ମିଲା
ଦ୍ରଶନ ମିଲନ

ଦରଶନ ପରସନ— ସ୍ତ୍ରୀ. ବି— ଦରଶପରଶ (ଦେଖ)
Daraśana parasana Daraśaparaśa (See).

ଦରଶନି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି— ଦର୍ଶନି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Daraśani (etc) Darśani etc. (See)
ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ— ମେଳା, ଉତ୍ସବ, ଦେବତା ଓ ଯାତ୍ରା ଆଦିକୁ ଯିବାବେଳେ ପିନ୍ଧିବା ଲାଗି ଗରିବ ଘରର ଲୋକେ ସାଇତି ରଖିଥିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟର ବା ରଙ୍ଗୀନ୍ ବା ପରିଚ୍ଛନ୍ନ (ଶାଢ଼ୀ ବା ଲୁଗା)-(a cloth) Which is put on on occasions of visiting shrines and fairs.
(ଯଥା—ଦରଶନି ଶାଢ଼ୀ; ଦରଶନି ଲୁଗା ।)

ଦରଶନିଆ(ଆଁ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—ଦରଶନି (ଦେଖ)
Daraśaniā(āñ) Daraśani (See)
ଦେ. ବି. (ଅନାଦରସୂଚକ)—ଦର୍ଶନନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ—
ନାମ—A name for calling Darasana.

ଦରଶ ପରଶ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସନ୍ଧରର) ୧ । (ସ. ଦର୍ଶନ + ସ୍ପର୍ଶନ)—ଦେଖା
Daraśa paraśa ଓ ଛୁଆଁ—1. Seeing and touching.
ଦରଶନପରସନ ୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ସନ୍ଧରର) ଦେଖାସାକ୍ଷାତ୍—
ଦ୍ରଶନପରସନ 2. Interview.

ଦରଶା(ଶେ)ଇବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦର୍ଶି ଧାତୁ)—
Daraśā(śe)ibā ୧ । ଦର୍ଶାଇବା; ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—1. To adduce; to cite; to produce.
ଦରଶାନ
ଦ୍ରଶନା (ଯଥା—ପ୍ରମାଣ ଦରଶାଇବା; କାରଣ ଦରଶାଇବା ।)
୨ । ଦେଖାଇବା; ପ୍ରକଟିତ କରିବା—
2. To show; to exhibit.

ଦରଶିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସ. ଦୃଶ ଧାତୁ)—୧ । ଦେଖାଇବା;
Daraśibā ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରିବା—1. To show; to exhibit.
ଦରଶା ନାନା ବନ୍ଧେ ଉତରସେ ଉର୍ବିଲେ
ଦ୍ରଶନା କାମବଳା କୃଶଳ ଦରଶିଲେ । ଭାରତୀ ଶିଶୁଶଙ୍କର ଭଣା ଅରଣ୍ୟ ।
୨ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଦେଖାଯିବା; ଦର୍ଶିବା—
2. To be seen; to appear.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରଣୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)
Darasī Darsī (See)
ଦରଣୀ ଭବରେ ଭାଙ୍କ ମନ ବୃଢ଼ ହେବ—ପ୍ରାତୀ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଉକ୍ତିଗୀତା ।

ଦର ଶ୍ଲଥ—ସ. ବିଣ (ଦର + ଶ୍ଲଥ)—ଦରଢ଼ିଲା—
Dara ślatha Half-loosened.
ଜଣାମେଖଳାହ କାମ୍ବରାମ ଦରଶ୍ଲଥ—ପ୍ରାତୀ. ଚସବାରଥ୍ୟ ।

ଦରସଲ୍—ପ୍ରାଦେ. ଅ (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଆଦୌ; ଜମାରୁ—
Darasal At all.
ଆଦୌ ତଙ୍କର ଘରକରଣା ବୁଝି ଦରସଲ ନ ଥିଲ—ପଲ୍ଲୀଗୋଦ୍ଦନ, ଛମାଣଥଠଗଣ୍ଠ ।
ବିଲକୁଲ

ଦରସିଜା (ଝା)—ଦେ. ବ (ସ. ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ)— ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିବା—Half boiled.
Darasijā (jhā)
ଗଜସ ସ୍ନେହର ସେ ସ୍ନେହନ କଥା ଶୁଣି
ଅଲଣା ଦରସିଝା ରୁଷ୍ଟରେ ସ୍ୱାଦୁ ମଣି । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

ଦରସୋଦର ହାସୀ—ଦେ.ବିଣ (ସ. ଦର + ସୋଦର + ହାସିନୀ; ଦର = ଶବ୍ଦ, ସୋଦର = ବନ୍ଧୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାନ ହାସ ଯାହାର)— ଶୁଭ୍ରହାସଯୁକ୍ତା—Laughing heartily; smiling brightly.
Darasodara hāsī
ସୁନ୍ଦର ଦନ୍ତ-ସୋଦର-ହାସୀ ବଦନ୍ତ—ଉଦ୍ଦେ.ରତ୍ନ. କୋଣ୍ଡ୍ରହାଣସୁନ୍ଦର ।

ଦରସ୍ଫୁଟହାସ—ସ. ବ—ଈଷତ୍‌ହାସ୍ୟ—
Darasphuṭahāsa Smile
(ଦରସ୍ଫୁଟହାସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ— ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟକାରୀ— Smiling.

ଦରସ୍ଫୁଟହାସୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଦରସ୍ଫୁଟହାସା)—ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟ-କାରିଣୀ—Smiling.
Darasphuṭahāsī
ନିଭଣୀ ବଥିଲ ବଦନରେ ଶ୍ରୁତପାଣି
ଲକ୍ଷଃ ହେବାରୁ ଦରସ୍ଫୁଟହସ୍ତି—ଜଗସ୍ମୋହିନୀ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦରହ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ହ୍ରଦର ବପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ)
Daraha ନଈ ଆଦର ଗଣ୍ଡ ବା ଗଭୀର ଅଂଶ—
Deep part of a river or lake.

ଦରହସା—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ (ସ. ଦରହସିତ)—୧ । (ମନ୍ଦାର୍ଥ) ଉଚ୍ଚ-ହାସ୍ୟକାରୀ; ଅଟ୍ଟହାସକାରୀ—1. (bad sense) Given to loud laughter.
Darahasā
(ଦରହସୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦରହସୀ
ଦରହସୁରୁ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଈଷତ୍‌ହାସ୍ୟକାରୀ—2. Smiling.
୩ । (ମନ୍ଦାର୍ଥ) ଯେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ହସେ (ଏପରି ହସିବା ହାଗ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟର ଅଭାବ ସୂଚିତ କରେ)—3. (bad sense) Given to laughing on slight provocation (which indicates want of seriousness).

ଦରହସିତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦର + ହସିତ)—ଈଷତ୍‌ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ—
Darahasita Smiling.
(ଦରହସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି—ମୃଦୁ ହାସ—Smile.
ଚ ସୁନ୍ଦର ଦରହସିତ—ଜଗସ୍ମୋହିନୀ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦରହାମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଦରହମ୍; ଫା. ଦରମ୍)—ପାରସ୍ୟ, ଆରବ ଆଦି ଦେଶପ୍ରଚଳିତ ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—A silver coin used in Persia and Arabia; dirhem; dirham.
Darahām
ଦରହମ
ଦିରହମ

ଦରହାସ—ସ. ବ. (ଦର = ଈଷତ୍ + ହାସ)—୧ । ଈଷତ୍‌ହାସ୍ୟ—
Darahāsa 1. Smile.
୨ । ଯେଉଁ ହସରେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ—
2. Laugh by showing the teeth.
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ଶାରଙ୍ଗପାଣି ବୋଲନ୍ତି ଦରହାସେ ।
ଉତ୍କଳରତ୍ନ. ମଥୁରମଙ୍ଗଳ ।

ଦରହାସୀ—ଦେ.ବିଣ, ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦରହସିତା)— ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତା(ସ୍ତ୍ରୀ)-
Darahāsī Smiling (woman).
ଘଷିଲ ସୁନ୍ଦର ଦରହାସୀ ବ ଉଜୀ ଉଜର
ଦେଉ ପଛେ ସେ ଚୋଷ ଉସର ଦେ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନ୍ଧି ।

ଦରାଜ—ବୈଦେ.ବି. (ଇଂ. ଡ୍ରସ୍ୱର୍; ଫା. ଦରାଜ୍. ବିଣ=ମୁକ୍ତ, ବିସ୍ତୃତ, ଦୀର୍ଘ)—ଟେବଲ ବା ଅଲମାରି ଉପରେ ଥିବା ଡାଲ୍ଲା, ଯାହାକୁ ପଦାକୁ ବାହାର କରିଯାଇ ପାରେ ଓ ଉପରକୁ ଠେଲି ଯାଇ ପାରେ—Drawer of a table, cabinet or desk; sliding box which can be pulled out and pushed in.
ଦରାଜ

ଦରାଞ୍ଚି—ଦେ. ବି. (ସ. ଦାତ୍ର)—ଉପରସ୍ଥାନରୁ କଞ୍ଚା ବା ଡାଳ ପ୍ରଭୃତି କାଟିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲମ୍ବି ଅଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଦାଆ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ସଲଗ୍ନ ହୋଇଥାଏ (ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ)— A long pole with a scythe firmly attached to the top to cut branches etc from high trees.
Darāñchi

ଦରାନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଚୁଁଚନ = ଅନ୍ୱେଷଣ, ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— ଅନ୍ଧାରୁଆ ବା ପାଣିଭଉରେ ହାତ ବୁଲାଇ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଇତସ୍ତତଃ ଖୋଜିବା; ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—To search a thing in the dark or inside water; to grope for a thing in the dark or in water.
Darāndiba
ହାତଡ଼ାନ
ଟଟୋଳନା; ଢିଁଢ଼ୋରନା
ଉହଁ ସେ ପାଣି ଗୁଡେ ହାତରେ ଦରାନ୍ତି ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ

ଦରାନ୍ତି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ଧାରରେ ଇତସ୍ତତଃ ଖୋଜ ହେବା—
Darāndi heba 1. To be groping in the dark.
ହାତଡ଼ାନ ଦରାନ୍ତି ବୁଥରୁ ଅହା, ମହାଦେବଙ୍କରେ ସାନସ୍ତୁତ୍ତି—
ହାତୁଳା ଭଥାରାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ବ୍ୟକୁଳ ହୋଇ ଘାବ୍ଦି ହେବା—
2. To flounder; to be restless with affliction.
୩ । କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
3. To be bewildered; to be puzzled.
୪ । ଇତସ୍ତତଃ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା—
4. To struggle to and fro.
ଦରାନ୍ତି ହୋଇ ଥାଏ କାଶ୍ରେ ଅତ ଭୂଶ୍ରେ -- କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ
୫ । ସାଂସାରିକ ଜଞ୍ଜାଳ ବା ଧନ୍ଦାରେ ଘାବ୍ଦି ହେବା—
5. To be pestered by or involved in worldly entanglements.

ଦରି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦର + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ଗହ୍ୱରଗୁମ୍ଫା—
Dari 1. Cavern; mountain-cave.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରୀ ୨ । କୁତ୍ସିତା ସ୍ତ୍ରୀ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
ଦ୍ରୀ 2. An ugly woman; a hag.
(ଦସ୍ତ – ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ । ଫ. ସ୍ତର)—୧ । ସତରଞ୍ଜି—
1. Satranji; durry; carpet of cotton-thread.
୨ । ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଲୌହ ପିଣ୍ଡ, ଯାହା ଉପରେ କମାର ଭାଙ୍ଗିଲା ଲୁହା ପତ୍ରକୁ ରଖି ଛେଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର କରେ—
2. A block of iron with a hole on it on which black-smiths place the iron to be bored.

ଦରିଆ—ବୈଦେ ବ (ଫା. ଦର୍‌ଇୟା)—୧ । ସାଗର, ସମୁଦ୍ର—
Dariā 1. Ocean; sea
ଦରିୟା ୨ । ସମୁଦ୍ର ପରି ବିସ୍ତୃତ ଜଳରାଶି—2. A wide
ଦ୍ରିୟା expanse of water like the ocean.
(ଦରିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ବଡ଼ ଚଉଡ଼ା ନଈ—
3. broad river.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଖାଇ; କେନାଲ୍—Canal; moat.

ଦରିଆ ଘୋଡ଼ା—ଦେ ବ. (ଫା. ଦର୍‌ଇଆ + ଫ. ଘୋଟକ)—ସିନ୍ଧୁ-
Dariā ghoṛdā ଘୋଟକ—Hippopotamus.
ସିନ୍ଧୁ ଘୋଟକ (ଦ୍ର—ଏହା ଗଣ୍ଡାର ଚମଡ଼ା ପରି ମୋଟ ଚର୍ମ-
ଦରିଆଇ ଘୋଡ଼ା ବିଶିଷ୍ଟ ଓ ଗଣ୍ଡା ଆକାରର ଚତୁଷ୍ପଦ ଜଳଚର ଜୀବ । ଏମାନେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ଆଫ୍ରିକାର ନଦୀମାନଙ୍କରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନେ ନଦୀକୂଳର ସ୍ଥଳଭାଗରେ ବିଚରଣ କରି ଘାସ ଓ ଗଛପତ୍ର ଖାଆନ୍ତି ଓ ରାତ୍ରିରେ ନଦୀର ଉପକୂଳସ୍ଥ କ୍ଷେତମାନଙ୍କରେ ଚରନ୍ତି; ଝିଟିପି ମଣ୍ଡ ଉତ୍ପାତର କାରଣ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପାଣିକୁ ପଳାନ୍ତି । ଏମାନେ ବହୁକ୍ଷଣ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା ପାଇଁ ପାଣି ଉପରକୁ ମୁହଁ ଉଠାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଚମଡ଼ାରୁ ଏକପ୍ରକାର ଗୁରୁକ ଆଉର ହୁଏ ।]

ଦରିଆ ଚ(ଚୁ)ଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦରିଆ ବା ସମୁଦ୍ରର
Dariā chi(chu)ṅgurdi ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି; ଲୁଣି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—
Shrimp or prawn belonging to the sea

ଦରିଆଦଲ୍(ଲି)—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା) – ୧ । ଉଦାର ହୃଦୟ—
Dariādil(li) 1. Liberal-minded.
ଦିଲ ଦରିଆ ୨ । ଉନ୍ମତ—2. Open-minded.
ଦରିୟାଦିଲ ୩ । ଦାନଶୀଳ – 3. Liberal; generous.
[ଦଲ୍ ଦଁ(ଦା)ରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦରିଆପତ୍—ବୈଦେ. ଙ (ଫା. ଦରିୟାପତ୍ = ଜ୍ଞାତ)—
Dariāpat ୧ । ବିଚାର; ବିବେଚନା—1. Consideration.
ଦରିୟାଫତ ୨ । ନ୍ୟାୟ ବିଚାର—2. Adjudication
ଦରିୟାଫତ ୩ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—3. Investigation; enquiry.
ଦରିଆଫତ୍ ବଣ—୧ । ଜ୍ଞାତ—1. Known.
ଦରିୟାପ୍ତ ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବିବେଚିତ—
ଦରିଆପ୍ତ 2. Considered.

ଦରିଆ ପାଇଚ୍ଛା—ବୈଦେ. ବି (ଫା· ଦରିୟା ଓ ପାଦ୍‌ସାହାରୁ)—
Dariā pāichhā ସମୁଦ୍ରର ରାଜା; ସମୁଦ୍ରରେ ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କର
ଦରିୟାକା ପାଦସା ରାଜ୍ୟଟି ସମାନ ଅବାଧରେ ଗମନାଗମନ କରେ—
ଦରିଆ(ୟା)ପାଚ୍ଛା King over seas.
ଦରିୟା(ଆ)ପାସ୍ତା ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଅମ ଗ୍ରାଉସମ୍ରାଟ ଦରିଆ-
ଦରିୟା ପାଇଚ୍ଛ ପାଇଚ୍ଛ ଅଟନ୍ତି ।)
[ଦ୍ର—ଅମ ଦେଶରେ ଚଲକା ହ୍ରଦକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ 'ଦରିଆ' ନାମରେ ଜାକନ୍ତି ଓ ପାସ୍ତାକୁଦର ରାଜାଙ୍କୁ 'ଦରିଆପାଇଚ୍ଛ' ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ଦରିଆ ପାର୍(ର)—ଦେ.ବିଣ—୧ । ସମୁଦ୍ରର ଅପର ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ-
Dariā pār(ri) 1. Situated on the other shore of
ଦରିଆପାର the ocean.
ଦରିୟା ପାର (ଯଥା— ସାତ ସମୁଦ୍ର ଦରିଆପାର୍ ଦେଶ ।)

ଦରିଆ ପାରି—ଦେ· ବି—୧ । ସମୁଦ୍ରର ଅପରପାର—
Dariā pāri 1. The other side across the sea.
ଦରିୟା ପାର ୨ । ବହୁଦୂରସ୍ଥ ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନ; ସାତସମୁଦ୍ର ଲଙ୍ଘା ପାର
ଦରିୟାପାର ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ସମୁଦ୍ର-
ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ହୁଏ—2. A very distant
place beyond the seas, to reach which
one has to take a sea-voyage.
(ଯଥା—ସାହେବମାନେ ସାତ ସମୁଦ୍ର ଦରିଆପାରରୁ ଆସି ଆମ ଦେଶରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଅଛନ୍ତି ।)
ଦେ. ବିଣ – ଦରିଆପାର୍ (ଦେଖ)
Dariāpār (See)

ଦରିଆ ପୀର—ବୈଦେ. ବି—(ଫା)—ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରୀ ମାନ୍ଦିମାନଙ୍କ
Dariā pīra ପୂଜା କରିବା ଦେବତାବିଶେଷ—A sea-deity
ଦରିଆ ପୀର worshipped by the sailors.
ଦରିୟା ପୀର ତୁଳନୀୟ :– ଦରିଆପୀର୍', ଗଞ୍ଜାମମାନେ,-'ଏଁ-ପୁଁ'
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଚଲ୍ଲଣକୁ ।

ଦରିଆ ବରାମଦ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା) – ଯେଉଁ ଜମି ପୂର୍ବେ ନଦୀ
Dariā barāmad ବା ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପଡ଼ୁ
ଦରିୟା ବରାମଦ ପଡ଼ିବାରୁ ଜମା ସମୁଦ୍ର ବା ନଦୀ ଶୁଖି ଯିବାରୁ
(ଦରିଆ ବରୁର୍ – ଅନ୍ୟରୂପ) ଆବାଦ ହୋଇଅଛୁ—Land
reclaimed from the bed of a river or
the sea.

ଦରିଆ ବୁର୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା) – ଯେଉଁ ସ୍ଥେତ ବା ଜମିକୁ ନଦୀ ବା
Dariā burd ସମୁଦ୍ର ଖାଇ ଯାଇଅଛୁ—Land washed away,
ଦରିୟାବୁର୍ଦ by a river or by the sea

ଦରିତ—ଫ. ବଣ. (ଦର୍ = ଭୟ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ,)—
Darita ୧ । ତ୍ରାସିତ; ଶଂକିତ—1. Terrified; frightened.
୨ । କମ୍ପିତ—2. Shaken.
୩ । (ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ) ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ —
3. Rent; burst.
୪ । ବିଭକ୍ତ—4. Split up: divided.
ବ. କ୍ରି. (+କରଣ. ତ)—ଦୁଃଖ—Sorrow; misery.
ଗୃହଁ ଦେବା ଶରେ ଠଇରଇ ବାଲା
ବଳେତା ପ୍ରଣସ୍ ଦରତ ଅଟାଳ । ଅଜସ୍ୱତତ୍ତ୍ୱ. ଶେଷବତ୍ତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦରିଦ୍ର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦରିଦ୍ରା ଧାତୁ=ନିର୍ଦ୍ଧନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Daridra ୧ । ଗରିବ; ଧନଶୂନ୍ୟ; କଙ୍ଗାଳ; ରଙ୍କ—
(ଦରିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Poor, poverty-stricken; indigent.
୨ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—2. Wanting; in need; needing; needy.
(ଯଥା—ସେ ଧନୀ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ଅପଢ୍ୟାନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଦରିଦ୍ର ଅଟନ୍ତି ।)
୩ । ଶୀର୍ଣ—3. Wasted; lean; emaciated on account of distress; distressed.

ଦରିଦ୍ରତା—ଫ. ବି (ଦରିଦ୍ର+ଭାବେ. ତା)—ଦାରିଦ୍ର୍ୟ; ଦରିଦ୍ରପଣିଆଁ—
Daridratā Poverty; indigence.

ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣ—ଫ. ବି. (ରୂପକ; ଦରିଦ୍ରରୂପୀ ନାରାୟଣ)—
Daridra nārāyaṇa ନାରାୟଣରୂପେ କଳ୍ପିତ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
The poor in whom God is existent and by serving whom a man is taken to serve God.

ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣ ସେବା—ଫ. ବି—ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଦ୍ୱାରା
Daridra-nārāyaṇa sebā ନାରାୟଣଙ୍କ ସେବା କରିବା—
The service of God through that of the poor; service of the poor which is tantamount to the service of God.

ଦରିଦ୍ର ନଧି—ଫ. ବି. (ଉପମା; ଦରିଦ୍ର ତୁଲ୍ୟରେ ନଧି ଯେଉଁପରି ପ୍ରିୟ
Daridra nidhi ସେହିପରି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି)—ରତ୍ନରତନ; ରଙ୍କ-ଶଂଖାଳି; ଦରିଦ୍ର ପକ୍ଷରେ ନଧି ପରି; ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
One's dearest person.
ଦରିଦ୍ର ନଧିଙ୍କ ଦୁଃଖ, ଦେଖିଥିଲେ ଦେଖିଥିବାକୁ ମୋ ମନ
ଯାଉଁଥାଏ ନଉ ନଉ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦରିଦ୍ର ପଞ୍ଚାକ୍ଷର—ଦେ. ବି (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—'କଣ କରିବି' ଏହି ପାଞ୍ଚଟି
Daridra pañchākshara ଅକ୍ଷର—(ironical) The five
(ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର—ଅନ୍ୟରୂପ) Oria letters in the phrase 'Kaṇa Karibi' which means what shall I do always repeated by a man in extreme poverty or want.
[ଦ୍ର—ଦରିଦ୍ର ଲୋକ ସବୁଦା ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଥିବାରୁ 'କଣ କରିବ' ବୋଲି ସବୁଦା ଜପ କଲ୍ପ ଭଳି ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥାଏ ।]

ଦରିଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବି—ଧନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ହେଟ ବୁଦ୍ଧି; ହୀନଦୃଷ୍ଟି, ରଙ୍କ-
Daridra buddhi ପଣିଆଁ—Meanness in money matters; mean-mindedness where money is concerned.

ଦରିଦ୍ର ଶଙ୍ଖାଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦରିଦ୍ର+ଶଙ୍ଖାଳ)—୧ । ଗରିବର
Daridra śaṅkhāḷi ଆଶ୍ରୟ; ଦୁଃଖୀର ସମ୍ବଳ; ଗରିବର ସମ୍ପତ୍ତି--
ଦରିଦ୍ରେର ଧନ 1. The prop of the poor; the shelter, rest or stay of the poor; the treasure of the poor.
୨ । ଦରିଦ୍ର ନଧି (ଦେଖ)—2. Daridra-nidhi (See)
ଦରିଦ୍ର ପଙ୍ଗାତ ମେର ଅନ୍ତର ଲଉଡ଼ । ନଦନଗୋର. ସୀତା ବନବାସ ।

ଦରିଦ୍ରା (ଧାତୁ)—ସଂ (ଦରିଦ୍ର ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନାମ ଧାତୁ)—ନିର୍ଦ୍ଧନ
Daridrā (root) ହେବା—To be indigent.

ଦରିଦ୍ରା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦରିଦ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ଦରିଦ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Daridrā Feminine of Daridra.

ଦରିଦ୍ରାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅନାଦରସୂଚକ ବ୍ୟବହାର, ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ରଙ୍କାଳିଆ; ହୀନବୁଦ୍ଧିଆ—କେଁଗାଳେ, କେଁଗଳା 1. Mean-minded in money matters.
ଦରିଦ୍ରୀ ୨ । ବିକଳା—2. Having inordinate hankering after petty things (like a povertystricken man).
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦରିଦ୍ର—3. Very poor.
ଦେଶବଂଶ ତେଜ ଦରିଦ୍ରାଣୀ ରେହ ଅନ ହେ ଦେବ ଏହା ।
ଘାଜନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଦରିଦ୍ରାୟକ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଦରିଦ୍ରତା ଯୁକ୍ତ—
Daridrāyaka 1 Poverty-stricken.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଧନୀକୃତ; ସମ୍ପତ୍ତି ନିର୍ଧନ ହୋଇଥିବା—
2. Reduced to poverty; in poverished.

ଦରିଦ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦରିଦ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Daridrita ୧ । ନିର୍ଦ୍ଧନୀକୃତ—1. Reduced to poverty; impoverished.
୨ । ଦୁର୍ଗତ—2. Distressed; in straitened circumstances.

ଦରିଦ୍ରୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦରିଦ୍ର+ଅଭୂତ ଚ୍ଚି-ଭାବେ (ଭୂ) କୃ+
Daridrīkṛuta କୃତ)—ନିର୍ଦ୍ଧନୀକୃତ—Reduced to poverty; impoverished.

ଦରି - ଫ. ବି. (ଦର+ଇ)—ଦର (ଦେଖ)
Darī Dari (See)

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
୧ । ଉତ୍ପତ୍ତୁକ; ତ୍ରସ୍ତ—1. Frightened; terrified.
ବଧିବା ହେବାରେ ଦରି ମଜୋଦସ୍ତ ବଚନ ଉଚ୍ଚାରେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୨ । ବିଦାରଣଶୀଳ—2. Rending.
୩ । ସକମ୍ପ—3. Trembling, tremulous.

ଦରୁଆନ୍ · ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦରବାନ୍)—୧ । ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ—
Daruān 1. Door-keeper; porter.
ଦରୋୟାନ ୨ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ସଦର ଦରୱାଜାର ଜଗୁଆଳ—
ଦ୍ୱରବାନ 2. Gate-keeper.

ଦରୁଆନି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକର କର୍ମ ବା ଗୃହର—
Daruāni The act or post of a porter.
ଦରୋୟାନୀ ବିଣ—୧ । ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକର ଉପଯୁକ୍ତ; ହୀନ (କର୍ମ)—
ଦ୍ୱରବାନୀ 1. (act) Befitting a door-keeper; menial (work).
୨ । ନୀଚ—2. Low; mean.

ଦରୁଟି—ବୈ. ବିଣ. (ସ. ଅର୍ଦ୍ଧ ଭୃଟି)—ଦରୋଟି (ଦେଖ)
Daruṭi Daroṭi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଦରୁଣ୍ଟଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଠିନ ଦରୁଣ୍ଟ ବଚନ, କେବଳ ଅମୃତ ସମାନ ।
ଘନଶ୍ୟାମ. ଦାର୍ଦ୍ଧଭାରକ୍ତ ।

ଦରେସ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଇଂ. ଡ୍ରେସ୍)—ଦରସ୍ (ଦେଖ)
Dares Daras (See)

ଦରୋଗ ହଲପୀ(ଫୀ)—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା) (କଚରଆ)—
Daroga halapī(phī) ୧ । ହଲପ କରି ମିଥ୍ୟା କହିବା—
ଦ୍‌ରୋଗହଲଫୀ 1. Speaking falsehood on oath.
୨ । ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା ଅପରାଧ—
2. The offence of perjury.
ଵଣ (କଚରଆ) ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାବାଲା—Perjured.

ଦରୋଗା—ବୈଦେ. ଵ—ଦାରୋଗା (ଦେଖ)
Darogā Dārogā (See)

ଦରୋଦର—ସଂ. ଵ—୧ । ଯେ ଜୁଆ ଖେଳେ—
Darodara 1. A gamester.
(ଦ୍ୟୋଦର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦ୍ୟୂତ କ୍ରୀଡ଼ା; ଜୁଆ ଖେଳ—
2. Gambling.
୩ । ପଶା ଖେଳ—3. The game of dice.
ଛେଦିବା ପ୍ରତି ଲଭ ବାମର କାମ ଦେଇ ଦରୋଦରେ ।
କବିକଙ୍କ. ଚଣ୍ଡୀକରଚଳ ।

ଦରୋଟି—ଦେ. ଵଣ. (ସଂ. ଅର୍ଦ୍ଧଷ୍ଟ୍ରି)—
Daroṭi ୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ; ଅସ୍ପଷ୍ଟ; ଅର୍ଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରିତ—
(ଦରୋଟ୍ଟଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Half-lisped; indistinctly uttered.
ଆଧଆଧ ଶିଶୁର ଦରୋଟ୍ଟ ଅମୃତ ବଚନ । ମଧୁସୂଦନ. ସ୍ତବମାଳା ।
୨ । ଦରସିଝା—2. Parboiled; incompletely boiled.
(ଯଥା—ଦରୋଟ୍ଟ ଭାତ ।)
୩ । ଅପରିପକ୍ୱ—3. Immature.
(ଯଥା—ସେ ଡାର ଦରୋଟ୍ଟ ବସ୍ତୁସବୁ ସସାରରେ ପଶିଛି ।)
୪ । ଅପକ୍ୱ—4. Raw; unripe.
୫ । ଅର୍ଦ୍ଧ ପକ୍ୱ; ଦର ପାଚିଲା—
5. Half-ripe; partially ripe.
(ଯଥା—ଦରୋଟ୍ଟ ଆମ୍ବ ।)
କ୍ରି. ଵଣ—ସାମାନ୍ୟରେ; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ—Partly; partially.
(ଯଥା—ଯେତେ ଦରୋଟ୍ଟ ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ଅଛି ସବୁଡକ ଗଛରୁ ତୋଳ ।)

ଦରୋବସ୍ତ—ବୈଦେ. ଵଣ. (କଚରଆ) (ଫା. ଦରୁସ୍ତବସ୍ତ୍)—
Darobasta ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ସମଗ୍ର—Whole; entire.

ଦରବସ୍ତ
ଦୁରବସ୍ତ
ଦୋରବସ୍ତ
ଦୋରୋବସ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସର୍ବନାମ—ସମସ୍ତ, ସବୁ—All.
କ୍ରି. ଵଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
Completely; fully; entirely.

ଦରୋବସ୍ତ ଦ୍‌ରୋବସ୍ତ

ଦର୍କାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଵ—ଦରକାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Darkāra (etc) Darakāra etc. (See)

ଦର୍ଗା (ର୍ଘା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଵ—ଦରଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dargā(rghā) (etc) Daragā etc. (See)

ଦର୍ଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଵ ଓ ଵଣ (ଫା)—ଦରଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Darja (etc) Daraja etc. (See)

ଦର୍ଜନ୍—ବୈଦେ. ଵ—ଡଜନ୍ (ଦେଖ)
Darjan Dajan (See)

ଦରଜନ୍
ଦଜନ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦର୍ଜନ, ଡଜନ ଦ୍‌ର୍ଜନ

ଦର୍ଜା—ବୈଦେ. ଵ—ଦରଜା (ଦେଖ)
Darjā Darajā (See)

ଦର୍ଜି—ବୈଦେ. ଵ. ପୁଂ—ଦରଜୀ (ଦେଖ)
Darji Darajī (See)
(ଦର୍ଜିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ

ଦର୍ଦ(ର୍ଦ୍ଦ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଵ—ଦରଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Darda(rdda) (etc Darada etc. (See)

ଦର୍ଦ୍ଦର—ସଂ. ଵ ପୁଂ. (ସଂ. ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା, ଦ୍ୱିତ୍ୱ=ଦର୍ଦ୍ଦର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)- ପର୍ବତ—Mountain.
Darddara
ଵଣ—୧ । ଦଦଗ୍; ଈଷତ୍ ଭଗ୍ନ—
1. Slightly broken; damaged.
୨ । ଫଟା—2. Cracked.

ଦର୍ଦ୍ଦରିକ—ସଂ. ଵ—୧ । ଛାଉଣି ବାଜା; ଏକ ପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ—
Darddarika 1. A kind of drum.
୨ । ମେଘ—2. Cloud.
୩ । ବେଙ୍ଗ—3. Frog.

ଦର୍ଦ୍ଦୁର—ସଂ. ଵ. ପୁଂ. କ୍ଲୀ. (ଦୃ ଧାତୁ=ଭେଦ ହେବା, ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଉର; ଯେ ଭେଦ ହୋଇ ବୋବାଏ ବା ଯେ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା କାନକୁ ବିଦାରଣ କରେ)-
Darddura
୧ । ମଣ୍ଡୂକ; ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—1. Frog; toad.
୨ । ମେଘ 2. Cloud.
୩ । (ଦର୍ଦ୍ଦୁ=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ର)—
ଛାଉଣି; ଏକ ପ୍ରକାର ଢୋଲ ବାଇଦ; ବେଙ୍ଗ ବାଇଦ; ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—2 A kind of drum.
୪ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପଶ୍ଚିମଘାଟ ପର୍ବତର ଅଂଶବିଶେଷ—
4. Name of a mountain in the Deccan, a part of the Western Ghats.
[ଦୁ—ଏହା ମଲୟ ପର୍ବତକୁ ଲାଗିଛି । ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୫ । ରାକ୍ଷସ; ନର ମାଂସ ଖାଦକ—
5 Demon; cannibal.
୬ । ଗ୍ରାମ ସମୂହ; ଗ୍ରାମ ସମାହାର—6. A collection or union of many villages; a village-union.
୭ । ଅଭ୍ରକ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Mica; talc.

ଦର୍ଦ୍ଦୁରା—ସଂ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ ଚଣ୍ଡିକା; ଦୁର୍ଗା—
Darddurā A name of Goddess Durgā.

ଦର୍ଦ୍ରୁ(ର୍ଦ୍ରୁ)—ସଂ. ଵ—ଦଦ୍ରୁ ରୋଗ; ଜାଡୁ—
Dardru (rdrū) Ringworm.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦର୍ଦ୍ରୁ(ର୍ଦ୍ରୂ)ଣ—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ଜାବୁଘ; ଜାବୁଆ; ଦଦ୍ରୁଣ—
Dardru(rdrū)ṇa Suffering from ringworm.
(ଦର୍ଦ୍ରୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦର୍ପ—ସ. ବ (ଦୃପ୍ ଧାତୁ=ଅହଙ୍କାର କରିବା + ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ)—
Darpa ୧ । ଗର୍ବ; ଅହଙ୍କାର; ଦମ୍ଭ—1. Impudence; pride; arrogance; haughtiness.
୨ । (+କସ୍ତୂରୀମୃଗ —
2. Musk-deer.
୩ । ମୁହଁ ବାଲଙ୍ଗି—3. Boasting; bragging.
୪ । ତାପ; ଉତ୍ତାପ—4. Heat.
୫ । କସ୍ତୂରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Musk.
୬ । ଆତଙ୍କ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Terror.
୭ । ମାନ; ଅହଙ୍କାର ଯୋଗୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ କୋପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Anger or displeasure due to wounded vanity.
ଦେ. ବ—୧ । ଦାରୁ—1. Ferocity.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—2. Oppression.

ଦର୍ପକ—ସ. ତ୍ରି (ଦୃପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ଦର୍ପି ଧାତୁ=ପାଗ୍ଲି କରାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ମଦନ; କାମଦେବ—
Darpaka Cupid; the God of love.
ବିଣ—୧ । ଉଦ୍ଦୀପକ—1. Inflammatory.
୨ । ଉତ୍ତେଜକ—2. Exciting; tending to incite.
୩ । ଯେ ମୁହଁବାଲଙ୍ଗି କରେ—3. Boastful.
୪ । ଗର୍ବିତ—4. Proud; arrogant.

ଦର୍ପ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗର୍ବକୁ ଅପମାନାଦି ଦ୍ୱାରା ଧ୍ୱଂସ କରିବା—
Darpa chūrṇṇa karibā
ଦର୍ପଚୂର୍ଣ କରା
दर्प चूरन करना
1. To humiliate a person; to curb the arrogance of a person.

ଦର୍ପଣ—ସ. ବି (ଦୃପ୍ ଧାତୁ=ପାଗ୍ଲି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ଆରସି; ମୁକୁର—
Darpaṇa 1. Mirror; looking glass.
୨ । ଚକ୍ଷୁଃ; ଆଖି—2 The eye.
୩ । ପର୍ବତବିଶେଷ—3 The name of a mountain.
୪ । ନଦୀବିଶେଷ—4. The name of a great river.

ଦର୍ପହର—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ଦର୍প + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଅନ୍ୟର ଦର୍ପ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରେ—
Darpahara Crushing or curbing the pride of another
(ଦର୍ପହରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦର୍ପହା—ସ ବ୍ରଣ (ଦର୍ପ + ହନ୍ ଧାତୁ=ନାଶକରିବା + କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍)—
Darpahā ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗର୍ବନାଶକ—Crushing the pride of another.
ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—A name of Bishṇu.

ଦର୍ପହାରି—ସଂ.ବ୍ରଣ.ପୁଂ. (ଦର୍ପ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Darpahārī ଦର୍ପହର (ଦେଖ)
(ଦର୍ପହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Darpahara (See)

ଦର୍ପି (ଧାତୁ)—ସଂ. (ଦୃପ୍ ଧାତୁ + ଣିଚ୍)—ପାଗ୍ଲ କରାଇବା—
Darpi (causative root) To cause to shine; to illuminate.

ଦର୍ପିତ—ସ. ବ୍ରଣ. (ଦର୍ପ + ପୁଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ; ଇତ)—ଅହଂକୃତ; ଗର୍ବିତ—
Darpita Proud; arrogant; haughty.

ଦର୍ପିଷ୍ଠ(ଷ୍ଠ)—ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଦର୍ପରୁ)—ଅତି ଗର୍ବିତ—
Darpishṭha(shṭha) Very arrogant; very proud.

ଦର୍ପୀ—ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ଦର୍ପ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Darpī ୧ । ଅହଙ୍କାରୀ; ଦାମ୍ଭିକ; ଗର୍ବିତ—
(ଦର୍ପିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Proud; arrogant; haughty.
୨ । ପ୍ରତାପାନ୍ୱିତ; ପ୍ରତାପୀ—
2. Mighty; glorious.

ଦର୍ବ୍ବ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦୃ ଧାତୁ. ବିଦାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ବ)—
Darbba ୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A cannibal.
(ଦର୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ—
2. Rapacious animal.
୩ । ପଞ୍ଜାବର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ମହାରାଜ୍ୟକୁ ଦେଶବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Name of a country of ancent India in the north of Punjab.
୪ । ଉକ୍ତ ଦେଶବାସୀ ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4 Name of a class of people inhabiting the above country.
୫ । ହିଂସ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି —
5. A mischievous or harmful person.
ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି (ସଂ. ଦ୍ରବ୍ୟ)—ଦରବ (ଦେଖ)
Daraba (See)

ଦର୍ବ୍ବଟ—ସଂ ବି. ପୁଂ ୧ । ଦ୍ୱାରପାଳ; ଦ୍ୱାରୀ—
Darbbaṭa 1. A gate-keeper; a porter.
(ଦର୍ବ୍ବଟ ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗ୍ରାମ ରକ୍ଷକ; ଚଉକିଦାର—
2. A village constable (Apte).

ଦର୍ବ୍ବାରିକ—ସଂ. ବି ପୁଂ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—
Darbbarīka 1 Indra.
(ଦର୍ବ୍ବାରିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାୟୁ—2. Wind.
୩ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ବିଶେଷ—
3 A kind of drum.

ଦର୍ବ୍ବାନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) ବୈଦେ. ବ—ଦରବାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Darbban (etc) Darabān etc (See)
(ଦର୍ବ୍ବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦର୍ବ୍ବାର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ.—ଦରବାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Darbbār (etc) Darabara etc (See)
(ଦର୍ବ୍ବାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦର୍ବ୍ବି(ର୍ବ୍ବୀ)—ସଂ. ବ. (ଦୃ ଧାତୁ + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ବି + ଈ)—୧ । କାଠର
Darbbi (rbbī) ଚଟକା ଅଙ୍କ; ଚଟୁ—1. A flat stick to stir boiling curry etc.
୨ । କଲଚୁଲି—2. A metal spoon to stir food while it is over fire; a ladle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଲୁହା ଝଡ଼କା—3. A fire-shovel; a slice.
୪ । ଅଣକ—4. A large wooden spoon.
୫ । ସାପର ଫଣା – 5. Serpent's hood.

ଦର୍ବିକା—ସଂ. ବ —(ଦର୍ବି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Darbbikā ୧ । ଦର୍ବି (ଦେଖ)—1. Darbbi (See)
୨ । ବନ୍ୟକୋବ୍ଦା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଦର୍ବିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Wild cabbage.
୩ । ଘିଅଦୀପରେ ବତ୍ତି ଜଳାଇ କର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ଆଖିର କଜ୍ଜଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A kind of collyrium prepared with lamp black.

ଦର୍ବୀ—ସଂ. ବ. (ଦୃ ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଘ)—ଦର୍ବି (ଦେଖ)
Darbbī Darbbi (See)
(ଦର୍ବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦର୍ବୀକର—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦର୍ବୀ=ଫଣା+କର)—
Darbbīkara ୧ । ସର୍ପ—Serpent; snake
(ଦର୍ବୀକର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦର୍ପକର ଏହି; ଦର୍ବୀ ଉତ୍ପେଟିଣ ପୁଣ୍ଯକୁ ବହି ।
ଅଚ୍ଛମନ୍ୟ- ବଦର୍ଥଚନ୍ଦ୍ରାନଗି ।
୨ । (ଦର୍ବୀ=ଚଟୁ+କର) ଚଟୁ ନର୍ମାଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. The maker of ladles.

ଦର୍ଭ—ସଂ. ବ. (ଦୃର୍ ଧାତୁ=ଗୁଣ୍ଡିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁଶ—
Darbha 1. A grass used in sacrifices and other religious ceremonies,
୨ । ତୃଣ—2. Grass.
[ଦ୍ର—ଏହା ୬ ପ୍ରକାର ଯଥା—କାଶ, ଗୁନ୍ଦ୍ର, ରୋମଶ, ମୌଞ୍ଜ, ଶାଦ୍ୱଳ ଓ ବଲ୍ୱଜ ।]

ଦର୍ଭଟ—ସଂ. ବ.—୧ । ନିର୍ଜନ ଗୃହ; ଖାସ କାମରା—
Darbhaṭa 1. A private or solitary room; chamber.
୨ । ଗୁପ୍ତ ଗୃହ; ଘରଭିତରେ ଥିବା ଗମ୍ପ୍ତ ଘର—
2. A secret chamber inside a room.

ଦର୍ଭପୁଷ୍ପ—ସଂ, ବି.—ଏକପ୍ରକାର ସାପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Darbha pushpa A kind of serpent.

ଦର୍ଭମୟ—ସଂ. ବିଣ. ଘୁଂ.—(ଦର୍ଭ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ. ମୟ)—
Darbhamaya ୧ । ତୃଣ ନର୍ମିତ—
(ଦର୍ଭମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Made of grass;
୨ । କୁଶବ୍ୟାପ୍ତ; ତୃଣପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Abounding in grass. grassy; overgrown with grass.

ଦର୍ଭହାସୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଦର୍ଭ=ଶୁକ୍ଳ କୁଣ ଘର ଶୁଭ୍ରହାସ ଯାହାର;
Darbhahāsī ଫ. ଦର୍ଭହାସା)—ଶୁଭ୍ରହାସୀ; ମନୋହର ହାସ୍ୟକାରିଣୀ—Sweetly smiling (woman).
ବଦର୍ଭରେ ଦର୍ଭହାସୀ ଦର୍ଶନକାରୀ—ଉତ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଦରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେନ୍ଦିକାପୁର) ବୈଦେ. ବ.—ଦରିଆ (ଦେଖ)
Dar-yā Dariā (See)

ଦର୍ଶ—ସଂ. ବ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Darśa ୧ । ଅମାବାସ୍ୟା—1. The day of the new moon; the conjunction.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକତ୍ରସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖା ନ ଯିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଦର୍ଶ—Apte.]
୨ । ଯାଗବିଶେଷ—2. Name of a vedic sacrifice.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଦର୍ଶନ—
3. Seeing; appearance.
ବିଣ.—ଦ୍ରଷ୍ଟା—One who sees; seeing.

ଦର୍ଶକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଦ୍ରଷ୍ଟା; ଯେ
Darśaka ଦେଖେ; ଦର୍ଶନକାରୀ—1. Seeing; visiting.
ଦର୍ଶକା } ସ୍ତ୍ରୀ
ଦର୍ଶିକା } ୨ । (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦର୍ଶି ଧାତୁ+ଅକ)—
ଦର୍ଶୟିତା; ଯେ ଦେଖାଏ—
2. Showing a person round a place.
ବ.—୧ । ଦେଖଣାହାରୀ—1. Visitor; spectator
୨ । ଦ୍ୱାରପାଳ—2. Door-keeper; warder
୩ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟା ବା କଳାରେ ପାରଦର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person proficient in any art or science (Apte).
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ବୁଲାଇ ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁ ଆଦି ଦେଖାଏ—3. A person who takes a visitor round a place; a guide.

ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବ (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅବଲୋକନ;
Darśana ଦେଖିବା; ଷଡ଼ଦର୍ଶନ—1. Visiting; seeing; beholding; looking at; inspection.
୨ । ଦୃଶ୍ୟ ବସ୍ତୁଚୟ—2. View; scene.
୩ । ନିୟମ—3. Rule; code.
୪ । (+କରଣ ଅନ) ଚକ୍ଷୁ; ଆଖି—4. The eye.
୫ । ଭେଟ; ସାକ୍ଷାତ୍କାର; ମୁଲାକାତ୍—
5. Interview; visiting.
୬ । ଜ୍ଞାନ—6. Knowledge.
୭ । (+କର୍ମ. ଅନ) ସ୍ୱପ୍ନ—7. Dream.
୮ । ସାଙ୍ଖ୍ୟାଦି ଶାସ୍ତ୍ର; ଜ୍ଞାନ ଶାସ୍ତ୍ର; ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଦ୍ୟା; ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର—8. Philosophy.
[ଦ୍ର—ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ୬ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା—କପିଳଙ୍କ ସାଂଖ୍ୟ, ପତଞ୍ଜଳିଙ୍କ ଯୋଗ, ଗୌତମଙ୍କ ନ୍ୟାୟ, କଣାଦଙ୍କ ବୈଶେଷିକ, ଜୈମିନିଙ୍କ ମୀମାଂସା ଓ ବ୍ୟାସଙ୍କ ବେଦାନ୍ତ । ପ୍ରକୃତି, ଆତ୍ମା, ପରମାତ୍ମା ଓ ଜଗତର ନିୟାମକ ଧର୍ମ, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିରୂପିତ ହୁଏ ତାକୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର କୋଇଥାଏ । ଇଉରୋପର ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ସକ୍ରେଟିସ୍, ପ୍ଲେଟୋ, ଆରିଷ୍ଟଟଲ୍ ଆଦି ପଣ୍ଡିତମାନେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଥିଲେ; ଅଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଇଉରୋପର ଜର୍ମାନୀ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏବଂ ଅମେରିକାରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚାର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଛି]

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । ବୁଦ୍ଧି—9. Intellect.

୧୦ । ଦର୍ପଣ—10. Mirror.

୧୧ । ଧର୍ମ—11. Religion.

୧୨ । ଆକୃତି; ରେଦ୍ଦେର୍—12. Appearance; form.

୧୩ । ଯୋଗୀମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ଏକ ପ୍ରକାର କୁଣ୍ଡଳ—13. A kind of ear-ring worn by mendicants or Jogis.

୧୪ । ଦେଖାଯିବା; ନୟନଗୋଚର ହେବା—14. Becoming visible (Apte).

୧୫ । ଦେଖାଇବା—15. Showing; displaying; exhibition (Apte)

୧୬ । ଯାହା ଆଖିକୁ ଦେଖାଯଉ—16. Semblance; aspect (Apte).

୧୭ । ଅଦାଲତ ଆଦରେ ଉପସ୍ଥିତ—17. Appearance; producing (in court) (Apte).

୧୮ । ମତ—18. Opinion (Apte).

୧୯ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—19. Intention (Apte).

ଦେ. ଁବି—୧ । ଦେବପ୍ରତିମାଙ୍କୁ ଦେଖିବା—1. Paying a visit to an idol.

୨ । ପୁଂ. ଲୋକଙ୍କ ନାମ—2. A name given to males.

ଦର୍ଶନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେଖିବା—1. To see; to visit.
Darśana karibā ୨ । ଠାକୁର ବା ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ
ଦର୍ଶନକରା; **दर्शन करना** ଦେଖିବା—2. To visit an idol face to face; to have an audience with an idol or a king.

ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦର୍ଶନ+ହି. ଥୋଡ଼ା)—ଦେଖିବାକୁ
Darśana thoṛdā ସାମାନ୍ୟ—Insignificant to look at.
ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା—ଡ଼ଗ ।
[ଦ୍ର—ଯାହାର ନାମ ଶୁଣିଲ୍ଲ ବେଳକୁ ବଡ଼ ବା ଯେ ବିଖ୍ୟାତ ହଲ୍ଲ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଅଯୋଗ୍ୟ ବା ଅପଦାର୍ଥ]

ଦର୍ଶନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଖା ଦେବା—
Darśana debā To become visible; to grant
ଦର୍ଶନ ଦେଓୟା; **दर्शन देना** interview; to grant an audience to a person (said of a king or great man).

ଦର୍ଶନ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖିବାକୁ
Darśana pāibā ଅସୁବିଧା ଘଟିବା—To have a sight
(ଦର୍ଶନ ଲଭିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) or view; to get an interview.
ଦର୍ଶନ ପାଓୟା **दर्शन पाना**

ଦର୍ଶନ ପ୍ରତିଭୂ—ସଂ. ବି. (ହନ୍‌ସ୍ତୁ ଈ) (ଦର୍ଶନ ନାମକ୍ରେ ପ୍ରତିଭୂ=ଜାମିନ୍)—
Darśana pratibhu ଦାଜର ଜାମିନ୍; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅସାମୀ ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ନାମକ୍ରେ ଜାମିନ୍ ହୋଇଥିବା ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—(Hindu Law) A surety for another person's appearance or presence before a court of justice.

ଦର୍ଶନ ମିଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବା ଦେବପ୍ରତିମାଙ୍କ
Darśana miḷibā ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ଲାଭ ହେବା—
ଦର୍ଶନ ମିଳା **दर्शन मिलना** Having an interview with an idol or person.

ଦର୍ଶନ ଲାଭ—ସଂ. ତ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦର୍ଶନ+ଲାଭ)—ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର—
Darśana lābha Interview; audience.

ଦର୍ଶନାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦର୍ଶନ+ଅର୍ଥ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Darśanārthi ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
(ଦର୍ଶନାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Desirous of having an interview.

ଦର୍ଶନି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦର୍ଶନ)—
Darśani ୧ । ଦେବତା ଓ ରାଜା ଆଦଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଦର୍ଶକ ଯେଉଁ
ଦର୍ଶନୀ ଅର୍ଥ ତାଙ୍କଆଗରେ ରଖିଦିଏ; ସଲ୍ଲମୀ; ସ୍ତୁତିମୀ—
दर्शनी 1 A cash present paid by a visitor to an idol or Rājā.
ଅନେକ ଦେଖା ଦର୍ଶନ ବଥନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀମଙ୍କୁ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।
୨ । ଓଷଲ, ବୈଦ୍ୟ, ଜମିଦାର ଆଦଙ୍କୁ ଦେଖାଯିବା ପ୍ରଥମ ଭେଟି; ଭଜଣ—2. Visit; visiting fee; a cash present or prescribed fee paid to a doctor, pleader or Zamindar at the first interview
୩ । ଅର୍ଥ ଉପହାର; ଉପଢୌକନ—
3. Present in money; cash present.
୪ । ଦର୍ଶନ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ଆଦରାର୍ଥ ଡାକ ନାମ—
4. A name used in endearingly calling a person named Darsana.

ଦେ. ବିଣ—ଦରଶନି (ଦେଖ)—Daraśani (See)

ଦର୍ଶନିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବି—୧ । ଦର୍ଶକ; ଦେବତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ
Darśaniā(āṅ) ଆସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A visitor to a shrine or an idol.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦରଶନି (ଦେଖ)—1. Daraśani (See)
୨ । ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆଗତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a person) Who has come to visit a shrine.

ଦର୍ଶନି ହୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ମହାଜନୀ ସିରସ୍ତା; ସଂ. ଦର୍ଶନ)—ଯେଉଁ
Darśani huṇḍi ହୁଣ୍ଡି ବା ବରାଦ ଚିଠିକୁ ଦୂର ସ୍ଥାନର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ଦର୍ଶନୀହୁଣ୍ଡି **दर्शनीहुँडी** ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖିବା ମାତ୍ରକେ ଦେଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଅଟେ—A bill of exchange payable at sight.
[ଦ୍ର—ହୁଣ୍ଡି ଭଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ଦର୍ଶନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Darśanīya ୧ । ଦେଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Worth seeing.
(ଦର୍ଶନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୃଶ୍ୟ; ଯାହା ଦେଖାଯାଇ ପାରେ—
2. Visible.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ସୁନ୍ଦର; ସୁଦୃଶ୍ୟ—3. Beautiful; agreeable to sight; handsome.

ଦର୍ଶ ବିପଦ୍—ସ. ବ (ଦର୍ଶ=ଅମାବାସ୍ୟା ବୋଇଅଛ ବିପଦ୍ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
Darśa bipad

ଦର୍ଶ ଯାମିନୀ—ସ ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦର୍ଶ+ଯାମିନୀ)—୧ । ଅନ୍ଧାରଗ୍ରାତ—
Darśa jāminī 1. Dark or moonless night.

୨ । ଅମାବାସ୍ୟାର ରାତ୍ରି—
2. The night of the new moon day.

ଦର୍ଶୟିତା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଦର୍ଶୟିତୃ ଶବ୍ଦ; ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଦର୍ଶି ଧାତୁ=ଦେଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—(ଦର୍ଶୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯେ ଦେଖାଏ—1. One who exhibits; showing
Darśayitā

୨ । ପ୍ରକାଶକ—2. Manifesting.

୩ । ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇକରି ଦେଖାଏ—3. One who shows round a place to visitors.

୪ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଅନ୍ୟକୁ ଦେଖାଇଦଏ—4. Pointing out.

ସ. ବ—ଦ୍ୱାରପାଳ—A door-keeper

ଦର୍ଶା(ର୍ଶେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ ଦୃଶ ଧାତୁ ଣିଚ, ଦର୍ଶି ଧାତୁ)—
Darśā(rśe)ibā ୧ । ଦର୍ଶନ କରାଇବା; ଦେଖାଇବା—
ଦର୍ଶାନ 1. To show; to exhibit; to display; to
ଦରଶାନା point out.

୨ । (କଚରାଅ) ପ୍ରମାଣ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା; ଦାଖଲ କରିବା—
2. To cite; to adduce; to produce.

୩ । ଅନ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା—
3. To attract the attention of another.

୪ । ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—4. To prove.

ଦର୍ଶାତ୍ୟୟ—ସ. ବ (ଦର୍ଶ=ଅମାବାସ୍ୟା+ଅତ୍ୟୟ=ବିନାଶ)—
Darśātyaya ଅମାବାସ୍ୟାର ପରବର୍ତ୍ତିନୀ ଶୁକ୍ଳା ପ୍ରତିପଦ୍—
The 1st day of a bright lunar fortnight.

ଦର୍ଶି (ଧାତୁ)—(ସ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବାର ଣିଚ୍)—ଦେଖାଇବା—
Darśi (causative root) To show.

ଦର୍ଶିତ—ସ.ବିଶ (ଦର୍ଶି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଦେଖାଇଦିଆଯାଇ ଥିବା; ଯାହା ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଇଅଛି—1. Shown.
Darśita

୨ । ପ୍ରକଟିତ; ପ୍ରକାଶିତ—
2. Exhibited; exposed to view.

ଦର୍ଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ)—ଦେଖା ପଡ଼ିବା—
Darśibā To be seen; to be found.
ଦର୍ଶା (ଯଥା—ଡାକ୍ତରଠାରେ ତ ବହୁତ ଦୋଷ ଦର୍ଶୁ ନାହିଁ ।)
ଦରସନା

ଦର୍ଶୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦର୍ଶିନ୍ ଶବ୍ଦ; ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଦ୍ରଷ୍ଟା; ଯେ ଦର୍ଶନ କରେ—
Darśī (ଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Seeing; viewing; beholding.

୨ । ଯେ ଜାଣିଥାଏ—
2. Knowing.

୩ । ଯାହାର ଦେଖିବାର ଶକ୍ତି ଅଛି; ଯେ ଦେଖି ପାରେ—
3. Having the power to see or to view; capable of seeing.

୪ । ଯେ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ; ଅନୁଭବକାରୀ—
4. Experienced.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ବହୁଦର୍ଶୀ, ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶୀ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦର୍ଶୀ, ଦୋଷଦର୍ଶୀ, ଦୂରଦର୍ଶୀ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦଲ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା; ଦଳିବା—
Dal (root) 1. To knead; to press together.

୨ । ଭେଦ କରିବା—2. To pierce.

। ପ୍ରକାଶ ପାଇବା—
3 To be exposed to view.

୪ । ଫଟାଇବା—4. To split open; to cause to burst or crack.

୫ । (ଫୁଲ ଆଦି) ଫୁଟିବା—
5. To bloom; to burst (as a flower).

ଦଲ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦଳ (ଦେଖ)
Dal Dala (See).

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରରେ 'ଳ' ର 'ଲ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣର ହଳନ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଯାଏ ।]

ଦଲ୍‌ଖା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସମତଳ ସଡ଼କ ବା
Dal-khā ବନ୍ଧରେ ଥିବା ଖାଲ ଭଳିଆ—
Depressions or ruts or pits on a level road or embankment.

ଦଲ୍‌ଦଲ୍ ହେବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଶୀତରେ ଥରିବା—
Dal-dal hebā To shiver with cold.
(ଯଥା—ସେ ଖାଇଦବାରେ ଦଲ୍‌ଦଲ୍ ହେଉଛି ।)

ଦଲ୍‌ଦଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ ହେବା; ଦଲଦଲିଆ ହେବା—1. To become muddy and yielding to treading.
Dal-dalā(le)ibā
ଦଲ୍‌ଦଲିବା, ଦଲ୍‌ଦଲ୍ଲାଇ ଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଏ ବୋଉ ଚାଁଅ ମାଟି; ବରଷାରେ ଯାଏ ଦଲଦଲେଇ ସେ; ଖରା ହଲେ ଯାଏ ଫାଟି ।
ଦଲଦଲକରା
ଦଲଦଲାନା
ବାଲୁକା ଘୁମ୍ବ ଗୀତ ।

୨ । (ବ୍ରଣାଦି) ପୂଜ ଓ ଘାଆରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ପୂଜେଇବା; ଘେନ ଉଠିବା—2. To ulcerate; to fester; to rankle.

(ଯଥା—ବଇଶ୍ଚ ଗୁଡ଼ାକ ଦଲ୍‌ଦଲେଇ ମୋତେ ବନଗଣ୍ଡ ଅଥଟି କରି ପକଉଛି ।)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଥରିବା; ଦମ୍‌ଦମ୍ ହେବା; କମ୍ପି ଉଠିବା—To throb; to palpitate.

(ଯଥା—ମେଘ ଗରଜନ ଶୁଣି ମୋ ଛାତି ଦଲ୍‌ଦଲେଇ ଗଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଲ୍‌ଦଲଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦଲ୍ ଧାତୁ=ଦଳିବା)—୧। ପଉଲା
Dal-daliā କାଦୁଅ ପରି ମୃଦୁ; କୋମଳ ଓ କାଦୁଅ; କାଦୁଅ ପ୍ରାୟ
(ଦଲ୍‌ଦଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ନରମ; ଯାହାକୁ ମାଡ଼ ଦେଲେ ନଇଁ ଯାଏ
ଦଲଦଲେ ଓ ଛଡ଼ଦେଲେ ଭଠିଯାଏ; ନରମ ଓ
ଦଲ୍‌ଦଲ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ—1. Yielding like
mud; soft and elastic.

୨। ପଙ୍କୁଆ—2. Clayey; muddy.

୩। ପୂଜ ଓ ଘାଆଦ୍ୱାରା ମାଉ ଭଠିଥିବା (ବ୍ରଣାଦି)—
3. Gangrenous; ulcerous.

ଦଲ୍ ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଖାଇ ବସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Dal debā ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ପରସିବା—
To serve the food to a diner for the
second time.

ଦଲ୍ହ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବି (ସଂ. ହ୍ରଦର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ)—
Dalha ଗଣ୍ଡ (ପାଣି)—Deep portion of a river
or lake.

ଦଳ—ସଂ. ବି. (ଦଳ୍ ଧାତୁ=ବିକାଶ ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dală ୧। ଗଛର ପତ୍ର—1. Leaf.

୨। ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା—2. Petal of a flower.

୩। ଜୋଡ଼ି, ପଞ୍ଚା; ଥଳ; ସମୂହ; ଘୁଞ୍ଚ—
3. Collection; multitude; herd.

୪। ଖଣ୍ଡ—4. Fragment; piece.

୫। ଗୋଷ୍ଠୀ; ସଙ୍ଘ, ଦାସ୍ୟ, ମଣ୍ଡଳୀ—
5. Party; company; detachment; sect.

୬। ସ୍ତୂପି—6. Heap.

୭। ଅସ୍ତ୍ରାଦର ଖୋପ ବା ଖୋଳ—7. Seath.

୮। ଅସ୍ତ୍ରାଦର ଧାର—8. Edge of instruments.

୯। ଅସ୍ତ୍ରଫଳକ; ଫଳା—9. Blade of a weapon.

୧୦। ଘାସର ପତ୍ରର ଫାଳ—10. Blade of grass.

୧୧। ନାନାପ୍ରକାର ଜଳଜ ତୃଣ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Many kinds of aquatic grass.
ଜଳରୁ ଦେସନ ତଇ ପ୍ରମାଦ—ପ୍ରାତୀ. ପରତେଗାଇ ।
[ଦ୍ର—ଦଳ ନାନାପ୍ରକାର; ଯଥା—ତୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ, ବୋଲଝାଞ୍ଜି, ବଲ୍ଲଭ ଦଳ !]

୧୨। (+ ଉବ. ଅ) ଦଳନ—12, Trampling.

୧୩। ଚକଟିବା; ମର୍ଦ୍ଦନ; ମଳିବା—13. Kneading.

୧୪। ମୁଗ ବରଡ଼ ଆଦ ଶସ୍ୟର ଫାଳ—14. The split half of leguminous seeds or pulse.

ଦେ. ବି—୧। ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ
ଗୋଷ୍ଠୀ—1. Faction or party in a village

୨। ଠାକୁରମାନଙ୍କୁ ଓ ସଙ୍ଗୀର୍ତ୍ତନଦଳକୁ ମେଳନ ଆଦକୁ
ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ଫୁଲ ବା ତୁଳସୀ—
2. Flower or basil leaves sent to a Deity for inviting him to a rendezvous (ମେଳନ)-

୩। ଆଖଡ଼ା ଓ ଯାତ୍ରା ଆଦର ଦଳ—3. A party of musicians, dancers, singers etc.

୪। (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ସୁନା ବା ରୂପାର ଅଳଙ୍କାରକୁ ଝାଳିବା
ସମୟରେ ସୁନା ବା ରୂପାକୁ ଆଗେ ତରଳାଇବା ପରେ
ଛାଞ୍ଚ ଉପରେ ଢଳା ଯାଇ ତରଳା ସୁନା ବା ରୂପାରେ
ମିଶାଯାଇଥିବା ଧାତୁ—4. Solder; a fusible
alloy to unite pieces of silver or gold.

ଦଳକରଣ—ଦେ. ବି—୧। ରାଜାଙ୍କ ଭଆସର ବା ଦେବାଳୟର
Dalakaraṇa କର୍ମଗୁମ୍ଫବିଶେଷ 1. A class of accountants employed in the palace of a king
or in the temple of a Deity.

୨। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶ୍ରମୁକରଣ—
2. An accountant in the office of a Rājā
n ancient Orissa.

ଦଳକା—ଦେ. ବି—ମାଟି ବା କାଦୁଅର ଗୋଟାଏ ଛେଲ ବା ଘୁଳା ତା
Dalakā ପେଣ୍ଡା—A clod of clay or earth; turf;
ଚାପ ଢେଲା sod.
(ଦଲକ, ଦଲ୍‌କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଳକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଦୁଅ ବା ମାଟି ଦଳକା ଦୋଇ
Dalakā(ke)ibā ଛଡ଼ଉଇବା; ଦଳକା ଭଠିବା—To burst into lumps or clods.
(ଯଥା—ମାଟି ଛଣା ହୋଇଥିବା କାନ୍ଥ ଶୁଖିଗଲେ ଦଳକାଏ)

ଦଳ କୋଷ—ସଂ. ବି. (ଦଳ=ପତ୍ର+କୋଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁନ୍ଦଫୁଲ
Dala kosha ଗଛ—A flower plant; Jasminum Pubescens.

ଦଳଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଦଳ ଘାସ ଖାଏ—One who lives
Dalakhiā on aquatic grass or weeds.
ଦଳଖେକୋ ଘୋଡାଟ ଦଳଖିଆ ଜାତି—ଫକାରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
ବି—କନିଷ୍ଠ ଜାତୀୟ ଦେଶୀ ଘୋଡ଼ା; ଯେଉଁମାନେ ଦଳଘାସ
ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି; ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାକୁ ଯାଲକ ଘରେ ଦାନା
ଆଦ ଖାଇବାକୁ ବଅନ୍ତି ନାହିଁ ଏବ ଯାହାର ଜୀବନ
ଯାତ୍ରା ସେ ଜଜେ ବୁଲି ଚରିବାଦ୍ୱାରା ସମାହୃତ ହୁଏ—
An inferior kind of country bred pony or tat.

ଦଳ ଗଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି—ଏବ୍ ସ୍ୱାର—
Dala gañjana A valiant hero.

ଦଳ ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବି—ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣି; ଛତିଆନା ଗଛ (ଦେଖ)
Dala gandha Chhatiānā (See)
(ଦଲେଗନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଳ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳ ଉପରୁ ଦଳକୁ ଉଡ଼ି ଦେଇ
Dala chharḍā(ṛde)ibā ଜଳାଶୟ ଅବାଞ୍ଛାର କରି ଦେବା—
ଦଳ ପରିଷ୍କାର କରା To clear away the weeds
ଦଳ साफ करना from the surface of water.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଲଦଲ—ଦେ. ଅ—ପଲକୁପଲ; ପଞ୍ଜାପଞ୍ଜା; ଏକ ଦଳ ପରେ ଅନ୍ୟଦଳ-
Daladala In crowds; in batches.
ଦଳେଦଳେ ଚଉଦଗୁଁ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ ଥସି ପଡେ ପଡେ ।
ଝୁଣ୍ଡକେଝୁଣ୍ଡ (ଦଳେଦଳେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏଥାନାଥ. ନବୀନ ଯାତ୍ରା ।

ଦଲଦଲ—ଦେ. ଵିଣ. (ସଂ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ = କମ୍ପିବା)—
Daladala ୧ । (ବାରଂବାର ମେଘଗର୍ଜ୍ଜନ, ତୋପଶବ୍ଦ,
ଦଳଦଳ ଦମାଲୁଶବ୍ଦ ଆଦିଯୋଗୁଁ) ଦୁଲ୍‌ଦୁଲ୍ ହୋଇ କମ୍ପିତ—
1. Shaking or vibrating violently on account of repeated booming sounds.

'ଚ' ଅକ୍ଷରଟି ଦୋଇଥିଲେ ବାଜା ହେଲ
ଶବ୍ଦରେ ଭୁବନ କମ୍ପୁଛି ଦଲଦଲ । ପ୍ରାଚୀ. ଚନ୍ଦ୍ରରୂପଣ ଗୀତା ।

୨ । ଦଲଦଲିଆ (ଦେଖ)
2. Daladaliā (See)

ଵ—୧ । ଅନେକ ବାଦ୍ୟାଦିର ଘୋର ଶବ୍ଦ—
1. Sound produced by the violent beating of many big drums.

ଲକ୍ଷେକ ଦମାରୁ ବାଜୁଥିବ ଦଲଦଲ । ପୀତାମ୍ବର. ମୂର୍ଚ୍ଛିତସ୍ପର୍ଶ ।

୨ । କମ୍ପନ—2. The quivering motion of any soft substance.

ଦଲଦଲିଆ—ଦେ. ଵିଣ—ପଙ୍କୁଆ; କାଦୁଅ (ଜମି)—
Daladaliā Cleyey (land).
ଦଳଦଳେ **ଦଲ୍‌ଦଲା**

ଦଳନ—ସଂ. ଵ. (ଦଳ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Dalana ୧ । ମର୍ଦ୍ଦନ; ମଳବା—1. Kneading; pestling.
୨ । ଦମନ; ଶାସନ—2 Punishing; crushing.
୩ । ନିଷ୍ପୀଡ଼ନ—3. Pressing; oppression.
୪ । ଫୁଟାଇବା; ଵିଦାରଣ; ଵେଦନ—4. Piercing.
୫ । ଚୂନା କରିବା; ଚୂର୍ଣ୍ଣନ; ପେଷିବା; ରଗଡ଼ିବା—
5. Pounding; pulverising.
୬ । ପେଷଣ; ବାଟିବା—6. Grinding; bruising.
୭ । ଗୋଡ଼ରେ ଦଳିବା ବା ମଳିବା—
7. Treading; trampling.
୮ । ସଂହାର—8. Destruction.

(ଦଳନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଵିଣ. ପୁଂ. (+ କର୍ତ୍ତୃ ଅର୍ଥ)—
(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ,) ଦଳନକାରୀ
ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ; ଵିନାଶକ—(added to another word to mean) One who punishes or crushes.
(ଯଥା—ଧାଷଣ୍ଡ ଦଳନ; ପୁଷ୍ପ ଦଳନ; ଅରି ଦଳନ ।)

ଦଳନା—ଦେ. ଵ. (. ସଂ. ଦଳନ)—ଦଳିବା; ମର୍ଦ୍ଦିବା—
Dalanā Kneading
ଉଚ୍ଚ ଲବଣୀ ସିନ୍ଧୁର ଦଳନା
କରୁଅଛ ବହି ବେଳି ଲଳନା । ଉତ୍ତେଜନ ଉଃ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଦଳ ନର୍ମ୍ମୋକ—ସଂ. ଵ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଳ = ପତ୍ର + ନର୍ମ୍ମୋକ = କାଠ
Dala nirmmoka ଘରାର) — ଭୂର୍ଜ୍ଜ ବୃକ୍ଷ—
A tree; Betula Bhoorja.

ଦଳନୀ—ସଂ ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଳନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dalanī ଶ୍ଳେଷ୍ମ; ଢେକା; ଢେଲା—
A clod or brickbat; stones,

ଦଳପ—ସଂ. ଵ. (ଦଳ + ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dalapa ୧ । ଦଳପତ୍ତି—1 Leader of a party.
୨ । ସୁନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —2. Gold.

ଦଳ ପତି—ସଂ. ଵ. (ଦଳ + ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dala pati ୧ । ଗୋଷ୍ଠୀର ନେତା—1. Leader of a
(ଦଳପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) party.
୨ । ପଲର ପ୍ରଧାନ ଜନ୍ତୁ—2. The leader of a herd.
୩ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରଧାନ ବା ମୁଖ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି—
3. The headman of a village community.
୪ । ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ—4. A commander of a body or company of troops; captain of a detatchment of troops.

ଦଳପି(ଫି)ମ୍ପି—ଦେ. ଵ—ଡାହୁକ ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ;
Dalapi(phi)mpi ଜଳ ଫିମ୍ପି (ଦେଖ) —A kind of aquatic bird; Jala phimpi (See)

ଦଳପୁଷ୍ପା(ଷ୍ପୀ)—ସଂ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଳ + ପୁଷ୍ପ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ;ଈ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dalapushpā(shpī) କଅ; କେତକୀ— Pandanus Odoratissimus; Screwpine tree.

ଦଳ ବଳ—ସଂ. ଵ. (ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—
Dala bala ୧ । ଗୋଷ୍ଠୀର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. All persons of one's party; a body of followers and adherents.

ଏଥି ଅନ୍ତେ ଦଳବଳ ସେନ ଥାନ୍ତଦରେ
ପ୍ରବେଶିଲେ ମହାବ୍ରହ୍ମ ଜଳଇ ନଗରେ । ମଧୁସୂଦନ. ବାଲ୍ମୀକିସ୍ପର୍ଶ ।

୨ । ସୈନ୍ୟଦଳ—2. Troops.
୩ । ଅନୁଚର ବର୍ଗ; ସ୍ୱପକ୍ଷୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—
2. Retinue; attendants.

ଦଳ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—ଗୋଷ୍ଠୀ ବାନ୍ଧିବା; ମେଳ ବାନ୍ଧିବା; ବହୁ
Dala bāndhibā ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ ଏକତ୍ର ସଂଘଟ କରିବା—
ଦଳବାଁଧା, ଦଳପାକାନ To form into a group or crowd
ଝୁଣ୍ଡ ବାଁଧନା or herd; to herd together.

ଦଳ ବେହେରା—ଦେ. ଵ—୧ । ପାଇକମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର; ଜମାଦାର—
Dala beherā 1. Headman among Pāikas; Jamadar.

ଚଵେଦ ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ସରଦାର
ଦଳବେହେରା ଯେ ଉତ୍ତମ ନର । ଦୁଇନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୨ । ଗ୍ରାମର ସର୍ଦ୍ଦାର—
2. Headman of a village.
୩ । ହାଟୁଆ ଜାତିର ଅଧିକାରୀ—3. The headman of of a community of the Hāṭuās.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଗ୍ରାମର ରାଜସ୍ୱ ସଜାନ୍ତ ବିଷୟରେ ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି
4. The headman or representative of a village in revenue matters.

[୬—ମୁଷଲ୍‌ମାନ୍ ବାଦଶାହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଏମାନଙ୍କ ଉପାଧି ଚଉଧୁଣ୍ଡି ଓ ମକଦ୍ଦମ ଥିଲା ।]

ଦଲ୍ଲମ— ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦଲ୍‌ମ୍=ବୋଝ)—
Dalama
ସରଞ୍ଜାମ
ସାମାନ ଦଲମ
୧ । ଘର ଛଅର ଉପକରଣ ସାମଗ୍ରୀରୂପ—
1. Materials collected for a building or house; building materials.
୬ । ବୋଝ—2. Load.

ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବଡ଼ କଡ଼ି କାଠ—
Big timbers fit to be used as rafters and beams.

ଦଲସାରଣୀ—ସଂ. ବି—କେମ୍ବକ; ସାରୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dalasāriṇī
Arum.

ଦଲ ସୂଚି(ଚୀ)—ସ. ବି. (ଦଲ=ପତ୍ର+ସୂଚ=ଛିଦ୍ର)—
Dala sūchi (chī)
୧ । କଣ୍ଟକ; କଣ୍ଟା—1. Thorn
୬। ଯେଉଁ ଗଛର ପତ୍ରରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ—
2. A tree with thorny leaves.

ଦଲା – ବେ. ବି. (ସ ଦଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦଳନ—
Dalā
ଦଲା
ଦଲନା
1. Trampling; pressing.
ଦଇବେ ତାହାଙ୍କର ଗରୁ ବତ୍ସଲା
ସାରଥି ହୋଇ କର ବରୁଣ ଦେଲେ ଦଲା ।
ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର. ମହାଭାରତ ବନ ।

୬ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ଘୋଡ଼ାର ଶରୀରକୁ ହାତରେ ଘଷିବା ବା ମଳିବା—2. Massage.

୩ । ଗାଈ ପ୍ରସବ କଲା ପରେ ପଡ଼ିବା ଥୁଲ—
3 The placenta of a cow.

୪ । ଘୋଡ଼ାକୁ ଅଣ୍ଡା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହାର କୋଷକୁ ମଳିବା—4. Pressing and pounding of the testicles of a horse to geld or castrate him.

୫ । ମଳିବା; ଚକଟିବା— 5. Kneading.

ବିଣ—୧ । ଦଳିତ; ଘୋର୍ ହୋଇଥିବା—1. Rubbed.
ଦଲା
ଦଲାହୁଆ
ଦଳା ଗୋବ୍ରେଚନାଙ୍ଗୀ ଦୋଳଇ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସର୍ଗଚ ।
୬ । ଚକଟା ହୋଇଥିବା—2. Kneaded.

୩ । ଦଳିତ ହୋଇଥିବା—3. Pressed; trodden down; trampled.

୪ । ଯେ ଦଳେ—4. One who tramples or treads down or subjugates.

[ଦ୍ର—ଏହା ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏ ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ । ଯଥା—ଶତ୍ରୁଦଳା; ଚମଦଳା ।]

ଦଲାଇ—ବେ. ବି. (ସ. ଦଳପତି)—୧ । ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ପଦବୀବିଶେଷ—
Dalāi
ଦଳାଇ
1. Family-title of a class of Śūdras.
୬ । ଗ୍ରାମ ନାୟକ—2. Village headman.

ଦଲାଇ ଅର୍ଥରେ ମୂଳରୁ ଗାଥ । ଉଚ ।

ଦଲବାଳ ୩ । ଜମାଦାର; ପାଇକମାନଙ୍କର ସର୍ଦ୍ଦାର—
3. A Jamadar; a head peon; head constable.

ଦଲା(ଳେ)ଇବା—ବେ. କ୍ରି. (ଦଳବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Dalā(le)ibā
ଦଳାନ
ଦଲବାନା
ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଦଳାଦଳ କରାଇବା—
To cause another person or a thing to be pressed or kneaded.

ଦଲା(ଳେ)ଇ ହେବା—ବେ. କ୍ରି—ନିଜେ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଦଳିତ ବା ମର୍ଦ୍ଦିତ ହେବା—
Delā(le)i hebā
ଟେପାନ
To be pressed or trampled by another; to cause another to massage one's body.
ବଳାଇ ମାଳକୁ ଦଳାଇ ହୋଇଲ ହୁଙ୍କାଳ ବଳବା ଭୁବନେ ।
ଅର୍ଜୁନଦାସ. ବଦଡ଼ଚଣ୍ଡୀମଣି ।

ଦଲାଢ଼କ—ସଂ. ବି. (ଦଳ+ଆଢ଼କ)—୧ । ଜଂଗଲୀ ତିଳ—
Dalārdhaka
1. Wild sessamum.
୬ । ଗେରୁ—2. Red chalk.
୩ । ନାଗକେଶର—3. Mesua Ferra.
୪ । ସିରିସ (ଦେଖ)—4. Sirisa (See)
୫ । କୁନ (ଦେଖ)—5. Kunda (See)
୬ । ଗଜକଣ୍ଡୀ; ଏକପ୍ରକାର ପଳାଶ—
6. A species of Butea Frondosa.

ଦଲ୍ଲଣ – ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦାଲ୍ଲନ୍)—୧ । କୋଠା ଘର—
Dalāṇa
1. Building.
ଦଲାନ
ଦାଲାନ
୬ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; କୋଠିଗୃ– 2. Room.
୩ । ଲମ୍ବା ଓ ଚଉଡ଼ା କୋଠରୀ—3. Hall.
୪ । ଲମ୍ବା ବାରଣ୍ଡା—4. Long and spacious veranda.

ଦଲାଦଲି—ବେ. ବି— ୧ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବିରୋଧ—
Dalādali
(ଦଲାଦଲି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦଳାଦଳି
ବଲବା, ହଲଚଲ
1. Mutual quarrel.
୬ । ଗ୍ରାମରେ ଦୁଇ ବିରୋଧୀ ଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ—2. Party-feeling or factions in a village; party-spirit.
୩ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ବିବାଦ—3. Fighting; wrangling; conflict
୪ । ଚପାଚପି; ବହୁବାର ଚପିବା—
4. Repeated pressing.
ସେ କରରେ ରେବେ ଘନକେଶା ସମ୍ପତ୍ତି ସ୍ତନ,
କ ଉତର ଦଳାଦଳି ରସ ଦେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସର୍ଗୀତ କଲ୍ଲଲତା ।
୫ । ବହୁବାର ଦଳିବା—5. Tramplings.
୬ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଦଳଗଠନ—
6. Creating of rival parties.
ପଦେ ପଦେ ଦଳାଦଳ ଘରେ ଘରେ ବହୁଛି । ବିଦ୍ୟା. ଗୀତଲହରୀ ।
୭ । ଦଳାମଳା (ଦେଖ)—7. Dalāmalā (See)
୮ । ପରସ୍ପରକୁ ଦଳିବା—8. Mutual pressing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଲା ମଲା—ଦେ. ଦ୍ୱ. (ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ସଦ୍ଧରର ଶବ୍ଦ)—
Dalā malā ଘଷାମୋଡ଼ା; ଚକଟାଚକଟି—
ଦଲାମଲା Massage; brisk rubbing of the body
ଦଲମଳନା

ଦଲ୍ଲାଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦଲ୍ଲାଲ୍)—କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ; ଦଲିଦାର-
Dalāl Broker; commission-agent,
ଦାଲାଲ **ଆଡ଼ତଦାର; ଦଲାଲ**

ଦଲ୍ଲାଲି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦଲ୍ଲାଲ୍)—୧ । କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ—
Dalāli 1. Commission agent; tout.
ଦାଲାଲି ୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥର ପ୍ରାପ୍ୟ କମିସନ୍; ପାଉଣେର; ଦସ୍ତୁରୀ—
ଆଡ଼ତିଆ; ଦଲାଲୀ 2. Broker's commission or percentage.
୩ । କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କାର୍ଯ୍ୟ—
3. The business of a broker.

ଦଲି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଦଲ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଇ)—
Dali ଢେଲା; ଟେକା; ମାଟିର ଚିମା—Clod of earth.

ଦଲିକ—ସ. ବ (ଦଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇକ)—କାଠ—
Dalika Wood.

ଦଲି(ଲୁ)ଜ୍—ପ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦହ୍ଲିଜ୍)—
Dali(lu)j ୧ । ବୈଠକଖାନା—1. Parlour; drawing
ଦଲିଜ room.
ଦହଲୀଜ ୨ । ବରଣ୍ଡା—2. Veranda.
୩ । ଦରବାର ଘର—3. Durbar hall.
୪ । ଇରୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧ—4. The bottom piece of a door-frame; door-sill.

ଦଲିତ—ସ୍ତ. ବିଣ (ଦଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଯାହା ଦଳା
Dalita ହୋଇଅଛି—1. Kneaded.
୨ । ଘୋର ହୋଇଥିବା; ମର୍ଦ୍ଦିତ—
2. Rubbed; bruised.
୩ । ନିଷ୍ପିଡ଼ିତ—3. Pressed.
୪ । ଖଣ୍ଡିତ—4. Broken; cut.
୫ । ପିଷ୍ଟ—5. Crushed; pounded.
୬ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—6. Powdered.
୭ । ଶାସିତ—7. Subjugated.
୮ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—8 Oppressed.
୯ । ବରକ୍ତ—9. Divided; split.
୧୦ । ଉତ୍ଫାଟିତ—10. Opened.
୧୧ । ପୁଷ୍ପିତ—11. Full-blown; expanded.
୧୨ । ଗୋଡ଼ରେ ମଳା ଯାଇଥିବା—
12, Trodden; trampled.
୧୩ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ—13 Destroyed.

ଦଲିତାଞ୍ଜନ—ସ୍ତ. ବ. (ଦଳିତ+ଅଞ୍ଜନ; କର୍ମଧା)—ଦଳା ଯାଇଥିବା
Dalitānjana କଜ୍ଜଳ—Well rubbed collyrium.

ଦଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ୍ତ. ଦଳ ଧାତୁ)—୧ । ଚକଟିବା; ଦଳନ କରିବା;
Dalibā ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—1. To press together; to
ଦଳା knead.
ଦଳନା ୨ । ଧ୍ୱଂସ କରିବା—
(ଦଳଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To destroy; to crush.
ମନେ କଲେ ପଦତ ପାରନ୍ତି ସେ ଦନ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାତ୍ମରତ. ବନ ।
(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ୩ । (ଗଢ଼, ଔଦ୍ୱତ୍ୟାଦି) ବିନାଶ କରିବା—
3. To destroy.
ପାତକର ପାତକ ଉଦ ଥଗ ଦନ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାତ୍ମରତ. ବନ ।
୪ । ମଳିବା; ମକଚିବା; ଚକଟିବା—
4. To bruise; to tread; to trample.
ଚରଣେ ପୂର୍ଣ ଦନ, ପକାଇ ଦେଲୁ ଚନ,
ଚୂ ସ୍ପନ୍ଦର କୁସୁମ ରୁଷାରୁରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୫ । ମନ୍ଥନ କରିବା ପର ଶାସ୍ତ୍ରରକ କଷ୍ଟ ଦେବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
5. To press and give bodily pain.
ବର ଦେବାକୁ ଭାକୁ ଏତେ ସର ଦନ ଦେଉଥାନ୍ତୁ ମତେ ତ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦଲିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଫା. ଦଲ୍ଲାଲ୍=ଯୁକ୍ତି, ତର୍କ)—
Dalil କୌଣସି ବିଷୟର ଲିଖିତ ପ୍ରଦର୍ଶନ—
ଦଲୀଲ 1. Document; a deed; any thing in
ଦସ୍ତାବେଜ writing.
୨ । ଲିଖିତ ପ୍ରମାଣ—2. Evidence in writing; documentary evidence.
[ଦ୍ର—ଏହା ସାଧା ବା ଘୋଳ ବା ଗର ରେଜଷ୍ଟ୍ରର ଦଲିଲକୁ ଜମା ପକ୍କା ବା ରେଜଷ୍ଟ୍ରର ଦଲିଲକୁ ବୁଝାଏ ।]

ଦଲିଲ୍ କରିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ)—କୌଣସି ଦଲିଲ ବିଧିମତେ
Dalil karidebā ଲେଖା ପଢ଼ି କର ଦସ୍ତଖତ କରିଦେବା—
ଦଲିଲ କରା To duly execute a document.
ଦସ୍ତାବେଜ କରନା
(ଦଲିଲ୍ ସମ୍ପାଦନ କରିବା; ଦଲିଲ୍ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଲିଲ୍ କର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଲିଲ
Dalil kartā ସମ୍ପାଦନ କରିଥାଏ—A person who exe-
(ଦଲିଲ ଦାତା ଅନ୍ୟରୂପ) cutes a deed; the executant
(ଦଲିଲ ଗ୍ରାହୀତା—ବିପରୀତ) of a document.
ଦଲିଲକର୍ତ୍ତା

ଦଲିଲ୍ ଗତ ପ୍ରମାଣ—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣ ଦଲିଲରେ
Dalil gata pramāṇa ଥାଏ—Evidence contained
ଦଲିଲ ଗତ ପ୍ରମାଣ in documents; documentary evidence.

ଦଲିଲ୍ ଗ୍ରାହୀତା—ଦେ. ବ (କଚରଆ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସପକ୍ଷରେ
Dalil grahītā ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାଏ—
ଦଲିଲ ଗ୍ରହୀତା A person in whose favour a docu-
(ଦଲିଲ୍ ଗ୍ରାହୀତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ment is executed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଲିଲ୍ ଦସ୍ତାବିଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ସଦ୍ଭର ଶବ୍ଦ; କଚରଅ; ବସ୍ତୁବଚନ)—ଲିଖିତ ନଦର୍ଶନ ଆଦ—
Dalil dastābij
ଦଲିଲ ଦସ୍ତାବିଜ
ଦସ୍ତାବେଜ
Deeds and documents; title-deeds.

ଦଲିଲ୍ ପ୍ରମାଣ—ଦେ. ବ.—(କଚରଅ) —୧ । ଲିଖିତ ନଦର୍ଶନଦ୍ୱାର୍ ଉପସ୍ଥାପିତ ପ୍ରମାଣ—
Dalil pramāṇa
ଦଲିଲ ପ୍ରମାନ
1. Documentary evidence.

୨ । ଲିଖିତ ନଦର୍ଶନ—
2. Evidence in writing.

ଦଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଦଳବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—
Dali hebā
ଦଳା ଯାଓୟା
ଦଲା ଜାନା
(ଦଳ ହୋଇସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଫାଟି ସିବା; ଛିନ୍ନ ହେବା—
1. To burst.
ଦେଖିଲ ଯାହା ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଦୁଃଖ;
ତହ ଉ ହୋଇଗଲ ଛାତି ଛତ ।
ଜଦସ୍ପର୍ଶ. ଉଷୋଦ୍ଧବଙ୍କ . ଦ ଗୀତ ।

୨ । ମର୍ଦ୍ଦିତ ହେବା; ପେଷିତ ହେବା; ଦଳିତ ହେବା—
2. To be crushed.
ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଚାହୁଁ ବଳେ ବେଳ ହୋଇ ଚଟ;
କେଉଁ ରୂପେ ମଲ କର୍ମୀର ମହାବଳ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାର୍ ଦଳାଇ ହେବା—
3. To cause to be rubbed by another.

ଦଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ହି. ଦଲ)—୧ । ଦଲପୂର୍ଣ୍ଣ—
Daluā
1. Full of aquatic grass; full of water-weeds.

୨ । ଦଳ ମିଶିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ବିସ୍ୱାଦ (ଜଳ)—
2. Of insipid taste; insipid (as water mixed with acquatic weed.)

୩ । ଦଲଖିଆ (ଦେଖ)—3. Dalakhiā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକଜାତୀୟ ଚଷା —
A class of peasants in Gañjām.

ଦଲେଇ—ଦେ. ଅ. (ହାତୀ ମାହୁନ୍ତଙ୍କର ହାତୀ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Dalei ଖାଅ—Eat (addressed by the keeper to an elephant).
ଦଲୈ
(ଦଲୈ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଲେଇ - ଦେ. ବି—ଦଲାଇ (ଦେଖ)
Dalei
Dalāi (See)
(ଦଲୈ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶ - ସ. ବି. (ଦନ୍‌ଶ୍ ଧାତୁ=ପାଟି ଯାଇବା + ଅନ୍=ଦଶନ୍ ଶବ୍ଦ) —
Daśa ଆଙ୍ଗର ଦୁଇ ଗୁଣ ସଂଖ୍ୟା; ୧୦ ସଂଖ୍ୟା—
The number ten.

ଦଶ—୧୦ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering ten.

[ଦ୍ର—'ଦଶ' ଶବ୍ଦ 'ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ' ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଦଶ ଜଣ ଯେଉଁ ବାଟରେ ସିବେ ମୁଁ ସିନା ସେହି ବାଟରେ ଯିବି ।]

ଦଶ ଦେ. ବି—୧ । ସଦ୍ଧସାଧାରଣ—1. The public.

ଦଶ (ଯଥା—ସଂଯତ ସଂଘବଦ୍ଧଭାବେ ଆମ ଦେଶର ଯୁବକମାନେ ଦେଶ ଲାଗି ଓ ଦଶ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଯାରୁ ନାଦ୍ୱାନ୍ତୁ—ଦୈନିକ ଆଶା. ତା ୨୭-୭-୧୯୨୯ ।)

୨ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁର ୧୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟାମାନ କରି ଯାଏ, ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଦଶମ ଦିନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ୍ରିୟା—2. The funeral ceremonies or rites performed on the tenth day of a man's death.

ଦଶ ଅବତାର—ସ. ବି.—ଦୁଷ୍ଟ ଦଳନ ଓ ଶିଷ୍ଟପାଳନ ଓ ପୃଥିବୀକୁ
Daśa abatāra ପାପରୁ ଉଦ୍ଧାରାର୍ଥ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୃଥିବୀରେ ଦଶ ଥର ଅବତରଣ ବା ଜୀବରୂପଧାରଣ—The ten incarnations assumed by Bishṇu in coming upon the earth to deliver it from sin or oppression.

[ଦ୍ର—ଦଶ ଅବତାର ଯଥା:—ମତ୍ସ୍ୟ; କଚ୍ଛପ; ବରାହ; ବାମନ; ନୃସିଂହ; ପର୍ଶୁରାମ; ରାମ; ବଳରାମ; ବୁଦ୍ଧ; କଲ୍କି ।]

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରେ ଅନ୍ୟାୟର ମାତ୍ରା ଅତି ବେଶି ହୋଇ ଯାଏ ସେତେବେଳେ ଦୁଷ୍କୃତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାଶ କରି ସୁକୃତୀମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନ୍ ପାର୍ଥିବରୂପ ଧାରଣ କରି ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପୃଥିବୀକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସମତେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ୧୦ ଅବତାର ଛଡ଼ା ବିଷ୍ଣୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଅବତାର ଧରି ଥିଲେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନର Evolution theory ବା ବିବର୍ତ୍ତନ ବାଦ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଦଶ ଅବତାର ବାଦକୁ ତୁଳନା କରିବା କୌତୁକାବହ । ଡାରୱିନ୍ (Darwin) ଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନ ବାଦ Evolution theory ଅନୁସାରେ ହନୁମାନଙ୍କର ଦଶଅବତାର ତୁଳନା କଲେ ଜୀବ-ସୃଷ୍ଟିରେ ବିବର୍ତ୍ତନର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅନୁରୂପ କ୍ରମିକ ସୋପାନ ଦେଖା ଯାଏ । ଯଥା—'ମତ୍ସ୍ୟ' ପ୍ରଥମ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳରେ । 'ମତ୍ସ୍ୟ'ରୁ ବିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାର୍ ଉଭୟଚର (ବେଶି ସମୟ ଜଳରେ ଓ ଅଳ୍ପ ସମୟ ସ୍ଥଳରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା) 'କଚ୍ଛପ' । ତହିଁରେ ସ୍ଥଳଚର (ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସ୍ଥଳରେ ଓ ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ଜଳ ବା ପଙ୍କରେ ବିଚରଣକାରୀ) 'ବରାହ' (ଏତେବେଳକୁ ପଶୁ ସୃଷ୍ଟିର ଆରମ୍ଭ) । 'ବରାହ' ପରେ 'ନୃସିଂହ' (ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧା ପଶୁ ଓ ଅଧା ମନୁଷ୍ୟ ଓ ତାହାର ଅସ୍ତ୍ର ଦନ୍ତ ଓ ନଖ) । ତହିଁରେ 'ବାମନ' (ଅର୍ଥାତ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ଓ କନ୍ଦୁ ମନୁଷ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣାକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟ) । ତହିଁରେ 'ପର୍ଶୁରାମ' (ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ନ ଥିବା ଓ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ଆଦମ ଅବସ୍ଥାର ମନୁଷ୍ୟ; ତାହାର ଅସ୍ତ୍ର ଗୋଟିଏ ଲୌହମୟ କୁଠାର) । ତହିଁରେ 'ଶ୍ରୀରାମ' (ଦସ୍ୟାଦାନ୍ତିଭ୍ୟାଦି ଯୁକ୍ତ ଓ ସଦ୍ଭୁଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମାଜ ଏବ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନରେ ଦକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟ, କନ୍ତୁ କୃଷି ବିଦ୍ୟାରେ ନାପୁଣତା ଲାଭ କରି ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା) । ତହିଁରେ 'ବଳରାମ' (କୃଷିଜୀବୀ ଓ ଫସାରକର୍ମରତ ମନୁଷ୍ୟ) । ତହିଁରେ 'ବୁଦ୍ଧ' [ଧର୍ମପ୍ରାଣତା ଯୁକ୍ତ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା (spirituality) ଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ] ଓ ତହିଁରେ 'କଲ୍କି' ଅବତାର (ଯାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ); ଏ ଜଣ ସମାଜରେ ବିପ୍ଳବ ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉତ୍ପାଦକର ଗୋଲଯୋଗ ଓ ରକ୍ତପାତ ଘଟାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି) । ଉକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହନୁମାନଙ୍କର ଏହି 'ଅବତାରବାଦ' ସଙ୍ଗେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିବର୍ତ୍ତନ ବାଦର ତୁଳନା ଅତ୍ୟନ୍ତ କୌତୁକାବହ ଓ ଉପଦେଶପ୍ରଦ ଅଟେ ।]

ଦଶ ଆଙ୍ଗୁଠି Daśa āṅguṭhi —ଦେ. ବ—ଦୁଇ ହାତର ଦଶ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗୁଳି; ଦୁଇ ଗୋଡ଼ର ଦଶ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗୁଳି—The ten fingers of both hands or toes of both legs.

ଦଶ ଆଙ୍ଗୁଳ (ଦଶ ଆଙ୍ଗୁଳି—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିର ନାମ—

ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି (ସଂ. ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ)—Thumb.

ବଣି ଆଙ୍ଗୁଠି (ସଂ. ତର୍ଜନୀ)—Index; fore finger.

ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠି (ସଂ. ମଧ୍ୟମା)—Middle finger.

ତାର ଆଙ୍ଗୁଠି (ସଂ. ଅନାମିକା)—Ring finger.

କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠି (ସଂ. କନିଷ୍ଠା)—Little finger].

ଦଶ ଆଙ୍ଗୁଠି ପାଟିରେ ପୂରା(ରେ)ଇବା Daśa āṅguṭhi pāṭire pūrā(re)ibā ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଢ଼ ଗ୍ରେବ-ଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—To be very avaricious.

ଦଶ ଉତ୍ତ(ତ୍ତ)ର—ଦେ. ବଣ—(ସଂ.ଦଶୋତ୍ତର)—ଯେଉଁ ଶତ ସଂଖ୍ୟାର ପରେ ଦଶ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ (ଯଥା ଦଶଉତ୍ତରଶତ=ଏକ ଶହ ଦଶ) **ଦସୋତରା, ଦହୋତର**—(a certain hundred) Prefixed to the number ten.

ଦଶକ—ସଂ. ବଣ—(ଦଶ+ପରମାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଦଶର ଗୁଣିତକ ବା ଦଶ ସ୍ଥାନୀୟ (ସଂଖ୍ୟା); ଏକାଧିକ ଅଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାମ ଆଡ଼କୁ ଗଣିଲେ ଦୁଇ ସ୍ଥାନୀୟ (ଅଙ୍କ)—Daśaka

1. At the tenth place; multiple of ten.

୨ । ଦଶ ଗୁଣିତ—2. Tenfold.

ବ—୧ । ଦଶ ବର୍ଷ; ଦଶବ୍ଦ—1. A decade.

୨ । ଦଶ ସଂଖ୍ୟାର ସମାହାର—2. A unit of ten.

ଦେ. ବ—ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ୧୦ ସଂଖ୍ୟାର ଧାଡ଼ି ବା ଖଜା—Multiplication table relating to ten.

ଦଶ କଣ୍ଠ—ସଂ. ବ (ଦଶ+କଣ୍ଠ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାବଣ—Daśa kaṇṭha The ten-headed demon, Rāvaṇa.

(ଦଶକନ୍ଧର, ଦଶଗ୍ରୀବ—ଅନ୍ୟରୂପ

ଦଶକତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦସ୍ତଖତ୍)—ସ୍ୱାକ୍ଷର—Daśakat Signature.

ଦସ୍ତଖତ୍; ଦସ୍ତଖତ୍ (ଦଶଖତ୍, ଦସ୍ତତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶ କଥା—ଦେ. ବି—ଏଣୁ ତେଣୁ, ବହୁତ ପ୍ରକାର କଥା ବା ବିଷୟ—Daśakathā Various matters.

ଦଶକଥା; ଦଶତରହକୀବାତୋଁ

ଦଶ କନ୍ଧ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଶକନ୍ଧର)—ରାବଣ—Daśa kandha Rāvaṇa; the ten-headed demon.

ଦଶ କନ୍ଧର—ସଂ. ବ. (ଦଶ+କନ୍ଧର=ଗ୍ରୀବା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାବଣ—Daśa kandhara Rāvaṇa; the ten-headed demon.

ଦଶେନ ଦଶକନ୍ଧରଂ ଅନୟତ୍ ଅନୁଦଦ ବାଣ
ଅନୁଦଦ ବଦନ ଚୁମ୍ବତ ଯେ । ଦଦେନ୍ଦ୍ରଜିତ୍ତ. ଦେବେଶ୍ୱରଲାଷ ।

ଦଶ କର୍ମ—ସଂ. ତ. (ଦଶ+କର୍ମ; କର୍ମଧା)—ଆର୍ଯ୍ୟ (ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ)ମାନଙ୍କର ଗର୍ଭାଧାନ ଆଦି ଅବଶ୍ୟକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦଶ ଗୋଟି ସଂସ୍କାର—Daśa karma The ten prescribed rituals required to be performed by the 3 superior castes amongst the Hindus before entering the world; the ten prescribed rites or sacraments of a Hindu boy.

[ଦ୍ର—୧୦ ସଂସ୍କାର ଯଥା—ଗର୍ଭାଧାନ, ସବନ ବା ପୁଂସବନ, ସୀମନ୍ତୋନ୍ନୟନ, ଜାତକର୍ମ; ନାମକରଣ, ନିଷ୍କ୍ରାମଣ, ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ, ଚୂଡ଼ାକରଣ ବା କର୍ଣ୍ଣବେଧ, ଉପନୟନ, ସମାବର୍ତ୍ତନ ବା ବିବାହ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟବଂଶଧରମାନେ ଏ ସଂସ୍କାରମାନ ଯଥାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ଓ କ୍ରମରେ ଗୋଟିଗୋଟି କରି ନ କରି ବୁଢ଼ ବେଳେ କଲ୍ପନାଶକ୍ତିବାଦ୍ ଏକା ଦୃଷ୍ଟାକେ ଦୁଇ ବଦନ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ଛଡ଼ା ନଅ ଗୋଟି ଯାକ କର୍ମ ସମାଧା କରି ବଂଶରକ୍ଷା କରୁ ଅଛନ୍ତି ।]

ଦଶ କାଳ—ଦେ. ବଣ—ଅତି ବୃଦ୍ଧ—Daśa kāla Too old; nearing the grave.

ସ୍ୱର୍ଗାଦ୍ୟକୁ ଯେଉଁ ଦଶବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ବୃଦ୍ଧ
ଏମାନେ ସୁଦ୍ଧରେ ନ କରନ୍ତି ଉପ୍ରୋଧ । ବଶ୍ୱନ ଥ, ବଚତୁଷ୍ପାପ୍ତଣ ।

ଦଶକୁମାର ଚରିତ—ସଂ. ବି. (ଦଶକୁମାର+ଚରିତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—Daśakumāra charita ଦଣ୍ଡୀଙ୍କ ରଚିତ ସଂସ୍କୃତ ଉପନ୍ୟାସ, ଯାହାରେ ଦଶଗୋଟି ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି —Title of a Sanscrit fiction by Daṇḍī relating the adventures of ten princes.

ଦଶକେ ଚୋଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗାଉରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଘ (କଉଡ଼ି) ଖେଳର ଦଶମ ଆଘାତ (ନଦେ)— Daśake choṭa The tenth stroke in cowry-play

ଦଶ କ୍ରିୟା—ଦେ. ବି—ମୃତ୍ୟୁର ଦଶ ଦିନ ଯାକ ଯେଉଁ ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେହିକ କ୍ରିୟା ବା ଶୁଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ନିମିତ୍ତ ପୁତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା କରାଯାଏ—Daśa kriyā ଦଶକର୍ମ The funeral rites performed by a man's heir during the ten days of his death.

ଦଶ ଖପରା—ଦେ. ବି—୧ । ମୃତ୍ୟୁର ୧୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶକ୍ରିୟା ଧରଥିବା ଓ ମୁଖାଗ୍ନି ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦଶଭୁଠରେ ଯେଉଁ ଖପରା ବା ଛେଲୁଆରେ ଅନ୍ନ ସ୍ୱଳ୍ପ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତକୁ ପିଣ୍ଡ ଦିଏ—1. Bits of earthen pot in which rice etc is boiled to offer Pinda (oblation cakes) at the bank of a tank to the Preta (or unreleased soul or spirit) of the deceased daily for 10 days of the funerals.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମରୁର ଦଶାହ ଦିନ କ୍ରିୟା ଧରିବା ଲୋକ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଘିଅ ଓ ଗୁଡ଼ ଏକତ୍ର ଗରମ କରି ତହିଁରେ ଚୁଡ଼ୁଲକୁ ଛାଳ ଯୋଡ଼ଣ୍ଡ ପରି କରି ଗାଧୋଇବା ସମୟରେ ପାଣିରେ ଭସାଇ ଦେଇ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠ-ଫାଳଆରେ ବାଡ଼େଇ ହଏ ଓ ସେହି ସମୟରେ ନଜେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ ମାରେ; ଦଗୁହାଣ୍ଡି—2. An earthen pot in which rice, ghee and molasses are fried to burning and which is made to float on water and then struck with a stick on the tenth day of the funerals.

ଦଶକ୍ରିୟା—ଦେ. ବ.—ଦଶାହ କର୍ମ—Funeral rites performed during the 10 days of a personary death.
Daśakriyā

ଦଶ କ୍ଷୀର—ସ. ବ—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଦଶଟି ଜୀବଙ୍କ ଦୁଧ (ଯଥା—ଗାଈର, ମେଣ୍ଢାର, ଓଟର, ଛେଳିର, ମଇଁଷିର, ଘୋଡ଼ୀର, ନାସ୍ୱର, ହାତୁଣୀର, ହରଣୀର ଓ ଗଧର)—Milk from ten species of animals prescribed in the Hindu medical book Suśruta.
Daśa kshīra

ଦଶ ଗାତ୍ର—ସ. ବ—୧ । ଶରୀରର ଦଶଟି ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ—
Daśa gātra 1. The ten chief limbs of the body.

୨ । ମୃତାହର ଦଶ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରଯିବା ପ୍ରେତ କର୍ମ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The funeral rites performed during the 10 days of a person's death.

ଦଶଗ୍ରାମୀ—ସ. ବ. (ଦଶଗ୍ରାମ + ଇନ୍)—ଦଶ ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ; ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ନିଯୁକ୍ତ ୧୦ଟି ଗ୍ରାମର ଶାସକ—The holder or proprietor of ten villages.
Daśagrāmī
ଦଶଗ୍ରାମପତ୍ତି, ଦଶପ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦଶଗ୍ରୀବ—ସ. ବ. (ଦଶ + ଗ୍ରୀବା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦଶକଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Daśagrība Daśakaṇṭha (See)

ଦଶଘର—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଦଶହର)—୧ । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ—
Daśaghara 1. The tenth day of the bright fortnight of the month of Āświna.
ଦଶହରା, ଦଶହ, ଦଶହର } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରତିମାଙ୍କୁ ବିସର୍ଜନ କରଯାଏ ।]

୨ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସର ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ—2. The tenth day of the bright fortnight of the month of Jyeshṭha.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କ ଜନ୍ମଦିବସ; ଏଣୁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ଯୋଗ ପ୍ରଶସ୍ତ ।]

ଦଶଚନ୍ଦ୍ରମା—ଦେ. ବ (ସ. ଦର୍ଶ + ଚନ୍ଦ୍ରମା)—୧ । ଦର୍ଶ (ଅମାବାସ୍ୟା)ର ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon of the new-moon day.
Daśachandramā

୨ । (ସ. ଦଶ + ଚନ୍ଦ୍ରମସ୍) ଦଶଗୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର—
2. Ten moons.

କ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ଦଶ ନଖ ଥିବାରୁ) ନଖକ୍ଷତ—
3. Scar caused by the nails

ଦେଖ ଦନ୍ତତ ଚୁମା ମନଯ
ତଣ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଜଲେ ଉଦେ—ଚୁପଡ଼ା. ମେଘଦୂତାମୃତ ।

ଦଶ ଜଣ—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବା ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Daśa jaṇa 1. Many or an indefinite number of persons.
ଦଶଜନା
ଦଶଆଦମିଆଁ (ଯଥା- ମୋ ଘରକୁ ତ ଦଶ ଜଣ ଆସୁଅଛନ୍ତି, ତ ଏ (ଦଶଟଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୋ ଧନ ଚୋର କରି ନେଇଛୁ ବୋଲି ମୁଁ କାହାକୁ ଧରିବ ?)

୨ । ଦଶଟି ବ୍ୟକ୍ତି—2 Ten persons.

ଦଶଣା—ଗ୍ରା. ବ—ଦଶ ଅଣା—
Daśaṇā Ten annas.
ଦଶାନା [ଦ୍ର—ତୁଳନା କର—ଆଠଣା=ଆଠ ଅଣା; ପାନ୍ଦରଣା ଦଶ୍ୱାନା =ପାନ୍ଦର ଅଣା; ସାତଣା=ସାତ ଅଣା । ପୁନଶ୍ଚ ତୁଳନା କର—ଚଉନଣା=ଚଉନ ଅଣା; ଚୌରଣା=ଚୌର ଅଣା ।]

ଦଶତ—ଗ୍ରା. ଦେଶି. (ପା· ଦଦ୍ଦସ୍ପଉ) —୧ । କ୍ଲେଶ—
Daśata 1. Trouble.
ଦହସତ୍ ୨ । ଯନ୍ତ୍ରଣା—2 Pain.
ଦହସତ କ । ଭୟ—3. Fear.
ଦଅଶତ, ଦଦ୍ଦଶତ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଘରେ ଏକୁଟିଆ ଯିବାକୁ ମତେ ଦଶତ ହୁଏ ବା ଦଶତ ଲାଗେ ।)

ଦଶତି—ସ. ବି. (ଦଶ ଗୁଣିତ ଦଶ; ନବାଙ୍କନ)—ଶତ; ଶହେ—
Daśati A hundred.

ଦଶ ଭୁଠ—ଦେ. ବି—୧ । ନଦ୍ୟାଦିର ଯେଉଁ ଘାଟରେ ଦଶ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଶ କ୍ରିୟା କରଯାଏ—1. The bank of a river or tank where a man offers oblation cakes to a deceased ancestor during the 10 days of his death in performing his funerals.
Daśa tuṭha
ଦଶାଘାଟ
ଦଶଘାଟ, ଦଶଘାଟ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଦଶାହ ଦିନ ଦଶ ଭୁଠରେ କରଯିବା କ୍ରିୟା ଓ କ୍ରିୟା-କର୍ତ୍ତା ଏବଂ ଜ୍ଞାତି ଓ ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୌରପୃଷ୍ଟକ ସ୍ନାନାଦି ଶୁଦ୍ଧି କ୍ରିୟା—2. The funeral rites performed on the 10th day of death by the heir and the sacrament acts including shaving and bath undergone by the relatives of a deceased person.

ଦଶଭୁଠିଆ—ଦେ.ବ—୧ । (ଗାଳବଶେଷ) ନମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦଶ ଭୁଠରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରେ—
Daśatuṭhiā 1. (an abusive ephithet) An inferior class of Brāhmaṇas who officiates at funerals.
ଦଶଭୋଠିଆ, ଦଶଘାଟିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦଶ ଭୁଠରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଲୁଗା—
2. The cloth, worne at the Daśatuṭha.
ଦେ. ବ୍ୟ.—ଅତି ନିକୃଷ୍ଟ ଓ ଖୋଟ (କରଥା ଲୁଗା)—
Very inferior and small (cloth).
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦଶ ଭୁଠରେ ଉପସ୍ଥିତ ଜ୍ଞାତି ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ସ୍ନାନ ପରେ ଯେଉଁ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦିଆଯାଏ ତାହା ଅତି ଖୋଟ ହୋଇଥାଏ ।]

ଦଶ ଦଶା—ସଂ. ବ. (ଦଶ + ଦଶା; କର୍ମଧା)—
Daśa daśā ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଦଶ ଅବସ୍ଥା—
1. Ten stages of a human life.
[ଦ୍ର—ଦଶ ଅବସ୍ଥା, ଯଥା—ଗର୍ଭବାସ, ଜନ୍ମ, ବାଲ୍ୟ, କୌମାର, ପୌଗଣ୍ଡ, ଯୌବନ, ସ୍ଥାବର୍ଯ୍ୟ, ଜରା, ପ୍ରାଣରୋଧ ଓ ପ୍ରାଣନାଶ ।]
୨ । କାମାତୁର ବ୍ୟକ୍ତିର ଦଶ ଗୋଟି ଅବସ୍ଥା—
2. The ten stages which an unrequited lover experiences.
[ଦ୍ର—ଦଶ ଅବସ୍ଥା, ଯଥା—ଅଭିଲାଷ, ଚିନ୍ତା, ସ୍ମୃତି, ଗୁଣ କଥନ, ଉଦ୍ବେଗ, ପ୍ରଲାପ, ଉନ୍ମାଦ, ବ୍ୟାଧି, ଜଡ଼ତା ଓ ମୃତ୍ୟୁ ।]
୩ । ଭକ୍ତର ଦଶ ଗୋଟି ଅବସ୍ଥା—3. The ten stages passed by a devotee.
[ଦ୍ର—ଦଶ ଅବସ୍ଥା, ଯଥା—ଶ୍ରବଣ, କୀର୍ତ୍ତନ, ସ୍ମରଣ, ଅର୍ଚ୍ଚନା, ବନ୍ଦନା, ପଦସେବନ, ଦାସ୍ୟ, ସୌଖ୍ୟ, ଆତ୍ମନିବେଦନ, ସ୍ଥିରଭାବ ।]

ଦଶ ଦାନ—ସଂ. ବ—୧ । ବୈତରଣୀ ଦାନ; ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥାରେ
Daśadāna କରାଯିବା ଦଶବିଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦାନ—
1. The gift or present of ten specified articles offered by a man at his last stage of expiring.
[ଦ୍ର—ମଲ୍ଲ ପରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରେତଯୋନିକୁ ନେଇଯିବ ବୈତରଣୀ ନଦୀକୁ ପାର ହେବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେହି ନଦୀକୁ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଇବା ବିଶ୍ୱାସରେ ମନୁଷ୍ୟ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦଶ ଗୋଟି ଦାନ କରେ । ଯଥା—ଗୋରୁ, ଭୂମି, ସୁନା, ବସ୍ତ୍ର, ଲୁଣ ବା ଶାଳପତ୍ରରେ ମଣିଲା, ତମ୍ବା ବା ଅନ୍ନ, ଘିଅ, ଯବ, ଜଳପାତ୍ର, ବେଣ୍ଟଣା ।]
୨ । ପଶାର ଦଶ ସଙ୍ଖ୍ୟକ ଦାନ—2. The throw of the dice resulting in the turning up of ten points.
ପଶାରେ ଯେ ଦଶ ଦାନ
ଖେଳରେ ସେ ପଡ଼େ କାଣ । ପାଟୀ. ନଳ ଉତ୍କଳ ।

ଦଶ ଦିକ୍—ସଂ. ବି—ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ଈଶାନ,
Daśa dik ନୈର୍ଋତ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଅଧଃ ଏହି ଦଶଟି ଦିଗ—
The 8 points of the compass and the points above and below a man; the ten directions.

ଦଶ ଦିକ୍‌ପାଳ—ସଂ. ବ—ଦିକ୍‌ପାଳ (ଦେଖ)
Daśa dikpāla Dikpāla (See)

ଦଶ ଦିଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଶ + ଦିକ୍)—୧ । ଦଶ ଦିକ୍ (ଦେଖ)
Daśa diga 1. Daśa dik (See)
ଦଶଦିକ ୨ । ସବୁ ଦିଗମାନ—
ଦିଶୋଦିଶା 2. All the conceivable points or
(ଦଶ ଦିଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) directions.

ଦଶଦିଗ ଅନ୍ଧାର ଦିଶିବା—ଦେ. ବ.—ଚଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହେବା—
Daśadiga andhāra diśibā Being puzzled;
ଦଶଦିକ୍ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖା ଯାଓୟା bewilderment.
(ଦଶଦିଗ ଶବ୍ଦ ଦେଖା ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶ ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ.—ଶସ୍ତ୍ରଗୁପ୍ତ ୧୦ ଗୋଟି ଛିଦ୍ର—(ଯଥା,—ଦୁଇ
Daśadwāra କାନ, ଦୁଇ ନାକ, ଦୁଇ ଆଖି, ଏକ ମୁଖ, ଏକ ଗୁଦ, ଏକ ଲିଙ୍ଗ, ଏକ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର)—
The 10 outlets of the human body.

ଦଶଧା—ସଂ. ଅ. (ଦଶ + ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଧା)—୧ । ଦଶ ପ୍ରକାରେ—
Daśadhā 1. In ten ways; ten sorts of.
୨ । ଦଶଗୁଣ—2. Ten fold.
୩ । ଦଶ ଥର—3. Ten times.

ଦଶନ—ସଂ. ବ. (ଦନ୍ଶ ଧାତୁ = କାମୁଡ଼ିବା + କରଣ. ଅନ)—
Daśana ୧ । ଦଂଷ୍ଟ୍ରା; ଦାନ୍ତ—1. Tooth.
୨ । ପର୍ବତର ଅଗ୍ରଭାଗ—2. The peak or summit of a mountain.
୩ । ବର୍ମ୍ମ; କବଚ; ସାଞ୍ଜୁ—
3. Armour; coat of a mail.
୪ । (+ ଭାବ. ଅନ)—ଦଂଶନ; କାମୁଡ଼ା—2. Biting.
୫ । ପଲ ପରିମାଣ—5. Weight of one Pala.

ଦଶନପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦଶନ + ପତ୍ର)—ଓଠ—
Daśana patra Lips.
(ଦଶନଚ୍ଛଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସାର ତନ୍ତ୍ରୀ ସାତ ତନ୍ତ୍ର ଫଳ ଖାଏ
ସୁରଙ୍ଗ ଦଶନ ପତ୍ର । ସୀତାକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡ ।

ଦଶନ ବସନ—ସଂ. ବ. (ଦଶନ + ବସ୍ ଧାତୁ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା +
Daśana basana ଅନ)—ଓଷ୍ଠ—Lips.
ତୁଙ୍ଗର ସାର ଶବଳ ପୁଂରତ ନାଶା ଦଶନ—ବସନେ ସ୍ତ୍ରୀର ଦଶନ କୁଚ ଦଂଶନ ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦଶନ ବାସ—ସଂ. ବ (ଦଶନ + ବସ୍ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—ଓଠ—
Daśana bāsa Lips.

ଦଶନ ବୀଜ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦଶନ + ବୀଜ)—ଡାଳମ୍—
Daśana bīja Pomegranate.

ଦଶ ନାଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ଶରୀରରେ ଥିବା ଦଶସଙ୍ଖ୍ୟକ ନାଡ଼ୀ—
Daśa nārḍi The ten blood-vessels said to run in the human body.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବାସୁଙ୍କ ସନ୍ତ ନାଡ଼ୀରୁ ଦଶ ନାଡ଼ୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ଦଶ ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟେ ଗରିଷ୍ଠ ॥
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପିଙ୍ଗଳା ବିଷ୍ଣୁମୂନା ଏହୁ ଜନ ।
ଏବେ ଯେ କହୁବ । ଦଶ ନାଡ଼ୀ ଭେଦ ସେନ ॥
ତହୁଁରେ ଗାନ୍ଧାରୀ—ପଞ୍ଚମେ ତୁମ୍ବୁଚକ୍ରା ।
ଷଷ୍ଠେ ପୂଷା ଦଶମ୍ବିଳା ସପ୍ତମେ କହୁବା ॥
ଅଠ ହୋଇ ଅନସ୍ଥିତା କୁହୁ ଯେ ନବମ ।
ଶଙ୍ଖିନୀର ଅନୁରୂପେ ହୋଇଛ ଦଶମ ॥

ପ୍ରାଚୀ. ତୈତ୍ତିରୀୟ ।

ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ଦେ. ବ—ଦଶ ଉପାଧ୍ୟଯୁକ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଦଲେ ନୋଟ୍ (ଦେଖ)

Daśanāmī sannyāsī A sect of ascetics endowed with ten titles; notes under Sannyāsī (See).

ଦଶନାମୀସଂନ୍ୟାସୀ

ଦଶନାମୀସଂନ୍ୟାସୀ

[ଦ୍ର—୧୦ ନାମ ଯଥା—୧ ତୀର୍ଥ, ୨ ଆଶ୍ରମ, ୩ ବନ, ୪ ଅରଣ୍ୟ, ୫ ଗିରି, ୬ ପର୍ବତ, ୭ ସାଗର, ୮ ସରସ୍ୱତୀ, ୯ ଭାରତୀ, ୧୦ ପୁରୀ । ଭଗବାନ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସନ୍ନ୍ୟାସି-ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ପୂର୍ବୋକ୍ତରୂପେ ଦଶ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭାରତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଚାରିଟି ମଠ (ଯଥା—ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମଠ, ଯୋଗୀ ମଠ, ଶୃଙ୍ଗେରୀ ମଠ, ଶାରଦା ମଠ) ସ୍ଥାପନ କରି-ଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଠରେ ଦେବ, ଆଗ୍ନେୟ ଏବଂ ମଠ ସେବକ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଓ ଚାରି ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଯଥା—ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରକାଶ, ଚୈତନ୍ୟ ଓ ନନ୍ଦ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆଶ୍ରମସେବା, ଦେବସେବା, ଅଗ୍ନିସେବା, ମଠର ଧନ ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ବିଭାଗ ଏବଂ ସ୍ୱୀୟ ମଠର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବେଦପାଠ । (ଦୁର୍ଗାନାଥ ଘୋଷ ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀମାନନ୍ଦ ।)]

ଦଶନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଦନ୍ତଯୁକ୍ତା; ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟା—Toothed (female); with tooth (female).

Daśanī (ଦଶନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୁନ୍ଦସୁନ୍ଦରଦଶନା ମନ୍ଦହାସୀ
ନଥୁର ନତ ଚିବୁ-ତୁଣ୍ଡା—ଯୋଜକୃଷ୍ଣ. ଜଗମୋହନ ।

ଦଶନ୍ଧି—ଦେ. ବ (ସ. ଦଶାବ୍ଦୀ)—୧ । ଦଶ ବର୍ଷ—

Daśandhi 1. Ten years.

ଦସନ୍ଦି ୨ । ଦଶ ବର୍ଷକାଳର ସମଷ୍ଟି ବା ସମାହାର—

ଦସୋଥ 2. A decade.

ଦଶ ପଚିଶ—ଦେ. ବ—୧ । ଆଠପଚିଶି ଖେଳ ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଖେଳ; କସିଘାଡ଼ି ଖେଳ—

Daśa pachisa (ଦଶପଚିଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A kind of game with cowries played by women

ଦଶପଚିଶ

[ଦ୍ର—ଏହି ଖେଳରେ ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ୨ କଡ଼ା କଉଡ଼ିକୁ ମୁଠା କରି ଭୂଇଁରେ ପକାଇ ଖେଳନ୍ତି । ଏକ କଡ଼ା କଉଡ଼ି ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ୧୦ ଓ ପାଞ୍ଚକଡ଼ା ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ୨୫ ଗଣାଯାଏ । ଏହା ୧୦ ଓ ୨୫ କୁ ନେଇ ଏ ଖେଳର ଏପରି ନାମ କରଣ ହୋଇଛି ।]

ଦଶପଚିଶ ଦେ. ବିଣ—(ବହୁ ଅର୍ଥଜ୍ଞାପକ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ସବ୍ଦରର)—

ଦଶବିଶ ଦଶଠାରୁ ପଚିଶ ମଧ୍ୟରେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ—

Of indefinite number between 10 and 25.

[ଦ୍ର—ଠିକ୍ ସଂଖ୍ୟା ନିରୂପଣ କରି ନ ପାରିଲେ ଅନାଜ ଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଏହିପରି ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଯଥା—ସେ ସ୍ଥାନରେ ଦଶ ପଚିଶ ଜଣ ଲୋକ ଥିଲେ—ଅର୍ଥାତ୍ ୧୦ରୁ ଅଧିକ ଓ ୨୫ରୁ ନ୍ୟୂନ ଏପରି ଲୋକ ଥିଲେ । ଏହିପରି 'ଦଶ ବାର' 'ଦଶ ପନ୍ଦର' 'ଦଶ କୋଡ଼ିଏ' 'ଦଶ ଚରିଶି' ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।]

ଦଶପଲ୍ଲା(ଳ୍ଳୀ) --ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଗଡ଼ଜାତର ନାମ—

Daśapallā(llā) The name of a Feudatory State in Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରଥମେ 'ବୌଦ' ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ କନ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ବୌଦର ଜଣେ ରାଜପୁତ ୫୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ରାଜ୍ୟକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଦଶପଲ୍ଲା ରାଜବଂଶ 'ଭଞ୍ଜ' ଉପାଧ୍ୟଧାରୀ —କୃଷାସିନ୍ଧୁ ଇତିହାସ ।]

ଦଶପାରମିତାଧର—ସ. ବ—ବୁଦ୍ଧଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Daśapāramitādhara A name of the Buddha (ଦଶବଳ, ଦଶଭୂମିଗ, ଦଶଭୂମୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶ ପିଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁର ୧୦ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦିନ ଦଶଘଣ୍ଟେ ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ପିଣ୍ଡ—

Daśa piṇḍa The ten rice cakes offered daily by the heir of the deceased to the spirit of the deceased while performing the funeral rites during the ten days following the death.

ଦଶ ବଦନ --ସ. ବ (ଦଶ + ବଦନ; ବହୁବ୍ରୀହି; ଯାହାର ଦଶଟି ମୁଣ୍ଡ ଅଛି)—ରାବଣ—Rāvaṇa, the demon with ten heads.

Daśa badana

ଦଶବଳ—ସ. ବି [ଦଶ (ରୂପି, ଶାସ୍ତ୍ର, ସାର୍ଯ୍ୟାଦି) + ବଳ ଯାହାଙ୍କର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବୁଦ୍ଧ—The Buddha.

Daśabala

ଦଶ ବାଜି—ସ. ବି (ଦଶ + ବାଜି = ଅଶ୍ୱ, ଯାହା ରଥରେ; ବହୁବ୍ରୀହି)--ରବି—The Moon-god.

Daśa bāji

ଦଶବାର୍ଷିକ—ସ. ବିଣ (ଦଶବର୍ଷ + ଇକ)—୧ । ଦଶ ବର୍ଷରେ ସମ୍ପାଦ୍ୟ—

Daśabārshika 1 Achievable in ten years.

୨ । ଦଶ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଘଟିବା; ଦଶସାଲ—

2. Happening or taking place once in a decade.

ଦଶ ବାହୁ—ସ.ବି (ବହୁବ୍ରୀହି;ଦଶ + ବାହୁ)-ମହାଦେବ;ଶିବ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)

Daśa bāhu Śiba.

ଦଶବିଧ—ସ. ବି (ଦଶ + ବିଧ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦଶ ପ୍ରକାର—

Daśabidha Ten sorts or kinds.

ସ. ବିଣ (ସମାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦଶପ୍ରକାରର—

Of ten sorts or kinds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଶବିଶ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି.—ବିବାହର ୧୦ମ ଦିବସରେ
Daśabiśa ଜୋଇଁର ଶଶୁରଘରକୁ ଯିବା—The going of the bridegroom to the bride's house in the 10th day after marriage.

[ଦ୍ର—ତା ପୂର୍ବଦିନ ପାହାନ୍ତିଆରୁ (୯ ମଙ୍ଗଳା ଦିନ ପାହାନ୍ତିଆରୁ) କନ୍ୟାକୁ ବରଘରୁ ଅନ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚରରେ ବାଘ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଏ । ମଝାନ୍ତରେ ୮ ମଙ୍ଗଳା ଦିନ ବର ଘରର କେହି ଲୋକ କନ୍ୟାକୁ ଦେଖିବା ବିହିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।

ଜୋଇଁକୁ କାଁସାରେ ଶଶୁରଘରେ ନୂଆ ଗୁଡ଼ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।]

ଦଶଭଗାରିଆ(କଥା)—ଦେ. ବିଣ.—ଭାଇ ଭଗାରିଆ (କଥା) (ଦେଖ)
Daśabhagāriā (kathā) Bhāibhagāriā (kathā) ଦଶଭାଗାରିଆ (See)

ଦଶଭୁଜା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଶ + ଭୁଜ ଧାତୁ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ବହୁବ୍ରୀ.)—
Daśabhujā ଦୁର୍ଗାଦେବୀ (ଏହାଙ୍କର ୧୦ ଟି ହାତ ଥିବାରୁ)—Goddess Durgā (represented as having ten hands with one head.)

ଦଶମ—ସ. ବିଣ. (ଦଶ + ପୂରଣାର୍ଥେ. ମ)—ଦଶ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Daśama Tenth.

ଦଶମ ଦ୍ରସବାଁ ଦେ. ବି.—ଭାଗବତର ଦଶମସ୍କନ୍ଧ—The tenth book of the Bhāgabata (Purāṇa).

ଦଶମ ଅବତାର—ସ. ବି.—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ୧୦ ମ ବା ଶେଷ ଅବତାର;
Daśama abatāra କଲ୍କି ଅବତାର; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କଳିଯୁଗର ଶେଷ ଅବତାର—The last or tenth incarnation of Bishṇu (represented by a rider on a steed holding a drawn sword to purge the world of the evil doers in the course of the current 'Kali' age.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଅଛି ଯେ—କଳିଯୁଗରେ ଯାଯର ମାତ୍ରା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲେ ଭଗବାନ୍ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଦୁଷ୍ଟ ସଂହାର କରି ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବେ । ଏ ଅବତାର ଆଜିଯାଏ ପୃଥିବୀକୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, 'ମାଲକା'ର ଡାକ ଅନୁସାରେ ଏହି କଲଙ୍କୀ ଅବତାର ଶୀଘ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦୁଷ୍ଟ ସଂହାର କରିବେ ।]

ଦଶମଉଳି—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦଶମୌଳି)—ରାବଣ—
Daśamauli Rābaṇa, the demon with ten heads.

ସେ ଶର ଦେଖି ଦଶମଉଳ ରାବଣ । ବୃଦ୍ଧସ ଡ. ମହାଭାରତ. ୨୫ ।

ଦଶମ ଗ୍ରହ—ସ. ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ନବଗ୍ରହ ବ୍ୟତୀତ ହେଲେ ଯେପରି
Daśama graha ମନୁଷ୍ୟକୁ ପୀଡ଼ା ଦିଅନ୍ତି ସେହିପରି ପୀଡ଼ା ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦଶମ ଗ୍ରହରୂପେ କଳ୍ପିତ—
One who gives much troubles.

ଜାମାତା ଦଶମୋ ଗ୍ରହଃ । ସୁଭ—୦୨ ।

ଦଶମଥା—ଦେ. ବି. (ସ. ଦଶମସ୍ତକ)—ରାବଣ; ଦଶଶିର—
Daśamathā Rābaṇa; the demon with ten heads.

ଦୂଆ ବିନ୍ଦୁ ଦଶମଥା ଭାଙ୍କ ବଥା ଉଲ ମେହ ଉଷ୍ଟ ଦେଲ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦଶମ ଦଶା—ସ. ବି.—ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବର ଶେଷ ଅବସ୍ଥା; ମରଣାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା;
Daśama daśā ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଅବସ୍ଥା; ମରଣ ଅବସ୍ଥା—Last extremity before death; dying condition.

ଦଶାଏ ମରଥିଲାରେ ସେଇବ ମନ୍ଥରାରେ ବିର ଦଶାନନ ଦଶମ ଭୋଗ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

[ଦ୍ର— ଦଶ ଦଶା ଯଥା –

ଦୃତ୍ ମନଃସଙ୍ଗଫକଲୋକାଗରଃ କୃଶତା ରତ୍ତିଃ ।
ସ୍ମୃତ୍ୟାଗୋନ୍ମାଦସମ୍ମୋହଃ ମରଣଞ୍ଚ ଦଶା ଦଶ ।]

ଦଶମ ନ୍ୟାୟ—ସ. ବି – ନ୍ୟାୟବିଶେଷ—
Daśama nyāya Name of an analogical argument.

[ଦ୍ର—ଦଶ ଜଣ ଲୋକ ଏକ ସଙ୍ଗେ ବିଦେଶ ଯାଉଥିଲେ । ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ନଈ ପାର ହୋଇ ପଞ୍ଚାକଯାକ ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି ବି ଜଣେ ହଜିଛି ଏହା ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଣନା କରି ବସିଲେ । ପ୍ରଥମ ଗଣନାକାରୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଗଣିଲା, କିନ୍ତୁ ଆପଣାକୁ ଭୁଲରେ ନ ଗଣି ଦେଖିଲା ଯେ ନଅ ଜଣ ହେଉଛନ୍ତି; ତହିଁ ସମସ୍ତେ ବିଚାର କଲେ ଆଉ ଜଣେ କିଏ ହଜିଛି ? ତହିଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଗଣନାକାରୀ ସେହିପରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଗଣିଲା ଏବଂ ଆପଣାକୁ ଛାଡ଼ିଗଲା, ସେ ଦେଖିଲା ଯେ ନଅ ଜଣ ହେଉଛନ୍ତି । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଣନ୍ତି, ମାତ୍ର ନିଜକୁ ଭୁଲରେ ଛାଡ଼ିଯାନ୍ତି । ଘରୁ ତ ଦଶ ଜଣ ବିଦେଶ କରି ବାହାରିଥିଲେ; ନଈ ପାର ହୋଇ ଗଣିଲା ବେଳକୁ ନଅ ଜଣ ହେଉଛନ୍ତି; ଆଉ ଜଣେ କିଏ ହଜିଲା ଏହି ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ି ଦଶ ଜଣଯାକ ଅଢ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଏପରି ସମୟରେ ଜଣେ ଜ୍ଞାନୀ ଅନ୍ତର୍ଦର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଭ୍ରାନ୍ତିମୂଳକ ଗଣନାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶାଇ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ । ବିଶ୍ୱାସ୍ୟ ପରମେଶ୍ୱର ସବୁଠାରେ ବିରାଜନ୍ତି; ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବିସ୍ମୃତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନୀ ଅନ୍ତର୍ଦର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବେଦାନ୍ତ ବାକ୍ୟ ଉପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱାସୀକୁ ଦେଖି ପାରେ ଏହାହିଁ ଏ ନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବିଷୟ ।
(equivalent English idiom) To reckon without one's host, like a person omitting to reckon one's-self while counting to find out the number of persons present].

ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉପ୍ରୋକ୍ତ ମହାଶକ୍ତି ବା ଦୁର୍ଗାଙ୍କର
Daśa mahābidyā ଦଶବିଧା ମୂର୍ତ୍ତି—The Goddess Durgā in her ten manifestation as described in the Tantras (ତନ୍ତ୍ର).

[ଦ୍ର—ଦଶବିଧା ମୂର୍ତ୍ତି, ଯଥା—କାଳୀ, ତାରା, ଷୋଡ଼ଶୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ, ଭୈରବୀ, ଛିନ୍ନମସ୍ତା, ଧୂମାବତୀ, ବଗଳା, ମାତଙ୍ଗୀ ଓ କମଳା ବା ତ୍ରିପୁରସୁନ୍ଦରୀ ।]

ଦଶମାଂଶ—ସ. ବି. (ଦଶମ + ଅଂଶ; କର୍ମଧା)—
Daśamāṁśa ଦଶ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—One tenth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଶ ମାସ ଦଶ ଦିନ—ଦେ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଭୂଣର ଜନ୍ମ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମାତୃଗର୍ଭରେ ରହିବାର ସମୟ--
Daśa māsa daśa dina ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାସ
ଦଶମାସ ଦଶଦିନ Ten months and ten days said to be the time during which a child lives in the mother's womb after conception.

[ଦ୍ର—ଫଲତଃ ଏହା ନଅ ମାସଠାରୁ ଏଗାର ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ।]

ଦଶ ମାସ ଦଶ ଦିନ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ
କରି ମାତ ସହଅକୁ କେତେ ଯେ କଷଣ । ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ, ଭକ୍ତି ।

ଦଶମାସିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ମାତୃ ଗର୍ଭରେ ଗର୍ଭବାସର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ
Daśamāsiā ରହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ କରି ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ—
ଦଶମେସେ ଦହମାସା One who is born after passing the full limited time in the mother's womb.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁ ଶିଶୁ ୧୦ ମାସ ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଗର୍ଭବାସର ଅଷ୍ଟମ ବା ନବମ ମାସରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ, ସେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଜନ୍ମରୁଗ୍ଣ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି ଏପରି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଥାଆନ୍ତି । ଯଥା--ତୁମେ ଦଶ ମାସିଆ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲ, ଆମେ କଅଣ ଛ ମାସିଆ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲୁ କ ? ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମ ଅପେକ୍ଷା ଆମର ବୁଦ୍ଧି, ବଳ, ଶକ୍ତି ବା ଅଧିକାର ଊଣା ନୁହେଁ ।]

ଦଶମିକ—ସ. ବ. (ଦଶମ+ଇକ) (ଗଣିତ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ) —
Daśamika (ଗଣିତ) ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ଥିର ଦଶାଂଶର ଏକାଂଶ—
ଦଶମିକ (Arithmetic) Decimal.
ଦସବାଁ, ଦହସାଲା [ଦ୍ର—ଏହାର ଚତୁର୍ଥ, ସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ବଢ଼ୁ । ଯଥା—୩. ୩ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ୩ ଓ ଏକର ଦଶ ଭାଗରୁ ତିନି ଭାଗ ।]

ବିଣ—ଦଶଗୁଣୋତ୍ତର—Decimal.

ଦଶମିକ ଭଗ୍ନାଂଶ—ସ. ବ—ଯେଉଁ ଭଗ୍ନାଂଶ ଦଶମିକ ସ୍ଥିର ପରାଗୁଣକ--
Daśamika bhagnāinśa Decimal fraction.

ଦଶମୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦଶମ+ଇନ୍; ୧ମ. ୧ବ; ଯେ ଦଶମ
Daśamī ଦଶାରେ ଜନ୍ମଗତ ହୋଇଅଛି)—ଯେଉଁ ବୃଦ୍ଧ ୫୦ ବର୍ଷ ଅତିକ୍ରମ କରିଅଛି; ଅତି ବୃଦ୍ଧ—Very old; decrepit.

ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଶମ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ତିଥିବିଶେଷ; ଚନ୍ଦ୍ରର ଦଶମ କଳାର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧିଜନିତ ଦିନ—
The 10th day of the lunar fortnight

୨ । ଜୀବନର ଅନ୍ତ୍ୟାବସ୍ଥା—
2. Extreme old age; the verge of death.

୩ । ମରଣାବସ୍ଥା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —3. Death.

[ଦ୍ର—ଦଶମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜନ୍ମଲବ୍ଧ ଦଶମୀ ତିଥିମାନଙ୍କରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପର୍ବ ହୁଏ । ଯଥା—୧ । ସମ୍ବତ୍ସରଦଶମୀ—ପୌଷ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ (ଶାମ୍ବସ ଦଶମୀ; ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା) (ସେତେବେ ଏ ଦଶମୀ ଗୁରୁବାର ଦିନ ପଡ଼େ ତେବେ ତାହା ସୁଦଶାବ୍ରତ ହୁଏ ।) ୨ । ଫଗୁ ଦଶମୀ—ଫାଲ୍ଗୁନ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ (ଦୋଳଯାତ୍ରାର ଆରମ୍ଭ ଦିନ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣପୂଜା) ୩ । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ ବା ଦଶହରା ବା ବିଜୟା ଦଶମୀ । ୪—ବାହୁଡ଼ା ଦଶମୀ, ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ । (ଏ ଦିନ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ରଥରେ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଘରୁ ବଡ଼ ଦେଉଳକୁ ଫେରନ୍ତି ।) ୫—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ ବା ଦଶହରା ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ (ଏ ଦିନ ଗଙ ାପୂଜା ।)]

ଦଶମୀ ଦଶା - ସ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ -
Daśamī daśā Death.

ଦଶମୀଗତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦଶମୀ=ଅନ୍ତ୍ୟାବସ୍ଥା+ଗତ=ପ୍ରାପ୍ତ;
Daśamīgata ଯା ଦ୍ଧତ୍)--ଅତି ବୃଦ୍ଧ—Very old; (a (ଦଶମୀଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) person) having one foot on the (ଦଶମୀସ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) grave.

ଦଶମୁକୁଟା—ଦେ.ତ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଦଶ+ମୁକୁଟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାବଣ—
Daśamukuṭā Rābaṇa; the ten headed demon.

ଲଙ୍କାରେ ମାନ ହରି ଏଜାଡ଼ି ଦଶମୁଣ୍ଡିଆ ଯେ—
ତୁଳସୀଦାସ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଦଶମୁଖ—ସଂ. ତ. ପୁଂ. (ଦଶ+ମୁଖ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାବଣ—
Daśamukha The ten headed demon; Rāvaṇa.

ଦଶମୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦଶ+ମୁଣ୍ଡ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାବଣ—
Daśamuṇḍa The ten headed demon; Rāvaṇa.
ଦଶମୂର୍ଦ୍ଧା; ଦଶଶିରଃ; ଦଶଶୀର୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶମୂଳ—ସଂ· ତ—ଜ୍ୱର, କାଶ ଓ ଶ୍ୱାସନାଶକ ପାଚନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ
Daśamūla ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଦଶ ଗୋଟି ଗଛର ମୂଳ—Ten roots used for decoction as antidote against ever, cough and asthma.

[ଦ୍ର--ଦଶମୂଳ ଯଥା—ବେଲ, ଗମ୍ଭାରି, ପଳପଳା, ଅଗରଥୁ, ପାଟେଳୀ, ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ, କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ, ବୃହତୀ (ଲଟାବେଁକୋଳ), ଅଙ୍କରାନ୍ତ ଓ ଗୋଖୁରା । ଗର୍ଦ୍ଦଭା ପ୍ରକାନ୍ତରେ ଦଶ ଜଣ ଲୋକ ଏହି ଦଶଟି ମୂଳକୁ ପୃଥକ୍‌ରୂପେ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣି ରଖିଲେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଶେଷ ଫଳ ହୁଏ ବୋଲି ଜନପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

ଦଶମୂଳ ପାଚନ—ସ. ବ—ଦଶମୂଳକୁ ପାଣିରେ ସିଝାଇ ଉଆର କରିଥିବା
Daśamūla pāchana ପାଚନ—A decoction prepared out of ten roots of Daśamūla.

ଦଶମୂଳୀ—ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଦଶ+ମୂଳ+ଈ)—
Daśamūlī ଦଶମୂଳ (ଦେଖ)—Daśamūla (See)

ଦଶରଥ—ସ. ବ. (ଦଶଦିଗକୁ ରଥ ଯାଉଥିଲା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Daśaratha ଅଯୋଧ୍ୟାର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା; ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପିତା—
(ଦଶରଥନନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Name of a king of Ajodhyā (oudh); father of king Rāmachandra.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଅନେକ ଥର ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ ।]

ଦେ. ବ—କଙ୍କଡ଼ା—A crab.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଶରଥ ନନ୍ଦନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦଶରଥ + ନନ୍ଦନ)—ଦାଶରଥି; Daśaratha nandana ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର,—A name of Rāmachandra.

ଦଶରଥ ତନୟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦଶରଥ ସୁତ }

[ଦ୍ର—ଦଶରଥ ଶବ୍ଦ ପରେ ପୁତ୍ର ବାଚକ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏହା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବୁଝାଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦଶରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆଶ୍ୱିନ ମାସ— Daśarā The month of Āswina.

ଦେ. ବ—ଦଶଘରା (ଦେଖ) Daśagharā (See)

ଦଶରା ମସରା—ଦେ. ବଣ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ; ନ୍ୟାସ୍) —କୌଣସି ବାକ୍ୟ Daśarā masarā ଅଶୁଦ୍ଧ ପଦବିନ୍ୟାସ କର ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ନ କର ଲେଖିବା ଯୋଗୁଁ ଉହାର ଅବୋଧତା—Writing words or sentences without proper punctuation.

[ଦ୍ର—ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ନକଟକୁ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ 'ଦଶରା ମସରା' ପଠାଇବ । ପତ୍ର ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏହା ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଲେଖକ ସହ, 'ଦଶ-ରାମ ସରା' ଅର୍ଥାତ୍ ଦଶଗୋଟି ରାମସରା ବୋଲି ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କର ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଲେଖିଥାଆନ୍ତେ ତେବେ ପତ୍ରଗ୍ରାହକ ଉହାର ଅର୍ଥ ବୁଝି ପାରିବାରେ କିଛି ଗୋଳମାଳ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଲେଖକ ଶବ୍ଦଚ୍ଛେଦ କର ନ ଲେଖେ, ତାହାପ୍ରତି 'ଦଶରା ମସରା କର ଲେଖିଛି' ବୋଲି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦଶରୂପକ—ସ. ବ. (ଦଶ + ରୂପକ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଟକାଦର ଲକ୍ଷଣ- Daśarūpaka ପ୍ରତିପାଦକ ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—

A dramatic work having one of the 10 prescribed forms.

[ଦ୍ର—ଦଶଗୋଟି ରୂପକ; ଯଥା—ନାଟକ, ପ୍ରକରଣ, ଭାଣ, ବ୍ୟାୟୋଗ, ସମବକାର, ଡିମ, ଇହାମୃଗ, ଅଙ୍କ, ୱୀଥି ଓ ପ୍ରହସନ ।]

ଦଶଲୋକରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଦ୍ ସମାଜରେ ବା ପ୍ରତିବେଶୀ- Daśalokare basibā ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ବୋଲି ଗଣତ ହେବା—To be counted as a person (of some importance in the society) to move in high society.

दशआदमीओं के बीचमे बैठना
ଦଶରେ ବସିବା
ଦଶଜଣଙ୍କ ଭଉରେ ବସିବା
ଦଶ ପାଞ୍ଚରେ ବସିବା
ଦଶଲୋକରେ ବସାଉଠା କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

(ଯଥା—ତୁମେ ତ ଦଶଲୋକରେ ବସିବା ଲୋକ; ତୁମକୁ ବା କିଏ ବୁଝି ବଝାଇବ)

ଦଶଶର—ଦେ. ବି—୧ । ଜଉ; (ଏଥିରେ ସାଧାରଣତଃ ଦଶଗୋଟି Daśaśira ଶିର ଥାଏ ବୋଲି)—

दशशिर 1. Luffa Scutangnla (fruit).

୨ । (ସ. ଦଶଶିରାଃ) ରାବଣ (ଦଶମୁଣ୍ଡବଶିଷ୍ଟ ବୋଲି)—

2. Rāvaṇa.

୩ । ଶରୀରର ପ୍ରଧାନ ଦଶଗୋଟି ଶିର ବା ନାଡ଼ୀ —

3. The 10 veins of the body.

(ଯଥା—କଥା କହୁଣ୍ଟାବେଳକୁ ବୁଢ଼ାର ଦଶଶିର ବୁହିଁ ହୋଇ ଯାଉଛି ।)

ଦଶ ସଂସ୍କାର—ସ. ବ—ଦଶକର୍ମ (ଦେଖ) Daśa saṁskāra Daśakarma (See)

ଦଶ ସହସ୍ର—ସ. ବ—ଦଶହଜାର ସଂଖ୍ୟା; ଏକ ଅୟୁତ— Daśa sahasra The number ten thousand.

ବଣ—ଦଶ ହଜାର ସଂଖ୍ୟକ—

Numbering ten thousand.

ଦଶସାଲ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦଶ + ସା. ସାଲ୍ = ବର୍ଷ)— Daśasāla ୧ । ଦଶବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ—2. Extending over a period of ten years.

ଦଶସାଲିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦଶସନିଆ }

୨ । ଦଶବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଥରେ ଘଟିବା— ଦଶସାଲା; ଦଶସନା 2. Taking place at intervals of 10 **दशवर्षा, दशसाला** years.

୧ । ଦଶବର୍ଷ ମିଆଦ ପାଇଁ କରାଯିବା —

3. Having a term of ten years.

୪ । ଦଶବର୍ଷ ବୟସ୍କ—4. Aged ten years.

ଦଶସାଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ଦେ. ବ—୧ । ୧୦ ବର୍ଷ ମିଆଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ Daśasāla bandobasta କରାଯିବା ଭୂରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ— ଦଶସାଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ 1. Decennial settlement of **दशसाला बन्दोबस्त** land revenue; temporary settlement of revenue for a period of ten years.

୨ । ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜର୍ଲ୍ଡ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ୧୦ ବର୍ଷ ମିଆଦପାଇଁ କରାଯିବା ବଙ୍ଗଦେଶର ଭୂରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—2. Decennial settlement of land-revenue made with the zemindars of the province of Bengal by the British Government during the reign of Lord Cornwallis, Governor General of India.

[ଦ୍ର—ଏହି ଭୂରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପ୍ରଥମ ମିଆଦ ଗତ ହେବା ପରେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ (Permanent settlement) ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଜିଯାଏ ଏହି ଦଶସାଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଚଳୁଅଛି ଏବଂ ସରକାର ଦୟାକରି ୧୦ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଏହା ନ କରି ୨୦।୨୫।୩୦ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଅଛନ୍ତି ।]

ଦଶହରା—ସ. ବ. (ଦଶ = ଦଶତ୍ୱ ସଂଖ୍ୟା + ହୃ ଧାତୁ = ହରଣ କରିବା Daśaharā + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳା ଦଶମୀ—

The 10th day of the bright fortnight of the month of Jyeshṭha.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଜନ୍ମଦିବସ ଅର୍ଥାତ୍ ଗଙ୍ଗା ପୃଥିବୀରେ ଅବତରଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଦିନ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ବିଶେଷ ପାପନାଶକ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏ ଦିନ ଗଙ୍ଗାପୂଜା ଓ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କଲେ ଜନ୍ମଲବ୍ଧଠାରୁ ୧୦ ପୋଷ୍ଟ ପାପ ନାଶ ଯାଏ, ଯଥା—୧ । କ୍ରିବିଧ କାୟିକପାପ—ପରଦାର ଗମନ, ଅଦତ୍ତ ପରଦ୍ରବ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ବା ଚୋରି ଓ ହିଂସା । ୨ । ଚତୁର୍ବିଧ ବାଚନିକ ପାପ—ନିଷ୍ଠୁର ବାକ୍ୟ ବା ପାରୁଷ୍ୟ; ମିଥ୍ୟା ବା ଅନୃତ, କ୍ରୂରତା ବା ପୈଶୁନ୍ୟ, ଅସମ୍ବଦ୍ଧ ପ୍ରଳାପ ବା ଏଣୁ ତେଣୁ ବକ୍‌ବା । ୩ । ତ୍ରିବିଧ ମାନସିକ ପାପ—ପରଦ୍ରବ୍ୟ ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛା ବା ଲୋଭ, ପରର ଅନିଷ୍ଟଚିନ୍ତା ଓ ମିଥ୍ୟା ବିଷୟରେ ଅଭିନିବେଶ ବା ଚିନ୍ତା ।]

ଦେ. ବି—ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ; ବିଜୟାଦଶମୀ—
The tenth day of the bright fort-night of Aświna.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବର ଶେଷ ଦିନ ଏବଂ ଏ ଦିନ ମହା-ସମାରୋହରେ ମୃଣ୍ମୟୀ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରତିମାକୁ ଜଳରେ ବିସର୍ଜନ କରାଯାଏ ।]

ଦଶହରା ଖରଚ—ଦେ. ବି—୧ । ଦଶହରା ବା ବିଜୟାଦଶମୀ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ପ୍ରଭୁ ବା ଗୃହକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଭୃତ୍ୟାଦି ବା ପରିବାରର ପୁତ୍ର କନ୍ୟାଦି ଯାତ୍ରାଖରଚ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପାରି-ତୋଷିକ ବା ବକ୍‌ସିସ ପାଆନ୍ତି—1. Perquisite or tips given to servants and children of the family on the Bijayā Daśamī day festival.

Daśaharā kharacha
ପୂଜାର ଖରଚ
ଦସହରାଖର୍ଚ୍ଚ

୨ । ପରିବାରରେ ଦଶହରା ଉତ୍ସବ ପାଳନ ଉପଲକ୍ଷରେ କରାଯିବା ବ୍ୟୟ—2. The expenses incurred for conducting the Daśaharā festival in the family.

ଦଶହରା ପାଉଣା—ଦେ. ବି—ଦଶହରା ଖରଚ ୧ (ଦେଖ)
Daśaharā pāuṇā Daśaharā kharacha 1 (See)
(ଦଶହରା ବକ୍‌ସିସ, ଦଶହରା ଯାତ୍ରାଖରଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବି—ବାଇଚ ହାଣ୍ଡି; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘରେ ଦଶାହ ଦିନ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଅନ୍ନ ପାକ ହୁଏ ଓ ଯାହା ଉକ୍ତଦିନ ରାତ୍ରରେ ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡରେ ଜମା କୌଣସି ପଞ୍ଚତ ଜନ୍ମଜନ ସ୍ଥାନରେ ଫୋପଡ଼ା ଯାଏ—The earthen pots in which food is cooked on the 10 th day of the funerals and which are throwrn away on the same night.
Daśahāṇḍi

[ଦ୍ର—ନବମ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରନ୍ଧା ହେଉଥିବା ଘରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜ୍ଞାତି ଓ ଗୋତ୍ରର ଲୋକମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଦଶାହ ଘରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବନ୍ଧୁମାନେ, ଯେଉଁ-ମାନେ ଏ ଦଶାହ ଶୁଦ୍ଧି ଦିନ ଦଶଘୋଟରେ କ୍ଷୌର ଓ ସ୍ନାନାଦି କରନ୍ତି ସେମାନେହିଁ ଖାଆନ୍ତି; ଏଭଳିକି ଶୁଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷେ ଆଗତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସେହି ଘରେ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଶୁଦ୍ଧଘରର ନବମ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହାଣ୍ଡିରେ ରନ୍ଧା ଯାଏ ଓ ଯେଉଁମାନେ ଦ୍ରବ୍ୟ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ହାଣ୍ଡି ପ୍ରତ୍ୟହ ଉକ୍ତ ଦୋଇ ନୂଆ ହାଣ୍ଡି କରାଯାଏ । ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ପିଠା ଭାତ (ଉକ୍ତ) ରନ୍ଧା ଯାଏ ଓ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଦଶାହଦିନ ରନ୍ଧାଯାଏ ସେ ହାଣ୍ଡି ମାନଙ୍କୁ ଦଶଜିଣା ଧରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦଶାହ ଦିନ ଗୃହ ଅଧ ପରେ ନିର୍ଜନରେ ନେଇ ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଆସନ୍ତି ।]

ଦଶା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଦନ୍‌ଶ ଧାତୁ=କାମୁଡ଼ିବା+ଭାବ. ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)
Daśā ୧ । ଅବସ୍ଥା—1. State; condition; predica-ment; circumstances.

୨ । (+କର୍ମ. ଅ)—ଲୁଗାର ଦଶା; ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ—
2. The hem or end of a cloth.

୩ । ପାଟର ବତ୍ତା ବା ଶଳତା—
3. Wick of a lamp

୪ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନର ଅବସ୍ଥା—4. Condition or circumstance of a man's life.
Daśā daśa (See)

[ଦ୍ର—ଏହା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ, କାମଜ ଓ ଭଣ୍ଡାମି, ଏସବୁ ୩ ପ୍ରକାର । 'ଦଶଦଶା' ଉଲ୍ଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

୫ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବଦ୍ଦାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କାଳରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଘଟାନ୍ତି; ଗ୍ରହଦଶା—5. (Astrology) The plight or condition of a man due to different aspects of the planets considered as affecting the fortunes of a man during the successive periods of his life.

[ଦ୍ର—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଦଶା ଗଣନା କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆୟୁ ବଂଶୋତ୍ତରଶତ (୧୨୦ବର୍ଷ) ବା ଶତ-ମଷ୍ଟୋତ୍ତର (୧୦୮ ବରଷ) ଧରାଯାଏ, ଏହାକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ବଂଶୋତ୍ତର ଓ ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ଦଶା କୋଲ୍ଲଯାଏ । ବଂଶୋତ୍ତର ଗଣନାକ୍ରମେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦଶା ୬ ବର୍ଷ, ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦଶା ୧୦ ବର୍ଷ, ମଙ୍ଗଳ ୭, ରାହୁ ୧୮, ବୃହସ୍ପତି ୧୬, ଶନି ୧୯, ବୁଧ ୧୭, କେତୁ ୭ ଓ ଶୁକ୍ର ଦଶା ୨୦ ବର୍ଷ ଭୋଗ ହୁଏ (ଖଡ଼ିରହ ପଞ୍ଜି)। ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ଗଣନାକ୍ରମେ ରବି ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦଶା ୬ ବର୍ଷ, ଚନ୍ଦ୍ର ୧୫ ବର୍ଷ, ମଙ୍ଗଳ ୮ ବରଷ, ବୁଧ ୧୭, ଶନି ୧୦, ବୃହସ୍ପତି ୧୬, ରାହୁ ୧୨, କେତୁ ୭ ଓ ଶୁକ୍ର ଦଶା ୨୧ ବର୍ଷ ଭୋଗ ହୁଏ"(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ କୋଷ୍ଠଳି ଦଶା ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରମାୟୁ ୧୨୦ ବର୍ଷ ଧରାଯାଏ । ଏହାକୁ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର 'ମହାଦଶା' କୋଲ୍ଲଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରହଙ୍କ ମହାଦଶା ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ନବଗ୍ରହଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଦଶା ଗଣାଯାଏ ଓ ଅନ୍ତର୍ଦଶା କାଳ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ନବଗ୍ରହଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ଦଶା ଗଣାଯାଏ । କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ଆରମ୍ଭକରି ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ରବି, ଚନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗଳ, ରାହୁ, ବୃହସ୍ପତି, ଶନି, ବୁଧ, କେତୁ ଓ ଶୁକ୍ର ଏହି ନବଗ୍ରହଙ୍କ ଭୋଗ ଦିନ ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖି ଜନ୍ମକାଳରେ ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ର ଭୋଗ ହେଉଥିବ ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଙ୍କ ଯେଉଁ ଗ୍ରହ ତଳେ ଲେଖା ହୋଇଥିବ, ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମକାଳରେ ସେହି ଦଶା ଭୋଗ ହେଉଅଛି ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିବ—ଖଡ଼ିରହ ପଞ୍ଜିକା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଶା **ଦଶା** ଦେ. ବ—୧ । କପାଳଦଶା; ଦୈବଦୁର୍ବିପାକ; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା; ଦୁରବସ୍ଥା; ଦୁରଦୃଷ୍ଟ—1. One's evil stars; evil days; misfortune; wretched condition

୨ । ଭକ୍ତିଜନିତ ଭାବାବେଶ; ଦଅଁ ଭର ଦେବା; ଦଅଁ ଲାଗିବା; ଧର୍ମୋନ୍ମାଦ—2. Religious ecstacy.

୩ । (ସଂ. ଦଶାହ) ମୃତାହଠାରୁ ୧୦ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କୃତ୍ୟ କ୍ରିୟା; ଦଶକ୍ରିୟା—3. Funeral rites done during the ten days after a person's death.

ସେ ମଲେ କରିବୁ ବିନା ଦଶା କ୍ରିୟା ଘର—ଗୀତାମ୍ବର ନୃସିଂହପୁରଣ ।

୪ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—4. Fortune; luck.

୫ । (ସଂ. ଦଶ) ଦହଲା; ଦଶ ଟପଯୁକ୍ତ ତାସ—

5. (in card play) The card having 10 points on it.

ଦଶା, ଦଶ, ଦଶକ୍ରିୟା, ଦଶାକ୍ରିୟା, ଦଶାଘର, ଦଶାକ୍ରିୟାଘର ଅନ୍ୟରୂପ ୬ । ସଂ. ଦଶାହ) ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଶମ ଦିନ କରିବା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ—

6. The funeral rites performed on the 10th day of a person's death.

୭ । ମୃତାହର ଦଶମ ଦିବସ—

7 The tenth day of the funerals.

ଦାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—ଶୁଧକାରଣଭାତ (ଦେଖ)—

Śudhakāraṇa bhāta (See).

ଦଶାଇଶ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦଶଶୀର୍ଷ)—ରାବଣ—

Daśāiśa The ten-headed demon, Rābaṇa

କଥା କହନ୍ତି କୌଶଲ୍ୟାତିଷ

କାଳ ମାରିବାକୁ ଦଶାଇଶ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚତୁସ୍ପମାପୂଣ ।

ଦଶାଂଶ—ସଂ ବ (ଦଶ + ଅଂଶ)—ଦଶମିକ; ଦଶ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—

Daśāṁśa One tenth.

(ଦଶାଂଶିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶାକର୍ଷ—ସଂ. ବ (ଦଶା+ଆ+କୃଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—

Daśākarsha ୧ । ପ୍ରଦୀପ; ଦୀପ—1. A lamp.

(ଦଶାକର୍ଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (+କର୍ମ. ଅ) ଲୁଗାର କାନି; ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ—2. Skirt of cloth.

୩ । ପଗଡକାନ୍ଥ—3. The end of a veil; hem of a garment.

୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଗ୍ରହଣ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—

4. Acceptance.

ଦଶାକର୍ଷୀ—ସଂ. ବି (ଦଶା+ଆ+କୃଷ ଧାତୁ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—

Daśākarshi ଦଶାକର୍ଷ (ଦେଖ)

Daśākarsha (See)

ଦଶା କ୍ରିୟା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦଶାହ+କ୍ରିୟା)—ମୃତାହଠାରୁ ଦଶଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବା ପ୍ରେତକର୍ମ

Daśā kriyā Funeral rites performed during the ten days of a person's death.

(ଦଶାକ୍ରିୟାଘର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶା ଖଣ୍ଡଣ(ନ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦଶା+ଖଣ୍ଡନ)—ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଯାଇ ସୁଦଶା ପଡିବା—

Daśā khaṇḍaṇa(na) The passing of the period of misfortune (or bad days) and the dawning of one's good days.

ଦଶାଖଣ୍ଡିବା, ଦଶାମେଣ୍ଟିବା, ଦଶାମେଣ୍ଟଣ, ଦଶାଘୁଞ୍ଚିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦଶା ଖଣ୍ଡିବା—ଦେ କ୍ରି—(ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର କରିବା—

Daśā khaṇḍibā To cause one's misfortunes to vanish.

ଦଶା ଖଣ୍ଡାଇବା, ଦଶା ଘୁଞ୍ଚାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦଶାଖଣ୍ଡନ କରା ଦେ. ବ—ଦଶା ଖଣ୍ଡଣ (ଦେଖ)

ଦଶା ଖଣ୍ଡନା Daśā khaṇḍaṇa (See)

ଦଶାଘାଟ—ଦେ. ବ—ଦଶଭୁଠ ୧ (ଦେଖ)

Daśāghāṭa Daśatuṭha 1 (See)

(ଦଶାଭୁଠ, ଦଶାଢୋଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶାଘାଟି

ଦଶାଘାଟିଆ - ଦେ. ବ—ଦଶଭୁଠିଆ (ଦେଖ)

Daśāghāṭiā Daśatuṭhiā (See

(ଦଶାଭୁଠିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—୧ । ଦେବତା ପୂଜା ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦଶ ଗୋଟି ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧୂପ—

Daśāṅga 1. Incense consisting of ten ingredients offered to Deities during worship.

[ଦ୍ର—ଦଶଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ଯଥା—ଶିଳାରସ, ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଚନ୍ଦନ, ଜଟାମାଂସୀ, ଲେବାନ୍, ଧୂଣା, ବେଣାରେର, ନଖୀ, ଖିମସେଜା କପୂର, କସ୍ତୁରୀ, ମଡାନ୍ତରରେ ମନ୍ଥୁ; ନାଗର ମୁଥା, ଘିଅ, ଚନ୍ଦନ, ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଅଗର, ଶିଳାଜତୁ, ଧୂଣା, ଗୁଡ଼, ଘିଅ ସୋରଷ; ମଡାନ୍ତରରେ ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଗନ୍ଧକ, ଚନ୍ଦନ, ଜଟାମାଂସୀ, ଶଙ୍ଖବଗ୍ଦ, ଧୂଣା, ବେଣାରେର, ଘିଅ, କର୍ପୂର, କସ୍ତୁରୀ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଦଶାଙ୍ଗ ପାଚନ (ଦେଖ)

2. Daśāṅga pāchana (See)

ସଂ. ବହୁ—ଦଶ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗ ବା ଉପାଦାନବିଶିଷ୍ଟ—

Having ten component parts.

ଦଶାଙ୍ଗ ପାଚନ—ସଂ. ବ—ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୧୦ ଗୋଟି ପଦାର୍ଥକୁ ଜଳରେ ସିଝାଇ ଉହାଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା କ୍ୱାଥ—

Daśāṅga pāchana A decoction made of ten specific ingredients boiled with water (according to the Hindu medical treatises.)

(ଦଶାଙ୍ଗକଷାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଦଶାଙ୍ଗ ପାଚନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯଥା—ବାସଙ୍ଗ ଛେଲି, ଗୁଲୁଚ, ଘଇଯୋଡ଼ିଆ, ନିମ୍ବ ଛେଲି, ଚରେଇତା, ଉଙ୍ଗୁରଜ, ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଅଁଳା ଓ ଯୋଷଲ ପଞ୍ଚ ବା ମଡାନ୍ତରରେ କୋଲଥ ଏ ପଦାର୍ଥ ମାନଙ୍କର କ୍ୱାଥରେ ମନ୍ଥୁ ମିଶାଇ ପାନ କଲେ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ ରୋଗ ପ୍ରଶମିତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଶାଙ୍ଗୁଳ—ସ. ବ—୧ । ଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ—
Daśāṅgula 1. A space of ten fingers' measure.
(ଦଶାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଉପର ଭାଗରେ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରି ଦଶ ଗୋଟି ରେଖା ଥିବାର) ଉରୁଜ ଫଳ—
2. Melon.
ବଣ—ଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ—Measured by the space of ten fingers of the hand.

ଦଶା ଝିଅ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) Daśā jhia ଯେଉଁ ଘରୁ ଲୋକେ ସବୁ ବେଳେ ମରନ୍ତି ସେହି ଘରର ଝିଅ; ଯେଉଁ ଝିଅ ଘରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ସୃଷ୍ଟି କରେ--(a term of abuse applied to woman) The daughter of the unfortunate family in which very often death occurs.

ଦଶାଦଶ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦଶମ + ଦଶା)—ଦଶମଦଶା; ମୃତ୍ୟୁ—
Daśādaśa Death.
ବହତ ଏଥି ଦଶଇଥ ଦେଲ ଜୀଶଙ୍କ୍ୟଂତେ ଇଲେ ଦଶାଦଶ ସେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦଶାଦିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳିବିଶେଷ)—
Daśādiā ଅଲକ୍ଷଣା; ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବିପଦ ଘଟାଇବାର କାରଣ; ଯେଉଁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀକୁ ପାଳିବାଦ୍ୱାରା ଗୃହସ୍ୱାମୀର କଷ୍ଟ ଓ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଘଟେ—(a term of abuse) Inauspicious or troublesome (cattle etc); having had inauspicious marks on the body which involve the owner in misfortune or trouble (domestic animals) bringing troubles on the master.

ଦଶାଦୁର୍ବଳ—ଦେ. ବିଣ—ଦୈବଦୁର୍ବିପାକ; କର୍ମବାମ—
Daśādurbala Misfortune; ill-luck.
ଶାକର ମୁଦ୍ଦୁ ବଢାଇଥିବ ସେ ଦଶାଦୁର୍ବଳ ଜାଇବୁ—
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଦଶାଧିପତି—ସ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଦଶା + ଅଧିପତି)—୧ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ ଯେଉଁ ଗ୍ରହଙ୍କ ଦଶା ମନୁଷ୍ୟ ଭୋଗ କରୁଥାଏ—1. The planet whose aspect a person is undergoing at a particular period of his life.
୨ । ଦଶ ଜଣ ସିପାହୀଙ୍କ ସରଦାର; ଜମାଦାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)--
2. A captain of soldiers.

ଦଶାନନ—ସ. ବ. (ଦଶ + ଆନନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାବଣ—
Daśānana Rābaṇa; the demon with ten heads.
ବଂଶଭରୁକ ଦଶାନନରେ, ବ ଦଶା ଦେଇ ଦେବ-ଜନ୍ମରେ,
ନର-ନାଗରେ ଧରଣୀ ଅରେ ହେଇ ପତନ—
ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦଶାନାଥ—ସ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଦଶା + ନାଥ)—
Daśānātha ଦଶାଧିପତି ୧ (ଦେଖ)
Daśādhipati 1 (See)

ଦଶାନ୍ନକ—ସ. ବ—ଜୟପାଳ; କନକାମଣି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Daśānika Croton seed.

ଦଶାନ୍ତ—ସ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଦଶା + ଅନ୍ତ)—ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—
Daśānta (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Old age.

ଦଶା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ମନ୍ଦ ଭାଗ୍ୟ ଉଦୟ—The dawning of
Daśā pardibā misfortune; the falling of evil
ଦଶାପଡ଼ା **दशा गीरना** days.

ଦଶାପବିତ୍ର—ସ. ବ—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଆଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ଦାନ ଦିଆଯିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ
Daśāpabitra (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A piece of cloth presented as gift on occasions of Śrāddha etc.

ଦଶାବତାର—ସ. ବ—ଦଶ ଅବତାର (ଦେଖ)
Daśābatāra Daśa abatāra (See)

ଦଶାବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ସ. ବି. (ଦଶା + ବିପର୍ଯ୍ୟୟ; ସପ୍ତମୀ ତତ୍)—ଦୁରବସ୍ଥା;
Daśābiparjyaya ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—Misfortune; adversity; irony of fate.

ଦଶାବିପାକ—ସ. ବ. (ଦଶା + ବିପାକ; ସପ୍ତମୀ ତତ୍)—ଯେଉଁ ଦିନ
Daśābipāka ମନୁଷ୍ୟକୁ କୌଣସି ଦଶା ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ; ତାହାର ଭୋଗ ହେବା—The full period or duration of any evil aspect of the planets or misfortune which befall a man.

ଦଶାବୈଗୁଣ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦଶା + ବୈଗୁଣ୍ୟ; ସପ୍ତମୀ ତତ୍)—ଦୁରବସ୍ଥା,
Daśābaigunya ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—Misfortune; adversity.
(ଦଶାବୈଷମ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶାଭୋଗ—ସଂ. ବ. ଦଶା + ଭୋଗ; ସପ୍ତମୀ ତତ୍)—
Daśābohga ଦଶାବିପାକ (ଦେଖ)—
Daśābipāka (See)

ଦଶାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)
Daśāmuhiñ ଯାହାର (ଯେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର) ମୁହଁ ନାନା ମୃତ୍ୟୁଘଟିତ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସଦା ଉମର୍ଦ୍ଦ ହଣ୍ଟାଏ—Pale-faced (woman); undergoing troubles of series of deaths in the family.

ଦଶାର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (ଦଶ + ଋଣ = ଦୁର୍ଗ)—୧ । ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତର ପୂର୍ବ
Daśārṇṇa ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଦେଶବିଶେଷ—1. Name of a country to the south east of Bindhya Hills.
[ଦ୍ର—କାଳିଦାସଙ୍କ ମେଘଦୂତରୁ, ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଏ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ ବିଦିଶା (ଆଧୁନିକ ଭିଲସା) ଥିଲା; ପାରୀନ ଗ୍ରୀକ ଐତିହାସିକ ଟଲେମୀ ଏ ଦେଶକୁ 'ଦୋସାରନ୍' । ଏହି ଦେଶ ବାସ୍ତେ ଧସାନ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି ।]
୨ । ଉକ୍ତ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ରାଜା—2. A king or resident of the above country.
୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦଶାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. Name of a Tantric formula of ten syllables.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଶାର୍ଣ୍ଣା —ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଦଶାର୍ଣ୍ଣ + ଆ)—ଏସାନ୍ ଦଦା—
Daśārṇṇā Name of a river.

[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ବନ୍ଧ୍ୟାଚଳରୁ ବାହାର ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡର କେତେକ ଅଂଶ ବାଟେ ଯାଇ କାଲପୀ ନାମକ ସ୍ଥାନ ନଜଃରେ ଯମୁନାରେ ମିଳିତ ହୋଇଅଛୁ —ହ. ଶବ୍ଦସାଗର।]

ଦଶାଲ୍ଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଗ୍ରା. ବ—ଦଶସାଲ୍ଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ (ଦେଖ)
Daśāllā bandobasta Daśasāllā bandobasta (See).
(ଚରସ୍ଥାସ୍ଥୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ଇଂଗ୍ଲଣ୍ଡ)

ଦଶାଶ୍ୱ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଦଶ + ଅଶ୍ୱ ଯାହା ରଥରେ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ର—
Daśāśwa The moon, said to have ten seeds yoked to her chariot.

ଦଶାଶ୍ୱମେଧ ଘାଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ନାମ)—୧ । କାଶୀର ଗଙ୍ଗାତୀରସ୍ଥ ତୀର୍ଥଘାଟ ବିଶେଷ—1. Name of
(ଦଶାଶ୍ୱମେଧ; ଦଶାଶ୍ୱମେଧକ ଘାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) sacred bathing ghat of the Ganges in Benares.

[ଦ୍ର—କାଶୀଖଣ୍ଡରେ ଲେଖା ଅଛୁ ଯେ, ଏଠାରେ ବ୍ରହ୍ମା ଦବୋଦାସ ରାଜର୍ଷିଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଦଶଗୋଟ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଏ ଘାଟ ରୁଦ୍ରସରୋବର ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମା ଏଠାରେ ଦଶାଶ୍ୱମେଧେଶ୍ୱର ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ତୀର୍ଥରେ ସ୍ନାନ କରି ଉକ୍ତ ଶିବଲିଙ୍ଗକୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ପାପ ଖଣ୍ଡିଯାଏ—
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ପ୍ରୟାଗ ଅନ୍ତର୍ବେଦି ବିବେଣୀ ନଜଃସ୍ଥ ତୀର୍ଥଘାଟବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2 Name of a sacred place at the junction of the Ganges and the Jamuna at Allahabad

ଦଶାସ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଦଶ + ଆସ୍ୟ = ମୁଖ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Daśāsya ଦଶମୁଣ୍ଡ; ରାବଣ—Rābaṇa; the ten-headed demon.

ଦଶାସ୍ୟଜଘାନ—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦଶାସ୍ୟ = ରାବଣ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଜଘାନ = ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ)—ରାବଣହନ୍ତା; ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
Daśāsyajaghāna A name given to Rama chandra

ଦଶାଳ ଜନ୍ମ ସେଉଁଠାରେ ଦଶାସ୍ୟଜଘାନ ଜଂଘ ପ୍ରଭୃତିରୁ ।
ଉଦ୍ଭେଦ ଭଟ୍ଟ. ତୈଲୋକ୍ୟଶବଲାସ ।

ଦଶାହ—ସ୍ତ୍ରୀ.ବ (ଦଶ + ଅହନ୍; ବ୍ରିଗୁ)—୧ । ଦଶ ଦିନବ୍ୟାପୀ କାଳ—
Daśāha 1. A period of 10 days.

୨ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ୧୦ମ ଦିନ (ଦଶ ଦିନ) କରିଯିବା କ୍ରିୟା—2. The funeral ceremonies and rites performed on the 10th day of a person's death.

[ଦ୍ର—ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ରରେ ମୃତକ କର୍ମ ୭ ଦିନେ କରିଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛୁ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଶୁଶ୍ରାଦ୍ଧକୃତ୍ୟ ଓ ଅସ୍ଥିସଞ୍ଚୟ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନରୁ ରୁଦ୍ର ଯାଗ ଓ କ୍ଷୌର ଓ ତୃତୀୟ ଦିନ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ । ସ୍ମୃତି-ମାନଙ୍କରେ ଏହି କୃତ୍ୟକୁ ୧୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ାଇବା କରି ଯାଇଅଛୁ । ଏହି ଦଶ ଦିନରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦଶାଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗର ପୂର୍ତ୍ତି ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପିଣ୍ଡ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛୁ ଓ ଏକାଦଶ ଦିନ ଶୁଦ୍ଧିଲାଭପୂର୍ବକ ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ ସକଳ୍ପ ପାଠ କରିଯାଏ —
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ମୃତ୍ୟୁର ଦଶମ ଦିନ—
3. The 10th day of a persons death.

ବାପାଙ୍କ ଦଶାହେ ବାପାଙ୍କ ହିସ୍ୟା ପାଇଁ
ଗଙ୍ଗା ତୀରେ ଗଲି ମୁଁ ଅଟେ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ।

ଦଶି —ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦଶା) —ବସ୍ତ୍ରର ଅନୁସୂତ୍ର; ଲୁଗାର ପଣତ କାନ୍ଥରୁ ଓହଳିଥିବା ସୂତାମାନ—Loose woof threads hanging from the long extraments of a cloth.
ଦଶୀ
ଦସୀ

ଦଶଆ—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦଶୀ)—ମୋଟା ସୂତାରେ ବୁଣାଯାଇଥିବା ଲୁଗା—
Daśiā A kind of course cloth woven with course woofs.
ଦଶୀଆ
ଦସ ମୋଟା ଦଶିଆ ଲୁଗାର ତୋଡ଼ର ବହଣ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ ।

ଦଶିପୋକ—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଦଶା = ଲୁଗାର ପଣତରୁ ବାହାରିଥିବା ସୂତା; ଏ ପୋକମାନେ ସୂତା ପର ପରୁ ଖାଆନ୍ତି)—ଏକପ୍ରକାର କୃମି; ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଏବଂ ଝିଙ୍କ ଝିଙ୍କ ପଲା ସୂତା ଭଳି କୃମି । ଏହି କୃମି ମନୁଷ୍ୟର ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରରେ ମଳ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି—Worms; maggots (white and very small and slender like threads); the join worm; thread worm.
Daśipoka
ସ୍ତକୀ; ସ୍ତକୀ କୀଡ଼ା

ଦଶିପୋକ ହୃଦରେ ମଁ ଥାଏଁ ଜାଣନ୍ତୁରେ—ଜଗ. ନାମରତ୍ନଗୀତା ।

ଦଶିମୁସୁଲି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଆଳ) ବ—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Daśimusuli Ghungurḍi (See)

ଦଶିଲୁଗା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୁଗାର ଅଗରେ (ଲମ୍ବ କାନ୍ଥରେ) ଦଶୀ ଓହଳିଥାଏ—A cloth with loose woofs hanging down from the extremities.
Daśilugā
ଦଶୀକାପଡ଼
ଦସୀକପଡ଼ା

ଦଶୀ —ସ୍ତ୍ରୀ. ବି ଣ (ଦଶ + ଇନ୍; ଦଶା + ଇନ୍)—୧ । ଦଶ ସଂଖ୍ୟାସୂଚକ—
Daśī 1. Numbering ten.

୨ । ଦଶାସୂଚକ (ବସ୍ତ୍ର); ଯେଉଁ ଲୁଗାର କାନ୍ଥରୁ ଦଶୀ ଓହଳିଥାଏ; ଯେଉଁ ଲୁଗାର ଅଞ୍ଚଳ ଥାଏ —
2. (a piece of cloth) With loose woofs hanging at the end; hemmed (cloth).

୩ । ଜଳନ୍ତା ଥିବା (ପାପ)—
3. (a lamp) With wicks.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ନଖର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଚର୍ମାଂଶ (ଏହା ଦଶୀ ବା ବା ସରୁ ସୂତା ପର ଦେଖାଯିବାରୁ)—The skin round the nails.

ଦେ. ବ.—୧ । କବାଟର ଯେଉଁ କୋଣ ଚଉକାଠରେ ଭଉଁରି ବା କବଜା ସଙ୍ଗେ ଲଗି ରୁଲେ —The fringe or corner of a door which twins round a joint.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଲୁଗାର ଧଡ଼—2. The hem of a cloth.

୩ । କବାଟ ମୂଳ କଣରେ ଲଗିଥିବା କାଠଖଣ୍ଡ, ଯାହା ଉପର ଉପରେ ବୁଲେ—3. A plate of wood attached to the corner of a door which turns on a pevot when the door is opened or shut.

୫ । ବସ୍ତ୍ରର ଅନୁସୂତ୍ର; ଲୁଗାର ପଣତ କାନରୁ ଓହଳିଥିବା ସୂତାମାନ—The loose strings or woofs hanging from the long extremity of a cloth.

୪ । ମୋଟା ସୂତା—4. Course thread or woof.

ଦଶେଇଁ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଦଶମୀ) ପକ୍ଷର ଦଶମୀତିଥିରେ—The 10th day of the lunar fortnight.
Daśeiñ
ଦଶମୀ **ଦସିଁ**

ଦଶେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବ (ଦଶ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; କର୍ମଧାରୟ)—ପାଞ୍ଚଗୋଟି କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ—Five organs of action and five organs of sense.
Daśendriya

[ଦ୍ର—ପଞ୍ଚ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଯଥା—ବାକ୍, ପାଦ, ପାଣି, ପାୟୁ, ଉପସ୍ଥ; ପଞ୍ଚ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଯଥା :—ଚକ୍ଷୁ, କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା, ଜିହ୍ୱା, ତ୍ୱକ୍]

ଦଶେନ୍ଧନ—ସଂ. ବ—(ଦଶା=ବଳତା+ଇନ୍ଧନ=ଜାଳ, ଯାହାର ବତ୍ତିସ୍ତ୍ରାହୁ)—ପ୍ରଦୀପ—A lamp.
Daśendhana

ଦଶେର—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଦନଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଏର)—ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ—A rapacious wild beast.
Daśera

ଦଶେରକ—ସଂ. ବ (ଦଶେର+ବରଣ କରିବା ସ୍ଥାନ ଅର୍ଥରେ କ)—ମରୁଭୂମି—Barren land; desert.
Daśeraka
(ଦଶେରୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଶୁଆଳ—ଦେ. ବଣ (ପ୍ରାଚୀନ)—ଦଶମ—Tenth.
Daśuāla
ବୃକ୍ଷଦୁଇର ଦଶୁଆଳ ପୁନନାମ
ଦଶଇ; ଦଶବାଁ ଦଶାଗ ବୋଇ କହୁ ଜାଣ ନୃପୋତ୍ତମ ।
କୃଷ୍ଣହିତ. ମଦ୍ଭାଉତ ଶାନ୍ତ ।

ଦଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. (ଦନଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—କାମୁଡ଼ା ଦେଇଥିବା; ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ—Bitten; stung.
Dashṭa

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟଶଃ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ସର୍ପଦଷ୍ଟ; କୀଟଦଷ୍ଟ, ବୃଶ୍ଚିକଦଷ୍ଟ, ଅନୁତାପଦଷ୍ଟ, ଦୁଷ୍ଟଦଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି]

ଦସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଉତ୍କ୍ଷେପଣ କରିବା—1. To lift up; to throw up.
Das (root)

୨ । କ୍ଷୟ କରିବା—2. To waste

ଦେ. ଅ—୧ । (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ ଅବ୍ୟୟ, ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।—ହଠାତ୍; ଦୁସ୍; କାବୁ—1. Suddenly with a sound.
(ଯଥା—ଏ ଖବର ଶୁଣି ସେ ଦସ୍ ବନ୍ଦ ବସି ପଡ଼ିଲା)

୨ । ପ୍ରକାରେ; ରୂପେ; କର—An adverbial suffix meaning in the manner of.
(ଯଥା—ସେ ଦୁମ୍ଦସ୍ ମୋତେ ବିଧାଏ ମାଇଲା; ସେ ଝଟକଦସ ସେଠାରୁ ଉଠି ପଳାଇଗଲା ।)

ଦସନା—ପ୍ରାଦେ. (ଆଠମଲ୍ଲିକ) ବି—ବିଛଣା—Bed.
Dasanā

ଦସ୍ତ(ସ୍ତ)ଖତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—ଦସ୍ତଖତ୍ (ଦେଖ)
Daska(skha)t
Dastakhat (See)

ଦସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦସ୍ତ୍=ହାତ)—୧ । ହାତ—1. Hand.
Dast

ଦସ୍ତ; ଦସ୍ତ—୨ । (ଫା.ଦାସ୍ତ=ମଳତ୍ୟାଗ)—୨ । ମଳତ୍ୟାଗ; ଝାଡ଼ା—2. Passing stools; evacuation.

୩ । ତରେଚନ; ପତଳା ଝାଡ଼ା—3. Passing of liquid stools.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ବସ୍ତାନ—1. Bundle.

୨ । ଗଞ୍ଜପା (ଦେଖ)—2. Ganjapā (See)

ଦସ୍ତକ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ଅମଲଦସ୍ତକ୍; ଅନୁମତିପତ୍ର; ଆଦେଶ-ପତ୍ର; ହୁକୁମନାମା; ଅମଲନାମା—1. Permit: pass; order.
Dastak
ଦସ୍ତକ

ଦସ୍ତକ—୨ । ଗିରଫଦାର ବା ଅସ୍ଥଲ ପରୁଆନା—2. A writ of arrest or realisation of money.

ଦସ୍ତକ(ଖ)ତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦସ୍ତଖତ୍=ହାତଲେଖା)—୧ । ସ୍ୱାକ୍ଷର; ନିଜ ହାତରେ ଲେଖା ଦସ୍ତଖତ କୌଣସି ଲିଖିତ ପତ୍ରରେ ନିଜ ହାତରେ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ନିଜ ନାମ—1. One's own signature in a document.
Dastaka(kha)t
ଦସ୍ତଖତ
ଦସ୍ତଖତ
(ଦସକ (ଖ)ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କୌଣସି ଦଲିଲରେ ଆପଣା ନାମ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା କର୍ମ—2. The act of signing one's name in a document.

ଦସ୍ତଖତ କରିବା—ଦେ. କି—ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା—To sign,
Dastakhata karibā
ଦସ୍ତକତ କରିବା; ଦସକତ କରିବା; ଦସଖତ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦସ୍ତଖତକରା **ଦସ୍ତଖତ କରନା**

[ଦ୍ର—ନିଜ ଦ୍ୱାରା ବା ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ଦସ୍ତାବିଜରେ ନିଜର ଦସ୍ତଖତ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଦସ୍ତାବିଜରେ ଲେଖାଥିବା ବିଷୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବାର ବୈବେଚତ ହୁଏ ।]

ଦସ୍ତଖତି—ବୈଦେ. ବିଣ (କରିଆ) (ଫା)—ଯହିଁରେ ଦସ୍ତଖତ ଥାଏ; ଦସ୍ତଖତ କରି ଯାଇଥିବା (ଦଲିଲ ବା ଲେଖା)—Signeds.
Dastakhati
ଦସ୍ତକତି; ଦସକତି; ଦସଖତି } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦସ୍ତଖତୀ; **ଦସ୍ତଖତି**
(ଯଥା—ସହାଙ୍କ ଦସ୍ତଖତି ପରୁଆନା ।)

ଦସ୍ତଗୀର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା) (କରିଆ)—ସହାୟକ—Helper; colleague.
Dastagīr
ଦସ୍ତଗୀର, **ଦସ୍ତଗୀର**

ଦସ୍ତ ପରିଷ୍କାର—ଦେ. ବ (ଫା. ଦସ୍ତ+ସଂ. ପରିଷ୍କାର)—କୋଷ୍ଠ ଶୁଦ୍ଧି—Clearance of the bowls.
Dasta parishkāra
(ଦସ୍ତ ଖୁ(ଖୋ)ଲ୍ଲିଯା; ଦସ୍ତସଫା; ଦସ୍ତସାଫ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦସ୍ତବଦସ୍ତ Dastabadasta **ଦସ୍ତବଦସ୍ତ** **ଦସ୍ତବଦସ୍ତ** — ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଶ (ଫା) (କଚେରୀ ଭାଷା; କବାଲ୍ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ) — ହାତେହାତ; ହାତକୁ ହାତ; ନଗଦ — In cash; from hand to hand.

(ଯଥା — ଏ ବଜସ୍ପ ବୃତ୍ତର ଜରସମନ ଦଶ ଟଙ୍କା ଆମ୍ଭେ ମୁସୁରଙ୍କଠାରୁ ଦସ୍ତବଦସ୍ତ ନେଇ ପାଇଲୁଁ ।)

ଦସ୍ତ ବରଦାର୍ Dasta baradār **ଦସ୍ତବରଦାର** **ଦସ୍ତବରଦାର** (ଦାବୀଦାର୍ — ବିପକ୍ଷରେ) — ବୈଦେ. ବିଶ. (ଫା) (କଚେରୀ) — ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଅଧିକାର ବା ଦାବି ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି) — Relinquishing one's own right to a property.

ଦସ୍ତ ବରଦାର୍ ହେବା Dasta baradār hebā **ଦସ୍ତ ବରଦାର ହଓଆ** **ଦସ୍ତ ବରଦାର ହୋନା** — ଦେ. କ୍ରି (କଚେରୀ) — କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ବା ବିଷୟରୁ ଆପେ ଆପେ ଅନ୍ୟର ହୋଇଯିବା; ଇସ୍ତଫା ଦେବା — To give up or relinquish one's right to a matter or property.

ଦସ୍ତ ବରଦାରି Dasta baradāri **ଦସ୍ତବରଦାରୀ** **ଦସ୍ତବରଦାରି** — ବୈଦେ. ବି (କଚେରୀ (ଫା) — ୧ । ତ୍ୟାଗ; ଇସ୍ତଫା — 1. Relinquishment.

୨ । ତ୍ୟାଗପତ୍ର — 2. A deed of relinquishment.

ଦସ୍ତବସ୍ତ Dastabasta **ଯୋଡ଼ହାତ** **ଦସ୍ତ ବସ୍ତ** — ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦସ୍ତବସ୍ତହ୍) — କୃତାଞ୍ଜଳି; ଜୋଡ଼ହାତ; ପ୍ରାର୍ଥନାକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାର୍ ଅଞ୍ଜଳୀକୃତ କରତଳ ଯୁଗ୍ମ — Folded hands; folded palms (of a suppliant person).

ବିଶ — କୃତାଞ୍ଜଳି; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାବେଳେ ଦୁଇ ହାତକୁ ଜୋଡ଼ିଛି — (a person) With folded hands.

ଦସ୍ତ ବୁ ବୋ)କଚା Dasta bu(bo)kachā **ଦସ୍ତ ବୁଚକା; ଦସ୍ତ ବୋଚକା** **ଦସ୍ତବୁକଚା** **ଦସ୍ତବୁ(ବୋ)ଚକା** **ଦସ୍ତବୁଜୁଲା(ଲି)** } ଅନ୍ୟରୂପ — ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦସ୍ତ + ବୁକ୍ଚା = ବୁକ୍ଚା) — ଯେଉଁ ଘୁଡ଼ାରେ ମନୁଷ୍ୟର ନିତ୍ୟ-ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଲୁଗାପଟା ବନ୍ଧା ହୋଇ ରଖାଯାଏ — A bundle containing the dress and clothes for one's every day use.

ଦସ୍ତର୍ Dastar **ଦସ୍ତର** **ଦସ୍ତର** — ବୈଦେ. ବି. (ଫା) (କଚେରୀ) — ୧ । ପଗଡ଼ି — 1. Turban.

୨ । ସରକାର୍ଯ୍ୟ କାଗଜ ବଡ଼ା — 2. Bundle of official papers.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି — ବସ୍ତାନ — A bundle.

ଦସ୍ତର୍ଖାନ୍ ନା) Dastar-khān(nā) **ଦସ୍ତରଖାନ** **ଦସ୍ତରଖାନ** — ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦସ୍ତର୍ ଖୋସ୍ତାନହ୍) — ୧ । ଟେବଲ ଉପରେ ପକାଇବାର ଲୁଗା — 1. Table cloth.

୨ । ମୁସଲମାନ୍ ଓ ସାହେବମାନେ ଖାଇବାବେଳେ ଟେବଲ ଉପରେ ବା ଭୂମି ଉପରେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ଓ ସହୁଁ ଉପରେ ଖାଦ୍ୟପାତ୍ରାଦି ରଖାଯାଏ — 2 A cloth spread on the table or on the ground on which dinner-plates are set.

ଦସ୍ତର୍ବନ୍(ନ୍ଦୀ) Dastar-band(ndī) **କାଗଜପତ୍ରର ଏକତ୍ର ସଂଗ୍ରହ** — ବୈଦେ. ବି. (ଫା. କଚେରୀ) — ୧ । କୌଣସି କାଗଜପତ୍ରର ଏକତ୍ର ସଂଗ୍ରହ —

1. Collection of records at one place.

୨ । ସାଧାରଣ କାଗଜପତ୍ର ଯାହାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହେ (ନ୍ଦେ) —

2. A keeper of public records.

ବୈଦେ. ବିଶ — ଏକତ୍ର ସଂଗୃହୀତ (କାଗଜପତ୍ର) —

Collected together (records).

ଦସ୍ତା Dastā **ଜସ୍ତା** **ଦସ୍ତା** **ଦସ୍ତା** — ଦେ. ବି. (ସ. ଯଷଦ; ସରହଟ୍ଟା. ଦସ୍ତୁ) — ଧାତୁବିଶେଷ — Zinc.

ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦସ୍ତା) — ହତ୍ତାର ଆଦର ବେଣ୍ଟ — Handle of an implement.

ଦସ୍ତାନା Dastānā **ଦସ୍ତନା** **ଦସ୍ତାନା** — ବୈଦେ. (ଫା. ଦସ୍ତ୍ ଆନା) — ୧ । ହାତମୋଜା; ହସ୍ତାବରଣ — 1. Gloves.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଚରବାସ୍ତ୍ର ଯହିଁର ମୁଠା ଖୋଲ ପର ହୋଇ ଥାଏ ଓ ସାଙ୍ଗାକୁ ଧରିବା ଲୋକର ହାତକବାଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ଖୋଲ ମଧ୍ୟରେ ଆବୃତ ରହେ — 2. A kind of sword with a hollow handle which protects the hand of the user up to the wrist.

ଦସ୍ତାବର୍ Dastābar **ଦସ୍ତାବର** **ଦସ୍ତାବର** — ବୈଦେ. ବିଶ. (ଫା.) — ବିରେଚକ (ଔଷଧ) — Purgative; cathartic (medicine).

ଦସ୍ତାବି(ବେ)ଜ୍ Dastābi(be)j **ଦସ୍ତାବୀଜ** **ଦସ୍ତାବେଜ** — ବୈଦେ. ବି. (କଚେରୀ) (ଫା. ଦସ୍ତ୍ ଆବେଜ୍) — ୧ । ଦଲିଲ; ଲିଖିତ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପତ୍ର — 1, Document; a deed in writing.

୨ । ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଲେଖ — 2. A deed in which business transactions are entered

ଦସ୍ତାବିଜ୍ ଜମାନତ୍ Dastābij jamānat **ଦସ୍ତାବିଜଜମାନତ୍** **ଦସ୍ତାବିଜୀ ଜମାନତ** — ବୈଦେ. ବି. (କଚେରୀ) (ଫା) — ଜାମିନ୍ ଦଲିଲ; ଜାମିନୀ ଦଲିଲପତ୍ର; ଜାମିନ୍‌ନାମା — A bail bond; a security bond.

ଦସ୍ତି Dasti **ଦସ୍ତୀ** — ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦସ୍ତ୍ = ହାତ; ଦସ୍ତୀ = ହାତମୁଠା ପରମାଣ) — ୧ । ହାତମୁଠା ପରମାଣ; ପ୍ରାୟ ୫ ଇଞ୍ଚି ବା ୭ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରମାଣ — 1. A measure of the clutched fist; (according to which land-measuring rods are cut.

[ଦ୍ର — ଭୂମି ମାପ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନାନାବିଧ ପଦକା ତଳେ; ଯଥା — ୧୨, ୧୪, ୧୮, ୨୦ ଓ ୨୪ ଦସ୍ତି ପଦକା । ୨୪ ଦସ୍ତି ପଦକାର ପରମାଣ = ୧୦ ଫୁଟ୍ ୫ ଇଞ୍ଚି ୧ ଯବ ବା ପ୍ରାୟ ୫୫ ହାତ ।]

୨ । ମଶାଲ ଧରିବାର ମୁଠା —

2. The handle of a torch.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ମଶାଲ—3. Torch.

୪ । ଉତ୍ତୁଥର ଆଦର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେଷ୍ଟ—
4. Small handle of an implement.

ଦସ୍ତିଦାନ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭର ଶବ୍ଦ) (ଫା. ଦସ୍ତୀ + ଫା. ଦାନ୍; ସ. Dastidāni ଆଧାନ)—ମଶାଲର ବେଷ୍ଟ ବା ମୁଠା ଓ ମଶାଲରେ
ଦସ୍ତୀଦାନୀ ତେଲ ଢାଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ତୈଳ କୁମ୍ଭା—
ଦସ୍ତୀଦାନୀ The handle of a torch and the oil-bottle for pouring oil on the burning torch.

ଦସ୍ତିଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ମଶାଲ୍‌ଚି—
Dastidār Torch-bearer.
ଦସ୍ତିଦାର ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗଦେଶର ଶୂଦ୍ର ଓ ଭଣ୍ଡାରଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି-
ଦସ୍ତିଦାର A family-title of Śūdras and barbers in Bengal.

ଦସ୍ତୁ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା ଓ ବରକାମ ଲୁଗା ଦେବପ୍ରତିମା
Dastu ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—
ବଚକାନୀ Small cloth for wearing by children and idols
ବଚକାନୀ

ଦସ୍ତୁର—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଫା)—
Dastur ୧ । ନିୟମ; ବିଧି—1. Rule; regulation.
(ବେଦସ୍ତୁର୍—ବିଧିଜ) ୨ । ସାଧାରଣଙ୍କ ଆଚରିତ ବ୍ୟବହାର—
ଦସ୍ତୂର 2, Common practice.
ଦସ୍ତୁର ୩ । ଲୌକିକାଚାର; ପ୍ରଥା; ରୀତି; ଚାଲି—
3. Custom; usage; practice.
୪ । କାଇଦା—4. Discipline;
୫ । ଆଦବ୍ କାଇଦା; ଭଦ୍ର ସମାଜର ବ୍ୟବହାର—
5. Etiquette fashion.

ଦସ୍ତୁର ଅମଲ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରଆ) (ଆ)—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମ—
Dastur amala Set rules.
ଦସ୍ତୁରଆମଲ **ଦସ୍ତୂର ଅମଲ**

ଦସ୍ତୁର ମତେ—ଦେ. କି ବଣ. (କଚରଆ)—
Dastur mate ୧ । ନିୟମାନୁସାରେ— 1. In conformity to rules.
ଦସ୍ତୁର ମାଫିକେ; ଦସ୍ତୁର ମାଫିକ; ଦସ୍ତୁର ମୁତାବକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦସ୍ତୁରମତ ୨ । ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ—
ଦସ୍ତୂର ମୁଆଫିକ 2. According to custom.

ଦସ୍ତୁରି—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଫା)—
Dasturi ୧ । କମ୍ପାନି ଇଂରେଜ କାଳରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ରେତା ଓ
ଦସ୍ତୁରୀ ବିକ୍ରେତାଠାରୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ପାଏ; କମିସନ୍;
ଦସ୍ତୁରୀ ପାରିଶ୍ରମିକ; ଦଲ୍ଲାଲି—
1. Percentage or commission paid to a broker.
୨ । କଳା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପାଇଁ ଦୋକାନୀଠାରୁ ସଉଦା କରିବା ଉତ୍ତୋ ଦୋକାନୀଠାରୁ ଠିକାକେ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ (ଯଥା—ପଇସାଏ ବା ଦୁଇ ପଇସା) ପାଏ—
2 A commissioner at a fixed rate paid to a servant by a trader who sells commodities to the master through the servant.

ଦସ୍ତୁରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସ୍ୱାକ୍ଷର (ନାମ)—Signature.

ଦସ୍ମ—ସ. ବ. (ଦସ୍ ଧାତୁ = ଉତ୍‌କ୍ଷେପ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମ.)—
Dasma ୧ । ଦସ୍ୟୁ; ଚୋର—1. Thief.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ପ୍ରତାରକ; ଶଠ—3. A cheat.
୪ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A wicked person.
୫ । ଯଜମାନ—5. The principal in a vedic sacrifice.

ଦସ୍ୟୁ—ସ. ବ. (ଦସ ଧାତୁ = ଉତ୍‌କ୍ଷେପଣ କରିବା; କ୍ଷୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Dasyu ଯୁ)—୧ । ଚୋର—1. Thief.
୨ । ଡାକୁ; ଲୁଣ୍ଠକ; ଡକାଇତ; ଯେ ଜବରଦସ୍ତି ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଛଡ଼ାଇ ନିଏ—2. Robber; plunderer; extortioner.
୩ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Oppressor,
୪ । ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଜାତିବିଶେଷ—4, Name of a low caste of untouchables.
୫ । ଚକ୍ର—5. Wheel; discus.
୬ । ଶତ୍ରୁ—6. Enemy.

[ଦ୍ର—ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ବେଦରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମିଳେ । ଏମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଭାରତ ଆଗମନ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ଥିଲେ । ଏମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାରରେ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲେ; ସେମାନଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ବନ୍ଦ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଗୋମେଷାଦି ଚୋର କରି ନେଉଥିଲେ । କମୁଚି, ଶମ୍ବର ଓ ବୃତ୍ର ଆଦି ଦସ୍ୟୁପତ୍ତିଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଧ କରିଥିବାର ବେଦରେ ଲେଖାଅଛି । ବେଦରେ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦାସ ଓ ଅସୁର ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୋଗ କରି ଯାଇଅଛି । ମନୁସଂହିତାରେ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ଓ ମାନବ ଲୁପ୍ତ କ୍ରିୟା ଓ ଜାତିବ୍ୟତିତ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ ମ୍ଲେଚ୍ଛ-ଭାଷୀ ଦସ୍ୟୁ ବା ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷୀ ଦସ୍ୟୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦସ୍ୟୁ ବୋଲି ଯାଉଥିଲା । ମହାଭାରତରେ ଅଛି ଯେ ଅର୍ଜୁନ କେତେକ ଦସ୍ୟୁଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ନିଷେଧ ଥିଲା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
ଦେ. ବ—ସୈନ୍ୟ—Soldier,
ଦଃଶ.ସନ ସାଭ୍ୟକ ପଦ୍ମବ୍ୟୂହ ଦେଖି
କହିଲେ ଯେ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ଶର ଯୋଗି । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋ.

ଦସ୍ୟୁତା—ସ. ବ (ଦସ୍ୟୁ + କର୍ମାର୍ଥେ. ତା)—ଲୁଣ୍ଠନ ବୃତ୍ତି—
Dasyutā (ଦସ୍ୟୁତ୍ୱ — ଅନ୍ୟରୂପ) Robbery,

ଦସ୍ୟୁପତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ-ତତ୍ପୁ; ଦସ୍ୟୁ + ପତ୍ତି)—
Dasyu pati ଡକାଇତଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—
Ringleader of a gang of robbers.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦସ୍ୟୁବୃତ୍ତି—ସ. ବ. (ଦସ୍ୟୁ + ବୃତ୍ତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dasyu bṛutti ଦସ୍ୟୁର କର୍ମ୍ମ ବା ବ୍ୟବସାୟୃ; ଲୁଣ୍ଠନ ବୃତ୍ତି— Robbery.

ଦସ୍ୟୁ ଭୟ—ସ. ବ. (ଦସ୍ୟୁଠାରୁ ଭୟ; ୫ମ୍ମୀ ତତ୍) —
Dasyu bhaya ଡକାଇତ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଡର ବା ଆଶଙ୍କା— Apprehension or fear of robbers.

ଦସ୍ର— ସ. ବ—୧ । ଶିଶିର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Dasra 1. Dew.
୨ । ଗଧ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Ass,
୩ । ଯୋଡ଼ା; ଯୁଗ୍ମ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3 Pair
୪ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
4. The twin sons of Aswinī.

ଦହ୍ (ଧାତୁ)—ସ.— ପୋଡ଼ିବା—
Dah (root) To burn; to set fire.

ଦହ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦର=ଗର୍ତ୍ତ; ତୁମ୍ବା ସ 'ହ୍ରଦର' ଓଲଟା; ସ. ହ୍ରଦରୁ
Daha ହ୍ରଦ ଓ ହ୍ରଦ ବର୍ତ୍ତିବପର୍ଯ୍ୟୟରେ ଦହ ହୋଇଥିବାର
ଦହ ଅନୁମିତ ହୁଏ)—୧ । ବସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳାଶୟ; ହ୍ରଦ—
ଦହେ 1. A wide expanse of water; lake.

ପଦ୍ମଥା ଦହରୁ ପକ୍ଷୀ ଦଳେ ଦଳେ
ଉଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି ନଭେ ଦୋଳାହୁଳେ । ସ୍ୱଖାନାଥ. ନଦୀକେଶ୍ୱର ।

୨ । ଅଳ୍ପ ପାଣି ଓ ବହୁତ ପଙ୍କ ଏବଂ ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳାଶୟ; ପଙ୍କିଳ ଜଳାଶୟ— 2. A marse; a bog; a swamp; a fen.
୩ । ଦହା (ଦେଶ)—3. Dahā (See)
୪ । ଦହଲ୍ଲ (ଦେଖ)—4. Dahilā (See)

ବିଣ. (ସଂ. ଦଗ୍ଧ)—୧ । ପୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା; ଦଗ୍ଧ—
1. Burnt.
୨ । ଦହନକାରୀ—2. Burning; scorching.

ଉପଯନ ଦହ । ନସ୍ୟନର ଗମ ନସ୍ୟନ ଦହ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ସ୍ତ୍ରୈନସ୍ୱାନଧ୍ୟ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଆଠମଲ୍ଲିକ) ବ—୧ । ଗଣ୍ଡ ପାଣି—
1. Deep water.
୨ । ନଦ୍ୟାଦିର ଗଭୀର ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ; ଗଣ୍ଡ—
2 The part of a river or lake where water is very deep.

ବିଣ— ଦହଲ୍ଲ ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ସ୍ଥାନ)—Muddy place; (a place) which has become miry

[ହୁ—ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀରେ 'ଦହ'ର ଅର୍ଥ ନଦୀ ଆଦିର ଗଭୀରତମ ଅଂଶ । ଓଡ଼ିଆରେ ଏହି ଅର୍ଥରେ 'ହ୍ରଦ' ଶବ୍ଦ ଓ ଗଣ୍ଡ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦହକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ ତୁମ୍ବା ଧୁକ୍ଷ ଧାତୁ=ସନ୍ଦୀପନ, ବା
Dahaka ସ. ଧଗବ୍ଭଗଚ୍)—୧ । ଉତ୍ତାପ; ଉତ୍ତାପ; ଜ୍ୱାଳା—
ଧକ୍ ଧକ୍ 1. Heat; blaze.
ଦହକ ୨ । ଉଡ଼; ଅଗ୍ନିର ଦାଉଦାଉ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. Glowing condition of fire, (e. g. in live charcoal).

ବିଣ—୧ । ଜଳନ୍ତା; ଉଡ଼—1. Blazing; glowing.
ଧକଧକେ (ଯଥା—ଦହକ ନଆଁ; ଦହକ ଚୁଲି; ଦହକ ଅଙ୍ଗାର ।)
ଦହକତି [ହୁ—ଶିଖାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜଳୁଥିବା ନଆଁକୁ 'ଦହକ' ବୋଲିଯାଏ ନାହିଁ । କାଠଆଦି ଜଳସିବା ପରେ ଅଙ୍ଗାର ଦହକୁ ଥିବା ବା ଦାଉଦାଉ କରିବା ଅବସ୍ଥାକୁ ଦହକ ବୋଲିଯାଏ ।]

ଦହକ ଚୁଲି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଚୁଲିରେ ଜାଳ ଜଳିବା ପରେ ଅଙ୍ଗାର
Dahaka chuli ବା ନଆଁ ଦହକୁ ଥାଏ—Oven with
ଧକଧକେଉନୁନ glowing charcoal.
ଦହକତାହୁଆଚ୍ଚୁଲ୍ହା

ଦହକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ; ସଂ. ଧୁକ୍ଷ ଧାତୁ)—୧ । ଜଳିବା;
Dahakibā ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ପାପ୍ତି କରିବା—1. To blaze;
ଧକ୍ ଧକ୍‌କରା to glow.
ଦହକନା (ଯଥା—ଚୁଲିରେ ଅଙ୍ଗାରଗୁଡ଼ାକ ଭଲ ଦହକୁଛି ।)
[ଦହକା (କେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୋଧରେ ଜ୍ୱଳିତ ହେବା—2 (figurative) To burn with rage.

ଦହଗଞ୍ଜ—ଦେ. ବ (ସଂ ଦହ୍ ଧାତୁ ଓ ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ)—ବ୍ୟଗ୍ରବ୍ୟସ୍ତ ହେବା;
Dahagañja ପୀଡ଼ା—Worry; state of being troubled;
ବ୍ୟସ୍ତ ହାୟରାନୀ botheration.
ହୁ ରାନ୍ ପରୋଶାନ ବ୍ୟଗ୍ରବ୍ୟସ୍ତ; ପ୍ରପୀଡ଼ିତ— Worried; oppressed; pestered.
ହାୟରାନ **ହୈରାନ**

ଦହଗଞ୍ଜ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବ୍ୟଗ୍ରବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
Dahagañja hebā To be worried.
(ଦହଗଞ୍ଜି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବ୍ୟସ୍ତହଓୟା, ହୈରାନହୋନା

ଦହଗଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯାହା ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ; ପୀଡ଼ା-
Dahagañjiā ଜନକ; କଷ୍ଟଦାୟକ—Worrying;
ଦୁଃଖର; କଷ୍ଟର troublesome.
ହୈରାନୀକା

ଦହର୍ଡ଼— ଦେ. ବିଣ (ସ. ଦଗ୍ଧ; ଉଲ. ପାଲି—ଉଦହଡ଼)—
Dahar̤da ୧ । ଉଦହଡ଼; ଉଦହଉଦ୍; ଭାଉଲା; ଗରମ—
ତପ୍ତ 1, Hot; burning.
ଗରମାଗରମ, ତତା ୨ । ଯହିଁରୁ ବାଷ୍ପ ବାହାରୁଥାଏ—
2. Steaming.

ବାଦ୍ଧୁଣ ଉଜା ଟଙ୍କା ପରଜା, ଦହଡ଼ ଅନ୍ନଲି ଶୀତଲ ଉଜ;
ଜହେ ଦଜାଉ ଏ ବାହିଁକି ମଜା ? ଉଚ ।

୩ । ଦାହଯୁକ୍ତ —୩. Burning; feverish.

ଦହଣ— ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ —ଗହୁର ମଝିରେ ଥିବା କୃଷ ଜମି—
Dahaṇa Cultivated fields in the midst of a wide expanse of paddy fields.

ଦହତି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ+ତି; ସ. ଦାହ—ଦେଉ) ଅଗ୍ନି—
Dahati Fire.

ଉଜଳ କ୍ଷୁଧା ତୋର ଦୋଇରୁ ଦୃଗତ;
ଶୁଣି କରଠାରୁବରୁ ତର୍ଦ୍ଦିଲେ ଦହତ । ପାତାମ୍ବର. ନୃସିଂହସ୍ତବ୍ୟ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦହଦହତୁ—ଦେ. ଅ. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ)—୧ । ପିଲ୍ଲମାନେ କୁକୁରକୁ
Dahadahatu ଡାକବାର ପଦ—1. An exclamation uttered by children to call dogs.
୨ । ଶିଶୁରଞ୍ଜନାର୍ଥ ମାଆମାନେ ବୋଲିବା ପଦ —
2. A refrain of an infant song
ଦହଁଦହଁତୁ, ଜନଅ ମାଆର ପୁଅ ଦହଁତୁ—ଶିଶୁଗୀତ ।

ଦହଦଇ(ହି)ଆ—ଦେ. ବ—ଦହିଦହିକା (ଦେଖ)—
Dahadai(hi)ā Dahidahikā (See)

ଦହନ—ସଂ. ବ (ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Dahana ୧ । ଅଗ୍ନି; ନିଆଁ—1. Fire.
କରୁସ୍ତୁଢେ ପାଣ୍ଡବେ ଲଗାନ୍ତେ ଦହନ । ବୃଷ୍ଣର୍ଦ୍ଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦ
୨ । (+ଭାବ.ଅନ) ଦାହ—2. Inflammation.
୩ । ପୋଡ଼ିବା—3. Burning.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ) ଦୁଷ୍ଟଲୋକ—4. Wicked person.
୫ । ଧଳା ଚତା ଗଛ—5. Lead wrot plumbago Zeylanica.
ବିଣ—୧ । ଦାହକ—1. Burning
ଦେ ବିଣ —ଦଗ୍ଧ —2. Burnt.
ସ୍ତୁତେକ ଅନ୍ଧ ଦୋଇଲେ ଦହନ । ବୃଷ୍ଣର୍ଦ୍ଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।
ଦେ. ବ—ନାଶ—Destruction.
ଶୁଣିଲେ ମୋ ଚତ୍ତରୁ ସେ ଦଂଶପ୍ ଦହନ । ଆଗ୍ନେ. ଶିବ. ସ୍ୱପ୍ନଦପ୍ ।

ଦହନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ଦାହ୍ୟ; ଯାହା
Dahanīya ପୋଡ଼ିଯାଏ—Combustible; inflammable.

ଦହନୋପଲ—ସଂ. ବ (ଦହନ+ଉପଲ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ ମଣି;
Dahanopala ଆଉସୀ କାଚ—1. A jem or lens through which the sun's rays are focussed and set fire to some inflammable substance put under it.
୨ । ଚକମକ ପଥର; ଝକମକୀ—2. Tinderstone; flint stone.

ଦହପାଣି—ଦେ. ବ—ଲୁଣ ବନ୍ଧବାବେଳେ ସିଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ବାଣ୍ଡିକୁ
Dahapāṇi ଅଜଡ଼ା ଯିବା ଲୁଣମିଶ୍ରିତ ଘନ ଜଳ—
Water impregnated with salt which is powred into a pan for being evaporated (in the process of manufacturing salt).
ସେହ ଲବଣାକୁ ଜଲର ନାମ ଦହପାଣି ।
ପଳ୍ଲୀରମୋହନ—ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ

ଦହର—ସଂ.ବ (ଦହ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷପ୍ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—୧ । ଡୁଙ୍ଗୁଚି
Dahara ମୂଷା—1. A small mouse.
୨ । ଶିଶୁ—2. Infant.
୩ । ସାନ ଭାଇ—3. Younger brother.
୪ । ଛୁଚୁନ୍ଦୁର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —4. Mole; shrew.
୫ । ନରକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Hell.
୬ । ବରୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. The Hindu god of the ocean.
ବିଣ—୧ । ସ୍ୱଳ୍ପ; କ୍ଷୁଦ୍ର —Little; small.
୨ । ଦୁର୍ବୋଧ—2. Difficult to understand.
୩ । ସୂକ୍ଷ୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —3. Minute.

ଦହରାକାଶ—ସ. ବ—ଚିଦାକାଶ; ଈଶ୍ୱର—God.
Daharākāśa

ଦହଲ—ଦେ. ବ (ସ. ଦଲାଢ୍ୟ)—୧ । କାଦୁଅ—
Dahala 1. Mud; sludge.
କାଦୁ; ଦଲଦଲ ୨ । ପଙ୍କ—2. Slime; mire.
ଦଲଦଲ; ଚହଲା ୩ । ଦଳଲା ବା ପଙ୍କୁଆ ଅବସ୍ଥା—3 Muddy or miry condition.
୪ । ଅଳ୍ପ ପାଣି ବେଶି ପଙ୍କ ଓ ଜଳମୟ ପୋଖରୀ—
4. A muddy tank; moor; fen; a bog.
ବିଣ—ଦହଲା (ଦେଖ)—Dahalā (See).

ଦହଲ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମି କର୍ଦ୍ଦମମୟ ହେବା; ଦଲଦଲେଇବା—
Dahala uṭhibā To be full of mud.
କାଦାହଓଆ; ଚହଲାଉଠନା

ଦହଲା—ଦେ. ବିଣ—୧ । କାଦୁଆ; ପଙ୍କିଳ—1. Muddy; slimy.
Dahalā ୨ । ପଙ୍କ ଓ ଜଳମୟ; ସହଁରେ ଲୋକ ପଶିଗଲେ ସହଜେ ଉଠି ପାରେ ନାହିଁ—
ଦହରା; ଦହଲଆ; } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦହଲା; ଦଲଦଲେ; ଗଦଲା; ଦଲଦଲା 2. Moory; boggy; moisty.
(ଦହଲା-ସ୍ତ୍ରୀ)
ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ସ୍ଥୂଲକାୟ)—ମୋଟା; ସ୍ଥୂଲକାୟ—Fat (male).
ଦେ. ବି—ଦହଲା (ଦେଖ)—Dahilā (See).

ଦହସତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଦହଶତ୍=ଭୟ)—୧ । ଭୟ; ତ୍ରାସ—
Dahasat 1. Fear; fright.
କଷ୍ଟ; ଦହଶତ ୨ । କଠୋର ଦାୟିତ୍ୱ; ବଦ୍ଧ—2. Grave responsibility.
୩ । ଦହଗଞ୍ଜ; ବାଧା; ପୀଡ଼ା—3. Worry; botheration.
୪ । ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ—4. Trouble.
୫ । ବିପଦ୍—5 Calamity
ବିଣ—୧ । ତ୍ରାସଜନକ—1 Frightening; causing fear.
୨ । ପୀଡ଼ିତ; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ; ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ—2. Worried

ଦହସତ୍ ଗିରିବା—ଦେ. ବ—ଆପଦ ଗିରିବା; ବିପଦ୍ ପଡ଼ିବା—
Dahasat giribā The befalling of a calamity.
ଆପଦ ଆସା; ଦହସତଗୀରନା (ଯଥା—ମୋ ଉପରେ ବଡ଼ିମାନେ (ଦହସତ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗୋଟାଏ ଭାର ଦହସତ୍ ଗିରିଛୁ ।)

ଦହସତ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାଧା ଦେବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
Dahasat debā 1. To worry; to pester.
କଷ୍ଟ ଦେଓଆ; ଦହଶତ ଦେନା ୨ । ଭୟ ଜନ୍ମାଇବା—2. To cause fright.
୩ । ବଦ୍ଧରେ ପକାଇବା; ବିପନ୍ନ କରିବା—
3. To cause a person to be involved in troubles, to afflict a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦହସତ ଯାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଦହଗଞ୍ଜ ହେବା—
Daha ata pāiba 1. To be worried or pestered.
(ଦହସି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିପନ୍ନ ହେବା; ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
କଷ୍ଟ ପାଓଆ 2. To be troubled.
ଦହସତ ପାନା

ଦହସତ ଲଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଡରମାଡ଼ିବା—
Dahasata lāgiba 1. Apprehending; fearing.
କଷ୍ଟବୋଧ ହଓଆ ୨ । ଦୁଇଗ୍ରଣ ହେବା—
ଦହସତଲଗନା 2. Being troubled.

ଦହା—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. ଦହ=ଦଶ ସଙ୍ଖ୍ୟା)—୧ । ଦହଲା (ଦେଶ)
Dahā Dahalā (See).
ଦହା ୨ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ମହରମ ମାସର ୧ ତାରିଖଠାରୁ ୧୦ ତାରିଖ
ଦହା (ଏ ସମୟରେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ମହରମ ପର୍ବ ହୁଏ)—
2. The period of the 1st ten days of the Mahomedan month of Moharam.

ଦହି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଧି)—୧ । ବାସୀ ଦୁଧ, ଦୁଗ୍ଧଜାତୀୟ—
Dahi 1. Curd.
ଦହି; ଦଇ [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—ବସା ଦହି ଓ ଘୋଳ
ଦହୀ; ଦଧ ଦହି ।]

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଆଉଟା ଦୁଧ ଶୀତଳ ହେବା ପରେ ଭଣ୍ଡିରେ ମହି ପକାଇ ଈଷତ୍ ସମ୍ପୃକ୍ତ ରଖିଦେଲେ ଯେଉଁ ଗାଢ଼ ଥଲଥଲିଆ ପଦାର୍ଥ ହୁଏ ତାକୁ 'ବସା ଦହି' ବୋଲାଯାଏ ଓ ବସା ଦହିରେ ପାଣି ମିଶାଇ ତାକୁ ମୁଦ୍ଦାଇଁ ସେଥିରୁ ଲହୁଣୀ ବାହାର କଲା ପରେ ଯେଉଁ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ହୁଏ ତାକୁ ଘୋଳ ବା ଘୋଳ ଦହି ବା ଚଛା ବୋଲାଯାଏ ।

ସାଧାରଣତଃ ଦହି ଖାଦ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଉପକରଣ । ଚଟକା ବା ସଜ ଦହି ଖାଇବାକୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ, ମାତ୍ର ବାସି ଦହି ବା ଟଙ୍କ ଦହି ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ ଓ ତାହା ଅଳ୍ପ ଅମ୍ଳିକା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଖାଇଲେ ଦାନ୍ତ ଟଙ୍କ ମାରିଯାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦହି ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ଧାରକ, ରକ୍ତପିତ୍ତକାରକ, ବଳକାରକ, ଶୁକ୍ର ଓ କଫ ବର୍ଦ୍ଧକ ତଥା ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅରୁଚି, ଅତିସାର ଓ ବିଷମ ଜ୍ୱର ନିବାରକ; ଇଉରୋପର ଡାକ୍ତରମାନେ ଦହିକୁ ଆୟୁବର୍ଦ୍ଧକ ଥିବାର ଘୋଷଣା କରିଅଛନ୍ତି । ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଅନୁକୂଳ କରିବା ସମୟରେ ଦହି ଦେଖି କର ଅନୁକୂଳ କଲେ ତତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହୁଏ ବୋଲି ଲୌକିକବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ଦହିରେ ଅନ୍ୟ କେତେ ପଦାର୍ଥମାନ ଈଷତ୍-କାଳ ପକାଇ ରଖି ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ଯଥା—ବଲୁଆ ଦହି, ନେତ୍ରୁଲ ଦହି ।]

୨ । ଦହି ପରି ଥଲଥଲିଆ ପଦାର୍ଥ—2. Soft curd-like matter; a thing like curd or jelly.
୩ । ମସ୍ତିଷ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦଧିବତ୍ ଥଲଥଲିଆ ବସ୍ତୁ—
3. The soft substance inside the brain.
ଏ ଗାଡ଼ାରେ ବସାଦହିଟି ମଧ୍ୟ ପାଟ
ବହନ୍ତେ ପୂରଣ ଜଣ ସେ ପୁଣ୍ଡ ପୃଷ୍ଠ—କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ।
ପ୍ରାଦେ—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବସା ଦହି—1. Curd.

୨ । (ପୁଣି ଲୁଣ ମରୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳ) ବ—ପ୍ରଥମରେ ବଆରରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିକୁ ଟାଣି କେତେକ ସମୟ ତାହା ସେଠାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବା ପରେ ଉପର ପାଣିକୁ ବଆରରୁ ବାହାର କରଦେଲାରୁ ଯେଉଁ ବଳକା ପାଣି ରହିଯାଏ ଏବଂ ସେ ଯେଉଁ ବଳକା ପାଣିକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ପଙ୍କା ଲୁଣ ମରୁଯାଏ—The thick lower layer of sea-water which is left in the shallowpan and boilded for manufacturing salt.

ଦହିଆଳ—ଦେ. ବ—ଦଇଆଳ (ଦେଶ)
Dahiāla Daiāla (See).

ଦହିକଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଦହିରେ ଲୁଣ ମସଲା ଆଦି ଦେଇ ସିଝି କରି
Dahikardi ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ—
ଦହିକଡ଼ମା } ଅନ୍ୟରୂପ A curry made of curd or whey
ଦହିକଢ଼ି } being boiled after proper
ଦଈର ଅମ୍ବଳ seasoning.

ପ୍ରାଦେ (ସାଳପୁର) ବ—ମାର୍ଗଶିର ମାସ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଯିବା ଦହି ସଙ୍ଗେ ସିଝି ଅରୁଆ ଭାତ—
The food preparation, made of sunrice boiled with curd or whey for offering to Goddess Lakshmi on the Thursday in the month of Mārgasira.

ଦହିକନ୍ଦା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
Dahikandā A kind of paddy.

ଦହିଖୁଆ—ଦେ. ବି (ସଂ ଦଧି+କ୍ଷୁର ଧାତୁ=ଘାଣ୍ଟିବା)—ଯେଉଁ
Dahikhuā ପିଣ୍ଡାଗ୍ର ଯଷ୍ଟିରେ ଦହିକୁ ମୋହି ଲହୁଣୀ ବାହାର
ମଥୀ କରିଯାଏ; ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ—A churning stick; a
ମଥାନୀ churner with which curd is churned.

ଦହିଗୁଡ଼ୁଘୃତ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅବ୍ୟୁଢ଼ାନ୍ନ; ଦଧି+ଗୁଡ଼+ଉକ୍ତ)—
Dahigurdubhāta ବିବାହର ପୂର୍ବ ଦିନ କୁମାର ବର ଓ
(ଦହିଗୁଡ଼ଘୃତ; ଦହିଗୁଡ଼ୁଘୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୁମାସ୍ତ କନ୍ୟା
ଆଇବୁଡ଼ୋଭାତ (ଅବିବାହିତ ଅବସ୍ଥାରେ) ଦହି ଘୃତ ଖାଇବାରୂପ
ସ୍ତ୍ରୀଆଚାର; ଅବ୍ୟୂଢ଼ାନ୍ନ —A meal (of rice mixed with curd) taken by a bride and a bridegroom respectively the last time on the previous day of marriage.

ଦହିଚୁଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦଧି ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିତକ; ସହଜର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଚୁଡ଼ା
Dahichurdā ଦହି; ଚୁଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ଦହି ଗୋଳାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ଚିଡ଼େଦଈ କରିଯିବା ଖାଦ୍ୟ—1. Food prepared by
ଦହୀ ଚିଡ଼ବା mixing parched rice with curds.
୨ । ଶୁଦ୍ଧି, ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଓ ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷେ କରିଯିବା ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ—2. Feeding of Brahmins on religious or funeral occasions.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଅଦ୍ୟକାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ ଭକ୍ତି ଦହିଚୁଡ଼ାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇଅଛି । ଗୁଡ଼ସହ ଚଡ଼ା ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉଣ୍ଡି ସଙ୍ଗେ ଚଟ ଦହି ଓ ଉଣ୍ଡି ସଙ୍ଗେ ବଟକା ମାଡ଼ାରେ ଦଶୁ ଗୁଡ଼ ଦେଇ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ "ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ କାର୍ଯ୍ୟ" ସମାଧା କରାଯାଏ ।]

ଦହିଚୁଡ଼ାମେରୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭାଙ୍କ ଗ୍ରାମ ଜକଝବଣ୍ଡୀ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାୟ ସବୁ 'ଦହି ଚୁଡ଼ା'ରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଖୁବ୍ ଦହିଚୁଡ଼ା ଖାଏ—(a Brāhmaṇa) Who in no case fails to attend any Dahichurdā feast and also can eat Dahichurdā in much quantity.

Dahichurdāmeru

ଦହିଛେନା—ଦେ. ବି (ଦଧି ଓ ଛନ୍ନରୁ)—ଘୋଳ-ଦହିକୁ ଜଆଁରେ ସିଝାଇ ଉଆର କରିଥିବା ଛେନା—Cheese prepared by boiling whey.

Dahichhenā
ଦହିଛାନା
पनीर, दहिछेना

[ଦ୍ର—ଦୁଧ ଜଉରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉହାଁରେ ଖଟା ପକାଇଲେ ତାହା ଛିଣ୍ଡିଯାଇ ଯେଉଁ ଛେନା ହୁଏ ତାହାକୁ ଦୁଧ ଛେନା କହନ୍ତି । ଦୁଧ ଛେନାରୁ ସନ୍ଦେଶ ବା କଞ୍ଚାଗୋଲ୍ଲା, ରସଗୋଲ୍ଲା, ଲାଲମୋହନ, ଲେଡ଼ିକେନଙ୍ଗ୍, ରମଚମ, ଗୁଲ୍‌ଜାମ୍, ଗୋଲ୍ଲପଳାମ୍ବ ଆଦ ଉଆର ହୁଏ ।

ଦୁଧ ଛେନା ଅପେକ୍ଷା ଦହି ଛେନା ଖଟା । ଦହି ଛେନାରେ ଗୁଡ଼ ଗୋଳାଇ ଛେନାଗୁଡ଼ି ଓ ପିଠାର ପୁର ଉଆର ହୁଏ । ଏଥିରୁ ଛେନା ବଡ଼ା, ଛେନା ଭାଡ଼ିଆ ଆଦ ଉଆର ହୁଏ ।

ଦହି ଛେନା ଦୁଧ ଛେନା ଅପେକ୍ଷା ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ ।]

ଦହିଜ(ଯ)—ଗ୍ରା. ବିଣ (ମ ଦଦ୍ୟ)—୧ । ଦଗ୍ଧ—1. Burnt.

Dahija(jā)
(ଦହିଜ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

କଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜଳ ମର୍ଣ୍ଣ ଦହିଯ
ଜୋହେ ବ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ।
ସାଳବୃଷ୍ଟି. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୨ । ଦହ୍ୟମାନ; ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—2. Tormented; harassed.

ବ—ଦହନ—Burning

ଦହିଜ(ଯ)କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ପୋଡ଼ିବା; ଦହନ କରିବା; ଦଗ୍ଧ କରିବା—To burn down

Dahaja(ja)karibā
(ଦହିଜ୍ୟ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବାଳେ ସଂସାର କରଇ ଦହିଜ
ସେହ ପ୍ରକାରେ ନଦର ଭଜନ ।
ଉକ୍ତ. ମଦ୍ଭାଗବତ ।

ଦହିତୋଡ଼ପା—ଦେ. ବ—୧ । ଦହିବାଲା ଦହି ବିକ୍ରି କରିବାବେଳେ ଦହି ମାପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା (ଦହିତୋଡ଼ପୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଢ଼େଇ ବା କଂସାନ୍ନମିଶ୍ର ପାତ୍ରବିଶେଷ—1. A pot (made of cocoa-nut shell or bellmetal) used for measuring curd while selling.

Dahitordapā
ଦହିସେଡ଼ିକା, ଦହିସୋଡ଼ିକା, ଦହିସେଡ଼ିକା, ଦହିସୋଡ଼ିକା } ଅନ୍ୟରୂପ } ସ୍ତ୍ରୀ

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୨ । (ଗାଳିବିଶେଷ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାପୁର କର ଏକାଥରକେ ବହୁପରମାଣରେ ଦହି ଖାଏ ଓ ଏପର ଖାଇଲାବେଳେ ସଡ଼ସଡ଼ ଶବ୍ଦ କରେ—2. One who gulps a large quantity of whey down his throat with a sound.

ତେପଣା ନଳା ଦହି ସୋଡ଼ିକା (ସୋଡ଼ପୀ) ଅଣ୍ଟା ପରେ ଖାଏ;
ଗୋଡ଼ରେ ଅଣ୍ଟା ଲଗିଲ୍ଲଣି ନରହ ଗାଧୋଇ ଯାଏ । ଚଗ ।

ଦହିଦହିକା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାମ ଦଧାଳି, ଦଧାଳି, ଦଧାଳିକା, Dahidahikā ସୁଦର୍ଶନା, ବୃଷକର୍ଣ୍ଣୀ, ଭଦ୍ରାହ୍ୱା, ସୋମବଳ୍ଲୀ, ମଧୁପର୍ଣ୍ଣିକା, ଗୁଲୁଚ)--ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଶାକ ଲତା (ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଭଲଭଳେ ଏକପ୍ରକାର ନାଲନାଲୁଆ ରସ ବାହାରେ ଓ ଏ ନାଲକୁ ଦଦୟା, ପଦଗୁଲଞ୍ଚ କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ରଖିଦେଲେ ତାହା ଥଲଥଲ ଦୋଇ ବସିଯାଏ)—A kind of herb growing wild, whose leaves when crushed produce juice which turns into jelly when set down for a time; Tinospora Tomentosa.

ଦହିଦହିକା
ଦହିଦହିଆ
ଦଦ୍ଧିଦହିଆ
ଦଦ୍ଧିଦହିକା
} ଅନ୍ୟରୂପ
मदनमस्त

ଦହି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦହନ କରିବା; ନାଶ କରିବା—1. To destroy.

Dahi debā

ଉତ୍ତରେଳ ଶରଙ୍କ ଦର୍ପ ଦେବ ଦହି—କୃଷ୍ଣଜିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଦଳିତକରି ପକାଇବା—2. To crush; to knead.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳିଯିବା—3. (figurative) To excel.

ପୃଥ୍ୱୀରେ କରେ କ୍ରୌଚର ଇହ
ଯମ ଜାଇଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦେଇ ଦହି । କୃଷ୍ଣଜିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

ଦହିନଉତି—ଦେ. ବ—୧ । ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡିରେ ଉଲ୍ଟଉଲେ ଥିବା ଦଧିଭାଣ୍ଡ ଆକାରରେ ଗୋଲ୍ଲାକାର ପଥର ବା ଚୂନର ଗୋଲକ—1. The round pitcher like ball of stone or masonry put on the crown of a temple.

Dahinauti
ଦହିନଉତି
दहिंड़ो

୨ । ଉଲ୍ଟାପୁଣ୍ଡି ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି—2. A large pot full of whey.

ଦହିନଉତିଆ—ଦେ ବିଣ—ମୁହଁରେ ପଲମ ଘୋଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଦହି ନଉତି ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—Shaped like a whey-pot with a cover.

Dahinautiā

[ଦ୍ର—ଥଉଲ୍ଲା ପେଟିଆ 'ଥ', ଦହିନଉତିଆ 'ଦ'—ଶିଶୁ. ବର୍ଣ୍ଣଶିକ୍ଷା ବଚନ ।]

ଦହିନା—ବୈଦେ ବି. (ଫା. ଦହାନା)—ଘୋଡ଼ାର ପାଟ ମଧ୍ୟରେ ଦଆଯିବା ଲୁହାର କଜେଇ—Bit; curb.

Dahinā
ଦାଇନା
दहाना

(ଯଥା—ଏଥିର ଦୁଇପାଖରେ ଥିବା ଲୁହା କଡ଼ରେ ଲଗାସ ବନ୍ଧାଯାଏ ।)

(ଦ(ଦା)ଇନା; ଦହିନା କଜେଇ; ଦାହିନା କଜେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦହି ପଖାଳ—ଦେ. ବ—ଦଧ୍ୟନ୍ନ; ଘିଉ ସଙ୍ଗେ ଦହି ମିଶାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ଏକପ୍ରକାର ରୁଚିକର ଖାଦ୍ୟ—Boiled rice moistened with curds.

Dahi pakhāla
ଦଇଭାତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦହ ଛାଚ, ଦଇ ପଖାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଋତୁବେଦରେ ଏଥିରେ ଲେମ୍ବୁରସ, ଅଦାରେଣ୍ଟ, ଛଣ୍ଟଉ ଠିଠା ଦେଇ ଦିଅ ଓ ଜୀର୍ ବଘାରବାଦ୍ୱାର୍ ଏହା ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ ଅଛ ଉପାଦେସ୍ଟ ହୁଏ । ଏମନ୍ତ ଵ ଦେବତାମାନଙ୍କ ନକଟରେ ଖେଗ୍ଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ଦହପଖାଳ ଭୋଗରୂପେ ଅର୍ପିତ ହୁଏ ।]

ଦହ୍ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବସାଦହ୍ କରିବା ନମନ୍ତେ ଈଷତ୍ ଗରମ ଦୁଧରେ ମହ୍ ପକାଇବା—To set down milk (after putting some acid base in it) for turnnig it into curds.

Dahi basā(se)ibā
ଦଇପାତା
ଦହୀଜମାନା

[ଦ୍ର—ଦୁଧରୁ ବସାଦହ୍ କରିବା ନମନ୍ତେ କୌଶଳ ଓ ଅଭ୍ୟାସ ଜ୍ଞେଡ଼ା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେଇ ଉଲ୍ଲିଖ୍ଟ ଦହ୍ ବସେ ନାହିଁ । ଦୁଧ କେତେ ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସେଥିରେ ମହ୍ ପକାଇବାକୁ ଦେବ କେତେ ପରମାଣରେ ମହ୍ ଦଆଯିବ ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକା ଦୁଧକୁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ଦହ୍ ବସାଇବାକୁ ଦେଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଦହ୍ ବସିବା ଓ ସ୍ୱାଦରେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଯିବ ।]

ଦହ୍ ବସିବା—ଦେ. ବ—ଦୁଧରେ ମହ୍ ଦେବାଦ୍ୱାର୍ ଛାଡା ବସାଦହ୍ରେ ପରିଣତ ହେବା—(milk) Being turned into curd.

Dahi basibā
ଦଇବସା
ଦହୀଜମାନା

ଦହ୍ବର୍(ଡ଼ା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଧି+ବଟକ)—ଦହ୍ରେ ବଡୁର୍ ଯାଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର ପିଠା—Cack immersed in or saturated with curds.

Dahibarā(rḍā)
ଦଇବରା

ଦହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପୋଡ଼ି ଦେବା; ଦଗ୍ଧ କରିବା; ନଆଁ ଲଗାଇ ଛହିଁରେ ଜ୍ୱାଳ ଦେବା—1. To burn; to destroy by fire.

Dahibā
ଦହା

ଦହ୍ୟ(ଜ୍ଞ) କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦହ୍ୟ କରିବା }

ସୁବରଣକୁ ପୋଡ଼ଚ; ସୁବରନ ସର ନାହିଁବ ଅନଳେ ଦହୁଥନ୍ତୁ ତା ଶସ୍ତର—ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞ. ଭୁୟାଗୀତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦହ୍ଗଞ୍ଜ କରିବା—2. (fig) to harass; to cause insense anxiety.

ବ । ପୋଡ଼ି ଦେବା—3. To be burnt.

ସଙ୍କଳ ଦୁଃଖାଗ୍ନିରେ ଦହ
ପୂର୍ଣ୍ଣର ତେଜରେ ଶୋଇଛ—ମଧୁସୂଦନ, ଛନ୍ଦମାଳା ।

ଦହିବାଲି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଦହ୍ ବିକି କରେ—A female whey-seller.

Dahibālī
ଦଇବାଲୀ **ଦହୀବାଲୀ**

ଦହ୍ରୁଆଲ୍ଲି, ଦଇବାଲ୍ଲି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦହୀବାଲ୍ଲିର ଚଢ଼ାବାଲ୍ଲି ସାଜି—ଉଗ ।

ଦହି ମାଛ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଦଧି ଓ ମତ୍ସ୍ୟ । କୌଣସି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ କରିବା ସମୟରେ ଦହ୍ ଓ ଜୀଅନ୍ତା ମାଛ ଦେଖି କର ଗଲେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହୁଏ ବୋଲ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିବାରୁ)—କୌଣସି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁକୂଳ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଖାଇବା ଦହ୍ ଜୀଅନ୍ତା ମାଛ—Curd and living fish shown to a person while setting out to accomplish some thing of importance.

Dahi māchha
ଦଇମାଛ
ଦହୀମଚ୍ଛଳୀ

ଦହି ମାଛୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଧୋବା—Washerman.

Dahi māchhiā

ଦହିମୁହାଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଧିମନ୍ଥନରୁ)—ଦହ୍ ମନ୍ଥନ—Churning of curd for extracting.

Dahimuhāñ
ଦଇ ମୋଆନ
ଦହୀ ମଥନା

ଦେ. ବଣ—ଦହ୍ ମନ୍ଥନରେ ବ୍ୟବହୃତ—Used in churning curd.

ଦହିମୁ(ମୋ)ହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦଧି ଓ ମଥ୍ ଧାତୁରୁ)—ଘୋଳ ଦହ୍ ଭଲ ରୂପ କରିବା ପାଇ ବସା

Dahimu(mo)hiñbā

ଦହ୍ ମୁହାଁଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦହ୍ ଘୋଳାଇବା }

ଦହ୍କୁ ଚୁଆରେ ମନ୍ଥନ କରିବା; ଦହ୍ ମନ୍ଥନ କରିବା—To churn curd.

ଦଇ ମୋଆନ
ଦହୀ ମଥନା

ଦହିଲ୍ଲା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଦହ୍=ଦଶ)—ଗଞ୍ଜପା ଓ ତାସ ଖେଳରେ ଦଶ ଟି ଥିବା ତାସ—The playing card having ten points or tips on it.

Dahilā

ଦହ୍ଲା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦହ୍ }

ଦହଲା **ଦହଲା**

ଦହି ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଦୁଧରେ ମହ୍ ପକାଇ ଦହ୍ ବସାଯାଏ—1. A pot used for curdling milk.

Dahi hāṇḍi
ଦଇ ହାଁଡ଼ି
ଦହିଁଡ଼ୀ

୨ । ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ବସା ଦହ୍କୁ ମୁହାଁଯାଏ—2. An earthen vessel used for churning curd a churning pot.

୩ । ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଦହ୍ ଥାଏ—3. The earthen pot in which curd is kept; the pot containing curd.

ଦହି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦହ୍ଗଞ୍ଜ ହେବା—(figurative) To undergo harassment; to suffer great mental anxiety or worry.

Dahi hebā

ଦହ୍ୟ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦହ୍ୟ ହେବା }

ଦହ୍ ହେବ ସିନା ଥରେ ଅନୁଭାରେ । ଭାଗାଥ. ମହାଭାରତ ।

ଦହ୍ୟ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦାହ୍ୟ)—୧ । ପୋଡ଼ା; ଦଗ୍ଧ—1. Burnt.

Dahya

ଦହ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦହ୍ୟ }

୨ । ଦହ୍ଗଞ୍ଜ; ଦଗ୍ଧଜ୍ଞ—2. Troubled; harassed; pestered; agitated; perturbed.

ବ—ଦଗଧଜ୍ଞ; ଦହ୍ଗଞ୍ଜ; ଆକୁଳତା—Harassment; mental agitation; perturbation.

ଦହ୍ୟମାନ—ସଂ. ବଣ. (ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଆନ ଶାନଚ)—୧ । ଯାହା ଜଳୁଅଛୁ; ଯାହା ଦଗ୍ଧ ହେଉଥିଛୁ; ଜଳୁଥିବା—1. Burning.

Dahyamāna

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ଯଥା—ହୃଦସ୍ଥ) ଦହ୍ଗଞ୍ଜ—2. Greatly perturbed; affected; troubled.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦହ୍—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦହ୍ ଧାତୁ + ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ ର)—
Dahra ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire
୨ । ବନ ଅଗ୍ନି; ଦାବାଗ୍ନି—
2. Forest fire; conflagration.
୩ । ନରକ—3. Name of a hell.
୪ । ବରୁଣ ଦେବତା—
4. The Sea-God; the Indian Neptune.
୫ । ଉଦର—5. Stomach.
(ଯଥା—ଦୁଦାହ୍ନି = ଉଦର୍ନି ।)
୬ । ହୃଦୟାକାଶ—
6. The heart (compared to the sky).
୭ । ବନ—7. Forest.

ଦା (ଧାତୁ)—ସ.—ଦେବା—To give.
Dā (root)

ଦା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦା ଧାତୁ + ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ଦାନ—
Dā 1. Gift.
୨ । ଶୋଧକ—2. Refining.
୩ । (ଛେଦନାର୍ଥ, ଦୋ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍)—ଛେଦ—
3 Cutting.
୪ । ଉପତାପ; ଉପରେ ଜଣାଯିବା ଉତ୍ତାପ—
4. Superficial heat or temperature.
୫ । (ପାଳନାର୍ଥ, ଦେ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍) ରକ୍ଷଣ; ପାଳନ—
5. Protecting; preservation.

ଦେ. ବ (ସ. ଦାତ୍ର)—ଦାଆ (ଦେଶ)—Dāā (See)

ଦାଆ—ଦେ. ବ (ସ. ଦାତ୍ର)—୧ । ଧାନ୍ୟାଦି କାଟିବାର କରତ ପତ୍ର
Dā-ā ଦାନ୍ତର କଟୁଗ; ଧାନ୍ୟକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—1. A sickle;
ଦା; କାସେ; ଦାଁତି, ଦରାଁତୀ scythe.
(ଯଥା—ଏ ବରଷ ଆମ ବଲକୁ ଦାଆ ସିବ ନାହିଁ ।)
୨ । କଟାରୀ—2. A bill-hook; chopping knife.

ଦାଆଁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦାଣ୍ଡ; ପଥ—Road.
Dā-āñrda

ଦାଆକୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରୁ କଞ୍ଚା କାଟିବାପାଇଁ
Dā-āṅkurḍi ଲମ୍ବି ଅଗରେ ସଲଗ୍ନ ଦାଆ; ଦତ୍ତ୍ର—
A scythe attached to a long stick to cut thorny branches from high trees.

ଦାଆଣି—ଦେ. ବି—ବଢଇଙ୍କ ବଢୁରେ ଚଆଁ ବା ବାଣୀ ଦେବାପାଇଁ
Dā-āṇi ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହା—Searing iron.

ଦାଆଦାଢ଼ିଆ—ଦେ.ବିଣ—ଦାଆ ପତ୍ର ଦନ୍ତୁର—Edged or toothed
Dā-ādārḍhiā like a scythe.

ଦାଆବେଠି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗ୍ରାମର ଗଉନ୍ତୁଆ ବା ମାଫିଦାର-
Dā-ābeṭhi ମାନଙ୍କ ଜମିରୁ ଧାନ କଟା ଦେବାପାଇଁ ଦିଆ
(ଦାଆ ଭେଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାରଶ୍ରମିକରେ ରୟତମାନେ ଦାଆ ଦ୍ୱାରା
ଯେଉଁ ବେଠି କରନ୍ତି—Free harvesting of paddy of the Gountia or Mafidar of a village by the royats.

ଦାଆବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବି—ଦାଆକୁ ଦାଢରେ ଧରି ବ୍ୟବହାର କରିବା
Dā-ābeṇṭa ନମନ୍ତେ ତା ମୂଳରେ ଥିବା କାଠର ମୁଠା—
ଦାଆର ମୁଠା; ଦରାଁତକା ମୁଠ The wocden handle of a sickle.
(ଦାଆ ମୁଠା; ଦାଆ ମୁଠି; ଦା ମୁଠା—ଅନ୍ୟରୂପ).

ଦାଇ—ଦେ. ବି—ଦାୟୃ (ଦେଶ)—Dāya (See)
Dāi
ଦେ. ବିଣ (ସ. ଦାୟୀ)—୧ । ଦାୟୀ—1. Responsible.
(ଫା. ଦାଗ)—୨ । ଦାଗଦାର—2. Claiment.

ଦାଇଁ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦାଢ଼ୀ—
Dāiñ A long fether which many beasts
ଦାଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) are tied.

ଦାଇକା—ଦେ. ବି—୧ । ଦାୟିକା; ଦାତ୍ରିକା; ଦାହ୍ନକା; ଛାହ୍ନକା;
Dāikā ଯାତ୍ରା ଓ ପାଲାବାଲ୍ଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଛଳରେ
(ଦାଏକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁଇ ପକ୍ଷ ପରସ୍ପରପ୍ରତି ଯେଉଁ ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୀତ
ଦାଏକା; ଧୁୟା ବୋଲନ୍ତି—1. Ironical and satirical
ଡୁହା. ଦୋହା doggerels or conplets flung at each other by antagonistic parties of dancers and singers.
୨ । ପ୍ରବଚନ—2. Proverb.
କଥା କହିବାବେଳେ ଭଗବତରୁ ଡେର ଡେର ପଦ ଦାଇକାଦେଇ କହେ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଦାଇକା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ବ—ଯାତ୍ରାବାଲ୍ଲା ଭାର ଅପର ପକ୍ଷ
Dāikā pakā(ke)ibā ପ୍ରତି ଛଲୋଲ୍ଲ ପ୍ରଯୋଗ କର ଗୀତ
(ଦାୟିକା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗାଇବା—Singing of ironical doggerels or conplets by a dancer against his antagonistic party.

ଦାଇକା ମରାମରି—ଦେ. ବ—ଯାତ୍ରାବାଲ୍ଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର
Dāikā marāmari ଛଳରେ ପରସ୍ପର ବିପକ୍ଷରେ ପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଛଲୋଲ୍ଲି
ବ୍ୟବହାର—Mutual use of ironical or satinul doggerels or conplets by the dancing parties against each other.

ଦାଇତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦାୟିତ୍ୱ)—ଦାୟିତ୍ୱ—
Dāitwa Responsibility.

ଦାଇଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦାୟିଦାର୍ (ଦେଶ)
Dāi-dār Dāyidār (See)
(ଦାୟିଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦୋ ଧାତୁଜ; ଦାଣ୍ଡରୁ)—
Dāibā ୧ । ଦାଆରେ ଧାନଗଛ ଆଦିକୁ କାଟିବା; ମୂଳଘୋଟ କର
ଦାଆ ତୃଣ କାଟିବା—1. To cut paddy plants with the
କାଟନା sickle; to mow down grass etc.
ଦେଇଥିଲେ ପାଇବ, ବୁଣିଥିଲେ ଦାଇବ;
ପଡ଼ିଥ ବୁଣିରେ ଗୋଧନ ଚରାଇବ—ଚଳୁଆ ପଣ୍ଡା ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ପୂର୍ବକୃତ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବା—
2. To enjoy or suffer or reap the fruits of one's fate.

୩ । ଦାହିବା (ଦେଖ)—3. Dāhibā (See)

ଦାଇ ମୁଦେଇ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଦାୟୀ ଓ ପା. ମୁଦେଇ)—
Dāi mudei
ଦାଇମୁଦଇ

୧ । କୌଣସି ଅଭିଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ ଅଭିଯୋଗ ଉତ୍ଥାପନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A person who accuses another openly.

୬ । ଦାବିଦାର—2. Claimant.

ଦେ. ଉତ୍ତ—ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ (ଲୋକ)—
Responsible; accountable.

ଦାଇଲ୍(ଲି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦାତ୍ରୀ)—ବଢଆଳ ଧାନ କାଟିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛୋଟ ଦାଆ—A small sickle used
(ଦଇଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) generally in weeding biali paddy
ଦାଓଳି **ଦାଁତ୍ରୀ**

ଦାଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଧାତ୍ରୀ; ପ୍ରାକୃତ. ଧାଈ)—
Dāi
ଧାଈ

୧ । ଧାତ୍ରୀ; ଉପମାତା; ଯେ ଶିଶୁକୁ ସ୍ତନ୍ୟଦାନଦ୍ୱାରା ପାଳେ—
1. Wet-nurse; nurse.

ଦାଏ

୬ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗର୍ଭଚିକିତ୍ସା ବା ପ୍ରସବ କରାଇବା କାର୍ଯ୍ୟରେ
(ଦାଇ ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିପୁଣା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A midwife; a female
practitioner skilled in the obstetric art.

ଦାଇରୁ ପେଟ ଛପାଇବା ନ୍ୟାସ୍ୱ—ଉଗ ।

ଦାଉ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦାବ=ଉତ୍ତାପ; ସଂ. ଦାନ; ପା. ଦାଉଁ)—
Dāu
ଦାଁଓଁ; ଦାଁ

୧ । ବାଧା; ସନ୍ତାପ—
1. Torture; harassment.

ଦାଁବ

ଦାଉ ପାଇ ମୁଁ ଦେଇଛି ଏବେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ କଲ୍ପଲତା ।

(ଦାଉଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଚୋଟ; ଚେଳ; ପ୍ରତାପ—
2. Force; violence; brunt.

୩ । ଅତ୍ୟାଚାର; ଜୁଲୁମ—
3. Oppression; tyranny.

ବେଦରେ ନ ରଖି ଜ୍ଞାନ ପୂର୍ଣ ମାତେ ଆଇଜନ ଏତେ ଦାଉ
ପାଇବ କ ସହି ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଜ୍ୱାଳା—4. Heat; burning pain.

୫ । ପୀଡ଼ା; ବ୍ୟଥା; ବେଦନା; ଯନ୍ତ୍ରଣା—
5. Trouble; pain; distress.

ଲର୍ବ ସେତେବ ପାଇ ନଜା ଦାଉ
ଲଗିଲ ଅପଶଙ୍କୁ ଦେହୁ ଅଛ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚଉଶଘତଖୁ. ଲ-ଗୀତ ।

୬ । ମର୍ମସ୍ଥାନ; ମାଡ଼ ଦେବାର ବା ଆଘାତ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ—6. Tendermost part; vulnerable part where a stroke can take effect; vital part of the body.

୭ । ସୁଯୋଗ; ସୁତ; ସୁବିଧା—
7. Convenience; fit opportunity.

ପାଞ୍ଚ କାନ୍ଥ ଦାଉ ଗୃଖ, ସେଟିକୁ ଅଳାରଲେ ଝଟକା, ସେମନ୍ତାରର
ଦାଉ ଜଏ ସଡ଼େ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୮ । ଅଦଭୁତ—8. Enmity; grudge.

୯ । ପ୍ରତିଶୋଧ—9. Revenge.

ଦାଉଆ
ଦାଉଣା
ଦାଓୟା
ଦାବା

—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଦାବା)—୧ । ଦାବୀ—
1. Claim.

୨ । ଦାବୀ; ସ୍ୱତ୍ୱ ଦାବୀପୂର୍ବକ ପ୍ରାର୍ଥନା—
2. Advancing a claim by petition.

୩ । ମକଦ୍ଦମା ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
3. Filing of a case or suit.

୪ । ବିବାଦ—4. Dispute; quarrel.

୫ । ମକଦ୍ଦମା—5. Case; suit.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚତୁର—1. Skilful.

୨ । ଯେ ସୁବିଧା ଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—
2. Opportunist.

ଦାଉଁଆ
ଦାଉଁଣା
ଦାଓଁବାଜ

ଦେ. ବିଣ. (ହି)—ଯେ ଛଳ ବା ସୁଯୋଗ ଉଣ୍ଡି କାମ କରେ—
One who acts by availing of opportunities; opportunist.

(ଦାଉଁପେଚଆ; ଦାଉଁବାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଉଁ ଦାଉଁ
ଦାଉଁଦାଉଁ
ଧମାଧମ

—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dāuñ dāuñ

୧ । ଦୁମ୍ ଦୁମ୍; ଧମାଧମ୍ ଶବ୍ଦ କର—
1. Making thumping sound.

(ଯଥା—ଢା ପିଠିରେ ଦାଉଁ ଦାଉଁ କର ଜପୁଛା ବେଧା ଲଦ ଦେଲା ।)
(ଦାଓଁ ଦାଓଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩ । ଖୁବ ଦମ୍ ଦମ୍ ହେବାର ଶବ୍ଦ—
2. Violent beating sound; palpitating sound of the heart.

୩ । ଭୟରେ ଅତିଶୟ ଦୃତ୍‌କମ୍ପଯୁକ୍ତ—3. Violently throbbing or palpitating through fright

କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସୃଙ୍ଗବା କଥା ଆଉ
ଗୃହଁଲେ ଜନ ବୁକୁ ଦୁଏ ଦାଉଁଦାଉଁ—କୃଷ୍ଣଜି ବ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ଦାଉଁ ମାରିବା
ଦାଉଁ ମାରବା
ଦା ମାରା
ଦାଁବ ମାରନା

—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସୁଯୋଗ ବା ଛଳ ଉଣ୍ଡି କାମ କରିବା—
Dāuñ māribā
(ଦାଉଁଆ ମାରବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

1. To avail of an opportune time to gain one's end.

୨ । ଛଳ ଉଣ୍ଡି ବା ସୁଯୋଗ ଦେଖି ଗୁପ୍ତଭାବ ଲାଭ କରିବା—
2. To get some money by means of fair or foul

୩ । ହଠାତ୍ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଛାଁମାରି କରି ନେଇଯିବା—
3. To pounce upon or take away anything tactfully.

ଦାଉକଳ—ଦେ. ବ. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—
Dāukula
କପିକଳ
ହାବିସକଳ

ଯେଉଁ କଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲଙ୍ଗର ପାଣିରୁ ଉପରକୁ ଟେକାଯାଏ—(nautical) The machine or crane with the help of which the anchor of a ship is raised up from water; capstan.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଉଚଲର ଉଅଃ। ପଗା ଖର ଛଡ଼ା ଦୋଇ ଅଛନ୍ତି ।
ପଙ୍ଗାରମୋହନ. ଉତ୍କଳୀୟ ।

ଦାଉଘାତ—ଦେ. ବ—୧ । ଅତ୍ୟାଚାର—
Dāughāt 1. Oppression.
୨ । ବିଶେଷ ଆଘାତ—2. Serious hurt.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ୱାଳା ବା ପୀଡ଼ା; ବେଦନା —
3. Pain; distress; torture.
୪ । କ୍ଷତ ଆଦର ପୀଡ଼ାଯୁକ୍ତ ଓ ଭୟାନକ ଅବସ୍ଥା—
4. Very frightful condition of a sore or wound.
(ଯଥା—ଘାଆଟା ବଡ଼ ଦାଉଘାତ କରୁଛି ।)

ବିଣ—ଦାଉଘାତିଆ (ଦେଖ)
Dāughātiā (See)

ଦାଉଘାତିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପୀଡ଼ା ବା ବେଦନାଯୁକ୍ତ; ମର୍ମନ୍ତୁଦ—
Dāughātiā 1. Very distressing.
ଦୁଖଦାଇ ୨ । ମର୍ମ ସ୍ଥାନରେ ଆଘାତ ଲଗିବା ହେତୁ ବିଶେଷ କଷ୍ଟଦାୟକ 2. Torturing; very painful owing to being struck at some vital part.

ଦାଉଘାତୀ—ଦେ. ବିଣ. (ଦେ. ଦାଉ + ସଂ. ଘାତୀ)—
Dāughātī ୧ । ଅନଷ୍ଟକାରୀ–1. Harmful; mischievous.
ଏଷଠରୁ ବାଦ୍ୟେ ବଡ଼ ନଘଦ ମୁରଚ
ମାନ ବଡ଼ ଦାଉଘାତୀ ଦୁର୍ଜନ ଅନ୍ତରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ଯେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ—
2. Revengeful.

ଦାଉଣି– ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦାମନୀ) —
Dāuni ୧ । ବେଙ୍ଗଲାରେ ବଳଦମାନେ ଏକାଧିକ ପଗା ଲଗି- (ଦାଉଁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥିବା ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ଦଉଡ଼ିରେ ଯୋଗୁ ହୁଅନ୍ତି-
ଦୌକା 1. A long rope to which bullocks are
ଦାମନ, ଦାଁବରୀ tethered together to go round a central post while treading paddy sheaves to separate the grains from the stalks
୨ । ଗଳକମ୍ବଳ—2. Dewlap (Howells).
୩ । ବଳଦ, ଗରୁ ଆଦଙ୍କଠାରେ ଦାଗ (ବାଣୀ) ଦଆଯିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଢାଉଲ୍ଲା ଲୁହା --3. Searing iron.
ନାହିଁ ଦୁଲଚଲ ଲଗାଅ ପଛଟକେ ଚଉଲ ଦାଉଣି ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ।
ବ୍ରଜାସ୍ତବରଣ. ଗୀତଲହରୀ ।

ସ୍ତାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ମେରରେ ଗଲାଯିବା ବେତର ଗୋଲକ
A ratan ring put round the central post during paddy-treading opperation.

ଦାଉଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—(ଦାଉଣିରୁ) କଳୁଆ—
Dāuniā Trickish

ଦାଉଣିଗିରି—ଦେ. ବି—କଳବଳରେ ପକାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିବା
Dāunigiri ଗୁଣ—Trickishness.
(ଦାଉଣିଆଗିରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଉଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଆନକ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Dāundi A kind of drum.
ଦାଉଣ୍ଡି } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାମୁଣ୍ଡି }
ଥରେ ଦାଉଣ୍ଡି ସେ ବାଜଇ ସାର ଦୂର
ଘୋଷାଏ ବୋଲଇ ରୁମ୍ଭେ ଶୁଣ ସବଂ ନର ।
ବଗ୍ଧନାଥ. ଚତରଙ୍ଗବ୍ରମଣ ।

ଦାଉଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦାଉଣ୍ଡି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dāundiā Pertaining or relating to Dāundi.
ଠ ଅକ୍ଷର ଦୋଇଅଛ ଦାଉଣ୍ଡିଆ ବାଦ । ସ୍ତାଭୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦାଉଦ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଜନୈକ ମୋଗଲ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
Dāud A Mougal Governor of Orissa.
ଦାଉଦ [ଦ୍ର—ସେ ପ୍ରଥମେ ଆକବରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିରୋଧ କରି
ଦାଉଦ ମୋଗଲମାନଙ୍କଠାରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଓ ପରେ ପୁଣି ଶାସନଭାର ପାଇଲେ ଏବଂ ପୁଣି ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇ ଅରମ୍ଭଲ ଯୁଦ୍ଧ (୧୫୭୮) ରେ ନିହତ ହେଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଖାସ୍ ଶାସନାଧୀନ ରହିଲା ।]

ବୈଦେ. ବ. (ନାମ; ଇଂ. ଡାଉଡ଼) —ଡାଉଡ଼; ବାଇବଲ ଲିଖିତ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ସୁଦ୍ଧଗାୟକ ଭବିଷ୍ୟଦ୍ବକ୍ତା ରାଜା—
King David the prophet King of the Bible.

ଦାଉଦ୍‌ଖାନି—ବୈଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଗୁଜୁଲ—
Dāudkhāni A kind of fine rice.
ଦାଦଖାନୀ **ଦାଉଦ୍‌ଖାନୀ**

ଦାଉଦାଉ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଦାବ=ଅଗ୍ନି) —
Dāudāu ୧ । ଘାସ୍ରି ପୂର୍ବକ (ଜଳିବା); ଜକଜକ—
ଦାଉଁଦାଉଁ 1. Brightly.
ଧଗଧଗ ସେ ଖରୁ ଏବେ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳ ଉଠିଲା ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶ. ପିଲଙ୍କ ରାମାୟଣ ।
୨ । ଦାଉଁଦାଉଁ (ଦେଖ)—2. Dāuñdāuñ (See)
ବଳ ସହରରେ ଦେଖିଲେ ମୋର ବାହୁ
କାହା ବୁକୁ ଜଳ ନୋହୁବ ଦାଉଦାଉ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ବି. ବିଣ—ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ; ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ; ଜକଜକ; ଘାସ୍ରିମୟ—
Dazzling; glittering; bright; glaring.
ତା ଶିର ମୁରୁଃ ବଶେ ଦାଉଦାଉ ରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ଲହରୀ ।

ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) — ଶବ୍ଦବିଶେଷ—
A kind of measured sound.
ଦାଉ ଦାଉ ଶବଦ କରୁଛ ମହାନାଦ । ସ୍ତାଭୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ଦାଉଦୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦାଉଦ୍) —ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗହମ—
Dāudī A kind of excellent wheat.
ଦାଉଦ **ଦାଉଦୀ**

ଦାଉ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାଉସାଧିବା (ଦେଖ)
Dāu nebā Dāusādhibā (Sse)

ଦାଉ ପଟିବା—ଦେ. ବ—ସୁବିଧା ପଡ଼ିବା—
Dāu patibā Being convenient for one's purpose;
ଦାଉପଟା suiting to one's purpose.
ଦାଁବପଟନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଉପେଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ହି)—କଇକଦର; ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜ; ସୁଯୋଗ—
Dāupech Opportunity; opportune moment.
(ଦାଉପେଁଚ୍, ଦାଉଁପେଚ୍, ଦାଉଁପେଁଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦାଓଁପେଁଚ **ଦାଁବପେଁଚ**

ଦାଉରିଆ—ଦେ. ବ—ସିଙ୍କୋଲା (ଦେଖ)
Dāuriā Sinkolā (See)

ଦାଉ ସାଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା—
Dāu sādhibā To retaliate; to be avenged; to feed
ଦାଓଁସାଧା fat one's grudge; to take grudge;
ଦାଁବଲେନା to repay one in one's own coil.
ତର ଦୌମାର ଯା ମନାସିଣ ଥଲ
ସାଧଲ ବଦ୍ୟ ସେ ଦାଉ । ଭ୍ରମାନାଥ. ସପ୍ତ ।

ଦାଏ—ଦେ. ବ—ଦାୟ (ଦେଖ)
Dāe Dāya (See)

ଦାଏର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଦାୟେର୍=ବିଚାରାଧୀନ)—
Dāer ୧ । ବିଚାରାଧୀନ—1. Under trial; pending on
(ଦାୟେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) file.
ଦାୟେର **ଦାୟର** ୨ । ବିଚାରାର୍ଥ ଅଦାଲତରେ ଉପସ୍ଥାପିତ—
2. Filed in court; instituted; begun; initiated in a court.
ବ—ଅଦାଲତରେ (ମୋକଦ୍ଦମା) ଉପସ୍ଥାପନ—
Institution of a case in court

ଦାଏର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଦାଲତରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
Dāer karibā To file in court; to institute.
(ଦାୟେର୍ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦାୟେର କରା **ଦାୟର କରନା**

ଦାଏରି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଦାୟେରୀ)—୧ । ଅଦାଲତରେ ନାଲିସ
Dāeri କରାଯାଇଥିବା—1 Instituted; filed in the
(ଦାୟେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) court.
ଦାୟେରୀ **ଦାୟରୀ** ୨ । ବିଚାରାର୍ଥ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଶେଷ ବିଚାର ହୋଇ ନ
ଥିବା—2. Pending decision

ଦାଏଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡାଲି—
Dāel Split-moong.

ଦାଁଣ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖିଲାଣ—
Dāñṭ Arch.

ଦାଁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଧଳଭୂମ) ବି—ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡା—
Dāñṛdi The long bars of a bullock-cart.

ଦାଁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦାନ୍ତ—
Dāñṭ Tooth.

ଦାଁଡ଼ ଘଷିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ିବା—
Dāñṭ chābibā To grind one's teeth.

ଦାକ୍ଷାୟଣ—ସଂ. ବି. (ଦକ୍ଷ+ଅୟନ)—୧ । ସୁନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର,—
Dakshāyaṇa 1. Gold.
୨ । ଭୂଷଣାଦି ମନୋହର ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Ornaments and other fancy things.
୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ମୋହର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Gold coin.
୪ । ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞ (ଦେଖ)—4, Dakshajagña (See)

ଦାକ୍ଷାୟଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦକ୍ଷ=ପ୍ରଜାପତିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଅୟନ
Dākshāyaṇi +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା,
(ଦାକ୍ଷାୟିଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସତୀ; ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—
1. Sati; Pārbati in her previous birth,
ବେହ୍ନ ନ ବୋଲୁ ଦାକ୍ଷାୟଣୀ
ଅଃଇ ଶିବର ଘରଣୀ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର—
2. The 27th lunar mansion.
୩ । ସ. ବହୁବଚନ—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ଅଶ୍ୱିନ୍ୟାଦି ୨୭
ନକ୍ଷତ୍ର—3. The 27 constellations or lunar mansiosns.
୪ । ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The 4th lunar mansion.
୫ । କଶ୍ୟପଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ଅଦିତି—
5. A wife of Kaśyapa; Aditi
ସ. ବଣ ଦାକ୍ଷାୟଣ+ଇନ୍)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Golden.

ଦାକ୍ଷାୟଣୀପତି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଦାକ୍ଷାୟଣୀ+ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dākshāyaṇi pati ୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. Siba.
୨ । ତାରାପତି; ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.

ଦାକ୍ଷାଯ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦକ୍ଷ=ବେଗବାନ୍ ଦେବା+ଆଯ୍ୟ=ଦକ୍ଷାଯ୍ୟ+
Dākshāyya ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ) ୧ । ଗରୁଡ଼; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବାହନ—
1. The Garuḍa (king of birds).
୨ । ଶାଗୁଣା; ଗୃଧ୍ର—2. Vulture.

ଦାକ୍ଷିଣ—ସଂ. ବଣ—୧ । (ଦକ୍ଷିଣା+ଅ)—ଦକ୍ଷିଣାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dākshiṇa 1. Relating to sacrificial gifts.
୨ । (ଦକ୍ଷିଣ+ଅ)—ଦକ୍ଷିଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Southern.
ସ. ବ—ଶତପଥବ୍ରାହ୍ମଣୋକ୍ତ ଦ୍ୱୋମବିଶେଷ—
Name of a Vedic sacrifice.

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଦକ୍ଷିଣ=ଦକ୍ଷିଣଦିଗ+'ସେଠାରେ ଜାତ'
Dākshiṇātya ଅର୍ଥରେ. ଷ୍ୟ)—୧ । ଦକ୍ଷିଣଦିଗଭବ—
1. Southern.
୨ । ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. Situate in the south
୩ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶୀୟ; ଦକ୍ଷିଣୀ—
3. Pertaining to the Deccan.
୪ । ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶବାସୀ; ଦକ୍ଷିଣୀଆ—4. Inhabiting the southern portion of Deccan.
ବ—୧ । ଦକ୍ଷିଣାପଥ; ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳର ଦକ୍ଷିଣରୁ କୁମାରିକା ଅନ୍ତରୀପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶ—1. The Deccan; South India; the part of India to the south of the Bindhya range.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଏ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରାମାଣିକ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଧୁନିକ ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ, 'ଦକ୍ଷିଣାପଥ' ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ନଡ଼ିଆ—2. The cocoanut.

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ପ୍ରଭା— ସଂ.ବ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ବୈବସ୍ୱତୀ ପ୍ରଭା (ଦେଖ)
Dākshiṇātya prabhā Baibaswatī prabhā (See).

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ —ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—ଯାଜପୁରବାସୀ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
Dākshiṇātraya ଶାଖାବିଶେଷ—
(ଦକ୍ଷିଣାତ୍ରୟ; ଦକ୍ଷିଣାତ୍ରେୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଯଯାତିକେଶରୀ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଦଶ ସଦସ୍ର ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅଣାଇ ଯାଜପୁରରେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯଜ୍ଞ କରାଇ ପ୍ରଥମେ ସେଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ରଖାଇଥିଲେ । ପରେ ସେଠାରୁ ଯେଉଁମାନେ ପୁଣି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ କେତେକାଳ ରହିବା ପରେ ପୁଣି ଯାଜପୁରକୁ ଫେରିଲେ, ସେମାନେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲେ ଓ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମରୁ ଯାଜପୁରରେ ବାସ କରି ରହିଲେ ସେମାନେ ଯାଜପୁର-ତ୍ରୟ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ ।]

ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ—ସଂ. ବ —(ଦକ୍ଷିଣା + ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଦୟା—
Dākshiṇya 1. Humanity; kindness; pity; generosity; milk of human kindness.

୨ । ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତନ, ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ପ୍ରସନ୍ନତା—
2. Patronage; favour.

୩ । ଔଦାର୍ଯ୍ୟ; ଉଦାରତା —
3. Liberal-mindedness.

୪ । ସରଳତା—4. Frankness; sincerity; simplicity.

୫ । ଭଦ୍ରତା; ସୌଜନ୍ୟ—5. Courtesy; politeness.

୬ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିତ୍ତକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବାର ଭାବ—
6. Creating of a favourable impression on another's mind.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୟା ସଙ୍ଗେ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ବିଣ.—(ଦକ୍ଷିଣା + ଯ)—ଦକ୍ଷିଣାର ଉପଯୁକ୍ତ; ଦକ୍ଷିଣାର୍ହ—
Deserving to be given a present.

ଦାକ୍ଷୀ - ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦକ୍ଷ + ଈ)—୧ । ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା—
Dākshī 1. Daughter of Daksha.

୨ । ପାଣିନିଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ—2. Name of Pāṇini's mother.

[ଦ୍ର—ପାଣିନିଙ୍କୁ ଦାକ୍ଷୀପୁତ୍ର ବୋଲିଯାଏ ।]

ଦାକ୍ଷ୍ୟ— ସଂ. ବ. (ଦକ୍ଷ + ଗୁଣେ. ଯ)—୧ । ଦକ୍ଷତା; ପଟୁତା—
Dākshya 1. Expertness; agility; smartness.

୨ । ନୈପୁଣ୍ୟ—2. Skill; cleverness.

୩ । ସାମର୍ଥ୍ୟ; କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତା—
3. Ability; competence.

ଦେ. ବ.—ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତନ—Patronage.

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବୋଇଲେ ବାକ୍ଷ୍ୟଦାନ ସଭ୍ୟ;
ଶୀଳ ଏ ଗୁରୁକର ସେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଦା । ଖା ।— ଦେ. (ଜମିଦାର ସାଙ୍କେତିକ; ଦାଖଲ ଖଜଣା)—ଖଜଣା
Dā--kha Abbreviation denoting payment of rent.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଜାକୁ ଦଆଯିବା ଚାଲପଟ୍ଟା ବା ଝଥା ପାଟ୍ଟାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

'ଦାଖଲ'ରୁ 'ଦା' ଏବଂ 'ଖଜଣା'ରୁ 'ଖ' ଏପରି ଦା: ଖ: ।]

ଦାଖଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (କଟକିଆ) (ଫା. ଦଖଲ୍=ଅଧିକାର, ଶବ୍ଦଜ;
Dākhal ଦାଖିଲ=ଅଧିକୃତ ପ୍ରବନ୍ଧ)—୧ । ହାଜର;
ଦାଖିଲ ଉପସ୍ଥିତ —1. Presence.

ଦାଖୀଲ ୨ । ପଦାର୍ପଣ କରିବା; ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
(ଦାଖିଲ୍; ଦାଖ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Delivery; placing; producing before a person.

୩ । ଅର୍ଥ ପ୍ରେରଣ—3. Remittance of money.

୪ । ପଏଠ; ଟଙ୍କା ଦେବା—
4. Payment of money.

୫ । ଉପାଚ୍ଚିତ; ନ୍ୟାସ—5. Deposit.

ବିଣ.—୧ । ହାଜର; ଉପସ୍ଥିତ—
2. Present; delivered.

୩ । (କାଗଜପତ୍ରରେ ନାମ ଆଦି) ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ; ଦରଜ୍ ହୋଇଯାଇଥିବା—3. Entered (in paper); recorded.

୪ । ଦିଆ ଯାଇଥିବା (ଧନ ବା ବସ୍ତୁ)—
4. Paid; delivered.

୫ । ପ୍ରେରିତ—5. Remitted.

୬ । ଜମାଚ୍ଚିତ୍ କରାଯିବା—6. Deposited.

[ଦ୍ର—କଚେରିଆ ଓ ଜମିଦାରିଆ ଲେଖାରେ ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ 'ଦା' । ଯଥା—

। ଦା । ଖଜଣା ରାମସାହୁ ଦଆକେ ପୁରୁ ଶ୍ୟାମ ସାହୁ ଅର୍ଥାତ୍ ରାମସାହୁ ନାମକେ ତା ପୁଅ ଶ୍ୟାମ ଖଜଣା ଦାଖଲ କଲା ।]

ଦାଖଲ୍ କରିବା—ଦେ. କି. (କଟକିଆ)—୧ । ପଏଠ ଦେବା; ପଠାଇବା-
Dākhal karibā 1. To pay; to deliver.

ଦାଖିଲକରା ୨ । ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
ଦାଖିଲ କରନା 2. To produce; to present; to submit; to file.

୩ । କାଗଜପତ୍ରରେ ନାମ ଆଦି ପୂରଣ କରିବା; ନାମ ଯୋଗାଇବା; ଚଢ଼ାଇବା—3. To enter on paper; to record; to add the name.

ଦାଖଲ୍କାରୀ—ଦେ. ବିଣ. (କଟକିଆ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅର୍ଥାଦି ଦାଖଲ
Dākhal kārī କରେ=Payer; depositer; person making a payment or deposit.

ଦାଖଲ୍ ଖାରଜ୍—ବୈଦେ. ବ (କଟକିଆ) (ଫା) (ଦାଖିଲ୍=ଯୋଗ
Dākhal khāraj କରିବା + ଖାରଜ୍=ବହିଯୋଗ କରିବା)
(ଦାଖିଲ୍ ଖାରଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଖାରଜ ଦାଖଲ; ଖାରଜ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଖିଲ ଖାରିଜ
दाखिल खारीज
Dākhila khārīja

ଦାଖିଲ୍; କୌଣସି ସିରସ୍ତାରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ନାମ କଟି ଅନ୍ୟର ନାମ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପୂରଣ କରିବା —1. Replacing an old name by a new; substituting on paper; recording the name of one person in the place of another.

(ଯଥା— ଦଶସାଲ୍ଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଏ ଲଖରାଜ ବାଯ୍ୟାପ୍ତି ମୌ: ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରପୁର । ଖା । ଦା । ମୌ—ନୂଆଗଁାର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରାଗଲା ।)

୨ । (କୌଣସି ଭୂସ୍ୱତ୍ୱ ପତ୍ରେ) ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର (ଯଥା— ବନ୍ଧେଡା; ମୃତବ୍ୟକ୍ତି, ପୂର୍ବାଧିକାରୀର) ନାମ କାଟିଦେଇ ନୂଆନ ଅଧିକାରୀଙ୍କ (କ୍ରେତା, ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ) ନାମ ଜମିଦାରୀ ବା ସରକାରୀ ସିରସ୍ତାରେ ଲେଖିବା— 2. Substitution; mutation or registration of the name of a new person (e. g. purchaser, heir, successor) in the place of an old or out going person (e. g. vendor, deceased, predecessor) in the office papers or records.

ଦାଖଲ୍ ଖାରଜ୍ କରିବା
Dākhal khāraj karibā
(ଦାଖିଲ୍ ଖାରିଜ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
दाखिल खारिज करना

—ଦେ. କ୍ରି (କଚରିଆ)—ସିରସ୍ତାର କାଗଜ ଆଦରେ ପୁରାତନ ଅଧିକାରୀର ନାମ କାଟିଦେଇ ନୂତନ ଅଧିକାରୀ ବା ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଦରଜ କରିବା— To register the name of a successor in interest by cancelling or striking that of the predecessor.

ଦାଖଲ ଖାରଜ ମହକୁମା
Dākhala khāraja mahakumā
दाखिल खारिज महकुमा

– ବୈଦେ. ବ (କଚରିଆ) (ଫା. ଦାଖିଲ୍ + ଖରଜ୍ + ମହକମା) ଯେଉଁ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବନ୍ଧେଡାର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ପତ୍ରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଓୟାରସ ଓ ଖରିଦଦାରର ନାମ ବିଗିର ପରେ ଲେଖାଯାଏ—Land registration department or court.

ଦାଖଲ ଖାରଜରୁ (ରେ)ଷ(ଷ୍ଟୁ)ମ୍
ଦାଖଲ ଖାରଜ ଫିସ୍
ଦାଖଲ ଖାରଜ ସଲ୍ଲମି
Dākhala khāraja ru(ro)sha(shu)m
दाखिल खारिज रुसूम

—ବୈଦେ. ବ (କଚରିଆ) (ଫା) — ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ବା ବନ୍ଧେଡା ପ୍ରଜାର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଓୟାରସ ବା ଖରିଦଦାରର ନାମ ରାଇତ ବା ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱ ପତ୍ରରେ ଦରଜ କରିବାପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଧନ—Fees paid to landlord for registration of sales or succession in the case of royaty holdings.

ଦାଖଲ ଦେବା
Dākhala debā
दाखिल करना

— ଦେ. କ୍ରି (କଚରିଆ)—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ଟଙ୍କା ଆଦି ପଠାଇବା ବା ପଏଠ ଦେବା— To make payment to or deposit with a proper person.

ଦାଖଲ ନେବା
Dākhala nebā
दाखिल लेना

—ଦେ. କ୍ରି (କଚରିଆ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାଖଲ କରିବା ଟଙ୍କାକୁ ବଧ୍ୟମତେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To duely accept any payment or deposit which another is making or going to make

ଦାଖଲ ହେବା
Dākhala hebā
दाखिल हुआ
दाखिल होना

—ଦେ. କ୍ରି (କଚରିଆ) – ୧ । ଦରଜ୍ ହେବା; ଲେଖା ହେବା—1. To be recorded.

୨ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—2. To arrive at; to attend.

(ଯଥା—ମତେ ଗାଁରେ ଖୋଜା ଲଗିଥାଏ, ବୁଝିଲାବେଳକୁ ମୁଁ ଆସି କଟକରେ ଦାଖଲ ହେଲଣି ।)

୩ । (ଧନ ବା ବସ୍ତୁ) ଦିଆଯିବା; ପଏଠ ହେବା— 3. To be paid or delivered.

ଦାଖଲା
Dākhalā
(ଦାଖିଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)
दाखिला

—ବୈଦେ. ବ (କଚରିଆ (ଫା)—୧ । ଟଙ୍କା ଦେବାର ପାଉଚି— 1. Receipt for money paid.

୨ । ଖଜଣା ଦାଖଲ କରିଥିବାର ନିଦର୍ଶନ ପତ୍ର—2. Rent receipt.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଚେକ୍‌ଦାଖିଲା, ଛାପାଦାଖିଲା କହନ୍ତି । ଏହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫାରମରେ ଛପା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକର ଦୋହରା ଥାଏ ଯହିଁରୁ ଖଣ୍ଡେ ପାଉଚି ଦିଆଯାଏ ଓ ଖଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡା ରହେ ।]

ଦାଖଲି
Dākhali
(ଦାଖିଲି—ଅନ୍ୟରୂପ)
दाखिल, दाखिल

—ବୈଦେ. ବିଣ (କଚରିଆ) (ଫା—ଦାଖିଲ୍)—ଦାଖଲ କରାଯିବା—Paid; delivered.

ଦା । ଖା ।
Dā khā

—ଦେ. (ଜମିଦାର ଓ କରେରିଆ ସାଙ୍କେତିକ)—'ଦାଖଲ' 'ଖାରଜ'ର ସାଙ୍କେତିକ ଅକ୍ଷରଦ୍ୱୟ—Abbreviation denoting 'ଦାଖଲଖାରଜ' or mutation; alteration of names.

[ଦ୍ର—'। ଖା । ଦା ।' ମଧ୍ୟ ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦାଖ୍ଲା
Dākhla

– ଦେ ବ ଓ ବିଣ (କରେରିଆ ଓ କରଣୀ ବ୍ୟବହାର)— ଦାଖଲ୍ (ଦେଖ

Dākhal (See)

ଦାଖ୍ଲି
Dākhli

—ଦେ. ବ (କରେରିଆ ଓ କରଣୀ ବ୍ୟବହାର)—ଦାଖଲ (ଦେଖ)

Dākhali (See)

ଦାଗ
Dāga
दाग

– ଦେ. ବ (ଫା. ଦାଗ୍; ତୁଳନା କର—ସଂ. ଦାହ୍; ପ୍ରା. ଦାଘ)— ୧ । ଚିହ୍ନ —1. A mark; spot.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ମାଡ଼ି ବସିବା ପରେ ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ ରହିଯାଏ—2. Mark left by a thing on another.

୩ । ଛକ; ଟ୍ରେକ; ମାର୍କା—

3. A distinguishing mark or symbol.

୪ । ମଳଚିହ୍ନ; କଳଙ୍କଚିହ୍ନ—

4. Taint; a stain; a blot.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । କାଳି ଦାଗ—5. Inky stain or taint; ink-mark.

୬ । କ୍ଷତଚହ୍ନ—6. Cicatrice; mark left by a wound on the body.

୭ । (ଭୁଲ. ସ. ଦାହ) ବାଣୀ; ଚିଆଁ; ଦେହରେ ଛେକ; ଚଡ଼ୁ ଦାଗ—A mark made on the body with a hot iron; a brand.

୮ । ରେଖା; ଗାର—8. A line.

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନରେ ଜାତ ହେବା ଦୁଃଖ ବା ଦରଜ—9. (figurative) Mental wound; mark of sorrow left in the mind.

୧୦ । ଲୁଗା ବା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ଛପା ଯାଇଥିବା ସୂଚ୍ଚାପକ ଚହ୍ନ—10. A mark or sign made on the body of a cloth or other commodity denoting the price of it.

୧୧ । ଫଳ ଉପରେ ଦେଖାଯିବା ସଡ଼ା ଚହ୍ନ—11. Spot indicating the rottenness of a fruit.

୧୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଦନାମ; ଅପଯଶ; କଳଙ୍କ; କାଳ; ଅଖ୍ୟାତି, ଅକୀର୍ତ୍ତି—(figurative) Blot or stain on one's fair name; stigma; moral blot; candal.

ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗ ଭୂପତି; ବୋଲେ ହେବ ଉଚିତ, କେ ବୁଝି ଅଜାଇଚ ଦାଗେ ଗ୍ଲେ ।
କବଦୁର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୩ । ବନ୍ଧୁକ ଦଗା, ବନ୍ଧୁକର ଏକ ଗୁଣ୍ଠି ବା ଏକଥର ଫଏର୍—13. One charge by gun fire; firing of a gun.

୧୪ । ପାଣିଆଁ ଔଷଧର ଏକ ପାନ, ଯାହା କ ବୋତଲ ଉପରେ କାଗଜ ଦାଗ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଥାଏ—14. One does or mark of liquid medicine kept in a bottle.

୧୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁର୍ଗୁଣ; ଦୋଷ—15. (figurative) Defect; fault.

୧୬ । ଖୁବ ରେଖା—16. Small line.

ଦାଗ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ହୋଇଥିବା ମଳ ଚହ୍ନକୁ ଲୋପ କରାଇବା—Dāga uṭhā (ṭhe)ibā

ଦାଗ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା
ଦାଗ ଲଭା(ବେ)ଇବା
ଦାଗ ଜବା(ବେ)ଇବା
ଦାଗ ଜଭା(ବେ)ଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

To obliterate or remove a mark, spot, blot or stain from some thing.

ଦାଗମୋହା, ଦାଗତୋଳ **दागछुटान दाग छुड़ाना**

ଦାଗ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ହୋଇଥିବା ଚହ୍ନ ଲୋପ ହେବା—The disappearance of a stain or blot or mark from the body of a thing.

ଦାଗ୍‌ଓଠା; ଦାଗ୍‌ଛୁଟା **दागछुटना**

ଦାଗ ଛଡ଼ିବା
ଦାଗ ଯିବା
ଦାଗ ଲଭିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଆରୋପିତ କଳଙ୍କ ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ହେବା—2. The removal of a stigma from one's name.

୩ । କ୍ଷତଚହ୍ନ ଲୋପ ହେବା—3. The healing of a mark or cicatrice.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମନରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ଦୁଃଖ ଦୂର ହେବା—4. The forgetting of some unpleasant memories or slights caused in the mind of a person.

ଦାଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦାଗିବା; ଚହ୍ନଦେବା—1. To mark.
Dāga karibā ୨ । ଛେକ ବା ଚିଆଁ ଦେବା; ଚଡ଼ୁ ଦେବା—2. To brand.
ଦାଗକାଟା; ଦାଗକରା; ଦାଗଦେଓୟା **दागदेना**

ଦାଗ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଦାଗ ବା ରେଖା ଅଙ୍କନ କରିବା—To mark or line on something.
Dāga kāṭibā
ଦାଗ କାଟା; **दागकाटना**

ଦାଗ ରହିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ସଇଜ ଚହ୍ନ ରହିବା—A stain being left on something.
Dāga rahibā
ଦାଗଥାକା; **दागरहना**

(ଦାଗ ରହିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷତଚହ୍ନ ଦେହରେ ରହିଯିବା—2. A cicatrice being left on the body.

ଏବେ ମୋଉଁ କଣ୍ଠର କରୁଛ ମନରେ
କରେ ଦାଗ ରହିବ ଦୃଢ଼ର ଗାଲରେ । କୃଷ୍ଣକିଙ୍କ-ମହାଭାରତ ଶଲ୍ୟ ।

ଦାଗରାଜ୍ (ଜି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦାଗର୍‌ଜା)—କୋଠା ଆଦର Dāgarāj(ji)
ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶିକ ମରାମତ; ପକ୍କା କାନ୍ଥ ଦାଗରାଜି; **दागराजी**
ବା ଛତ ବା ମେଜଆରେ ଖଣ୍ଡିଆ ବା ଫଟା ସ୍ଥାନମାନ ଚୂନ ବା ମାଟିଦ୍ୱାରା ମରାମତ ବା ସଫାର କରିବା; ଅଂଶିକ ଜୀର୍ଣ୍ଣସଫାର—Petty repairs done to the damaged portions of a plastered wall or concrete roof or floor.

ଦାଗ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ମଇଳା ଚହ୍ନ ବସାଇବା—1. To make a stain on any thing; to spoil a thing.
Dāga lagā(ge)ibā
ଦାଗ ଲାଗାନ; **दागलगाना**

୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ) କଳଙ୍କ ଆରୋପ କରିବା—2. To defame or scandalise a person; to stigmatise.

୩ । ଚରକାଳକୁ ଦାଗୀ କରଦେବା; ଅନ୍ୟଠାରେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଦେଖାଯିବା କଳଙ୍କ ଲଗାଇବା—3. To cause a permanent blot on a person; to disgrace a person.

(ଯଥା—ବୁଢ଼ିଥା, ତୋତେଇଁ ଇମିତି ଗୋଷ୍ଠାଏ ଦାଗ ଲଗେଇ ଦେବ ଯେ ମଲଯାଏ ପାପୋର ଯିବ ନାହିଁ ।)

ଦାଗ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ମଳଅ ହେବା—1. Being stained
Dāga lāgibā ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ କଳଙ୍କ ଲାଗିବା—2. Being stigmatised or scandalised.
ଦାଗଲାଗା; **दागलगना**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫା. ଦାଗ୍‌ନା)—୧ । ଛକ୍‌ବା; ଚିହ୍ନ ଦେବା—
Dāgibā 1. To mark.
ଦାଗା; **ଦାଗନା** ୨ । ଚଡ଼ୁ ଦେବା; ଲଛୁବା—2. To brand
(ଦଗାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) with a hot iron.
୩ । ବନ୍ଧୁକ ଫଏର୍ କରିବା; ଲାଛୁବା—3. To shoot;
to fire a gun.
୪ । ମଇଳା ଚିହ୍ନ ଦେବା—4. To stain.

ଦାଗୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—୧ । ଦାଗ ବା ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ—
Dāgī 1. Marked; spotted.
ଦାଗୀ ୨ । କଲଙ୍କିତ—2. Stained.
ଦାଗୀ ୩ । ଯେ ଅପରାଧ କରି ରାଜଦ୍ୱାରରେ ପୂର୍ବେ ଦଣ୍ଡ ପାଇ-
ଅଛୁ—3. Convicted of an offence before.
୪ । ସଡ଼ି ଯିବା ଯୋଗୁଁ ଉପରେ ଚିହ୍ନ ପଡ଼ିଥିବା (ଫଳ)—
4. Rotten (fruit).
୫ । ଚିହ୍ନ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—5. Branded.
ବୈଦେ. ବି—ଥରେ ସଜା ପାଇଥିବା ଲୋକ—
A marked man; a previous convict.

ଦାଗୀ ଆସାମୀ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରାଅ) (ଫା)—ଯେଉଁ ମୁଦାଲ୍ଲ
Dāgī āsāmī ପୂର୍ବେ ସଜା ପାଇଅଛୁ—A previous
ଦାଗୀ ଆସାମୀ convict (accused).
ଦାଗୀ ଆସାମୀ

ଦାଗୀଚୋର—ଦେ. ବି—ପୂର୍ବେ ସଜା ପାଇଥିବା ଚୋର—
Dāgīchora A thief who has had previous
ଦାଗୀଚୋର convictions; previously convicted
ଚୋରଦାଗୀ thief.

ଦାଘ—ସଂ. ବି. (ଦହ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ଅ)—ଗରମୀ; ତାପ (ହେ.ଶବ୍ଦସାଗର)
Dāgha Heat.

ଦାଠାଙ୍ଗି—ଦେ. ବିଣ—ଅତିଶୟ ଚାଲାକ୍—
Dāthāṅgi Very very clever.

ଦାଢ଼ୁକ—ସଂ. ବି. (ଦଢ଼ ଧାତୁ ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Dārḍaka ୧ । ଦାନ୍ତ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Tooth.
୨ । ହସ୍ତିଜାତୀୟ ଅବଦ୍ଧର ବଡ଼ଦାନ୍ତ—2. Tusk.

ଦାଢ଼ିଘିଅ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଆଡ଼ଘିଅ (ଦେଖ)
Dārḍighia Āṛḍaghia (See)
(ଦାଢ଼ିଘିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଢ଼ଧାନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖଇଚଡ଼ା ଧାନ; ଖଇଭଜା
Dārḍidhāna ଦେବା ପରେ ଉହାଁରୁ ଖସି ପଡ଼ିବା ଧାନର ଗୋଟା--
(ଦାଢ଼ିଧାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) The husks of paddy which
fall out when paddy is fried.

ଦାଢ଼ିମ—ସଂ. ବି. (ଦଢ଼ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇମ)—
Dārḍima ଡାଳମ୍ ଫଳ ଓ ଗଛ—The pomegranate
(ଦାଳିମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) (tree and fruit) Punica Granata.

ଦାଢ଼ିମପୁଷ୍ପକ—ସଂ. ବି. (ଦାଢ଼ିମପୁଷ୍ପ+କ; ଯାହାର ଫୁଲ ଡାଳମ୍ ଫୁଲ
Dārḍimapushpaka ପରି)—ରୋହିତକ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
Rohitaka (See)

ଦାଢ଼ିମପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି. (ଦାଢ଼ିମ୍+ପ୍ରିୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୁକ; ଶୁଆ—
Dārḍima priya The parrot.

ଦାଢ଼ିମୀ—ସଂ. ବି. (ଦଳ୍ ଧାତୁ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା+ଇମ୍+ଙୀଁ ଈ)—
Dārḍimī ଦାଢ଼ିମ (ଦେଖ)—Dārḍima (See).
(ଦାଢ଼ିମୀସାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଢ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାର; ପ୍ରା. ଦାଢ଼ା)—ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର—
Dārḍha 1. Sharp edge or blade of weapons.
ଦାଢ଼; ଧାର ଖଣ୍ଡା ଦାଢ଼ ପରେ ନ ଗଲ ଲଉ ଗେଲ ।
ଡାଢ଼ କୃଷ୍ଣକବି, ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୀମା; ଆସନ୍ନବର୍ତ୍ତିତା—
2. Being on the brink of (some danger)
imminent risk.
ସତା ଯୁଝେ ଜୀବ ବଚରର ଦାଢ଼େ । ଜଗନ୍ନାଥ. ନଦୀକେଶ୍ୱର ।
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଖ; ଦମ୍ଭ; ଗାରମ୍ଭ —
3. Pride; stubbornness.
ବଡ଼ୀ ତେନ ପୁଣ ଦାଢ଼ ଏବେ ମହାରୁ ଲେଢ଼
ଦାଢ଼ ଭଙ୍ଗିବ ମୁଁ ଶକ୍ତି ଟେଲେ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୪ । ଦାଢ଼ିଆ ଅସ୍ତ୍ର—4. A sharp weapon.
ନୂଆଁ ପାଞ୍ଚଣ ମଣ୍ଡା ସମାନ
ନ ମାନେ ଘୁଡ଼ପଣେ ଦାଢ଼ ମୂନ । ଭକ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ. ଭକ୍ତଭାକ୍ତୋଳ ।
୫ । ଏକକଡ଼ା କଉଡ଼ିର ୩୨ ଭାଗର ଏକଭାଗ ପରିମାଣ—
5. One 32th part of a cowrie or shell-
money.
କଡ଼ାଦାଢ଼ ଛଡ଼ି ଯାଏ ନାହିଁ ଛଡ଼ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଦରବାର ।
[ଦ୍ର—୧କଡ଼ା=୩୨ଦାଢ଼; ୧ଦାଢ଼=୨୦ବିନ୍ଦାଢ଼ ।]
୬ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ—
6. A very minute part.
ଘରେ ମୋ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ
ମୂଲରୁ ଦାଢ଼େ ନ ଛଡ଼ଇ—ବୃପଦ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୭ । ଗଡ଼ି ବା ନଈ ପୋଖରୀର ଜଳର ଅତ୍ୟନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଉଚ୍ଚ
ଭୂଭାଗ—7. The brink of a river, lake or
an abyss.
୮ । କାନ୍ଥ; ଅଡ଼ଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦିର ଧଡ଼ —
8. The edge of a wall or any high platform.
୯ । ପ୍ରତାପ; ବଳ; ତେଜ —9. Might; power.
କେତେ ଲୋକ ମଙ୍ଗଳକଳସ ଦାଢ଼ରୁ ନଖି ପାରଥିବାର
ଶୂଣାଯାଏ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦାଢ଼ **ଦାଢ଼** ୧୦ । (ସଂ. ଦଂଷ୍ଟ୍ରା; ପ୍ରା. ଡଢ୍ଢୁ; ସଂ. ଦାଢ଼ିକ)—ନାନ୍ଦୁଡ଼;
ଦାଢ଼ ବିଷଦାନ୍ତ—10. Sting; fangs.
୧୧ । ପଶୁ ଆଦିଙ୍କ ବଡ଼ ଦାନ୍ତ—
11. Tusk; big tooth of beasts.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବଦା; କୃଷିକର୍ମର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Harrow.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ୍ରୀ. (ସଂ. ଦାଦ୍ଧ ଧାତୁ) —୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ —1 Hot.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp.

ଦାଢ଼ କରବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର କରବା —
Dārḍha karibā To sharpen an weapon; to whet.
धार करना धार धरना

ଦାଢ଼ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭୂତ କରବା—
Dārḍha kāṭibā 1. Having one's might or in-
(ଦାଢ଼ କାଟ୍ କରବା—ଅନ୍ୟରୂପ) fluence felt by others.
୨ । ହୁକୁମ ଚଳବା—2. (one's order) To be in force or to obtain.
(ଯଥା—ଆଜ କାଲ ମୁଲକରେ ଗାନ୍ଧୀ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଦାଢ଼ ଉର କାଟୁଛି ।)

ଦାଢ଼ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ନଦୀ) କୂଳ ଖାଇବା; ଅଡ଼ା ଖାଇବା—
Dārḍha khāibā (a river) To wash down the
(ଦାଢ଼ ଖାଇଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) brink; to corrode one bank.
(ଯଥା—ନଈଟା ଏ ବର୍ଷ ପଶ୍ଚିମ ପାଖ ଦାଢ଼ ଖାଇ ଯାଇଛି ।)

ଦାଢ଼ ଗଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ନାଙ୍ଗୁଡ଼ ମାରବା ବା ଦାନ୍ତ ଗଳାଇବା
Dārḍha ǧaḷā(ḷe)ibā To sting or bite.

ଦାଢ଼ଦାଢ଼ିଆ—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରୀ—
Dārḍhadārḍhiā ଦାଆ ବା କରତ ପର୍ ଦନ୍ତୁର—
Having the edge like a scythe.

ଦାଢ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ତୀକ୍ଷ୍ଣାସ୍ତ୍ରର ଦାଢ଼ ଥନ୍ତୁର୍ ହୋଇଯିବା—
Dārḍha paṛḍibā (a sharp weapon) Becoming
(ଦାଢ଼ ପଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) blunted.
धार पड़े जाओया मोथरा होना

ଦାଢ଼ମଇ—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପର୍ ବଙ୍କା ମଇ—
Dārḍhamai A crescent-shaped lader-like-roller
rolled over a ploughed field.
[ଦ୍ର—ଏହା ଗୃତ ହୋଇଥିବା ଜମିର ଟେଲା ମାଟିକୁ ଗୋଟିଆ ଗୋଟି କର୍ ନେଇଯାଏ ।]

ଦାଢ଼ା—ସଂ. ବ (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରବା+କରଣ. ଚ+ଆ)—
Dārḍhā ୧ । ବଡ଼ ଦାନ୍ତ —1. Tusk; big tooth.
୨ । ନାଙ୍ଗୁଡ଼—2. Sting.
୩ । ବିଷଦାନ୍ତ—3 Fang.
୪ । ପ୍ରାର୍ଥନା—4. Prayer.
୫ । ସମୂହ —5. Collection.
ଦେ. ବ (ସଂ. ଦାଢ଼ା; ସଂ. ଦଂଷ୍ଟ୍ରା; ପ୍ରା. ଦାଡ଼୍ଢା) ତୀକ୍ଷ୍ଣଦାନ୍ତ—
Sharp tooth.

ଦାଢ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦାଢ଼ା=ଦନ୍ତୁର; ସଂ. ଦାଢ଼ିକା) —୧ । ଶ୍ମଶ୍ରୁ —
Dārḍhi 1. Beard.
दाड़ी; दाढ़ी ଦାଢ଼ି ଉତ୍ପତ୍ତି-କରାର କଳା ଗୋ ।
दाढ़ि ପ୍ରାକୃ. ଦଢ଼ିଅମ୍ମଣ୍ଡଅ ।
୨ । ଥୋଡ଼ି; ଚିବୁକ —2. Chin.
୩ । ବଳଦ ବା ଷଣ୍ଢର ତଳପାଟିର ଦାନ୍ତ —3. The row of front teeth of a bullock on the lower jaw.
୪ । ଦାଢ଼ା (ଦେଖ)—4. Dārḍhā (See).

ଦାଢ଼ିଆ—ଦେ. ବ୍ରୀ—୧ । ଶ୍ମଶ୍ରୁଳ—1. Bearded.
Dārḍhiā ୨ । ଦୀର୍ଘ ଶ୍ମଶ୍ରୁଯୁକ୍ତ —2. Having long
दाढ़िआ and flowing beard.
डाढ़ीवाला; डढ़ारा; डढ़ियल ବ—ମୁସଲମାନ୍—Mahomedan.
(ଦାଢ଼ି ଆଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଥିବାରୁ; ଯଥା—ବଲ୍ଲଭଫେରନ୍ତା ବାବୁଙ୍କର ଦାଢ଼ିଆ ପୂଜାହାସ୍ତ ନ ହେଲେ କାମ ଚଳେ ନାହିଁ ।]

ଦାଢ଼ିଆଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଘଡ଼ିଆଳ କୁମ୍ଭୀର—1. A crocodile
Dārḍhiāṇi with a cup on its snout.
(ଦାଢ଼ିସ୍ୱାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଥଣ୍ଡିଆ କୁମ୍ଭୀର—2. The long snouted alligator; gavial.
ଏଠାରେ ଗୋମଡ଼ା କୁମ୍ଭୀରର ଉପଦ୍ରବ ଭର, ବାଡ଼ିଆଣୀ ଘଡ଼ିଆଳ ତ ପଶ ପଶ୍ଚା ପଙ୍କାରମୋହନ, ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦାଢ଼ିଆ ପୂଜାରି—ଦେ. ବ (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ମୁସଲମାନ ବବୁର୍ଚ୍ଚୀ ବା
Dārḍhiā pūjāri ପାଚକ—A Mahomedan cook.
(ଦାଢ଼ିଆ ପୂଜାହାସ୍ତ —ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଆଜକାଲିର ଶିକ୍ଷିତ ବାବୁମାନଙ୍କୁ ଦାଢ଼ିଆ ପୂଜାହାସ୍ତଙ୍କ ଗହଣା ଭର ସୁଆଦିଆ ଲାଗେ ।)

ଦାଢ଼ିଉଠିବା—ଦେ. ବ (ବୟସ ଯୋଗୁଁ ଯୁବକର) ଶ୍ମଶ୍ରୁଜ୍ମ ହେବା—
Dārḍhiuṭhibā The coming out of beards (due to
दाढ़ीउठा a youth attaining majority).
दाढ़ीरहना
(ଦାଢ଼ି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ

ଦାଢ଼ିକମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । (ଭଣ୍ଡାର୍) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
Dārḍhikamā(me)ibā ଶ୍ମଶ୍ରୁକୁ ମୁଣ୍ଡିତ କରାଇବା—
दाढ़िकमान 1. (a barber) To shave the beard of
दाढ़िमुड़वाना another.
୨ । ନଜର ଦାଢ଼ିକୁ ଭଣ୍ଡାରଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡିତ କରାଇବା—
2. To have one's beard shaven.
ଦ୍ର । ଦାଢ଼ିଛଣ୍ଟିବା (ଦେଖ)
3. Dārḍhi chhāṇṭibā (See).

ଦାଢ଼ିକା—ସଂ. ବ (ଦାଢ଼ା+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ଶ୍ମଶ୍ରୁ; ଦାଢ଼ି—
Dārḍhikā Beard.

ଦାଢ଼ି ଛଣ୍ଟି(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭଣ୍ଡାର୍ ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଦାଢ଼ିର
Dārḍhi chhaṇṭa(ṇṭe)ibā କେଉଁକ ଅଂଶ କଢ଼ାଇବା—
दाढ़ीछाटान To have one's beard cropped by the
डाढ़ीकटवाना barber.

ଦାଢ଼ି ଛାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଭଣ୍ଡାର୍) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶ୍ମଶ୍ରୁର
Dārḍhi chhāṇṭibā କେଉଁକ ଅଂଶକୁ କଢ଼ାଯାରେ କାଟିବା—
दाढ़ीछाटो 1. (a barber) To pair or crop the beard
डाढ़ीकाटना of a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦାଢ଼ି ଛଞ୍ଚାଇବା (ଦେଖ)
2. Dārdhi chhaṇṭāibā (See).

ଦାଢ଼ି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଣ୍ଡାଇଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଯଥାର ଶ୍ମଶ୍ରୁକୁ
Dārdhi pakā(ke)ibā ମୁଣ୍ଡିତ କରାଇବା—To have one's
[ଦାଢ଼ି ମୁଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] beard shaven by the
ଦାଢ଼ୀଫେଲା **दाढ़ी मुड़वाना** barber.

ଦାଢ଼ି ପାଇବା—ଦେ. ବ—ଦାମୁଡ଼ା ବଳଦର ଦାନ୍ତ ଉଠିବା—
Dārdhi pāibā The coming out of the teeth of a steer (adult calf).

[ଦ୍ର— ବଳଦ ଓ ଗାଈଙ୍କର ଦୁଇ ପାଟିରେ କଳଦାନ୍ତ ଥାଏ, କନ୍ତୁ ତାହା ବାହାରକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ତଳ ପାଟିରେ ଥିବା ୮ଟି ଦାନ୍ତ ବାହାରକୁ ଦେଖାଯାଏ । ଜନ୍ମବେଳେ ବାଛୁରର ଦାନ୍ତ ନ ଥାଏ । କ୍ରମଶଃ ଦାନ୍ତ ଉଠିବାକୁ ଦାନ୍ତିବା ବା ଦାନ୍ତେଇବା କହନ୍ତି । ଯାହାର ୨ଟା, ୪ଟା, ୬ଟା ଦାନ୍ତ ଉଠିଥାଏ ସେ ୨ଟା, ୪ଟା ବା ୬ଟା ଦାନ୍ତିଛି ବୋଲି କହନ୍ତି । ୬ଟା ଦାନ୍ତିଥିବା ବଳଦ କୃଷି ଆଦ କର୍ମ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ । ବଳଦର ୮ଟା ଯାକ ଦାନ୍ତ ଉଠିଲେ 'ବଳଦ ଦାଢ଼ି ପାଇଲା' ବୋଲି ବୋଲାଯାଏ । ୬ଟା ଦାନ୍ତିଥିବା ବଳଦକୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଷୋଡ଼ନ୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦାଢ଼ି ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶ୍ମଶ୍ରୁ ରଖିବା; ଦାଢ଼ି ବଢ଼ାଇବା; ଦାଢ଼ି
Dārdhi rakhibā ଖିଅର ନ କରାଇବା—Not to shave
ଦାଢ଼ୀରାଖା one's beard; to grow the beard.
डाढ़ि छोड़ना
[ଦାଢ଼ି ଛଡ଼ିବା; ଦାଢ଼ି ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦାଢ଼ୁଆ—ଦେ. ଉଣ. (ସ. ଧାର) —
Dārdhuā ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାରବିଶିଷ୍ଟ; ଶାଣିତ—
ଧାରାଲ Sharp-edged; sharp-bladed.
तुकिला, तेज, चोखा

ଦାଢ଼୍ୟ—ଗ୍ରା. ବି. (ସ. ଦାର୍ଢ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Dārdhya ଦାର୍ଢ୍ୟ; ଦୃଢ଼ତା; କଠୋରତା; ଅଚଳତା; ସ୍ଥିରତା—
(ଦାଢ଼୍ୟତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Firmness.

ଦାର୍ଢ୍ୟଭାବକ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦାର୍ଢ୍ୟ ଓ ଭକ୍ତିରୁ)—
Dārdhyatābhakti ୧ । ଅଟଳ ଭକ୍ତି—1. Unflinching devotion.

୨ । କେତେକ ଦୃଢ଼ଭକ୍ତଙ୍କ ବିବରଣପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିଶେଷ; ଦାର୍ଢ୍ୟତାଭକ୍ତି—2. Name of an Oriya book illustrating or mentioning the unflinching devotion of some devotees.

[ଦ୍ର— ଗ୍ରନ୍ଥଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ୫୫ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ । ମନ ଓ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ କଥୋପକଥନ ଛଳରେ 'ଚଇତନ'; 'ମନଙ୍କ' ଆଗରେ ୫୬ ଜଣ ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତଙ୍କ କାହାଣୀ ଭାଗବତ ବୃତ୍ତରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଅଛନ୍ତି—୧. ବାଳୀଗ୍ରଜା; ୨. ଦ୍ରୌପଦୀ; ୩. କର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରଜା; ୪. ସାନବନ୍ଧୁ ଦାସ; ୫. ଦାମୋଦର ଦାସ ୬. ଭୀମସୂର ଦାସ; ୭. ଗ୍ରମ ଦାସ; ୮. ରଘୁ ଅରଖିତ; ୯. ମାଲାମ୍ବର ଦାସ; ୧୦ ରଘୁ ବେହେରା; ୧୧. ଗଙ୍ଗାଧର ଦାସ; ୧୨. ବନ୍ଧୁ ମାହାନ୍ତି; ୧୩. ବଳଗ୍ରମ ଦାସ; ୧୪. ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ; ୧୫. ମାଧବାଗ୍ରଗ୍ୟ; ୧୬. କମ୍ବର; ୧୭. ମଣି ଦାସ; ୧୮. କୃଷ୍ଣ ଦାସ; ୧୯. ଭକ୍ତ ମହାପାତ୍ର; ୨୦. ଅଙ୍କନା; ୨୧. ମାଧନା; ୨୨. କାର୍ତ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର; ୨୩. ଗଣପତ ଭଟ୍ଟ; ୨୪. ଅନନ୍ତା ଶବର; ୨୫. ମେଲଛ; ୨୬. କୁଲଶିଖର ଗ୍ରଜା; ୨୭. ଲାଲବେଗ; ୨୮. ସାଲବେଗ; ୨୯. ଦାସିଆ ବାଉରି; ୩୦. ଭୁଲସୀ ଦାସ; ୩୧. ସିଘୁଙ୍କ; ୩୨. ନାରାୟଣ ଦାସ; ୩୩. ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର; ୩୪. ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ; ୩୫. ସାନବନ୍ଧୁ ଓଡା; ୩୬. ଗୀତା ପଣ୍ଡା; ୩୭. ଦ୍ୱାରଚନ୍ଦନ ଗ୍ରଜା; ୩୮. ମଙ୍ଗଳ ଗଉଡ଼; ୩୯. ବାଳକ ଗ୍ରମ ଦାସ; ୪୦. କୃପାସିନ୍ଧୁ ଦାସ; ୪୧. ନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି; ୪୨. ମୋଚ ଗ୍ରମ ଦାସ ବା ଗ୍ରମ ବେହେରା; ୪୩. ବଜ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ; ୪୪. ରଘୁ ଦାସ; ୪୫. ପିଣ୍ଡା ଦାସ; ୪୬. ବସ୍ତ୍ରୁ ପ୍ରିସ୍ତା; ୪୭. ମିଶ୍ରବାଈ; ୪୮ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ ଦାସ, ୪୯. ଆନନ୍ଦା ଶବର; ୫୦. ଅଗ୍ନିଲ ପଣ୍ଡା; ୫୧. ଗରୁବ ଦାସ, ୫୨. ରତ୍ନଧ୍ୱଜ; ୫୩. ବଡ଼ ବ୍ରତ; ୫୪. ଛୋଟ ବ୍ରତ; ୫୫. ବଲ୍ଲମଙ୍ଗଲ; ୫୬. ଜଗଦ୍ଦେବ ।]

ଦାଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶିଳ୍ପଣ—
Dāṇṭ Arch.

ଦାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦାନ୍ତ=ଦମନ, ବଶୀକରଣ) —
Dāṇṭibā ୧ । ଅଟକାଇବା—1. To restrain; to
(ଦାଣ୍ଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) check.
ଦାଁଟୁା ୨ । ଆକଟ କରିବା; ଲାବଡା କରିବା—
डाँटना 2. To scold.
୩ । ଗାଣ୍ଟିବା; ଆଜ୍ଞାନ୍ତ କରିବା—3. To overpower.
(ଯଥା—ରୋଗ ତାକୁ ଘୋର ଦାଣ୍ଟିଛି ।)
୪ । ଦଉଡ଼ାଇବା; ଶଗଡ଼ର ପଛ ଆଡୁ ଦଣ୍ଡା ଧରି ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା—4. To direct or regulate the motion of a cart by holding its beams from behind.
୫ । ଶାସନ କରିବା; ଦମନ କରିବା—5. To subject to discipline; to control; to rule.
୬ । ଧମକାଇବା; ଧମକାଇବା—
6. To threaten.
୭ । ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଭୟ ଦେଖାଇବା—
7. To threaten; to punish.

ଦାଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦଣ୍ଡ) —
Dāṇṭhi ୧ । ସଜନା ଆଦ ଗଛର ଲମ୍ବା ଛୁଇଁ—
ଡାଁଟା 1. The stalk-like beans of 'Sajanā'.
डाँठ, डँठल ୨ । ଖଡ଼ାର ଡାଙ୍ଗି—
2. The stem of Khardā plant.
୩ । ଘୋଇ, ଲତା, କଖାରୁ ଆଦ ଲତାର ସ୍ଥୂଳ ଓ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କଠିନ ଅଂଶ; ଡାଙ୍ଗି—
3. Hard stalks of creepers.

ଦାଣ୍ଠିଆ(ୟା)—ଦେ. ବିଣ—ଠାଣୁଆ; ଦାଢ଼ୁଆ; ରୁଣ୍ଠିଆ—
Dāṇṭhiā(yā) Hard; abounding with stalks.
ଡାଁଟାଳ **कड़ा**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦାଣ୍ଡ)—

Dāṇḍa ରାସ୍ତା **रास्ता**

୧ । ସଡ଼କ; ବାଟ; ପଥ—1. Road; way; path.

କେଉଁଠାରେ ସେ ବଙ୍କ ହୋଇଣ ବହୁଲେ
କେଉଁଠାରେ ସଳଖ ଦାଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ଗଲେ ।
କୃଷ୍ଣସଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ସୁଜଦାଣ୍ଡ; ସଡ଼କ—

2. High way, public-road.

ଉତ୍ତର ପଦପଙ୍କେରୁହ ଯୁଗେ ମଣ୍ଡଦେଇ ଜାଲେ ଦାଣ୍ଡ ।
କବଶୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ

ସଦର **सदर** ୩ । ଗୃହର ବହିର୍ଭାଗ—

3. The outside of a house.

ସହର୍ଯ୍ୟ ଭରୁହ କେଗେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଅଇଲା । ଜଗ. ବେ. ପ ।

୪ । ଗୃହର ସଦର ପାଖ, ଯେଉଁ ପାଖ ସଦ୍ଧସାଧାରଣଙ୍କ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—4. The sudder of a house.

ଡନ **ड'ड्** ୫ । ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମ; ଦଣ୍ଡ; କୁସ୍ତି—

5. A kind of athletic exercise.

ଘେଲ୍ଲେ ଦାଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡୁରଙ୍କେ ଅତ ଥଣ୍ଡେ । କୃଷ୍ଣସଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ବାହିର **बाहरी** ୬ । ବାହାର; ବହିର୍ଭାଗ—6. The exterior.

ଘରେ ଘରେ ସଂନା ହୋଇବା ପିଣ୍ଡାପଣ୍ଡି
ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରଲେ ସେ ଅସ୍ତ୍ରେ ଏ-କ ଣ୍ଟ ।
କୃଷ୍ଣସଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୭ । ବ୍ୟବସାୟ; ବାଣିଜ୍ୟ—7. Business; trade

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ନାଡ଼ଆଦାଣ୍ଡ ଚଳୁ ନାହିଁ ।)

ବଜାର **बजार** ୮ । ହାଟ; ବଜାର—8. Public place, Market.

ବସ୍ତର ଦାଣ୍ଡେ ପଡ଼େ ନାଶଯାଏ ଉଲେ । କୃଷ୍ଣସଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ବଜାର ଦର **बजार** ୯ । ଦାଣ୍ଡ; ବଜାର—9. Market.

୧୦ । ଦାଣ୍ଡ—10. Market rate.

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଉର ଦାଣ୍ଡ ଦର ମାନା ।)

ଦାଣ୍ଡଆଡ଼—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଯେଉଁ ପାଖ ସୁଜଦାଣ୍ଡ ସଲଗ୍ନ; ଘରର ସଦର—The sudder or public side of a house.

Dāṇḍa ārḍa

(ବାଡ଼ଆଡ଼—ଭପଗ୍ରାଉ)

ସଦରଦିଗ **सदरतरफ**

ଦାଣ୍ଡଆଡ଼େ—ଦେ. ଅ—ଦାଣ୍ଡ ଉପରଫରେ; ଗୃହର ବହିର୍ଦ୍ଦିଗରେ—

Dāṇḍaārḍe Outside the house.

ବାହିରେ ବ. (ଉଚ୍ଚ ପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—

୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ—1. The master of the house.

୨ । ନିଜର ସ୍ୱାମୀ—2. One's husband.

[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚ ସମାଜରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ 'ମୋ ସ୍ୱାମୀ' ବୋଲି ନ କହି 'ଦାଣ୍ଡଆଡ଼େ', 'ଆମର ସେ', 'ଆମର ସେମାନେ', 'ପ୍ରିଣିପେ' ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସେହି ପରି ପୁରୁଷମାନେ 'ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ' ନ କହି 'ଭିଆସଆଡ଼େ', 'ଘରେ', 'ଘରଆଡ଼େ', 'ପିଲ୍ଲଏ', 'ସେମାନେ', 'ମାଇପେ', ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଦାଣ୍ଡକଥା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହର ବାହାରର କଥା—

Dāṇḍa kathā
ଦାଣ୍ଡବିଷୟ
ଦାଣ୍ଡମାମଲିତ } ଅନ୍ୟରୂପ

1. Outward matter; external affairs.

୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ଦାଣ୍ଡରେ ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବାହିରର କଥା ଘରେ ଆଲୋଚିତ ହୁଏ—2. A matter discussed in public.

ଉପରି ବାତ, **बाहारकी बात**

(ଘରକଥା—ଭପଗ୍ରାଉ) ୩ । ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଘରବାରକ କଥା—3. Matters relating to the external affairs of a family.

ଦାଣ୍ଡଖଞ୍ଜା—ଦେ. ବ—ଘରର ବାହାର ବା ଦାଣ୍ଡ ପାଖର ଚତ୍ୱର ବା ଅଗଣା—The outer courtyard of a house.

Dāṇḍakhañjā

ବାହିରର ବାକୁଲୀ **बाहारकी अंगन**

ଦାଣ୍ଡଘର—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଦାଣ୍ଡପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ କୋଠରୀ—The room of a house adjoining the public road.

Dāṇḍaghara

ବାହାରକା ମକାନ **बाहारका मकान**

ଦାଣ୍ଡ ଛୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଘରୁ ବାହାରକୁ ଯିବାବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବା ଓ ଅଶୁଚି ବସ୍ତୁକୁ ଛୁଇଁ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ନିଜର ପିନ୍ଧା ଲୁଗା ଓ ଦେହରେ ଯେଉଁ ଅପବିତ୍ରତା ବା ଅଶୁଚିତା ହୁଏ—The impurity contracted by coming in contact with outsiders and untouchable persons and things in the case of a person who goes and stays out of the house for some time.

Dāṇḍa chhuāṅ

ଦେ. ବଣ—ଘରୁ ବାହାରକୁ ଯାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅଶୁଚି (ଶରୀର, ବସ୍ତ୍ର ବା ଦେହ)—(cloth or body) Contaminated by the touch of outsiders.

[ଦ୍ର—ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଗଲେ ତେଣୁ ଫେରି ଦାଣ୍ଡଛୁଆଁ ଲୁଗା, ଦେହ ଓ ଦେହଚାଲୁ ନ ଧୋଇ ଘରେ ପଶନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହିପରି ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଘରେ ଯେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ସ୍ତ୍ରୀବାଳକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶୁଅନ୍ତି ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବାସ ଛୁଆଁଲୁଗା, ଦେହ ଓ ଦେହଚାଲୁ ନ ଧୋଇ ଘରେ ଭଲ ଲୁଗା ଆଦ୍ଦ ଛୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଦାଣ୍ଡଦୁଆର—ଦେ. ବ—ଗୃହର ସଦର ଦ୍ୱାର—

Dāṇḍaduāra
ସଦରଦୋର
सदर दरवाजा

The sudder or outer door of a house; the front door at the entrance of a house.

ଦାଣ୍ଡ ନିଷାପ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିଚାର—

Dāṇḍa nishāpa
(ଦାଣ୍ଡନ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବାହିରର ନ୍ୟାୟ

Public consideration of a matter.

ଦାଣ୍ଡ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦଣ୍ଡ ପକାଇବା; ବ୍ୟାୟାମ କରିବା—

Dāṇḍa pakā(ke)ibā
(ଦଣ୍ଡ ପେଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଡନଫେଲା, **ड'ड्पेलना**

To perform athletic exercise.

ଦାଣ୍ଡ ପତିଆରା—ଦେ. ବ (ଓ. ଦାଣ୍ଡ + ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ବାହାରର ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଆସ୍ଥା ବା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମାଇବାପାଇଁ ଗରବ ବା

Dāṇḍa patiārā
ବାହିରେ ପତିୟାରା

Digitized by srujanika@gmail.com

बाहारकि पातआरा ଦେଶଦାର ଲୋକର ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବର—1. A false appearance or outward show set up to maintain one's credit in the eyes of the public.

ଘର ଋଣ ଋଣ ଦୁଅରେ ଚାଃ
ଦାଣ୍ଡ ପରଅର ଝଁଅ ବଉଃ । ଭଗ ।

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ସଂସାରାଧାରଣଙ୍କର ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟୟ; ବ୍ୟାବସାୟିକ ପ୍ରତିପତ୍ତି—Public credit of a man of business.

ଦାଣ୍ଡ ପହଁରା – ଦେ. ବ—୧ । ଦାଣ୍ଡ ଓଳାଇବା—

Dāṇḍa pahaṁrā 1. Brooming or sweeping the road.

୨ । ପୁଷ ମାସ ରବିବାର ଦିନ ଶୂଦ୍ରଜାତିସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କରିବା ଓଷା [ଏହି ଓଷାରେ ଦାଣ୍ଡର ଅଗ୍ରଭ ସ୍ଥାନ ପହଁର (ଓଳାଇ) ଓ ଲତି ସେଠାରେ ପୂଜା କରିଯାଏ]—2. A festival observed by Śūdra women on the sunday of the month of Pausha.

ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଦାଣ୍ଡକୁ ଲଗିଥିବା ଘରର ପିଣ୍ଡା—

Dāṇḍa piṇḍā The outer veranda of a house.

ବାହିରେର ରକ, **बाहरका बरण्डा**

ଦାଣ୍ଡ ଭାଉ—ଦେ. ବ—ବଜାରର ପ୍ରଚଳିତ ମୂଲ୍ୟ—

Dāṇḍa bhāu Market rate; market price.

(ଦାଣ୍ଡଭୂଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବାଜାରଦର, **बजारकाभाव**

ଦାଣ୍ଡ ମଣ(ଣି)ଷ—ଦେ. ବ—୧ । ପରିବାରର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ସଂସ୍ପର୍କ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଃସଂସ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person who has no concern with the internal affairs of a family.

ଦାଣ୍ଡମିଣିଷ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାଣ୍ଡଲୋକ }

ବାହରେର ଲୋକ

बाहरी आदमी ୨ । ବାହାରର ଲୋକ; ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି—2. An outsider; a member of the outside public.

୩ । ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Stranger.

ଦାଣ୍ଡମର୍ଯ୍ଯା(ର୍ଯ୍ଯ୍ୟା)ଦା—ଦେ. ବ—ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି—

Dāṇḍamarjā(jyā)dā One's prestige or position in the eyes of the public.

ଦାଣ୍ଡର ବାଉରାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପଥର ବାଉରାଣୀ (ଦେଖ)—

Dāṇḍara bāurāṇi Pathara bāurāṇi (See)

(ଦାଣ୍ଡର ବାଉର—ପୁଂ)

(ଦାଣ୍ଡର ବାଉଆଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଣ୍ଡର ଭିକା(ଖା)ରି—ଦେ. ବ—୧ । ସାଧାରଣ ଭିକ୍ଷୁକ—

Dāṇḍara bhikā(khā)ri 1. An ordinary beggar.

पथर भिकारी ୨ । ଅତି ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି; କାଙ୍ଗାଲ—

बाहरका भिखारी 2. A very poor and needy person.

ଦାଣ୍ଡରକ୍ଷ—ଦେ. ବ.—ଦାଣ୍ଡ ରାସ୍ତା—

Dāṇḍarākṣha Village street; street way.

ଚୋରିଣା ଚାନ୍ଦ ଉଚ୍ଚ ଦିଶେ;
ମାଳିନା କରେ ଦାଣ୍ଡରକ୍ଷେ । କବିତା. ପ୍ରକାଶ

ଦାଣ୍ଡରେ ପକା(ଚେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ବିଚାରାର୍ଥ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—

Dāṇḍare pakā(che)ibā ବାହିରେ ଫେଲା To submit a matter to the

बाहारमे गिराना public for decision.

ଦାଣ୍ଡରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦୁଃଖସନ୍ତପ୍ତ ଓ ଗୃହଜ୍ଞାନ ହୋଇ

Dāṇḍare basibā ଉଚ୍ଚାଶା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସାଧାରଣ ଭାବରେ ରାସ୍ତାରେ ବସିବା; କଙ୍ଗାଳ ହେବା—

To be reduced to beggary; to become a homeless beggar.

ଦାଣ୍ଡଲୋକେ—ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ)—ସର୍ବସାଧାରଣ—

Dāṇḍa loke Outside public.

ବାହିରେର ଲୋକେ **बाहारकि लोगें**

(ଦାଣ୍ଡ ଜନେ, ଦାଣ୍ଡମିଣିଷେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଣ୍ଡାଞ୍ଜନିକ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦଣ୍ଡ+ଅଞ୍ଜନ=ଦଣ୍ଡାଞ୍ଜନ +ସ୍ୱାର୍ଥେ ଇକ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧୁ ପରି ଦଣ୍ଡ ଓ (ଦାଣ୍ଡାଞ୍ଜନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଞ୍ଜନ ଧାରଣ କରି ସାଧୁବେଶରେ ଲୋକଙ୍କ ଠକାଏ)—୧ । ପ୍ରତାରକ—

Dāṇḍā jinika fraudulent; deceitful.

୨ । ଭୁଆଁକା—2. Fascinating.

୩ । କପଟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀରୂପ ଧାରଣ କରି ଯେ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଏ—3. Cheating people under the guise of a saint.

ଦାଣ୍ଡି – ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଣ୍ଡରୁ)—୧ । ଧାଡ଼ି; ଶ୍ରେଣୀ—

Dāṇḍi 1. Row.

ଫତି ୨ । ଶାଖାରାସ୍ତା; ବଡ଼ ରାସ୍ତାରୁ ବାହାରିଥିବା ସାନ ରାସ୍ତା—

फति 2. A bye-road; bye-lane.

ଲମ୍ବା ରାସ୍ତା ୩ । ଲମ୍ବା ସିଧା ବାଟ—

पगडण्डि 3. A long straight road or path.

୪ । ଶଗଡ଼ର ପଥ—4. Cart-track.

୫ । ପଦ୍ୟ ଅକ୍ଷରର ସମତା ନ ଥାଇ ମିଶ୍ରାକ୍ଷରବର୍ଣ୍ଣିକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ—5. A class of classic Oria poetical composition.

[ଦ୍ର—ଏହି ବୃତ୍ତର ଉତ୍ତରୀ ଧାଡିରେ ସମସଂଖ୍ୟକ ଅକ୍ଷର ନ ଥାଏ। ଏକ ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ୧୪।୧୫।୧୬।୧୭।୧୮।୧୯।୨୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଥାଏ । ଶାରଳାଦାସଙ୍କ ମହାଭାରତ, ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣ ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦାଣ୍ଡି ବୃତ୍ତରେ ରଚିତ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୁଇ ଧାଡ଼ିର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣିର ମେଳ ଥାଏ । ମିଶ୍ରାକ୍ଷରକୁ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଏହା ବୋଲିବାକୁ ହୁଏ ।]

ଡାଙ୍ଗି ୨ । ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ମନୁଷ୍ୟ ପିଠିରେ ବୁହା

डाँड़ि, डंड़ी ଯିବା ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଯାନ—

6. A Dandy; a kind of conveyance or chair used in the hills and carried on the backs of men.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପଦ୍ମଗ୍ରବାଲ୍ଲଙ୍କର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗମନାଗମନ—
7. The round of a watchman.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଲଙ୍ଗଳର ଶୂଣ—
The shaft or pole of a plough.

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଲମ୍ବ ଓ ସିଧା—
1. Long and straight.

୨ । ଧାଡ଼ିମୂଳଆ; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ—
2. Arranged in rows.

ଦାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—ଚକର ଅର·—
Dāṇḍiā Spoke of a wheel.

ପାଖେ ଆରି ଦେ. ବଣ.—୧ । ସିଧା; ସଳଖ—
1. Straight.

୨ । ସିଧା ଓ ଲମ୍ବ—2. Straight and long.

ଦାଣ୍ଡିକ—ସଂ. ବ. (ଦଣ୍ଡ + କାଦ୍ଧକାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଦଣ୍ଡିଆ; ଦଣ୍ଡୀଦାର; ଯେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓଜନ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—1. A professional weigh-man.

୨ । ଦଣ୍ଡଆସି; ଯେ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ; ଛଡ଼ିବରଦାର—2. One whose profession is to carry a staff; a mace-bearer; a watchman.

ଦାଣ୍ଡି କୀଳା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦଣ୍ଡ. ଓ କୀଳକ ଶବ୍ଦରୁ)—ଶଗଡ଼ର ଅଖ ମଝିରେ ମରସାଇଥିବା କୀଳା—
Dāṇḍi kīlā A peg attached to the middle of the axle of a cart.

ଦାଣ୍ଡୀ ଗୀତ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ବ ଧାଡ଼ିଆ ଗୀତରେ ପଦମାନଙ୍କରେ ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ସମାନ ନ ଥାଏ, ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ମିଳ ଥାଏ—A poem in which the number of letters are not equal in each foot but each couplet rhymes.
Dāṇḍī gīta
(ଯଥା—ବୋଲ ଜାଣୁଥିବା ଗାୟକଙ୍କ ମୁଖରେ ଦାଣ୍ଡିଗୀତ ବୋଲ୍ଲ ସୁନ୍ଦର ଶୁଣାଯାଏ ।)

ଦାଣ୍ଡିଚ—ଦେ. ବ (ପାନବରଜୀ ଭାଷା)—ନୂଆ ପାନ ବରଜରେ ପଗଲୁ ପଗ କଟାଯାଇ ରୋପିତ ହେବା ପାନ ଲତା—
Dāṇḍichā Separate stems of betel creepers planted as seedling for a new crop.

ଦାଣ୍ଡି ଛଡ଼ିଯିବା—ଦେ ବ—ଶଗଡ଼ସର ଘେଷିଯିବା; କୌଣସି ରାସ୍ତାରେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଆଦ ଯାତାୟାତ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଶଗଡ଼ସର ଚକ୍ର ରେଖା ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା—
Dāṇḍichhirḍijibā The state of a road being worn by habitual passage of carts etc into ruts or grooves

ଦାଣ୍ଡିଦେବା—ଦେ: କି—୧ । ବୁଲିବା—
Dāṇḍidebā 1. To roam.

ଘୂରେବେଡ଼ାନ ମରକନା
୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସୀମାରେ ସିବା ଆସିବା କରି ପହରା ଦେବା—2. To go one's round while keeping watch.

ଉଠୁ ଯାଉ ପଦ୍ମାଇ କଲବତ୍ତୀ
ଯେଉଁଠାରେ ଦେଇଛନ୍ତି ସୀଘାଣ୍ଟି ଦାଣ୍ଡି ।

ଦାଣ୍ଡିପୋଥି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ପୋଥିରେ ଧାଡ଼ିମୂଳଆ ଲେଖା ଦୋଇଥାଏ—1. Palm leaf manuscripts in which the contents are written in continuous lines.
Dāṇḍipothi

୨ । ଯେଉଁ ପୋଥିରେ ପଦ୍ୟର ଛନ୍ଦର ନିୟମ ନ ଥାଏ—
2. A book in which the couplets do not follow any fixed metre.

ଦାଣ୍ଡିବୃତ୍ତ(ତ୍ତ)—ଦେ. ବ—ଅକ୍ଷର ନିୟମ ରକ୍ଷା କରି ନ ଯାଇ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ପଦ୍ୟ—A poem in which the letters are not equal.
Dāṇḍibṛuta(tta)

ବହୁତ ବଇବେଳା ହୃଦସ୍‌ଗେବେ ବର୍ସି,
କେତେ ଦାରୁଣ ଦଇବ ରୁ ମତେ ବ ବଶା ବେଲ୍ ଅର୍ସି ।
ବଳରାମ. ରାମାୟଣ ।

ଦାଣ୍ଡିବୋଲିବା—ଦେ. କି—ଯତ୍ତଯାତ୍ତ ବା ଛନ୍ଦକୁ ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି ପଦ୍ୟକୁ ଗଦ୍ୟ ଭଳି ବୋଲିଯିବା—
Dāṇḍibolibā To read poetry like prose without attending to metre.

ଦାଣ୍ଡିଭାରତ—ଦେ. ବ—ଶାରଳା ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ମିତ୍ରାକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଚଉ ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତ—(ଦାଣ୍ଡିମହାଭାରତ—ଅନ୍ୟରୂପ) The Oria Mahabharat of Śāralā Das.
Dāṇḍibhārata

ଦାଣ୍ଡିମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ବହୁଦୂର ବାଟ ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ ଭ୍ରମଣ କରିବା—1. To walk along to a great distance.
ଟୋଟୋକରେ ବେଡ଼ାନ
Dāṇḍimāribā

ମରକନା
୨ । ରାସ୍ତାରେ ବୁଲିବା—
2. To walk on a road.
(ଯଥା—ଗେହ୍ଲାପୁଅ ମୁଠିଏ ଭୋଜନ ମାରିଦେଇ ଗାଁଯାକ ଦାଣ୍ଡି ମାରୁଛନ୍ତି ।)

୩ । ବୃଥାରେ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବା—
To rove about; to loaf.

ଦାଣ୍ଡିମାଳ—ଦେ. ବ—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଖୋରଧା ସବଡ଼ିଭିଜନର ଗୋଟିଏ ପରଗନା—Name of a pergunna in Killa Khurda in the district of Puri.
Dāṇḍimāla

[ଦ୍ର—ଖୋରଧା ରାଜାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଦାଣ୍ଡିମାଳ ଏହି ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ।]

ଦାଣ୍ଡିମାଳ ହାଁର ଶଉଳ ବଷରେ
ଜୀଉ-ଯଜ ଲେଖା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଗଜକେଶ୍ୱର ।

ଦାଣ୍ଡିରାମାୟଣ—ଦେ. ବ—ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଦାଣ୍ଡି ବୃତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ରାମାୟଣ—The Oria Rāmāyaṇa by Balarāma Dās.
Dāṇḍirāmāyaṇa

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଣ୍ଡି ରାସ୍ତା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ପଥ ସିଧା ଦୋଇ ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥାଏ—1. A straight road running for a long distance.

Dāṇḍi rāstā (ଦାଣ୍ଡି ବାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଲମ୍ବା ରାସ୍ତା

ଗଗଡଂଡୀ ରାସ୍ତା—2. Cart road; cart track; carriage road.

୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାପାଇଁ ସରଳଭମ ବାଟ— 3. A straight-cut road.

୪ । ବଡ଼ ରାସ୍ତାରୁ ବାହାରଥିବା ଛୋଟ ରାସ୍ତା—4. A bye-road; a path.

ଦାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଖେଳୁଖେଳର ଡାଣ୍ଡି; ବାଟ୍—A bat.

Dāṇḍu

ଡାଣ୍ଡୁ, ଡାଁଡା

ଡାଂଡ଼ା

୨ । ଡାବଲଘୁଆ ଖେଳର ଘୁଆ—2. The stick used in the game of Dābalapuā

ଦାଣ୍ଡେ—ଦେ. ଅ—୧ । ନିଜର ସ୍ୱରୂପରେ—In one's own way.

Dāṇḍe

ଗୁଣ ଛଡ଼ୁନ୍ତେ ଦର୍ମ୍ମାନ୍ତେ
ଛଡ଼ପଡ଼ଲେ ସେହା ଦାଣ୍ଡେ—ରୂପବ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ—2. In public.

ଦାଣ୍ଡେ ବାସର ମୋର ଜୀବନ ଗଲେ ଦାଣ୍ଡେ କରନ ନଉଟବ—ଚଂଙ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ଲୋକ ।

ଦାଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ଓ. ଦାଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ)—ଯେଉଁ ବାଳିକା ବା ସ୍ତ୍ରୀ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଘରେ ନ ରହି ଏଣେତେଣେ (ବା ଦାଣ୍ଡରେ) ବୁଲେ—

Dāṇḍeī

(a girl or woman) Who does not stay at home but goes out and whiles away most of her time loafing or roving about.

ଦାତ—ସଂ. ବଣ—୧ । (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—ଛିନ୍ନ—1. Cut.

Dāta

୨ । (ଦୈ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ମ.ତ)—ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର—2. Hallowed; sacred; purified.

ଦାତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଦା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—୧ । ଦେୟ; ଯାହା ଦେବାର ଉଚିତ; ଦାନଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଦାନ କରି ଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—1. Suitable to be given away; fit to be given away or bestowed; payable.

Dātabya

୨ । ଯାହା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ—2. Necessary to be given away.

୩ । ଖଏରାତ; ଯାହା ଦାନ ସ୍ୱରୂପ ଦିଆଯାଏ—3. Given in charity.

ଦେ. ବ.—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ଦାନ ଦିଆଯାଏ—1. Where any thing is given away as charity.

୨ । ଖଏରାତ; ଦାନ—2. Charitable gift; charity.

(ଯଥା—ମତେ ଯେବେ ଏ ଘର ଖଣ୍ଡି କର ଦାତବ୍ୟ କର ତେବେ ମୁଁ ଏଠାରେ ବସବାସ କରନ୍ତି ।)

ଦେ. ବଣ. —ଖଏରାତ କରିଯିବା; ପ୍ରଦତ୍ତ—Bestowed in charity.

ଦାତବ୍ୟ ଔଷଧାଳୟ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରୋଗୀ-ମାନଙ୍କୁ ବିନା ବ୍ୟୟରେ ଔଷଧ ଦାତବ୍ୟ ଔଷଧାଳୟ ଦାନ ଓ ପରୋପକାର କରାଯାଏ—Charitable hospital or dispensary.

Dātabya aushadhālaya

(ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାତବ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କି.—ଦାନ କରିବା—To make a gift.

Dātabya karibā

ଦାନ କରା **दान करना**

ଦାତବ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପିଲାମାନେ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି—A charitable school; a free school.

Dātabya bidyālaya

ଦାତା—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ.—(ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃକ୍; ଦାତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)

Dātā

୧ । ଦାନକାର୍ଯ୍ୟ; ଦେ ଦାନ କରେ—1. Giving; bestowing.

(ଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଗ୍ରହୀତା—ବିପରୀତ) [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦଂ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ (ଭୂପତି; ଅଦାତା—ବିପରୀତ) ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ଦାନଶୀଳ; ବଦାନ୍ୟ—2. Liberal; bounteous; generous munificent; open handed.

ସଂ. ବି.—ଦାନକାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—Doner; giver.

ଦାତାକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—କର୍ଣ୍ଣ ୨ (ଦେଖ)

Dātā karṇṇa Karṇṇa 2. (See)

ଦାତାକର୍ଣ **दातारम** ଦେ.ବ.—କର୍ଣ୍ଣ ରାଜାଙ୍କ ପରି ଅସାଧାରଣ ଦାତା ବ୍ୟକ୍ତି—A person who is generous like the king Karṇṇa of the fables.

ଦାତାପଣ—ଦେ. ବି.—ଦାତୃତ୍ୱ; ବଦାନ୍ୟତା—Dātāpaṇa Liberality; generousity

ଦାତାପଣିଆ **दातापन**

(ଦାତାପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାତାରାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ହଳନୀରୁ ଅନୁକୃତ)—୧ । ଅକାତରରେ; Dātārām ଦାନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ବିଶେଷ ଦାନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି—

ଦାତାରାମ **दातारम**

1. Very generous person; a magnanimous person.

୨ । ଦାନଶୀଳ ରାମ ବା ଭଗବାନ—2 The All-giver god.

ଅନ୍ତରରୁ ଦାତାରାମ—ଉଗ ।

ଦାତାଷଣ୍ଡ(ଣ୍ଢ)—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଦାନଶୌଣ୍ଡ)—(ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିରେ ବ୍ୟବହୃତ) —ଅକାତରରେ ଦାନକରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦାତାଷେଣ୍ଡ(ଣ୍ଢ)—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦାନ କରିବାକୁ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ; ଦାନୱାର—Dātāshaṇḍa(ṇḍha)

Very liberal or magnanimous person; a very generous person.

ଦାତୃଗୁଣ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଦାତୃତ୍ୱ)—ଦାତାପଣିଆଁ—Generosity; liberality; magnanimousness.

Dātṛuguṇa

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶ୍ରୁ ଧାତୁରୁ ଦାତୃଗୁଣ କରିବାକୁ ନଃ;
ଅସୁ ବୋଇବାରୁ ଉହିଁ ନୃତେ ସୁକୃତଃ ଯେ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଦ୍ର· ଘଟଶ୍ୟବଗ ।

ଦାତୃତା—ସ.ବି. – (ଦାତୃନ୍+ଭାବ. ତା) —ଦାତାପଣିଆଁ; ଚଦାନ୍ୟତା—
Dātṛutā (ଦାତୃନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Munificence; generosity; liberality; charitableness.

ଦାତ୍ୟୁହ—ସ. ବ (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ଉହେ. କ୍ତି= ଦାତ୍ତ; ଦାତ୍ତ=ଛେଦନ+ଉହ୍ ଧାତୁ=ତର୍କ (ଦାତ୍ତୈହି—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—୧ । ଜାତୁକପକ୍ଷୀ—
Dātyūha 1. A kind of acquatic bird or water fowl.
୨ । ଗୃତକ ପକ୍ଷୀ—2 The pied crested cuckoo
୩ । ମେଘ—3 Cloud.

ଦାତ୍ର—ସ· ବ (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + କରଣେ. ଷ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଛେଦନ କରିଯାଏ)—୧ । ଦାଆ—1 Sickle; scythe
୨ । କାତ; କଟାସ୍ତ—2. A bill-hook.

ଦାଦ୍‌ଖାନି—ଦେ. ବ—ଦାଉଦଖାନି (ଦେଖ)
Dādkhāni Dāudakhāni (See)

ଦାଦ—ସ. ବ (ଦଦ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—ଦାନ—
Dāda Gift.

ଦାଦ ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ନଟନେ) ପ୍ରତିଶୋଧ—
1. Revenge.
୨ । (ଫା) ନ୍ୟାସ୍ତ ବଖୁର ପ୍ରାର୍ଥନା—
2. Prayer for justice.
୩ । ନିଷ୍ପାପ—3. Adjudication of a matter.

ଦାଦନ—ବୈଦେ. ବ (ଫା ଭୁଲ. ସ. ଦାନ)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପାଇବା ଆଶାରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବା ଆଶାରେ ଧନ ଆଗଭୁର୍ ଦେବା; ଅଗ୍ରିମ ଦାନ—1. Payment in advance; advance.
୨ । ଧନାଦ ଅଗ୍ରିମ ଦେବାର ପଦ୍ଧତି—
2. The system of advance payments
୩ । ଧନ ବା ଶସ୍ୟାଦ ସୁଧରେ ଖଟାଇବା; ଧାନ ଦେଢ଼ି ଲଗାଇବା—3. Advancing paddy or grains on loan; investment of paddy or other grains on interest.
୪ । ଲାଭ ସହିତ ଧାନ ବା ଶସ୍ୟାଦ ପାଇବା ଆଶାରେ ଆଗଭୁର୍ ଟଙ୍କା କାଢ଼ିଆ ଲଗାଇବା—4. Advancing money to get in return paddy or other grains etc with a profit on some fixed date.
୫ । ମୂଲିଆମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କାମ କରିବେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଆଗଭୁର୍ ଟଙ୍କା ଦେବା—5. Payment of advance wages to labourers on promise of future service

ଦାଦନ ଖାତା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଦାଦନ ଦିଆଯିବା ଧାନ ବା ଟଙ୍କା ଲେଖା ରହେ—Account book showing entries of advances made to different persons.
ଦାଦନଖାତା ଦାଦନଖାତା

ଦାଦନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କାମ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୂଲିଆଙ୍କୁ ଆଗଭୁର୍ ଟଙ୍କା ଦେବା (ଦାଦନ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେବା—1. To pay advance wages to coolies on promise of future service.
Dādana debā ଜବାବ କରିବା ମୂଲିଆଙ୍କୁ ଆଗଭୁର୍ ଟଙ୍କା
ଦାଦନ ଦେଇବା
ଦାଦନଦେନା

୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମିଆଦରେ ଦାଣ୍ଡ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଉ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ପରିମାଣରେ ଶସ୍ୟାଦ ଦେବାପାଇଁ ସବାବ କରିବା ବେପାରୀଙ୍କୁ ଆଗଭୁର୍ ଟଙ୍କା ଦେବା—2. To advance money to a seller who promises to deliver paddy or other grains on a certain date in a quantity higher than the current market rate.

ଦାଦନି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—୧ । ଦାଦନ ଦିଆଯିବା; ଆଗଭୁର୍ ଦିଆଯିବା—1. Paid in advance; advanced.
Dādani
ଦାଦନୀ
ଦାଦ୍‌ନୀ
୨ । ଅଗ୍ରିମ ଦେୟ—2 Payable in advance.
୩ । ଦାଦନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to advance payment.

ବ—ଆଗଭୁର୍ ଦିଆଯିବା ଧନ ବା ବସ୍ତୁ—An advance.

ଦାଦପିରାଦ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ନଜର; ଦୃଷ୍ଟି—
Dādapirāda Sight.

ଦାଦଫିର୍‌ଦ
ଦାଦଫେର୍‌ଦ
ଦାଦଫିରଦ
ଦାଦଫେରଦ
ଅନ୍ୟରୂପ

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦାଦ୍=ନ୍ୟାସ୍ତ ବଖୁର ପ୍ରାର୍ଥନା+ଫରିଅଦ୍=ଅନୁଯୋଗ)—ନ୍ୟାସ୍ତ ବଖୁର ପ୍ରାର୍ଥନା—
Prayer for justice.

ଦାଦଫିରିୟାଦ ଦାଦ୍‌ଫିରିଆଦି

ଦାଦା—ପ୍ରାଦେ· (ମେଦନୀପୁର; ସମ୍ବଲପୁର) (ସ ଦାଉ; ଭୁଲ ସ· Dādā ଦାସ୍ପାଦ; ତୁଲ. ଇଂ. ଡାଡ଼ି=ପିତାକୁ ଶିଶୁର ସ୍ନେହ (ଦଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମ୍ବୋଧନ; ଗ୍ରୀକ୍—ଡାଡା; ପ୍ରାଚୀନ ଲାଟିନ୍—
ଦାଦା ଡାଡା)—୧ । ବଡ଼ ଭାଇ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା;
ଦାଉ ଭାଇନା—1. Elder brother.
ଦାଦା ୨ । ପିତାମହ; ଅଜା—2. Grand father.
ଦାଦ୍ଦା (ଯଥା—ବାପଦାଦାଙ୍କ ବନ୍ଦକରୁ ଏ କଥା ଶୁଣା ନ ଥିଲା ।)
୩ । ଦାଦ (ଦେଶ)—3 Dādi (See)

ଦା ଦାଢ଼ିଉଁଆ—ଦେ. ବଣ—ଦାଆ ବା କରତ ଦାଢ଼ ପର ଦନ୍ତୁର—
Dā dārdhi(rdhu)ā Saw-edged.
(ଦାଆ ଦାଢ଼ି(ଉ)ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଦାଭଟ୍ଟ ଦାଦାଭାଇ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୁନାର ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର
Dādābhaṭa dādābhāi ଟୀକାକାର ପଣ୍ଡିତ (ଏ ଚତୁର୍ଯ୍ୟାବନ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଟୀକା କରିଥିଲେ ଓ ସାମୁଦ୍ରକ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ)—
A commentator of Sūrjya Siddhānta and the author of a Sanscrit book of palm-history.

ଦାଦାଭାଇ ନଉରୋଜୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଭାରତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Dādābhāi nauroji ପାର୍ସୀ ଦେଶହିତୈଷୀ—Dādābhāi

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଦାଭାଇ ନାଉରୋଜୀ
ଦାଦାଭାଇ ନରୋଜୀ
ଦାଦାଭାଇ ନୌରୋଜୀ } ଅନ୍ୟରୂପ Naoroji.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବମ୍ବେ। ଏ ଭାରତବର୍ଷୀୟମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ବୈଷୟିକ, ରାଜନୀତିକ ଓ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଆନ୍ଦୋଳନ, ସଭା, ସବାଦପତ୍ର ପରିଚାଳନ କରିଥିଲେ। ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ବିଲାତ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ। ଏହାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଇଂରାଜ ଗ୍ରନ୍ଥ Poverty and unbritish Rule in India ରେ ଭାରତବର୍ଷର ରାଜନୀତିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଅନେକ ଗବେଷଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ଓ ଉପଦେଶ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ଅଛନ୍ତି। ଜଗତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କମଧ୍ୟରେ ଏ ଜଣେ। ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୮୨୫ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୯୧୭।]

ଦାଦ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଭାଇ; ବ୍ରାହ୍ମଣେତରମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
Dādi ବାପାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ; କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ; କକେଇ; କକା—
କାକା Father's younger brother; younger paternal
चाचा uncle.

ବାରୁ ବଡ଼ ବାରୁ ତ୍ରେ ଦାଦଙ୍କ ପାଖରେ। କୁଖୁଁଦ. ମହାଭାରତ ବନ।

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଦାଦା=ପିତାମହ)—
ପିତାମହ—Grand-father

ଦାଦପୁଅ ଭାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—କକେଇ ପୁଅ ଭାଇ—
Dādipua bhāi One's first causin; being the
(ଦାଦୁଅ ଭଉଣୀ—ବପତ୍ନୀକ ଲିଙ୍ଗବାଚକ ଶବ୍ଦ) son of one's
younger uncle.

ପାଣ୍ଡବେଡ ପୁତ୍ରର ଦାଦପୁଅ ଝଉ। କୁଖୁଁଦ. ମହାଭାରତ ସଭା।

ଦାଦର୍ ଦାର୍ରା ଦାର୍ ଦାର୍ରା—ଦେ. ବ—ଡାଉର ଡାର୍ ଡାର୍ ଡାର୍;
Dādiri dārā dārā dārā ସ୍ତୀତାର ବଜାଇବାର ଘଡ଼ଉଶେଷ-
ଦାଦିର ଦାରା ଦାରା ଦାରା The formula for playing
दादिर दारा दारा दारा an air on the guitar.

ଦାଦୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦଦ୍ରୁ; ପ୍ରା. ଦଦ୍ଦୁ)—୧। ଜାଦୁ; ଦଦ୍ରୁରୋଗ—
Dādu 1. Ringworm.
ଦାଦ ଦାଦୁ [ଦ୍ର—ଏହା ଚର୍ମରୋଗ; ଚର୍ମରେ ଏକପ୍ରକାର କୀଟ ଜନ୍ମି
दाद, दादु ଏ ରୋଗ ହୁଏ; ଦାଦୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଯଥା— ଶୁଖୁଦାଦୁ;
ଅଇଁଠାଦାଦୁ; କୋଡ଼ ଦାଦୁ, ଅଣ୍ଡାଦାଦୁ, ମଇଷିଥାଦାଦୁ।]

୨। ବଡ଼ବାପ— 2. Grand father.

ଦାଦୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ଫ. ଦଦ୍ରୁର)—୧। ଜାଦୁରୁ; ଦଦ୍ରୁରୋଗା-
Dādurā ଜାନୁ—1. Suffering from ringworm.
(ଦାଦୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଉପରେ ଜାଦୁ ମାଡ଼ିଲା ପରି ଦେଖା
ଦାଦରା ଯାଉଥିବା (ବସ୍ତୁ ବା ଚମଡ଼ା)—
दादरा 2. Spotted like ringworm; looking
(ଦାଦେ(ଦୁଦା)ରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) like a skin spread over with
ringwork.

ଦାଦୁଖାଇ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦଦ୍ରୁମର୍ଦ୍ଦନ)—ଦାଦୁଖାଇ ଗଛ; କାଞ୍ଚନାଦି
Dādukāi ବର୍ଗର ଏକପ୍ରକାର ଗଛ; ଗୁଳୁଞ୍ଚା ୧ (ଦେଖ)—
(ଦାଦୁମାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) The Cassia Tora tree; Cassia
ଦାଦମାରି Alata; Chākunḍā 1 .See)

ଦାଦମର୍ଦ୍ଦନ [ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ହଳଦିଆ, ପତ୍ର ବଲ୍ଲତ ଗୁଳୁଞ୍ଚା ପତ୍ର; ଗଛ ୩।୪ ହାତ ଉଚ୍ଚ; ଏଥିର ପତ୍ର ମଳ ଜାଦୁରେ ଘଷିଲେ ଜାଦୁ କମିଯାଏ ବୋଲି ଲୋକ ମାନେ।]

ଦାଦୁମଲମ—ଦେ. ବି—ଜାଦୁରୋଗ ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ
Dādumalama ମଲମ—Ring-worm ointment.
ଦାଦର ମଲମ **दादकी मरहम**

ଦାଦୁମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ଦଦ୍ରୁ ଦେହରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବେ ହେବା—
Dādumārdibā The ring-worm spreading on the
(ଦାଦୁମାଡ଼ିଥିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) body.
ଦାଦମୋଡ଼େ ଯାଓଆ କ କରନ୍ତ ବାର୍ ମୁଁ ଏ ଅଣ୍ଡାଦାଦୁରୁ
दादफैलजाना ଅଣ୍ଡାଦାଦୁ ମୋ ସମସ୍ତ ଦେହ ଉଇରୁ। ସ୍ୱଥଙ୍କ ଗୀତ।

ଦାଦୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଦୁ ରୋଗକୁ ଔଷଧ ଦ୍ୱାରା ଲୋପ କରିବା-
Dādu māribā To destroy ringworm by
ଦାଦମାରା applying medicine.
दाद मारना

ଦାଧିକ—ସଂ. ବଣ. (ଦଧି+ସଂପୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇକ)—
Dādhika ଦଧିସଂପୁକ୍ତ—Mixed with curds.
ବ—ଦହି ଭାତ—Rice mixed with curds.

ଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଧା.ଭୁଲ. ସଂ.ଆଧାନ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ
Dān (ଯଥା—ଅଭରଦାନ୍) —
ଦାନ ୧। ଧାରା; ଆଧାର —1. A receptacle.
दान (ଯଥା—ଅଭରଦାନ୍)
୨। ରଖିବାର ସ୍ଥାନ—2. A place for putting.
(ଯଥା—ପାଓଁଦାନ୍)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାଦ; ଗୋଡ଼—Leg.

ଦାନ—ସଂ. ବ. (ଦା ଧାତୁ=ଦେବା+ଭାବ. ଅନ)—
Dāna ୧। ଅର୍ପଣ; ତ୍ୟାଗ—1. Donation.
୨। ଦେବା— 2. Giving.
୩। ବିତରଣ—3. Distribution.
୪। ଦତ୍ତ ବସ୍ତୁ—4. A present or gift.
୫। (+କର୍ମ. ଅନ) ଗଜମଦ; ହସ୍ତୀର ମଦଜଳ—
5. Strongly scented fluid flowing from the temple of an elephant in rut; temple-juice; fragrant secretion from the temple of an elephant in rut.
୬। (ଦେ ଧାତୁ=ପାଳନ+ଭାବ. ଅନ)—
ରକ୍ଷା; ପାଳନ—6. Protection.
୭। (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ+ଭାବ. ଅନ)—
ଛେଦନ; କର୍ତ୍ତନ—7. Cutting.

ବର୍ଣ୍ଣଣ ବୋଇଲେ ଶ୍ରବ ମଙ୍ଗଳ ବୋଇଲ
ବନା ଦାନେ ଶାନ୍ତ ନୋହେ ଅମଙ୍ଗଳ ଦାଣ୍ଡୀ।
ଉତ୍ତେଉଲଙ୍କ. ବୈଦେଖ୍ୟାଶବଲାସ।

୮। (ଦୈ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
ଶୋଧନ—8. Refining; purifying.

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । କୀଟଜ ମଧୁ—9. A kind of honey collected by a kind of insect.

୧୦ । ପୁଣ୍ୟାର୍ଥ ଧନାଦ ଉତ୍ତରଣ—10. Pious gift.

୧୧ । ଗ୍ରଜସ୍ୱ; କର—11. Revenue.

୧୨ । ଗ୍ରନ୍ଦମାଉର ଶତ୍ରୁ ଜୟାପ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଏକ; ଅର୍ଥାଦ ଦାନପୂର୍ବକ ଶତ୍ରୁ ଉରୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରବାର ପ୍ରଣାଳୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. The system of injuring one's enemy by making gift.

୧୩ । ଟିକସ; ମାଦ୍ରାସୁଲ—13. Tax.

ଦେ. ବ—୧ । ପଶା କାଠି ଗଡ଼ାଇଲେ ଉନ୍ନଟିସାକ କାଟିରେ ଯେଉଁ ସଙ୍ଖ୍ୟକ ଉନ୍ନ ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ବାର ଦେଖାଯାଏ-1, The number of points coming up at a throw of dice.

ବଇପାଉ ଯୋଗ ପ୍ରନ ଦଶ ପ୍ରମ୍ଭରେ ଦାନ କାଠି ପଡନ୍ତୁ ଅନୁକ୍ରଣ ।
ଇପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ କଉଡ଼ି ମୁଠା ଦ୍ୱାରା ପକାଇଲେ ତାହା ଭୂମିରେ ଚଉ ବା ମାଠ ହୋଇ ପଡ଼ବା ଅନୁସାରେ ଧରାଯିବା ସଙ୍ଖ୍ୟା—2. A turn in the number of cowries during a game of cowries.

ଯେ ଦାନ ପଡ଼ଇ ସେମନ୍ତେ, ଜଦ୍ଭ ଚଳେ ସେହ ମତେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭ୍ରତ୍ୟ ।

୩ । ବ୍ୟୟ—3. Expenditure.

ବୁଝିଲେ ଲବୁ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇ, ବୁଝିଲେ ମଙ୍ଗଳ ଦାନରେ ଉହ୍ନ ।
ଇପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଶୁଳ୍କ—1. Tax

୨ । ଚୁଙ୍ଗୀ ଟିକସ—2. Octroi.

ଦାନକ—ସଂ. ବି (ଦାନ + କ) କୁତ୍ସିତ ଦାନ—(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dānaka A bad or evil gift.

ଦାନ କରବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଧନ ଅର୍ପଣ କରବା—1. To give.
Dāna karibā
ଦାନ କରା; ଦାନ ଦେଓୟା
(ଦାନ ଦେବା-ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବଣ୍ଟରଣ କରବା—2. To distribute; to bestow.
୩ । ଦେବା (ଦେଖ)—3. Debā (See).

[ଦ୍ର—ଦାନ କରବା ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଇଂରାଜରେ To give କ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଗ ଭଳ ନାନା ସ୍ଥେତ୍ରରେ ନାନା ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ରକ୍ତଦାନ କରବା = ରକ୍ତ କରବାକୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ସୁବିଧା ଦେବା; ସନ୍ତୋଷ ଦାନ କରବା = ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାର ଉପାୟ ବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରବା; ବିଦ୍ୟାଦାନ କରବା = ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରବାର ସୁଯୋଗ ଦେବା; ଚକ୍ଷୁଦାନ କରବା = ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଯୋଗାଇବା; ଆଦେଶ ଦାନ କରବା = ଆଦେଶ ଅନ୍ୟକୁ ଜ୍ଞାପନ କରବା ଇତ୍ୟାଦି]

ଦାନକୁଲ୍ୟା—ସଂ. ବି—ହାତୀର ଗଣ୍ଡ ସ୍ଥଳରୁ ସ୍ରବିବା ସୁବାସିତ ରସ—
Dānakulyā Fragrant secretion from the temple of an elephant in rut.

ଦାନ ଖଇ(ଏ)ରତ୍—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସଂ. ଓ ଆ. ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ; Dāna khai(e)rāt ସମ୍ବତ୍ସର)—ଦାନ—Gift; giving.
ଦାନ ଖୟରାତ୍; **ଦାନ ଖଯରାତ୍**

ଦାନଗଦ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ଦାନ + ଫା. ଗଦି)—ମୁନିସି ଯାଇଁ ସହରରେ ଜକି କରବାପାଇଁ ମଫସଲରୁ ପଶ୍ୟାଦ ଆଣୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରାଯିବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—The office where octroi (town duty) is levied in the town of Sambalpur.
Dānagadi

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ମୁନିସି ଯାଇଁରେ ଏକା ଦାନଗଦ ଜମାଗରେ ଏହି ବରଷକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ହଜାର ଟଙ୍କା ଉଣା ପଡ଼ଗଲାଣି ।
ଉତ୍କଳ ସେବକ ତା ୨୫।୬।୨୯]

ଦାନଗଦ ମାହାସୁଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସହରକୁ ଆସିବା Dānagadi māhāsula ପଶ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ମିଉନସିପାଲିଟି (ଦାନଗଦ ମାସୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯେଉଁ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରେ; ଚୁଙ୍ଗୀ-ଟିକସ—Town duty; octroi.

ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ପ୍ରଦତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ନେବା—
Dāna grahaṇa karibā To accept a gift.
(ଦାନ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦାନନେଓୟା

ଦାନ-ଜଳ—ସଂ. ବ—୧ । ମଦ ବାରୁ; ମଦ ଜଳ; ହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡାସ୍ଥଳୀ-Dāna jala ଉରୁ ଉତ୍ସୃତ ଜଳ—The strongly scented (ଦାନବାରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) secretion from the temples of an elephant in rut.

୨ । ଦାନ ସମୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହସ୍ତରେ ଦଆଯିବା ଜଳ—
2. The water given to the hand of the Brahman who is going to take a gift.

ଚଉଡ ଜଳଧାର ସହିଁ ଦାନ ଜଳ—ଇପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦାନଧର୍ମ—ଦେ. ବ (ସମ୍ବତ୍ସର)—ଦାନ ଆଦ ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
Dāna dharma Gifts and other virtuous acts.
(ଦାନଧରମ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦାନଧର୍ମ, **ଦାନଧରମ**

ଦାନ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଶାକାଠି ବା କଉଡ଼ିକୁ ଗଡ଼ାଇବା—
Dāna pakā(ke)ibā To throw the dice or cowries in a game.
ଦାନଫେଲା

ଦାନପତି—ସଂ. ବଣ—ଅତ୍ୟଧିକ ଦାତା; ମହା ଦାନ୍ତା—
Dānapati Very generous or open handed.
ସଂ. ବ—ଅକ୍ରୂରର ଏକ ନାମ (ଏ ସ୍ୟମନ୍ତକମଣି ପ୍ରସ୍ତାବରୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ବହୁତ ଅର୍ଥ ଦାନ କରୁଥିଲେ— ହ. ହରିବଂଶ)—A name of Akurra.

ଦାନପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଦାନ ବିଷୟକ ପତ୍ର—କର୍ମଧା)—ଦତ୍ତୋପତ୍ର; କୌଣସି Dānapatra ସମ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ଦାନ କରବାର ଲେଖା—
A deed of gift; a grant.

[ଦ୍ର—ଦୂରେ ଗ୍ରାମାନେ ଛାମ୍ର ପତ୍ରୀରେ ଖୋଦଇ ଲିପି ଲେଖି ଭୂମି ଆଦ ଦାନ କରୁଥିଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାନପାତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଦାନ+ପାତ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Dānapātra One worthy of receiving a gift.

ଦାନବ—ସଂ ବି. ପୁଂ. (ଦନୁ=କଶ୍ୟପଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ) —ଦନୁଜ; ଅସୁର; ରାକ୍ଷସ —Demon.
Dānaba (ଦାନବୀ —ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦାନବଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦାନବ+ଗୁରୁ) —ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ—
Dānabaguru The sage Śukra who was the preceptor of the demons.

ଦାନବାରି—ସଂ. ବି. (ଦାନବ+ଅରି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଦେବତା—
Dānabāri 1. God.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । (ଦାନ=ହସ୍ତୀର ମଦରୂପ+ବାରି; ରୂପକ କର୍ମଧା) —ହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡସ୍ଥଲରୁ ସ୍ରବିତ ମଦଜଳ —3 Strongly scented liquid discharged from the temples of a male elephant in rut.

ଦାନବୀର—ସଂ. ବିଶ. (୭ମୀ ତତ୍; ଦାନ+ବୀର) —ଦାନପତ୍ତି (ଦେଖ)
Dānabīra Dānapati (See)

ଦାନବେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦାନବ+ଇନ୍ଦ୍ର) —ରାଜା ବଳି
Dānabendra (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The King Bali.

ଦାନଶୀଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଦାନ ଅର୍ଥେ ଶୀଳ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱଭାବ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି) —ଦାତା; ବଦାନ୍ୟ—Munificent;
(ଦାନଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) generous; liberal; charitable.
(ଦାନଶୀଳତା—ବି)

ଦାନଶୀଳତା—ସଂ. ବି. (ଦାନଶୀଳ+ଭାବେ. ତା) —ବଦାନ୍ୟତା—
Dānaśīlatā Liberality; generosity; munificence.
(ଦାନଶୀଳତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାନଶୌଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଦାନରେ ଶୌଣ୍ଡ=ଅଭିଶୟ ଆସକ୍ତ; ୭ମୀ ତତ୍)—
Dānaśaunḍa ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଦାନ୍ୟ —Very munificent.

ଦାନସଜ୍ଜା—ସଂ. ବି. (ଦାନର ସଜ୍ଜା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦାନ କରିବାର
Dānasajjā ଉପକରଣ—The materials for a present.
(ଦାନ ସାମଗ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାନସାଗର—ସଂ. ବି. (ଦାନର ସାଗର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଉପକରଣାଧିକ୍ୟ
Dānasāgara ଦାନର ସାଗର ପରି) —ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଷୋଡ଼ଶ ଦାନ ଦିଆଯାଏ; ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକର ୧୬ ସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଦାନ; ୧୬×୧୬=୨୫୬—(ଷୋଡ଼ଶ ଦାନ ଦେଖ)—
The present of 16 classes of articles to Brāhmaṇs, 16 times on the occasion of a deceased ancestor;
Shoṛḍaśa dāna (See).

ଦାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦାନାହ୍=ଶସ୍ୟର ସାଜ) —୧ । ଘୋଡ଼ା; ଗୋରୁ ଆଦିଙ୍କ ଖାଇବା ଶସ୍ୟ —1. Grains used as food for domestic animals.
Dānā
ଦାନା

ଦାନା (ଯଥା —ଘୋଡ଼ା ଦାନା; ବଳଦଙ୍କ ଦାନା ।)
[ଦୃ—କୋଳଥ, ବିରି, ମୁଗ, ଚଣା ଆଦି ଦାନାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୨ । ସରିଷ ପରି ଗୋଲ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୋଲାକାର ସାଜ—
2. Globular small seeds (like pea).
୩ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୋଲ ବସ୍ତୁ; ରୁଆ —
3. Particles; globules; granules.
୪ । ଖାଦ୍ୟ; ଅନ୍ନ; ଭୋଜ୍ୟବସ୍ତୁ —4. Food.
ପେଟକୁ ନ ମିଳେ ଦାନା, ଗାଣ୍ଠିକୁ ନ ମିଳେ ବସ୍ତ୍ର—ଉକ୍ତ ।
୫ । ମାଳା ଗୁନ୍ଥାଯିବା ସୂନା ଆଦିର ଛିଦ୍ର ଗୋଲକ—
5. Bead; little ball pierced with strings.
୬ । ଅନ୍ନସ୍ଥାନ; ଜୀବିକା—
6. Liveli-hood; living.
(ଯଥା—ଆଜ୍ଞ ଏଠାରୁ ମୋ ଦାନା ଉଠିଲା ।)

ଦାନୀ ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଦାନବ) ରାକ୍ଷସ; ଅସୁର —1 Demon.
୨ । ଭୂତ—2. Ghost; spectre.

ଦାନା କନା—ଦେ. ବ. (ସଦୃଶର)—ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର; ଖାଇବାକୁ ଅନ୍ନ ଓ ପିନ୍ଧିବାକୁ ବସ୍ତ୍ର—Food and clothing.
ଖୋରାକ ପୋଷାକ ଭାଙ୍କ ସ୍ୱର ହୋଇ ପରକୁ ଅନାଇ ଅଛ ଦାନା କନା ପାଇଁ ।
ଖୁରାକ ପୋଷାକ ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଦାନା ଖଞ୍ଜିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିକା ଜଜମାନର
Dānā khañjibā ଉପାୟ କରିବା —1. To provide
ଦାନା ଦେଓୟା a person with his livelihood.
ଦାନା ଦେନା
୨ । (ଈଶ୍ୱର) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଯୋଗି ହେବାର ଉପାୟ କରିବା—2. (God) To make provision for a person.

ଦାନାଗଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ) —ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଛୋଟ ବଡ଼
Dānāgarḍā ସୂନାର ରୁଆକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲାକାର କରିବା ଲାଗି ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇ ଫାଳିଆ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
A kind of goldsmith's mould for making round balls.

ଦାନା ଝଡ଼ା ଖୁଣ୍ଟି—ଦେ. ବ—ଲଡ୍ଡୁ ଆଦିର ଦାନା କରେଇରୁ ଛଣିବା
Dānā jharḍā khuṇṭi ବେଳେ ଗୁଡ଼ିଆମାନେ ଦାନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଜାଲ ଚଟୁକୁ ଭୂମିରେ ପୋତା ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟି ଉପରେ ବାଡ଼େଇ ଝାଡ଼ି ହଅନ୍ତି—
A small post driven into the ground on which confectioners strike the ladle through which dough percolates and falls into the frying pan for being made into globules for Laḍḍu.

ଦାନାଦାର—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଫା)—
Dānādār ୧ । ଦାନା ପରି ଛୋଟ ଓ ଗୋଲ ରୁଆ ରୁଆ—
ଦାନାଦାର 1. Granulated; small globular,
ଦାନେଦାର consisting of small globules.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଯାହାଙ୍କ ଅଧୀନରେ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଚାକିରି କରି ସେହି ଯୋଗି ଦେଉଥାଏ; ନିଜର ପ୍ରଭୁ ବା ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା; ମାଲିକ—2. One's master; a person who provides for another's living.

ଦାନା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦାନା ଖଞ୍ଜିବା (ଦେଖ)
Dānā debā 1. Dānā khañjibā (See)

ଦାନା ଦେଓୟା ୨ । ଘା ଇତ୍ୟାଦି ରୁଆ ଦେବା (ଘା ଶୁଖିବାର ଚଉ)—
ଦାନା ଦେନା 2. To granulate (said of healing sores).

ଦାନାଧିକ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ପୁଣ୍ଡ) ବ. (ଫ. ଦାନାଧକ୍ଷ)—ଗୁରୁ। ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଦାନଗ୍ରହୀତା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଭୂମି ଦାନ କରନ୍ତି; ପାଣିଗ୍ରାହୀ—The Brāhman, representing the whole body of donees of rent-free land in a Sasan village, to whose hand the Rājā of Orissa made the formal gift of the village.
ଦାନାଧିକ୍ୟ, ଦାନାଧକ୍ଷ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ହକ୍‌ଦାରଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଧିକାର ଥାଏ ।]

ଦାନାଧକ୍ଷ—ସଂ. ତ—ଦାନାଧିକ୍ୟ (ଦେଖ)
Dānādhyaksha Dānādhikya (See)

ଦାନା ପାଣି—ଦେ. ବ. (ସନ୍ଧିରେ)—୧ । ଆହାର ଓ ପାମ୍ପାଣି; ଖିଆପିଆ—1. Food and drink; eating and drinking.
Dānā pāṇi
ଦାନା ପାନି
ଦାନା ପାନୀ, ଦାନା ଚାରା ୨ । ଜୀବିକା; ଜୀବନୋପାୟ; ଭରଣ ପୋଷଣ—2. Liveli-hood; maintenance.

୩ । ଚାକିରି—3. Service.

ଦାନା ପାଣି ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ଚାକିରି ଯିବା—Dismissal or discharge from service.
Dānā pāṇi uṭhibā
ଦାନା ପାନୀ ଉଠା **ଦାନା ପାନୀ ଉଠନା**

ଦାନା ପାଣି ଖଞ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜୀବିକାର ଉପାୟ କରି ଦେବା—To provide a person with a living.
Dānā pāṇi khañjibā
ଦାନା ଖଞ୍ଜିବା
ଦାନା ପାଣି ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାନାପାଣି ଦେଓୟା

ଦାନାପାଣି ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ରୋଗ ବା ଚିନ୍ତା ବା ଗଭୀର ମନୋଦୁଃଖରେ ଅନ୍ନଜଳ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା—To give up taking food on account of illness or grave anxiety or grief.
Dānāpāṇi chhārdibā
ଦାନା ଛଡ଼ିବା
ଦାନାପାଣି ଛଡ଼ିଦେବା
ଦାନା ନ ଛୁଇଁବା
ଦାନା ନ ଛୋଇଁବା
(ଭାଙ୍କୁ) ଦାନା ନ ରୁଚିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାନାପାନୀ ଛାଡ଼ନା

ଦାନା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ପଥରୋଧ କରିବା—To deprive a person of his means of livelihood
Dānā māribā
ଦାନାରେ ଧୂଳିଦେବା
ଦାନାରେ ଧୂଳିପକାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାତେ ଧୂଳାଦେଉଁୟା **ଦାନେପର ଧୂଳଦେନା**

ଦାନ୍ତା—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦାନ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ଦାନିନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା ବ)—୧ । ଦାତା—1. Generous.
Dānī

ଦାନ୍ତମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅତେ ଅମୃତ ଦାନ୍ତ ସ୍ତନଦାତ୍ରିକ ।
ଦାନକୃଷ୍ଣ. ଜଟମୋହନ ।

୨ । ଯେ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରେ—2. Receiving gifts.
(ଯଥା—ଅଗ୍ରଦାନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ।)

ଦେ. ବ. (ଫ. ଆଧାନ)—୧ । ଆଧାର; ପାତ୍ର—
1. A receptacle; a vessel.
(ଯଥା—ନାସଦାନ୍ତ; ପିକଦାନ୍ତ; ଅଡରଦାନ୍ତ; ଧୂପଦାନ୍ତ ।)

୨ । ମସାଲରେ ତେଲ ପକାଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଆଧାର—
2 An oil pot containing oil for dropping over a torch.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କର ବା ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରେ—3. Collector of rent or tax; tax collector.

୪ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ; (ବୋଧ ହୁଏ ଏମାନେ ଦାନଗଦ୍ଦାରେ ଆଗେ ଶୁଳ୍କ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ)—4. A family-title of Brahmins in Sambalpur.

ଦାନ୍ତାଏଲ୍—ଦେ. ବ—ବାଇବଲଲିଖିତ ଧର୍ମବିଚାରକଙ୍କ ନାମ—
Dānīel Daniel, an upright judge.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ନାମରେ ବାଇବଲର ପ୍ରାଚୀନ ଭାଗର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଅଛି ।]

ଦାନ୍ତାୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦା ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନାୟ)—୧ । ଦାନଯୋଗ୍ୟ—
Dānīya 1. Fit to be given away.

୨ । ଦେୟ ବସ୍ତୁ—2. Giving thing.

୩ । (ଦା+ଅନୀୟ ଦାନ ଅନାୟ) ଦାନପାତ୍ର; ଦାନୁଆ—
3. Deserving gifts.

ଦାନୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦାନାୟ)—୧ । ଦାନ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଦତ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ (ବସ୍ତୁ)—1. (a thing) Fit to be given away.
Dānuā
ଦାନୁଆ; ଦେନୋ
ଦାନିୟା ୨ । ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Worthy to receive a gift.

୩ । ଯେ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରେ—
3. In the habit of taking gifts.
(ଗାଳି) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୪ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ—
4. Worthless; good-for-nothing.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଲୋକେ ଭଲ ପଦାର୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରୁଥିଲେ; ଜନ୍ମ ଲୋକଙ୍କ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ କମିଯାଇଥିବା ସଙ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲୋକେ ନିକୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ 'ଦାନୁଆ' ଶବ୍ଦ ଏବେ 'ଅକର୍ମଣ୍ୟ' ଅର୍ଥରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଅଛି । ଦାନୁଆ ଗାଈର ଅର୍ଥ ଏପର ନକୃଷ୍ଟ ଗାଈ ଯେ ତାହା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବୈଦିକ ବା ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଧର୍ମଶୀଳ ବା ନଷ୍ଠାପର ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଯାହାଙ୍କୁ ଦାନ ଦେଲେ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ; ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A class of high class Brahmins.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମରେ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦାନୁଆ ଓ ମାର ଶ୍ରେଣୀକୁ ଦଳୁଆ ଓ ସାରୁଆ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦାନେଚ୍ଛା Dānechhā—ସ. ବ. (ଦାନ+ଇଚ୍ଛା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା; ବଦାନ୍ୟତା—A desire to make gifts.

ଦାନ୍ତ Dānta—ସ. ବିଣ.—(ଦନ୍ତ+ଭବ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—୨ । ଦନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Dental.

୬ । ଦନ୍ତନିର୍ମିତ—

2. Made of tooth (eg. ivory.)

୩ । (ଦମ୍ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ସହିବା+କର୍ମ. ତ) ବଶୀକୃତ—

3. Subdued; brought under subjugation.

୪ । ଦମିତ—4. Controlled; checked

୫ । (+କର୍ତ୍ତୁ.ତ) ତପସ୍ୟାରେ କ୍ଲେଶସହିଷ୍ଣୁ—

5. Inured to the pains of penance.

୬ । ଯେ ବାହ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟ ବଶ କରିଅଛି; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—

7. Self-controlling.

୭ । ଶାନ୍ତ; ସୌମ୍ୟ—

7. Pacified; allayed; calmed; mild.

୮ । ଶାସିତ—8. Ruled.

୯ । (ଦ+ଅନ୍ତ; ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଦ ଅକ୍ଷର ଅଛି—9. (a word) Ending with the letter 'da'.

ସ. ବ.—(ନାମ)—୧ । ଭୀମସେନ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର; ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ଭ୍ରାତା—1. The son of king Bhīmasena, the brother of Damayantī.

ଦମଦାନ୍ତ ଦମନ ନାମକୁ ବହୁଲେ,
ବାପାଙ୍କ ପର କାଣ୍ଡି ମସ୍ତରେ ଥୋଇଲେ ।
ବୃନ୍ଦଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଦମନ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—2. Damana tree (See)

୩ । ମଏଣ ଫଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

3. Maeṇa phaḷa (See)

ଦାଁତ Dāṁta ଦାନ୍ତ Dānta—ଦେ. ବ. (ସ. ଦନ୍ତ)—୧ । ଦନ୍ତ—

1. Tooth.

[ଦ୍ର—ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା କାଟିବା, ଚୁଣ୍ଡାଇବା ଓ ଖେଦାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ଦାନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ଉପର ପାଟିରେ ୧୬ ଗୋଟି ଓ ତଳ ପାଟିରେ ୧୬ ଗୋଟି; ଉପର ଓ ତଳ ପାଟିର ଏକ ଏକ ପାଲରେ ଥିବା ୮ ଗୋଟି ଦାନ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ ସମ୍ମୁଦାନ୍ତ (Incisors) ୪ଟି, ଶୁଦନ୍ତ ବା ମୁନିଆଁ ଦାନ୍ତ (canine; fucuspeds) ଗୋଟିଏ; ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ ଦନ୍ତ bicuspides or false molars ୪ଗୋଟି ଏବଂ ତଳ ବା ଚର୍ବ୍ୟଣ ଦାନ୍ତ (Molars) ୧୨ଗୋଟି । ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାନ୍ତ ୩୨ଟି । ଏଥିରୁ ୨୦ ଟି ଦାନ୍ତକୁ ଅସ୍ଥାୟୀ ବା ଦୁଧ ଦାନ୍ତ କହନ୍ତି ।

ଦୁଧଦାନ୍ତ (milk teeth)—ଶିଶୁର ଦୁଗ୍ଧପାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ଦାନ୍ତ ଉଠି ମୁହଁରେ ଖସି ପଡ଼େ । ଏହା ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ୭ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହି ଖସି ପଡ଼ିଲେ ପୁଣି ସ୍ଥାୟୀ ଦାନ୍ତ ବାହାରେ ।

ଦୁଧଦାନ୍ତ ଉଠିବା କାଳ:—ତଳ ମହିଁ ବା ଶ୍ମମୁଦାନ୍ତ ଜନ୍ମର ୬।୭ ମାସ ମଧ୍ୟରେ, ଉପର ଶ୍ମମୁଦାନ୍ତ ୭।୮ ମାସ, ଉପର ଶ୍ମମୁଦାନ୍ତ ପାଖର ଦାନ୍ତ ଯୋଡ଼ିକ ୭।୯ ମାସ, ତଳ ଶ୍ମମୁଦାନ୍ତ ପାଖ ଦାନ୍ତଦ୍ୱୟ ୧୦।୧୨ ମାସ, ୧ମ ଜମ୍ବାଲି ଦାନ୍ତ ୧୨।୧୫ ମାସ, ଶୁଦାନ୍ତ ୧୭।୧୮ ମାସ, ୨ୟ ଜମ୍ବାଲ ଦାନ୍ତ ୨୪ ମାସ ବା ପରେ ।

ସ୍ଥାୟୀ ଦାନ୍ତ ବାହାରିବା କାଳ:—୧ମ ଜମ୍ବାଲି ୬ ବର୍ଷ, ଶ୍ମମୁ ଦାନ୍ତ ୭ ବର୍ଷ, ମହିଁଦାନ୍ତର ପାଖ ୮ ବର୍ଷ, ଆଗର ପ୍ରଥମ ଜମ୍ବାଲି ୯ ବର୍ଷ, ଆଗର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜମ୍ବାଲି ୧୦ବର୍ଷ, ଶୁଦାନ୍ତ ୧୧।୧୨ ବର୍ଷ ୨ୟ ଜମ୍ବାଲି ୧୨।୧୩ ବର୍ଷ । ୬ ବର୍ଷ ବାଳକ ବାଳିକାର ୧୨ ଟି, ୧୦।୧୧ ବର୍ଷର ୨୪ଟି, ୧୩।୧୪ ବର୍ଷର ୨୮ଟି ସ୍ଥାୟୀ ଦାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଉଭୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଉ ୪ଟି ସ୍ଥାୟୀ ଜ୍ଞାନ ବାହାରେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ଞାନଦାନ୍ତ ସପ୍ତଦଶ ବର୍ଷରେ ଉଠେ । ଏହି ଜ୍ଞାନଦାନ୍ତକୁ 'ଅକ୍କଲ ଦାନ୍ତ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏ ଦାନ୍ତ ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ୧୭ ବର୍ଷ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଓ ୨୫ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ ।

ବାହାଡ଼ାଦାନ୍ତ ବୋଲି ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଦାନ୍ତ କାହାର କାହାର ଉଠିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଦାନ୍ତ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତା ମୂଳରୁ ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରକ୍ତ ଦାନ୍ତ ବଙ୍କା ହୋଇ ବାହାର ଦାନ୍ତ ପାଟିକୁ ଅସୁନ୍ଦର କରି ପକାଏ, ତାହାକୁ ବାହାଡ଼ା ଦାନ୍ତ (Redundant tooth) କହନ୍ତି ।

ବିଷ ଦାନ୍ତ ବା ବଶିଦାନ୍ତ—ବିଷଧର ସର୍ପର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଦାନ୍ତରୁ ବିଷ ସ୍ରବିତ ହୁଏ ତାହାକୁ ବିଷଦାନ୍ତ କହନ୍ତି । ସାପ ପାଟିର ଦୁଇ ପାଖର ଦୁଇ ବିଷଦାନ୍ତକୁ କାଳ ଓ ବିକାଳ ବୋଲାଯାଏ । ସାପର ଅନ୍ୟ ଦାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଆହାର ଦାନ୍ତ ବା ଆଧାର ଦାନ୍ତ ବୋଲାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ପାଟିର ଏକ ପ୍ରକାର ଦାନ୍ତକୁ ମଧ୍ୟ ବିଷଦାନ୍ତ ବା ବିଶିଦାନ୍ତ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ସାପର ବିଷଦାନ୍ତ ପରି ନୁହେ ସତ୍ୟ, ତେବେ ବିଷ୍ଟ୍ ବିଷାକ୍ତ ।]

୨ । ହାତୀ ଦାନ୍ତ—2. Tusk; ivory.

୩ । ଦାନ୍ତ ପରି ବାହାର ଥିବା ମୁନିଆଁ ବସ୍ତୁ—

2. Tooth-like spikes.

(ଯଥା—ଘାନ୍ଦାଁର ଦାନ୍ତ; କରତର ଦାନ୍ତ ।)

ଦାନ୍ତ ଉଠିବା Dāṇta uṭhibā ଦାଁତଓଠା ଦାନ୍ତ ନିକଲନା दान्त निकलना—ଦେ. ବ.—ଦନ୍ତୋଦ୍ଗମ ହେବା—Teething; dentition; the coming out or appearance of one's teeth for the Ist time; the cutting or growing of teeth.

ଦାନ୍ତ ଉପାଡ଼ିବା Dāṇta upāṛdibā ଦାଁତ ତୋଳା, ଦାଁତଭାଁଗା—୧ । ଦାନ୍ତକୁ ଠାଣି ଆଣି ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା—

1. To take out a tooth.

୨ । ଗଦା ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

दान्त उखाड़ाना 2. To humiliate a person; to curb
(ଦାନ୍ତ ଓଘାଡ଼ିବା, ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିବା— ଅନ୍ୟରୂପ) the pride of.
(ଯଥା—ମୋ ମୁଣ୍ଡି ଉପରେ ମୋର ଜଏ ବୁର୍ନାମ କଲେ ମୁଁ ତା ଦାନ୍ତ ଓଘାଡ଼ି ଦେବ ।)

ଦାନ୍ତ ଉପୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତ ଖସି ପଡ଼ିବା—The falling
Dānta upurdibā of teeth.
ଦାଁତ ଖସେ ପଡ଼ା ଆଗୁ ବାଲୁଡ଼ ନଡ଼ଥା ନକା
दान्त उखड़ना ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଲେ ଉଜରୁ ପକା । ଭଗ ।
(ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାନ୍ତ କଟ କଟ ହେବା—ଦେ. ବି.—ଦାନ୍ତ ମୂଳ ବନ୍ଧବା; ଦାନ୍ତ ଶୂନ୍ଲେଇ
Dānta kaṭakaṭa hebā ଦେବା—Toothache.
ଦାଁତ କନ କନ ହଓୟା; **दान्तोंमें कीड़ा लगना**
(ଦାନ୍ତ ପାଟ ବନ୍ଧବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (କ୍ରୋଧ ବା ସ୍ୱପ୍ନରେ)—ଦାନ୍ତରେ
Dānta kardamarda karibā ଦାନ୍ତ ଘଷି ଚଞ୍ଚାଇବାରୁ ଶବ୍ଦ
ଦାଁତ କିଡ଼ମିଡ଼ କରା କରିବା; ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତକୁ ରଗଡ଼ି
दान्त पिसना; चबाना କଡ଼ମଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—
दाँतकिटकिटाना, दाँतकिचकिचाना To gnash the teeth;
to grind one's jaw; to chatter.

ଦାନ୍ତ ଘେଷା(ଘେ)ଇବା; ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ିବା
ଦାନ୍ତ ରେକଟିବା; ଦାନ୍ତ ରେକେଟିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦାନ୍ତକଡ଼ମଡ଼ି—ଦେ ବି (ସଂ. ଦନ୍ତକଡ଼ମଡ଼ି)—ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତ ଘଷି-
Dānta kardamardi ଦେଇ ଉତ୍କଟ କଡ଼ କଡ଼ ଶବ୍ଦ;
ଦାଁତ କିଡ଼ମିଡ଼ି ଦନ୍ତଘର୍ଷ—Gnashing; gnarling.
दाँतकिटकिटाना; दाँताकिटकिट

ଦାନ୍ତ ଘେଷା
ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦାନ୍ତ କବାଟି—ଦେ. ବି—ଦନ୍ତପ୍ରସୂନ; ଦନ୍ତପ୍ରବନ୍ଧ; ରୋଗ, ଉତ୍ପାଦରୁ
Dānta kabāṭi ଦୁଇପାଟ ଯାକ ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଯାଇ ଆଉ ନ ଫିଟିବା
ଦାଁତ କପାଟି; **दाँत बैठजाना** ଅବସ୍ଥା—Lock-jaw.

ଦାନ୍ତକାଠି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦନ୍ତକାଷ୍ଠ)—ଦାନ୍ତ ଘଷିବା କାଠି—
Dānta kāṭhi A small twig used in cleansing the
ଦାଁତନ୍‌କାଠି teeth; tooth brush.
दतुवन, दतून ଜାମ୍, ଜଜାଙ ଜପାଖାନ୍ତ, ସ୍ୱାଦୁ ନ ଖଇ ଦାନ୍ତକାଠି—ଭଗ ।
[ଦ୍ର—ଦାନ୍ତକାଠି ବିଷୟରେ ପ୍ରବଚନ—
ଅପମାଣଙ୍କର ଅଥାଇ ଗୁଣ ଉହିଁରୁ ଘଟିବ ମୂଲେ
କୁମାରୀଥ ଅଙ୍କେ ପୁଜବଣ୍ଟିର ଉହିଁରୁ ଘଟିବ ଫାଳେ
ଦୃଢ଼ଗଡ଼େ ଉବେଶ୍ୱୀ ସେବେ ପଡ଼ିଥିବ ଜଳେ ।]

ଦାନ୍ତକାଠି ଗଛ—ଗ୍ରାଦେ. (ଝାଜପୁର) ବି— ଦନ୍ତୀଗଛ —
Dānta kāṭhi gachha Dantī (tree) (See)

ଦାନ୍ତକାଠି ପାଣି—ଦେ. ବି—ସକାଳୁ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ ପରେ ମୁହଁ ଧୋଇବା
Dāntakāṭhi pāṇi ଓ ଦାନ୍ତ ଘଷିବାପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ଦାନ୍ତକାଠି
ଓ ଜଳ—A small twig and water required
for cleansing the teeth.

ଦାନ୍ତ କୋଲମାରିଯିବା—ଦେ. ବି—ବିଶେଷ ଖଟା ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ
Dānta kolamārijibā ଦାନ୍ତ ଦରଜ ହେବା ପର ହେବା—
ଦାଁତ ସଡ଼େ ପଡ଼ା; **दान्त सलसलाना** An uneasy and
ଦାନ୍ତ ମିଲେଇ ପଡ଼ିବା delicate sensation felt in the
ଦାନ୍ତ ସଡ଼ି ପଡିବା teeth after taking too much
acid things.

ଦାନ୍ତଖିରି—ଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁରୁଣା ଦେଉଳମାନଙ୍କର ପଥର ସନ୍ଧିରେ
Dānta khiri ଓ ପାଦାଡ଼ିଆ ଜାଗାରେ ଉଠିବା ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
A kind of weed growing on the fissures
दान्तहैंथी of old buildings.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଖିରି କଟା ଘାରେ ଲଗାଇଲେ ଘା ଶୁଖିଯାଏ ।]

ଦାନ୍ତଖୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ସରୁ ଡେଙ୍କାଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତସନ୍ଧିରେ
Dāntakhuṇṭā ଲାଗିଥିବା ଖାଦ୍ୟାଂଶ ବାହାର କରିଯାଏ—
ଦାଁତଖୋଂଟା Tooth-pick.
दान्तखुरेड़ी; दान्तखोदनी

ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତର ସନ୍ଧିରୁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର କଣାମାନ
Dānta khuṇṭibā ସୁନଆ ସରୁ କାଠିଦ୍ୱାରା ବାହାର କରିବା—
ଦାଁତଖୋଂଟା To pick one's teeth.
दांतकुरेदना, दांत खोदना

ଦାନ୍ତ ଗଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଦାନ୍ତ
Dānta galā(le)ibā ପ୍ରବେଶ କରାଇ କ୍ଷତ କରିବା—To
(ଦାନ୍ତ ଫୁଟା(ଓଟ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) wound by the teeth.
ଦାଁତ ଫୋଟାନ, **दान्तछेदाना**

ଦାନ୍ତ ଗଲିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବିଷୟ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା—
Dānta galibā Being legible or understood.
ଦାଁତଫୋଟା, **दान्तगलना**

ଦାନ୍ତଘଷା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦନ୍ତଘର୍ଷଣ)—ଦାନ୍ତ ମାଜିବା; ଦନ୍ତଧାବନ—
Dāntaghashā Tooth cleansing; cleansing of
ଦାଁତନ the teeth,
दातुन

ଦାନ୍ତଘଷା ଗୁଡ଼ାଖୁ —ଦେ. ବି—ଦାନ୍ତ ଘଷିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ-
Dāntaghashā gurdākhu ପ୍ରକାର ଗୁଡ଼ାଖୁ—A kind of
tobacco preparation with treacle, used
for cleansing the teeth.

ଦାନ୍ତ ଘଷିବା —ଦେ. ବି—ଦାନ୍ତ ସଫା କରିବା; ଦନ୍ତଧାବନ କରିବା—
Dānta ghashibā To cleanse the teeth.
ଦାଁତମାଜା, **दाँतधोना, दातुनकरना**

ଦାନ୍ତଗୁବିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ତୁଳ. ଏହ୍ନ ଅର୍ଥରେ ଦାଁତ
Dānta ghābibā ଚବାନା)—ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ିବା—To gnash
the teeth.

ଦାନ୍ତଚିହ୍ନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦନ୍ତଚିହ୍ନ)—ଦାନ୍ତରେ କରିଥିବା ଦାଗ, କାମୁଡ଼ା
Dāntachihna ଦାଗ—The impression of the teeth
(ଦାନ୍ତଦାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) left on a thing bitten
ଦାଁତେର ଦାଗ, **दान्तकी निशानी**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାନ୍ତ ଚୋବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରିବା (ଦେଖ)
Dānta chobā(be)ibā Dānta kardamarda karibā (See)

ଦାନ୍ତ ଚ୍ଛୋଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବିଣ (ଗାଳି)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଦରଦ୍ରା—Given to loud and inordinate laughter.
Dānta chhordā

ଗ୍ରା. ବି (ଅଶିଷ୍ଟ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଆଚରଣ; ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଦ୍ରାସ; ନିର୍ଲଜ୍ଜତାସୂଚକ ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟ—Laugh by exhibiting the rows of teeth out of shamelessness; grinning.

ଦାନ୍ତ ଚ୍ଛୋଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ଇତର ଓ ଅଶିଷ୍ଟ)—ନିର୍ଲଜ୍ଜତାସୂଚକ ଉଚ୍ଚ-ହାସ୍ୟ କରି ଦାନ୍ତମାନ ପ୍ରକାଶ କରିବା—To laugh by exhibiting the rows of teeth; to grin broadly.
Dānta chhordibā
ଦାଁତ କେଲାନ **ଦାଁତ ନିପୋରନା**
[ଦାନ୍ତ ନେ(ଲେ)ଘେଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦାନ୍ତ ଝାଡ଼ିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲରେ ଚଟକଣା ବା ମୁଠା ଆଦିର ଆଘାତଦ୍ୱାରା ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାନ୍ତ ଢିଲୁ ହୁଅପଡ଼ିବାର ଉପାୟ କରିବା—To cause a person's teeth to be uprooted by means of slaps or fist-blows.
Dānta jhārdideba
ଦାନ୍ତ ଖସା(ସେ)ଇ ଦେବା, ଦାନ୍ତ ଝଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାଁତ ଝେଡ଼େଦେଓୟା **ଦାଁତ ଝାଡ଼ଦେନା**

ଦାନ୍ତ ଟକ ମାରିବା—ଦେ. ବି—ଦାନ୍ତ କୋଲ ମାରିଯିବା (ଦେଖ)
Dānta ṭaka māribā Dānta kola mārijibā (See).
ଦାଁତ ଟକ ହଓଆ **ଦାଁତ ଟୀସମାରନା**

ଦାନ୍ତ ଠକଠକ ହେବା—ଦେ.ବି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତ ଯୋଗୁଁ ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତ ବାଜିବା—Chattering of the teeth by cold (due to shivering of the jaws).
Dānta ṭhakaṭhaka hebā
ଦାଁତ କନକନାନି **ଦାଁତ ବଜନା**

ଦାନ୍ତ ଡାକ୍ତର—ଦେ. ବି—ଦନ୍ତଚିକିତ୍ସକ—Dentist.
Dānta ḍāktara
ଦାଁତେର ଡାକ୍ତାର **ଦାଁତକା ଡାକଟର**

ଦାନ୍ତ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ରୋଧ ବା ବିରକ୍ତିରେ ଖିଙ୍କାର ଦେବା—To grin in anger or sulks.
Dānta dekhā(khe)ibā
ଦାଁତ ଦେଖାନ, ଦାଁତ ଖିଁଚାନ **ଦାନ୍ତ ପାଁରନା**

ଦାନ୍ତ ନ ଗଲିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବିଷୟରେ ଦନ୍ତକ୍ଷୁଟ ନ ହେବା; କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବୁଝି ନ ପାରିବା—Not being understood.
Dānta na galibā
ଦାଁତ ନ ଫୋଟା **ଦାଁତ ନ ଗଢ଼ନା**

ଦାନ୍ତ ନିକୁଟା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତକୁ ସାମାନ୍ୟରେ ଦେଖାଇବା; ଦନ୍ତ-ବିକୃତି—To show one's teeth slightly; slight grinning.
Dānta nikuṭā
ଦାଁତ ଛିରକୁଟାନ ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ କଥା କହିବା ବେଳେ ସାମାନ୍ୟରେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଏ—Showing the teeth slightly while talking.
ଦାଁତ ନିକୋସନା
ଦାନ୍ତ ନିଚୁଟା, ଦାନ୍ତ ନିକୁଟା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦାନ୍ତ ନିକୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନୁସରଣ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ନେତୃତ୍ୱ ଦେବା ବେଳେ ସାମାନ୍ୟରେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇବା—To humbly beg for a thing by smiling.
Dānta nikuṭibā
ଦାନ୍ତ ନିଚୁଟିବା, ଦାନ୍ତ ନିଚୁଟି ଦେବା, ଦାନ୍ତ ନିକୁଟି ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାଁତ ଦେଖାନା **ଦାଁତ ନିକାସନା**

ଦାନ୍ତ ନି(ନେ)ସିର୍ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତଯାକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଇ ଓଷ୍ଠ ଦ୍ୱୟକୁ ବିସ୍ତାର କରିବା—To show the rows of teeth by spreading the upper and lower lips.
Dānta ni(ne)sirdibā
ଦାନ୍ତ ନେଘେଡ଼ିବା, ଦାନ୍ତ ନେସେଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାଁତ କେଲାନ **ଦାଁତ ନିପୋରନା**

ଦାନ୍ତ ପଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାନ, ଅଳତା ଆଦିର ବୋଳ ଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିବା—(ଦାନ୍ତ ରଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To have one's teeth dyed with pigments (of chewn betel etc).
Dānta pachā(che)ibā
ଦାଁତ ରାଗାନ **ଦାନ୍ତ ରଙ୍ଗାନା**

ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଦାନ୍ତ ଉପୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
(ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦାନ୍ତ ପାଟି ପଡ଼ିଯିବା (ଦେଖ)
ଦାଁତ ପଡ଼ା **ଦାଁତ ଟୁଟନା, ଦାଁତ ଝଡ଼ନା, ଦାଁତ ଗୀରନା**
Dānta pardijibā 1. Dānta upurdibā (See). 2. Dānta pāṭi pardi jibā (See)

ଦାନ୍ତ ପତର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ ପତର)—ଦାନ୍ତ ଘଷିବା ଓ ମୁହଁ ଧୋଇବା—(ଦାନ୍ତ ପତ ଘଷିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To cleanse the teeth and wash the face.
Dānta patara karibā
ଦାନ୍ତ ଘସା **ଦାନ୍ତୁନ କରନା**

ଦାନ୍ତ ପାଟି—ଦେ. ବି—୧ । ଦାନ୍ତର ମୂଳଭାଗସ୍ଥ ମାଂସପିଣ୍ଡ; ଦନ୍ତମାଂସ-ବେଷ୍ଟନୀ—1. Gum of the teeth.
(ଦାନ୍ତ ମୂଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସଂ. ଦନ୍ତପଂକ୍ତି) ପାଟିରେ ଥିବା ଦାଁତର ଗୋଡ଼ା, ଦାଁତର ମାଡ଼ି ଦାନ୍ତର ଉପର ଓ ତଳ ପାଟି—2. The jaws; rows of teeth (upper and lower); a full set of teeth, upper and lower.
Dānta pāṭi
ମସୁଡ଼ା
ଦାଁତେର ପାଟି
ଦାଁତ ପାଟୀ
[ଉ—ଦାନ୍ତର ଉପର ପାଟି—Upper jaw.
ତଳ ପାଟି—Lower jaw.]

ଦାନ୍ତ ପାଟି ପଚା(ଚେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଣ୍ଡୁଡ଼ା ଆଦି ମାଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତମୂଳକୁ ଦରଜ କରାଇ ଦେବା—To cause the gums to swell and become painful by giving blows on the cheeks.
Dānta pāṭi pachā(che)i debā

ଦାନ୍ତପାଟି ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—ଦୁଇ ପାଟିର ଦାନ୍ତ ଦୃଢ଼ରୂପେ ସଲଗ୍ନ ହୋଇଯିବା ବା ଜାବ ପଡ଼ିଯିବା—
Dāntapāṭi pardijibā

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଁତ କପାଟି ଲାଗା ଦାଁତେ ଲାଗା **दाँती बैठना; दाँत बैठजाना** (ଦାନ୍ତ କବାଟୀ ଲଗେଇବା-ଅନ୍ୟରୂପ) The two jaws being locked together; Lockjaid.

ଦାନ୍ତ ପାଟି ଫୁଲ Dānta pāṭi phulā ଦାଁତକଡ଼ା **मसुड़ा का फुलाव** (ଦାନ୍ତମୂଳ ଫୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) —ଦେ. ବ—ରୋଗବଶେଷ; ଦାନ୍ତ ମୂଳର ମାଂସ ଫୁଲି ଯିବା; ଜୋକସ୍ପା ବାହାରିବା— The inflammation and swelling of the gums; a gum-boil.

ଦାନ୍ତ ପୋକ କାଟିବା Dānta poka kāṭibā ଦାଁତ କନକନ କରା **दाँतकी पीड़ा** —ଦେ. ବ—ଦନ୍ତରୋଗବଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ପୋକ ଦାନ୍ତକୁ ଆକ୍ରମଣ କା ନଷ୍ଟ କରିବା; ଦନ୍ତଶୂଳ—Severe pain in the teeth; toothache; odontalgia.

ଦାନ୍ତ ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା Dānta bandhā(ndhe)ibā ଦାଁତବାଁଧାନ **दाँत बाँधना** —ଦେ. କି—ଆଘଣା ଦାନ୍ତ ଭୁଷୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ କୃତ୍ରିମ ଦାନ୍ତ ବସାଇବା- To have false teeth set in the place of broken teeth.

ଦାନ୍ତ ବସା(ସେ)ଇବା Dānta basā(se)ibā ଦାଁତବସାନ; ଦାଁତବାଁଧା **दाँत बसाना; दाँत लगाना** ଦାନ୍ତ ଲଗା(ଗେ)ଇବା, ଦାନ୍ତ ବାନ୍ଧିବା } ଅନ୍ୟରୂପ —ଦେ.କି—୧ । ଅନ୍ୟର ଦାନ୍ତ ନ ଥିବା ଘାଣ୍ଟରେ କୃତ୍ରିମ ଦାନ୍ତ ବସାଇବା— 1. To set false teeth in the mouth of another. ୨ । ନିଜର ଦାନ୍ତ ନ ଥିବା ଘାଣ୍ଟରେ ଡାକ୍ତର ଦ୍ୱାରା କୃତ୍ରିମ ଦାନ୍ତ ବସାଇବା—2. To have false teeth in one's own jaw set by a doctor.

ଦାନ୍ତ ବସା(ସେ)ଇ ଦେବା Dānta basā(se)i debā ଦାଁତବସାନ **दाँत लगाना; दान्त धसाना** —ଦେ. କି—୧ । କାହାର ଦେହକୁ ବା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଜୋରରେ କାମୁଡ଼ି ଦାନ୍ତଚହ୍ନ ରଖିଦେବା—1. To leave the marks of biting on a thing or body bitten.

୨ । ଔଷଧାଦି ଦ୍ୱାରା ଢଳିବା ଦାନ୍ତକୁ ଶକ୍ତ କରିବା— 2. To make the slackened teeth firmly set by applying medicines.

ଦାନ୍ତ ବସିଯିବା Dānta basijibā ଦାଁତବସା **दान्तलगना; दान्तधंसना** —ଦେ. ବ—୧ । ଦଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଦନ୍ତଚହ୍ନ ରହିଯିବା— 1 Impression of tooth left on a bitten part ୨ । ଢଳୁଥିବା ଦାନ୍ତ ଔଷଧପ୍ରୟୋଗରେ ଶକ୍ତ ହେବା—2. The loosened tooth becoming firm through the application of medicine.

ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଦେବା Dānta bhāṅgi debā ଦାଁତ ଭେଙ୍ଗେ ଦେଓୟା **दाँत तोड़देना** —ଦେ. କି.—୧ । ସାପର ବିଷଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ନିର୍ବିଷ କରିବା—1. To take out the fangs of a poisonous serpent.

(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ପରର ଅନଷ୍ଟ କରିବା ଶକ୍ତି କାଢ଼ି ନେବା; ଗର୍ବ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା— 2. To deprive a person of his fangs or his power of injuring others; to make a person powerless; to crush one's pride.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେବା— 3. To punish a person severely.

ଦାନ୍ତ ଭିଡ଼ିବା Dānta bhiṛdibā **ଦାଁତ ଚଢ଼ାନା** —ଦେ. କି.—୧ । କଥା କହିବା ବେଳେ କ୍ରୋଧ ବା ବରକୁ ଚପି ରଖିବାପାଇଁ ଦାନ୍ତଘାଣ୍ଟକୁ ଦାଁତ ଖିଚାନା ଚପି ରଖିବା—1. To close on'es jaws to suppress anger or displeasure while speaking.

୨ । ପ୍ରତିହିଂସା ନେବାର ବା ଶାସ୍ତି ଦେବାର ସୂଚନା ସ୍ୱରୂପ କ୍ରୋଧରେ ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତକୁ ଚପି ଧରିବା— 2. To close one's jaws indicating a resolve to take revenge or to punish in future.

(ଯଥା— ତୁ ଦାନ୍ତ ଉଡ଼ାଲେ ମୁଁ କଣ ଉତରିବି ତ ରେ ?)

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନା କରିବା—3. To indicate to a person by facial expressions not to do a thing.

ଦାନ୍ତରି Dāntari **दाँतुरी** —ପ୍ରାଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଦାନ୍ତୁଆ (ଦେଖ) Dānturī (See)

ଦାନ୍ତରେ କୁଟା Dāntare kuṭā ଦାନ୍ତିରକୁଟା, ଦାନ୍ତେରକୁଟା, ଦାନ୍ତେରେକୁଟା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦାଁତେକୁଟୋକରା; ଦାଁତେକୁଟୋକାଟା **दाँतोंमें तिनकालेना** —ଦେ. ବଣ—ଦାନ୍ତରେ ଢଣ ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନାକାଶ୍ୱ— Supplicating very humbly.

କି.—୧ । ବିନୀତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ପାଇଁ ଦାନ୍ତରେ ଢଣାଦି ଧରିବା—1. Holding a blade of straw or grass in the teeth indicating suppliant attitude.

ପାଇକମାନଙ୍କ ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ଦେଖି ବୋଇଚଲ ଥାଅ ଇଏଁ ଉସ୍ତ୍ରୁ ଉପେଷି । ବୃଷ୍ଟିଂହ. ମଦାଲ୍ଲଉ ବନ୍ଦ ।

୨ । ଅତି ବିନୀତ ପ୍ରାର୍ଥନା— 2. Supplication.

[ଦ୍ର—ଅତି ବିନମ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନାର ଚିତ୍ରସ୍ୱରୂପ ପ୍ରାର୍ଥନାକାଶ୍ୱ ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ଖଣ୍ଡିଏ ଧରିବାଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୁଚ୍ଛ ବୋଲି ଜଣାଏ ।]

ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ହେବା Dāntare kuṭā hebā ଦାନ୍ତିରକୁଟା, ଦାନ୍ତେରକୁଟା, ଦାନ୍ତେରେକୁଟା } ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ **दाँतोंमें तिनकालेना** —ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜଠାରେ ଅତି ସାନଭାବରେ କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା; ଦାନ୍ତରେ ଢଣ ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—1. To express an humblee and suppliant attitud- before another by holding a blade of straw or grass between one's teeth; to entreat; to supplicate; to implore.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଗୋରୁ ଆଦ ପଶୁମାନେ ତୃଣ ବା କୁଟା ଖାଆନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ଧର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଠିଆ ହେବାର ଅର୍ଥ—"ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଜକଟରେ ଗୋରୁଠାରୁ ହୀନ ।"]

୨ । ଦାନ୍ତରେ ତୃଣାଦ ଧର ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—

2. To hold a blade of grass between one's teeth indicating the confession of one's own guilt.

(ଦାନ୍ତରେ ତୃଣ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—'ଗୋବଧ' ପାତକ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ 'ଦାନ୍ତରେ କୁଟା' ହୋଇ ଘରଘର ଭିକ୍ଷା କରି ବୁଲନ୍ତି । ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ଧରି ଥିବାରୁ ମୁହଁରେ କିଛି କଥା କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କେବଳ କପାଳରେ ବଶି ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ମାରୁଥାଆନ୍ତି ।]

୩ । ଅତି ବିନୀତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—

3. To supplicate.

ଦାନ୍ତରେ ତିରଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କିଛିମାତ୍ର ଖାଇବା—

Dāntare tiraṇa debā — To take a bit of food.

ଅଜ ଏକାଦଶୀ, ସେ ଦାନ୍ତରେ ତିରଣ ଦେଇ ନାହିଁ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦାନ୍ତରେ ବାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୋମଳ ପଦାର୍ଥ ଖାଇବା ବେଳେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଠାଣୁଆ ଗୋଡ଼ାଆଦ) ଦାନ୍ତକୁ ଲାଗିବା—To strike the teeth (said of some hard thing found inside a soft thing when being eaten.)

Dāntare bājibā — ଦାଁତେ ଠୋକା

ଦାନ୍ତ ଲଗା(ଗେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ଦେହକୁ ବା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କାମୁଡ଼ିବା—To bite.

[ଦାନ୍ତଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

Dāntalagā(ge)i debā — ଦାଁତଲଗାନ

(ଯଥା—ଏ ଦୁଷ୍ଟ କୁକୁରଟା ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହରେ ଦୁଠାଉଁ ଦାନ୍ତ ଲଗାଇ ଦେଉଛି ।)

ଦାନ୍ତ ଲେଫେ(ସେ)ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତ ନସିଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Dānta lephe(se)ṛdibā — Dānta nisiṛdibā (See)

[ଦାନ୍ତଲେଫେ(ସି)ଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦାନ୍ତଶୂଳା—ଦେ. ବି. (ସ. ଦନ୍ତଶୂଳ)—ଦାନ୍ତବିନ୍ଧା; ଦାନ୍ତ କଟ କଟ ହେବା—Toothache.

Dāntaśūlā — ଦାଁତକନକନାନି

ଦାନ୍ତଶୂଳେଇ ହେବା—ଦେ. ବି—ଦାନ୍ତଶୂଳା (ଦେଖ)

Dānta śūlei hebā — Dāntaśūlā (See)

ଦାନ୍ତ ସଡ଼ିଜିବା—ଦେ. ବି. (ସ. ଦନ୍ତଦର୍ଶ)—ଅମ୍ଳ କଟା ଜିନିଷ ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ଦାନ୍ତରେ ଏକପ୍ରକାର କ୍ଲେଶ ଅନୁଭବ ହେବା—A kind of sensation felt in the teeth when eating very sour things.

Dāta sardijibā — ଦାଁତକୁଜାରା

ଦାନ୍ତସନ୍ଧା—ଦେ. ବି. (ସ. ଦନ୍ତସନ୍ଧ)—ଦାନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀସ୍ଥାନ—(ଦାନ୍ତସନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Dāntasandhā — The spaces or interstics between the teeth.

ଦାଁତସନ୍ଧି; ଦାଁତୋକିଫାଁକ

ଦାନ୍ତ ହଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦନ୍ତ ଶିଥିଳ ହେବା—

Dānta halibā — The looseness of the teeth.

ଦାଁତ ନଡ଼ା, ଦାଁତ ହିଲନା

ଦାନ୍ତା—ବେ. ବିଶ. ପୁଂ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—(ଦନ୍ତୀ; ଦାନ୍ତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦାନ୍ତୀ; ଦାନ୍ତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Dāntā — Having teeth.

(ଯଥା—ବାହାଡ଼ା ଦାନ୍ତା; ଭାଲମ୍ବା ଦାନ୍ତୀ; ବିଷଦନ୍ତା)

ଦାଁତା--ପୁଂ—ଦାଁତୀ--ସ୍ତ୍ରୀ

ଦାନ୍ତାଳ

ଦାନ୍ତି—ସ. ବି (ଦମ୍ ଧାତୁ + ତ୍ତିବ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଦମ—

Dāntī — 1. Self-command.

୨ । ଦମନ; ଶାସନ—2. Subduing; controlling; subjugating; ruling.

୩ । କ୍ଲେଶ ସହିଷ୍ଣୁତା—3. Endurance.

୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମନ—4. Self-control.

ଦାନ୍ତିଆ—ଦେ. ବି—୧ । ମାଛଧରା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଘୋଡ଼ୁଅ; ଘୋଳୁଡ଼—

Dāntiā — 1. A kind of fishing basket (with tooth like projections).

ଦାନ୍ତୋଳା [ଦ୍ର—ଏହା ବାଉଁଶ ପାତ୍ରଆରେ ବୁଣା ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ଅଗରୁ ଦାନ୍ତ ଭଳି ମୁନିଆ କାଠିମାନ ବାହାରିଥାଏ ।]

୨ । କଡ଼ୁଣିଆ; ଘରର ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଥିବା ଖୁଣ୍ଟର ବେକ ଠାରୁ ଗୁଳର ଅଗରୁ କଣ୍ଡିଉଁବରେ ଲଗା ଯାଇଥିବା କାଠଖଣ୍ଡ—2. Wooden corbels or brackets supporting the eaves of a thatch.

୩ । ମାଇପେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର ଶଙ୍ଖା ବା ପିତ୍ତଳଖଡୁ, ଯାହା କଡ଼ୁଣୀ ପାଖରେ ଥାଏ ଓ ଯାହାର ବାଡ଼ ଦାନ୍ତଘର ହୋଇଥାଏ—3. A kind of edged bangles worn by some women.

୪ । କୃଷିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଏଥିରେ ମାଟିକୁ ଖୁରୁସାଇବାକୁ ହୁଏ)—4. A hoe; an instrument to turn up and loosen the soil superficially.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଦାନ୍ତବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ (ଦାନ୍ତୀ, ଦାନ୍ତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯଥା ବାହାଡ଼ାଦାନ୍ତିଆ; ମୃଗ ଦାନ୍ତିଆ)—ଯାହାର ଦାନ୍ତଥାଏ—Toothed; having such and such tooth.

ଦାନ୍ତିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦନ୍ତ)—ଦନ୍ତୋଦ୍ଭମ ଯୁକ୍ତହେବା—(ଦାନ୍ତେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Dāntibā — To teethe; to have dentition; to have one's teeth coming out; to undergo teething.

ଦାଁତନ

ଦାନ୍ତୀ (ଯଥା—ଏ ଦାନ୍ତୁଡ଼ିଟା ଖରାପ ହୋଇଗଲାଣି ।)

ଦାନ୍ତୀ—ଦେ. ବି (ସ. ଦନ୍ତ)—୧ । ଦାନ୍ତ ପରି ଜାହାରକୁ ବାହାରିଥିବା ଅଂଶ—1. Tooth-like projection.

Dāntī

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ଘରଖଣ୍ଡି ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ଛୁଆଣି ନ ହେବାରୁ ସ୍କୁଲରୁ ସବୁ ଦାନ୍ତୀ ବାହାରିଛି ।)

୨ । ଦାନ୍ତୁଆ ୩ (ଦେଖ)—2. Dāntiā 3 (See)

ଦାନ୍ତୁଆଣି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦନ୍ତଧାପନ; ଦନ୍ତ ପବନ. ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dāntuāṇi ୧ । ଦାନ୍ତ ଘଷିବା; ଦନ୍ତଧାପନ କର୍ମ—
ଦାତନ 1. Cleansing of the teeth.
ଦନ୍ତୁନ, ଦତୁବନ, ଦାତନ ୨ । ଠାକୁର ଓ ରାଜାମାନଙ୍କ କାଠିଲଗି ମାଉ—2. The act of cleansing of the teeth (ceremoniously so called in the cases of Rajas and Deities).

ଦାନ୍ତୁଆଣି ବଢ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜାମାନଙ୍କ କାଠିଲଗି
Dāntuāṇi bardhibā ମାଉର ସମାଧାନ ହେବା—
The finishing of the tooth-cleaning operation of Rajas.

ଦାନ୍ତୁନ୍—ଦେ. ବ—ମେଦନୀପୁରର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଓ ଉନ୍ନାମକ
Dāntun ଛୋଟ ନଗର—Name of a subdivision
(ଦାନ୍ତୁଣ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) and town of Midnapur.

ଦାନ୍ତୁର—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସ. ଦନ୍ତୁର)—ବଡ଼ଦାନ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ; ବଡ଼ଦାନ୍ତିଆ—
Dānturā Having prominent or bulging out teeth;
(ଦାନ୍ତୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) having large teeth.
ଦାନ୍ତୁସ
ଦାନ୍ତୁଡ଼ୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଦାଁତାଳ; ଦାଁତୁୟା; ଦେଁତୋ **ଦନ୍ତୀଲା, ଦନ୍ତୁଲା**

ଦାନ୍ତେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦନ୍ତ)—୧ । ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା କୌଣସି
Dāntеibā ପଦାର୍ଥକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଖଣ୍ଡିଆ କରିବା—
ଦାଁତାନ 1. To nibble; to gradually nip a thing
ଦାଁତନା with the teeth.
(ଯଥା—ବାଳକଟା ପେନ୍ସିଲଟାକୁ ଦାନ୍ତେଇ ଦାନ୍ତେଇ ଅଧେ ଖାଇସାରିଲାଣି ।)

୨ । ଦାନ୍ତିବା (ଦେଖ)—2. Dāntibā (See).

ଦାନ୍ଦର—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବାଉଁଶର ମୋଟା ପାଚିଆ ଦ୍ୱାରା
Dāndara ବୁଣା ଯାଇଥିବା ବଡ଼ ଖଇଟି—
A kind of big fishing basket with a net attached across the mouth to catch fish in flowing water
[ଦ୍ର—ଏହାର ମୁହଁରେ ଜାଲ ଘୋଡ଼ି ଦେଇ ଜାଲ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ଥାଏ । ମୁହଁର ବ୍ୟାସ ୬୪ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ସ୍ରୋତ ବୋହୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏହାକୁ ବସାଇଲେ ଏଥିରେ ଛୋଟ ମାଛ ଧଡ଼ଯଡ଼ ଜାଲ ଉଭର କଣା ବାଟେ ଦାନ୍ଦରର ଗର୍ତ୍ତକୁ ପଶିଯାଇ ଆଉ ବାହାର ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଦାପ—ଦେ. ବ (ସ. ଦର୍ପ; ସ. ଡାପ)—୧ । ଧାପ; ପୀଡ଼ନ—
Dāpa 1. Oppression
ଦାପ ୨ । ବେଗ—2. Force.
ଦାପ ୩ । ଅହଙ୍କାର—3. Pride.
୪ । ବଳ—4. Strength.
୫ । ପୀଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—5. Oppression.

ଦାପକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦା ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଦାପି ଧାତୁ=ଦଆଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Dāpaka ଅକ)—ଯେ ଦଆଏ; ଯାହାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ
(ଦାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଦଏ—One who causes another to give some thing.

ଦାପଟ—ଦେ. ବ (ସ. ଦର୍ପ)—୧ । ଦମ୍ଭ—
Dāpaṭa 1. Strength.
ଦାପଟ ୨ । ପ୍ରତାପ; ତେଜ—2. Might; fury.
ଦାପ ୩ । ଗର୍ବ—3. Pride.

ଦାପଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରତାପୀ; ବଳୁଆ (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—
Dāpaṭiā Mighty; strong.
ଦାପକ

ଦାପନ—ସ. ବ (ଦା ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଦାପି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Dāpana ୧ । ଦଆଇବା—1. The act of causing another to give.
୨ । ଦାବିବା; ଗୃଡ଼ିବା; ମର୍ଦ୍ଦନ; ଦଳନ—
2. Kneading; pressing; squeezing.

ଦାପନୀୟ—ସ. ବିଣ (ଦାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ) -- ୧ । ଦଣ୍ଡନୀୟ—
Dāpanīya 1 Punishable.
୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଦାତବ୍ୟ—2. Fit to be caused to be given away by another.

ଦାପି (ଣିଜନ୍ତ ଧାତୁ)—ସ. (ଦା ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ) ଦଆଇବା; ଦାନ କର୍ତ୍ତୃ-
Dāpi (root) ଇବା—To cause another to give.

ଦାପିତ—ସ. ବିଣ. (ଦାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dāpita ୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଦଆ ହୋଇଥିବା—
1. Caused to be given away by another.
୨ । ଦଣ୍ଡିତ—2 Punished; adjudged guilty.
୩ । ଦାବ ହୋଇଥିବା; ମର୍ଦ୍ଦିତ; ଦଳିତ—
3. Pressed; kneaded; squeezed.
୪ । ଶୋଧିତ—4. Refined.
୫ । ସାଧିତ—5. Accomplished.
୬ । ଧନାଦଦ୍ୱାରା ବଶୀକୃତ—
6. Brought under control; suborned.

ଦାପ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ଦାପି ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—ଦାପନୀୟ (ଦେଖ)
Dāpya Dāpanīya (See)

ଦାବ୍‌ଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାବୁଡ଼ି ଦେବା (ଦେଖ)
Dāb-ṛdi debā Dāburdi debā (See)

ଦାବ—ସ. ବ. (ଦୁ ଧାତୁ=ତାପ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dāba ୧ । ବନାନଳ; ଦାବାଗ୍ନି—1. Forest-fire.
୨ । (+ଭାବ. ଅ) ତାପ—2. Heat.
୩ । ପ୍ରତାପ; ତେଜ—3. Might; energy; ardour.
୪ । ତାଡ଼ନା; ଭର୍ତ୍ସନା 4. Censure.
୫ । ବନ —5. Forest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଅଗ୍ନି—6. Fire.

ଦାବ ଦେ. ବ. (ସ. ଦାପି ଧାତୁରୁ)—୧ । ଚାପ—

ଦାବ 1. Pressure.

୨ । ଶାସନ; ଦମନ—

2. Chastisement; punishment.

ଦାବ୍‌ଖର୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ଘର ଛପଣିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ
Dāb-khar ପ୍ରକାର ତୃଣ—A kind of grass used in thatching.

ଦାବ ଦହନ—ସଂ. ବ. (ଦାବ+ଦହନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବଣପୋଡ଼—
Dāba dahana Forest fire; fire occurring in the forest.

ଦାବା—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଫା) —୧ । ମକଦ୍ଦମା; ନାଲିଶ—
Dābā 1. Suit; claim-case.

ଦାବା ୨ । ନାଲିଶ କରିବା—2. Suing.

ଦାବା ୩ । ଅପରାଧର ଅଭିଯୋଗ—

3. Charge of an offence.

ଦାବା ଦାବା ନ ଥିବା ଏକ ଝପୋଟଁ କେଦ୍ରାଡ଼ୋ ଆରା
ଦାବ୍ରେଗା ନକ୍ସଃକୁ ପଠାଇ ମାମଲ ଓଉମ ହଲେ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । ଦାବୀ କରିବା—4. Claiming.

୫ । ସତରଞ୍ଜି ଖେଳ; ନ୍ୟାଯ୍ୟବଳ ଖେଳ—

5. The game of chess.

୬ । ସତରଞ୍ଜି ଖେଳର ମନ୍ତ୍ରୀ—

6. The queen in the game of chess.

ଦାବାଗୀର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦାବା+ଫା. ଗୀର୍—)—
Dābāgīr ଦାବୀଦାର୍ (ଦେଖ)—Dābīdār (See)

ଦାବାଗ୍ନି—ସ. ବ. (ଦାବ+ଅଗ୍ନି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବଣପୋଡ଼; ବନାଗ୍ନି—
Dābāgni Forest fire.

ଦାବା ଦରବାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ସମ୍ବତର୍ ଶବ୍ଦ)—
Dābā darabār ୧ । ମାଲ୍‌ମକଦ୍ଦମା—1. Claim-case;
ଦାବା ଦରବାର litigation claiming some thing.

ଦାବା ଦରବାର ୨ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ଦାବା ଦାଉଆ } ଅନ୍ୟରୂପ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା—2. Claim of
ଦାଗ୍ଦା ଦାଉଆ } right and title over any property.

୩ । ଅଭିଯୋଗ—3. A charge; definite accusation.

ଦାବାଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —୧ । ଯେ ନାଲିଶ କରେ—
Dābādār 1. Suitor.
ଦାବାଦାର ୨ । ଦାବୀଦାର (ଦେଖ)—
ଦାବେଦାର 2. Dābīdāra (See).

ଦାବାନଳ—ସ୍ତ. ବ. (ଦାବ+ଅନଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dābānala ବଣପୋଡ଼—Forest fire.

ଦାବାବର୍ଦ୍ଦି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—
Dābābardi ଶତରଞ୍ଜି ଖେଳରେ ପ୍ରତିରକ୍ଷଣ; ଘାଲ ଓ ଗୋଟି—
ଦାବା ବୁଢ଼ି } ଅନ୍ୟରୂପ The materials or ingredients
ଦାବା ବୋଡ଼ି } of chess play.
ଦାବାବୋଡ଼େ ସତରଂଜକୀ ତଖତା ଅଉର ଗୋଟୀ

ଦାବି—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଫା.ଦାଗ୍ଦା; ଆ. ଦାଅଗ୍ଦା; ଫା.ଦାବା)—
Dābi ୧ । ଅପରର ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା—
ଦାବୀ 1 Addacing claim; demand.

ଦାବା, ଦାବୀ ୨ । ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା—2. Claim.

୩ । ମକଦ୍ଦମାରେ ଦାଗ୍ଦା କରିବା ବିଷୟ—

3. Subject-matter of claim in a suit.

୪ । ମଦ୍ଦମା ସଜ୍ଜାନ୍ତ ବିଷୟର ପରିମାଣ; ଦାବୀଦ୍—

4. The value of one's claim.

ଦେ. ବିଣ. (କଚରଆ ଭାଷା)—
ଦାଗ୍ଦା କରାଯିବା—Claimed.

[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷଣରୂପେ କଚରଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଦାବି ବୁଢ଼ି, ଦାବି ମକଦ୍ଦମା, ଦାଗ୍ଦା ଟଙ୍କା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦାବି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଲିସ କରିବା—
Dābi karibā 1. To sue.
ଦାବୀକରା ୨ । ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ପ୍ରାର୍ଥନା
ଦାବୀ କରନା, ଦାବା କରନା କରିବା—2. To claim one's right or title in a court.

୩ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରେ ନିଜର ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—3. To claim one's dues before proper authorities.

୪ । ଅପରାର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ପ୍ରତିସ୍ଥାପିତ କରିବା—

4. To lay or adduce claim to one's dues.

ଦାବିଦାର—ବୈଦେ. ବି. (କଚରଆ) (ଫା. ଦାଗ୍ଦାର୍; ଦାବାଦାର୍) —
Dābidāra ୧ । ଅପରାର ସ୍ୱତ୍ୱ ଦାବି କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି);
(ଦାବି+ଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଧିକାର ପ୍ରାର୍ଥୀ—1. A claiment.
ଦାବୀଦାର ୨ । ଦରଖାସ୍ତକାରୀ—
ଦାବାଦାର, ଦାବାଗୀର 2. Plaintiff; complainant.

ଦାବି ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ)—
Dābi parityāga karibā କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ବା ମକଦ୍ଦମାରେ
ଦାବୀ ପରିତ୍ୟାଗ କରା କରି ଯାଇଥିବା ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରର ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଛାଡ଼ି
ଦାବା ତଯଗନା ଦେବା—To relinquish one's claim; to forego one's right claimed in a suit.

ଦାବି ବହିର୍ଭୂତ—ଦେ. ବିଣ. (କଚରଆ)—ମକଦ୍ଦମାରେ ଦାବି କରି
Dābi bahirbhūta ଯାଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତି ବ୍ୟତୀତ—Beyond
ଦାବୀ ବହିର୍ଭୂତ one's claim in the suit.
ଦାବାସେ ବାହର

ଦାବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦୁ ଧାତୁ—ଉପତାପେ; ଦମ ଧାତୁ; ସ.-
Dābibā ଭୁଜ ଧାତୁ (Beams)—
ଦାବାନ ୧ । ମାଡ଼ଦେବା; ଭଲକୁ ଗୁଣିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାବନା, ଦାପନା 1. To press down.
[ଦବା(ବେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ୨ । ଗୋଡ଼ ଆଦ ଅଙ୍ଗକୁ ଝଡ଼ିବା; ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—2. To press the limbs and legs for massage; to massage.
୩ । କମେଇ ଦେବା—To lessen; to decrease.
୪ । ଶାସନ କରିବା; ଦମନ କରିବା—4. To quash; to control; to put down; to suppress.
୫ । ମୌଖିକ ଭାଡ଼ନା କରିବା—
5. To reprimand; to snub.
୬ । ନିବୃତ୍ତ କରାଇବା—6. To deter or prevent a person from doing something; to check.
୭ । ପରାସ୍ତ କରିବା—7. To vanquish.
୮ । ନିଷେଧ କରିବା—8. To prohibit.

ଦାବଭୁକ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (କଚରିଆ; ଫା. ଦାବା+ସ. ଭୁକ୍ତ)—
Dābibhukta ଦାବି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା—Included in the claim.
(ଦାବିଯାମିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦାବିଭୁକ୍ତ **दाबीसामिल**

ଦାବି ରଖିବା—ଦେ. କି—୧ । ଚାପି ଧରିବା; ଲୁଚାଇବା—
Dābi rakhibā 1. To press down; to conceal.
ଦାବିରାଖିବା ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶାସନାଧୀନ ରଖିବା—
दाबकर रखना 2. To keep (a person) under check or control.
ଦାବୀ ରାଖିବା ୩ । (କଚରିଆ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି
दावा रखना ବିଷୟରେ ଆପଣାର ଦାବି ଥିବାର ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. (court term) To maintain one's claim against a person.

ଦାଭ୍ୟ—ସ. ବିଣ—ଶାସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dābhya Controllable.

ଦାମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ମୂଲ୍ୟ; ଜମତ୍; ଜରସମନ୍—
Dām 1. Price; value of a thing; consideration-money.
ଦାମ
दाम ୨ । ଭାଉ; ବଜାର ଦର—2. Market-price; rate.
୩ । ଜିଣିବାପାଇଁ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟାଇବା କର୍ମ—
3. Bargaining.
୪ । ଖରିଦ ମୂଲ୍ୟ—4. Actual purchase-price of a thing.
୫ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ହସ୍ତଗତ ହେବାପାଇଁ ଯାହା ବ୍ୟୟ ହୋଇଥାଏ—5. Cost-price.
୬ । ଧନ; ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି—6. Money.

ଦାମ୍ ଉଠିବା—ଦେ. ଣ—୧ । ବିକିବାରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରକୃତ ବା
Dām uṭhibā ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟ ଆଦାୟ ହେବା—
ଦାମ ଓଠା 1. The raising of the proper price
दाम उठना of a thing by a sale.
(ଯଥା—ଆଜିକାଲି ବଜାର ମାନା ଘଡ଼ିବାରୁ ଏ ଜିନିଷ ବିକି କଲେ ଲାଭ ମିଳିବା କଥା ଗାଧୋଇଯାଉ, ଏଥିର ଦାମ୍ ତ ଉଠିବ ନାହିଁ ।)
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାପାଇଁ ଯାହା ବ୍ୟୟ ହୋଇଥାଏ ବିକିବାରୁ ତାହା ମିଳିବା—1. The getting of the cost-price or actual cost of a thing by sale.
(ଯଥା—ଏକ ସାର ଦୃଷ୍ଟିଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷକୁ ୫୦୦ରେ ବିକଲେ ଏଥିର ଦାମ୍ ଉଠିବ ନାହିଁ ।)

ଦାମ୍ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟାଇବା—
Dām karibā 1. To bargain for a thing with a view to purchase.
ଦରଦାମ କରା
दाम करना ୨ । ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ ବା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା—
2. To fix or settle the price.

ଦାମ୍ ଚଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମହାର୍ଘ ହେବା—
Dām chaṛhibā Becoming dear in price); the
ଦାମଚଢ଼ା **दामचढ़ना** price of a thing going up.

ଦାମ୍ଡ଼ୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଲ. ସ. ଦମ୍ୟ=ଦାମୁଡ଼ି; ମଣ
Dāmṛḍī କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ)—ଛଡ଼ା, ପ୍ରସବ କରି ନ ଥିବା ମାଇ ବାଛୁରୀ—Cow-calf; heifer.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଦାମୁଡ଼ିର ଅର୍ଥ ବଡ଼ ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ ।]

ଦାମ୍ ଦୁପଟ୍—ଦେ. ବି. (କଚରିଆ)—୧ । ଖାଉକ ଯେତେ ଟଙ୍କା
Dām dupaṭ ମୂଳ କରଜ ନେଇଥାଏ, ସେଥିକ ପରମାଣ
(ଦାମ୍‌ଦୋପଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୁଧ ପରଶୋଧ କରିବାର ପ୍ରଥା—
ଦାମଦୁପଟ 1. The custom of a debtor paying
दामदुपट interest equal to the amount of the capital originally advanced by the creditor.
[ଦ୍ର—ଖାଉକ ଉପରେ ମହାଜନର ଟଙ୍କା ବହୁଦିନ ବାକି ରହିଲେ ଓ ଖାଉକ ଗରଜୀ ହେଲେ ଅଦାଲତ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତ ମୂଳ ଯେତିକ ସୁଧ ସେତିକ ମହାଜନକୁ ଡିଗ୍ରି ଦଅନ୍ତି ।]
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟର ଦ୍ୱିଗୁଣ ଦାମ—
2. Double the actual price of an article.

ଦାମ୍ ପଟିବା—ଦେ. ବ.—କେତା ବେଚେତା ମଧ୍ୟରେ କ୍ରୟ ବସ୍ତୁର
Dām paṭibā ମୂଲ୍ୟର ସ୍ଥିରୀକରଣ—The settlement of
ଦର ପଟା the price of an article between the
दाम पटना vendor and the purchaser.

ଦାମ—ସ. ବି. (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ମନ୍, ଦାମନ୍ ଶବ୍ଦ
Dāma ୧ମା. ୧ବ.—ଭୁଲ. ଫା. ଦାମ୍=ଘାଶ, ଘାଘ—ହି.
ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ରଜ୍ଜୁ; ଦଉଡ଼ି—
1. Rope; cord.
୨ । ସୂତୁଲି; ସୂତ୍ର—2. String; ribbon; band.
୩ । ଦାଉଣୀ; ଶସ୍ୟ ମର୍ଦ୍ଦନାର୍ଥ ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ପଘାରେ ଅନେକ ଗୋରୁ ବନ୍ଧା ହୋଇ ବେଢ଼ଲା ବୁଲନ୍ତି—3. A long

Digitized by srujanika@gmail.com

tether for tying a number of bullocks for treading paddy-sheaves.

୪ । ମାଳ; ମାଳା; ହାର—4. Chaplet; a string of flowers; garland.

୫ । ଗୁଚ୍ଛ; ଗୋଶ୍ଚ—5. Cluster; bunch.

୬ । ପିଡା; ଧଡ଼ିଆ—6. A ribbon.

୭ । ଉଣ୍ଡବଶେଷ 7. A kind of grass or reed.

୮ । ସମୂହ; ରାଶି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
8. Multitude; mass.

୯ । ଲୋକ; ଜଗତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. The universe.

୧୦ । ପର୍ବତ; (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
10. Mountain.

୧୧ । (ଦମ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ) – ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମନ— (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—11. Self-control; keeping of one's organs under control.

ସଂ. ଜ୍ଞା.—ଦେବା ବାଣ୍ଟି; ଦାତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Giving away; be stowing.

ବୈଦେ. ଜ୍ଞା. (ଫା.) — ଜଳ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—Water.

(ଦାମ୍ନି — ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ. (ଅଦରାର୍ଥକ) ଦାମୋଦର ନାମଧାରୀ (ଦାମା; ଦାମିଆଁ—ଅନାଦରାର୍ଥକ) ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବାର ନାମ—
A name by which a man named Dāmodar is called.

ଦାମକ—ସଂ. ବ. (ଦାମ + ସ୍ୱାର୍ଥ. କ)— ୧ । ଗାଡ଼ିର ଜୁଆଳରେ ବନ୍ଧା
Dāmaka ଦେବା ଦଉଡ଼ି; ସଗଡ଼ ଦଉଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. A rope which is tied to the yoke of a cart.

୨ । ଲଗାମ; ବାଗ୍‌ଡୋର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Bridle; reins.

ଦାମଡ଼ିଆ— ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ ଦମ୍ୟ; ତୁଳ. ବ. ଦାମଡ଼ା)
Dāmarḍiā ଦାମୁଡ଼ି—Bull-calf; young castrated bullock; steer.

ଦାମଦା— ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ. (ସଂ. ଦମ୍ୟ = ବସ୍ତ୍ରଉର)—ବଳଦ;
Dāmadā ଛନ୍ନମୁଷ୍କ ବୃଷ— Bullock; castrated bull.

ଦାମନ ପର୍ବ—ସଂ. ବ. (ଦମନ + ଅ + ପର୍ବ)—ଦମନକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)
Dāmana parba Damanaka chaturddasī (See)

ଦାମନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦାମନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦାଉଣି; ବେଙ୍ଗଳାରେ
Dāmanī ଅନେକ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଥୋଇବାର ଦଉଡ଼ି—
A long tether; a rope to which a number of bullocks are tethered while threshing paddy.

ଦାମନୀ ବୈଦେ. ବ. (ଫା) ଘୋଡ଼ା ପିଠି ଉପରେ ପକାଯିବା
ଦାମନୀ ଚଉଡ଼ା ଲୁଗା—A square cloth put on the back of a horse.

ଦାମର—ଦେ. ବ.—ଡାମର (ଦେଖ)
Dāmara Ḍāmara (See)

ଦାମା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦାମ + ଆ)—ଦଉଡ଼ା—
Dāmā A rope.

ଦେ ବି.— ୧ । ଏକପ୍ରକାର ଚଢ଼େଇ; ଛତରିଆ (ଦେଖ)
1. A kind of bird; chhatariā (See)

ଦାମାମା ୨ । (ସଂ. ଦମ୍ୟ; ଦମ = ଦଣ୍ଡ; ଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ପିଟାଯିବାରୁ;) ଫା.
ଦମାମା ଦମାମାହ୍)— ଦମାଲୁ; ଅନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବଡ଼ ନାଗରା—2. A kind of drum (struck with sticks).

୩ । ଦାମୋଦରର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—
3. A name by which a person named Dāmodara is contemptuously called.

ଦାମାଞ୍ଚନ— ସଂ. ବି.—ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧାଯିବା ଦଉଡ଼ି—
Dāmāñchana Ropes with which the legs of a (ଦାମାଞ୍ଚଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) horse are tied to a peg.

ଦାମାମା—ଦେ. ବି.—ଦାମା ୨ (ଦେଖ।
Dāmāmā Dāmā 2 (See)

ଜଗଝମ୍ପ, ଝରଝମ୍ପ, ଦାମାମା, ଦୁନ୍ଦୁଭି । ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଦାମିଆ (କା)—ବୈଦେ. ବିଣ—(ଫା. ଦାମିକା)—ମୂଲ୍ୟବାନ୍—
Dāmiā (kā) Valuable; precious.

ଦାମିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦାମ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହାର ଏକ ଦେଶରେ
Dāminī ଦାମ ଅର୍ଥାତ୍ ପର୍ବତ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି—ବିଦ୍ୟୁତ୍ ମେଘରେ ମାଳା ବା ରଜ୍ଜୁ ପରି ଝଟକିବାରୁ) ସୌଦାମିନୀ; ବିଦ୍ୟୁତ୍—Lightning; electric flash.

ଦାମୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଦାମୀ, ଦାମିକା)—ମୂଲ୍ୟବାନ୍—
Dāmī Valuable; precious.
(ଦାମିକ, ଦାମିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦାମୀ ଦାମୀ

ଦାମୁଡ଼ (ର୍)—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି. (ସଂ. ଦମ୍ୟ)—ଦାମୁଡ଼ି;
Dāmurḍ(r) ଯୁବା ବଳଦ—Young bullock; steer.

ଦାମୁଡ଼ି—ଦେ. ବ— ୧ । (ସଂ. ଦମ୍ୟ) ଛିନ୍ନମୁଷ୍କ ଶିଶୁ ବୃଷ; ଯୁବା ବଳଦ—
Dāmurḍi 1. Young bullock; steer.
ଦାମଡ଼ା; ଦାମୁଡ଼ା; ଦାମୁଡ଼ି; ଦାମଡ଼ା; ଦାମଡ଼ି } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ସଂ. ଦ୍ରମ୍ମ = ଧନ, ଅର୍ଥ— Fallon; ସଂ. ଦ୍ରବ୍ଧଣ = ଧନ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ଘଇସାର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଏକ ଛଦାମ; ଘାଞ୍ଚଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ି—2. $\frac{1}{4}$ of a pice; 20 cowri-shells.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ— ୧ । ଘାନ୍ତୁଲା; ଘଇସାର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—
1. One third of a pice; one pie.

୨ । ପିଲା ବାଛୁଗ (ନଦେ)—2. A calf.

(ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୩ । ଛଡ଼ା; ପ୍ରସବ କରି ନ ଥିବା ମାଈ ଗୋରୁ—3. A heifer; a young cow that has not had calf.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାମୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଦାମୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Dāmurdiā Dāmurdi (See)
ଭୂମ୍ବେ ତୋଟ୍ଟେ ଦାମୁଡ଼ିଆ ଜଣିଲେ—ସ୍ୱଧାକାଥ. ଜଦେଙ୍କୋ ।

ଦାମୁଲ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
Dāmula A sect of Śūdras in Ganjam.

ଦାମୋଦର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଦାମ+ଉଦର ବହୁବ୍ରୀହି; ଦାମ=ରଜ୍ଜୁଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧାଯାଇଥିଲା ଉଦର ଯଦ୍ୱାରାକର । ଶିଶୁ କୃଷ୍ଣ ଅତି ଦୁରନ୍ତପଣିଆ ଥିବାରୁ ଯଶୋଦା ତାହାଙ୍କ ପେଟ ଉପରେ ବା ଅଣ୍ଟାରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ତାକୁ ଖଟେରେ ଦେଇ ଗୃହ କର୍ମରେ ଲାଗୁଥିଲେ; ତ୍ୟା ଦାମ=ରଜ୍ଜୁ ଉଦରରେ ଯାହାଙ୍କର; ଯଶୋଦା ଯାହାକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧିବାରୁ ଯେ ଉକ୍ତ ଦଉଡ଼ିକୁ ଉଦରସାତ୍ କରିଥିଲେ; ତତ୍ପୁରୁଷ ଅନ୍ୟମାନେ କହନ୍ତି, ଦାମ ଅର୍ଥାତ୍ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦମନ ବିଷୟରେ ଉଦାର ବୋଲି ତତ୍ପୁରୁଷକୁ ଦାମୋଦର ବୋଲ୍ଯାଏ; ତ୍ୟା ଦାମ=ଜ୍ଞାନ, ଉଦରରେ ଯାହାର ସେ ଦାମୋଦର । ମହାଭାରତରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାନ୍ତ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟରେ ସପ୍ରକାଶ ବୋଲି ତାଙ୍କ ନାମ ଦାମୋଦର—ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ ଓ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)
୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. A name of Śrīkṛushṇa.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳାବିଶେଷ; ଶାଲଗ୍ରାମ (ଦେଖ)—
3. A kind of Śālagrāma; Śālagrāma (See)
ଦେ. ବି. (ନାମ)—୧ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—1. A name given to males
୨ । ଭାଗୀରଥୀର ଗୋଟିଏ ଉପନଦୀ—2. Name of a tributary river of the Hooghli.
[ଦ୍ର—ଏହା ଛୋଟନାଗପୁର ପର୍ବତରୁ ବାହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଟେ ଯାଇ ଭାଗୀରଥୀରେ ପଡ଼ିଅଛି ।]
୩ । ସାରଣୀ ନାମକ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଣେତା ଜନୈକ ଜ୍ୟୋତିଷୀ (୧୩୩୭ ଶକାବ୍ଦ)—3. A far-renowned Astrologer of the Śake era 1336 who has written the astrological treatise Sāraṇī.

ଦାମୋଦର ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜୟପୁରର ସୁପରିଚିତ ସଙ୍ଗୀତ ସଂଗ୍ରାହକ—A well-known compiler of musical songs, of Orissa.
[ଦ୍ର—'ସଙ୍ଗୀତ ସାଗର' ଏହାଙ୍କ ସଂପୃକ୍ତ ଓ 'ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ' ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ; ଏ ଛେଙ୍କାଦାଲବାସୀ ଥିଲେ ଓ ବହୁକାଳ ଗଡ଼ଜାତର ମେନେଜର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ (ଭାରଣୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ) ।]

ଦାମୋଦର ବିଦ୍ୟାବାଗୀଶ—ଦେ. ବ. ନାମ—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ—
Dāmodara Bidyābāgīśa Name of a celebrated Pandit of Jajpur.
[ଦ୍ର—ଏ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ମାଲମଣି ମିଶ୍ରଙ୍କର ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନାଟ୍ୟକାର କାମଚାଲ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପିତା ଥିଲେ ।
(ଜନ୍ମ—୧୮୫୩; ମୃତ୍ୟୁ—୧୯୧୦) ଏ ଯାଜପୁର ଟାଉନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସ୍ୱପୁସ୍ପୁର ଶାସନର ଏକ କୁଳୀନ ଉତ୍କଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ, କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ଅଳଙ୍କାର, ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣ, ଇତିହାସ, ବେଦାନ୍ତ, ଉପନିଷଦ୍, ଗୀତା ଓ ଭାଗବତ ପ୍ରଭୃତିରେ ଏହାଙ୍କର ବିଶେଷ ଅବଗାହ ଥିଲା । ଏ ମହାଶୟ ଅସାଧାରଣ ମେଧାବୀ ଥିଲେ । ସମୁଦାୟ ସଂସ୍କୃତସାର ବ୍ୟାକରଣ, ଅମରକୋଷ ଓ ନୈଷଧାଦି କାବ୍ୟ ଏହାଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ ଥିଲା । ସୁଲଳିତ ସଂସ୍କୃତ କବିତା ରଚନାରେ ଏହାଙ୍କର ବିଶେଷ ପଟୁତା ଥିଲା । ଏହା ଛଡ଼ା କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଏ ବଡ଼ ଦକ୍ଷର ଥିଲେ ।

ଏହାଙ୍କ ଭୁଲ୍ୟ ନିଷ୍ଠାବାନ୍, ଧର୍ମପରାୟଣ, ଆଚାରପୂତ, ଆଦର୍ଶ-ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁର୍ଲଭ ।

ଦାମ୍ନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦାମନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗୀ)—ଦାମନୀ (ଦେଖ)
Dāmnī Dāmanī (See).

ଦାମ୍ପତ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଦମ୍ପତି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ) – ୧ । ପତ୍ନୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dāmpatya 1. Conjugal; connubial.
(ଦାମ୍ପତ୍ୟ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବୈବାହିକ—2. Marital.
ସଂ ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ ବା ବ୍ୟବହାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Conjugal love or conduct.
୨ । ଦମ୍ପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରାଦି କର୍ମ—
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Vedic sacrifices and rites performable by a married couple.

ଦାମ୍ପତ୍ୟ କଳହ—ସଂ. ବ—ପତି ପତ୍ନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ—
Dāmpatya kalaha Connubial quarrel.
(ଦାମ୍ପତ୍ୟବିବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ—ସଂ. ବ—ବୈବାହିକ ଜୀବନ—
Dāmpatya jībana Conjugal life.

ଦାମ୍ପତ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ—ସଂ. ବ (ଆଧୁନିକ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ)—ପତି ପତ୍ନୀ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ବାଛିନେବା ରୂପ ଈଶ୍ୱରସୃଷ୍ଟ ବିଧି; ଯୌନ ନିର୍ବାଚନ—
Dāmpatya nirbāchana (evolution theory) Sexual selection (Darwin).

ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରଣୟ—ସଂ. ବ—ପତି ଓ ବିବାହିତା ପତ୍ନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସ୍ନେହ—Conjugal love.
Dāmpatya praṇaya

ଦାମ୍ପତ୍ୟ ବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି—ବିବାହ ବନ୍ଧନ—Marital tie.
Dāmpatya bandhana

ଦାମ୍ଭିକ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ (ଦମ୍ଭ+ଅଣ୍ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—୧ । ଅହଂକାରୀ; ଦର୍ପୀ—
Dāmbhika 1. Proud; imperious; haughty; arrogant; overbearing.
(ଦାମ୍ଭିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଉ,ଊ	ଋ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଊ	ଲୃ	ଐ	ଅନୁସ୍ୱାରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଜ

୬ । ଅବାଧ—2. Insubordinate.

୩ । କପଟାଗ୍ରସ୍ତ; ବଗ୍ଭ ବୈଷମ—3. Hypocrete.

୪ । ଧୂର୍ତ୍ତ—4. Sly; artful; cunning.

୫ । ଯେ ବାଲ୍ଲଙ୍ଗି ବତାଏ; ଭୁରୁଡ଼ା —
5. Blustering; boastful: braggart.

୬ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ —6. Fraudulent; deceitful.

୭ । ଅଡ଼ମ୍ବରକାଗ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Showy

ବ—ବକପଙ୍ଖୀ; ବଗ—The Ardea Nivea; the egret (bird).

ଦାମ୍ଭିକତା—ସ. ବି (ଦାମ୍ଭିକ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ତା)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତତା—
Dāmbhikatā 1. Artfulness; cunning.
(ଦାମ୍ଭିକତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅହଂକାର —2. Arrogance; pride; haughtiness.

୩ । ଭୁରୁଡ଼ୁ—3. Bluster; boastfulness.

୪ । କପଟାଚରଣ —4. Hypocricy.

ଦାମ୍ଭିକପଣ—ଦେ.ବି—ଦାମ୍ଭିକତା (ଦେଖ)—Dāmbhikatā (See)
Dāmbhika paṇa
(ଦାମ୍ଭିକପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାୟ୍—ସ. ବ (ଦା ଧାତୁ = ଦାନ କରିବା + କର୍ମ ଅ; ସ ଆଗମ)—
Dāya ୧ । ପୂର୍ବ ସ୍ୱାମୀର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରଧିକାରୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱତ୍ୱ ଜନ୍ମେ;—1. Heritage; inheritance.

୨ । ଯୌତୁକାଦ ଦାନ—2. Dowery; dower; marriage-portion.

୩ । ଉତ୍ତରଧିକାରୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି —
3 Inheritance; inherited property.

୪ । ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି—4. Patrimony; ancestral property.

୫ । ବିଭାଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ; ପୂର୍ବସ୍ୱାମୀର ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ନାଶ ପରେ ତଦଧୀନ ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ୱତ୍ୱ ଜନ୍ମେ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
5. Divisible property.

୬ । ଧନ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—6. Riches.

୭ । [+ ତ୍ୱାର୍ଥ ଅ. (ଘଞ୍)] ଦାନ—7. Gift.

୮ । ସ୍ଥାନ; ଜୋତ—8. Place; tenure.

୯ । ଜଳ—9. Water.

୧୦ । (ଦୋ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + ତ୍ୱାର୍ଥ ଅ) ଛେଦନ—
10. Cutting.

୧୧ । ଜ୍ୱାଳା; ଦୁଃଖ; ବିପଦ —11. Trouble; peril; danger.

୧୨ । ଉପଦ୍ରବ;ଉତ୍ପାତ—12. Calamity; oppression

୧୩ । ସଙ୍କଟାବସ୍ଥା—13. Jeopardy; crisis.

୧୪ । (ଦୈ ଧାତୁ = ଶୋଧନ କରିବା + ତ୍ୱାର୍ଥ. ଅ) ଶୋଧନ—
14. Refining.

୧୫ । ଖୋଭ; ମନସ୍ତାପ—15. Mental trouble;grief.

୧୬ । କ୍ଷତ—16. Injury; ravage; damage; devastation; loss.

୧୭ । ବିଲୟ;ବିନାଶ —17. Destruction; ruin.

୧୮ । ଦେଣା—18. Debt; liability.

୧୯ । କଠୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ;ଦାୟିତ୍ୱ —19. Responsibility; liability; incumbrance.

୨୦ । ଗୁରୁତ୍ୱ—20. Gravity;heavy responsibility.

୨୧ । ଥଟ୍ଟା—21. Jest; joke.

୨୨ । (ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)ଦାତା—22. Doner; giver.

୨୩ । (ଦା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଅନ୍ୟକୁ ଦେବା ଯୋଗ୍ୟ ଧନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 23. Property which ought to be given away.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରେ ପୂର୍ବ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ତରଧିକାରୀମାନେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦ୍ୟକ୍ତ ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ପାଆନ୍ତି ତାକୁ ଦାୟ ବୋଲାଯାଏ । ମିତାକ୍ଷରା ଅନୁସାରେ ଦାୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ ଓ ସପ୍ରତିବନ୍ଧ; ଯେଉଁ ଦାୟରେ ଉତ୍ତରଧିକାରୀ ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇବା ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ଥାଏ ତାକୁ ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ ଦାୟ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା —ପୁତ୍ର ବା ନାତି ପକ୍ଷରେ ପିତା ବା ପିତାମହଙ୍କ ଦ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ; ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତି ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତରଧିକାରୀଙ୍କ ଅଭାବରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମିଳେ ତାକୁ ସପ୍ରତିବନ୍ଧ ଦାୟ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ପୁତ୍ର ବା ନାତି ଅଭାବରେ ଭାଇ ଓ ପୁତୁରା ପକ୍ଷରେ ଭାଇର ବା ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଦେ. ବ—୧ । ଗରଜ; ପ୍ରୟୋଜନ—1. Necessity; need-

୨ । ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ;ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ—
2. An act which must be done at any cost; an act entailing heavy and unavoidable responsibility.
(ଯଥା—ଋଣଦାୟ, ପିତୃଦାୟ, ମାତୃଦାୟ, କନ୍ୟାଦାୟ ଇତ୍ୟାଦ)

୩ । ଅବଶ୍ୟ ନିବାରଣୀୟ ଜ୍ୱାଳା; ଭୟାନକ ଯନ୍ତ୍ରଣା—
3 Craving; torment or pain which must be satisfied or removed.
(ଯଥା— ଗର୍ଭବତୀ ସେହର ଦାୟରେ ଗୋଟେ କରେ ।)

୪ । ଅକଳ; ଅଜଣିଆ ଅବସ୍ଥା—4. A queer position; difficulty.

୫ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—5. A dilemma.

୬ । ଦୁଃଖ—6. Trouble.

ଦାୟୁକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ଦଏ;
Dāyaka ଦାତାକାଗ୍ର —1. Giving; granting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଭାବ' ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗଁା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

(ଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ପ୍ରତ୍ୟୟସ୍ୱ ରୂପେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ଉତ୍ପାଦନକାରୀ—2. (In compound) Producing.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—କଷ୍ଟଦାୟକ; ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ; ମୁକ୍ତିଦାୟକ ।]

୩ । କ୍ଷତିପୂରଣକାରୀ—3. Compensating.

୪ । (ଦୋ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଛେଦକ—4. Cutting.

ଫ. ବ—୧ । ଦାତା—1. Giver; doner.

୨ । (ଦାୟ + ବଦ୍ୟମାନାର୍ଥକ) ଦାୟାଦ; କୁଟୁମ୍ବ—2. Kinsman; lineal heir.

ଦାୟଗ୍ରସ୍ତ—ଫ. ତତ୍ପୁ (ଦାୟ + ଗ୍ରସ୍ତ; ତୃତୀୟା ତତ୍)—୧ । ଗୁରୁତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟପ୍ରପୀଡ଼ିତ—1. Involved in discharging an unavoidable duty.

୨ । ଦାୟିତ୍ୱଯୁକ୍ତ—2. Responsible; liable.

୩ । ଗୁରୁତର ଦୁଃଖରେ ଜଡ଼ିତ—3. Involved in great troubles.

ଦାୟଭାଗ—ଫ. ତ—୧ । ପୈତୃକ ଧନର ବିଭାଗ; ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ତ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ବଣ୍ଟନ—1. Partition or division of inheritance amongst the heirs of a deceased person.

୨ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପତ୍ତି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭାଗ କରାଯିବାର ଆଇନ୍—2. The law of inheritance or succession

୩ । ଜୀମୂତବାହନ ନାମକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କୃତ ପୈତୃକ ଧନ-ବିଭାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ଗ୍ରନ୍ଥ—3. Name of a Sanskrit Law book or treatise on rules of inheritance prevalent in Bengal.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଧି ଅନୁସାରେ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ପୈତୃକ ଧନ ବଣ୍ଟନ ହୁଏ । ମାଡ୍ରାଜ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରେ 'ମିତାକ୍ଷରା' ଗ୍ରନ୍ଥ ଅନୁସାରେ ଦାୟାଦ ବଣ୍ଟନ ହୋଇଥାଏ । ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଉପରେ ବିଜ୍ଞାନେଶ୍ୱରଙ୍କ କୃତ ଟୀକାକୁ ମିତାକ୍ଷରା ବୋଲାଯାଏ । ମିତାକ୍ଷରାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ପଞ୍ଜାବ, କାଶୀ, ମିଥିଲା ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟିତ ହୁଏ । ଦାୟଭାଗ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅନୁସାରେ କେବଳ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟନ କରାଯାଏ ।]

ଦାୟରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ଦୋହରା ଇତ୍ୟାଦି (୨)(ଦେଖ) Dāyarā (etc) Doharā (2) etc (See)

ଦାୟରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅକଲରେ ପଡ଼ିବା; ବିପଦରେ ପଡ଼ିବା— Dāyare pardibā To be hard pressed.

(ଦାସ୍ତରେ ଠିକବା; ଦାସ୍ତରେ ଠେକବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାୟେପଡ଼ା, ଦାୟେଠେକା दायमे गीरना

ଦାୟାଗତ—ଫ. ବିଣ (ଅସ୍ୟା ଉତ୍ତ୍, ଭାମ୍ନା ୭ମୀ ତତ୍; ଦାୟ + ଆଗତ)—୧ । ମରଣରସି ହସ୍ତାନ୍ତରେ ପଡ଼ିବା (ସମ୍ପତ୍ତି)—1. (property) Inherited.

ଫ. ବି—(ହିନ୍ଦୁ ଦ୍ରୁତ)—ଯେଉଁ ଦାସ ଦାୟ ବା ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି-ରୂପେ ନିଜର ହୋଇଛି (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—(Hindu Law) A slave of which a person has become the owner by inheritance.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତିଶାସିତ ୧୫ ଶ୍ରେଣୀର ଦାସ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଦାସ ଏକତମ ।]

ଦାୟାଦ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ଦାୟ = ପୈତୃକ ଧନ + ଆ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ପୈତୃକ ଧନ ଗ୍ରହଣ କରେ)—

ଦାୟାଦା } ସ୍ତ୍ରୀ
ଦାୟାଦ୍ୟା }

୧ । ପୁତ୍ର—1. A son.

୨ । ବଂଶଧର—2. Lineal descendent.

୩ । ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ—3. An heir; a successor.

ଏ ଭୂମିର ସ୍ୱତ ଭୂମ୍ୟଧିକ ଅର୍ଥ ନାମ ଦାୟାଦ ଜଗତେ ।
ଭଧାନାଥ. ମଦାଯାତ୍ରା ।

୪ । କୁଟୁମ୍ବ; ସଗୋତ୍ର; ସପିଣ୍ଡ—4. A kinsman within 7 degrees.

ଫ. ବଣ (ଦାୟ + ଅଦ୍ ଧାତୁ = ଭୋଜନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧନଭାଗୀ; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ତ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ—Inheriting the property of a deceased.

ଦାୟାଦା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦାୟାଦ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କନ୍ୟା; ଝିଅ— Dāyādā Daughter.

(ଦାୟାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାୟିକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦାୟିନ୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଦାୟୀ— Dāyika Responsible.

(ଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦାୟିକା—ଦେ. ବ—ଦାଇକା (ଦେଖ) Dāyikā Dāikā (See).

(ଦାପ୍ତେକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାୟିତ—ଫ. ବଣ (ଦା ଧାତୁ + ଇତ)—ଯାହା ଦାନ କରାଯାଇଅଛି; ପ୍ରଦତ୍ତ—Already given away. Dāyita

ଦାୟିତ୍ୱ—ଦେ. ବ (ଦାୟିନ୍ + ତ୍ୱ. ତ୍ୱ)—୧ । ଆପଣାଠାରେ ଗୁରୁ ଭାର ଥିବା ଅବସ୍ଥା; ଜବାବଦେପ୍ତା; ଗୁରୁ ଭାର— Dāyitwa 1. Responsibility.

୨ । ଦେଣଦାର ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. Liability; indebtedness.

ଦାୟିତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ—ଫ. ବ—ନିଜ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁଭାର ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି, Dāyitwa jñāna ଏହି ବୋଧ—Sense of responsibility.

ଦାୟିତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ଶୂନ୍ୟ—ଫ. ବିଣ—ଯେ ଆପଣା ଉପରେ ଥିବା ଦାୟିତ୍ୱର Dāyitwa jñāna śūnya ଗୁରୁତା ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ— Having no sense of responsibility.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୧	ଐ	ଓ	ଟ୍ଟ	ଲ୍	ସ୍ୱ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଦାୟିତ୍ୱହୀନ—ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଯାହା ଉପରେ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ନ
Dāyitwahīna ଥାଏ—1. Having no responsibility;
ଦାୟିତ୍ୱବିହୀନ । ଅନ୍ୟରୂପ irresponsible (person).
ଦାୟିତ୍ୱଶୂନ୍ୟ ୨ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କାହା ଉପରେ
ଦାୟିତ୍ୱ ନ ଥାଏ—2. (a work) Involving no
responsibility.

ଦାୟିଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦାୟୀ—
Dāyidār Responsible.

ଦାୟୀ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ଦାୟିନ୍ ଶବ୍ଦ;
Dāyī ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।—ଯଥା ସ୍ୱତ୍ୱଦାୟୀ)—
(ଦାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଦାତୃକ; ଦାନଦାତା; ଦାତା; ଦେବା ବାଲା—
1. Giving; bestowing.

୨ । ଘଟାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ)—
2. Causing; bringing about.

୩ । (ଦାୟ + ଇନ୍)—ଗୁରୁଭାରବାନ୍; ଦାୟଗ୍ରସ୍ତ—
3. Involved in a great responsibility or
liability.

୪ । ଯାହା ଉପରେ ଜବାବଦେହୀ ବା ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଥାଏ—
4. Responsible; liable.

ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଦାଇ ୨ (ଦେଖ)—1. Dāi 2 (See)
୨ । ଦୋଷୀ—2. Guilty.

ଦାୟେର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ.—ଦାଏର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dāyer (etc) Dāer etc (See)

ଦାରୱିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନାମ)—ବ୍ରଖ୍ୟାତ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ
Dārwin ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଇଂରାଜ ପଣ୍ଡିତ—Darwin who
ଦାରୱିନ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ started the theory of Evolution
ଦାରୁଇନ୍ } and the theory of the Survival
of the fittest.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ମତ ଏହି ଯେ ଜୀବସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଥମେ ସାପରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି; କ୍ରମେ ମାଛ, ପକ୍ଷୀ, ପଶୁ, ବାନର ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଜୀବସୃଷ୍ଟିରେ ଯେ ବଳିଆ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ହେବେ, ସେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ନିକୃଷ୍ଟ ଜୀବଙ୍କୁ ନାଶ କରି ନିଜର ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛନ୍ତି ଓ କରିବେ ।]

ଦାର୍ ମଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ସମ୍ମତି—
Dār madār 1. Agreement.

ଦାରମଦାର (ଯଥା—ମକଦ୍ଦମାକୁ ରଫା କରିବାକୁ ବାପାର ଦାରମଦାର୍
ନାହିଁ ।)

୨ । ନିର୍ଭର—2. Dependence; reliance.

(ଯଥା—ଏ ବିଷୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାପାଇଁ ମୋର ଭାଇଠାରେ
ଦାରମଦାର ଅଛି ।)

୩ । ଚୁକ୍ତି—3. Contract; stipulation.

(ଯଥା—ଏ ଜନ୍ମଷଲୁ ୧୦ ଟଙ୍କାରେ ବନ୍ଦି କରିବା ପାଇଁ ବାପା
ମୁସୁଲ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଦାରମଦାର୍ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।)

୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର—4. Charge of a work
or matter.

୫ । ଦାୟିତ୍ୱ—5. Responsibility.

ଦାର—ଫ. ବ. (ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯେ ସ୍ୱାମୀର
Dāra ପୂର୍ବସ୍ନେହ ବିଦାରଣ କରେ; ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାମୀ ଯାହାର
ସ୍ନେହରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ପୂର୍ବ ସ୍ନେହଯାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଭୁଲି
ଯାଏ; ସଂସ୍କୃତରେ ଏହା ନିତ୍ୟ ବହୁବଚନାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ
ଶବ୍ଦ 'ଦାରାଃ' ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଏହାର
ଅର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ—Wife.

୨ । (+ ଭୂ ବ ଅ) ବିଦାରଣ—
2. Act of tearing or splitting.

୩ । (+ କର୍ମ ଅ) କର୍ଷିତ କ୍ଷେତ୍ର—3. Ploughed field.

୪ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) କାମ—4. Cupid.

୫ । (+ କର୍ମ. ଅ) ଫାଟ—5 Gap; rent.

୬ । ଛିଦ୍ର—6. Hole.

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—ଡାଲି—Dal; split peas; pulse.

ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଫା. ଫ. ଇନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପର; 'ଯାହାର ଥାଏ'
ଦାର ଏହିପର ଅର୍ଥରେ)—୧ । ଅଛି ଯାହାର ଏହି ଅର୍ଥ ସୂଚକ—
ଦ୍ୱାର 1. Having.

(ଯଥା—ରତ୍ନାଦାର; ମନ୍ତ୍ରାଦାର; ଜମିଦାର; ଦଲ୍‌ଦାର;
କୁଟାଦାର ।)

୨ । 'ବ୍ୟବସାୟ କରେ ଯେ' ଅର୍ଥରେ—2. Living on.

(ଯଥା—ବାଜାଦାର, ଚଉକିଦାର ।)

୩ । ଧାରଣକାରୀ ଅର୍ଥରେ—3. Holding.

(ଯଥା—ଛତ୍ରିଦାର ।)

ଦାରକ—ଫ. ବି. ପୁଂ. (ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅକ;
Dāraka ଯେ ମାଆ ପେଟ ବିଦାରଣ କରି ଜନ୍ମ ହୁଏ)—
(ଦାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.

୨ । ଶିଶୁ; ବାଳକ—2. Boy; child.

୩ । ଜୀବଶିଶୁ—3. The young of animals.

୪ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶୂକର—4. Domestic pig; village hog

ବିଣ—ବିଦାରକ; ବିଦାରଣକାରୀ—
Piercing; splitting.

ଦାର କର୍ମ—ଫ. ବି. (ଦାର + କର୍ମ; ଅର୍ଥୀ ଭାବ; ଦାରାର୍ଥ କର୍ମ)—
Dāra karma (ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ) ବିବାହ—Marriage in the
ଦାରକିୟା } case of a male; taking a wife.
ଦାରଗ୍ରହ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାରଗ୍ରହଣ } ଦାରକର୍ମ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ।
ଦାରପରିଗ୍ରହ କୃଷ୍ଣଜୀବ. ମହାଭାରତ ଅନୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଏହି ପ୍ରକାର ଅକ୍ଷର (୮,୩୫) ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ଥାନ୍ତି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବ ର୍ଗ୍ୟ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଉଠାରେ ସେତେ ଏ ଭାଷାଭେଦରେ ନ ମିଳେ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର ଚପଟ ୨ ବା ୧ ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇଁ' ଯୋଡିବେ; 'ଦୂଧ' ନ ମିଳରେ 'ଦୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳରେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଦାରଣ—ସଂ. ବି. (ଦୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଦାର ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—
Dāraṇa
୧ । ବିଦାରଣ, ଫାଡ଼ିଦେବା—
1. Rending; tearing.
୨ । ଚିରିଦେବା କାର୍ଯ୍ୟ; ଫଟାଇବା—
2. Splitting; cleaving; piercing; bursting.
୩ । (+କରଣ ଅନ) ବିଦାରକ ଅସ୍ତ୍ର—
3. A splitting weapon.
୪ । କର୍ମ୍ମଳା ଫଳ ଓ ଗଛ—
4. Clearing nut and its tree.
୫ । ଯେଉଁ ଔଷଧ ଲେପନ କଲେ ବଥ ଫାଟିଯାଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. An appliance which makes a boil burst.

ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବିଦାରକ; ଯେ ଚିର ଦିଏ—
Piercing; splitting.

ଦାରଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାରଣ+ଈ)—ଦୁର୍ଗା—
Dāraṇī
Durgā.

ଦାରତ୍ୟାଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥାଏ—
Dāra tyāgī
One who has deserted his wife.

ଦାରଦ—ସଂ. ବି. (ଦୃ ଧାତୁ+ଅ ଦ; ବା ଦରଦ ଦେଶବିଶେଷ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—
Dārada
୧ । ପାରଦ—1. Quick-silver.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. Ocean.
୩ । ସିନ୍ଦୂର; ହିଙ୍ଗୁଳ—3. Vermillion (Apte).
୪ । ଦରଦ ଦେଶଜାତ ବିଷବିଶେଷ—
4. A kind of poison found in Durdistan.
ସଂ. ବିଣ. (ଦରଦ+ଅ) —୧ । ଦରଦ ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to Durdistān.
୨ । ଦରଦ ଦେଶବାସୀ—2. Residing in Durdistan.

ଦାର ପରିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (ଦାର+ପରିଗ୍ରହ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dāra parigraha
ଦାର କର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
Dāra karma (See)

ଦାରବ—ସଂ. ବିଣ. (ଦାରୁ+ତକାର୍ଥେ. ଅ)—
Dāraba
୧ । କାଷ୍ଠନିର୍ମ୍ମିତ—1. Wooden.
୨ । କାଷ୍ଠରୁ ଜାତ—
2. Produced from wood.

ଦାରାଂବଲିଭୁଜ୍—ସଂ. ବି. (ଯେ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଗତ ଆହାର ଖାଏ; ଦାର+ବଲି+ଭୁଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Dāra balibhuj
ସାରସ ପକ୍ଷୀ—Crane (Apte).

ଦାର୍—ଦେ. ବି. (ସଂରେ ବହୁବଚନ ଓ ପୁଂଲିଙ୍ଗ; ଦାରଃ)—
Dāra
ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଦାର (ଦେଖ)
Wife; Dāra (See)

ଦାର୍ଦ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ରାକ୍ଷା)—
Dārāksha
୧ । ଅଙ୍ଗୁର ଫଳର ଲତା—1. Vine.
ଆଁଙ୍ଗୁର
୨ । ଅଙ୍ଗୁର ଫଳ—1. Grape.
ଦାଖ
୨ । ଶୁଷ୍କଦ୍ରାକ୍ଷ—2. Raisins; dried grapes.

ଦାରି—ସଂ. ବି. (ଦୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Dāri
୧ । ବିଦାରଣ; ଫାଡିବା; ଚିରିବା—1. Splitting; tearing.
୨ । ଭେଦ କରିବା—2. Piercing; rending.

ଦାରିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ବେଶ୍ୟାଠାରେ ଆସକ୍ତ—
Dāriā
Attached or addicted to a prostitute or prostitutes; intimate with prostitutes.
ରଂଡୀବାଜ
ଦାରୀଦାର

ଦାରିଆ ଭାଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଭାବରେ ବେଶ୍ୟାଠାରେ ଆସକ୍ତ ଥାଏ—
Dāriā bhāṇḍa
One who is shamelessly addicted to prostitutes.

ଦାରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dārikā
୧ । କନ୍ୟା; ଝିଅ—1. Daughter.
୨ । ବେଶ୍ୟା—2. Harlot.
୩ । ଫାଟ—3. Rent; cleft.
୪ । ବାଳିକା—4. Girl.

ଦାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ଦାର ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା +କର୍ମ୍ମ. ତ)—ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ; ବିଦାରିତ; ଚିର୍ ଯାଇଥିବା; ଫଟା ଦୋଇଥିବା—Pierced through; split; rent; lacerated; torn.

ଦାରିଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ଦରିଦ୍ର+ଭାବ. ଅ)—ନିର୍ଧନତା; ଦରିଦ୍ରତା—
Dāridra
Poverty; indigence.

ଦାରିଦ୍ର ଘୋଟିବା—ଦେ. ବି. (ଗାଳି)—
Dāridra ghoṭibā
୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛଡ଼ାଯିବା—1. The sudden disappearance of one's prosperity.
ଦାରିଦ୍ର ଘୋଟିବା
ଦାରିଦ୍ରା ଘୋଟିବା
ଦାରିଦ୍ରା ଘୋଟିଯିବା
ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ପରିତ୍ୟମାନ ହେବା—
2. Being stricken with utter want or poverty.

ଦାରିଦ୍ରା—ପ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଦରିଦ୍ର)—୧ । ଅତି ଦରିଦ୍ର—
Daridrā
1. Destitute; very poor.
(ଦାରିଦ୍ରାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯାହାର ଅତି ହୀନ ଦୃଷ୍ଟି; କୃପଣ—
ଦରିଦର, ଦରିଦ
2. Miserly.
ଦରିଦ୍ର, ଦରିଦ୍ରୀ
୩ । (ଗାଳି) ବଳବତ୍ତର; ବଳବା—
3. Very much hankering after something (like a very poor man).

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାରିଦ ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଦାରିଦ୍ର୍ୟ)—ଦରିଦ୍ରତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ
दारिद्र Poverty.

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—ସ. ବ. (ଦରିଦ୍ର + ଭାବ. ଷ)—
Dāridrya ନିର୍ଧନତା; ଦରିଦ୍ରତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Poverty; indigence.

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ) (ସ. ଦାରିଦ୍ର୍ୟ + ପଞ୍ଚାକ୍ଷର)—
Dāridrya pañchākshara ଦରିଦ୍ର ଲୋକର ନିତ୍ୟ ଧ୍ୟେୟ ଯାହା (ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର—ଅନୁରୂପ) ଗୋଟି ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ 'କଣ କରିବି ?'—(witticism) A sentence of 5 Oria letters meaning 'What shall I do ?' uttered constantly by an idegent person.

ଦାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ଦୃ ଧାତୁ ଣିଚ ଦାରି ଧାତୁ=ବିଦାରିବା)—
Dāribā ଫାଡ଼ିବା; ଚିରିବା; ବିଦାରଣ କରିବା—To rent; to split; to pierce.

ବଶୀକରଣାଦି ବିଦ୍ୟା ଜାଣିଥିବା ଭିତରକୁ ପଶିବାର ଫନ୍ଦି ହୋଇଥିଲା ଯେ—
ଭିତରେ ଭିତରୁ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଦାରି—ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ପା)—ସାଧାରଣତଃ କର୍ମ, ଭାବ ଓ ବ୍ୟବସାୟ
Dāri ଅର୍ଥରେ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ବୃତ୍ତି ବା କର୍ମବାଚକ
दारी ପ୍ରତ୍ୟୟ—A suffix meaning the act or occupation of.

(ଯଥା—ଦୋକାନଦାରି=ଦୋକାନଦାରର କର୍ମ ବା ବୃତ୍ତି, ଚଉକିଦାରି=ଚଉକିଦାରର କର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦାରିକା; ଭୁଲ. ସ. ଦାର=ସ୍ତ୍ରୀ)—
ଦାରୀ ୧ । ବେଶ୍ୟା; କଣଗ୍ଗ; ଗଣିକା—
दारी 1. Prostitute; whore.

୨ । ନଟୀ—2. Nauch girl; dancing girl.

(ଗାଳ)—ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—3. Adulteress.

୪ । ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଉପପତ୍ନୀ—4. A kept woman; a mistress; a concubine.

ସେଇଁ ଘରକୁ ଦାରି ଲଗି ଥାଏ,
ସେହୁ ଦିନେ ଏ ରୂପେ ଲେଉଟେ ନ ଦେଖ । କୃଷ୍ଣଦେ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ସ. ବ. (ଦୃ ଧାତୁ ଣିଚ ଦାରି ଧାତୁ + କଣ୍ଡୁ. ଅ)—ଗୋଡ଼ ଫାଟ ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A disease consisting of cracking of the skin of the sole.

ଦାରି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଟକ ଓ ପୁରୀ ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କ ଗୀତ)—
Dāri karibā ୧ । ପ୍ରଥମ ରଜୋଦର୍ଶନ ପରେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବା ବାଳିକା ସଙ୍ଗରେ (କୌଣସି ପୁରୁଷ) ପ୍ରଥମ ରାତ୍ରି ସହବାସ କରିବା—To cohabit a girl for the 1st time when she takes to prostitution.

୨ । ଦାରି ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହେବା—
2. To be addicted to a prostitute or prostitute.

୩ । ପରସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହେବା—
3. To be in love with other men's wives.

ଦାରିଘରକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବେଶ୍ୟାଠାରେ ଆସକ୍ତ ହେବା;
Dāri gharaku jibā To visit a prostitute.

ଦାରି ଦାସୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦାରିକା + ଦାସୀ; ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)
Dāri dāsi ୧ । ବେଶ୍ୟା ଓ ଉପପତ୍ନୀରୂପେ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
ଦାରୀଦାସୀ 1. Prostitute and maid servant kept
दारीदासी as a mistress.

୨ । ବେଶ୍ୟା ଓ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହେବା—
2. Being addicted to prostitutes and concubines.

(ଯଥା—ସେ ଦାରିଦାସୀରେ ବହୁତ ପଇସା ଉଡ଼ାଇଦେଇଛି ।)

ଦାରିଦାସୀ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବେଶ୍ୟା ଓ ରକ୍ଷିତା ଦାସୀଙ୍କ
Dāri dāsi karibā ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ହେବା—
ଦାରୀଦାସୀ କରା 1. To be addicted to prostitutes.
दारींदासी करना and concubines.

୨ । ପରସ୍ତ୍ରୀ ରତ ହେବା—2. To be adulterous (in the case of a man.)

ଦାରି ନଗ୍ନ(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନର୍ତ୍ତକୀ ବେଶ୍ୟାର ପଛରେ
Dāri nachā(che)ibā ରହି ତାହାର ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତାଳ ଅନୁସାରେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—
1. To play music to the accompaniment of the dancing of a dancing girl.

୨ । ଆପଣା ଆଗରେ ବେଶ୍ୟା ନାଚବାର ଉପାୟ କରିବା—
2. To cause a nauch-girl dance before one's self.

୩ । (ଗାଳ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ଲଜ୍ଜରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; କୌଣସି ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
2. (figurative) To do any shameful work.

୩ । ନିଜ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଅଯଥା ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବା—
3. To give undue liberty and freedom of movement to the female members of one's family.

ଦାରି ସାହି—ଦେ. ବ—ବେଶ୍ୟାପଡ଼ା; ଯେଉଁ ପଡ଼ାରେ ବେଶ୍ୟାମାନେ
Dāri sāhi ଥାଆନ୍ତି—A quarter of a town inhabited
ବେଶ୍ୟାପାଡ଼ା by prostitutes.

ଭଲ ସେବେ ଚଢ଼, ଭେବେ ଦାରିସାହିରେ ଘର—ଚଗ ।

ଦାରୁ—ସ. ବ. (ଦୃ ଧାତୁ ବଖାଣି ହେବା + କର୍ମ ଉ; ଯାହା ଚିରାଯାଏ;
Dāru ଭୁଲ. ଫା. ଦାର=କାଷ୍ଠ)—
୧ । କାଷ୍ଠ; କାଠ—1. Wood.

ସଂସାର ନଶ୍ୱରଣ ସାଧେ
ଅନଳ ଯେଉଁ ଦାରୁ ମଧ୍ୟେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ—2. Log of wood.

୩ । ଜ୍ୱାଳ; ଇନ୍ଧନ—3. Fuel.

୪ । ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ—4. The cedar tree; a species of pine; Pinus Deodoras.

୫ । ପିତ୍ତଳ—5. Brass.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଶିଳ୍ପକର; ଶିଳ୍ପୀ—6. An artist; artisan.
୭ । ବଢ଼େଇ—7. Carpenter.
୮ । ଦାଢ଼ା ବ୍ୟକ୍ତି—8. Liberal person.

ଵ୍ରଣ—୧ । (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ)—ଵ୍ରଦାରକ—1. Piercing; rending
୨ । ଛେଦକ—2. Cutting; splitting
୩ । (ଦା ଧାତୁ=କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ)—ଦାତଶୀଳ—3 Liberal; generous.
୪ । ଶୋଧକ—4. Refining; purifying.
୫ । ଖଣ୍ଡନଶୀଳ; ସହଜ—5. Fragile; breakable.

ଦେ. ଵ. (ଫା. ବାରୁଦ)—
୧ । ବାରୁଦ—1 Gun powder.

ଜାଣ ଗୁଳା ଦାରୁ ଗୁଳ, ଗୁଡ଼ଳ ଜଳ ଜଦଳି
ଉମାଶୂ ଲୁଣ ଆଦ ଅଗ ସେ ଵଇଦ୍ୟପାଠାରୁ ଦେଲେ ଗୁଳ ।
ବ୍ରଜନାଥ. ସମଇଉରଙ୍ଗ ।

୨ । (ସଂ. ଦାରୁ; ଶୁଦ୍ଧବାଚନ)—
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ନର୍ମାଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ନମ୍ବ କାଠ—2. (euphemism) The wood of the Neem tree used in making the wooden idol of the Deity Jagannātha.

ଵୈଦେ. ଵ. (ସା)—୧ । ମଦ—1. Wine; spirits; spirituous liquor.

ମଦ ଅମନ୍ତ ଦାରୁ ପିଅ ପଇସା ନଇଁ ଯାଇ ।
ଦାରୁ ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।
ଔଷୁଧ ୨ । ଔଷଧ; ଦବାଇ—2. Medicine.
ଦାରୁ ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ଵ—ନମ୍ବ ଗଛ—The Neem tree.

ଦାରୁକ—ସଂ. ଵ. (ଦୃ ଧାତୁ ଣିଚ ଦାର ଧାତୁ=ଵଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଜ୍ୱକ)—୧ । (ନାମ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାରଥି—
Dāruka 1. Name of the charioteer of Śrīkṛushṇa.

ଦାରୁକ ନଇଘୋଷ ରଥେ
ଅଶ୍ୱ ଚଉଡ଼ୀ ସେନ ହସ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସୁଭଦ୍ରା

[ଦ୍ରୁ—ଏ ଵଶେଷ କୃଷ୍ଣଭକ୍ତ ଥିଲେ । ସୁଭଦ୍ରାହରଣ ସମୟରେ ଏ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ କହିଲେ 'ମୁଁ ଯାଦଵଙ୍କ ଵଗ୍ଧେରେ ରଥ ଚଲାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଆପଣ ମୋତେ ବାନ୍ଧ ପକାନ୍ତୁ ଓ ଏହି ରଥରେ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ ।' ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦେହାନ୍ତର ସମାଚାର ଏ ପ୍ରଥମେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ।]

୨ । (ଦାରୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ)—ଦେଵଦାରୁ ଗଛ—2. The cedar tree; the pine tree.
୩ । କାଠ—3. Wood.

ଦାରୁ କଦଳୀ—ସଂ. ଵ—୧ । ଜଙ୍ଗଲି କଦଳୀ—Dāru kadalī 1. Wild banana.
୨ । କାଠିଆ କଦଳୀ—2. An inferior and hard variety of banana.

ଦାରୁକା—ସଂ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାରୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । କାଠର ପିତୁଳି; କାଠ କଣ୍ଢେଇ—Dārukā 1. Wooden doll.
୨ । ପଵିତ୍ର ଵନଵିଶେଷ; ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Name of a sacred forest.

ଦାରୁ ଖୁନ୍ଦା ନଳୀ—ଦେ. ଵ—ଯେଉଁ ବନ୍ଦୁକର ମୁନ୍ଦି ବାଟେ ବାରୁଦ ଖୁନ୍ଦାଯାଏ—Muzzle-loader (gun).

ଦାରୁ ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ଵ—୧ । ଘରର ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀର ଯୋଡ଼ ମୁନ୍ଦି—Dāru gaṇṭhi 1. The joint between two plates in a thatched house.
୨ । ବାରଦ ଗଣ୍ଠି; ବାଣର ଗଣ୍ଠିରେ ଜୁଗମାପ ଅନୁଯାୟୀ ଭରା ଯାଇଥିବା ବାରୁଦର ପରିମାଣ—2. A given quantity of gunpowder which is pushed inside the hole of a firework.

ଦାରୁଗନ୍ଧା—ସଂ. ଵି—ଗନ୍ଧଵିରଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Dārugandhā Galbanum.

ଦାରୁଗର୍ଭା—ସଂ. ଵି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାରୁ+ଗର୍ଭ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ; ଦାରୁ ଅର୍ଥେ ଗର୍ଭ ଅର୍ଥାତ୍ ଜଳୁଥିବା ସ୍ଥାନ ଯାହାର)—କାଠ କଣ୍ଢେଇ—Dārugarbhā Wooden doll.

ଦାରୁଚିନ—ଦେ. ଵି. (ସଂ. ଦାରୁ+ଫା. ଚୀନ; ଏହାର କାଠ ଚିନ ପରି ପିଠା ଥିବାରୁ)—ଡାଲଚିନ; ଗୁଡ଼ୁହକ୍—(ଦାରୁଚେନ, ଦାରୁଚିଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) Dāruchini Cinnamon.
ଦାରୁଚିନି **दारुचिनि, दारचीनि**

ଦାରୁଜ—ସଂ. ଵିଣ. (ଦାରୁ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କାଷ୍ଠନର୍ମିତ—1. Made of wood.
୨ । କାଷ୍ଠରୁ ଜଦ୍ଭୂତ—2. Born of or produced from wood.

ଵି—ପଖୋଜ; ପଖଜଜ; ମାଦଲ; ମର୍ଦ୍ଦଲ—A kind of musical drum made of a hollow cylindar of wood, the two ends of which are covered with leather.

ଦାରୁଣ—ସଂ. ଵିଣ. (ଦୃ ଧାତୁ, ଣିଚ୍ ଦାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଜୁନ୍)—୧ । ଭୟଙ୍କର; ଅତି ଭୟାନକ; ଭୀଷଣ—(ଦାରୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Awful; dreadful; horrible; frightful; awesome.
୨ । ଅତ୍ୟଧିକ; ଜଲ୍ଦି; କଠୋର; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଜୋର୍; ତୀବ୍ର—2. Intense; violent; severe; sharp.
୩ । ନୃଶଂସ; କ୍ରୂର; ନିଷ୍ଠୁର—3. Cruel; relentless; harsh.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—4. Heartless; unkind.
୫ । କଠିନ—5. Hard.
୬ । କର୍କଶ—6. Harsh; rough.
୭ । କଷ୍ଟପ୍ରଦ—7. Painful; troublesome.
୮ । ସହ୍ୟାତୀତ; ସହ୍ୟାତୀତ; ଦୁଃସହ—8. Insufferable; unbearable; intolerable.

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । ଦୁଃଖସାଧ୍ୟ – 9. Difficult.
୧୦ ବିଦାରକ—10. Splitting; tearing; rending.
ସଂ. ବି—୧ । ଚନ୍ଦନ ବା ଧଳାଚନ୍ଦା ଗଛ—
1. The Leadwort plant.
୨ । ମୁରାସୁରର ସାନଭାଇ (ନୃସିଂହ ପୁରାଣୋକ୍ତ)—
2. The brother of the demon Murā.
୩ । କ୍ରୂରତା—3. Cruelty.
୪ । କଠୋରତା —4. Harshness ; severity.
୫ । ସାହିତ୍ୟରେ ଭୟାନକରସ; ରୌଦ୍ରରସ—
5. The sentiment of horror in literature.
୬ । ରୌଦ୍ର ନାମକ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Name of a star.
୭ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —7. Bishṇu.
୮ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —8. Śiba.
୯ । ରାକ୍ଷସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —9. Demon.
୧୦ । ନରକ ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
10. Name of a hell according to the Hindu mythology.

ଦାରୁଣକ—ସଂ. ବି. (ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉଣ + କ)—
Dāruṇaka ରୁପାଁ ରୋଗ; ମୁଣ୍ଡର ବାଳଚଲର ଚମ ଶୁଖିଲା ଓ ଧଳା ହୋଇ ଝଡ଼ ପଡ଼ିବା ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dandruff.

ଦାରୁଣତା—ସଂ.ବି.(ଦାରୁଣ + ତ୍ୱ/ତା. ତା)– ଦାରୁଣତ୍ୱ;କଠୋରତା—
Dāruṇatā Harshness; cruelty.
(ଦାରୁଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାରୁଣା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାରୁଣ+ଆ)—୧ । ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା; ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା—1. The third day of the bright fortnight of the month of Baiśākha.
[ଦ୍ର—ଏହା ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରାର ପ୍ରଥମ ଦିନ ।]
୨ । ଦେବୀବିଶେଷ; ନର୍ମଦା ଶ୍ୱଶୁର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାତ୍ମା ଦେବୀ—
2. Name of a Goddess.
ସଂ. ବି. ଶ୍ତ୍ରୀ—ଦାରୁଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dāruṇa.
ବ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଦାରୁଣ)—ଦାରୁଣ; କ୍ରୂର; କଷ୍ଟକର—Cruel.
(ଯଥା—ସେ ଲୋକଟା ଦାରୁଣାଟାଏ ।)

ଦାରୁଣାରି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦାରୁଣ = ରାକ୍ଷସ, ତମ୍ବା ମୁରାସୁରର ଭାଇ + ଅରି) – ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —Bishṇu.

ଦାରୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଦାରୁଣ + ତ୍ୱ/ତା. ଯ)—ଦାରୁଣତ୍ୱ; କଠୋରତା—
Dāruṇya Harshness; cruelty.

ଦାରୁ ଦହନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦାରୁ+ଦହନ)—ଦାବାନଳ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—Forest conflagration.
Dāru dahana

ଦାରୁ ନିଶା—ସଂ. ବି.—ଦାରୁହଳଦୀ (ଦେଖ)
Dāru niśā Dāru haladī (See).
(ଦାରୁହୀଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାରୁପତ୍ରୀ—ସଂ. ବି.—ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Dāru patrī Hiṅgupatrī (See)

ଦାରୁ ପାତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦାରୁପାତ୍ର)—କାଷ୍ଠପାତ୍ର; କାଠର ପାତ୍ର-
Dāru pātra A pot or utensil of wood.

ଦାରୁ ପୁତ୍ରିକା—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ (ଦାରୁ + ପୁତ୍ର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
Dāru putrikā ୧ । କାଠ ପିତୁଳା; କାଷ୍ଠର ପୁତ୍ତଳୀ—
ଦାରୁନର୍ତ୍ତୀ, ଦାରୁନାଟ୍ୟ, ଦାରୁଯୋଷିତ, ଦାରୁପୁତ୍ରୀ, ଦାରୁବଧୂ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Wooden image
୨ । କାଠ କଣ୍ଢାଇ—
2. Wooden doll.

ଦାରୁ ଫଳ—ସଂ. ବି. (ଦାରୁ ପର କଠିନ ଫଳ)—ପିସ୍ତା—
Dāru phala Pistachio.

ଦାରୁ ବ୍ରହ୍ମ—ଦେ. ବି. (ଦାରୁ ବା କାଠରେ ନର୍ମିତ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ) –
Dāru brahma ପୁରୀରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ—
ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ The wooden idol of Lord Jagannātha.
ଦାରୁବ୍ରମ of Puri.
(ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି, ଦାରୁରୂପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାରୁବ୍ରହ୍ମା—ସଂ. ବି.—(ଦାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ମୂର୍ତ୍ତି + ବ୍ରହ୍ମନ୍ = ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା)—
Dārubrahmā ବାସ୍ତୁକର୍ମୀ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—The heavenly architect of the Hindus.

ଦାରୁଭୂତ —ସଂ. ବିଣ. (ଦାରୁ + ଭୂତ = ପରିଣତ ବା ସ୍ୱରୂପ)—
Dārubhūta ୧ । କାଠ ପାଲଟି ଯାଇଥିବା—
1. Turned into wood
୨ । ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ; କାଠପରି ନିଷ୍ପନ୍ଦ—
2. Skill and motionless.
୩ । ଅବାକ୍—3. Rendered speechless.

ଦାରୁଭୂତ ମୁରାରି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରାରିଃ = ବିଷ୍ଣୁ ଦାରୁ
Dārubhūta murāri ଭୂତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ (ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୂର୍ତ୍ତିରୂପେ କାଠ ପାଲଟି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି)—୧ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
1. Dumfounded; astonished.
୨ । କାଠରେ ପରିଣତ—2. Turned to wood.
[ଦ୍ର—ଏହା ଜନ୍ମଲକ୍ଷିତ ଶ୍ଲୋକର ଶେଷ ଧାଡ଼ର ଶେଷ ଚରଣର ଶେଷ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ :—ଏକା ଭାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରକୃତ୍ୟୁତ୍ତମ ଚଞ୍ଚଳ ତ ଦ୍ୱିତୀୟା; ସୁଦୋଷ୍ୟେକୋ ଭୁବନବିଜୟୀ ମନ୍ମଥୋ ଦୁର୍ନିବାରଃ; ଶେଷଃ ଶଯ୍ୟା ଶୟନ ମୁଦଧୌ ବାହନଂ ପନ୍ନଗାରି; ସ୍ୱାରଂସ୍ୱାରଂ ସ୍ୱଗୃହଚରତ୍ୱଂ ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରାରି ।]

ଦାରୁମୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦାରୁ + ବିକାରାର୍ଥେ. ମୟ)—କାଷ୍ଠମୟ; କାଷ୍ଠ
Dārumaya ନର୍ମିତ—Made of wood, wooden.
(ଦାରୁମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦାରୁମୁଷି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦାରୁବିଷ; ଦାରୁମୂଳ; ଦାରୁମୂଷା; ହି. ଶବ୍ଦ
Dārumushi ସାଗର)—ମିଠା ବିଷ; କାଠ ବିଷ; ଏକ ପ୍ରକାର ସଂ. ବିଷା; ଅତିବିଷା; ଦାରୁମୂଳ, ଦାରୁବିଷ ସ୍ଥାବର ବିଷ; ମନ୍ଥୁର—ଦାରୁମୂଷା; ଶୃଙ୍ଗୀ; ଆଖୁବିଷ, ଶଙ୍ଖବିଷ Aconite; Aconitum ଦେ. ଭେଷ୍ଟ ପାଷାଣମୂ Hellebore; a kind of

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅତିଯ, କାଠବିଷ, ମିଠାବିଷ vegetable poison used in
ସାମୁଲକ୍ଷାର, ଆତଇସ medicine.
[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଲୟ ପ୍ରଦେଶର ଉଦ୍ଭିଦବିଶେଷ; ଏହାର ମୂଳ ବିଷାକ୍ତ । ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ଅତିବିଷା (ଦେଖ) Atibishā (See)

ଦାରୁ ଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବି. (ଦାରୁ+ଯନ୍ତ୍ର; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା.)—
Dāru jantra ୧ । ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ କାଷ୍ଠପୁତ୍ତଳ—1. Wooden doll or puppet moved by mechanism.
୨ । କାଷ୍ଠ ନର୍ମିତ ଯନ୍ତ୍ର—2. Wooden machine.

ଦାରୁ ସାର—ସ. ବି.—୧ । (ଦାରୁ=ମଧ୍ୟରେ ସାର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ୭ମୀ
Dāru sāra ତତ୍) —ଚନ୍ଦନ—1. The sandal wood.
୨ । (ଦାରୁର ସାର=ସାରାଂଶ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କାଠର ମଜ୍ଜ—
2. The marrow or the best and hardest part of some timber-tree lying deep below the bark; heart-wood.

ଦାରୁ ସିତା—ସ. ବ—ଦାରୁଚନ; ଡାଲଚନ—
Dāru sitā Cinnamon bark.

ଦାରୁ ହରିଦ୍ରା—ସ. ବ—ଦାରୁ ହଳଦୀ (ଦେଖ)
Dāru haridrā Dāru haladī (See)

ଦାରୁ ହଳଦୀ—ଦେ ବ. (ସ. ଦାରୁହରିଦ୍ରା)—
Dāru haladī ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କଣ୍ଟକା ଝୁପ୍ରବିଶେଷ—
ସ. ଦାର୍ବୀ, ପୀତଦାରୁ, ଦ୍ୱିତ୍ୟଙ୍ଗୀ, Indian Berbery;
ଦାରୁହରିଦ୍ରା, ନଦିଂଷ୍ଟ୍ରା, କଟଙ୍କ; ଟେଣ୍ଡ, Berberis Aristata.
ସ୍ୱଣ୍ଡିବଣ୍ଡି, କପୀଚକ, ପୀତଦ୍ରୁ, Cascinium Fenestratum.
କାଳୀ(ଳେ)ୟକ, ପଚଂପଗ୍, ପର୍ଜ୍ଜନ୍ୟ, [ଦ୍ର—ଏହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାତିଦୀର୍ଘ
କାଷ୍ଠା, ମର୍ମଘ୍ନ, ପୀତିକା, କାମ୍ପିଲ୍ଲ, ବୃକ୍ଷ; ହିମାଲୟର ପୂର୍ବ ଭାଗ,
ପର୍ଜ୍ଜନ୍ୟା, ପୀତା, ଦାରୁନିଶା, ଆସାମ, ପୂର୍ବବଙ୍ଗ, ଟେନାସେରିମ୍,
କାମ୍ପଚ୍ଛା, ହେମକାର୍ଷ୍ଣୀ, ଦରୁଦ୍, ମାଲଗିରି, ସିମଲା ଓ ଲଙ୍କାର
ଦାରୁହଳଦ ନାତି ଶୀତୋଷ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମେ ।
ଦାରହଳଦି, ରସକିତ, କଶମଲ ଏହା କଣ୍ଟକା; ଏହା ପରୁଟ୍ଟଡ଼ା
ତେ. ମନ୍ନପସୁପୁ ବୋଲ ନାହିଁ । ଏହାର ମୂଳ ଫକା
ତା. ମରମଞ୍ଜିଲ ପାଣ୍ଡୁ ଓ କର୍କଟ ରୋଗ ଛଦ୍ମ ଯୁକ୍ତ ।
ଫା. ଦାରଗେବ୍ ଏହାର ମୂଳ ଭଲର ଡାଙ୍ଗମାନ
ଗୁ. ଦାରୁହଳଦର ହଳଦିଆ; ଡାଳ ରକ୍ତାଭ ଓ ଈଷତ୍ ଲଟାଳିଆ;
ଫୁଲ ଢୋପା ହଳଦିଆ ମିଶା ନାଲି ଓ ସଫେଦ୍ । ଫୁଲ ପରେ ଅଂଯଷା
ବଡ଼ । ଫୁଲ ଯେନ୍ତା ଯେନ୍ତା ଦୋଇ ଫୁଟେ । ପକ୍ୱ ଫଳ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ।
ଫଳମାନ ନଲାକୃତି ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ର । ଏଥିର ମୂଳର ଛାଲରୁ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ ବାହାରେ । ଏହା ମୂଳର କ୍ୱାଥ ଜ୍ୱର, ଅର୍ଶ, ଚକ୍ଷୁ-
ରୋଗ, ଚର୍ମରୋଗ, ବ୍ରଣ, କଣ୍ଡୂ, ପାଣ୍ଡୁ, କ୍ଷତ, ଉଦରାମୟ ଇତ୍ୟାଦିରେ
ଉପକାରୀ । ଏହା ତିନ ପ୍ରକାର—Berberis Aristata, Berberis Lycium, Berberis Asiatica].

ଦାରୁ ହସ୍ତକ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । କାଠର ଅଣକ—
Dāru hastaka 1. A wooden spoon or ladle.
୨ । କାଠର ବେଣ୍ଟ —2. A wooden handle.

ଦାରୋଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦାରୋଗା)—
Dārogā ୧ । ଓଭରସିଅର୍; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ କର୍ମଚାରୀ; କାମ
ଦାରୋଗ ତଦାରଖିବା କର୍ମଚାରୀ; ସୁପରଭାଇଜର୍—
ଦାରୋଗା 1 A superintendent; a supervising
(ଦାରୁଗା; ଦାରୁଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) officer; an overseer.
(ଯଥା—ଝଟକସ ଦାରୋଗା; ନମକ ବା ସଲ୍ଟ୍ ଦାରୋଗା ।)
୨ । ପୁଲିସ୍ ମୁନସୀ ବା ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରମାନଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ
କର୍ମଚାରୀ; ପୁଲିସ୍ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍—
2. Police inspector
୩ । ପୁଲିସ ଥାନାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ—
3. A police officer in charge of police station.

ଦାରୋଗା ଗିରି—ବୈଦେ.ବ. (ଫା) —ଦାରୋଗାଙ୍କ ଚାକିରି ବା କର୍ମ—
Dārogā giri The post or service of a Dārogā;
ଦାରୋଗାଗିରି **ଦାରୋଗାଈ** inspectorship.
(ଦାରୋଗାଇ, ଦାରୋଗେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାରୋଗା ସାହେବ—ଦେ. ସମ୍ବୋଧନ (ସମ୍ବୋଧନରେ ଦାରୋଗାଙ୍କ
Dārogā sāheba ପ୍ରତି ମାନାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଦାରୋଗା
ଦାରୋଗା ସାହେବ ମହାଶୟ !—Like the use of Mr. Inspector (in addressing a Dārogā).

ଦାର୍ଜିଲିଙ୍—ଦେ. ବ. (ସ୍ଥାନର ନାମ) (ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଦୁର୍ଗର୍ଯ୍ୟ
Dārjiling ଲିଙ୍ଗ ନାମକ ମହାଦେବଙ୍କ ନାମରୁ)—ହିମାଲୟର
ଅଧିତ୍ୟକାରେ ଥିବା ଜିଲ୍ଲା ଓ ତନ୍ନାମକ ନଗର (ଏ
ନଗରରେ ବଙ୍ଗ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଗ୍ରୀଷ୍ମବାସ କରନ୍ତି)—
Darjeeling (district and town) at the foot of the Himalayas, containing the summer residence of the Governor of Bengal.

ଦାର୍ଢ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୃଢ଼+ଭାବାର୍ଥେ ଯ)—୧ । ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ; ଦୃଢ଼ତା—
Dārṛdhya 1, Firmness.
୨ । କାଠିନ୍ୟ; କଠିନତା—2. Hardness.
୩ । ଜଙ୍ଗ୍; ଗଣ୍ଠି; ଚୁସ୍ତଣିଆଁ—3. Tightness.
୪ । ଅଧ୍ୟବସାୟଯୁକ୍ତ—4. Persevering.

ଦାର୍ଢ୍ୟତା—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦାର୍ଢ୍ୟ)—ଦୃଢ଼ତା
Dārṛdhyatā ଅଚଳତା; ଅଧ୍ୟବସାୟ—Perseverance; firmness; unflinching devotion.

ଦାର୍ଢ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୃଢ଼+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟତା—
Dārḍhya 1. Firmness.
୨ । କଠିନତା—2. Hardness.

ଦାର୍ଢ୍ୟତା ଭକ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦାର୍ଢ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଅଶୁଦ୍ଧ 'ଦାର୍ଢ୍ୟତା'+
Dārṛdhyatā bhakti ଭକ୍ତି)—ରମ୍ଭାଦାସଙ୍କ କୃତ କେତେକ
ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତଙ୍କ କାହାଣୀ ସମ୍ବଳିତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ;
ଦାଢ଼୍ୟତା ଭକ୍ତି (ଦେଖ)—Name of an Oriya poem containing the stories of some devotees; Dārḍhyatā bhakti (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାର୍ତ୍ତେୟ—ସ. ବ୍ୟ—ଚମଡ଼ା ନିର୍ମିତ (ଗାଙ୍ଗୁଲି)—
Dārtteya Leathern; made of leather (Ganguly).

ଦାର୍ଦ୍ଦୁର—ସ. ବ୍ୟ. (ଦର୍ଦ୍ଦୁର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଦର୍ଦ୍ଦୁର ବା ବେଙ୍ଗ
Dārddura ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to frogs.

ସ. ବି—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ—
1. A kind of conch with its spiral (ଦାର୍ଦୁର ଅନ୍ୟରୂପ) diverging to the right hand side.

୨ । ଲାକ୍ଷା; ଲାଖ—2. Shell lac.

୩ । ଜଳ—3. Water.

ଦାର୍ଦୁ(ର୍ଦ୍ଦୁ)ରିକ—ସ.ବି. (ଦାର୍ଦୁର+ଇକ)—କୁମ୍ଭାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dārdu(rddu)rika A potter.

ଦାର୍ବ—ସ. ବ୍ୟ. (ଦାରୁ+ବକାର୍ଥେ. ଅ)—ଦାରୁନିର୍ମିତ; କାଷ୍ଠମୟ—
Dārbra Wooden.

ସ. ବି—କାଶ୍ମୀରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଦେଶବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Name of a province of ancient India in Kashmere.

ଦାର୍ବଟ—ସ ବି. (ଦାରୁ=କାଷ୍ଠ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Dārbaṭa ଅଧିକରଣ ଅ, କିମ୍ବା ଦର୍ବଟ=ଦ୍ୱାରପାଳ+ଅ;
(ଦାର୍ବାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ୱାରପାଳଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତ)—
୧ । ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବାର ଗୃହ—A house of deliberation; council chamber (guarded by sentries).

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନିପି ଆପ୍ତେଙ୍କ ମତରେ ଏ ଶବ୍ଦ ପାରସି ଭାଷାରୁ ଅଗତ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ମତରେ ଦାର୍ବାଟ ଶବ୍ଦ ଫା. ଦର୍‌ବାର୍ ଶବ୍ଦରୁ ଆଗତ ।]

୨ । ଚିନ୍ତାଗୃହ (ପ୍ରବୁଦ୍ଧବାଦ)—2. A room where a person retires to think out some matter undisturbed; retiring room.

ଦାର୍ବଣ୍ଡ—ସ ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦାରୁ=କାଠ ପର ଝାଣୁଆ ଅଣ୍ଡ ଯାହାର)—
Dārbaṇḍa ମୟୂର—Peacock.
(ଦାର୍ବଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦାର୍ବାଘାଟ—ସ. ବି. (ଦାରୁ=କାଠ+ଆ+ହନ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ
Dārbāghāṭa କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—କାଠଟୋକା ପକ୍ଷୀ—
(ଦାର୍ବଘାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) The wood-pecker (bird).

ଦାର୍ବୀ ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—
Dārbī ୧ । ଦାରୁହରିଦ୍ରା—1. Berberis Aristata.

୨ । ଦେବଦାରୁ ଗଛ—
2. The Deodar or cedar (tree).

୩ । ଗୋଜହ୍ମା (ଗୁଳ୍ମ)—3. A wild plant.

୪ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—4 Turmeric.

ଦାର୍ଭ—ସ. ତିଣ. (ଦର୍ଭ+ବିକାରାର୍ଥେ. ଅ)—ଦର୍ଭ ବା କୁଶ ନିର୍ମିତ—
Dārbha Made of Dārbha or Kuśa grass.

ଦାର୍ଶନିକ—ସ. ବିଣ. (ଦର୍ଶନ=ଶାସ୍ତ୍ର+ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Dārśanika ୧ । ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Philosophical; metaphysical.

୨ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା—
2 Versed in philosophy.

ସ. ବି—ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତ—
A metaphysician; philosopher.

ଦାର୍ଷଦ—ସ. ବିଣ. (ଦୃଷଦ=ପ୍ରସ୍ତର+ଉବାର୍ଥେ. ଅ)—
Dārshada ୧ । ପଥର ନିର୍ମିତ—1. Made of stone.

୨ । ପଥରରେ ଘୋଡ଼ି ଦୋଇଥିବା—
2. Ground on stone (as by the mills).

୩ । ପଥର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to stone.

୪ । ପ୍ରସ୍ତରମୟ; ପ୍ରସ୍ତରବହୁଳ; ପଥୁରିଆ—4. Stony.

ଦାର୍ଷ୍ଟାନ୍ତ—ସ. ବ୍ୟ. (ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ+ଅ)—ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ—
Dārshṭāntа Explained or illustrated by examples.

ଦାର୍ଷ୍ଟାନ୍ତିକ—ସ. ବ୍ୟ. (ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇକ)—
Dārshṭāntika ୧ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଘଟିତ—1. Illustrative; explained by examples or illustrations.

୨ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to examples.

୩ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ—
3. Examplary; treated as an example.

୪ । ଉପମେୟ—4. Comparable.

ଦାଲ—ସ. ବ—୧ । (ଦଳ+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅ)—ଡାଳମହୁ; ଗଛଡାଳରେ ମହୁମାଛମାନେ ଯେଉଁ ମହୁ ସଞ୍ଚୟ କରନ୍ତି—
Dāla 1. A kind of honey (Apte).

୨ । (ଦଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ଦଳନ; ଦଳିବା—
2. Crushing.

ଦାଲନ—ସ. ବ—ଦାନ୍ତ ବଥା—
Dālana Tooth-ache (Apte).

ଦାଲବ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dālaba A kind of vegetable poison.

ଦାଲା—ସ. ବ—ମହାକାଳ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Dālā Mahākāla creeper (See)

ଦାଲି—ସ. ବି. (ଦଳ+ଅ+ଇ)—୧ । ଡାଲି; ମୁଗ ଅଦର ଡାଲି—
Dāli 1. Curry of split pease.

୨ । ଦେବଦାଲୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Debadālī (See)

୩ । ଡାଳମ୍ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Pomegranate.

ଦାଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସ. ଦ୍ୱିଦଳ; ସ. ଦାଲି ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଦାଲ୍)—
Dāli ୧ । ମୁଗ, ବିରି, ହରଡ଼, ମସୁର ଆଦର ଉଅଣ—
1. Pulse; curry made of split pease.

୨ । ମହୁଲ ମଞ୍ଜିକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଭାହା ଭିତରୁ ଯେଉଁ ଦୁଇଫାଳିଆ ଶସ ବାହାରେ—2. The split kernel inside the Mahwa seed

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ । ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା; ଲଙ୍ଗଳ ଗଢିବା ପାଇଁ ଦରଦ୍ଦଣା କାଠମୁଣ୍ଡିଆ—3. Half-done log of wood for making plough.

୪ । ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଡ଼ିଚ ଆଦ ଖଆଇବା ଛଞ୍ଚା—4. In impervious wicker-work manger.

ଦାଲମ—ସ. ବି. (ଦଲ୍ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଇମ)—
Dālima ଦାଡ଼ିମ (ଦେଖ)—Dārḍima (See)
(ଦାଳମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଲମ୍ବ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦାଳମ)—ଦାଡ଼ିମ (ଦେଖ)
Dālimba. Dārḍima (See)

ଦାଲୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ସର୍ବାଧିକ ଦଳପତି; ଗୋଧ ମାକଡ଼; ବୁଢ଼ା ମାକଡ଼—The leading male of a herd of monkeys.
Dālu

ଦାଲୁଅ—ଦେ. ବି. (ସ. ବୋର; ବୋରକ)—ଖଗ୍‌ଦନେ ପାଣି ରହିବା ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ପାଦନ କରିଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ମୋଟା ଧାନ ବୋରଧାନ, ବୋରୋଧାନ (ଧାନଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ)—Spring-rice; marsh rice; summer paddy; paddy grown in marshy places in summer; Dhāna (See)
Dālua
ବୋରୋ

(ଯଥା—ଏ ଧାନର ପ୍ରକାର ଯଥା—ପିଆ; କାମୁଣ୍ଡା ।)

ଦାଲୁ କଳା(ନି)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ଦୁଲୁ ଉଳ; ଲଥୋ ଉଳ; ଦୁଲ୍ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ କରି (ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା)—(to fall down) With a thud.
Dālu kinā(ni)

ଦାଲ୍ମି—ସ. ବି.—ଇନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—God Indra.
Dālmi

ଦାଶ୍ (ଧାତୁ)—ସ —୧ । ବଧ କରିବା—1. To kill.
Dāś (root)
୨ । ଦାନ କରିବା— 2. To give.

ଦାଶ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ଦାଶ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ଦାନ କରିବା+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟେ ଅ)—୧ । ଧୀବର; କେଉଟ—1. Fisher-man.
Dāśa
(ଦାଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଦାଶ ବା ନଷାଦ ପୁରୁଷ ଓ ଆଯୋଗବ ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଏ ଜାତି ଉତ୍ପନ୍ନ, ଏମାନେ ନୌକା ଚଳାର କରନ୍ତି । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୨ । ଭୃତ୍ୟ—2. Servant.

୩ । (ଦଦ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଘଞ୍ଚ୍ଦାନ. ଅ) ଦାନପାତ୍ର 3. A receiver of gifts.

ଦେ. ବି.—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—1. A family-title amongst Śūdras and Brāhmaṇas.

[ଏହା ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ, ରଣା, ଗଉଡ଼ ଆଦଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦାଶ ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି ଏବଂ ଶୂଦ୍ରମାନେ ଦାସ ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି ।]

(ଦାଶି, ଦାଶୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ଦାଶରଥି ନାମକ (ଦାଶିଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ନାମ—2. The name by which a person named Dāśarathi is addressed in fondness.

ଦାଶ କାଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଗ୍ରାମ ଢାଳ; କାଠର ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଝୁମୁକା ଲଗା ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—A pair of castanets or wooden clappers.
Dāśa kāṭhi

[ଦ୍ର—ଏ ଯୋଡ଼ିକୁ ଏକ ହାତରେ ଧରି ହାତକୁ ମୁଠାଇଲେ ଓ ମେଲ୍ଲ. କଲେ ଏହା ବାଜେ ଏବଂ ଏହାର ବାଜିବା ଢାଳ ଅନୁସାରେ ଗୀତ ବେଲ୍ଲ ଯାଇ ଥାଏ । କେହି କେହି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇ ଯୋଡ଼ା ଦାଶକାଠି ଧରି ଏକ ସମୟରେ ଢାଳ ଦେଇ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ।]

ଦାଶକାଠିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ହାତରେ ଦାଶକାଠି ବଜାଇ ଗୀତ ବୋଲିବା କେତେକ ଜାତିର ଲୋକ—A class of people who earn their bread by playing music on the Dāśakāṭhi.
Dāśakāṭhiā

[ଦ୍ର—ଦାଶକାଠି ବଜାଇ ଦାଶକାଠିଆମାନେ ସଙ୍ଗୀତ, ଝୁମ୍ବା, ଚଉପଦୀ; ଚଉଢଣା, ଖଞ୍ଜ, ଆଦ ସବୁ ପ୍ରକାର ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଦକ୍ଷିଣା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦାଶକାଠି ବଜାନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦାଶକାଠି ବଜାଇବା ଦେଖାଯାଏ ।]

ଦାଶନୀ—ସ. ବିଣ. (ଦଶନ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦଶନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଦନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to the teeth.
Dāśanī
(ଦାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦାଶନୀ-ନୀତି—ସ. ବ.—(ଦାନ୍ତ ଯେଉଁପରି କଅଁଳ ପଦାର୍ଥକୁ ଦଳେ ଓ ଚୋବାକୁ ଦାବିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ସେହିପରି)—ସବୁଦା ଦୁବ୍ବଳର ଅପକାର କରିବା ଉଦ୍ୟମ ବା ଧର୍ମ—Malevolence.
Dāśanī-nīti

ପ୍ରବଳେ ସହସା-ଘାତ ଅତରଣ, ଦାଶନୀ-ନୀତ ଦୁବ୍ବଳେ ।
ସ୍ୱାଇନାଥ. ପାଞ୍ଚଟ

ଦାଶ ପୁର—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦାଶ+ପୁର)—କେଉଟ ପାଲ୍ଲୀ—1. A village of fishermen or boatmen.
Dāśa pura
୨ । କେଉଟିଆ ମୁଥା—2. A large variety of bulbuous-rooted grass.

ଦାଶରଥ—ସ. ବ. ପୁଂ.—(ଦଶରଥ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର—Rāmachandra, a son of Daśaratha.
Dāśaratha
ବିଣ.—ଦଶରଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to Daśaratha.

ଦାଶରଥି—ସ. ବି. ପୁଂ. ଓ ବିଣ—(ଦଶରଥ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—ଦାଶରଥ (ଦେଖ)—Dāśaratha (See)
Dāśarathi

ଦାଶରଥି ଦାସ—ଦେ. ବି.—(ନାମ)—ଜଣେ ଉତ୍କଳୀୟ କବିଙ୍କର ନାମ—Name of an Oria poet.
Dāśarathi dāsa

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପୁରୁଣାଗଡ଼ଠାରୁ ବାଣପୁର । ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ; 'ବ୍ରଜବିହାର' ନାମକ ସାରମାର୍ଥିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୀତ । ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଶରାତ୍ରିକ—ସଂ. ବି ଣ. (ଦଶରାତ୍ର + ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ଜନ୍ମାଦ୍ୟର୍ଥେ ଇକ)—
Dāśarātrika ୧ । ଦଶରାତ୍ରି ବ୍ୟାପୀ—1. Extending over a period of ten nights.
୨ । ଦଶରାତ୍ର ସାଧ୍ୟ—
2. Performable in ten nights.

ଦାଶାର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ (ଦଶାର୍ଣ୍ଣ + ଅ)—୧ । ଦଶାର୍ଣ୍ଣ ଦେଶ—
Dāśārṇṇa 1. The country of Daśārṇṇa.
୨ । ଦଶାର୍ଣ୍ଣ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An inhabitant of Daśārṇṇa country.

ଦାଶାର୍ହ—ସ. ବିଣ (ଦଶାର୍ହ = ଯଦୁବଂଶ ବା ଦେଶବିଶେଷ + ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ଉତ୍ପାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଦଶାର୍ହ ଦେଶୀୟ—
Dāśārha 1. Appertaining to the country named Daśārha.
୨ । ଯଦୁବଂଶୀୟ—
2. Belonging to the race of the Jādus.
ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.

ଦାଶାଶନି—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବି (ସ. ଦଶାଶ୍ୱମେଧ)—ଦଶାଶ୍ୱମେଧ ଘାଟ—
Dāśāśani Name of a holy bathing ghat of the Baitaraṇī river in Ja pur

ଦାଶେୟ—ସ. ବିଣ (ଦାଶ + ଉତ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ. ଏୟ)—ଦାଶଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Dāśeya Born of a boatman.
(ଦାଶେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି—ଧୀବରପୁତ୍ର—Son of a boatman.

ଦାଶେର—ସ. ବି (ଦାଶୀ + ଏର)—ଧୀବରୀ ପୁତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dāśera Son of a fisher woman.

ଦାଶେରକ—ସ. ବ (ନାମ)—୧ । ମାଲବଦେଶ; ମାରବାଡ଼ ଦେଶ—
Dāśeraka 1. The country of Mālaba or Marwar.
୨ । ମାଲବଦେଶୀୟ ଲୋକ—
2. An inhabitant of Malwa.
୩ । ମରୁଦେଶ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
3. Desert country.

ଦାଶ୍ୱ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦାଶ୍ ଧାତୁ = ଦାନ କରିବା + ଶିଳାର୍ଥେ. ବ)—
Dāśwa ଦାନଶୀଳ—Munificent; bounteous.

ଦାସ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଦାନ କରିବା—
Dās (root) To give.

ଦାସ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଦାସ୍ ଧାତୁ = ଦାନ କରିବା + ସମ୍ପ୍ରଦାନାର୍ଥେ. ଅ; ଯେ ଆପଣାକୁ ଅନ୍ୟର ସେବାପାଇଁ ଦେଇଅଛି)—
Dāsa ୧ । ସେବକ; ଭୃତ୍ୟ; ଚାକର—1. Servant.
(ଦାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ରୀତ ଦାସ—2. Slave.
୩ । ଶୂଦ୍ର—3. A Śūdra
୪ । ଧୀବର—4. A fisherman.
୫ । ଅନୁଗତ ଜନ—5. A dependant.
୬ । ଶୂଦ୍ରର କୌଳିକ ଉପାଧି—
6. A family title of Śūdras.
୭ । ଦସ୍ୟୁ—7. A low caste of non-aryans.
୮ । ବୃତ୍ରାସୁର—8. The demon Brutra.
୯ । ଆଭୁଜ୍ଞାମା ବ୍ୟକ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. A philosopher.

[ଦ୍ର—ସ୍ମୃତିରେ ୭ ପ୍ରକାର ଓ ନାରଦୀୟ ସ୍ମୃତିରେ ୧୫ ପ୍ରକାର ଦାସଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—୧. ଗୃହଜାତ, ୨. କ୍ରୀତ, ୩. ଦାୟ ପ୍ରାପ୍ତ, ୪. ଅନ୍ନାକାଲଭୃତ (ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ପାଳତ); ୫. ଅହୃତ (ଥରେ ଧନ ନେଇ ଯେ ସେବାଦ୍ୱାରା ତାହା ଶୁଝେ), ୬. ଯୁଦ୍ଧଦାସ, ୭. ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାପ୍ତ), ୮. ବାଜି ବା ଜୁଆରେ ଯାହାକୁ ଜିଣା ଦୋଇଥାଏ; ୯. ସ୍ୱୟଂ ଉପଗତ; ୧୦. ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟାବସିତ (ସ୍ୱୀୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଦାସତ୍ୱ ଅବଲମ୍ବନକାରୀ), ୧୧. କୃତଦାସ (କିଛିକାଳ ପାଇଁ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ସେବାକର୍ମକାରୀ); ୧୨. ଉତ୍କୃଦାସ; ୧୩. ବଡ଼ବାହୃତ (ଦାସୀକୁ ବିବାହ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଦାସୀର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଠାରେ ଯେ ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରେ); ୧୪. ଲବ୍ଧଦାସ (ଅନ୍ୟଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ) ଓ ୧୫. ଆଜ୍ଞବିକ୍ରୀତ । ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦାସତ୍ୱ କରି ନ ପାରେ; କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଦାସତ୍ୱ କରିବେ; କିନ୍ତୁ କଦାପି ଦାସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବି—ଦାଶ (ଦେଖ,—Dāśa (See).

ଦାସ କେରେଣ୍ଟା—ଦେ.ବ. (ସ. ଦାସୀ; ଦାସିକା; ଲୁ ରୁଷକ; ବଜ୍ରଦନ୍ତୀ)
Dāsa kereṇṭā ଔଷଧ ଗୁଳୁବବିଶେଷ; ଝିଙ୍ଟି (ଦେଖ).
ଦାସ କରଞ୍ଜା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦାସ କେରଞ୍ଜା } ଅନ୍ୟରୂପ
A medicinal plant; Jhiṇṭī (See); Barbria
କାଁଟାଝିଁଟା, କାଁଟାଦାତୀ, ଝିଁଟି Prionities.

କଂସରେୟା [ଦ୍ର—ଏହା କଞ୍ଚକା ଗୁଳୁ । ଏହାର ଫୁଲ ଦଳଦଆ ତେ ମୁଣ୍ଡିଗରଞ୍ଜା ଓ ରସ କୃମିବର୍ଦ୍ଧି । ଏହାର ପୁଷ୍ପ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ୪ ପ୍ରକାର ଯଥା—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ ଦାସକେରେଣ୍ଟା ସ. ସୈରେୟକ, ନୀଳପୁଷ୍ପ ଦାସକେରେଣ୍ଟା ସ. ଆଉଁଗଲ ଓ ଦାସୀ, ପୀତପୁଷ୍ପ ଦାସ କେରେଣ୍ଟା ସ. କୁରୁଣ୍ଟକ; କଳିଙ୍ଗଜ, ରକ୍ତପୁଷ୍ପ ଦାସକେରେଣ୍ଟା ସ. କୁରୁବକ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।)]

ଦାସ ଚଇନି ବାଜପେୟୀ—ଦେ. ବ—ଜୁଲୁଲର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ମୃତିକାର-
Dāsa chaini bājapei Name of a celebrated Oria Lawgiver, the author of Suddbichandrikā.
(ଦାସ ଚଇନି ବାଜପେୟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା 'ଶୁଦ୍ଧି ଚନ୍ଦ୍ରିକା' ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଅଛି ।
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଜୁଲୁଲ ।

ଦାସତ୍ୱ—ସ. ବ. (ଦାସ + ତ୍ୱ. ତ୍ୱ)—
Dāsatwa ୧ । ଭୃତ୍ୟର ଅବସ୍ଥା; ଦାସ ବୃତ୍ତି—
(ଦାସତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Servitute.
୨ । ଗୋଲ୍ଲମି—2. Slavery; bondage.
୩ । ଚାକର; ସେବା ବୃତ୍ତି—3. Service.

ଦାସ ନନ୍ଦିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦାସ + ନନ୍ଦିନୀ)—
Dāsa nandinī ବ୍ୟାସ ମାତା ସତ୍ୟବତୀ—
A name of Byāsa's mother.

ଦାସ ମନୋଭାବ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Dāsa manobhāba ଦାସସୁଲଭ ପରାଧୀନତାଯୁକ୍ତ ମନୋଭାବ—
Slave mentality.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାସରାଜ—ସ. ବ. (ଦାସ + ରାଜନ୍; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dāsarāja ଧୀବରରାଜ; ବ୍ୟାସମାତା ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ପିତା (ମହାଭାରତୋକ୍ତ)—Name of a King of fishermen; father of Satyabatī who was the mother of Byāsa (Mahābhārata).

ଦାସାନୁଦାସ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦାସର ଅନୁଦାସ; ଗୁରୁଜନ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତୁଙ୍କଠାରେ ନମ୍ରତା ଓ ଶିଷ୍ଟତା ଦେଖାଇବା ଯାଇଁ ନଜ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Dāsānudāsa ଉତ୍ତମର ଉତ୍ତମ—A servant of one's servant.

ଦାସିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାସୀ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dāsikā ୧ । ଉତ୍ତମା; ଗୃହକର୍ତ୍ତୀ; ସେବାକାରିଣୀ—
1. A maid servant.
୨ । ଯୋଇଲା; ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A kept woman; a concubine.
୩ । ଶୂଦ୍ରା—3. A Śūdra woman.
୪ । ଧୀବର; କେଉଟୁଣୀ—4. A fisher woman.
୫ । ନୀଳାମ୍ଳାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ନୀଳ ବାଣ ଫୁଲ ଓ ଗଛ—
5. Nīlabāṇa flower and tree.
୬ । କାକଜଂଘା (ଦେଖ)—6. Kākajaṁghā (See)
୭ । ଦାସକେରେଣ୍ଟା (ଦେଖ)
7. Dāsa kereṇṭā (See)
୮ । ବେଦୀ—8. Pulpit; a raised alter.

ଦାସୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dāsī ୧ । ଦାସୀକା (ଦେଖ)—1. Dāsikā (See)
୨ । ଦାସର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ—
2. Feminine form of Dāsa.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କାଳେଶୀ; ଠାକୁରଣୀ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଭଜେ କରନ୍ତି—A woman who is possessed by the spirit of a Diety.

ଦାସୀ ପରିବାର୍—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଧରର)—
Dāsī paribārī ୧ । ଯୋଇଲ ଓ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
ଦାସୀପରିବାରୀ; ଦାସୀ ଲୌଁଡି 1. Maid servant and concubine.
ଦାସୀ ଗୃହକର୍ତ୍ତୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦାସୀ ପରିବାର ଦୋଷି ହେବେ ନାଇଁଗାର ।
ଦାସୀ ଯୋଇଲା } ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।
୨ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଦାସୀ—2. A bevy of maid-servants.

ଦାସୀ ପୁଅ—ଦେ. ବ—(ସ. ଦାସୀପୁତ୍ର)—୧ । ଦାସୀ ଅଡ଼ର ପୁଅ; ଦାସୀ ଜନ୍ମ କରିଥିବା ପୁଅ—
Dāsi pua ଦାସୀପୁତ୍ତୁର; लाडोकाबच्चा 1. A son born of a maid servant.
୨ । ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—2. The son of a concubine.

ଦାସେୟ—ସ.ବ. ପୁଂ (ଦାସ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ୍.—୧ । ଗୃହର; ଉତ୍ତମ—
Dāseya 1. A servant.
୨ । ଧୀବର—2. A fisherman.
୩ । ଦାସୀପୁତ୍ର; ଗେ ଲମ୍ବ—3.Son of a female slave.

ଦାସେୟୀ—(ଦାସେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଂ—୧ । (ଦାସୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଏୟ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦାସୀ ବା ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଯୋଇଲ୍ଲ—1. Born of a slave girl or concubine.
୨ । (ଦାସ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ୍)—ଧୀବର ଔରସ ଜାତ—
2. Born of a fisherman.

ଦାସେୟୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦାସ+ଏୟ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦାସଗୃହକନ୍ୟା ସତ୍ୟବତୀ; ବ୍ୟାସଙ୍କ ମାତା—Satyabatī, the mother of Byāsa.
ତ ଓ ଦ୍ଧ—ଦାସେୟୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Dāseya.

ଦାସେର—ସ. ବି (ଦାସ + ଏର)—୧ । ଦାସ—1 Slave.
Dāsera ୨ । (ଦାସୀ+ଏର) ଦାସୀପୁତ୍ର—2. Son of a female slave or concubine.
୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—3. Camel.
୪ । ଧୀବର—4. Boatman; fisherman.

ଦାସେରକ—ସ. ବ (ଦାସ+ଏର+କ)—ଦାସେର (ଦେଖ)
Dāseraka Dāsera (See).
ଦାସେରକ ଅର୍ଥ। ବହୁ ଉପଯୋଗ
ଗୋଦାଉଛ ଗ୍ରାବା ଓକ ନମ୍ବଦଳ—ଗୁଥାକାଥ. ନବକେଶ୍ୱର ।

ଦାସ୍ତ—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ଦସ୍ତ୍)—ମଳତ୍ୟାଗ; ଝାଡ଼ା—
Dāsta 1. Motion of the bowels; stool.
ଦସ୍ତ ୨ । (ଫା. ଦାସ୍ତ୍)—ପାଳନ; ଘୋଷଣ; ଦ୍ୱେପାଙ୍ଗଦ୍.
ଦସ୍ତ୍ତ ଗୃହୀତା—Maintenance; care.
ଦାସ୍ତ ଦାସ୍ତ୍ତ

ଦାସ୍ତାନ—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—୧ । ବିବରଣ; ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ବର୍ଣ୍ଣନା; ଦାଲ୍—1. Description.
ଗୋପାଳ ମୋହର କାହିଁକେର ପାଇବାର ଦାସ୍ତାନ ସବୁ କହିଲ ।
ପଳାରମୋହନ. ଉତ୍କଳ୍ପକ ।

ଦାସ୍ୟ - ସ. ବ (ଦାସ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଗୋଲ୍ଲମି; ପରାଧୀନତା—
Dāsya 1. Slavery; condition of a servant; bondage; servitude.
୨ । ସେବା; ଗୃହର—2. Service.
[ଦ୍ର—ନବଧାଭକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଦାସ୍ୟ ଏକତମ; ଏହା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗସେବା ଆଦ ଅଟେ ।]

ଦାସ୍ୟ ଭକ୍ତି—ସ. ବି—ଭକ୍ତି ଦାସ ବା ଉତ୍ତମଭାବରେ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଭକ୍ତି କରେ—
Dāsya bhakti Devotion shown to one's Deity or idol by rendering personal service.

ଦାସ୍ୟ ଭାବ—ସ. ବି—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରତି ଉତ୍ତମର ଅନୁରାଗ ବା ଭକ୍ତି—
Dāsya bhāba 1. Devotion of a servant to his master.
୨ । ଦାସ୍ୟ (ଦେଖ) —2. Dāsya (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାସ୍ୟମାନ — ସଂ ବ୍ରି.—[ଦା ଧାତୁ + ଭବିଷ୍ୟତ୍ ବୋଧକାର୍ଥ ଆନ (ସାନର୍)]—ଯାହା ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ରେ ଦଆଯିବ —
Dāsyamāna That which is to be given away.

ଦାସ୍ର — ସଂ. ବି.—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dāsra The first lunar mansion in Hindu astrology.

ଦାହ — ସଂ. ବ. (ଦହ୍ ଧାତୁ = ଦଗ୍ଧ କରିବା + ଭାବ. ଅ) — ୧ । ଜାଳିବା; ଭସ୍ମୀକରଣ; ପୋଡ଼ିବା; ଦହନ —
Dāha 1. Burning; conflagration.

୨ । ଦେହାଂଶରେ ବା ବ୍ରଣାଦରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରୟୋଗ —
2. Cauterization.

୩ । ଦେହର ପୋଡ଼ାଜଳା ରୋଗ—
3. A disease causing burning sensation in the body; inflammation.

[ଦ୍ର—ଏହା ପିତ୍ତ ପ୍ରକୋପରୁ ହୁଏ, ଏଥିରେ ଦୁର୍ ଶୋଷ କରେ ଓ କଣ୍ଠ ଶୁଖି ଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର । ଏଥିରେ ଯାଦର ଭଲଯା ଓ କରଭଲ ବେଶି ପୋଡ଼ାଜଳା କରେ ।]

୪ । ଜ୍ୱର—4. Fever.

୫ । ଜ୍ୱରଜନିତ ଦେହର ଉତ୍ତାପବୃଦ୍ଧି — 5. The rise of temperature of the body, due to fever.

୬ । ତାପ; ସନ୍ତାପ—6. Heat.

୭ । ଆନ୍ତରିକ ବେଦନା; ଶୋକ; ମନୋଦୁଃଖ—
7. Sorrow; grief.

୮ । ଶବକୁ ପୋଡ଼ିବା; ଶବଦାହ —
8. Cremation; burning of a dead body.

ବି. ବ୍ରଣ—ଦଗ୍ଧ; ପୋଡ଼ା— Burnt; calcined.

ଦାହ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର, ପାର୍ଶ୍ୱେ ଦେନ୍ତ କର
ମନଙ୍କ କରେ ସେ ଦେଲେ, ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ ।
ବଶ୍ୱନାଥ, ବତ୍ତଭ୍ରମାସ୍ୱଣ ।

ଦାହକ—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. କ୍ଲୀ. (ଦହ୍ ଧାତୁ + ବର୍ତ୍ତୁ. ଅକ)—
Dāhaka (ଦାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯେ ଲୋକଙ୍କ ଘରଆଦ ପୋଡ଼ି ଦଏ—
1. Incendiary; guilty of setting houses etc on fire.

ଦାହକତା } ବ.
ଦାହକତ୍ୱ } ୨ । ଦାହକାସ୍ତ; ଯାହା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦଗ୍ଧକରେ—
2. Burning; setting fire to.

୩ । ଯାହା ଜଳାପୋଡ଼ା ଉତ୍ତାପନ କରେ—
3. Inflammatory; producing a burning sensation.

ବ୍ରି—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ୱଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବକୁ ପୋଡ଼ିବାକୁ ନଅନ୍ତି; ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ ଲୋକ; ଶବକୁ ସତ୍କାର କରିବାକୁ ନେବା ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—1. Relatives who carry and cremate the dead body of a person; corpse-carriers: corpse-bearers.

୨ । ଔଷଧକ; ଚଉଗନ୍ତ — 2. A medicinal plant; the Leadwort.

୩ । ନାଲଚଉ ଗୁଳ୍ମ—3. The red variety of Leadwort.

୪ । ଅଗ୍ନି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Fire.

ଦାହ କର୍ମ—ସଂ. ବ—ଶବଦାହ କାର୍ଯ୍ୟ —
Dāha karma Cremation.
(ଦାହକ୍ରିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାହକ ସର୍ପ—ବେ. ବି (ସ. ଦାହକ + ସର୍ପ)—ବଙ୍ଗଦେଶର ସୁନ୍ଦର-ବଣରେ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ସାପ (ଏମାନଙ୍କର ଦଂଶନ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଏମାନଙ୍କ ଶରୀର ଯେଉଁ ଗଛ ବା ଘାସ ଉପରେ ଲାଗେ ତାହା ପୋଡ଼ିଯାଏ)—
Dāhaka sarpa A kind of very poisonous snake found in the Sunderbans of Bengal, the touch of whose body burns or withers trees, plants and grass.

ଦାହ କାଷ୍ଠ—ସ. ବ. (ସ. ଘ. ଲୋ; ଦାହାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠ)—ଦାହା-ଗୁରୁ; ଅଗରୁ; ଏକପ୍ରକାର କାଷ୍ଠ ଯାହାର ଧୂପ ଖୁବ୍ ସୁଗନ୍ଧ—
Dāha kāshṭha A kind of wood which produces sweet-smelling smoke on fumigation; Agalochia; aloes wood.

ଦାହଘ୍ନ — ସ. ବ୍ରଣ. (ଦାହ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Dāhaghna ୧ । ଯାହା ଶରୀରର ପ୍ରଦାହ ନାଶ କରେ—
1 That which cools inflammation.

୨ । ଜ୍ୱରନାଶକ (ଗାଙ୍ଗୁଲି)—2. Febrifuge.

ଦାହ ଜ୍ୱର—ସ. ବ. (ଦାହ + ଜ୍ୱର; ଦାହପ୍ରଧାନ ଜ୍ୱର; ସ. ଘ. ଲୋ)—
Dāha jwara ଯେଉଁ ଜ୍ୱରରେ ଦେହ ପୋଡ଼ାଜଳା କରେ—
Fever attended with inflammation or burning sensation in the body; inflammatory fever.

ଦାହ ଦେବା—ବେ. କ୍ରି—(ଦେହ) ପୋଡ଼ା ଜଳା କରିବା—
Dāha debā To have a burning sensation.
ଦାହ କରା ଜଳଜଳ ଦେହ ଦେଖି ଯେ ଏତ ଦାହ ଦଉଛ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ଡାହ ଦେନା, ଦହନା ବହିଲେ ଗୋ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦାହନ—ସ. ବ. (ଦହ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦାହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Dāhana ୧ । ପୋଡ଼ି ଦେବା; ଜଳାଇବା; ପ୍ରଜ୍ୱାଳନ—
1. Burning; setting fire to a thing.

୨ । ସନ୍ତାପନ—2. Inflaming.

ଦାହ ନିବାରଣ—ସ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ— ଦାହ ହରଣ (ଦେଖ)
Dāha nibāraṇa Dāha haraṇa (See)
(ଦାହ ପ୍ରଶମନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାହବାହ—ସ. ବ୍ରଣ. (ଦାହ + ବହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ଦାହାର୍ଥ
Dāhabāha ଶବକୁ ଶ୍ମଶାନକୁ ବହି ନେବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ମୁର୍ଦ୍ଦାର-କଢ଼ା (ଲୋକ); ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ (ଲୋକ)—
(persons) Carrying of the dead body for cremation.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାହମୟ୍—ସ୍ପ. ବ୍ରଣ. (ଦାହ + ମୟ୍)—ପ୍ରଦାହଯୁକ୍ତ—
Dāhamaya — Having inflammation.

ଦାହସର—ସ୍ପ. ବ. (ଦାହ + ୟ୍ ଧାତୁ ଗମନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଶବଦାହ କରିବାକୁ ଲୋକେ ଯାଆନ୍ତି)—
Dāhasara — ଶବଦାହ ସ୍ଥାନ; ଶ୍ମଶାନ; ମଶାଣି—
Cremation-ground; crematory.

ଦାହସ୍ଥଳ—ସ୍ପ. ବ. (ଦାହ + ସ୍ଥଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦାହସର (ଦେଖ)
Dāha sthala — Dāhasara (See)

ଦାହ ହରଣ—ସ୍ପ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦାହ + ହରଣ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶସ୍ତ୍ରର ଦାହ ନିବାରିତ ହୁଏ)—ବେଣାତୃଣର—
Dāha haraṇa — 1. The root of Beṇā grass.

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଦେହର ଯୋଡ଼ାଜଳା ନିବାରଣ—
2. Abatement of burning sensation.

ବ୍ରଣ— ଦାହ ନିବାରକ—
Assuaging inflammation.

ଦାହା— ଦେ. ବ. (ସ୍ପ. ଦହନ)—୧ । ଦହନ—
Dāhā — 1. Burning.

ଜ୍ୱାଳା ଶାନର ଲଙ୍କା ଜରୁଛ ଦାହା
ଡାହ ବରୁ ଦେଇବ ନ ହରେ ଜାହା—ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚତ୍ରଜ୍ଞମାସ୍ୱଦନ ।

୨ । ଶରୀରର ପ୍ରଦାହ—
2. Burning sensation of the body.

ଦାହାଗୁରୁ— ସ୍ପ. ବ— ଦାହ କାଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Dāhāgurū — Dāha kāshṭha (See)

ଦାହି (ଧାତୁ)— ସ୍ପ. (ଦହ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—୧ । ଜଳାଇବା—
Dāhi (root) — 1. To cause to burn.

୨ । ଯୋଡ଼ିବା; ନିଆଁ ଲଗାଇବା—
2. To set fire to.

୩ । ଭସ୍ମ କରିବା—3. To reduce to ashes.

ଦାହିକା ସ୍ପ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାହକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦାହକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dāhikā — Feminine of Dāhaka.

ଦେ. ବ—ଦାଇକା (ଦେଖ)— Dāikā (See)

ଦାହିକା ଶକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଦାହିକା + ଶକ୍ତି; କର୍ମଧା)—
Dāhikā śakti — ୧ । ମନକୁ ନିଆଁ ଲଗିବାର ଶକ୍ତି—
1. Inflammability.

(ଯଥା— ପଟ୍‌ପରଟ୍‌ର ଦାହିକା ଶକ୍ତି ଅଛି ।)

୨ । ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଯୋଡ଼ିବାର ଗୁଣ—
2. Attribute of burning any other thing.

(ଯଥା—ଅଗ୍ନିର ଦାହିକା ଶକ୍ତି ଅଛି ।)

ଦାହିତ—ସ୍ପ. ବିଣ. (ଦାହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ଉତ୍ସୀକୃତ; ଜ୍ୱାଳିତ—
Dāhita — Reduced to ashes; burnt down.

ଦାହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଯୋଡ଼ିଯିବା; ଅଗ୍ନେ ଦଗ୍ଧ ହେବା—1. To be burnt.

ଦାହା ୨ । ଯୋଡ଼ାଜଳା କରିବା—
ଦହିନା 2. To be inflamed.

୩ । (ସଂ. ଦାହ୍ ଧାତୁ) ଯୋଡ଼ିଦେବା; ଜଳାଇବା—
3. To burn.

୪ । (ସଂ. ଦୋ ଧାତୁ; ସହିତରୁ ଦାଣ ଶବ୍ଦ ହୋଇଅଛି) ଧାନ ଅବା ଫସଲ କାଟିବା—4. To harvest.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ତପସ୍ୟା ଅବା କଠୋର ସପଳ ବା ସିଦ୍ଧ ହେବା—
5. (figurative) To succeed in one's own object after performing austerities.

ଶାନ୍ତନୁ ମୃଗାଖି ହେତେ ନରୁ ତତେ ଦାହୁଙ୍କ
ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରଧନି ଶାନ୍ତତନୁ, ମନ ମୋହୁଙ୍କ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରଭଞ୍ଜ ।

୬ । ନିଜର କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବା 6. To reap the fruits of one's own actions or fate

୭ । (ପୁଣ୍ୟ) ଅର୍ଜନ କରିବା—7. To earn (piety).

ନାନାସ୍ତକାରେ ପୁଣ୍ୟ ଦାହୁ । ଯେ ତରୁ କୃଷ୍ଣେ ସମର୍ପଇ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୮ । କରିବା; ସାଧିବା—8. To do; to perform.

ଧର୍ମେ ପାଦନ କର ମଲ୍ଲ
ବଶ୍ୱକ୍ ପୂଜ ଯଜ୍ଞ ଦାହ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୯ । ସ୍ନାନ କରିବା—2. To bathe.

ବସ୍ତ୍ରାବୃତ ଉଲେ ତେ ସ୍ୟାନ୍ତୁ ବ ସ୍ୱେନ ଭ୍ରାତ ସନାଧି ବାମ୍ୟକ ଗାର୍ତ୍ତେ ଦାହୁ ।
ଉତ୍ତେଜ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦାହୀ—ସ୍ପ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଦହ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଦାହ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୩ମା.୧୩)—
Dāhī — ୧ । ଦହନକାରୀ; ଦଗ୍ଧକାରୀ—
(ଦାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Incendiary; burning.

୨ । ଦାହଜନକ—2. Producing inflammation; inflammatory.

ଦାହ୍ୟ—ସ୍ପ. ବ୍ରଣ. (ଦହ ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଦାହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Dāhya — ୧ । ଦହନ ଯୋଗ୍ୟ; ଯୋଡ଼ା ଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be burnt.

୨ । ଜ୍ୱଳୋରକ; ଯହିଁରେ ସହଜରେ ନିଆଁ ଧରେ—
2. Combustible; inflammable.

ଦି—ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସ୍ପ. ଦ୍ୱି)—
Di — ୧ । ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—1. Numbering two.

ଦଇ } ଦୁଇ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଦ ଦଳ ବଳଦ, ଦ ନାବରେ ଗୋଡ଼ ଦେବା ।)

ଦୁ ୨ । ଅଳ୍ପ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—2. A few in number

ଦୋ ଦେ. ବ. (ସ୍ପ. ଦ୍ୱି)—ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟା—Two.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ସ୍ପ. ଦଳ୍) (ଦ୍ୱିତୀୟା ଓ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି-ସୂଚକ ଚିହ୍ନ, ଅନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—ମୋର ଦ; ଆମର ଦ)—୧ । କୁ—1. To.

୨ । ପାଖକୁ; ନିକଟକୁ—2. Near.

(ଯଥା— ମୋର ଦ ଆ = ମୋ ପାଖକୁ ଆ ।)

୩ । ଦିଗରେ—3. In the direction of.

୪ । ଆଡ଼େ; ଆଡ଼କୁ—4. Towards.

(ଯଥା—ମୋ ଦ ଏଁଠାକି କର କାଏଁ ଯେ ଦେଖୁଛୁ ବେ = ମୋର ଆଡ଼କୁ ଉଗ୍ଦଃ କର କାହିଁକି ଗୁହିଁଛୁ ରେ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଅଞ୍ଚଳରେ—5. In the quarter of.

(ଯଥା—ମୋର ଦ ଘୀ ନାଇ ମିଳେ=ଅମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଘିଅ ମିଳେ ନାହିଁ ।)

ଦଅ ଦେ. କି. [ସଂ. ଦା ଧାତୁ ; ଓଡ଼ିଆ ଦେବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା, ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ, ଅଦରର୍ଥ ଏକ ବଚନ (ତୁମେ) ଓ ବହୁବଚନ (ତୁମ୍ଭେମାନେ) କର୍ତ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଆକାର]—

Dia ୧ । (ତୁମେ ବା ତୁମ୍ଭେମାନେ) ଦାନ କର—

1. (you) Do give.

୨ । [ଦା ଧାତୁର ଜଡ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ, ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ, ଅଦରର୍ଥ ଏକ ବଚନ (ତୁମେ) ଓ ବହୁବଚନ (ତୁମ୍ଭେମାନେ) ରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆକାର]—

(ତୁମେ ବା ତୁମ୍ଭେମାନେ) ଦେଇ ଥାଅ—

1. (you) Are in the habit of giving.

ଦଅ ଦେ. ଅ— ୧ । ଭଲ; ପୁରି କର; କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କର—

1. Be up; now; well.

୨ । ଏ କଥା ଥାଉ; ଛଡ଼ ସେ କଥା —

2. Now to other matters; let us drop the matter for the present.

(ଯଥା—ଦୁଇ ଜଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ ଜଣେ ଯିବା ପାଇଁ ଉଠି କହେ 'ଦଅ ! ଅଜ ଏଇକ ଥାଉ, କାଲି ପୁଣି ଭେଟ ହେଲେ କଥା ଭାଙ୍ଗା ହେବା । ଦଅ ! ସେ ଗପରୁ କଅଣ ମିଳିବ ?')

ଦଅଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେବ; ପ୍ରା. ଦଅଁ)—

Dañ ୧ । ଠାକୁର; ଦେବତା—1. Deity; Divinity.

ଦେଓ, ଦେବ ଯାହା ମାଟିରେ ଦଅଁ ପୂଜ

ଦେଉ ସେ କଥା ଅଟଇଁ ମୁଁ ହେଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ପରମେଶ୍ୱର; ଭଗବାନ୍—2. God.

୩ । ଦେବତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—3 Idol; image of a Deity.

ଦଅଁ କରିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଦେବ + କୃ ଧାତୁ ,—

Dañ karibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେବତା ପରି ପୂଜା କରିବା—

ଦଅଁପରି କରିବା
ଦଅଁପରି ପୂଜା(ଶ୍ରେ ଇବା
ଦଅଁକରି ପୂଜା(ଶ୍ରେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

To deify a person; to make a God of; to worship a person as a Deity.

ଦେବତାକରେ ମାନା **देवता करके मानना**

ଦଅଁ ଘର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେବ + ଗୃହ)—ଠାକୁର ଘର—

Dañ ghara A house where images of Deities are kept & worshipped.

ଠାକୁରବାଡ଼ି **ठाकुरबाड़ि**

ଦଅଁ ଦେବତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେବ + ଦେବତା)—

Dañ debatā (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ) ଠାକୁରମାନେ-

ଠାକୁରଦେବତା Idols; Deities.

ଦଅଁ ଦେବତା ପଜ ହୋ ବୋଇଲେ । ଗାତା. ପରତେ ଗୀତା ।

ଦଅଁ ଫିଅଁ—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ଦଅଁ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ

Dañ phiañ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଫିଅଁ ଶବ୍ଦର ଯୋଗ; ଭୁଲ. ଘିଅ ଫିଅ)—

ଦେବତା ଟେବତା ୧ । ଠାକୁରମାନେ—1. Idols; Deities.

ଠାକୁର ଉକୁର ୨ । ଦେବତା ଆଦ—2. Deites etc.

(ଯଥା—ଆମେ ତୁମ ହୁନ୍ଦୁଙ୍କ ଦଅଁ ଫିଅଁକୁ ମାନୁଁ ନାହିଁ ।)

ଦଅଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ଆନକ)—

Diaṇi ଦୁଇ ଅଣାର ମୁଦ୍ରା; ଦୋଅଣ୍ଣୀ—

ଦୁଆନି **दोअन्नी** A two anna piece; two anna bit.

ଦଅର ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେବର) —ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସାନ ଭାଇ—

Diara Husband's younger brother.

ଦେଓର [ଦ୍ର—ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଭାଉଜ ଓ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇକୁ ଦେଉଶୁର ବୋଲିଯାଏ; ଦଅରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସାନ ଜାଆ ଓ ଦେଉଶୁରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବଡ଼ ଜାଆ ବୋଲି ଯାଏ ।]

ଦଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦା ଧାତୁ)—

Diā ୧ । (ସଂ. ଦତ୍ତ) ଦତ୍ତ; ପ୍ରଦତ୍ତ—

ଦେଓୟା 1. Given; bestowed.

ଦିଆହୁଆ ଦେଇକୁ ଯାଗ ଦଗ ହେଲେ ବଅ ନାହିଁ ।

ଦୟାଳ କୃଷ୍ଣଦ. ମହାଭାରତ ।

ଦୟାଲ ୨ । (ସଂ. ଦୟାଳୁ) ଦୟାଳୁ; ଦୟାଶୀଳ—

ଦିଲଦାରିଆ 2. Kind-hearted.

ଦେନହାର, ଦିଲଦାରିଆ ୩ । (ସଂ. ଦାତା) ଦାନଶୀଳ; ମୁକ୍ତହସ୍ତ—

3. Liberal; bounteous.

(ଯଥା—ସେ ଯୁ ଦଆ ଲୋକ, ତା କଥା କହିଲେ ନ ସରେ ।)

ଦେଓଆ ଵ— ୧ । ଦେବା—1. Giving.

ଦେନା (ଯଥା—ସେ ବେଶ୍ ଦଆ ନଆ କରେ ।)

ଦାତା ୨ । ଦେବାବାଲା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦାତା—

ଦେନେବାଲା 2. Giver; a doner.

ଦଆକୁ ଦଅ, ଅଦଅକୁ ପୁଅରଦଅ । ଓଗ ।

ଦଆଁପୋକ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ ହି. ଦାମକ୍; ଫା. ଦାମକ୍)—

Diāñpoka ଉଆଁ (ଦେଖ); ଭଇ—

Diāñ (See); White ant.

ଦଆଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଦା ଧାତୁ ଣିଚ ଦାପି ଧାତୁ ; ଦେବା କ୍ରିୟାର

Diāibā ଣିଜନ୍ତରୂପ)— ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଦେବା କ୍ରିୟା କରିବା—

ଦେଓୟାନ To cause (another) to give; to cause to

ଦିଲାନା be given.

ଦ୍ୱିଜଗଣେ ଭକ୍ତନ ଦ୍ୟାକୁ ଦିଅଅ । କୃଷ୍ଣଦ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ଦଆକ୍—ଦେ. ଅ. (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ)— (ଅମୁକ) ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ;

Diāk (ଅମୁକର) ମାରଫତରେ ପ୍ରଦତ୍ତ—Paid through.

(ଦଆକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଦଆକ୍ ରମନ୍ଦରମିଶ୍ର=ରମ-

ମାରଫତ୍ ଦର ମିଶ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦତ୍ତ ।)

ଦିଆକେ [ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ 'ଦ' ଜମା କରଣୀ 'ଦ୍' ଲେଖା-ଯାଏ । ଯଥା—ଖଜଣା 'ଦ' ରମନ୍ଦର ମିଶ୍ର; ଏ ଉମସୁକର ପୁଅ 'ଦ୍' ଖାଉକଙ୍କ ପୁଅ ଗୋପାଳ ହୋଉ ।]

ଦଆକ୍ ଖୋଦ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ)—ନଜେ ଦେବା; ସ୍ୱୟଂ

Diāk khod ଦେଇଥିବା—Paid by one's-self.

ଦଆକ୍ ନଜ୍
ଦଆକେ ଖୋଦ୍
ଦଆକ୍(କେ)ଆପ୍(ପେ)
ଦଆକ୍(କେ) ସ୍ୱୟଂ } ଅନ୍ୟରୂପ

(ଯଥା—ଏ ଉମସୁକର ପୁଅ ଉତ୍କଳାକୁ ଦଆକ୍ ଖୋଦ୍ ଖାଇକ ।).

ମାରଫତ୍ ଖୁଦ **दिआके खुद**

[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ 'ଦ' ଖୋଦ୍' ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଆ ଦେଇ—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଦେବା—
Diā dei 1. Mutual giving.
୨ । ନାନା ବସ୍ତୁ ଦେବା—
2. Giving of many thing
୩ । ବହୁବାର ଦେବା—3. Giving several times.

ଦଆନ—ଦେ. ବ—ଦେଵାନ (ଦେଖ)
Diāna Dewāna (See)

ଦଆନି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଦେଵାନ (ଦେଖ)
Diāni Dewāni (See)

ଦଆ ନଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦା ଧାତୁ ଓ ନା ଧାତୁ)—
Diā niā ୧ । ଦେବା ଓ ନେବା; ଆଦାନ ଓ ପ୍ରଦାନ—ଦେଓୟା ନଓୟା 1. Giving and taking; exchange.
ଦେନାଲେନା ୨ । କାରବାର—2. Transaction.

ଦଆ ପଣ—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଦାତାପଣ; ଦାତୃତ୍ୱ; ଦାନଶୀଳତା—
Diā paṇa (ironical) Liberality; bounteousness.
(ଦଆଳୁ ପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦଅପଣତ୍ୱ, ଓଃର ନଉଛ ଦଅବଣତ୍ୱ । ଉଗ ।
ଦ୍ୟାତାପନ **दातापन**

ଦଆର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୟାର୍=ପ୍ରଦେଶ)—ନଈର ଧାର ଦୁଇଯିବା
Diārā ଯୋଗୁଁ ନଈକୂଳରେ ଯେଉଁ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଜମି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—Land newly formed by the bed of a river receding from the old course.
दियारा

ଦଆଲ୍—ଦେ. ବ. (ଆ. ଦବାଲ୍)—ଦେବାଲ୍; କାନ୍ଥ; ଦେଵାଲ୍ (ଦେଖ)
Diāl Wall; Dewāl (See)
ଦେଓୟାଲ **दिवाल**

ଦଆଲ୍‌ଗିର୍—ଦେ. ବ—ଦେଵାଲ୍‌ଗିର୍ (ଦେଖ
Diāl-giri Dewāl-giri (See)

ଦଆଲି—ଦେ. ବଃ (ସ. ଦୀପାବଳୀ)—କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା—
Diāli The new moon of the month of Kārttika.
(ଦୟାଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥରେ ଛଉବ ! ଦଶବ ଗଲ; ଦଅଲି ଚଲି;
ଦେଓୟାଳୀ, ଦିବାଳି ବାଳ ଉହୁଟଲ୍ଲ ବାଲ୍ୟଗାଉତ୍ୱ । (ବଃଳ ସହର ପ୍ରଚଳନ)
दिवाली

ଦଆଲିଆ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଦେଵାଲିଆ (ଦେଖ)
Diāliā Dewāliā (See)

ଦଆଳୁ—ଦେବ. ଣ. (ସ. ଦା ଧାତୁ ; ଦାନଶୀଳ)—୧ । ଦାନଶୀଳ—
Diāḷu 1. Munificent; liberal; bounteous.
दिवैया, दिवाल ୨ । ଦାତା—2. Giving; bestowing a gift.
୩ । (ସ. ଦୟାଳୁ; ଦୟାଶୀଳ)—ଦୟାଶୀଳ—
3. Kind-hearted.

ଦଆଶି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସ. ଦେବାଶ)—ସର୍ବଜ୍ଞ; ଭବିଷ୍ୟଦ୍-ବକ୍ତା; ଗୋଟ ଯାଇଥିବା ବା ବଜ ଯାଇଥିବା ବିଷୟରେ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେ ଓର ବତାଏ—
A fore-teller; prophet.
ଦୁଃଖୀକୁ ସୁଖ ଦେଲେ ସେ ଦଆଶି ଦୁଆରକୁ ଯାଏ । ଉଗ ।
[ଦ୍ର—ଦଆଶି ଘରକୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଯିବା ଶ୍ଲୋକ ଦଆଶି ପାଇଁ ସିଧା ଓ ଗୁଆ ନେଇ କର ଯାଏ ।]

ଦଆଶଲ୍(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଅ ଓ ଶଳାକା)—୧ । ଉଆସିଲ; ନଆଁକାଠି; ଗନ୍ଧକାଦ ଲିପ୍ତ ବଟ୍ଟୋରକ କାଠି—
ଦଆଶିଲ୍(ଲେ)ଇ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦଆଶିଲ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Match-stick.
୨ । ନଆଁପେଡ଼ି; ନଆଁକାଠି ଥିବା ଦେସଲାଇ, ଦିୟାଶଲାଇ ବାକ୍ସ—2. Match box.
दियाशलाइ

ଦଆଶଲାଇ କାଠି—ଦେ. ବ. (ସ. ପାପଶଳାକା+କାଷ୍ଠ)—ନଆଁକାଠି;
Diāśalāi kāṭhi ଯେଉଁ କାଠିକୁ ଘଷିଦେଲେ ଜଳ ଉଠେ—(ଦଆସିଲାଇ କାଢ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) Match-stick.
ଦିଆଶଲାଇ କାଠୀ, ଦିଆକାଠୀ, ଦେକାଠୀ **दियाशलाइ**

ଦଆଶଲାଇ ପେଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ପାପଶଳାକା+ପେଟ୍ଟକା)—
Diāśalāi perḍi ଯେଉଁ କାଠ ବା ଧାତୁମୟ ବାକ୍ସରେ ଦଆଶଲାଇ
ଦଆଶଲାଇ ବାକସ
ଦଆଶଲାଇ ବାକ୍ସ
ଦଆଶଲାଇ ଡବା(ବ୍ବା)
} ଅନ୍ୟରୂପ
କାଠି ଗୁଡ଼ିଏ ଉରନ୍ତ ଦୋଇଥାଏ ଓ ଯାହାର କାନ୍ଥିରେ କାଠିର ମୁଣ୍ଡିକୁ ଘସିଲେ ତାହା ଜଳ ଉଠେ—
ଦିଆଶଲାଇଏର ବାକସ **दिआशलाइ डिबिया** Match box.

ଦଆଶଲାଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅଲୁଅ ଲଗାଇବା ପାଇଁ
Diāśalāi māribā ଦଆସିଲ କାଠିକୁ ଘଷିବା—
ଶଲାଇ ମାରା 1 To rub a match-stick for lighting.
दिआशलाइं धीपना ୨ । ଦଆଶଲାଇ କାଠିକୁ ଦଆଶଲାଇ ପେଡ଼ିର
ଦଆଶିଲାଇ ଘଷିବା
ଦଆଶିଲାଇ ଜାଳିବା
ଦଆଶିଲାଇ ଲଗା(ଗେ)ଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ
କାନ୍ଥିରେ ଘଷି ନଆଁ ବା ଆଲୁଅ କରିବା—2. To make a light by striking a match.

ଦଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Di·e (etc) Di (etc) (See)

ଦଉଛି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଦ୍ୱିବତ୍ସା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଦୁଇ ପୋଷ୍ଟ
Diuchhi ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହୋଇ ପରେ ଆଉ ଗର୍ଭ ହୁଏ ନାହିଁ—
A woman who ceases gestation after giving birth to two children only.

ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଦଉଡ଼ି (ଦେଖ)
Diurḍi Dihurḍi (See)

ଦଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ.—ଦଉଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Diurḍiā Dihurḍiā (See)

ଦ ଉତର ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—(ସ. ଦ୍ୱି+ଉତ୍ତର+ଶତ)
Di utara-śae(he) ଏକଶତ ଦୁଇ—
दिम्‌करसो ଏକଶ ଦୁଇ One hundred and two.

ଦଓଟା—(ଅନାଦରାର୍ଥେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—୧ । ଦୁଇଗୋଟ ମାତ୍ର—
Dioṭā 1. Two only.
ଦୁଟା, ଦୁଟୋ ୨ । ଗଣ୍ଡିଏ; ଅଳ୍ପମାତ୍ର—
दोठार 2. A little; a few in number.
(ଦୁଇଟା, ଦଉଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦଓଟ୍ଟ; ଦୋଓଟ୍ଟ—ଆଦରାର୍ଥକ)

ଦଓଟି—(ଆଦରାର୍ଥେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଦଓଟା (ଦେଖ)
Dioṭi Dioṭā (See)
ଦୁଟି **दोठो**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିକ୍—ସଂ. ବି. [ଦିଶ୍ ଧାତୁ=(ଅବକାଶ) ଦାନ କରିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍]
Dik ଦିଶ୍ ଧାତୁ; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ପୂର୍ବାଦି ଦିଗ—
1. Quarters of the earth.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ ଏହି ୪ଟି ଦିଗ ଓ ଅଗ୍ନି ବାୟୁ, ନୈର୍ଋତ ଓ ଐଶାନ୍ୟ, ଏହି ୪ଟି ବିଦିକ୍ ବା ବିକୋଣ ଏବଂ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଅନ୍ତ, ଏରୂପେ ୧୦ଟି କୁ ଦିକ୍ ବା ଦିଗ କୋଲ୍ଲଯାଏ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଉଦୟ ହୁଏ ତାହା ପୂର୍ବ ଦିଗ । ପୂର୍ବ ଅଡ଼କୁ ମୁହଁ କଲ ଟେଆ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁହଁ ପୂର୍ବକୁ, ପିଠି ପଶ୍ଚିମକୁ, ଡାହାଣ ହାତ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଓ ବାମ ହାତ ଉତ୍ତରକୁ ରହେ; ମୁଣ୍ଡ ଉପର ଆଡ଼ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଗୋଡ଼ତଳ ଆଡ଼ ଅଧଃ । ନକ୍ଷା ଅଦର ଉପର ପାଖ ଉତ୍ତର ଦିଗ ଓ ତଳ ପାଖ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଓ ନକ୍ଷାକୁ ଗୃହିବା ଲୋକର ଡାହାଣ ହାତ ପାଖ ନକ୍ଷାର ପୂର୍ବ ଦିଗ ଓ ବାମ ହାତ ପାଖ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ ବୋଲି କଳ୍ପିତ ହୁଏ । ଏନ୍ତୁ ଗୃହୀତ ବିକୋଣ ବା ବିଦିକ୍‌କୁ ଠାବ୍‌ରଇବା ଓ ମନେ ରଖିବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ । ଉତ୍ତରପୂର୍ବ=ଈଶାନ ବା ଐଶାନ୍ୟ କୋଣ, ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣ =ଅଗ୍ନି କୋଣ, ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ=ନୈର୍ଋତ କୋଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତର=ବାୟୁ ବା ବାସ୍ତବ୍ୟ କୋଣ—ଏହା ମନେ ରଖିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦ୍ୟଟି ମନ ମଧ୍ୟରେ ପଇଠାଇ ରଖିଲେ ସୁବିଧା ହୁଏ ।

ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଅଛଇ ଈଶାନ,
ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣ ମଧ୍ୟରେ ଅଛୁ ଅଗ୍ନି କୋଣ,
ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ମଧ୍ୟେ ନଈର୍ଋତ ଅଛୁ,
ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟେ ବାୟୁ କୋଣ ଗଛୁ ।

ଦିକ୍‌ର ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କକୁଭ, କାଷ୍ଠା, ଆଶା, ଦ୍ୱିରଦ, ନିବେଶିମା, ଗୋ, ଦିଗ୍ ।]

୨ । ଭାଗ; ଅଂଶ—2. Portion; part

୩ । ସୀମା—3. Limit.

୪ । ଭିତର; ପକ୍ଷ; ଆଡ଼—4. Side; direction.

୫ । ଦେଶ; ଅଞ୍ଚଳ—5. Country; locality.

୬ । ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଏହି ୪ଟି ଦିଗ—
6. The four quarters of the globe; east, west, south and north points.

୭ । ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଏହି ଚାରି ଦିଗ ଓ ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ନୈର୍ଋତ ଓ ଐଶାନ୍ୟ ଏହି ଚାରି ବିଦିଗ, ଏପର ୮ଟି ଦିଗ-
7. The eight points of the compass.

୮ । ଦଶ ସଂଖ୍ୟା - 8. The number ten.

ଦିକ ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଦିକ୍ କଉ)—୧ । ବିରକ୍ତି—
ଦିକ୍ 1. Vexation.

୨ । କଷ୍ଟ—2. Trouble.

ବିଣ. (ଆ.ଦିକ୍) —ଦିକ୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)—Dikdār (See)

ଦିକ୍‌ଚକ୍ର—ସଂ. ବି. (ଦିକ୍+ଚକ୍ର; ରୂପକ କର୍ମଧା)—୧ । ଦୃଶ୍ୟବଳୟ—
Dik-chakra 1. Horizon.

୨ । ଆଠ ଦିଗର ସମୂହ—
2. The eight points of the compass collectively.

ଦିକ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଦିକ୍+ଫା. ଦାର୍)—୧ । ବିରକ୍ତ—
Dik-dār 1. Troubled; pestered.
ଦିକଦାର ୨ । କଷ୍ଟପ୍ରାପ୍ତ—
ଦିକ୍‌ଦାର 2. Afflicted.
(ଦିକ୍‌ଦାର୍ଗ— ବି) ୩ । ବ୍ୟସ୍ତ; ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ—
3. Much annoyed.

ତାଙ୍କେଗା ମନ ବଡ଼ ଦିକ୍‌ଦାର ହେଲେଣି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦିକ୍‌ଦାର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିରକ୍ତ କରିବା—
Dik-dār karibā 1. To vex; to pester.
ଦିକଦାର କରା ୨ । ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା; ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ କରିବା—
ଦିକ୍ କରନା 2. To annoy; to bother.

ଦିକ୍‌ଦାରି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ବିରକ୍ତି—
Dik-dāri 1. Botheration; vexation.
ଦିକଦାରୀ ବିଣ.— ଦିକ୍‌ଦାରଆ (ଦେଖ)
ଦିକ୍‌ଦାରି Dikdāri (See)

ଦିକ୍‌ଦାରଆ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଦିକ୍)—ବିରକ୍ତିକର; ବିରକ୍ତିଜନକ
Dik-dāriā Vexatious; troublesome.

ଦିକ୍ ଦିକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ.—୧ । ଦିକ୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)
Dik-dik 1. Dikdār (See)
୨ । ଦିକ ଦିକ (ଦେଖ)—2. Diki diki (See)

ଦିକ୍‌ଦିକ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଦିକ୍‌ଦାର୍ କରିବା (ଦେଖ)
Dik-dik karibā Dikdār karibā (See)

ଦିକ୍‌ପଟ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି.—ଦିଗ୍‌ବସନ (ଦେଖ)
Dik-paṭa Dig-basana.

ଦିକ୍‌ପତି—ସଂ. ବି.—(ଦିକ୍+ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ପୂର୍ବ ଆଦି
Dik-pati ୧୦ ଦିଗର ରକ୍ଷକ ଦେବଗଣ—1. The ten
(ଦିକ୍‌ସ୍ୱାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Deities presiding over or guarding the 10 points of the earth.

[ଦ୍ର—ଦଶ ଦିକ୍‌ପତି ଯଥା—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—ପୂର୍ବଦିଗର, ୨ । ଯମ—ଦକ୍ଷିଣର, ୩ । କୁବେର—ଉତ୍ତରର, ୪ । ବରୁଣ—ପଶ୍ଚିମର, ୫ । ମରୁତ ବା ବାୟୁ—ବାୟୁ କୋଣର, ୬ । ଈଶାନ ବା ଶିବ—ଐଶାନ୍ୟ କୋଣର, ୭ । ଅଗ୍ନି—ଅଗ୍ନି କୋଣର, ୮ । ନୈର୍ଋତ—ନୈର୍ଋତ କୋଣର, ୯ । ବ୍ରହ୍ମା—ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦିଗର, ୧୦ । ଅନନ୍ତ—ଅଧୋ ଦିଗର ।]

୨ । (ମତ ଭେଦରେ) ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଅନନ୍ତଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ୮ ଦିଗର ୮ ଜଣ ଦିକ୍‌ପତି—2. The 8 Deities presiding over the 8 points of the compass.

୩ । (ମତାନ୍ତରେ) ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଶୁକ୍ର, ମଙ୍ଗଳ, ବୁଧ, ଶନି, ସୋମ, ବୃଧ, ବୃହସ୍ପତି—ପୂର୍ବାଦିକ୍ରମେ ଏହି ୮ଜଣ ଦିକ୍‌ପାଳ ଗ୍ରହ—3. Eight planets said to preside over the 8 points of the compass.

ଦିକ୍‌ପାଳ—ସଂ. ବି (ଦିକ୍+ପାଳ; ରୂପସଦ ତତ୍)—
Dik-pāla ୧ । ଦିକ୍‌ପତି (ଦେଖ)—
1. Dik-pati (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅସାଧାରଣ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A very influential person.
(ଯଥା—ସେ ଆମଆଡ଼େ ଜଣେ ଦିକ୍‌ପାଳ ।)

ଦିକ୍‌ଶିକ୍‌—ଦେ. ଅ—ବଲ୍‌କୁଲ୍‌; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
Dik-śik Fully; completely; totally.
(ଦିକ୍‌ଶିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଖାଉକ ସେ ଭସ୍ମୁକ ବାବଦ୍‌ ମୂଳ ଓ ସୁଧ ଦିକ୍‌ଶିକ୍‌ ନଷ୍ଟ କରିଛି ।)

ବୈଦେ. ରୂପ—ଦିକ୍‌ଦାର୍‌ (ଦେଖ)
Dikdār (See).

ଦିକ୍‌ଶୂଳ—ସ. ବ—ଫଳଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ବିଶେଷ ବିଶେଷ
Dik-śūla ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାରେ ଅଶୁଭ ବାର—
(astrology) Particular week-days deemed inauspicious for making journeys to particular points of the compass
[ଦ୍ର—ଶୁକ୍ର ଓ ରବିବାର ପଶ୍ଚିମକୁ, ଶନି ଓ ମଙ୍ଗଳବାର ଉତ୍ତରକୁ, ଶନି ଓ ସୋମବାର ପୂର୍ବକୁ ଏବଂ ବୁଧ ଓ ଗୁରୁବାର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାତ୍ରା ନିଷିଦ୍ଧ ବା ଦିକ୍‌ଶୂଳ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାରେ ଏ ସବୁ ଦିନ ଯୋଡ଼ିମା ଯାତ୍ରାକାଳର ସମ୍ମୁଖରେ ବା ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଥାଆନ୍ତୁ, ଏଣୁ ଏ ଦିନମାନ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ବିଷୟରେ ଅଶୁଭ ଅଟେ ।]

ଦିକ୍‌ସାଧନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦିକ୍‌ + ସାଧନ)—ଯେଉଁ ଉପାୟ
Dik-sādhana ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଦିଗମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ—
The expedient by which a person derives a knowledge of the points of the compass.
(ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେବା ଦିଗକୁ ମୁହଁ କର ଠିଆହେଲେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁହଁଆଡ଼ ପୂର୍ବ ଦିଗ, ପିଠିଆଡ଼ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ, ଡାହାଣଆଡ଼ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଓ ବାମଆଡ଼ ଉତ୍ତର ଦିଗ ଅଟେ ।)

ଦିକ୍‌ସୁନ୍ଦରୀ—ସ. ବ—ଦିକ୍‌କନ୍ୟା (ଦେଖ)
Dik-sundarī Dikkanyā (See).

ଦିକ—ଦେ. ତ. (ସ. ଦିକ୍‌)—୧ । ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳ—
Dika 1. The quarters of the globe.
ଦିକ [ଦ୍ର—ଏହା ସଂଖ୍ୟାରେ ୧୦; ଯଥା—ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର,
ଦିଶା ଦକ୍ଷିଣ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ଈଶାନ, ନୈର୍ଋତ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଅଧଃ । ଏ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଜାଦାଜିଆ ନାମ ପାଇଁ 'ଜାଦାଜି' ତଳେ ଦେଖ ।]
୨ । ପୃଥିବୀର ଗୋଟ ଦିଗ ଓ ଗୋଟ କୋଣ—
2. The eight points of the compass.
୩ । ପୃଥିବୀର ୪ ଦିଗ; ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ—
3. The four cardinal points of the compass.
୪ । ଆଡ଼; ଭରଫ—4. Direction.
୫ । ସୀମା—5. Boundary.
୬ । ପକ୍ଷ—6. Side; party.
୭ । ଅଞ୍ଚଳ; ଦେଶାଂଶ—7 Quarter; locality.

ଦିକଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇ କଡ଼ା କଉଡ଼ି—
Dikarḍā 1. Two cowries or shell-money
ଦୁକଡ଼ା (ଯଥା—ଦିକଡ଼ା କାଉଡ଼ି ଉକଡ଼ା ଲେମ୍ବୁ, ଏକ ଏକ
ଦୁକଡା କଡ଼ାକୁ ଗୋଟ ଗୋଟ ଜାମୁ, ଫଳ ଦ୍ରବ କୋଡ଼ଏ, କଉଡ଼ି ଦ୍ରବ କୋଡ଼ଏ—ମାନସାଙ୍କ, କୌଡୁକ-ସମସ୍ୟା ।)
୨ । ଦୁଇଗୋଟି (କଡ଼ିଆ ଆଦ) —
2. Two in number (e. g. cocoanuts).

ଦେ. ରୂପ—ଦିକଡ଼ାର (ଦେଖ)
Dikarḍāra (See).

ଦିକଡ଼ାର—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୁଇକଡ଼ା କଉଡ଼ିର ମୂଲ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—
Dikarḍāra 1. Worth two cowries only.
ଦୁକଡ଼ାର; **ଦୁକଡହା** ୨ । ଅତି ଅଳ୍ପମୂଲ୍ୟର—
2. Of very little value.
୩ । ତୁଚ୍ଛ; ଦ୍ୱେଷ୍ୟ—3. Insignificant.
୪ । ଅକାମ୍ପିକା—4. Worthless.
(ଯଥା—ସେ ମଉଜ ଦିକଡ଼ାର ମଣିଷ ବନେଇଁ ଦେଲା ।)

ଦିକଡ଼ାର କରିଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଅତି ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ
Dikarḍāra karidebā କରିଦେବା—1. To cause to be-
ଦୁକଡ଼ାର କରେ ଦେଓୟା come valueless.
ଦୋକଉଡ଼ିକାବାତ୍‌ କରଦେନା (ଯଥା—ପିଲାଟା ପାଣ୍ଠଲୁଗାକୁ ମାଟିରେ ଘୋଷାର ଘୋଷାର ଦିକଡ଼ାର ବନାଇଁ ଦେବା ଦିକଡ଼ା କରିବା ଦିକଡ଼ା ବନାଇଁ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦିକଡ଼ାର କରିଦେଲାଣି)
୨ । ଅତି ନ୍ୟୂନ ବା ଲଘୁ କରିବା; ତୁଚ୍ଛ କରିବା—2. To slight; to neglect.
(ଯଥା—ବାପଙ୍କ କଥାକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଦିକଡ଼ାର କରିଦେଇ ତାର ଅସୁବିଧା ନ ହୋଇ ଆଉ କାହାର ହେବ ?]
୩ । ଲଜ୍ଜିତ କରିବା; ଅବମାନିତ କରିବା; ଛି ଛି କରିବା—
3. To lay one's honour in dust; to disgrace a person.
(ଯଥା—ଯାହାତ ଜଲୁ ଜଲୁ, ଜଜର ଅପମାନ ଯାଇବା କଥା ଦାଣ୍ଡରେ ହାଟରେ କହି ବୁଲି ନାଁ, ତାହାହେଲେ ଲୋକେ ତୋତେ ଦିକଡ଼ାର କରିଦେବେଟି ।)
୪ । ଅକାମ୍ପିକା କରିଦେବା—
4. To reduce to worthlessness.
(ଯଥା—ସୁରା ଅତି ବେଶ୍ୟା, ଏ ଦୁଇଟି ମନୁଷ୍ୟର ସର୍ବନାଶର କାରଣ; ତାଙ୍କ କବଳରେ ଯେ ପଡ଼ିଲା, ତାକୁ ସେ ଅବଶେଷରେ ଦିକଡ଼ାର କରି ଦିଅନ୍ତି ।)

ଦିକଡ଼ାର ମଣିଷ—ଦେ. ବ—୧ ଅତି ତୁଚ୍ଛ ବ୍ୟକ୍ତି—
Dikarḍāra manisha 1. A very insignificant
ଦିକଡ଼ାର ମନୁଷ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ person; a man of straw.
ଦିକଡ଼ାର ଲୋକ } **ଦୁକଡ଼ାର ଲୋକ; ଦୋକଉଡିକା ଆଦ୍‌ମୀ**
୨ । ଅତି ଗରିବ ଲୋକ—2. A very poor man.
୩ । ଅତି ନୀଚସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A man of very low position or status.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦକଡ଼ିଆ--ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଅତି ନୀଚ—1. Very mean; base, low; despicable.
Dikardiā
ତୁକଡ଼ାର : ତୁକଡ଼ା ୨ । ତୁଚ୍ଛ; ନଗଣ୍ୟ - Insignificant.
୩ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟର—3 Of very little price.

ଦକାଟିଆ---ଦେ. ବ— ଦୁଇଖଣ୍ଡି କାଠି ମରାଯାଇ କାନ୍ଥରେ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି
Dikāṭhiā ରଖିବାର୍ଥେ ଯେଉଁ ଆସ୍ଥାନ କରାଯାଇ ଥାଏ—
A place for keeping articles made on the wall by means of driving two pegs into it.

ଦକ— ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ—ଦିକ୍ (ଦେଖ)—Dik (See).
Diki

ଦକମାଖି—ଦେ. ବ—୧ । ଜିଦ୍‌ର—1 Importunity.
Dikimākhi ୨ । ଧକ୍‌ମାକ; ବାରମ୍ବାର କହିବା ଦ୍ୱାରା ବିରକ୍ତି (ଦକମାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍ପାଦନ—2. Higgling and haggling.

ଦକଶୂଲ—ସ୍ତ୍ରୀ. ତ (ସଂ. ଦିକ୍‌ଶୂଳ)—ଦିକ୍‌ଶୂଳ (ଦେଖ)—
Dikśūla Dik-śūla (See).
ଦିଶାଶୂଳ
(ଦକେଇ ଶୂଳ, ଦଗିଶୂଳ, ଦଗେଇଶୂଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦକସିକ—ଦେ. ଅ—ଦିକ୍‌ଶିକ୍ (ଦେଖ) —Dikśik (See)
Dikisiki

ଦକସିକିଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସାଜପୁର) ବ୍ୟ—୧ । ବିରକ୍ତିକର—
Dikisikiā 1. Irritating; bothersome; annoying.
୨ । ଜିଦ୍‌ରିଆ—2. Importunate

ଦକୁଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିକୁଳ) -- ୧ । ପିତୃବଂଶ ଓ ମାତୃବଂଶ—
Dikula 1. One's father's line and mother's line.
ତୁକୁଳ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁତ୍ରର ବଂଶଧରଗଣ ଓ କନ୍ୟାର
ଦୋକୁଳ ବଂଶଧରଗଣ—2. One's son's descendants and daughter's descendants.
(ଯଥା—ଚାରି ପିଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଦକୁଳରେ କେହି ନାହିଁ ।)
୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ପିତୃବଂଶ ଓ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ବଂଶ—
3. (in the case of a woman) One's father's line and father-in-law's line.

ଦକ୍କ- ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦକ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + କର୍ତ୍ତୃ. କ; ଯେ ବକ୍‌ବକ୍
Dikka ଶବ୍ଦ କରେ)—ବଂଶଜ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ କରିଶାବକ; ଦ୍ୱାଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ—A calf of an elephant.

ଦକ୍କନ୍ୟା - ସଂ. ବ—କନ୍ୟାରୂପେ କଳ୍ପିତ ଦଶଦିଗ୍‌ଦେବୀ—
Dikkanyā The ten directions personified.
(ଦକ୍କାନ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ବରାହ ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ବ୍ରହ୍ମା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ କାନରୁ ୧୦ଟି କନ୍ୟା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦିଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ୮ଟି ଦିକ୍‌ପାଳ ସୃଷ୍ଟି କରି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କଲେ; ବ୍ରହ୍ମା ସ୍ୱୟଂ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଗଲେ ଓ ଶେଷ ବା ବାସୁଙ୍କାଙ୍କୁ ଅଧୋଦେଶରେ ରଖିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦକ୍କର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦିକ୍=ଦିଗ, ସ୍ଥାନ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Dikkara ଯେ ସର୍ବଦା ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବଦଳି
ଦକ୍କୁର ଦକ୍କୁରକା ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ଥାନରେ କର୍ମରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହେ)—
୧ । ଯୁବକ—1 A young man.
୨ । ଶିବ—2. The God Śiba.

ଦକ୍କରୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ଭତ୍; ଦକ୍ + କରନ୍) —ଦିଗ୍ଗଜ (ଦେଖ)
Dikkarī Diggaja (See)

ଦକୋଣ—ସଂ. ବ. (ଦିକ୍ + କୋଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦିଗମାନଙ୍କର
Dikkoṇa କୋଣ—The intermediate points of the compass.
[ଦ୍ର—ଅର୍ଦ୍ଧ, ବାୟୁ, ଇଶାନ, ନୈର୍ଋତ ଏହି ଗୁଡ଼ିକ ଦିକ୍ କୋଣ ।]

ଦଖିତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୀକ୍ଷିତ)—ଦୀକ୍ଷିତ (ଦେଖ)
Dikhita Dīkshita (See)
(ଦଖିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଖୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ତମ୍ବୁରେ ଦୁଇଟି ଖୁଣ୍ଟ ଥାଏ—
Dikhuṇṭiā Double-poled (tent).
ଟୁଙ୍ଗୋବା

ଦଗ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦିକ୍) —ଦିକ୍ (ଦେଖ)
Dig Dik (See)

ଦଗ୍‌ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ. (ଦିକ୍ + ଜ୍ଞାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dig-jñāna ୧ । ପୃଥିବୀର ଦିଗମାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ଜ୍ଞାନ—
1. The knowledge of the points of the compass.
୨ । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଜ୍ଞାନ; ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—
2. Slight or superficial knowledge.

ଦଗ୍‌ଦର୍ଶନ—ସଂ. ତ. (ଦିକ୍ + ଦର୍ଶନ) —୧ । ବହୁଦର୍ଶିତା; ଅଭିଜ୍ଞତା—
Dig-darśana 1. Experience; thorough knowledge.
୨ । ଦିଗମାନଙ୍କର ନିର୍ଣ୍ଣୟ—2. The ascertainment of the points of the compass.
୩ । ଦିକ୍ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଯନ୍ତ୍ର—
3. Mariner's compass.
୪ । ସୂଚନା—4 Insinuation; indication.
୫ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ସୂଚିତ ବିଷୟ—
5. Any thing indicated as an illustration.
୬ । ନମୁନା—6. Specimen.
ବିଣ—ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦିଗମାନ ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ—Showing the directions or points of the compass.

ଦଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ.ବି—ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଦିଗମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ
Dig-darśana jantra ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରାଯାଏ—Mariner's compass.
(ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ଯନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଗ୍‌ଦାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ—ଦିକ୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)
Dig-dār (etc) Dik-dār (See)

ଦଗ୍‌ଦାହ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିକ୍ + ଦାହ) —ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟ
Dig-dāha ଦିଗମାନ ଜ୍ୱଳନ୍ତା ପରି ନାଲି ଦେଖାଯିବା ଦୈବୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଘଟଣା—An extraordinary natural phenomenon in which the horizon looks like blazing fire after sunset.

[ଦ୍ର— ଏହା ଦେଶରେ ଆଶୁ ଯୁଦ୍ଧ, ମଡ଼କ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ମାଗଣ୍ଡିର ସୂଚନା କରେ—ବୃହତ୍ ସଂହିତା ।]

ଦିଗ୍‌ଦିଗନ୍ତ—ସଂ ବି. (ଦିକ୍+ଦିକ୍+ଅନ୍ତ)—୧ । ଦିଗମାନଙ୍କର ଅନନ୍ତ ବିସ୍ତାର; ଦିଗଠାରୁ ଦିଗସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଦିଦ୍‌ଦିଗନ୍ତର— ଅନ୍ୟରୂପ) ବିସ୍ତାର—1. The wide expanse extending over the whole space.

୨ । ଦିଗ୍‌ବିଦିକ୍; ଗୃହଦିଗ ଓ ଗୃହକୋଣ—

2. The eight points of the compass.

କ୍ରି. ବିଣ— ସବୁ ଦିଗରେ—On all sides

ଦିଗ୍‌ଦେବତା—ସଂ. ବି—ଦିକ୍‌ପତି (ଦେଖ)

Dig-debatā Dik-pati (See)

ଦିଗ୍‌ନାଗାଗ୍ରୀୟ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଜଣେ ବୌଦ୍ଧ ଦାର୍ଶନିକ—

Dig-nāgāchārjya A Buddhistic philosopher.

[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜହ୍ଲଲର ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ନ୍ୟାୟ ଶାସ୍ତ୍ର 'ପ୍ରମାଣ ସମୁଚ୍ଚୟ' ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ।]

ଦିଗ୍‌ବସନ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦିକ୍+ବସନ, ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—

Dig-basana ଦିଗମ୍ବର; ଉଲଙ୍ଗ; ଲଙ୍ଗଳା; ନଗ୍ନ—

(ଦିଦ୍‌ବସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) Naked; nude.

ବି. ପୁଂ—ମହାଦେବ— Siba.

ଦିଗ୍‌ବସନା —ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦିକ୍+ବସନ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ; ବହୁବ୍ରୀହି)—

Dig-basanā ନଗ୍ନା; ଲଙ୍ଗଳା—Naked (female).

(ଦିଦ୍‌ବସ୍ତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳୀ—Goddess Kālī.

ଦିଗ୍‌ବାନ୍—ସଂ. ବି. (ଦିକ୍+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପହରୀବାଲା; ଚୌକିଦାର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Watchman.

ଦିଗ୍‌ବାରଣ—ସଂ. ବି. (ଦିକ୍+ବାରୟ)—୧ । ଦିଗମାନଙ୍କୁ ବାରିବା ବା ଠାହରିବା ବା ଠାଉରାଇବା—1. Distingwishing the quarters of the globe.

୨ । ଦିଗ୍ଗଜ (ଦେଖ)—Diggaja (See)

୩ । ଦିଗ୍‌ବାରଣ ଯନ୍ତ୍ର; ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର —

3. Mariner's compass.

ଦିଗ୍‌ବାରଣ ଖୁଣ୍ଟ(ଣ୍ଟି)—ଦେ. ବି—୧ । ଜାହାଜର ମାସୁଲ—

Dig-bāraṇa khuṇṭa(ṇṭi) 1. The mast of a ship.

ଦିଗ୍‌ବାରଣ ଖମ୍ଭ, ଦିଗବାରୁଣୀ ଖୁଣ୍ଟ, ଦିଗବାରେଣୀ ଖୁମ୍ଭ, ଦିଗବାରଣ ଖୁଁଟି } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଦିଗ୍‌ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଯାଏ—

2. A high post getting up over which people ascertain the directions of the earth

୩ । ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଖୁଣ୍ଟ ବା ମାସୁଲ ଉପରେ ଦିଗ୍‌ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ଗୁର ଖଣ୍ଡି ବା ଅଠ ଖଣ୍ଡି କାଠ ଥାଏ—3. A high post or the mast of a ship on the top of which 4 or 8 pieces of sticks are fixed crosswise, pointing the directions.

ଦିଗ୍‌ବାରଣ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଦିକ +ବାରଣ+ଯନ୍ତ୍ର)—

Dig-bāraṇa jantra ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର (ଦେଖ).

Dig-darśana jantra (See)

ଦିଗ୍‌ବାସାଃ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି ପୁଂ. (ଦିକ୍+ବାସ୍=ବସ୍ତ୍ର, ଯାହାଙ୍କର)

Dig-bāsāḥ ଦିଗ୍‌ବସନ (ଦେଖ)—Dig-basana (See).

ଦିଗ୍‌ବିଜୟ—ସଂ. ବ. (ଦିକ୍+ବିଜୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—

Dig-bijaya ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି ବା ବଳ ଦ୍ୱାରା ସବୁ ଦିଗକୁ ଅଧିକାର ବା ଜୟ କରିବା—Conquest of the world (wherever one goes) through one's prowess or learning.

[ଦ୍ର— ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଜଗତରେ ଘୋଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଦେଶଦେଶାନ୍ତରକୁ ସୈନ୍ୟସହ ଯାତ୍ରା କରି ସେହି ସେହି ଦେଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଜୟ ଲାଭ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସୁଥିଲେ ।]

ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦିଗ୍ ବିଜୟ+ଅଚ୍ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Dig-bijayī ଯେ ପୃଥିବୀର ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଯାଏ ସେହି ଦିଗକୁ ଜୟ କରେ—World-conquering; invincible; of irresistible power; one who conquers wherever he goes; conquering the universe.

ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ୍—ସଂ. ବି—ଦିଗ୍‌ବିଦିକ୍ (ଦେଖ)

Dig-bidig Digbidik (See)

ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ପୃଥିବୀର ଏଦିଗ ଓ ସେ ବିଦିଗର ନାମ ଜାଣେ ନାହିଁ—

(ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟତା—ବ)

1. Ignorant of the knowledge of the various points of the compass.

୨ । ଭଲ ମନ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ (ବ୍ୟଙ୍ଗ); ଗୁରୁଲଘୁଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଚାରଶୂନ୍ୟ—

2. Unable to distinguish right from wrong; void of discriminating power.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଫଳାଫଳ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଚାରଶୂନ୍ୟ—3. Rash; devoid of common sense.

୪ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୂଢ଼—

4. Unable to settle what to do; dumfounded.

ଦିଗ୍‌ବିଭାଗ— ସଂ. ବି. (ଦିକ୍+ବିଭାଗ)—ଦିକ୍ (ଦେଖ)

Digbibhāga Dik See)

(ଦିଗ୍‌ବିଭାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିଗ୍‌ବ୍ୟାପୀ—ସଂ. ବିଣ (ଦିକ୍+ବ୍ୟାପିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହା ଦିଗମାନଙ୍କୁ

Dig-byāpī ବ୍ୟାପି ଥାଏ—Extending over the points of the compass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିଗ୍‌ଭ୍ରମ—ସଂ. ବ. (ଦିକ୍+ଭ୍ରମ; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—
Dig-bhrama ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭ୍ରାନ୍ତି—Mistake respecting the identity of the points of the compass

ଦିଗ୍‌ଭ୍ରମଣ—ସଂ. ବ. (ଦିକ୍+ଭ୍ରମଣ; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—
Dig-bhramaṇa ଦିଗ୍ ବିଦିକ୍ ବୁଲିବା; ଚାରି ଆଡ଼େ ଛଡ଼ଙ୍କ ପରି ବୁଲିବା—Wandering in all directions.

ଦିଗ୍‌ଶିଖା—ସଂ. ବ—ପୂର୍ବ ଦିଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dig-śikhā The East.

ଦିଗ୍‌ଶୂଳ—ସଂ. ବ—ଦିକ୍‌ଶୂଳ (ଦେଖ)
Dig-śūla Dikśūla (See)

ଦିଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦିକ୍)—
Diga ୧ । ଦିକ୍—1. The points of the compass.
ଦିଗ ଦିଗାର୍ଦ୍ଧ ଜଳପଡ
ଦିଶା ଅର୍ଦ୍ଧିକ ବର୍ଦ୍ଧି ସୁରପଡ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୂଗବତ ।
୨ । ଏକ କଉଡ଼ା କଉଡ଼ିର ଦଶମାଂଶ—
2. One tenth of a cowrie or shell-money.
୩ । ପକ୍ଷ—3. Side.
ତେନ୍ତ ଦିଗ ମଲୀଏ ନବଣ୍ଡିଇ । ଉତେଇ.ଭଉ. ବୈଦେଖୁଶବଳାସ ।

ଦିଗଂଶ—ସଂ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ଦିକ୍+ଅଂଶ) (ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Digaṁśa କ୍ଷିତିଜ ବୃତ୍ତର ୩୬୦ ଭାଗର ଏକଭାଗ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)-(astronomy) $\frac{1}{360}$ part of the Kshitija circle.

[ଦ୍ର—ଆକାଶରେ ଗ୍ରହ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ସ୍ଥିତି ଜାଣିବା ପାଇଁ କ୍ଷିତିଜ ବୃତ୍ତକୁ ୩୬୦ ଅଂଶରେ ବାଣ୍ଟି କରି, ଯେଉଁ ଗ୍ରହ ବା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦିଗଂଶ ଜାଣିବାକୁ ଥାଏ ତାହା ଉପରେ ଅଧସ୍ସ୍ୱସ୍ତିକ ଓ ସ୍ୱସ୍ତିକକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିବା ଏକ ବୃତ୍ତ ଟଣା ଯାଏ । ଉକ୍ତ ବୃତ୍ତର ପୂର୍ବ ବନ୍ଦୁ କ୍ଷିତିଜ ବୃତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ବା ଉତ୍ତର ଯେତେ ଅଂଶରେ କାଟେ ଉକ୍ତ ଅଂଶକୁ ଉକ୍ତ ଗ୍ରହ ବା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦିଗଂଶ ବୋଲଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଦିଗଜୟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦିଗ୍‌ବିଜୟ)—ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀକୁ ଜୟ କରିବା—
Digajaya Conquest of the whole world.
୨ । ଦିଗ୍‌ବିଜୟ (ଦେଖ)—2. Dig-bijaya (See)
ମଦନ ମସ୍ତାପଣ ଦିଗଜୟ ପାଇଁ;
ବାହାର ଅଛ ସକ ସୈନ୍ୟକ ଅସେହ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦିଗଡ଼—ଦେ. ବ.—ଦୁଇଖଣ୍ଡ—
Digaṛda Two pieces.
ଟୁକୁରା ବିଣ—ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ ବାଣ୍ଟିବା—
ଦୋଟୁକଡ଼ା Cut into two.

ଦିଗଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ) ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ କାଟିବା—
Digaṛda karibā To cut (a thing) into two.
ଦୋଟୁକଡା କରନା ଟୁକୁରା କରା

ଦିଗ ଦହନ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦିକ୍‌ଦହନ)—ଯେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଜାଳ ଦିଏ—Inflaming; who can burn all around.

ବ—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳନକ୍ରିୟା—
1. Burning of all sides.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜିତଙ୍କ ଦେବଦଳନ ରଥରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ପତାକା-ବିଶେଷ—2. The name of the flag flying on the chariot of Indrajita.
ବଇଜସ୍ପୃଷ୍ଠୀ ରନ୍ୟ ଦିଗଦହନ ନାମ ନରେ ଲରେ ତସ୍ତରେ ସେ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଖୁଶବଳାସ ।
୩ । ଦିଗ୍‌ଦାହ (ଦେଖ)—3. Dig-dāha (See)

ଦିଗଦାହ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦିଗ+ଦାହ)—ଦିଗ୍‌ଦାହ (ଦେଖ)
Digadāha Dig-dāha (See)
ଅବାଶୁ ଭଲୁକା ପଡ଼ଇବ କୋଟି କୋଟି
ଦିଗଦାହ ହୋଇବ ସିବାରୁ ଯୁଦ୍ଧ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦିଗଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ—ଦିକ୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)
Digadār Dik-dār (See)

ଦିଗଦିଗନ୍ତ—ଦେ. ବ—ଦିଗ୍‌ଦିଗନ୍ତ (ଦେଖ)
Digadiganta Dig-diganta (See)

ଦିଗନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଦିକ୍+ଅନ୍ତ; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—
Diganta ୧ । ଦିଗର ଅନ୍ତ ବା ସୀମା—1. The end or extremity of the quarters of the earth.
୨ । ଅନନ୍ତ ବ୍ୟବଧାନ—
2. Infinite space or interval.
୩ । ଦିଦିକ୍—3. The corner points of the compass.

ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦିଗନ୍ତ+ବିସ୍ତାରିତ)—
Diganta bistārita ୧ । ଯାହା ଅନନ୍ତ ସ୍ଥାନ ବ୍ୟାପିଅଛି—(ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Extending over unlimited space.
୨ । ଯାହା ବହୁଦୂରକୁ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଅଛି—2. That which extends to a very great distance.

ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରି—ସଂ. ବିଣ—ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ (ଦେଖ)
Diganta bistārī Diganta bistārita (See)

ଦିଗନ୍ତ ବ୍ୟାପୀ—ସଂ. ବିଣ—ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ (ଦେଖ)
Diganta byāpī Diganta bistārita (See)

ଦିଗନ୍ତର—ସଂ. ବ. (ଅନ୍ୟ ଦିକ୍=ଦିଗନ୍ତର)—୧ । ଅନ୍ୟ ଦିଗ—
Digantara 1. Another direction.
୨ । ଦିଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅବକାଶ—
2. The space between the cardinal points of the compass.
୩ । ବିଦିକ୍—3. The corner points of the compass.

ଦିଗନ୍ତ ରେଖା—ଦେ. ବ—ଦିବ୍‌ବଲୟ—
Diganta rekhā Horizon.

ଦିଗବାରଣ ଘୋଡ଼—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଘୋଡ଼ଉପରେ ଉଠି ଶତ୍ରୁର ଗତିକୁ ଠାବ କରିବାକୁ ହୁଏ—
Digabāraṇa bhārdi A high scaffolding from which observation is made of the enemy's movements.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅନ୍ଧାକନ୍ଧାରେ ମାର୍ ଦେଇଲ ପଣା
ଦିଗବାରଣ ଛଡ଼ା ଗୋଣାକୁଗୋଣା । ଦୁଜନାଥ. ସମଇତରଙ୍ଗ ।

ଦିଗବାର ମଉସିଲ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଖାଉଁକି ଆଦଙ୍କଠାରୁ ଝଟ୍କା ଆଦାୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଉକି ଦ୍ୱାରରେ ବସି ରହିବା ପାଇଁ ମୁତୟନ୍ ହୋଇଥିବା ପିଆଦା—
Digabāra mausila A peon deputed to sit at the house of a debter till he pays up the dues.

ଅବଥା ଖାଉକି ଘରେ ଦିଗବାର ମଉସିଲ ଦେଇ ଝଟ୍କା ଅଟକ୍ଲ
କଉଣ ଜଅନ୍ତୁ । ଫକୀରମୋହନ. ମାମ୍ ।

ଦିଗ ବିଦିଗ—ଦେ. ବି—ଦିଗ୍ବିଦିକ୍ (ଦେଖ)
Diga bidiga Digbidik (See)

ଦିଗମ୍ବର ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦିକ୍ ହୋଇଅଛି ଅମ୍ବର=ବସ୍ତ୍ର ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଲଙ୍ଗଳା; ଉବସ୍ତ୍ର; ନଗ୍ନ—
Digambara Naked; nude.
(ଦିଗମ୍ବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ବି. ପୁଂ—୧ । ଜୈନମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
1 One of the sects of the Jainas.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଉଲଙ୍ଗ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]
୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—2. Siba.
୩ । ବୌଦ୍ଧବିଶେଷ—3. A sect of Buddhists.
୪ । ଅନ୍ଧକାର—4. Darkness.
ଦେ. ବି—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଦିଗମ୍ବରତା—ସଂ. ବି. (ଦିଗମ୍ବର + ତ୍ୱ ବେ. ତା)—ନଗ୍ନ ଅବସ୍ଥା—
Digambaratā Nudity; nakedness.
(ଦିଗମ୍ବରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିଗମ୍ବରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦିଗମ୍ବର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବିବସ୍ତ୍ରା—
Digambarī Naked (female).
ବି—୧ । କାଳୀ—1. Goddess Kālī.
୨ । ଜୈନମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ; ଦିଗମ୍ବର ସଂପ୍ରଦାୟ—
2. A sect of Jainas.

ଦିଗରି(ର) କରିଦେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଇତରଜାତି ଭାଷା) —ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରିଦେବା; ଦୁଇଗଡ଼ କରିଦେବା—
Digari(ra) karideba To cut into two.

ଏହାଗୋଟେକେ ଘଲୁରୁ ଦିଗରି କରି ଦେବ ।
କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ. ନଅରୁଣୀ ।

ଦିଗଶୂଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦିକ୍‌ଶୂଳ) —ଦିକ୍‌ଶୂଳ (ଦେଖ)
Digaśūla Dik-śūla (See)

ଦିଗାଇ—ଦେ. ବି. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଦିଗମ୍ବର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—Name for calling a person named Digambara.
(ଦିଗା—ଅନାଦରାର୍ଥକ)
(ଦିଗାମ୍ବର; ଦିଗେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିଗାନ୍ତର—ଗ୍ରା. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଦିଗନ୍ତର)—
Digāntara ଦିଗ୍ବିଦିକ୍ (ଦେଖ)—Digbidik (See)

ସେ ନାଏ ଅନ୍ତର କାଢ଼ାରେ
ସମାନ ଦଶ ଦିଗାନ୍ତରେ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମଘନ ମୃଡ ।

ଦିଗାମ୍ବର—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଦିଗମ୍ବର)—
Digāmbara ଦିଗମ୍ବର (ଦେଖ)
(ଦିଗାମ୍ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Digambara (See)

ଜଃ ମୁଖଃ ଦିଗାମ୍ବର, ଉତ୍କୃଷ୍ଟଣ କଲେବର ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମଘନ ମୃଡ ।

ଦିଗାମ୍ବୀ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଋଷି; ବୈଷ୍ଣବ—
Digāmbarī 1. A sage; an ascetic.

ଶୁଣ ଦୋ ସତ୍ୟ ଦିଗାମ୍ବୀ. କର୍ମଇ ଫଳଇ ଅବଶ୍ୟ ।
ରୂପଚ. କର୍ତ୍ତୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୨ । ଦିଗମ୍ବର ଜୈନ—2. A sect of Jainas.

ଦିଗିତ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଦୀକ୍ଷିତ)—ଦୀକ୍ଷିତ (ଦେଖ)
Digita Dīkshita (See)

ଦିଗୀଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. (ଦିକ୍ + ଈଶ୍ୱର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Digīśwara ୧ । ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦଶ ଦିକ୍‌ପାଳ—
(ଦିଗୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The Deities presiding over the 10 quarters of the earth.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗ୍ରହ—
2. The sun and the other planets.

ଦିଗୁଣ(ଣା)—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ. (ଦ୍ୱିଗୁଣ)—ଦୁଇ ଗୁଣ—
Diguṇa(ṇā) Two fold; double; twice.
ଦୁଗୁଣ ଦୁଗନା

ଦିଗୁଣେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗୁଣିଲେ—
Diguṇe Multiplied by two.
ଦୁଗୁଣେ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୁଣେ } (ଯଥା—ଉକ୍ତ ଦିଗୁଣେ ଛଅ ପଣ—ପଣିଛଅ ଢାକ ।)

ଦିଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦ୍ୱିପଦବଶିଷ୍ଟ; ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଥିବା (ଜନ୍ତୁ)—
Digoṛdiā Two-legged (animal); biped.
ବି—୧ । ମନୁଷ୍ୟ—1. Man.

ଦିଗୋଡ଼ିଆଙ୍କ ବଶ୍ୱାସ ନାହିଁ—ଚାତୁରୀ; ଚଗ ।

୨ । ଗୋରୁର ସ୍ୱାମୀ ନିଜର ବାଛୁରୀକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାଳିବାକୁ ଦେବାର ଏକ ପ୍ରକାର ସର୍ତ୍ତ, ଯେଉଁ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ପାଳିବାକୁ ଦେବା ସମୟରେ ବାଛୁରୀର ଯାହା ମୂଲ୍ୟ ହୋଇଥିବ, ବାଛୁରୀଟି ବଢ଼ି ଗଲେ ଯାହା ଦାମ ହେବ ତହିଁରୁ ଦେବା ବେଳର ମୂଲ୍ୟ କାଟି ଦେଲେ ବାକି ଯାହା ମୂଲ୍ୟ ବଳ ପଡ଼ିବ ସେଥିରୁ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଅଧେ ନେବ ଓ ପାଳନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧେ ନେବ—
2. A contract by which the profit is divided half and half between the owner of a calf and the person who brings it up to a grown up cow or bullock; a contract of half-and-half profit.

ଦିଗୋଡ଼ିଆ ପଶୁ—ଦେ. ବ—୧ । ପଶୁ ଭଳି ମୂରୁଖ; ଅବିବେଚକ—
Digoṛdiā paśu 1. A person like a brute; an indiscriminate person.
୨ । ମୂଢ଼ ଲୋକ—2. A simpleton; an idiot; halt-witted person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଗୋଡ଼ଆ ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ.ଜି—'ଦଗୋଡ଼ଆ' ସର୍ତ୍ତରେ ନଜର
Digordiā bandhā(ndhe)ibā ବାଛୁରୀକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାଳବାକୁ ଦେବା—To make over a calf to another person to bring it up under the contract of 'Digordiā'

ଦଗୋଡ଼ଆ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. ଜି—ଦଗୋଡ଼ଆ ସର୍ତ୍ତରେ କୌଣସି
Digordiā bāndhibā ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ବାଛୁରୀ ଆଣି ପାଳବା—To bring up a calf on contract of sharing half the profit with the owner after it becomes full grown.

ଦଗ୍ଗଜ—ସ. ବ. (ଦକ୍ + ଗଜ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Diggaja ହସ୍ତ ପୁଷ୍ଟଶୋଭୁ ଯେଉଁ ଆଠ ଗୋଟି ଦନ୍ତୀ ପୃଥିବୀର ଆଠ ଦଗକୁ ରକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି—The eight elephants said to watch the eight points of the compass.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବାଦ କ୍ରମେ ଦଗ୍ଗଜମାନଙ୍କ ନାମ, ଯଥା—ଐରାବତ (ପୂର୍ବର); ପୁଣ୍ଡ୍ରୀକ (ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣର); ବାମନ (ଦକ୍ଷିଣର); କୁମୁଦ (ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମର); ଅଞ୍ଜନ (ପଶ୍ଚିମର); ପୁଷ୍ପଦନ୍ତ (ପଶ୍ଚିମୋତ୍ତରର); ସାର୍ବଭୌମ (ଉତ୍ତରର); ସୁପ୍ରତୀକ (ଉତ୍ତର ପୂର୍ବର)]

ବଣ—୧ । ମହାକାୟ—1. Huge-bodied.

୨ । ମହା ଶକ୍ତିଶାଳୀ; ଧୁରନ୍ଧର—
2. Very powerful.

ଦିଗ୍ଗଜ
ଦ୍ଗଜ
ଦେ. (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ବଣ—ମହାମୂର୍ଖ—(ironical) Unletterd (person); ignorant; silly.

(ଯଥା—ଦଗ୍ଗଜ ପଣ୍ଡିତ ।)

ବିଶର ବିଶ—ମହା; ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very.

(ଯଥା—ଦଗ୍ଗଜ ବିଦ୍ୱାନ୍ ।)

ଦଗ୍ଗଜ ପଣ୍ଡିତ—ଦେ. ବ—୧ । ମହା ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
Diggaja paṇḍita 1. A very learned person.

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି) ମହା ମୂର୍ଖ—
2. (ironical) A dunce.

ଦଗ୍ଦାହ—ସ. ବ. (ଦକ୍ + ଦାହ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Digdāha ଦଗ୍ବଳୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ଓ ରାତ୍ରିରେ ନଆଁ ଲାଗିଲା ଭଳ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯିବାର ଆକସ୍ମିକ ଦୃଶ୍ୟ—The preternatural redness of the horizon after sunset and during the night as if it was on fire.

[ଦ୍ର—ଏପର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଗଲେ ନକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦେଶରେ ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟେ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଲେଖାଅଛି ।]

ଦଗ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. (ଦହ୍ ଧାତୁ=ଲେପନ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Digdha ୧ । ଲିପ୍ତ—1. Smeared; annointed.

ବଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାୟେ ବହି ପଡ଼େ । ଯଥାନାଥ. ତରୁବା ।

୨ । ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed.

(ଯଥା—ବିଷଦଗ୍ଧ ବାଣ ।)

ବି—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.

୨ । ବିଷଲିପ୍ତ ବାଣ—2. Envenomed arrow.

୩ । (+ କରଣ. ତ) ସ୍ନେହ; ତୈଳ—3. Oil.

୪ । ପ୍ରବନ୍ଧ—4. A narrative; a composition.

୫ । (+ ଭାବ. ତ) ଲେପନ—5. Smearing

ଦଗ୍ବଳୟ—ସ. ବ. (ଦକ୍ + ବଳୟ; ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଚକ୍ରବାଳ; ଦକ୍-
Digbalaya ଚକ୍ର; କୌଣସି ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରୁ ଗୋଲଆଡ଼କୁ ଗୋଟିଏ ଯେଉଁଠାରେ ପୃଥିବୀ ଆକାଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲା ପର ଦଶେ; ପୃଥିବୀର ଗୋଲପାଖରେ ଗୋଲ ଦୋଇ ବୁଲିଥିବା ଭଳ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡଳ ବା ରେଖା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେଖାଯାଏ—The horizon; the circle where the earth and the heavens seem to the eye to meet.

ଦଗ୍ବିଦିକ୍—ସ. ବ. (ଦକ୍=ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ ଦଗ + ବିଦିକ୍=ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ଈଶାନ ନୈର୍ଋତ କୋଣ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—
Digbidik ୧ । ଦଗ ଓ ବିଦିକ୍କୋଣମାନ—1. The four cardinal points and the four intermediate points of the globe.

୨ । ଗୋଟ ଦଗ, ଗୋଟ କୋଣ, ଉପର ଓ ତଳ; ୧୦ ଦିଗ—
2. The ten quarters of the globe.

୩ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ; ପୃଥିବୀର ସବୁ ତରଫ—3. All the sides of the earth; all parts of the earth.

୪ । ଅନୁକୂଳ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ଦଗ; ଗୋଟିଏ ଦଗ ଓ ତହିଁର ପ୍ରତିକୂଳ ଦଗ—4. A point of the compass and its opposite point.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଲଘୁ ଗୁରୁ, ହେତ ଅହେତ, ନ୍ୟାସ୍ୟ ଅନ୍ୟାସ୍ୟ ବିଷୟ—5. Distinction between right and wrong.

(ଯଥା—ପୁଅର କଥା, ତାହାର ଦଗ୍ବିଦଗ୍ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ।)

ଦଗ୍ବିଦଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦକ + ବିଦିକ୍ + ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ)—
Digbidig jñānaśūnya ଦଗ୍ବିଦଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ (ଦେଖ)
(ଦଗ୍ବିଦଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dig-bidig-jñānaśūnyā; (See)
(ଦଗ୍ବିଦଗ୍ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟତା—ବି)

ଦଘି—ଦେ. ବି (ସ. ପାର୍ତ୍ତିକା)—ବଡ଼ ପୋଖରୀ—
Dighi Big tank.
ଦୀଘୀ **दिग्घो, डिगी**

ଦଙ୍ନାଗ—ସ. ବ. (ଦକ୍+ନାଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦଗ୍ଗଜ (ଦେଖ)
Diṅnāga Diggaja (See)
(ଦଙ୍ମାତଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦଙ୍ନାରୀ—ସ. ବ. (ଦକ୍+ନାରୀ)—୧ । ବେଶ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Diṅ-nārī 1. Prostitute.

୨ । କୁଲଟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. Dissolute or adulterous woman.

ଦଙ୍ନିର୍ଣ୍ଣୟ—ସ. ବ. (ଦକ୍ + ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Diṅ-nirṇṇaya ୧ । ଦଗମାନଙ୍କର ସ୍ଥିରୀକରଣ—1. Ascertainment of the points of the compass.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ସୂଚନା—
2. Mere indication of any matter.

ଦଙ୍ମଣ୍ଡଳ—ସ ବ. (ଦିକ୍+ମଣ୍ଡଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦିଗମାନଙ୍କର
Din-maṇḍala ଚକ୍ରାକାର ଶେଷସୀମା, ଯାହାକୁ ଆଖିକୁ ଦେଖାଯାଏ; ଦିକ୍‌ଚକ୍ର; ଦିଗ୍‌ବଳୟ—Horizon.

ଦଙ୍ମାତ୍ର—ସ. ବ. (ଦିକ୍+ମାତ୍ର)—୧ । ଏକ ଦେଶ ମାତ୍ର—
Din-mātra 1. One quarter only.
୨ । ଏକାଂଶ; ଅଂଶମାତ୍ର—2. One part only.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟର ସୂଚନା ମାତ୍ର - 3. Mere indication or hint of any matter.
ସ. ବଣ—ଅଳ୍ପମାତ୍ର—A little of; a bit of.

ଦଙ୍ମୂଢ଼—ସ. ବଣ. ସୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିଗ୍+ମୂଢ଼)—
Din-mūrḍha ଦିଗ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭ୍ରାନ୍ତ—Bewildered or mista-
(ଦିଙ୍‌ମୂଢ଼ତା—ବ) ken as to the identity of the points
(ଦିଙ୍‌ମୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) of the compass.

ଦ ଚଉକ—ଦେ. ବି—ପଶାଖେଳରେ ଚତୁଷ୍କ କାଠିରେ ଗୁର ପଡ଼ିବା
Di chauka ଦାନ—A throw of the dice resulting
(ଦିଚୌକ—ଅନ୍ୟରୂପ) in 4 points turning up on three
ଦୁଚୌକ dice-sticks.
[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ କାଠିରେ ୨ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ୨ କାଠିରେ ୧ ଲେଖାଏଁ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଦି ଚଉକ ଦାନ ହୁଏ]

ଦ ଚଉତ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇଥର ଭାଙ୍ଗି ଦୋଇଥିବା—
Di chauta Double-folded; folded twice.
(ଦିଚଉତା, ଦୋଚଉତ, ଦୋଚଉତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦୋତାରି **ଦୋହରାହୁଆ**

ଦ ଚାରି—ଦେ. ଚିଁ ଓ ବଣ. (ସ. ଦ୍ୱି; ଚତୁର୍)- ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ—
Di chāri A few.
ଦୁଚାର [ଦ୍ର—ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ଅର୍ଥରେ ଦ ଏକ, ଦ ଜଣ, ଦ ଗୁରି, **ଦୋଚାର** ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା :—ମୁଁ ଦ ଜଣ ଦନେ ଆସିବି, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦ ଗୁର ଜଣ ଲୋକ ଥିଲେ ।]

ଦ ଚାଲି—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଘରର ମଝ୍ୟାନଠାରୁ ଚାଲ ଦୁଇଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ
Di chāli ହୋଇଥାଏ—Two-sloped thatch.
(ଦିଚାଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ଘରର ଚାଲ ଦୁଇ-
ଦୁଚାଲା ଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ ହୋଇଥାଏ; ନାହାଚାଲିଆ--
ଦାଚଲ୍ଲା, ଦୁଚଲ୍ଲା With the thatch sloping to both sides.

ଦଜ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱିଜ)—ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dija A Brāhmaṇa.
ଦିଜ **ଦ୍ୱିଜ**

ଦଜ ବର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱିଜବର)—କର୍ମନିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dija bara A good orthodox Brāhmaṇa.
ଦିଜବର **ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମ**

ଦଟା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—(ସ. ଦ୍ୱି)—୧ । ଦୁଇଟା;
Diṭā ଦୁଇଗୋଟା—1 Two; the two.
ଦୁଟା (ଯଥା—ସେ ଦଟା ବସ୍ତୁଡ଼ ନଉଡ଼ ନଉ ଏଠାରେ ଆସି
ଦୋଟା ଜଳ ଲଗେଇଲେ ।)

ଦୁଇଟା, ଦଇଟା,
ଦୁଇଗୋଟା
ଦୋଟା
ଦୋଓଟା
ଦଉଟା, ଦଓଟା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ—
2. A few; a small number.

୩ । ଅଳ୍ପପରିମିତ—
3. A little; a small quantity.
(ଦଟ, ବଇଟ—ଅନାଦରାର୍ଥକ)

ଦଟି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଦଟା (ଦେଖ)
Diṭi Diṭā (See).
ଦୁଟି **ଦୋଟା**
(ଦୁଇଟି, ଦୁଇଗୋଟି, ଦଇଟି, ଦୋଓଟି, ଦଓଟି, ଦଉଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ ଟିକ—ଦେ. ବ.(ସ. ଦ୍ୱି+ସ୍ତୋକ)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ—
Di ṭiki Two very small pieces; two bits.
ଦୁଟୁକରା (ଯଥା—ସେ କଟା ଆମ୍ଭରୁ ମୋତେ ଦଟିକ ଦେ ।)
ଦୋଟୁକଡା ବଣ.—୧ । ଦୁଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—
(ଦଟିକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Consisting of two small pieces;
(ଯଥା—ସେ ଦଟିକ ଲେମ୍ବୁ କ ମୋତେ ଅଣ୍ଟା ଛୁ ?)
୨ । ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ; ଦ୍ୱିଧା ବିଭକ୍ତ—
2. Cut into two small bits.
(ଯଥା—ସେ ଟିକକ ଦଟିକ କରି ଦେ ।)

ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ନାଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Diṇḍa A kind of dance.

ଦଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯୁବତୀ—
Diṇḍā Youthful lady.
ବଣ. ସୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ବନ୍ଧା; ଅସ୍ଖଳିତ—Unloose; firm; fixed

ଦଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ନାଟକୀୟ) (ସ. ଦଣ୍ଡ)—ନାଟକରେ ନୃତ୍ୟ ସହ ଗୀତ
Diṇḍi ଦେବା ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରକାର ଭେଦ—A kind of song sung during the play of a drama.

ଦଣ୍ଡିମ—ପ୍ରା. ବ. (ସ. ଉତ୍ପ୍ରିମ)—ଢୋଲ; ନାଗରା—
Diṇḍima Drum.

ଦଣ୍ଡିର—ସ. ବି.—ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକ ପ୍ରକାର ବାଜା; ଉତ୍ପ୍ରିମ;
Diṇḍira ଢୋଲ—Drum.

ଦଣ୍ଡୀର—ସ. ବି.—ସମୁଦ୍ରଫେନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Diṇḍira The bone of the cuttle-fish.

ଦତ୍ସ। ସ. ବି (ଦା ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାଥେ ସନ୍=ଦତ୍ସ ଧାତୁ+ଭାବାର୍ଥେ. ଅ
Ditsā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦତ୍ସା (ଦେଖ)—Ditsā (See).

ଦତ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଦା ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Dita ୧ । ଛିନ୍ନ—1. Torn; cut asunder.
(ଦତା—ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ—2.Pierced.

ଦ ତରଫା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଦୁଇପକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Di taraphā 1. Relating to both sides.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋତରଫା ୬। (କଚରଆ) ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରମାଣ ନଅା ଯାଇ
ଦୋତରଫା ବିଗୁର କଗ୍ ଯାଇଥିବା (ମକଦମା)—
(ଏକତରଫା—ବିପକ୍ଷତା) 2. (case) Decided after contest.
(ଯଥା—ଦତ୍ତରଫା ଡିଗ୍ରୀ ।)

ଦତି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୋ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧। ଛେଦନ କରଣ; Diti ଖଣ୍ଡନ—1. Tearing; cutting.
୬। ବିଦାରଣ—2. Piercing.
୩। (ନାମ)—ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ କଶ୍ୟପ ମୁନିଙ୍କର ଏକତମା ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଅସୁରମାନଙ୍କ ମାତା—
One of the wives of Kaśyapa, who gave birth to demons.
[ଦୁ—ଏହାଙ୍କ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଦୈତ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦିତିଜ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଦତି+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦୈତ୍ୟ; ଅସୁର; Ditija ରାକ୍ଷସ—Demon.
(ଦତିଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦିତିସୁତ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଦତି+ସୁତ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୈତ୍ୟ; ଅସୁର; Ditisuta ରାକ୍ଷସ—Demon.
(ଦତିସୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଦତି ତନୟ, ଦତି ନନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିତ୍ସା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦା ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ, ସନ୍=ଦତ୍ସ ଧାତୁ+ଭାବ. Ditsā ଅ+ଆ) ଦାନେଚ୍ଛା; ଦାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
A desire to give.

ଦିତ୍ସୁ—ସ. ବିଣ. (ଦା ଧାତୁ ସନନ୍ତ=ଦତ୍ସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Ditsu ଦାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Desirous of making a gift.

ଦିତ୍ସ୍ୟ—ସ. ବିଣ.—(ଦା ଧାତୁ ସନନ୍ତ ଦତ୍ସ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଦାନ
Ditsya କରିବା ଯୋଗ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Fit to be given away.

ଦିଦାଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବି.ଣ (ସ. ଦ୍ୱିଧାର)—ଦୁଇପାଙ୍ଚରେ ଧାର ଥିବା
Di dārdhuā (ଅସ୍ତ୍ର)—Double-edged (weapon).
ଦୁଧାରା ଦୋଧାର

ଦିଦି ପ୍ରାଦେ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ମେଦିନୀପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ବଙ୍ଗଳା
Didi ପ୍ରଭୃତିର ଅନୁକରଣକାରୀ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ)—
ବଡ଼ଭଉଣୀ; ନାମ—Elder sister.

ଦିଦି ମା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନୀପୁର; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ;
Didi mā ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରଭୃତି ଅନୁକରଣକାରୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟବହାର)
ବି—ଆଈ Maternal grand-mother.

ଦିଦୃକ୍ଷମାଣ—ସ. ତତ୍ସ. ପୁଂ (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ଦଦୃକ୍ଷ ଧାତୁ
Didṛukshamāṇa +କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—ଦର୍ଶନେଚ୍ଛୁ; ଦର୍ଶନା-
(ଦିଦୃକ୍ଷମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭିଳାଷୀ—Desirous of seeing.

ଦିଦୃକ୍ଷା—ସ. ବ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ଦଦୃକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ
Didṛukshā +ଆ)—ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା; ଦର୍ଶନାଭିଳାଷ—
A desire to see.

ଦିଦୃକ୍ଷୁ—ସ. ତତ୍ସ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ଦଦୃକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Didṛukshu ଉ.)—ଦର୍ଶନେଚ୍ଛୁ—Desirous of seeing.

ଦିଦ୍ୟୁତ୍—ସ. ତତ୍ସ. [ଦ୍ୟୁ ଧାତୁ=ଘାତ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ)]—
Didyut ଘାତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—Bright; dazzling; blazing.

ଦିଧକ୍ଷମାଣ—ସ. ତତ୍ସ. ପୁଂ. (ଦହ୍ ଧାତୁ=ଯୋଡ଼ିବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=
Didhakshamāṇa ଦିଧକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—ଯେ
(ଦିଧକ୍ଷମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯୋଡ଼ିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଅଛି—
Desirous of setting on fire.

ଦିଧକ୍ଷା—ସ. ବ. (ଦହ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଭାବ. ଅ+ଆ)—
Didhakshā ଦହନେଚ୍ଛା—A desire to set on fire or burn.

ଦିଧକ୍ଷୁ—ସ. ତତ୍ସ. (ଦହ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Didhakshu ଦହନେଚ୍ଛୁକ—Desirous of setting on fire.

ଦିଧି—ସ. ବ. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ. ଇ)—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Didhi Patience.
୬। ଧାରଣ—2. Holding.

ଦିଧିଷୁ—ସ. ବ. ପୁଂ.—(ଧିଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ଉ)—
Didhishu ୧। ଦୁଇବାର ବିବାହିତ ପୁରୁଷ—
(ଦଧିଷୂ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A twice-married male.
୬। ଦ୍ୱିତୀୟ ଥରାଦ୍ଦ କରିଥିବା ବିଧବାର ସ୍ୱାମୀ; ଠାୟୁଁ—
2. A husband of a remarried widow.
୩। ବର ଯାନ୍ତ୍ର—3. A suitor (Apte).
୪। ସ୍ୱାମୀ; ବର—4. Husband (Apte.)
୫। ଗର୍ଭାଧାନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A man through whom a woman conceives.
ସ୍ତ୍ରୀ.—୧। ଦଧିଷୂ (ଦେଖ)—1. Didhishū (See)
୬। ବରପୂଜା କନ୍ୟା—2. A girl who has already been betrothed.
୩। ପୁନର୍ବିବାହିତା ଅକ୍ଷତଯୋନି ବିଧବା—
3. A virgin widow remarried (Apte).

ଦିଧିଷୂ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ଦୁଇବାର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
Didhishū 1. A woman twice married.
୬। ଦୁଇଥର ଦୋଇଥିବା ବିଧବା; ଠାୟୁଁଣୀ—
2. A remarried widow.
୩। ଅଗ୍ରେଦଧିଷୂ; ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅବିବାହିତା ଥାଉ ଥାଉଁ ଯେଉଁ ସାନ ଭଉଣୀ ବିବାହ କରେ। (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
3. A girl who has been given in marriage before her elder sister.
୪। ବିବାହିତା ସାନ ଭଉଣୀର ଅବିବାହିତା ବଡ଼ ଭଉଣୀ—
4. An unmarried elder sister of a married girl (Apte).
[ଦୁ—ଏପରି ବିବାହିତା ସାନ ଭଉଣୀକୁ ଅଗ୍ରେଦଧିଷୂ କୁହାଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦଧିଷୂପତି—ସ. ବି. ପୁଂ.— ୧ । ଠାୟୁଁ; ବିଧବସ୍ତ ଦୋଇଥିବା ବିଧବାର ସ୍ୱାମୀ—1. The husband of a re-married widow.

୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଭଇର ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ ନ କରି ପାଶବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ତା ସଙ୍ଗେ ପାପ ପ୍ରଣସ୍ତ କରିଥାଏ—2. A man who has sexual intercourse with the widow of his brother, (not as a sacred duty but for carnal gratification. (Apte)

ଦଧୀଷୁ—ସ. ବ—ଦଧିଷୂ (ଦେଖ) Didhīshu Didhishu (See)

ଦନ—ସ. ବ. (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ; ଯାହା ଅନ୍ଧକାରକୁ ଛେଦନ କରେ)— Dina

(ରୂଢ଼ି—ବିଶେଷତ୍ୱ) ୧ । ଦିବସ—1. Day.

୨ । ପୃଥିବୀ ନିଜର ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡରେ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚାରି ଅଡ଼େ ବୁଲିବାକୁ ଯେତେ ସମୟ ଲାଗେ; ଅହୋରାତ୍ର; ସପ୍ତାହର ଗୋଟିଏ ଦିବସ—2. A week day; a day and night; the time from one sunrise to anothr sunrise; a solar day.

୩ । ୨୪ ଘଣ୍ଟା ପରିମିତ ସମୟ—

3. A period of 24 hours.

(ଯଥା—ଏଭକ ଡାର ଦନକର ଖାଦ୍ୟ ।)

୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଗେକ୍ତ ବେଳା; ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ—4. Day time; the time between sunrise and sunset.

(ଯଥା—ଦନରେ କାହିଁକ ଅଇଲୁ ।)

[ଦ୍ର—ପୃଥିବୀ ଆପଣା ଅକ୍ଷରେ ଘୂର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚାରି ଘାଏ ବୁଲୁଅଛି । ପୃଥିବୀ ଘୂରବା ବେଳେ ପୃଥିବୀର ଯେଉଁ ଅଧକ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଥାଏ ସେ ଅଧକରେ ଦନ ଓ ଯେଉଁ ଅଧକ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିପରୀତ ଦଗରେ ଥାଏ ସେ ଅଧକରେ ରାତ୍ରି ହୁଏ । ଏହା ଅର୍ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ଦନ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତଠାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାତ୍ରି ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ପୃଥିବୀର ଆପେକ୍ଷିକ ଅବସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଦନ ଓ ରାତ୍ରିର ପରମାଣ କମ୍ ବେଶି ହୁଏ । ଯେଉଁ ଦନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଷୁବ ରେଖା ଉପରେ ଥାଆନ୍ତି ସେ ଦନ ଦନ ୧୨ ଘଣ୍ଟା ଓ ରାତ୍ରି ୧୨ ଘଣ୍ଟା ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦନ ଓ ରାତ୍ରି ସମାନ ହୁଏ; କନ୍ତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଉତ୍ତରାୟଣ କାଳରେ ଦନ ବଡ଼ ଓ ରାତ୍ରି ଛୋଟ ହୁଏ ଓ ଦକ୍ଷିଣାୟନ କାଳରେ ରାତ୍ରି ବଡ଼ ଓ ଦନ ଛୋଟ ହୁଏ । ପଶ୍ଚାତ୍ତରରେ ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ସମୟକୁ ଦନ ବୋଲ୍ଲସାଏ । ହନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଦନର ଗଣନା ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯାଏ । କନ୍ତୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ନଶାର୍ଦ୍ଧ ନିଶି ସମୟରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ନଶାର୍ଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଦବସ ଗଣନା କରନ୍ତି ।]

୫ । ବେଳ; କାଳ; ସମୟ—5. Time.

ଧନ ଅରଜନ କଥାରୁ ନ ଜ,ଣଇ
ଜଉଚ୍ଚ,ସ୍ୱ ଦୋଇଂ ଦନରୁ ନଥଇ । କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ; ତାରିଖ—6. Date; fixed date.

(ଯଥା— ସମନରେ ଡାକ୍ତର ଦେବାର ଦନ ଲେଖା ଯାଇଛି ।)

୭ । ଶୁଭ ଯୋଗ ଯୁକ୍ତ ସମୟ—

7. Auspicious time or date.

(ଯଥା—ବବାହ ପାଇଁ ପାଞ୍ଜିରୁ ଗୋଟିଏ ଦନ ବୁଝ ।)

୮ । ତିଥି—8. A lunar day.

ଦେ. ବ—୧ । ଜୀବନକାଳ—

1. Span of life; lifetime.

ମୁଁ ତ ସବୁଦା ଅବଳା ମୋ ଦନ କେ ସାରିବରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟର ସୀମା; ମିଆଦ—

2. Time-limit; limitation.

୩ । ବୟସ—3. Age.

(ଯଥା—ମରିବା ଦନକୁ ପରିବା କାନ୍ଥରୁ ନଖସି—ଚଗ)

୪ । ଋତୁ; ଯୋଗ—4. Season of the year; weather.

(ଯଥା—ଶୀତଦନ; ଖରାଦନ; ବର୍ଷାଦନ; ମେଘୁଆଦନ ।)

୫ । ଦନବନ୍ଧୁର ଆଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—5. A name for calling Dinabandhu in fondness.

ଦନକ—ଦେ. ଅ—ଏକ ଦନ ମାତ୍ର—

Dinaka One day only.

ଏକଦିନ ବଶ—ଦିନକଆ (ଦେଖ)

एकरोज Dinikiā (See)

ଦନ କଟା(ତେଇ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦନଯାପ କରିବା; ସମୟ ଯାପନ କରିବା—To while away time; to spend time.

ଦନ କାଟିବା
ଦନ ବିତା(ତେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦିନ ନେବା

दिनकाटा; दिनलओया **दिलकाटना; दिलवितानाा**

ଦନ କଟିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଦିବସ ବା କାଳ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—

Dina kaṭibā 1. The passing of days.

ଦିନବିତିବା; ଦିନସରିବା
ଦିନକଟିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ମିଆଦ ଶେଷ ହିବା—

दिनकटेयाओया 2. The passing away or expiry of

दिनकटना the time-limit.

ଦନ କଣା—ଦେ. ବଶ (ସ. ଦିବାନ୍ଧ)— ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ରାତ୍ରିକୁ ଦିନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ରାତ୍ରିରେ ଦେଖାଯାଏ—

Dina kaṇā Blind by day.

दिनोंधी ବ—ଦିବାନ୍ଧତା ରୋଗ—Blindness by day; a

(ଅନ୍ଧାରକଣା—ବିପରୀତ) disease.

ଦନକ ଯାକ—ଦେ. ଅ.— ଏକ ଦିବସ କାଳ—

Dinaka jāka The whole day long; throughout

ଦିନଭମାର
ଦନମାନ
ଦନଯାକ
ଦିନସାର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

the whole day; extending over the period of a day.

दिनतमाम; दिमसारा **दिनतमाम**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିନକର—ସ. ବ (ଦିନ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—
Dinakara ୧ । ଦିବାକର; ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun
୨ । ଅର୍କ ଗଛ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Arka plant (See).
ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷୀ—
A name of an astrologer.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ନିବାସ ପୁନା; ଏ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟନିବାସୀ । ଏ ଯନ୍ତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିର ଟୀକା ଏବଂ ବହୁ ସାରଣୀ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା ।]
ଦେ. ଅ—ଏକଦିନେ; ଦିନେ—On a certain day.
ଦେ. ବଣ—ଦିନକିଆ (ଦେଖ)—
Dinikiā (See).

ଦିନକରାତ୍ମଜ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଦିନକର+ଆତ୍ମଜ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର)—୧ । ଶନି ଗ୍ରହ—
Dinakarātmaja 1. The planet Saturn.
(ଦିନକରସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଯମ—2. The Regent of death.

ଦିନକରାତ୍ମଜା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦିନକର+ଆତ୍ମଜା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କନ୍ୟା)—ଯମୁନା ନଦୀ—
Dinakarātmajā The river Jamunā.
(ଦିନକରକନ୍ୟା, ଦିନକରସୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନକାଳ—ବେ. ବି—୧ । ଅସମୟ—
Dinakāla 1. Bad times.
ଦିନ ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ—2. Proper time; fit
ଦିନ moment.
୩ । ବିଶେଷ ସୁବିଧା—3. Best opportunity.
୪ । ଜୀବନସମୟ—4. Lifetime.
୫ । ଅନ୍ତ୍ୟକାଳ—5. Last days of a person.
ଭଲ ବରଡ଼ା ଶସ୍ତ; ମନ୍ଦ ବରଡ଼ା ଦୁସ୍ତ; ଉପର ବରଡ଼ା ଆଉଁ ବୋଇଲ ତୋ ଦିନକାଳ ଅସ୍ତ ।
ଉଗ ।

ଦିନକିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦିନକିଆ (ଦେଖ)
Dinakiā Dinikiā (See).

ଦିନକୁ ଦିନ—ଦେ. ଅ—୧ । କ୍ରମଶଃ; ଏକଦିନରୁ ଅନ୍ୟ ଦିନ—
Dinaku dina 1. Gradually; from day to day; as days pass away.
ଦିନ ପର ଦିନ, ଦିନଦିନ ୨ । ପ୍ରତ୍ୟହ; ଦିନଦିନ; ପ୍ରତିଦିନ—
ଦିନ ବର ଦିନ } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Daily; day by day.
ଦିନୁଦିନ ଦିନୁଦିନୁ
ଦିନକୁ ଦିନ ଉନୁ କ୍ଷୀଣ, ଯେସନ ପୁରୁଣା ବସ୍ତ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦିନକୃତ୍—ସ. ବ. (ଦିନ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଉପପଦ)—
Dinakṛut ଦିବାକର; ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଦିନକେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଏକଦିନ ମଧ୍ୟରେ—
Dinake 1. In the course of one day.
ଏକ ଦିନେ ନ ଥିଲେ ଗେଡ ସେ ଦିନକେ ଘୋଷୁ ରଥୀ
एक रोजमे ପାଣ୍ଡବ ସେନାସ୍ୱାକ ଦଥ.ନ୍ତ ସେ ମନ୍ଦ—କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ ।
(ଦିନେକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସ. ଦୈନକ) ପ୍ରତି ଦିନ—
2. Daily.

ମାସକେ କାଟଇ ଚନ ଚାରୁନ୍ତ ଦିନକେ କାଟଇ ଶିବ
ଗାଉ ପଡ଼ଶାଙ୍କୁ ପଚର ଅ ରୁ ମୋତଙ୍କି ଘରଣୀ କଏ—ହାସ୍ୟଭରଙ୍ଗ

ଦିନ କ୍ଷୟ—ସ. ବ. (ଦିନ+କ୍ଷୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତିଥିକ୍ଷୟ; ଏକ
Dina kshaya ସୌରମାନ ଦିବସରେ ୩ ଗୋଟି ତିଥି ପଡ଼ିବା
ଯୋଗୁଁ ଗୋଟିଏ ତିଥିର କ୍ଷୟ—The loss of a lunar day which takes place when 3 lunar days occur during the same solar day.

ଦିନ କ୍ଷେପଣ—ସ. ବ. (ଦିନ+କ୍ଷେପଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦିନଯାତ; କାଳ
Dina kshepaṇa କଟାଇବା; କାଳକ୍ଷେପଣ
The passing away of one's time.

ଦିନ ଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିବସକୁ ଅଉକମଣ
Dina gaṛdā(ṛde)ibā କରିବା—1. To adjourn a matter.
ଦିନଟାଳା ୨ । କାଳ କ୍ଷେପଣ କରିବା—
ଦିନ ଟାଳନା 2. To pass away time.
ଦିନ ମଟାଳିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ଅନ୍ୟ ଦିବସକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
ଦିନ ଟାଳିବା } ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା—
3. To put off some work to some other date.
୪ । ଦିନ ଟାଳିବା (ଦେଖ)—4. Dina ṭāḷibā (See)

ଦିନ ଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଢାରରେ ଅଉକାନ୍ତୁ ଦେବା—
Dina gaṛdibā 1. The state of a matter being
ଦିନଗଡ଼ା; ଦିନଟଳା adjourned; the passing away of
ଦିନ ଖସନା, ଦିନ ଢଳନା the fixed or proper
(ଦିନ ଗଡ଼ିଯିବା; ଦିନ ଟଳିବା; ଦିନ ମଟୁଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) time.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅଙ୍ଗାଡ ଦେବା; ଅପରାହ୍ନ ଆସିବା—
2. The sun's passing the meridian; the coming of the afternoon.

ଦିନ ଗଣିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ଘଟଣା ଆଉଁ କେତେ ଦିନ
Dina gaṇibā ରହିଲା ବୋଲି ଉତ୍କଣ୍ଠିତଭାବରେ ଗଣନା କରି
ଦିନଗୁନା ଅପେକ୍ଷା କରିବା—2. To count the days
ଦିନ ଗିନନା as to when an eagerly expected
(ଦିନ ଗଣା(ଣେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ) event will happen.
ଉତ୍ତର ଆଶାରେ ଅଶାସ୍ୱୀ ହୋଇଣ ବହୁଦିନୁ ଦିନ ଗଣେ—
ପ୍ରଥମ ନାଥ. ପାଞ୍ଚଳୀ ।

୨ । ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟାଦି ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଶୁଭ ଦିନ ପାଞ୍ଜିରୁ ଗଣନା କରିବା—2. To find out an auspicious day for a certain act or ceremony by astrological calculations.

ଦିନ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଏ ଦେଶରେ ରେଲ ବସ୍ତାର ହେବାର ପରବର୍ତ୍ତୀ
Dina gāṛdi ସମୟର ପ୍ରଯୋଗ)—ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ି ସ୍ୱାଭାସ୍ୱ
ଦିନେରଗାଡ଼ି ଷ୍ଟେସନରେ ଦିନବେଳେ ପହଞ୍ଚେ ବା ଷ୍ଟେସନରୁ ଦିନ
ଦିନକୀ ଗାଡୀ ବେଳେ ଛଡ଼େ—Day train; a train which
(ରାତ୍ରିଗାଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) arrives at or starts from a local station in the day time.

ଦିନ ଚର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବ. (ଦିନ+ଚର୍ଯ୍ୟା, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) - ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତିଦିନ
Dina charjyā ସକାଳୁ ଉଠି ଦିନରେ ଓ ରାତିରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିୟମିତ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରେ—Daily conduct or routined duties of a person.
(ଦିନଚର୍ଯ୍ୟା; ଯଥା—ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ, ମୁଖଧାବନ, ମଳ ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ, ଭୋଜନ, ସ୍ନାନ, ଜଳାଦ୍ୟ ପାନ, ଶସ୍ତ୍ରକ ଆଦି କର୍ମ ।)

ଦିନଗୁଗ୍ଗ—ସ. ବ (ଦିନ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୬ମା ୧ବ)—
Dinachārī ସୂର୍ଯ୍ୟ. (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. The sun.

ଦିନ ଜ୍ୟୋତିଃ—ସ. ବ (ଦିନ+ଜ୍ୟୋତିଃ; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—ରୌଦ୍ର; ଖର—
Dina jyotih Sun's rays; sunshine.

ଦିନ ଟାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟକୁ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ କରାଇବା—
Dina ṭālibā 1. To let the proper time pass away.
ଦିନଟଲା(ଲେ)ଇବା
ଦିନମଟାଳିବା
ଦିନଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦିନଟାଳା ୨ । ଦ୍ୱିପ୍ରହରବେଳକୁ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ କରାଇବା—
ଦିନଗଟ୍ଟାନା 2. To cause the noon to pass away.
୩ । ମକଦ୍ଦମା ଆଦିର ଅନ୍ୟ ତାରିଖ କରିବା—
3. To adjourn (cases etc) to some future date

ଦିନ ଦିନକର—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଏକ ଏକ ଦିନରେ ଘଟିଥିବା; କୌଣସି
Dina dinakara କୌଣସି ସମୟରେ ବା କୌଣସି କୌଣସି ଦିନ
(ଦିନ ଦିନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘଟିଥିବା—1. Of certain days;
ଏକ ଏକଦିନେର which has happened on certain
ଦିନ ଦିନକା days.
୨ । ପ୍ରତିଦିନର—2. Daily; of every day.

ଦିନଦିନ ରାତିରାତି—ଦେ. ଅ (ସ. ଦିନ ଓ ରାତ୍ରି)—୧ । ଅହର୍ନିଶ;
Dinadina rātirāti ଦିନ ଦିନ ରାତ୍ରି; ଦିନତମାମ ଓ ରାତ୍ରିତମାମ;
ଦିନନାହିଁ ରାତିନାହିଁ
ଦିନଦିନ ରାତାରାତ
ଦିନଦିନ ରାତାରାତ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦିନଯାକ ଓ ରାତିଯାକ—
1. Thoughout day and night.
ଦିନରାତ ୨ । ନିରନ୍ତର; ସବୁଦା; ଅହର୍ନିଶାନ୍ତରୂପେ—
ଦିନରାତ 2. Incessantly.

ଦିନ ଦିପହରେ—ଦେ. ଅ ସ. ଦିନ+ଦ୍ୱିପ୍ରହର)—୧ । ଦିନାର୍ଦ୍ଧ
Dina dipahare ସମୟରେ—1. At noon.
ଦିନଦୁପୁରେ ୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରୂପେ; ଦିନରେ ଓ ସର୍ବସମକ୍ଷରେ—
ଦିନଦୁହାଡ଼େ; ଦିନଧଉଳି;
ଦିନଦିଅଁ; ଦିନଦୋପହର 2. Publicly; in public; in broad daylight.

ଦିନ ଦୁଃଖିତ—ସ.ବ.(୭ମୀ ତତ୍; ଦିନ+ଦୁଃଖିତ; ଅଶୁଶ୍ରୀବଚ୍ଛେଦ ଦ୍ୱେଷୁ
Dina duḥkhita ଏ ପକ୍ଷୀ ଦିବସରେ ଦୁଃଖିତ ଥାଏ)—ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—The ruddy gander; Anas Casarca; (supposed to be sorry all day long for fear of impending separation from his mate at night.)

ଦିନ ଦ୍ୟୁତି—ସ. ବ (ଦିନ+ଦ୍ୟୁତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dina dyuti; The sun.

ଚନ୍ଦ୍ର କାନ୍ତିଳ ଦିନଦ୍ୟୁତ
ତପତେ ଅମ୍ବର ବରଜନ୍ତ । ବଳସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋ'ଘୁତନ୍ତ, ତ ଗୀତ ।

ଦିନ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦିନ ଗଣିବା ୨ (ଦେଖ)
Dina dharibā Dina gaṇibā 2 (See)
[ଦିନଧର୍(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]
ଦିନଧରା **ଦିନଧରନା**

ଦିନ ନାଥ—ସ. ବି. (ଦିନ+ନାଥ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dina nātha The sun.
(ଦିନନାଯକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ସଚ୍ଛାରସାଚ୍ଛା ଜୀବାଦି
Dina nebā କରାଇବା—1. To cause another person
ଦିନ ନବା to live in comfort; to
ଦିନ ବିତା(ଟେ)ଇବା
ଦିନ ସର୍(ରେ)ଇବା
ଦିନ ସାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ cause another to get on in life or spend one's days.
ଘୋଡ଼ା ମୁଣ୍ଡେ ପାଣ୍ଡୁର
ଝରେ ବ କାଳିଅ ମୋ ଦିନ ନବ, ମନ ସେନା ବଡ଼ୁଥିଲ ।
ତଲତଘୋଡ଼ା ଗୀତ ।
୨ । କାଳ ଯାପନ କରିବା—2. To pass time.
ଧନ ଅରଜନ କଥାକୁ ନ ଜାଣଇ
ତେଜେସୁ ଦୋରଣ ଦିନକୁ ନଅଇ । କୃଷ୍ଣଜି ବି. ମଦାଇରତ ଦିନ ।

ଦିନ ପତି—ସ. ବି. (ଦିନ+ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dina pati 1. The sun.
(ଦିନପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅରଖ ଗୁଳ୍ମ—
2.Calatropis Gigantea (plant.)

ଦିନପାକୀ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି—ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏକପ୍ରକାର ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ-
Dinapākī ajīrṇṇa ରୋଗ—Dyspepsia.
(ଯଥା—ଏଥିରେ ଥରେ ଭୋଜନ କଲେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ୮ ପ୍ରହରରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଓ ଇତ୍ତମଧ୍ୟରେ ଆଦୌ ଭୋକ କରେ ନାହିଁ ।)

ଦିନ ପାତ—ସ. ବି. (ଦିନ+ପାତ=ଅତିବାହନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dina pāta ୧ । କାଳଯାପନ—1. The passing of time.
୨ । ସଚ୍ଛାରସାଚ୍ଛା ଜୀବାଦି—2. Eking one's liveli—hood; going on in the world; living from day to day.

ଦିନ ବନ୍ଧୁ—ସ. ବି. (ଦିନ+ବନ୍ଧୁ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dina bandhu 1. The sun.
(ଦିନବାନ୍ଧବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘାନବନ୍ଧୁ ନାମ ଧଅଇଁ ଧଆଇଁ ଜନକନ୍ଧୁ
ଦେଖା ନ ଯାଉ । ଉତ୍ତେଜଭଙ୍ଗ. ଦୋଷୀତ୍ରାଣ ସ୍ତବକ ।
୨ । ଅରଖ ଗୁଳ୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Calotropis Gigantea (plant.)

ଦିନ ବର୍ ଦିନ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ସଦ୍ଦ; ପ୍ରତିଦିନ—1. Every day.
Dina bar din ୨ । ଦିନଚ୍ଛୁଦିନ—2. From day to day.
ଦିନଦିନ ୩ । ଦିନେ ଛଡ଼ ଦିନେ—3. Day after day;
ଦିନପରଦିନ every alternate day.

ଦିନ ବାନ୍ଧବ—ସ. ବ. (ଦିନ+ବାନ୍ଧବ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dina bāndhaba The sun.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିନ ବତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦିନ କଟାଇବା (ଦେଖ)
Dina bitā(te)ibā Dina kaṭāibā (See)

ଦିନ ବିତିବା—ଦେ. ବ—ଦିନ କଟିବା (ଦେଖ)
Dina bitibā Dina kaṭibā (See)

ଦିନ ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟ ହୋଇ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେବା;
Dina burḍibā ଦିବାର ଅବସାନ—The setting of the
ବେଳା ଯାଉଆ **ଦିନ ମୁଁଦନା, ଦିନ ଡୁବନ** sun.

ଦିନ ବେଳ(ଳା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦିନ+ବେଳା)—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ
Dina bela(lā) ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳ—Day time.
ଦିନେରବେଳା **ଦିନକାବଖତ**

ଦିନଭର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସାରାଦିନ; ଦିନଭମାମ—
Dinabhara Throughout the day.
ଦିନସାରା **ଦିନଭର**
ଦିନଭର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନ ମଟାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦିନ ଟାଲିବା (ଦେଖ)
Dina maṭāḷibā Dina ṭāḷibā (See)

ଦିନମଣି—ସଂ. ବ. (ଦିନ+ମଣି; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବସର ମଣି ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
Dina maṇi ରତ୍ନସ୍ୱରୂପ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.
ଦିନମଯୂଖ; ଦିନମାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅରୱଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
ଦିନରାଜ; ଦିନରାଜ } 2. Calotropis Gigantea.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଦିନ ମଜୁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦିନ+ଫା. ମଜୁର୍)—
Dina majuri ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ମଜିଆଙ୍କୁ ଦୈନିକ
ଦିନ ମଜୁରି; ଦିନିକା ରେଟ୍‌ରେ ଦିଆ ଯିବା ପ୍ରାପ୍ତଦନର ମୂଲ—
ଦିନମଜଦୁରୀ,ଦିନାତୀ 1. Daily wages given to labourers.
୨ । ଦିନ ମଜୁରିଆ (ଦେଖ)
2. Dina majuriā (See)

ଦିନ ମଜୁରିଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତଦନ ମୂଲ ଲଗେ—
Dina majiriā A day-labourer; a journeyman
ଦିନମଜୁର **ଦିନମଜଦୁର**
(ଦିନ ମୂଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନମଲ—ସଂ. ବ—ମାସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dinamala Month.

ଦିନମାନ—ସଂ. ବ. (ଦିନ+ମାନ=ପରିମାଣ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dinamāna (ଜ୍ୟୋତିଷ) କୌଣସି ଦିବସର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ
ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟର ପରିମାଣ—(astronomy)
The length of a day; the time between
the sunrise and the sunset of a day.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ଉତ୍ତରେଖା ଉପରେ ଥିବାବେଳେ ଦିନ ୧୨ ଘଣ୍ଟା ଓ ରାତ୍ରି ୧୨ ଘଣ୍ଟା ହୁଏ, ତହୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉତ୍ତରାୟଣ ଓ ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଅନୁସାରେ ଦିବସର ସମୟ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଓ ଦିନ କ୍ରମଶଃ ଯଥାକ୍ରମେ କମେ ଓ ବଢ଼େ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳ ଯେତେ ଦଣ୍ଡ ଯେତେ ଲଵା ହୁଏ ତାହୁ ଦିନମାନ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦିନତମାମ ଦେ. ଅ—ଦିନଭର; ଦିନଭମାମ—
ଦିନଭର Throughout the day.

ଦିନ ମୁଖ—ସଂ: ବ. (ଦିନ+ମୁଖ, ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dinamukha ୧ । ପ୍ରାତଃକାଳ; ପ୍ରଭାତ; ପ୍ରତ୍ୟୂଷ—
1. Early morning; day break; dawn.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. The sun.
୩ । ପୂର୍ବାଦ୍ରି; ଉଦୟାଚଲ—
3. The mythologial mountain in the east from behind which the sun rises.

ଦିନ ମୂଲ—ଦେ. ବ—ଦିନ ମଜୁର ୧ (ଦେଖ)
Dina mūla Dina majuri 1 (See)
(ଦିନ ମହୁନା; ଦିନ ମାଇନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନ ଯାପନ—ସଂ. ବି. (ଦିନ+ଯାପନ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କାଳପାତ;
Dina jāpana କାଳ କଟାଇବା; କାଳ କ୍ଷେପଣ—
The passing away of one's time; the spending of one's days.

ଦିନ ଯାମିନୀ—ସଂ. ବି. (ଦିନ+ଯାମିନୀ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଅହର୍ନିଶ; ଦିବାରାତ୍ର;
Dina jāminī ସର୍ବଦା—Day and night.

ଦିନ ଯିବା—ଦେ. କି—୧ । ଜୀବିତକାଳ ବିତିବା—
Dina jibā 1. The passing away of one's life-time.
ଦିନଯାଉଆ ୨ । ସମୟ ଅତ୍ତାତ ହେବା—
ଦିନ ଜାନା 2. The passing of time.
୩ । ଦିନ ବୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
3. Dina burḍibā (See)

ଦିନ ଯୌବନ—ସଂ. ବି. (ଦିନ+ଯୌବନ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମଧ୍ୟାହ୍ନ;
Dina jaubana ଦ୍ୱିପ୍ରହର—Noon; mid-day.

ଦିନର—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ଦିସର (ଦେଖ)
Di nari Di sari (See)
(ଦିଲର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନରିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଦିସରିଆ (ଦେଖ)
Di nariā Di sariā (See)
(ଦିଲରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନ ରାତି—ଦେ. ବି. (ବିପରୀତ ସଦ୍ଭାବର) (ସଂ. ଦିନ+ରାତ୍ରି)—
Dina rāti ଦିବସ ଓ ରଜନୀ—Day and night.
ଦିନରାତ ଅ—ଦିନ ଦିନ ରାତି ରାତି (ଦେଖ)
ଦିନ ରାତ Dina dina rāti rāti (See)

ଦିନ ରାତି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କିଛି କାମଦାମ ନ କରି ସାରାଦିନ
Dina rāti basibā ଓ ସାରାରାତ୍ର ଅଳସ୍ୟରେ କଟାଇବା—
ଦିନ ରାତି ବସେଥାକା To spend the whole day and
ଦିନ ରାତ ବୈଠରହନା night without doing any thing.
(ଦିନ ରାତି ବସି ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିନଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ନଳ ଥିବା (ଦ୍ରବ୍ୟ)—
Di naḷiā Double-barrelled (article).
ଦୁନଳା ବି—ଦୁଇ ନଳ ଥିବା ବନ୍ଧୁକ—
ଦୋନଳୀ, ଦୋଜବୀ Double-barrelled gun.
(ଦିନଳୀ; ଦୋହୋର ନଳୀ; ଦୋଦ୍ଧର ନଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିନ ସରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦିନ ଯିବା (ଦେଖ)
Dina saribā Dina jibā (See)

ଦିନ ସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାଳ କଟାଇବା—
Dina sāribā 1. To pass away time.
ଦିନ କାଟାନ ୨ । କାଳ ଯାପନ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟକୁ ସୁବଧା
दिन भरना, दिन पुरे करना ଓ ସୁଯୋଗ ଦେବା—
2. To cause another to pass his or her days.
ମୁଁ ତ ସୁଦଗା ଅବଳା ମୋ ଦିନ କେ ସାରିବରେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦିନ ହରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାଳ କାଟିବା; କାଳାତ୍ତପାତ କରିବା—
Dina haribā 1. To pass time.
ଦିନ କାଟାନ ଦିନ ହରି ସମୟକ୍ଷେପ ଜନାଇ ବନାଇ ।
दिन कटाना ଦେ ସମ୍ପ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା—
2. To pass one's life.
ଉତ୍ତମ୍ଭିତ ମହାନଦୀରେ ଜଲେ ସ୍ନାନ
ମହା ସୁଖେ ଦିନକୁ ହରଇ ସେ ଜନ । କୃଷ୍ଣ ଚ. ମହାଭାରତ ଦିନ ।
ଶ । ଦିନ ସାରିବା ୨ (ଦେଖ)
3. Dina sāribā 2 (See)

ଦିନ ହେବା—ଦେ. ଦ୍ୱ—୧ । ସକାଳ ହେବା; ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେବା—
Dina hebā 1. The dawning of the day.
ଦିନ ହଓୟା ୨ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା—
दिन निकलना 2. Drawing near of any appointed day.
(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଖଜଣା ଦେବାର ଦିନ ହେଲାଣି ।)

ଦିନା—ଦେ. ବ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗେ)—
Dinā ୧ । ଦିନ—1. Day (prefixed to words denoting number).
(ଯଥା—ଦିନାଗୁଡ଼ା; ଦିନାଦୁଇ; ଦିନାକେତେ ଇତ୍ୟାଦି = ଗୁଡ଼ା ଦିନ; ଦୁଇ ଦିନ; କେତେ ଦିନ ଇତ୍ୟାଦି ।)
(ଦିନାଇ; ଦିନେଇ; ଦିନୁ—ଅଦର୍ଥକ) ୨ । ପାନବନ୍ଧୁ ନାମକ
(ଦିନୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—
1. A name for calling Dinabandhu in familiarity.

ଦିନାଂଶ—ସ. ବ. (ଦିନ + ଅଂଶ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dināṁśa ଦିବସର ପ୍ରାଧାନ ତିନ ଭାଗରୁ ଏକ—
One of the three divisions of the day, viz morning, noon and afternoon.
[ଯଥା—ଦିନାଂଶତ୍ରୟ ଯଥା—ପୂର୍ବାହ୍ଣ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ଅପରାହ୍ଣ; ପ୍ରାତଃକାଳ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସାୟଂକାଳ ।]

ଦିନା କେତେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଦିନ ଓ କତି)—
Dinā kete ୧ । କେତେକ ଦିନ ଯାଇଁ—
(ଦିନାକାତେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. For some days.
ଦିନ କତେକ ଦୁଇ ତିନି ସେହି ମୋତେ
थोड़ा रोज ମୋ ଘରେ ରହ ଦିନା କେତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ଯାଇଁ—2. For a few days.

ନୂଆ ନୂଆ ଦିନା କେତେ, ନୂଆ ଦେଶି ସୁରୁଣା ପାଶୋର ଦେଲ
ଦୂର ହର ଦେଲ ମୋତେ—ଭଗ ।
ଶ । କେତେ ଦିନ ବ୍ୟାପି ସମୟ; ବହୁକାଳ—
3. Days and days; for a long time.
(ଯଥା—ନୂଆ ଗାଈଟାକୁ ଦିନା କେତେ ଦୁଃଖରେ ବାନ୍ଧିଲେ ଯାଇଁ ସେ ଘର ମଣିବ ।)
ଙ । କେତେକ କାଳ ଯାଇଁ—4. For some time.
ଦେ. ବ.—କେତେକ ଦିନ—Some days.

ଦିନାଗମ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିନ + ଆଗମ)—
Dināgama ପ୍ରଭାତ; ବଡ଼ ଭୋର୍—Dawn.
(ଦିନାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ

ଦିନାଜି—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଦୈନିକ)—
Dināji ଦୈନିକ – Daily.
ଦେ. ଅ—ପ୍ରତ୍ୟହ ଦିନ – Daily.
(ଯଥା—ତୋର ମୂଲ ଦିନାଦ କେତେ ପଡ଼େ ।)

ଦିନାଜି ପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବି—ଦୈନିକ ପଂଜିକା—
Dināji pāñji Daily almanac.

ଦିନାଣ୍ଡ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିନ + ଅଣ୍ଡ)—
Dināṇḍa ଅନ୍ଧକାର; ଅନ୍ଧାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଦିନାନ୍ଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Darkness.

ଦିନାଦି—ସ. ବି (ଦିନ + ଆଦି; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dinādi ପ୍ରାତଃକାଳ; ଦିବସର ଆଦ୍ୟ ଭାଗ—The beginning of the day; morning; dawn.
ଦିନାୟ
रोज रोजका ଦେ. ବିଣ—ଦୈନିକ—Daily.
ଦିନେ ଦେ. ଅ—ପ୍ରତ୍ୟହ; ପ୍ରତି ଦିନ—
रोजरोज Daily; every day.
(ଯଥା— ତାଙ୍କର ଦିନାଦ ଟ ୍ ୧ ଖରଚ ହୁଏ ।)

ଦିନାଧୀଶ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିନ + ଅଧୀଶ)—ଦିନପତ୍ତି (ଦେଖ)
Dinādhīśa Dinapati (See)

ଦିନାନ୍ତ—ସ. ବି. (ଦିନ + ଅନ୍ତ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dinānta ସନ୍ଧ୍ୟା; ଦିବସର ଶେଷ ଭାଗ; ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟ—
(ଦିନାସ୍ତ— ଅନ୍ୟରୂପ) Evening; close of the day; sunset.

ଦିନ ଚ୍ତେ— ଦେ. ଅ —୧ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ—
Dinānte 1. At eve; in the evening.
(ଦିନାନ୍ତରେ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରତ୍ୟହ—2. Daily; every day.
दिनान्तमे (ଯଥା—ମତେ ଦିନାନ୍ତେ ଥରେ ମୁଠାଏ ଖାଇବାକୁ ମିଳଲେ ତ ଜୀବନ ନ ଯିବ ।)

ଦିନାନ୍ଧ— ସ. ବିଶ. ପୁଂ—୧ । ଯାହାକୁ ଦିନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ—
Dināndha 1. Unable to see in daylight.
(ଦିନାନ୍ଧତା—ବ) (ଯଥା—ଚେମ୍ପିଣି, ପେଚା, ବାଦୁଡ଼ି ।)
୨ । ଦିବାନ୍ଧତାରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (a person) Suffering from sun-blindness.

ଦିନାବସାନ— ସ. ବ (ଦିନ+ଅବସାନ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସନ୍ଧ୍ୟା; ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ
Dinābasāna ସମୟ—Evening; sunset.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦନାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଦନାର୍; ଲାଟିନ୍. ଦନାରସ୍)—
Dinār ୧ । ଆରବ ଓ ପାରସ୍ୟଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—1. A coin of Persia and Arabia.

୨ । ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଧତୋଲା ଓଜନର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା—2. Name of a gold coin of half tola weight, current during the reign of Akbar the Great.

ଦନାମାର୍—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଡେନ୍‌ମାର୍କ୍ ଦେଶବିଶେଷ)—ଡେନ୍‌ମାର୍କ୍ ଦେଶର ଲୋକ—The people of Denmark, the Danes.
ଦେନାମାର **ଦୀନାମାର**

ଦନାମାର୍ ଡିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ— ଡେନ୍‌ମାର୍କର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ବାଲେଶ୍ୱର ନଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସ୍ଥାନବିଶେଷ—Name of a plot of land in the town of Balasore which belongs to the State of Denmark.
Dināmār ḍiṅgā
ଦେନାମାର ଡାଙ୍ଗା
ଦୀନାମାର ଡିଂଗା

ଦନାର୍ଦ୍ଧ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦନ+ଅର୍ଦ୍ଧ)—୧ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ—
Dinārddha 1. Midday.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ପୃଥିବୀର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅବସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ସାନ ବା ବଡ଼ ହେବା ଦିବସର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସମୟ (ଦିନ ମାନ ଉଳେ ନୋହି ଦେଖ)—2. (astromony) Half the length of a particular day; half the time between sunrise and sunset of a particular day.

ଦନ୍ନଆ(ଆଁ)— ଦେ. ବିଣ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ)— ଦିନରେ ଘଟିବା;
Dinia(ā)n) ଦିନବ୍ୟାପୀ—Relating to a day; an affix
ଦିନେର meaning consisting of a day or days.
ଦିନକା (ଯଥା- ଅଢ଼େଇଦନଆ; ଖରଦନଆ; ଗୁରୁଦନଆ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଦନ୍ନିକିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦୈନିକ)—୧ । ଏକଦିବସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dinikiā 1. Pertaining to one day only.
(ଦିନକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକଦିନ ବ୍ୟାପୀ—
2. Occupying the period of one day.
୩ । ଦୈନିକ—3. Daily.
୪ । ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—4. Changing; fleeting.
୫ । ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ—5 Temporary; that which does not last long.
୬ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ; କ୍ଷଣିକ—6. Momentary.
୭ । ସାମୟିକ; ଆକସ୍ମିକ—7. Occasional.
(ଯଥା—ଦିନକିଆ ମଜୁରି ପାଇଁ ତରଦନିଆ ଆଶାରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେବା ମୂର୍ଖତା ଅଟେ ।)

ଦନୁ—ଦେ. ଅ—୧ । (ଅମୁକ) ଦିବସଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି—
Dinu 1. Since such a day.
(ଦନ୍ଦୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏଠାରେ ୧୬ତାରିଖ ଦିନୁ ବର୍ଷା ହେଉଛି)
ଦିନଥେକେ ୨ । (ଅମୁକ) ସମୟରୁ—2. Since such a time.
ଦିନସେ ଯେଉଁ ଦିନୁ ହେଲ ସୁବାସ ନାସ, ସେହି ଦିନୁ ହେଲ ସୁବାସ ନାଶ, ସୁବାସ ନାଶ, ସୁବାସ ନାଶ—ଭଗ.

(ଦିନଆଁ—ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଦେ. ବି. ସଂ—ଦିନବନ୍ଧୁର ଆଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—A name for calling Dinabandhu in fondness.

ଦନୁଦିନ—ଦେ. ଅ.—୧ । ପ୍ରତିଦିନ; ଦିନ—
Dinudina 1. Daily; every day.
ଦନୁଁଦିନ; ଦନୁଁ ଦନୁଁ;
ଦିନକୁଦିନ; ଦିନୁ ଦିନୁ;
ଦିନକୁଦିନ; ଦିନୁଁଦିନେ;
ଦନୁଁଦିନେ; ଦିନବରଦିନ
} ଅନ୍ୟରୂପ
ମୋହର ସେବା ଦିନଦିନେ,
ତେଣି ସନ୍ତୋଷ ବଢଇନେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ଦିନଦିନ ୨ । ଏକ ଦିନରୁ ଅନ୍ୟ ଦିନ ସମୟ; ଯଥାକ୍ରମେ ଏକ ଦିନର
ଦିନ ଦିନ ପରେ ଅନ୍ୟ ଦିନରେ—2. Day by day; from day to day.
ଶୁକଳ ପକ୍ଷେ ଚନ୍ଦ୍ର ସେହ୍ନେ. ବଢ଼ଇ ପୁନ ଦିନଦିନେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ଦନେ—ଦେ. ଅ.— ୧ । କୌଣସି ଏକ ଦିବସରେ—
Dine 1. On any day.
ଏକଦିନ (ଯଥା—ମୋ ଘରକୁ ତୁ ଦିନେ ଆସିବୁ ।)
ଏକରୋଜ ୨ । ଥରେ ମାତ୍ର—1. Once only.
ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚରଣ ଚିହ୍ନ ନଗ ଗଣ ଶୋଭା ଗୃହଁ ନାହିଁ ଦିନେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖି. ସ୍ୱଗୀତ ।

୩ । ଦୂରେ ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ସମୟରେ—
3. At any time (in the past or future).

ଦନେକ—ଦେ. ଅ.— କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସରେ—
Dineka On a certain day.
ଦିନେକ ଅବଧୂତ ଗଲେ, ସାଇ ଅରଣ୍ୟେ ବାସ କଲେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ନର୍ଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଦନେକେ—ଦେ. ଅ.— ଦିନକେ (ଦେଖ)
Dineke Dinake (See)

ଦନେ କାନ୍ତର—ଦେ. ଅ.—୧ । ଏକଦିନ ବା ତାହାଠାରୁ କିଛି କମ୍ ବେଶି
Dine kāntara ସମୟ; ପ୍ରାୟ ଏକ ଦିନ—
ଦିନଟିଏକ 1. Abont a day.
ଦୁ ଏକ ରୋଜ (ଯଥା— ତା ଦ୍ୱାରେ ଦିନେ କାନ୍ତର ବସି ଗଲେ ମୋ
(ଦିନେଖଣ୍ଡେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଝଙ୍କାଡ଼ା ଆଦାୟ ହୋଇଯିବ ।)
୨ । ଦିନେ ବା ଦୁଇଦିନ—2. A day or two.
୩ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦିନ—3. A few days.

ଦନେ ଦନେ—ଦେ. ଅ.— ୧ । କୌଣସି କୌଣସି ଦିବସରେ—
Dine dine 1. On certain days.
ଏକ ଏକ ଦିନ ଦିନେ ଦିନେ ବ୍ୟାଧସ୍ୱ ଥିର ସଙ୍ଗି କର;
ଏକ ଏକ ରୋଜ କାଉ କାରଜ ନସ୍ୱନେ ଭଷିର ନଜର ।
ଗୋପୀନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା ।

୨ । କୌଣସି କୌଣ ସି ସମୟରେ—2. At times.

ଦନେ ନାଁ ଦନେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ନିଶ୍ଚୟ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦିନରେ-
Dine nāṁ dine 1. Certainly on some day or other.
ଏକଦିନ ନା ଏକଦିନ
କାଇ ଏକ ରୋଜ ୨ । ନିଶ୍ଚେ କୌଣସି ସମୟରେ—
2. Certainly at any time.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିନେଶ—ସଂ. ବି. (ଦିନ+ଈଶ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dineśa 1. The sun.
(ଦିନେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅର୍କ ବୃକ୍ଷ—
2. Calotropis Gigantea.

ଦିନେଶାତ୍ମଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦିନେଶ=ସୂର୍ଯ୍ୟ+ଆତ୍ମଜ=ପୁତ୍ର)—୧ । ଯମ—1. Jāma.
୨ । ରାଜା କର୍ଣ୍ଣ— 2. King Karṇṇa.
୩ । ସୁଗ୍ରୀବ—3. Sugrība.
୪ । ଶନି—4. Saturn.
୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—5. The sun.

ଦିନେଶାତ୍ମଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦିନେଶ+ଆତ୍ମଜା)—
Dineśātmajā ଯମୁନା ନଦୀ—The river Jāmunā.

ଦି ପଖା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱି+ପକ୍ଷ)—୧ । ଦୁଇ ଦିଗ; ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱ; ଦୁଇ ପାଖ—1. Both sides.
Di pakhā
(ଯଥା—ଚଲର ଦିପଖାରେ ଦୁଇଟି ଦାଣ୍ଡି ବସାଅ ।)
୨ । ଦି ଫଡ଼ା—2. Two halves.
(ଯଥା—ଏ ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ାଟାକୁ ଦିପଖା କର ଓଲଟା ବାଗରେ ଯୋଡ଼ ଗୁଣ୍ଡ ବୁଣ । ତୁ ଇମିତି ଦଉଛୁ ଯେ, ଜାଣି ଥା, ମୁଁ ଟିକଏ ରୁଗି ଗଲେ ତୋତେ ଦି ପଖା କର ଚର ଦେବ ।)
୩ । ଦୁଇ ହାତର ଦୁଇ ଡେଣା—3. The two arms.
(ଯଥା—ଭୀମ ଦୁଇ ହୁଙ୍କାରରେ ଦୁଃଶାସନର ଦି ପଖା ଛିଣ୍ଡାଇ ପିଙ୍ଗି ଦେଲେ ।)

ବଣ.—ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱ ବା ପଖାବିଶିଷ୍ଟ (ଚଲା)—Two-sided; having two openings.
(ଯଥା—'ଦିପଖା ଚୁଲାଟା ଲଗାଇ ଦେ ଯେ, ଗୋଟ ଉଅଣ ଏକା ବେଳେକେ ହୋଇଯିବ ।)

ଦିପଖା ଚୁଲି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଚୁଲିରେ ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ଥାଇ ଦୁଇଟି ହାଣ୍ଡି ବସିବା ଭଳ ଦୁଇଟି ଗାତ ବା ପଖା ଥାଏ; ଦୁଆଖା ଉନାନ, ଦୁପାଖା ଉନାନ ଦୁଇଟି ପଖା ବିଶିଷ୍ଟ ଏକମୁହାଁ ଚୁଲି—
Dipakhā chuli An oven with two holes (or openings at the top to set pots on them.

ଦି ପଟ—ଦେ. ବି.—୧ । ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱ—
Di paṭa 1. Both sides.
୨ । ଯୋଡ଼ାଏ—2. A pair; two.
୩ । ଦୁଇଗୁଣ—3. Two times as much.

ଦି ପଟା—ଦେ. ବି.—୧ । ଦୁଇ ଦଫା—
Di paṭā 1. Two paroxysms.
(ଯଥା—ତାର ମୋର କଜିଆ ଆଜି ଦି ପଟା ଲାଗିଗଲା ।)
୨ । ଦୁଇଥର—2. Two times.
୩ । ଦୁଇପାଖ—3. Two sides.

ଦିପଟିଆ—ଦେ. ବି.—ଉଭୟ ପକ୍ଷକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା—
Di paṭiā Favouring both parties or sides.
(ଯଥା— ଏମିତି ଦିପଟିଆ ବଚ୍ଚାର ସୁନର ଦିଶେ ନାହିଁ ।)

ଦି ପତର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ପତ୍ର)—୧ । ଗଜା ଅବସ୍ଥାରୁ ଉହୁଡ଼ି ଦୁଇ ପତ୍ର ଧରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା (ଗଛ)—
Di patara
ଦିପତ୍ର, ଦିପତ୍ରିଆ, ଦିପତୁରିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Budding with two leaves; growing with two leaves.
୨ । ଯେଉଁ ଗଛର ପତ୍ର ସବୁ ଦୁଇ ଦୁଇଟା ହୋଇ ଡେମ୍ପରେ ଲାଗି ହୋଇଥାଏ—2. (trees) With two leaves on a stem; bifoliate.

ଦିପଦଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱୀପ ଓ ଦଣ୍ଡରୁ)—୧ । ପୋଖରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପୋତାଯିବା ବେଲକାଠର ଖୁଣ୍ଟ—1. A wooden post erected in the middle of a tank or lake.
Dipadaṇḍi (ଦିପିଦଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ) ରହିଁକାଠ
୨ । ପୋଖରୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ନିର୍ମିତ ମଣ୍ଡପ—
2 A raised masonry platform in the middle of a pond.
ରଥାଙ୍ଗ ମଁ ଦୃଢ଼ ଦାପଦଣ୍ଡି ଭଣ୍ଡ, ଟଳେ ବପଦ୍ମତ ଗାରେ । ସୁଧାକାଥ ।

ଦିପଦହି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦୀପ ଓ ଦଧି; ଭୁଲ ମଥା ଦହି=ଢିଳ)—
Dipadahi ୧ । ଢିଳ; ଜଳିବା ତେଲ—
1. Oil for lamp.
ଦପରୁଖା ଦହିଥିବ, ଦପଦହି ପଡ଼ୁଥିବ । ଶିଶୁ ଗୀତ ।
୨ । (ଦ୍ୱି+ପଦ+ହିଁ) କେବଳ ଦୁଇ ପଦ କଥା—
2. Two sentences only.

ଦି ପହର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱିପ୍ରହର)—
Di pahara ୧ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ—1. Noon.
ଦୁପୁର ୨ । ମଧ୍ୟରାତ୍ର—2. Midnight.
ଦୁପହର ୩ । ଅସମୟ—3. Bad time.
ପଲେଇ ପଡିଲ ମାଉସୀ ଘରେ
ମାଉସୀ ମାଇଲ ଦପହରେ । ଚଳ ।

ଦପହରିଆ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱିପ୍ରହର)—ଦ୍ୱିପ୍ରହର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dipahariā Pertaining to noon.
ଦୁପୁରିଆ ଅନ୍ଧାରଟେବ, ଶୀତ ପାଣ୍ଡୁଛି, ବି ପଦରିଅଟେବ
ଦୁପହରିଆ ଏଥିରେ ଯେ ଲେକ ପୋଟରିଲେ; ବେଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମଲ । ଚଳ ।
ଦେ. ବି—୧ । ଦ୍ୱିପ୍ରହରବେଳ; ମଧ୍ୟାହ୍ନ; ଖରାବେଳ—
1. Midday; noon; hottest time in the sun.
ଦୁପହରିଆ; ବାଁଧୂଳି ୨ । (ସଂ. ବନ୍ଧୁକ, ବନ୍ଧୂକ; ଓଷ୍ଠ ପୁଷ୍ପ)—
ଦୁପହରିଆ ପୁଷ୍ପ ଶାକବଶେଷ; ବନ୍ଧୂକଫୁଲ—
2. Pentapetes Phoenicea.
[ଦ୍ର—ଗଛ ପ୍ରାୟ ୧୫ ହାତ ଉଚ୍ଚ; ଫୁଲ ପାହ୍ନ ପାଣ୍ଡୁଆ ଓ ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ଗୋଟିଏ ଟୁଲ ସାତରୁ ଦଶ ଦିନ । ହବା ହପହର ଅର୍ଥାତ୍ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଏ ଫୁଲ ଫୁଟେ ବୋଲି ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଛି । ଏହି ଫୁଲର ରଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ କହମାନେ ନାଗଶ୍ୱଙ୍କ ଓଠକୁ ତୁଳନା କରନ୍ତି ।]

ଦିପହରିଆ ମାହାତମ—ଦେ. ବ—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କର ମହରମ ପର୍ବର
Dipahariā mahātam ଅଷ୍ଟମ ଦିନ, ଯେଉଁ ଦିନ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଝିଅର ପୁଅ ଇମାମ୍ ହସନ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏଜୀଦ୍ ନଂଶର

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁକ୍ତ ଆରମ୍ଭ ଦୋଇଥିବା—The Mahomedan Mohurrum commemorating the beginning of the battle between Imam Hossan and Ejid.

ଦୀପାବଳି ଅମାସ୍ୟା—ଦେ. ବ (ସ. ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା)—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଅମାବାସ୍ୟା, ଯେଉଁଦିନ ଗୃହରେ ଦିବାଳି ଏବଂ ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ ଦୀପମାଳା ବସାଯାଏ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦୀପଦାନାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଏ—The new moon of the month of Kārttika.

Dipāli ଦିବାଳି

ଦୀପାଳି—ଦେ. ବ (ସ. ଦୀପାବଳୀ)—୧ । ମାଟିର ସାନ ଦୀପ—1. Small earthen lamp.

୨ । (ଦ୍ୱି+ଓ. ପାଳ)—ଦୁଇପାଳ ବା ଥର—2. Two times; twice.

Dipāli basā(se)ibā ଦୀପାଳି ବସା(ସେ)ଇବା

ଦୀପାଳି ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଆଲୋକିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜଳୁଥିବା ଦୀପ ରଖିବା—To set earthen lamps to light up a place.

Di pithiā ଦି ପିଠିଆ

ଦି ପିଠିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଦ୍ୱି+ପୃଷ୍ଠ)—୧ । ଦୋରୁଖା; ଯେଉଁ ଲୁଗାର ଦୁଇପିଠି ବା ଘାଗର ରଙ୍ଗ ବା ବୁଣା ଏକପ୍ରକାର ହୁଏ ତାହା; **ଦୋପୀଠା** 1. (cloth) Having the same colour or texture on both sides.

୨ । ଯେଉଁ ଶ୍ଲୋକ କାଗଜର ଦୁଇ ପିଠି ବା ପାଖରେ ଶ୍ଲୋକାନ୍ତ—2. (paper) Which is printed on both sides.

୩ । ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ି ଟାଣିବାର ଓ ଗାଡ଼ିଟଣା କାମରେ ଲାଗେ—3. (horse) Which is used for both driving and riding.

୪ । ଯେଉଁ ବଳଦ ଗାଡ଼ି ଟାଣେ ଓ ହଳରେ ଲାଗେ—4. (bullock) Which draws the cart as well as the plough.

Dipiti (ଦୀପ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) Dīpti (See).

ଦୀପ୍ତି

ଦୀପୁର ବଟା—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ଥର ବଟା ଯାଇଥିବା (ହଳଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ରବ୍ୟ)—Twice pestled (turmeric-paste etc).

Dipura baṭā ଦୀପୁରବାଟା

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମ ଥର ହଳଦୀ ବଟାକୁ ମସୁଣେଇବା ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ବଟାକୁ ଚକ୍କଣେଇବା କହନ୍ତି ।

Dipoṭi (etc) ଦିପୋଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଡେପୁଟୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Deputi etc (See).

କେହୁ ବୋଲେ ମୁହଁ ଅଟେ ଦପୋଟା । ପ୍ରଧାନାଥ—ଦରବାର

Di phāṅkiā ଦି ଫାଙ୍କିଆ

ଦି ଫାଙ୍କିଆ—ଦେ. ବିଣ.—**ଦୋଫାଙ୍କିଆ** (ଦେଖ)—Duphāṅkiā (See)

Di phāṅkurdiā ଦି ଫାଙ୍କୁଡ଼ିଆ

ଦି ଫାଙ୍କୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ; ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିବା—Split into two; having two branches; with two connected divisions; forked.

ପଟ ପଟରେ ସେହି ଦଫାଳିଆ ଚୂଡ଼ା ସାଡ଼ାଡ଼ା ଗଡ଼ ଦେଖୁଛ,
ଏଯଟ । ବିଣ ଜାଣ ?—ଫକୀରମୋହନ-ଗଳ୍ପ ସ୍ୱଳ୍ପ ।

Di phāliā ଦି ଫାଳିଆ

ଦି ଫାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇଟି ଫାଳ ବିଶିଷ୍ଟ—Bipartite; consisting of two equal halves or folds.

ହଫାଲ; ଦୋଫାର୍

Dib (root) ଦିବ୍ (ଧାତୁ)

ଦିବ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—1. To dazzle; to glitter; to shine.

୨ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—2. To play.

Dib ଦିବ

ଦିବ୍—ସ. ବ (ଦିବ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ କ୍ୱିପ୍)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଆକାଶ—2. The heavens; the sky.

୩ । ଦିନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Day

Diba ଦିବ

ଦିବ—ସ. ବ (ଦିବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—**ଦିବ୍** (ଦେଖ) Dib (See).

ଦେ.ବ—(ଆଦରାର୍ଥକ) ଦିବ୍ୟସିଂହ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବାନାମ (ଦିବା, ଦିବୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ)—A name for calling Dibyasiṁha.

Di barashiā ଦି ବରଷିଆ

ଦି ବରଷିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକ)—ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକ; ଯାହା ଦୁଇ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଘଟେ—Biennial.

ହଦ୍ୱତ୍ସରର ଦୋବରଷୀ, ଦୁସାଲା

Dibasa ଦିବସ

ଦିବସ—ସ. ବ (ଦିବ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ଅସ୍; ତୁଳ. ଇଂ. ଡେ, ଲାଟିନ୍. ଡିଏସ୍, ଗ୍ରୀକୁଡ. ଦିଅଦ୍ୱ)—୧ । ଦିନ—1. Day.

୨ । ଦିନବେଳ—2. Day time.

ଦେ. ବ—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ—The day of performing the annual Śrāddha ceremony of a deceased; the anniversary of the death of a person.

Dibasakara ଦିବସକର

ଦିବସକର—ସ. ବ (ଦିବସ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

(ଦିବସନାଥ, ଦିବସମଣି, ଦିବସେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Dibasa mukha ଦିବସ ମୁଖ

ଦିବସ ମୁଖ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବସ+ମୁଖ)—ପ୍ରାତଃକାଳ—Dawn.

Dibasa mudrā ଦିବସ ମୁଦ୍ରା

ଦିବସ ମୁଦ୍ରା—ସ. ବ.—ଏକଦିନର ବେତନ ବା ମୂଲ୍ୟ—The salary or wages due for one day.

Dibasā ଦିବସା

ଦିବସା—ଦେ. ବ (ସ. ଦିବସ)—**ଦିବସ** (ଦେଖ) Dibasa (See)

ଆମ୍ଭ ଦଃଖା ଶ୍ରାଦ୍ଧକାଳେ
ଅଶ୍ରୁର ଉତ୍ତେ ଅସି ବଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଭବତ ।

Dibasātyaya ଦିବସାତ୍ୟୟ

ଦିବସାତ୍ୟୟ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବସ+ଅତ୍ୟୟ)—ସନ୍ଧ୍ୟା; ଦିନାନ୍ତ—The close of the day.

Dibasābasāna ଦିବସାବସାନ

ଦିବସାବସାନ—ସ. ବ—ସନ୍ଧ୍ୟା; ଦିନାନ୍ତ—The close of the day.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିବସାଲୋକ—ସ. ବ (ଦିବସ + ଆଲୋକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ଦିନର ଆଲୁଅ—Daylight.
Dibasāloka

ଦିବସ୍ପତି—ସ. ବ (ଦିବଃ = ସ୍ୱର୍ଗର + ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra.
Dibaspati

ସର୍ବାଙ୍କେ ନିହତେ ଯତ; ମଙ୍କେ ଦିବସ୍ପତି ପଦ ଦେବ—
ଉତ୍ତେଦ୍ରଭଙ୍ଗ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

ଦିବା—ସ. ଅ—ଦିନରେ; ଦିବସରେ—
Dibā In day time.

ସ. ବ— ଦିବସ; ଦିନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Day.
(ଦିବ୍; ଦିବୁ—ଆଦ୍ୟର୍ଥକରୂପ) ଦେ. ବ—୧ । ଦିବ୍ୟସିଂହର ଡାକ-
(ଦିବଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାମ—1. A name for calling Dibyasimha.

୨ । ଦିବାକରର ଡାକନାମ—
2. A name for calling Dibākara.

ଦିବାକର—ସ.ବ(ଦିବା = ଦିନରେ + କର = କରଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି;
Dibākara ଅଥବା ଦିବା + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
The sun.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to (males).

ଦିବାକର ମିଶ୍ର—ଦେ.ବ(ନାମ) ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ କବିଙ୍କ ନାମ—
Dibākara miśra Name of a poet of old Orissa.
[ଦ୍ର—'ଜଗନ୍ନାଥଚରିତାମୃତ' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ—ଭାରଣୀ.
ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ ।]

ଦିବା କୀର୍ତ୍ତି—ସ.ବ—୧ । (ଦିବା = ଦିବସରେ + କୀର୍ତ୍ତି = ବ୍ୟାପାର ଯାହାର,
Dibākīrti ବହୁବ୍ରୀହି; ଘରେ ଘରେ କର୍ମ ନଷ୍ଟିବା ଥିବାରୁ)—
୧ । ନାପିତ; ଉଣ୍ଡାର—1. Barber.

୨ । (ଦିବା + ଅଙ୍କାର୍ତ୍ତି; ଦିବସରେ ଅଙ୍କାର୍ତ୍ତି ଯାହାର) ପେଚକ;
ପେଗ୍—2. Owl.

୩ । ଚଣ୍ଡାଳ—3. A sweeper; a person of the untouchable caste.

ଦିବାଚର—ସ.ବଣ.ପୁଂ (ଦିବା + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଯେ ଦିବସରେ
Dibāchara ବିଚରଣ କରେ—Walking or moving
(ଦିବାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) about in the day time.

ସ. ବ—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.

୨ । ଚଣ୍ଡାଳ—2. A man of the sweeper caste.

ଦିବାଟନ—ସ. ବ (ଦିବା + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅନ;)—
Dibāṭana କାକ; କୁଆ—The crow.

ଦିବାତନ—ସ. ବଣ (ଦିବା + ଘଟିବା ଅର୍ଥରେ ତନ)—୧ । ଦିନରେ
Dibātana ଘଟିବା—1. Happening in the day time.
(ଦିବାତନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୈନିକ—2. Daily.

ସ. ବ—ଏକଦିନର ମଜୁର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A days' wages.

ଦିବାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଅ)—ଦେବାନ୍ (ଦେଖ)
Dibān Dewān (See)

ଦିବା ନାଥ—ସ. ବ(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବା + ନାଥ)-ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dibā nātha The sun.

ଦିବାନି—ଦେ. ବ—ଦେବାନି (ଦେଖ)
Dibāni Dewāni (See)

ଦିବା ନିଦ୍ରା—ସ. ବି(ଦିବା + ନିଦ୍ରା;୭ମୀ ତତ୍)-ଦିନବେଳେ ଶୋଇବା—
Dibā nidrā Sleeping during the day time.

ଦିବାନିଶ—ସ. ଅ. (ଦିବା + ନିଶି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଦିନରାତି; ଦିନ ଓ
Dibāniśa ରାତି ବ୍ୟାପି; ଅହୋରାତ୍ର—Day and night continuously; continuing throughout the day and night.

ଦିବାନିଶି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ରାତି ଦିନ, ଦିନରେ ଓ ରାତିରେ; ଅହର୍ନିଶ;
Dibāniśi ସର୍ବଦା; ଅହରହ—Day and night;
(ଦିବାରାତ୍ରି; ଦିବାରାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) incessantly.

ଦିବାନ୍ଧ—ସ. ବ. (ଦିବା + ଅନ୍ଧ; ୭ମୀ ତତ୍)—
Dibāndha ପେଗ୍—The owl.

ବିଣ—ଦିନକଣା; ଯେ ଦିନରେ ଦେଖି ନ ପାରେ—
Unable to see in the day time.

ଦିବାନ୍ଧକୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚୁଚୁନ୍ଦୁର—The mole or musk rat;
Dibāndhakī Sorex Coerulens.

ଦିବା ପୃଷ୍ଠ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dibā pṛushṭha The sun.

ଦିବା ପ୍ରଦୀପ—ସ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଦିବାରେ ଜଳାଇବା ପ୍ରଦୀପ ପରି
Dibā pradīpa ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—
(figurative) An unnecessary person or thing (like a lamp lit in day time).

ଦିବା ଭାଗ - ସ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବା + ଭାଗ)—
Dibā bhāga ୧ । ଦିନ ସମୟ—1. Day time.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ କାଳ—
2. The time between sunrise and sunset.

ଦିବାଭିସାରିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦିବା + ଅଭିସାରିକା)—
Dibābhisārikā ଯେଉଁ ନାୟିକା ଦିନ ବେଳେ ଆପଣା ପ୍ରେମିକ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବା ପାଇଁ ବେଶ ଦୋଇ ସଙ୍କେତ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଏ – A lady who goes out to meet her lover at the place of assignment in day time.

ଦିବା ଭୀତ—ସ. ବି. (ଦିବା + ଭୀତ; ୭ମୀ ବା ୫ମୀ ତତ୍)—
Dibā bhīta ୧ । ପେଗ୍—1. The owl.

୨ । ଚୋର—2. The thief.

୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.

ଦିବା ମଣି—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବା + ମଣି)—ଦିନମଣି (ଦେଖ)
Dibā maṇi Dinamaṇi (See)

ଦିବା ମଧ୍ୟ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବା + ମଧ୍ୟ)—ଦ୍ୱିପ୍ରହର; ମଧ୍ୟାହ୍ନ—
Dibā madhya Noon; midday.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିବାର—ଦେ. ଅ. (ସଂ ଦ୍ୱି + ବାର)—ଦୁଇ ଥର —
Dibāra Twice.
ହିନ୍ଦୀ **ଦୁବାରା**

ଦବାର ତିନବାର—ଦେ.ଅ.(ସଂ. ଦ୍ୱିବାର ତିବାର)—ଦୁଇଥର ତିନଥର; ବହୁବାର—Repeatedly; several times.
Dibāra tinibāra
ହିନ୍ଦୀ **ଦୁବାରା ତିବାରା**

ଦିବାରାତ୍ର—ସଂ. ଅ. (ଦିବା + ରାତ୍ରି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଦିବାନିଶ (ଦେଖ)
Dibārātra Dibāniśa (See)

ଦିବାରାତ୍ରି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଦିବାରାତ୍ର) — ଦିବାନିଶି (ଦେଖ)
Dibārātri Dibāniśi (See)

ଦିବାଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଦ୍ର—ଦେବାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dibāl (etc) Debāl etc. (See)
(ଦିଦ୍ଧାଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିବାଲ୍‌ଗିର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଯେଉଁ ସାଧ କାନ୍ଥରେ ମଗ୍ ଦୋଇ ଜଳେ - A wall lamp.
Dibāl-giri

ଦିବାଲା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦୁର୍ବଳ)—ଦୁର୍ବଳ—
Dubālā Weak.
ହିନ୍ଦୀ **ଦୁବଲା** ଦବାଲ ଦେହାର ଦେହ ମକ୍କାସାର; ଜାଣି ଯା ଦେଲ ମାନସ ମୋର । ଜଗସୁନ୍ଦର. ଜଗୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ.ବ. ଗୀତ ।

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଦିବାଲିଆ (ଦେଖ)
Dibāliā (See)

ଦିବାଲିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—
Dibāliā ୧ । ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଦେବାଳିଆ 1. Insolvent (debtor).
ହିନ୍ଦୀ **ଦିବାଲା, ଦିବାଲିଆ** ୨ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—2. Pulled down; troubled.
୩ । ଦୁଃଖଗ୍ରସ୍ତ—3. Afflicted.

ଦିବାଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୀପାବଳୀ)—ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା—
Dibāli The new moon in Kārttika.
ହିନ୍ଦୀ **ଦିବାଲୀ**

ଦିବାଶୟ—ଦେ. ବିଣ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଦିବା + ଶୀ ଧାତୁ + ଅ)—
Dibāśaya ଯେ ଦିନରେ ଶୁଏ—
Given to sleeping in day time.

ଦିବି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦିବ୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ୧ବ.)—
Dibi ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.
୨ । ଆକାଶ—2. Sky.
ଏମନ୍ତ ଦିବ ମଣ୍ଡଳର;
ଲକ୍ଷଣ ଶୁଣ ନୃପବର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ସ. ବି.—୧ । ଆକାଶରେ—1. In the sky.
୨ । (ଦିବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଚାଷ ପକ୍ଷୀ (ଦେଖ)
2. Chāsha pakshī (See)

ଦିବିଷଦ୍—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଦିବ = ସ୍ୱର୍ଗରେ + ସଦ୍ ଧାତୁ = ରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)— ଦେବତା—Deity; the Gods.
(ଦିବିଷତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ.—ସ୍ୱର୍ଗରେ ବାସକାରୀ—
Residing in heaven.

ଦିବିସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ସଂ. ଦିବ = ସ୍ୱର୍ଗରେ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dibistha ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥ; ସ୍ୱର୍ଗୀୟ—Heavenly.
(ଦିବିସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ ବ. —ଦେବତା—Deity.

ଦିବୌକସ୍—ସଂ. ବି. (ଦିବ = ସ୍ୱର୍ଗ + ଓକସ୍ = ବାସସ୍ଥାନ ଯାହାଙ୍କର; ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଏଥିର ପ୍ରଥମା ୧ବ. ଦିବୌକାଃ)—
Dibokas ୧ । ଦେବତା—1. Deity; Divine beings.
୨ । ଗୃହକ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The pied-crested coccyster.

ଦିବୋଦାସ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । କାଶୀରାଜ ଓ ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ରାଜା (ଏ କାଶୀରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ)—1. Name of a king of the lunar dynasty of India.
୨ । ଦ୍ୱାଦଶ ଅନୁସାରେ ମେନକାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ସଧ୍ରଙ୍କ ଋଷିଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମି ଥିବା ଋଷି (ଏ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କ ଭାଇ)—
2. Name of a sage.

ଦିବୋଦ୍ଭବା—ସଂ. ବି. (ଦିବ + ଉଦ୍ଭବ + ଆ)—ଅଲାଇଚ
Dibodbhabā (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Cardamom.

ଦିବୋଲ୍କା—ସଂ. ବି. (ଦିବା + ଉଲ୍କା)—ଦିନ ବେଳେ ଆକାଶରୁ ଖସିବା ଉଲ୍କା—Shooting star or incandescent mass falling from the sky in the day time.
Dibolkā

ଦିବୌକସ୍—ସଂ. ବି. (ପଦ)—ଦିବୋକସ୍ (ଦେଖ)
Dibaukas Dibokas (See)

ଦିବୌକା—ସଂ. ବି. (ଦିବୌକସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—
Dibaukā ଦିବୋକସ୍ (ଦେଖ)—Dibokas (See)

ଦିବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦିବ୍ = ସ୍ୱର୍ଗ + ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ—
Dibya 1. Divine; celestial.
(ଦିବ୍ୟତା, ଦିବ୍ୟତ୍ୱ—ବ) ୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ଅଦ୍ଭୁତ (ଘଟଣା)—
(ଦିବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Magical; miraculous.
୩ । ଆକାଶସ୍ଥ—3. Heavenly.
୪ । ଅଲୌକିକ—4. Supernatural.
୫ । (ଦିବ୍ ଧାତୁ = ସ୍ତୁତି ଗାଇବା + ଯ) ମନୋହର; ସୁନ୍ଦର—
5. Magnificent; beautiful; charming.
ଦିବ୍ୟ ପୁର ସେ ଦିବ୍ୟ ଉରୁ ରହିଁ ଛନ୍ତି
ଦିବ୍ୟ ଅସନରେ ସେ ମନ ମୋହେ ଅତି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୬ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
6 Superior; best; excellent.
୭ । (ସଂ. ଦିବ୍ = ଆକାଶ + ଭାବାର୍ଥେ. ଯ) ଆକାଶରେ ଘଟୁଥିବା—7. Happening in the sky.
୮ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବା ଈଶ୍ୱରୀୟ ଆନନ୍ଦଦାୟକ—
8. Giving heavenly bliss or pleasure.

ସ. ବ—୧ । ଶପଥ; ଦିବ୍ୟ—1. Oath
୨ । ଲବଙ୍ଗ—2. Cloves
୩ । ଦିବ୍ୟଚନ୍ଦନ—3. A kind of sandal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ—4. A kind of incense; bdêllium.
୫ । ଯବ—5. Barley.
୬ । ଅଁଳା (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Embelic myrobalan.
୭ । ଶତାବଗ୍ୱ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Asparagus.
୮ । ବ୍ରାହ୍ମୀଶାକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. An aquatic pot-herb.
୯ । ଧଳା ଦୂବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. The white or bleached variety of Cynoden grass.
୧୦ । ହରଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Myrobalan.
୧୧ । ଘୁଷୁର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Hog.
୧୨ । ଉତ୍ତମବେତ୍ତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. A person who knows the true or essential facts; a metaphysician.
୧୩ । କପୁର କରୁତ୍ତା; ଆମ୍ବ ଅଦା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. Curcuma Zeodaria.
୧୪ । ଜୀରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Cumin seed.
୧୫ । ଅଷ୍ଟବର୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଦମ ଔଷଧ; ମହାମେଦା (ଦେଖ) (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Mahāmedā (See)
୧୬ । ରମେଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. A kind of jasmine.
୧୭ । ଖରାବେଳେ ବରଷୁଥିବା ପାଣିରେ ସ୍ନାନ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. A shower-bath teken while it is raining in sunshine.
୧୮ । ତନ୍ତ୍ରମତାନୁସାର; ଶ୍ମଶାନ ଓ ଚଣ୍ଡାସାଧନରେ କରାଯିବା ତାନ୍ତ୍ରିକ ଆଚାରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. A class of Tantrik rituals.
୧୯ । ଆକାଶରେ ଘଟିବା ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍ପାତ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
19 A kind of ominous heavenly phenomena.
୨୦ । ନାଟକାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଲୌକିକ ନାୟକ, ଯଥା—ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
20 An extraordinary hero in a fiction.
୨୧ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅପରାଧିତା ବିଷୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେବା ପାଇଁ କରାଯିବା ପରୀକ୍ଷା; ମାଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
21. A test or ordeal which an accused had to pass through during treal.
[ଦ୍ର—ଏହା ଘଟ, ଅଗ୍ନି, ଉଦକ, ତୁଷ, ତୁଳାଦଣ୍ଡ, କୋଷ, ତଣ୍ଡୁଳ, ତପ୍ତମାଷକ ଓ ପୁଷ୍ପ ସାହାଯ୍ୟରେ କରାଯାଉଥିଲା ।]
୨୨ । ଶପଥ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
22. Oath; solemn affirmation.
ଦେ. ବ—୧ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା—The Sanskrit language.
(ସଂସ୍କୃତକୁ ଦେବଭାଷା ବୋଲଯାଏ)—
କ ଅ ଅକ୍ଷରେ ହୋଇଛି ଜନ୍ମ
କଥା ନୋହେ ଦିବ୍ୟ ଅଦିବ୍ୟ ସମ । ଘାଳକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍କଳହୋଲ ।
ଦେ.ଅ—ଅତ୍ୟନ୍ତଶଯ—Very much.
ଦିବ୍ବୀ; ଦିବ୍ବୀ ଶୁଣ ବର ଅର୍ଜୁନ ଯେ ହୋଇ ଦିବ୍ୟ ଭୋଷ । କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ
ଦିବ୍ୟ କବଚ—ସ. ବ.—୧ । ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଜନୁଆଣ ବା ସାଞ୍ଜୁ—
Dibya kabacha 1. A coat of mail given to a person by a Deity.
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ତବକ୍ତୋତ୍ର—2. A kind of prayer to a Deity for one's protection from evil.

ଦିବ୍ୟ ଗନ୍ଧ—ସ. ବ (ଦିବ୍ୟ + ଗନ୍ଧ; କର୍ମଧା)—୧ । ସୁଗନ୍ଧ—
Dibya gandha 1. Sweet smell; fragrance.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀ.ହି) ଲବଙ୍ଗ—2. Cloves.
୩ । ଗନ୍ଧକ—3. Sulpher.
ତତ୍ତ—ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—Fragrant.

ଦିବ୍ୟ ଗାୟନ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦିବ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅର୍ଥେ ଗାୟନ ଯାହାର)—
Dibya gāyana ଗନ୍ଧର୍ବ; ଦେବଯୋନିବିଶେଷ—
A class of mythological heavenly choristers.

ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ—ଦେ. ବି (ସ ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଃ)—୧ । ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ—
Dibya chakshu 1. Insight into supernatural matters.
ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ୨ । ସୁନ୍ଦର ବା ମନୋହର ଆଖି—
2. Very charming eyes.

ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଃ—ସ ବ. (ଦିବ୍ୟ + ଚକ୍ଷୁଃ; କର୍ମଧା)—
Dibya chakshuḥ ୧ । ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ; ପରୋକ୍ଷ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି; ଅଲୌକିକ ପଦାର୍ଥ ବା ବିଷୟ ବୁଝିପାରିବା ଶକ୍ତି—
2. Intellectual eye; insight into supernatural matters.
୨ । ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ବସ୍ତୁ ଦେଖି ପାରିବାର ଶକ୍ତି—
2. The preternatural power of seeing invisible things.
୩ । ଚଷମା; ପ୍ରତନ୍ତୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Eyeglass, spectacles.
୪ । ମାକଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Monkey.
୫ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A kind of sweet scent.
୬ । କୃଷ୍ଣ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
6. An epithet of Krushṇa.
ସ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପରୋକ୍ଷ ବିଷୟ ଦେଖିବାର ଶକ୍ତି-ଯୁକ୍ତ; ଯାହା ଚକ୍ଷୁରେ ଅଲୌକିକ ଶକ୍ତି ଅଛି—
1. Endowed with supernatural insight.
୨ । ସୁଲୋଚନ; ଉତ୍ତମଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having graceful eyes.
୩ । ଅନ୍ଧ—3 Blind.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦିବ୍ୟ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଦିବ୍ୟ+ଚିତ୍ତ; କର୍ମଧା)—ଭଲ ମନ; ଅନୁକୂଳ ଚିତ୍ତ—Favourable mentality.
Dibya chitta
ପ୍ରଭୁରେ ଦାସୀ ସ୍ନେହ ହେବେ ଜଉଛ ଦିବ୍ୟ ଚିତ୍ତରେ ନ ଘେନ ଦେ—
ଉଷ୍ଟ. ସେମନ୍ତ୍ୟାନଦ୍ୟ ।

ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି. (ଦିବ୍ୟ+ଜ୍ଞାନ; କର୍ମଧା)—
Dibya jñāna ୧ । ଷଠ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟଯୁକ ଜ୍ଞାନ—
1. Supernatural knowledge; faculty of seeing things invisible to the ordinary eye.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜ୍ଞାନ—2. Divine knowledge.
ସଂ. ବହୁ—(ଦିବ୍ୟ+ଜ୍ଞାନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ—Possessed of divine knowledge or supernatural insight.

ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଃ—ସଂ. ବି. (ଦିବ୍ୟ+ଜ୍ୟୋତିସ୍; କର୍ମଧା)—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆଲୋକ—A divine halo of light.
Dibya jyotiḥ

ଦିବ୍ୟ ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି. ଓ ବହୁ—ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଃ ୧।୨ (ଦେଖ)
Dibya darśana Dibya chakshuḥ 1 & 2 (See)

ଦିବ୍ୟ ଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଦିବ୍ୟ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ; ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥ ଦର୍ଶକ—(ଦିବ୍ୟଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Endowed with supernatural insight.
Dibya darśī

ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. ଓ ବହୁ—ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଃ ୧।୨ (ଦେଖ)
Dibya dṛushṭi Dibya chakshuḥ 1 & 2 (See)

ଦିବ୍ୟ ଦେହ—ସଂ. ବି. (ଦିବ୍ୟ+ଦେହ; କର୍ମଧା) —୧ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦେହ—1. Celestial body.
Dibya deha
୨ । ସାଧାରଣ ଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚର ଶରୀର—
2. A body or form which is invisible to the ordinary eye.

ଦିବ୍ୟ ଦୋହଦ—ସଂ. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭ୍ୟାସସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ କରିଥିବା ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ; ବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଅର୍ପଣ କରିବା ପାଇଁ ମନାସି ଥାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A thing which is offered to a Deity as a result of a solemn vow or dedication that the doner will give it to the Deity if his or her wish be fulfilled through the Grace of the Deity.
Dibya dohada

ଦିବ୍ୟ ଧର୍ମୀ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଦିବ୍ୟ+ଧର୍ମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dibya dharmī ୧ । ସୁଶୀଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଦିବ୍ୟଧର୍ମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Of good conduct.
୨ । ସୁସ୍ୱଭାବ—2. Good natured.

ଦିବ୍ୟ ଧାମ—ସଂ. ବି. (ଦିବ୍ୟ+ଧାମନ୍; କର୍ମଧାରୟ)—ସ୍ୱର୍ଗ—
Dibya dhāma Heaven.
ତୋର ଧାମକୁ କଲେ ଦିବ୍ୟଧାମ ଜନ ଦିବ୍ୟସ୍ତ୍ରୀ ଚହଁ ବସାଇ—
ନନ୍ଦକିଶୋର. କୃଷ୍ଣଭୂମାସ ।

ଦିବ୍ୟ ନଦୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟା+ନଦୀ)—ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା; ମନ୍ଦାକିନୀ—The mythological river Ganges said to flow in the heaven.
Dibya nadī (ଦିବ୍ୟସରିତ୍-- ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିବ୍ୟ ନାରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟା+ନାରୀ) —ସ୍ୱର୍ଗାଙ୍ଗନା; ଅପ୍ସରୀ—The heavenly nymphs or dancing girls; the maidens of paradise (according to the Hindu mythologies).
Dibya nārī
ଦିବ୍ୟସ୍ତ୍ରୀ ।
ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗନା ଅନ୍ୟରୂପ

ଦିବ୍ୟ ପଞ୍ଚାମୃତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ=ଉଲ୍ଲିଖ୍ୟ+ପଞ୍ଚାମୃତ)—
Dibya pañchāmṛuta ଘିଅ, ଦୁଧ, ଦହି, ଲହୁଣୀ ଓ ଚକ୍ଷ ପିଶାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ପଞ୍ଚାମୃତ—A mixture of ghee, milk, curd, butter and sugar.

ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ—ସଂ.ବି—୧ । ଦେବପୁରୁଷ; ମନୁଷ୍ୟରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଦେବ—
Dibya purusha 1. A divine being; a god assuming the form of a human being.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗଦୂତ—2. An angel.
ପ୍ରଥମ ପାଣ୍ଡବେ ଗୃହଁ ସେ ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ
ବୋଇଲେ, "ହେ ଗାତ, ଚାହଁ ପାଉଲୁ ମୋତେ—ଗୁପ୍ତାଭିଧାନ. ମହାଭାରତ ।
୩ । ଅତି ସୁନ୍ଦର ମନୁଷ୍ୟ—
3. A very fine-looking man.

ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପ—ସଂ.ବି. (କର୍ମଧା, ଦିବ୍ୟ+ପୁଷ୍ପ)—କରବୀ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dibya pushpa Oleander (flower).

ଦିବ୍ୟପୁଷ୍ପା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଦିବ୍ୟ+ପୁଷ୍ପ+ଆ)—ବଡ଼ ଦ୍ରୋଣ-ପୁଷ୍ପୀ; ବଡ଼ ଗଯସଫୁଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dibya pushpā A big variety of Gayasa flower.

ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବି. (ଦିବ୍ୟ+ପୁଷ୍ପ+କ+ଆ)—ନାଲି ଅର୍କଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The red-flowered variety of Calotropis Gigantea.
Dibya pushpikā

ଦିବ୍ୟ ବାକ୍ୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା, ଦିବ୍ୟ+ବାକ୍ୟ)—ଆକାଶବାଣୀ—
Dibya bākya A sound from the sky.
(ଦିବ୍ୟ ବାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିବ୍ୟ ଭୀରୁ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟା+ଭୀରୁ)—ଦିବ୍ୟ ନାରୀ (ଦେଖ)
Dibya bhīru Dibya nārī (See)
ଭୂପତି ଭରତକୁରୁ ଦେଖନ୍ତାସ୍ପ ଦିବ୍ୟଭୀରୁ
ସେତଳେ ଫୁଲ ଚଢନେ ଶୋହ ଯେ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଦିବ୍ୟ ଭୋଜନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ+ଭୋଜନ)—୧ । ସୁଭୋଜନ; ସୁଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଭୋଜନ—1. A delicious meal.
Dibya bhojana
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ—2. A bellyful.

ଦିବ୍ୟ ରତ୍ନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା;ଦିବ୍ୟ+ରତ୍ନ)--ଚିନ୍ତାମଣି ନାମକ ରତ୍ନ; ବାଞ୍ଛିତ ଫଳଦାୟକ ରତ୍ନବିଶେଷ—A mythological gem said to possess the power of granting the wishes to the wearer.
Dibya ratna

ଦିବ୍ୟ ରଥ—ସଂ. ବି କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ+ରଥ)—୧ । ଦେବଯାନ—
Dibya ratha 1. A celestial car.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦେବତାମାନଙ୍କ ରଥ—
2. Car used by the gods.
୩ । ବ୍ୟୋମଯାନ; ଆକାଶଚାରୀ ରଥ—
3. Balloon; areoplane.

ଦିବ୍ୟ ରସ—ଷ. ତ (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ + ରସ)—ପାରଦ—
Dibya rasa Quick-silver.

ଦିବ୍ୟ ଲୋକ—ଷ. ତ (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ+ଲୋକ)—ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦେବତାମାନେ ବାସ କରନ୍ତି—The heaven; the abode of the Gods.
Dibya loka

ଦିବ୍ୟ ଶ୍ରୋତ୍ର—ଷ. ତ (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ + ଶ୍ରୋତ୍ର)—ଯେଉଁ କାନକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୁଣା ନ ଯିବା ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—An ear which can hear sounds inaudible to others.
Dibya śrotra

ଦିବ୍ୟ ସାର—ଷ. ତ (ବହୁବ୍ରୀ; ଦିବ୍ୟ = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅର୍ଥେ ସାର = ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଯାହାର)—ସାଲବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Shorea Robusta (tree .
Dibya sāra

ଦିବ୍ୟ ସିଂହ—ଦେ. ତ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
Dibya siṁha A name given to males.
ଷ. ତ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନରସିଂହ ଅବତାର—The incarnation in which Bishnu is said to have assumed the form of half lion and half man (according to the Hindus).

ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବ—ଦେ. ତ—ପୁରୀର ଜନୈକ ରାଜା—
Dibyasiṁha deba Name of a late Raja of Puri.
[ଦ୍ର—ଏ ପୁରୀର ଭୂତପୂର୍ବ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ପିତା; ନରହତ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ ଏହାଙ୍କୁ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ ବା କଳାପାଣି ଦେଇଥିଲେ ଓ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପରେ ଥାଇ ଏ ଖବରଲୀଳା ସାଙ্গ କରିଥିଲେ ।]

ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର—ଷ. ତତ୍ପ (ଦିବ୍ୟ+ସୁନ୍ଦର, କର୍ମଧାରୟ; କିମ୍ବା ଦିବ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦର; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁନ୍ଦରତାବିଶିଷ୍ଟ—
Dibya sundara
1. Having heavenly beauty
୨ । ଉତ୍ତମ ସୁନ୍ଦର; ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର; ଅତି ସୁନ୍ଦର—
2. Very fine; very beautiful.

ଦିବ୍ୟ ସୂରି—ଷ. ତ (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟ + ସୂରି)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତ—
Dibya sūri A very learned man.
ଦେ. ତ—ରାମାନୁଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ୧୨ ଜଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉପାଧି—A title given to the 12 religious professors or teachers of the Ramanuja sect of Baishnabas.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ନାମ—୧ । କାସାର; ୨ । ଭୂତ; ୩ । ମଦ୍ଦଙ୍ଗ; ୪ । ଭକ୍ତସାର; ୫ । ଶଠାରି; ୬ । କୁଲଶେଖର; ୭ । ବିଷ୍ଣୁଚିତ୍ତ; ୮ । ଭକ୍ତାଂଘ୍ରିରେଣୁ; ୯ । ମୁନିବାହ; ୧୦ । ପରକାଳସ୍ୱାମୀ; ୧୧ । ରାମାନୁଜ; ୧୨ । ଗୋଦାଦେବୀ ବା ମଧୁକର କବି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦିବ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ—ଷ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ (କର୍ମଧା; ଦିବ୍ୟା + ସ୍ତ୍ରୀ)—ସ୍ୱର୍ଗାଙ୍ଗନା; ଅପ୍ସର—
Dibya strī The maids of paradise (according to the Hindus).

ଦିବ୍ୟା—ଷ. ତତ୍ପ. ସ୍ତ୍ରୀ— (ଦିବ୍ୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ଦିବ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dibyā Feminine form of the adjective Dibya.
ଷ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀର ନାୟିକା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମା; ଯେଉଁ ନାୟିକା ଦେବାଂଶସମ୍ଭୂତା; (ଯଥା ସୀତା)—A class of heroines who have divinity in them.
[ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀ; ଅଦିବ୍ୟା = ସାଧାରଣନାୟିକା; ଦିବ୍ୟାଦିବ୍ୟା—ଦେବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା ମାନବୀ ।]

ଦେ.ତ.ସ୍ତ୍ରୀ (କଚରଆ) [ଷ. ଦେବ୍ୟାଃ (= ଦେବୀଙ୍କ)ର ଅପଭ୍ରଂଶ]—ବିଧବାମାନଙ୍କର ନାମ ପରେ ଲେଖାଯିବା ଉପାଧି—Title written after the name of widows.
[ଦ୍ର—ମୂଳେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ପତ୍ର ଲେଖିଲାବେଳେ 'ଅମୁକା ଦେବ୍ୟାଃ ନିବେଦନମିଦଂ' = ଅମୁକ ଦେବୀଙ୍କର ନିବେଦନ ଏହା ବୋଲି ଲେଖା ଯାଉଥିଲା । କ୍ରମଶଃ (ଅମୁକଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ କମଳେଷୁ, ତତ୍ର ମଧ୍ୟକଂ ବଙ୍ଗବରେଷୁ, ନିବେଦନମିତି, ସର୍ବନମ୍ର ନିବେଦନମିଦଂ, ପ୍ରଣତପୁରଃସର ନିବେଦନମିଦଂ ଆଦି ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ ଓ ପଦାଂଶ ପରେ) ଏ ପଦ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଲେଖାଦେବା ପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଲେଖାଗଲା ଓ କ୍ରମଶଃ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦଲିଲ ଆଦିରେ ମଧ୍ୟ ସଧବା-ମାନଙ୍କର ନାମ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକା ଦେବ୍ୟା' ଏବଂ ବିଧବାମାନଙ୍କର ନାମ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକା ଦିବ୍ୟା' ବୋଲି ଲେଖାଗଲା । ସାଧାରଣତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ 'ଦେବୀ' ଓ ବିଧବାମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ 'ଦିବ୍ୟା' ଲେଖା ଯାଉଥିଲା, ଓ ଶୂଦ୍ରା ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ 'ଦେଈ' ଓ 'ଦାସୀ' ଲେଖା ଯାଉଥିଲା ଓ ବିଧବା ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ 'ଦାସୀ, ଦାସ୍ୟା ଓ ବେଦ୍ଧା' ଲେଖା ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ସଂବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ଶୂଦ୍ରା, ବିଧବା, ସଧବା ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ 'ଦେବୀ' ଉପାଧି ଲେଖା ଯିବାର ଦେଖା ଯାଉଅଛି; ଏବଂ 'ଦିବ୍ୟା' 'ଦେଈ' 'ଦେବ୍ୟା' 'ବେଦ୍ଧା' ଆଦି ଉପାଧି କେବଳ ଦଲିଲ ଆଦିରେ ଚଳୁଅଛି ।]

ଦିବ୍ୟାଂଶୁ—ସଂ ବ. (ବହୁବ୍ରୀ; ଦିବ୍ୟ+ଅଂଶୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dibyāṁśu (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The sun.

ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗନା—ଷ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦିବ୍ୟ + ଅଙ୍ଗନା କର୍ମଧା.)—ସ୍ୱର୍ଗାଙ୍ଗନା; ଅପ୍ସର—The maidens of Paradise (according to the Hindus).
Dibyāṅganā (ଦିବ୍ୟାଂଗନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିବ୍ୟାଦିବ୍ୟ – ଷ. ତ. ପୁଂ (ଦିବ୍ୟ + ଅଦିବ୍ୟ)—ନାଟକାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ତିନି ଶ୍ରେଣୀର ନାୟକ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ଯେଉଁ ନାୟକ (ଦିବ୍ୟା ଦିବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଦେବତାମାନଙ୍କ ଗୁଣରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଥାଏ (ଯଥା—ନଳ, ଅର୍ଜୁନ)—A class of heroes of fiction who are endowed with heavenly qualities though they are human beings.
Dibyādidibya

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ନାସୃକଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀ:—ଦିବ୍ୟ, ଯଥା ଗ୍ରମରନ୍ଦ୍ର, ଶାକୃଷ୍ଣ; ଅଦିବ୍ୟ, ଯଥା, ଦୁଷ୍ଟନ୍ତ ।]

ଦିବ୍ୟାସନ—ସ. ବ. (ଦିବ୍ୟ+ଆସନ; କର୍ମଧା)—ଉତ୍ତମ ଆସନ; ସୁନ୍ଦର ଆସନ—A good or excellent seat.
Dibyāsana

ଚତୁରଶ ହୁରଣ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ ଦିବ୍ୟାସନେ ।
ବୃଷପର୍ବ୍ବ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଦିବ୍ୟାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା. ଦିବ୍ୟ+ଅସ୍ତ୍ର)—୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର—
Dibyāstra 1. Weapons given by gods to particular persons.

୨ । ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ ଅସ୍ତ୍ର—2. A weapon which can be applied or withdrawn with the the help of esoteric incantations.

ଦିବ୍ୟୋଦକ—ସ. ବ. (ଦିବ୍ୟ+ଉଦକ, କର୍ମଧାରୟ)—୧ । ଆକାଶରୁ
Dibyodaka ପତିତ ଜଳ; ମେଘ ଜଳ—1. Rain-water.

୨ । କାକର; ଶିଶିର—2. Dew.

ଦିବ୍ୟୋନ୍ମାଦ—ସ. ବ. (ଦିବ୍ୟ+ଉନ୍ମାଦ; କର୍ମଧା.)—ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
Dibyonmāda ବାଉଳତା—Religious monomania.

ଦିବ୍ୟୋପପାଦ(ଦୁ)କ—ସ. ବ. (ଦିବ୍ୟ+ଉପ+ପଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅକ; +ଉକ)—ମାତା-ପିତାଙ୍କ ବିନା ଉତ୍ପନ୍ନ (ଯଥା; ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ମନ୍ୱନ୍ତରର) ଦେବତା—Deity; a god.
Dibyopapāda(du)ka

ଦିବ୍ୟୌଷଧି—ସ. ବ. (ଦିବ୍ୟ+ଔଷଧି=କର୍ମଧା.)—୧ । ମନଃଶୀଳା—
Dibyaushadhi 1. Red arsenic.

୨ । ଦେବଦତ୍ତ ଔଷଧି—
2. A drug or medicine obtained from divine beings.

ଦିଭାଗ କରିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଦ୍ୱିଭାଗ)—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ସମାନ ଦୁଇ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ କରିବା—ଦୁଭାଗକରା
Dibhāga karibā To divide; to bisect.
ଦୋନା ଭାଗ କରନା

ଦିମ୍‌ଦିମ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟାଦର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ—An onomatopoeic sound of dancing and drums.
Dim-dim
ଦିମ୍ରିଦମ୍ରି, ଦ୍ରିମ୍ରିଦ୍ରିମ୍, ଦ୍ରିମିଦ୍ରିମ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦିମାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦିମାଗ୍=ମସ୍ତିଷ୍କ, ବୁଦ୍ଧି, ଗର୍ବ)—
Dimak ୧ । ମସ୍ତିଷ୍କ—1. Brain.
ଦେମାଗ ୨ । ବୁଦ୍ଧି; ବୋଧଶକ୍ତି—
ଦିମାଗ 2. Intelligence.

୩ । ମନ—3. Mind.

୪ । ମନୋଗତ ଭାବ—4. Mentality.

୬ । ଧୃଷ୍ଟତା; ନଗର୍‌ପଣ—
6. Arrogance; insubordination.

୭ । ଅଭିମାନ—
7. Sullenness due to displeasure.

୮ । ପ୍ରତିଭା—8. Genius.

ଦିମାକ୍‌ଚୋଟ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଦିମାଗ୍+ହି. ଚୋଟ୍ଟା)—୧ । ନଗର; ଧୃଷ୍ଟ (ଭୃତ୍ୟ)—1. Insubordinate servant).
Dimāk-chotṭhā
ଦିମାଗଚୋଟା ୨ । ଗର୍ବିତ—2. Arrogant.
(ଦିମାକଚୋଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦିମାକ୍ ଚୋଟା (ଚୋଟ୍ଟା) ଇ—ବ]

ଦିମାକ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଦିମାଗ୍+ଫା. ଦାର୍)—୧ । ଧୃଷ୍ଟ—
Dimāk-dār 1. Arrogant; insubordinate.

ଦିମାକି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦିମାଗ୍)—୧ । ପ୍ରତିଭା—
Dimāki 1. Genius.
ଦେମାଗ୍ ୨ । ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି—2. Intellect; brain.
ଦିମାଗୀ ୩ । ମନର ଭାବ—3. Mental condition, mentality.

୪ । ଦର୍ପ; ଗର୍ବ; ଅହଂକାର—
4. Pride; arrogance.

୫ । ଧୃଷ୍ଟତା—5 Haughtiness; insubordination.

୬ । ଅଭିମାନ—6. Moroseness; sullenness.

ବିଣ.—ଦିମାକିଆ (ଦେଶ)—Dimākiā (See)

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଦିମାକ୍—ମନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

ଦିମାକିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ଦିମାଗୀ)—୧ । ଅହଂକାରୀ; ଗର୍ବୀ—
Dimākiā 1. Proud; haughty; arrogant.
ଦେମାକୀ, ଦେମାଗୀ ୨ । ଅଭିମାନୀ—2. Sullen.
ଦିମାଗୀ; ଦିମାକଦାର; ଦିମାଗଦାର

୩ । ଯେଉଁ ଲୋକର ମନୋଭାବ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—3. (a person) Whose mentality or wishes are hard to understand.

୪ । ଜଗରିଆ; ଜବରାଜ୍—4. Headstrong.

ଦି ମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ମୁଣ୍ଡ)—ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ; ଯେ ଦୁଇପ୍ଟ ପକ୍ଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମତା ରଖେ—One who espouses or is in league with both sides.
Di muṇḍiā
ଦୁମୁହାଁ

ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ସାପ—A kind of serpent; Amphisbaena.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଜଣା ନାଡ଼ ପରି ଫଟା ନାଲି, ଏହାର କାନ୍ଥ ନ ଥାଏ, ଲମ୍ବରେ ୧ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ। ପ୍ରକୃତରେ ଏହାର ଗୋଟିଏ ମୁହଁ, କନ୍ତୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ମୁହଁ ପରି ମୋଟ ଥିବାରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ମୁହଁ ପରି ଦେଖାଯାଏ ଓ ଲୋକେ ଭ୍ରମରେ ଏହାର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଥିବାର ବିଶ୍ୱାସନ୍ତି]

ଦି ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ—ଦୋମୁହାଁ (ଦେଖ)
Di muhāñ Domuhāñ (See).

ବିନ୍ଧ ଝିଙ୍କି ପରି ଦିମୁହାଁ ବଚନ । କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

ଦରଖା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) (ସ. ଦ୍ୱାରରକ୍ଷା)—କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡ; ତାକ—
Dir-khā A niche in the wall.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦର୍‌ହ(ହା)ମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ଦର୍‌ହମ୍)—
Dir-ha(hā)m ୧ । ମିଶରଦେଶପ୍ରଚଳିତ ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
ଦରହାମ A silver coin current in Egypt;
ଦିରମ୍, ଦିରହମ Dirham.
୨ । ମିଶରଦେଶପ୍ରଚଳିତ ଓଜନବିଶେଷ, ପ୍ରାୟ ୩୫ ମଣ—
2. A standard weight current in Egypt.

ଦରିବ—ପ୍ରା. ବଣ (ସ. ଦିବ୍ୟ)—ଦିବ୍ୟ; ସୁନ୍ଦର; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
Diriba Good; excellent; fine.
ଦିବ୍ବୀ **ଉମଦା** ବ—ଦିବ୍ୟସିଂହର ଡାକନାମ—
(ଦିବ୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ) A name for calling Dibyasimha

ଦରିବ ସୁନ୍ଦର—ପ୍ରା. ବଣ (ସ. ଦିବ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦର)—ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର (ଦେଖ)
Diriba sundara Dibya sundara(See).
(ଦିବ୍ବସୁନ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦିବ୍ୟସୁନ୍ଦର **ଉମଦା**

ଦଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦଲ୍)—୧ । ଅନ୍ତଃକରଣ; ହୃତ୍ତ—
Dil 1. Heart.
ଦଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ— ୨ । ମନ—2. Mind.
ଦଲ୍ଲି } ୩ । ସାହସ—3. Courage.
ଦିଲ ୪ । ସ୍ମରଣଶକ୍ତି—4. Power of remembering
ଦିଲ things; recollection; memory.
୫ । ଇଚ୍ଛା—5. Desire; wish.

ଦଲ୍ ଖୁସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦଲ୍+ଖୁସ୍)—୧ । ମନର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା—
Dil khus 1. Light-heartedness; gaity.
(ଦଲ୍‌ଖୋସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆନନ୍ଦ— 2. Gladness.
ଦିଲଖୋସ **ଦିଲଖୁସ**

ଦଲ୍‌ଗୀ—ଦେ. ବି—(ଫା, ଦଲ୍+ସ. ଲଗ୍ନ; ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁକୃତ)—
Dil-gī ୧ । ମନ ଲଗାଇବା; ମନୋଯୋଗ—1. Attention.
ଦିଲ୍ଲିଗୀ **ଦିଲଗୀ** ୨ । ମଉଜ—2. Amusement;
(ଦଲ୍‌ଗି, ଦଲ୍ଲିଗି—ଅନ୍ୟରୂପ) merriment.
୩ । ଥଟ୍ଟା ତାମସା; ପରିହାସ—3. Fun.

ଦଲ୍‌ଗୀ ବାଜ୍—ଦେ. ବଣ. (ହି. ଦଲ୍ଲିଗି+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ. ବାଜ୍)—
Dil-gī bāj ୧ । ମଉଜିଆ; ଆମୋଦପ୍ରିୟ—1. Fond of
ଦିଲ୍ଲିଗୀବାଜ;**ଦିଲଗୀବାଜ** fun and amusement.
୨ । ଥଟ୍ଟିଲ—2. Jestive.

ଦଲ୍‌ଗିଲ୍—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଦଲ୍‌ଗିର୍=ଶୋକାକୁଳ; ଦୁଃଖିତ; ଭୁଲ୍.
Dil-gil ସଂସ୍କୃତ. ଦଲ୍‌ଗିର୍)—୧ । ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ (ମନ).
(ଦଲ୍‌ଗିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dubious; doubtful.
ଦିଲଗିଲ ୨ । ବ୍ୟସ୍ତ; ବିଚଳିତ; ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ (ମନ)—
ଦିଲଗୀର 2. Anxious; confused.
୩ । ଅସ୍ଥିର (ମନ)—3. Restless (mind).
୪ । ଶୋକାକୁଳିତ—5. Grieved; sorrowful.
ବ—୧ । ମନୋଦୁଃଖ— 1. Sorrow; grief.
୨ । ସନ୍ଦେହ —2. Doubt; suspicion.
୩ । ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା; ଉଦ୍ବେଗ—3. Mental
restlessness; anxiety.

ଦଲ୍‌ଗିଲିଆ—ବୈଦେ. ବଣ—ଦଲ୍‌ଗିଲ୍ (ଦେଖ)—Dil-gil (See).
Dil-giliā

ଦଲ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଦଲଦାର୍; ଦଇଆ ଦଲ୍)—
Dil-dār ୧ । ପ୍ରଶସ୍ତମନା; ଉଚ୍ଚମନା; ମହାନୁଭବ; ଉଦାର—
ଦିଲଦାର 1. Magnanimous: liberal-minded.
ଦିଲଦାର; ଦିଲଦରିଆ ୨ । ମନୁଆ—2. Following one's
[ଦଲ୍ (ଲ)ଦାର—ବ] bent of mind;having one's ways.
ଦଲ୍‌ଦାରୁଆ, ଦଲ୍‌ଦାରୁ; } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦଲ୍‌ଦାରୁଆ
୩ । ମୁକ୍ତହସ୍ତ; ଖୁବ୍ ଦାନଶୀଳ—3. Liberal;
bounteous.
୪ । ରସିକ—4. Witty; humorous; funny.
୫ । ପ୍ରେମୀ—5. Loving.
୬ । ମଉଜୀ—6. Fond of amusements.

ଦଲ୍ଲାସା—ଦେ.ବ(ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁକୃତ)—୧ । ସାନ୍ତ୍ୱନା;ପ୍ରବୋଧ;ଆଶ୍ୱାସନା—
Dilāsā 1. Consolation; comfort.
୨ । ଆଶା —2. Hope.
୩ । ଦେବା ଦେବା ବୋଲି ଭଣ୍ଡିବା; ଦମ୍ ଦିଆସା—
3. Putting off on promises of giving something in future.

ଦଲ୍ଲୀପ—ସ.ବ(ନାମ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଜନୈକ ରାଜା; ରଘୁଙ୍କ ପିତା—
Dilīpa 1. Name of a king belonging to the solar
dynasty of ancient India; father of king
Raghu.
[ଦ୍ର—ଏ ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ରାଜାଙ୍କ ବଂଶ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶରେ ଜନ୍ମ ଥିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ଓ ଦ୍ୱିଜବଂଶଙ୍କ ମତରେ ଏ ରାଜା ସଗରଙ୍କ ପଣାଜାଉ (ପ୍ରପୌତ୍ର), ଭଗୀରଥଙ୍କ ପିତା ଓ ରଘୁଙ୍କର ପଣଗୋସେଇଁବାପ (ପ୍ରପିତାମହ) ଥିଲେ । କାଳିଦାସଙ୍କ କୃତ ରଘୁବଂଶ ଅନୁସାରେ ଏ ପିତା ଥିଲେ ।]
୨ । (ନାମ) ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ରାଜା କୁରୁଙ୍କ ବଂଶଧର ଜଣେ ରାଜା
(ହିନ୍ଦି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Name of a king of
the lunar dynasty of ancient India.

ଦଲ୍ଲୀର—ସ. ବି—ଛତୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Mushroom.
Dilīra

ଦଲ୍ଲୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଦେହଳୀ)—ଦିଲ୍ଲୀ ନଗର; ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ;
Dillī ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ; ହସ୍ତିନାପୁର; ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ରାଜଧାନୀ;
ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତର ରାଜଧାନୀ; ଦିଲ୍ଲି—Delhi,
the capital of India under Hindu,
Moghal and British Emperors.
[ଦ୍ର— ମୋଗଲ୍‌ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଦିଲ୍ଲୀ ନଗର ବିଶେଷ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଏଥିପାଇଁ କଥା ଅଛି ଯେ 'ସୁଖେଷୁ ପଞ୍ଜୀ ନଗରୀଷୁ ଦିଲ୍ଲୀ'
ଭୁଲ ସ. ଦେହଳୀ=ଦ୍ୱାର; ଏହା ଭାରତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଦେହଳୀ ବା ଦ୍ୱାର ସ୍ୱରୂପ ଥିଲା । ଏହା ଅଧିକାର କଲେ ଭାରତ ଅଧିକାର କରିବା ନିଶ୍ଚିତ ହେଉଥିଲା ବୋଲି ପରିବର୍ତ୍ତତଃ ଏ ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଏବା ଯମୁନା ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଇତିହାସରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଯେ ଆଧୁନିକ ଦିଲ୍ଲୀ ନଗରର ୧୦।୧୨ ମାଇଲ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଥର ଏ ନଗର ବସିଥିଲା ଓ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥର ମୟୂରବଂଶୀ ରାଜା ବଲୁ ଏ ନଗର ବସାଇଥିବାରୁ ଏ ନାମ ହୋଇଥିବାର କେହି କେହି କହନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ପୃଥୀରାଜଙ୍କ ପିତାମହ ଅନଙ୍ଗପାଳ ଏଠାରେ ରାଜଧାନୀ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ କରିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ପୁରୋହିତ ଜଣେ ପକାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟେ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥିର କର ଗୋଟେ ଲୁହା କଲା ପୋତିଦେଲେ ଓ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଏ କାଳା ଶେଷ ନାଗଙ୍କ ମସ୍ତକ ଛୁଇଁଛି, ଅତଏବ ଆପଣଙ୍କ ରାଜବଂଶ ଚିରସ୍ଥାସ୍ଥୀ ହେବ । ରାଜା ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ସେ କାଲାକୁ ଉପାଡ଼ି ଦେବାରୁ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ରକ୍ତଧାର ବହିବାର ଦେଖାଗଲା । ରାଜା ପୁଣି ଉକ୍ତ କାଲାକୁ ପୋତାଇଲେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଠିକ ହୋଇ ନ ବସି 'ଢିଲ୍ଲି' ହେଲା । ଏହି କାରଣରୁ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ 'ଢିଲ୍ଲି' ହେଲା । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ରାଜା ଅନଙ୍ଗପାଳଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଓ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏଠାରେ ବସା ଯାଇଥିବା ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରେ ଶିଲାଲେଖ ଅଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୧୬୩ ରେ ମାହାମୁଦ୍ ଘୋରୀ ଏ ନଗର ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଏ ମୁସଲମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ୧୩୬୮ ସାଲରେ ତୈମୁର ଏହାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଧ୍ୱଂସ କଲେ । ୧୫୨୬ରେ ବାବର ଏହା ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଏହା ମୋଗଲ ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ୧୮୦୩ରେ ଏହା ଇଂରାଜଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ହେଲା ଓ ୧୯୧୨ ସାଲଠାରୁ ଏହା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଭାରତର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଅଛି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦିଲ୍ଲୀକା ଲଡ୍ଡୁ(ଡ୍ଡୁ)—ଦେ. ବି (ହି)—ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର, କିନ୍ତୁ ବସ୍ତୁତଃ କଦର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ; ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା ବସ୍ତୁ—Any thing of high repute but of little worth; any fine-looking but worthless thing.

Dillīkālaṛḍu(ḍḍu)
ଦିଲ୍ଲିକାଲଡ୍ଡୁ
(ଦିଲ୍ଲୀର ଲଡ୍ଡୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀରେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ 'ଦିଲ୍ଲୀକାଲଡ୍ଡୁ ଯୋ ଖାୟା ଓ ପସ୍ତାୟା, ଯୋ ନେଇ ଖାୟା ଓଇ ବି ପସ୍ତାୟା' ଅର୍ଥାତ୍ ଦିଲ୍ଲୀର ଲଡ୍ଡୁ ଯେ ଖାଇଛି ସେ ଅନୁତାପ କରିଛି, ଯେ ନ ଖାଇଛି ସେ ମଧ୍ୟ ଅନୁତାପ କରିଛି । ଦିଲ୍ଲୀର ନାମ ଶୁଣି ଦିଲ୍ଲୀର ଲଡ୍ଡୁ ଅତି ଉପାଦେୟ ବସ୍ତୁ ହୋଇଥିବ ବୋଲି ଅନୁମାନକରି ତାହା ନ ଖାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଖାଇବାପାଇଁ ଦାଉଁପାଇଁ ହେଉଥାଏ; ପୁଣି ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ସୁଖାଦ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଖାଇବା ଲୋକ ଅନୁଭବରୁ ବୁଝିପାରି ଦୁଃଖିତ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ କାଳ୍ପନିକ ବସ୍ତୁର ଆଶାରେ ଲୋକେ ଝୁରିମରନ୍ତି, ତାହା କିନ୍ତୁ ଫଳତଃ ସେପରି ବଢ଼ିଆ ଉପାଦେୟ ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ, ତହିଁପାଇଁ 'ଦିଲ୍ଲୀକାଲଡ୍ଡୁ' ଉପମା ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।]

ଦିଲ୍ଲୀଶ୍ୱର—ସଂ. ବି (ଦିଲ୍ଲୀ+ଈଶ୍ୱର; ୭ମୀ ତତ୍)—ଦିଲ୍ଲୀର ସମ୍ରାଟ; ମୋଗଲ୍ ସମ୍ରାଟ—The Moghal Emperor, having his capital at Delhi.

Dillīswara

ଦିୱାନ୍—ଦେ. ବି—ଦେଉାନ୍ (ଦେଖ)

Diwān Dewān (See)

ଦିୱାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି)—ଦିବାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—

Diwāl (etc) Dibāl etc (See)

ଦିୱାଲି—ଦିବାଲି (ଦେଖ)

Diwāli Dibāli (See)

ଦିୱାଲିଆ—ଦିବାଳିଆ (ଦେଖ)

Dewāliā Dibāliā (See)

ଦିଶ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦାନ କରିବା—

Diś (root) 1. To give.

୨ । କହିବା—2. To speak.

୩ । ଆଜ୍ଞା କରିବା—3. To command; to order.

୪ । ଦେଖାଇବା—4. To show.

ଦିଶ୍—ସଂ. ବି (ଶବ୍ଦ)—[ଦିଶ୍ ଧାତୁ=(ଅବକାଶ) ଦାନ କରିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍=ଦିଶ୍; ଏଥିର ୧ମା. ୧ବ. ଦିକ୍]—ଦିକ୍ (ଦେଖ)

Diś Dik (See)

ଦିଶା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦିଶ୍ ଶବ୍ଦ)—୧ । ଦିଗ—

Diśa 1. Point of the compass.

ଦିଗ ସେ ଦେଖ ଅସୁରଙ୍କ ଦର୍ପେ,

ଦିଶା ଭଜନ୍ତି ଦଶ କଣ୍ଠେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

୨ । ଦିଶା; ଗୀତର ବୃତ୍ତି; ଗୀତ ବୋଲିବାର ଢଙ୍ଗ—2. The tune of a song.

ଦିଶହରା—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଦିଶା+ହୃ ଧାତୁ)—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼; ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଷ୍ଟ—1. Perplexed; confounded bewildered.; ୨ । ଦିଗ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ; ଯେ ଦିଗ ବାରଯାରେ ନାହିଁ—2. At a loss to distinguish the directions or points of the compass.

ଦିଶହରା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦିଶାହାରା }
ଘବଡ଼ା

ଦିଶା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ [ଦିଶ୍ ଧାତୁ=(ଅବକାଶ) ଦାନ କରିବା+କର୍ମ.ଅ+ଆ]—୧। ଦିଗ—1. The points of the compass.

କର୍ଣ୍ଣ ସାହାର ଅଷ୍ଟ ଦିଶା
ଅଗଣ୍ୟଭୂମାରେ ଯା ନାଶା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ପଦ୍ଧତି; ସ୍ପଷ୍ଟ —2. Order.

୩ । ଦନ୍ତକ୍ଷତ ଚିହ୍ନ—3. Tooth-mark.

୪ । ସନ୍ଧାନ—4. Trace.

ଦେ. ବି—୧ । ଦିଶ ୨ (ଦେଖ)—1. Diśa 2 (See)

୨ । ବଡ଼ ଦେଉଳର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଲାଗିଥିବା ଛୋଟ ଦେଉଳ—2. A small temple attached to the side of a big temple.

ଦିଶା ଦେ. ବି (ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)—୧। ମଳୋତ୍ସର୍ଗ—

ଦିସା 1. Passing of stools.

୨ । ମଳୋଦ୍ରେକ—2. Call of nature.

ଦିଶା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଦୃଶ ଧାତୁ ଣିଚ ଦର୍ଶି ଧାତୁ —

Diśā(śe)ibā ଦେଖାଇବା—To show; to exhibit.

ଦେଖାନା ସେ ଉଙ୍ଗରଖେ ସେ ହୋଇଲେ ଅଶୋକ ସ୍ତବକ-ସରଜ ଦଶାଇ—

ଦିଖିଲାନା ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱି ଶାଖା—ଦେ. ବେଣ (ସଂ. ଦ୍ୱିଶାଖ)—୧ । ଦୁଇ ବୃହତ୍ ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—
Di śākhā 1. Limited to two branches; having
ଦୁଶାଖା two main branches.
दोशाखा ୨ । ଯାହାର ଦୁଇଟି କଳା ବାହାରିଛି— 2. Forked.
(ଦ୍ୱିଶାଖିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦିଶା ଗଜ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିଶା + ଗଜ)—ଦିଗ୍ଗଜ (ଦେଖ)
Diśā gaja Diggaja (See)

ଦିଶା ଦାହ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିଶା + ଦାହ)—ଦିଗ୍ଦାହ (ଦେଖ)
Diśā dāha Dig-dāha (See)

ଦିଶା ପାଳ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିଶା + ପାଳ)—ଦିକ୍‌ପତି (ଦେଖ)
Diśā pāla Dik-pati (See)

ଦିଶା ଫେରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—
Diśā pheribā To answer the call of nature.
दिशाफिरा, **दिशाफिरना**

ଦିଶା ମୁଖ—ସଂ. ବି (ଦିଶା + ମୁଖ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦିଗମାନଙ୍କର ମୁଖ;
Diśā mukha ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ—All sides.

ଗରୁ ଚରେଇବା ମଣଲ ପାଖେ
ଜଣ୍ଟିଂ କାଳିବ ସେତେ ଦଣ୍ଡାମୂଖେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିବାଙ୍କୋଳ ।

ଦିଶି ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଭାସ ଦ୍ୱାରା ଜଣା ପଡ଼ିବା—
Diśi āsibā To seem or appear from indications.
ଦେଖାଯାଓଆ **दिसना, दिखना**

ଦିଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ; ପ୍ରାକୃତ ଦସ୍ ଧାତୁ)—
Diśibā ୧ । ଦେଖାଯିବା; ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା—
ଦେଖାଯାଓଆ 1. To be seen; to be visible; to come to
दिसना view; to appear.
ଦଶାଇବା, ଦେଖାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଦଶୁନାହିଁ ତ ଅଟନ୍ତି ।
କୃଷ୍ଣସଂ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ବୋଧହେବା; ଜଣାପଡ଼ିବା—2. To seem; to look to be felt; to be known.
କହୁଲେହେଁ ଅନ୍ୟମନ୍ତ ଘଟ ତ ନ ଦିଶେ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ. ଜଗୋପାଳଦାସ ତ ଟୀକ ।

୩ । ଜଣାଯିବା; (ମନରେ) ଉଦୟ ହେବା—
To be thought; to appear (to one's mind); to strike (one's-mind).
ତେବେ ତତ୍ତ୍ୱ କେଶବ ହୋଇ କୁରଙ୍ଗୀ ଜଗୋପ ଦଶଇ ତ ବଞ୍ଚିବା ଉପସା ।
କବିସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତକଲ୍ପଲତା ।

୪ । ପୂର୍ବରୁ ଆଭାସ ଦ୍ୱାରା ଜଣାପଡ଼ିବା—
4. To be known beforehand from indications.

୫ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
5. To be exhibited; to be manifest.
ଅଷ୍ଟଚିଲାକ ଭାଇଲେ ସଶ ସିନା ଦିଶିବ ।
ଅଥମନ୍ୟୁ. କବସ୍ଥଚନ୍ତ୍ରାମଣି ।

୬ । ସୂଚିତ ହେବା—6. To be indicated.
ବଗଲତ ସ୍ପଟ୍ଟରେ ପ୍ରମ୍ବେ ବରସେ
ଜନ ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀଙ୍କର ନସ୍ତନେ ଦସେ--ସ୍ତୋ. ଉସବାବଥ ।

ଦିଶି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ) —୧ । ହଠାତ୍ ଦେଖାଯିବା—
Diśi jibā 1. To be suddenly or unexpectedly
ଦେଖାଯାଓଆ seen
दिखाइदेना ୨ । ହଠାତ୍ ବୋଧହେବା; ଜଣାପଡ଼ିଯିବା—
2. To be suddenly felt; to come to one's mind very suddenly; to strike one's mind.

୩ । କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭଳି ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେବା—
3. To dance before the mind's eye.
(ଯଥା—ଜଉ ତା ମୁହଁ ସଦେ ଦିଶିଯାଉଛି ।)

ଦିଶୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଈଷତ୍)—୧ । ସାମାନ୍ୟପରିମାଣ—
Diśu 1. A little quantity.
କିଛି ୨ । ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟା—
थोडासा 2. A few in number.
ବିଶ—୧ । ସାମାନ୍ୟପରିମାଣରେ—
1. A little; a little in quantity.
୨ । ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ—2. A few.
ମାଆଉଙ୍କ ଶୋଇଘରେ ସେତେର ଦୁଅ, ବିଶ ଜଉ, ନବାତ ପାଚିଲକବଳୀ ରଖାଯାଇଥାଏ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଅ—୧ । ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—
1. In a small quantity.
(ଯଥା—ବିଶ ସରୁ ଚଡ଼ା, ବିଶ ବସା ଦହି, ବିଶ ଗୁଡ଼, ବିଶ ପାଚିଲା କଦଳୀ ଦେଲେ ଏ ବାରୁକର ଏକାଦଶୀ ଭକ୍ଷ୍ୟ ପାଳନ ହେବ ।)
୨ । ଈଷତ୍—2. Slightly.
୩ । କେତେକ ଅଂଶରେ—
3. In some respects.
ସେମନ୍ତ ବ୍ୟାକ ଜଳାଳଜ୍ଞ ଦିଶ ପର ବିଶ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ବଦସୂର୍. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

ଦିଷ୍ଟ— ସଂ. ବ (ଦିଶ୍ ଧାତୁ =ଦାନକରିବା, କହିବା + କର୍ମ. ତ)—
Diśṭa ୧ । କାଳ; ସମୟ—1. Time.
୨ । ଭାଗ୍ୟ; ଅଦୃଷ୍ଟ—
2. Luck; fortune; destiny.
[ଦ୍ର—ଇଂଲଣ୍ଡାକର :—ଇଂ. Destiny ଡେଷ୍ଟିନା ।]
୩ । ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର—
3. Name of the son of Baibaswata Manu.
୪ । ଉପଦେଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) — 4. Advice.
୫ । ଦାରୁ ହରିଦ୍ରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
5. Dāru haridrā (See).
ବିଶ—୧ । ଆଦିଷ୍ଟ—1. Ordered.
୨ । ପୂର୍ବରୁ ନିରୂପିତ—2. Ordained.
୩ । ଉପଦିଷ୍ଟ—3. Instructed; directed.
୪ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—4. Determined; ascertained.
୫ । କଥିତ—5. Spoken.
୬ । ଦତ୍ତ—6. Given.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ—7. Shown, pointed; out indicated.
୮ । ଉପରେ ଦଆ ଯାଇଥିବା; ନ୍ୟସ୍ତ—
8. Allotted; assigned.

ଦଷ୍ଟାନ୍ତ—ସ. ବ. (ଦଷ୍ଟ + ଅନ୍ତ; ଶେଷୀ ତତ୍)—କାଳାନ୍ତ; ମରଣ; Dishṭānta ମୃତ୍ୟୁ—Death.

ଦଷ୍ଟି—ସ. ବ. (ଦଶ୍ ଧାତୁ = ଦେଖାଇବା + ତ୍ତିନ୍. ତ୍ତି)—
Dishṭi ୧ । ହର୍ଷ; ଆନନ୍ଦ—1. Happiness; gladness.
୨ । କଥନ—2. Speaking.
୩ । (+ କର୍ମ. ତ୍ତି) ଭାଗ୍ୟ—3. Luck.
୪ । ଉପଦେଶ—4. Advice.
୫ । ଉତ୍ସବ—5. Festival.
୬ । ସୁଧ—6. Interest.
୭ । ପରିମାଣତତ୍ତ୍ୱେଶ—7. A standard of measure.

ଦସ(ସେ)ମ୍ବର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିସେମ୍ବର୍)—ଇଂରାଜ ଗଣନାରେ
Disa(se)mbar ବର୍ଷର ଶେଷ ମାସ; ଡିସେମ୍ବର ମାସ—
ଦିସମ୍ବର **ଦିସଂବର** The month of December.

ଦ ସର୍—ଦେ. ତ—୧ । ଦୁଇ ସର୍ ବା ସୂତ୍ର—
Di sarā 1. Two strings.
ହୁନରୀ ୨ । ଦୁଇ ସର୍‌ଯୁକ୍ତ ହାର—
ଦୋଲଡ଼ା 2. A neklace of two strings.
ଦସର, ଦସୋର୍, ଦସୋର ଅନ୍ୟରୂପ ବ୍ରୀ—ଦୁଇସରିଆ; ଦୁଇ ସୂତ୍ରଯୁକ୍ତ (ହାର ଇତ୍ୟାଦି)—Two-stringed (necklace.

ଦ ସରିଆ—ଦେ. ତ୍ରୀ—ଦ ନରିଆ; ଦୁଇ ସୂତ୍ରଯୁକ୍ତ (ହାର ଇତ୍ୟାଦି)—
Disariā Two-stringed (necklace, gar-and etc).
ହୁନରୀ **ଦୋଲଡ଼ା**
(ଦସୋରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦସ୍ତା—ବୈଦେ. ତ—୧ । (ଫା. ଦସ୍ତା) କାଗଜର ୨୪ ପର୍ଦ୍ଦର ସମାହାର—1. Quire (of paper)
ଦିସ୍ତା ୨ । ୨୪ଟି ଶରର ଗଡ଼ା—
ଦସ୍ତା 2. A bundle of 24 arrows.
ଦିସ୍ତା ୩ । (ଫା) ଦେମାମଦସ୍ତାର ଘୁଅ—
ଦସ୍ତା 3. The pestle of a mortar.
ଦିସ୍ତା ୪ । (ଫା. ଦସ୍ତା = ସୂତାର ଗୋଛ; Skein of thread-ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର) ଲୁଗାର ଦୂତା ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ ଏକସ୍ଥାନରେ ଗୋଛ ହୋଇ ଜମା ହେବା ଓ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମେଲ୍ଲ ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥା—3. The state of the skeins of the thread of a cloth being gathered up at one place and thinned out at another.

ବୈଦେ. ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଲୁଗା କଚ୍‌ହେବା ଦୋଷରୁ ସୂତାସାକ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ସ୍ଥାନରୁ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ ଏକସ୍ଥାନରେ ଗୋଛ ହୋଇଯାଇଥାଏ—
(a cloth) Of which the skeins of thread have moved away from their proper positions and gathered up at one place.

ଦସ୍ତା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ଲୁଗା) ଧୁଆ ହେବାବେଳେ Distā pardibā କଚ୍ ହେବା ଦୋଷରୁ ସୂତାମାନ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ସ୍ଥାନରୁ ଦିସ୍ତାପଡ଼ା **ଦିସ୍ତାପଡ଼ିନା** ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଛ ବାନ୍ଧିବା
ଦସ୍ତା ପଡ଼ିଯିବା, ଦସ୍ତା ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଓ ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନ ସୂତ୍ରଶୂନ୍ୟ ହେବା—
(a cloth) To become thin at one place and thick at another in texture owing to the threads having moved from their proper places and gathered into skeins on account of faulty washing.

[ଦ୍ର—ନୂଆ ଲୁଗାରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ସୂତାମାନ ବସି ନ ଥାଏ । ତାହାକୁ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇ ଗୁର ଥର ପଥର ଆଦ ଉପରେ କଚ୍‌କଚ କର ନ ଧୋଇ କେବଳ ସାଧାରଣଭାବରେ ଧୋଇଲେ ସେ ସୂତାମାନ ସଠାସ୍ଥାନରେ ଦୃଢ଼ହୋଇ ବସି ଯାଏ; ତନ୍ନୁ ସୂତାମାନ ଏପର ବସିଯାଇ ନ ଥିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେବେ ନୂଆ ଲୁଗାକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କଚ୍ କଚ କଚ୍‌ଯାଏ ତେବେ ଲୁଗା ଦସ୍ତା ପଡ଼ିଯାଏ ।]

ଦହ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଲେପନ କରିବା—
Dih (root) 1. To anoint.
୨ । ଏକତ୍ର କରିବା—2. To gather; to collect.

ଦହ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଦେହ)—୧ । ଦେହ; ଶରୀର—
Diha 1. Body.
ଗା, ଗାୟ ୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health.
ତନ, ବଦନ (ଯଥା—ତା ଦହ ଭଲ ନାହିଁ ।]
୩ । ମନ; ହୃଦୟ—3. Mind; heart.
(ଯଥା—ଏତେ ଉପଉ୍ ତ ଏ ଦହ ସହୁନ୍ତା ।)
୪ । ଅମଲ; ଜୀବତ ରହିବା କାଳ—4. Life-time.
(ଯଥା—ଏହିପର ଗଧ ମିହନ୍ତ କର କର ମୋ ଦହକ ଇତ୍ତଯିବ ।)

ଦହ ଇସ୍ କନା (ନ) ହେବା—ଦେ. ବ. ସାମାନ୍ୟ ଅସୁସ୍ଥତା ହେବା—
Diha is kinā (ni) hebā Feeling slightly unwell;
ଗା ଟିସଟିସ କରା feeling out of sorts.

ଦହ ଇସ୍ ପର୍ ହେବା—ଦେ. ବ.—ହଠାତ୍ ଭୟ ତତ୍ତ ହେବା—
Diha is parā hebā Being startled with fear.
ଜୀଘବଡ଼ାନା

ଦହକ—ଦେ. ବ.—ଜୀବତ ରହିବା କାଳ; ଜୀବଦ୍ଦଶା—
Dihaka 1. Lifetime.
ଆମଲ ଦେ. ଅ.—ଅମଲରେ; ଜୀବତକାଳ ମଧ୍ୟରେ—
ଜାନଦୀଗ During the lifetime of a person.
(ଦହକଯାକ, ଦହକରେ, ଦହକେ = ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦହ କଅଁଣ ହେବା—ଦେ. ବ.—ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ବୋଧ ହେବା—
Diha ka-aṁṇa hebā Being ill; feeling of sickness
ଗା କେମନ କେମନ କରା **ତବୀୟତ ଖରାପ ହୋନା**

ଦହକୁ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅପଣା ଉପରକୁ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବା—
Dihaku nebā 1. To take a responsibility to one's shoulders.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଆପଣା ପ୍ରତି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଲକ୍ଷ କରୁଅଛୁ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବା; ମନୋଦୁଃଖ କରିବା—
2. To take a thing to one's heart.

ରୁ ତ ଜୋଡ଼, ରୁ କାହିଁପାଇଁ ଦହରୁ ନଉ—ଚଗ ।

ଦହ ଖରାପ ହେବା—ଦେ. ବି.—ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Diha kharāpa hebā — Becoming ill; feeling unwell.
ଗା ଖରାପହଓୟା
ତବିୟତ ବିଗଡ଼ନା

ଦହ ଘଷିଆ—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ଦେହଘର୍ଷଣ)—୧ । ଯେ ସବୁଦା ପ୍ରଭୁର ସହବାସରେ ଥାଏ—1. Very familiar with one's master.
Diha ghasiā
ଗା ଘୋସାଁ
ହିଲାମିଲା

ଦହଘଷା, ଦହଘଷୁଣି } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଯେଉଁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ସବୁଦା ମନୁଷ୍ୟ ପାଖେ ରହି ବିଚରଣ ହେବାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ରହିବାକୁ ସେମାନଙ୍କ ମନରୁ ଭୟ ବା ସଙ୍କୋଚ ଛଡ଼ି ଯାଇ ଥାଏ—2. (animals) Who have become very familiar with men, having cast off their fear of man's company.

ଦହ ଛଞ୍ଚିବା—ଦେ.କ୍ରି—(ସଂ. ଦେହ ସଞ୍ଚୟ)—ଦେହକୁ ବାଧିବା ଭୟରେ କାମ ନ କରିବା—Not to labour for fear of exhaustion.
Diha chhañchibā
(ଦହ ସଞ୍ଚିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜୋଚୁରାନା

ଦହ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି – ମରିବା—To die.
Diha chhārdibā
ଜୀବଛାଡ଼ା; **ଜୀ ଛାଡ଼ନା**

ଦହ ଜଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣା ଦେହରେ ଆଘାତ ନ ଲାଗିବା ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବା—1. To guard one's body from hurt
Diha jagibā
୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବା—
2 To be watchful for preserving sound health.

ଦହ ଜଳିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଉତ୍ତାପ ଅନୁଭବ କରିବା; ପୀଡ଼ା ଅନୁଭବ କରିବା—1. Burning sensation in the body.
Diha jalibā
ଗା ଜଳା
ଜୀଉ ଜଳନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ରାଗି ଉଠିବା—
2 Getting enraged.
(ଯଥା—ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋ ଦହ ଜଳିଲା ।)

ଦହ ଝାଲେଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ଦେହରୁ ସ୍ୱେଦୋଦ୍ଗମ ହେବା—
Diha jhāleibā 1. Perspiration of the body; hyperhydrosis

ଦହ ଝିମ୍ ଝିମ୍ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ହେତୁ ଝୋଲ୍ଲ ମାରିବା—1. A feeling of sheer exhaustion on account of sheer weakness.
Diha jhim jhim hebā
ଗା ଝିମଝିମ କରା
ବଦନ ଝୁନଝୁନାନା

ଦହ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହେବା, ଦହ ଝାଇଁ ମାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଦୀର୍ଘ ଗୋଡ଼ ଆଦ ଏକ ଅବସ୍ଥାରେ ବହୁକାଲ ଅଚଳ ରହିବା ପରେ ସେହି ଅଙ୍ଗରେ ଅବଶତା ଓ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ଅନୁଭୂତ ଜନ୍ମିବା—2. A tingling sensation due to the limbs being put in one position for a long time.

ଦହ ଥରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଶରୀର ସ୍ପନ୍ଦନ ହେବା—
Diha tharibā 1 Throbbing of the limbs.
ଗା ଶିହରିଆ ଉଠା
ଜୀ ତରସନା

୨ । ଭୟ ବା ତ୍ରାସ ଯୋଗୁଁ ଶରୀର କମ୍ପିବା—
1. Shaking of the body due to sudden alarm.

ଦହ ଦହକ ଦେ. ଅ—୧ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ—
Diha dihaka 1. In descending order of a family.

ଦହ ଦହକେ, ଦହ ଦହକୁ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ପୁରୁଷଙ୍କ ଅମଳରୁ—2. Since the time of one's forefathers.

୩ । କେତେ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ—
3. During the life-time of some persons.

ଦହଦୁଖ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେହ + ଦୁଃଖ)—ଅସୁସ୍ଥତା—
Diha dukha — Illness.
ଗା ଖାରାପ — **ତବୀୟତ ଖରାବ**
(ଦହ ଦୁଃଖ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦହ ଦୁଖ ହେବା—ଦେ. ବ—ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେବା—Getting diseased; getting ill; being attacked with a disease.
Diha dukha hebā
(ଦହ ଦୁଃଖେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦହ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ଆପଣାର ଅଙ୍ଗକୁ ଉପଭୋଗାର୍ଥ ପୁରୁଷଠାରେ ଅର୍ପଣ କରିବା—
Diha debā
ଗା ଦେଓଆ
ତନ ଦିଖାନା
1. To dedicate one's body to a male (said of a female).

୨ । ଦହ ଲଗାଇ କାମ କରିବା (ଦେଖ)
2. Diha lagāi kāma karibā (See)

ଦହ ନ ସହିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବ୍ୟଥିତ ହେବା; ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା; ପ୍ରାଣକୁ ବାଧିବା—1. Feeling compassion.
Diha na sahibā
ଗା ନାସହା
(ଯଥା—ତା ଦୁଃଖ ଶୁଣି ମୋ ଦହ ନ ସହିଲା ଯେ ମୁଁ ଧାର ଉଧାର କର ଆଣି କଛୁ ତାକୁ ଦେଲି ।)

୨ । ସହ୍ୟ ନ ହେବା; ବରଦାସ୍ତ ନ ହେବା—
2. Not enduring; intollerance.
(ଯଥା—ଯେତେ ସେ ଗାଳ ଦେଲା ସେଥିରେ ସେ ଦେହ ନ ସହିଲା ମୁଁ ପଦେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବାଧ ହେଲି ।)

ଦହପା—ଦେ. ବ. (ସବୁଠାର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଦେହ ଓ ପାଦ)—
Dihapā ୧ । ଶରୀରସ୍ଥ ସମସ୍ତ ଅବୟବ; ସର୍ବାଙ୍ଗ—1. All parts of the body; the whole body.
ଶରୀର
ବଦନ
(ଯଥା—ଯା' ତ, ବୁଢ଼ାଝାର ଦହପା ଘୋଳ ହେଉଥିବ ଝିଙ୍କେ ପଶି ଦେବୁ)

ଦହପାଅ, ଦହ ଦାତ, ଦହ ମୁଣ୍ଡ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health.
(ଯଥା—ତୁମ ଦହପା ଭଲ ଅଛି ତ ?)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦହ ପାଚିଯିବା—ଦେ. ଵ—ଶରୀର ଅଦ୍ଭୁତସ୍ପ ପୀଡ଼ାଯୁକ୍ତ ହେବା—
Diha pāchijibā Feeling uneasy of the body.
(ଯଥା—ମାଡ଼ ଖାଇ ମୋ ଦହ ପାଚିଗଲା ।)

ଦହପାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଵ—(ଗୁଜାଙ୍କ) ସ୍ନାନକ୍ରିୟା—
Dihapāṇi The act of bathing; bath (of Rājās).
(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରମୁଙ୍କର ଦହପାଣି ବଢ଼ୁଛି ।)

ଦହପାଣି ବଢ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଵ—(ଗୁଜାଙ୍କ) ସ୍ନାନଵ୍ୟର
Dihapāṇi bardhibā ସମାପନ—The taking of a bath (by a Rājā).

ଦହ ଫାଟ—ଦେ. ଵ—ରୋଗଵଶେଷ; ଦହର ଚର୍ମ ଉପର ଫାଟିଯିବାରୂପ
Diha phāṭa ରୋଗଵଶେଷ—Chapped skin (a disease).

ଦହ ବଳ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଦେହବଳ)—ଶାରୀରକ ବଳ—
Diha baḷa Bodily strength.
ଗାୟେର ଜୋର

ଦହବଳୁଆ—ଦେ. ଵଶ—ଶାରୀରକ ବଳରେ ବଳୀୟାନ୍—
Diha baḷuā Possessing great bodily strength.

ଦହବଳୁଆପଣ—ଦେ. ଵ—ଦୈହିକ ବଳପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷମତା ବା
Diha baḷuāpaṇa ବାହାଦୁର—Credit of applying
ଗା ଜୁରୀ sheer bodily strength.
(ଦହବଳୁଆପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦହ ଭାରି ହେବା—ଦେ. ଵ—୧ । ଗର୍ଭବତୀ ହେବା—
Diha bhāri hebā 1. Being pregnant.
(ଦହ ଗରୁ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦେହର ଓଜନ ବଢ଼ିବା (ରୋଗ ବଶତଃ)—2. Increase of the weight of the body.
୩ । ଦେହର ଅସୁସ୍ଥତା ବୋଧ—3. A feeling of one not doing well.

ଦହଭେଦ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଦେହ ଓ ଭେଦ)—
Diha bheda ପ୍ରସବ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମୂତ୍ରସୁଦ୍ଧା ଫାଟ ପାଣି ବହିବା—Discharge of watery substance before child-birth

ଦହ ମିହନ୍ତ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଦେହ ଓ ଫା. ମେହ୍ନତ୍)—
Diha mihanta ଶାରୀରକ ପରିଶ୍ରମ—Physical labour.

ଦହ ମିହନ୍ତୀ—ଦେ. ଵଶ—ପରିଶ୍ରମୀ—
Diha mihantī Laborious.
ମେହନ୍ତୀ **मेहनती**

ଦହ ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ଵ. (ସମ୍ଭବତଃ; ସଂ. ଦେହ ଓ ମୁଣ୍ଡ)—
Diha muṇḍa ୧ । ଶରୀର; ସର୍ବାଙ୍ଗ—
1. The whole body; body.
୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health.

ଦହଦରଖା—ଦେ. ଵଶ—ଦୁଷ୍ଟୁପୁଷ୍ଟୁ ଅଥଚ ପରିଶ୍ରମକାତର (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Diharakhā Loafing.
ଦହଦେଖା, ଦହଛଡ଼ା, ଦହସଡ଼ା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଵ—ଦୁଷ୍ଟୁପୁଷ୍ଟୁ ଅଥଚ ପରିଶ୍ରମ କାତର ବ୍ୟକ୍ତି—A loafer.

ଦହରୁ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେହରୁ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Diharu chhaṛḍā(ṛḍe)ibā Deharu chhaṛḍāibā(See)

ଦହରେ ଠିକ୍ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି (କୌଣସି ପୋଷାକ ବା ଅଳଙ୍କାର)—
Dihare ṭhik basibā ଶରୀରକୁ ଠିକ୍ ଖାପ ଖାଇବା—
ଗାୟେ ଠିକ ହୟେ ବସା To fit into the body (said of
बदनमे जमना a dress or ornament).

ଦହରେ ନ ଲାଗିବା—ଦେ. ଵ—ଦେହ ପୁଷ୍ଟୁପୁଷ୍ଟୁ ନ ହେବା—
Dihare na lāgibā Body not becoming stout and strong.
ଦେ. କ୍ରି—ଶରୀରପୁଷ୍ଟି ଅନୁକୂଳ ନ ହେବା—
Not to suit one's constitution or health.

ଦହରେ ମୁଣ୍ଡରେ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡା କେଡେ ପ୍ରହାର ବା
Dihare muṇḍare pāibā ମାଡ଼ ଖାଇବା—
To get a sound thrashing.

ଦହରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଭୋଗିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଭୟଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବା
Dihare muṇḍare bhogibā To be subjected to the attacks of diseases and the pains there of.

ଦହରେ ମୁଣ୍ଡରେ ହେବା—ଦେ. ଵ—ଯୁବତୀର ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଯୌବନ
Dihare muṇḍare hebā ଯୋଗୁଁ ଉନ୍ନତ ହେବା—
State of a girl showing the physical developments of puberty.
ଦେ. କ୍ରି—(ଯୁବତୀ) ସ୍ତନଯୌବନଵଶିଷ୍ଟ ହେବା—
(a youthful girl) To show physical sign of maturity.

ଦହରେ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Dihare lāgibā ଦେହରେ ବଳ ଓ ପୁଷ୍ଟି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା;
ଗାୟେ ଲାଗା ପୁଷ୍ଟି ସାଧନ କରିବା—1. (any food) To produce strength and robustness (in a person or animal).
(ଯଥା—ସେ ନଉ ଛୁଆଙ୍କିଏ ଘିଅ ଓ ସେବେ ଦୁଧ ଖାଉଛୁ, ଅଥଚ ଏ ସବୁ ଭା ଦହରେ ଲାଗୁ ନାହିଁ ।)
୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ଶରୀରରେ ସଲଣ ହେବା ବା ବୋଳାଯିବା—2 To touch or to be smeared over one's body.
ଦେ. ଵ—ଶରୀରର ମାଂସ ବୃଦ୍ଧି ହେବା; ଦେହ ପୁଷ୍ଟ ହେବା—
ଗାୟେ ମାଂସ ଲାଗା Becoming stout; adding flesh

ଦହରେ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବସ୍ତୁ ବା
Dihare jibā ବିଷୟ) ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ହେବା—
1. Being suited to one's body with one's constitution; to suit one's health.
(ଯଥା—ଖଟା ମୋ ଦହରେ ଯାଏ ନାହିଁ ।)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କୌଣସି ବିଷୟ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସହ୍ୟ ହେବା—2. (figurative) (any matter) To be bearable to a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ଆଜ କାଲିର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବଜାରବୁଲା ସରଦ୍ରୁଣ୍ଟୀ-ମାନଙ୍କ ଦହରେ ଯାଉ ନାହିଁ । ଦନାକେତେ ଏ ସବୁ ସମାଜରେ ଚଳଗଲେ ତେଣିକ ଏ ସବୁ ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କ ଦହରେ ବଲେ ଥିବ ଯେ ।)

ଦହଲଗା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସବଦା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଙ୍ଗସେବା କରୁଥିବା
Dihalagā (ଭୃତ୍ୟ)—1. Personal (servant) rendering personal service to a master.

୨ । ଦହରେ ଲାଗି ବା ଜଡ଼ିତ—
2. Stuck or attached to the body.

ଦହ ଲଗା(ଗେ)ଇ କାମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଶ୍ରମସ୍ୱୀକାର
Diha lagā(ge)i kāma karibā ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
ଗା ଦିଏ କାଜକରା To do any work by applying
तनमनसे काम करना to it with labour; to work
जी लगाकर काम करना laboriously.

ଦହଶୂଳା—ଦେ ବିଣ—ମାନସିକ କଷ୍ଟଦାୟକ—Painful to
Dihasūḷa mind.

ଦହ ସହିବା—ଦେ. ବି. (କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର)—
Diha sahibā ସହ୍ୟ ହେବା—1. Being bearable.
(ଦହସୁଦ୍ଧାଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ମୋ ଆଗରେ ମୋ ପୁଅକୁ ଗାୟେ ସହା ମାଡ଼ ହେଲେ ମୋ ଦହ ସହିବ ନାହିଁ ।)

୨ । ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ହେବା—2. (any thing) Becoming suitable to a person's constitution by habit.

ଦହସୁହା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦେହ ଓ ସହ୍ୟ)—ସହ୍ୟଗୁଣ—
Dihasuhā Bearable.
ଗାୟସହା (ଯଥା—ସବୁବେଳେ ଗାଳ ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ଗାଳ ମାଡ଼ ମୋର ଦହସୁହା ହୋଇଗଲାଣି ।)

ଦହାଁଯାକ—ଦେ. ସବ (ସଂ. ଦ୍ୱି)—୧ । ଦୁହେଁଯାକ; ଦୁଇଜଣ; ଉଭୟେ;
Dihāñjāka ଦହିଁକ ଦହେଁ—1. Both of them.
ଦହେଁଯାକ, ଦହିଁକଯାକ, ଦହଙ୍କାଯାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ—
ଦୁଜଣା **दोनो** 2. Each other.

ଦହାତ୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦେହାନ୍ତ)—ଜୀବନ୍ତ କାଳ—
Dihāt Life-time.
(ଯଥା—ଆମ ବାପାଙ୍କ ଦହାତରେ ଘରଚଳା ଶେଷ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା ।)

ଦହାତି—ଦେ. ବି—୧ । ଜୀବନ୍ତକାଳ—
Dihāti Life-time.
ଦେ. ବି—୨ । ଦେହାତି (ଦେଖ)—2. Dehāti (See)
ବିଣ—୧ । ଦହାତିଆ (ଦେଖ)—1. Dihātiā (See)
ଅ—ଦେହ; ଦେହରେ; ଦ୍ୱାରା—By.
(ଯଥା—ଏ ଲେଖାପଢ଼ି କାମ ମୋ ଦହାତି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।)

ଦହାତିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି+ହସ୍ତି)—୧ । ଦ୍ୱିହସ୍ତପରିମିତ—
Dihātiā 1. Measuring two cubits.
ଦୁହାତି **दुहत्था** ୨ । ଦୁଇହାତରେ କରାଯିବା (କର୍ମ)—
2. Dealt or done with both the hands.

ଦହିଙ୍କ—ଦେ. ସବ (ଦ୍ୱିବଚନ; ଷଷ୍ଠୀ)—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର; ଉଭୟଙ୍କର—
Dihiṅka Of both of the two (persons).
(ଦହିଙ୍କା, ଦହିଙ୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ)
दोनों का

ଦହିଙ୍କି—ଦେ. ସବ. (ଦ୍ୱିବଚନ; ଦ୍ୱିତୀୟା; ସଂ. ଦ୍ୱି)—
Dihiṅki ଦୁହିଙ୍କୁ; ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ; ଉଭୟଙ୍କୁ; ଦୁହିଙ୍କି—
(ଦିହିଙ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) To both the two (persons).
दोनों को

ଦହିଙ୍କିଦହେଁ—ଦେ. ସବ. (ଦ୍ୱିବଚନ; ସହଚର)—
Dihiṅkidiheñ ୧ । ଦୁହିଙ୍କା ଦୁହେଁ; ଦୁଇଜଣ ଯାକ—
ଦିହିଙ୍କାଦିହେଁ, ଦିହିଁଦିହେଁ, ଦୁହିଙ্କୁଦୁହେଁ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Both of them.
୨ । ପରସ୍ପର; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ—
2. Each other.
दोनों

ଦହୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ଦୁନ୍ଦୁଡ଼ି; ମଶାଲ—
Dihurḍā Torch; hand-torch.

ଦହୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ ଦେହଳୀ)—୧ । ସଦର ଦରୱାଜା; ସିଂହଦ୍ୱାର—
Dihurḍi 1. The chief gate or door of a mansion.
ଦେଉଡ଼ୀ ୨ । (ସଂ. ପାଦପାତ)—ଦହୁଡ଼ୀ, ମଶାଲ—
ड्योढ़ी 2 Hand-torch; torch.
ଦେଉଟୀ ଦୃଶ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର ଦେଖିଣ ଦହୁଡ଼ି ଲଗାଇ ।
मसाल, दीवट ଭୃଙ୍ଗସଂହି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଦହୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ପାଦପାତିକ) ଦୁନ୍ଦୁଡ଼ିଆ; ଯେ ମଶାଲ
Dihurḍiā ଧରିଥାଏ, ମଶାଲ ଧରିଥିବା ଲୋକ—
ଦେଉଟୀୟା 1. Torch-bearer; the person who carries
मसालची a hand-torch.

୨ । (ସଂ. ଦେହଳୀ ରକ୍ଷକ) ସିଂହଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକ—
2. The keeper of the main gate.

ଦେ. ବିଣ. (ଗାଳି)—ସବନାଶକାରୀ; ଯେ ବଂଶନାଶର ହେତୁ ହୁଏ—Causing ruin; bringing about the ruin of the family.

ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବିଣ—ଯେଉଁ ବଳଦର ସିଂଘରେ ଧଳା ଚକ୍ର ଥାଏ—(a bullock) Having white spot on its horns.

ଦହେଁ—ଦେ. ସବ (ଦ୍ୱି ବଚନ ପ୍ରଥମା ବହୁବଚନ; ସଂ. ଦ୍ୱି)—
Diheñ ଦୁହେଁ; ଦୁଇଜଣଯାକ; ଉଭୟ—Both.
ଦୁହିଁ [ଦୁ—ଦିହେଁ ବା ଦୁହେଁ ଶବ୍ଦର ରୂପ—୧ମା—ଦିହେଁ, **दोनों दुओ** ଦୁହେଁ । ୨ୟା—ଦିହିଙ୍କି, ଦିହିଙ୍କୁ, ଦୁହିଙ୍କି, ଦୁହିଙ୍କୁ । ୩ୟା—ଦିହିଙ୍କଦ୍ୱାରା, ଦୁହିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା । ୪ର୍ଥୀ—(୨ୟା ବହୁବଚନ ପରି) । ୫ମୀ—ଦିହିଙ୍କଠୁଁ, ଦୁହିଙ୍କଠୁଁ, ଦିହିଙ୍କଠାରୁ, ଦ(ଦୁ)ହିଙ୍କଠାରୁ, ଦୁହିଙ୍କଠାରୁ । ୬ଷ୍ଠୀ—ଦ(ଦୁ)ହିଙ୍କ (କା; କର) । ୭ମୀ—ଦ(ଦୁ)ହିଙ୍କ ଠେଇଁ (ଠାଇଁ; ଠାରେ) ।]

ଦହେ ଦହେ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପୀଡ଼ା ବା ରୋଗ
Dihe dihe māribā (ଯଥା—ଜ୍ୱର) ଆକ୍ରମଣ କରିଥିବା କଥା ଦେହରଙ୍ଗିଦ୍ୱାରା ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

1. Not to let others know (by external signs) that one is ill.

୬ । ରୋଗର ଜର୍ଯ୍ୟାଦିକୁ ଭୁଜ ଦେଖାଇ ସହିବା—

2. To bear the pangs of an illness silently.

ଦୀ (ଧାତୁ) – ଦି – କ୍ଷୟ ପାଇବା –

Dī (root) To decline; to decay.

ଦୀକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ) — ଭ୍ୱା — ୧ । ଉପଦେଶ ଦେବା—

Dīksh (root) 1. To advise.

୨ । ଶିକ୍ଷା ଦେବା — 2. To teach.

୩ । କୌଣସି ଧର୍ମ ବା ବ୍ରତରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବାପାଇଁ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—3. To consecrate or prepare one self for initiation into any sacrifice or religious observance (Apte).

୪ । କୌଣସି ସଙ୍କଳ୍ପିତ କର୍ମ ପାଇଁ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା— 4. To dedicate oneself for any object (Apte).

୫ । ଦ୍ୱିଜାତୀୟ ବାଳକକୁ ବ୍ରତପୂର୍ବକ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ କରାଇବା—5. To invest a boy with the sacred thread (Apte).

୬ । ଦୀକ୍ଷା ଦେବା; ଶିଷ୍ୟକୁ ମନ୍ତ୍ର ଦେବା—

6. To initiate a disciple into the esoteric formula of a sect.

୭ । କ୍ଷୌର ଦେବା; ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ କରିବା—

7. To shave one's head (Apte).

୮ । ସଂଯମ ସାଧନ: କରିବା—

8. To practise self-restraint (Apte).

ଦୀକ୍ଷକ – ଦ. ବି. ପୁଂ. (ଦୀକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Dīkshaka ୧ । ଦୀକ୍ଷାଦାତା; ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ—1. Spiritual guide; spiritual preceptor

୨ । ଶିକ୍ଷକ—2. Teacher; instructor

ଦୀକ୍ଷଣ—ଦ. ବି. (ଦୀକ୍ଷ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ଦୀକ୍ଷା ଦେବା କର୍ମ—

Dīkshaṇa Initiation; consecration.

ଦୀକ୍ଷଣୀୟ – ଦ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦୀକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —

Dīkshaṇīya ଦୀକ୍ଷାଦାନର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାକୁ ଦୀକ୍ଷାଦାନ କରିବାକୁ ଦେବ—Deserving initiation into spiritual teaching.

(ଦୀକ୍ଷଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ. ବ—ଦୀକ୍ଷା ସାଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଦୀକ୍ଷାଦାନବେଳେ ହୋମରେ ବ୍ୟବହୃତ ଘୃତ—Sacrificial ghee.

ଦୀକ୍ଷା—ଦ. ତ. (ଦୀକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର

Dīkshā ଗ୍ରହଣ; ମନ୍ତ୍ରୋପଦେଶ—1. Initiation into the esoteric mysteries and formulas of some religious sect.

୨ । ଶିକ୍ଷା; ଉପଦେଶ—2. Instruction; training.

୩ । ଅର୍ଚ୍ଚନା—3. Worship.

୪ । ଯଜ୍ଞାଦରେ ସଂସ୍କାର—4. Consecration; perfection or purity attained by vedic sacrifice.

୫ । ବ୍ରତାଦ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ—

5. Performance of religious rites.

୬ । ନିୟମ; ସଂକଳ୍ପପୂର୍ବକ ବ୍ରତାଦରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା—

6. Commencement of rites after taking a vow engaging in the accomplishment of ceremonies.

୭ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା—7. Stimulation.

୮ । କୌଣସି କର୍ମ ସାଧନାର୍ଥ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ—

8. Dedicating one's self to a particular object, self-devotion (Apte).

ଦେ. ବ.—ଉତ୍ସବ; ରହସ୍ୟ—The secret.

ତୁହି ସଂକଳ୍ପେ ମୋର ଇଚ୍ଛା,
ତୁ ନାଥ କହୁ ତୁହି ଦୀକ୍ଷା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ—ଦ. ବ.—(ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ଦୀକ୍ଷା + ଗୁରୁ)—୧ । ମନ୍ତ୍ରଦାତା

Dīkshāguru ଗୁରୁ; ମନ୍ତ୍ରୋପଦେଷ୍ଟା ଗୁରୁ—1. Spiritual guide or teacher; spiritual preceptor.

୨ । ଯେଉଁ ଧର୍ମଯାଜକ ଅନ୍ୟକୁ କୌଣସି ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାନ୍ତି— 2. Baptist

ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ—ଦ. ବ. (ଦୀକ୍ଷା + ଗ୍ରହଣ, ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ)—ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର

Dīkshā grahaṇa ଗ୍ରହଣ—Initiation into the sacred mysteries of a religion with the help of the preceptor.

ଦୀକ୍ଷାନ୍ତ—ଦ. ବ.—(ଦୀକ୍ଷା = ଯଜ୍ଞ + ଅନ୍ତ = ସମାପନ)—ଅବଶ୍ୟ; ସମ୍ଭାବିତ ନ୍ୟୂନତା ପରିହାର ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ କରି ପ୍ରଧାନ ଯଜ୍ଞ ସମାପନ କରାଯାଏ—A supplimentary sacrific done to atone for the defects of the principal sacrifice

Dīkshānta

ଦୀକ୍ଷାପତି—ଦ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ଦୀକ୍ଷା + ପତି; ଯଜ୍ଞର ରକ୍ଷକ)—

Dīkshā pati ସୋମ—The Deity soma.

ଦୀକ୍ଷିତ – ଦ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଦୀକ୍ଷ୍ + କର୍ମ. ତ) – ୧ । ଦୀକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ—

Dīkshita 1. Initiated into a religious tenet.

୨ । ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ —2. Instructed.

୩ । ଯଜ୍ଞାଦ ନିମନ୍ତ୍ରେ ସଂକଳ୍ପିତ ବା ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ—

3. Consecrated with a view to offer vedic sacrifice; prepared for a sacrifice.

୪ । ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷା ପାଇଥିବା— 4. Baptised.

ଦେ. ବ.— ଦୀକ୍ଷିତ (ଦେଖ)—Dīkhite (See)

ଦୀକ୍ଷିତା—ଦ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୀକ୍ଷିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— ଦୀକ୍ଷିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Dīkshitā Feminine of Dīkshita.

ଦ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଦୀକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.) —ଯେ

(ଦୀକ୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୀକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି—Initiating a desciple.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ. ପୁଂ.—ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ—Spiritual preceptor.

ଦୀକ୍ଷିତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୀକ୍ଷିତ)—୧ । ଯାଜ୍ଞିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—1. A family title of Brahmans who or whose ancestor have performed vedic sacrifices.

Dīkhita
ଦୀକ୍ଷିତ
दीक्षित

(ଦଗିଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଣ୍ଡା (ଦେବଳକ) ମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—2. The family title of a sect of Paṇḍā Brāhmaṇas engaged in the service of idols.

ଦୀଘି - ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୀର୍ଘିକା)—ବଡ଼ ପୋଖରୀ—

Dīghi
A big tank.

(ଦୀଘିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୀଗୀ, ଦୀହ୍ନୀ ବାଟୀସ୍ଥ ପୋଖରୀ ଅନେକ, ତନ୍ମଧ୍ୟର ଜଳ ସର୍ବି ପାଗ ।
दीघी ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦୀଧି (ଧାତୁ)—ସଂ. ଧାତୁ—ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—

Dīdhi (root)
To dazzle; to glitter; to shine.

ଦୀଧିତ—ସ. ବି. (ଦୀଧି ଧାତୁ+ତ୍ତ୍ୱାବ. ତ୍ତ)—୧ । ରଶ୍ମି; କିରଣ—

Dīdhitī
1. Ray of bright; beam.

୨ । ଆଲୋକ—2. Light.

୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—3. Splendour; lightness.

୪ । ଅଙ୍ଗୁଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Finger.

ଦୀଧିତିମାନ୍—ସ. ବି. (ଦୀଧିତି+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ମତ୍ତ୍ୱ; ୧ମା. ୧ବ.)—

Dīdhitimān
ମଣ୍ଡିତମାଳି; ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ସ. ବିଣ.— ଦୀପ୍ତିମାନ୍—Dazzling; shining.

ଦୀନଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଦୀନ=ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ)—୧ । ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ—

Dīn-dār
1. Devout

ଦୀନଦାର
दीनदार

(ଦୀନଦାସ୍—ବି)

ଦୀନ - ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ ଧାତୁ କ୍ଷୟ ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) —

Dīna
୧ । ଦରିଦ୍ର; ଗରିବ; ଅଥର୍ଯ୍ଯାନ—1. Poor; indigent; penniless.

(ଦୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଦୀନଡା, ଦୀନଡ୍ୱା—ବି) ୨ । ଅଭାବ ଗ୍ରସ୍ତ—

2. Needy; destitute.

୩ । କାତର Perplexed; afflicted.

ଏମେ ଏକଦନ ଦୀନ ନଦେ ଅତେତନ ବନଜାଣିକ ଦୁଃଖଭଜନ ଜନ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ଦ୍ରୌପଦୀସ୍ୱୟମ୍ବର ।

୪ । ଶୋଚ୍ୟ—4, Pitiable.

୫ । ଦୁଃଖିତ; ବ୍ୟଥିତ—

5. Sorry, grieved; melancholy

୬ । ହୀନ—6. Deficient; wretched; lowly.

୭ । ତ୍ରସ୍ତ; ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ; ବ୍ୟାକୁଳ —

7. Distressed; agitated.

୮ । ଭୀତ; ଭୀରୁ—8. Afraid; frightened; timid.

୯ । କୃଶ—9. Thin.

୧୦ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—10. Decayed; fallen into decay.

୧୧ । ବିନୀତ; ଅତ୍ୟଳ୍ପ ନମ୍ର—11. Very humble.

ବି.—ଡଙ୍ଗର ଫୁଲ—A kind of flower; (Tabernaemontana coronaria.)

(ଦୀନୁ, ଦୀନେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବି.—ଦୀନବନ୍ଧୁର ଆଦରାର୍ଥକ

(ଦୀନା, ଦୀନଆ, ଦୀନୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥ) ଡାକ ନାମ—A name by which Dīnabandhu is called in fondness.

ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ

Dīna kṛushṇa dāsa
କବି—1. A classical poet of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ କବି ପୁରୀ ସଦର୍‌ବାସୀ ଜଣେ କରଣ ବୈଷ୍ଣବ; ରସକଲ୍ଲୋଳ, ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ, ବାରମାସୀ କୋଇଲି ପ୍ରଭୃତି ୧୪ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ଏ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କବି ଥିଲେ ।

ଡାକ୍ତର— ଜ୍ୱଳଲସାହୁଦ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

୨ । ଜ୍ୱଳଲର ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ କବି—

2. Name of another poet of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ମଧୁସୂଦନ । ଏ ଜାତିରେ ରଜପୁତ ବା ଗ୍ରାଜୁ । ନିବାସ, ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ କୂଳସ୍ଥ ଜଲେଶ୍ୱର । ଏହାଙ୍କ ଜୀବନ ଦିନାକେତେ ପୁରୀରେ, ଉତ୍ତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ କୂଳସ୍ଥ ମଧୁପୁର କଲ୍ଲର ଏକଘରିଆ ଗ୍ରାମରେ ଅତିବାହିତ ହୋଇଥିଲା । ଶେଷ ଜୀବନରେ ପୁଣି ସେ ପୁରୀରେ ରହିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ କୃଷ୍ଣ ଦାସ ଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ନାମ ଯଥା :—ରସବିନୋଦ, ଗୁଣସାଗର, ଧର୍ମସାଗର, ଅମୃତସାଗର, ଭକ୍ତିସାଗର, ଭକ୍ତିସାଗର, ମୁକ୍ତିସାଗର, ଜ୍ଞାନସାଗର, ମହିମାସାଗର, ଭାବସମୁଦ୍ର, ନାବକେଳି, ବୁଢକେଳି, ନାମରହସ୍ୟଗୀତା, ଶସ୍ତ୍ରରହସ୍ୟ ଭଜନ, ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷଲକ୍ଷଣ, ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର, ନାରକାସୁରବଧ, ଜାମ୍ବବତୀ କଥା, ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଅର୍ଥ, କଂସ ବୋଧନ, ଜଗମୋହନ ସ୍ତବ, ଆତ୍ମିଶାଣ ରହସ୍ୟଗୀତା, କମଳାକାନ୍ତ ରହସ୍ୟଗୀତା ।]

ଦୀନତା—ସଂ. ବ (ଦୀନ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା) —୧ । ଦୈନ୍ୟ; ଦୀନଭାବ; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—

Dīnatā
1. Poverty; indigence.

(ଦୀନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସନ୍ତାପ; ଦୁଃଖ—2. Affliction; sorrow.

ବାଟରେ ଜଣ ବନ୍ଧନ ବୋଲୁଥାଉ ଏକା ଧନ
ବାଧି ନ ପାରେ ଦୀନତା ବଡ଼ ଉନୁତା ନୁଁ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । କାତରତା; ବ୍ୟାକୁଳତା—

3. Perturbation; distress.

୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିନମ୍ରତା—4. Humility.

ଦୀନଦୟାଳ—ଦେ. ବିଣ (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ) (ସଂ. ଦୀନଦୟାଳୁ)—ଦୁଃଖୀ

Dīnadayāla
ଲୋକ ପ୍ରତି ସଦୟ (ଭଗବାନଙ୍କ ବିଶେଷଣ)—
ଦୀନଦୟାଳ
Compassionate or kind to the poor. (an epithet of God)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀନଦୟାଳୁ—ସ. ବ୍ରୀ—ଯେ ଦୁଃଖୀ ଲୋକଠାରେ ଦୟା କରନ୍ତି; ଅନାଥର ସଦାଦୟୁକ (ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ବିଶେଷଣ)—Kind to the poor and distressed. (an epithet of God).

Dīnadayāḷu

ଦୀନଦୁଃଖୀ—ଦେ. ବିଣ (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସ. ଦୀନ ଓ ଦୁଃଖୀ)—ଅତି ଦୁଃଖୀ—Very poor; indigent; poverty-stricken.

Dīnaduḥkhī

ଦେ. ବି (ବହୁବଚନ)—ଗରିବଗୁରୁବା—The poor.

ଦୀନନାଥ—ସ. ବି—(ଦୀନ+ନାଥ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଦୁଃଖୀଜନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ; ଦରିଦ୍ରର ପାଳକ (ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—1. Protector of the poor; shelter of the indigent (an epithet of God).

Dīnanātha

୨ । ଭଗବାନ୍—2. God.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ଦୀନବନ୍ଧୁ—ସ. ବ ଓ ଦେ. ବ—ଦୀନନାଥ (ଦେଖ)

Dīnabandhu

Dīnanātha (See)

ଦୀନବନ୍ଧୁ ଦାଶ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଜଣେ ପୁରୁଣା କବି—The name of an old Oria poet.

Dīnabandhu Dāśa

[ଦ୍ର—ଏ 'ଶ୍ରୀ ଗୁରୁପ୍ରତ୍ନ' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ ଓ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ ।

ତାରଣୀ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଦୀନବନ୍ଧୁ ରାୟ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଜଣେ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜା ଓ ପ୍ରାଚୀନ କବି—A feudatory chief who was also a poet.

Dīnabandhu Rāya

[ଦ୍ର—ଜଣେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜା । 'ସ୍ୱାଧାବିଳାସ' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ।]

ତାରଣୀ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଦୀନଭାବାପନ୍ନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୀନ+ଭାବ+ଆପନ୍ନ; ୬ଷ୍ଠୀ ଓ ୭ମ୍ୟା ତତ୍;)

Dīnabhābāpanna

ଅତ୍ୟନ୍ତ କାତର ବା ସନ୍ତପ୍ତ; ଦୀନଭାପ୍ରାପ୍ତ—Very much afflicted or distressed; reduced to a state of utter wretchedness.

ଦୀନମନାଃ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀନ+ମନସ୍)—ଦୁଃଖିତମନାଃ—Mentally afflicted; melancholy.

Dīnamanāḥ

ଦୀନହୀନ—ସ. ବଣ (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀନ—Poverty-stricken; much afflicted; poor and lowly.

Dīnahīna

ଦୀନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମୂଷିକା—A she-mouse.

Dīnā

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୀନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ଦୁଃଖିତା—Feminine of Dīna; afflicted.

ଦୀନାର—ସ. ବ (ଭୁଲ. ଗ୍ରୀକ୍ ଦନାରିୟସ୍ ଆ. ଦୀନାର୍=ଆରବ ଦେଶୀୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ସ. ଦୀନ+ର୍ ଧାତୁ==ଯାହା ଦରିଦ୍ରକୁ ଛାଡ଼ିଯାଏ; ଗମନ କରିବା ÷ କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ମହଡ଼ା—1. A gold coin.

Dīnāra

୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭୂଷା—2. Gold ornament.

୩ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହାର ବା ଶିରୋଭୂଷଣବିଶେଷ (ଅମରକୋଷ)—3. A kind of necklace used in ancient times in India.

୪ । ରତ୍ତି ବା ୩୨ ରତ୍ତି ପରିମିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—4. A weight of 32 ratis.

[ଦ୍ର—ଦୀନାର ନାମକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ଇଉରୋପ ଓ ଆସିଆ ଖଣ୍ଡରେ ବିଶେଷଭାବରେ ଚଳୁଥିଲା । ମୁସଲମାନମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଦୀନାର ନାମକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଭାରତରେ ଚଳୁଥିଲା । ହରବଂଶ, ମହାଭାରତରେ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ସମୟର ଶିଳାଲିପିରେ ଦୀନାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏଥିର ଓଜନ ଥିଲା ୩୨ ରତ୍ତି । ଅମରକୋଷରେ ଦୀନାରର ଓଜନ ଏକ ନିଷ୍କ ବା ୬ ତୋଳା, ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ଭାରତରେ ଚଳୁଥିବା ଦୀନାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଅନାଜ ଅଧତୋଳା ଓଜନର ଥିଲା । ଆରବ ଓ ପାରସ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଦୀନାର ନାମକ ମୁଦ୍ରା ଚଳୁଥିଲା । ଆରବୀ ଓ ଫାରସୀ କୋଷକାରମାନେ ଦନାର୍ ଶବ୍ଦ ଆରବୀ ଥିବାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକମାନେ ଦନାରିୟସ୍ ନାମରେ ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଚଳାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହରବଂଶର ପ୍ରାଚୀନତା ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଦୀନାର ପ୍ରଥମେ ଭାରତରେ ଚଳୁଥିବାର ବୋଲାଯିବ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦୀନୁ—ଦେ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଦୀନବନ୍ଧୁ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ନାମ—A name by which a person named Dīnabandhu is accosted in fondness.

Dīnu

(ଦୀନ, ଦୀନେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଦୀନା, ଦୀନିଆଁ, ଦନୁଆଁ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ)

ଦୀପ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଦୀପ୍ତ ହେବା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବା—Dīp (root) 1. To glitter; to shine.

୨ । ଜ୍ୱଳିବା—2. To burn; to be lighted.

୩ । ଅଳଂକୃତ କରିବା—3. To adorn; to grace.

ଦୀପ—ସ. ବ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Dīpa

୧ । ଆଲୋକାଧାର; ପ୍ରଦୀପ—1. A lamp.

दीप

୨ । ଆଲୋକ—2. A light.

दीया

୩ । ତେଲ ଓ ବତୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଳାଯିବା ଆଧାର—3. An oil lamp.

୪ । ଜଳୁଥିବା ବତିଁର ଶିଖା—4. A burning flame

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କୌଣସି କୁଳ ବା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଦୀପ ପରି) ପ୍ରତିଷ୍ଠାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି—5. (figurative) A glorious person.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ସେ ଆମ କୁଳଦୀପ ।]

(ସ. ଦ୍ୱୀପ)—ଦ୍ୱୀପ—An island.

ବହୁଳତ ଦୀପେ ଯେ ସହତରଣ ସର ।

ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ସ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରକାଶକ; ଯାହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରେ—1. Illuminating.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ପ୍ରଭାଶାଳୀ—
2. (figurative)Glorious;brilliant; glorifying.

ଦୀପ ଅର୍ଡ଼ିଆ ପାହାଡ଼—ଦେ. ବ—ଚଲକା କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼—Name of a hill near Chilkā.
Dīpa ardiā pāhārda

[ଦ୍ର—ଏହା ଚଲକା ହ୍ରଦର ନକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପୂର୍ବେ ଏହାର ଶିରୋଦେଶରେ ପଥର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରଦୀପ ଜଳୁଥିଲା ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ଜାହାଜକୁ ଆଲୋକ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ବୋଇତଆଳମାନଙ୍କୁ ଏହା ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବାଟ ଦେଖାଉଥିଲା ।
ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଦୀପକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଦୀପି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Dīpaka
୧ । ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟକାରକ; ଦୀପ୍ତିକର—
1. Illuminating.
୨ । ଦାହକ; ଯାହା ଜ୍ୱାଳ ହୁଏ—2. Inflammatory.
୩ । ଶୋଭାଜନକ—3. Radiant; splendid.
୪ । ପ୍ରକାଶକ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—4. Lustrous.
୫ । ଯାହା ଆଲୁଅ ଜଲାଏ—5. Illuminating.
୬ । ଉଦ୍ଦୀପକ—6. Inflaming; irritant.
୭ । ଉତ୍ତେଜକ—7. Exciting.
୮ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—8. Digestive.
୯ । ଉଦାହରଣ ବା ବ୍ୟାଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ—
9. Illustrating; expounding.

ବ.—୧ । କୁଙ୍କୁମ—1. Saffron.
୨ । ଯୁଆଣୀ—2. Ajwan; coraway.
୩ । କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—3. Name of a figure in rhetoric, consisting of elegance in expression.

[ଦ୍ର—ବାକ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତୃପଦ ସଙ୍ଗେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କ୍ରିୟାପଦର ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଲେ କ୍ରମ। ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଷୟର ଏକ ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ ଦୀପକାଳଙ୍କାର ହୁଏ ।]

୪ । ପ୍ରଦୀପ—4. Lamp.
୫ । ଶ୍ୟେନ; ବାଜପକ୍ଷୀ—5. Hawk; Falco Nisus.
୬ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ବିବରଣ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ—
6 Title of various descriptive books and commentaries.
୭ । ମୟୂରଶିଖା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. The crest feathers of a peacock.
୮ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
8. Name of a tune in Hindu music.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟରେ ବୋଲିଥିବାର ବିଧି; କଥିତ ଅଛି ଯେ ବିଧିମତେ ଦୀପକ ରାଗ ଆଳାପ କଲ୍ଲେ ନିଆଁ ଦୀପମାନ ଜଳି ଉଠେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ତାନସେନ୍ ଏହି ଦୀପକ ରାଗର ଆଳାପ କରୁ କରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦାହ ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।]

ଦେ. ବ.—(ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନଘାତପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶବ୍ଦ)—ଫସ୍‌ଫରସ୍ ନାମକ ଉପଧାତୁ—Phosphorus.

ଦୀପକବୃକ୍ଷ—ସ. ବ.—୧ । ଦୀପରୁଖା—
Dīpaka brukśha
1. Lamp-stand.
୨ । ଝାଡ଼—2. Chandelier;

ଦୀପକଳିକା—ସ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୀପ+କଳିକା) ଦୀପର ଶିଖା—
Dīpa kalikā
The flame of a candle.
(ଦୀପକଳି; ଦୀପକ ସୂତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୀପକିଟ୍ଟ—ସ. ବ.—(ଦୀପ+କିଟ୍ଟ, ଟେଳାତ କଲ୍ଲ, ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dīpa kiṭṭa
ଦୀପଶିଖାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କଳା ବା କଜ୍ଜଳ କଳା—
Lamp black; soot; collyrium.

ଦୀପକୂପୀ—ସ. ବି.—ଦୀପର ବତ୍ତା; ବଳତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dīpa kūpī
The wick of a lamp.

ଦୀପଜଳା—ଦେ. ବି (ସ. ଦୀପ+ଜ୍ୱଳନ)—୧ । ଦୀପ ଜାଳିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Dīpa jalā
1. The burning of a lamp or candle.
୨ । ଦୀପ ଜାଳିବା କର୍ମ—
2. The lighting of a lamp.

ଦୀପ ଜାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଦୀପରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା—
Dīpajālibā
1 To light a lamp; to kindle a lamp.
ଦୀପ ଜାଳାନ
୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାବତ୍ତି ଲଗାଇବା; ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ବା **ଦୀପଜଳାନା** ତୁଳସୀ ଚଉରା ମୂଳେ ବା ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିଲା ବେଳେ ବତ୍ତି ଜାଳିବା-
ଦୀପ ଜଳା(ଳେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୀପ ଲଗା(ଗେ)ଇବା }
To light a wick before a Deity just at eve.
୩ । (ମହାଜନୀ ଭାଷା) (କୌଣସି ମହାଜନ) ଦେବାଳିଆ ବା ବେମଗ୍‌ଦୁଗ୍ଦା ହେବା ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To publish the fact of a trader having become insolvent.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ବିଦେଶୀ ମହାଜନମାନେ ଦେବାଳିଆ ହେଉଥିଲେ ସେମାନେ କାମ ଦାମ ବନ୍ଦ କରି ଦୋକାନରେ ଗୋଟିଏ ଛୁରମୁହାଁ ଦୀପ ଜଳାଉଥିଲେ । ତାହା ଦେଖି ସଦ୍ଧାରଣ ଜାଣି ପାରୁଥିଲେ ଯେ ସେ ଲୋକ ବେମଗ୍‌ଦୁର ହୋଇଛି ।]

ଦୀପତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ଦୀପ୍ତ (ଦେଖ)
Dīpata
Dīpta (See)
ବୋଳେ ତରଳ ତଳେ ଘନସାରରୁ ଦୀପତ କରେ ସ୍ନେହାଣ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶତଲୀଳା ।

ଦୀପତରୁ—ସ. ବ. (ଦୀପ+ତରୁ; ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—
Dīpataru
୧ । ଦୀପରୁଖା; ଦୀପାଧାର; ପିଲ୍ଲସଜ—
(ଦୀପଯାଦପ—ଅନ୍ୟରୂପ)
1. Lamp-stand.
୨ । ବହୁ ପ୍ରଦୀପ ସୁସଜ୍ଜିତ ଝାଡ଼—
2. A chandelier with several branches for setting lamps on.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀପତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ଦୀପ୍ତି (ଦେଖ)
Dīpati Dīpti (See)
ଦୀପତି ଚତୁର୍ଥତ ପୃଷ୍ଠ ଗୁଟ୍ଟେ ହୋଇଛନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଗର୍ବରେ ଦୀପତ ଯେ ।
ଦୀପତ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦୀପଦଁଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—ଦୀପଦଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Dīpadaṇḍi Dipadaṇḍi (See)

ଦୀପଦଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ଦୀପଦଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Dīpadaṇḍā Dipadaṇḍi (See)

ଦୀପଦଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱୀପ+ଦଣ୍ଡ)—ଦୀପଦଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Dīpadaṇḍi Dipadaṇḍi (See)
ଦୀପଦାଣ୍ଡି
ଦୀପିଦଣ୍ଡି
ଦୀପିଦାଣ୍ଡି } ଅନ୍ୟରୂପ × ଏହାରେ ପୂର୍ବେ ଷୋଳଟା ଦୀପଦଣ୍ଡି ଥିଲା ।
ପଲ୍ଲୀମୋହନ, ଚମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦୀପଦାନ—ସଂ. ବି. (ଦୀପ+ଦାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dīpadāna ୧ । (ଦୀପାବଳୀ ବା ମାର୍ଗଶିର ଅମାବାସ୍ୟା; କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣ) ଶିବଙ୍କି ଉପଲକ୍ଷରେ ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ବା ପିତୃ ଲୋକଙ୍କ ନାମରେ ଦୀପଦାପ ଜଳାଇ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା କର୍ମ--1. Ceremonial offering of lighted lamps to the Deities or manes on certain religious occasions.

୨ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଗୋଟେ ଦାମୋଦର ବ୍ରତ ଉପଲକ୍ଷେ ବହୁ ପ୍ରଦୀପ ଜଳାଇ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା କର୍ମ—
2. The ceremonial offering of lamps during the month of Kārttika.

(ଯଥା—ଦୀପଦାନ କାର୍ତ୍ତିକରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସ୍ୱଜନ ମକରେ ଯେହୁ ନ କରେ ।)

୩ । ମରଣାପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରେ ଗୁଡ଼ୁଲ ଚୂନା ଚକଟା ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୀପ ରଖି ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା କର୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A ritual consisting of offering a lamp held in the hands of a dying person.

ଦୀପଦାନ –ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୀପ+ଅଧାନ)—ଆରତି ବା ପୂଜା ସମୟରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ବଜାଇବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୀପ ଯେଉଁ
ଦୀପଦାନୀ ପାତ୍ରରେ ରଖାଯାଇଥାଏ—A lamp-stand for holding a lamp which is waved before an idol during worship.

ଦୀପଧ୍ୱଜ —ସଂ. ବ—ଦୀପକିଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Dīpadhwaja Dīpakiṭṭa (See)

ଦୀପନ—ସଂ. ବ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଦୀପି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —
Dīpana ୧ । ପ୍ରକାଶନ—1. Illumination; shining.

୨ । ଉତ୍ତେଜନ—2. Exciting.

୩ । ଉଦ୍ଦୀପନ; ଜଳାଇବା—
3. Igniting; setting on fire.

୪ । ତେଜପ୍ରକାଶ—4. Radiance; effulgence.

୫ । ଜଠରାଗ୍ନିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି କ୍ଷୁଧାବୃଦ୍ଧି କରାଇବା କର୍ମ—
5. Stimulating the appetite and promoting digestion.

୬ । ମୟୂରଶିଖା—6. The tuft of feathers on the head of a peacock.

୭ । ପିଆଜ—7. Onion.

୮ । ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଔଷଧ—
8. A tonic stimulating digestion.

୯ । କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)—
9. Kāśamardda (See)

୧୦ । ତଗର ମୂଳ—
10. The root of the Tagara plant.

୧୧ । କୁଙ୍କୁମ—11. Saffron.

୧୨ । ମନ୍ତ୍ରର ଦଶଗୋଟି ସଂସ୍କାରରୁ ଏକତମ—12. One of the 10 consecrations of an esoteric formula.

[ଦ୍ର—ଏହା ନ କଲେ ମନ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ପାରଦର ସପ୍ତମ ସଂସ୍କାର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. The act of purifying mercury for the seventh time for medicinal purposes.

ବ୍ଦ—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଉତ୍ତେଜକ; ଉଦ୍ଦୀପକ—
1. Exciting; stimulating.

୨ । ଜ୍ୱଳନକାରକ; ଦାହକ—
2. Combustible; igniting.

୩ । ଶୋଭାଜନକ—3. Beautious; lustrous.

୪ । ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ; ଜାଠରିକାରକ--4. Digestive; helping digestion; stimulating the appetite.

ଦୀପନିର୍ବାଣ—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ନିର୍ବାଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦୀପ ନିଭିଯିବା—
Dīpanirbāṇa A lamp being extinguished.

ଦୀପନିର୍ବାପଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦୀପ ନିର୍ବାପଣ)—ଦୀପ ନିଭାଇବା—
Dīpanirbāpaṇa The act of putting out of a lamp.

ଦୀପନୀ – ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀପନ+ଈ)—୧ । ମେଥି—
Dīpanī 1. A condiment; Fenugreek; Trigonella Foenum Grecum.

୨ । ଯୁଆଣୀ—2. A caraway; the bad barley.

ଦୀପନୀୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ଦୀପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Dīpanīya ୧ । ଦୀପନଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be lighted or ignited.

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be stimulated or excited.

୩ । ଦାହ୍ୟ—3. Combustible.

ଦୀପନୀୟଗଣ—ସଂ. ବ—୧ । ଯୁଆଣୀ—
Dīpanīyagaṇa 1. The caraway; the bad barley.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀପମଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଫାନସ୍ (ଦେଖ)
Dīpamañjarī Phānas (See)
ଫାନସ, **फानुस**
ଦୀପଞ୍ଜର, ଦୀପପିଞ୍ଜର } ଅନ୍ୟରୂପ ତଳ ଭାଗରେ ଥକାଶେ ଛଡ଼ସ ଦୀପ-ପଞ୍ଜର—ବ୍ୟାକୋଷ. ଉଷା ।

ଦୀପପାଦପ—ସଂ. ବି (ଦୀପ+ପାଦପ)—ଦୀପତରୁ (ଦେଖ)
Dīpapādapa Dīpataru (See)

ଦୀପପୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବି (ଦୀପ+ପୁଞ୍ଜ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ସୁସଜ୍ଜିତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ
Dīpapuñja ପ୍ରଦୀପ; ଆଲୋକମାଳା—Rows of lighted
ଦୀପଶ୍ରେଣୀ, ଦୀପଶ୍ରେଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ lamps arranged artistically.

ଦୀପପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ—ଚମ୍ପାଫୁଲ ଓ ଗଛ—
Dīpapushpa The Michelia; champaka (flower and tree).

ଦୀପପେଲା—ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖୋସାମଉଆ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Dīpapelā 1. Flattering (person).
ପର ଗାଇବୁଡ଼ା ଦୀପପେଲ, ଏ ସେବ କାଇଁ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ମର—ଭଗ ।
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳ୍ପ ଲାଭରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କଥା ଓ କର୍ମମାନ ଅନୁମୋଦନ କରେ—2. Slavishly subservient.
ବି—୧ । ଦୀପର ଶିଖାକୁ ପ୍ରଖର କରିବାପାଇଁ ଦୀପରେ ପଡ଼ିଥିବା ବଳତାକୁ ଭେଟିବା; ଦୀପଭେଟିବା—
1. Trimming of a lamp.
୨ । ଯେଉଁ କାଠିଦ୍ୱାରା ଦୀପ ଭେଟାଯାଏ—
2. Stick or pick used in trimming the wick of a lamp.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନୁମୋଦନ—
3. (figurative) Slavishly following or approving of a person's acts and words.

ଦୀପ ପେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୀପର ଶିଖାକୁ ପ୍ରଖର କରିବାପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍
Dīpa pelibā ଦୀପକୁ ଜଳାଇରଖିବା ପାଇଁ ଦୀପରେ ପଡ଼ିଥିବା
ପ୍ରଦୀପ ସାଜାନ ବଳତାକୁ କାଠି ବା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଭେଟିବା—
चिराग ठिक करना To trim a lamp.
(ଦୀପ ଭେଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୀପବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ବୃକ୍ଷ)—ଦୀପତରୁ (ଦେଖ)
Dīpabṛuksha Dīpataru (See)

ଦୀପମାଳା—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ମାଳା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dīpamālā ୧ । ଦୀପପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)—
(ଦୀପମାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dīpapuñja (See)
୨ । ଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
2. A metre of ten syllables.

ଦୀପମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—ବାଲୁଗାଁ ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଚଲ୍ଲିକାକୂଳସ୍ଥ ଗୋଟିଏ
Dipamuṇḍiā ପାହାଡ଼; ଦୀପ ଅଡ଼ିଆ ପାହାଡ଼—A hill on the bank of Chilkā lake near Bālugāñ
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଚଲ୍ଲିକାରେ ବୋଇତ ଚଳାବେଳେ ଏହା ବଡ଼ଘରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଦୀପ ଆକୃତିର ଗୋଟିଏ ଗହ୍ୱର ଅଛି—ସ୍ୱଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ।]

ଦୀପରାଜି—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ରାଜି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୀପପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Dīparāji Dīpapuñja (See)

ଦୀପରୁଖା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୀପବୃକ୍ଷ; ଅମ୍ବା ଦୀପରକ୍ଷା)—ପ୍ରଦୀପ ରଖା
Dīparukhā ଯିବାର ଆଧାର, ପିଲସୁଜ—Lamp-stand.
ପିଲସୁଜ **दीवट**
ଦୀପରଖା, ଦୀପରୁଖା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦୀପରୁଖା ବସିଥିବ ଅପରୁଖା ବସିଥିବ
ଦୀପଦଣ୍ଡ ପଡ଼ିଥିବ ଅପଦଣ୍ଡ ପଡ଼ିଥିବ—
ଶ୍ଲୋକୋକ୍ତି ଭଗ ।

ଦୀପଶତ୍ରୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦୀପ+ଶତ୍ରୁ; ଜଳନ୍ତା ଦୀପରେ ଆସି
Dīpaśatru ଏମାନେ ହ୍ରାସ ଦେବାରୁ)—ପତଙ୍ଗ; ଘୋଡକ;
ଉଡ଼ାପୋକ—Flying insects; moths.

ଦୀପଶଳାକା—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ଶଳାକା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ୧ । ଦୀପର
Dīpaśalākā ବତ୍ତାକୁ ଭେଟିବା କାଠି;ଭେଟଣାକାଠି; ଦୀପପେଲା—
1. A pick used in pushing out or trimming the wick of a lamp.
୨ । ଦିଆସିଲି—2. Match-stick.

ଦୀପଶିଖା—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ଶିଖା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dīpaśikhā ୧ । ଜଳୁଥିବା ପ୍ରଦୀପର ଅଗ୍ନିର ଶିଖା; ଦୀପସିଁଘା—
1. The flame of a burning lamp.
୨ । ଦୀପଶିଖାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ କଜ୍ଜଳ; ଦୀପକଳା—
2. Lamp-black.
୩ । ଜଳିବା ଦୀପରୁ ଉଠିବା ଧୂଆଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Smoke from a burning lamp.

ଦୀପଶୃଙ୍ଖଳା—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ଶୃଙ୍ଖଳା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dīpaśṛuṅkhalā ଦୀପପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)—
Dīpapuñja (See)

ଦୀପଶ୍ରେଣୀ—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ଶ୍ରେଣୀ)—ଦୀପପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Dīpaśreṇī Dīpapuñja (See)

ଦୀପାଧାର—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ଆଧାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୀପରୁଖା—
Dīpādhāra Lamp stand.

ଦୀପାନ୍ୱିତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦୀପ+ଅନ୍ୱିତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କାର୍ତ୍ତିକ
Dīpānwitā ଅମାବାସ୍ୟା ରାତ୍ରିରେ କରାଯିବା ଦୀପଦାନ ଉତ୍ସବ—
The ceremony of lighting lamps on the night of the newmoon of Kārttika.

ଦୀପାବଳି—ସଂ. ବ. (ଦୀପ+ଆବଳି)—୧ । ଦୀପପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Dīpāvali 1. Dīpapuñja (See)
୨ । ମାର୍ଗଶିରର ଦୀପାବଳି ଅମାବାସ୍ୟା—2. The new-moon day of the month of Mārgaśira.
୩ । କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା—2. The new-moon day of the month of Kārttika

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀପାବଳି ଅମାବାସ୍ୟା—ସ. ବ—୧ । ମାର୍ଗଶିର ଅମାବାସ୍ୟା—
Dīpābaḷi amābāsyā 1. The new-moon day of the month of Mārgaśira.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ଦେବାଳୟରେ ଦୀପାବଳୀ ପ୍ରଜ୍ୱାଳନ କରନ୍ତି ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଦୀପାବଳୀ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ।]

୨ । କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା—
2. The new-moon day of Kārttika (month).

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପ୍ରଦୀପାମାବାସ୍ୟା ବା ଦେବାଲି ଅମାବାସ୍ୟା କୁହାଯାଏ । ଏ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ ଓ ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଦୀପଦାନ କରାଯାଏ ଓ ଗୃହାଦି ଦୀପାବଳିଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ କରାଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୫୨୭ରେ ଜୈନଗୁରୁ ମହାବୀର କାର୍ତ୍ତିକମାସ ସ୍ୱାତ୍ତି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ! ଏଥିପାଇଁ ଜୈନମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦିନ ଦୀପଦାନ ଉତ୍ସବ କରନ୍ତି—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ଦ୍ରବ୍ୟବଂଶ ।]

ଦୀପାଳି(ଳୀ)—ସ. ବ. (ଦୀପ + ଆଳ = ସମୂହ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dīpāḷi(ḷī) ଦୀପାବଳି (ଦେଖ)
ଦୀପାଳୀ Dīpābaḷi (See)
ଦୀବାଳୀ ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ମାଟିତଆର ଛୋଟ ଦୀପ
ଛୋଟି ଦୀପ A small lamp made of earth and
ଦିୟଲୀ burnt

ଦୀପାଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା; ଦେବାଳି
Dīpāḷī amābāsyā ଅମାବାସ୍ୟା—The new-moon of the month of Kārtika.

ଦୀପିକା—ସ. ବ. (ଦୀପକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dīpikā ୧ । ଟୀକା ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
1. A commentary; a title of annotation off various books (e.g. Astrology Grammar).

(ଯଥା—ଜ୍ଞାନବାସ ଦୀପିକା ।)

୨ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—2. Moon-light.

୩ । ସୁତିଜୀବିଶେଷ—
3. Name of a sub-tune in Hindu music.

୪ । ଆଲୋକ—4. Light; a torch.

୫ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୀପ—5. Small lamp.

ସ. ବଣ. (ଦୀପିକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦୀପକର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dīpaka.

ଉ ବ—କଟକ ଖ୍ରିଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ କୋମ୍ପାନିରୁ ପ୍ରକାଶିତ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ରାୟ ବାହାଦୁର ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନତମ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା; ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା—
The Utkal Dīpikā, the oldest Oriya weekly paper published from the Cuttack Printing Company and started by the late Rai Bahadur Gouri Sankar Roy.

ଦୀପିତ—ସ. ବଣ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ଦୀପି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Dīpita ୧ । ଜ୍ୱାଳିତ—1. Ignited; kindled; set fire to, lighted; illuminated.

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ—2. Excited; inflamed.

୩ । ପ୍ରକାଶିତ—3. Manifested.

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—୧ । ଶୋଭିତ—1. Adorned; decorated.

ତାରଣ ବୃତ୍ତା ଗର୍ବ ଖର୍ବ କରୁ ଉରୁ ଦୀପିତ
ଉତ୍କଳେନ୍ଦ୍ର. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ନିଯୁକ୍ତ—2. Appointed; fitted up.

ବାତ ଜାତ ପତ୍ରରେ ଦୀପିତ ଯେ ମମସ୍ୱ ଯେ ।
ଉତ୍କଳେନ୍ଦ୍ର. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Bright; shining.

ଦୀପିତ ନଭି ଉଜ୍ଜଳ ତାର ଉରଳ କାନ୍ତନ ।
ସ୍ରାତୀ. ରଘୁବାରୁଥ ।

ଦୀପିତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୀପିତୃ; ଦୀପ୍ ଧାତୁ = ଦୀପି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ)—୧ । ଦୀପ୍ତିକାରକ—
(ଦୀପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Illuminating.

୨ । ପ୍ରକାଶକ—2. Illuminating; elucidating.

ଦୀପିତି—ପ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦୀପ୍ତି)—ଦୀପ୍ତି (ଦେଖ)
Dīpiti Dīpti (See)
ଦୀପତି **ଦୀପତ**

ଦୀପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦୀପ୍ ଧାତୁ)—
Dīpibā ଦୀପ୍ତ ହେବା; ତେଜ ବା ଆଲୋକ ଦେବା—
To be ignited or lighted; to radiate heat or light.

ଜଳଜ କାନ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧଶିଖା ଦୀପିବେ । ବ୍ରଜନାଥ. ଦ୍ରୌପଦୀ ।

ଦୀପ୍ତ—ସ. ବଣ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dīpta ୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ; ଜଳୁଥିବା—1. Burning.

୨ । ଦହଦହାଉଥିବା—2. Blazing.

୩ । ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Luminous; radiant; lustrous; bright.

୪ । ଦଗ୍ଧ—4. Burnt.

ସ. ବ—୧ । ସିଂହ—1. Lion.

୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—2. Gold.

୩ । ହିଙ୍ଗୁଳ—3. Vermilion; cinnabar; red orpiment; sulphide of mercury.

ଦୀପ୍ତକ—ସ. ବ. (ଦୀପ୍ତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) — ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
Dīptaka Gold.

ଦୀପ୍ତଜିହ୍ୱା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀପ୍ତ + ଜିହ୍ୱା)—
Dīptajihwā ଉଲ୍କାମୁଖୀ; ଶୃଗାଳୀବିଶେଷ—
A she-fox said to emit light from her mouth; Ignis Fatuos.

ଦୀପ୍ତପିଙ୍ଗଳ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଦୀପ୍ତ = ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ + ପିଙ୍ଗଳ = ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dīptapiṅgaḷa ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସିଂହ—1. Lion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (କର୍ମଧାରୟ) ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—
2. Bright tawny colour.

ସ. ବିଣ—ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Of a bright tawny colour-

ଦୀପ୍ତରସ—ସ. ବ. (ଦୀପ୍ତ=ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ+ରସ)—
Dīptarasa ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଜଆ; ଜଆ ନାଡ଼ି—
1. Earth worm.

୨ । (କର୍ମଧାରୟ) ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ ରସ—
2. Bright juice.

ଦୀପ୍ତଲୋଚନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀପ୍ତ ଅଟେ ଲୋଚନ ଯାହାର)—
Dīptalochana ୧ । ବରୁଣ—1. The cat.
୨ । ବାଘ—2. The tiger.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରରେ ଏମାନଙ୍କ ଆଖି ଜୁଜୁଜୁଜୁ ହୋଇ ଜଳିଲା ପରି ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ।]
୩ । (କର୍ମଧାରୟ) ରୋଷକଷାୟିତ ଲୋଚନ; ନାଲି ଆଖି—
3. Eye reddened with anger.
ବିଣ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having bright eyes.
୨ । ନାଲି ଆଖିଆ; ଆରକ୍ତ ଲୋଚନବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having reddened eyes.

ଦୀପ୍ତଲୋହ—ସ. ବ. (ଦୀପ୍ତ=ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ+ଲୋହ=ଧାତୁ, କର୍ମଧାରୟ)—କଂସ୍ୟ; କାଂସ୍ୟ—
Dīptaloha Bellmetal (an alloy of copper and zinc).

ଦୀପ୍ତହୁତାଶ—ସ. ବ. (ଦୀପ୍ତ+ହୁତାଶ; କର୍ମଧା)—୧ । ଦହଦହଜ୍ୱଳା—
Dīptahutāśa 1. Blazing fire.
(ଦୀପ୍ତହୁତାଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜଳିଲା ନିଆଁ—
2. Burning fire.

ଦୀପ୍ତାଂଶୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀପ୍ତ+ଅଂଶୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dīptamśu The sun.

ଦୀପ୍ତାକ୍ଷ—ସ. ବ ଓ ବିଣ. (ଦୀପ୍ତ+ଅକ୍ଷି ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି; ଅକ୍ଷିସ୍ଥାନରେ ଅକ୍ଷ)—ଦୀପ୍ତଲୋଚନ (ଦେଖ)—
Dīptākśa Dīptalochana (See)

ଦୀପ୍ତାଗ୍ନି—ସ. ବ. (ଦୀପ୍ତ+ଅଗ୍ନି=ଜଠରାନଳ)—
Dīptāgni ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅଗସ୍ତି ମୁନି—
1. The sage Agasti.
୨ । (କର୍ମଧା) ଜଳୁଥିବା ନିଆଁ—2. Blazing fire.
୩ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଜଠରାନଳ—3. Sharp appetite.
ବିଣ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଜଠରାନଳବିଶିଷ୍ଟ—1. Of good digestion; able to digest any food; of sharp appetite.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ—2. Very hungry.

ଦୀପ୍ତାଙ୍ଗ—ସ. ବିଣ. (ଦୀପ୍ତ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ ଦେହ
Dīptāṅga ବାଲା ବିଶିଷ୍ଟ—Having lustrous body.
ବ—୧ । ମୟୂର—1. Peacock.
୨ । (କର୍ମଧା) ଜ୍ୱଜ୍ୱଲ ଦେହ—2. Shining body.

ଦୀପ୍ତାନଳ—ସ. ବ ଓ ବିଣ. (ଦୀପ୍ତ+ଅନଳ)—ଦୀପ୍ତାଗ୍ନି (ଦେଖ)
Dīptānala Dīptāgni (See)

ଦୀପ୍ତି—ସ. ବ. (ଦୀପ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ଜ୍ୟୋତିଃ; ତେଜଃ; ଜ୍ୱଜ୍ୱଲତା—
Dīpti 1. Radiance; lustre; brightness; luminosity; brilliance.
୨ । ଦ୍ୟୁତି; କାନ୍ତି; ଶୋଭା—2. Beauty; loveliness.
୩ । ଆଭା; ପ୍ରଭା—3. Splendour; glory.
୪ । କଂସ୍ୟ—4. Bell-metal.
୫ । ଲାକ୍ଷା—5. Lac; shell-lac.
୬ । ଆଲୋକ—6. Light.
ଦେ. ବ—୧ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—1. Prosperity; affluence.
୨ । ସୌଭାଗ୍ୟ—2. Good fortune.

ଦୀପ୍ତିକର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୀପ୍ତି+କର; ଉପପଦ ତତ୍ପୁ)—
Dīptikara ୧ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ; ଚୋପା; ଶୋଭାନ୍ୱିତ—
(ଦୀପ୍ତିକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Glittering; bright; lustrous, luminous; effulgent.
୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—2. Conducive to digestion (Apte).

ଦୀପ୍ତିମତ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୀପ୍ତି+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମତ୍)—ଦୀପ୍ତିକର (ଦେଖ)
Dīptimaya Dīptikara (See)
(ଦୀପ୍ତିମତ୍ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୀପ୍ତିମାନ୍—ସ. ବିଣ ପୁଂ. (ଦୀପ୍ତି+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥେ, ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dīptimān ଦୀପ୍ତିକର (ଦେଖ)—Dīptikara (See).
(ଦୀପ୍ତିମତ୍ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୀପ୍ତିଶୀଳ ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୀପ୍ତି+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ, ଶୀଳ)—
Dīptiśīla ଦୀପ୍ତିକର (ଦେଖ)—Dīptikara (See)
(ଦୀପ୍ତିଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୀପ୍ତୋପଳ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୀପ୍ତ+ଉପଳ)—ଅସ୍ତମିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dīptopala Sun-stone; crystalline lens (Apte).

ଦୀପ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳନଯୋଗ୍ୟ; ଦୀପନଯୋଗ୍ୟ—
Dīpya 1. Fit to be ignited, inflammable.
୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—2. Digestive (Apte).
ବ. ପୁଂ—୧ । ମୟୂରଶିଖା—1. The tuft feathers on the head of a peacock
୨ । ଯୁଆଣୀ—2. Caraway seed.
୩ । ଗୁର୍—3. Wite cumin seed.
୪ । ରୁଦ୍ରଜଟା—4. The matted hair of Rudra (Apte).
୫ । ରୁଦ୍ରଜଟା; ଲତାବିଶେଷ—
5. A kind of creeper.

ଦୀପ୍ୟମାନ—ସ. ବିଣ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—
Dīpyamāna ଶୋଭମାନ; ଦୀପ୍ତିଶୀଳ; ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—
(ଦୀପ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Shining; brilliant; lustrous; radiant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀପ୍ର—ଫ. ବଣ. (ଦୀପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ର) —୧ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ —
Dīpra 1. Radiant; shining.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Pointed.
ଫ. ବ—ଅଗ୍ନି—Fire.

ଦୀୟମାନ—ଫ. ବଣ. (ଦା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଆନ) —ଯାହା ଦିଆ ଯାଉଅଛୁ—
Dīyamāna Which is given away.
(ଦାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ମାୟମାନ—ବ୍ୟତ୍ପତ୍ତି)

ଦୀର୍ଘ—ଫ. ବଣ. (ଦୃଘ ଧାତୁ=ଲମ୍ବା କରିବା; ଆଦୃତ ହେବା + ଅ) —
Dīrgha ୧ । (ସମୟ ଓ ଆକାରରେ) ଲମ୍ବା —
1. Long; (in space and time); reaching far
୨ । ଉଚ୍ଚା—2. Tall.
୩ । ଉଚ୍ଚ—3. High; lofty.
୪ । ବହୁତ; ଅଧିକ—4. Excessive.
୫ । ଆୟତ; ସୁଦୂର ବିସ୍ତୃତ—
5. Extensive; extended; spacious.
୬ । ଗୁରୁ—6. Heavy.
୭ । ବିସ୍ତର; ବୃହତ୍; ବଡ଼—7. Great; large; big.
୮ । ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ—8. Extending over a long period.
୯ । ଗଭୀର (ନିଶ୍ୱାସ)—9, Deep (breath).
ବ—୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଦୁଇମାତ୍ରା ପରିମିତ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ଗୁରୁସ୍ୱର; ଦୁଇମାତ୍ର ସ୍ୱର—1. Long vowel.
(ଯଥା—ଆ, ଈ, ଊ, ୠ, ଏ, ଐ, ଓ, ଔ ।)
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସିଂହ, କନ୍ୟା, ତୁଳା ଓ ବିଛାରାଶି—
2. The names of the 4th, 6th, 7th, and 8th signs of the zodiac (lion, virgin, balance and scorpion).
୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—3. Camel.
୪ । ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ୍; ପରିଣାମ—
4. Distant future; the end; the long run.
୫ । ଲତାଶାଳ ଗଛ—5. Name of a wild tree.
ଦେ. ବି—୧ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ—1. Length.
ଉହାର ଆୟତନ କେତେ ଦୀର୍ଘ ଯତ ଅଃଃ—ତ୍ରିବିକ୍ରମଭୂପଗୀତା ।
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାନବିଶେଷ—
2. A kind of boat used in ancient India.
[ଦ୍ର—ଭୋଜରାଜାଙ୍କ 'ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାର ବିଶେଷ ବିବରଣ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଦୀର୍ଘକଣ୍ଠ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+କଣ୍ଠ; ବହୁବ୍ରୀ) ଲମ୍ବା ବେକ ଥିବା (ଜନ୍ତୁ)—Long-necked (animal); having a long neck.
ଦୀର୍ଘକଣ୍ଢକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୀର୍ଘକନ୍ଧର }
ବି—ବକ ପକ୍ଷୀ—Indian crane; Ardea Nivea (bird).

ଦୀର୍ଘ କାଣ୍ଡ—ଫ. ବିଣ (ଦୀର୍ଘ+କାଣ୍ଡ; ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଯାହାର କାଣ୍ଡ ବା ଶାଖା ଲମ୍ବା—Long-stemmed; having a long trunk.
ଦେ. ବି—୧ । ବିସ୍ତର କାହାଣୀ—1. A long story.
ମହାକାଣ୍ଡ ୨ । ବୃହତ୍ ବ୍ୟାପାର; ଘନଘଟା; କାରଖାନା —
2. Much ado.

ଦୀର୍ଘ କାମୋଦୀ —ଦେ. ବି—ରାଗବିଶେଷ —
Dirgha kāmodī A tune.
[ଦ୍ର—ରାଗ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ଦୀର୍ଘକାୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+କାୟ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀ ହି) ଉଚ୍ଚା—
Dīrghakāya Tall in stature.
(ଦୀର୍ଘକାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୀର୍ଘକାଳ—ଫ. ବ (ଦୀର୍ଘ+କାଳ; କର୍ମଧା) —ବହୁକାଳ —
Dīrghakāla Long time.

ଦୀର୍ଘ କାଷ୍ଠ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୀର୍ଘ+କାଷ୍ଠ) —କଡ଼ି—
Dīrgha kāshtha Beam.

ଦୀର୍ଘ କେଶ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+କେଶ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀ ହି) —
Dīrgha kesa ଯାହାର ବାଳ ଲମ୍ବା—Having long hairs; long-haired.
ଦୀର୍ଘକେଶୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୀର୍ଘକେଶା }
ବ —ଭାଲୁ—Bear.

ଦୀର୍ଘ ଗତି—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଦୀର୍ଘ+ଗତି) ଓଟ; ଉଷ୍ଟ୍ର —
Dīrgha gati Camel.

ଦୀର୍ଘ ଗ୍ରୀବ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+ଗ୍ରୀବା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀ ହି)—
Dīrgha grība ଦୀର୍ଘ ଗ୍ରୀବାଯୁକ୍ତ—Long-necked.
(ଦୀର୍ଘଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଯଥା—ଓଟ, ଜୀରାଫ୍ ।)
(ଦୀର୍ଘଘାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବ—୧ । ଉଷ୍ଟ୍ର—1. The camel.
୨ । ବଗ—2. A crane.

ଦୀର୍ଘଜିହ୍ୱ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+ଜିହ୍ୱା; ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ବଡ଼ ଜିଭବିଶିଷ୍ଟ—
Dīrghajihwa Long-tongued.
(ଦୀର୍ଘଜିହ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧ । ସାପ—1. Serpent.
୨ । ଦାନବବିଶେଷ—2. Name of a demon.

ଦୀର୍ଘଜିହ୍ୱା—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୀର୍ଘଜିହ୍ୱ+ଆ)—ଦୀର୍ଘଜିହ୍ୱର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dīrghajihwā Feminine of Dīrghajihwa.
ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବିରୋଚନର କନ୍ୟା ସୁଷ୍ପର୍ବାବିଶେଷ (ଏହାକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଧ କରିଥିଲେ)—1. Name of a demoness.
୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଅନୁଚରୀ ମାତୃଗଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣା—
2. One of the matron Deities, a feminine companion of Kārttikeya.

ଦୀର୍ଘଜୀବନ—ଫ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ଜୀବନ; କର୍ମଧା)—ବହୁକାଳ ବଞ୍ଚିବା—
Dīrghajībana Longivity; long life.

ଦୀର୍ଘଜୀବୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+ଜୀବ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Dīrghajībī ଦୀର୍ଘାୟୁଃ; ଯେ ବହୁଦିନ ବଞ୍ଚେ; ଚିରଜୀବୀ—Long-lived.
(ଦୀର୍ଘଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀର୍ଘଜଂଘ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+ଜଂଘା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଲମ୍ବ ଗଡ଼ଆ·
Dīrgha jaṁgha ବ୍ରଶିଷ୍ଟ—Having long thighs.
(ଦୀର୍ଘଜଂଘା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧ । ବଗ—1. Ardea.
(ଦୀର୍ଘସକ୍ଥି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଓଃ—2. Camel.

ଦୀର୍ଘତନୁ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘ+ତନୁ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୀର୍ଘ ଶରୀରବଶିଷ୍ଟ—
Dīrghatanu Having a long body.
ବ.—ଦୀର୍ଘତରୁ (ଦେଖ)—Dīrghataru (See)

ଦୀର୍ଘତପାଃ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀର୍ଘ—ତପସ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dīrgha tapāḥ ଦୀର୍ଘକାଳ ତପଃସାଧନକାରୀ —
Practising austerities for a long time.
ଫ. ବ.—୧ । ଗୋତମ ଋଷି (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
1. A name of sage Gotama.
୨ । ଦ୍ୱାରବଶୋକ୍ତ ଆସ୍ଥୁ ବଂଶୀୟ ଏକ ରାଜା—(ଏ ବହୁକାଳ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ)—2, Name of a king of ancient India.

ଦୀର୍ଘତମ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଦୀର୍ଘ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ତମ)—
Dīrghatama ଅନେକ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ଲମ୍ବା, ସବୁଠାରୁ
(ଦୀର୍ଘତମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୀର୍ଘ—Longest.

ଦୀର୍ଘତମା—ଫ. ବ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘ+ତମସ; ୧ମା. ୧ବ)—
Dīrghatamā ୧ । ଧନ୍ୱନ୍ତରୀଙ୍କ ପିତା ଓ କାଶୀରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—1 Name of the father of Dhanwantarī.
୨ । ଦେବଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଓ ଗୌତମଙ୍କ ପିତା; ଋଷିବିଶେଷ (ଏ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ଏହା ନାମ)—
2. Name of a sage; elder brother of Bṛuhaspati and father of Gautama.

[ଦ୍ର—ଋଗ୍ବେଦର ପ୍ରଥମ ମଣ୍ଡଳରେ ଏ ଋଷିଙ୍କ ରଚିତ କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ସୂକ୍ତ ଅଛୁ । ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥରୁ ଲେଖା ଅଛୁ ଯେ, ଉତଥ୍ୟ ନାମରେ ଜଣେ ତେଜସ୍ୱୀ ଋଷି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମମତା ଗର୍ଭବତୀ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉତଥ୍ୟଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ବୃହସ୍ପତି ମମତାଙ୍କ ନିଷେଧସତ୍ତ୍ୱେ ତାଙ୍କ ସହବାସ କରିବାରୁ ଗର୍ଭସ୍ଥ ବାଳକ ଗର୍ଭରେ ଥାଇ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କୁ ନିଷେଧ କଲେ ଓ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ବୀର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର ପାଦଦ୍ୱାରା ରୋକ ଦେଲେ । ଏଥିରେ ବୃହସ୍ପତି ଶିଶୁକୁ ଶାପ ଦେଲେ ଯେ 'ତୁ ଦୀର୍ଘତମା (ଅନ୍ଧ) ହୋଇ ଜନ୍ମିବୁ ।' ତଦନୁସାରେ ଏ ଶିଶୁ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ହୋଇ ଜନ୍ମିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଦୀର୍ଘତମା ହେଲା । ଦୀର୍ଘତମା ପ୍ରଦ୍ୱେଷୀ ନାମ୍ନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣକନ୍ୟାକୁ ବରାବର କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଔରସରେ ଗୋତମ ଆଦି କେତେ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଲେ । ପରେ ଦୀର୍ଘତମା କାମଧେନୁଙ୍କଠାରୁ ଗୋଧର୍ମ ଶିକ୍ଷା କରି ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୈଥୁନ ଆଦରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାରୁ ପ୍ରଦ୍ୱେଷୀ ତାଙ୍କ ଉପରେ କ୍ରୁଦ୍ଧା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପୋଷିବାକୁ ମନା କଲେ । ଦୀର୍ଘତମା ଏଥିରେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଶାପ ଦେଲେ 'ଆଜିଠାରୁ ଆମ୍ଭେ ସମାଜରେ ଏହା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବାନ୍ଧିଲୁଁ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକମାତ୍ର ପତି ସଙ୍ଗେ ଅନୁରକ୍ତ ହେବ ଓ ପତି ଜୀଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ବା ମୃତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପତି ଗ୍ରହଣ କଲେ ପତିତା ହେବ । ପ୍ରଦ୍ୱେଷୀ କ୍ରୁଦ୍ଧା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ସେଠାକୁ ସେହି ସମୟରେ ଗାଧୋଇବାକୁ ଆସିଥିବା ବଳି ରାଜା ତାଙ୍କୁ ନେଇ ନିଜ ଘରେ ରଖିଲେ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ସେ ରାଣୀ ସୁଦେଷ୍ଣାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ, କଳଙ୍ଗ, ପୁଣ୍ଡ୍ର ଓ ସୁମ୍ଭ ନାମକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତେଜସ୍ୱୀ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମାଇଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଏହି ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମରେ ଦେଶମାନଙ୍କ ନାମ ହେଲା । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଦୀର୍ଘତର—ଫ. ବ୍ରୀ. ତ୍ରି. (ଦୀର୍ଘ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ତର)—ଦୁଇ ବସ୍ତୁ
Dīrghatara ମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବ—Longer·
(ଦୀର୍ଘତରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୀର୍ଘତରୁ—ଫ. ବ. (ଦୀର୍ଘ+ତରୁ; କର୍ମଧା);— ତାଳଗଛ—
Dīrghataru Palm tree.
(ଦୀର୍ଘଦ୍ରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୀର୍ଘତା—ଫ. ବ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘ+ତ୍ୱାବେ. ତା) — ୧ । ବହୁବ୍ୟାପିତା; ଲମ୍ବତ୍ୱ;
Dīrghatā ଲମ୍ବ—1. Length.
(ଦୀର୍ଘତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିସ୍ତାର—2. Extent.

ଦୀର୍ଘଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ଦୀର୍ଘ+ଦଣ୍ଡ; କର୍ମଧା)—୧ । ଲମ୍ବବାଡ଼ି—
Dīrghdaṇḍa 1. A long stick; a long staff.
୨ । ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ ଗୁରୁଦଣ୍ଡ—2. A long term of punishment; long sentence.
୩ । (ଦୀର୍ଘ+ଦଣ୍ଡ; ଯାହାର ବହୁବ୍ରୀହି) —ଗଜଗଛ—
3. The castor-seed plant.
୪ । ତାଳ ଗଛ—4. The palm tree.

ଦୀର୍ଘଦର୍ଶୀ—ଫ. ବ୍ରୀ. ତ୍ରି (ଦୀର୍ଘ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍;) ୧ମା. ୧ବ)—
Dīrghadarśī ୧ । ଦୂରଦର୍ଶୀ; ପରିଣାମଦର୍ଶୀ—
(ଦୀର୍ଘଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Provident; far-seeing; far-sighted;
(ଦୀର୍ଘଦର୍ଶିତା—ବ) prudent.
୨ । ପ୍ରାଜ୍ଞ; ପଣ୍ଡିତ—2. Learned; wise; sagacious.
୩ । ଯେ ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖି ପାରେ—
3. Long-sighted; who can look to very distant objects.
ବ.—୧ । ଶକୁନ; ଶାଗୁଣା—1. Vulture.
୨ । ଭାଲୁ—2. A bear.
୩ । ପେଗ୍ଚା—3 An owl.

ଦୀର୍ଘଦ୍ରୁମ—ଫ. ବି.—ଶିମିଳି ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dīrgha drūma The silk cotton tree.

ଦୀର୍ଘଦୃଷ୍ଟି—ଫ. ବ୍ରୀ. ଓ ବ. (ଦୀର୍ଘ+ଦୃଷ୍ଟି ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dīrghadṛushṭi ୧ । ଦୀର୍ଘଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)
1. Dīrghadarśī (See).
୨ । ଦୂରସ୍ଥାପନ ଯନ୍ତ୍ର (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—2. Telescope.

ଦୀର୍ଘନାଦ—ଫ. ବ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ଶବ୍ଦ ବାହାରେ—
Dīrghanāda Loud sounding.
ଫ. ବ—୧ । ଶଙ୍ଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Conch.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କୁକ୍କୁର—2. Dog (Apte).
୩ । କୁକୁଡ଼ା—3. Cock (Apte).

ଦୀର୍ଘନାସ—ସ. ବ୍ରୀ (ଦୀର୍ଘ+ନାସା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାକୁଆ; ବଡ଼ନାକ।—Long-nosed.
Dīrghanāsa
(ଦୀର୍ଘନାସିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୀର୍ଘ ନିଦ୍ରା—ସ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ନିଦ୍ରା; କର୍ମଧା) ୧ । ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ନିଦ୍ରା—1. Long sleep.
Dīrgha nidrā
୨ । ମହାନିଦ୍ରା; ମୃତ୍ୟୁ—2. Death; 'the sleep that knows no waking.'

ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ—ସ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ନିଶ୍ୱାସ; କର୍ମଧା)—୧ । ଶ୍ରମ ବା ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁଯନ୍ତ୍ରଣାଜନିତ ଦୀର୍ଘକାଲବ୍ୟାପୀ ନିଶ୍ୱାସ; ଖରନିଶ୍ୱାସ—1. Long breath; gasping.
Dīrgha niśwāsa
(ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଦୁଃଖଜନିତ ଦୀର୍ଘକାଲସ୍ଥାୟୀ ନିଶ୍ୱାସ—2. Sigh; long-drawn breath due to grief.

ଦୀର୍ଘ ପକ୍ଷ—ସ. ବ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀର୍ଘ ଅଟେ ପକ୍ଷ ଯାହାର)—ଦୀର୍ଘପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ; ଯାହାର ପକ୍ଷ ଲମ୍ବା—Long-tailed.
Dīrgha paksha
ସ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—କଳଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—ମୁନିଆଁ ଚଢ଼େଇ—1. The forktailed-Shrike Uroloncha Malabarica (Apte; M. W.)
୨ । ଲମ୍ବା ଡେଣା—2. Long wing.

ଦୀର୍ଘ ପଟୋଳିକା—ସ. ବି—ପଟୋଳ ଜାତୀୟ ଲମ୍ବା ଫଳବିଶେଷ; ମଝର ଡରଡ଼ା; ଝୁନ୍ଦୁର; ଧୁନ୍ଦୁଲ; ଏକ ପ୍ରକାର ଧୁନ୍ଦୁଲ ଲତା ଫଳ; ଦୁଡ଼ୁକା—A kind of edible fruit like Patola (longer and more slender); Luffa Aegytica.
Dīrgha paṭolikā
ପରବଲ, କୁନ୍ଦୁରକି

ଦୀର୍ଘ ପତ୍ର—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀର୍ଘ+ପତ୍ର)—ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷ ଲତାଦିର ବଡ଼ ପତ୍ର ଥାଏ—Long-leafed.
Dīrgha patra
ସ. ବ.—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ରାଜପଲାଣ୍ଡୁ; ନାଲି ପିଆଜ; (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Red onion.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବହୁକନ୍ଦ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A bulbuous plant.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଦର୍ଭଦର୍ଭ; ଏକପ୍ରକାର କୁଶ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) 3. A kind of long-leafed Kuśa grass.
୪ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଆଖୁ ଗଛ—4. The sugarcane plant (Apte).
୫ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତାଳ ଗଛ—5. The palm tree (Apte).
୬ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୋରଳା ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Strychnus Nuxvomica tree.
୭ । (କର୍ମଧା) ଲମ୍ବା ପତର—7. Long leaf.

ଦୀର୍ଘପତ୍ରକ—ସ. ବିଣ (ଦୀର୍ଘପତ୍ର+କ)—ଦୀର୍ଘ ପତ୍ର (ଦେଖ)
Dīrghapatraka
Dīrgha patra (See).
ସ. ବ—୧ । ନାଲି ରସୁଣ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Red garlic.
୨ । ଏରଣ୍ଡ; ଗବ ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The castor-oil seed plant.
୩ । ବେତସ; ବେତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. The Ratan-cane creeper.
୪ । କଞ୍ଚଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. The Bamboo tree.
୫ । ଜଳମଧୁକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. A species of Mahwa tree growing near water.

ଦୀର୍ଘପତ୍ରା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୀର୍ଘପତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ,—ଦୀର୍ଘପତ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Dīrghapatra.
Dīrghapatrā
ସ. ବ—୧ । କେଉଟକା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. The yellow flowered variety of screw-pine; Pandanus odoratissimus.
୨ । ବଣ ଜାମୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The wild variety of Blackberry tree.
୩ । ଚବ୍ୟପର୍ଣ୍ଣୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A king of plant..
୪ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Śālaparṇṇī (See).

ଦୀର୍ଘପତ୍ରିକା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୀର୍ଘପତ୍ରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦୀର୍ଘପତ୍ର (ଦେଖ)
Dīrghapatrikā
Dīrghapatra (See).
ସ. ବ—୧ । ଧଳା ବଚ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. The white-rooted variety of Oris plant.
୨ । ଘୃତକୁମାରୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Aloes.
୩ । ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Hogweed.
୪ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ) 4. Śālaparṇṇī (See).

ଦୀର୍ଘପତ୍ରୀ—ସ. ବ (ଦୀର୍ଘପତ୍ର+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—୧ । ପଲାଶୀ ଲତା—1 The creeping variety of Butea Frondosa.
Dīrghapatrī
୨ । ମହାଚଞ୍ଚୁ ଶାକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of pot herb.

ଦୀର୍ଘ ପାଦ—ସ. ବିଣ (ଦୀର୍ଘ+ପାଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଲମ୍ବା ଗୋଡ଼ ଅଛି; ଲମ୍ବପାଦଆ; ଡେଙ୍ଗେଇଗୋଡ଼ିଆ—Long-legged; long-footed.
Dīrgha pāda
ଦୀର୍ଘପାଦା, ଦୀର୍ଘପାଦା } ସ୍ତ୍ରୀ
ବ—୧ । ବଡ଼ି ଆକାଙ୍କ—1. The Adjutant bird.
୨ । ସାରସ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The Crane.

ଦୀର୍ଘ ପାଦପ—ସ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ପାଦପ; କର୍ମଧା)—୧ । ତାଳ ଗଛ—1. Palm tree.
Dīrgha pādapa
୨ । ଗୁଆ ଗଛ—2. The areca-nut tree.
୩ । ନଡ଼ିଆ ଗଛ—3. The cocoanut tree (Apte).

ଦୀର୍ଘ ପୃଷ୍ଠ—ସ. ବ୍ରୀ (ଦୀର୍ଘ+ପୃଷ୍ଠ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଲମ୍ବପିଠିଆ—Long-backed.
Dīrgha pṛushṭha
(ଦୀର୍ଘପୃଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ସର୍ପ—Snake.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୀର୍ଘପ୍ରଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ପ୍ରଜ୍ଞା)—ବହୁଦର୍ଶୀ—
Dīrghaprajñya Far-sighted· sagacious.
(ଦୀର୍ଘପ୍ରଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ଦ୍ୱାପରର ରଜା ବୃଷପର୍ବାଙ୍କ ନାମ
(ଦୀର୍ଘପ୍ରଜ୍ଞତା—ବି) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A name of king
Bṛushaparbā.

ଦୀର୍ଘ ପ୍ରତି—ଦେ. ବ (ସ. ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ)—(କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ଜମିର)
Dīrgha prati ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା—Length and breadth
ଦୀର୍ଘପ୍ରସ୍ଥ } ଅନ୍ୟରୂପ (of a thing or plot of land).
ଦୀର୍ଘପ୍ରସ୍ଥ }
ଦୀର୍ଘ ପ୍ରସ୍ଥ, **लम्बाइ चौड़ाइ**

ଦୀର୍ଘ ଫଳ ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ଫଳ; ଏହାର ଫଳ ଲମ୍ବ ଥିବାରୁ)
Dirgha phala ଆରଗ୍ୱଧ; ସୁନାଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Sunārī tree (See)
ସ. ବ.—ଦୀର୍ଘଫଳବଶିଷ୍ଟ (ବୃକ୍ଷ)—(tree) Having long
(ଦୀର୍ଘଫଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) fruits.

ଦୀର୍ଘଫଳକ—ସ. ବି (ଦୀର୍ଘଫଳ+କ)—ଅଗସ୍ତିଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dīrghaphalaka Sesbania Grandflora.

ଦୀର୍ଘଫଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୀର୍ଘଫଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦୀର୍ଘଫଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dīrghaphalā Feminine of Dīrghaphala.
(ଦୀର୍ଘଫଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବ—୧ । ଜଭୁକା ଲତା (ହି. ଶ)—
1. A kind of creeper.

୨ । କଫିଳ ଦ୍ରାକ୍ଷା ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of vine with long grapes.

ଦୀର୍ଘବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ବକ୍ତ୍ର)—ବଡ଼ ମୁହାଁ—
Dīrghabaktra Big-faced.
(ଦୀର୍ଘବକ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ହାତୀ—Elephant.

ଦୀର୍ଘବଚ୍ଛିକା—ସଂ. ବ—କୁମ୍ଭୀର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dīrghabachchhikā Alligator.

ଦୀର୍ଘବାଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ବାଳ+ଆ)—ଦୀର୍ଘକେଶ-
Dīrghabālā ବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Long-haired
(ଦୀର୍ଘବାଳ—ପୁଂ) ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚମ୍ପୁଗୋ—The cow yak

ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ରା—ସଂ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ମାତ୍ରା; କର୍ମଧା)=ଆଧୁନିକ ଗଣିତ ପରିଭାଷା)
Dīrgha mātrā ୧ । ବ୍ରାକେଟ୍ ବା ବନ୍ଧନୀ ଚିହ୍ନ, (ଯଥା ( ); [ ] (ଇଂରେଜୀ)—1. Bracket signs.

୨ । (ଆଧୁନିକ ଗଣିତ ପରିଭାଷା) ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ଧନୀ ବା ବ୍ରାକେଟ୍ ଚିହ୍ନ; ସ୍ତ୍ରୀଗଣର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ହୋଇବା ବନ୍ଧନୀ-ଜ୍ଞାପକ ରେଖା—2. (mathematics) The sign of vinqulum; a line or link drawn over more than one number indicating or serving the purpose of a bracket.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏପରି ଚିହ୍ନ ଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଯୋଗ, ବିଯୋଗ, ଗୁଣନ, ହରଣ ଆଦି କରିବା ପରେ ଚିହ୍ନ-ପାଶ୍ୱର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସୂଚିତ ଗାଣିତିକ କର୍ମ କରିଯାଏ । ଯଥା $(* \times \overline{* + *})$; ଏଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଦ୍ୱିତୀୟ * ସଙ୍ଗେ ତୃତୀୟ *କୁ ମିଶାଇବା ପରେ ଯୋଗଫଳକୁ *ରେ ଗୁଣିବାକୁ ହେବ । $(* \times \overline{* + *})$ ଏହି ସ୍ଥଳରେ ୨ୟ ଓ ୩ୟ ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ଦୀର୍ଘମାତ୍ରା ଚିହ୍ନ ଥିବାରୁ ଏଥିର ଫଳ ହେଲା *୦ । କିନ୍ତୁ ଯେବେ ଦୀର୍ଘମାତ୍ରା ଚିହ୍ନ ନ ରହିବ ($* \times * + *$) ତେବେ ପ୍ରଥମ *କୁ ଦ୍ୱିତୀୟ *ରେ ଗୁଣି ଗୁଣନଫଳରେ ତୃତୀୟ * ଯୋଗ କରି ଯିବ ଓ ଉହାଁର ଫଳ ହେବ *୦ ।]

୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର—
3. The sign of a long vowel joined to a consonant.

ଦୀର୍ଘମାତ୍ରିକ—ସ. ବିଣ (ଦୀର୍ଘ+ମାତ୍ରା+ଇକ) ଯେଉଁ ଶ୍ଳୋକରେ ଦୀର୍ଘ
Dīrghamātrika ମାତ୍ରା ଥାଏ—A metre having the consonants joined to long vowels.

ଦୀର୍ଘ ମାରୁତ—ସ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ମାରୁତ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ହାତୀ—
Dīrgha māruta Elephant.

ଦୀର୍ଘମୁଖୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ମୁଖ+ଈ)—ଲମ୍ବମୁହାଁ—
Dīrgha mukhī Long-faced (woman).
(ଦୀର୍ଘମୁଖ—ପୁଂ) ସ. ବ.—ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା—The musk rat (Apte).

ଦୀର୍ଘରଙ୍ଗା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ରଙ୍ଗ+ଆ; ଯାହାର ରଙ୍ଗ
Dīrgha rangā ଦୀର୍ଘକାଳ ସ୍ଥାୟୀ)—ହଳଦୀ—Turmeric.

ଦୀର୍ଘ ରତ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ରତ; ଯାହାର ରମଣ ଦୀର୍ଘକାଳ-
Dīrgha rata ବ୍ୟାପୀ ଅଟେ)—ଦୀର୍ଘକାଳ ରମଣକାଙ୍କ୍ଷୀ—
(ଦୀର୍ଘରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Copulating for a length of time.
ସଂ. ବ. କୁକୁର—The dog.

ଦୀର୍ଘ ରଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୀର୍ଘ+ରଦ=ଦାନ୍ତ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ବଡ଼
Dīrgha rada ଦାନ୍ତବଶିଷ୍ଟ; ଦାନ୍ତର—Having protu-
(ଦୀର୍ଘରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) berant teeth; having long teeth or tusks.
ବି.—ବାରହା; ଶୂକର—A hog; a boar.

ଦୀର୍ଘ ରସନ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. (ଦୀର୍ଘ+ରସନା; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—
Dīrgha rasana ଦୀର୍ଘଜିହ୍ୱ (ଦେଖ)—
(ଦୀର୍ଘରସନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dīrghajihwa (See)

ଦୀର୍ଘରାଗା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦୀର୍ଘ+ରାଗ=ରଞ୍ଜନ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—
Dīrgharāgā ହଳଦୀ—Turmeric.

ଦୀର୍ଘରାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଦୀର୍ଘ+ରାତ୍ରି; କର୍ମଧା)—ବଡ଼ ରାତ୍ରି—
Dīrgha rātra Long night.

ଦୀର୍ଘରୋମା—ସଂ. ବ. (ଦୀର୍ଘ+ରୋମନ୍; ୪ମା. ୧ବ.)—ଦୀର୍ଘ ଲୋମଯୁକ୍ତ
Dīrgha romā Having long furs.
ବି.—୧ । ଭାଲୁ—1. Bear.

୨ । ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
2. Name of an attendant of God Śiba.

ଦୀର୍ଘ ରୋହିଷ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୀର୍ଘ+ରୋହିଷ)—ଧନତ୍ରୀ ଗୁଳୁ—
Dīrgha rohisha Dhanitrī plant (See)

ଦୀର୍ଘ ଲୋଚନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୀର୍ଘ+ଲୋଚନ)—
Dīrgha lochana ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ ଦୀର୍ଘ—
(ଦୀର୍ଘଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having long eyes.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଷ. ବି.—୧ । ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
1. Name of an attendant of Śiba.
୨ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ରର ନାମ—
2. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

ଦୀର୍ଘଶୟନ—ସଂ. ବି. (ଦୀର୍ଘ+ଶୟନ; କର୍ମଧାରୟ)—ମହାନିଦ୍ରା; ମୃତ୍ୟୁ—
Dīrghaśayana Death.

କଂସ ପାଇଲ ଦୀର୍ଘଶୟନ ଜତୁ। ନରଲେ ପଦୁଲେଚନ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ।

ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସ—ଷ. ବି. (ଦୀର୍ଘ+ଶ୍ୱାସ; କର୍ମଧା.)—ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ (ଦେଖ)
Dīrgha śwāsa Dīrgha niśwāsa (See)

ଦୀର୍ଘ ଶ୍ରୁତ—ସଂ. ବହୁ. (ଦୀର୍ଘ+ଶ୍ରୁତ) ୧ । (ଉପପଦ ଭଳି)ପୁରୁଷ)—
Dīrgha śruta ଯାହା ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣା ଯାଏ—
1. Audible to a great distance.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୁଦୂରବ୍ୟାପ୍ତ—
2. Far-famed.

ଦୀର୍ଘ ସତ୍ର—ଷ. ବି.—୧ । ମହାତୀର୍ଥଭୋଜ୍ୟ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Dīrgha satra 1. A place of pilgrimage.
ଦୀର୍ଘସତ୍ରେ ଦ୍ରୁହ୍ୟାନ ଦେବ ଜଲେ ଯାନ,
ତହିଁ ଗଲେ ସ୍ନେହ ହୁଅଇ ମହାତ୍ମାଙ୍କ। କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ।
୨ । (କର୍ମଧା) ଯାବଜ୍ଜୀବନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କର୍ମ—
2. A vedic sacrifice performable throughout life.
୩ । (କର୍ମଧା)—ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ସୋମ ଯଜ୍ଞ—
3. The Soma sacrifice of long duration.
ଷ. ବହୁ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ ଯଜ୍ଞ କରେ—
Engaged in the performance of a sacrifice of long duration.

ଦୀର୍ଘ ସୁରତ—ଷ. ବହୁ. ଓ ବି. (ଦୀର୍ଘ+ସୁରତ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dīrgha surata ଦୀର୍ଘ ରତ (ଦେଖ)—Dīrgha rata (See)

ଦୀର୍ଘ ସୂତ୍ର—ଷ. ବହୁ. (ଦୀର୍ଘ+ସୂତ୍ର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଳମ୍ବରେ କାର୍ଯ୍ୟ-
Dīrgha sūtra କାଗୁ; ତରଙ୍ଗିଣୀ; ଢେଲାଦସ୍ତିଆ; ସବୁ କାମକୁ
(ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରତା—ବି) ବିଳମ୍ବରେ କରିବା ଯାହାର ସ୍ୱଭାବ—
1. Dilatory; procrastinating.
ଅଳସ୍ୟକୁ ଅଙ୍ଗଦେଶରେ ଥିବ କହି
କରୁଥିବ ବଷତ୍ୱ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ର ହୋଇ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ସଭା।
୨ । ଦୀର୍ଘତନ୍ତୁବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having long fibres.

ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—ଷ. ବିଣ. (ଦୀର୍ଘସୂତ୍ର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dīrghasūtrī ଦୀର୍ଘସୂତ୍ର (ଦେଖ)—
(ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରିତା—ବି) Dīrgahsūtra (See)

ଶତ ଅସମାହୃତ ଅନସ ପ୍ରାକୃତ
ବଖାଣା ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ ସ୍ତବ୍ଧ ଅସୁଜତ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି।

ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ବିଳମ୍ବସହକାରେ—
Dirghasūtre 1 Dilatorily.
୨ । ବହୁକାଳ ପରେ; ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ—
2. In the long run; after a great delay
ବୋଇଲେ ଚାରେ ସ୍ନେହେ ଦ୍ରାଣ ଜଘନ ଦେହେ
ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରେ ବଳନ ହୋଇ ସେ—ରଙ୍କ. ଦେବେନ୍ଦ୍ରଶବଲାଶ୍ୱ।

ଦୀର୍ଘ ସ୍କନ୍ଧ—ଷ. ବି (ଦୀର୍ଘ+ସ୍କନ୍ଧ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ତାଳଗଛ—
Dīrgha skandha The palm tree.

ଦୀର୍ଘ ସ୍ୱର—ଷ. ବି (କର୍ମଧା; ଦୀର୍ଘ+ସ୍ୱର)—
Dīrgha swara ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ)—ଦ୍ୱିମାତ୍ରିକ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ—
1. (grammar) Long vowel.
୨ । ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ ଶବ୍ଦ—
2. Long tone; a sound which lasts long.

ଦୀର୍ଘା—ଷ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘ+ଆ)—ଦୀର୍ଘର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dīrghā Feminine of Dīrgha.
ଷ. ବି—୧ । ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
1. Pṛuśniparṇṇi (See)
୨ । ଦୀର୍ଘ ପୋଖରୀ—2. A long tank.

ଦୀର୍ଘାକାର—ଷ. ବିଣ. (ଦୀର୍ଘ+ଆକାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dīrghākāra ୧ । ଡେଙ୍ଗା; ଦୀର୍ଘ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
(ଦୀର୍ଘାକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Of high stature: tall.
୨ । ଲମ୍ବୁଡ଼ା—2. Oblong.

ଦୀର୍ଘାଧର—ଷ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀର୍ଘ+ଅଧର)—ଯାହାର ଓଠ ଦୀର୍ଘ—Long-lipped.
Dīrghādhara
(ଦୀର୍ଘାଧରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଷ. ବି—ଉଷ୍ଟ୍ର—Camel.
(ଦୀର୍ଘାଧରତା—ବି)

ଦୀର୍ଘାଧ୍ୱଗ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଦୀର୍ଘ+ଅଧ୍ୱନ୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କଡ଼ି.ଅ)—
Dīrghādhwaga ଯେ ଦୀର୍ଘ ପଥ ଗଲେ ବା ଦୀର୍ଘକାଳ ବାଟ ଗଲେ—
Travelling long distances or for long periods.
(ଦୀର୍ଘଗତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବି—୧ । ଉଷ୍ଟ୍ର—1. Camel.
୨ । ଦୂତ—2. A messenger; an express (Apte).

ଦୀର୍ଘାୟୁଃ—ସଂ. ବହୁ. (ଦୀର୍ଘ+ଆୟୁଃ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚିରଜୀବୀ—
Dīrghāyuḥ Long-lived.
ଦୀର୍ଘଶୃଙ୍ଗ, ଦୀର୍ଘାୟୁ } ଅନ୍ୟରୂପ ବି—୧ । ଶିମିଳି ଗଛ—1. The silk-cotton tree; Bombax Heptophylla.
୨ । କାଉ—2. The crow.
୩ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ମୁନି—3. The sage Mārkaṇḍeya.
୪ । (କର୍ମଧା) ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ପରମାୟୁ—
4. Long life; longevity.

ଦୀର୍ଘାୟୁଧ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୀର୍ଘ+ଆୟୁଧ)—ବରଶୁ—
Dīrghāyudha Spear.

ଦୀର୍ଘାୟୁରସ୍ତୁ—ସଂ. ବାକ୍ୟ (ଆଶୀର୍ବାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ବାକ୍ୟ; ଷ. ଦୀର୍ଘାୟୁଃ+
Dīrghāyurastu ଅସ୍ତୁ=ଦୀର୍ଘଜୀବନ ହେଉ)—୧ । ତୁମର ଦୀର୍ଘଜୀବନ ଲାଭ ହେଉ—(a sentence used by elders in blessing youngesters) May you live long.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସେ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହେଉ; ତାହାର ଦୀର୍ଘାୟୁ ହେଉ—
2. May he live long.

ଦୀର୍ଘାସ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀର୍ଘ + ଆସ୍ୟ)—
Dīrghāsya ଯାହାର ମୁହଁ ଲମ୍ବ—Long-faced.
(ଦୀର୍ଘାସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ହାତୀ—
1. Elephant.
୨ । (କର୍ମଧା) ଲମ୍ବଡ଼ା ମୁହଁ—2. A long face.

ଦୀର୍ଘାହ୍ନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୀର୍ଘ + ଅହ୍ନଃ; ଯେଉଁ ଋତୁରେ ଦିନ ବଡ଼
Dīrghāhna ହୁଏ)—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—Summer.
(ଦୀର୍ଘାହ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୀର୍ଘିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dīrghikā ୧ । ବଡ଼ ପୋଖରୀ; ଦୀର୍ଘୀ; ୧୨୦୦ ହାତ ଓ ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ ପରିମିତ ଜଳାଶୟ—1. A large tank.
୨ । ଲମ୍ବା ପୋଖରୀ; ଯେଉଁ ପୋଖରୀର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି—2. An oblong tank.
ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ—
An ancient sea-going vessel.
[ଦ୍ର—ଭୋଜ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ 'ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ' ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଦୀର୍ଘୀକୃତ—ସ. ବଣ. (ଦୀର୍ଘ + ଅଭୂତତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ୱି + କୃତ)—
Dirghikṛuta ଯାହାକୁ ଦୀର୍ଘ କରି ଯାଇଅଛି—
(ଦୀର୍ଘୀକରଣ—ବି) Prolonged; lengthened.

ଦୀର୍ଘୀଭୂତ—ସ. ବିଣ. (ଦୀର୍ଘ + ଅଭୂତତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭୂତ)—
Dirghibhūta ଯାହା ପୂର୍ବେ ଦୀର୍ଘ ନ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୀର୍ଘ
(ଦୀର୍ଘୀଭବନ—ବି) ହୋଇଅଛି—Become long; elongated.

ଦୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବିଣ. (ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦାରଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Dīrṇṇa ୧ । ବିଦାରିତ—1, Pierced through; split; torn.
୨ । ଭଗ୍ନ—2. Broken.
୩ । (ଦୃ ଧାତୁ = ଭୟ ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
ତ୍ରସ୍ତ—Frightened; afraid.
ସ. ବି (ଦୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ) ବିଦାରଣ—
Act of splitting, tearing or rending.

ଦୁ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—
Du (root) 1. To heat.
୨ । ପୋଡ଼ ଦେବା—2. To burn; to consume with fire.
୩ । ପୀଡ଼ା ଦେବା—3. To torment; to afflict.
୪ । ଦୁଃଖ ଦେବା—4. To pain.
୫ । କଷ୍ଟ ବା ଦୁଃଖ ପାଇବା—
5. To be afflicted with pain.
୬ । ଗତି କରିବା—6. To go; to move.

ଦୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଦ୍ୱି; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ବସିଲେ 'ଦୁଇ' ଶବ୍ଦ 'ଦୁ' ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ)—ଦୁଇ—Twice; two.
Du (ଯଥା—ଦୁଗୁଣ = ଦୁଇ ଗୁଣ; ଦୁବେଇ = ଦ୍ୱିବେଣା ।)
ଦୋ, ଦୁ

ଦୁଆ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦ୍ୱି —
Duā ୧ । କଉଡ଼ି ଓ ପଶା ଖେଳର ୨ ସଂଖ୍ୟକ ସାର—
ଦୋକା 1. A throw of cowries or dice resulting
ଦୁଆ, ଦୁକ୍କୀ in two.
୨ । ଦୁଇ ବିନ୍ଦୁ ଥିବା ତାସ୍—2. The duece at cards; the card having 2 points on it.
୩ । କାନ୍ଥ ଦେବା ସମୟରେ ବାଆରିବା ଏକ ସ୍ତର କାଦୁଅ—
3. One course or layer of mud masonry.
୪ । (ସ. ଦୋ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା)—(ଧାନ ଗଛ) କଟାଯିବା—4. Harvesting (of paddy).

ବିଣ—୧ । ଦୁଇ ଥର ବଟା ଦୋହାଯିବା (ହଳଦୀ)—
1. Pestled twice (turmeric).
୨ । ଦୁଇ ଥର କୁଟା ଦୋହାଯିବା (ଧାନ ଆଦି)—
2. Twice-husked (paddy)
ଦୋସରା ୩ । ଦ୍ୱିତୀୟ—3. Second.
ଦୁସରା (ଯଥା—ଦୁଆ ପଡୁଆଁ ।)
ଧୁୟା ୪ । (ସ. ଧ୍ରୁବକ) ଗୀତରେ ପାଳଆ ଧରିବା ବା ବୋଲିବା
ଦୁହରାବ ପାଳ—5. Refrain or cue of a song.
୬ । କଟା ଯାଇଥିବା (ଧାନଗଛ)—
6. Harvested or cut (paddy plant).

ଦୋଆ ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦୁଆ)—୧ । ଆଶୀର୍ବାଦ—
ଦୁଆ 1. Blessing.
୨ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅନ୍ୟପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା—
2. Invoking God's blessing on another.
୩ । କୋରାନ୍‌ର ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ର—
3. A text from the Quoran.

ଦୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୋହନ; ଦୁହ୍ ଧାତୁ)—ଦୁହାଁ (ଦେଖ)
Duāñ Duhāñ (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଦାମ)—ପଘା—Tether.

ଦୁଆକ—ଦେ. ବ. (ଯାନବରଜ ଭାଷା)—ପାନ ଲତାର ଦୁଇଟି ପୋତକୁ
Duāka ବା କେରାକୁ ଏକତ୍ର ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ଗଣ୍ଠି, ଯାହାକି ଦୁଇ ପୋତର ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ—The first knot to tie together two betel creepers trained to one twig.

ଦୁଆଡ଼—ଦେ, ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇ କନା
Duārḍa ଥିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ମାଦଲା ପାଙ୍ଜି)—
A two-pronged weapon.

ଗାଧୋଇବାଠାରେ ଧରଥାନ୍ତୁ ଦରେ
ଲୁହାଠେଙ୍ଗା ଭଲ ଦୁଆଡ଼ । ଦ୍ରୁତନାଥ. ସମ୍ବଲପୁରଙ୍ଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଆତ —ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦାବାତ୍)—ମସ୍ୟାଧାର; କାଳଘଡ଼ି—
Duāta Inkstand; inkpot.
(ଦୁଆଉଘଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦୋୟାତ୍ **ଦବାତ**

ଦୁଆତ କଲମ—ବୈଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଆ. ଦାବାତ୍ + କଲମ୍)—
Duāta kalama କାଳଘଡ଼ି ଓ କଲମ; ଲେଖିବାର ଉପକରଣ—
ଦୋୟାତ୍ କଲମ **ଦବାତ କଲମ** Inkstand and pen.

ଦୁଆତ ପୂଜା—ଦେ. ବ—ବିହାର ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା
Duāta pūjā ଦିନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପର୍ବବିଶେଷ—Name of a
ଦୋୟାତ ପୂଜା festival observed on the second day
ଦବାତ ପୂଜା of the bright fortnight in the month
of Kārttika in Bihar.

ଦୁଆଦଶୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱାଦଶୀ। ଦ୍ୱାଦଶୀ ତିଥି—
Duādasi The 12th day of the lunar fortnight.
(ଦୁଆଦୁଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାର୍ଗଶିରମାସର ଦୁଆଦଶୀ ଦିନ
ଦ୍ୱାଦଶୀ ଉପବାସ କରି ଯେ କେଶବ ପୂଜନ ।
ଦୁଆଦ୍‌ସୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ ।

ଦୁଆଦୁଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. ଦୋ ଧାତୁ = ଛେଦନ) —
Duādui Harvesting of paddy.
(ଦୁଆଦୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ

ଦୁଆନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଦେଓାନ —
Duān Dewan.

ଦୁଆ ପଡ଼ୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ପ୍ରଥମ)—
Duā pardhuāñ ୧ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ତାନ--
(ଦୁଆ ପୋଢ଼ୁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The second child of the parents.

୨ । ମୃତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନର ଚଳଆ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ତାନ—
2. The second child of the parents whose first child expired before the performance of Pardhuāñ ceremony

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନର ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ (ପଢ଼ୁଆଁ) ଉତ୍ସବ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯଦି ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟଥାଏ ତେବେ ଗୌଣ ପନ୍ଥରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ତାନର ପଢ଼ୁଆଁ ଉତ୍ସବ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏ ସନ୍ତାନକୁ ଦୁଆ ପଢ଼ୁଆଁ କହନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନର ପଢ଼ୁଆଁ ଉତ୍ସବ କରିବା ପରେ ସେ ମୃତ ହେଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ତାନର ପଢ଼ୁଆଁ ଉତ୍ସବ କରିଥାଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାକୁ ଦୁଆ ପଢ଼ୁଆଁ କୁହାଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଦୁଆପାଲି—ଦେ. ବ—ଦୁଆରପାଳ (ଦେଖ)
Duāpāli Duārapāla (See)

ଦୁଆପିକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ିଖେଳ —
Duāpikā A kind of indoor game with small shells

[ଦ୍ର—ଏହି ଖେଳରେ ହାତ ମୁଠାରେ ଆପୁଚ (କଉଡ଼ି) ଲୁଚାଇ ଖେଳନ୍ତି । ଏ ଖେଳର ଦାନ ୪ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ପିକା = ୧, ୫, ୯, ୧୩ । ଦୁଆ = ୨, ୬, ୧୦, ୧୪ । ସତା = ୩, ୭, ୧୧, ୧୫ । ପୁଡ଼ା = ୪, ୮, ୧୨, ୧୬ । ସାତପୁଡ଼ା ଖେଳ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ।]

ଦୁଆବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା ଦୁଆବା; ତୁଲ. ସ. ଦ୍ୱି + ଅପ୍ = ଜଳ)—
Duāb ୧ । ଦୁଇ ନଦୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—
ଦୋଆବ 1. Doab; a country between 2 rivers.
ଦ୍ରୁଆବ ୨ । ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମୁନାର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—2. The tract of country between the Ganges and the Jamunā.

ଦୁଆବଟା—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦ୍ୱି + ବଟ୍)—ଦୁଇଥର ବଟା ହୋଇଥିବା
Duābaṭā (ହଳଦୀ)—Twice pestled
ହୁଅବାଟା (turmeric paste).
(ଦୁଆ ଜୁଜୁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଆ ଯିବା—ଦେ. କି. [ସ. ଦୋ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା, ଦାଇବା
Duā jibā (ଦାଆରେ କାଟିବା)ର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ]—(ଶସ୍ୟ)
(ଦୁଆ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କଟାଯିବା—
(corn) To be reaped or harvested.

ଦୁଆର—ଦେ. ବ. (ସ. ଦ୍ୱାର; ପ୍ରା. ଦୁୟାର; ତୁଲ. ଇଂ. ଡୋର୍; ଫା.
Duāra ଦରୱାଜା)—୧ । କବାଟ—1. Door.
ହୁୟାର, ଦୋର ଘରଙ୍କ ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର
ଦ୍ରୁଆର ଯେଉ ଘରବାଲା ହେଉ ବାହାର—ଜାଲମଣି. ଚନ୍ଦ୍ରାବରଙ୍ଗଣୀ ।

୨ । ସଦର ଦରୱଜା; ଗୃହର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗ—
2. The chief entrance to a house.
ଉରୁପର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରେ ବେଦକୁ ପଢ଼ିଲେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଫାଟକ—3. Gate; gateway.
ଚୂମ୍ବେ ତ ଉଭରକୁ ଗଲ, ଅସ୍ତକୁ ଦ୍ୱାର କଗାଇଲ । ଉଗ ।

୪ । ଦ୍ୱାର ଜକଟସ୍ଥ ପିଣ୍ଡା—
4. A veranda adjoining the entrance to a house; balcony.
ଅର୍ଦ୍ଧଶାଳା ଯେନ ସେ ଅଟେ ଦ୍ୱାରକୁ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

୫ । ପ୍ରାଙ୍ଗଣ; ଅଗଣା—5. A court-yard.
ସହ୍ୟ ନ ପାର ତାହା ବୋଇଲେ ଧାଇକ
ତାଙ୍କଅଣ ଦ୍ୱାରେ ଥିବା ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଟକ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇ ମୁନିଆ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।)—
6. A two-pronged weapon, used in the wars of Orissa in olden days.

ଦୁଆର କଲିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଦ୍ୱାର ଓ ଳୀଲ୍ ଧାତୁ)—ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ
Duāra kilibā କରିବା; କବାଟ ରୁଦ୍ଧ କରିବା—
ହୁୟାର ଲାଗାମ **ଦରବାଜା ବंद करना** To shut the door.
ଦୁଆର ଦେବା; ଦୁଆର ପକା(କେ)ଇବା
ଦୁଆର ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦୁଆର ଗଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ବ୍ରତ ବିବାହରେ ସଦର ଦୁଆର
Duāra garḍā ମୁହଁରେ ଓ କାନ୍ଥରେ ଦିଆଯିବା ଚିତ୍ର ବା ଚିତା—
The painting on walls done on festive occasions ; such as sacred thread or marriage ceremony.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଆର ଜଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘରଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା
Duāra jagā(ge)ibā ପରେ ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ବା ରଖାଇବା—To set a person to guard the door; to leave a person in charge of the door (said of a person entering a house).

ଦୁମ୍ଭେ ତ ଭିତରକୁ ଗଲ । ଅମ୍ଭକ୍ ଦୁଆର ଜଗାଇଲ--ଭଗ ।

ଦୁଆର ଜଗିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେ ଦ୍ୱାରରେ ପହରା ଦିଏ—
Duāra jagiā Watching at the door.
ଦୁଆର ଜଗୁଆଳ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ—ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ; ଦ୍ୱାସ୍ତ—
ଦୁଆର ଜଗୁଆଳ } Door keeper.

ଦୁଆର ଜଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଆରମୁହଁରେ ଠିଆ ହେବା; ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା
Duāra jagibā କରିବା—To watch or guard at the entrance or door.

ଦୁଆର ଦିଆ—ଦେ. ବ—ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରିବା—Shutting the door
Duāra diā against a person.
ଦୁୟାର ଲାଗା **किवाड़ बंद**

ଦ୍ୱାର୍ ଦ୍ୱା, ଅଦ୍ୱାର୍ ଦୁଆର ଦ୍ୱା—ଭଗ ।

ଦୁଆର ଦୁଆର—ଦେ. ଅବ୍ୟସ୍ତ—ପ୍ରତିଘର—
Duāra duāra From door to door.
ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ **द्वार द्वार**

ଦୁଆର ଦୁଆର ମାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତିଘର ମାଗି ବୁଲିବା—
Duāra duāra māgibā To beg from door to door.
ଦୋର ଦୋର ମାଗା **दरवाद्र फिरना; दरवाद्र मंगना**
ଦୁଆର ଦୁଆର ବୁଲିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୁରଆ ଦୁଆର ମାଗି ବୁଲିବା }

ଦୁଆର ନ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ
Duāra na mārdibā ଆଦୌ ନ ଆସିବା; ପାଖରେ ନ
ଦୋର ନ ମାଡ଼ା ପଶିବା—Not to come near; never to approach one's door; never to set foot on one's door.

ଦୁଆର ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ହେବା—
Duāra pardibā 1. The shutting of a door.
ଦୋରପଡ଼ା ୨ । (କୌଣସି ସମାଜଚ୍ୟୁତ ବା ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର) ଘରକୁ ସମାଜର ଅନ୍ୟ କାହାରି ନ ଆସିବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of people desisting from visiting the house of an excommunicated person or one involved in trouble.
୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ମୃତ୍ୟୁ ବିସୂଚିକା ଓ ମହାମାରି ଆଦି ଯୋଗୁଁ ଜନଶୂନ୍ୟ ହେବା—
2. The state of a person's house being depopulated by some scourge or divine visitation.

ଦୁଆର ପାଳି—ଦେ. ବି. (ସ. ଦ୍ୱି + ଓ. ପାଳି; ସ. ଦ୍ୱିରାଗମନ)—
Duāra pāli ବଢ଼ିଲା କନ୍ୟାର ଦ୍ୱିତୀୟଥର ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବା—(ଦୁଆ ପାଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) The going of a grown-up girl to her husband's house for the second time.
दुरागौन

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମ ଥର ଯିବାକୁ ପହଲପାଳି କହନ୍ତି; କନ୍ୟା ପହଲପାଳି ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ କିଛିକାଳ ରହି ବାପଘରକୁ ଫେରି ଆସେ; ବାପ ଘରେ କିଛି ଦିନ ରହିବା ପରେ ପୁଣି ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବାକୁ ଦୁଆରପାଳି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦୁଆର ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା କବାଟକୁ
Duāra phiṭā(ṭe)ibā ମୁକ୍ତ କରିବା—1. To open the door.
ଦୁଆର ମେଲା କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୁଆର ମୁକୁଲା(ଲେ)ଇବା }
ଦୋର ଖୋଲା ୨ । ଗୁପ୍ତ ଆଡ଼େ ବନ୍ଦ ଥିବା କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ **किवाट खुलना** ପ୍ରବେଶାର୍ଥ ଗୋଟିଏ ବାଟ ମେଲା କରିବା—
2. To open an entrance to a closed place.

ଦୁଆର ବନ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ)—
Duāra bandha ୧ । ଦେହଳୀ; କବାଟର ଚଉକାଠ—
ଗୋବରାଟ 1. The frame of the door;
देहली door-frame.
୨ । ଏରୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧ—2. Threshold.

ଦୁଆର ମଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଅନ୍ୟର ଘରକୁ ଯିବା—
Duāra mardā Going to or setting one's foot
(ଦୁଆର ମାଡ଼ିବା—କ୍ରି) on another person's house.

ଦୁଆର ମୁହଁ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦ୍ୱାର ମୁଖ)—
Duāra muhañ ଗୃହର ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗ—
ଦୋରଗୋଡ଼ା Entrance to a house.

ଦୁଆରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଦୌତ୍ (ଦେ. ଆଶା ୧୮।୧୭।୨୯)—
Duārā Sessions.

ଦୁଆରି—ଦେ. ବି. (ସ. ଦ୍ୱାସ୍; ଭୁଲ. ଫା. ଦରୱାନ୍)—
Duārī ୧ । ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକ; ଦରୁଆନ; ଦ୍ୱାରପାଳ—
ଦୁୟାରୀ 1. Door-keeper; porter; durwan;
दरवान gate-keeper.

ତାହା ଶୁଣି ଦୁଆସ୍ତ ବାହାରର ବେଗ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯାତ୍ରା ଦଳର ବିଦୂଷକ—
2. The jester in a dancing party.

ଦୁଆରି ପୂଜା—ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରାମର ଠାକୁରମାନେ ଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷରେ
Duārī pūjā ଗ୍ରାମ ଦାଣ୍ଡରେ ଯିବା ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥର ଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ନୈବେଦ୍ୟାଦି ଗୃହସ୍ଥ ଅର୍ପଣ କରେ—
1, Offerings made to a Deity at the door of every villager when He is taken round along the village-road during festivals.
୨ । ଗ୍ରାମର ଠାକୁରମାନେ ଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗ୍ରାମଦାଣ୍ଡରେ ଯିବା ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଦ୍ୱାର—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେଶରେ ଜଣେ ସମସ୍ତ ରକ୍ଷାଇ ନାନାବିଧ ପୂଜା-ସାମଗ୍ରୀ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ପୂଜା କରେ—

2. The act of worshipping a village-Deitiy by offering sacraments at the door of each villager while the Deity is carried in procession along the village street.

ଦୁଆଳି —ଦେ. ବ (ସଂ. ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା)—ଧାନ କଟାଳି—

Duāli — Paddy reaper.

(ଦୁଆଁଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବରଣ—ଦୁହାଁଳି (ଦେଖ)

Duhāñli (See)

ଦୁଆଳିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଦବାଲ୍ଲ)—

Duāliā

ଦିବାଳା ୧। ଦେବାଳିଆ; ଋଣ ପରିଶୋଧରେ ଅସମର୍ଥ—

1. Insolvent.

ଦିବାଳା ୨। ନିର୍ଦ୍ଧନ; ଗରିବ—

2. Poor; poverty-stricken.

୩। ଦାନ କରି କରି ନିଃସ୍ୱ -3. Reduced to poverty by giving away every thing.

୪। ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ—5. Exhausted to the last penny.

ଦୁଇ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱି, ଦ୍ୱୟ, ଦ୍ୱୌ; ପା. ଦୁଅ; ଉଳ. ଲା. ଦୁଓ; ଇ. ଟୁ; ଜର୍ମାନ. ଜୀଓ)—ଏକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ମିଶିଲେ ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟା ହୁଏ;

ଦୁଇ, ଦୁଇ ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା—The number two

ବିଣ—୧। ଦ୍ୱି ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering two.

୨। ଦ୍ୱିତୀୟ 2. Second.

୩। କେତେକ; ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ—2. A few; a little.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଦୁଇପଦ ଦୁଖସୁଖ ହେଲି।)

ଦେ. ଅ—(ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଗୁହାଳୀରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ)—ବହିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯିବାପାଇଁ ଈଶ୍ୱର ଗୁରୁଙ୍କୁ ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା—

A term used by a student of an old-fashioned village-school in Orissa while asking permission of the teacher to go out to ease himself.

[ଦ୍ର—ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବାକୁ ଯିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ମାଗିଲା ବେଳେ ଈଶ୍ୱ 'ଏକ' ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ।]

ଦୁଇ ଏକ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଦ୍ୱି + ଏକ)—କିଛି; କେତେକ—

Dui eka — Some; a few; a little.

ଦୁଏକ (ଯଥା—ମୁଁ ଦୁଇ ଏକ କଥା କହିବି।)

ଦାୟକ [ଦ୍ର—ଏହା 'କିଛି' ଅର୍ଥରେ ଦୁଇ ଜଣ, ଦୁଇ ଗୁର ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ମାତ୍ର 'ଦୁଇ ଏକ' ଠାରୁ ସେ ସବୁ ପରିମାଣରେ ବା ସଂଖ୍ୟାରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଅଧିକ ବୁଝାଏ।]

ଦୁଇକଡ଼ାର ହୋଇଯିବା—ଦେ. କି—୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ

Duikardāra hoijibā ହୋଇଯିବା—1. To be reduced to extreme poverty

୨। ଅପଦାର୍ଥ ହୋଇଯିବା—2. To become worthless.

୩। ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପମାନିତ ହେବା—

3 To be awfully insulted.

(ଯଥା—ସଭାରେ ତାଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ଦେବାରୁ ସେ ଦୁଇକଡ଼ାର ହୋଇଗଲେ।)

୪। ଅଜ୍ଞ ଅକର୍ମଣ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବା—

4. To be counted or regarded as a man of straw.

(ଯଥା—ଏହିପରି ଖୋଟକାମ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମେ ନଜର ମାନ ମଦ୍ଦରୁ ଦଗ୍ଧାଇ ସମାଜରେ ଦୁଇକଡ଼ାର ହୋଇଯାଏ।)

ଦୁଇଗୁଣ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ ଓ ବଣର ଉଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱିଗୁଣ)—

Duiguna ୧। ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଶୀ—

ଦୁଗୁଣ 1. Much more than before.

ଦୋଗୁନା ଲକ୍ଷଣ ଜ୍ଞାପକଦ୍ରବ୍ୟକୁ କରନ୍ତି ପ୍ରଦୋଷ

ବୋଲେ ବଣି ଶୁଣି ଘ୍ରାଣ ଦୁଇଗୁଣ ବୋଧ। ଦଣ୍ଡିନାଥ. ବଚ୍ଚତ୍ତ୍ୱମାଦ୍ୱଣ।

୨। ଦୋହର; ଦୁବଲ; ଦୋହର—2. Double; twice.

ଦୁଇଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ—୧। ଦଗୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Duigordiā 1. Digordiā (See)

୨। ଦୁଇଦଳିଆ (ଦେଖ)—2. Duidaliā (See).

ଦୁଇଟିଆ—ଦେ. ବଣ—୧। ଦୁଇଜଣ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା—

Duiṭiā 1. Consisting of two together.

୨। ଦୁଇସଂଖ୍ୟା ସମନ୍ୱିତ (ସୃଷ୍ଟି)—2. Consistring of two digits.

୩। ଯୋଡ଼ ଯୋଡ଼ ହୋଇ—3. In pairs; in couples.

ଦୁଇଠା—ଦେ. ବି, (ସଂ. ଦ୍ୱି ସ୍ଥାନ)—ଦୁଇସ୍ଥାନ; ଦୁଇଜାଗା—

Duiṭhā — Two places.

ଦୁଜାୟଗା ଅ—୧। ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ—1. At two places.

ଦୋଜଗହ ୨। ଦୁଇଥର—2 Twice.

ଦୁଇଦଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱିଦଳ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇ ପକ୍ଷରେ

Duidaliā ଯୋଗ ଦଏ—One who espouses the cause

ଦୁଜଲେର of both the opposite sides.

ଦୁଇ ଦିନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ଦିନ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କେତେକ ସମୟ;

Dui dina କେତେ ଦିନମାତ୍ର—A few days only.

ଦୁଦିନ ଅନଦ୍ଧରେ ଥରି ଜାତ ସଜାଇ ପ୍ରକାଶେ

ଦୋରୋଜ ଦଣ୍ଡାଇ ଅନନ୍ତେ ଦୁଇ ଦିନ। ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ଦକ୍ଷମାଦଭ୍ୟ।

ଦୁଇଦିନିଆ (ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ଦିନ.)—ଅଳ୍ପଦିନସ୍ଥାୟୀ,

Duidiniā (āñ) ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ—Lasting for a short

ଦୁଦିନେର time.

ଦୋରୋଜକା ବୃଥା ଯେଉଁ ଦେଉଅଛ ଥମ୍ବାଗ

ଦୁଜଥର ଦୁଇଦିନିଆ ସ୍ୱପ୍ନଖାତ। ସ୍ୱଯାନାଥ. ଉତ୍ତରାର।

ଦୁଇନାଆ(ହାଁ)ରେ ଗୋଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କି—୧। ଦୁଇ ନାବରେ ଏକ

Duinā-a(hā)re gorda debā ସମୟରେ ଗୋଡ଼ ପକାଇବା—

ଦୁନାବେ ପା ଦେଓୟ 1. To set foot on two

ଦୋନୋନାବମେ ପୟରଦେନା boats at a time

୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଏକାବେଳକେ ଦୁଇଟି ଅବଲମ୍ବନ ଗ୍ରହଣ କରିବା—2. To take up two means or props at a time.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଇ ପରାଣିଆ(ଆଁ) —ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଛଡ଼ା
Dui parāṇiā(aṁ) ଅନ୍ୟ କେହି ଯଥା, ପିତାମାତା, ସନ୍ତାନ-
ସନ୍ତତି) ନ ଥାନ୍ତି—A family having none
but the married couple.

ଦୁଇ ପରାଣିଆ ଘର, ବାଧ୍ କରଯା, ଚଲ୍। ଉଗ।

ଦେ. ବିଣ.—କେବଳ ସାମ ତବାହୁତ ଦମ୍ପତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ (ପରିବାର)—
(a family) Having none else than the
married couple.

ଦୁଇ ପରାଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ପ୍ରାଣୀ)—୧ । ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ; ଗୃହସ୍ଥ
Dui parāṇī ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଗେରସ୍ତ ଭାରଯା—1. The couple;
the husband and the wife.

୨ । ପିତୃମାତୃହୀନ ଓ ଅପତ୍ୟହୀନ ଦମ୍ପତ୍ତି—A married
couple owning neither parents nor
children.

ଉଗି ଚନ୍ଦ ଅଉ ଶାରଥ ଘରକୁ ଦୁଇ ପରାଣୀ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ।

ଦୁଇ ପଲା କପାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର)—ଜାଡୁଁଳ କବାଟ—
Dui palā kapāṭa Two-leafed door; a door having
two leaves.

ଦୁଇ ପହର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିପ୍ରହର)—ଦିପହର (ଦେଖ)
Dui pahara Dipahara (See)

ଦୁଇପହରିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବ.—
Dui pahariā (etc) ଦିପହରିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dipahariā etc (See)

ଦୁଇ ହାତିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଦି ହାତିଆ (ଦେଖ)
Dui hātiā Di hātiā (See)
(ଦୁଇହାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଉଛି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଇଉର) କି.—(ଦିଶୁଛ କିୟାର ରୂପାନ୍ତର)—ଦିଶୁଛ;
Du-uchhi ଦେଖା ଯାଉଛ—Is seen; appears.

ଦୁଉଣୀ—ଦେ. ବ.—ଛୋଟ ଜାହାଜ; ସ୍ଲୁପ୍—
Du-uṇī A sloop.

ଅଟ ସାନ ଜାହାଜର ନାମ ଦୁଉଣୀ।

ଫକୀରମୋହନ. ଚକ୍ଷୁସ୍ପକ୍ଷ।

ଦୁଃ—ଦେ. ଅ.—ଛି! ଧତ୍! ଧୁତ୍—
Duḥ Fie.
ଦୁସ୍ ଧତ୍
(ଦୂର୍; ଦୁର୍; ଦୁର୍ କର୍; ଦୁର୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଃଖ୍ (ଧାତୁ)—ସ. ବ.—୧ । କ୍ଲେଶ ଦେବା—
Duḥkh (root) 1. To afflict.
୨ । କଷ୍ଟ ପାଇବା—2. To suffer.

ଦୁଃଖ—ସ. ବ. (ଦୁଃଖ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । କ୍ଲେଶ—
Duḥkha 1. Trouble; distress; affliction; difficulty.
(ସୂକ୍ଷ—ବିପତ୍ତି) ୨ । କଷ୍ଟ—2. Pain; misery.
୩ । ବେଦନା; ଜ୍ୱାଳା; ଯନ୍ତ୍ରଣା—
3. Pang; suffering; anguish
୪ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—4. Misfortune.
୫ । ବିପଦ; ସଙ୍କଟ—5. Danger: woe.
୬ । ଅସୁଖ; ପୀଡ଼ା—6. Sickness; illness.
୭ । ମନଃପୀଡ଼ା; କ୍ଷୋଭ—7. Mental uneasiness;
sorrow; grief;dejetion.
୮ । ଅଧର୍ମ ହେତୁ ଅତ୍ମାର ଗ୍ଲାନି; ଅନୁତାପ—
8. Regret.
୯ । ଅନୁତାପ—9. Repentance.
୧୦ । (ଦୁଃଖମୟ) ସଂସାର—
10. The world (with all its troubles.)

ଦୁଃଖକର—ସ. ବିଣ.—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦୁଃଖଜନକ—
1. Miserable; causing misery.

ଦେ. ବ.—୧ । ଦୁଃଖ (ଦେଖ)—1. Duḥkha (See)

ଦୁଃଖକର—ସ. ବିଣ.—(ଦୁଃଖ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Duḥkhakara କ୍ଲେଶକର; ଯାତନା କଷ୍ଟ ଭାବ—Painful;
afflicting; sorrowful; troublesome.

ଦୁଃଖ କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଅନୁତାପ କରିବା—
Duḥkha karibā 1. To regret.

ଦୁଖୁକରା ଭାରୀ ଦେଖି କରି ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ କଲେ।

दुख करना କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ ବନ।

୨ । ଅଭିମାନ କରିବା—
2. To be sullen through displeasure.
୩ । ବିରକ୍ତ ହେବା—3. To be displeased.
୪ । ଦୁଃଖ ଧନ୍ଦା କରିବା; ମୂଲ ଲଗିବା—
4. To labour for wages.
(ଯଥା—ସେ ଆଜ କାଲି ଦୁଃଖ କରି କୁଟୁମ୍ବ ପାଳୁଛି।)
୫ । ଆପଣାର ମନୋଦୁଃଖ ପର ଆଗେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
5. To give vent to one's grief.
(ଯଥା—ଆପଣ ଆଜକାଲି ଭାଙ୍କ ଠାରୁ ପତ୍ର ଲେଖନ୍ତି ନାହିଁ
ବୋଲି ସେ ମୋ ଆଗେ ଦୁଃଖ କରୁଥିଲେ।)

ଦୁଃଖ ଗ୍ରାମ—ସଂ. ବ. (ଶୁଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦୁଃଖ + ଗ୍ରାମ = ସମୂହ)—
Duḥkha grāma ସଂସାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଦୁଃଖଲୋକ, ଦୁଃଖାସୃତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) The world.

ଦୁଃଖ ଜନକ—ସ. ବିଣ. (ଦୁଃଖ + ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Duḥkha janaka ଦୁଃଖକର (ଦେଖ)—Duḥkhakara (See).

ଦୁଃଖଜୀଆ—ସ. ବିଣ ସୁଂ (ଦୁଃଖ + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Duḥkha jībī ଯେ କଷ୍ଟରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରେ—
(ଦୁଃଖଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Passing a miserable life; eking
out a miserable existence.

ଦୁଃଖ ତ୍ରୟ—ସ. ବି. (ଦୁଃଖ + ତ୍ରୟ)ତ୍ରିବିଧ ସାଂସାରିକ ଦୁଃଖ; ତ୍ରିତାପ—
Duḥkha traya The three kinds of worldly troubles.
[ଦ୍ର—ତ୍ରିବିଧ ଦୁଃଖ ଯଥା—ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଦୈବିକ ଓ
ଆଧିଭୌତିକ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଃଖଦ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁଃଖ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯାହା
Duḥkhada ଦୁଃଖ ଦଏ—1. Afflicting..
(ଦୁଃଖଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ—2. Giving pain

ଦୁଃଖଦାୟକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁଃଖ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) –
Duḥkhadāyaka ଯାହା ଦୁଃଖ ଦଏ—Afflicting.
(ଦୁଃଖଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଦୁଃଖଦାତା, ଦୁଃଖଦାୟୀ—ପୁଂ
ଦୁଃଖଦାତ୍ରୀ, ଦୁଃଖଦାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦୁଃଖ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଅପରକୁ) କଷ୍ଟ ଦେବା—
Duḥkha debā 1. To give pains (to others).
ହୁଖୁଦେଓୟା ୨ । ପୀଡ଼ା ଦେବା—To afflict.
ଦୁଃଖଦେନା, ଡୁଖାନା

ଦୁଃଖ ଦୋହ୍ୟା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗାଈଠାରୁ ଅଡ଼ିକଷ୍ଟରେ ଦୁଧ
Duḥkha dohyā ଦୁହାଁଯାଏ—(a cow) Which is milked with great difficulty.

ଦୁଃଖ ଧନ୍ଦା—ଦେ. ବ—୧ । ସଂସାରଯାତ୍ରା ନମନ୍ତେ ଦୈନିକ ପରିଶ୍ରମ—
Duḥkha dhandā 1. Labour done for one's livelihood; one's daily toil; one's daily toil and trouble.
(ଦୁଃଖଧନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ହୁଖଧାନ୍ଦା ୨ । ବ୍ୟବସାୟ; ଜୀବିକା—2. Livelihood.

ସେମାନେ ଜନସାଧ ଦୁଃଖଧନ୍ଦାରେ ଲଗିଥାନ୍ତୁ; ସନ୍ଥ ହେଲେ ମୁଠାଏ ମୁଠାଏ ଖାଇ ଶୋଇପଡ଼ନ୍ତୁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦୁଃଖ ନିବହ—ସ. ତଣ (ଦୁଃଖ+ନି+ବହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Duḥkha nibaha ଦୁଃସହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Unbearable; hard to bear.

ଦୁଃଖ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଃଖ ସହିବା; କଷ୍ଟ ସହିବା; କଷ୍ଟ ପଡ଼ିବା—
Duḥkha pardibā To undergo pain, troubles and hardships.

ଦିବରେ ଦିବରେ ଶୁଙ୍କେ ଶୁଙ୍କେ ଉଙ୍କ ଯୋଉଗଲେ ଦୁଃଖ ପଡ଼ି ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ହୁଖପଡ଼ା ଦେ. ବ—ଦୁଃଖର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
ଦୁଃଖ ପଡ଼ିବା; ଡୁଖ ପଡ଼ନା Being in evil days.

ଦୁଃଖ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଷ୍ଟ ଭୋଗକରିବା—
Duḥkha pāibā 1. To suffer pains.
ହୁଖପାଓୟା ୨ । ପ୍ରସବ ବେଦନା ଭୋଗକରିବା—
ଦୁଃଖପାନା; ଡୁଖଉଠାନା 2. To travail; to labour at child-birth; to undergo the throes of child-birth; to suffer from labour-pain.
• । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଭୋଗ କରିବା; ବିପଦ ହେବା—
3. To undergo poverty or misfortune.

ଦୁଃଖ ପାଶୋରି—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦୁଃଖ+ବିସ୍ମରଣ)—ଯାହାଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ
Duḥkha pāsorā ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଏ—Causing one to forget his own grief or misery.
(ଦୁଃଖପାଶୋରି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ହୁଖପାସରା

ଦୁଃଖବିସରା

ତୁ ମୋର ଦୁଃଖପାଶୋରି କ ରେ
ମୁହିଁ ବୋଇତ୍ୟଙ୍କେ ଯେ୍ନହ ଜାରେ ।
କବମ୍ବର୍ମ. ଗଙ୍ଗୀର ।

ଦୁଃଖ ପ୍ରଦ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁଃଖ+ପ୍ର+ଦା ଧାତୁ. କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Duḥkha prada ଦୁଃଦେ (ଦେଖ)
(ଦୁଃଖପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Duḥkhada (See).

ଦୁଃଖ ବହୁଳ—ସ.ବଣ.(ବହୁଳ୍ ହି; ଦୁଃଖ+ବହୁଳ)—୧ । ଦୁଃଖମୟ—
Duḥkha bahuḷa 1. Full of misery.
(ଦୁଃଖବହୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସହିଁରେ ଦୁଃଖର ଭାଗ ବେଶି—
(ଦୁଃଖ ବହୁଳତା—ବ) 2. Abounding in misery.

ଦୁଃଖଭାଗୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁଃଖ+ଭଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Duḥkhabhāgī ୧ । ଦୁଃଖରେ ସାଥୀ—1. Partner in misery.
(ଦୁଃଖଭାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଦୁଃଖୀ—2. Unhappy.
• । ଦୁଃଖ ଭୋଗକାରୀ—3. Suffering misery

ଧ୍ରୁବ ଅଙ୍କୁଶ ଅଗ୍ର ଲଭି
ସମ୍ଭ ହୋଇଲ ଦୁଃଖଭାଗୀ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାବତ ।

ଦୁଃଖ ଭାଜନ—ବେ. ବଣ—ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ଅଉଚ୍ଚୁତ—
Duḥkha bhājana Destined to undergo troubles and miseries.

ଶୁତେ ଏବ ଧନ ଜୀବନ ଜବେ ଅତବଭନ ବନଜାଂଖି କ ଦୁଃଖଭାଜନ ଜନ ।
ଉତ୍କେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ-ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।

ଦୁଃଖ ଭୋଗ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଭଜ୍; ଦୁଃଖ+ଭୋଗ)—କଷ୍ଟ ପାଇବା—
Duḥkha bhoga Undergoing misery or trouble; suffering.

ଦୁଃଖମୟ—ସ. ବଣ (ଦୁଃଖ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ. ମୟ)—ଦୁଃଖରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Duḥkhamaya Full of sorrows or miseries; miserable; sorrowful.
(ଦୁଃଖମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁଃଖର ବିଷୟ—ବେ. ବ—ଦୁଃଖଜନକ ବ୍ୟାପାର—
Duḥkhara bishaya A matter of regret.
ହୁଃଖେର ବିଷୟ; **ଦୁଃଖକୀ ବାତ୍**

ଦୁଃଖର ସାଥୀ—ବେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ଦେଖି ସହ୍ୟ
Duḥkhara sāṭhī ନ ପାର ତାହାର ଦୁଃଖ ମୋଚନ କରବାକୁ
ହୁଃଖେର ସାଥୀ ଯାଏ; ଦୁଃଖରେ ଅନ୍ୟର ସହାୟୁ; ବିପଦ୍‌ବନ୍ଧୁ—
A person who shares the sorrows and troubles of another; a friend at the time of distress.
(ଦୁଃଖର ସିଆଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଃଖ ଲବ୍ଧ—ସ. ବଣ. (ଶ୍ୟା ଭଜ୍; ଦୁଃଖ+ଲବ୍ଧ)—ଯାହା ଅତି କଷ୍ଟରେ
Duḥkha labdha ମିଳନ୍ତୁ—Got after a great difficulty.

ଦୁଃଖ ଲଭ୍ୟ—ସ.ବଣ (ଶ୍ୟା ଭଜ୍; ଦୁଃଖ+ଲଭ୍ୟ)—ଯାହା ଅତି କଷ୍ଟରେ
Duḥkha labhya ମିଳେ—Attainable with great difficulty.

ଦୁଃଖ ଲାଗିବା—ବେ. ବ—ହୃଦୟରେ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବା—
Duḥkha lāgibā The feeling of pain at heart.
କଷ୍ଟଲାଗା; ଡୁଖ୍ ଲଗନା
ବେ. କ୍ରି—ଦୁଃଖମୟ ଜଣାଯିବା—To seem grievous.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଃଖ ଲୋକ—ସ. ବ—ସସାର—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Duḥkha loka — The world.

ଦୁଃଖ ସମୁଦ୍ର—ସ.ବ (ଦୁଃଖ + ସମୁଦ୍ର;ରୂପକ)—ସମୁଦାୟର ଅସୀମ ଦୁଃଖ—
Duḥkha samudra — Great many sorrows; ocean of troubles.
(ଦୁଃଖସାଗର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଃଖ ସାଧ୍ୟ—ସ. ବଣ (କ୍ୟା ଉଚ୍ଚ; ଦୁଃଖ + ସାଧ୍ୟ)—ଦୁଃସାଧ୍ୟ; ଯାହା କଷ୍ଟରେ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ—
Duḥkhasādhya — Performable with difficulty; difficult to accomplish.

ଦୁଃଖ ସୁଖ—ସ. ବ (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରର; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖ)—
Duḥkha sukha — ୧ । କଷ୍ଟ ଓ ଆନନ୍ଦ—1. Pleasure and pain; misery and happiness; weal and woe.
ଦୁଃଖ ସୁଖ; ଦୁଖ ସୁଖ; **ଦ୍ ଖସୁଖ୍** — ୨ । ସାଂସାରିକ ଅନୁଭବ—2. One's worldly experience.

ଦୁଃଖ ସୁଖ ହେବା—ଦେ. କି—ଜଣେ ଜଣର ଅନୁଭୂତ ସାଂସାରିକ ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖ ବିଷୟରେ ଦୁଇ ଜଣ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଥାଭାଷା ହେବା—To have a mutual talk about one another's weal and woe or about one another's worldly sufferings and happiness.
Duḥkhasukha hebā
ଦୁଃଖ ସୁଖ ହୋଇବା
ଦ୍ ଖସୁଖ୍ ହେବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଦୁଃଖହର—ସ.ବଣ.ପୁଂ—(ଦୁଃଖ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଉପପଦତତ୍ପୁରୁଷ)
Duḥkhahara — ଦୁଃଖନାଶକ; ଯାହା ଦୁଃଖ ହରଣ କରେ—Which lightens sorrow; which lessens miseries.
(ଦୁଃଖହର୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁଃଖାଦୁଃଖୀ—ଦେ. ବ.—ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାନ ଅଭିମାନ; ମନୋମାଳନ୍ୟ—Mutual discordance.
Duḥkhāduḥkhī

ଦୁଃଖାନ୍ତ—ସ. ବ (ଦୁଃଖ + ଅନ୍ତ)—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁଃଖର ଅନ୍ତ)—ଦୁଃଖର ଶେଷ—1. The end or passing away of one's troubles or misfortune.
Duḥkhānta
(ସୁଖାନ୍ତ—ବିପରୀତ)

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଯହିଁର ପରିଣାମ ଦୁଃଖ ଅଟେ—2. Ending in misery.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ନାଟକ ବା ଉପନ୍ୟାସର ଶେଷରେ ଦୁଃଖମୟ ଘଟନା ଘଟିତ ହୋଇଅଛି—3. Tragedy.

ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତ—ସ. ତତ. ପୁଂ. (ଦୁଃଖ + ଆର୍ତ୍ତ; କ୍ୟା ଉଚ୍ଚ)—
Duḥkhārtta — ଦୁଃଖ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—Afflicted; troubled; distressed.
(ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତିତା—ବ)

ଦୁଃଖିତ—ସ. ତତ. ପୁଂ. (ଦୁଃଖ + ସଜାତ ଅର୍ଥରେ ଇତ; କର୍ମ. ପୁରା + ଖ୍ୟା ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Duḥkhita — ୧ । ଦୁଃଖ ପ୍ରାପ୍ତ—1. Afflicted.
(ଦୁଃଖିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦରଦ୍ର ଦୁଃଖିତ ନ ଜାଣେ
ଅନ୍ଧର ଘରେ କମଳଗ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । କ୍ଷୁବ୍ଧ; ସନ୍ତପ୍ତ—2. Sorry; grieved.

ସ. ବ. (ଦୁର୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ+ତ୍ତ.ବ. ତ) —ଦୁଃଖ (ଦେଖ)
Duḥkha (See)

ଦୁଃଖୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁଃଖ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ; ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—
Duḥkhī — ୧ । ଦୁଃଖିତ—1. Distressed; sorry; afflicted.
(ଦୁଃଖିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଦୁଃଖିଆ
ଦୁଃଖିହ୍
ଦୁଖୀ
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପୀଡ଼ିତ—2. Poverty-stricken.

୩ । ଗରିବ—3. Poor.

ଦୁଖୀ, ଦୁଖିୟା — ଦେ. ବଣ—ଦୁଃଖ ଭୋଗକାରୀ—Suffering; troubled.

ଦେ. ବ—ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—A poor person.

ଦୁଃଖୀ ଧନ—ଦେ. ବ—ଗରିବ ଲୋକର ଧନ ରହୁ ଯେଉଁ ପରି ପ୍ରିୟ
Duḥkhī dhana — ସେହ୍ନ ପରି ପ୍ରିୟତମ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—One's dearest thing or person (as dear as are riches to the poor).
ଦୁଖୀର ଧନ
ଦୁଖୀୟାକା ଧନ

ଦୁଃଖୀ ଧନ ଗରିବନ । ଯଶୋଦାଙ୍କ ଶୋକ ।

ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କି—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରର ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ; ବହୁବଚନ)—
Duḥkhī raṅki — ଗରିବ ଓ ଦୁଃଖୀମାନେ—The poor; the needy and the distressed.
ଦୀନ ଦୁଃଖୀ
ଦୀନ ଦୁଖିୟା

ଦୁଃଖୀ ରତନ—ଦେ. ବ—ଦୁଃଖୀ ଧନ (ଦେଖ)
Duḥkhī ratana — Duḥkhī dhana (See)
(ଦୁଃଖୀ ଶଙ୍ଖାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଃଶକୂନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଶକୂନ)—ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ; ମନ୍ଦ ପୂର୍ବଲକ୍ଷଣ—Evil omen; portent; portentous pre-indication.
Duḥśakūna

ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣବିଶିଷ୍ଟ—Portentous; ominous.

ଦୁଃଶଲ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନାମ)—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଜଣେ ପୁତ୍ର—Name of one of the sons of Dhṛutarāshṭra.
Duḥśala

ଦୁଃଶଲା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ — ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ଜୟଦ୍ରଥଙ୍କ ପତ୍ନୀ—The daughter of Dhṛutarāshṭra and wife of Jayadratha.
Duḥśalā
(ଦୁଃଶଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଏ କାହାରେ ଦୁଃଶଳା ନାମରେ କୁମାରୀ
ଗୋଟିଏ ଜାତ ଜଲେଜ ଗାନ୍ଧାରୀ । କୃଷ୍ଣସଂ. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

[ଦ୍ର—ଜୟଦ୍ରଥ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ହତ ହେଲା ପରେ ଏ ଅପଣାର ଶିଶୁ ସନ୍ତାନ ସୁରଥକୁ ସିନ୍ଧୁ ସୌବୀର ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ବହୁକାଳ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇଥିଲେ ।]

ଦୁଃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ଦୁଃଶାସନ (ଦେଖ)
Duḥśā — 1. Duḥśāsana (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଲେଖାଏଁ ଦୁଃଶାକୁ ମେ ମାରିଣ ବସିଲ—ସଥାନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

୬ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଦୁଃଶାସନର ଡାକ ନାମ —

2. A name for calling Duḥśāsana.

ଦୁଃଶାସ— ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୁର୍+ଶାସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଦୁର୍ଦମ —
Duḥśāsa Ungovernable; indomitable.
(ଦୁଃଶାସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁଃଶାସନ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୁର୍+ଶାସ୍ ଧାତୁ=ଶାସନ କରିବା+କର୍ମ
Duḥśāsana ଅନ; ଯାହାକୁ ଅଟ୍ଟ କଷ୍ଟରେ ଶାସନ କରାଯାଏ)—
(ଦୁଃଶାସନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ—Ungovernable; intractable.

ବ—୧ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ଏକଭମ ଭ୍ରାତା—1. A brother of Durjyodhana.

[ଦ୍ର—ଏ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ସେନାପାଳ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ କେଶ ଧରି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ କୁରୁସଭା ମଧ୍ୟକୁ ଟାଣି ଆଣି ଉଲଗ୍ନ କରିଥିଲେ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଭୀମ ଏହାଙ୍କ ଛାତି ଚିରି ରକ୍ତପାନ କରି ତହିଁର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇଥିଲେ । ଦ୍ରୌପଦୀ ଏହାଙ୍କ ରକ୍ତକୁ ବୋଳି ନିଜର ମୁକୁଳା କେଶ ବାନ୍ଧିଥିଲେ ।]

୬ । (କର୍ମଧା; ଦୁଃ + ଶାସନ) ମନ୍ଦ ଶାସନ; କଷ୍ଟମୟ ବା କଷ୍ଟକର ଶାସନ—2 Bad rule; troublesome administration.

ଦୁଃଶୀଳ— ଫ. ତ୍ରି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଦୁର୍=ଦୁଷ୍ଟ+ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ
Duḥśīla ଯାହାର)—ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଭାବ; ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ର—Evil-natured;
(ଦୁଃଶୀଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) wicked.
(ଦୁଃଶୀଳତା—ବ)

ଦୁଃଶୋଧ—ଫ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଶୁଧ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ) —ଯାହାକୁ ଶୋଧନ
Duḥśodha କରିବା ବା ସୁଧାରିବା ଅଟ୍ଟ କଷ୍ଟକର—Very
(ଦୁଃଶୋଧ— ଅନ୍ୟରୂପ) hard to correct, intractable.

ଦୁଃଶ୍ରବ—ଫ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ) —୧ । ଯାହା ଶୁଣିଲେ
Duḥśraba ମନରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ—1. Which it is sorrowful to hear.
(ଦୁଃଶ୍ରବତା—ବ)

୬ । ଯାହା କଷ୍ଟରେ ଶୁଣା ଯାଇପାରେ—
2. Inaudible; not clearly audible; difficult to hear

୩ । ଅଶ୍ରାବ୍ୟ—3. Unfit to be heard.

୪ । ଶ୍ରୁତିକଟୁ—4. Harsh-sounding; cacophonous; harsh to hear

ଫ. ବ—କାବ୍ୟର ଦୋଷବିଶେଷ; ଶ୍ରୁତିକଟୁ ଦୋଷ; କାବ୍ୟରେ କର୍କଶବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପ୍ରୟୋଗ ବଶତଃ ଯେଉଁ ଦୋଷ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—Cacophony; a defect in composition consisting of employing words containing harsh sounds and lettrs.

ଦୁଃଶ୍ରାବ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Duḥśrābya ଦୁଃଶ୍ରବ (ଦେଖ)
(ଦୁଃଶ୍ରାବ୍ୟତା—ବ) Duḥśraba (See)

ଦୁଃଷମ—ଫ. ବିଣ.—(ଦୁର୍+ସମ)—କଦମ୍ଭାଯୁ—
Duḥshama Blameable.
(ଦୁଃଷମତା —ବ)

ଦୁଃଷେଧ—ଫ. ବିଣ.—(ଦୁର୍+ସିଧ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Duḥshedha ଦୁର୍ନିବାର (ଦେଖ)—Durnibāra (See)

ଦୁଃସଙ୍କଳ୍ପ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ସଙ୍କଳ୍ପ)—ମନ୍ଦ ସଙ୍କଳ୍ପ—
Duḥsaṅkalpa Evil resolve.
(ଦୁଃସଙ୍କଳ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ମନ୍ଦସଙ୍କଳ୍ପକାରୀ—
(ଦୁଃସଙ୍କଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ) Making evil resolve.

ଦୁଃସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ସଙ୍ଗ)—କୁସଙ୍ଗ; ମନ୍ଦସଙ୍ଗ—
Duḥsaṅga Evil company.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ମନ୍ଦ ସଙ୍ଗକାରୀ—
(ଦୁଃସଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Mixing in bad company.

ଦୁଃସମୟ—ସଂ. ବ.—(ଦୁର୍+ସମୟ) —୧ । ମନ୍ଦ ସମୟ—
Duḥsamaya 1. Bad time; evil days.

୬ । ଅଭାବଯୁକ୍ତ କାଳ—
2. A time of distress or scarcity.

୩ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—3. Famine.

୪ । ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିବା କାଳ—
4. Time of adversity.

ଦୁଃସହ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ସହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Duḥsaha ୧ । ଅସହ୍ୟ; ଅସହ୍ୟ—1. Unbearable;
(ଦୁଃସହା—ସ୍ତ୍ରୀ) intolerable.
(ଦୁଃସହତା—ବି) ୬ । ଅଟ୍ଟ କଷ୍ଟଦାୟକ—
2. Very troublesome or painful.

ଦୁଃସହା—ସଂ. ବି.—ନାଗଦମନୀ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)
Duḥsahā Nāgadamanī (See)

ଦୁଃସାଧୀ—ଫ. ବ. (ଦୁର୍+ସାଧ୍ ଧାତୁ=ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍
Duḥsādhī ୧ମ. ୧ବ)— ଦ୍ୱାଗ୍ଭ; ଦ୍ୱାରପାଳ—
Doorkeeper; porter.

ଦୁଃସାଧ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ସାଧ୍ୟ)—୧ । ଯାହା କଷ୍ଟରେ ସାଧନ
Duḥsādhya କରାଯାଇ ପାରେ; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—1. Arduous; difficult to accomplish; difficult of accomplishment.

୬ । ଯେଉଁ ରୋଗ ସହଜରେ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ—
2. Hard to cure; almost incurable.

୩ । ଅସାଧ୍ୟ; ଯାହା ସଫଳ କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ—
3. Impracticable.

୪ । ଯାହାର ପ୍ରତୀକାର କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ; ଅପ୍ରତିକାର୍ଯ୍ୟ; ଅପ୍ରତିବିଧେୟ—4. Irreparable; irremediable.

ଦୁଃସାହସ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ସାହସ)—ଅତ୍ୟଧିକ ସାହସ;
Duḥsāhasa ଅଘାଡ଼ୁଆ ପଣ; ଅନୁଚିତ ସାହସ—
Foolhardiness; rashness; audacity.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଦୁଃସାହସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୁଃସାହସିକ (ଦେଖ)
(ଦୁଃସାହସତା—ବ) Duḥsāhasika (See)

ଦୁଃସାହସିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁଃ+ସାହସ+ଇକ)—
Duḥsāhasika ୧ । ନିର୍ବୋକ; ହାଇଁସାହାସିଆ—
(ଦୁଃସାହସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Foolhardy; audacious; rash.
(ଦୁଃସାହସିକତା—ବ) ୨ । ଅସମସାହସିକ; ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ
(ଦୁଃସାହସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁଃସାହସର ପ୍ରୟୋଜନ—
(ଦୁଃସାହସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Requiring uncommon courage;
(ଦୁଃସାହସିତା—ବ) requiring audacity to do it.

ଦୁଃସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Duḥstha ୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଗ୍ରସ୍ତ—1. Afflicted; badly off;
ଦୁସ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) wretched; faring ill.
(ଦୁଃସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଖିତ—2. Grieved.
(ଦୁଃସ୍ଥତା—ବ) ୩ । ଦରିଦ୍ର—3. Poor.
୪ । ଅଜ୍ଞ—4. Ignorant.
୫ । ଲୁବ୍ଧ—5. Covetous.

ଦୁଃସ୍ଥିତ—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ସ୍ଥିତ; କର୍ମ ଧା)—୧ । ମନ ଅବସ୍ଥା
Duḥsthiti 1. Wretched condition.
୨ । ଅସ୍ଥିରତା—2. Unsteadiness; unstability.
୩ । ଦୁଃଖରେ ଅବସ୍ଥାନ—3. Miserable existence
୪ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—4. Misfortune; adversity.

ଦୁଃସ୍ପର୍ଶ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅ)—
Duḥsparśa ଯାହା ଛୁଇଁଲେ କଷ୍ଟ ହୁଏ; ଦୁଃଖରେ ସ୍ପର୍ଶଯୋଗ୍ୟ—
(ଦୁଃସ୍ପର୍ଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) Which is painful to touch.
(ଦୁଃସ୍ପର୍ଶତା—ବ) ସଂ. ବି—୧ । କପିକଚ୍ଛୁ; ବାଇଚଙ୍ଗ—
1. Cowhage.
୨ । ଲତାକରଞ୍ଜ (ଦେଖ)—2. Latākaraṇja (See)
୩ । କଣ୍ଟକାରୀ (ଦେଖ)—3. Kaṇṭakārī (See)

ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ସ୍ୱପ୍ନ)—୧ । ମନସ୍ୱପ୍ନ; ଅଶୁଭ ସ୍ୱପ୍ନ—
Duḥswapna 1. Ominous dream
୨ । ଶୋଇଥିବା ଲୋକର ଭୀତ ଉତ୍ତ୍ରାସକ ସ୍ୱପ୍ନ—
2. Night-mare.

ଦୁଃସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା, ଦୁର୍+ସ୍ୱଭାବ)—ମନସ୍ୱଭାବ—
Duḥswabhāba Wicked or evil disposition.
(ଦୁଃସ୍ୱଭାବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନ ସ୍ୱଭାବାପନ୍ନ—
Wicked; of evil disposition.

ଦୁଁଡ଼ୁକିବା ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସିଂହଭୂମ) କ୍ରି—ଉଙ୍କିମାରିବା; ଉଣ୍ଡିବା—
Duñrd-kibā To peep.

ଦୁକ୍(କୁ)ଦୁକ୍(କୁ)—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଦକଦକ; ହୃତ୍ପିଣ୍ଡର
Duk(ku)-duk(ku) କମ୍ପନ ବା ସ୍ପନ୍ଦନ; ଧଡ଼ଧଡ଼—
ଧୁକଧୁକ Throbbing (of the heart);
ଧକଧକ palpitation.

ଭଚ ଦୁକ୍ ଦୁକ୍ ପଡ଼ନ୍ତୁ, ଆଜି ଉତ୍ତ୍ୱଳ ବ ;ତ, ପ୍ରାଣ ଯାଇ ନାହିଁ ।
ଗୋଳକଣ୍ଡ. ପିଙ୍ଗଳ ସମାପ୍ତ ।

ବିଣ—୧ । ଭୟରେ ଅସ୍ଥିର—
1. Restless through fear.
୨ । ସ୍ପନ୍ଦିତ; କମ୍ପିତ—
2. Throbbing; palpitating.

ଦୁକ୍ କୁ)ଦୁକି—ଦେ. ଈ (ଯାହା ଦୁକ୍ ଦୁକ୍ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ଓ
Duk(ku)duki ପଡ଼ୁଥାଏ)—୧ । ହୃଦୟ; ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ—
ଧୁକଧୁକୀ 1. The heart; the palpitating
ଦ୍ ଗଦ୍ ଗୀ heart.
ଭଳ ଦଳ ଦେଇଛ ମୋହର ଦୁରୁଦୁରୁ—କୃଷ୍ଣଦାଢ଼ ମଡାଉରତ ଅବ ।
ଧୁକଧୁକାନି ୨ । ହୃଦୟର ସ୍ପନ୍ଦନ—
ଧକଧକାହଟ 2. Palpitation of the heart.
୩ । ଗଳାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ହାରବିଶେଷ—
3. A kind of necklace.

ଦୁକ୍(କୁ)ଦୁକ ପଡ଼ିବା— —ଦେ. ବ —ଖୁବ ଦୁକ୍ ଦୁକ୍ ହେବା—
Duk(ku)duki pa̲rdibā Palpitation of the
ବୁକ ଧୁକଧୁକକରା heart.
ଛାତିଧଡ଼କନା

ଦୁକ୍(କୁ)ତା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ତୁଳ. ବ. ଦୋକ୍ତା)—
Duk-(ku)tā ତମାଖୁ; ଦୁଆଁଖ—Tobacco.

ଦୁକା—ଦେ. ବ—ଦୋକା (ଦେଖ)
Dukā Dokā (See).

ଦୁକାନ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବ (ତୁଳ. ବ ଦୁକାନ୍;
Dukān ହି. ଦୁକାନ୍; ଫା. ଦୁକାନ୍)—ଦୋକାନ—
Shop.

ଦୁକାନ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦନୀପୁର)—ଦୋକାନ—
Dukāna Shop.

ଦୁକୂଳ—ସଂ. ବ (ଦୁ ଧାତୁ=ଉତ୍ତ୍ରସ୍ତ କରିବା+ଉଳ; କୁ ଆଗମ; ଯେଉଁ
Dukūla ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତ୍ରାପଜନକ; ବା ଦୁର୍+କୁଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
୧ । ପାଟଲୁଗା; ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—1. Silk cloth.
୨ । ଶୁଭ୍ର ବା ଧଳା ବସ୍ତ୍ର—
2. White cloth.
୩ । କ୍ଷୁପର ବକଳାର ଭନ୍ତୁରେ ନର୍ମିତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ର—
3. Very fine cloth made from the fine fibres of the bark of certain plants.
୪ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ର—4. Thin cloth; fine cloth.
୫ । ଉତ୍ତ୍ରରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—5. An upper sheet; scarf.

ଦୁକୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପଟ୍ଟ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନକାରୀ; ଯେ ପାଟ ଲୁଗା ସର୍ବଦା
Dukū li̲ā ପିନ୍ଧି ଥାଏ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ)—
ଦୁକୂଳିୟା (An epithet of Śrikṛushṇa) Wearing
silk cloth.

ଦୁଖ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଦୁଃଖ)—
Dukha (etc) ୧ । ଦୁଃଖ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ଦୁକ୍ଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Duḥkha etc. (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୁକ୍‌ଖୁ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଜଳ ବନରେ ପାଇଥିଲେ
ଦୁଖ ସବୁ ସ୍ୱାମ ଲଳାଙ୍କ ଅଗେ ଜଣାଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣଦଃ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । ରୋଗ; ପୀଡ଼ା—2. Illness; sickness.
(ଯଥା—ଯେଣ୍ଟ ଦୁଖ, ବଦ୍ଦ ଦୁଖ ।)
୩ । ପ୍ରସବ ବେଦନା—
3. Throes of child-birth.
୪ । (ମନର) ଉରସତ୍ତା; ଅପ୍ରସନ୍ନତା—
4. Dejection (of spirit).
୫ । ଦୁଃଖ ଧନ୍ଦା (ଦେଖ)
5. Duḥkha dhandā (See)
୬ । ଦୁଃଖମୟ ଘଟଣା ବା ବିଷୟ—6. A matter or description of misery.
(ଯଥା—ଦୁଖ କହିବ କି ସୁଖ କହିବ ? ଯାହା ଅଙ୍ଗେ ଜାଣେଇଛୁ ତାହା କହିବ—ଭଗ ।)
୭ । ଅଭାବ—7. Want.
(ଯଥା—ରଜାଙ୍କ ଶ୍ରମରେ ମୁଁ ମୋ ଦୁଖ ଜଣାଇବ ।)
୮ । ଜାର୍ଦ୍ଦନତାଜନିତ କଷ୍ଟ—
8. Trouble due to poverty.
(ଯଥା—ସେ ବଡ଼ଲୋକଘରର ପିଲ୍ଲେ ଆଜକାଲି ଦୁଖ ପାଇ ଗଲେ ।)

ବିଣ—୧ । ଦୁଃଖମୟ; କଷ୍ଟମୟ—
1. Painful; miserable.
ମା ମା ରେ ! ପାଠପଢ଼ା ବଡ଼ ଦୁଖ
ହାତ ଗୋଡ଼ ଦୁର ଲଗଇ ରେ ! ପାଣ୍ଡାନ୍ତେ ବଡ଼ ଦୁଖ—ଶିଶୁ ଗୀତ ।

୨ । ଦୁଃଖଜନକ—2. Causing or bringing about misery.

ଦୁଖ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟକୁ କଷ୍ଟ ଦେବା—
Dukha debā To give pain.
କଷ୍ଟ ଦେଓଯା **ଦୁଖ ଦେନା**

ଦୁଖ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କ୍ଲେଶ ରୋଗ ଭୋଗିବା—
Dukha pāibā 1. To suffer pain.
ଦୁଖ ପାଓୟା ୨ । ପ୍ରସବ କରିବା ପୂର୍ବରୁ (ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା—
ଦୁଖ ପାନା 2. To undergo the throes of child-birth.

ଦୁଖ ଲଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନରେ କଷ୍ଟ ଅନୁଭୂତ ହେବା—
Dukha lāgibā Feeling of pain in the mind.
ଦୁଖ ଆସା (ଯଥା—ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମତେ ଦୁଖ ଲାଗୁଛି ।)
ଦୁଖ ଲଗନା

ଦୁଖା—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ଦୁଃଖ)—
Dukhā (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଅମର୍ତ୍ତିଆଣି ବାଳକର ନାମ—
(ଦୁଖାଇ, ଦୁଖୁ, ଦୁଖେଇ—ଆଦରାର୍ଥକରୂପ) A name given to a
(ଦୁଖୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) baby whose elder died before he was born.

ଦୁଖାଇବା—ଭାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ପୀଡ଼ିତ ହେବା—
Dukhāibā 1. To feel sick; to ail.
(ଦୁଖେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ହେବା—
ଦୁଖା 2. To be aching.
ଦୁଖନା ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଃଖ ଦେବା—To give pain.

ଦୁଖାଦୁଖି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୁଃଖ)—ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାନ
Dukhādukhi ଅଭିମାନ ବା ମନୋମାଳିନ୍ୟ—
ଦୁଖାଦୁଖୀ Mutual misunderstanding.

ଦୁଖାନ୍—ଭାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ଦୁଃଖ)—
Dukhān ୧ । ପୀଡ଼ା; ଦେହ ଦୁଖ—1. Illness.
୨ । ବେଦନା; ବ୍ୟଥା; ଘୋଳାଉଛା—
2. Aching pain.

ଦୁଖିତ—ଭା. ବିଣ—ଦୁଃଖିତ (ଦେଖ)
Dukhita Duḥkhita (See)

ଦୁଖୀ—ଭା. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁଃଖୀ (ଦେଖ)
Dukhī Duḥkhī (See)
[ଦ୍ର—ଦେଶଜ ବ୍ୟବହାରରେ ଦୁଃଖୀ ଶବ୍ଦ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ପର ଘଳସାରେ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଦୁଃଖୀ । କୃଷ୍ଣଦଃ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଭା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଯିବା ନାମ—
1. A name given to females
୨ । ପୁଂ (ଆଦରାର୍ଥକ) ଦୁଖା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling a person named Dukhā in fondness.

ଦୁଖୀ ଧନ—ଭା. ବ—ଦୁଃଖୀ ଧନ (ଦେଖ)
Dukhī dhana Duḥkhī dhana (See)
(ଦୁଖୀ ରଢନ, ଦୁଖୀ ଶଙ୍ଖାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଖେ ସୁଖେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଦୁଃଖାବସ୍ଥାରେ ଓ ସୁଖାବସ୍ଥାରେ—
Dukhe sukhe 1. In weal and woe.
ସୁଖେ ଦୁଖେ ୨ । ସଙ୍କଟ ବା ବିପତ୍ କାଳରେ—
2. In times of prosperity or danger.
୩ । ସଙ୍କଟ ଥିବା ଓ ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ—
3. In times of affluence and want.

ଦୁଗା—ଦେ. ବି—୧ । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ଦୁଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ; ଲେଙ୍କା—
Dugā 1. A throw of the cowries resulting in two.
(ଦୁଗୁ-ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦୋକା ୨ । ଶକଟା ଖେଳରେ ଦୁଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ—
ଦୁରୋ 2. A throw in śakaṭā play resulting in two.

ଦୁଗାନ—ଭାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦଉଲତ; ସମୃଦ୍ଧି—
Dugāni Riches; prosperity.

ଦୁଗୁଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱିଗୁଣ) —
Duguṇa ୧ । ଦ୍ୱିଗୁଣ—1. Two times.
ଦୁଗୁନ ୨ । (ସଂ. ଦୁର୍ଗୁଣ) ଦୁର୍ଗୁଣ; ଅପକାର—
ଦୁଗନା, ଦୁଗୁଣ 2. Detriment; mischief; injury.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । କଷ୍ଟ—3. Trouble.

୪ । ଅବଗୁଣ ବୁଝିବା—4. Misunderstanding; taking to heart.

୫ । ବରକ୍ତ; ଚଡ଼ିବା—5. Irritability.

୧ । ବଣ—ଅଳ୍ପ ପରିମିତ; ସାମାନ୍ୟ—1. Slight.

ଫଗୁଣ, ଶୀତ ବରେ ଦୁଗୁଣ । ଉଗ ।

୨ । (ସଂ. ଦ୍ୱିଗୁଣ) ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—Doubled; double.

ଦୁଗୁଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିଗୁଣିତ)—୧ । ଡଙ୍ଗା ଉପରେ ଆଡ଼ବାଗରେ Dugunā ବଥା ଯାଇଥିବା କାଠ ଖଣ୍ଡମାନ—1. The beams (ଦୋଗୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) laid across the edges of a boat.

୨ । ଦୁଇଗୁଣ—2. Two times; twice as much.

ଦେ. ବଣ—ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—Double.

ଦୁଗୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦୁର୍ଗୁଣ)—୧ । ଅବଗୁଣିଆ ଲୋକ— Duguniā(ān) 1 Prone to take offence.

୨ । ଚଡ଼ିଲ—2. Surly; irritable.

୩ । ଦୁର୍ଗୁଣଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. (a person) Having bad qualities.

୪ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବରକ୍ତ ବୋଧ ହୁଏ; ବରକ୍ତକର—

4. Troublesome.

୫ । ଦୁଇଥର ଘାଗ କରିଯାଇଥିବା (ଭଜା ଚଣା)—

5. (fried corn) Seasoned twice.

(ଯଥା—ଦୁଗୁଣିଆ ଭଜା ଚୁଡ଼ା ।)

୬ । (ଦ୍ୱିଗୁଣିତ) ଦୁଇଗୁଣ ଯୁକ୍ତ; ଯାହାକୁ ଦୁଇ ସୂତ୍ରରେ ବଳା ଯାଇଥାଏ—6. Twice twisted (rope or thread.)

(ଯଥା—ଦୁଗୁଣିଆ ଦଉଡ଼ି ବା ସୂତା ।)

ଦୁଗୁଣେ—ଦେ. ଅ. (ଅମୁକ ସଂଖ୍ୟାକୁ)—ଦୁଇରେ ଗୁଣ କଲେ— Dugune Multiplied by two; into two.

ପାଶ୍ଚେ ପଡ଼ିଲେ ପାଠ, ଉନ ଦୁଗୁଣେ ଥାଠ । ଉଗ ।

ଦୁଗୁଣେଇବା—ଦେ. କି—୧ । (ସଂ. ଦୁର୍ଗୁଣ) ଚଡ଼ାଇବା— Dugunеibā 1. To tease; to irritate.

୨ । (ଦ୍ୱିଗୁଣିତ) ଏକ କର୍ମକୁ ପୁନଃ ପୁନଃ କରିବା—

2. To do a thing over and over again.

୩ । ଦଉଡ଼ିଆଦିକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କରିବା—

3. To twist double.

ଦୁଗୁଧ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ)—ଦୁଧ— Dugudha Milk.

ଦୁଗ୍ଧ ଦୁଧ

ଦୁଗୁଧା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଦୋଗଧା (ଦେଖ) Dugudhā Dogadhā (See)

(ଦୁଗ୍ଧା, ଦୁବ୍ଧା, ଦୁବ୍‌ଧା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଗ୍ଧ - ସଂ. ବ. (ଦୁହ୍ ଧାତୁ=ଦୋହିବା+କର୍ମ ତ)—୧ । ଦୁଧ; କ୍ଷୀର— Dugdha 1. Milk.

(ଦୁଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ—2. Mother's milk.

୩ । (+ଗ୍ରବ. ତ) ଦୋହନ—3. Milking.

ବଣ—୧ । ଯାହାକୁ ଦୋହନ କରିଯାଇ ଅଛି—

1. Milked.

୨ । ପୂରିତ—2. Filled with; full of.

ଦୁଗ୍ଧ କୂପିକା—ସଂ. ବ—ଦୁଧପୁଳ; ଗୃଜୁଲଡୁନାକୁ ଦୁଧରେ ବାନ୍ଧି, ତହିଁରେ Dugdha kūpikā ଗୁଡ଼ଭର ପୂର ଦେଇ ଘିଅରେ ଭଜାଯିବା ପିଠା (ଓବ ପ୍ରକାଶ)—A kind of cake made of rice-flour kneaded with milk and fried in ghee.

[ଦୁ—ଏହା ବାୟୁ ପିତ୍ତ ନାଶକ, ବଳକାରକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଦୁଗ୍ଧିବର୍ଦ୍ଧକ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦୁଗ୍ଧତାଳୀୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଦୁଧ ଫେଣ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)— Dugdhatālīya 1. The froth or foam of milk.

୨ । ଘନଭୂତ—2. Condensed milk.

ଦୁଗ୍ଧ ପାଚନ—ସଂ. ବ. (ଦୁଗ୍ଧ+ପଚ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ଅନ)— Dugdha pāchana ଦୁଧ ଆଉଟିବା ହାଣ୍ଡି—An earthen pot for boiling milk; milk-pan.

ଦୁଗ୍ଧ ପାତ୍ର—ସଂ. ବ—ଦୁଗ୍ଧ ପାଚନ (ଦେଖ) Dugdha pātra Dugdha pāchna (See)

ଦୁଗ୍ଧ ପାୟୀ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁଗ୍ଧ+ପା ଧାତୁ==ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ Dugdha pāyī ୧ମା ୧ବ.)—ଯେ ଦୁଧ ପିଏ—Drinking milk; mammalian.

ଦୁଗ୍ଧପାୟୀ ଜନ୍ତୁ—ଦେ. ବି. (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁମାନେ Dugdhapāyī jantu ଜନ୍ମହେଲାକ୍ଷଣି ମାଆ ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରି ବଞ୍ଚନ୍ତି—(biology) The mammals.

ଦୁଗ୍ଧ ପାଷାଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଦୁଧଖଡ଼ି (ଦେଖ) Dugdha pāshāna 1. Dudhakhardi (See)

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଗଛ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A kind of tree.

ଦୁଗ୍ଧ ପୋଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁଗ୍ଧପା ଧାତୁ; ଦୁଗ୍ଧ+ପୋଷ୍ୟ)— Dugdha poshya ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଜନ୍ମାବଧି ଦୁଧ ବା ସ୍ତନ୍ୟପାନ (ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟା -ସ୍ତ୍ରୀ) କରି ବଞ୍ଚିଅଛୁ—Nourished with milk; (a child or infant) subsisting on milk only.

ସଂ. ବି—ଶିଶୁ—Child.

ଦୁଗ୍ଧ ଫେନ—ସଂ. ବ. (ଦୁଗ୍ଧା ଧାତୁ; ଦୁଗ୍ଧ+ଫେନ)—୧ । ଦୁଧ Dugdha phena ଉତୁରିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ଫେଣ ବାହାରେ—

1. The froth of milk,

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଗଛ; କ୍ଷୀରହଣ୍ଡୀର ଗଛ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A kind of tree.

ଦୁଗ୍ଧଫେନନିଭ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁଗ୍ଧଫେନ+ନିଭ==ସଦୃଶ)— Dugdhaphena nibha ଦୁଧ ଫେଣପରି ଶୁଭ୍ର ଓ ନରମ (ଶଯ୍ୟା)—As soft and white as the froth of milk; white and downy (bed); soft and milk-white.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଗ୍ଧବତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୁଗ୍ଧ+ବତ୍+ଈ)—ଦୁଧଆଳୀ; ଯେଉଁ ଗାଈ
Dugdhabatī ବେଶି ଦୁଧ ଦଏ—(cow) Giving a good quantity of milk.

ଦୁଗ୍ଧବୀଜା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁଗ୍ଧ+ବୀଜ+ଆ) —
Dugdhabījā ଜୁଆର; ବାଜରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Indian millet.

ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଦୁଗ୍ଧ+ଭାଣ୍ଡ)—ଦୁଧ ରହିବା ପାତ୍ର—
Dugdha bhāṇḍa A pail or pot of milk.

ଦୁଗ୍ଧ ଲବଣ—ଦେ.ବ. (ବଙ୍ଗାଳ ପରଭାଷା)--ଏକପ୍ରକାର ଘୃଣାତ୍ମକ ଲବଣ--
Dugdha labaṇa Milk salt.

ଦୁଗ୍ଧ ଶର୍କରା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗାଳ ପରଭାଷା)—ଦୁଧରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା
Dugdha śarkarā ଦ୍ୱାରା ବାହାର କରା ଯାଇଥିବା ଚିନି— Sugar extracted from milk.

ଦୁଗ୍ଧ ସମୁଦ୍ର—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା) —କ୍ଷୀର ସାଗର—
Dugdha samudra The mythological ocean full
(ଦୁଗ୍ଧ ସିନ୍ଧୁ; ଦୁଗ୍ଧ ସାଗର, ଦୁଗ୍ଧାବ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) of milk.

ଦୁଗ୍ଧ ସ୍ନେହ - ସ. ବ.—[ଦୁଗ୍ଧ+ସ୍ନେହ=ଚତୁର୍ଥ (ଘଣ୍ଟାବ) ଅଂଶ]—
Dugdha sneha ଦୁଧରେ ଥିବା ଚର୍ବି ଭାଗ—Milk-fat.

ଦୁଗ୍ଧାବ୍ଧି—ସ. ବ.—ଦୁଗ୍ଧ ସମୁଦ୍ର (ଦେଖ)
Dugdhāb-dhi Dugdha samudra (See)

ଦୁଗ୍ଧିକା—ସ. ବ. (ଦୁଗ୍ଧ+ଇକ+ଆ)—ଦୁଧିଆ ମେଣ୍ଢି (ଦେଖ)
Dugdhikā Dudhiā meṛḍhi (See)

ଦୁଗ୍ଧୀ ସ. ବହୁ. (ଦୁଗ୍ଧ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଦୁଗ୍ଧ ପରି ରସଯୁକ୍ତ—
Dugdhī With milk-white juice.
ସ. ବ.— କ୍ଷୀର ବୃକ୍ଷ—
A tree with milky juice.

ଦୁଜବର—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ବର)— ଦୋବେଇ ବର—
Duj-bara Remarried widower.
ଦୋଜବର ଦେ. ବିଣ.—ଦୁଇଥର ବିବାହିତ (ପୁରୁଷ)—
ଦୁଜବର, ଦୋଜା Twice married (male).

ଦୁଜା— ଦେ. ବହୁ. (ସଂ. ଦ୍ୱି)—ଦ୍ୱିତୀୟ—
Dujā Second.
ସକଳ ଲୋକେ ରୁମ୍ଭ ପୂଜା,
ତ ପଛଗରୁ ଦେବା ଦୁଜା । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।
ଜ୍ଞାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ସୌର ମାସର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ; ଲରଂଶ ଦିବସ—The second day of a solar month.

ଦୁଜାତି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବହାର) ବି.—ଦୁଇ ଜାତି—
Dujāti Two classes
ଦୁଜାତି ମାଇ ଅର୍ଥର ଦୁଜାତ ହୋଇଛି ଉଥଣ ।
ଦୁଜାତି ଥାତୀ. ବୃହନ୍ନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦୁଜେ—ଦେ. କି. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି) —ଦ୍ୱିତୀୟତଃ; ଦ୍ୱିତୀୟରେ—
Duje Secondly.
ଦୁସ୍ରେ ଏକେ ନବସୂତା ଦୁଜେ ସେ ରୁମାର
ଦୁସରା ପ୍ରଥାନାଥ.ନଉବେଶସ ।

ଦୋସରା ବିଣ.—ଦ୍ୱିତୀୟ—
ଦୁସରା Second
ସର୍ବ ପ୍ରତୁଲ୍ୟ ଦେହ ନାହିଁ
ସର୍ବତେ ଦୁଇ ବ୍ରହ୍ମା ସେହି । ଜଗନ୍ନାଥ: ଭାଗବତ ।

ଦୁଡ଼୍‌ଗୁଡ଼୍—ଦେ. ବି.—ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚିତ୍ତ—
Durḍ-gurḍ Doubtful mind; vaccilation.
(ଦୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ.—ସନ୍ଦିଗ୍ଧ (ଚିତ୍ତ)—
Doubtful; vaccilating (mind).

ଦୁଡ଼୍‌ଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଦୁଡ଼୍‌ଗୁଡ଼୍ (ଦେଖ)
Durḍ-gurḍiā Durḍgurḍ (See)
(ଦୁଡ଼୍‌ଗୁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଡ଼୍ ଦୁଡ଼୍— ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ)—ଉତ୍ପତ୍ତିରେ ହୃତ୍‌କମ୍ପ—
Durḍ durḍ Palpitation of the heart due to
ହୁଡ଼ ହୁଡ଼ fear; heart-throbbing.
ଧୁକୁଡ଼ ପୁକୁଡ଼ ଦେ. ବିଣ.—ଉତ୍ପତ୍ତିରେ କମ୍ପିତ (ହୃଦୟ)—
(ଦୁଡୁ ଦୁଡ଼୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Palpitating (heart).

ଦୁଡ଼୍ ବିହେଇ—ଜ୍ଞାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଦୋବେଇ (ଦେଖ)
Durḍ bihei Dobī (See)
(ଦୁଡ଼୍‌ବେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଡ଼ା ତାରକ—ଦେ. ବି.—ବୁଢ଼ା ତାରକ (ଦେଖ)
Durḍā tāraka Burḍhā tāraka (See)

ଦୁଡ଼୍‌କୁ(କି)—ଦେ. ବି.—ଧୁଡ଼୍‌କି (ଦେଖ)
Durḍuka(ki) Dhurḍuki (See)

ଦୁଡ଼୍‌କୁ।--ଜ୍ଞାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ମଧୁର ଭରଡ଼ା ଫଳ; ପାର୍ବତ୍ୟ ପଟୋଳିକା—Luffa Aegytiaca.
Durḍukā

ଦୁଡ଼ିଘର—ଜ୍ଞାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—୧ । କାଞ୍ଜିହାଉସ୍—
Duḍḍighara 1. Pound; kine-house.
୨ । ପାଇଖାନା—2. Latrine.

ଦୁଣ୍ଡୁକ —ସ. ବିଣ. (ଦୁଜ୍ ଧାତୁ=ମଗ୍ ହେବା+ଉକ)—
Duṇḍuka ୧ । କୁଟିଳାନ୍ତଃକରଣ—
1. Crooked; deceitful.
୨ । ଦଣ୍ଡିଲ; ଖଳ—2. Mischief-monger.

ଦୁଣ୍ଡୁଭ —ସ. ବି. (ଦୁଜ୍ ଧାତୁ=ମଗ୍ ହେବା+ଉଭ; ନଯାଉନ) --
Duṇḍubha ଡୁଂଡୁର; ପାଣିଧଣ୍ଡ ସାପ—
Water-snake; a kind of non-poisonous snake.

ଦୁତ୍ ଦେ. ଅ—୧ । (ଯେ ଅନୁଚିତ ବାକ୍ୟ କହେ ବା ଅନୁଚିତ କର୍ମ କରେ ତା ପ୍ରତି ବା ଛିରସ୍କାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅବ୍ୟୟ;)
ଦୂତ୍ ଧୁତ୍—1. Fie.
ଦୁତ ୨ । (ନିଷେଧାର୍ଥକ ଅବ୍ୟୟ)ନାଁ।—2 No.

ଦୁତୀ—ଜ୍ଞା. ବହୁ. (ସ. ଦ୍ୱିତୀୟ)—ଦ୍ୱିତୀୟ—
Dutī Second.
ଦୁତା ଶ୍ୟାମର କରୁ ନାହାରୁ ପାଇଲେ । ଥାତୀ-ପ୍ରତାପ ଶତିଶେଖା ।
ବ—ଦୁତା (ଦେଖ) —Dūtī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁତୀଅ(ୟ)—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱିତୀୟ)—ଦ୍ୱିତୀୟ—
Dutīa(ya) Second.
ଦୁତିୟ ବାଡଣ ପାବନ୍ଦ ତଳେ ଦୁତୀଅ ପିଠରେ—ଗ୍ରାତୀ. ବୃନ୍ଦାବନରୂପଣଗୀତା ।
ଦୁତିय

ସେଙ୍ଗା; ସାଙ୍ଗା ବ—ଶୂଦ୍ରା ବିଧବାର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ; ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ—
ସଗାଇ Widow marriage (amongst the Śūdras).

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଶୂଦ୍ର ଓ ମାଚ କୁଲରେ ଏ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।]

ଦୁତୀଅ(ୟ) କରିବା—ଦେ. କି—୧ । (ପ୍ରସ୍ତାବକୁ) ସମର୍ଥନ କରିବା—
Dutīa(ya) karibā 1. To second (a proposal).
ସେଙ୍ଗା କରା ୨ । ଶୂଦ୍ରା ବିଧବାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ବିବାହ କରିବା—
ସଗାଇ କରନା 2. To marry a Śūdra widow.

ଦୁତୀଅ(ୟ) ଫସାର ଦେ. କି—ଦୁତୀଅ ଫସ୍ତା (ଦେଖ)
Dutīa(ya) samsāra Dutīa samsthā (See)

ଦୁତୀଅ ଫସ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କି—ପୁରୁଷର ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଦାର-
Dutīa(ya) samsthā ପରିଗ୍ରହ—The second marriage
(ଦୁତୀଅ ସସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) of a widower.

ଦୁତୀଅ(ୟ) ହେବା—ଦେ. କି—୧ । (ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ
Dutīa(ya) hebā କରିବା—1. (a widow) To re-
marry.

ସାଙ୍ଗା ହଓୟା ୨ । (ପୁରୁଷ) ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରିବା—
ସଗାଇ କରନା 2. To marry a widow.

ଦୁତୀଆ(ୟା)—ଦେ. ବି.(ସଂ.ଦ୍ୱିତୀୟା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଅମାବାସ୍ୟା ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟା
Dutīā(yā) ଦ୍ୱିତୀୟା ତିଥି—The second day after
ଦୁଇଜ full moon or new moon.
ଦୁଜ; ଦୁତିୟ

ଦୁତୀଆ ଅଷ୍ଟମୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ଦୁତୀଆ ଓଷା (ଦେଖ)
Dutīā ashṭamī Dutīā oshā (See)

ଦୁତୀଆ(ୟା) ଓଷା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜୀମୂତବାହନ+ସଂ. ଉପବାସ,
Dutīā(yā) oshā ଗ୍ରା. ଓଷା)—ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀ ବା
ମୂଳାଷ୍ଟମୀ—The eighth day of the
dark fortnight of Āświna.

[ଦ୍ର—ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏହି ଓଷା କରନ୍ତି । ସେମାନେ
ପୂର୍ବଦିନ ଉପରଓଳ ଉପବାସ (ଏକବାର) କରି ପରଦିନ ସାରାଦିନ
ଓ ରାତ୍ରି ନିର୍ଜଳ ରହନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ
ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀରେ ଗାଧୋଇ ଗଙ୍ଗାମାତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ
ସ୍ନାନ ଘାଟର ବାଟରେ ନଡ଼ାଲୁଗାମାନ ପାଦାଡ଼ା ପାରୁ ସ୍ନାତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ
ପଦଧୂଳି ସଂଗ୍ରହ କରି ନିଜ ନିଜ ପିଲାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଅର୍ଶି ଝାଡ଼ନ୍ତି ।
ରାତ୍ରିରେ ଦୁତୀବାହନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର ଫଳ ଭୋଗ ଦେଇ ଏହି
ଓଷାର କଥା (ଉପାଖ୍ୟାନ) ଶୁଣନ୍ତି ।]

ଦୁତୀଆ(ୟା) ଚାନ୍ଦ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱିତୀୟା+ଚନ୍ଦ୍ରମା)—ଦ୍ୱିତୀୟା
Dutīā(yā) chānda ତିଥି ରାତ୍ରିରେ ଦେଖାଯିବା ଚନ୍ଦ୍ର—
ଦିତିଆର ଚାଁଦ The moon seen on the second day
ଦୁଜକା ଚାନ୍ଦ of the lunar fortnight.

ଦୁତୀ କାମ—ଦେ. ବି—ଦ୍ୱିତୀୟ କାମ ବା କନ୍ଦର୍ପ—
Dutī kāma A second cupid.

ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କଦ ଚରନ୍ଦ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ନାମ
ସୁନ୍ଦରପଣେ ଅବଜ୍ଞାରେ ଦୁତୀ କାମ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଥର ।

ଦୁତ୍ତେର୍—ଦେ. ଅ—ଦୁର୍ (ଦେଖ)
Dutteri Dut (See)
ଦୁତ୍ତୋର

(ଦୁତ୍ତେରକା; ଦୁତ୍ତେରକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ)—ଯୁବତୀର ବା ସ୍ତ୍ରୀର
Dud ସ୍ତନ—A female's or young woman's
(ଦୁଧ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) breast.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ମାତୃସ୍ତନକୁ 'ଥନ୍' ବା 'ବୁ' ବୋଲିସାଏ । ଯୁବତୀ ସ୍ତନକୁ ଦୁଦ୍ ବା ଦୁଧ୍ ବୋଲିସାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଧର ଅର୍ଥ ୧. ଦୁଗ୍ଧ; ୨. ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତନ; ୩ ମାତୃସ୍ତନ; କନ୍ତୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଦୁଦ୍‌ର ଅର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଯୁବତୀର ସ୍ତନ; ଏବଂ ଗୁରୁସି (ଗୋରସ), ଓଖର ଓ ନଲାପାଣି ଅର୍ଥ ଶବ୍ଦ ଦୁଗ୍ଧ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦୁଦୁଇ—ଦେ. ଅ(ସଂ. ଦ୍ୱି+ଦ୍ୱି)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୁଇ ଦୁଇ
Dudui ଧାରାବରେ—Two to each.
ଦୁ ଦୁ ଏକ ଏକ ଯୁବତୀକ ଦୁଦୁର ଭାତ—ଗ୍ରାତୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।
ଦୋ ଦୋ

ଦୁଦୁପୁ ଦୁଦୁପୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଡମରୁ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
Dudupu dudupu The sound of Ḍamaru.
ଦପଦପ ଦମ୍‌ଦମ୍

ଦୁଦୁରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୁସ୍ତୂର)—ଧାତୁରା (ଦେଖ)
Dudurā Dhāturā (See)

ଦୁଦୁରା ଫୁଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଧାତୁରା ଫୁଲ ପରି ଯାହାର ଫଳ ବଙ୍କା
Dudurā phuliā ଓ ବିସ୍ତୃତ ଦୋଇଥାଏ (ବାସନ)—
(utensils) Having the rims notched
and foliated like the Dhāturā flower.

ଦୁଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି.—ହଳଦିଆ ପିଆଜ—
Dudruma A kind of yellow onion.

ଦୁଧ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ)—୧ । କ୍ଷୀର; ଦୁଗ୍ଧ—
Dudha 1. Milk.

ଦୁଧ ଉଉ୍‌... ଇରେ ପଟେ;
ନଣିଷ ଉରୁରେ ଗାଉରେ ପଟେ । ଡ଼ତ ।

୨ । ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ—2. Mother's milk.

[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଚଟ୍ଟରେ ମାତୃ ସ୍ତନ୍ୟ ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ପଦାର୍ଥ ଆଉ ସଂସାରରେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଶିଶୁ ଓ ମାତାମାନେ ସ୍ତନ ଓ ସ୍ତନ୍ୟକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗେଲ୍ହବସରଆ ନାମ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ଯଥା; ଦୁଧ, ଦଦ, ଦଦ୍ଦ, ଦଧ, ଦଦନ, ଦଦ୍ଦଆ, ଦଦନ, ଦଧ୍ଧ, ଦଧ୍ଧଆ, ଦୁଧ୍ଧ, ଦୁଦ୍ଦ, ଦୁଦ୍ଦ, ଦୁଦ୍ଦଆ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗଡ଼ଜାତରେ ଦୁଧ କହିଲେ ଲୋକେ କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତନ ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି ।]

୩ । ଉଦ୍ଧା—3 Udder.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ମମା; ସ୍ତନ—
4. Mamma; the breasts of the female.

୫ । ଗଛର କ୍ଷୀର; ଦୁଧ ପରି ଧଳା ରସ —
5. White juice resembling milk; milky juice.

ଦୁଧ ଅଲତା—ଦେ. ବ—ଦୁଧରେ ଅଲତା ମିଶାଇଲେ ଯେଉଁ ଈଷତ୍ Dudha alatā ରକ୍ତିମା ରଙ୍ଗ ହୁଏ; ଘାଟଲବର୍ଣ୍ଣ—
ଦୁଧ ଆଲତା Ruddy colour; slightly red colour (red and white).

ଦୁଧ ଆଉଟିବା—ଦେ. କି—ଦୁଧକୁ ଜଆଁ ଉପରେ ରଖି ସିଝାଇବା— Dudha āuṭibā To boil milk.
ଦୁଧେ ଜାଳ ଦେଓୟା **दुध जालना**

ଦୁଧ ଉଚ୍ଛାଲିବା—ଦେ. କି—(ରୋଗ ହେତୁ ଶିଶୁ) ପିଇବା ଦୁଧକୁ Dudha uchhāliba ହଜମ ପରେ ବମନ କରି ପକାଇବା—
ଦୁଧ ତୋଳା To throw up milk (said of infants).
दुध डालना

ଦୁଧ କଟ କଟ ହେବା—ଦେ. ବ—ମାଆଠାରୁ ଶିଶୁ କେଉଁକ ସମୟ Dudha kaṭa kaṭa hebā ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ ନ କଲେ ମାଉ ସ୍ତନ ସ୍ତନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବଢ଼ିବା—An unpleasant sensation caused by the breasts not being sucked by the child for some time, due to the breasts being overfilled with milk.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଆସନ୍ନା ଶିଶୁକୁ ଅଧିକ ବେଳଯାଏ ଦୁଧ ନ ଦେଲେ ସ୍ତନରେ ଦୁଗ୍ଧାଧିକ୍ୟ ବଶତଃ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ ଓ ମାଆ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପିଲାକୁ ଦୁଧ ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଦୁଧ କଲମ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ— Dudha kalama A kind of paddy (Howells

ଦୁଧ(ଧୁ) କୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବି—ଦୁଧ ଦୋହିବା ଓ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ Dudha(dhu) kuñchā ଛୋଟ ଘଡ଼ା—Small pitcher for (ଦୁଧ ଘଡ଼ା; ଦୁଧ ଠୋକ—ଅନ୍ୟରୂପ) keeping milk.

ଦୁଧ(ଧୁ) କୁସୁମା—ଦେ. ବି—ବଟା ଭାଙ୍ଗ ବା ସିଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ଦୁଧ Dudha(dhu) kusumā ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଯେଉଁ ପାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୁଧକୁସମା, ଦୁଧକୁସୁମା } ଅନ୍ୟରୂପ ହୋଇଥାଏ—Bhāṅg mixed with milk.

ଦୁଧ(ଧୁ) ଖଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସ. ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଖଟୀ)—ଏକପ୍ରକାର ଧଳା Dudha(dhu) khaṛdi ପଥର; ଫୁଲଖଡ଼ି—A kind of white ସ.ଦୁଗ୍ଧପାଷାଣ; ଗୋମେଦ- stone harder than chalk.
ସନ୍ନିଭ; ବଜ୍ରାର
ଫୁଲଖଡ଼ି [ଦ୍ର—ଏହା ଚକ୍ ଖଡ଼ି ଅପେକ୍ଷା ଟାଣ । ଏଥିରେ ଶିଶୁମାନେ ପାଠ ଲେଖନ୍ତି
दुधिया पत्थर; दुधी ଓ ମୁରୁଜ ଉଆର ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର
ଅନୁସାରେ ଏହା ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଗୁରୁ, ରୁଚିକର ଓ ଜ୍ୱର, ପିତ୍ତ, ହୃଦ୍‌ରୋଗ, କାଶ, ଶୂଳ ଓ ଆଧ୍ମାନନାଶକ ।]

ଦୁଧ(ଧୁ) ଖିଆ ପିଲା—ଦେ. ବି—ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରୁଥିବା ଶିଶୁ; ସ୍ତନବସ୍ତ୍ୟ Dudha(dhu) khiā pilā ଶିଶୁ—A child in arms; an
ଦୁଧେର ଛେଲେ **दुधकावच्चा** infant; a suckling.

ଦୁଧଘାଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ· (ସଂଦ୍ଧରୂପ) ବି—ଗ୍ରବଣ୍ଡ—Condensed
Dudhaghāṇṭā milk; a preparation made of milk thickened by boiling and mixed with sugar.

ଦୁଧ ଚପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅଶିଷ୍ଟ)—ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତନ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—
Dudha chipibā To squeeze a woman's breast.
ମାଇ ଟେପା **छाति मसलना**

ଦୁଧ ଚୋରଣୀ—ବ୍ଦେ. ଭଣ—(ଯେଉଁ ଗାଈ) ଦୁଧ ଦୁହିଁବା ସମୟରେ Dudha choraṇī ଆଘଣାର ପଛା ଉଚ୍ଚରେ ଦୁଧ ଲୁଚ୍ଚାଇ ରଖେ—
(a cow) Which keeps back or checks the flow of her milk at the time of milking.

ଦୁଧ ଚୋର(ରେ)ଇବା—ଦେ. ବି—ଦୁଧ ଦୁହିଁବା ସମୟରେ (ଗାଈ ଆଦ) Dudha chorā(re)ibā ଦୁଧ ନ ଦେଇ ଲୁଚ୍ଚାଇବା—To hide
दूध चढ़ान and restrain the milk from flowing at the time of milking.

ଦୁଧ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରୁଥିବା ଶିଶୁର ମାଉ- Dudha chharḍā(ṛḍe)ibā ସ୍ତନ୍ୟପାନ ଅଭ୍ୟାସ ବନ୍ଦ କରାଇବା—
ଦୁଧ ଛାଡ଼ାନ **दूधछुड़ाना** To wean a child.

ଦୁଧ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କି—(ସ୍ତନବସ୍ତ୍ୟ ଶିଶୁ) ମାଉସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରିବା Dudha chhārḍibā ଅଭ୍ୟାସ ତ୍ୟାଗ କରିବା—To be
ଦୁଧ ଛାଡ଼ନା weaned (said of a suckling child).
दूध छुटना

ଦୁଧ ଛିଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ଗରମ ଦୁଧରେ ଖଟା ପକାଇ ଛାଣୁ Dudha chhiṇḍā (ṇḍe)ibā ଛେନା କରିବା—
ଦୁଧଛେଁଡା, ଦୁଧକାଟା To curdle hot milk by applying
दुग्ध फाडना some acid or sour thing.

ଦୁଧ ଛିଣ୍ଡିଯିବା—ଦେ. ବ.—ଗରମ ଦୁଧରେ ଖଟା ପଡ଼ିବାରୁ ଛାଣା ପାଣି Dudha chhiṇḍijibā ଫାଟି ଛେନା ହୋଇ ଯିବା—The
ଦୁଧ ଛେଁଡ଼ି ଯାଓୟା state of hot milk becoming curdled
दुग्ध फटना (due to admixture of some acid).

ଦୁଧ(ଧୁ) ଛେନା—ଦେ. ବ.—ଗରମ ଦୁଧକୁ ଖଟା ଦେଇ ଛିଣ୍ଡାଇଲେ Dudha(dhu) chhenā ଯେଉଁ ଛେନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—
ଦୁଧଛାନା Cheese made direct from milk.
दुग्धछेना [ଦ୍ର—ଦୁଧଛେନା ଦହିଛେନା ଅପେକ୍ଷା ସୁପାଚ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାଦୁ ଏବଂ ଏଥିରେ ସଦ୍ୟେଶ, ରସଗୋଲ୍ଲା ଆଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଦୁଧକୁ ଦହିରେ ପରିଣତ କରି ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ଛେନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଦହିଛେନା କହନ୍ତି ।]

ଦୁଧ ଚୋକିବା—ଦେ. ବ.—ଧାନ କ୍ଷୀର ଚୋବିବା; ଧାନ କେଣ୍ଡାରୁ Dudha ḍhokibā ବାହାରିବା ସମୟରେ ଧାନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ
दुध पड़ना ଦୁଧ ପରି ରସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଡେବା ଅବସ୍ଥା—

Digitized by srujanika@gmail.com

The condition of the grains or pods of paddy becoming filled with milky juice when they come out of the stem.

[ଦ୍ର—ଏହା ରସ କ୍ରମେ ଗାଡ଼ତର ହୋଇ ଗୁଡ଼ଲରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।]

ଦୁଧ(ଧୁ)ଦାନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ+ଦନ୍ତ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ଉଠି
Dudha(dhu)dānta ଥିବା ଦାନ୍ତ—Milk-teeth of infants.
ଦୁଧେ ଦାନ୍ତ [ଦ୍ର—ଏ ଦାନ୍ତମାନ ୫।୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ ଓ
दुधके दान्त ତହିଁରେ ଯେଉଁ ଦାନ୍ତ ଉଠେ ତାହା ବୁଢ଼ାବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ ।]

ଦୁଧ ଦୁ (ଦୋ)ହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ+ଦୁହ ଧାତୁ)—ଗାଈ
Dudha du (do) hiñbā ଆଦର ପଦ୍ଧାରୁ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଦୁଧ ବାହାର
ଦୁଧ ଦୋୟା କରିବା—To milk a cow or other beast.
दुध दुहना

ଦୁଧ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ ଦୁଗ୍ଧ+ ଦା ଧାତୁ)—୧ । ପିଲାକୁ
Dudha debā ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରାଇବା—
ଦୁଧ ଦେଓୟା 1. To give suck or suckle a child.
दुध देना ୨ । (ଗୋରୁ, ମଇଁଷି ଆଦ) ଦୋହନ ଦ୍ୱାରା ଦୁଗ୍ଧ ପ୍ରଦାନ କରିବା—2. To give milk (said of milch cows etc.)

ଦୁଧ ବେଣ୍ଟ——ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ+ବୃନ୍ତ)—ଦୁଧ ବୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Dudha benṭa Dudha bhuṇḍi (See)

ଦୁଧ(ଧୁ) ଭାତ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ+ଭକ୍ତ)—୧ । ଦୁଧ ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ;
Dudha (dhu) bhāta ଦୁଧଗୋଳଆ ଭାତ—
ଦୁଧ ଭାତ 1. Boiled rice mixed with milk.
दुधभात ଦଉଡ଼ ଭାକେ ମିଆଇ ମିଆଇଁ;
ଦୁଧଭତ ଦଇ ଗୁଣାଏ ଖାଇଁ । ଶିଶୁଗୀତ ।
୨ । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ସୁଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ନ—
2. Relished food for children.
ପଢ଼ିଲେ ଖାଇବୁ ଦୁଧଭତ;
ନ ପଢ଼ିଲେ ଠେଙ୍ଗା ବେତ । ଶିଶୁଗୀତ ।
[ଦ୍ର—ଦୁଧ ସଙ୍ଗେ ଭାତ ଗୋଳାଇଲେ ସେ ଭାତକୁ ପିଲାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଖାଆନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପିଲାଙ୍କୁ 'ଦୁଧଭାତ' ଦେବାର ଅର୍ଥ ସୁଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ ବା ଭଦ୍ରମାନ୍ନ ଦେବା ।]
୩ । ସୁଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ; ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଭୋଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
3. Rich food; dainty meal.

ଦୁଧ ବୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ତନର ଅଗ୍ରଭାଗର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲକ, ଯାହାକୁ
Dudha bhuṇḍi ମୁହଁରେ ପୁରାଇ ପିଲାମାନେ ଚୁରୁମନ୍ତି; ଚୁରୁକ—
ଚୁଁଚି 1. Nipple of the breast.
दुद्धी ୨ । ଗାଈ ପଦ୍ଧାର ଚର—2. Udder of the cow.

ଦୁଧରେ ଆଞ୍ଚେ(ଞ୍ଚୋ)ଇବା—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅଦ୍ଭ ବଡ଼ଲୋକ
Dudhare āñche(ñcho)ibā ବା ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିନଯାପ
ଦୁଧେ ଆଁଚାନ କରିବା—To pass one's days in a very
(ଦୁଧରେ କୁଲୁକୁଲା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) well-to-do condition.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଲୋକ ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ସେ ଦୁଧ ପରି ଧଳାବାନ୍ ପଦାର୍ଥକୁ ପାଣି ପରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ସୂଚା ତାହାର କୌଣସି ଖଚ୍ଚ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେପରି ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଉପମା ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।]

ଦୁଧ ଲଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଚେମଡ଼ି ଲଇ (ଦେଖ)
Dudha lai Chemaṛdi lai (See)

ଦୁଧ ଶୁଖିଯିବା—ଦେ. ବ—ସ୍ତନରୁ ବାହାରିବା ସ୍ତନ୍ୟର ମାତ୍ରା କମିଯିବା—
Dudha sukhijibā The drying up of the mother's
दुध चढ़ना breast.

ଦୁଧ ସର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ ଓ ସାର)—
Dudha sara ୧ । ଦୁଧ ସିଝାଇଲେ ତା ଉପରେ ଯେଉଁ ବଦଳିଆ
ଦୁଧେର ସର ଗୋଟା ପରି ପୁସୁ ପୁସୁ ପଦାର୍ଥ ପଡ଼ି ଥାଏ—
दुधका मलाइ 1. Cream of milk.
୨ । ଘୁମୁସର ଗୁଳ୍ୟର ପର୍ବତବିଶେଷ
2. Name of a mountain in Ghumusar.
ଅରୁହୁତ ତାହା ଦୁଧସର ନାମେ, ଖ୍ୟାତ ଘୁମୁସରେ ସେହୁ ।
ଭଲ୍ଲାମଣ. ବଳରାମଦାସ ।

ଦୁଧ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧ+ହାଣ୍ଡିକା)—
Dudha hāṇḍi ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଦୁଧ ଆଉଟା ଯାଏ—
ଦୁଧେର ହାଁଡ଼ି An earthen pot for boiling milk.
दुधहँड़ि, दुधाँड़ी

ଦୁଧିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୁଧସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dudhiā 1. Pertaining to milk.
ଦୁଧିଆ, ଦୁଧେ ୨ । ଦୁଧ ପରି ଧଳା—2. Milky; milk-white.
दुधसा, दुधिया (ଯଥା—ଦୁଧିଆ ମାଟିରେ ଭଲ ଫସଲ ହୁଏ ।)
୩ । ଦୁଧ ଆଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. (person) Carrying milk.
(ଯଥା—ଦୁଧିଆ ବେଦେମାନେ ସକାଳୁ ୧୦ କୋଶ ବାଟ ଦୂରରେ ଦୁଧ ନେଇ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ।)
ବ—ଦୁଧିଆ ଗୋଖର—
A species of cobra snake.
(ସାପ ଭଲେ ନୋହିଁ ଦେଖ ।)

ଦୁଧିଆ କନ୍ଦା—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ି କନ୍ଦା (ଦେଖ)
Dudhiā kandā Khaṛdi kandā (See)

ଦୁଧିଆ ବୋଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Dudhiā boṛdā ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲି ବୋଡ଼ା ସାପ—
A species of wild viper.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୧।୧୍ୟ ହାତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି, ଘୋର ଜଙ୍ଗଲରେ ବାସ କରନ୍ତି ଓ ଭେଇଁ ଭେଇଁ ଗଦ୍ଧ କରନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲରେ ବାସ କରୁଥିବା କନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦୁଧ ଦେଉଥିବା ସମୟରେ ଏମାନେ ପିଲାର ମୁହଁକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ମାଉସୁନରୁ ଦୁଧ ଚୁଚୁମିକର ପିଇ ଯାଆନ୍ତି; ମାଆ ତାହା ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ । ସେଉଁ ସ୍ତନରୁ ଏମାନେ ଦୁଧ ପିଅନ୍ତି ସେ ସ୍ତନ ବନ୍ଦା ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଆଉ ଦୁଧ ବାହାରେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଧିଆ ମାଟି - ଦେ. ବ—ଦୁଧର ରଙ୍ଗ ପର ଧଳା ମାଟି; ଖଡ଼ିଆ ମାଟି—
Dudhiā māṭi — Earth or soil having the colour of milk.
ଦୁଦ୍‌ଧୀ

ଦୁଧିଆ ମେଣ୍ଢି (ଙ୍ଗୀ)—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁଗ୍ଧିକା) —
Dudhiā meṇḍhi(ṅchi) — ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଲତା (ଏହାକୁ (ଦୁଧିଆ ମେଣ୍ଢିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ ଏଥିରୁ ଦୁଧ ପରି ହୁଧିଆ ଲତା ରସ ବାହାରେ)—A kind of wild creeper
ଦୁଦ୍‌ଧୀ with milky juice; Oxystelma Esculentum; Asclepias Rosea Roxburghii.

[ଦୁ—ଏହା ଅର୍କାଦ ବର୍ଗର ଦୀର୍ଘାୟୁ ଲତା । ଏହାର ପତ୍ର ସରୁ, ଫୁଲ ବଡ଼ ଓ ଧଳା । ଫୁଲର ଉତ୍ତରଘାଡ଼ ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗ । ଖର୍ ଦିନରେ ଏଥିର ପତ୍ର ଝଡ଼େ । ଏଥିର ମଞ୍ଜିରେ ତୁଲା ଥାଏ । ଏହା ବାଡ଼ ଓ ଗଛ ଆଦରେ ମାଡ଼େ ।]

ଦୁଧିଆରି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୀର ଗୁଳ୍ମ—
Dudhiāri — Name of a plant with milky juice.

[ଦୁ—ଏହା ଧଳା ଓ ନାଲ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏହାର ଚଉ ଦ୍ୱିପର୍ଣ୍ଣ ଓ ଡେଙ୍ଗ ଯଥାକ୍ରମେ ଧଳା ଓ ନାଲ । ଏହାର ମୂଳରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶାଖା ବାହାରେ । ସେ ଶାଖାକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେଲେ ସେଥିରୁ ଦୁଧପରି ଧଳା କ୍ଷୀର ବାହାରେ । ଏହା ନାଲରକୁ ଝାଡ଼ାରେ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ଭୂମିରେ ଓ ପଡ଼ିଆରେ ମାଡ଼େ ।]

ଦୁଧିଆ ଲତା—ଦେ. ବ—ଦୁଧିଆ ମେଣ୍ଢି (ଦେଖ)
Dudhiā latā — Dudhiā meṇḍhi (See)

ଦୁଧିଆଳି—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୁଧପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Dudhiāḷi — 1. Milky; milk-white.
ଦୁଧେ, ଦୁଧାଳ ୨ । ଦୁଗ୍ଧବତ୍ତା; ଯେ (ଗାଈ, ମହଁଷୀ ଆଦ) ବେଶି ଦୁଧ
ଦୁଧୈଲ, ଦୁଧିୟା ଦଏ —2. Giving a good quantity of milk; milch (cow and buffalo etc).

ଦୁଧୀ —ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ସ୍ତନବିଶିଷ୍ଟ—
Dudhi — Having breasts like, (a participle used with other words and equivalent to —breasted.

(ଯଥା—ଲାଜୁଅଦୁଧୀ, ମାକଡ଼ୀଦୁଧୀ, ପଣ୍ଡାଦୁଧୀ ଇତ୍ୟାଦ ।)

ଦୁନାବୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦ୍ୱି+ ନାବ)—ଦୋନାବୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Dunāburḍiā — Donāburḍiā (See)

ଦୁନ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଦ୍ୱିଗୁଣ; ଡବଲ—
Duni — Double.

ଦୁନିଆ(ଆଁ)—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଦୁନ୍‌ୟାଁ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ; ବିଶ୍ୱ—
Dunīā(āñ) — 1. The universe.
ଦୁନିୟା ୨ । ଧରଣୀ; ପୃଥିବୀ—
ଦୁନିୟାଁ 2. The earth; the world.

ଏଥିପାଇଁ ପୁଣି ନ ଅଛେ ଦୁନିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟକଥା. ଦରବାର ।

୩ । ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ—3. The whole world.

୪ । ସଂସାରର ଲୋକେ—
4. The people of the world.
୫ । ସମାଜ—5. Society.

ଦୁନିଆ(ଆଁ) ଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଦୁନିଆ ବାହାର (ଦେଖ)
Dunīā(āñ) chhardā — Dunīā bāhāra (See)

ଦୁନିଆ(ଆଁ) ତମାମ୍—ବୈଦେ. ଅ (ଆ)—ଦୁନିଆ ଯାକ (ଦେଖ)
Dunīā(āñ) tamām — Dunīā jāka (See)

ଦୁନିଆ(ଆଁ) ଦଉଲତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । ସାଂସାରିକ ଧନ—
Dunīā āñ) daulat — 1. Worldly riches.
ଦୁନିୟା ଦୌଲତ ୨ । ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସନ୍ତାନଗଣ—
ଦୁନିୟାଁ ଦୌଲତ 2. One's wife and children.

ଦୁନିଆ(ଆଁ)ଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—ସଂସାର (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Dunīā(āñ)dar — Worldly (man); (a man) of the world.
ଦନିୟାଦାର
ଦୁନିୟାଁଦାର

ଦୁନିଆ(ଆଁ)ଦାରି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ସାଂସାରିକ ଧର୍ମ; ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ—1. The duties of a house-holder; the condition of being a house-holder.
ଦୁନିଆଦାରି
ଦୁନିୟାଦାରୀ
୨ । ସଂସାରର ରୀତି ନୀତି—
2. The ways of the world.

ଦୁନିଆ(ଆଁ) ଦୋରଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. (ପ୍ରବଚନ) (ଆ)—ଏ ସଂସାରରେ ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ (ଭଲ ମନ) ଉଭୟ ବିଦ୍ୟମାନ—
Dunīā (āñ) dorang — A proverb; the world has two sides, viz. the good and the bad.
ଦୁନିଆଁ ଦୋରଙ୍ଗ୍
ଦୁନିଆଁ ଦୋରଙ୍ଗ୍

ଦୁନିଆ(ଆଁ)ବାହାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ)—୧ । ଅସାଧାରଣ—
Dunīā(āñ)bāhār — 1. Extraordinary.
ଦୁନିୟାର ବାହିର ୨ । ଅଣ୍ଟାଛଡ଼ା; ଅସାଧାରଣ—
ଦୁନିଆସେ ବହାର 2. Uncommon; unusual.

ତା ହୁସାବ ଦେଲି ଦୁନିଆ ବାହାର—ଗ୍ରାମ୍ୟକଥା. ଦରବାର ।

ଦୁନିଆ(ଆଁ) ଯାକ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସଂସାର ଯାକ; ସମସ୍ତଜଗତରେ—
Dunīā(añ) jāka — Throughout the world.
ସାରା ଦୁନିଆ; ସାରା ଦୁନିୟାଁ
[ଦୁନିଆ(ଆଁ)ସାର୍-ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦୁନିଆ(ଆଁ)ର ଖବର—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଦୁନିଆର ହାଲଚାଲ (ଦେଖ)
Dunīā (āñ)ra khabara — Dunīāra hālachāla (See)

ଦୁନିଆ(ଆଁ)ର ରଙ୍ଗ —ଦେ. ବ—ସଂସାରର ଗତି ବା ସ୍ୱତ୍ତ—
Dunīā(āñ)ra rańga — The ways of the world.

ଦୁନିଆ(ଆଁ)ର ହାଲଚାଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା; ଦୁନିଆକା ହାଲଚାଲ୍)—ସଂସାରର ସବାଦ—
Dunīā(āñ)ra hālachāla — The news of the world.
ଦୁନିଆର ହାଲ ଚାଲ
ଦୁନିଆକା ହାଲଚାଲ

ଦୁନ ଦର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡବଲ ଘାଡ଼; ଦ୍ୱିଗୁଣ ଘାଡ଼—
Duni dara — Double rate.

ଦୁନ୍‌ରିବା—ପ୍ରାଦେ (ଦିନ୍‌ରୁମ) କ୍ରି —ଗୁଣିକର ଗାଳଦେବା; ଗୋଧିବା—
Dund-ribā — To call names.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁନ୍ଦମ—ସ. ବି—୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Dundama A kind of drum said to be used by the Gods.
୨ । ନାଗରା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Kettle-drum.

ଦୁନ୍ଦୁ—ସ. ବି—(ଦୁ=ଦୁଃଖ+ଦମ୍. ଧାତୁ+ଉ);—୧ । ବସୁଦେବ;
Dundu ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପିତା—1. Basudeba, the father of Śrīkṛushṇa.
୨ । ଦୁନ୍ଦୁର ବାଦ୍ୟ—2. A kind of drum.
୩ । ନାଗରା ବାଜିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ—
3. The sound of drum-beating.

ଦୁନ୍ଦୁଭି—ସ. ବି (ଦୁନ୍ଦୁ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+ଭୀ. ଧାତୁ=ଘାତ
Dundubhi ଯାଇବା ବା ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଇ)—
ନାଗରା; ଟୋଲ—1. Drum; tomtom; kettle-drum.
[ଦ୍ର—ହନ୍ଦୁସ୍ତାନ ମତରେ ଏହା ଦେବତାମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]
ବାଦନ କଲେ ସ୍ୱର୍ଗେ ଦେବତା ଦୁନ୍ଦୁଭି—ଉକ୍ତ ବୈଦେହୀଶ ବଚାସ
୨ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—2. Name of a Titan.
୩ । ବାଳି ଦ୍ୱାରା ହତ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
3. Name of a demon killed by Bāli.
ବାଦ ଉତର ଦେଖି ଶୁଣିଲେ ଦୁନ୍ଦୁଭି—ଉକ୍ତ: ବୈଦେହୀଶବଚାସ ।
୪ । ବରୁଣ—4. Baruṇa, the God of the ocean.
୫ । ବିଷ—5. Venom; poison.
୬ । ପଶା—6. Dice for playing.
୭ । ପଶା ଖେଳରେ ପଡ଼ିବା ଦାନ—7. The throws or points in the game of dice.
୮ । ପାଛି—8. The rear of an army.

ଦୁପ୍‌ଦାପ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଗୋଇଠି ଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ
Dup-dāp ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ—The sound of foot-steps
ଦପଦାପ; ମାଡ଼ା while walking on the heels; the thud of walking foot-steps.
[ଦ୍ର—ଦୁପ୍‌ଦାପ୍ ଅପେକ୍ଷା ଦୁମ୍‌ଦାମ୍ ଓ ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍ ଉଚ୍ଚତର ଶବ୍ଦ ।]

ଦୁଫୁଙ୍କା ଚୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି—ଦୋପଖା ଚୁଲି (ଦେଖ)
Duphuṅkā chuli Dopakhā chuli (See)

ଦୁବ୍‌ସା—ଗ୍ରାଦେ. ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦୁବ (ଦେଖ)
Dub-sā Duba (See)

ଦୁବ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୂର୍ବା)—ଦୂବା; ଲମ୍ବ ଗଣ୍ଠି ଗଣ୍ଠି ଆ ଲତା-ଘାସ—
Duba Cynodom Dactylon; the doob grass;
ଦୁବ୍ବ; ଦୁବ୍ବା Agrostis Linearis; Panicum Dactylon
ଦୂବ (Haines).
[ଦ୍ର—ଦୁବ, ବରକୋଳି ପତ୍ର, ଅକ୍ଷତ ପ୍ରଭୃତି ହନ୍ଦୁଙ୍କ ପୂଜା-ଆଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଦୁବ ଦୁଇ ପ୍ରକାର, ଶୁକ୍ଳ ଓ ନାଲ । ଶୁକ୍ଳ ଦୁବ—ସ. ଶ୍ୱେତକାଣ୍ଡା, ଶ୍ୱେତଦୂର୍ବା, ଦର୍ମଗ୍ର । ନାଲଦୁବ—ସ. ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା, ମାଲାଦୂର୍ବା (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଲ୍ପଦ୍ରୁମ)]

୨ । (ଅବଜ୍ଞାର୍ଥକ) ବିବ୍ୟସିଂହର ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling Dibyasiṁha.
ବଣ— ଦୁବପରି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ସରୁ—
Small or slender like the doob grass.

ଦୁବ ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୂର୍ବାଗ୍ରନ୍ଥି)—
Duba gaṇṭhi ୧ । ଦୁବଘାସରେ ବନ୍ଧା ଯିବା ଗଣ୍ଠି—
ଦୁବେର ଗାଈଠ 1. Knot tied with doob grass.
ଦୂବକାଗାଁଠ ୨ । ଦୁବ ଲତାର ଗ୍ରନ୍ଥି ଅଂଶ—
2. The joint of the doob-grass creeper.

ଦୁବଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ବିବାହ ହେବା—
Dubagaṇṭhi paṛdibā Performance of marriage.
[ଦ୍ର—ବିବାହବେଦରେ ବର ଓ କନ୍ୟାଙ୍କ ହାତରେ ଅଣଆଡ଼ ସୂତାରେ ଦୁବଘାସ ବନ୍ଧା ହୋଇ ସାତମଙ୍ଗଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫିଟାଯାଏ ।]

ଦୁବ ଘାସ—ଦେ..ବ—ଦୁବ (ଦେଖ)
Duba ghāsa Duba (See)

ଦୁବଚୂଡ଼ଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଦୂର୍ବାକ୍ଷତ ବା ଯୁଜବିବାହ ଉତ୍ସବ—
Dubachāuḷa paṛdibā The ceremony of consummation of marriage.
(ଯଥା—ସାଦା ହେଉ ଏତେ ଦିନକେ ତା ଉପରେ ଦୁବଚୂଡ଼ଳ ପଡ଼ିଲା ।)

ଦୁବଝରା—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ମସ୍ତକର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Dubajharā A kind of ornament for the head.
ତତ୍ତ ଉତ୍ତଂସ ହେମ ଦୁବଝରା ଦେବାରୁ ବର୍ଦ୍ଧିଲ ଏମନ୍ତ ପର୍ବ ।
ଉକ୍ତ. ଲବଣବତୀ ।

ଦୁବଦୁବାଣି—ଦେ. ବ—ପିଲ୍ଲମାନେ ପଡ଼ିଆରେ ଦୁବଘାସ ଉପରେ ଡେଇଁ
Dubadubāṇi ଡେଇଁ ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
A kind of game played by children over grass in a field.

ଦୁବ ବରକୋଳ ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୂର୍ବା, ବଦର ପତ୍ର)—
Duba barakoḷi patra ମଙ୍ଗଳ କର୍ମାଦିରେ ଓ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା
ଦୁବକୂଳପାତା ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁବା ଓ ବଦର
ଦୂବ अउर बैरका पत्ता ପତ୍ର -- Doob grass and jejube leaf used in the performance of Hindu religious rites.

ଦୁବର୍ଣ୍ଣ -- ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁବର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ତେଜୋହୀନ—
Dubarṇṇa 1. Lustreless; pale.
୨ । ରୂପା—2. Silver.
ବ୍ୟବସ୍ଥିତେ ଦୁବର୍ଣ୍ଣ ଜର ଦେଲ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରସ ନିତି ଘନ ଘନ ସେ ।
ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶ ବଚାସ ।

ଦୁବହଂସା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଦେଖାଯିବା ପକ୍ଷି-
Dubahaṁsā ବିଶେଷ—A species of bird found in the Chilka lake.

ଦୁବା—ଦେ. ବ—ବିବ୍ୟସିଂହ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ--
Dubā A name for calling a person called Dibyasiṁha in contempt.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁବାଇ—ଦେ. ବ—ଦୁବେଇ (ଦେଖ)
Dubāi Dubei (See)

ଦୁବିଧା—ଗ୍ରା· ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିଧା) —ଦୋଗଧା (ଦେଖ)
Dubidhā Dogadhā (See)
(ଦୁରୁଧା; ଦୁଦ୍ଧା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁବୁଲ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦୁର୍ବଳ)— ୧ । ଦୁର୍ବଳ—
Dubulā 1. Weak.
(ଦୁବୁା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷୀଣ; ଶୀର୍ଣ୍ଣ—2. Emaciated.
ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଦୁବ୍ଦାଦଲ; ଦୁବଘାସ—
Creeping grass; doob grass.

ଦୁବେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିବେଦୀ)—
Dubei ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ —
(ଦୁବେ—ଅନ୍ୟରୂପ) The title of certain Brāhmaṇas.
ବଣ—ଦୋବେଇ (ଦେଖ)—Dobei (See)

ଦୁମ୍(ମୁ)କା—ଦେ. ବି—୧ । ଦୁମୁକାଣି (ଦେଖ)
Dum-(mu)kā 1. Dumukāṇi (See)
୨ । ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ବଧା—
2. A violent and loud fist-blow.

ଦୁମ୍ଗଜା—ଦେ. ବ—ଗୃଦ୍ଧପାଳତ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ବଣି ଚଢ଼େଇଙ୍କ ଲାଞ୍ଜ ଉପରେ
Dum-gajā ଉଠିବା ବ୍ରଣ ରୋଗବିଶେଷ —
ଦୁମ୍ଗଜା A boil coming out at the end of the
ଦୁମ୍‌ଗଜା, ଦୁମ୍‌ଚିକି ହଣ୍ଡୀ backbone of some domesticated myna birds.
[ଦୁ—ଏ ବ୍ରଣ ଉପରେ ଖଣ୍ଡ ହଳଦୀ ଚଢେଇ କର ମାଡ଼ ଦେଲେ ଏହା ଭଲ ହୋଇଯାଏ । ନଚେତ୍ ଏହି ବ୍ରଣ ଯୋଗୁଁ ଚଢ଼େଇ ମରଯାଏ ।]

ଦୁମ୍ଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ)—
Dum-chi ଘୋଡ଼ାର ସାଜବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଚର୍ମବନ୍ଧୁ ଘୋଡ଼ାର
ଦୁମଚୀ ଲାଞ୍ଜକୁଡ଼ ଭଲ ବେଷ୍ଟନ କର ଜନ୍‌ର ପଛ ଅଡ଼କୁ
ଦୁମଚୀ ଝୋଲି ଧର ଜନ୍‌ରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥାଏ—
The throng which goes round the tail of a horse and is attached to the saddle; a crupper.

ଦୁମ୍(ମୁ)ଦାମ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Dum(mu)dām ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ପିଠିରେ ବଧା ମାଡ଼ର ଶବ୍ଦ—
Repeated thumping sounds of hard fist-blows on the back.

ଦୁମ୍(ମୁ)ଦୁମ୍(ମୁ)—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Dum(mu)dum(mu) ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ିକର ଗୁଲିବାର,
ଦୁମ୍, ଦୁମ୍‌ଦାମ୍
ଦୁମୁଦାମ୍, ଦୁମ୍‌ଦମା } ଅନ୍ୟରୂପ ଜୋରରେ ବଧା ମାରିବାର ଓ
ଦୁମୁଦୁମ୍ ଜୋରରେ ବର୍ଷା ହେବାର ଶବ୍ଦ·
ଝମାଝମ, ଝମଦାମ Sound produced by running quickly,
ଧମାଧମ by dealing heavy fist-blows and while raining cats and dogs.

ଝିପି ଝିପି ମେଘ ବରଷି ଅଗଣ ତେନ୍ତି ତେନ୍ତି ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍ ।
ନଜଦ୍ଦଶୋର· ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ ।

ଦୁମ୍‌ବାଲ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—୧ । ପୁଚ୍ଛପୁଚ୍ଛ—
Dum-bāl ୨. Having tail.
ନେଜବାଲା ୨ । ବଡ଼ ପୁଚ୍ଛପୁଚ୍ଛ—
ଦୁମବାଲା 2. Having big tail.

ଦୁମ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୁମ୍; ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)—ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—
Duma Tail.
ଦୁମ, ନେଜ ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ବି; ଟିପ—
ଦୁମ High land; mound.

ଦୁମା—ବୈଦେ. ବ—ଦୁମ୍ବା (ଦେଖ)
Dumā Dumbā (See)

ଦୁମାଲ—ଦେ. ବ—ସୋନପୁର ରାଜ୍ୟ ନିବାସୀ ଏକ ଶୂଦ୍ରଜାତୀୟ ଲୋକ—
Dumāla A caste of Śūdras inhabiting Sonepur State.
[ଦୁ—ଏମାନେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ କଳା କାଠ ଭୂମିରେ ପୋତି ମେଶଗଣ୍ଠାଲୁଗଣୀଙ୍କୁ କଳ୍ପନା କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସିନ୍ଦୁର ଲଗାନ୍ତି ନାହିଁ, କି କଳା ଲୁଗା, କଳା ଭୁଷୁଣ ପରିଧାନ କରାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତି —ଜଗବନ୍ଧୁ· ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଦୁମୁକା—ଦେ. ବ—ଦୁମ୍‌କା (ଦେଖ)
Dumukā Dum-kā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସମତଳ ସଡ଼କ ବା ବନ୍ଧ ଉପରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚା ଜମ୍ବି; ଟିପ—
Protuberance on a level road or embankment.

ଦୁମୁକାଣି—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଘୋର ବରଷା—
Dumukāṇi 1. Raining cats and dogs.
ଦୁମ୍‌କାଣି
ଦୁମୁଆଣି } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଘୋର ବରଷାର ଅସର—
2. Torrentail shower.
ଦମକା ବିଷ୍ଟି ଯଦି ଦୁମ୍‌କାଣି ଛୋଟ ଅଞ୍ଚଳ, ବଡ଼ଗ ଲଫଲଫି ଚଉଷଠୀ କ୍ରୋଶଯୁଡ଼,
ତେଜ ବରଷାତ୍ ତେବେ ଯାଇଁ ବରଷାର ପେଟ ହୁଏ ପୂରା—ବୃଷି ବଚନ ।
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତେ. ଦୁମୁକୁଡୁ)—
ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା—Jumping up.

ଦୁମୁକିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି—ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା—
Dumukibā To jump up.

ଦୁମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଦ୍ୱିମୁଣ୍ଡ)—ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—
Dumuṇḍi Having two heads; two-headed.
ବ—ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)—Domuṇḍiā (See)

ଦୁମୁ(ମ୍)ଦୁମା—ଦେ. ବ—ଉଦୁମ୍‌ଦୁମା; ଗୋଷ୍ଠା କେତେ ଉପର୍ଯ୍ୟପରି
Dumu(m)dumā ବଧା—Some repeated sound
ଧୁମ୍‌ଧୁମ୍ **ଧମୂକା** fist-blows.

ଦୁମୁ(ମ୍)ଦୁମା ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ଗୋଷ୍ଠା କେତେ
Dumu(m)dumā basā(se)ibā ବଧା ମାରିବା—
ଧୁମ୍‌ଧୁମାନ To deal some sound fist-blows
ଧମୂକା ବିଠାନା repeatedly.
[ଦୁମୁ(ମ୍)ଦୁମା ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁମୁଦୁମିଆ(ଆଁ)—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ୍ୟ—ଉଦୁଉଦିଆ (ଦେଖ)
Dumudumiā(ān) Udu-udiā (See)
(ଯଥା—ଦୁମୁଦୁମିଆ ଖଗ ।)

ଦୁମ୍ବା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୁମ୍ବାଲ୍=ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ)—ପାରସ୍ୟ,
Dumbā ଆଫଗାନସ୍ତାନ, ତୁରସ୍କ ଓ କାଶ୍ମୀର ଦେଶୀୟ ଏକ
ଦୁମ୍ବା ପ୍ରକାର ମେଣ୍ଢା—A thick-tailed sheep of
ଦୁମ୍ବା Persia, Afganistan, Turkey and
Kashmir; fat-tailed Turkish sheep.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଲାଞ୍ଜ ମୋଟା ଓ ଲାମ୍ବ ପର ଝାଁଟ ଓ ଗୋଲ । ଏହାକୁ କାଟି ନେଲେ ପୁଣି ବଢ଼ିଲେ । ଏହାକୁ ଲୋକେ ତରକାରି କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏହି ମେଣ୍ଢାର ରୋମରେ ତୁଲ୍ତୁଷ୍ଟ ଶାଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ଦୁଯା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ—ଦ୍ୱିତୀୟ ବସ୍ତୁ—
Dujā Second thing.
ଅଛ ପୁତ୍ର ଜୀଣ ମଣ୍ଡା
ବ ପଣ୍ଡାରୁ ଦେବା ଦୁଆ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦୁୟା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)—(ବ୍ୟ. ଭୁଲ ବ. ଦୁଇଁ)—
Duyā ଦ୍ୱୟ; ଦୁଇଁ—Both.

ଦୁର୍—ଫ. (ଉପସର୍ଗ) (ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ଉର୍)—
Dur ଅବ୍ୟୟ; ଇଂରାଜିରୁ ଅର୍ଥଜ୍ଞାପକ ଉପସର୍ଗ—A prefix denoting the following senses.

୧ । ଦୁଃଖ—1. Affliction.
୨ । ନିନ୍ଦିତ—2. Blameable,
୩ । ମନ୍ଦ—3. Bad; evil.
୪ । ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked.
୫ । ନିଷିଦ୍ଧ—5. Forbidden.
୬ । କଷ୍ଟ—6. Difficulty; trouble,
୭ । ଅବନତି—7 Deterioration.

[ଦ୍ର— ଦୁର୍ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଥାଇ ଅନେକ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଯଥା—ଦୁରଦୃଷ୍ଟ, ଦୁଷ୍କର୍ମ, ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦୁର୍—ଦେ. ଅ—ଦୂର୍ (ଦେଖ)
Dur Dūr (See)

ଦୁର୍କର୍(ର)—ଦେ. ଅ—ଦୂର୍ (ଦେଖ)
Dur-kar(ra) Dūr (See)

ଦୁର୍ଚୁକ—ଦେ. ଅ. (ଅର୍ଣ୍ଣଷ୍ଟ) —ଦୂର୍ (ଦେଖ)
Dur-chuka Dūr (See)

ଦୁର୍(ରୁ)ଦୁର୍(ରୁ) ଜଳିବା—ଦେ. କି.—(ନଆଁ) ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡଭାବରେ
Dur(ru)dur(ru) jalibā ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା—To burn
ଧୁଧୁଜଳା violently (said of a burning fire).

ଦୁର୍ପଳା—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଦୂର୍+ପଲାଯନ)—ଏଠାରୁ ପଳାଇ ଯା—
Dur-palā Be off.
ମୋ କୁକୁର ବଡ ଦୁଷ୍ଟ,
ଜନ୍ତୁର ମାରିବ ଭୁଷ୍ଟ, ଭୁଷ୍ଟ, ଦୁର୍ପଲା ଦୁର୍ପଲା । ବାହାଣୀଗୀତ ।

ଦୁର୍ବିଛୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ୍ୟ—ବାଇବିଛୁ; ଅତିଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—
Dur-bichhu Very restless.

ଦୁର୍ମୁସ୍—ଦେ. ବ—ଧୃର୍ଷ୍; ମୂଳରେ ଘର ଲୌହ ବା କାଷ୍ଠ
Dur-mus ଖିଣ୍ଡ ଥିବା ଗଦାକାର ଦଣ୍ଡ, ଯାହାର ଅଗକୁ ଧରି ମୂଳକୁ
ଦୁରମୁସ ଭୂମିରେ ପିଟି ଭୂମିକୁ ସମତଳ କରାଯାଏ—
ଦୁରମୁଟ; ଦୁରମୁସ A rammer.

ଦୁରକୁଲି—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଝାଙ୍କୁଡ଼ା ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Durakuli Erycibe Paniculata.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅଗ ଚୂଳିଆ । ଏ ଗୁଳ୍ମ ଧଳା ଓ ଦଳଦିଆ ଫୁଲ ଧରେ ।]

ଦୁରକ୍ଷ—ଫ. ବ. (ଦୁର୍+ଅକ୍ଷ=ପଶା)—୧ । କପଟ ପଶା ଖେଳ—
Duraksha 1. An unfairly played game of dice.
୨ । ଦୁଷ୍ଟ ଦ୍ୟୂତ—2. Dishonest gambling.
୩ । କୌଶସି ଓଜନଦିଆ ପଶା କାଟି—
3. A loaded or false dice.
ଫ. ବ୍ୟ—(ଦୁର୍+ଅକ୍ଷି) ଦୁଷ୍ଟ ନେତ୍ରଯୁକ୍ତ—Evil-eyed; weak-eyed.

ଦୁରକ୍ଷର—ଫ. ବ ଓ ବ୍ୟ—ଦୁର୍ଲେଖ୍ୟ (ଦେଖ)
Durakshara Durllekhya (See)

ଦୁରତିକ୍ରମ—ଫ. ବ୍ୟ. (ଦୁର୍+ଅତି+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+ଅ)—
Duratikrama ଦୁର୍ଲଂଘ୍ୟ; ଯାହା ସହଜରେ ଲଙ୍ଘନ କରାଯାଇ
(ଦୁରତିକ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନ ପାରେ—Insurmountable; uncon-
(ଦୁରତିକ୍ରମତା—ବ) querable; hard to get over or overcome.
ଫ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—A name of Bishṇu.

ଦୁରତିକ୍ରମଣ—ଫ. ବ. (ଦୁର୍=ଦୁଃଖରେ+ଅତିକ୍ରମଣ)—
Duratikramaṇa ଅତି କଷ୍ଟରେ ଉତୁରିବା ବା ପାରହେବା—
Crossing or overcoming with great difficulty.

ଦୁରତିକ୍ରମଣୀୟ—ଫ. ବ୍ୟ. (ଦୁର୍+ଅତି+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—
Duratikramaṇiya ଦୁରତିକ୍ରମ (ଦେଖ)
(ଦୁରତିକ୍ରମଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Duratikrama (See)
(ଦୁରତିକ୍ରମଣୀୟତା—ବ)

ଦୁରତିକ୍ରମ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଅତି+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Duratikramya ଦୁରତିକ୍ରମ (ଦେଖ)
(ଦୁରତିକ୍ରମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Duratikrama (See)
(ଦୁରତିକ୍ରମ୍ୟତା—ବ)

ଦୁରତ୍ୟୟ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍=ଦୁଃଖରେ+ଅତ୍ୟୟ=
Duratyaya ଅତିକ୍ରମ କରାଯାଏ ଯାହାକୁ)—୧ । ଦୁର୍ବିନାଶ୍ୟ—
(ଦୁରତ୍ୟୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Hard to kill.
(ଦୁରତ୍ୟୟତା—ବ) ୨ । ଦୁରତିକ୍ରମ—
2. Hard to cross over.
୩ । ଦୁସ୍ତର—3. Difficult to overcome.

ଦୁରଦୃଷ୍ଟ—ଫ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଅଦୃଷ୍ଟ)—୧ । ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ—
Duradṛushṭa 1. Bad luck; misfortune; hard fate; evil destiny.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପାପ—2. Sin.

(ଦୁଚଦୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) ଦୁଉଦ୍ଦଗ୍ୟ—

(ଦୁରଦୃଷ୍ଟତା—ବି) Unfortunate; unlucky.

ଦୁରଧ୍ୱଗମ—ସ୍ତ. ବି ଣ. (ଦୁର+ଅଧ୍ୱ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—

Duradhigama ୧ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ; ଦୁର୍ଲଭ—

(ଦୁରଧ୍ୱଗମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Difficult of attainment; rare.

(ଦୁରଧ୍ୱଗମତା—ବ) ୨ । ଦୁର୍ଗମ; ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ—

2. Inaccessible.

୩ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—3. Difficult to be known; incomprehensible; hard to be studied.

ଦୁରଧ୍ୱଗମ୍ୟ—ସ୍ତ. ବିଣ. (ଦୁର+ଅଧ୍ୱ+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—

Duradhigamya ଦୁରଧ୍ୱଗମ (ଦେଖ)

(ଦୁରଧ୍ୱଗମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Duradhigama (See)

(ଦୁରଧ୍ୱଗମ୍ୟତା—ବ)

ଦୁରଧ୍ୱ—ସ୍ତ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଅଧ୍ୱନ୍+ଅ)—୧ । ମନ୍ଦ ପଥ—

Duradhwa 1. Bad way; wrong way.

୨ । କୁପଥ; କୁମାର୍ଗ—2. Evil ways.

ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁମାର୍ଗଗାମୀ—

(ଦୁରଧ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) Taking to evil ways.

(ଦୁରଧ୍ୱତା—ବ)

ଦୁରଧ୍ୟବସାୟ—ସ୍ତ.ତ (କର୍ମଧା; ଦୁର+ଅଧ୍ୟବସାୟ)—୧ । ମନ୍ଦ ଉପକ୍ରମ—

Duradhyabasāya 1. Bad undertaking

୨ । ମନ୍ଦ କର୍ମରେ ଅଧ୍ୟବସାୟ—

2. Perseverance in bad acts.

(ଦୁରଧ୍ୟବସାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ. ବିଣ. ପୁଂ—ମନ୍ଦ ଉପକ୍ରମକାରୀ—

(ଦୁରଧ୍ୟବସାୟୀ—ବ) Persevering in bad acts.

ଦୁରଧ୍ୟୟ—ସ୍ତ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଅଧ୍ୟୟ=ଅଧ୍ୟୟନ)—

Duradhyaya ୧ । ଦୁଷ୍ପାଠ୍ୟ; ଯାହା ପାଠ କରିବାକୁ କଷ୍ଟକର—

(ଦୁରଧ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Difficult to read; illegible;

(ଦୁରଧ୍ୟତା—ବ) difficult to be mastered.

୨ । ଯାହା ପାଇବାକୁ କଷ୍ଟକର—

2. Difficult of attainment.

ଦୁରନ୍ତ—ସ୍ତ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ଅନ୍ତ=ଶେଷ)—

Duranta ୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ; ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—

(ଦୁରନ୍ତା-ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Invincible; unmanageable.

(ଦୁରନ୍ତତା—ବ)

୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—3. Wicked; naughty.

୩ । ଅବାଧ୍ୟ—3. Insubordinate; unruly.

୪ । ଦୁର୍ଗମ—4. Incomprehensible.

୫ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—5. Knowable with difficulty.

୬ । ଦୁରତିକ୍ରମଣୀୟ; ଦୁର୍ଲଂଘ୍ୟ—6. Impassable.

୭ । ଅତି ଗଭୀର—7. Very deep.

୮ । ଅପାର; ଅସୀମ—8. Boundless; shoreless.

୯ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ; ଭୀଷଣ (ହି· ଶବ୍ଦସାଗର)—

9. Frightful; violent; fierce.

୧୦ । ଅଶୁଭ; ଯାହାର ପରିଣାମ ମନ୍ଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

10. Evil; ominous.

୧୧ । କୁତ୍ସିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Ugly; nasty.

ଦୁରନ୍ତପଣ—ଦେ. ବ— ଦୁଷ୍ଟ ପଣ—Wickedness.

Durantapana (ଦୁରନ୍ତର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥମାନ ଦେଖ)

ଦୁରନ୍ତପନା

[ଦୁରନ୍ତପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଦେ. ବ—ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—An invincible person.

ଅରେ ମୁହଁ ଚଦ୍ଦୁଡ଼ ନସ୍ୱନ୍ ବାଡାଉ

ଦହୁଥିଲ ଏ ଦୁରନ୍ତେ--ରଘାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଦୁରନ୍ତକ—ସ୍ତ. ବ. (ଦୁର୍+ଅନ୍ତ+କ)—ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦ

Durantaka ସାଗର) —God Siba.

ଦୁରନ୍ଧର—ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । (ସ୍ତ. ଦୁରନ୍ତ) ଦୁରନ୍ତ; ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ—

Durandhara Fierce: abnormal; excessive.

୨ । (ସ୍ତ. ଧୁରନ୍ଧର) ଧୁରନ୍ଧର; ପରାକ୍ରମୀ; ବଳବାନ୍—

2. Strong; valiant; mighty.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ—

3. Ready to do a work.

୪ । ପଟୁ—4. Skilful; expert.

ଦୁରନ୍ୱୟ—ସ୍ତ. ବ (ଦୁର୍+ଅନ୍ୱୟ; କର୍ମଧା)—୧ । ଭୁଲ୍ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—

Duranwaya 1. A wrong conclusion.

୨ । ବାକ୍ୟଦୋଷବିଶେଷ —

2. A grammatical defect.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବାକ୍ୟର ଅନ୍ୱୟ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ତ୍ତା କ୍ରିୟା ପ୍ରଭୃତିର ଅବସ୍ଥିତିର କ୍ରମଯୋଗୁଁ ଅର୍ଥାବଗତି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୁଏ ସେଠାରେ ଦୁରନ୍ୱୟ ଦୋଷ ହୁଏ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦ୍ୟ ଦୁରନ୍ୱୟ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ସ୍ୱପ୍ନ ସମ ନଡ଼ା ପାଣ୍ଡବ.ରେ

କ୍ଷଣକେ ଜୁଅର ମୋନ ଗଙ୍ଗଦତ୍ତ ଅରମାନ

ଫସାରର ଅଉସ୍ତର ବୁଦ୍‌ବୁଦ ଆକାରେ

ସବଳ ଗ୍ରାସର କାଳମୁଖ ନବଁଗୁରେ—ମଧୁସୂଦନ. ଜାବନତନ୍ତ୍ରା ।

ସ୍ତ. ବିଣ—୧ । ଦୁର୍ଗମ୍ୟ —1. Difficult to pass along.

୨ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ —

2. Difficult to be attained or understood.

୩ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବାର କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ —

3. Hard to be carried out or followed.

ଦୁରପନେୟ—ସ୍ତ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଅପନେୟ)— ୧ । ଯାହା ସହଜରେ

Durapaneya ମୋଚନ କରିଯାଇ ନ ପାରେ; ଦୁର୍ମୋଚନୀୟ—

(ଦୁରପନେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Difficult to relax.

(ଦୁରପନେୟତା—ବ) ୨ । ଯାହା ସହଜରେ ଲିଭାଯାଇ ନ ପାରେ—

2. Indelible.

୩ । ଯାହା ସହଜରେ ଦୂରୀକରଣ କରିଯାଇ ନ ପାରେ—

3. Difficult to remove.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁରବଗମ—ଫ.ବ୍ରଣ. (ଦୁର୍ + ଅବଗମ = ଜ୍ଞାନ)—ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ; ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—
Durabagama Difficult to understand; incomprehensible; unknowable.
(ଦୁରବଗମା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରବଗମତା—ବି)

ଦୁରବଗମନୀୟ—ଫ. ବି—ଦୁରବଗମ (ଦେଖ)
Durabagamanīya Durabagama (See)
(ଦୁରବଗମନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରବଗମନୀୟତା—ବ)

ଦୁରବଗମ୍ୟ—ଫ. ବିଣ—ଦୁରବଗମ (ଦେଖ)
Durabagamya Durabagama (See)
(ଦୁରବଗମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରବଗମ୍ୟତା—ବ)

ଦୁରବଗାହ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍ + ଅବଗାହ)—
Durabagāha ୧ । ଦୁରବଗମ୍ୟ; ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—
(ଦୁରବଗାହା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Incomprehensible.
(ଦୁରବଗାହତା—ବି) ୨ । ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ୍ୟ—2. Inaccessible.
୩ (ଗଭୀରତା ବା ଜଳଜନ୍ତୁ ଭୟ ଯୋଗୁଁ) ଯେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟରେ ସ୍ନାନ କରାଯାଇ ପାରେ—
3. Difficult to be used for bathing purposes.

ଦୁରବଗାହ୍ୟ—ଫ. ବିଣ—ଦୁରବଗାହ (ଦେଖ)
Durabagāhya Durabagāha (See)
(ଦୁରବଗାହ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରବଗାହ୍ୟତା—ବି)

ଦୁରବଗ୍ରହ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍ + ଅବ + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—
Durabagraha ଦୁରପନେୟ (ଦେଖ) ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର—
(ଦୁରବଗ୍ରହତା—ବି) Durapaneya (See)

ଦୁରବସ୍ତ—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ. (ଫା. ଦୋରବସ୍ତ)—ଦୋରବସ୍ତ (ଦେଖ)
Durabasta Dorabasta (See)

ଦୁରବସ୍ଥ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୁର୍ + ଅବସ୍ଥା)—୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ—
Durabastha 1. Fallen in adversity.
(ଦୁରବସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତି ଦରିଦ୍ର—
(ଦୁରବସ୍ଥତା—ବ) 2. Poverty-stricken.
୩ । ଦୁରବସ୍ଥାପନ୍ନ—3. Miserable; distressed.

ଦୁରବସ୍ଥା—ଫ.ବ୍ର.—(କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ଅବସ୍ଥା)—୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—
Durabasthā 1. Misfortune.
୨ । ମନ ଦଶା; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା; ଦୈନ୍ୟ—
2. Adversity; misery.
୩ । ଖରାବସ୍ଥା—3. Bad condition
୪ । ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା—
4. Sad or miserable plight.

ଦୁରବସ୍ଥାନ—ଫ. ବ୍ର.—(କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ଅବସ୍ଥାନ)—କଷ୍ଟରେ ସ୍ଥିତି; କ୍ଲେଶକର ଅବସ୍ଥାନ—
Durabasthāna Miserable or inconvenient existence.

ଦୁରବସ୍ଥାପନ୍ନ—ଫ. ବଣ. (ଦୁର୍ + ଅବସ୍ଥା + ଆପନ୍ନ)—ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ—
Durabasthāpanna Miserable; overtaken by
(ଦୁରବସ୍ଥାପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) misfortune.

ଦୁରବାପ—ଫ. ବଣ.—(ଦୁର୍ + ଅବ + ଆପ୍ ଧାତୁ = ପାଇବା + କର୍ମ.
Durabāpa ଅ)—ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ—Rare; difficult to get.
(ଦୁରବାପା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରବାପତା—ବ)

ଦୁରଭିଗ୍ରହା—ଫ. ବ.—ଦୁର୍ଲଭା (ଦେଖ)
Durabhigrahā Durālabhā (See)

ଦୁରଭିପ୍ରାୟ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ଅଭିପ୍ରାୟ)—ଦୁରଭିସନ୍ଧି (ଦେଖ)
Durabhiprāya Durabhisandhi (See)

ଦୁରଭିମାନ—ଫ. ବ. (ଦୁର୍ + ଅଭିମାନ)—ବେଜାଯ଼ ଆତ୍ମଗର୍ବ—
Durabhimāna Vain-glory.
(ଦୁରଭିମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବିଣ.—ଦୁରଭିମାନୀ (ଦେଖ)
(ଦୁରଭିମାନତା—ବ) Durabhimānī (See)

ଦୁରଭିମାନୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍ + ଅଭିମାନ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Durabhimānī ଆତ୍ମଗର୍ବୀ; ଯାହାର ଆତ୍ମବଡ଼ମା ବେଶି—
(ଦୁରଭିମାନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରଭିମାନିତା—ବ) Vain-glorious.

ଦୁରଭିଲାଷ—ଫ. ତ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ଅଭିଲାଷ)—୧ । ମନ ବାଞ୍ଛା—
Durabhilāsha 1. Evil desire or propensity.
(ଦୁରଭିଳଷିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁରାକାଂକ୍ଷା (ଦେଖ)
2. Durākāṁkshā (See)

ଦୁରଭିଲାଷୀ—ଫ. ବଣ, ପୁଂ. (ଦୁରଭିଲାଷ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Durabhilāshī ମନ ବାଞ୍ଛାଯୁକ୍ତ—Having evil desires.
(ଦୁରଭିଲାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରଭିଲାଷିତା—ବ)

ଦୁରଭିସନ୍ଧ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ଅଭିସନ୍ଧ)- ମନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
Durabhisandhi Evil intention; bad motive.

ଦୁରସ୍ତ (ଇତ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ· ବଣ. (ଫା. ଦୁରୁସ୍ତ)—ଦୋରସ୍ତ ଇତ୍ୟାଦ
Durasta(etc) (ଦେଖ) Dorasta (See)

ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୁର୍ + ଆକାଙ୍କ୍ଷା)—
Durākāṁksha ୧ । ଯାହାର ଆକାଙ୍କ୍ଷାର କେବେ ବେଳେ ପୂରଣ
(ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୁଏ ନାହିଁ—1. Having one's
(ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷିତା—ବ) desires never fulfilled.
୨ । ଯେ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ ବିଷୟର ଅଭିଳାଷ କରେ—
2. Hankering after impossible things.
୩ । ମନାଭିଳାଷଯୁକ୍ତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. Having evil desires.

ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ଆକାଙ୍କ୍ଷା)—୧ । ଜଘନ୍ୟ ବାସନା-
Durākāṁkshā 1. Evil desire.
୨ । ଯେଉଁ ବାସନାର ନିବୃତ୍ତି ନାହିଁ—
2. Insatiable desire.
୩ । ଦୁର୍ଲଭ ବସ୍ତୁପାଇଁ ଇଚ୍ଛା; ବୁଭୁକ୍ଷା—3. Desire for things which cannot be attained; inordinate desire.
୪ । ଅତ୍ୟଧିକ ଉଚ୍ଚ ଆଶା—4. Ambition.
ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of Durākāṁksha.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବି. ସୁଂ. (ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—
Durākāṅkshī ୧ । ଯାହାର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବା. ବାସନାର ଇୟତ୍ତା
ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାହିଁ; ଦୁରାଶାଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1 Ambitious.
୨ । ଦୁରଭିଳାଷୀ—2. Of evil desire.
୩ । ଅତି ଲୋଭୀ—3. Covetuous.

ଦୁରାକ୍ରମଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆକ୍ରମଣ) —୧ । ଅନ୍ୟାପୂର୍ବକ
Durākramaṇa ଆକ୍ରମଣ—1. Unjust invasion.
୨ । ମନ୍ଦ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଆକ୍ରମଣ—
2. Attack with a bad motive.
ବିଣ.—ଦୁରାକ୍ରମ୍ୟ (ଦେଖ)
Durākramya (See)

ଦୁରାକ୍ରମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆକ୍ରମ୍ୟ)—ଯାହା ଆକ୍ରମଣ କରିବା
Durākramya କଷ୍ଟକର—Impregnable; difficult to
(ଦୁରାକ୍ରମଣୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) attack.
(ଦୁରାକ୍ରମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରାକ୍ରମ୍ୟତା—ବି)

ଦୁରାକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆକ୍ରାନ୍ତ)—ଯାହାକୁ ଅତି
Durākrānta କଷ୍ଟରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ଯାଇଅଛି—
Attacked with great difficulty.

ଦୁରାଗତ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଦୁର୍+ଆଗତ) —ଅତି କଷ୍ଟରେ ଉପସ୍ଥିତ—
Durāgata Arrived after great difficulty or
(ଦୁରାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) hardship.

ଦୁରାଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆଗ୍ରହ)—୧ । ଦୁଶ୍ଚେଷ୍ଟା—
Durāgraha 1. Evil endeavour.
୨ । ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତାବେଶ—2. Evil desire.
ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି;—ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହଯୁକ୍ତ —
(ଦୁରାଗ୍ରହା-ସ୍ତ୍ରୀ) Having evil desire.
(ଦୁରାଗ୍ରହତା-ବି)

ଦୁରାଚର—ସଂ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଆ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଯାହା ଅତି
Durāchara କଷ୍ଟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ; ଦୁଃଖ ସାଧ୍ୟ—Perform-
(ଦୁରାଚରଣୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) able with great difficulty.
(ଦୁରାଚରତା—ବି)

ଦୁରାଚରଣ—ସଂ. ବି—ଦୁରାଚାର (ଦେଖ)
Durācharaṇa Durāchāra (See)

ଦୁରାଚରିତ—ସଂ. ବିଣ —ଅତି କଷ୍ଟରେ ସାଧିତ—
Durācharita Performed after a great hardship.
ସଂ. ବି—ଦୁରାଚାର (ଦେ.)—Durāchāra (See)

ଦୁରାଚାର—ସଂ.ବି (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆଚାର) —୧ । କୁତ୍ସିତ ଆଚରଣ; ମନ୍ଦ
Durāchāra ଆଚରଣ —1. Evil conduct; profligacy.
୨ । କଦାଚାର; କୁବ୍ୟବହାର —
2. Bad behaviour; depravity.
୩ । ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ—3. Bad habit.
(ଦୁରାଚାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ—ଦୁରାଚାରୀ (ଦେଖ)
(ଦୁରାଚାରତା—ବି) Durāchārī (See)

ଦୁରାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ.(ଦୁରାଚାର+ଇନ୍. ୧ମା.୧ବ) —୧ । କଦାଚାରୀ—
Durāchārī 1. Profligate.
(ଦୁରାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଶୀଳ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—2. Wicked; depraved.

ଦୁରାତ୍ମା—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସ. ଦୁରାତ୍ମନ୍)—ଦୁରାତ୍ମା (ଦେଖ)
Durātamā Durātmā (See)
ତୋଷ କରିବା ମୋର ଶକ୍ତି ନା
ସ୍ମରନ୍ତେ ମୁହିଁ ଦୁରାତ୍ମା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦୁରାତ୍ମା—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ଆତ୍ମନ୍) —୧ । ପାପାତ୍ମା—
Durātmā 1. Sinful; profligate; depraved;
(ଦୁରାତ୍ମତା—ବି) evil-minded.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—2. Cruel.
୩ । ନୀଚମନା—3. Mean; base.
୪ । ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—4. Wicked.
୫ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ—5. Oppressive; tyrannical.

ଦୁରାଧନ—ସ. ବି (ନାମ)—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର
Durādhana ଏକ ଭାଇ—The name of a brother of Durāyodhana.

ଦୁରାଧର—ସ. ବି (ନାମ)—ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ଏକ ଭାଇ—
Durādhara The name of a brother of Durjyodhana.

ଦୁରାଧର୍ଷ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ (ଦୁର୍+ଆ+ଧର୍ଷ. ଧାତୁ=ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା+
Durādharsha କର୍ମ.ଅ)—୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—1. Invincible;
(ଦୁରାଧର୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) intractable; unruly; indomitable.
(ଦୁରାଧର୍ଷତା-ବି) ୨ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ —2. Fierce.
ବି.—୧ । ଧଳା ସୋରିଷ—1. White mustard.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. A name of Bishṇu.

ଦୁରାଧାର—ସ.ବିଣ (ଦୁର୍+ଆ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତମୀୟ
Durādhāra 1. Difficult to comprehend.
୨ । ଯାହାର ଧାରଣ କରିବା କଷ୍ଟକର —
2 Difficult to hold.
ସ. ବ. —ମହାଦେବ —God Śiba.

ଦୁରାନମ—ସ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଆ+ନମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅ)—ଯାହାକୁ
Durānama ସହଜରେ ନୁଆଁ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ—That which cannot be easily bent.

ଦୁରାନ୍ତ—ତ୍ରା. ବି—(ସ.ଦୂର ଦୁରନ୍ତ;ଦୂରତ୍ୱ—1. Distant place.
Durānta ୨ । ଦୂରତା—2. Distance.
ପାଗରୁ ଗଲେ ବୋଇଲେ ଦୁରନ୍ତକୁ ଚଲ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଲୀଳା ଗୀତା

ଦୁରାନ୍ତର—ଦେ. ବି —(ସ. ଦୂର)—ଦୂରତା; ଦୂରତ୍ୱ—
Durāntara Distance.
କେତେ ଦୁରାନ୍ତର ଛଡ଼ା ଗଡ଼ିଅଛୁ ତହିଁ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଲୀଳାଗୀତା
ବିଣ—ଦୂରସ୍ଥିତ; ଦୂରରେ ଥିବା—Distant; situate at a distance.
ଏଭେ ବଗର ବେନିଜଣ, ଗଲେ ସେ ଦୁରାନ୍ତର ବନ । ପ୍ରାଚୀ.ନଳଚରିତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁରାପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ—(ଦୁର୍+ଆପ୍. ଧାତୁ=ପାଇବା+କର୍ମ. ଅ)—ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ—Obtainable with great difficulty.

(ଦୁରାପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଦୁରାପତା—ବ)

ପିଣ୍ଡେ ତଣ୍ଡୁଳାରେ ଦୁରାପ
ଅଳ୍ପଜନ ଜନଙ୍କୁ ଦୁର୍ଲଭ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦେ. ବ—ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ—Trouble.

ସେ ସଙ୍କେ ମୋତର ହୁଁଆପ
ଦର୍ଶନେ ହରବେ ଦୁରାପ ! ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦୁରାପସଦ—ସଂ.ବିଣ (ଦୁର୍+ଅପ+ସଦ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଦୁରାସଦ (ଦେଖ)
Durāpasada Durāsada (See)

ଦୁରାବସ୍ଥା (ସ୍ଥା)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—(ସଂ. ଦୁରବସ୍ଥାର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ଦୁରବସ୍ଥା (ଦେଖ)
Durābastha (sthā) Durabasthā (See)

ଦୁରାବାଧ—ସଂ. ବ.—ଶିବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Durābadha Siba

ଦୁରାୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଇ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଦୁର୍ଲଭ; ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ—
Durāya Attainable with great difficulty.
(ଦୁରାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁରାୟତା—ବ)

ଦୁରାରାଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୁର୍+ଆରାଧ)—ଯାହାଙ୍କୁ ଆରାଧନ କର ସନ୍ତୁଷ୍ଟକରିବା ସହଜ ନୁହେଁ—Who cannot be easily satisfied with worship.
(ଦୁରାରାଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଦୁରାରାଧତା—ବ) ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ବିଷ୍ଣୁ—A name of Bishnu.

[ଦ୍ର—ଶିବଙ୍କୁ ଆରାଧନ କର ସହଜରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଯାଇ ପାରେ ବୋଲ ତାଙ୍କ ନାମ ଅଶୁତୋଷ]

ଦୁରାରୁହ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୁର୍=କଷ୍ଟରେ+ଆ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଯାହା ଉପରେ ସହଜରେ ଚଢ଼ି (ଦୁରାରୁହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୁଏ ନାହିଁ—Which can be climbed
(ଦୁରାରୁହତା—ବ) or ridden with great difficulty.

ସଂ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Cocoanut tree.

୨ । ବେଲ ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The Bel tree; Aegle Marmelos.

ଦୁରାରୁହା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖଜୁର ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Durāruhā Date palm tree.

ଦୁରାରୋଗ୍ୟ—ସଂ.ବିଣ—ଦୁଷ୍ଟିକିତ୍ସ୍ୟ;ଯାହା ଆରୋଗ୍ୟକରିବା କଷ୍ଟକର—
Durārogya Difficult to cure; incurable.
(ଦୁରାରୋଗ୍ୟତା—ବି)

ଦୁରାରୋହ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୁର୍+ଆରୋହ)—୧ । ଯାହା ଉପରେ ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟରେ ଆରୋହଣ କରାଯାଇପାରେ—
(ଦୁରାରୋହ-ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Hard or difficult to climb;
(ଦୁରାରୋହତା-ବି) ni surmountable; inaccessible.

୨ । ଅତ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଓ ଚାଲୁଆ—2. Very high and steep,

ସଂ. ବି—ତାଳଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Palm tree.

ଦୁରାରୋହଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆରୋହଣ)—ଅତ୍ୟ କଷ୍ଟରେ ଆରୋହଣ—Difficult or dangerous ascent.
Durārohaṇa

ଦୁରାରୋହା—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶିମିଳି ଗଛ—1. The silk-cotton tree.
Durārohā

୨ । ଖଜୁର ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—The date palm tree.

ଦୁରାଲବ—ସଂ. ବିଣ—(ଦୁର୍+ଆ+ଲଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଯାହା ଅତ୍ୟ କଷ୍ଟରେ ମିଳେ; ଦୁର୍ଲଭ—
Durālabha Difficult to get; rare.
(ଦୁରାଲଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁରାଲଭା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟକୀ ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Durālabhā 1. A medicinal thorny plant.
(ଦୁରାଲମ୍ଭା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା ବାତପିତ୍ତ ଜ୍ୱର ଓ ସଂ. ସମୁଦ୍ରାନ୍ତ; ରୋଦଜା, ଗୁଳ୍ମରୋଗରେ ହିତକର । ବଜାରରେ ଗାନ୍ଧାସ୍ତି, କଚ୍ଛୁର୍, ଅନନ୍ତା, ଦୁରାଲଭା ନାମରେ ଯାହା କଣ୍ଟକି ହୁଏ କଷାସ୍ଥା, ଦୁରାଭଦ୍ରା, ତାହା ଏହି ଜାତୀୟ ଯବାଶ ନାମକ ମରୁଭବା, ସୂକ୍ଷ୍ମଳା, ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୁଳ୍ମର ଅଂଶ । ଦୁହିଁଙ୍କର ତାମ୍ରଣକଣ୍ଟକା ଏକ ଗୁଣ । ଏହା ସେବନ କଲେ ଦାହ ଦୁରାଳଭା ଓ ରକ୍ତମଜ୍ଜର ନବାରୁଚ ହୁଏ, କୋଷ୍ଠ ଡୁଣ୍ଡାହା; ଧମାସା ପରିଷ୍କାର ହୁଏ । ଏହା ଛନ୍ଦା, ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଫା. ଫରାକ୍‌ନ୍ଦ୍ର ଶ୍ୱାସ, ଗୁଳ୍ମ, ଅର୍ଶ, ହୃଦରୋଗ ଓ ଆ. ଦାଜ୍ ରକ୍ତରୋଗରେ ହିତକର ।]

ତେ. ଦୁଲଗୋଣ୍ଡି, କୋଣ୍ଡାକାସିବନା ୨ । ଦୁଲ୍ଲଭା (ଦେଖ)
2. Durllabhā (See)

ଦୁରାଳାପ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆଳାପ=ବାକ୍ୟ)—
Durālāpa ୧ । ଦୁଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—1. Evil talk.

୨ । କୁବାକ୍ୟ; ଗାଳ—2. Abuse; ill names; harsh words; scurrillous language.

ବିଣ. ପୁଂ—ଦୁରାଳାପୀ (ଦେଖ)—Durālāpī (See)

ଦୁରାଳାପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ଆଳାପ+ଇନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Durālāpī ୧ । କଟୁଭାଷୀ—1. Speaking harsh words
(ଦୁରାଳାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା କଷ୍ଟରେ ଆଳାପ କରାଯାଏ—
(ଦୁରାଳାପିତା—ବ) 2. Difficult to sing or to be brought to tune.

ଦୁରାଶୟ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆଶୟ)—
Durāśaya ୧ । ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଦୁରଭସନ୍ଧି—1. Evil intention.

୨ । ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା—2. Ambition.

(ଦୁରାଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ—ଯାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମନ୍ଦ; ଦୁଷ୍ଟ ଅଭିସନ୍ଧି-
(ଦୁରାଶୟତା—ବ) ଯୁକ୍ତ—Evil-intentioned

ଦୁରାଶୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର+ଆଶୟ+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Durāśayī ୧ । ଜୁ ଅଭିସନ୍ଧି; ଦୁରଭସନ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ—
(ଦୁରାଶୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Evil minded; evil intentioned;
(ଦୁରାଶୟିତା—ବ) malicious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷୀ—2. Ambitious.

ଦୁରାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ଦୁର୍+ଆଶା)—୧ । ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା—
Durāśā 1. Inordinate ambition.
୨ । ଦୁଷ୍ଟାଭିଲାଷ—2. Evil intention.
୩ । ଅପ୍ରାପ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଶା—
3. Hope after unattainable things; vain or futile hope.

ଦୁରାସଦ—ସ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଆ+ସଦ୍ ଧାତୁ=ଯାଇବା, ସହ୍ୟବା+କର୍ମ୍ମ. ଅ)—୧ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ; ଦୁର୍ଲଭ—
Durāsada 1. Difficult of attainment.
୨ । ଦୁଃସହ—2. Insufferable.
୩ । ଦୁର୍ବ୍ୟର୍ଦ୍ଧ—3. Indomitable; unruly.
୪ । ଦୁଷ୍ଟ—4 Wicked.
୫ । ଦୁଃସାଧ୍ୟ—5. Performable with difficulty.

ଦୁରିତ—ସ. ବି. (ଦୁର୍=ନଜା+ଇ. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା, ଯାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଦୁଷ୍କୃତ; ପାପ—
Durita 1. Sin; evil deed.
୨ । ଦୁର୍ଗତି; ଅମଙ୍ଗଳ; ଅଳକ୍ଷ୍ମୀ—
2. Disaster; evil.
୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—3. Misfortune; ill luck.
(ଦୁରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ—୧ । ପାପିଷ୍ଠ—1. Sinful.
୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ମନ୍ଦ—2. Evil; wicked.

ଏ ପଥେ ଅତୀତ ଦୁରିତ
ଯାଣି ମୋତତେ ପଦ୍ମପତ—ରୁପତ. ତ୍ରୈମପଦ୍ମାମୃତ ।

ଦୁରିତ କ୍ଷୟ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ଦୁରିତ+କ୍ଷୟ)—
Durita kshaya ୧ । ପାପର ବିନାଶ—
1. Destruction of sin.
୨ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଅନ୍ତ—
2. The end of misfortune.

ଦୁରିତ ଦମନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ - ଦୁରିତ ନାଶନ (ଦେଖ)
Durita damana Durita nāśana (See)
(ଦୁରିତ ଦମନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁରିତ ଦମନୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶମୀ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
Durita damanī Śamī (See)

ଦୁରିତ ଦଳନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଦୁରିତ ନାଶନ (ଦେଖ)
Durita dalana Durita nāśana (See)

ଦୁରିତ ନାଶ—ସ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁରିତ+ନାଶ)—ଦୁରିତକ୍ଷୟ (ଦେଖ)
Durita nāśa Durita kshaya (See)

ଦୁରିତ ନାଶକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଦୁରିତ ନାଶନ (ଦେଖ)
Durita nāśaka Durita nāśana (See)

ଦୁରିତ ନାଶନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୁରିତ+ନଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Durita nāśana ଯେ ବା ଯାହା ପାପ ନାଶ କରେ—That which or he who destroys sin or evil.
(ଦୁରିତ ନାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁରିତହାରି—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୁରିତ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଦୁରିତ ନାଶନ (ଦେଖ)
Durita hāri Durita nāśana (See)
(ଦୁରିତ ହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁରିତାପହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଦୁରିତ ନାଶନ (ଦେଖ)
Duritā paha Durita nāśana (See)
(ଦୁରିତାପହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁରିଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ଇଷ୍ଟ=ଯଜ୍ଞ)—୧ । କୁତ୍ସିତ ଯଜ୍ଞ; ଅନିଷ୍ଟାର୍ଥ ଯାଗ—
Durishṭa 1. Rituals performed for injuring others.
୨ । ଦୁରିତ; ପାପ—2. Sin.

ଦୁରିଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (ଦୁର୍+ଇଷ୍ଟି=ଯାଗ) —୧ । ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଯାଗ—
Durishṭi 1. Sacrifice not performed according to the Śāstras.
୨ । ଦୁରିଷ୍ଟ (ଦେଖ)—2. Durishṭha (See)

ଦୁରିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଅତି ଅର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ)—ଅତି ମନ୍ଦ—
Durishṭha Worst; very bad.

ଦୁରୀ—ଦେ. ବି—୧ । ଦୋକା (ଦେଖ)
Durī 1. Dokā (See)
ସ୍ତ୍ରୀ—୨ । ଦୁର୍ଗା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling Durgā.

ଦୁରୀଷଣା—ସଂ ବି (ଦୁର୍+ଇଷଣା)—୧ । ଅନିଷ୍ଟାଭିଳାଷ; ଅନିଷ୍ଟାପ;
Durīshaṇā ଶାପ—1. Curse; imprecation.
୨ । ଅହିତ କାମନା—2. Wish to harm others.

ଦୁରୁକ୍ତ—ସଂ. ବି (ଦୁର୍+ବଚ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ତ)—୧ । ଦୁର୍ବାକ୍ୟ—
Durukta 1. Evil words.
୨ । ଗାଳ—2 Abuse.

ଦୁରୁକ୍ତି—ସଂ. ବି (ଦୁର୍+ବଚ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—ଦୁରୁକ୍ତ (ଦେଖ)
Durukti Durukta (See)

ଦୁରୁଗମ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଦୁର୍ଗମ (ଦେଖ)
Durugama Durgama (See)
ମହା ଦୁରୁଗମ ଅଟେ ବ୍ରହ୍ମ ନରୂପଣ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ଦୁରୁଗା—ଗ୍ରା. ବି—୧ । ଦୁର୍ଗା—
Durugā 1. Goddess Durgā.
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁର୍ଗା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling Durgā.
୩ । ପୁଂ. ଦୁର୍ଗାଦାସ ବା ଦୁର୍ଗାପଦ ବା ଦୁର୍ଗାପ୍ରସାଦ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—3. A name for calling persons whose names begin with Durgā.

ଦୁରୁଗୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Durugī A name for calling Durgā.

ଦୁରୁଚ୍ଚାର—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି;ଦୁର୍=ମନ୍ଦ, ଉଚ୍ଚାର=ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Duruchchāra ୧ । ଅଶ୍ଳୀଳ—1. Obscene; vulgar.
(ଦୁରୁଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁର୍ବାକ୍ୟଯୁକ୍ତ—2. Abusive.
ଦୁରୁଚ୍ଚାରଣ } ବ ୩ । ଯାହା ଦ୍ୱାରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଯାଏ—3. Unutterable; difficult to pronounce.
ଦୁରୁଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ }

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁରୁଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବିଣ.—(ଦୁର୍+ଚ୍ଛିଦ୍+ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Duruchchheda ଦୁରୁଚ୍ଛେଦ୍ୟ (ଦେଖ)

(ଦୁରୁଚ୍ଛେଦତା—ତ) Duruchchhedya (See)

ସଂ. ବି. (+ତ୍ୱ. ଅ)—ଦୁର୍ନିବାର (ଦେଖ)
Durnibāra (See)

ଦୁରୁଚ୍ଛେଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ଦୁର୍+ଚ୍ଛେଦ୍ୟ)—୧ । ଯାହାର ସଚ୍ଛେଦରେ
Duruchchhedya ଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କରିଯାଇ ନ ପାରେ;

(ଦୁରୁଚ୍ଛେଦ୍ୟତା—ତ) ଯାହା କଷ୍ଟରେ ଅପସାରିତ ବା ଉନ୍ମୂଳିତ କରିଯାଏ—1. Not easily eradicable; which is difficult to eradicate.

୨ । ଦୁରପନେୟ—2. Irremoveable.

ଦୁରୁଜ—ଗ୍ରା. ବି.—(ଆଦରାର୍ଥକ)—ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଡାକ ନାମ—
Duruja A name for calling Durjyodhana.

(ଦୁରୁଜା—ଅନାଦରାର୍ଥକ)

ଦୁରୁଜନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି.—ଦୁର୍ଜନ (ଦେଖ)
Durujana Durjana (See)

ଦୁରୁଜୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. —(ସଂ. ଦୁର୍ଜୟ)—ଦୁର୍ଜୟ (ଦେଖ)
Durujāya Durjaya (See)

ଦୁରୁତ୍ତର—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ଉତ୍ତର)—୧ । ଅସତ୍ ଉତ୍ତର—
Duruttara 1. Bad answer.

୨ । ଅନୁପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର—
2. Improper or unsuitable reply.

ବିଣ.—(ଦୁର୍+ଉତ୍+ତୃ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଯାହା ପାର ହେବା କଠିନ; ଦୁସ୍ତର—1. Insurmountable; difficult to pass over.

୨ । (ଦୁର୍+ଉତ୍ତର) ଯାହାର ଉତ୍ତର ଦେବା କଠିନ—
2. Difficult to answer.

ଦୁରୁଦଣ୍ଡ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଦୁର୍ଦଣ୍ଡ)—
Durudaṇḍa ଦୁର୍ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Durddaṇḍa (See)

ଦୁରୁଦାହର—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଉଦାହର=ଉଦାହରଣ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Durudāhara ୧ । ଯାହାର ଉଦାହରଣ ଦେବା କଠିନ—
1. Of which it is difficult to give instance or example.

୨ । ଦୁରୁଚାର (ଦେଖ)
2. Duruchchāra (See)

ଦୁରୁଦ୍ବହ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଉତ୍+ବହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Durudbaha ୧ । ଯାହା ବହନ କରିବା କଷ୍ଟକର—
1. Difficult to carry or sustain.

୨ । ଦୁଃସହ; ଅସହ୍ୟ—2. Unbearable.

ଦୁରୁନଏ(ୟ)—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ଦୁର୍ଣୟ)—
Durunae(ya) ୧ । ବିଷମ; କଠିନ; ଜଟିଳ—
1. Hard; complex; complicated.

ବୁଝାଇ କହିଲେ ଭେଦ ମହା ଦୁରନଏ । ପ୍ରାତୀ. ତତ୍ତ୍ୱନବ୍ରପଣ ଗୀତା ।

୨ । ଉତ୍ପଟ୍ଟର—2. Fierce.

ଦୁରୁପସଦ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଉପ=ସମୀପ+ସଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Durupasada ୧ । ଦୁର୍ଗମ—1. Inpassable

୨ । ଦୁଷ୍ପାପ୍ୟ—2. Available with difficulty.

୩ । ଦୁଃସହ—3. Unbearable.

ଦୁରୁଭାଗ୍ୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ (ଦେଖ)
Durubhāgya Durbhāgya (See)

ଦୁରୁଭିକ୍ଷ—ସ୍ତ୍ର. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ)—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ (ଦେଖ)
Durubhiksha Durbhiksha (See)

ଦୁରୁଷ୍ଟି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଦୃଷ୍ଟି)—ଦୃଷ୍ଟି (ଦେଖ)
Durushṭi Dṛushṭi (See)

ଦୁରୁହ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଊହ ଧାତୁ=ତର୍କ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Durūha ୧ । ଦୁର୍ବୋଧ—1. Difficult to understand; abstruse; hard to comprehend.

ଦୁରୂଢା } —ତ
ଦୁରୂଢ୍ୱ }

୨ । ଦୁଃସାଧ୍ୟ; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ; କଠିନ—
2. Difficult of accomplishment or attainment.

୩ । ଦୁଃସହ—3. Unbearable.

୪ । ଦୁରାପ୍ରଗମ୍ୟ—4. Inaccessible.

ଦୁରୁହରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅତି ଦୁଃଖରେ—
Durūhare With great grief or pain; sorrowfully.

ଦୁଃଖ ସାଙ୍କସ ଦେଖି ଗଲ; ଦୁରୁହରେ ଜନ୍ମ ପଶିଲ ।
ବଳସୁର୍ଯ. ଜଗୋଘତତ୍ତ୍ୱ, ର ଗୀତ ।

ଦୁରେଇ କୋଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ସମ୍ବଲପୁର ଓ ହିନ୍ଦଭୂମ) ବ—
Durei koli ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ଓ ତାହାର ଫଳ—
Opilia Amentacea (Haines).

ଦୁରୋଦର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ଆ+ଉଦର=ବିବାଦ)—
Durodara ୧ । ପଣା ଖେଳ—1. The game of dice.

୨ । ଦ୍ୟୁତକାର; ଜୁଆରି—2. Gamester; gambler.

୩ । ଜୁଆ ଖେଳ—3. Gambling.

୪ । ପଣ; ବାଜି—4. A stake.

୫ । ପଣା ଖେଳାଳି—5. Dice-player.

ଦୁର୍କର୍(ର)—ଦେ. ଅ—ଦୂର୍ (ଦେଖ)
Durkar(ra) Dūr (See)

ଦୁର୍ଗ—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ; ଯହିଁକୁ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଗମନ କରିଯାଇ ପାରେ)—
Durga ୧ । ଦୁର୍ଗା; ଗଡ଼—1. A fort; fortress; stronghold; citadel.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଓ ମନୁଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଦୁର୍ଗ ୬ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ଧନୁର୍ଦୁର୍ଗ, ମନୁଷ୍ୟଦୁର୍ଗ, ମୃଦୁର୍ଗ ବା ମଲ୍ଲଦୁର୍ଗ, ଗିରିଦୁର୍ଗ, ବୃକ୍ଷଦୁର୍ଗ ବା ବନଦୁର୍ଗ, ଜଳଦୁର୍ଗ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବିପଦ; ସଙ୍କଟ—
2. Danger; difficulty; calamity.
ତେ ମାତ ସାଧ ଏହ ସୋଟ;
ଦୁନେ ଉରବ ମୋର ଦୁର୍ଗ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଜନ୍ତ ।
୩ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ଅସୁରବିଶେଷ—
3. Name of a demon killed by Durgā.
୪ । ଭବବନ୍ଧ—
4. Worldly misery and entanglements.
୫ । ଦୁଃଖ; ଶୋକ—5. Sorrow; distress.
୬ । ନରକ—6. Hell.
୭ । କୁକର୍ମ—7. Evil action.
୮ । ବିଘ୍ନ—8. Obstacle.
୯ । ଅମଙ୍ଗଳ—9. Misery; misfortune.
୧୦ । ମହାଭୟ—10. Great fear.
୧୧ । ପରାଧୀନତା—11. Bondage.
୧୨ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ—12. Rebirth; birth after death.
୧୩ । ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନ—13. Impassable place.
ବିଶ—୧ । ଦୁର୍ଗମ—1 Impassable; difficult to approach.
ତୋ ଦ୍ୱେଷୁଁ ନଶାଅରେ ବନଦୁର୍ଗ ପଥରେ ତଡାଗଉରୁ ଥିବ ପଦେ ପଦ୍ମସ ।
ଜଦଦୁର୍ଦ୍ଦ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଅଗମ୍ୟ—2. Inaccessible.

ଦୁର୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଗମ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Durgata (ଦୁର୍ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ; ଦୁରବସ୍ଥାଗ୍ରସ୍ତ—
1. Stricken with calamity; overtaken by danger.
୨ । ଅତି ଦରିଦ୍ର—
2. Very poor; poverty-stricken.
୩ । ଦୁଃଖୀ—3. Suffering; distressed.

ଦୁର୍ଗତି—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ଗତି; କର୍ମଧା;)—୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—
Durgati 1. Misfortune.
୨ । ଦୁରବସ୍ଥା—2. Wretched condition.
୩ । କଷ୍ଟ; କ୍ଲେଶ—3. Misery.
୪ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—4. Poverty; adversity.
୫ । ନରକ—5. Hell.
୬ । ପାପ—6. Sin.

ଦୁର୍ଗତି କ୍ଷୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁର୍ଗତି+କ୍ଷୟ)—ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଶେଷ—
Durgati kshaya The end of one's miseries.
(ଦୁର୍ଗତିନାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ଗତିନାଶକ——ସଂ. ବିଣ—ଦୁର୍ଗତି ନାଶନ (ଦେଖ)
Durgati nāśaka Durgati nāśana (See)
(ଦୁର୍ଗତିନାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁର୍ଗତି ନାଶନ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍ଗତି=ଦୁଃଖ+ନାଶନ=ନାଶକାସ୍ତ)—
Durgati nāśana ୧ । ଯେ ଦୁର୍ଗତି ବା ପାପକୁ ନାଶକରେ—
(ଦୁର୍ଗତିନାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Saviour; one who eradicate sin
୨ । ଯେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଧ୍ୱଂସ କରେ—
2. One who destroys adversity
୩ । ଯେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ନିବାରଣ କରେ—
3. Preventing evil.
ସଂ. ବ—ଦୁର୍ଗତିର ବିନାଶ କରଣ—
Eradication of one's miseries.

ଦୁର୍ଗତି ନିବାରକ—ସଂ. ବିଣ—ଦୁର୍ଗତିନାଶନ (ଦେଖ)
Durgati nibāraka Durgatināśana (See)
(ଦୁର୍ଗତି ନିବାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁର୍ଗତି ନିବାରଣ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ—ଦୁର୍ଗତିନାଶନ (ଦେଖ)
Durgati nibāraṇa Durgati nāśana (See)
(ଦୁର୍ଗତିନିବାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁର୍ଗତି ବାରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍ଗତି+ବାରଣ=ନିବାରକ)—
Durgati bāraṇa ଦୁର୍ଗତି ନାଶନ (ଦେଖ)
Durgati nāśana (See)

ଦୁର୍ଗତି ହର—ସଂ. ବିଣ—ଦୁର୍ଗତି ନାଶନ (ଦେଖ)
Durgati hara Durgati nāśana (See)
(ଦୁର୍ଗତିହରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁର୍ଗତି ହରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍ଗତି+ହରଣ=ବିନାଶନ)—
Durgati haraṇa ଦୁର୍ଗତି ନାଶନ (ଦେଖ)
Durgati nāśana (See)

ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଗନ୍ଧ)—
Durgandha ୧ । ବଦ୍‌ବୋଇ; ମନ ଗନ୍ଧ; ଦୂଷିତଗନ୍ଧ—
2. Offensive smell; bad odour.
୨ । ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ ଲବଣ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
2. A kind of salt.
୩ । କଳାଲୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Black salt.
୪ । ଆମ୍ବଗଛ (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Mango tree.
୫ । ପିଆଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Onion.
(ଦୁର୍ଗନ୍ଧତା—ତ) ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ (ଦେଖ)
Durgandhamaya (See)

ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—ସଂ. ବିଣ (ଦୁର୍ଗନ୍ଧ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ମୟ)—୧ । ମନ୍ଦଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ;
Durgandhamaya ଯାହା ଗନ୍ଧାଏ—1. Bad smelling; of
(ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) offensive odour.
୨ । ଦୂଷିତଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—2. Foetid; stinking.

ଦୁର୍ଗନ୍ଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି. ଦୁର୍+ଗନ୍ଧ+ଇ)—ମନ୍ଦଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
Durgandhi Of offensive smell; foetid.
ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୁର୍ଗନ୍ଧ)—୧ । ମନ୍ଦଗନ୍ଧ—1. Bad odour.
୨ । କାଢଳର୍ମ; ଅପାନବାୟୁ—2. Breaking of wind; passing of offensive wind through the anus.

ଦୁର୍ଗନ୍ଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦୁର୍ଗନ୍ଧ)—୧ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ (ଦେଖ)
Durgandhiā 1. Durgandhamaya (See)
୨ । ଯେ ବହୁତ ପାଡ଼େ; ପାଡ଼ୁଣ୍ଡ (ଶ୍ଳେକ)—
2. (a person) Habituated to passing offensive wind through the anus.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁର୍ଗନ୍ଧିତ - ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍ଗନ୍ଧ + ସୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଇତ)—
Durgandhita ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ (ଦେଖ)
Durgandhamaya (See)

ଦୁର୍ଗନ୍ଧୀ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍ଗନ୍ଧ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Durgandhī ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ (ଦେଖ) —
Durgandhamaya (See)

ଦୁର୍ଗପତି—ଫ. ବି—ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Durga,pati Durga rakshaka (See)
(ଦୁର୍ଗପାଳ, ଦୁର୍ଗାଧକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ଗମ—ଫ. ବିଣ. (ଦୁର୍ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—
Durgama ୧ । ଯହିଁରେ ଯିବା ଆସିବା କଷ୍ଟକର—
(ଦୁର୍ଗମତା—ବି) 1. Impassable.
୨ । ଯେଉଁଠାକୁ ଯିବା ଆସିବା ଅତି କଷ୍ଟକର—
2. Inaccessible; difficult of access.
୩ । ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ—3. Impenetrable.
୪ । ଦୁଲଭ—4. Difficult to get; rare.
୫ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—5. Difficult to understand.
ଫ. ବି—୧ । ଅସୁରବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
1. Name of a demon.
୨ । ଦୁର୍ଗ; ଗଡ଼; କିଲ୍ଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Fort.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3 A name of Bishnu.
୪ । ବନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Forest.
୫ । ସଙ୍କଟମୟ ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A place of danger.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଗମନାଗମନ କରିବା ବା ଚଳାଚଳ ହେବା କଷ୍ଟକର—1. (condition) In which it is difficult to walk or come out.
୨ । ଅତିରେକ; ଅତ୍ୟଧିକ—2. Excessive.
(ଯଥା—ଆଜି ଦୁର୍ଗମ ବର୍ଷା ହେଉଅଛି ।)
ବି—ବର୍ଷା ଓ ଝଡ଼ମୟ ସାଗ—
Rainy and windy weather.

ଦୁର୍ଗମନୀୟ—ଫ. ବିଣ—ଦୁର୍ଗମ (ଦେଖ)
Durgamanīya Durgama (See)
(ଦୁର୍ଗମନୀୟତା—ବି)

ଦୁର୍ଗମ୍ୟ—ଫ. ବିଣ—ଦୁର୍ଗମ (ଦେଖ)
Durgamya Durgama (See)
(ଦୁର୍ଗମ୍ୟତା—ବି)

ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷକ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁର୍ଗ + ରକ୍ଷକ)—ଯେଉଁ ସେନାପତି ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି; କିଲ୍ଲାଦାର—1. The
Durga rakshaka governor or keeper of a fort.
(ଦୁର୍ଗରକ୍ଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଦୁର୍ଗର ଜଗୁଆଳ ସେନା—
2. The troop or sentries keeping watch in a fort.
ଫ. ବିଣ—ଦୁର୍ଗର ଜଗୁଆଳ—Watching over a fort.

ଦୁର୍ଗସଞ୍ଚର—ଫ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍ଗ=ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନ + ସଞ୍ଚର=
Durga sañchara ଗମନ) ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ପାରେ—
୧ । ସେତୁ; ଶଙ୍ଖ; ଘୋଳ—1. A bridge.
୨ । ଗିରିସଙ୍କଟ—
2. A narrow pass between two hills.

ଦୁର୍ଗା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁର୍ + ଗମ୍ ଧାତୁ = ଜାଣିବା + କର୍ମ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯାହାଙ୍କୁ ଜାଣିବା କଠିନ ବା ଯେ ଦୁର୍ଗ ବା ସଂକଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି; କିମ୍ବା ଯେ ଦୁର୍ଗନାମକ ଅସୁରକୁ ବଧ କରିଥିଲେ)—୧ । ଭଗବତୀ; ମହାଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ, ପରମା ପ୍ରକୃତି; ଆଦ୍ୟା ଶକ୍ତି—1. Goddess Durgā; the wife of Mahādeba.

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀମହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ଅସୁର ବିନାଶାର୍ଥ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଅବତାରର ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ବିଷ୍ଣୁ, ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଶିବ ଆଦ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କ ତେଜରୁ ସମ୍ଭୂତା ଏବଂ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମାୟା ଅଟନ୍ତି । ଏହା ବିଷ୍ଣୁମାୟା ଫସାରକୁ ଚଲାଉଅଛନ୍ତି ।

ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣ ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଦେବୀଙ୍କର ନିଜ ଉକ୍ତି ଲେଖା ଅଛି ଯେ ପୃଥିବୀରେ ଶତ ବର୍ଷ ଅନାବୃଷ୍ଟି ହେବା ସମୟରେ ଆମ୍ଭେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଶତାକ୍ଷୀ ନାମ ଧାରଣ କରିବୁଁ ଓ ନିଜ ଦେହ-ସମୁଦ୍ଭ ପ୍ରାଣଧାରକ ଶାକ ଉତ୍ପାଦନ କରି ସମୁଦାୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଭରଣ କରିବୁଁ ଓ ଦୁର୍ଗ ନାମକ ମହାସୁରକୁ ବଧ କରି ଆମ୍ଭେ ଦୁର୍ଗା ଦେବୀ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତା ହେବୁଁ । ଚଣ୍ଡୀ ୧୧।୪୭-୫୦; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ରୂପ ଯଥା—

ଧୂମ୍ରାବତୀ, ବଗଳା, ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା, କପାଳେଶ୍ୱରୀ,ଯାଦ୍ୟତୀ, କାଳୀ, ଚଣ୍ଡୀ, କାଳକା, କରାଳୀ, କମଳା, ଭଗବତୀ, ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ, ଶ୍ୟାମା ।

ଦୁର୍ଗାବତାରରେ ଏ ମହିଷାସୁର, ରକ୍ତବୀଜ, ଶୁମ୍ଭ, ନିଶୁମ୍ଭ ଆଦ ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସୁରଥ ରାଜା ଓ ପରେ ସମଭକ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ପୂଜା କରିଥିଲେ ।]

[ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ—ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି, ଉମା, କାତ୍ୟାୟନୀ, ଗୌରୀ, କାଳୀ, ହୈମବତୀ, ଈଶ୍ୱରୀ, ଶିବା, ଭବାନୀ, ରୁଦ୍ରାଣୀ, ଶର୍ବାଣୀ, କଲ୍ୟାଣୀ, ଅପର୍ଣ୍ଣା, ଯାବତ୍ତା, ମୃଡ଼ାନୀ, ଚଣ୍ଡିକା, ଅମ୍ବିକା, ଚଣ୍ଡୀ, ଶାରଦା, ଗିରିଜା, ମଙ୍ଗଳା, ନାରାୟଣୀ, ମହାମାୟା, ବୈଷ୍ଣବୀ, ଗିରିଜା, ଗିରିକନ୍ୟକା, ହୈମ୍ନୀ, କୌଶିକୀ, ଷଷ୍ଠୀ, ମାଧବୀ, ଜୟନ୍ତୀ, ଭଦ୍ରକାଳୀ, ଭଦ୍ରା, ସତ୍ତା, ଭଦ୍ରଗୌ, ଦକ୍ଷକନ୍ୟା, ମହିଷମର୍ଦ୍ଦିନୀ, ବୈରମ୍ଭଜନନୀ, ସାବିତ୍ରୀ, କୃଷ୍ଣପିଙ୍ଗଳା, ଶୂଳଧରୀ, ଭଗବତୀ, ଈଶାନୀ, ସନାତନୀ, ମହାକାଳୀ, ଶିବାନୀ, ଚାମୁଣ୍ଡା, ଜୟାଶୀ,ଆନନ୍ଦା, ମହାମାୟା, ଭୌମୀ, କୃଷ୍ଣା, ଗୁହ୍ୟାଙ୍ଗୀ, ବାଣୀ, ଫଲ୍ଗୁନୀ, ମାତଙ୍ଗୀ, ଭାଗ୍ୟ, କାଳିକା, କାମେଶ୍ୱରୀ, ଭୈରବୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ, ଭୁବନ୍ତା, ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବାଗୀଶ୍ୱରୀ, ତ୍ରିପୁରା, ଜ୍ୱାଲାମୁଖୀ, ବଗଳାମୁଖୀ, ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା, ଅନ୍ନଦା, ବିଶାଳାକ୍ଷୀ, ସୁରଙ୍ଗା, ଧବଳା, ଘୋରା, ପ୍ରେମା, ବଜ୍ରେଶ୍ୱରୀ, ଜାଉଁଦା, ଭୁସୁଲା, କାମରୂପା, ଜୟନ୍ତୀ, ମୋହିନୀ, ଶାନ୍ତା,

Digitized by srujanika@gmail.com

ବେଦମାତା, ବିସ୍ଫୁରଦ୍ଗତ୍ତା, ଜାତିନୀ, ଚଣ୍ଡା, ଅନନ୍ତା ଇତ୍ୟାଦ ହ୍ର· ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ନୀଳୀ; ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The Indigo plant.

୩ । ଶ୍ୟାମା ପକ୍ଷୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
3. Śyāmā bird (See)

୪ । ଅପରାଜିତା ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର (ଦେଖ)
4. Aparājitā (See)

୫ । ନଅ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା କନ୍ୟା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A girl in her ninth year.

୬ । ସ୍ୱରଗୀତବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Name of a musical tune.

ଦେ. ଚ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to females.

[ଦ୍ର—ପୁରୁଷଙ୍କ, ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସାଦ, ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସନ୍ନ, ଦୁର୍ଗା ଦାସ, ଦୁର୍ଗା ପଦ, ଦୁର୍ଗା ଚରଣ ଆଦ ନାମ ଦିଆଯାଏ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ଗା, ଦୁର୍ଗାବତ୍ତା, ଦୁର୍ଗେଶ ନନ୍ଦିନୀ ଆଦ ନାମ ଦିଆଯାଏ ।

ଏହି ନାମଧାରୀ ପୁରୁଷଙ୍କୁ, ଦୁରୁଗା, ଦୁରୁଗୁ, ଦୁର୍ଗା ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦୁରୁଗା, ଦୁରୁଗୀ, ଦୁର୍ଗୀ, ଦୁଗ୍ଗା ବୋଲି ଡକାଯାଏ ।]

ଦୁର୍ଗାଧକ୍ଷ—ସ୍ପ.ଚ— (ସପ୍ତୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁର୍ଗ+ଅଧକ୍ଷ)—୧ । ଦୁର୍ଗରକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Durgādhyaksha 1- Durga rakshaka (See)
(ଦୁର୍ଗାଧ୍ୟକ୍ଷ, ଦୁର୍ଗାଧୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ) ଶିବ; ମହାଦେବ—2. A name of Śiba.

ଦୁର୍ଗା ନବମୀ—ସ୍ପ. ବି—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ; ଅଶ୍ୱିନ ନବମୀ—
Durgā nabamī The ninth day of the bright fortnight of the month of Kārttika.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ ପୂଜା ହୁଏ ।]

ଦୁର୍ଗା ପୂଜା—ସ୍ପ. ବି—୧ । ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—
Durgā pūjā 1. The Durgāpūjā festival in the month of Āświna.

[ଦ୍ର—ଏହା ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀଠାରୁ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯିବା ଉତ୍ସବ । ଏହାକୁ ଶାରଦୀୟା ଦୁର୍ଗାପୂଜା ବୋଲାଯାଏ । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦ ଦିନ ନବଦିନ ପୂଜା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଏବଂ ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ ଦିନ ପଞ୍ଚାହ ପୂଜା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ମୃଣ୍ମୟୀ ଓ ଘଟ ପ୍ରତିମା ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ । ଅଷ୍ଟମୀ ଦିନ ମହାଷ୍ଟମୀ ପୂଜା ଓ ବଳିଦାନ କରାଯାଏ । ନବମୀ ଦିନ ପୂଜା ଓ ବଳିଦାନ କରାଯାଏ । ଦଶମୀ ଦିନ (ବିଜୟା ଦଶମୀ) ପ୍ରତିମା ଓ ଘଟ ବିସର୍ଜ୍ଜନକରାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ସପ୍ତମୀଠାରୁ ଦଶମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂଜାର ଖୁବ୍ ଧୁମ୍‌ଧାମ୍ ଲାଗେ । ଏହି ସମୟରେ ଆମ ଦେଶରେ ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜ ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ଦ ହୁଏ ।]

୨ । ବାସନ୍ତିକ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—2. The Durgāpūjā festival performed in the spring season (viz. in the month of Chaitra).

[ଦ୍ର—ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ବାସନ୍ତିକ ଦଶମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନବ ଦିନ ପୂଜା ହୁଏ । ଏହାକୁ ବାସନ୍ତିକ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦୁର୍ଗା ପୂଜା ଛୁଟି—ଦେ. ବି—ଦୁର୍ଗା ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷରେ ସ୍କୁଲ କଲେଜ Durgā pūjā chhuṭi ଆଦର କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେବା; ପୂଜାଛୁଟି—
The Pūjā holidays; the Puja vacation (in courts and schools).

ଦୁର୍ଗାଷ୍ଟମୀ—ସ୍ପ. ବି—ମହାଷ୍ଟମୀ; ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ଅଷ୍ଟମୀ—
Durgāshṭamī The eighth day of the bright fortnight of Aświna.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଜନ୍ମତିଥିରେ ଖୁସି, ମହୋତ୍ସବ ଆଦ ପାଳନ କରାଯାଏ ।]

ଦୁର୍ଗାହ୍ୟ—ସ୍ପ. ବିଶ. (ଦୁର୍+ଗାହ୍ ଧାତୁ+୨ମା ଯ)—
Durgāhya ଯହିଁରେ ସ୍ନାନ କରିବା କଠିନ—
(ଦୁର୍ଗାହ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Difficult to bathe in.
(ଦୁର୍ଦ୍ଦାହ୍ୟତା—ବି)

ଦୁର୍ଗୁଣ—ସ୍ପ. ବି (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଗୁଣ)—ମନ୍ଦଗୁଣ—
Durguṇa Bad quality.
ଏଥାଠାରେ ଘର କରିଅଛ ଦୁର୍ଗୁଣ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ଦେ. ବି.—୧ । ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଅଭିମାନ—
1. Taking of offence at slight things.

୨ । ଅବଗୁଣ; ଅନିଷ୍ଟ —2. Injury.

ଦୁର୍ଗୁଣ ବିଚାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅଭିମାନ କରିବା—
Durguṇa bichāribā 1. To take offence.
(ଦୁର୍ଗୁଣ ବୁଝିବା, ଦୁର୍ଗୁଣନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଭଲ କଥାକୁ ମନ ବୁଝିବା—2. To misunderstand.

ଦୁର୍ଗୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମନ୍ଦଗୁଣଯୁକ୍ତ—
Durguṇiā(āñ) 1. Having bad qualities.
[ଦୁର୍ଗୁଣୀଇ (ଈଁ)—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଅଭିମାନ କରେ; ଅବଗୁଣିଆ—2. Prone to take offence at slight things.

୩ । ଯେ ଭଲ କଥାକୁ ମନ ବୁଝେ—
3. Prone to misunderstand things.

୪ । ଯାହା ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଏ; ଅନିଷ୍ଟକର—
4. Injurious.

୫ । ଯାହାକୁ ଦୁଇଗୁଣ କରି ଯାଇଛି—5. Doubled.

ଦୁର୍ଗେଶ—ସ୍ପ. ବି—୧ । (ଦୁର୍ଗ+ଈଶ) —ଦୁର୍ଗରକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Durgeśa 1. Durgarakshaka (See)

୨ । (ଦୁର୍ଗା+ଈଶ) ମହାଦେବ—2. Śiba.

ଦୁର୍ଗେଶ ନନ୍ଦିନୀ—ଦେ. ବି—ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୃତ ବଙ୍ଗଳା ଉପନ୍ୟାସର Durgeśa nandinī ନାୟିକା—Name of the heroine in one of the Bankim Babu's Bengalee novels.

[ଦ୍ର—ଏହା ଇଂରାଜ କବି ସାର୍ ୱାଲ୍‌ଟରସ୍କଟ୍‌ଙ୍କ ଲେଡି ଅଫ୍ ଦ ଲେକ୍ (Sir Walter Scott's Lady of the Lake)ର ଛାୟାରେ ରଚିତ ।]

ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—ଦେ. ବି. (ସ୍ପ. ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ)—ଦୁର୍ଗାପୂଜା (ଦେଖ)
Durgochchhaba Durgāpūjā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—ସ. ବ—ଦୁର୍ଗାପୂଜା (ଦେଖ)
Durgotsaba Durgāpūjā (See)

ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ ଚନ୍ଦ୍ରିକା—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ କୃତ
Durgotsaba chandrikā ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉଡ଼ିଲ)—Name of a code of Hindu Law by Rāmchandra Deba, a king of ancient Orissa.

ଦୁର୍ଗ୍ରହ - ସ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା; ଦୁର୍=ମନ୍ଦ+ଗ୍ରହ)—
Durgraha କୁଗ୍ରହ; ମନ୍ଦଗ୍ରହ—1. Evil stars.
୨ । (ଦୁର୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅ) ଅପାମାର୍ଗ (ଦେଖ)
2. Apāmārga (See)
ବିଣ. (ଦୁର୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
(ଦୁର୍ଗ୍ରହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯାହା ଅଛି କଷ୍ଟରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ—
(ଦୁର୍ଗ୍ରହତା—ବ) 1. Not easy to be seized; which can be taken with difficulty.
୨ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ; ଦୁର୍ବୋଧ—2. Difficult to understand; incomprehensible,
୩ । ଦୁରଧିଗମ୍ୟ—3. Difficult of attainment.

ଦୁର୍ଗ୍ରହଣୀୟ—ସ ବିଣ. (ଦୁର୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—
Durgrahaṇīya ଦୁର୍ଗ୍ରହ (ଦେଖ)
(ଦୁର୍ଗ୍ରହଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Durgraha (See)
(ଦୁର୍ଗ୍ରହଣୀୟତା—ବ)

ଦୁର୍ଗ୍ରାହ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Durgrāhya ଦୁର୍ଗ୍ରହ (ଦେଖ)
(ଦୁର୍ଗ୍ରାହ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Durgraha (See)
(ଦୁର୍ଗ୍ରାହ୍ୟତା—ବ)

ଦୁର୍ଘଟ—ସ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଘଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Durghaṭa ୧ । ଯାହା ସହଜରେ ଘଟେ ନାହିଁ—
1. Impractical; difficult to be brought about.
୨ । କଠିନ; ଦୁସାଧ୍ୟ; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—2. Hard to accomplish; difficult to accomplish.
୩ । ଅସମ୍ଭବ—3. Impossible.
୪ । ଅସାଧ୍ୟ—4. Impracticable.
ପାପୀ ଲୋକ ଗତର୍କୁ ଯିବାର ଦୁର୍ଘଟ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ ବନ ।
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ—1. Not easily available.
ଅହୋ ଖଳୁ ଉତ୍ସେ ଚ ଧର୍ମଆସ୍ଥା ଅଃ
ଦେହଂ ଗାର୍ଥ ଉତ୍ସଜ୍ ଦୋଇବ ଦୁର୍ଘଟଃ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ନଅଣ୍ଟା; ଅନଟନ—3. Deficient; wanting.
ଦେ. ବ—ଅଭାବ—Want.

ଦୁର୍ଘଟନା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଘଟନା)—୧ । ଅଶୁଭ ଘଟନା—
Durghaṭanā 1. Unhappy event.
୨ । ବିପଦ୍—2. Calamity.
୩ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—3. Misfortune.
୪ । ବିପଜ୍ଜାଡ଼; ଅକସ୍ମାତ୍ ଘଟିବା ବିପଦ—
4. Accident; mishap.
୫ । ମହାବିଘ୍ନ—
5. Impediment; sudden obstacle.

ଦୁର୍ଘୋଷ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଘୋଷ)—
Durghosha ୧ । କୁତ୍ସିତ ବା ଅଶୁଭକର ଶବ୍ଦ; କର୍କଶ ରବ—
1. A disagreeable sound; harsh sound.
୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ—2. Roar.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଭାଲୁ—3. A bear.
ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । କର୍କଶ ରବ ବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having a jarring or harsh sound; harsh sounding; uttering a harsh cry.
୨ । ଉଚ୍ଚ ଗର୍ଜ୍ଜନକାରୀ—2. Roaring; bellowing.

ଦୁର୍ଘୋଷଣା—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଘୋଷଣା)—ଦୁର୍ନାମ; ଅପବାଦ—
Durghoshaṇā Slander; infamy; evil rumour.

ଦୁର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଜନ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Durja(rjja)na 1. A wicked person; a vile person; a scoundrel.
୨ । ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A cheat.
ବିଣ—୧ । ଖଳ—1. Wicked; wanton.
୨ । ନୃଶଂସ; କ୍ରୂର—2. Cruel.
୩ । ଅତି ମନ୍ଦ—3. Vile; very bad.

ଦୁର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନତା—ସ. ବ. (ଦୁର୍ଜ୍ଜନ+ଭାବ. ତା)—୧ । ଦୁଷ୍ଟତା—
Durja (rjja)natā 1. Wickedness.
(ଦୁର୍ଜ୍ଜନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖଳତା—2. Vileness.
୩ । କ୍ରୂରତା—3. Cruelty.

ଦୁର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ୟ—ସ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+କର୍ମ ଅ)—
Durja (rjja)ya ୧ । ଯାହାକୁ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଜୟ କରାଯାଇ ପାରେ—1. Hard to conquer; difficult to be vanquished or conquered.
୨ । ଦୁର୍ଲଂଘ୍ୟ—2 Insuperable.
୩ । ଅଜେୟ—3. Invincible.

ଦୁର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ୟ ମାନ—ସ. ବ.—ଯେଉଁ ଅହମ୍ଭାବକୁ ସହଜରେ ଶାନ୍ତ କରି
Durja(rjja)ya māna ଯାଇ ନ ପାରେ—Oversensitiveness; sullenness which it is very difficult to propitiate.
(ଯଥା—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟକାଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ ମାନ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ।)

ଦୁର୍ଜା(ର୍ଜ୍ଜା)ତ—ସ. ବ. (ଦୁର୍+ଜାତ=ଜନ୍ମ ବା ଯେ ଜନ୍ମି ଅଛି)—
Durjā(rjjā)ta ୧ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—
1. Misfortune; adversity.
୨ । ବ୍ୟସନ—2. Being addicted to vice; perverse conduct.
୩ । ବିପଦ—2. Calamity.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦୁର୍ଜା(ର୍ଜ୍ଜ)ତା—ସ୍ତ୍ରୀ] ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯାହାର ଜନ୍ମ ବୃଥା—
1. Born to serve no good purpose.
୨ । ଯାହାର ନୀଚ କୁଳରେ ଜନ୍ମ; ନୀଚବଂଶସମ୍ଭୂତ—
2. Base-born.
୩ । ଅନୁଚିତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Improper.

ଦୁର୍ଜା(ର୍ଜ୍ଜା)ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଦୁର୍+ଜାତି; କର୍ମଧା.)—ନୀଚ ଜାତି—
Durjā(rjjā)ti Low caste.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ.—ଦୁର୍ଜାତ (ଦେଖ)—Durjāta (See)

ଦୁର୍ଜୀ(ର୍ଜ୍ଜୀ)ବ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଜୀବ ବା ଜୀବନୋପାୟ ଯାହାର;
Durjī(rjjī)ba ବହୁବ୍ରୀ.)—ପରନ୍ନ ଭୋଜନାଦି ଦ୍ୱାରା ଯାହାର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହୁଏ—A person who lives on the bounty of or food given by others.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—୧ । ନିନ୍ଦିତ ଜୀବନ—1. Blameworthy life.
୨ । ମନ୍ଦ ଜୀବ—2. Evil animal.

ଦୁର୍ଜେ(ର୍ଜ୍ଜେ)ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଜି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Durje(rjje)ya ଦୁର୍ଜୟ (ଦେଖ)
(ଦୁର୍ଜେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Durjaya (See)
(ଦୁର୍ଜେୟତା—ବି)

ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—ସଂ: ବିଣ.—(ଦୁର୍+ଜ୍ଞେୟ)—୧ । ଯାହା ଜାଣିବା କଷ୍ଟକର
Durjñeya 1. Difficult to be known.
(ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା ସହଜରେ ବୁଝି ହୁଏ ନାହିଁ;
(ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟତା—ବି) ଦୁର୍ବୋଧ—2. Abstruse.

ଦୁର୍ଣ୍ଣୟ—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ନୟ=ନୀତି)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ ନୀତି—
Durṇṇaya 1. Bad policy.
(ଦୁର୍ନୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୁନୀତି—2. Bad morals.
୩ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ—
3. Bad behaviour; evil conduct.
୪ । ଅନୀତି, ଗୋଲମାଲ—
4. Row; wicked acts; wicked conduct.
୫ । ଅନ୍ୟାୟ—5 Injustice.
୬ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—6. Ill luck; misfortune.
ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.)—୧ । କୁନୀତିଦୂଷ୍ଟ—
1. Of evil character; immoral.
୨ । ମନ୍ଦାଚରଣବିଶିଷ୍ଟ—2. Of bad conduct.
ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଦୁର୍ଗମ; ଘୋର—1. Fierce.
(ଯଥା—ନଈର ଏଥର ଦୁର୍ଣ୍ଣୟ ବଢ଼ି ଦୋଇଅଛି ।)
୨ । ଅସାଧ୍ୟ—2. Impracticable.
୩ । ଅତିରେକ—3. Excessive.
(ଯଥା—୩ ଦିନ ହେଲା ଦୁର୍ଣ୍ଣୟ ବର୍ଷା ହେଉଅଛି ।)
୪ । ମାରାତ୍ମକ; ପ୍ରାଣାନ୍ତକ—4. Fatal; mortal.
(ଯଥା—ତା ରୋଗ ଅତି ଦୁର୍ଣ୍ଣୟ ହୋଇ ଉଠିଲା ।)
୫ । ଅସହ୍ୟ—5. Unbearable.
(ଯଥା—ତାର ଦୁର୍ଣ୍ଣୟ ଗାଳି ମୁଁ ଆଉ ସହ୍ୟ ପାରିବି ନାହିଁ ।)
୬ । ବିଷମ; କଠିନ; ଜଟିଳ—
6. Hard; complicated.
ବି.—ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ—Cloudy day.

ଦୁର୍ଣ୍ଣାମା—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ନାମନ୍)—ଶାମୁକା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
Durṇṇāmā Oyster.

ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ—ବିଣ. (ଦୁର୍+ଦଣ୍ଡ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଦୁର୍ବର୍ଷ—
Durddaṇḍa 1. Unassailable; hard to subdue.
(ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅବାଧ୍ୟ—2. Unruly.

ଏ ଉରୁରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ କୁସୁମ କାନ୍ତେ ରହି;
କରି ନବ ପ୍ରଶ୍ନବଳ ଦୋଇନ୍ତ ଅଥବା ଗୋପୋଇ—ଉଦ୍ଭଟଗୀତା ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଦଣ୍ଡ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Durddaṇḍya ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
(ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ୍ୟତା—ବି) Durddaṇḍa (See)
(ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ଦ୍ଦମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ଦମ୍ ଧାତୁ କର୍ମ+ଅ)—୧ । ଅସାଧ୍ୟ—
Durddama 1. Hard to control.
(ଦୁର୍ଦ୍ଦମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁରନ୍ତ—2. Irresistible.
(ଦୁର୍ଦ୍ଦମତା—ବି) ୩ । ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଦମନ ବା ବଶୀଭୂତ
(ଦୁର୍ଦ୍ଦମ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରା ଯାଇ ନ ପାରେ—3. Inplacable; indomitable; invincible.
୪ । ଅଶାସ୍ୟ; ଦୁଃଶାସନ—4. Untameable; uncontrollable; hard to control.
୫ । ଅବାଧ୍ୟ—5. Insolent.
୬ । ଅସଂଯତ—6. Unbridled.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (+ଭାବ. ଅ)—୧ । କଷ୍ଟରେ ଦମନ କରିବା—
1. Taming with great difficulty.
୨ । ରୋହିଣୀଗର୍ଭ ଜାତ ବସୁଦେବଙ୍କର ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
2. Name of a son of Basudeba.

ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—ସ୍ତ୍ରୀ.ବିଣ.ପୁଂ(ଦୁର୍+ଦମ୍+କର୍ମ.ଅନୀୟ)—ଦୁର୍ଦ୍ଦମ(ଦେଖ)—
Durddamanīya Durddama (See).
(ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟତା—ବି.) (ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ(ଦୁର୍+ଦମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—ଦୁର୍ଦ୍ଦମ (ଦେଖ)
Durddamya Durddama (See)
(ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟତା—ବି) (ଦୁର୍ଦମ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ—ସ୍ତ୍ରୀ.ବିଣ.(ଦୁର୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଯାହାକୁ ସହଜରେ
Durddarśa ଗ୍ରହଣ ହୁଏ ନାହିଁ (ଯଥା. ସୂର୍ଯ୍ୟ)—
(ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Difficult to be looked at
(ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶତା—ବି.) ୨ । ଭୟଙ୍କର ରୂପବିଶିଷ୍ଟ—2. Frightful to look at.
ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ
ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଦଶା)—୧ । ଦୁରବସ୍ଥା—
Durddaśā 1. Miserable plight; misery; distress.
(ସୁଦଶା—ବିପରୀତ) ୨ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—2. Misfortune; adver-
(ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ) sity; hard lot; calamity.
[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକାନ୍ତ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଭୋଗ ଆଦି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ—ସଂ.ବିଣ (ଦୁର୍+ଦମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—୧। ଦୁର୍ଦ୍ଦମ (ଦେଖ)
Durddānta Durddama (See).
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ ୨। ଅଶାନ୍ତ—2. Unsatiated.
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତତା—ବି ସଂ.ବ—୧। କଳହ—(ପ୍ରକୃତିବାଦ)—Quarrel.
(ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଶିବ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Siba.
୩। ଦିନରାତ୍ରି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Day and night.
୪। ଅଣ୍ଡିଆ ବାଛୁରୁ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A male calf.

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଦିନ)—୧। ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିବସ—
Durddina 1. Cloudy day; dull or rainy day.
(ସୁଦିନ—ବିପରୀତ)
(ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨। ମେଘୁଆପାଗ—2. Cloudy weather.
୩। ବର୍ଷା ସମୟ—3. Rainy weather.
୪। ଦୁଃସମୟ—4. Time of misery; evil days.
୫। ବିପଦ ସମୟ—5. Calamitous time.

ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର୍—ଦେ. ଅ—ଦୂର୍ ଦୂର୍ (ଦେଖ)
Durddur (ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Dūr dūr (See).

ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର୍ କରିବା—ଦେ.କି—ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଯାଞ୍ଚରୁ ଉଡ଼ାଦେବା—
Durddur karibā To drive away with contempt
ଦୁତ୍କାରନା

ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର୍ ଛୁର୍ଛୁର୍—ଦେ. ଅ—ଦୂର୍ ଦୂର୍ (ଦେଖ)
Durddur chhurchhur Dūrdūr (See).

ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର୍ ମାର୍ ମାର୍—ଦେ. ଅ—ଘୃଣା ପ୍ରଯୁକ୍ତ ତାଡ଼ନା—
Durddur mār mār Driving away of a person with contempt.

ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର୍ ମାର୍ ମାର୍ କରିବା—ଦେ. କି—ଘୃଣା ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଯାଞ୍ଚରୁ
Durddur mār mār karibā ଉଡ଼ାଦେବା—To drive away with contempt.

ଦୁର୍ଦ୍ଦୁରୁଟ—ସଂ. ବିଣ—୧। ନାସ୍ତିକ—1. Atheistic.
Durddurutạ ୨। ଯେ ଦେବତା ଆଦି ମାନେ ନାହିଁ—2. Infidel.
ଦୁର୍ଦ୍ଦୁରୁଢ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୁର୍ଦ୍ଦୁରୂଢ଼ }
ଦୁର୍ବ୍ଦୁରୂଢ଼ }
(ଦୁର୍ଦ୍ଦୁରୂଢ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବ.—ଯେଉଁ ଶିଷ୍ୟ କେବଳ ଗୁରୁଙ୍କ ଉପଦେଶରେ ଚଳିତ ନ ହୋଇ ତହିଁର ପ୍ରତିଶୀଳତାକୁ ନିଜର ବିବେକ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବିଚାର କରେ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—A pupil who does not obey his tutor without exercising his own judgment.

ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ—ସଂ. ବି—୧। ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—1. Misfortune; calamity.
Durddaiba ୨। ଖୋଟ କପାଳ—2. Bad luck.
(ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩। ଦୁର୍ଘଟଣା—3. Mishap.
୪। ପାପ—4. Sin.

ଦୁର୍ଦ୍ଧର—ସଂ. ବିଣ—(ଦୁର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧। ଯାହା ଧରି
Durddhara ରଖିବା କଷ୍ଟକର—1. Difficult to hold.
(ଦୁର୍ଦ୍ଧର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଦୁଃସହ; ଅସହ୍ୟ—2. Unbearable.
୩। ଦୁର୍ଗମ—3. Impassable.
୪। ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ—4. Wicked.
୫। ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ—5. Indomitable; uncontrollable; unassailable.
ସଂ. ବି—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣୋକ୍ତ ୬୪ ନରକର ଏକତମ; ନରକ ବିଶେଷ—1. Name of one of the 64 hells described in the Purāṇas.
୨। ପାରଦ—2. Quick-silver.
୩। ଭଲ୍ଲାତକ; ଭଲିଆ—3, The marking nut, Semicarpus Anacardium.
୪। ମହିଷାସୁରର ସେନାପତ୍ତି; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—4. Name of a general under the demon Mahishāsura,

ଦୁର୍ଦ୍ଧରଷ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ)—ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ (ଦେଖ)
Durddharasha Durddharsha (See)

ଉଗୀରଥ ପର ଅଃ ଦେ ଦୁର୍ଦ୍ଧରଷ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ ଆଦି।

ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ—ସଂ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଧୃଷ୍ ଧାତୁ=ପରାଜୟ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Durddharsha ୧। ଅପରାଜେୟ—1. Difficult to overcome; invincible; undaunted.
୨। ପ୍ରବଳପରାକ୍ରାନ୍ତ—
2. Indomitable; mighty.
୩। ଅସହ୍ୟଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାର ତେଜୋବୀର୍ଯ୍ୟାଦି ଅସହ୍ୟ—
3. Unbearable.
୪। ଅସୀମ ସାହସିକ—4. Daring; foolhardy.

ଦୁର୍ଦ୍ଧୀ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍+ଧୀ=ବୁଦ୍ଧି)—ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି; ମନ ବୁଦ୍ଧି—
Durddhi Evilmindedness; bad disposition.
(ଦୁର୍ଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି) ମନବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ—
Of bad disposition.

ଦୁର୍ନୟ—ସଂ. ଓ ଦେ ବ ଓ ବିଣ (ଦୁର୍+ନୟ=ନୀତି)—ଦୁର୍ନୀତି (ଦେଖ)
Durnaya Durnnaya (See)

ଦୁର୍ନାମ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍+ନାମନ୍)—୧। ଅପଯଶ—
Durnāma 1. Bad name; obloquy.
୨। ଅପଖ୍ୟାତି—2. Evil repute; discredit.
୩। ନିନ୍ଦା—3. Blame; slander.
୪। କଳଙ୍କ; ବଦ୍‌ନାମ—4. Stigma; libel.
୫। ଅର୍ଶରୋଗ—5. Piles (disease).

ଦୁର୍ନାମ କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଳଙ୍କ ପ୍ରକାଶ
Durnāma karibā କରିବା—To vilify.
ଦୁର୍ନାମ ରଟନା କରିବା; ଦୁର୍ନାମ ରଟା(ଟେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୁର୍ନାମ ରଟିବା }
ଦୁର୍ନାମ କରା ବା ରଟାନ, **बदनाम करना**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁର୍ନାମ ରଟନା—ସ. ଷ (ଦୁର୍ନାମ+ରଟନା; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କଲଙ୍କ ପ୍ରକଟନ—Vilification; publication of a libel.
Durnāma raṭanā

ଦୁର୍ନାମ ରଟିବା—ଦେ. ଷ—କଲଙ୍କ ପ୍ରକଟନ—Publication of a scandal.
Durnāma raṭibā

ଦୁର୍ନିବାର—ସ. ବିଣ (ଦୁର୍+ନ+ବାର ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଯାହା ସହଜରେ ନିବାରଣ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—Irresistible; irremediable; not preventible; difficult to be warded off.
Durnibāra

ଦୁର୍ନିମିତ୍ତ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ନିମିତ୍ତ)—ଅମଙ୍ଗଳକର ଚିହ୍ନ; ଅଶୁଭ ଚିହ୍ନ—An evil omen; omen.
Durnimitta

ଦୁର୍ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ଦୁର୍+ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ)—୧ । ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଗୃହଁ ହୁଏ ନାହିଁ—1. Difficult to be looked at.
Durnirīkshya

୨ । ପ୍ରାୟ ଅଦୃଶ୍ୟ—2. Scarcely visible.

ଦୁର୍ନୀତ—ସ. ବିଣ (ଦୁର୍+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଯାହାର ସ୍ୱଭାବ ନୀତି ମନ; ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ—1. Immoral.
Durnīta

୨ । ଅସତ୍—2. Evil.

୩ । ଅଶିଷ୍ଟ—3. Vulgar.

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଦୁର୍ନୀତିଯୁକ୍ତ—4. Of bad morals.

୫ । ସ. ବ (+ଭାବ. ତ) ଦୁଷ୍ଟ ନୀତି—5. Bad morality.

ଦୁର୍ନୀତି—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ନୀତି)—୧ । କୁସ୍ୱଭାବ—1. Evil policy; evil conduct.
Durnīti

୨ । ଅନ୍ୟାୟ—2. Injustice.

ଦୁର୍ପଲା—ଦେ. ଅ—ଦୁର୍ପଲା (ଦେଖ)
Durpalā Dur-palā (See)

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ)ଚନ—ସଂ. ବ—ଦୁର୍ବାକ୍ୟ (ଦେଖ)—
Durba(rbba)chana Durbākya (See)

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ)ର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ବର୍ଣ୍ଣ)—ମଳିନ; ଅପରିଷ୍କୃତ—Dirty; unclean.
Durba(rbba)rṇṇa

ସଂ. ବି—ରୌପ୍ୟ—Silver.

ଦୁର୍ବ(ର୍ବ)ଳ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ବଳ)—୧ । ଶ୍ୱାନବଳ; ବଳଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ବଳ; ଶକ୍ତିହୀନ—1. Powerless.
Durba(rbba)la

[ଦୁର୍ବ(ର୍ବ)ଳା—ସ୍ତ୍ରୀ]

(ଦୁର୍ବଳତା, ଦୌର୍ବଲ୍ୟ—ବି)

୨ । ଅସମର୍ଥ; ଅଶକ୍ତ—2. Weak: impotent.

୩ । କ୍ଷୀଣ; କୃଶ; ଦୋବଲା—3. Emaciated; feeble; lean; enfeebled.

ଦେ. ବି—ଦୁର୍ବଳତା—Weakness.

ତୋ ଦୁର୍ବଳ ଦେଖି କାହିଁ ପଶିବଇ ମୁହଁ—
ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ବଦତ୍ତଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରବଳ; ଉଗ୍ର; ପ୍ରଚଣ୍ଡ—1. Terrible.

୨ । ଅତ୍ୟଧିକ—2. Excessive.

୩ । ଯାହାକୁ ବନ୍ଦ ବା ଅବରୋଧ କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟର ବଳ ଯାଏ ନାହିଁ—3. Which can not be stopped.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଦୁର୍ବଳ ବଢ଼ିରେ ଘରଦ୍ୱାର ଭାସି ଗଲା ।)

୪ । ନିକୃଷ୍ଟ—4. Inferior.

ତହୁ ଜଲେ ଶ୍ରୁତ ହୋଇବ ଦୁର୍ବଳ—କୃଷ୍ଣ ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦୁର୍ବଳ କର୍ମ—ଦେ. ବି—ମୃତାହ କିମ୍ବା; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁର ୧୦ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯିବା ପ୍ରେତକର୍ମ—Funeral rites.
Durbala karma

ଦୁର୍ବଳ ଦଶା—ଦେ. ବି—ମନ୍ଦ ଦଶା; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—Ill-luck; misfortune.
Durbala dasā

ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳ ଦଶା ହୁଏ
ବାହାରିବ ସୈନ୍ୟ ସଙ୍ଗତେ ଯେତ ଯୁଏଁ ।
କୃଷ୍ଣ ହ. ମହାଭାରତ, ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଦୁର୍ବଳ ବଢ଼ି—ଦେ. ବି—ପ୍ରବଳ ନଦୀବୃଦ୍ଧି—A very high or terrible flood.
Durbala bardhi

ଦୁର୍ବଳଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁର୍ବଳ (ଦେଖ)
Durbaliā Durbala (See)

ଦୁର୍ବ(ର୍ବ୍ବ)ହ—ସ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ସହଜରେ ବହନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—1. Unbearable; difficult to be borne
Durba(rbba)ha (ଦୁର୍ବହତା—ବି)

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାରୀ—2. Too heavy to bear.

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ୍ବା)କ୍ୟ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବାକ୍ୟ)—୧ । କଟୁବାକ୍ୟ—1. Harsh words.
Durbā(rbbā)kya

୨ । ଗାଳି—2. Abuse.

୩ । ଅଶ୍ଳୀଳ ବାକ୍ୟ—3. Obscene language.

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ୍ବା)ଚ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୁର୍+ବାଚ୍ୟ)—୧ । ଅପବାଦ—1. Slander.
Durbā(rbbā)chya

୨ । ଅଖ୍ୟାତି; ଅଖ୍ୟାତି; ଅପଯଶ—2. Ill fame; disrepute.

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ୍ବା)ଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବାଦ)—୧ । ଦୁର୍ବାକ୍ୟ (ଦେଖ)
Durbā(rbbā)

୨ । ନିନ୍ଦା—2. Blame.

୩ । ଭର୍ତ୍ସନା—3. Reproach.

ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କଟୁଭାଷୀ—Using harsh words.

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ୍ବା)ର—ସ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବାର ଧାତୁ=ବାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—ଯାହାକୁ ସହଜରେ ବାରଣ କରାଯାଇ ନ ପାରେ; ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ; ଦୁର୍ନିବାର—Irremediable; unpreventible; irresistible, unavoidable; hard to restrain or check.
Durbā(rbbā)ra

ଦୁର୍ବାର ତୋ ନେତ୍ରାଞ୍ଜଳ ଶର
ଦେବାକୁ ଦୁଃଖ ଦୁଃସହତର । ବଦ୍ୟୁର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋଦାବତ୍ସ୍ୟ. ଦ. ଗୀତ ।

ଦୁର୍ବା(ର୍ବ୍ବା)ରଣ—ସ. ବିଣ—ଦୁର୍ବାର (ଦେଖ)
Durba(rbbā)raṇa Durbāra (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁର୍ବା(ର୍ବା)ସନା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବାସନା)—
Durbā(rbbā)sanā ମନ ଅଯଥାଭାବ—Evil desire.

ଦୁର୍ବା(ର୍ବା)ସା—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ବାସସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Durbā(rbbā)sā କୁତ୍ସିତବସ୍ତ୍ରଧାରୀ—Wearing dirty clothes; ill-clad; wearing rags or ugly clothes.

ସ. ବି—ଅନସୂୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଅଂଶଜାତ ଅତ୍ରି ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହାକ୍ରୋଧୀ ଋଷିବିଶେଷ—Name of an irascible sage; son of Atri.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱଭାବତଃ କ୍ରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୁର୍ବାସାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଏ ।]

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ଗାହ—ସ. ବି ଣ—ଦୁରବଗାହ (ଦେଖ)
Durbi(rbbi)gāha Durabagāha (Sae)

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ଦଗ୍ଧ—ସ. ବଣ. (ଦୁର୍+ବଦଗ୍ଧ)—୧ । ଉଦ୍ଧତ—
Durbi(rbbi)dagdha 1. Rude; insolent.
୨ । ଅଭଦ୍ର—2. Ill-mannered; ill-bred.
୩ । ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked.

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ଧ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; 'ଦୁର୍=ମନ+ବିଧ=ଆଚରଣ; ଦ୍ରକାର)—୧ । ଅସଦାଚରଣ; ଦୁଷ୍ଟ—
[ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Wicked.
୨ । ଅସଭ୍ୟ—2. Immoral.
୩ । ଦରିଦ୍ର—3. Poor.
୪ । ମୂର୍ଖ—4. Illiterate.

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ଧି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବିଧି)—୧ । ମନ୍ଦବିଧି; ବା ଜନ୍ମନ—
Durbi(rbbi)dhi 1. A bad rule.
୨ । ମନ୍ଦ ଭାଗ୍ୟ—2. Misfortune; bad luck; evil destiny.

ଦୁର୍ବିନ୍(ନ୍ଦ)—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୂରଦର୍ଶଣ)—
Durbin(nda) ଦୂରଦର୍ଶଣ ଯନ୍ତ୍ର—
ଦୂରବୀନ Telescope.
ଡ୍ରାଁବିନ

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ନୀତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁର୍+ବିନୀତ)—
Durbi(rbbi)nīta ଦୁର୍ବିଦଗ୍ଧ (ଦେଖ)
(ଦୁର୍ବି[ର୍ବି]ନୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Durbidagdha (See)

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ପାକ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବପାକ)—୧ । ଦୁର୍ଘଟନା—
Durbi(rbbi)pāka 1. Mishap.
୨ । ମନ୍ଦଫଳ—2. Bad result; evil issue.
ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପରିଣାମଦାରୁଣ—
Horrible in the end.

ଦୁର୍ବିଷ—ସ. ବ. (ଯାହାଙ୍କ ଉପରେ କ୍ଷର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଭାବ ଦେଖା ନାହିଁ)—
Durbisha ମହାଦେବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Siba.

ଦୁର୍ବି(ର୍ବି)ଷହ—ସ. ବଣ. (ଦୁର୍+ବ+ସହ୍+ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Durbi(rbbi)shaha ୧ । ଅସହ୍ୟ—1. Unbearble; intolerable.
୨ । ଦୁଃସହ—2. Hard to bear.
୩ । ଦୁର୍ବହ (ଦେଖ)—3. Durbaha (See)

ଦୁର୍ବୁ(ର୍ବୁ)ଦ୍ଧି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି—
Durbu(rbbu)ddhi 1. Evil intention; evil-mindedness.
୨ । ଦୁଷ୍ଟତା—2. Wickedness; wantonness.
୩ । ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଏକଜିଦ—
3. Obstinacy in evil matters.
୪ । ନିର୍ବୋଧତା; ମୂର୍ଖତା—4. Stupidity; folly.
ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ମନ୍ଦକର୍ମରେ ଏକଜିଦିଆ—
1. Obstinate in evil affairs.
୨ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked; wanton.
୩ । ମୂର୍ଖ; ନିର୍ବୋଧ—3. Stupid; silly.
୪ । ଅସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ—4, Evil-intentioned.

ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି)—ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ).
Durbuddhiā Durbuddhi (See)
(ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ବୃ(ର୍ତ୍ତୃ)ତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ବୃତ୍ତ=ଚରିତ୍ର)—
Durbṛu(rbbṛu)tta ୧ । ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ର—1.Immoral.
(ଦୁର୍ବୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନ; ଦୁରନ୍ତ—
(ଦୁର୍ବୃତ୍ତା—ବ) 2. Wicked; roguish.
୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ—3. Ungovernable; unruly; unmanageable.
୪ । ଠକ—4. Deceptive; fraudulent
୫ । ଅବାଧ୍ୟ—5. Disobedient.
୬ । ଉଦ୍ଧତ—6, Furious; riotous.
ସ. ବ—୧ । ଠକ—1, A cheat.
୨ । ଦୁରନ୍ତଲୋକ; ଯାଜା—2, A rogue.

ଦୁର୍ବୃ(ର୍ତ୍ତୃ)ତ୍ତି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବୃତ୍ତ)—ମନ୍ଦପ୍ରବୃତ୍ତ—
Durbṛu(rbbṛu)tti Evil disposition; vile temper; vile passion.

ଦୁର୍ବେ(ର୍ବେ)ଦ—ସ. ବି ଣ. (ଦୁର୍+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Durbe(rbbe)da ୧ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ; ଦୁର୍ବୋଧ—
1. Difficult to know or understand.
୨ । ବେଦପାଠବିହୀନ—
2. Not studying the Bedas,

ଦୁର୍ବୋ(ର୍ବୋ)ଧ—ସଂ. ବି ଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ବୋଧ)—
Durbo(rbbo)dha ୧ । ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; ଅଜ୍ଞାନ—1. Ignorant.
୨ । ଦୁର୍ବୋଧ; ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—2. Difficult to know.

ଦୁର୍ବୋ(ର୍ବୋ)ଧ୍ୟ—ସ. ବି ଣ. (ଦୁର୍+ବୋଧ)—୧ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—
Durbo(rbbo)dhya 1. Incomprehensible;
(ଦୁର୍ବୋଧତା—ବି) unknowable; difficult; to know.
୨ । ଯାହା ସହଜରେ ବୁଝାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ—
2. Not easy to understand.
[ଦ୍ର—ଦୁର୍ବୋଧତା ଦୋଷ ରଚନାର ଚୌଦ୍ଦଟି ଦୋଷ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁବ୍ୟବସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ବ୍ୟବସ୍ଥା)—
Durbyabasthā ମନ୍ଦ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—Bad arrangement.

ଦୁବ୍ୟବହାର—ପୁ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ବ୍ୟବହାର)—
Durbyabahāra ୧ । ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର—1. Bad ment.
୨ । ଦୁଷ୍ଟ ଆଚରଣ—2. Evil conduct.
୩ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମାର ମୀମାଂସା ଉତ୍କୋଚଦାନ, ଅଦଉଡ଼ ଆଦ କାରଣରୁ ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. (Hindu Law) A case or suit, the decision of which is not just on account of the use of unfair means etc.

ଦୁବ୍ୟସନ—ପୁ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ବ୍ୟସନ)—
Durbyasana ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ—Bad habit.
(ଦୁବ୍ୟସନୀ—ବଣ. ପୁଂ)

ଦୁବ୍ରତ—ପୁ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ବ୍ରତ)—
Durbrata ୧ । ମନ୍ଦ ମନୋରଥ—1. Evil wish.
୨ । ମାଡ ଆଶୟ—2. Bad intention.
୩ । ମନ୍ଦ ବ୍ରତ—3. A bad religious vow.
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ମନ୍ଦ ବ୍ରତ ପାଳନ କରିଅଛି—
(ଦୁବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who has taken a religious vow to secure an evil object.
୨ । ମାଡାଶୟ—2. Evil-intentioned.

ଦୁର୍ଭକ୍ଷ—ପୁ. ବଣ. (ଦୁର୍+ଭକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—
Durbhaksha କଷ୍ଟରେ ଭକ୍ଷଣୀୟ—
Eatable with difficulty.
ବ—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—Scarcity; famine.

ଦୁର୍ଭଗ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ଭାଗ=ଭାଗ୍ୟ)—
Durbhaga ୧ । ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ; ଭାଗ୍ୟହୀନ—
(ସୁଭଗ—ବିପରୀତ) 1. Unfortunate; unlucky;
(ଦୁର୍ଭଗତା—ବି) ill-fated.
୨ । ଅପ୍ରିୟ—2. Disagreeable.

ଦୁର୍ଭଗା—ପୁ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୁର୍ଭଗା+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପତିସ୍ନେହହୀନା
Durbhagā (ଭର୍ତ୍ତ୍ୟା)—1. Destitute of one's husband's
(ଦୁର୍ଭଗା—ବିପରୀତ) attachment; (a wife) not liked by her husband; neglected (wife).
୨ । ହତଭାଗିନୀ; ଭାଗ୍ୟହୀନା—
2. Unlucky (female); ill-fated.
୩ । ବିଧବା ହୋଇଥିବା—3. Widowed.

ଦୁର୍ଭର—ପୁ. ବଣ. (ଦୁର୍+ଭୃ ଧାତୁ = ବହନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Durbhara ୧ । ଦୁଃସହ—1. Insufferable; unbearable.
(ଦୁର୍ଭରତା—ବ) ୨ । ଗୁରୁ; ଗରୁଆ—
2. Very heavy; weighty.

ଦୁର୍ଭାଗା—ବେ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୁ. ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ)—ଭାଗ୍ୟହୀନ, ହତଭାଗା—
Durbhāgā Unfortunate; ill-fated unlucky.
ହତଭାଗ୍ୟ ଅଭାଗା
(ଦୁର୍ଭାଗୀ, ଦୁର୍ଭାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—ପୁ. ବ. (ଦୁର୍ + ଭାଗ୍ୟ; କର୍ମଧା)—
Durbhāgya ୧ । ଦୁରଦୃଷ୍ଟ; ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ—1. Misfortune.
୨ । ବିପଦ—2. Calamity.
୩ । ଦୁର୍ଘଟଣା—3. Mishap.
(ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ଭାଗ୍ୟ ସାଦୃଶ୍ୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ହତଭାଗ୍ୟ—1. Unfortunate.
୨ । ଅଶୁଭକପାଳିଆ—3. Unlucky.

ଦୁର୍ଭାବନା—ପୁ. ବ. (ଦୁର୍+ଭାବନା; କର୍ମଧା)—ମନ୍ଦ ଭାବନା;
Durbhābanā ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା; ଉଦ୍ବେଗ—Anxiety; evil or bad thought.

ଦୁର୍ଭାଷା—ପୁ. ବ. (ଦୁର୍+ଭାଷା; କର୍ମଧା)—୧ । ଦୁର୍ବାକ୍ୟ—
Durbhāshā 1. Vulgar words.
୨ । ତିରସ୍କାର ବା ଭର୍ତ୍ସନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷା—
2. Abusive language.
ଧର୍ମ ଅର୍ଥ ଦୁରନ୍ତ କଥାରୁ ବ୍ୟବହାର
ହୋଇ ବହୁଥାଏ ଦୁର୍ଭାଷା ନରନ୍ତର—ବ୍ରଜନାଥ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—ପୁ. ବ. (ଅବ୍ୟୟୀ ଭାବ; ଦୁର୍+ଭିକ୍ଷା; ଶସ୍ୟାଭାବ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ
Durbhiksha ଦେଶରେ ଭିକ୍ଷାର ଅଭାବ ଘଟେ)—ଦେଶରେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭାବ—Scarcity of food; famine; dearth of food stuff.

ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପାଣ୍ଠି—ବେ.ବ(ପୁ. ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ+ବେ. ପାଣ୍ଠି)—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପ୍ରପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି-
Durbhiksha pāṇṭhi ମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ସାଧାରଣ
ଦୁର୍ଭୀକ୍ଷ ଫଣ୍ଡ ଚନ୍ଦା ବା ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖୋଲା ଯିବା
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଫଣ୍ଡ ପାଣ୍ଠି—Famine-fund; a fund
(ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଫଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) started for famine relief.

ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପୀଡ଼ିତ—ପୁ. ବଣ. (ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ+ପୀଡ଼ିତ; ଂପୂ୍ୱା ଭୂତ)—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-
Durbhiksha pīrdita ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ—Famine-stricken.
(ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ—ପୁ. ବଣ (ଦୁର୍+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଅଭେଦ୍ୟ—
Durbhedya 1. Impenetrable.
(ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟତା—ବ) ୨ । ଯାହା ଅତି କଷ୍ଟରେ ଭେଦ କରିଯାଇ ପାରେ—
2. Penetrable with difficulty.
୩ । ଅତି କଠିନ—3. Very hard or tough.
୪ । ଦୁର୍ଗମ—4. Impassable.
୫ । ଅବୋଧ୍ୟ—5. Incomprehensible.

ଦୁର୍ମତି—ସଂ. ବ. (ଦୁର୍+ମତି; କର୍ମଧା)—
Durmati ୧ । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି; ମନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମତି—
(ଦୁର୍ମତି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Evil propensity or disposition.
୨ । ମନ ସ୍ୱଭାବ—2. Evil nature.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ୬୦ ମାନୁଷ ବତ୍ସର ସମ୍ବଲିତ ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ସମ୍ବତ୍ସରର ପଞ୍ଚପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ ବର୍ଷ—
3. Name of the 55th year of the cycle of Bṛuhaspati which covers 60 years of the earth.

ସଂ. ବହ—୧ । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି—1. Evil-minded.
୨ । ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—2. Malignant; wicked.
୩ । କୁମଜ୍ଜଶାଳୀ; ମନପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
3. Ill-natured; ill-disposed.
୪ । ମନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକଜଦିଆ—
4. Obstinate in evil.

ଦୁର୍ମଦ—ସଂ. ବି ଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ମଦ୍ ଧାତୁ=ମତ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Durmada ୧ । ଉନ୍ମତ୍ତ—1. Maddened, intoxicated.
(ଦୁର୍ମ୍ମଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦୁର୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମ—2. Ungovernable; unruly.

ସଂ. ବି—୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
1. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.
୨ । ରାଧିକାଙ୍କ ଦେବର—2. Name of the younger brother of Rādhikā's husband.

ଦୁର୍ମନାଃ—ସଂ. ବି ଣ (ଦୁର୍+ମନସ୍; ଦୁର୍ମନସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Durmanāḥ ୧ । ଦୁର୍ଭାବନାଗ୍ରସ୍ତ; ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ—
(ଦୁର୍ମ୍ମନା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dispirited, having sad thoughts; distressed; dejected.
୨ । ଚିନ୍ତିତ—2. Troubled in mind.
୩ । ଦୁଃଖିତ—3. Saddened.
୪ । ଉଦ୍ବିଗ୍ନ—4. Anxious; in a state of mental trouble; perturbed.

ଦୁର୍ମନାୟମାନ—ସଂ. ବି ଣ.ପୁଂ (ଦୁର୍ମନାୟ୍ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ)—
Durmanāyamāna ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ; ଦୁର୍ଭାବନାଗ୍ରସ୍ତ—
(ଦୁର୍ମନାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dejected; distracted in mind; dispirited.
(ଦୁର୍ମନାୟମାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁର୍ମନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ମନ୍ତ୍ରଣା, କର୍ମଧା)—କୁମନ୍ତ୍ରଣା; କୁପରାମର୍ଶ—
Durmantraṇā Evil counsel; evil advice.
(ଦୁର୍ମ୍ମନ୍ତ୍ରଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁଷ୍ଟର ଦୁର୍ମନ୍ତ୍ରଣାବଳେ ହେ ନରେଶ
ଏବୁପେ ହୋଇ ଅସି ଯୁଦ୍ଧକାଳ ଶେଷ—
ବୃଷ୍ଣିଦ୍ୟୁ, ମହାଭରତ, ଦ୍ରୋ ।

ଦୁର୍ମନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ଦୁର୍+ମନ୍ତ୍ରିନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—କୁପରାମର୍ଶଦାତା—
Durmantrī Evil counsellor.
(ଦୁର୍ମନ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବି ଣ—ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କର କୁ-ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି—
(ସୁମନ୍ତ୍ରୀ—ବିପରୀତ) (a king) Having evil counsellors.

ଦୁର୍ମର—ସଂ. ବି ଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ମୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ଯେ ସହଜରେ ମରେ ନାହିଁ—
Durmara One who does not die easily.
(ଦୁର୍ମ୍ମର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁର୍ମରା—ସଂ. ବି ଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁର୍ମର+ଆ)—ଦୁର୍ମରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Durmarā Feminine of Durmarā.
ସଂ. ବି—ଦୂବ୍ଦା—The Dooba grass.

ଦୁର୍ମିତ୍ର—ସ. ବ. (ଦୁର୍+ମିତ୍ର; କର୍ମଧା)—
Durmitra ୧ । ଦୁଷ୍ଟ ମିତ୍ର—1. Bad or evil friend.
(ଦୁର୍ମ୍ମିତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀ—
2. Bad companion.

ବହ. (ଦୁର୍+ମିତ୍ର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
ଯାହାର ଦୁଷ୍ଟ ମିତ୍ର ଅଛନ୍ତି—
Having bad or wicked companions.

ଦୁର୍ମିଳ—ଦେ. ବହ. (ପ୍ରାଚୀନ) (ସ. ଦୁର୍ମିଲ)—
Durmiḷa ଦୁର୍ଲଭ—Rare.
ବୁଦ୍ଧିର ଦୁର୍ବ୍ୟ ଗନ୍ଧ-ବେଶା ମୂଳ
କର୍ମକୁ ସେହ୍ନ ଦୋଇଛ ଦୁର୍ମିଳ । ଘାଳକୃଷ୍ଣ, ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଦୁର୍ମୁଖ—ସଂ. ବହ. (ଦୁର୍+ମୁଖ=ମୁହଁ ବା ବଚନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Durmmukha ୧ । କଟୁଭାଷୀ—1. Scurrilous; foul-mouthed; abusive.
(ଦୁର୍ମୁଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦୁର୍ମୁଖା—ବ) ୨ । କର୍କଶଭାଷୀ—
2. Having harsh utterance.
୩ । ଯାହାର ମୁଖ ଦେଖିବାକୁ କୁତ୍ସିତ—
3. Ugly-faced; hideous.

ବ—୧ । ବାନରବତ୍ତଶେଷ—1. A kind of monkey.
୨ । ଅଶିକ୍ଷିତ ଅଶ୍ୱ—2. An untrained horse.
୩ । ଅସୁରବତ୍ତଶେଷ—3. Name of a demon.
୪ । ନାଗବତ୍ତଶେଷ—4. A species of serpents.
୫ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଗୁପ୍ତଚର—
5. Name of a spy of Rāmchandra.

ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୁର୍+ମୂଲ୍ୟ; କର୍ମଧା)—
Durmmūlya ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ; ଚଢ଼ା ଦାମ୍—
(ଦୁର୍ମ୍ମୂଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Exorbitant price; excessive or high price; high rate.
(ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟା—ବ)
ସ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମହାର୍ଘ; ଅଳ୍ପେପ୍ସୁ; ମହର୍ଘ—
Dear; high-priced; of an exorbitant price.

ଦୁର୍ମେଧା—ସ. ବହ. (ଦୁର୍+ମେଧସ୍; ୧ମା. ୧ବ. ବହୁବ୍ରୀହି)—
Durmmedhā ୧ । ବୁଦ୍ଧିହୀନ; ମେଧାହୀନ—
(ବିପରୀତ—ସୁମେଧାଃ) 1. Stupid; unintelligent.
(ଦୁର୍ମେଧାଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମାଡ଼ା ବୁଦ୍ଧିଆ—2. Dull-headed.
୩ । ନିର୍ବୋଧ—3. Foolish.

ଦୁର୍ଯୋଗ—ସ. ବ. (ଦୁର୍+ଯୋଗ; କର୍ମଧା)—
Durjoga ୧ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—1. Misfortune.
(ସୁଯୋଗ—ବିପରୀତ) ୨ । ଦୁଃଖର ଯୋଗ; ଦୁଃଖଜନକ ଘଟଣାବଳର ସମାବେଶ—2. Unfavourable conjunction of circumstances.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଘଟଣା—
3. Ominous circumstance.
୪ । ଦୁଃଖର ସମୟ—4. Bad time; crisis.
୫ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ—5. Cloudy day; stormy weather; foul weather.

ଦୁର୍ଯୋଧନ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁର୍+ଯୁଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Durjodhana
(ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଯେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପଳାୟନ କରେ—1. One who flies away from fight.
୨ । + କର୍ମ ଅନ ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଜୟ କରି ଯାଇ ନ ପାରେ—2. Difficult to fight with; invincible.
ବ—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର—
The eldest son of Dhṛutarāshṭra.
[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଭଳେ ଜୋଡ଼ ଦେଖ ।]
ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଦୁର୍ଯୋନି—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଯୋନି; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Durjoni
(ଦୁର୍ଯ୍ୟୋନି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମାଗେଭବ—Base-born; of low extraction.
ସଂ. ବି—ମାଡ ଜାତି—Low caste.

ଦୁର୍ଲଂଘ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଲଂଘ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Durlaṁgha
ଦୁର୍ଲଂଘ୍ୟ
ଦୁର୍ଲିଂଘ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ
୧ । ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଲଂଘନ କରିଯାଇ ନ ପାରେ—1. Difficult to be crossed over.
୨ । ଅଲଂଘ୍ୟ—2. Inviolable.
୩ । ଯେଉଁ ଆଦେଶ ବା ନିୟମକୁ ସହଜରେ ଲଂଘନ କରି-ଯାଇ ନ ପାରେ—3. (an order or rule) Which cannot be transgressed.

ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ଦୁର୍+ଲକ୍ଷଣ; କର୍ମଧା)—
Durlakshaṇa
(ବିପରୀତ—ସୁଲକ୍ଷଣ)
ଅଶୁଭସୂଚକ ଚିହ୍ନ—
Evil omen; unlucky sign.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୁର୍+ଲକ୍ଷଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
(ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ମନ ଲକ୍ଷଣ ଯୁକ୍ତ; ଅଲକ୍ଷଣା—
Bearing inauspicious marks on the body.

ଦୁର୍ଲକ୍ଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଲକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା, ଚିହ୍ନ କରିବା +କର୍ମ. ଯ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Durlaksha
ଯାହା ଅତି କଷ୍ଟରେ ଦେଖାଯାଏ—Scarcely visible; extremely difficult to be seen
ବି—(କର୍ମଧା) ଅନିଶ୍ଚିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ—Uncertain aim.

ଦୁର୍ଲଭ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଲଭ୍ ଧାତୁ=ଲାଭ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Durlabha
(ବିପରୀତ—ସୁଲଭ)
(ଦୁର୍ଲଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଦୁର୍ଲଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ -1. Not easily available; difficult to attain.
୨ । ବହୁମୂଲ୍ୟ—2. Valuable.
୩ । ବିରଳ—3. Rare.
୪ । ଅସାଧାରଣ—4. Extraordinary; uncommon.
ବହୁମାନ୍ୟର ଦ୍ୱେ ଦୁର୍ଲଭ ଅଙ୍ଗ୍ୟାନ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।
୫ । ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ—5. Of high price; dear.
ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Best; excellent.
କର୍ଣ୍ଣଠ ମହାରଥ ମାନଙ୍କେ ଦୁର୍ଲଭ
ଗରଜରେ ତା ଶୂଳି ଯେସନେ ବୃଷର । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ।
ଦେ. ବି—ଅସାଧାରଣ ବିଷୟ—An uncommon matter.
ଶାନ୍ତର ବୋଇଲେ ଦଗ୍ଧଲ ଦୁର୍ଲଭ । ଗୀତା. ରତ୍ନମଣ୍ଡପ ।

ଦୁର୍ଲଭା—ସ. ବି—ଦୁର୍ଲଭ; ଗେଣ୍ଡକଣ୍ଟକାରୀ—
Durlabhā
ଦୁରାଲଭା
ଜବାଶ
Alhagi Maurorum.
ସ. ଦୁର୍ଲଭ; ଗିରିକର୍ଣ୍ଣିକା;
ସବାଶ; ଦୁର୍ଲଭା (ଦୁର୍ଲଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅଜଗନ୍ଧକା; ସଂ. ଦୁର୍ଲଭା ଗନ୍ଧ ଉତ୍ତ ଗନ୍ଧ ଅଟେ)—ଦୁଲଭା (ଦେଖ)
(ଦୁଲଭା, ଦୁଲ୍ଲଭା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Dulabhā (See)

ଦୁର୍ଲଭା ତୁଳସୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଦୁଲଭା (ଦେଖ)
Durlabhā tulasi
Dulabhā (See)

ଦୁର୍ଲଭ୍ୟ—ସଂ. ବଣ, (ଦୁର୍+ଲଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ) —ଦୁର୍ଲଭ ଶବ୍ଦ(ଦେଖ)
Durllabhya
(ଦୁର୍ଲଭ୍ୟା-ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଦୁର୍ଲଭ୍ୟ-ଅନ୍ୟରୂପ)
Durlabha (See).

ଦୁର୍ଲ୍ଲଳ—ସଂ. ବିଣ (ଦୁର୍+ଲଲ୍ ଧାତୁ=ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବା+କର୍ମ, ଅ)—
Durllaḷa
(ଦୁର୍ଲ୍ଲଳା-ସ୍ତ୍ରୀ)
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ; ଗେଞ୍ଜା; ଦୁଲଣା—
Too much fondled; dandled (child).
ସଂ. ବ—ଦୁଷ୍ଟେଷ୍ଟିତ—Evil endeavour.

ଦୁର୍ଲ୍ଲଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୁର୍+ଲଲ୍ ଧାତୁ=ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବା; କର୍ମ. ତ)
Durllaḷita
(ଦୁର୍ଲ୍ଲଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଦୁର୍ଲ୍ଲଳ (ଦେଖ)— Durllaḷa (See).

ଦୁର୍ଲ୍ଲାଳନ—ସଂ ବି (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଲାଳନ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହପ୍ରକାଶ କରି ବଢ଼ାଇବା —Bringing up of children with excessive fondling.
Durllāḷana

ଦୁର୍ଲ୍ଲେଖ୍ୟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା. ଦୁର୍+ଲେଖ୍ୟ=ଦଲୀଲ)—୧ । ଗର୍ହିତ ଲେଖା—1. Evil writing.
Durllekhya
୨ । ମନ ହସ୍ତାକ୍ଷର —2. Bad handwriting.
୩ । ଜାଲ୍ ଦଲୀଲ—3. Forged document.
୪ । ଦୁବୋଧ୍ୟ ଲେଖା —4 Illegible writing.
ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)— ଦୁରକ୍ଷର; ଯାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ପଢ଼ି ହୁଏ ନାହିଁ—
(ଦୁର୍ଲେଖ, ଦୁର୍ଲ୍ଲେଖ, ଦୁର୍ଲେଖ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Illegible,

ଦୁର୍ହୃଦ୍—ସଂ ବି (ଦୁର୍=ମନ+ହୃଦ୍=ହୃଦୟ, ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Durhṛud
(ବିପରୀତ-ସୁହୃଦ୍)
ଶତ୍ରୁ—Enemy,
ଉଦାର ହୃଦୟ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ଜଗତ
ଦୁର୍ହୃଦଙ୍କୁ ପାଟିରା ଦେବାପାଇଁ ଯାଏ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ସଭା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବି ଣ—ଦୁର୍ହୃଦୟ (ଦେଖ)—Durhṛudaya (See),

ଦୁର୍ହୃଦୟ—ସଂ. ବି ଣ. ସୁଂ—୧ । ଦୁଷ୍ଟ ଚତ୍ତ; ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତଃକରଣ—
Durhṛudaya 1, Wicked.
(ଦୁର୍ହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—2. Inimical.

ଦୁଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଝୁଲିବା—1. To swing,
Dul (root) ୨ । ଉତ୍କ୍ଷେପ କରିବା—2. To throw up.

ଦୁଲ୍—ଦେ. ଅ—ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ (ଦେଖ)
Dul Dum-dum(See);

ଦେ. ବି (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ)—ଭଲ କାନର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
An ornament worn on the lower part of the ear.

ଦୁଲ୍(ଲୁ)କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଲ୍‌ବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Dul-(lu)kā (ke)ibā Causative form of Dul-kibā.
ଲଣ୍ଡ ମା ଚେହ୍ନ ଝୁଲୁକେଇ କହିଲ—କୁନ୍ତଳାକୁମାର. କଥାଗୁଚ୍ଛ ।

ଦୁଲୁ(ଲୁ)କି—ଦେ. ବ.—ଘୋଡ଼ାର ଧପୁଡ଼ିବା ଗତି; ଘୋଡ଼ାର ବେଗ-
Dul-(lu)ki ଗମନ—Trotting of a horse.
ଦୁଲକୀ (ଯଥା—ଏ ଗତିରେ ଘୋଡ଼ା ଗତି ଗୋଡ଼କୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଉଠାଇ ଦୁଉଗତ କରେ ।)

ଦୁଲ୍(ଲୁ)କିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବଦ୍ଧୁଚ୍ଛେକର ପଦାଘାତ ବା ବାଦ୍ୟ-
Dul-(lu)kibā ଦ୍ୱାରା ଦୁଲ୍ ଦୁଲ୍ କର୍ଣ୍ଣିବା—1. To resound
ଧମ ଧମ କରା or vibrate with the sound of many
ଦଲକନା drums or many steps.
୨ । (ମେଘ) ଦୁମ୍ଦୁକାଣି ବର୍ଷା ବର୍ଷିବା—
2. To rain in torrents; to rain cats and dogs.

ଝରଝଡ଼ ପାଣି ଥଣ୍ଡାଏ ଦେଇଣି,
କଣା ବୋଲେ ମେଘ ଦୁଲୁକୁଛି—ଭଗ ।

୩ । (ଖଣ୍ଡ) ଭୟରେ ଥରିବା—
3. (the heart) To palpitate through fear.

ଦୁଲ୍‌ଠା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଅଳନ୍ଦ; ବରଣ୍ଡା; ପିଣ୍ଡା—
Dul-ṭhā Veranda; portico

ଦୁଲ୍‌ଦା(ଦୁ)ଲ୍—ଦେ. ଅ.—ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ (ଦେଖ)
Dul-dā(du)l (Dum dum (See)

ଦୁଲ୍ଲଣା—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ (ସ. ଦୁର୍ଲଳଡ)—ଗେଲ୍ଲା—
Dulaṇā Dandled; to much fondled or caressed;
ଆବଦେରେ spoiled with fondling.
ଲାଡ଼ୁଲା, ଦୁଲାଳ ଦେ. ବ. ସୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଦୁର୍ଲଳ)—
(ଦୁଲଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପୁତ୍ର ବା କନ୍ୟା—
1. Son or daughter.
ଭରଙ୍ଗ ଦୋଲାରେ ଦୋଲାଏଁ ଜବା ସିନ୍ଧୁ, ଦୁଲଣା । ବ୍ରଧାନାଥ, ଉତ୍ତା ।

୨ । ଗେଲ୍ଲା ପୁଅ ବା ଝିଅ—
2. A spoilt boy or girl.

ଦୁଲଭ—ଗ୍ରା. ବଣ. —ଦୁର୍ଲଭ (ଦେଖ)
Dulabha Durllabha (See)
ଦୁଲଭ

ଦୁଲଭ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁର୍ଲଭ; ତୁନ୍ଦ ଦୁର୍ଲଭ ବା ଦୁର୍ଲଭ ଉତ୍ତ
Dulabhā ଗଛ)—୧ । ତୁଳସୀ ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଗୁଳ୍ମ
ବାବୁଇ ତୁଳସୀ, କାଳବାବଇ ବିଶେଷ—1. Ocimum Basillicum;
କାଳୀବାବରୀ ବର୍ବ Ocimum Canum(Kirtikar).
ସ. ନାମ—ବଙ୍ଗଗ୍ର, କଠିଞ୍ଜର, [ବ୍ର—ଏହାର ସାବଜା ପତ୍ର ତୁଳସୀ
କୁଠେରକ, କାଲମାର, କର୍ଚ୍ଚଳ, ପତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଓ ମସୃଣ; ଫୁଲ
ମାଲୁକ, କୃଷ୍ଣମଞ୍ଜିକା, ତୁଳସୀର ଜଟା ପତ୍ର (ଫୁଲର କଡ଼
ସୁମୁଖ, ସୁଗନ୍ଧ, ଇନ୍ଦ୍ରାକୁ କଳା ଓ ଫୁଟନ୍ତା ଫୁଲ ଥଲା) । ଏହାକୁ
ଶୋଫନାଶୀ; ଅଜକ, ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ଫାଉଆ ଆଦ ଉପଲକ୍ଷ-
ଅଜଗନ୍ଧକା, ଗମ୍ଭୀର ରେ (ହନୁମାନେ ତୁଳସୀପତ୍ର ବ୍ୟବହାର
କଲ୍ପ ପତ୍ର) ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହାର ପତ୍ରର ରସ ଓ ମୂଳର
କ୍ୱାଥ ସେବନ କଲେ କୃମି, କୁଷ୍ଠ, କଫ, ବାତ, ବିଷ, ଶ୍ୱାସ, କାଶ,
ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟ, ମଳରୋଧ, ଆନାହ, ଶୂଳ, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ଓ ଚର୍ମରୋଗ
ଉପଶାନ୍ତ ହୁଏ । ହସ୍ତ ଓ ପାଦର ଶୋଥରେ ଏହାର ପତ୍ରର ପ୍ରଲେପ
ହିତକର । ଏହାର ସ୍ୱରସ ଦାହ ଓ ବେଦନା ଯୁକ୍ତ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ରରେ
ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।]

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—2. A name given to females.

ଦୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଦୋଳା—
Dulā A swing,
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁଲାଇ (ଦେଖ)—Dulāī (See)

ଦୁଲ୍ଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସୁଦ୍ଧ; ବାଣପୁର) ବ.—କୋଠାର କଡ଼—
Dulā Beam of the roof of a building.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଦୁଲ୍ଲା (ଦେଖ)
Duhlā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଆଡୁ କରିବା ପାଇଁ ଘରର କାନ୍ଥ ଉପରେ
ପକାଯିବା ଓଟ୍ଟ—Cross-beams on the walls over which a clay roof is built inside a tbatch.

ଦୁଲ୍(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବି. (ହି. ଦୁଲ୍ଲଇ; ସ. ଦୁଲ=ଦୁଲା)—ପଢଲା
Dulā(le)i ଶେଯ; ଦୁଇ ପରସ୍ତ କନା ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ତୁଳା ଭର୍ତ୍ତି
ତୁଳାଇ ତୁଳାଇ ଶୀତ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A thin quilt.

ଦୁଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଦି ଦୁଭୁମ) କ୍ରି.(ସ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ)—ଝୁଲାଇବା—
Dulāibā To hang.

ଦୁଲ୍ଲ(ଲେ)ଈ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ନାମ—
Dulā(le)ī 1. Name of a village goddess.
(ଦୁଲ୍ଲଦେଈ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
2. Name given to females.

ଦୁଲ୍ଲମ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଦୁଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Dulāma Dulā (See)

ଦୁଲ୍ଲଲ—ଦେ. ବି. ସୁଂ (ସ. ଦୁର୍ଲଳଡ ବା ସ. ଦ୍ୱି=ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଓ
Dulāla ଲଳଡ=ସ୍ନେହବର୍ତ୍ତିତ)—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.
ଦୁଲାଲ
ଦୁଲାର, ଦୁଲହେଟା ମାତୃସ୍ୟ ଯୋଗର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଯେ କର୍ପଟ,
ଥଣ୍ଡ ସେ ଭାବର ଚତୁର୍ଥେ ଦୁଲଳ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଗେଲ୍ଲା ପିଲ୍ଲ—2 Spoilt child.
୩ । ପାଳତପୁତ୍ର—3. Foster son.

ନନ୍ଦ ଦୁଲଲ ଚଷ୍ଟତେ ବାଳ, ଜସୁ ଜଗତ୍ପାଳ ଡରେ ।
ଗୀତଗୋବନ୍ଦ. ଦୁଅ ।

ଦେ. ଦ୍ୱିରୁ—୧ । ଗେଲ୍ଲା—
1. Too much fondled; petted.
୨ । ସ୍ନେହପାଳିତ—2. Darling.

ଦୁଲ୍ଲଲଆ—ଦେ. ଦ୍ୱିରୁ. ସଂ—ଦୁଲ୍ଲାଲ (ଦେଶ)
Dulāliā Dulāla (See)

ଦୁଲ୍ଲି(ଲୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ଦ୍ୱି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁଲ୍ ଧାତୁ=ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ିବା+ଇ, ଈ; ଯେ କର୍ଦ୍ଦମ ଆଦ୍ଦ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼େ)—
Dulli(lī) କମଠୀ; କଚ୍ଛପୀ—A female tortoise.

ଦୁଲିଚା—ଦେ. ଦ୍ୱ—ସୂତାର ଛୋଟ ଗାଲିଚା—
Dulichā A small carpet made of cotton thread.
ହିନ୍ଦି ଦୁଲିଚା

ଦୁଲୀ—ଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Dulī A name given to females.
(ଦୁଲ୍ଲ, ଦୁଲେଇ, ଦୁଲ୍ଲଦେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଲ୍ଲଲା—ଦେ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦୁହିତୃ+ଲା)—୧ । ଝିଅ—
Dullalā 1. Daughter.
ଆବଦେରେ ମେୟେ ୨ । ଗେଲ୍ଲା ଝିଅ—
ଦୁଲାରୀ 2. Beloved daughter.

ଦୁଲ୍ହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଦ୍ୱିରୁ—୧ । ଲୁଚ୍ଚ; ଶ୍ଳଥ—
Dul-hā 1. Wrinkled; slackened.
୨ । ଝୁଗୁଲା—2. Loose.

ଦୁଶଲ—ଦେ. ଦ୍ୱିରୁ—ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ—Rare.
Duśala ଯହିଁରେ ଛତ୍ର ଅବସ୍ଥିତ, ଯହିଁରେ କ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦୁଶଲ ।
ପ୍ରାତି. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାଧ୍ୟାୟ ।

ଦୁଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ତ—ଦୁଃଶାସନର ଡାକନାମ—
Duśā Name for calling Duḥśāsana.

ଦୁଶାଲ—ବୈଦେ. ତ. (ଫା. ଦୋଶାଲ୍; ଭୁଲ ସ. ଦ୍ୱିଶାଟ) —
Duśālā ଦୋଶାଲ୍ଲ (ଦେଶ)
ହିନ୍ଦୀ ଦୁଶାଲା Dośālā (See)

ଦୁଶାସନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ତ. (ସ. ଦୁଃଶାସନ)—ଦୁଃଶାସନ (ଦେଶ)
Duśasana Duḥśāsana (See)

ଦୁଶିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—
Duśibā ୧ । ଦେଖାଯିବା; ଦୃଷ୍ଟ ହେବା—1. To be seen.
ଦେଖାନ ଦିଖନା ୨ । ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା—2. To appear.

ଦୁଷ୍କର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ. (ଦୁର୍+କର ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ)—୧ । ଯେଉଁସ୍ଥାନରେ ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟରେ ଚରଣ କରିଯାଏ; ଦୁର୍ଗମ—
Duśchara 1. Impassable.
୨ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ; ଯାହା ଆଚରଣ କରିବା କଠିନ; ଦୁଷ୍କର—
2. Performable with difficulty.
ସ. ବ—୧ । ଶାମୁକା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. Oyster-shell.
୨ । ଭାଲୁ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Bear.

ଦୁଷ୍କରତ(ତ୍ୱ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ [କର୍ମଧା; ଦୁଃ+ଚରତ(ତ୍ୱ)=ଆଚରଣ,ସ୍ୱଭାବ]—
Duścharita(tra) ୧ । ଖରାପ ସ୍ୱଭାବ—1. Bad nature.
[ଦୁଷ୍କରତା(ତ୍ୱା)—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ; ଖରାପ ଚରିତ୍ର—
2. Bad character.
୩ । ମନ୍ଦବ୍ୟବହାର—3. Ill-behaviour.

ସ. ବ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରକୃତଦୁଷ୍କର୍ମଯୁକ୍ତ—
1. Of bad character; bad-natured; vicious; immoral.
୨ । ମନ୍ଦବ୍ୟବହାରକାରୀ—2. Ill-behaved.

ଦୁଷ୍ଚର୍ମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ଚର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Duścharmā ୧ । ମନ୍ଦଚର୍ମବିଶିଷ୍ଟ—1. Having a rough skin or hide.
(ଦୁଷ୍ଚର୍ମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଲଙ୍ଗେନ୍ଦ୍ରିୟର ମୁହଁ ଚାକିବା ଚମଡ଼ା ଜନ୍ମକାଳରୁ ନ ଥାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. (a male) Having no foreskin on his male organ since his birth.

[ଦ୍ର—ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ମତ ଏହି ଯେ ଗୁରୁତଲ୍ପଗ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ଦୁଷ୍ଚର୍ମା ହୋଇ ଜନ୍ମନ୍ତି । ବିନା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରେ ଏପରି ଲୋକ କୌଣସି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାରୀ ନୁହନ୍ତି; ଏମନ୍ତ ବି ବିନା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରେ ଏମାନଙ୍କର ଦାହକର୍ମ ବା ମୃତକକର୍ମ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ସ. ବ—ମନ ଚମଡ଼ା—Bad leather; bad skin.

ଦୁଷ୍ଚିକିତ୍ସା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଚିକିତ୍ସା)—୧ । ଆୟୁର୍ବେଦବିରୁଦ୍ଧ
Duśchikitsā ଚିକିତ୍ସା—1. Treatment against the dictates and rules of the Āyurbeda.
୨ । ଜାଣତ ବା ମନ ଚିକିତ୍ସା—
2. Bad or careless medical treatment.
୩ । ଅନାଡ଼ି ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସା—
3. Treatment by quacks; quackery.

ଦୁଷ୍ଚିକିତ୍ସ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରୀ (ଦୁର୍+ଚିକିତ୍ସ୍ୟ)—ଯେଉଁ ରୋଗ ସହଜରେ
Duśchikitsya ଚିକିତ୍ସା କରି ସାଇ ପାରେ ନାହିଁ; ଦୁରାରୋଗ୍ୟ—
ଦୁଷ୍ଚିକିତ୍ସ
ଦୁଷ୍ଚିକିତ୍ସ୍ୟାତ୍ମା } ଅନ୍ୟରୂପ ncurable; curable with difficulty.

ଦୁଷ୍ଚିତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଦୁର୍+ଚିତ୍)—୧ । ଚିନ୍ତା; ଆଶଙ୍କା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Duschit 1. Anxiety.
୨ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Perplexity.

ଦୁଷ୍ଚିନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଚିନ୍ତା)—ମନ ଚିନ୍ତା—
Duschintā Evil thought; malevolence.

ଦୁଷ୍ଚିନ୍ତ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରୀ (ଦୁର୍+ଚିନ୍ତ୍ୟ)—ଯାହା କଠିନତା ସହକାରେ ଚିନ୍ତା
Duschintya କରିଯାଏ—That which can be
(ଦୁଷ୍ଚିନ୍ତ୍ୟାତ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) conceived with great difficulty.

ଦୁଷ୍ଚେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଚେଷ୍ଟା;—୧ । କଦାଚରଣ—
Duscheshṭā 1. Bad conduct; perversity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅସୀମସାହସିକ ଚେଷ୍ଟା—
2. Fool-hardy endeavour.

ଦୁଷ୍ଚେଷ୍ଟିତ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+ଚେଷ୍ଟିତ=ଚେଷ୍ଟା)—
Duschesht़ita ଦୁଷ୍ଚେଷ୍ଟା (ଦେଖ)—Duschesht़ā (See).
ଫ. ବଣ—ଦୁଷ୍ଟଭଳି—Ill-behaved; perverse.

ଦୁଷ୍ଚ୍ୟବନ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+ଚ୍ୟବନ)—ଇନ୍ଦ୍ର; ଦେବରାଜ—
Duschyabana Indra.
[ଦ୍ର—ଇନ୍ଦ୍ର ଚ୍ୟବନ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରତି ବଜ୍ର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଅଉଣାପରେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇଥିଲା ।]
ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁର୍+ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଯେ ସହଜରେ ବରଳତ ହୁଏ ନାହିଁ—
Which can be displaced with difficulty.

ଦୁଷ୍ଛେଦ୍ୟ—ଫ: ବଣ (ଦୁର୍+ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Duschchedya ଯାହା ସହଜରେ ଛିଣ୍ଡା ଯାଇ ନ ପାରେ—
Difficult to cut.

ଦୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଦୋଷ ଦେବା—1. To blame.
Dush (root) ୨ । ବଢ଼ତ କରିବା—2. To become too.

ଦୁଷୀ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜ୍ୟୋତିଷୀ—
Dushī Astrologer.

ଦୁଷ୍କର—ଫ. ବଣ. (ଦୁର୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Dushkara ୧ । ଅତି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—1. Performable
(ସୁକର—ବିପରୀତ) with difficulty; hard to do.
୨ । ଅସାଧ୍ୟ; ଦୁଃସାଧ୍ୟ—2. Impracticable.
୩ । ଦୁରନ୍ତ—3. Fierce.
ଫ. ବ—ଆକାଶ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—The sky.

ଦୁଷ୍କର୍ମ—ଫ. ବ. (ଦୁର୍+କର୍ମନ୍; କର୍ମଧାରୟ)—
Dushkarma ୧ । ଅକାର୍ଯ୍ୟ; ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ—
1. Evil act; bad act; misdeed.
୨ । ଅପରାଧ—2. Crime; offence.
୩ । ପାପ—3. Sin.
୪ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—4. Ill luck; misfortune.

ଦୁଷ୍କର୍ମୀ—ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+କର୍ମନ୍; ୯ମା. ୯ବ)—
Dushkarmā ୧ । କୁକର୍ମନିରତ—1. Bent on evil.
୨ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—2. Unfortunate; unlucky.
୩ । ପାପୀ—3. Sinful.

ଦୁଷ୍କର୍ମୀନ୍ୱିତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁଷ୍କର୍ମ+ଅନ୍ୱିତ)—
Dushkarmānwita ଦୁଷ୍କର୍ମୀ (ଦେଖ).
(ଦୁଷ୍କର୍ମୀନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dushkarmā (See)

ଦୁଷ୍କାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବ—ଦୁଷ୍କ୍ରିୟା (ଦେଖ)
Dushkārjya Dushkriyā (See)

ଦୁଷ୍କାଳ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+କାଳ)—
Dushkāla ୧ । ଅକାଳ; ଦୁଃସମୟ—1. Bad times.
୨ । ଯେଉଁ କାଳରେ ଯେଉଁ କର୍ମ ଉଚିତ ଅଟେ ତାହାର ବ୍ୟତିକ୍ରାନ୍ତ କାଳ—2. Unsuitable time.
୩ । ଶିବ—3. Śiba.

ଦୁଷ୍କୁଳ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+କୁଳ)—
Dushkula ଅକୁଳୀନ; ନୀଚ ବଂଶ—
Low family; base family.
(ଦୁଷ୍କୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବଣ. ପୁଂ—ଦୁଷ୍କୁଳୀନ (ଦେଖ)
Dushkulīna (See)

ଦୁଷ୍କୁଳୀନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁଷ୍କୁଳ+ଜାତାର୍ଥରେ ଖନ)—
Dushkulīna ନୀଚବଂଶୋଦ୍ଭବ; ଅସତ୍କୁଳଜାତ—
(ଦୁଷ୍କୁଳୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of low birth; sprung from a low family; base-born.

ଦୁଷ୍କୃତ—ଫ. ବ. (ଦୁର୍+କୃତ)—
Dushkṛuta ୧ । କୁକାର୍ଯ୍ୟ—1. Evil act; misdeed.
(ସୁକୃତ—ବିପରୀତ) ୨ । ପାପ—2. Sin; guilt; crime.
୩ । ଦୁର ଦୃଷ୍ଟ—3. Misfortune.
(ଦୁଷ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବଣ—୧ । ଅସଦୁପାୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ—
1. Brought about by foul means.
୨ । ପାପିଷ୍ଠ—2. Sinning.
୩ । ପାପଜନକ—3. Sinful.
୪ । ପାପଯୁକ୍ତ—4. Addicted to sin.

ଦୁଷ୍କୃତି—ଫ. ବ. (ଦୁର୍+କୃତ)—ଦୁଷ୍କୃତ (ଦେଖ)
Dushkṛuti Dushkṛuta (See)

ଦୁଷ୍କୃତୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁଷ୍କୃତ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dushkṛutī ପାପାତ୍ମା—Sinful; sinning.
(ଦୁଷ୍କୃତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁଷ୍କ୍ରମ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର+କ୍ରମ)—
Dushkrama ମନ୍ଦ କ୍ରମ—Bad sequence.
ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯହିଁରେ କ୍ରମ ବା ଧାରାବାହିକତାର ଉଣା ପଡ଼ିଅଛି—Having bad sequence.

ଦୁଷ୍କ୍ରମତା—ଫ. ବ. (ଦୁଷ୍କ୍ରମ+ତ୍ୱ.ବ. ତା)—ଅର୍ଥଦୋଷବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଦୋଷ ଥିଲେ ଅର୍ଥକଥନରେ କ୍ରମଭଙ୍ଗ ହୁଏ—
Dushkramatā A fault in rhetoric.
ପିଇଲେ ରୁଧିର ପଣା ପରେ ଦ୍ରୋଣ-ଅଗଣା
ମଣ୍ଡାପର ମଣ୍ଡ ଖେଦାଇଲେ ଯେ । ଉଦ୍ଭ. ଲବଣାବତ୍ତା ।
[ଦ୍ର—ଆଗେ ପିଇବା ପରେ ଖାଇବା ଏହା କ୍ରମବିପର୍ଯ୍ୟୟ ।]

ଦୁଷ୍କ୍ରିୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍+କ୍ରିୟା)—
Dushkriya ଯେ ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—Doing evil acts;
(ଦୁଷ୍କ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) of bad conduct.

ଦୁଷ୍କ୍ରିୟା—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍+କ୍ରିୟା)—ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ; କୁକାର୍ଯ୍ୟ—
Dushkriyā Bad act.
ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁଷ୍କ୍ରିୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦୁଷ୍କ୍ରିୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dushkriya.

ଦୁଷ୍କ୍ରିୟାସକ୍ତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ଦୁଷ୍କ୍ରିୟା+ଆସକ୍ତ)—
Dushkriyāsakta ଦୁଷ୍କର୍ମରେ ଅନୁରକ୍ତ—
(ଦୁଷ୍କ୍ରିୟାସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Addicted to evil deeds.
(ଦୁଷ୍କ୍ରିୟାରତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଷ୍କୀତ—ଫ. ବଣ. (ଦୁର୍+କ୍ରୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dushkrīta ମହର୍ଘରେ କଣା ଯାଇଥିବା—.
Purchased dearly; dearly paid for; purchased at an exorbitant price.

ଦୁଷ୍କ୍ରେୟ—ଫ. ବଣ. (ଦୁର୍+କ୍ରେୟ)—ଯାହା ସହଜରେ କ୍ରୟ କରାଯାଇ
Dushkreya ନ ପାରେ; ମହର୍ଘ—Dear in price.

ଦୁଷ୍ଖଦର—ଫ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଦଲଦଆ ବା ଫକ୍କା ଖଇର; ପାକଡ଼
Dushkhadira ଖଟୁର—Brown catechu
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—କାମ୍ପୋଜା: [ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛ କଳା ଖଇରର କାଲସ୍ଥନ; ଗୋରଟ; ଅମରଜ; ଗଛ ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ; ଏହାର ଖଇର ପତ୍ରତରୁ; ବହୁସାର; ମହାସାର; ପାଣ୍ଡୁର ବା ଦଲଦଆ ଓ ଖାଇବାକୁ କ୍ଷଦ୍ର ଖଦର କଡ଼ା ଓ କଷା ଲାଗେ ।]

ଦୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁଷ୍ ଧାତୁ=ବିକୃତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dushṭa ୧ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ଦୋଷବିଶିଷ୍ଟ—
(ଦୁଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Faulty; defective.
ଦୁଷ୍ଟତା } ବି. ୨ । ଅପବିତ୍ର—2. Tainted; defiled.
ଦୁଷ୍ଟତ୍ୱ } ୩ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନ; ଖଳ—
3. Wicked; depraved.
୪ । ମନ୍ଦ—4. Bad.
୫ । ନୀଚ—5. Low; mean; vile.
୬ । ଅପରାଧୀ - 6. Guilty; criminal.
୭ । ମନ୍ଦପ୍ରକୃତିକ—7. Naughty; wanton.
୮ । ଅନୁଚିତ—8. Improper.
୯ । (ବୈଦ୍ୟକ) କୁପିତ (ବାତ, ପିତ୍ତ, କଫ)—
9. (medical science) Become noxious.
ଦେ. ବ—୧ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Wicked person; a bad man.
୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Leprosy.

ଦୁଷ୍ଟଗୁଣୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୁଷ୍ଟ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍ ୧ମା.୧ବ)
Dushṭachārī ୧ । ଦୁଷ୍କର୍ମରେ ରତ—1. Addicted to
(ଦୁଷ୍ଟଗୁଣୀ-ସ୍ତ୍ରୀ) evil acts.
୨ । ପାପିଷ୍ଠ—2. Sinful.
୩ । ଖଳ; ଦୁର୍ଜ୍ଜନ—3. Wicked.

ଦୁଷ୍ଟଚେତା(ତାଃ)—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ; ଦୁଷ୍ଟ+ଚେତସ୍;୧ମା.୧ବ)—
Dushṭachetā(tāḥ) ୧ । ଦୁଷ୍ଟ ବା ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତା କରିବା(ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Of evil thought.
୨ । ଅହିତାକାଂକ୍ଷୀ—2. Wishing evil to others.
୩ । କପଟୀ—Hypocritical.

ଦୁଷ୍ଟପଣ—ଦେ. ବ.—ଦୁଷ୍ଟତା—Mischievousness; wicked-
Dushṭapaṇa ness; depravity; wantonness.
ହୁଷ୍ଟପାନା, ଦୁଷ୍ଟାମି, ଦୁଷ୍ଟୁମି; **दुष्टपना**
(ଦୁଷ୍ଟପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି—ଫ.ବ (କର୍ମଧା;ଦୁଷ୍ଟ+ପ୍ରକୃତି)—ମନ୍ଦପ୍ରକୃତି; ଖରାପକୁଟି—
Dushṭa prakṛuti Wicked nature.

ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଖରାପକୁଟିଶିଷ୍ଟ—Of wicked disposition.

ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି—ଫ. ବ ଓ ବଣ—ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Dushṭa buddhi Dushṭa prakṛuti (See).

ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା;ଦୁଷ୍ଟ+ବ୍ରଣ)—ଯେଉଁ ବ୍ରଣ ବା ଘାଆ
Dushṭa braṇa ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ଦିଏ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ—
Malignant tumour, boil or sore.
[ଦ୍ର—ଏ ଷତରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ ଓ ଏହା ଦୁରାରୋଗ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହା ପୂର୍ବଜନ୍ମ କୃତ ମହାପାତକର ଫଳ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ଚରକ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରେ ଏ ରୋଗୀ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଓ ଏହାର ଦାହକର୍ମ ଓ ମୃତକ ସତ୍କାର ନିଷିଦ୍ଧ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦୁଷ୍ଟ ମତି—ସଂ ବ. ଓ ବଣ—ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Dushṭa mati Dushṭa prakṛuti (See)

ଦୁଷ୍ଟ ସାକ୍ଷୀ—ଫ. ବ (ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର) ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ମିଥ୍ୟାସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଏ ବା
Dushṭa sākshī ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ବା ମହାପାତକୀ ହୋଇ ଯାହାର କୌଣସି ପକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥସମ୍ବନ୍ଧ, ମିତ୍ରତା ବା ଶତ୍ରୁତା ଅଛି—
(Hindu law) A witness who speaks falsely or is suffering from a serious malady or is interested in a party or is inimical to a party.
[ଦ୍ର—ଏପରି ସାକ୍ଷୀଠାରୁ ପ୍ରମାଣ ଗ୍ରହଣ କରିବା ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଷିଦ୍ଧ ।]

ଦୁଷ୍ଟ ସୀମା—ଦେ. ବିଣ—ଅତିଦୁଷ୍ଟ—
Dushṭa sīmā Very wicked.
କାଳ ଗ୍ରାଣରେ ପ୍ରାଣୀ କହେ ବହୁତବାଣୀ
ସହଜେ ତ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ସୀମା—ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରଗୋଳ ।

ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Dushṭa swabhāba Dushṭa prakṛuti (See)
(ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁଷ୍ଟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୁଷ୍ଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନଷ୍ଟା; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ;
Dushṭā କୁଲଟା; ଭ୍ରଷ୍ଟା—1. Dissolute; adulterous (woman); unchaste.
୨ । ମନ୍ଦ ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତା—2. Evil natured (woman).

ଦୁଷ୍ଟାଙ୍ଗି—ଗ୍ରା. ବି—ଦୁଷ୍ଟାମି; ଦୁଷ୍ଟପଣ—
Dushṭāṅgi Wickedness; villainy.

ଦୁଷ୍ଟାଚାର—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁଷ୍ଟ + ଆଚାର) – ମନ୍ଦ ଆଚରଣ—
Dushṭāchāra Bad conduct; bad character.
(ଦୁଷ୍ଟାଚରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଦୁଷ୍ଟାଚାର – ଶୀ) ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି) ମନ୍ଦ ଆଚରଣବିଶିଷ୍ଟ—
Of evil conduct or character.

ଦୁଷ୍ଟାଚାରୀ – ସଂ. ବଣ. ପୁଂ – ଦୁଷ୍ଟାଚାର (ଦେଖ)
Dushṭāchārī Dushṭāchāra (See)
(ଦୁଷ୍ଟାଚାରିଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମା—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁଷ୍ଟ + ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dushṭātmā ୧ । ଦୁରାଶୟ—1. Evil-intentioned.
(ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମତା—ବ ୨ । ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତିକ—2. Of evil nature.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଷ୍ଟାନ୍ନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁଷ୍ଟ + ଅନ୍ନ)—୧ । ବିଗିଡ଼ିଥିବା ଅନ୍ନ; ସଡ଼ା ବା ବାସି ରନ୍ଧା ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତାନ୍ନ—1. Stale and spoiled boiled rice.

୨ । କୁତ୍ସିତ ଖାଦ୍ୟ—2. Bad food.

୩ । ପାପଦ୍ୱାରା ଅର୍জିତ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅନ୍ନ—

3. Food earned by sin.

୪ । ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରଦତ୍ତ ଅନ୍ନ—

4. Food given by a low or mean person.

ଦୁଷ୍ଟା ଭାର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କର୍ମଧା; ଦୁଷ୍ଟା + ଭାର୍ଯ୍ୟା)—୧ । ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—

Dushṭā bhārjyā 1. A wife committing adultery.

୨ । ଅଣ୍ଡିଗଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀ—

2. A vixen; a shrew; a virago.

ଦୁଷ୍ଟାମି—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଦୁଷ୍ଟପଣ; ଦୁଷ୍ଟତା—

Dushṭāmi Wickedness; wantonness.

ହୁଷ୍ଟାମି; ହୁଷ୍ଟୁମି, **दुष्टपना; खोटाइ**

ଦୁଷ୍ଟି—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଦୃଷ୍ଟି)—ଦୃଷ୍ଟି (ଦେଖ)

Dushṭi Dṛushṭi (See)

ଦିଷ୍ଟି ସ. ବ—(ଦୁଷ୍ ଧାତୁ = ବିକୃତ ହେବା + ତ୍ତିବ. ଇ)—

दोष ଦୋଷ; ବିକାର—Defect; flaw.

ଦୁଷ୍ଟୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁଷ୍ଟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Dushṭī Feminine of Dushṭa.

(ଯଥା—ଦୁଷ୍ଟୀ ଝୋଙ୍କା—ବୈଷ୍ଣବଚରଣ. ମନେ ମନେ ।)

ଦୁଷ୍ଟୁ—ଗ୍ରା. ବିଶ (ସଂ. ଦୁଷ୍ଟ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଦୁଷ୍ଟ—

Dushṭu Wicked; naughty.

ମୋ ଜଉଁଝି ଭାରି ଦୁଷ୍ଟୁ; ବଡ଼ଣୀ ମାରଇ ଘୁଣ୍ଟୁଘୁଣ୍ଟୁ

ଦୁରୁପଲା ଦୁରୁପଲା । ଜାହ୍ନାଣୀ ଗୀତ ।

ଦୁଷ୍ପଚ—ସ. ବିଶ. (ଦୁର୍ = କଷ୍ଟ ବା ଦୁଃଖରେ + ପଚ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଯାହା ସହଜରେ ବା ଶୀଘ୍ର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ—

Dushpacha Not easily or soon digested; indigestible.

ଦୁଷ୍ପଦ—ସ. ବ (ଦୁର୍ + ପଦ ଧାତୁ = ପାଇବା + କର୍ମ. ଅ)—ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ

Dushpada (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Not easily attainable.

ଦୁଷ୍ପରାଜୟ—ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍ + ପରାଜୟ)—ଯାହାକୁ ସହଜରେ ପରାଜୟ କରାଯାଇ ନ ପାରେ; ଅଜେୟ; ଦୁର୍ଜୟ—

Dushparājaya Invincible; difficult to conquer.

ସ. ବ—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—

Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

ଦୁଷ୍ପରିହର—ସ. ବିଶ. (ଦୁର୍ + ପରି + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—

Dushparihara ଯାହାକୁ ସହଜରେ ପରିହାର ବା ତ୍ୟାଗ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—Difficult to be given up; not easily avoidable.

ଦୁଷ୍ପରିହରଣୀୟ—ସ. ବିଶ. (ଦୁର୍ + ପରି + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—

Dushpariharaṇīya ଦୁଷ୍ପରିହର (ଦେଖ)

Dushparihara (See)

ଦୁଷ୍ପରିହାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବିଶ—ଦୁଷ୍ପରିହର (ଦେଖ)

Dushparihārjya Dushparihara (See)

ଦୁଷ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁର୍ + ସ୍ପର୍ଶ)—

Dushparśa ୧ । ଯାହାକୁ ଛୁଇଁବା କଷ୍ଟକର—

1. Touchable with difficulty.

୨ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Not easily attainable.

ଦୁଷ୍ପର୍ଶା—ସ. ବ.—ଦୁରାଲଭା (ଦେଖ) [ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ]

Dushparśā Durālabhā (See)

ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଦୁର୍ + ପଚ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—

Dushpāchya ଦୁଷ୍ପଚ (ଦେଖ)—Dushpacha (See)

ଦୁଷ୍ପାର—ସଂ. ବିଶ. (ଦୁର୍ + ପାର)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାକୁ ସହଜରେ ପାର ହୋଇ ନ ପାରେ—1. That which can not be easily crossed over.

୨ । ଦୁଃସାଧ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Attainable with difficulty.

ଦୁଷ୍ପୁତ୍ର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ପୁତ୍ର)—କୁପୁତ୍ର—

Dushputra A bad or undutiful son.

ଦୁଷ୍ପୂର—ସଂ. ବିଶ—୧ । ଯାହା ସହଜରେ ପୂର୍ତ୍ତି ହୋଇ ନ ପାରେ—

Dushpūra 1. Which can not be filled up easily.

୨ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Unpreventible.

ଦୁଷ୍ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ + ପ୍ରକୃତି)—ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତି—

Dushprakṛuti Evil nature.

ସଂ. ବିଶ.—ଦୁଃଶୀଳ—Of evil nature.

ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷ—ସଂ. ବିଶ. (ଦୁର୍ + ପ୍ର + ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—

Dushpradharsha ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଆକ୍ରମଣ କରାଯାଇ ନ (ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାରେ; ଅଧର୍ଷଣୀୟ; ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ—

(ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷତା—ବି) Hard to assail; unassailable.

ଦୁଷ୍ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୁର୍ ପ୍ରବୃତ୍ତି)—କୁପ୍ରବୃତ୍ତି; ମନ ପ୍ରବୃତ୍ତି—

Dushprabṛutti Evil disposition or inclination.

ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ—ସଂ. ବିଶ. (ଦୁର୍ + ପ୍ର + ବିଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—

Dushprabesa ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—Difficult to enter; impassable.

ଦୁଷ୍ପ୍ରମେୟ—ସ. ବିଶ (ଦୁର୍ + ପ୍ରମେୟ)—ଅପରମେୟ; ଯାହା ପରିମାଣ

Dushprameya କରିବା କଷ୍ଟକର—Difficult to measure.

ଦୁଷ୍ପ୍ରସହ—ସ. ବିଶ (ଦୁର୍ + ପ୍ର + ସହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଯାହା ସହ୍ୟ

Dushprasaha କରିବା କଷ୍ଟକର—Hard to endure; difficult to be borne.

ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ(ପ୍ୟ)—ସ. ବିଶ (ଦୁର୍ + ପ୍ର + ଆପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—

Dushprāpa(pya) ଯାହା ସହଜରେ ମିଳେ ନାହିଁ; ଦୁର୍ଲଭ—

(ସ୍ୱପ୍ରାପ୍ୟ—ବିପରୀତ) Difficult to obtain; rare; scarce.

ଦୁଷ୍ପ୍ରେକ୍ଷ(କ୍ଷ୍ୟ)—ସ. ବିଶ (ଦୁର୍ + ପ୍ର + ଇକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ; ଯ)—

Dushpreksha(kshya) ୧ । ଯାହାକୁ ଗ୍ରହିବା କଷ୍ଟକର—

1. Difficult to look at.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଦୁର୍ଦର୍ଶନ; ଭୀଷଣ—2. Terrific to look at.

ଦୁଷ୍ମନ୍ତ—ସଂ. ବ—(ଦୁଷ୍=ଦୋଷୀ+ମନ୍ ଧାତୁ=ବୋଧ କରିବା+ତ; ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିବାରୁ ଯେ ଆପଣାକୁ ଦୋଷୀ ବୋଧ କରିଥିଲେ)—ଖୁରୁବଂଶୀୟ ଏକ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଭରତ ରାଜାଙ୍କ ପିତା; ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ; କାଳିଦାସଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞାନଶକୁନ୍ତଳ ନାଟକର ନାୟକ—The father of king Bharata (the hero of Kālidāsa's drama Śakuntala.

ଦୁସ୍ମନ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା.)—୧ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—1. Inimical; hostile; unfriendly.

ହୁସମନ; ଦୁଶ୍ମନ ୬ । ଦ୍ୱେଷୀ—2. Malicious.

ବ—୧ । ଶତ୍ରୁ—Enemy.

୬ । ବିପକ୍ଷ ଲୋକ—2. Adversary.

ଦୁସ୍ମନ୍ ବନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶତ୍ରୁରୂପେ ପରିଣତ ହେବା—To turn an enemy.

ହୁସମନ ହଓୟା; ଦୁଶ୍ମନ ବନନା

ଦୁସ୍ମନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ଶତ୍ରୁତା—1. Enmity; hostility.

ଦୁସମନି; ଦୁଶ୍ମିନୀ ୬ । ଦ୍ୱେଷ—2. Malice.

ଦୁସ୍ରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ହି. ଦୁସରା)—୧ । ଅନ୍ୟ—1. Another;

୬ । ଦ୍ୱିତୀୟ—2. Second.

୩ । ଯୁଗ୍ମ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତର—3. Duplicate; one of a pair.

ଦୁସ୍ରାନେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଅନ୍ୟତ୍ର—Elsewhere; at any other place.

ଦୁସର୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବଣ—ଦୋସରା (ଦେଖ)

Dusar — Dosarā (See)

ଦୁସରା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଦୋସର୍)—ଦୋସରା (ଦେଖ)

Dusarā — Dosarā (See)

ହୁସରା ଦୁସର ଶବ୍ଦରୁ ଟଙ୍କା ଅଞ୍ଚଳ ଭଳି ନେଇ ମେଦିନୀପୁର ଗଲେ ।

ଦୋସରା ଫଳାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଡ ।

ଦୁସ୍ତର—ସଂ. ବଣ. (ଦୁର୍+ତୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—

Dustara ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଥାର ହୋଇ ନ ପାରେ; (ଦୁସ୍ତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁରତିକ୍ରମ—1. Hard to get over; uncrossable; insurmountable; almost impassable.

୬ । ଅତି କଷ୍ଟକର—2. Very difficult.

ବେ. ବଣ—୧ । ଅତି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—1. Impracticable; difficult of accomplishment.

୬ । ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ; ଅତି ମନ—

2. Very bad; very wicked.

(ଯଥା—ଏ ପିଲାଟି ବଡ଼ ଅତି ଦୁସ୍ତର ହେଲେଣି ।)

ବେ. ବ—ଅତି ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା—

Very critical condition.

ଦୁସାସ୍ପର୍ଶ ଶବ୍ଦ ଜରେ ଦୁସ୍ତର ନସ୍ତର । ମାରଚା. ମହାଭାରତ ।

ଦୁସ୍ତରଣୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁର୍+ତୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—

Dustaraṇīya — ଦୁସ୍ତର (ଦେଖ)—Dustara (See)

(ଦୁସ୍ତରଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁସ୍ତର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁର୍+ତୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଦୁସ୍ତର (ଦେଖ)

Dustarjya — Dustara (See)

(ଦୁସ୍ତର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁସ୍ତ୍ୟଜ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁର୍+ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଯାହାକୁ ସହଜରେ ତ୍ୟାଗ କରାଯାଇ ନ ପାରେ; ଦୁଷ୍ପରିହାର୍ଯ୍ୟ—

Dustyaja — (ଦୁସ୍ତ୍ୟାଜ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Relinquishable with difficulty.

ଦୁ(ଦୁଃ)ସ୍ଥ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁର୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Du(duḥ)stha ୧ । କ୍ଲେଶଯୁକ୍ତ—1. Afflicted.

(ଦୁସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୬ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ—

2. Stricken with calamity; miserable.

୩ । ଅତି ଦରିଦ୍ର—

3. Very poor; poverty-stricken.

୪ । କଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଥିବା—

4. Fallen in a difficulty.

୫ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ସ୍ଥିତ—5. Badly situated.

୬ । ମୂର୍ଖ—6. Illiterate.

ଦୁ(ଦୁଃ)ସ୍ଥତା—ସଂ. ବ (ଦୁସ୍ଥ+ତ୍ୱ. ତା)—୧ । ଦୁଃସ୍ଥିତାବସ୍ଥା—

Du(duḥ)sthatā — 1. Misery.

୬ । ଦରିଦ୍ରତା—2. Penury; want.

୩ । କ୍ଲେଶ—3. Hardship; difficulty.

୪ । ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା—4. Wretchedness.

ଦୁସ୍ସହ—ସଂ. ବଣ—ଦୁଃସହ (ଦେଖ)

Dussaha — Duḥsaha (See)

ଦୁହ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଦୁହିଁବା—

Duh (root) — To milk.

ଦୁହଣୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦୋହନୀ)—ଦୁଧ ଦୋହିଁବା ଠେକ—A small earthen jug used for milking a cow.

Duhaṇī

ଦୁହନୀ ଦେହନୀ ବରୁ ଜାନୁଯୁକ୍ତଳେ ସଂଯୋଗ ଦୁହଣୀ । ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଦୁହା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଦୁହା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Duhā (etc) — Ḍuhā etc (See)

ଗାଇଲେ ବଜସ୍ୱ ଦୁହା ସଗ-ବୈଦ୍ୟାଳଙ୍କେ । ଉତ୍ତାମଣି, ବଦ୍ୟାମାବତ୍ୟ ।

ଦୁହାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଡୁହା (ଦେଖ)

Duhāi — 1. Ḍuhā (See)

ଦୋହାଇ ୬ । (ସଂ. ଦ୍ୱି+ଆହ୍ୱାନ) ଶପଥ; ପ୍ରଣ—2. Oath.

ଦୁହା; ଦୁହାଇ ୩ । ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ କୌଣସି ବିଷୟର (ଦୋହ୍ଲ; ଦ୍ୱାହ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘୋଷଣା—3. Proclamation of any matter in the name of a Deity or the king.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁହାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି - କୌଣସି ଦେବତା ବା ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ନାମରେ
Duhāi debā ଶପଥ କରିବା —1. To swear in the name
ଦୋହାଇ ଦେଓୟା of some Deity or great personage.
ଦୁହାଇ ଦେନା ୨ । ଜଣର ରକ୍ଷା ପାଇଁ ସ୍ତୁତି ବା ଦେବତାଙ୍କ ନାମ
[ଦୁହାଇ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଧରି ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱର କରିବା—
2. To invoke the name of a Deity or king for saving one's self.

ଦୁହାଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁହ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦୋହନ; ଦୁହିଁବା—
Duhāñ 1. Milking.
ଦୋହାଁ ପର ଗାଇ ଦୁହାଁ ମୋତେ ନ ଥାସେ—ଉଗ ।
ଦୁହନା ୨ । ଦୁହିଁବା; ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱସ୍ତଦ୍ୱାରା ଚପି କରି କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ
ରସଆଦ ତୁଲାଇବା—2. Pressing a thing downwards with the fingers as in the act of milking.
ଦେ. ବ୍ରଣ—ଯେ ଦୁଧ ଦେଉଥାଏ; ଦୁହାଁଳି—
(a cow) Which gives milk.
ଦୁହାଁ ଗାଈ ଦୁହିଁଲ, ବୁଢା ବଳଦ ବୋହିଲ । ପ୍ରବଚନ ।
(ପଢ଼ୁଆଁ—ଜ୍ୟପତ୍ତ) ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ୍ରଣ—ଦ୍ୱିତୀୟ
ସନ୍ତାନ; ଦୁଆ—The second (son or daughter).

ଦୁହାଁ(ହେଁ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଦୁହିଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା
Duhāñ(heñ)ibā ଦୋହନ କରାଇବା—
ଦୋହାନ To cause another to milk.
ଦୁହାନା ଜହ୍ନେ ଗାରବର ଦୁଃଖ ହର ହର ଶବ୍ଦରେ ସ୍ୱରତ୍ତ ଦୁହାଁଇବା ।
(ଦୁହାଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଇଙ୍ଗ. ଫ୍ରେନ୍ସୁଧାନିଧି ।

ଦୁହାଁ ଦୁହୁଁ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁହାଁ (ଦେଖ)
Duhāñ duhiñ 1. Duhāñ(See)
୨ । ବହୁବାର ଦୋହନ କର୍ମ—
2. Several acts of milking.

ଦୁହାଁ(ହା,ଳ—ଦେ ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦୋହ୍ୟଗାସ୍ତ୍ରୀ)—
Duhāñ(hā)la ୧ । ଦୋହ୍ୟଗାସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ଗାଈ ଦୋହନ କରି-
[ଦୁହାଁ(ହା)ଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଉ ଥାଏ; ଯାହାଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହାଁ
ଦୋହାଳ ଯାଉଥାଏ—1. Milch (cow); that which
ଦୋହିୟା, ଦୁହେନୁ is being milked.
୨ । ଦୁଗ୍ଧବତ୍ତା; ଯେଉଁ ଗାଈ ଦୁଧ ଦଏ ଅର୍ଥାତ୍ ବରଡ଼ ନୁହେଁ-
2. (cow) Giving milk; not yet become dry.

ଦୁହାଁ(ହା)ଳୀ—ଦେ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁହାଳ (ଦେଖ)
Duhāñ(hā)lī 1. Duhāñla (See)
ଦୋହାଳ ଦୁହାଳୀ ଗାଈ ଯେ ବାଛୁରୀ ଭୁଲେ ଦାନ
ଦୁହେନୁ ଯେ ଦେବ ଭାଇ ପୃଶ୍ନି ଅଟଇ ଅକଥନ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । (ସ. ଦା ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା) ଧାନ କଟାଳି—
3. (person) Reaping paddy.

ଦୁହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦୁହ୍ ଧାତୁ)—
Duhiñbā ୧ । ଦୋହନ କରିବା —1. To milk.
ଦୁହାଁ ନବମେ ପୃଥୁ ରୂପ ଧରି, ବଳେ ଦୁହିଁରେ ବସୁଧା ।
ଦୁହନା ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଧ ଦୁହିଁଲା ପରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ
ଧନ ଆଦ ଜବରଦସ୍ତ କରି ନେବା—
2. (figurative) To squeeze money etc from a person; to fleece a person.
ହର ଜର୍ଜରେ ଭକ୍ତ ଭକ୍ତେ
ଦୁନିଆ ଦୁହିଁ ଖାନ୍ତୁ ବଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୩ । ଦୁଧ ଦୁହିଁଲା ପରି କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ (ଧାନ କେଣ୍ଡାରୁ
ଧାନ ଗୁଡ଼ିକ) ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଚପି ଜହ୍ନି ଆଣିବା—
3. To press a thing with two fingers in order to squeeze something out of it.
(ଦୁହାଁଯିବା, ଦୁହାଁଦେବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)
ବରଜ ଅଗଣ୍ଡଳ ଧେନୁରୁ ସଗଗଳ ଚମ୍ପୁ ଭର ବୋଇ ଦୁହିଁଲ ଗୋ।
ବଳଭଦ୍ର. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦୁହିଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛାଣି ଓଟାର ହେବା—
Duhiñ hebā 1. To strain; to be strained.
ଦୁଗ୍ଧର ବଥାରୁ ମୋ ଯେଣ ଦୁହିଁ ହୋଇ
ଦୂର ବାହାରୁଛ ନ ପାରେ ଘୋଡ଼ା ବାହୁ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ
୨ । ଦୋହନ ଯୋଗ୍ୟ ହେବା—2. To be capable of being milked or squeezed.

ଦୁହିଙ୍କର—ଦେ. ସଙ୍ଖ. ସ. ଦ୍ୱି) —ଉଭୟଙ୍କର—
Duhiñkara Of both.
(ଦୁହିଙ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁହା କାର **ଦୋନୋକା**

ଦୁହିଙ୍କି(କୁ)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ; ଉଭୟଙ୍କୁ—
Duhiñki(ñku) To both.
ଦୁହାଁକେ **ଦୋନୋକା**
ଦୁହିଙ୍କି ଦୁହେଁ—ଦେ. ସର୍ବ—୧ । ଦୁଇ ଜଣଯାକ; ଦୁହେଁ ଯାକ—
Duhiñki duheñ 1. Both of them.
(ଦୁହିଙ୍କା(ଙ୍କୁ) ଦୁହେଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନୋନ୍ୟ—2. Each other.

ଦୁହିତ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦୁହିତୃ)—କନ୍ୟା; ଝିଅ—
Duhita Daughter.
କ୍ଷମା କର ଦୋଷ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଦୁହିତ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଦୁହିତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁହିତୃ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ; ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ-
Duhitā ତୃ; ଯେ ଦୋହନ କରେ; ଭୁଲ. ଇଂ. ଡଟର୍; ଫା.
ଦଖ୍‌ତର୍; ଗ୍ରୀକ୍. ଦାଇଗେଟର୍; ଜର୍ମାନ. ଟଚ୍‌ଟର୍;
ସାକ୍ସନ୍--ଡୋଖଟର) —କନ୍ୟା; ଝିଅ—Daughter.
[ଦ୍ର—ସୁବ୍‌କାଳରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ପରିବାରରେ ଗାଈ ଦୁହିଁବା କର୍ମ
କନ୍ୟା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ କନ୍ୟାର ନାମ ଦୁହିତା ହୋଇଅଛି
ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ।]

ଦୁହିତା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦୁହିତୃ)—
Duhitī ଦୁହିତା; କନ୍ୟା; ଝିଅ—Daughter.
ମସ୍ୟ ଦେଶର ଯେ ବସ୍ତଃ ନୃପତ
ଉତ୍ତର ହୋଇ ନାମ ତାଙ୍କର ଦୁହିତା । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦୁହିତୃପତ୍ତ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୁହିତୃ+ପତ୍ତ)—ଜାମାତା; ଜୁଆଇଁ—
Duhitṛu pati Son-in-law.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁହିତୃ(ତ୍ର)ସମ୍ପତ୍ତି—ଦେ. ବ. (କଚରଅ) (ସ. ଦୌହିତ୍ର+ସମ୍ପତ୍ତି)—
Duhitṛu(tra) sampatti କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁଅ ବା ପୁଅର-
ଦୁହିତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତି ପୁଅ ନ ଥିଲେ ତାହାର ଝିଅକୁ ସମ୍ପତ୍ତି
दुहोतरी संपत्ति ଯାହାକୁ ତାହାର କନ୍ୟାର ପୁଅ
(ଦୌହିତ୍ର) ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସୂତ୍ରେ ପାଏ—Property
inherited by the daughter's son of
a person leaving no son or son's son
to inherit him.

ଦୁହିତେ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—କନ୍ୟା; ଝିଅ—
Duhite Daughter.

ବସୁମତୀର ଦୁହିତେ ଯେତେ ଦିଜିଲା ସହିତେ ଅଶ୍ରୁ ନେତ-
ସଙ୍ଗ ଗହିଁ କହି । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦୁହୁଡ଼ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଦୋଓଡ଼ ମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Duhurḍa muṇḍā Do-orḍa muṇḍā (See)

ଦୁହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଦହୁଡ଼ି ୨ (ଦେଖ)
Duhurḍi Dihurḍi 2 (See)

ଦୁହୁଣୀ—ଦେ ବ—୧ । (ସ. ଦୋହନୀ) ଗାଈ ଦୁହାଁ ଛୁଆ ବା ଘଡ଼—
Duhuṇī 1. A small narrow-necked pitcher
(ଦୁହୁଁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) used in milking a cow.
दोहनी ୨ । ଗାଈ ଦୁହାଁଲା ବେଳେ ଗାଈ ନାଚ ନ ମାଇ
दुहनी ପାରିବା ପାଇଁ ତାହାର ଦୁଇ ଜାନୁରେ ଛନା ହୋଇ
ଥିବା ଦଉଡ଼ି; ଛନଣୀ—2. A string with
which both the hind legs of a vicious
cow are chained together when it is
milked.

ଗାଣ୍ଡୋଇ କଠାର ମଣୁଣୀ, ଥଣ ରୁ ଦୁଧର ଦୁହୁଣୀ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଉତ୍ତରଚ ।

୩ । ଶସ୍ୟଆଦି ମାପ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବେତ ବା
ବାଉଁଶପାତଆରେ ତିଆରି ମାଣ; ପାହୁଲି—
3. A small measuring pot of cane or bam-
boo-laths used for measuring grains.

ଦୁହୁରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଦୋଓଡ଼; ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର—
Duharā Second time.

ଦୁହୁରା ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁରୀ) କି—ଦଳ ଦେବା (ଦେଖ)
Duharā debā Dal debā (See)

ଦୁହେଁ—ଦେ. ସର୍ବ (ସ. ଦ୍ୱୟୁ; ଦ୍ୱୌ) – ଦୁଇ; ଉଭୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦୁଇଜଣ
Duheñ ଯାକ; ଦୁହିଁକି ଦୁହେଁ—Both the two persons;
(ଦୁହେଁଯାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) both; both of them.
दूहूँ दोनों

ଦୁହ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଦୋହନ ଯୋଗ୍ୟ;
Duhya ଦୋହ୍ୟ—Fit to be milked.
(ଦୁହ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୁହ୍ୟମାନ—ସ. ବଣ. ସଂ (ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଆନ)—
Duhyamana ଯାହାକୁ ଦୁହାଁ ଯାଉଅଛି—
(ଦୁହ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Which is being milked.

ଦୁହ୍ୟୁ—ସ. ବ. (କାମ)—ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଯଯାତିଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—
Duhyu Name of one of the sons of king Yajāti
(ଦ୍ରୁହ୍ୟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) and his wife Śarmishthā.

[ଦ୍ର—ଯଯାତି ଦ୍ୱିଜିତ୍ୱ କରିବା ପରେ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ପୃଥ୍ୱୀକୁ ବାଣ୍ଟି ଦେଲେ । ପଞ୍ଚିମଦିଗର ଦେଶମାନ ଦୁହ୍ୟୁକୁ
ଦେଲେ । ଯଯାତି ଅପଣାର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟକୁ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଯୌବନ
ସଙ୍ଗେ ବଦଳ କରିବାକୁ କହିବାରୁ ଏ ମନା କଲେ । ଯଯାତି କ୍ରୁଦ୍ଧ
ହୋଇ ଏମାନଙ୍କୁ ଶାପ ଦେଲେ 'ତୋର କୌଣସି ପ୍ରିୟ ଅଭିଳାଷ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଦୂ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବା—
Dū (root) To be afflicted; to suffer pain (Apte).
୨ । ଦୁଃଖିତ ହେବା—2 To be sorry (Apte).
୩ । ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟ ଦେବା—
3. To give or cause pain (Apte).

ଦୂତ୍—ଦେ. ଅ—ଧୁତ୍ (ଦେଖ)
Dūt Dhut (See)
(ଦୂତ୍‌କର; ଦୁତ୍ତେର, ଦୁତ୍ତେରକା, ଦୁତ୍ତେରକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୂତ—ସଂ. ବ. (ଦୂ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ତ; ଜୁ ସ୍ତ୍ରୀନରେ ଉ)-
Dūta ୧ । ସମ୍ବାଦବାହକ; ବାର୍ତ୍ତାବହ—1. Messenger.
୨ । ରାଜଦୂତ ତର—2. Ambassador; envoy
୩ । ସ୍ୱର୍ଗର ଦୂତ—3. An angel; a divine
messenger.

ଦୂତଘ୍ନୀ—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ.—କଦମ୍ବ ଫୁଲ—
Dūtaghnī The flower of Nuclea Kadamba.

ଦୂତାବାସ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ମିତ୍ରରାଜାଙ୍କ
Dūtābāsa ସହରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଦୂତ ଯେଉଁଠାରେ
ବସା କରି ରହନ୍ତି—Consulate; residency;
the seat of an ambassador in a foreign
court.

ଦୂତି—ସ. ବ. (ଦୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଦୂତୀ (ଦେଖ)
Dūti Dūtī (See)

ଦୂତିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୂତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦୂତୀ (ଦେଖ)
Dūtikā Dūtī (See)

ଦୂତି ପାଦ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଦୁଇ ପାଦ—
Dūti pāda The two feet or legs.

ଦୂତ ପାଦ ନ ତଲଇ ଅଛ ଏକ ପାଦ । ପ୍ରାତୀ. ଦ୍ରୁହ୍ମରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦୂତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୂତ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ; ଦୂ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Dūtī ସଙ୍କାର୍ଥେ ତ୍ତ)—୧ । ବାର୍ତ୍ତାବାହିକା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A female messenger.
୨ । କୁଟ୍ଟଣୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷ ଜଳକଟରେ ପରସ୍ତ୍ରୀ ଆଣି
ଜୁଟାଏ—2. A go-between; a procuress; a
bawd.

[ଦ୍ର—ଦୂତୀ ବିବିଧ ଯଥା—୧ । ଦୂତୀ, ୨ । ସ୍ୱୟଂ ଦୂତୀ, ଓ
୩ । ଅନ୍ୟ ଦୂତୀ (ଅଭିମନ୍ୟୁ ବଦସ୍ୱଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ୨ । ୨ ପୃ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୩। (ନାମ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଶ୍ରୀରାଧିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବାଦ ନେଇଥିବା ଅଣିବା କରୁଥିବା ସଖୀ—3. The name of a female companion of Rādhikā who was acting as a messenger between Śrīkṛushṇa and Rādhikā.

ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to females.

ଦୂତ୍ୟ—ସ. ବ (ଦୂତ + ତ୍ୱ. ଯ)—ଦୂତର କାର୍ଯ୍ୟ; ଦୌତ୍ୟ—
Dūtya The duty or act of a messenger.

ଦୂନ—ସ. ବଣ (ଦୂ ଧାତୁ = ଖେଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧। କ୍ଲିଷ୍ଟ—
Dūna 1. Afflicted.

୨। ଦୁଃଖଗ୍ରାସ୍ତ—2. Troubled.

୩। କ୍ଲାନ୍ତ—3. Tired; wearied.

୪। ଅନୁତପ୍ତ—4. Repentant.

୫। ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—5. Exhausted on account of travelling.

ଦୂବ—ଦେ. ବ—ଦୁବ (ଦେଖ)
Dūba Duba (See)

ଝୋକେଲେ ଦୂବ କରେ ଦାରୁ, ଝାଣ ପଣରୁ ଉଙ୍ଗେ ମେରୁ—
ବନଲତ୍ତେକନ ଉତ୍କଳଣା।

ଦୂର—ଦେ. ଅ (ଘୃଣା, ଧମକ, ଅବମାନନା ଓ ବିରକ୍ତିସୂଚକ)—
Dūr ୧। ଛି !; ଯାଃ !; ଧୂତ୍ !—1. (interjection) Fie ! tut tut !
ଦୂର ୨। (କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ତର ହେବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତର୍ଜନ କରିବା) ଏଠାରୁ ଚାଲି ଯା !—
2. Be off ! get out !

ଦୂରକର୍(ର)—ଦେ. ଅ—୧। ଦୂର (ଦେଖ)
Dūr kar(ra) 1. Dūr (See)

୨। ଛଡ଼ ସେ କଥା—2. Let it pass.

ଦୂରଛଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—୧। କେତେକ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—
Dūr-chhardā 1. Situated at some distance.
ଦୂରଛାଡ଼ା ୨। ବହୁ ବ୍ୟବଧାନରେ ଅବସ୍ଥିତ—
(ଦୂରଛଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Situated at a great interval

ଦୂର୍ ଦୂର୍—ଦେ. ଅ—ଦୂର (ଦେଖ)
Dūr dūr Dūr (See)
ଦୂରଦୂର ବଣ—ଢୁଲ୍‌ଢୁଲ୍ (ବର୍ଷା)—Torrential (rain).
ଦୁରଦୁର କି. ବଣ—ଢୁଲ୍‌ଢୁଲ୍ (ବରଷିବା)—(raining) In torrents; cats and dogs.

ଦୂର୍‌ଦୂର୍ କରିବା—ଦେ କି—୧। ଘୃଣା ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ବା ମାରିବାର ଭୟ ଦେଖାଇ ବା ଛି ଛି କର ଉଚ୍ଚାଦେବା—
ଦୂରଦୂର କୁରୁକୁର କରିବା / ଦୂର୍‌ଦୂର୍ ଛୁଛୁ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
1. To drive away with contempt.
ଦୂର ଦୂର କରା, ଦୂରହାଇ କରା ୨। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To treat a man with contempt; to despise.

ଦୂର୍‌ପଳା—ଦେ. ଅ—ଏଠାରୁ ଦୂର୍ ହୋ ! ଏଠାରୁ ପଳାଯ୍ୟନ କର !—
Dūr-palā (interjection) Be off !
(ଦୂର୍‌ଦୂର୍‌ପଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୋ ଜଇଟ ଉର ଦୁଃ, କହୁଣୀ ମାରଇ ଦୁଃଦୁଃ,
ଦୂରହ ଦୂର୍‌ପଳା ଦୂର୍‌ପଳା।
ଦୁରଦୁର ଉଚ୍ଚଳବାଦାଣୀ।

ଦୂର୍‌ପଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ଦୂର + ପଳାଯ୍ୟନ)—
Dūr-palā(le)ibā ୧। ଭରଷାର, ଧକ୍କାର ବା ଘୃଣିତ ବ୍ୟବହାର ଦୂରହଓୟା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ବା ଏଥିର ଭୟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଦୁରଭାଗନା ତ୍ୟାଗ କରିବା—1. To flee away from a place through fear or insult.

୨। ଭୟରେ ହଠାତ୍ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
2. To suddenly leave a place through fright.

୩। କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଦୂରରେ ରହିବା—
3. To keep one's self at a safe distance.

ଦୂର୍‌ପୁ(ଫୁ)ଙ୍ଗା—ଦେ. ବଣ.—ଧୁର୍‌ପୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Dūr-pu(phu)ṅgā Dhur-puṅgā (See)

ଦୂର୍‌ବାଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର ବଣ.—ଦୂର ଛଡ଼ା (ଦେଖ)
Dūr-bāṛdiā Dūr-chhaṛdā (See)

ଦୂର୍ ଦୂର୍ ମାର୍ ମାର୍ କରିବା—ଦେ. କି.—ଦୂର୍ ଦୂର୍ କରିବା (ଦେଖ)
Dūr dūr mār mār karibā Dūr dūr karibā (See)

ଦୂର୍ ହୋ—ଦେ. ଅ.—ଦୂର (ଦେଖ)
Dūr-ho Dūr (See)
ଦୂର ହ ଦୁର ହୋ ଯାଓ
(ଦୂର ହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୂର—ସ ବଣ. (ଦୂର୍ = ଦୁଃଖ + ଇ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ର; ଦୂରାଚନ; ଭୁଲ. ଫା. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଦୂର ଶବ୍ଦ)—
Dūra
(ବିକଳ—ବିପରୀତ) ୧। ଅସମୀପ; ବ୍ୟବଧାନଯୁକ୍ତ; ଅନ୍ତରରେ (ଦୂରତା, ଦୂରତ୍ୱ—ବ) ଅବସ୍ଥିତ—1. Remote; distant; far off.

୨। ଦେଶ, କାଳ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ ବହୁତ ଅନ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ—2. Occupying a far off position in respect of place, time or relationship.

୩। ଛଡ଼ା; ପୃଥକ୍; ଅଲଗା— 3. Separate.

୪। ଅତ୍ୟନ୍ତ—4. Excessive.

୫। ଗାଢ଼—5. Deep.

୬। ଅଗୋଚର—6. Not known; not perceived.

୭। ଦୀର୍ଘ—7. Long.

୮। ରକ୍ତ ବା ବିବାହ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁତ ଅନ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଯେ ବିକଳ ସମ୍ପର୍କର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ—8. Distantly related; not closely related

ସ. ବ.—ବ୍ୟବଧାନ—Interval; space.

ଦୂର ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦୁତ୍କୃତ)—୧। ତଡାଡ଼ିତ—
ଦୁର 1. Driven away

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦୂରୀଭୂତ—2. Removed.

ଅଥ କଥାଂ ମଧ୍ୟଭୂତଂ ତାବତ୍ ଦୂରଂ । କୃଷ୍ଣଜଂଦ୍ଦ ମହାଭାରତଂ. ୧୯ ।

୩ । ଏତେ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—3. Situated at such and such a distance.

(ଯଥା—ଘୁଘୁ କଟକଠାରୁ କୋଡ଼ଏ କୋଶ ଦୂର ।)

୩ । ଅଗ୍ରାଧ୍ୟ; ଅଗୋଚର—

3, Unattainable; unknown.

ଛନକ ମୋରୂପ ଗୋଚର
ଅଜ୍ଞାନ ଜନେ ମୁହିଁ ଦୂର । ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ

ଦେ. ବ.—୧ । ଦୂରତ୍ୱ; ଅସମୀପତା—1. Distance;

୨ । ଦୂର ଦେଶ—2. Distant land.

୩ । ଦୂର ପଥ; ବହୁତ ଲମ୍ବା ବାଟ—

3. Long way; long journey.

ଦୂର କଥା—ଦେ. ବ.—୧ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ କଥା; ଗହନ କଥା—
Dūra kathā 1. A difficult matter.
ଦୂରର କଥା ୨ । ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଘଟିବା କଥା—
दूरकी बात 2. A thing which may happen in a distant future.

ଦୂରକଥା କହିବା—ଦେ. କି.—ଚିନ୍ତା ବା ଗଣନା କରି ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ରେ
Dūrakathā kahibā ଘଟିବା ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ଦୂରର କଥା ବରା To predict; to prophesy.
दूरकी कहना

ଦୂର କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ବର୍ଜ୍ଜନ କରିବା; ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Dūra karibā 1. To give up; to relinquish.
ଦୂର କରା ୨ । ତଡ଼ି ଦେବା—
दूरकरना 2. To drive away.

୩ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା—3. To remove.

୪ । ପୃଥକ୍ କରିବା—4. To separate.

୫ । ଲୋପ କରିବା—5 To cause to disappear.

(ଯଥା—ମନରୁ ଚିନ୍ତା ଦୂର କରିବା; କଷ୍ଟ ବା ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଦୂରଗ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ— (ଦୂର+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dūraga ଦୂରଗାମୀ (ଦେଖ)—Dūragāmī (See)
(ଦୂରଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୂରଗାମୀ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ.—(ଦୂର+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Dūragāmī ୧ବ.)—୧ । ଯେ ଦୂରକୁ ଯାଇ ଅଛୁ—
(ଦୂରଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Gone to a distance; removed to a distance.

୨ । ବହୁଦୂରକୁ ବିସ୍ତୃତ—2. Extending far.

ଦୂରଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. (ବି. ଦୂରସ୍ଥ; ଦୂରସ୍ଥିତ)—୧ । ଦୂରରେ
Dūrachharḍā ଅବସ୍ଥିତ—1. Situated at a long
ଦୂରଛାଡ଼ା distance.
अलग ୨ । ଦୂରକୁ ବିତାଡ଼ିତ—2. Driven away to a great distance.

(ଦୂରଗଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ପରସ୍ପରଠାରୁ ବହୁ ବ୍ୟବଧାନରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଅଲଗା ଅଲଗା—3. Situated far apart from one another.

(ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ଗଛକୁ ଦୂରଛଡ଼ା କର ଲଗାଇଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଫଳ ହୁଏ ।)

ଦୂରତର—ବି. ବିଣ.—(ଦୁଇ ମଧ୍ୟରେ) ଅଧିକତର ଦୂର—
Dūratara More distant.

ଦୂରତମ—ବି. ବିଣ.—(ବହୁ ମଧ୍ୟରେ) ଅଧିକତମ ଦୂର—
Dūratama Most distant.

ଦୂରତା—ବି. ବ. (ଦୂର+ତ୍ୱ ବ. ତା)—୧ । ବ୍ୟବଧାନ; ଅନ୍ତର—
Dūratā 1. Distance.
(ଦୂରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୂର ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being distant.

ଦୂରତେ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ଅ.—(ବି. ଦୂରତଃ)—୧ । ଦୂରରୁ—
Dūrate 1. From a distance; from a long way.

ତତ୍ର କୁମ୍ଭେ ଦୂରତେ ମମେ ପତ୍ରଂ ମମେ ମୋତେ;
ତେଣୁ ଦୂରସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଅନ୍ତେ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ।

୨ । ଦୂରରେ—2. At a distance.

ଦୂରତଃ—ବି. ଅ.—(ଦୂର+ପଞ୍ଚମୀ ଓ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିରେ ତସ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Dūratah ୧ । ଦୂରରୁ—1. From a distance; from afar.

୨ । ଦୂରରେ—2. At a great distance; far off; far away.

୩ । ନିକଟରେ ବା ସାଖିରେ ନୁହେଁ—
3. Not at hand.

ଦୂରଦର୍ଶକ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୂର+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—
Dūradarśaka ଦୂରଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)—Dūradarśī (See).

ଦୂରଦର୍ଶକ ଯନ୍ତ୍ର—ବି. ବ (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଯନ୍ତ୍ର—
Dūradarśaka jantra Telescope.

ଦୂରଦର୍ଶନ—ବି. ବ ଓ ବିଣ—ଦୂରଦୃଷ୍ଟି (ଦେଖ)
Dūradarśana Dūradṛushṭi (See).

ଦୂରଦର୍ଶିତା—ବି. ବ (ଦୂରଦର୍ଶିନ୍+ତ୍ୱ ବ. ତା)—୧ । ପରିଣାମଦର୍ଶିତା—
Dūradarśitā Ability to look far into the future; foresight.

୨ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ; ଜ୍ଞାନ—2. Erudition; knowledge.

ଦୂରଦର୍ଶୀ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୂର+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା.୧ବ)—
Dūradarśī

୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନେକ ଦୂରରୁ ଦେଖିପାରେ; ଦୂରଦୃଷ୍ଟି; ଦୀର୍ଘଦୃଷ୍ଟି—1. Far-seeing; capable of seeing from a great distance.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ବୁଦ୍ଧିବଳ ଓ ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଘଟଣା ଜାଣିପାରି ତଦନୁସାରେ ଚଳେ; ପରିଣାମଦର୍ଶୀ—2. Prudent; having foresight.

୩ । ବିଜ୍ଞ; ବୋବା; ଜ୍ଞାନୀ—3. Wise.

୪ । ବୁଦ ିମାନ୍—4. Intelligent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପଣ୍ଡିତ—5. Learned.

(ଦୂରଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ଗୃଧ୍ର; ଶାଗୁଣା —A vulture.

ବଜ୍ରାଦଣ ଦୂରଦର୍ଶୀ ଅଭ୍ରୁତ ଚଗ ଜଲ୍ପର୍ଷ ସଙ୍ଗରେ ପଳ ଶତ୍ରୁନ ସହୁଁ ଯେ ।

ଉଷ. ବୈଦେହୀ.ବଲାସ ।

ଦୂର ଦୂରନ୍ତ—ଦେ. ବିଶ—ବହୁଦୂର—

Dūra dūrānta Very far; very distant.

ବହୁତୁର ନଦୀତ ଦୂରଦୂରନ୍ତେ ବୋଇ ଉଣା ଅଥକ ପରିଣ ବର୍ଷ ହେଲ ବଦ୍ଧ ଜେଣ ଦେଶ

ବହୁତୁର ବଦ୍ଧ—ପଳାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପସ୍ଥଳ ।

(ଦୂରଦୂରନ୍ତର —ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ—୧ । ବହୁଦୂର ସ୍ଥାନ—

2. Very distant place.

୨ । ବହୁ ଦୂରତ୍ୱ—2. A great distance.

ଦୂରଦୃକ୍—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦୂର+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—

Dūradṛuk ଦୂରଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)—Dūradarśī (See).

(ଦୂରଦୃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୂରଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ତ (କର୍ମଧାରୟ; ଦୂର+ଦୃଷ୍ଟି)—୧ । ସାର୍ଦ୍ଦଦର୍ଶନ;

Dūradṛushṭi ବହୁ ଦୂରକୁ ଦେଖିବା—1. Seeing to a great distance; far-sight.

୨ । ବହୁଦୂରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିବାର ଶକ୍ତି—

2. Long-sightedness.

୩ । କୌଣସି ବିଷୟର ପରିଣାମପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା; ଦୂରଦର୍ଶିତା— 3. Prudence; foresight.

୪ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶାଗୁଣା; ଶକୁନ—4. Vulture.

୫ । ଦୂରୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର—5. Telescope.

ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେ ଦୂରକୁ ଦେଖିପାରେ—

1. Far-seeing; far-sighted.

୨ । ପରିଣାମଦର୍ଶୀ—2. Prudent; provident; sagacious.

୩ । ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ; ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ ଜାଣେ—

3. Having insight into the future.

୪ । ବିଜ୍ଞ —4. Wise.

୫ । ପଣ୍ଡିତ—5. Learned.

ଦୂର ଦେଶ—ସ. ବି—ବହୁଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅଞ୍ଚଳ—

Dūra deśa A far away or distant country.

ଦୂର ନିରୀକ୍ଷଣ—ସ. ତ—ଦୂରୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Dūra nirīkshaṇa Telescope.

ଦୂର ପଥ—ସ. ବ—ବହୁତ ବାଟ—

Dūra patha A long way or distance.

ଦୂର ପର୍ବତ—ଦେ. ବି—୧ । ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପର୍ବତ—

Dūra parbata 1. A distant mountain.

୨ । ଦୂରରୁ ଦେଖାଯିବା ପର୍ବତ—

2. A mountain seen from a distant place.

ଦୂର ପର୍ବତ ସୁନ୍ଦର; ଦୂର ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରବଚନ ।

ଦୂର ପ୍ରାଚ୍ୟଦେଶ—ସ. ବ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଚୀନ ଓ ଯାପାନଆଦି

Dūra prāchyadeśa ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପୂର୍ବଦେଶମାନ—The far East (as distinguished from the near East and the middle East).

ଦୂର ବନ୍ଧୁ—ସ. ବିଶ (ଦୂର+ବନ୍ଧୁ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବନ୍ଧୁ

Dūra bandhu ବନ୍ଧୁ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି—(a person) Having a friend living at a great distance.

ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଆପଣା ବାସସ୍ଥାନ ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—Relations residing at a great distance from one's residence.

(ଯଥା—ଦୂର ପର୍ବତ ସୁନ୍ଦର, ଦୂର ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦର—ଉକ୍ତ ।)

ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦୂର+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହା ଦୂରରେ ଅଛି; ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—

Dūrabartti (ଦୂରବର୍ତ୍ତିନୀ —ସ୍ତ୍ରୀ) Situated at a distance.

ଦୂରବସ୍ତ—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଶ.—ଦୋରବସ୍ତ (ଦେଖ)

Dūrabasta Dorabasta (See)

ଦୂର ବାଟ—ଦେ. ବ—ଦୂରପଥ; ବହୁ ଦୂରତା—

Dūra bāṭa A long distance; a long way.

(ଦୂରପନ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୂରୀକ୍ଷଣ—ସ. ବ (ଦୂର + ବ + ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ = ଦେଖିବା+କରଣ.ଅନ)

Dūrabīkshaṇa ଦୂରୀକ୍ଷଣ; ଯେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦୂରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥମାନ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପରି ଦେଖାଯାଏ—

Telescope; a spying glass.

ଦୂରୀକ୍ଷଣ୍—ଦେ. ବ (ସ. ଦୂରୀକ୍ଷଣ)—ଦୂରୀକ୍ଷଣ (ଦେଖ)

Dūrabīn Dūrabīkshaṇa (See)

ଦୂର୍ବିନ୍, ଦୂରୀକ୍ଷନ ଅନ୍ୟରୂପ

ଦୂରବୀଣରେ ଗ୍ରହ ଦେଖି, ଆଖ ମେଲିକି ପରିବି, ଏ କଥା ?

ପଳାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପସ୍ଥଳ ।

ଦୂରବୀନ୍

ଦୂରବୀନ

ଦୂରବିନ୍ କଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୂରୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଗ୍ରହଁବା—

Dūrabīnd kashibā To see through a telescope.

ଦୂରବୀନ କଷା ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇ ଦୂରବିନ କଷି ଦେଲା ।

ଦୂରବୀନ୍ କସନା

ପଳାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପସ୍ଥଳ ।

ଦୂରବେଧୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦୂର + ବ୍ୟଧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଦୂରଭେଦୀ (ଦେଖ)

Dūrabedhī Dūrabhedī (See)

ଦୂରଭେଦୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦୂର + ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)

Dūrabhedī ୧ । ଦୂରସ୍ଥିତ କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଯେ ଶରଆଦି ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ଧ କରିପାରେ—1. Able to strike at a target from a long way off; able to pierce a thing with weapons from a long distance.

୨ । ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ବସ୍ତୁକୁ ଭେଦ କରି ପାରୁଥିବା (ଶର)—

2. (missile) Striking at a target from far.

ବ—୧ । ଶର; ବାଣ—1. An arrow.

୨ । ବନ୍ଦୁକ—2. A gun.

ଦୂରମୂଳ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୂର + ମୂଳ) —ମୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)

Dūramūja Muñja (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୂରଯାୟୀ—ଫ. ବିଣ (ଦୂର+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dūrajāyī ଦୂରଗାମୀ—Gone to a great distance.

ଦୂରସ୍ଥ—ଫ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ (ଦୂର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦୂରରେ
Dūrastha ଅବସ୍ଥିତ—Situated or living at a
(ଦୂରସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) great distance; being far off.
ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—ଦୋରସ୍ତ (ଦେଖ)
Dorasta (See)

ଦୂର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦୂର+ଭୂ ଧାତୁ)—୧। ବଡାଡ଼ିତ ହେବା—
Dūra hebā 1. To be driven away.
ଦୂର ହଓୟା; ଦୂର ହାନା ୨। ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା—2. To be removed to a distance.
୩। ଲୋପ ପାଇବା—3. To disappear.
ଦୂର ହୋଇଛ କେତେ ସୁଦ୍ଧମାନ—ବଳଭଦ୍ର. ବଳଭାଳହୋଇ।
୪। କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଗୃହତ୍ୟଜିବା—
4. To be off; to go away; to retire from a place

ଦୂରାନ୍ତ—ଦେ. ବ—୧। ଦୂରତା—1. Distance.
Dūrānta ୨। ବ୍ୟବଧାନ—2. Interval; space.
କେତେ ଦୂରାନ୍ତର ଛଡ଼ା ଛଡ଼ଥଛ ଇହଁ। ପ୍ରାତୀ. ବୃନ୍ଦାବନରୂପଣ ଗୀତା
ବିଣ—ଦୂରସ୍ଥିତ; ଦୂରରେ ଥିବା—Distant; remote.
ଏତେ ଦୂରରୁ ବେନଜନ; ଗଲେ ସେ ଦୂରାନ୍ତର ବନ।
(ଦୂରାନ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାତୀ. ଜର୍ଜୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ।

ଦୂରାନ୍ୱୟ—ଫ. ବ—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ରଚନାରେ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବସ୍ତ
Dūrānwaya ଶବ୍ଦମାନ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୱିତ ହୁଏ
—(Grammar) A composition of sentences in which words related to one another are placed far off from one another.
[ଦ୍ର—ଏହା ରଚନାରେ ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ଅଟେ।]

ଦୂରାପାତ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦୂର+ଅପାତ)—ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଦୂରରୁ
Dūrāpāta ପିଙ୍କି ମରାଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(weapon)
Which can be thrown from a long distance.

ଦୂରୀକରଣ—ଫ. ବ (ଦୂର+ଅଭୂତ ଭାବେ. ଚ୍ବି+କରଣ)—
Dūrīkaraṇa ୧। ବଡାଡ଼ନ; ବହିଷ୍କରଣ—1. Driving away.
୨। ଅପସାରଣ—2. Removal.

ଦୂରୀକୃତ—ଫ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ (ଦୂର+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+କୃତ)—
Dūrīkṛuta ୧। ବଡାଡ଼ିତ; ଦୂରକୁ ଅପସାରିତ—
(ଦୂରୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Driven away; removed far away.
୨। ଅବମାନନାପୂର୍ବକ ଯାହାକୁ ଅପସାରିତ କରାଯାଇଅଛି—
2. Removed with insult or contempt.

ଦୂରୀକ୍ରିୟମାଣ—ଫ. ବିଣ.ତ୍ରିଂ (ଦୂର+ଅଭୂତ ଭାବେ.ଚ୍ବି+କ୍ରିୟମାଣ)—
Dūrīkriyamāṇa ଯାହାକୁ ଡଡ଼ା ଯାଉଅଛି; ବଡାଡ଼ିୟମାନ—
Which or who is being driven away or removed.

ଦୂ ଭୂତ—ଫ. ବିଣ—(ଦୂର+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+ଭୂତ)—
Dūrībhūta ୧। ବଡାଡ଼ିତ—1. Driven away.
(ଦୂରୀଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଅପସାରିତ—2. Removed.
୩। ପୃଥକ୍‌କୃତ—3. Separated.
୪। ଯାହା ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଅଛି—4. Become distant.
୫। ଯେ ଦୂରକୁ ଯାଇଅଛି—5. Gone away.

ଦୂରୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦୂରରୁ—From a distance.
Dūru ଆଲୋପ୍‌ଲ ବାସି ହେଲ ପସ ବଣି ପଇଛ ଦୂରୁ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ।
ଦୂରଥେକେ; ଦୂରସେ ବଳସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଗୋପ ଚମ୍ପୁ ଡ. ଗୀତ।
(ଦୂରୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୂରୁକୁ ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନର ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖିବା—
Dūruku dekhibā 1. To see a distant thing.
ଗୂରେ ଦେଖା; ଦୂରକୀ ସୁଝନା ୨। (ଲକ୍ଷଣ) ଗଭୀର ଚିନ୍ତାକର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଭବିଷ୍ୟ ଜାଣିବା—2. To think deeply for knowing the future.

ଦୂରୁଛଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୂର ଛଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dūruchhardā (etc) Dūra chhardā etc (See)

ଦୂରୁ ଦୂରୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୂର୍ ଦୂର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dūru dūru (etc) Dūr-dūr etc (See)

ଦୂରେଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ସଂ. ଦୂର)—ଖଣ୍ଡଦୂର ଅନ୍ତରକର; କିଛି
Dūrei ବ୍ୟବଧାନ ବା ଅନ୍ତର ଅନ୍ତରକର—
(ଦୂରେଇ କର—ଅନ୍ୟରୂପ) Leaving some space between.
(ଯଥା—ଚୁଲିରେ କରଚୁଲି ପଡ଼ିଥିଲେ ତା ବେଷ୍ଟକୁ ଦୂରେଇ କର ନ ଧରିଲେ ହାତ ପୋଡ଼ିଯିବ।)

ଦୂରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦୂର; ସଂ ଦୂରୟ ନାମ ଧାତୁ)—
Dūreibā ୧। ଦୂରକୁ ଯାଅ ଯିବା—
1. To move or go off to a distance.

ଦୂରୋହ—ଫ. ବ. (ଦୂର+ରୁହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dūroha ଆଦର୍ଶ ଲୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The imaginary sphere or world of the sun.

ଦୂରୋହଣ—ଫ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dūrohaṇa The sun.

ଦୂର୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧। ହିଂସା କରିବା—
Dūrbb (root) 1. To envy; to have malice.
(ଦୂର୍ବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଆଘାତ କରିବା—
2. To strike; to hurt.
୩। ହତ୍ୟା କରିବା—3. To kill.

ଦୂର୍ବା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୂର୍ବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ+ଆ)—
Dūrbbā ଦୂବ ଘାସ; ଘାସଯୁକ୍ତ ଲଟାଳଆ ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ ଘାସ—
(ଦୂବା—ଅନ୍ୟରୂପ) The Doob grass; Cynoden Dactylon.
[ଦ୍ର—ଏହାର ତେର ଗୋଟାଳସ୍ୱା। ଏ ଗଛ ପଡ଼ିଆରେ ଖୁବ୍ ମାଡ଼ି ଯାଏ। ଏହା ଗୋରୁଗାଈଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ। ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ପବିତ୍ର। ଧର୍ମନିଷ୍ଠମାନଙ୍କରେ ବରକୋଳଯତ୍ନ, ଅକ୍ଷତ ଗୁଡ଼ୁଳ ଓ ଫୁଲ ଆଦ ସହିତ ଦୂର୍ବା ପୂଜାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୂର୍ବାଦଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୂର୍ବା+ଦଳ)—
Dūrbbādaḷa ଦୂବ ଗଛର ପତ୍ର —The leaves or blades
(ଦୂର୍ବାଦଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) of the Doob grass.

ଦୂର୍ବାଷ୍ଟମୀ—ସ. ଈ—ଭାଦ୍ର ମାସ ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ; ସ୍ତ୍ରୀଷ୍ଟମୀ—
Dūrbbāshṭamī The eigth day of the bright
(ଦୂର୍ବାଷ୍ଟମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) fortnight of the month of Bhādra.

[ଦ୍ର—ମେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ସାତ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିମାନେ ଦୂବଘାସ ତୁଲ ମାଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି, ଏ ପ୍ରବାଦ ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛୁ ।]

ଦୂର୍ଜ୍ୟ—ସ. ତ. (ଦୂର+ଯା ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଯ)—ତ୍ରିଷ୍ଠା—
Dūrjya Ordure; nightsoil.

ଦୂଲୀ—ସ ତ—ନୀଳଗୁଳୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dūlī The Indigo plant.

ଦୂଶ୍ୟ—ସ. ତ—ଉମ୍ବୁ; ଗୃଜୁଟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dūśya Tent.

ଦୂଷ୍(ଷି) (ଧାତୁ)—ସ.—(ଦୂଷ୍ ଧାତୁର ଶିଜନ୍ତ ଆକୃତ) –
Dūsh(shi) (root) ୧ । ଦୋଷ ଦେବା—1. To blame.
୨ । ତତ୍ତୁତ ହେବା —2. To be diseased or distorted; to turn bad; to be spoiled.

ଦୂଷକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ଅପବାଦ
Dūshaka ଦଏ; ନିନ୍ଦକ—1. Blaspheming; blaming;
(ଦୂଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) defaming.
୨ । ଦୋଷଦର୍ଶକ—2. Fault-finding.
୩ । ଦୋଷଜନକ—3. Condemnable.
୪ । ଯେ ଦୂଷିତ କରେ—4. Corrupting; defiling.
୫ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷ କୌଣସି ବାଳିକା ବା ଯୁବତୀକୁ ଅବୈଧ ଉପାୟରେ ସଙ୍ଗମ କରେ – 5. (a man) Seducing or violating a girl or woman; ravishing; deflowering.

ଦୂଷଣ—ସ. ବ. (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧ । ଦୋଷ; ଅପରାଧ—
Dūshaṇa 1. Fault; blemish; guilt.
୨ । ପାପ—2. Sin.
୩ । ନିନ୍ଦା—3. Blame.
୪ । କଳଙ୍କ; ଅପବାଦ; ଦୋଷାରୋପ—
4. Accusation; charge, stigma.
ବଧୂ ବୋଇବେ ମୁଁ ନ ଜାଣେ ତା ଖାଇଲ
ବୁନ୍ଧୁ କୁଳେ ଥଣ୍ଟି ଦୂଷଣ ଲଗାଇଲ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ ବନ ।
୫ । ନଷ୍ଟ କରିବା—5. Spoiling; ruining.
୬ । ମାଡ଼ି କରିବା; ଅଶୁଦ୍ଧ କରିବା—
6. Defilement; contaminating.
୭ । ଧର୍ଷଣ—7. Rebuke; insulting.
୮ । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅବୈଧଭାବରେ ହରଣ—8. Rape; violation; deflowering; ravishing.
୯ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ରାବଣର ମାତୃଷ୍ୱସାପୁତ୍ର ଭାଇ; ଶରର ଭାଇ; ରାକ୍ଷସବଂଶେଷ—9. Name of a demon, causin of Rābaṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ପଞ୍ଚବଟୀରେ ସୂର୍ପଣଖାର ରକ୍ଷା ପାଇଁ ରାବଣଭ୍ରାତୃ ଶର ସଙ୍ଗେ ନଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସୂର୍ପଣଖାର ନାକକାନ କଟା ହେବା ପରେ ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ନିହତ ହୋଇଥିଲା ।]

ଦୂଷଣ—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଦୋଷଜନକ—
1. Blameworthy.
୨ । ଦୂଷକ—2. Censorious; fault-finding.
୩ । ଯେ ମାଡ଼ି କରେ—3. Defiling.
୪ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ—4. Faulty.

ଦୂଷଣ ଅରି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୂଷଣାରି)—ଦୂଷଣ ରାକ୍ଷସର ନିନାଶକର୍ତ୍ତା,
Dūshaṇa ari ରାମଚନ୍ଦ୍ର—A name of Rāmachandra.
ଜଜେ ଦୂଷଣଅରି ରାକ୍ଷଣଗଣ ମାରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତରେ ଯେ ।
ଉଷ; ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦୂଷଣାବହ—ସ. ବଣ. (ଦୂଷଣ+ଆ+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dūshaṇābaha ଦୋଷାବହ; ଦୂଷ୍ୟ—
Blameable; blameworthy.

ଦୂଷଣାରି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୂଷଣ+ଅରି)—ରାମଚନ୍ଦ୍ର—
Dūshaṇāri A name of Rāmachandra.

ଦୂଷଣୀୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୂଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Dūshaṇīya ୧ । ଦୋଷାବହ; ନିନ୍ଦନୀୟ—1. Culpable;
(ଦୂଷଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) blameable; censurable; reprehensible; blameworthy.
୨ । ଯାହାକୁ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ବା ମାଡ଼ି କରାଯାଇ ପାରେ—
2. Capable of being contaminated or spoilt.

ଦୂଷୟିତା—ସ ବଣ. ପୁଂ. (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ.)—
Dūshayitā ୧ । ଦୂଷକ (ଦେଖ)—1. Dūshaka (See)
(ଦୂଷୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଶୁଚକାରକ—2. Defiling.

ଦୂଷୟିତ୍ନୁ—ସ. ବଣ (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+ଶୀଳାର୍ଥେ. ଇତ୍ନୁ)—
Dūshayitnu ଦୂଷୟିତା (ଦେଖ)—Dūshayitā (See)

ଦୂଷି—ସ. ବ. (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ନେତ୍ର ମଳ; ଆଖିର
Dūshi ଲେଉଦା—Mucus matter coming out of
(ଦୂଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) the eye; rheum of the eye.

ଦୂଷିକା—ସ. ବଣ. (ଦୂଷକ+ସ୍ତ୍ରୀ+ଆ)—ଦୂଷଣ କାରିଣୀ—
Dūshikā A maliging (woman).
ବ. (ଦୂଷି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ଆ)—୧ । ନେତ୍ର ମଳ—
1. Rheum of the eye.
୨ । ତୂଳିକା—2. Painter's brush.

ଦୂଷିତ—ସ. ବଣ. (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ=ଦୋଷଯୁକ୍ତ ହେବା+କର୍ମ. ତ)—
Dūshita ୧ । ଯାହାର ସଦ୍ଗୁଣ ନଷ୍ଟ କିମ୍ବା ଯାଇଅଛୁ—
(ଦୂଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dishonoured.
୨ । ଦୋଷଗ୍ରସ୍ତ; ଦୂଷ୍ୟ—2. Corrupted.
୩ । କଳୁଷିତ; କଳଙ୍କିତ—3. Spoiled; stained.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ନିନ୍ଦନ; ଗର୍ହିତ—4. Condemnable.
୫ । ପାପିଷ୍ଠ; ପାପପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Sinful.
୬ । ଅପବିତ୍ରୀକୃତ—6. Defiled; polluted; contaminated; tainted.
୭ । ଅପବାଦଗ୍ରସ୍ତ—
7. Calumniated; scandalised.
୮ । ମୈଥୁନାପବାଦଯୁକ୍ତ—
8. Scandalised for sexual intercourse.

ଦୂଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବାଳିକାର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରି ଯାଇଅଛି—
Dūshitā
1. Defiled; deflowered; violated; dishonoured (girl).
୨ । ପାପିଷ୍ଠା—2. Sinful.

ଦୂଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୋଷାରୋପ କରିବା; ନିନ୍ଦା କରିବା—
Dūshibā
1. To accuse; to blame.

ଦୂଷା ଅଦୃଶ୍ୟ ଦୂଷଣ ସୂଚକ ରବ
ଦୂଷନା ଅନେ ଦୂଷିବା ନ ଯୋଗାଏ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । କଳଙ୍କିତ କରିବା—2. To stigmatise.

ଦୂଷୀ—ସ. ବଣ. (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଈ)—ଦୂଷି (ଦେଖ)
Dūshī
Dūshi (See)

ଦୂଷୀ ବିଷ—ସ. ବ— ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଦେହର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ବ୍ୟାପ୍ତି ରହିବା ଏକପ୍ରକାର ବିଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dūshī bisha
A kind of poison which circulates in the system.

[ଦ୍ର— କୌଣସି ପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର, ଜଙ୍ଗମ ବା କୃତ୍ରିମ ବିଷ ଶରୀରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାହା ଦେହରୁ ବାହାର ନ ଗଲେ ବା ଔଷଧ ଓ ଉପଚାରଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ନ ହେଲେ ତାହାକୁ ଦୂଷୀ ବିଷ ବା ସ୍ଥାନ ବିଷ କୋହଯାଏ । ଯାହା ଦେହରେ ଏ ବିଷ ରହେ, ତାହା ଦେହ ଦୁଲଦଆ ପଡ଼ିଯାଏ, ମଳର ରଙ୍ଗ ବଦଳିଯାଏ, ମୁହଁରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ, ଶୋଷ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୁଏ, କେଶ ଓ ଲୋମ ଝଡ଼ିପଡ଼ି ଯାଏ, ଦେହରେ ଚେକା ଦାଗମାନ ବାହାରେ ଓ ହାତ ଗୋଡ଼ ଫୁଲିଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦୂଷ୍ୟ—ସ. ବଣ (ଦୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ନିନ୍ଦନୀୟ; ନିନ୍ଦ୍ୟ—
Dūshya
1. Blameworthy.
(ଦୂଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୂଷଣୀୟ—2. Condemnable.
୩ । ଯାହା ଦୂଷିତ ହୋଇ ପାରେ—
3. Liable to be spoiled or polluted.
୪ । ତ୍ୟାଜ୍ୟ—4. Fit to be deserted or given up.
୫ । ମନ୍ଦ—5. Vile; bad.
୬ । ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—6. Contemptible.
୭ । ରାଜ୍ୟର ହାନିକାରକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
7. (a person) Causing injury to the realm.

ଦୂ—୧ । ପଟ୍ଟମଣ୍ଡପ; ବସ୍ତ୍ରବାସ; ତମ୍ବୁ—1. Tent.
୨ । ପୂଯ—2. Pus.
୩ । ବୀର୍ଯ୍ୟ—3. Matter; semen.
୪ । ବସ୍ତ୍ର; ଲୁଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Cloth.

ଦୂଷ୍ୟା—ସ. ବ—ହସ୍ତୀ କକ୍ଷରେ ଉଡ଼ାଯିବା ରଜ୍ଜୁ—
Dūshyā
The rope which passes through the armpit of an elephant.

ଦୂହୂ—ଦେ. (ଧନ୍ୟକରଣ) ଅ—ଧୂ ଧୂ (ଦେଖ)
Dūhū
Dhū dhū (See)

(ଦୂହୂ ଦୂହୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୂହୂ ଜଲୁଅଛ ମୋର ବ୍ରଣକଡ଼ା
କରୁଛ ଦହନ ଜହ୍ନ ବ୍ୟାପନ – ନଜଉଶୋର. କୃଷ୍ଣମାସ୍

ଦୃ (ଧାତୁ)—ସ—ଆଦର କରିବା—
Dṛu (root)
To fondle; to esteem.

ଦୃକ୍—ସ. ବ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+କରଣ କ୍ୱିପ୍; ଦୃଶ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଚକ୍ଷୁ—
Dṛuk
1. Eye.
୨ । (+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍) ଦୃଷ୍ଟି—2. Eye sight.
୩ । ଜ୍ଞାନ—3. Wisdom
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ସାକ୍ଷୀ—
4 Witness; eye-witness.
ବିଣ – ୧ । ଦର୍ଶକ; ଯେ ଦେଖେ—1. Seeing.
୨ । (+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍) ସାଦୃଶ୍ୟ (ଅମୁକ ପରି) ବୋଧେ—
2. Looking like; appearing like.
୩ । ଯେ ଜାଣେ—
3. Knowing; having an insight into.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଆକାର ଦୃଶ୍, ଏହା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ବିଶେଷ୍ୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା—ଦୃକ୍‌କୋଣ, ଦୃକ୍‌ପାତ ଇତ୍ୟାଦି; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ବିଶେଷଣ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା—ଦୋଷଦୃକ୍, ସାଦୃକ୍, ଈଦୃକ୍, ଶାସ୍ତ୍ରଦୃକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦୃକ୍‌କର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଦୃକ୍+କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଆଖି ଓ କାନ—
Dṛuk-karṇṇa
1. The eye and the ear.
୨ । ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଶ୍ରୁତି—
2. Seeing and hearing.
(ଯଥା—ଆଜି ଅପରାହ୍ଣ ଜନତାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମୋର ଦୃକ୍‌କର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ମୀମାଂସା ହୋଇଗଲା ।]
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସାପ; ଚକ୍ଷୁଶ୍ରବାଃ—
3. Serpent.

[ଦ୍ର—ସାପମାନେ ଆଖି ଦ୍ୱାରା ଶୁଣନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]
ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେ ଆଖିଦ୍ୱାରା ଶୁଣେ; ଯାହାର ଆଖି କାନର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ଚକ୍ଷୁଶ୍ରବାଃ—
Whose eyes do the part of ears; hearing; through the eyes.

ଦୃକ୍‌କାଣ—ସ. ବ—ଦ୍ରେକ୍କାଣ (ଦେଖ)
Dṛuk-kāṇa
Drekkāṇa (See)

ଦୃକ୍‌କୋଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍+କୋଣ)—
Dṛuk-koṇa
ଆଖିର କଣ—The corner of the eye.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୃକ୍‌କ୍ଷେପ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍+କ୍ଷେପ)—
Dṛuk-kshepa ଦୃକ୍‌ପାତ (ଦେଖ)
Dṛuk-pāta (See)

ଦୃକ୍‌ପଥ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍+ପଥ)—
Dṛuk-patha ଦୃଷ୍ଟିପଥ; ଯେତେ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯାଇ ପାରେ—
Field of view; ken.

ଦୃକ୍‌ପାତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍+ପାତ)—
Dṛuk-pāta ୧ । ନେତ୍ରପାତ; ଦୃଷ୍ଟିପାତ; ଆଖି ପକାଇବା; ଦେଖିବା; ଅବଲୋକନ—
1. A look; casting of a glance; seeing.
୨ । ଦର୍ଶନ—2. Sight; view; a glance.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୋଯୋଗ; ଖାଉର୍—
3. (figurative) Care; attention.
(ଯଥା—ମୁଁ ଏତେ ଦୁଃଖ ପାଉଛି, ତଥାପି ମୋ ପ୍ରତି ତୁମର ଏଥିକି ଦୃକ୍‌ପାତ ନାହିଁ ।)

ଦୃକ୍‌ପାତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଖି ପକାଇବା—
Dṛuk-pāta karibā 1. To cast an eye on.
ଦୃକ୍‌ପାତକରା ୨ । ଗ୍ରହିବା; ଦେଖିବା – 2, To look at.
दृकपात करना ୩ । ମନୋଯୋଗ ଦେବା—3. To attend.

ଦୃକ୍‌ପ୍ରିୟ—ସ. ବ୍ରୀ—ସୁନ୍ଦର; ସୌମ୍ୟଦର୍ଶନ—
Dṛuk-priya Beautiful; graceful.
(ଦୃକ୍‌ପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୃକ୍‌ପ୍ରିୟତା—ବ)

ଦୃକ୍‌ଶକ୍ତି—ସ. ବି—୧ । ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି—
Dṛuk-śakti 1. Eyesight; power of seeing.
୨ । ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି; ବୋଧଶକ୍ତି—2. Power or faculty of perception; insight.
୩ । ପ୍ରକାଶ ରୂପ ଚୈତନ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The Divine Spirit as manifested.
୪ । ଆତ୍ମା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) 4. Soul.

ଦୃକ୍‌ଶ୍ରୁତି—ସ. ବ ଓ ବ୍ରୀ –ଦୃକ୍‌କର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Dṛuk-śruti Dṛuk-karṇṇa (See)

ଦୃକ୍‌ସିଦ୍ଧ—ସ. ବ୍ରୀ. (୩ଯ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ)—
Dṛuk-siddha (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯାହା ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି—(Astronomy) Arrived at after personal observation.
(ଯଥା—ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସାମନ୍ତଙ୍କ ପଞ୍ଜିକା ଦୃକ୍‌ସିଦ୍ଧ ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଗଣିତ ।)

ଦୃକ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୃକ୍)—ଚକ୍ଷୁ; ଆଖି—
Dṛuka Eye.
ସୀତାଯୁକ୍ତ ଭବ୍ୟାସ୍ୟ ଅମ୍ବୁଜର ଦୃକ
ସ୍ନମ ତୋଷ ଦାନେ ସ୍ନମ ମୁଁ ହଦେ ଲେଖ ।
ଉଷ. ଦୋଷ୍ଟ୍ରବ୍ଧାଶ୍ୱକଙ୍କ ।
ଦେ. ଅ—ପରି; ସଦୃଶ—Like.
ବଳ ପୃଷ୍ଠମାତ୍ର ମାଳକ; ବଜ୍ର ଗଙ୍ଗ,ଡାରୁ ଝେଲ ଦୃକ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦୃକ୍ଳାଣ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଦ୍ରେକ୍ଳାଣ (ଦେଖ)
Dṛukkāṇa° Drekkāṇa (See)

ଦୃଗ୍‌ଗୋଳ—ସ. ବି. (ଦୃକ୍+ଗୋଳ=ମଣ୍ଡଳ)—
Dṛug-gola ୧ । ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦ୍ୱିମଣ୍ଡଳ—
(ଦୃଗ୍‌ବଳୟ—ଅନ୍ୟନାମ) 1. The sensible horizon.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ଥିତିକ ଓ ଅଧଃସ୍ଥିତିକ ବୃତ୍ତ ଭେଦ କରି ଅଙ୍କିତ କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତ, ଯହିଁରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଉଦୟ ଓ ସ୍ଥିତି କଳ୍ପନା କରାଯାଏ (ହ.ଶ)—
2 (Astronomy) The imaginary circle passing through the zenith and the nadir on which the planets are taken to rise m ove.

ଦୃଗ୍‌ବୃତ୍ତ—ସ. ବି. (ଦୃକ୍+ବୃତ୍ତ)—ଦୃଗ୍‌ଗୋଳ (ଦେଖ)
Dṛug-bṛutta Dṛug-gola (See)

ଦୃଗ୍‌ଭୂ—ସ. ବ. (ଦୃକ୍+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Dṛug-bhū ୧ । ବଜ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Thunder.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The sun.
୩ । ସର୍ପ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Serpent.

ଦୃଗଞ୍ଚଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍+ଅଞ୍ଚଳ=ପ୍ରାନ୍ତ)—
Dṛugañchala ୧ । କଟାକ୍ଷ; ଆଖିର ବାଙ୍କ ଚାହାଣି—
1. Side-glance.
ତରୁଣୀର ତରଳ ଦୃଗଞ୍ଚଳ ବହ୍ନିର ବଦନେ ପଡ଼ିଲ ।
ପ୍ରାତୀ. ଶଶୃଙ୍କର. ଉଷାହରଣ ।
୨ । ପଲକ—2. Glance.

ଦୃଗଧ୍ୟକ୍ଷ——ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃକ୍+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—
Dṛugadhyaksha ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun

ଦୃଙ୍‌ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (ଦୃକ୍+ମଣ୍ଡଳ) —ଦୃଗ୍‌ଗୋଳ (ଦେଖ)
Dṛuṅ-maṇḍala Dṛug-gola (See)

ଦୃଚ୍ଛନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସାଦୃଶ୍ୟ)—
Dṛuchchhanā ୧ । ଛନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପତା; ଛନ୍ଦସମତା—
(ଦୃଚ୍ଛନା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Semblance; likeness.
ରଙ୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତେ ହତେ ନୋହେ ରଙ୍ଗର ଦୃଚ୍ଛନା ।
ପ୍ରାତୀ. ଦୃଚ୍ଛନରୂପଶତୀତା ।
୨ । ଉଦାହରଣ—2. Example; illustration.

ଦୃଢ଼—ସ. ବ୍ରୀ. (ଦୃହ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ)—
Dṛurdha ୧ । ଶକ୍ତ; କଠିନ; ଟାଣ—
(ଦୃଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) 1. Hard; solid; firm.
ଦୃଢ଼ତା, ଦୃଢ଼ତ୍ୱ, ଦାର୍ଢ୍ୟ } ବ. ୨ । କରଡ଼ା; ଟାଆଁସ—2. Tough.
୩ । ସବଳ; ମଜ୍‌ବୁତ୍; ସମର୍ଥ—
3. Strong; capable.
୪ । ଅଚଳ; ସ୍ଥିର; ଜଗଳ—4. Stable; fast; immoveable; fixed.
୫ । ଅତ୍ୟଧିକ—5. Excessive.
୬ । ନୀରୋଗ—6. Hale; healthy.
୭ । ଅଶିଥିଳ; ଗେସ୍ତ୍—7. Tight.
୮ । ଅବଜ୍ଞେୟ; ଯାହା ସଦ୍ଦରେ ଗ୍ରାହ୍ୟ ନାହିଁ—

Digitized by srujanika@gmail.com

8. Inviolable; unbreakable.

୯ । ଜମାଟ—9. Frozen; coagulated.

୧୦ । ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ଚିତ—10. Certain.

୧୧ । (ଗଣିତ) ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଭାଗ କରାଯାଇ ସର୍ବନିମ୍ନ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଆଣିବା—11. (Arithmetic) Reduced to the least term by a common divisor.

ସଂ. ବି—୧ । ଲୌହ—1. Iron.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. A name of Bishṇu.

୩ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ରର ନାମ—3. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

୪ । (ଗଣିତ) ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ବିଭାଜ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. (Arithmetic) A number which is not divisible by any other number. (ଯଥା—୧, ୩, ୫, ୨, ୧୧, ୧୩, ୧୭, ୨୩ ।)

୫ । ଦୁର୍ଗ—5. Fortress (Apte).

୬ । ତ୍ରୟୋଦଶ ମନୁ ରୁଚିଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Name of a son of the 13th Manu.

ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟ)—ଦୃଢ଼ତା—Inviolableness; certainty; fixity.

ବଚନର ଦୃଢ଼ ଯନ୍ତ୍ରଁ ନ ରହିବ ଅଂଶ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଦୃଢ଼ ଆୟୁଷ—ଦେ. ବି—ଆୟୁଷ୍କାଳ—Dṛurdha āyusha Long life; longevity.

ବୃଦ୍ଧା ମାରେ ପଡ଼ ଯଜ୍ଞରେ ଦୃଢ଼ ଆୟୁଷ୍ଟଁ ଜାଇ । ଉତ୍କ. ବୈଦେଭୀଶବଲାସ ।

ଦୃଢ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶକ୍ତ କରିବା—Dṛurdha karibā 1. To strengthen; to consolidate; दृढ़करना दृढ़ करना to confirm; to make firm.

୨ । (ମନରେ) ସ୍ଥିର କରିବା—2. To be sure and certain; to settle.

ଦୃଢ଼ କର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁବ କରି ଧରିବା—Dṛurdha kari dharibā 1. To hold tightly.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରିବା—2. To depend entirely upon (a person).

ଦୃଢ଼ କାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+କାଣ୍ଡ)—୧ । ବାଉଁଶ—Dṛurdha kāṇḍa 1. The bamboo.

୨ । ରୋହିସ ତୃଣ—2. A kind of grass.

ସଂ. ବିଣ—ଯାହାର କାଣ୍ଡ ଦୃଢ଼—Of strong stem.

ଦୃଢ଼ କାୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼+କାୟ) —ସବଳ ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ ଶରୀର—Dṛurdha kāya Strong and hardy body.

(ଦୃଢ଼କାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ, ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସବଳ ଓ ସହିଷ୍ଣୁ ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ—Strongly built; having a strong physique; firm-bodied; having thick-set limbs.

(ଦୃଢ଼କାୟତା—ବ)

ଦୃଢ଼ ଗ୍ରନ୍ଥି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ଗ୍ରନ୍ଥି)—ବାଉଁଶ—Dṛurdha granthi The bamboo.

ଦୃଢ଼ ଜବାବ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୃଢ଼; ଫା. ଜବାବ୍)—ସ୍ଥିର ଜବାବ; Dṛurdha jabāb ଅଟଳ ଜବାବ୍—A sure promise; inviolable promise.

ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବଚନ ଅଟଳ—(ଦୃଢ଼ ଜବାବ୍ଦା, ଦୃଢ଼ ଜବାବ୍ଦାଆ—ବିଣ) Of sure promise.

ଦୃଢ଼ ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ.—୧ । ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ—Dṛurdha jñāna 1. Certain knowledge; conviction,

୨ । ଆସ୍ଥା; ବିଶ୍ୱାସ—2. Confidence.

ଦୃଢ଼ ତରୁ ସଂ. ବ.—ଧବ ବୃକ୍ଷ; ଧଅ ଗଛ—Dṛurdha taru Anogeissus Latifolia (tree).

ଦୃଢ଼ତା—ସଂ. ବ. (ଦୃଢ଼+ଭାବ. ତା)—୧ । ଅଟଳତା; ସ୍ଥିରତା—Dṛurdhatā 1 Certainty; sureness. (ଦୃଢ଼ତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କାଠିନ୍ୟ; ଖାଗଯଣ—2. Tightness; firmness; hardness; toughness.

ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ—ସଂ. ତତ୍ସ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ନିଶ୍ଚୟ)—୧ । ଯ ଦ୍ୱାର Dṛurdha niśchaya ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅଟଳ—1. Confident; (ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) certain; firm in one's conclu- (ଦୃଢ଼ ଯାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) sions or convictions.

୨ । ସ୍ଥିର ପ୍ରତିଜ୍ଞ—2. Of firm resolve.

ଦୃଢ଼ନିଷ୍ଠ—ସଂ. ତତ୍ସ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ନିଷ୍ଠା ଯାହାର)—Dṛurdhanishṭha ଦୃଢ଼ ବ୍ରତ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକନିଷ୍ଠ—(ଦୃଢ଼ନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) Devoted to a work.

ଦୃଢ଼ନିଷ୍ଠତା—ସଂ. ବ.—ଏକନିଷ୍ଠତା—Dṛurdhanishṭhatā Devotedness.

ଦୃଢ଼ ନିଷ୍ଠା ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼+ନିଷ୍ଠା)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ Dṛurdha nishṭhā ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠା ବା ନିଯମ ପାଳନ—Single-hearted devotion to a work.

ଦୃଢ଼ ନୀର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ନୀର; ଯାହାର ଜଳୀୟ ଭାଗ ଯଥାକାଳରେ ଦୃଢ଼ତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ)—ନଡ଼ିଆ—Dṛurdha nīra (ଦୃଢ଼ଫଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Cocoanut.

ଦୃଢ଼ ପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ପତ୍ର)—ଦୃଢ଼ କାଣ୍ଡ (ଦେଖ) Dṛurdha patra Dṛurdha kāṇḍa (See)

ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ପ୍ରତିଜ୍ଞା)—୧ । ସ୍ଥିର- Dṛurdhapratijñā ପ୍ରତିଜ୍ଞ; ଯାହାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବା ବାକ୍ୟ (ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ ନାହିଁ—1. Faithful to one's promise; determined; resolute; (ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞତା—ବ) true to one's promise.

୨ । ସ୍ଥିରବାକ୍ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. True to one's words (person).

ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼+ପ୍ରତିଜ୍ଞା)—ଅଟଳ ସଂକଳ୍ପ—Dṛurdha pratijñā Firm resolution; determination.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Dṛurḍha pratyaya ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ (ଦେଖ)
Dṛurḍha biswāsa (See)

ଦୃଢ଼ ପ୍ରରୋହ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ପ୍ରରୋହ)—ବରଗଛ—
Dṛurḍha praroha Baniyan tree.

ଦୃଢ଼ ବଦ୍ଧ—ସଂ. ବି.—୧ । ଭଲ୍‌ଭରୂପେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—
Dṛurḍha baddha 1. Bound tightly.
୨ । ଯାହା ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଧରା ହୋଇ ଥାଏ—
2. Firmly grasped.
(ଯଥା—ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ ମୁଷ୍ଟି ।)

ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା. ଦୃଢ଼+ବନ୍ଧନ) – ଶାଣ୍ଢିଆ ବାନ୍ଧେଣୀ;
Dṛurḍha bandhana ଯେଉଁ ବନ୍ଧନ ଫିଟିବ ନାହିଁ—
A tight bond.
ବିଣ.—ଯାହା ଶାଣୁଆ ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥାଏ—
Firmly bound.

ଦୃଢ଼ବନ୍ଧନା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ବନ୍ଧନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dṛurḍhabandhanā ଯାହା ଶାଣ କରି ବାନ୍ଧ ଯାଏ—
Which can bind tightly; tenacious.
ବ.— ଶ୍ୟାମା ଲତା; ଶୁଆଁ ଲଡ଼ୀ—
A kind of tenacious creeper.

ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନୀ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼+ବନ୍ଧନୀ)—ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Dṛurḍha bandhanī Dṛurḍha bandhana (See)

ଦୃଢ଼ବର୍ମା—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ବର୍ମନ୍)—୧ । ଯାହାର ବର୍ମ
Dṛurḍhabarmā ବା ଅଙ୍ଗାବରଣ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ ବା ଅଭେଦ୍ୟ—
1. Having a hard armour or coating.
୨ । ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଉପର ଆବରଣ ଶାଣୁଆ—
2. Of tough hide; crustaceous.

ଦୃଢ଼ବର୍ମ୍ମୀ—ସ. ବିଣ (ଦୃଢ଼ବର୍ମ୍ମା+ଅଛୁ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dṛurḍhabarmmī ଦୃଢ଼ବର୍ମ୍ମା (ଦେଖ)
Dṛurḍhabarmmā (See)

ଦୃଢ଼ ବଲ୍କଲ - ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ବଲ୍କଲ)—ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷାଦର
Dṛurḍha balkala ବକଳା ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼—(tree) Having
(ଦୃଢ଼ବଲ୍କଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) hard bark.
ସଂ. ବ—୧ । ଗୁଆଗଛ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Areca-nut tree.
୨ । ଲକୁଚ (ଦେଖ)—2. Lakucha (See)

ଦୃଢ଼ ବାକ୍ୟ—ସ.ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼+ବାକ୍ୟ)—ଅଟଳ ବଚନ; ଅବିଚଳିତ
Dṛurḍha bākya କଥା—Words or promise which
(ଦୃଢ଼ବାକ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) will not change.
ବିଣ—ଦୃଢ଼ବାଦୀ (ଦେଖ)—Dṛurḍhabādī (See)

ଦୃଢ଼ବାଦୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୃଢ଼+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା ୧ବ)—
Dṛurḍhabādī ଯେ ଆପଣା କଥାରୁ ବିଚଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ—
(ଦୃଢ଼ବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Who is true to his word.

ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼ + ବିଶ୍ୱାସ)—ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ—
Dṛurḍha biśwāsa Firm faith; conviction;
implicit confidence.
ବିଣ. ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଅଟଳ—Firm in
(ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସା—ସ୍ତ୍ରୀ) conviction.

ଦୃଢ଼ ବୀଜ ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ବୀଜ)—ଯାହାର ବୀଜ ବା ମଞ୍ଜି
Dṛurḍha bīja ଶାଣୁଆ; କଠିନ ବୀଜଯୁକ୍ତ—Having hard
seeds.
ବଣ—୧ । (କର୍ମଧା) ଶାଣୁଆ ମଞ୍ଜି 1. Hard seed.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବରକୋଳ; ବଦର—
2 The jujube tree.
୩ । ଟୁକୁଣ୍ଡା ଗଛ—3. The Cassia Tora tree.
୪ । କଳା ତୁଳସୀ—
4. The black Holy Basil.
୫ । ବବୂର (ଦେଖ) (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Babura (See)

ଦୃଢ଼ ବୋଧ—ସ. ବ—ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ (ଦେଖ)
Dṛurḍha bodha Dṛurḍha biswāsa (See).

ଦୃଢ଼ବ୍ରତ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼ + ବ୍ରତ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ରତ ବା
Dṛurḍha brata ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ—1. Firm resolve or
vow.
୨ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—2. Perseverance.
୩ । କଠୋର ଉପଃସାଧନ—
3. Inviolable penance.
ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅଧ୍ୟବସାୟଶୀଳ—
(ଦୃଢ଼ବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Persevering.
୨ । ବ୍ରତପାଳନରେ ଅଟଳ—
2. Strictly adhering to a vow.
୩ । ଅବଲମ୍ବିତ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରେ ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପଶୀଳ—
3 Persistent; steady and firm in executing an undertaking or carrying out a resolve or vow.
୪ । ସ୍ଥିରସଙ୍କଳ୍ପ—4. Of fixed resolve.

ଦୃଢ଼ବ୍ରତୀ— ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୃଢ଼ବ୍ରତ+ଅଛୁ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.) —
Dṛurḍhabratī ଦୃଢ଼ବ୍ରତ (ଦେଖ) Dṛurḍhabrata (See).
(ଦୃଢ଼ବ୍ରତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତି—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼ା+ଭକ୍ତି)—ଅଟଳଭକ୍ତି—
Dṛurḍha bhakti Unflinching devotion; firm faith.
ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଟଳଭକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—Devoted.

ଦୃଢ଼ ଭାଜକ—ସଂ. ବ (ଗଣିତ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ
Dṛurḍha bhājaka ସଂଖ୍ୟାକୁ ଭାଗ କଗଲେ ଫଳ କିଛି ରହେ
ନାହିଁ—(Arithmetic) A number which
divides another number without
leaving any remainder.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୃଢ଼ଭୂମି—ଷ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼ + ଭୂମି)—
Dṛurdḥa bhūmi ୧ । କଠିନ ଜମି; ଟାଣ ମାଟି—
1. Hard soil.
୨ । ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରରେ ମନକୁ ଏକାଗ୍ର ବା ସ୍ଥିର କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ—2. The habit of concentrating one's attention during Jōga exercise.
[ଦ୍ର—ଏହା ସାଧନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ଅବିଚଳିତ ହୁଏ ଓ ଏ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଶୀଘ୍ର ବୈରାଗ୍ୟ ଜନ୍ମେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦୃଢ଼ମୁଷ୍ଟି—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼ା + ମୁଷ୍ଟି) —୧ । ବନ୍ଧମୁଷ୍ଟି; ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଆବଦ୍ଧ ବା ଉଡ଼ାଦୋଇଥିବା ମୁଠା—1. Tight fist.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ମୁଠାଥିବା ଅସ୍ତ୍ର—
2. Hilted weapon.
ବିଣ—୧ । ଯେ ନିଜର ମୁଠାକୁ ଟାଣ କରିଥାଏ—
1. Tight-fisted.
୨ । କୃପଣ; ବ୍ୟସ୍କୁଣ୍ଠ—
2. Miserly; close-fisted; niggardly.
୩ । ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଠାକୁ ଟାଣ କରିବା ଦରକାର—3. Hilted (weapon); requiring to be held tightly.

ଦୃଢ଼ ମୂଳ—ଷ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ମୂଳ) —୧ । ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷର ମୂଳ ଭୂମିରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଆବଦ୍ଧ ଥାଏ—
Dṛurdḥa mūla
1. (tree) With the root firmly rooted to the ground.
୨ । ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷାଦିର ରେର ଶିବ କଠିନ—
2. (tree) With hard roots.
ଷ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
1. Cocoanut.
୨ । ମଞ୍ଜାନକ ନାମକ ଜଳଜ ତୃଣ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of aquatic grass.
୩ । ମୁଞ୍ଜ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The Muñja grass.

ଦୃଢ଼ରଙ୍ଗା—ଷ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ରଙ୍ଗ + ଆ; ଏଥିର ପ୍ରୟୋଗରେ ବସ୍ତ୍ରାଦିର ରଙ୍ଗ ପକ୍କା ହୁଏ)—
Dṛurdḥaraṅgā ଫିଟ୍‌କିରି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Alum.

ଦୃଢ଼ରୋମ—ଷ. ବ. ଓ ବିଣ—ଦୃଢ଼ଲୋମା (ଦେଖ)
Dṛurdḥaroma Dṛurdḥalomā (See).
(ଦୃଢ଼ରୋମା ଓ ଦୃଢ଼ଲୋମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୃଢ଼ରୋହ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ରୋହ)—ପର୍କଟୀ (ହ. ଶ)—
Dṛurdḥaroha Parkaṭī.

ଦୃଢ଼ଲୋମା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ଲୋମନ୍) —ଶରଲୋମଶ; କର୍କଶ ଲୋମଯୁକ୍ତ; ଟାଆଁସା ବାଳୁଆ—
Dṛurdḥalomā Having tough or wiry hairs.
ବ—ଶୂକର; ବରାହ; ବାରାହା—Hog; pig; boar.

ଦୃଢ଼ସନ୍ଧ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ସନ୍ଧ)—ଦୃଢ଼ସନ୍ଧାନ(ଦେଖ)
Dṛurdḥasandha Dṛurdḥasandhāna (See)
ସଂ. ବି—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
The name of a son of Dhṛutarāshṭra.

ଦୃଢ଼ ସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼+ସନ୍ଧାନ)--ସ୍ଥିରପ୍ରତିଜ୍ଞ—
Dṛurdḥa sandhāna Resolute.

ଦୃଢ଼ ସନ୍ଧି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ସନ୍ଧି)—ସଂଦ୍ରତ; ଦୃଢ଼ରୂପେ ମିଳିତ; ଦୃଢ଼ରୂପେ ଗ୍ରଥିତ—
Dṛurdḥa sandhi Compact; strongly knit; closely joined.

ଦୃଢ଼ସୂତ୍ରିକା—ସଂ. ତ (ଦୃଢ଼ + ସୂତ୍ର + କ + ଆ)—ମୂର୍ବା (ଦେଖ)—
Dṛurdḥasūtrikā Mūrbā (See)

ଦୃଢ଼ ସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ସ୍କନ୍ଧ)--ଯାହାର କାନ୍ଧ ଟାଣୁଆ—
Dṛurdḥa skandha Tough-shouldered.
ବି—୧ । ବଡ଼ କ୍ଷୀରକୋଳ ଗଛ—
1. Euphorbia Pilulifera (tree).
୨ । ପିଣ୍ଡଖର୍ଜ୍ଜୁର (ଦେଖ)—
2. Piṇḍakharjjūra (See)

ଦୃଢ଼ ହସ୍ତ—ଷ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ହସ୍ତ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତଆର ଆଦିକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଧରିଥାଏ—
(ଦୃଢ଼ହସ୍ତା-ସ୍ତ୍ରୀ) (a person) Holding weapons with a tight grip.
(ଦୃଢ଼ହସ୍ତତା-ବ)
ସଂ. ବ.—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର—Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

ଦୃଢ଼ାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୃଢ଼+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ସବଳ ଓ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଏବଂ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ ଶରୀର—
Dṛurdḥāṅga 1. Strong and hardy constitution.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ହୀରକ; ହୀରା—2. Diamond (the hardest of all substances).
୩ । ଜୀରକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର); ଜୀରା—3. Cumin seed.

ଦୃଢ଼ାଙ୍ଗୀ / ଦୃଢ଼ାଙ୍ଗା } ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୃଢ଼କାୟ—Hardy; firm-bodied; having thick-set limbs.

ଦୃଢ଼ାୟୁଧ—ଷ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ଆୟୁଧ) —ଯାହାର ଆୟୁଧ ଅତିଶୟ ଦୃଢ଼—Having a strong and invincible weapon.
ବ—୧ । ଶୂଳପାଣି; ପିନାକୀ; ମହାଦେବ—1. God Śiba.
୨ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର—2 Name of a son of Dhṛutarāshṭra,

ଦୃଢ଼ାସ୍ତ୍ର—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ଅସ୍ତ୍ର) —ଦୃଢ଼ାୟୁଧ (ଦେଖ)
Dṛurdḥāstra Dṛurdḥāyudha (See)

ଦୃଢ଼ାସ୍ଥିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ(ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା) (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଢ଼ + ଅସ୍ଥି + କ) —ଦୃଢ଼ ଅସ୍ଥିଯୁକ୍ତ (ଜୀବ)—
Dṛurdḥāsthika Having hard bones; bony; osseous.
(ଦୃଢ଼ାସ୍ଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୃଢ଼ୀକରଣ – ସଂ. ବି (ଦୃଢ଼ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ବି + କରଣ) – Dṛurdhīkaraṇa ୧ । ଅଝାଣୁଆକୁ ଝାଣୁଆ କରିବା – Dṛurdhikaraṇa 1. Making stronger; strengthening. ୨ । ଅଝଳୀ କରଣ – 2. Making firm.

ଦୃଢ଼ୀକୃତ – ସଂ. ବିଣ (ଦୃଢ଼ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ. ଚ୍ବି + କୃତ) – ଯାହାକୁ ଦୃଢ଼ କରିଯାଇ ଅଛୁ; କଠିନୀକୃତ – Dṛurdhīkṛuta Made firm; strengthened. (ଦୃଢ଼ୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୃଢ଼ୀଭୂତ – ସଂ. ବିଣ (ଦୃଢ଼ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ବି + ଭୂତ) – ୧ । ଯାହା Dṛurdhībhūta ଦୃଢ଼ ହୋଇଅଛୁ – 1, Tightened; made firm or fast; fastened. (ଦୃଢ଼ୀଭୂତ – ବି) ୨ । ଯାହା ଝାଣୁଆ ପାଲଟି ଯାଏ – 2, Hardened.

ଦୃଢ଼େଚ୍ଛା – ସଂ. ବି (କର୍ମ୍ମଧା; ଦୃଢ଼ + ଇଚ୍ଛା) – ବଳବତ୍ତା ଇଚ୍ଛା – Dṛurdhechchhā Strong desire; a firm resolution.

ଦୃତ – ସଂ. ବିଣ – (ଦୃ. ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ତ) – ୧ । ଆଦୃତ – Dṛuta 1. Esteemed; loved; fondled. (ଦୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମ୍ମାନିତ – 2. Honoured; respected.

ଦୃତା – ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୃତ + ଆ) – ଜୀରା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) – Dṛutā Cumin seed.

ଦୃତି – ସଂ. ବି (ଦୃ. ଧାତୁ = ବିଦାରଣ କରିବା + କର୍ମ୍ମ. ତି) – Dṛuti ୧ । ଚମଡ଼ାର ଭାତ – 1. Bellows made of hide. ୨ । ଚର୍ମ୍ମ; ଚମଡ଼ା—2. Skin; hide; leather. ୩ । ପାଣି ବୋହିବାର ଚମ ମୁଣା; ଉସ୍ତି— 3. A bag of leather to carry water. ୪ । ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—4. A kind of fish. ୫ । ମେଘ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Cloud. ୬ । ଗଳକମ୍ବଳ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Dewlap

ଦୃତିବାରକ—ସଂ. ବ—ଅକାନବ୍ଧୀ ପତ୍ର—The leaf of Stephania Dṛutibāraka Hernandifolia. (ଦୃତିଧାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୃତିହର—ସଂ. ବ (ଦୃତି = ଚର୍ମ୍ମ + ହୃ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୁକୁର— Dṛutihari Dog. (ଦୃତିହର-ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୃତିହାର—ସଂ.ବ (ଦୃତି + ହୃ.ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦୃତିହର (ଦେଖ) Dṛutihāra 1. Dṛutihari (See). ୨ । ଉସ୍ତିବାଲା; ଚମ ମୁଣାରେ ପାଣି ବୋହୁଥିବା ଲୋକ— 2. A vistee; one who carries water in a leathern bag.

ଦୃନ୍ଫ୍ (ଧାତୁ)—ସ. କି—ପୀଡ଼ନ କରିବା— Dṛun-ph (root) To oppress.

ଦୃନ୍ଭୂ—ସ. (ଦୃଭ୍ ଧାତୁ = ଶ୍ରୁତ ହେବା + ଅପାଦାନେ ଊ) — Dṛun-bhū ୧ । ବଜ୍ର—1. Thunder. ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun. ୩ । ରାଜା; ଭୂପତ୍ତି—3. King. ୪ । ସର୍ପ—4. Serpent; snake. ୫ । ଚକ୍ର— 5. Wheel.

ଦୃପ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଅହଙ୍କୃତ ହେବା— Dṛup (root) To be proud.

ଦୃପ୍ତ—ସ. ବିଣ. ସଂ (ଦୃପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ) – ୧ । ଦର୍ପଯୁକ୍ତ; Dṛupta ଅହଙ୍କୃତ —1. Pride; arrogant. (ଦୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉଦ୍ଧତ— 2. Impertent; rude. ୩ । ଉଗ୍ର; ପ୍ରଚଣ୍ଡ— 3. Wrathful; violent; fierce. ୪ । ଦୁର୍ବିନୀତ; ଦୁଷ୍ଟ—4, Wicked, ୫ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—5, Blazing; fiery, ସଂ. ବ.—ବିଷ୍ଣୁ—The God Bishṇu,

ଦୃପ୍ର—ସ. ବିଣ. ସଂ (ଦୃପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ର)—ଦୃପ୍ତ (ଦେଖ) Dṛupra Dṛupta (See) (ଦୃପ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୃବ୍ଧ – ସ. ବିଣ (ଦୃବ୍ ଧାତୁ = ଗ୍ରୁଥ ହେବା; ଗ୍ରୁନ୍ଥନ କରିବା + ତ)— Dṛubdha ୧ । (କର୍ମ୍ମ. ତ) ଗ୍ରଥିତ—1, Sewn; arranged in an orderly manner. ୨ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଶ୍ରୁତ—2, Frightened; afraid.

ଦୃଭ୍(ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଶ୍ରୁତ ହେବା— Dṛubh(root) 1. To be frightened. ୨ । ଗ୍ରୁନ୍ଥନ କରିବା—2. To sew through; to arrange systematically or serially.

ଦୃମ୍ଫୁ—ସ. ବ (ଦୃନ୍ଫ୍ ଧାତୁ = ପୀଡ଼ନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ସର୍ପ— Dṛumphu A snake; serpent.

ଦୃଶ୍ (ଧାତୁ)—ସ.— ଦେଖିବା— Dṛuś (root) To see.

ଦୃଶ୍—ସ. ବ (ଦୃଶ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍)—୧ । ଦର୍ଶନ; ଦେଖିବା (ହ୍ର. ଶ)— Dṛuś 1. Seeing. ୨ । ଦୃଷ୍ଟି—2. Eye sight. ସେ ନରବର ଦୃଶେ ଅସି ଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ—କୃଷ୍ଣଦି ଦଃ ମହାଭାରତ । ୩ । ନୟନ; ଆଖି—3. Eye. ୪ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)— 4. The number two. ୫ । ଜ୍ଞାନ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Knowledge.

ଦୃଶା } ସ୍ତ୍ରୀ ଦୃଶୀ } ସଂ. ବିଣ. ସଂ—୧ । ପ୍ରଦର୍ଶକ; ଦେଖାଇବାବାଲା(ହ୍ର.ଶ)— 1. Showing. ୨ । ଦେଖିବାବାଲା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Seeing. ୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା— ଜ୍ୱାଦୃଶ୍, ଈଦୃଶ, ତାଦୃଶ)—(ଅମୁକର) ସଦୃଶ; ଅମୁକ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିବା—Like; looking like; similar to.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୃଶ—(ସଂ. ଦୃଶ ଧାତୁ)—ଦେ. ବିଣ—୧। ଦୃଷ୍ଟ—
Dṛuśa 1. Seen; found.
ଏହି ସ୍ୱଲକ୍ଷଣା ହିଁ ଦୃଶ—ଇଙ୍ଗ. କୋଣ୍ଟ୍ରାଷ୍ଟସ୍ୱରୂପ।
୨। ଦୃଶ୍ୟ—2. Visible.
ମୋତେ ଦୁହନେଁ ମୋର କରୁଚ
ଦୃଶ ହୋଇବ ଗତ ଦୁଇମଃ ସ୍ଥଳ। କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବିଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ।

ଦୃଶଦ୍—ସଂ. ନ (ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣହେବା+ଅଧିକରଣ. ଶଦ୍)—
Dṛuśad ୧। ପ୍ରସ୍ତର; ପଥର; ଶିଳା—1. Stone.
(ଦୃଷଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ବିସ୍ତୃତ ଶିଳାଖଣ୍ଡ—
2. An extensive slab of stone; a rock.
୩। ଶିଳ—3. A flat stone to grind on.
୪। ପଥର ଚଟାଣ—
4. A pavement or surface of stone.

ଦୃଶଦ୍ବତୀ—ସଂ. ନ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୃଶଦ୍=ପଥର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dṛuśadbatī ୧। ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତର ପୂର୍ବ ସୀମାରେ କଳ୍ପିତ
(ଦୃଷଦ୍ବତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ନଦୀବିଶେଷ—
1. Name of an ancient river said to flow by the eastern boundary of Northern India.
[ଦ୍ର—ଦୃଶଦ୍ବତୀ ନଦୀର ନାମ ଋଗ୍ବେଦରେ ଅଛି। ସଂଭବତଃ ଏ ନଦୀର ଆଧୁନିକ ନାମ ଘଗ୍ଗର ବା ଘଗ୍ଘର; ଏହା ଥାନେଶ୍ୱରର ୧୩ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣରେ ବହୁଅଛି। ମହାଭାରତରେ ଏ ନଦୀ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିବାର ବୋଲି ଯାଇଅଛି। ମନୁସ୍ମୃତିରେ ଏହା ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତର ସୀମା ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)। ପଶ୍ଚିମରେ ସରସ୍ୱତୀ ଓ ପୂର୍ବରେ ଦୃଶଦ୍ବତୀ ନଦୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ବୋଲି ଯାଉଥିଲା।]
୨। ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā.
୩। ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଏକ ପତ୍ନୀ—
3. Name of a wife of sage Biswāmitra.
(ଦୃଶଦ୍ବାନ୍—ପୁଂ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରସ୍ତରମୟ—
Stony; rocky.

ଦୃଶରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦେଖିବା ମାତ୍ରକେ—
Dṛuśare At the first sight.
ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ବଙ୍ଗ ରସ ଭରେ ଶରେ ସଦୃଶରେ ଦୃଶରେ ଲକ୍ଷଣ ହେତେ।
ଦେଖନେସେ ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

ଦୃଶା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କରଣେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
Dṛuśā ଚକ୍ଷୁ—The eye.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୃଶ୍+ଅ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ଈଦୃଶ, ମାଦୃଶ)—
(ଅନୁରୂପ) ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିବା; ସଦୃଶ—
Looking like; similar to.

ଦୃଶାକାଂକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ଦୃଶ୍+ଆକାଂକ୍ଷା)—
Dṛuśākāṁkṣha କମଳ; ପଦ୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଦୃଷାକାଙ୍କ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lotus.

ଦୃଶାନ—ସଂ. ବ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନ)—
Dṛuśāna ୧। ପ୍ରକାଶ; ଆଭା—1. Glamour.
୨। (କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବିରୋଚନ ଦୈତ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2, The demon Birochana.
୩। ଆଚାର୍ଯ୍ୟ; ଗୁରୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Preceptor.
୪। ବ୍ରାହ୍ମଣ—4. Brāhmaṇa.
୫। ପ୍ରଜାପାଳକ ରାଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A king who protects his subjects.

ଦୃଶି—ସଂ. ବ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଇ)—
Dṛuśi ୧। ଚକ୍ଷୁଃ—1. The eye.
(ଦୃଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। (କର୍ମ. ଈ) ଶାସ୍ତ୍ର—2. A book containing religious precepts; scripture.
୩। (+ଭାବ. ଈ) ଦୃଷ୍ଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Eyesight.
୪। ପ୍ରକାଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Manifestation.
୫। ଚେତନ ପୁରୁଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Sentient being.

ଦୃଶେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦୃଶରେ (ଦେଖ)
Dṛuśe Dṛuśare (See)
ବଙ୍ଗଚା ନନ୍ଦନ ଉପ ଭଦ୍ରଉ ଉଜ୍ଜଉ ରୂପ
ପ୍ରଭାପ ଦାବାନ୍ଲ ସ୍ନେପ ସ୍ୟନ୍ଦନ ଦୃଶେ। ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

ଦୃଶ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Dṛuśya ୧। ଦେଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Worth seeing.
(ଅଦୃଶ୍ୟ—ବିପରୀତ) ୨। ଦର୍ଶନୀୟ; ଯାହା ଦେଖାଯାଇ ପାରେ—
2. Visible; perceptible.
୩। ସୁନ୍ଦର; ମନୋରମ—
3. Beautiful; pleasing to the eye.
୪। ପ୍ରକାଶ୍ୟ—4. Manifest; apparent.
୫। ଜ୍ଞେୟ (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Knowable.
ବି—୧। ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁ—1. A thing worth seeing.
୨। ଏକ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼େ ଦେଖାଯିବା ବସ୍ତୁ ଓ ସ୍ଥାନରୂପ—2. A landscape; scenery.
୩। ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଓ ବିଷୟ—3. A scene.
୪। ଦେଖାଯିବା ସ୍ଥାନ ବା ପଦାର୍ଥ—
4. A sight; a spectacle.
୫। ଦର୍ଶନୀୟ ଘଟଣା ବା ବିଷୟ—
5. A phenomenon; a prospect.
୬। (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ଭୂତେନ୍ଦ୍ରିୟାତ୍ମକ ଅଚେତନ ଜଡ଼ ବର୍ଗ (ହି. ଶ)—6. (philosophy) The material world perceptible to the eye.
୭। (ଗଣିତ) କୌଣସି ଦତ୍ତ ବା ଜ୍ଞାତ ସଂଖ୍ୟା ବା ରାଶି—
7. (mathematics) A given number; a known quantity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୮ । ଯାହା ଅଭିନୟ ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ହୋଇ ଯାଇ ପାରେ (ଯଥା ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ) – 8. (a drama) Which can be shown to spectators by acting.

୯ । ଭାମସା; ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନାର୍ଥ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଭିନୟାଦି -9. A show; matters exhibited to attract people.

୧୦ । ପ୍ରଦର୍ଶନୀ—10. An exhibition.

ଦେ. ବ—ସମ୍ମୁଖ—Front; presence.

ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟରେ ଅଛି ମହାଦୁଃଖ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟରେ ଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ ଅର୍ଜୁନ । କୃଷ୍ଣଦୂତ. ମହାଭାରତ ଏକ ।

ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୃଶ୍ୟ + କାବ୍ୟ)—୧ । ରଙ୍ଗାଳୟରେ Dṛuśya kābya ନାଯକ ନାୟିକାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଭିନୀତ କାବ୍ୟବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ପାତ୍ରମାନେ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗି ଆଦି ଦ୍ୱାରା ମନୋଗତ-ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଅଭିନୟ କରନ୍ତି—

1. A pantomine; a drama chiefly representative in character; a drama acted by dumb show or gestures without speaking.

[ଦ୍ର—ଏହା ରୂପକ ଏବଂ ଉପରୂପକ ଭେଦରେ ବହୁବିଧ; ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ନାଟକ ଏକପ୍ରକାର ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ଅଟେ ।]

୨ । ନାଟକ—2. Drama.

ଦୃଶ୍ୟତା—ସ. ବି. (ଦୃଶ୍ୟ + ଭାବ. ତା)—ଦର୍ଶନୀୟତା; ଦେଖାଯିବାର Dṛuśyatā ଅବସ୍ଥା—Visibleness; visibility.

(ଦୃଶ୍ୟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୃଶ୍ୟ ପଟ—ସ. ବ—ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ପରଦା; ଯେଉଁ ପଟରେ ଅଭିନୟ Dṛuśya paṭa ଦୃଶ୍ୟମାନ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ—A scene; a canvass which depicts the scenes of a drama on the stage.

ଦୃଶ୍ୟମାନ—ସ. ବିଣ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଆନ)—

Dṛuśyamāna ୧ । ଯାହା ଦେଖା ଯାଉ ଅଛି—

1. Under view; being seen; manifest to one's view; visible.

୨ । ସୁନ୍ଦର; ମନୋରମ—2. Charming.

ଦୃଶ୍ୟ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେଖାଯିବା—

Dṛuśya hebā 1. To be seen; to appear.

ଦୃଶ୍ୟହୋଇବା ମାୟା ସହିତ ହେଲେ ଦୃଶ୍ୟ
ଦୃଶ୍ୟହୋନା ଯେ ହୁଏ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା —

2. To appear before a person.

୩ । କଳ୍ପନା ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜଣା ପଡ଼ିବା—

3. To be known with the help of the imagination.

ଦେ. ବ—ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ବା ପ୍ରଖର ହେବା ଅବସ୍ଥା—Ability to see; keenness of eyesight.

(ଯଥା—ଚଶମାଯୋଗୁଁ ୪ ବରଷ ହେଲା ମୋତେ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ ।)

ଦୃଶ୍ୟାଦୃଶ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦୃଶ୍ୟ + ଅଦୃଶ୍ୟ)—

Dṛuśyādṛuśya ଯାହା ଦେଖାଯାଏ ଓ ଯାହା ଦେଖା ନ ଯାଏ—(things) Visible and invisible.

ଦୃଷଦ୍—ସ. ବ—ଦୃଶଦ୍ (ଦେଖ)

Dṛushad Dṛuśad (See)

ଦୃଷଦ୍ବତୀ—ସ. ବି ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୃଶଦ୍ବତୀ (ଦେଖ)

Dṛushadbatī Dṛuśadbatī (See)

(ଦୃଷଦ୍ୱାନ୍—ପୁଂ)

ଦୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—

Dṛushṭa ୧ । ଯାହା ଦେଖା ଯାଇଅଛି; ଅବଲୋକିତ; ସ୍ୱୀକୃତ—

(ଦୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Seen; observed.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଗୋଚର—2. Perceived by the senses.

୩ । ଜ୍ଞାତ—3. Known; apparent.

୪ । ଲୌକିକ—4. Ordinary: popular.

ତ—୧ । (+ଭାବ ତ) ଦର୍ଶନ—1. Sight.

୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Knowledge.

୩ । (ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ—

3. (Sāṁkhya plilosophy) Direct proof.

ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଦୁଷ୍ଟ)—ଦୁଷ୍ଟ (ଦେଖ)

Dushṭa (See)

ଦୃଷ୍ଟକୂଟ—ସ. ବି.—୧ । ପ୍ରହେଳିକା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Dṛushṭakūṭa 1. Riddle.

୨ । ଛଦ୍ମାର୍ଥଶବ୍ଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

2. Double entendre.

ଦୃଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଷ୍ଟ + ପୃଷ୍ଠ)—୧ । ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ

Dṛushṭa pṛushṭha ଯେ ଶତ୍ରୁ ଅଡ଼ୁଆ ପିଠି ଦେଖାଇ ପଳାଇ ଯାଏ; ସମର କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଳାୟମାନ (ସୈନ୍ୟ)—

1. Fugitive; runaway; one who shows his back to the enemy in the battle field.

୨ । ଭୀତ ସ୍ୱଭାବ—2. Cowardly.

ଦୃଷ୍ଟବାଦ—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ଲୋ. ଦୃଷ୍ଟ + ବାଦ)—କେବଳ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ

Dṛushṭabāda ବିଷୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—The philosophical theory of admitting those matters only which are perceived by the senses.

ଦୃଷ୍ଟରଜାଃ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଷ୍ଟ + ରଜସ୍)—

Dṛushṭarajāḥ ରଜସ୍ୱଳା; ଯେଉଁ ବାଳିକାର ଋତୁ ସ୍ରାବ ହୋଇଛି—

(ଅଦୃଷ୍ଟରଜାଃ—ବିପରୀତ) 1 Arrived at puberty; menstruated (girl).

୨ । ନବଯୁବତୀ—2. Just arrived at maturity (girl).

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି. ଦୃଷ୍ଟ + ଅନ୍ତ = ଶେଷ; ବିଷୟ; ପରିଚୟ;

Dṛushṭānta ଅନୁଭୂତ ଆଦର ଶେଷଫଳ ଯହିଁରେ)—

୧ । ନମୁନା—1. Model; pattern.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନିଦର୍ଶନ; ଉଦାହରଣ—2. An example; illustration; instance.

୩ । ତୁଳନା; ଉପମା—3. Comparision.

୪ । ଗଣନା; ଉଲ୍ଲେଖ—
4. Enumeration; mention.

୫ । ଉପମାନ, ତୁଳନା କରାଯିବା ବସ୍ତୁ—
5. An object of comparision.

୬ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର) ପରସ୍ପର ତୁଲ୍ୟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ସାଦୃଶ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାର୍ଥକ ଅଳଙ୍କାର—
2. A simile (rhetorical figure).

ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଚକୋର ଜଳଧରେ ଗଡ଼ଇ, ପାସ୍ନେ ତୋଡେ ଜର ଆଉ ମ ଅଣା ଅନେକ, ଧାତା ନଃକାର ପର; ଦେଖାଇତ ଦୂର ନେଲ କନକ ଗଉଘ ।
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାବଧ୍ୟ ।

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଧର୍ମବାଚକ ପଦ ଦ୍ୱୟ ଅପାଢଉଃ ଉତ୍ପାର୍ଥ-ବୋଧକ ହେଲେହେଁ, ଯେଉଁଠାରେ ସାଧାରଣ ଧର୍ମର ବିମ୍ବ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭାବ ଦ୍ୱାର୍ ବାକ୍ୟ ଦ୍ୱୟର ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟ ଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ସେଠାରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ । କୁଳମଣି. ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ।]

୭ । ନୀତି କଥା—7. A book of moral lessons; parable.

୮ । ମୃତ୍ୟୁ—8. Death.

୯ । ଶାସ୍ତ୍ର—9 Scripture.

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେବା—ଦେ. କି.—ଉଦାହରଣଦ୍ୱାରା ବୁଝାଇବା—
Dṛushṭānta debā — To exemplify; to illustrate.
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଓୟା **दृष्टान्तदेना**

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ)—ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ (ଦେଖ)
Dṛushṭāntara — Dṛushṭānta (See)
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରକୁ 'ଗୋ' କରିଲେ ଅସ୍ଥଙ୍କ ବାହ୍ୟ । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ତରଷଣ୍ଡଙ୍କ ।

ଦୃଷ୍ଟାର୍ଥ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଦୃଷ୍ଟ+ଅର୍ଥ)—୧ । ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁ—
Dṛushṭārtha — 1. An object of sight.

୨ । ଜୀବନରେ ମନୁଷ୍ୟ ଭୋଗ କରିବା ବସ୍ତୁ—
2. An object of one's enjoyment in the present life.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ବୁଝାଯାଇ ଥାଏ—1. (a word or sentence) Of which the meaning has been comprehended.

(ଅଦୃଷ୍ଟାର୍ଥ—ବିପରୀତ) ୨ । ଏପରି ଶବ୍ଦ ଯାହା ଶ୍ରବଣ କଲେ ସଂସାରରେ ଥିବା କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟର ବୋଧହୁଏ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. (a word) The meaning of which can be comprehended by thinking of something seen or directly perceived by the senses.

[ଦ୍ର—'ଗଙ୍ଗା' ଏ ଶବ୍ଦ କହିଲେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଗୋଟିଏ ଏ ନଦୀର ବୋଧ ଜନ୍ମେ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ, ଅପୂର୍ବାଦି ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ କୌଣସି ଇନ୍ଦ୍ରିୟପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବସ୍ତୁର ବୋଧ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ —ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର । ଗଙ୍ଗା ଦୃଷ୍ଟାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ।]

ଦୃଷ୍ଟାର୍ଥବାଦ—(ପାରିଭାଷିକ) ସଂ. ବି—ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୋଧ
Dṛushṭārthabāda — ବସ୍ତୁମାନ ପ୍ରକୃତ ଅଟେ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା—The theory of the reality of what is cognisable by the senses.

ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଭି)—୧ । ଚକ୍ଷୁଃ—
Dṛushṭi — 1. Eye.

୨ । ଦେଖିବାର ଶକ୍ତି—2. Eye-sight.

୩ । (+ଭାବ. ଭି) ଅବଲୋକନ; ଦର୍ଶନ—3. Seeing; observation; looking; beholding.

୪ । ନଜର; ମନୋଯୋଗ—4. Attention.

୫ । ଜ୍ଞାନ—5. Knowledge; notice.

୬ । ଲକ୍ଷ୍ୟ—6. Aim.

୭ । ଦୃଶ୍ୟ ବସ୍ତୁରଯୂ—7. A scene; a prospect; a sight; a view.

୮ । ଆଖି ପକାଇବା—8. Glance.

ଦେ. ବି—୧ । ଯର ନିମନ୍ତେ ଅଉତ୍ରେଡ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ବା ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି; ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ସତୃଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି—1. The casting of a longing and sinister glance on some food or other article intended for another.

୨ । ବିଷଦୃଷ୍ଟି; ସୁକୁମାର ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଡାହାଣୀମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି; ଡାହାଣିଆଁ ଦୃଷ୍ଟି—2. The casting of sinister eye by a witch on delicate infants.

ଏ ଘେନ ଦୃଷ୍ଟି ଉସ୍ ଡାହୁ
ଚଅର ବହୁଲୁ ଉସ୍ଟଙ୍କୁ । ଉପଭ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଡାହାଣୀ ଓ ଡାହାଣୀମାନେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଅଉତ୍ରେଡ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟରେ ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାନ୍ତି ଓ ସେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଯେ ଖାଏ ତାହାର ପେଟ ଠାରେ । ଡାହାଣୀମାନେ ସୁକୁମାର ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ ସେମାନେ ଦିଗି ହୋଇ ମରି ଯାଆନ୍ତି । ଡାହାଣୀ ଶବ୍ଦ ଭଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

ଏହି ସଂ. ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ଲଗେ ଯଥା—ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି, ସୁଦୃଷ୍ଟି, କୁଦୃଷ୍ଟି, ଲୋଭଦୃଷ୍ଟି, ଶନିଦୃଷ୍ଟି, ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟି, କୃପାଦୃଷ୍ଟି, ଖରଦୃଷ୍ଟି, ଅନୁଭବଦୃଷ୍ଟି ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦୃଷ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖାଦ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଅଉତ୍ରେଡ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥରେ
Dṛushṭiā — ଡାହାଣୀ ଡାହାଣୀଙ୍କ ଲୋଭଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ତାହା ବିସ୍ୱାଦ ହୋଇଯାଏ; ଆଖିଦୃଷ୍ଟିଆ—(food) Turned bad or unpalatable owing to having been looked on by sinister eyes.

ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଦେଖିବା—
Dṛushṭi karibā — 1. To see; to look at.
(ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ କରିବା; ନଜର ଦେବା—2. To attend to; to have an eye to.
दृष्टिकरना

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । କୌଣସି ଶିଶୁ ବା ସୁଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଯାଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା—
3. To cast an evil eye upon (a food or an infant).

୪ । ଗୃହଅଡ଼ାକୁ ଆଖି ବୁଲାଇବା—
4. To cast one's look around.

ଦୃଷ୍ଟି କାଚ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା) —ଯେଉଁ ଲୁଚ୍ଛପୃଷ୍ଠ ବା ନ୍ୟୁବ୍ଜପୃଷ୍ଠ କାଚ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦେଖିଲେ ଦୂରବସ୍ତୁ ନିକଟରେ ବା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବସ୍ତୁ ଦୂରରେ, ଛୋଟ ସାନବସ୍ତୁ ବଡ଼ ବା ବଡ଼ ବସ୍ତୁ ସାନ ହୋଇ ଦେଖାଯାଏ—
Dṛushṭi kāchha Lens.

ଦୃଷ୍ଟି କ୍ଷେପ—ସ. ବ—ଦୃଷ୍ଟିପାତ (ଦେଖ)
Dṛushṭi kshepa Dṛushṭi pāta (See)
(ଦୃଷ୍ଟି କ୍ଷେପଣ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର—ସ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ଗୋଚର)—
Dṛushṭi gochara ୧ । ନୟନଗୋଚର; ଆଖିଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇ ଥିବା—1. Seen by the eyes; coming to view.

୨ । ଆଖିଦ୍ୱାରା ଯାହା ଦେଖା ଯାଇପାରେ—
2. Perceptible to the eye; within the range of one's vision; visible

୩ । ଜ୍ଞାତସାରରେ ଅସିଥିବା; ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ—
Which has come to one's notice.

ଦୃଷ୍ଟି ଦାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ପୁରୁଷ; ଦୃଷ୍ଟି + ଦାନ)—
Dṛushṭi dāna ୧ । ଦର୍ଶନ; ଦେଖିବା; ନଜର ପକାଇବା—
1. Seeing; casting one's glance.

ଦେଲେ ଯେ ମଦଭ ସ୍ତନା ଡୋ ସ୍ୱଦର ଗୁଭରେ ଵଭବ ଦୃଷ୍ଟି ଦାନ ।
ଵଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଦେଖିବା—
Dṛushṭi debā 1. To see.
ଦୃଷ୍ଟି ଦେଓୟା **ଦୃଷ୍ଟି ଦେନା** ୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ ଦେବା—
2. To give one's attention to something.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବା ଆଚରଣକୁ ଜଗିବା-
3. To watch the movements or conduct of a person.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ସବଦା ଅନୁଗ୍ରହ ରଖିବା—
4. To look upon a person with favour.

୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବିଷୟର ଯତ୍ନ ନେବା—
5. To take care of a person or thing.

ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ—ସ. ବ—ଦୃଷ୍ଟିପାତ (ଦେଖ)
Dṛushṭi nikshepa Dṛushṭi pāta (See)

ଦୃଷ୍ଟି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦୃଷ୍ଟି କରିବା (ଦେଖ)
Dṛushṭi pakā(ke)ibā Dṛushṭi karibā (See)
ଦୃଷ୍ଟି ଫେଳା **ଦୃଷ୍ଟି ଫେଁକନା**

ଦୃଷ୍ଟି ପଥ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ପଥ)—
Dṛushṭi patha ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟି ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚେ—
Ken; range of one's vision.

ଦୃଷ୍ଟି ପାତ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ପାତ)—
Dṛushṭi pāta ୧ । ଦେଖିବା; ଆଖି ପକାଇବା—
(ଦୃଷ୍ଟିନିପାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A look; looking.

୨ । ଗୃହାଣୀ—2. A glance.

ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି— ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହେବା—
Dṛushṭi pardibā Coming to one's view or notice.
ଦୃଷ୍ଟିପଡ଼ା **ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ନା**

ଦୃଷ୍ଟି ପଥାରୂଢ଼—ସ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟିର ପଥରେ ଆରୂଢ଼)—ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର (ଦେଖ)
Dṛushṭi pathārūrdha Dṛushṭi gochara (See)

ଦୃଷ୍ଟି ପୂତ—ସ. ବିଣ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ପୂତ = ପବିତ୍ର)—
Dṛushṭi pūta ୧ । ନିଜେ ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାତ—
1. Known by personal observation.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆଖି ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ରୀକୃତ—
2. Hallowed by being looked at by some person.

୩ । ଦେଖିବାକୁ ପବିତ୍ର—
3. Pure in the eyes of a person.

୪ । ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଆଖି ପବିତ୍ର ହୁଏ—
4. Whose sight makes one pure.

ଦୃଷ୍ଟି ଫଳ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ଫଳ) —
Dṛushṭi phala (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜାତକରେ ଏକ ରାଶିରେ ଥିବା ଗ୍ରହର ଅନ୍ୟ ରାଶିରେ ସ୍ଥିତ ଗ୍ରହ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା ହେତୁ ଗଣିତ ଫଳ—
(Astrology) The result of a zodiacal sign seeing another in a person's horoscope.

ଦୃଷ୍ଟି ବନ୍ଧ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ବନ୍ଧ) —
Dṛushṭi bandha ୧ । ଯେଉଁ ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି (ଚକ୍ଷୁବନ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ଜୀବର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଭ୍ରମ ଘଟେ-
1. A magical appliance which brings illusion to one's vision.

୨ । ହସ୍ତଲାଘବ—2. Sleight of hand.

ଦୃଷ୍ଟି ବନ୍ଧୁ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଦୃଷ୍ଟି + ବନ୍ଧୁ) —ଖଦ୍ୟୋତ
Dṛushṭi bandhu (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Fire fly.

ଦୃଷ୍ଟି ବାଦ—ସ. ବି—ଦୃଷ୍ଟ୍ୟର୍ଥ ବାଦ (ଦେଖ)
Dṛushṭi bāda Dṛushṭārtha bāda (See)

ଦୃଷ୍ଟି ବିକ୍ଷେପ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି + ବିକ୍ଷେପ)—
Dṛushṭi bikshepa ୧ । ବାଙ୍କ ଗୃହାଣୀ; ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ; କଟାକ୍ଷପାତ—1. A leer; a side glance.

୨ । ଏଣେ ତେଣେ ଆଖି ବୁଲାଇବା—
2. Moving the eyes about.

୩ । ଆଖି ପକାଇବା—3. Casting of one's eyes.

ଦୃଷ୍ଟି ବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବି. (ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Dṛushṭi bijñāna ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା 'ଦୃଷ୍ଟି' ଶବ୍ଦ ଓ ଆଲୋକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ହୁଏ; ଆଲୋକ ଶାସ୍ତ୍ର—
Optics; the science of light.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୃଷ୍ଟି ବିଷ—ସ. ବି ଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୃଷ୍ଟି+ବିଷ)—
Dṛushṭi bisha ବିଷଦର୍ଶନ; ଯାହାର ଦର୍ଶନରେ ବିଷ ଥାଏ—Having a venomous glance.
ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ସର୍ପ—A kind of serpent whose look is said to be fatal.
[ଦ୍ର—ଏ ସାପର ଦୃଷ୍ଟି ବିଷମୟ ଫଳ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ।]

ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆସିବା—ଦେ. କି—୧ । ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ିଯିବା—
Dṛushṭire āsibā 1. To come to sight.
ଦୃଷ୍ଟିତେ ଆସା ୨ । ଦେଖାଯିବା—2. To be seen.
ଦୃଷ୍ଟିମେ ଆନା ୩ । ନଜର ତହାବଧାନରେ ରହିବା—
3. To be under one's care.
୪ । ଜ୍ଞାନଗୋଚର ହେବା—
4. To come under one's notice.

ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—ଦେ. ବ—୧ । ନଜର ରଖିବା—
Dṛushṭi rakhibā 1. To keep an eye upon.
ଦୃଷ୍ଟି ରାଖା ୨ । ଭରୁ ବା ଯତ୍ନ ନେବା—
ଦୃଷ୍ଟି ରଖନା 2. To take care of.
୩ । ସାବଧାନ ହେବା—
3. To be careful about.

ଦୃଷ୍ଟି ରୋଧ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୃଷ୍ଟି+ରୋଧ)—
Dṛushṭi rodha ୧ । ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତିରେ ବାଧା—
1. Obstruction to one's eyesight.
୨ । କୌଣସି ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁର ଓ ନଜର ଆଖିର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ଅବରୋଧକ ବସ୍ତୁ ରହିବା ଯୋଗୁଁ ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖା ନ ଯିବା—
2. Obstruction to one's vision due to a thing intervening between the thing and one's eyes.
୩ । ବ୍ୟବଧାନ—3. Interposition; intervention.
୪ । ପରଦା—4. Screen.

ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି—ସ. ବ.—ଦୃକ୍ ଶକ୍ତି (ଦେଖ)
Dṛushṭi śakti Dṛuk-śakti (See)

ଦୃଷ୍ଟ୍ୟେ—ଦେ. କି. ବଶ.—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆଧୁନିକ ଲେଖାରେ ଅନୁକୃତ)—
Dṛushṭe ୧ । (ଅମୁକ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି) ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ; ଏହି ଘଟଣାରେ
1. In view of; in these circumstances.
୨ । (ଅମୁକ) ଯୋଗୁଁ; କାରଣରୁ—2. In consideration of; on account of.

ଦେ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦେବ)—ବଙ୍ଗୀୟ ଶୂଦ୍ର (ତାମୁଲୀ ପ୍ରଭୃତି) ମାନଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବଚ୍ଛେଦ—Family-title of some Śūdras in Bengal.

ଦେ ଦେ. କି.—(ଦା ଧାତୁ ୬ଷ୍ଠ ପୁରୁଷ, ୧ ବଚନ, ଅନାଦରାର୍ଥ; ଦାଓ ଅନୁଜ୍ଞା) ଦିଅ—(Thou) Do give (Imperative).
ଦୋ ବ୍ୟାଜ ନ ଦେ ସମ ଦେ ଦ୍ରବ୍ୟ। ଭକ୍ତ; ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

ଦେଅ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) କି—(ଦା ଧାତୁ ଅନୁଜ୍ଞା ୬ଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ 'ଦିଅ'ର ତତ୍ସମ ରୂପ)—ଦିଅ (ଦେଖ)
Dea Dia (See)
ମଦନ ବଶ ଜଣନ ମୋହର ଶିର ମଣ୍ଡନ
ଦେଅ ପାଦ ପଙ୍କଜ କୋମଳ । ପ୍ରାତୀ; ରଘୁବାରୁଥ ।

ଦେଅସି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) କି. (ଦା. ଧାତୁ ଅନୁଜ୍ଞା ୬ଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଦିଅର ପ୍ରାଚୀନ ରୂପ)—ଦିଅ (ଦେଖ)
De-asi Dia (See)
(ଦିଅସି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଅମୀସ୍ୱ ଅଧର ରସ ଦେଅସି ଘନିନ ।
ପ୍ରାତୀ. ରଘୁବାରୁଥ ।

ଦେଇ—ଦେ. ଅ.(ସ. ଦ୍ୱାର୍)—୧ । ଦ୍ୱାରା—
Dei 1. By.
ଦିଏ ତାତା ହେଲେ ଏମାନଙ୍କ ଦେଇ ଫଳ କଣ ?
ସେ ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍କଳ ଘମତତ୍ତ୍ୱ ।
ରାହାସେ ୨ । (ଅମୁକସ୍ଥାନ) ବାଟେ—2. Via.
ମଗ ପାଇଁ ତଳକେ ମୋତେ କୈଳାସ ଦେଇ ।
ଭୂଲକ୍ଷୀ, ବଙ୍କମ ଘମାସ୍ୱଣ ।

ଦେଇ ଆସିବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଇ ସେଠାରୁ ଫେରି ଆସିବା—
Dei āsibā To return after giving a thing to a person who is at some distance from the sender.
ଦିଏ ଆସା
ଦେ ଆନା

ଦେଇ ଦେବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚରସ୍ଥାୟୀ ରୂପେ ଦେବା—To give a thing absolutely; to give away.
Dei debā
ଦିଏ ଦେଓୟା
ଦେ ଦେନା

ଦେଇ ପିଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦେବ+ପୀଠ)—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାକଶାଳାର ଈଶାନା କୋଣରେ ଗୋଟିଏ ମାଟି ଘଡ଼ରେ ମହାପ୍ରସାଦ (ଦେଢ଼େର ପିଣ୍ଡ—ଅନରୂପ) ପୂରାଇ ପୋତା ଯାଇ ତହିଁ ଉପରେ ଚଳିତ ହୋଇ ଥିବା ମାଟିର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ତୂପ—
Dei piṇḍī A small earthen mound containing Mahāprasād and erected in the north-east corner of a Śūdra's kitchen.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୂଦ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପାକଶାଳାର ଈଶାନା କୋଣରେ ଗୋଟିଏ ଘଡ଼ରେ ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମହାପ୍ରସାଦ ପୁରାଇ ସେ ଘଡ଼କୁ ପୋତି ତହିଁ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ମାଟିର ସ୍ତୂପ ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି । ନୂଆ ହାଣ୍ଡିରେ ପାକ ହେବା ଅନ୍ନ ପ୍ରଥମେ ଏଠାରେ ସମର୍ପିତ ହୋଇ ପରେ ଖିଆଯାଏ ।]

ଦେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଦେବୀ)—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ କରଣ ଘରର ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ନାମ ପରେ ଯୁକ୍ତ ଉପାଧ୍ୟ—
Dei A title added to the names of wives and girls in Kshatriya and Karaṇa families of Orissa.
ଦେବୀ
ଦେଈ

୨ । କନ୍ୟା—2. Daughter.
୩ । ମହାଦେଇ; ରାଣୀ—3. A Ranee.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ରାଜାଦେଇ; ରାଜକନ୍ୟା—4. A Raja's daughter.

୫ । ଭଉଣୀ—5. Sister.

ଦୋଳେ ଖର ଦେଇଙ୍କ ଦେ ଦେଉ ଏ ଦଶା । ଭୁ, ବୈଦେଶ୍ୟଶତକ୍ଲାସ ।

ଦେଉ—ଦେ. ବ (ସ. ଦେବ)—୧ । ରାଜପୁତ— 1. Prince.
Deu ୨ । ଯୁବରାଜ—2. Crown-prince; heir apparent.
ଦେବ; ଦେଉ

ଅ—ରାଜା ଓ ରାଜପୁତମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ—Interjection used in addressing Rajas and princes.

ଦେଉଆନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେୱାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Deuān (etc) Dewān etc (See)

ଦେଉଆଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେୱାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Deuānī (etc) Dewānī etc (See)

ଦେଉଆଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେୱାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Deuāl (etc) Dewāl etc (See)

ଦେଉଆଲି (ଇତ୍ୟାଦି—ଦେୱାଲି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Deuāli (etc) Dewāli etc (See)

ଦେ ଉଠାଣ—ଦେ. ବ—(ଦେବ + ଉତ୍ଥାପନ)—
De uṭhāṇa ୧ । ଉତ୍ଥାନ ଏକାଦଶୀ (ଦେଖ)
1. Utthāna ekādaśī (See).

୨ । ଉତ୍ଥାପନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)
2. Utthāpana chaturddaśī (See).

ଦେଉଣିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ) ବ—ଗୁଣିଆ—An enchanter; a
Deuṇiā person who is versed in the employment of charms.

ଦେଉଁରୀ—ଦେ. ବ—ଦେଉରୀ (ଦେଖ)—Dehurī (See)
Deurī ଦେବସ୍ୱ ସେବା କରେ ଓ ଠାକୁରଣୀଙ୍କ ପୂଜା କରେ ।
ପଙ୍ଗର ମୋହନ; ଛମାଣ. ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦେଉଲ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବସ୍ତର) ବ—ଦେଉଳ (ଦେଖ)
Deul Deula (See)

ଦେଉଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଦେବାଳୟ; ଦେବକୁଳ)—ଦେବ ମନ୍ଦିର;
Deula ଦେଉଳ ଦେବଳ ଦେବାଳୟ—Temple.

[ଦ୍ର—ଦେଉଳମାନ ଗଠନଗତ ଅନୁସାରେ ବହୁତ ଶ୍ରେଣୀରେ ବହୁତ ଯଥା—୧ । ଏକରଥ—ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଉଳ । ୨ । ତିରଥ—ଏହା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତୀୟ । ୩ । ପଞ୍ଚରଥ—ଏହା କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତୀୟ । ୪ । ସପ୍ତରଥ—ଏହା ବୈଶ୍ୟ ଜାତୀୟ । ୫ । ନବରଥ—ଏହା ଶୂଦ୍ର ଜାତୀୟ । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

ଦେଉଳର ବହୁତ ଅଂଶମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥା—୧ । କଳସ, ୨ । କଉଁଳ, ୩ । ଅଁଳା ବା ଆମଳକ, ୪ । ବେଙ୍କି, ୫ ଘାଟରଙ୍ଗ, ୬ । ବମାନ, ୭ । ଗୁହାଘାଗ, ୮ । ଅନର୍ଥ ଘାଗ, ୯ । କନକ ଘାଗ, ୧୦ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଙ୍ଘା, ୧୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବରଣ୍ଡୀ, ୧୨ । ବନ୍ଧନ, ୧୩ । ପ୍ରଥମ ବରଣ୍ଡୀ, ୧୪ । ପ୍ରଥମ ଜଙ୍ଘା, ୧୫ । ପୃଷ୍ଠ ବା ପୀଠ ।

ଉତ୍ତର ଅଂଶମାନ ଯଥା—୧ । କାନ୍ଥ, ୨ । ଗମ୍ଭୀର, ୩ । କନକ, ୪ । ଅନର୍ଥ, ୫ । ଗୁହାଘାଗ । ଦେଉଳର ଚଳ ଘାଇଁ ଏ ଚଉଥ ଖଣ୍ଡର ଶେଷରେ ପରିଶିଷ୍ଟ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଦେଉଳଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରବଚନ ଯଥା—
୧ । ବେଉଳକୁ ମୁକୁଣିଆଳ ଗିଳିଲା (ବଳିଲା) ନ୍ୟାସ୍ୟ ।
୨ । ଦେଉଳ ଭୋଳେଇଲେ ନାଆଁ ପଡ଼େ, ନଇଲେ ବାଃରେ ଦଗିଲେ ନାଆଁ ପଡ଼େ ।
୩ । ଦଅଁ ଗିଳି ଦେଉଳ ଗିଳିବା ନ୍ୟାସ୍ୟ ।

ଦେଉଳ କରଣ—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ହିସାବପତ୍ର ବୁଝିବା
Deula karaṇa କର୍ମଗୁପ୍ତ—An officer who looks after the affairs of a temple, especially its accounts.

[ଦ୍ର—ମନ୍ଦିରର ଆୟ ବ୍ୟୟ ଲେଖିବା ଏହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଦେଉଳଝର—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ନାମ)—ଆଠମଲ୍ଲିକ ରାଜଧାନୀର
Deulajhara ପଶ୍ଚିମକୁ ୨।୍ମାଇଲ ଦୂରରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଉଷ୍ଣ ପ୍ରସ୍ରବଣ—A hot spring 2 miles off to the west of the capital of the Athmallick State of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ଯାତ୍ରାର ବାସି ଦିନ ଏବେ ଷ୍ଟେଟ୍ ତରଫରୁ ଗୋଟିଏ କୃଷିଶିଳ୍ପାଦିର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି ।]

ଦେଉଳ ବାଛ(ସ)ନ—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଗର୍ହିତ କର୍ମକାରୀ ବା
Deula bāchh(sa)nda ସମାଜଚ୍ୟୁତ ବା ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା (ଦେଉଳମନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେବକକୁ କୌଣସି ମନ୍ଦିରର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କ ଆଦେଶରେ ମନ୍ଦିରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ନିଷେଧ କରିବା ଆଦେଶ; ଦେବଦର୍ଶନାର୍ଥ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ଯିବା-ପାଇଁ ଅନୁକ୍ତ—1. An order of the authorities of a temple passed on an offending or ostracised person or sebaka forbidding or restraining his entry into the temple.

[ଦ୍ର—ମନ୍ଦିରର କୌଣସି ଅପରାଧୀ ସେବାଏତ୍‌କୁ ସେବା କରିବାକୁ ନିଷେଧ କରିବାର ନାମ ସେବା ବାଛ(ସ)ନ ।]

ଦେଉଳ ଶୋଧ—ଦେ ବ. (ସ. ଦେବକୁଳ + ଶୋଧନ)— ରାଜା ଆଦି
Deula śodha ବିଶିଷ୍ଟ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଉପଲକ୍ଷରେ ବା ପ୍ରତିଦିନ ରାତ୍ରିରେ ଠାକୁରଙ୍କ ମାଦ୍ଧଶେଷରେ ଦେଉଳ ବନ୍ଦ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଦେଉଳ ଓ ଦେଉଳର ବେଢ଼ାରୁ ସମସ୍ତ ଲୋକ ବାହାରଯିବା—
Clearing a temple of all persons on the occasion of the visit of distinguished guests and females or after the close of the day's rituals.

ଦେଉଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଦେବାଳୟ)—୧ । ଦେଉଳ ପରି ଆକୃତି-
Deuliā ବିଶିଷ୍ଟ; ଉଚ୍ଚ ଓ ଗୋଟିଆ—1. Having the
ଦେଉଳିଆ shape of a temple; gradually tapering to a point like a temple.

୨ । ଦେଉଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to a temple.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଦେଉଳରେ ଦେବପୂଜା ଆଦ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Earning livelihood by rendering service in a temple.

ଦିବାଳା; **ଦିବାଲିଆ** ୪ । ଦେଣଦାର; ଦେବାଳିଆ; ଋଣ ସୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ—4. Insolvent.

୫ । ଦେଉଳରେ ବାସ କରୁଥିବା—
5. Living in temples.

(ଯଥା—ଦେଉଳଆ ପାରା)

ବି—୧ । ଦେବାଳୟର ସେବକ—
1. Servant of a temple.

୨ । (ସଂ. ଦେବଳକ) ପଣ୍ଡା; ଏକ ଜାତିସୂଚକ ନିକୃଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଠାକୁର ପୂଜାହାସ—2. A class of inferior Brāhmaṇas serving as Paṇḍās in temples.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଏକଜାତିସୂଚକ ଅଶୋଧୀସୂଚକ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଦେବସେବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ମ । ପଣ୍ଡା, ସୁଆର, ପୂଜାସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଜାତିସୂଚକ । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ]

ଗାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଛୋଟ ମାଠିଆ—
Small water-jug.

ଦେଉଳଆ ଗଦା—ଗାଦେ (ସାଜପୁର) ବି—ଦେଉଳ ଆକାରର ଗଦା—
Deuliā gadā Temple-shaped heap.
(ବଢ଼େଇ ଗଦା—ବିଶେଷ)

ଦେଉଳଆ ପାରା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ପାରାମାନେ ଦେଉଳର ଖୋପ ମାନଙ୍କରେ ବା ଉପରେ ବସା କରି ଥାଆନ୍ତି—
Deuliā pārā (ଦେଉଳ ପାରା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pigeons having their nests in the niches of a temple.

ଦେଉଳଆ ଶିଜୁ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ନାଗଫେଣିଆ ଶିଜୁ ଗଛ—
Deuliā śijhu A kind of cactus, Cerens Hexagonus
ତୋକାଁଟା ମନସା; ତେକାଁଟା ସୀଜ; **ତିଧାରାଥୁହର** (Haines)

[ଦ୍ର—ଏହା ନାଗଫେଣିଆ ଗଛଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ସରୁଅ । ଏହାର ପବ ଛନ କୋଣିଆ ବା ତିନିପଟ ଏବ ଏହାର କଣ୍ଟା ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏହାର ପତ୍ର ନାହିଁ ।]

ଦେଏଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଣ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
De-eṇa (etc) Deṇ etc (See)

ଦେଏଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
De-eṇā (etc) Deṇā etc (See)

ଦେଏଣି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଦେଣି (ଦେଖ)
De-eṇi Deṇi (See)

ଦେଏଦେଉଣୀ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—(ସଂ. ଦା ଧାତୁ)—ପୁଣ୍ୟପର୍ବାଦରେ
De-edeuṇī ଯେଉଁ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ (ଦେଏଦେଉଣିଆଁ-ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନୁଗ୍ରହ ସ୍ୱରୂପ ଦିଆଯାଏ;ଖଇଗୁଡିଆ—
Those to whom cakes are given gratis on festive occasions.

ସାଥନ୍ତିଙ୍କ ଘରୁ ଦେଏଦେଉଣୀର ଜଣେ ଯେତେ ଫେରିଯିବ
ଥର କାହିଁପଟ ଗଁ ସାଥନ୍ତାଣୀ ଭାକ ପଡି ସେ ଥରି ଭାକର
ବୈଦ୍ୟ. ସାଥନ୍ତିଥ କାହା

ଦେଏଧାନ—ଦେ. ବି—ଦେ ଧାନ (ଦେଖ)
De-edhāna De-dhāna (See)

ଦେଓ—ଦେ.ବି (ସଂ.ଦେବ)—କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ରାଜାମାନଙ୍କର ଜାତୀୟବିଶେଷ—
Deo Title amongst Rajas and Kshatriyas.

ଦେଓଘର —ଦେ. ବି (ନାମ)—ସାନ୍ତାଳ ପରଗଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାବା ବୈଦ୍ୟନାଥଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ନଗର—Deoghar, a town in Santal Pergannas, the seat of the shrine Bābā Baidyanātha.
Deoghara

ଦେଓଟି —ଗ୍ରା. ବି—ଦୁଇଗୋଛ—Both.
Deoṭi ଉତ୍ତମସ୍ଥରେ ଭାର ଦେଓଟି ଅଣି ଥାଉ
ଦୁଟି; **ଦୋଠୋ** ଚଳିବାରେ ଯେ ଜଗତସାକୁ ଦେଖଇ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ-ବିରାଟ ।

ଦେଖ୍—ଦେ. ଅ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । ସାବଧାନ୍; ହୁସିଆର୍—
Dekh 1. (Interjection) Take care; be careful.
ଦେଖିସ୍; **ଦେଖୋ** (ଯଥା-ଦେଖ୍ ! ଖସଡ଼ାରେ ଯେପରି ତୋ ଗୋଡ଼ (ଦେଖ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ) ଖସଡ଼ା ନ ଯାଏ]—

୨ । ଦେ ସଚାରେ ଲୋକବା ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକେ ! ଦେଖ, ଏହା କେଡ଼େ ଅଦ୍ଭୁତ ବା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ—
2. (Interjection); How funny ! Lo ! Look ! Behold !

ଦେଖରେ ଉପ ! ବସ୍ତୁତଃ ତୋହର ମାନବ ଜିହ୍ୱା । ଭଗ

୩ । ବିଚାର କର ! ଏକଥାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଭବେଚନାକର—
3. (Interjection) Just see; think of the matter.

ଦେ. କ୍ରି—(ଦେଖିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଦେଖିସ୍; **ଦେଖ** ଅନାଦରାର୍ଥକ ଏକବଚନରେ ତୁ କର୍ତ୍ତୃସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଆକାର) (ତୁ) ଦୃଢ଼ୀ—(Thou) Do look.

ଦେଖ୍ତ ଦେଖି—ଦେ. ଅ—ଦେଖିବା ଦେଖି (ଦେଖ)
Dekh-ta dekhi Dekhibā dekhi (See)

ଦେଖ୍ବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦେଖିବା—
Dekh-bā To see.

ଦେଖଣା —ଦେ. ବି (ସଂ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ; ଗ୍ରା. ଦେଖ୍ ଧାତୁ)—ଦେଖିବା; ଦୃଷ୍ଟିକରିବା—Seeing.
Dekhaṇā
ଦେଖା **ଦେଖନା**

ଦେଖଣାହାରି—ଦେ. ବି —୧ । ଦର୍ଶକ—
Dekhaṇāhāri 1. Spectator.

ଦର୍ଶକ ଢେଙ୍କେ ନେଇଥାଇ ଦେଖଣାହାରଙ୍କ ହୃଦସ୍ଥ ହର—ଦଧାନାଥ. ଉଷା ।

ଦେଖନହାରା, ଦିଖହାର ୨ । ସାଙ୍ଗା ଆଦ ଦେଖିବା ଲୋକ—
2. Sight-seer.

ମହନ୍ତବାବାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ସମସ୍ତ ଦେଖଣାହାରି ହରବୋଲ ଦବାରେ ଗୋଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ପଳାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପସପ୍ତ ।

ଦେଖନ୍ତ —ଦେ. ବି—୧ । ଜ୍ଞାନଦାର; ଅବଗତ; ଦୃଷ୍ଟି—
Dekhanta 1. Cognisance, knowledge.
(ଯଥା—ମୋ ଦେଖନ୍ତରେ ମୁଁ ଅନ୍ୟାସୂ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଇଦେବି ନାହିଁ ।)

୨ । ଜୀବନକାଳ; ଅମଳ —2. Time; life-time.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ଆମ ବାପାଙ୍କ ଦେଖନ୍ତରୁ ଆମ ବଶରେ ପିଜାଖିଆ ନାହିଁ ।)

ଦେଖା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦୃଶ୍; ପ୍ରା. ଦେଖ୍ ଧାତୁ) —୧ । ଦର୍ଶନ—
Dekhā 1. Seeing; look.
ଦେଖା ୨ । ଦୃଷ୍ଟି—2. Sight; view.
ଦିଖାଇ ୩ । ସାକ୍ଷାତକାର; ମୁଲକାତ୍; ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ମିଳନ; ଭେଟ--
2. Interview; visit; meeting of two persons.

ବେଭେବାଳ ଦେଇ ଦେଖା ନାହିଁ ସହ !
ଶେଯସାଦ ଚନ୍ଦ୍ରଗର :ଲୁଡ ନହୁ—ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଭେଟୀ—4. Present.

ଦେଖା ନାହିଁ ତ ସାକାତ ନାହିଁ
ଗନ୍ଧପୁଜଥିଁ ଜନ ମନ ମାଇଁ—ଭଗ ।

ବ୍ୟ୍ଦ--୧ । ଯେ ଦେଖେ; ଦର୍ଶକ —
1. One who sees; seeing.
୨ । ଦୃଷ୍ଟ; ଯାହା ଦେଖାଯାଏ —
2. That which is seen; seen.

ଦେଖା(ଖେ)ଇ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଉପମାଦ୍ୱାରା ବୁଝାଇବା—
Dekhā(khe)i kahibā 1. To illustrate; to support by citing similar cases

ଏଥରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖା
ବ୍ରେନ୍ତ ଦେଖାଇ କହିବା—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଜନତ ।

୨ । ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷଭାବରେ କହିବା—
2. To speak indirectly.
୩ । ସୂଚନା ଦେବା—3. To hint.

ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । (ସଂ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦର୍ଶୟାମି)—
Dekhā(khe)ibā ଦେଖିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
ଦେଖାନ 1. The causative form of 'Dekhibā.'
ଦିଖାନା, ଦେଖାବନା, ଦିଖଲାନା ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଖିବାର ସୁବିଧା କରାଇବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖିପାରିବା ଭଳି କରିବା—
2. To enable another to see; to show; to cause another to see.

କାଳକର ନେବ ବଥଁ ଦେଖାଇବ ଭୂତନେଶ୍ୱର ଦେଇଲେ—ଭଗ ।

୩ । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରିବା—
3. To exhibit; to show in public.

ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ସ୍ୱର ଉତ୍ତେ,
ଗଗ ମୁଣ୍ଡ ଦେଖା ମତେ—ଶ୍ରୀଗୁର୍ଜାତ ।

୪ । ଅନୁଭୂତ ହେବ—4. To be felt.
(ଯଥା—ମୋତେ ଜାଡ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଜର ଦେଖାଯୁଛି ।)
୫ । ପ୍ରକାଶିତ କରିବା—5. To publish.
(ଯଥା—ଆପଣା ଘରର ଛୁଦ୍ରାକ ଆଣି ଆଉ ଦାଣ୍ଡରେ ଦେଖା ନଁ।)
୬ । ଇଙ୍ଗିତ କରିବା; ସ୍ପଷ୍ଟକରି ନ କହି ପରୋକ୍ଷଭାବରେ କଥା କହିବା; ଏକ ବିଷୟକୁ ଉଲ୍ଲେଖ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କହିବା; ଦେଖାଇ ଶିଖାଇ କହିବା—
6. To say any thing indirectly or by implication; to give a hint.

୭ । ବାଟ ଦେଖାଇବା—
7. To show the way.
(ଯଥା—କୋଡ଼ ଘର ଦେଖାଇଲେ ଜଆସ୍ୱାକ ପାଣି ମାଡ଼ିବ ।)
୮ । ନିଜର ଶରୀରକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖି ପାରିବା ଭଳି ଆଡ଼ାର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
8. To exhibit one's body before another.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଉଁସିଲା ବେଳେ ବାଘୁରଟ ଆଡ଼ାର ବେକ ଦେଖାଇ ଦେଇ ଭୁନ ହୋଇ ଠିଆ ହୁଏ ।)
୯ । ବୈଦ୍ୟ ବା ଡାକ୍ତର ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଦେହର କୌଣସି ଅଙ୍ଗକୁ ଆଡ଼ାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—9. To let (one's body) to be examined by a doctor.
(ଯଥା—ମଲ୍ଲ ବଇଦଙ୍କୁ ହାତ ବା ହାଡ଼ ଦେଖାଇଲା ।)
୧୦ । ଅନ୍ୟର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
10. To place before another.
(ଯଥା—ଦୋକାନ ମୋତେ ପାଞ୍ଚ ରକମର ଆମ୍ବ ଦେଖାଇଲା ।)
୧୧ । ସାକ୍ଷାତ୍‌ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—
11. To prove by visible or direct evidence,
ଦେଖା(ଖେ)ଇ ଶିଖା(ଖେ)ଇ କହିବା— ଦେ. କ୍ରି —ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ
Dekhā(khe)i śikhā(khe)i kahibā ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅନ୍ୟର କଥା କହିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ନ ଧରି ଅନ୍ୟ ଛଳନାରେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
To attack or rebuke a person indirectly or by implication without mentioning his name.
ଦେଖା(ଖେ)ଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ବାହାଦୁର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ,
Dekhā(khe)i hebā ପରାକ୍ରମ, ବିଭବ ଆଦି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେପରି ଦେଖିବେ ସେହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
To act with a view to show off one's excellence; to give one's self airs.
(ଯଥା—ଭୁ ମୋ ଆଗରେ ସୁନର ପଣ କେତେ ଦେଖାଇ ହଉଛୁ ମ !)
ଦେଖା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା —
Dekhā karibā To meet another; to pay a visit
ଦେଖାକରା to; to pay one's respects to.
ଦିଖାଇ କରନା (ଯଥା—ରାଜାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ନଡ଼ିଆ ନେଇ ଦେଖା କଲ ।)
ଦେଖା ଗୁହାଁ- ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Dekhā chāhāñ ୧ । ଦେଖା ଦର୍ଶନ (ଦେଖ)
(ଦେଖଗୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dekhā darśana (See)
ଦେଖା ଶୋନା ୨ । ଭଲ ନେବା—2. Care-taking.
ଦେଖଭାଲ, ଦେଖରେଖ (ଯଥା— ବିଦେଶରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଦେଖା ଶୁଣା କରିବାକୁ କେହି ମୁରବି ନ ରହିଲେ ପିଲ୍ଲମାନେ ବିଗିଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ପରଦର୍ଶନ କରିବା; ଉତ୍ତମରୂପେ ଦେଖିବା—
3. Observation; seeing minutely.

୪ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା—4. Examining.

୫ । ସମ୍ପତ୍ତି ଆଦର ଯତ୍ନ କରିବା—
5. Looking after a property.

(ଯଥା—ମୁଁ ବିଦେଶରେ ଥିଲାବେଳେ ମୋ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେଖା ଶୁଦ୍ଧା କରିବା ପାଇଁ ମୋ ଭାଇକୁ କହି ଆସିଛି ।)

ଦେଖା ଦର୍ଶନ—ଦେ. ବି (ଏକର୍ଥକ ସଦୃତର)—୧ । ଦର୍ଶନ; ଦେଖା ମିଳିବା—1. Sight

Dekhā darśana
ଦେଖାସାକ୍ଷାତ୍ (ଯଥା—ଧନ ବିପଦ୍ଦର ଗଡ଼ୁଥିଲେ ଏତେବେଳ ଯାଏଁ ବରଯାଶୀଙ୍କର ଦେଖାଦର୍ଶନ ନାହିଁ ।)
(ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାକ୍ଷାତ୍କାର—
2. Interview.

ଦେଖାଦେଖି—ଦେ. ବି. (ସଦୃତରଶବ୍ଦ)—୧ । ପରସ୍ପରସାକ୍ଷାତ; ମିଳନ—
Dekhādekhi 1. Interview; meeting each other;
ଦେଖାଦେଖି seeing one another.
ମୈଁଟ, ଦେଖାଦେଖୀ ତୁଳନା ମଗାମଗି—ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ପାର ହେଲେ କୁମ୍ଭ ଦେଖାଦେଖି । ଭଜ ।

୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପରାକ୍ରମ ବୁଝାବୁଝି; ବଳ କଷାକଷି—
2. Measuring of each other's strength.

(ଯଥା—ଆଜ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଭୁମୁର ଅମୁର ପଟାଏ ଦେଖାଦେଖି ହେବ ।)

୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଦେଖିବା; ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
3. Seeing a thing carefully; examining.

ବଣ—୧ । ପରସ୍ପର ମିଳିତ ହୋଇ ଥିବା—
1. Meeting each other.

୨ । ଯାହାକୁ ସର୍ବଦା ଦେଖାଯାଇ ପାରେ ବା ଯାହାର ଉତ୍ତ୍ୱ ନଆ ଯାଇ ପାରେ—2. Which can be often seen or attended to.

ଦେଖାଦେଖି ଗୃହ, ଲଜାଇଁ ବାସ । ଭଗ ।

କି. ବଣ—ଜଣକର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନୁକରଣ କର—
Following another's action.

ତୁମ୍ଭେ ଦେଖାଦେଖି ଯୋକେ ଟିପିବେ ଯେ ନର । ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଇକ୍ତିଗୀତା ।

ଦେଖା ଦେବା—ଦେ.କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆପଣାର ଦର୍ଶନ ଦେବା—
Dekhā debā To grant an interview to another;
ଦେଖାଦେଓୟା to enable a person to see you.
ଦେଖାଦେନା ହର ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଦେଖାଇଥ ଯାଇ ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଦେଖା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ହାରୁଡ଼େ ପଡ଼ିବା; ହାରୁଡ଼ି ଯିବା—
Dekhā pardibā 1. To encounter; to come across.
ଦେଖାପଡ଼ା (ଯଥା—ଘରୁ ଅନୁକୂଳ କର ବାହାରୁଥିବା ବେଳକୁ ପହଲୁଁ ଦେଖାପଡ଼ିଲା ।
ଦେଖନେମେ ଆନା ତେଣୁ ବାଘୁଡ଼ା ଦେଖା ପଡ଼ିଲା ।
୨ । ଦେଖା ଯିବା (ଦେଖ)—2. Dekhā jibā (See)

ଦେଖା ପାଇବା—ଦେ. କି—ଦର୍ଶନଲାଭ କରିବା—
Dekhā pāibā To be able to see; to have an
ଦେଖାପାଓୟା interview.
ମୈଁ ହୁଆ ନା

ଦେଖା ମଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦର୍ଶନ + ମନନ)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ
Dekhāmaṇā ଉତ୍ତମରୂପେ ଦେଖି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ବୁଝିନେବା—
1. Taking a thing from another after minutely examining it.

୨ । ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜା (ଦେଖ)
2. Dekhāmaṇā sañjā (See)

ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜା—ଦେ. ବି.—ପ୍ରଜା ଭୂଲଭାଗରେ ଆବାଦ କରିଥିବା କୃତ ବେଳେ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟେ ଉକ୍ତ ଜମିକୁ ଯାଇ ଅଁକାଇ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ପ୍ରଜାର ଦେୟ ଅଧେ ଧାନର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର କରିବା; ଫସଲ ଜୁଡ଼ କରିବା—Appraisement or valuation of the produce of a raiyati holding to fix the respective shares of the landlord and of the tenant therein; estimate of the landlord's half of the produce of a Bhāg holding while the crop is standing on a field.

୨ । ଜମିରେ ଫସଲ ଥିବା ସମୟରେ ଜୁଡ଼ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର ହୋଇଥିବା ପ୍ରଜାର ଦେୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟ—2. Produce of a land payable by a raiyat to a landlord on appraisement.

ଦେଖାମିଳିବା—ଦେ. କି—ଦର୍ଶନଲାଭ ହେବା; ଭେଟ ପଡ଼ିବା; ଦୃଷ୍ଟିପଥରେ ପଡ଼ିବା—To have an interview
Dekhāmilibā of; to be found; to be met with.
ଦେଖାମିଳା
ଦେଖାମିଲନା ଯେ ଜାତ ଗାରମା ଭାମ୍ଭଇପ୍ତ ରୁମେ ଅତ୍ୟାପି ମିଳିତ ଦେଖା । ବୈକାଣ. ଗୀତଲହସ୍ୟ ।

ବି—ସାକ୍ଷାତ୍କାର—Interview.

(ଯଥା—ମୁଁ ପତ୍ରରେ ଅନୁସରଣ କରି ବସିଲି ତହୁଁ ତାଙ୍କର ଦେଖା ମିଳଲା ନାହିଁ ।)

ଦେଖା ଯିବା—ଦେ. କି. (ଦେଖିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—
Dekhā jibā ୧ । ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା—
ଦେଖାଯାଓୟା 1. To come to view; to be seen.
ଦିଖାଇୟାନା ତହି ପୂର୍ଣ ଦେଖା ନ ପାଉ ଯେବେ ଥାଉ ଜାବରେ ।
ଉଷ୍ଣ. ରତ୍ନକରଣ୍ଡ ।

୨ । ପ୍ରମାଣିତ ହେବା; ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଜଣାପଡ଼ିବା—
2. To be known; to be inferred or concluded.

(ଯଥା—କାହାର କେତେ ବଳ ଆଜ ଫଲରେ ଦେଖାଯିବ ।)

ଦେଖାଲି—ଦେ. ବି—୧ । ଦେଖିବା ଲୋକ—
Dekhāli 1. An observer.
ଦେଖାରୁ ୨ । ବିଚାର କରିବା ଲୋକ—2. A judge; one
ଦିଖାବୈୟା who is proficient in judging.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଦେଖାଇବା ଲୋକ—3. A person who takes a person round a place and shows things.

ଦେଖାଶିଖା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—ଅନ୍ୟର ଅନୁକରଣକାଗ୍; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ସେ ଭାବ ଦେଖେଶିଖା ଅନୁକରଣ କରେ—Imitating another's actions; imitative.

Dekhāsikhā

ଦେଖାଶିଖା ଓଡ଼ିଶା । ଉଗ ।

ଦେଖାଶୁଣା—ଦେ. ବ. (ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ) —୧ । ଦେଖିବା ଓ ଶୁଣିବା— 1. Seeing and hearing.

Dekhāsunā

ଦେଖାଶୁନା (ଯଥା—ଏପରି କଥା ତ କେବେ ଦେଖାଶୁଣା ନ ଥିଲା ।)

ଦେଖଭାଲ, ଦେଖରେଖ

୨ । ଦେଖିବା ବା ସବାଦ ରଖିବା; ଭରୁ ନେବା— 2. Enquiry; looking after any thing.

ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେଖାଶୁଣା ପ୍ରଣାମ ଅଶୀର୍ବାଦରେ ଭର ହୋଇ ଗଲା ।

ଗାଲଜଣ୍ଡ ବାଣ. ପିଲଙ୍କ ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ।

୩ । ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ; ପରସ୍ପର ଆଳାପ ପରିଚୟ— 3. Acquaintance.

(ଯଥା—ମୋର ଭାଙ୍କର ଦେଖା ଶୁଣା ନାହିଁ ।)

୪ । ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବା—4. Tending.

ଜାଣାଶୁଣା ବିଶ—ସୁପରିଚିତ—Well acquainted.

(ଯଥା—ସେ ଆମର ଜଣେ ଦେଖାଶୁଣା ଲୋକ ।)

ଦେଖାସାକ୍ଷାତ୍ —ଦେ. ବ—ଦେଖାଦର୍ଶନ (ଦେଖ)

Dekhāsākshāt Dekhādarśana (See)

ସୁଖଙ୍କର ସାତ ଭୂତର ସାତ ନାମ ଶୁଣିଥିଲେ, ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ନ ଥିଲା । ପଙ୍କାଇମୋହନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।

ଦେଖାସୁନ୍ଦର—ଦେ. ବିଶ—ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଅଥଚ ନଗୁଣ ବା ଦୁବ୍ବଳ; ବାହାରକୁ ଶ୍ରେଷ ଚକଣା ଅଥଚ ଭିତର ଫମ୍ପା—That which is beautiful to outward appearance but actually worthless or unsubstantial.

Dekhāsundara

ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର

ଦିଖାଉଆ, ଦିଖାବଟୀ

ଦେଖାସୁନ୍ଦର ପଲଟ ଫୁଲ, ବାସ ଗୁଣ ନାହିଁ ଅମୂଲମୂଲ । ଉଗ ।

ଦେଖାସୁନ୍ଦର କଖାରୁବଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଯୋଗ, କଖାରୁରେ ଭିତର ବଡ଼ି ଯତ୍ନ ଶୂନ୍ୟ-ଗର୍ଭ)—ବାହାରକୁ ଶ୍ରେଷ ଚକଣିଆ ଅଥଚ ଭିତରେ ଫମ୍ପା ବସ୍ତୁ; ଦେଖିବାକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାଜ୍ୱଲ ଅଥଚ ଅକାମିକା ଲୋକ—A thing or person of outward beauty but actually worthless.

Dekhāsundara kakhārubaṛdi

ଦିଖାଁଆ

ଦେଖା ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ସାକ୍ଷାତ କରିବା— 1. To visit.

Dekhā hebā

ଦେଖା ହୋନା

୨ । ହାରୁଡ଼େ ପଡ଼ିବା; ସାକ୍ଷାତ ଲାଭ ହେବା; ଦେଖାମିଳିବା— 2. To encounter; to meet; to come across.

ଦେଖି—ଦେ. ଅ—ଦେଖିବା ଦେଖି (ଦେଖ)

Dekhi Dekhibā dekhi (See)

ଦେଖି ଦେଖିଙ୍କି

ଦେଖିଥିଆ ଦେ. ଅ. କ୍ରିୟା—ଦର୍ଶନ କରି; ଦର୍ଶନ ସାରି—

ଦେଖିକି Seeing; having seen.

ଦେଖି ଗୃହିଁ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ଅତି ସାବଧାନତା ବା ସତର୍କତା ସହକାରେ—1. With a great care.

Dekhi chāhiñ

ଦେଖି ଶୁନି ଦେଖି ଗୃହିଁ ବରନ୍ତୁ ସୁକା ଏ ଜାମାତା ।

ଦେଖଭାଲ କରିକି

୨ । ସୁବିଚାରି; ସ୍ୱବିବେଚନାପୂର୍ବକ; ଅତ୍ୟ ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାବ— 2. With a good deal of consideration.

ଦେଖିତା ଦେଖି—ଦେ. ଅ—ଦେଖିବା ଦେଖି (ଦେଖ)

Dekhitā dekhi Dekhibā dekhi (See)

(ଦେଖିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖିତା ଦେଖି, ମୋର ଚଢ଼େଇର ଚଳନ ଅଖି ।

ଦେଖର

ଦେଖିଁ ଗେ

ଦେଖିଦାଖି—ଦେ. କି—ଉତ୍ତମରୂପେ ପରୀକ୍ଷା କରି; ବୁଝି ସୁଝି; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣପୂର୍ବକ— After a thorough or careful examination.

Dekhidākhi

(ଦେଖିବୁଝି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେଖଭାଲ କର

ଦେଖି ନେବା—ଦେ. କି—୧ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା— 1. To test.

Dekhi nebā

ଦିଖ ଲେନା

୨ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା; ଶିକ୍ଷା ଦେବା— 2. To take revenge; to teach a lesson.

ଦେଖି ପାରିବା—ଦେ.କି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସ୍ନେହ ବା ଆଦର କରିବା— 1. (figurative) To like to love.

Dekhi pāribā

ଚାହିନା

ସେ ମୋତେ ବଡ଼ ଦେଖି ପାରେ ଅଙ୍କାର ଘରେ ଛୁଆଁ ମାରେ—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକମାନେ ବଙ୍ଗଳା 'ଭଲ ବାସା' ଓ 'ଭଲ ପାଓୟା' ଶବ୍ଦକୁ ଓଡ଼ିଆରେ 'ଭଲ ପାଇବା' ବୋଲି ଅନୁବାଦ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହାର ଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ 'ଦେଖି ପାରିବା' ଓ 'ସୁଖ ପାଇବା' ।

ଯଥା—ସାଆନ୍ତାଣୀ ମୋତେ ଭାରି ଦେଖି ପାରନ୍ତି । ମୁଁ ମିଠେଇ ଖାଇବାକୁ ଭାରି ସୁଖ ପାଏ ।]

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ, ଅଭ୍ୟୁଦୟ ବା କଷ୍ଟ ଆଦି ଦେଖି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା— 2. (figurative) To be pleased with the good or bad condition of another person.

(ଯଥା—ସେ ମୋ ସୁଖ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ।)

୩ । ଦେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା— 3. To be able to see.

୪ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିକୁ ଫଳତଃ ବ୍ୟବହାର କରିବା— 4. To exercise one's eye-sight.

(ଯଥା—ମତେ ଗୁଳିଶା ଧରିବାକୁ ବଳା ପ୍ରତଯୁରେ ମୁଁ ଗୁଡ଼ରେ ପୋଥି ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବରୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା—
5. To realise beforehand by experience.
(ଯଥା—ତୋର ପଢ଼ା ଢଙ୍ଗରୁ ମୁଁ ଦେଖି ପାରୁଛି ଯେ, ତୁ ଏ ବର୍ଷ କ୍ଲାସ୍ ଉଠିବୁ ନାହିଁ ।)

ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦୃଶ୍ ଧାତୁ; ପ୍ରା—ଦେଖ୍ ଧାତୁ)—
Dekhibā ୧ । ଦର୍ଶନ କରିବା—1. To see.
ଦେଖା ଦେଖିଲଇଁ ନାନା ସ୍ୱାଦ ରୂଚରତେ ।
ଦେଖନା ବ୍ୟଥାନାଥ; ଚରିତ୍ର ।
(ଦେଖାଯିବା—କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ) ୨ । ସାକ୍ଷାତ କରିବା—
(ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ) 2. To meet; to visit.
ଦେଖିଲେ କଥା ନ କହେ, ନ ଦେଖିଲେ ପାଣି ନ ପିଏ—ଉଗ ।

୩ । ଭାବେଚନା କରିବା; ବିଚାର କରିବା; ଚିନ୍ତା କରିବା—
3. To think; to consider.
ଦେଖ ଏ ସଂସାର ସାଗର ଅତି ଭୟଙ୍କର । ବ୍ୟୋମକେଶ, ଭଗବତ ।

୪ । ବୋଧ କରିବା; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଜାଣିବା—
4. To feel; to perceive.

୫ । ଉପଲବ୍ଧି କରିବା; ଅନୁଭବ କରିବା—
5. To experience; to realise.

୬ । ଜାଣିବା—6. To know; to come to know.
ଦେଖୁଛ ଚଉଦ, ପୋକୁଡ କାଠ—ଉଗ ।

୭ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ପରିଦର୍ଶନ କରିବା—
7. To examine; to inspect; to see critically; to test.
(ଯଥା—ମାଷ୍ଟର ପିଲାଙ୍କ ଖାତା ଦେଖୁଛନ୍ତି ।)

୮ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—
8. To search after; to seek after.
ହାଟକୁ ଗଲେ କନ୍ୟା ଦେଖିବ
ବାଇଗଣ ବଢ଼ତ ବି କାମ କରିବ—ଉଗ ।

୯ । ମନଃ ସଂଯୋଗ କରିବା—9. To attend.

୧୦ । ସଂଶୋଧନ କରିବା (ପ୍ରୁଫ୍)—
10 To correct (proof).

୧୧ । ହୁସିଆର ହେବା; ସାବଧାନ ହେବା—
11. To be careful; to beware.

୧୨ । ଯତ୍ନ ନେବା; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ କରିବା—
12. To take care; to manage.
(ଯଥା—ବିଦେଶୀ ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମିଦାରୀକୁ ମେନେଜର ବାବୁ ଦେଖନ୍ତି ।)

୧୩ । ପାଳିବା; ଖୋଜଖବର ନେବା; ତତ୍ତ୍ୱନିବା—
13. To enquire.
ପ୍ରଜା ତାହାର ବଶ ହୋଇ
ଛଣେ ନ ଦେଖେ ପାଞ୍ଚଇର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୧୪ । ପୂର୍ବରୁ ଜାଣି ପାରିବା ବା ଅନୁମାନ କରିବା—
14. To infer or realise beforehand.
(ଯଥା—ଉଭୟ ପକ୍ଷର ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଜବାନବନ୍ଦରୁ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ବାଦୀ ବାପାର ଦାବି ଡିସ୍ମିସ୍ କରିବେ ।)

୧୫ । ଜବ୍ଦ କରିବା; ଶିକ୍ଷା ଦେବା—15. To reduce to submission; to bring one under control; to teach a lesson.
(ଯଥା—ଆଚ୍ଛା, ତୁ ଯାହା କରିବାର କରୁଥା, ମୁଁ ଫେର୍ ଉଡେ ଦେଖିବ ଯେ !)

୧୬ । ପ୍ରମାଣ ବା ଶେଷଫଳଦ୍ୱାରା ଜାଣି ପାରିବା—
16. To know by the result.

୧୭ । ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ପହଞ୍ଚିବା—
17. To reach.
ନଈ ନ ଦେଖି ଲଙ୍ଗଳା । ଉଗ ।

୧୮ । ସେବା କରିବା; ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବା—
18. To tend.

୧୯ । ଚିକିତ୍ସା କରିବା—19. To treat.
(ଯଥା—ବାଲୁକେଶ୍ୱର କବିରାଜ ୩ ଦିନ ହେଲା ମଲୁଙ୍କୁ ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ।)

୨୦ । କୃପା ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—20. To cast a kind glance on; to be kind; to have a kind eye on.
(ଯଥା—ପ୍ରଭୁ ଦେଖିବେ ମୋ ଦୁଃଖ ଯିବ ।)

୨୧ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା—
21. To observe; to regard attentively.

୨୨ । ମନୋଯୋଗ ଦେବା—
22. To mind; to attend to.

[ଦ୍ର—ଦେଖିବା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧର ରୂପେ ଗ ଶୁଣିବା କ୍ରିୟାମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।
ଦେଖିବାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ, ଦେବା, ଉନବା, ପ ବା, ଯିବା, ଆସିବା, ପାରିବା, ବସିବା ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟାମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦେଖିବାଦେଖି—ଦେ. ଅ—୧ । ଅଚ୍ଛା ! ବୁଝାଯିବ ! ଆଚ୍ଛା ! ଫଳରେ
Dekhibā dekhi ବୁଝିବା ଉଚିତ୍—1. All right ! let us
ଦେଖବ see.
ଦେଖେଡ଼ି ଚତ୍ରାଦ କେ ରଙ୍ଗିଚ ଦେଖିବା ଦେଖି । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କହିଲ ଉଚିତ ?—
2. (question) Will you tell me ?

ଦେଖିବାରେ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଦେଖିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—
Dekhibāre āsibā ୧ । ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା—1. To be
(ଦେଖାରେ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) seen.
ଦୃଷ୍ଟିତେ ଆସା ୨ । ଜଣାଯିବା—2. To be known.
ଦେଖନେମେଆନା ୩ । ଅନୁଭୂତ ହେବା—
3. To be experienced.

ଦେଖିଲା କାମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ; ଧମକାଇବା ଅର୍ଥରେ
Dekhilā kāma karibā ପ୍ରଯୋଗ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
(ଦେଖିବା କାମ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରହାର ଦେବା; ଦଣ୍ଡ ଦେବା—
1. To punish or beat a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡଆଦ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା—2. To teach one a good lesson.

୩ । ଯାହା ମନକୁ ଆସିବ ତାହା କରିବା—
3. To do anything one likes.

(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ସତର୍କ କରାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି, ଏଣିକି ମୁଁ ଦେଖିଲା କାମ କରିବି ।)

ଦେଖିଲ ନାହିଁ—ଦେ. ବିଣ—ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ—
Dekhilā nāhiñ — Not seen before.

ଦେଖିଲାରେ ନାହିଁ / ଦେଖିବାରେ ନାହିଁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଦେଖିଲ ନାହିଁ ତିନିକାଳ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଟ୍ଟଚର୍ଯ୍ୟ ।

ଦେଖିଶୁଣି—ଦେ. ଅ. କ୍ରି.(ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—ଆଖିରେ ଦେଖି ଓ କାନରେ ଶୁଣି; ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ଉପଲବ୍ଧି କରି—
Dekhiśuni — After personal experience.

ଦେଖରେଖକର (ଯଥା—ତୁ ଏ ଘରସାର ଗଛ ଦେଖିଶୁଣି ସୁଦ୍ଧା ବାପା ପରି ଅରୁଣା ହେଉଛୁ ।)

ଦେଖୁଣି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦର୍ଶନ; ପ୍ରା. ଦେଖନ)—ଦଶନ; ଦେଖିବା—
Dekhuṇi — Seeing.

ଦେଖନ ବୋଲେ ଜେମାଙ୍କ ଅଣ ଦେଖୁଣି ଅଟ—ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀସହବାସ ।

ଦେଖନି

ଦେଖୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Dekhuṇiā(āñ) — One who sees.

ବି—ରାଜାଙ୍କ ଖାଦ୍ୟକୁ ଦୃଷ୍ଟି କରି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ—A servant whose duty is to examine the king's food by seeing it.

ଦେଖୁଦେଖୁ—ଦେ. ଅ –୧ । ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର; ଉତ୍କ୍ଷଣାତ୍; ଅନତିବିଳମ୍ବରେ; ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ—1. Within a very short time; shortly.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସାକ୍ଷାତରେ ବା ଦୃଷ୍ଟି ଉପରେ—
2. Before one's own eyes.

(ଯଥା—ବାପା ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଘେରକରି ମାଡ଼ ମାଇଲେ ।)

ଦେଗ୍ଦି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଗଧି ହେବା (ଦେଖ)
Degdhi hebā — Dogadhi hebā (See)

(ଦେଖିବା ଦେବା ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେଠା— ପ୍ରା. ବି. ପୁଂ (ଶୃଦ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା; ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ପିତୃବ୍ୟ)
Deṭhā (ଦେଠା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେଠାଇ / ଦେଠେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ—One's father's elder brother.

ଜେଠା, **ଚାଚା**

ଦେଠାଇ ଶାଶୁ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ଶ୍ୱଶୁ) —ନିଜର ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦେଠେଇ—The elder paternal aunt of one's husband or wife.
Deṭhāi śāsu (ଦେଠେଇ ଶାଶୁ – ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଦେଢ଼ୁଡାଶୁର – ପୁଂ)

ଦେଢ଼ଶାଶୁ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶ୍ୱଶୁ)--ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଉଣୀ—
Derḍaśāsu — One's wife's elder sister.

(ଦେଢ଼ଶାଶୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ଭଉଣୀକୁ ଶାଳୀ ଜେଠ / ସଡୁବାଇନ (ଭଉଣୀଜୋଇଁ — ଭୁଲନାତ୍ମକ ଉପସର୍ଗତ ଲିଙ୍ଗ) କହନ୍ତୁ । ଶାଳୀ ଭଉଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ ଚଳେ; ତନ୍ତୁ ଦେଢ଼ଶାଶୁ ଓ ଭଉଣୀଜୋଇଁଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ମାନସୂଚକ ।]

ଦେଢ଼ଶ୍ୱଶୁର—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ଶ୍ୱଶୁର)—ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା—One's husband's elder brother.
Derḍaśura

ଦେଢ଼ୁଶୁର / ଦେଢ଼ଶୁର / ଦେଢ଼ୁଶୁର } ଅନ୍ୟରୂପ

ଦେଢ଼ଶୁର ଯାଏ ଯେ ବୋଉବନ୍ତ କଲା
ସେ ଥାଏଁ ତୁ ହୋଇଲୁ ଉଣତୂର ବୋଉ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦୂ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ

ଭାସୁର

ଜେଠ [ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଦେଢ଼ଶୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାଇବୋହୂଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାସ୍ତି । ଏଥନ୍ତୁ ବି ଦେଢ଼ଶୁରଙ୍କର ଅଇଁଠାକୁ ଭାଇ (ଭୁଲନାତ୍ମକ ଉପସର୍ଗତ ଲିଙ୍ଗ) ବୋହୂ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସାନ ଭାଇକୁ ବଅର କହନ୍ତି ।]

ଦେଢ଼—ଦେ ଓ ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି— ଦେଢ଼ି (ଦେଖ)
Derḍi — Derḍhi (See)

ଦେଢ଼ୁତା – ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାତୃ)—ପିତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ; ବଡ଼ଦେଇ—Father's elder brother.
Derḍutā (ଦେଢ଼ୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଜେଠେଇ – ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦେଢ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ – ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାତୃଙ୍କ ପୁତ୍ର ହେବା
Derḍutāpuabhāi ଯୋଗୁଁ ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣାର ଭାଇ—
(ଦେଢ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) One's cousin brother being the son of one's elder paternal uncle.
(ଦେଢ଼ୁତାଣିଅ ଭଉଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଖୣଡ଼ତାତଙ୍କ ପୁଅକୁ ଖୁଡ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ କହନ୍ତି]

ଦେଢ଼ୁତାଶୁର—ଦେ.ବି.ପୁଂ (ସଂ.ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ଶ୍ୱଶୁର)--ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ—
Derḍutāśura — Father-in-law's elder brother.
(ଦେଢ଼ୁତାଶୁର— ଅନ୍ୟରୂପ) [ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସାନ ଭାଇକୁ ଖୁଡ଼ୁତାଶୁର
(ଦେଠେଇ ଶାଶୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) କହନ୍ତି ।]

ଦେଢ଼—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି [ସଂ. ଅଧ୍ୟର୍ଦ୍ଧ; ସାର୍ଦ୍ଧ, ଦୁର୍ଦ୍ଧ (Beams]—
Derḍha — ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଧିକ ଏକ; ଏକ ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧେ—
ଦେଢ଼, ଡେଢ଼ୁଁ, **ଡେଓଢ଼ା** One and a half.

ଦେଢ଼ଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ଖୋଞ୍ଜା—
Derḍhagoṛdiā — 1. Lame.

୨ । ଅଥରପା;ଅସ୍ଥିର ପାଦ—2. Of unstable footing.

ଦେଢ଼ଶ୍ୱଶୁରଭାଇବୋହୁ ଗଛ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଲାଜକୁଳୁଳିଲତା—
Derḍhaśurabhāibohu gachha — The Mimosa creeper.

ଦେଢ଼ା—ଦେ. ବି—ଦେଢ଼ି (ଦେଖ)
Derḍhā — Derḍhi (See)

ଦେଢ଼ି, ଦେଢ଼ା; ଡେଢ଼ୁଁ, **ଡେଓଢ଼ା** ବିଣ—୧ । ଦେଢ଼ ଗୁଣ ପରିମିତ; ସାର୍ଦ୍ଧ ପରିମିତ—1. One and a half times as much.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେଢ଼ାଇ, ଦେଢ଼େଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୬ । ଦେଢ଼ଗୁଣରେ ହିସାବ କରିଯିବା—2. Calculated at one and a half times.

ଦେଢ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଦେଢ଼ଗୁଣ—1. One and a half times.

Derdhi ଡେଢ଼ୀ ୬ । ବର୍ଦ୍ଧକେ ମୂଳଧନର ଅଧେ ପରିମିତ ସୁଧ ମିଳିବା ପ୍ରକାରେ ଦିଆଯିବା ଧାନ ବା ଟଙ୍କାର ଋଣ—2. A loan by which the annual interest is half the amount of the principal or 50 per cent.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଧାନ ଦେଢ଼ି ସୁଧରେ କରଜ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରତି ବର୍ଷର ପ୍ରାପ୍ୟ ସୁଧର ପରିଶୋଧ ନ ହେଲେ ତାହା ମୂଳରେ ଭରଣା ହୋଇ ଆଗାମୀ ବର୍ଷକୁ ସୁଧ ମୂଳ ରୂପରେ ପୁଣି ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ହିସାବରେ କଷୋଟ କରି ଯାଉଥିଲା । କନ୍ତୁ ଆଜି କାଲି ଦେଢ଼ି ରେଟରେ ସୁଧ ଜମା ନ ଯାଇ ସ୍ୱାଇ (ସଉଆ) ରେଟରେ ଧାନ କରଜ ଲଗା ଯାଉଅଛି । କନ୍ତୁ ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ ହୋଇ ନାହିଁ ।]

୬ । ମୂଳଧନର ଶତକଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ୫୦ ରେଟରେ ଗଣା ଯିବା ସୁଧ—Interest calculated at 50 % per cent. per annum.

୩ । ଧେଡ଼ି; କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—3. A kind of ear-ring.

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବିଛଣାଗୃଦର; ମାଠ—Bed sheet.

ଦେଢ଼ି ଅଢ଼ାଇ—ଦେ.ବିଣ—୧ । ଅସମାନ—1. Unequal; uneven

Derdhi ardhāi ଡମୋଡ଼ା ୬ । ଯାହା ଏକ ପାଖକୁ ଆଡ଼ୁଚି ଥାଏ—2. Aslant; leaning.

(ଦେଢ଼ି ଅଢ଼େଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩ । ଯେଉଁ ଚଉକ ଆଦର ଗୋଡ଼ ଭୂମିରେ ସମାନଭାବରେ ବସେ ନାହିଁ—3. That whose legs do not sit evenly on the ground.

ବ.—ଅସମାନ ପାଦକ୍ଷେପବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ—A kind of dance with unequal foot-steps.

ଅ.—(ସବାଙ୍ଗ ଗଡ଼ଡ଼ାଙ୍କ ଭାକ)—ଅସମତଳ ଓ ଢାଲୁଘୁଷୁ ଓ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନସୂଚକ—Uneven, sloping and narrow road.

ଦେଢ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ଓ ଅ—ଦେଢ଼ି ଅଢ଼ାଇ (ଦେଖ)

Derdhiā Derdhi ardhāi (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—'ଶାଆଳ ନାମକ' ଗୋରୁଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାର ରୋଗ, (ଏ ରୋଗ ହେଲେ ଦେଢ଼ ଦିନରେ ଗୋରୁ ମରି ଯାଆନ୍ତି)—A kind of fatal cattle disease.

ଦେଢ଼ି ଧାନ—ଦେ. ବ.—ଦେଢ଼ି ସୁଧରେ କରଜ ଦିଆଯିବା ଧାନ—Derdhi dhāna Paddy advanced with interest at 50 per cent per annum.

ଦେଢ଼ି ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ଧାନକୁ ଶତକଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ୫୦ Derdhi lagā(ge)ibā ସୁଧ ହିସାବରେ ଖାତକକୁ କରଜ ଦେବା—To advance paddy at interest at 50 per cent per annum.

୬ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁଧରେ ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଋଣ ଦେବା—2. To advance paddy loan on some fixed interest.

ଦେଢ଼ି ଲଗିବା—ଦେ. ବ.—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁଧରେ ଧାନ କରଜ ଦିଆଯିବା—Derdhi lāgibā Investment of paddy at 50 per cent interest.

ଦେଢ଼ି ସୁଧ—ଦେ. ବ.—ଶତକଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ୫୦ ରେଟରେ ସୁଧ—Derdhi sudha Interest at 50 per cent per annum.

ଦେଢ଼ା ସୁଦ ଦେଢ଼ାବୁଦ୍

ଦେଢ଼େଇ ଯିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଆଡ଼ ହୋଇ କଡ଼େ କଡ଼େ ଯିବା—Derdhei jibā 1. To go or proceed sideways.

(ଦେଢ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଢେଲଙ୍ଗି ଯିବା; ଅସମତଳ ହେବା—2. To become warped or bent.

ଦେଣ୍—ଦେ. ବି. (କଚରଆ) (ସଂ. ଦା ଧାତୁ; ଦାନ, ଦେୟ)—

Den ୧ । ଋଣ—1. Debt.

(ଦେଣଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଦେବା—2. Giving.

ଦେନ; ଦେନା ୩ । ଦେୟ ଧନଆଦି ଜମା ଦେବା—3. Debiting.

ଦେନ ୪ । ଦେୟ ଧନ—4. Amount payable.

ସେଇଖା ତ କର ପିଠିରୁ ଦେଣ୍ । ଫଗୁରମୋଦନ. ଗଳ୍ପସପ୍ତକ ।

୫ । ପ୍ରଦତ୍ତ ବସ୍ତୁ—5. Any thing given away.

ବିଣ—ଦେୟ—Payable.

ଦେଣ୍‌ଦାର—ଦେ. ବିଣ. (କଚରଆ; ସଂ. ଦାନ+ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାରୁ)—Dendār ଋଣଗ୍ରସ୍ତ—Indebted; involved in debts.

ଦେନାଦାର ବ.—୧ । ଖାତକ; ଅଧମର୍ଣ୍ଣ—1. Debtor.

ଦେନଦାର ୬ । ଯାହା ଉପରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଡିଗ୍ରୀ ପାଇ ଦେଣାଦାର, ଦେଣଣଦାର, ଦେଣ୍‌ଦାରଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ଥାଏ—2 Judgment-debtor.

ଦେଣ୍‌ଦାରି—ଦେ. ବି. (କଚରଆ; ସଂ. ଦାନ+ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାରୁ)—Dendāri ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥା—Indebtedness; state of being involved in debt.

ଦେନଦାରୀ ଦେନଦ୍ଦାରୀ

(ଦେଣଣଦାର, ଦେଣାଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେଣ୍‌ନେଣ୍—ଦେ. ବି. (କଚରଆ)—(ଉପସର୍ଗାର୍ଥ. ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଦା Den nen ଧାତୁ ଓ ନା ଧାତୁ)—୧ । ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ; ଦେବା ନେବା—1. Giving and taking.

ଦେନଲେନ ୬ । କାରବାର—2. Transaction.

ଦେଣଣ ନେଣଣ, ଦେଣଣା ନେଣଣା, ଦେଣ ଲେଣ, ଦେଣା ନେଣା, ଦେଣା ଲେଣା } ୩ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟରୂପୀମାନଙ୍କ ବିନିମୟ—3. Exchange of commodities.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖାତକ ମହାଜନ ସମ୍ବନ୍ଧ—
4. The relationship of creditor and debtor between two persons.
୫ । ମହାଜନୀ କାରବାର —5. Loan transaction between two persons.

ଦେଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଦେଣ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Deṇā (etc) Deṇ etc (See)

ଦେଣା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଋଣ କରିବା—To borrow; to enter into debt.
Deṇā karibā

ଦେଣା ପାଉଣା—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଦେୟ ଓ ପ୍ରାପ୍ୟ)—
Deṇā pāuṇā ୧ । ଦେୟ ଓ ପ୍ରାପ୍ୟ ଅର୍ଥ—
ଦେନା ପାଓନା; 1. Money payable and receivable.
ଦେନା ପାନା ୨ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିସାବ ନିକାଶି—
2. Settlement of accounts between two persons.

ଦେଣାରେ ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କରଜାରେ ଡୁବ ରହିବା; ପରିଶୋଧ
Deṇāre burḍibā କରିବାର କ୍ଷମତାରୁ କରଜାର ପରିମାଣ
ଦେନାୟ ଡୁବା ବଳ ପଡ଼ିବା—To be over head and ears
ଦେନମେ ଡୁବନା in debt.

ଦେଣି—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଦେୟ; ଦାମାସ୍ୟ)—୧ । ଦେୟ—
Deṇi 1. Payable.
ଦେନା, ଦେନା ୨ । ଅବଶ୍ୟଦେୟ—2. Unavoidably payable
(ଦେବଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଆସି ମତେ
ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଦେଣି ପଡ଼ିଲା)
ଦେ. ବ—ଦେୟ ଅର୍ଥ—1. Dues; money payable by a person.

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର)ବ (କରରୁଆ)—୧ । ଦେଣଦାର ଖାତକ—
1. Debtor
୨ । ଅଦାଲତରେ ଯେଉଁ ଖାତକ ଉପରେ ମହାଜନର ଡିଗ୍ରୀ
ହୋଇଥାଏ—2. Judgment-debtor.

ଦେଣଦାନୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—୧ । ଦାନଶୀଳ—
Deṇadānī 1. Liberal; open-handed.
୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଅତି କୃପଣ—2. Very miserly.

ଦେଦାର—ଦେ. ବଣ (ଫା) ଦଲଦସ୍ତ୍ୟା—(ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ବେଜାସ୍ତ;
Dedār ଅତ୍ୟଧିକ; ଜୁର୍—1. Excessive; too much.
ଦେଦାର ୨ । ପ୍ରଚୁର—2. Plentiful; copious; abundant.
ବସ୍ତୁତାୟତ; ବେଜା ୩ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ; ଯଥେଷ୍ଟ—
(ଦେଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Enough;more than sufficient.
୪ । ଅଶେଷ; ଅସଂଖ୍ୟ—
4. Numberless; illimitable, countless

ଦେଦୀପ୍ୟମାନ—ସଂ. ବଣ (ଦୀପ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+ଅଚ୍ଛଶସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ
Dedīpyamāna ଯତ ଦେଦୀପ୍ୟ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ(ଶାନ) ମାନ—
(ଦେଦୀପ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀପ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ; ଚକ-
ଚକିଆ—Dazzling; refulgent; resplendent; glittering.

ଦେଦେ—ଦେ.ଅ—(ଦେବାକ୍ରିୟାର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଅନୁଜ୍ଞାରୂପ 'ଦେ'ର ଦ୍ୱିରୁ)
Dede ୧ । ଦଅ ଦଅ—1. Give give.
ଦାଓ ଦାଓ (ଯଥା—କେତେ ମୁଁ ଦେ ଦେ କହୁଥିବ ?)
ଦଁ ଦଁ ୨ । (ଦେର କ୍ରିୟା ଫଳିତ ଆକାରର ଦ୍ୱିରୁ) ଦେଇଟ ଗୃହଁ—
2. Look you.

ଦେଧାନ—ଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ଦେବଧାନ୍ୟ) ଅ—ସରୁ ବା ଅଳ୍ପର
Dedhāna ଧାନ୍ୟ ଜାତିସ୍ଥ ସରୁ ଗଛ ଓ ଇହାଁର ଶସ୍ୟ; ଦୁଆର—
ଦେଧାନ 1. Broom corn; Sorghun Sacharatum;
ଦାରା Andropogen saccharatus.
୨ । ଯବନାଳ; ଜୁଆର—2. Millet.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଶୀତଳ, ମଧୁର କଷାସ୍ଥ ରସ, ଶ୍ଲେଷ୍ମଜ ବର୍ଣ୍ଣ, ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଓ ପୀନ୍ତନାଶକ, ଅବୃଷ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ, ଲଘୁ ଓ କ୍ଲେଦକାରକ । ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ନଡ଼ାକୁ ଗୋରୁ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଦେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦେଣ୍ (ଦେଖ)
Den Deṇ (See)

ଦେନ୍‌ଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦେଣଦାର—
Dendār Debtor.

ଦେନ୍‌ମେହ(ହେ)ର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦେନ୍‌ମୋହର୍)—ବବାହ
Denmeha(he)r ସମୟରେ ମୁସଲ୍‌ମାନ ସମାଜରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ
ଦେନ ମୋହର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଭରଣପୋଷଣ ନିମନ୍ତେ ଦେବା ଯୌତୁକ—
ଦେନମୋହର (Mahomedan Law) A present given at the time of marriage by the husband for her future maintenance in case the marriage be dissolved.

[ଦ୍ର—ବବାହ ସମୟରେ ମୁସଲ୍‌ମାନ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ନିରୂପିତ ଧନ ବା ସମ୍ପତ୍ତି ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବବାହ ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହେଲେ ସଦ୍ୟାସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନନ୍ୟାପେକ୍ଷିଣୀ ହୋଇ ନିଜର ଭରଣପୋଷଣର ବ୍ୟସ୍ଥ ନିଜାହ କରି ପାରିବେ ତାକୁ ଦେନ୍‌ମେହେର ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ୨ ପ୍ରକାର ଯଥା—
୧. ଯାହା ବିବାହ ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ ଓ ୨. ଯାହା ବିବାହବନ୍ଧନ ଛେଦନ ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଭରଣପୋଷଣ ଦେବାପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ ବା ଅଙ୍ଗୀକାର କରନ୍ତି ।]

ଦେନ୍‌ଲେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଦେଣନେଣ (ଦେଖ)
Denlen Deṇaneṇa (See)
(ଦେନାଲେନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେନେୱାଲା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ (ଭୁଲ. ହି. ଦେନେୱାଲ୍)
Denewālā ଦାତା; ଅକୃପଣ—Liberal-handed.

ଦେପଦ—ଦେ. ବ ('ଦଅ' ଏହି ପଦ)—ଦାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପରକୁ
Depada ଉପଦେଶ—Request made to another person to give charity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେପା—ଗ୍ରାଦେ (ପୁଗ୍ର) ବ (ସ. ଦେବୀପାଦଦର୍):—ଭୁବନେଶ୍ୱରର
Depā ଦେବୀପାଦଦର୍ ପୁଷ୍କରଣୀର ସଙ୍କିପ୍ତ ନାମ—Name by which the Debipādaharā tank is called locally at Bhubaneswara

ଦେପୂଜା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗ୍ରାମଦେବୀଙ୍କର ସେଉଁ ବାର୍ଷିକ
Depūjā ମହୋତ୍ସବରେ ଲୋକେ ଯାଚିଥିବା ବୁକା ବା ବୋଦା-
(ଦେମୂଲପୂଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାନ ବଳି ଦଅନ୍ତି—The annual festival held before a village Goddess in which victims are offered.

[ଦ୍ର—ଏହି ଉତ୍ସବକୁ ଦେମୂଲ୍ ପୂଜା ବା ପୁଜେଇ କହନ୍ତି ।]

ଦେବ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଦିବ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ାକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ସର୍ବଦା
Deba କ୍ରୀଡ଼ା ବା ବିହରଣ କରନ୍ତି; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
(ଦେବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ୍ରେଞ୍ଚ—ଡେଇଟେ; ଗ୍ରୀସିସ୍—ଡେଇଥାଇ; ଗ୍ଲେମ୍ପସ୍—
ଡେଇଭାଡ୍; ଇଟାଲୀୟ—ଡେଇଥା; ଲାଟିନ୍—ଡେଇଟାସ୍; ଜର୍ମାନ୍—ଡେଇଡେଉ; ଲିଥୁଆନୀୟ—ଦେବସ୍; ଇଂରାଜୀ—ଡେଇଟି; ଫାର୍ସୀ—ଦାବର୍=ଈଶ୍ୱର; ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

୧ । ଈଶ୍ୱର—1. God.

୨ । ଦେବତା; ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ—
2. Deity; Heavenly Being; Divinity.

[ଦ୍ର—ଦେବତା ଭଳେ ନୋଠ ଦେଖ ।]

୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—3. A Brāhmaṇa.

୪ । ଦେବଶର୍ମା; ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଉପାଧି (ଏ ଉପାଧି ସାଧାରଣତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ନାମ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ମାଳମଣ୍ଡି ଦେବ)—4. A title of Brāhmaṇas.

୫ । ରାଜା—5. A king.

୬ । ଦେଓ; ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—
6. Title of kings.

୭ । ପ୍ରଭୁ; ସ୍ୱାମୀ—7. Lord; master.

୮ । (ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନସୂଚକ) ଦେବତାଙ୍କ ପରି ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୁରୁଜନ—8. One's elder; a revered man (e. g. one's preceptor)

(ଯଥା—ଗୁରୁଦେବ; ପିତୃଦେବ ।)

୯ । ଦୀପ୍ତି—9. Brightness.

୧୦ । ପାରଦ; ପାରା—10. Mercury.

୧୧ । ଦେବର; ଦଅର—
11. Husband's younger brother.

୧୨ । ପର୍ଜ୍ଜନ୍ୟ ଦେବ; ମେଘ—
12. The clouds deified.

ବଣ—୧ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Chief; principal.

୨ । ପୂଜ୍ୟ—2. Revered.

୩ । ବିଜୟୀଷୁ—3. Desirous of conquering.

୪ । ସ୍ୱାମୀ ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାରକାରୀ—
4. Occupying the position of lord or master.

୫ । ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି (ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ନରଦେବ)—
13. Principal; the head; chief person.

୧୪ । (+କରଣ. ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ରିୟ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
14. Organ of sense.

୧୫ । (+ଉତ୍ସବ. ଅ)—କ୍ରୀଡ଼ା; ବିହାର—
15. Play; sport.

ଦେବ ଅଂଶୀ—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସ. ଦେବ+ଅଂଶ)—
Deba-aṁśī ୧ । ଦେବତାଙ୍କ କଳା ପ୍ରତିଭା କରି ଜାତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଦେବଅଂଶୀ 1. (a person) Born with some divine
ଦେବଅଂଶୀ elements.

୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଅବତାର ପ୍ରତିଭାକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a person) Assuming the incarnation of a Deity.

ଦେବଆଳ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦେବ+ଆଳୟ)—
Deba-āḷa ୧ । ଦେବାଳୟ; ଦେଉଳ—
ଦେଉଳ 1. The temple of a Deity.
ଦେବଳ ଦୋ ଘଗି ଭେଗ ଦେବଆଳ
ସଙ୍ଗଦା ବୃକ୍ଷବେ ଜନ୍ମିଲ । ସଙ୍ଗୀବନ୍ତ. ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

୨ । ଉପାସନାଳୟ—2. Church.

ଦେବ ଉଠାଣ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦେବ+ଉତ୍ଥାପନ; ଦେବୋତ୍ଥାନ)—
Deba uṭhāṇa ୧ । ଉତ୍ଥାପନ ଏକାଦଶୀ (ଦେଖ)
(ଦେ ଉଠାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Uthāpana ekādaśī (See)
ଦେବଠାନ ୨ । ଉତ୍ଥାପନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)
2. Uthāpana chaturddaśī (See)
କାର୍ତ୍ତିକେ ଦେବ ଉଠାଣ । ଜ୍ୟୋତିଷ. ନାସ୍ତିକଙ୍କ ପାଞ୍ଜି ।

ଦେବ ଋଣ—ସ. ବ—ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବା ଯୋଗୁଁ
Deba ṛuṇa ତାହାର ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମସାନ—
Acts which a man should perform as due to the Gods.

[ଦ୍ର—ଯଜ୍ଞ ଓ ଦ୍ୱୋମାଦ ସାଧନଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଦେବଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଦେବକ—ସ. ବ. (ନାମ) (ଦିବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Debaka ୧ । କୃଷ୍ଣଜନନୀ ଦେବକୀଙ୍କ ପିତା—
1. Name of the father of Debaki.

[ଦ୍ର—ଏ ଯଦୁବଂଶୀ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ସାତ କନ୍ୟାକୁ ଏ ବସୁଦେବଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ । ଉଗ୍ରସେନ ଏହାଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ —ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଦେବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Deity.

୩ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜାର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
3. Name of a son of Judhishṭhira.

ସ. ବିଣ—କ୍ରୀଡ଼କ; କ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ—Playing; sporting.

ଦେବ କନ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅପ୍ସର—1. The heavenly
Deba kanyā nymphs of the Hindu mythologies.
(ଦେବ କନ୍ୟକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦେବୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. Goddess.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବ କର୍ଦ୍ଦମ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦେବଯୋଗ୍ୟ କର୍ଦ୍ଦମ ଭଳି ପଦାର୍ଥ)—ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁ, କର୍ପୂର ଓ କୁଙ୍କୁମ ମିଶ୍ରିତ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—A scent compounded of sandal, aloeswood, camphor etc.

ଦେବକାଞ୍ଚନ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦେବତାଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟ କାଞ୍ଚନ)—ଏକପ୍ରକାର କାଞ୍ଚନ ଫୁଲ—
Debakāñchana A kind of flower.

ଦେବ କାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ+କାର୍ଯ୍ୟ)—
Deba kārjya ୧ । ଦେବତାଙ୍କ କୃତ କର୍ମ—
(ଦେବ କର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. An act of God.

୨ । (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରସାଦାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠିତ କାର୍ଯ୍ୟ) ଜପ, ଯଜ୍ଞ, ପୂଜା, ଉପାସନା ଆଦି କର୍ମ—
2. Religious rites; the worship of the Deities.

୩ । (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ) ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ନମନ୍ତେ କୃତ କର୍ମ—
3. An act done to please the Gods.

ଦେବ କାଷ୍ଠ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଦେବଦାରୁ ଗଛ—
Deba kāshṭha A kind of fir tree.

ଦେବକିରୀ—ସ. ବ—ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ମତରେ ମେଘ ରାଗର ଏକ ଭାର୍ଯ୍ୟା; ରାଗିଣୀବିଶେଷ—One of the secondary airs in Hindu music.
Deba kirī

ଦେବକୀ - ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେବକ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ + ଈ)—
Debakī ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନନୀ—Mother of Śrīkṛushṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ବସୁଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କଂସର ଭଉଣୀ ଥିଲେ। ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଶିଶୁ ଦ୍ୱାରା ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ବୋଲି କଂସ ନାରଦଙ୍କ ଠାରୁ ଅବଗତ ହୋଇ ଦେବକୀ ବସୁଦେବଙ୍କୁ କାରାଗାରରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖି ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ୭ଗୋଟି ଶିଶୁଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକଲା। ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ଭରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜାତ ହେଲେ ଓ ଯୋଗମାୟା ବଳରେ ବସୁଦେବ ସେହି ରାତ୍ରି ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋପପୁରକୁ ନେଇ ନନ୍ଦଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ବାଳିକାକୁ ଆଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅରଣ୍ଟ ଶଯ୍ୟାରେ ରଖିଲେ । ଉକ୍ତ ବାଳିକାକୁ କଂସ ଧରି କଚାଡ଼ିବା ବେଳେ ସେ (ଶିଶୁ ରୂପ ଧାରଣୀ ଦୁର୍ଗା) କଂସ ହସ୍ତରୁ ଖସି ଯାଇ ଶୂନ୍ୟରେ ମିଶି ଗଲେ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପପୁରରେ ବଢ଼ିଲେ ।]

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
Name given to females.

ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବକୀ + ନନ୍ଦନ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Debakī nandana Śrīkṛushṇa.
(ଦେବକୀସୁତ, ଦେବକୀ ସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେବକୀୟ—ସ. ବଣ.—(ଦେବ+ଈୟ; କ ଆଗମ; ଦୀର୍ଘ ସ୍ୱରାଗମ; ଦେବକୀ+ଈୟ) ପରକୀୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—ଦେବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Debakīya Relating to the Deity.

ଦେବ କୁଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦେବକୃତ କୁଣ୍ଡ)—
Deba kuṇḍa ଦେବ ଖାତ (ଦେଖ)
Deba khāta (See)

ଦେବକୁଳ—ସ. ବ. (ଦେବ+କୁଳ=ଆଳୟ)—ଦେଉଳ—
Debakula 1. Temple.

[ଦ୍ର—ଦେବକୁଳର ଦ୍ୱାର ଅନ୍ୟ ଦେବାଳୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାର ଅପେକ୍ଷା ସାନ—ହି ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ବଂଶ—2. Family.

୩ । ସମୂହ—3. Collection,

୪ । ଦେବଗଣ—4. A number of Deities.

ଦେବକୁଲ୍ୟା—ସ. ବ.—୧ । ଦେବ ନଦୀ; ଗଙ୍ଗା—
Debakulyā 1, The Ganges.

୨ । ମରୀଚ ଋଷି ଓ ପୃଶ୍ନିଙ୍କ କନ୍ୟା—
2. Name of a daughter of Sage Marīchi.

ଦେବକୁସୁମ—ସ. ବ.—(ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦେବ=ଦେବତା ଯୋଗ୍ୟ+ କୁସୁମ=ଫୁଲ)—ଲବଙ୍ଗ—Cloves.
Deba kusuma

ଦେବ କୂଟ—ସ. ବ.—୧ । ଦେବମାୟା—1. Illusion created by the Gods.
Deba kūṭa

୨ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ବଦ୍ରିକାଶ୍ରମ ସମୀପସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
2. Name of a holy place.

୩ । କୁବେରଙ୍କ ଆଠ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
3. Name of one of the eight sons of Kubera.

[ଦ୍ର—ଏ ଶିବ ପୂଜା ପାଇଁ ନେଉଥିବା ପଦ୍ମଫୁଲକୁ ଶୁଦ୍ଧିବାରୁ ଶିବଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ ଏ କଂସର ଭାଇ ହୋଇ ଜନ୍ମ ଲଭିଲା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇ ମୋକ୍ଷ ଲାଭ କଲା ।]

ଦେବ କେଶର—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦେବ=ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ କେଶର ଯାହାର)—ସୁରପଦ୍ମାଗ; ନାଗ କେଶର—
Deba kesara Mesua Ferra (flower).

ଦେବ ଖାତ—ସ. ବ.—(ତତ୍ପୁରୁଷ ତତ୍ପୁ; ଦେବତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖାତ=ଖନନ; ଯାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଖୋଳି ନ ଥାଏ)—ଅକୃତ୍ରିମ ଜଳାଶୟ; ପ୍ରାକୃତିକ ପୁଷ୍କରିଣୀ—
Deba khāta A lake; a natural reservoir of water.

ଦେବ ଖାତ ପଦ୍ମ ସରସୀ ରଚି ହଂସେ ଖେଳନ୍ତି । ଗୋଲବ. ଉଦ୍ଦାରେଖା ।

ଦେବଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—The capital of Bamra State in Orissa.
Debagaṛda
(ଦେଓଗଡ଼—ଅନ୍ୟନାମ)

[ଦ୍ର—କାଳିଦାସଙ୍କ ମେଘଦୂତବର୍ଣ୍ଣିତ 'ରାମଟିର'କୁ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ଆଧୁନିକ ଦେବଗଡ଼ ନକଟସ୍ଥ ପର୍ବତ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ।]

ଦେବଗଣ—ସ. ତ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ+ଗଣ)—୧ । ଦେବ ସମୂହ—
Debagaṇa 1. The Gods.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଦେବ ପ୍ରକୃତିରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (Astrology) A person born with the nature of the Gods.

୩ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ବର୍ଗ—3. A group of Deities.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଗଣଦେବତା ବୋଲାଯାଏ । ଗଣଦେବତା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ସମୂହ, ଯହିର, ଅଶ୍ୱିନୀ, ରେବତୀ, ପୁଷ୍ୟା, ସ୍ୱାତୀ, ଚିତ୍ରା, ପୁନର୍ବସୁ ଅନୁରାଧା, ମୃଗଶିରା ଓ ଶ୍ରବଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟନ୍ତି (ହି. ଶ)-

4. (astrology) A group of constellations consisting of the Ist. 27th, 8th, 15th, 13th, 7th, 17th, 5th, and 22nd asterisms.

୫ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ଅନୁଚର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

5. An attendant of a Deity.

ଦେବ ଗଣିକା—ସ. ବ. ଅପ୍ସରାଃ—The heavenly nymphs of the Hindu mythology.
Deba ganikā

ଦେବ ଗତି—ସ. ବ.—୧ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସ୍ୱର୍ଗ ଲାଭ—
Deba gati 1. The attainment of heaven after one's death.

୨ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଦେବଯୋନି ପ୍ରାପ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

2. Birth amongst the Gods after death.

ଦେବ ଗର୍ଜନ—ସ. ବ.—ଘଡ଼ଘଡ଼—
Deba garjjana Peal of thunder.

ଦେବ ଗର୍ଭ - ସ. ବହୁ.—ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ଔରସରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି (ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କର୍ଣ୍ଣ)—(a person) Said to be begotton by a Deity.
Deba garbha

ଦେବଗାନ୍ଧାର—ସ. ବ—ଭୈରବ ରାଗର ପୁତ୍ର; ସପ୍ତସ୍ୱରି ଜାତିର ରାଗ-ବିଶେଷ—Name of a Hindu musical air.
Debagāndhāra

[ଦ୍ର –ଏଥିରେ ଋଷଭ, ଧୈବତ ଓ କୋମଳ ସ୍ୱର ଲାଗେ; ଏଥିର ସ୍ୱରଗ୍ରାମ ଗ ମ ପ ଧ ନି ସା ।]

ଦେବଗାନ୍ଧାରୀ—ସ. ବ—ଶିଶିର ଋତୁର ଦିନ ୩ଯ଼ ପ୍ରହରଠାରୁ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗେୟ ଶୀରାଗର ଭାର୍ଯ୍ୟା ରାଗିଣୀବିଶେଷ—Name of a secondary tune in Hindu music.
Debagāndhārī

ଦେବ ଗାୟକ—ସ. ବ—ଗନ୍ଧର୍ବ (ଦେଖ)
Deba gāyaka Gandharba (See)
(ଦେବଗାୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେବ ଗିରି—ଦେ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଏହି ପର୍ବତରେ ବହୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ସମାବେଶ ହେତୁ ଏହି ନାମ)—୧ । ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଗନ୍ନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦେଓଘର; ବାବା ବୈଦ୍ୟନାଥଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ପାହାଡ଼-

1. Deoghar; a town in the Santal Pergannahs; the seat of BābāBaidyanātha.

୨ । ମଧ୍ୟଭାରତବର୍ଷରେ ଅବସ୍ଥିତ ପର୍ବତ; କାଳିଦାସଙ୍କ ମେଘଦୂତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମଗିରି—

2. Name of a range of hills in Central India.

ତହିଁ ଗୈଲ ଚନ୍ଦ୍ରା ଦେବଗିରି ଦୁର୍ଗ ବଡ଼ାର ସଇ—ସାରଳାଦା. ଉଷା ।

[ଦ୍ର—ଏହା କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବାସଭୂମି ବୋଲି ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଅଛି ।]

୩ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଏଲୋରା ନାମକ ପାହାଡ଼—
3. The Ellorā hills in South India.

୪ । ବାଲେଶ୍ୱରର ମଙ୍ଗଲପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପାହାଡ଼—
4. Name of a hill in the district of Balasore.

୫ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଦେଶରେ ନିଜାମ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଚୀନ ନଗର ଓ ଦୁର୍ଗ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାକୁ ଦୌଲତାବାଦ କହନ୍ତି । ଏହା ଯାଦବ ରାଜାମାନଙ୍କର ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା—ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବାଦ)—

5. Name of an ancient town and fort in Southern India; them odern Daulatābād.

୬ । ଗୁଜୁରାଟର ରୈବତକ ପର୍ବତ; ଗିର୍ଣ୍ଣାର ପାହାଡ଼—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

6. The Girnar hills in the Gujarāṭa.

ଦେବଗୁଡ଼ି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦେବାଳୟ; ଦେଉଳ—
Debagurdi Temple of a Deity.

ଦେବ ଗୁରୁ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଗୁରୁ)—
Deba guru ୧ । ବୃହସ୍ପତି; ସୁରଗୁରୁ—1. Bṛuhaspaṭi; the spiritual precepter of the Gods.

୨ । (ଦେବତାମାନଙ୍କ ପିତା) କଶ୍ୟପଋଷି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2 The sage Kaśyapa.

ଦେବଗୃହ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଗୃହ)—୧ । ଦେବାଳୟ—
Debagṛuha 1. Temple.

୨ । ବାବା ବୈଦ୍ୟନାଥ ଧାମ; ଦେଓଘର—
2. Bābā Baidyanātha; Deoghara.

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପ୍ରଭୃତି (ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବାଦ)—
3. The solar and the lunar orbs.

ଦେବ ଚର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବ—୧ । ଦେବ ପୂଜା (ଦେଖ)
Deba charjyā Deba pūjā (See)

୨ । ଦେବ ଚରିତ—2. The story of a God.

ଦେବ ଚିକିତ୍ସକ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଚିକିତ୍ସକ)—
Deba chikitsaka ୧ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ—
1. The twin sons of Aświnī said to be the physicians of the Gods.

୨ । ଧନ୍ୱନ୍ତରି (ଦେଖ)—
2. Dhanwantarī (See)

ଦେବ ଜଗ୍ଧ—ସ. ବି—କାଉଣ (ଦେଖ)
Deba jagdha Kāṭruṇa (See)

ଦେବ ଜନ—ସ. ବ—ଦେବଭୁଲ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Deba jana 1. A man of saintly nature.

୨ । ରାଜା—2. King.

୩ । ଗନ୍ଧର୍ବ—3. A class of divine charisters according to Hindu mythology.

ଦେବଟ—(ଦିବ୍ ଧାତୁ. କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଟ)—ଶିଳ୍ପୀ; ଶିଳ୍ପକର—Artist.
Debaṭa

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବ ତରୁ—ସ. ବ—୧ । ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ—
Deba taru 1. The Pārijāta tree.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—2. A tree of the heaven.
୩ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନରେ ଥିବା ଗୋଟି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବୃକ୍ଷ—
3, Five mythological trees said to belong to the garden of Indra in Heaven.
(ପଞ୍ଚଦେବ ତରୁ; ଯଥା—ମନ୍ଦାର, ପାରିଜାତ, ସନ୍ତାନ, କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଓ ହରିଚନ୍ଦନ ।)
୪ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ—4. The holy fig tree.

ଦେବ ତର୍ପଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ+ତର୍ପଣ)—ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ମହେଶ୍ୱର ଆଦିଙ୍କ ନାମ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦାନ—Oblations of water offered to the Deities
Deba tarapaṇa

ଦେବତା—ଇ. ବ. (ଦେବ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ତା; କମ୍ବା ଦେବ=କ୍ରୀଡ଼ା+ତନ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯେଉଁମାନେ କ୍ରୀଡ଼ା ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ବା ବିହାର କରନ୍ତି; ତୁଳ. ଇଂ. ଡେଇଟି; ଫ୍ରେଂ. ଡେଇତେ; ସ୍ପେ. ଡେଇଡାଡ୍; ଲ୍ୟା. ଡେଇଟାସ୍; ଜର୍ମାନ୍. ଡେଇଟେଡ୍; ଲିଥୁଆନିଆ. ଡେବସ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—ଠାକୁର; ଦେବ; ସୁର—Deity.
Debatā

[ଦ୍ର—ଋଗ୍ବେଦରେ ଇନ୍ଦ୍ର, ଅଗ୍ନି, ବରୁଣ, ଅଦିତି, ବାୟୁ, ପ୍ରଜାପତି, ଜଳ, ବିଷ୍ଣୁ, ସବିତା ପ୍ରଭୃତି ୩୩ ଦେବତାଙ୍କର ନାମ ଅଛି । ଅନ୍ୟ ବେଦରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଅଛି । ଅଥର୍ବ ବେଦରେ ଯମ, ମୃତ୍ୟୁ, କାଳ ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟ କେତେକ ଦେବତାଙ୍କର ନାମ ଅଛି । ବୈଦିକ ଦେବତାମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା—୧-ସ୍ତୋତ୍ରାଙ୍କ ଦେବତା, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସ୍ତୋତ୍ର ପାଠ କରାଯାଏ; ଏବଂ ୨-ଯାଗାଙ୍କ ଦେବତା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ପୁରାଣରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୩୩ କୋଟି ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏମାନେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଆନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜା]

ଦେ. ବ—ପନ୍ନଅର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି—
family title of vegetable-growing Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର—ଏହି ଉପାଧିବିଶିଷ୍ଟ କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାର କଟକର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଦିଗିରଥା ଗ୍ରାମରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ଛଗ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି—"ଘଣ୍ଟ ନାହିଁ ମାଦଳ ନାହିଁ ଦିଙ୍କିରଥା ଦେବତା" । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ବଂଶଧରମାନେ ଆଗେ ଘର ଛଯର କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ 'ଦେ—ବତ୍ତା' ବୋଲି କହୁ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଉପାଧି ଦେବତା ହୋଇ ଯାଇଅଛି ।]

ଦେବତାର୍ଡ଼—ସ. ବ—୧ । ରାହୁ ଗ୍ରହ—
Debatārda 1. The ascending node.
ଦେବତାର୍ଡ଼ ଉଚ୍ଚେ, ଛଡଉ ଦେବ ବଡ ଦୃଷ୍ଟି ଉଚ୍ଚେ ।
ରଖୁ. କୋଣ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ।

୨ । ବାର ବର୍ଷିଆ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2, Agave.
୩ । ମେଘ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Cloud.
୪ । ଦେବଦାଲି (ଦେଖ)—4. Debadāli (See)
୫ । ଅଗ୍ନି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—5. Fire.

ଦେବତା ଦୃଷ୍ଟି—ସ. ବ—ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟି—
Debatā dṛushṭi Winkless eye.
ଦେବତା ଦୃଷ୍ଟି ପର ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ବଙ୍କା । ବୃଷର୍ଦ୍ଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେବତା ବୃକ୍ଷ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦେବଦାଲି)—
Debatā bṛuksha ଦେବଦାଲି (ଦେଖ) (ଦ୍ୱାରେବୃକ୍ଷ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) Debadāli (See)

ଦେବତାମଣି—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ମହାମେଦା (ଦେଖ)
Debatāmaṇi Mahāmedā (See)

ଦେବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଦେବତା)—ଦେବୀ—
Debatī Goddess.
ଏତେ ବୋଲି ମନେ ଭାବ ଦୋହଲେ ତାହାର
ଦେବତୀ ବଶିଲେ ହନୁମନ୍ତ ଭାବର । ସାରଳା, ମହାଭାରତ, ପଂ ୫୩ ।

ଦେବ ତୀର୍ଥ—ସ. ବ—୧ । ଦେବତୁଲାଯାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ (ହି ଶ.)—
Deba tīrtha 1. Proper time for worshipping a Deity.
୨ । ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳିକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କ ଅଗ୍ରଭାଗ—
2. The ends of all the fingers except the thumb.
[ଦ୍ର—ଏହି ବାଟେ ସକଳ ବା ଦେବତର୍ପଣ ସମୟରେ ଦ୍ୱାରରୁ ଜଳ ଢଳିକୁ ଛଳାଯାଏ ।

ଦେବତ୍ତ—ସ. ବ—ଦେବଦତ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Debatta Debadatta (See)

ଦେବତ୍ତର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.ତିଣ. ଦେବୋତ୍ତର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Debattara (etc) Debottara etc. (See)

ଦେବତ୍ୱ—ସ. ବ. (ଦେବ+ତ୍ୱ ବେ. ତା)—
Debatwa ୧ । ଦେବତ୍ୱ—1. Divine nature
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—2. Divinity.

ଦେବତ୍ର—ସ. ତ୍ରିଣ (ଦେବ+ତ୍ରି ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Debatra ଖଞ୍ଜା; ଦେବତାଙ୍କ ସେବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରଦତ୍ତ (ଭୂମି ପ୍ରଭୃତି)
Dedicated to the service of Gods.

ଦେବତ୍ରୟୀ—ସ. ବ (ଦେବ+ତ୍ରୟୀ)—ତିନ ଦେବତାଙ୍କ ସମାହାର (ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ)—The Hindu Trinity.
Debatrayī

ଦେବଦତ୍ତ—ସ. ତ୍ରିଣ (ଦେବ+ଦତ୍ତ)—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଦେବତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ପ୍ରାପ୍ତ—1. Given by the Gods.
Debadatta
୨ । (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ)—ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ—
2. Given or dedicated to the Gods.
୩ । ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଶଙ୍ଖ—
3. Name of Arjuna's conch.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବତାମାନେ ମୋତେ ଦେବାରୁ ଶଙ୍କ
ଦେବଦତ୍ତ ନାମ ଯାହାର ନଇଣିଟ—କୃଷ୍ଣଦିଜ ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋ ।

୪ । ଶରୀରସ୍ଥ ବାୟୁଭେଣ (ଏଥିଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟ ଦାଇ ମାରେ)
4. One of the vital airs of the body.

୫ । ଅଷ୍ଟକୁଳ ନାଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
5. Name of one of the eight mythological serpents of the quarters of the globe.

୬ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଖୁଡୁତାପୁଅ ଓ ରାଜକୁମାର—
6. Name of a prince, cousin of the Buddha.

[ଦ୍ର—ଏ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲାଳପାଳ ହୋଇଥିଲେ । କନ୍ତୁ ପରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଶତ୍ରୁତା କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେବ ଦର୍ଶନ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଦର୍ଶନ)—
Deba darśana
୧ । ଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଦେଖିବା—
1. A visit to the image of a Deity.

୨ । (ଦେବ + ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଦେବ ଦର୍ଶକ—
2. One who goes to visit a Deity.

ଦେବଦଳନ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଜିତର ରଥ—
Debadalana
1. Name of Indrajita's car.

ଏପରି ସେ ବମାନ ମାନବଗେ ଦେବଦଳନ ଶବ୍ଦାର ସେ ।
ରାଜ. ବୈଦେଶୁଣ୍ଡବଦ୍ଧ ସ୍ତ ।

[ଦ୍ର—ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ବର ପ୍ରାପ୍ତରୁ ନକୁମ୍ଭିଲା ବଟ ତଳେ ବସି ତପସ୍ୟା କରି ସାରିଲା ପରେ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରୁ ଏହି ରଥ ବାହାର ଥିଲା । ଏହି ରଥରେ ଚଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କରି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରାଜୟ କରି ପାରୁଥିଲା ।]

୨ । ଦେବୀରଥ (ଦେଖ)—2. Debīratha (See)

ଦେବଦାନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ବଡ଼ ଜୋରଡ଼ା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Debadānī
A big variety of Luffa.

ଦେବଦାରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ଦେବତ୍ରିସୃ ଦାରୁ ,—
Debadāru
ସ୍ତ. ଦାରୁଦ୍ରୁ, ଦାରୁ, ଦେବକାଷ୍ଠ, ଦାରୁକ, ସ୍ନିଗ୍ଧଦାରୁ, ସୁରହ, ଇନ୍ଦ୍ରଦାରୁ, ପର୍ଜନ୍ୟଦାରୁ, ପୀଡ଼ଦାରୁ, ଦ୍ରୁତଳମ, ତଳମ, ଶକ୍ରପାଦପ, ସୁରଭୂରୁହ, ସରଳ, ସୁରଦାରୁ, ଅମରଦାରୁ, ଭୂତଦାରୁ, ଶାଂଭବ; ପୂତିକାଷ୍ଠ
ଦେବଦାରୁ; ଦେବଦା
ଦେବଦାରୁ, ଦେବଦାରୀ, ଦେବଦାର, ଦିୟାର
ମ. ଡେଳା, ଦେବଦାର
ଗୁ. ଦେବଦାର
ତେ. ଦେବ୍‌ଦାରୁ ଚେକ୍କା,
ସ୍ଥନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାର୍ଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ—The Deodar; the Cedar; Cedrus Deodara; Pinus Deodara; Gnateria Longifolia; the Mast tree; Pinus Longifolia (Haines); Pinus Deodara or Cedrus Lebani, Polyanthea Longifolia.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତରର ସବଂଶ ଜନ୍ମେ । ଗଛ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ ସାଧ, ଉଚ୍ଚରେ ୧୫୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ପତ୍ର ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ, ଡାଳଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଲମ୍ବା । ବକଳା ଖୁବ୍ ମୋଟା । କାଠ ଦୃଢ଼ ଦଲଦଅ । ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ୨ ଇଞ୍ଚରୁ ୫ ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଏ ।

ଅଶୋକ, ଅଶୋକମ (Kirtikar)
ଫା. ଦେବଦାର
ଆ ଭୁଲ୍‌ଜାନ୍

ଫୁଲ ନେଳ ଓ ଦଳଦଅ ସ୍ପିଶା ଓ ଫଳ ନେଳଆ, ପାଚିଲେ କଳା ଦେଖା ଯାଏ । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ସଥା—ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦେବଦାରୁ ଓ କାଷ୍ଠ ଦେବଦାରୁ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଲଘୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ତିକ୍ତ, ତୁଷ୍ଣୀର୍ଯ୍ୟ ଓ କଫ୍‌ନାଶକ । ଏହା ବାତନ୍ନ, ଆଧ୍ମାନ, ଶୋଥ, ଆମଦୋଷ, ତନ୍ଦ୍ରା, ହିକ୍କା, ଜ୍ୱର, ରକ୍ତଦୋଷ, ପ୍ରମେହ, ପୀନସ, ଶ୍ଲେଷ୍ମା, କାଶ, କଣ୍ଡୂ ଓ ବାତନାଶକ । ଏ ବୃକ୍ଷ ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ଲୟାପ୍ରଦ ହେବାରୁ ଗୃହାଦିରେ ଲଗାଯାଏ । ପତ୍ରରେ ଘର ଆଦି ସଜ୍ଜିତ କରାଯାଏ । ମଞ୍ଜି ଗୋଲମରିଚ ସହିତ ଘୋର ବାତ ଉଠୁଥିବା ସମୟରେ ଲଗାଇଲେ ତାହା ବସିଯାଏ । ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଜାତିର ଦେବଦାରୁ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ପୁରୁଣା ଗଛର କାଠ କୋଠା ଆଦିରେ ଲଗେ ଓ ୪୦୦, ୫୦୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ।

ଦେବଦାଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜରଡ଼ା ବା ଜହ୍ମୀଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଲଉଫଳ—
Debadālī
ସ୍ତ. ଦେବତାଡ଼, ବେଣୀ, କଷ୍ଟଫଳା, କଦମ୍ବା, କର୍କଟୀ, ଗରଗଣ୍ଡା, ଘୋଷା, ବୃନ୍ତକୋଶ, ଜୀମୁତ, ଘୋଟ୍ଟ, କଣ୍ଟଫଳା, ବଷଦ୍ବା, ବଷଦ୍ମା, ଆଖୁବଷଦ୍ବା, ସଦ୍ବା ଘୋଷା
ବିଦାଲୋ, ସୋନୈୟା, ଘଘରବେଲ
ଗୁ. କୁକଡ଼ବେଲ୍ଲ
ମ. ଦେବଦାଲ୍ଲ, ଦେବତଙ୍ଗର ଫଳ
ତେ. ତାଡ଼ରଙ୍ଗଡ଼ି ଫା. ବଦାଲ
Bristly Luffa; Luffa Echinate; Andropogen Serratus.

[ଦ୍ର—ଏହା ତିକ୍ତରସ, ବମନକାରକ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଏବଂ କଫ, ଶୋଥ, ବାତ, ଅର୍ଶ, ପାଣ୍ଡୁ, ହିକ୍କା, କୃମି, ଜ୍ୱର, ଗୁଲ୍ମ, ଶୂଳ, ଶ୍ଲେଷ୍ମାନାଶକ ।
ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଦେବଦାଲୀ ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ସ୍ତ. ନାମ—ଖରପୁଷ୍ପୀ, ବଷଘ୍ନୀ, ଗରନାଶିନୀ ।]

ଦେବ ଦାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଦାସୀ)—୧ । ଠାକୁରଙ୍କ ଆଗରେ ନୃତ୍ୟଗୀତ କରିବା ବା ସେବାକାରିଣୀ ନର୍ତ୍ତକୀ; ମାଦ୍ରାଜ୍—2. Dancing girls performing dance and music in temples.
Deba dāsī

୨ । (ଦେବ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ + ଦାସ୍ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) — ବେଶ୍ୟା—2. Prostitute.

[ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ବୃତ୍ତିଭୋଗକାରିଣୀ ଦେବଦାସୀମାନେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦି କରନ୍ତି । ବାପମାଆମାନେ କେତେକ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେବଦାସୀ ହେବା ନମନ୍ତେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି ଓ ଏମାନେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ଶିଖି ମନ୍ଦିରରେ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି କରନ୍ତି । କାଳିଦାସଙ୍କ ମେଘଦୂତରେ ମହାକାଳ ଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିବା ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶର, ଯୁନାନ୍, ବାବିଲନ ଆଦି ଦେଶର ଦେବମନ୍ଦିରରେ ଦେବନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଦେବଦାସୀଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କ କନ୍ୟାମାନେ ଉତ୍ତରାଧିକାରିଣୀ ହୁଅନ୍ତି । (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) । ଅଧୁନା ଦେବଦାସୀମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରଦୋଷ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସର୍ବଦା ପଢ଼ଲିଛି ବୋବାରୁ ସମାଜସଂସ୍କାରକମାନେ ଛାଡ଼ଉରୁ ଏ ପ୍ରଥା ରହିତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି ।]

ଦେବ ଦୀପ—ସ. ବ—୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—
Deba dīpa 1. The Heaven.
ସ୍ୱମତ ଥର ତୋର ସଙ୍ଗେ ଥିବ ପତ୍ର ସ୍ୱତ ଦେବଦୀପ –
ଉଷ. ପ୍ରେମସ୍ୱପ୍ନାନନ୍ଦ ।
୨ । (ଦେବ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ + ଦୀପ) ନୟନ—2. The eye.
ଦେବଦୀପ ତୋଷରାସ୍ତ୍ରୀ ରୁ ମୋର ଅତୁର ଶିରବଳାପ –
ଉଷ. ପ୍ରେମସ୍ୱପ୍ନାନନ୍ଦ ।
୩ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ପ୍ରଦୀପ—
3. A lamp lighted in honour of a Deity.

ଦେବ ଦୁନ୍ଦୁଭି - ସ. ବ –୧ । ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଦ୍ୟତ ବାଦ୍ୟ—
Deba dundubhi 1. The drums sounded by the Gods in Heaven.
୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ରକ୍ତତୁଳସୀ—2. (Ayurbeda) The red variety of the Holy Basil plant.

ଦେବ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ—ସ. ବଣ—୧ । ଯାହା ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମିଳିବା କଷ୍ଟକର—1. Unavailable even to the Gods.
୨ । ଅତି ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ—2. Very rare.

ଦେବ ଦୂତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଦୂତ)—
Deba dūta ୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ସମ୍ବାଦବାହକ –
1. Divine messenger.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

ଦେବ ଦୂତୀ—ସ. ବ—୧ । ଅପ୍ସରଃ—The heavenly nymphs of the Hindu mythology.
Deba dūtī
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଲେମ୍ବୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of orange.

ଦେବ ଦେବ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଦେବ)—
Deba deba ୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1. God Śiba.
ଦେବଦେବଙ୍କର ଚାନ୍ଦନ ପଟ୍ଟଅଡ଼ି ପାଇଲ – ସତ୍ୟନାଥ. ଉତ୍ତମ୍ୟ ବଚନ ।
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ବ୍ରହ୍ମା—3. Brahmā
୪ । ପ୍ରଧାନ ଦେବତା—4. The God of Gods.

ଦେବ ଦ୍ରୁମ—ସ. ବ—୧ । ଦେବଦାରୁ (ଦେଖ)
Deba druma 1. Debadāru (See)
୨ । ଦେବତରୁ (ଦେଖ)—2. Debataru (See)

ଦେବ ଧାନ୍ୟ—ସ. ବ—ଦେଧାନ (ଦେଖ)
Deba dhānya Dedhāna (See)

ଦେବ ଧୂପ—ସ. ବ—ଗୁଗ୍ଗୁଳ—Bdellium; a resinous substance used as incense; Burseraceæ.
Deba dhupa

ଦେବ ଧେନୁ—ସ. ବ—କାମଧେନୁ (ଦେଖ)
Deba dhenu Kāmadhenu (See)

ଦେବନ—ସ. ବ. (ଦିବ୍ ଧାତୁ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Debana ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା; ଖେଳ; କୌତୁକ—
1. Play; sport; pastime.
୨ । ସ୍ତୁତି—2. Prayer.
୩ । ଦୀପ୍ତି; ଦ୍ୟୁତି; କାନ୍ତି—
3. Splendour; glamour.
୪ । ଦୁଃଖ; ଶୋକ—4. Grief; sorrow.
୫ । କ୍ଲେଶ—5. Pain.
୬ । ବ୍ୟବହାର—6. Conduct; treatment.
୭ । ଜୟ ଇଚ୍ଛା; ଜିଗୀଷା—7. A desire to win.
୮ । (+ଅଧି. ଅନ) ପ୍ରମୋଦବନ; ଖୁସି ବଗିଚା—
8. A pleasure-garden.
୯ । ଜୁଆଖେଳ—9. Gambling.
୧୦ । (+ କରଣ. ଅନ) ପଶା ଖେଳ—
10. The game of dice.
୧୧ । ପଦ୍ମ—11. Lotus.
୧୨ । ଗତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Motion.

ଦେବ ନଦୀ—ସ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗା—
Deba nadī 1. The Ganges river.
୨ । ଯମୁନା – 2. The Jamunā river.
୩ । ସରସ୍ୱତୀ—3. The Saraswatī river.
୪ । ଦୃଷଦ୍ବତୀ—4. The Drushadbatī river.
୫ । ଲଙ୍କାସ୍ଥ ସୁବଳ ପର୍ବତ ନିକଟରେ ବହି ଯାଉଥିବା ନଦୀ—
5. The river flowing near the mountain Subala in Ceylon.
ବଡ଼ାଲେ ଦେବ ନଦୀରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କଲେ ପରାଣର ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦେବ ନନ୍ଦୀ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଦେବ = ଦେବତା + ନନ୍ଦୀ = ଆନନ୍ଦ କରେ ଯେ)—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳ—
Deba nandī A gate-keeper of Indra.

ଦେବନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେବନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Debanā ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play; pastime.
୨ । ସେବା—2. Worship; tending.
୩ । ଆକ୍ଷେପ—3. Regret.
୪ । ବିଳାପ—4. Lamentation.

ଦେବନାଗର—ସ. ବ. (ଦେବ ନଗର + ଅ; + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ପ୍ରତିବି ଅଛୁ ଯେ ଦେବତାଙ୍କ ନଗରରେ ଏ ଲିପି ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା)—(ଦେବନାଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାଗସ୍ତ୍ରୀର; ସଂସ୍କୃତ ଅକ୍ଷର—
Debanāgara The Sanskrit character or alphabets.
[ଦେ—ସଂସ୍କୃତ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଲିପି ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୁଏ । ମାରୁଅଡ଼ମାନଙ୍କ ଲିପି ଏହି ଅକ୍ଷରର ରୂପାନ୍ତର । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୁଏ; ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଗୁଜରାଟୀ ଲିପି ଓ ପାଲି ଦେବନାଗରରୁ ଜାତ ହୋଇଛି । ନାଗସ୍ତ୍ରୀ ଲିପି ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଲିପିରୁ ଆସିଥିବା ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ।]

ଦେବ ନାୟକ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ନାୟକ)—
Deba nāyaka ସୁରପତି; ଇନ୍ଦ୍ର—Indra.
(ଦେବ ପତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବନିକାୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ନିକାୟ)—
Debanikāya ୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ସମୂହ—
1. A gathering of Gods.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗ—2. Heaven

ଦେବନିର୍ମିତା—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Debanirmitā Gulañcha (See)

ଦେବନିଷ୍ଠ—ବି. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦେବ+ନିଷ୍ଠା)—
Debanishṭha ୧ । ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ—
(ଦେବନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Devoted to the God or Gods.
୨ । ଧାର୍ମିକ; ଧର୍ମନିଷ୍ଠ—2. Pious; religious.

ଦେବ ପତି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ପତି.)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Deba pati Indra, the king of the Gods.

ଦେବ ପଥ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଦେବ+ପଥ)—
Deba patha ୧ । ଆକାଶ ପଥ—1. The sky.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗ ପଥ—2. The way to Heaven.
୩ । କ୍ଷୀର ପଥ—3. The milky way.

ଦେବ ପଶୁ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଦେବ+ପଶୁ)—
Deba paśu ୧ । ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ବଳି ଦିଆଯିବା ନମନ୍ତେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ପଶୁ—1. A beast dedicated for being sacrificed to a Deity.
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଉପାସକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The worshipper of a Deity.

ଦେବପାଳ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦେବ+ପାଳ)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—
Debapāla 1. Indra, the protector of the Gods.
ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦାନେ ଯାହାର ଯୋଗୁଘରେ ଜଳ
ଥାଏ ତାହାକୁ ପୂଜୁଥାନ୍ତି ଦେବପାଳ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାରଉତ ଅନୁଶାସନ ।
୨ । ଶାକ ଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
2. Name of a mountain of the mythological Śāka island.

ଦେବ ପାଳିତ—ସ. ବିଶ—ଯେଉଁ ଦେଶରେ ବୃଷ୍ଟିର ଜଳ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତ
Deba pālita ଆଦର କାମ ଚଳେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(a country) Depending upon rain water for the raising of the crops.

ଦେବ ପୁରୀ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ପୁରୀ) —
Deba purī ଦେବତାମାନଙ୍କ ନଗର; ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ; ଅମରାବତୀ—
(ଦେବପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) Amarābatī, the capital where the Deities hold their court; Indra's court.

ଦେବ ପୂଜକ -ସ. ବି—ଯେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରେ—
Deba pūjaka Worshipping a Deity.
ବି—ପୂଜାକାରୀ—Worshipper of a Deity

ଦେବ ପୂଜା—ଦେ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ପୂଜା)—ଦେବତାଙ୍କ
Deba pūjā ସତ୍କାର; ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା—Divine service;
(ଦେବପୂଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) worship of a Deity.

ଦେବ ପ୍ରୟାଗ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସହର—
Deba prayāga Name of a small town.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶ୍ରୀ ବଦରୀନାଥଙ୍କ ନକଟରେ ବହୁଥିବା ଅଲକାନନ୍ଦ ଓ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀରୁ ପ୍ରବାହିତା ଭାଗୀରଥୀଙ୍କର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ ।
ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ୪ର୍ଥ ।]

ଦେବ ପ୍ରଶ୍ନ—ସ. ବ—ଦୈବପ୍ରଶ୍ନ; ପ୍ରଶ୍ନ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ଗତି ଓ ସଞ୍ଚାରାଦି
Deba praśna ଗଣନାପୂର୍ବକ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶୁଭାଶୁଭ ଗଣନା କରିବା
ନମନ୍ତେ ପ୍ରଶ୍ନ—An oracle; divination.

ଦେବ ପ୍ରିୟ—ସ. ବ—୧ । ପୀତ ଦ୍ରୁମବିଶେଷ—
Deba priya 1. A kind of plant.
୨ । ବକବୃକ୍ଷ; ଅଗସ୍ତିଗଛ—
2. Sesbania Grandifloria (tree).
ବିଶ—ଦେବତାମାନେ ଯାହାକୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି—Beloved of the Gods.

ଦେବ ବକ୍ତ୍ର—ସ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଦେବ+ବକ୍ତ୍ର; ଦେବତାମାନେ ଅଗ୍ନିରେ
Deba baktra ପ୍ରଦତ୍ତ ଅନ୍ନାଦି ଭୋଜନ କରନ୍ତି) —ଅଗ୍ନି—
(ଦେବବାହନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Fire.

ଦେବ ବର୍ଦ୍ଧକି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବିଶ୍ୱକର୍ମା—
Deba barddhaki A name of the divine architect of the Hindus.

ଦେବ ବର୍ତ୍ମ—ସ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍;ଦେବ+ବର୍ତ୍ମନ୍)—ଦେବପଥ (ଦେଖ)
Deba bartma Debapatha (See)

ଦେବବର୍ମ୍ମା—ଦେ. ବି (ସ. ଦେବ ବର୍ମନ)—କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପାଧି—
Debabarmmā A title of the Kshatriyas.

ଦେବବଲା—ସ. ବି—ତ୍ରାୟମାଣା (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Debabalā Trāyamāṇā.

ଦେବ ବଲ୍ଲଭ—ସ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ବଲ୍ଲଭ)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—
Deba ballabha 1. God Indra.
୨ । ନାଗକେଶର; ନାଗେଶ୍ୱର (ଗଛ ଓ ଫୁଲ)—
2. Alexandrian Laurel; Mesua Fera.

ଦେବ ବାଣୀ—ସ. ବି—୧ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା—
Deba bāṇī 1. The Sanskrit language.
୨ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ବାକ୍ୟ—2. An oracle.
୩ । ଦେବତାଙ୍କର ଆଦେଶ—
3. A divine order.
୪ । ଦୈବବାଣୀ; ଆକାଶବାଣୀ; ଶୂନ୍ୟାଦେଶ—
4. A voice from the heavens.

ଦେବ ବୃକ୍ଷ—ସ. ବି—ଦେବତରୁ (ଦେଖ)
Deba bṛuksha Debataru (See)

ଦେବବ୍ରତ—ସ. ବି—ଖ୍ୟାତ; ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Debabrata Bhishma.
ମନଃ ପରଖୁବା ରୂଢ଼ିର ଦେବବ୍ରତ
ତୋରଣ କରୁଛନ୍ତି ସବଳ ପର୍ବତ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାରଉତ. ବନ ।

ଦେବ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ସ. ବି (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦେବ+ବ୍ରାହ୍ମଣ)—୧ । ଦେବତା ଓ
Deba brāhmaṇa ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଦେବତାବ୍ରାହ୍ମଣ—1. The Deities and the Brāhmaṇas.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା.) ଦେବପୂଜକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
2. A Brāhmaṇa who worships idols.

ଦେବ ଭବନ —ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ; ଦେବ + ଭବନ) = ଦେଉଳ—
Deba bhabana Temple

ଦେବଭାଗ—ସ. ବ—୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷପରଭାଷା) ଉତ୍ତର ଖଗୋଳାର୍ଦ୍ଧ—
Deba bhāga 1. (Astrology) Northern celestial hemisphere.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାଢ଼ି ରଖାଯାଏ (ହି. ଶ.)—2. A specific part of a thing kept apart for a Deity.

ଦେବ ଭାଷିତ —ସ. ନ—ଦେବବାଣୀ (ଦେଖ)
Deba bhāshita Deba bāṇī (See)

ଦେବ ଭାଷା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଭାଷା)—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା—
Deba bhāshā The Sanskrit language.

ଦେବଭୂ—ସ. ବ—୧ । ଦେବତା—
Debabhū 1. A Deity.

୨ । ସ୍ୱର୍ଗ—2. Heaven.

ଦେବ ଭୂତି—ସ. ବ—୧ । ମନ୍ଦାକିନୀ ବା ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା—
Deba bhūti 1. The celestial Ganges.

୨ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—
2. The divine qualities of the Gods.

ବଳେ ତୁଲ-ଶିଷ୍ୟ ଦେଇ ସେ ଯୋଷାକୁ ପ୍ରଦ୍ଧତ
ପ୍ରସାଦ ଭତରେ । ମୁଁ ଯେ ମାରଥାଇ ଦେବ ଭୂତରେ ।
ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦେ. ନ—ଅପଲକତ୍ୱ—
The state of having winkless eyes.

ଦେବ ଭୂମି—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ଦେବତ୍ରିଯୁ ଭୂମି)—
Deba bhūmi ୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. The Heaven.

୨ । ହିମାଳୟ—2. The Himalayas.

ଦେବଭୂୟ—ସ. ବ. (ଦେବ + ଭୂ ଧାତୁ + ଯ)—ଦେବତ୍ୱ—
Debabhūya Divinity.

ଦେବ ମଣି—ସ. ବ—୧ । ଦେବତାଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ମଣି—
Deba maṇi 1. Jewel used by a Deity.

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ କୌସ୍ତୁଭ ମଣି—
2. The jewel worn by Bishṇu.

୩ । ଶିବ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Śiba.

୪ । ଅଶ୍ୱର ଗଳଦେଶରେ ରତ୍ନାବଳୀକୃତ ଆବର୍ତ୍ତ—
4. A whorl of furs on the neck of a horse

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. The sun.

୬ । ମହାମେଦା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
6, Mahāmedā (See)

ଦେବ ମନ୍ଦିର—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ମନ୍ଦିର) —
Deba mandira ଦେବାଳୟ; ଦେଉଳ—Temple.

ଦେବ ମାତା —ସ. ବ—କଶ୍ୟପ ପତ୍ନୀ; ଅଦିତି—
Deba mātā Aditi, the mother of the Deities; wife of Kaśyapa.

ଦେବମାତୃକ—ସ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦେବ = ମେଘ ମାତା ଯାହାର; Debamātṛuka ଦେବ + ମାତୃ + କ)—ବୃଷ୍ଟି ଜଳରେ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଦେବମାତୃକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶସ୍ୟାଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ପାଳିତ (ଦେଶ)—(a country) Fertilised by showers of rain (and not artificially irrigated).

ଦେବ ମାୟା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ମାୟା)—
Deba māyā ୧ । ଦେବତାଙ୍କ ରଚିତ କୂଟ ବା ଭ୍ରାନ୍ତିକ—
1 Illusion created by the Gods.

୨ । ସଂସାର ବନ୍ଧନର ହେତୁଭୂତ ଅଜ୍ଞାନ; ଅବିଦ୍ୟା—
2. Human illusion which is of God's creation.

ଦେବ ମାସ—ସ. ବ. (ଦେବ = ସ୍ୱର୍ଗୀୟ + ମାସ)—
Deba māsa ୧ । ଭ୍ରୂଣର ମାତୃଗର୍ଭରେ ରହିବାର ଅଷ୍ଟମ ମାସ—
1. The eighth month of the foetus in the womb.

୨ । ସୌର ୩୦ ବର୍ଷ—2. A month of the Gods equal to 30 years in human calculation.

[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କ ଗଣନାରେ ଏକ ଦିନ = ମନୁଷ୍ୟ ଗଣନାରେ ଏକ ବର୍ଷ; ଦେବତାଙ୍କ ଗଣନାରେ ୧ ମାସ = ମନୁଷ୍ୟ ଗଣନାରେ ୩୦ ବର୍ଷ ।]

ଦେବ ମୁନି—ସ. ବ—ନାରଦ ମୁନି—
Deba muni Sage Nārada.

ତେଣେ କାଳେ ରୁତ୍ର ସୈନ୍ୟ
ତା ଦେଖି ବେଗେ ଦେବମୁନି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦେବ ଯଜନ —ସ. ବ. (ଦେବ + ଯଜନ = ପୂଜା; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Deba jajana ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା; ଦେବପୂଜା—
Worship of the Gods.

ଦେବଯଜ—ସ. ବଶ. ପୁଂ. (ଦେବ + ଯଜ୍ ଧାତୁ = ପୂଜା କରିବା + Debajaji କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଦେବପୂଜକ —
Worshiper of a Deity.

ଦେବ ଯଜ୍ଞ —ସ. ବ—ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରତିଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋମାଦି—
Deba jajña Oblations to fire which a Hindu householder should perform daily

ଦେବ ଯାତ୍ରା—ସ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଯାତ୍ରା; ଦେବତାଙ୍କ Deba jātrā ଦର୍ଶନାଦି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା) —ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗମନ; ତୀର୍ଥ ଯାତ୍ରା —Pilgrimage to holy shrines.

ଦେବ ଯାନ —ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଯାନ)—
Deba jāna ୧ । ଯେଉଁ ରଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେବତାମାନେ ଆକାଶରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି; ବ୍ୟୋମଯାନ—
1. The celestial cars used by the Gods.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଉତ୍ତରସ୍ଥଣ (ମାଘ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ୬ ମାସ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଗତି ବା ସୌମ୍ୟାୟନ)—
2. (Astrology) The period of the year in which the sun is in the region between the equator and the tropic of Cancer.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍କୃଷ୍ଟଗତିରେ ମୃତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁଣି ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଲଭେ ନାହିଁ ।]

ଦେବଯାନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ଯଯାତିଙ୍କ ବିବାହିତା ଭାର୍ଯ୍ୟା—

Devajānī — The daughter of Śukrāchārjya and the married wife of king Jajāti.

ସୁରପୁରସ୍ଥ ସମ ବ୍ରଜପୁରେ ସୁମଧ୍ୟମା ଦେବଯାନୀ;
ଉହ୍ଲେ ସହସ୍ର ଦାସୀପରିବୃତା ହସ୍ତିନାର ପାଣ୍ଡବାଣୀ ।
ନଦକିଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

[ଦ୍ର—ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ରାଜା ବୃଷପର୍ବାଙ୍କ ନଗରରେ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ବାସ କରୁଥିବା ସମୟରେ ବୃଷପର୍ବାଙ୍କ କନ୍ୟା ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କର ଦେବଯାନୀ ସଖୀ ଥିଲେ । ଏକଦା ଜଳବିହାର ପରେ ଦେବଯାନୀ ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଲୁଗା ଭ୍ରମରେ ପିନ୍ଧି ପକାଇବାରୁ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଦେବଯାନୀକୁ ଗୋଟିଏ କୂଅରେ ପକାଇ ଦେଇ ସେଠାରୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମୃଗୟା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେଠାକୁ ନହୁଷ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯଯାତି ଆସି ଦେବଯାନୀକୁ କୂଅରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଦେବଯାନୀ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନଗରରେ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେବାରୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ବୃଷପର୍ବାଙ୍କ ନଅର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଲେ । ବୃଷପର୍ବା ବହୁ ଅନୁନୟ କରିବାରୁ ଦେବଯାନୀକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇବାକୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ବୃଷପର୍ବାଙ୍କୁ କହିଲେ । ବୃଷପର୍ବା ଦେବଯାନୀକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଦେବଯାନୀ କହିଲେ ଯେ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ମୋର ଦାସୀ ହେଉଲେ ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନା ହେବି । ଏଥିରେ ବୃଷପର୍ବା ଓ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଅଙ୍ଗୀକୃତ ହେଲେ । ଦେବଯାନୀ ଯଯାତିଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଦାସୀ ରୂପେ ଗଲେ । ରାଜା ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କଠାରେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଦ୍ରୁହ୍ୟୁ, ଅନୁ ଓ ପୁରୁ ନାମକ ତିନି ପୁତ୍ର ଜାତ କରାଇଲେ । ଦେବଯାନୀ ଏହା ଜାଣି ପାର କରିବା ହୋଇ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାକୁ ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶାପରେ ଯଯାତି ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଦେବଯାନୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଯଦୁ ଓ ତୁର୍ବସୁ ନାମକ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ହେଲେ ।]

ଦେବ ଯୁଗ—ସଂ. ବ.—ସତ୍ୟ ଯୁଗ—

Deba jūga — The Satya age.

ଦେବ ଯୋନି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ. ଦେବ + ଯୋନି = ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ)

Deba jōni — ୧ । ଉପଦେବତା; ଭୂତାଦି (ଦେବତା ଓ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରାଣୀ)—1. Demi-god; ghost.

(ଯଥା—ଏମାନେ ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ରହନ୍ତି ।)

୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପ୍ରାଣୀ—

2. Beings of divine origin.

[ଦ୍ର—ବିଦ୍ୟାଧର, ଅପ୍ସର, ଯକ୍ଷ, ଗନ୍ଧର୍ବ, ରାକ୍ଷସ, କିନ୍ନର, ପିଶାଚ, ଗୁହ୍ୟକ, ସିଦ୍ଧ, ଭୂତ ଏମାନେ ଦେବଯୋନି ।]

ଦେବର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦିବ୍ ଧାତୁ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର; ତୁଳ. ଲା-ଡେବର; ଗ୍ରୀକ୍-ଡେଵର)—ଦଅର; ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା—

Debara — Husband's younger brother.

[ଦ୍ର—ମନୁସ୍ମୃତିରେ ବିଧି ଅଛି ଯେ ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ବିଧବା ଦେବରଙ୍କ ଔରସରେ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରି କୁଳରକ୍ଷା କରିବେ, କଳି ପରିଶର କଳିଯୁଗରେ ଏହା ନିଷିଦ୍ଧ ବୋଲି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।]

ଦେବରଙ୍ଗି—ପ୍ରାଦେ. (ଦିବ୍ଭୂମି) ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ଧାନ—

Debarangi — A species of paddy.

ଦେବ ରଥ—ସଂ. ବ.—୧ । ଦେବଯାନ ୧ (ଦେଖ)

Deba ratha — 1. Debajāna 1 (See)

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଥ—2. The chariot of the Sun-god.

ଦେବରାଜ(ଜ୍)—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ+ରାଜା; ଦେବ+ରାଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ: କ୍ୱିପ୍)—ଇନ୍ଦ୍ର—

Debarāja(j) — Indra; the king of the Gods.

ଦେବରାଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେବରାଜ)—ଦେବରାଜ (ଦେଖ)

Debarājā — Debarāja (See)

ଗୁଣାକୁ ବଡ଼ପଣେ ପୂଜା;
କହି ଡୋଳିଲେ ଦେବରାଜା । ଜଗନ୍ନାଥ: ରାଗବତ ।

ଦେବ ରାତ—ସଂ. ବ. (ଦେବ + ରା. ଧାତୁ = ଦାନ କରିବା + କର୍ମ. ତ)

Debarāta — ୧ । ପରୀକ୍ଷିତ; ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପୌତ୍ର—

1. Parīkshita, the grandson of Arjuna.

୨ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର—

2. Name of a son of Biswāmitra.

ତୋଇଲେ ମୋ ପୁତ୍ରଙ୍କ ମେଳେ,
ଦେବରାତ ଭାନାମ ଦେଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

୩ । ଏକପ୍ରକାର ସାରସ ପକ୍ଷୀ—3. A kind of crane.

ବିଣ.—୧ । ଦେବଦତ୍ତ—1. Given by the Gods.

୨ । ଦେବରକ୍ଷିତ; ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତ—

2. Protected by the gods.

ଦେବରାଣୀ—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ସ୍ତ୍ରୀ.—(ତୁଳ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି.ଏହ ଶବ୍ଦ)—ସାନ ଜାଆ—The wife of one's (a woman's) husband's younger brother.

ଦେବର୍ଷି—ସଂ. ବ. (ଦେବ + ଋଷି)—୧ । (ମ. ଘ. ଲୋ.) ଦେବତା ଋଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁନି—1. A divine sage.

୨ । (ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଋଷି) ନାରଦ—

2. The sage Nārda.

ଦେବଳ—ସଂ. ବିଣ. (ଦେବ + ଲା. ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ)—୧ । ଦେଉଳିଆ; ପୂଜାହାରୀ—

1. One whose occupation is the worship of Deities.

୨ । ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ପଣ୍ଡା—

2. An inferior class of Brāhmanas.

ବ.—୧ । ମନ୍ଦିର; ଦେବାଳୟ—1. Temple.

୨ । ଅଷ୍ଟାବକ୍ର ମୁନି; ଅସିତ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର—

2. The sage Ashṭābakra.

ଦେବଳ ଶାପୁଁ ପାର ଗଲ; ଯେ ବଷ୍ଣୁଚରଣେ ପ୍ରାଣ ଦେଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଦେବଳ ମୁନଙ୍କ ଅରଣାଯରୁ ଦୁନ୍ଦୁ ଗନ୍ଧବ୍ବ କୁମ୍ଭୀର ଦୋଇଥିଲା ।]

ଦେବ ଲତା—ସ. ବ.—ନବମଲ୍ଲିକା; ନଆଲି—
Deba latā Nabamallikā (See)

ଦେବ ଲୋକ—ସ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ଲୋକ)—୧ । ଅମର
Deba loka ଧାମ; ସ୍ୱର୍ଗ; ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋକ—1. Paradise; Heaven; the abode of the Gods.

୨ । ଉତ୍ତରାଦ ସପ୍ତଲୋକ—
2. The seven upper worlds of the Hindus.

ଦେ. ବ.—ଦେବତାମାନେ—The Gods.

ଦେବ ଲୋକଙ୍କର ରାଷା, ଅମେ ଯାକୁ ବୋଲୁ ଗାଈ ବଲଦ,
ତୁମେ ଭାରୁ ବୋଲ ବଂସା । ଭଗ

ଦେବ ଶର୍ମା—ସ. ବ. (ଦେବ+ଶର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Deba śarmā ୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧି—
1. A title of the Brāhmaṇas.

୨ । ଜନୈକ ଋଷି—2. Name of a sage.

୩ । ଜଣେ ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
3. Name of a Brāhmaṇa versed in the Bedas.

ଦେବଶ୍ରୁତ—ସ. ବ. (ଦେବ=ସ୍ୱର୍ଗୀୟ+ଶ୍ରୁତ)—୧ । ଈଶ୍ୱର—
Deba śruta 1. God.

୨ । ଶାସ୍ତ୍ର—2. Scripture.

୩ । ନାରଦମୁନି—3. Sage Nārada.

୪ । ଜନବ୍ରଶେଷ—4. A class of Jaina saints.

୫ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Name of a son of Śukrāchārjya.

ଦେବ ସଭା—ସ. ବ—୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ବଇଠକା; ସୁଧର୍ମା ସଭା—
Deba sabhā 1. The assembly of the Gods.

୨ । ରାଜସଭା—2. The court of a king.

ଦେବ ସଭ୍ୟ—ସ. ବ(ଦେବ=କ୍ରୀଡ଼ା+ସଭ୍ୟ)—୧ । ସତ୍ତକ, ଦ୍ୟୁତ-
Deba sabhya ସଭାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—1. The master of gambling.

୨ । ଦେବସଭାର ସଦସ୍ୟ—
2. A member of a Debasabhā.

ଦେବସାତ୍—ସ. ଅ (ଦେବ+ଦେଯାର୍ଥେ. ସାତ୍; ଭୁଲ. ବ୍ରହ୍ମସାତ୍; ଆତ୍ମସାତ୍)—୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେୟ—
Debasāt 1. Due to the Gods.

୨ । ଦେବାଧୀନ; ଦେବାୟତ୍ତ—
2. Under the disposal of the Gods.

୩ । ଦେବସାତ୍କୃତ (ଦେଖ)
3. Debasāt-kṛuta (See).

ଦେବସାତ୍କୃତ—ସ. ବିଣ—୧ । ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦତ୍ତ—
Debasāt-kṛuta Dedicated to a Deity.

୨ । ଦେବସେବାରେ ନିଯୋଜିତ—
2. Endowed for the service of a Deity.

ଦେବ ସାବର୍ଣ୍ଣି—ସ. ବ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ମନୁ—
Deba sābarṇṇi The thirteenth Manu.

ଦେବସାବର୍ଣ୍ଣି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ
ମନୁ ଯେ ହୋଇବ ପ୍ରକାଶ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦେବ ସାୟୁଜ୍ୟ—ସ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ସାୟୁଜ୍ୟ)—
Deba sājujya ୧ । ଦେବତାଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ—
1. Vicinity of or interview with the Deity.

୨ । ଦେବତ୍ୱ—2. Divinity.

୩ । ଦେବ ସାଦୃଶ୍ୟ—3. Similarity to the Gods.

ଦେବ ସୃଷ୍ଟା—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ) (୩ଯ୍ୟା ତତ୍; ଦେବ+ସୃଷ୍ଟା)—
Deba sṛushṭā ମଦ୍ୟ; ସୁରା—Wine.

ଦେବ ସେନା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ସେନା)—
Deba senā ୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କର ସୈନ୍ୟ—1. Army of the Gods.

୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କନ୍ୟା—
2. The wife of Kārttikeya and the daughter of Brahmā.

ସେକାଳେ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବସେନା ସ୍ତମ୍ଭରେ
ସେ ନାସ୍ତ ସେହ୍ନର୍ଷଣି ଇନ୍ଦ୍ର ପାଶେ ଗଲେ—ବୃଷ୍ଣର୍ଦ୍ଦି ମହାଭାରତ ବନ ।

[ଦ୍ର—ଏ ସାବର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ନାମାନ୍ତର ଷଷ୍ଠୀ ବା ମହାଷଷ୍ଠୀ; ଏ ସପ୍ତ ମାତୃକା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ରକ୍ଷିକା; ଏହାଙ୍କୁ ଥରେ କେଶୀ ଦାନବ ହରଣ କରି ନେଇଥିଲା । ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେବ ସେନାପତି—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ+ସେନାପତି)—
Deba senāpati କାର୍ତ୍ତିକେୟ—Kārttikeya, the commander of the hosts of the Gods.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସେନାପତିରୂପେ ତାରକାସୁରକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ଦେବ ସେବା—ସ. ବ—ଦେବ ପୂଜା (ଦେଖ)
Deba sebā Deba pūjā (See)

ଦେବ ସ୍ଥାନ—ସ. ବ—୧ । ଦେବାଳୟ—
Deba sthāna 1. Temple.

୨ । (ନାମ)—ବନବାସକାଳରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥିବା ଜଣେ ଋଷି—2. Name of a sage.

ଦ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଦେବୋତ୍ତର ଇଚ୍ଛା—
A religious endowment.

ଦେବସ୍ଥାନ କମିଟି—ଦ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସାଧାରଣ ଦେବୋତ୍ତର
Debasthāna kamiṭi ସମ୍ପତ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱ ନେବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ (ଦେବସ୍ଥାନମ୍ କମିଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ତରଫରୁ ଜିଲ୍ଲା ଜଜଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ କମିଟି—An endowment-committee; a committee appointed by the District Judge to look after a public religious endowment.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବସ୍ୱ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଇଚ୍; ଦେବ+ସ୍ୱ=ଧନ)—୧ । ଦେବତାଙ୍କ ଧନ—1. Property of an Idol.

Debaswa

୨ । ଦେବସେବାର୍ଥ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଧନ—2. Property dedicated to or endowed for the service of a Deity.

୩ । ଯଜ୍ଞଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ଧନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. The property of a person engaged in performing vedic rites.

ଦେବହୂତ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁଙ୍କ କନ୍ୟା—

Debahūti Name of a daughter of Swāyambhuba Manu.

[ଦ୍ର—ଏ କର୍ଦ୍ଦମ ମୁନଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ କପିଳ ମୁନଙ୍କ ମାତା ଥିଲେ ।]

ଦେବ ହେଲନ—ସ. ବ (ଦେବ+ହେଳନ=ଅପରାଧ)—ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପରାଧ—Guilt committed in the eyes of a Deity.

Deba helana

ଦେବହେଳନ କର୍ମ ମୋର
ନଷ୍ଟେ ଲଭୁ ଦାମୋଦର—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ଦେବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସ. ଦେବୃ ଶବ୍ଦ; ଦିବ୍ ଧାତୁ କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ର ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥେ)—୧ । ଦେବର; ଦିଅର—1. Husband's younger brother.

Debā

୨ । ରଣ୍ଡାପତ୍ତି; ରାଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ; ଠାଆଁ —2. The husband of a remarried widow.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପଥରୁରୀ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. Name of a plant.

୨ । ଅଶନପର୍ଣ୍ଣୀ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Name of a plant.

ଦେ. ବ (ସ. ଦେବ)—୧ । ଦେବତା—1. Deity.

୨ । (ସ. ଦେବ ଶବ୍ଦର ୧ମା ବହୁବଚନ ଦେବାଃ)—ଦେବତାମାନେ—2. The Gods.

ଉମରୁଖର ସାଙ୍ଗ ସେବା, ଉରେ ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗଦେବା ।
ଦମଭଞ୍ଜନଚଉଶା ।

ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଦା ଧାତୁ; ଓ. ଦେ ଧାତୁ)—୧ । ଉପହାର ଦେବା—1. To present.

देना (ନେବା—ଉପଗ୍ରହ) (ଦଆଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

୨ । ପ୍ରଦାନ କରିବା; ଦାନ କରିବା—2. To give; to donate.

ଦେବ ଦଆଇବ ଦେପଦ ବୋଇବ । ଚଉଳଆ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଗୀତ ।

୩ । (ସମୟ ବା ଅବସର ବା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ବା ଅନୁମତି)ମଞ୍ଜୁର କରିବା—3, To grant (time or opportunity or leave or permission.)

୪ । ଅନ୍ୟର ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିବା—4. To hand over; to make over.

ଗଣ୍ଡାକରେ ଧନ ଦେଇ ପଦେ ନ ଜଣାଇବୁରେ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତ. ଚଉ. ଗ. ଗୀତ ।

୫ । ଯୋଗାଇବା—5. To supply.

୬ । ଅନ୍ୟଠାରେ ଭାର ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା—6. To entrust something to somebody.

ଘର ଦେଇ ପରହାତେ ପଳାଇଲେ ଜଳ ପ୍ରାଣ ସେନ ।
ରତ୍ନାକ. କଃଦଦଜସ୍ୱ ।

୭ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟକୁ ସମର୍ଥ କରିବା—7. To make or allow a person to do something.

(ଯଥା—ସେ ମୋତେ ପଦେ କଥା କୁହାଇ ଦେଲା ନାହିଁ । ପିଲ୍ଲମାନେ ଗୋଲମାଲ କରି ମୋତେ ଶୁଆଇ ଦେଲେ ନାହିଁ ।)

୮ । (ଘୁସୁକାଦରେ ବା ଅଙ୍ଗରେ ବା ବସ୍ତୁରେ) ସନ୍ନିବେଶିତ କରିବା; ସ୍ଥାପନ କରିବା—8, To place; to put.

[ଯଥା—ଶୀତଦ୍ୱନେ ଦେହରେ ଲୁଗା ଦଅ]

୯ । (ନିମନ୍ତ୍ରଣାଦି) ପଠାଇବା; ପ୍ରେରଣ କରିବା—9. To send (invitation, letters, news).

ସମସ୍ତ ସ୍ୱଜାମାନଙ୍କୁ ଦଅ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—ବଲ୍ଲଜାଅ. ବଚନଗ୍ରାମାୟଣ

୧୦ । ଘଟାଇବା; ଅନୁଭୂତ କରାଇବା; ଭୋଗ କରାଇବା—10. To cause; to cause to experience; to cause to undergo.

ମନେ ହଏ ମୋର ଖେଦ—ନଜରକାରୋର, ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ

୧୧ । ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—11. To produce.

ତାହାର ପ୍ରକା ସ୍ତବପାଇଁ । ବହୁତ ଶସ୍ୟ ଦେଲା ମହ୍ମା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୨ । (ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ଅମୁକ କ୍ରିୟା କରିବା—12 To do a certain act (indicated by the verb used before it).

(ଯଥା—ଲେଖି ଦେବା; କହିଦେବା; ଘଷିଦେବା)

୧୩ । (କବାଟ; ଦ୍ୱାର) ବନ୍ଦ କରିବା—13. To shut (the door)

(ଯଥା—ଦୁଆର ଦେବା; ବୋଉଲରେ ଠେପି ଦେବା)

୧୪ । (ପାଣି)ଛଡ଼ାଦେବା—14. To discharge(water).

(ଯଥା—ଆମ କୋଠାର ଛତ ପାଣି ଦେଉଛି)

୧୫ । (ଅନ୍ୟର ଦେହରେ ହଳଦି ଆଦି)ଲଗାଇବା; ବୋଳିବା—15. To apply; to besmear; to anoint.

(ଯଥା—ଆଈ ପିଲ୍ଲକୁ ହଳଦି ଦଉଛି)

୧୬ । (ମାତା ପିଲ୍ଲକୁ ସ୍ତନ୍ୟ) ପାନ କରାଇବା—16. To give a suckling (to a child).

(ଯଥା—ମାଆ ପିଲ୍ଲକୁ ଦୁଧ ଦଉଛନ୍ତି)

୧୭ । (ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରହାରାଦି) କରିବା—17. To administer (blows, rebuke),to deal.

(ଯଥା—ମାଡ଼ ଦେବା, ଗାଳ ଦେବା)

[ଦ୍ର—୧ । 'ଦେବା' ଅନ୍ୟ କେତେକ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସହିତ ଲଗିଲେ ଉକ୍ତ କ୍ରିୟାଉପରେ ଜୋର୍ (emphasis), କ୍ରିୟାର ସମାପ୍ତି ବା କ୍ରିୟାର ଶୀଘ୍ରତା ବୁଝାଏ । ଯଥା—ଖାଇ ଦେବା=ଖାଇ ସାରିବା; ପିଇ ଦେବା=ପାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିବା; ଦେଇ ଦେବା=ଦେବା କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରିବା; ବୁଝି ଦେବା.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାଣି ଦେବା, ଶୁଣି ଦେବା, ଲେଖି ଦେବା, ଶୁଘି ଦେବା, ଖୋଜି ଦେବା, ମାର ଦେବା, କର ଦେବା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଉତ୍ତର କ୍ରିୟା ଉପରେ ଜୋର୍ ଦିଆଯାଏ; କହିଦେବା ଆଦିରେ କ୍ରିୟାର ଶୀଘ୍ରତା ବୁଝାଏ; ଉଦାହରଣ ଯଥା—

ଖାଇ ଦେଇ ଚ ଅମଳ ଅଚେତା ହୋଇରୁ ରେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଚଉ. ଗୀତ ।

୬ । ଲିଜନ୍ତ ବା ପ୍ରଯୋଜକ କ୍ରିୟାରେ ମଧ୍ୟ ଦେବା କ୍ରିୟା ଯୋଗ ହୁଏ, ଯଥା—ଖୁଆଇ ଦେବା; ଶୁଆଇ ଦେବା ପକାଇ ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ।

୭ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରହାର କରିବା ଓ ଗାଳିଦେବା ଅର୍ଥରେ ଆଦାଇର ପ୍ରକାର ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ମାଡ଼ ଦେବା; ବେତ ଦେବା, ଅଭିଶାପ ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ।

୮ । ଏହି କ୍ରିୟା କଥା ଭାଷାରେ 'ଦବା' ଆକାର ଧାରଣ କରେ ।

୯ । ଦେବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞାରୂପ 'ଦେ' 'ଦଅ' 'ଦଅନ୍ତୁ' । କଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କର୍ମ ଶୀଘ୍ର କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ସ୍ଥଳରେ ଏରୂପମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଦଅ, ଦଅ, ଚଞ୍ଚଳ ଖାଅ ଜଗତକୁ ଯିବା ।]

୧୦ । ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ପକାଇବା, ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

ଦେବାଜ୍ଞାବ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦେବ + ଆଜ୍ଞାବ = ଜ୍ଞାବକ) —

Debājība ଦେବପୂଜକ; ପୂଜାଦାସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A professional (ଦେବାଜ୍ଞାସ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) worshipper or priest of Deities.

ଦେବାତ୍ମା—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦେବ + ଆତ୍ମନ୍) —

Debātmā ୧ । ଦେବତାତ୍ମରୂପ—1. Like a God; God-like.

୨ । ଦେବ ପ୍ରକୃତିବଶିଷ୍ଟ—

2. Of divine or godly nature.

ବ—ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ—The Ficus Religiosa (tree).

ଦେବାଦେବୀ—ଦେ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ. ଦେବ + ଦେବୀ) —ଅମର

Debādebī ଓ ଅମରୀ; ଦେବଗଣ ଓ ଦେବୀଗଣ—

The Gods and Goddesses.

ବ୍ରହ୍ମା ଶଙ୍କର ଦେବାଦେବୀ; ଅର୍ଚ୍ଚି ପବନ ଚଦ୍ର, ରବି ।

ପ୍ରାତଃ. ଜଗନ୍ନାଥମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଦେବାଧି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଦେବାଧିଦେବ)—୧ । ପ୍ରଧାନ ଦେବତା—

Debādhi 1. The chief of the Deities.

୨ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—

2. A name given to males.

ଦେବାଧିଦେବ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଅଧିଦେବ)—

Debādhideba ୧ । ମହାଦେବ—

(ଦେବାଧିସ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Siba.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.

୩ । ପ୍ରଧାନ ଦେବତା—

3. The chief of all the Deities.

ଦେବାନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେବାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—

Debān (etc) Dewān etc (See)

ଦେବାନ୍ ହରିବଂଶ ରାୟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର

Debān haribaṁsa rāya ଜନୈକ ଖ୍ୟାତନାମା ଦେବାନ୍—

Name of a minister of the Marhattās.

[ଦ୍ର—ଏ ମରହଟ୍ଟା ରଘୁଜୀ ଭୋସଲାଙ୍କ ଅମଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ଦେବାଜୀ ପଦ ପାଇଥିଲେ । ଶୁଣାଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଭୋଁସଲାଙ୍କୁ ବେଶି ଟଙ୍କା ଭେଟ ଦେଉଥିଲା, ସେ ତାକୁ ଦେବାନ୍ ପଦରେ ମୁକରର କରୁଥିଲେ; ସେ ଆସି ଓଡ଼ିଶାରେ ପହଞ୍ଚିବାର ମାସେ ଦୁଇ ମାସ ପରେ ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଭେଟ ନେଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ନୂତନ ଲୋକକୁ ଦେବାଜୀ ସନନ୍ଦ ମିଳୁଥିଲା । ହରିବଂଶ ରାୟ ନାଗପୁରକୁ ଯାଇ ଭେଟ ଦେଇ ଦେବାଜୀ ପଦ ପାଇ ବଦାୟୁ ହୋଇ ଆସିଲା ବେଳେ ଭୋଁସଲା ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଘୋଡ଼ା ଉପହାର ଦେଲେ । ହରିବଂଶ ରାୟ ସେ ଘୋଡ଼ାରେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ିଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ଚଢ଼ିଲେ । ସ୍ୱଜନକର୍ମଗୃହ୍ୟମାନେ ଏହା ଦେଖି ଭୋଁସଲାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ଭୋଁସଲା ଆସି ହରିବଂଶଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ ଘୋଡ଼ାର ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ବସିବାର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ, ମୋ ପଛେ ପଛେ ଆସିଣ ଆଉ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେବାନ୍ କରି ପଠାଇବେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିବି । ଭୋଁସଲା ଏଥିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ କେତେକ ବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାୟୀ ସନନ୍ଦ ଦେଲେ ।

ଧର୍ମସମାଗୃର ୩୬।୩୩ ତା ୧୩।୧୬।୨୯ ।]

ଦେବାନାମ୍ପ୍ରିୟ—ସ. ବଣ—୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ—

Debānāmpriya 1. Beloved of the Gods.

(ଦେବାନାଂପ୍ରିୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଶୋକଙ୍କର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଅଶୋକ ଲଗାଇଥିବା ବିଶେଷଣ—2. An epithet which king Aśoka prefixed to his name.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପାଲି ଭାଷାର ଆକାର 'ଦେବାନାଂପିଅ' । ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଲାଲିପିମାନଙ୍କରେ ଅଶୋକଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଦେବାନାଂପିଅ ପିଅଦଶି (ସ. ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ) ବିଶେଷଣ ଦିଆ ଯାଇଅଛି ।]

ସଂ. ବ— ୧ । ବକରା; ଛେଳି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Goat.

୨ । ମୂର୍ଖ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. An illiterate person.

ଦେ. ବ—ରାଜା ଅଶୋକ—King Aśoka.

ଦେବାନୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେବାନୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Debānī (etc) Dewānī etc (See)

ଦେବାନୁଚର—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଅନୁଚର)—

Debānuchara ୧ । ଦେବତାଙ୍କ ଭୃତ୍ୟ—1. An attendant of a Deity.

[ଦ୍ର—ନନ୍ଦୀ ଓ ଭୃଙ୍ଗୀ ଶିବଙ୍କର ଏବଂ ଗରୁଡ଼ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅନୁଚର ଅଟନ୍ତି ।]

୨ । ଉପଦେବତା; ବିଦ୍ୟାଧର, ଯକ୍ଷ, ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ କିନ୍ନରାଦି—

2. Demi-gods.

ଦେବାନ୍ତକ—ସଂ. ବ—ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ରାକ୍ଷସ ସାରଣବିଶେଷ—

Debāntaka Name of a demon described in the Rāmāyaṇa.

ବଳେ ଦେବାନ୍ତକ ଭିତରେ ନବନ୍ତକ ମହୋଦର ଅତିକାୟକ—

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀବିଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବା ପଦ—ଦେ. ବ—୧ । 'ଦେବା' ଏହି ଶବ୍ଦ—
Debā pada 1. The word 'Give'.
୨ । ଦାତୃତ୍ୱ—2. Liberality.
ଦେବାପଦ ସମସ୍ତ ଘରେ ଦେବ ଦନ୍ୟ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେବାପି—ସ. ବ. (ନାମ)—ମହାଭାରତ ଅନୁସାରେ ରାଜା ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ
Debāpi ଭାଇ—Name of a brother of king Śāntanu.
[ଦ୍ର—ଏ ଧର୍ମାତ୍ମା ଥିଲେ ଓ ତପୋବଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣତ୍ୱ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

ଦେବାବାସ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ + ଆବାସ)—
Debābāsa ୧ । ଦେବାଳୟ—1. Temple.
୨ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ—2. The peepal tree.
୩ । ସ୍ୱର୍ଗ—3. Heaven.
୪ । ସୁମେରୁପର୍ବତ—4. The Sumeru mountain.

ଦେବାବେଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଆବେଶ)—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ-
Debābeśa ଠାରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ଆବିର୍ଭାବ; ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗିବା; ଠାକୁରାଣୀ ଭୂତ ଦେବା—The possession of a human being by a Deity.

ଦେବାୟତନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଆୟତନ)—ଦେବାଳୟ—
Debāyatana Temple.

ଦେବାୟୁଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଆୟୁଧ) —
Debāyudha ୧ । ଦେବତାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର—
1. The weapons of the Gods.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେବତାଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅସ୍ତ୍ର ଅଛି । ଯଥା—୧. ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ଓ ଗଦା, ୨. ଶିବଙ୍କର ପରଶୁ ଓ ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ, ୩. ବରୁଣଙ୍କର ପାଶ, ୪. ଗଣେଶଙ୍କର ପାଶ ଓ ଅଙ୍କୁଶ, ୫. ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଜ୍ର, ୬. ଯମଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ଓ ପାଶ ।]
୨ । ଶକ୍ରଧନୁ; ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ—2. Rainbow.

ଦେବାରାଧନ—ସଂ. ବ. (ଦେବ + ଆରାଧନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦେବତାଙ୍କ
Debārādhana ଉପାସନା ବା ପୂଜା—Worship of a Deity.
(ଦେବାରାଧନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଅର୍ଚ୍ଚନ)—ଦେବୋ-
Debārchchana ପାସନା—Worship of a Deity.
ଦେ. ବ—ରାଜାମାନଙ୍କର ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ମାଦ୍ଧ—
The daily rite of worship performed by a Rājā after bath.
ସ୍ୱବାଡୁଙ୍କର ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ସମସ୍ତରେ
ଦେଖିଲେ ନଳଙ୍କୁ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ମରଣ ସଙ୍ଗରେ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେବାଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଉଳ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Debāl (etc) Dewāl etc (See)

ଦେବାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦେବାଳୟ) —୧ । ଦେବାଳୟ—
Debāla 1. Temple.
ଦେଉଳ ୨ । ଦେବମାୟା—
ଦେବଳ 2. Illusion created by the Gods.

ଦେବାଳୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଆଳୟ)—
Debāḷaya ୧ । ଦେଉଳ; ଦେବମନ୍ଦିର—1. Temple.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗ—2. Heaven.

ଦେବାଶ୍ୱ ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଅଶ୍ୱ)—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଶ୍ୱ;
Debāśwa ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା—Uchchaiḥśrabā, the horse of Indra.

ଦେବାଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଉଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Debāli (etc) Dewāli etc (See)

ଦେବାହାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେବ + ଆହାର)—ଅମୃତ—
Debāhāra Ambrosia; nectar.

ଦେବିକା—ସଂ. ବ—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଧାତୁରା (ଦେଖ)
Debikā Dhāturā (See)
୨ । ଘାଘରା ନଦୀ (ହି· ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The river Ghāgarā.

ଦେବିକା ତୀର୍ଥ—ଦେବ—୧ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Debikā tīrtha 1 A sacred place of Hindus; a place of Hindu pilgrimage.
ଦେବିକା ତୀର୍ଥରୁ ଦୂରରୁ ଜାତ—କୃଷ୍ଣଦି, ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ସରଯୂ ନଦୀ (ବ୍ରହ୍ମବାଦ) —
2. The river Sarajū.

ଦେବିଳ—ସଂ· ବିଣ. ପୁଂ· (ଦେବ + ଇଳ) —୧ । ଦେବଭୟପୂତ—
Debila 1. God-fearing; saintly.
(ଦେବିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରମଧାର୍ମିକ —2. Pious.

ଦେବୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେବ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଦେବତା—
Debī 1. Goddess.
୨ । ମହାଶକ୍ତି; ଦୁର୍ଗା—2. The Goddess Durgā.
୩ । ପାଟରାଣୀ; ରାଜମହିଷୀ—3. The chief queen.
୪ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—4. A Brāhmaṇī woman.
୫ । ପୂଜ୍ୟା ବା ମାନ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—5. A respected female.
[ଦ୍ର—ସଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀମାନଙ୍କୁ 'ଦେବୀ' ଓ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ 'ଦେବ୍ୟା' ଉପାଧି ଦିଆଯାଇ ଲେଖାଯାଏ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ କରଣ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ 'ଦେଇ' ମଧ୍ୟ 'ଦେବୀ'ର ଅପଭ୍ରଂଶ । ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ 'ଦାସୀ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଆଜକାଲି ଜ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ଜ କ୍ଷତ୍ରିୟା, ଜ ଶୂଦ୍ରା ସମସ୍ତେ ଦେବୀ ଉପାଧି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]
୬ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶାଲପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
6. Śālaparṇṇī (See)
୭ । (ବୈଦ୍ୟକ) ପିର୍ଦ୍ଦଙ୍ଗ (ଦେଖ)
7. Pirdaṅga (See)
୮ । (ବୈଦ୍ୟକ) ମୂର୍ବ୍ବା (ଦେଖ)—8. Mūrbbā (See)
୯ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଅଷାଢ଼ୁଆ (ଦେଖ)
9. Ashārdhuā (See)
୧୦ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଅଣସୋରଷିଆ; ଆଦତ୍ୟଭକ୍ତା (ଦେଖ)
10. Ādityabhaktā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ସୁଶୀଳା ଓ ସଦାଗୁରୁଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. A virtuous woman.
୧୨ । ନାଗରମୁଥା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. The big variety of grass-root
୧୩ । ହରଡ଼ା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. Myrobalan.
୧୪ । ତିଶି (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Linseed.
୧୫ । ଶ୍ୟାମା ପକ୍ଷୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. A kind of myna bird.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଜାମାନଙ୍କର ପାଟରାଣୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ରାଣୀମାନଙ୍କ ଉପାଧି - The title of the Ranees other than the principal Ranee.

ଦେୱାଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଡମ୍ପଡ଼ା ଜମିଦାରୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ମହାନଦୀ ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନବିଶେଷ—
Debīdwāra
1. Name of a place on the shore of the Mahānadī in the Dompara estate.

ଛଡ଼ ଦେୱା ଦ୍ୱାର ଚଣ୍ଡିକା ବଜେ ସିଂହ ଦୁଅରେ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ଚଉପଦୀ ।

୨ । ଡମ୍ପଡ଼ାର ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତମାଳା—
2. Name of a range of hills in the Dompara estate.

ଧାଡ଼ରେ ଦେୱା ଦ୍ୱାର ଚିର ଶୃଙ୍ଗେ ରତ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

ଦେୱା ନଦୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ମହାନଦୀର ଶାଖାନଦୀବିଶେଷ—
Debī nadī Name of a branch of the Mahānadī river.

ଦେୱା ନଦୀ ତୀରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ସେ ସ୍ଥାନରେ ।
ପ୍ରାଚୀ ଶ୍ରୀଗୁରୁରକ୍ତି ଗୀତା ।

[ଦ୍ର—କାଠଯୋଡ଼ି ନଈଠାରୁ ମହାନଦୀରୁ ବାହାର ୬୦ ମାଇଲ ଯିବା ପରେ ଦେୱା ନଦୀ ଆଖ୍ୟା ଧାରଣ କରିଅଛି ।]

ଦେୱାପାଦହରା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପବିତ୍ର ସରୋବରବିଶେଷ—
Debīpādaharā Name of a sacred tank in Bhubaneśwara.

ଦେୱା ପୁରାଣ—ସଂ. ବ—ଦେୱା ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ଦେଖ)
Debī purāṇa Debī māhātmya (See)

ଦେୱା ଭାଗବତ—ସଂ.ବ. (ଭଗବତୀ ଦେୱାଙ୍କୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି; ସ. ପ. ଲୋ)—
Debī bhāgabata
ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ପୁରାଣବିଶେଷ—
A mythological work on Durgā.

[ଦ୍ର—କେହ କେହ ଏହାକୁ ପୁରାଣ ଓ କେହ କେହ ଉପପୁରାଣ କହନ୍ତି । ଏଥିରେ ଭାଗବତ ପରି ୧୨ ସ୍କନ୍ଧ ଓ ୧୮ ହଜାର ଶ୍ଲୋକ ଅଛି । ଦେୱା ଭାଗବତରେ ଶାକ୍ତିକ ଭାବର ପ୍ରବଳତା ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଭଗବତୀଙ୍କ ଉପାସନା ଓ ପୀଠମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ।]

ଦେୱା ମାହାତ୍ମ୍ୟ—ସଂ. ବ—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ;ଦୁର୍ଗାଙ୍କ
Debī māhātmya ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଚଣ୍ଡୀ ଗ୍ରନ୍ଥ—
A mythological work on the acts done by Durgā.

ଦେୱା ରଥ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ରଥର ନାମ—
Debī ratha The name of the car in which the Goddess Subhadrā is drawn during the car festival of Puri.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଦେବ ଦଳନ ।]

ଦେୱା ଲତା—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଚଣ୍ଡୀ)—
Debī latā ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲତାବିଶେଷ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—Name of a medicinal creeper.

ଦେୱା ସୂକ୍ତ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଦେୱାଙ୍କ ଉପାସନାରେ ବ୍ୟବହୃତ
Debī sūkta ସୂକ୍ତ)—ଋଗ୍ବେଦ ଶାକଲ ସଂହିତାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭଗବତୀଙ୍କ ସୂକ୍ତ—Title of a vedic hymn.

ଦେବେଜ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଦେବ + ଇଜ୍ୟ=ଯଜ୍ୟ; ଅଗ୍ର୍ୟ)—
Debejya ସୁରଗୁରୁ; ବୃହସ୍ପତି—Bṛuhaspati, the preceptor of the Gods.

ଦେବେଶ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ; ଦେବ + ଈଶ) —
Debeśa ୧ । ମହାଦେବ—1. God Śiba.
(ଦେବେଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. God Bishṇu.
୩ । ପରମେଶ୍ୱର —3· God.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ର—4. Indra.

ଦେବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେବ+ଇଷ୍ଟ) —
Debeshṭa ୧ । ଦେବବାଞ୍ଛିତ—1. Desired by the Gods.
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ —
2. Beloved of the Gods.
ବ —୧ । ଗୁଗ୍ଗୁଲ—1· Bdellium.
୨ । ମହାମୋଦା—2. A medicinal plant.

ଦେବୋତ୍ତର—ସଂ. ବିଶ. (ଦେବ+ଉତ୍ତର=ଯୋଗ)—
Debottara ୧ । ଦେବ ସେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି—
1. (property) Dedicated to the worship of an idol.
୨ । ଦେବ ସେବାରେ ନିଯୋଜିତ (ସମ୍ପତ୍ତି)—
2. (property) Applied to the worship of an idol.

ଦେ. ବ—ଦେବ ସେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି—
Endowment; endowed property.

[ଦ୍ର—ଏହା ପର ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର, ପିରୋତ୍ତର ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦେବୋତ୍ତର ଆଇନ୍—ଦେ. ବ—ମଠ ଓ ଦେବ ସେବା ପରିଚାଳନ ପାଇଁ
Debottara āin ଜମି। ସମ୍ପତ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ସରକାର ଦରଖାସ୍ତ କରିବା ଆଇନ୍—The Endowment Act.

[ଦ୍ର—ଏହା ଇଣ୍ଡିଆ କାଉନ୍ସିଲର ୧୮୭୩ ସାଲର ୨୦ ଆଇନ୍ ଅଟେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେବୋତ୍ତର କମିଟୀ—ଦେ. ବ—ଦେବୋତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତିର ପରଚାଲନାର୍ଥ
Debottara kamiṭī ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ସମିତି—
Endowment-committee appointed by the District Judge.

ଦେବୋତ୍ତର ଘେନାଣ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ସତ୍ୱ—ଦେ. ବ—
Debottara ghenāṇa madhyaswatwādhikārī satwa କଟକଜିଲ୍ଲାର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଦେବୋତ୍ତର ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱ—A kind of religious endowment undertenure in the district of Cuttack.

ଦେବୋତ୍ତର ନିଷ୍କର —ଦେ. ବ—ଦେବ ସେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ମୋହଡ଼ି
Debottara nishkara ଜମିରୁ ଜମିଦାର ଖଜଣା ନଅନ୍ତୁ ନାହିଁ—
Rent-free Debottar land.

ଦେବୋତ୍ତର ବାଜ୍ୟାପ୍ତି—ଦେ. ବ—ଦେବ ସେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ
Debottara bājyāpti ଯେଉଁ ଜମିର ସନନ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଇଂରାଜ ସରକାର ସନ୍ତୋଷଜନକ ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇବାରୁ ତହିଁରେ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି—Resumed revenue-free endowed land.

ଦେବୋତ୍ତର ବାହେଲ୍—ଦେ. ବ—ଦେବ ସେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ଯେଉଁ
Debottara bāhel ଜମିର ରାଜସ୍ୱ ଇଂରାଜ ସରକାର ମାଫ୍ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି—Confirmed Lakharāj dedicated to an idol.

ଦେବୋତ୍ତର ଲାଖରାଜ୍—ଦେ. ବ—ଚିରକାଳ ରାଜସ୍ୱ ମାଫ୍ ପାଇଥିବା
Debottara lākharāj ଦେବୋତ୍ତର ଜମି—Revenue-free land dedicated to an idol.

ଦେବୋତ୍ଥାନ—ସ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ଭତ୍; ଦେବ + ଉତ୍ଥାନ)—
Debotthāna ୧ । ଉତ୍ଥାନ ଏକାଦଶୀ (ଦେଖ)
(ଦେବୋତ୍ଥାପନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Utthāna ekādasī (See)
୨ । ଉତ୍ଥାପନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)—
2. Utthāpana chaturddasī (See)

ଦେବୋନ୍ମାଦ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଉନ୍ମାଦ ରୋଗ—
Debonmāda Religious mania.
(ଯଥା—ଏଥିରେ ରୋଗୀ ସର୍ବଦା ଶୂନ୍ୟ ରହେ, ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲର ମାଳା ପିନ୍ଧେ, ଆଖି ପିଙ୍ଗଡ଼େ ନାହିଁ ଓ ସଂସ୍କୃତରେ କଥା କହେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।)

ଦେବୌକା—ସ. ବ. (ଦେବ + ଔକସ୍=ବାସସ୍ଥାନ; ୩ମା. ୯ବ)—
Debaukā ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—The mythological Sumeru mountain.

ଦେମାକ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦମାକ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Demāk (etc) Dimāk etc (See)

ଦେମାକି—ଦେ. ବ—ଦମାକି (ଦେଖ)
Demāki Dimāki (See)

ଦେମୁଲ୍ ପୂଜା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଦେପୂଜା (ଦେଖ)
Demul pūjā 1. Depūjā (See)
୧ । ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ—
2. The seat of a village-Deity.

ଦେୟ—ସ. ବଣ. (ଦା ଧାତୁ + କର୍ମ ଯ)—
Deya ୧ । ଦାନ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
(ଦେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be given away.
୨ । ଯାହା ଦେବାକୁ ହେବ; ଯାହା ଦେବା ଉଚିତ—
2. Which must be given; payable.
ବ—ଦେୟ ଅର୍ଥ ବା ବସ୍ତୁ—
A thing or money payable.

ଦେରାଦୁନ୍—ଦେ. ବ (ନାମ)—(ସ. ଦ୍ରୋଣଦୁର୍ଗର ଅପଭ୍ରଂଶ;
Derādun ସ୍ୱାମୀ ରାମାନନ୍ଦ ୧୪୭୨ ଦେଖ)—
(ଡେରାଡୁନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ତାହାର ସଦରଥାନା ।—Name of a district and town in the North-western Provinces of India.

ଦେରି—ବୈଦେ. ତ (ଫା. ଦେର୍) —ଡେରି; କାଳ ବିଳମ୍ବ—Delay.
Deri ଗ୍ରା. ଅ—ଦେରେ (ଦେଖ)
ଦେରୀ; ଡେରି Dere (See)

ଦେରେ—ଗ୍ରା. ଅ (ଇତର ବ୍ୟବହୃତ) (ସ. ସଦୃଶ)—ପରି—
Dere ଦ୍ରଷ୍ଟ Like.

ଦେର୍
ଦେର୍
ଦେରକା
ଦେରେକା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଦ୍ୱିଜ ଜନ ଇତ ବାଣୀ, ଶୁଣି ସେ ରମଣୀମନେ ।
ସ୍ନେହେ ତୁନ ବହୁଗଲ ବାର ଦେରେ । ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ !

ଦେୱାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦେୱାନ୍)—ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସଚିବ—
Dewān Minister; the chief executive officer of a state; Dewān.
[ଦ୍ର - ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଇଂରାଜୀରେ ଚଳଣିଣି]

ଦେୱାନ୍ ବାହାଦୁର—ବୈଦେ.ବ(ଫା)--ଗୋରଡ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସମ୍ମାନ-
Dewān bāhādur ସୂଚକ ଉପାଧିବିଶେଷ—An honorary title given by the India Government.

ଦେୱାନୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଦେବାନଙ୍କ ପଦ—The post of
Dewānī a Dewan.

ବଣ—ସ୍ୱତ୍ୱାସ୍ୱତ୍ୱ ବିଷୟକ ବିଚାର ଅଦାଲତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the civil court; civil.

ଦେୱାନୀ ଅଦାଲତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଯେଉଁ ବିଚାରାଳୟରେ
Dewānī adālat ସ୍ୱତ୍ୱାସ୍ୱତ୍ୱ ଓ ବିଷୟାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଚାର କରାଯାଏ—Civil court.

ଦେୱାନୀ ଆମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦେୱାନୀ ଆମ୍)—ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରାଜସଭା;
Dewānī ām ଯେଉଁ ରାଜସଭାରେ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବିଚାର-ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି—A king's court where the king is accessible to every suitor.

ଦେୱାନୀ ଖାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦେୱାନୀ ଖାସ୍)—ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ
Dewānī khās ରାଜାଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ପରାମର୍ଶ ସଭା—
Privy council.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେୱାନୀ ଫାଟକ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଦେବାନୀ ଫାଟକ୍)—ଯେଉଁ
Dewāni phāṭaka ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ
ଦେବାନୀଫାଟକ; **ଦେବାନୀଫାଟକ** ନ କରିବା ଖାତକମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ
(ଦେୱାନ ଫାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରି ରଖାଯାଏ—Debtors' prison; civil prison.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦେଣଦାରର ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବା କ୍ଷମତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ସେ ପରିଶୋଧ ନ କରେ, ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଜରିଆରେ ଜାକୁ ବନା ପରିଶମରେ ଦେୱାନୀ ଫାଟକରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖାଯାଏ]

ଦେୱାଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—୧ । କାନ୍ଥ—1. Wall.
Dewāl ୨ । ପ୍ରାଚୀର; ପାରେଣ୍ଡ—Compound wall.
ଦେଓୟାଲ; **ଦେବାଲ**

ଦେୱାଲ୍‌ଗିରି—ବୈଦେ.ବ (ଫା.)—କାନ୍ଥରେ ମଲ୍ଲିବା ପ୍ରଦୀପବିଶେଷ—
Dewālgiri Wall lamp.
ଦେଓୟାଲ ଗିରି; **ଦେବାଲଗିରି**
(ଦେଓ୍ୱାଲଗର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେୱାଲି—ଦେ. ବ (ଫ ଦୀପାବଲୀ)—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଦୀପାବଲୀ
Dewāli ଅମାବାସ୍ୟା—The new moon of the month
ଦେବାଲୀ; **ଦେବାଲୀ** of Kārttika.

ଦେୱାଲିଆ—ଦେ. ବ—ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ—
Dewāliā Insolvent; head over ears in debt;
ଦେବାଲିୟା ଦିବାଳିୟା; **ଦିବାଳା** indebted.

ଦେଶ—ଫ. ବ (ଦିଶ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପୃଥିବୀର
Deśa ଅଂଶବିଶେଷ; ଅଞ୍ଚଳ; ସ୍ଥାନ—1. A part of the earth; a tract of country; place; region.

୨ । ଏକ ଜାତିଯ ବା ଏକତ୍ରିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାସସ୍ଥାନ—2. A country belonging to one nation.

୩ । ମହାଦେଶର ଅଂଶ—3. Country; one of the component parts of a continent.

୪ । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ; ମାତୃଭୂମି—
4. A country of one's birth; mother country.

୫ । ଦିଗ—5. Quarter of the globe; point of the compass.

୬ । ଦେହର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ବା ଅଂଶ ବା ଭାଗ; ଅବୟବ—
6. A part or limb of the body.
(ଯଥା— ପୃଷ୍ଠଦେଶ, ଗଣ୍ଡଦେଶ ଇତ୍ୟାଦି ।)

୭ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଅଂଶ—
7. Part of a thing.
ମସ୍ତକଦେଶେ ଜଖ ଗୋଟାଏ ବାନ୍ଧ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୮ । ରାଷ୍ଟ୍ର; ରାଜ୍ୟ; ଏକ ଶାସନାଧୀନ ଅଞ୍ଚଳ—
8. Kingdom; state.

ଦେ. ବ—୧ । ବିଶିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ—1. A particular tract of a country; locality.

୨ । ଗ୍ରାମ; ଜନପଦ; ମଫସଲ—
2. Mofassal; the country side.

୩ । ଜାତିଆମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ନିବାସୀ ଜାତିଭାଇମାନେ—
3. All the castemen of a caste-guild inhabiting different places.

୪ । ଜାତିଆମାନଙ୍କର ଜାତିଆଣ ସଭା—4. An assemblage or meeting of a caste-guild representing a large number of villages.
(ଯଥା—ଏ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଶ ବସାଇ ବୁଝି ନବା ।)

୫ । ଗ୍ରାମବାସୀ ବା ସର୍ବସାଧାରଣ—
5. The public or village community.

୬ । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ସମୂହ—6. The whole body of the subjects of a State.
(ଯଥା—ଦେଶ ମାଡିଲେ ରାଜାର ଜୟପ୍ରାପ୍ତି କଣ ?)

[ଦ୍ର—ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ମହାଦେଶ ହୁଏ । ଦେଶର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶମାନଙ୍କ ନାମ ପ୍ରଦେଶ; ପ୍ରଦେଶର ଅଂଶ ବିଭାଗ; ବିଭାଗର ଅଂଶ ଜିଲ୍ଲା; ଜିଲ୍ଲାର ଅଂଶ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ।]

ଦେଶକ— ଫ. ବି. ପୁଂ (ଦିଶ୍ ଧାତୁ=ଆଜ୍ଞା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ):—
Deśaka ୧ । ଉପଦେଶକ; ଶିକ୍ଷକ—1. A preceptor; teacher.
(ଦେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଶାସନକର୍ତ୍ତା—2. A governor.

ଦେଶକାରୀ—ଫ. ବ—ଦେଶାକ୍ଷ (ଦେଖ)
Deśakārī Deśāksha (See)
(ଦେଶପାଳୀ—ଅନ୍ୟନାମ) [ଦ୍ର—ଦେଶକଳୀ, ଦେଶକାର, ଦେଶ ଗାନ୍ଧାର, ଦେଶାଖୀ, ଦେଶମଣ୍ଡାର, ଦେଶାଂଜା, ଦେଶାକା, ଦେଶ-ଗାନ୍ଧାର ନାମରେ ଅନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରିଣୀ ଅଛି । ଏ ସବୁ ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ଓ ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ଋତୁରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଗେୟ ।]

ଦେଶକାଳଜ୍ଞ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦେଶ+କାଳ+ଜ୍ଞା. ଧାତୁ. କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Deśakālajña ୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଦେଶାଗତର ଓ ଉଚିତ ସମୟ
(ଦେଶକାଳଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—1. One
(ଦେଶକାଳଜ୍ଞତା—ବ) who acts properly, keeping in
(ଦେଶକାଳବତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) view the manners and customs prevalent in a country and the proper time for action.

୨ । କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କେଉଁ ଦେଶରେ ଓ କେଉଁ କାଳରେ କଲେ ଶୋଭାପାଏ ଦେଖି, ଏଥି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2. One who adopts himself to his present surroundings or circumstances.

ଦେଶ କାଳ ପାତ୍ର—ଫ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦେଶ+କାଳ+ପାତ୍ର)—କୌଣସି
Deśa kāla pātra କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ, ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଓ ତହିଁପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—The proper place, time and person with reference:

Digitized by srujanika@gmail.com

to an act; the proper place, time and object of an act; the surroundings; all the circumstances connected with an action.

ଦେଶକାଲବିତ୍—ଫ. ବଣ. ପୁଂ(ଦେଶ + କାଳ + ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)
Deśakālabit ଦେଶକାଲଜ୍ଞ (ଦେଖ)—
Deśakālajña (See)

ଦେଶ କାଳି—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ) ବ.—ସ୍ୱଦେଶକୁ ଗଲେ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଝଙ୍କା ସୁଝିବା ପାଇଁ ଯାତ୍ରୀ ଙ୍କାର ପରିମାଣ—The sum of money for which a pilgrim executes a bond in favour of his Paṇḍā at a holy place, when he has not sufficient money to clear the Paṇḍā's dues.
Deśa kāli

ଦେଶକେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ—
Deśake 1. In one country
୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ— 2. In every country.
ଦେଶକେ ପାଙ୍କ୍ ନଈକେ ପାଙ୍କ୍ । ଡ଼ଲ ।
୩ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ—
3. In different localities

ଦେଶଜ—ଫ. ବଣ. (ଦେଶ+ଜନ ଧାତୁ+ଅ) – ଦେଶରେ ଜାତ—
Deśaja Produced in a country.
ଦେ.ବଣ.(ଆଧୁନିକ ଅଧ୍ୟାନକାରମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା)—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନ ସଂସ୍କୃତ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରୁ ଆସି ଦେଶର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରୁ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି—Words current in a language which have been borrowed from any Indian language other than Sanscrit.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସବୁ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ରୂପ ରକ୍ଷିଅଛୁ ତାକୁ ତତ୍ସମ,ଯେଉଁସବୁ ଶବ୍ଦ ବିକୃତ ବିକୃତ ହୋଇଅଛୁ ତାକୁ ତଦ୍ଭବ ଓ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନ ସଂସ୍କୃତଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କରୁ ଅଣା ଯାଇଅଛୁ, ତାହା ସହିତର ମୂଳଶବ୍ଦ ଅବଧି ନିରୂପିତ ହୋଇ ନାହିଁ, ଅଧ୍ୟାନକାରମାନେ ସେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ ରୂପେ ଗଣନା କରୁଅଛନ୍ତି ।
ଏହି ଭାଷାକୋଷରେ ତତ୍ତାବ ଓ ସଂସ୍କୃତଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କରୁ ଆଣାତ ଶବ୍ଦମାନ ଓ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ମୂଳ ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ 'ଦେଶଜ' ଆଖ୍ୟା ଦଆ ଯାଇଅଛୁ ।]

ଦେଶ ଦେଶକେ—ଦେ. ଅ.—ନାନା ଦେଶରେ; ବହୁତ ଦେଶରେ; ଦେଶଦେଶାନ୍ତରରେ—In different countries.
Deśa deśake

ଶୁଣ ସୁବୁଦ୍ଧି ଜଲେ ପ୍ରକାର, ଦେଶଦେଶକେ ସଦେଶ ଘର ।
ଭକ୍ତ. କୋଷ୍ଟ୍ରକ୍ଷାଶ୍ରୟଦଶ୍ଚ ।

ଦେଶଦେଶା—ଦେ. ବ.—ଦେଶବିଦେଶରେ ବା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଦେଶରେ କଥିତ ଭାଷାସମୂହ—Various languages spoken in different countries.
Deśadeśā

ସେ ସ୍ୱର ନର ନାଗ ରାଖା; ବଦଅ ବାକ୍ୟ ଦେଶଦେଶା ।
ରୂପକ; ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦେଶ ଧର୍ମ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦେଶ+ଧର୍ମ)—
Deśa dharma ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାନା-
The usages of a country; customs and manners of a country.

ଦେଶ ଫେରିବା—ଦେ. କି—ଦେଶବିଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବା—
Deśa pheribā To travel in different countries.
ଦେଶଦେଶ ଘୁରା **देशफीरना**

ଦେଶବାସୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦେଶ + ବସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)— ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି;—(ଦେଶବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Deśabāsī (a person) Resident in a country.

ଦେଶ ବାହାର—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦେଶ+ବହିଷ୍କାର)—ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Deśa bāhāra ଦେଶାନ୍ତରକୁ ଛଡ଼ା ଦେବା ରୂପ ଗୁରୁଦଣ୍ଡ; ଦେଶାନ୍ତର ନିର୍ବାସନ—Transportation; driving away
देश निकाला of an offend or from a country; banishment.

ଦେ. ବଣ.— ଦେଶାନ୍ତରିତ; ନିର୍ବାସିତ—
Banished; exiled.

ଦେଶ ବିଧାନ—ଫ. ବ· (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦେଶ+ବିଧାନ)—
Deśa bidhāna ଦେଶ ଧର୍ମ (ଦେଖ)
(ଦେଶବିଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) Deśa dharma (See)

ଦେଶ ବିଦେଶ—ଫ. ବ.—ଆପଣା ଦେଶ ଓ ପର ଦେଶ—
Deśa bideśa One's own country and abroad.

ଦେଶ ଭାଷା—ଫ. ବ.—କୌଣସି ଦେଶରେ ଚଳୁଥିବା ବା କୁହାଯାଉ
Deśa bhāshā ଥିବା ଭାଷା—The spoken language of a country; the vernacular of a country.

ଦେଶ ମୁଖ—ଦେ. ବ.—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଦକ୍ଷିଣାଂଶର ପ୍ରଗନ୍ନାଧିପତି
Deśa mukha ବା ପ୍ରଗନ୍ନାର ଜମିଦାର —The landlord of a Pergannah in ancient Orissa.

ଦେଶ ରୂପ—ଫ. ବ.—୧ । ନ୍ୟାସ୍ୟ—
Deśa rūpa 1. Justice.
୨ । ଔଚିତ୍ୟ—2. Propriety.
୩ । ପ୍ରଶସ୍ତ ଦେଶ—3. A good country.

ଦେଶାନ୍ତର—ଦେ. ବ. (ଫ. ସଦେଶାନ୍ତର)—ଗୁରୁ; ଉତ୍ତର—
Deśāntara A messenger.

ଦେଶାନ୍ତର ଦେଖି ସଦେଶ ପରିହର କହିବ ନୃପ ସନ୍ଧିଧାନ—ଗ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାତ ଶର୍ତ୍ତସେଣା ।

ଦେଶାକ୍ଷ—ଫ. ବ—ସ୍ତ୍ରିଗୀବିଶେଷ —
Deśāksha Name of a secondary musical air
(ଦେଶାଖ୍ୟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ମେଘ ସ୍ତ୍ରୀର ଓ ମଧ୍ୟାନ୍ତରରେ ହନୁମାନ ସ୍ତ୍ରୀର ପତ୍ନୀ । ଏହା ସପ୍ତ ସ୍ୱରୀ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀଗୀ; ଏହା ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଗୋରଠାରୁ ପାନ୍ଥ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗେୟ— ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେଶାଚାର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେଶ+ଆଚାର)—
Deśāchāra ଦେଶ ଧର୍ମ (ଦେଖ)—Deśa dharma (See)

ଦେଶାଟନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେଶ+ଅଟନ)—ଦେଶଭ୍ରମଣ; ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଦେଶ ବୁଲିବା—
Deśāṭana
ଦେଶପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଦେଶଭ୍ରମଣ } ଅନ୍ୟରୂପ
Travelling in different lands.

ଦେଶାଧିପ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେଶ+ଅଧିପ)—୧ । ରାଜା—
Deśādhipa 1. King.
(ଦେଶାଧିପତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
2. Ruler of a country.

ଦେଶାନ୍ତର—ସ. ବ (ଅନ୍ୟ+ଦେଶ; କର୍ମଧା; ଅନ୍ୟ=ଅନ୍ତର, ପରିବର୍ତ୍ତନ) —୧ । ଅନ୍ୟ ଦେଶ—
Deśāntara 1. Another place.
୨ । ବିଦେଶ; ଦୂର ଦେଶ—
2. A foreign country.
୩ । (ସ. ଦେଶ+ଅନ୍ତର) ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ—
3. Banishment; deportation.
୪ । (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)—ଉତ୍ତରମେରୁଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳ୍ପିତ ରେଖାର ସଙ୍ଗମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେଖାର ପୂର୍ବ ବା ପଶ୍ଚିମର ଦୂରତ୍ୱ; ଲମ୍ବାଂଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(geography) Longitude.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଭୌଗୋଳିକ ବା ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଗଣନା ପାଇଁ ଏହି ମଧ୍ୟରେଖା ଲଙ୍କା ବା ଉଜ୍ଜୟିନୀଠାରୁ ସୁମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳ୍ପିତ ହେଉଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଇଂରେଜର ଓ ଆମେରିକାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ଥାନ ବାଟେ ଏ ରେଖା ଯାଉଥିବାର କଳ୍ପିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ମଧ୍ୟରେଖାରୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱ ସେହି କୋଣର ଅଂଶର ହିସାବରେ ଗଣନା କରି ଯାଉଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେଶାନ୍ତର କରିବା—ଦେ. କି—ନିର୍ବାସନ କରିବା—
Deśāntara karibā To send a person to exile; to deport.

ଦେଶାନ୍ତରିତ—ସ. ବ. (ଦେଶାନ୍ତର+ଇତ)—ରାଜଦଣ୍ଡରେ ନିର୍ବାସିତ—
Deśāntarita Banished.

ଦେଶାନ୍ତରୀ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଦେଶାନ୍ତରିତ)—ନିର୍ବାସିତ; ରାଜାଜ୍ଞାରେ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ପ୍ରେରିତ (ଅପରାଧୀ)—
Deśāntarī Deported; banished.

ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ହେଲେ ଦେଶାନ୍ତରୀ—ରାଧାନାଥ. ନଳଦୈତ୍ୟରୀ ।

ଦେଶାନ୍ତରୀୟ—ସ. ବିଣ (ଦେଶାନ୍ତର+ଉତ୍ପାର୍ଥରେ ଈୟ) —
Deśāntarīya ୧ । ବିଦେଶୀୟ; ବିଦେଶରେ ଜାତ ବା ଉତ୍ପନ୍ନ—
1. Foreign; produced in a foreign country.
୨ । ଅନ୍ୟ ଦେଶବାସୀ—
2. Residing in a foreign country.
୩ । ଅନ୍ୟ ଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
3. Relating to another country.

ଦେଶିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଦେଶୀୟ; ଅନ୍ୟ ଦେଶବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲଗେ; ଯଥା—ବଙ୍ଗଦେଶିଆ, ଚୀନଦେଶିଆ) —
Deśiā ୧ । ଦେଶୀୟ—1. Pertaining to a country.
୨ । ମଫସଲିଆ; ଗ୍ରାମୀଣ—
2. Resident of a village; rural.

ଜୟପୁର (ଜୟପୁର) ବ—ମାଚ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
A low caste of Śūdras living in Jayapura.

ଦେଶିକ—ସ. ବ—୧ । (ଦେଶ+ଗତ୍ୟର୍ଥେ. ଇକ)—
Deśika ପଥିକ; ବାଟୋଇ—Traveller.
୨ । (ଦିଶ୍ ଧାତୁ+ଇକ) ଗୁରୁ—
2. Preceptor; teacher.

ଦେଶିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦିଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖାଇଦେବା, କହିବା+ଇନ୍, ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ତର୍ଜ୍ଜନୀ; ବଗିଆଙ୍ଗୁଠି—
Deśinī 1. Index finger; forefinger.
୨ । ସୂଚୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଛୁଞ୍ଚ—2. Needle

ଦେଶୀ—ସ. ବିଣ (ଦେଶ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Deśi ୧ । ଦେଶୀୟ—1 Pertaining to a country.
୨ । ସ୍ୱଦେଶୀୟ; ସ୍ୱଦେଶ ଜାତ; ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରସୁତ—
2 Country-made; pertaining to, made in or born in one's native country.
(ଯଥା—ଦେଶୀ ଲୁଗା, ଦେଶୀ ଚଳ, ଦେଶୀ ହାତମ, ଦେଶୀ ଘୋଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ।)
୩ । (ହନୁମାନଙ୍କ ମତରେ) ଗାୟକ ସ୍ୱରର ଭାର୍ଯ୍ୟା, ସ୍ତ୍ରୀଗୀ-ବିଶେଷ—3. Name of a secondary musical air.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱର ନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଲର ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଏହା ଗେୟ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୪ । ସଙ୍ଗୀତର ଦୁଇ ପ୍ରକାରରୁ ଏକତର—
4. One of the 2 varieties of music.

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ମତରେ ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟକୁ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲିଯାଏ; ଏହା ୨ ପ୍ରକାର, ଦେଶୀ ଓ ମାର୍ଗ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୫ । ଭାଣ୍ଡବନୃତ୍ୟର ଏକ ଭେଦ—
5. A kind of male dance.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅଙ୍ଗନାବେଷ ଅଧିକ ଓ ଅଭିନୟ କମ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେଶୀ ଝାଉଁ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଝାଉଁ ଗଛ—
Deśi jhāuṅ Casurina Muricata.

ଦେଶୀ ବବୁର—ଦେ. ବ. (ସ. ବବୁଲ;ବବ୍ବର)—ଏ ଦେଶରେ ଜାତ ବବୁର ଜାତୀୟ ଗଛ—Acacia Arabica
ବାବୁର (Kirtikar).
ବାବୁର, କିକାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେଶୀ ବାଦାମ—ଦେ. ବି.— ବାଦାମଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Deśī bādāma Indian Almond tree.

ଦେଶୀୟ—ବି. ବିଣ. (ଦେଶ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ) —୧ । ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to a country.
(ଦେଶୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ୱଦେଶଜନିତ—
2. Swadeshi; country-made.
୩ । ସ୍ୱଦେଶୀୟ—3. Local; indigenous.
୪ । ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ—4. Prevalent in a country.
୫ । ମଫସଲ; ଗ୍ରାମ୍ୟ—5. Provincial; rural.
ବି. ଅ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ସ୍ଥାନୀୟ—
Standing in or occupying the position of.
(ଯଥା—ସେ ମୋର ପିତୃ ଦେଶୀୟ ଅଟନ୍ତି ।)
ଦେ. ବିଣ.—ଦେଶଜ (ଦେଶ)—Deśaja (See)

ଦେଶୁଆ—ଦେ ବିଣ. (ସଂ. ଦେଶୀୟ)—ମଫସଲିଆ; ଗାଉଁଲି (ଲୋକ)—
Deśuā Rustic (person).
(ସମ୍ବଲପୁରୀ—ବିପଗ୍ରସ୍ତ) ମଫସଲୀ **देसवाला**

ଦେଶ୍ୟ—ବି. ବି. (ଦିଶ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଯ)—ନ୍ୟାୟର ପୂର୍ବପକ୍ଷ—
Deśya A thesis; the major proposition in a syllogism.
(ଦେଶ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବିଣ.—(ଦେଶ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ଦେଶୀୟ (ଦେଶ)
Deśīya (See)

ଦେଷ୍ଟ—ବି. ବିଣ ପୁଂ (ଦାଣ୍ଡ+ଅଚ୍ଛଶସ୍ୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଟ)—ଅଚ୍ଛଶସ୍ୟ ଦାତା;
Deshṭha ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାନଶୀଳ—Very liberal; bountiful.
(ଦେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦେଷ୍ଣୁ—ବି. ବିଣ. (ଦା ଧାତୁ+ଶୀଳାର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—
Deshṇu ୧ । ଦାନଶୀଳ—1. Bountiful; liberal.
୨ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମ—2. Unruly.
ବି.—୧ । ଧୋବା—1. Washerman.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.

ଦେହ—ବି. ବି. (ଦିହ୍ ଧାତୁ=ଲେପନ କରିବା; ଏକତ୍ର କରିବା+କର୍ମ
Deha ଅ)—୧ । ଶରୀର; ତନୁ—1. Body.
୨ । (+ଭାବ. ଅ)—ଲେପନ—
2. Anointing; plastering; smearing.
୩ । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ—3. Limbs.
୪ । ଜୀବନ—4. Life.
୫ । ମୂର୍ତ୍ତି; ରୂପ—5. Image; form.
[ଦ୍ର—ଦେହ ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଯୋନିଜ ଓ ଅଯୋନିଜ; ଯୋନିଜ ଦେହ ତ୍ରିବିଧ—ଜରାୟୁଜ ଓ ଅଣ୍ଡଜ । ଅଯୋନିଜ ଦେହ—ସ୍ୱେଦଜ, ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ, ଜଳଜ ଓ ଜୈଜସ ଭେଦରେ ଚତୁର୍ବିଧ ।
ଏହା ଛଡ଼ା ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ପରିମିତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦେହ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଦେହ କର୍ମଫଳାଫଳ ଭୋଗ କରେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]
ଦେ. ବି—୧ । ଜୀବନ କାଳ—1. Lifetime.
(ଯଥା—ଆମ ବାପାଙ୍କ ଦେହକରେ ଏପରି ଘଟଣା ଘଟି ନ ଥିଲା ।]
୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଦେହ ସରସ ହୋଇଥିଲା ।)

ଦେହ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦହ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Deha (etc) Diha etc (See)

ଦେହ କର୍ତ୍ତା—ସ. ବି. (ତତ୍ପୁରୁଷ; ଦେହ+କର୍ତ୍ତୃ. ୬ମା. ୧ବ)—
Deha karttā ୧ । ପୃଥିବ୍ୟାଦି ପଞ୍ଚଭୂତ—1. The 5 prime elements of Nature.
୨ । ଈଶ୍ୱର—God. ୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଦେହକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଜୀବିତ କାଳ ମଧ୍ୟରେ—
Dehake During the lifetime of.
ମୋ ଦେହକେ ଏରୂପେ ଯୁକ ଶୁକ୍ରବାର
ବଉ ମୁଁ ନାହିଁ ଆହେ ଅରଜନ ସାର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବସ୍ତ୍ରହ ।

ଦେହ କୋଷ—ସ. ବି. (ତତ୍ପୁ ଉତ୍ତ; ଦେହ+କୋଷ=ଆଚ୍ଛାଦନ)—
Deha kosha ୧ । ଚର୍ମ; ଚମଡ଼ା—1. The skin covering the body.
୨ । ପକ୍ଷ—2. The wings.

ଦେହ କ୍ଷୟ—ସ. ବି. (ତତ୍ପୁ ଉତ୍ତ; ଦେହ+କ୍ଷୟ)—
Deha kshaya ୨ । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
୨ । ଶରୀରର ବିନାଶ—2. Decay of the body.
୩ । ରୋଗ—3. Sickness; disease.

ଦେହ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିବା; ମରିବା—
Deha chhārdibā To die.
देहछोडना କେତେ ଦିନ ପରେ କୌଶଲ୍ୟା, ଦୈବେସ୍ୱୀ, ସ୍ୱମିତ୍ରା ଦେହ ଛଡ଼ିଲେ । ଜାନକୀରାମାୟଣ. ପିପ୍ଳକ ସମାସ୍ୱଣ ।
(ଦେହ ତେଜିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେହଜ—ସ. ବିଣ. (ଦେହ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dehaja ଦେହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Born of the body.
(ଦେହଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି. ପୁଂ—ପୁତ୍ର—Son.

ଦେହ ଜଳିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଅଚ୍ଛଶସ୍ୟ କ୍ରୋଧରୁ ହୃଦସ୍ୟ ଦହିବା—
Deha jalibā 1. Becoming angry or enraged.
ଗା ଜ୍ୱଳା ପଡ଼ିଲେ ମନେ କ୍ରୋଧେ ଯାଏ ଦେହ ଜଳି ।
बदन जलना କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ ହେବା—2. Suffering of pain.
୩ । ପୋଡ଼ିବା—3. Burning.
୪ । ଶରୀରରେ ଜ୍ୱାଳା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—
4. Burning sensation in the body.

ଦେହ ତାଣ—ଦେ. ବି—ଶାରୀରିକ ବଳ; କ୍ଷମତା—
Deha tāṇa Bodily strength; physical power.
ବରୁଣ ଅର୍ଜୁ ରୁକେ ବରଣ କୃଷ୍ଣ ରଣ;
ତାହାଙ୍କର ରାଜି ଦେଲେଣ୍ଟ ଦେହ ତାଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଦେହ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି. (ତତ୍ପୁ ଉତ୍ତ; ଦେହ+ଧର୍ମ)—
Deha dharma ଶରୀରର ପ୍ରବୃତ୍ତି ବା ଗୁଣ—
The attribute of the body.
ମୋର ଏଇ ବ୍ରତ ଦେଖିବ ଯେବେ ଜାନ
ଉଣି ନ ପାରିବ ସେ ତାହା ଦେହ ଧର୍ମ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେହ ଧାରକ—ସଂ. ବ. (ଦେହ + ଧୃ = ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Deha dhāraka ଅସ୍ଥି; ହାଡ଼—Bone.
ସଂ. ବିଣ—ଶରୀରଧାରୀ—Corporeal.

ଦେହ ଧାରଣ – ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେହ+ଧାରଣ)—
Deha dhāraṇa ୧ । ଶରୀରର ରକ୍ଷା; ଜୀବନ ରକ୍ଷା; ବଞ୍ଚି ରହିବା-
1. Living; subsistence.
୨ । ଜନ୍ମ—2. Birth.
୩ । ଶରୀରଯୁକ୍ତ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିବା—2. Assumption of a corporeal body or form.

ଦେହଧାରୀ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦେହ + ଧୃ ଧାତୁ ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;
Dehadhārī ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସାକ୍ଷାତ ଶରୀର ଅଛି; ଶରୀରୀ—
(ଦେହଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Corporeal; in flesh and blood; having a body.
୨ । ଜୀବନଧାରୀ; ଜୀବିତ—2. Living.

ଦେହ ନ ସହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦିହ ନ ସହିବା (ଦେଖ)
Deha na sahibā Diha na sahibā (See)
ଗା ନା ସହା ସେ ମୃଗ ଭ୍ରମରର ସ୍ୱରରେ ଭାବରେ
ଭାବ ଶୁଣି ମୋହର ଦେହ ନ ସହଇ । କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼ି. ମହାଭାରତ । ନ ।

ଦେହ ନାଶ— ସଂ.ବ(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍;ଦେହ + ନାଶ) —ଦେହତ୍ୟାଗ (ଦେଖ)
Deha nāśa Deha tyāga (See)

ଦେହ ପାତ—ସଂ. ବ—ଦେହତ୍ୟାଗ (ଦେଖ)
Deha pāta Deha tyāga (See)

ଦେହ ପୁଷ୍ଟିକର—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେହ + ପୁଷ୍ଟିକର)—ଯାହା
Deha pushṭikara ଦେହକୁ ପୁଷ୍ଟ ବା ସବଳ କରେ—
Nourishing.

ଦେହ ତତ୍ତ୍ୱ – ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ)—
Deha tattwa ୧ । ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ—1. Physiology.
୨ । ଶରୀରର ବାହ୍ୟ ଅଂଶ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଶାସ୍ତ୍ର—2. Anatomy.

ଦେହ ତ୍ୟାଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେହ+ତ୍ୟାଗ)—
Deha tyāga ମୃତ୍ୟୁ; ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ—Death.

ଦେହଦ—ସ. ବ. (ଦେହ + ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dehada ପାରଦ; ପାରା—Quick-silver; mercury.

ଦେହ ଦାନ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ପୁରୁଷକୁ)—ସୁରତ ଦାନ—
Deha dāna (a woman's) Letting one's self to be copulated by a man.
ଦେବେ ଦେଲେ ସେ ଦିନ ମୋହିଲ ଭୂପତ
ବୋଇଲ ଦେହ ଦାନ ବଥ ଗୋ ଯୁବତ । କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼ି; ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।
ସ. ବ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ନିଜର ଶରୀର ଉତ୍ସର୍ଗ—
Sacrificing or offering of one's body for a certain purpose.

ଦେହ ଦୁଃଖ ହେବା – ଦେ. ବ—ଦିହ ଖରାପ ହେବା (ଦେଖ)
Deha dukha hebā Diha kharāpa hebā (See)

ଦେହ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ପୁରୁଷର ରମଣ ସ୍ୱୀକାର
Deha debā କରିବା—(a female) To allow one's self to be copulated by a male.
ଏକାଙ୍କା ତ୍ରୋପଦୀ ପାଞ୍ଚୋଽ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କୁ
କ ରୂପେ ଦେହ ଦେଲେ କହ ତା ଧର୍ମଙ୍କୁ । କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼ି, ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଦେହ ଧରିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦେହ ଧାରଣ)—
Deha dharibā ୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା; ମନକୁ ସମ୍ଭାଳିବା—
ଦେହଧରା 1. To have patience.
ଶରୀରଧାରଣକରନା ଜୀମିମାନଙ୍କର ମହାମୋହ; ପୁରୁଷ କେ ଧରବ ଦେହ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭକ୍ତଚତ ।
୨ । ବଞ୍ଚିବା—2. To live
ତାହାରେ ଅପରାଧ କର୍
କେ ଅବା ଥିବ ଦେହ ଧର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦେହବନ୍ତ(ନ୍ତା)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଦେହବତ୍)—ଶରୀରଧାରୀ;
Dehabanta(ntā) ଦେହଧାରୀ—
ଦେହବନ୍ତ Having a body; corporeal.
ଦେହବନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ ସବଳ ପିତାମାଆ; ସଂସାରେ ଯେତେ ଦେହବନ୍ତ—
ପ୍ରାତୀ ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

ଦେହବାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଦେହଧାରୀ; ଶରୀରୀ—
Dehabān Corporeal.
(ଦେହବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. ପୁଂ—ଜୀବ—
Animal; living being.

ଦେହବାସ—ଦେ. ବ(ଫ ଦେହ+ବାସସ୍)—ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା—
Dehabāsa The cloth which a man puts on.
ମୁଁ ତ ବାଟ ଜେଇଛ ଅଧେ ଦେହବାସ—କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼ି, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେହ ଭାରୁଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଦେହେ ଭାରୁଁ (ଦେଖ)
Deha bhāruñ Dehe bhāruñ (See)

ଦେହଭୃତ୍—ସ. ବ. (ଦେହ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ)—୧ । ଜୀବ—
Dehabhṛut 1. Aminal.
୨ । ଆତ୍ମା—2. Soul.
ସ. ବିଣ—ଦେହଧାରୀ (ଦେଖ)--Dehadhārī (See)

ଦେହ ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦେହ + ଯାତ୍ରା)—
Deha jātrā ୧ । ଶରୀରଯାତ୍ରା; ଜୀବିକାନିର୍ବାହ; ଭରଣପୋଷଣ—
1. Subsistence; living; support of life; livelihood.
୨ । ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ—Death.

ଦେହ ରକ୍ଷା –ଦେ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଦେହ+ରକ୍ଷା)—
Deha rakshā ଦେହଯାତ୍ରା (ଦେଖ)—Dehajātrā (See)

ଦେହ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବୈଷ୍ଣବ, ସାଧୁ ଆଦ) ମରିବା –
Deha rakhibā To die (said of anchorites).
ଦେହ ରକ୍ଷାକରା ଦେବରୁ ଉତ୍ତିବ ତହିଁ ଅନ୍ୟ ବର ପାଣ—ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିତତ୍ତ୍ୱ ।
ଦେହ ରଖା କରନା

ଦେହରୁ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ ଦେବା— ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଆପଣା ଉପରୁ କୌଣସି
Deharu chharḍā(ṛḍe)i debā କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଦୋଷ ବା ଦାୟିତ୍ୱ
(ଦେହରୁ ଛଡ଼ାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖସାଇଦେବା—1. To disown any responsibility or guilt.
୨ । ନିଜଠାରୁ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଉଠାଇଦେବା—
2. To cut off all connection.
ତ ଉତ୍ତେ କ ଉତ୍ତିତ୍ତ ସେ ମ୍ଲେଚ୍ଛରୁ
ଯତ୍ତେ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ଦେହରୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭକ୍ତଚାକ୍ତୋତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେହ ଲଗା—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦେହ+ଲଗ୍ନ)—ବଦ୍ଧ ଲଗା (ଦେଖ)
Deha lagā Diha lagā (See)
ଯେ କନ୍ୟାଗଣ ମୁନଅଂଶୀ, କୃଷ୍ଣର ଦେହଲଗା ଦାସୀ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଦେହରେ ଲୀନ—
2. Absorbed in the body of.
ଏ ବନଗଇ ଏଥ ବନ୍ଧୁଛନ୍ତ ଗଙ୍ଗା
ତୋଘବାକୁ ସାଉ ସମୁଦ୍ର ଦେହଲଗା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଦେହଲା—ସ. ବ (ଦେହ+ଲ୍ଲ ଧାତୁ=ଆକ୍ରମଣ କରିବା, ଘୋଷଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଅ)—ମଦ୍ୟ; ମଦ୍ୟର୍—Wine.
Dehalā

ଦେହଲୀ—ସ. ବ (ଦେହ+ଲ୍ଲ ଧାତୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ଉଚ୍ଚକାଠର ତଳର କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ—(ଦେହଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Dehalī 1. Threshold; the lower log in a door-frame.
ଏତେ ବୋଲି ସକଳ ଦେହଲୀ ବଳାଇଲେ—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
୨ । ଦ୍ୱାରର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପିଣ୍ଡା—
2. The raised terrace in front of a door.

ଦେହ ଶଙ୍କୁ—ସ. ବ—ପଥର ଖୁଣ୍ଟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Deha śaṅku Stone pillar.
(ଦେହଶଂକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେହ ଶୂଳା—ଦେ. ବଣ—ବଦ୍ଧ ଶୂଳା (ଦେଖ)
Deha śūlā Diha śūlā (See)

ଦେହ ସଞ୍ଚରଣୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କନ୍ୟା; ଝିଅ—(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Deha saṁchāriṇī Daughter.

ଦେହ ସାର—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେହ+ସାର)—ଦେହର ସାର
Deha sāra ପଦାର୍ଥ; ମଜ୍ଜା; ଅସ୍ଥି ଓ ମାଂସର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ନେହଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ—Marrow; the essence of the body.
ବଣ (ବହୁବ୍ରୀ)—ଯାହାର ଦେହ ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି—Having the body only in existence.

ଦେହ ସୁହାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ.ଦେହ+ସହ୍ ଧାତୁ)—କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସହ୍ୟହେବା—To be bearable.
ଦେହରେ ସୁହାଯିବା
ଦେହରେ ସହିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ତୁମ୍ଭ ସକାଶେ ଏ ଦେହ ସୁହା ଉଚ୍ଚ
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭରତ.ବନ

ଦେହାତ—ଦ୍ୱୈଦେ. ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବ. (ଫା.ଦେହାତ୍ =ଗ୍ରାମ; ମୂଳ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ)-ମଫସଲ—
Dehāt Moffassal; the country-side.

ଦେହାତି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦେହାନ୍ତ)—ଜୀବନ କାଳ—
Dehāti Lifetime.
ଦ୍ୱୈଦେ. ଗ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବଣ—ମଫସଲିଆ; ଗ୍ରାମ୍ୟ—Rural.
ଦେ. ଅ—ଦେହି (ଦେଖ)—Dehi (See)

ଦେହାତ୍ମବାଦ—ଦେ. ବ (ଅଧିକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଦେହହିଁ ଆତ୍ମା ଅଟେ
Dehātmabāda ଏହିଭୂତ ମତ—Materialism; the doctrine that the soul is identical with the body.

ଦେହାଧି—ଦେ. ବଣ—ଦେହଧାରୀ; ଦେହାଧିକାରୀ—
Dehādhi One having the body; corporeal.
ଶେଷେ ବୋଲନ୍ତି ସନାତନ
ଦେହାଧି ଜୀବ ଯେ ପରମ—ସଂଶୋବନ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

ଦେହାନ୍ତ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦେହ+ଅନ୍ତ)—ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—
Dehānta Death.

ଦେହାନ୍ତର—ସ. ବ. (ଅନ୍ୟ+ଦେହ; କର୍ମଧା. ଅନ୍ୟ=ଅନ୍ତର; ପରନ୍ତୁପାଇ)—୧ । ଅନ୍ୟ ଶରୀର—
Dehāntara 1. Another body.
୨ । ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ଜୀବର ପ୍ରାପ୍ତ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶରୀର—
2. Another embodied state according to the doctrine of transmigration.
୩ । (ଦେହ+ଅନ୍ତର) ମୃତ୍ୟୁ—3. Death.

ଦେହି—ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଦେହ)—ଦେହ; ଶରୀର—
Dehi Body.
ଅନନ୍ତରେ ଫୁଲଇ ବେଲେ ନଜ ଦେହି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ସଭା ।
ଦେ. ଅ—ଦ୍ୱାରା—By.
ଏ ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ଦେହି ଦେଇ ନାହିଁ—ଗୁଣାକାର. ବତେଳା ।

ଦେହିତି—ଦେ. ଅ—ଦେହି (ଦେଖ)
Dehiti Dehi (See)
ତେବେ ତେରଙ୍କ ଦେହିତ ଥାନ ମଜିତ ହୁଅନ୍ତା ତେବେ ବଳିତ
କଅଁ ଲେଉଡ଼ା ହୁଅନ୍ତେ ?—ପ୍ରବତନ ।

ଦେହୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦେହ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଶରୀରୀ; ଯାହାର ଦେହ ଅଛି—Corporeal; living.
Dehī
(ଦେହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧ । ପ୍ରାଣୀ—1. Animal; living being.
୨ । ଆତ୍ମା—2. The soul.
ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ)—ଦେହ; ଶରୀର—Body.
ଫଳ ମୂଳ ଖାଇଣ ହରପାଣି ପିଇ
ଦେଖ ଦେଖ ସ୍ୱଇ ଉଖିଅନ୍ତୁ ଦେହୀ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ବନ ।

ଦେହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦେହଳି)—୧ । ସିଂହଦ୍ୱାର—
Dehuṛdi 1. Lion's gate.
ଦେଉଡ଼ୀ; ଦେହୁଡ଼ୀ ୨ । ସଦର ଦରଜା; ଦାଣ୍ଡଦୁଆର—
ଡେବଡ଼ୀ, ଡେୟାଢ଼ୀ 2. The sudder door of a house.
୩ । ଘରକୁ ଯିବାର ଦାଣ୍ଡ ଫାଟକ—
3. Gate; portico; vestibule.
୪ । ଗୃହର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗ—
4. The main gate of a house.

ଦେହୁଡ଼ି ମନା—ଦେ. ବ—ରାଜାଙ୍କ ଜରୁରୀ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Dehuṛdi manā ରାଜାଦେଶରେ ରାଜଦ୍ୱାରକୁ ଆସିବାକୁ
ଦେଉଡ଼ୀ ବନ୍ଦ ନିଷେଧ କରିଯିବା ନିଷେଧ—Refusal of
ଡେୟାଢ଼ୀ ବନ୍ଦ admission to a Rājā's palace
(ଦେହୁଡ଼ି ଅଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) issued to an offending person.

ଦେହୁରି—ଦେ. ବ—ଶବର ବା ଶବର ଜାତିଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Dehuri Family title of Śabara people.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି. (ସଂ. ଦେବ)—
୧ । ବଣ ଦେବତା ବା ଅପୂଜା ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜକ ଶବର—
1. A priest of a forest Deity.
ଅପୂଜା ଦେବତାଙ୍କ ଦେହୁର ବୁଝାଇବା ନ୍ୟାସ୍ – ଉଗ ।
୨ । ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ପୂଜକ ବା ସେବକ—
2. The servant of a village Deity.
ଦେହୁରଏ ଦୁର୍ଗେ ପଜାଇବେ ଦୁର ଚଢିବା ଶୈଳ-ସୋପାନେ –
ଉଧାନାଥ, ପାଦ୍ଦଗ ।
ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ପାହାଡ଼ୀ ଠାକୁରଣୀଙ୍କ ଭୁୟାଁ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ସେବକ—The non-aryan sebakas of the Pāhārdi Goddess of Singhbhum.

ଦେହେ ଥିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗର୍ଭବତୀ ହେବା—
Dehe thibā To be pregnant; to conceive.
(ଦେହେ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେହେ ଭାରୁଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଗର୍ଭବତୀ—
Dehe bhārun Pregnant.

ଦେହେରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Deherā A class of Śūdras.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ଇଶାନୀ କୋଣରେ ଗୋଟିଏ ଖମ୍ଭ (ଇଶାଣ) ଥାଏ । ତାହାକୁ ସେମାନେ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ଦେହେରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦେବପୂଜକ ବ୍ୟକ୍ତି; ସେବକ; ଦେବତୁର—A servant of a Deity.
ବାହ୍ ଦେହେରି, ପୁଅ ପୂଜାରି, ଗଣ୍ଡ ମଣ୍ଡ ସବୁ ଦୁଃଖର – ଉଗ ।
(ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମେ ଏଠାରେ ସନ୍ଦେହିବା ହୋଇଛ ।)

ଦୈ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦଧି)—ଦହି—
Dai Curd.

ଦୈତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦଇତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Daitā (etc) Daitā etc (See)

ଦୈତାରି—ଦେ. ବି—ଦୈତ୍ୟାରି (ଦେଖ)
Daitāri Daityāri (See)

ଦୈତେୟ—ସଂ. ବି. (ଦିତି+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—୧ । ଅସୁର; ରାକ୍ଷସ—
Daiteya Demon.
୨ । ରାହୁ—2. The Ascending Node.

ଦୈତ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଦିତି+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—
Daitya ୧ । ଦୈତେୟ; ରାକ୍ଷସ—1. Demon.
୨ । କଣ୍ଟାଗଛ—2. Thorny plant.
ବଳରାମ ଦୈତ୍ୟଗଣ ରୂପ ଅନ୍ତ ଧର – ଉଣ୍ଡ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈତ୍ୟ+ଗୁରୁ)—ଅସୁରମାନଙ୍କ ପାଷାଗୁରୁ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ—Śukrāchārjya; the preceptor of the Demons.
(ଦୈତ୍ୟେଜ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୈତ୍ୟନିସୂଦନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈତ୍ୟ+ନି+ସୂଦ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) —ବିଷ୍ଣୁ—
Daitya nisūdana A name of Bishṇu

ଦୈତ୍ୟପୁରୋଧାଃ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈତ୍ୟ+ପୁରୋଧସ୍) —
Daitya purodhāḥ ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ (ଦେଖ)
Daitya guru (See)

ଦୈତ୍ୟଯୁଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈତ୍ୟ+ଯୁଗ) —
Daitya juga ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏକ ଯୁଗ; ଦେବତାମାନଙ୍କ ଗଣନାରେ ବାର ହଜାର ବରଷ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଗଣନାରେ ଚାରି ଯୁଗ—
An aeon or age according to the calculation of the Demons which is equal to the 4 aeons in human calculation.

ଦୈତ୍ୟସେନା—ସଂ. ବି—୧ । ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ସୈନ୍ୟ—
Daitya senā 1. An army of the demons.
୨ । (ନାମ) ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା; ଦେବସେନାଙ୍କ ଭଉଣୀ ଓ କେଶୀ ଦୈତ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀ—Wife of the demon Kesī.

ଦୈତ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୈତ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Daityā ୧ । ଅସୁରୁଣୀ - 1. Demoness.
୨ । ମଦ୍ୟ—2. Wine.
୩ । ମୁରା ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. Name of a scented herb.

ଦୈତ୍ୟାରି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈତ୍ୟ+ଅରି) —ବିଷ୍ଣୁ—
Daityāri A name of Bishṇu.
ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ଦୈଧିଷବ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଦଧିଷୁ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—
Daidhishabya ସ୍ତ୍ରୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଔରସ ସନ୍ତାନ (ହ.ଶ)—
(ଦୈଧିଷବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) A son born of a remarried widow.

ଦୈନ —ସଂ. ବି. (ଦୀନ+ଭାବ. ଅ)—ଦୀନତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Daina Poverty; wretchedness.
ବଣ (ଦିନ+ଭାବାର୍ଥେ ଅ)—ଦୈନନ୍ଦିନ—
Daily; diurnal.

ଦୈନନ୍ଦିନ—ସଂ. ବିଣ. (ଦିନ+ଦିନ+ଭାବ. ଅ)—
Dainandina ୧ । ପ୍ରତିଦିନ କରିଯିବା; ପ୍ରତିଦିବସୀୟ; ପ୍ରାତ୍ୟହିକ-(ଦୈନଂଦିନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Daily; diurnal.
୨ । ପ୍ରତିଦିନ ଘଟିବା—2. Occuring daily.
ସଂ. କ୍ରି ବଣ—୧ । ପ୍ରତିଦିନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
1. Every day; daily.
୨ । ଦିନକୁ ଦିନ—2. From day to day.

ଦୈନି—ସଂ. ବି. (ସଂ. ଦୈନ୍ୟ)—ଦଇନ (ଦେଖ)
Daini Daini (See)

ଦୈନିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦିନ+ଉବାର୍ଥେ. ଇକ)—
Dainika ୧ । ପ୍ରାତ୍ୟହିକ —1. Daily.
୨ । ଯାହା ଦିବା ଭାଗରେ ଘଟେ—
2. Happening in the day time.
୩ । ଦିବସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to the day.
୪ । ଯାହା ଏକ ଦିବସରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ପାରେ—
4. Which can be done in a day.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟହ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ (ପତ୍ରିକା)—
5. (newspaper) Published every day.

ଦୈନିକା—ସ. ବ. (ଦନ+ଇକ+ଆ)—ଦନ ମଜୁରି; ମୂଲ—
Dainikā Daily wages.

ଦୈନ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦନ+ଷ୍ଟ. ଯ)—
Dainya ୧ । ଦୀନତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—1. Poverty; wretchedness.
୨ । କାତରତା—2. Distress.
୩ । ଅତିଶୟ ଦୁଃଖାବସ୍ଥା—
3. Pitiable condition; misery.
୪ । ସନ୍ତାପ—4. Affliction; distress.
୫ । ମନୋଦୁଃଖ—5. Dejection.
୬ । କାବ୍ୟର ଘଟସ୍ଥ ଭାବବିଶେଷ, ଯାହା ପାଠ, ଶ୍ରବଣ ବା ଦର୍ଶନ କଲେ ମନ ଦୁଃଖାଦ ଦ୍ୱାରା କାତର ହୁଏ—
1. Pathos (in literature); pathetic feeling.
ଦେ. ବ—ଦଇନ୍ୟ; କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା—Doleful prayer.
ବୋଲ ଯେ ଦୈନ୍ୟ ସନ୍ତତେ ରହେ । ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦୈବ—ସ. ତ୍ରିଲ. (ଦେବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Daiba ୧ । ଦେବତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଈଶ୍ୱରକ—
(ଦୈବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Divine; relating to God.
୨ । ବିଧାତାଙ୍କ ବସ୍ତୁତ; ଭାଗ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Providential.
୩ । ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରୀତିସାଧକ—
3. Pleasing to God.
୪ । ପ୍ରାକୃତିକ; ଯାହା କୃତ୍ରିମ ନୁହେଁ—
5. Natural; not artificial.
ବ—୧ । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଏକ ପ୍ରକାର ବିବାହ—
1. A form of marriage according to the Hindu Śāstras.
[ଦ୍ର—ଏ ବିବାହରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ବରଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି କନ୍ୟା ଦାନ କରନ୍ତି ।]
୨ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ; କର୍ମ—2. Destiny; fate.
୩ । (+ସ୍ୱାର୍ଥ. ଅ) ବିଧାତା; ଈଶ୍ୱର—
3. Providence; the Creator; God.
୪ । ଦେବତା—4. Deity.
୫ । ବିଧାତାଙ୍କ ବସ୍ତୁତ; ବିଧି ବିଧାନ—
5. Divine dispensation.
୬ । ପୂର୍ବଜନ୍ମାର୍ଜିତ କର୍ମ—6. The result enjoyed by a person due to his acts in a previous existence.
୭ । ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଗ୍ରଭାଗ ଦେବ ତୀର୍ଥ—
7. The tips of the fingers.

ଦୈବକ—ସଂ. ବ. (ଦୈବ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Daibaka ଦେବତା—Deity.

ଦୈବ କର୍ମ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୈବ+କର୍ମ)—
Daiba karma ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ତେ (ଦୈବ କାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯଜ୍ଞାଦ କର୍ମ—
Religious rite; an act performed to propitiate the Gods.
[ଦ୍ର—ଯଜ୍ଞ, ଦେବତର୍ପଣ, ଜପ, ହୋମ, ପୂଜା, ଆରାଧନା ଆଦିକୁ ଦୈବ କର୍ମ କୁହାଯାଏ ।]

ଦୈବକୀ—ସ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (ଦେବକ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ.ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦେବକୀ (ଦେଖ)
Daibakī Debakī (See)

ଦୈବ କ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଦୈବ ଯୋଗେ (ଦେଖ)
Daiba krame Daiba joge (See)
ଦୈବକ୍ରମେ; ଦୈବାତ୍

ଦୈବ ଗତି—ସ.ବ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;ଦୈବ+ଗତି)—୧ । ଦୈବର ବସ୍ତୁତ
Daiba gati ଅନ୍ୟଥାରେ ଘଟିବା ଘଟନା; ବିଧିବିଧାନ—
1. Providence.
୨ । ଆକସ୍ମିକ ଘଟନା—2. Accidental happening.

ଦୈବଗତ୍ୟା—ସ. ଅ; (ଦୈବଗତି ଶବ୍ଦର ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଏକବଚନ)—
Daibagatyā ୧ । ଦୈବଗତିକ୍ରମେ—1. Accidentally.
୨ । ଅକସ୍ମାତ୍; ଦୈବାତ୍—2. Unexpectedly.
୩ । ବିଧି ନିବନ୍ଧ ଅନୁକ୍ରମେ—3. Providentially.

ଦୈବ ଘଟନା—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୈବୀ+ଘଟନା; ସମାସ ସୋଗୁଁ Daiba ghaṭanā ଦୈବୀର ଦୈବ ରୂପ)—୧ । ଅସମ୍ଭାବିତ ବ୍ୟାପାର; ଅତର୍କିତ ଘଟନା—1. Accident; unexpected occurrence.
୨ । ଭାଗ୍ୟର ଗତି—2. The course of fate; providence.

ଦୈବ ଘରିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥ) ବ—ଦେବପୂଜକ—
Daiba gharia The worshipper of a Deity.

ଦୈବଜ୍ଞ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଦୈବ=ପୂର୍ବଜନ୍ମ କୃତ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମ+ଜ୍ଞା Daibajña ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗଣକ—1. Fortune-teller.
(ଦୈବଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଭବିଷ୍ୟଦ୍ବକ୍ତା—
2. Astrologer.
୩ । ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହକାରୀ ଜାତିବିଶେଷ—3. A caste of professional astrologers.

ଦୈବତ—ସ. ବ (ଦେବତା+ସ୍ୱାର୍ଥେ; ସମୂହାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଦେବତା—
Daibata 1. Deity.
୨ । ଦେବ ସମୂହ—2. The Gods.
ବିଶ (ଦେବତା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଦେବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the Gods

ଦୈବ ତୀର୍ଥ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ତୀର୍ଥ)—ହାତର ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କ ଅଗ୍ରଭାଗ—
Daiba tīrtha The tips of the fingers of the hand.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ବାଟେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ତର୍ପଣ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜଳ ଦିଆଯାଏ ।]

ଦୈବ ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ (କର୍ମଧା. ଦୈବ+ଦଣ୍ଡ)—

Daiba daṇḍa ଦୈବାତ୍ ଘଟିବା ଦୁର୍ଘଟଣା—Divine visitation; providential calamity; divine judgment.

ଦୈବ ଦୀପ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ଦୀପ)—ଅଗ୍ନି; ଚକ୍ଷୁଃ—

Daiba dīpa The eye.

ଦୈବ ଦୁର୍ଘଟଣା—ଦେ.ତ(ସ.ଦୈବ+ଦୁର୍ଘଟନା)-ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକ(ଦେଖ)

Daiba durghaṭaṇā Daiba durbipāka (See)

(ଦୈବୀ ଦୁର୍ଘଟଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ଦୁର୍ବିପାକ)—ଦୁର୍ଘଟନା—

Daiba durbipāka 1. Mishap.

୨ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—2. Misfortune; an evil turn of fate; adverse circumstances.

୩ । ବିଧିଙ୍କ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଘଟିବା ବିପଦ—

3. Pre-ordained misfortune; affliction proceeding from God; divine visitation.

୪ । ବିଧାତାଙ୍କ ବୈଅନୁଗ୍ରହ —

4. Cruelty of Fate.

ଦୈବ ଦୁର୍ଯୋଗ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ଦୁଃ+ଯୋଗ)—ଦୈବ-ଦୁର୍ବିପାକ (ଦେଖ)

Daiba durjoga

(ଦୈବ ଦୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Daiba durbipāka (See)

ଦୈବ ନିଷ୍ଠ—ସ.ବଣ.ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀ.ହି,ଦୈବ+ନିଷ୍ଠା+ଅ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି

Daiba niṣṭha ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଯାଇଁ ଦୈବଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ;

ଦୈବପର } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୈବପରାୟଣ }

ସଦ୍‌ଭବିଷ୍ୟ—Absolutely depending upon fate; fatalist.

(ଦୈବନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଦୈବନିଷ୍ଠତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୈବ ପ୍ରଶ୍ନ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ପ୍ରଶ୍ନ)—ଭବିଷ୍ୟତ ଶୁଭାଶୁଭ

Daiba praśna ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜିଜ୍ଞାସା—A question about the future.

ଦୈବ ବଶ—ସ. ବଣ.—ଦୈବାଧୀନ (ଦେଖ)

Daiba baśa Daibādhīna (See)

ଦୈବ ବଶତଃ—ସ. କ୍ରି. ବଣ —ଦୈବଗତ୍ୟା (ଦେଖ)

Daiba basataḥ Daibagatyā (See)

(ଦୈବ ବଶାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୈବ ବଶରୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—(ସ. ଦୈବ ବଶାତ୍)

Daiba baśaru ଦୈବ ଯୋଗେ (ଦେଖ)

ଦୈବବଶେ Daiba joge (See)

ଦୈବକ୍ରମେ

(ଦୈବ ବଶରେ, ଦୈବ ବଶେ, ଦୈବ ବଶୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୈବ ବାଣୀ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୈବୀ+ବାଣୀ)—୧ । ଆକାଶବାଣୀ—

Daiba bāṇī 1. A voice from Heaven; a revelation.

୨ । ଈଶ୍ୱରଦେଶ—2. Divine command.

୩ । ମନୁଷ୍ୟ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ଦେବତାଙ୍କ ହୁକୁମ—

3. Oracle.

୪ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା; ଦେବଭାଷା—

4. The Sanscrit language.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦେବତାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ଥିବା ହେତୁ ସାମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ଦୈବ ବିଡ଼ମ୍ବନା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ବିଡ଼ମ୍ବନା)—

Daiba birḍambanā ଦୈବଦୁର୍ବିପାକ (ଦେଖ)

[ଦୈବ ବିଡ଼ମ୍ବଣା(ଣା)—ଦେଶଜ ରୂପ]

Daiba durbipāka (See)

ଦୈବ ଯୋଗ—ସ. ବ.—୧ । ଦୈବ ଘଟଣା—

Daiba joga 1. Accident.

୨ । ଆକସ୍ମିକ ଘଟନାମାନଙ୍କ ସମାବେଶ—

2. A concatenation of accidents.

ଦୈବ ଯୋଗେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଦଇବ; ଦୈବାତ୍; ହଠାତ୍—

Daiba joge Accidentally; by chance;

ଦୈବଯୋଗେ providentially.

ଦ୍ର ଦୈବାତ୍ (ଦୈବଯୋଗକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୈବ ଲେଖକ—ସ. ବ.—ଗଣକ (ହି. ଶ)—

Daiba lekhaka A fortune-teller.

ଦୈବଲେ(ଲି)ଖନ—ସ. ବ.—କପାଳ ଲେଖନ (ଦେଖ)

Kapālalekhana (See)

ଦୈବାତ୍—ସ. ଅ. (ଦୈବ ଶବ୍ଦର ୫ମୀ. ଏ.ବ.)—୧ । ସଦ୍ୟସ; ହଠାତ୍

Daibāt 1. Unexpectedly; accidentally.

୨ । ଅଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ—2. By chance.

୩ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଇଚ୍ଛାକ୍ରମେ—3. Providentially.

ଦୈବାଦେଶ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ଆଦେଶ)—ଦୈବବାଣୀ;

Daibādeśa ଈଶ୍ୱରାଜ୍ଞା—Revelation; divine commandment.

ଦୈବାଧୀନ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈବ+ଅଧୀନ) —

Daibādhīna ୧ । ଅଲୌକିକ—1. Supernatural.

୨ । ଐଶ୍ୱରିକ; ଈଶ୍ୱରାୟତ୍ତ—2. Divine; in the hands of Providence.

୩ । ବିଧାତାଙ୍କ ବରଦ ମୁତାବକ ଘଟିବା,—

3. Subject to Divine Dispensation.

ଦୈବାୟତ୍ତ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୈବ+ଆୟତ୍ତ)—

Daibāyatta ଦୈବାଧୀନ (ଦେଖ)

Daibādhīna (See)

ଦୈବାସିଦ୍ଧ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (କଚରଆ ଭାଷା)—ମକଦ୍ଦମାରେ

Daibāsiddha ଡିଗ୍ରି—A decree in a case.

ଦୈବିକ—ସ. ବିଣ. (ଦେବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇକ)—

Daibika ୧ । ଦେବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଐଶ୍ୱରିକ—

1. Divine; peculiar to the Gods.

୨ । (+ଭବାର୍ଥେ. ଇକ) ଦୈବଘଟିତ—

2. Providential.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୈବ—ସ. ବଣ. ତ୍ରି—(ଦେବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ+ତ୍ରି. ଇ)—
Daibi ୧ । ଦେବତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Divine; providential.
୨ । ଭାଗ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to fate.
ସ. ବ.—୩ । ଚକ୍ଷୁରାବଶେଷ ଯେଉଁ ଚକ୍ଷୁରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଏ; ଦେବାରାଧନପୂର୍ବକ ଯେଉଁ ଚକ୍ଷୁରା କରାଯାଏ—
3. A kind of treatment; faith cure.
ଦେ. ବ.—୧ । ଦୈବ ଘଟନା—1. Accident.
୨ । ଦୁର୍ଘଟନା—2. Mishap
୩ । ଦୈବକାର୍ଯ୍ୟ—3. Religious rites; acts performed to propitiate the Gods.
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସ. ଦୈବାତ୍)—୧ । ଦୈବାତ୍; ଦୈବଘଟନା ଦ୍ୱାରେ
ଦୈବେ କ୍ରମେ—1. Providentially
ଦୈବାତ୍ ୨ । ଅକସ୍ମାତ୍—2. By chance.

ଦୈବି ଘଟନା—ସ. ତ (କର୍ମଧା; ଦୈବି+ଘଟନା,—ଦୈବ ଘଟନା (ଦେଖ)
Daibi ghaṭanā Daiba ghaṭanā (See)

ଦୈବି ଦଣ୍ଡ—ଦେ. ବ (ସ. ଦୈବଦଣ୍ଡ)—ଦୈବଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Daibi daṇḍa Daibadaṇḍa (See)

ଦୈବୋତ୍ପା —ସ. ତ (କର୍ମଧା; ଦୈବ+ଉତ୍ପାତ) —
Daibotpāta ଦୈବଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Daibadaṇḍa (See)

ଦୈବୋପହତ—ସ. ବଣ ।ଂସ୍କୃ ଇତ୍; ଦୈବ+ଉପହତ=ଆହତ)—
Daibopahata ୧ । ବିଧିବିଧାନରେ ଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ—1. Struck by fate; undergoing divine punishment.
୨ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—2. Ill-fated; unfortunate.

ଦୈର୍ଘ୍ୟ—ସ. ବ (ଦୀର୍ଘ+ଭାବେ. ଯ)—ଦୀର୍ଘତା—
Dairghya Length; longitude.

ଦୈଶିକ—ସ. ବଣ (ଦେଶ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଦେଶୀ—
Daiśika 1. Native; belonging to the country.
୨ । ଏକ ଅଂଶ ବା ଏକ ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to a part of or to one country.
୩ । ଦେଶଜ (ଦେଖ)—3. Deśaja (See)

ଦୈହିକ—ସ. ବଣ (ଦେହ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—ଶାରୀରକ; ଦେହ-
Daihika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Bodily; corporal.

ଦୈହିକ ଉପାଦାନ—ସ. ବ—୧ । (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Daihika upādāna ଜୀବର ଦେହ ଯେଉଁ ରକ୍ତମାଂସାଦିମୟ ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ—1. Body-tissue.
୨ । ଶରୀରର ଉପାଦାନ—
2. The ingredients of the body.
(ଯଥା—ରକ୍ତ, ମାଂସ, ମେଦ, ମଜ୍ଜା, ଅସ୍ଥି, ଚର୍ମ ।)

ଦୋ—ବୈଦେ. ବ (ପା; ଭୁଲ. ସ. ଦ୍ୱି; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ;
Do ଯଥା—ଦୋରସା, ଦୋନସଲ୍ଲ, ଦୋକଳ, ଦୋଅଣି)—ଦୁଇ—
ଦୁ Two.
ଦୌ ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଦୋଉ (ଦେଖ)
Dou (See)

ଦୋଅଂଶଲ୍ଲ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦ୍ୱି ଓ ଅଂଶ) —୧ । ଜାରଜ—
D-oaṁsalla 1. Bastard.
ଦୋଆଁସଲା ୨ । ଦୁଇ ବରଣ୍ଣ ଜାତିସୂଚକ ଜୀବଙ୍କ ସଙ୍ଗମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
ଦୋଗଲା, ଦୁନସ୍ଲା 2. Mongrel; hybrid; half-bred.
ଦୋନୋଶଲ୍ଲ, ଦୋନଶଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର—
3. Of mixed descent.

ଦୋଅଂଶା—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦ୍ୱି ଓ ଅଂଶ)—୧ । ଦୋରସା (ମାଟି);
Do-aṁśā ଯେଉଁ ମୃତ୍ତିକାରେ କାଦୁଅ ଓ ବାଲି ମିଶିଥାଏ—
ଦୋଅଂଶିଆଁ, ଦୋଆଂଶିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Of mixed grain; (soil) mixed with clay and sand.
ଦୋଆଁଶ ୨ । ଯେଉଁ କବଜାରେ ୨ଟି ଅଂଶ ବା ଧାର ଥାଏ—
ଦୁଆଂଶା 2. (a hinge) Having two edges; double-sided.

ଦୋଅକ୍ଷର ଗାଳି—ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ୱି ଅକ୍ଷର+ଗାଳି) —ଲିଙ୍ଗ, ଯୋନି
Doakshari gāli ଆଦି ବାଚକ ଅଶ୍ଳୀଳ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର-
ଦୋଅକ୍ଷର ଦୋଅକ୍ଷରିଆ ଗାଳି } ଅନ୍ୟରୂପ ଯୁକ୍ତ ଗାଳି—Abuse with the uses of obscene and filthy words.

ଦୋଅଣୀ—ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ୱି ଓ ଆନକ)—ଦୁଇ ଅଣା ମୂଲ୍ୟରି ମୁଦ୍ରା—
Do-aṇī A two-anna-bit, a coin worth two annas.
(ଦୋଓଣୀ—ଅନ୍ୟ ରୂପ)
ଦୋୟାନୀ, ଦୁୟାନୀ ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ (ସ. ଦୋହଦା)—ଗାଇଦୁହାଁ
ଦୁଅନୀ ଠେଙ୍କ—A narrow-mouthed small pitcher used during milking.

ଦୋଆତ—ଦେ. ବ—ଦୁଆତ (ଦେଖ)
Do-āta Duāta (See)

ଦୋଆବ୍—ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ୱି+ଅପ୍)—ଦୁଇ ନଦୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭୂଖଣ୍ଡ; ଦ୍ୱିଗଙ୍ଗ
Do-ab ପ୍ରଦେଶ—A doab; country between two
ଦୋୟାବ୍ rivers.
ଦୁଆବ, ଦୁଆବା, ଅନ୍ତର୍ବଦ୍

ଦୋଇ ରାଣୀ—ଦେ. ବ—କାହାଣୀରେ ରାଜାଙ୍କର ଦୁଇ ରାଣୀ ମଧ୍ୟରୁ
Doi rāṇi ପ୍ରଥମ ବିବାହିତା ରାଣୀ, ଯେଉଁ ରାଣୀଙ୍କୁ ରାଜା ଦେଖି
(ଦୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଏଥିଲାଗି ଯେ ବହୁତ ଦୁଃଖ
ଦୋୟାନୀ ଭୋଗ କରନ୍ତି—The title or name of the neglected or disliked first married Ranee of a Raja having two Ranees, in the folktales.
[ଦ୍ର—ପରେ ଯେଉଁ ବିବାହିତା ରାଣୀଙ୍କୁ ରାଜା ଭଲ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ଓ ସୁଖ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କ ନାମ ସୋଇ ରାଣୀ !]

ଦୋଉ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ସ. ଦେବ) —ରାଜା ଓ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ
Do-u ସମ୍ବୋଧନ; ଦେଉ—A word used in addressing Rajas and princes.

ଦୋଏମ୍—ଦେ. ବଣ—ଦୋଆମ୍ (ଦେଖ)
Do-em Doyam (See).

ଦୋଓଡ଼—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦ୍ୱିବାର)—୧ । ଦୁଇଥର ହଳ ଦେଇ
Do-orda ଚାଷ କରିବା—1. Twice ploughed up (land).

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦ୍ୱିତୀୟଥର ଗୃଷ କରିସିବା—
2. Ploughed for the second time.

ଦୋକର ୩ । ଦୁଇଥରସ୍ତ ଭଙ୍ଗାଯାଇଥିବା—
ଦାସରୀ, ଦୋର 3. Double folded.

୪ । ଦୁଇଥର ବା ଦ୍ୱିତୀୟଥର କରିସିବା—
4. Done twice or for the second time.

କି. ବ୍ୟ—୧ । ଦୁଇଥର—1. Twice.

୨ । ଦ୍ୱିତୀୟଥର —2. Second time.

ବ—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟଥର—1. A second time.

୨ । ଦୁଇଥର—2. Two times.

ଦୋଓଡ଼ପକ୍ଷ ବର—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟ— ଦୋବେଇ ବର (ଦେଖ)
Do-ordapaksha bara Dobei bara (See).
(ଦୋଓଡ଼ବେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୋଜବର **ଦୋଜା**

ଦୋଓଡ଼ ପାଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଦୁଆର ପାଳ (ଦେଖ)
Do-orda pāli Duāra pāli (See)
ଦୋସରତା

ଦୋଓଡ଼ ବେଉଷା—ଦେ. ବ—୧ । ଶାରଦ ଧାନକୁ ଦ୍ୱିତୀୟଥର
Do-orda beusha ବେଉଷଣ କରିସିବା—1. Second
(ଦୋଓଡ଼ ବେଉଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) puddling of winter-paddy.

[ଦ୍ର— ଥରେ ବେଉଷଣ ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ଧାନଗଛମାନ କୁଆଁ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ହଲରୁ ପାଣି ଶୁଖିଗଲେ ଆଉ ଥରେ ହଲରେ ପାଣି ମଡ଼ାଇ ବେଉଷଣ କରିଯାଏ; ଏହାକୁ ଦୋଓଡ଼ବେଉଷା ବୋଲିଯାଏ ।]

ଦୋଓଡ଼ ମଇ—ଦେ. ବ— ଦୋଓଡ଼ବେଉଷା ପରେ ଧାନ ହଲରେ
Do-orda mai ହଆସିବା ମଇ —A ladder drawn over the paddy plants after the second puddling.

ଦୋଓଡ଼ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଚଉଡ଼ା ଲଙ୍ଗଳର ଚଲଣ୍ଟା;
Do-orda munda ଯେଉଁ ଲଙ୍ଗଲମୁଣ୍ଡା ଦ୍ୱାରା ଏକ ଓଡ଼ ଗୃଷ ହୋଇଥିବା ଜମିକୁ ଦ୍ୱିତୀୟଥର (ଦୋଓଡ଼) ଗୃଷ କରିଯାଏ—A kind of plough whose blade is wide and which is used in tilling a field (already once tilled) for the second time.

[ଦ୍ର— ପଡ଼ିଆ ଜମିକୁ ପ୍ରଥମେ ଗୃଷ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲଙ୍ଗଳ (ଗୋଡ଼ିଙ୍ଗ) ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ତହିଁର ମୁଣ୍ଡା ସରୁଆ, ଏହା ତହିପରେ ଥରେ କର୍ଷିତ ହୋଇଥିବା ଭୂମିକୁ ତଷିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତହିଁର ଚଲଣ୍ଟା ବା ପତ୍ତି ଚଉଡ଼ା; ଏହାକୁ ଅଧାଫାଳ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।]

ଦୋଓଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଅପରାହ୍ନରେ କରିସିବା ଭୋଜନ; ବବସର
Do-ordā ଦ୍ୱିତୀୟ ଭୋଜନ—Afternoon meal; lunch; the second meal of the day.

ବ୍ୟ—ଦୁଇଥର ଭାଙ୍ଗ କରିସାଇଥିବା (ଲୁଗା, କାଗଜ)—
Folded double

ଦୋଓଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ (ଲୁଗା
Do-ordā(rde)ibā ଅଦିକୁ) ଦୁଇ ଭାଙ୍ଗରେ କରିବା—
ଦୋହରାନା 1. To fold a thing double.

୨ । ଦୁଇଥର ଗୃଷ କରିବା—
2. To plough twice.

୩ । ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦୁଇଥର କରିବା—
3. To do a thing twice; to go over twice.

୩ । କୌଣସି କର୍ମକୁ ଦ୍ୱିତୀୟଥର କରିବା; ପୁନଃବାର କରିବା—
3. To do a thing for the second time.

୪ । ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ କରିବା; ପୁନଃବାର କହିବା—
4. To repeat a matter.

ଦୋଓର—ସ୍ତ୍ରୀ (ଇତର) ବ. ବ୍ୟ. ଓ କି. ବ୍ୟ—ଦୋଓଡ଼ (ଦେଖ)
Do-ora Do-orda (See).
ଦୋହଲ ପଇଲେ ଦୋଓର ବଷନ୍ତ—ଉଗ ।

ଦୋଃ—ଫ. ବ—ଦୋସ୍ (ଦେଖ)
Doḥ Dos (See).

ଦୋକଚ୍ଛ—ଦେ. ବ (ଫ. ଦ୍ୱିକଚ୍ଛ)—ଯାଇକଷ; ଫେରକୁ ପୁଡ଼ା ଉଲେ
Dokachha ଲେଉଟାଇ ପଛଆଡ଼େ ଅଣ୍ଟାରେ କଷ ଉପରେ
ଦୋକଚ୍ଛା
ଦୋକଚ୍ଛି(ଚ୍ଛି) } ଅନ୍ୟରୂପ ଖୋସିବା; ଏକପ୍ରକାର ଲୁଗା ପିନ୍ଧା—
ଦୋକଚ୍ଛି A mode of tucking down the front portion of the cloth and doubling it back to the waist.

ଦୋକତା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. ବ (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଶୁଖିଲା ତମାଖୁ ପତ୍ର—
Dokatā Dried tobacco leaves; dry tobacco leaves.
(ଦୋକ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଦାକନେ ବୋଲନ୍ତୁ ଦୋକ୍ତା ଜାରବାର ଆଉ
ତମାଖୁ; ଦାକ୍ତୋ ଗୋଟର ସାତ ଗେଳାଇବା ଏକ କଥା ।
ଫକୀରମୋହନ ଗଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଦୋକନା—ଦେ. ବ (ଫ. ଦ୍ୱି + କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର—
Dokana 1. A kind of forked weapon.
(ଦୋକେନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଗ୍ର ଭାଗରେ ଦୁଇ ଶାଖା ଥିବା ଯଷ୍ଟି—
ଦୋଫେକଡ଼ା 2. A forked stick.

[ଦ୍ର— କଣ୍ଢା ଗୋରୁକୁ ଆସ୍ତ କରି ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଓ କଣ୍ଢା ଗଛର ଡାଳ ଆଦିକୁ ବାଡ଼ରେ ଘୋଡ଼ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୩ । ଦୁଇ ଶାଖାବଶିଷ୍ଟ ମସାଲ—
3. A forked torch.

ବ୍ୟ—ଦୁଇ ଶାଖାବଶିଷ୍ଟ—Forked; biforked.

ଦୋକନା ସିଜୁ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସିଜୁ; ଦୁଇଟି ଶାଖା ବା
Dokanā sijhu କୁଆଁ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ସିଜୁ ଗଛ—
ଫ. ସିଜ୍ଜୁଣ୍ଡ, ବଜ୍ର Euphorbia Antiquorum.
ବଜ୍ର କଣ୍ଟକ (Kirtikar)
ବାଜଭରଣ, ତେକଣ୍ଟାସିଜ୍, ବାଜବାରନ୍
ତିଧାରା ସେଜୁଗଡ, ତିନ୍‌ଧାରା ସେଜୁଗଡ
ଲଉଥା. ଦାଓନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋକନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଘରର ଗୁଳର ଭଲେ ମଧବର୍ତ୍ତୀ ଭୂମି;ଗମ୍ଭା ଗୋହ୍ନ—A narrow space between two adjoining houses,built separate from each other.
(ଦୋକଣ୍ଡି, ଦୋକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋକର—ଦେ. ଅ—୧ । ଦୁଇ ଥର —1. Double; twice.
Dokara ୨ । ଦ୍ୱିତୀୟଥର—2 For the second time.
ଦୋକର

ଦୋକଲ୍ଲା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦ୍ୱିକଳ; ଭୁଲ. ସ. ଏକଳ; ଓ. ଏକଲ୍ଲ = ଏକାକୀ)—ସାଙ୍ଗା ସଙ୍ଗେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଥାଏ—
Dokalā ଦୁକଲା Having a second person in company; ଦୁକୈଲା accompanied by another person.

ଦୋକା—ଦେ. ବ. (ସ ଦ୍ୱି)—
Dokā ତାସ୍ ଖେଳରେ ଦୁଇ ବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ତାସ୍—
(ଦୋକ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁରା ଦୁକ୍କା A card having two points or tips.

ଦୋକାଟ—ଦେ. ବଣ—୧ । (ଧାନ, ଉମାଖୁ, ଆଖୁ ଆଦ ଗଛ) ଥରେ କଟା ହେବା ପରେ ପୁଣି ଗୁଆଁ ବାହାରଲେ ଆଉ ଥରେ କଟା ଯିବା (ଗଛ)—
ଦୁକାଟା 1. Cut for the second time.
୨ । ଦୁଇ ଥର କଟା ଯିବା (ଧାନ ଗଛ)—
2. Cut twice.

ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ, ଉମାଖୁ ଆଖୁ ଗଛ ଆଦର କାଣ୍ଡ ଦୁଇଥର କଟାଯିବା—1. Cutting of a plant (e. g. paddy) twice.
୨ । କଦଳୀ ବାଡ଼ରେ ପ୍ରଥମ ଥର କେତେକ ଗଛରେ ପେଣ୍ଡା ପଡ଼ି ସାରିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ଗଛମାନଙ୍କରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପେଣ୍ଡା ପଡ଼ିବା—The coming out of bunches of plantain from the trunks of some other plantain trees after some trees have borne fruits.

ଦୋକାଠିଆ—ଦେ. ବ—ଦିକାଠିଆ (ଦେଶ)
Dokāṭhiā Dikāṭhiā (See)

ଦୋକାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୁକାନ୍)—୧ । ପଣ୍ୟଶାଳା—
Dokāna 1. Shop; stall.
ଦୋକାନ; ଦୁକାନ ୨ । କାରଖାନା—2. Workshop.
ଦୁକାନ ୩ । ଯେଉଁଠାରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଖୁଚୁରା ଭାବି ବିକ୍ରି ହୁଏ—
3. Retail-shop.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ ବହୁ ପରିମାଣରେ (ଥୋକ୍‌ରେ) ବିକ୍ରି ହୁଏ ତାକୁ ଗୋଦାମ କହନ୍ତି ।]

ଦୋକାନ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୋକାନର ଦୈନିକ କାରବାର ଶେଷ ହେବା ପରେ ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିବା —1. To close a shop after the day's business.
Dokāna uṭhā(ṭhe)ibā ଦୁକାନ ଉଠାନ ଦୁକାନ ଉଠାନ
୨ । ବ୍ୟବସାୟ ବନ୍ଦ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଦୋକାନର କର୍ମ ସ୍ଥଗିତ କରିବା—2. To close down a shop; to discontinue business.

ଦୋକାନ ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୋକାନ ମେଲ୍ଲଇବା (ଦେଖ)
Dokāna kholibā 1. Dokāna melāibā (See)
[ଦୋକାନ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୈନିକ କାରବାର ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଦୋକାନର ଦ୍ୱାରକୁ ଜୁନ୍ଧୁକୁ କରିବା—
ଦୁକାନ ଖୋଲନା 2. To open the doors of a shop for the day's sale.
ଦୋକାନ ଜୁଠା(ଠେ)ଇବା ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିବା, ଦୋକାନ ପକା(କେ)ଇବା } ବିପରୀତ

୩ । ଗୋଟିଏ ନୂଆନ ଦୋକାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବା ଆରମ୍ଭ କରିବା—
3. To start or open a new shop.

ଦୋକାନଦାର—ବୈଦେ ବ. (ଫା. ଦୁକାନ୍‌ଦାର୍) —
Dokānadār ୧ । ଦୋକାନର ସ୍ୱାମୀ; ଦୋକାନୀ—
ଦୋକାନଦାର, ଦୁକାନି 1. The owner of a shop.
ଦୁକାନଦାର ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୋକାନରେ ବସି ବିକ୍ରାବଣା କରେ—2. Shopkeeper.

ଦୋକାନଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୁକାନ୍‌ଦାରି)—
Dokānadāri ୧ । ଦୋକାନର ବ୍ୟବସାୟ—
ଦୋକାନଦାରି 1. The profession of shopkeeping; trading.
ଦୁକାନଦାରି ୨ । ଦୋକାନଦାର ପରି ଦରଦାମରେ ଖିଚମାଚ କରିବା—
2. Higgling and haggling.
। ସବୁ ବିଷୟରେ (ଦୋକାନଦାର ପରି) ଲାଭ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—3. An eye to getting a profit in every matter (like a shopkeeper.)
୪ । ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ମେଲ୍ଲଇ ରଖିବା— 4. A show; exhibition.

ବଣ—୧ । ଦୋକାନଦାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to a shopkeeper.
୨ । ଦୋକାନଦାରର ଯୋଗ୍ୟ ବା ଉଚିତ (କର୍ମ)—
2. (act) Befitting a shopkeeper.

ଦୋକାନଦାରିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୋକାନଦାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dokāndāriā 1. Relating to a shop-keeping.
ଦୋକାନଦାରୀ ୨ । ଦୋକାନଦାରର ଯୋଗ୍ୟ (କର୍ମ)—
ଦୁକାନଦାରୀ 2. (act) Befitting a shopkeeper.

ଦୋକାନଦାରି କଥା—ଦେ. ବ—ଦୋକାନମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା—
Dokānadāri kathā A shopkeeper's talk.
ଦୋକାନଦାରୀ କଥା ଦୁକାନଦାରିକୀ ବାତେଁ

ଦୋକାନ ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଜରୁରୀ ସବୁଠାରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ)—
Dokāna patra ୧ । ଦୋକାନ—1. Shop.
ଦୋକାନପାଟ ୨ । ଦୋକାନର ପଣ୍ୟରାଜି—
ଦୋକାନପତ୍ତର 2. Commodities of a shop.
(ଦୋକାନ ପାଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ—
3. Transactions made in a shop.

ଦୋକାନ ମେଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କୁ
Dokāna melā(le)ibā ବିକ୍ରୟାର୍ଥ ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ରଖିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋକାନ ମେଲବା
ଦୋକାନ ଖୋଲବା
ଦୋକାନ ଜମା(ମେ)ଇବା
ଦୋକାନ ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
1. To set up or exhibit the contents of a shop; to hold a shop;

ଦୁକାନ ଲାଗାନ to exhibit the articles in a shop.

ଦୁକାନ ଲଗାନା ୨ । ଦୋକାନମାନଙ୍କ ପରି ଜନସ ଇତସ୍ତତଃ ବଖୁରି ରଖିବା—2. To scatter about things as in a shop.

(ଯଥା—ଏ ବାଳକଟି ପଢ଼ିବା ବହିଯାକ ଦୋକାନ ମେଲେଇଛି ।)

ଦୋକାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ଦୋକାନଦାର୍ (ଦେଖ)
Dokāni 1. Dokānadār (See)

(ଦୋକାନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୋକାନରେ ଖୁଚୁରା ବିକି କରେ—2. The keeper of a retail-shop.

ଦୋଖୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଧାନ ଗଛର ଅଗରୁ ଧାନକେଣ୍ଡାଯାକ
Dokhuṇṭiā କଟା ହୋଇଯିବା ପରେ ମୂଳରୁ ଶୁଖି ଯାଇଥିବା
(ଦୋଖୁଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଣ କଟା ହୁଏ—(paddy plants)
From which the stems are cut separately (for the purpose of straw) after the sheaves of corn are cut away.

ଦୋଗଛିଆ—ଦେ.ବିଣ—ଯେଉଁ ବାଟରେ ବା ଛକରେ ଦୁଇଟି ଗଛ ପରସ୍ପର
Dogachhiā ସଲଗ୍ନ ହୋଇଥାଏ—(a crossroad or road)
Having two trees standing together.

[ଦ୍ର—ଏ ବାଟରେ ଗଛରେ ଏକାଙ୍କା ଯିବା ବାରିଣ । କାରଣ ଏପର ଛକରେ ଥିବା ଗଛଉପରେ ଭୂତ ଥାଏ ବୋଲି ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ଦୋଗଧନି—ଗ୍ରାଁ. ବିଣ. (ସ. ସନ୍ଦିହାନ; ଦ୍ୱିଧା)—୧ । ସନ୍ଦିହାନ—
Dogadhani 1. Swayed by doubts; doubtful.

ଦୁବିଧା ୨ । ଦ୍ୱିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼; ଏକଥା କରିବ, କି ସେକଥା କରିବ,
ଦୁଗ୍ଧା ଏହା ସ୍ଥିର କରି ପାରେ ନାହିଁ—;
ଦୋଗୁଧୁନ
ଦୋଗ୍ଧନ
ଦୋଗ୍ଧୁନ } ଅନ୍ୟରୂପ
2, Puzzled; vacillating.
୩ । ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡିଚ—
3. Between the two horns of a dilemma; between Scylla and Charybdis.

ବି—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt.
୨ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—2. Dilemma.
୩ । ଦୋଦୋଘାଞ୍ଚ—3, Hesitancy,

ଦୋଗଧା—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ଦ୍ୱିଧା)—୧ । ସନ୍ଦେହ—
Dogadhā 1. Doubt.
(ଦୋଗୁଧା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧନ୍ଦା; ବିଷମ ସମସ୍ୟା—2. Dilemma.
୩ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ନେବାକୁ ବା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନିଶ୍ଚୟ; ମନର ଅସ୍ଥିରତା; ସାଉଘାଞ୍ଚ କରିବା; ଦୋଦୋଘାଞ୍ଚ—
3. Unsettled condition of the mind as to accept which one of the two things present before a person; wavering state of mind; vacillation; hesitancy.
୪ । ଆଶଙ୍କା—4. Apprehension.

ଦୋଙ୍କା ବିଣ—୧ । ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ—1. Doubtful.
ଦୁଗଧା, ଦୁବଧା ୨ । ଦୋଦୋଘାଞ୍ଚ—2. Hesitating.

ଦୋଗଧି ହେବା—ଦେ. କି—ଧନ୍ଦରେ ପଡ଼ିବା; ଦୁଇଟି ବିପରୀତ କଥା ବା
Dogadhi hebā କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ କଥା ବା କର୍ମ କରିବାକୁ
ଦେଖାଯପଡ଼ା ଦ୍ୱିର କରି ନ ପାର ସନ୍ଦେହରେ
ଦୁଗ୍ଧାକରନା ପଡ଼ିବା—To hover between the
(ଦୋଗଧାରେ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) two horns of a dilemma; to vacillate; to waver.

ଦୋଗଲା—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ଦୋଗଲହ୍—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dogalā ୧ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର—1. Of mixed descent.
(ବୋଗ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜାରଜ—2. Bastard.
ଦୋଆଁସଲା ୩ । ଦୁଇ ବିଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ଜୀବଙ୍କ ସଙ୍ଗମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
ଦୋଗଲା 3. Mongrel; hybrid
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକାନ୍ତ ହୋଇ ଲଗେ ନାହିଁ—4. Absent-minded; unable to concentrate attention to one matter only at a time.

ଦୋଗ୍ଧା—ସ. ବି. ଘଂ (ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଘଞ୍; ଦୋଗ୍ଧୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)
Dogdhā ୧ । ଯେ ଦୁହେଁ—1. One who milks; a
(ଦୋଗ୍ଧ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) milker.
୨ । ବତ୍ସା; ବାଛୁରୀ—2. Calf.
୩ । ଗୋପାଳ; ଗଉଡ଼—3. Milkman.
୪ । କବି—4. Poet.
ବିଣ—ଦୁହିଁବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦୁହାଳ—Milking.
ବ. ଓ ବିଣ—ଦୋଗଧା (ଦେଖ)—Dogadhā (See)

ଦୋଗ୍ଧ୍ରୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁହ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ଦୋହନଶୀଳା—
Dogdhrī Given to milking (female).
ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁଗ୍ଧବତୀ ଗାଈ—1. A milch-cow.
୨ । ଗାଈ ଦୁହାଁଳି ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman who milks.
୩ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ—3. A milkmaid.

ଦୋଘର—ଦେ. ବ. (ସ. ଦ୍ୱି ଓ ଗୃହ) —୧ । ଏକସ୍ଥାନରେ ବାସ-
Dogharā ଗୃହ ଥାଇ ଥିବା ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ କରାଯିବା ଦ୍ୱିତୀୟ
ବାସଗୃହ—1. Additional residential quarters raised at a second site.
୨ । ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ କରାଯିବା ବାସଗୃହ—
2. Double residential quarters.

ଜଳ ନ ଥିଲେ ବି ମାଇପ ଜଳ
ଘର ନ ସରିଲେ ଦୋଘର ଜଳ—ଚଗ ।

ଦୋଘା(ଘେ)ଇ—ଦେ. ବି—୧ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା; ଦୋଗଧା; ଧନ୍ଦା—
Doghā(ghe)i 1. Dilemma.
ଦୋଟାନା ୨ । ଦୁଇଟି ନଈଧାର ପରସ୍ପରକୁ କାଟିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋଚ 3. The crossing of two streams (Howells).
୩ । ଦୁଇ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବବାଦ—3 Contention or disputation between two parties (Howells).

ଦୋଜବର ବଣ. (ଫ. ଦ୍ୱି ଓ ବବାହ୍ଡ)—ଦ୍ୱିତୀୟଥର ବବାହ୍ଡ ପୁରୁଷ; ଦୋବେଇ – Remarried (widower).

ଦୋଘାଇରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଗଧି ହେବା (ଦେଖ)
Doghāire pa**r**dibā Dogadhi hebā (See)

ଦୋଚ୍ଚୀ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଫ. ଦ୍ୱିଚର; ଦ୍ୱିଗୁଣ)—ବଃପ; ଜାରପୁରୁଷ—
Dochārī An adulterer.
[ଦ୍ର—ଏହୁ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।]

ଦୋଚ୍ଚ୍(ରୁ)ଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଦ୍ୱିଚ୍ଚାରିଣୀ)—କୁଲଟା; ବଃପୀ—
Dochāri(ru)**n**ī Adulteress.
କୁଲଟା ହୋଇ ଦୋଚ୍ଚ୍ଚରିଣୀ
ଅସଙ୍ଗଘରେ ସାଢ଼ସ୍ୱେଚ୍ଛା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦୋଚ୍ଚ୍ଚଳ(ଲ)—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ଚ୍ଚାଳବଶିଷ୍ଟ ଘର—
Dochā**l**a(**l**i) A house having the thatch sloping
ଦୋଚାଳା **ଦୋଚଲ୍ଲା** on both sides.
(ଦୋଚ୍ଚଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଚିହ୍ନା—ଦେ. ବ—ଚହ୍ନି ନ ଚହ୍ନିବା; ଚହ୍ନିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଘରେ
Dochihnā ଚହ୍ନି ନ ପାରିବା—Failure to identify a
(ଦୋ ଚୋ ଚହ୍ନା—ଅନ୍ୟରୂପ) person who was once known to you.
ସ୍ୱଦେବ ଦୋଚହ୍ନା ବର ପୁଣ ପୁଣ ଅନୁସର
ପରିବରେ ମାସ୍ୱେ ବସ ନାମ ଭୁମ୍ଭର—ଭାରତୀ. ନଭବରତ ।

ଦୋଚୁଙ୍ଗା(ଙ୍ଗୀ)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ଫା. ଚୁଙ୍ଗା) – ବନଳଆ
Dochu**n**gā(**n**gi) (ବନ୍ଧୁକ)—Double-barrelled (gun).
ହୁନଲୀ **ଦୋଜର୍ବୀ, ଦୌନଳୀ**

ଦୋଚ୍ଛକି(କ୍କି)—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇଟି ବାଟ ପରସ୍ପରକୁ
Dochhaki(kki) କାଟିଥାଏ—A crossing place of two
ଦୋରଲା roads

ଦୋଜଖ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ମୁସଲ୍ମାନଙ୍କ ମତରେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ
Dojakh ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଯେଉଁଠାରେ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ; ମୁସଲ୍ମାନଙ୍କ
ଦୋଜଖ ନରକ—The hell of the Mahomedans.
ଦାଜଖ

ଦୋଜ ବର—ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ବାଲେଶ୍ୱର) —ଦୋବେଇ (ଦେଖ)
Doja bara Dobei (See)
ଝଲାଟା ଠକ ହେଉଁ ହେଉଁ ବରର ବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଗଲଣି ପରୁଣ,
ଜସ୍ୱା ଧନବନ୍ତ ଲେକ ଦୋଜବର ଓ ଯେଜବର ବସ୍ତ୍ର ପାଠିବ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଦୋଟି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. ଓ ବଣ. (ଆଦର୍ଯ୍ୟର୍ଥକ)—ଦୁଇଟି (ଦେଖ)
Doṭi Duiṭi (See)
(ଦୋଓଟି – ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଦଇଟା, ଦଉଟା—ଅନାଦର୍ଯ୍ୟର୍ଥକ)

ଦୋଡ଼ ରେଜଷ୍ଟର—ଗ୍ରାଦେ. (ଷଡ଼େଇକଳା) ବ. (କଚରଅ)—
Dor**d**a rejishṭara ଯେଉଁ ରେଜଷ୍ଟରରେ ସମନ ଓ ନୋଟିସ୍
ଜାର କରିବା ପିଅଁଦାମାନଙ୍କ ବିବରଣ ଲେଖା ଥାଏ—
Register of process-serving peons.

ଦୋତରଫା—ବୈଦେ. ବଣ (କଚରଅ) (ଫା)—ବାଦୀ ଓ ପ୍ରତିବାଦୀ
Dotaraphā ଉଭୟଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ବଗଡ଼ା କରାଯାଇଥିବା
ଦୋତରଫା (ମୋକଦ୍ଦମା)—(case) Decided after
ଦୋତରଫା hearing both sides; two-sided; disposed
(ଏକତରଫା—ବପକ୍ଷ) of after contest.

ଦୋତାର୍ ବନ୍ଦ୍—ଦେ. ବଣ—ଚନିରେ ପାଣି ଦେଇ ଜାଁରେ ଫୁଟାଇବା
Dotār band ବେଳେ ତଳକୁ ଉକ୍ତ ପାଣିକୁ ଉଠାଇଲେ ସରୁ ଧାର
ଦୁତାର ବନ୍ଦ ପର ଦୁଇଟି ମାତ୍ର ଧାର ବୋହି ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା ବା
ଦୁତାର ବନ୍ଦ ଭାଗ—Having a thickened condition (said of boiled syrup while it descends from the ladle in two lines).

ଦୋତାର୍ରା—ଦେ. ବ—ଦୁଇଗୋଟି ତାରବଶିଷ୍ଟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର—A two
Dotārā stringed musical instrument.
ଦୁତାରା **ଦୋତାରା** ବଣ.—ଦୁଇତାରଯୁକ୍ତ—To-stringed.

ଦୋତାରି—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ସଦ୍ୟ ମସିଣାର ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ
Dotāri କାଠି ଏକତ୍ର ବୁଣା ଯାଇଥାଏ—
ଦୁତାରୀ 1. (a mat) Having two reeds woven
ଦୁତାରୀ together.
୨ । ଯେଉଁ ଲୁଗାରେ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ସୂତା ଏକତ୍ର ବୁଣା ଯାଇଥାଏ—2. Double-threaded or woven (cloth).
୩ । ଦୋତାର୍ ବନ୍ଦ୍ (ଦେଖ)
3. Dotār band (See)

ଦୋତାଲ୍—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ଦ୍ୱିତଲ) —
Dotāla ୧ । ଦ୍ୱିତଲବଶିଷ୍ଟ - 1. Double storied; two-
ଦୋତଲା, ଦୋତାଲା storied.
ଦୋତଲ୍ଲା ୨ । (ଫ. ଦ୍ୱି + ତଳକ) ଯେଉଁ କୋଲଘର କଳ ଏପର ଥାଏ ଯେ ଚାବି ଦୁଇ ଥର ଘୁରାଇ ଗୃହ ପଡ଼େ—
2. (a lock) Locking double; double-levered (lock).
୩ । ଯେଉଁ ଘର ବା ସିନ୍ଦୁକରେ ଦୁଇଟି କୋଲଘ ପଡ଼ିଥାଏ—
3 (a house or box) Under double lock; double-locked.
ବ—କୋଠାର ଦ୍ୱିତୀୟ ତଳ; ଉପର ମହଲା—
Upper storey.

ଦୋଥଣ୍ଟି—ଦେ. ବ—ଚଲିକା ହ୍ରଦରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—
Dothaṇṭi A kind of fish found in the Chilka lake.

ଦୋଦଲି(ଲ୍ଲି)—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଦ୍ୱି + ଆ. ଦାଲ୍) —
Dodili(lli) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକାଗ୍ର ନ
ଦୋଦିଲା ଥାଇ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ରହେ—
(ଦୋଦଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (a person) Who cannot concentrate his attention to one matter; with divided attention.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁଲ ଧାତୁ=ଦୋହଲିବା, ପୁନଃପୁନଃ ଅର୍ଥରେ ଯଙ୍‌ଲୁଗନ୍ତ ଦୋଦୁଲ୍ୟ ଧାତୁ= ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Dodulyamāna
ଅନବରତ ଦୋହଲୁଥିବା; ଜମାଗତ ଦୋଲାୟମାନ—Oscillating; swinging.

ଦୋଦୋଚହ୍ନା – ଦେ. ବ—ଦୋଚହ୍ନା (ଦେଖ)
Dodochihnā Dochihnā (See)

ଦୋଦୋପାଞ୍ଚ—ଦେ. ବଣ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ ନ କରିବା ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ହେବା—
Dodopāñcha
(ଦୋଦୋପଞ୍ଚା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Wavering; undecided; vacillating.
ବ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସନ୍ଦେହ ବା ଅସ୍ଥିରତା—Uncertainty; wavering; want of decision; vacillation.

ଦୋଧୂୟମାନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା, ପୁନଃ ପୁନଃ ଅର୍ଥରେ ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ ଦୋଧୂୟ ଧାତୁ+ (ଦୋଧୂୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—ପୁନଃ ପୁନଃ କମ୍ପମାନ—
Dodhūyamāna
Quaking or shivering; vibrating

ଦୋନ୍‌ଜମି—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିଦ୍ୱଦୁମ) ବ—ସିଂଦ୍ୱଦୁମର ସରକାସ୍ତ ଗ୍ରଜସ୍ୱ
Don-jami
ବନୋବସ୍ତରେ ଜମିର ବନ୍ତ୍ର ଗବ୍ଦଶେଷ; ଧୋଓତ୍ ଜମି—Land into which the rain-water of a village flows down.

ଦୋନରୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି+ଲମ୍ବିତ)—
Donarī
ଦୁନରୀ
ଦୋଲଡ଼ା
ଦୁଇ ସରଆ (ହାର)—Two-stringed (necklace).
(ଦୋନରଆ, ଦୋସରଆ, ଦୋସର, ଦୋଲରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋନଳି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି+ନଳ) —
Donaḷi
ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁକର ଦୁଇଟି ନଳ ଥାଏ—Double-barrelled (gun).
ଦୋନଳୀ (ଦୋନଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋନଶଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଦୋଅଂଶଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Donaśalā Do-aṁśalā (See)
(ଦୋନୋଶଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋନାବୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ନାବ)—
Donāburḍā
ଦୋନାବଡ଼ା, ଦୋନାବୁଡ଼ଆ, ଦୋନାବୁଡ଼ଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୁମୋସୟା
୧ । ଉପଯୁକ୍ତଗାମୀ ଦୁଇ ଡଙ୍ଗାରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. (a person) Who has his two feet on two boats proceeding in opposite directions.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସନ୍ଦିଗ୍ଧତା—2. (figurative) Vacillating; sitting on the fence.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରସ୍ପରବିପକ୍ଷ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. (figurative) Siding with two opposite factions.

ଦୋନାବୁଡ଼ା ରୀତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ନାବ+ରୀତି) ଦୁଇଟି ପକ୍ଷକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ରୀତି; ମୁଦଙ୍ଗ ଡବଲ୍‌ମେସିୟାଟଂଗ ଦୁଇ ପିଠିରେ ଦାଢ ପକାଇବା ଢଙ୍ଗ—
Donāburḍā rīti
Double dealing; two-faced dealing.

ଦୋପଇସା(ସି)—ଦେ. ବ—ଅଧ ଅଣା ବା ଦୁଇ ପଇସା ମୂଲ୍ୟର ତାମ୍ର
Dopaisā(si)
ମୁଦ୍ରା—Double pice; a copper coin worth half anna.
ଦୁପୟସା **ଡବଲ ପୈସା**

ଦୋପଖା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ପାର୍ଶ୍ୱ)—ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱବିଶିଷ୍ଟ—
Dopakhā
Two-sided.
ଦୋପାକା **ଦୋହରା**

ଦୋପଖା ଚୁଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଚୁଲି ଉପରେ ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇଟି ହାଣ୍ଡି ବସି ପାରେ—
Dopakhā chullī
ଦୁପାଖାଚୁଲା
ଦୋହରାଚୁଲହା
An oven having two holes for putting two pots on them, simultaneously.

ଦୋପଟ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଭବଲ; ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—
Dopaṭa
ଦୁପଟ
1. Folded double; double.
୨ । ଦୁଇଗୁଣ ପରିମିତ—2. Twice as much.
ଦୁନା ବ—ଡଙ୍ଗାର ମୂଳ ଦଣ୍ଡାକୁ ଲମ୍ବିଗି କରି କଣ୍ଢା ଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା ଦୁଇ ପାଖର ଲମ୍ବା ପଟ୍ଟା—Two long planks joined to the main plank of a boat.

ଦୋପଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ପଟ୍ଟ)—
Dopaṭā
ଦୋପଟା; **ଦୁପଟୀ, ଦୁପଟ୍ଟା**
ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଲମ୍ବା କନ୍ଥଉଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଉତ୍ତରୀୟ; ଦୋସଡ଼ା—
ଦୋପଟ୍ଟା, ଦୋପଟ୍ଟ, ଦୋପଟ୍ଟି } ଅନ୍ୟରୂପ
Double cloth; a wrapper or sheet having two breadths; a wrapper sewn twice, lengthwise; two breadths of cloth.

ଦୋପତ୍ନୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. (ବୈଦେ) ବ—ଡେପୁଟୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dopatī (etc)
Deputī etc (See)

ଦୋପରତ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବଣ—ଦୋପରସ୍ତ (ଦେଖ)
Doparata
Doparasta (See)
(ଦୋପରତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋପରସ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ପ୍ରସ୍ତ)—ଦୁଇ ଥର କରିଯାଇ ଥିବା
Doparasta
ଭାଙ୍ଗ—Two folds.
ଦୋପରସ୍ତା, ଦୋପରସ୍ତ, ଦୋପରସ୍ତିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦୋଭାଜ ଦାପର୍ତା
ବଣ—ଦୁଇ ଭାଙ୍ଗ କରି ଯାଇଥିବା; ଦୁଇ ଭାଜ ବିଶିଷ୍ଟ—Folded double; doubled; with two thicknesses.

ଦୋପର—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଦୋପୁର (ଦେଖ)
Dopari
Dopuri (See)

ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ସେ ନୃପମଣି
ଦୋପର ପରେ ଗୃହଁ ଉଷଣି
ନ ଉଶେ ଗଳ ଉରଜ ପୁଣି କେ ପାରେ ଷଣି, ସେ।
ଦ୍ୱିଜନାଥ. ସମୟଉରଙ୍ଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋପାଗି— ଦେ. ବିଣ—ଗୁଡ଼ ବା ଚିନିରେ ଦୁଇଥର ପାଗ ଦୋଇଥିବା
Dopāgi (ଭୂଷୁଡ଼ା)—(fried corn) Seasoned twice
ଦୋବରା with sugar or molasses.

ଦୋପାଟ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦୋପୁର ଓ ଢେଙ୍ଗା; ହୃଷ୍ଟ-
Dopāṭa ପୁଷ୍ଟ ଓ ଢେଙ୍ଗା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Robust and tall (person).

ଦୋପାଟିଆ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ; ବେଙ୍ଗପାଟିଆ
Dopāṭiā ବାଜା— A kind of two-faced drum.

ଦୋପୁଟୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡେପୁଟୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dopuṭī (etc) Ḍeputī etc (See)

ଦୋପୁର—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ଥର ବଟା ଦୋଇଥିବା (ହଳଦି)—
Dopura (Turmeric) Pestled twice.
(ଦୋପୁରବଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁବାରବାଟା

ଦୋପୁରି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀରର ଗଠନ (ଅସ୍ଥି ଓ
Dopuri ମାଂସ) ମୋଟମାଟ; ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ— Of a firm build;
strong and robust.

୨ । ଦୋପରସ୍ତ—2. Folded double

ବି—ଆଠୁ ଘର (ଏଥିରେ ଦୁଇପ୍ରସ୍ତ ଗୃହ ଥିବାରୁ)—
A double-roofed house.

ଦୋପୁର ଭୁଖୁଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଦୋପାଗି ଭୂଷୁଡ଼ା—Fried corn
Dopuri ukhuṛdā seasoned twice with sugar.

ଦୋଫଳା—ଦେ. ବି—୧ । ଦୋଫସଲ (ଦେଖ)
Dophaḷā 1. Dophasali (See)
ଦୋଫଳା ୨ । ଯେଉଁ ଗଛରେ ବର୍ଷକେ ଦୁଇଥର ଫଳ ଧରେ—
ଦୋସାହ 2. (tree) Bearing fruit twice a year

ଦୋଫଳା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଛୁରର ଦୁଇଟି ଫଳକ ଥାଏ—
Dophaḷā Two-bladed (knife).
ଦୁପାତା ଦୋଫଳା

ଦୋଫଳୀ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁଇଥର ମାତୃ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ
Dophaḷī କରିଅଛି—1 (a woman) Who has borne
ଦୋଫଳା two children only.

୨ । ଯେଉଁ ଗଛ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଥର ଫଳ ଧାରଣ
କରେ—2. (tree) Growing fruits twice in
the year.

(ଯଥା—ଦୋଫଳୀ ଆମ୍ବ ଗଛ ।)

ଦୋଫସଲି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ଆ. ଫସଲ୍)—୧ । ଯେଉଁ ଜମିରେ
Dophasali ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ଫସଲ ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ—
ଦୁଫସଲୀ 1. (land) Growing two crops in the year
ଦୋସାହୋ, ଦୋଫସଲା

ଦୋଫାଙ୍କ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ ଦ୍ୱି ଓ ଫା. ଫାଙ୍କ)—
Dophāṅka ୧ । ଫାଙ୍କ କରି ଦୁଇ ଭାଗ ଦୋଇଥିବା—
(ଦୋଫାଙ୍କିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Split into two.
ଦୋଫାକ; ଦୁଫାକ ୨ । ଏକ ଗୋଷ୍ଠି ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଦଳ ଦୋଇଥିବା—
2. Divided into two fractions.

୩ । ପରସ୍ପର ଅମେଳ ଦୋଇଥିବା—3. Dissentient.

ବି—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ କଥା ବା ଆଖ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ—
Difference between the two versions of two
persons.

ଦୋବନ୍ଧା—ଦେ. ବି—ଦୁଇଟି ବନ୍ଧ ମିଳିଥିବା ସ୍ଥାନ—
Dobandhā A meeting place of two embankments.
(ଦୋବନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋବାରୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି + ବାର)—ଦୁଇ ଥର କରିଥିବା—
Dobārā Done twice.
ଦୁଗର ଦେ. ଅ—ଦୁଇ ଥର—Two times.
ଦୋବାରା, ଦ୍‌ବାରହ

ଦୋବିଆଣୀ—ଦେ. ବିଣ—ଦୋଫଳୀ ୧ (ଦେଖ)
Dobiāṇī Dophaḷī 1 (See)

ଦୋଷିଜା—ଦେ. ବିଣ. (ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଦୋଅଂଶଜ—
Dobīja 1. Mongrel.
୨ । ଜାରଜ—2. Bastard.

ଦୋବିଧା—ଦେ. ବି—ଦୋଗଧା (ଦେଖ)
Dobidhā Dogadhā (See)

ଦୋବିନ୍ଧା—ଦେ. ବି—ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
Dobindhā A dilemma.

ଦୋବୁଲ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ.ଦୁର୍ବଳ)—୧ । ଦୁର୍ବଳ—
Dobulā 1. Weak.
(ଦୋବଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—2. Emaciated.
ଦୂବଳା ଦ୍‌ବ୍‌ଲା

ଦୋବୁହା—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଏକ କାମକୁ ଦୁଇଥର କରେ; ଜଡ଼ବୁଦ୍ଧିଆ—
Dobuhā Stupid; foolish.

ଦୋବେ—ଦେ. ବି—ଦୁବେଇ (ଦେଖ)
Dobe Dubei (See)

ଦୋବେଇ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ବିବାହିତ)—ବିପତ୍ନୀକ (ବର-
Dobei ଯାତ୍ର); ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ନୀ ବର—Widower (bride-
ଦୋଜ groom); married for the 2nd time (said of
ଦୋଜା a remarried widower).
(ଦୋବେହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବି.—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ବିବାହିତ
ମୃତଦାର ପୁରୁଷ—1. A remarried widower.

୨ । ଦୁବେଇ (ଦେଖ)—Dubei (See)

ଦୋବେଇ ବର—ଦେ. ବି.—ଦୁତୀୟ ଥର ବିବାହିତ ମୃତଦାର—
Dobei bara A remarried widower.
ଦୋଜବର ଦୁଜବର; ଦୋଜା

ଦୋଭଜା—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଦ୍ୱି + ଭର୍ଜିତ)—ଦୁଇ ଥର ଭଜା ହୋଇ
Dobhajā ଥିବା—Baked or fried twice.
ଦୁଭାଜା (ଯଥା—ଦୋଭଜା ଖଇ ।)

ଦୋଭାଙ୍କା—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି.—ଦୋଭାଷୀ (ଦେଖ)
Dobhāṅkī Dobhāshī (See)

ମହାପାତ୍ର ବାବୁ ଦୋଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ଦୋଭାଷ
ଦୋଭାଙ୍କା କରିଥାଏ କଥା ଚଳେ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସପ୍ତକ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋଭାଙ୍ଗୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବଣ.—ଦୁଇ ଥର ଭଉଡା ଦୋଇଥିବା—
Dobhāṅguṇiā(āñ) Folded double; doubled up.
ଦୋଭାଁଜ

ଦୋଭାଷୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି+ଭାଷୀ)—୧ । ଯେ ଦୁଇଟି ଭାଷାରେ କଥା
Dobhāshī କହି ପାରେ—1. Speaking two languages;
ଦୋଭାଷୀ able to talk in two languages.
ଦୋଭାଷୀଆ ୨ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ଯେ ଗୋଟିଏ କଥା କହି ପରେ
ତାହା ବଦଳାଏ; ଦୋହଲଯୀ—
2. Untruthful; perjuring.

ଦରବାରେ ଦେଲୁ ହ ଦୋଭାଷୀ ରେ ।
ବଦମୁର୍ଦ୍ଦ ରତ୍ନାକର ଦଣ୍ଡୁ ବ ଗୀତ ।

୩ । ଦୁଇଟି ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Bilingual.

୪ । ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଦୁଇଟି ଭାଷା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ—
4. (a book) Written in two languages.

ବ.—ଯେଉଁ ଲୋକ ଏକ ଭାଷାରେ କଥିତ ବିଷୟକୁ ଅନ୍ୟ
ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି କହେ—
An interpreter.

ଦୋମହଲା—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ.—(ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ଫା. ମହଲ୍)—
Domahalā ଦ୍ୱିତଳ (ଦେଖ)
ଦୋମଂଜିଲା ଦୋତାଲା Dwitala (See)
(ଦୋମାହାଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋମାସି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିମାସ)—ମଳ ମାସ; ଗୃହ୍ୟମାନ ବର୍ଷ ଓ
Domāsi ସୌରମାନ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ୨ ଦିନ ପ୍ରଭେଦ ଥିବାରୁ
ଦୁମାସୀ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ୩ ବର୍ଷ ପରେ ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ଅଧିକା ଗୃହ୍ୟ-
ମାନ ମାସ ଯୋଗ କରିଯାଇ ଋତୁସହ ଋତୁଗତ ସାମ୍ୟ ରକ୍ଷା
କରିଯାଏ; ଅଧିମାସ—An intercalary month.

ବଣ —ଦୋମାସିଆ (ଦେଖ)—Domāsiā (See)

ଦୋମାସିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଦୁଇ ମାସ ବୟସ୍କ—
Domāsiā 1. Aged two months.
ଦୁମାସିଆ ୨ । ଯେଉଁ ବର୍ଷରେ ମଳମାସ ଥାଏ—
2. (a year) In which an intercalary
month occurs.

ଦୋମିଶା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱି+ମିଶ୍ରିତ)—୧ । ଯହିଁରେ ଦୁଇଟି
Domiśā ବସ୍ତୁ ବା ଉପାଦାନ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ—
1. Consisting of or a mixture of two
things or ingredients.

୨ । ଦୋଜାଳା (ଦେଖ)—2. Dobijā (See)

ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ମୁଣ୍ଡ)—ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁ ସାପ—
Domuṇḍiā A kind of small serpent,
ଦୋମୁହଁ ସାପ Amphisbaena.
ଦୋମୁହାଁ ସାଁପ [ଦ୍ର—ଏହାର ମୁହଁ ପାଖ ଓ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ପାଖ ଏକାପରି
ଦେଖା ଯିବାରୁ ଲୋକେ ଏହାର ଦୁଇଟି ମୁଣ୍ଡ ଅଛି ବୋଲି
ଭ୍ରମରେ କହି ଥାଆନ୍ତି । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଟଳ ଓ ଦେହରେ
କାଣ୍ଡ ନ ଥାଏ ।]

ବଣ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ଲୋକ ପରସ୍ପରବିପକ୍ଷ ଦୁଇପୃଷ୍ଠଙ୍କ
ସଙ୍ଗରେ ମିଳ ଥାଏ—Espousing the cause of
two opposite sides.

ଦୋମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ମୁଖ)—୧ । ଯାହାର ଦୁଇଟି
Domuhāñ ମୁହଁ—1. Two-faced.
ଦୋମୁଖ ୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଯାହାର କଥା ଠିକ ରହେ
ଦୋମୁହାଁ ନାହିଁ—2. Fickle.
(ଦୋମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯେ ଆପଣାର ସତ୍ୟପାଳନ କରେ ନାହିଁ—
3. One who is not true to his promise;
one who is not a man of his words.

୪ । ପ୍ରତାରକ; ଦଗାବାଜ୍—4. Deceitful.

୫ । ଯେ ଉଭୟ ପକ୍ଷକୁ ସମର୍ଥନ କରେ—
5. Espousing both the opposite sides.

୬ । କପଟୀ—6. Hypocritical.

ଦୋମୁହାଁ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ମୁଖୀ)—ଏକପ୍ରକାର ଘର; ବାଘ-
Domuhiñ ମୁହାଁ (ଯେଉଁ ଘରର ଦୁଇଟି ଦୁଆର ଏପରି କୌଶଳକ୍ରମେ
ବସାଯାଇଥାଏ ଯେ ଜଣେ ଅଗନ୍ତୁକ ହଠାତ୍ ସେ ଘରେ ପଶି
ପାରେନାହିଁ)—A house with a two intricate
doors which puzzle strangers.

ଦୋୟମ୍—ବୈଦେ.ବଣ(ଫା) —୧ । ଉତ୍ପରତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର
Doyam (ଜମି)—1. (land) Of the second class as
ଦୋୟମ regards productiveness.
ଦୋୟମ [ଦ୍ର—୧୮୫୨ ସାଲର ଓଡ଼ିଶା ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମୟରେ
ଉତ୍ପରତା ଅନୁସାରେ ଜମିମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରିଯାଇ ତଦ-
ନୁସାରେ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ୧ମ ଶ୍ରେଣୀ ବା ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ—
ଅଉଲ, ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀ—ଦୋୟମ୍, ୩ୟ ଶ୍ରେଣୀ—ସୋୟମ୍, ୪ର୍ଥ
ଶ୍ରେଣୀ—ଚହାରମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । ଦ୍ୱିତୀୟ—2. Second (in position).

ଦୋର—ଗ୍ରା. ବ—ଦୋରୁଅ (ଦେଖ)
Dora Dorua (See)

ଦୋରକା(ଖା)—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଦୋରୁଖା)—ଦୁଇ ପିଟିରେ ଏକ
Dorakā(khā) ରକମ ଫୁଲ କାମ ବୁଣା ହୋଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର);
ଦୋରକ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ ଯେଉଁ ଲୁଗାର ସଦର ମଫସଲ ନ ଥାଏ—
ଦୋରକ୍କା } (a cloth) Having the same
ଦୋରୋଖା design on both sides.
ଦୋରୁଖା (ଯଥା—ଦୋରକା ଶାଲ ।)

ଦୋରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ରଙ୍ଗ)—୧ । ଦ୍ୱିବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Doraṅga(ṅgā) 1. Two coloured; piebald.
ଦୋରଙ୍ଗୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ଦୋରଙ୍ଗିଆ } 2. Having two opposite col-
ଦୋରଙ୍ଗା ours or pictures; presenting
ଦୁରଙ୍ଗୀ, ଦୋରଙ୍ଗା two different pictures.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋରନ୍ଧା –ଦେ.ବ୍ରଣ(ସ. ଦ୍ୱି+ରନ୍ଧନ)—ଦୁଇ ଥର ସିଝ ଦୋଇଥିବା—
Dorandhā Twice boiled.
ଦୁରଁାଧା (ଯଥା—ଦୋରନ୍ଧା ଚାଉଳ ।)
ଦୋଆତଶା

ଦୋରବସ୍ତ—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ (ସ । ଦୋରେ୍ବସ୍ତୁ)—୧ । ଗୋଟା
Dorabasta ସୁଦ୍ଧା—1. Entirely; wholly.
(ଦୋରେ୍ବସ୍ତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—2. Totally.
ବେବାକ ୩ । ବବାକ୍—3. Completely; wholly.
ଦୋରବସ୍ତ ୪ । ଆଦୌ; ଜମାରୁ—4. At all.
ବ୍ରଣ—୧ । ଗୋଟାକସାକ—1. Entire; whole.
୨ । ସମୁଦାୟ—2. All.

ଦୋରସା—ଦେ. ବ୍ରଣ (ସ. ଦ୍ୱି ଓ ରସ)—୧ । ଦେଅଂଶ (ମାଟି),
Dorasā ଯେଉଁ ମାଟିରେ ବାଲି ଓ କାଦୁଅ ସମାନ ଥାଏ—
ଦୋଆଁଶ, ଦୋରସା 1. (soil) Having sand and clay
ଦୋରସ, ଦୋମଟ in equal proportions; loamy (soil);
of mixed grain.
୨ । ଅଧେ ସଢ଼ି ଯାଇଥିବା—
2. Half putrid (Howells).

ଦୋରସ୍ତ –ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. (ଫା. ଦୁରୁସ୍ତ୍)—୧ । ଠିକ୍; ଠିକ୍‌ଠାକ୍—
Dorasta 1. Set right; set in order.
ଦୁଖୁସ୍ତ ୨ । ସଜଡ଼ା ଦୋଇଥିବା—
ଦୁରୁସ୍ତ 2. Fully repaired.
୩ । ଚଉକସ୍—3. Strong.
୪ । ସୁଶାସିତ—4. Brought under control;
regulated; controlled.
୫ । ଚଉରସ; ସମଢଲୀକୃତ—5. Levelled up.
୬ । ସୁମାର୍ଜିତ—6. Well refined; well repaired.
୭ । ଉପସ୍ଥିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ—
7. Sufficient for the present purpose.
୮ । ପଗ୍ଭଜତ—8. Subdued.
୯ । ନର୍ଦୋଷ; ଦୋଷଘ୍ନ—
9. Flawless; faultless.
୧୦ । ଯାହା ଉତ୍ତମ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି—
10. Which is in good order.
୧୧ । ଯଥାର୍ଥ; ଗୁଜୁତ—11. Right; correct.
୧୨ । ଉଚତ; ସମୁଚିତ—12. Proper.

ଦୋରସ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଜାଡ଼ିଦେବା; ସମ୍ଭ୍ରମ କରିବା—
Dorasta karibā 1. To repair; to set right; to
ଦୁରସ୍ତକରା; ଦୁରସ୍ତକରନା renovate.
[ଦୋରସ୍ତକଲା(ନେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
(ଯଥା—କଲକୁ ଦୋରସ୍ତ କରିଦଅ)
୨ । ସୁଶାସିତ କରିବା; ଜବତ୍ କରିବା; ସାଧ୍ୟ କରିବା—
2. To bring under control.
(ଯଥା—ଭତେ ମାଡ଼ରେ ଦୋରସ୍ତ କରି ଦେବଟି ।)
୩ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ କରିବା—3. To make a thing
free from defects.
୪ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—4. To punish.

ଦୋରସ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୁରୁସ୍ତି) (କଚରଆ)—୧ । ସୁଧାର;
Dorasti ସଂଶୋଧନ—1. Correction.
ଦୁରୁସ୍ତି ୨ । ଯୋଗ୍ୟତା—2. Fitness.
ଦୁରସ୍ତି ୩ । ଉତ୍ତମତା—3. Goodness.

ଦୋରା—ବୈଦେ (ବୈଲଙ୍ଗି) ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଶୂଦ୍ର ଜାତି-
Dorā ବିଶେଷର ଉପାଧି—1. Family-title of certain
Śūdras in Ganjam.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜାଇ କାଠିରେ ଘାଣ୍ଟୁଅ, ପଟ୍ଟ ଆଦ ବୁଣନ୍ତି ।]
୨ । ଗ୍ରାମସ୍ଥ ଗ୍ରାମ୍ୟ କର୍ମଚାରିବିଶେଷ—
2. Name of a village revenue-officer.
ବୈଦେ· ବ—(ଆ) ଦଉରା (ଦେଖ)
Daurā (See)
ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ, ଜୟପୁର, ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଣ୍ଡାଦୋରା (ଦେଖ)
Kaṇḍadorā (See)

ଦୋରିହା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ୍ରଣ ଓ ବ—ଦୋରେହା (ଦେଖ)
Dorihā Dorehā (See)
ପାଣ୍ଡବେ ଦୁଷ୍ଟର ଦୋରିହା ଦୋଇ କରି
ନଷ୍ଟେ ମଲେ ସୁମର ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ଦେସ । କୃଷ୍ଣସଂଭ. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

ଦୋରୁଅ—ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ରବ)—୧ । ଆଖୁର ରସ—
Dorua 1. Juice of sugarcane.
ରସ; ରାବ ୨ । ଗଛର ଡାଲପତ୍ର ଆଦରୁ ଚପୁଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ରସ—
2. Juice impressed from plants, leaves etc.

ଦୋରୁଖା—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ—ଦୋରଖା (ଦେଖ)—Dorakhā (See)
Dorukhā (ଦୋରୁଖି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋରେହା—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ୍ରଣ (ସ. ଦ୍ରୋହ୍)—୧ । ବଦ୍ରୋହ୍—
Dorehā 1. Rebellious; contumacious.
ଦୋରେହ୍
ଦୋରେ୍ବା
ଦୋରେ୍ହ୍ଲା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଯାହା ଦୁଆରେ ନଳ ଖବ ରହି ।
ମୋର ଦୋରେହା ଚହିଁ ଆନ ନାହିଁ ।
ପ୍ରାଚୀ ନଲଚରିତ ।
୨ । କୃତଘ୍ନ—2, Ungrateful,
୩ । ଦୋଷୀ; ଅପରାଧୀ—Guilty; offending.
ବ—ଦ୍ରୋହ—Rebellion.
ତାରେ ଦୋରେହା କର କେହ
ବଧାଚା ଦେଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧାରସ୍ଥ; ଦୋଃ=ବାହୁ+ଦଣ୍ଡ=ସଷ୍ଠୀ)—
Dorddaṇḍa ୧ । ଭୁଜଦଣ୍ଡ; ଦଣ୍ଡ ପରି ପରାକ୍ରମଯୁକ୍ତ ବାହୁ—
1. Powerful or strong arm (strong
and long as a staff); a high hand; a
strong hand.
୨ । ବାହୁର ପରାକ୍ରମ—
2. The prowess of a strong arm.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପରାକ୍ରମ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ + ପରାକ୍ରମ)—
Dorddaṇḍa parākrama ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ (ଦେଖ).
Dorddaṇḍa pratāpa (See)

ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ-ପରାକ୍ରମୀ —ସ. ବଣ (ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ + ପରାକ୍ରମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Dorddaṇḍa parākramī ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତାପୀ (ଦେଖ)
Dordaṇḍa pratāpī (See).

ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍; ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ + ପ୍ରତାପ)—
Dorddaṇḍa pratāpa ବାହୁପରାକ୍ରମ; ଦେହର ଜୋର୍—
High-handedness; strength of arm.

ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତାପୀ—ସ. ବଣ (ଦୋର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ + ପ୍ରତାପ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Dorddaṇḍa pratāpī ଅଶେଷ ବାହୁପରାକ୍ରମଶାଳୀ—
Very powerful.

ଦୋର୍ମୂଳ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍; ଦୋଃ + ମୂଳ)—ବାହୁମୂଳ; କାଖ—
Dormūla Arm-pit.

ଦୋର୍ଯୁଦ୍ଧ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍; ଦୋଃ + ଯୁଦ୍ଧ)—୧ । ବାହୁଯୁଦ୍ଧ; କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି—1. Duel.
Dorjuddha
୨ । ଧସ୍ତାଧସ୍ତି; ହସ୍ତାହସ୍ତି—
2 Hand to hand fight.

ଦୋଳ—ସ. ବ (ଦୋଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଝୁଲ୍ଲା—
Dola 1. A cradle; a rocking chair; a swing
ଦୋଲା, ଦୋଳୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଦୋଳୋଲା; ଝଟ୍ଟିଆ—
2. A sedan chair
୩ । ଜାଲମୁଣା; ଝୁଣ୍ଟୁଣି; ଉଚ୍ଚ ଗଛରୁ ଆମ୍ବ ତୋଳିବାବେଳେ ତାହା ତଳେ ପଡ଼ି ନ ଯିବ ବୋଲି ଲଗି ଅଗରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଜାଲ—3. A basket of network which is attached to a pole used while plucking mangoes from high trees, so that the fruits do not fall down on the ground, but are deposited in the pocket or pouch of the basket.
୪ । ତୋଳି; ଧାନ ରଖିବାର କୋଡ଼ମେଇ—
4. A large basket for storing paddy.
୫ । (+ଉବ. ଅ) ଦୋହୋଲାଇବା—
5. Causing another to swing; rocking.
୬ । ଦୋହୋଲିବା—6. Oscillation; swinging.
୭ । ଦୋଳ ଉତ୍ସବ—
7. The Dola jātrā festival

ଦୋଳଯାତ ଉଚ; ବଡ଼ଯାତ ପାଠ—ପ୍ରବଚନ ।

୮ । (ଯହିଁରେ ବସି ବା ଯାହାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଝୁଲନ୍ତି) ଠାକୁରଙ୍କ ବିମାନ—8. A covered chair for carrying idols.
(ଯଥା—ଆମ ଗାଆଁ ମେଳଣକୁ ୮ଟି ଦୋଳ ଏ ବର୍ଷ ଆସିଥିଲେ ।)

ଦେ. ବ—ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦଙ୍କର ଆଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—
A name for calling Dolagobinda.

ଦୋଳ ଉତ୍ସ(ଚ୍ଛ)ବ—ଦେ. ବ—ଦୋଳ ଯାତ୍ରା (ଦେଖ)
Dola utsa(chha)ba Dola jātrā (See).

ଦୋଳକ—ସ. ବ (ଦୋଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯାହା ଝୁଲୁଥାଏ)—
Dolaka ଦୋଳଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Doladaṇḍa (See).

ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ —ଦେ. ବ—୧ । ଦୋଳଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଦୋଳ ଖେଳବା ପ୍ରକାରେ ସଜ୍ଜିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଗ୍ରହ—
Dolagobinda 1. An idol of Śrīkṛushṇa arryed for swinging during the Dolajātrā.

ଫଗୁଣ ମାସରେ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦେ
ଦୋଳ ଖେଳୁଥାନ୍ତି ପରମାନନ୍ଦେ—ମୋ କାନ୍ତ ହେ—ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବାରମାସୀଗୀତ ।

୨ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.

ଦୋଳ ଘଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ. ଦୋଳ ଓ ଘଣ୍ଟ) —ଦୋଳଉତ୍ସବର ସମୟ—
Dola ghaṛdi The season of Dola festival.

ଦୋଳଘଣ୍ଟା ବାଜିବା—ଦେ. ବ (ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଯୋଗ; ଦୋଳଯାତ୍ରାରେ ଘଣ୍ଟା ଆଦି ବାଜିବାରୁ)—ଦୋଳ ଉତ୍ସବର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—The arrival of the time of Dola festival.
Dolaghaṇṭa bājibā

ଦୋଳଣି—ଦେ. ବ (ସ. ଦୋଳନ) —ଦୋଳନ (ଦେଖ)
Dolaṇi Dolana (See).

ରୁଚର ଅଙ୍ଗୁଠୁଗଲ ଯବାପୃଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀଭଳ ଶଙ୍ଖର ମଣି ମଞ୍ଜୁନ ପରେ ଦୋଳଣ ।
ପ୍ରାଚୀ ଉଦ୍ୟନ୍ତକ୍ଷ ।

ଦୋଳ ଦଣ୍ଡ —ସ. ବ (ଦୋଳ + ଦଣ୍ଡ) — ଘଣ୍ଟାରେ ଝୁଲିବା ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତାଦ୍ୱାରେ ବନ୍ଧା ଦୋଳାୟମାନ ଭାରି ବସ୍ତୁ—
Dola daṇḍa Pendulum of a clock or some heavy thing suspended by a slender thread.

ଦୋଳ ଦଣ୍ଡି —ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ନାକରେ ପିନ୍ଧିବା ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A gold ring for the nose.
Dola daṇḍi

ଦୋଳ ଦଶହରା—ଦେ. ବ (ସମ୍ବତ୍ସରର ଶବ୍ଦ)—ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଦୁଇଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ (ଯଥା—ଫାଲ୍ଗୁନରେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ଓ ଅଶ୍ୱିନରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା) —
ଦୋଳ ଦଶହରା, ଦୋଳ ଦୁର୍ଗାପୂଜା } ଅନ୍ୟରୂପ
Dola dasaharā The two chief festivals of the Hindus in a year, viz. Dolajātrā and Durgāpūjā.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ବର୍ଷକରେ ଏହି ଦୁଇ ଉତ୍ସବରେ ପରସ୍ପର ବାରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣଙ୍କୁ ଓ ଭୃତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ଗୃହସ୍ୱାମୀ ନୂଆ ଲୁଗା ଦିଅନ୍ତି ।]

ଦୋଳନ—ସ. ବ (ଦୋଳ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । କମ୍ପନ; ଝୁଲିବା—1. Oscillating.
Dolana
୨ । ଝୁଲାଇବା—2. Swinging; suspending.
ଦେ. ବ—ଦୋଳା—A swing.

ଅଶୋକ ମାଧବୀ ନାଗକେଶର ବଞ୍ଜୁଳ
ଦୋଳନେ ଦୋଳନ୍ତି ଏହି ନବ୍ରତେ ଅତ୍ସର । ବ୍ରଜନାଥ. ମହାରାଣା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଦୋଲପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)
Dola pūrṇṇimā Dolapūrṇṇimā (See)
(ଦୋଲପୂନେଇଁ, ଦୋଲପୂନମୀ, ଦୋଲପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସ. ବ— ଫାଲ୍ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Dola pūrṇṇimā The full moon of the month of Fālguna.

[ଦ୍ର—ଏ ସମୟରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ଦୋଳମଣ୍ଡପରେ ବିମାନରେ ଝୁଲାଯାଏ ।]

ଦୋଳ ମଣ୍ଡପ—ସ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଦୋଳ + ମଣ୍ଡପ)—
Dola maṇḍapa ଦୋଳ ମୁଣ୍ଡେଇ (ଦେଖ)
Dola muṇḍei (See)

ଦୋଳମୁଣ୍ଡେଇ— ଦେ.ବ (ସ. ଦୋଳମଣ୍ଡପ)—ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Dola muṇḍei ବିଗ୍ରହ ଦୋଳଯାଏ। ସମୟରେ ଦୋଳ ଖେଳନ୍ତି—
(ଦୋଳମଣ୍ଡେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) A raised platform on which the idols of Rādhā and Kṛushṇa are rocked during the Dolajātrā festival.

ଦୋଳ ଯାତ୍ରା—ସ. ବ (+ ଦୋଳ ଓ ଯାତ୍ରା)—ଦୋଲଉତ୍ସବ; ଫାଲ୍ଗୁନ
Dola jātrā ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ଦୋଳଯାତ୍ର } ଦେଶଜରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦୋଳଖେଳ ଉତ୍ସବ; ଦୋଳ
ଦୋଳଯାତ୍ରା } ଯାତ୍ରା—The Dolajātrā festival in the bright fortnight
ଦୋଳଉତ୍ସବ, ହୋରୀ of Fālguna.
ହୋରି

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜାପରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ସମସ୍ତେ ପାଳନ୍ତି । ଦୋଳଯାତ୍ରା ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—୧ । ଗୁଜ ଦୋଳ; ଏହା ଫଗୁଦଶମୀଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ୨ । ପଞ୍ଚ ଦୋଳ ଫଗୁଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ଚୈତ୍ର କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଗ୍ରହକୁ ନେଇ ଦୋଳମଣ୍ଡପରେ ଲୋକେ ଦୋଳ ଖେଳାନ୍ତି ଓ ଆପଣାମଧ୍ୟରେ ଅବୀର ବୋଲାବୋଳ ଓ ପିତକାଷ ମର୍ଦ୍ଦମର୍ଦ୍ଦ କରନ୍ତି ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦରେ ଲାଗନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ କୋଠିଆ ଓ ଗାଈରଙ୍ଗୁଆଳ ଶ୍ରୁକରମାନେ ଦୋଳଠାରୁ ଶୁକ୍ଳସ୍ୱର ବର୍ଦ୍ଦ ସ୍ମାର କରନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସବ । ଗଉଡ଼ମାନେ ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଗାଧୋଇ ଦୁଧ ବନ୍ଦାନ୍ତି ଓ ବେଶ ଦୋଇ ଲଉଡ଼ି ଖେଳନ୍ତି ଓ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ।]

ଦୋଳା— ସ. ବ (ଦୋଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଖଟଆ; ଡାଣ୍ଡୋଳା; ଶିବିକା-
Dolā ବିଶେଷ—1. Sedan chair.

୨ । ଖଟୁଲି; ଉଦ୍‌ଦୋଳ; ବିମାନ—
2. A carrying chair.

୩ । ଝୁଲିବା ଯନ୍ତ୍ର—3. A swinging device; a swing.

୪ । ମାଳଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —4. Indigo plant.

ଦେ. ବ (ଅନାଦରାର୍ଥ) ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦର ଡାକ ନାମ—
Name for calling Dolagobinda.

ଦୋଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦୋଳ ଧାତୁ)—ଦୋଳ ପହଞ୍ଚାଇବା;
Dolā(le)ibā ଝୁଲାଇବା; ସଞ୍ଚାଳନ କରାଇବା—To cause
ଦୋଳାନ to swing; to rock to and fro.

ଦୁଲାନା ପଡାହା ଦୋଳାଇ ରଙ୍ଗେ ପ୍ରସରନ୍ତ ସିନ୍ଧୁ-ମାରୁତ—
ସ୍ୱାଇନାଥ. ଉଷା ।

ଦୋଳାୟମାନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୋଳାୟ ନାମ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Dolāyamāna ୧ । ଝୁଲୁଇବା—1. Rocking to and fro;
(ଦୋଳାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) oscillating.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ—2. Rocked to and fro.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସନ୍ଦେହାନ; ସଂଶୟାତ୍ମକଭାବ—
3. (figurative) Vacillating; wavering.

ଦୋଳାୟିତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୋଳାୟ ନାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dolāyita ଦୋଳାୟମାନ (ଦେଖ)
(ଦୋଳାୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dolāyamāna (See)

ସ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—ଦୋଳନ—Swinging.

ଦୋଳାଯୁଦ୍ଧ—ସ. ବ—ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷଙ୍କର କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ
Dolāyuddha ଦ୍ୱାର ଜୟ ପରାଜୟ ହୋଇଥାଏ—
A battle in which the parties win and are defeated by turns.

ଦୋଳାଶ୍ୱ—ସ. ବ—ଚଞ୍ଚଳ (ଦ୍ରବୀକୃତ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Dolāśwa Chalanā (See)

ଦୋଳି (ଧାତୁ)—(ଦୁଲ ଧାତୁ=ଝୁଲିବା + ଣିଚ୍) —
Doli (root) ଝୁଲାଇବା—To suspend; to cause to swing.

ଦୋଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୋଳା)—୧ । ଦୋଳା—
Doli 1. Swinging chair; a swing.
ଏଇ ଦୋଳରେ ବସିବା ପର ଦେଲେ । କୃଷ୍ଣଦାସ. ମହାଭାରତ. ୪ଜ ।

୨ । (ଆଦରାର୍ଥ) ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦର ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling Dolagobinda.

ଦୋଳିଆ—ଦେ. ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଦୋଳି ୨ (ଦେଖ)
Doliā Doli 2 (See)

ଗାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ମଦ ରଖିବା—
A jar in which toddy is collected.

ଦୋଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୋଳି+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dolikā ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋଳା—1. A small swing.

୨ । ଡାଣ୍ଡୋଳା—2. A sedan chair.

ଦୋଳି ଖେଳ—ଦେ. ବ—ଝୁଲିବା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଖେଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର
Doli khela ଖେଳ—Sporting by swinging in a swing.

ଗମ୍ଭୀର ନଶୀଥେ ବନଲତା କୃଷ୍ଣ,
ଦୋଳି ଖେଳେ ଯେବ ବନ ଅଙ୍ଗନା । ନଦକିଶୋର । କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ ।

ଦୋଳି ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଆପେ ଦୋଳାରେ ଝୁଲିବା—
Doli khelibā To swing in a swing.
ଅମ୍ବ ବଗିଚାରେ ଶିଥର ଲତାରେ;
ସେବେ ଦୋଳି ଖେଳୁ ଥାଉ । ନଦକିଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦଣୀ ।

ଦୋଳି ପହଞ୍ଚା—ଦେ. ବ.—ଦୋଳାରେ ଝୁଲିବା କ୍ରିୟା—
Doli pahañchā Act of swinging.
(ଦୋଳି ପଞ୍ଚା, ଦୋଳି ପହୁଞ୍ଚା, ଦୋଳି ପହଞ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୌଁରା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋଳ ପହଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୋଳାରେ ଝୁଲାଇବା—To rock another person in a swing.
Doli pahañchā(ñche)ibā
ଦୋଳାନ
झुलाना

ଦୋଳ ପହଞ୍ଚି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦୋଳ ଖେଳିବା (ଦେଖ)
Doli pahañchi hebā Doli khelibā (See)
ଝୁଲା झुलाना
(ଦୋଳ ପହଞ୍ଚିବା, ଦୋଳ ପହଞ୍ଚାଇହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଦୋଳରେ ଝୁଲିବା; ଦୋହଲିବା—
Dolibā 1. To swing to and fro; to oscillate.
ଝୁଲା; ଦୋଳା ଦୋଳନ୍ତୁ ସତ୍ତେବର ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତରେ ଭୁଲନା ଭ୍ରଧାନାଥ ସେସଦ୍ଭ ।

୨ । ଦୋଲିବା—2. To rock; to shake.

ଦୁଃଖୀ କଥା ବଲେ ଯେତେ ମଥା ଦେ ଡୁ
ନ ଫେଟେ ରତନ ଅକର । ଭ୍ରବାସ. ଗୀତଭ୍ରସ ।

ଦୋଶାଖା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଦ୍ୱିଶାଖା)—ଦୁଇଟି ମାତ୍ର ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—
Dośākhā Having two branches only; bi-forked.
ଦୋଶାଖା दूशाखा

ଦୋଶାଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୁଶାଲ୍ଲ; ଭୁଲ ସ. ଦ୍ୱି+ଶାଠୀ)—
Dośāla ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଶାଲ—
(ଦୋଶାଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) A pair of shawls put together
ଦୋଶାଲା [ଦ୍ର—ଶାଲ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଶବ୍ଦ ସଦ୍ଭରରୂପେ
दूशाल ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—ଶାଲ ଦୋଶାଲ—ବହୁମୂଲ୍ୟର
ଶୀତ ବସ୍ତ୍ରମାନ ।]

ଦୋଶାଳୀ—ଦେ. ବ.—ଖୁବ୍ ଖାଲ ଯାଗାରୁ ପାଣି ଉପରକୁ ଉଠାଇବା
Dośāḷī ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇଟି ଶେଣା ବା ଶାଲ—
Two separate baling arrangements done in the case of lifting water from a deep
ଦୋଶାଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) place.
[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଯୋଖଣ୍ଡରୁ ଉନ୍ନତର ଶେଣାରେ ପାଣି ଉଠାଯାଇ ଗୋଟିଏ ଖାଲରେ ଜମା କରାଯାଏ ଓ ପୁଣି ସେ ଖାଲରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଚ୍ଚତର ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଯାଇ ଜଆରକୁ ମଡ଼ାଯାଏ ।]

ଦୋଷ୍ ସ. ବ—ଦୋସ୍ (ଦେଖ)
Dosh Dos (See)

ଦୋଷ—ସ. ବ. (ଦୁଷ ଧାତୁ=ଦୋଷଯୁକ୍ତ ହେବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Dosha ୧ । ପାପ—1. Sin.
(ଗୁଣ—ବିପରୀତ) ୨ । ଅପରାଧ—2. Crime; guilt.
୩ । ଦୁର୍ଗୁଣ—3. Vice.
୪ । ଅନ୍ୟାୟ—4. Injustice.
୫ । ଅନିଷ୍ଟ; ଅପକାର—5. Mischief; injury.
୬ । କୁକର୍ମ—6. Evil act.
୭ । ଅପବାଦ—7. Blame; bad name.
୮ । ନିନ୍ଦା—8. Scandal.
୯ । କଳଙ୍କ—9. Blemish; taint.
୧୦ । ତ୍ରୁଟି—10. Fault; defect.
୧୧ । ନ୍ୟୂନତା—11. Deficiency.
୧୨ । ଅତ୍ୟାଚାର—12. Oppression.
୧୩ । କ୍ଷତି—13. Loss.
୧୪ । ରୁଗ୍ଣ ଅବସ୍ଥା—14. Diseased condition.
୧୫ । ଶରୀରସ୍ଥ ବାତ, ପିତ୍ତ, କଫର ପ୍ରକୋପ ବା କୁପିତ ଅବସ୍ଥା—15. Disorder or morbidity of the three humours of the body (viz phlegm, bile and wind.)
୧୬ । ବାକ୍ୟ ବା ଲେଖାର ରଚନା ଦୋଷ—
16. Fault in a composition or speech.
[ଦ୍ର—ଯାହା ରସର ଅପକର୍ଷକ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ରସ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହାକୁ ଦୋଷ କରନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ଦୋଷମାନ ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଯଥା—୧ । ଶବ୍ଦ ବା ପଦଦୋଷ, ୨ । ପଦାଂଶ ଦୋଷ, ୩ । ବାକ୍ୟ ଦୋଷ, ୪ । ଅର୍ଥ ଦୋଷ, ୫ । ରସ ଦୋଷ ।]
୧୭ । ରାଗ, ଦ୍ୱେଷ, ମୋହ ଆଦି—
17 Evil passions.
[ଦ୍ର—ଦୋଷ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—କର୍ମଦୋଷ, ଭାଗ୍ୟଦୋଷ, ଗ୍ରହଦୋଷ, ସଙ୍ଗଦୋଷ, ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷ, ଜଳବାୟୁ ଦୋଷ, ବଂଶଦୋଷ ଇତ୍ୟାଦି ।]
୧୮ । ଭାଗବତ ଅନୁସାରେ ଅଷ୍ଟାବସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. The name of one of the Basu Deities.
୧୯ । ପ୍ରଦୋଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—19. Night.

ଦୋଷକ—ସଂ. ବ—ବାଛୁରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Doshaka Calf.

ଦୋଷ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଷ ଖଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)
Dosha kaṭā(ṭe)ibā Dosha khaṇḍāibā (See)

ଦୋଷ କଟିବା—ଦେ. ବ—ଦୋଷ ଖଣ୍ଡନ (ଦେଖ)
Dosha kaṭibā Dosha khaṇḍana (See)
(ଦୋଷ କଟିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦୋଷ କେଟେ ଯାଓଆ दोष कट याना

ଦୋଷକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୋଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Doshakara ୧ । ଯେ ଅପରାଧ କରେ—1. Offending.
(ଦୋଷକୃତ୍, ଦୋଷକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନିଷ୍ଟଜନକ—
(ଦୋଷକାରୀ, ଦୋଷକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Injurious; hurtful.

ଦୋଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅପରାଧଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
Dosha karibā 1. To commit an offence.
ଦୋଷକରା ୨ । ପରର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବା—
दोष करना 2. To offend a person.

ଦୋଷ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟରେ ଥିବା
Dosha kāṛhibā ଦୋଷକୁ ବାହାର କରିବା—
ଦୋଷ ବାହିର କରା 1. To find out the fault in a
दोष निकालना matter or thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଫ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

(ଦୋଷ ବାହାର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୋଷ ବା ଅପରାଧର ପତ୍ତା ଲଗାଇବା—2. To trace out a fault or defect.

୩ । ଅନ୍ୟର ଦୋଷକୁ ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—3. To publish the guilt or defect of a person.

ଦୋଷ ଖଣ୍ଡନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୋଷ+ଖଣ୍ଡନ)—

Dosha khaṇḍana (ଦୋଷ କ୍ଷାଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । କୃତ ଅପରାଧର ମାର୍ଜ୍ଜନା; ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କରିବା; ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ଦେବା—1. Forgiving of a guilt.

୨ । କୃତ ଅପରାଧର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—2. Expiation for one's sins.

୩ । ନିଜ ଉପରେ ଆରୋପିତ ଦୋଷ ଆଦୌ ନ କରିଥିବା ବିଷୟ ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—3. Proving of one's innocence; defence of oneself.

ଦୋଷ ଖଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଯଥା ଉପରେ ଆରୋପିତ ଦୋଷରୁ ଆଦୌ ମୁକ୍ତ ହେବାର [ଦୋଷ ପୁଞ୍ଛା(ଛେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ପ୍ରୟାସ କରିବା—

ଦୋଷ ଖଣ୍ଡାନ **ଦୋଷ ଖଂଡାନା** 1. To wipe out a blot from one's self; to repel an accusation.

୨ । ଅନ୍ୟର ଅପରାଧ ବା ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବା—2. To forgive another's fault.

ଦୋଷ ଗିର୍ଯ୍ୟା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଷ ଦେବା (ଦେଖ) Dosha girā(re)ibā Dosha debā (See)

ଦୋଷଟାଳା **ଦୋଷ ଗିରାନା**

ଦୋଷ ଗୁଣ—ସ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦୋଷ+ଗୁଣ)—

Dosha guṇa ଦୋଷ ଓ ଗୁଣ—Faults and merits; bad and good qualities.

ଦୋଷଗ୍ରାହୀ—ସ.ବିଶ. (ଦୋଷ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)-

Doshagrāhī ୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ପରର ଗୁଣ ନ ଦେଖି କେବଳ (ଗୁଣଗ୍ରାହୀ—ବିପରୀତ) ଦୋଷ ଦେଖେ; ଦୋଷଦର୍ଶୀ—

(ଦୋଷଗ୍ରାହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fault-finding; censorious (Apte).

(ଦୋଷଗ୍ରାହୀ—ବ) ୨ । ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.

୩ । ଈର୍ଷୀ—3. Malicious; malignant (Apte).

ଦୋଷ ଘୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ଆଗରେ ନିଜର Dosha ghoṛdā(ṛde)ibā ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷକୁ ଲୁଚାଇବା—

ଦୋଷ ଲୁକାନ **ଦୋଷ ଛିପାନା** 1. To try to conceal one's faults or blemishes from the eyes of another.

୨ । ଅନ୍ୟକୃତ ଦୋଷକୁ ସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋପନ ରଖିବା—2. To conceal the fault of another from the eyes of the public.

ଦୋଷଘ୍ନ—ସ. ବିଶ. (ଦୋଷ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଯେଉଁ Doshaghna ଔଷଧ ବା ଚିକିତ୍ସାଦ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରସ୍ଥ କୁପିତ ବାତ, (ଦୋଷଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପିତ୍ତ ଓ କଫର ଦୋଷ ଶାନ୍ତ ହୁଏ—(medicinal treatment) Which counteracts the morbidity of the humours of the system.

ଦୋଷ ଜନକ—ସ. ବିଶ. (ଦୋଷ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Dosha janaka ୧ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ପାପମୟ—1. Faulty; defective; sinful.

୨ । ଯାହା ଅପକାର କରେ—2. Injurious; mischievous.

ଦୋଷଜ୍ଞ—ସ. ବ. (ଦୋଷ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦୋଷ Doshajña ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଭିଜ୍ଞ—1. Experienced in finding (ଦୋଷଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) out faults.

(ଦୋଷଜ୍ଞତା—ବ) ୨ । ଜ୍ଞାନୀ—2. Learned; sagacious

ସ. ବ—୧ । ରୋଗଜ୍ଞ ଚିକିତ୍ସକ—1. An expert physician.

୨ । ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A learned person.

୩ । ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A wise man

୪ । ବୈଦ୍ୟ; ଚିକିତ୍ସକ—4. A physician (Apte).

ଦୋଷଣ—ସ. ବ. (ଦୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Doshaṇa ୧ । ଅନ୍ୟଠାରେ ଦୋଷାର୍ପଣ—1. Laying the blame on another; blaming another.

୨ । ଅଭିଯୋଗ—2. Charge; accusation (Apte).

ଦୋଷ ତକସିର୍—ବୈଦେ. ବ. (ସମ୍ଭବତଃ ଶବ୍ଦ; ସ. ଦୋଷ; ଓ ଫା. Dosha takasir ତକ୍‌ସିର୍)—ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ବା ତ୍ରୁଟି—

ଦୋଷ କସୁର **ଦାଷ ତକସୀର** All the faults or blemishes.

(ଦୋଷ କସୁର; ଦୋଷ କସୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଷତ୍ରୟ—ସ.ବ--ଶରୀରସ୍ଥ ବାୟୁ,ପିତ୍ତ ଓ କଫ,ଏହି ତିନି ଗୋଟି ଧାତୁର Doshatraya ବିକୃତି—The morbidity or vitiation of the three humours of the body (e.g. wind, bile and phlegm).

ଦୋଷଦର୍ଶୀ—ସ.ବିଶ.ପୁଂ.(ଦୋଷ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍,୧ମା.୧ବ)-

Doshadarśī ଯେ ପରର ଦୋଷ ଖୋଜି ବୁଲେ; ଦୋଷଗ୍ରାହୀ—

(ଦୋଷଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) One who is on the look out for

ଦୋଷଦର୍ଶିତା } ବ. the faults of others; fault-finding;

ଦୋଷଦର୍ଶନ } censorious.

(ଦୋଷଦ୍ରଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଷଦୁଷ୍ଟ—ସ. ବିଶ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦୋଷ+ଦୁଷ୍ଟ)—

Dosha dushṭa ଦୋଷାକ୍ରାନ୍ତ (ଦେଖ)

Doshākrānta (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସତର୍କତା ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭୁଖାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧା ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଦୋଷ୍‌ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ସ; ଦୋଷ+ଦୃଷ୍ଟି)—
Dosha dṛushṭi ଦୋଷଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)—Doshadarśi (See)

ଦୋଷ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପରର ଦୋଷକୁ ପ୍ରକାଶ
Dosha dekhā(khe)ibā କରିବା—To point out
ଦୋଷ ଦେଖାନ **ଦୋଷ ଦିଖାନା** another's fault.

ଦୋଷ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପରଠାରେ କଳଙ୍କ ବା ନିନ୍ଦା ଅର୍ପଣ
Dosha debā କରିବା—1. To lay the blame on
ଦୋଷ ଦେଓୟା another; to blame.
ଦୋଷଦେନା, ଦୋଷନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
2. To adjudicate a person guilty.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବା—
3. To accuse a person; to charge a person.

ଦୋଷ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଅନ୍ୟର ତ୍ରୁଟିକୁ ଚିହ୍ନଣ କରିବା—
Dosha dharibā To find out the fault of
ଦୋଷ ଧରା another.
ଦୋଷ ପକଡ଼ନା (ଦୋଷ ବାଛିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଷନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୋଷଣ)—ଦୋଷଣ (ଦେଖ)
Doshana ଦୋଷନ **ଦୋଷନ** Doshaṇa (See)

ଦୋଷନୀୟ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦୂଷଣୀୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—
Doshanīya ଦୂଷଣୀୟ; ଦୋଷାରୋପଯୋଗ୍ୟ—
To be found fault with; faulty; blameable.

ଦୋଷ ନେବା—ଦେ.କ୍ରି—ଦୋଷ ମୁଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)
Dosha nebā Dosha muṇḍāibā (See)

ଦୋଷ୍‌ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଦୋଷ ଉଲ୍ଲେଖକାରୀ ପତ୍ର)—
Dosha patra ଅପରାଧୀର ଅପରାଧର ବିବରଣ ଯେଉଁ କାଗଜରେ
ଦୋଷପତ୍ରିକା } ଅନ୍ୟରୂପ ଲେଖାଥାଏ—A writing describ-
ଦୋଷଲେଖ } ing the details of an offence
or defect; a written declaration of an offence; a charge sheet.

ଦୋଷଭାକ୍—ସଂ. ବଣ. (ଦୋଷ+ଭଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଦୋଷଭାଜ୍;
Doshabhāk ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଅପରାଧୀ—
2. Guilty; offending.

ଦୋଷ ମାଗି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରାର୍ଥନାଦ୍ୱାରା ଦୋଷର କ୍ଷମା ମାଗିବା—
Dosha māgi nebā To beg excuse for a fault
committed, by praying sincerely.

ଦୋଷ୍‌ମୁଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଦୋଷ ନିଜସ୍ୱ
Dosha muṇḍā(ṇḍe)ibā ଅପରାଧ ଉପରେ ନିନ୍ଦା ବା ଦାୟିତ୍ୱ
ନେବା—1. To take the blame for some
fault on one's own shoulders.
୨ । ଅନ୍ୟକୃତ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
2. To take the responsibility of another's
guilt on oneself.

ଦୋଷ ମେଣ୍ଟଣ(ନ)—ଦେ. ବି—ଦୋଷ ଖଣ୍ଡନ (ଦେଖ)
Dosha meṇṭaṇa(na) Dosha khaṇḍana (See)
ଦୋଷମେଟାନ **ଦୋଷମିଟାନା**

ଦୋଷଲ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୋଷ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଲ)—
Doshala ୧ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ—1. Faulty; defective.
(ଦୋଷଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପାପୀ—2. Sinful (Apte).

ଦୋଷ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦୋଷର ଦାୟିତ୍ୱ କୌଣସି
Dosha lagā(ge)ibā ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଆରୋପଣ କରିବା—
ଦୋଷଲାଗାନ To lay the blame on some one;
ଦୋଷଲଗାନା to attribute a fault to some one.

ଦୋଷ ଲଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ବ୍ୟଙ୍ଗ)— ଦୋଷ ଦେବା (ଦେଖ)
Dosha ladibā Dosha debā (See)
(ଦୋଷ ଲଦ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋଷ ଲାଗିବା—ଦେ. ବି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଶୁଭ ସମୟ
Dosha lāgiba (ଉଣା, ବାରଆଦ)ରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର
ଦୋଷଲାଗା ବଚନ ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷର ପ୍ରଭାବ
ଦୋଷଲଗନା ତାହାର ଆତ୍ମାକୁ ବା ପ୍ରେତକୁ ବା ବଂଶଧରଙ୍କୁ
ଆକ୍ରମଣ କରିବା—1. The influence of a
person's dying in an inauspicious time
affecting his passing soul or ghost or
his relatives.
୨ । ବାଳିକାର ଅଶୁଭ କାଳରେ ପ୍ରଥମ ରଜୋଦର୍ଶନ ହେଲେ
ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ବଚନ ଅନୁସାରେ ତହିଁର ମନ୍ଦ ପ୍ରଭାବ ତାହାର
ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ବିଷୟ ଅନୁଚିନ୍ତ
ହେବା—2. The ascertainment of the bad
effects of a girl having her first menses
on an astrologically inauspicious day.
୩ । ଗୋସ୍ୱାମୀ ବା ଗୋରକ୍ଷକର ତ୍ରୁଟିରୁ ଗୋରୁର ଅପମୃତ୍ୟୁ
ହେଲେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଉକ୍ତିନତ ଦୋଷ ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ-
ଠାରେ ବା ଜଣକଠାରେ ଆରୋପିତ ହେବା—
3. The attribution of the guilt for the
unnatural death of a cow to the owner
or to the cowherd, according to the
dictates of Hindu scriptures.
୪ । କୌଣସି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟଜନିତ ଅପରାଧ ବା ପାପ କୌଣସି
ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଆରୋପିତ ହେବା—4. The
assignment of the guilt or sin for a bad act
on some person.

ଦୋଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ଦୁଷ୍ ଧାତୁ=ଦୂଷିତ ହେବା+ଅଧିକରଣ
Doshā ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରାତ୍ରି—1. Night.
୨ । (+କରଣ ଅ+ଆ) ବାହୁ—2. Arm; hand.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅନ୍ଧକାର—3. Darkness (Apte).

୪ । ସନ୍ଧ୍ୟା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Evening.

ଦୋଷାକର—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍; ଦୋଷ+ଆକର)—
Doshākara ୧ । ମହାପାପୀ—1. Very sinful.

୨ । ଅପରାଧୀ—2.Guilty.

୩ । ଯେଉଁ ଲୋକଠାରେ ଦୋଷର ମାତ୍ରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ—
3. Full of faults.

୪ । (ଦୋଷା=ରାତ୍ରି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ;ଯିମା ଦୋଷାରେ କର ବଅନ୍ତି ସେ=ନିଶାକର) ଚନ୍ଦ୍ର—
4. The moon (lit. the night-maker or emitting rays in the night).

ଦୋଷାକ୍ରାନ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ତୃତୀୟା ତତ୍; ଦୋଷ+ଆକ୍ରାନ୍ତ)—
Doshākrānta ଦୋଷଯୁକ୍ତ—Faulty; labouring under a defect

ଦୋଷାକ୍ଷର—ସ. ବ—ଆରୋପିତ ଅପରାଧ; ଅଭିଯୋଗ (ହୁ.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Doshākshara Charge; accusation.

ଦୋଷାତନ—ସ. ବି. (ଦୋଷା=ରାତ୍ରି+ଘଞ୍ଟା ଅର୍ଥେ· ତନ; ଭୁଲ ଅଦ୍ୟତନ, ଅଦ୍ୟନାତନ)—ରାତ୍ରିକାଳୀନ—
Doshātana Nightly; nocturnal.

ଦୋଷା ତିଳକ—ସ. ବ· (ଦୋଷା+ତିଳକ; ଦୋଷାର ତିଳକ ସ୍ୱରୂପ)—
Doshā tilaka ପ୍ରଦୀପ—Lamp.

ଦୋଷାଦୋଷ—ସ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦୋଷ+ଅଦୋଷ)—୧ । ଦୋଷ ଓ ଗୁଣ—
Doshādosha 1. Faults and good parts (of a man).

୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ କଥା—
2. The good and the bad of a matter.

ଦୋଷାବହ—ସ. ବିଣ. (ତୃତୀୟାନ୍ତ ତତ୍; ଦୋଷ+ଆବହ=ଯେ ବହନ କରେ)—୧ । ଦୋଷଜନକ—1. Faulty.

୨ । ପାପଜନକ—2. Sinful.

୩ । ଦୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Full of blemishes or defects.

ଦୋଷାରୋପ—ସ. ବି. (ଶ୍ରୀ ତତ୍; ଦୋଷ+ଆରୋପ)—
Doshāropa ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି ଦୋଷର ଅଭିଯୋଗ—
(ଦୋଷାରୋପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Accusation; charge; laying the blame on another.

ଦୋଷାସ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୋଷା=ରାତ୍ରି + ଆସ୍ୟ=ମୁଖ; ରାତ୍ରିର ମୁଖ ସ୍ୱରୂପ)—ଦୋଷା ତିଳକ (ଦେଖ)
Doshāsya Doshā tilaka (See)

ଦୋଷିକ—ସ. ବ. (ଦୋଷ+ଇକ)—ରୋଗ; ପୀଡ଼ା—
Doshika Disease; illness.

ସ. ବିଣ—ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଯୁକ୍ତ—
Faulty; defective (Apte).

ଦୋଷିଣୀ—ସ· ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୋଷିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦୋଷୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Doshiṇī The feminine of Doshī.

ଦୋଷିବା—ଦେ. (ଘଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ଦୁଷ୍ ଧାତୁ)—
Doshibā ଦୋଷାରୋପ କରିବା; ନିନ୍ଦା କରିବା—
ଦୂଷା To blame; to attribute blame to some one.
ଦୋଷନା; ଦୂଷନା; ଦୋଖନା
ମନୁର୍ମନ୍ଦଃ ମୁଣ୍ଡେ କର ଦାଣି
କାଉଲ କରୁଣେ ଦୋଷି ବାରୁଣ ବହୁତ । ଗୁଣାକାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଦୋଷୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୋଷ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍, ୧ମା.୧ବ)—
Doshī ୧ । ଅପରାଧୀ—1. Guilty; criminal.
(ଦୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପାପୀ—2. Sinful.

୩ । କୃତଘ୍ନ—3. Ungrateful.

୪ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Faulty defective.

ଦୋଷୈକଦର୍ଶୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୋଷ+ଏକ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Doshaikadarśī ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଗୁଣ ନ ଦେଖି ଯେ
ଦୋଷୈକଦର୍ଶିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ କେବଳ ମାତ୍ର ଦୋଷ ଦେଖେ—
ଦୋଷୈକଦୃଶା } Fault-finding; censorious.
(ଦୋଷୈକ ଦୃକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋସ୍—ସ. ବ (ଦସ୍ ଧାତୁ=ଶାସନ କରିବା+କରଣେ. ଓସ୍)—
Dos ୧ । ଦୀର୍ଘ ବା ଚତୁର୍ଭୁଜ କ୍ଷେତ୍ରର ବାହୁ—
(ଦୋଷ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The sides or arms of a triangle or quadrangle.

୨ । ବାହୁ—2. The arm.

୩ । ହସ୍ତ; କର—3. The hand.

ଦୋସ୍ମନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—ଦୁସ୍ମନ୍ (ଦେଖ)
Dos-man Dus-man (See)

ଦୋସ୍ମନି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଦୁସ୍ମନି (ଦେଖ)
Dos-mani Dus-mani (See)

ଦୋ ସର୍ଦ୍ଦକି—ଦେ. ବି—ଦୁଇଟି ରାଜପଥର ମିଳନ ସ୍ଥଳ —
Do sardaki Meeting place of two roads;
(ଦୋସଡ଼କ—ଅନ୍ୟରୂପ) bifurcation of a road.

ଦୋସର୍ଦ୍ଦା—ଦେ. ବି—ଦୋସୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Dosardā Dosordā (See)

ଦୋସନ୍ଧି—ଗାଦେ (ସାଜସ୍ଥଳ)ବି —ଘରର ଦୋକନ୍ଧି—The narrow open space between two separte houses.
ଦେ. ବି—ଦୋସନ୍ଧି (ଦେଖ)—Dosandhi (See)

ଦୋସନ୍ଧି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ସନ୍ଧି)—୧ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସନ୍ଧି—
Dosandhi 1. Interstice; crevice.
ଦୁଫାଙ୍କ
ଦୋଫାଙ୍କ ୨ । ଦୁଇ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଫାଙ୍କ—2. The space between two boundaries.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
3. (figurative) Dilemma.
ଏହୁପର ଦୋସନ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହୋଇ ଦଉରଥ
କେତେବେଳ ଭରସା ଛଳ ଦସ୍ତ ହେଲେ । ଜାଳକଣ୍ଡାଶ. ପିପ୍ଲଳ ସମାପ୍ତ ।

ଦୋସମାଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ୱି ଓ ସୀମା)—୧ । ଦୁଇ ମୌଜାର ବା ଦୁଇଖଣ୍ଡ କ୍ଷେତ୍ରର ଅଥବା ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ
(ଦୋସିମାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୀମା—1. The boundary be-
ଦୋସୀମାନା tween two lands or villages or
ଦୋସୀବାନା estates or States.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜାଲରେ ଧରିବା ଓ ମସୂରରଙ୍କ ଦୋସମାଳ ଜଲୁକଯୋଷି ଗଁ।--
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ସୀମାରେଖା—2. Boundary line.

ବ୍ୟ—ଦୁଇ ଜମିର ବା ଗ୍ରାମର ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ—
Situate on the boundary line of two lands or villages.

ଦୋସମାଳ ପଥର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପଥର ଦୁଇ ମଉଜାର ସୀମା-
Dosamāḷi pathara ନିର୍ଦ୍ଦେଶାର୍ଥ ପୋତା ହୋଇଥାଏ—
ଦୋସୀମାନା ପାଥର Boundary stone set up on the
ଦାସୀବାନା ପଥର boundary line of two villages.

(ଯଥା—ଏହିପର ଦୋସମାଳ ଝୁଣ୍ଟ, ଦୋସମାଳ ଖୁଣ୍ଟି, ଦୋସମାଳ ପାଦ୍ୟା, ଦୋସମାଳ ପିଲ, ଦୋସମାଳ ବମ୍ବା, ଦୋସମାଳ ପିଲ-ପାଦ୍ୟା ଆଦ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।)

ଦୋସର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦ୍ୱି + ସୃ ଧାତୁ; ହି. ଦୁସର)—ସଙ୍ଗୀ—
Dosara A companion.
ଦୋସର ଧନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣସଖା ଜୀବନ ଦୋସର,
ଦସରା, ଦସର ତ ଅମୃତ ଉସାସୁନ ଢାଳଲ କଣ୍ଠର । ମଧୁସୂଦନ. କଣ୍ଠବଧ ।

ଅ-ପୁଣି; ଦ୍ୱିତୀୟଥର—Again; for the second time.
ତାହା ପ୍ରାଣ ନ ନେଲେ ମୋହର ବଣିଜ
ନ ଦେଖିବ ମୁହଁ ଦୋସର ଦିନ ମୃଗ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. ସଙ୍ଖ—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ—1. Second.
ମୋହ ବନୁ ନାହିଁ ଉହିଁ ଦୋସର ପୁରୁଷ । ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସ୍ୟନ୍ତଙ୍କ ।

୨ । ଅନ୍ୟ—2. Another.
ଦୋସର ନ ପାରଇ କହି । ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଦୋସରା—ଦେ. ବ୍ୟ—(ସଂ.ଦ୍ୱି + ସୃ ଧାତୁ; ହି.ଦୁସ୍‌ରା)—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ—
Dosarā 1 Second.
ଦୋସରା; ଦୁସରା ୨ । ଅନ୍ୟ—2. Another.
(ଦୋସ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର; ପୃଥକ୍; ଭିନ୍ନ—3. Separate.
୪ । ଯୋଡ଼ା; ଯୁଗ୍ମ—4. In pairs.
୫ । ଦୋସରିଆ (ଦେଖ)
5. Dosariā (See)

ବ—୧ । ମାସର ଦୁଇ ତାରିଖ—1. The second day of the month.
୨ । ସହାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Assistant; colleague.

ଦୋସରିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଦୁଇ ସୋତ୍ର ବା ସର ଥିବା (ହାର)—
Dosariā Two-stringed (necklace).
ଦୁସରୀ; ଦୋଲଡ଼ା

ଦୋସର ଆଙ୍ଗୁଠି—ଦେ. ବ—ବାହାଡ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି (ଦେଖ)
Dosari aṅguṭhi Bāhāṛdā āṅguṭhi (See)

ଦୋସରୀ—ଦେ. ବ—ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଦୁଇଟି ସ୍ୱରବାହିକ୍ସ ସୋଡ଼ମସ୍ତ୍ରକ—
Dosarī A musical instrument; a flute which produces two tunes simultaneously.
ବେସ ମନ୍ତ୍ରକ ଥର ଭୁଜ, ବାହାଳ ଶଙ୍ଖ ସେ ଦୋସରୀ ।
ପ୍ରାତୀ. ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ବ୍ୟ—ଦୋସରିଆ (ଦେଖ)—Dosariā (See)

ଦୋସରୀ ଶଙ୍ଖ—ଦେ. ବ—ଏକତ୍ର ନନାଦତ ହେବା ଦୁଇଟି ଶଙ୍ଖ—
Dosarī śaṅkha Two conches blown simultaneously by one person.
ଜୋଡ଼ାଶାଙ୍ଖ

ଦୋସାଦ(ଧ)(ଧୁ)—ଦେ.ବ (ଫା.ଦୁଃସାଧୀ=ଦ୍ୱାରପାଳ)—୧ । କଟୁଅଲ;
Dosāda(dha)(dhu) ନଗରରକ୍ଷୀ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—
ଦୋସାଦ; ଦସାଦ 1. Head of the Police; Police Superintendent.

ଧନ ଉତ୍ତ ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା ଦୋସାଧ ହସ୍ତେ ଦେବା
ଦୁଇଟ ବଜାଇ ନଉ ଯାକ ବୁଲଇବା । ବଶୁନାଥ. ବତ୍ରିଶସିଂହାସନ ।

୨ । ଦ୍ୱାରୀ; ଦ୍ୱାରପାଳ—2. Porter; door-keeper.

ଦୋସାଲା—ବୈଦେ. ବ୍ୟ (ଫା; ଜୁଲ-ଏକସାଲା, ଛଅସାଲା, ଦଶସାଲା)—
Dosālā ୧ । ଦୁଇବର୍ଷ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—1. Limited for two
ଦୋସାଲା; ଦୁସାଲା years.
(ଯଥା—ଦୋସାଲା ପଟା)
୨ । ଦୁଇ ବର୍ଷବୟସ୍କ—2. Aged two years.
୩ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରେ ଘଟିବା—3. Happening at intervals of two years.
(ଯଥା—ଦୋସାଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ)
୪ । ଦୁଇ ଥର ପାଗ ହୋଇଥିବା (ଭଜା)—
4. Twice seasoned with sugar (fried corn).
ବୈଦେ. ବ—ଦୋଶାଲ (ଦେଖ)—Dośāla (See)

ଦୋସାଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଧାର୍ଯ୍ୟହେବା
Dosālā bandobasta ଜମା ଦୁଇ ବର୍ଷ ପାଇଁ ବଲବତ୍ ରହେ—
ଦୁସାଲା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ଦ୍ୱସାଲା Biennial settlement of rent.

ଦୋସାଲିଆ—ବୈଦେ. ବ୍ୟ (ଫା)—ଦୋସାଲା (ଦେଖ)
Dosāliā Dosālā (See)
[ଯଥା—ଦୋସାଲିଆ ବାହୁଙ୍କ]

ଦୋସିଆଁ—ଦେ. ବ୍ୟ—(ସଂ.ଦ୍ୱି+ସ୍ୟୁତ)—ଏକତ୍ର ସିଲାଇ ହୋଇଥିବା
Dosiāñ (ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ବସ୍ତ୍ର)— (Two pieces of cloth) Sewn together.

ଦୋସୂତା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଦ୍ୱି ଓ ସୂତ୍ର)—ଦୁବଲ ସୂତାରେ ବୁଣା
Dosūtī ହୋଇଥିବା; ମୋଟା (ଲୁଗା)—Woven with
ଦୁସୁତୀ double thread; thick-woven (cloth).
ଦୁସୁତୀ, ଦୋତହୀ ବ—ଦୁବଲ ବୁଣା ଗୁଦର; ଯେଉଁ ଗୁଦରରେ ତାଣି ଓ ଉରଣିରେ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ସୂତା ଲଗିଥାଏ—
A double-woven cloth.

ଦୋସୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଉତ୍ତରୀୟ; ପାଛୁଡ଼ା—1. A scarf or
Dosaṛdā sheet for covering the upper part of
ଦୁପାଟା the body.
ଦୁପାଟା ୨ । ଦୋପଟା ଗୁଦର—2. A sheet consisting of two breadths sewn together.

ବତ୍ର ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ଦୋସୋଡ଼ା—ଘନଶ୍ୟାମ. ଜଗନ୍ମୋହନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦୋସ୍ତ୍)—୧ । ମିତ୍ର; ବନ୍ଧୁ—
Dost 1. Friend.
ଦୋସ୍ତ ତୁମେ ଦୋସ୍ତ ଓ ଲୋକ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲ୍ ବେଦରୁ। କାମ ଦେଲ—
ଦୋସ୍ତ ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୬ । ସୁହୃଦ୍; ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ—2. Bosom friend.
୩ । ସାଙ୍ଗସୁଖ—3. Companion.

ଦୋସ୍ତ୍‌ଦାର୍— ବୈଦେ. (ଫା.)—ସାଙ୍ଗସୁଖ—
Dost-dār Companion.
ଦୋସ୍ତଦାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋସ୍ତଦାରମାନେ ଥସି ବହି ଉହୁଅନ୍ତୁ—
ଦୋସ୍ତଦାର ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦୋସ୍ତ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ବନ୍ଧୁତା—
Dost-dāri Friendship.
ଦୋସ୍ତଦାରୀ **ଦୋସ୍ତଦାରୀ**

ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ(ମ୍ମ)ଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—କାବୁଲର ଜଣେ ଅମୀର—
Dost mahama(mma)d Name of an Amir of Kabul.
[ଦ୍ର—ଲର୍ଡ୍ ଅକ୍‌ଲ୍ୟଣ୍ଡ୍ ଭାରତବର୍ଷର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ୍ ଥିବା ସମୟରେ (ଖ୍ରୀ. ୧୮୩୭-୧୮୪୨) ରୁଷିଆ କାବୁଲ ବାଟେ ଭାରତକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ବଳବତ୍ତା ହେବାରୁ ଲର୍ଡ୍ ଅକ୍‌ଲ୍ୟଣ୍ଡ୍ ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା ବନ୍ଧନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦ୍ ଉତ୍ତର କଲେ ଯେ ଶୀଖମାନଙ୍କଠାରୁ ପେଶାବର କଢ଼ା ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ସେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ମିତ୍ର ହେବେ । ଏଥିରେ ଲର୍ଡ୍ ଅକ୍‌ଲ୍ୟଣ୍ଡ୍ ଅସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଉଡ଼ା ସାହା ସୁଜାଙ୍କୁ କାବୁଲର ଅମୀର କରିବାକୁ ବସିଲେ, କିନ୍ତୁ ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦ୍ ସାହା ସୁଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ନିଜେ ଅମୀର ହେଲେ । ପରେ ଲର୍ଡ୍ ଅକ୍‌ଲ୍ୟଣ୍ଡ୍ ଭାରତରୁ ସେନା ପଠାଇ ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ସାହା ସୁଜାଙ୍କୁ କାବୁଲରେ ଅମୀର କଲେ ଓ ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଆଣି କଲିକତାରେ ରଖିଲେ । ଏହା ପ୍ରଥମ ଅଫଗାନ ଯୁଦ୍ଧ (୧୮୩୮ ।) ପରେ ସାହା ସୁଜା ଇଂରଜମାନଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିବାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନରଲ ଲର୍ଡ୍ ଏଲେନ୍‌ବର୍ଗ୍ କାବୁଲ ଅଧିକାର କରି ଦୋସ୍ତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ପୁଣି କାବୁଲର ଅମୀର କଲେ ।]

ଦୋସ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ବନ୍ଧୁତା—
Dosti 1. Friendship.
ଦୋସ୍ତୀ ୬ । ପ୍ରଣୟ—2. Love.
ଦୋସ୍ତୀ ୩ । ଘନିଷ୍ଠତା—3. Attachment.
(ଦୋସ୍ତାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ଯାଯତଦାସ୍ତି; ଅବୈଧ ପ୍ରଣୟ—
4 Illicit; love.

ଦୋହ—ସଂ. ବ. (ଦୁହ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଦୋହିବା—
Doha 1. Milking.
୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ଦୋହନ ପାତ୍ର—
2. Milking pot.
୩ । ସନ୍ତୋଷ—3. Contentment.
୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଦୁଗ୍ଧ—4. Milk.

ଦୋହକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —ଦୋହନକାରୀ; ଯେ ଦୁହେଁ—Milking.
(ଦୋହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୋହଜ—ସଂ. ବ. (ଦୋହ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦୁଗ୍ଧ—
Dohaja Milk.
ସଂ. ବଣ—ଦୋହନଲବ୍ଧ—Got by milking.

ଦୋହ(ହୋ)ଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ହଳ କରିବା; ଦେ ଓଡ଼—
Doha(ho)rḍa 1. Tilling for the second time.
୬ । ଦୋରୁଅ (ଦେଖ)—Dorua (See)
ବଣ—ଦୋଓଡ଼; ଦୁଇ ଥର ଗୁଣ କରାଯାଇଥିବା (ଜମି) —
(a plot of land) Tilled twice.

ଦୋହ(ହୋ)ଡ଼ବେଇ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଦୋବେଇ (ଦେଖ)
Doha(ho)rḍabei Dobei (See)

ଦୋହ(ହୋ)ଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୋଓଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Doha(ho)rḍā (etc) Do-orḍā etc (See)

ଦୋହଣି—ଦେ. ବ—ଦୋହୁଣି (ଦେଖ)
Dohaṇi Dohuṇi (See)

ଦୋହଦ—ସଂ. ବ. (ଦୋହ=ସନ୍ତୋଷ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Dohada ୧ । ଇଚ୍ଛା; ଇଚ୍ଛା—1. Desire; wish.
୬ । ଲାଳସା—2. Violent desire; hankering.
୩ । ଗର୍ଭିଣୀର ବସ୍ତୁବିଶେଷ ପ୍ରତି ଭୋଜନ ଲାଳସା—
3. The longing of a pregnant woman.
୪ । ଚିହ୍ନ—4. Sign.
୫ । ଔଷଧ—5. Medicine.
୬ । (ଦ୍ୱି+ହୃଦୟ=ନାଘାତନ) ଗର୍ଭଲକ୍ଷଣ—
6. Signs of pregnancy.
୭ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥା 7. Pregnancy; pregnant state.
୮ । ଗର୍ଭ—8. Womb.
୯ । ବୃକ୍ଷାଦିର ପୋଷକ ଔଷଧ ବା ପ୍ରଯୋଗ—
9. Applications for nourishing trees.

ଦୋହଦ ଦାନ—ସଂ. ବ.—(ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍; ଦୋହଦ+ଦାନ) —
Dohada dāna ଗର୍ଭିଣୀକୁ ଇପ୍ସିତ ବସ୍ତୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବା; ସାଧ ଖୁଆଇବା—Offering of desired things to a longing pregnant woman.

ଦୋହଦବତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୋହଦ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସାଦ+
Dohada batī ବିଶେଷ ପ୍ରତି ଇଚ୍ଛାବତ୍ତା ଗର୍ଭିଣୀ—A longing pregnant woman.

ଦୋହଦ ଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍; ଦୋହଦ+ଲକ୍ଷଣ)—୧। ଗର୍ଭ-
Dohada lakshaṇa ଲକ୍ଷଣ—1. Signs of pregnancy.
୬ । ଭ୍ରୂଣ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ—2 Foetus.
୩ । ବୟଃସନ୍ଧି (ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)—3. Transition from childhood to youth; the prime of life.

ଦୋହଦାନ୍ୱିତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅଷ୍ଟା ତତ୍; ଦୋହଦ+ଅନ୍ୱିତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗର୍ଭବତ୍ତା—Pregnant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋହଦଗା—ସ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୋହଦ=ଗର୍ଭିଣୀର ଇଚ୍ଛା+ଇନ୍+ଈ)—
Dohadinī ଦୋହଦବତୀ (ଦେଖ)—Dohadabatī (See)

ଦୋହଦୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦୋହଦ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;୧୩୩. ୧ବ)—
Dohadī କାମୀ (ଗ୍ରହୀବାଦ)—Lustful; amorous.

ଦୋହନ—ସ. ଵ. (ଦୁହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦୁହିଁବା; ଦୁଗ୍ଧାକର୍ଷଣ—1. Act of milking

୨ । ଦୁହିଁବା ବେଳେ ଦୁଧ ଦେଉଥିବା—2. Yielding milk.

କାମୀ କାନ ଦେ.ହନ, କରନ୍ତୁ ଗୋ ଦହନ; କଲଗେ ଉଣି ପୂର୍ଣି ପୂର୍ଣି ।
ସାନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତକ୍ଷୋଭ ।

୩ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—3. Collecting; compiling.

୪ । (+ଅଧି. ଅନ) ଦୋହନ ପାତ୍ର—4. A pail or pot into which milk is milked.

ଦୋହନୀ—ସ. ଵ.—(ଦୋହନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦୋହନ ପାତ୍ର—
Dohanī 1. Milking pot.

୨ । ଦୋହନ କର୍ମ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The act of milking.

ଦୋହର—ଦେ. ବଣ. –ଦୋଅଡ଼ ୨ (ଦେଖ)
Dohara Do-arda (See)

ଡବଲ ମୋହା ଦଣିଆ ଲୁଗାର ଦୋହର ଦଉଣ,
ଦୋହର ପଙ୍କାରମୋହନ. ଦ୍ରମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦୋ ହରପୀ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦ୍ୱି+ଦର୍ପ୍)—୧ । ଦୁଇ ପ୍ରକାର
Doharapī ହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା (ଲେଖ)
ଦୁ ଅକ୍ଷରୀ 1. (a writing) Written in two kinds
ଦ୍ରୁ ହରପୀ of; handwriting.

୨ । ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହସ୍ତାକ୍ଷର ଲେଖି ଜାଣୁ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a person) Knowing to write two kinds of handwriting.

ଦୋହର ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—ଦୋଅଡ଼ ମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Dohara muṇḍā Do-arda muṇḍā (See)

ଦୋହରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୋହୋର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Doharā (etc) Dohorā etc (See)

ଦୋହର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୋହୋର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dohari etc Dohori etc (See)

ଦୋହଲ—ସ. ବ. (ଦୋହ=ସନ୍ତୋଷ+ଲ ଧାତୁ=ପ୍ରଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଇଚ୍ଛା; ଅଭିଳାଷ—Desire.

ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଦେଦଲ)—ବାରଣ୍ଡା; ଅଳିନ୍ଦ—Varanda; portico.

ଦୋହଲ(ଳ)—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁଲ ଧାତୁ)—୧ । କମ୍ପନ—
Dohala(la) 1. Oscillation.
ଦୁଲନ ୨ । ମନର ଅନିଶ୍ଚୟ ଅବସ୍ଥା—
ଦୁଲନା ଡୋଲନା 2. Vasillating.
[ଦୋଦ୍ଦୋଲ(ଳ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ୩ । ଟଣା ଓଟରା—
3. Dragging to and fro.

୪ । ଆନ୍ଦୋଳନ—4. Agitation.

୫ । ବାଦ ବିବାଦ—
5. Mutual recrimination; wordy fight.

ଦୋ ହଲପୀ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦ୍ୱି+ଆ. ହଲଫ୍)—ଯେ ଅର୍ଥରେ ହଲଫ
Do halapī କର କହିଥିବା କଥାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ହଲଫ କର
ଦୋ ହଲପୀ ଜବାନବନ୍ଦୀ ଦେଲା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର କର
ଦୁ ହଲପୀ କହିବେ—Speaking two different versions on oath; making contradictory statements on oath.

ଦୋହଲବତୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୋହଦବତୀ (ହୁ. ଶ.) (ଦେଖ)
Dohalabatī Dohadabatī (See)

ଦୋହଲା—ଦେ. ବ.—(ସ. ଦୁଲ ଧାତୁ)—୧ । ଦୋହଲିବା; ଇତସ୍ତତଃ
Dohalā ଚଳନ—1. Oscillation.
(ଦୋଦ୍ଦୋଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୋହଲାଇବା—2. Rocking.
ଦୋଳା ଡୁଲନା ଦୋଳାନ ଡୋଲାନା

ଦୋହଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—
Dohalā(le)ibā ୧ । ଦୋହଲିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
[ଦୋଦ୍ଦୋଲା (ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
1. The causative form of Dohalibā.
ଦୋଳାନ ୨ । ଝୁଲାଇବା—2. To rock up.
ଡୋଲାନା ୩ । ଝୁଙ୍କାଇବା—3. To slacken; to loosen.

ଚୁଡ଼ା ଉପ୍ପ ପାଇଣ ପଦ୍ମନାଭ ଧର
ଦୋହଲନ୍ତେ ଉଠିଲେ ସେ ସେନ ମନ୍ଦର—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—
4. To wave; to move to and fro.

ତେବେ ସେ ମୁଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳକୁ ଦୋହଲାଇ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ଦୋହଲା ଦୋହଲି—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁବାର ଦୋହଲିବା—
Dohalā dohali 1. Repeated oscillation.
(ଦୋଦ୍ଦୋଲା ଦୋଦ୍ଦୋଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବହୁବାର ଦୋହଲାଇବା—
2. Rocking a thing repeatedly.

ଦୋହଲିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦୋହଲିବା—
Dohalibā 1. To oscillate.
(ଦୋଦ୍ଦୋଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଝୁଲିବା—2. To swing.
ଦୋଳା ୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଗଡ଼ିଲେ ଦେବା—
ଡୋଲନା 3. To move to and fro.

କେଲା ନାତେ ଯଥା ଦୋହଲି ଦୋହଲି—ବ୍ରଧାନାଥ. ବରବାର ।

ଦୋହଳୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୋହଲ+ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଈ)—ଅଶୋକ ଗଛ—
Dohalī Janesia Asoca (tree).
(ଦୋହଲା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୋହା—ବୈଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ୱି)—୧ । ଦୁହା; ହିନ୍ଦୀଭାଷାର ପଦ୍ୟଯୁକ୍ତ ଛଗ—
Dohā 1. Hindustanee doggerel.
ଦୋହା ୨ । ହିନ୍ଦୀ ମାତ୍ରାଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
ଦୋହା 2. A sort of Hindi metre.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୁରୁ ଚରଣ ଥାଏ । ଏହାର ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚରଣ ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ଓ ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥ ଚରଣ ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖାଯାଏ ; ଏହାର ପ୍ରଥମ ଓ ତୃତୀୟ ଚରଣରେ ୧୩ ଲେଖାଏଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମାତ୍ରା ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଚରଣରେ ୧୧ ଲେଖାଏଁ ମାତ୍ରା ଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଚରଣର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ମିତ୍ରାକ୍ଷର ହୁଏ ।]

ଦୋହାଇ—ଦେ ବ (ଦ୍ୱି+ଆହ୍ୱାନ)—୧ । ଶପଥ; ସ୍ତବ—
Dohāi 1. Oath.
ଦୋହାଇ ୨ ରାଜାର କୌଣସି ଦେବତା ବା ସ୍ତବାଙ୍କ ନାମ ଧରି
ଦୋହାଇ ସ୍ତବ ର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—2. A call for justice in the name of a king or Deity; repeatedly invoking the name of God or king for justice.
ଦେଉଅଛ ମୁହଁ ଦୋହାଇ ତାଙ୍କ ଦବଡ଼ ନାମେ—ମଧୁସୂଦନ. କବତା ।

ଦୋହାପନୟ—ସଂ. ବ (ଦୋହ+ଅପ+ନା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Dohāpanaya ଦୁଗ୍ଧ (ହି. ଶ.)—Milk.

ଦୋହି—ଦେ. ବ—ଦୋହାଇ (ଦେଖ)
Dohi Dohāi (See).
ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଘରେ ତାଡେ ଲଅ ଥଇ ତାକଇ କୌତୁକ ହୋଇ
କମଠକୁ ଯାଣି, ନ ଥିଲେ ଉହୁଁ ବସ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ହୋଇ ।
ରଘାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

ଦୋହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁହିଁବା (ଦେଖ)
Dohiñbā Duhiñbā (See).

ଦୋହିତା—ସ୍ତା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଦୁହିତା)—ଦୁହିତା (ଦେଖ)
Dohitā Duhitā (See).

ଦୋହିତା—ସ୍ତା (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଦୁହିତା)—ଦୁହିତା (ଦେଖ)
Dohitī Duhitā (See).
ବୁରତ ପଛେ ପର ତ୍ରିପଦ ଦୋହିତା
ପାଉଲେ ଉଚ୍ଚେ ଉକା ଚକ୍ରାଧର ମତ—କୃଷ୍ଣଙ୍କିଂ. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଦୋହିତ୍ର(ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଦୌହିତ୍ରିକ)—ଦୌହିତ୍ରିକ—
Dohitra(trī) Inherited by a daughter's son.
ଦୋହିତ୍ର ଦୌହିତ

ଦୋହୀ ରାଣୀ—ଦେ. ବ—ଦୋଇ ରାଣୀ (ଦେଖ)
Dohī rāṇī Doī rāṇī (See).
[ଦ୍ର—ପରେ ବବାହୁତା ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସ୍ତଜା ଶବ୍ଦ ଦେଖିବାରନ୍ତୁ ଓ ସ୍ତଜ ବଅନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ନାମ ସୋହୀ ରାଣୀ ।]

ଦୋହୁଣୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦୋହନ)—ଛନ; ଦୁଗ୍ଧ ନାଡୋଇ ଗାଈକୁ
Dohuṇī A cord to the hind legs of a vicious cow while she is being milked.
ଦୁହିଁବାବେଳେ ତା ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ିରେ ଛନନ୍ତି

ଦୋହେଁ—ଦେ. ସବ—ଦୁହେଁ (ଦେଖ)
Doheñ Duheñ (See).
କାହ ଠିକ ଦୋହେଁ ବିନା ଦୁଅନ୍ତୁ ରେର—ଭକାସ. ଉଦ୍ୟମାଳା ।

ଦୋହୋଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୋବଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dohorda (etc) Duharda etc (See).

ଦୋହୋଡ଼ା—ସ୍ତାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—ଦୋଓଡ଼ା (ଦେଖ)
Dohordā Do-ordā (See).

ଦୋହୋର—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ—
Dohorā 1. A kind of drum.
୨ । (ସଂ. ଦାବ; ଦବ) ଅଗ୍ନି—2. Fire.
ଦୋହୋର ମଝରୁ ଅନଳ ଅଣାଇଁ କଲେବ ସ୍ତାପନ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚତ୍ରସମାସ୍ତ୍ରଣ ।
୩ । ଯେଉଁ ଜମିରେ ସ୍ତାମର ଧୁଆଧୋଇ ପାଣି ପଶେ; ଖୋଓର—
3. A land where the rain water from a village accummulates.
ଗାଁଥର ଦୋହୋର ଯୋଗୁ ଚଳ ।
ସ୍ୱାମୁ ଦେଉଅଚ ଅଗତ କର—କୃତିବଚନ ।
[ଦ୍ର—ଏ ଜମି ଖୁବ ଜବ୍ଦସ୍ତ ହୁଏ ।]
୪ । ଜଳସ୍ରୋତରେ ଯେଉଁ ମାଟିମିଶା ସଡ଼ା, ପତ୍ର, ପନ୍ନଅନ୍ଦ ଭସିଯାଏ ଓ ଅନ୍ୟତ୍ର ଜମା ହୁଏ—4. The refuse matters that are carried away by rain water and deposited elsewhere.
୪ । (ସଂ. ଦ୍ୱି) ଦ୍ୱିତୀୟବାର—4. Second time.
୫ । ଦୋଓଡ଼ା (ଦେଖ) —Do-ordā (See)

ବଣ (ସଂ. ଦ୍ୱି)—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ—
1. Second.
ଦୋହାରା ୨ । ଅତିରିକ୍ତ—2. Additional.
ଦୋହରା (ଯଥା—ଦୋହୋର ଘର)
୩ । ଦୁଇ ଥର କରିଯିବା—3 Done twice.
୪ । ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—4. Double.
୫ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର କରିଯିବା—
5. Done for the second time.
୬ । ସ୍ଥୂଳକାୟ—6. Fat; corpulent.
୭ । ଦୁଇ ଭାଙ୍ଗ କରାଯାଇ ଥିବା—7. Folded double.
ଅ—ଆଉଥର ଥରେ; ପୁନର୍ବାର—Once over again.
ବହୁତ ଥକଃ ଅଛା ପଡ଼ୁଛ ଦୋହୋର । ସ୍ତାତୀ. ତୁହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦାୟରା ବୈଦେ. ବ—ଦୌର (ଦେଖ)
ଦୌରା Daurā (See)

ଦୋହୋର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଓଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Dohorā(re)ibā Do-ordāibā (See)

ଦୋହୋର ଘର—ଦେ. ବ—ଦୋଘର (ଦେଖ)—
Dohorā ghara Doghara (See)

ଦୋହୋର ସମ୍ପ୍ରୋଦ—ବୈଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୌସ୍ପର୍ଦ୍ଦ)—
Dohorā samproda ଦଉର ସ୍ପର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
ଦାୟରା ସୁପର୍ଦ Daurā supardda (See)
ଦୌରା ଲୁପୁର୍ଦ ମେଳେଙ୍କର ସ୍ୱାଦ୍ରେବ ଦୋହୋର ସମ୍ପ୍ରୋଦ କରିଥିଲେ—
ଦୋହୋର ସ୍ପର୍ଦ, ଦୋହୋର ସମ୍ପର୍ଦ, ଦୋହୋର ସମ୍ପ୍ର(ମ୍ପ୍ରୋ)ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ ପଳାଇମୋଡ଼ନ; ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦୋହୋରି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱିବାର)—ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—
Dohori Doubled; twofold.
ଦୁଚାନ୍ଦ, ଦୋହରି ଅ—୧ । ଦୁଇ ଥର—1. Twice.
୨ । ଆଉଥର ଥରେ—2. Once over again.
୩ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର—3. Second time.

ଦୋହୋରି ନଳଆ—ଦେ. ବଣ—ଦୁଇନଳ ନଳଆ ବା ବନ୍ଦୁକ (ବନ୍ଦୁକ)—
Dohori naliā A double-barelled (gun).
ଦୁନଳା ଦୁଗାଡ଼ା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋହୋର ପଇସା—ଦେ. ବ—ଦୋପଇସି (ଦେଖ)
Dohori paisā — Dopaisi (See)

ଖାଇ ମକ୍‌ଡା ଫେର୍ ଫାର୍, ଦୋହର ପଇସା ଅଣ୍ଟାରେ ମାର—ଚଗ ।

ଦୋହୋଲବେଇ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଦୋବେଇ (ଦେଖ)
Doholabei — Dobei (See)

ଦୋହୋଲା (ଇତ୍ୟାଦ) ଦୋହଲା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Doholā (etc) — Dohalā etc (See)

ଦୋହ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଦୋହନଯୋଗ୍ୟ
Dohya — 1. Fit to be milked.

୨ । ଯେଉଁ ଜୀବଙ୍କଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହାଁ ଯାଏ (ଯଥା—ଗାଈ; ମଈଷୀ, ଛେଳୀ)—2. Milked; giving milk.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଧନ ଆଦ ଜବରଦସ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ—3. (a person) From whom money is extorted.

(ଦୋହ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ଦୁଗ୍ଧ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Milk.

ଦୌକୂଲ—ସଂ. ବଣ. (ଦୁକୂଲ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ରେସମୀ ବସ୍ତ୍ର-
Daukūla ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ (ରଥାଦ)—Covered with silk cloth.

ଦୌଖେବାର୍—ବୈଦେ. (ରୁଷ୍ ଭାଷା)—ରୁଷିଆର ଅଧ୍ୱବାସୀ ଜାତ-
Daukhebār ବଶେଷ—The Daukhebars; a class of people of Russia.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯୁଦ୍ଧ କରବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରବାରୁ ରୁଷିଆ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସ୍ୱଜ୍ୟରୁ ସାତ ହଜାର ଲୋକଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଯାଇ ଏମାନେ ଉତ୍ତର ଆମେରକା କାନେଡ଼ା ସ୍ୱଜ୍ୟର ନେଲ୍ସନ୍ ସହରର ୨୦ ମାଇଲ ପୂଦ୍ଦରେ ଉପନବେଶ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବଶଧରମାନେ ସେଠାରେ ଅଛନ୍ତ । ଏମାନେ ଲଙ୍ଗଳା ରହନ୍ତ; ଅମିଷ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତ ନାହିଁ ଓ ଲୋମବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧନ୍ତ ନାହିଁ । ଏମାନେ ରୁଷିସ୍ଥ ସଂସ୍କାରକ ଓ ଲେଖକ କାଉଣ୍ଟ୍ ଟଲଷ୍ଟୟ (Count Tolstoy) ଙ୍କ ମତାବଲମ୍ବୀ ଓ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ; ଏମାନେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରକୁ ମାନନ୍ତ ନାହିଁ ଓ ସରକାରଙ୍କୁ ଖଜଣା ଦଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଏମାନେ ଅଳ୍ପାହାର ଓ ଭୂମି-ଶାୟୀ । ଏମାନେ ରୁଷ୍‌ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତ ।]

ଦୌଡ଼(ଇତ୍ୟାଦ)—ଦଉଡ଼ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Daurda (etc) — Daurda etc (See)

ଦୌଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦଉଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Daurdā (etc) — Daurdā etc (See)

ଦୌଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦଉଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦ) (ଦେଖ)
Daurdi (etc) — Daurdi etc (See)

ଦୌତ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୂତ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ଦୂତର କର୍ମ ବା ଗୁଣ,—
Dautya 1 The service or post of an ambassador or messenger.

୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥତା—2. Umpireship; intermediation.

ଦୌବାରକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଦ୍ୱାର + କାଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇକ, କାପାଇକ) -
Daubārika ୧ । ଦ୍ୱାରସ୍—1. A door keeper; porter.
(ଦୌବାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦ୍ୱାରପାଳ—2. A guard at the gate.

ଦୌର୍ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦଉର୍ (ଇତ୍ୟାଦ) (ଦେଖ)
Daurā (etc) — Daurā etc (See)

ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୁରାତ୍ମନ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ଅତ୍ୟାଚାର—
Daurātmya 1. Oppression.

୨ । ଉପଦ୍ରବ—2. Outrage.

୩ । ଜୁଲୁମ୍; ଅନ୍ୟାସ୍ୱ ବଳପ୍ରୟୋଗ—
3. Violence; illegal use of force.

୪ । କଷ୍ଟଦାୟକତା—4. Cruelty.

ଦୌରିତ—ସଂ. ବ (ଦୁରିତ + ଅ)—କ୍ଷତ; ହାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Daurita Injury; loss.

ଦୌର୍ଗ—ସଂ. ବଣ—୧ । (ଦୁର୍ଗ + ଅ) ଦୁର୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Daurga 1. Relating to a fort.

୨ । (ଦୁର୍ଗା + ଅ) ଦୁର୍ଗା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to Durgā.

ଦୌର୍ଗତ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍ଗତ + ଭାବ. ଯ)—୧ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Daurgatya 1. Poverty; wretchedness.

୨ । ଦୁରବସ୍ଥା—2. Misery.

୩ । ମଳନତା—3. Dirtiness.

ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍ଗନ୍ଧ + ଭାବ. ଯ)—ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତତା—
Daurgandhya Foetidness.

ଦୌର୍ଜ୍ଜନ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍ଜ୍ଜନ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନତା; କ୍ରୂରତା—
Daurjjanya 1. Wickedness.
(ଦୌର୍ଜ୍ଜନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର—
2. Vile treatment.

ଦୌର୍ବ୍ବଲ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍ବ୍ବଲ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ଦୁର୍ବ୍ବଳତା—
Daurbbalya 1. Weakness.
(ଦୌର୍ବ୍ବଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୃଶତା—2. Slenderness; emaciation.
(ଯଥା—ଧାତୁ ଦୌର୍ବ୍ବଲ୍ୟ ।)

ଦୌର୍ଭାଗିନେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଦୁର୍ଭଗା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ; କାପାଇକ)—
Daurbhāgineya ଭାଗ୍ୟହୀନା ବା ସ୍ୱାମିପରତ୍ୟକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ—
(ଦୌର୍ଭାଗିନେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) The son of an unfortunate
(ସୌର୍ଭାଗିନେୟ—ବପସ୍ତ୍ରୀ) or deserted woman.

ଦୌର୍ଭାଗ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦୁର୍ଭାଗା + ଭାବେ. ଯ)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ; ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ —
Daurbhāgya Misfortune; bad luck.

ଦୌର୍ମନସ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଦୁର୍ମନସ୍ + ଭାବେ. ଯ)—
Daurmanasya ୧ । ଉଦ୍ବେଗ—1. Anxiety;
(ସୌମନସ୍ୟ—ବପସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା; ଦୁର୍ଭାବନା -2. Evil thought.

୩ । ଦୁଃଖ ଜନତ ଚତ୍ତର ଅବସାଦ—
3. Dejected spirit.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଦୁଃଖ—4. Grief.

ଦୌର୍ଜ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୂର + ଭାବ. ଯ)—
Daurjya ଦୂରତ୍ୱ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Distance.

ଦୌର୍ଯୋଧନି—ସ. ବ. (ଦୁର୍ଯୋଧନ + ଗୋତ୍ରସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇ)—
Daurjyodhani ଦୁର୍ଯୋଧନଙ୍କ ଗୋତ୍ରରେ ଜନ୍ମିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
A person born in the family of Durjyodhana.

ଦୌର୍ହାର୍ଦ—ସଂ. ବ. (ଦୁର୍ହୃଦ + ଭାବ. ଅ)—
Daurhārda ୧ । ବୈର—1. Enmity.
(ଦୌର୍ହୃଦସ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ—
2. Wicked disposition.

ଦୌର୍ହୃଦ—ସଂ. ବ. (ଦୁସ୍ + ହୃଦ୍ = ଅନ୍ତଃକରଣ + ଅ; ନଞାଦନ)—
Daurhṛuda ଦୋହଦ; ଗର୍ଭିଣୀର ବାଞ୍ଛିତ ବସ୍ତୁରେ ଇଚ୍ଛା—
(ଦୌର୍ହୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The longing of a pregnant woman.
୨ । ଗର୍ଭଧାରଣ—2. Pregnancy (Apte).
୩ । ଗର୍ଭ—3. Womb (Apte).
୪ । ଭ୍ରୂଣ—4. Embryo.
୫ । (ଦୁର୍ହୃଦ + ଅ) ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ—
5. Evil disposition of mind (Apte).

ଦୌଲତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି—
Daulata 1. Riches.
ଦୌଲତ ୨ । ଅତୁଳାତଳ ସମ୍ପତ୍ତି—
ଦୌଲତ 2. Affluence; prosperity.

ମୁଁ କେବଳ ମୋ ନାମ ଲେଖି ଜାଣେ, ଏତେ ଦୌଲତ ବମାଇଛ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ, ଅଠଗୁଣ ।

୩ । ଆଡ଼ମ୍ବର; ଜାଁକଜମକ—3. Grandeur.

[ଦ୍ର— ଏହା ଧନ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଧନ ଦୌଲତ = ଟଙ୍କା ପୋକର: ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି ।]

ଦୌଲତ ଖାନା—ବୈଦେ ବ. (ଫା)—୧ । ଧନୀର ଅଟ୍ଟାଳିକା—
Daulata khāna 1. A rich man's palace.
ଦୌଲତଖାନା ୨ । ଧନୀର ଧନାଗାର—
ଦୌଲତଖାନା 2. The treasury of a rich man.
୩ । ବାସଗୃହ—3. Residence.

ଦୌଲତଦାର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଦୌଲତମନ୍)—ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ—
Daulatadār Very rich; wealthy; prosperous.
(ଦୌଲତବନ୍ତ, ଦୌଲତମନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଦୌଲତଦାସ୍, ଦୌଲତବନ୍ତ—ବ)
ଦୌଲତବନ୍ତ **ଦୌଲତମନ୍ତ**

ଦୌଲତି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ଦୌଲତଦାର (ଦେଖ)
Daulati Daulatadār (See)
(ଦୌଲତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦୌଲେୟ—ସ. ବ. (ଦୁଲ୍ଲୀ = କଚ୍ଛପୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—
Dauleya କଚ୍ଛପ; କଇଁଛ—Tortoise.

ଦୌଷ୍କୁଲେୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦୁଷ୍କୁଳ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—
Daushkuleya ନୀଚକୁଳ ଜାତ—Base-born; born of a low family.
(ଦୌଷ୍କୁଲେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦୌଶ୍ଚର୍ମ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୁଶ୍ଚର୍ମନ୍ + ଭାବାର୍ଥେ ଯ)—
Dauscharmya ଦୁଶ୍ଚର୍ମୀ ହେବାର ଅବସ୍ଥା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
ପୁରୁଷର ଲିଙ୍ଗାବରକ ଚର୍ମ ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—
The state of a male being devoid of the foreskin.

ଦୌଷ୍ମନ୍ତ(ନ୍ତି)—ସ. ବ. (ଦୁଷ୍ମନ୍ତ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ; ଇ)—
Daushmanta(nti) ୧ । ରାଜା ଦୁଷ୍ମନ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର—
1. Son of king Dushmanta.
୨ । ଦୁଷ୍ମନ୍ତଙ୍କ କୁଳଜାତ—
2. Born in the family of Dushmanta.

ଦୌହିତ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ (ଦୁହିତୃ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Dauhitra ୧ । ଝିଅର ପୁଅ; ନାତି—
(ଦୌହିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Daughter's son.
୨ । ଖଡ୍ଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Sword.
୩ । ତିଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Sessamum.
୪ । ଗୁଆଘିଅ; ଗବ୍ୟଘୃତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Ghee from cow's milk.

ଦୌହିତ୍ରକ—ସ. ବଣ. (ଦୌହିତ୍ର + ଇକ)—୧ । ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ମୃତ
Dauhitrika ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୌହିତ୍ର ଭୋଗ କରେ—
1. (property) Inherited by a daughter's son.
୨ । (ଦୁହିତୃ + ଇକ) ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଅପୁତ୍ରକ ବ୍ୟକ୍ତିର କନ୍ୟା ଉତ୍ତରାଧିକାରିଣୀ ରୂପେ ପାଏ—
2. (property) Inherited by the daughter of a sonless deceased.
୩ । ଦୌହିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
3. Relating to the daughter's son.

ଦୌହିତ୍ରୀ—ଦେ ବଣ. (ସ· ଦୌହିତ୍ରକ) —
Dauhitrī ୧ । ଦୌହିତ୍ରୀକ ୧ (ଦେଖ)
ଦୋହିତ୍ରୀ 1. Dauhitrīka 1 (See)
ଦୌହିତ୍ର ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ·—୨ । ଝିଅର ଝିଅ; ନାତୁଣୀ—
2. Daughter's daughter.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅପୁତ୍ରକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦତ୍ତକ ସମ୍ପତ୍ତି ତାହାର କନ୍ୟା ଓ କନ୍ୟାର ପୁତ୍ରମାନେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀରୂପେ ପାଇ ଥାନ୍ତି ।]

ଦୌହୃଦିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁସ୍ + ହୃଦ + ଇନ୍ + ଈ)—
Dauhṛudinī ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A pregnant woman.

ଦ୍ୱଇତ—ପ୍ରା. (ଘଦ୍ୟ) ବଣ—ଦ୍ୱୈତ (ଦେଖ)
Dwaita Dwaita (See)

ତେବେ ଦ୍ୱଇତ ଦୂର ଯାଉ
ଗୋବିନ୍ଦ ଦର୍ଶନ ଅର ଚାହୁଁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱୈତ ବନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ଦ୍ୱୈତ ବନ (ଦେଖ)
Dwaita bana Dwaita bana (See)
ସେଠାରେ ଏକାଦଶ ବର୍ଷ କଲ୍ ଶେଷ
ଦ୍ୱୈତ ବନେ ଅସି ହେଲେ ପରବେଶ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦ୍ୱୈଧ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ଦ୍ୱୈଧ (ଦେଖ)
Dwaidha Dwaidha (See)
ବସ୍ତୁର ସବୁ ସ୍ଥାନ ଅସଲ ଦ୍ୱୈଧ ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଦ୍ୱୈମାତୁର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ଈ ଓ ବଣ—ଦ୍ୱୈମାତୁର (ଦେଖ)
Dwaimātura Dwaimātura (See)
ସପ୍ତଦ ଦ୍ୱୈମାତୁରେ କଥିତ ମୃଗ ତରୁରେ
ବଧ ବନ୍ଦେଦ ଋତୁରେ ସର ଥରୁରେ । ଉଃ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦ୍ୱୈରଥ ଯୁଦ୍ଧ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ଈ—ଦ୍ୱୈରଥ ଯୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Dwairatha juddha Dwairatha juddha (See)
ଯୋଦ୍ଧଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ
ଈଶ୍ୱରା ଦ୍ୱୈରଥ ଯୁଦ୍ଧ ଘଟା ପାଇଁ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଦ୍ୱନ୍ଦ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି+ଦ୍ୱି, ସହାଉବ୍ୟକ୍ତି; ନଘାଉନ)—
Dwanda ୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ (ଦେଖ)—1. Dwandwa (See)
କ୍ରୋଧ ଦ୍ୱନ୍ଦ ସେଷଣି ଦେଲେ ସେ ଛଡ଼ାଇ ।
କୃଷ୍ଣଦି, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ସମସ୍ତ ଜାଣିବା ପାଇଁ ବାଜିଆ ସିବା ଘଣ୍ଟା—
2. A gong on which hours are struck.
[ଦ୍ୱ—ଅସ୍ତ୍ରେ ଓ ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ମତରେ ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ।]

ଦ୍ୱନ୍ଦବାଦ—ଦେ. ବ—କଳହ; ଶତ୍ରୁତା—Quarrel; enmity.
Dwandabāda
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ ଜଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗଣଠାରେ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ. ଗୀତ ।

ଦ୍ୱନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଦ୍ୱନ୍ଦ)—ବିବାଦ କରିବା—
Dwandibaa To dispute.
ଦ୍ୱନ୍ଦକରା ମହାବାକ୍ୟ ଯଥା—ଅମା-ସୌଭ୍ୟ-ସ୍ୱାତ ସୋଗେ ସଂଭୂସନ୍ତ ଦ୍ୱନ୍ଦ
ହନ୍ଦ କରନା ଧାର୍ଚ ବସ୍ତୁ ଧ୍ୱଂସିବାକୁ । ରଘୁନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଦ୍ୱନ୍ଦିୟ—ସ. ବଣ—ବିବାଦୀୟ—
Dwandiya Disputed.
(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ସ. ବ (ଦ୍ୱି+ଦ୍ୱି; ସହାଉବ୍ୟକ୍ତି; ଦ୍ୱୌ+ଦ୍ୱୌ (Apte
Dwandwa ନଘାଉନ)—
୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ; ମିଥୁନ; ଯୁଗଳ; ମାଈ ଅଣ୍ଡିଗ; ଯୋଡ଼ା—
1. Husband and wife; a couple; a brace; a male and female together.
୨ । ଯୁଗ; ଦ୍ୱୟ—2. Any two things taken together; a pair.
୩ । ସୁଖ ଦୁଃଖ, ରାଗ ଦ୍ୱେଷ ଆଦ ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ ଭାବ-ଦ୍ୱୟ—3. Two opposite feelings or sensations.
୪ । ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ ବସ୍ତୁ ବା ଗୁଣ ବା ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ—
4. Relative or contradictory terms, things or qualities.
(ଯଥା—ପାପପୁଣ୍ୟ, ସୁଜାସୁଜା, ବାଲବୃଦ୍ଧ, ଶତ୍ରୁମିତ୍ର, କଠିନତା କୋମଳତା, ସୁଖ ଦୁଃଖ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୫ । ବିବାଦ—5. Strife; dispute.
୬ । ଯୁଦ୍ଧ—6. Fight.
ବନତା ନଜନଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦ୍ୱନ୍ଦ ଜସ୍ତ ପ୍ରାସ୍ତେ । ଉଃ. ଭୈତେସ୍ତୁତିବଲାସ ।
୭ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ; ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେବା ଯୁଦ୍ଧ—
7. Duel.
୮ । କଳହ—8. Quarrel.
୯ । ରହସ୍ୟ—9. Mystery; secret.
୧୦ । ଦୁଇଟି ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ଏକତ୍ର ମିଳନରୂପ ସମାସ (ଏ ସମାସରେ ଉଭୟ ପଦର ଅର୍ଥର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହେ)—
10. A grammatical compound word consisting of two gramatically similar nouns joined together by the copulative conjunction 'and'
୧୧ । ରୋଗବିଶେଷ—11. A kind of disease.
୧୨ । ସନ୍ଦେହ—12. Doubt.
୧୩ । ସ୍ୱର୍ଗ—13. Fortress; stronghold.
୧୪ । ମିଥୁନ ରାଶି—
14. The sign Gemini of the zodiac.

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଚର—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ=ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଯୋଡ଼ା+ଚର ଧାତୁ+ଅ; Dwandwachara ଯେ ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ବିଚରଣ କରନ୍ତି)—
ଚକ୍ରବାକ ମିଥୁନ; ଚକ୍ରୁଆ ଚକେଇ—The Ruddy Goose (which always live and move about in couples); Anas Casarea.
ବଣ—ଯେ ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ବୁଲନ୍ତି—
Living and moving about in couples or pairs.

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଚରୀ—ସ. ବ ଓ ବଣ—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଚର (ଦେଖ)
Dwandwachārī Dwandwachara (See)

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଜ—ସ. ବଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଉଭୟଙ୍କଠାରୁ ଜାତ—1. Born of a couple.
୨ । ବିବାଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced from a quarrel; resulting from a dispute.
(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଉଭୟଙ୍କ ଦୋଷରୁ ଜାତ (ବ୍ୟାଧି)—3. (disease) Resulting from the faults of both the husband and the wife.
୪ । ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ଧାତୁର ପ୍ରକୋପରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ବ୍ୟାଧି)—4. (disease) Due to the morbidity or derangement of two of the bodily humours.

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଭାବ—ସ. ବ—ଶତ୍ରୁତା; ବିଦ୍ୱେଷ—
Dwandwa bhāba Antagonism; discord.

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱବିନ୍ନ—ସ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଅଲଗା ଅଲଗା ହେବା—
Dwanda vinna Separation of the sexes (Apte).

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଭୂତ—ସ. ବଣ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା—
Dwandwa bhūta 1. Forming a couple.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସନ୍ଦେହଜନକ—
2. Doubtful; uncertain (Apte).

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱମୋହ—ପୁ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଜନିତ ମୋହ) —ସନ୍ଦେହରୁ
Dwandwa moha ଜାତ କଷ୍ଟ—Trouble caused by doubt (Apte)

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ—ପୁ. ବ—ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ —
Dwandwa juddha Duel; single combat
ଏହିପରି ଶବ୍ଦ ମହାଭାରତରେ
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଥରସ୍ଥ ଜଲେ ନଭସ୍ଥଳ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିବ. ମହାଭାରତ. ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଶଃ—ପୁ. ଅ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ + ଶସ୍)—ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ଦୋଇ—
Dwandwaśaḥ Two by two; in pairs or couples.

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—ପୁ. ବଣ.ସୁଂ(ପୁ. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ + ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—୧।ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ —
Dwandwī 1. Opposed to one another; contradictory
୨ । କଳହୁଡ଼ା—2 Quarrelsome; contentions.
(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ବିବାଦୀ—3. Disputant.
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଅଟଇ ମୋର ଉତ୍ତ ସୁଗଳ—ସ୍ୱଯାମାଥ, ମେଘଦୂତ ।
୪ । ମାମଲାବାଜ୍—4. Litigious.

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଭୂତ—ପୁ. ବଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ବ୍ୱି+ଭୂତ)—
Dwandībhūta ୧ । ଯେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲାଗିଥାଏ—Engaged in a single combat or duel (Apte).
(ଦ୍ୱନ୍ଦୀଭୂତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱୟ—ପୁ. ବ (ଦ୍ୱି + ଅବୟବାର୍ଥେ. ଅପ୍) — ୧ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା
Dwaya 1. Two.
୨ । ଯୋଡ଼ା; ଯୁଗ—2. Pair; couple; brace.
୩ । ଉଭୟ—3. Both.
୪ । ଦୋନାରୁଣ୍ଡିଆ ସ୍ୱଭାବ—4. Duplicity (Apte).
୫ । ଅସତ୍ୟତା—5. Untruthfulness (Apte).
୬ । (ବ୍ୟାକରଣ) ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
6. The masculine and the feminine gender in grammar.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଉଭୟ ବା ଦୁଇ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ; ପଦଦ୍ୱୟ; ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟ ଇତ୍ୟାଦି ।]
(ଦ୍ୱୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ—1. Second.
୨ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟକ—2. Numbering two.

ଦ୍ୱୟବାଦୀ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୱୟ + ବାଦନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଅସରଳ;
Dwayabādī ୧ । ଦୋମୁହାଁ—1. Double-tongued; insincere.
(ଦ୍ୱୟବାଦିତା—ବ) ୨ । ଦୋହଲପୀ (ଦେଶ)
2. Dohalapi (See)

ଦ୍ୱୟାତିଗ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱୟ + ଅତି + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dwayātiga ୧ । ରଜଃ ଓ ତମଃ ଗୁଣକୁ ଯେ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅଛି—
(ଦ୍ୱୟାତିଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One whose mind is freed from the influence of the two gross worldly attributes, Rajas and Tamas.
୨ । ସାଧୁ—2. Saintly; virtuous.

ଦ୍ୱୟାତ୍ମକ—ପୁ. ବଣ. (ଦ୍ୱୟ + ଆତ୍ମନ୍ + କ)—ଦୁଇ ବରୁଦ୍ଧ ଗୁଣଯୁକ୍ତ—
Dwayātmaka Of a twofold nature; comprising two opposite attributes.
(ଦ୍ୱୟାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ୱୟୁହୀନ—ପୁ. ବ.—(ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ—
Dwaya hīna (grammar) The neuter gender.

ଦ୍ୱୟୀ—ପୁ. ବ. ଓ ବଣ—ଦ୍ୱୟ (ଦେଖ)
Dwayi Dwaya (See)

ଦ୍ୱାଃ—ପୁ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ [ଦୃ ଧାତୁ + ଣିଚ + ଅଚ୍—(Apte) = ଦ୍ୱାର୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ଦ୍ୱୀ ୧ବ.)—୧ । ଦ୍ୱାର—1. Door; gateway.
୨ । ପଥ; ପ୍ରବେଶ ପଥ—2. Entrance; ingress.
୩ । ଉପାୟ—3. Means; expedient.

ଦ୍ୱାଃସ୍ଥ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱାଃ = ଦ୍ୱାର୍ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + ଅ)—ଦ୍ୱାରସ୍ଥ—
Dwāḥstha Situated at the door; posted at the dcor.
(ଦ୍ୱାଃସ୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଦ୍ୱାଃସ୍ଥା; ଦ୍ୱାଃସ୍ଥିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ.—ଦ୍ୱାରପାଳ; ଦ୍ୱାରୀ—
Porter; door-keeper; gate-keeper.

ଦ୍ୱାଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ + ଅ)—ବୟାଳିଶ ସଂଖ୍ୟାର
Dwāchatwāriṁśa ପୂରକ—Forty second.
(ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶ, ଦ୍ୱାଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସଂ. ବ.—(ଦ୍ୱି + ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍)—ଚାଳିଶରୁ ଅଧିକ
Dwāchatwāriṁśat ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା; ୪୨; ବୟାଳିଶ —
(ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ଅନରୂପ) 42; fortytwo
ବଣ.—ବୟାଳିଶି ସଂଖ୍ୟକ—Numbering fortytwo.

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ —ସଂ. ବଣ.—୧ । ବତ୍ରିଶ ସ୍ଥାନୀୟ—
Dwātriṁśa 1. Thirtysecond.
ଦ୍ୱିତ୍ରିଂଶ
ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ତମ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବତ୍ରିଶ ସଂଖ୍ୟକ—
2. Consisting of or numbering 32.

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍—ସଂ. ବ.—(ଦ୍ୱି + ତ୍ରିଂଶତ୍)—୩୨; ବତ୍ରିଶ—
Dwātriṁśat 32; Thirty two.
(ଦ୍ୱିତ୍ରିଂଶତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ.—ବତ୍ରିଶ ସଂଖ୍ୟକ—
Numbering thirtytwo.

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ତ—ସଂ. ବ.—ବତ୍ରିଶର ସମାହାର—An aggregate or
Dwātriṁśati collection of thirty two.
(ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ତକା, ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ତିକା, ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ତସିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶଲ୍ଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ.—(ବହୁ; ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ + ଲକ୍ଷଣ) —
Dwātriṁśallakshaṇa ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଥିବା
(ଦ୍ୱିତ୍ରିଂଶଲ୍ଲକ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩୨ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣ ବା ଶୁଭ ଚିହ୍ନ—
Thirtytwo specially auspicious marks found on the body of great men.
(ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶଲ୍ଲକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଦେହରେ ୩୨ଟି ଶୁଭ ଚିହ୍ନ ଥାଏ—(a person)
Having thirtytwo auspicious marks on the body.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶଲ୍ଲକ୍ଷଣିକ — ସଂ. ବହ. ପୁଂ. — ମହାପୁରୁଷଲକ୍ଷଣାକ୍ରାନ୍ତ (ପୁରୁଷ)— Dwātrimśallakshaṇika (a person) Bearing 32 (ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶଲ୍ଲକ୍ଷଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) conspicuous and auspicious (ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶଲ୍ଲକ୍ଷଣିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) marks on the body; bearing the signs of a great man on the body.

ଦ୍ୱାଦଶ — ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱି + ଦଶନ୍) — ଦଶରୁ ଦୁଇ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ବାର— Dwādaśa 12; twelve.

(ଦ୍ୱିଦଶ — ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ.—ବାର ସଂଖ୍ୟକ — (ଦ୍ୱାଦଶୀ — ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Numbering twelve.

୨ । ବାର ସ୍ଥାନୀୟ — 2. Twelfth.

ଦ୍ୱାଦଶ ଅକ୍ଷର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର) — ଓଁ ନମୋ ଭଗବତେ ବାସୁଦେବାୟ ଏହି ମନ୍ତ୍ର —A formula Dwādaśa akshara for worshipping Bishṇu.

ଏମନ୍ତ ଦ୍ୱାଦଶ ଅକ୍ଷର
ଜପିବ ଶତ ଅଠବାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦ୍ୱାଦଶ କର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱାଦଶ=ବାର+କର=ଅଂଶୁ)— Dwādaśa kara ୧ । ଦ୍ୱାଦଶାଂଶୁ (ଦେଖ)— 1. Dwādaśāṁśu (See)

୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ— 2. A name of Kārttikeya (Apte).

ଦ୍ୱାଦଶ ଗୋପାଳ—ସଂ. ଈ—ବାର ସୁତ (ଦେଖ) Dwādaśa gopāla Bāra suta (See)

ଦ୍ୱାଦଶ ବନ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ୧୨ଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ଲୀଳାକାନନ— Dwādaśa bana The twelve woods where Śrīkṛushṇa disported.

[ଦ୍ର— ମଧୁ, ତାଲ, କୁମୁଦ, ବହୁଳା, କାମ୍ୟ, ଖଦିର, ବୃନ୍ଦା, ଭଦ୍ର, ଭଲ୍ଲ, ଲୌହି, ଭାଣ୍ଡୀର ଓ ମହାବନ ଦ୍ୱାଦଶ ବନ ଅଟେ ।]

ଦ୍ୱାଦଶ ବାର୍ଷିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱାଦଶ+ବର୍ଷ+ଇକ)— Dwādaśa bārshika ୧ । ବାରବର୍ଷବୟସ୍କ— 1. Twelve years old.

୨ । ବାରବର୍ଷ କାଳ ବ୍ୟାପୀ— 2. Lasting for 12 years (Apte).

ଦ୍ୱାଦଶ ମଦ୍ୟ—ସଂ. ବି—୧୨ ପ୍ରକାରର ମଦ୍ୟ— Dwādaśa madya Twelve kinds of wine.

[ଦ୍ର— ଘାନସ, ଦ୍ରାକ୍ଷ, ମାଧ୍ୱୀକ, ଖାର୍ଜୁର, ତାଳ, ଐକ୍ଷବ, ମାଧ୍ୱୀକ, ଗୁଡ଼ଜ, ଟଙ୍କମାଧ୍ୱିକ, ମୈରେୟ, ନାରକେଳଜ ଓ ସୁରା ଏମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱାଦଶମଦ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।]

ଦ୍ୱାଦଶ ମଳ—ସଂ. ବି— ଦେହର ୧୨ ପ୍ରକାରର ମଇଳ— Dwādaśa maḷa The twelve kinds of execrations of human body.

[ଦ୍ର— ବସା, ଶୁକ୍ର, ଅସୃକ୍, ମଜ୍ଜା, ମୂତ୍ର, ବିଷ୍ଠା, ନଖ, କର୍ଣ୍ଣମଳ, ଶ୍ଳେଷ୍ମା, ଅସ୍ଥି, ନେତ୍ରମଳ ଓ ସ୍ୱେଦ ଏମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱାଦଶମଳ କୁହାଯାଏ ।]

ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବି— ପୁରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବାରଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ— Dwādaśa jātrā The twelve chief festivals of the Deity Jagannātha at Puri.

[ଦ୍ର— ଜନ୍ମଲଗ୍ନରେ ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରା କୁହାଯାଏ; ଯଥା— ୧. ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା—ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା । ୨. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଦେବସ୍ନାନ । ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱିତୀୟା—ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା, ରଥଯାତ୍ରା । ୪. ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ—ଦ୍ୱାଦଶଯୂନ । ୫. ଶ୍ରାବଣ ଝୁଲାଯାତ୍ରା— ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଝୁଲାଯାତ୍ରା । ୬. ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ—ପାର୍ଶ୍ୱପରିବର୍ତ୍ତନ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ— ଦେବୋତ୍ଥାପନ । ୮. ମାର୍ଗଶୀର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ— ପ୍ରାବରଣ ଷଷ୍ଠୀ । ୯. ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ । ୧୦ । ମାଘ ଝୁଲାଯାତ୍ରା—ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି । ୧୧. ଫାଲ୍ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା— ଦୋଲଯାତ୍ରା । ୧୨. ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ଦମନକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବା ଦଅଣାଗ୍ରେତ୍ସ ।]

ଦ୍ୱାଦଶ ଲୋଚନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱାଦଶ+ଲୋଚନ)— Dwādaśa lochana ଷଡ଼ାନନ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ— (ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) A name of Kārttikeya.

ଦ୍ୱାଦଶାଂଶୁ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱାଦଶ+ଅଂଶୁ)—ବୃହସ୍ପତି ଗ୍ରହ— Dwādaśāṁśu Bṛuhaspati; Jupitor.

ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷ —ସଂ ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି)— ୧ । (ଦ୍ୱାଦଶ+ଅକ୍ଷି) କାର୍ତ୍ତିକେୟ— Dwādaśākṣha 1. A name of Kārttikeya.

୨ । (ଦ୍ୱାଦଶ+ଅକ୍ଷ) ବୁଦ୍ଧ— 2. The Buddha (Apte).

ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗୁଳ— ସଂ. ବି—ଏକ ଗୃଦ୍ଧ୍ର— Dwādaśāṅguḷa A span; a measure of 12 fingers.

ଦ୍ୱାଦଶାଦିତ୍ୟ —ସଂ. ବି—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣିତ ଦ୍ୱାଦଶବିଧ ରୂପ ବା ନାମ —The 12 names of the Sun- Dwādaśāditya god.

(ଦ୍ୱାଦଶାତ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର ବାର, ଆତ୍ମନ୍, ଭବସ୍ୱାନ୍, ଅର୍ଯ୍ୟମା, ପୂଷା, ତ୍ୱଷ୍ଟା, ସବିତା, ଭଗ, ଧାତା, ବିଧାତା, ବରୁଣମିତ୍ର ଓ ଉରୁକ୍ରମ ଏହି ୧୨ ଗୋଟି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ନାମ ଅଟେ ।]

ଦ୍ୱାଦଶାଧ୍ୟାୟୀ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱାଦଶ+ଅଧ୍ୟାୟ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଏଥିରେ ପଢ଼ିବାରୁ)— ଜୈମିନିଙ୍କର ମୀମାଂସା —The name of Jaiminī's Dwādaśādhyāyī Mīmāṁsā in 12 chapters.

ଦ୍ୱାଦଶାୟୁଃ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱାଦଶ=୧୨ ବର୍ଷ+ପରମାୟୁ ଯାହାର)— କୁକୁର—Dog. Dwādaśāyuḥ

ଦ୍ୱାଦଶାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱାଦଶ+ଅର୍ଚ୍ଚିସ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Dwādaśārcchi ଦ୍ୱାଦଶାଂଶୁ (ଦେଖ) Dwādaśāṁśu (See)

ଦ୍ୱାଦଶାସ୍ର — ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱାଦଶ+ଅସ୍ର)— ବାରଗୋଟି ଭୁଜ ଥିବା କ୍ଷେତ୍ର— Dwādaśasra A dodecagon.

ଦ୍ୱାଦଶାହ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱାଦଶ+ଅହନ୍)— ୧ । ବାର ଦିନବ୍ୟାପୀ ସମୟ— Dwādaśāha 1. A period of 12 days.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବାରଦିନେ ସମାପଯୁଷ୍ମ ସଙ୍କଳ୍ପବିଶେଷ—
2. A sacrifice completed in 12 days (Apte).

ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱାଦଶ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପକ୍ଷର ଦ୍ୱାଦଶ ତିଥି—
Dwādaśī The twelfth day of the lunar fortnight.
(ଦ୍ୱିଦଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମଲକ୍ଷିତ ଦ୍ୱାଦଶୀମାନ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ ଅଟେ; ଯଥା—୧. ଚକ୍ଷକ ଦ୍ୱାଦଶୀ--ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ—ଚକ୍ଷାଫୁଲଦ୍ୱାର ବିଷ୍ଣୁପୂଜା (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବବାଦୋତ୍ସବ), ୨. ବାମନ ଜନ୍ମ—ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ--ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବାମନ ଅବତାର ଦିବସ, ୩. ଗରୁଡ଼ ଦ୍ୱାଦଶୀ—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ, ୪. ବତ୍ସଦ୍ୱାଦଶୀ--ମାଘ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବତ୍ସଦ୍ୱ ଅବତାର ଦିବସ, ୫. ଗୋବତ୍ସ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ପୁତ୍ରସ୍ୟାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ଫାଲ୍ଗୁନ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ ।]

ଦ୍ୱାଦଶୀ ପାରଣା—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପ; ଦ୍ୱାଦଶୀ+ପାରଣା)—
Dwādaśī pāraṇā ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଉପବାସ ବ୍ରତ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ପ୍ରଥମ ଭୋଜନ ବିଧି—
The breaking of fast after the Ekādaśī on the morning of Dwādaśī.

ଦ୍ୱାନବତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱି + ନବତି + ଅ)—ଦ୍ୱିନବତ (ଦେଖ)
Dwānabata Dwinabata (See).
(ଦ୍ୱିନବତ, ଦ୍ୱାନବତ୍ତିତମ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାନବତି—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. (ଦ୍ୱି+ନବତି) —ବୟାଂନବେ; ନବେରୁ ଦୁଇ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା —Ninetytwo
Dwānabati
(ଦ୍ୱିନବତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାପଞ୍ଚାଶ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱି + ପଞ୍ଚାଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥ. ଅ)—
Dwāpañchāśa ୫୨ ସ୍ଥାନୀୟ—Fifty second.
(ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. (ଦ୍ୱି + ପଞ୍ଚାଶତ୍)—ପଚାଶ୍ଅପେକ୍ଷା
Dwāpañchāśat ଦୁଇ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—Fifty two.
(ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାପର—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱି+ପର; ଯେଉଁ ଯୁଗ ଦୁଇ ଯୁଗର ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ Dwāpara ସତ୍ୟ ଓ ତ୍ରେତା ଯୁଗ ପରେ ପଡ଼େ) —

୧ । ହିନ୍ଦୁପୁରାଣ ମତରେ ସୃଷ୍ଟିର ତୃତୀୟ ଯୁଗ—
1. The third Puranic age or aeon of the world according to the Hindus.

[ଦ୍ର—ଏହାର କାଳ ୮ ଲକ୍ଷ ୬୪ ହଜାର ବର୍ଷ । ଏହି ଯୁଗରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଅବତାରଦ୍ୱୟ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ; ପୁଣ୍ୟ ଓ ପାପ ସମାନ ଥିଲା, ମନୁଷ୍ୟର ଦେହର ପରିମାଣ ୨ ହାତ ଓ ପରମାୟୁ ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ ଥିଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶେଷ ରାଜା ଥିଲେ ।]

୨ । ସନ୍ଦେହ—2. Doubt; suspicion.

ଦେବ ଦନୁଜ ଭୋ ଅରାତର; ଦୂର ଦିଅ ଦ୍ୱାପରକୁ ଭେଦ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ବିଶୋଦ୍ଭବ. ଚ-ଗୀତ ।

୩ । ପଶାକାଠିର ଯେଉଁ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଥାଏ—3. The side of a die marked with two points (Apte).

୪ । ଅନିଶ୍ଚୟ—4. Uncertainty (Apte).

ଦ୍ୱାବିଂଶ—ସଂ. ବିଣ—ବାଇଶି ସ୍ଥାନୀୟ—
Dwābiṁśa Twenty second.
(ଦ୍ୱାବିଂଶତିତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାବିଂଶତି—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି + ବିଂଶତି; ଦ୍ୱି ଅଧିକ ବିଂଶତି) —କୋଡ଼ିଏ
Dwābiṁśati ଅପେକ୍ଷା ଦୁଇ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୨୨; ବାଇଶି—22; Twenty two.

ବିଣ—ବାଇଶି ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 22.

ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱୃ ଧାତୁ + ଣିଚ୍ = ଦ୍ୱାର ଧାତୁ = ଆଚ୍ଛାଦନ ବା
Dwāra ରୋଧ କରିବା + କରଣ. ଅ) —

୧ । ଦୁଆର; ଦରୱାଜା; କବାଟ—
1. Door; entrance; door-way; ingress.

[ଦ୍ର- ଦ୍ୱାରମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶର ନାମ; ଯଥା—ଚଉକାଠ, ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ, ସରଦଲ ପଟା, କବାଟ, ଜାଲିଁଲ କବାଟ, ନାଗବନ୍ଧ, ଛକଣୀ, ଜୁଡ଼ୁକ, ଚମଣୀ, କବଜା, ଶିକୁଲି, ଅର୍ଗଳ (ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି), କୁନ୍ଦୁଣ୍ଡା ଓ ଦଣ୍ଡି ।]

୨ । ଗମନାଗମନର ବାଟ—2. Passage; way.

୩ । ଉପାୟ—3. Means. ୪ । ସମ୍ମୁଖ—4. Front.

୫ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ମେଲ୍ଲ ଥିବା ଅଂଶ; ଛେଦ; ଛିଦ୍ର—
5 Opening (Apte); hole.

୬ । ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି କର୍ମ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ; କର୍ମ-ସାଧନୋପାୟ—
6. Medium; expedient (Apte).

୭ । ଶରୀରର ନଅଗୋଟି ଛିଦ୍ର—7. The nine apertures of the human body (Apte).

ଦେ. ବ—ମୂଳକାରଣ—Root cause.

ଏ ଶ୍ଲୋକ ଘୋର ଭବ ଦ୍ୱାର, ଏ ନୋହେ ଉତ୍ତମ ବେପାର—
କଗନ୍ନାଥ. ସ୍ୱଗତ ।

ଦ୍ୱାର କଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ.—୧ । କବାଟ—
Dwāra kaṇṭaka 1. Door.

୨ । ଅଳଣୀ—2. The bolt of a door.

ଦ୍ୱାର କପାଟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; ଦ୍ୱାର + କପାଟ)—କବାଟ—
Dwāra kapāṭa The leaf or panel of a door.

ଦ୍ୱାରକା—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱାର = ମୁକ୍ତିଦ୍ୱାର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Dwārakā ରାଜଧାନୀ—The capital where Śrīkṛushṇa was holding his court.
(ଦ୍ୱାରକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଜରାଟର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଏହା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଅଛି ବୋଲି କଥିତ । ଏଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଡାକୋରଜୀ ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି । ଏହା ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବରୋଦା ମହାରାଜା ଗାଇକୱାଡ଼ଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲରେ ଅଛି ଓ ଜୁଖାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରଗନା ଅନ୍ତର୍ଗତ । ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ନାମ—
A name given to males.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱାରକା ଦାସ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ କବିବିଶେଷ—
Dwārakā dāsa Name of a classical Oṛdiā poet.

[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜା ଭେଲଙ୍ଗା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ସଜହ କାଳରେ (୧୫୫୧—୧୫୫୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । 'ଗ୍ରେମରସ ଭକ୍ତିକା' ଓ 'ସପ୍ତଯୋଇ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।

ତାରଣୀ. ଇତିହାସ ।]

ଦ୍ୱାରକା ନାଥ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦ୍ୱାରକା+ନାଥ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Dwārakā nātha Śrīkṛushṇa.

ଦ୍ୱାରକାପତି
ଦ୍ୱାରକେଶ
ଦ୍ୱାରପ
} [ଦ୍ର—ଦ୍ୱାରକାନାଥ ନାମକ ବିଷ୍ଣୁବିଗ୍ରହଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଗୋମତୀ ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଦ୍ୱାରଗୋପ—ସଂ.ବି (ଦ୍ୱାର+ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dwāragopa ଦ୍ୱାରପାଳ (ଦେଖ)—Dwārapāḷa (See)
(ଦ୍ୱାରନାୟକ, ଦ୍ୱାରଦର୍ଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାରଦାରୁ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଭୂମିସଜ୍ଜ ନାମକ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ—1. A kind of medicinal herb.

ସଂ. ଭୂମିସଜ୍ଜ, ବରଦାରୁ, ଦେବଦାରୁ
ପୁରସହ
ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତ-ଜ୍ୱରଜ୍ଞଦ ପ୍ରସାଦକ ଅଟେ ।]

୨ । ସାଗୁଆନ କାଠ—
2 Teak wood (Apte).

ଦ୍ୱାର ଦେଶ—ସଂ. ବି—ଘରର ଦ୍ୱାରରେ ଥିବା ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗ—
Dwāra deśa Door; entrance; passage to a house.

ଦ୍ୱାର ନିରୂପଣ—ଦେ. ବି—ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକର କର୍ମ—
Dwāra nirūpaṇa The post of a door-keer.

ଦ୍ୱାରନିରୂପଣ ଯାହାରେ ରହିଲେ ଜଳିଲ ସେହୁ ପାହାଡ଼ ।
ତ'ଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର ଉଷା ଅନୁରାଗ ।

ଦ୍ୱାର ପଟ୍ଟ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦ୍ୱାର+ପଟ୍ଟ)—୧ । କବାଟର ପଟା ବା ଫାଳ—
Dwāra paṭṭa 1. The panel of a door (Apte).

୨ । ଦ୍ୱାରରେ ଝୁଲିବା ପରଦା—
2. The curtain of a door (Apte).

ଦ୍ୱାରପାଳ—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱାର+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ
Dwārapāḷa ଦ୍ୱାର ଜଗେ; ଦରୁଆନ; ଦୌବାରିକ—
ଦ୍ୱାରପ
ଦ୍ୱାରପାଳକ
} ଅନ୍ୟରୂପ 1. Porter; gatekeeper; doorkeeper.

ଯେ ସ୍ଥାନରେ ସେତେକ ଦ୍ୱାରପାଳେ ଛନ୍ତି—ବୃଷ୍ଣିସିଂହ. ମହଦ୍ଭରତ ସଭା ।

୨ । ଦେବାଳୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ସ୍ଥାପିତ ଦେବତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳମାନଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—2. The images of the Deity's doorkeepers placed at the entrance of a temple.

ଦ୍ୱାର ପାଳପୂଜା—ସଂ. ବି—ଦେବତାମାନଙ୍କ ପୂଜା ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାର-ଦେଶରେ ଥିବସ୍ଥିତ ଦ୍ୱାରପାଳ ବିଗ୍ରହ-ମାନଙ୍କର ପୂଜା—The worship of the gatekeeper-deities before the worship of the main Deity.

ଦ୍ୱାର ପିଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦ୍ୱାର+ପିଣ୍ଡୀ) —୧ । ଚଉକାଠର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ଥ ଫଳକ —1. Lintel of a door-frame.
Dwāra piṇḍī

୨ । ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ—2. Threshold.

ଦ୍ୱାର ପିଧାନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱାର+ପିଧାନ)—କବାଟର ବଳଣୀ; ଅର୍ଗଳ—The bolt of a door (Apte).
Dwāra pidhāna

ଦ୍ୱାରବତୀ—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱାର=ମୁକ୍ତିପଥ+ବତ୍+ଙ୍ଗୀ. ଈ)—ଦ୍ୱାରକା (ଦେଖ)
Dwārabatī Dwārakā (See).
(ଦ୍ୱାରବତ୍ତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାର ବନ୍ଧ—ଦେ. ବି—୧ । ଚଉକାଠ—
Dwāra bandha 1. Door-frame.
ଚଉକାଠ
ଚୌଖଟ
୨ । ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ—2. The bottom-piece of the door frame; threshold.

ଦ୍ୱାର ବଳିଭୁକ୍—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱାର+ବଳି+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍ ଦ୍ୱାରବଳିଭୁକ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dwāra baḷibhuk

୧ । କାଉ; କାକ—1. Crow (Apte).

୨ । ଘରଚଟିଆ ଚଡ଼େଇ, ଚଟକ—
2 Sparrow (Apte).

ଦ୍ୱାରବାନ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଦ୍ୱାର+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dwārabān ଦ୍ୱାରପାଳ (ଦେଖ)—Dwārapāḷa (See).

ଦ୍ୱାର ବାହୁ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦ୍ୱାର+ବାହୁ)—ଚଉକାଠ—
Dwāra bāhu Door post; jamb.

ଦ୍ୱାରବୃତ୍ତ – ସଂ. ବି—ଗୋଲମରିଚ—
Dwārabṛutta Black pepper (Apte).

ଦ୍ୱାର ମୋଚନ —ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱାର+ମୋଚନ) —
Dwāra mochana ଦ୍ୱାରୋଦ୍ଘାଟନ (ଦେଖ)
Dwārodghāṭana (See).

ଦ୍ୱାର ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱାରବନ୍ଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର)—
Dwāra jantra ୧ । କୋଲପ—1. Lock; padlock.

୨ । ବଳଣୀ—2. Bolt.

ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦ୍ୱାର+ରକ୍ଷକ)—ଦ୍ୱାରପାଳ (ଦେଖ)
Dwāra rakshaka Dwārapāḷa (See)
(ଦ୍ୱାରରକ୍ଷୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାର ଶାଖା —ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଦ୍ୱାର+ଶାଖା)—କବାଟର ପଟା—
Dwāra śākhā The leaf of a door.

ଦ୍ୱାରସ୍ଥ —ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୱାର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅ)-
Dwārastha ୧ । ଯେ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ—
(ଦ୍ୱାରସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Standing at the door.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଇଚ୍ଛା ନାମନ୍ତେ ଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ—
2. Arrived at the door of a person for begging.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶରଣାଗତ—
3 (figurative) Coming to one's door for shelter; soliciting shelter.

ସ. ବ—ଦ୍ୱାର୍; ଦ୍ୱାରପାଳ—Doorkeeper (Apte).

ଦ୍ୱାର୍ - ସ. ଅ.—[ସଂ. ଦ୍ୱାଃ (=ଦ୍ୱାର) ଶବ୍ଦର ଉତ୍ତାପ୍ୟା ବଉକ୍ତ=ଦ୍ୱାର୍ Dwārā ଦେଇ)—୧ । କର୍ତ୍ତୃକ; ସାହାଯ୍ୟରେ—1. By; with; (ଦ୍ୱାର୍ଏ—ଦେଶଜ ରୂପ) by means of (Apte).

୬ । ଜରିଆରେ—2. Through; per (Apte).

୩ । ହେଉରୁ—3. By reason of.

୪ । କାରଣରୁ—4. On account of; owing to.

ଦ୍ୱାର୍ଧକ୍ଷ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱାର+ଅଧକ୍ଷ)—ଦ୍ୱାରପାଳ (ଦେଶ)
Dwārādhyaksha Dwārapāla (See)
(ଦ୍ୱାର୍ଧ୍ୟପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାର୍ପୁର୍—ଦେ. ବ. – ଦ୍ୱାରକା (ଦେଶ)
Dwārāpurī Dwārakā (See)
ଦ୍ୱାରକେ ବସ୍ତୁଂ ଏ ଦ୍ୱାରପୁରୀ । ପ୍ରାତୀ, ଉଦ୍ଭଟ୍ୟଖଣ୍ଡସ୍ଥ ।

ଦ୍ୱାର୍ବତୀ—ସଂ.— ଦ୍ୱାରକା (ଦେଶ)
Dwārābatī Dwārakā (See)

ଦ୍ୱାର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ଦ୍ୱୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍) – ଅଚ୍ଛାଦନ କରିବା—
Dwāri (root) To cover.

ଦ୍ୱାରିକ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱାର+ଇକ) – ଦ୍ୱାରପାଳ (ଦେଶ)
Dwārika Dwārapāla (See)

ଦ୍ୱାରିକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱାରକ+ଆ)—ଦ୍ୱାରକା ଇତ୍ୟାଦି—
Dwārikā (etc) Dwārakā etc (See)

ଦ୍ୱାରିକା ଛପା—ଦେ. ବ.—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମାଙ୍କିତ ପିତ୍ତଳ ବା ତମ୍ବାର ମୋହର—A brass or copper seal containing the letters of the name of Śrīkṛushṇa.
Dwārikā chhapā (ଦ୍ୱାରକା ଛପା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱାରକାରେ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଏ ମୋହରକୁ ତତାଇ କର ଛପା ମରା ଯାଏ ଓ ଉଲ୍ଲନ୍ତ ଛାଙ୍କଦେହରେ ନାମାଙ୍କିତ ଚହ୍ନ ରହିଯାଏ ।]

ଦ୍ୱାରୀ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱାର+ଇନ୍; ୭.ମା. ୧ବ.)—୧ । ଦୁଆର ଜଗୁଆଳ;
Dwārī ଦ୍ୱାରପାଳ—1. Door-keeper; porter.

୨ । ରାଜାଆଦିଙ୍କ ଦରୁଡ଼ିର ଜଗୁଆଳ—2. Gate-keeper of Rajas etc.

ଦେ. ବ.—ଆଧୁନିକ ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କରେ ବଦୁଷକ—
The jester or buffoon in the country pantomines.

ଦ୍ୱାରୀ ପୂଜା—ଦେ. ବ.—ଦୁଆରୀ ପୂଜା (ଦେଶ)
Dwārī pūjā Duārī pūjā (See)

ଦ୍ୱାରେ —ଦେ. ଅ. —(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ସଂ. ଦ୍ୱାର୍) –
Dwāre ୧ । ଦ୍ୱାର ବାଟେ—1. By the door of.

୨ । ଦ୍ୱାର୍—2. By; by means of; with.

ସୁନନେ ଶୁଣ ଶ୍ରୁତ ଦ୍ୱାରେ
ନରୁଡ ସଂସାର ସାଗରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । (ସଂ. ଦ୍ୱାର୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ୧ବ. ଦ୍ୱାର୍)—
ଦ୍ୱାରଦେଶରେ; ଦ୍ୱାର ଫଳକରେ—3. At the door.

ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ—ଦେ. କି. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱାର୍+ଦ୍ୱାର୍)—
Dwāre dwāre ୧ । ଅଘର ଦ୍ୱାର୍; ପ୍ରତି ଦ୍ୱାରରେ—
(ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. At every door.
ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ୨ । ଏକ ଦ୍ୱାରରୁ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରକୁ—
ଘର ଘର 2. From door to door.

ଦ୍ୱାରୋଦ୍ଘାଟନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱାର+ଉଦ୍ଘାଟନ)—
Dwārodghāṭana କବାଟ ଫିଟାଇବା—
(ଦ୍ୱାରୋଦ୍ଘଟନ—ବପଗ୍ଭତ) Opening of the door.

ଦ୍ୱାର୍ଥବୋଧକ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥ ବୋଧକ)—ଦୁଇଟି ବଉନ୍ନ ଅର୍ଥ-
Dwārthabodhaka ବୋଧକ—Equivocal.

ଦ୍ୱାଷଷ୍ଟ - ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱି +ଷଷ୍ଟି +ପୂରଣାର୍ଥ ଅ)—
Dwāshashṭa ବାଆଷଠିର ପୂରକ; ବାଆଷଠି ସ୍ଥାନୀୟ—
(ଦ୍ୱିଷଷ୍ଟ, ଦ୍ୱାଷଷ୍ଟିତମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Sixty second.

ଦ୍ୱାଷଷ୍ଟି—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ଦ୍ୱି ଅଧିକ=ଷଷ୍ଟି; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—
Dwāshashṭi ଷାଠିଏରୁ ଦୁଇ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୬୨;ବାଷଠି —
(ଦ୍ୱିଷଷ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) 62; Sixty two.

ଦ୍ୱାସପ୍ତତ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱାସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—
Dwāsaptata ବାଆସ୍ତରର ପୂରକ—Seventy second.
(ଦ୍ୱିସପ୍ତତ, ଦ୍ୱାସପ୍ତତିତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାସପ୍ତତି—ସଂ. ବ ଓ ବଣ.(ଦ୍ୱି+ସପ୍ତତି; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—୭୨; ବାସ୍ତର—
Dwāsaptati 72; Seventytwo.
(ଦ୍ୱିସପ୍ତତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାସ୍ଥ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ଦ୍ୱାଃସ୍ଥ (ଦେଶ)
Dwāstha Dwāḥstha (See)
(ଦ୍ୱାସ୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱାହି—ଦେ. ବ—ଦୋହାଇ (ଦେଶ)
Dwāhi Dohāi (See)

ଦ୍ୱି ସଂ. ବଣ. (ଭୁଲ ଫା. ଦୋ; ଲାଟିନ୍ ଡ୍ୟୁଓ)—
Dwi ୧ । ଦୁଇ; ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟକ—Two in number; numbering two.

୨ । ଉଭୟ; ଦୁହେଁ—2. Both.

୩ । ଦୁଇ ଥର - 3 Twice.

୪ । ଦୁଇ ପ୍ରକାରର—4. Of two kinds.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱରାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଦ୍ୱି ହୁଏ ଯଥା—ଦ୍ୱି+ଆଗମନ=ଦ୍ୱ୍ୟାଗମନ; ଦ୍ୱି ଅଶନ= =ଦ୍ୱ୍ୟଶନ । ଏହା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—ଦ୍ୱିବାହୁ,ଦ୍ୱିବଧ, ଦ୍ୱିକର୍ମକ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦ୍ୱିକ—ସ. ବ (ଦ୍ୱି+କ; ଯେଉଁ ଶବ୍ଦରେ ଦୁଇଟି କ ଅକ୍ଷର ଅଛି)—
Dwika ୧ । କାକ; କାଉ—1. Crow (Apte).
(ଦ୍ୱିକକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୋକ; ଚକ୍ରବାକ —
2. The Ruddy Goose (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବଣ—୧ । ଦୁଇ ପରସ୍ତିଆ—1. Two fold. (Apte).
୨ । ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—2. Consisting of two (Apte).
୩ । ଦ୍ୱିତୀୟ—3. Second (Apte).
୪ । ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଘଟିବା—
4. Happening for the second time (Apte).
୫ । ଶତକଡ଼ା ଦୁଇ ହିସାବରେ—
5. Two per cent (Apte).
୬ । ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ବର୍ଦ୍ଧିତ—
6. Increased by two (Apte).

ଦ୍ୱିକକୁଦ୍—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + କକୁଦ୍)—(ଦୁଇଟି ତଳସୁଜୁ)
Dwikakud ଓଷ୍ଟ୍ର—Camel

ଦ୍ୱିକର—ସ.ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ଦ୍ୱି + କର)—ଦୁଇ ହାତ—
Dwikara Two hands.
(ଦ୍ୱିକରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୁଇ ହସ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—
Having two hands; bimanous
ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟ—Man.
ଏକାକାରରେ ଦ୍ୱିକରେ ସ୍ତ୍ରୀକର ଧରି ତତୁଷ୍ଟର ଦର୍ଶନରୁ ପଙ୍କରେ ଯାଉଥିଲୁ । ସତୁସନି. ରହସ୍ୟ ।

ଦ୍ୱିକରୀ—ସ. ବଣ (ଦ୍ୱି + କର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଦୁଇ ହସ୍ତବିଶିଷ୍ଟ
Dwikarī (ଜୀବ)—(animal) Having two hands; bimanous.

ଦ୍ୱି କର୍ମକ—ସ. ବଣ—(ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର) ଦୁଇଟି କର୍ମ ଥାଏ—
Dwi karmaka (a verb) Governing two objects
(ଉଦାହରଣ—ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ; ରାମ ଗୋବିନ୍ଦକୁ ପଇସା ମାଗିଲା ।)

ଦ୍ୱି ଗର୍ଭ—ସ. ବଣ—ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁର ଦୁଇଟି ଗର୍ଭ ଥାଏ—
Dwigarbha Marsupial; having a pouch under the belly.
(ଦ୍ୱିଗର୍ଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଦ୍ୱିଗର୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ମହାଦେଶରେ ଅପୋସମ୍, କଙ୍ଗାରୁ ଆଦି କେତେକ ପଶୁଙ୍କର ଛୁଆମାନଙ୍କୁ ବହନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପେଟତଳେ ତମର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡି ଥାଏ ।]

ଦ୍ୱିଗୁ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + ଗୋ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଇଟି
Dwigu ଗୋରୁ ଅଛି—1. (a person) Owing two cows.
୨ । ଦୁଇଟି ଗୋରୁ ବଦଳରେ ଯାହା ବଦଳା ଯାଇଅଛି—
2. Bartered or exchanged for two cows.
ବ—ସମାହାରାର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ସଙ୍ଖ୍ୟାପୂର୍ବକ କର୍ମଧାରୟ ସମାସ—
A class of compounds indicating a collection or number in which the first member is a numeral.
(ଯଥା—ତ୍ରିଭୁବନ, ତ୍ରିଲୋକୀ, ଚତୁଷ୍ପଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ।)
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ଦ୍ୱିଗୁସମାସ ତିନିପ୍ରକାର ଯଥା—୧ । ଉତ୍ତରପଦ ଯଥା—ସପ୍ତମାସୋପସ୍କାତ; ୨ । ସମାହାର ଯଥା—ତ୍ରିଭୁବନ, ସପ୍ତସଂଜ୍ଞା, ତ୍ରିଲୋକୀ । ୩ । ତଦ୍ଧିତାର୍ଥେ ଯଥା—ଦ୍ୟୁଙ୍ଗଳ, ଅଷ୍ଟକପର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଦ୍ୱିଗୁଣ—ସ. ବଣ—ଦ୍ୱିଗୁଣିତ (ଦେଖ)
Dwiguṇa Dwiguṇita (See)

ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—ସ. ବଣ (ଦ୍ୱି + ଗୁଣିତ)—୧ । ଦୁଇଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ—
Dwiguṇita 1. Multiplied by two.
୨ । ଯେଉଁ ଥିଲ୍ଲା ଆଉ ସେଉଁ; ଉବଲ—
2. Rouble.
୩ । ଦ୍ୱ ଚଉଡ—3. Twofold; folded double.
୪ । ଅତ୍ୟଧିକ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ—
4. Intensified; redoubled.
୫ । ଗୁଡ଼ାଇଟେ ଅବୃତ—5. Enveloped.
୬ । ଯେଉଁ ଥିଲ୍ଲା ଆଉ ସେଉଁ ବର୍ଦ୍ଧିତ—
6. Doubled; doubly increased.

ଦ୍ୱିଗୁଣୀକୃତ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ୱିଗୁଣ + ଅଭୂତ ଭାବାର୍ଥେ. ଚ୍ବି+କୃତ)—
Dwiguṇīkṛuta ୧ । ଦୋଓଡ଼ା ହୋଇଥିବା—
1. Folded double.
୨ । ଅତ୍ୟଧିକ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ—2. Redoubled; intensified.
୩ । ଦୁଇଗୁଣା କରାଯାଇଥିବା—
3. Doubled; augmented.

ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସ. ବଣ (ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥ. ଅ)—ବୟାଳିଶି
Dwichatwārimśa ସ୍ତ୍ରୀମାତ୍ର—Forty second.
(ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସ. ବ ଓ ବଣ (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଦ୍ୱି ଅଧିକ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍)-
Dwichatwārimśat ଚାଳିଶି ଅପେକ୍ଷା ୨ ଅଧିକ ସଙ୍ଖ୍ୟା; ୪୨;
ବୟାଳିଶି - 42; Forty two.

ଦ୍ୱିଚାରିଣୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱି+ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —
Dwichāriṇī ଯେଉଁ ବଶିଷ୍ଠା ସ୍ତ୍ରୀର ଦୁଇ ଜଣ ପ୍ରଣୟୀ ଥାନ୍ତି—
(a woman) Having two lovers.

ଦ୍ୱିଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱି + ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dwija ୧ । ଦ୍ୱିଜାତି; ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ; ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର
(ଦ୍ୱିଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମ ଜାତ ବର୍ଣ୍ଣ—1. The twice-born castes (Brāhmaṇa, Kshatriya and Baisya) amongst the Hindus.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଥରେ ମାତୃ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଉପନୟନରୂପ ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଆଉ ଥରେ ଜନ୍ମିବାର କଳ୍ପିତ ହୁଅନ୍ତି ।]
୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—2. A Brāhmaṇa.
୩ । ଅଣ୍ଡଜ ଜୀବ (ପକ୍ଷୀ, ସରୀସୃପ ଆଦି)—
3. Oviparous animals (birds, snakes, reptiles and fishes),
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଉମ୍ବରୂପରେ ମାତୃଗର୍ଭରୁ ପ୍ରଥମେ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି ଓ ପରେ ଉମ୍ବ ଫୁଟି ଭିତରୁ ଜୀବ ଆକାର ଧାରଣ କରି ଜନ୍ମନ୍ତି ।]
୪ । ଦନ୍ତ—4. Tooth.
[ଦ୍ର—ଜନ୍ମପରେ ଶିଶୁର ଦାନ୍ତ ଉଠେ ଓ କିଛିଦିନ ପରେ ତାହା ପଡ଼ିଯାଇ ଆଉ ଥରେ ଦାନ୍ତ ଉଠେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ୍ୟ— ଯେ ଦୁଇଥର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ—Twice-born.

ଦ୍ୱିଜଦାସ—ସ. ବ· (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱିଜ+ଦାସ) —ଶୂଦ୍ର—
Dwijadāsa A Śūdra.
(ଦ୍ୱିଜସେବକ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିଜନ୍ମା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି +ଜନ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dwijanmā ଦ୍ୱିଜ (ଦେଖ)—Dwija (See)
ସ. ବ୍ୟ—୧ । ଦୁଇଟି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ –
1. Having two different natures (Apte)
୨ । ଦୁଇ ଥର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା—
2. Regenerated (Apte).

ଦ୍ୱିଜ ପତି– ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଜ+ପତ୍ତ=ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dwija pati 1. A Brāhmaṇa of superior order.
(ଦ୍ୱିଜଗ୍ରଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ପକ୍ଷୀଗ୍ରଜ; ଗରୁଡ଼ –2. Garuḍa.
୩ । ସର୍ପଗ୍ରଜ; ଅନନ୍ତ; ବାସୁକୀ—
3. The mythological king of serpents.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ର —4. The moon.
[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମ, ନକ୍ଷତ୍ର, ବସ୍ତୁ ଓ ଲତାଦି ସ୍ୱଜ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ୱାରୂପେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଥିଲେ ।]
୫ । କର୍ପୂର – 5. Camphor (Apte).

ଦ୍ୱିଜ ପ୍ରପା—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଜ+ପ୍ର+ପା ଧାତୁ+କଙ୍ଟ. କ୍ୟପ୍; ପକ୍ଷୀମାନେ
Dwija prapā ଏଥିରୁ ଜଳପାନ କରିବାରୁ)—୧ । ଗଛମୂଳର ଚାରିପାଖେ ପାଣି ପାଇଁ କରିଥିବା ପଲା; ଆଲବାଲ—
1. A trench or basin round the root of a tree for holding water (Apte).
୨ । କୂପ ନିକଟରେ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କ ଜଳ ପିଇବା ପାଇଁ ନିର୍ମିତ କୁଣ୍ଡ— 2. A trough near a well for watering birds, cattle etc (Apte).

ଦ୍ୱିଜପ୍ରିୟା—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ସୋମଲତା—
Dwijapriyā The Moon-plant.

ଦ୍ୱିଜ ବନ୍ଧୁ—ସ. ବ—୧ । ନିକୃଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dwija bandhu 1. A Brāhmaṇa of a lower order.
୨ । ଦୈବଜ୍ଞ; ଜ୍ୟୋତିଷାଦି —2. Astrologers etc.
୩ । ଦ୍ୱିଜଲିଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)—3. Dwijaliṅgī (See)
୪ । ଯେ ନାମରେ ଓ ଜନ୍ମତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୋଚିତ କର୍ମ କରେ ନାହିଁ—4. A person who is Brāhmaṇa by name and birth only but not by acts.

ଦ୍ୱିଜ ବର—ସ. ବ—ଦ୍ୱିଜ ସତ୍ତମ (ଦେଖ)
Dwija bara Dwija sattama (See)
(ଦ୍ୱିଜମୁଖ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିଜ ବାହନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱିଜ=ଗରୁଡ଼ ପକ୍ଷୀ ଅଟେ ବାହନ
Dwija bāhana ଯାହାଙ୍କର)— ବିଷ୍ଣୁ—
An epithet of Bishṇu.

ଦ୍ୱିଜରାଜ—ସ. ବ (ଦ୍ୱିଜ+ରାଜନ୍)—ଦ୍ୱିଜପତ୍ତ (ଦେଖ)
Dwijarāja Dwijapati (See)

ଦ୍ୱିଜଲିଙ୍ଗୀ– ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଜ+ଲିଙ୍ଗ୍+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Dwijaliṅgī ୧ । ଛଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶଧାରୀ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ—
(ଦ୍ୱିଜବ୍ରୁବ —ଅନ୍ୟରୂପ) 1. One disguised as a Brāhmaṇa; one who pretends to be a Brāhmaṇa; a pseudo Brāhmaṇa.
୨ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—2. A Kshatriya (Apte).

ଦ୍ୱିଜ ସତ୍ତମ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଜ+ସତ୍ତମ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dwija sattama A Brāhmaṇa of superior order.

ଦ୍ୱିଜା– ସଂ. ବ—୧ । ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ୨ୟ ନକ୍ଷତ୍ର; ଉରଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର—
Dwijā 1. The second asterism.
୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ରେଣୁକା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ –
2. Piper Aurantiacum.

ଦ୍ୱିଜାତି– ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ଜାତି) – ଦ୍ୱିଜ (ଦେଖ)
Dwijāti Dwija (See)

ଦ୍ୱିଜାତୀୟ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଦ୍ୱି +ଜାତି+ଈୟ) —୧ । ଦୁଇ ପ୍ରକାରର—
Dwijātīya 1. Of two kinds.
୨ । ଦ୍ୱିଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the twice-born castes.
୩ । ଦୋଜସଙ୍କ—3. Mongrel; hybrid.
ବ—ଖଚର; ଅଶ୍ୱତର—Mule.

ଦ୍ୱିଜିହ୍ୱ—ସ. ବ୍ୟ. (ଦ୍ୱି +ଜିହ୍ୱା+ଅ)—୨ । ଦୁଇଗୋଟି ଜିହ୍ୱାବିଶିଷ୍ଟ-
Dwijihwa 1. Two-tongued; having a forked tongue.
୨ । ଯାହାର କଥାର ଠିକ ନ ଥାଏ—
2, Double-tongued; insincere.
୩ । ଖଳ—3. Wicked.
୪ । ଦୁର୍ନାମକାରୀ; ଖରୁଆ—
4. Slanderous; gossiping.
ବ—୧ । ସର୍ପ—1. Serpent (having forked tongue).

[ଦ୍ର—ସର୍ପମାନଙ୍କର ଜିଭର ଅଗ୍ରଭାଗ ଦ୍ୱିଶାଖ । ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଗରୁଡ଼ କୁଶାସନରେ ଅମୃତ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବାର ମନେ କରି ସର୍ପମାନେ ସେହି କୁଶାସନ ଚାଟିବା ବେଳେ କୁଶର ଦାଢ଼ରେ ସେମାନଙ୍କର ଜିଭ ଚିରି ଦୋଇଗଲା ।]

୨ । ଚୁଗୁଲିଆ; ଖରୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An informer; a tale bearer; a slanderer; a gossip.
୩ । ଚୋର—3. A thief.
୪ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି —4 A wicked person.

ଦ୍ୱିଜେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଦୁଜେ (ଦେଖ)
Dwije, 1. Duje (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବ. (ଦ୍ୱିଜ ଶବ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ ବହୁବଚନ)—
ଦ୍ୱିଜମାନେ; ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ—
2. (plural) Brāhmaṇas.

ଦ୍ୱିଜେନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ (୬ମୀ ତତ୍; ଦ୍ୱିଜ+ଇନ୍ଦ୍ର)—
Dwijendra ଦ୍ୱିଜରାଜ (ଦେଖ)
(ଦ୍ୱିଜେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Dwijarāja (See)

ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମ—ସ. ବ (୬ମୀତତ୍; ଦ୍ୱିଜ+ଉତ୍ତମ)—ଦ୍ୱିଜବର (ଦେଖ)
Dwijottama Dwijabara (See)

ଦ୍ୱିଟ୍—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍; ଦ୍ୱିଷ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ)—
Dwiṭ ଶତ୍ରୁ—Enemy.
ବଣ—ବରେଧୀ; ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ; ଦ୍ୱେଷକାଷ୍ଟ—
Inimical; spiteful; malicious; hostile.

ଦ୍ୱିଠ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ଠ; ଯହିଁରେ ଦୁଇଟି ଠ ଅକ୍ଷର ଅଛି; ଯଥା, ଃ)—ବିସର୍ଗ—
Dwiṭha The sign Bisarga in the Sanscrit and other Aryan vernaculars (Apte).

ଦ୍ୱିତୟ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି+ତୟ)—
Dwitaya ୧ । ଯୁଗ—1. Pair; couple.
୨ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା—2. Two.
୩ । ଦୁଇ ପ୍ରକାର—3. Two kinds.
ବଣ—୧ । ଦୁଗୁଣ—1. Double.
୨ । ଦୁଇ ପ୍ରକାରର—2. Of two kinds.
୩ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟକ—3. Numbering two.
୪ । ଦ୍ୱିଗୁଣିତ; ଦୋପରସ୍ତା—4. Twofold (Apte).
୫ । ଦୁଇ ଭାଗରେ ବଣ୍ଟିତ—
5. Divided into two (Apte).

ଦ୍ୱିତଳ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ତଳ)—ଦୋମହଲା—
Dwitala Two-storied.
ବ—କୋଠାର ଉପର ମାଡ଼ାଲା; ଏକ ମାଡ଼ାଲା ଉପରେ ନିର୍ମିତ ଗୃହ—Second storey.

ଦ୍ୱିତୀୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୱି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ତୀୟ)—
Dwitīya ୧ । ଦୁଇର ପୂରକ; ଦୁଇ ସ୍ଥାନୀୟ—
(ଦ୍ୱିତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Second.
(ଅନ୍ୟ—ସାଙ୍କେତିକ ରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟ—2. Another.
ବ. ପୁଂ—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.
୨ । ସଙ୍ଗୀ—2. Companion (Apte).
୩ । ବନ୍ଧୁ—3. Friend (Apte).
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ଶବ୍ଦସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସମାସରେ ଉପସର୍ଗରୂପ ଅନ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରତିପାଦନ କରେ। ଯଥା—ପତ୍ନୀ ଦ୍ୱିତୀୟା=ସାଙ୍ଗକ ସଙ୍ଗେ ପତ୍ନୀ ଅଛନ୍ତି ।]
୪ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ (ଦେଖ)
4. Dwitīya purusha (See)
୫ । ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ—5. The half (Apte).

ଦ୍ୱିତୀୟକ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱିତୀୟ+କ)—
Dwitīyaka ୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ (ଦେଖ)
(ଦ୍ୱିତୀୟିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dwitīya (See)
୨ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଘଟୁଥିବା—
2. Happening a second time (Apte).
୩ । ଯେଉଁ ଜ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଆକ୍ରମଣ କରେ; ଏକୋଇ (ଜ୍ୱର)—3 (fever) Returning every second day (Apte).

ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଂଘା—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ—
Dwitīya jaṁghā Name of a particular part of a temple.
(ଦେଉଳ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।)

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବଣ. (ଦ୍ୱିତୀୟ+ତସ୍)—
Dwitīyataḥ ପ୍ରଥମ ବିଷୟ ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦେବା ପ୍ରକାରେ—
secondly; in the second place.

ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ—ସ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ (ତୁ, ତୁମ୍ଭେ, ଆପଣ ସଦମାନ)—
Dwitīya purusha (grammar) The second person.

ଦ୍ୱିତୀୟ ବରଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ—
Dwitīya baraṇḍī Name of a particular part of a temple.

ଦ୍ୱିତୀୟ ବୟଃ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱିତୀୟ+ବୟସ୍)—
Dwitīya bayaḥ ୧ । ଦ୍ୱିତୀୟାଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Having arrived at the second stage of life (Apte).

ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦ୍ୱିତୀୟ+ବର୍ଣ୍ଣ)—
Dwitīya barṇṇa ୧ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି—
1. The Kshatriya caste amongst the Hindus.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବର୍ଗରେ ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ—
2. (grammar) The second of a class of consonant letters.

ଦ୍ୱିତୀୟବାନ୍—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିତୀୟ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dwitīyabān ସହାୟ ବା ସଙ୍ଗୀ ଯୁକ୍ତ—
Having a companion or helper.
ଦିତୀୟବାନ ବୁଦ୍ଧିମାନ କେହିଁ ମତେ
ଦୁଅନ୍ତ ଲୋକେ ଏହା ମଧ୍ୟ କହ ମୋତେ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱିତୀୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦ୍ୱିତୀୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dwitīyā Feminine of Dwitīya.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ୱିତୀୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—1. Wife.
୨ । ସହଚରୀ; ସଖୀ—2. Female companion.
୩ । ପକ୍ଷର ଦ୍ୱିତୀୟ ତିଥି; ପ୍ରତିପଦ ବା ଅମାବସ୍ୟାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ତିଥି—3. The second day of a lunar fortnight.

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମଲଗ୍ନରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ପଦ୍ମଧନ ଅଟେ—ଯଥା ୧ । ଅଷ୍ଟମ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା—ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ବା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ରଥଯାତ୍ରା । ୨ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା—ଅଧ୍ୟୟନ ଦ୍ୱିତୀୟା—ପାଠ ପଠନ ନିଷେଧ । ୩ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା ବା ଭ୍ରାତୃ ଦ୍ୱିତୀୟା ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଗୁଳ୍ଫ ଦେବଙ୍କର ଯାତ୍ରା ।

ଦ୍ୱିତୀୟାକୃତ—ସଂ. ବଣ (ଦ୍ୱିତୀୟ+ଆକୃତ)—ଦୋଓଡ଼ ଗୃଷ ଦୋଇ ଥିବା—Twice tilled (field).
Dwitīyākṛuta

ଦ୍ୱିତୀୟାଶ୍ରମ—ସ୍ତ. ବ (କର୍ମ୍ମ.; ଦ୍ୱିତୀୟ+ଆଶ୍ରମ)—ହନ୍ଦୁର ୪ ଗୋଟି ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଶ୍ରମ; ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ; (ଦ୍ୱିତୀୟାଶ୍ରମୀ—ବଣ ପୁଂ) ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ—The second stage of a Hindu's life viz that of a married householder; family life.
Dwitīyāśrama

ଦ୍ୱିତ୍ୱ—ସ୍ତ. ବ (ଦ୍ୱି+ଭାବ. ତ୍ୱ)—୧ । ଦ୍ୱିଗୁଣ ହେବାର ଅବସ୍ଥା; ଦ୍ୱିଗୁଣତ୍ୱ—1. Reduplication; duality.
Dwitwa

୨ । ପୁନରୁକ୍ତି; ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ଦୁଇ ଥର କହିବା—2. Repetition.

୩ । ଯୁଗ୍ମ; ଯୁଗଳ; ଯୋଡ଼ା—3 A pair; couple (Apte).

୪ । ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟା—4. The number two (Apte).

ଦ୍ୱିତ୍ର—ସ୍ତ. ବ ଓ ତଣ (ଦ୍ୱି+ତ୍ରି)—ଦୁଇ ବା ତିନି—Two or three (Apte)
Dwitra

ଦ୍ୱିତ୍ରିଂଶ—ସ୍ତ. ବଣ—ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ (ଦେଖ)
Dwitrimśa Dwātrimśa (See)
(ଦ୍ୱିତ୍ରିଂଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିତ୍ରିଂଶତ୍—ସ୍ତ. ବ. ଓ ବଣ—ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍ (ଦେଖ)
Dwitrimśat Dwātrimśat (See)
(ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିଦତ୍—ସ୍ତ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦ୍ୱି+ଦନ୍ତ; ଦନ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ସମାସରେ ଦତ୍)—ଦ୍ୱିରଦ; ଦୁଇ ଦାନ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ; ଦୁଇ-ଦାନ୍ତିଆ—Having two teeth or tusks.
Dwidat (ଦ୍ୱିଦତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ୱିଦଳ—ସ୍ତ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦ୍ୱି+ଦଳ)—୧ । ଦୁଇ ପାଖୁଡ଼ା—ବିଶିଷ୍ଟ—1. Two-petalled; bipetalous.
Dwi dala

୨ । ଦୁଇ ପାଳ ବିଶିଷ୍ଟ (ପତ୍ର); ଦୁଇ ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—2. Two leafed; bilobate; two-bladed (leaf).

[ଦ୍ର—କଞ୍ଚନ ଓ କଂସାର ଲତା ପ୍ରଭୃତିର ପତ୍ର ଦୁଇଦଳ-ବିଶିଷ୍ଟ ଅଟେ ।]

ବ—ଡାଲି—Pulse.

ଦ୍ୱିଦଶ—ସ୍ତ. ବ ଓ ବଣ (ମ. ଯ. ଲୋ; ଦ୍ୱି ଅଧିକ ଦଶ)—ଦ୍ୱାଦଶ; ବାର; ୧୨—Twelve.
Dwidaśa

ଦ୍ୱିଦ୍ୱାଦଶ—ସ୍ତ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଦ୍ୱି=ଦ୍ୱିତୀୟ+ଦ୍ୱାଦଶ)—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମରାଶିରୁ ସପ୍ତମ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଶିଙ୍କର ରାଶି ଦ୍ୱୟର ଆପେକ୍ଷିକ ଅବସ୍ଥିତି ବିଶେଷ—(astrology) A particular comparative position of the zodicical signs in the horoscopes of the bride and bridegroom, which is deemed very inauspicious.
Dwidwādaśa

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ କନ୍ୟାର ଜନ୍ମଲଗ୍ନ ବର ର ଜନ୍ମଲଗ୍ନର ଦ୍ୱିତୀୟ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରମିକ ସଙ୍ଖ୍ୟା ଗଣନାରେ ବର ର ଜନ୍ମଲଗ୍ନ କନ୍ୟାର ଲଗ୍ନର ଦ୍ୱାଦଶ ହୁଏ ତେବେ ଏହି ଯୋଗ ଘଟେ । ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଜାତକରେ ଏ ଯୋଗ ଘଟି ଥିବାର ଦେଖାଗଲେ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶୁଭ ଓ ଏ ଯୋଗଯୁକ୍ତ ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନ ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଅତି ଅଶୁଭମୟ । ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦ୍ୱିଦେହ—ସ୍ତ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦ୍ୱି+ଦେହ, ଏହାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ହାତ ମୁଣ୍ଡପରି ଓ ଦେହ ନର ଦେହପରି ଥିବାରୁ)—ଗଣେଶ—God Ganeśa.
Dwideha

ଦ୍ୱିଧ - ସ୍ତ. ବଣ (ଦ୍ୱି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ଅ)—୧ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବା ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—1. Divided into two parts.
Dwidha

୨ । ଦୁଇଫାଳ ହୋଇ ଚିରି ଯାଇଥିବା—2. Split asunder.

ଦ୍ୱିଧା—ସ୍ତ. କ୍ରି. ବଣ (ଦ୍ୱି+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଧା)—୧ । ଦୁଇ ଥର—1. Twice.
Dwidha

୨ । ଦୁଇ ଗୁଣ—2. Doubly.

୩ । ଦୁଇ ଖଣ୍ଡରେ—3. In two; into two.

୪ । ଦୁଇ ପ୍ରକାରରେ—4. In two ways.

୫ । ଦୁଇ ଦିଗରେ—5. In two directions.

୬ । ଦୁଇ ଭାଗରେ—6 In two parts.

ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ୱିଧ+ଆ)—୧ । ଦୁଇ ପ୍ରକାରର—1. Of two kinds; of two sorts.

୨ । ଡବଲ; ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—2. Twofold; double.

ଦ୍ୱିଧା ଦେ. ବ (ଦ୍ୱିଧା ଭାବ) ଧୋକା; ସନ୍ଦେହ—Hesitation; ଦୁବଧା doubt; vacillation; misgiving.

ଦ୍ୱିଧା କରଣ—ସ୍ତ. ବ—ଦୁଇ ବିଭାଗରେ ବିଭାଗ କରଣ—Dividing into two; splitting up.
Dwidhā karaṇa

ଦ୍ୱିଧା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସନ୍ଦିହାନ ହେବା; ଦୋଦୋଘାଏ ହେବା 1. To hesitate.
Dwidhā karibā

ଦ୍ୱିଧାକରା ୨ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରିବା—2. To split up; to divide into two.

ଦ୍ୱିଧା କୃତ—ସଂ. ବଣ.—ଦୁଇ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ—Divided into two; split into two parts.
Dwidhā kṛuta

ଦ୍ୱିଧା ଗତି—ସ୍ତ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦ୍ୱିଧା+ଗତି)—୧ । ଜଳସ୍ଥଳର—1. Amphibious.
Dwidhā gati

୨ । ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Having two kinds of motion.

ବ.—୧ । କୁମ୍ଭୀର—1. A crocodile.

୨ । ଜଳସ୍ଥଳର ଜନ୍ତୁ—2. An amphibious animal.

୩ । କଙ୍କଡ଼ା—3. A crab (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱିଧା ଲେଖ୍ୟ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ହିନ୍ତାଳ (ଦେଖ)
Dwidhā lekhya Hintāla (See)

ଦ୍ୱିନଗ୍ନକ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ଦ୍ୱି+ନଗ୍ନ+କ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁନ୍ନତ ହୋଇଅଛି—A circumcised person.
Dwinagnaka

ଦ୍ୱିନବତ—ସ. ବଣ.—(ଦ୍ୱିନବତ+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ବସ୍ୟାନବେ ସ୍ଥାନୀୟ; ୯୨ ର ପୂରକ—
Dwinabata (ଦ୍ୱିନବତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ninetysecond.

ଦ୍ୱିନବତି—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ବସ୍ୟାନବେ; ୯୨—
Dwinabati 92; ninetytwo.

ଦ୍ୱିପ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱି+ପା. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦନ୍ତି; ଗଜ—
Dwipa 1. Elephant.
[ଦ୍ର—ଦନ୍ତୀ ଥରେ ଶୁଣ୍ଡରେ ଓ ଥରେ ମୁହଁରେ, ଏପରି ଦୁଇ ଥରରେ ଜଳ ପାନ କରେ ।]
୨ । ନାଗ; ସର୍ପ—2. Serpent.
୩ । ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—3. Mesua Ferra (tree).

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥ. ଅ)—ବାଆନ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ; ୫୨ ସ୍ଥାନୀୟ—Fiftysecond.
Dwipañchāśa (ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ—(ଦ୍ୱି ଅଧିକ ପଞ୍ଚାଶତ୍; ମ. ପ ଲୋପ;)—ବାଆନ; ୫୨—52; fiftytwo.
Dwipañchāśat

ଦ୍ୱିପଥ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦ୍ୱି+ପଥିନ୍)—ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଇଟି ରାସ୍ତା ମିଳିତ ହୋଇଥାଏ; ଛକ—A meeting place of two roads; a cross-way.
Dwipatha

ଦ୍ୱିପଦ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଦ୍ୱି+ପଦ)—୧ । ଯାହାର ଦୁଇଟି ପାଦ ଅଛି; ଦୁଇପାଦ ଯୁକ୍ତ—1. Biped; two-legged
Dwipada (ଦ୍ୱିପଦୀ, ଦ୍ୱିପଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଇ ଚରଣଯୁକ୍ତ (ପଦ୍ୟ)—2. (stanza) Having two feet.
୩ । ଦୁଇ ଶବ୍ଦ (ପଦ) ଯୁକ୍ତ (ବାକ୍ୟ)—3. (a sentence) Having two words.
ବ.—୧ । ଦୁଇ ଚରଣଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦଃ—1. A couplet.
୨ । ମନୁଷ୍ୟ—2. Man.
୩ । ପକ୍ଷୀ—3. Bird.
୪ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସମାସ ବା ସନ୍ଧି ଯୋଗେ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ସମାହାର—4. (grammar) A combination of two words.
୫ । ରାକ୍ଷସ—5. Demon.
୬ । ଦେବତା—6. Deity.
୭ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମିଥୁନ, ତୁଳା, କୁମ୍ଭ ଓ କନ୍ୟା ରାଶି—7 The astrological signs of the twins (Gemini), the scales(Libra),the pitcher (Aquarius), and the virgin(Virgo)
୮ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଧନୁ ରାଶିର ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ—8. The prior half of the astrological sign the archer or Sagittarius.
୯ । ଦୁଇଗୋଡ଼ିଆ ଜୀବ—9. A biped.

ଦ୍ୱିପଦିକା—ସଂ. ବ.—୧ । ପ୍ରାକୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
Dwipadikā 1. A kind of Prākṛuta metre,
୨ । ଦ୍ୱିଗୁଣ ମୂଲ୍ୟ ବା ଧନ—
2. Double amount (M: W)

ଦ୍ୱିପଦୀ—ସଂ. ବ.—ଦ୍ୱିପଦିକା (ଦେଖ)
Dwipadī Dwipadikā (See)
ବଣ. ଓ ବ.—ଦ୍ୱିପଦ (ଦେଖ)—Dwipada (See)

ଦ୍ୱିପାଦ—ସଂ. ବଣ. ଓ ବ—ଦ୍ୱିପଦ (ଦେଖ)
Dwipāda Dwipada (See)
(ଦ୍ୱିପାତ୍; ଦ୍ୱିପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିପାଦ୍ୟ—ସ. ବ—ଦୁଇଥର ଦଣ୍ଡ; ଦ୍ୱିଗୁଣ ଦଣ୍ଡ—
Dwipādya Double penalty.

ଦ୍ୱିପାୟୀ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି+ପା. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଦନ୍ତୀ—Elephant.
Dwipāyī

ଦ୍ୱିପୁଟ କପାଟ—ସ. ବ—ଯାଉଁଳି କବାଟ—A door-frame having two door-leaves.
Dwipuṭa kapāṭa

ଦ୍ୱିପୁରୋଦନ୍ତୀ—ସ. ବଣ. (ଜୀବ ବିଜ୍ଞାନ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ) (ଦ୍ୱି+ପୁରୋଦନ୍ତ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ଜୀବମାନଙ୍କର ମୁଖର ପୁରୋଭାଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଟିରେ ୨ଟି ଲେଖାଏଁ କାଟିବା ଦାନ୍ତ ଥାଏ (ମୂଷା, ଗୁଣ୍ଡିଚ ମୂଷା ଇତ୍ୟାଦି)—Rodent; (animals) having two large incisor teeth in each jaw, distant from the molar teeth (e. g. mouse; squirrel).
Dwipurodantī

ଦ୍ୱିବଚନ—ସ. ବ—ବ୍ୟାକରଣରେ ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟାବୋଧକ ବଚନ—
Dwibachana (grammar) The dual number.
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ଅଛି; ଜନ୍ମ ଭାଷାରେ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିବଚନ ବୁଝାଇବାକୁ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ପରେ ଦ୍ୱୟ, ଦୁର୍ବେ, ଦୁଇ ଆଦି ଯୋଗ କରାଯାଏ ।]

ଦ୍ୱିବର୍ଷିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱିବର୍ଷ+ଇକ+ଆ)—ଦୁଇ ବର୍ଷ-ବୟସ୍କା ମାଇ ବାଛୁରୀ—A female calf 2 years old.
Dwibarshikā (ଦ୍ୱିବର୍ଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ୱି+ବର୍ଷ+ଇକ)—୧ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ—1. Aged two years.
Dwibārshika (ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଇ ବର୍ଷରେ ପଳିବା—
(ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Ripening in two years.
୩ । ଦୁଇ ବର୍ଷରେ ଘଟିବା—
3 Happening at the end of two years.

ଦ୍ୱିବାହିକା—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି+ବହ ଧାତୁ+ଇକ+ଆ, ଯାହାକୁ ଦୁଇଆଡ଼େ ବହନ କରାଯାଏ)—
Dwibāhikā ୧ । ଦୋଳା—1. A swing.
୨ । ହାନୋଲା; ଖଟିଆ—2. Sedan chair.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱିବାହୁ--ସଂ. ବ. ଓ ବଣ – ଦ୍ୱିଭୁଜ (ଦେଖ)
Dwibāhu Dwibhuja (See)

ଦ୍ୱିବିଂଶ—ସଂ. ବଣ— ଦ୍ୱାବିଂଶ (ଦେଖ)
Dwibiṁśa Dwābiṁśa (See)

ଦ୍ୱିବିଂଶତି—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ—ଦ୍ୱାବିଂଶତି (ଦେଖ)
Dwibiṁśati Dwābiṁśati (See)

ଦ୍ୱିବିଦ—ସଂ. ବ—ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳ ସର୍କଟବିଶେଷ (ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Dwibida କପିସେନାର ଏକ ସେନାପତ୍ତି ଥିଲେ)—Name of monkey, doorkeeper of Sugrība.

ଦ୍ୱିବିଦ ନାମରେ କବି ଦ୍ୱାରେ—ରଙ୍କ. ବୈତେଲ୍ଲାଳବଳାସ ।

ଦ୍ୱିବିଧ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁ; ଦ୍ୱି+ବିଧ)—ଦୁଇ ପ୍ରକାରର; ଦୁଇ
Dwibidha ରକମର—Of two kinds.
(ଦ୍ୱିବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ୱିବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ—ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ; ବିସର୍ଗ—
Dwibindu The aspirate Bisarga.

ଦ୍ୱିବୃନ୍ତ—ସଂ. ବ—ମଞ୍ଜୁଆତି (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Dwibṛunta Mañjuāti (See)

ଦ୍ୱିବେଦ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ବେଦ)—ଦୁଇଟି ବେଦ
Dwibeda ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Versed in two Bedas.

ଦ୍ୱିବେଦୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱି+ବେଦ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dwibedī ଦ୍ୱିବେଦ (ଦେଖ)—Dwibeda (See)

ସଂ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବିଶେଷ—
A family-title of certain Brāhmaṇas.

ଦ୍ୱିଭୁଜ—ସଂ.ବ—୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଦୁଇ ହାତ—
Dwibhuja 1. Two hands.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୋଣ—2. An angle.

ବଣ—ଦୁଇ ହାତବିଶିଷ୍ଟ—Having two hands; bimanous; two-armed.
(ଦ୍ୱିଭୁଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ୱିମାତୃକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ମାତୃ+କ)—
Dwimātṛuka ଦ୍ୱୈମାତୁର (ଦେଖ)—Dwaimātura (See)
(ଦ୍ୱିମାତୃ; ଦ୍ୱିମାତୃକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିମୁଖ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ମୁଖ)—
Dwimukha ୧ । ଦୁଇଗୋଟି ମୁଖବିଶିଷ୍ଟ—1. Two-faced.

ଦ୍ୱିମୁଖା, ଦ୍ୱିମୁଖୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଯାହାର ଦୁଇଟି ଦର୍ଶନୀୟ ପାଶ ଥାଏ—
2. Having two phases.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୋମୁହାଁ; ଯାହାର କଥା ବଦଳେ—
3. (figurative) Fickle of promise.

ବ—ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ ସାପ—A kind of snake having its tail resembling the head.

ଦ୍ୱିମୁଖା—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିମୁଖ+ଆ)—ଜୋକ—
Dwimukhā A leech.

ଦ୍ୱିମୁଖୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱିମୁଖ+ଈ)—ଦ୍ୱିମୁଖର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dwimukhī Feminine of Dwimukha.

ସଂ. ବ—ପ୍ରସବ କରୁଥିବା ଗାଈ—A cow while it is giving birth to a calf.

[ଦ୍ର—ଏପର ଗାଈକୁ ଦାନ କରିବା ବିଶେଷ ପୁଣ୍ୟଜନକ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଉପଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।]

ଦ୍ୱିରଦ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ରଦ=ଦନ୍ତ)—୧ । ଦନ୍ତୀ—
Dwirada 1. Elephant.

୨ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ଏକ ଭାଇ—
2. Name of a brother of Durjyodhana.

ଦ୍ୱିରଦ ରଦ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱିରଦ+ରଦ)—ହାତୀ ଦାନ୍ତ—
Dwirada rada Ivory.

ଦ୍ୱିରଦାନ୍ତକ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱିରଦ+ଅନ୍ତକ)—ସିଂହ—
Dwiradāntaka Lion.

ଦ୍ୱିରଶନ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱି+ଅଶନ)—(ଦ୍ୱିଗୁ) ଦିନରେ ଦୁଇଥର
Dwiraśana ଭୋଜନ—Two meals during a day.

ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେ ଦିନରେ ଦୁଇଥର ଭୋଜନ କରେ—
Taking two meals a day.

ଦ୍ୱିରସନ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ରସନା+ଅ) – ଦ୍ୱିଜିହ୍ୱ; ସର୍ପ—
Dwirasana Serpent.

ଦ୍ୱିରାଗମନ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱି+ଆଗମନ) —୧ । ବାହାଘ ପରେ ବଯୋପ୍ରାପ୍ତା
Dwirāgamana କନ୍ୟାର ପତି ଗୃହକୁ ଆଗମନ; ପୁଅଣିଘର; ପହିଲପାଳ—The advent of a bride to her husband's house after attaining puberty.

୨ । ଦୁଆରପାଳ (ଦେଖ)
2. Duārapāḷi (See).

ଦ୍ୱିରାପ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱି+ଆ+ପା ଧାତୁ+ଅ)—ଦ୍ୱିପ; ହସ୍ତୀ—
Dwirāpa Elephant.

ଦ୍ୱିରାବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱି+ଆବୃତ୍ତ)—୧ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଦୁଇଥର
Dwirābṛutti ପଢ଼ିବା—1. Reading a thing twice.

୨ । ଲିଖିତ ବା ପଠିତ ବିଷୟର ଦ୍ୱିତୀୟଥର ଆବୃତ୍ତ—
2. Revision.

ଦ୍ୱିରାଶୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୱି+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+ଇନ୍;
Dwirāśī ୧ମା.୧ବ.)—ଯେ ଦିନରେ ଦୁଇ ଥର ଖାଏ—
(ଦ୍ୱିରାଶିନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Taking 2 meals a day.

ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ଦ୍ୱି+ଉକ୍ତ)—ପୁନରୁକ୍ତ; ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର କଥିତ—
Dwirukta Twice told; uttered twice; repeated.

ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱି+ଉକ୍ତି)—୧ । ଦୁଇ ଥର କଥନ; ପୁନରୁକ୍ତି—
Dwirukti 1. Saying a thing twice; repetition.

୨ । ରଚନାର ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷବିଶେଷ; ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ଦୁଇ ଥର ଉଚ୍ଚାରଣକରଣ—2. A defect in composition; tautology.

ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ଯମକ—ଦେ. ବ (ଅଳଙ୍କାର) ଯମକବିଶେଷ—
Dwirukti jamaka A kind of alliteration.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଅଉମନ୍ୟଙ୍କ ଵଦଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିର ଵଜ୍ରଲଘୁଚ ପଦ୍ୟଃ . ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ୍ୟସମକ ଅଟେ । ଯଥା—ସ୍ୱେଦର ଗମଗମ ବଦନ ଉମତମ ଦଶଇ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଅନଅନ ।]

ଦ୍ୱିରୂଢ଼ା Dwirūḍhā ସ. ଵଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ୱି + ଉଢ଼ା = ଵବାହଚ୍ଚ)—ଦୁଇଥର ଵର ଵବାହ କରିଥିବା (ଵଧବା); ପୁନର୍ଭୂ—
Remarried (widow).

ଦ୍ୱିରୂପ Dwirūpa —ସ. ତ (ଦ୍ୱିଗୁ; ଦ୍ୱି + ରୂପ)—ଦୁଇଟି ରୂପ—
Two forms.

ଵଣ (ଵହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆକାରଵଶିଷ୍ଟ—
1. Of two different forms; biform.

୨ । ଯୁଗଳରୂପଵଶିଷ୍ଟ—
2. Having a double form.

୩ । ଯାହା ଦୁଇ ଆକାରରେ ଲେଖା ଯାଇ ପାରେ—
3. Written in two ways.

ଦ୍ୱିରେତଃ Dwiretaḥ —ସ. ଵଣ (ଵହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + ରେତସ୍)—ଦୋଗଲ୍ଲା (ଦେଖ)
Dogalā (See).

ଦ୍ୱିରେଫ Dwirepha —ସ. ଵ (ଵହୁବ୍ରୀହି; ଯାହା ମୁହଁରେ ଦୁଇଟି ରେଫ ପର ଵର୍ଣ ଥାଏ; ଵମ୍ବା ଯେଉଁ ଶବ୍ଦରେ ଦୁଇଟି 'ର' ଅକ୍ଷର ବ୍ୟଵହୃତ 'ର୍ର' ଓ 'ର')—
୧ । ଭ୍ରମର—1. A bee; black bee.

୨ । ଵବ୍ବର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Barbara (See).

ଦ୍ୱିଶଃ Dwiśaḥ —ସ. ଅ (ଦ୍ୱି + ଶସ୍) —୧ । ଦୁଇ ଥର—
1. Twice.

୨ । ଯୋଡ଼ ଯୋଡ଼ ହୋଇ; ଦୁଇ ଦୁଇ ହୋଇ—
2. Two by two; in pairs.

ଦ୍ୱିଶତ Dwiśata —ସ. ଵ. ଓ ଵଣ—ଦୁଇଶହ; ୨୦୦—
200; two hundred.

ଦ୍ୱିଶଫ Dwiśapha —ସ. ଵଣ (ଵହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + ଶଫ = ଖୁର) —
ଯାହାର ଖୁର ଦୁଇ ଭାଗରେ ଵଭକ୍ତ—
Two-hoofed; cloven-footed; having cloven hoofs.

(ଯଥା—ଗାଈ, ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, ମୃଗ ।)

ଦ୍ୱିଶୀର୍ଷ Dwiśīrsha —ସ. ଵ (ଵହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + ଶୀର୍ଷ)—ଅଗ୍ନି—
An epithet of the Fire-god.

(ଦ୍ୱିଶିରଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ଵଣ—ଯାହାର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଅଛି—
Two-headed.

ଦ୍ୱିଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଦ୍ୱେଷ କରିବା—
Dwish (root) 1. To envy.

୨ । ଶତ୍ରୁଭାଵରଣ କରିବା—
2. To act inimically.

ଦ୍ୱିଷ୍—ସ. ଵ (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ୍)—ଶତ୍ରୁ—
Dwish Enemy.

(ଦ୍ୱିଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିଷତ୍—ସଂ. ଵ —(ଦ୍ୱିଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍) —ଵୈରୀ; ଶତ୍ରୁ—
Dwishat Enemy; foe.

(ଦ୍ୱିଷନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଵଣ. ସଂ—ଦ୍ୱେଷକାତ୍ମ—
Spiteful; envious

ଦ୍ୱିଷନ୍ତପ—ସଂ. ଵଣ (ଦ୍ୱିଷଂ = ଶତ୍ରୁକୁ + ତପ ଧାତୁ = ପୀଡ଼ା ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) — ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ ପୀଡ଼ା ଦଏ—
Dwishantapa Distressing an enemy; oppressor of a foe.

ଵ—ତମ୍ବା—Copper.

ଦ୍ୱିଷଷ୍ଠ—ସଂ. ଵଣ (ଦ୍ୱିଷଷ୍ଟି + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ଦ୍ୱାଷଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Dwishashṭa Dwāshashṭa (See).

(ଦ୍ୱିଷଷ୍ଟିତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିଷଷ୍ଟି Dwishashṭi —ସଂ. ଵ. ଓ ଵଣ—ଦ୍ୱାଷଷ୍ଟି (ଦେଖ)
Dwāshashṭi (See).

ଦ୍ୱିଷ୍ଟ Dwishṭa —ସ. ଵଣ. (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ) — ୧ । ଯାହା ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁଭାଵରଣ କରା ଯାଇ ଥାଏ—1. Envied.

(ଦ୍ୱିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘୃଣିତ—2. Hated; disliked.

ଦ୍ୱିଷ୍ଠ Dwishṭha —ସ. ଵଣ.—(ଦ୍ୱି + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —୧ । ଯେ ଦୁଇଆଡ଼େ ଥାଏ; ଉଭୟପକ୍ଷ ଅଵଲମ୍ବିତ—1. Siding with opposite sides.

୨ । ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ—2. Placed or put on both sides or at both places.

ଦ୍ୱିସପ୍ତ Dwisapta —ସ. ଵ. ଓ ଵଣ—ଚଉଦ —
Fourteen.

ଦ୍ୱିସପ୍ତତ—ସଂ. ଵଣ.—ଦ୍ୱାସପ୍ତତ (ଦେଖ)
Dwisaptata Dwāsaptata (See)

(ଦ୍ୱିସପ୍ତତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିସପ୍ତତି Dwisaptati —ସ. ଵଣ.—ଦ୍ୱାସପ୍ତତି (ଦେଖ)
Dwāsaptati (See)

ଦ୍ୱିସପ୍ତାହ Dwisaptāha —ସ. ଵ.—ଏକ ପକ୍ଷ; ପନ୍ଦର ଦିନ କାଳ—
Fortnight.

ଦ୍ୱିସମ Dwisama —ସ. ଵଣ. (ଵହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + ସମ)—ଦୁଇ ସମାନ ଭାଗ ଵଶିଷ୍ଟ—
Having two equal parts.

ଦ୍ୱିସମ ତ୍ରିଭୁଜ Dwisama tribhuja —ସ. ଵ.—ସମଦ୍ୱିଵାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ—
An isosceles triangle.

ଦ୍ୱି ସହସ୍ର Dwisahasra —ସଂ. ଵ. ଓ ଵଣ—୨୦୦୦; ଦୁଇ ହଜାର—
2000; two thousand.

(ଦ୍ୱିସାହସ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୱିସୀତ୍ୟ Dwisītya —ସଂ. ଵଣ.—ଦ୍ୱିହଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Dwihalya (See)

(ଦ୍ୱିସୀତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ୱିସ୍ୱିନ୍ନାନ୍ନ Dwis-swinnānna —ସଂ. ଵ. (ଦ୍ୱି + ସ୍ୱିନ୍ନ + ଅନ୍ନ)—ଉସୁନା ଚାଉଳ (ହି. ଶ.)
Rice from paddy which has been vapoured.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର —ବୃଦ୍ଧିବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣମତରେ ସତ୍ତ, ରଧବା ଓ ତ୍ରୟୁଗ୍ମଙ୍କର ଏ ଗୁଡ଼ିଲର ଅନ୍ନ ଖାଇବା ନଷିଦ୍ଧ; ଦେବପୂଜାରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଗୁଡ଼ିଲର ବ୍ୟବହାର ନଷିଦ୍ଧ ।]

ଦ୍ୱିହଲ୍ୟ—ସଂ.ବଣ. (ଦ୍ୱି+ହଳ ଧାତୁ=ରଷିବା+କମ. ଯ)—ଦୁଇ ଥର Dwihalya କର୍ଷିତ; ଦୋଓଡ଼ ଗୃଷ ଦୋଇ ଥିବା—Twice (ଦ୍ୱିହଲ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) tilled; twice ploughed.

ଦ୍ୱିହାୟନ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ୱି+ହାୟନ=ବର୍ଷ+ଅ)—ସାଢାର ବୟସ୍କ ଦୁଇ Dwihāyana ବର୍ଷ; ଦୁଇ ବର୍ଷିଆ; ଦୋସାଲଆ— (ଦ୍ୱିହାୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Aged two years.

ଦ୍ୱିହାୟନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱିହାୟନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦୁଇବର୍ଷବୟସ୍କା ମାଈ Dwihāyanī ବାଛୁରୀ—A female calf two years old.

ବଣ.—ଦ୍ୱିହାୟନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— The feminine of Dwihāyana.

ଦ୍ୱିହୀନ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି=ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ+ହୀନ; ସାଢା ପୁଂଲିଙ୍ଗ ବା Dwihīna ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ନୁହେଁ)—ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ— Neuter gender.

ବଣ.—ନପୁଂସକ—Eunoch; hermaphrodite.

ଦ୍ୱିହୃଦୟା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁଇଟି ହୃଦୟ ଅଛି ସାଢାର; Dwihṛudayā ଅଥଣାର ଗୋଟିଏ ଓ ଭ୍ରୂଣର ଗୋଟିଏ,— ଗର୍ଭିଣୀ—Pregnant (woman).

ଦ୍ୱୀପ—ସ. ବ (ଦ୍ୱି+ପା ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଟାପୁ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଜଳ- Dwīpa ବେଷ୍ଟିତ ଭୂଖଣ୍ଡ—1. Island (surrounded by water on all sides).

[ଦ୍ର—ହନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପୁରାଣ ମତରେ ପୃଥିବୀ ମେରୁ ପର୍ବତକୁ ଘେରିଥିବା ସାତ ପରସ୍ପର ସମୁଦ୍ର ବେଷ୍ଟିତ ସାତଗୋଟି ଦ୍ୱୀପରେ ବରକ୍ତ ଥିଲା; ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପର ଏକାଂଶ ଭାରତବର୍ଷ । ସପ୍ତଦ୍ୱୀପର ନାମ ଯଥା—ଜମ୍ବୁ, କୁଶ, ପ୍ଲକ୍ଷ, ଶାଳ୍ମଳୀ, କୌଞ୍ଚ, ଶାକ ଓ ପୁଷ୍କର ।]

୨ । ବ୍ୟାଘ୍ର ଚର୍ମ—2. Tiger skin.

ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ୱୀପ)—ହସ୍ତୀ—Elephant.

ହବ୍ୟଦିଛ, ପରସ୍ପର ଲବଣ ସେ ଲକ୍ଷ, ସ୍ୱର ଘୃତ
ଦଧି ଦୁଗ୍ଧ, ତସ୍ୱ ସାତ ବଳୟ ବକ୍ଷରେ ଉତେ ଅଧିକ
ଉକ୍ତ ସମୁଦ୍ରେ ଉହିଁ ଏଥି ମଧ୍ୟେ ଦ୍ୱୀପ ଛଅଟି ସେ । ଉଣ୍ଡ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦ୍ୱୀପକର୍ପୂରଜ—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ରୀକର୍ପୂର; ଚନାକର୍ପୂର— Dwīpakarpūraja Chinese camphor.

ଦ୍ୱୀପ ନାଥ—ଦେ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ୱୀପ+ନାଥ)—୧ । ରାଜା - Dwīpa nātha 1. King.

ବଜଗାସ୍ୱ ଦ୍ୱୀପନାଥେ ପାଶେ ଅନୁସର—ଉଣ୍ଡ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । ହସ୍ତିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
2. A lordly or stately elephant.

ବଜଗାସ୍ୱ ଦ୍ୱୀପନାଥେ ପାଶେ ଅନୁସର—ଉଣ୍ଡ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦ୍ୱୀପବାନ୍—ସଂ. ବଣ (ଦ୍ୱୀପ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଦ୍ୱୀପବଶିଷ୍ଟ— Dwīpabān 1. Studded with isles; abounding in islands.

୨ । ସହିଁରେ ଅନେକ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି—
2. Having many islands.

ବ—୧ । ସମୁଦ୍ର—1. The sea.

୨ । ନଦ—2. A big and shallow river.

ଦ୍ୱୀପବତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ୱୀପ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ନଦୀ— Dwīpabatī 1. River.

୨ । ଭୂମି—2 The earth.

ଦ୍ୱୀପ ସ୍ତମ୍ଭ—ଦେ. ବ—ଆଲୋକସ୍ତମ୍ଭ— Dwīpa stambha Light house.

ଶୋଭକ ସମାବର୍ତ୍ତବ-ଦ୍ୱୀପସ୍ତମ୍ଭ ସଂପ୍ରେ
ଜଲରୁ ବଳାର୍ତ୍ତ ଦୋଇ ଏହ୍ନ ଧର୍ମଜେଯାଉଃ । ରଘୁନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର—ସଂ. ବ (ଅନ୍ୟ+ଦ୍ୱୀପ)—ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ— Dwīpāntara Another island.

ଦେ. ବ.ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରାଜ୍ୟରୁ ବହିଷ୍କୃତ କରି ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ପଠାଇବାରୂପ ଦଣ୍ଡ—Transportation of an offender.

ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ବଚା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ) (ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରରୁ ଆରବକୁ ଅମଦାନୀ ହୋଇଥିବାରୁ)—ତୋପଚିନି (ଦେଖ) Dwīpāntara bachā Topachini (See)

ଦ୍ୱୀପିକା—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱୀପ+କ+ଆ)—ଶତାବରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Dwīpikā Asparagus.

ଦ୍ୱୀପୀ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱୀପ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଏହା ଦେହରେ ଦ୍ୱୀପ ପରି Dwīpī ଗୋଲ ଗୋଲ ଚହ୍ନ ଥିବାରୁ)—

୧ । ଚିତାବାଘ—1. Leopard.

୨ । ଚିତ୍ରକ ଗୁଳ୍ମ—2. Leadwort.

ଦ୍ୱୀଶ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି+ଈଶ)—
Dwīsa ୧ । ଦ୍ୱିସ୍ୱାମିକ; ସାଢାର ଦୁଇ ଜଣ ପ୍ରଭୁ ବା ମାଲିକ— (ଦ୍ୱୀଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having two masters.

୨ । ଯେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ବା ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ମାଲିକ ଅଟେ—
2. Having ownership in two.

୩ । ଦୁଇ ଦେବତାଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ (ଚରୁ)—
3. (oblation) Intended for two Deities.

ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ—
1. Husband of two wives.

୨ । ଚଉଖା ନକ୍ଷତ୍ର—2. The 16th asterism.

ଦ୍ୱେଷ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Dwesha ୧ । ବୈର; ଶତ୍ରୁତା—1. Enmity

୨ । ଘୃଣା—2. Aversion; hatred

୩ । ହିଂସା; ଈର୍ଷା—3. Malice; spite; malignity.

୪ । କ୍ରୋଧ—4. Anger.

୫ । ପ୍ରତିହିଂସା—5. Revenge.

୬ । ବରକ୍ତି; ଚିଡ଼—6. Displeasure.

ଦ୍ୱେଷଣ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବେ. ଅନ)—
Dweshaṇa ୧ । ବୈଗ୍ଧ୍ୟର; ଶତ୍ରୁଭାଚରଣ—1. Enmity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପ୍ରତିହିଂସା ନେବା—2. Taking revenge.
୩ । ଶତ୍ରୁ—3. Enemy.

ଦ୍ୱେଷୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୱେଷ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dweshī ୧ । ପ୍ରତିହିଂସା ପରାୟଣ—1. Revengeful.
(ଦ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହିଂସୁକ; ଈର୍ଷାଯୁକ୍ତ—
2. Spiteful; malignant.
୩ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—3. Inimical.
ବ—ଶତ୍ରୁ—Enemy; foe.

ଦ୍ୱେଷ୍ଟା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Dweshṭā ୧ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନକାରୀ—1. Inimical.
(ଦ୍ୱେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ହିଂସାକରେ; ହିଂସୁ—
2. Revengeful; malicious.
୩ । ଘୃଣାକାରୀ—Hating.
ବ—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
୨ । ବରୋଧୀ—2. Adversary; rival.

ଦ୍ୱେଷ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ବଦ୍ୱେଷାର୍ହ; ଘୃଣ୍ୟ—
Dweshya Hateful; detestable; odious.
(ଦ୍ୱେଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧ । ଦ୍ୱେଷର ପାତ୍ର—
1. An object of hatred.
୨ । ବୈରୀ; ଶତ୍ରୁ—2. Enemy; foe

ଦ୍ୱୈଗୁଣିକ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ୱି ଗୁଣ+ଇକ)—ସୁଦଖୋର; ଯେ ଋଣ ଦେଇ
Dwaiguṇika ଅଧିକ ସୁଦ ନେଏ—Usurious.

ଦ୍ୱୈଗୁଣ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି ଗୁଣ+ଷ୍ୟଞ୍. ଯ)—ଦ୍ୱିଗୁଣ ପରିମାଣ—
Dwaiguṇya Double amount.

ଦ୍ୱୈତ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱି+ଇତ==ଦ୍ୱୀତ+ଅ)—
Dwaita ୧ । ଦୁଇ ପଦାର୍ଥର ଅସ୍ତିତ୍ୱ—
1. Existence of two things.
୨ । ଦ୍ୱିବିଧତ୍ୱ; ଦ୍ୱିତ୍ୱ—2. Duality of things.
୩ । ଦ୍ୱିଗୁଣ କରଣ; ଦ୍ୱିତ୍ୱକରଣ—3. Duplication.
୪ । ଈଶ୍ୱର ଓ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ; ଆତ୍ମା ସଙ୍ଗେ ଶଶ୍ୱତର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ—4. Association of spirit and matter.
୫ । ଦ୍ୱୈତବନ; ମହାତ୍ମାରତୋକୁ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ବନବିଶେଷ—5. Name of a forest in ancient India.
୬ । ବନ—6. Forest.
୭ । ଯୁଗ୍ମ; ଯୁଗଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Couple.
୮ । ଭେଦ ଜ୍ଞାନ; ଆପଣାର ଓ ପରର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଜ୍ଞାନ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Distinction between what is one's own and what is not.
୯ । ଅଜ୍ଞାନ (ହି. ଶ)—9. Ignorance.
୧୦ । ଦ୍ୱୈତବାଦ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
10. Dwaitabāda (See)
ବଣ—୧ । ଦ୍ୱୈତବାଦୀ—1. Dualistic (philosophy).
୨ । (ଦ୍ୱି+ତ) ଦୁଇ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଯୁଗ୍ମ—2. Dual.

ଦ୍ୱୈତ ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ—ଦ୍ୱୈତବାଦ (ଦେଖ)
Dwaita jñāna Dwaitabāda (See)

ଦ୍ୱୈତ ବନ—ସଂ. ବ (ନାମ)—ପାଣ୍ଡବମାନେ ପଣାଗେଲରେ ବାର
Dwaita bana ବର୍ଷ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ସହିତ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ଯେଉଁ ବନରେ ଯାଇ ବାସ କରିଥିଲେ—Name of a forest where the Pāṇḍabas lived during their exile.

ଦ୍ୱୈତ ବାଦ—ସଂ. ବ—ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ମତବିଶେଷ; ଆତ୍ମା ଓ ଭୂତ
Dwaita bāda ପୃଥକ୍ ଅଟେ ବୋଲି ଯେଉଁ ମତ—
(ଅଦ୍ୱୈତବାଦ—ବିପରୀତ) Belief in Dualism; the duatistic doctrine of Hindu philosophy; the doctrine of the existence of spirit and matter as distinct from each other.
[ଦ୍ର—ଏ ମତ ଦ୍ୱାରା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ସୃଷ୍ଟି ବସ୍ତୁ ପୃଥକ୍ ଥିବାର ପ୍ରମାଣିତ । ପୃଥିବୀର ଯାବତୀୟ ପଦାର୍ଥର ଦୁଇଗୋଟି ଅବସ୍ଥିତି ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱର (ପରମାତ୍ମା) ଓ ମନୁଷ୍ୟ (ଜୀବାତ୍ମା) ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍, ଏହିପରି ମତକୁ ଦ୍ୱୈତବାଦ କୁହାଯାଏ । ଦ୍ୱୈତବାଦ ମତରେ ଶଙ୍କରଠାରୁ ଆତ୍ମା ପୃଥକ୍ ।]

ଦ୍ୱୈତବାଦୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୱୈତବାଦ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଯେଉଁ
Dwaitabādī ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱୈତବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି—
(ଦ୍ୱୈତବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A Dualistic philosopher; a Dualist
(ଦ୍ୱୈତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) in Philosophy; a believer in the Dualistic system of Hindu philosophy.

ଦ୍ୱୈତ ମତ—ସ. ବ—ଦ୍ୱୈତ ବାଦ (ଦେଖ)
Dwaita mata Dwaita bāda (See)

ଦ୍ୱୈତ ଶାସନ—ଦେ. ବ. (ଆନୁକ୍ରମିକ ରାଜାଜ୍ଞା ପରମ୍ପରା)—
Dwaita śāsana ରାଜକୀୟ ମତ ଓ ଲୋକମତ ଉଭୟ ମତ ଅନୁସାରେ ପରିଚାଳିତ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ—
A dual system of Government.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀରେ କେତେକ ବିଷୟ ରାଜା ବା ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଓ କେତେକ ବିଷୟ ଲୋକପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ମତରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ ।]

ଦ୍ୱୈତ ହଂସ—ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱରୂପ) ବ—ସଢ଼େକଲା ରାଜଦରବାରର
Daita haṁsa ଚିଠିପତ୍ର ଓ ହୁକୁମନାମାରେ ଅଙ୍କିତ ଦୁଇଟି ହଂସର ସମୂହ ବା (ଚିହ୍ନ)—The device of a pair of swans drawn on official papers of the Seraikella State of Orissa.
[ଦ୍ର—ରାଜଦରବାର ଛଡ଼ା ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୀଠସ୍ଥମାନେ କାଗଜପତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ହଂସର ଚିହ୍ନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଦ୍ୱୈଧ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଧା+ଅ)—
Dwaidha ୧ । ଦୁଇ ପ୍ରକାର—1. Two kinds.
୨ । ଦ୍ୱିଧା ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. Duality.
୩ । ଅମେଳ—3. Conflict; contradiction.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ସଂଶୟ; ସନ୍ଦେହ—4. Doubt; hesitation.
୫ । ପ୍ରଭେଦ; ପାର୍ଥକ୍ୟ—5. Difference
୬ । ମତ ଭେଦ; ମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ—
6. Difference of opinion.
୭ । ପରସ୍ପର ବିରୋଧ—7. Mutual opposition.
୮ । ରାଜନୀତିରେ ଷଡ଼୍‌ଗୁଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଗୁଣ; ମୁଖ୍ୟଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଗୁପ୍ତ ରଖି ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାର କର୍ମ—
8. Policy; duplicity (in politics).

ବିଣ—୧ । ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—1. Divided.
୨ । ଦ୍ୱିଗୁଣା—2. Double; two fold.

ଦ୍ୱୈଧୀକରଣ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱୈଧ+ଅଭୂତଭାବେ ଚ୍ୱି+କରଣ)—
Dwaidhīkaraṇa ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ବା ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରଣ—
(ଦ୍ୱୈଧୀକୃତ—ବିଣ) Dividing into two.

ଦ୍ୱୈଧୀଭାବ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱୈଧ+ଅଭୂତଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭାବ)—
Dwaidhībhāba ୧ । ଅନ୍ତରର ଭାବ ଗୋପନ କରି ମୁଖରେ ଅନ୍ୟ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. Hypocricy.
୨ । ସନ୍ଦେହ—2. Hesitation
୩ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବା ମତର ଅସ୍ଥିରତା—3. Vacillation.
୪ । କପଟାଚାର—4. Duplicity.
୫ । ଦୋଳାରୁଢ଼ଆ ଭାବ—5. Double dealing.

ଦ୍ୱୈପ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱୀପ+ଅ)—
Dwaipa ୧ । ଦ୍ୱୀପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to an island; insular.
୨ । ବ୍ୟାଘ୍ର ଚର୍ମନିର୍ମିତ—2. Made of tiger skin.

ଦ୍ୱୈପ ସାଗର—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ସମୁଦ୍ରରେ ବହୁ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଥାଏ—An archipelago.
Dwaipa sāgara

ଦ୍ୱୈପାୟନ—ସଂ. ବି· ପୁଂ. (ଦ୍ୱୀପ+ଅୟନ=ଜନ୍ମ)—
Dwaipāyana ୧ । ମହାଭାରତ ପ୍ରଣେତା ବ୍ୟାସ ଦେବ—
1. Byāsa, the author of Mahābhārata.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଯମୁନା ନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପରେ ହୋଇ ଥିବାର ମହାଭାରତରେ ଉକ୍ତ ଅଛି ।]
୨ । ଦ୍ୱୀପବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An islander.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଦ୍ୱୀପବାସୀ—2. Inhabitant of an island.
୨ । ଦ୍ୱୀପରେ ଜାତ—2. Born in an island.

ଦ୍ୱୈପେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱୀପ+ଏୟ)—
Dwaipeya ୧ । ଦ୍ୱୀପ ଜାତ—1, Born or produced in an island.
ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) କାଜୁପତି ତେଲ—
Oil of Kajupati; Eucalyptus oil.

ଦ୍ୱୈବାର୍ଷିକ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଯୋଗ)—
Dwaibārshika ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକ (ଦେଖ)
Dwibārshika (See)

ଦ୍ୱୈବିଧ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱିବିଧ+ଭାବେ. ସ)—
Dwaibidhya ୧ । ଦ୍ୱିରୂପତ୍ୱ; ଦ୍ୱିବିଧତ୍ୱ—1. Duality.
୨ । ଦୋଦୋଘାଣି—2. Hesitation.

ଦ୍ୱୈମାତୁର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱି+ମାତୃ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Dwaimātura ୧ । ଯେଉଁ ସନ୍ତାନର ଦୁଇଟି ମାତା—
(ଦୌମାତୁର—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having two mothers (one giving birth and other bringing him up)
୨ । ଯେଉଁ ସନ୍ତାନ ଦୁଇଟିଙ୍କର ପିତା ଏକ, କିନ୍ତୁ ମାତା ପୃଥକ୍-
2. (brothers) Of the same father but of different mothers; half brothers.
ବ—୧ । ଗଣେଶ—1. God Gaṇeśa
[ଦ୍ର—ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣର ଗଣେଶଖଣ୍ଡରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ବରେଣ୍ୟ ନାମକ ରାଜାଙ୍କର ପୁଷ୍ପିକା ନାମ୍ନୀ ରାଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗଣେଶ ଜନ୍ମି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ଚେଜ ଓ ଅକୃତ୍ରରେ ଗୁଡ ହୋଇ ରାଜା ଏ ଶିଶୁଙ୍କୁ ପାର୍ଶ୍ୱ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ନିକଟସ୍ଥ ଏକ ଜଳାଶୟରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ସେଠାରୁ ପାର୍ଶ୍ୱ ମୁନିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଣ୍ଡବପୁତ୍ନୀ ଆଣି ଏହାଙ୍କୁ ପାଳିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ଏହାଙ୍କର ଦ୍ୱୈମାତୁର ନାମ ହେଲା । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ଜରାସନ୍ଧ—2 Jarāsandha.
[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଟି ମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଦୁଇ ଫାଳ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଜରାନାମ୍ନୀ ରାକ୍ଷସୀ ପରେ ଦୁଇଫାଳକୁ ଯୋଡ଼ି ଦେବାରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ରୂପ ହେଲା ।]

ଦ୍ୱୈମାତୃକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱି+ମାତୃ+କ)—
Dwaimātṛuka ବର୍ଷା ଜଳ ଓ ନଦୀ ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ କ୍ଷେତରେ ଶସ୍ୟାଦି ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ; ବୃଷ୍ଟି ଜଳ ଓ ସିକ୍ତ ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶସ୍ୟ ବଢ଼େ—(a country) Growing crops with the help of rain water and artificial irrigation.

ଦ୍ୱୈମୁଷ୍ୟାୟଣ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଜନ୍ମଦାତା ପିତା ଓ ପାଳକ ପିତାଙ୍କର
Dwaimushyāyaṇa ଏକପ୍ରାଣ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ—A kind of adopted son who inherits the properties of his natural and adoptive fathers.

ଦ୍ୱୈୟହ୍ନିକ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱି+ଅହନ୍+ଇକ)—
Dwaiyahṇika ୧ । ଦୁଇ ଦିନରେ କରଣୀୟ—
1. Performable in 2 days.
୨ । ଯାହାର ବୟସ ଦୁଇ ଦିନ ମାତ୍ର—2. Aged 2 days only.

ଦ୍ୱୈରଥ ଯୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱି+ରଥ+ଯୁଦ୍ଧ)—
Dwairatha juddha ଦୁଇଟି ରଥିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ—
A duel between two charioteers.

ଦ୍ୱୈରାତ୍ରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱି+ରାତ୍ରି+କ)—
Dwairātrika ଦ୍ୱିରାତ୍ରି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଦୁଇ ରାତ୍ରିରେ କୃତ—
Pertaining to two nights; performed in the course of two nights.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱୈହିକ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଦ୍ୱ୍ୟାହ୍ନକ;—ଦ୍ୱ୍ୟାହ୍ନକ (ଦେଖ)
Dwaihika Dwyāhika (See)

ଦ୍ୱ୍ୟକ୍ଷର—ସ. ବି. (ଦ୍ୱି + ଅକ୍ଷର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dwyakshara ୧ । ଦୁଇ ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଚିହ୍ନ ବା ବର୍ଣ୍ଣ—
1. Diphthong; compound letter.
୨ । ଦୁଇ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ପଦ ବା ଶବ୍ଦ—
2 Word consisting of 2 letters; dissyllable.

ଦ୍ୱ୍ୟକ୍ଷରୀ—ଦେ. ବି ବାକ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—
Dwyakshari An artistic composition in which two letters are repeated in a line.
[ଦ୍ର—ପ୍ରେମମଞ୍ଜରୀର ଜନୈଲଖିତ ପଦ୍ୟାଂଶ ଦ୍ୱ୍ୟକ୍ଷରୀ ଅଟେ, ଯଥା—
ରୁଦ୍ଧାର ରୁଧର ଧାର ଧର ଧାର ଧର
ଧର ଧର ଧାର ଧାର ଧର ଧର ଧାର ।]

ଦ୍ୱ୍ୟଙ୍ଗୁଳ—ସ. ବିଣ. (ଦ୍ୱି + ଅଙ୍ଗୁଳ —ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ—
Dwyaṅgula Measured by two fingers.
ବ—ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁଳ ଦୈର୍ଘ୍ୟ—
A length of two fingers.

ଦ୍ୱ୍ୟଞ୍ଜଳି—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୱି + ଅଞ୍ଜଳି) – ଦୁଇ ଆଞ୍ଜୁଳି ପରିମିତ—
Dwyāñjali Measured by the two palms of the hand, made into a cup; two handfuls of.

ଦ୍ୱ୍ୟଣୁକ—ସ. ବିଣ. (ଦ୍ୱି + ଅଣୁ + କ) —ଦୁଇ ପରମାଣୁର ସମଷ୍ଟିରେ
Dwyaṇuka ଗଠିତ—Consisting of two atoms.
ବ—ଦୁଇ ଅଣୁର ସମାହାର—An aggregate of two atoms; diad (molecule).

ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥ—ସ. ବି. (ଦ୍ୱି + ଅର୍ଥ)—୧ । ଏକ ବସ୍ତୁ ବା ଶବ୍ଦର ଦୁଇ ଅର୍ଥ—
Dwyartha 1. Two meanings of one word; ambiguity of meaning.
୨ । ଏକ କାର୍ଯ୍ୟର ଦୁଇଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
2. Two aims or motives of the same act.
ବ—ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥ ବୋଧକ (ଦେଖ)—
Dwyartha bodhaka (See)

ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥ ବୋଧକ —ସ. ବିଣ—ଯହିଁରୁ ଦୁଇଟି ଅର୍ଥ ବୁଝାଯାଏ; ଦୁଇଟି ଅର୍ଥ-
Dwyartha bodhaka ବିଶିଷ୍ଟ—Ambiguous; equivocal;
(ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥକ —ଅନ୍ୟରୂପ) having two different meanings

ଦ୍ୱ୍ୟଶୀତି—ସ. ବିଣ—ଦ୍ୱ୍ୟଶୀତିତମ (ଦେଖ)
Dwyaśīta Dwyaśītitama (See)

ଦ୍ୱ୍ୟଶୀତି—ସ. ବି ଓ ବିଣ. (ସ ଷ. ଲୋ; ଦ୍ୱି ଅଧିକ ଅଶୀତି)—
Dwyaśīti ବୟାଅଶୀ—82; Eightytwo.

ଦ୍ୱ୍ୟଶୀତିତମ—ସ. ବିଣ—୮୨ ସ୍ଥାନୀୟ—
Dwyaśītitama Eightysecond.

ଦ୍ୱ୍ୟଷ୍ଟ—ସ. ବି—ତାମ୍ର; ତମା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dwyashṭa Copper.

ଦ୍ୱ୍ୟହ—ସ. ବି. (ଦ୍ୱି + ଅହନ୍)—ଦୁଇ ଦିନ କାଳ—
Dwyaha A period of two days.

ଦ୍ୱ୍ୟହ୍ନକ—ସ. ବିଣ. (ଦ୍ୱ୍ୟହ + ଇକ)—୧ । ଦିନଦ୍ୱୟଭବ—
Dwyahika 1. Taking two days to finish; produced iu 2 days.
୨ । ଦୁଇ ଦିନ ଛଡ଼ା ଘଟୁଥିବା (ଜ୍ୱର) —
2. Tertian (fever); (fever) occurring at intervals of two days.

ଦ୍ୟାତ୍ମକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱି + ଆତ୍ମନ୍ + ଅକ)—
Dwyātmaka ଦୁଇ ଅତ୍ମା ବା ସ୍ୱରୂପବିଶିଷ୍ଟ—
(ଦ୍ୟାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a double nature.
ସଂ. ବି.—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ମିଥୁନ, କନ୍ୟା, ଧନୁ ଓ ମୀନ ରାଶି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(Astrology) The zodiacal signs of Gemini, Virgo, Sagittarius and Piscus.

ଦ୍ୟାତ୍ମବାଦ —ସଂ. ବି .(ଦ୍ୱି + ଆତ୍ମନ୍ + ବାଦ) —ଦ୍ୱୈତବାଦ (ଦେଖ)
Dwyātmabāda Dwaitabāda (See)

ଦ୍ୟାତ୍ମବାଦୀ - ସଂ. ବିଣ—ଦ୍ୱୈତବାଦୀ (ଦେଖ)
Dwyātmabadī Dwaitabādī (See)

ଦ୍ୟାମୁଷ୍ୟାୟଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଦ୍ୱୈମୁଷ୍ୟାୟଣ (ଦେଖ)
Dwyāmushyāyaṇa Dwaimushyāyaṇa (See)

ଦ୍ୟାହ୍ନକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱ୍ୟହ + ଇକ) —ଦ୍ୱ୍ୟହ୍ନକ (ଦେଖ)
Dwyāhika Dwyahika (See)

ଦ୍ୟନ୍ତି ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ କ୍ରିୟା —(ଦେବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ
Dyanti ଜସ୍ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନ ବା ମାନ୍ୟାର୍ଥ ଏକବଚନ; ଦଅନ୍ତୁର ରୂପାନ୍ତର)—ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି—(he or they) Give.
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କେ ଦ୍ୟନ୍ତି ହରି ଭାହା । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ନହାପ୍ରଭୁର. ସଙ୍ଗ ।

ଦ୍ୟନ୍ତୁ ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି —(ସେ ବା ସେମାନେ) ଦଅନ୍ତୁ—
Dyantu Let (them or him) give (imperative mood).
ଦ୍ରାଣକାଥ ଦାନ ଦ୍ୟନ୍ତୁ ଅଖିଳ ବାସ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଅନୁରାଗ ।

ଦ୍ୟାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସ. ଦା ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ; ଦେବା କ୍ରିୟାର
Dyāibā ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ) – ୧ । ଦଅଇବା—1. To cause ଦାଓୟା to give.
ଦେଇଦାନ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦାନ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—
2. To induce a person to give.
ଦେବ ଦ୍ୟାଇବ ଦେପଦ ବୋଲ୍ଇ
ପଡ଼ିଆ ଭୂମିରେ ଗୋଧନ ଚରଇବ । ଚକୁଳଅପଣା ଗୀତ ।

ଦ୍ୟାନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେବ୍ଦାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dyān (etc) Dewān etc (See)

ଦ୍ୟାବାକ୍ଷମା—ସ. ବି—ଦ୍ୟାବାପୃଥିବୀ (ଦେଖ)
Dyābākshamā Dyābāpṛuthibi (See)

ଦ୍ୟାବାପୃଥିବୀ --ସ. ବି (ଦ୍ୟୁ = ଆକାଶ + ପୃଥିବୀ)—୧ । ପୃଥିବୀ ଓ
Dyābāpṛuthibi ଆକାଶର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ; ଶୂନ୍ୟ; ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ—
(ଦ୍ୟାବାଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The space between the earth and the sky.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ —2. Heaven and earth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୟୁ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସମ୍ମୁଖକୁ ଯିବା—
Dyu (root) To go before.

ଦ୍ୟୁ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୟୁ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—
Dyu 1. Heaven.
୨ । ଆକାଶ—2. Sky.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.
୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—4. The sun.
୫ । ଦିବସ; ଦିନ—5. Day.
୬ । ଆଭା—6. Glow.
୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକ—
7. The imaginary world of the Sun-god.

ଦ୍ୟୁଗ—ସଂ. ଉଣ. ପୁଂ (ଦ୍ୟୁ+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଆକାଶରେ ଚଲଣକାରୀ—Moving in the sky.
(ଦ୍ୟୁଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—ପକ୍ଷୀ—Bird.

ଦ୍ୟୁଚର—ସଂ. ଉଣ. ପୁଂ—ଆକାଶଚର; ଖେଚର—
Dyuchara Moving in the sky.
(ଦ୍ୟୁଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.
୨ । ଗ୍ରହ—2. Planet.

ଦ୍ୟୁତ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—
Dyut (root) To shine; to glitter.

ଦ୍ୟୁତ୍—ସଂ. ବ (ଦ୍ୟୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—କିରଣ—
Dyut Ray.

ଦ୍ୟୁତ—ସଂ. ବଣ (ଦ୍ୟୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ପ୍ରକାଶବାନ୍—
Dyuta Shining.
(ଦ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ (ଦ୍ୟୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ; ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+ଭାବ. ଇ)—ଦୀପ୍ତି—1. Lustre; brilliance; radiance.
୨ । ତେଜଃ—2. Splendour; glamour; dignity.
୩ । ଆଲୋକ—3. Light.
୪ । କାନ୍ତି; ଶୋଭା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—4. Beauty; grace.
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ମତ୍ତ, ବଳା ଅନାଥ ଦ୍ୟୁତି—ଜଗବନ୍ଧୁ. ଜଗୋସ୍ୱଜଣ୍ଡ. ଉ. ଗୀତ ।
୫ । କିରଣ—5. Ray.

ଦ୍ୟୁତିକର—ସ. ବ (ଦ୍ୟୁତି+କୃ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଶୋଭାଜନକ—
Dyutikara 1. Producing grace.
୨ । ଦୀପ୍ତିକାରକ—
2. Brilliant; shining illuminating.
୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Bright; resplendent.
ବ—୧ । ଧ୍ରୁବ ତାରା—1. The polar star.
୨ । ଶୁକ୍ରତାରା—2. The morning star.

ଦ୍ୟୁତିତ—ସ. ବଣ (ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଦୀପ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—Shining.
Dyutita

ଦ୍ୟୁତିଧର—ସ.ବଣ (ଦ୍ୟୁତି+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—Shining; bright.
Dyutidhara
ସ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ—A name of Bishṇu.

ଦ୍ୟୁତିମାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ଦ୍ୟୁତିମତ୍ ଶବ୍ଦ; ଦ୍ୟୁତି+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଦୀପ୍ତିଶୀଳ—Dazzling; brilliant; resplendent.
(ଦ୍ୟୁତିମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବ—୧ । ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
1. Name of a son of Swāyambhuba Manu.
୨ । ମଦ୍ରାଜ୍ୟରଡୋକୁ ଶାଲ୍ୱଦେଶର ରାଜା—2. Name of a king of Śālwa country.
୩ । ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣୋକ୍ତ ପ୍ରିୟବ୍ରତରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—3. A son of King Priyabrata.

ଦ୍ୟୁନ—ସଂ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଲଗ୍ନର ସପ୍ତମ ସ୍ଥାନ—(Astrology) The seventh place counted from one's natal sign.
(ଦ୍ୟୂନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୟୁନିଶ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୟୁ+ନିଶା)—ଅହୋରାତ୍ର—
Dyuniśa Day and night.

ଦ୍ୟୁପତି—ସଂ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦ୍ୟୁ=ସ୍ୱର୍ଗ+ପତି=ରାଜା)—
Dyupati ୧ । ଦେବରାଜ; ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun,

ଦ୍ୟୁପଥ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୟୁ+ପଥିନ୍)—ଆକାଶ ପଥ—
Dyupatha The aerial way.

ଦ୍ୟୁମଣି—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦିବସ+ମଣି)—୧ । ଦିନମଣି; ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dyumaṇi 1. The sun.
୨ । ମନ୍ଦାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଅର୍କ—2, Calotropis Gigantea.
୩ । ଶୋଧିତ ତାମ୍ର—(ହି. ଶ)—3. Refined copper.

ଦ୍ୟୁମତ୍ସେନ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଶାଲ୍ୱଦେଶର ରାଜା; ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର; ସତ୍ୟବାନ୍‌ଙ୍କ ପିତା—The father of Satyabān.
[ଦ୍ର—ଏ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଡାଡ଼ିତ ହୋଇ ନଜର ପତ୍ନୀ ଓ ଶିଶୁ ସତ୍ୟବାନ୍‌ଙ୍କ ସହ ବନବାସୀ ହୋଇଥିଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ]

ଦ୍ୟୁମାନ୍—ସଂ. ବଣ—(ଦ୍ୟୁ+ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.) ଆଭାଯୁକ୍ତ—Shining; lustrous.
Dyumān
(ଦ୍ୟୁମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ

ଦ୍ୟୁମ୍ନ—ସଂ.ବ(ଦ୍ୟୁ=ଦିନ+ମ୍ନ ଧାତୁ=ଅଭ୍ୟାସ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Dyumna ୧ । ଧନ—1. Riches; wealth.
୩ । ସାମର୍ଥ୍ୟ; ବଳ—3. Power; strength.
୪ । ଅନ୍ନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Food.
୫ । ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Paddy.

ଦ୍ୟୁଲୋକ—ସ. ବ. (ଦ୍ୟୁ+ଲୋକ)—ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ—
Dyuloka The heaven; celestial world.

ଦ୍ୟୁଷତ୍—ସ. ବ. (ଦ୍ୟୁ+ସିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦେବତା—
Dyushat 1. Deity.
(ଦ୍ୟୋଷଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନକ୍ଷତ୍ର—1. Star.
୩ । ଗ୍ରହ—3. Planet.

ଦ୍ୟୂ—ସ ବ. (ଦିବ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Dyū ଜୁଆରୀ—Gambler; a gamester.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୟୁତ—ସଂ. ବ. (ଦିବ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ତ)—
Dyūta ୧ । ଜୁଆ ଖେଳ—1. Gambling; hazard.
୨ । ପଶା ଖେଳ—2. The game at dice.

ଦ୍ୟୁତକର—ସ. ବ (ଦ୍ୟୁତ+କୃ ଧାତୁ+ଅ)—ଜୁଆର; ଅକ୍ଷକ୍ରୀଡ଼କ—
Dyūtakara Gambler; a gamester.
(ଦ୍ୟୁତକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ୟୁତ କ୍ରୀଡ଼ା—ସ. ବ—ଦ୍ୟୁତ (ଦେଖ)
Dyūta krīrdā Dyūta (See)

ଦ୍ୟୁତଦାସ—ସଂ. ବ. (ମ· ପ. ତ୍ପୁ; ଦ୍ୟୁତ+ଦାସ)—ଜୁଆ ଖେଳରେ
Dyūtadāsa ଜିତିବା ପକ୍ଷକୁ ମିଳିଥିବା ଦାସ—
A slave won by gambling.

ଦ୍ୟୁତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସ. ବ—୧ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୋଜାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Dyūta pūrṇṇimā 1. The full-moon of the month of Kārttika.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ରାତ୍ରିରେ ଜୁଆ ଖେଳିବାର ବିଧି ଅଛି ।]
୨ । ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
2. The fullmoon of the month of Āświna.

ଦ୍ୟୁତ ପ୍ରତିପତ୍(ଦା)—ସ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦା—The first
Dyūta pratipad(dā) day of the moon's increase in the month of Kārttika.

ଦ୍ୟୁତ ଫଳକ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ପଟା ଉପରେ ଜୁଆ ଖେଳାଯାଏ—
Dyūta phalaka Gambling board.

ଦ୍ୟୁତ ବୀଜ ସଂ. ବ—(ଯାହାଁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜୁଆ ଖେଳାଯାଏ) କଉଡ଼ି—
Dyūta bija Small shells.

ଦ୍ୟୁତ ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ୟୁତ+ବୃତ୍ତି)—ଜୁଆର; ଯେ
Dyūta bṛutti ଜୁଆ ଖେଳ ପେଷ ପୋଷେ—
Given to gambling as a profession.
ବ.—(ରୂପକ) ଜୁଆ ଖେଳିବା କାରିକା—The profession of a gamester.

ଦ୍ୟୌ—ସଂ. ବ. (ଦିବ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଔ) —୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—
Dyo 1. Heaven.
୨ । ଆକାଶ—2. Sky.
୩ । (ଦେବୀ ଭାଗବତ ମତରେ) ଅଷ୍ଟାବସୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. One of the eight Basu Deities.

ଦ୍ୟୌକାର—ସଂ. ବ—ଗୃହନିର୍ମ୍ମାତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dyaukāra Mason.

ଦ୍ୟୋତ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଆଲୋକ—
Dyota 1. Light.
୨ । ଦ୍ୟୁତି; କାନ୍ତି—2. Lustre; brilliance.
ବର୍ଣ୍ଣଃ ଜଗତି ଦ୍ୟୋତ ଜନ୍ତୁନାମନ୍ଧ ତମୋଽପ ସତ୍ ଜଗତ୍ୟ ଜ୍ଞତ ଅପଣ ଉଚ୍ଚ. କୈତେଲ୍ଲାଦେଲାସ ।
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ; ଖରା—3. Sunshine.

ଦ୍ୟୋତକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ବ୍ୟଞ୍ଜକ—
Dyotaka 1. Indicating.
(ଦ୍ୟୋତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୂଚକ—2. Signifying.
୩ । ପ୍ରକାଶକ—3. Expressive.
୪ । ଉଦ୍‌ବୋଧକ—4. Arousing; exciting.
୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—5. Shining; illuminating.

ଦ୍ୟୋତନ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପ୍ରକାଶ—
Dyotana 1. Exhibiting; revealing.
୨ । ଦୀପନ—2. Illuminating.
୩ । ଉଦ୍‌ବୋଧନ—3. Exciting; divulging.
୪ । ଭାବର ପ୍ରକାଶ—
4. Expression of a sentiment or idea.
୫ । ଦୀପ—5. A lamp.
୬ । ଉଦ୍‌ଦର୍ଶନ—6. Indication.
ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରକାଶମାନ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Shining; brilliant.

ଦ୍ୟୋତମାନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Dyotamāna ୧ । ଦୀପ୍ୟମାନ—1. Refulgent.
(ଦ୍ୟୋତମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୋଭମାନ—2. Radiant.

ଦ୍ୟୋତି—ସଂ ବ. (ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—୧ । ଦୀପ୍ତି; ଜ୍ୟୋତି—
Dyoti 1. Splendour.
୨ । କାନ୍ତି; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—2. Beauty; grace.
୩ । ପ୍ରକାଶ—3. Exhibition; manifestation.

ଦ୍ୟୋତିତ—ସ. ବିଣ.—(ଦ୍ୟୋତ+ଇତ)—ପ୍ରକାଶିତ—
Dyotita Expressed; revealed; divulged.

ଦ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ—ସ. ବ. —ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ; ଜହ୍ନୁକୁଲିଆ ପୋକ (ହି.ଶ.)-
Dyotiriṅgaṇa Firefly.

ଦ୍ୟୌ—ସ. ବ. —ଦ୍ୟୋ (ଦେଖ)
Dyau Dyo (See)

ଦ୍ରଉପଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଦ୍ରୌପଦୀ)—ଦ୍ରୌପଦୀ (ଦେଖ)
Draupadī Draupadī (See)
(ଦ୍ରଉପଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ରକ୍ଷଣ—ସ. ବ. —ତୌଲିବାର ପରିମାଣବିଶେଷ (ହି. ଶ)
Drakshaṇa A standard of weight.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—କୋଲ, ବଟକ, କର୍ଷାର୍ଦ୍ଧ ।]

ଦ୍ରଗଣ—ସ. ବ. —ଏକ ପ୍ରକାର ବାଜା (ହି. ଶ)—
Dragaṇa A kind of drum.

ଦ୍ରଢ଼ିମା—ସ. ବ. (ଦୃଢ଼+ଭାବ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.) —୧ । ଦୃଢ଼ତା;
Drarḍhimā କାଠିନ୍ୟ—1. Hardness; firmness.
୨ । ସ୍ଥିରତା—2. Steadiness; fixity.

ଦ୍ରଢ଼ିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ.—(ଦୃଢ଼+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)—ଅତି ଦୃଢ଼—
Drarḍhishṭha Very hard; very firm.
(ଦ୍ରଢ଼ିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ରଢ଼ୀୟାନ୍—ସ. ବିଣ (ଦୃଢ଼+ଇୟସ୍; ୧ମା. ୧ବ.) —ଦ୍ରଢ଼ିଷ୍ଠ (ଦେଖ)-
Drarḍhiyān Drarḍhishṭha (See)
(ଦ୍ରଢ଼ୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରପିଷ୍ଟ—ବେ. ବଣ. (ସଂ. ଦର୍ପିଷ୍ଟ)—ଦୃପ୍ତ; ଦର୍ପଶାଳୀ—
Drapishṭa Arrogant; puffed up with pride.

ଦ୍ରପ୍ସ—ସଂ. ବଣ.—୧ । ଦ୍ରୁତଗଚ୍ଛବଗିଷ୍ଟ (ହ୍ର. ଶ)—
Drapsa 1. Swift.
୨ । ତରଳ (ହ୍ର. ଶ.)—2. Liquid.
(ଦ୍ରପ୍ସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବ.—୧ । ଘୋଳ ଦହି (ହ୍ର. ଶ.)—
1. Churned curd.
୨ । ଶୁକ୍ର (ହ୍ର. ଶ.)—2. Semen.
୩ । ରସ (ହ୍ର. ଶ.)—3. Juice.

ଦ୍ରବ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; ତରଳିବା+ଭାବ. ଅ)—
Draba ୧ । ଗତି—1. Motion.
୨ । ଦ୍ରୁତ ଗତି—2. Swift motion.
୩ । ତରଳିବା—3. Melting; fusion.
୪ । ବେଗ—4. Velocity; speed
୫ । ପଳାୟନ—5. Act of fleeing.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ରସ—6. Juice.
୭ । ପରିହାସ—7. Jest; sport.
୮ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ—8. A liquid; fluid.
୯ । ଯେଉଁ ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମିଶି ଥାଏ—
9. Solution.
୧୦ । ଗଳିତ ପଦାର୍ଥ—10. A molten thing.
୧୧ । ତାରଲ୍ୟ; ତରଳତା—11. Fluidity.
୧୨ । ଆସବ (ହ୍ର. ଶ.)—12. Wine.
ବଣ.—୧ । ତରଳିତ; ଗଳିତ—1. Liquefied; molten
୨ । ସରସ—2. Juicy.
୩ । ଜଳୀୟ; ଜଳପରି ତରଳ—3. Liquid; fluid.
୪ । ପାଣିରେ ମିଳାଇ ଯାଇଥିବା—4. Dissolved.
୫ । ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା—5 Wet; moist.

ଦ୍ରବଜ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରବ+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଗୁଡ଼—
Drabaja Raw sugar; molasses.

ଦ୍ରବଣ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ଅନ)—୧ । ଗମନ—
Drabaṇa 1. Act of going.
୨ । ଅନୁତାପ—2. Repentance.
୩ । ଗତି—3. Motion.
୪ । ତରଳ ଯିବା—4. Melting; fusion.
୫ । ହୃଦୟ କରୁଣାରେ ଆର୍ଦ୍ର ହେବା—
5. Melting of the heart.
୬ । ପଳାଇ ଯିବା—6 Fleeing away; flight.

ଦ୍ରବତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରବ+ତ୍ୱ)—୧ । ତାରଲ୍ୟ; ତରଳତା—
Drabatwa 1. Dissolution; fluidity.
(ଦ୍ରବତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତରଳିବା—2. Act of melting.
୩ । କୋମଳତା—3. Softening.
୪ ଜଳରେ ମିଳାଇ ଯିବା ଅବସ୍ଥା—
4. Solubility; solution.

ଦ୍ରବନ୍ତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ଅତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ନଦୀ—
Drabantī 1. A river,
୨ । ମୂଷାକାନି (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
2. Mūshākāni (See)

ଦ୍ରବ ଭାବ—ସଂ. ବ.—ଦ୍ରବତ୍ୱ (ଦେଖ)
Draba bhāba Drabatwa (See)

ଦ୍ରବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଦ୍ରବ ଧାତୁ)—
Drabā(be)ibā ୧ । ଦ୍ରବିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ଦବାନ 1. The causative form of Drabibā.
ଦ୍ରବାନା ୨ । ତରଳାଇବା—2. To melt.
୩ । ନରମ କରିବା—3. To soften.

ଦ୍ରବାଧାର—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରବ୍ୟ ଭତ୍; ଦ୍ରବ+ଆଧାର)—ଜୋଇ; ଯେଉଁ
Drabādhāra ପାତ୍ରରେ ଧାତୁ ଆଦି ତପ୍ତ କରନ୍ତି—
A vessel for melting metals; crucible.

ଦ୍ରବାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ରବ+ଅର୍ହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ତରଳାଇବାର
Drabārha ଯୋଗ୍ୟ—Soluble; fusible,

ଦ୍ରବିଡ଼—ସଂ. ବ.—ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ ନୋଟ୍ (ଦେଖ)
Drabirda Drābirda and notes (See),
ଦ୍ରବଡ଼ ଦେଶ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ;
ଶୂର ସୁନ୍ଦର ଗୁଣ ଧାମ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ।

ଦ୍ରବିଣ—ସଂ.ବ (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ଇନ୍)—୧। ଦ୍ରବ୍ୟ;ଧନ—1. Wealth;
Drabiṇa riches.
୨ । ସମ୍ପତ୍ତି—2 Property.
୩ । କାଞ୍ଚନ; ସୁନା—3 Gold.
୪ । ପରାକ୍ରମ—4. Strength; power; might.
୫ । ତରଳିବା—5. Melting.
୬ । ପୃଥୁ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—6. A son of king
Pṛthu.
୭ । କୁଶ ଦ୍ୱୀପର ଏକ ସୀମାପର୍ବତ—7. Name of a
mythological mountain.

ଦ୍ରବିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦ୍ରୁ ଧାତୁ)—୧ । ଗଳିତ ହେବା; ତରଳିଯିବା—
Drabibā 1. To melt.
ଦ୍ରବା; ଦ୍ରବନା ମୋହେ ଦ୍ରବ ବହୁଗଲ ବାରଦେରେ । ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ.ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ମିଳାଇ ଯିବା—2. To be dissolved.
୩ । ନରମ ହେବା—3. To be softened.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୟାର୍ଦ୍ର ହେବା—4 To melt with
pity.
କରୁଣା ଭରପୂରଣ ଦ୍ରବ ମନ । ଘଥାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

ଦ୍ରବୀକରଣ—ସ. ବ (ଦ୍ରବ+ଅଭୂତ ଭାବେ. ଚ୍ବି+କରଣ)—କଠିନ
Drabīkaraṇa ବସ୍ତୁକୁ ତରଳାଇବା—Melting of a hard
thing.

ଦ୍ରବୀକୃତ—ସ. ବଣ (ଦ୍ରବ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+କୃତ)—
Drabīkṛuta ୧ । ତରଳା ଯାଇଥିବା—1. Liquefied;
melted,
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଳାଇ ଯାଇଥିବା—2. Dissolved.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରବୀଭାବ—ସଂ. ବ (ଦ୍ରବ + ଅଭୂତ ଂଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭାବ).—ଦ୍ରବତ୍ୱ—
Drabībhāba Fluidity; molten condition.

ଦ୍ରବୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ରବ + ଅଭୂତ ଭାଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭୂତ)—
Drabībhūta ୧ । ତରଳତ—1. Melted; molten.
(ଦ୍ରବୀଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନରମ କରିସାଇଥିବା—2. Softened.
୩ । ଅନୁତପ୍ତ— 3. Grieved; repenting.
୪ । ମିଳାଇ ସାଇଥିବା—4. Dissolved.
୫ । ପାଣିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା—5. Liquefied.

ଦ୍ରବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ରୁ = ବୃକ୍ଷ + ଯ)—ବୃକ୍ଷସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Drabya Pertaining to a tree or plant.
ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
୧ । ବସ୍ତୁ; ପଦାର୍ଥ—1. Thing; article; object; substance.
୨ । ଧନ—2. Riches; wealth; property.
ଯେଜ୍ଞଂ ଲେଜେ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନ କରନ୍ତୁ ଇଚ୍ଛା—କୃଷ୍ଣଂ ହୃ. ମହାଭାରତ. ବନ
୩ । ଔଷଧ—3. Medicine; drug.
୪ । ଚିତ୍ତ—4. Heart; inclination.
୫ । ମଦ୍ୟ—5. Wine.
୬ । ସାମଗ୍ରୀ; ଉପକରଣ—6. Materials.
୭ । ପିତ୍ତଳ—7. Brass.
୮ । (ନ୍ୟାୟ ଶାସ୍ତ୍ର) ଇଚ୍ଛା, ଅତ୍ୟ, ଚେଜଃ, ମରୁତ୍, ବ୍ୟୋମ, କାଳ, ଦିଗ, ଆତ୍ମା ଓ ମନ—
8. The 5 ingredients of the material world, time, directon, soul and mind.
୯ । ଲେପ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Ointment.
୧୦ । ଗୋନ୍ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Gum.
ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ) —ଯାହା ପାଣିରେ ମିଳାଇ ଯାଏ—Soluble.

ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦ୍ରବ୍ୟ + ଗୁଣ)—୧ । ବସ୍ତୁର ରୂପ,
Drabya guṇa ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ ପ୍ରଭୃତି ୨୪ଟି ଧର୍ମ ବା ଗୁଣ—
1. The essential qualities of matter.
୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ମନୁଷ୍ୟଶରୀର ଉପରେ ପ୍ରକ୍ରିୟା—
2. The action of a certain article on the human system.
୩ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଔଷଧର ବ୍ୟବହାରର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଫଳ—
3. The different results of the use of different drugs.

ଦ୍ରବ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ଦ୍ରବ୍ୟ + ବତ୍)—ଧନବାନ୍; ଧନୀ—
Drabyabanta Rich; possessed of riches.
ଦ୍ରବ୍ୟମନ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟବଂତ

ଦ୍ରବ୍ୟମୟ—ସଂ. ବିଣ (ଦ୍ରବ୍ୟ + ମୟ)—ପ୍ରଚୁର ସାମଗ୍ରୀବିଶିଷ୍ଟ; ପଦାର୍ଥ-
Drabyamaya ବହୁଳ—Abounding in materials.

ଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ୱେଦ—ସ.ବ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଦ୍ରବ୍ୟ + ସ୍ୱେଦ) (ବୈଦ୍ୟକ)— ଦେହରେ
Drabya sweda ବାଷ୍ପ ଆଣି ସେକିବା—Vapour-bath.
[ଦ୍ର—ସ୍ୱେଦ ଭଳେ ନୋହ୍ ଦେଖ ।]

ଦ୍ରବ୍ୟାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (ଅନ୍ୟ + ଦ୍ରବ୍ୟ)—ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Drabyāntara A different thing; another article.

ଦ୍ରଶନ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଦର୍ଶନ୍ତ ଅଶୁଦ୍ଧ ଚ୍ଛାରଣ; ଭୁଲ. ଏହ ଶ୍ରେଣୀର
Draśana ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଚଳିତ)—
୧ । ଦର୍ଶନ; ସାକ୍ଷାତ୍କାର—
1. Seeing; visit; interview.
୨ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର—2. Philosophy.
ଅସାଧନା ଦ୍ରଶନ ମଝରେ ବହୁ ଜୋଡେ
ନଥଇଁଠା ପଡ ସେ ମାଡଇ ବଡ ଉତ୍ସ—ପ୍ରାରୀ. ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପଣଗୀତା ।

ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ଦୃଶ ଧାତୁ = ଦେଖିବା + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Drashṭabya ୧ । ଦେଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
(ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be seen; worth looking at.
୨ । ଯାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ଯୋଗ୍ୟ—
2. Worthy of being shown to others.
୩ । ଯାହା ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହେବ—
3. Which must be seen or visited.
୪ । ସହିଁପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ—
4. Worth noticing; notable

ଦ୍ରଷ୍ଟା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଦୃଶ ଧାତୁ + ତୃ; ଦ୍ରଷ୍ଟୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—
Drashṭā ୧ । ଦର୍ଶନକାରୀ—1. Looking at; seeing.
୨ । ଯେ ଦେଖିଅଛି—2. One who has seen.
ସ. ବ. ପୁଂ. ୧ । ଦର୍ଶକ; ଯେ ଦେଖେ—
(ଦ୍ରଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Spectator; observer.
୨ । ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଯେ ଦେଖେ—2. Seer.
୩ । ବିଚାରକ —3. A Judge.
୪ । ସାକ୍ଷୀ—4. A witness.
୫ । ଦେଖାକାରୀ—5. Visitor.
୬ । ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରାଦର ପ୍ରକାଶକ—
6. The divulger of a vedic incantation or hymn.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଋଷିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ସେହ ଋଷିଙ୍କୁ ସେହ ମନ୍ତ୍ରର ଦ୍ରଷ୍ଟା ବୋଲାଯାଏ, କାରଣ ଅନାଦିକାଳରୁ ବେଦ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିଲା; ତାକୁ ପ୍ରଥମେ ଋଷିମାନେ ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଦେଖି ବା ଜାଣିପାରି ସାଧାରଣଙ୍କ ଅବଗତିପାଇଁ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।]
୭ । (ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ) ପୁରୁଷ—
7. (Sāṁkhya philosophy) The Individual.
୮ । (ଯୋଗଦର୍ଶନ) ଆତ୍ମା—
8. (Jōga philosophy) The Soul.

ଦ୍ରୁହ—ସ. ବ—୧ । ହ୍ରଦ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Draha 1. Lake.
୨ । ଗଭୀର ଜଳାଶୟ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A deep lake (Apte).
[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ଦେଖନ୍ତ ଦହ ଶବ୍ଦ ହୋଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରହସିତ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ. ଦରହସିତର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—
Drahasita ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ—Smiling.

ଦ୍ରହାସ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଦରହାସର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—ଦରହାସ;
Drahāsa ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟ—Smile.

ସ୍ୱପ ସହତେ ଦ୍ରହାସେ ମୋତେ ପ୍ରେମାଲଙ୍ଗନ କର ।
ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍କଳରଣ ମଧୁସ୍ମଙ୍ଗଳ ।

ଦ୍ରହାସୀ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦରହାସୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Drahāsī Smiling (woman).

ଦ୍ରହାସୀ ସୁମଉନ୍ତ ମାନ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପ୍ରାମୃତ ।

ଦ ହାସ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଦରହାସର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—
Drahāsya ଦ୍ରହାସ (ଦେଖ)
Drahāsa (See).

ବୋଲ ତୁ ଈଷତ ବାଣୀ ଦ୍ରହାସ୍ୟବେ ନିଉଣୀ
ଦନ୍ତରୁଚ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପ୍ରକାଶୁ—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରଧ ।

ଦ୍ରା (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ପଳାୟନ କରିବା—
Drā (root) 1. To fly away.

୨ । ନିଦ୍ରିତ ହେବା—2. To be asleep.

୩ । ଦଉଡ଼ିବା—3. To run (Apte).

୪ । ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—4. To be ashamed (Apte).

ଦ୍ରାକ୍—ସଂ. କ୍ରି. ବ —୧ । ଶୀଘ୍ର—1. Soon.
Drāk ୨ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—
2. Immediately; instantly.

୩ । ହଠାତ୍—3. At once; all on a sudden.

ଦ୍ରାଘିମା—ସଂ. ବ. (ଦୀର୍ଘ + ଭାବ. ଇମନ୍; ଦ୍ରାଘିମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Drāghimā ୧ । ଦୀର୍ଘତା; ଦୈର୍ଘ୍ୟ—1. Length.

୨ । (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା) ଯେଉଁ କଳ୍ପିତ ରେଖା ଭୂଗୋଳକର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ବାଟେ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଉତ୍ତର ମେରୁକେନ୍ଦ୍ରକୁ ଭେଦ କରି ଅଙ୍କିତ ହୁଏ ଓ ଯାହା ଜଗତ ରେଖା ସଙ୍ଗେ ସମକୋଣ ଉତ୍ପନ୍ନ କରି କାଟେ; ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତ—2. (geography) Meridian of the globe.

୩ । (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା) ପ୍ରାଚୀନ ବା ଅଧୁନାତନ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ (ଯଥା—ଗ୍ରୀନଉଚ୍)ରେ ଶୂନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା କଳ୍ପିତ ହୋଇ ଅଛି ସେହି ସ୍ଥାନ ବାଟେ ଯେଉଁ ରେଖା ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁବନ୍ଦ୍ୱୟ (north and south poles) ଆଡ଼କୁ ଟଣା ହୋଇ ଅଛି, ସେହି ରେଖାଠାରୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ପୂର୍ବ ବା ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଦୂରତ୍ୱଜ୍ଞାପକ କୌଣିକ ପରିମାଣ—3.(geography)The longitude of a place; the angular distance of a place, east or west of the first meridian (which is measured by the number of degrees in the arc intercepted on the equator between the meridian; (e. g. from Greenwich in the British Empire, from Lańkā or Ujjayinī in Hindu astronomical works) Parker-Elements of Astronomy).

[ଦ୍ର—ଭୂପୃଷ୍ଠର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନର ଗୋଟିଏ ଦ୍ରାଘିମା ଥିବାର କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଗଣକମାନଙ୍କ ମତରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଗ୍ରୀନଉଚ୍‌କୁ ୧ମ ଦ୍ରାଘିମାରୂପେ ଗଣନା କରାଯାଏ । ଭୂବୃତ୍ତରେଖାର ଏକ ସମାନ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନର ଅକ୍ଷାଂଶ (latitude) ଏକ ଅଟେ । ଏବଂ ଏକ ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତ (meridian)ରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନର ଦ୍ରାଘିମା (longitude) ଏକ ଅଟେ । ଅକ୍ଷାଂଶ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ବା ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଶୂନ୍ୟ ଡିଗ୍ରୀଠାରୁ ୯୦ ଡିଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣନା କରାଯାଏ ଓ ଦ୍ରାଘିମା ପୂର୍ବଦିଗରେ ବା ପଶ୍ଚିମଦିଗରେ ଶୂନ୍ୟ ଡିଗ୍ରୀଠାରୁ ୧୮୦ ଡିଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣନା କରାଯାଏ । ପାର୍କର୍—ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷର ମୌଳିକ-ତତ୍ତ୍ୱ; Parker—Elements of Astronomy ।]

[ବିଶେଷ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଏହି ଭାଷାକୋଷର ୧ମ ଖଣ୍ଡ ୫୭ ପୃଷ୍ଠାରେ **ଅକ୍ଷାଂଶ**ର ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ଓ ଯେଉଁ ନୋଟ୍ ଦିଆ ଯାଇଅଛି ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ; ଉହାଁ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉହାଁର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥ ଓ ନୋଟ୍ କଟକ ରେଭନ୍ସା କଲେଜର ପ୍ରୋଫେସର୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଯୋଗାଇ ଚରବାଧିତ କରିଅଛନ୍ତି—

ଅକ୍ଷାଂଶ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଅକ୍ଷ + ଅଂଶ)—(ଭୂଗୋଳ)
Akshāmśa ନିରକ୍ଷବୃତ୍ତଠାରୁ ଉତ୍ତର ବା ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱର କୌଣିକ ପରିମାଣ—The latitude of a place; the angular distance of a place, north or south of the equator, measured on the meridian through the place.

ଦ୍ର—ଏହା ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତ ବରାବର (along, ଅନୁରୂପ) ମାପ କରାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଏକବଚନାନ୍ତ 'ଅକ୍ଷାଂଶ' ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଭୂଗୋଳକର କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତ (meridian)ର ୩୬୦ ଅଂଶରୁ ଏକ ଅଂଶ (a degree of latitude) ବୁଝାଯାଏ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଅକ୍ଷାଂଶ ବୁଝାଇବାକୁ ହେଲେ ବହୁବଚନାନ୍ତ 'ଅକ୍ଷାଂଶାଃ' ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁବଚନାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ହେତୁରୁ ଅକ୍ଷାଂଶ କହିଲେ ଓଡ଼ିଆରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନର ଅକ୍ଷାଂଶ ବୁଝାଯାଏ । ଅକ୍ଷାଂଶ (latitude of a place) ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମା (longitude of a place) ଏହି ଦୁଇ ଗୋଟିକୁ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ Co-ordinates (ଭୁଜକୋଟି) କହନ୍ତି । ଭୂଗୋଳକର କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଅବସ୍ଥିତି ଜାଣିବା ସକାଶେ ଏହି ଦୁଇଟି ଦରକାର । ଏହି ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହି ଯେ ଗୋଟିକର ବିନା ଅନ୍ୟଟି ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନର ଅବସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାରଣା ମନ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ—

ପ୍ରୋଫେସର୍. ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରାଘିମାନ୍ତର—ସ. ବ. (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—ଗ୍ରୀନ୍‌ଉଇଚ୍ ରେଖାଠାରୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନର ପୂର୍ବ ବା ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଦୂରତ୍ୱ—(geography) Longitude; distance of a certain place from the prime meridian (to the east or the west).

Drāghimāntara

ଦ୍ରାଘିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ. (ଘାର୍ଘ + ଅତ୍ୟର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ) —ଅତି ଘାର୍ଘ—

Drāghishṭa Very long; longest.

(ଦ୍ରାଘିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଦ୍ରାଘିଷ୍ଠର ଅର୍ଥ ଘାର୍ଦ୍ଦଭମ ।]

ଦ୍ରାଘିୟାନ୍—ସ. ବିଣ. (ଘାର୍ଘ + ଅତ୍ୟର୍ଥେ. ଇୟସ୍)—

Drāghiyān ଦ୍ରାଘିଷ୍ଠ (ଦେଖ)

(ଦ୍ରାଘିୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Drāghishṭha (See)

[ଦ୍ର—ଦ୍ରାଘିୟାନ୍‌ର ଅର୍ଥ ଘାର୍ଦ୍ଦଭର ।]

ଦ୍ରାଢ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦୃଢ଼ + ଷ୍ଟବ. ଯ)—

Drārḍhya Firmness; solidity.

ଦ୍ରାଣ—ସ. ବିଣ. ଦ୍ରଂ. (ଦ୍ରା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—

Drāṇa ୧ । ସୁପ୍ତ; ନିଦ୍ରିତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Asleep.

୨ । ପଳାୟିତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Run away; fleeing; fugitive.

୩ । ପଳାୟମାନ; ପଳାଉଥିବା—

3. Fleeing; running away.

ସଂ. ବ. (+ ଷ୍ଟବ. ଅନ) —୧ । ସ୍ୱପ୍ନ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Dream.

୨ । ପଳାୟନ—2. Running away; fleeing; flight.

ଦ୍ରାପ—ସଂ. ବ—୧ । ଆକାଶ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Drāpa 1. The sky.

୨ । କୌଡ଼ୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Sea-shell.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ସୁପ୍ତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Asleep.

୨ । ମୂର୍ଖ—2. Ignorant; illiterate.

ଦ୍ରାବ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରା ଧାତୁ + ଷ୍ଟବ. ଅନ) —

Drāba ୧ । ପଳାୟନ—1. Flight; fleeing away.

୨ । ଗମନ; ଗତି—2. Motion; movement.

୩ । ତରଳବା—3. Melting; fusion.

୪ । ପାଣିରେ ମିଳାଇ ଯିବା - 4. Dissolution, solution.

୫ । ଅନୁତାପ—5. Repentance.

୬ । କ୍ଷରଣ—6. Percolation; leakage.

୭ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ—7. A liquid.

ଦ୍ରାବକ—ସଂ. ବିଣ (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦ୍ରାବ. ଧାତୁ + ଅକ)—

Drābaka ୧ । ସାଦା ତରଳାଏ—1. Melting; liquefying.

(ଦ୍ରାବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସହିତରେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମିଳାଇଯାଏ; ଦ୍ରବକାରକ-

2. Solvent.

୩ । ସାଦା ମିଶାଗଲେ ଧାତୁ ସହଜରେ ତରଳଯାଏ—

4. Assisting the fusion of metals.

୪ । ପଳାୟମାନ —5. Fugitive; fleeing away.

୬ । ତରୁର; ତଲ୍ଲଜ (ହୁ. ଶ)—6. Clever.

୭ । ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ (ହୁ. ଶ)—7. Interesting.

୮ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଯେଉଁ ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ଖୁବ୍ ପ୍ରସ୍ରାବ ହୁଏ—8. (medicine) Diuretic.

ବ—୧ । ଧାତୁମାନ ଶୀଘ୍ର ତରଳ ଯିବା ବିଷୟରେ ସାହା ସାହାଯ୍ୟ କରେ—1. A flux which accelerates the fusion of metals.

୨ । ଯେଉଁ ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ମିଳାଇ ଯାଇଥାଏ; ରାସାୟନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଧାତୁ ଆଦି ମିଶ୍ରିତ ତରଳ ପଦାର୍ଥ—2. A chemical solution.

୩ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥରେ ଧାତୁ ଆଦି ମିଳାଇ ଯାଏ; ଅମ୍ଳରସ ବିଶେଷ; ଏସିଡ୍—3. Acid; a kind of sour juice.

(ଯଥା—ଗନ୍ଧକ ଦ୍ରାବକ, ଯବକ୍ଷାର ଦ୍ରାବକ, ଅଙ୍ଗାରକ ଦ୍ରାବକ ।)

୪ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A licentious man; an adulterer.

୫ । ଚୋର—5. A thief.

୬ । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି—

6. Moon-stone; a kind of gem.

୭ । ମହମ; ମହଣ —7 Beeswax.

୮ । (ସାହିତ୍ୟରେ) ରସ —

8. Sentiment (in literature).

୯ । ସୁହାଗା—9 Borax.

ଦ୍ରାବକର—ସ. ବ. (ଦ୍ରା ବ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୋହାଗା—

Drābakara Borax.

ଦ୍ରାବଣ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦ୍ରାବ ଧାତୁ + ଅନ)—

Drābaṇa ୧ । ତରଳାଇବା; ଦ୍ରବୀକରଣ—

1. Act of melting a thing.

୨ । ତଡ଼ିଦେବା—2. Driving away.

୩ । ପାଣିରେ ଲୁଣଆଦି ଗୋଳ ମିଳାଇ ଦେବା—

3. Act of dissolving.

ଦ୍ରାବି (ଧାତୁ)—ସଂ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—୧ । ତରଳାଇବା—

Drābi (root) 1. To cause to melt.

୨ । ପାଣିରେ ଗୋଳ ମିଳାଇ ଦେବା—

2. To cause to dissolve.

ଦ୍ରାବିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ରାବକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପାଟର ନାଳ—.

Drābikā 1. Saliva.

୨ । ମହଣ; ମହମ—2. Beeswax.

ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦ୍ରାବକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ —

The feminine of Drābaka.

ଦ୍ରାବିଡ଼—ସ.ବି.(ଦ୍ରବଡ଼ + ସ୍ୱର୍ଥେ.ଅ)—ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଦ୍ରବଡ଼ ଦେଶ —

Drābirḍa A province of South India.

(from the south of Madras to Cape Comorin); the county of the Dravidians.

[ଦ୍ର—ମନୁରେ ସବଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଜନ୍ମିତ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କୁ ଦ୍ରବଡ଼ ବୋଲି ଯାଇଅଛି । ମହାଭାରତରେ ଲେଖା ଯାଇଅଛି ଯେ·

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଶୁରାମଙ୍କ ଭୟରେ ବହୁସଙ୍ଖ୍ୟକ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳାଇ ଯାଇ ସେଠାରେ ବାସ କଲେ; ସେଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଗ୍ରବରେ ସେମାନେ ନଜନଜର ଧର୍ମ କର୍ମ ଭୁଲଯାଇ ବୃଷଳତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଏହିମାନେହିଁ ଦ୍ରବଡ଼, ଶବର, ପୁଣ୍ଡ୍ର ଆଦ ହେଲେ । ଦ୍ରବଡ଼ ଦେଶ ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

(ଦ୍ରାବଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—ଦ୍ରାବଡ଼ ଦେଶୀୟ (ବ୍ୟକ୍ତି ଆଦ)—
Dravidian; pertaining to South India.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତରାପଥ ଭାଷା ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା—ଆର୍ଯ୍ୟ (ଏରିଆନ୍)—ସଂସ୍କୃତ ଆଦ । ଓ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବା ଦ୍ରାବଡ଼ (ଡ୍ରାଉଡିଆନ୍);—ତେଲଗୁ, ତାମିଲ ଆଦ ।]

ଦ୍ରାବଡ଼ୀୟ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ରାବଡ଼+ଈୟ)—
Drābiṛdīya ଦ୍ରାବଡ଼ ଦେଶୀୟ; ଦ୍ରବଡ଼ ଜାତୀୟ—
(ଦ୍ରାବଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Dravidian.

ବ—ଖୁବ ଅଳେଇତ—Small cardamom.

ଦ୍ରାବିତ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିତ ଦ୍ରାବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Drābita ୧ । ଦ୍ରବୀକୃତ—1. Melted; liquefied;
(ଦ୍ରାବିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) molten.

୨ । ପାଣିରେ ଗୋଳଆ ଯାଇଥିବା—2. Dissolved.

୩ । ବତାଡ଼ିତ—3. Expelled; driven away.

ଦ୍ରାବ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ରାବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Drābya ୧ । ଯାହା ତରଳା ଯାଇ ପାରେ—1. Capable of being melted; fusible.

୨ । ଯାହା କୌଣସି ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଗୋଳାଯାଇ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ପାରେ—2. Soluble; dissolvable.

ଦ୍ରୁ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Dru (root) 1. To go.

୨ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—2. To increase.

ଦ୍ରୁ—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Dru ୧ । ବୃକ୍ଷ; ଗଛ—1. Tree; plant.

୨ । ଶାଖା—2. Branch.

ଦ୍ରୁକଲିମ—ସ. ବ—ଦେବଦାରୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dru kilima Pine (tree).

ଦ୍ରୁଘଣ—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁ=ବୃକ୍ଷ+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅ)—
Drughaṇa ୧ । ଲୌହ ମୁଦ୍ଗର—1. Iron mallet; iron club.

୨ । କୁରଢ଼ୀ—2 An axe; hatchet.

୩ । ବ୍ରହ୍ମା—3. Brahmā.

୪ । (ଗଛ ମଝିରେ ଘରେ ଏ ଫୁଲ ଭୁମିରୁ ବାହାରେ) ଭୁଇଁଚମ୍ପା—4. Kœmhferia Rotunda (a flowering plant)

ଦ୍ରୁଚ୍ଛନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ) ବ.—(ସ. ଦଶନ)—
Druchhanā Tooth.

ଜରତ ଦ୍ରୁଚ୍ଛନା ପ୍ରାସ୍ୱେ ଜଶେ ଧାଡ଼ ଧାଡ ।
ପ୍ରାକୀ. ବୃହନ୍ନରୁପଣ ଗୀତା ।

ଦ୍ରୁଣ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବଧ କରିବା—
Druṇ (reot) 1. To kill.

୨ । ଗମନ କରିବା—2. To go.

ଦ୍ରୁଣ—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁଣ୍ ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞା. ଅ)—
Druṇa ୧ । ଧନୁ—1. A bow.

୨ । ଖଡ୍ଗ—2. A sword.

୩ । ବିଛା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Scorpion.

ଦ୍ରୁଣସ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ରୁ=ଗଛ+ନସ=ନାସିକା; ଗଛ ପରି ଲମ୍ବା ନାକ ଯାହାର)—
Druṇasa (ଦ୍ରୁଣସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଲମ୍ବନାକା; ନାକୁଆ—Long-nosed.

ଦ୍ରୁଣା—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁଣ୍ ଧାତୁ+ଅ)—
Druṇā ଧନୁର ଗୁଣ—Bow-string.

ଦ୍ରୁଣି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ରୁଣ ଧାତୁ+ଇ)—
Druṇi ୧ । କଚ୍ଛପୀ—1. A female tortoise.

(ଦ୍ରୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କାନ ବିଛା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A small and slender species of centipedes.

ଦ୍ରୁତ—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Druta ୧ । ଧାବିତ; ପଳାୟିତ—1. Fleeing away; fled running; run away.

୨ । ଗଳିତ; ଦ୍ରବୀଭୂତ—2. Melted; liquefied.

୩ । ଆର୍ଦ୍ର—3. Moistened; wet.

୪ । ତରଳ; ଜଳୀୟ—4 Liquid; fluid.

୫ । ହ୍ରସ୍ୱାକ୍ଷର; ଶୀଘ୍ରଗାମୀ—5. Quick; swift.

୬ । ପାଣିରେ ଗୋଳ ହୋଇ ମିଶି ଯାଇଥିବା—
Dissolved.

ବ—୧ । ଶୀଘ୍ରତା—1. Quickness; swiftness.

୨ । ଦ୍ରବୀଭୂତ ଘିଅ—2. Melted ghee.

୩ । ଶୀଘ୍ର ଗମନ—3. Quick motion.

୪ । (ସଙ୍ଗୀତ) ତାଲର ଏକ ମାତ୍ରାର ଅର୍ଦ୍ଧେ—
4. (Music) Half a measure.

୫ । ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Tree.

୬ । ବିଛା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6 Scorpion.

୭ । ବିରୁଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Cat.

ଦେ. ବଣ—ଦୀର୍ଘ (ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Long (sound of a letter).

ଯିମାତ୍ରା ଦ୍ୱିତରେ ବସ୍ତୁତ ଅଛ ସେ । ଉଃ. କୋଽଦ୍ରୁତାଽସ୍ତ୍ୱଦସ୍ତ୍ୱ ।

ଦ୍ରୁତ ଗତି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦ୍ରୁତ+ଗତି)—
Druta gati ଦ୍ରୁତ ପଦ (ଦେଖ)
Druta pada (See)

ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦ୍ରୁତଗାମୀ—Swift.

ଦ୍ରୁତଗାମୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ରୁତ+ଗମ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍; ୩ମା.୧ବ)—
Drutagāmi (ଦ୍ରୁତଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବେଗଗାମୀ; ଶୀଘ୍ରଗାମୀ—
Moving swiftly; fleet; nimble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରୁତଗତ୍ୟା—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ଦ୍ରୁତ+ତର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା· ୧ବ)—ଦ୍ରୁତଗାମୀ (ଦେଖ)
Drutachārī (ଦ୍ରୁତଗତ୍ୟରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Drutagāmi. (See)

ଦ୍ରୁତ ପଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଦ୍ରୁତ+ପଦ)—ଶୀଘ୍ର ଗତି; ବେଗଗମନ—
Druta pada Quick steps; speedy motion; swift pace; speed.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶୀଘ୍ରଗାମୀ—
Swift-footed; speedy; fleet of foot.

ଦ୍ରୁତ ବିଲମ୍ବ— ସ. ବ. (ଦ୍ରୁତ+ବିଲମ୍ବ)—୪ର୍ଥ, ୭ମ, ୧୦ମ ଓ ୧୨ଶ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ ଥିବା ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—The name of a Sanskrit metre of 12 syllables.
Druta bilamba (ଦ୍ରୁତବିଲମ୍ବିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦ୍ରୁତ—ଏହ୍ନ ଛନ୍ଦର ଅନ୍ୟ ନାମ ସୂଚନ୍ତି ।)

ଦ୍ରୁତମଧ୍ୟା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଦ୍ରୁତ+ମଧ୍ୟ+ଆ)—ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
Drutamadhyā The name of a Sanskrit metre.

ଦ୍ରୁତି—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ପଳାୟନ—
Druti. 1. Fleeing away; flight.
୨ । ଗତି—2. Motion.
୩ । ଦ୍ରବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Fluid.

ଦ୍ରୁନଖ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ରୁ = ଗଛ+ନଖ = କଣ୍ଟା)—
Dru nakha ଗଛର କଣ୍ଟା —Thorn.

ଦ୍ରୁପଦ—ସ. ବ—୧ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶର ରାଜା; ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ପିତା—
Drupada 1. Father of Draupadī, a king of the Pāñchāla country.
[ଦ୍ରୁ—ଏ ରାଜବଂଶୀ ପୃଷତ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଦ୍ରୌପଦୀ ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା, ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଓ ଶିଖଣ୍ଡୀ ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଦ୍ରୁପଦ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ।]
୨ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶ— 2. A tract of country lying along the Ganges and the Jamunā.
୩ । ସ୍ତମ୍ଭର ଗୋଡ଼ା ବା ବଇଠି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The base or capital of a pillar.
୪ । ଖଡ଼ାଉ; କଠାଉ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Wooden sandals; clogs

ଦ୍ରୁପଦ ରାଜକନ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ରୁପଦରାଜ+କନ୍ୟା)—
Drupada rājakanyā ଦ୍ରୌପଦୀ (ଦେଖ)
Draupadī (See)
(ଦ୍ରୁପଦ ରାଜପୁତ୍ରୀ, ଦ୍ରୁପଦାତ୍ମଜା, ଦ୍ରୁପଦସୁତା —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ରୁପଦ ରାଜପୁତ୍ର—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ରୁପଦରାଜ+ପୁତ୍ର)—
Drupada rājaputra ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଓ ଶିଖଣ୍ଡୀ—
(ଦ୍ରୁପଦାତ୍ମଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) Two famous warriors of of the Mahābhārata war.
[ଦ୍ରୁ—ଏମାନେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ।]

ଦ୍ରୁପଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ଦ୍ରୌପଦୀ)—୧ । ଦ୍ରୌପଦୀ (ଦେଖ)
Drupadī 1. Draupadī (See)
(ଦ୍ରୁପଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦ୍ରୌପଦୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling a woman named Draupadī.

ଦ୍ରୁବୟ—ସ. ବ—୧ । କାଠର ମାପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Drubaya 1. Measurement of timber.
୨ । ପରିମାଣ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Measurement.

ଦ୍ରୁବିଦ—ଦେ. ବି. (ସ. ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ବୁଦ୍ଧିହୀନ—
Drubida 1. Foolish.
(ଦ୍ରୁବିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୂର୍ଖ—2. Illiterate.

ଦ୍ରୁବିନ୍— ଦେ. ବି. (ସ. ଦୂର ଦର୍ଶଣ)—ଦୂରଦର୍ଶଣ ଯନ୍ତ୍ର; ଦୂରଦର୍ଶନ୍—
Drubin Telescope.
[ଦ୍ରୁବିନ୍(ନ), ଦ୍ରୁବିନ୍(ନ୍ତ)—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଦୂର୍ବୀନ ଦୂରବୀନ

ଦ୍ରୁମ—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ମ)—୧ । ବୃକ୍ଷ—
Druma 1. A tree.
୨ । ବଡ଼ଗଛ—2. Big tree.
୩ । କୁବେର—3. Kubera, the Hindus' God of wealth.
୪ । ପାରିଜାତ (ହି. ଶ.)—4 Name of a tree and its flower said to thrive in Heaven.
୫ । ହରିବଂଶ ଅନୁସାରେ ରୁକ୍ମିଣୀ ଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—5. Name of a son of Śrīkṛushṇa.

ଦ୍ରୁମକଣ୍ଟିକା—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁମ+କଣ୍ଟକ+କ+ଆ)—ଶିମିଳି ଗଛ (ହି.ଶ.)
Druma kaṇṭikā The silk-cotton tree.

ଦ୍ରୁମ ନଖ—ସ ବ.—ଦ୍ରୁନଖ; ଗଛର କଣ୍ଟା—
Druma nakha Thorn.
(ଦ୍ରୁମଖର —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ରୁମ ବ୍ୟାଧି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ରୁମ+ବ୍ୟାଧି)—୧ । ଲାକ୍ଷା; ଲାଖ—1. Shell-lac.
Druma byādhi (ଦ୍ରୁମାମୟ —ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗଛର ରୋଗ—
2. A disease attacking a tree.

ଦ୍ରୁମର—ସ. ବ. (ଦ୍ରୁମ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ର)—ଗଛର କଣ୍ଟା—
Drumara Thorn.

ଦ୍ରୁମରାଜ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ରୁମ+ରାଜନ୍)—୧। ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଗଛ—
Drumarāja 1. A very big tree.
ଦ୍ରୁମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଦ୍ରୁମେଶ୍ୱର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ତାଳଗଛ—2. Palm tree.

ଦ୍ରୁମ ସାର—ସ ବ . (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଦ୍ରୁମ+ସାର)—ଡାଳିମ୍ବ (ହି. ଶ.)—
Druma sāra Pomegranate.

ଦ୍ରୁମସେନ—ସ. ବ.—(ନାମ) ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ କୌରବ ପକ୍ଷୀୟ ଯୋଦ୍ଧା—Name of a warrior who fought for the Kaurabas.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରୁମାରି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ଶତ୍ରୁ ଭଉ; ଏ ଗଛରୁ ହାତୀ ଉଙ୍କିବାରୁ)—ହାତୀ—
Drumāri Elephant.

ଦ୍ରୁମାଳୟ—ପୁ. ବ (ଶତ୍ରୁ ଭଉ; ଦ୍ରୁମ+ଆଳୟ)—ବଣ; ଜଙ୍ଗଲ (ହ. ଶ.)—Forest.
Drumālaya

(ଦ୍ରୁମିଣୀ—ଅନରୂପ)

ଦ୍ରୁମାଶ୍ରୟ—ପୁ. ବ. (ବୃକ୍ଷର ଆଶ୍ରୟ; ଦ୍ରୁମ+ଆଶ୍ରୟ)—କୃକଲାସ; ବଣୁଆ—
Drumāśraya Lizard; chameleon.

ଦ୍ରୁମିଳ—ପୁ. ବ. (ନାମ)—ସୌଭ ଦେଶର ରାଜା, ଦାନବବିଶେଷ—
Drumila Name of a demon, king of the Saubha kingdom.

ଦ୍ରୁମେଶ୍ୱର—ପୁ.ବ. (ଦ୍ରୁମ+ଈଶ୍ୱର)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର (ହ. ଶ.); ଔଷଧୀଶ-
Drumeśwara 1. The moon.

୨ । ତାଳଗଛ—2. Palm tree.

୩ । ପାରିଜାତ (ଦେଖ)—3. Pārijāta (See)

୪ । ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଗଛ—4. A very big tree.

ଦ୍ରୁମୋତ୍ପଳ—ପୁ. ବ.—କଣ୍ଟିକାର ବୃକ୍ଷ; କଣଅର ଗଛ—
Drumotpala Theveta Nerifloria tree).

ଦ୍ରୁହ୍ (ଧାତୁ)—ପୁ.—୧ । ବଧ କରିବା—
Druh (root) 1. To kill.

୨ । ଅନଷ୍ଟ କରିବା—2. To injure.

୩ । ହିଂସା କରିବା—3. To take vengeance.

ଦ୍ରୁହ—ପୁ. ବଣ. (ଦ୍ରୁହ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ)—ବଦ୍ରୋହୀ—
Druha Rebellious.

(ଦ୍ରୁହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁ. ବ. ପୁଂ.—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.

୨ । ବୃକ୍ଷ—2. Tree.

ଦ୍ରୁହଣ—ସଂ. ବ. —(ଦ୍ରୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ; ଯେ ଦୁଷ୍ଟକୁ ବଧ କରନ୍ତି)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1.Brahmā.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2.Bishṇu,

ଦ୍ରୁହୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ରୁହ୍ ଧାତୁ+ଅ+ଈ)—କନ୍ୟା—
Druhī Daughter.

ଦ୍ରୁହ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ରୁହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—ଦ୍ରୋହକାରୀ—
Druhya Rebellious.

ଦ୍ରୁହ୍ୟୁ—ପୁ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଯଯାତିଙ୍କର ଏକ
Druhyū ପୁତ୍ର—1. Name of a son of King Jajāti.

୨ । ତ୍ରିପୁରା ରାଜବଂଶର ବଂଶାବଳୀ (ରାଜମାଳା) ମତରେ ତ୍ରିପୁରା ରାଜବଂଶର ପ୍ରଥମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା—
2. Name of the founder of the Raj-family of the Hill Tippera State.

ଦ୍ରୁ (ଧାତୁ)—ପୁ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Drū (root) 1. To go.

୨ । ତରଳିବା—2. To melt.

ଦ୍ରୁ—ପୁ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ଉ)—ସୁନା—
Drū Gold.

ଦ୍ରୁଣ—ପୁ. ବ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ନ)—ବିଛା—
Drūṇa Scorpion.

ଦ୍ରେକ୍କାଣ—ପୁ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ; ଗ୍ରୀକ୍ ଦ୍ରେକାନସ)—
Drekkāṇa ୧ । ରାଶିର ୩ଯ଼ ଅଂଶର ଅଧିପତି ଗ୍ରହ—

ଦ୍ରୁକ୍କାଣ, ଦ୍ରେକ୍କ } ଅନରୂପ
1. The planetary regent of one-third of a zodiacal sign; the Drecanus of European astrology.

୨ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷରେ ଏକ ରାଶିର ତୃତୀୟ ଭାଗ ବା ଦଶ ଡିଗ୍ରି ପରିମିତ ଅଂଶ—
2. (astrology) One third of a sign of the zodiac.

[ଦ୍ର—ରାଶିଚକ୍ର ୩୬୦ ଡିଗ୍ରି; ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଶି ୩୦ ଡିଗ୍ରି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ରେକ୍କାଣ ୧୦ ଡିଗ୍ରି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ରେକ୍କାଣର ଅଧିପତି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଗ୍ରହ ଅଟନ୍ତି । ଏକ ରାଶିର ଅଧିପତି ଗ୍ରହ ଉକ୍ତ ରାଶିର ପ୍ରଥମ ଦ୍ରେକ୍କାଣର ଅଧିପତି ଅଟନ୍ତି । ଉକ୍ତ ରାଶିଠାରୁ ୫ମ ରାଶିର ଅଧିପତି ଗ୍ରହ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦ୍ରେକ୍କାଣର ଅଧିପତି ଓ ୯ମ ରାଶିର ଅଧିପତି ତୃତୀୟ ଦ୍ରେକ୍କାଣର ଅଧିପତି ଅଟନ୍ତି । ଶୁଭ ଗ୍ରହର ଦ୍ରେକ୍କାଣର ନାମ ଜଳ ଓ ଅଶୁଭ ଗ୍ରହର ଦ୍ରେକ୍କାଣର ନାମ ଦହନ । ଜଳ ଦ୍ରେକ୍କାଣରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ ଜଳରେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ; ଦହନ ଦ୍ରେକ୍କାଣରେ ଯାହାର ଜନ୍ମ, ଅଗ୍ନିରେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦ୍ରୋଚନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା)—୧ । କିରଣ—
Drochhanā 1. Rays.

୨ । ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ—2. Moonlight.

ନଅ ଅକ୍ଷରଟି ଦ୍ରୋଚନା ଯଗେ କଳାପ୍ରାସ—ଗ୍ରାବୀ. ଦ୍ରୁହିନରୂପଣଗୀତା ।

ଦ୍ରୋଣ—ସଂ. ବ ପୁଂ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ଣ)—୧ । ଦ୍ରୋଣାଗୁର୍ଯ୍ୟ; କୌରବ
Droṇa ଓ ପାଣ୍ଡବ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାଗୁରୁ—
1. Droṇa, the preceptor of the Kauraba and Pāṇḍaba princes.

[ଦ୍ର—ଦ୍ରୁତାଚ ନାମ୍ନୀ ଅପ୍ସରାକୁ ଦେଖି ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କର ରେତଃପାତ ହେଲା । ସେହି ରେତଃକୁ ମୁନି ଗୋଟିଏ ଦ୍ରୋଣୀ (ପାତ୍ର) ମଧ୍ୟରେ ରଖିଥିଲେ । ସେହି ଦ୍ରୋଣୀରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଦ୍ରୋଣ ନାମ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ରୋଣ ପରଶୁରାମଙ୍କଠାରୁ ଅସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏ କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭଉଣୀ କୃପୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏ କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଗୁରୁ ଥିଲେ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଏ କୌରବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ୯ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ମୁହଁରୁ 'ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା (ହାତୀ) ହତ ହେଲା' ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ନିଜର ପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତ ହେଲା ବୋଲି ଭାବନା କରି ଏ ଶୋକରେ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ହେଲେ, ଓ ଏହି ଅବସରରେ ଦ୍ରୁପଦଙ୍କ ପୁତ୍ର ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଏହାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଦେଲେ ।]

୨ । ଡାମରା କାଉ—
2. Jackdaw; raven; carrion crow.

୩ । ବିଛା—3. Scorpion.

୪ । ବୃହତ୍ ଜଳାଶୟ—4. A big tank.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୪୦୦ ଧନୁ ଲେଖାଏଁ ଏହା ପୂର୍ବରଣୀ ଓ ପାଣ୍ଡିକାଠାରୁ ବଡ଼—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଉଙ୍ଗା ଆକୃଚ୍ଚର ଜଳାଧାର—
5. A long boat-shaped trough of water.
[ଦ୍ର— ବୈଦକ ଯୁଗରେ ଏଥିରେ ସୋମରସ ରକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୬ । ଗଯୃସ ଗୁଳ୍ମ—6. Leucas plant.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲର ଆକୃଚ୍ଚ ଉଙ୍ଗା ପର୍ ।]
୭ । ପାତ୍ରୀ; ଉଙ୍ଗା ଆକୃଚ୍ଚର ପାତ୍ର—
7. A cup shaped like a boat.
୮ । ୩୨ ସେର ଶସ୍ୟାଦର ପରିମାଣ ପାତ୍ର—
9. A measure of 32 seers of corn and other things.
୯ । ପଞ୍ଚସ୍; ପାଞ୍ଚସେର; ପାଞ୍ଚସେରିଆ ଚୌଣି —
9. A standard weight or measure of 5 seers.
୧୦ । ମେଘଚ୍ଚଶେଷ; ବାଇଗଣକୋଡ଼ା ମେଘ; ଶୃର ପ୍ରକାର ମେଘ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ମେଘ—
10. Name of a cloud; the cirrus cloud; the mackerel cloud.
[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଏହା ମେଘମାନଙ୍କର ଏକ ଅଶ୍ୱପଦ୍ଧର ନାମ, ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଏ ମେଘନାମକ ହୁଏ ସେ ବର୍ଷ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଖୁବ୍ ବର୍ଷା ହୁଏ— ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୧୧ । ଉଙ୍ଗା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Boat.
୧୨ । ଉଙ୍ଗା ଆକୃଚ୍ଚର ପତ୍ରନିର୍ମିତ ଦନା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. A boat-shaped cup of leaves.
୧୩ । ବୃକ୍ଷ; ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. Tree; plant.
୧୪ । ନୀଳଗୁଳ୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Indigo plant.
୧୫ । କଦଳୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Plantain.

ଦ୍ରୋଣ କାକ—ସଂ. ବ—ଡାମର୍ କୁଆ—
Droṇa kāka — Raven; carrion crow.

ଦ୍ରୋଣ ଗୁରୁ—ସଂ ବ—ଦ୍ରୋଣ ୧ (ଦେଖ)
Droṇa guru — Droṇa 1 (See)
(ଦ୍ରୋଣାଗୃର୍ଯ୍ୟ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ରୋଣଦୁଘା—ସଂ.ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ରୋଣ + ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.କ୍ୱପ୍+ସ୍ତ୍ରୀ.)ଅ-
Droṇadughā ଯେଉଁ ଗାଈ ଦନକେ ୩୨ ସେର ପରିମିତ ଦୁଧ ଦଏ--
(ଦ୍ରୋଣମାନା-- ଅନ୍ୟରୂପ) A cow which gevis 32 seers of milk a day.

ଦ୍ରୋଣପୁଷ୍ପୀ-- ସଂ.ବ— ଦ୍ରୋଣ + ପୁଷ୍ପ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ;ଏହାର ଫୁଲ ଉଙ୍ଗାପରି)
Droṇapuspī ଗଯୃସ ଗଛ— Leucas plant.
(ଦ୍ରୋଣପୁଷ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ରୋଣମ୍ପଚ— ସଂ. ବ୍ରୀ. (ଦ୍ରୋଣଂ+ପଚ୍ ଧାତୁ+ଅ) - ଯେଉଁ ପାଚକ
Droṇampaka ବହୁପରିମିତ ପଦାର୍ଥ ଏକଦା ରାନ୍ଧି ପାରେ—
A cook who can cook large quantities of food at a time.

ଦ୍ରୋଣା - ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଦ୍ରୋଣ+ଆ)—ଗଯୃସ ଫୁଲ—
Droṇā — Leucas flower.

ଦ୍ରୋଣାଗୃର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଦ୍ରୋଣ ୧ (ଦେଖ)
Droṇāchārjya — Droṇa 1 (See)

ଦ୍ରୋଣାୟନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଦ୍ରୋଣ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅଯୃନ)—ଦ୍ରୋଣଙ୍କ
Droṇāyana ପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା—Aswatthāmā, the son of
(ଦ୍ରୋଣାଯୃଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) Droṇa.

ଦ୍ରୋଣି— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+ନ)—୧ । ଉଙ୍ଗି; କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଙ୍ଗା—
Droṇi 1. A canoe; small boat.
(ଦ୍ରୋଣୀ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୋରୁକୁଣ୍ଡ—2. A vat or bucket used in feeding cattle; a trough.
୩ । ଜଳସେଚନୀ; ସେଚ୍ଚଅ —
3. A baling vessel; a kind of pot used in sprinkling water on fields.
୪ । ଗିରିସଙ୍କଟ—4. A mountain pass.
୫ । ଉଙ୍ଗା ଆକାରର ପାତ୍ର—
5. A boat-shaped cup.
୬ । ଲମ୍ବୁଡ଼ା କୁଣ୍ଡ—6. A long tub.
୭ । କାଠର ପାତ୍ର; କାଠୁଆ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) -
7. Wooden pot.
୮ । ପତ୍ରର ଦନା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A cup made of leaves.
୯ । କଦଳୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Plantain.
୧୦ । ନୀଳଗୁଳ୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Indigo plant.
୧୧ । ୧୬୮ ବା ମତାନ୍ତରରେ ୩୮ସେର ପରିମାଣବଚ୍ଚେଷ—
11. A unit of measure.
୧୨ । ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣ —12. A kind of salt.
୧୩ । ଶୀଘ୍ରତା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. Swiftness.
୧୪ । (ଦ୍ରୋଣ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ) ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା—
14. Aswatthāmā.
୧୫ । (ଦ୍ରୋଣ+ଈ)—ଦ୍ରୋଣାଗୃର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; କୃପୀ—
15. The wife of Droṇa.

ଦ୍ରୋଣିକ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ରୋଣ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନୀଳୀ ଗୁଳ୍ମ—
Droṇika — Indigo plant.
(ଦ୍ରୋଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦ୍ରୋଣୀ ଦଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁସ୍ୱ.ହ; ଦ୍ରୋଣୀ+ଦଳ; ଏହାର ପତ୍ର ଓ
Droṇī daḷa ଗାତୁଡ଼ା ଉଙ୍ଗା ପର୍)—କେତକୀ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—
Pandanus Odoratissimus (tree and flowers.)

ଦ୍ରୋଣୀ ଲବଣ—ସ. ବ.—କର୍ଣ୍ଣାଟଦେଶ ନକଟରେ ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର
Droṇī labaṇa ଲୁଣ—A kind of salt found in the Karnatak coast of India.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅଛ ଭେଦକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ,ଶୂଳନାଶକ; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ଦ୍ରୋଣୋତ୍ଥ, ଦ୍ରୋଣୀଜ, ବାରଜ, ବାର୍ଦ୍ଧିଜ, ଦ୍ରୋଣୀ, ଉତ୍ତକୂଟ ଲବଣ, ବର୍ବେତ୍ଥ, ବାର୍ଦ୍ଧିଜ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରୋପଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଦ୍ରୌପଦୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)--ଦ୍ରୌପଦୀ (ଦେଖ)--
Dropadī Draupadī (See)

ଦ୍ରୋହ—ପୁ. ବ (ଦ୍ରୁଦ୍ରୁ. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଅନଷ୍ଟାଚରଣ—
Droha 1. Mischief; violence.
୨ । ଅପକାର—2. Injury.
୩ । ପରର ଅନଷ୍ଟ ଚନ୍ତା—3. Thoughts to injure another; malice.
୪ । ପରାଭବ—4. Defeat,
୫ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା—5. Treachery; perfidy.
୬ । ବଦ୍ରୋହାଚରଣ—6. Rebellion; treason.

ପାପକାସ୍ତ ଦ୍ରୋଣର ଦ୍ରୋହ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି
ଶାପ ଦେଲେ ବ୍ୟାସ ନୋହିଣ ବଡ଼ ସ୍ୱର୍ଗୀ । କୃଷ୍ଣଜ୍ଞ ଦ. ମହାଭାରତ.ଆଦ ।

୭ । ଦ୍ୱେଷ—7. Hatred.
୮ । ପ୍ରତିହିଂସାବୃତ୍ତି—8 Spirit of revenge,

ଦ୍ରୋହାଢ଼—ପୁ. ବ (ଦ୍ରୋହ+ଅଢ଼୍ ଧାତୁ +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Drohāṭa ୧ । ବୈଡାଳବ୍ରତିକ ବ୍ୟକ୍ତି; ବଗ୍ଭଡ଼ବେଷଧାରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. A person who bears a mask of piety
୨ । ମୃଗଲୁବ୍ଧକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2 A hunter.
୩ । ବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ—
3 Name of a branch of the Bedas.

ଦ୍ରୋହୀ--ପୁ. ବଶ. ପୁଂ (ଦ୍ରୁଦ୍ରୁ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Drohī ୧ । ପରର ଅନଷ୍ଟଚିନ୍ତକ—1. Bent upon injuring others.
(ଦ୍ରୋହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ—2. Malicious; malevolent; spiteful.
୩ । ପରାଭବକାରୀ—3. Defeating.
୪ । ବଦ୍ରୋହୀ—4. Rebellious; recalcitrant.
୫ । ଶତ୍ରୁ—5. Inimical.
୬ । ପାପୀ—6. Sinful.
୭ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—
7. Treacherous; perfidious.
୮ । କୃତଘ୍ନ—8 Ungrateful.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଗୁରୁଦ୍ରୋହୀ, ପିତୃଦ୍ରୋହୀ, ସ୍ୱଜନଦ୍ରୋହୀ, ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଇତ୍ୟାଦି ।]
ସ ବ—ଶତ୍ରୁ—Enemy.

ଦ୍ରୌଣ—ପୁ. ବ. ପୁଂ—ଦ୍ରୋଣାୟନ (ଦେଖ)
Drauṇa Droṇāyana (See)
(ଦ୍ରୌଣି, ଦ୍ରୌଣେୟ, ଦ୍ରୌଣାୟନି, ଓଡ୍ରାଣାୟନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦ୍ରୌଣିକ—ପୁ. ବ (ଦ୍ରୋଣ+ଇକ) —ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ
Draunika ଦ୍ରୋଣପରିମିତ ସୀଜ ବୁଣା ଯାଇ ପାରେ—
A corn-field in which 32 seers of seeds can be sown.

ଦ୍ରୌପଦ—ପୁ. ବ. ପୁଂ (ଦ୍ରୁପଦ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Draupada ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ—Dhṛishṭadyumna, son of king Drupada.

ଦ୍ରୌପଦୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ରୁପଦ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Draupadī ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପତ୍ନୀ—The common wife of the five Pāṇḍaba brothers.
[ଦ୍ର—ଏ ପଞ୍ଚାଳରାଜ ଦ୍ରୁପଦଙ୍କର କନ୍ୟା ଥିଲେ । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତବାସକାଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣବେଶଧାରୀ ଅର୍ଜୁନ ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରି ଏହାଙ୍କୁ ପାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଯାଇ ପାଞ୍ଚ ଭାଇ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଭାଇ ସାଙ୍ଗ। ଅର୍ଜୁନ କରିଛନ୍ତି ଭାବୁ ଏକ ଭୋଗ କରିବ ବୋଲି ମାତାଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ମାତା ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ତାହା। ପାଞ୍ଚ ଭାଇଯାକ ବାଣ୍ଟିକରି ଭୋଗ କରିବେ ବୋଲି କହିବାରୁ ମାତୃବାକ୍ୟ ପାଳ ଏହାଙ୍କୁ ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ବରାନ୍ଦ କଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର କପଟପଶାଖେଳରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱକ୍ଷ ସହିତ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ହାରିବାରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦୁଃଶାସନଦ୍ୱାରା ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ବଳପୂର୍ବକ ଚୁଟିଧରି ହିଙ୍କାଇ ଆଣି ସଭାରେ ବସ୍ତ୍ରହରଣ କଲେ ଓ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣି ଅପ୍ରମେୟ ବସ୍ତ୍ର ଦାନପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ଲଜ୍ଜା ରକ୍ଷାକରିଥିଲେ । ଅବଶେଷରେ ଭୀମ ଏ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ମାରିଲେ ଓ ଦୁଃଶାସନଙ୍କୁ ମାରି ତାହାଙ୍କ ରକ୍ତ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଦେବାରୁ ଦ୍ରୌପଦୀ ସେହି ରକ୍ତ ବୋଳି ନିଜର କୁରୁସଭାରେ ଘଟିଥିବା ଅପମାନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁକୁଳା ହୋଇଥିବା କେଶକୁ ବାନ୍ଧିଲେ ।]

ଦ୍ରୌପଦେୟ—ପୁ. ବ. ପୁଂ—(ଦ୍ରୌପଦୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ) —
Draupadeya ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଔରସ ପାଞ୍ଚ ପୁତ୍ର—The 5 sons born of Draupadī to the 5 husbands respectively.
[ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଔରସ ପ୍ରତିବନ୍ଧ୍ୟ, ଭୀମଙ୍କର ଶ୍ରୁତସୋମ, ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଶ୍ରୁତକର୍ମା, ନକୁଳଙ୍କର ଶତାନୀକ ଓ ସହଦେବଙ୍କର ଶ୍ରୁତସେନ ନାମକ * ପୁତ୍ର ଯଥାକ୍ରମେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	.	ଽ	ଽସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଶ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଂ	୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଧ

ଧ—ଉନବିଂଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ । ତ ବର୍ଗର ୪ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ)—The 19th consonant (dental) corresponding to 'dh'.

ସଂ. ବି (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କୃପ୍)—
୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā, the Creator of the universe.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) କୁବେର—
2. Kubera, the God of riches.

୩ । ଧର୍ମ୍ମ —3. Virtue; religion.

୪ । (+କର୍ମ୍ମ. ଅ) ଧନ—4. Riches.

୫ । ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତ ସ୍ୱର (ସା ରି ଗା ମା ପା ଧା ନି) ମଧ୍ୟରୁ ଷଷ୍ଠ ସ୍ୱର—5. The 6th tune of the Hindu gamut.

ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଧରିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ଅନାଦରାର୍ଥ ଏକବଚନ ତୁ କର୍ତ୍ତୃ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ତୁ ଧର୍—1 (you) Hold; catch.

ଧର ଧରି ପକଡ଼ୋ ଧଅ ଧଅଧଅ ଧଅଧଅତୁ ଧଧ ଧଧତୁ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । (ଅବ୍ୟୟ)କୌଣସି ଶିକାରକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ କୁକୁର ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସଙ୍କେତ ଶବ୍ଦ (ଏହାର ଅର୍ଥ=ଧର !)—
2 An interjection used in setting a dog to a prey meaning 'catch it'

୩ । ଦେ. ବି—ଧଅ (ଦେଖ)--3 Dha-a (See)

ଧଅ— ଦେ.ବି (ସଂ. ଧବ)—ଧବ ବୃକ୍ଷ; ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲୀ କାଠ ଗଛ—
Dha-a Anogeissus Latifolia; Anogeissus Tomentosa.

ସଂ. ନାମ—ଧବ, ଧବଳ, ପିଶାଚବୃକ୍ଷ, ଶକଠାଣି, ଦୃଢ଼ଦ୍ରୁ, ଗୌର, କଷାୟ, ଧୂରନ୍ଧର, ମଧୁରଦ୍ରୁକ, ଶୁଷ୍କାଙ୍ଗ, ପାଣ୍ଡୁଦ୍ରୁ, ପାଣ୍ଡୁର, ଘଣ୍ଟ, ନଂଦଦ୍ରୁ, ସ୍ଥିର, ପୀତଫଳ, ଶୁକ୍ଳପତ୍ର,
ଧ, ଧାଓୟା
ଧାବା, ଧୌର, ଧୌଲା
ନ. ଧାବଡ଼ା

[ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ୱୀପଜକ୍ୟାଦି ବର୍ଗର ଆରଣ୍ୟ ବୃନ୍ଦଜ ଦ୍ରୁ । ଏହାର ପତ୍ର ଆଡ ଗଛର ପତ୍ର ପରି । ଏହାର ବଳଳ ଧଳା ଓ ଚିକ୍କଣ ଏବଂ ମଞ୍ଜିକାଠ ଧଳା, ଚିକଚିକିଆ ଓ ଦୃଢ଼ । ଏ କାଠ ଘଡ, ସଗଡ଼ ଓ ଲଙ୍ଗଳ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଜଳୁ ପାଣି ପାଇଲେ ଏହା ଶୀଘ୍ର ସଡ଼ିଯାଏ । ଏ ଗଛରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠା ବାହାରେ । ଏ ଅଠା ଦେ. ନାଗ୍ରଂଜଦେଶ୍ରୁ ଲୁଗାକୁ ରଙ୍ଗାଇବା କାମରେ ଲାଗେ;
ଗୁ. ଧାବଡ଼ୋ ଏ ଗଛର ପତ୍ର, ଫଳ ଓ ଚେର ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଷାସ୍ୱରସ, କଫ-ପାଚନାଶକ, ପିତ୍ତକାରକ, ପାଚନ, ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପାଣ୍ଡୁ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଏହା ପ୍ରମେହ, ଅର୍ଶଃ ଓ କଫନାଶକ ।]

ଧଅକ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ)—ଦହକ—
Dha-aka Blazing of fire.

ଧକଧକ ବିଣ—ଦହଉଥିବା—Blazing.

ଧଧକ

ଧଅକ ସକ—ଦେ. ଅ—ଧକସକ (ଦେଖ)
Dha-aka saka Dhakasaka (See)

ଧଅ ଧଅତୁ—ଦେ. (ବାକ୍ୟ)—ଶିଶୁରଞ୍ଜନଗୀତର ଅଂଶବିଶେଷ—
Dha-a dha-atu A part of a lullaby.

ଧଧତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ ଧଅ ଧଅରୁ, ବଳଅମାଥର ପୁଅ ବନ୍ଦୁ—ଶିଶୁଗୀତ ।

ଧଅପ ଚକଣ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବିଣ.—ଯେ ଉଉରେ ଅସାର ବାହାରେ ଚକଚକିଆ ଦେଖାଯାଏ ।
ଧଅପ ଚକଣା ଧଅପ ଚକଣିଆଁ ଧଅପ ଚକଣିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
That which has an outward show while possessing no inner worth; gaudy.

ଧଅ ବୋଇଲେ କାମୁଡ଼ି ପକା(କ)ଉଚ୍ଛି—ଦେ (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ; ବାକ୍ୟ)
Dha-a boile kāmurdi pakā(ka)uchhi ଦନ୍ତହୀନ ଦନ୍ତିଆର ବା ଅକର୍ମଣ୍ୟ କୁକୁରର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାର ଅଭାବ ଦେଖିଲେ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟଭାବରେ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ବାକ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ—An ironical expression used in respect of a blunt weapon or a worthless dog.

ଧଅଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧବଳରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ; ଭୁଲ. ସଂ. ଧବଳାୟତେ=ଧଳା ହାଲଟଛି)—
ଧବଳନା ୧ । ଧବଳତ୍ୱ କରିବା—1. To whiten.

୨ । ଘରର କାନ୍ଥ ଆଦକୁ ପାଣିଆଁ ଚୁନରେ ସଫେଦ କରିବା—
2. To whitewash.

ଧଅଳବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ ଧବଳ ଶବ୍ଦରୁ)—ଧଉଳାଇବା (ଦେଖ)—
Dha-alibā Dhaulāibā (See)

ଧଅସ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ସଂ. ତ୍ୱରିତ)—ତ୍ୱରି; ଅତ୍ୟଶୀଘ୍ର—
Dha-asa Quickly; very soon.

(ଧଅସି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ ବି.—୧ ଜୋର; ବଳ—1. Force.

୨ । ଦ୍ରୁତଗତି—2. Great speed.

ଧଇଁ—ଦେ. ବି.—(ଫା. ଦମା)—୧ । ଶ୍ୱାସ ରୋଗ—
Dhaiñ 1. Asthma.
ହାଁପାନି ୨ । ଜୋର ଶ୍ୱାସ—
ଦମା 2. Gasping; panting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ରେଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଓବ' ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳିପି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏ ବ୍ୟତୀତ ଏକାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୍ ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଧଇଁଆଁ—ଦେ. ବିଣ.—ଧଇଁ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—
Dhaiñañ — Asthmatic.
(ଧଏଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଇଁ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ୱାସରୋଗର ଦୃଶ୍ୟ ଉଠିବା—
Dhaiñ uṭhibā — 1. Attack of an asthmatic fit.
(ଧଇଁ ପେଲ୍‌ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖରଶ୍ୱାସ ବହିବା—
ହାଁପାନି ଉଠା **दमा उठना** 2. Gasping; panting.

ଧଇଁଗି—ଦେ. ବ—ଧଣିଗି (ଦେଖ)
Dhaiñchā — Dhaṇichā (See)

ଧଇଁ ସଇଁ—ଦେ. ବିଣ—ଅତି ପରିଶ୍ରମ ହେତୁରୁ ଯାଦ୍ଦାର ଖରଶ୍ୱାସ ବହୁଥାଏ—Panting; gasping.
Dhaiñ saiñ
ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସପ୍ତକ ।

ଧଇଁ ସଇଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତି ହେତୁ ବେଗରେ ଜଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ନେବା ଓ ଛଡ଼ିବା—
Dhaiñ saiñ hebā — To gasp; to pant on account of exhaustion.
(ଧଇଁ ଧଇଁ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ହାଁପାନ **हाँफना**

ଧଇରି—ଦେ. ବ—କାଠି ଲଗା ଯେଉଁ ପର ଜନ୍ତି ମାଛ ଧରିବାର ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ—A fishing contrivance of reed work.
Dhairi
(ଧଉରି, ଧଉଳି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଇର୍ଯ୍ୟ—ତ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଧୈର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଦମ୍ଭ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhairjya — 1. Patience; fortitude.
ଧଇର୍ଯି, ଧଇରଜ, ଧୌର୍ଯ୍ୟ, ଧଉର୍ଯ୍ୟ, ଧଉର୍ଯି, ଧଉରଜ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନୋ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ମୃଗରୁ ପାସ୍ନ
ନପୁଂସକ କରଛ ଅସ୍ତ୍ର ।
ବଳରାମଦାସ. ପଞ୍ଚୀତ ।

ଧୌରଜ ୨ । ଦୃଢ଼ତା—2. Firmness.
ଧୀରଜ ୩ । ଶାନ୍ତଭାବ—3. Calmness; composure.

ଧଇର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବା ଧୃତି ନାଶକାରୀ—
Dhairjya burḍā — Causing loss of patience or fortitude.
ଜଉନରୁ ବଉଡ଼ ସେ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ା—ପୀତକୃଷ୍ଣ. ଜଗନ୍ନାଥ ।

ଧଉଡ଼ି(ରି)—ତ୍ରାଦେ. (ସ.ଉଦ୍ଦୁଦ) ବ—ଧଇରି (ଦେଖ)
Dhaurḍi(ri) — Dhairi (See)
[ଦ୍ର—ଚଲକାରେ ଏଥିଦ୍ୱାରା ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ ଧରାଯାଏ ।]

ଧଉତ—ତ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବିଣ (ସ. ଧୌତ)—ଧୌତ—
Dhauta — Washed; cleaned.
ସେ ଅମୃତ କଲ୍ପ ଧୌତନ ବାକା-ଚନ୍ଦ୍ର ଧବଳ—ରଘୁ ନାଥ. ଚଉଦଗା ।

ଧଉର—ବ (ସ. ଧବ)—ଧଅ (ଦେଖ)
Dhaurā — Dha-a (See)

ଧଉଳ(ଳା)—ତ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ଧବଳ)—ଧଳା; ଶ୍ୱେତ—
Dhauḷa(ḷā) — White.
ସଫେଦ, ଧୌଲା

ଧଉଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଧବଳରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—
Dhauḷā(ḷe)ibā — 1. To whiten.
ଧୋଳାଇକରା ୨ । କାନ୍ଥକୁ ଚୂନଆଦ ଲେପି ଧଳା କରିବା—
सफेदीकरना 2. To whitewash.
(ଧଉଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଉଳି—ଦେ. ବ (ସ. ଧବଳ)—୧ । ଧାନଗଛରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ୱେତ ଶ୍ୱେତ ଧଳା ପୋକ—1. A kind of white plant-lice infesting paddy plants.
ଶାଁଖୀ
[ଦ୍ର—ଏହି ପୋକ ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭାଦ୍ର ମାସରେ ଧାନ ଗଛରେ ଜନ୍ମଗନ୍ତି; ଗଛ ଦଳଦଆ ପଡ଼ିଯାଏ ଓ ଭଲ କେଣ୍ଡା ବାହାରେ ନାହିଁ । ଏ ପୋକ ଗଛର କଅଁଳ ଖାଇଯିବାରୁ ଗଛ ମଧ୍ୟ ମରିଯାଏ ।]
୨ । ବାଉଁଶ କାଠିରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ; ଚଇର—2. A contrivance for fishing made of bamboo-laths.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଧବଳା, ଧବଳୀ)—ଧଳା ଗାଈ—
3 White cow.
୪ । ଧଉଳଗିରି ଦେଖ)—4. Dhauligiri (See)
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧବଳବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟା; ଧଳା—White.

ଧଉଳ ଗିରି ଦେ. ବି (ସ. ଧବଳଗିରି)—ଉତ୍କଳର ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ପର୍ବତବିଶେଷ—Name of a hill in the Puri district.
ଧଉଳଗଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧଉଳଗାଦ୍ଦାଡ଼ }
[ଦ୍ର—ଏହା ଭୁବନେଶ୍ୱରର ୨ମାଇଲ ଉତ୍ତରପୂର୍ବରେ ଦୟାନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ପର୍ବତର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଚୂଡ଼ା ୧୭୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ଏଥିରେ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୁମ୍ଫଏ ଗୁମ୍ଫା ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଗୁମ୍ଫାମାନ କୌର ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଖ୍ରୀ. ପୂ ୪ର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହି ପାହାଡ଼ର ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଶ୍ୱତ୍ଥମା ପାହାଡ଼ ଗାତ୍ରରେ ଅଶୋକଙ୍କର ୧୧ଟି ଆଦେଶ ପାଲି ଭାଷାରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଉପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ଶିବ-ମନ୍ଦିର ଓ ନିମ୍ନଦେଶରେ ଗଣେଶଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହି ପର୍ବତ ନିକଟରେ ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ବୌଦ୍ଧ ରାଜଧାନୀ 'ତୋସାଲି' ନାମକ ଗୋଟିଏ ନଗର ଥିଲା ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ଥିବା ଅଶୋକଙ୍କ ୧୧ଟି ଆଜ୍ଞା ସଙ୍ଗେ ତଦାନୀନ୍ତନ ସ୍ଥାନୀୟ ନରପତ୍ତିଙ୍କର ୬ଟି ଆଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ଲେଖା ଅଛି । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ୫ଟି ଗୁମ୍ଫା (ପଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବ ବା ପଞ୍ଚ ଗେ ସେଇଁ ଗୁମ୍ଫା) ଅଛି; ସେ ଗୁମ୍ଫାରେ ବୈଦ୍ୟମାନଙ୍କର ଔଷଧ ବାଛିବା କୁଣ୍ଡୀ (ଖଲ) ପର କୁଣ୍ଡୀମାନ ଅଛି । ଏହି ପାହାଡ଼ ଦେହରୁ କୋଣାର୍କ ଓ ପୁରୀ ଦେଉଳର ପଥରମାନ କଟା ହୋଇ ନିଆ ଯାଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦନ୍ତ ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପକୁ ନେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହିଠାରେ ରହିଥ ହୋଇଥିଲା । କବିବର ରଘୁନାଥଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଞ୍ଚତ୍ତା କାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ କୌଶଲ୍ୟାଗାଙ୍ଗ ସ୍ପଷ୍ଟରଣୀ ଏହ୍ନ ପାଦାଡ଼ର ବମ୍ବଦେଶରେ ବସ୍ତୁତ ।]

ଧଉଳିବା – ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ଧବଳରୁ) —ଧଅଳାଇବା (ଦେଖ)
Dhauḷibā Dha-aḷāibā (See).

ଧବଳନା

ଧଉଳି ମାରିବା—ଦେ. ବ.—ଗଛର ଡାଳରେ ବା ଧାନଗଛରେ ଧଉଳ ପୋକ ଲଗିବା—The plants being infested with white plant-lice.
Dhauḷi-māribā
ଶାଖୀମାରା
(ଧଉଳ ମାରିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଏନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ—ଧନ୍ୟ (ଦେଖ)
Dhaen Dhanya (See)

ଧଏନ୍ ଧଏନ୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ(ସମ୍ବଲପୁର)କ୍ରି—ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରିବା(ଦେଖ)-
Dhaen dhaen karibā Dhanya dhanya karibā(See)

ଧଏର···ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଧଇର (ଦେଖ)
Dhaer Dhairi (See)

ଧଂକିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଧକ୍କା—1. A push.
Dhaṁkiā ୨ । ଧକ୍କା ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—2 A pushing blow.
(ଠେକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଂଶା—ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଧ୍ୱଜ) ବଡ଼ ପତାକା—1 A big flag; standard; pennant; ensign.
ଧ୍ୱଜା;
ଝଣ୍ଡା
ଦାମାମା
ଧମସା, ଧୌ ସା

୨ । (ସ. ଦମ୍ମ) ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ ଦାନ୍ତ ଓ ଓଟ ପୃଷ୍ଠରେ ବଜାଯିବା ବଡ଼ ନାଗର—2. Big kettledrum carried and struck on the back of an elephant or camel in a Rājā's procession.

ଧଂଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ.ଦନ୍ଶ୍ ଧାତୁ)ଦଂଶନ କରିବା; କାମୁଡ଼ିବା—1. To bite.
ଦଂଶା; **ଡଂସନା**
ଧଂସା **ଧଂସନା**
ଧରସା

୨ । (ସ.ଧ୍ୱଂସ) ଧ୍ୱଂସ କରିବା—2. To destroy; to ruin.

୩ । (ସ.ଧର୍ଷଣ) ବଳାତ୍କାର କରିବା; ଧର୍ଷଣ କରିବା;—3. To use force; to assault; to outrage.
ଧସ୍ସନା

୪ । ଲଦ୍ଧସିଯିବା; ତଳିଯିବା; ଦବିଯିବା—4. To sink down; to yield.
ଧସା; **ଧଁସନା**

ଧଁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଧଡ଼ା (ଦେଖ)
Dhaṁḍā Dhaṇḍā (See)

ଧକ୍ ଧକ୍—ସ. ଅ—ଅଗ୍ନି ଶିଖାର ଜ୍ୟୋତି; ଅନଳର ଜ୍ୱଳଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତି—
Dhak dhak Blazing of a flame; glow of fire; glitter of fire.
ଧକଧକ

୨ । ବଥ ଆଦି ବଢ଼ିବା ବା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା; ବେଦନା—(ଧକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Feeling of acute pain in boils and wounds; aching pain.

୩ । ଶୁଦ୍ଧ ଥରିବା; ଦକ ଦକ—3. Throbbing; palpitation.

ଦେ. ବଣ—ଧୂ ଧୂ ହୋଇ ଜଳୁଥିବା—
Blazing; burning with a flame.
ସବୁସ ଅନଳେ ଧକ ଧକ ହୋଇ ଜଳୁଛ ତରା । ବଇଶାଖ. ଭଣ୍ଡା ।

ଦେ. କ୍ରି ବଣ—ଧୁ ଧୁ ହୋଇ—
In a blazing manner.
ଦୁଷାନଳ ଜଳେ ଧକ ଧକ
ତଥା ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇଛ ତବ ବକ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦରଥ ଚକ୍ରାନ୍ତର୍ଗତ ।

ଧକ୍‌ସକ୍—ଦେ. ବ—କଇଁ କଇଁ କାନ୍ଦିବା—
Dhak-sak Weeping bitterly with gasping; sobbing; moaning.
ଧକଲସକଲ
ଧକେଇସକେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧୋକା, ଧୁଁକା
ଘଡ଼କ

ଦେ. ବଣ—କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନୁଥିବା—Weeping with gasping; sobbing.

କ୍ରି ବଣ—କଇଁ କଇଁ ହୋଇ—Sobbingly.
ଧକସକ କାନ୍ଦୁଁ। ମୁଁ ଅଟଇଣ, ଖାଇ ଲଟରେ ଦେଖ୍ ଚିଠି ମୁଁ ଲଇ-ଗେଲ ଦବ ପାଇଲଣି—ଭଗ ।

ଧକ—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରମଜନିତ ଜୋର ନିଃଶ୍ୱାସ—
Dhaka 1. Gasping or panting due to over-exertion.

୨ । ଶୁଦ୍ଧ ଦମ୍ ଦମ୍ ହେବା—
2. Palpitation of the heart (Howells).

୩ । କ୍ଲାନ୍ତି—3. Fatigue (Howells).

୪ । ଜଳୁଥିବା ନଆଁର ତେଜ—4. Blaze of fire.

(କାବର=ନାଲି ଗୁଣ୍ଡଲ—ବସଗ୍ଧ) ପ୍ରାଦେ (କାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସଫା ଗୁଣ୍ଡଲ—White rice; fine rice.
ଦେ. ବଣ—ଉତ୍ତମ—Good.

ଧକଉଁ ଧକା—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ଧକା ମରାମରି; ଧକାଧକି—
Dhakauṁ dhakā 1. Pushing each other; mutual shoving.
(ଧକମ୍‌ଧକା, ଧକଂଧକା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାକ୍କାଧାକ୍କି

୨ । ଅତ୍ତଶଯ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ଠେଲ୍ଲ ଠେଲି—2. Pushing each other in a large crowd; justling in a dense crowd.
ଧକ୍କମଧକ୍କା, ଧକ୍କପେଲ

ଧକ ଚକ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର୍ଥ)—୧ । ବକ୍‌ବଜାର; ବକର ବକର; ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ବୃଥାରେ ଗପିବା—
ଧକଡ଼ ଚକଡ଼
ଧକର ଚକର } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Wrangling; tattling.

୨ । ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ଥିର କଲ୍ଲବେଳେ କେତା ଓ ବକ୍ରେତା ମଧ୍ୟରେ ଯିଦ୍ ଧରାଧରି ହୋଇ ଦାମ କରିବା—2, Higgling and haggling.
ବକବାଦୀ

(ଯଥା—ବଣାଏ ବାଇଗଣ ମୂଲେଇବା ପାଇଁ କେତା ଓ ବକ୍ରେତା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଘଡ଼ି କାଳ ବହୁତ ଧକଚକ ଲାଚିଲ୍ଲା ।)

ନଡ଼ାଚଡ଼ା

୩ । ଦୋଲଚଲ; ଦୋଦୋଲ୍ଲ ଦୋଦୋଲି—3. Jolting
ରେଲାପେଲ

(ଯଥା:—ଟେକା ବଲରେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିଥିବା ଲୋକ ଧକଚକ ହୁଏ ।)

ଧକଚକ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ବୃଥା ବାକ୍ ବତଣ୍ଡା କରିବ.—
ଧକଡ଼ଚକଡ଼ ଲଗାଇବା
ଧକଚକେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ବକାଝକା ଲାଗାନ **ବକନା ଝକନା**
To have a wordy fight with another; to wrangle; to prattle.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧକଚକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବୃଥା ବଶେଷ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟୟ କରିବା—
Dhakachaka hebā 1. To talk long for nothing;
(ଧକେଇଚକେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to babble.
ବକାଝକା ୨ । ସଗଡ଼ ଆଦରେ ବସି ଅସମତଳ ଭୂମିରେ ଦ୍ରୁତ-
ବକନା ବକରନା ଗତିରେ ଶଗଡ଼ ଚଳିବା ଯୋଗୁ ହଲଚଲ ହେବା—
2. To be awfully shaken (said of a person
sitting on a cart driven on a very rough road).

ଧକଚକିଆ—ଦେ.ବଣ. ପୁଂ—ଯେ ବୃଥାରେ ଗୁଡ଼ାଏ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ କରେ;
Dhakachakiā ଗପଡ଼ି—Wrangling; babbling;
(ଧକଚକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) talkative.
ଗର୍ଲ୍ଲିୟା **ବକବାଦୀ**

ଧକଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ଛକ୍କା)—ପ୍ରାଚୀନକାଲରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର
Dhakaṇa ବଶେଷ (ମାଦଲା ପାଙ୍କି)—A weapon used
in ancient days in battle.

ଧକଧକ ହେବା - ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧଗଦ୍ଧଗଦ୍)—
Dhakadhaka hebā ୧ । ଆଲୁଅ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରୂପେ ଜଳିବା—
ଧକଧକ ହଓୟା 1. To burn briskly or with a
ଧଗଧଗାନା blaze.
୨ । ଗାତ୍ରାବୟବରେ ଝଙ୍କାରି; ବେଦନା କରିବା—2. To ache
with a throbbing or shooting pain.

ଧକଧକୀ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଶୀଘ୍ର ଧଡ଼କା—
Dhakadhakī 1. Palpitation of the heart.
ଢୁକଢୁକୀ ୨ । ହୃତ୍ପିଣ୍ଡ; ଢୁକ୍‌ଢୁକୀ—2. The heart.
ଧୁକଧୁକୀ

ଧକ ନିକଡ଼ିଜିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ପରିଶ୍ରମାଦି ଜନିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ
Dhaka nikirdijibā କ୍ଲାନ୍ତି—Being much tired or
(ଧକ ନିକଲିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) fatigued.
(ଯଥା—୪ ମାଇଲ ବାଟ ଗଲ ମୋର ଧକ ନିକଡ଼ିଗଲାଣି ।)

ଧକପକ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଛଟପଟ—
Dhakapaka 1. Restless.
ଧକଧକ ୨ । ଶୀଘ୍ର ଧଡ଼କା—
ଧକପକ 2. Palpitation of the heart.
୩ । ଭୟରେ ଚିତ୍ତର ଅସ୍ଥିରତା—
3. Restlessness of mind due to fear.

ଧକମ ଧକା—ଦେ. ବ—ଧକଉଁ ଧକା (ଦେଖ)—
Dhakama dhakā Dhakauñ dhakā (See)

ଧକ ମାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—୧ । ଧକେଇବା—
Dhaka māribā 1. To pant
୨ । (ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଲୋକ) କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ
ବିଶ୍ରାମ ନେବା; ଦମ୍ ମାରିବା—2. To take rest
after running for some time.

ଧକଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧକ୍କ ଧାତୁ=ପ୍ରହାର କରିବା)—୧ । ଧକ୍କା—
Dhakalā 1. A push with the arms.
ଧକଲ ୨ । ଅତ୍ୟାଚାର—2. Oppression.

ଧକେଲ; ଢକେଲା ୩ । ଧକ୍କା ମାରି ତଡ଼ିବା—
3. Driving away with a push.

ଧକଲ୍ଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଧକ୍କାମାରି ଏଦଗ ସେଦଗକୁ ନେବା—
Dhakalā(le)ibā 1. To push a man to and fro.
ଧକଲ୍ଲାଧକଲ୍ଲ କରିବା
ଧକଲିବା
ଧକାଲିବା
ଧାକ୍କାଦେଓୟା
ଧକେଲ ଢକେଲା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ-
ଲୋକଙ୍କୁ ପୂରିବା—
2. To over crowd a
place; to push many
persons into a small place.
ଧକେଲନା; ଧକେଲନା; ୩ । ଜୁଲୁମ୍ କରିବା; ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—
ଢକେଲନା 3. To oppress.

ଧକଲ୍ଲ ଧକଲ୍ଲି—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ—ପରସ୍ପର ଧକ୍କା ମଗ୍‌ମଗ୍; ଧକ୍କାଧକ୍କି—
Dhakalā dhakali Mutual shoving or pushing.
ଧାକ୍କାଧାକ୍କି **ଧକାଧକି**

ଧକା—ଦେ. ବ. (ସ. ଧକ୍କ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରହାର କରିବା)—
Dhakā ୧ । ବାହୁଦ୍ୱାରା ଠେଲା; ବାହାଠେଲା—
(ଧକ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A push or shove with the arms.
ଧାକ୍କା ୨ । ଶ୍ୱାସ—2. Gasping; panting.
ଧକକା; ଧକ୍କା ୩ । ଦୁଇ ପଦାର୍ଥ ପରସ୍ପର ସହିତ ଜୋରରେ ବାଜିବା—
3. Collision of two things.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରତିରୋଧ—
4 (figurative) Obstruction; check.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଘଟଣା ଉପରେ ଅନ୍ୟ
ବସ୍ତୁ ବା ଘଟଣାର ପ୍ରଭାବ—
5. (figurative) The influence of a thing or
act on another.

[ଦ୍ର—ଧକା, ନେ(ଲେ)ଡ଼ା, ଦାବୁକା, ଉଣ୍ଟିଆ, ଗଲଥା, ଠେଲା, କନୁଣିଆଁ ମଧ୍ୟରେ ନାମଲିଖିତ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । ଧକା—ବାହା ଦ୍ୱାରା ଠେଲା । ନେ(ଲେ)ଡ଼ା—କରତଳ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ । ଦାବୁକା-ପ୍ରସାରିତ ତର୍ଜନୀ ଓ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଦ୍ୱାରା ଠେଲା । ଉଣ୍ଟିଆ—ପ୍ରସାରିତ ତର୍ଜନୀ ଓ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଉଣ୍ଟିରେ ସମ୍ମୁଖ ଆଡୁ ଠେଲା । ଗଲଥା—ପ୍ରସାରିତ ତର୍ଜନୀ ଓ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ବେକରେ ପଛଆଡୁ ଠେଲା । ଠେଲା—ଦେହର ସମସ୍ତ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ବାହା ଦ୍ୱାରା ଠେଲା । କନୁଣିଆଁ—କନୁଣି ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଡ଼କୁ ବା ପଛକୁ ଠେଲା ।]

ଧକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧକ୍କ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରହାର କରିବା; ଧୁକ୍ଷ୍
Dhakā(ke)ibā ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ଦେବା)—
ଧାକ୍କାମାରା ୨ । ଧକ୍କା ମାରିବା—
ଧକେଲନା 1. To push violently with the arms.
ଧୌକା ୨ । ପରିଶ୍ରମ ପରେ ଶ୍ୱାସ ମାରିବା—
ହାଁଫନା 2. To gasp; to pant.
ଧକ୍କବା
ଧକେଇ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଭେବେ ଦେଲେ ଚକ୍କର ନ ପାରିଲେ ଝେଟ
ରହିଲେ ଅଥରଥଙ୍କର ଧୂତ ଧର ।
ବୃଦ୍ଧଚଂ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସୋଗୁଁ ଖର ଶ୍ୱାସ ମାରବା—
3. To pant on account of extreme heat.
ଲଣ୍ଡା ଉରୁ ସଜ-ଭବରେ ଧକେଇ ହେଉଣ ଥାନ୍ତୁ ଚହଟଙ୍କେ ।
ସ୍ତ୍ରଧାନାଥ. ଯତୀନ୍ଦ୍ର ।
କରୁର × × × ଭୋଜଂ ଜରୁଥା ବାଡ଼ି ପକାଇ ଧକାଇଅଛୁ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଧକଧକାନ ୪ । ଧକ ଧକ ହେବା; ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବା—
ଧକଧକାନା 4. To palpitate; to throb.

ଧକା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟଠାରୁ ଧକା ମାଡ଼ ସହିବା—
Dhakā khāibā 1. To get a push or shove
ଧାକ୍କାଖାଓୟା from another; to be shoved
धक्काखाना by another.
ଫେଲ୍ ହେଇ ଫେଲ୍ ସିବା ଧକା ଖାଇଲେ ସହିବା । ଲୌକିକ ଉକ୍ତି

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇବା—
2. (figurative) To meet with opposition or check.

ଧକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟକୁ ଧକ୍କା ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
Dhakā debā To give a push or shove.
(ଧକା ମରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାକ୍କାଦେଓୟା, ଧାକ୍କାମାରା
धक्का मारना, धक्का देना

ଧକା ବାଜିବା—ଦେ. ବି—ଏକ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଖୁବ
Dhakā bājibā ଜୋରରେ ଆଘାତ—
ଧାକ୍କାଲାଗା Collision; two things colliding with
धक्का लगना each other.
(ଧକା ଲଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧକା ସହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଆଘାତ ବା ବିପଦାଦିର ମୁହଁକୁ
Dhakā sahibā ସମ୍ଭାଳିବା—
ଧାକ୍କାସାମଲାନ To bear the brunt of a blow or
धक्का संभालना misfortune; to weather a blow; to
ଧକା ସମ୍ଭାଳିବା } ଅନ୍ୟରୂପ hold out stoutly against
ଧକା ସମାଳିବା } a danger or blow.

ଧକେଇ ସକେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଇଁକଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା-
Dhakei sakei hebā 1. To cry bitterly with sobs to sobs; to bewail; to bemoan.
୨ । କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଫେରିଦ ହେବା—
2. To complain with wails and sobs.

ଧକ୍କ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରହାର କରିବା—
Dhakk (root) 1. To strike.
୨ । ନଷ୍ଟ କରିବା—2. To destroy; to spoil.
୩ । ବିନାଶ ଘଟାଇବା—3. To annihilate.

ଧକ୍କା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଧକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhakkā (etc) Dhakā etc. (See)

ଧଙ୍କ—ଦେ. ବି—ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
Dhaṅka A demon described in the Rāmāyaṇa.
ବଧକ ଯେ ଧଙ୍କରେ କି ଶିବ ଅନ୍ତକରେ ହିଂସ୍ର ଶର ଉରେ ନାଗେ ସେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଧଙ୍କସ ଗଡ଼—ଦେ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଅନାର୍ଯ୍ୟ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ
Dhaṅkasa garḍa ଦୁର୍ଗ—Name of a stronghold of a non-aryan Raja of ancient Orissa.
[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ଢେଙ୍କା ବା ଆଧୁନିକ ଢେଙ୍କାନାଳ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ।]

ଧଙ୍କିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଧକ୍କା—
Dhaṅkiā Push.

ଧଙ୍ଗଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ପୁଂ—ଅବିବାହିତ ଯୁବକ—
Dhaṅgarḍa Unmarried young man; a bachelor.
(ଧଙ୍ଗର, ଧଙ୍ଗଡ଼ା, ଧଙ୍ଗଡ଼ିଆଙ୍ଗଡ଼, ଧାଙ୍ଗଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଧଙ୍ଗୀ, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ଧାଙ୍ଗୀ, ଧଙ୍ଗଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧଜା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ୱଜ; ଉତ୍କ. ପାଲି—ଧଜୋ)—
Dhajā ପତାକା—A flag.
ध्वजा ध्वजा

ଧଟ—ସଂ. ବି. (ଧଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନ ସ୍ଥାନରେ
Dhaṭa ଟ ଆଦେଶ)—୧ । ଧଡ଼ା; ତୁଳା ଯନ୍ତ୍ର; ନିକ୍ତି—
1. Scales; balance.
୨ । ତୁଳା ପରୀକ୍ଷା; ନିକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଅପରାଧୀର ପରୀକ୍ଷା—
2. Ordeal by the balance.
୩ । ତୁଳା ରାଶି—
3. The sign Libra of the zodiac.
୪ । ୪୨ ରତ୍ତି ଓଜନ—
4. A standard weight of 42 ratis.
୫ । ଧର୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Religion.
୬ । ଧବ ଗଛ (ଲାଟିନ୍)—
6. Anogeissus Latifolia (tree).

ଧଟକ—ସଂ. ବି. (ଧଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୪୨ ରତ୍ତି ଓଜନ—
Dhaṭaka A standard weight of 42 ratis.

ଧଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧଟ+କ+ଆ)—୧ । ପୁରୁଣା ବସ୍ତ୍ର—
Dhaṭikā 1. Old cloth.
(ଧଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଣ୍ଟାରେ ଉଡ଼ି ପିନ୍ଧିବା ଲମ୍ବା ବସ୍ତ୍ର—
2. Loin cloth.
୩ । ଚୀର; ଚୀରା ଲୁଗା—3. Rags.
୪ । କୌପୀନ—4. A strip of cloth worn over the private parts.
୫ । ଲୁଗା ଧଡ଼ି—5. Hem of cloth; border of a cloth.
ବଦ୍ଧାଇ ଶାଣ୍ଡୀ ଧଟୀକୁ ହିଁ ହିଁ ମଧ୍ୟରେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୬ । ପଞ୍ଚର; ପାଞ୍ଚ ସେର ଓଜନ (ହି. ଶ.)—
A standard weight of 5 seers.

ଧଟୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । (ଧଟ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ.)—(ଜ୍ୟୋତିଷ)
Dhaṭī ତୁଳା ରାଶି (ହି. ଶ.)—1. The astrological sign
(ଧଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Libra in the zodiac.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—2. Śiba.
୩ । ବଣିକ୍ (ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)—3. Merchant.
୪ । ଦଣ୍ଡୀଦାର; ଯେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଓଜନ କରେ(ହୁ. ଶ.)—4. A weighman
୫ । ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଧଟ + ଈ) ଚୀର; ଚିରକନା—5. Rag.
୬ । ପୁରୁଣା ଲୁଗା—6. Old cloth.
୭ । କୌପିନ (ହୁ. ଶ.)—7. A long and narrow strip of cloth put on over the privities.
୮ । କଟି ବସ୍ତ୍ର (ଜାଙ୍ଘେଇ)—7. Loin-cloth.
୯ । ଗର୍ଭଧାନ ପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ (ହୁ. ଶ.)—9. A piece of cloth worn by a woman, after conception.

[ଦ୍ର— ପଳଡ଼ା ଜ୍ୟୋତିଷ ଅନୁସାରେ ଗର୍ଭାଧାନ ପରେ ମୂଳା, ଶ୍ରବଣା ଦସ୍ତା, ପୁଷ୍ୟା, ଉତ୍ତରଫାଳୁନୀ, ଉତ୍ତରାଭାଦ୍ର ଓ ମୃଗଶିରା ନକ୍ଷତ୍ରରେ କୌଣସି ଶୁଭଦିନରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଧଡ଼ି ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦିଆଯାଏ (ହୁ. ଶ]

ଧଡ଼୍—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ; ତୁଳ. ସଂ. ଝଟିତି)—୧ । ଅତିଶୀଘ୍ର; ହଠାତ୍—1. At once; immediately.

Dhard ଧଡ଼ାସ (ଯଥା—ସତ୍ତା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଧଡ଼୍ କରି ଉଠି ଚାଲି ଗଲା।)
ଧଡ଼ସେ ୨ । ଧଡ଼ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ ପୂର୍ବକ; ଦୁଇ କଠିନ ବସ୍ତୁ
ଧଡ଼୍‌କର } ପରସ୍ପର ସହିତ ଜୋରରେ ବାଜ ଯିବା—
ଧଡ଼୍‌କନା } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Cracking or crashing
ଧଡ଼୍‌କନ } ଅନ୍ୟରୂପ sound of two hard things
ଧଡ଼୍‌କର } striking with force.

ଚଳା ଧଡ଼୍ କର ବଦାଃଖା ଅଜଲାଇ ଦେଇ ଅପଣା ସ୍ଥାନରେ ବସି ରହିଲା।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ।

ଧଡ଼୍‌କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧକ୍କ ଧାତୁ; ଧଡ଼୍‌କିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Dhard-kā(ke)ibā ଧମକାନ ୧ । ଭୟ୍‌ଇବା; ଧମକାଇବା—1. To threaten; to terrify.
ଧମକାନା ୨ । ଗାଳି ଆଦି ଦ୍ୱାରା ହୃତ୍‌କମ୍ପ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା—2. To cause palpitation of the heart with abuse or threatening.

ଧଡ଼୍‌କା ଧଡ଼୍‌କି—ଦେ.ବ.—ଭତ୍ସଣା; ଧମକାଣି—

Dhard-kā dhard-ki Terryfying; threats.

ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଶୀଘ୍ର ଥରିବାର ଶବ୍ଦ—

Dhard dhard 1. Sound of palpitation of the heart.

ଧଡ୍ ଧଡ୍ ୨ । ଶୁଖିଲା ଚମଡ଼ାକୁ କାଠିରେ ପିଟିବାର ଶବ୍ଦ ବା
ଧକ, ଧଡ଼, ଝାଞ୍ଜି ଲୁଗା କଠିଣ ବସ୍ତୁରେ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
ଧଡ଼ଧଡ଼, ଧୁକ୍କଡ଼ ପୁକ୍କଡ଼ 2. Sound produced by striking a dry skin with a stick or by a stiff cloth striking against a hard thing.
୩ । ଦୁଇଟା କଠିନ ବସ୍ତୁର ପରସ୍ପର ଆଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ—
3. Sound produced by two hollow things clashing against each other; rumbling sound.

କାରଣ ବଳତ ଗଗନେ ଢାଳି ବ୍ରହ୍ମର ସମ୍ଭାର ଥରୁ
ଢାଳି ଧଡ଼ଧଡ଼ କର ରେ—ଶ୍ରୀଗୁରୁ।

୪ । ଚର୍ମାବସ୍ଥା ବା ସ୍ନେହରୁ ଶରୀରର ଚମଡ଼ା ଶିଥିଳ ହେବା—
4. Wrinkling or slackening of the skin of the body due to old age or sickness.

[ଦ୍ର—ଧଡ଼ଧଡ଼ାଠାରୁ ଅନୁଚ୍ଛଶବ୍ଦକୁ ଧୁଡ଼୍‌ଧୁଡ଼୍ ବୋଲାଯାଏ।]

ଧଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁରୁ ଧର; ଧାରଣ କରିବା; ଯାହା ମସ୍ତକକୁ
Dharda ଧାରଣ କରେ)—୧ । କବନ୍ଧ; ମସ୍ତକଜ୍ଞାନ ଓ ହସ୍ତପଦ
ଜ୍ଞାନ ଦେହ; ସ୍କନ୍ଧଠାରୁ କଟିଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେହ;
ଶରୀରର ସ୍ଥୂଳ ମଧ୍ୟଭାଗ—1. Headless trunk.

ପୁରୁଷାଙ୍ଗ ଭୋର ଶ୍ୟାମ ଝିଙ୍କଇ କାମୋଡ଼ ଦଖାଇ ସମସ୍ତ ଧଡ଼--
ଜଗନ୍ନାଥ. ଶ୍ମଶାନଦୃଶ୍ୟ।

ଧଡ଼ ୨ । ସାରଶୂନ୍ୟ ବହିର୍ବରଣ—2. Frame; outward
ଝଡ଼ cover without the inner contents.
(ଯଥା—ଉଦ୍‌ସିଲଦାର ଜମିଦାରଙ୍କୁ ସବୁ ରକ୍ଷାକ ଝାଣି ନେଇ ଜମିଦାରଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଲି ଧଡ଼ିଟି ରଖି ଯାଇଛନ୍ତି।)
୩ । ଶରୀର; ଦେହ—3. Body.
(ଯଥା—ବୁଢ଼ା ବପୁସରେ ଆଉ ମୋ ଧଡ଼ ଚଳିବାକୁ ନାହିଁ।)
୪ । ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ଶରୀର—
4. Skeleton only.
(ଯଥା—ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ତା ଧଡ଼ ରହିଛି।)
୫ । ଗଛର ଗଣ୍ଡି; ଗଛର ମୂଳ ଓ ଡାଳ ଅଂଶ ବାଦ୍ ବାକି ଲମ୍ବ ଓ ସ୍ଥୂଳ ଅଂଶ—5. The trunk of a tree.

ଧଡ଼ଜ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଭୟ—

Dhardaka 1. Fear.

ଧଡ଼ଧଡ଼ାନି ୨ । ଶୀଘ୍ର ଧମ୍‌ଧମ୍; ହୃତ୍‌କମ୍ପ—
ଧଡ଼କନ 2. Palpitation of the heart.
ଢିଲା; ଧଡ଼ଧଡ଼େ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଦୃଢ଼—
ଝାଟ 1. Infirm; unsteady.
୨ । ଶିଥିଳ—2. Slack; loose.

ଧଡ଼ଜ ଧଡ଼ଜ—ଦେ. ଅ—ଠକର ଠକର; ଦୁଇଟି କଠିନ ବସ୍ତୁ ଏକାଧିକ
Dhardaka dhardaka ଥର ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ବାଜିଲେ ଯେଉଁ
ଧଡ଼ଧଡ଼ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—Harsh grating sound of two
ଧଡ଼ଧଡ଼ hard things repeatedly striking against
(ଧଡ଼ଜକ—ଅନ୍ୟରୂପ) each other.

ଧଡ଼କା—ଦେ. ବ—୧ । ରାଗି କର ଧମକାଇବା—

Dhardakā 1. Angry threatening.

ଧମକାନି ୨ । ହୃତ୍‌କମ୍ପ—
ଧଡ଼କା, ଝିଡ଼କା 2. Palpitation of the heart.
ଧଡ଼ଫଡ଼େ ଦେ. ବିଣ—ଯାହା ହୃତ୍‌କମ୍ପ ଉତ୍ପାଦନ କରେ—
ଧଡ଼କା, ଝିଡ଼କା Producing palpitation of the heart.
(ଯଥା—ଶାଶୁଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ଧଡ଼କା, କର୍ମକୁ ଆଦର ଥରୁ—ଭଗ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧଡ଼କବା—ଦେ. କି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dhardakibā ୧ । ଚମକ ପଡ଼ବା; ଭୟବା; ଭୀତଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
ଧଡ଼ଧଡ଼ କରା 1. To be affrighted; to be afraid.
ଦରକନା, ଧଡ଼କନା ୨ । (ହୃତ୍ପିଣ୍ଡ) ଧଡ଼ ଧଡ଼ ହେବା—
2. (the heart) To palpitate; to throb.

ଧଡ଼ଧଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶିଥିଳ; ଶିଥିଳୀକୃତ—
Dhardadhardiā 1. Slackened; loosened.
ଧଡ଼ଧଡ଼ିୟା; ଧଡ଼ଧଡ଼େ ୨ । ଲୁଲଚ—2. Wrinkled.
ଢୀଲା ୩ । ଧଡ଼ଧଡ଼ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
3. Producing a Dharda-dharda sound.

ଧଡ଼ ପ(ଫ)ଡ଼—ଦେ. କି. ବିଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଅତ୍ୟଶୀଘ୍ର—
Dharda pa(pha)rda 1. Quickly, speedily.
ଧଡ଼ଫଡ଼; ଧଡ଼ପଡ଼ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଚଲିଲେ ଯାଉ ପାଦ –
ଧଡ଼ଧଡ଼, ଫଡ଼ଫଡ଼ କୃଷ୍ଣଦିବ୍ୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ସ୍ପନ୍ଦନ ସହକାରେ—2. Palpitating; throbbing.
(ଯଥା—ମୋ ବୁକୁ ଧଡ଼ଫଡ଼ ହଉଛି ।)
୩ । ଛଟପଟ; ଉଦ୍ବିଗ୍ନ; ଅସ୍ଥିର
3. Restless; writhing in agony.
(ଯଥା—ମୋ ମନଟା ସେ ଖବର ଶୁଣିବାକୁ ଧଡ଼ଫଡ଼ ହଉଛି ।)
୪ । ଫଡ଼ଫଡ଼ ଶବ୍ଦ—4. Fluttering sound.
୫ । ପକ୍ଷୀ ଡେଣାକୁ ଭୂଇଁରେ ବାଡ଼େଇବାର ଶବ୍ଦ—
5. Sound produced by a bird striking its pinions on the ground.
ବନ୍ଧନେ ଥାଇ ଜାଲ ମଧ୍ୟେ
ବେନ ବାଳକ ଧଡ଼ଫଡ଼େ—ପ୍ରାଚୀ. ଜଗନ୍ନାଥାଷ୍ଟକ ।

ଧଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ରୋଗ ବା ଅନାହାର ଯୋଗୁଁ ଅସ୍ଥିଚର୍ମସାର ହେବା—Becoming much emaciated on account of disease or starvation.
ଧଡ଼ ରହା
ଧଡ଼ ରହଜାନା
(ଧଡ଼ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଡ଼ମଡ଼—ଦେ. ବି—ଧ୍ୱଡ଼ଧ୍ୱଡ଼; ଅତ୍ୟାଚାର—
Dhardamardi Oppression.
ଧାକ୍କା **ଧଡ଼ାକ୍କା**

ଧଡ଼ର—ତ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ବୃକ୍ଷ କୋଟର; କୋରଡ଼—
Dhardara The hollow of a tree.

ଧଡ଼ର ଧଡ଼ର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଧଡ଼ଧଡ଼ (ଦେଖ)
Dhardara dhardara Dhardadhardda (See)
ଭୟ ଚୁପ୍‌ଡ଼ାକୁ ହେଲ ନାହିଁ, ଭୟ ଧଡ଼ର ଧଡ଼ର କରି
ତୋଡ଼ରଳେ ଝର ଝର ହୋଇ ପାଣି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

ଧଡ଼ରା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶିଥିଳ—
Dhardarā 1. Slack; loose.
ଧଡ଼ଧଡ଼େ ୨ । ସେମ୍ପଡ଼ା—2. Wrinkled.
ଢୀଲା (ଯଥା—ଯାଚଲ ହୋଇ ନ ଥିବା ଆମ୍ବକୁ ଆଣି ଘରେ ପଗ୍ଭଇଲେ ତାହା ଯାଡ଼ ନ ଯାଏ ଧଡ଼ଗ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ।)
୩ । ଦୁର୍ବଳ—3. Very weak; weakened.

(ଧଡ଼ଗ୍ଭ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ସଂ—ଶିଥିଳଚର୍ମା—
With the skin wrinkled.
(ଯଥା—୮୦ ବତ୍ସର ଧଡ଼ଗ୍ଭ ବୁଢ଼ାଠେଇଁ ଫେର୍ ଏତେ ବେଲ ଅଛୁ !)

ଧଡ଼ସ୍—ଦେ. ବି—ବଡ଼ କେନାଲ୍‌ରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଶଗଡ଼ ଆଦି Dhardas ଗତ୍ୟାଗତ ସୁବିଧାଯାଇଁ କଟା ଯାଇଥିବା ଗଡ଼ୁନ୍ଦି; ଗଡ଼ା—
Sloping or inclined passages made across canals or ditches for the passage of carts.

ଧଡ଼ସ—ଦେ. ବି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧୃଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା, କ୍ରୋଧ Dharasa କରିବା, ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ ହେବା)—୧ । ଧମସ; ଶୀଘ୍ର
ଝଡ଼କ ଗଲିବାର ବେଗ—1. Great velocity or force of movement.
(ଯଥା—ସେ ଭାର ଧଡ଼ସରେ ଗଲିଯାଉଛି ।)
୨ । ସାହସ; ଦେମ୍ପତ୍—2. Courage.
(ଯଥା—ଭାର ଭାର ଧଡ଼ସ ।)
୩ । ଗଲିବାର ଦୌଡ଼ା ବା ଥର—
3. One stretch of walking (e. g. to walk 10 miles at one stretch.)
(ଯଥା—ମୁଁ ଏକାଧଡ଼ସକେ ୫ କୋଶ ବାଟ ଗଲି ଅଇଲି ।)
୪ । ଧମକ—4. Threat.
(ଯଥା—ସେ ସଭେ ଭାର ଧଡ଼ସ ଦେଖାଉଛି ।)

ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଦେ. କି. ବିଣ (ସଂ. ଝଟିତି)—ଅତ୍ୟଶୀଘ୍ର—
ଧଡ଼ସେ Very quickly.
ଧଡ଼ସ ହୋଇ ଉଠିଲ ମୂର୍ଚ୍ଛା ସେ ଯାଇଁ ପଡ଼ିଲ
ଅତ ଶୋହରର ହୋଇ ବାଲୀ ଖୋଜଇ—ପ୍ରାଚୀ ନଳଚରିତ ।

ଧଡ଼ସା—ଦେ. ବିଣ—ଅତି ବେଗଯୁକ୍ତ—
Dhardasā Having a great velocity or force.

ଧଡ଼ସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଧମକାଇବା—
Dhardasā(se)ibā 1. To terrify; to threaten.
ଧମକାନ ୨ । ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରାଇବା—2. To hasten.

ଧଡ଼ସାଧଡ଼ସି—ଦେ. ବ—ଧମକାଧମକି—
Dhardasādhardasi Threats; show of threat.
ଧମକଚମକ **ଝୁଡ଼କୀ**

ଧଡ଼ସି—ଦେ. କି. ବିଣ (ସଂ. ଝଟିତି)—ଝଟ; ଧଅସି; ଶୀଘ୍ର—
Dhardasi Very soon, precipitously.
ତାଡ଼ାତାଡ଼ି **ଦଉଜେ**

ଧଡ଼ସିବା—ଦେ. କି (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶଙ୍କି ଯିବା; ଭୀତ ହେବା—
Dharasibā To be frightened or terrified.
ଦମେଯାଓୟା ୨ । ଶଙ୍କିତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—
ସିକୁଡ଼ନା, ଝଞ୍ଜକନା 2. To shrink from doing something through fear.
(ଧଡ଼ସି ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସ. ଧଣ୍ଟ)—୧ । ତୁଲାଦଣ୍ଡ—
Dhardā 1. Scale-beam.
୨ । ତୁଲାଯନ୍ତ୍ର—2. Scales; balance.
୩ । ବଟକରା—3. Standard weights for weighing; standard pieces of stone or metal used in weighing.
୪ । ଧଡ଼ା ଧରିବାପାଇଁ ତରାଜୁର ଏକ ପଟ୍ଟାରେ ଯେଉଁ ମାଟି, ଗୋଡ଼ି ବା ଇଟାଖଣ୍ଡମାନ ରଖାଯାଏ; ପାସଙ୍ଗ—
4. Bits of earth, stone or brick or any other substance put on one of the scales of a balance to adjust the scale-beam; counterpoise.
୫ । ଅର୍ଗଳ; କାଷ୍ଠଦଣ୍ଡ—
5. A wooden bar.
ଧାରା; ଧାଡ଼ା ୬ । ଠେଙ୍ଗା; ଦଣ୍ଡ—6. A big and
ଧଡ଼ା, ଧଂଧାର thick staff; bludgeon.
୭ । କବାଟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ତାଟିକୁ ଦରୁଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଅଟକାଇ ବନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶ—
7. A bamboo bar used to fasten a Tāṭi-door with.
୮ । (ସ ଧଣ୍ଟୀ, ଧଣ୍ଟିକା)—ପିନ୍ଧା ଲୁଗା ଉପରେ
ଧଡ଼ା ଅଣ୍ଟାରେ ଗଡ଼ାଯିବା ଗଦର—
8. A cloth tied round the waist over the loin cloth.
୯ । କୌପୁନା—9. A strip of cloth covering the privities.
୧୦ । ଚରା କନା—10. Rags.
୧୧ । ପୃଷ୍ଠବସ୍ତ୍ର—11. A covering for the back.
ଦେ. ବଣ—ଧଡ଼ିଆ; ଅତ୍ୟ କୃଶ—
ରୋଗା Very thin; emaciated.
(ଯଥା—ଭଲ ଭକ ଦେଲେ ନ ଖାଇବାରୁ ଲୋକଟି ଧଡ଼ା ହୋଇଗଲାଣି ।)

ଧଡ଼ା ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କି.— ତୁଳିବା; ଓଜନ କରିବା—
Dhardā uṭhā(ṭhe)ibā To weigh.
ଧଡ଼ାଉଠାନା

ଧଡ଼ାଏ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କି—ଠେଙ୍ଗାଦ୍ୱାରା ଏକ ପ୍ରହାର ଦେବା—
Dhardāe pakā(ke)ibā To give one a blow with a
ଏକଘା ମାରା bludgeon.

ଧଡ଼ାଙ୍ଗ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଢେଙ୍ଗା ଓ ସ୍ଥୂଳ ପଦାର୍ଥର
Dhardāṅg ହଠାତ୍ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା; ସଟାଙ୍—
ଧଡ଼ାଙ୍ଗ 1. Crashing sound (produced by a
ଧଡ଼ାମ big and heavy thing falling on the ground with force.
ଧଡ଼ାଙ୍ଗ୍‌କରି
ଧଡ଼ାମ୍
ଧଡ଼ାସ୍
ଧଡ଼ାଂ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ହଠାତ୍—2. Quickly; at once.

ଧଡ଼ା ଚୂଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଦଚର)—୧ । ସାଜସଜ୍ଜା—
Dhardā chūrdā 1. Equipments.
ଧଡ଼ାଚୂଡ଼ା ୨ । ପୋଷାକ—2. Dress; costume.
୩ । ସାଜସଜ୍ଜାର ଉପକରଣ; ଅଣ୍ଟାବନ୍ଧା ଓ ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ଲୁଗା; ପାଗପଟୁକା—3. Cloths for the waist and for the head while dressing.

ଧଡ଼ାଧଡ଼୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବନ୍ଧୁକ ଫୁଟିବାର
Dhardādhard ଶବ୍ଦ—1. Repeated reports of a gun.
ଧଡ଼ାଧଡ଼ ୨ । କଠିନ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ଘଟ୍ଟନର ଅପାଡଜନ୍ୟ ଶବ୍ଦ—
ଧଡ଼ାଧଡ଼୍ 2. The sound produced by the collision of hard substances.
ଦେ. ଅ—ଅତ୍ୟ ଶୀଘ୍ର—Very quickly.

ଧଡ଼ା ଧରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ତରାଜୁରେ ଓଜନ କରିବା
Dhardā dharibā ପୂର୍ବରୁ ତରାଜୁର ଦଣ୍ଡକୁ ଭୂପୃଷ୍ଠ ସଙ୍ଗେ
ଧାଡ଼ାବାନ୍ଧା ସମତଳ କରିବା; ପାସଙ୍ଗ ଧରିବା—To make
ଧଡ଼ା ବାଁଧନା, ଧଡ଼ା କରନା the scale-beam perfectly
(ଧଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) horizontal and the two pans equally balanced before weighing any article in it; to adjust a scale by counterpoise; before weighing.
[ଦ୍ର—ତରାଜୁର ଦଣ୍ଡର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଓହୋଳାଥିବା ପଲ୍ଲା ଦୁଇଟି ଓଜନରେ କମ ବେଶି ଥିଲେ ତୁଲାଦଣ୍ଡ ଭୂପୃଷ୍ଠର ସମତଳ ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଓଜନ କଲେ ତତ୍ତୁଲ ଠିକ୍ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ତତ୍ତୁଲିବା ପୂର୍ବରୁ ଅଗେ ତରାଜୁର ଦୁଇ ପଲ୍ଲା ସମାନ ଅଛୁ କି ନାହିଁ ଏହା ପରୀକ୍ଷା କରିଯାଏ ଓ ତୁଲାଦଣ୍ଡର ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ଉପରକୁ ଉଠିବାର ଦେଖାଯାଏ, ସେ ପାଶ୍ୱର ପଲ୍ଲାରେ ଗୋଡ଼ି ମାଟି ଅଳ୍ପ ପକାଇ ତରାଜୁର ଦଣ୍ଡକୁ ଭୂପୃଷ୍ଠର ସମାନ୍ତର (horizontal) କରିଯାଏ । ଏହି ସମାନ୍ତରକରଣ କର୍ମକୁ ଧଡ଼ା ଧରିବା କହନ୍ତି । ସଧ କୌଣସି ପାଶ୍ୱରେ ଟିଏ ଆଳ ଓଜନ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଏକ ପଲ୍ଲାରେ ଖାଲି ପାଶ୍ୱକୁ ରଖି ଅପର ପଲ୍ଲାରେ ଖାଲି ପାଶ୍ୱର ଓଜନକୁ ଗୁହାଁ ମାଟି ଗୋଡ଼ି ଦେଇ ତୁଲାଦଣ୍ଡକୁ ଭୂମିର ସମତଳ କରିଯାଏ । ପରେ ପାଶ୍ୱରେ ଟିଏ ଅଳ୍ପ ଖାଲି ଅପର ପଲ୍ଲାରେ ବଟକରା ବସି ଓଜନ କରିଯାଏ । ବଣା କାଠରେ ଧଡ଼ା ଧରିବାର ଗାତ ପୃଥକ୍ ।]

ଧଡ଼ା ପଡ଼ା(ରା)—ଦେ. ବ (ସ. ଧୃ ଓ ପତ୍ ଧାତୁ)—ଧରାପରା (ଦେଖ)
Dhardā pardā(rā) Dharāparā (See)

ଧଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ. ଧାର=ରେଖା)—୧ । ଲୁଗାର ଧାର; ଲୁଗାର
Dhardi ଲମ୍ବ ପାଶ୍ୱର ଧାରରେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗିନ୍ ସୁତା ବୁଣା ଯାଇ-
ପାଡ଼, ଧାରୀ ଥାଏ—1. Border or hem of a cloth.
ଦାର, କିନାରା [ଦ୍ର—ଲୁଗାର ଲମ୍ବପାଶ୍ୱର ଦୁଇ ଧାରକୁ ଧଡ଼ି ଓ ତନ୍ତୁବାୟଙ୍କର ଦୁଇ ଧାରକୁ ମୁଦି, ମୁଣ୍ଡୁଣା ବା ଅଞ୍ଚଳା କୁହାଯାଏ ।]
୨ । (ସ. ଧଣ୍ଟୀ) ଛିଣ୍ଡାକନା—2. Rag.

ନରହେଁ ବାହାରିଲେ ନରଜନ୍ମ ପାଏ
ଅଣ୍ଟାରେ ଧଡ଼ି ବାନ୍ଧି ନଚ ବୁଲୁଥାଏ । କୃଷ୍ଣଦି ବ. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଅପତ୍ତିଆଣି ବାଳକବାଳକାଙ୍କ ନାମ—4. A name given to a boy or girl who was born after the death of his or her elder, while an infant.

ଧଡ଼ଆ—ଦେ. ବ (ସ. ଧଟୀ; ଡୋରକ)—ମସ୍ତକର କେଶରେ ବାନ୍ଧିବା ଡୋର ବା ପାଟପୁଲ—A tape or string to tie the hair with.

ଫିତା
ଡୋରା
କିନାରୀ
ଫୁଲଧଡ଼ଆ)—୧ । ଧଡ଼ବଶିଷ୍ଟ—1. Having a hem; bordered (cloth).

ଦୁବଲା
ଦୁବଳା
୨ । (ସ. ଦୁର୍ବଳ) କୃଶ; ଦୁର୍ବଳ—2. Emaciated; lean; feeble.

ମଲ୍ଲ ! ଏ କଡେରରେ ସେ ଯୋହଁ ଧଡ଼ଆ ହୋଇଁ
ମରୁକୃଶଅ ବୃଦ୍ଧାଃ ଅଛ, ତା ଜାଲ୍ ଫେର୍ ଜ ଦେଖିବ !
ବୃଦ୍ଧାସ. ଜଃଜବଜସ୍ୱ ।

୩ । ପତଳା—3. Thin.

୪ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ (ବସ୍ତ୍ର)—4. Worn out; reduced to rags.

ଧଡ଼ ଛଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବସ୍ତ୍ରର ଧଡ଼ର ରଙ୍ଗ ଫକା ପଡ଼ିଯିବା—1. To fade (said of the colour of the border of a cloth after washing.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା; କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ଯିବା—2. To feel overpowered or tired.

ଧଡ଼ ଛଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଉତ୍ତର ଜନ ବ୍ୟବହୃତ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରିଶ୍ରମ କରାଇ ଏକାନ୍ତ ଅବସନ୍ନ କର ପକାଇବା; ନାକାନ୍ତ କରିବା—To tire out a person by causing him to labour very hard

ଧଡ଼ ଛଣ୍ଡି(ଡ଼ି)ବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. To become worn or ragged.

[ଧଡ଼ ଛଣ୍ଡି(ଡ଼ି)ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—2. (figurative) To be overtired

ଧଡ଼ଦାର୍—ଦେ. ବଣ—ଧଡ଼ଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—

ପେଡ଼େ
କିନାରେଦାର
Dhardidār (a cloth) Having a coloured border; bordered; having a good and fashionable border.

ଧଡ଼ବାଜ୍—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁଂ (ସ. ଧୃର୍ତ୍ତ)—୧ । ମାମଲାବାଜ୍—1. Litigious.

ଧଡ଼ୀବାଜ, ଧୋକେବାଜ, ଦଗଡବାଜ
୨ । ବଗୁଲଆ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
୩ । ଷେଚେଡ଼ା—3. Wanton.
୪ । ଶଠ; ପ୍ରତାରକ;ଧୂର୍ତ୍ତ—4. Crafty; deceitful.
୫ । (ମନ୍ଦାର୍ଥ) ଚଲ୍ଲଖ—5. Cunning.
୬ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ବିପଦରେ ପକାଏ—6. Causing trouble to others.
୭ । ବ୍ୟଭଗୃଗ୍—7. Adulterous.

ଧଡ଼ବାଜ—ଦେ. ବ.—୧ । ଷେଚେଡ଼ାଇଁ; ଦୁଷ୍ଟାମି; ବଗୁଲଆପଣ—Dhardibāji 1. Wickedness; roguery; wantonness.

ଧଡ଼ିବାଜି
ଧୋକେବାଜ, ଦ
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଚଲ୍ଲଖି —2. Craftiness; deceitfulness.

ଧଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅଳ୍ପ ଶୀର୍ଣ୍ଣା—Dhardi 1. Emaciated (woman).

ଖାଡ଼ୀ
ଓଡ଼ଢ଼ୀ, ଡୋକରା
୨ । ଅଳ୍ପ ବୃଦ୍ଧା; ଅନେକ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟା; ଧଡ଼ଡ଼ୀ; ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟା (ଧଡ଼ୀ;ଧଙ୍କ ଧୋକଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବୃଦ୍ଧା)—2. Old and decrepit (woman); wasted (by giving birth to many children); worn out.

ଧଣ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—Dhaṇ (root) To make a sound.

ଧଣତା—ଦେ.ବଣ.—ପାଣିଚଅ (ଖାଦ୍ୟ ; ପାଣି ମିଶିବାରୁ ସ୍ୱାଦ(ଖାଦ୍ୟ)—Dhaṇatā (food) Having its taste spoiled on account of the presence of too much disproportionate water.

ଧଣନ୍ତା(ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜୋଳୋ

[ଦୃ—ସଜ ପଖାଳରେ ଆମ୍ବିଲା ଡୋଡ଼ାଣି ନ ମିଶିଲେ ଭମ୍ବା ଭାତ ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଭିହିଁରେ ପାଣି ମିଶାଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖାଇଲେ ତାହା ସ୍ୱାଦ ଲାଗେ, ଏପରି ଭାତକୁ ଧଣତା ବା ଧଣନ୍ତା ଭାତ ବୋଲିଯାଏ ।]

ଧଣିଆଁ(ଆ)—ଦେ. ବ· (ସ. ଧନ୍ୟା, ଧନ୍ୟାକ)—ଧନିଆ; କୋଥମ୍ବର—Dhaṇiāṅ(ā) Coriander; Coriandrum Sativum.

ଧନେ ଧନୀୟା
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଧନ୍ନକ, ଧନ୍ୟାକ, ଧାନେୟକ, ଧନ୍ନକା, ଛତ୍ରା, ଧାନ୍ୟ, କୁସୁଂଭରୁ, ବଭୁଲ୍ଲକ, କୁନଟୀ, ଧେନୁକା, ସୁଗନ୍ଧ, ସୂକ୍ଷ୍ମପତ୍ର, ଜନତ୍ରିୟୂ, ବେଧକ, ଧାନା, ବନ୍ଧଧାନ୍ୟ
ଧନେ, ଧନିୟା, ଧନ୍ୟା
ଧନିୟା, କୋଥମିରି
ତେ. କୋଥମ୍ବିଲ୍ଲି,
କୋତ୍ତମିର, ଧନ୍ୟଯଲୁ
ମ. ଧନେ, କୋଥ୍ଂବର
ଗୁ. ଧାନା, କୋଥମ୍ବୀର
ତା କୋତ୍ତମଲ୍ଲି
ଫା. ଭୁଟ୍ମେ କଶ୍ନିଜ୍
ଆ. କଜ୍ବୁର୍

[ଦୃ—ଏହା ବର୍ଷାୟୁଃ ବନ୍ଧୁଶାଖ ଗୁଳ୍ମ । ଭାରତର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବଉନ୍ନ ସମସ୍ତରେ ଏହାର କୃଷି ହୁଏ । ଏଥିର ଫୁଲ ଛତାକାର ଓ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା, ଫୁଲ ଧଳା ବା ଈଷତ୍ ରକ୍ତାଭ । ଏଥିର ସାଜ ଗୋଲ ଓ ଦୁଇ ଫାଳଆ; ଦୁଇ ଫାଳର ଗର୍ତ୍ତ ରେଘଟା; ଏ ଗନ୍ଧ ବାଟେ ଦେଢ଼ ବାଟ ବଢ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ନରମ ଓ ପତ୍ରର ଧାର ଦନ୍ତୁର । ଏହାର ପତ୍ର, ଫୁଲ ଓ ଫଳ ସୁବାସିତ । ପତ୍ର ଓ ଫୁଲକୁ ଲୋକେ ଚଟଣରେ ମିଶାଇ ଓ ବଘାର କରି ଓ ଶାଗ ଓ ଚଟ୍ଣୀ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଡାଲରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଭେଙ୍ଗ ବାହାର ଭେଙ୍ଗ ଅଗରେ ଛତା ପରି ଫୁଲ ଧରେ । ଫୁଲ ଝଡ଼ି ଗଲେ ଫଳ ଧରେ । ଧନିଆ ମଞ୍ଜିକୁ ରଗଡ଼ି ଭିହିଁରୁ ଗୋପା ବାହାର କରି ଦେଲେ ଭିତରୁ ସେଉଁ ଦୁଇ ଫାଳ ଠାଣ ଶସ ବାହାରେ ଥାଏ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉଅଣରେ ମସଲ୍ଲାରୂପେ, ପାନର ଓ ଗୁଣ୍ଡିର ମସଲ୍ଲାରୂପେ ଓ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ମଞ୍ଜିରୁ ଅରଖ ମଧ୍ୟ କଢ଼ା ଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଶୀତଳ, ପାଚନ, ପାଚନ, ବାର୍ଯ୍ୟକାରକ, କୃମିନାଶକ ଓ ପିତ୍ତଜ୍ୱର, କାଶ, ଶୋଷ ଓ ଦାହରେ ଉପକାରୀ । ଡାକ୍ତରମାନେ ଏହାକୁ ଉଦରସ୍ଥ ବାୟୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । ରଗଡ଼ା ଧନିଆରୁ ଗୋଟାକୁ ପାଛୁଡ଼ି ଦେଲେ ଯେଉଁ ଝାଣୁଆ ଛୁଷ୍ ସୁବାସିତ ଶସ ବାହାରେ ତାକୁ ଧନିଆ ଗୁଜୁଲ କହନ୍ତି ।]

ଧଣିଆ ଗୁଜୁଲ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧନ୍ୟା+ଉଣ୍ଡୁଲ)—ଧନିଆ ମଞ୍ଜିକୁ ରଗଡ଼ ଉହିଁରୁ ଭୁଷ ପାଛୁଡ଼ିବା ପରେ ରହିବା ଧନେଚାଲ

Dhaṇiā chāuḷa ମଞ୍ଜି ଚଫାଲ—Split coriander seed.

ଧଣିଚା; ଧନିଚା—ଦେ. ବ. (ସ. ଜମ୍ବୁନ୍ଦୀ-ଯୋଗେଶତନ୍ତ୍ର)—ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ଗାର୍ଦ୍ଦ, ଶୀଣ୍ଡି ବର୍ଗୀୟଃ କ୍ଷୁପବିଶେଷ—Sesbania Cannabina; Sesbania Aculeata.

Dhaṇichā ଧନିଚା; ଧନଚେ

ଜୟନ୍ତୀ, ଜୈନ୍ତ [ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛ ଅଗସ୍ତି ଗଛ ପରି, କନ୍ତୁ ଆକାରରେ କ୍ଷୁଦ୍ରତର । ଏହାର କାଣ୍ଡ ସିଧା, ପତ୍ର ଅଗସ୍ତି ପତ୍ର ପରି; ଛୁଇଁ ୧ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଏ; ମଞ୍ଜି ମୁଗ ପରି; ଫଲ ହରଡ଼ ଫୁଲ ପରି ହଲଦିଆ । ଲୋକେ ଏ ଗଛକୁ ଲଗାଇ ଗଛ ବଢ଼ିଗଲେ ତାକୁ କାଟି ନେଇ ଛେଉରେ ପୋତି ପକାନ୍ତି ଓ ମାଟିଉରେ ଏହା ସଢ଼ି ଗଲେ ଜମିରେ ସାରର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଲୋକେ ଏ ଗଛର ଡାଙ୍ଗରେ ପାନ ଲତାକୁ ମଡ଼ାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୋକେ ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ମତରେ ଏହାର ସାଜ ସକୋଚକ ଓ ଉତ୍ତେଜକ ଏବଂ ଝାଡ଼ା ରୋଗରେ ଓ କାଚୁ କୁଣ୍ଡିଆରେ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବଥ, ଫୁଲା ଓ ଚିଲ୍ଟି ଅଦ୍ଦରେ ଏହାର ପତ୍ର ବଥାଯାଏ ଓ ଏଥିରେ ବଥ ଓ ଚିଲ୍ଟି ପାଚି ଫାଟିଯାଏ । ପତ୍ରକୁ କାଟି ବଖ୍ଖକାମୁଡ଼ାରେ ବୋଳାଯାଏ । ଏ ଗଛର କାଣ୍ଡକୁ ପାଣିରେ ସଢ଼ାଇ ଲୋକେ ଏଥିରୁ ହୋଇ ପରି ଅଂଶୁମୟ ସୂତ୍ର ବାହାର କରନ୍ତି ।]

ଧଣୁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଦୋହ୍ନଯୁକ୍ତା)—ଯେଉଁ ଗାଈ ଦୁଧ ଦେଉଥାଏ; ଯେଉଁ ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହାଁ ହେଉ-(ବରଡ଼ - ବସଉଛ) ଥାଏ—Milch (cow); giving milk.

Dhaṇuā(āñ)

ଦୁଧାଳ ଦୁଧାଳୁ ଦେ. ବି—ଦୁହାଁଳି ଗାଈ - Milch cow.

ଧଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସ. ଡୁଣ୍ଡୁଭ)—ଏକପ୍ରକାର ଜଳବିଷ ଜଳଚର ସର୍ପ; ପାଣିଧଣ୍ଡ—A non-poisonous water-snake; ଢୋଡ଼ୋ; ଢୋଡ଼ା Homalopsidæ.

Dhaṇḍa

ଡେଡହା [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଛ ଓ ଗେଣ୍ଡା ଖାଇ ପାଣିରେ ଥାଆନ୍ତି ।]

ଧଣ୍ଡଛୁଆଁ—ଦେ.ବଣ.(ସ.ଡୁଣ୍ଡୁଭ)—୧ । ସାହାକୁ ଧଣ୍ଡସାପ କାମୁଡ଼ିଥାଏ-

Dhaṇḍa chhuāñ 1. Bitten by a water-snake.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରେ ଧଣ୍ଡସାପ କାମୁଡ଼ି ଥାଏ, ତାକୁ ଅନ୍ୟ ବିଷଧର ସାପ କାମୁଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯାହାକୁ କେଶେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆକ୍ରମଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ—2. One who has no fear of being attacked by any other person after the attack of the first assailant.

ଧଣ୍ଡଷଣ୍ଡ(ଣ୍ଢ)—ଦେ. ବ.—ଅକଥ୍ୟ ବା ଅଶ୍ଳୀଲ ଭାଷା—

Dhaṇḍa shaṇḍa (ṇḍha) Obscene words.

(ଧଣ୍ଡ ଷଣ୍ଡିଆ, ଧଣ୍ଡଷଣ୍ଢିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଣ୍ଡ ଶିକଲା—ଦେ. ବ. (ସ. ଡୁଣ୍ଡୁଭ+ଶୃଙ୍ଖଳ)—ଗୋଡ଼ରେ ଅଳଙ্କାର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଶିକୁଳି—

Dhaṇḍa śikaḷā

ଧଣ୍ଡ ଶିକୁଲା
ଧଣ୍ଡ ଶିକୁଳି } ଅନ୍ୟରୂପ

A chain worn round the ankle as an ornament.

ଧଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସ. ଦଣ୍ଡ; ଦଣ୍ଡ ପରି ମୋଟ ଓ ଲମ୍ବ, ଦେଖା ଯିବାରୁ)—

Dhaṇḍā

୧ । ବେକରୁ ପାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥିବା ଫୁଲର ବଡ଼ ଗଡ଼େ ମାଳା ମାଳ—1 A big wreath of flowers.

ଗଜରା

ଗଢ଼ବ ତଳା ଧଣ୍ଡା; ଜମିଉ ଗଜଣ୍ଡା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଆଖୁର ମୋଟିଏ ଗଛ ବା ଦଣ୍ଡ—

2. One stick of sugarcane.

୩ । ପ୍ରସାଦୀ ମାଳା; ଦେବତାଙ୍କ ବେକରେ ଲମ୍ବିଉ-ପୁଷ୍ପମାଳ; ଯାହା ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ କଢ଼ା ଯାଇ ଭକ୍ତକୁ ଦିଆଯାଏ; ଦେବତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ମାଳ—3. A wreath of flowers put on an idol and afterwards brought down from it.

ସୁରେ ବାସ ରସ ପୁଷ୍ପ ଧଣ୍ଡା; ଦର୍ଥଙ୍କୁ ଦଥର ବାସନା ପଣ୍ଡା ।
ପ୍ରାତୀ. ପରଚେଗୀତା ।

ଝଣ୍ଡା; ଝଣ୍ଡା ୪ । (ସ. ଜମ୍ବୁନ୍ଦ) ପତାକା; ଝଣ୍ଡା; ବଡ଼ ପତାକା—

4. An ensign; a big flag; a standard.

ମାତଙ୍ଗ ଧଣ୍ଡା ଝମକ ଜଣାଣ; ଢାଲ ତରବାର ଜଝାସ ପୂଣ ।
ବ୍ରଜନାଥ.ସମରତରଙ୍ଗ ।

୫ । (ସ. ଡୁଣ୍ଡୁଭ) ଧଣ୍ଡ—(ଦେଖ)

5. Dhaṇḍa (See)

ପାଣିଢୁକା ଧଣ୍ଡା ତତ ଥଦ ଏ ସାପେ
ଉହିଲେ ପଃ ଧର ଜର୍ଣ୍ଣକ ସମାପେ । କୃଷ୍ଣଜଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ; ଜର୍ଣ ।

ଧଣ୍ଡାଳିବା—ଦେ. କି—ଧନ୍ଦାଳିବା (ଦେଖ)

Dhaṇḍāḷibā Dhandāḷibā (See)

ଧଣ୍ଡାଳି ହେବା—ଦେ. କି.—ଧନ୍ଦାଳି ହେବା (ଦେଖ)

Dhaṇḍāḷi hebā Dhandāḷi hebā (See)

ଧଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—(ସ. ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଝଣ୍ଡା; ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ଉପରେ ଲଗା ଯିବା ପତାକା—1. Flag attached to a big pole.

Dhaṇḍi

ଝଣ୍ଡା; ଝଂଡା

୨ । ଖେତାଦି ମପିବା ସମୟରେ ଚେନ୍ ଯେଉଁ ବାଟେ ନଆଯାଏ ତହିଁର ନଦର୍ଶନରୂପେ ଭୂମିରେ ଅଙ୍କିତ ଗାର—

2. A chain-line in a surveying.

୩ । ଦୁଇ ସ୍ଥାନ ବା ମଉଜା ବା ଖେତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସୀମା ଚହ୍ନିଚି କରିବା ରେଖା—3. Boundary-line drawn between two plots of land or between 2 villages.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଧଣ୍ଡି—(ଦେଖ)
Bhaṇḍi (See)

ଧଣ୍ଡିଗ୍—ଦେ. ବ—ଧଣିଗ୍ (ଦେଖ)
Dhaṇḍichā Dhaṇichā (See)

ଧତ୍—ଦେ. ଅ. (ସ. ଦୂର)—୧ । ଦୂର୍; ଦୂରକର—
Dhat 1. (Interjection) Fie !; Be off !; Shame !
ଦୂର ଧତ୍,
ଧତ୍, ଧତ୍ତେର
ଧତ୍ତେରକା, ଧତ୍ତେରକ
ଧତ୍ତେରକେ, ଧୂତ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ହାତୀକୁ ଠିଆ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମାହୁନ୍ତର ଉଚ୍ଚାରିତ ଆଦେଶ-
1. Interjection used by the driver directing an elephant to stop.

ଧତ୍କାର—ଦେ. ବ. (ସ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକ୍କାର—
Dhat-kāra Crying shame.
ଧିଂକାର . ଧତକାରା

ଧତ୍କାରିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧିକ୍କାର)—
Dhat-kāribā ୧ । ଧିକ୍କାର କରିବା—1. To cry shame; to cry down a person.
ଧିଂକାରା
ଧତ୍କାରନା ୨ । ଧତ୍ ଧତ୍ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତଡ଼ି ଦେବା; ଧୂତ୍କାରିବା—
2. To drive away a person by crying him down.

ଧତଡ଼ା(ଡ଼ି)—ବେ. ବଣ. ଘୁଂ. (ସ. ଧୃସ୍ତ)—
Dhatarḍā(rā) ୧ । ଅତି ଜୀର୍ଣ୍ଣ—1. Worn out.
ଧାଡ଼ି (ଯଥା—ଧତଡ଼ା ଗାଡ଼ି ।)
ଡୋକରା ୨ । ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Decrepit.
(ଯଥା—ଧତଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ।)
୩ । ଛିଣ୍ଡା; କନ୍ଥାଯୁକ୍ତ—3. Ragged; torn.
(ଯଥା—ଧତଡ଼ା ଲୁଗା ।)

ଧତଡ଼ୀ(ଡ଼ି)—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅତିବୃଦ୍ଧା ଦୁର୍ବଳା ଓ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Dhatarḍī(rī) 1. Decrepit (woman); infirm.
ଧାଡ଼ୀ ୨ । ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣା; ବହୁ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ
ଡୋକରୀ ବୃଦ୍ଧା ଓ ଶୀର୍ଣ୍ଣା; ଧଡ଼ୀ—2. Worn out on account of having given brith to many children and of oldage.
୩ । ଶିଥ ଚର୍ମବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—3. (a woman) With the skin wrinkled.
୪ । ରୋଗ ବା ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ଯାହା ଦେହର ଚର୍ମ ଶିଥ ହୋଇଅଛି—4. Wrinkled and wasted on account of old age or disease.

ଧତୁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧାତୁ)—
Dhatu ୧ । ମନୁଷ୍ୟର ମାନସିକ ପ୍ରକୃତି—
ଧାଂ 1. Mental propensities.
ଧାତ, ଧତ ୨ । ଦୈହିକ ପ୍ରକୃତି; ଶୀତଋତୁ ବାତ ପିତ୍ତ କଫ ଆଦି—
2. Humours of the body; physical system.
୩ । ଶୁକ୍ର; ୱାର୍ଯ୍ୟ; ରେତଃ—3. Semen virile.
୪ । ପ୍ରକୃତି—4. Nature.
୫ । ମନ ଅଭ୍ୟାସ; ଖୋଇ—5. Bad habit.
୬ । ଧାତୁ (ଦେଖ)—6. Dhātu (See)

ଧତୁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଧାତୁ ପଡ଼ିବା; ମେହ ରୋଗ—
Dhatu parḍibā Gonorrhœa.
ଧାଂପଡା ଧାତ ଗୀରନା

ଧତୁରା—ଦେ ବ. (ସ. ଧତୂର)—ଧାତୁରା (ଗୁଳ୍ମ ଓ ଫଳ)—
Dhaturā Thorn apple (tree and fruit); Stramonium; Dhatura Fastuosa.
ସ. ଧୁସ୍ତୂର, ଧୂସ୍ତୂର, ଧୂର୍ତ୍ତ, ଧତ୍ତୂର, ଉନ୍ମତ୍ତ, ଦେବକା ଦତ୍ତ, ଶାଠ, ଭୂଗ୍ନ, ମହାମୋଗ୍ନା, ଶିବତ୍ରିଯୁ, ମାଭୁଲ, ମଦନ, କନକ, ମୋହନ, ଶ୍ୟାମ, ଶିବଶେଖର, କାଦ୍ୱଲାପୁଷ୍ପ ଧୁତୁରା
ଧତୂରା
ମ. ଧୋତରା, ଧୋତ୍ରା
ଡେ. ଜ୍ୱେତ୍ତେତ୍ତେଟ୍ଟୁ, ଉନ୍ମେତ୍ତା, ନାଶ୍ଶାତ୍ତ୍ରିଡେ, ନଶ୍ଶତ୍ତ୍ରେଡା
ତା. କାରୁତ୍ତମଡେ, ତ୍ତମତ୍ତାଇ
ଗୁ. ଧତୁରୋ
ଆ. ଜୋଜ୍‌ମାସିଲ, ତାତୁରୁ
[ବ୍ର—ଏହା ବଙ୍ଗନାଦ ବର୍ତ୍ତର ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; ଧଳା କଳା ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏହାର ଫଳ ମାଦକ ଓ ବିଷାକ୍ତ । କଳା ଧତୁରା ଫୁଲ ଓ ଡେଙ୍ଗ ବ.ଇଗଣି ରଙ୍ଗ । ଏହା ମତ୍ତତା-ଜନକ, ବଣ୍ଡି ପ୍ରସାଦକ, ଅର୍ବିବର୍ବକ, ବାୟୁଜନକ, ନଦ୍ରା ଓ ମୂହ କାରକ । ଏହା ଜ୍ୱରକୁଣ୍ଠି, ଜ୍ୱର, କୁଷ୍ଠ, ବ୍ରଣ, କଣ୍ଡୂ, କଫ, ବିଷ ଓ ବେଦନା ନାଶକ । ଏହାର ଧୂମ ପାନ କଲେ ଶ୍ୱାସ ସତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରଶମିତ ହୁଏ । ନଶା-ଖୋରମାନେ ଘଡ଼ି ବା ଗଞ୍ଜେଇ ସଙ୍ଗେ ଧତୁରା ମଞ୍ଜି ବାଟି କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର ଫଳ, ଫୁଲ ଓ ପତ୍ରରେ Daturine ବା Atropine ନାମକ ଉତ୍ର ବିଷ ଅଛି । ଏହା ଆସ୍ଥମଡ଼ିଆ ଓ ନରମଡ଼ିଆରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଏ । ଏହି ଗଛ ଭାରତରେ ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ହୁଏ ।]

ଧତୁରିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧୂସ୍ତୂର)—
Dhaturiā ପୂର୍ବେ ଭାରତରେ ପଥିକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିବା ଯେଉଁ ଠଗମାନେ ପଥିକକୁ ଧତୁରା ମଞ୍ଜି ଖୁଆଇ ବେହୋସ୍ କର ସେମାନଙ୍କ ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଣ୍ଠନ କରୁଥିଲେ—The Thugs fo India who used to make travellers unconscious by administering Dhaturā poison and rob them of their belongings.
ଧୂତରିଆ
ଧତୂରିଆ

ଦେ ବଣ—ଧତଡ଼ା (ଦେଖ)—Dhatarḍā (See)

ଧତ୍ତୂର—ସ. ବ. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+ଉର, ନପାଭନ)—
Dhattūra ଧତୁରା ଗଛ ଓ ଫଳ—
The Dhaturā (plant and berry).

ଧଥ୍—ଦେ. ଅ—ଧତ୍ (ଦେଖ)
Dhath Dhat (See)
(ଧଥ୍ତେର, ଧଥ୍ତେରକା, ଧଥ୍ତେରକ, ଧଥ୍ତେରକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhan (root) 1. To make a sound.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଶସ୍ୟାଦି) ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—2. To come out; to be produced; to be brought forth.

୩ । ନିକ୍ଷେପ କରିବା—3. To throw

ଧନ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଧନ (ଦେଖ) Dhan Dhana (See)

ଧନ୍‌କିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସ. ଧୂନନ)—କମ୍ପାଇବା— Dhan-kibā To shake.

ଧନ୍‌ତିର୍—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଧନ୍ୱନ୍ତରି)— Dhan-tiri ଧୁରନ୍ଧର; ପ୍ରବୀଣ—Expert.

(ଧନ୍ତୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ସେ ଖାଇବା ବିଷୟରେ ଧନ୍ତିର ।)

ବ—ଧନ୍ତରି (ଦେଖ)—Dhanutari (See)

ଧନ୍‌ଦୁଗାନି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଦ୍ଭବ)—ଧନ ଦଉଲତ— Dhan-dugāni Riches.

ଧନ—ସଂ. ବ. [ଧନ ଧାତୁ =(ଶସ୍ୟ) ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Dhana ୧ । ସମ୍ପତ୍ତି; ବିତ୍ତ—1. Wealth; property; riches.

ଦେଖ କରେ ଧନ ଦେଇ ପରେ ନ ହୁଅନୁ ରେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋପବନ୍ଧୁ. ୫ ଗୀତ ।

୨ । ଗୋଧାନ୍ୟାଦି ସ୍ଥାବର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି —

2. Property, movable and immovable.

୩ । ନଗଦ ଟଙ୍କା ଟୋକର; ପୁଞ୍ଜି; ପାଣ୍ଠି —

3. Money; hard cash.

ହାତରେ ନ ଥାଏ ଧନ; ପୁଅ ବାହା ହିର ମନ—ଭଗ ।

୪ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ—4. Gold.

୫ । ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପଦାର୍ଥ—5. Valuables.

ବାଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ରୂପକ ମଉ ଥାଉ, ଧନ ଥାଉଙ୍କନେ ମନ ବଇଲ ।

ଗୋଲେକ, ଉତ୍କଳରେଖା ।

୬ । ଧନ ପରି ପ୍ରିୟତମ ବସ୍ତୁ; ସ୍ନେହପାତ୍ର—

6. Object of love or attachment; the beloved one.

ଉରୁଣୀ ଭୋଡେ ମୋ ଧନ ଜଲେ ଯନ୍ତୁ ଜଉଣାନଥ ଶଙ୍କରରେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର—7 The 23rd lunar mansion or asterism in Hindu astronomy.

୮ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଧନସ୍ଥାନ—8. The apartment of riches on one's horoscope.

୯ । (ଗଣିତ) ଯୋଗ ଚିହ୍ନ—

9. (mathematics) The plus sign,

(ଋଣ ଚିହ୍ନ —ବିପରୀତ)

୧୦. । କମନୀୟ ବସ୍ତୁ—10. Desirable thing; the object of one's cherished desire.

୧୧ । ଖଣିରୁ ବାହାରିବା ଅଶୁଦ୍ଧ ଧାତୁ ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ.)—

11. Crude pieces of metal brought out from the mine; ore.

ଦେ. ଅ—୧ । (ଶିଶୁ, ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ତ୍ରୀ, ସଦ୍ଭରତ୍ର ଆଦରଙ୍କ ପ୍ରତ୍ର) ଆଦର ଓ ସ୍ନେହସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ)—ହେ ପ୍ରିୟା—

1. (Interjection used to one's beloved person My dear.)

ଶିଆଲ ପରି ତ ଧନ ମନରେ ଭାବିଲୁରେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋପବନ୍ଧୁ. ୫ ଗୀତ ।

ଦେ. ବ—୧ । (ଆଦରାର୍ଥେ) ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଶିଶ୍ନ; ଗୁଡ଼ା—

1. The pretty penis of a child (used in endearment).

୨ । ମୂଳଧନ—2. Capital.

ଧନକ —ସଂ. ବ. (ଧନ + କ) —୧ । ଧନ ପ୍ରାପ୍ତିର ଇଚ୍ଛା (ହି ଶ.)— Dhanaka 1. A desire to acquire riches.

୨ । (ନାମ) ଗୁଜା କୃତଵର୍ମ୍ମାଙ୍କ ପିତା (ଭାଗବତ)—

2. Name of the father of king Kṛutabīrjya.

ଧନ କଷ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ଧନ ନିମିତ୍ତ କଷ୍ଟ; ୬ଥୀ ତତ୍ପୁ)— Dhana kashṭa ୧ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—1. Penury.

୨ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୁଃଖ—2. Affliction of poverty.

୩ । ଧନାଭାବ—3. Want.

ଧନ କୁବେର—ସଂ. ବ. (ଧନରେ କୁବେର ତୁଲ୍ୟ; ୭ମୀ ତତ୍ପୁ) — Dhana kubera ୧ । କୁବେର ପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି— 1. A very rich or wealthy man.

୨ । ଲକ୍ଷପତି; କୋଡ଼ିପତି—2. A millionaire.

ଧନ କେଳି —ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧନରେ କେଳି ବା କ୍ରୀଡ଼ା କରେ ଯେ(—କୁବେର—Kubera, the Hindu God of riches. Dhana keli

ଧନ କୋଷ —ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ + କୋଷ)—ଧନାଗାର— Dhana kosha Treasury.

ଧନ କ୍ଷୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ + କ୍ଷୟ)— Dhana kshaya ୧ । ବିତ୍ତନାଶ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛଡ଼ିବା— 1. The state of being reduced to poverty; destitution.

୨ । ଅପବ୍ୟୟ—2. Waste of money

୩ । ଧନର କ୍ଷତି —3. Loss of money

୪ । ଧନ ସରିଯିବା—4. Exhaustion of wealth.

ଧନ କ୍ଷୟକର—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ଧନକ୍ଷୟ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁ) —୧ । ଅପବ୍ୟୟୀ— Dhana kshayakara 1. Prodigal. (ଧନକ୍ଷୟକର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଧନକ୍ଷୟକାରୀ. ତ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଧନକ୍ଷୟ ହୁଏ—2. Leading to waste or loss of money. (ଧନକ୍ଷୟକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନ ଗରବ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଧନଗର୍ବ)—ଧନାହଙ୍କାର— Dhana garaba Pride of wealth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧନ ଗର୍ବ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; ଧନ ଜନିତ ଗର୍ବ) —
Dhana garba ଅଧିକ ଧନ ଥିବା ହେତୁରୁ ଅହଙ୍କାର—
(ଧନଦର୍プ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pride born of riches.

ଧନଗର୍ବିତ—ସ. ବହ. ସୁଂ—ଧନ ଥିବା ସୋଗୁଁ ଅହଙ୍କାର—
Dhanagarbita Purse-proud.
(ଧନଦର୍ପୀ, ଧନଦୃପ୍ତ, ଧନଗର୍ବୀ—ସୁଂ. ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଧନଗର୍ବିଣୀ, ଧନଦର୍ପିଣୀ, ଧନଦୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନ ଗୌରବ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ବା ମ. ପ. ତ୍ପୁ; ଧନ+ଗୌରବ)—
Dhana gauraba ୧ । ଧନଯୋଗୁଁ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଜରେ ସମ୍ମାନ—1. Respect shown to a person in society for his riches

୨ । ଧନଗର୍ବ—2. Pride of wealth.

୩ । ଧନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ—3. The glory or greatness of wealth.

ଧନ ଜଗିଆ—ଦେ. ବହ—ଯେ ଧନକୁ ଜଟିଆଏ ମାଡ଼, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟୟ କରେ ନାହିଁ—Mere custodian of wealth.
Dhana jagiā
[ଧନଜଗୁଆଳ(ଳି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧନ ଜନ—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧନ+ଜନ)—ସପତ୍ନୀ ଓ ପରିବାର (ଆଶୀର୍ବାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Dhana jana Riches and family

ଧନଜନ ଗୋପ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଯୋଗୀଙ୍କ. ବେଦସ୍ତ୍ର ଗୀତ ।

ଧନ, ଜନ, ମରଣ—ଦେ. ଅ—ଭବିଷ୍ୟତ ଶୁଭାଶୁଭ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପଲକ୍ଷରେ
Dhana, jana, maraṇa କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଗଣିବାର କ୍ରମ—
A mode of counting in an oracular calculation.

[ଦ୍ର—୧—ଧନ=ଧନଲାଭ, ୨—ଜନ=ଜନଲାଭ, ମିତ୍ର-ଲାଭ, ୩—ମରଣ=ଅମଙ୍ଗଳ ବା ମୃତ୍ୟୁ, ସର୍ବନାଶ । ଗୋରୁ-ଜଗୁଆଳ ପିଲାଏ ଖଣ୍ଡିଏ ପାଞ୍ଚଣ କରିବାପାଇଁ ନୂଆ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ିକୁ କାନ୍ଥ ତାହାର ଗଣିକୁ ଗଣନା କର ସେ ବାଡ଼ିଦ୍ୱାରା ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାଂଶର ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସମୟରେ ୧ମ ଗଣ୍ଠି ଧନ, ୨ୟ ଗଣ୍ଠି ଜନ, ୩ୟ ଗଣ୍ଠି ମରଣ, ୪ର୍ଥ ଗଣ୍ଠି ଧନ, ୫ମ ଗଣ୍ଠି ଜନ, ୬ଷ୍ଠ ଗଣ୍ଠି ମରଣ, ଏହିପରି ଗଣନା କର, ବାଡ଼ିର ୪, ୫, ୬, ୮ ଗଣ୍ଠି ଥିଲେ ଶୁଭ ଓ ୩, ୬, ୯ ଗଣ୍ଠି ଥିଲେ ଅଶୁଭ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରନ୍ତୁ । ଭୂମିରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଗାର ପକାଇ କୌଣସି ଶୁଭାଶୁଭ ପ୍ରଶ୍ନ ସମାଧାନାର୍ଥ ଏହି ବିଧିରେ ଗଣନା କଲେ ୪, ୫, ୬, ୮ ସଂଖ୍ୟକ ଗାର ଶୁଭ ଓ ୩, ୬, ୯ ଗାର ଅଶୁଭ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଯାଏ ।]

ଧନଞ୍ଜଏ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଧନଞ୍ଜୟ)—ଧନଞ୍ଜୟ (ଦେଖ)
Dhanañjae Dhanañjaya (See)
(ଧନଞ୍ଜୟେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାହା ବନ୍ଦର ଶୂର ଧନଞ୍ଜଏ ।
ପ୍ରାତଃ. ପରଦେ ଗୀତ ।

ଧନଞ୍ଜୟ—ସ. ବ (ଧନଂ=ଧନକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଧନାଧିପତି କୁବେରଙ୍କୁ+
Dhanañjaya ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+ଅଚ୍. ଅ; ଅର୍ଜୁନ
(ଧନଂଜୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୁବେରଙ୍କୁ ଜୟ କରି ନଜ ମାତା କୁନ୍ତୀଙ୍କ ପାଇଁ କୁବେରଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରରୁ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବଳ ଚକ୍ଷକ ଆହରଣ କରିଥିଲେ)—୧ । ଅର୍ଜୁନ—1. Arjuna.

୨ । (ଅଗ୍ନିକୁ ପୂଜା କଲେ ଧନପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ଅଗ୍ନି—2. Fire.

୩ । ସର୍ପବିଶେଷ—3. Name of a mythological serpent.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଳାଶୟମାନଙ୍କର ଅଧିପତି ଥିବା ବିଷପୂ ପୁରାଣରେ ଲକ୍ଷିତ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରାଣବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଉମ (ଏହା ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଶରୀର ପୁଷ୍ଟ ହୁଏ)—4 One of the essential winds in the human body (which is said to fatten the body).

୫ । ଧଲାତଡା ଗଛ—5. The Leadwort plant.

୬ । କଜୁଳ ବୃକ୍ଷ; ଅର୍ଜୁନ ଗଛ—
6. Terminalia Arjuna (tree).

[ଦ୍ର—ଏହା ଅସନ ଗଛ ପରି ଗଛ; କିନ୍ତୁ ଏଥିର ମଞ୍ଜି କାଠ ଖଇର ପରି ରଙ୍ଗ ନ ଦୋଇ ଧଳାବର୍ଣ୍ଣ ।]

ଦେ ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ନସ୍ତୁକ ପ୍ରହାର; ରଇତନ; ଜ୍ଞାନ ଦାସ—
A sound thrashing or beating.

[ଦ୍ର—ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାମାତାର ଘରେ ବହୁକାଳ ଅସାଚ୍ଛଭରୂପେ ରହିଥିବା ଉକ୍ତ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଘରୁ ଉଡ଼ି ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଥମେ ଅପମାନସୂଚକ ବ୍ୟବହାର କଲା । ସେହି ବ୍ୟବହାରରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ଜଣ ଶ୍ୱଶୁର ଘରୁ ବାହାର ଗଲେ, କିନ୍ତୁ ଧନଞ୍ଜୟ ନାମକ କନିଷ୍ଠ ଜାମାତା ନ ଯିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାକୁ ଶେଷରେ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରହାର ଦେଇ ଘରୁ ବଡାଡ଼ିଦେଇ କଲା । ଏହା ଗଳ୍ପରୁ "ପ୍ରହାରେଣ ଧନଞ୍ଜୟ" ପ୍ରବଚନ ଅଛି । ଏହି ପ୍ରବଚନରେ ଥିବା 'ଧନଞ୍ଜୟ' ଶବ୍ଦକୁ ଲକ୍ଷ କରି 'ଧନଞ୍ଜୟ'ର ଏହି ଅର୍ଥ ଚଳି ଆସୁଅଛି ।]

ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ପିତାମହ—
Dhanañjaya bhañja Name of the grandfather of the Oria classical poet Upendrabhañja.

[ଦ୍ର—ଏ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦିର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଏ ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ କାବ୍ୟ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ "ଶିବପୁରସୁନ୍ଦରୀ" 'ମଦନମଞ୍ଜରୀ', 'ଅନଙ୍ଗରେଖା' ଓ 'ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ' ପ୍ରଧାନ । ଭାରଣୀ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଧନତୃଷା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମା ମ. ପ. ତ୍ପୁ; ଧନ ପାଇଁ ବା ଧନ
Dhanatṛushā ଲାଭାର୍ଥ ତୃଷା)—ଧନ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଲୋଭ—
(ଧନତୃଷ୍ଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Avarice; thirst for wealth.

ଧନ ତୃଷ୍ଣ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀ; ଧନ+ତୃଷ୍ଣା)—ଧନଲୋଭୀ—
Dhana tṛushṇa Avaricious; hankering after riches.
(ଧନତୃଷ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନଦ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ (ଧନ+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhanada ୧ । ଧନ ଦାନକାରୀ; ମୁକ୍ତହସ୍ତ; ଦାତା—
(ଧନଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Bestowing wealth; munificent; liberal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସଦ୍ଭାବ ଧନ ଲାଭ ହେବ—2. Wealth-giving.

ସଂ. ବି. (ଧନ+ଦିବ୍ ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
୧ । କୁବେର—1. Kubera.
୬ । ହିଞ୍ଜଳ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—2. Hiñjala tree (See)

ଧନ ଦଉଲତ— ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧନ+ଆ. ଦୌଲିତ୍; ସଦ୍ଭବର)—
Dhana-daulata ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି; ବିଭବ —
ଧନଦୌଲତ Riches; affluence.
ଧନ ଦୌଲତ ଗୋଟିଏ କୁଟାରେ ଗୃହ, ଗୋଟିଏ କଲ୍ୟାଣେ ବାସ,
ସବୁ ଧନ ଦଉଲତ ତାଙ୍କ ବଳରେ । ବିଭାସ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଧନ ଦଣ୍ଡ— ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡ)—ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ;
Dhana daṇḍa ଜୋରମାନା—Fine.

ଧନ ଦାତା—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଧନ+ଦାତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—ଧନଦ; ଯେ
Dhana dātā ଧନ ଦିଏ—Bestowing wealth.
(ଧନଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧନଦାତୃକ, ଧନଦାତୃୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଧନଦାତ୍ରିକା, ଧନଦାତ୍ରୀମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନଦାୟୀ—ସଂ. ବି. (ଧନଦାନ୍+ଧନ+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+
Dhanadāyī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—ଅଗ୍ନି—
The God of fire.
ସଂ. ବିଶ.—୬ । ଧନଦାତା (ଦେଖ)
Dhanadāta (See)

ଧନ ଦାସ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ଦାସ)—ଯେ ଧନ ପ୍ରାପ୍ତି
Dhana dāsa ନିମନ୍ତେ ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରେ—One who
(ଧନଦାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) accepts bondage or slavery for money.
ସଂ. ବିଶ—ଅତି ଲୋଭୀ—Very avariciuos.

ଧନ ଦେବ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ଦେବ)—୧ । କୁବେର—
Dhana deba 1. Kubera.
ଧନଦେବତା } ଅନ୍ୟରୂପ ୬ । ଧନରୂପ ଦ୍ରବ୍ୟସ୍ୟ ଦେବତା—
ଧନନାଥ } 2. Mammon; riches(personified)

ଧନ ଧାନ୍ୟ— ସଂ. ବି. (ସମାନାର୍ଥବୋଧକ ସଦ୍ଭବର; ଧନ+ଧାନ୍ୟ)—
Dhana dhānya ଧନ ଓ ଅନ୍ନ; ଧନସମ୍ପତ୍ତି—
Riches; money and paddy

ଧନ:ଧାମ—ସଂ. ବି. (ଧନ+ଧାମନ୍; ସମାନାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)— ଧନ ଓ
Dhana dhāma ଗୃହ; ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି—
Riches; money and house-property.

ଧନ ନାଶ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ନାଶ)—୧ । ଧନକ୍ଷୟ—
Dhana nāśa 1. Exhaustion of wealth.
୬ । ଅପବ୍ୟୟ—2. Waste of money.

ଧନ ନିୟୋଗ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ନିୟୋଗ)—୧ । ଲାଭ
Dhana niyoga ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବସାୟ; ଋଣ ଆଦିରେ ଟଙ୍କା
ଧନ ପ୍ରୟୋଗ } ଅନ୍ୟରୂପ ଲଗାଇବା -1. Investment of
ଧନ ବ୍ୟବହାର } money in business; money-
lending etc.
୬ । ଋଣ ଦେବା—2 Advancing money on loan.

ଧନନ୍ତିର—ସଂ. ବି—ଧନୁନ୍ତିର (ଦେଖ)
Dhanantiri Dhanutiri (See)
(ଧନଉତ୍ତର, ଧନନ୍ତି —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନ ପତି— ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ପତି)—୧ । କୁବେର—
Dhana pati 1. Kubera.
(ଧନପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ବାୟୁ—2. Air.
ସଂ. ବିଶ—ଧନୀ—Rich (man).
ଦେ.ବ.ପୁଂ —ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଧନ ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପତ୍ର)—ଧନର ହିସାବ
Dhana patra ଲେଖାଥିବା ଖାତା—
Money-account book.

ଧନ ପାତ୍ର—ସଂ. ବି—ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dhana pātra A rich man.

ଧନ ପିପାସା—ସଂ. ବି. (୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ ପାଇଁ ପିପାସା)—
Dhana pipāsā ଧନ ତୃଷା (ଦେଖ)—Dhana tṛushā (See)
(ଧନପିପାସୁ—ବିଶ)

ଧନ ପିଶାଚ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ରୂପକ)—ଲାଭ ବାସନା; ଧନରୂପ ରାକ୍ଷସ;
Dhana piśācha ଲୋଭ; ଧନତୃଷ୍ଣା—The demon of wealth;
(ଧନପିଶାଚୀ; ଧନପିଶାଚକା—ସ୍ତ୍ରୀ) mammon.
ସଂ. ବିଶ—୧ । ଧନଲୋଭୀ—1. Avaricious.
୬ । କୃପଣ—2. Miserly.

ଧନ ପ୍ରିୟ— ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧନ ଅଟେ ପ୍ରିୟ ଯାହାର)—
Dhana priya ୧ । ଯେ ଧନକୁ ଅତି ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ବୋଲି ମନେ
କରେ—1. Loving wealth; very fond of
wealth.
(ଧନପ୍ରିୟା —ସ୍ତ୍ରୀ) ୬ । ଲୋଭୀ—2. Avaricious.

ଧନବତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧନବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର—
Dhanabatī The 23rd asterism.
(ଧନବାନ୍—ପୁଂ) ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳିନୀ; ଧନଶାଳିନୀ—
Rich (woman).

ଧନବତ୍ତା—ସଂ. ବି. (ଧନବତ୍+ତ୍ୱାବେ. ତା)—ବିଭବଶାଳିତା—
Dhanabattā Affluence.

ଧନବନ୍ତ—ଦେ ବିଶ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଧନବତ୍)—ବିଭବଶାଳୀ;
Dhanabanta ଧନୀ—Rich.
ଧନବନ୍ତ ଧନବନ୍ତ ଜନେ ଅଙ୍ଗରେ ଶୀତବସ୍ତ୍ର ବହୁଲେ ।
ଧନବଂତ ମଧୁସୂଦନ. ଭାଗବତ ।

ଧନବାନ୍—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଧନ+ବତ୍=ଧନବତ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା.୧ବ.)—
Dhanabān ୧ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ, ଧନୀ —1. Rich; affluent.
(ଧନବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୬ । ମହାଜନ; କୃଷି ଓ ବାଣିଜ୍ୟାଦିରେ ଯେ ଧନ
ପ୍ରୟୋଗ କରେ—1. Investing money in
busines, agriculture etc.

ଧନ ବଜ୍ଞାନ—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ)—ଅର୍ଥବିଜ୍ଞାନ;
Dhana bijñāna ଅର୍ଥନୀତି; ସମ୍ପ୍ରତି ସମାଜରେ ଚଳ ଚଳ ଦ୍ରବ୍ୟସମୂହ ଦ୍ୱାରା
ଧନବୃଦ୍ଧି ହେଉ ଏ ବିଷୟ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆଲୋଚିତ
ହୋଇଥାଏ—Political economy; economics.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧନ ବିଦ୍ୟୁତ୍—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ)—ଯୁକ୍ତ ତଡ଼ିତ୍—
Dhana bidyut Positive electricity.
(ଋଣବିଦ୍ୟୁତ୍—ବିପରୀତ)

ଧନ ବିଭାଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ + ବିଭାଗ)—
Dhana bibhāga ୧ । ଅଂଶିଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପତ୍ତିର ବଣ୍ଟନ; ବଣ୍ଟନ—1. Partition of property amongst the cosharers.
୨ । ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ବଣ୍ଟନ—
2. Partition of heritage amongst the heirs.

ଧନ ବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଧନ + ବୃଦ୍ଧି)—ସମ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ିବା;
Dhana bṛuddhi ଧନୋନ୍ନତି—Increase of wealth.

ଧନ ଭଣ୍ଡାର—ଦେ. ବ. (ସଂ.ଧନ+ଭାଣ୍ଡାଗାର)—ଧନାଗାର (ଦେଖ)
Dhana bhaṇḍāra Dhanāgāra (See)
ଧନଭାଣ୍ଡାର ଧନଭଣ୍ଡାର
(ଧନଶାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନର୍ଜଇ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଯୋଗ) ବ. (ସଂ. ଧନଞ୍ଜୟ)—ଧନଞ୍ଜୟ; ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—
Dhanarjai Arjuna.
ସେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଧନ ଯୋଗେ ହୈବ ଦୋଇ
ଅଦ୍ୟାର ଦୁହୁ ବଳେ ଧନଜଇ—ସାରଳା. ପରଭେଗୀତା ।

ଧନ ଲାଭ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ + ଲାଭ)—
Dhana lābha ୧ । ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତି; ଅର୍ଥଲାଭ—
1. Acquisition of wealth.
୨ । ଆୟ—2. Income.

ଧନ ଲୋଭ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ ବା ୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ)—ଧନତୃଷ୍ଣା—
Dhana lobha Avarice; hankering after riches.
(ଧନଲୁବ୍ଧ; ଧନଲୋଭୀ—ବିଣ. ପୁଂ)
(ଧନଲୁବ୍ଧା; ଧନଲୋଭିଣୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନଶାଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଧନଶାଳିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଧନୀ—
Dhanaśālī Rich.
(ଧନଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନ ସମ୍ପଦ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧନ + ସମ୍ପଦ)—ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ବିଭବ—
Dhana sampada Affluence; accumulation of wealth.
(ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନସୂ—ସଂ. ବ.—କୋଚଲାଖାଇ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଧନେସ) (ହି. ଶ.)—
Dhanasū Hornbill (bird).

ଧନ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (ଧନ + ସ୍ଥାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—(ଜ୍ୟୋତିଷ)
Dhana sthāna ଜାତକରେ ଲଗ୍ନର ୨ୟ ସ୍ଥାନ—
(astrology) The 2nd place from one's natal sign in the horoscope.
[ଦ୍ର—ଜାତକର ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ରାଶି ବା ଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନର ଧନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶୁଭାଶୁଭ ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ଧନ ସ୍ୱାମୀ—ସଂ. ବିଣ. - (ସଂ. ଧନ + ସ୍ୱାମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dhana swāmi ୧ । ଧନପତି; ଧନର ମାଲିକ—
(ଧନସ୍ୱାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Owner of riches.
୨ । କୁବେର—2. The Hindu God of riches.
୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୂଳଧନରେ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ଆଦି ଚଳେ—3. A capitalist.

ଧନସ୍ପୃକ—ସଂ. ବିଣ.—ଧନ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ; ଲୋଭୀ (ହି. ଶ)—
Dhanasyaka Avaricious; hankering after riches.
ସଂ. ବ.—ଗୋଖରୁ (ଦେଖ) (ହି. ଶ)—Gokharā (See)

ଧନହର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ଧନ+ହୃ ଧାତୁ=ହରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Dhanahara ଅ)—ଯେ ପରର ଧନ ହରଣ କରେ—
ଧନହାରକ, ଧନହାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ Stealing the wealth of another.
ଧନହର୍ତ୍ତା; ଧନହାରିକା, ଧନହାରିଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ବ.—୧ । ଡକାଇତ; ଲୁଣ୍ଠାରୁ — 1. Robber; dacoit.
୨ । ଗନ୍ଧର ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. A kind of medicinal scent.

ଧନହରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଧନହର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗନ୍ଧରନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ
Dhanaharī Name of a sweet-scented herb.

ଧନହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଂଯ୍ୟା ତତ୍ପୁ; ଧନ + ହୀନ)—ଖର୍ବ୍ୱ; ଦରିଦ୍ର; ଗରିବ—Poor; indigent.
(ଧନହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଧନହୀନତା—ବ)

ଧନା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧନାଢ୍ୟ) ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ—
Dhanā ଧନୀ ଧନ୍ନା Very rich.
(ଯଥା—ଧନା ଶେଠ ।)
ଗ୍ରା. ବ—୧ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ଶିଶ୍ନ—
1. Penis; male organ.
୨ । ଧନେଶ୍ୱରର ଡାକ ନାମ—
2 Name for calling Dhaneśwara.

ଧନାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ (ଧନ+ଆକାଙ୍କ୍ଷା; ୪ର୍ଥୀ ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dhanākāṅkshā ଧନ ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା; ଧନ କାମନା —
(ଧନାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ବିଣ) Wish to get wealth or riches.
(ଧନାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନାଗମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ଆଗମ – ୧ । ଧନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ;
Dhanāgama ଧନାର୍ଜ୍ଜନ–1. Acquisition of wealth.
୨ । ଆୟ—2. Income.

ଧନାଗମ ତୃଷା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ + ଆଗମ + ତୃଷା) —
Dhanāgama tṛushā ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବାର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା—
(ଧନାଗମ ତୃଷ୍ଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Thirst for acquisition of wealth.

ଧନାଗାର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନ+ଆଗାର) —
Dhanāgāra ଖଜଣାଖାନା; ଭଣ୍ଡାର; ମାଲଖାନା—
Treasury; treasure-house.

ଧନାଢ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଂଯ୍ୟା ତତ୍ପୁ; ଧନ+ଆଢ୍ୟ)—
Dhanāḍhya ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ; ବିଭବଶାଳୀ; ବଡ଼ଲୋକ—
(ଧନାଢ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Affluent; wealthy; opulent.
(ଧନାଢ୍ୟତା ବ) ଧନାଢ୍ୟ, ବୋଲ ଏ ଶବ୍ଦରେ
ଯେ ନାରୀଙ୍କ ଦୁଃଖଧର୍ମ ପାଇଲେ—ଭଗବାନ, ଦୁଃଖତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧନାତ୍ମକ—ବି. ବଣ (ଗଣିତ ଓ ବଜ୍ଞାନଘଟିତ) —
Dhanātmaka ୧ । (ଗଣିତ) ଯୋଗଚିହ୍ନସୂଚକ —
1. (mathematics) Indicating a positive number.
(ଋଣାତ୍ମକ—ବପରୀତ)
[ବ୍ୟୁ—ଧନାତ୍ମକ ଚିହ୍ନ + ; ଋଣାତ୍ମକଚିହ୍ନ —]
୨ । (ବଜ୍ଞାନ) ସତ୍ତ୍ୱାତ୍ମକ (ବଦ୍ୟୁତ୍)—
2. (physics) Positive (electricity).

ଧନାଧାର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଆଧାର)—ଧନ ରଖିବାର
Dhanādhāra ସିନ୍ଦୁକ ବା ବାକସ—Coffers; chest; cash-box.

ଧନାଧିକାର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଅଧିକାର)—
Dhanādhikāra ୧ । ଧନରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା କ୍ଷମତା—
1. Right and title to riches or wealth.
୨ । ଉତ୍ତରାଧିକାର ରୂପେ ଧନପ୍ରାପ୍ତି—
2. Devolution of property by inheritance.
୩ । ଧନପ୍ରାପ୍ତି—3. Acquisition of wealth.
(ଧନାଧିକାର—ବଣ) ୪ । ଧନଭୋଗ—4. Enjoyment
(ଧନାଧିକାରୀ—ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) of property; possession of wealth.

ଧନାଧିକୃତ—ସ. ବଣ (ଧନ + ଅଧିକୃତ)—ଧନରକ୍ଷାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ—
Dhanādhikṛuta (କ୍ଷାନେନ୍ଦ୍ର)—Charged with the custody of wealth.

ସ. ବ.—ଧନାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଖାଜାଞ୍ଚି—(କ୍ଷାନେନ୍ଦ୍ର)—
Treasurer.

ଧନାଧିପ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଅଧିପ)—ମହାଧନୀ—
Dhanādhipa Opulent; very rich.
(ଧନାଧିପତ୍ତ, ଧନାଧୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବ—୧ । କୁବେର—
(ଧନାଧିପା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kubera.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ୨ୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗ୍ରହ—
2. (astrology) The planet presiding over the second mansion (counted from the Lagna) in a person's horoscope.

ଧନାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—୧ । କୁବେର—
Dhanādhyaksha 1. Kubera; the Hindu God of riches.
୨ । ଖାଞ୍ଜଣିଆ; କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଧନାଗାରର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି —
2. Treasurer; cashier.

ଧନାପହରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଅପହରଣ)—ଚୋରି—
Dhanāpaharaṇa Stealing.

ଧନାପହାରକ—ସଂ. ବଣ ଓ ବ. ପୁଂ (ଧନ + ଅପହାରକ)—
Dhanāpahāraka ଧନହର (ଦେଖ)
Dhanahara (See)
(ଧନାପହାରକା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଧନାପହାରିକା, ଧନାପହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ.)

ଧନାଭିଲାଷ—ସଂ. ବ (ଧନ + ଅଭିଲାଷ)—ଧନାକାଙ୍କ୍ଷା (ଦେଖ)
Dhanābhilāsha Dhanākāṅkshā (See)
(ଧନାଭିଲାଷୀ—ପୁଂ. ବଣ) (ଧନାଭିଲାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନାର୍ଜକ - ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଧନ + ଅର୍ଜକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଯେ ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜନ
Dhanārjaka କରେ — Earning or acquiring
(ଧନାର୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) wealth; acquirer of wealth.

ଧନାର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଅର୍ଜ୍ଜନ)—ଧନଲାଭ କରିବା—
Dhanārjana Earning or acquiring wealth; acquisition of wealth.

ଧନାର୍ଥୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଧନ + ଅର୍ଥିନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhanārthī ୧ । ଯେ ଧନପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—
(ଧନାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Praying for getting wealth.
୨ । ଧନାଭିଲାଷୀ—2. Desirous of getting riches.

ଧନାଶା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଧନ + ଆଶା)—
Dhanāśā ୧ । ଧନଲୋଭ—1. Avarice.
୨ । ଧନତୃଷ୍ଣା—2. Thirst for wealth.
୩ । ଧନ ମିଳିବାର ଆଶା—
3. Prospect of acquisition of wealth.

ଧନାଶେଠ—ବି. ବ.—(ସ. ଧନାଢ୍ୟ + ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ)—୧ । ମହାଧନୀ
Dhanāśeṭha ବଣିକ୍—1. A very rich merchant.
ଧନ୍ନାସେଠ ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ଅତ୍ୟଦ୍ଭୁତରୂପେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଧନୀସେଠ 2. (ironical) Fabulously rich person.

ଧନାଶେଠଙ୍କ ନାତି—ବି.ବ.—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ବଡ଼ଲୋକ ଧନାଢ୍ୟ ଓ କ୍ଷମତା—
Dhanāśeṭhaṅka nāti ଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ବଂଶଧର—
(ironical) The descendant of a very rich man.

ଧନାଶ୍ରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଙ୍ଗୀତର ଋତିଶୀବଶେଷ —
Dhanāśrī Name of a Sanskrit musical air.
[ବ୍ୟୁ—ଏହା ଋଗିଣୀ ସ୍ୱର ରସରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ହନୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଶ୍ରୀରାଗର ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଭରସର ଦ୍ୱିତୀୟ (ବା ମତାନ୍ତରେ ତୃତୀୟ) ପ୍ରହରରେ ଏହା ବୋଲିସିବା ଉଚିତ । ଉରଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଗାନ୍ଧର ରାଗର ଓ ନନ୍ଦିନାଥଙ୍କ ମତରେ ମେଘ ରାଗର ଭାର୍ଯ୍ୟା—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧନି—ପ୍ରା. ବଣ. (ସ. ଧନ୍ୟ)—ଧନ୍ୟ—
Dhani Praiseworthy.
(ଧନିଆ; ଧନିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବେ. ବ.—(ସ. ଧନୀ)—
ଧନୀ ୧ । (ପୁଂ.) ରସିକ ପୁରୁଷ—1. A gallant; a beau.
ଧନି ୨ । (ସ. ଧନିକା=ଯୁବତୀ)—ନାଗୁଣୀ; ରସିକା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A jilt; a flirt.
୩ । ଚତୁର ସ୍ତ୍ରୀ—3. A clever woman.
୪ । ଯୁବତୀ—4. A young woman.
୫ । ସୁନ୍ଦର—5. A graceful lady.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ଧନେଶ୍ୱର ଓ ଧନେଶ୍ୱରୀ ଡାକନାମ—
6. A name by which persons named Dhaneśwara and Dhaneśwarī are called.

ଦେ. ଅ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—[ସ୍ନେହ ପାତ୍ର (ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନ]—ହେ ଧନ ! ହେ ପ୍ରିୟତମ !—Oh Dear !

ଧନ୍ଆଁ—ତା. ବିଣ. ଓ ଅବ୍ୟୟ (ସ. ଧନ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Dhania(añ) ଧନ୍ୟ (ଦେଖ)—Dhanya (See).

ଧନ୍ଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବି—୧ । (ସ. ଧନିକା) ଧଣିଆ (ଦେଖ)
Dhaniā(āñ) 1. Dhaṇiā (See)
(ଧନ୍ୟାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସ. ଧନିକା=ଯୁବତୀ) ଧନି (ଦେଖ)
2. Dhani (See)

ଧନ୍ଆ ଧନିକଥମେଇବା.
ସାଙ୍ଗଟି ନାକରେ କାନ୍ଦିଟି ଗଣା, ମାର ତ ପଦେରବା । ଉଗ ।

ଧନ୍ଆଁ ଗୁଜୁଲ—ଦେ. ବି—ଧଣିଆ ଗୁଜୁଲ (ଦେଖ)
Dhaniāñ chāuḷa Dhaṇiā chāuḷa (See)

ଧନ୍ଆଁ ଫାଙ୍କ—ଦେ. ବି. (ମୁସଲ୍‌ମାନୀ ଭାଷା)—ଧନ୍ଆଁ ଫାଳ (ଦେଖ)
Dhaniāñ phāṅka Dhaniā phāḷa (See)

ଧନ୍ଆଁ ଫାଳ—ଦେ. ବି. (ବଣିଆଶବ୍ଦ)—ଫାଳେ ଧନ୍ଆଁରୁ ଗୁଜୁଲ ବାହାର କରି ନେଲେ ସେଥିଁ ଫକ୍କା ଗେଯା-
Dhaniāñ phāḷa
(ଧନ୍ଆମାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରହେ, ସେହି ଆକାରରେ ସୁନାଘୁଡ଼ରେ ଧନେହାର ଭିତର ହୋଇଥିବା ବେକର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
ଧନିୟାମାଳ A kind of necklace of which the beads are like split coriander seeds.

[ଦ୍ର—ଫାଳ ଧନ୍ଆର ଗେଯା ଆକୃତିର ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସୁନାର ଦାନାରେ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ତନ୍ତି ଲଗାଇ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦାନା ଗୁନ୍ଥି ଗୋଟିଏ ହାର କରଯାଏ; ଧନ୍ଆଫାଳ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଦାନାର ମାଳକୁ ହରଡ଼ଫାଳଆ ମାଳ କହନ୍ତି ।]

ଧନକ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ଧନ୍+କୈ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A rich man.
Dhanika (ଧନକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧନ୍ଆ ଶସ୍ୟ—2. Coriander.
୩ । ସ୍ୱାମୀ—3. Lord; husband.
୪ । ସାଧୁ; ବଣିକ; ମହାଜନ; ଶେଠ—4. Merchant.
୫ । ମହାଜନ; ଋଣଦାତା—5. Creditor.

ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧନ+ଇକ)—୧ । ଧନୀ—
1. Rich; wealthy.
୨ । ସାଧୁ; ଧାର୍ମିକ—2. Virtuous; religious.

ଧନକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧନକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhanikā ୧ । ଧନକ ବଧୂ; ବଣିକର ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A merchant's wife.
୩ । ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A chaste woman.
୨ । ମାନନୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A respectable lady.
୪ । ସୁନଗ୍ଧ ସ୍ତ୍ରୀ—4. A beautiful woman; a graceful woman.
୫ । ରସିକା ସ୍ତ୍ରୀ—5. A flirt; a gay lady.
୬ । (ଯୌବନରେ ଧନୀ) ଯୁବତୀ—
6. A young woman.
୭ । ବଧୂ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—7. Wife.
୮ । ଧନବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—8. A rich woman.
୯ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ହି. ଶ)—9. Priyaṅgu (See)

ସ. ବିଣ—୧ । ଧାର୍ମିକା—1. Virtuous.
୨ । ସାଧ୍ୱୀ—2. Chaste.
୩ । ଧନବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—3. Rich (woman).

ଧନଗୁ—ଦେ. ବି—ଧଣିଗୁ (ଦେଖ)
Dhanichā Dhaṇichā (See)

ଧନତା—ସ. ବି. (ଧନନ୍+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—ଧନୀପଣ
Dhanitā The state of having wealth; affluence.
(ଧନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନତିରି—ତା. ବି—କତୁଣ (ଦେଖ)
Dhanitiri Kattṛuṇa (See)
(ଧନ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧନନ୍+ଅତିଶୟ ଅଛି ଯାହାର, ଅର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ)—
Dhaniṣṭha ଖୁବ୍ ଧନୀ; ଧନାଢ୍ୟ—Very rich.
(ଧନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନିଷ୍ଠା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଶ୍ୱିନ୍ୟାଦି ଚଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—
Dhaniṣṭhā The twenty third asterism.
(ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଶ୍ରବିଷ୍ଠା, ବସୁଦେବତା, ଭୂଭି, ନଧାନ, ଧନବତୀ)
[ଦ୍ର—ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଜନ୍ମିବା ଲୋକ ସଦାଶୁର ଓ ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ପାର୍ଦ୍ଦି କାମୁ, କାମାତୁର, କଫଯୁକ୍ତ, ଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା ଓ କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ ହୁଏ ।]

ନକ୍ଷତ୍ର ଉଲେ ନୋଟ୍ (ଦେଖ)—
(See notes under Nakshatra)

ଦେ. ବିଣ—ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ—Fortunate; lucky.
ବପୋଡିରେ ଚଦ୍ ସାପ୍ୟମାନ କୁମ୍ଭରାଶି
ଚନ୍ଦ୍ରରାଶିରେ ଧନିଷ୍ଠା ହୋଇ ପରଶଂସୀ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଶ୍ୱାଶବଳାସ ।

ଧନୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧନ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhanī ୧ । ଧନାଢ୍ୟ; ଧନବାନ୍; ଧନବନ୍ତ—
(ଧନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Rich; opulent; wealthy.

ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଧନ+ଈ)—୧ । ଧନବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Wealthy (lady).
୨ । (ଯୌବନ ଧନରେ ଧନୀ) ଯୁବତୀ—
2. Young (girl); youthful.
ମୋ ଧନୀ ନ ଜାଇବ ମୋ ବକାଶରେ—ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
୩ । (ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଧନରେ ଧନୀ) ସୁନଗ୍ଧ—
3. Graceful (girl).
ହସେ ସ୍ୱାତ୍ୱୀ ଶିରେ ଧନୀ ଭଷାକୁ ଅନାଇ—ସ୍ୱଧାନାଥ. ବେଣୀହାର ।

ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଶେଠ; ସାଧୁଜ—1. Merchant.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ବା ବେପାରର ମୂଳ ଧନାଧିପ—
2. A capitalist of any business.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପ୍ରିୟତମା ସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରଣୟିନୀ—
1. One's beloved lady.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—
2. A name given to females.

ଧନୀକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧନ + ଇକ; ଟାଇ ସ୍ଥାନରେ ଈ)—ଯୁବତୀ—
Dhanīkā A young or youthful woman.

ଧନୀୟକ—ସଂ. ବ (ଧନ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା + ଈୟୃ + କ)—
Dhanīyaka ଧଣିଆ (ଦେଶ)
Dhaṇiā (See)

ଧନୁ(ନୁଃ)—ସଂ ବ (ଧନ୍ ଧାତୁ = ନକ୍ଷେପ କରିବା + କୁ. ଉ, ଉସ୍)—
Dhanu(nuḥ) ୧ । କୋଦଣ୍ଡ; କାର୍ମୁକ; ଶରାସନ—1. A bow.
(ଧନ୍ଵ୍, ଧନୁଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାଡୁଳଖଡ଼ା—2. A bow used for throwing small balls of earth to a distance.
୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନବମ ରାଶି—
3. The 9th sign of the zodiac; Sagittarius.
୪ । ଗୁରୁତ୍ୱସ୍ତ ପରିମାଣ; ଦୁଇ ଗଜ—
4. A lineal measure of 4 cubits or 2 yards.
୫ । ତୂଳା ଧୁଣିବାର କୋଦଣ୍ଡାକାର ଯନ୍ତ୍ର ବା ନାଠୀ—
5. A cotton-carding bow.
୬ । ସୌରମାନ ପୌଷ ମାସ—
6. The solar month of Pausha.
[ଦ୍ର—ପୌଷମାସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଧନୁ ଲଗ୍ନରେ ହୁଏ ।]
୭ । ପିୟାଳ ଗଛ—7. Buchanonia Latifolia (tree).
୮ । ଗୋଲ କ୍ଷେତ୍ରର ଅର୍ଦ୍ଧ ଅପେକ୍ଷା କମ କ୍ଷେତ୍ର (ଜ୍ୟା. ଶ)—
8. A plot of land which is smaller than a semicircle.
୯ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତାର୍ଦ୍ଧ ଅପେକ୍ଷା କମ ବିସ୍ତାରର ପରିଧି—
9, Arc of a circle.
୧୦ । ଦୃଢଯୋଗର ଆସନବିଶେଷ (ଜ୍ୟ. ଶ)—
10. A kind of posture in Yoga-exercise.
[ଦ୍ର—ଧନୁର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶ:—ଦଣ୍ଡ, କାଣ୍ଡ=Bow; ଗୁଣ, ଜ୍ୟା=Bow string; ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ, କୋଟୀ=the horns of a bow.
ଧନୁ ମାରିବାର ଶବ୍ଦ ବା ଟଙ୍କାର—Twang of a bow].
ଦେ. ବ—ଗୁରୁକୋଶ ଦୂରତ୍ୱ—A distance of 8 miles.
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୋଇଣ ଅଇଲ; ବାଡୁଡ଼ଗଲ ଧନୁ ସାତ ।
କଗଲାଥ. ଭଗବତ ।

ଧନୁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧନୁ)—ଧନୁକାକାର—
Dhanuā(ān) Bow-shaped.
ଧନୁଆରା; ଧୁନକୀ; ଧନୁଆ
ଦେ. ବ.—ତୂଳା ଧୁଣିବାର ଧନୁ—Cotton-carding bow.

ଧନୁଃପଟ୍ଟ—ସଂ. ବ—ପିୟାଳ ବୃକ୍ଷ—Buchanonia Latifolia (tree).
Dhanuḥpaṭa
(ଧନୁଃ ଶାଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନୁଃଶ୍ରେଣୀ—ସଂ. ବ—୧ । (ଏହାର ପତ୍ରର ଅନ୍ତିରୁ ଧନୁର ଗୁଣ ପାଇଁ Dhanuḥśreṇī ଦଉଡ଼ି ବଳାଯାଏ)—ମୂର୍ବା—
1. Tanseveiria Roxburghiana (plant).
୨ । ମହେନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ (ଦେଖ)—2. Mahendra-bāruṇī (See).

ଧନୁଃଶର—ସଂ. ବ—୧ । (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ) ଧନୁରୁ କ୍ଷିପ୍ତ ବାଣ—
Dhanuḥśara 1. The arrow ejected from a bow.
୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଧନୁ ଓ ଶର—2. Bow and arrow.

ଧନୁକ—ସଂ. ବ—(ଧନୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଧନୁ—Bow.
Dhanuka
ସଂ. ବ (ଧନୁ + କ)—ଧନୁର୍ବ୍ବର ବ୍ୟକ୍ତି—An archer; bowman.
୨ । ଗୁରୁକୋଶ ଦୂରତ୍ୱ—2. A distance of 8 miles.
୩ । ବେହେଲାର ଛଡ଼—3. The bow of a violin.

ଧନୁକଧାରୀ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧନୁର୍ଦ୍ଧର)—୧ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
Dhanukadhārī 1. Armed with bow; carrying a bow.
ଧନୁକଧାରୀ; ଧନୁକଧାରୀ
୨ । ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)—2. Dhurandhara (See).
ଦେ. ବ (ଗ୍ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ଥିବାରୁ)—ରାମାବତାର—
3. The incarnation of Bishṇu in Rāma-chandra.
ସାଧୁ (ଯାଜପୁର) ବ—ହନୁମାନ ବାବାଜୀ—
Name of a class of itinerant ascetics who come from North India.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘୋର ଘୋଳ ନାଲି ଗେରୁଆ ଗଲାଇ ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ବୁଲି "ସୀତାରାମ୍ ଧନୁକଧାରୀ" ବୋଲି ବୋଲି ଭିକ ମାଗନ୍ତି]

ଧନୁକ ବାତ—ଦେ. ବ (ସଂ.ଧନୁକ + ବାତ) —ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର ବାତରୋଗ—
Dhanuka bāta Tetanus.
ଧନୁକବାତ; ଧନୁକବାଇ

ଧନୁକାକାର—ସଂ. ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀ; ଧନୁକ + ଆକାର)—ଧନୁପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ —Bow-shaped.
(ଧନୁକାକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଧନୁର ଆକୃତି—Shape of a bow.

ଧନୁକି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଧନୁଷ୍କ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ବ୍ୟକ୍ତି—
Dhanuki Archer.
ଧାନୁକୀ ଧାନୁକ, ଧାନକୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଓ ଯୁଦ୍ଧା ଧନୁର୍ଦ୍ଧର କୁଳ ହୁଁ—
କୃଷ୍ଣହଁ-ନହାତ୍ତରତ, ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଧନୁ ଗୁଣ—ସଂ.ବ. (ଧନୁ + ଗୁଣ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଧନୁର ଜ୍ୟା ବା ଦଉଡ଼ି—
Dhanu guṇa (ଧନୁର୍ଗୁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Bow-string.

ଧନୁତରି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଧନ୍ୱନ୍ତରି)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗ ବୈଦ୍ୟ—
Dhanutiri 1. The physician of the Gods.
ଧନୁନ୍ତର, ଧନୁନ୍ତିର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କଉଣ (ଦେଖ)
2. Kattruṇa (See)
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ଘାସ; ଏଥିର ପତ୍ରରେ ଲେମ୍ବୁର ଗନ୍ଧ ଅଛି । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଏହା ଔଷଧରୂପରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ଘାସରୁ ଏକପ୍ରକାର ଲେମ୍ବୁ ଗ୍ଲେସାର ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ତୈଳ ବାହାରେ]

ଧନୁ ଧରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ Dhanu dharā(re)ibā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସୁଦ୍ଧା ନଶ୍ଚିନ୍ତ ଦେବା— To throw the brunt of some hard work on another man's shoulders

ଧନୁ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସାଙ୍ଘାତିକ ବା ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ Dhanu dharibā କରିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—To be prepared to do any hard or responsible task.

ଧନୁଫଳା—ଦେ. ବ(ସ. ଧନୁ+ଫଳକ)—ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ— Dhanuphalā Name of a weapon of war.

ଧନୁ ବୁଲା ଉତ୍ସବ—ଦେ. ବ—ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦୁର୍ଗାପୂଜାରେ ହେବା Dhanu bulā utsaba ଉତ୍ସବବିଶେଷ—Name of a festival during the Durgāpūjā in Āswina.

ଧନୁ ଭଗ୍ନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା— Dhanu bhagna karibā To accomplish an extraordinary and hard task.

ଧନୁକ ଭାଁଗା **ଧନୁକ ତୋଡ଼ନା** [ଦ୍ର—ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗି ସମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ବରାହ (ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା ଘଟଣା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

ଧନୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଣ୍ଡ ମାରିବା; ଧନୁବାଣ ଶର ପ୍ରୟୋଗ Dhanu māribā କରିବା—To shoot with the bow.

ଧନୁକମାରା **ଧନୁସଧରନା**

ଧନୁ ମୁଆଁ(ହାଁ)—ଦେ. ବ—ଧନୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ କରାଯିବା Dhanu muāñ(hāñ) ମୁଆଁ—Fried paddy seasoned with sugar and rolled into cakes and offered to Deities on the Dhanu saṁkrānti day.

ଧନୁର୍ଗୁଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନୁସ୍+ଗୁଣ)— Dhanurguṇa ୧ । ଧନୁର ଦଉଡ଼ି; ଜ୍ୟା— 1. Bow-string.

୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡର ଅଗ୍ରଭାଗ ସଂଯୋଜକରେଖା; ଜ୍ୟା – 2. (geometry) Chord of an arc

ଧନୁର୍ଗୁଣା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧନୁସ୍+ଗୁଣ+ଆ)—ତୃଣ— Dhanurguṇā A kind of fibrous grass.

ଧନୁର୍ଦ୍ରୁମ—ସ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଧନୁସ୍+ଦ୍ରୁମ; ଯେଉଁ ଦ୍ରୁମରୁ ଧନୁ ତିଆର ହୁଏ)—ବାଉଁଶ (ଗଛ)— Dhanurdruma Bamboo (tree).

ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧନୁସ୍+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ଆ)—୧ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ; ଯେ ଧନୁ ଓ ତୀର ଧରେ (ଧନୁର୍ଦ୍ଧର, ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୁଦ୍ଧ କରେ; ତୀରନ୍ଦାଜ— Dhanurdhara 1. Carrying a bow; armed with a bow; (ଧନୁର୍ଦ୍ଧରୀ, ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) bearing a bow.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷ ବା ନିପୁଣ; ଓସ୍ତାଦ; ବିଚକ୍ଷଣ— 2. Expert in a work; skilful.

ଦେ. ବ—ତୀରନ୍ଦାଜ ସେନା—An archer; bowman.

ଧନୁର୍ବାତ—ସ. ବ. (ଧନୁସ୍+ବାତ)—ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର ରୋଗ— Dhanurbāta Tetanus.

ଧନୁର୍ବାହା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଧନୁର୍ବାହୁ)—ଧନୁର୍ବାହୁ— Dhanurbāhā Armed with a bow.

ସେ ଦୁଇ କହୁ ଶୁଚା ତରନରୁ ସାହା
ପଇଁ ରତ ନାହା ଦୋଇଶ ଧନୁର୍ବାହା । କୁଶବିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଧନୁର୍ବାହୁ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧନୁସ୍+ବାହୁ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର (ଦେଖ) Dhanurbāhu Dhanurdhara (See)

ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ. (ଧନୁସ୍+ବିଦ୍ୟା) —ଧନୁ ମାରିବା କୌଶଳ— Dhanurbidyā Archery; the science of archery.

ଧନୁର୍ବୃକ୍ଷ—ସ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଧନୁସ୍+ବୃକ୍ଷ)— Dhanurbṛuksha ୧ । ଧାମଣ (ଗଛ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)(ଦେଖ)— 1. Dhāmaṇa (tree) (See).

୨ । ବାଉଁଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Bamboo.

୩ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. The religious fig tree,

୪ । ଭଲିଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Marking nut.

ଧନୁର୍ବେଦ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧନୁସ୍+ବେଦ)—୧ । ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା— Dhanurbeda 1. The science of archery.

୨ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରପ୍ରଣୀତ ଯଜୁର୍ବେଦର ଉପବେଦବିଶେଷ; ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ବିଷୟକ ଉପଦେଶପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାସ୍ତ୍ର— 2. One of the secondary Bedas which treats of archery; a treatise on archery by Biswāmitra.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଓ ଇଉରୋପ, ଅମେରିକା, ଆଫ୍ରିକା ଆଦ ସର୍ବତ୍ର ଧନୁର ବ୍ୟବହାର ଥିଲା । ଭାରତରେ ଧନୁର୍ବେଦ ଯଜୁର୍ବେଦର ଉପବେଦ ରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ଧନୁର୍ବେଦର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁକ୍ରନୀତି, କାମନ୍ଦକୀନୀତି, ଅଗ୍ନିପୁରାଣ, ସାରଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବୃଦ୍ଧଶାର୍ଙ୍ଗଧର, ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ, ନୀତିମଯୂଖ ଆଦ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମିଳେ । ଧନୁର୍ବେଦର ଚତୁର୍ପାଦ (ଭାଗ)ଥିଲା ଯଥା—ଦୀକ୍ଷାପାଦ, ସଂଗ୍ରହପାଦ, ସିଦ୍ଧିପାଦ ଓ ପ୍ରୟୋଗପାଦ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଦୁଇଟି ଜ୍ୟା ଥିବା କାଣ୍ଡୁଳଖଡ଼ା (ଜଳଶେଯକ)ର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଧନୁ ଓ ଗୁଣ ଓ ଶରର ପରିମାଣ ଓ ଜମ୍ପାଣ-ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଏଥିର ପ୍ରୟୋଗପ୍ରଣାଳୀ ପୂର୍ବେ ଭାରତରେ ବିଶଦରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉ ଥିଲା । ଶର ବା ବାଣମାନ ଫଳା ଅନୁସାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଥିଲା; ଶରର ଗତିକୁ ସିଧା ରଖିବା ପାଇଁ ଶର ପଛରେ ପକ୍ଷ ଲଗାଯାଉଥିଲା । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତାଦିରେ ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣ ମରିବା ବିଷୟ ଲେଖାଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧନୁସ୍+ଭଙ୍ଗ)-ଧନୁକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବା— Dhanurbhaṅga Breaking of a bow.

[ଦ୍ର—'ଯେଉଁ ରାଜପୁତ୍ର ଗୋଟିଏ ଜନ୍ଦିଖ୍ରି ଧନୁକୁ ଭାଙ୍ଗିବେ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋ କନ୍ୟାକୁ ବରାହ ଦେବି' ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ଏହିପରି ପଣ ରଖୁଥିଲେ ଓ ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଭାଗ୍ୟ ଜାମାତାଙ୍କର ସାରଲ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା

Digitized by srujanika@gmail.com

କରୁଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗିବା ରୂପ ପଣକୁ ରକ୍ଷା କର ଜନକକନ୍ୟା ସୀତାଙ୍କୁ ବରାଦ କରିଥିଲେ ।]

ଧନୁର୍ଭୃତ୍—ସଂ. ବଣ. (ଧନୁସ୍+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Dhanurbhṛut କ୍ୱିପ୍)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
Armed with a bow.

ଧନୁଷ୍କର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧନୁସ୍+କର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
Dhanushkara Armed with a bow.

ଧନୁଷ୍କୋଟି—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧନୁସ୍+କୋଟି)—
Dhanushkoṭi ୧ । ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ—
1 The horns or ends of a bow.
୨ । (ନାମ) ରାମେଶ୍ୱରର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବରେ ଥିବା ସମୁଦ୍ରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—2. Name of a holy bathing place near Rāmeśwara (S India).

ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧନୁସ୍+ଟଙ୍କାର)—
Dhanushṭaṅkāra ୧ । ଧନୁର ଜ୍ୟା ଆକର୍ଷଣର ଶବ୍ଦ—
1, The twang of a bow.
୨ । ବାତରୋଗବିଶେଷ—2 Tetanus; spasms.

[ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀର ଦ୍ରୁତାକ୍ଷେପଦ୍ୱାରା ଧନୁପରି ବଙ୍କ ହୋଇଯାଏ ।]

ଧନୁଷ୍ପାଣି—ସଂ. ବଣ. (ଧନୁସ୍+ପାଣି) – ଧନୁଷ୍କର (ଦେଖ)
Dhanushpāṇi Dhanushkara (See)

ଧନୁଷ୍ମାନ୍—ସଂ. ବଣ.—ଧନୁସ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Dhanushmān ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
(ଧନୁଷ୍ମତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) Armed with a bow.

ଧନୁସ୍—ସଂ. ବ.—(ଧନ୍ ଧାତୁ=ନିକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉସ୍)—
Dhanus ଧନୁସ୍ ଶବ୍ଦ; ଏଥିର ୧ମା.୧ବ. ଧନୁଃ)—ଧନୁ (ଦେଖ)—
Dhanu (See).

ଧନୁ ହୁଲ—ଦେ. ବ—ଧନୁଷ୍କୋଟି; ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ—
Dhanu hula A horn or end of a bow.
ଧନୁଟଙ୍କେ ଟେକଣ ଭାଡ଼ାନ୍ତ ଅଣ୍ଟଲେ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମଦାଉରଉ. ଅବ ।

ଧନେଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଧନ+ଈଶ)—
Dhaneśa ୧ । କୁବେର—1 Kubera.
ଧନେଶପାଖୀ ୨ । ମହାଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Rich person.
ଧନେଶ ଦେ. ବ—କୋଚଲାଖାଇ (ଦେଖ)
The Indian Horn bill; Anthracoceros Coronatus; Buceros Cavatus.

[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ଦାଢଠାରୁ ଦୁଇ ଦାଢପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାଖାଶସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣର ପକ୍ଷୀ; ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଓ ସବୁଜ ରଙ୍ଗ ମିଶ୍ରିତ; କଳା ଓ ଧଳା ମିଶ୍ରିତ ପକ୍ଷ । ଏମାନଙ୍କର ଥଣ୍ଟ ଗୁଖଣ୍ଡେ ଲମ୍ବ ଓ ଥଣ୍ଟର ଉପର ଫାଳ ଭଲଫାଲର ପ୍ରାୟ ଦ୍ୱିଗୁଣ । ଏମାନେ ଫଳ ଓ ବିଶେଷତଃ କୋଚଲା ଫଳ ଖାଆନ୍ତି । ଉପର ଫାଳ ଥଣ୍ଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶିଙ୍ଗ ପରି ପକ୍ଷୀ ଉଚ୍ଚ ଖଣ୍ଡ ଲାଗି ଥାଏ । ଟୁର୍ ବଡ଼ ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଭାଲଅଖାଇ, ଭଟ୍ଟୁଁ ସାନଙ୍କୁ କୋଚଲାଖାଇ, ଭହିଁରୁ ସାନଙ୍କୁ କଗୁଖାଇ ଓ ଭହିଁରୁ ସାନଙ୍କୁ ଧନେଶ କୋଲ୍ଲସାବ ।]

ଧନେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧନ+ଈଶ୍ୱର)—ଧନେଶ (ଦେଖ)
Dhaneśwara Dhaneśa (See)

ଧନ୍ଦପଟ୍ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ)
Dhand-paṭ karibā ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ ବା ଯତ୍ନ କରିବା—
To toil hard (in accomplishing some work).

ଧନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଧନ୍ଦା (ଦେଖ)
Dhanda Dhandā (See)

ବାହୁଡ଼ ଗଲେ ଅବକଳ, ଏକଥା ଅଟ୍ଟ ମନେ ଧନ୍ଦ ।
ଗ୍ରାଡୀ, ଜଗର୍ଣ୍ଣ ମଦାହ୍ନ୍ୟ ।

ଧନ୍ଦକା—ଦେ. ବ. (ସ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) —
Dhandakā ୧ । ଛନଆ; ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିବା ଲୋକର ଘଟିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—
ଧାଁଧା, ଧନ୍ଦ, ଧାଁଧସ 1. Bewilderment
ଧନ୍ଧକ, ଧନ୍ଦା ୨ । କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା; ଜଞ୍ଜାଳ—
2. Press of work.
୩ । ଗୋଲକଧନ୍ଦା—3. Puzzle; labyrinth.
୪ । ଦୃଷ୍ଟିଭ୍ରମ—4. Mistiness of eyesight.
୫ । ସନ୍ଦେହ—5. Doubt; hesitation.

ଧନ୍ଦକା ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଧନ୍ଦାଳ ହେବା; କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—
Dhandakā lāgibā 1. Being at a loss to decide
ଧାଁଦାଲାଗା what to do; being puzzled;
ଖଟକ ଲଗନା bewilderment.
୨ । ସନ୍ଦେହାନ୍ୱିତ ଅବସ୍ଥା—2. Being in doubt.

ଧନ୍ଧକି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହେବା—
Dhandhaki hebā 1. To be bewildered.
ଧାଁଦାୟପଡ଼ା ୨ । ସନ୍ଦେହାନ ହେବା—2. To be in doubt.
୩ । ଦୋଦୋଯାଏ ହେବା—3. To vacillate.
୪ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
4. To be very busy.

ଧନ୍ଦପୁଆ—ଦେ. ବ—ଢାବଲପୁଆ (ଦେଖ)
Dhandapuā Ḍābalapuā (See)

ଧନ୍ଦର—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ଜର୍ଜରିତ)—
Dhandarā ୧ । ଛିଣ୍ଡା; ଚିରା—1. Ragged; torn.
ଝାଁଝରା ୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Worn.

ଧନ୍ଦଲା—ଦେ. ବଣ—ଧନ୍ଦାଳ (ଦେଖ)
Dhandalā Dhandāli (See)
(ଧନ୍ଦଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସ. ଧନଦା, ଯେଉଁଥିରୁ ଧନ ମିଳେ; କର୍ମ. ବ୍ୟୁତ୍ପ)—
Dhandā ୧ । ଧନୋପାର୍ଜନୋପାୟ—
ଧନ୍ଦ,ଧନ୍ଦା 1. Profession; occupation.
ଧନ୍ଧା ୨ । ବ୍ୟବସାୟ; କାମ ଧନ୍ଦା; ଜୀବିକା—
(ଧନ୍ଧା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2 Livelihood; business.
ସାଥନ୍ତେ ତ ଧନ୍ଦାରେ ଲଦିଥିଲ୍ଲ । ପଙ୍ଗାରମୋହନ ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । କାଉଳି; କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା—3. The state of being busy; bustle; stir.

ଲଃଵଣୀ ପ୍ରତି ଯେ ଦୋଇଅଛୁ ଵନ୍ଧା
ତେଣିଲେ ତାହା ସ୍ନେହ ମନେ ଲଗେ ଧନ୍ଦା ।
କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଥଉ ।

୪ । ମାନସିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ବ୍ୟସ୍ତତା—
4. Mental agitation; confusion.

୫ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—5. Dilemma.

୬ । ସଂସାର ସନ୍ତାପ—
6. The battle of life; worry of life.

୭ । ସାଂସାରିକ ଚିନ୍ତା; ଯେଣ ଚିନ୍ତା—
7. Worldy anxiety.

୮ । ସନ୍ଦେହ—8. Doubt.
କାହିଁ ଗାଇଁ ନକୁଳ ଜଇ ତାହା ନିନ୍ଦା
ଏ ସକାଶୁ ମୋ ମନେ ହୋଇଅଛୁ ଧନ୍ଦା । କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱମେଧ ।

୯ । ପ୍ରହେଳିକା—9. Riddle.

୧୦ । ଗୋଲକଧନ୍ଦା—10. Maze; labyrinth.

ଦେ. ବିଣ—୧ । କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ—
1. Very busy; pre-occupied.

୨ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
2 Bewildered; confused.

୩ । ଆନ୍ଦୋଳିତ—3. Agitated.
ସ୍ତ୍ରୀର ଭଜା ଶ୍ରୀପତେ ଗାଳ ପାଗେ ଵନ୍ଧା
ଦୋଉ ଜଉଁଳ ସେ ମାନସକୁ ଧନ୍ଦା । କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଵନ ।

୪ । ମୁଗ୍ଧ—4. Charmed.
ସେ ସବୁରେ ଵଡ଼ଭ ଭଜ୍ରାଇପ ଵନ୍ଧା
ଦୋଇହୁବାରୁ ହୃଅଇ ମନ ଜେଉଁ ଧନ୍ଦା । କୃଷ୍ଣହଂ.ମହାଭାରତ.ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଧନ୍ଦାଳି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—
Dhandāli ୧ । ଦୃଷ୍ଟିଭ୍ରମ ଯୁକ୍ତ—1. Dazzled.
ଧାଂଧା ୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି ଯୁକ୍ତ; ଜାଲଜାଲୁଆ ଦେଖି ପାରୁଥିବା—
ଧନ୍ଧଳା 2. Dim-sighted; blurred (in eye sight); not able to see distinctly.
(ଧନ୍ଦାଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୩ । ସନ୍ଦିହାନ—3. Puzzled; confused; in doubt.

ଧନ୍ଦାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Dhandāliba ଖୋଜିବା—1. To anxiously search for a thing here and there.
ଧନ୍ଦଳେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧନ୍ଦିବା } ୨ । ଜୁଣ୍ଡାଳିବା—2. To grope for a thing.
ହାତଡ଼ନ
ଟହୋଳନା

ଧନ୍ଦାଳି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ଏଣେ
Dhandāli hebā ତେଣେ ଖୋଜି ବୁଲି ବୁଲି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
(ଧନ୍ଦିହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To anxiously search for a thing here and more.
ଧାନ୍ଦାୟପଡ଼ା
ଧାଂଧାମେଗୋରନା ୨ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ବା ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
2. To be agitated; to be bewildered.

୩ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା; କାଉଳି ହେବା—
3. To be very busy; to be in a bustle; to be pre-occupied.
ସ୍ମରଲଗ୍ନ ସ୍ନେହ ବହୁ ବି ମିଟେ ନିନ୍ଦ
ଏ ସଂସାର ମସ୍ୟାରେ ହେଉଥାଏ ଧନ୍ଦା । କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୪ । ଜାଲୁଜାଲୁଆ ଦେଖାଯିବାରୁ ବା ଅନ୍ଧାର ଯୋଗୁଁ ଦରଣ୍ଡ ହେବା—4. To grope on account of one's dim sight or in the dark.

୫ । ସନ୍ଦିହାନ ହେବା—5. To be in doubt.
ଜଗଉଯାକ ଧର୍ମରକ୍ଷାରେ ବାଧ
ଦୋଇଅଛୁ ଯେ ନୃପ ନହୁଁ ଉହିଁ ଧନ୍ଦ । କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଵନ ।

୬ । ଗୋଲକଧନ୍ଦାରେ ପଡ଼ିବା—
6. To be between the horns of a dilemma.

ଧନ୍ଦି ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
Dhandi maribā To be in a bustle.
(ଧନ୍ଦିହୋଇ ମରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧନ୍ଦ ମରନ୍ତ ଗୃହଧର୍ମେ
ନାନାପ୍ରକାରେ ମନ ରମେ ।
ପ୍ରାତି. ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଧନ୍ଦୋଳ—ସଂ. ବି (ସଂ. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । କଳହ—
Dhandola 1. Quarrel.
ଧଂନ୍ଦା ୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Confusion.
ଧାଂଧା ଦେ. ବିଣ—୧ । କାଉଳି; ବ୍ୟସ୍ତ—1. Confused.
୨ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼; ସନ୍ଦିହାନ —2. Puzzled.

ଧନ୍ୱ(ଧାତୁ)—ସଂ—ଗତି କରିବା—
Dhanw(root) To go; to move.

ଧନ୍ୱ - ସଂ ବି (ଧନ୍ୱ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—୧ । ଧନୁ—
Dhanwa 1. Bow.
୨ । (+ଅଧିକରଣେ. ଅ) ମରୁଭୂମି—2. A desert.
୩ । ନିର୍ଜଳ ପ୍ରଦେଶ—3. A waterless tract.
୪ । କାଶୀର ଜଣେ ରାଜା; ଧନ୍ୱନ୍ତରୀଙ୍କ ପିତା—
4. Name of a king of ancient Kāśi.

ଧନ୍ୱ ଦୁର୍ଗ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ—୧ । ମରୁଭୂମି—
Dhanwa durga 1. A desert.
୨ । ନିର୍ଜଳ ପ୍ରଦେଶ—
2. A waterless tract or country.
୩ । ଆକ୍ରମଣୋଦ୍ୟତ ଶତ୍ରୁକୁ ବାଧା ଦେବା ପାଇଁ ଆକ୍ରାନ୍ତ ସ୍ଥାନର ଓ ଆକ୍ରମଣାର୍ଥି ଅଗ୍ରସର ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମରୁଭୂମି ଓ ନିର୍ଜଳ ପ୍ରଦେଶ କରିବା ରୂପ ଉପାୟ—
3. The expedient of turning a tract of country (through which an advancing enemy is to pass) into a waterless desert.
[ଦ୍ର—ଏପର କରିବାଦ୍ୱାରା ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ସେହି ଅଞ୍ଚଳ ବାଟେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକାଳେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଜଳ ଅଭାବରେ ଆଉ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।]

୪ । ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ୫ ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ଜଳ ମରୁଭୂମି ଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ (ହେ. ଶ)—4. A fort

Digitized by srujanika@gmail.com

surrounded on all sides by waterless desert to the extent of 40 miles.

ଧନ୍ୱନ୍ତର—ସଂ. ବ (ଧନୁ+ଅନ୍ତର)—ଗୃହ ଦ୍ୱାଦ ଦୈର୍ଘ୍ୟର ଏକ ମାପ
Dhanwantara (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A standard lineal measure of 4 cubits or 2 yards.

ଧନ୍ୱନ୍ତରି—ସ. ବ. (ଧନ୍ୱ+ଅନ୍ତ+ର ଧାତୁ ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଇ; ଏ କାଶୀରାଜ ଧନ୍ୱଙ୍କ ଔରସ ଥିବାରୁ)—
Dhanwantari
୧ । ଦେବଚିକିତ୍ସକ—1. Name of the divine physician according to the Hindu mythology

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱାରବଂଶରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଏ ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନ ବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଦିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାରିଥିଲେ ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାରିବା ମାତ୍ରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଓ ଆସନ ପାଇବା ପାଇଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ତହୁଁ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ ଯେ ଏଥି ନିମନ୍ତରୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଭାଗ ଓ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥିର ହୋଇ ସାରିଅଛି, ତୁମେ ଆଗାମୀ ଜନ୍ମରେ ବିଶେଷ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବ ଓ ସଶରୀର ଦେବତ୍ୱ ଲାଭ କରିବ ଓ ଆୟୁର୍ବେଦକୁ ଆଠ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଦେବଚିକିତ୍ସକ ହେବ । ତଦନୁସାରେ ପୁରାଣାନୁସାର ବହୁକାଳ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା କାଶୀରାଜ ଧନ୍ୱଙ୍କ ଘରେ ଏ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ (ଭାବପ୍ରକାଶ ମତରେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ) ଆୟୁର୍ବେଦ ଶିକ୍ଷା କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା କଲେ ଓ କାଶୀର ରାଜା ହେଲେ—ହି ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ରାଜସଭାସ୍ଥ ନବରତ୍ନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେକ ପଣ୍ଡିତ (କାଳିଦାସଙ୍କ ସମସାମୟିକ)—2. One of the 9 Pandits (gems) of the court of Bikramāditya.

୩ । କାଶୀର ରାଜା ଦିବୋଦାସଙ୍କ ନାମାନ୍ତର—3. A name of Dibodāsa, an ancient king of Kāsi.

୪ । ଧନ୍ୱନ୍ତରି (ଦେଖ)—4. Dhanitiri (See)

ଧନ୍ୱନ—ସ. ବ. (ଧନୁ+ଅନ; ଏ ଗଛରୁ ପୂର୍ବେ ଧନୁ ଜିନିଷ ହେଉଥିବାରୁ)—ଧାମଣ (ଗଛ) (ଦେଖ
Dhanwana Dhāmaṇa (tree) (See)

ଧନ୍ୱୟ(ଯ)ବାସ—ସ. ବ—ଦୁରାଲଭା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
Dhanwaya(ja)bāsa Durālabhā (See)

ଧନ୍ୱା—ସ. ବ. (ଧନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କରଣ ବନ୍=ଧନ୍ୱନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧନୁ ୧।୨ (ଦେଖ)
Dhanwā Dhanwa 1 & 2 (See)

୨ । ଆକାଶ, ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The sky.

୩ । ସ୍ଥଳ; ଶୁଖିଲା ଭୂମି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Dry land.

ସ. ବିଣ. (ଧନୁ+ବଚ୍; ଧନ୍ୱନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ଶାର୍ଙ୍ଗଧନ୍ୱା)—
ଧନୁକ ଧନୁ ଧାରଣକାରୀ—Holding a bow.

ଧନ୍ୱାୟୀ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ଧନୁ+ଆ+ଯା ଧାତୁ+ଇନ୍, ଧନ୍ୱାୟିନ୍; Dhanwāyī ୧ମା.୧ବ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—Armed with a bow. (ଧନ୍ୱାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧନ୍ୱିନ—ସ. ବ. (ଧନୁ=ଜଳଜଳ ପ୍ରଦେଶ, ମରୁଭୂମି+ବତରଣକାରୀ Dhanwina ଅର୍ଥରେ ଇନ୍) —ଶୂକର; ଘୁଷୁର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Hog; pig.

ଧନ୍ୱୀ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ଧନ୍ୱିନ୍; ଧନ୍ୱ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhanwī ୧ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ—1. Armed with a bow.
(ଧନ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବଦମ୍ଭ; ଚତୁର; ନିପୁଣ—
2. Clever; skilful.
୩ । ବିଦ୍ୱାନ୍; ପଣ୍ଡିତ—3 Learned; accomplished.
ବ—୧ । ଅର୍ଜୁନ—
1 Arjuna; the 3rd Pāṇḍaba brother.
୨ । ଧନୁର୍ବାଣ ଯୋଦ୍ଧା—2. Archer; bowman.
୩ । ଅର୍ଜୁନ (ଗଛ)(ଦେଖ)—3. Arjuna (tree)(See)
୪ । ବକୁଳ (ଦେଖ)—4. Bakula (See)
୫ । ଦୁରାଲଭା (ଦେଖ)—5. Durālabhā (See)
୬ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ରାମାବତାରରେ ଧନୁର୍ବାଣ ଥିବାରୁ ଓ ଗାଣ୍ଡିବ ଧନୁର ଅଧିକାରୀ ଥିବାରୁ)—
6. Bishṇu.
୭ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ପିନାକ ଧନୁର ଅଧିକାରୀ ଥିବାରୁ)—7. God Śiba.
୮ । (ନାମ) ତାମସ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
8. The name of a son of Tāmasa Manu.

ଧନ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ଧନ+ଯୋଗାର୍ଥେ ଯ)—
Dhanya ୧ । ମଙ୍ଗଳମୟ, ଶୁଭସୂଚକ—1. Auspicious.
(ଧନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍—2. Fortunate.
୩ । ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ—3. Blessed; affluent.
୪ । ସୁଖୀ—4. Happy.
୫ । କୃତାର୍ଥ—5. Successful.
୬ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ; ଶ୍ଲାଘ୍ୟ—
6. Praiseworthy; esteemable.
୭ । ଧାର୍ମିକ; ସାଧୁ; ପୁଣ୍ୟବାନ୍; ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ—
7. Virtuous; pious.
୮ । ଧନ ଦେବାବାଲା; ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଧନ ମିଳେ—
8. Bestowing wealth.

ସ. ବ—୧ । ଶାଲକଣ୍ଠି ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Shorea Robusta (tree)
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A name of Bishṇu.
୩ । ଧନିଆଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Coriander.
୪ । ନାସ୍ତିକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. An atheist.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏ ବଶେଷଣ ଶବ୍ଦ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାଧୁବାଦ କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ତୁମେ ଧନ୍ୟ, ତୁମର ସାହସ ଧନ୍ୟ ।]

ଦେ. ଅ.—୧ । ସାଧୁ ! ସାଧୁ ! ବାହାବା !—1. Bravo !

(ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାବାସ୍—

ଧନ୍ୟ 2. Well done !

ଧନ; ଧନଧନ ୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ) ଧକ୍ ! ଛି !—

3. (ironical) Fie !

ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଧନ୍ୟବାଦ)—୧ । ସାଧୁବାଦ; ପ୍ରଶଂସାବାଦ—

1. Eulogy.

୨ । କୃତଜ୍ଞତାଜ୍ଞାପନ—2. Thanksgiving.

ଧନ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରିବା; ଧନ୍ୟବାଦ

Dhanya karibā ଦେବା—1.To give thanks; to thank.

ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଓୟା ୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—

ଧନ୍ୟବାଦ୍ କରନା 2. To praise; to eulogise.

ଶୁଣେ ଶ୍ରୀହରି ଚରଣ, ତେବେ ଧ୍ରୁବକୁ କଲେ ଧ୍ୟାନ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରଶଂସା କରିବା—

Dhanyadhanya karibā To speak very highly of;

ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଓୟା to give thanks.

ଧନ୍ୟବାଦ୍ ଦେନା ସମସ୍ତେ ଖାଇ ଉଜାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ. ଦୈତ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ।

ଧନ୍ୟ ପଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧନ୍ୟବାଦ)—ଧନ୍ୟବାଦ (ଦେଖ)

Dhanya pada Dhanyabāda (See)

(ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟପଦ, ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନ୍ୟବାଦ—ସଂ. ବ.—(ଧନ୍ୟ + ବଦ୍ ଧାତୁ = କହିବା + ଘଞ୍. ଅ)—

Dhanyabāda ୧ । ସାଧୁବାଦ; ପ୍ରଶଂସାବାଦ; ସାବାସୀ—

1. Eulogy; applause

୨ । କୃତଜ୍ଞତାଜ୍ଞାପନ—

2. Thanksgiving; expression of gratefulness.

ଦେ. ଅ. (ଇଂରାଜ ସମାଜର ବ୍ୟବହାର ଅନୁକରଣରେ ଅଧୁନା ଉଦ୍ର ସମାଜରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି—(Interj) Thanks ! Thank you !

ଧନ୍ୟବାଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. —ସାଧୁବାଦ କରିବା—

Dhanyabāda karibā To thank; to express

ଧନ୍ୟବାଦ କରା (ଦେଓୟା) gratitude; to applaud.

ଧନ୍ୟବାଦ୍ କରନା (ଦେନା)

(ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରିଂ—(ଧନ୍ୟବାଦ + ଅର୍ହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Dhanyabādārha ଧନ୍ୟବାଦ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—

(ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) Deserving thanks.

ଧନ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଧନ୍ ଧାତୁ = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ + ଆ)—

Dhanyā ଧଣିଆ (ଦେଖ)—Dhaṇiā (See)

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.— (ଧନ୍ୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧନ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Feminine of Dhanya.

ଧନ୍ୟାକ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ—(ଧନ୍ ଧାତୁ = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଆକ)—

Dhanyāka ଧଣିଆ (ଦେଖ)—Dhaṇiā (See)

ଧପ୍— ଦେ. ଅ.—୧ । ଆଲୁଅ ହଠାତ୍ ଲିଭିଯିବା ପ୍ରକାରେ—

Dhap 1, (extinction of a light) Suddenly.

ଧପ ୨ । ଆଲୁଅ ହଠାତ୍ ଜଳି ଉଠିବା ପ୍ରକାରେ—

ଧପ 2. Suddenly (flaring up of a light)

ଧପ୍ତନା, ଧପ୍ତନ ଧପ୍କର, ଧପ୍ତର ଧପ୍ଦସ୍, ଧପ୍ଧସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

୩ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) କୌଣସି କଠିନ ବସ୍ତୁ (ଯଥା ବଡ଼ ବହୁ) କୌଣସି କୋମଳ ବସ୍ତୁ (ଯଥା ଗଦ) ଉପରେ ଜୋର୍ ପୂର୍ବକ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—3. Thumping sound produced by a hard substance falling on a soft surface.

ଧପ୍(ପ) ଧପ୍(ପ)—ଦେ. ଅ.—୧ । ଆଲୁଅ ଅସ୍ଥିର ଭାବରେ ଜଳିବା ଓ ଲିଭିବା ପ୍ରକାରେ—

Dhap (pa) dhap(pa)

ଦପଦପ 1. In a flickering manner; in a twinkling manner.

ଧପ ଧପ ଦୋଇ ପ୍ରାତୀ ଜ୍ୱଳେ, ଧପ ଧପ ଜଳେ ଜହ୍ନର ଅନଳ

ଜଗନ୍ନାଥ ଚରଣ ଜହ୍ନ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ । ନନ୍ଦକିଶୋର । ବୃନ୍ଦାବନଯାତ୍ର ।

ଦୁପଦାପ ୨ । ଧପ୍ଧାପ୍ (ଦେଖ)—

ଦପ୍ଦପ 2 Dhap-dhāp (See)

ପଦାତିମାନେ ଧପଧପ ସିନା ଘାଡେ,

ଭାର ଜହ୍ନର ମଲ୍ଲା କଣ୍ଠରେ ନରଡେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାସୁରଭି, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।

ଧପଧପ ୪ । ଚକ୍ ଚକ୍—4. Glitteringly.

ଜଗମଗ ଧପ ଧପ ଦୋଇ ପ୍ରାତୀମାନେ ଉର୍ମିମାଳା ରତ୍ନାକର

ବ୍ରଜନାଥ. ପାଟଣା ।

୫ । କଠିନ ଭୂମିରେ ଜୋରରେ ଚଲିବା ସମୟରେ ପାଦର ଶବ୍ଦ—5. The thud of foot steps on firm ground.

ଧପ ଧାପ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର—

Dhap dhāp 1. Quickly.

ଧପଧାପ, ଧପାସ ୨ । ଗୋଟିଏ କଠିନ ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୋମଳ

ଦବଦବ ବସ୍ତୁରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ କରିବାର ଶବ୍ଦ—

(ଧପାଧପ୍— ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Thumping sound; the sound of a heavy and hard thing falling on a soft surface.

[ଦ୍ର—ଉଦ୍ଧତରେ ବଧ ମାରିବା, ପାଦ ଭୁଇଁରେ ବାଡ଼େଇବା ।]

୩ । ଦ୍ରୁତବେଗରେ ଭୂମିରେ ଚଲିବାର ଶବ୍ଦ—

3. Thumping sound of foot steps.

ଧପ ଚକଣ(ଣା)—ଦେ. ବଣ— ଧପଚ ଚକଣ (ଦେଖ)

Dhapa chikaṇa(ṇā) Dhapa chikaṇa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧପ ଚିକଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—ବାହାରେ ଭମ ଦେଖାଇବା
Dhapa chikaṇiā(āñ) (ଲୌକ)—ବାହ୍ୟ ଶୃକଚକ୍ୟବଶିଷ୍ଟ—
ଚଟକଦାର **ଭଡ଼କୀଲା** Showy; gaudy; tawdry.

ଧପଟ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଧାଟ୍ ଧାଉ)—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—1. Running.
Dhapaṭa (ଧପଡ଼, ଧପଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାବାଡ଼ **ଧପ୍ପାଡ଼** ୨ । ଶୀଘ୍ରତା—2. Race; swift motion.
ବାଲୀ ତେ ପର ରୁରଙ୍ଗ ଧପଟ ଲମ୍ଫଃ ବଦେ ଆବହ ।
ଉଃ. ଜୋଃଦ୍ରଜ୍ଞାଶ୍ୱଦତ୍ତ ।

ଧପଟିବା—ପ୍ରଦେ. (ଦି ଦ୍ୱଭୂମ) କ୍ରି.—ଧମକାଇବା (ଦେଖ)
Dhapaṭibā Dhamakāibā (See)

ଧପଡ଼ ଧପଡ଼—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଦଉଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
Dhaparḍa dhaparḍa Thumping sound of foot-
(ଧାପଡ଼ ଧାଡ଼, ଧାପୁଡ଼ ଧାପୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) steps.

ଧପଡ଼ା (ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧପଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Dhaparḍā (rḍe)ibā Causative of Dhaparḍibā.
ଦୌଡ଼ାନ **ଦୌଡ଼ାନା**
(ଧପୁଡ଼ାଇବା, ଧପୁଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧପଡ଼ା ଧପଡ଼—ଦେ. ବି.—ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼; ଯାଁଆଁ ଧପଡ଼—
Dhaparḍā dhaparḍi Race; running to and fro.
ଦୌଡ଼ଧାବ; ଦୌଡ଼ ଧପାଡ଼ **ଦୌଡ଼ଧାପଡ଼**

ଧପଡ଼ି—ଦେ. ବିଣ.—(ଫ. ଧବ୍)—ଧପାବାଜ—
Dhaparḍi Deceitful; swindling.
ଧପାବାଜ **ଧୋକାବାଜ** (ଧପଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଫ. ଧାବ୍ ଧାଉ)—ଦଉଡ଼ିବା—
Dhaparḍibā To run with a thumping sound.
ଦୌଡ଼ା **ଧପନା** (ଧପୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧପ ଧାପ(ପେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ଅଚ୍ଛଣୀଘ୍ର—Quickly.
Dhapa dhāpa pe)
ହୁପଦାପ ଧପ ଧାପେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଧଇଁଲେ,
ଝଟପଟ ଘୋଟ କରନ୍ତୁ ଘୋଟ ଅଖାତ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣଜୀ ଦୀ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ;

ଧପା (ପ୍ପା)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧବ୍=ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି)—୧ । ଠକାମି—
Dhapā(ppā) 1. Swindling.
ଧାପା **ଧପ୍ପା** ୨ । ପ୍ରତାରଣା—2. Deceit.
(ଧପାଙ୍ଗି, ଧପ୍ପାଙ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଠକାଇବା—
Dhapā(pe)ibā 1. To swindle; to deceive.
ଧାପା ଦେଓୟା ୨ । ଭଣ୍ଡିବା— 2. To put off.
ଧପ୍ପା ମାରନା ୩ । ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇବା—
3. To throw dust over one's eyes.
(ଧପା ଦେବା, ଧପ୍ପାଦେବା, ଧପା ମାରିବା, ଧପ୍ପା ମାରିବା, ଧପାଙ୍ଗିମାରିବା, ଧପ୍ପାଙ୍ଗି ମାରିବା, ଧପାଙ୍ଗି ବଢା(ଢେ)ଇବା, ଧପ୍ପାଙ୍ଗି ବଢା(ଢେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧପାଡ଼ି—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଭଣ୍ଡ; ପ୍ରତାରକ—
Dhapāṛḍi 1. Swindling; deceitful.
ଧାପାବାଜ ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ କରିବ ବୋଲି **ଧପ୍ପାବାଜି** କହି ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରତା କରେ—2. Putting off a matter on various excuses.

ଧପ୍ପାଡ଼, ଧପାଡ଼ିଆ; ଧପ୍ପାଡ଼ିଆ, ଧପାଦିଆ; ଧପ୍ପାଦିଆ, ଧପାମରା, ଧପ୍ପାମରା, ଧପାବାଜ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଧପାବାଜ୍— ଦେ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରତାରକ—
Dhapābāj 1. Fraudulent; deceitful.
(ଧପ୍ପାବାଜ୍, ଧପାଙ୍ଗି, ଧପ୍ପାଙ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାପାବାଜ, **ଧପାବାଜ**

ଧପାବାଜି—ଦେ ବି—ପ୍ରତାରଣା; ଠକାମି—
Dhapābāji Deceitfulness.
(ଧପ୍ପାବାଜି—ଅନ୍ୟରୂପ) କ ହୋ ପଃନାଜ ତେ ଏ କ ଧପାବାଜ କଥା ?—
ଧାପାବାଜୀ **ଦାନ୍ଦଲବାଜୀ, ଧପାବାଜୀ** ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭରଣ. ଚୌରୁଜ ।

ଧପାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଧାବ୍ ଧାଉ)—ଦଉଡ଼ିବା—
Dhapālibā To run.
ଧାଓୟା, **ଧପାଡ଼ନା; ଦୌଡ଼ନା**

ଧବ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଧୁ ଧାଉ=କମ୍ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପତ୍ତି;
Dhaba ସ୍ୱାମୀ—1. Husband.
୨ । ପ୍ରଭୁ—2. Lord; master.
୩ । ମନୁଷ୍ୟ—3. A man.
୪ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A knave; a cheat.
୫ । ଧଅ (ଗଛ) (ଦେଖ)—5. Dha-a (tree) (See)
(୧+୫)=ବଂଶପାଣି ଉର୍ଦ୍ଧ ଲକ୍ଷାନ କଲେଣି ଏ ବନେ କ ବସା
ବୈଦେହୀ କହୁ ନ ଦିଅ କ ସେ ଚୋର ଘରେ ଏ ନିଶା
ଚୋଲେ ଲଙ୍କପତି ଏଥି ଗଭାଗତ କରନ୍ତୁ ବୃଷ କ
ଜିଣିବେ କଡ଼ଇ ସ୍ୱଦବନ୍ଧୁ ସେହୁ ପ୍ରତିଜ ଜାନଲା ।
ଉଃ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୬ । (+ଭାବ. ଅ) କମ୍ପ—6. Quaking; trembling.

ଧବଳ—ସଂ. ବିଣ (ଧବ=କମ୍ପ+ଳ ଧାଉ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhabala ୧ । ଧଳା; ଶୁଭ୍ର; ଶ୍ୱେତ; ଶୁକ୍ଳ—1. White.
(ଧବଳା, ଧବଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୋରା—2. Fair-skinned;
(ଧବଳଚ୍ଛା, ଧବଳଚ୍ଛୁ—ବ) white skinned.
୩ । ଚକଚକିଆ ଧଳା—3. Dazzling white.
ସଂ. ବି—୧ । ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ଧଳାରଙ୍ଗ—1. White-colour.
୨ । ଶ୍ୱିତ୍ର; ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠ—
2. White leprosy; leucoderma.
ଗୁରୁ କାମିଳା ଦୋଷ ଉତ୍ତେ,
ଧବଳ ଦୋଇ ମୃଗ ଦୃଷ୍ଟେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୩ । ଏକପ୍ରକାର କର୍ପୂର; ଚନା କର୍ପୂର—
3. A kind of camphor.
୪ । ଶ୍ୱେତ ମରିଚ—4. White pepper.
୫ । ଧଳା ଷଣ୍ଢ—5. White bull.
୬ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃଷ—6. An excellent bull.
୭ । ଧଅ (ଗଛ) (ଦେଖ)—7. Dha-a (tree) (See)
୮ । ଧଳା ପାରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. White pigeon.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଅର୍ଜୁନ (ଗଛ) (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Arjuna (tree) (See)

୧୦ । ରାଗିଣୀବିଶେଷ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Name of a secondary musical air in Hindu music.

[ଦ୍ର—ଭରତଙ୍କ ମତରେ ଏହା ହନ୍ତ୍ରୋଳ ରାଗର ଅଷ୍ଟମ ପୁତ୍ର—(ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଏକ ଜାତି ଲୋକଙ୍କର ସଂଜ୍ଞା—
A title of a caste of people in ancient Utkal.

ଧବଳ କର – ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧବଳ+କର=କରଣ)—ଚନ୍ଦ୍ର; ଇନ୍ଦୁ; ସିତାଂଶୁ—The moon.
Dhabala kara

ବଳ ପ୍ରବଳ ମୋର ଧବଳକର ପ୍ରାପ୍ତେ ଉନ ପ୍ରାପ୍ତ କବଳ କର ସେ—
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶତଲୀଳା ।

ଧବଳ କୁଷ୍ଠ—ସ. ବ (ଧବଳ+କୁଷ୍ଠ)—ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠ; ଧଳା ଛଉ—
Dhabala kushṭha Leucoderma; white leprosy; albinism.

ଧବଳ ଗିରି—ସ. ବ (ଧବଳ+ଗିରି)—୧ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ସର୍ବୋଚ୍ଚ
Dhabala giri ଶୃଙ୍ଗ—1. Name of the highest peak of the Himalayas (Apte.).

[ଦ୍ର—ଏହି ଶୃଙ୍ଗ ନେପାଳ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୨୬ ହଜାର ଫୁଟ ।]

୨ । ଶ୍ୱେତ ପର୍ବତ—2. A white mountain.

ଦେ. ବ—ଧଉଳି ଗିରି (ଦେଶ)—Dhauli giri (See)

ଧବଳ ପକ୍ଷ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଧବଳ+ପକ୍ଷ)—୧ । ଶୁକ୍ଳ ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ—
Dhabala pākṣha 1. The bright fortnight of a lunar month.

୨ । ଧଳା ପର—2. White feather.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧବଳ ପକ୍ଷ ଯାହାର) ଧଳା ହଂସ
3. Swan; white-winged gander.

ଧବଳମୟ(ୟେ)—ତ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) ବିଣ—ଧବଳ (ଦେଖ)
Dhabalamaya ye) Dhabala (See)

ଧବଳମୟେ ବଶୁନ୍ଧ ନଦାନଦ୍ୟ ଶ୍ରିତ—ପ୍ରାତୀ. ବୃହନ୍ନରପଶଗୀତା ।

ଧବଳମୟ ପୁର(ରି)—ଦେ. ବ (ସ. ଧବଳ+ପୁର; +ଘୁସ୍)—
Dhabalamaya pura(ri) ଅଟ୍ଟାଳିକାମୟ ସ୍ଥାନ—(କୋଠା-
ଧୌରାହର ମାନ ଚୂନ ବୋଳାଦୋଇ ଧବଳଚ ଦୋଇଥିବାରୁ)—
A place full of (white) buildings or palaces.

(ଯଥା—ମୋ ଦାଦରେ ଦଳାକେତେ ରାଜ୍ୟର ଭର ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଧବଳମୟ ପୁରୀ ବନେଇ ଦଥନ୍ତୁ ।)

ଧବଳ ମୃତ୍ତିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧବଳ+ମୃତ୍ତିକା)—୧ । ଚକ୍ ଖଡ଼ି—
Dhabala mṛuttikā 1. Chalk.

୨ । ଖଡ଼ିଆ ମାଟି—2. Chalky soil.

ଧବଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧବଳ+ଆ)—ଧଳା ଗାଈ—
Dhabalā A white cow.

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧବଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhabala..

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳ)—ଧବଳ; ଧଳା—White.

ତେଣ ତେଣ ଗୋ ସ୍ୱଇର ଗଲା,
ସେ ତ ଜମ୍ବୁର ପାସ୍ୱେ ଧବଳା—ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଧବଳାଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧବଳ+ଅଙ୍ଗ)—ଯାହାର ଶରୀର
Dhabalāṅga ଧଳା—Having a white body.

(ଧବଳାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—ହଂସ—Swan.

ଧବଳିତ—ସଂ. ବିଣ (ଧବଳ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ଶୁକ୍ଳୀକୃତ—
Dhabalita 1. Whitened.

(ଧବଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୁଭ୍ରୀଭୂତ—2. Brightened.

ଧବଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧଉଳିବା (ଦେଶ)
Dhabalibā Dhaulibā (See)

धवलाना

ଧବଳିମା—ସ. ବ (ଧବଳ+ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍; °ମା. ୧ବ)—
Dhabalimā ୧ । ଶୁକ୍ଳତା—1 Whiteness.

୨ । ରକ୍ତହୀନତା ଯୋଗୁଁ ଶରୀରର ପାଣ୍ଡୁରତା—
2. Paleness of the skin due to bloodlessness.

ଧବଳୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧବଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଧଳା ଗାଈ—
Dhabalī 1. White cow.

୨ । ଏକ ରୋଗ, ଯହିଁରେ ବାଳ ଧଳା ହୋଇଯାଏ (ହୁ.ଶ.)—
2. A disease turning the hair grey.

୩ । ଧଳା ମରିଚ—3. White pepper.

ଧବଳୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ (ଧବଳ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+କୃତ)—
Dhabalīkṛuta ଯାହା ପୂର୍ବେ ଧଳା ହୋଇ ନ ଥିଲ୍ଲା ପରେ
(ଧବଳୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧଳା କରି ଯାଇଅଛୁ—Made white;
(ଧବଳୀକରଣ—ବ) whitened.

ଧବଳୀଭୂତ—ସ. ବିଣ (ଧବଳ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭୂତ)—
Dhabalībhūta ଯାହା ପୂର୍ବେ ଧଳା ହୋଇ ନ ଥିଲ୍ଲା ପରେ ଧଳା
(ଧବଳୀଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇଅଛୁ—Turned white.
(ଧବଳୀଭାବ—ବ)

ଧବଳୀ ଶ୍ୟାମଳୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧବଳୀ+ଶ୍ୟାମଳୀ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Dhabalī syāmalī ଚରାଉଥିବା ଧଳା ଗାଈ ଓ କଳା ଗାଈ—
The white and black cows tended by Śrīkṛushṇa.

ଧବଳେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ. (ସ. ଧବଳ+ଈଶ୍ୱର)—କଟକ ନଜିକସ୍ଥ
ମହାନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ
ଧବଳେଶ୍ୱର
ଧବଳେଶ୍ୱର
ଧବଳେଶ୍ୱର } ଅନ୍ୟରୂପ ପାହାଡ଼ର ଉପରେ ଥିବା ଶିବଲିଙ୍ଗ—
Name of an idol (Śiba) situated on a hillock on the bed of the Mahānadī river to the north-west of the town of Cuttack.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏ ସ୍ଥାନଟି ଅତି ମନୋହର । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ କୌଣସି ରାଜାର ଆଣ୍ଠି ଭାକ ଶୁଣି ଏହି ଠାକୁର କଲା ବଳଦକୁ ଧଳା କରଦେଇ, ତାହାକୁ ଆସନ୍ନ ଯେପରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟରେ ଏଠାରେ ବନ୍ଧୁସବ୍ରସ୍ତ ଜୁଟିଲାପରି, ବିଶେଷତଃ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଗଡ଼ଜାତର, ସାତ ।୍ଏକଶ ଦୋଇ ବଡ଼ଓଷା ବ୍ରତ କରନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ମଫସଲରେ ମଧ୍ୟ 'ବଡ଼ଓଷା' ବ୍ରତ କରାଯାଏ । 'ବଡ଼ଓଷା'ର ପ୍ରସାଦ ମଣ୍ଡା ଓଁଗୁରିଆ । ଏଠାରେ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ଧ୍ରୁବ ଶଶିଭୂଷଣଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ନାତ୍ତତ କୁଟୀର ଅଛି ।]

ଧବଲୋତ୍ପଳ—ସଂ. ବି (ଧବଳ+ଉତ୍ପଳ)—ଧଳା କଇଁ—
Dhabalotpala White water-lily.

ଧବାଣକ—ସଂ. ବି (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିତ ହେବା+କରଣ. ଆନ+କ)—
Dhabāṇaka ପବନ—Wind (Apte).

ଧବିତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କରଣ. ଇତ୍ର)—
Dhabitra ୧ । ମୃଗଚର୍ମର ପଙ୍ଖା—
1. A fan made of deer-skin.
୨ । ତାଳପତ୍ରର ପଙ୍ଖା—2. A palm-leaf fan.

ସଂ. ବିଣ. (ଧୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ର)—ଅପନୟନକାରକ—
Removing.

ଧବୁଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଧଉଡ଼; ଦଉଡ଼—
Dhabur̤dā Running.

ଧବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଧବୁଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—Causative of
Dhabur̤dā(r̤de)ibā (ଧବୁଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Dhabur̤dibā.

ଧବୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଦଉଡ଼ିବା—
Dhabur̤dibā To run.
ଦୌଡ଼ା **ଧପନା**

ଧ ବୋଇଲେ ମାଡ଼ି ବସୁଛି—ଦେ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ବାକ୍ୟ)—ଧଅ ବୋଇଲେ
Dha boile mār̤di basuchhi କାମୁଡ଼ି ପକାଉଛି (ଦେଖ)
(ଧଅ ବୋଇଲେ ମାଡ଼ି ବସୁଛି—ଅନ୍ୟରୂପ) Dha-a boile
Kāmur̤di pakāuchhi (See)

ଧମ୍ନା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଚମଣା (ଦେଖ)
Dham-nā Dhamaṇā (See)

ଧମ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ମା ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhama
୧ । କମାରଶାଳରେ ଯେ ଭାତି ଭାଏ—
1. One who blows the bellows.
୨ । ଯେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରେ; ଯେ ନିଆଁ ଲଗାଏ—
2. One who kindles a fire.
୩ । ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. One who produces or makes a sound.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅଧମର ବିପରୀତ)—ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
A good person.

ଜାଣି ପଗ୍ରେ ଧମ; ନ ଜାଣି ନ ପଗ୍ରେ ଅଧମ—ପ୍ରବଚନ ।

ଧମକ୍—ଦେ. ବି—ଧମକ (ଦେଖ)
Dhamak Dhamaka (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗାଳ—Abuse.

ଧମକ୍ ଦେବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଧମକାଇବା (ଦେଖ)
Dhamak debā Dhamakāibā (See)

ଧମକ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—କମାର—
Dhamaka Black-smith.

ଧମକ ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ମା ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
ଭବକୀ, ଧମକ ୧ । ତର୍ଜ୍ଜନ; ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ—1. Threat
ଧମକ ଶୁଣି ଡରେ ଡରଣ
ଚରଣ ଅନ୍ୟକୁ ନ ଭଜି ଶରଣ ଗୋ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଦମଦମ ହେବା; ଧକଧକ ହେବା—2. Throbbing.
୩ । ଖୁବ ଦମଦମ; ହୃତ୍‌କମ୍ପ—
3. Palpitation of the heart.
୪ । ଅଧିକାରପତ୍ର; ହୁକୁମନାମା—
4. Order; order-slip.
୫ । ଖୁବ୍ ଜୋର୍—5. Great force.
ଦେ. ଅ. (ସବାର ବେହେରାମାନଙ୍କ ଭାକ)—ବାଟରେ ଆଗରେ ଗର୍ତ୍ତ ଅଛି—(a halloo of palki-bearers) There is a pit on the road.

ଧମକ ଚମକ—ଦେ. ବି—୧ । ତର୍ଜ୍ଜନ ଗର୍ଜ୍ଜନ—
Dhamaka chamaka 1 Loud threats.
(ଧମକା ଚମକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବହୁ ଭର୍ତ୍ସନା—
ଧମକଚମକ 2. Scolding; a shower of rebuke.
ଧମଗଜର

ଧମକଧମା—ଦେ. ବି—୧ । ଧମକାଣି—
Dhamakadhamā 1. Threatening.
ଧମକୀ ୨ । ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇବା—2. Making ado.
୩ । (ସବାର ଗଜୁଡ଼ିଙ୍କ ଭାକ) ଅସମତଳ ବା ଗର୍ତ୍ତମୟ କଷ୍ଟପ୍ରଦ ମାର୍ଗ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବେହେରାମାନଙ୍କ ଭାକ—
3. A halloo of palki-bearers indicating that the road is very uneven or full of pits.

ଧମକ ଧମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଭୁଲନାକର; ହି. ଦମକ=ଚମକାନ; ଧପଧପକରା ଔକ୍ଷ୍ମ୍ଲ) —୧ । ଚମକାଇବା—
1. To cause to wince.
ଧମକନା ୨ । ଚମକ ବା ଝଟକଚକ୍ୟ ଦେଖାଇବା—
2. To glitter.
୩ । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା—3. To show one's self off to advantage by moving the limbs
୪ । ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇବା—4. To make ado
୫ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅଳଙ୍କାରାଦିର ଝମ ଝମ ଶବ୍ଦ କରିବା; ଝଟକଚକ୍ୟ ଦେଖାଇ ଚଲିବା—5 To walk by producing a tinkling sound of the ornaments or by showing off one's graces.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧନଞ୍ଜ ଧମକ ଧମେଉଛ
ସାଇଁଳ ନାକରେ ଜାଇଁଳ ଗୁଣା ମାତ୍ର ତ ପକେଇଲ । ଚଗ ।

ଧମକରେ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Dhamakare rahibā 1. To be frightened.
ଧମକୀମେଁ ଆନା ୨ । ଭୟ ହୋଇ ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
2. To be coerced by one's threats.

ଧମକା—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱ. ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—ଧମକ (ଦେଖ)
Dhamakā Dhamaka (See)

ଧମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱ. ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
Dhamakā(ke)ibā ୧ । ପ୍ରହାରାଦିର ଭୟଦେଖାଇବା—
ଧମକଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. To threaten.
ଧମକବାଡ଼ିବା } ୨ । ଗାଳି ଦେବା—
ଶାସାନ; ଧମକାନ 2. To rebuke; to scold.
ଧମକାନା ୩ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ କରିବା—3. To frighten.

ଦୂରରୁ ସେ ଉଙ୍କିଦେ, ଧରଣିରୁ କେହି ସରେ;
ଧମକାଇଲ ନାହିଁ କ ଛନ୍ତୁ ଲଜ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦଭଞ୍ଜ ଯୁ. ଗୀତ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଲୋପ କରାଇବା—
4. (fig) To cause to disappear.

ଧୂତରୁ ଦୂ ସିନା ଧମକାଇ ଜାଣୁ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧମକାଣ—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱ. ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
Dhamakāṇa ୧ । ଭର୍ତ୍ସନ; ତରଣ—1. Threatening,
ଧମକାନ ୨ । ତିରସ୍କାର—2. Abuse; snubbing.
ଧମକ୍କୀ

ଧମକା ଧମକି—ଦେ. ବ—୧ । ଧମକ ଚମକ (ଦେଖ)
Dhamakā dhamaki 1. Dhamaka chamaka (See)
ଧମକଚମକ ୨ । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଧମକାଣ—
ଧମକାଧମକୀ 2. Mutual threatening,

ଧମକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଧଡ଼ଧଡ଼ିବା; ଦମଦମ ହେବା—
Dhamkibā 1. To throb; to palpitate.
ଧଡ଼ଧଡ଼କରା; ଦପଦପକରା (ଯଥା—ମୋ ଶିର ଧମକୁଛି ।)
ଧମକନା ୨ । ବ୍ୟଥା କରିବା; ବଥାଇବା; ବ୍ୟଥାସହ ଶିର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ପଡ଼ିବା ଉଠିବା—2. To throb with aching.
(ଯଥା—ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଧମକୁଛି ।)
୩ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—3. To be alarmed or frightened; to be panic-struck (Howells).

ଧମଧମ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଧମ୍‌ଧମ୍ ଶବ୍ଦ କରି; ଦମଦମ—
Dhamadham With thumping sounds.
ଧପଧପ ଭିଜି ପଡେ ଧମଧମ, ସାତାଳ ଗୁଳର ଭର କଠିଣ;
ଧମଧମ ଝାଳ ବୁହେ ଗମଗମ । ଚଗ ।

ଧମଧମ—ପ୍ର. ବ—ପାଦ୍ଦଙ୍କ କୋଷରୁ ଜନ୍ମିଥିବା କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କ ଗଣ-
Dhamadhama ବିଶେଷ—A class of attendants of Kārttikeya.

ଧମନ—ପ୍ର. ବି. (ଧ୍ୱ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; ଫୁଙ୍କିବା+କରଣ. ଅନ)—
Dhamana ୧ । ନଳ—1. A pipe; a tube.
୨ । ଭାତ୍ତ—2. Bellows.
୩ । (+ଭାବ. ଅନ) ପବନ ଫୁଙ୍କିବା କର୍ମ—
3. Act of blowing wind.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ନଳ; କାଣ୍ଡଶର—
4. A kind of reed.
୫ । ଯେ କମାରଶାଳରେ ଭାତ୍ତ ଚାଏ—
5. One who blows the bellows in a blacksmith's forge.
ପ୍ର. ବିଣ—କ୍ରୂର—Cruel.

ଧମନ(ନୀ)—ପ୍ର.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଧ୍ୱ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ଈ)—
Dhamani(nī) ୧ । ନଳ—1. A pipe; a tube.
୨ । ଶିରା; ନାଡ଼ୀ—2. Artery; vein.
୩ । ଗଳା—3, Throat.
୪ । ରେମଣୀ; ବେଶ୍ୟା—4, Prostitute.
୫ । ହଳଦୀ; ହଳଦୀ—5, Turmeric.

ଧମାଧମ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଧମ୍ ଧମ୍ ଶବ୍ଦ କରି—
Dhamādham 1. With thumping sounds.
ଦମାଦମ ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ଧମ ଧମ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବକ—
ଧମାଧମ 2. Producing repeated thumping sounds.
୩ । ଅତ୍ତ ଶୀଘ୍ର; ଖୁବ୍ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା ସହକାରେ; ତ୍ୱରତ—
3. In a hurry; in haste.
(ଯଥା—କାରଖାନାରେ ସବୁ ଭାତ୍ତ କାମ ଧମାଧମ୍ ଚାଲିଛି ।)
୪ । ଖୁବ୍ ଗୋଲମାଲ ସହିତ—
4. With bustle; with a great noise; with much ado.

ଧମ୍ମିଲ୍ଲ—ପ୍ର. ବି. (ଧମ୍=ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବା ପୂର୍ବ୍ବା+ମିଲ୍ ଧାତୁ=ମିଳିତ ହେବା+ସଙ୍କାର୍ଥେ ଲ; ଯାହା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହୁଏ)—ମନୋହରରୂପେ ମୁକ୍ତା ଓ ପୁଷ୍ପାଦି ଦ୍ୱାରା ଅଲଙ୍କୃତ ଆବଦ୍ଧ କେଶପାଶ; ଜୁଡ଼ା; ଖୋପା; ଖୋସା; ସଯତ କେଶକଳାପ; ଫାଶଗଣ୍ଠି—
Chignon; the hair of the head tied into a very beautiful knot; coiffure of hair.

ଧମ୍ମିଲ୍ଲବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ଧମ୍ମିଲ୍ଲ+ବତ୍) —
Dhammillabanta ପୁଷ୍ପାଦି ମଣ୍ଡିତ କେଶପାଶ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(man) With a coiffure of hair.

କେହି ନାହିଁ ବେଣ୍ଟିବ ଧମ୍ମିଲ୍ଲବନ୍ତ ଦେହ, କରିବାକୁ ଏମନ୍ତ କଣ୍ଠେ ଲମ୍ବିତ ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସବତ୍ତୋଳ ।

ଧର୍‌ବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଆଣିବା—
Dhar-bā To bring.

ଧରମାର୍—ଦେ. ବ—ମାରଧର; ପ୍ରହାର—
Dhar-mār Beating.
ମାରଧର

ଧରଣା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ସ୍ତତ୍ତା; ପଥ—
Dhar-śā 1. Road.
୨ । ଗ୍ରାମର ସର୍ବସାଧାରଣ ରାସ୍ତା—
2. The public road of a village.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧରଣା ଡୁଲି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Dharṡā ḍuli ରାସ୍ତାକୁ ଲାଗିଥିବା କ୍ଷେତ—
A corn-field or plot of land adjoining a road.

ଧରଣ(ଶା)ରଣା—ଦେ.ବି—ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବା କଠୋର ନିୟମ; ଧରାବନ୍ଧା
Dhar-ṡa(ṡā)raṇā ନିୟମ—Hard and fast rule.
ଧରାବାଁଧା ନିୟମ (ଯଥା—ଉଦ୍ଭସିଲଦାରମାନଙ୍କଠାରୁ କାଗଜଘଣ୍ଟ
ଠିକାନା, ଠହରାବ ବୁଝିବାରେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଧରଣରଣା ନାହିଁ ।)

ଧର—ସଂ. ବି. (√ ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhara ୧ । ପର୍ବତ —1. Mountain

ବନ୍ଧ୍ୟ ଧରେ । ବପ୍ର ଭାର ଉପମା ଧରେ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈତେସ୍ତୁତବଲାସ ।

୨ । କପା—2. Cotton.
୩ । ଗର୍ଭ; ଜରାୟୁ—3. Uterus.
୪ । ଧଡ଼; ଶରୀର—4. Body.
୫ । କବନ୍ଧ—5. Headless trunk.
୬ । ବେକ ତଳୁ ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହୁଯୁନ ଶରୀରାଂଶ—
6. Part of the body from the neck to the waist without the arms
୭ । କୂର୍ମରୂପ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କଚ୍ଛପବତାର—
7 The second incarnation of Bishṇu in the shape of a tortoise.
୮ । ଅଷ୍ଟାବସୁ (ଦେବତା)ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
8. Name of one of the Basu class of Deities.
୯ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଗୋତ୍ରୋପାଧ୍ୟବିଶେଷ—
9. Family-title of some Brāhmaṇas.
(ଯଥା—ଧରଶର୍ମା, ଧର ଗୌତମ ।)
୧୦ । ବ୍ୟଭିଚାରୀ ପୁରୁଷ; ବିଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. An adulterer.
ସଂ. ବିଣ. ଦୃଂ—ଧାରଣ କର୍ତ୍ତା; ଯେ ଧାରଣ କରେ—
Holding; bearing; that which holds or sustains.
[ଦୃ—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ । ଯଥା—ଭୂଧର, ଜଳଧର, ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ।]

ଦେ. ବି—୧ । (ପ୍ରାଚୀନ) (ସଂ. ଅଧର)ଅଧର —Lip.

ବେନ ଅବଲେକ ଧର ସୁଧା ପାନ କର । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାଟ୍ୟ ।

୨ । ଯେ ଗିରଫ କରେ; ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2 One who catches or arrests..

ଅପେ ଗ୍ରେର ଅପେ ଧର ଅପେ ଜାକୁଆଇ ।
ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଚନ୍ଦ୍ରଗୀତା ।

ଧରଣ— ସଂ. ବି. (√ ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Dharaṇa ୧ । ଧାରଣ—1. Holding.

ଜଳାଧର ଶୂନ୍ୟ ଧରଣ, ଧରଣେ ନାହିଁ ଏହ ଛଡ଼ଲକ୍ଷ ନଳେ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈତେସ୍ତୁତବଲାସ ।

୨ । ଢଙ୍ଗ; ସ୍ପଦ୍ଧ; ପଦ୍ଧତି—
2. Manner; style; fashion.
୩ । ପ୍ରଥା—3. Custom.
୪ । ଆକାର; ପ୍ରକୃତ୍ତି—4 Shape.
୫ । ଓଜନ ପରିମାଣବିଶେଷ—
5. Name of a standard weight..

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କେହି ୬୪ ରତ୍ତି, କେହି ୧୦ ପଲ, କେହି ୧୬ ମଣ୍ଡା, କେହି ୫ କର୍ଷ, କେହି ୧୬ ନଖାବ କହନ୍ତି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ – 6. The sun.
୭ । ହିମାଲୟ ପର୍ବତ—7 The Himalayas.
୮ । ସ୍ତନ—8. Female breast; mamma.
୯ । ଅବଲମ୍ବନ—9. A support; a prop.
୧୦ । ସେତୁ; ପୋଲ—10 Bridge; dam.
୧୧ । ଧାନ୍ୟ –11. Paddy.
୧୨ । ଲୋକ; ସଂସାର—12. The world.
୧୩ । ନାଗବିଶେଷ –
13. Name of a mythological serpent.
୧୪ । ପ୍ରକୃତ୍ତି—14. Nature.

ା – ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାରଣ) –
Dharaṇā ୧ । ଧାରଣା; ଠିଅ; ଠେକ —
ଠେକ 1. A support; a prop.
ଧରଣ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଆରେ କୌଣସି ବିଷୟପାଇଁ ଜିଦ ଧରି ବସି ରହିବା—2. Dunning; picketing.
ଧନ୍ନା ଧରନା ୩ । ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖେ ଅଧା ପଡ଼ିବା; ଉପବାସ ରହି
ଧରନା ଅନୁସରଣ କରିବା—3. Lying prostrate before a Deity till one's prayer is granted.

ଧରଣା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଧାରଣା ଦେବା; ଅଧା ପଡ଼ିବା—
Dharaṇā pardibā 1. To lie prostrate before a
ଧରନା ଦେଓୟା Deity without taking food so
ଧରନାଦେନା long as one's prayer is not
(ଧରଣା ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) granted.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକାଗ୍ରଭାବରେ ଅନୁସରଣ କରି ପଡ଼ି ରହିବା—2. To attend upon a person till one's prayer is granted; to picket.

ଧରଣି(ଣୀ) – ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (√ ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; +ଈ);
Dharaṇi(ṇī) ଯେ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଧାରଣ କରିଅଛି)—୧ । ପୃଥିବୀ—
1. The earth.
୨ । ଭୂମି—2. Ground.
୩ । ଶିମିଳି ଗଛ—3. The silk-cotton tree.
୪ । ନାଡ଼ୀ; ଶିର—4. Artery.
୫ । କନ୍ଦଆଳୁ—5. A bulbuous sweet edible root.
୬ । ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ତରର ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ—
6. Name of a kind of ship used in ancient India.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର— ଭୋଳଗଞ୍ଜ ପ୍ରଣୀତ "ସୁଲ୍ଲୁକଲ୍ଲଉତ୍ସ" ପୁସ୍ତକ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନଉତ୍କଳ. ।]

ଧରଣୀ ତଳ—ସ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧରଣୀ+ତଳ)—୧ । ଭୂତଳ; ଭୂଇଁ ତଳ—
(ଧରଣୀତଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The surface of the earth.
୨ । ଅନାବୃତ ଭୂମି—2. Bare ground.

ଧରଣି ଦେବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧରଣି+ଦେବ)—ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dharaṇi deba A Brāhmaṇa.
(ଧରଣୀଦେବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧରଣୀଦେବଙ୍କ ଚରଣ ରଜ;
ଟିରେ ପେନବା ସେବେ ଦେବ ଲଜ ।
ଜବଦୁଃଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧରଣିଧର—ସଂ. ବ. (ଧରଣୀ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Dharaṇidhara ୧ । ପର୍ବତ—1. Mountain
(ଧରଣୀଧର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନନ୍ତ; ବାସୁକୀ—
2. Bāsukī; the great serpent said to bear the earth on its head.
୩ । କୂର୍ମ୍ମଜ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାର—
3. The second (tortoise) incarnation of Bishṇu
୪ । ମହାବରାହ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ତୃତୀୟ ଅବତାର—
4 The third (boar) incarnation of Bishṇu.
୫ । ଶିବ; ମହାଦେବ—5. Śiba.
୬ । (ପୃଥିବୀକୁ ଧାରଣ କରିଥିବାରୁ) ବିଷ୍ଣୁ— 6 Bishṇu.
୭ । ରାଜା; ଭୂପତି—7. King.
ଦେ. ବ.-ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଧରଣୀ କୀଳକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧରଣୀ+କୀଳକ=ଖଙ୍କୁ)—ପର୍ବତ—
Dharaṇi kīlaka Mountain.
(ରଣିକୀଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧରଣୀଧର ମିଶ୍ର—ଦେ. ବ. (ନାମ)— ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ କବି-
Dharaṇidhara miśra An ancient poet of Utkaḷa.
[ଦ୍ର— ଏ ଜୟଦେବ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କ କୃତ ସଂସ୍କୃତ 'ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ' ଓଡ଼ିଅରେ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଜାତି—ଉତ୍କଳସାହୁଜ୍ୟର ଇତିହାସ । ଏ ୫୫୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜୀବିତ ଥିଲେ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ— ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଧରଣୀ ନିର୍ଜର—ସଂ. ବ.—(ଧରଣୀ+ନିର୍ଜର=ଦେବ)— ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Dharaṇī nirjara Brāhmaṇa.
(ଧରଣୀନିର୍ଜର – ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧରଣୀପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧରଣୀ+ପତି)—୧ । ମହାଦେବ—
Dharaṇī pati 1. Śiba.
ଧରଣୀପତି, ଧରଣୀଶ୍ୱର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu
୩ । ରାଜା; ସମ୍ରାଟ—
3. Emperor; king.

ଧରଣୀପୂର—ସଂ. ବ (ଧରଣୀ+ପୂର ଧାତୁ=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ଅ; ପୃଥିବୀ ଯାହା ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ)—
Dharaṇipūra ସମୁଦ୍ର—The sea; ocean.
(ଧରଣୀପୂର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧରଣୀଭୃତ୍—ସଂ. ବ (ଧରଣୀ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. କ୍ୱିପ୍)—ଧରଣୀଧର (ଦେଖ)
Dharaṇībhṛut Dharaṇidhara (See)
(ଧରଣୀଭୃତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧରଣୀମଣ୍ଡନ—ସଂ. ବ (ଧରଣୀ+ମଣ୍ଡନ)—ପୃଥିବୀର ଅଳଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ
Dharaṇīmaṇḍana ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟକ୍ତି—A very graceful
(ଧରଣୀମଣ୍ଡନା—ସ୍ତ୍ରୀ) person (who adorns the earth).
ଧରଣୀ-ମଣ୍ଡନା ତୁମେ ଏ ଜଦକା ଭନ୍ ଥିବାରେ କୋଡେ ବୁଧର—
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଧରଣୀସୁତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧରଣୀ+ସୁତ)—
Dharaṇī suta ୧ । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—1. The planet Mars
[ଦ୍ର— ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍‌ମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀମାନ ପୃଥିବୀର କ୍ଷୟଦଂଶ ଛିଡ଼ିକ ଯାଇ ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ ହୋଇଅଛୁ ।]
୨ । ନରକାସୁର—2. The name of a demon.

ଧରଣୀ ସୁତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଧରଣୀ+ସୁତା)—ସୀତା—
Dharaṇīsutā A name of Sītā.
[ଦ୍ର— ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଭୂମି କର୍ଷଣ କରୁଥିବା ଜନକରାଜାଙ୍କ ଲଙ୍ଗଳ ସିଆରରୁ ସୀତା ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲେ ।]

ଧରନ୍ତ—ଦେ. ବ (ପଦ୍ୟ)—୧ । (ସଂ. ଧୃତ) ଧରଣୀ; ଠେକ—
Dharati 1. Prop.
ଯ ଅକ୍ଷରସ୍ଥ ଉହିଁ ଧାରଣା ଧରନ୍ତା—ଚତୁର୍ଭୁଜଦାସଗୀତା ।
(ଧରନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସଂ. ଧରଣୀ) ପୃଥିବୀ—
ଧରା 2 The earth.
ଧରତୀ, ଢୋଟଲେ ଅଣଗଣ ମୃତ୍ତି ପବନ ବହିଲେ ଧରନ୍ତା—
ଯଶୋବନ୍ତ, ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଧର ପକଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ+ପା. ପକଡ଼ନା)—୧ । ମାରଧର; ଧୁନ୍ଦ୍ରଧଡ଼କା; ଅତ୍ୟାଗୁର—1. Oppression.
ଧରପଗଡ଼, ଧରପଗଡ଼ା, ଧରବାନ୍ଧ, ଧରବନ୍ଧା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଖୋଜଉଛାସ; ଅପରାଧୀକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ—
2. A thorough searching to find out a culprit.
ଧରପାକଡ଼, ମଙ୍ଗଳୁଙ୍କ ଠାରେ ଗୁହାରି କଲ, ଶୁଣ୍ ଧରପକଡ଼ ହେଲ—
ଧରପକଡ଼, ଧରହର ପଙ୍କାରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଚିରଦ୍‌ଦାର୍ କରିବା—
3. Arresting of many persons.

ଧରମ—ପ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଧର୍ମ୍ମ)—ଧର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
Dharama Dharma (See)
ଥରମ ଅତଉଲେ ସାଧୁ, ଧରମ ସେ ଉରତ—କୃଷ୍ଣଦଂଡ, ମହାଭରତ, ଆଦ ।
ଧରମ

ଧରମକଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଜୁଆଳ ମଝିରେ ମରୁଆ ଦିବା
Dharamakaṇṭā ଖୁଲ—1. A pin put on the middle
(ଧରମକେଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) of a yoke.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ସିଲରେ ଛୁରୀ ଓ ଜୁଆଳକୁ ସଲଗ୍ନ କରିବା ଦଉଡ଼ି ଅଟକାଯାଏ ।]

୨ । ଧର୍ମ ବା ନ୍ୟାୟବଗୁରସୂଚକ ତୁଲା ଯନ୍ତ୍ର—

2. The scales or balance (representing justice).

ଧରମ କରମ—ତ୍ରା. ବ (ସଂ. ଧର୍ମ ଓ କର୍ମ,—ଧର୍ମକର୍ମ (ଦେଖ)

Dharama karama Dharma-karma (See)

ଧରମକରମ ଧରମକରମ

ଧରମ କରିବା—ତ୍ରା. କ୍ରି—ଧର୍ମ କରିବା (ଦେଖ)

Dharama karibā Dharma karibā (See)

ଧରମ କୋଡ଼ି—ତ୍ରାଦେ (ଖାଜପୁର) ବଣ—କର୍ମ କୋଡ଼ି (ଦେଖ)

Dharama kordhi Karma kordhi (See)

ଧରମ ଡଙ୍ଗା—ତ୍ରା. ବ—ଧର୍ମ ଡଙ୍ଗା (ଦେଖ)

Dharama ḍaṅgā Dharma ḍaṅgā (See)

[ଧରମନାଆ(ବା); ଧରମନାବ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧରିମ ଡାକ—ତ୍ରା ବ - ଧର୍ମ ଡାକ (ଦେଖ)

Dharama ḍāka Dharma ḍāka (See)

ଧରମ ଦାଣ୍ଡ—ତ୍ରା. ବ—ଧର୍ମ ମାର୍ଗ (ଦେଖ)

Dharama dāṇḍa Dharma mārga (See)

ଧରମ-ଦାଣ୍ଡ କ ସେ ପାଟ କର୍ତ୍ତମେ—ବ୍ରଧାନାଥ ଭୁଲସୀସ୍ତବକ ।

ଧରମ ଦେବତା—ତ୍ରା. ବ— ଧର୍ମ ଦେବତା (ଦେଖ)

Dharama debatā Dharma debatā (See)

ଧରମ ଧାଡ଼ି—ତ୍ରା. ବ—୧ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ମାର୍ଗ—

Dharama dhārdi 1. The way of religion; the path of virtue.

୨ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ କର୍ମମାନ—

2. Acts sanctioned by equity or religion.

ଏହିସବାଠୁ ତୁମ୍ଭର ପଃ ଛଡ଼
କହିଲେ ଦ୍ରୋଣ ନୁହ ଯେ ଧରମ ଧାଡ଼ି ।

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଃ ।

ଧରମ ପୁଅ—ତ୍ରା. ବ.— (ସଂ. ଧର୍ମପୁତ୍ର)— ମହାପ୍ରସାଦଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଠାରେ ପୁତ୍ରତ୍ୱ ଆରୋପ କରାଯାଇ ଅଛି—

ଧରମ ଛେଳେ Godson; a person with whom the relationship of son has been established through Mahāprasāda.

ଧରମକା ବେଟା

[ଦ୍ର—ଏହାପରି ଧରମ ବାପ, ଧରମ ମାଆ, ଧରମ ଝିଅ ଶବ୍ଦମାନ ଦୃଶ୍ୟ ।]

ଧରମବନ୍ତ—ତ୍ରା. ବଣ.—(ସଂ. ଧର୍ମ+ବତ୍)— ଧାର୍ମିକ—

Dharamabanta Virtuous; religious.

ଧରମବନ୍ତ ବୋଇଲେ ଧରମବନ୍ତ ନୁହଁସାଇଁ ।

धरमवन्त କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ; ବନ ।

ଧରମ ବଳ—ତ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଧର୍ମବଳ)—ଭାଗ୍ୟ ବଳ; ଭାଗ୍ୟର ଜୋର୍ -

Dharama bala The force or fruit of one's good luck.

ଧରମ ଚଢ଼ୁଁ ବ ମେଲ, ଧର୍ପ ବେଭ ନଳ କର
ବୋଲକୁ ଥଣିଲୁ ବଳା ଦିଜବର ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋଷଚଣ୍ଡୀ ଧ ଗୀତ ।

ଧରମ ବୁଦ୍ଧି—ତ୍ରା. ବ.— (ସଂ. ଧର୍ମବୁଦ୍ଧି)—ଧର୍ମ ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)

Dharama buddhi Dharma buddhi (See)

'ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ର ଦୋଇ ଛଦଯୋଗା ଦେବ ।
ସଭାରେ ଯେ ଧରମବୁଦ୍ଧି ଦୋଇଥିବ ।

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି.ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ଧରମ ସହିବା—ଦେ. ବ—ଧର୍ମ ସହିବା (ଦେଖ)

Dharama sahibā Dharma sahibā (See)

ଏବୁଡ଼ାକୁ ଦେଖନ୍ତ ଧରମ ସହିବ—ବୁଦ୍ଧାରୁ. କଟକବଜସ୍ୱ ।

ଧରମା—ଦେ. ବ (ନାମ) (ଅନାଦରାର୍ଥ)—ଧର୍ମାନନ୍ଦ ବା ଧର୍ମଧର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ନାମ—

(ଧରମୁ—ଆଦରାର୍ଥକରୂପ) Name by which a person named 'Dharmānanda' or 'Dharmadhara' is called.

ଧରଣା— ତ୍ରାଦେ (କଟକ) ବ – ୧ । ବେଦବଗୁର—

Dharaṡaṇā 1. Discrimnation.

(ଯଥା —ଡାଙ୍କର ନଜ ଓ ପର ମଧ୍ୟରେ ଧରଣା ନ ଥିଲା ।)

୨ । ଦୃଢ଼ ନିୟମ ପାଳନ—2. Abiding by the rules strictly; strict discipline.

ଙ୍କ । ବେଦ ବିଗୁର ପୃଙ୍କ ବ୍ୟବହାର—

3. Discriminatory treatment.

ଧରଶର—ଦେ. ବ— ୧ । (ସଂ. ଧରାଧର+ଶର) —ପର୍ବତାସ୍ତ୍ର—

Dharaṡara 1. A weapon resembling a hill.

ତେ ବୋ ଧରେ ଧରେରେ ତୁହାରେ ଦରେ ଭା ଙ୍କ ଅସୂଧରତେ

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ

୨ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱମନ୍ତ—

2. Oppressed; troubled; harassed.

ଙ୍କ । ଅସ୍ଥିର—3. Restless.

(ଯଥା—ସେ ପିଲ୍ଲଟି ଅନ୍ୟର ଫେଲନା ଦେଖି ଭାର ଧରଶର ଦଉଡ଼ି ।)

ଧରଶ(ଶା)ରଣା—ଦେ. ବ —ଧରଶରଣା (ଦେଖ)

Dharaṡa(ṡā)raṇā Dhar-ṡaraṇā (See)

ଧରଶା — ତ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଶଗଡ଼ଗୁଳା; ଶଗଡ଼ଚକଦ୍ୱାରା ମଡ଼ା ହୋଇଥିବା ମାର୍ଗଚିହ୍ନ—

Dharaṡā 1. Cart-track; the track worn out by cart-wheels.

୨ । ରସ୍ତା —2. Road.

ଧରଷକ — ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—(ସଂ. ଧର୍ଷକ)—ଧର୍ଷକ (ଦେଖ)

Dharashaka Dharshaka (See)

ଦମ୍ଭ ଧରଷକ, ଦମ୍ଭ ଜଳ ପ୍ରଲମ୍ବ ସର୍ଜକ — ଉତ୍କ. ପ୍ରେମମୁଧାନଧି ।

ଧରଷଣ—ତ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି-(ସଂ. ଧର୍ଷଣ)— ଉପଦ୍ରବ/ଅତ୍ୟାଚାର—

Dharashaṇa - Oppression.

(ଧରଷଣ । —ଅନ୍ୟରୂପ) ବାମା ବଚ୍ଛେଦ ପର ଧରଷଣେ,
ମ୍ଳେ ବନ ଫଳମୂଳ ଭକ୍ଷଣେ ।

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧରଷିବା—ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ଧୃଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା, କୋପ, ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା କରିବା)—୧ । ଧର୍ଷିବା (ଦେଖ) 1. Dharshibā (See)

ଧରଷା ବୋଇଲେ ଶତ୍ରୁକ ମନାସଇ ଏବେ ଧରଷିବାକୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟଶ ।
ଧରଷନା ଗଧାନାଥ. ପାଦଂଗ ।

୨ । ଅପମାନ ଦେବା—2. To insult.

ତାହା ଛର ମାନୁଷା ଦେବକୁ ଧରଷି ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ.କର୍ଣ ।

୩ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା—3. To slight; to disregard.

ସ୍ତ୍ରୀପ୍ତି କାନ୍ତକ ଧାମ କହୁ ।
ପ୍ରଭୁକ ନ ଧରଷେ କେହୁ—ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଭମଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

୪ । ସାହସ କରିବା—4. To venture.

ଧୂରନ୍ଧର ସେ ଲଙ୍କାତେ ଧ ରଣିଲୁ କେହୁ ସତେ ଧମକାଇଲ ନାହିଁ ତ କହୁ ଲଙ୍କ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବୈଗୋପତନ୍ତ୍ର ଧ ଚୀତ

ଧର ସୁଧା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ଅଧରସୁଧା)—ଅଧରାମୃତ (ଦେଖ) Dhara sudhā Adharāmṛuta (See)

ବେନ ଅବଲେକ ଧରସୁଧା ପାନ କଲୁ—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାଣ୍ଯ ।

ଧରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—Dharā ୧ । ପୃଥିବୀ; ସଂସାର—1. Earth; the world

୨ । ଗର୍ଭ; ଜରାୟୁ—2. Uterus.

୩ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଫୁଲ—3. Placenta.

୪ । ନାଡ଼ୀ—4. Artery.

୫ । ଚର୍ବି; ମେଦ—5. Marraw; fat.

୬ । ଧଡ଼ା ୩ । ୪ । (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Dhardā 3 and 4 (See).

ଧରା ଦେ. ବ—୧ । ଧୃତ ହେବା କର୍ମ—1. The act of being caught.
ଧରନା

୨ । ବନ୍ଧନ କରିବା କର୍ମ—
2 Act of holding or bearing.

(ଯଥା—ଲଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଛତ୍ତାଧରା ଯାଇଁ ସେ ଗୁଣର କରୁଛ ।)

୩ । ଧୃତକରଣ; ଧରିବା କର୍ମ—3. Catching; seizing.

(ଯଥା—ଦାତାଧରା ।)

୪ । ଅଣ୍ଡିଆ ବାଛୁରର ସ୍ନାୟୁ ଛେପ କରିବା; ବାଛୁରଧରା କର୍ମ—4. Castrating of a he-calf.

୫ । ଗାଈଟର; ବାଛୁର ଜନ୍ମ କରିଥିବା ଗାଈକୁ ସାଧ କରିବା ପାଇଁ ତାର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ବାଟେ ପାଟରେ ପବନ ପୁଙ୍କିବା କର୍ମ—5. The process of blowing with the mouth through the female organ of a newly delivered cow.

ଧରା ଦେ. ବଣ—୧ । ଧୃତ—1. Caught.
ଧରା

୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ; ଧରାବନ୍ଧା—2. Settled.

ମଙ୍ଗଳରୁ ଜାତ କରିବାରେ ଜନ୍ମେ ଧରା—ଉତ୍ତ. କୋଷ୍ଠୀପ୍ରଦୀପ ।

୩ । ସ୍ନାୟୁଚ୍ଛେଦନ କରାଯାଇଥିବା; ମୁଷ ଛେଦନ କରାଯାଇଥିବା (ବାଛୁର)—3. Castrated (he-calf).

(ଅଧରା—ଉପରୋକ୍ତ)

୪ । ଉପସ୍ଥାପିତ—4. Placed.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ କାଗଜପତ୍ର ମୋ ଆଗରେ ଧରା ।)

୫ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ସେ ଧରେ; ଧାରଣକାରୀ—5. Holding.

ଚ ପଡ଼ ଧରରେ ମୁଣ୍ଡେଧରରେ ରହିଲେ ଜଳ ଖେଳା ରେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ଯେଉଁ ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ବାଟେ ମନୁଷ୍ୟ ପବନ ପୁଙ୍କିଅଛି—6. (a cow) Which has undergone the operation of being blown through her generative organ.

ଧରା(ରେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆସାମୀ ବା ଅପରାଧୀ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି Dharā(re)i debā ଦ୍ୱାରା ଧୃତ ହେବା ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—
(ଧରେଇଦେବା, ଧରାପକାଇବା, ଧରାପକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧରିୟେ ଦେଓୟା 1. To cause an accused or offender
ଧରା ଦେନା to be arrested.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନା ପକାଇଦେବା—2. To cause the doer of an act to be detected.

ଧରା(ରେ)ଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା Dharā(re)i nebā ଧୃତ କରାଇ ନିଜ ନିକଟକୁ ନେବା—
ଧରିୟେ ଲଓୟା To cause a person to be arrested
ଧରାଲିନା and brought before one.

ଧରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଧରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—Dharā(re ibā 1. Causative of Dharibā.

ଧରାନ ଜରେ ଜଳ ଅରୁଷେବ; ଜଲେ ଦ୍ରାହ୍ମଣ ଅନେକ.
ଧରବାନା ଶ୍ୱେତ ଛତ ଧରଇ ଚିରରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ବରଶ୍ରୀସମାସ୍ପଣ ।

୨ । (ଅଗ୍ନି) ସଞ୍ଚାପନ କରିବା—2. To enkindle.

(ଯଥା—ବନ୍ଧୁଡ ପୁଙ୍କି ପୁଙ୍କି ମୁଁ ଓଦା ବାଠରେ ନିଆଁ ଧରାଇଲି ।)

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରିବା—3. To cause a person to be habituated to the use of something.

(ଯଥା—ମା ବର୍ଷର ପିଲାକୁ ମାଆ ଦୁଧ ଛଡ଼ାଇ ଭାତ ଧରାଇବାକୁ ଦେବ ।)

୪ । ଗଣକଦ୍ୱାରା ଗଣନା କରାଇ ବିବାହାଦି ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶୁଭ ଦିନ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ କରିବା—4 To find out a suitable or auspicious date by having it calculated by a fortune-teller.

ଧରାକ—ଦେ. ବ.—୧ । ପରୀକ୍ଷକ (ନଜେ)—Dharāka 1. Examiner

୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ (ନଜେ)—2. Superintendent.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧରା କଦମ୍ବ—ସ. ବ.—ଧାରା କଦମ୍ବ (ଦେଖ)
Dharā kadamba Dhārā kadamba (See)

ଧରାକୁ ଶରା ଜ୍ଞାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗର୍ବରେ କାହାକୁ ଖାତର ନ
Dharāku śarā jñāna karibā କରିବା—To be
ଧରାକେ ଶରା ଜ୍ଞାନ କରା puffed up with pride; to look
down upon the world as if it were a
mere nutshell.

ଧରାକୋଟ—ବେ. ବ.—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବା
Dharākoṭa ଜମିଦାରୀ—Name of an estate in
Ganjam.

ଉଦାହରଣ କୃଷ୍ଣସିଂହ ଧରାକୋଟ ଏଣ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା।

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତର ରଚୟିତା କୃଷ୍ଣସିଂହ ଏଠାର ଗ୍ରାମ ଥିଲେ।]

ଧରା ଛୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ ଓ ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ)—୧। ଦେଖାଦର୍ଶନ;
Dharā chhuāṅi ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ—
1. The sight of a person.

ଧରାଛୋଆଁ ୨। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ବିଷୟର
ନାମନିଶାନ ପ୍ରକାଶ ବା ସୂଚନା—2. Indication about
one's own interest or complicity in a
matter.

ଦ। ଇସାରା; ସୂଚନା—3. Hint; indication.

ଧରାଛୁଆଁ ନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ
Dharāchhuāṅi na debā ଆଦୌ ଉପସ୍ଥିତ ନ ହେବା—
ଧରାଛୋଆଁ ନା ଦେଓୟା 1. Not to appear before a person.
ନାମ ନିଶାନ ନ ବତାନା ୨। କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଦୌ ଚଳା
ନ ଘକାଇବା; ଇସାରା ମାତ୍ର ନ ବତାଇବା—
2. Not to give any clue about one's
complicity in a matter.

ଧରା ତନୟା—ଦେ.ବ.ସ୍ତ्री—(ସଂ. ଧରା+ତନୟା)-(ଧରଣୀ ସମ୍ଭୂତା) ସୀତା
Dharā tanayā Sītā; wife of Rama.

ଉଦାହରଣ ଦଶାରଥୀ ଶାରଳା ଦନୟା ଧରା ତନୟା! ହେଲେ ତୋତେ।
ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

ଧରା ତଳ—ସ. ବ.—(ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ଧରା+ତଳ)=୧। ଭୂପୃଷ୍ଠ—
Dharā tala 1. Surface of the earth.
୨। ଧରାଧାମ; ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ—
2. The whole world.
ଦ। ଭୂମିତଳ—3. Bare ground.
୪। (ଜ୍ୟାମିତି) କେବଳ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ଥିବା କ୍ଷେତ୍ର—
4. (geometry) A surface.
୫। ଚକବା; କ୍ଷେତ୍ରଫଳ (ହ୍ର. ଶ.)—
5. Area of a plot of land.

ଧରାତଳ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ्री. (ସ. ଧରାତଳ)—ପୃଥିବୀ; ଭୂପୃଷ୍ଠ—
Dharātali The earth.

ରେଣ୍ଟ ଭୂସ୍ପର୍ଶ ହୋଇ ସେ ମୃଦଙ୍ଗ ବାଢ଼ାଳି,
ଶବଦରେ ପାଣ୍ଡୁ ଦଖାଇ ଧରାତଳ। କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଆଦ।

ଧରାତ୍ମଜ—ସ. ବ. ପୁଂ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ଧରା+ଅତ୍ମଜ)-ଧରଣୀ ସୁତ (ଦେଖ)
Dharātmaja Dharaṇī suta (See)
(ଧରାତ୍ମଜ, ଧରାତ୍ମଜା, ଧରାତ୍ମଜନୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଧରାତ୍ମଜା, ଧରାତ୍ମଜା, ଧରାତ୍ମଜନୟା—ସ୍ତ्री)

ଧରା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନଜେ ଧରା ଦେବା ପାଇ
Dharā debā ସୁବିଧା କରି ଦେବା—1. To permit one's
ଧରା ଦେଓୟା self to be caught or apprehended.
୨। ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ସ୍ୱୟଂ ଅସି ଉପସ୍ଥିତ ହେବା;
ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିବା—2. To surrender one's
self to a person.

ଧରାଧର—ଦେ. ବ.—ବଳାବଳ; ଖୋଲଛଡ଼ା; ଅତି ଆପତ୍ନ ଅବସ୍ଥା;
Dharādhar ଅସମ୍ଭାଳ; ଅସହ୍ୟ ଅବସ୍ଥା—
ବେଠିକାନା Very critical position; crisis.
ବେଠିକାନା

(ଯଥା—ମୋ ନିଜ କଥା ତ ଧରାଧର, ମୁଁ ତତେ ରଖିଛି କାନ୍ଥି ?

ଦେ. ବିଶ.—୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆପତ୍ନ (ଅବସ୍ଥା)—
1. Very critical (condition).
୨। ଅସମ୍ଭାଳ—2. Unbearable.

ଧରାଧର—ସ. ବ.—(ଧରା+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dharādhara ୧। ପର୍ବତ—1. Mountain.
୨। ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
ଦ। କୂର୍ମାବତାର; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାର—
3. The 2nd or tortoise incarnation of
Bishṇu.

୪। ଶେଷ ନାଗ; ବାସୁକୀ—4. The king of serpents
said to hold up the universe on its thoods.

ଧରାଧରି—ଦେ. ବ.—୧। କୁଣ୍ଢିଆ କୁଣ୍ଢେଇ—
Dharādhari 1. Embracing each other,
ବଳସ୍ୱୀ ବପୁଦ୍ୱୟରେ ତୋଷେ ଧରାଧରି। ଗୋପୀନାଥ—ଉତ୍କଳରେଖା।
୨। ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଧରିବା; ଧରାଧରି—
2. Holding or seizing each other.
ମଲ୍ଲମାନେ ତୋଇଣ ତୋଳେ ଧରାଧରି।
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ସଭା
ଦ। ଭୂମିରୁ ଟେକାଟେକି କରିବା—
3. Lifting up from the ground.
୪। ସନ୍ନିବନ୍ଧ ଅନୁରୋଧ କରିବା—
4. Making of pressing request.
୫। ଘାଆ ବ୍ରଣ ଆଦି ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଦୁରାରୋଗ୍ୟ କରିବା-
5. Making a wound fester by
means of charms.
୬। କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବହୁବାର ଧରିବା—6. Repeated
holding or handling (of any thing).
ଅରେ ଧୀବରା, ଧରାଧରି ହଲେ ରତ୍ନ ପରୋଧରି।
ବଳଭ ଗ୍ରଂ. ସଙ୍ଗୀତ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ —କଳ କର ପରସ୍ପର ବଳ କଷାକଷି. ଦେଉଥିବା (ଦୁଇଜଣ)—(two persons) Duelling with each other.

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ବା ଅଶକ୍ତି

ଧରେଭଜେ ସତ୍ତ୍ୱେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଜବରଦସ୍ତି ବା ବଳପ୍ରୟୋଗ-

ଧରପକଡ଼କର ଦ୍ୱାରକ ବା ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା)-(to make a person do a thing) Against one's wish or inspite of one's inabilitys' by the use of force or coercion.

ଠାଅରୁ ନ ଉଠେ ବଉ, ଧରଧର ବାନ୍ଧା କର । ଉଗ ।

ଧରା ଧାମ—ସ. ବ. (ଧର୍ + ଧାମନ୍)—ପୃଥିବୀ—

Dharā dhāma The earth.

ଯେ ସ୍ୱସ୍ଥାନର ଦକ୍ଷିନ ସାଦସ
ଧରା ଅଟନ୍ତମ ଏ ଧରାଧାମେ । ନଉକଶୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାର୍ଜ ।

ଧରାଧିପ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧରା + ଅଧିପ)—ରାଜା—

Dharādhipa King.

(ଧରାଧିପତ୍ୟ, ଧରାଧୀଶ, ଧରାଧୀଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧରା ପଗଡ଼ା— ଦେ. ବ. (ସ. ଧୃ ଧାତୁ ଓ ପା. ପକଡ଼)—

Dharā pagardā ଧର ପଗଡ଼ (ଦେଖ)

ଧରପାକଡ଼ା ଧରପକଡ଼ Dhara pagarda (See)

ଧରା ପଡ଼ା(ରା)—ଦେ. ବ—୧ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଧରାଧରି ହୋଇ ବଳ

Dharā pardā(rā) କରିବା ବା ବଳ କଷାକଷି ହେବା—

1. Quarrelling by catching hold of each other.

୨ । ଜୁ ସ୍ତାକୁ ସ୍ତି—2. Duelling.

ଦେ. ବଣ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଜୁ ସ୍ତାକୁସ୍ତି ହେଉଥିବା (ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି)—Duelling with each other.

ଧରା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଳେ ଟ୍ଟ ହେବା; ଗିରଫଦାର ହେବା—

Dharā pardibā 1. To be apprehended or arrested.

ଧରାପଡ଼ା ୨ । ଅପରାଧ କରିବା ସମୟରେ ଧୃତ ହେବା—

ଧରାଜାନା 2. To be caught red-handed.

ସଖୀ ଆଗେ ଧରା ନ ପଡ଼ ମୋତେ ରଖିଦଅ ଦେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଜଣାଯିବା; ସ୍ତିକୃତ ହେବା—

3. To be ascertained; to be clearly known; to be detected.

(ଯଥା—ହିସାବ କଲେ କେତେ ଖରଚ ହୋଇଛି ଧରାପଡ଼ିବ ।)

୪ । ଅନ୍ୟର ଆୟତ୍ତାଧୀନ ହେବା—

4. To come under another's clutches.

୫ । ଦାବୁଡ଼େ ପଡ଼ିବା—

5. To encounter; to meet with.

ଧରାବନ୍ଧା—ଦେ. ବଣ—୧ । ସୁନିଶ୍ଚିତ—

Dharābandhā 1. Certain; well-defined.

ଧରାବାଁଧା ୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—2. Specified.

କଡ଼ାକଡ଼ ଯେଉଁଠାରେ ପାଣି, ସେହିଠାରେ ମାଛ, ସେପର ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମ୍ୟପଶୁ; ସଦା-ଧରାବନ୍ଧା କଥା । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ; କଡ଼ା (ନିୟମ)—

3. Strict (rule); inviolable.

ଦେ. ବ—୧ । ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ନିୟମ—

1. Hard and fast rule.

ଧରାମତ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ତେଲୁଗୁ)—ବଇନା—

Dharāmata Advance made after a contract of sale.

ଧରା ଯିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ଧରିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—୧ । ଧୃତ ହେବା—

Dharā jibā 1. To be caught hold of.

ଧରା ଯାଓୟା ଦସ୍ୟୁସମସ୍ତ ଜନସ ସେ ସମସ୍ତ ଗଛ ଧରା ଯଉଥଲେ ।

ଧରାଯାନା ଭକ୍ତ, ବୈଦେଗ୍ଧଶବଦାସ ।

(ଧରା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚିରଫଦାର ହେବା—

2. To be arrested or apprehended.

୩ । (ହୁନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)—ସମ୍ମୁଖରେ ରକ୍ଷିତ ହେବା—

3. To be placed before a person.

୪ । ନିଶ୍ଚିତ ହେବା; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବା; ସ୍ତିକୃତ ହେବା—

4. To be ascertained or settled.

[ଦ୍ର—ଧରିବା କ୍ରିୟାର ଅର୍ଥମାନଙ୍କୁ କର୍ମ ବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥମାନ ଜଣାଯିବ]

ଧରି— ଦେ. (ଧରିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ଆକାର ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ କ୍ରିୟା

Dhari ବିଶେଷଣ ବା ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । (ଦେଶର

ଧରେ ବ୍ୟାପ୍ତି ଅର୍ଥରେ) (ଏତେ ଅଞ୍ଚଳ ବା ପରସର) ବ୍ୟାପି—

ଧରକେ 1. Extending or spreading over an area

(ଧରକର—ଅନ୍ୟରୂପ) of; to the extent of.

(ଯଥା— ଗୁର କୋଶ ଧର ବର୍ଷା ହେଉଛି; ମେଘ ଚଉଦିଗ ଧର ବରଷୁଛି ।)

୨ । (ସମୟର ବ୍ୟାପ୍ତି ଅର୍ଥରେ) (ଏତେ ସମୟ) ବ୍ୟାପି; ବସ୍ତୁତ ହୋଇ—2. Extending over a period of; continuously for

(ଯଥା—କାଲି ରାତ୍ରରେ ଗୁରଘଣ୍ଟା ଧର ମେଘ ବରଷିଲା ।)

୩ । (ଅମୁକଙ୍କୁ ବା ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ) ସଙ୍ଗରେ ନେଇ; ସମରବ୍ୟାହାରରେ—3. With; having; accompanied by; in the company of.

(ଯଥା— ରାଜା ୨୦ଜଣ ଅନୁଚର ଧର କଟକ ଗଲେ ।)

୪ । (ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ) ଏକ ଦଳ ବାନ୍ଧି—

4. Forming into a body or company (with so many persons).

(ଯଥା—ଆମେ ଗାଁଆଁ ଯାକ ଧର ଦାଦନଙ୍କ ପାଖେ ଗୁହାର କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲୁଁ ।)

ଧରିତ୍ରୀ—ସ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ର + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)

Dharitrī ପୃଥିବୀ; ଧରଣୀ—The earth.

ଧରିତ୍ରୀ ମୋହଳା ଛବ ବମ୍ବାଧର ଧର--ଗୋଲୋକ. ଉଦ୍ଭବେଶ୍ୱର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧରଣୀ ଶୋଭା—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରାଚୀନ) (ସ. ଧରଣୀ+ଶୋଭନା)—
Dharitrī śobhī ଧରଣୀମଣ୍ଡନା; ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ—(a woman) Who is an ornament to the earth; very beautiful or charming.

ଉଦାହରଣ ଧରି ଧରଣୀ ଶୋଭାର ଅଧରୁ ଅମୃତ ପିଇବେ—ଉଷ. ପ୍ରେମଧାନାଧ୍ୟ

ଧର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଧର ଅନ୍ୟକୁ ଦେବା—
Dhari debā 1. To catch a thing and give it to another person.
ଧରେଦେଓୟା
ଧରଦେନା (ଯଥା—ମଡେ କେଳା ଚୋଟ୍ଟେ ଶୁଆ ଧର ଦେଇଛୁ ।)

୨ । (ସ. ଧାର) ପଜାଇବା; ଶାଣଦେବା—
2. To whet (an instrument).

୩ । ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା; ଜମା କରିବା—
3. To place before; to make over.

(ଯଥା—ମଡେ ଦାଣ୍ଡି, କାଠ, ଗୁଜୁଲ, ଡାଲି ଧର ଦଅ । ମୁଁ ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ଦଶ ଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ରେଷେଇ କରିଦେବ ।)

ଧରି ଧରମ କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ (ତାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ) ବାଧ୍ୟ କରି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବା—To oblige a person to become pious against his wish.
Dhari dharama karā(re)ibā
ଧର ଧର୍ମ କରା(ରେ)ଇବା
ଧର ବାଳ୍ଧ ଧର୍ମ କରା(ରେ)ଇବା
ଧରେ ଧର୍ମ କରାନ
ଧରପକଡ଼କର ଧରମ କରାନା

ଧର ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିବେଚନା କରିବା; ସ୍ଥିର କରିବା—
Dhari nebā 1. To decide.
ଧରେଲଓୟା
ଧରଲେନା ୨ । କଳ୍ପନା କରିବା; ଅନୁମାନରେ ସ୍ଥିର କରିବା—
2. To assume; to suppose; to hypothecise; to take for granted.

୩ । କୌଣସି ଜୀବ ବା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆସ୍ତେ ବା ଜିରଫ କରି କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଜବରଦସ୍ତି ନେବା—3. To take a person or animal to any place forcibly.

୪ । ଅନୁକରଣ କରିବା; ଅନୁକରଣ କରିବାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—4. To imitate; to succeed in imitating.

(ଯଥା— ସେ ଥରେ ମାତ୍ର ଶୁଣିକରି ଗୀତ ପଦକ ଧର ନେଲା ।)

ଧର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ହଠାତ୍ ଧରିବା—
Dhari pakā(ke)ibā 1. To catch suddenly; to catch up.
ଧରେଫେଲା **ଧରଲେନା**
୨ । ଛୁଇଁବା; ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—2. To touch.

ଧର ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇଁ ଏକ ଜିଦ୍ଧର କରିବା—1. To harp upon; to insist on; to importune; to persist.
Dhari basibā
ଧରେବସା
ଧରବୈଠନା ଦଶଦ୍ୱ ବଜ ସମୟରେ ଗୃହିଣୀ ଏକାନ୍ତ ଧର ବସିଲେ ଗୃହରୁ ଯିବେ ।
ଜ:ଭାଗବତ. ସାବଶୀର ଦୃଃ ।

୨ । କୌଣସି ଗୋଟ୍ଟେ ମାତ୍ର ବିଷୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ହେବା ଓ ବିଷୟାନ୍ତର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେବା—
2. To stick to one matter with pertinacity and neglect other matters.

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବହୁକାଳ ପାଇଁ ଧାରଣ କରିବା—To hold a thing for a long time.

(ଯଥା—ମୁଁ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଗଢ଼ଯାକ ଧର ବସିଛି, କେହି ଘଣ୍ଟେ ଖଣ୍ଡେ ମୋଠାରୁ ପିନ୍ଧିବାକୁ ନେଲେ ନାହିଁ ।)

ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧୃ ଧାତୁ)—
Dharibā ୧ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ହସ୍ତରେ ଧାରଣ କରିବା ବା ଗ୍ରହଣ କରିବା—
ଧରନା 1. To take hold of a thing; to take with the hand.
[ଧର୍(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ଚଣ୍ଡ ମୃରତ ଧଇଲ ବା ବୋଲେ ଚରଣ ପଙ୍କଜ ଧଇଲେ ଦେଲେ ।
ବଳରାମ ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ସକର୍ମକ) ଉପରକୁ ଟେକିବା; ଟେକି ରଖିବା—
2. To lift up; to support.

(ଯଥା—ଛତା ଧରିବା ।)

୩ । (ସକର୍ମକ) ବହନ କରିବା—3. To carry.

ସାର ହାର ମଣାର ମଣି ବର ପର ଧର ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ ଜରଜରେ ।
ବଳରାମ ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । (ସକର୍ମକ) ଅଣ୍ଡିଗ୍ ବାଛୁଘର ମୁଷ୍ଟି ଚ୍ଛେଦନ କରିବା; ଖାସୁ କରିବା—4. To castrate a calf; to geld.

୫ । (ସକର୍ମକ) କୃଷି କରିବା; ହଳ କରିବା—
5. To plough; to till.

(ଯଥା—ଧାନ ବୁଣା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବଳଲୁ ମୁଁ ଉଭାଓଡ଼ି ଧର ସାରିଲିଣି ।)

୬ । (ଅକର୍ମକ) ପୀଡ଼ାଯୁକ୍ତ ହେବା; ବଥାଇବା; ବେଦନା ଯୁକ୍ତ ହେବା—6. To ache.

(ଯଥା—ଅଣ୍ଟା ଧରିବା; ଆଖି ଧରିବା; ଗାଲଯାଡ଼ ଧରିବା ।)

୭ । (ସକର୍ମକ)ମନ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା ଘାଆ ପ୍ରଭୃତିକୁ ପ୍ରପୂତିତ କରାଇବା—7. To cause a wound to fester by evil incantations or spells.

୮ । (ସକର୍ମକ) ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈର ଜଳନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଫୁଙ୍କିବା—8. To blow wind into the abdomen of a recently delivered cow with one's mouth (so that the cow will not give any trouble while being milked).

୯ । (ସକର୍ମକ) ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—9. To utter.

ଦନ୍ତ ବୁ ବାହୁଁ ଅରଜୁ
ଶ୍ରୀରାମ ନାମ ଧରଜୁ—ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚନ୍ଦ୍ରମାସ୍ୱଣ ।

୧୦ । (ଅକର୍ମକ ଓ ସକର୍ମକ), ଫଳବତ୍ ହେବା; କାହିଁବା; କାହୁଁ କରିବା—10. To be effective; to take effect; to affect.

(ଯଥା—ଔଷଧ ଭଲ ପାଳଯାକ ଧଇଲା ନାହିଁ; ମନ୍ତ୍ରକୁ ଔଷଧ ଧରିବ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । (ସକର୍ମକ) ଅବଲମ୍ବନ କରିବା; ଆଶ୍ରାଦେବା; ଆଶ୍ରୟ କରିବା—11. To have recourse to; to take shelter under.

ଫଳ ଯା ଫଳବ କର୍ମେ, ଉତ୍ତ ଧର୍ମ ଧର—ବ୍ରଧାନାଥ. ମତ୍ତାସାଁତା ।

୧୨ । (ସକର୍ମକ) ଆପୃତ୍ତ କରିବା; ଧତ କରିବା—

12. To catch; to bring under one's control.

ନାଗ ତତ୍ତ୍ରାକୁ ଧରିବା ନ୍ୟାସ୍—ଭଗ ।

୧୩ । (ସକର୍ମକ) ଅନୁସରଣ କରିବା; ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—

13. To cling for help; to approach for help.

(ଯଥା—ଜଣେ ବଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆ ମୁରବ୍ବାଙ୍କୁ ନ ଧଇଲେ ମୋ କାମ ହାସଲ ହେବ ନାହିଁ ।)

୧୪ । (ସକର୍ମକ) ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା—

14. To approach; to reach near.

(ଯଥା—ନଈବଢ଼ି ପାଣି ୧୭ ଫୁଟକୁ ଝପି ୧୮ ଫୁଟ୍ ଧଇଲ୍ଲାଣି ।)

୧୫ । (ସକର୍ମକ) ଛୁଇଁବା—15. To touch.

(ଯଥା—ବୁଢ଼ିଆଣୀକ ଯେ ଆଗକର ଧରିବ, ସେ ଖେଳରେ ଜିଣିବ ।)

୧୬ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ବିଷୟରେ ଜିଦ କରିବା—

16. To insist on something.

(ଯଥା—ପିଲ୍ଲାଟା ସକାଳୁ ଏକର୍ବା ଧରିଛି, ସେତେ ବୁଝାଇଲେ ବୁଝୁ ନାହିଁ ।)

୧୭ । (ସକର୍ମକ) (ଶୁଆ, ଶାଗ୍ୱା, ବଣି ଚଢ଼େଇ) ଶିଖା ଦିଆଯିବା ପଦକୁ ବୋଲି ପାରିବା ବା ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—

17. To be able to utter (said of a parrot.etc) the words taught; to learn by rote.

(ଯଥା—ମୋ ଶୁଆଟି ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଲୋକଟି ଧଇଲ୍ଲାଣି ।)

୧୮ । (ଅକର୍ମକ) ଫଳିବା; ଜନ୍ମିବା—

18. To grow (said of fruits, flowers, buds).

(ଯଥା—ଗଛରେ ଫୁଲ ଧରିଲ୍ଲାଣି, ଚଞ୍ଚଳ ଫଳ ଧରିବ ।)

୧୯ । (ସକର୍ମକ) ବିବେଚନା କରିବା; ଗଣନା କରିବା; ହିସାବ କରିବା—19. To consider; to calculate; to count

(ଯଥା—ଗୋଟିଏ ଫଳକୁ ଗୁରୁ ପଇସା ଧରିଲେ କୋଡ଼ିଏଟି ଫଳର କେତେ ଦାମ ହେବ ?)

୨୦ । (ଅକର୍ମକ) ଅବଶ ହେବା—

20. To be benumbed.

(ଯଥା—ବସି ବସି ମୋ ଗୋଡ଼ ଧରିଲ୍ଲାଣି; ଅଣ୍ଟାପିଠି ଧରିଲ୍ଲାଣି ।)

୨୧ । (ସକର୍ମକ) ଗିରଫଦାର କରିବା—

2I. To arrest; to seize; to capture.

(ଯଥା—ପୁଲିସ୍ ସାହେବ ନିଜେ ଯାଇ ଫେରାର ଆସାମୀକୁ ଧରିଲେ ।)

୨୨ । (ସକର୍ମକ) ଉଥ୍ୟ ପାଇବା; ଠାବ୍ରକରିବା; ଦୋଷ ଆଦି ଜାଣିବାକୁ କ୍ଷମ ହେବା—

22. To detect; to succeed in ascertaining.

(ଯଥା—ତୋ ବିଦ୍ୟା କେତେ ଯେ, ତୁ ମୋ ଭୁଲ ଧରୁଛୁ ?

ରେର ଧରଚ ଚଣ୍ଟିତେ, ନାସ ଧରବ ଖଣ୍ଡରେ—ଭଗ ।

୨୩ । (ଅକର୍ମକ) ସଥେଷ୍ଟ ହେବା; ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେବା—

23. To be held by; to contain; to suffice; to be enough for.

(ଯଥା—ଏ ଚାଳରେ ସେରେ ବୁଧ ଧରିବ ନାହିଁ ।)

୨୪ । (ସକର୍ମକ) ରଖିଦେବା; ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—

24. To place; to produce before.

(ଯଥା—ମୋ ଆଗରେ ଭୋଜ ଥାଳୀକ ଧରିଲେ ମୁଁ ସେଉକର ଶୀଘ୍ର ସଦ୍ବ୍ୟବହାର କରିଦେବ ।)

୨୫ । (ସକର୍ମକ) ପହଞ୍ଚିବା—25. To reach.

(ଯଥା—ନଆଁ ଆମ ପଢ଼ିଶା ଗାଁକୁ ଧରିଲ୍ଲାଣି ।)

୨୬ । (ସକର୍ମକ) ସମାଲୋଚନା କରିବା—

26. To criticise.

(ଯଥା—ମୋ କଥାକୁ ଏପରି ଧରିଲେ ମୁଁ ଆଉ ଘାଣ୍ଟି ଫିଟେଇବି ନାହିଁ ।)

୨୭ । (ସକର୍ମକ) (ପଥ) ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—

27 To take (a route),

(ଯଥା—ସଡ଼କ ବାଟ ଧରିଲେ ମୁଁ ଆଖି ବୁଜ ପୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିବି ।)

୨୮ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା—

28. To oblige or force a person to do something.

(ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଧରି ଧର୍ମ କରାଉଛୁ)

୨୯ । (ସକର୍ମକ) (ଅନୁକର) ସାହାଯ୍ୟ ନେବା—

29. To take the help of,

କାଉ ଧଇଲ ବ ବାଡ଼ ଧଇଲ, ବିଡାଲେ ଥିଲ୍ଲ୍ ପୁଅ ବେଇଲ—ଭଗ ।

୩୯ । (ସକର୍ମକ) ବ୍ୟାପିବା; ବିସ୍ତୃତ ହେବା—

29. To extend over; to pervade.

ସେ ଅମ୍ବା ସବୁ ଘଟେ ଧର

ଦୃଶ୍ୟେ ଅଦୃଶ୍ୟେ ଛନ୍ତି ପୁର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ବେଡ଼ାର ବାହାରେ ବସ୍ତୁ ଦୂର ଧର ଥାଏ ଯେ ସବୁ ନଦର ଅନ୍ତ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ, ଇତିହାସ ।

୩୦ । (ସକର୍ମକ) ଘୋଷିବା; ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିବା—

30 To pervade; to overpower.

(ଯଥା—ଡାକୁ ଜଣା ଧରିଲ୍ଲାଣି ।)

୩୧ । (ସକର୍ମକ) ଆକ୍ରମଣ କରିବା—

31. To attack; to set upon.

(ଯଥା—ଡାହାଳ କୁତ୍ତା ବଳଦଆକୁ ଧରିବାକୁ ଗୋଡ଼େଇଛୁ ।).

Digitized by srujanika@gmail.com

୩୨ । (ସକର୍ମକ) ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସଙ୍ଗରେ ନେବା—
32. To take the invited person with one's self.
(ଯଥା—ବର ଧରିବାକୁ କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳଠାରୁ ଲୋକ ଗଲାଣି, ଏତେ ବେଳଯାଏ ଫେରି ନାହିଁ ।)

୩୩ । (ଅକର୍ମକ) (ନିଆଁ) ଲାଗିବା—
33. To be ignited; to catch (fire).
(ଯଥା—ଓଦା ଖୋଳରେ ନିଆଁ ଧରୁ ନାହିଁ ।)

୩୪ । (ସକର୍ମକ) ବନ୍ଦ କରି ରଖିବା; ଅଟକାଇବା—
34. To restrain.
(ଯଥା—୬୫ ବର୍ଷର ପୁଅକୁ କିଏ ସବୁବେଳେ ଘରେ ଧରି ରଖି ପାରିବ ?)

୩୫ । (ସକର୍ମକ) ସମ୍ଭାଳିବା—
35. To keep intact; to maintain.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପାରିବ ନାହିଁ ।)

୩୬ । (ସକର୍ମକ) ଆକାର ଧାରଣ କରିବା—
36. To assume the form of.
ଏଣ୍ଡୁ ମୂରତି ଧରିଲା ବା ବୋଲେ । ଦରସ୍ୱତ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩୭ । (ସକର୍ମକ) ସଂଗ୍ରହ କରିବା; ସଞ୍ଚୟ କରିବା—
37. To collect; to gather up; to store up.
କାଳର ଧରିଲେ କ ଘଡ଼ା ଉଡ଼ି ଚୁଏ ? ଚଗ ।
(ଯଥା—ଆମ ମାଳ ମଜିଯାକ ଧରି ରଖି ପାରିଲାଣି ।)

୩୮ । (ସକର୍ମକ) ବିବେଚନା କରିବା; ବୁଝିବା—
38. To consider; to notice.
ନ ଧରି ଦୋଷ ହଲେ ସଂଖ୍ୟ କଳ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ଅଦ ।

୩୯ । (ସକର୍ମକ) ଗ୍ରହଣ କରିବା; ଧାରଣ କରିବା—
39. To hold.
ତଳେ ବସନ ପ୍ରସାର ଚୁଣ ଦଶନାଗ୍ରେ ଧର ।
ଦରସ୍ୱତ୍ୟ. ଦଶୋତ୍ତରଶତ୍ୟ. ଚ ଗୀତ ।

୪୦ । (ସକର୍ମକ) ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
40. To embrace.
[ଦ୍ର—ମାତା ପୁତ୍ରକୁ ଶତ୍ତରେ ଧରିଛନ୍ତି ।]

୪୧ । (ଅକର୍ମକ) ପରିଣତ ହେବା—
41. To turn into.
(ଯଥା—ପଇଡ଼ଯାକ ନାଳ ଧଇଲାଣି; ଆମ୍ବ ଗଛ ଧରିଲାଣି ।)

୪୨ । (ସକର୍ମକ) (ତାରିଖ) ସ୍ଥିର କରିବା—
42. To fix; to settle (a date).
(ଯଥା—ମାଘ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ୫ ଦଣ୍ଡକୁ ପଣ୍ଡିତେ ବିବାହର ଲଗ୍ନ ଧରିଛନ୍ତି ।)

୪୩ । (ସକର୍ମକ) ହୃଦୟରେ ବହିବା; ଅନୁଭବ କରିବା—
43. To feel; to experience.
କାଣ୍ଟଲେ ବେକକୁ ଟକ ବଜଳ ନ ଧର । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ୍ଦ୍ୟ ।

୪୪ । (ସକର୍ମକ) (ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବା—
44. To obey (an order).
କେତେଜ ତୁମ୍ଭ ଆଜ୍ଞା ଧରି ମୁଁ ଯାଉଛି
ନଢର ମାନସରେ ନୁଏ ଦୁଃଖ କିଛି । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୪୫ । (ସକର୍ମକ) (ମନକୁ) ଏକାଗ୍ର କରିବା—
45. To concentrate (one's mind).
ଯୋଗେ ନ ପାରି ଉତ୍ତ ଧରି
ତତ୍ତଳେ ଏମନ୍ତ ଚରିତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪୬ । (ମନକୁ) ସଲଗ୍ନ କରିବା; ମଜାଇବା; ଲଗାଇବା; ସଯୋଗ କରିବା—46. To fix (one's mind) on.
ଏବେ ହୋ ଶୁଣ ମନ୍ତ୍ରବର
ହରି ଚରଣେ ମନ ଧର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪୭ । (ସକର୍ମକ) (ଗଛ ଫୁଲ ଫଳ ଆଦି) ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
47. To bear (fruits, flowers etc).
କଳା କାମଚରୁ କୃଷ୍ଣ ନଧରୁ ନାଗଣ କୁଠାରେ କାଟିଲ ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୪୮ । (ସକର୍ମକ)କୌଣସି ନୂଆନ ଖାଦ୍ୟାଦିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା
48. To be habituated to (any kind of new thing).
(ଯଥା—ଏ ବାଛୁଗ ଘାସ ଧରିଲାଣି; ଏବକୁ ଇସ୍କୁଲଆ ପିଲ୍ଲାମାନେ ଚରନ୍ତି ଧଇଲେଣି ।)

୪୯ । (ସକର୍ମକ) ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ପଜାଇବା —
49. To sharpen; to whet.
(ଯଥା— ଛୁର ଧରିବା ।)

୫୦ । (ସକର୍ମକ) ନିଲାମରେ ଡାକ ସଖ୍ୟରେ କିଣିବା—
50. To purchase a property by bidding at an auction-sale.

୫୧ । (କର୍ମକର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟ ପ୍ରଯୋଗ) (ରୋଗ ଆଦି) ଆକ୍ରମଣ କରିବା—51. To attack (said of a disease).
(ଯଥା—ଡାକୁ ବାଇ ଧରିଛି; ଡାକୁ ଗୁଳିଣା ଧରିଲାଣି; ଦଇଜା ଧରିବା ।)

୫୨ । (ସକର୍ମକ) (କଥାର ବା ଲେଖାର) ଦୋଷ ବାହୁଡିବା—
52. To find fault with (another's speech or writing).
(ଯଥା—ମୁଁ ତ ବ୍ୟାକରଣ ପଢ଼ି ନାହିଁ, ଆପଣ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମଅନୁସାରେ ମୋ ଲେଖାକୁ ଧରିଲେ ମୁଁ ଧାଡ଼ିଏ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଦ୍ଧ ଭାଷା ଲେଖି ପାରିବି ନାହିଁ ।)

୫୩ । ସଙ୍ଗରେ ନେବା—53. To take with.
କେଣିଲା ଡାହା ଶୁଣି ଧରି ସେ ଖେଦିଲୁ;
ତରତ ସେ ବାଡୁକ ଥିବାର ସ୍ଥାନକୁ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭରତ. ବନ ।

୫୪ । ଯଥାକାଳରେ ଷ୍ଟେସନ ଆଦିରେ ରେଲ ବା ଜାହାଜରେ ଆରୋହଣ କରିବା—54. To catch a train or ship.
(ଯଥା—ବାଟରେ ଡେରି ହେବାରୁ ମୁଁ ଡାକଗାଡ଼ି ଧରି ପାରିଲି ନାହିଁ ।),

୫୫ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ବିଷୟକୁ ନ ଛାଡ଼ିବା—
55. To stick to; never to give up.
ଦରନାମଟି ଧର ଅଭୁଟି—ଚଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

*୬ । ଆରମ୍ଭ କରିବା—56. To begin.
(ଯଥା—ବ୍ୟାକରଣ ପଢ଼ା ଶେଷ କର ମୁଁ ଏବେ କାବ୍ୟ ଧରିଛି ।)

*୭ । (ସକର୍ମକ ଓ ଅକର୍ମକ) (କଳଙ୍କି ଆଦି) ଲାଗିବା; (ମୁରୁଗୁ) ମାରିବା—57. To be spread over with (rust); to rust.
[ଯଥା—ବନ୍ଧୁଦ୍ଧନ ବ୍ୟବହୃତ ନ ହେବାରୁ ଏ ଖଣ୍ଡାରେ କଳଙ୍କି (ମୁରୁଗୁ) ଧରିଲାଣି ବା ଖଣ୍ଡା କଳଙ୍କି ଧରିଲାଣି ।]

*୮ । (ସକର୍ମକ ଓ ଅକର୍ମକ) ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା-58. To begin to spoil.
(ଯଥା—କାଠରେ ଜଇ ଧରିଲେଣି; ପୁରୁଣା ବହି ସାକ ପୋକ ଧରିଲେଣି ।)

*୯ । ଅନୁସରଣ କରିବା; ଅନୁସାରେ ଚଳିବା—
59. To follow; to act according to.
(ଯଥା—କଠଗୁରେ ଘଣ୍ଟା ଧରି ଲୋକେ କାମ କରନ୍ତି ।)

[ଦ୍ର—'ଧରିବା କ୍ରିୟାର ଅତୀତ କାଳରେ 'ଧଇଲ, ଧଇଲ, ଧଇଲା, ଧଇଲେ ଇତ୍ୟାଦି ରୂପ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ଧରିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସରେ ଆଣିବା, ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା, ଦେବା, ବାନ୍ଧିବା, ମାରିବା, ରଖିବା, ଆଦି କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାମାନ ସଙ୍କଳ୍ପ ହୁଏ ।

ଧରିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ବାନ୍ଧିବା ଓ ମାରିବା, କ୍ରିୟା ସମାପ୍ତିପୂର୍ବକ ସଦୃଢ଼ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

କାମୁଡ଼ିବା, ଚପିବା, ଟେକିବା, ଟାଣିବା, ଓଟାରିବା, ଜଠା(ଠେ)ଇବା, ମାଡ଼ିବା,ଉଡ଼ିବା ଆଦି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସରେ ଧରିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଧରି ବାନ୍ଧ—ଦେ.କ୍ରି. ବିଣ.—(ଧରିବା ଓ ବାନ୍ଧିବା, ଏ ଦୁଇ କ୍ରିୟା ଯୋଗର Dhari bāndhi ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ କ୍ରି. ବିଣ. ଧରେବେନ୍ଧେ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—ବାଧ କର; ଜବରଦସ୍ତି କର ବା **ଜବରଦସ୍ତି କର** ବଳାଇ କର—Forcibly.

ଧରିମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.— (ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ମ ଇମନ୍ = ଧରିମନ୍ ଶବ୍ଦ Dharimā ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ତରାଜୁ ; ତୁଳା ଯନ୍ତ୍ର—
1. A pair scales; a balance (Apte).
୨ । ରୂପ; ଆକାର—2. Form; shape.

ଧରି ମାରିବା—ଦେ.କ୍ରି.—(ସ୍ତ୍ରୀ. ଧୃ ଧାତୁ ଓ ମୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ମାର ଧାତୁ)—
Dhari māribā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ମାଡ଼ ଖାଇବା ବେଳେ ପଳାଇ ଯାଇ ନ ପାରିବ ବୋଲି ତାକୁ ଆଗେ ଧରିବା ଓ ପରେ ମାଡ଼ ଦେବା—To beat a person after catching hold of him so that he may not escape.

ଧରି ମାରିଲେ ସବୁ ନରନ୍ତି—ଢଗ ।

ଧରି ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନିଜର ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବା; ଆୟତ୍ତ କରିବା—To keep under one's control.
ଧରେରାଖା **धर रखना**

ଧରୁଆ—ଦେ. ବି.—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଧୃ ଧାତୁ) ମହି ଶ୍ରେଣୀ—1. The Dharuā central, long beam of a thatched roof.

ଘର ନାମ ଶ୍ରେଣୀ ତହିଁ ଘରିଛ ଧରୁଆ ।
ତୁଳସୀଦାସଙ୍କୃତ ଗୀତା ।

୨ । ଧାରଣା; ଟେକ—2. Prop; support.

ଧରୋଟ—ଦେ. ବିଣ.—(ସ୍ତ୍ରୀ. ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ)—ବିବେଚନ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Dharoṭa Worthy of being noticed; noticeable.

ନଜର ମାସ ଯଦି ହେଉନ୍ତୁ; ବଜତା ମାସ ଚଳୁନ୍ତୁ,
ଏଉଣା ତ ଧରୋଟ ଭିତରେ ନୁହେଁ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ବି.— ବିବେଚନ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା—
The state of being noticeable.

ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ = ଧରିବା + କର୍ମ ତବ୍ୟ)—
Dharttabya ୧ । ଧାରଣୀୟ; ଧରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
(ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Worthy of being held.
(ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗଣନୀୟ—
2. Calculable; noticeable.
୩ । ରଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—3. Fit to be kept.
୪ । ଗିରଫ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
4. Deserving to be apprehended.
୫ । ବିବେଚନାର ଯୋଗ୍ୟ—
5. Worthy of consideration.
୬ । ଗ୍ରାହ୍ୟ—6. Acceptable.

ଧର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୃ ଧାତୁ = ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Dharttā ୧ । ଧାରଣ କର୍ତ୍ତା—1. Holding; supporting.
(ଧର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରକ୍ଷଣକାରୀ—2. Preserving.
୩ । ବହନକର୍ତ୍ତା—3. Bearing; carrying.
୪ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ନିଜର ଉପରେ ଗ୍ରହଣ କରେ—4. Taking upon one's self the responsibility for any work.

ଧର୍ତ୍ତି—ଦେ. ବି—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଧରିତ୍ରୀ)—ଧରିତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Dhartti 1. Dharitrī (See)
(ଧର୍ତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଧୃତି) ଧୈର୍ଯ୍ୟ—2. Patience.
ଧରତୀ धर्ती

ଧର୍ତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ଧୃ ଧାତୁ = ଧରିବା + ସଙ୍କାର୍ଥେ ତ୍ର)—୧ । ଗୃହ—
Dharttra 1. House.
୨ । ଯଜ୍ଞ—2. Vedic sacrifice.
୩ । ଧର୍ମ—3. Virtue; piety; religion.
୪ । ସଦ୍ଗୁଣ—4. Attribute.

ଧର୍ମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଧୃ ଧାତୁ = ପୋଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମ; ଯାହା ସଂସାରକୁ Dharma ବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଧାରଣ କରେ ବା ପୋଷଣ କରେ)—
(ଧର୍ମ—ଅନ୍ୟ ରୂପ) ୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—1. Duty.
୨ । ସଦନୁଷ୍ଠାନ; ସତ୍କର୍ମ—
2. A good act; meritorious deed.
୩ । ଭାଗ୍ୟ—3. Fortune; luck.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟ—Good fortune.

୫ । ପୁଣ୍ୟ—5. Virtue; piety.

୬ । ଶ୍ରେୟଃ; ମଙ୍ଗଳ—6. Welfare.

୭ । ସ୍ୱକୃତ—7. Virtue acquired by good actions.

୮ । ମହାଦେବଙ୍କ ବୃଷ—8. Sibas' bull.

୯ । ନ୍ୟାୟ—9. Justice; right; righteousness.

୧୦ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା—10. Natural condition.

୧୧ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—11. Nature; property of a thing; natural disposition; characteristic.

୧୨ । ଗୁଣ—12. Quality; attribute.

୧୩ । ଆଚରଣ; ଆଗୁର; ବ୍ୟବହାର—
13. Conduct; practice.

ଅପରେ ଧର୍ମ୍ମ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର
ଏ ସଙ୍ଗ କରୁ ନଜରର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୪ । ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଆଗୁର—14. Act or conduct approved by the scriptures.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଓ ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମୀମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

୧୫ । ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟବହାର—15. Proper or seasonable conduct; suitable conduct.

୧୬ । ଯଜ୍ଞ; ବେଦବିହିତ କର୍ମ୍ମ—
16. Sacrifice; vedic rites.

୧୭ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସ; ଉପାସନାପଦ୍ଧତି—
17. Faith; tenet of a religion.

୧୮ । ଦେଶଗତି; ଆଇନ୍—
18. Law; usage; custom.

୧୯ । ଧନୁ—19. Bow.

୨୦ । (ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦଣ୍ଡ ଓ ପୁରସ୍କାର ଦେବାର କର୍ତ୍ତା) ଯମ—
20. Jama; the Hindu God of death.

୨୧ । ସୋମଯାସ୍ୱୀ ଯାଜ୍ଞିକ—21. One who drinks the juice of the Soma creeper in the course of performing a vedic sacrifice.

୨୨ । ନ୍ୟାୟାନୁଗତ ବିଚାର—22. Just consideration.

୨୩ । ସତ୍‌ସଙ୍ଗ—23. Good company.

୨୪ । ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ—24. Chastity of a woman.

୨୫ । ଯୋଗ୍ୟତା—25. Merit; desert.

୨୬ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ନବମ ସ୍ଥାନ—
26. (astrology) The 9th place counted from one's Lagna or natal planet.

୨୭ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—
27. One of the names of Bishnu.

୨୮ । ସାଦୃଶ୍ୟ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—28. Similarity.

୨୯ । ଆତ୍ମା ବା ଜୀବ—29. The Living Soul.

୩୦ । ପ୍ରତ୍ୟୟ—30. Idea.

୩୧ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର—31. A name of Judhishṭhira.

୩୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—32. The sun.

୩୩ । ଉପନିଷଦ୍—33. The Upanishads.

୩୪ । ପାପ ପୁଣ୍ୟର ବିଚାରକ ଈଶ୍ୱର—
34. God, who judges of the piety and sin of the created beings.

୩୫ । ଅହିଂସା—35. Inoffensiveness; aversion to slaughter.

୩୬ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର) ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟରେ ଥିବା ସାଧାରଣ ଗୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —36. (Rhetoric) The attribute which is common to an object and the thing to which it is compared in a metaphor or Simile.

୩୭ । ସମାଜର ସ୍ଥିତି ଓ ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ୍ମମାନ—
37. Acts conducing to the welfare and preservation of the society; acts conducing to the greatest good of the greatest number in society.

୩୮ । ନ୍ୟାୟବୁଦ୍ଧି; ବିବେକ; ଉଚିତ ଓ ଅନୁଚିତ ବିଷୟର ବିଚାରକ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
38. Conscience.

୩୯ । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ତିନି ଉପାସ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
39. One of the Buddhistic Trinity.

[ଦ୍ର—୧ । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଉପାସ୍ୟ ବସ୍ତୁ ତ୍ରିରତ୍ନ । ୧, ବୁଦ୍ଧ, ୬, ଧର୍ମ୍ମ ଓ ୩, ସଙ୍ଘ ।

୬ । ପ୍ରାୟ ସବୁ ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ଲୋକୋପକାର, ଅହିଂସା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ, ସତ୍ୟବାଦିତା, ପରଲୋକରେ ବିଶ୍ୱାସ ଆଦି ଦେଖାଯାଏ । ସବୁ ଧର୍ମର ମୂଳରେ ଈଶ୍ୱରଭକ୍ତି ରହିଅଛି । ବୌଦ୍ଧମାନେ 'ଈଶ୍ୱର'ଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱୀକାର ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ 'ନିର୍ବାଣ ବା ମୋକ୍ଷ' ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର 'ମୁକ୍ତି' ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ନାସ୍ତିକମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସବୁ ଯୁଗରେ ଏତେ କମ୍ ଯେ ତାହା କେବେହେଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧର୍ମ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଶ୍ରୁତି (ବେଦ); ସ୍ମୃତି (ମନୁପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ରଚିତ ଶାସ୍ତ୍ର) ଓ ପୁରାଣ (ବୈଦିକଯୁଗ ପରେ ରଚିତ ଶାସ୍ତ୍ର) ମାନଙ୍କରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପଦେଶମାନ ସାଧାରଣତଃ 'ଧର୍ମ୍ମ' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଈଶ୍ୱରୋପାସନା, ପରଲୋକ ଓ ଇହଲୋକର ମଙ୍ଗଳକର କର୍ମ୍ମ, ସାମାଜିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିୟମମାନ, ଧନବିଜ୍ଞାନ ଓ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀତ୍ୱ ଆଦି ନାନା ବିଷୟ ଅଛି । ଅନେକ ସମୟରେ ଏହି ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଉପଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈଧର୍ମ୍ମ୍ୟ ବା ବୈଷମ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଋଷିମାନେ କହି ଯାଇଅଛନ୍ତି ଯେ ଶ୍ରୁତି, ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାଗଲେ ଆଦୌ ଶ୍ରୁତିବାକ୍ୟ ପାଳନୀୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

କେହି କେହି କହିଅଛନ୍ତି 'ମଦ୍ଦାଳନ' ବା ମଦ୍ଦାପୁରୁଷ ମାନେ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଯାଇଅଛନ୍ତି ଓ ଯାହା ବହୁକାଳରୁ ଦେଶାଗ୍ଦର ବା ଲୌକିକାଗ୍ଦରରୂପେ ଚଳି ଆସୁଅଛି ତାହାହିଁ ପାଲଗାସ୍ଦ । ଧର୍ମ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବିଷୟ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ମୁନ୍ଦଙ୍କ ନାନା ମତ । ଅଧିକାନ୍ଦ ମତରେ ସତ୍ତ୍ୱସଙ୍ଗହିଁ ଧର୍ମ; ମହାଭାରତ ମତରେ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷଣ 'ଅହିଂସା' । ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଲୋକସ୍ଥିତି ବହୁତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଧର୍ମ କୁହାଯାଏ । ପାଣିକା ମତରେ ପୁରୁଷର ବହୁତ କିମ୍ବା ସାଧ୍ୟ ଗୁଣକୁ ଧର୍ମ ବୋଲାଯାଏ । ଯୁକ୍ତିବାଦୀମାନେ କହନ୍ତି—ମନୁଷ୍ୟର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାହା ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଧର୍ମ ବୋଲାଯାଏ; ମନର ଯେଉଁ ପ୍ରକୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱବିଧାତା ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଜନ୍ମେ ଜ୍ଞାନବାଦୀମାନଙ୍କ ମତରେ ତାହାର ନାମ ଧର୍ମ ।]

ଦେ. ବ (ସ. ଧର୍ମ)—୧ । ଧର୍ମଦେବତା; ନରଞ୍ଜନ; ପରଂବ୍ରହ୍ମ; ଈଶ୍ୱର; ଅଣାକାର—1. God; the Universal God; the formless God contemplated by the popular mystics of Orissa.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା—2. The Sun-god.

[ଦ୍ର—ହନୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ହନୁ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ସମନ୍ୱିତ ଅଣାକାରଦେବତା ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତାଙ୍କୁ ଧର୍ମଦେବତା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଏହି ଦେବତା ପାପୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଅତ୍ୟାଗ୍ଦରିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମକୁ ଡାକେ ଓ ଧର୍ମନାମଧର ପାଣି ଆଞ୍ଜୁଳା ହୁଏ ।]

୩ । ନ୍ୟାୟ; ଆଇନ୍‌ର ସ୍ଥୂଳତ୍ୱଗ୍ଦରବହିର୍ଭୂତ ନ୍ୟାୟ; ଆଇନ୍ କାନୁନ୍‌ର ଦଫା ଅନୁସାରେ ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାହା ଉଚିତ—3. Equity.

୪ । କୌଣସି ଆଗୃର୍ଯ୍ୟ ବା ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଈଶ୍ୱର, ପରଲୋକ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ଉପାସନା ପ୍ରଣାଳୀ—4. Religion; religious faith or persuation; creed.

ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଧର୍ମ ବା ଈଶ୍ୱର ବା ଦେବତା ବା ମହାପ୍ରସାଦକୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପିତା, ମାତା, ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା, ଭ୍ରାତା, ଭଉଣୀ ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି ଯାଏ—God-relationship; relationship set up between 2 persons not related to each other by blood or marriage but by calling upon God to witness the establishment of the relationship.

(ଯଥା—ଧର୍ମପୁଅ, ଧର୍ମଭଉଣି, ଧର୍ମ ବାପ, ଧର୍ମ ମାଆ ।)

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଦେବତା ବା ମହାପ୍ରସାଦ ବା କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ ବା ଗଙ୍ଗା-ଜଳାଦି ପବିତ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଧର୍ମ ବାପ, ଧର୍ମ ପୁଅ, ଧର୍ମ ଭଉଣି, ଧର୍ମ ଭଉଣୀ, ଧର୍ମ ମାଆ, ଧର୍ମ ଝିଅ, ସଙ୍ଗାଡ଼, ମୈତ୍ର, ଓଶକା, ସବୁଜ, ଅବଡ଼ା, ଗୁନ, ବଉଳ, ଗଙ୍ଗାଜଳ, ତୁଳସୀ, ଗୋଦାବରୀ, ପହଲ ଭୋଗ, ଏହିପରି ନାନାପ୍ରକାର ଧର୍ମ-ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୀତି ବନ୍ଧୁ ବା ଧର୍ମ ବନ୍ଧୁ ବୋଲାଯାଏ । ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ ଦେଖା ଯାଏ ଯେ ଏ ବନ୍ଧୁତା ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ବା ବିବାହ ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ଦୃଢ଼ତର ଓ ପବିତ୍ରତର ହୁଏ । ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ ଏହି ଧର୍ମ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଛଳରେ ସଧ ଲୋକେ ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତୃପ୍ତିସାଧନାଦି ଜଘନ୍ୟ କର୍ମମାନ କରି ଥାଆନ୍ତି ।]

ଧର୍ମ ଅବତାର—ଦେ. ବ. ଓ ଅ. (ସ. ଧର୍ମାବତାର)—
Dharma abatāra ଧର୍ମାବତାର (ଦେଶ)
ଧର୍ମ ଅବତାର Dharmābatāra (See)
ଧର୍ମାବତାର

ଧର୍ମ ଅର୍ଜିବା—ଦେ. କି.—(ସ. ଧର୍ମ + ଅର୍ଜନ)—ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିବା—To earn merit by performing pious acts.
Dharma arjibā
ଧରମ କାମାନ
ଧରମ କମାନା
[ଧର୍ମ ଅରଜିବା; ଧର୍ମ କାମା(ମେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧର୍ମ କରିବା—ଦେ. କି—ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
Dharma karibā To perform pious acts.
ଧର୍ମକରା ଧର୍ମଯୁକ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନେ ସଦାରୁ ଉତ୍ସର୍ଜିତ,
ଧରମ କରନା ଦାଣ୍ଡେ ଡାକିଡାକି ଧର୍ମଟି କରିବ ହେ ! ଭକ୍ତରଥ ପଣ୍ଡା ଗୀତ ।

ଧର୍ମ କର୍ମ—ସ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ + କର୍ମ)—୧ । ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ, ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ କ୍ରିୟାକର୍ମ—1 Religious observances; religious rites and ceremonies; performances of a religious ritual.
Dharma karma
(ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ, ଧର୍ମକ୍ରିୟା, ଧର୍ମକର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସଦନୁଷ୍ଠାନ; ଲୋକହିତକର କର୍ମ—2. Meritorious act; virtuous act; act conducting to public good.

ଧର୍ମ କାମ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ + କାମ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଫଳପ୍ରାପ୍ତି କାମନାରେ ଯେ ଧର୍ମ କରେ—1. Doing pious or meritorious acts with an eye to the ultimate result.
Dharma kāma

୨ । ଧାର୍ମିକ—2. Devoted to virtue; pious.

ଧର୍ମ କାୟ—ସ. ବ (ଧର୍ମ + କାୟ)—ବୁଦ୍ଧଦେବ—
Dharma kāya The Buddha.
(ଧର୍ମକେତୁ, ଧର୍ମଚକ୍ରାବ୍ଜ, ଧର୍ମଧାତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବିପିଟକରେ ଉଲ୍ଲଗୋଟ ବିଷୟ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ଓ ଉପାସନୀୟ ଯଥା—୧, ବୁଦ୍ଧ, ୨, ସଘ ଓ ୩, ଧର୍ମ ।]

ଧର୍ମକୀଳ—ସ. ବ—ରାଜ୍ୟଶାସନ—
Dharmakīla The act of governing a king-dom; administration.

ଧର୍ମକୁ ଆଖିଠାର ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଧର୍ମଦେବତା ନ ଜାଣିବେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସକର ଲୋକ (ଧର୍ମକୁ ଆଖି ଠାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖାଇବା ଯାଇଁ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଛଳ ଉଭରେ ଉଭରେ ଯାଏ କରିବା—
Dharmaku ākhiṭhāra māribā
1. To try to hood wink God by showing one's self externally pious, but to

Digitized by srujanika@gmail.com

be privately and secretely doing wrong and sinful acts.

୨ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଦୁହାଇ ଦେଇ ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—2. To quote scriptures to justify one's selfish conduct.

ଧର୍ମକୁ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ) ଉଚିତ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଭାବେଚ୍ଛ ହେବା—(any act) To be thought proper by one's self.

Dharmaku āsibā ଧର୍ମେଆସା **ଧରମମଁ ଆନା**

(ଯଥା—ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଶରଣ ପଶିଲି, ଆପଣଙ୍କର ଯାହା ଧର୍ମକୁ ଆସିବ ତାହା କରନ୍ତୁ ।)

ଧର୍ମକୁ ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ଓ ନ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବଳଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ, ନ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାରୀଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନିମନ୍ତେ 'ଧର୍ମ ! ତୁ ଏକଥା ବୁଝିବୁ' ବୋଲି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଡାକିବା ବା ଧର୍ମଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଅତ୍ୟାଚାରୀର ଅମଙ୍ଗଳ କାମନାରେ ଆଞ୍ଜୁଳାଏ ପାଣି ଛେକିବା—To invoke the wrath of God on the head of a powerful oppressor.

Dharmaku ḍākibā ଧର୍ମକୁ ଡାକ ଦେଓୟା **ଧରମକୋ ପୁକାରନା**

ଧର୍ମକୁ ପାଣି ଛେକିବା, ଧର୍ମକୁ ପାଣି ଦେବା, ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

କଥା କହୁଥାଏ ସରମକୁ, ଗୁଣ ଯାଉଥାଏ ଉଜମକୁ
ରହରେ ରହରେ ଯହା ହେଉଥାଏ ସାକ୍ଷୀ ଦେଉଥାଏ ଧରମକୁ—ଭଗ ।

ଧର୍ମକୃତ୍—ସ. ବିଣ. (ଧର୍ମ+କୃ ଧାତୁ=କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—Dharmakṛut ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାତା—Performing religious acts.

ସ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—A name of Bishṇu.

ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବି. (ଧର୍ମ+କ୍ଷେତ୍ର; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—Dharma kshetra ୧ । ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର; ତୀର୍ଥ—1. A holy place; a place of pilgrimage.

୨ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର; ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ସ୍ଥାନ—2. Kurukshetra, the battle-field of the Mahābhārata war.

ଧର୍ମ ଗୋଲା—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) - ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମବାୟ ସମିତିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧାନ୍ୟ-ଭଣ୍ଡାର—Co-operative paddy store-house of a village or group of villages.

Dharma golā ଧର୍ମଗୋଲା **ଧରମଗୋଲା**

ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ—ସ. ବି. (ଧର୍ମ+ଗ୍ରନ୍ଥ; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—Dharma grantha ୧ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଧର୍ମମତ ପ୍ରତିପାଦକ ଶାସ୍ତ୍ର—1. Sacred scripture.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଧର୍ମସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଧର୍ମପୁସ୍ତକ ଅଟନ୍ତି; ଯଥା—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ବେଦ, ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣ; ମୁସଲମାନଙ୍କର କୋରାନ୍ ସରୀଫ୍; ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ତ୍ରିପିଟକ; ଶିଖମାନଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ; ପାରସୀମାନଙ୍କର ଜେନାବେସ୍ତା; ଜୈନମାନଙ୍କର କଲ୍ପସୂତ୍ର; ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କର ବାଇବଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର; ଆଚାର ବ୍ୟବହାର, ବିଷୟବିଭାଗ ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମନ୍ୟାଦି ଋଷିପ୍ରଣୀତ ଶାସ୍ତ୍ର (ଏଗୁଡ଼ିକ ବେଦ ପରେ ରଚିତ)—2. The later books of the Hindus laying down codes of law and conduct; code of Hindu law.

[ଦ୍ର—ମନୁ, ପରାଶର, ବୃହସ୍ପତି, କପିଳ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଜୈମିନି, କଣାଦ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ଅଟନ୍ତି ।]

୩ । ଆଇନ୍ ବହି—3. Law book.

ଧର୍ମ ଘଟ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧର୍ମ+ଘଟ)—Dharma ghaṭa ୧ । ପଶାସ୍ପଦାନ୍ତୁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୈଶାଖ ମାସରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ଜଳ ବାଣ୍ଟିବା ନିମନ୍ତେ ଦ୍ୱାର ବାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ ଦେଇବା ପାଇଁ ଉତ୍ତମରୂପେ ସୁବାସିତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କଳସ—

1. A jar full of scented water, kept for distributing water to the thirsty during every day of the month of Baiśākha or for bestowing it on a Brāhmaṇa.

୨ । ପଶାସ୍ପଦାନ୍ତୁଠାରୁ ୧ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁଳସୀ ଗଛ ଉପରେ ସବୁବେଳେ ଜଳଧାର ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସଚ୍ଛିଦ୍ର କଳସ (ବସୁନ୍ଧରା ଘଡ଼ା) ଝୁଲାଯାଏ—

2. A jar with a small hole at the bottom suspended over Tulasī plants to water them constantly during the month of Baiśākha.

ଧର୍ମଘଟ ହରତାଳ

ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମବେତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତି—1 A resolution passed by all the members of a sect or society laying down certain rules of conduct.

୨ । (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) ଶ୍ରମଜୀବୀମାନେ ମହାଜନ ବା ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାମାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଯେଉଁ ମେଳ ବାନ୍ଧନ୍ତି; ହରତାଳ—2. A business strike; a strike of labourers or workmen.

ଧର୍ମଘଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଶ୍ରମିକମାନେ) କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏକମେଳ ବାନ୍ଧିବା—To strike (said of workmen).

Dharmaghaṭa karibā ଧର୍ମଘଟ କରା **ହରତାଲ କରନା**

ଧର୍ମଘଟ ବ୍ରତ—ସ. ବ—ବୈଶାଖ ମାସରେ ଗୁରୁ ବର୍ଷକାଳ ଗୋଟିଏ ସୁବାସିତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ ପ୍ରତିଦିନ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ବ୍ରତ ବା ସଙ୍କଳ୍ପ କରାଯାଏ—

Dharmaghaṭa brata

Digitized by srujanika@gmail.com

A vow to present a jar full of scented water daily to a Brāhmaṇa during the month of Baiśākha for a period of 4 years (as prescribed by the Hindu Śāstras)

ଧର୍ମଘଣ୍ଟୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁମାନେ ମେଳ ବାନ୍ଧି ଧର୍ମଘଟ କରନ୍ତି—
Dharmaghaṭi ଧର୍ମଘଟୀ Strikers.

ଧର୍ମ ଘଡ଼ି—ଦେ.ବ. (ଧର୍ମ+ଘଣ୍ଟିକା)—୧ । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦେଖା
Dharma ghaṛḍi ଯାଇଥାରବା ଭଳ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ
ଧର୍ମଘଡ଼ି ସ୍ଥାପିତ ଘଣ୍ଟିକା ଯନ୍ତ୍ର—1. A clock kept at a
ଧର୍ମଘଡ଼ି very conspicuous place so as to be seen
(ଧର୍ମଘଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) by the public.

୨ । ଯେଉଁ ଘଡ଼ି ମନକୁ ବାଜେ ବା ଘଣ୍ଟାର ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟାକୁ ବଜାଯାଏ—
2. A clock or bell striking hours.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ କୌଣସି ଅଘଟିତ ଘଟଣାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ବେଳେ ଯେବେ କଳ ଘଣ୍ଟା ବାଜିବାର ଶୁଣାଯାଏ ତେବେ ଅଘଟିତ ଘଟଣା ସିନ୍ଧା ହେବାର ଏହା ଶୁଭ ଶକୁନ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି କହନ୍ତି ଏ କାମ ନିଶ୍ଚେ ସିଦ୍ଧ ହେବ, କାରଣ ଏହା କଥା ପଡ଼ିବାବେଳେ ଧର୍ମ ଘଡ଼ି ବାଜିଲା ।]

ଧର୍ମ ଚକ୍ର—ସଂ. ନ—୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଗୁରୁ ଗୋଟମ ଉପଦେଶ
Dharma chakra (ଯାହା ଜଣେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୌଦ୍ଧଙ୍କର ପାଳନୀୟ)—
1. The four tenets of Buddhism laid down by the Buddha.

[ଦ୍ର—ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ସତ୍ୟ ଚତୁଷ୍ଟୟ ଯଥା—୧. ସଂସାର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଦୁଃଖମୟ; ୨. ବାସନାମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖର ମୂଳ କାରଣ; ୩. ବାସନାମାନଙ୍କୁ ସମୂଳେ ଉତ୍ପାଟନ କରିବାକୁ ଦୁଃଖ ନିବୃତ୍ତି; ୪. ବାସନା ନିବୃତ୍ତିର ଆଷ୍ଟାଙ୍ଗିକ ପଥ; ଯଥା—(୧) ସମ୍ୟକ୍ ଦୃଷ୍ଟି; (୨) ସମ୍ୟକ୍ ସଂକଳ୍ପ; (୩) ସମ୍ୟକ୍ ବାକ୍ୟ=ସତ୍ୟ, ସରଳ ଓ ପ୍ରିୟ ବାକ୍ୟ; (୪) ସମ୍ୟକ୍ କର୍ମ=ସଦାଚରଣ; (୫) ସମ୍ୟକ୍ ଆଜୀବ=ସର୍ବଭୂତରେ ଅହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧୁ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ; (୬) ସମ୍ୟକ୍ ବ୍ୟାୟାମ=ଆତ୍ମସଂଯମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଉପାସ୍ୟରେ ଆତ୍ମାର ଉନ୍ନତି ସାଧନ; (୭) ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ମୃତି; (୮) ସମ୍ୟକ୍ ସମାଧି=ଜୀବନର ସୁଗଭୀର ଚିନ୍ତାମାନଙ୍କର ଧ୍ୟାନ, ମନନ ଓ ନିଦିଧ୍ୟାସନ ।]

୨ । ଚକ୍ର ରୂପେ କଳ୍ପିତ ଆଇନ୍—
2. The wheel of law.

୩ । ଚକ୍ର ରୂପେ କଳ୍ପିତ ଧର୍ମ—3. The wheel or vast range of religion or piety.

୪ । ବୁଦ୍ଧଦେବ (ବୁ. ଶ.)—4. The Buddha.

୫ । ଧର୍ମ ସମୂହ—
5. A collection of religions.

ଧର୍ମ ଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ+ଚର୍ଯ୍ୟା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dharma charjyā ଧର୍ମାଚରଣ; ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ କରଣ—
Observance of the law and performance of religious duty.

ଧର୍ମଚାରିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମ+ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dharmachāriṇī (ଧର୍ମଚାରିଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧର୍ମ ପତ୍ନୀ; ସହଧର୍ମିଣୀ—
One's wedded wife.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକତ୍ର ଧର୍ମାଚରଣ କରିବେ ।]

ସଂ. ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମଚାରିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
୧ । ସୁଚରିତା; ପୁଣ୍ୟଶୀଳା—
1. Pious (woman); virtuous.

୨ । ସାଧ୍ୱୀ—2. Chaste; devoted to her husband.

ଧର୍ମଚାରୀ—ସଂ. ତ. ପୁଂ.(ଧର୍ମ+ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା.୧ବ)—୧ । ଯେ ଧର୍ମ ପଥରେ ଚଳେ—
Dharmachārī (ଧର୍ମଚାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fulfilling one's religious duties; following the duties enjoined by ~~the~~ scriptures,

୨ । ଧାର୍ମିକ—2. Pious; religious.

୩ । ପୁଣ୍ୟକ୍ରିୟାରତ—3. Virtuous.

ଧର୍ମ ଚିନ୍ତା—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ+ଚିନ୍ତା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dharma chintā ୧ । ଧର୍ମ ବିଷୟକ ଭାବନା; ଆଧ୍ୟାତ୍ମଚିନ୍ତା—
(ଧର୍ମଚିନ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Religious thoughts; spiritual thoughts.

୨ । ସାଧୁ ଚିନ୍ତା—2. Virtuous thoughts; pious thoughts.

ଧର୍ମ ଚୋର—ଦେ. ବ—ମିଥ୍ୟାଗୁପ୍ତ ଲୋକ—
Dharma chora A liar; a hypocrite.

ନିଥ୍ୟାକୁ ଆଚରଣ କରଇ ଯେଉଁ ନର,
ସେହିଃ ହେ ନୃପତ ଅଟଇ ଧର୍ମ ଚୋର । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ଆଦ ।

ଧର୍ମଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧର୍ମ+ଚ୍ୟୁତ; ୫ମୀ ତତ୍)—
Dharma chyuta ୧ । ଯାହାର ଧର୍ମ ଲୋପ ହୋଇଥାଏ—
1. One who has strayed from the path of virtue.

୨ । ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରୁ ବହିର୍ଭୂତ—
(ଧର୍ମଚ୍ୟୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Driven out of the pale of a religious society.

ଧର୍ମଚ୍ୟୁତା, ଧର୍ମଚ୍ୟୁତା } ସ୍ତ୍ରୀ. ୩ । ଆପଣାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦୟା ବା ଅନୁଗ୍ରହରୁ ବଞ୍ଚିତ—
ଧର୍ମଚ୍ୟୁତ, ଧର୍ମଚ୍ୟୁତ } ବ. 3. Deprived of God's blessing on account of one's evil deeds; damned.

୪ । ଧର୍ମତ୍ୟାଗୀ— 4. Apostate.

ଧର୍ମଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧର୍ମବିରୁଦ୍ଧ; ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା—
Dharmachharḍā 1. Contrary to the precepts of religion.
ଧର୍ମଛଡ଼ା (ଧର୍ମଛଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଧାର୍ମିକ—2. Irreligious; impious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଯେ ଧର୍ମକୁ ମାନେ ନାହିଁ ବା ଧର୍ମ ବିଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ- 3. Unrighteous.

ଧର୍ମ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯାଯ କାର୍ଯ୍ୟ ସୋଗୁଁ ଧର୍ମ ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ Dharma chhārdibā ଅନୁଗ୍ରହରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା—
ଧର୍ମଛାଡ଼ା 1 (a person) Deprived of God's
ଧର୍ମଛାଡ଼ନା blessing or protection on account of one's sins.

(ଯଥା—ଦିନକୁ ଦିନ ତାର ଅଭ୍ୟାଗ୍ୟର ବଢ଼ୁଛି, ବୋଧ ହେଉଛି ତାକୁ ଧର୍ମ ଛଡ଼ିଲାଣି ।)

୨ ।ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୋଷୀ ହେବା—
2. (a person) Being considered guilty in the eyes of God.

(ଯଥା—ମୁଁ ତୁନ ଥର ତତେ ସାବଧାନ କରାଇଲି, ତଥାପି ତୁ ସୁଧୁରିଲୁ ନାହିଁ, ଏଣେ ତତେ ଧର୍ମ ଛଡ଼ିଲା ।)

ଧର୍ମ ବିଗାଡ଼ନା ଦେ. କ୍ରି—ଧର୍ମ ପଥ ତ୍ୟାଗ କର ଅଧର୍ମାଚରଣ କରିବା;
ଧମଝାଡ଼ାନ ଧର୍ମବିରୁଦ୍ଧ ଆଚରଣ କରିବା—
To tread the path of impiety.

ଧର୍ମଜ—ସ. ବିଣ (ଧର୍ମ+ଜନ ଧାତୁ=ଜନ୍ମ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dharmaja ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Resulting from pious acts.

(ଧର୍ମଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଧର୍ମ ପତ୍ନୀର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—
1. One's legitimate son.

୨ । ନର ନାରାୟଣ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Nara nārāyaṇa (See)

ଧର୍ମଜନ୍ମା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ+ଜନ୍ମନ୍; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Dharmajanmā ଧର୍ମପୁତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର—
Judhishṭhira, the son of Dharma.

ଧର୍ମ ଜାୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମ+ଜାୟା; ୬ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharma jāyā ସଦ୍ଧର୍ମିଣୀ; ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
(ଧର୍ମପତ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) One's wedded wife.

ଧର୍ମ ଜିଜ୍ଞାସା—ସ. ବ—ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ବା ପ୍ରଶ୍ନ—
Dharma jijñāsā Inquiry into religion or proper
(ଧର୍ମଜିଜ୍ଞାସୁ—ବିଣ course of conduct.

ଧର୍ମ ଜୀବନ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ଜୀବନ; ମ. ପ.ତତ୍ପୁ)—
Dharma jibana ୧ । ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନନିରତ ଜୀବନ—
1. A life devoted to piety.

୨ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟାପୃତ ଜୀବନ—
2. Spiritual life; a life spent in spiritual contemplation.

ଧର୍ମଜ୍ଞ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dharmajña ୧ । ଯେ ଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣନ୍ତି—
(ଧର୍ମଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Conversant with spiritual or
(ଧର୍ମଜ୍ଞତା—ବି) religious truths.

୨ । ଧର୍ମୋପଦେଶକ—2. Missionary; teaching the tenets of religion.

୩ । ଧାର୍ମିକ—3. Pious; religious.

୪ । ନ୍ୟାୟପର—4. Righteous.

୫ । ଯେ ଆଇନ୍ ଜାଣେ—5. Versed in law.

ଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ—ସ.ବ. (ଧର୍ମ+ଜ୍ଞାନ)—୧ । ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟକ ବୋଧ—
Dharma jñāna 1. Conception of the principles of religion

୨ । ଧର୍ମ ଓ ଅଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ; ନ୍ୟାଯ୍ୟାନ୍ୟାଯ ବିବେକ—
2. Conception of what is for and what is against the tenets of one's religion; ability to distinguish between what is right and what is wrong.

ଧର୍ମ ଡଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧ । ଧର୍ମଚାଳନରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ; ଧର୍ମ ପନ୍ଥାନୁସରଣ—
Dharma ḍaṅgā 1. The path of religion.
ଧର୍ମ ଡଙ୍ଗା ସ୍ୱର୍ଗରେ ଲାଏ ; ଚଳ ।

୨ । ନୌକା—2. A boat

[ଦ୍ର—ଯେକେ ନୌକାକୁ ଧର୍ମରେ ପରିଗୃହୀତ ହେବାର କହନ୍ତି । ସସାରରେ ଧର୍ମ ଥିବାରୁ ଡଙ୍ଗା ଭାସୁଛ ନଚେତ୍ ବୁଡ଼ି ଯାଆନ୍ତା ବୋଲି ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ଧର୍ମ ଡାକ—ଦେ. ବ—ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଆହ୍ୱାନ କରିବା; ଧର୍ମରବ୍ୟାହ
Dharma ḍāka ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ
(ଧର୍ମରଡ଼,ଧର୍ମଡକା—ଅନ୍ୟରୂପ)ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିବା—
ଧର୍ମଡାକ To call on other people to join by invoking the name of God.

ଧର୍ମଣ—ସ. ବ. (ଧୃ ଧାତୁ+ମନ)—୧ । ଅପକାରୀସାପ—
Dharmaṇa 1. A non-poisionous snake; Zamenis Mucosus.

୨ । ଧାମଣ ଗଛ (ଦେଖ)—
2. Dhāmaṇa tree (See)

ଧର୍ମତଃ—ସ. ଅ. (ଧର୍ମ+ତସ୍)—୧ । ଧର୍ମାନୁସାରେ; ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟିରେ—
Dharmataḥ 1. Religiously; from a religious point of view.

୨ । ନ୍ୟାୟତଃ; ନ୍ୟାଯାନୁସାରେ—2. Justly; rightly.

୩ । ଆଇନ୍‌ଅନୁସାରେ—3. Legally.

୪ । ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ—
4. From a social point of view

୫ । ଧର୍ମଦ୍ୱାରରେ; ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ—
5 In the eyes of God.

୬ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ଗ୍ରହଣ କର (ଶପଥ କରିବା)—
6. In the name of God; solemnly.

ଧର୍ମ ଦଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—୧ । ଧର୍ମ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Dharma taṇḍa 1. Dharma daṇḍa (See)
ଧରମଡଣ୍ଡ ୨ । ବୃଥା ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—2. Undeserved fine.

୩ । ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ପାଇଁ ଦିଆଯିବା ଜୋରିମାନା—
3. Fine paid for another's fault,

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ—ସ.ବ. (ଧର୍ମ+ତତ୍ତ୍ୱ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଧର୍ମର ମୂଳ ମର୍ମ—
Dharma tattwa 1, The fundamental principles or truths of religion; essential or inner religious truths,
୨ । ଧର୍ମବିଜ୍ଞାନ—2. The Science of Religion.

ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗ—ସ. ବ (ଧର୍ମ+ତ୍ୟାଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) —୧ । ଆପଣାର ଧର୍ମ-
Dharma tyāga ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପରିତ୍ୟାଗ—
1. Apostasy; abandonment of one's religious profession.
୨ । ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଛଡ଼ିବା—2. Abandonment of one's religious duties or virtue.

ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ତ୍ୟାଗୀ) — ଯେ ସ୍ୱଧର୍ମକୁ ଛଡ଼ିଥାଏ—
Dharma tyāgī Apostate.
(ଧର୍ମତ୍ୟାଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ,

ଧର୍ମ ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ—୧ । ଜଣର ଧର୍ମରକ୍ଷାପାଇଁ ସୁଦାୟିବା କଷ୍ଟ—
Dharma danda 1. Trouble undergone by a person for preserving his religion.
ଧର୍ମଦଣ୍ଡ; ଧର୍ମବାକ୍ଷା
ଧର୍ମଦଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ୨ । ବୃଥା କଷ୍ଟ; ବୃଥା ଦଣ୍ଡ; ବ୍ୟର୍ଥ ଦଣ୍ଡ—
2 Undeserved punishment
୩ । ଅନ୍ୟର ଅପରାଧ ପାଇଁ ଭୋଗିବା ଦଣ୍ଡ—
3. Punishment for the sin or offence of another.

ଧର୍ମ ଦାନ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ+ଦାନ) —୧ । କେବଳ ଧର୍ମ
Dharma dāna ନିମିତ୍ତ ଦାନ;ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଦାନ—
1. A gift from a purely religious or disinterested motive.
୨ । ଧର୍ମ କର୍ମ ପାଇଁ ଦାନ—
2. Gift for a religious purpose.

ଧର୍ମ ଦାର(ରା)—ସ. ବ.—ଧର୍ମ ପତ୍ନୀ (ଦେଖ)
Dharma dāra(rā) Dharma patnī (See)

ଧର୍ମ ଦୀପିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୌଡ଼-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୀମାଂସା ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Dharma dīpikā Name of a philosophical treatise on Baishnabism.

ଧର୍ମ ଦେବତା—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ଦେବତା)—୧ । ପାପୀର ଦଣ୍ଡ ଓ ପୁଣ୍ୟ-
Dharma debatā ବାନ୍‌ର ପୁରସ୍କାରଦାତା ଈଶ୍ୱର;ପୃଥିବୀର ସୃଷ୍ଟି-କର୍ତ୍ତା; ଈଶ୍ୱର—1. God; the Righteous and just God.
୨ । ଯମ—2. Jama.
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ—3. The Sun-god.
୪ । ଠିକ ଶୂନ୍ୟ ଅଣାକାର ପୁରୁଷ—
4. The Invisible God.

[ଦ୍ର—ପାପର ଦଣ୍ଡଦାତା ଓ ପୁଣ୍ୟର ପୁରସ୍କାରଦାତା ଭଗବାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ବୌଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଗୋଳମାଳିଆ ଭାବ ଉତ୍ପତ୍ତି କରାଇଥିବାର ଦେଖା-ଯାଏ । ଅଭ୍ୟାଗତଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଭଗବତ୍ପ୍ରେରିତ ଅଭ୍ୟାଗତରୂପ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ଧର୍ମଦେବତାଙ୍କୁ ଡାକ ପକାଏ ଓ ପାପୀ ଆଙ୍ଗୁଳା ଟେକେ, ସେ ଇହକାଳରେ ପାପୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ବୋଲି ଭାବିବାର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ । କୁମ୍ଭୀପାକୁଆ ମାନେ ସେହି ଧର୍ମ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କଳ୍ପନା କରନ୍ତି । ତଦ୍ୱାତୀତ, ଯମ, ଅଣାକାର, ଚିତ୍ର ଆଦି ସେହି ଧର୍ମ ଦେବତାଙ୍କର ଆକାର ।]

ଧର୍ମ ଦେଶ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ+ଦେଶ) —ଧର୍ମସାଧନର ସ୍ଥାନ—
Dharma desa The place or country which is the field of the performance of many pious acts.

ଧର୍ମଦ୍ରବୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଧର୍ମ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଦ୍ରବ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Dharmadrabī ସ୍ତ୍ରୀ.ଇ)—ଗଙ୍ଗା—The Ganges.
[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁ ପାଦାଗ୍ରସମ୍ଭୂତା ଏବଂ ବିପଥଗାମିନୀ ହେତୁ ଗଙ୍ଗାର ନାମ ଧର୍ମଦ୍ରବୀ ।]

ଧର୍ମ ଦ୍ରୋହ—ସ.ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ+ଦ୍ରୋହ)—୧ । ଅଧର୍ମାଚରଣ
Dharma droha 1. Impious conduct.
ଧର୍ମଦ୍ୱେଷ, ଧର୍ମବିରୋଧ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଧର୍ମବିଦ୍ୱେଷ—2. Hatred of the tenets of religion.

ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ଦ୍ରୁ+ହ୍ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Dharma drohī ଈ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟାଶୟ—
(ଧର୍ମଦ୍ରୋହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Wicked; wanton.
(ଧର୍ମଦ୍ୱେଷୀ; ଧର୍ମବିରୋଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଧର୍ମାଶୟ—
2. Impious; irreligious.
୩ । ଯେ ଧର୍ମକର୍ମକୁ ଘୃଣା କରେ—
3. Hating the practice of religion.
୪ । ପାପୀ—4. Sinful.
ସ. ବ.—୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A demon.
୨ । ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Sinner.

ଧର୍ମ ଧାର୍ଦ୍ଦିୟା—ଦେ. ବ.—ଦୂତ—
Dharma dhārdiyā Messenger.
(ଧର୍ମଧାର୍ଦ୍ଦିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧର୍ମଧାର୍ଦ୍ଦିଆଙ୍କ ଭଳାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଏହିପରି କହ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସମରଉତ୍କଳ ।

ଧର୍ମ ଧ୍ୱଜ—ସ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଧର୍ମ+ଧ୍ୱଜ)—
Dharma dhwaja ୧ । କପଟ ଧାର୍ମିକ; ବାହ୍ୟ ବେଷମ—
1. Hypocritical; one who is irreligious under the garb of religion.
(ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେ ଧର୍ମର ବାହ୍ୟ ଦେଇ ନୀଚ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ କରେ— 2. Pursuing one's self interest in the name of religion.
ସ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖାଏ— କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଅଧର୍ମାଚରଣ କରେ;—
1. An imposter.
ନ କହିବୁ ଦୁର୍ଜନ ଅଗ୍ରତେ,
ଅଟରେ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ଯେତେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଜନକବଂଶୀ ମିଥିଲାର ନୃପବିଶେଷ—
2. The name of a king of ancient Mithilā

ଧର୍ମ୍ମ ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି.—(ଧର୍ମ୍ମ+ନନ୍ଦନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.)—ଯୁଧିଷ୍ଠିର—
Dharma nandana Judhishṭhira.

ଧର୍ମ୍ମନାଭ—ସଂ. ବି. ନ୍ଦୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ନାଭ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଷ୍ଣୁ—
Dharmanābha Bishṇu.

ଧର୍ମ୍ମ ନାଶ—ସଂ. ବି. (ଧର୍ମ୍ମ+ନାଶ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.)—୧ । ଧର୍ମ୍ମର ଲୋପ,
Dharma nāśa ଧର୍ମ୍ମହାନ—1. Ruin of religion; compromise of virtue.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶ; ସ୍ତ୍ରୀର ଇଜତ୍ ନେବା—
2. Outraging of a woman's chastity or modesty.

ଧର୍ମ୍ମ ନିନ୍ଦା—ସଂ. ବି. (ଧର୍ମ୍ମ+ନିନ୍ଦା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.)—୧। ଧର୍ମ୍ମ ପ୍ରତି
Dharma nindā ବିଦ୍ରୋପାଚରଣ ବା ଧର୍ମ୍ମକୁ ପରିହାସ କରିବା—
1. Mocking at a religion; blasphemy.
୨ । କୌଣସି ଧର୍ମ୍ମ ପ୍ରତି କଲଙ୍କାରୋପଣ—
2. Speaking evil of a religion.

ଧର୍ମ୍ମ ନିନ୍ଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଧର୍ମ୍ମ+ନିନ୍ଦକ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁ.)-ଯେ ଧର୍ମ୍ମକୁ
Dharma nindaka ନିନ୍ଦା କରେ—Speaking ill of a
(ଧର୍ମ୍ମନିନ୍ଦୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) religion; blasphemous.

ଧର୍ମ୍ମ ନିରତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ନିରତ; ୭ମୀ ତତ୍ପୁ.)—ଧର୍ମ୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ
Dharma nirata ସର୍ବଦା ବ୍ୟାପୃତ—Devoted to the
(ଧର୍ମ୍ମରତ—ଅନ୍ୟରୂପ) practice of piety.
(ଧର୍ମ୍ମନିରତା, ଧର୍ମ୍ମରତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧର୍ମ୍ମନିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ନିଷ୍ଠା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧର୍ମ୍ମପରାୟଣ;
Dharmanishṭha ଧାର୍ମ୍ମିକ—Virtuous; religious; pious;
(ଧର୍ମ୍ମନୈଷ୍ଠିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) devoted to piety.
(ଧର୍ମ୍ମନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧର୍ମ୍ମ ନିଷ୍ଠା—ସଂ. ବି (ଧର୍ମ୍ମ+ନିଷ୍ଠା; ୭ମୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଧର୍ମ୍ମରେ ଆସ୍ଥା ବା
Dharma nishṭhā ଏକାଗ୍ରତା— 1. Firm belief in religion.
୨ । ଧର୍ମ୍ମ ବିଷୟରେ ଆନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା—2. Sincere piety.
୩ । ଧର୍ମ୍ମପରାୟଣତା—3. Devotion to religion.
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧର୍ମ୍ମନିଷ୍ଠ+ଆ)—ଧର୍ମ୍ମନିଷ୍ଠର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dharmanishṭha.

ଧର୍ମ୍ମ ନୀତି—ସଂ. ବି (ଧର୍ମ୍ମ+ନୀତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଧର୍ମ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
Dharma nīti ବିଧାନ—1. The principles of religion.
୨ । ଧର୍ମ୍ମବିଜ୍ଞାନ—2. The science of religion; the philosophy of religion.
୩ । ଆଇନର ବିଧାନ; ଆଇନଶାସ୍ତ୍ର—
3. Jurisprudence; the science of law.

ଧର୍ମ୍ମ ପଟ୍ଟ—ସଂ. ବି (ସ. ଯ. ଲୋ; ଧର୍ମ୍ମ+ପଟ୍ଟ)—୧ । ରାଜା ବା ବିଚାରପତି
Dharma paṭṭa କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଆଇନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ର-
1. A statement or prescription about any point of law issued by a king or judge.

ଧର୍ମ୍ମ ପତି—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ପତି)—୧ । ଯମ—
Dharma pati 1. Jāma, the God of death
୨ । ବରୁଣ—2. Baruṇa, the God of the ocean.

ଧର୍ମ୍ମ ପତ୍ନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧର୍ମ୍ମ+ପତ୍ନୀ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) — ୧ । ପ୍ରଥମ ବିବାହିତା
Dharma patnī ସ୍ତ୍ରୀ—1. One's first wedded wife.
୨ । ସହଧର୍ମିଣୀ—2. One's better-half.
(ଯଥା—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ପ୍ରଥମା ଧର୍ମ୍ମପତ୍ନୀର ଦ୍ୱିତୀୟା ରତ୍ନ-ବର୍ତ୍ତିମା; ଅର୍ଥାତ୍, ପ୍ରଥମବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମପତ୍ନୀ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ କାମପତ୍ନୀ ।)

ଧର୍ମ୍ମ ପତ୍ତନ—ସଂ. ବି—୧ । ବୃହତ୍ସଂହିତା ମତରେ କୂର୍ମ୍ମବିଭାଗର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ
Dharma pattana ଜନସ୍ଥାନବିଶେଷ (ଆଧୁନିକ ମାଲବାର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଧର୍ମାପଟମ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Name of an ancient village in S. India.
୨ । ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ନଗର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The town of Śrābastī.
୩ । ଗୋଲମରିଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Black pepper.

ଧର୍ମ୍ମ ପତ୍ର—ସଂ. ବି (ଧର୍ମ୍ମ+ପତ୍ର; ବହୁବ୍ରୀହି; ଯାହାର ପତ୍ର ସଚ୍ଚାଦ ଧର୍ମ୍ମ-
Dharma patra କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ)—ଡମ୍ବିରଗଛ—
Fig tree.

ଧର୍ମ୍ମ ପଥ—ସଂ.ବି (ଧର୍ମ୍ମ+ପଥିନ୍, ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧା)—ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ପଥ—
Dharma patha Righteous conduct; the path of
(ଧର୍ମ୍ମପନ୍ଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) virtue; a virtuous course of conduct.

ଧର୍ମ୍ମପଦ—ଦେ. ବି—କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ସମୟରେ ୧୨ଶତ ବଢ଼େଇଙ୍କ
Dharmapada ବୁଦ୍ଧିର ଅଗମ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ମୁଦଣ୍ଡିଲା (ମୁଣ୍ଡି ମାରିବା) କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ କରିଥିବା ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବଢ଼େଇ ବାଳକର ନାମ—Name of a very intelligent carpenter boy who was able to complete the temple at Koṇārka by setting the coping stone at the proper place.

[ଦ୍ର—ରୁମ୍ଭକ ପଥରକୁ ଦେଉଳରେ ବସାଇ ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡ ମାରିବାପାଇଁ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ଉତ୍ତରପ୍ରାନ୍ତ ଲଙ୍ଗୁଳ ନରସିଂହଦେବଙ୍କ କର୍ମ୍ମଚୁସ୍ତ ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତର କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ; କନ୍ତୁ ବଢ଼େଇମାନେ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଉକ୍ତ ପଥରକୁ ବସାଇ ପାରୁ ନ ଥିବାରୁ ଦେଉଳ ମୁଣ୍ଡି ମର ପାରୁ ନ ଥିଲା । ତାକୁ ଉକ୍ତ ବାଳକ ବସାଇ ଦେଇଥିଲା । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ଏହି କାହାଣୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି 'ଧର୍ମ୍ମପଦ' ନାମରେ ଗଣ୍ଡେ କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି ।]

ଧର୍ମ୍ମ ପର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ପର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧାର୍ମ୍ମିକ; ଧର୍ମ୍ମଶୀଳ;
Dharma para ଧର୍ମ୍ମନିଷ୍ଠ; ଧର୍ମ୍ମାତ୍ମା—Devoted to religion;
(ଧର୍ମ୍ମପରାୟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) virtuous; pious; righteous.
(ଧର୍ମ୍ମପରା, ଧର୍ମ୍ମପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମ ପାଠକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଧର୍ମ=ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର+ପାଠକ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁ)—
Dharma pāṭhaka 1. Devoted to the study of the scriptures or sacred books.
(ଧର୍ମପାଠିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବା ଆଇନର ଅଧ୍ୟାପକ—
2. A teacher of civil or religious law; law-professor (Apte).

ଧର୍ମପାଳ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ପାଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharma pāla ୧। ଯେ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି—1. The defender of faith; the protector of law.
(ଧର୍ମପାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବଶେଷ—
2. A title of Buddhist saints.
ଧର୍ମପାଳକ, ଧର୍ମରକ୍ଷକ, ଧର୍ମଭୃତ୍ ଅନ୍ୟରୂପ ୩। (ବହୁତ୍ର ହୁ) (ଯହିଁର ଉପରେ ଲୋକେ ଧର୍ମ ପାଳନ କରନ୍ତି)—ଦଣ୍ଡ—
3. Punishment.
୪। (ନାମ) ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କର ଏକ ମନ୍ତ୍ରୀ—
4. Name of a minister of king Daśaratha.

ଧର୍ମ ପାଳନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ଧର୍ମ+ପାଳନ)—
Dharma pālana ୧। ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନ ପାଳିବା—
1. Observance of religious duties.
୨। ଧର୍ମକର୍ମ—2. Practice of piety.

ଧର୍ମ ପିଅର—ଦେ. ତ (ସ. ଧର୍ମ+ପିତ)—ଧର୍ମ ପିତା (ଦେଖ)
Dharma piara Dharma pitā (See)
ଅନାଥ ବାଳକଙ୍କୁ ଆଣି ଧର୍ମେ ପୋଷନ୍ତୁ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ,
ସେ ଧର୍ମ ପିଅର ଜନମ,ବୋଲନ୍ତୁ ବେଦମତେ ମୁନି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ।

ଧର୍ମ ପିତା—ସ. ବ (ଧର୍ମ+ପିତୃ: ୧ମା. ୧ବ)—୧। ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର
Dharma pitā ଅନୁସାରେ ଆପଣାର ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A person standing in the relation of a father to a person according to the Śāstras.
୨। ଯାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମହାପ୍ରସାଦ ଆଦଦ୍ୱାରା ପିତୃ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ—2. God-father; a person with whom the relationship of father is set up by the exchange of Mahāprasāda etc.
[ଦ୍ର—ଏହାପରି ଧର୍ମ ଭ୍ରାତା, ଧର୍ମ ଭଉଣୀ, ଧର୍ମ ମାତା ଆଦ ପଦ ଅଛି। ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମଦାତା, କନ୍ୟାଦାତା, ଉପନୟନଦାତା, ବଦ୍ୟାଗୁରୁ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା, ଅଗ୍ନ୍ୟାଧାତା, ପାଠଶାଳାଗୁରୁ ଓ ରାଜା ଏମାନେ ପିତାଙ୍କ ପରି ପୂଜ୍ୟ। ଗୁରୁପତ୍ନୀ ଭ୍ରାତୃପତ୍ନୀ ମାତା ଗୁରୁପତ୍ନୀ, ଶାଶୁ, ରାଣୀ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତୃ ପତ୍ନୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ପର ସ୍ତ୍ରୀ, ବଧବା, ମାଈଁ, ମାଉସୀ ଓ ପିଉସୀ—ଏମାନେ ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା। ଗୁରୁକନ୍ୟା ଓ ସହାଧ୍ୟାୟୀର ଭଉଣୀ—ଏମାନେ ଭଉଣୀସ୍ଥାନୀୟା। ଶିଷ୍ୟପତ୍ନୀ, ଭ୍ରାତୃପୁତ୍ରବୂ, ଭାଣିଜା, ପୁତୁରବଧୂ—ଏମାନେ କନ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟା।]

ଧର୍ମ ପୀଠ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ+ପୀଠ)—
Dharma pīṭha ୧। ଧର୍ମ ସାଧନର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ; ତୀର୍ଥ—
1. A holy place
୨। ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମିଳେ—
2. A place where prescriptions about religious points may be had.
୩। କାଶୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A name of Benares.

ଧର୍ମ ପୀଡ଼ା—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ+ପୀଡ଼ା)—
Dharma pīḍā ୧। ଧର୍ମର ବା ନ୍ୟାୟର ବିରୁଦ୍ଧ ଆଚରଣ—
1. An offence against religion or justice.
୨। ବେଆଇନ୍ ଆଚରଣ; ଅପରାଧ—
2. An offence against law; transgression of law.

ଧର୍ମ ପୁଅ—ଦେ. ବ (ସ. ଧର୍ମ+ପୁତ୍ର)—ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
Dharma pua ପୁତ୍ର—God-son.
ଭିକ୍ଷାପୁତ୍ର ଧରମବେଟା

ଧର୍ମ ପୁତ୍ର—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ପୁତ୍ର)—୧। ଯୁଧିଷ୍ଠିର—
Dharma putra 1. Judhishṭhira.
[କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧର୍ମଜ ବା ଯମଙ୍କ ଔରସରେ ଏ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ।]
୨। ଔରସ ପୁତ୍ର; ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ସ୍ୱାମୀର ଔରସ ସନ୍ତାନ—2. Legitimate son; a son begotton by the husband on his married wife.
୩। ଧାର୍ମିକ ପୁତ୍ର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. A son practising piety.
୪। ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର—4. Adopted son.
ଦେ. ବ—ଧରମପୁଅ; ମହାପ୍ରସାଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ପୁତ୍ର—A god-son.
[ଦ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ବରୟ ଜାତୀୟ ଓ ନିକଟସମ୍ପର୍କ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମ ବା ମହାପ୍ରସାଦ ସମ୍ବନ୍ଧଦ୍ୱାରା ପିତା, ମାତା, ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା, ଭ୍ରାତା, ଭଉଣୀ, ସଙ୍ଗାତ, ମଇତ ଆଦ ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ। ଏହାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମସନ୍ତାନ (ଧରମପୁଅ), ଧର୍ମକନ୍ୟା, ଧର୍ମଜୁହା (ଧରମଜୁଆଁ), ଧର୍ମପିତା (ଧରମବାପ) ଧର୍ମମାତା (ଧରମମାଆ), ଧରମଭ୍ରାତା (ଧରମଭାଇ), ଧର୍ମଭଉଣୀ (ଧରମ ଭଉଣୀ) ଆଦ ଶବ୍ଦ ଜନ୍ମନ୍ତ ହୁଏ।]

ଧର୍ମ ପୁରୀ—ସ. ବ—୧। (ଯେଉଁଠାରେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପ୍ରାଣୀର ଧର୍ମାଧର୍ମ ବିଚାର କରାଯାଏ) ଯମପୁରୀ—
Dharma purī 1. The abode or court of Jāma, the God of death.
୨। ଧର୍ମାଧିକରଣ; କଚେରି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A court of law.

ଧର୍ମ ପୁସ୍ତକ—ସ. ବ—ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ (ଦେଖ)
Dharma pustaka Dharma grantha (See)

ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର—ସ. ବ (ଧର୍ମ+ପ୍ରଚାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କୌଣସି ଦେଶରେ
Dharma prachāra ସର୍ବସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଧର୍ମର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା—A religious mission; preaching of religion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମ ପ୍ରଗ୍ଭରକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—ଧର୍ମ ପ୍ରଗ୍ଭର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Dharma prachāraka (ଧର୍ମ ପ୍ରଗ୍ଭରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Missionary; a preacher of religion.

ଧର୍ମ ପ୍ରବକ୍ତା—ଫ. ବ (ଧର୍ମ + ପ୍ରବକ୍ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଆଇନ୍
Dharma prabaktā ବିଷୟରେ ଉପଦେଶକ—1 An expounder of law; a legal adviser.

୨ । ଧର୍ମପ୍ରଗ୍ଭରକ—2 A religious preacher.

ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—ଫ. ବ (ଧର୍ମ + ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି
Dharma prabarttana ଦେଶରେ ଗୋଷ୍ଠିଏ ନୂଆନ ଧର୍ମ ଚଳାଇବା—Introduction of a religion into
(ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—ବିଣ. ପୁଂ) a country.

ଧର୍ମ ପ୍ରମାଣ—ଫ. ବିଣ (ଧର୍ମ + ପ୍ରମାଣ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି
Dharma pramāṇa ଅନୁଷ୍ଠିତ ବା ଉକ୍ତ (କର୍ମ ବା ବଚନ)—
ଧର୍ମପ୍ରମାଣ (act) Done or (word) said by invoking
ଧରମପ୍ରମାଣ God to witness it.

ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ; ଧର୍ମତଃ -1. In the name of God; by God; upon One's faith.

ଦେ. ବ—ଶପଥ ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟ; ସୁକୃତ କରିବା—The taking of special oath; solemn affirmation.

ଧର୍ମ ପ୍ରମାଣେ—ଦେ. କି. ବିଣ—ଧର୍ମପ୍ରମାଣ (ଦେଖ)
Dharma pramāṇe Dharma pramāṇa (See)

ଧର୍ମ ପ୍ରାଣ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ + ପ୍ରାଣ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍ମିକ;
Dharma prāṇa ପୁଣ୍ୟଶୀଳ—Pious; virtuous; religious; one whose whole life is pervaded by religion.
(ଧର୍ମପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧର୍ମପ୍ରାଣତା—ବ)

ଧର୍ମ ବକ—ଫ. ବ (ଧର୍ମ + ବକ)—୧ । ବକରୂପଧାରୀ ଧର୍ମ ବା ଈଶ୍ୱର—
Dharma baka 1. God appearing in the form of an ardea or heron.

[ଦ୍ର—ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଧର୍ମବକ ତାଙ୍କୁ ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ଓ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଉକ୍ତ ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । (କ) ପ୍ରଶ୍ନ—ପୃଥିବୀରେ ଠିକ୍ ବାଟ କଅଣ ? (କଃ ପନ୍ଥା) । ଉତ୍ତର—ବେଦ, ସ୍ମୃତି ଓ ପୁରାଣରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବହୁତ ପନ୍ଥାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟ ମହାଜନମାନେ ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ବାଟେ ଯାଇଅଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ପନ୍ଥା । (ଖ) ପ୍ରଶ୍ନ—ପୃଥିବୀରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ କଅଣ ? (କିମାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଂ ?) । ଉତ୍ତର—ପ୍ରତିଦିନ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଆଖି ଆଗରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକ ମରିବାର ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ବଞ୍ଚି ରହିଥିବା ଲୋକେ ବିଚାରନ୍ତି ଯେ ଆମେ ଚିରଜୀବୀ ହେବା, ଏହାହିଁ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । (ଗ) ପ୍ରଶ୍ନ—ପୃଥିବୀରେ କିଏ ସୁଖୀ ? (କଃ ମୋଦତେ ?) । ଉତ୍ତର—ଯେଉଁ ଲୋକ ଋଣ ନ କରି, ପ୍ରବାସକୁ ନ ଯାଇ, ଘରେ ବସି ମିଠିଏ ଶାକାନ୍ନ ଦିନାନ୍ତେ ଖାଇବାକୁ ପାଏ ସେ ଏକା ସୁଖୀ । (ଘ) ପ୍ର—ସଂସାରର ଖବର କଅଣ ? (କା ତ ବାର୍ତ୍ତା ?) । ଉତ୍ତର—ଏ ସଂସାରରେ 'କାଳ' ବା 'ମୃତ୍ୟୁ' ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶାସନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହାହିଁ ବାର୍ତ୍ତା ଅଟେ ।]

୨ । ବକ ପରି ଧର୍ମର ବାହାନା କରୁଥିବା ଅସଦାଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି, କପଟ ଧାର୍ମିକ—2. A religious hypocrite.

[ଦ୍ର—ବକ ମାଛ ପାଇଁ ଯାହିଁ ଯାଏ ଜଳି ବସିଲାବେଳେ, ସେ ଥାନରେ ବସିଲାପରି ଦେଖାଯାଏ ।]

ଧର୍ମବକା—ଦେ. ବ (ଫ. ଧର୍ମବକ)—୧ । ଧର୍ମବକ ୨ (ଦେଖ)
Dharmabakā Dharmabaka 2 (See)

୨ । ଧର୍ମବୋକା (ଦେଖ)—
2. Dharmabokā (See)

ଧର୍ମବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଧର୍ମ + ବତ୍)—୧ । ଧାର୍ମିକ—
Dharmabanta 1. Pious; virtuous; religious.
ଧର୍ମବନ୍ତ ୨ । ନ୍ୟାୟବାନ୍—
ଧରମବନ୍ତ 2 Just; righteous.

ଧର୍ମବନ୍ତ ଲୋକେ ଯେ ସ୍ୱାନ ଲୋଡ଼ଠାରେ
ରହ୍ୟା ଦେନ ଥାନ୍ତ ହୃଦରେ ଜାଣନ୍ତରେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଧର୍ମ ବଳ—ଫ. ବି. (ଫ. ଧର୍ମ + ବଳ)—ଧରମ ବଳ (ଦେଖ)
Dharma bala Dharama bala (See)

ଧର୍ମ ବଳା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଧର୍ମ + ବାଳ)—ଧର୍ମଘୁଡ଼ୁ; ଯୁଧିଷ୍ଠିର—
Dharma balā A name of Judhishṭhira.

ଗୁରୁ ଭଇଲେ ଭାତା ବହୁ ଧର୍ମବଳା
ଦ୍ରୌପଦୀକୁ ଦେଖଣ ଗାରଲ ପାଣ୍ଡବାଳା । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଧର୍ମ ବହିର୍ଭୂତ—ଫ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ + ବହିର୍ଭୂତ)—
Dharma bahirbhūta ୧ । ଘୃଣାଜନକ (କାର୍ଯ୍ୟ)-1. Sinful.
ଧର୍ମବିଗର୍ହିତ / ଧର୍ମବିରୁଦ୍ଧ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମର ବିପରୀତ ଅଟେ—
2. (acts) Contrary or opposed to religious precepts.

ଧର୍ମ ବାଟ—ଦେ. ବ—ଧର୍ମ ପଥ—
Dharma bāṭa The ways of the righteous.

ଧର୍ମ ବାଣିଜିକ—ଫ. ବି. (ଧର୍ମ + ବାଣିଜ୍ୟ + ଇକ)—
Dharma bāṇijika ୧ । (ବଣିକ ଯେଉଁ ପରି ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ଲାଭ କରେ ସେହିପରି) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ଧର୍ମସାଧନକୁ ଲାଭର ଉପାୟରେ ପରିଣତ କରେ—
1. One who tries to make profit out of his virtue (Apte).

୨ । ପୁରସ୍କାର ଆଶାରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2. One who performs religious rites with a view to reward (Apte).

ଧର୍ମବାନ୍—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ + ବତ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Dharmabān ଧାର୍ମିକ—Pious.
(ଧର୍ମବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧର୍ମ ବାସର—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଧର୍ମ + ବାସର)—
Dharma bāsara ୧ । ଯେଉଁ ଦିନ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ଚିନ୍ତା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—1. A day set a part for religious performances and religious contemplation.

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି—2. The full moon day.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମ ବାହନ—ସ. ବ.—୧ । (ଧର୍ମ=ବୃଷଭ, ଅଟେ ବାହନ ଯାହାର, Dharma bāhana ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. Siba.

୨ । (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍; ଧର୍ମ=ଯମର ବାହନ)—ମହିଷ; ମଇଁଷି—2. Buffalo (Apte).

୩ । (ଧର୍ମ+ବାହ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ବାହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ) ଧର୍ମ ପ୍ରାପଣ; ଧର୍ମ ପ୍ରାପ୍ତି; ଧର୍ମ ଲାଭ—3. Attainment of piety.

ଧର୍ମ ବିଚାର—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ବିଚାର)—୧ । ନ୍ୟାୟ ବିଚାର—Dharma bichāra 1. Just consideration.

୨ । ନ୍ୟାୟ—2. Justice.

୩ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚିନ୍ତନ—3. Thoughts about religion.

୪ । ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷିତା ବା ନିର୍ଦୋଷତା ବିଷୟରେ ବିଚାର—4. Adjudication of the guilt or innocence of an accused.

(ଧର୍ମବିବେଚନ; ଧର୍ମବିଚାରଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧର୍ମ ବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ବିଜ୍ଞାନ)—୧ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବିଦ୍ୟା—Dharma bijñāna 1. The Philosophy of religion.

ଧର୍ମ ବିଦ୍ୟା, ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ନୀତିଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶକ ଶାସ୍ତ୍ର—2, Ethics; moral science; moral philosophy.

୩ । ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ର—3. The code of law.

୪ । ଆଇନ୍—4. Jurisprudence.

ଧର୍ମବିତ୍ ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ବିତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଧର୍ମବିତ୍ ଶବ୍ଦ Dharmabit ଦେଖ. ୧ବ.)—ଧର୍ମଜ୍ଞ—Versed in religious doctrines.

(ଧର୍ମବିତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧର୍ମ ବିଧି—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ବିଧି)—ଧର୍ମ ବା ଆଇନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିୟମ ବା Dharma bidhi ବିଧାନ—Precepts of law or religion.

ଧର୍ମ ବିପ୍ଲବ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ବିପ୍ଲବ; ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍)—୧ । ଧର୍ମ ଲୋପ—Dharma biplaba 1. Convulsion or destruction of religion.

୨ । ଅନାଚାର—2. Immorality, violation of duty.

୩ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲୋକ ସମାଜରେ ଘୋର ଆନ୍ଦୋଳନ—3. A great agitation in the popular mind about religion.

ଧର୍ମ ବୀର—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ବୀର)—ଧର୍ମକର୍ମ ସାଧାନ Dharma bīra ବିଷୟରେ ଯେ ବୀରତ୍ୱ ଦେଖାଏ; ଧର୍ମକର୍ମ କରିବା ବିଷୟରେ ସାହସୀ; ଧର୍ମରକ୍ଷାର୍ଥେ ସାହସୀ—Full of heroism in defending one's religion; having chivalrous piety.

[ଦ୍ର—ରସଜଗତ୍ତିପ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବୀର ରସର ସମ୍ପର୍କରେ ୪ ପ୍ରକାର ବୀରଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଅଛି ଯଥା—ବୀର, ଧର୍ମବୀର, ଦାନବୀର ଓ ଦୟାବୀର—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧର୍ମ ବୁଦ୍ଧି—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ଧର୍ମଜ୍ଞାନ; ଯେଉଁ ଈଶ୍ୱରଦତ୍ତ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ମନ ଧର୍ମଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ Dharma buddhi ହୁଏ—1. Religious propensity; the promptings of piety.

ଧର୍ମପ୍ରବୃତ୍ତି, ଧର୍ମବିବେକ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ ଜ୍ଞାନ—2. Conscience; regard for justice; discrimination between right and wrong.

ଧର୍ମ ବୃଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ବୃଦ୍ଧ)—Dharma bṛiddha ୧ । ଧର୍ମୀୟ ଷ୍ଟାନରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ—1. Advanced in piety.

(ଧର୍ମବୃଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ବେଶି ଧାର୍ମିକ—2. More pious than others.

୩ । ଧାର୍ମିକଶ୍ରେଷ୍ଠ—3. Very pious.

ଧର୍ମ ବୈତଂସିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ବୈତଂସିକ)—Dharma baitaṁsika ଧାପ୍ପାକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରୁ (ଧର୍ମବୈତଂସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆପଣାକୁ ଧାର୍ମିକ ବୋଲି ଫସାରରେ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାନ ଆଦି କରେ—Earning money in evil ways but giving it away in charity to show to the public that he is a pious person.

[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ସମାଜରେ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଦାତା ଅନେକ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଅରେ ଚବିଁମିଶାଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି, ଅଥଚ ଧର୍ମଶାଳା ଏବଂ ଅନ୍ନ ସତ୍ରାଦିରେ ଅଳ୍ପ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରି ଲୋକସମାଜରେ ଧାର୍ମିକପ୍ରବରରୂପେ ଖ୍ୟାତହେବାର ଆଶା ପୋଷଣ କରନ୍ତି ।]

ଧର୍ମ ବୋକା—ଦେ. ବି.—ଧର୍ମର ଗୂଢ଼ ମର୍ମ ନ ବୁଝି ଯେ ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସରେ Dharma bokā ଧର୍ମ କର୍ମ କରେ—A person who blindly practises religion without an intellgent understanding of its inner meaning; a blind follower of any faith.

ଧର୍ମ ବ୍ୟାଧ—ସ. ବ. (ନାମ) ପରମ୍ପରାଦ୍ୱାରା ଦୃଢ ପଶୁର ମାଂସ ବିକ୍ରେତା, Dharma byādha ବ୍ୟାଧ କୁଳରେ ଜାତ, ପିତା, ପିତା ଓ ଅଦ୍ଧିଥିଙ୍କ ସେବାକାଶ୍ୟ ମିଥିଳାପୁରବାସୀ ମହାତ୍ମାରୋତ୍ତୁ ଜଣେ ବ୍ୟାଧ ବା ମାଂସବିକ୍ରେତା—(name)—Name of a seller of meat who was very pious and hospitable and was following his family profession.

[ଦ୍ର—କୌଶିକ ନାମରେ ଜଣେ ଋଷି ବନେ ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳେ ନଦ୍ରା ଯାଇଥିଲେ, ଏପର ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବଗ ମଳୋତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଲା । ଋଷି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ବଗ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି କରିବାରୁ ବଗ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହଇଗଲା । ଋଷି ବଗର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ସେଠାରୁ ଗଲେ ଓ ଭିକ୍ଷା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଣେ ଗୃହସ୍ଥର ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଗୃହସ୍ଥ

Digitized by srujanika@gmail.com

କେଜୁଆଡ଼େ ବାହାରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ତେଣୁ ଅଦ୍ଭ ଉଷାରୁ ଦୋଇ ଫେର ଘରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ଗୃହଣୀ ପଦ୍ଧଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିଗଲେ ଓ ଋଷିଙ୍କୁ ଉଷା ଦେବାରେ ବଳମ୍ବ ଘଟିଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସେବା ସାର ଗୃହଣୀ ଋଷିଙ୍କୁ ଉଷା ଦେବା ପାଇଁ ଦାଣ୍ଡଦୁଆରକୁ ଆସି ବଳମ୍ବ ଜନ୍ୟରେ ଋଷିଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଋଷି ଗୃହଣୀଙ୍କ ଉପରେ ବଳମ୍ବ ଯୋଗୁଁ ଦ୍ରବ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣର କ୍ରୋଧର ଉତ୍କର ଫଳ ବଷୟ କହି ଗୃହଣୀଙ୍କୁ ଭତ୍ସଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୃହଣୀ ଏହା ଶୁଣି ଋଷିଙ୍କୁ କହିଲେ 'ମୁଁ ବଗ ନୁହେଁ ଯେ ଆପଣଙ୍କ କ୍ରୋଧରେ ମରିଯିବ । ମୁଁ ମୋ ପଦ୍ଧଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିଥିଲି । ଆପଣ କ୍ରୋଧ ସବରଣ କରନ୍ତୁ । କ୍ରୋଧ ବଡ଼ ମନ୍ଦ । ଯେବେ ଆପଣଙ୍କର ଧର୍ମ୍ମର ଯଥାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଥାଏ ତେବେ ମିଥିଲାର ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧ ନକଟକୁ ଯାଅନ୍ତୁ' । ଋଷି ଗୃହଣୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ମିଥିଲାକୁ ଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧ ପଶୁ-ମାଂସ ବିକି କରୁଥିଲେ; ଋଷିଙ୍କୁ ଦେଖି ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧ କହିଲେ "ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମୋଠାକୁ ପଠାଇଅଛନ୍ତି ।" ଋଷି ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ 'ଆପଣ ଏପରି ଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଏପରି ନକୃଷ୍ଟ କର୍ମ୍ମ କାଆଁ କରୁଅଛନ୍ତି ?' । ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧ ଉତ୍ତର କଲେ—'ମୋର ପିତୃ-ପରମ୍ପରାରୁ ଏହି କୁଳବୃତ୍ତି ଚଳି ଆସୁଥିବାରୁ ମୁଁ ମୋ କୁଳଧର୍ମ୍ମ ଅନୁଧାବନ କରୁଅଛି । ମୁଁ ମାତା, ପିତା, ଅଗ୍ନି ଓ ଦେବତାଙ୍କ ସେବା କରେଁ, ଯଥାଶକ୍ତି ଦାନ କରେଁ, ମିଥ୍ୟା କଦେଁ ନାହିଁ ଓ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରେ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ହତ ପଶୁର ମାଂସ ମୁଁ ବିକ୍ରୟ କରେଁ । ନିଜର କୁଳଧର୍ମ୍ମ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏନ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ସଦାଚାର ରତ ହୋଇଥିବାରୁ ଧର୍ମ୍ମଦୃଷ୍ଟିରେ ଏଥିରେ କିଛି ବାଧା ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ମୁଁ ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲି; ଜଣେ ମିତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୃଗୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ମୃଗୀ ଉପରେ ଶର ସନ୍ଧାନ କଲି । ସେ ପ୍ରକୃତରେ ମୃଗୀରୂପଧାରୀ ଜଣେ ଋଷି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶାପରେ ମୁଁ ଶୂଦ୍ର ଯୋନି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟାଧକୁଳରେ ଜନ୍ମିଅଛି ।' କୌଶିକ ଧର୍ମ୍ମବ୍ୟାଧଠାରୁ ଧର୍ମ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣି ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିଗଲେ—ହ. ଶବ୍ଦ-ସାଗର ।]

ଧର୍ମ୍ମ ବ୍ରତ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ୍ମ+ବ୍ରତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଧର୍ମ୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନ; ଧର୍ମ୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—Religious practice or observance.
Dharma brata
(ଧର୍ମ୍ମବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସ. ତତ୍ପୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି) –ଧର୍ମ୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ରତ; ଧାର୍ମ୍ମିକ—Religious; devoted to religious or pious acts.

ଧର୍ମ୍ମବ୍ରତା—ସ. ତତ୍ପୁ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଧର୍ମ୍ମବ୍ରତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧର୍ମ୍ମବ୍ରତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Dharmabrata.
Dharmabratā

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ଧର୍ମ୍ମ ନାମକ ଏକ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଔରସରେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଦେବରୂପାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନା ମରୀଚ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—Name of the wife of sage Marīchi.

[ଦ୍ର—ଏ ସାଦ୍ଧବ୍ରତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ମରୀଚ ଏହାଙ୍କୁ ପତ୍ନୀରୂପରେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠା ପଦ୍ଧବ୍ରତା ଦେଖି ବରାବର କଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧର୍ମ୍ମ ଭଉଣୀ—ଦେ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଧର୍ମ୍ମ+ଭଗିନୀ)—ମହାଗୁରୁବାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଭଉଣୀ—God-sister.
Dharma bhauṇī

ଧର୍ମ୍ମ ଭଗିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମ୍ମ+ଭଗିନୀ)—ଗୁରୁକନ୍ୟା—The daughter of one's spiritual preceptor.
Dharma bhaginī
(ଧର୍ମ୍ମଭଗ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେ. ବ—ଧର୍ମ୍ମ ଭଉଣୀ (ଦେଖ)
Dharma bhauṇī (See)

ଧର୍ମ୍ମ ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ୍ମ+ଭଙ୍ଗ)—ଧର୍ମ୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେବା; ଧର୍ମ୍ମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧାସୃଷ୍ଟିକରା ଲୋପ; ଧର୍ମ୍ମଲୋପ—Infraction of a series of religious actss.
Dharma bhaṅga

ଧର୍ମ୍ମ ଭୟ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ୍ମ+ଭୟ)—୧ । ଈଶ୍ୱର ଭୟ—1. The fear of God.
Dharma bhaya
(ଧର୍ମ୍ମଭୀରୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଧର୍ମ୍ମନାଶ ହେବ ଏଭଳି ଭୟ—2. Fear of losing one's virtue by doing evil acts.

ଧର୍ମ୍ମ ଭାଣକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ୍ମ+ଭଣ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଧର୍ମ୍ମଧ୍ୱଜୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ପାଷଣ୍ଡ—1. Hypocrite; imposter.
Dharma bhāṇaka

୨ । ପୁରାଣାଦି ଧର୍ମ୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରି ଯେ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରେ—2. A person who earns money as a public reader or reciter of scriptures.

ଧର୍ମ୍ମ ଭିକ୍ଷୁକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ୍ମ+ଭିକ୍ଷୁକ; ୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharma bhikshuka ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଧର୍ମ୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ବା ଧର୍ମ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ସାଧାରଣରେ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—1. A person soliciting help for performing some pious duty.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମ୍ମାର୍ଥ ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛି—2. A person who has assumed the garb of a beggar from a sense of religious duty.

[ଦ୍ର—ମନୁ ୯ ଶ୍ରେଣୀର ଧର୍ମ୍ମଭିକ୍ଷୁକ ଗଣନା କରିଅଛନ୍ତି—୧. ଯୁଦ୍ଧ କାମନାରେ ବରାବର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ବ୍ୟକ୍ତି, ୨. ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ୩. ପଥିକ, ୪. ଯେ ଯଜ୍ଞରେ ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରି ନର୍ଦ୍ଦନ ହୋଇଅଛି, ୫. ୬. ୭. ଗୁରୁ, ମାତା ଓ ପିତାଙ୍କ ଭରଣ ପୋଷଣାର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାର୍ଥୀ, ୮. ଅଧ୍ୟୟନେଚ୍ଛୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଓ ୯ ରୋଗୀ । ଏପରି ଧର୍ମ୍ମଭିକ୍ଷୁକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ନାତକରୂପେ ପରିଗଣିତ । ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞବେଦୀ ଉତ୍ତରେ ବସାଇ ଦକ୍ଷିଣା ସହିତ ଅନ୍ନ ଦାନ ଦେବା ବହୁ ପୁଣ୍ୟଜନକ ଅଟେ । ଧର୍ମ୍ମଭିକ୍ଷୁକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞବେଦୀର ବାହାରେ ବସାଇବା ଉଚିତ—ହ. ଶବ୍ଦ-ସାଗର ।]

ଧର୍ମ୍ମ ଭୀତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ୍ମ+ଭୀତ) —୧ । ବିବେକବାନ୍—
Dharma bhīta 1. Conscientious; scrupulous.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଧର୍ମଭୀରୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି (ଧର୍ମଭୀରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜାଣି ଯେ ଅଧର୍ମକୁ ଭୟ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2. God-fearing.

୩ । ପରମଧାର୍ମିକ—3. Very pious.

ଧର୍ମଭୃତ୍—ସ. ବ୍ରୀ. (ଧର୍ମ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଧର୍ମଶୀଳ; Dharmabhṛut ଧାର୍ମିକ—Pious.

ଧର୍ମମୟ—ସ. ବ୍ରୀ. (ଧର୍ମ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ) —୧ । ଧାର୍ମିକ— Dharmamaya 1. Virtuous; religious.

(ଧର୍ମମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନୈତିକ—2. Moral.

୩ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧ କର୍ମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଜୀବନ)— 3. (a life) Devoted to pious acts.

ଧର୍ମ ମାଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧର୍ମମାତା)—୧ । ଧର୍ମମାତା (ଦେଖ) Dharma mā-ā 1. Dharma mātā (See)

ଧର୍ମ ମା ୨ । ମହାପ୍ରସାଦ ଆଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣାର ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା **ଧର୍ମମାତା** ବ୍ୟକ୍ତି—2. God-mother.

(ଧର୍ମ ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ପୋଷିଆଁ ମା— 3. Adoptive mother.

ଧର୍ମ ମାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ. (ଧର୍ମ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥେ ମଣ୍ଡୁ)— Dharma māṇḍu ୧ । ବନା ପ୍ରମାଣରେ ଦଲପଦ୍ମାର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଚାର ପଦ୍ଧତି—1. System of trial by means of special oath.

୨ । ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ଗ୍ରହଣ ନ କର (ଫୁଟୁଥିବା ତେଲ, ସାପ ଥିବା ମାଠିଆ ଆଦରେ ହାତ ପୂରାଇବା ଦ୍ୱାରା) ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରୀକ୍ଷା—Trial of an accused by his being made to undergo some severe tests; ordeal by fire etc.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିର୍ଦୋଷତା ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତ କର ପାରିଥିବା ଲୌହାଦି ଧାତୁ, ଫୁଟୁଥିବା ତେଲ, ଅଗ୍ନି ଆଦିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିଲା, ବମ୍ବା ସାପ ଥିବା ମାଠିଆରେ ହାତ ପୂରାଉ ଥିଲା । ଏହିପରି ନାନା କଠୋର ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଯେବେ ତାହାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ନ ହେବାର ଦେଖା ଯାଉଥିଲା ତେବେ ସେ ନିର୍ଦୋଷ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିଲା ।]

ଧର୍ମ ମାତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମ+ମାତୃ; ୨ମା. ୧ବ) — Dharma mātṛi ଧର୍ମତଃ ଆପଣା ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—

A woman who stands in the relation of a mother to a person.

[ଦ୍ର—ଶାଶୁ, ଗୁରୁପତ୍ନୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ରାଜପତ୍ନୀ, ଗାଈ, ଧାତ୍ରୀ ଓ ବନ୍ଧୁମତ୍ତା ସମାନେ ଧର୍ମତଃ ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା ଅଟନ୍ତି ।]

ଧର୍ମ ମାର୍ଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ + ମାର୍ଗ)— Dharma mārga ସନ୍ମାର୍ଗ; ଧର୍ମ ପଥ—

The path of virtue.

ଧର୍ମ ମୂଳ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ମୂଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) — Dharma mūla ଧର୍ମର ହେତୁ—The essence of religion; the basis of religion.

ସ. ବହୁ. (ଧର୍ମ+ମୂଳ; ବହୁବ୍ରୀହି) — ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଳରେ ଧର୍ମ ରହିଛି ଅଛି—

(ଧର୍ମମୂଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Based on religion or righteousness.

ଧର୍ମ ମେଧ—ସ. ପୁ—ଯୋଗରେ ଅଷ୍ଟପ୍ରଜ୍ଞାତ ସମାଧିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ Dharma medha ସମାଧି, ଯହିଁରେ ବୈରାଗ୍ୟର ଅଭ୍ୟାସଯୋଗୁଁ ସାଧକର ଚିତ୍ତ ସବୁ ବୃତ୍ତିରୁ ରହିତ ହୋଇଯାଏ—

Complete withdrawal of the mind from all outside matters during Jōga exercise.

ଧର୍ମ ଯାଜକ—ସ. ତ. (ଧର୍ମ+ଯାଜକ)— Dharma jājakà ୧ । ପୁରୋହିତ—1. Priest.

୨ । ପାଦ୍ରୀ—2. Parson.

ଧର୍ମ ଯୁଗ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ଯୁଗ; ମ ପ. ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମପ୍ରଧାନ ଯୁଗ)— Dharma juga ୧ । ସତ୍ୟଯୁଗ—1. The Golden age of the earth according to the Hindus.

୨ । ଧର୍ମପ୍ରଧାନ ଯୁଗ; ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ଦେଶରେ ଧର୍ମାଲୋଚନା ବିଶେଷ ଭାବରେ ହୁଏ ଓ ବହୁ ଧାର୍ମିକ ଓ ଧର୍ମସଂସ୍କାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି—

2. An era when religion preponderates in the country and religiously minded persons and religious reformers are born.

ଧର୍ମ ଯୁଦ୍ଧ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ+ଯୁଦ୍ଧ)— Dharma juddha ୧ । ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ବିପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଅଧର୍ମ ବା ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ନିୟମମାନ ପାଳନ କରନ୍ତି—

1. A war carried on with strict principles of morality.

୨ । ଧର୍ମ ରକ୍ଷା ପାଇଁ କରଯିବା ଯୁଦ୍ଧ— 2. Crusade; war carried on for preservation of one's religion.

ଧର୍ମ ରକ୍ଷକ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧର୍ମ+ରକ୍ଷକ)— Dharma rakshaka ୧ । ଯେ ସ୍ୱଧର୍ମକୁ ରକ୍ଷା କରେ—

1. The preserver of one's religion.

୨ । ରାଜା—2. The King, the defender of the faith.

୩ । ଜନ; ଜୈନ ସାଧୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. A Jaina saint.

ଧର୍ମ ରକ୍ଷା—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ରକ୍ଷା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)— Dharma rakshā ୧ । ଧର୍ମ ପାଳନ—1. Observance of religion; following the path of religion.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା— 2. Protection of the chastity of a woman.

୩ । ସ୍ୱଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା— 3. Defence of one's religion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମରକ୍ଷିତ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଯୋଗ (ଯବନ) ଦେଶୀୟ ଏକ ବୌଦ୍ଧ
Dharmarakshita ଧର୍ମୋପଦେଶକ, ଯାହାଙ୍କୁ ମହାରାଜ ଅଶୋକ ଅଯତ୍ନକ (ବେଲୁଚ ସ୍ଥାନ) ଅଞ୍ଚଳକୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରାର୍ଥ ପଠାଇଥିଲେ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Name of a Buddhist preacher who was sent by King Aśoka to preach the tenets of Buddhism in Beluchistan area.

ଧର୍ମରାଜ—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ + ରାଜନ୍ ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharmarāja ୧ । ଯମ—1. Jama, the God of death
୨ । ସମ୍ରାଟ; ରାଜା—
2. King (the defender of the faith).
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଦେଶର ରାଜା ଧର୍ମର ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଅବତାର ଅଟନ୍ତି; ଅତଏବ ରାଜା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପରି ପୂଜ୍ୟ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ଧର୍ମରକ୍ଷକ (Defender of the faith) ଅଟନ୍ତି ।].
୩ । (ଧର୍ମଘାଳନକାରୀ) ଯୁଧିଷ୍ଠିର—
3. Judhishṭhira.
୪ । ବୁଦ୍ଧ—4. The Buddha.

ଧର୍ମରାଜନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧର୍ମରାଜ)—ଧର୍ମରାଜ (ଦେଖ)
Dharmarājana Dharmarāja (See)

ଧର୍ମରାଯ ଉତ୍କଳଦେଶରେ ଜଣେ ଲେଖକଙ୍କର
ଯେ ଅଣ ଦେଲେ ଘୋଡ଼ା ଧର୍ମଜନକଙ୍କ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଧର୍ମରାଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧର୍ମରାଜ)—ଧର୍ମରାଜ (ଦେଖ)
Dharmarājā Dharmarāja (See)
ଧର୍ମରାଜାର ଅଜ୍ଞାମାନ
ଜଗାଇଁ କରୁଛ ଲଙ୍ଘନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଧର୍ମଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ + ଲକ୍ଷଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharm lakshaṇa ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଧର୍ମର ଦଶ ବିଧ ଚିହ୍ନ—
Ten moral qualities; the 10 signs of a religious or pious man (as enumerated in the Hindu scriptures.
[ଦ୍ର—ଧୃତି, କ୍ଷମା, ଦମ, ଶୌଚ, ଅସ୍ତେୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନଗ୍ରହ, ଧୀ, ବିଦ୍ୟା, ସତ୍ୟ; ଅକ୍ରୋଧ ଏମାନ ଧର୍ମଲକ୍ଷଣ ଅଟେ-ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

ଧର୍ମଲୋପ—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ + ଲୋପ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharmalopa ୧ । ଧର୍ମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିନାଶ; ଧର୍ମ ବୁଡ଼ିଯିବା—
1. Irreligion; disappearance of religion from the country.
୨ । ଧର୍ମନାଶ; ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମର ଲଙ୍ଘନ—
2. Violation of a moral or religious duty

ଧର୍ମଶଙ୍କା—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ଧର୍ମ + ଶଙ୍କା)—ଧର୍ମବିଷୟରେ ସଂଶୟାତ୍ମା;
Dharma śaṅkā ଯେ ଧର୍ମବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ କରେ—
Doubtful about the questions affecting religion.
ଧର୍ମଶଙ୍କା ଦୋଷ ଜାର୍ଯ୍ୟର ଯୋନ ଜନ୍ମ
ଦ୍ରୁଅର ଗୋ ଦ୍ରୌପଦ ନାସ୍ତିକ ଜଉମ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଧର୍ମଶାଳା—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ + ଶାଳା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharma śāḷā ୧ । ଅତିଥିଶାଳା; ଯାତ୍ରୁଶାଳା—
(ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A place for accomodating pilgrims and wayfarers.
୨ । ଧର୍ମାଧିକରଣ; ବିଚାରାଳୟ—
2. Court of justice; tribunal.
୩ । ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ବା ଔଷଧାଳୟ—
3. A charitable hospital or dispensary.
୪ । ଛତ୍ର; ଛତର —4. Alms-house.
୫ । ଯେଉଁଠାରେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତକୁ ଅନ୍ନ ଓ ନଗ୍ନଶରୀରକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ ବିତରଣ କରାଯାଏ—5. A place of free distribution of food and help to the needy.
[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍ତର ତୀର୍ଥମାନଙ୍କରେ ଶେଠମାନେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବନା ଭଡ଼ାରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବା ଗୃହମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମଶାଳା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଧର୍ମଶାସନ—ସଂ. (ଧର୍ମ + ଶାସନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Dharma śāsana ୧ । ଧର୍ମର ଅନୁଶାସନ ବା ଆଦେଶ—
1. Religious commandment or precept.
୨ । ଧର୍ମାନୁସାରେ ଗୃହିତ ରାଜ୍ୟଶାସନ—2. An administration conducted on principles of equity and justice.
୩ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—3. Religious books; scripture.

ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ + ଶାସ୍ତ୍ର; ମ.ପ. ତତ୍ପୁ)—୧ । ଧର୍ମ ବିଷୟକ
Dharma śāstra ଶାସ୍ତ୍ର (ଯଥା—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବେଦ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କ ବାଇବଲ, ମୁସଲମାନଙ୍କ କୋରାନ୍)—
1. The scriptures.
୨ । ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର; ଯହିଁରେ କୌଣସି ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାଦି ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ-
2. The jurisprudence or code of law.
[ଦ୍ର—ମନୁ, ଅତ୍ରି, ବିଷ୍ଣୁ, ହାରୀତ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଉଶନା, ଅଙ୍ଗିରା, ଯମ, ଆପସ୍ତମ୍ବ, ସମ୍ବର୍ତ୍ତ, କାତ୍ୟାୟନ, ବୃହସ୍ପତି, ପରାଶର, ବ୍ୟାସ, ଶଙ୍ଖ, ଲିଖିତ, ଦକ୍ଷ, ଗୌତମ, ବଶିଷ୍ଠ, ଶତାତପ ଓ ନାରଦ, ଏହି ମୁନିମାନଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସାମାଜିକ ଓ ଅନୁଶାସନମୂଳକ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲାଯାଏ ।]

୩ । ପୁରାଣାଦି ଶାସ୍ତ୍ର—3. Mythology.
୪ । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନାଦି—
4. The philosophy of religion.

ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dharmaśāstrī ୧ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବିଷୟରେ ବିଜ୍ଞ—
1. Versed in the scriptures.
୨ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦାତା—
2. Issuing prescriptions or mandates according to the dictates of the scriptures.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମଶିକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ+ଶିକ୍ଷା)—ଧର୍ମବିଷୟକ ଶିକ୍ଷା—
Dharma śikshā Teaching of the doctrines of of religion; religious instruction.

ଧର୍ମଶୀଳ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ଶୀଳ; ବହୁବ୍ରୀ.)—୧ । ଧାର୍ମିକ—
Dharmaśīla 1. Religious; pious.
(ଧର୍ମଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନ୍ୟାୟପର—2. Righteous; just.
(ଧର୍ମଶୀଳତା—ବ)

ଧର୍ମ ସଂହିତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧର୍ମ+ସଂହିତା; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—
Dharma saṁhitā ୧ । ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସାଂସାରିକ ଓ ପାରଲୌକିକ ସମସ୍ତ ବିଷୟର ମୀମାଂସା ଥାଏ; ଧର୍ମପୁସ୍ତକ; ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର—1. A religious code or collection of duties enjoined by religion.
[ଦ୍ର—ମନୁସଂହିତା, ଅତ୍ରିସଂହିତା, ପରାଶରସଂହିତା ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥକୁ 'ଧର୍ମସଂହିତା' ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. A book dealing with spiritual subjects.

ଧର୍ମ ସଙ୍କର—ସଂ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ସଙ୍କର)—୧ । ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ
Dharma saṅkara ଧର୍ମମାନଙ୍କର ମିଶ୍ରଣ—1. Confusion or mixture of different laws.
୨ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମମତ ବା ଆଇନ କାନୁନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିରୋଧ—
2. Conflict of laws.

ଧର୍ମ ସଙ୍ଗତ—ସଂ. ବ (ଧର୍ମ+ସଙ୍ଗତ)—୧ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ—
Dharma saṅgata 1. Approved by the dictates
(ଧର୍ମସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ) of religion; pious.
୨ । ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ; ଆଇନ୍ ସଙ୍ଗତ—
2. According to justice; lawful; legal.

ଧର୍ମ ସଭା—ସଂ. ବ (ଧର୍ମ+ସଭା; ମ. ପ ତତ୍ପୁ;)—୧ । ଧର୍ମାଲୋଚନା
Dharma sabhā ଜନସଭା ପ୍ରଭୃତି ସଭା—1. Religious meeting or conference; a congress of religion.
୨ । ଧର୍ମାଧିକରଣ; ବିଚାରାଳୟ—
2. Court of justice; legal tribunal.
୩ । ଧର୍ମରକ୍ଷା ଜନ୍ୟରେ ଆହୂତ ସଭା—3. A congregation convened for the protection of religion.

ଧର୍ମ ସହିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଧର୍ମଦେବତା
Dharma sahibā ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦନ—The
ଧର୍ମସହା approval of one's actions by God.
ଧରମ ସହନା ସ୍ତ୍ରୀଗଣ ଦୋଇଲେ ବ ଦେବ,
ଏ ଉକ ଧର୍ମ ବ ସହିବ ? ରୁଦେ. ଦ୍ରୌପଦୀଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଅନ୍ଧ ଅନ୍ୟାୟ ହେଲେ ଧର୍ମ ସହେ ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ମଦେବତା ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଇହକାଳରେ ଦାଇଦ୍ୟ, ମୃତ୍ୟୁ, ସ୍ୱଜନନାଶ ଓ ରୋଗଆଦି ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି ।]

ଧର୍ମ ସାଧନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ସାଧନ)—ଧର୍ମାଚରଣ—
Dharma sādhana Practising of piety; practice of virtue.

ଧର୍ମ ସାବର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଏକାଦଶ ମନୁ—
Dharma sābarṇṇi The 11th descendant of Manu.
ଧର୍ମ ସାବର୍ଣ୍ଣି ମନୁ ହୋଇ, ପାଇବେ ଏକାଦଶ ମନ୍ୱା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଧର୍ମ ସୁତ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ସୁତ)—ଧର୍ମପୁତ୍ର (ଦେଖ)
Dharma suta Dharma putra (See)

ଧର୍ମ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବ—ଜୈମିନି ପ୍ରଣୀତ ଧର୍ମବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Dharma sūtra A code or instute of law compilled by Jaimini.

ଧର୍ମହଟ—ଦେ. ବ—ଧର୍ମଘଟ (ଦେଖ)
Dharmahaṭa Dharmaghaṭa (See)

ଧର୍ମ ହାନି—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ହାନି)—ଧର୍ମାଲୋପ—
Dharma hāni Prejudice to religion; violation of religious duty.

ଧର୍ମ ହୀନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ହୀନ)—୧ । ଅଧାର୍ମିକ—
Dharma hīna 1. Irreligious; god-less.
(ଧର୍ମହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୁଣ୍ୟରହିତ—
(ଧର୍ମହୀନତା—ବ) 2. Devoid of virtue.

ଧର୍ମାଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ; ଧର୍ମ+ଅଙ୍ଗ; ଯାହାର ଅଙ୍ଗ ଧର୍ମ ପରି ଶୁକ୍ଳ)
Dharmāṅga ବଗ; ବକ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ)—
Ardea Nivea (bird).

ଧର୍ମାଚରଣ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ଆଚରଣ)—ଧର୍ମକର୍ମ୍ମ;
Dharmācharaṇa ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—The practice of piety.

ଧର୍ମାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ+ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଧର୍ମୋପଦେଶକ; ଧର୍ମଗୁରୁ
Dharmāchārjya 1. Religious preceptor.
୨ । ଋଗ୍‌ବେଦୀୟ ଯମାନଙ୍କର ତର୍ପଣୀୟ ପୁରୁଷ (ଋଷି) ବିଶେଷ—
2. A sage to whom oblations of water is offered by the followers of the Rug-beda.
୩ । କୌଣସି ଧର୍ମମତର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—3. The founder of a certain religious tenet.
୪ । କୌଣସି ଧର୍ମ ମତର ପ୍ରଚାରକ—
4. A religious missionary.

ଧର୍ମାତ୍ମା—ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀ ଧର୍ମ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଧାର୍ମିକ;
Dharmātmā ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା; ଧର୍ମ ପ୍ରାଣ—Religious; virtuous; pious.

ଧର୍ମାଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ+ଅଧର୍ମ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । ଧର୍ମ ଓ ଅଧର୍ମ—;
Dharmādharma 1. Virtue and vice
୨ । ନ୍ୟାୟ ଓ ଅନ୍ୟାୟ—2. Justice and injustice.
୩ । ପୁଣ୍ୟ ଓ ପାପ—3. Peity and sin.
୪ । ସତ୍‌କର୍ମ ଓ ଅସତ୍ କର୍ମ—4.Good and evil acts.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର୍ମାଧିକରଣ—ସଂ. ବ· (ଧର୍ମ+ଅଧିକରଣ=ଆଧାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dharmādhikaraṇa ୧ । ଅଦାଲତ; ବଗ୍ଧ୍ୱଲଯୂ —
1. Court of justice.
୨ । (ଧର୍ମ+ଅଧି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅନ) ବଗ୍ଧ୍ରକ; ଜଜ୍—
2. Judge.
ବଣ.—(ବଦ୍ଧୁଗ୍ଧ୍ରା) ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—Versed in the scriptures.

ଧର୍ମାଧିକରଣିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—(ଧର୍ମ+ଅଧିକରଣିକ)—ବଗ୍ଧ୍ରକ—
Dharmādhikaraṇika A judge.

ଧର୍ମାଧିକାର—ସଂ.ବ.(୬ମୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ଅଧିକାର)—୧ । ଧର୍ମାଧର୍ମ ବଗ୍ଧ୍ରର
Dharmādhikāra କଗ୍ଧ୍ରବାର ଷମତା—1. The power of discriminating between right and wrong.
୨ । ଆଇନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବଗ୍ଧ୍ରଣା—
2. Administration of justice.
୩ । ବଗ୍ଧ୍ରକଙ୍କ ପଦ—3. The office of a judge.

ଧର୍ମାଧିକାରି—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମାଧିକାରନ୍; ଧର୍ମାଧିକାର+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍ ୧ମା
Dharmādhikāri ୧ବ; ତତ୍ମା ଧର୍ମ+ଅଧିକାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
(ଧର୍ମାଧିକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବଗ୍ଧ୍ରପଞ୍ଚ – 1. Judge.
୨ । ଦାନାଧ୍ୟଷ; ରାଜା ବା ଦାତାଙ୍କର ଦାନାର୍ଥ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଧନକୁ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଯାଚ୍ଞାଯାଚ୍ଞ ବଗ୍ଧ୍ରପୂର୍ବକ ବାଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ଭାର ଦଅଯାଇ ଥାଏ—
2. A person entrusted with the duty of distributing gifts amongst deserving persons.

ଧର୍ମାଧ୍ୟଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଧର୍ମ+ଅଧ୍ୟଷ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dharmādhyaksha ୧ । ବଗ୍ଧ୍ରପଞ୍ଚ—1. Judge.
୨ । ଦୀକ୍ଷା ଗୁରୁ—2. Spiritual guide.
୩ । ପ୍ରଧାନ ବଗ୍ଧ୍ରପଞ୍ଚ; ଚ୍ଯାଡ଼୍ ବବେକ—
3. Chief Justice.
୪ । ବିଷ୍ଣୁ—4. Bishṇu.
୫ । ଶିବ (ହ୍ର. ଶ)—5. Śiba.

ଧର୍ମାନୁଗତ—ସଂ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ଅନୁଗତ)—
Dharmānugata ୧ । ଧର୍ମ ସଙ୍ଗତ—
(ଧର୍ମାନୁଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Just; righteous.
ଧର୍ମାନୁଯାୟୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧର୍ମାନୁସତ } ୨ । ପୁଂ . ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—
2. Following piety.

ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ଅନୁଷ୍ଠାନ)—୧ । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ
Dharmānushṭhāna 1. Religious practice.
୨ । ଧର୍ମାଚରଣ—2. Practising of peity.
୩ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କଗ୍ଧ୍ୟାଏ—
3. A religious institution or establishment.

ଧର୍ମାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (ଅନ୍ୟ+ଧର୍ମ; ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ତର; କର୍ମଧା;
Dharmāntara ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ—Another faith or religion.

ଧର୍ମାବତାର—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ+ଅବତାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍
Dharmābatāra ଧର୍ମ ଦେବତା; ସାକ୍ଷାତ୍ ଈଶ୍ୱର—
2. God Himself.
୨ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ନ୍ୟାଯୂ—
2. Justice personified.
୩ । ନ୍ୟାଯୂ ବଗ୍ଧ୍ରକ; ନ୍ୟାଯୂାଧୀଶ; ଧର୍ମାଧିକାଗ୍ଧ—
3. Judge; court of justice.
୪ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର—4. A name of Judhishṭhira.

ଧର୍ମାବତାର ଦେ. ଅ. (ଫ. ତ୍ତେ ! ଧର୍ମାବତାର)—(ପ୍ରଜା,
ଧର୍ମାବତାର ବଗ୍ଧ୍ରପଞ୍ଚ ଓ ପ୍ରଭୁ ଆଦଙ୍କ ସମ୍ବୋଧନ) ହେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଧର୍ମ ! ହଜୁର—(interjection used in addressing a court or king or one's master) Your Honour ! Your Worship ! Your Lordship ! My Lord ! Your Highness !

ଧର୍ମାଭାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧର୍ମ+ଆଭାସ)—
Dharmābhāsa ୧ । ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ଧର୍ମ; ଅପ୍ରକୃତ ଧର୍ମ; ଯାହା ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ତଦ୍ରୁ ଧର୍ମର ଆପାତାଭାସ—
1. Semblance of justice or religion; false faith.
୨ । ଶ୍ରୁତି ସ୍ମୃତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—
2 Miscellaneous religious books except the Bedas and the Śmṛutis.

ଧର୍ମାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ+ଅରଣ୍ୟ)—୧ । ତୀର୍ଥରୂପେ ଗଣିତ
Dharmāraṇya ଅରଣ୍ୟ—1. A forest considered as a place of pilgrimage.
ଯେ ଧର୍ମାରଣ୍ୟେ ଧର୍ମ କରେ ଯେ ପାପରାଶି
ତାହା ଦେହରେ ଯୋଡ଼ି ନ ପାରଇ ଅଶି—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ପଞ୍ଜାବ ଓ ଉତ୍ତର କୋଶଳ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହିମାଳଯୂ ପାଦମୂଳସ୍ଥ ଅରଣ୍ୟ ଓ ଅମରି ରାଜା କର୍ତ୍ତୁକ ସ୍ଥାପିତ ନଗର (ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଗୋଳମତେ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷପୁର) (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର—ପରଶିଷ୍ଟ) —2. Name of a forest and town of ancient India.
[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁରୁପତ୍ନୀ ତାରାଙ୍କ ହରଣ କରିବାରୁ ଧର୍ମ ପ୍ରଚ୍ଛାଦ୍ଦ ହୋଇ ଗହ୍ୱନବନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ—ଧର୍ମ ! ତୁମେ ଏହି ବନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ଏହା ଧର୍ମାରଣ୍ୟ ନାମରେ ବଗ୍ଧ୍ୟାତ ହେବ —ବରାହପୁରାଣ ।]
୩ । ଗୟାସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
3. A sacred place at Gayā.
୪ । (ଆସାମର) କାମରୂପସ୍ଥ ନଗରବିଶେଷ—
4. A city at Kāmarūpa in Assam.

ଧର୍ମାର୍ଥ—ସଂ. ବ (ଧର୍ମ+ଅର୍ଥ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଧର୍ମ ଓ ଅର୍ଥ; ଚତୁର୍ବର୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ
Dharmārtha ଦ୍ୱଯୁଷ୍ଟ—Religion and wealth (two of the four most desirable objects of human life).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ ତତ୍ପୁ (ଧର୍ମ+ଅର୍ଥ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଧର୍ମପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—1. Necessary for religion.
୨ । ଧର୍ମମୟ—2. Righteous.
୩ । ଧର୍ମସାଧନ ଯାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ—
3. Pious; having religion as its aim.
୪ । ପରୋପକାରାର୍ଥ କୃତ (ଦାନାଦି)—
4. (gift) Done with the sole view of benefitting others.

ଧର୍ମାର୍ଥ ଦେ. କି. ତତ୍ପୁ—ଧର୍ମ ନିମନ୍ତେ; ପୁଣ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—
ଧର୍ମାର୍ଥ For the sake of religion.

ଦେ. ବ—୧ । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ—
1. Religious act; act of piety.
୨ । ଖଇରାତ; ଦୟାଯୁକ୍ତ କର୍ମ—
2. Charity; charitable act.

ଧର୍ମାର୍ଥକାମମୋକ୍ଷ—ସ. ବ (ଧର୍ମ+ଅର୍ଥ+କାମ+ମୋକ୍ଷ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—
Dharmārthakāmamoksha ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଚତୁର୍ବର୍ଗ ବା ସାଧନ ଚତୁଷ୍ଟୟ—The four desirable worldly objects, viz religion, wealth, desire and salvation.

ଧର୍ମାସନ—ସ. ବ (ଧର୍ମ+ଆସନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dharmāsana ୧ । ବିଚାରାସନ; ଇଜଲାସ୍—
1. Judgment seat; the Bench.
୨ । ବିଚାରକଙ୍କ ପଦ—
2. The position of a judge.

ଧର୍ମିଣୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧର୍ମୀନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଧର୍ମୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dharmiṇī Feminine of Dharmī.
ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପତ୍ନୀ; ବିବାହିତା ଭାର୍ଯ୍ୟା—
1. One's married wife.
୨ । ରେଣୁକା; ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
2. A kind of medicinal scent.

ଧର୍ମିଷ୍ଠ—ପ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଧର୍ମିଷ୍ଠ)—ଧର୍ମିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Dharmishṭa Dharmishṭha (See)
(ଧର୍ମିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧର୍ମିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ଇଷ୍ଠ; ଅତି ଅର୍ଥରେ)—
Dharmishṭha ଅତି ଧାର୍ମିକ; ଧର୍ମିକରେ ତତ୍ପର—
(ଧର୍ମିଷ୍ଠ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Very pious; devoted to virtue
(ଧର୍ମିଷ୍ଠତା, ଧର୍ମିଷ୍ଠୁ, ଧର୍ମିଷ୍ଠା—ବ) or piety.
ସ. ବି—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—A name of Bishṇu.
(ଧର୍ମିଷ୍ଠା, ଧର୍ମିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧର୍ମୀ—ସ. ବିଣ (ଧର୍ମ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍; ଧର୍ମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dharmī ୧ । ଧାର୍ମିକ; ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା—
1. Religious; pious.
୨ । ଧର୍ମଯୁକ୍ତ—2. Connected with religion.
୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଯଥା—ଗୁଣବ ଧର୍ମୀ)—
ଅମୁକ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—3. Having such or such a quality or attribute.
୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ. ଯଥା—ଉକ୍ତ ଧର୍ମୀ)—
ଅମୁକ ଧର୍ମମତକୁ ମାନିବାବାଲା—
4. Professing such or such a faith
ସ. ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—
1. A name of Bishṇu.
୨ । ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A pious person.

ଧର୍ମୀପୁତ୍ର—ସ. ବି—ନଟ; ନାଟକର ଅଭିନୟକର୍ତ୍ତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dharmīputra An actor.

ଧର୍ମେନ୍ଦ୍ର—ସ. ବିଣ (ଧର୍ମ+ଇନ୍ଦ୍ର; ୭ମୀ ତତ୍)—ଧାର୍ମିକଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Dharmendra Very pious
ସ. ବି—ଯମ—Jāma, the God of death.

ଧର୍ମୋତ୍ତର—ସ. ବିଣ (ଧର୍ମ+ଉତ୍ତର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧାର୍ମିକପ୍ରବର—
Dharmottara Very pious.

ଧର୍ମୋପଦେଶ—ସ. ବ (ଧର୍ମ+ଉପଦେଶ; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ.)—
Dharmopadeśa ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିକ୍ଷା—Religious precepts; religious instruction.

ଧର୍ମୋପଦେଶକ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଧର୍ମ+ଉପଦେଶକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dharmopadeśaka ୧ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶଦାତା; ଗୁରୁ—
(ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Spiritual teacher.
(ଧର୍ମୋପଦେଶିକା, ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଇନ୍ ଶିକ୍ଷକ—
2. A teacher of law; law lecturer.

ଧର୍ମୋପେତ ସ. ବିଣ (ଧର୍ମ+ଉପେତ; ୭ମୀ ତତ୍)—୧ । ଧର୍ମସଙ୍ଗତ—
Dharmopeta 1. Consonant with religion.
୨ । ନ୍ୟାଯସଙ୍ଗତ—2. Rightful; righteous.

ଧର୍ମ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ଧର୍ମ+ଅନପେତାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ—
Dharmya 1. Rightful; just; fair.
୨ । ଆଇନ୍‌ସଙ୍ଗତ—2. Lawful; legal.
୩ । ଧର୍ମଲବ୍ଧ—3. Obtained as a result of religious observances.
୪ । ସାଧାରଣ—4. Usual (Apte).
୫ । ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—5. Religious (Apte).

ଧର୍ମ୍ୟ ବିବାହ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଧର୍ମ୍ୟ+ବିବାହ)—୧ । ଆଇନ୍‌ସଙ୍ଗତ
Dharmya bibāha 1. Legal marriage.
୨ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ବିବାହ—
2. Marriage approved by the dictates of religion.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବିବାହମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଲେଖା ଅଛି ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ବ୍ରାହ୍ମ, ଦୈବ, ଆର୍ଷ, ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ, ଏହି ୪ ବିବାହକୁ ଧର୍ମ୍ୟ ବିବାହ ବୋଲିଥାଏ—
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧର୍ଷ—ସ. ବ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା; କ୍ରୋଧ କରିବା+ଭାବେ ଅ)—୧ । ମାରପିଟ—1. Assault.
(ଧର୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦଳନ; ପୀଡ଼ନ—
2. Crushing; oppressing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅତ୍ୟାଚାର; ଜୁଲମ୍—
3. Ill treatment; outrage.
୪ । ପରାଭବକରଣ—4. Defeating.
୫ । ଚଢ଼ାଉ; ଆକ୍ରମଣ—5. Attack; assailing.
୬ । ବଳପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ—
6. Taking forcible possession; kidnapping.
୭ । ଅବଜ୍ଞାକରଣ; ଅପମାନ—
7. Contempt; insulting; insolence; affront.
୮ । ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା; ଔଦ୍ଧତ୍ୟ—
8. Arrogance; audacity; impudence.
୯ । ବଳାତ୍କାର; ବଳପୂର୍ବକ ରତି—9. Rape; forcible intercourse with a woman; violation; outraging the modesty of a woman.
୧୦ । ଗର୍ବ—10. Pride; arrogance (Apte).
୧୧ । ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ—11. Impatience (Apte).
୧୨ । ଅଟକ—12 Restraint (Apte).
୧୩ । ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି—13. An eunoch (Apte).

ଧର୍ଷକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Dharshaka
୧ । ଉତ୍ପୀଡ଼କ—1. Oppressive; assaulting.
୨ । ଉଦ୍ଧତ—2. Arrogant.
୩ । ପରାଭବକାରୀ—3. Defeating.
୪ । ଆକ୍ରମଣକାରୀ—4. Assailing; assaulting.
୫ । ଅଧୀର—5. Impatient (Apte).
୬ । ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ବା ବଳପ୍ରୟୋଗକାରୀ—
6. Violating; seducing (Apte).
ସ. ବି—୧ ନର୍ତ୍ତକ—1. A dancer.
୨ । ନଟ—2. An actor.
୩ । ଯାହାରେ ମୁଖାଙ୍ଗକାରୀ—3. Mime.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ପାଶବ ବଳପ୍ରୟୋଗକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A violator; seducer.

ଧର୍ଷକାରଣୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ଷ + କୃ ଧାତୁ = କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—
Dharshakāriṇī
୧ । ଦୂଷିତା କନ୍ୟା—
1. A deflowered girl; a violated virgin.
୨ । ପୁଂଶ୍ଚଳୀ—2. An adulteress.
୩ । ବଳାତ୍କାରରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ରମଣ କରାଯାଇ ଥାଏ—
3. A raped woman.

ଧର୍ଷଣ(ଣା)—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ; + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dharshaṇa(ṇā)
ଧର୍ଷଣୀୟ } ବିଣ
ଧର୍ଷିତ }
୧ । ଧର୍ଷ (ଦେଶ)
1. Dharsha (See)
୨ । ଗାଳମନ୍ଦ; ଭରସ୍କାର—2. Abuse (Apte).
୩ । ଅପରାଧ—3. An offence (Apte).
୪ । ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ—4. Copulation (Apte).

ଧର୍ଷଣକାରଣୀ—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ଷଣ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—
Dharshaṇakāriṇī ଧର୍ଷକାରଣୀ (ଦେଶ)
Dharshakāriṇī (See)

ଧର୍ଷଣୀ(ଣି)—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ (ଇ)—
Dharshaṇī(ṇi)
୧ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. An unchaste woman; a wanton woman.
୨ । ବେଶ୍ୟା—2, A harlot (Apte).

ଧର୍ଷଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧର୍ଷିନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଧର୍ଷିତା (ଦେଶ)
Dharshiṇī Dharshitā (See)

ଧର୍ଷିତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ, ଣିତ + କର୍ମ. ତ)—
Dharshita
(ଧର୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ପରାଭୂତ; ପରାଜିତ—1. Defeated; overpowered.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—
2. Outraged; oppressed; ill-treated.
୩ । ଅବମାନିତ—3. Insulted.
୪ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—4. Assaulted; smitten.
୫ । ଭରସ୍କୃତ—5. Abused.
ସ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—୧ । ବଳାତ୍କାର ରତି—1 Rape.
୨ । ମୈଥୁନ—2. Sexual intercourse; coition; copulation.
୩ । ଗର୍ବ; ଔଦ୍ଧତ୍ୟ—3. Pride; arrogance.
୪ । ଅସହନ; ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ—
4. Impatience; intolerance.

ଧର୍ଷିତା—ସ.ବଣ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ଷିତ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ବଳାତ୍କାର ପୂର୍ବକ ମୈଥୁନ କରାଯାଏ; ବଳାତ୍କୃତା—
Dharshitā
1. Raped; deflowered; violated (woman).
୨ । କୁଲଟା; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ—2. Unchaste; adulterous.
ସ. ଦ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Unchaste woman.
୨ । ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବେଶ୍ୟା—2. A harlot.

ଧର୍ଷିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଧୃଷ୍ ଧାତୁରୁ ଧର୍ଷ)—
ଧର୍ଷୀ, ଧରଷା
ଧରଷନା
୧ । ଧର୍ଷଣ କରିବା—1. To oppress.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବଳାତ୍କାର କରିବା—
2 To commit rape; to outrage the modesty of (a woman)
ବଳ ଯାହାକୁ ଜୀତି କରି ନ ପାରେ ଅନକେ ଧର୍ଷିବ ତାରେ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୩ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—3. To attack.

ଧର୍ଷୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଗର୍ବୀ—
Dharshī
1. Arrogant; overbearing.
(ଧର୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆକ୍ରମଣକାରୀ—2. Assaulting; oppressing.
୩ । ଅତ୍ୟାଚାରକାରୀ—3. Outraging.
୪ । ଅପମାନକାରୀ—4. Insulting.
୫ । ଉଦ୍ଧତ—5. Impudent.
୬ । ବଳାତ୍କାରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମକାରୀ—6. Committing rape on a woman; violating the chastity of a woman.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ରମଣକାର୍ଯ୍ୟ—6. Copulating.

ଧଳ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟ, ଶୂଦ୍ର ଓ ଖଣ୍ଡାୟତ ଜାତିର ଉପାଧ୍ୟବଶେଷ—
Dhala A family-title of some Kshatriyas, Śūdras and Khaṇḍāetas.

ଧଳଭୂମ(ମି)—ଦେ.ବ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଉତ୍ତର ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ
Dhalabhūma(mi) ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳବିଶେଷ—A tract of
ଧଳଭୂମ country on the northen boundary
ଧଳଭୂମ of Orissa States.
[ଦ୍ର—ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁ ସଙ୍ଖ୍ୟକ ଧଳ ଉପାଧ୍ୟାୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାସ କରନ୍ତି ।]

ଧଳମର୍ଦ୍ଦି(ଳି)—ଦେ. ବ—ଧଡ଼ମଡ଼ (ଦେଖ)
Dhalamardi(li) Dhardamardi (See)

ଧଳା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳ)—୧ । ଶ୍ୱେତ; ଶୁକ୍ଳ—
Dhalā 1. White.
ଧଳ, ଧଳା ୨ । ଗୌର—2. White, or fair-complexioned
ଧବର, ଧବରା
(କଲା—ବିପରୀତ) ଦେ. ବି—ଧବଳ ବସ୍ତୁ—A white object.
ଦେଖିଲ ଗୋ ଧଳା କଳା ଏଥର,
ମଧ୍ୟରେ ଢଳଢାମୁଣ୍ଡା ତ ତମ୍ଭାର । ରଜନ ।

ଧଲ୍ଲି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ୍ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଧଳା—
Dhallā White.

ଧଳା ଅଙ୍କୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଅଙ୍କୋଟ, ଅଙ୍କୋଳ)—ଅଙ୍କୋଟ (ଦେଖ)
Dhalā aṅku Aṅkoṭa (See)
(ଧଲାଅଙ୍କୁ, ଧଲାଆଙ୍କୁଡ଼ା, ଧଲାଆଙ୍କୁଲ, ଧଲାଙ୍କୁ, ଧଲାଙ୍କୁଲି —ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧଳଆଙ୍କଡ଼ା,ବାଘନଖା,ଅକରକଣ୍ଟା,ଧଳଙ୍କ, ଆଁକୋଡ଼, ଧଳାକୁର,ଅକାଳ
[ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛର ଛାଲ ଧଳା; ଫଳ ଏକୋଉରେ; ସରୁଡାଳ ଉପରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ; ଫୁଲ ଧଳା, ଫଳ ଜାମୁକୋଳଘର, କାଠ ଶକ୍ତ ଓ ଧଳା । ଏଥିରେ ବାଡ଼ ଛଆର ହୁଏ । ବାଡ଼ ଖୁବ୍ ଘାଲସ୍ ହୁଏ ।]

ଧଳା ଆଶିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳ ଓ ଆଂଶିକ)—ଆଂଶିକ ଧଳା—
Dhalā āsiā Slightly white; whitish.
ଧଳାଟେ, ଧବରସା (ଧଲାଆଁଶିଆ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧଳା କଇଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁମୁଦ)—ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ କଇଁ ଫୁଲ—
Dhalā kaiñ White Indian water-lily; Nymphia
(ଘୋଡ଼ା କଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Alba (Kirtikar)
ସାଲୁକ, ସଫେଦକୁଇଁ

ଧଳାକୁ କଳା କରିବା—ଦେ. (ବିଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)୧ । ସତ କଥାକୁ ମିଛ ଓ ମିଛକୁ ସତ କଥାକୁ ସତ ପର ଇଦ୍ଧବା—1. (figurative) To tell a black lie.
୨ । ସତକୁ ମିଛ ଓ ମିଛକୁ ସତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—
2. To prove something which is not the actual fact.

ଧଳା ଖୁରାଣ୍ଟି- ଦେ. ବ—ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Dhalā khurāṇṭi A kind of fish found in the Chilka lake.

ଧଳାଚମ୍ପା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧବଳ+ଚମ୍ପକ)—ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ;
Dhalā champā ଶୁକ୍ଳ ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ ଚମ୍ପକ—The white-
ସାଦାଚଁପା flowered variety of Michelia Champaka.
ସାଦାଚଁପା [ଦ୍ର—ଏହାର ପୁଷ୍ପ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଓ ଶୁକ୍ଳ ।]

ଧଳା ଗୁଜୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ଳ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ପିଜୁଳ—
Dhalā chāuliā White guava; Psydium
ସାଦାପିଚୁଡ଼, ସଫେଦ ଅମରୁତ Pyriferum.

ଧଳା ଚିତା—ଦେ ବି. (ସଂ. ଧବଳ+ଚିତ୍ରକ)—
Dhalā chitā ଧୋବଚିତା; ଏକପ୍ରକାର ଚିତ୍ରକ ଗୁଳ୍ମ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଚିତ୍ରକ,ଅନଳନାମା Plumbago Zeylanica.
ଅଗ୍ନି, ବହ୍ନି, ହୁତଭୁକ୍, ପୀଠ [ଦ୍ର—ଏହାର ଡେମ୍ଫ; ଓ ଡାଙ୍ଗ ଧଳା, ବ୍ୟାଳ, ଉଷଣ ଏହା ତ୍ରିଦୋଷ କୁଷ୍ଠ, ଶୋଥ, ବାତ,
ଶ୍ୱେତ ଚିତା. ଟ୍ଲେଦ୍ଦ୍ ଓ ପିତ୍ତର ପ୍ରଶମକ । ଏହାକୁ
ଚିତା,ଚିତ୍ର, ଚିତ୍ରକ ସିଝାଇ କରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ଏହା
ସ. ଚିତ୍ରକ ଅଗ୍ନିକାରକ, ପାଚକ, ଲଘୁ, ଉଷ୍ଣଃ
ଢେଁ ଚିତ୍ରମୂ ସ୍ୱାର୍ଶ ଓ ମଳ ସଗ୍ରାହକ ହୁଏ । ଏହା
ହି. ଶିବସୁଚିରୁ ଜାଣ୍ଡିସ୍ ନାଲ ଗୁଲ୍ମକୁ ନାଲ ଚିତା
ଗୁ. ଚତ୍ରୋ କହନ୍ତି ।]
ଫା. ବେଖ୍‌ବରଜା, ଶିଚ୍‌ରୁକ୍
ଆ. ଶିଚ୍‌ରଜ୍

ଧଳା ଚିତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧବଳ+ଚିତି) —
Dhalā chiti ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଚିତ୍ତ ସାପ (ସାପ ତଳେ ନୋଟ୍ ସାଦାଚିତି ଦେଖ)—1. (See notes under Sāpa)
ସଫେଦ ଚିତଲ A kind of serpent.
୨ । ଘାଚଲ୍ଲ ଗାମୁଛ ଦେହରେ ଖଯା ଖଯା ଧଳା ଚିତ୍ତ—
ସଫେଦଚିତ୍ତି 2. White spots appearing on a cloth which is intended for use as a seasoned napkin.

ଧଳା ଛଉ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଧବଳ ଶିଗ୍ର)—
Dhalā chhau ଧବଳକୁଷ୍ଠ; ଶ୍ୱେତ କୁଷ୍ଠ—
ଧବଳକୁଷ୍ଠ ସଫେଦ କାଢ଼ Alibino; Leucoderma.

ଧଳା ଜାମୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧବଳ+ଜମ୍ବୁ)—
Dhalā jāmu ଜାମୁ ଜାତୀୟ ଶୁକ୍ଳାଭ ଫଳବିଶିଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷ—
ସାଦାଜାମ A kind of tree with whitish berries
ଉଜଳା ଜାମୁନ resembling blackberry.

ଧଳା ଜୀବକଣା—ଦେ. ଶ. (ବଙ୍ଗାନ ପରଭାଷା)—ରକ୍ତରେ ଥିବା
Dhalā jībakaṇā ଧଳା କାଣ୍ଟାଣୁ—White corpuscles in blood.

ଧଳା ତୁଳସୀ—ଦେ. ବ—(ସଂ.ଧବଳ + ତୁଳସୀ)—ଏକ ଜାତୀୟ ତୁଳସୀ
Dhalā tulasi ଗଛ ଓ ଚହାଁର ଦଳ--Ocymum Basilicum;
ଶ୍ୱେତତୁଳସୀ; ଶ୍ୱେତତୁଳସୀ sweet Basil.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ପତ୍ର, ଡେମ୍ଫ ଓ ମଞ୍ଜରୀ ଶ୍ୱେତାଭ ହରିତ; ତୁଳସୀ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।] (ଧଳା ତୁଳୁସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ.ରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧଳା ଧାତୁର୍—ଦେ. ବ. (ସ. ଧବଳ + ଧୂସ୍ତୂର)—ଫକା ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣର
Dhaḷā dhāturā ଧାତୁର୍ ଗୁଳ୍ମ; ଧଳା ଦୁଦୁର୍—
ସାଦାଧୁତୁରା; **ସଫେଦ୍‌ଧତୂରା** Datura Alba; Dhatura
(ଧଳା ଧତୁର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Stremonium.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା; ଫଳ ଏବଂ ପତ୍ର ଫକା ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ]

ଧଳାପୋଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧବଳ+ପୋତକା, ଜୁପୋଦକା)—
Dhaḷā poi ପୂତିକା; ପୋଇ ଶାକ—
ସାଦାପୁଇ Bassella Alba; Indian
ପୋଇ, ମୟଲକାଭାଜୀ, ସଫେଦ୍‌ବଚଲୀ spinach

[ଦ୍ର—ଧଳା ପୋଇର ନାଡ଼ି ଓ ଫଳ ଫକା ସବୁଜା; ପୋଇ ଭଲେ ନୋହେ ଦେଖ।]

ଧଳା ମୁଗୁନି—ଦେ. ବ—ଧଳା ବା ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣର ମୁଗୁନି ପଥର—
Dhaḷā muguni
ଗୟେଶ୍ୱରୀ ପାଥର The whitish or brown variety of
—**ସଂଗଖରା** chlorite stone.

ଧଳା ଶିମିଳି—ଦେ. ବ. (ସ. ଶ୍ୱେତ ଶାଲ୍ମଳି)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Dhaḷā simiḷi A kind of white-flowered variety
ଶ୍ୱେତଶିମୁଳ of silk-cotton tree;
ସଫେଦ୍ ଶିମୁଲ, ଶେମ୍ବଲ, ହାତିଆନ Eriodendron Anfrac
ଡେ—ବୁରୁଗା, ପୁରୁ, ବୁରୁଗାସନ୍ନା, tiosum.
ଡା—ଦାଲୁନ୍ [ଦ୍ର—ଏହା ଜବାନ୍ଦ ବର୍ଗର ଶିମ୍ବିଳି
ନ—ଶାମ୍ବିକୁଲ୍ଲ, ସଫେଦ୍ ଜାତୀୟ ବଡ଼ ଗଛ। ଫୁଲ ଧଳା ଓ
ସାଉର୍, ଶାଲ୍ମଳି ପଞ୍ଚ କେଶର। ଏହାର ମଞ୍ଜିରେ ମଧ୍ୟ
(Kirtikar) ଭୁଳା ଥାଏ। ଏହା ଉତ୍ତରର ସବୁ
ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ। ଏଥିରୁ ଗୁନ ଅଠା ହୁଏ; ପତ୍ର,
ତେର ଓ କଷା ଫଳ କେତେକ ଔଷଧରେ ଲାଗେ।
ନାଲ ଫୁଲବାଲା ଶିମ୍ବିଳି ପର ଏ ଗଛ ବେଶି ଦେଖାଯାଏ
ନାହିଁ।]

ଧଳିମଳି—ଦେ. ବ—୧। ଧଡ଼ିମଡ଼ି; ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ—
Dhaḷimaḷi 1. Oppression.

ସବୁର ପୃଷ୍ଠା ପର ଯେତେ ଧଳ ମଳ—ସ୍ୱମଶଙ୍କର. ଚୈତନ୍ୟଲାଳା।

୨। କଠୋର ବ୍ୟବହାର—2. Rough usage.

ଧଳୀ—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ) (ସ. ଧବଳୀ)—
Dhaḷī ଧବଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା—White.

କାଳୀ କଇଁଚ ଧଳା ରଙ୍ଗ। ରୂପର. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ।

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧଳା ଗାଈ—White cow.

ଧସ୍—ଦେ. କି. ବଣ. (ସ. ଶବ୍ଦ) —
Dhas ଶବ୍ଦ; ଅତି ଶୀଘ୍ର—Very soon; quickly.
ଚଟ ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)
ଝଟ ପ୍ରକାରେ; କରି; ଜନି; ଜନା—
କରେ Like the adverbial suffix 'ly' as in
କରକେ quickly.

(ଯଥା—ସେ ଉଷ୍‌ଧସ୍ ଖସି ପଡ଼ିଲା।)

ଧସ୍‌ଧସ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dhas-dhas ଉତ୍‌ଘୁସ୍; ପାଦୁକାସ୍ପର୍ଶନ ଗୋଡ଼ରେ ଶୀଘ୍ର
ଚଲିବାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ—
Sound of brisk walking on the ground
with bare feet.

ଦୂରରୁ ମା କହିଲ, ଶୁଣିଲା ଧସ୍‌ଧସ୍—
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ।

ଧସ୍‌ଧାସ୍—ଦେ. କି. ବଣ—ଶୀଘ୍ରତା ସହକାରେ—
Dhasa-dhās With swiftness.
ତାଡ଼ାତାଡି ସତ୍ୱର ସଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶନେ ତାଡ଼ା ଗୁହଁ
ଚଟପଟ ଛଡ଼ା ଦେଲେ ସତ୍ୱରେ ଧସ୍‌ଧାସ୍ ହୋଇ।
ଭୁଷ୍ଟ ହଂ. ମଡାଇରଉ. ଛଡ଼ୋଗ।

ଧସନଶନ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧ୍ୱଂସନ+ନାଶ)—
Dhasanaśana ୧। ଭୁଦ ରକଟ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା, ଧ୍ୱଂସ କରିବା-
ଉଜାଡ 1. Depradation; act of despoiling
ଚୌପଟ, ସତ୍ୟାନାଶ ୨। ସର୍ବନାଶ—2. Utter ruination.

ଧ୍ୱଂସନଶନ
ଧଁସନଶନ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବଣ—ଧ୍ୱସ୍ତ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଉଜାଡ଼ମସ୍ତ-
Delapidated; crumbled down;
destroyed; despoiled.

ଧସନଶନ କରିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧ୍ୱଂସ+ନାଶ)—
Dhasanaśana karibā ଧ୍ୱସ୍ତ କରିବା; ମାଡ଼ି ରକଟ
ଉଜଡକରା ସତ୍ୟାନାଶ କରିବା—To spoil a thing by
ଉଜାଡ଼ନା depradation; to despoil; to lay
ଧ୍ୱଂସନଶନ କରିବା
ଧଁସନଶନ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ waste.
(ଯଥା—ଗୋରୁ ପଲେ ମୋ ଲଙ୍କାମରତ
ଜଆରରେ ପଶି ଜଆରଝାଯାକ ଧସନଶନ କରି ଦେଲେ।)

ଧସା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଧ୍ୱଂସ)—
Dhasā ୧। ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ମାଟିର ଅଡଡା ଖସି ପଡୁଥାଏ—
ଧସ 1. A place from which the earth is
ଧଁସାବ falling down; crumbling.

୨। ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ମୃତ୍ତିକାର ନିମ୍ନରେ ପାଣି ବା ପଙ୍କ ଥିବାରୁ
ତା ଉପରେ ପାଦ ଦେଲା ମାତ୍ରେ ତାହା ଦବି ଯାଉଥାଏ—
2. (a soil) Which gives way owing to there
being water or mud below the surface.

ଧାଁସା ଦେ. ବ.—୧। ବଡ଼ କାଠ; ବଡ଼ ନାଗର୍; ଧଂସା—
1. Big kettle-drum.

ଧସା ନାଗର ନବବତ ଝଡ଼
ଢେଲଙ୍କ ବାଜା ଗଜ୍ ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼। ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ।

ଭୁସୀ ୨। (ସ. ଭୁଷ) ଧୂଷ—
ଭୁସି 2. Chaff of grain.

ଧସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧରଣ ବା ଧ୍ୱଂସନ)—
Dhasā(se)ibā ମାଟିକୁ ପଦାଘାତରେ ଦବାଇବା; ଲହସାଇବା—
ଧଂସାଇବା
ଧଁସେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ To cause the surface of the
soil to sink by one's heavy
ଧସାନ **ଧସାନା, ଧଁସାନା** foot-steps.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧସିବା – ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧର୍ଷଣ)—
Dhasibā ୧ । ଚପିଯିବା; ଦବିଯିବା; ଲଦ୍ଦି ଯିବା—
ଧସା 1. To shrink down (as soft soil
ଧସନା, ଧଁସନା under heavy foot-steps); to
(ଧସିଯିବା — ଅନ୍ୟରୂପ) sink.
(ଯଥା—ନରମା ମାଟି ସୋଗୁଁ କୋଠାଟା ଧସିଗଲା ।)
୨ । (ସ. ଧ୍ୱଂସ) (ମାଟି ଆଦି) ଶିଥିଳ ହେବା; ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଖସି ପଡ଼ିବା—2. To crumble down; to be delapidated.

ଧସ୍ତାଧସ୍ତି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସ. ଧ୍ୱସ୍ତ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Dhastādhasti ପରସ୍ପର ଠେଲାଠେଲି; ଘେଲା ଘେଲି, ହେଙ୍କାହେଙ୍କି ଓ
ଧସ୍ତାଧସ୍ତି ମାଡ଼ ମରାମରି; କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି; ଧସ୍ତାଧସ୍ତି—
ଠିଲାଠିଲି,.ଠେଲାଠେଲି Mutual pushing or shoving; fighting with each other by pushing.

ଧା (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—
Dhā (root) 1. To put; to place.
୨ । ଧାରଣ କରିବା—
2. To hold; to contain.
୩ । ପାଳନ କରିବା—
3. To bring up; to support; to maintain.
୪ । ପରିଧାନ କରିବା—
4. To put on; to wear.
୫ । କରିବା—5. To perform; to do.
୬ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—6. To create; to make.
୭ । ଦେବା—7. To give; to bestow.
୮ । ଦୃଢ଼ ଧରିବା—8. To uphold.

ଧା—ସ. ବି. (ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କୃତ୍)—
Dhā ୧ । ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—1. Holder; upholder.
୨ । ଧାତା; ବିଧାତା; ବ୍ରହ୍ମା—
2. The creator; Brahmā.
୩ । ବୃହସ୍ପତି—3. Bṛuhaspati.

ସ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—
ଦ୍ୱିଧା, ଶତଧା, ବହୁଧା)—
୧ । (ଏତେ) ପ୍ରକାରେ (ଯଥା—ବହୁଧା)—
1. In (so many) ways.
୨ । (ଏତେ) ଖଣ୍ଡରେ (ଯଥା—ଶତଧା)—
2. Into (so many) pieces.
[ଦ୍ର—ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦ ଅବ୍ୟୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଧ ଦେ. ବି.—୧ । (ସ. ଧୈବତ)—ସପ୍ତୀତର ଷଷ୍ଠ ସ୍ୱରଗ୍ରାମ
ଧା (ସା ରେ ଗା ମା ପା ଧା ନି) ମଧ୍ୟରୁ ଷଷ୍ଠ ସ୍ୱର—1. The 6th tone of the Hindu musical gamut.
[ଦ୍ର—ଏହି ଧା ସ୍ୱର ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସାଧାରଣ ଧା ଓ କୋମଳ ଧା ।]

୨ । ତବଲାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟବର୍ଣ୍ଣ—1. A part of the formula for striking the tabalā drum.

ଧାଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ଧାଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhā-āñ (etc) Dhāñ etc (See)

ଧାଆଁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—୧ । ଉତ୍ସନ୍ନତ ଦେବା—
Dhā-āñ pardibā 1. Being in haste.
(ଧାଁ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ—
2. Urgency; dire necessity.
[ଯଥା—ତୋର ହୁକୁମ ପାଳିବାକୁ ମତେ (ବା ମୋର) ଧାଆଁ ପଡ଼ିଛି ।]

ଧାଇଁ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ଧାବନ + ଆଗମନ)—୧ । ଦଉଡ଼ି
Dhāiñ āsibā କର କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଆସିବା—
ଦୌଡ଼େ ଆସା 1. To come to a place in hot haste; to
ଦୌଡ଼ଆନା rush to a place; to rush in.
କହିଥାନ୍ତା ଯେବେ ଧାଇଁ ଅସି । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧାଇଁ ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ.—(ଶିଶୁବଚନ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କର
Dhaiñ gurdu gurdu ସ୍ୱଳ୍ପଦୂର ବେଗଗମନ—
The act of brisk walking performed by children who are just learning to
(ଧାଇଁ ଗୁଲିଗୁଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) walk a little briskly.
[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଚାଲିବାକୁ ଶିଖିବା ସମୟରେ ମାଆମାନେ ଶୁଦ୍ଧଦୂର ଛଡ଼ାରେ ଟେଆ ହୋଇ ଏହି ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତି ଓ ପିଲାମାନେ ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ଗୁଲି ମାଆ ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି ।]

ଧାଇଁ ଧାଇଁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ଧାଇଁବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପର
Dhāiñ dhāiñ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତଦ୍ୱାରା ସମସ୍ୟାଧିକ୍ୟ ଜ୍ଞାପିତ ହେଉଅଛି)—
ଦୌଡ଼େ ଦୌଡ଼େ ୧ । ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି—
ଦୌଡ଼ ଦୌଡ଼ କର 1. Running.
କାଢ଼େ ଘାଣି, ଧୂର୍ତ ଥଣ୍ଡା, ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଜାବଁ କଲୁର ବେଣ୍ଡା ।
କଲୁସବେଣ୍ଡା ବାହାଣୀର ଗୀତ.ଂଗ ।

ଧାଇଁ ଧପ(ପ୍ପ)ଡ଼
ଧାଇଁ ଧାଇଁକା
ଧାଇଁ ଧାଇଁ କ(ଚ)ର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଶୀଘ୍ରଗତିରେ ଗମନ—
2. Walking briskly.
୩ । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ କର୍ମ କର—
3 Working incessantly.
୪ । ବାରଂବାର ଯାଇ—4. Going repeatedly.

ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଦୂତୀ, ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲ;
ପଦେ ସୁଷା ଦୃଶ. ଲଭିଲ ତ ସ୍ଥିତ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ବାରଂବାର—4 Repeatedly.
୫ । ଜଲଦି; ଅଳ୍ପ ଶୀଘ୍ର; ତ୍ୱରିତ—5. Very quickly.

ଧାଇଁ ଧୂପିବା—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଧାଇଁବା ଧୂପିବା (ଦେଖ)
Dhāiñ dhupibā Dhāiñbā dhupibā (See)

ଧାଇ ଧୂପି ବ.ଥାତ, ଘରେ ବସି ଭୋଜନ । ଉତ୍ତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାଇଁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ଧାବନ)—ବହୁ ଲୋକ ଦଉଡ଼ି କରି
Dhāiñ pa<u>r</u>dibā ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
ଦୌଡ଼େ ଆସା (many people) To assemble at a place
दौड़ पड़ना by running up from various distances
ଧାଇଁ ପଡ଼ିବା
ଧାଇଁ ଆସିବା
ଧାଇଁ ଆସିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଆଖଁସୁଦ୍ଧେ କଇ ଘର, ଧାଇଁ ପଡ଼ ଦୋ
ମାଇ ପଡ଼ଶା ! ମୋ ଘରେ ପର୍ବ ଗେର ।
ଉଗ ।

ଧାଇଁ ପଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦଉଡ଼ି କର କୌଣସି ସ୍ଥାନ
Dhāiñ pa<u>l</u>ā (<u>l</u>e)ibā ତ୍ୟାଗ କରିବା—
ଦୌଡ଼େ ପାଳାନ To run away; to flee away.
दौड़कर भागना

ଧାଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ଧାବ୍; ଗ୍ରାକୃତ ଧାବ ଧାଉ)—
Dhāiñbā ୧ । ଦଉଡ଼ିବା—1. To run.
ଧାଓନ, ଧାଓୟା ୨ । ଅନବରତ ବା ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିବା—
— **दौड़ना, धाना** 2. To work incessantly; to labour without rest.
(ଧାଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେଝାଝଣା ପାଇଁ ଜଗତର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଧାଇଁଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

(ଧାଆଇଁବା—ଣିଜନ୍ତ) ୩ । ଦ୍ରୁତ ଗତି କରିବା; ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା—
3. To walk briskly; to move quickly.
୪ । ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
4. To make haste; to hasten.
୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପକାର ବା ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ଚେଷ୍ଟା
କରିବା—5. To strive for the benefit of another.
ମୁଁ ଧର୍ମ ଥାଏ ଗୋସେଇଁ ପାଇଁ, ଗୋସେଇର ଝିଅ ବସ୍ତା ନାହିଁ । ଉଗ ।
୬ । କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ବା ଚେଷ୍ଟା ପାଇଁ ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା
ଆସିବା କରିବା—6. To run to and fro on a particular mission.
୭ । (ତରଳ ପଦାର୍ଥ) ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନୀଚ ସ୍ଥାନକୁ ଅବିରତ
ସ୍ରୋତ ସଦୃଶରେ ବହିବା—7. (a liquid) To flow down with a current; to run down.
(ଯଥା—ବନ୍ଧ କାଟି ଦେବାରୁ ଜଳ କଆରକୁ ପାଣି ଧାଇଁଲାଣି ।)
[ଦ୍ର—ଧାଇଁବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ପରେ ଆସିବା, ପଡ଼ିବା
ଯିବା, ଗଲବା, ପଳା(ଲେ)ଇବା ଆଦି କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ
ହୁଏ । ଧାଇଁବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ପରେ ଦଉଡ଼ିବା, ଧପଡ଼ିବା,
ଧପୁଡ଼ିବା ଆଦି କ୍ରିୟା ସଦୃଶର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଧାଇଁବା ଦଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଏକାର୍ଥକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—
Dhāiñbē dau<u>r</u>dibā ୧ । ବାରଂବାର ବା ବହୁବାର ଦଉଡ଼ିବା—
ଧାଇଁବା ଦୌଡ଼ିବା
ଧାଇଁବା ଧପଡ଼ିବା
ଧାଇଁବା ଧପୁଡ଼ିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ
1. To run several times or repeatedly
ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ିକରା
दौड़नाधूपना
୨ । ଏଣିକି ତେଣିକି ଦଉଡ଼ିବା—
2. To run one way and the other; to run to and fro.
୩ । ଉତ୍ସାହଯୁକ୍ତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
3. To act in hot haste.
୪ । ବିଶେଷ ଯତ୍ନ କରିବା—
4. To strive very hard.

ଧାଇଁବା ଧୂପିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)
Dhāiñbā dhupibā ଧାଁଧପଡ଼ କରିବା; ବାରଂବାର ବା ବହୁବାର
ଦଉଡ଼ିବା—To run several times or repeatedly.

ଧାଇଁଯିବା—ଦେ. କ୍ରି-୧ । ଦଉଡ଼ି କର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ
Dhāiñjibā କରିବା—1. To run away from a place.
ଦୌଡ଼େଯାଓୟା ୨ । ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଦଉଡ଼ିଯିବା—
दौड़जाना 2. To run down to a place.
ଧାଇଁ ଯାଇ ମୁଁ କରେ ପଇରୁ ଧଇଲ । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ ଆଦି ।
୩ । ତ୍ୱରିତ ବା ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଯିବା; କ୍ଷଣବିଳମ୍ବ ନ କରି ଯିବା—
3. To go at once.
ଅତର୍କ ମନୁଷ୍ୟ ସେବେ ଦେଖିବାରୁ ଗର୍ତ୍ତ
ଧାଇଁ ଯାଅ ଦେଖିଅସ ସତର ନଥିବେ । ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ ।

ଧାଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଧାତ୍ରୀ; ଗ୍ରା. ଧାଇ)—୧ । ଉପମାତା; ଯେଉଁ
Dhāī ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟର ଶିଶୁକୁ ପାଳନ କରେ—
(ଧାତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Foster-mother
ଧାଈ ଭାଇ ଧାଇ ବୃହତ୍ସେନାକୁ ବରଗଲେ ।
धाय; दाई; धाई କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀର ଶିଶୁକୁ ସ୍ତନ୍ୟଦାନ—
2. Wet nurse.
ସେ ଧାଇ ପିଅରେ ଦୁଧ
ତା ପ୍ରାଣ ଗୋଷିକରେ ବଧ । ରୂପତ. ଗୋପୀନାଥ ।
୩ । ଧାତ୍ରୀ; ଦାଇ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ ସମୟରେ
ଜନନୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଓ ଅନୁପଯୋଗୀରେ ପ୍ରସୂତିର ଓ
ନବଜାତ ଶିଶୁର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରେ—
3. A midwife; accoucheuse.
ଧାଇ ଆଗେ ସେଃ ଝେପେରୀ କ୍ୟାସ୍ । ଉଗ ।
୪ । ଆୟା; ଘୋଇଲା; ପରିଚାରିକା—
4. A maid servant; an Ayah.
ବାରୁଡ଼ଇ ଧାଇ ଘରକୁ ପେଷଣି । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୫ । ରୋଗୀର ବା ଶିଶୁର ସେବା କରିବା ପାଇଁନିଯୁକ୍ତା ଦାସୀ—
5. Nurse.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀଭାଷାରେ ଜନନ କର୍ମରେ ସହାୟିକା ଧାଇ
(ଦାଇ ଜନାଇ), ଶିଶୁକୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇବା ଧାଇ (ଦାଇ ପିଲାଇ) ଓ
ଶିଶୁକୁ ଖେଳାଇବା ଧାଇ (ଦାଇ ଖେଲାଇ) ମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ
ଅଛି ।]

୬ । (ସ. ଧାତକୀ; ଧାତୃ, ଧାତ୍ରୀ)—ଧାତୁକୀଫୁଲ ଓ ଗୁଳ୍ମ;
ସ. ନାମ—ଧାତୃ, ଧାତ୍ରୀ, ଧାବନୀ, ଧାତକୀ, ଧାତୁପୁଷ୍ପୀ,
ଭାମ୍ରପୁଷ୍ପୀ, କୁଷ୍ଠଘ୍ନ, ଗୁଡ଼ପୁଷ୍ପୀ, ବହ୍ନିଶିଖା, ଧାତୁପୁଷ୍ପିକା,
ଭାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣି ପୁଷ୍ପ ଗୁପକଶେଷ—
6. Woodfordia Floribunda (flower and tree); Grislea Tomentosa (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସୁରଙ୍ଗା, ବଡ଼ୁସୁଣ୍ଠୀ, କୁମୁଦା, ସାଁଧୁସୁଣ୍ଠୀ, ବଡ଼ିକ୍ୱାଲା, ସିନ୍ଦୁଗ୍ଧ, ମଦ୍ଦବାସିନୀ, ପାଙ୍ଗୁ, ବଡ଼ୁସୁଣ୍ଠିକା।

ଧାଈ

ଧବଟ୍ଟ; ଧାଓଆ, ଧାଟ୍ଟ, ଧାୟ

ଡେ. ଧାଉକାସୁଡ଼, ଜାର୍ଗୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ଫୁଲ ବସନ୍ତରେ ଫୁଟେ। ଫୁଲ ଷଟ୍‌ଦଳ, ଦ୍ୱାଦଶକେଶର-ବିଶିଷ୍ଟ ଓ ଡାମ୍ବର୍ଣ୍ଣ। ଏଥିରେ ଲୁଗାରଙ୍ଗ କରିଯାଏ ଓ ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ।

ଏ ଗଛର ପତ୍ର ଭାଲମ୍ ପତ୍ର ପରି; ଏଥିର ପତ୍ର ଓ ବକଳ ମଧ୍ୟ ଔଷଧରେ ଲାଗେ।

ଏହା ଶ୍ରୀଫୁଲ କନ୍ଦ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଦକାରକ, କଷାୟ ଓ ଲଘୁ। ଏହା ତୃଷା, ଅଛସାର, ପିତ୍ତ, ପ୍ରଦର, ରକ୍ତଦୋଷ, ବିଷଦୋଷ, କୃମି ଓ ବିସର୍ପନାଶକ।

୨। (ସଂ. ଧାତ୍ରୀ) ଅଁଳା ଗଛ; ଅଁଳା କୋଳଗଛ—
7. Emblic Myrobalan.

ଧାଈ ବେହେରା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରର ବୟସ୍କା ଦାସୀ—
Dhāi beherā An elderly maid servant of the harem.

ଧାଈ ମାଆ—ଦେ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ସଂ. ଧାତ୍ରୀ + ମାତା)—୧। ଶଶୁର ଉପମାତା—
Dhāi'mā-ā 1. Foster mother.

(ଧାଈମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଅଧିକବୟସ୍କା ଗୃହକର୍ତ୍ତୀ—
ଧାଇମା ଦାଇମା 2. An elderly maid servant.

ଧାଉଡ଼(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—୧। (ସଂ. ଧାବନ)—ଧାବନ; ଦଉଡ଼—
Dhāurda(rdi) 1. Running; race.

ଦୌଡ ଜାକଝାନ, ଚଥ ଦ୍ରେଜନ, କୁକୁର ଧାଉଡ଼,
ଦୌଡ; ଧାବନୀ, ଡେବେ ଯାଇଁ ଖାଇବ ସରକାର ଘର କରୁଡ଼। ଉଗ।

(ଧାଉଁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଧାଡ଼; ଆକ୍ରମଣ—
ଧାବା 2. Attack; onslaught.

୩। (ସଂ. ଧାତ୍ର) ଧାଡ଼; ଶ୍ରେଣୀ; ପଂକ୍ତି—
ସାରୀ 3. A row; a line.
ପଁତି (ଯଥା—ତାଙ୍କର ଘର ଉଲ ଧାଉଡ଼।)

ଧାଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାବକ)—୧। ଯେ ଦଉଡ଼େ; ଦଉଡ଼ିବା ଲୋକ—1. A runner.
Dhāurdiā

(ଧାଉଁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଦୂତ; ବାର୍ତ୍ତାବାହକ—
ଧାବାଡେ; ଧାଉଡା 2. A swift messenger.
ଧାଉ ୩। ଡାକ ନେଇ ଦଉଡ଼ିବା ଦୂତ—
3. A postal runner.

୪। ପିଆଦା; ପିଅନ; ପଦାତିକ—
4. A peon; foot soldier; footman.

ବାହୁଁରେ ଧାଉଡ଼ିଆ ପହଣ
ଜଲା ଉପରେ ପକାଇ କାଣ୍ଡ
ବଉବା ପାଇଁ ଦୋଇଛ ମୁଣ୍ଡ
ଲୁଅଣ ଉଣ୍ଡ ଯେ। ତୁଳସୀ. ସମରତରଙ୍ଗ।

ଦେ. ବଣ—୧। (ସଂ. ଧାବକ) ଧାଡ଼ନକାର୍ଯ୍ୟ—1. Running.

୨। (ସଂ. ଧାତ୍ରବାହକ) ଧାଡ଼ିଯୁକ୍ତ; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଗୃହବିଶିଷ୍ଟ—Arranged in a row; having houses arranged in rows.

(ଯଥା—ଏ ଗାଁଆଡ଼ା ଦୁଇ ଧାଉଡ଼ିଆ। ତାଙ୍କର ଉଲ ଧାଉଡ଼ିଆ ଧୂଳିଆ ଘର।)

ଧାଉଡ଼ିଆ ଝଗା(ପ୍ପା)—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସଂ. ଧାବକ + ଦେ. ଝଗାଲ) ଦଉଡ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବୁହା ହେବା ଡାକ—The arrangement for the carriage of postal articles by relays of runners.
Dhāurdiā tapā(ppā)

ଧାଉଡ଼ିଆ ପାଇକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାବକ + ପଦାତିକ)—ଦଉଡ଼ିକର ଜରୁରୀ ଖବର ନେବା ଆଣିବା କରିବା ଧାବାଡେ ପାଇକ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇକ ବା ପଦାତିକ—
ଧାଉ A running messenger (for carrying urgent news.
Dhāurdiā pāika

ଧାଉଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାବୁ)—୧। କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆସିବା—1 To come to a place repeatedly.
Dhāurdi debā

ଦୌଡ଼ ଲଗାନ
ଧାବା ମାରନା ୨। ଆକ୍ରମଣ କରିବା—2. To attack.

[ଧାଉଡ଼ି ଲଗା(ଗ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧାଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାବନ)—୧। ଧାଇଁବା—
Dhāñ 1. Running.

[ଧାଁଆଁ, ଧାଦଉଡ଼, ଧାଁଆଁଦଉଡ଼, ଧାଁଧପଡ଼, ଧାଁଆଁଧପଡ଼, ଧାଁଧପଡ଼ା, ଧାଁଆଁଧପଡ଼ା, ଧାଁଦୌଡ଼, ଧାଁଆଁବ(ଧ)ଉଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଧାଁଆଁ, ଧାଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ସତ୍ୱର ଗମନାଗମନ; ଦଉଡ଼ାଧାଓୟା ଦଉଡ଼—2. Running up and down place.

ସେ ବାଡ଼ୁଅଠାରୁ ବାଗୁଅର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଧାଁ ଦଉଡ଼କର ଡାକ ଛଡ଼ାଏ। ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ

୩। କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା; ତ୍ୱର୍—3. Haste; hurry.

ଧାଁଚ୍—ଦେ. ବ—୧। ଢାଞ୍ଚା; ଆକୃତି; ଗଠନ—
Dhāñchā 1. Form; shape; make; build.

ଟାଂଚା ୨। ଛଞ୍ଚ—2. A mould.
ଢାଂଚା ୩। ଫେସନ୍; ଗଢ଼—3. Fashion; manner.

(ଧାଞ୍ଚା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪। ଥାଟ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବାହ୍ୟିକ ସୀମା-ରେଖାଯୁକ୍ତ ଆକାର—4. Framework; outline.

ଧାଁଦେଇ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦାଣ୍ଡେଇ (ଦେଖ)
Dhāñdei Dāṇḍei (See)

ଧାଁ ଦଉଡ଼ (ଡ଼ା)—ଦେ. ବ (ବନ୍ଧୁବାର ସୂଚକ; ଏକାର୍ଥକ ସଦୃଶର)—
Dhāñ daurda(rdā) ୧। ବନ୍ଧୁବାର ଦଉଡ଼ିବା କର୍ମ—
ଦୌଡଧୂପ, ଦୌଡଧାପ 1. Running several times.
ଦୌଡ଼ଧାଡ଼, ଦୌଡ଼ଧୂପ ୨। ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଦଉଡ଼ିବା କର୍ମ—
[ଧାଁ ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ା), ଧା ଧାପଡ଼(ଡ଼ା), ଧାଁଧପୁ(ପ)ଡ଼ (ଡ଼ା)—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Repeated running.

ଧାଁଧପଡ଼ ମାଡ଼ିଆ ଯାଇ
ବସିବା ସେବ ଉବର ଖାଇ। ଉଗ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆଦ) ବ—ଗୃହଘରର ପିଣ୍ଡା ବାଡ଼ରେ ଥିବା ଖୁଣ୍ଟ—The posts put on the edge of the veranda of a thatched house.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଦଉଡ଼ିବା; ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼ି —
3. Running to and fro; running about.
୪ । ବ୍ୟସ୍ତତାଯୁକ୍ତ କର୍ମ—4. Bustle; activity.

ଧାଁସା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ – ୧ । ଚାଉଁ; ଗୁଲ୍; ପ୍ରଥା
Dhāṁsā 1. Custom.
୨ । ଅଭ୍ୟାସ—2. Habit.
୩ । ପଦ୍ଧତି—3. Manner; mode.

ଧାକଡ଼—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅଯୋଗ୍ୟ —
Dhākarḍa Good for nothing; worthless.
ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବିଣ—ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ—
Name of a mixed caste of Hindus.
[ଦ୍ର—ଏ ଜାତି ଅବଦମଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଔରସରେ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଏମାନେ ପଇଡା ପକାନ୍ତି ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପୂଜା ପାଠ ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି ।]

ଧାକଲେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ସ୍ଥୂଲୋଦର; ପେଟା—
Dhākalei Big-bellied; pot-bellied.

ଧାଗଣା—ଦେ. ବି—ଛାମଣ (ଗଛ) (ଦେଖ)
Dhāgaṇā Ḍhāmaṇa (tree) (See)
ଧାଗଣା ବାଟରେ କେତୁ ବୃକ୍ଷ କୋଡ଼ଣ—ବଦ୍ଧଦ୍ଧ. ସ୍ତମାସ୍ତ୍ରଣ ।

ଧାଗା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଛାଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhāgā (etc) Ḍhāgā etc (See)

ଧାଙ୍ଗଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି. ପୁଂ—ଅବବାହୃତ ଯୁବକ—
Dhāṅgarḍ Bachelor; an unmarried youth.

ଧାଙ୍ଗର୍, ଧାଙ୍ଗଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବି—ଚାକର—
Servant.

ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ଧାଙ୍ଗଡ଼ି } ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବି. (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହା ସ୍ତ୍ରୀ) —ଗୋରୁରଖିଆ ଛୋକା—A young man or boy-servant tending cattle.

ଧାଙ୍ଗଡ଼, ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଦେବ—୧ । ଛୋଟନାଗପୁର ଓ ହଜାରିବାଗ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ଜାତୀୟ ଜଙ୍ଗଲୀ ଲୋକ; ସାନ୍ତାଳ —
1. A class of aboriginal tribes of Chhoṭa-nāgapur and Hazāribāg; the Santals
୨ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ; ଧେଡ଼; ମାଙ୍ଗଆକେଲା (ଏମାନେ କୂପ ଓ ପୋଖରୀ ଖୋଳ ଜୀବିକା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A low untouchable caste of South India; a pariah.
୩ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ବନ୍ୟଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ନୃତ୍ୟବିଶେଷ—3. A dancing prevalent among some wild tribes of Orissa states.
୪ । ବିନ୍ଧ୍ୟ ଆଦି ପର୍ବତବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Name of a class of non-aryan wild tribes inhabiting the Bindhya hills.

ଦେ. ବିଣ—ଅସଭ୍ୟ; ବର୍ବର; ବନ୍ୟ; ଜଙ୍ଗଲୀ —
Uncivilized; wild; jungly; aboriginal (tribe or person).

ଧାଙ୍ଗଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, କନ୍ଧ କୋଲ୍ଲଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ବି. ପୁଂ—
Dhāṅgarḍā କନ୍ଧ, କୋଲ୍ଲ, ସାନ୍ତାଳ ଆଦି ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର
ଧାଙ୍ଗର ଅବବାହୃକ ଯୁବକ ବା ଛୋକା - Unmarried youth
(ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) of the Khonds, Kohls, Santals and other wild tribes.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଡେରିଆ ଓ ଅବବାହୃତ (ବାଳକ)—
Unmarried and youthful (boy).

ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; କନ୍ଧ କୋଲ୍ଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—
Dhaṅgarḍī ଅବବାହୃତା ଯୁବତୀ; ଛୋଟୀ; ଝୁଲୁଣୀ; ଅଣଆଡ଼ୀ ଛୋକା—Unmarried young girl (of wild tribes).
[ଦ୍ର—ଗ୍ରାମର ଅବବାହୃତ ଯୁବତୀମାନେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଓ ଅବବାହୃତ ଯୁବକମାନେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗ୍ରାମର ଦୁଇ ବିଅଗ୍ଭତ ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରନ୍ତି । ଉତ୍ସବାଦି ସମୟରେ ଏମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏହି ନୃତ୍ୟସମୟରେ ଯୁବକମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କ ମନୋନୀତା ଯୁବତୀଙ୍କୁ ବବାହ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ।]
ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯୁବତୀ ଓ ଅବବାହୃତା—
Young and unmarried (girl).

ଧାଙ୍ଗର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ପୁଂ—ଯୁବକ; ଛୋକା—
Dhāṅgarā A youth; a young man.
(ଧାଙ୍ଗର୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧାଡ଼ୀ—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଧାବନ) ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ—
Dhāṭī 1. Attacking an enemy; onslaught.
ଧାଡି ୨ । (ସଂ. ଧାତୁ) ସମୂହ—
ଧାରୀ 2. Number; collection; multitude.
ମୁଁ ଗଲ ପାଣ୍ଟ ରେ ଚଢ଼ାଇବା ! ସାରନ୍ତର୍ଗଣ ଧାଡ଼ି ରେ —
ବଳସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ଶତ୍ରୁର ବା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା—
3. Encountering an enemy or a missile; act of facing an enemy or missile.
୪ । ଶ୍ରେଣୀ; ଧାଡ଼ି—4. Row; line; array.

ଧାଡ଼ଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ—ଶୀର୍ଣ୍ଣ; ଧେଡ଼ଙ୍ଗା —
Dhārḍaṅgā Emaciated; weakened.
(ଧାଡ଼େଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) କାହିଲ **दुबला**

ଧାଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାତୁ)—୧ । ସମୂହ—
Dhārḍi 1. A number of.
ସାରୀ କେ ବୋଇଲେ ଏଡ଼ାର ଝୁଣ୍ଟିଆର ଇଡ଼
ଧାରୀ ଶୁଣି ଭୀମ ମର୍ମେ ବଜ୍ଜିଛ ଶରଧାଡ଼ି – କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ବନ ।
୨ । ଶ୍ରେଣୀ – 2. Row; array.
ଦୁଇପାଖରେ ସାଲବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତୁମାନ ଗଛ ଧାଡ଼ି ଦୋଇ ବେନ ଗଲେ —
ଉଷାନାଟ. ମହାପାତ୍ର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ରେଖା—3. Line; range.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦର ବିଷୟ; ଅନୁକ୍ରମ—
4. Scope; contents; range of a book.
ଯେ ଅବା ଯେଉଁ ଭଥା ଯେଡ଼ା; ସବୁ ଅଛଇ ବେଦ ଧାଡ଼—
ପ୍ରାତୀ. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୫ । ପ୍ରଥା—5. Customs; manners.
(ଯଥା—ଏବା କରଣଘରର ଧାଡ଼ି ।)

୬ । ଅନୁକ୍ରମ; କ୍ରମ—6. Succession; series

୭ । (ସୈ. ଧାବନ) ଦଉଡ଼ିବା—7. Running.

୮ । ସମୟ—8. Time.
ବଲ୍ଲ ବାଡ଼ରନାଁ ସର୍ବଂ ଦଅର, ପଡ଼ୁଛ ବଷମ ଧାଡ଼—
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୯ । ପାଖ; ପାର୍ଶ୍ୱ—9. Side.
କୃଷ୍ଣ ଅରଜୁନ ଦୁହିଁ ରଥରେ ଚଢ଼ି,
ଯହୁଲେ ସେ ଗାଣ୍ଡବଜନ ଦୁଇଧାଡ଼—କୃଷ୍ଣସଂ. ମଦ୍ଭାଶ୍ୱଉ. ଅଦ ।

୧୦ । (ସୈ. ଧାବନ) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥେ ଆକ୍ରମଣ—
10. Attacking with a view to fight; onslaught.
ଏବେ ଜାଉକରୁ ଲଗିଲ ଜାନ ଧାଡ଼;
ମୋଭେ ହର ଯେଡ଼ୁଛ ଜଣି ଅନ ପଡ଼ । କୃଷ୍ଣସଂ. ମହାଭାରତ ।

୧୧ । ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା—11. Battle array.

୧୨ । ଧର୍ମ ବା ନ୍ୟାଯାନୁମୋଦିତ ମାର୍ଗ; ସଦାଚାର—
12. Approved ways or conduct.
ଯହୁଲେ ଚଦ୍ରାଜଗରୁ ସେ ଯରମ ଧାଡ଼ ।
କୃଷ୍ଣସଂ ଉ. ମଦ୍ଭାଶ୍ୱଉ. ବରଃ ।

୧୩ । ଧାଡ଼ି ପାଠ (ଦେଖ)
13. Dhārdi pāṭha (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦନୀପୁର, ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ) ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମାଈ ଜୀବ ଅନେକ କୁଆ ଜନ୍ମ କରି ସାରିଅଛି—1. A female animal which has already borne many offsprings.

୨ । (ପୁଂ.) ଜୀବଙ୍କ ଦଳର ନେତା—
2. The head or leader of a herd of animals.

୩ । (ପୁଂ.) ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନକ୍ଷମ ପୁରୁଷ—
3. A grown up man who is capable of begetting children.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) ବଣ—ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନକ୍ଷମ ଓ ଯୁବକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a male) Young and capable of begetting children.

ଧାଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ· (ପୁଗ୍ଧ) ବଣ—କଇଥା; ଦରସିଝା—
Dhārdiā Imperfectly boiled; parboiled.
(ଯଥା—ଧାଡ଼ିଆ ବାଇଗଣ ।)

ଦେ. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ, ଯଥା—ଚଉଧାଡ଼ିଆ)—ଏତେ ପଂକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—Consisting of (so many) lines or rows.

ଧାଡ଼ି କର୍—ଦେ. ଅ (ଡ୍ରିଲ୍ ଓ ବ୍ୟାୟାମପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଜଦସ୍ୟମାନ ଯୁବକ ସୁଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଆଦେଶ—ଶବ୍ଦ)—
Dhardi kar (ସମସ୍ତ ଛାତ୍ର) ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ଲଗାଲଗି ହୋଇ ଠିଆହୁଅ—
(a term in drill) Fall-in; fall into a row.

ଧାଡ଼ିକଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି—
Dhārdikiā 1. Finished in one row or line.
୨ । ଯାହାର ଏକ ଧାଡ଼ି ବା ପଂକ୍ତି ମାତ୍ର ଅଛି—
2. Consisting of one line only.

ଧାଡ଼ିକଧାଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଂକ୍ତିରେ—
Dhārdikidhārdi 1. In each row or line.
ସାରିସାରି ୨ । ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ହୋଇ; ଅନେକ ପଂକ୍ତିରେ—
ଘାରିଘାରି 2. In several rows.
ଧାଡ଼ିକୁଧାଡ଼ି, ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ିକ(କି)ର } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ଏକ ପଙ୍କ୍ତିରେ ଅନ୍ୟ ପଙ୍କ୍ତି—
3. Row after row.

ଧାଡ଼ି ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଗ୍ର ଛଡ଼ିବା; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାକୁ ଲଙ୍ଘିବା—
Dhārdi chhārdibā To stray beyond the fixed line or the limit laid down.
(ଧାଡ଼ିଟପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥେ ଅଗ୍ରସର ହେବା—
Dhārdi debā 1. To advance to fight.
ଧାଇଁଦେଓଆ ୨ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
ଧାବାମାରନା 2. To attack.
ଧାଡ଼ି ଲଗା(ଗେ) ଇବା, ଧାଡ଼ିପଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଜନେ କୁଆଡ଼ୁକି ପଡ଼ନ୍ତି ଧାଡ଼ି—
ପ୍ରାତୀ. ପରଚେଗୀତା

ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ିକା—ଦେ. ବଣ—ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ସୁସଜ୍ଜିତ—
Dhārdidhārdikā Arranged in rows.
ସାରିସାରି ଘାରିଘାରି
(ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାଡ଼ି ଧୋକଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ) ବ—ଉତ୍ତୁ ଖେଳ—A kind of outdoor country game,
Dhārdi dhokarda
ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବାଘବଜାର ପରି ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
A kind of indoor game.

[ଦ୍—ଏଥିରେ ଦୁଇ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି । ଜଣକର ସାର ଏକ ବର୍ତ୍ତୁର ୧୧ଟି ଗୋଡ଼, ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଅନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁର ୧୧ଟି ଗୋଡ଼ । ଏକ ସୀମା ରେଖା ଉପରେ ୩ଟି ବର୍ଗଷେତ୍ର ଭୂମିରେ କଟାଯାଇ ଉହିଁରେ ୬୪ଟି ଘର ବା ଛକ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ୨୨ଟି ସାର ବସିବା ପରେ ୬୪ ଘର ବଧା ବା ବନ୍ଦକା ରହେ । ଯେଉଁ ଖେଳାଳିର ୩ଟି ସାର ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ରହିଯାଏ, ସେଥିର ପାଇଁ ସେ ଜିତେ; ଏବା ଘଟିଲେ ଅନ୍ୟ ଖେଳାଳିର ଗୋଟିଏ ସାର ମରିଯାଏ । ଏହିପରି ଖେଳୁ ଖେଳୁ ଯାହାର ସବୁ ଗୋଡ଼ିଯାକ ମରିଯାଏ ସେ ହାରେ ।]

ଧାଡ଼ି ନ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥ ବା ସୀମାକୁ ଅତିକ୍ରମ ନ କରିବା—To keep one's self within the assigned line or boundary; not to stray beyond a specified limit.
Dhārdi na chhārdibā

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାଡ଼ି ପହଣ୍ଡି – ଦେ. ବ – ପହଣ୍ଡି ବଜୟ (ଦେଖ)
Dhārḍi pahaṇḍi Pahaṇḍi bijaya (See)

ଧାଡ଼ି ପାଠ – ଦେ. ବ (ଧାଡ଼ି + ପାଠ) :— ଗୁରୁଶାଳୀରେ ଖଡ଼ିରେ ଗୁର
Dhārḍi pāṭha ଧାଡ଼ିରେ ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଲେଖି ଶିଶୁମାନେ
ପଢ଼ିବା ପାଠ—Learning of the Oria alphabets in
village schools (by writing them
down in 4 lines.

[ଦ୍ର—ଗୁରୁଆଳୀରେ ବାଳକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାକୁ ଗୁରୁଙ୍କ
ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖି ଶିଖନ୍ତି ।

୧ମ ଧାଡ଼ି—ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ, ୧୪ଟି ।

୨ୟ ଧାଡ଼ି—ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ କ ଠାରୁ ଠ, ୧୨ଟି ।

୩ୟ ଧାଡ଼ି—ଡ ଠାରୁ ଭ, ୧୨ଟି ।

୪ର୍ଥ ଧାଡ଼ି—ମ ଠାରୁ କ୍ଷ ଓ ଅନୁସ୍ୱାର, ବିସର୍ଗ, ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ,
୧୩ଟି ।]

—ଧାଡ଼ି ମରଦ – ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନୀପୁର) ବ. ପୁଂ —
Dhārḍi maradā ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନକ୍ଷମ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଯୁବକ—
A grown up man who is capable of
(ଧାଡ଼ି ମର୍ଦ୍ଦ – ଅନ୍ୟରୂପ) begetting children.

ଧାଡ଼ିମୂଲିଆ – ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧଭାବେ ସଜ୍ଜିତ—
Dhārḍimūliā 1. Arranged in a row or rows

୨ । ଧାଡ଼ିବାହୁକ; ଠାଉ ଧାଡ଼ି ଦୋଇ ଲେଖା ଯାଇଥିବା—
2. Written in serial lines, one below the
other

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଧାଡ଼ିର ପ୍ରଥମରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଧାଡ଼ିର
ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—1. From the beginning of a
line to its end

୨ । ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ିକରି; ବହୁ ପଂକ୍ତିରେ—
2. Serially; in rows; line by line.

ଧାଡ଼ୁଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଧାଡ଼ୀ—
Dhārḍuā ୧ । ଗୋଧ; ଦଳର ବୁଢ଼ା ମାକଡ଼—
1. The head of a flock of monkeys.

ଧଡ଼ିଆ ମଙ୍କଡ଼ ପଦ ଅମ ଜାହାଜ ଉପରେ ଧାଁ ଦଉଡ଼ ଲଗାଇଥାନ୍ତି ।
ପଗାରଙ୍ଗମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ଦଳର ସର୍ଦ୍ଦାର—2. Leader of a gang.

ଧାତକୀ—ସଂ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)-
Dhātaki ଧାଈ (ଫୁଲ ଓ ଗଛ) ୬ (ଦେଖ)
Dhāī 6 (See)

ତହେଁ ଭଗ ଅତ ଉରୁଣ ଧାତକୀ ଅନୁସରଣ ଜଃଚ—ଭଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଧାତବ–ସଂ. ବିଣ (ଧାତୁ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ) —୧ । ଧାତୁମୟ—
Dhātaba 1. Metallic; made of metal.

୨ । ଧାତୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Pertaining to metals.

ଧାତା–ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ଧାତୃ
Dhātā ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଈଶ୍ୱର—1. God; Providence;
the Maker.

(ଧାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବ୍ରହ୍ମା; ବ୍ରହ୍ମାରୂପୀ—
2. Brahmā; the Creator.

ବ୍ରହ୍ମା ବରେ ଦୁଁ ଧାତାରୁ—ବଦଶୁ. ବଶୋଷନ୍ତ, ବ ଗୀତ ।

୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.

୪ । ପିତା—4. Father.

୫ । ଆତ୍ମା—5. Soul.

୬ । ଅଣଚାଶ ବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
6. One of the 49 winds (according
to the Hindu mythology).

୭ । ଦ୍ୱାଦଶ ଆଦିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
7. One of the 12 forms of the
Sun-god.

୮ । ଶିବ (ହି. ଶ.)—8. God Śiba.

୯ । ଶେଷନାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. The king of serpents(who is said to
bear the universe on his head).

୧୦ । ଜାର; ଉପପତି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
10. A paramour.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—
1. Holding; supporting.

୨ । ପାଳନକର୍ତ୍ତା—2. Bringing up.

୩ । ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା—3. Creating.

୪ । ନିୟନ୍ତା; ନିୟାମକ—4. Regulating.

ଦେ. ବି—ବଳ; ଅଧିକାର—Power; authority.

ଧାତି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ତ୍ୱରିତ)—୧ । ଅତିଶୀଘ୍ର—
Dhāti 1. Very quickly; sharp; soon

ଧାଁକରେ ମଲ୍ଲିକ ଘର ଥଲା ଦେଲେ ଧାତ—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେନା ।

ଫାରନ ୨ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—2. Immediately; at once.

ଧାତ୍ତକାର
ଧାତ୍ତକାରେ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନତ୍ରାବଗ ପେଷି ଧାତକାର,
ବନେ ବଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜେଜର ।
ବଶୂନାଥ. ବତନ୍ତ୍ରମାସ୍ୱଣ ।

ଗୋଟାଙ୍କି ଦେଖି ତତ୍ତ୍ୱରେ
କାନ୍ଦି ମିଳିଲେ ଧାତକାରେ । ଭୂତ. ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ଧାତିଙ୍ଗି—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ)—ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟର ଉଚ୍ଚୁଟବିଶେଷ—
Dhātiṅgi A sound representing a formula in
music and dancing.
ଧାତନ୍ତ, ଧାତ୍ତନା,
ଧାତନ୍ତ୍ତନା, ଧାତ୍ତନତ୍ତନା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଧାତୁ—ସଂ. ବ (ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—
Dhātu ୧ । ପରମେଶ୍ୱର; ଈଶ୍ୱର; ଧାତା; ପରମେଶ୍ୱର—
1. The Creator; God.

୨ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—2. Nature.

୩ । ଦେହଧାରକ ଧର୍ମ ବା ପ୍ରକୃତି—
3. Bodily humour; temperament.

୪ । ଶୁକ୍ର—4. Semen; virile.

୫ । ନାଡ଼ୀ—5. Pulse.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଶରୀରସ୍ଥ ସପ୍ତ ଧାତୁ; ରସ, ରକ୍ତ, ମେଦ, ମଜ୍ଜା, ଶୁକ୍ର, ମାଂସ ଓ ଅସ୍ଥି—6. The seven ingredients or constituents of the body.

୭ । ଶରୀରସ୍ଥ ତ୍ରି ଧାତୁ; ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ—7. The three humours or elements regulating the physical system.

୮ । ଚେତନା; ଜୀବନୀଶକ୍ତି—8 Vitality; life.

୯ । ପଞ୍ଚଭୂତ; କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ୍ ଓ ବ୍ୟୋମ—9. The five elements of the material universe.

୧୦ । ମୂଳ; ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ—10. Root; base; element.

୧୧ । ଉପାଦାନ; ଉପକରଣ—11. Material; component part; ingredient.

୧୨ । ଧୈଜସ ପଦାର୍ଥ; ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଖନଜ ପଦାର୍ଥ—12. Metal.

[ଦ୍ର—ସପ୍ତ ଧାତୁ ଯଥା—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ, ତାମ୍ର, ରଙ୍ଗ, ଲୌହ, ସୀସା, ଦସ୍ତା । ଅଷ୍ଟ ଧାତୁ=ସପ୍ତ ଧାତୁ ଓ ପାରଦ ।]

୧୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଭୂ,କୃ, ଗମ୍, ସ୍ଥା, ଦୃଶ୍ ପ୍ରଭୃତି କ୍ରିୟାବାଚକ-ପ୍ରକୃତି, ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଉପାଦାନ—13. (grammar) Roots; verbal elements.

୧୪ । ଗନ୍ଧକ, ପାରଦ, ମନଃଶୀଳା, ହରିତାଳ, ଗେରୁମାଟି ଆଦ ଖଣିଜ ବସ୍ତୁ—14. Minerals; ore; fossil.

୧୫ । (ସଙ୍ଗୀତ) ସପ୍ତସ୍ୱର—15. (music) Gamut.

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତସ୍ୱର—ସା, ରି, ଗା, ମା, ପା, ଧା, ନି ଏମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧାତୁ ।]

୧୬ । ବୁଦ୍ଧ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଅସ୍ଥି, ନଖ, ଦନ୍ତ; କେଶ ଆଦ, ଯାହା ଭକ୍ତମାନେ ଆଧାରରେ ସାଇତି, ରଖି ପୂଜା କରନ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. The remains or relics of any great man which his devotees preserve and worsh p.

ଧାତ ଦେ. ବ—୧ । ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ନାୟୁ—1. Nerves of the body.

ଧାତ.

୨ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶାରୀରିକ ପ୍ରକୃତି—2. The peculiar physical constitution of an individual; physique

୩ । ମେହ ରୋଗ—3. Gonorrhoea.

ଧାତୁ କାସୀସ—ସ. ବ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟକସ—Dhātu kāsīsa Green sulphate of iron.

ଧାତୁକୀ—ଦେ. ବି. (ସ. ଧାତକୀ)—ଧାତକୀ (ଦେଖ) Dhātukī Dhātakī (See)

ଧାଇଫୁଲ **ଧବ, ଧବଈ**

ଧାତୁ କୁଶଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧାତୁ+କୁଶଳ; ୭ମୀ ତତ୍) —Dhātu kuśala ୧ । ବ୍ୟାକରଣର ଧାତୁ ବିଦ୍ୟାରେ କୁଶଳ—(ଧାତୁକୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Well versed in the grammatical roots.

୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ଧାତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ—2. Well versed in metallurgy.

ଧାତୁ କ୍ଷୟ—ସ. ବ. (ଧାତୁ+କ୍ଷୟ; ୭ମୀ ତତ୍) —Dhātu kshaya ୧ । ଶୁକ୍ରସ୍ଖଳନ ରୋଗ—1. The disease of involuntary remission of semen.

୨ । ପ୍ରମେହ—2. Gonorrhoea.

୩ । ପ୍ରଦର ରୋଗ—3. Leucorrhœa.

୪ । (କବିରାଜୀ) ମାରାତ୍ମକ କାଶରୋଗବିଶେଷ—4. A kind of fatal cough; consumption.

ଧାତୁ ଗରମ—ଦେ. ବ—ଦେହ ଗରମ ହେବା—Dhātu garama The preponderance of heat in the system.

ଧାତଗରମ **ଧାତ ଗରମୀ**

(ଧାତୁ ତେଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତୁ ଗର୍ଭ—ସ. ବଣ (ଧାତୁ+ଗର୍ଭ; ବହୁବ୍ରୀହି)—Dhātu garbha ଯେଉଁ ମୃତ୍ତିକା ମଧ୍ୟରେ ଧାତୁ ଥାଏ—Metalliferous (soil).

(ଧାତୁଗର୍ଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସ. ବ—ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ବୌଦ୍ଧମାନେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦେହର କୌଣସି ଅଂଶ (ଯଥା—କେଶ, ନଖ, ଦନ୍ତ) ରଖି ପୂଜା କରନ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A box in which relics of the Buddha are preserved and worshipped.

ଧାତୁ ଘଟଣ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଧାତୁ+ଘଟିତ)—Dhātu ghataṇa ଧାତୁନିର୍ମିତ—Composed of Dhātu.

(ଧାତୁମନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଅଧାତୁମନ୍ତ ଅସ୍ଥି ଦେହ
ଧାତୁ ଘଟଣ ଦେହ ବନ୍ଦେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଧାତୁ ଘଟିତ—ସ. ବଣ. (ଧାତୁ+ଘଟିତ)—Dhātu ghaṭita ୧ । ଧାତୁ ସମ୍ପର୍କୀୟ—1. Pertaining to Dhātu.

୨ । ଧାତୁ ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with Dhātu.

ଧାତୁଘ୍ନ—ସ. ବ. (ଧାତୁ=ଶରୀରସ୍ଥ ବାତ ପିତ୍ତାଦି+ଘ୍ନ୍ ଧାତୁ= ନାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କାଞ୍ଜି (ଦେଖ) Dhātughna Kāñji (See)

(ଧାତୁନାଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସ. ବଣ—ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁ ନଷ୍ଟ ହୁଏ—Destroying the elements of the body.

ଧାତୁଚଲା—ଦେ. ବ—୧ । ମେହ ରୋଗ—Dhātuchalā 1. Gonorrhoea.

ଧାତୁ ପଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାତୁ ରୋଗ }

୨ । ଧାତୁସ୍ରାବ ରୋଗ—2. Abnormal wastage of semen.

ଧାତର ବ୍ୟାରାମ **ଧାତଛିନ**

ଧାତୁତତ୍ତ୍ୱ—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ତତ୍ତ୍ୱ) —Dhātu tattwa ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଖନଜ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଗୁଣାଗୁଣ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ—Mineralogy; metallurgy.

ଧାତୁବିଦ୍ୟା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାତୁବିଜ୍ଞାନ }

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାତୁ ଦୁର୍ବଳତା—ସ୍ତ୍ରୀ ବ. (ଧାତୁ+ଦୁର୍ବଳତା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Dhatu durbalatā ଶାସ୍ତ୍ରୀୟକ ବା ସ୍ନାୟୁବିକ ଦୁର୍ବଳତା—
(ଧାତୁ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Nervous debility.

ଧାତୁ ଦ୍ରାବକ—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଦ୍ରବ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—
Dhātu drābaka ସୋହାଗା—Borax.
ଧାତୁବକ୍ଷତ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାତୁମାରଣୀ }

ଧାତୁ ନରମ—ବି. ବ—ଶରୀରରେ ଶ୍ଲେଷ୍ମାଧିକ୍ୟ—
Dhatu narama Preponderance of phlegm
ଧାତ ନରମ ଧାତନରମ in the system.
(ଧାତୁ ଥଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତୁ ପାତ୍ର—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ପାତ୍ର; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ) —
Dhātu pātra ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ର—Metallic pot.

ଧାତୁ ପୁଷ୍ଟି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୁ+ପୁଷ୍ଟି)—ଶରୀରରେ
Dhātu pushṭi ବଳାଧାନ—Conservation of bodily strength; nutrition.

ଧାତୁପୁଷ୍ପୀ—ସ. ବ—ଧାଈ ୬ (ଦେଖ)
Dhātupushpī Dhāī 6 (See)
(ଧାତୁପୁଷ୍ପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତୁପୋଷକ—ସ. ବଣ. (ଧାତୁ+ପୋଷକ)—
Dhātuposhaka ଶରୀରର ପୁଷ୍ଟିକର—Nutritious.
(ଧାତୁ ପୁଷ୍ଟିକର, ଧାତୁଉତ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ
(ଧାତୁପୋଷଣ—ବ)

ଧାତୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧାତୁ+ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Dhātu pratyaya ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁ ଓ ତହିଁରେ କରିଯିବା ପ୍ରତ୍ୟୟ—1. A verb and its affix.
୨ । ପଦନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ଧାତୁ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି
2. Etymology of a word.

ଧାତୁ ବର୍ଦ୍ଧକ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୁ+ବର୍ଦ୍ଧକ)—
Dhātu barddhaka ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବୃଦ୍ଧିକାରକ; ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ—
Increasing semen.

ଧାତୁବାଦ—ସ. ବ—୧ । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୬୪ କଳା ବା ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଖଣିରୁ ବାହାରୁଥିବା ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁକୁ ସଫା କରାଯାଏ ଓ କୌଣସି ମିଶ୍ରିତ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଧାତୁ ପୃଥକ କରାଯାଏ—1. Metallurgy.
୨ । ରସାୟନ ବିଦ୍ୟା; ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ନିକୃଷ୍ଟ ଧାତୁକୁ ସୁନା ବା ରୂପାରେ ପରିଣତ କରାଯାଇ ପାରେ—
2. Alchemy.

ଧାତୁବାଦୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଧାତୁ+ବାଦ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍)—
Dhātubādī ୧ । ଧାତୁ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶୀ—
(ଧାତୁବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Metallurgist; minerologist.
ଧାତୁବିତ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ରସାୟନ ଶାସ୍ତ୍ରର ସହାୟତାରେ ନିକୃଷ୍ଟ ଧାତୁକୁ ସୁନା ବା ରୂପାରେ ପରିଣତକାରୀ
ଧାତୁବିତ୍ }
ବ୍ୟକ୍ତି—2. Alchemist; a person who can turn base metals into gold or silver by alchemy.

ଧାତୁ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତୁ+ବିଦ୍ୟା)—
Dhātu bidyā ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାରୁ ଧାତୁ ବିଷୟରେ ନାନା ତଥ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ—Metallurgy; alchemy.

ଧାତୁ ବୈରି—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ବୈରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଗନ୍ଧକ—
Dhātu bairi Sulpher.

ଧାତୁଭୃତ୍—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Dhātubhṛut ପର୍ବତ—Mountain.
ସ. ବଣ ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁର ପୋଷକ—Nutritious.

ଧାତୁମୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ଧାତୁ+ବିକାରାର୍ଥେ. ମୟଟ୍) —
Dhātumaya ୧ । ଧାତୁପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Metallic.
(ଧାତୁମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧାତୁ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ—
2. Made of metal.
୩ । ଯହିଁରେ ଅନେକ ଧାତୁ ମିଶିଲ; ଧାତୁବହୁଳ—
3. Abounding in metals.

ଧାତୁ ମର୍ମ—ସ. ବ—ଧାତୁବାଦ (ଦେଖ)
Dhātu marma Dhātubāda (See)

ଧାତୁ ମଳ—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ମଳ)—
Dhātu mala ୧ । ଧାତୁମୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼ିବା କଳଙ୍କି—
1. Rust on metals.
୨ । ଲୁହାଗୁଣ୍ଡ; ମଜୁର—2 Rust of iron.
୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) କଫ, ପିତ୍ତ, ଝାଳ, ନଖ, କେଶ, ଲେନସ୍, ଶିଂଘାଣି, କାନଗୁଡ଼ ଆଦି ଶରୀରର ମଳ (ହି. ଶ.)—
3. The excretions of the body

ଧାତୁମାକ୍ଷିକ—ସ. ବ—୧ । ଧାତୁପର ଆକ୍ଷୟୁକ୍ତ ଅପ୍ୟର୍ଥବିଶେଷ—
Dhātumākshika 1. Pyrites.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ ଓ ତାମ୍ରାଦି ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ଗନ୍ଧକମିଶ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଖଣିରୁ ଉତ୍ତୋଳିତ ପଦାର୍ଥ—
2. Sulphides of different metals.

ଧାତୁମାରିଣୀ—ସ. ବ. (ଧାତୁ+ମୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ମାର ଧାତୁ+ଇନ୍+ଙୀ. ଈ)—ସୋହାଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dhātumāriṇī Borax.

ଧାତୁରା—ଦେ. ବ. [ସ. ଧୂସ୍ତୁ(ସ୍ତୂ)ର; ଧତ୍ତୂର]—ଧତୁରା (ଦେଖ)
Dhāturā Dhaturā (See)

ଧାତୁ ରାଗ—ସ. ବ. (ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ରାଗ; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—
Dhātu rāga ହଳୁଲ, ଗେରୁଆଦି ରଙ୍ଗ—
Dyes produced from minerals; mineral dye.

ଧାତୁରାଜକ—ସ. ବ. (ଧାତୁ=ଦେହସ୍ଥ ରସାଦି+ରଜନ୍=ପ୍ରଧାନ+କ)—ଶୁକ୍ର; ସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—Semen; virile.

ଧାତୁରାଫୁଲିଆ—ବେ. ବଣ—ଦୁଦୁରାଫୁଲର ପାତ୍ରଭଳି ଅଗଭୀର ଗଢ଼ଣଥିବା
Dhāturāphuliā (କଂସା ବାସନ)—(bellmetal. utensil)
Having the rim shaped like the rim of a Dhāturā flower.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାତୁ ଶେଖର—ସଂ. ବ—୧ । କାଶୀସ; ହୁରକସ—
Dhātu śekhara 1. Sulphate of iron.
୨ । ସୀସା ଧାତୁ—2. Lead.

ଧାତୁ ସଞ୍ଜ୍ଞ—ସଂ.ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି;ଧାତୁ+ସଞ୍ଜ୍ଞା)—ସୀସା ଧାତୁ (ହି. ଶ.) —
Dhātu saṁjñā Lead.

ଧାତୁ ସ୍ତମ୍ଭକ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାତୁ+ସ୍ତମ୍ଭକ)—
Dhātu stambhaka ସାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ତମ୍ଭନକାରୀ (ଦ୍ରବ୍ୟ); ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ବା ବ୍ୟବହାର କଲେ ସହଜରେ ସାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଖଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ—Restraining the flow of semen.

ଧାତୁହନ—ସଂ. ବ. (ଧାତୁ+ହନ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଗନ୍ଧକ (ହି. ଶ.)—
Dhātuhana Sulpher.

ଧାତୁପଲ—ସଂ. ବ. (ଧାତୁ=ଖନିଜ ପଦାର୍ଥ+ଉପଲ=ପଥର)—ଖଡ଼ି—
Dhātūpala Chalk.

ଧାତୃପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ଧାତୃ+ପୁତ୍ର)—
Dhātṛputra ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସନତ୍କୁମାର—Sanatkumāra; the son of Brahmā.

ଧାତୃପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବ—ଧାଈ ୬ (ଦେଖ)
Dhātṛpushpikā Dhāī 6 (See)
(ଧାତୃପୁଷ୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତ୍ୱର୍ଥ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାତୁ+ଅର୍ଥ)—
Dhātwartha ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁର ଅର୍ଥ—1. The meaning of a verbal root.
୨ । କୌଣସି ଶବ୍ଦର ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅର୍ଥ; ମୌଳିକ ବା ପ୍ରକୃତାର୍ଥ
2. The root; meaning of a word-the primary meaning of a word which follows from the root.

ଧାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ର)—ପାତ୍ର—
Dhātra A receptacle; a vessel.

ଧାତ୍ରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତ୍ରୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଆମଲଙ୍କା; ଅଁଳା—
Dhātrikā Emblic Myrabalan.

ଧାତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା; ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=ଧାତୃ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାତା—
Dhātrī 1. Mother.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā.
୩ । ଉପମାତା; ଧାଈ—
3. Nurse; foster-mother.
୪ । ଯେ ଅନ୍ୟର ପିଲାକୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇ ପାଳେ—
4. Wet nurse.
୫ । ପୃଥିବୀ—5. The earth.
୬ । ପ୍ରସୂତି ଓ ସନ୍ତାନର ସତ୍ନ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟ—
6. Midwife; obstetrix.
୭ । ଆମଲଙ୍କା; ଅଁଳା—7. Emblic Myrabalan; Phyllanthus Emblica.
୮ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. The Ganges.
୯ । ଭୂମି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. The soil; earth.
୧୦ । ସେନା; ସୈନ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Army.
୧୧ । ଗାଈ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Cow.
୧୨ । ଅର୍ଦ୍ଧମା; ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
12. A kind of Sanscrit metre.
(ଯଥା—ଏଥିରେ ୧୬ଟି ଗୁରୁ ଓ ୧୬ଟି ଲଘୁ ମାତ୍ରା ଥାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।)
୧୩ । ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ୱରୂପିଣୀ ଭଗବତୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. Durgā in the shape of Gāyatrī; Gāyatrī personified.

ଧାତ୍ରୀ ଚିକିତ୍ସା—ଦେ. ବ. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ)—
Dhātrī chikitsā ପ୍ରସୂତି ଓ ନବଜାତ ସନ୍ତାନର ଚିକିତ୍ସା—Midwifery; obstetrics.

ଧାତ୍ରୀ ପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଧାତ୍ରୀ+ପତ୍ର)—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଅଁଳାଗଛର
Dhātrī patra ପତ୍ର—1. The leaf of Emblic Myrabalan.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତାଳୀସପତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Tālīsa patra (See)

ଧାତ୍ରୀ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାତ୍ରୀ+ପୁତ୍ର)—୧ । ନଟ—
Dhātrī putra 1. A dancer.
୨ । ଉପମାତାର ପୁତ୍ର—2. Foster-brother.

ଧାତ୍ରୀ ଫଳ—ସଂ.ବ—ଅଁଳା କୋଳ—The fruit or berry of the Embelic Myrabalan,
Dhātrī phala

ଧାତ୍ରୀ ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଧାତ୍ରୀ ଚିକିତ୍ସା (ଦେଖ)—Midwifery.
Dhātrī bidyā

ଧାତ୍ରେୟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଧାତ୍ରେୟୀ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhātreyikā ଧାତ୍ରେୟୀ (ଦେଖ)—Dhātreyī (See)

ଧାତ୍ରେୟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ —(ଧାତ୍ରୀ+ଏସ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଧାଈ—
Dhātreyī 1. Midwife; nurse.
୨ । ଉପମାତାର କନ୍ୟା—
2. A foster-sister (Apte).

ଧାନ—ସଂ. ବ. (ଧା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅନ)—୧ । ସ୍ଥାନ—
Dhāna 1. Place; habitation.
(ଧାନୀ, ଧାନକ।—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଧାର—
ଧାନ 2. Container; holder; receptacle.

ଧାନ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ)—୧ । ଶସ୍ୟବିଶେଷ; ତୁଷାବୃତ ତଣ୍ଡୁଳ; ଉତ୍ତର ଆଦ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶର କୃଷିଜାତ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ—1. Paddy; unhusked rice; Oryza Sativa.

[ଦ୍ର—ଧାନ ଭାରତବର୍ଷରେ ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ରୂପେ ଚଳୁଅଛି । ଭାରତବର୍ଷ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଚୀନ, ଯାପାନ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ଆମେରିକା, ଇଟାଲି, ସ୍ପେନ୍ ଆଦି ଦେଶର ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଏହାର କୃଷି ହୁଏ । ଧାନ ଫସଲ ପାଇଁ ବର୍ଷା ବା ସେଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଜଳ ବିଶେଷ ଦରକାର । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ପାଣି ନ ପାଇଲେ ଧାନ ଗଛ ମରିଯାଏ । ଧାନରୁ ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡ ବାହାରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚାଷ। ସରୁ ଓ ମୋଟ ଏବଂ ଧଳା ଓ ନାଲି ରେଦରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର । ଧାନର ବର୍ଣ୍ଣ ସାଧାରଣତଃ ହରିତ୍ ଦ୍ରବଦ୍ଧା, କନ୍ତୁ କେତେକ ଧାନର ବର୍ଣ୍ଣ ନାଲିଆ, କଳା, ଗାଢ଼ ଦ୍ରବଦ୍ଧା ଓ ମାଟିଆ ହୁଏ । ଧାନ ଗଛର ମୂଳ ଅଂଶ ଛଣ ବା ନଡ଼ା ହୁଏ । ବାଉଁଶ ଗଛ ସଦୃଶ ଧାନ ଜାତୀୟ ଗଛ । ବାଉଁଶ ଗଛରେ ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ ଫୁଲ ପୁଟ୍ ସେଥିରୁ ଧାନ ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ବାହାରେ । ଧାନକୁ ଚିକିରେ ବା ଉଦୂଖଲ ମୃଷଲରେ ବା କଳଦ୍ୱାରା କୁଟ ଧାନରୁ ଗୁଡ଼ଳ ବାହାର କରାଯାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ଳକୁ ସିଦ୍ଧ କର ଅନ୍ନରୂପେ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି; ଗୁଡ଼ଳକୁ ପାଣି ଓ ଦୁଧରେ ସିଝାଇ ଖିର କର ଖାଆନ୍ତି ଓ ଗୁଡ଼ଳକୁ ବାଟି ବା ଚୂନା କର ଉହିଁରେ ପିଠା ଇତ୍ୟାଦି କର ଖାଆନ୍ତି । ଧାନକୁ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ କୁଟିଲେ ଉହିଁରୁ ଅରୁଆ ଗୁଡ଼ଳ ହୁଏ । ଧାନକୁ ଈଷତ୍ ସିଦ୍ଧ କର ଶୁଖାଇ କୁଟିଲେ ସେଥିରୁ ଉସୁନା ଗୁଡ଼ଳ ହୁଏ । ଧାନକୁ ସିଝାଇ ଓ ସଡ଼ାଇ ସେଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ମଦ୍ୟ (ଅରଖି) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଗରିବ ଲୋକମାନେ ମୋଟ ଧାନର ଗୁଡ଼ଳର ଭାତ ଖାଆନ୍ତି ଓ ବଡ଼ଲୋକମାନେ ସରୁ ଗୁଡ଼ଳର ଭାତ ଖାଆନ୍ତି ।

ଏ ଦେଶରେ ୩ ପ୍ରକାର ଧାନ ଫସଲ ହୁଏ :— ବଆଳ ଶାରଦ, ଓ ଦାଲୁଅ । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଧାନର ନାମ ଉତ୍ତା ଉତ୍ତା। ବଆଳ ବା ଆଶୁ—ଏହା ବର୍ଷାଦିନରେ ପାଚେ। ଷାଠିକା, ବୋଦଡ଼ା, ପଟ୍ଟିଆ କାନ୍ଥୁଅଇଲ୍ଲ, ପରଙ୍ଗା ଓ ନୂଆଗଡ଼, କାବୁଲି ଆଦ ଧାନ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଶାରଦ— ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ହୈମନ୍ତିକ ବା ଶାଳ କୁହାଯାଏ । ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପିରେ ହେବା ଶାରଦ ଧାନକୁ ଲଘୁଧାନ ଓ ନୀଚ ଜମ୍ପିରେ ହେବା ଧାନକୁ ମୋଟ ବା ବଡ଼ ଧାନ ବୋଲିଯାଏ । ଏହା ଶୀତଦିନରେ ପାଚେ ।

ସରୁ ଶାରଦ ଧାନର ଉତ୍ତା ଉତ୍ତା ନାମ-ଦଅଣାଗୁଣ୍ଡି, ଗୋପାଲଭୋଗ, ବାସବତା, ଦ୍ୱାଳଦାଗୁଣ୍ଡୀ, ବଡ଼ୁବାଙ୍କୀ. ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭୋଗ, ପଦ୍ମଶଫୁଲ, ଗୁଆପେଣ୍ଡୀ, ବଡ଼ୁଲଫୁଲ, ନଡ଼ିଆଫୁଲ, ନାଲିଝୁଲୁସ, ନରସିଂହଭୋଗ, ବରବୋଉ, ଭୁଲସୀଫୁଲ, ପିଙ୍ଗୁଡବାସ, କଳାଜୀରା, ସୁଇଶିଗ୍ଗ, ଲଙ୍ଗୁଡ଼ା, କେଦାରଗୁଣ୍ଡି, ଖସାଗୁଣ୍ଡି, ସୁନାଖୁଲ ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଉକା, (ବାଲେଶ୍ୱରରେ) ଅଗ୍ଣିଶା, ଗଗୁଆଦୁଲେଇ ଇତ୍ୟାଦି ।

ମୋଟ ଶାରଦ ଧାନର ଉତ୍ତା ଉତ୍ତା ନାମ-କଙ୍ଗାରୁଆ, ବାଙ୍କୋଇ, ଶ୍ଲେଷ୍ମଚକ୍ଷା, କୋଇଲ, କଦଳଆ ଚକ୍ଷା, ରଙ୍ଗେଇଖିଣା, ନନ୍ଦଆ, ପାଣିକଜଳ, ବୋଇତାଳ ପଖିଆ, ସରଗଡ଼ା, ବଙ୍କୀ, ବଳରଦ୍ର ପଖିଆ, ଦାଢ଼ିପଞ୍ଜର, ରବଣା, ବଡ଼ଳା, ଝୁଣ୍ଟା, ହରଶଙ୍କର, କୋଇଲବାଇ, ବାଉଁଶମୂଲୀ, ଦ୍ୱାଳଦାଆମୁଣ୍ଡଗ୍ଗ, ଧଳାପକ୍ଷିଆ, କଳପକ୍ଷିଆ, କୁକୁଡ଼ା ଚକ୍ଷ, ସଅଁଗ୍ଗ ।

ଦା(ଢ଼ା)ଉଅ— ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଜଳା ଭୂମି ବା ପାଣ୍ଠରେ ଆବାଦ ହୁଏ । ଏହା ପିଆ ଓ କାମୁଣ୍ଡା ଏହି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଉକ୍ତ ୩ ଶ୍ରେଣୀର ଧାନ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏକ ଜାତୀୟ ଅପହୃପ୍ତପୁତ ଧାନ୍ୟ ଷେତ୍ରରେ ଓ ପାଣ୍ଠଜକଚରେ ମନକୁ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ ବାଲୁଙ୍ଗା କୁହାଯାଏ । (ବାଲୁଙ୍ଗା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) ।]

୨ । ଏକ ରତ୍ତିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଏକ ଧାନ ଓଜନ —

2. Weight of one grain.

କୌଣ କେତେ ଦନା କେତେକ ଧାନ
ଏଡ଼ା କହିବା ଦେଇ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ—ଭାରତୀ. ପରତେଗଁତା ।

୩ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ—

3. A little quantity.

୪ । ବାଉଁଶ ଗଛରେ ଜନ୍ମିବା ଧାନ ପରି ଶସ୍ୟ—

4. Paddy from bomboo trees.

ଧାନ ଅଗାଡ଼ି —ଦେ. ବ —ଯେଉଁ ଧାନର ଗୋଯା ଉପରେ ଶସ ବା ଗୁଡ଼ଳ ନ ଥାଏ— Dhāna agārḍi Empty grains of paddy. ଆଗଡ଼ା; ଚିଟା **धानकी खखड़ी**

ଧାନ ଅମଳ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି — କଟା ହୋଇଥିବା ଧାନ ଦଳାକୁ କେଙ୍ଗଳା Dhāna amaḷa karibā ପକାଇ, ବାଡ଼େଇ ବା ଗୋଡ଼ରେ ମଳ ଧାନମାଡ଼ା କୁଟାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—To thresh out **धानउपजाना** paddy grains from paddy-sheaves.

ଧାନ ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା —ଦେ. କ୍ରି—ଅମଳ କରିବା ପରେ କୁଲ୍ଲ Dhāna urḍā(rḍe)ibā ସାହାଯ୍ୟରେ ଧାନରୁ ଦୂଷ, ଅଗାଡ଼ ଧାନର ଧୂଳୋ ଉଡ଼ାନ ଓ ମଇଳା ଉଡ଼ାଇ ଚାଉଳ ସଫା କରିବା— **धान उड़ाना** To winnow paddy after threshing.

ଧାନ ଉଷୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ ଓ ଉଷ୍) —ଉସୁନା ଗୁଡ଼ଳ Dhāna ushuāñ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଧାନକୁ ଜଆଁରେ ଧାନ ସିଜାନ ବସାଇ ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା —The act **धान उबालना** of half boiling paddy.

ଧାନ ଉଷେଇଁବା —ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+ଉଷ୍) —ଉସୁନା ଗୁଡ଼ଳ Dhāna usheiñbā ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଧାନକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ଓ ଚଳ ଧାନ ସିଦ୍ଧ କରା ସାହାଯ୍ୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ କରିବା—To **धान उबालना, धान उषिनना** half-boil paddy for preparing parboiled rice.

ଧାନ ଓଳିଆ —ଦେ. ବ —ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ନମିତ କୁଟାର Dhāna oliā ପିଣ୍ଡାକାର ଅଧାର —A ball-shaped packet ଧାନେର ପଁଡ଼ା made of straw tied round by straw **धानकी मोड़ी** ropes for storing paddy.

(ଧାନଘୁଡ଼ା —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନକ—ସଂ. ବ. (ଧା ଧାତୁ + ଅନ + କ) — ୧ । ଧନିଆ— Dhānaka 1. Coriander.

(ଧାନ୍ୟ —ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକ ରତ୍ତିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଓଜନ—

2. A weight of $\frac{1}{4}$ rati.

ଧାନକଜଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ ଜାତ) ବ-- ଧାନ ସାହାର (ଦେଖ) Dhānakajaḷa Dhāna sāhāra (See)

ଧାନ କଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+କର୍ତ୍ତନ)—ପାଚିଲା ଧାନ ଗଛକୁ Dhāna kaṭā କାଟିବା କର୍ମ—The reaping of paddy **धानकाटी** plants.

ଧାନ କଣ୍ଢା ଝଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଧାନଦଳା ଗୋଷ୍ଠମାନ ଖଳାରେ ଆସି Dhāna kaṇṭhā jharḍā ପଡ଼ିବାବେଳେ ଓ ଗଦା ମଡ଼ା ଦେବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଝଡୁଆଧାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଖଳାରେ ଯେଉଁ ଧାନ ବଲାରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ—The grains of paddy that fall from the bundles or sheaves on the threshing floor before they are stacked in a heap.

ଧାନ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଚିଲା ଧାନ ଗଛକୁ କାଟିବା—
Dhāna kāṭibā To reap the ripe paddy plants.
ଧାନକାଟା [ଦ୍ର—ଧାନ କାଟିବାର ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ
ଧାନ କାଟନା ଅଛୁ । ଧାନ ଗଛରୁ ଧାନକେଣ୍ଡାମାନ ଆଗ କାଟି ନେଇ ଘରେ ନଡ଼ା ବା ତୃଣ ସକାଶେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ କାଟିବା ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅଗକାଟ କରିବା କହନ୍ତୁ । ମୂଳକାଟ କରିବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଧାନଗଛମାନ ମୂଳରୁ କଟା ଯାଇ ବଲରେ କରଡ଼ା ପଡ଼େ । କରଡ଼ା ଶୁଖିବା ପରେ ତହିଁର ଅଗ କଟା ଯାଏ ଓ ମୂଳ ଅଂଶମାନ ନଡ଼ାରୂପେ ବଡ଼ା ବନ୍ଧାଯାଏ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର କଟା ଧାନକୁ 'ଅଗ କଟା' ଧାନ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାର କଟା ଧାନକୁ 'ମୂଳ ବାଢ଼ିଆ' ଧାନ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଧାନ କାଢ଼ିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ ଅମଳ ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡ ଘର
Dhāna kārdhiā ଅପେକ୍ଷା ଜଦିଖ୍ଟ ପରମାଣରେ ବେଶୀ ଘରକୁ
ଧାନପରଁ ରୁପିୟା ତାଡ଼ନା ଖାତକଠାରୁ ଧାନ ଯାଇବା ରୁକ୍ତିରେ ତୁଟ୍ଟରୁ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବା—
1. Advancing money to a debtor to get paddy from him at the harvest time at a rate higher than the prevailing rate.
୨ । ଚଢ଼ଉକୁ ସ୍ୱତ୍ତରେ ଧାନ ଋଣ କରିବା—
2. Borrowing paddy on interest under the above condition.

ଧାନ କୁଟା—ଦେ.ବ—ଗୁଡ଼ଳ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଧାନ କୁଟିବା କର୍ମ-
Dhāna kuṭā The act of husking paddy.
ଧାନ ଭାନା **ଧନକୁଟ୍ଟୀ**

ଧାନ କୁଟାଲି(ଳି)—ଦେ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଧାନ କୁଟିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Dhāna kuṭāli(li) One who husks paddy.
ଧାନ ଭାନୁରୀ; ଧାନଭାନନିୟା **ଧାନକୁଟ୍ଟା**

ଧାନ କୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ କୁଟି ଗୁଡ଼ଳ କରିବା—
Dhāna kuṭibā To husk paddy into rice.
ଧାନ ଭାନା; ଧାନ କାଁଡ଼ା **ଧାନ କୁଟନା**

ଧାନ କେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଶସ୍ୟଯୁକ୍ତ ଧାନର ଶାଖା—
Dhāna keṇḍā An ear of paddy.
ଧାନର ଶୀଂସ **ଧାନକା ଶୀସ**

ଧାନକେରା—ଦେ. ବ—ଏକାଧିକ ଧାନକେଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ଗୁଚ୍ଛ—
Dhānakerā A bunch of ears of paddy.
ଧାନକି ଜୁଟ୍ଟୀ ପଡ଼ିବା ଧାନରେ ସାଉଁଳି ଖାଇବ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାବରତ ।

ଧାନ କୋଠା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଘରେ ଧାନ ସଞ୍ଚିତ ରହେ—
Dhāna koṭhi Granary
ଧାନର ଗୋଲା ଉମାଇ ଗୋଣାଳା, ଗଲା, ମଞ୍ଚ; ଧାନ କୋଠା—
ଧାନକୀ କୋଠୀ, ଧାନଖଳାଡ଼ୀ ବ୍ୟଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
(ଧାନଅମାର; ଧାନବଦାଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନଖେ(ଖେ)ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ + କ୍ଷେତ୍ର)—ଯେଉଁ କ୍ଷେତରେ
Dhānakshe(khe)ta ଧାନ୍ୟ ଗଛ କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇ-
ଧାନର କ୍ଷେତ ଅଛୁ—Paddy field.
ଧାନକୀ ଖେତୀ

ଧାନ ଖଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟ + ଖନ)—ଭୂଗର୍ଭରେ ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତ
Dhāna khaṇi ଖୋଳା ଯାଇ ତହିଁରେ ଧାନ୍ୟ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ—
ଧାନେରଖନି Pits for storing paddy.
ଧାନ ରଖନେକା ଚଡ୍ଢା

ଧାନଜମି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟ ଓ ଫା. ଜମିନ୍)—ଯେଉଁ ଜମିରେ ଧାନ
Dhāna jami ଫସଲ ଉତ୍ପାଦିତ କରାଯାଇପାରେ—Paddy
ଧାନଜମୀ land; land fit for growing paddy.
ଧନକର, ଧନଖତ

ଧାନ ଖଳା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧାନ ଅମଳ କରାଯାଏ—
Dhāna khaḷā Threshing floor.
ଧାନେର ଖାମାର, **ଧାନକା ଖଲିହାନ**

ଧାନ ଖାତା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟ + ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଲେଖାଯଉ) କର
Dhāna khātā ମହାଜନ ଖାତକକୁ ଧାନ କରଜ ଦଏ—
ଧାନଖାତା **ଧାନକି ବହା** A loan register of paddy.

ଧାନ ଦାଦନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ ଋଣ ଦେବା—
Dhāna dādana debā To advance paddy loans.

ଧାନ ଦେଢ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାମ. ଧାନ୍ୟବର୍ଦ୍ଧନ; ସଂ. ଧାନ୍ୟ + ଅଧର୍ଦ୍ଧ)
Dhāna derḍhi ୧ । ଧନ ଋଣ ଦେଇ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ଖାତକ
ଧାନ କର୍ଜା ଠାରୁ ମୂଳ ଧାନ ଓ ତାହାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସୁଧ ଆଦାୟ
ଧାନକା କରଜା କରିବା ପ୍ରଥା—1. Usury in paddy.
୨ । ଧାନ କରଜ—2 Paddy lending.
(ଯଥା—ସାଧାରଣତଃ ଏ ଦେଶରେ ଆଜକାଲି ଦେଢ଼ି ପ୍ରଥାରେ ସୁଧ ଆଦାୟ ହୁଏ ନାହିଁ; 'ଧାନ ଦେଢ଼ୀ' କହିଲେ ଋଣରୂପେ ନଆ ଯିବା ଧାନ ଉପରେ ½ ଅଂଶ (ସ୍ୱାଗ୍ଗୀ) ସୁଧ ସାଧାରଣତଃ ଆଦାୟ କରାଯାଏ । ମାଣ ପୂର୍ବକାଳରେ ½ ସୁଧ ଆଦାୟର ପ୍ରଥା ଥିବାରୁ 'ଧାନ ଦେଢ଼ି' ଶବ୍ଦ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳୁଅଛୁ ।)

ଧାନ ଧର୍ମ—ଦେ. ବ (ଧାନ + ଜରର୍ଥକ ୟ ସପ୍ତମର)—
Dhāna dharma ୧ । ଧାନ; ଧାନ୍ୟରୂପ ସମ୍ପତ୍ତି—
ଧାନ ଟାନ 1 Paddy etc; paddy considered
ଧାନ ଧନ as wealth.
(ଧାନ ଧରମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧାନ ଆଦି ଶସ୍ୟ—
2. Paddy etc; paddy and other grains.
୩ । ଗୃହସ୍ଥର ସଞ୍ଚିତ ଧାନ୍ୟ—
3. Paddy stored by a house-holder for future use.
(ଯଥା—ଯାହା ଘରେ ଧାନ ଧର୍ମ ନାହିଁ ତାହା ଘରେ ଝିଅକୁ ବାହା ଦେବ ନାହିଁ ।)

ଧାନ ବଛା—ଦେ. ବ—ଧାନ ବଲରେ ଉଠିଥିବା ଘାସ ଓ ଅନାବନା
Dhāna bachhā ଗଛକୁ ଉପାଡି ଦୂର କରିବା କ୍ରିୟା—
ଧାନନିଡ଼ାନ The act of weeding out grass
ଧାନକାମୌନା, ଧାନନିକୌନୀ etc from paddy fields.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାନ ବାଛିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନକ୍ଷେତରୁ ଘାସ ଓ ଅନାବନା ଗଛମାନ ଉପାଡ଼ିବା—To weed out grass etc from amongst the paddy plants.

ଧାନ କମାନା

ଧାନ ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନକେଣ୍ଡାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ସକାଶେ ଧାନକେଣ୍ଡାକୁ ପଟା ଉପରେ ପିଟିବା ଧାନ ଝାଡ଼ା To beat the paddy stalks on a

ଧାନ ପାଟନା, ଧାନଝାଂଟନା plank in order to separate

(ଧାନ ଝାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the corns from them

ଧାନ ବିଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତରେ ଧାନ ଫସଲ କରାଯାଏ — Dhāna bila 1 Paddy field.

ଧାନେର ଖେତ ୨ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତରେ ଧାନଗଛ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି—

ଧନହର, ଧାନକି ଖେତୀ 2 The field on which paddy

(ଧାନଖେତ, ଧାନଚଉର—ଅନ୍ୟରୂପ) plants are standing.

ଧାନ ବୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଧାନ୍ୟ + ବପନ)-ଧାନର ବନ୍ଧନ ବଲରେ Dhāna bunibā ବପନ କରିବା—To sow paddy

ଧାନବୋନା, **ଧାନବୋନା**

ଧାନ ବେଉ(ହୁ)ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନଖେତରେ ଧାନଗଛ ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ି Dhāna beu(hu)rdibā ଥିବା ଘାସକୁ ମାରିବା ଓ ମାଟିକୁ [ଧାନ ବେଉ(ହୁ)ଷଣ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଢାଲୁକା କରିବା ନମନ୍ତେ କଅଁଳରେ ପାଣି ଥିବାବେଳେ ଚାଲୁ ଗୋଡ଼ଙ୍କି ଲଙ୍ଗଳ ପୂରାଇ ଚଷିବା । [ଏହି କ୍ରିୟାରେ ଧାନଗଛ ସବୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଯାଏ] —

(ଧାନ ବେଉଡ଼ା—ବ) To puddle the paddy field.

ଧାନକାଡ଼ାନ **ଧାନ ବିରାହନା**

(ଧାନ ବେଉଷଣ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ ବେଙ୍ଗ(ଙ୍ଗେ)ଲା—ଦେ. ବ.—ଧାନ ପାଚିବା ପରେ କଅଁଳରୁ କଃ। Dhāna beṅga (ṅge lā ହୋଇ ଆସ ଥିବା ଧାନବଲାମାନ

ଧାନମାଡ଼ା ଖଳାରେ ମେରୁଣ୍ଡିଆ ଗୁର ପାଖେ ଉତ୍ଥିତ କରି ତହିଁ

ଧାନଦୌନି ଉପରେ ବଳଦଙ୍କୁ ଚଲାଇ କେଣ୍ଡାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍

ଧାନମଂଡାଇ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—The mode of threshing paddy by making bullocks tread on the sheaves spread on a courtyard by being driven round a central post.

ଧାନ ବେଙ୍ଗୁଳିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଧାନକେଣ୍ଡାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା Dhāna beṅguḷibā ପାଇଁ ବଳଦଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଚାଦା

ଧାନବେଙ୍ଗୁଳା(ଳେ)ଇବା
ଧାନବେଙ୍ଗିଲା ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାନବେଙ୍ଗୁଳା(ଳେ)ଇବା } ସକଶୁଇବା—1. To have the paddy-grains threshed

ଧାନମାଡ଼ା out from the stalks by having the

ଧାନଦୌନୀକରବାନା sheaves trodden by bullocks

୨ । ବଳଦଙ୍କ ଖୁରରେ ଧାନବଲାମାନ ସକଶୁ ଦେବା ପାଇଁ ବନ୍ଧନକୁ ଧାନବଲାମାନଙ୍କୁ ମେରୁଣ୍ଡିଆ ଗୁରିଘାଖରେ ବୃତ୍ତାକାରରେ ସଜାଡ଼ି ରଖିବା—2. To arrange paddy sheaves round the central post in a threshing floor to have them trodden upon by bullocks tethered together and driven round the post.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଖଳାରେ ମେରୁଣ୍ଡିଆ ପୋତି ସେ ମେରୁଣ୍ଡିଆର ଗୁରିଘାଖେ ବୃତ୍ତାକାରରେ ଧାନବଲାମାନଙ୍କ ବନ୍ଧନକୁ ଛିନ୍ନ କରି ଧାନକେଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ବଣ୍ଟାଇ ଦିଆଯାଏ । ତହିଁରେ ମେରରେ ଏକାଧିକ ଫାଶ ବା ଘାଗୁଡ଼ି ଲାଗିଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଲମ୍ବ ଦଉଡ଼ି (ଦାଉଣୀ) ଲଗାଯାଇ ସେହି ଦାଉଣୀରେ ଏକାଧିକ ବଳଦ ବନ୍ଧାଯାଇ ବୃତ୍ତର ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧରୂପେ ଯୋଗୁ ହୁଅନ୍ତି । ବଳଦମାନେ ମେରୁଣ୍ଡିଆ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଦାଉଣୀକୁ ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ କରି ଘାଉରି ବୁଲି ଚତୁଳ ବଣ୍ଟାଇ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଧାନବଲାଗୁଡ଼ିକ ଖୁରରେ ମଳିତ ହୋଇ ଧାନ ଶସ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଅଲଗା ହୋଇଯାଏ ଓ ନଡ଼ା ମଳିତ ହୋଇ ଘାଲ ବା କୁଣ୍ଠାରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଉପରୁ କୁଣ୍ଠାଗୁଡ଼ାକ ଝାଡ଼ିଦେଲେ ଛୁଣ୍ଡାକୁଣ୍ଠା, ଅଗାଡ଼ି ଓ ଧୂସ ମିଶା ସେଉଁ ଧାନ ତଳେ ରହିଯାଏ ତାକୁ ପବନ ସାହାଯ୍ୟରେ ବା କୁଲାରେ ବଂଶ ଉଡ଼ାଇଲେ ବା କୁଲାରେ ପାଛୁଡ଼ିଲେ ସେଥିରୁ କୁଣ୍ଠାଗୁଣ୍ଡା, ଧୂସ, ଅଗାଡ଼ି ବାହାରିଯାଇ ନର୍ମ୍ମ ଧାନ ରହିଯାଏ ।]

ଧାନ ଭାଙ୍ଗିବା – ଦେ. କ୍ରି—ଧାନଗଛର କେଣ୍ଡା ବାହାରିଲେ ସିଧା ହୋଇ Dhāna bhāṅgibā ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଧାନଗଛମାନ କେଣ୍ଡାର

ଧାନରେ ବାଉଁଶ ଦେବା
ଧାନରେ ବାଉଁଶ ଚଲା(ଲ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଉପରେ ଇତସ୍ତତଃ ଲାଇଁ ପଡ଼ିବା ବିଷୟ

ଧାନେ ମଈ ଦେଓୟା ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଧାନ ଗଛମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ଚଲାଇବା— To draw a long bamboo over the paddy plants when the ears have come out, so as to make the stalks lie on the field in a regular order.

[ଦ୍ର—ଏପରି କଲେ ଧାନଗଛମାନ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼କୁ ଚଳି ଟଡ଼ୋ ଓ ଧାନକଟାଳମାନଙ୍କୁ ଧାନ କାଟିବାକୁ ସୁବିଧାଜନକ ହୁଏ । ସେଉଁ ଧାନରେ ବାଉଁଶ ଦିଆ ଯାଇ ନ ଥାଏ ସେ ଧାନଗଛମାନ କେଣ୍ଡା ଧରି ଏଣେ ତେଣେ ଚଳିଥାଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଧାନ କାଟିଲାବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଛର ମୂଳକୁ କଟାଳ ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ଆସୁଛି କରି ପାରେ ନାହିଁ ଓ ଧାନ କାଟିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଲାଗେ ।]

ଧାନ ମଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ (ଭୁଲ. ହି. ମଁଡ଼ାଇ=ବେଙ୍ଗଲା)— Dhāna mardā ବଳଦଦ୍ୱାରା ଧାନକୁ ବେଙ୍ଗଲା ପକାଇବା—

Garnering of paddy sheaves by having them trodden over by a number of tethered bullocks.

ଧାନ ମରେଇ—ଦେ. ବ— ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ସକାଶେ ଘାଲ ମଲାରେ Dhāna marei ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଧାରବିଶେଷ—A big recepta-

ଧାନ ମରେଇ, ଧାନେର ହମାର cle made of plaited straw for

ଧାନକା ଗୋଲ storing large quantities of paddy.

(ଧାନମଲେଇ, ଧାନମେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ବଡ଼ା ଧାନ କୋଠିର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ମରେଇର ଗୁରିଘାଖ ଓ ଶିଖରଦେଶ

Digitized by srujanika@gmail.com

କୁଣ୍ଡାଦ୍ୱାର ଉତ୍ପନ୍ନରୂପେ କୁଆଣି କରି ଯାଇଥାଏ । ଏଥିଲଗି ବର୍ଷାପାଣି ମରେଇ ଉତ୍ତରକୁ ପଶେ ନାହିଁ ।]

ଧାନ ମଳବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନଗଛରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ନମନ୍ତେ
Dhāna malibā ଧାନ କେଣ୍ଡାମାନ ଗୋଡ଼ରେ ମକଚିବା—
ଧାନମଳା To tread and twist paddy
धानमाड़ना, धानरौंदना sheaves or plants to separate
(ଧାନ ମକଚିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the corn from the stalks.
[ଧାନ ମଲା(ଲେ)ଇବା, ଧାନ ମକଗୁ(ଚେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ଧାନ ମହାଜନ—ଦେ. ବ—ଧାନ ଋଣ ଦେଇ ଖାଇକଠାରୁ ମୂଳ ଓ
Dhāna mahājani ଜର୍ବାଗ୍ରତ ସୁଧ ଧାନ ଆଦାୟ କରିବା ସ୍ୱତ୍ତ—
ଧାନେର ମହାଜନୀ nvestment of paddy in loan
धानकी महाजनी repayable in kind.

ଧାନ ମାଣିକା ଗୁରୁବାର—ଦେ ବ—ମାର୍ଗଶିର ମାସର ଗୁରୁବାରମାନ—
Dhāna māṇikā gurubāra The Thursdays of
the month of Mārgaśira.

ଧାନ ମାପୁଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟମାପୟ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Dhāna māpuṇi ଜମିଦାରଙ୍କର ବା ମହାଜନଙ୍କର ସମସ୍ତ କାରବାର ଧାନ ମାପିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ—1. A servant
who isemployed to measure the paddy
of his master.

୨ । ଧାନ ମାପିବା ଲୋକ ମାପିବାର ପାରିଶ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ ଜଣକେ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରମାଣ ଧାନ ପାଏ—
2. A quantity of paddy given at a fixed
rate to a person who measures paddy.

[ଦ୍ର—ଧାନ ମହାଜନମାନେ ଧାନ ମାପିବାଲୋକ (ମାପୁଣି) ସାଧାରଣତଃ ଜଣକେ ଏକଗୋଣି ମାପୁଣି ପାଏ ଓ ଧାନମହାଜନ ହିସାବ ଲେଖିବା କର୍ମଗୁଡ଼ିକ (କରଣ) ଜଣକେ ଏକ ଗୋଣି କରଣି ପାଏ । ଖାଇକମାନଙ୍କଠାରୁ ଏଭଳ ଧାନ ସୁଦ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକା ନଆସାଏ ।]

ଧାନ ମୁକୁଲ—ଦେ. ବ—କଟାଳ ବଲରୁ କାଟି ଖଳାକୁ ବୋହି ଆଣିଥିବା
Dhāna mukula ଧାନଦଳାମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ
धानकावोन, धानकी मजूरी ମୂଲ୍ୟରୂପ କଟାଳ ପାଏ—The
stipulated share given to a reaper out of
the paddy sheaves harvested by him
and brought to the threshing floor.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ମୂଲିଆ କଟାଳମାନେ ଯେଉଁ ଧାନ କାଟନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନେ ନଗଦ ପଇସା ବା ତୁନା ଧାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରେଟ୍‌ରେ ମୂଲ ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନେ ମୁକୁଲ ପାଆନ୍ତି । ଦଶଟି କମ୍ବା ବାରଟି ଦଳା କାଟିଥିବା କଟାଳ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଦଳା ଆପଣାର କଟା ମୂଲ ବା ମୁକୁଲ ପାଏ । ସେବସ୍ୱାମୀର କୋଠିଆ ବା ଦଳଆ ଆଠଟା ଦଳାରେ ଗୋଟିଏ ଦଳା ମୁକୁଲ ପାଏ ।]

ଧାନ ମୁକୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଟାଳମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେଉରୁ କଟା
Dhāna mukulā(le)ibā ହୋଇ ଖଳାକୁ ଅଣା ଯାଇଥିବା
धान:वोन चुकाना ଧାନଦଳାମାନଙ୍କରୁ କାଟିବାର ମୂଲ ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ କଟାଳକୁ ଦେଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ମାଲିକ ରଖିବା—(the owner of paddy-sheaves)
To pay a reaper's wages in kind out of the paddy sheaves reaped and brought to the threshing floor by the reapers and to keep the rest for himself.

ଧାନ ମେଣ୍ଢା—ଦେ. ବ—ଗୁଡ଼ଏ ଧାନ କେଣ୍ଡାର ବୃନ୍ତମାନ ବେଶୀ ପର
Dhāna meṇṭhā ଏକତ୍ର ବୁଣା ଯାଇଥିବା ସ୍ତବ୍ଦଶ୍ୟ ଥୋପା—
ଧାନେର ଝାରା A round bunch of paddy stalks made by
धानकी जुट्टी weaving the stems into a long braid and then twining it round and round in a spiral shape.

ଧାନ ରୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ ଜଆସ୍ଥରେ ଧାନର ଭଲ ନେଇ
Dhāna roibā ପୋତିବା—To transplant paddy.
ଧାନ ରେ ୟା **ନ ରोपना**

ଧାନ ଶିଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ ଶୀର୍ଷକ)—୧ । ଧାନ କେଣ୍ଡା—
Dhāna śishā 1. An ear of corn.
ଧାନେର ଶୀଷ ୨ । ଧାନ ଝଡ଼ା ହେବା ପରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ଧାନର
धानका शीस ସ୍ତୂପ—2. The heap of paddy after
(ଧାନଶିଂଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) it is winnowed.

ଧାନ ହଲା—ଦେ.ବ—କଟା ଧାନଗଛମାନଙ୍କର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ା;
Dhāna halā କଳେଇ—Sheaves of paddy when
ଧାନେର ବୀଡ଼ା cut and bound.
धानकी आँटी

ଧାନା—ସଂ. ବି. (ଜଭ୍ୟ ବହୁବଚନ; ଧା ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhānā
୧ । ଭୁଷ୍ଟ ଯବ; ଯଅ ଭଜା—1. Fried barley.
୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଯବ—2. Barley powder.
୩ । ଧନିଆ—3. Coriander.
୪ । (ଏକବଚନ) ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—
4. A sprout; shoot.
୫ । ଚୂଡ଼ା—5. Flattened parched rice.
୬ । ଖଇ—6. Fried paddy.
୭ । ଛତୁ; ସତ୍ତୁ—7. Corn flour.
୮ । ଅନ୍ନକଣ; ଦୁଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Particles of food-grain.
୯ । ଅନ୍ନମାତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Food grain; corn (in general).
୧୦ । ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Paddy.

ଧାନା ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନା+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଛତୁଆ (ହି.
Dhānā chūrṇṇa ଶବ୍ଦସାଗର)—Corn flour.

ଧାନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାନା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ
Dhānikā ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ)—
୧ । ସ୍ଥାନ; ଭଣ୍ଡାର—1. A store; a place.
୨ । ଆଧାର; ଦାଙ୍ଗା—2. A receptacle.
(ଯଥା—ଅଙ୍ଗାର ଧାନିକା=ଉମ୍ନେଇ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧା ଧାତୁ + ଅଧିକରଣେ ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dhānī ୧ । ଧାନିକା (ଦେଖ) —1. Dhānikā (See)
(ଯଥା—ରାଜଧାନୀ = ରାଜାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ।)
୨ । ପୀଳୁ ଗଛ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
2. Pīlu tree (See)
୩ । ଧଣିଆ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Coriander.

ଧାନୁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧାନ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
Dhānuā(ān) 1. Paddy-shaped.
ଧେନୋ (ଯଥା—ଧାନୁଆ କଣ୍ଠି, ଧାନୁଆ ଲଙ୍କାମରିଚ ।)
ଧାନାକାର, ଜଈ ୨ । ଧାନମିଶ୍ରିତ (ଗୁଡ଼ଲ)—
2. (rice) Mixed up with grains of paddy.
ସାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ଯେ ବହୁତ ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିଥାଏ
(a person) Who has stored up a large quantity of paddy.

ଧାନୁଆଁ କଣ୍ଠି—ଦେ. ବି—ଧାନ ଆକାରର ସୁନା ବା ରୂପା କଣ୍ଠି ଥିବା
Dhānuā kaṇṭhi ଗଳାର ମାଳା—A necklace consisting of paddy-shaped beads.
ଧାନୁଆମାଳ, ଧାନୁଆହାର } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧେନୋହାର **ଜଈକଂଠୀ**

ଧାନୁଆ ମଦ—ଦେ. ବି. (ସ. ଧାନ୍ୟ + ମଦ୍ୟ)—
Dhānuā mada ସିଝ ଧାନ୍ୟରୁ ଅରଖ ଉଆରେ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀରେ
ଧାନୀ ମଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ—Rum or spirit brewed
ଧାନୀ ଶରାବ from unhusked paddy.

ଧାନୁଆ ଲଙ୍କା ମରିଚ—ଦେ. ବି—ଧାନ ପରି ଖେଚ ଖେଚ ଅଥଚ ଅଳ୍ପ
Dhānuā laṅkā maricha ଉତ୍ତ ସ୍ୱାଦ ଥିବା ଏକ ଜାତୀୟ
(ଧାନୁଆ ମରିଚ, ଧାନୁଆ ଲଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲଙ୍କାମରିଚ—
ଧାନୀ ଲଙ୍କା, ଧାନ ଲଙ୍କା The small capsicum; Capsicum
ଲାଁଗି ମିର୍ଚ୍ଚାଇ Minimum.

[ଦ୍ର—ଏହା ଛଅ ପ୍ରକାର—୧. ଜଙ୍ଗଲି; ୨. ଜଲଟ ଧାନୁଆ; ୩. ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଣି ମୁହଁ-ଏହାର ଫୁଲ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ଫୁଟେ ।]

ଧାନୁକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧନୁସ୍ + କ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
Dhānuka Armed with a bow.
(ଧାନୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର; ଯୋଦ୍ଧା—
Bowman; archer.

ଧାନୁକୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସ ଧାନୁକ)—ଧନୁର୍ବାସ—
Dhānukī Armed with a bow.
ଧାନୁକୀ **ଧାନକୀ**

ଧାନୁଷ୍କ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧନୁସ୍ + ଅ, ଜମା ଧନୁସ୍ + ପ୍ରହରଣାର୍ଥରେ କ)-
Dhānushka ଧନୁର୍ବାସ—Armed with a bow.
(ଧାନୁଷ୍କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି—ଧନୁର୍ବାସ ଯୋଦ୍ଧା—
Archer; bowman.

ଧାନୁଷ୍କା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାନୁଷ୍କ + ଆ) —ଅପାମାର୍ଗ ଗଛ—
Dhānushkā Achiranthes Aspera (plant).

ଧାନୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଧନୁସ୍ + ସ୍ୱରୂପାର୍ଥରେ ଯ; ସଦ୍ଭାସ୍ତ ଧନୁ ଉଆର
Dhānushya ଭୁଏ)—ବାଉଁଶ—Bamboo.

ଧାନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅତ୍ୟଳ୍ପରେ; ସାମାନ୍ୟରେ—
Dhāne A little; a bit.
ଧାନେ ଉଣା ତୁଟେ ଢେଲେ ସ୍ନେହ ଖେଳେ ଖଣ୍ଡେ ବଳସ୍ନେ ଗୁରୁବାର ।
ଜଗନ୍ନାଥ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ରତ୍ନାକରତନ୍ତ୍ର ।

ଧାନେୟ—ସ. ବି. (ଧନ = ଶସ୍ୟାଦି + ଏଯ୍) —ଧନିଆ—
Dhāneya Coriander.
(ଧାନ୍ୟ, ଧାନ୍ୟକ, ଧାନେୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ୍ୟ—ସ. ବି. (ଧନ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଯ)—
Dhānya ୧ । ୪ ରତ୍ତି ପରିମିତ ଓଜନ—
1 A standard weight of 4 Ratis.
୨ । ଧାନ ଗଛ—
2. Paddy plant; Oriza Sativa.
୩ । ଧାନ (ଶସ୍ୟ)—3. Paddy (grain).
୪ । ଧନିଆ—4. Coriander
୫ । ଧାନ ଜାତୀୟ ଶସ୍ୟ (ଯଥା—ଗ୍ରାହ୍ୟ, ଯବ, ଗୋଧୂମ, ମସୁର ଆଦି)—4. Corn; grain; cereals; pulse.

[ଦ୍ର—ପାଚିବା ଋତୁ ଅନୁସାରେ ଶାଳି, ଷାଷ୍ଟିକ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭେଦରେ ଧାନ୍ୟ ତିନିପ୍ରକାର । ପୂର୍ବକାଳରେ ଧାନ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ ଏକାର୍ଥବାଚକ ଥିଲା । ଉହାଁର ଅର୍ଥ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ । ଅମରକୋଷ ଓ ମେଦନୀରେ ଧାନ୍ୟ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଏକ ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କେହି କେହି ଶାସ୍ତ୍ରକାର ଧାନ୍ୟକୁ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ—
୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କଙ୍ଗୁ ଧାନ୍ୟ—ଶୁଆଁ, ଚୀନା, କୋଦୁଅ ।
୨ । ଶାଳି ଧାନ୍ୟ—ଶାରଦ ବା ଦୈପନ୍ତୁକ ଧାନ୍ୟ ।
୩ । ଷାଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ—ଦାଲୁଅ ଧାନ ।
୪ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଧାନ୍ୟ—ବିଆଳ ଧାନ ।
୫ । ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ବା ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ—ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଛୁଇଁ (ଶୂକ ବା ଶିମ୍ବୀ) ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ, ଯଥା—ବୁଟ, ବରି, ମୁଗ, ହରଡ଼, ମସୁର, ବରଗୁଡ଼ ଆଦି ।

ଉପରୋକ୍ତ ଗଣନାରେ କେହି କେହି ଷାଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ (ଅଯୁ) ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ ଓ ଷଷ୍ଠରେ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ଗଣନା କରି ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଶିମ୍ବୀ (ଛୁଇଁ) ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ତାହାକୁ ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ (ଯଥା ମୁଗ, ବରି, ହରଡ଼, ମସୁର, କୋଳଥ, ବରଗୁଡ଼) ଓ ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଅଗରେ ଶୂକ (ଶିଂଘ ବା କଣ) ଥାଏ ତାକୁ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ (ଯଥା ବାଲୁଙ୍କା, ଗହମ, ଯବ) ରୂପେ ଗଣିଅଛନ୍ତି ।]

ଧାନ୍ୟକ—ସ. ବି. (ଧାନ୍ୟ + କ)—୧ । (ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) ଧାନ୍ୟ; ଧାନ—
Dhānyaka 1. Paddy.
୨ । (ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ)—ଧଣିଆ —2. Coriander.

ଧାନ୍ୟ କୋଷ୍ଠ—ସ. ବି. (ଧାନ୍ୟ + କୋଷ୍ଠ = ଶସ୍ୟାଗାର)—ଧାନଚୌଠା;
Dhānya koshṭha ଅମାର—Granary; the house for storing paddy.
ଧାନ୍ୟକୋଷ୍ଠକ, ଧାନ୍ୟକୋଶ, ଧାନ୍ୟ କୋଷ } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+କ୍ଷେତ୍ର)—ଧାନ ବଲ—
Dhānya kshetra Paddy-field.

ଧାନ୍ୟ ଚମସ—ସ. ବ. (ଧାନ୍ୟ+ଚମସ=ପିଣ୍ଡକ ବିଶେଷ)—ଚପିଟକ; ଚୁଡ଼ା—
Dhānya chamasa Flattened parched rice.

ଧାନ୍ୟ ତୁଷୋଦ—ସ. ବ.— (ଧାନ୍ୟ+ତୁଷ+ଉଦ) କାଞ୍ଜି—
Dhānya tushoda Sour rice-water; fermented (ଧାନ୍ୟମୂଳ, ଧାନ୍ୟ ଯୂଷ, ଧାନ୍ୟଯୋନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) rice-water.

ଧାନ୍ୟତ୍ୱକ୍—ସ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ତ୍ୱକ୍)—ତଷ—
Dhānya twak The husk of paddy

ଧାନ୍ୟ ଧେନୁ—ସ. ବ.—(ଧାନ୍ୟ+ଧେନୁ)—ଦାନାର୍ଥ ଧାନ୍ୟନିର୍ମିତ ଧେନୁ—
Dhānya dhenu Paddy collected and made into the shape of a cow for gift to Brāhmaṇas

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ଫାଲ୍ଗୁନରେ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଧାନ୍ୟଧେନୁ ଦାନ କଲେ ବହୁ ସୌଭାଗ୍ୟ, ସୁଖ ଓ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧାନ୍ୟ ପଞ୍ଚକ—ସ. ବ.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କଙ୍ଗୁ, ଶାଳି, ଷଷ୍ଠିକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ ଶୂକ ବା ତିମ୍ବୀ ଏହି ପଞ୍ଚବିଧ ଶସ୍ୟ
Dhānya pañchaka 1. The 5 classes of grains like paddy or cereals.

[ଦ୍ର—'ଧାନ୍ୟ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

୨ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ପଞ୍ଚଧାନ୍ୟ ଧନିଆ, ଶୁଣ୍ଠି, ନାଗରମୁଥା, ଡାୟମାଣା ଓ ବେଲଶୁଣ୍ଠାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅମାଶୟ, ଅତିସାର ଓ ଜ୍ୱରଘ୍ନକ ଔଷଧବିଶେଷ—
2 Name of a medicinal preparation for colic and dysentery.

ଧାନ୍ୟ ପାନକ—ସ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ପାନକ)—
Dhānya pānaka ଧନିଆକୁ ବାଟି ପାଚେରେ ଗୋଳାଇ ଛାଣି (ଧାନ୍ୟପ୍ରପାନକ, ଧାନ୍ୟପାନୀୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗୁଡ଼ ନେଇ ସେହି ପାଣିରେ ଲୁଣ, ଗୋଲମରିଚ, ଚନ୍ଦ୍ର ଓ କର୍ପୂର ଆଦି ମିଶାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପଣା—A drink made of coriander seeds bruised and seasoned with salt, sugar, black pepper and camphor after being filtered.

ଧାନ୍ୟ ବର୍ଗ—ସ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବର୍ଗ)—ଧାନ୍ୟପଞ୍ଚକ ୧ (ଦେଖ)
Dhānya barga Dhānyapañchaka 1 (See)

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ଓ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣାଦ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଧାନ୍ୟବର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାମ୍ୟଧାନ୍ୟ, ଶାଳଧାନ୍ୟ, ଷଷ୍ଠିକଧାନ୍ୟ, ନୀବାର (ବାଲୁଙ୍ଗା), ବରକ (ବରଗୁଡ଼), ଶୂକଧାନ୍ୟ (ଯବ ଓ ଗୋଧୂମ), ଶିମ୍ବୀଧାନ୍ୟ (ମୂଗ, ମାଷ, ମସୁର, ହରଡ଼, ଚଣକ, ମଟର, ଖେସାରି, ଛଲ, ପେଣ୍ଡୁ, ସର୍ଷପ, ରାଇ ସେ.ରୁଷ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାନ୍ୟ (କାଙ୍ଗୁ, ଶୁଆଁ, କୋଦୁଅ, ଦେଧାନ) ଗୃଘ୍ରୀତ ହୋଇଅଛି ।]

ଧାନ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବର୍ଦ୍ଧନ)—ଦେଢ଼ି ବା ସୁଆଇ ଦେଇ ଧାନ ବଢ଼ାଇବା; ଧାନ ମହାଜନୀ—
Dhānya barddhana Investment of paddy in loans repayable in kind.

ଧାନ୍ୟ ବୀଜ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବୀଜ)—୧ । ଧନିଆ—
Dhānya bīja 1. Coriander.

୨ । ଧାନର ବିହନ—
2. Paddy seeds; paddy stored for being used as seeds.

ଧାନ୍ୟ ବୀର—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବୀର=ଅଦ୍ଭୁତ ଉତ୍ତମ)—
Dhānya bīra ମୁଗଜାତୀୟ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟ; ବୀର—A kind of Phaseolus Mungo.

ଧାନ୍ୟମାୟୁ—ସ. ବ (ଧାନ୍ୟ+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ସ)—
Dhānyamāya ୧ । ଧାନ ବିକ୍ରୟୀ—1 Paddy-seller.

୨ । ଧାନ ମହାଜନ; ଧାନ ବେପାରୀ—
2. A dealer in paddy.

୩ । ଧାନ ମାପିବା ଲୋକ; ଧାନ ମାପୁଣି—
3. A person who measures paddy.

ଧାନ୍ୟରାଜ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ରାଜନ୍)—ଯବ—
Dhānyarāja Barley.

ଧାନ୍ୟ ଶର୍କରା—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ଶର୍କରା ,—
Dhānya śarkarā (ବୈଦ୍ୟକ) ଅନୁର୍ଦ୍ଦାହ ଶାନ୍ତି କରିବା ସକାଶେ ପିଆଯିବା ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶା ଧନିଆ ବରୁଣ୍ ପାଣି—
Water mixed with coriander seeds and sweetened with sugar (drunk to allay burning sensation inside the system).

ଧାନ୍ୟ ଶୀର୍ଷକ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ଶୀର୍ଷକ=ଉପରିଭାଗ ବା ମସ୍ତକ)—
Dhānya śirshaka (ଧାନ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧାନର ଶିଂଷା ବା କେଣ୍ଡା—
An ear of paddy

ଧାନ୍ୟ ଶୁଣ୍ଠି—ସ. ବ. (ମ ପ. ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ଶୁଣ୍ଠୀ)—
Dhānya śunṭhi (ବୈଦ୍ୟକ) ଏକ ଡୋଲା ଧନିଆ ଓ ଦୁଇ ଡୋଲା ଶୁଣ୍ଠିକୁ କୁଟି ଅଧ ସେର ପାଣିରେ ଜଳଁରେ ସିଦ୍ଧ କର ଅଧଘାଏ ପାଣି ଥାଉଁଥାଉଁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ସେଥି ଜ୍ୱରାତିସାରନାଶକ ପାଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ (ହ. ଶ)—
A decoction of coriander and dry ginger crushed and boiled, used as an antidote against dysentery and fever.

ଧାନ୍ୟ ଶୂକ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ଶୂକ)—
Dhānya śūka ବାଲୁଙ୍ଗା ଧାନର ଶିଂଘ—
(ଧାନ୍ୟଶୃଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) The awn or beard of wild paddy.

ଧାନ୍ୟ ଶୈଳ—ସ. ବ—ପୁ ରାଶି ମତରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତୂପାକାର ଧାନ, ଯାହା
Dhānya śaila ଦାନ କଲେ ଦାତା ମରଣାନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅପ୍ସରା ଓ ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେବିତ ହୁଏ ଓ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ରଜା ଦ୍ଧ୍ୱ—A heap of paddy given away to a Brāhmaṇa which secures to the doner bliss after death and in the next birth.

ଧାନ୍ୟ ସାର—ସ. ବ. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାନ୍ୟ + ସାର)—

Dhānya sāra ୧ । ଅମଳ ଦୋଇ ପରିଷ୍କୃତ ଦୋଇଥିବା ଧାନ—1. Threshed, winnowed and cleansed paddy.

୨ । ଚାଉଳ—2. Rice.

ଧାନ୍ୟା—ସ. ବ—ଧନିଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Dhānyā Coriander (Apte).

ଧାନ୍ୟାକ—ସ. ବ. (ଧନ୍ୟାକ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. ଅ)—

Dhānyāka ୧ । ଧନିଆ—1. Coriander.

୨ । ଧନିଆ ଚାଉଳ—2. Coriander seeds.

ଧାନ୍ୟାକୃତ—ସ. ବ. (ଧାନ୍ୟ + ଆ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ ତ; ଅବ୍ୟାହୃତା—

Dhānyākṛuta ଧବତ୍ ବହୁବ୍ରୀହି; ଯେ ଧାନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରେ)—କୃଷକ—Cultivator; tiller.

ଧାନ୍ୟାଭ୍ରକ—ସ. ବ. (ଧାନ୍ୟ + ଅଭ୍ରକ)—

Dhānyābhraka ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ମତେ ଉତ୍ତମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଧାନ ବଉଳ ପାଣି ଗୋଳିତ ଦୋଇଥିବା ଅଭ୍ର—Mica which has been moistened in coriander water before it is reduced to medicinal oxide.

ଧାନ୍ୟାମ୍ଳ—ସ. ବ. (ଧାନ୍ୟ = ତଣ୍ଡୁଳ + ଅମ୍ଳ)—କାଞ୍ଜି—

Dhānyāmla Conjee; sour rice-water or gruel.

(ଧାନ୍ୟାମ୍ଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ୍ୟାରି—ସ. ବ. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାନ୍ୟ + ଅରି = ଶତ୍ରୁ)—

Dhānyāri ମୂଷିକ; ମୂଷା—Mouse.

ଧାନ୍ୟାସ୍ଥି—ସ. ବ—ତଣ୍ଡୁ—

Dhānyāsthi Husk; chaff.

ଧାନ୍ୟୋତ୍ତମ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ଧାନ୍ୟ + ଉତ୍ତମ)—

Dhānyottama ଶାଳ ଧାନ; ଶାରଦ ଧାନ—Winter paddy.

ଧାପ୍‌ସା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଝାପ୍‌ସା (ଦେଖ)

Dhāp-sā Jhāp-sā (See)

ଝାପସା ଧୁଁଧଲା

ଧାପ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦର୍ପ)—୧ । ପୀଡ଼ନ—

Dhāpa 1 Oppression.

ଧାପ, ଦାପ ୨ । (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—

ଧାପ, ଧାବ ସିଢ଼ିର ଗୋଟିଏ ପାହାଚ—

2. One step of a staircase.

୩ । ଦୃଢ଼ ଗତି; ବେଗ—

3. Velocity; swift motion.

୪ । ଦଉଡ଼ିବା—4. Running.

୫ । ଅଳପମାତ୍ର—5. A moment

୬ । ଅତି ଅଳ୍প ମାତ୍ରା—

6. A minute quantity.

୭ । ଅତି ଅଳ୍ପ ପଥ ବା ଦୂରତ୍ୱ—

7. A small distance.

ସଜ କରିଅଛନ୍ତି କୋଶେ ଧାପକୁ । ତୁଳନା ଅ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୮ । (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ) ଧାବନ; ଦଉଡ଼ି—

8. Running.

୯ । ଆକ୍ରମଣ—9. Attack; onslaught.

ଦେ. କି. ବଣ—ଧାପେ (ଦେଖ)

Dhāpe (See)

ଧାପଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ବର୍ତ)—

Dhāpaṭa ୧ । ପ୍ରତାପ—1. Might.

ଦାପଟ ୨ । ଦମ୍ଭ; ବଳ—2. Stregth.

ଧପ୍ପାଡ଼, ଦମ୍ଭ, ତେଜ ୩ । ବେଗ; ଦ୍ରୁତଗତି—

3. Velocity; speed.

୪ । (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ) ଝପଟ; ଦଉଡ଼ି—4. Race.

ଧାପଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚାପୁଡ଼ା—

Dhāparda A slap.

ଧାପଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—

Dhāpardibā ଧପୁଡ଼ିବା; ଦଉଡ଼ିବା; ଝପଟିବା—(ଧାପୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To run; to gallop.

ଦୌଡ଼ା ଧପନା

(ଧାପଡ଼େଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

ଧାପଡ଼ ଧାପଡ଼—ଦେ. ଅ—ଶବ୍ଦପୂର୍ବକ ଦୌଡ଼ିବା—

Dhāparda dhāparda Running with a thumping sound.

(ଧାପୁଡ଼ି(ଡ଼୍) ଧାପୁଡ଼୍ (ଡ଼୍)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାପ ଦେବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସାହସ ସହିତ ପଶିବା—

Dhāpa debā 1. To enter with courage.

ଦାବଦେଓଆ ଅଞ୍ଚଳେ ବଡ଼ ଦୁଇଗୁର

ଧାବାକରନା ଧାପଦଅନ୍ତୁ ଚଳପୁର । ସ୍ତାତୀ. ଜଗୁଁଶମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୨ । ଭୟ ନ ଦୋଇ ଦମ୍ଭ ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—

2. To do a thing courageously and without fear.

୩ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—3. To attack.

୪ । ଦଉଡ଼ିବା—4. To run.

ଧାପ ଧଉଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି ଖେଳ—

Dhāpa dhaurda 1. A game at running,

(ଧାପ ଧାଉଁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧାଦଉଡ଼—

ଦଉଡ଼ଧାପ ଦୌଡ଼ଧୂପ 2. Running about.

ଧାପେ—ଦେ. ବଣ—ସାମାନ୍ୟ ପରିମିତ—

Dhāpe A minute quantity of.

ଏକଟୁକୁ (ଯଥା—ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ ତାକୁ ଧାପେ ମନ୍ଦ ଦିଅ ।)

ଥୋଡ଼ା, ଜରାସା ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ଧସ୍‌ଡ଼ନା; ଝଟ୍—

1. Quickly.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ —2. At once.
ଧାପେ ଭା ନାଶ ଦେଲେ ଅତ କ୍ଲେଶ ଦୋଇ ।
କୃଷ୍ଣଦିଂଡ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । କ୍ଷଣମାତ୍ରକେ—3. Instantly; in no time.
୪ । ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—
4. A bit; a little.
ତା କାଣି ଧାପେ ସାତେ ମୁଗ ଶୁଖାଇଲେ । କୃଷ୍ଣଦିଂଡ. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ଧାପେ ବାଟ —ଦେ. ବି—ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପଥ ବା ଦୂରତ୍ୱ—
Dhāpe bāṭa — A small distance.
ଖାନିକରାସ୍ତା

ଧାବ୍ (ଧାଉ)—ସ—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—1 To run; to gallop.
Dhāb (root) ୨ । ଧୋଇବା—2. To wash.
୩ । ଗତି କରିବା—3. To move; to glide.
୪ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା— 4. To assault: to attack.
୫ । ବହିବା - 5. To flow.
୬ । ପଳେଇଯିବା 6. To flee away.
୭ । ଦୁଧ ଦେବା—7. To give milk.
୮ । ଘଷିବା—8. To rub with anything.
୯ । ସଫା କରିବା; ପାଲିସ କରିବା—
9. To brighten; to polish.

ଧାବକ—ସ. ବିଣ. (ଧାବ୍ ଧାଉ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —୧ । ଯେ ଦଉଡ଼େ—
Dhābaka — 1. One who runs; running,
(ଧାବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦ୍ରୁତଗାମୀ; ବେଗଗତ୍ୱବିଶିଷ୍ଟ—
2. Moving quickly; fleet; swift-footed.
୩ । ଯେ ଧୁଏ; ସମ୍ମାର୍ଜନକାରୀ—3. Washing.
ସ. ବି—୧ । ଧୋବା; ରଜକ—1. Washerman.
୨ । ହରକରା; ପତ୍ରବାହକ; ଦ୍ରୁତଗାମୀ ବାର୍ତ୍ତାବହ—
2 A runner; a messnger; an express,
୩ । (ନାମ) ରତ୍ନାବଳୀ ରଚୟିତା କବି—
3. Name of a poet who composed Ratnāvalī.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ନାମ କାଳିଦାସଙ୍କ ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ର, କାବ୍ୟପ୍ରକାଶ ଓ ସାହିତ୍ୟସାର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ।]

ଧାବନ—ସ. ବି. (ଧାବ୍ ଧାଉ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—
Dhābana — 1 Running; fleeing.
୨ । ବେଗତ୍ୱ—2. Swift motion.
୩ । ଧୌତ କରଣ; ଧୋଇବା; ଧୋଇକର ସଫା କରିବା—
3. Act of washing: cleansing,
୪ । ଘୋଡ଼ାଇ ଦଉଡ଼ିବା—4. Galloping of a horse.
୫ । ବହିଯିବା—5. Flowing.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ହରକରା; ଶୀଘ୍ରଗାମୀ ଦୂତ (ହି. ଶ.)—
6. A runner; a running messenger.
୭ । ଘଷିବା—7. Rubbing with anything.
୮ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—8. Attackiug.

ଧାବମାନ—ସ. ବିଣ. ସଂ (ଧାବ୍ ଧାଉ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Dhābamāna — ୧ । ଯେ. ଦଉଡ଼ୁ ଅଛି—1. Running.
(ଧାବମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଅଶ୍ୱାଦି ଚଢ଼ି ବେଗରେ ଗତି କରୁଛି—
2. Riding at a gallop.

ଧାବଲ୍ୟ—ସ.ବି. (ଧବଲ+ଭାବ. ଯ)—ଧବଳତା—
Dhābalya — Whiteness.

ଧାବା—ଦେ. ବି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାଉ)—୧ । ଶତ୍ରୁ ଆଦିଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍ଧାବନ; ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା—1. Chase; pursuit.
ଧାଓଆ; ଧାବା ୨ । ଚଢ଼ଉ; ଶତ୍ରୁପ୍ରତି ଅକ୍ରମଣ—
ଧାବା 2. Invasion; attack,

ଧାବା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା—
Dhābā karibā — To chase; to give a chase; to
(ଧାବାଦେବା, ଧାବାମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) pursue.
ଧାଓଆକରା ଧାବାକରନା

ଧାବିତ—ସ.ବିଣ. ସଂ— ୧ । (ଧାବ୍ ଧାଉ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଦଉଡ଼ୁଥିବା—
Dhābita — 1. Running; having begun to run.
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦଉଡ଼ୁଥିବା—
2. Running towards or against.
୩ । (+କର୍ମ. ତ) ଧୌତ; ପରିଷ୍କୃତ—
3. Washed; cleansed by washing.

ଧାବିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାଉ)—ଦଉଡ଼ିବା—
Dhābibā — To run.
ଧାବା ବାଳ ଯେହି ଗ୍ଲେଚ୍ଛ ପୃଷ୍ଠେ ଧାବନ୍ତି
ଧାବନା ଦଉଡ ଚ ଟେଳେ ଚହ୍ନ ପଙ୍ଗଡେ । ଉଷା. ବୈଦେଖୁଶବଳାସ ।

ଧାମ—ସ. ବି. (ଧା ଧାଉ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମନ୍; ଧାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବାସସ୍ଥାନ—1. Residence;
Dhāma — dwelling place; abode.
୨ । ଗୃହ; ଘର—2. House; room.
୩ । ଠିକଣା -- 3. Address.
୪ । ସ୍ଥାନ—4. Place.
୫ । ଆସ୍ପଦ; ଆଧାର; ପାତ୍ର—
5 Receptacle; container.
୬ । ଦେହ; ଶରୀର—6 Body.
୭ । ସ୍ୱର୍ଗ—7. Abode of the Gods; heaven.
୮ । ଜନ୍ମ— 8. Birth.
୯ । ପଦ—9. Position.
୧୦ । ପ୍ରଭାବ; ମହତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରତାପ—10. Might; power; glory; energy; influence.
୧୧ । ଜ୍ୟୋତିଃ; ଦୀପ୍ତି—11. Lustre; radiance.
୧୨ । ରଶ୍ମି; କିରଣ—12. Ray of light.
୧୩ । ଆଲୋକ—13. Light.
୧୪ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା—14. Dignity; majesty.
୧୫ । ଅହଂକାର—15. Pride.
୧୬ । ସାହସ—16. Valour; courage; heroism.
୧୭ । ପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମ—17. Hamlet; village.
୧୮ । ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—18. Significance; indication.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୯ । ଏକ ପ୍ରକାର ବାଉଁଶ—
19. A kind of bamboo.
୨୦ । ସୈନ୍ୟ ଦଳ—20. A troop; host (Apte).
୨୧ । ସଜ—
21. Fashion; manner; mode (Apte).
୨୨ । ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତି—
22. Member of a family (Apte)
୨୩ । ପାରିବାରିକ ବିଷୟ—
23. Family affairs; family property (Apte)
୨୪ । ଅବସ୍ଥା; ଗଢ—24. State; condition (Apte).
୨୫ । ବଧ୍ୟ; ନିୟମ—25. Rule; law. (Apte)
୨୬ । ଲଗାମ; ବାଗଡୋର୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
26. Bridle; reins.
୨୭ । ଶୋଭା (ହି. ଶ)—27. Splendour.
୨୮ । ଦେବସ୍ଥାନ; ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ; ପୀଠ (ହି. ଶ)—
28. A holy place; a shrine.

ଧାମର୍ ନାମ ମାତ୍ରେ ଥିବ,
ଜଳେ ଦ୍ୱାରକା ନାଶ ସିବ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଭାରତର ୪ ଅଗରେ ୪ ଗୋଟି ଧାମ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବସ୍ଥାନ ଅଛି; ଯଥା—ଉତ୍ତରରେ ବଦ୍ରିନାଥ (ବଦ୍ରିକା), ଦକ୍ଷିଣରେ ରାମନାଥ (ରାମେଶ୍ୱର), ପୂର୍ବରେ ଜଗନ୍ନାଥ (ପୁରୀ) ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାରକାନାଥ (ଦ୍ୱାରକା) ।]

୨୯ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—Bishṇu.
୩୦ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶ.)—30. Brahma.
୩୧ । ଛଡ଼ଦେବାଲ; ପାଚର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
31. Compound wall.
୩୨ । ପରଲୋକ (ହି. ଶ.)—
32. Existence after death
୩୩ । ବେଡ଼ି; ଶୃଙ୍ଖଳ—33. Fetter (Apte).

ଧାମକ—ସ. ବ. (ଧାମନ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧୬ ଗ୍ରେନ୍; ୧ ତୋଲାର ୧୬ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ; ୧ ମଷା ପରିମାଣ ବା ରତ୍ତି—
Dhāmaka ½ of a Tola (weight).

ଧାମଣ—ଦେ. ବି.—୧ । (ସ. ଧର୍ମଣ ବା ଧନୁନ୍=ଧନୁ ବୃକ୍ଷ)—ବୃନ୍ଦଚ୍
Dhāmaṇa ଆରଣ୍ୟଜାତ ବିଶେଷ; ଧନୁବୃକ୍ଷ; ଛାମଣ—
(ଧାମଣା, ଛାମଣି, ଛାମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A wild tree
(ସ. ପର୍ଯ୍ୟା—ଧାମନ, having very hard and
ରକ୍ତକୁସୁମ, ଧନୁର୍ବୃକ୍ଷ tenacious wood; Cordia
ମନ୍ଦାବଳ ।) Macleodie; Grewia
ଧାମନ, ଧାମନା Teliaefolia.
ଧାମନ, ଫାରସା; ଧାମନୀ [ଦ୍ର—ମଧ୍ୟଭାରତ, ଛତିଶଗଡ଼ର ଓ
ଉ: ଆଡ଼ା, ଥରସ ଓଡ଼ିଶାର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଏହା ଜନ୍ମେ ।
ଏହାର କାଠ ଭାର ଶକ୍ତ ଓ ଚେମ୍ପଡ଼ା ଥିବାରୁ ଏ କାଠରେ ଧନୁ
ଓ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରୀ କରାଯାଏ । ଏହାର ସାର ନାଲୁଆ ଓ ଚଞ୍ଚଳ ।]

୨ (ସ. ଧାମ=ଗୃହ; ଏହା ଘରେ ଚଲପ୍ରଚଳ ହେଉ ଥିବାରୁ) ଚେମ୍ପଣା; ଚମଣା ସାପ—2. A large nonpoisonous snake; Zamenis Mucasum.

ଧାମନିକ—ସ. ବିଣ. (ଧମନୀ+ଇକ)—ଧମନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dhāmanika Arterial; pertaining to the veins.

ଧାମନିଧି—ସ. ତ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାମ=ତେଜ+ନିଧି=ଆଧାର)—ସୂର୍ଯ୍ୟ
Dhāmanidhi The sun.

ଧାମନୀ—ସ. ତ. (ଧମନୀ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଙ୍କୀ. ଈ)—ଧମନୀ; ନାଡ଼ୀ—
Dhāmanī Artery; pulse.
(ଧାମନିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାମରା—ଦେ. ବ.—ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳର ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦରବିଶେଷ—
Dhāmarā An ancient port on the sea-coast of
(ଧାମରାମୁଦ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Orissa, now in the district of Bālasore.

ଧାମରୀ—ଦେ. ବ—ଧାମରା ମୁଦ୍ରାଣ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଦେବୀବିଶେଷ—
Dhāmarī Name of a Goddess.

ଚେଲୋଧାମ ଯେଉଁ ଧାମରା ଦେବୀଙ୍କ କଣ୍ଠ-ପରିରେ
ତାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ରୂପିଣ୍ଡି ଅର୍ଥାତ୍ ରୂପ-କୁମ୍ଭରେ—ପୁରାଣାଥ. ଭଷା ।

ଧାମା—ଦେ. ବି. (ସ. ଧାମନ=ବାଉଁଶ; ଏହା ବାଉଁଶରେ ନିର୍ମିତ
Dhāmā ବୋଲି ସ. ଧାମନ୍=ଆଧାର; ପାତ्र)—
ଧାମା ୧ । ଚମା; ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାପାଣି ପେଇବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ
ଧାମା ବାଉଁଶ ବା ବେତ ପାତ୍ରଆରେ ନିର୍ମିତ ଏକପ୍ରକାର ପାତ୍ର—
1. A scuttle or impervious basket of bomboo or rattan for feeding cattle.
୨ । ବେତ ବା ବାଉଁଶ ପାତ୍ରଆରେ ନିର୍ମିତ ଶସ୍ୟାଧାର;
ଝୋକେଇ—2. A cane or bamboo basket for grains.

ଧାମାର୍ଗବ—ସଂ. ବ—୧ । ଅପାମାର୍ଗ; ଅପମାରଙ୍ଗ—1. A herbarious
Dhāmārgaba plant; Achyranthus Aspera.
୨ । ମହାକାଳ (ଲତା) (ବେଶ) (ବୃରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
2. Mahākāḷa (creeper) (See)
୩ । ଗୋସାଉଳ; ବନ୍ୟ ଲତାବିଶେଷ—
(ବୃରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—3. Name of a wild creeper.
୪ । ରକ୍ତାପମାର୍ଗ; ନାଲ ଅପାମାରଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—
4. The red variety of Achyranthes Aspera.

ଧାମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଧାଇଁବା—
Dhāmibā To run.
ଧାଓଆ; ଧାବା ଧାମଁ ଅତ ମଦାବେଗେ
ଧାବନା ଜଣା ଜଗତ ମୁକୁ କେଶେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାୟାଁ – ଦେ. ବ—ପଖୋଳ ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦର ବାଆଁ ପାଖର ମୁହଁରେ ମଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଚମଡ଼ା ଓ ତହିଁର ଲାଖିଡ ଶବ୍ଦ—
Dhāyāñ
ବାୟାଁ
ବାୟାଁ
The leather on the left hand face of a drum and the sound produced by striking it.

ଧାର – ସଂ. ବଣ. (√ ଧାଭୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhāra
୧ । ଯେ ଧରେ; ଧାରଣକାରୀ—
1 Holding; supporting; containing.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]
୨ । ଯେ ବୋହୁଯାଏ; ପ୍ରବାହୁଡ—
2. Streaming; flowing (Apte).
୩ । ଗଭୀର; ଗମ୍ଭୀର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Deep.
ସଂ. ବ—୧ । (+କର୍ମ. ଅ) ଋଣ—1. Loan; debt.
୨ । ଶେଷ ସୀମା —
2. Limit; boundary; border.
୩ । ଅସ୍ତ୍ରାଦର ତୀକ୍ଷ୍ଣାଂଶ; ଦାଢ଼—
3. Edge; sharp edge.
୪ । ତୀର—4. Bank.
୫ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତା; ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ—
5. Keeness; sharpness.
୬ । ଦ୍ରବ ବସ୍ତୁର ଅବରଲ ଜଳାଦ ଧାର—
6. A continuous flow of a liquid.
୭ । ବୃଷ୍ଟି ଜଳ—7. Rain water
୮ । ଏକ ପ୍ରକାର ପଥର—
8. A kind of stone.
୯ । ଗଭୀରତା —9. Depth.
୧୧ । ନଦୀ ବା ଖାଲର ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ତଟ; ଅଉଡ଼ା—
11. Precipitous edge of a river or declivity.
୧୨ । ବରଫ—12. Snow; hail (Apte).
୧୩ । ବିଷ୍ଣୁର ଏକ ନାମ—
13. An epithet of Bishṇu.
୧୪ । ଗଭୀର ସ୍ଥାନ—14. A deep place.
୧୫ । ଜୋରରେ ପାଣି ବରଷିବା; ମୂଷଲଧାରରେ ବର୍ଷା (ହୁ.ଶ)-
15. Heavy downpour or shower.
୧୬ । ଜଳାଶୟାଦିରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ବର୍ଷା ଜଳ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Rain water accumulated in a tank.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ଲଘୁ, ରସାୟନ, ବଲକାରକ, ତୃପ୍ତିକର, ପାଚକ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଭନ୍ଦ୍ରା, ଦାହ, କ୍ଲାନ୍ତି ଓ ତୃଷା ନବାରକ । ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭାଦ୍ରବରେ ଏ ଜଳ ବିଶେଷ ତୃପକାରୀ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୧୭ । ପ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରଦେଶ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Province; part of a country.

ଧାର ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାଗ୍) ୧ । ନଦୀ ସ୍ରୋତ—
ଧାର
1. Current of a river.
୨ । ଖରା ଦିନେ ନଦୀର ପାଣି ବହି ଯାଉଥିବା ସ୍ଥାନ; ଖରା ଦିନେ ନଦୀ ଜଳର ପ୍ରବାହୁଡ ସ୍ରୋତ—
2. A current of water of a river running in dry season.
୩ । ଉଧାର; ବିନା ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ଆଦି କରଜ—
3. Loan of money or any article without interest.
୪ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ଜନା, ମାଛ ଆଦିଙ୍କର ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପେ ଚାଲୁଥିବା ରେଖା (ଯଥା—ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧାର, ଜନା ଧାର)—4. A continuous line of ants, fish etc following each other.
ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ତାଳବାଡୁଙ୍ଗାର ଉତ୍ତର ଅଂଶରୁ କଢ଼ାଯିବା ଲଇ—The tenacious fibres from the inner rind of the stalks of palm branches.

ଧାରଉଧାର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—କରଜ ଦାମ; ଦେଣା; ଋଣଧନ ବା ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଋଣ—Loan; borrowing of money or articles.
Dhāraudhāra
(ଧାରଉଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାରଉଧାର; ଧାରକରଜ ଏଠାରେ ଋଣ ଜଣାଇବା ହେଉ ଯେ ।
ଧାରକର୍ଜ ଧାରଉଧାର କରିବ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
[ଦ୍ର– କରଜାରେ ଖାଉଛକୁ ସୁଧ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ; ମାଙ୍ଗ ଧାର ଉଧାରରେ ସୁଧ ନାହିଁ ।]

ଧାରକ—ସଂ. ବ. (√ ଧାଭୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । କଳସ—
Dhāraka
1. A pitcher.
୨ । କୌଣସିପ୍ରକାର ପାତ୍ର ବା ଆଧାର—
2. A vessel or receptacle of any kind(Apte)
୩ । ଅଧମର୍ଣ୍ଣ; ଖାତକ—3. A debtor.
୪ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ—4. An umpire (Ganguly).
୫ । ପତଳା ଝାଡ଼ାକୁ ବାନ୍ଧିବା ଔଷଧ—
5 Astringent medicine.
(ଧାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ—୧ । ଧାରଣକର୍ତ୍ତୀ; ବହନକାରୀ—
1. Holding; bearing; possessing:
୨ । ଋଣଗ୍ରସ୍ତ; ଧାରୁଆ—2. Indebted.
୩ । ଯେ ଭୁଲ୍ ପାଠକର ଭ୍ରମ ଦେଖାଏ—
3. Pointing out the mistakes of a reader of Purāṇas.
୪ । ଯେଉଁ ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ମଳାଶୟରେ ମଳଧାରଣର ଶକ୍ତି ହୁଏ—4. (a medicine) Checking loose motions; astringent.
୫ । ଯେ ବା ଯାହା ଅଟକାଏ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Restraining.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାରକରଜ——ଦେ. ଵ. (ସମାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରର; ସଂ. ଧାର, ମା. କର୍ଜ୍)——
Dhārakaraja (ଧାରକରଜା–ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାରକରଜ ଧାରଜ୍‌ଧାର (ଦେଖ)—Dhāraudhāra (See)
धारकर्ज [ଦ୍ର—ଧାର ନେଲେ ଖାଉକ ମହାଜନଙ୍କୁ ସୁଧ ଦଵ ନାହିଁ, କନ୍ତୁ କରଜ ନେଲେ ସୁଧ ଦଵ ।]

ଧାରକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଦାଢ଼ କରିବା; ପଜେଇବା—
Dhārakaribā 1. To sharpen or whet an instrument.
ଧାରକରା **धारदेना, धारकरना**
୨ । ଋଣ କରିବା—2. To borrow.

ଧାରକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧାରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ସ୍ତ୍ରୀ ଯୋନି—
Dhārakā The vulva of a female (Apte).

ଧାରଞ୍ଜ—ଦେ. ଵ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Dhārañja Name of a tree.
[ଦ୍ର—ଏହା ଛେଲର କ୍ୱାଥ ଓ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କୟ ଏବଂ ଜ୍ୱର । ଏହା କଫ, ବାତ ଓ ଆମବାତ ହରଣ କରେ । ଏହି ଛେଲର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ସୂଚିକା ସନ୍ନିପାତରେ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ. କଲ୍ପଦ୍ରୁମ]

ଧାରଣ—ସଂ. ବି. (ଧୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଧରିବା; ଗ୍ରହଣ; ଅବଲମ୍ବନ—
Dhāraṇa 1. Act of holding or supporting.
୨ । ରକ୍ଷଣ—2. Retention; retaining; keeping.
୩ । ପରିଧାନ; ପିନ୍ଧିବା—3 Wearing; putting on.
୪ । ରକ୍ଷା କରିବା—4. Preserving.
୫ । ବ୍ରତାଦି ପାଳନ—5. Observance of vows.
୬ । ସଂରକ୍ଷଣ; ସବରଣ; ସଂଯମନ—
6. Restraining; controlling.
୭ । ସହନ—7 Endurance; fortitude.
୮ । ଋଣଗ୍ରହଣ (ହି. ଶ.)—8. Borrowing.
୯ । ଧାରଣା (ଦେଖ)—9. Dhāraṇā (See)
୧୦ । (ନାମ) କଶ୍ୟପଋଷିଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—
10. Name of a son of sage Kaśyapa.

ଧାରଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ) ଅଙ୍ଗରେ ଧରିବା—
Dhāraṇa karibā 1. To hold.
ଧାରନ କରା ୨ । (ବସ୍ତ୍ରାଦି) ପିନ୍ଧିବା; ପରିଧାନ କରିବା—
धारणकरना 2. To wear; to put on.
୩ । (ଭାର ଆଦି) ବହନ କରିବା—3. To carry.
୪ । (ଔଷଧାଦି) ସମ୍ଭାଳିବା—
4. To bear; to retain (any medicine).
୫ । (ପ୍ରସ୍ରାବ ଆଦିର ବେଗ) ଅଟକାଇବା ବା ସଂଯମ କରିବା—
5 To restrain; to control.
୬ । (ନାମ ବା ଦାୟିତ୍ୱ) ଗ୍ରହଣ କରିବା—
6. To take upon one' self; to undertake.
୭ । ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—7. To have recourse to.

ଧାରଣା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତରେ ଧାର ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା
Dhāraṇā ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କର୍ତ୍ତାର୍ଜ—
1. Resolution.
୨ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—2. Conclusion.
୩ । ଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରିବା; ଝୁମୁକ—3. The exercise of suspension of the breath for some time.
୪ । ସ୍ମରଣ ରଖିବା—4. Retention in memory; remembrance.
୫ । ଏକାଦଜମେ ସ୍ଥିତି; ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ—5. Tenacity.
୬ । ବୁଦ୍ଧି—6. Intellect.
୭ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପଥରେ ସ୍ଥିତି—
7. Continuance in rectitude and propriety.
୮ । ଅଭିନିବେଶ; ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା—8. Close attention; mental concentration; meditation.
୯ । ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମରେ ଅଭିନିବେଶ—
9. Concentrated devotion to God.
୧୦ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—10. Perseverance.
୧୨ । ସଂସ୍କାର; ବିଶ୍ୱାସ—11 Belief; faith; notion, conception; impression.
୧୨ । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—12. Conviction (Apte).
୧୩ । କର୍ତ୍ତାରିତ ନିୟମ—
13 A settled rule (Apte).
୧୪ । ଅବରୋଧ—14. Retention.

ଧର୍ଣୀ ଦେ. ବି—୧ । ଠେକ—1. A support; a prop.

ଧରନ, ଧରନୀ, ଧରନା ୨ । କାନ୍ଥରେ କବାଟ ବସିବା ଫାଙ୍କ ଉପରେ ବଆସିବା ଲମ୍ବକାଠ (ଯାହା ଉପରେ ପଥର ବା ଇଟ କାମ ଗଢ଼ାଯାଏ)—2. A beam put horizontally across the opening of a door or window in a wall.

ଦଣ୍ଡ ବୁଦ୍ଧେ ସରସ୍ୱନ କେ ନୁଦନ୍ତ ଉଣା
ଅଲପ ଝଟକ ଘାଲ ଦେଇଲେ ଧାରଣା । କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୩ । ଦେବତାଙ୍କ ପାଖେ ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧାପଡ଼ିବା—3. To lie praying before a Deity till one gets one's wishes fulfilled.
୪ । ମାଘ କାମୁଡ଼ିବା ସ୍ଥାନ ଉପରେ ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ବନ୍ଧାଯିବା ସୂତା—4. A thread tied in the name of a Deity over the part of the body bitten by a serpent.
୫ । ସହାୟ; ଆଶ୍ରୟ—5. Help.

ସେ କାଳରେ କାହାକୁ ଯୁକ୍ତିରେ ଧରଣା
ନ ପାଇ କୁରୁମାନେ ଡୋରିଲେ ବମନା । କୃଷ୍ଣବିଂ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୬ । ରେଖା; ଗାର—6. Line.

ଯା ପିଠିରେ ପଡ଼ିଛ ସୁନାର ଧାରଣା
ଏ କାହା ଧନୁ ସତ କହ ନୋହ ବଣା । କୃଷ୍ଣବିଂ. ମୋଷଲପର୍ବ. ବସ୍ତ୍ର ।

୭ । ଦୁଇ ବା ଉତ୍ତୋଳିତ ଲମ୍ବ ବସ୍ତୁକୁ ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ସଥାସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଉହାଁରେ ଆଡ଼ ବାଗରେ ବଆସିବା କାଠର ଦଣ୍ଡ ବା ଦଣ୍ଡମାନ; ଆଡ଼ଧାରଣା—

Digitized by srujanika@gmail.com

7. Cross-beam; a pole or poles which are placed breadthwise to keep two or more long things in proper position.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସୁଗ୍ଧା) ୫—ବର୍ଷାଦିନେ ପାଣି ପୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବା ନାଳ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ନଡ଼ିଆ, ଭାଲ ବା ଖଜୁରଗଡ଼ ଉପରେ ଲୋକେ ଚଲାଚଲ କଲେ ସେପଟ ପଡ଼ି ନ ଯିବେ ଏଥିପାଇଁ ତା କଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବାଉଁଶ (ଯାହାକୁ ଧରି ଲୋକେ ଉକ୍ତ ଗଡ଼ ଉପରେ ଚଲନ୍ତି)— A raised railing used by people for holding it while crossing a water channel on a log.

ଧାରଣାକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Dhāraṇākaribā 1. To resolve.
धारनाकरा; धारणाकरना ୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—
2. To arrive at a definite conclusion.
୩ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କରିବା—
3. To have an impression.
୪ । ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା ସମ୍ପାଦନ କରିବା—4. To concentrate one's mind upon a thing.
୫ । କଳ୍ପନା କରିବା—5 To conceive.

ଧାରଣା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ
Dhāraṇā debā ଅଧା ପଡ଼ିବା—1. To lie praying and
धर्णादेणआ; धरनादेना prostrate before Dicty till
(ଧାରଣା ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) one's wishes are fulfilled.
ସାଅଣ୍ଟାଣୀ ନଗ୍ନାସ୍ତ୍ରୀଏ ପଳାଇ କହିଲେ; ଅଣ୍ଟା ଦେବେ ଧାରଣା ଦଅ—ଫଲାରମୋହନ; ଚଲ୍ପୁକ୍ତ ।
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ଅଳ କରି ପଡ଼ି ରହିବା—
2. To picket.
୩ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲମ୍ବ କାଠ ଆଦିକୁ ଟେକି ରଖିବାପାଇଁ ତଳେ ଆଡ଼ ଭାଗରେ କାଠ ଦେବା—3. To place a prop crosswise below long things.

ଧାରଣାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ(ଧାରଣା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ;୧ ମା.୧ବ)—
Dhāraṇābān ୧ । ମେଧାବୀ—1. Intelligent.
(ଧାରଣାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୁଦୃଢ଼ଧାରଣାଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—
2. Of retentive memory.

ଧାରଣାଶକ୍ତି—ସଂ.ବ—(ଶତ୍ରୀ ବା ରୂପକ; ଧାରଣା+ଶକ୍ତି) ୧ । ମେଧା—
Dhāraṇāśakti 1. Intelligence.
୨ । ସୁଦୃଢ଼ଧାରଣାଶକ୍ତି—2. Retentive memory.
୩ । ସଙ୍ଗମକାଳରେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିବା ଶକ୍ତି—
3. Sexual retentive power; the power of retaining the semen during copulation.

ଧାରଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାରଣ+ଈ)—୧ । ନାଡ଼ୀ—
Dhāraṇī 1. Artery; vein; blood vessel.
୨ । ଶ୍ରେଣୀ—2. Class.
୩ । ଯନ୍ତ୍ର; କବଚ; ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. A class of incantations which are to be worn on the body to ward off evils).

ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଧାରଣୀ)—ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—Holding; upholding.
(ଧାରେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଦାରଣୀ ପାଲଣୀ ଧରଣୀ ସସାର,
ପ୍ରଭୁର କାରଣୀ ହବଚୁଭେ ନସ୍ତାର । ପ୍ରାରୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଧାରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଧରି ହେବାର
Dhāraṇīya ଉପଯୁକ୍ତ; ଧାରଣସୋଗ୍ୟ—1. Fit to be held.
(ଧାରଣୀଯା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରିଧେୟ—2. Fit to be worn.

ଧାରତା—ଦେ. ବି—୧ । ଖାତକ; ଦେଣଦାର; ଅଧମର୍ଣ୍ଣ—
Dhāratā 1. Debtor.
धेरो ୨ । ଋଣ—2. Debt.
धारनेवाला ୩ । ଯାମିନ୍; ପ୍ରତିଭୂ—3. Surety
(ଧାର୍ତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ବନ୍ଧକ—4. Mortgage.
ଦେ. ବିଣ—ଧାରୁଆ; ଋଣୀ—Indebted.

ଧାରତା ବନ୍ଧା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଗତ ବନ୍ଧକ—Mortgage or pledge
Dhāratā bandhā of property.
बन्धक; रेहन; गिरवी ଦେ. ବିଣ—ଋଣରେ ଆବଦ୍ଧ; ଋଣୀ—
(ଧାର୍ତ୍ତାବନ୍ଧା—ଅନ୍ୟରୂପ) Indebted; bound by debt.
देनदार; धेरो देनदार

ଧାର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିନା ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ବା
Dhāra debā ଅନ୍ୟ କିଛି ପଦାର୍ଥ ଋଣ ଦେବା—To lend
धार देओया money or article without any
उधार देना interest.

ଧାର ଧାର—ଦେ. ବିଣ—ଏକାଧିକ ଧାର ବା ସ୍ରୋତବିଶିଷ୍ଟ—
Dhāra dhāra Consisting of many currents.
बहु धारे ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଏକାଧିକ ଧାରରେ—
धारी धारी, धाराएँ In currents.
ଜେଷ୍ଠଙ୍କର ଗାତ୍ର ବହେ ଜାହ୍ନବୀ ଅହ: ଧାର ଧାରରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧାର ଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଋଣଦାସ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ
Dhāra dhāribā ହେବା; ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବା;—
धार धारा 1. To owe money to another.
धारना ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା—1. To have any connection with a person or a thing.
ସେ ପାଠ ଶାଠର ଧାର ଧାରେ ନାହିଁ—କୃତ୍ତିବାସ. ନଅରୁଣ୍ଡୀ ।

ଧାର ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଋଣ କରିବା—
Dhāra nebā To borrow.
धार लेओया उधार लेना

ଧାରମିକ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଧାର୍ମିକ (ଦେଶ)
Dhāramika Dhārmika (See)
କହିଲେ ପାଣ୍ଡୁ ଧାରମିକ ଶୈବ୍ୟେନ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଧାରଯ—ଗ୍ରା ବିଣ (ସଂ. ଧାର୍ଯ୍ୟ)—ଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଶ)
Dhārāja Dhārjya (See)
धारय धारज

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାରୟିତା—ସ. ବ୍ରି. ପୁଂ (ଧୃ ଧାତୁ ତୃଚ୍=ଧାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; Dhārayitā ୧ମା ୧ବ)—ଧାରକ; ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—Holding; sustaining; bearing.

ଧାରୟିତ୍ରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧାରୟିତାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ପୃଥିବୀ—
Dhārayitrī The earth.

ଧାରୟିଷ୍ଣୁ—ସ. ବ୍ରି. ପୁଂ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଶୀଲାର୍ଥରେ ଇଷ୍ଣୁ)—
Dhārayishṇu ୧। ଯେ ଧାରଣ କର ରହିଅଛି; ଧାରଣଶୀଳ—
1. Habituated to hold.

୨। ଯେ ଧାରଣ କରି ପାରେ—
2. Capable of holding or sustaining.

ଧାରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ,ଣିଜନ୍ତ ଧାର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ.—
Dhārā ୧। ଦ୍ରବ ବସ୍ତୁର ଜମାଗତ ବା ଅବରଲ କ୍ଷରଣ ବା ସ୍ରାବ—
1. Continuous flow of a liquid; a line of fluid falling down.

୨। ପ୍ରବାହ; ଜଳସ୍ରୋତ—
2. Current; stream; torrent.

୩। ବରଷାର ଅସରା; ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା—
3. A shower; downpour; torrential shower.

୪। ବୃଷ୍ଟି—4. Rain.

୫। ରଥଚକ୍ର—5. Wheel of a car.

୬। ରଥଚକ୍ରର ଚହ୍ନ ବା ଦାଗ—
6. The mark or track left by a wheel.

୭। ଝରଣା; ଜଝର; ପ୍ରସ୍ରବଣ—7. Spring.

୮। ସମୂହ—8. Collection; plurality; multitude.

୯। ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଗତି—9. The different motions of the horse; pace of a horse.

[ଦ୍ର—ଏହା ୫ ପ୍ରକାର।—ଅସ୍ଖଳିତ—କଦମଗୁଲି; ଧୌରିତ—ଦୌଡ଼ିବା; ରେଚିତ—ଚକ୍କର ଦେବା; ବଳ୍ଗିତ—ଦୁଲୁକା ଗୁଲିବା; ପ୍ଲୁତ—ଖୁଡ଼ୁଡକ, ଗୁର୍ ଖୁର୍ ଜୁଠାଇ ଦଉଡ଼ିବା।]

୧୦। ଯଶଃ—10. Fame.

୧୧। ଅସ୍ତ୍ରର ଦାଢ଼—11. Sharp edge of a weapon.

୧୨। ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରଖରତା—
12. Sharpness; keenness.

୧୩। ଶୃଙ୍ଖଳା; କ୍ରମ—
13. Order of succession; system.

୧୪। ଉତ୍କର୍ଷ—14. Excellence.

୧୫। ଶ୍ରେଣୀ—15. Class; series.

୧୬। ଢଙ୍ଗ; ଧାରଣ; ପ୍ରକାର—
16. Mode; fashion.

୧୭। ସାଦୃଶ୍ୟ—17. Likeness.

୧୮। ପଦ୍ଧତି; ବ୍ୟବସ୍ଥା; ନିୟମ—
18. Mode; code; prescribed rule.

୧୯। ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ—19. Nature; habit.

୨୦। ବହୁକାଳ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା; ସ୍ୱତ୍ୱ—
20. Custom; usage.

୨୧। ଚଳୁଥିବା ନିୟମ—21. Practice.

୨୨। ଆଇନର ବିଧାନମାନଙ୍କର ପରିଚ୍ଛେଦ ବା ଭାଗ; ବିଧି—
22. Section of law.

୨୩। ଅଭ୍ୟାସ—23. Habit.

୨୪। ଗଣିତ ଆଦିର ପ୍ରଣାଳୀ—
24. A mathematical rule or method.

୨୫। ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅନୁଚ୍ଛେଦ; ଅଧ୍ୟାୟ—
25. Chapter.

୨୬। ପ୍ରକରଣ—26. Paragraph.

୨୭—ସେନାଦଳର ଅଗ୍ରଭାଗ—27. The front or advance guard of an army.

୨୮। ପାତ୍ର ଆଦିର ତଳେ କରିଥିବା ଛିଦ୍ର—28. A hole made at the bottom of a pot; a leak.

୨୯। ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନକାଳର ନଗରବିଶେଷ; ଧାର ନଗର—29. Name of an ancient town in southern India.

୩୦। (+ଅଧିକରଣ. ଆ) ଭୋଜ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
30. The capital of Bhoja, the ancient king of Ujjayini.

୩୧। (+କରଣ. ଆ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଦାଢ଼ ବା ସୀମା—
31. Edge of anything; border; margin.

୩୨। ରାତ୍ରି—32. Night.

୩୩। ହଳଦୀ—32. Turmeric.

୩୪। ବାକ୍ୟ; କଥା—34. Speech.

୩୫। ଜନପ୍ରବାଦ; ଜନଶ୍ରୁତି—35. Rumour; report.

୩୬। କାନ ଅଗ—36. The tip of the ear (Apte).

୩୭। ଛୋଟ ଦେବାଲି; ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—
37. A garden wall (Apte).

୩୮। ବାଡ଼—38. Fence.

୩୯। ରେଖା; ପଂକ୍ତି; ଧାଡ଼—39. Line; row.

୪୦। ଗିରିଶୃଙ୍ଗ—40. Mountain peak.

ଧାରା କଦମ୍ବ—ସ. ବ (ଧାରା+କଦମ୍ବ)—କେଳି କଦମ୍ବ ୧ (ଦେଖ)
Dhārākadamba Kelikadamba 1 (See)

ଧାରାକ୍ରମେ—ଦେ.କି.ବିଣ—ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ—
Dhārākrame According to old usage or custom.
ଧାରାୟ; ଧାରାକ୍ରମ

ଧାରାଗୃହ—ସଂ. ବ (ଧାରା+ଗୃହ)—ଯେଉଁ ଘରେ ସ୍ନାନ କରିବା ପାଇଁ ସକାଶେ ଜଳଧାରା ପଡ଼ିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି—
Dhārāgṛuha Bath room; a bath-room with water jets; a room containing a shower bath.

ଧାରାଙ୍କୁର—ସଂ. ବ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଧାରା+ଅଙ୍କୁର)—୧। ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସୈନ୍ୟ—
Dhārāṅkura 1. The front part of an army taking the field; pioneer.

୨। ଜଳକଣା—2. Water particles.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବର୍ଷାର ଝୋଟା—3. A drop of rain.
୪ । କରକା; ଜୁଆ ପଥର—4. Hail stone.
୫ । ସରଲ ଗଛର ଆଠା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. The gum of Pine tree.

ଧାରଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧାର=ଅସ୍ତ୍ରର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଗ୍ରଭାଗ+ଅଙ୍ଗ)—
Dhārāṅga ୧ । ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—1. A sword
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—2. Name of an ancient holy place of India.

ଧାରାଟ—ସ.ବି.(ଧାର=ବୃଷ୍ଟି+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
Dhārāṭa ୧ । ଗୃହକ ପକ୍ଷୀ—1. Swallow.
୨ । ମେଘ—2. Cloud.
୩ । ଘୋଡ଼ା—3. Horse.
୪ । ମତ୍ତହସ୍ତୀ—4. An excited elephant; a must elephant; an elephant in rut.

ଧାରାଦତ୍ତ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଙ୍ଗାମ) କି—ଦାନ କରିବା—
Dhārādatta karibā To make a gift of.
ବକା ତାହାଙ୍କୁ ୨ ଏକର ଜମି ଧାରାଦତ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି ।
ଦେ. ଅଶା—୧. ୫. ୨୮ ।

ଧାରାଧର—ସ. ବ. (ଧାର+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhārādhara ୧ । ମେଘ—1. Cloud.
୨ । ଦାଢ଼ୁଆ ଅସ୍ତ୍ର—2. A sharp weapon.
୩ । ଖଡ୍ଗ—3. A sword.

ଧାରା ନଗରୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ—ପ୍ରାଚୀନ ମାଳବ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ)—
Dhārā nagarī The capital of ancient Malaba Kingdom.
[ଦ୍ର—ଭୋଜରାଜା ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ପାତଞ୍ଜଳ ଯୋଗସୂତ୍ରର ବୃତ୍ତି ଓ ରାଜମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଭୋଜରାଜା ଉଜ୍ଜୟିନୀଠାରୁ ଏଠାକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ଆଣିଥିଲେ ।]

ଧାରା ନିପାତ—ସଂ. ବ. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍ପୁ; ଧାରା+ନିପାତ)—
Dhārā nipāta ମୁଷଳଧାରରେ ବର୍ଷା; ଦୁମ୍ବକାଣ୍ଡି; ଅବିରଳ ଜଳଧାରାରେ ବର୍ଷା ଦେବା—
ଧାରାପତନ, ଧାରାବର୍ଷ } ଅନ୍ୟରୂପ
Raining in continuous showers; incessant raining; a down pour of rain; raining cats and dogs.

ଧାରାନୁଯାୟୀ—ଦେ. ବିଣ. (ଧାରା+ଅନୁଯାୟୀ)—
Dhārānujāyī ଧାରା ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୀତି ଅନୁସାରେ କରାଯିବା (ଧାରାନୁସାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (କର୍ମ) —(act) Done according to custom or practice.

ଧାରାପାତ—ସଂ. ବ. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍ପୁ; ଧାରା+ପାତ=ପତନ)—
Dhārāpāta ୧ । ଧାରା ନିପାତ (ଦେଖ)
1. Dhārā nipāta (See)
୨ । ଗଣିତ ସମସ୍ୟା ସାଧନ କରିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ—
2. An easy method of working out a mathematical problem.

ଧାରାବତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାରା+ବତ୍) —ଧାରାଳ (ଦେଖ)
Dhārābat Dhārāla (See)

ଧାରାବନ—ସଂ. ବ. (ଧାରା+ବନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଇ)—
Dhārābani ପବନ—Wind.

ଧାରାବାହିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧାରା+ବହ୍ ଧାତୁ+ଇକ)—
Dhārābāhika ୧ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ—1. Incessant; continuous; serial.
(ଧାରାବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଧାରାବାହିକତା—ବ) (ଧାରାବାହ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । କ୍ରମାଗତ—
2. Never-ending succession.
(ଧାରାବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ପ୍ରଚଳିତ—3. Customary
୪ । ଅବିରଳ ଧାରାରେ ବହୁଥିବା—
4. Flowing continuously
୫ । ନିୟମିତରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ—
5. Done systematically; systematic.

ଧାରାବିଷ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧାରା=ଦାତ+ବିଷ; ଯାହାର ଦାତ ବିଷ ସଦୃଶ ସାଂଘାତିକ)—
Dhārābisha ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଖଡ୍ଗ—1. A sharp sword.
୨ । ବିଷାକ୍ତ ଖୋର୍—2. A poisoned dagger.
୩ । ବକ୍ର ଖଡ୍ଗ—3. A crooked sword.

ଧାରାଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍ପୁ; ଧାରା+ଯନ୍ତ୍ର)—
Dhārārajantra ୧ । ଜଳଯନ୍ତ୍ର; ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରୁ ଜଳଧାରା ବହିର୍ଗତ ହୁଏ—1. A jet of water; an artificial fountain of water.
୨ । ପିଚକାରୀ—2. A syringe.

ଧାରାଳ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାରା+ଅଳ ଅର୍ଥରେ. ଳ)—
Dhārāla ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଦାଢ଼ୁଆ—1. Sharp-edged.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Keen.
୩ । ଧାରାବାହିକ—
3. Continuous; systematic; incessant.
୪ । ପ୍ରଚଳିତ—4. Confirming or following a custom or usage.

ଧାରା ଶ୍ରାବଣ—ସଂ. ବ. (ଧାରା=ବୃଷ୍ଟି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଚୁର+ଶ୍ରାବଣ; ମ. ପ. ତ୍ସ. କର୍ମଧା)—
Dhārā śrābaṇa ଶ୍ରାବଣ ମାସ; (ଏହି ମାସରେ ଅବିରତ ଜଳଧାରାରେ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ)—The month of incessant raining in India; the month of Śrābaṇa.

ଧାରାଶ୍ରୁ—ସଂ. ବ. (ଧାର+ଅଶ୍ରୁ) –ଧାର ଧାର ହୋଇ ଗଡ଼ୁଥିବା ଲୋତକ ଧାର—A flood of tears; a continuous flow of tear.

ଧାରାସମ୍ପାତ—ସଂ. ବ. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍ପୁ; ଧାରା+ସମ୍ପାତ)—
Dhārā sampāta ଧାରା ନିପାତ (ଦେଖ)
Dhārā nipāta (See)

ଧାରାସାର—ସଂ. ବ. (ଧାରା+ଆସାର —ଧାରାନିପାତ (ଦେଖ)
Dhārāsāra Dhārānipāta (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାରସ୍ନୁହୀ—ସଂ. ବ—ତ୍ରିଧାରସ୍ନୁହୀ; ତ୍ରିକଣ୍ଟା ସିଜ୍; ଲଙ୍କାସିଜ୍—
Dhārāsnuhī Eupliorbia Triucalli; a kind of cactus.

ଧାରାସ୍ରାବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାର+ସ୍ରାବ)—୧। ଅବିରତ
Dhārāsrāba ଧାରରେ ବହିବା—1. Outflow of any liuid in continuous stream.
୨। ଅବିରତ ଧାରରେ ବର୍ଷା—
2. Continuous shower of rain.

ଧାରି—ଦେ. ବ. (ଗ୍ରାମ୍ୟ) (ସଂ. ଧାର୍)—ଧାଡ଼ି (ଦେଖ)
Dhāri Dhārdi (See)
ଧାଡ଼ି ଧାର ଧାଡ଼ କର ଶ୍ରେଢ ସୌଧମାଳେ
धारी, पाँती ଉତ୍ତରନ୍ତୁ ଯେଉଁ ରମ୍ୟ ନଗର। ବୁକାଙ୍କ. ଗୀତଲହରୀ।

ଧାରିଣୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଧାରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—
Dhāriṇī Holding; bearing.
(ଧାତ୍ର—ପୁଂ) (ଯଥା—କରିକ୍ଷଧାରିଣୀ; ଗର୍ଭଧାରିଣୀ।)
[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଥରେ 'ଧାରିଣୀ' ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]
ସଂ. ବ—୧। ଧରିତ୍ରୀ; ପୃଥିବୀ—1. The earth.
୨। ଶିମ୍ବିଳଗଛ—2 The silk-cotton tree.
୩। କାଳିଦାସ କୃତ 'ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ର' ନାଟକର ନାୟିକା ଅଗ୍ନିମିତ୍ରଙ୍କ ପାଟରାଣୀ—3. The name of the heroine (queen) of Kālidāsa's drama of Mālabikāgnimitra.

ଧାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Dhārita ୧। ଧରାଯାଇଥିବା; ଧୃତ—1. Seized; held.
(ଧାରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ବାହିତ—2. Carried; borne.
୩। ସ୍ଥାପିତ—3. Placed.
୪। ଗ୍ରାହିତ—4. Caused to be held.

ଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ)—୧। ଧାର କରିବା—
Dhāribā 1. To borrow.
ଧାରୁଆ ୨। କାଳ କର ବା ଉଧାର କର ସଉଦା ନେବା—
ारना 2. To purchase a thing on credit.
୩। ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
3. To owe; to be in debt to.

ଧାରୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍)—୧। ଯେ ଧାରଣ କରେ; ଧାରଣକାରୀ—1. One who holds; holding.
Dhārī
(ଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]
୨। ଧାରଯୁକ୍ତ; ଦାଢ଼ିଆ—2. Sharp-edged.
୩। ଋଣୀ—3. Indebted.
ସଂ. ବ—୧। ପୀଲୁବୃକ୍ଷ—1. A kind of tree; pilu tree; Salvadora Persica.
[ଦ୍ର—ଏହାର କାଠ କୋମଳ ଓ ଈଷତ୍ ପୀତ; ଫଳ ପାଚିଲେ ନାଲି ହୁଏ। ଏହା ସିନ୍ଧୁ ଓ ପଞ୍ଜାବରେ ଜନ୍ମେ।]
୨। ଦେଣଦାର; ଅଧମର୍ଣ୍ଣ—2. Debtor.

ଧାରୁ—ସ. ବିଣ. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ)—ପାନକାରୀ;
Dhāru ଯେ ପାନ କରେ—One who drinks.

ଧାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ଧୃ ଧାତୁ)—ଋଣୀ; କରଜଦାର—
Dhāruā 1. Indebted.
(ଧାରୁଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଯେ କାଳରେ ସଉଦା ନିଏ—
धेरा 2. One who takes things on credit.
देणदार; धारनेवाला ୩। (ସ. ଧାର=ଦାଢ଼ି)—ଦାଢ଼ିଆ—
3. Sharp-edged.

ଧାରେ ଧାରେ—ଦେ. ଅ—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ ବାଟେ—
Dhāre dhāre Along the edge of.
ଧାରେ ଧାରେ किनारे किनारे

ଧାରୋଷ୍ଣ—ସ. ବିଣ. (ଧାର+ଉଷ୍ଣ; ଗାଈ ଦୁହିଁଲାବେଳେ ଗାଈ ଚରରୁ
Dhāroshṇa ସଦ୍ୟତ ଦୁଗ୍ଧଧାରର ଉଷ୍ଣତାଯୁକ୍ତ ଉଷ୍ଣ)—
୧। କବୋଷ୍ଣ; ଈଷଦୁଷ୍ଣ; ନଖଉଷ୍ଣ—1. Slightly warm (as milk just when it is milked).
୨। ସଦ୍ୟ ଗାଈଠାରୁ ଦୁହାଁ ହୋଇଥିବା (ଦୁଧ)—
2. Fresh; recently drawn (milk).

ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ. (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅ)—
Dhārttarāshṭra ୧। ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରରୁଜାତ ପୁତ୍ର—
1. The sons of Dhṛutarāshṭra.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁଃଶାସନଆଦି ୧୦୦ ପୁତ୍ର ଥିଲେ।]
୨। ଧତରାଷ୍ଟ୍ର-ନାମକ ନାଗଙ୍କର ପୁତ୍ର; କଦ୍ରୁପୁତ୍ର—
2. The sons of Kadru (a she-serpent)
୩। ଗେଡ଼ୀଢଂସ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚଞ୍ଚୁ ଓ ଚରଣଯୁକ୍ତ ହଂସ-ବିଶେଷ 3. Black-footed goose; black-legged and black-billed gander.
ହଂସେ ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ହସ୍ତୀରେ ଐରାବତ। କୃଷ୍ଣସଂଜ୍ଞ. ନଳାଖ୍ୟାନ. ବଲ୍ଲଭ।

ଧାର୍ମ୍ମ—ସ. ବିଣ. (ଧର୍ମ୍ମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—ଧର୍ମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dhārma Relating to justice or Dharma.

ଧାର୍ମ୍ମିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ଆଚରଣାର୍ଥେ ଇକ)—
Dhārmika ୧। ଧର୍ମ୍ମଶୀଳ; ଧର୍ମ୍ମିଷ୍ଠ; ସଦ୍ବୃତ୍ତ—
(ଧାର୍ମ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Religious; pious; virtuous; righteous.
ଧାର୍ମ୍ମିକତା
ଧାର୍ମ୍ମିକତ୍ୱ
ଧାର୍ମ୍ମିକ୍ୟ } ବ ୨। ଧର୍ମ୍ମର ଅନୁକୂଳ—
2. Equitable; resting on right.

ଧାର୍ମ୍ମିକପ୍ରବର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଧାର୍ମ୍ମିକ+ପ୍ରବର)—
Dhārmikaprabara ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମ୍ମଶୀଳ; ଧାର୍ମ୍ମିକବର; ଧାର୍ମ୍ମିକ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Very pious.

ଧାର୍ମ୍ମିଣ—ସ. ବ. (ଧର୍ମ୍ମିଣ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଅ; ଅଥବା ଧର୍ମ୍ମ+ଇଣ)—
Dhārmiṇa ୧। ଧାର୍ମ୍ମିକ ସମୂହ—
1. A number of pious men.
୨। ଧାର୍ମ୍ମିକମାନଙ୍କର ସଭା ବା ମିଳନ—
2. An assemblage of pious men.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଧାରଣୀୟ; ଧାରଣଯୋଗ୍ୟ;
Dhārjya ବହନୀୟ—1, Fit to be held or borne.
(ଧାର୍ଯ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଥିରୀକାର୍ଯ୍ୟ; ଅବଧାରଣୀୟ—
2. Fit to be fixed or settled.
୩ । ପିନ୍ଧିବା ଯୋଗ୍ୟ—3. Fit to be worn.
୪ । ମନରେ ରହିବା ଯୋଗ୍ୟ; ସ୍ମରଣୀୟ—
4. Fit to be borne in mind.
୫ । ସହିବା ଯୋଗ୍ୟ—5. Fit to be suffered.

ଫ. ବି. ପୁଂ (ଧା ଧାତୁ+ଯ; ନଞାଭନ)—୧ । ପୁରୋହିତ—
1. A priest.
୨ । ଲୁଗାପଟା; ବସ୍ତ୍ର—2. Clothes; garments.

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—1. Permanent.
(ଯଥା—ଉଡେ ଏ ଘୁଅ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଦେଉ ।)
୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—2. Fixed; settled.

ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Dhārjya karibā 1. To resolve.
ଧାର୍ଯ୍ୟକରା ୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—
ଠହରାନା 2. To settle; to fix or appoint.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିବା—
3. To assess rent or tax.

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଜମା—ଦେ. ବି (କଚରଅ)—ଜମି ଉପରେ ଯେଉଁ ଖଜଣା
Dhārjya jamā ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦୋଇଥାଏ—Settled rent.
ଧାର୍ଯ୍ୟ ଜମା, **ସ୍ଥିର ଜମା**

ଧାର୍ଯ୍ୟମାଣ—ଫ. ବିଣ (√ ଧାତୁ ଶିଚ୍=ଧାର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନ)—
Dhārjya māṇa ଯାହା ଧରି ବା ଗ୍ରହଣ ଦୋଇଅଛୁ; ଗୃହ୍ୟମାଣ—
That which has been held, fixed or accepted.

ଧାର୍ଷ୍ଟ(ର୍ଷ୍ଟ୍ୟ)—ଫ. ବି (ଧୃଷ୍ଟ+ଭାବ. ଅ. ଯ)—୧ । ଧୃଷ୍ଟତା; ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—
Dhārshṭa(rshṭya) 1. Arrogance; audacity.
(ଧୃଷ୍ଟ—ବିଣ) ୨ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଅବାଧତା—
2. Insubordination; insolence.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—3. Shamelessness.

ଧାସ—ଦେ. ବି (ଫ. ଧୂ ଧାତୁ)—୧ । ଉତ୍ତାପ; ନଥାଁ ବା ଖଗ୍ରର ତେଜ—
Dhāsa 1. Heat; glare; blaze.
ଝାଁଜ (ଯଥା—ନଆଁ ଧାସ ଉପର ଭାଟୁଛି ।)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଭାବ—
2. (figurative) Power; influence.

ଧାସୁଆ ରୂପା—ଦେ. ବି—ନିକୃଷ୍ଟ ଧାତୁମିଶ୍ରିତ ରୂପା—
Dhāsuā rūpā Silver mixed with inferior
ନିରସ ରୂପା **ଦଲହା ରୁପା** metals.

ଧୁ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଧାରଣ କରିବା—
Dhi (root) 1. To hold; to possess.
[ଦୃ—ଜଳଧି, ଅମ୍ବୁଧି, ବାରିଧି, ଇଷୁଧି ଆଦି ଶବ୍ଦ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଉକ୍ତ ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ।]
୨ । ତୃପ୍ତି କରିବା; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—
2. To please; to satisfy.
୩ । ନିନ୍ଦା କରିବା—3. To blame.

ଧିଆଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ଫ. ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ ଧ୍ୟାନ କରିବା)—
Dhiāibā ୧ । ଧ୍ୟାନ କରିବା—
ଧିଆନ 1. To contemplate.
ଧୀଆନା ୨ । ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା କରିବା—2. To brood over.
୩ । ସ୍ମରଣ କରିବା; ମନେ ପକାଇବା—
3, To remember; to recall to mind; to recollect.
ତତ୍ତ୍ୱମା, ପ୍ରଭୁଙେ ଭବ ଧିଆଇବ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମଧୂଆନଧି ।

ଧିଆନ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି (ଫ. ଧ୍ୟାନ)—୧ । ଧ୍ୟାନ; ମନନ—
Dhiāna 1. Contemplation.
ଧିଆନ, ଧେଆନ ୨ । ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା କରିବା; ସ୍ମରଣ—
ଧିଆନ 2. Harping upon; brooding over; remembering.
ତତ୍ତେ ମୋ ଅନ ନାହିଁ ଧିଆନ ତୋ ବନ, ଅନ ଗୋଷ୍ଠ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମଧ୍ୟାନଧି ।
୩ । ଏକାଗ୍ର ମନୋନିବେଶ; ମନର ଏକାଗ୍ରତା—
3. Concentrated attention.
ଅନ୍ତ ଉହିଁରେ ଧିଆନ, ସିଦ୍ଧ ହଉ ନ ପାରଇ ଜନ୍ମଜରୁ ଆନ—
ଭଞ୍ଜ. କୋଶଳୁଦ୍ଧାରଗ୍ରନ୍ଥଦଦ୍ଧ ।
୪ । (ଫ. ଧ୍ୟ=ବୁଦ୍ଧି+ଓ. ଆନ⇒ଅନ୍ୟ) ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ବୁଦ୍ଧି ବା ମନ—4. Mind devoted to any other matter.
ଅନ୍ତ ଧିଆନରେ ବାଳା ନାହିଁ ଧିଆନରେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧିଆନୀ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ଫ. ଧ୍ୟାନୀ)—ଧ୍ୟାନୀ; ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—
Dhiānī Engaged in meditation.
ଧେୟାନୀ, **ଧିଆନୀ**

ଧିକ୍—ଫ. ଅ (ଫ. ଧି ଧାତୁ ଉମା ଧକ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରହାର କରିବା+ଇକ)
Dhik ଛି ! ଦା ଧିକ୍ !—(interjection) Fie.
[ଦ୍ର—ନିନ୍ଦା, ଅବଜ୍ଞା, ଲଜ୍ଜା, ଭର୍ତ୍ସନା, ଘୃଣା, ଅନାଦର ଆଦି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି 'ଧିକ୍' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଠାରେ ରହିବା ବଉକ୍ତି ହୁଏ ଯଥା—ତାକୁ ଧିକ୍; ଦାସବୃତ୍ତିକୁ ଧିକ୍ ।]

ଧିକ୍‌ତାନ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟର
Dhiktān ଶବ୍ଦ; ଥେଇତା ତାଥେଇ—
ଧିକତାନ Sound of drumming and dancing.
(ଧିକ୍ତାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ୍‌ପାରୁଷ୍ୟ—ଫ. ବି. (ଧିକ୍+ପାରୁଷ୍ୟ)—ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳିମନ୍ଦ—
Dhik-pārushya Abuse; reproach (Apte).
(ଧିଗ୍‌ଦଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଧିକ୍)—୧ । ଧିକ୍ (ଦେଖ)
Dhika 1. Dhik (See)
(ଧିକ୍ଧି, ଧିକ୍କୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତା ଦେଖି ଗଳାଜର ଭୂଲେ ସତ୍ତ ଲେଉ;
ଧିକଧିକ ମନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେ ବୋଇଲେ ଧିକ ଧିକ ।
ଧିକ କୃଷ୍ଣଜ. ମଦାରଚନ. ୪୯ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଜଘନ୍ୟ; ଦୂଷିତ—2. Hateful.
ମାନ୍ୟଜନ ଗଣ୍ୟ ଜୀବନ; ତା ଜୀବନଟା ଧିକ । ଚୁଗ ।
୩ । ନ୍ୟୂନ; ଉଣା; ଅଳ୍ପ—3. Small; little.
ବଗ୍‌ରେ ଅଧିକ ଏହୁ, ବୁଧେ ତାରୁ ଧିକ କହୁ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଧିକ ଜୀବନ—ଦେ. ବି.—ଦୂଷିତ ବା କଲଙ୍କିତ ଜୀବନ—
Dhika jībana Shameful life; life of shame.
ଧିକ୍‌ଜୀବନ; **धिक् जीवन**
(ଧିକ ଜୀବନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ ବଚନ—ଦେ. ବି.—୧ । ଧିକ୍‌କାର (ଦେଖ)
Dhika bachana 1. Dhikāra (See)
धिक्कार; धिकवचन ୨ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳମନ୍ଦ—
2. Abuse; reproach.

ଧିକ୍‌କାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧିକ୍‌କାର)—୧ । ଧିକ୍‌କାର; ନିନ୍ଦା—
Dhikāra 1. Blame.
ଧିକ୍କାର; **धिरकार** ୨ । ଭର୍ତ୍ସନା—2. Rebuke.
୩ । ଘୃଣାଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ—3. Contemptuous words.

ଧିକି ଧିକି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧିକ୍‌କାର)—ଧିକାର (ଦେଖ)
Dhiki dhiki Dhikāra (See)
ଧିକି ଧିକି ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦବ ଦବ; ମୃଦୁଭାବରେ; ଅଳ୍ପ
टिमटिम; धुकधुक ଶିଖା ଭାବରେ—In a flickering
(ଦବ ଦବ—ଅନ୍ୟରୂପ) manner; very feebly.
(ଯଥା—ପାପଦୀପ ଧିକି ଧିକି ଜଳୁଛୁ ।)

ଧିକି ମାକି—ଦେ. ବିଣ.—କହି କହି ବରଚ୍ଚୁ; ବକବକାର—
Dhiki māki Bothered after repeatedly saying a
ବକା ବକି thing; tired of speaking a thing
बकबाद; बकबक repeatedly.
(ଧିକମାକି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ୍କାର—ସ. ବି. (ଧିକ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧିକ୍ ଶବ୍ଦ
Dhikkāra ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ତିରସ୍କାର; ଭର୍ତ୍ସନା ବାକ୍ୟ—
1. Abuse; censure; reproachful vilification.
୨ । ଅବଜ୍ଞା—2. Contempt.
୩ । ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ—3. Contemptuous treatment.

ଧିକ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସ. ଧିକ୍କୃ ଧାତୁ)—୧ । ଧିକ୍କାର ବଚନ
Dhikkāribā କହିବା—1. To vilify; to speak
ଧିକ୍କାର ଦେଓୟା ବା କରା **धिक्कारना** with contempt.
୨ । ଦୁଚ୍ଛ କରିବା—2. To humiliate.
ବଡ଼ି ତେଜରେ ତେଲେ ଅଗ୍ନିକି ଧିକ୍କାର ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି, ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ନିନ୍ଦା କରିବା—3. To treat with contempt; to censure.
୪ । (ଲଘ୍ୱର୍ଥାର୍ଥ) ବଳ ପଡ଼ିବା—4. To exceed.
ଅଧର ଦ୍ୱଜର ନ ଥାଇ ପାନ ଦୋଳ,
ଧିକ୍କାରୁ ଥାଇ ସବୁ ତେଜରେ ପ୍ରବାଳ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଧିକ୍କୃ (ଧାତୁ)—ସ.—ଧିକ୍କାର କରିବା; ଘୃଣା କରିବା—To despise;
Dhikkṛu (root) to cry down; to contemn.

ଧିକ୍କୃତ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଧିକ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସିତ—
Dhikkṛuta 1. Rebuked; abused; censured.
(ଧିକ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅବଜ୍ଞାତ—2. Treated with contempt; cried down.
ସ. ବି. (ଭାବ. ତ)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)—Dhikkāra (See)

ଧିକ୍କୃତି—ସ. ବି. (ଧିକ୍+କୃତି)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)—
Dhikkṛuti Dhikkāra (See)
(ଧିକ୍‌କୃ ଯା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଜଳାଇବା; ଜାଳିବା; ନଆଁ ଲଗାଇବା—
Dhikṣh (root) 1. To kindle.
୨ । ବସିବା—2. To live.
୩ । ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦେବା—
3. To be harassed or oppressed.
୪ । କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—4, To be weary.

ଧିଗ୍ବଣ—ସ. ବି—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣପିତା ଓ ଅମ୍ବୋଗସ୍ତା ମାତା-
Dhigbaṇa ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସଙ୍କରବିଶେଷ—Name of a mixed caste amongst the Hindus born of a Brahman father and a Ayogobī mother.

ଧିଙ୍ଗାସ—ଦେ. ବି (ସ. ଧିକ୍ ଓ ଭାଷଣ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଧିକ୍କାର—
Dhiṅgāsa 1. Abuse; reproach.
(ହିଙ୍ଗାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅପ୍ରୀତି—2. Displeasure.
ଧିକ୍କାର, **फटकारा**

ଧିଙ୍ଗାସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧିକ୍କାର) ଗାଳଦେବା; ବକ୍‌ବକ୍ କରିବା—
Dhiṅgāsa karibā To rebuke.
(ଧିଙ୍ଗାସ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧିକ୍କାରକରା; **धिक्कारना; फटकारना**

ଧିଙ୍ଗାସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଗାଳଦେବା; ଭର୍ତ୍ସନା ବା ଧିକ୍କାର
Dhiṅgāsibā କରିବା—To abuse; to rebuke.
ଧିକ୍କାରକରା; **धिक्कारना, फटकारना**

ଧିଙ୍ମୂର୍ଖ—ସଂ. ଅ (ଧିକ୍+ମୂର୍ଖ)—ହେ ମୂର୍ଖ, ଛୋଟେ ଧିକ୍ !—
Dhiṅmūrkha Fie! you stupid person !

ଧିଟ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧୃଷ୍ଟ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ—
Dhiṭa 1. Wicked.
ଧୀଟ ୨ । ଥୋବରୁ; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—2. Shameless; impudent.
ढीट ୩ । ଜିଦିଖୋର; ଜିଦିଆ—3 Obstinate.
୪ । ଯେ ବାରଂବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ବିରକ୍ତ କରେ—
4. Nagging; teasing; insistent.

ଧିଟପଣ—ଦେ. ବି.—୧ । ଧୃଷ୍ଟତା—
Dhiṭapaṇa 1. Shamelessness; wickedness.
ଧୀଟ ପଣା ୨ । ଯେ ବାରଂବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ବିରକ୍ତ କରେ—
ढिठाई 2. Teasing; nagging insistence.
(ଧିଟପଣିଆ (ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧିଟୁଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଧିଟ (ଦେଖ)
Dhiṭuā Dhiṭa (See)
(ଧିଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ.)

ଧିଟେଇ ଲଗିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାରଂବାର କୌଣସି କଥା କହି ବା କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିରକ୍ତ କରିବା—
Dhiṭei lāgibā To pester or bother a person by repeatedly doing or saying a thing; to tease; to nag.
ଧିଟ ଦୋଇ ଲଗିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧିଟେଇ ଦୋଇ ଲଗିବା }
ବିରକ୍ତ କରା ଖିଲ୍ଲାନା; ଜୀଦ୍ କରନା

ଧିଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ.—(ଆଠମଣ୍ଟିକ)—ବି. ପୁଂ.—ଯୁବକ—
Dhiṇḍā Youth.
(ଧିଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧିତ୍‌କାର—ଗ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)
Dhitkāra Dhikkāra (See)
ଧିକ୍କାର ଦୁତକାର

ଧିତ୍‌କାରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଧିକ୍କାରିବା (ଦେଖ)
Dhitkāribā Dhikkāribā (See)
ଧିକ୍କାର କରା ଧୁତକାରନା

ଧିନ୍‌ଧିନ୍—ଦେ. ବି.—ମୃଦଙ୍ଗର ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—
Dhin dhin A particular sound of a drum.
ଧିନଧିନ ଧିନ୍ ଧିନ୍

ଧିନତା—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ବାଦ୍ୟର ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି—
Dhinitā ଓ ବୋଲ—An onomatopoic sound of a metallic musical instrument and dancing.
ଧିନ୍‌ଧିନ୍, ଧିନ୍‌ତା, ଧିନାଧିନା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧିନ୍‌ତାକ୍, ଧିନେଇ ଧିନେଇ }
ଧିନତା; ଧିନଧିନ
ଧିନତା, ଧାଚିନ, ତିନତା

ଧିମା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧୀର; ସଂ. ମଧ୍ୟମ; ଅଧମ)—୧ । ଅତି ଧୀର—
Dhimā 1. Very slow
ଧୀମା ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳାଯୁକ୍ତ ବା ଚିନ୍ତା; ସେ ଅତି ଧୀରେ ଧୀରେ କାମ କରେ; ସୁସ୍ତୀ—2. Tardy; lazy.
ଧୀମା ୩ । ମନ୍ଦଗତିବିଶିଷ୍ଟ—3. Of a very slow motion.
୪ । କ୍ଷୀଣ; ନୀଚ (ସ୍ୱର)—4. Low (sound).

ଧିମା ଚାଲି—ଦେ. ବି.—ଅତି ଧୀର ଗତି—
Dhimā chāli Very slow pace.
ଧିମାଚାଲ

ଧିମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ବିଳମ୍ବରେ କରିବା; ଧିମାରେ ଧୀମାରେ କାଜକରା; ଧୀମାଚାଲେ କାଜକରା
Dhimā(me)ibā କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା କରିବା—To do a thing very slowly or tardily.
ଧିମାକରନା: ଧୀରେ ଧୀରେ କରନା

ଧିୟାବସୁ—ସ. ବି—ବୁଦ୍ଧିର ଅଧିଷ୍ଠାତୀ ଦେବତା—A Deity said to preside over intelligence.
Dhiyābasu

ଧିରତି—ତ୍ରା. (ତଦ୍ଭ) ବି. (ସଂ. ଧୃତି)—ଧୃତି; ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhirati Patience.
ଧୈରଜ ଧନ୍ୟ ଏ ସୁଦର ଦୁର ମୂରତ
ଧୀରଜ ଏବେ ସେ ଏହାଙ୍କ ମନ ଧରତ । ଗ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସ୍ୟମଣ୍ଡିତ ।

ଧିରାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହୁକୀ ଧ୍ୱନି।
Dhiriāibā ସଂ. ଧର୍ଷଣ) କ୍ରି.—'ଉଡେ ଠିକ୍ କର ଦେବ' ବୋଲି (ଧିରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କହି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧମକାଇବା—
To threaten a person.

ଧିଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhish (root) 1. To sound.
୨ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ କରିବା—2. To blab; to talk.

ଧିଷଣ—ସ. ବି. (ଧିଷଣା=ବୁଦ୍ଧି+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଅ) ୧ । ସୁରଗୁରୁ;
Dhishaṇa ବୃହସ୍ପତି—1. Bṛuhaspati.
୨ । ବାସସ୍ଥାନ; ଆବାସ—2 Dwelling; residence.
୩ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶ.)—3. Brahmā.
୪ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—4 Bishṇu.

ଧିଷଣା—ସ. ବି. (ଧିଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଗଲ୍ଭ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବୁଦ୍ଧି—
Dhishaṇā 1. Intellect; understanding.
୨ । ପୃଥିବୀ—2 The earth.
୩ । ଜ୍ଞାନ—3. Wisdom.
୪ । କଂସା; ପାତ୍ର—4. Cup; bowl.
୫ । ସ୍ତବ; ପ୍ରଶଂସା—5. Praise; eulogy; hymn.
୬ । ବାକ୍ୟ; ବକ୍ତୃତା—6. Speech (Apte).
୭ । ବାକ୍‌ଶକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. The faculty of speech or articulation.
୮ । ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Place.

ଧିଷଣାଧିପ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧିଷଣା+ଅଧିପ)—ବୃହସ୍ପତି—
Dhishaṇādhipa Bṛuhaspati.
(ଧିଷଣାଧୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିଷ୍ଟ(ଷ୍ଟ)—ସ. ବି. (ଧିଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଗଲ୍ଭ କରିବା+କର୍ମ ତ+ଥ)—
Dhishṭa(ṭha) ୧ । ସ୍ଥାନ—1. Place; site; seat.
ଧିଷ୍ଟ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଯଜ୍ଞଶାଳା—2. A place for the sacrificial fire.
ଧିଷ୍ଣ୍ୟ }
୩ । ବାସସ୍ଥାନ; ଗୃହ—
3. House; room; abode; residence.
୪ । ବଳ—4. Power; strength.
। ନକ୍ଷତ୍ର—5. Star; asterism (Apte).
୬ । ଅସୁରଗୁରୁ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ—
6. Śukrāchārjya, the preceptor of the demons.
୭ । ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ—7. The planet Venus.
୮ । ଅଗ୍ନି—8. Fire.
୯ । ଉଲ୍କା—9 Meteor.
୧୦ । ଶକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) –10. Power; might.
ସ. ବିଣ—ପ୍ରଶଂସାର୍ହ; ପ୍ରଶଂସାଯୋଗ୍ୟ—
Worthy of high praise.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୀ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା—
Dhī (root) 1. To fulfil; to accomplish.
୨ । ଶାନ୍ତ କରିବା—2. To propitiate.
୩ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା—3. To disregard.
୪ । ଧାରଣ କରିବା; ଧରିବା —
4. To hold; to contain.

ଧୀ—ସ୍ତ्री. ବି. ସ୍ତ्री (ତୃତୀୟ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+କରଣେ. କ୍ତି) —
Dhī ୧ । ବୁଦ୍ଧି; ବୋଧଶକ୍ତି—
1. Intellect; understanding.
୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Wisdom; knowledge.
୩ । ମନ; ମତ୍ତ; ମନର ଗତ୍ତ—3. Mind; propensity.
୪ । ଚିନ୍ତା—4. Thought.
୫ । ମାନସିକ ପ୍ରବେଶ—5. Insight.
୬ । ଧାରଣା—6. Idea; conception.
୭ । ଭକ୍ତି—7. Devotion.
୮ । ଯଜ୍ଞ—8. A sacrifice.
୯ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ 9. Intention; purpose.
୧୦ । ବିଜ୍ଞାନ—10. Science (Apte).
୧୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ସ୍ତବ—11. Prayer (Apte).

ଧୀଗୁଣ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୀ+ଗୁଣ)—ଧୀଶକ୍ତି; ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି—
Dhīguṇa Intellectual qualities.
[ଦ୍ର—ଧୀ ବା ବୁଦ୍ଧିର ଗୁଣ ଅଷ୍ଟବିଧ; ଯଥା—ଶୁଶ୍ରୂଷା, ଶ୍ରବଣ, ଗ୍ରହଣ, ଧାରଣ, ଊହ ବା ତର୍କ, ଅପୋହ, ଅର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ଓ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ।]

ଧୀତ—ସ. ବିଣ. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Dhīta ୧ । ପୀତ; ଯାହା ପାନ କରାଯାଇ ଅଛି; ଯାହାକୁ ଶୋଷା ଯାଇଅଛି—1. Drunk; sucked.
୨ । ଧ୍ୟାତ; ଯାହା ବିଷୟରେ ଧ୍ୟାନ ବା ଚିନ୍ତା କରାଯାଇ ଅଛି—
2. Reflected upon; thought about.
୩ । ପ୍ରସନ୍ନୀକୃତ; ଶମ୍ଭିତ—3. Propitiated.
୪ । ଆରାଧିତ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
4. Worshipped; adored.
୫ । ଅନାଦୃତ—5. Slighted; disregarded.

ଧୀତି—ସ. ବି. ସ୍ତ्री. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+ଭାବ. ତି)—
Dhīti ୧ । ପିପାସା; ଶୋଷ—1. Thirst
୨ । ପାନ; ପିଇବା 2. Drinking.
୩ । ଭାବ; ଧାରଣା—3. Notion.
୪ । ଭକ୍ତି—4 Devotion.
୫ । ଅସମ୍ମାନ; ଅବଜ୍ଞା—5. Disrespect; disregard.
୬ । ଆରାଧନା—6. Worshipping; adoring.

ଧୀଦା—ସ. ବି. ସ୍ତ्री. (ଧୀ+ଦା ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ्री. ଆ)—
Dhīdā ୧ । କୁମାରୀ; କନ୍ୟା - 1. Virgin; maid.
୨ । ଦୁହିତା; ଝିଅ—2. Daughter.
୩ । ବୁଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ—3. Wisdom.

ଧୀନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବଃ (ଧୀ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) —୧ । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Dhīndriya 1. An organ of perception.
୨ । ଜ୍ଞାନ—2 Intellect.

ଧୀପତି—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୀ+ପତି)—ସୁରଗୁରୁ; ବୃହସ୍ପତି—
Dhīpati Bṛihaspati, the preceptor of the gods. (ଧିଷ୍ଣ୍ୟପତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୀବର—ସ. ବି. (ଧୀ ଧାତୁ=ଧାରଣା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବର; ମାଛ ଧରିବା
Dhībara ଯାହାର ଜୀବିକା) —୧ । ମାଛ ଧରିବା ଓ ବିକ୍ରୟ କରିବା (ଧୀବରୀ—ସ୍ତ्री) ଯେଉଁ ଜାତିର ବ୍ୟବସାୟ; କୈବର୍ତ୍ତ; ଜାଲିଆ; (ଧୀବରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୈବର୍ତ୍ତ—1. Fisherman.
୨ । ଲୌହ—2. Iron.
୩ । ଦାସ; ସେବକ—3. Slave; servant.
୪ । କୃଷ୍ଣକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A man of a very dark complexion; a dark-skinned person.

ଧୀବରୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ्री (ଧୀବର+ସ୍ତ्री. ଈ)—୧ । କୈବର୍ତ୍ତୁଣୀ—
Dhīberī 1. Fishwoman.
୨ । ମାଛ ମାରିବା ଛେଣ୍ଡା—2. A harpoon for catching fish. (Apte)
୩ । ଖାଲୋଇ; ମାଛ ରଖିବା ଝୋକେଇ—3 Fisherman's basket; fish-basket. (Apte)

ଧୀବା—ସ. ବି. ପୁଂ (ଧୃ ଧାତୁ=କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍;=ଧୀବନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)
Dhībā ଧୀବର; କୈବର୍ତ୍ତ—Fisherman.
(ଧୀବତ୍ନୀ—ସ୍ତ्री)

ଧୀମନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବି. (ଧୀ+ମନ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ପରାମର୍ଶଦାତା; ମନ୍ତ୍ରୀ—1. A
Dhīmantrī minister for counsel; consulting minister.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଧୀମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଯେ କର୍ମ କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କର୍ମମନ୍ତ୍ରୀ ବା କର୍ମସଚିବ ବୋଲି ଯାଏ — (Apte)]
୨ । ବିଜ୍ଞ ବା ଦୂରଦର୍ଶୀ ପରାମର୍ଶଦାତା—2. A wise or prudent advisor.

ଧୀମାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୀ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ମତ୍; ଧୀମତ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା.
Dhīmān ୧ବ.)—୧ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍; ଅକଲବନ୍ତ—
(ଧୀମତ୍ତା—ସ୍ତ्री) 1. Intelligent.
୨ । ଜ୍ଞାନୀ—2. Wise.
୩ । ବିଦ୍ୱାନ୍—3. Learned (Apte).
ସ. ବି.—ବୃହସ୍ପତି—The preceptor of the Gods.

ଧୀର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ଧୀର୍)—ଧୀରେ (ଦେଖ)
Dhīr Dhīre (See)
(ଧୀରୁ; ଧୀରକ (କ)ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୀର ଧୀର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ଧୀର୍ ଧୀର୍)—
Dhīr dhīr ଧୀରେ ଧୀରେ (ଦେଖ)—Dhīre Dhīre (See)
(ଧୀର ଧୀର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ.—୧ । ମନ୍ଥରଗତିବିଶିଷ୍ଟ—
1. Slow (motion).

ଧୀର୍ ଧୀର୍ ଗଲେ, ସର୍ ନୁହେଁ ଘୋଡା ପାଇଲେ । ଓଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—2. Low (sound).
ଧୀର୍ ଧୀର୍ କଥା; କହୁ ଗୋଟୁଛ ନଥା—ଭଗ ।

ଧୀର—ସ. ବି. (ଧୀ+ର୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhīra ୧ । କାଶ୍ମୀର୍; କୁଙ୍କୁମ—1. Saffron.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The ocean.
୩ । ଋଷଭ ନାମକ ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମ—
3. A herb called Rishava.
୪ । ଚଦାତ୍ମା—4. The thinking soul. (Apte)
୫ । ବଳରାଜା—5. King Bali
୬ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—6. The Buddha.

(ଧୀର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ.—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ସହିଷ୍ଣୁ—1. Patient;
(ଧୀରତା, ଧୀରତ୍ୱ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ—ବ) forbearing.
। ପଣ୍ଡିତ; ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned.
୩ । ସାହସୀ—3. Brave; bold; courageous; daring.
୪ । ସମର୍ଥ—4 Able.
୫ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—5. Wise; intelligent; sagacious.
୬ । ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—6. Persevering; strong-minded.
୭ । ଗମ୍ଭୀର—7. Grave; sedate; sober; solemn.
୮ । ଅନୁଦ୍ଧତ; ଶାନ୍ତ—8. Mild; tranquil; serene.
୯ । ସ୍ଥିର; ଅଟଳ—9. Calm; steady; staunch; steadfast.
୧୦ । ବିଳମ୍ବିତ; ଅଦ୍ରୁତ—10. Slow; gentle.
(ଯଥା—ଧୀର ସମୀରଣ ।)
୧୧ । ମନୋହର—11. Nice; charming; pleasing.
୧୨ । ଅଳସ; ସୁସ୍ତ—12. Lazy; idle, dull.
୧୩ । ସାରବାନ୍—13. Worthy; meritorious.
୧୪ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—14 Having a low sound.
୧୫ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ; ଜ୍ଞାନୀ—15. Farseeing; prudent.
୧୬ । ପ୍ରାଣାନ୍ତଚେତାଃ—16. Sedate; composed.
୧୭ । ତେଜସ୍ୱୀ; ଶକ୍ତିଶାଳୀ—
17. Strong; energetic. (Apte)
୧୮ । ଚତୁର—18. Clever. (Apte)
୧୯ । ଗମ୍ଭୀର, ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ଓ ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ (ଶବ୍ଦ)—
19. Deep, grave and loud(sound).
୨୦ । ସୁପରିଚାଳିତ; ସୁଆଚରିତ—20. Well-conducted; well behaved. (Apte)
୨୧ । ଏକଜଦିଆ—21. Headstrong. (Apte)
୨୨ । ଅଟଳପ୍ରତିଜ୍ଞ—22. Resolute; of firm resolve or purpose (Apte).
୨୩ । ସ୍ଥାୟୀ; ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ—
23. Lasting; durable (Apte).
୨୪ । ଅପରିବର୍ତ୍ତିତାତ୍ମା—24. Constant (Apte).
୨୫ । କାବ୍ୟାଦିର ନାୟକମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—25. An epithet of a class of heroes in fiction or romance.
ଦେ. ବି—କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
A title of Kshatriyas.
[ଦ୍ର—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ମଧୁପୁର ଓ ବଲରାମପୁର ଗଜବଂଶ ଏହି ଉପାଧିଧାରୀ ।]

ଧୀରଗତି—ସ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ଧୀର+ଗତି)—ଅଦ୍ରୁତ ଗତି—
Dhīragati Slow motion.
(ଧୀର ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
ଧୀରଗମନଶୀଳ—Moving slowly.

ଧୀରଗାମୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୀର+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Dhīragāmī ୧ବ)—ଧୀରଗତି—Of slow motion.
ଧୀରଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୀରଚେତାଃ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୀର+ଚେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhīrachetāḥ ୧ । ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ—1. Firm; resolute.
(ଧୀରଚେତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାହସୀ—
2. Brave; courageous.
୩ । ପ୍ରଶାନ୍ତ; ଯେ ତୁରୁତୁରିଆ ନୁହେଁ—
3 Calm; not hasty

ଧୀରତା—ସ. ବି. [ଧୀର+ତ୍ୱ ବି. ତା)—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhīratā 1. Patience: fortitude.
(ଧୀରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାହସ—2. Courage; boldness.
୩ । ଚିତ୍ତର ସ୍ଥିରତା ବା ଦୃଢ଼ତା—3. Steadiness; firmness; strength of mind.
୪ । ସହିଷ୍ଣୁତା—4. Forbearance.
୫ । ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—5. Solemnity; gravity.
୬ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ—6 Learning; wisdom.
୭ । ଅନୌଦ୍ଧତ୍ୟ—7. Mildness; freedom from arrogance or haughtiness.
୮ । ସନ୍ତୋଷ—8. Contentment.

ଧୀରତି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସ. ଧୃତି)—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhīrati Patience.

ଧର ନୋହିଲ ଧୀରତି ମୋ
ଲଙ୍କ ଦୂର କଲେ ରଘୁପତି ନତ ହୁଅ ତେବାରୁ କରତ—
ଅର୍ଜ୍ଜୁନଭୂ. ହରବିଳାସିନୀ ।

ଧୀର ନାୟକ—ସ. ବି—କାବ୍ୟାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସାହସୀ ନାୟକବିଶେଷ—
Dhīra nāyaka A class of heroes of a romance who are noble and brave.
[ଦ୍ର—ଧୀର ନାୟକମାନେ ଧୀରପ୍ରଶାନ୍ତ ବା ଧୀରଶାନ୍ତ, ଧୀର-ଲଳିତ, ଧୀରୋଦାତ୍ତ ଏବଂ ଧୀରୋଦ୍ଧତ ଏହି କେତେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୀର ପ୍ରଶାନ୍ତ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (କର୍ମଧାରସ୍ୟ; ଧୀର+ପ୍ରଶାନ୍ତ)—
Dhīra praśānta ୧ । ବହୁବିଧ ସାମାନ୍ୟ ସୁଗୁଣବଶିଷ୍ଟ ନାୟକ; (ଧୀରଶାନ୍ତ— ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୟାଶୀଳ, ପୁଣ୍ୟବାନ୍, ସୁଶୀଳ ଓ ଗୁଣବାନ୍ ନାୟକ—1. (a hero or lover of a romance) Endowed with many ordinary good qualities e. g. piety, kindness and good character.

୨ । ସାହସୀ ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ (ନାୟକ) —2. (a hero of a romace) Who is brave and calm.

ଧୀରବନ୍ତ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ୍ରଣ—ଧୀର (ଦେଖ)
Dhīrabanta Dhīra (See)

ସାଧୁ ବୋଲ ଧୀରବନ୍ତ ସଜ୍ଜନପ୍ରିୟ—ଶିବ. ସ୍ତୁତିଦ୍ୟ ।

ଧୀର ଲଳିତ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଧୀର+ଲଳିତ)—୧ । ମୃଦୁପ୍ରକୃତ୍ତି,
Dhīra lalita ଜନ୍ମରୁ ଏବଂ ନରନ୍ତର ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିରେ ଆସକ୍ତ (ନାୟକ); ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅଥଚ ଆମୋଦପ୍ରିୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. (a hero of a romance) Of a mild and happy-go-lucky nature and fond of music and sports.

୨ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଓ ସାହସୀ ଅଥଚ କୌତୁକପ୍ରିୟ—
2. (a hero of a romance) Firm or brave but sportive or reckless.

୩ । ଉଦାରମନାଃ ଓ ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତ (ନାୟକ)—
3. Noble and cheerful (hero of a romance)

ଧୀରସ୍କନ୍ଧ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୀର+ସ୍କନ୍ଧ)—୧ । ମହିଷ—
Dhīraskandha 1. Buffalo.

୨ । ମସ୍ତିଷ୍କ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—2. Brain.

ଧୀରା—ସ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୀର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଧୀରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dhīrā 1. Feminine of Dhīra (See)

୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟକୋପ ପ୍ରକାଶିକା (ନାୟିକା); ଯେଉଁ ନାୟିକା ନିଜର ନାୟକଠାରେ ଅନ୍ୟ ନାୟିକା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଶକ୍ତିର ଚିହ୍ନ ଓ ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖି ନିଜର କ୍ରୋଧକୁ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ସହକାରେ ଅପଣାର ଈର୍ଷାଯୁକ୍ତ ମନୋଭାବ ନାୟକ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରେ—
2. (a heroine of a romance) Who though jealous of her lover or husband suppresses all manifestations of her resentment in his presence; (a wife) jealous of her husband but suppressing the outward manifestation of her jealousy; (a wife) who is jealous of her husband but conceals her resentment.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱକୀୟ ଓ ଉତ୍ତରୀୟ କାବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଅପଣା ନାୟକଙ୍କ ଦେହରେ ଅନ୍ୟ ନାୟିକାର ସଙ୍ଗମସୂଚକ ଚିହ୍ନ ଦେଖି କିମ୍ବା ନାୟକ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଆସକ୍ତ ହେବା ବିଷୟ ଜାଣି ବା ସନ୍ଦେହ କରି ଯେଉଁ ନାୟିକା ଈର୍ଷ୍ୟାପରବଶା ହୋଇ ନାୟକଙ୍କ ପ୍ରତି କୁପିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ନିଜର କୋପକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ ଏପରି ନାୟିକାକୁ ଧୀର ନାୟିକା ଓ ଯେଉଁ ନାୟିକା ବେଳେ ବେଳେ କୋପ ସମ୍ବରଣ କରେ ଓ ବେଳେ ବେଳେ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରେ ତାକୁ ଧୀରାଧୀର ନାୟିକା କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) ଗୁଲୁଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
1 Guluchi (See)

୨ । କାକୋଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Kākoli (See)

୩ । ମହାଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
3. Mahājyotishmatī (See)

ଧୀରସ୍ଥିର ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଧୀର; ସ୍ଥିର—1. Calm.
ଧୀରା ୨ । ଧୀରପ୍ରକୃତ୍ତିବଶିଷ୍ଟ—2. Mild; gentle.
ଧୀରେ ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ. (ସ. ଧୀରଂ)—ଧୀରେ; ଆସ୍ତେ—
ଧୀରେ, ଧୀରେସେ Slowly; gently.

ଧୀରାଧୀରା—ସ. ବ୍ରଣ (ଧୀରା ଅଥଚ ଅଧୀରା)—ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ କୋପ-
Dhīrādhīrā ପ୍ରକାଶିକା (ନାୟିକା); ଯେଉଁ ନାୟିକାର ଅଭିମାନ ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ—(a heroine of a romance) Whose resentment due to jealousy is at times expressed and at times suppressed before her lover.

ଧୀରେ ଧୀରେ ଦେ. କ୍ରି ବ୍ରଣ. (ସ. ଧୀରଂ ଧୀରଂ)—ଧୀରେ (ଦେଖ)
ଧୀରେସେ ଧୀରେସେ; ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ Dhīre (See)

ଧୀରାନ୍ତ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ୍ରଣ—ଅତି ଧୀର; ନିଶ୍ଚଳ—
Dhīrānta Very slow; calm and quiet.

ମହମା ନାମନ୍ତ ଦେଇ ମନନ୍ତ ଦୋଇଛ
ବୁଝି ବଉରଣେ ଜଉ ଧୀରନ୍ତ ରହୁଛ । ବୃନ୍ଦାବନଲୀଳା ଗୀତା ।

ଧୀରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ. (ସ. ଧୀରଂ)—
Dhīre ୧ । ଥରଥର; ଆସ୍ତେ; ଧୀର ଭାବରେ—
(ଧୀରେ ଧୀରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Slowly; gently.
ଧୀରେ ଧୀରେ ୨ । କ୍ରମଶଃ—2. Gradually.
ଧୀରେ, ଧୀରେସେ ୩ । ଅନୁଚ୍ଚସ୍ୱରରେ—3. In a low tone.
୪ । କୋମଳଭା ସହକାରେ—4. Softly; lightly.

ଧୀରେ ସୁସ୍ଥେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ—୧ । ଧୀରେ ଧୀରେ; ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ—
Dhīre susthe 1. Slowly; gently.
ଧୀରେ ସୁସ୍ଥେ ୨ । କ୍ରମଶଃ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ—
ଧୀରେ ସୁସ୍ତେ 2. Gradually; by degrees.
୩ । ଅବସରକ୍ରମେ—3. At one's leisure

ଧୀରୋଦାତ୍ତ—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଧୀର+ଉଦାତ୍ତ=ଦୟାଳୁ)—
Dhīrodātta ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘାବର୍জିତ; ହର୍ଷ ବା ଶୋକଦ୍ୱାରା ଅନଭିଭୂତ; ବଳଯୁକ୍ତ ଓ ଅଙ୍ଗୀକାରପାଳନରତ (ନାୟକ); କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଯେଉଁ ନାୟକ ଜ୍ଞାନବାନ, ସାହସୀ ଓ ବଳବାନ୍, କ୍ଷମାଶୀଳ, ଦୟାଳୁ ଓ ଗମ୍ଭୀର ଅଟନ୍ତି—
(a hero of a romance) Brave and noble minded

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ସାରସ୍ୱତପ୍ରଧାନ କାବ୍ୟ ବା ନାଟକର ଧୀରୋଦାତ୍ତ ନାୟକଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ନାୟକ ଅଟନ୍ତି (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

ଧୀରୋଦ୍ଧତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଧୀର+ଉଦ୍ଧତ)—ମାୟାବୀ, ଉଦ୍ଧତ, ଚଞ୍ଚଳ, Dhīroddhata ଓ ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘାବଳିଷ୍ଠ (ନାୟକ)—

(a hero of a romance) Of a violent temper, vain, proud and pretending; though brave but haughty.

(ଯଥା—ମହାଭାରତରେ ସ୍ତ୍ରୀମ ଧୀରୋଦ୍ଧତ ନାୟକ ।)

ଧୀଲଟି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁହିତା: ଝିଅ—

Dhīlaṭi Daughter (Apte).

ଧୀଶକ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ରୂପକ ଶବ୍ଦୀ ଭଳି; ଧୀ+ଶକ୍ତି)—

Dhīśakti ୧ । ବୁଦ୍ଧି—1. Intelligence.

୨ । ବୁଦ୍ଧି ଶକ୍ତି—2. Intellectual faculty.

ଧୀସଖା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ଧୀ+ସଖା)—୧ । ମନ୍ତ୍ରୀ; ଅମାତ୍ୟ—

Dhīsakha 1. Minister; counsellor.

(ଧୀ ସଚିବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପରାମର୍ଶଦାତା—

2. An adviser; a consultee.

ଧୁ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ୍ର.—୧ । କମ୍ପିବା; ଥରିବା—

Dhu (root) 1. To shake; to tremble.

(ଧୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—2. To abandon.

୩ । ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—3. To rebuke.

ଧୁଃ ସଂ. ଭ. (ଧୂ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—କମ୍ପନ; ଥରିବା—

Dhuḥ Shaking; trembling (Apte).

ଧୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁରୁ ଧୌତ)—

Dhuā ୧ । ଧୌତ କରଣ; ଧୋଇବା କର୍ମ—

ଧୋୟା **धव, धुलाइ** 1. Washing.

ଧୁଚନୀ; ଧୁଉନୀ ୨ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରଟିରେ ଧୁଆଧୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ—

ଧୋଆ 2. A basket used to wash things.

[ଦ୍ର -ଏ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା:— ଗୁଡ଼ୁଲଧୁଆ, ଅଣ୍ଡିଷଧୁଆ ।]

ଧୁୟା ୩ । (ସଂ. ଧ୍ରୁବକ) ଗୀତର ଘୋଷା; ଧ୍ରୁବକ -

ଧୁବକା, ଧୁଆ 3. The refrain of a song; the burden of a song.

ଧୋଆ; ଧୋୟା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧୌତ—1. Washed.

ଧୋୟା ହୁଆ ୨ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ବୁଣା ହେବା ପରେ ଥରେ ଧୁଆ (କୋର୍—ବସ୍ତ୍ରଭଳି) ହୋଇ ସାରି ହୁଏ—

2. Bleached (cloth).

୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋଡ଼ଧୁଆ ପାଣି; ଗୁଡ଼ୁଲଧୁଆ ପାଣି)—ଯେଉଁ ପାଣିରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଧୌତ ହୋଇଥାଏ—3. (the water) With which something is washed.

୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋଡ଼ଧୁଆ କଂସା; ମୁହଁଧୁଆ କୁଣ୍ଡ) ଯେଉଁ ପାତ୍ର କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଅଙ୍ଗ ଧୋଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—

4. (pot or vessel) Which is used for the purpose of washing something.

ଧୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ତ୍ର. ଧାବ୍ ଧାତୁ; ଧୋଇବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Dhuāibā ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଧୋଇବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—

ଧୋୟାନ **धुलाना** To cause to be washed.

ଧୁଆଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧାଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Dhuāiñbā ୧ । ଦଉଡ଼ାଇବା; ଧାବମାନ କରାଇବା—

(ଦୌଁଆଁଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To cause to run.

ଧୁଓନା; ଧୁୟାନ ତାହାର ପଛେ ପଛେ ଉଥର୍ ଧୁଆଇଁ ।

धपाना କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଧୋୟାନ ୨ । (ଧୋଇବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଧୌତ କରାଇବା—

धुलाना; धुलवाना 2. To cause to be washed.

ଧୁଆଁ—ଦେ. ବ—୧ । (ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଧାଇଁବା—

Dhuāñ 1. Running.

(ଧୌଁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦ୍ରୁତଗତି—

ଧାଓଆ 2. Speed; quick motion

धावना; दौड़ना ସେହିକ୍ଷଣେ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଧୂଆଁ
ଦେଖି ଦେଲେ ଲୋଧେ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଜଆଁ ।
କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଧୁଆଁ ୩ । (ସ୍ତ୍ର. ଧୂମ) ଚୂଆଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

धूआँ 3. Dhūāñ etc (See)

ଧୁଆଁଧୁଇଁ—ଦେ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ର. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି; ଇତସ୍ତତଃ ଧାଇଁବା—Running about

दौड़धूप ଧାବାଧାବୀ ପେଟ୍ଟି ବାଳଗୋପାମାନେ ଜଅଇଁ
ଅଳ ଅରଡେ ଦୋଇ ଯଶି ଧୂଇଁ । ଉତ୍ତାପ. ଶଚିସେନା ।

ଦେ. ବ—ଦୌଡ଼ିବା—Running.

ଧୁଆ ଖସାତେଲ—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡି ବା ଖସାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଧୋଇ ଧୁଆତୈଳତେଳ ବାହାର କରାଯାଏ—Oil pressed from **धोयातिलतेल** washed and cleansed sesame seeds.

ଧୁଆ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଚ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—

Dhuā chingurḍi A small shrimp or prawn.

ଧୁଆ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ୍ତ୍ର. ଧ୍ରୁବକ+ଧୃ ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରଧାନ ଗାୟକ ଗୀତର ଅନ୍ୟ ପଦମାନ ଗାଇ ସାରିବା ପରେ ଧୁୟା ଧରା ତାହାର ସହକାରୀମାନେ ଗୀତର ଘୋଷାକୁ ବାରଂବାର

ଧ୍ରୁବକାଦେନା; ଧୁଆଗାନା ଗାଇବା—To repeat the refrain

(ଧୁଆଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of a song.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବାରଂବାର କହିବା—

2. (figurative) To repeat a thing several times; to say the same thing repeatedly.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଥିତ ବିଷୟକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା—3. (figurative) To support a person's proposal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୁଆ ଧୋଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦେହାଦିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଧୋଇବା କ୍ରିୟା—1. Thorough washing of the body.

ଧୁୟା ଧୁୟୀ ଧୁଲାଇ, ଧୁଆଧୋଇ
ଧୁଆପଖାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧୋପଖାଳ }

୨ । ଗାଧୋଇବା; ସ୍ନାନ—2. Bath; ablution.

୩ । ବହୁବାର ଧୋଇବା କର୍ମ—

3. Repeated washing.

୪ । ଘରର ଚଳ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଧୋଇବା କର୍ମ—

4. Washing of the floor and of many other things.

ଧୁଆ ପଖାଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତ+ପ୍ରକ୍ଷାଳଚାନ୍ନ)—ଗରମ ଭାତ ଥରେ ଧୁଆ ହେଲା ପରେ ଉହାଁରେ ପୁଣି ପାଣି ଦେଇ ପୁଣିଥରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପଖାଳ ଭାତ—Boiled rice kept in water after having once been washed while warm.

ଧୁଆଭାତ
ପନିଯାଯାମାତ

ଧୁଆ ପୋଛା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବନ+ପ୍ରୋଞ୍ଛନ) —ଧୋଇବା ଓ ପୋଛିବା କର୍ମ; ଧୋ ପଖାଳ—Washing and scouring.

ଧୁଆପୁଁଛା
ଧୋନା ପୋଛନା
(ଧୁଆ ପଖାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁଆ ମୁଗ—ଦେ. ବି—ପାଣିରେ ବହୁତ ସମୟ ଦେଇ ନରମ ହେଲା ପରେ ଖୋସା ଛଡ଼ା ଯାଇଥିବା ମୁଗ—Split moong moistened for some time in water and then washed and freed from the chaff and become made soft.

ଧୁଆମୁଗ
ଧୋୟା ମୁଗ

[ଦ୍ର—ଏହା ସିଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ସଦ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ; ବ୍ରତଧାରୀମାନେ ଏହା ଖାଆନ୍ତି ।]

ଧୁଆ ମୁହଁ—ଦେ. ବି—ସକାଳୁ ଉଠି ଧୋଇଥିବା ମୁହଁ; ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ ପରେ ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ମୁଖ—The face washed after rising from one's bed in the morning

ଧୁଆ ମୁହଁ
ଧୋୟା ମୁହଁ
(ଅଧୁଆ ମୁହଁ—ବିପରୀତ)

ଧୁଆ ମୂଳା ଅଧୁଆ ମୂଳା ସମାନ—ଦେ. (ନ୍ୟାସ୍ୱ)—ଭଲ ଓ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ରଖିବା—To treat the good and the bad equally without discrimination.

ଧୁଆ ମୂଳା ଅଧୁଆ ମୂଳା ସମାନ
ମୁଡ଼ି ମିଛିରି ଏକଦର
ସବ ଧାନ ବାଇସ ପସେରୀ
ଟକାସେର ଭାଜୀ, ଟକାସେର ଖାଜା

ଧୁଆ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ; ଧୋଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—ଧୌତ ହେବା—To be washed.

ଧୁୟା ଯାଓୟା
ଧୂଲାଇ ହୋନା, ଧୋୟାଜାନା
(ଧୁଆ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(passive voice of the verb to wash)

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଯାହା ଧୁଆ ଯାଇଥିଛି—

1. Already washed.

୨ । ଯାହାକୁ ଧୋଇବାର ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି—

2. That which has to be washed.

ଧୁଆ ଲୁଗା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତ)—

ଧୋୟା କାପଡ଼
ଧୋୟା ହୁଆ କପଡ଼ା

Dhuā lugā ୧ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ପାଣିରେ ଧୌତ ହୋଇଥାଏ—1. Washed cloth.

୨ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ବୁଣା ହେବା ପରେ ପାଣିରେ ଧୁଆ ଯାଇ ସଫା ହୋଇ ବର୍ତ୍ତି କରାଯାଏ—

2. Bleached cloth.

ଧୁଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) (ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଧସ୍ୱା) କ୍ରି—ଧୋଇବା—To wash.

Dhuibā

ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ଧୀର ସ୍ପନ୍ଦନ; କ୍ଷୀଣ ସ୍ପନ୍ଦନ—1. Feeble palpitation of the heart.

ଧୁକ୍‌ନି, ଧୁକୁନି, ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍
ଧୂକଧୂକ, ଧଡ଼କନ

Dhuk-dhuk

୨ । କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ନଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ନେବା—2. Feeble breathing or panting.

(ଧୁକୁଧୁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଧକ୍‌ଧକ୍‌ଠାରୁ 'ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍' କ୍ଷୀଣତର ।]

ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍ ହେବା
ଧଡ଼କନା, ଧୂକଧୂକ କରନା
(ଧୁକ୍‌ଧୁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Dhuk-dhuk hebā

୧ । ସନ୍ଦେହ ବା ଭୟରେ (ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ) ଅତି କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବା—1. (the heart) To throb very feebly through fear or doubt.

୨ । ଅତି କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ନଶ୍ୱାସ ନେବା ଓ ଛଡ଼ିବା—

2 To breathe very feebly.

୩ । ପ୍ରାଣ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଅତି କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ନଶ୍ୱାସ ନଇବା—3. To breathe very feebly before death.

ଧୁକ୍‌ଧୁକି—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ (ଯାହା ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍ ହେଉଥାଏ); କଲଜା—1. Heart.

ଧୁକୁଧୁକି
ଧୂକଧୂକୀ

(ଧୁକୁଧୁକି—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କଣ୍ଠହାର ଆଦର ମଝିରୁ ଓହ୍ଲାଇଥିବା ଝୁଲ—2. A pendant or locket hanging from the middle of a necklace.

ଧୁକ୍‌ପୁଚ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଅସ୍ଥିର (ମନ)—

ଧୁକ୍‌ପୁଚ୍
ଧୁକଧୁକୀ
ଧକପକ, ଧତପତ

Dhuk-puch

1. Anxious (heart).

(ଧୁକୁପୁଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସନ୍ଦେହାନ୍ଦୋଳିତ; ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ି ଇତସ୍ତତଃ (ହୃଦୟ)—Dubious; hesitating (heart).

ଦେ. ବି—୧ । ମନର ସନ୍ଦେହ—1. Doubt; hesitation.

୨ । ଉଦ୍‌ବେଗ—2. Anxiety.

ଧୁକା—ଦେ. ବି—ଧୋକା (ଦେଖ)

Dhukā Dhokā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. [ଭୁଲ. ହି. ଝୋଁକା; ସଂ. ଧୂକ= କାବନ (Apte)]—୧ । ପବନର ଢପ୍ପା; ଝୁଙ୍କ—

1. Gust of wind.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଝଡ଼—2. Tempest.

ଧୂକବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିତ ହେବା; Dhukibā ଦୋଦୋଲିବା)—ପବନ ବୋହିବା—To blow.
ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) କ୍ରି—ବୀଜିବା—To fan.

ଧୂକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —
Dhakā(ke)ibā ୧ । ଧୂକ୍ ଧୂକ୍ ହେବା—
1. Dhuk-dhuk hebā.
୨ । ଧକାଇବା (ଦେଖ)—2. Dhakāibā (See)

ଧୂକୁଲ୍ ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ. (ଶିଶୁ ବରନ; ଖେଳ ବନ୍ଦ
Dhukul pardibā କରିବାର ସୂଚନାସୂଚକ ବାକ୍ୟ)—
(ଧୂକୁଲ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖେଳା ଯାଉଥିବା ଖେଳ ବନ୍ଦ ହେବା—
The stoppage of a game.

ଧୂଗାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣଜନିତ ଢେକୁର—1. Indigestion.
Dhugārdi ୨ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଜନିତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଟୁଆଁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
ଅମ୍ଳଢେକୁର 2. Acid belching.
ଧୂଆଁଇଁ ଡକାର, ଅମ୍ଳଢୁକାର

ଧୂଙ୍ଗିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଧୂମ)—ଧୂଆଁ; ଧୂମ—
Dhuṅgiā Smoke.
(ଧୂଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ଧୂଆଁ ପତ୍ର—
Tobacco.

ଧୂଙ୍ଗିଆ ଢଙ୍କାର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖାଇର ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଆମ୍ଳିକ
Dhuṅgiā ḍhaṅkāra ଢେକୁର—Acid belching due
(ଧୂଙ୍ଗିଆ ଢିଙ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ) to indigestion.

ଧୂଡ଼ୁକା—ଦେ. ବିଣ—ଢୁଗୁଲା; ଶ୍ଲଥ—
Dhurḍukā Loose; slackened.
ଢିଲା **ଢୋଲା, ଲଡ଼ଖଡ଼ାୟା ହୁଆ**
(ଧଡ଼୍‌କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂଡ଼ୁକା ଜହ୍ନୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ତରଡ଼ା (ଦେଖ)
Dhurḍukā jahnī Tarardā (See)

ଧୂଡ଼ୁକି—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାତ୍ମ)—ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ —
Dhurḍuki A kind of musical instrument.
ଆନନ୍ଦଲହରୀ; ଗାବଗୁବାଗୁବ [ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନଳର ଗୋଟିଏ
ଗୁନ୍ନା ମୁନ୍ନା ମୁହଁରେ ବଜାଇବା ଚମଡ଼ାର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର
(ଧୂଡ଼୍‌କି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୋଇ ଉହିଁରେ ଖଣ୍ଡେ ଉନୁମପୁ ସୂତ ଲଗି-
ଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଉନୁର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ସେ ଛିଦ୍ରରେ ଚମଡ଼ାରେ
ସଲଗ୍ନ ଥାଏ । ଉକ୍ତ ନଳକୁ ବ ଆଁ କାଖରେ ଯାକ ସୁତାର ମୁକୁଲା
ମୁଣ୍ଡକୁ ବାଁ ହାତରେ ଟାଣି ଧର ଡାହାଣ ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ସେ
ସୁତାକୁ ବଜାଇଲେ ଝଙ୍ଗ୍‌ଝଙ୍ଗ୍ ବା ଧୂଡ଼ୁଧୂଡ଼୍ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।
କେଲାମାନେ ଗୀତ ବୋଲ ଗୀତର ତାଲ ଅନୁସାରେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ର
ବଜାନ୍ତି ।]
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଭଙ୍ଗା—1. Broken.
୨ । ଧୂଡ଼୍‌କା; ଢୁଗୁଲା; ନଡ଼ନଡ଼ିଆ—
2. Slackened; loose.

ଧୂଡ଼ୁକିଆ—ଦେ. ବ— ଯେଉଁ କେଲା ଧୂଡ଼୍‌କି ବଜାଏ—
Dhurḍukiā The person who plays on the
ଗୁନ୍ନାମୁନ୍ନା ବାଜାନେବାଲା Dhurḍuki.
ଧୂଡ଼୍‌କି ବାଜର ଉଙ୍ଗେ; ଧୂଡ଼୍‌କି ଜଉଡ଼ ସୁଝି ନ ପାରଲେ
ସିନ୍ ଧୂଡ଼୍ କଥ ସଙ୍ଗେ । ହେଲାଗୀତ ।

ଧୂଡ଼ୁକି କଉଡ଼—ଦେ. ବ—ଧୂଡ଼୍‌କି ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧୂଡ଼୍‌କି ବାଜା
Dhurḍuki kaurdi ଓ ଗୀତ ଶୁଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେବା
ପାରତୋଷିକ—Money paid to the person
who plays on the Dhurḍuki.

ଧୂଡ଼ୁଧୂଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଧଡ଼ଧଡ଼ଠାରୁ କ୍ଷୀଣତର ଶବ୍ଦ—
Dhurḍudhurḍu 1. Sound less loud than
(ଧୂଡ଼୍ ଧୂଡ଼୍, ଧଡ଼ଧଡ଼୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Dharḍa dharḍa.
ଧୁଡ଼ଧୁଡ଼ ୨ । ଚଞ୍ଚଳ ଓ ଜଲ୍ଦୁଜଲ୍ଦୁବରେ—
ଧଡ଼ଧଡ଼; ହଡ଼ହଡ଼ 2. Quickly and silently.
କ । ଲୋଳଚ—3. Wrinkled; hanging loosely.
(ଯଥା—ସେ ବୁଢ଼ା ଦୋଇ ସିବାରୁ ତା ଚମ ଧୂଡ଼୍ ଧୂଡ଼୍ ଦୋଇ-
ଗଲାଣି ।)

ଧୂଣ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧବଭୂମ; ଭୁଲ. ହି. ଟୂନ୍) ବ—ଧନୁ—
Dhuṇa Bow.

ଧୂଣେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧବଭୂମ) ବ—ପ୍ରସବ କରିବା; ଜନ୍ମ କରିବା—
Dhuṇeibā To give birth to; to bring forth.

ଧୂଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଚୁଂଡ଼=ଲମ୍ବୋଦର; ଗଣେଶ)—
Dhuṇḍā ୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ଧଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fat or corpulent (man).
ଭୁଡ଼େ; ଭୁଡୁସା ୨ । ଢୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
ଢିଢ଼ାବାଲା; ଧୋଧବାଲା; ତୋଁଦବାଲା 2. Huṇḍā (See)

ଧୂଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ଧୂଣ୍ଡିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ —
Dhuṇḍā(ṇḍe)ibā Causative form of Dhuṇḍibā.
ଖୋଜକରାନ **ଢୁଁଢ଼ାନା**

ଧୂଣ୍ଡାଧୂଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଖୋଜାଖୋଜି; ବାରମ୍ବାର ଖୋଜିବା —
Dhuṇḍādhuṇḍi Repeated searching.
ଖୋଜାଖୋଜି **ଢୁଁଢ଼ାଢୁଁଢ଼ି**

ଧୂଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚୁଂଡନ)—୧ । ଖୋଜିବା—
Dhuṇḍibā 1. To search; to seek.
ଖୁଁଜା; ଖୋଁଜା ୨ । ଅନ୍ଧାଲବା—2. To grope after a
ଢୁଁଢ଼ନା thing in the dark.
ଗ । କୌଣସିବସ୍ତୁ ଖୋଜିବାପାଇଁ ଅନେକ ଆଡ଼ ବୁଲିବା—
3. To roam about in search of a thing.
ଘ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବସ୍ତୁନ ହୋଇ ନାନାଦିଗ ବୁଲିବା—
4. To roam aimlessly.

ଧୂତ୍—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଟୂତ=ଉତ୍ସର୍ଜିତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ)—
Dhut (ଉତ୍କଣ୍ଠାପ୍ରକାଶକ ଅବ୍ୟୟ) ଧତ୍; ଦୂର; ଧିକ୍—
(interjection) Fie.
(ଧୂତ୍ତୋର, ଧୂତ୍ତୋରକା, ଧୂତ୍ତୋରକେ, ଧୂତ୍‌ଧୂତ୍, ଟୁକୁତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ **ଧୃତ୍; ଦୁତ**

Digitized by srujanika@gmail.com

—ଦେ. ବ. (ସ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକାର (ଦେଖ)
Dhut-kāra Dhikāra (See)
ଧିତ୍‌କାର ଦୁତକାର

ଧୂତ୍‌କାରବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧିକ୍କାର)—୧ । ଧିକ୍କାରବା—
Dhutkāribā 1. To cry down.
ଧତକାରନା; ଦୁତକାରନା ୨ । ଅବମାନନା କରିବା—
ଧିକ୍କାର ଦେଓୟା 2. To humiliate; to insult.

—ସ. ବିଣ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । କମ୍ପିତ—
Dhuta 1. Shaken; trembling.
୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ବର୍ଜିତ—2. Abandoned; forsaken.
୩ । ଭର୍ତ୍ସିତ—3. Rebuked; abused.

ଧୂତି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ; ଭୁଲ. ବ. ଧୁତ୍ତା)
Dhuti ବ ଧୋତି (ଦେଖ)—Dhoti (See)

ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଧୃତ)—୧ । ଧଡ଼ଡ଼ା; ଉଙ୍ଗାଭୁଣ୍ଡା—
Dhuturdā 1. Broken.
(ଧୂତଡ଼ା, ଧୂତର୍‌, ଧୂତୁର୍‌—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—
ଟୁଟାଫାଟା ଦୁଟାଫୁଟା 2. Worn out

ଧୂତୁରା—ଦେ. ବ—୧ । ଧତୁରା (ଦେଖ)
Dhuturā Dhaturā (See)
(ଧତୁରା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧୁତୂରା ଧୁତୁରା

ଧୂତୁରା ଫୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଦୁଦୁରାଫୁଲିଆ (ଦେଖ)
Dhuturā phuliā Dudurāphuliā (See)
(ଧୂତୁରାଫୁଲିଆ, ଧାତୁରାଫୁଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂଧ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ. (ଭୁଲ. ହି. ଧୋଧକାଲା)—
Dhudhlā ଧୁଣ୍ଡା; ମୋଟା; ସ୍ଥୂଳକାୟ—
(ଧୂଧ୍‌ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fat; corpulent.

ଧୂଧୂ—ଦେ. ଅ—ଧୂଧୂ (ଦେଖ)
Dhu dhu Dhū dhū (See)
ଧୁଧୁ ଧୂଧୂ

ଧୂନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଧନୁ—
Dhun A bow.

ଧୂନ୍‌କି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ. (ସ. ଧନୁ); ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଶବ୍ଦ 'ଧୁନକୀ'—ଭୁଲା ଉଣିବାର ଧନୁ—
Dhun-kī Cotton-carding bow

ଧୂନନ—ସ. ବ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଣିଚ୍‌=ଧୂନ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଆନ୍ଦୋଳନ; କମ୍ପାଇବା—
Dhunana (ଧୂନନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Shaking.
୨ । ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—2. Moving.
୩ । ଶବ୍ଦ କରିବା—3. Sounding.

ଧୂନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସ. ଧୂନନ) ଭୁଲ. ହି. ଏହା ଅର୍ଥରେ
Dhunā ଧୂନନା)-(ଭୁଲା) ଉଣିବା କର୍ମ—Carding of cotton.

ଧୂନାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଭୁଲରୁ ହି. ଏହା ଅର୍ଥରେ
Dhunāibā ଧୁନ୍‌ବାନା)—ଭୁଲା ଉଣାଇବା—To cause cotton to be carded.

ଧୂନି—ସ. ବ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ନି)—ନଦୀ—
Dhuni River.
(ଧୁନ୍ନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଧ୍ୱନି)—୧ । ଶବ୍ଦ—
ଧୁନୀ 1. Sound.
ଧୁନୀ ଶବ୍ଦ ମନ୍ତ୍ରରୁ ଧୂନରେ ଦୋଇଛୁ ପ୍ରଧାନ।
ଉତ୍ତ. କୋଣ୍ଡ୍ରୁହ୍ମାଣ୍ଡ ସ୍ତବରୁ।

୨ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ପଙ୍ଗତରେ ବସିବା ସମୟରେ ଦେବତା ବା ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ନାମ ଧରି କରିବା ଜେଜେକାର—
2. The simultaneous recital of the names of Deities and saints and famous doners or thanks-giving made by Baishnabas assembled at a feast before partaking of it.
ଧୁନୀ ୩ । (ସ. ଧୂମ) ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର କାଠମୁଣ୍ଡିଆରେ ନଅଁ ଲଗାଇ ନଜ ନଜ ଆସନ ଆଗରେ ଜାଳିବା ଅଗ୍ନିର ସ୍ତୂପ—
3. Heap of fire lighted by ascetics near their seats.

ଧୂନିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସ. ଧୂନନ; ସ. ଧନୁ)—
Dhuniāñ ଯେ ଭୁଲା ଉଣେ—Cotton-carder.

ଧୂନି ଜାଳିବା—ଦେ. କି.—୧ । (ବୈଷ୍ଣବମାନେ) ନଅଁ ଜାଳିବା—
Dhuni jāḷibā 1 To kindle a sacrificial fire.
ଧୁନୀଜ୍ୱାଳାନ ୨ । ଶୀତଦିନେ ନଅଁ ପୋଇବା ପାଇଁ ନଅଁ ଜାଳିବା-
ଧୁନୀଦେନା, ଧୂନୀଜଗାନା, ଧୂନୀଲଗାନା, ଧୂନୀଜମାନା 2. To kindle a fire to bask in it during cold.
ଧୂନି ଜଳା(ଳେ)ଇବା, ଧୂନି ଲଗା(ଗେ)ଇବା, ଧୂନି ଜାଳିବା, ଧୂନି ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଧୂନିନାଥ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂନି+ନାଥ)—ସମୁଦ୍ରଯଦ୍ଧ; ସମୁଦ୍ର—
Dhuni nātha Ocean.
(ଧୂନିନାଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂନିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ସ. ଧୂନନ; ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ
Dhunibā ହିନ୍ଦୀ ଧୁନ୍‌ନା)—ଭୁଲା ଉଣିବା—To card or fleece cotton.

ଧୂନି ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ବୈଷ୍ଣବ) ନଜ ଆସନ ପାଖରେ
Dhuni lagā(ge)ibā ନଅଁ ଜଳାଇବା—To set up or light a fire near the seat (said of an ascetic.)
ଧୂନୀଜାଗାନ
ଧୁନୀ ଜାଗନା
(ଧୂନି ତାପିବା, ଧୂନି ଥାପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂନ୍ଦଲା—ଦେ. ବ.—୧ । ସ. (ଛୁଞ୍ଚନ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବହୁବାର ଇତସ୍ତତଃ ଖୋଜିବା—
Dhundalā 1. Repeated search after a thing.
ଟଟୋଳନା
[ଧୂନ୍ଦୁଲା, ଧୁନ୍ଦ(ନ୍ଧୁ)ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଗୋଳମାଳ—
2. Dispute; trouble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ । (ସ. ଧୂମ)–ଧୂଆଁ ଘୋଟିବାରୁ ଅନୁଭୂତ ଅନ୍ଧାର—
3. Darkness due to the overspreading of smoke.
ଂ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—4. The colour of smoke.
ଂ । ଅନ୍ଧକାର ବା ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ପଦାର୍ଥମାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ନ ଯିବା ଅବସ୍ଥା—5. Indistinctness of vision due to darkness, smoke or dimness of eyesight.

ଧୁଁଧଳା, ଧୁଁଧୁରି ବିଣ.—୧ । ଧନ୍ଦଳା (ଦେଖ)—
1. Dhandalā (See)
୨ । ଧୂମ୍ରମୟ—2. Smoky; full of smoke.

ଧୁନ୍ଦାଧୁନ୍ଦ— ଦେ. ବ.—ଧୁନ୍ଦା ଧୁନ୍ଦି (ଦେଖ)
Dhundā dhundi Dhuṇḍā dhuṇḍi (See)

ଧୁନ୍ଦାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧନ୍ଦାଳିବା (ଦେଖ)
Dhundāliba Dhandāliba (See)
(ଧୁନ୍ଧାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଦିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
Dhundiā Name given to a male.
(ଧନ୍ଧିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଧୁନ୍ଦା (ଦେଖ)
(ଧୁନ୍ଦେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhuṇḍā (See)

ଧୁନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧୁନ୍ଦିବା (ଦେଖ)
Dhundibā Dhuṇḍibā (See)
(ଧୁନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଦୁଳ(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୁଙ୍ଗାଳିବା (ଦେଖ)
Dhundula le)ibā Ghuṅgāliba (See)
(ଧୁନ୍ଧୁଳା(ଳେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଧୁ ସ ବ. (-ନାମ)—ମଧୁ ଦୈତ୍ୟର ପୁତ୍ର; ଏକ ରାକ୍ଷସର ନାମ—
Dhundhu Name of a demon.
(ଧୁଁଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହରିବଂଶରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ସଂସାରକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା କାମନାରେ ଧୁନ୍ଧୁ ମରୁଭୂମି ଭିତରେ ବାଲିରେ ଲୁଚି ତପସ୍ୟା କଲା । ତାହାର ନିଶ୍ୱାସରେ ଭୂମି କମ୍ପି ଥାଏ ଓ ପର୍ବତମାନ ଜଳି ଯାଉଥାଏ । ମହାରାଜ ବୃହଦଶ୍ୱ ନିଜ ପୁତ୍ର କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଭାର ଦେଇ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କରିବା ସମୟରେ ଏ ଦୈତ୍ୟକୁ ମାର ପକାଇବା ପାଇଁ ଉତ୍ତଂକ ନାମକ ଜଣେ ଋଷି ବୃହଦଶ୍ୱଙ୍କୁ କହିଲେ; କିନ୍ତୁ ବୃହଦଶ୍ୱ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବାରୁ ସ୍ୱୟଂ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱୀୟ ପୁତ୍ରକୁ ଏ ରାକ୍ଷସକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କୁବଳୟାଶ୍ୱ ନିଜର ଶହେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ ସହ। ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୨୨ ଜଣଙ୍କୁ ଓ ଶେଷରେ କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କୁ ଧୁନ୍ଧୁ ବଧ କଲା । ଧୁନ୍ଧୁ, କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେହେଁ କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କ ନାମ ଧୁନ୍ଧୁମାର ହେଲା । ହ. ଶ. ।]

ଧୁନ୍ଧୁମାର—ସ. ବ. (ଧୂମ=ଧୂଆଁ; ଦ୍ୱି ଧୁ+ର ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +ଅ; କୃଦନ୍ତ)—
Dhundhumāra
୧ । ବୃହଦଶ୍ୱ ମହାରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ରାଜା କୁବଳୟାଶ୍ୱ—
1. Name of an ancient king; son of Bṛihadaswa.
[ଯଥା—ଧୁନ୍ଧୁ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ; ସାଧାରଣର ବୋହୂ ପୋକ—
2. Cocculus (insect) cochineal.
ଂ । ଧୂମ; ଧୂଆଁ—3. Smoke.
ଂ । କୋଳାହଳ; ଧୂମ୍ଧାମ୍—4. Ado.
ଂ । ଗୋଳମାଳ; ବିଦ୍ରୋହ—
5. Tumult; rebellion.
୬ । ରନ୍ଧନ ଗୃହ ଆଦିରେ ଥିବା ଧୂମ ବା ଅଳିଆ; ଝୁଲ—
6. Soot.
୭ । (ନାମ) ରାଜା ତ୍ରିଶଙ୍କୁଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—
7. Name of the son of king Triśanku.

ଧୂପ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ÷ କୋମଳ ବସ୍ତୁ ଉପରେ କୋମଳ ବସ୍ତୁର ପତନଜନିତ ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—A low sound of two soft things striking against each other.
(ଧୂଦ୍ଧାପ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂପ୍‌ଛାୟା—ଦେ. ବ. (ହି. ଧୂପ୍=ଖରା ଓ ସ. ଛାୟା=ଛାଇ) —ଏକ ପ୍ରକାର ରଙ୍ଗିନ୍ ଲୁଗା (ଯାହାର ଟାଣୀ ସୂତା ନାଲି ଓ ଭରଣୀ ନେଳି, କଳା ବା ବାଇଗଣୀ)—
ଧୂପଛାଁହ A cloth with red woof and black violet or blue warp thread.
(ଧୂପୁଛାୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂପ୍‌ସା ଧୂପ୍‌ସି—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ରୋଧରେ ମାଡ଼ ମର୍ଦ୍ଦନ ଦେବାକୁ ପରସ୍ପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା—1. Coming close to each other for mutual beating or striking out of anger.
ଧକ୍କାଧୂକ୍କି; ତ୍ୱଚାହଂଚ
୨ । କ୍ରୋଧବଶତଃ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ମର୍ଦ୍ଦନ ଦେବା—
2. Mutual beating or striking out of anger; affray.
ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ତିନି ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ମର୍ଦ୍ଦନ ଦେଉଥିବା—
Beating each other, being enraged.

ଧୂପା ଦେ. ବ. (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ ବା ଧୂ ଧାତୁ)—୧ । ଆକ୍ରମଣ—
Dhupā 1. Onslaught; attack.
ଧାଓଆ
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ଦୁଳିବା—
ଧାବା 2. Setting upon a person with fury.
୩ । ଉଆଁ; ଲମ୍ଫ—
3. Jump; springing up.

ଧୂପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧୂପିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ଧାବମାନ କରାଇବା; ଦଉଡ଼ାଇବା—
Dhupā(pe)ibā
ଦୌଡ଼ାନ To cause to run.
ଧପାନା ପାଣ୍ଡବ ସିଆଇ ଧପାଇ ଥିଲେ ଘୋଡ଼ା
ଦେଖି ସେ ଦୂତ ରଥ ଯୁଦ୍ଧଘୋଡ଼ା ଛଡ଼ା—କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ଧୂପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଧାଇଁବା—
Dhupibā 1. To run.
ଧାଓଆ
୨ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—2. To attack.
ଧାବନା ୩ । ମାରିବାକୁ ଧାଇଁବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

3. To set on for striking a person.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ମାରିବା—

1. To beat; to strike.

୨ । କୌଣସି ସମ୍ମୁଚ ସ୍ଥାନକୁ (ହସ୍ତାଦି) ପ୍ରସାରିତ କରିବା—

2. To raise up the arms to a high place.

ଧରନ୍ତୁ ତ ମୋର; ଧୂପ ଦେଉ ଜଳ ବର
କେ ଜନ୍ମ ଅଣ୍ଡିଲୁ ଜଳାଦିଜଗଜ—ଜଗନ୍ମୂର୍ଯ୍ୟ ଜଗୋପ୍ତଜନ୍ମୁ. ଧ-ଗୀତ ।

ଧୂବ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଧୋବଲ୍ଲା; ଧୋବ—
Dhub-lā White.

ଧୂବ – ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବଣ—ଧୋବ; ଧଲା—
Dhuba White.

ଧୂବକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dhubakī ୧ ପଦ; ଗୀତର ଘୋଷା—
(ଧୂବକା—ଅନ୍ୟରୂପ) The burden of a song.

ଧୂବନ—ସ୍ତ. ବ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । କମ୍ପନ—
Dhubana 1. Trembling; shaking.

୨ । ଅସ୍ତ୍ରମଣାର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ସଞ୍ଚାଳନ—

2. Brandishing of weapons for attack.

୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.

ସ୍ତ. ବଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପରିଚାଳକ—
Moving; brandishing.

ଧୂବିତ୍ର—ସ୍ତ. ବଣ. (ଧୂ ଧାତୁ+କରଣେ. ଇତ୍ର)—
Dhubitra ୧ । ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ
(ଧବନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୃଗଚର୍ମନିର୍ମିତ ବ୍ୟଜନବିଶେଷ—

1. A leathern fan to kindle sacrificial fire.

୨ । ତାଳ ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—

2. A fan made of palm leaf.

ଧୂମ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଧୂମ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhum (etc) Dhūm etc. (See)

ଧୂମ୍ତେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—୧ । ଧୂମଧାମ୍ କରିବା—
Dhum-teibā 1. To create a row or hubbub.

୨ । କମ୍ପାଇବା—2. To shake.

(ଯଥା—ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଏଠାକୁ ଆସି ଏ ଥାନକୁ ଧୂମ୍ତେଇ ଦେଇ ଗଲେ ।)

ଧୂମ୍ସା—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ—ଧୂମ୍ସା (ଦେଖ)
Dhum-sā Dhūmsā (See)
(ଧୂମ୍ସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂର—ସ୍ତ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂଙ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କରଣ. କ୍ୟପ୍)—
Dhur ୧ । ରଥାଗ୍ରଭାଗ; ଶୂରମୁଣ୍ଡି—1. The front end of a cart where both the poles meet.

୨ । ଭର; ବୋଝ—2. Weight; burden; load.

୩ । ଚିନ୍ତା—3 Thought

୪ । ଭାବନା; ଉଦ୍ବେଗ—4 Anxiety.

୫ । ସମ୍ମୁଖ ଭାଗ—5. Front part

୬ । ଅଶ୍ୱ ଦଣ୍ଡ; ଅଖ—6. Axle.

୭ । ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳ—7 Yoke of a cart.

୮ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି—8. Wealth; riches.

୯ । (ଶଗଡ଼) ଅଣ୍ଟଳୀ—9. The pin at both ends of an axle for fastening the nave of the wheel.

୧୦ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଦାୟିତ୍ୱ—10. Duty; responsibility.

୧୧ । କମ୍ପନ—11. Agitation; trembling.

୧୨ । ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ—12. Spark of fire.

୧୩ । ଦୁଃଖ—13 Distress; affliction.

୧୪ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ଏକ ନାମ—

14. A name of the Ganges.

୧୫ । ଖୁଣ୍ଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Post; pillar.

୧୬ । ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

16. Prominent or upmost part.

୧୭ । ଅଙ୍ଗୁଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Finger.

୧୮ । ଭାଗ; ଅଂଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

18. Part; portion.

ଧୂରପଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଅଧିକରୁ ପରିଶ୍ରମାଦି ଜନିତ ଖରଶ୍ୱାସ—
Dhur-pangā Hurried breathing due to excessive labour.
ଧରୁପଙ୍ଗା
ଧୁର୍(ରୁ)ପୁଙ୍ଗା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଧୂରପଙ୍ଗା ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଧିକରୁ ପରିଶ୍ରମାଦି ଯୋଗୁଁ ଶ୍ୱାସ ବହିବା ବା ବେଦମ୍ ହାଁଫନି ଆନା ହୋଇଯିବା—1. Being out of breath
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ଉଡ଼ିବା
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ଜଳିଲବା
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ବାହାର ପଡ଼ିବା
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ବାହାରିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
on accont of excessive labour. (ଯଥା—ମାଡ଼ରେ ତାର ଧୂରପଙ୍ଗା ଉଡ଼ିଗଲାଣି ।)
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ଉଠା(ଠେ)ଇବା
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ଜକାଲିବା
ଧୂରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ବାହାର କରିବା } କ୍ରିୟାବାଚକ ରୂପ

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—

2. The state of being overtired.

ଧୂରମୁସ୍—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଉଲେ ଓଜନଦାର କାଠ ବା ଲୁହା ପିଣ୍ଡ ଲଗାଇଥିବା ମୁଷଳ—A rammer.
ହୁରମୁଷ ଧୁରମୁଟ, ଦୁରମୁସ

ଧୂର—ସ୍ତ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂଙ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଧୁରୁ (ଦେଖ)
Dhura Dhur (See)

ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ଦୂର) ୧ । ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ—1. Distant.

୨ । ବସ୍ତୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Situated at a great distance.

ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଦୂରତା)—ଦୂରତା—Distance.

ଗ୍ରାଦେ. (ମୟୂରଭଞ୍ଜ; ମେଦନୀପୁର) ବ—$\frac{1}{10}$ କାଠା (ଜମି ପରିମାଣ)
ଧୂର ଧୂଲ One tenth of a Kāthā of land.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୁରନ୍ଧର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୁରଂ=ଭାରକୁ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା
Dhurandhara +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଭାରବାହୀ—
(ଧୁରନ୍ଧରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Carrying a load.
(ଧୁରଂଧର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେ ଅନାୟାସରେ ଗୁରୁ ଭାର ବହନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ—2. Able to carry a heavy load easily.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବା ବଳିଷ୍ଠ—
3. Very strong or powerful.
୪ । ଆଗୁଆ; ଅଗ୍ରଣୀ—
4. Leading others, heading others.
୫ । ସମର୍ଥ; ଯୋଗ୍ୟ; କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ—5. Able.
୬ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—
6. Excellent; chief; principal.
୭ । କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ—7. Skilful; expert.
ସ. ଙ୍ଗ—୧ । ମୁଖିଆ; ଦଳର ନେତା—
1. Leader; chief; head of a party
୨ । କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି—2 capable person; a man of business.
୩ । ବଡ଼ ଗଛ; ବଡ଼ ବୃକ୍ଷ—3. A wild timber-tree.
୪ । ଭାରବାହୀ ପଶୁ—4. A beast of burden.
୫ । ଶିବ—5. Siba.
୬ । ବାହନ—6. A beast which carries persons on its back.
୭ । (ନାମ) ପ୍ରହସ୍ତ ରାକ୍ଷସର ମନ୍ତ୍ରୀ ରାକ୍ଷସ (ରାମାୟଣ) —
7. Name of a demon mentioned in the Rāmāyaṇa.

ଧୁରା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୁବ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ଧୂର ୨ (ଦେଖ)
Dhurā Dhur 2 (See)

ଧୁରି—ଦେ. ବ—ଧୂରି (ଦେଖ)
Dhuri Dhuri (See)
ସ. ଅ—ଆଗରେ—In front.

ଧୁରିଣ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂର+ବହନାର୍ଥରେ ଇନ) —
Dhuriṇa ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)
(ଧୁରିଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhurandhara (See)

ଧୁରିୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂର+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ ଈୟ) —
Dhurīya ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)
(ଧୁରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhurandhara (See)
ସ. ବ—୧ । ଅନଡ଼ୁାହ; ବଡ଼ ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ; ଦାମୁଡ଼—
1 A young bullock.
୨ । ଷଣ୍ଢ—2. Bull.
୩ । ଧୂରନ୍ଧର ୧।୨।୪ (ଦେଖ)
3. Dhurandhara 1, 2 & 4 (See)

ଧୁରୁବ—ଚ୍ଛା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ଧ୍ରୁବ)—ଧ୍ରୁବ (ଦେଖ)
Dhuruba Dhruba (See)

ଧୁର୍ବହ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhurbaha ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)
(ଧୁର୍ବହା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhurandhara (See)
(ଧୁର୍ବହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁର୍ମ—ଦେ. ବ—ଧୂର୍ମ (ଦେଖ)
Dhurma Dhūrma (See)

ଧୁର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂର+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ ଯ)—
Dhurjya ୧ । ଭାରବହନ କ୍ଷମ—
(ଧୁର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Able to bear a burden.
୨ । ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ—
2. Fit to be entrusted with important duties.
(ଧୂର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୩ । ଅଗ୍ରଗାମୀ; ମୁଖିଆ—3. Chief; foremost.
ବ—୧ । ଭାରବାହୀ ପଶୁ—1. A beast of burden.
୨ । ଗାଡ଼ିରେ ଲଗିଥିବା ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼ା—
2. Bullock or horse yoked to a carriage.
୩ । ଦାୟିତ୍ୱବହନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. One who carries a burden of responsibility.
୪ । ନେତା—4. Leader; head.
୫ । ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ବହନ କରିଥିବା ମନ୍ତ୍ରୀ—
5. Minister charged with important duties.
୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu.
୭ । ଶକଟମୁଣ୍ଡୀ—7. The fore part of the pole or poles of a cart.

ଧୁଳଣ୍ଡୀ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଧୂଳି; ଲୋକେ ପରସ୍ପର ଧୂଳି ବା ଅବିର ମଖାମଖି ଦେବାରୁ)—ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ମାରବାଡ଼ୀମାନଙ୍କ ଅବିର ମଖାମଖି ଦେବା ଉତ୍ସବ—
ଧୁଳଣ୍ଡୀ
A festival and merrymaking by mutual throwing of Abira amongst the Marwaris.

ଧୁଲା(ଲେ)ଇ—ଦେ.ବ.(ସଂ ଧାବନ)—୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳନକ୍ରିୟା; ଧୋଇବା—
Dhulā(le)i 1. Washing.
ଧୁଲାଇ ୨ । ନୂଆ ଲୁଗାକୁ ଧୋଇ କରି ଧୋବ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
ଧୁଲାଇ 2. Bleaching of a new cloth.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧୌତ ଦୋଇଥିବା—1. Washed.
୨ । ସଫା ଧୋବ କରିଯାଇଥିବା (ନୂଆ ଲୁଗା)—
3. Bleached (cloth).

ଧୁସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅଳଂକୃତ କରିବା; ଭୂଷିତ କରିବା—
Dhus (root) To adorn.

ଧୁସ—ଦେ. ବ—ଧୂସ (ଦେଖ)
Dhusa Dhūsa (See)

ଧୁସା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିଶାଖ)—ପଶମରେ ବୁଣା ମୋଟା ଶୀତବସ୍ତ୍ର; ଲୋହ—A thick and coarse woollen wrapper.
Dhusā
(ଧୁସ୍ଵା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୋସା ଭା. ବ. (ସଂ. ଦୁଃଶାସନ) ଦୁଃଶାସନର ଡାକନାମ—
ଧୁସା A name for calling Duḥśāsana.

ଧୁସୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କଳଙ୍ଗରାଜ ଖାରବେଲଙ୍କର ରାଣୀଙ୍କ
Dhusī ନାମ—Name of the queen of Khārabeḷa, an ancient king of Kaliṅga.

ଧୁସ୍କା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଚୁନ୍ଦ ଓ ଅରୁଆଗୁଡ଼ାଳ ବାଟି ଗୁଡ଼ରେ
Dhuskā ଗୋଳାଇ ସେହ୍ନ ପାଣିଆ ପିଠାଭଳି ଦିଅ କରେଇରେ ପକାଇ ମାଲ୍ପୁଆ ପରି ଯେଉଁ ପିଠା ଭଣାଯାଏ—
A kind of pastry-cake made of watered flour fried in ghee.

ଧୁସ୍ତର—ସଂ. ବ. (ଧୂସ୍ ଧାତୁ + କ୍ୱପ୍=ଧୂସ୍=ସୁନ୍ଦର; କମ୍ମସ୍ଥ +
Dhustara ଚୁର ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତା. ଅ; ଯାହା (ଧୂସ୍ତୁର – ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଅଥଚ ମାରାତ୍ମକ —
ଧତୁରା (ଦେଖ)—Dhaturā (See)

ଧୂ (ଧାତୁ) ସଂ.—କମ୍ପିବା—
Dhū (root) To tremble; to shake.

ଧୂଅ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଯୋ; ଧୋଧୋ; ମାକଡ଼,
Dhūa ବଲୁଆ ଓ ପକ୍ଷୀଆଦିଙ୍କୁ ଝୁରୁଡ଼ାଇବାର ଶବ୍ଦ—
ଧୂଅଧୂଅ, ଧୂଓ, ଧୂଓଧୂଓ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Interjection or halloo uttered while scaring away
ଧୋଧୋ monkeys, wild beasts and birds from
ଦୂରଜୋ; ହାରି fields etc

୨ । କୁକୁରଙ୍କୁ ଶୀକାର ପଛରେ ଲଗାଇବାର ଶବ୍ଦ—
2. Hallooing to dogs while chasing a game.

ଧୂଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ)– ୧ । ଧୂମ—1. Smoke.
Dhūāṁ ୨ । ବାଷ୍ପ, ବାଙ୍ଗ—2. Steam; vapour.
ଧୁଆଁ ୩ । ଗୋମୋଷାଦିଙ୍କୁ ଓ ବନା ସମୟରେ ଶୋଇ ଥିବା
ଧୁଆଁ ଲୋକଙ୍କୁ ମଶା ମାଛ ଆଦି ନ କାମୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ଗୁଦାଲରେ ଯେଉଁ ଜୁଡୁଳ ଥିବା ନଆଁ ଗଦା କରାଯାଏ—
3. Smoking-fire made to scare away mosquitoes from cattle and from a room where people sleep without mosquito curtains.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—୪ । ଧୂଆଁ ପତ୍ର—4. Tobacco

ଧୂଆଁ କଳ—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ କଳ ବାଷ୍ପଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହୁଏ—
Dhūāṁ kaḷa 1. A machine propelled by steam.
ଧୁଆଁକଳ ୨ । ବାଷ୍ପୀୟ ପୋତ—
ଧୁଆଁକଳ 2 Steamer; steamship.
ଦେ. ବଣ.—ବାଷ୍ପର ବେଗଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ (ଜାହାଜ)—
2. Propelled by steam.

ଧୂଆଁକସ—ଦେ. ବ.—୧ । ଘର ବା କଳ ବା କାରଖାନାରୁ ଧୂଆଁ
Dhūāṁkasa ବାହାରଯିବାର ପଥ ବା ନଳ—1. Chimney; a
ଧୁଆଁପଥ tube set up for the escape of smoke from
ଘରୀର ଧୁଆଁସା a house or engine or workshop.

୨ । ଧୂଆଁ କଳ (ଦେଖ)—2. Dhūāṁ kaḷa (See)

ଧୂଆଁକାଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧୂମ + କାଳ)—ଅଳଦ୍ଧ—
Dhūāṁ kāḷi Soot.
ବୁଲ **କାଲଖ**

ଧୂଆଁ ଖାଇବା—ଦେ. କି (ସଂ ଧୂମପାନ)—ଧୂମପାନ କରିବା; ଚିକା
Dhūāṁ khāibā ଆଦର ଧୂଆଁ ପାଟିଦ୍ୱାରା ଗର୍ତ୍ତକୁ ନେବା—
ଧୂମ୍ରପାନ କରା To smoke cigar etc.
ଧୂମ୍ରପାନ କରନା [ଦ୍ର—ଲୋକେ ଗଞ୍ଜାଇ, ଅଫିମ, ଧୂଆଁପତ୍ର ଆଦରେ (ଧୂଆଁ ଟାଣିବା- ଅନ୍ୟରୂପ) ନଆଁ ଲଗାଇ ଜାଦାର ଧୂଆଁକୁ ଯେତ୍ନସହକାରେ ଟାଣି ସେବନ କରନ୍ତି ।]

ଧୂଆଁ ଖିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ + ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଚିକାଆଦିଦ୍ୱାରା
Dhūāṁ khiā ଧୂମପାନ—1. Smoking of cigar etc.
୨ । ଉଚ୍ଚପଦ ଲୋକର ଚିକା ଖାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଧନ; ଚିକାଖିଆ —2. A small gratuity given to servants for smoking.

ଧୂଆ ଗଦା—ଦେ. ବ.—ଯୋଉଳ ମଶା ଆଦିଙ୍କୁ ଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଗୋରୁ ବନ୍ଧା
Dhūāṁ gadā ଯିବା ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ନଆଁ ଗଦା ଜଳା ହୁଏ —
A heap of fire burnt to drive away mosquitoes from places where cows are tethered.

ଧୂଆ ଚାଷ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଧୂଆଁ ପତ୍ରର ଚାଷ—
Dhūāṁ chāsha Cultivation of tobacco.

ଧୂଆଁଟିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ ଧୂମ)—୧ । ଧୂମମିଶ୍ରିତ ବିକୃତଗନ୍ଧ-
Dhūāṁṭiā ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି)—1. Having a smoky
ଧୂଆଁଟିଆ taste or smell.
ଧୂମିଳା, ଧୂଆଁରଙ୍ଗ ୨ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—2. Smoke-coloured.
୩ । ଧୂଆଁପୂର୍ଣ୍ଣ—3 Smoky.
୪ । ଧୂଆଁ ଲାଗିବାରୁ ମଳିନତା ପ୍ରାପ୍ତ —
4. Discoloured by smoke.

ଧୂଆଁ ଦେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଘରୁ ମଶାଙ୍କୁ ଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ପାତ୍ର,
Dhūāṁ debā ଚଟ ଆଦି ଘରେ ଜମାଇ ତହିଁରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା-
ଧୂଆଁ ଦେଓୟା To fumigate a room for driving
ଧୁଆଁଦେନା away mosquitoes.

ଧୂଆଁଧାର—ଦେ. ବ. ନାମ)—ନର୍ମଦା ନଦୀସ୍ଥ ଜଳପ୍ରପାତବିଶେଷ —
Dhūāṁdhāra Name of a waterfall or rapid in the river Narmadā

ଧୂଆଁଧାରେ ରହିଁ ଦୋଇ ଶଉଥାର,
ଦେଖିବ ଥରବେ ରେଖା ଦେଇ ଲଙ୍ଘ । ରଘୁନାଥ. ଚଉତା ।

ଧୂଆଁ ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ ଓ ପତ୍ର)—ଉତ୍ପାଦ୍ୟ; ଧୂଆଁପତ୍ରର—
Dhūāṁ patra Tobacco; Nicotina Tabacum; Nicotina Rustica (Haines).
ତାମାକୁ(ଖୁ) [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେଶୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜାତ, ମୋଟାରୁରୁ (ବଡ଼ା ବଡ଼ା ବନ୍ଧା), ମୋଟାପତ୍ରା (ସେଣ୍ଟାସିଆଁ); ବାଲେଶ୍ୱର, ବଷ୍ଟୁପୁର, ଚଉଡ଼ ଓ ବାଇଗଣୀ ଏସବୁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଜାତୀୟ ଧୂଆଁପତ୍ର ମିଳେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂଆଁ ପଗୁ—ଦେ. ବ.—ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପଗୁଇବା ପାଇଁ କଞ୍ଚା
Dhūāñ pachā କଦଳୀକୁ ହାଣ୍ଡିରେ ଚୂନ୍ଦ ଚହଁରେ ଧୂଆଁ
(ଧୂଆଁ ପୁଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲଗାଇବା ପ୍ରଣାଳୀ—The process
ଧୁଁକାହୁଆ of smoking or fumigating plantains
to make them ripe soon.

ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ କଦଳୀକୁ ଧୂଆଁ ପଜି ବା ଧୂଆଁ ଦେଇ
ପଗୁଇବାକୁ ହୁଏ—(Plantains) Artificially
ripened by fumigating smoke through them.

ଧୂଆଁବାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଭୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଗୁଳ ବା ଛରର
Dhūāñ bāṇa ବଦଳ ନ ଯାଇ ବନ୍ଧୁକ ଫମ୍ପର ଦେବା—
1. Blank fire.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ମିଥ୍ୟା ଧମକ।ଣ—
2. (figurative) False threats.

ଧୂଆଁରତିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଧୂଆଁଟିଆ (ଦେଖ)
Dhūāñratiā Dhūāñṭiā (See)

ଧୂଆଁ ହାକୁଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ+ଉଦ୍ଗାର)—
Dhūāñ hākuṭi ଅମ୍ଳଉଦ୍ଗାର; ଅଜାଣତ୍ରେ ଜନିତ ହାକୁଟି—
ଅମ୍ଳଢେକୁର Acid or sour belching.
ଧ୍ର ଆଁରା

ଧୂଉଁ ଧୂଉଁ—ଦେ. ଅ—ଧୂଧୂ (ଦେଖ)
Dhū u dhū-u Dhūdhū (See)
ଧୂଉ ଧୂଉ ବଢେ ଉଠନ ବାସୁ—ନବକଶୋର, ଜର୍ଜରୀ ।

ଧୂକ—ସଂ. ବ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ)—୧ । ବାୟୁ—
Dhūka 1. Air
୨ । ସମୟ—2. Time.
୩ ।-ଠକ—3. A cheat; a rogue
ସଂ. ବିଣ—ଧୂର୍ତ୍ତ—Cunning; artful.

ଧୂକନା—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ. (ତୁଳ. ହି. ଧୌଁକନା)—କମାରର
Dhūkanā ଭାତି—Blacksmith's bellows

ଧୂତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୂ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଧୂତ ୧. ୨. ୩. (ଦେଖ)
Dhūta Dhuta 1. 2. 3. (See)
(ଧୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । ସାବ୍ୟସ୍ତ—4. Judged.
୫ । ଅବହେଳିତ—5. Slighted; disregarded.
୬ । ତ୍ୟକ୍ତ—6. Abandoned.
୭ । ଚିହ୍ନିତ—7. Suspected; apprehended;
thought of.

ଧୂତ ପାପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂତ+ପାପ)—
Dhūta pāpa ୧ । ଯାହା ଦେହରୁ ପାପ ଦୂର ହୋଇଅଛି; ପାପ-
(ଧୂତକଲ୍ମଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବର୍ଜିତ; ନିର୍ଦ୍ଧୂତକଲ୍ମଷ—
ଧୂତପାପା } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Free from sin; freed from the
ଧୂତକଲ୍ମଷା } taint of sin.
୨ । ନିଷ୍ପାପ—2. Sinless.

ଧୂତ ହସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂତ+ହସ୍ତ)—ଯେ ହାତକୁ
Dhūta hasta ହଲାଉ ଅଛି—Shaking the arms.
(ଧୃତହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଭାର୍ଯ୍ୟା—
Dhūtā A wife.

ଧୂଧୂ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା; ଉମା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dhūdhū ୧ । ଦ୍ରୁତ; ଅତ୍ୟଧିକ। କମ୍ପିତ ହୋଇ ପ୍ରଖରଭାବରେ
(ଧୂଉ ଧୂଉ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଳିବା ପ୍ରକାର—
ଧୁ ଧୁ 1. The manner of a fire blazing fiercely.
ଧୂ ଧୂ ୨ । ଜୁଡୁଜୁଡିଆ (ଖରା); ଅଗ୍ନି ପ୍ରଚଣ୍ଡ (ଖରା); ଯେଉଁ
ଖରାରେ ପୃଥିବୀ ଭାଜି ଯିବାରୁ ଭୂପୃଷ୍ଠ ବା ବାଲୁକାର
ଉପରସ୍ଥ ବାୟୁ-ସ୍ତର କମ୍ପିତ ହେଲା ପରି ବୋଧହୁଏ—
2. Blazing (rays of the sun or moon)
when the layer of the (air over the
ground seems to dance).
(ଯଥା—ସେ ଦିନ ଧୂଧୂ ଖରାରେ କୋଶେ ବାଟ ଦଉଡୁଲେ ।)
୩ । ଦ୍ରୁତ ଜଳିବା ଜିନିଷର ଶବ୍ଦ—
3 The sound of blazing fire.
୪ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ଜନଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ
ଜନ୍ମିବା ଭୟ—
3. Awe or unnamed fear produced in
the mind in a lonely wilderness.

ଧୂନକ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୂ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଧୂନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —ଯେ
Dhūnaka ଦୋହଲାଏ—Causing to shake.
ସଂ. ବ—ଧୂଣା—Resin used as incense.

ଧୂନନ—ସଂ. ବ—୧ । ପବନ—1. Wind.
Dhūnana ୨ । କମ୍ପନ—2. Shaking; agitation.

ଧୂନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂନକ)—୧ । ଧୂଣା—
Dhūnā 1. Resin.
ଧୂନା ୨ । ସର୍ଜରସ; ଶାଳରସ; ଏକପ୍ରକାର ଧୂଣା—
ଧୂନା 2. Mimosa Rubicantis.

ଧୂନିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ)—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhūnibā To make a sound.
ଧୂନା ଜଉସ୍ନ ଜଳାଶୟର ମନ ଧୂନଇ—ରଘାନାଥ, ମେଘଦୂତ ।
ଧୂନନା

ଧୂନ୍ୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Dhūnya 1. Very angry.
୨ । କ୍ରୋଧରେ ଥରୁଥିବା—
2. Shaking with fear.
ବାଦାର ଧୂନ୍ୟ ହୋଇଣ ଋଷ ଦୈନ୍ୟ ସାର ପୁଣି ଜନପୁର—
ଉତ୍କ. ବୈଦେସୁଗବଳାସ ।

ଧୂପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା—
Dhūp (root) 1. To heat.
୨ । ଧୂପ ଦେବା—2. To perfume by burning
incense.
୩ । ଜରିଣ ଦେବା—3. To shine.
୪ । କହିବା—4. To speak.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଧୂଆଁରେ ମଳିନ କରିବା—
5. To obscure with smoke; to eclipse.
୬ । ଧୂଆଁ ଦେବା—6. To fumigate.

ଧୂପ—ସଂ. ବି. (ଧୂପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଝୁଣା ଆଦି ଜଆଁରେ ପୋଡ଼ିଲେ ଉହିଁରୁ ଯେଉଁ ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରେ—
Dhūpa
1. Frankincense; incense; smoke arising from scented resin etc thrown over fire; aromatic vapour or smoke.
୨ । ଦେବାର୍ଚ୍ଚନରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅଗ୍ନିରେ ଝୁଣା ଆଦି ପକାଇବାରୁ ଉହିଁରୁ ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଆଁ ବାହାରିବା କ୍ରିୟା—
2. The act of offering or burning incense during worship.

[ଦୃ—ଜନିର୍ଯ୍ୟାସ ବା ଦଳିତ, ପତ୍ରାଗ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ, କାଷ୍ଠ ବା ଅଗୁରୁ ଆଦି, ଗନ୍ଧ ବା କସ୍ତୁରୀ ଆଦି ଓ କୃତ୍ରିମ ବା ବର୍ତ୍ତିକାଦି ଭେଦରେ ଧୂପ ୫ ପ୍ରକାର । କୃତ୍ରିମ ଧୂପ—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ, ଷଡ଼ଙ୍ଗ, ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ, ଦଶାଙ୍ଗ, ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗ ଓ ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଗ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନରେ ପ୍ରଶସ୍ତ । ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଧୂପ—ଚନ୍ଦନ, କୁଙ୍କୁମ, କର୍ପୂର, ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଏବଂ ଅଗୁରୁ ଘିଅସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଷଡ଼ଙ୍ଗଧୂପ—ଚନ୍ଦନ, ଜଟାମାଂସୀ, ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଅଗୁରୁ, ଶର୍କରା ଓ ମଧୁସହ ଦଳିତ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗଧୂପ—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗଧୂପ ସଙ୍ଗେ ତେଜପତ୍ର, ସୁଗନ୍ଧବାଳା ଓ କୃତ୍ତିମ ମିଶି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଦଶାଙ୍ଗଧୂପ—ମଧୁ, ମୁସ୍ତକ, ଘିଅ, ଗନ୍ଧକ, ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଅଗୁରୁ, ଶୈଳଜ, ସରଲ (ବଡ଼), ସିହ୍ଲକ (ଶିଳାରସ) ଓ ଶ୍ୱେତ ସର୍ଜରସ ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଗ ଧୂପ—ମୁସ୍ତକ, ଦେବଦାରୁ, ଏଳା, ମୁରାମାଂସୀ ଏବଂ ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗ ଧୂପର ଉପକରଣ, ମାନ ଘିଅରେ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଝୁଣା, ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଓ ଘିଅରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଧୂପ ଦଅନ୍ତି । ଭୂତପ୍ରେତାଦି ଛଡ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ହଳଘା, ଅଡ଼ୁଆବାଳ ଓ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଧୂପଆଦିରେ ଧୂପ ଦଆଯାଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

୩ । ଧୂଆଁ ଦେବା—3. Fumigation.
୪ । ତାପନ—4. Heating.
୫ । ସୁଗନ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—5. A fragrant powder.

ଦେ. ବି—୧ । ଦେବପୂଜା; ଅର୍ଚ୍ଚନା; ଭୋଗ—
1. Worship of a Deity with offerings

[ଦୃ—ଧୂପ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ଥିବାରୁ ପୁରୁଣା ଜଗନ୍ନାଥାଦି ଦେବତାଙ୍କର ପୂଜା ବା ଭୋଗକୁ ଧୂପ ବୋଲିଯାଏ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ୫ ଗୋଟି ଧୂପ ବା ଭୋଗ ହୁଏ; ଯଥା—ସକାଳ ଧୂପ, ଦ୍ୱପହର ଧୂପ, ଭୋଗମଣ୍ଡପ, ସନ୍ଧ୍ୟଧୂପ ଓ ବଡ଼ଶିଙ୍ଗାର ।

କେହି କେହି ଭୋଗମଣ୍ଡପ ଓ ବଡ଼ଶିଙ୍ଗାରକୁ 'ଧୂପ' ବୋଲି ଗଣନା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ 'ଧୂପ' ୩ ଗୋଟି । ଯେଉଁ ଭୋଗରେ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ପୂଜା ହୁଏ ତାହା ଧୂପ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କଠାରେ ଏସବୁ ଧୂପ ଦେବାର ବିଧାନ ଅଛି ।

'ଧୂପ' ଲାଗୁଥିବା ବେଳେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଜନନ ଅର୍ଗଳୀଠାରେ 'ଝେର୍' ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ଯାତ୍ରୀମାନେ ସେ ସମୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଧୂପ' ସରିବା ପରେ 'ଝେର୍' ଯିବାପାଏ ଓ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଦେବଦର୍ଶନର ସୁବିଧା ପାଆନ୍ତି ।]

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ; ଖରା—2. Sun's rays.
୩ । ସୌର ତାପ—3. Solar heat.
୪ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ଦ୍ୱିପହରର ତାପ—
4. The midday heat of summer.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘାପ୍)—୧ । ଘାପ୍; ତେଜୋଯୁକ୍ତ—
1. Shining.

ପ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବି—ଝୁଣା—Resin.

ଧୂପ ଉଠିବା—ପ୍ରାଦେ.(ପୁରୁଣା) ବି--ପୁରୁଣା ବଡ଼ଦେଉଳ ଉତ୍ତରକୁ ସକାଳଧୂପ, ସନ୍ଧ୍ୟଧୂପ ଆଦିର ନୈବେଦ୍ୟ ସମଗ୍ରୀ ଜଆଯାଇ ବଡ଼ା ଦେବା ପରେ ପୂଜାର ଆରମ୍ଭ—The act of beginning the worship and the offering of bhog after they are laid before Lord Jagannātha in the morning and evening Dhūpas.
Dhūpa uṭhibā

ଧୂପକ—ସଂ.ବ୍ୟ. (ସଂ. ଧୂପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ଧୂପଦଏ—
Dhūpaka
1. (a person) Burning incense.
(ଧୂପିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଯେ ସୁବାସିତ କରେ—
(ଧୂପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
2. Perfuming.

ଧୂପ କାଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂପ+କାଷ୍ଠ)—ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ତ୍ତିକା; ଜଦ୍‌ବତ୍ତି—Incense stick.
Dhūpa kāṭhi
(ଧୂପବତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧୂପବାତୀ
ଧୂପକାଠୀ
[ଦୃ—ଏହା ଦେବାର୍ଚ୍ଚନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଗୃହାମଦ୍ୱାଗୃଜମାନେ ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଆଁ ପାଇବା ପାଇଁ ଏହାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଧୂପ କାର୍ଡ଼ୀ(ଢ଼ୀ)—ଦେ. ବି—ଧୂପକାଠି (ଦେଖ)
Dhūpa kārḍi(ṛḍhi)
Dhūpakāṭhi (See)

କେ ଦୃଶ୍ୟ ଧୂପକାଡ଼ିକ ଘର୍ଷବ । ଅରୁନନ୍ୟ. ବଦରୁଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଧୂପଖଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବକ୍ରଧାରବିଶିଷ୍ଟ ଖଡ୍ଗ ଉରବାର—
Dhūpakhaṇḍā
A kind of excellent sword having its edge curved or curled like curling smoke.

ପାଇକେ ପରମାନ ଖଣ୍ଡରେ କଟୁରୀଲେ
ସରତ ଧୂପଖଣ୍ଡାମାନ ଉଡ଼ାଁ ଉଲେ । କୃଷ୍ଣସଂଦ. ନବାଦ୍ଭୁତ ଅବ ।

ଧୂପ ଦାନୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂପଧାନୀ)—ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଅଗ୍ନି ଅବ ଧୂପ ଦଆଯାଏ—Incense pot; censer.
Dhūpa dānī
(ଧୂପଦ; ଧୂପାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧୂନଚୀ; ଧୂପଚି **ଧୂପଦାନି**

ଧୂପଦୀପ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧୂପ+ଘାପ)—ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା ସମୟରେ ଅର୍ପିତ ହେବା ଧୂପ ଓ ଘାପ—
Dhūpa dīpa
ଧୂପଦୀପ
ଧୂପଦୀପ
Incense and lamp presented to a Deity during worship.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂପ ଦେବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଜଆଁରେ ଧୂପର ସରଞ୍ଜାମ ପକାଇ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Dhūpa debā ସ୍ୱଗନ୍ଧ ଧୂପ ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିବା—
(ଧୂପଜଳା(ଳେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To burn incense
ଧୂପଦେଓୟା; ଧୂପଜଳାନ **धूपदेना** before a Deity.
୨ । ଝୁଣାଆଦର ଧୂଆଁ ଦ୍ୱାରା ଗୃହକୁ ସୁବାସିତ କରିବା—
2. To fumigate a house with incense.

ଧୂପନ—ସ. ବ. (ଧୂପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଧୂପ ଦେବା—
Dhūpana 1. Burning incense.
୨ । ଧୂଆଁ ଦେବା—2. Fumigation.
୩ । (+କରଣ. ଅନ)—ଝୁଣା—3. Resin.

ଧୂପ ପାତ୍ର—ସ. ବ. (ଧୂପ+ପାତ୍ର)—ଧୂପଦାନୀ (ଦେଖ)
Dhūpa pātra Dhūpadānī (See)

ଧୂପ ବାସ—ସ. ବ. (ଧୂପ+ବାସ)—ସ୍ନାନ କର ସାରି ସୁଗନ୍ଧିତ ଧୂଆଁ
Dhūpa bāsa ଦ୍ୱାରା ଶରୀରକୁ ସୁବାସିତ କରିବା କର୍ମ—
The act of fumigating the body with scented incense after bath

ଧୂପ ବୃକ୍ଷ—ସ. ବ. (ସ. ଯ.ତ୍ପୁ; ଧୂପ+ବୃକ୍ଷ)—ଦେବଦାରୁ ଗଛ; ସରଳ
Dhūpa bṛuksha ବୃକ୍ଷ—A species of pine.

ଧୂପ ମୁଦ୍ରା—ସ. ବ.—(ଦୂପ+ମୁଦ୍ରା)—ଦେବପୂଜା ସମୟରେ (ପୂଜକର)
Dhūpa mudrā ଦୁଇ ହାତର ଗୁର ଅଙ୍ଗୁଳକୁ ଛନ୍ଦି କର
ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
A peculiar pose of the fingers of the hand during worship.

ଧୂପ ସର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧୂପ+ସର୍ଯ୍ୟବ)—ଯେଉଁ ସର୍ଯ୍ୟରେ କୋଇଲା
Dhūpa sarā ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର ରଖାଯାଇ ଧୂପ ଗୁଣ୍ଡା ପକାଯାଏ—
ଧୂପସରାଇ An earthen pan or dish in which
ଧୂପସରା incens is burnt.

ଧୂପାଗୁରୁ—ସ. ବ. (ଧୂପ+ଅଗୁରୁ) –ଧୂପାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର
Dhūpāguru ସୁଗନ୍ଧକାଷ୍ଠ—Agallochia.

ଧୂପାଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ବସ୍ତୁତଃ; ଧୂପ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ଚାପିନ୍ ତେଲ—
Dhūpāṅga 1. Terpentine oil.
୨ । ସରଳ ଗଛ—2. The pine tree.

ଧୂପାୟିତ—ସ. ବିଣ. (ଧୂପ+ଯ=ଧୂପାୟୃ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dhūpāyita ୧ । ଧୂପର ଧୂମରେ ସୁଗନ୍ଧୀକୃତ; ଧୂପିତ—
1. Perfumed with incense.
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆଲୁଲାୟିତ କେଶକୁ ଓ ଶରୀରକୁ ଧୂପର
ଧୂଆଁରେ ସୁଗନ୍ଧିତ କରାଇବାର ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥାମାନଙ୍କରେ
ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]
୨ । ଘଣ୍ଟିରେ ଧୂପର ଧୂଆଁ ବାଜ ଥାଏ—2. Fumigated.
୩ । ତାପିତ—3 Heated.
୪ । ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—4. Fatigued on account of a journey.

ଧୂପିକା—ସ. ବ. (ଧୂପ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁହୁଡ଼ି—
Dhūpikā Fog; mist.
(ଧୂପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂପିତ—ସ. ବିଣ. (ଧୂପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସନ୍ତାପିତ—
Dhūpita 1. Troubled.
୨ । ଧୂପର ଧୂମଦ୍ୱାରା ସୁଗନ୍ଧୀକୃତ; ଧୂପାୟିତ—
2. Perfumed with incense; fumigated.
୩ । ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—3. Wearied with travelling.

ଧୂପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧୂପିବା; ବଢ଼ାଇଦେବା—
Dhūpi debā To extend (one's arms).
(ଧୂପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧରମ କଲୁ ଜ ମୋର; ଧୂପି ଦେଇ ଜଳ କର
ବୋଇକୁ ଆଣିଲୁ ଜଲା ବ୍ରିଜଦ୍ୱିଜ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧୂମ—ଦେ. ବ.—(ସ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା)—୧ । କୋଳାହଳ;
Dhūm 1. Ado; row; noise; uproar.
ଧୂମ ୨ । ସମାରୋହ; ଘଟା; ବାଦ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର—2. Pomp;
ଧୁମ grandeur; show; splendour.
୩ । ଜିଗର; ଜିଦ—3. Insisting on a thing.

ଧୂମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜିଗର କରିବା—
Dhūm karibā To insist on a thing.
ଧୂମ ଲାଗାନ **ଧୁମ୍ ମଚାନା** [ଧୂମ୍ ଲଗା(ଡେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂମ୍ କୁଟ୍—ଦେ. ବ.—୧ । ସମାରୋହ; ଘଟା; ଆଡ଼ମ୍ବର—
Dhūm kuṭ 1 Pomp; splendour; show; a noisy
ଧୂମଧାମ glaring pageantry.
ଧୂମ୍ଧାମ ୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Confusion; ado.
(ଧୂମଧାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କୋଳାହଳ—3. Noise.
୪ । ମାଡ଼ଗୋଳ—4. Affray; mutual assault.

ଧୂମ୍ ଧଡ଼କା—ଦେ. ବ.—୧ । ମହା ସମାରୋହ—
Dhūm dhardakā 1. Splendour; pomp.
ଧୁମଧଡ଼ାକ ୨ । ଜୁଲୁମ; ମାରଧର; ଧରପଗଡ଼; ଧରାଧର—
ଧୂମ୍ଧଡ଼କ୍କା 2. Oppression; highhandedness.
(ଧୂମଧଡ଼ାକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଜବ୍ଦାଜି; କଠୋର ବ୍ୟବହାର—
3. Rough usage.

ଧୂମ୍ଧାମ୍—ଦେ. ବ.—ଧୂମ୍କୁଟ୍ (ଦେଖ)
Dhūm-dhām Dhūm-kuṭ (See)
ଧୂମ୍ଧାମ **ଧୂମଧାମ**

ଧୂମ୍ସା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ଧୂମ୍ର)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କଦାକାର ଓ ସ୍ଥୂଳ-
Dhūm-sā କାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Disproportion-
ଧୂମସା ately fat and of a dark complexion.
ଧୂମଲା (ଧୂମ୍ସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂମ୍ର—ସ.ବ.—(ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ସଙ୍କାର୍ଥରେ ମ)—୧ । ଧୂଆଁ—
Dhūma 1. Smoke.
୨ । ବାଷ୍ପ; ବାଷ୍ପ—2. Steam; vapour.
୩ । କୁହୁଡ଼ି—3. Mist; haze.
୪ । ଉଲ୍କା—4. Meteor.
୫ । ଉଲ୍କାପାତ – 5. The fall of a meteor.
୬ । ମେଘ – 6. Cloud.

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରୁଣ; ଖଇର ଦ୍ୱାରୁଣ—
7. Acid belching due to indigestion.

୮ । ଘରଛଳ ଜମି—
8. The site of a proposed building.

୯ । କେଉଁକ ରୋଗରେ ରୋଗୀକୁ ସେବନ କରି ଦେବା ଔଷଧବର୍ତ୍ତିକାର ଧୂଆଁ—9. Smoke from medicated wicks inhaled by a person suffering from certain diseases.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱଶ୍ରୁତରେ * ପ୍ରକାର ଧୂମର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।
୧ । ପ୍ରାପ୍ତୋଗିକ— କେଉଁକ ମସଲା ଦଆ ଯାଇଥିବା ବତ୍ତର ଧୂଆଁ, ୨ । ସ୍ନେହନ—ମସଲା ଦଆଯାଇ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଭୂଜା ଯାଇଥିବା ବତ୍ତର ଧୂଆଁ, ୩ । ବୈରେଚନ—ପିପଳୀ, ବଡ଼ଙ୍ଗ, ଅପାମାର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ନସ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ବତ୍ତର ଧୂଆଁ, ୪ । କାସଘ୍ନ— କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ, କଣ୍ଟକାରୀ, ବୃହତ୍ତା ଆଦି ଦ୍ରବ୍ୟର ବତ୍ତର ଧୂଆଁ, ୫ । ବାମନୀୟୁ—ଚମଡ଼ା, ଶିଙ୍ଗ, ଶୁଖିଲା ମାଛ ଓ କୃମି ଆଦର ଧୂଆଁ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୦ । ଧୂମକେତୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) –10. Comet.

ଝଡ଼; ତୁଫାନ ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରବଳ ବତାସ; ଝଡ଼, ତୋଫାନ—
आँधी; झक्कड़ 1. Tempest; tornado.

୨ । ମେଘ ନ ଥାଇ ଯେଉଁ ଝଞ୍ଜା ପବନ ବହେ ଓ ଯେଉଁ ପବନଦ୍ୱାରା ଧୂକ ଭୂଡ଼ି ଆକାଶ ଧୂମାବୃତ ହେଲା ପରି ଜଣାଯାଏ—2. A tempest without rain; violent wind; dust-storm.

ଧୂମ ୩ । ଧୂମ୍; ଗୋଳମାଳ—3. Noise.

ଧୂମ ଯାନ ବାହନରେ ଲଗିଥିବ ଧୂମ—ଜ୍ୟୋତୀ. ଦରବାର ।

ଧୂମ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ.ବ—ପ୍ରବଳ ବାତ୍ୟା ବହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—The beginning of a dust-storm; the signs of an approaching tornado.
Dhūma uṭhā(ṭhe)ibā
ତୁଫାନ ଉଠାନ
आँधी उठाना
(ଧୂମ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂମକୁଣ୍ଡଳୀ—ସ ବ. (ଶ୍ରୀ ଭେଦ; ଧୂମ + କୁଣ୍ଡଳୀ) —କୁଣ୍ଡଳାକାରରେ ଉଠୁଥିବା ଧୂଆଁ—A curl of smoke; curling smoke.
Dhūma kuṇḍalī

ଧୂମ କେତନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + କେତନ)—୧ । ଅଗ୍ନି—
Dhūma ketana 1. Fire.

୨ । ନକ୍ଷତ୍ର ଲଞ୍ଜା; ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ତାରା—2. Comet.

୩ । କେତୁଗ୍ରହ—3. The descending node.

୪ । (ନାମ) କୃଶାଶ୍ୱଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. The name of the son of Kṛuśāśwa.

ଧୂମକେତୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + କେତୁ = ଧ୍ୱଜ)—
Dhūma ketu ୧ । ନକ୍ଷତ୍ରଗଞ୍ଜା; ଲଞ୍ଜାତାରା; ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ତାରା—
1. Comet.

[ଦ୍ର—ଧୂମକେତୁ ଦେଖା ଗଲେ ଦେଶରେ ଅଶୁ ଉପଦ୍ରବ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା କରାଯାଏ ।]

୨ । କେତୁଗ୍ରହ—
2. Ketu; the descending node.

୩ । ଶିବ; ମହାଦେବ—3. God Śiba.

୪ । ପୁଚ୍ଛରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଥିବା ଘୋଡ଼ା (ଏ ଘୋଡ଼ା ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ)—4. A horse with a whorl on the tail.

୫ । (ନାମ) ରାବଣର ସେନାର ଏକ ରାକ୍ଷସ—
5. Name of a soldier of Rābaṇa.

୬ । କୁଗ୍ରହ—6. Evil star; malignant planet.

୭ । ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଲକ୍ଷଣ—7. Bad omen.

୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୁଲାଙ୍ଗାର—8. (figuratvie) The dreg or unworthy scion of a family.

୯ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

ସ.ବଣ—୧ । ଧୂମକେତୁ ସ୍ୱରୂପ ଅମଙ୍ଗଳକର; ବିନାଶସୂଚକ—
1. Ominous; portending disaster (like a comet); destructive.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଋଷି ପୃକୁଳ ଧୂମକେତୁ = ପର୍ଶୁରାମ ।]

୨ । ଧୂମକେତୁ ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
2. Reddish like a comet.

ଧୂମ ଗର୍ଭ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଗର୍ଭ)—ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଧୂଆଁ ଥାଏ—Filled with smoke; having smoke within.
Dhūma garbha
(ଧୂମଗର୍ଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂମ ଗ୍ରହ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଧୂମଯୁକ୍ତ ଗ୍ରହ)—ରାହୁ—
Dhūma graha Rāhu; the ascending node.

ଧୂମଜ—ସ. ବ—୧ । ମେଘ—
Dhūmaja 1. Cloud.

୨ । ମୁଥା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The bulbuous root of creeping grass.

ଧୂମଜାଙ୍ଗଜ—ସ. ବ—ଜବକ୍ଷାର; ନସାଦଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dhūmajāṅgaja Sal ammoniac.

ଧୂମଦର୍ଶୀ—ସ. ବଣ. (ଧୂମ + ଦୃଶ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—
Dhūmadarśī ଯାହାର ଆଖିକୁ ଝାପ୍ସା ଝାପ୍ସା ଦେଖାଯାଏ—
(ଧୂମଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dim-sighted; (a person) to whom every thing looks as if enveloped in smoke.

ଧୂମଧର—ସ. ବ. (ଧୂମ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଗ୍ନି—
Dhūmadhara Fire.

ଧୂମ ଧ୍ୱଜ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଧ୍ୱଜ)—ଧୂମକେତନ (ଦେଖ)
Dhūma dhwaja Dhūmaketana (See)

ଧୂମପ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧୂମ + ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhūmapa ଧୂମପାୟୀ (ଦେଖ)—Dhūmapāyī (See)
(ଧୂମପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂମ ପଥ—ସ. ବ—୧ । (ଧୂମ ଉପଲକ୍ଷିତ ପଥ; ମ.ପ. ଲୋ କର୍ମଧାରୟ) Dhūma patha ପିତୃଯାନ; ଯେଉଁ କଳ୍ପିତ ପଥରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ପିତୃଲୋକକୁ ଯାଏ—1. The way of the manes to their world.

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଧୂମନିର୍ଗମନ ପଥ—2. A chimney; airhole.

୩ । ଯଜ୍ଞ—3. A sacrifice.

ଧୂମ ପଟଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ + ପଟଳ) —ଧୂମାବଳି (ଦେଖ) Dhūma paṭala Dhūmābali (See)

ଧୂମ ପତ୍ର(ତ୍ରା)—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧୂମପାନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପତ୍ର)— Dhūma patra(trā) ଧୂଆଁପତ୍ର; ତମାଖୁଗଛ (କ୍ଷୀନେନ୍) — Tobacco plant.

ଧୂମ ପାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ + ପାନ)—୧ । ତମାଖୁ, ଗଞ୍ଜେଇ, Dhūma pāna ଅଫିମଆଦି ଜଣା ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅଗ୍ନି ସଯୋଗ କରି ତଦ୍ଧାତ ଧୂମକୁ ପାଟିବାଟେ ଜଦରକୁ ଟାଣିବା; ଧୂଆଁ ଖାଇବା—1 Smoking of tobacco, ganja, opium and other drugs.

୨ । ରୋଗବଟେଶର ପ୍ରତିକାରାର୍ଥ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ଧୂଆଁ ପିଇବା—2. Smoking done for driving away certain diseases.

ଧୂମପାୟୀ—ସ. ତତ୍. ପୁଂ. (ଧୂମ + ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)-- Dhūmapāyī ୧ । ଯେ ଧୂମପାନ କରେ; ଯେ ଧୂଆଁ ଖାଏ— (ଧୂମପାୟିନ୍ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who smokes

୨ । ଯାହାର ଖୁବ୍ ଟିକା ଖାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି—2. Addicted to smoking.

୩ । ଯେଉଁ ଋଷି କେବଳ ତପସ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ଧୂଆଁ ପିଅନ୍ତି— 3. (a sage) Who inhales smoke or vapour only for doing penance.

ଧୂମ ପୋତ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) (ଧୂମ ଉତ୍ପାଦକ ପୋତ) — Dhūma pota ଧୂଆଁକଳ ଜାହାଜ; ବାଷ୍ପୀୟପୋତ — Steamer; steamship.

ଧୂମପ୍ରଭା—ସ. ବ—ସଦା ଧୂଆଁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନରକବଶେଷ— Dhūmaprabhā Name of a hell said to be filled up with smoke.

ଧୂମପ୍ରାଶ--ସ. ତତ. ପୁଂ—ଧୂମପାୟୀ (ତପସ୍ୱୀ)— Dhūmaprāśa (a hermit) Subsisting only on smoking for purposes of penance.

ଧୂମବାନ୍—ସ. ତତ. ପୁଂ. (ଧୂମ + ବତ୍ = ଧୂମବତ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ) — Dhūmabān ୧ । ଧୂଆଁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of smoke. (ଧୂମବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସହିରୁ ଧୂଆଁ ଉଠୁଛି; ଧୂମ ଉତ୍ପାଦକ— କାର୍ଯ୍ୟ—Emiting smoke.

୩ । ଯାହା ନ ଜଳି କୁହୁଳୁଅଛି—3. Smoking; smouldering.

ଧୂମ ମହିଷୀ—ସ. ବ. (ଧୂମ + ମହିଷୀ)—କୁଜ୍ଝଟିକା; କୁହୁଡ଼ି— Dhūma mahishī Mist; fog.

ଧୂମ ଯୋନି—ସ. ତତ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଯୋନି)— Dhūma joni ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଧୂଆଁ ଥାଏ; ଧୂମଗର୍ଭ— Filled with smoke; having smoke within.

ସ. ବ—୧ । ମେଘ—1. Cloud.

୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

୩ । ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର—3. Firearms.

୪ । ମୁଥା—4. Bulbuous grass-root.

ଧୂମ ରଜଃ—ସଂ. ବ. (ଧୂମ + ରଜସ୍) —୧ । ଘରୁ ଉଠୁଥିବା ଧୂଆଁ— Dhūma rajaḥ 1. The smoke rising up from a house.

୨ । ଅଳଦ୍ଧୁ—2. Soot.

ଧୂମଳ—ସଂ. ବ. (ଧୂମ + ଳ ଧାତୁ = ସ୍ତବ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Dhūmaḷa ୧ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂଆଁର ରଙ୍ଗ— 1. Smoky colour.

୨ । କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ବାଇଗଣିଆଁ ରଙ୍ଗ— 2. Purple or violet colour.

୩ । ଶିବ; ମହାଦେବ—3. Śiba; Mahādeba.

ସଂ. ବିଶ—୧ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଧୂଆଁଟିଆ; ନାସର ବର୍ଣ୍ଣ (ଧୂମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିଷ୍ଟ—1. Smoke-coloured; snuff (ଧୂମଳତା—ବ) coloured.

୨ । କୃଷ୍ଣଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ— 2. Purple coloured; violet.

ଧୂମ(ମୁ)ସା—ଦେ. ତତ. ପୁଂ—ଧୂମ୍ରସା (ଦେଖ) Dhūma(mu)sā Dhūm-sā (See) (ଧୂମ୍ରସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂମ ସାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ + ସାର)— Dhūma sāra ଘରୁ ଉଠୁଥିବା ଧୂଆଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— The smoke rising up from a house.

ଧୂମା—ସ. ବିଶ. (ଧୂମ + ସାଦୃଶ୍ୟ ଅର୍ଥରେ. ଆ)— Dhūmā ୧ । ଧୂମବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Smoky.

୨ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ - 2. Smoke-coloured.

ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଧୂମ୍ରସା (ଦେଖ) (ଧୂମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhūm-sā (See)

ଧୂମାକାର—ସ. ତତ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଆକାର)— Dhūmākāra ୧ । ଯାହାର ଆକାର ଧୂଆଁ ପରି— 1. Smoke-shaped.

୨ । ଧୂମ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of smoke.

ଧୂମାକୁସ୍ତି—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି; ଦଉଡ଼ାଧାପଡ଼ା— Dhūmākusti Running about; racing.

ଧୂମାକ୍ଷ—ସ. ତତ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଅକ୍ଷି) — Dhūmākṣha ଧୂମାକାର ନେତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ— Having purple-coloured eyes.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂମାଗ୍ନି—ସ. ବ. (ସ. ଯ. ଲୋ; ଧୂମ ଉତ୍ସାରଣକାରୀ ଅଗ୍ନି)—
Dhūmāgni ୧ । କୁଣ୍ଡୁଳୁଥିବା ନିଆଁ—
1. Smoking or smouldering fire.
୨ । ଘଷି ନିଆଁ—2. The fire made of burning cowdung cakes.

ଧୂମାଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଅଙ୍ଗ)—
Dhūmāṅga ଶିଶୁ ଗଛ; ଶିଂଶପା ଗଛ—
The Sisu tree; Dalbergia Sissoo
ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଦେହ ଧୂମ ବର୍ଣ୍ଣ—
Having a smoky complexion.

ଧୂମାଙ୍ଗଜ—ସ. ତ—ନିଶାଦଳ—Muriate of ammonia; sal-ammoniac.
Dhūmāṅgaja

ଧୂମାତ୍—ଦେ. ବ—୧ । ଧୂମ (ଦେଖ)
Dhūmāt 1. Dhūma (See)
୨ । ଖିନ୍ନଭଗ୍ନ ହେବା ଅବସ୍ଥା; ଧୂଳସାତ୍ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2 Devastated condition; devastation; being razed to the dust.
୩ । ଦେଶରେ ଗୁଳାମେଳ ହେଉରୁ ଅରାଜକ ଅବସ୍ଥା—
3. Anarchical condition of a kingdom due to revolt.
୪ । ଗୁଳାମେଳ—4. Revolt; rebellion.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖିନ୍ନଭଗ୍ନ ହୋଇଥିବା; ଉଜି ଭୁଷ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିବା (ଦେଶ ବା ବସ୍ତୁ)—1. Ruined; devastated; laid waste.
ମଟିଆମେଟ
୨ । ଅରାଜକ ଅବସ୍ଥା ଘୋଟିଥିବା (ଦେଶ)—1. (place) Where anarchy is raging

ଧୂମାତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିନ୍ନଭଗ୍ନ କରିବା; ଧୂଳସାତ୍ କରିବା—
Dhūmāt karibā To lay waste; to ruin; to devastate.
ଧୂଳଧାପଡ଼ା ଉଡ଼ାନ
ମଟିଆମେଟ କରନା [ଧୂମାତ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂମାଧୂମ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dhūmādhūm ୧ । ଗୋଳମାଳ; ଗଣ୍ଡଗୋଳ; ଘୋଘା—
ଧୁମଧାମ 1. Confusion; row; uproar.
ଧୁମଧାମ ୨ । ଅତି ବ୍ୟସ୍ତତା ଓ କ୍ଷିପ୍ରତା—
2. Great haste; hurry.

ଧୂମାଧୂମି—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପର ମାଡ଼ପିଟ—Affray; mutual assault; brawl.
Dhūmādhūmi
ମାରାମାରି, ଧ୍ୱସ୍ତାଧ୍ୱସ୍ତି ତ୍ୱଚାହଂଚୀ
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମାଡ଼ପିଟ ଲଗାଇବା—
Assaulting each other; brawling.

ଧୂମାନ୍ତ—ବିଣ. (ସ. ଦ୍ୱିତି)—୧ । ଧୂମାତ୍ (ଦେଖ)
Dhūmānta 1. Dhūmāt (See)
ମଟିଆମେଟ ଧୂମାନ୍ତ କରି ମୂଲକଥାକ; ଧନ କାଞ୍ଚନ ଲୁଷ୍ଟ ଅନେକ । ଭକ୍ତମାଳ. ସମଉଦଇଙ୍କ ।
୨ । ଧୂମମୟ—2. Smoky; filled with smoke.

ଧୂମ ବର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ଯୋହେ ଧୂମନ୍ତ ଶବ୍ଦର । ଦ୍ୱାତୀ. ବ୍ରହ୍ମକୃପଣ ଗୀତା ।
ଦେ. ବ.—ଧୂମାତ୍ (ଦେଖ)—Dhūmāt (See)

ଧୂମାବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂମ + ଆ = ଧୂମା + ବତ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍କି)—
Dhūmābatī ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟାରୁ ଗୋଟିଏ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଉଲ୍ଲୋକୁ ୧୦ ଆକାରରୁ ଏକତମ —One of the 10 forms of Goddess Durgā in her darkish widowed form, worshipped according to the Tantras.
[ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରରେ ଏହାଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି—ବିବର୍ଣ୍ଣା, ଚଞ୍ଚଳା, ଦୁଷ୍ଟା, ଘୋର୍ତ୍ତା, ମଳିନାମ୍ବରା, ବିମୁକ୍ତ କୁନ୍ତଳା, ରୁକ୍ଷା, ଉଧବା, ବିରଳଦନ୍ତା, କାକଧ୍ୱଜରଥାରୂଢ଼ା, ବିଲମ୍ବିତପୟୋଧରା, ସର୍ପହସ୍ତା, ଅତିରୁକ୍ଷାକ୍ଷା, ଧୃତହସ୍ତବିକ୍ଷୁଦ୍ରିକା, ଭୃଚ୍ଚନାସିକା, ଅତିକୁଟିଳା, କୁଟିଳେକ୍ଷଣା, କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସାର୍ଦ୍ଦିତା, ନିତ୍ୟଭୟଦା ଓ କଳହାସ୍ପଦା । ତନ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ପାର୍ବତୀ ଥରେ କ୍ଷୁଧାତୁର ହୋଇ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲେ; ବିଲମ୍ବ ହେବାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଧାତୁର ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଗିଳି ଦେଲେ ଓ ତତ୍ପରେ ଏହାଙ୍କ ଶରୀର ଧୂମ୍ରମୟ ହୋଇଗଲା । ଶେଷରେ ମହାଦେବ ପ୍ରକଟ ହୋଇ କହିଲେ 'ତୁମେ ମୋତେ ଗିଳି ଦେବାରୁ ବିଧବା ହୋଇଅଛ । ତୁମ୍ଭେ ଜଗତରେ ଏହି ବେଶରେ ପୂଜା ପାଇବ' । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧୂମାବଳି(ଳୀ)—ସ. ବ. (ଧୂମ + ଆବଳି) —ଧୂଆଁ ସରୁ—
Dhūmābali (li) A wreath or cloud of smoke; a volume of smoke.

ଧୂମାଭ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଆଭା) —
Dhūmābha ଧୂମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂଆଁ ପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Smoke-coloured.

ଧୂମାୟନ—ସ. ବ. (ଧୂମ ଶବ୍ଦରୁ ଧୂମାୟ ନାମ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Dhūmāyana ୧ । ଗରମି; ଉଷ୍ମତା—1. Heat (Apte).
୨ । ଧୂଆଁ ଦେବା—2. Smoking (Apte).
୩ । ବାଷ୍ପ ଆଣି ଦେବା—3. Steaming (Apte).

ଧୂମାୟମାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂମାୟ ନାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Dhūmāyamāna ୧ । ଯହିଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁ ଅଛି; କୁଣ୍ଡୁଳୁ (ଧୂମାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥିବା—1, Emitting smoke; smouldering.
୨ । ଯେ ଧୂଆଁ ଦେଉଅଛି—
2. Fumigating; smoking.
୩ । ଯାହା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଧୂମଦ୍ୱାରା ବା ବାଷ୍ପଦ୍ୱାରା ଆବୃତ କରୁଅଛି ବା ଧୂମପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛି—3. Covering or filling up with smoke or vapour.
୪ । ଅନ୍ଧକାରମୟ କରୁଥିବା—
4. Darkening; enveloping with darkness.
୫ । ଧୂମଦ୍ୱାରା ଆବୃତ—
5. Hazy; covered over with smoke.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂମାଳ—ଦେ. ବ (ଫ. ଧୂମଳ)—ବହୁତ ଧୂଳ ଉଡ଼ି ଆକାଶକୁ ଧୂଆଁ ପରି ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଥିବା ଭୋଫାନ—
Dhūmāḷa ଝଡ଼ Dust storm.

ଦେ. ବ୫—୧ । ଧୂମାଳିଆ (ଦେଖ)
1. Dhūmāḷiā (See)

୨ । ଧୂମାଡ୍ (ଦେଖ)—2. Dhūmāt (See)

ଧୂମାଳ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ଝଡ଼ ଭୋଫାନ ସଦୃଶ ମେଘ ଉଠାଇବା—The rising of clouds with heavy puffs of wind.
Dhūmāḷa uṭhā(ṭhe)ibā
ଝଡ଼ଉଠନା

ଧୂମାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଝଡ଼ଭୋଫାନଯୁକ୍ତ—
Dhūmāḷiā 1. Tempestuous.
ଝଡ଼ୁଆ ୨ । ଧୂମାଡ୍ (ଦେଖ)—
2. Dhūmāt (See)

ଧୂମିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂମ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhūmikā ୧ । କୁଜ୍ଝଟିକା; କୁହୁଡ଼ି—
1. Fog; mist.
୨ । ଧୂଆଁ—2. Smoke.
୩ । ବାଷ୍ପ; ବାଷ୍ପ—3. Vapour; steam.

ଧୂମିତ—ଫ. ବିଣ (ଧୂମ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ. ଇତ)—୧ । ଧୂମବତ୍ସିଞ୍ଚ—
Dhūmita 1. Smoking.
(ଧୂମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୂମାବୃତ—2. Obscured with smoke.
୩ । ଅନ୍ଧକାରାବୃତ—3. Darkened.
୪ । କୁହୁଡ଼ୁଥିବା—4 Smouldering; smoking.
୫ । ଅନ୍ତରରେ କ୍ରୋଧଦଗ୍ଧ—
5. Burning with unexpressed rage.

ଫ. ବ—୧ । ଦୂଷିତ ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. A kind of corrupted esoteric formula
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅଗମ୍ୟ ଦିଗ୍‌ବିଶେଷ—
2. A region which the sun's rays do not reach.
୩ । ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଯାଆନ୍ତି—
3. The quarter towards which the sun turns first.

ଧୂମିନୀ—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂମିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ଧୂମୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dhūminī Feminine of Dhūmī.
ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଗ୍ନିଙ୍କର ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମା—
Name of one of the 7 tongues of the Fire-god (Apte)

ଧୂମୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୂମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧୂମପୂର୍ଣ୍ଣ; ଧୂମବହୁଳ—1. Filled with smoke; full of smoke; smoky.
Dhūmī
(ଧୂମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯହିଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଅଛୁ; କୁହୁଡ଼ୁଥିବା—
2. Smoking; smouldering.

ଦେ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୂମାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhūmā.

ଧୂମୋତ୍ଥ—ଫ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍; ଧୂମ+ଉତ୍ଥ)—ଧୂଆଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Dhūmottha Produced from smoke.
ଫ. ବ—ନସାଦଳ - Sal ammoniac.

ଧୂମୋଦ୍ଗାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୂମ+ଉତ୍+ଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ସହିଁର ମୁହଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥାଏ—
ଧୂମୋଦ୍ଗାରକ } ଅନ୍ୟରୂପ— Emitting or discharging smoke from the mouth.
ଧୂମୋଦ୍ଗିରକ }
ଧୂମୋଦ୍ଗାରଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ଦୂରରୁ ଅଦ୍ଭୁତ ପବ୍ଦଭର ଶୂନ୍ୟ ଧୂମୋଦ୍ଗାର ସ୍ତମ୍ଭବତ୍ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ମଧୁସୂଦନ. ପ୍ରବନ୍ଧମାଳା ।
ଧୂମୋଦ୍ଗାରିକା }
ଧୂମୋଦ୍ଗିରିକା }

ଧୂମୋଦ୍ଗମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ଉତ୍ଗମ) —କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଧୂଆଁ ଉଠିବା—The issuing of smoke (from a thing).
Dhūmodgama

ଧୂମୋଦ୍ଗାର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ଉତ୍ଗାର)—
Dhūmodgāra ୧ । ଧୂମୋଦ୍ଗମ (ଦେଖ)
ଧୂମୋଦ୍ଗାରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Dhūmodgama (See)
ଧୂମୋଦ୍ଗିରଣ } ୨ । ମୁଖବାଟେ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥିବା—
2. Emission of smoke from the mouth.
୩ । ଖଇର ଢାକୁଣି—
3. Acid belching (Apte).

ଧୂମୋର୍ଣ୍ଣା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ ପରି ଊର୍ଣ୍ଣା ଯାହାର=ଧୂମୋର୍ଣ୍ଣି +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଯମଘରୀ—Name of the wife of Yama, the Hindu God of death.
Dhūmorṇṇā

ଧୂମ୍ୟା—ଫ. ବ. (ଧୂମ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧୂମସମୂହ—
Dhūmyā A volume of smoke; a cloud of smoke.
(ଭୁଲନାକର—କାଡ୍ୟା ଓ ବନ୍ୟା ।)

ଧୂମ୍ୟାଟ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ଧୂମ୍ୟା=ଧୂମଗନ୍ଧି+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କଜଳଯାଉଆ ଅନ୍ୟ ଫ. ପକ୍ଷ୍ୟାତ୍ମ—କଳଙ୍ଗ, ଚଢ଼େଇ; ଭୃଙ୍ଗପକ୍ଷୀ—The black ଭୃଙ୍ଗ, ପିଙ୍ଗକ drongo; Dicrurus Ater.
Dhūmyāṭa
(ଟୂମ୍ରାଟ—ଅନ୍ୟ ନାମ)

ଧୂମ୍ର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂମ+ର୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଧୂଆଁର ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛୁ)—
Dhūmra
(ଟୂମ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଧୂଆଁ ପରି କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
1. Smoke-coloured; deep purple; dark-red.
୨ । ପାଉଁଶିଆ; ପାଣ୍ଡୁର—2. Grey.
୩ । ବାଇଁଗଣୀ ରଙ୍ଗର (ଗ୍ଲୁଉବାକ)—3. Violet.
୪ । ଅନ୍ଧକାରମୟ—4. Dark; obscure.

ଫ. ବ—୧ । ଧୂଆଁର ବର୍ଣ୍ଣ—
1. The colour of smoke.
୨ । ବାଇଁଗଣୀ ରଙ୍ଗ—2. Violet colour.
୩ । କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
3. Dark-red colour; deep purple colour.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଶିବ—4. Śiba.

୫ । ପାପ—5. Sin; vice (Apte).

୬ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଖଳତା—

6. Wickedness (Apte).

ଧୂମ୍ରକ—ସ. ବ. (ଧୂମ୍ର + କ; ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଧୂଆଁ ପରି)—ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—
Dhūmraka A camel.
(ଧୂମ୍ରଶୂକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂମ୍ର + ବର୍ଣ୍ଣ)—
Dhūmra barṇṇa ୧ । ଧୂଆଁର ବର୍ଣ୍ଣ; କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
1. Dark-red colour.

୨ । ଧୂପ—2. Incense (Apte).

(ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୃଷ୍ଣ ଲୋହିତ—
Dark-red.

ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣକ - ସ. ବ. (ଧୂମ୍ର + ବର୍ଣ୍ଣ + କ)—ଗୁମ୍ଫାରେ ବାସ କରୁଥିବା
Dhūmrabarṇṇaka ଏକପ୍ରକାର ଜନ୍ତୁ; କୋକଶିଆଳ—
A kind of animal living in caves; fox (Apte).

ଧୂମ୍ର ଲୋଚନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ୍ର + ଲୋଚନ)—ଯାହାର
Dhūmra lochana ଆଖି ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Grey-eyed
(ଧୂମ୍ରଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—୧ । ପାରା—1. Pigeon.

୨ । କପୋତ—2. Dove

୩ । (ନାମ) ଶୁମ୍ଭାସୁରର ସେନାପତି—
3. Name of a general of Śumbha demon.
[ଦ୍ର—ସେ ଶୁମ୍ଭର ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲା ।]

ଧୂମ୍ର ଲୋହିତ—ସ. ବିଣ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଧୂମ୍ର ମିଶ୍ରିତ ଲୋହିତ)—
Dhūmra lohita କୃଷ୍ଣଲୋହିତ; କଳା ମିଶା ନାଲି; ଗାଢ଼ା ନାଲି—Deep purple; dark-red.

ସ. ବ—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ଧୂମ୍ରା - ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂମ୍ର + ଆ)—ଧୂମ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
hūmrā Feminine of Dhūmra.

ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କାକୁଡ଼ି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
A kind of cucumber.

ଧୂମ୍ରାକ୍ଷ—ସ ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ୍ର + ଅକ୍ଷି)—ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ ଧୂମ୍ର-
Dhūmrākṣha ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଧୂମ୍ରଲୋଚନ—Having eyes
(ଧୂମ୍ରାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) of a smoky colour

ସ. ବ—୧ । ରାବଣର ଜନୈକ ସେନାପତି—1. Name of a general of demon Rāvaṇa.

୨ । ଭାଗବତୋକ୍ତ ବଳି କଶ୍ୟପ ପ୍ରଜା ହେମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Name of a prince, son of king Hemachandra.

ଧୂମ୍ରିକା—ସ. ବ. (ଧୂମ୍ର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶିଶୁଗଛ; ଶିଂଶପାଗଛ—
Dhūmrikā Dalbergia Sissoo (tree).

ଧୂୟମାନ—ସ. ବିଣ ପୁଂ. (ଧୂ ଧାତୁ = କମ୍ପିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ)—
Dhūyamāna ୧ । କମ୍ପମାନ—1. Shivering; trembling;
(ଧୂୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) shaking.

୨ । ଯାହାକୁ କେହି କମ୍ପିତ କରୁଅଛନ୍ତି—2. Shaken.

ଧୂର୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ବଧ କରିବା—
Dhūr (root) 1. To kill.

୨ । ହିଂସା କରିବା—2. To hurt.

୩ । ଗତି କରିବା; ଯିବା—
3. To go; to move (Apte).

ଧୂର—ସ. ବ—ଧୁର (ଦେଖ)
Dhūr Dhur (See)
(ଧୂରକର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ—ଦୂର (ଦେଖ)—
Dūr (See)

ଦେ. ବ. (ସ. ଦୂର) —ଦୂରତ୍ୱ —Distance.
ଦେ. ବିଣ.—ଦୂରସ୍ଥ —Distant.

ଧୂର୍ମୁସ୍—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତିକୁ ପିଟି ଦୃଢ଼ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ
Dhūr-mus ଦଣ୍ଡ ବା ମୁଷଳବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ଲୌହ ବା ଲାଷ୍ଟପିଣ୍ଡ—
ହୁରମୁସ ଦୁରମୁଟ Rammer.

ଧୂର—ସ. ବ.—ଧୁର (ଦେଖ)—
Dhūra Dhur (See)
ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବିଣ - ଧୁର (ଦେଖ)— Dhura (See)

ଧୂରତି—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ଧୃତି) —ଧୃତି (ଦେଖ)
Dhūrati Dhṛuti (See)
ଏତୁ ଚକଟେ ହରନ୍ତ ଚତ୍ତ ଧୂରତ—ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଧୂର୍ତ୍ତ—ସ. ବ.—ଧୁର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Dhūrtta Dhur (See)
ଧୂଳ ଗ୍ରା. (ଇତର ଭାଷା) ବ. (ସ. ଧୂଳି)—
ଧୁରା ଧୂଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ.)—Dhūli etc (See)
(ଧୂର୍ତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂରି—ଗ୍ରା. (ଇତରଭାଷା) ବ (ସ. ଧୂଳି) —ଧୂଳି (ଦେଖ)
Dhūri Dhūli (See)
ଧୂଳ ଧୂରି

ଧୂରୁତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ଧୂର୍ତ୍ତ)—ଧୂର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Dhūruta Dhurtta (See)
ଧୂରତ

ଧୂରେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ଦୂରଂ)—ଦୂରରେ—
Dhūre At a distance.
ଦୂରେ ଧୂରେ ଥାଇ ତୁଙ୍କ ଚରଣ ଜଥାଇ ବାସ ପେଣ୍ଡି ପଡ଼ିଲା ତ ।
ଦୁରମେ ଅର୍ଜୁନ. ଦଦର୍ଥତନ୍ତ୍ରାନଣି ।

ଧୂରେଇ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କେତେକ ଦୂରରେ ବା ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ
Dhūrei hebā ରହିବା—To remain at a distance.
ସ୍ଥଳଗହୋନା, ଦୂରହୋନା (ଯଥା—ଶୂଦ୍ର ମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଧୂରେଇ ହୋଇ ଖାଇ ବସିଲେ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂର୍ଗତ—ଫ. ବଣ—୧ । ଅଗ୍ରଗାମୀ; ପ୍ରଧାନ—
Dhūrgata 1. Foremost; chief.
୨ । ରଥର ଦଣ୍ଡା ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା—
2. Standing on the pole of a chariot.

ଧୂର୍ଜ୍ଜଟି—ଫ. ବ. (ଧୂର୍=ବୈଜ୍ଞେକ୍ୟର ଚନ୍ଦ୍ରାରୂପ ଭାର ବା ବଡ଼ଜଟାର ଭାର+ଜଟ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଧୂର୍ଜ୍ଜଟୀ / ଧୂର୍ଜ୍ଜଟି(ଟୀ) } ଅନ୍ୟରୂପ ବଡ଼ ଜଟା ଥିବା ଯୋଗୁଁ) ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ଧୂର୍ତ୍ତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧୂର୍ବ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dhūrtta ୧ । ଶଠ; ପ୍ରତାରକ; ବଞ୍ଚକ; ଦଗାବାଜ୍—
(ଧୂର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Sly; fraudulent; crafty;
(ଧୂର୍ତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) knavish; deceitful.
(ଧୂର୍ତ୍ତିତା—ବ) ୨ । ଚତୁର-2 Shrewd; cunning.
୩ । କପଟାଚାରୀ—3. Hypocritical.
୪ । (+କର୍ମ.ତ) ଆହତ; ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ —4. Hurt; injured.
୫ । ଅନିଷ୍ଟକାରୀ—5 Injurious; mischievous.
୬ । ଲମ୍ପଟ 6. Licentious; lecherous.
୭ । ମାୟାବୀ—7 Illusive
ଫ. ବ—୧ । ଦ୍ୟୂତକର; ଜୁଆରୀ—1. A gambler.
୨ । ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A cheat; a rogue.
୩ । ବଲୁଆ—3. Jackal.
ନରାଣାଂ ନାପିତୋଧୂର୍ତ୍ତଃ, ପକ୍ଷିଣାଂ ଚୈବ ବାୟସଃ;
ଦଂଷ୍ଟ୍ରିଣାଂଚ ଶୃଗାଲସ୍ତୁ, ଶ୍ୱେତ ଉନ୍ଦୁର ସ୍ତ୍ରିଷୁ ନାଂ ।
ଏହାପରି ଗୋଟିଏ ଶ୍ଲୋକ ଅଛି ।
୪ । ଧାତୁରୀ; ଦୁଦୁରଗଛ Thorn apple (plant).
୫ । ଲୁହାର କଳଙ୍କି—5. Rust of iron.
୬ । ଲୁହାରନା; ଲୁହାଗୁଣ୍ଡ—6. Iron filings (Apte).
୭ । ବହଳ ଲବଣ—7. Foetid salt.
୮ । କଳା ଲୁଣ—8. Black salt.
୯ । ପ୍ରେମିକ; ନାଗର—
9. A lover; a gallant (Apte).

ଧୂର୍ତ୍ତକ—ଫ. ବ. (ଧୂର୍ତ୍ତ+କ) —୧ । ଶୃଗାଳ; ବଲୁଆ—
Dhūrttaka 1. A jackal.
୨ । ଜୁଆରୁ—2. A gambler.
୩ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ କୌରବ୍ୟକୁଳର ନାଗବିଶେଷ —
3. Name of a mythological serpent.
ଫ. ବଣ—ଅତି ଧୂର୍ତ୍ତ—Very cunning; crafty.

ଧୂର୍ତ୍ତ କିତବ—ଫ. ବ—ଜୁଆଡ଼େଳାଳ—
Dhūrta kitaba A gamester; a gambler.

ଧୂର୍ତ୍ତତା—ଫ. ବ. (ଧୂର୍ତ୍ତ+ଭାବ. ତା)—୧ । ପ୍ରତାରଣା; ଶଠତା—
Dhūrttatā 1. Fraud; knavery; deceit.
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତପଣ—2. Deceitfulness.
୩ । ଚତୁରତା; ଚାଲାକୀ—
3. Shrewdness; cunning; craftiness.

ଧୂର୍ତ୍ତପଣ—ଦେ. ତ—ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଶଠପଣିଆ; ଠକପଣ—
Dhūrttapaṇa Deceitfulness.
धूर्तपना धूरतपना
[ଧୂର୍ତ୍ତପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂର୍ତ୍ତମାନୁଷା—ଫ. ବ—ରାକ୍ଷସ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Dhūrtta mānushā Rākṣasā (See)

ଧୂର୍ଦ୍ଧର—ଫ. ବଣ (ଧୂର୍=ଭାର+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)—Dhurandhara (See)
(ଧୂର୍ଦ୍ଧର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂର୍ବ୍ବ (ଧାତୁ)—ଫ.—ହିଂସା କରିବା; ବଧ କରିବା
Dhūrbb (root) To kill; to hurt.
(ଧୂର୍ବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂର୍ବ୍ବହ—ସଂ ବଣ (ଧୂର୍+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧୂର୍ଦ୍ଧର (ଦେଖ)
Dhūrbbaha Dhūrddhara (See)
(ଧୂର୍ବ୍ବହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂର୍ବ୍ବୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂର୍ବ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅ+ଙ୍କୀ. ଈ)—
Dhūrbbī ଶଗଡ଼ର ଝୁମୁଣ୍ଡି—
(ଧୂର୍ବ୍ବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) The front point of a cart (where the poles meet); the forepart of a carriage.

ଧୂର୍ମ୍ମ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୂମ)—ଆଦୁନିକ ତନ୍ତ୍ର ବା ଶୈବରହସ୍ୟସାଧକ ବା ଅଘୋରଭଜନକାରୀମାନଙ୍କର ଶରୀର ଓ ପ୍ରକୃତିର ପାଞ୍ଚ କଳା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
Dhūrma One of the 5 elements of nature and body according to the modern Tantric devotees.
(ଅଘୋରୀ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

ଧୂଳକ—ସଂ. ବ—ବିଷ—
Dhūlaka Poison (Apte)

ଧୂଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂଳ)—ଧୂଳି (ଦେଖ)
Dhūlā Dhūli (See)
ଧୂଳ, ଧୂଳୋ **धूल, धूरा**

ଧୂଳା ଉଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟଧିକ ମାତ୍ରାରେ
Dhūlā urdibā ସମ୍ପାଦିତ ହେବା—1. (anything) Being
ଧୂଳ ଧାପଡ଼ ଉଡ଼ା done in excessive proportion or
धूरा उड़ाना quantity.
(ଧୂଳା ଉଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ରଙ୍ଗା ଘର ବହୁଘର ଯୋଗୁଁ ଖିଆ ଖିଆରେ ଧୂଳା ଉଡ଼ୁଛି; ସେଠାରେ ମାଡ଼ରେ ଧୂଳା ଉଡ଼ୁଛି ।)
୨ । ବିଧ୍ୱଂସନ; ବିନଷ୍ଟ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. Devastation.
୩ । ଧୂଳସାତ୍ ହେବା; ଭୂମିସାତ୍ ହେବା—
3. Being reduced to dust; being razed to the ground.
[ଦ୍ର—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ଆଘାତ କରି ସ୍ୱଳ୍ପ କରି ଦେବା; କମ୍ବା ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଅଣୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଦଳିଦେବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱାରା ଧୂଳ ଉଡ଼ିବା ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଲାଗିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଇତସ୍ତତଃ ଯିବା ଆସିବା କରିବାରେ ଧୂଳ ଉଡ଼ିବା ଉପରୁ 'ଧୂଳା ଉଡ଼ିବା' କଥା ଆସିଅଛି ।)

ଧୂଳା ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ମାତ୍ରାରେ କରିବା—1. To do something excessively.

धूरें उड़ाना (ଯଥା - ସେ ମାଡ଼ରେ ଧୂଳା ଉଡ଼େଇଲା ।)

[ଧୂଳା ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ସିନ୍ନଖଣ୍ଡ୍ରପ କରିବା; ଧ୍ୱଂସନ କରିବା; ବିଧ୍ୱସ୍ତ କରିବା—

2 To devastate; to lay waste.

୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଉଚ୍ଚି ତଳ ଧୂଳସାତ୍ କରିବା—

3. To raze to the ground; to reduce to dust.

ଧୂଳି(ଳୀ)—ସ. ବି. (ଧୂ ଧାତୁ = କମ୍ପିବା + ସଙ୍କାର୍ଥରେ ଳ; ଳୀ; ବାସ୍ତୁର ଶବ୍ଦତ୍ ଡାଡ଼ନାରେ ଯାହା କମ୍ପିତ ହୁଏ)—

Dhūli(li)

୧ । ପରାଗ; ଫୁଲ ଆଦର ରଜଃ—1. Pollen.

୨ । ମାଟି ବା ଧୂଳ ପରି ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ପଦାର୍ଥ—

2 Any insignificant thing (like dust).

୩ । ମାଟିର ଗୁଣ୍ଡ—3. Earth dust; powdered earth.

୪ । ଗୁଣ୍ଡା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—4. Powder.

୫ । ଧୂଳ ପରି ମୂଲ୍ୟହୀନ ବସ୍ତୁ—

5. Anything of no value like dust.

୬ । ଚରଣରେଣୁ; ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳ, ଯାହା ସନ୍ତାନ ବା ସେବକ ଆଦରଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ମଙ୍ଗଳ କାମନାର୍ଥେ ଦିଆଯାଏ—6. The dust from the feet of elders which is put on the head of children etc for the purpose of bringing them bliss.

ଦେ. ବିଣ—ଧୂଳ ଧୂସରିତ; ମଇଳା—

Soiled with dust; dusty.

ଧୂଳଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଧୂଳ)—

Dhūliā

୧ । ଚୂର୍ତ୍ତିତ; ଧୂଳ ପରି ଗୁଣ୍ଡା ହୋଇଥିବା—

धूलिआ, धूलो

1. Powdered.

धूलिआ मिट्टिआ, धूलसा (ଯଥା—ଧୂଳଆ ନାସ ।)

୨ । ଧୂଳ ଧୂସରିତ; ଧୂଳ ବୋଳା ହୋଇଥିବା—

2. Rendered grey by being covered over with dust

(ଯଥା—ଧୂଳଆ ବାବାଜୀ ।)

୩ । ଯେ ଧୂଳରେ ବିଚରଣ କରେ—

3. Grovelling in the dust.

(ଯଥା—ଧୂଳଆ ଜନ୍ତୁ ।)

୪ । ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର; ଧୂସର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଖାକି ରଙ୍ଗର (ଯଥା—ଧୂଳଆ କନା)—4. Grey; khaki

୫ । ଧୂଳମୟ; ଧୂଳରେ ପୂର୍ତ୍ତି—5. Dusty; full of dust.

୬ । ଯେଉଁ ଋତୁ ବା ସମୟରେ ବର୍ଷା ଅଭାବରୁ ବାଟଘାଟରେ ଧୂଳ ଉଡ଼େ—6. (weather or time) In which the roads and lands become dusty; dry (season).

(ଯଥା—ଧୂଳଆ ଗୁଣ୍ଡିଚ ।)

ଦେ. ବି—୧ । ଧୂଳଆ ଘର (ଦେଖ)

1. Dhūliā ghara (See)

୨ । ଧୂଳଆ ଘରେ ଲାଗିଥିବା କାଠର ରୁଅ ଓ କାଠର ପାରେଣୀ ବତ୍ତା—2. Wooden rafters and thin ribs used in constructing the upper frame-work of a house.

ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଂ) ବି—ଧୂଳଆ ଗୁମାସ୍ତା (ଦେଖ)

Dhūliā gumāstā (See)

ଧୂଳଆ କଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଲୌହ ନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର, କ୍ଷୁଦ୍ର, କଣ୍ଟା—

Dhūliā kaṇṭā Small iron nails or pricks.

ଧୂଳଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯାହା ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ନୁହେଁ ତାହା ଆଦାୟ କରିବା—To realise some profit which is not one's own

ଦାଉଁମାରା [ଦ୍ର—ଏକ ପଣ୍ଡାର ଯଜମାନ ଯାତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପଣ୍ଡାର ଗୁମାସ୍ତା ଦୂର ଦେଶରୁ ତୀର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ସେ ଯାତ୍ରୀକୁ ଫୁସୁଲ୍ଲ ଫୁସୁଲ୍ଲ କରି ତାହାକୁ ତାହାର ପାରମ୍ପରିକ ପଣ୍ଡା-ଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ କାଳେ ଆପଣା ପଣ୍ଡା ଜକଟରେ ପକାଇବ, ଏହି ଭୟରେ ଯାତ୍ରୀର ପାରିବାରିକ ବା ପୈତୃକ ପଣ୍ଡା ଯାତ୍ରୀଠାରୁ ପାଇବା ଉକ୍ତ ଧୂଳଆ ଗୁମାସ୍ତାକୁ ଲାଭରୁ କିଛି ଅଂଶ ଦିଏ । ଉକ୍ତ ଗୁମାସ୍ତାକୁ 'ଧୂଳଆ' ଓ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ 'ଧୂଳଆ କରିବା' କୁହାଯାଏ । ଏଥିରୁ 'ଧୂଳଆ କରିବା' ଏହି କ୍ରିୟାର ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଗ ଚଳିଅଛି ।]

ଧୂଳଆ ଗୁଣ୍ଡିଚ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡିଚ ବା ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଧୂଳ ଉଡ଼ିଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷା ହେଉ ନ ଥାଏ—

Dhūliā guṇḍichā A season of the car festival (held in the month of Āshārdha) when there is no rain; dry car festival season.

ଧୂଳଆ ଗୁଣ୍ଡିଚ କାହୁଆ ଗଡ଼ା
କଥା ବୋଲେ ଥାନ ଦାଣ୍ଡକୁ ନେମା । କୃଷିବଚନ ।

ଧୂଳଆ ଗୁମାସ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ.(ପୁଂ) ବି—ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀ-ଗୁମାସ୍ତା ନିଜର ପଣ୍ଡା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡାର ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣି ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡା ଜରିଆରୁ ଉକ୍ତଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେବଦର୍ଶନାଦି କରାଏ ଓ ଯାତ୍ରୀ ତାହାର ପାରମ୍ପରିକ ପଣ୍ଡାକୁ ଦେବା ଯାତ୍ରୀଭୋଷିକରୁ ଭାଗ ନିଏ—A pilgrim-agent who accompanies pilgrims belonging to some other Panda to a sacred place and makes the necessary arrangements for their visit to the Deity and gets a share out of the perquisites given by them to their own Paṇḍā.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂଳିଆ ଘର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗୃହଘରର ଶ୍ଳଭ ବା ଲଦନରେ ବାଉଁଶର
Dhūliā ghara ରୁଅ ଓ ଥାରେଣୀ ବଡା ପରିବର୍ତ୍ତରେ କାଠର
କାଠକୀ କୋରୋବଲୀକା ଘର ରୁଅ ଓ ବଡା ଲଗିଥାଏ—

A thatched house having its roof or frame planked with wooden rafters and ribs.

ଗରବଲ୍ଲା ଧୂଳିଆ ଘର ବନାଇ ପକାଇଲେଣି । ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

[ଦ୍ର—ଧୂଳିଆ ଘରର ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କାଠର ରୁଅମାନ ପଡ଼େ ଓ କାଠ ରୁଅ ଉପରେ କାଠର ଥାରେଣୀ ବଡାମାନ ସାନ ସାନ ଲୁହାକଣ୍ଟା ବାଡ଼ିଆ ଦ୍ୱୋଇ ଲଗାଯାଏ । ବାଉଁଶରେ ଛଅର ଘରର ଶ୍ଳଭ ଅପେକ୍ଷା ଧୂଳିଆ ଘରର ଶ୍ଳଭ ସୁନ୍ଦର ଓ ବେଶି ମଜ୍ଭୁତ୍ ଅଟେ ।]

ଧୂଳିଆ ଜନ୍ଦା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଚକଚକିଆ କଳା ବା ପାଉଁଶିଆ
Dhūliā jandā ଜନ୍ଦା—A kind of big black
ଡେମ୍ପିପୀଁପଡ଼େ or grey pismire living in dust.
ବିଷପୀପଡ଼ୀ ଚୀଟୀ ଧୂଳିଧୂସର ଧୂଳିଅଜଦା ରୂପ ଉଲେ ଉଲେ ଥାଏ
ଜଅଁଳ ମାଇଁସ ଝିଅ ପାଇଲେ ରୁଣ୍ଡନ ଖାଏ ।
ଜଳଲ ବାହାଣୀ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା । ଏମାନଙ୍କ ଦଂଶନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପଦାୟକ । ଏମାନେ ଧୂଳିରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।]

ଧୂଳିଆ ଧୂସର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଧୂଳିଧୂସରଃ)—ଧୂଳିଧୂସର (ଦେଖ)
Dhūliā dhūsara Dhūlidhūsara (See)
ଧୂଲୋସ୍ୱଧୂସର ଧୂଳିଅଧୂସର ଅଗେ ନଦିଅ ଧୂଳିଅ । ଦ୍ରୁତରୂପଶଗୀତା ।
ଧୂଳଧୁସର (ଧୂଳିଆଧୂସ୍(ସ୍ୱ)ର୍ ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂଳିଆ ନାଗ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତିସ୍ଥ ନାଗସାପ—A kind of
Dhūliā nāga small cobra, 3 or 4 inches long,
ଖରାସାଁପ generally living in dusty places.

[ଦ୍ର—ଏ ୩।୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏହାର ଉଷ ଉତ୍ତାପ । ଏହା ଧୂଳି ଉତରେ ଥାଏ ଓ ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁର ।]

ଧୂଳିଆ ବାଡ଼େଇବା—ଦେ.କ୍ରି -୧ । ଧୂଳିଆ ଘରର ଶ୍ଳଡର କାଠର ରୁଅ
Dhūliā bārdeibā ଉପରେ କାଠର ବଡାକୁ ଲୁହାକଣ୍ଟାଦ୍ୱାରା
ଧୂଳିଆ ପିଟିବା / **ଧୂଳିଆ ମାରିବା** } ଅନ୍ୟରୂପ ସଲଗ୍ନ କରିବା—1. To drive nails into the wooden ribs to attach them to the wooden rafters of a Dhūliā ghara.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନୀ ହୋଇ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ଧୂଳିଆଘର କରିବା—
2. (figurative) To be rich and be able to construct a costly house with wooden rafters and ribs instead of bamboo ones like ordinary poor people.

ଧୂଳିଆ ବାବାଜୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବାବାଜି ବା ବୈଷ୍ଣବ ଦେହରେ
Dhūliā bābājī ଭସ୍ମ ବା ଧୂଳି ବୋଳ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି—
ଧୂରିଆ ବାବାଜୀ A mendicant who rubs dust or
(ଧୂଳିଆ ବରଷମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ashes on his body.

ଧୂଳିଆ ଯାତ୍ରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରା) ବ—ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀ ନିଜର ପାରିଶ୍ରମିକ
Dhūliā jātrī ପଣ୍ଡା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡା ବା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡାର ଗୁମାସ୍ତା
ସଙ୍ଗେ ତୀର୍ଥକୁ ଆସି ଦେବଦର୍ଶନାଦି କରେ—

A pilgrim who visits a shrine by taking the help of a pilgrim-agent other than his family Paṇḍā's servant.

ଧୂଳି ଉଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂଳି + ଉଡ୍ଡୟନ)—
Dhūli urḍā(rḍe)ibā ୧ । ଧୂଳିମୟ ରାସ୍ତାରେ ଗୃହବାଦ୍ୱାରା
ଧୂଳାଉଡ଼ାନ ରାସ୍ତାର ଧୂଳିକୁ ପାଦ ବା ଟୁର୍ର ଆଘାତଦ୍ୱାରା
ଧୂଳଉଡ଼ାନା ପବନରେ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—1. To raise the dust from a dusty road by the tread of the feet or hoofs.

ଧଳ ଉଡ଼ାଇଣ ପାଣ୍ଡେ ଜଳ ଦ୍ୱାଇଡ଼
ଯାଇଛନ୍ତି ଗୋରୁଲେ ଗୋଠରୁ ବାଛୁଡ଼ି । ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍କଳମାଳା ।

୨ । ଯେଉଁଅଡ଼ୁ ପବନ ବହୁଛି ସେହିଅଡ଼ୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି-ଆଡ଼କୁ ବା ଉପରକୁ ଧୂଳିକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—
1. To cause dust to be blown towards a person by wind.

* । ଧୂଳା ଉଡ଼ାଇବା(ଦେଖ)—3. Dhūlā urḍāibā (See)

୪ । (ପବନ ବା ବତ୍ତାସ) ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ସ୍ଥିତ ଧୂଳିକୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—4. (the wind or tempest) To raise the dust off the ground.

ଧୂଳି ଉଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଧୂଳା ଉଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Dhūli urḍibā 1. Dhūlā urḍibā (See)
ଧୂଳାଉଡ଼ା ୨ । ଭୂପୃଷ୍ଠରୁ ଧୂଳିପଟଳ ପବନ ବା ମନୁଷ୍ୟର
ଧୂଳଉଡ଼ନା ପାଦ ବା ଅଶ୍ୱାଦିର ଟୁର୍ଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚାଳିତ ହୋଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ିବା—2. The raising of dust from the surface of the earth by the wind or feet or hoofs of animals.

ଧୂଳି(ଳୀ) କଦମ୍ବ—ସଂ. ବ—କେଳି କଦମ୍ବ ୧ (ଦେଖ)
Dhūli(lī) kadamba Keli kadamba 1 (See)

ଧୂଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂଳି + ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ସାଦ୍ଧା ଆକାଶରେ
Dhūlikā ଧୂଳି ସଦୃଶ ଦୃଶ୍ୟେ)—କୁଜ୍ଝଟିକା; କୁହୁଡ଼ି—
Mist; fog.

ଧୂଳି କୁଟ୍ଟିମ—ସଂ. ବ. (ଧୂଳି + କୁଟ୍ଟିମ)—୧ । କର୍ଷିତ କ୍ଷେତ୍ର; ଉଷା
Dhūli kuṭṭima ହୋଇ ଥିବା କ୍ଷେତ—1. A ploughed
(ଧୂଳି କେଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) field.

୨ । ମାଟିର ସ୍ତୂପ ବା କାନ୍ଥ—
2. A mound or rampart of earth (Apte).

ଧୂଳି ଖେଳ—ଦେ. ବ.—୧ । ଧୂଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ପିଲାମାନଙ୍କର
Dhūli khela ଖେଳିବା ନାନାପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା—1. Child's
ଧୂଳୀ ଖେଳା play in which children raise sem-
ଧୂରିଆ ମିଟିଆ ଖେଳ blance of houses with dust.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅବାସ୍ତବ କଥା—
2. (figurative) Any unreal affair.

* । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପିଲାଙ୍କ ଧୂଳିଖେଳ ପରି ଅସ୍ଥାପ୍ପୀ ବିଷୟ—
3. (figurative) Any unsubstantial or short-lived matter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂଳ ଗୁଚ୍ଛକ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଧୂଳ+ଗୁଚ୍ଛକ)—ଅବୀର; ଫଗୁ—
Dhūli guchchhaka A red powder (made from the root of a wild ginger).

ଧୂଳି ଗୁଞ୍ଜା(ଞ୍ଜେ)ଇ—ଦେ. ବ.—ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଧୂଳ ସାହାଯ୍ୟରେ
Dhūli gunjā (ñje,i ଖେଳବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
A kind of child's play done with the help of dust.

ଧୂଳ ଗୁଣ୍ଡୁର—ଦେ. ବ.—ଏକଜାତୀୟ ପୋକ; ଗୁଣ୍ଡୁରପୋକ—
Dhūli gunḍuri A kind of worm boring into ଘୁର୍ଘୁରେ ପୋକା dust; sand-borer.
ଗୁଡ଼୍ଡୁ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଧୂଳରେ ଗାତ କରି ରହନ୍ତି ।]

ଧୂଳ ଗୋଡ଼—ଦେ. ବ.—ଅନାବୃତ ପାଦ ଦ୍ୱାରା ରୁଇଁରେ ଯିବା ଆସିବା
Dhūli gorda ଯୋଗୁଁ ଧୂଳ ଲଗିଥିବା ଗୋଡ଼—Feet soiled ଧୂଳା ପା with dust on account of walking ଧୂରିଅୟା ପାଆଁ on dusty road with bear feet.

ଧୂଳ ଘର—ଦେ. ବ.—୧ । ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଧୂଳ ସାହାଯ୍ୟରେ କରିବା
Dhūli ghara ଖେଳଘର—1. A doll's house made ଧୂଳାଘର by children with dust.
ଧୂଳୋଘର ୨ । ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କ ଧୂଳ ଘର ପରି ଅବାସ୍ତବ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀ ବିଷୟ—2 Any unreal or short-lived thing like children's doll-house.
୩ । ପିଲ୍ଲଙ୍କ ଖେଳଘର ପରି ସଂସାରର ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ କ୍ରିୟା—
3. Worldly affairs compared to children's play-house.
(ଯଥା—ଦଇବ ମୋ ଧୂଳଘର ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା ।)

ଧୂଳ ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଶିଶୁ ଅବଙ୍କ ଧୂଳଧୂସରିତ ଦେହରୁ ବା
Dhūli jhārdiba ଧୂଳଧୂସରିତ କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଧୂଳ ଝାଡ଼ା ସାହାଯ୍ୟରେ ଧୂଳ ଅପସାରିତ କରିବା—2. To dust; ଧୂଳ ଝାଡ଼ନା to remove dust from a dust-smeared body or thing by beating off the dust.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପଦରଜଃ ଶିଶୁଆବଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଛିଞ୍ଚି ଦେବା—2. To sprinkle the dust of one's feet on the head of a youngster.

ଧୂଳ ଦେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଶିଶୁ, ବାଳକ, ସେବକ ଆଦଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ
Dhūli debā କାମନାର୍ଥେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ (ଗୁରୁଜନ) ପଦଧୂଳ [ଧୂଳ ଥକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଥକାଇବା; ଚରଣଧୂଳ ପ୍ରଦାନ କରିବା—1. To lay the dust of one's feet on the head of one's younger, wishing him bliss.
୨ । (ଆଖିରେ) ଧୂଳ ଦେବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଖି ଆଗରେ ଠକାଇବା—2. To throw dust in the eyes; to deceive a person in his very face.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଖାବକା ଉପାର୍ଜନ ପନ୍ଥାରେ ବାଧା ଦେବା; ଦାନାରେ ଧୂଳ ଦେବା—
3. (figurative) To put obstacles in the way of one's means of living.

ଧୂଳ ଧୂସର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଧୂଳ+ଧୂସର)—ଧୂଳ ବୋଳ
Dhūli dhūsara ହୋଇ ଥିବାରୁ ବିବର୍ଣ୍ଣ; ମାଟିଆ—Grey ଧୂଳିଆ with dust; soiled with a layer of dust ଧୂଳିଆ ମିଟିଆ, ଧୂରିସେ ଭରା over the body.
(ଧୂଳଧୂସର, ଧୂଳ ଧୂସର(ସୁଂ); ଧୂଳଧୂସରା, ଧୂଳଧୂସୁରା (ସ୍ତ୍ରୀ)-ଦେଶଜ ରୂପ)
(ଧୂଳ ଧୂସରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂଳ ଧୂସରିତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଧୂଳି+ଧୂସରିତ)—ଧୂଳିରେ
Dhūli dhūsarita ଆବୃତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣ—
(ଧୂଳିଧୂସରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Soiled with dust; smeared over with dust; dusty.

ଧୂଳ ଧ୍ୱଜ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂଳ+ଧ୍ୱଜ)—୧ । ପବନ—
Dhūli dhwaja 1. The wind.
୨ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ; ଝଡ଼ିଆ ଝଡ଼—2. Whirl-wind.

ଧୂଳ ପଟଳ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂଳି+ପଟଳ)—ଧୂଳି ଜଡ଼ି ମେଘ
Dhūli paṭala ପରି ଦେଖାଯିବା ଘନ ଧୂଳିରାଶି—
A cloud of dust.

ଧୂଳ ପୁଷ୍ପିକା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂଳି+ପୁଷ୍ପିକା; ଏଥିର ଫୁଲ ମଧ୍ୟ
Dhūli pushpikā ଜାତୀୟରେ ଧୂଳି ପରି ବହୁତ ପରାଗ ଥିବାରୁ);
କଅଁ ଗଛ; କେତକୀ ଗଛ—Screwpine; Pandanus Odoratissimus.

ଧୂଳ ବତା—ଦେ.ବ—ଛେଙ୍କର ଛୁଆଣି ଘରେ ଓ ଧୂଳଆଘରେ ରୁଅ ଉପରେ
Dhūli batā ଲଗାଯିବା ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁଳ ଓସାର ଓ ଅଧଆଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ଲ କାଠର ସରୁଆ ବତା—Thin wooden ribs of a thatch-frame over which earthen tiles are laid instead of straw or of a Dhūliā house.
(ଧୂଳଆବତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂଳମୟ—ସ. ବିଣ. (ଧୂଳ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ):—
Dhūlimaya ୧ । ଧୂଳଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛନ୍ନ—
1. Covered over with dust.
୨ । ଧୂଳିଆ; ଧୂଳିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Dusty.

ଧୂଳ ମରିବା – ଦେ. ବ.—ସାମାନ୍ୟ ବର୍ଷାଦ୍ୱାରା ବା ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ହେବା
Dhūli maribā ଦ୍ୱାରା ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଜଡ଼ିଥିବା ଧୂଳ ଆଉ ଜଡ଼ି ନ ପାରି ବସି ଯିବା—The settling of the dust over the surface of the ground by a light shower of rain or by the sprinkling of water over it.

ଧୂଳ ମଳ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବରୁ; ସ. ଧୂଳ+ମଳ)—
Dhūli mali ୧ । ଧୂଳ ଓ ମଳ—1. Dust and dirt.
ଧୂଳା ମୟଳା ୨ । ଧୂଳ ପଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ଲାଭ ହେବା ମଇଳା—
ଧୂରିମଇଳା 2. Soil due to dust.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାମାନ୍ୟମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ—
3. (figurative) The slightest doubt.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ କଥାରେ ଧୂଳ ମଳ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ସାମାନ୍ୟ ମାନ୍ଦ ଗୋଳମାଳ—
4. Any little confusion.
୫ । ସାମାନ୍ୟ ମାନ୍ଦ କଳଙ୍କ—
5. A little blemish.
୬ । ସାମାନ୍ୟ ମାନ୍ଦ ମଇଳା—
6. A speck of dirt.

ଧୂଳି ମାଟି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଧୂଳି+ମୃତ୍ତିକା)—
Dhūli māṭi ୧ । ଧୂଳି ଓ ମାଟି—1. Dust and earth.
ଧୂଳାମାଟି ୨ । ଧୂଳି ଓ ମାଟି ପରି ମୂଲ୍ୟହୀନ ବସ୍ତୁ—
ଧୁଳିଆ ମିଟିଆ 2. A thing of no value like dust and earth.
(ଯଥା—ସେ ତା ବାସର ସାଇତା ଧନକୁ ଧୂଳି ମାଟି ପରି ଉଡ଼ାଇ ଦଉଛି ।)

ଧୂଳିର—ଦେ. ବିଣ. (ଧୂଳି ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବହୁଳ୍ ବଚେଷଣରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଧୂଳିରେ ନିର୍ମିତ—
Dhūlira
ଧୂଳାର 1. Made of dust.
ଧୁଳକା ୨ । ଧୂଳି ପରି ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର—
2. Insignificant like dust.
ଧୂଳର ଏ ଦେହ କଳେବର—ମଧୁସୂଦନ. ବଦରାବଳ ।
୩ । ଯାହା ବନେ ଧୂଳିସାତ୍ ହେବ—
3. Which will one day be reduced to dust.

ଧୂଳିରେ ମିଶିବା—ଦେ. କି—୧ । ଧୂଳିସାତ୍ ହେବା—
Dhūlire miśibā 1. To turn into dust.
ଧୂଳାୟ ମିଶେ ଯାଓଆ ୨ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
ଧୁଳମେ ମୀଲନା 2. To be destroyed.
(ଧୂଳିରେ ମିଶିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ମରିବା—3. To die.
[ଧୂଳିରେ ମିଶା(ଶେ)ଇବା—ସକର୍ମକରୂପ]

ଧୂଳି ସରସର—ଦେ. ବିଣ—ଧୂଳିଧୂସର (ଦେଖ)
Dhūli sarasara Dhūlidhūsara (See)

ଧୂଳିସାତ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଧୂଳି+ପରିଣତାର୍ଥେ ସାତ୍; ତୁଳ. ଭସ୍ମସାତ୍)—
Dhūlisāt ୧ । ଧୂଳିରେ ପରିଣତ—
1. Reduced or turned into dust
୨ । ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ଧୂଳି ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯିବା (ଘରଆଦ)—
2. Razed to dust.

ଧୂଳିସାତ(ଥ)—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ.—ଧୂଳିସାତ୍)—ଧୂଳିରେ
Dhūlisāta(tha) ପରିଣତ—Reduced to dust.
ସେ ସମସ୍ତେ ରୁଦ୍ଧେ ଦେଖାଇ ଲସ୍ତହାତ
ମଥ କାଳ ତାର ବରବ ଧୂଳସାଥ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ବ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଧୂଶ୍ ଧାତୁ)—ସଂ. ଶୋଭତ କରିବା—
Dhūś (root) To adorn; to embellish.
(ଧୂଷ୍; ଧୂଷ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂସ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଭୂଷ୍; କୌଣସି କୋମଳ ବସ୍ତୁର
Dhūs ଦ୍ରୁତ ପତନ ଶବ୍ଦ—The sound of a soft
ଭୁସ ଧୁସ massy thing falling suddenly.

ଧୂସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଭୁଷ)—ଧାନ ଆଦ ଶସ୍ୟରୁ ବା ଭୁଷା ଆଦିରୁ
Dhūsa ଝଡ଼ିବା ଧୂଳି ପରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ—Small particles
ତୁଷ of grain-dust; particles of chaff or straw
ଧୁସ;ପଟପର coming out of grains or dry plants when handled; refuse or dust of corn.

ଧୂସର ସଂ. ବିଣ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ତ୍ତୃ ସର)—
Dhūsara ୧ । ଈଷତ୍ ପାଣ୍ଡୁର; ପାଉଁଶିଆ ରଙ୍ଗ; ଧୂଳିଆ; ମାଟିଆ—
ଧୂସର୍ ଧୂସର୍ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Greyish; dust-coloured; ashy; khaki-coloured.
୨ । ଧୂଳି ବୋଲା ହୋଇଥିବା—
2. Dusty; smeared with dust.
୩ । ମଳିନ; ମଳିଆ—3. Dirty; filthy.
ଦେ. ବିଣ.(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅପମାନ ବା ଦୁଃଖଯୁକ୍ତ; ଚିନ୍ତିତ—
(figurative) Grieved; troubled.
ଧୂତ ହୋଇ ବଳଜ୍ଞାନ, ଧୂସର ହୋଇବା ମନ
ଯୋଇ ଚିନ୍ତା-ଜଳଜ ସମାଜ ମାଜ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର. ଧ ୩୭ ।
ସଂ. ବ—୧ । ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣ—1. Gray colour.
୨ । ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣର କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
2. Any thing of grey colour.
୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—2 Camel.
୪ । ଗଧ—4. An ass.
୫ । କପୋତ—5. Dove.
୬ । ବଣିଆ—6. Goldsmith.
୭ । ତେଲି—7 Oilman.
[ଦ୍ର—ବଣିଆ ଓ ତେଲିଙ୍କ ଦେହ ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ ହବେ ତେଲର ଦେହ ତେଲିଆ ହୋଇଥାଏ; ଧୂଳି ଲାଗି ତାର ଦେହ ପାଣ୍ଡୁର ହବେ । ପାଉଁଶ ଝଡ଼ି ବଣିଆମାନଙ୍କ ଦେହ ମଧ୍ୟ ଧୂସର ଦେଖାଯା ଏ ।]

ଧୂସରଧୂମା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୂସର୍ଧୂମା (ଦେଖ)
Dhūsaradhūmā Dhūsar-dhumā (See)
(ଧୂସରଧୂମ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଧୂସର(ରୁ)ଧୂମା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂସରଧୂସା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୂସର୍ଧୂସା (ଦେଖ)
Dhūsaradhūsā Dhūsur-dhūsā (See)
(ଧୂସରଧୂସ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂସର୍—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଧୂସର)—
Dhūsarā ୧ । ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ; ପାଉଁଶିଆ—
ଧୁସରା 1. Grey-coloured.
(ଧୂସର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂଳିଆ—2. Dusty.
ଧୂସର୍ ଧୂସ୍ରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୩ । ମଳିଆ; ମଳିନ—3. Soiled.
ଦେ. ବ—କସର୍ ରଙ୍ଗର ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
A kind of greyish paddy.

ଧୂସର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଧୂସର)—ଧୂସାରିବା (ଦେଖ)
Dhūsarā(re)ibā Dhūsāribā (See)

ଧୂସର୍ କେନ୍ଦୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂସର ଓ ଇନ୍ଦୁକ)—
Dhūsarā kendu ମାକଡ଼ି କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
(ଧୂସର୍କେନ୍ଦୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Mākarda kendu (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂସର ଧୂସର—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ପରସ୍ପର ଉପରକୁ ଧୂଳି ଫୋପଡ଼ା ଫୋପଡ଼ି ଦେଇ ଧୂଳିଧୂସରିତ **ଧୁଳି ଫେଁକାଫେଁକି** ଦେବା—Soiling each other by ଧୂଳୋ ଫେଲଫେଲି ହଓୟା throwing dust.

ଧୂସରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—A species of paddy.

ସ. ବଣ—'ଧୂସର'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Dhūsarā.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କିନ୍ନରୀବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Name of a Kinnarī.

ଧୂସରିତ—ସ. ବଣ. ଘୁଂ. (ଧୂସର+ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଇତ)—

Dhūsarita ୧ । ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ରଞ୍ଜିତ—1. Made grey; (ଧୂସରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) turned grey; turned dusty-white.

୨ । ପାଣ୍ଡୁର—2. Greyish.

୩ । ଧୂଳିରେ ଆବୃତ—3. Smeared with dust; dusty

ଧୂସରିମା—ସ. ବ. (ଧୂସର+ଭାବାର୍ଥରେ ଇମନ୍)—ପାଣ୍ଡୁରତା—Dhūsarimā Greyish tint; the state of being grey.

ଧୂସା—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ—ଭୁସା; ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟ—Dhūsā Very corpulent.

ଧୁମସା ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଦ୍ୱିଶାଠ) ଲୋହୁ; ମୋଟା ଶୀତବସ୍ତ୍ର; ଉର୍ଣ୍ଣାବସ୍ତ୍ର—1. A coarse woollen wrapper.

(ଧୂସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଶାସନର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—

ଧୁସା 2. A name for calling Duḥśāsan in **ଧୁସା** contempt.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଜଯପୁର) ବ—ବଡ଼ ମୂଷା—Big mouse.

ଧୂସାଧୂସି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଧୁପ୍‌ସା ଧୁପ୍‌ସି (ଦେଖ) Dhūsādhūsi Dhup-sā dhup-si (See)

ଧୂସାଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧୂସର; 'ଧୂସରିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Dhūsāribā ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଧୂଳରେ ଘୋଷାଇବା—1. To drag a thing through (ଧୂସରାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) dust.

ଘସୀଟନା

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଧୂଳିଧୂସର କରିବା—2. To cause a thing to become dusty.

ଧୂସୁମା—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ—ଧୂମ୍‌ସା (ଦେଖ) Dhūsumā Dhūm-sā (See)

(ଧୂସ୍ମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂସୁରଧୂମା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଧୂସର)—୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟ; ମୋଟା; ଗେଧା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Corpulent (person).

(ଧୂସ୍ରୁଧୂମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂଳିଧୂସରିତ ଓ ମୋଟା—

(ଧୂସ୍ରଧୂମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2 Smeared over with dust

ଘୁରଘୁସରା and fat.

ଧୂସୁରଧୂସା—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ. (ସ. ଧୂସର) —ଧୂଳିଧୂସରିତ; ଦେହଗାକ ଧୂଳି ବୋଳା ଦୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Dhūsur-dhūsā (ଧୂସ୍ରୁଧୂସା—ଅନ୍ୟରୂପ) Smeared over with dust.

(ଧୂସୁରଧୂସୀ —ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂସୁରିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧୂସରିତ)—ଭଲେ ଘୁଷୁରୁ ଧୂଳିଧୂସରିତ ଦେବା; ଧୂଳରେ ଘୁଷୁରିବା—To be soiled

Dhūsuribā (ଧୂସରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) with dust by grovelling in it.

ଘସିଟାନା

ଧୂସ୍ତର—ସ. ବ—ଧୁସ୍ତର (ଦେଖ)

Dhūstara Dhustara (See)

ଧୂସ୍ତୁର—ସ. ବ—ଧୁସ୍ତୁର (ଦେଖ)

Dhūstura Dhustara (See)

(ଧୂସ୍ତୂର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୃ (ଧାତୁ)—ସ—ଧରିବା—To hold.

Dhṛu (root) [ଦ୍ର—ଏହାର ବହୁତ ଅର୍ଥ ଜମ୍ଭରେ 'ଧରିବା' କିମ୍ବା ଭଳେ ଅର୍ଥ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ଧୃକ୍—ସ. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ପଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ; ଧୃ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—

Dhṛuk ଯେ ଧରିଥାଏ; ଧାରଣକାରୀ—Bearing; carrying; holding; assuming.

(ଯଥା—କାଲରୂପ ଧୃକ୍ ।)

ଧୃକ ଦେ. ବଣ. (ସ. ଧୃକ୍)—ଧାରକ; ଧାରଣକାରୀ—

Dhṛuka Holding; one who holds anything.

ବକ୍ର ବଚତ ଧୃତ ଉଚ୍ଚଗତା ଶାସ୍ତ୍ରକ କାର୍ମ୍ମିକ ଶବ୍ଦତ ସାଧୁକ ।

ଉଜ୍ଜ. ବୈଦେଶ୍ଚଶବ୍ଦଲାସ ।

ଧୃତ ସ. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ପଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ; ଧୃ ଧାତୁ+ଣତ)—

Dhṛut ଧୃକ୍ (ଦେଖ)

Dhṛuk (See)

ଧୃତ—ସ. ବଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ହାତରେ ଧରି ଦୋଇ ଥିବା—1. Held; caught; seized by the

(ଧୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) hand.

୨ । ଗୃହୀତ—2. Taken; accepted.

୩ । ସ୍ଥାପିତ—3 Placed; deposited

୪ । ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା; ପରିହିତ—4. Worn; put on.

୫ । ଆଲୋଚିତ; ବିବେଚିତ—5. Considered; discussed.

୬ । ଗିରଫ୍ କରାଯାଇ ଥିବା – 6. Arrested.

୭ । ବାହିତ—7. Borne; carried.

୮ । ପାଳିତ; ଆଚରିତ—8. Maintained; observed.

୯ । ଅବରୁଦ୍ଧ—9. Beseiged.

୧୦ । ରକ୍ଷିତ—10. Preserved; kept.

୧୧ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—11. Practised; habituated.

୧୨ । ଓଜନ କରା ଯାଇ ଥିବା—12. Weighed.

୧୩ । ଅଧିକୃତ—13. Possessed.

୧୪ । ଅବଲମ୍ବିତ—14. Resorted to.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଢ)—ସ୍ଥିତ—15. Situated.
୧୬ । ପତିତ (ହୃ. ଶ)—Fallen.
୧୭ । ନିଶ୍ଚିତ—17 Settled; ascertained.

ସ. ବ. (+ଭାବ. ଢ)—୧ । ଧାରଣ—
1. Containing; holding.
୨ । ଗ୍ରହଣ—2. Acceptance.
୩ । ତ୍ରୟୋଦଶ ମନୁଙ୍କର ଜନୈକ ପୁତ୍ର—
3. A son of the thirteenth Manu.
୪ । ଦ୍ରୁହ୍ୟ ବଂଶୀୟ ଧର୍ମଙ୍କ ପୁତ୍ର; ନୃପତିଶେଷ (ଭାଗବତ)—
4. The name of a king of ancient India.
୫ । ଏକପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧ—
5. A mode of fighting (Apte)

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—ଧାରଣକାରୀ —
One who puts on anything; wearing.
ରଘୁନାଥ ଦେ, ପଦ୍ମନାଭ ପୀତବାସ ଧୃତ ଦେ ।
ବଲ୍ଲଭନାଥ. ବିଚିତ୍ରରାମାୟଣ ।

ଧୃତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ-ଧରିବା; ଗିରଫ୍‌ଦାର କରିବା—
Dhṛuta karibā To catch; to seize; to arrest.
ଧରା ପକଡ଼ନା

ଧୃତ ଦଣ୍ଡ—ସ. ବିଣ.ପୁଂ ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ ହୋଇଅଛି ଦଣ୍ଡ ଯାହାଦ୍ୱାରା)-
Dhṛuta daṇḍa ୧ । ରାଜଦଣ୍ଡଧାରୀ —1 Holding a sceptre.
୨ । ଯଷ୍ଟିଧାରୀ—2. Holding a stick.
୩ । ଦଣ୍ଡଦାତା —3. Inflicting punishment.
୪ । ଦଣ୍ଡିତ—4. Punished; convicted.

ଧୃତ ଦୀଧିତି—ସ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ+ଦୀଧିତି)—ଅଗ୍ନି—
Dhṛuta dīdhiti Fire.

ଧୃତ ବର୍ମା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ+ବର୍ମନ୍; ୭ମା. ୯ବ)—
Dhṛuta barmā କବଚ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତଦେହ; ବର୍ମଧାରୀ— (ଧୃତବର୍ମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Armoured; mailed.
ସ. ବ.—ଦିଗନ୍ତଦେଶର ରାଜକୁମାର—
Name of a prince of ancient India.
[ଦ୍ର—ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଅଶ୍ୱମେଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାକୁ ଛଡ଼ା ଦେଇ ଥିଲେ ତାକୁ ଏ ବାଳ୍ୟ ରଖିବାରୁ ଅର୍ଜୁନ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ହ ଶ]

ଧୃତବ୍ରତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ+ବ୍ରତ)—୧ । ବ୍ରତ
Dhṛuta brata ଧାରଣକାରୀ; ଗୃହୀତ ବ୍ରତ (ପୁରୁଷ)—
(ଧୃତବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who has taken a religious vow.
୨ । ଅନୁଗତ—2. Attached; devoted (Apte).
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ—
3. Of a fixed law or order (Apte).

ସ. ବ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra (Apte).
୨ । ବରୁଣ—2. Baruṇa, The Hindu God of the ocean (Apte).
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire (Apte).
୪ । (ନାମ) ପୁରୁବଂଶୀୟ ଜୟଦ୍ରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ବିଜୟଙ୍କ ପୈତୃ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of a king of ancient India

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ=ଗୃହୀତ+ରାଷ୍ଟ୍ର=ରାଜ୍ୟ)—
Dhṛutarāshṭra ୧ । କୁରୁବଂଶୀୟ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ରାଜା; ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ବଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଅମ୍ବିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ଔରସ ସନ୍ତାନ; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ପିତା—1. Name of the king of the Kurus who was born blind.
[ଦ୍ର—ସତ୍ୟବତୀ ବା ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିତ ପୁରୁବଂଶୀୟ ରାଜା ଶାନ୍ତନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ଅପୁତ୍ରକ ଅବସ୍ଥାରେ ମୃତ ହେବାରୁ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଅମ୍ବିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କର କାନାନ ପୁତ୍ର ବେଦବ୍ୟାସ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ନିୟୋଗ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମଦାନ କଲେ ଓ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଜନ୍ମାଦାନ କଲେ । ବେଦବ୍ୟାସଙ୍କ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ଓ ଜଟାଜୁଟ ଦେଖି ସଙ୍ଗମ ସମୟରେ ଅମ୍ବିକା ଆଖି ବୁଜି ଦେବାରୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜନ୍ମାନ୍ଧ ହେଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବଡ଼ ଭାଇ ଥାଇଁ ସୁବା ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜା ହେଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ରାଜକନ୍ୟା ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ; ସ୍ୱାମୀ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ଗାନ୍ଧାରୀ ଅମରଣ ଆଖିରେ ଅନ୍ଧପୋଷଳା ବାନ୍ଧିଲେ । ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ଶତପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଅନ୍ୟେ ପାଣ୍ଡୁପୁତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆଦି ରାଜ୍ୟ ପାଇବାରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପୈତୃ ଦିଆ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠତ୍ୱ ଦାବୀରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ଦାବ କଲେ ଓ ଏଥିରୁ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ରୂପ ଭୟଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଘଟିଲା । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେବାର ଜାଣି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ମନରେ ଲୁହୁଲୁହୁଥିବା ପ୍ରତିହିଂସା ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଭୀମଙ୍କୁ ଆଲଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ, ଜନ୍ମୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ଅଭିସନ୍ଧି ଜାଣି ଥାଇ ଭୀମଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲୌହ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ାଇ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ପଠାଇଲେ । ଜନ୍ମୁ ଲୌହ ଭୀମକୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଏପରି ଦୃଢ଼ ରୂପେ ଆଲଙ୍ଗନ କଲେ ଯେ ତାହା ଚୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲା । ଉତ୍ପରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କ ସହିତ ହିମାଳୟକୁ ଗଲେ ଓ କେତେକ ବର୍ଷ ପରେ ସେଠାରେ ପଞ୍ଚତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଶତପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ—
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁର୍ମୁଖ, କର୍ଣ୍ଣ, ଦୁଃଶାସନ,
ଦୁଃଶଳ, ଦୁଃସହ, ଯେ ଦୁର୍ଜୟ, ବିକର୍ଣ୍ଣ ।
ବିବିଂଶତି, ଜଳସନ୍ଧ, ସୁଲୋଚନ,
ଉଗ୍ର, ଅନୁବିନ୍ଦ, ଯେ ଦୁର୍ବିଷହ, ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷ ।
ଚିତ୍ର, ଉପଚିତ୍ର, ସୁବାହୁ, ଦୁର୍ମର୍ଦ୍ଦଣ,
ଚିତ୍ରାକ୍ଷ, ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ, ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷଣ ।
ଗୁରୁ, ସମ, ବିବସ୍ୱାନ୍, ବିକଟ, ଦୁର୍ମଦ,
ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷ, ସୁନାଭ, ନନ୍ଦ, ଉପନନ୍ଦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜୃମ୍ଭନାଭ, ସେନାପଦ୍ମ, କୁମ୍ଭୋଦର,
ସୁଷେଣ, ବଲାକ୍ଷ, ସୁବର୍ମା, ମଦ୍ରୋଦର ।
ସୁକୁଣ୍ଡଳ, ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ମା, ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରବାହୁ,
ଭୀମବେଗ, ଚ ଭୀମବଳ, ଭୀମବାହୁ ।
ବଳବରଧନ, କୁଣ୍ଡାଶୀ, ଜୃମ୍ଭାୟୁଧ,
ବର୍ମ୍ମା, ଦୃଢ଼ବର୍ମ୍ମା, ଚନ୍ଦ୍ର ଜମ୍ବସନ୍ଧ ।
କନକାୟୁଃ, ଦୃଢ଼କ୍ଷେତ୍ର, ଯେ ପଣ୍ଡିତକ,
ଜୃମ୍ଭଶ୍ରବା, ଜୃମ୍ଭସେନ, ସତ୍ୟସ୍ରବାକ ।
ଅଯୁଦ୍ଧଚ୍ଚ, ସୋମକୀର୍ତ୍ତି, ସତ୍ୟସନ୍ଧ,
ସେନାମ୍ନା, ଚମ୍ପାଲାକ୍ଷ, ପୁଣି ଦୃଢ଼ସନ୍ଧ ।
ଅନୂବର, ଦୁର୍ମୁଖ, ଚନ୍ଦ୍ର ଦୃଢ଼ହସ୍ତ
ବାତବେଗ, ସୁବର୍ଚ୍ଚା, କବଚୀ, ସୁହସ୍ତ ।
ନଷଙ୍ଗୀ, ଯେ ଆଦତ୍ୟକେତୁ, ଦଣ୍ଡଧର,
ବଜ୍ରାଶୀ, ପାଶୀ, ନାଗଦତ୍ତ, ଦୁରଧର ।
ଅଗ୍ରଯାୟୀ, ଜୃମ୍ଭ, ଜ୍ୟମରଥ, ସାରବାହୁ,
ଅଲୋଲୁପ, ଅଭୟ, ପୁଣି ସାଘବାହୁ ।
ସାର୍ଘନେତ୍ର, ଦୃଢ଼ରଥ; ଯେ ଜ୍ୟମଶର,
ଅନାଧୃଷ୍ଟ, ସାରଜ୍ଞ, କୁଣ୍ଡବେଦୀ, ସାର ।
ଚତୁର୍ଗୁଣ, ଦୁଷ୍ପରାଜୟୀ, ଅଯୋବାହୁ,
ଦୃଢ଼ାୟୁଧ, ଦୁର୍ବିଲୋଚନ, ମଦ୍ରବାହୁ ।
ଧନୁଗ୍ରହ, ଯେ ଚ୍ୟବୋରୁ, କନକଧ୍ୱଜ,
ରୌଦ୍ରକର୍ମା ମିଶିଣ ଏ ଶତ ଅମ୍ବଜ ।

କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମହାଭାରତ ଆଦି ।]

୨ । ନାଗବିଶେଷ—2. Name of a mythological serpent.

୩ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚଞ୍ଚୁ ଓ ପଦବିଶିଷ୍ଟ ହଂସବିଶେଷ;ଗେଡ଼ୀ ହଂସ-
3. Gander with black legs and bill.

୪ । ଜନମେଜୟ ରାଜାଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର—
4. Name of a son of king Janamejaya.

୫ । ଉତ୍ତମ ରାଜା—5. A good king (Apte).

୬ । ଉତ୍ତମ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—6. A country ruled by a good king (Apte).

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରୀ –ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ହଂସୀ—
Dhṛutarāshṭrī 1. Goose.

୨ । କଶ୍ୟପ ଋଷିଙ୍କର ଏକ ପତ୍ନୀ (ଯେ ହଂସ ଆଦିଙ୍କୁ ଜାତ କରିଥିଲେ)—2. Name of one of the wives of sage Kaśyapa.

୩ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—3. The wife of Dhṛutarāshṭra.

ଧୃତ ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର—ସ. ବଣ. ଦ୍ୱଂ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ଶଙ୍ଖ ଓ ଚକ୍ର=ଶଙ୍ଖ-
Dhṛuta śaṅkha chakra ଚକ୍ର; ଧୃତ ହୋଇଅଛି ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା)—ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଧାରୀ (ବିଷ୍ଣୁ)—(Bishṇu) Holding the conch and the discus in his hands.

[ଦ୍ର—ଏହାପରେ 'ଧୃତ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଧୃତସଖ୍ଟି; ଧୃତାଭୟଙ୍କ; ଧୃତବସ୍ତ୍ର ।]

ଧୃତାତ୍ମା—ସ.ବିଣ(ବହୁବ୍ରୀହି;ଧୃତ + ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା.୧ବ) ୧ । ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ—
Dhṛutātmā 1. Endowed with spiritual wisdom.

୨ । ସଯତଚିତ୍ତ—2. One who has subdued his passions.

୩ । ଧୀର; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ —3. Patient.

ସ. ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—1. A name of Bishṇu.

୨ । ଧୀର ବ୍ୟକ୍ତି; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—
2. A calm and patient person.

ଧୃତି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—ଧାରଣ କରିବା—
Dhṛuti 1. Holding.

୨ । ଗ୍ରହଣ—2. Taking.

୩ । ପରିଧାନ—3. Wearing; putting on.

୪ । ଠେକ ଧରିବା—4. Supporting.

୫ । ପୋଷଣ—5. Maintaining.

୬ । ବହନ—6. Carrying.

୭ । ଅଧିକାର କରିବା—7. Possessing; having.

୮ । ଅଟକାଇ ରଖିବା – 8. Restraining.

୯ । ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ— 9. Resolution

୧୦ । ସାହସ —10. Courage

୧୧ । ଆତ୍ମବଳ—11. Self-command

୧୨ । ଧାରଣା—12. Conviction; impression.

୧୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—13. Patience; fortitude.

[ଦ୍ର—ଇଷ୍ଟ ବିଯୋଗରେ ମଧ୍ୟ ମନର ସ୍ଥିରତାକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

୧୪ । ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ଥିରତା—
14. Composure; constancy.

୧୫ । ଅଟଳତା; ଦୃଢ଼ତା—
15. Constancy; firmness.

୧୬ । ଇଚ୍ଛା—16 Desire; wish.

୧୭ । ସନ୍ତୋଷ; ଆନନ୍ଦ —
17. Contentment; satisfaction; delight; joy.

୧୮ । ସୁଖ—18. Happiness; pleasure

୧୯ । ଉତ୍ସାହ —19. Encouragement.

୨୦ । ସର୍ବଜୀବ ପ୍ରତି —20. Love for all; universal attachment.

୨୧ । ଯାଗ; ଯଜ୍ଞ —21. Vedic sacrifice.

୨୨ । (+କରଣେ. ତି) (ସ୍ତ୍ରୀ) ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକା ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ମାତୃକା—22. Name of one of the 16 Mātṛukās or maternal Deities

୨୩ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨୦ ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
23. One of the 20 astrological conjunctions.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨୪ । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
24. A Sanscrit metre of 18 sylables.

୨୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଷୋଳକଳା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
25. One of the digits or phases of the moon.

୨୬ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦକ୍ଷଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟା ଓ ଧର୍ମଙ୍କ ପତ୍ନୀ —
26. Name of a daughter of Daksha and wife of Dharma.

୨୮ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଶ୍ୱମେଧର ଏକ ଆହୁତିର ନାମ—
28. Name of one of the oblations offered in a horse-sacrifice.

୨୯ । (ପୁଂ) ଜୟଦ୍ରଥ ରାଜାଙ୍କ ପୌତ୍ର—
29. Name of a grandson of Jayadratha.

୩୦ । (ପୁଂ) ଏକ ବିଶ୍ୱଦେବଙ୍କ ନାମ—
30. Name of a Biswadeba Deity.

୩୧ । (ପୁଂ) ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ବଭ୍ରୁ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
31. Name of the son of king Babhru.

ଧୃତିମାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୃତି + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dhṛutimān ୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ—1. Patient; forbearing.
(ଧୃତିମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୀର—2. Calm.
୩ । ଅଟଳ; ଦୃଢ଼—3. Firm; steady; steadfast.
୪ । ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ—4. Resolute.
୫ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—5. Content; satisfied.
୬ । ଆନନ୍ଦିତ; ସୁଖୀ—6. Pleased; happy.
ସ. ବି—୧ । ନୃପ ବିଶେଷ—1. Name of a king.
୨ । ଅଗ୍ନି ବିଶେଷ—
2. Name of a sacrificial fire.
୩ । ପୁରାଣୋକ୍ତ କୁଶ ଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ବର୍ଷ ବା ଦେଶ ବିଶେଷ—
3. Name of a kingdom in the mythlogical Kuśa island.

ଧୃତି ହୋମ—ସ. ବି (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ ; ଧୃତି = ଧାରଣ + ହୋମ)—ବିବାହର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହୋମବିଶେଷ—
Dhṛuti homa Name of a sacrifice performed in the course of the Hindu marriage rites.

ଧୃପଦ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଧ୍ରୁବପଦ)—ଧ୍ରୁପଦ (ଦେଖ)
Dhṛupada Dhrupada (See)

ଧୃପଙ୍ଗା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ବି—୧ । ଧୂରୁପଙ୍ଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhṛupaṅgā (etc) 1. Dhur-paṅgā etc (See)
(ଧୃପୁଙ୍ଗା— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
2. Dhūḷā etc (See)

ଧୃଷ୍(ଧାତୁ)—ସ.— ୧ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା—
Dhṛush(root) 1. To be talkative.
୨ । ଦଳନ କରିବା—2. To oppress.
୩ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—3. To assail.

ଧୃଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dhṛushṭa ୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଧୀଠ —1. Shameless; immodest; impudent.
(ଧୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧୃଷ୍ଟତା, ଧାଷ୍ଟ୍ୟ—ବ) ୨ । ଅବାଧ; ଉଦ୍ଧତ —
2. Insolent; arrogant.
୩ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ—3. Bold; forward.
୪ । ଲମ୍ପଟ—4. Adulterous; guilty of adultery.
୫ । ଯେ ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସ୍ୱୀୟ ଦାମ୍ଭିକତା ବା ମୁହଁଭୁରୁଡ଼ି ବାହାର କରେ—
5. Brazen-faced,
ସ. ବି—୧ । ନାୟୁକବିଶେଷ; ଯେଉଁ ନାୟକ ଅନ୍ୟ ନାୟିକା ପ୍ରତି ଆସକ୍ତିଜନିତ ଅପରାଧ କରି ସ୍ତ୍ରୀ ଶଙ୍କାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଓ ଉତ୍ତରସ୍ଥିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ହୁଏ ଏବଂ ମିଥ୍ୟା କହି ନିଜ ଦୋଷ ଗୋପନ କରେ—
1. An insolent and impudent lover who pays attention to more than one woman and assumes an air of innocence before each of them.
୨ । (ନାମ) ଚେଦିବଂଶୀୟ କୁନ୍ତୀ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2 Name of a son of king Kuntī.
୩ । (ନାମ) ଭାଗବତେ କଥିତ ସପ୍ତମ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3. Name of a son of the 7th Manu.
୪ । ଅସ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟାହାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The withdrawal of the effects of a weapon.

ଧୃଷ୍ଟତା—ସଂ. ବି (ଧୃଷ୍ଟ + ଭାବାର୍ଥେ ତା)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—
Dhṛushṭatā 1. Shamelessness; impudence.
ଧୃଷ୍ଟତ୍ୱ, ଧୃଷ୍ଟତା, ଧୃଷ୍ଟତ୍ୱ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଅବାଧତା—
2. Arrogance; insolence.
୩ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—3. Forwardness.

ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃଷ୍ଟ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ + ଦ୍ୟୁମ୍ନ = ବାଳ)—
Dhṛushṭadyumna ଦ୍ରୁପଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଭାଇ
Name of the son of king Drupada.
[ଦ୍ର—ଏ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଏ ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ମସ୍ତକ ଛେଦନ କରିଥିବାରୁ ଦ୍ରୋଣପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଏହାଙ୍କୁ ବଧ କଲେ ।]

ଧୃଷ୍ଟ ନାୟକ—ସ. ବ—ଧୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Dhṛushṭa nāyaka Dṛushṭa (See)

ଧୃଷ୍ଟା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃଷ୍ଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧୃଷ୍ଟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dhṛushṭā Feminine of Dhṛushṭa.
୧ । ଅସତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ))—1. Unchaste (woman).

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଧର୍ତ୍ତିତା; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରାଯାଇ ଅଛି—
2. Violated (woman); ravished.

ଧୃଷ୍ଟି—ସ. ଈ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + ଇ) ÷
Dhṛushṭi ୧ । (ନାମ) ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଦୈତ୍ୟର ଏକ ପୁତ୍ର—
1. Name of a son of Hiraṇyāksha.
୨ । (ନାମ) ଦଶରଥ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ମନ୍ତ୍ରୀ—
2. The name of a minister of King Daśaratha.
୩ । ଯଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ—
3. A kind of sacrificial vessel.

ଧୃଷ୍ଣି - ସ. ବ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା + କରଣ. ନି)—
Dhṛushṇi ୧ । କରଣ—1. Rays.
୨ । ଆଲୋକ—2. Light.

ଧୃଷ୍ଣୁ—ସ. ତ୍ରି. ପୁଂ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + ଶୀଲାର୍ଥରେ. ନୁ)—
Dhṛushṇu ୧ । ଦୃଷ୍ଟ—1. Arrogant; insolent;
୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—2. Shameless.
୩ । ସହିଷ୍ଣୁ—3. Patient; enduring; forbearing.
ସ. ବ—୧ । (ନାମ) ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
1. Name of a son of Baibaswata Manu.
୨ । ସାବର୍ଣ୍ଣି ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Sābarṇṇa Manu.
୩ । ଏକ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ନାମ—
3. Name of one of the Rudra Deities.

ଧୃଷ୍ୟ—ସ ତ୍ରି. ପୁଂ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା + କର୍ମ. ଯ)—
Dhṛushya ଧର୍ଷଣୀୟ; ଦଳମାସ୍ୟ—Assailable; conquerable; governable.
(ଧୃଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧେ (ଧାତୁ)—ସ—ପାନ କରିବା—
Dhe root) To drink.

ଧେଇ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟର ଧ୍ୱନି-ତରଙ୍ଗ; ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦିର ତ୍ରେକଟ ବା ଜ୍ରୁକୁଟ—
ଧେଇ, ଧେଇଆ, ଧେୟା 1. A word signifying measured sound of drums.
ଧେନ୍‌ଧେନ୍
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଡାଧେଇ; ଚଞ୍ଚଳ ପଦକ୍ଷେପ ଦ୍ରୁତ ନୃତ୍ୟ; ଧାବନସହ ନୃତ୍ୟ—2. Brisk dance; brisk dancing to music; a word signifying a movement in dancing.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଧେଇ ଧେଇ ଉଚ୍ଚାରଣ ଆଦର ଧ୍ୱନି ଓ ଥେଇ ଥେଇ ନୃତ୍ୟାଦି ସୂଚନା କରେ ।]
୩ । (ଉପହାସ ବା କଦ୍ରୂପ ସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ) ଆହା !
3. (an interjection used in irony) Hallo !

ଧେଇଆ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheiā Dhei (See)
ଧେଇଅ ! ଯାହା କହୁଥିଲ ସେଇଅ—ଉଗ ।

ଧେଇକ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheiki Dhei (See)
(ଧେଇକ ଧେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧେଇକ ରେ ! ବୁଢ଼ା ଉଚ୍ଚନ ପୁଅ ଦେଇକ ରେ—ଉଗ ।

ଧେଇତା—ଦେ. ଅ - ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheitā Dhei (See)
ଧେଇତ । ! ଯାହା କହୁଥିଲ ଧେଇତା—ଉଗ ।

ଧେଇତା ରଗଡ଼ ଥୋ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheitā ragarda tho Dhei (See)
(ଧେଇତ ରଗଡ଼ ଥୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧେଇ ତିନି କିଟି ଥୋ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei tini kiṭi tho Dhei (See)

ଧେଇ ଧେଇ—ଦେ. ଅ - ୧ । ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei dhei 1. Dhei (See)
ଓ ଧେଇ ଧେଇ ଧେଇକ ନାଚ, ମନା ପିଲ୍ଲଟିମ୍ବୁ ଜେଲଆ ପାଟ ।
ଶଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଥେଇ ଥେଇ; ତାଣ୍ଡବ; ପଦକ୍ଷେପସହ କଳହ; ଯେଉଁ କଳହ ବେଳେ କଳହକାରୀ ପୁରୁଷମାନେ ନାଚ କୁଦ ହୁଅନ୍ତି—2. Violent dancing, quarrel accompanied with dancing; boisterous quarrelling.

ଧେଇ ଧେଇକା—ଦେ. ଅ—୧ । ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei dheikā 1. Dhei (See)
୨ । ଧେଇ ଧେଇ (ଦେଖ)—2. Dhei dhei (See)

ଧେଇ ଧେଇତା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei dheitā Dhei (See)

ଧେଇ ଧେଇ ଧେଇକ ନାଟ—ଦେ. ବି. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ)—
Dhei dhei dheiki nāṭa ଗୁଲି ନ ଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ନଗୁଇବା ବେଳେ ବୋଲାଯିବା ପଦବନ୍ଧବିଶେଷ—
A sentence or formula lisped by an elder while holding a child up for making it dance.

ଧେଁକ୍ ଧେଁକ୍ ଥେଇ ଥେଇ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dheñk dheñk thei thei ବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—
The sound of musical instruments.
ଧେଁକ୍ ଧେଁକ୍ ଥେଇ ଥେଇ ଦୂରରୁ ବାଜେ । ପାଠୀ. ରଘୁନାଥଙ୍କୃତ ।

ଧେଡ଼—ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନୀଚ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Dherḍa 1. A low class of untouchables.
ଧେଡ଼ୀ, ଧେଡ଼ଆଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଢେଢ଼; ଧେର
[ଦ୍ର—ଧେଡ଼ ନାମକ ଅନାର୍ଯ୍ୟଜାତିର ଲୋକେ ଗୁଜୁଟାଳା, ପଞ୍ଜାବ ଓ ସଂଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ପଶ୍ଚିମ ଛାଉଣିମାନଙ୍କରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଗ୍ରାମର ବାହାରେ ରହନ୍ତି ଓ ମୃତ ଗୋମେଷାଦିଙ୍କ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ଗୁଜୁଟାଳାରେ ଏମାନେ ମୃତ ଗାଈବଳଦଙ୍କ ଚମଡ଼ା ଉତ୍ତାରି ଚମାର (ମୋଚି)ଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ଗୁଜୁଟାଳାର ଧେଡ଼ମାନେ ଶୂକର ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ - ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦକ୍ଷିଣିଆ ଢାଢ଼ ଜାତି—2. A low caste of sweepers hailing from S. India.

ଦେ. ବ୍ୟ—ଅସ୍ଥି ଚର୍ଚ୍ଚାଲମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ତଥା ଅପରିଷ୍କୃତ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ; ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇବାରୁ ଯାହାର ଦେହ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ହାଡ଼ମାନ ବାହାର ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ଯାହାର ଲୁଗାପଟା ଅତି ମଇଳା—(a person) Reduced to skeleton as a result of forced fasting or starvation and very unclean.

ଧେଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉତ୍ତ୍ୱିସ=ଭେଣ୍ଡୀଫଳ; ଏହା ଭେଣ୍ଡୀପରି ବଳ-
Dherdi ବଳ ହୋଇଥିବାରୁ)—କୋଳପରି କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
ଢେଁଡ଼ି; ଧେଁଡ଼ି A kind of ear-ring.

ଢେଁଢ଼ି ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ) ବ—କାନ; କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
A kind of flat ear-ornament.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କନାଧଡ଼—
Borders of a torn old cloth.

ଧେଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଧଡ଼ିଆ; ଅତି ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—
Dherdiā Emaciated; reduced to skeleton.
(ଥେଡ଼ଙ୍ଗା, ଧେଡ଼େଙ୍ଗା —ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦୋବଲା **ଦୁବଲା**

ଧେଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ବେଣ୍ଟ—
Dheṇṭa Handle.

ଧେଣ୍ଡୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ. (ସଂ. ଉଣ୍ଡୁର)—ଧଣ୍ଡସାପ—
Dheṇḍua A non-poisonous water-snake.

ଧେଣ୍ଡୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉତ୍ତ୍ରିମ)—୧ । ଚଟ୍ଟା; ଚାଉଁ; ଉତ୍ତ୍ରିମ;
Dheṇḍurā ନାଗରା—1. Drum; tomtom.
(ଧେଣ୍ଡରା, ମେଣ୍ଡେରା —ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତ୍ରିମ ବଜାଯାଇ ସଙ୍କ-
ଢେଁଟରା; ଢେଁଡ଼ରା; ଢେଁଡ଼ା ସାଧାରଣରେ କରାଯିବା ଘୋଷଣା—
ଢଣ୍ଢୋରା; ଢିନ୍ଡୋରା; ଡାନ୍ଡୀ 2. A proclamation by beat of drum.

ଧେଣ୍ଡୁରା ଦେବା—ଦେ.କି—୧ । ଉତ୍ତ୍ରିମ ବଜାଇବା; ନାଗରା ପିଟିବା—
Dheṇḍurā debā 1. To beat a drum.
ଧେଣ୍ଡୁରା ପିଟିବା
ଧେଣ୍ଡୁରା ବଜା(ଜେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନାଗରା ପିଟି କୌଣସି ବିଷୟ ଘୋଷଣା କରିବା—
ଢେଁଟରା ବା ଢେଁଡ଼ାପେଟା
ଢଣ୍ଢୋରା ପିଟନା 2. To proclaim anything by beat of drum.
ଧେଣ୍ଡୁରା ଦିଆଇବା
ଧେଣ୍ଡୁରାପିଟା(ଟେ)ଇବା } ଶିଜନ୍ତରୂପ ୩ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରକଟ କରିବା—3. To proclaim a matter publicly, to publish any matter.

ଧେଣ୍ଡୁରା ପିଟା—ଦେ. ବ—୧ । ଉତ୍ତ୍ରିମ ବାଦନ—
Dheṇḍurā piṭā 1. Beating of drum.
ଢେଁଟରାପିଟା ୨ । ଉତ୍ତ୍ରିମବାଦନଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟର ଘୋଷଣା—
ଢିଣ୍ଢୋରା ପିଟନା 2. Proclamation by beat of drum.
୩ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରକଟନ—
3. Publication of any matter.

ଧେଣ୍ଡୁରିଆ—ଦେ. ବ—ଯେ ଉତ୍ତ୍ରିମ ବଜାଏ; ନାଗରଚୀ—
Dheṇḍuriā One who beats the drum; drummer.
ଢିଣ୍ଢୋରିୟା; ଢଣ୍ଢାରଚୀ

ଧେନ—ସଂ. ବି. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥରେ ନ)—
Dhena ୧ । ସମୁଦ୍ର—1. The ocean.
୨ । ନଦ; ବଡ଼ ଅଗଭୀର ନଈ—
2. A large and shallow river.

ଧେନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ+ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନଦୀ—
Dhenā 1. River.
୨ । ଭାରତୀ; ବଚନ—2. Words.

ଧେନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ+ନ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhenikā ଧନିଆଁ; ଧଣିଆ—Coriander seed.

ଧେନୁ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ+ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥରେ କର୍ତ୍ତୁ. ନୁ)—
Dhenu ୧ । ସବତ୍ସା ଗୋ; ନବପ୍ରସୂତିକା ଗାଈ—
1. Lately calved cow.
୨ । ସବତ୍ସା ଦୁଗ୍ଧବତୀ ଗାଈ—
2. A milch cow with calf.
୩ । ଗାଈ—3. Cow.
୪ । ପୃଥିବୀ—4. The earth.

ଧେନୁକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଧେନୁ+କ)—୧ । ଅସୁରବିଶେଷ—
Dhenuka 1. Name of a demon.
[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)। ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ଓ 'ଆପ୍ଟେ' କହନ୍ତି ବଳରାମ ଏହାର ସଂହାରକ।]
୨ । ରତିସମୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଷୋଡ଼ଶ ରତିବନ୍ଧମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱାଦଶବନ୍ଧ (ଯାହାଁରେ ବୃଷ ଗାଈକୁ ସଦ୍ଭୋଗ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଅନୁକରଣ କରାଯାଏ)—2. The 12th of the 16 postures in copulation (as described in the Indian books of sexual sience).
୩ । ତୀର୍ଥବିଶେଷ—3. Name of a sacred place of the Hindus.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ସ୍ନାନ କରି ଗୋଳି ନିମନ୍ତେ ଧେନୁ ଦାନ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର।]

ଧେନୁକ ପାଳ—ଦେ. ବ—ବଳରାମ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ—
Dhenuka pāḷa Baḷarāma.
ଧେନୁକ ଧେନୁକ ପାଳ୍ ଭାଲାର୍ଥେ ନାଶି । ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ବଦର୍ଥତନ୍ତ୍ରାନଣି ।

ଧେନୁକସୂଦନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ; ଧେନୁକ+ସୂଦନ)—୧ । (ଧେନୁକ
Dhenuka sūdana ନାମକ ଅସୁରର ବିନାଶକ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
(ଧେନୁକ ନିସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Śrikṛushṇa, the destroyer of the demon Dhenuka.
୨ । ବଳରାମ—2. A name of Baḷarāma.
[ଦ୍ର—ଆପ୍ଟେ ଓ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ମତରେ ବଳରାମ ଏହି ଅସୁରକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ; ପ୍ରକୃତିବାଦ ମତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧେନୁକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧେନୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବନ୍ଧୁକା—
Dhenukā 1. A female elephant.
୨ । ଧେନୁ; ଗାଈ—2. A milch cow.
୩ । ଶୁ ନାୟିକା (ପ୍ରକୃତିବାଦ) —
3. A female leader of a herd of beasts.

ଧେନୁକାରି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁକ+ଅରି)—
Dhenukāri ଧେନୁକ ସୂଦନ (ଦେଖ)—
Dhenuka sūdana (See)

ଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧ—ସ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁ+ଦୁଗ୍ଧ)—୧ । ଗାଈଦୁଧ—
Dhenu dugdha 1 Cow's milk.
୨ । (ଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧ ପରି ସ୍ୱାଦୁ ବୋଲି) ତର୍ଭୁଜୀ; ଫୁଟୀକାକୁଡ଼ି-
2 Melon.

ଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧକର—ସ. ବହୁ.—ଯାହା ଖାଇଲେ ଗାଈଙ୍କଠାରେ ବେଶୀ ଦୁଧ
Dhenu dugdhakara ଜନ୍ମେ—That which produces much milk in cows, when eaten; lactative (medicine) for cows.
ସ. ବ.—ଗାଜର; ଗର୍ଜର—Carrot; Daucus Carota.

ଧେନୁ ମକ୍ଷିକା—ସ. ବ. ଶୀ. (ମ. ପ. ତ୍ସୋ. କର୍ମଧା; ଧେନୁ+ମକ୍ଷିକା)—
Dhenu makshikā ଦଂଶ; ଡାଉଁଶ—Gadfly.

ଧେନୁମତୀ—ସ. ବ.—୧ । ଗୋମତୀ ନଦୀ—
Dhenumati 1. The river Goomti.
୨ । ଉତ୍ତର କୋଶଳ ରାଜା ଦେବଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
2. Name of the queen of king Debadyumna.

ଧେନୁ ମୁଖ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ; ଧେନୁର ମୁଖ ପରି ମୁଖ ଯାହାର)
Dhenu mukha ଗୋମୁଖ ନାମକ ବାଦ୍ୟ (ହ. ଶ.); ଏକପ୍ରକାର ତୂରୀ—A kind of musical instrument; a sort of trumpet.

ଧେନୁ ମୂଲ୍ୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁ+ମୂଲ୍ୟ)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦିରେ
Dhenu mūlya ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଧେନୁ ଦାନ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଧେନୁର ଉପକଳ୍ପିତ ମୂଲ୍ୟ—Cash price given away to Brāhmaṇas in lieu of a cow enjoined to be given in the Śāstras.

ଧେନୁମୂଲ୍ୟୋପକଳ୍ପିତ—ସ. ବହୁ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁ ମୂଲ୍ୟ+ଉପକଳ୍ପିତ)
Dhenumūlyopakḷpita ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦେୟ ଗାଈ (ଧେନୁମୂଲ୍ୟୋପକଳ୍ପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଉହାଁର ମୂଲ୍ୟ ରୂପେ ସ୍ଥିରୀକୃତ (ଧନ)—(cash) Adjudged as the price of and given in lieu of a cow to be given away as religious gift.

ଧେନୁଷ୍ୟ—ସ.ବହୁ.ସଂ. (ଧେନୁ=ସବସ୍ତା ଗୋ+ଯ; ନଘାଉନ)—ଯେଉଁ
Dhenushya ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇଟି ଗାଈକୁ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ମହାଜନଠାରୁ
(ଧେନୁଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରଜ କରେ—(a person) Borrowing money by the piedge of a milch cow.

ଧେନୁଷ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେନୁଷ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ମହାଜନ ନକଟରେ
Dhenushyā ବନ୍ଧକ ସ୍ୱରୂପ ରଖାଯିବା ଗାଈ—A cow pledged to a creditor; the pledge of a cow.

ଧେୟ—ସ. କୃ. (ଧା ଧାତୁ=ରଖିବା, ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Dheya ୧ । ଗ୍ରାହ୍ୟ; ଯାହା ଧାରଣ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ; ଧାର୍ଯ୍ୟ—
(ଧେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be held or kept; fit to be accepted or taken.
୨ । ଜ୍ଞେୟ; ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ; ଜଣାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be known.
୩ । ଡାକିବାର ଯୋଗ୍ୟ—3 Fit to be called
୪ । ପୋଷ୍ୟ; ପୋଷଣୀୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Maintainable.
୫ । (ଧେ ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ମ. ଯ) ପେୟ; ପିଇବାର ଯୋଗ୍ୟ (ହ. ଶ.)—5. Drinkable.
ସ. ଅ.—ସ୍ୱାର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଶେଷ; (ଏହା ନାମ ଓ ଭାଗଶବ୍ଦ ପରେ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ; ଯଥା ନାମଧେୟ=ନାମ; ଭାଗଧେୟ=ଭାଗ)—A suffix added to the words Nāme and Bhāga to denote identity.
[ଦ୍ର—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଭାଙ୍କ ଅଭିଧାନରେ ଧେୟ ଶବ୍ଦର ବିଶେଷଣ ରୂପେ ଚଉଦ୍ଦି, ସୂଚକ, ଧାଗ୍ୟ, ଗ୍ରାହ୍ୟ ଅର୍ଥମାନ ଦେଇ ଉହାଁର ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନାମଧେୟ=ନାମଧାଗ୍ୟ; ଭାଗଧେୟ=ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ଭାଗୀ ଅର୍ଥ ଲେଖିଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ। ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାମାଣିକ ଅଭିଧାନ ମାନ (ଯଥା ଆପ୍ଟେ, ପ୍ରକୃତିବାଦ, ମୁନ୍ନଅର୍ କିଲଆମ୍ବା, ହରି ଶବ୍ଦସାଗର) ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରି ନାହାନ୍ତି। ନାମଧେୟ ଶବ୍ଦର ଏକାକୀ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ ଏଥିର ଅର୍ଥ ନାମ; ଏହା ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ଉତ୍ତମାମଧେୟ, ଜଂନାମଧେୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ। ନାମଧେୟ ବିଶେଷଣ ପଦ ନୁହେଁ; ଏହା ବିଶେଷ୍ୟ]

ଧେୟା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheyā Dhei (See)

ଧେୟାତା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheyātā Dhei (See)

ଧେୟାତାଧେୟା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheyātādheyā Dhei (See)

ଧୈନବ—ସ. ବହୁ—(ଧେନୁ+ଉତ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ. ଅ)—ଗାଈଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Dhainaba Produced or got from a cow.
(ଧୈନବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ବାଛୁରୀ—Calf.

ଧୈନୁକ—ସ.ବ (ଧେନୁକ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଅ)—ଧେନୁସମୂହ;ଗାଈପଲ—
Dhainuka A herd of cows; kine; cattle.

ଧୈବତ—ସ. ବ (ଧୀମତ୍+ଅ; ନଘାଉନ ଜନ୍ମା ଧେ ଧାତୁ+ଐବତ)—
Dhaibata ସାରଗାମାପାଧାନି ବା ସପ୍ତସ୍ୱରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ୬ଷ୍ଠ ସ୍ୱର; ହନୁ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରଗ୍ରାମର ୬ଷ୍ଠ ସ୍ୱର; ଯା—

Digitized by srujanika@gmail.com

The 6th note of the Hindu musical gamut; 'Dha'.

[ଦ୍ର— ନାରଦଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଅଷ୍ଟର ସ୍ୱର, ମାଡ଼ୁ ପାର୍ଶ୍ୱିକ ଡାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଭେକର, ସ୍ୱର ଅଟେ । 'ଗ୍ରଗ' ଉଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଧୈରଜ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଧୈର୍ଯ୍ୟ)—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhairaja Patience.
ଧେରଜ; **ଧୀରଜ**

ଧୈରଜମାନ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ. ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍)—ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—
Dhairajamāna Patient.
ଧେରଜମାନ; **ଧୀରଜମାନ**

ଧୈରି—ଦେ. ବ.— ଧଇର (ଦେଖ)
Dhairi Dhairi (See)

ଧୈର୍ଯ୍ୟ—ସଂ.ବ (ଧୀର+ଭାବାର୍ଥରେ ଯ)—୧ । ଧୀରତା;ମନର ସ୍ଥିରତା—
Dhairjya 1. Patience.
୨ । ସହିଷ୍ଣୁତା—2. Fortitude; forbearance; endurance.
୩ । ଦୃଢ଼ତା; ସ୍ଥିରତା—3. Firmness;steadfastness.
ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ ସ୍ତ୍ରୀର)—ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥା—Adult stage of life.

ବାଳ ଯୁବକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ, ଦୋହର ନାହିଁ ଜନ୍ମ ବଧ
ବ୍ରଜ. ବ୍ରଜଭାଗବତ ।

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ୱମୀ ତତ୍; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଚ୍ୟୁତ)—ଅଧୀର; ଅସମ୍ଭାଳ—One who has lost one's patience; impatient.
Dhairjya chyuta
(ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଚ୍ୟୁତି)—ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା; ଅଟୈର୍ଯ୍ୟ; ଅଧୀରତା—Loss of patience; impatience
Dhairjya chyuti

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନ ସମ୍ଭାଳ ରହିବା; ମନକୁ ସ୍ଥିର ବା ଦୃଢ଼ ରଖିବା; ଅଥଯ୍ୟ ନ ହେବା—To have patience;to bear a thing with equanimity.
Dhairjya dharibā
ଧୈରଜଧରା; **ଧୀରଜଧରନା**

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଧାରଣ)—ସହିଷ୍ଣୁତା ଅବଲମ୍ବନ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା; ସହିଷ୍ଣୁତା—Fortitude; forbearnce.
Dhairjya dhāraṇa

ଧୈର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବଣ—ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍ (ଦେଖ)
Dhairjyabanta Dhairjyabān (See)
ଧୈରଜମାନ **ଧୀରଜମାନ**

ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ସହିଷ୍ଣୁ; ଧୀର—
Dhairjyabān 1. Patient; forbearing.
(ଧୈର୍ଯ୍ୟବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧୈର୍ଯ୍ୟବତ୍ତ୍ୱ—ବ) ୨ । ଅବିଚଳିତ—
2. Firm; calm; steady.

ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଶାଳନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍—1. Patient.
Dhairjyaśālī
(ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସହିଷ୍ଣୁ—2. Forbearing.
(ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳିତା—ବ)

ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଶୀଳ)—ସ୍ୱଭାବତଃ ଧୀର ବା ସହିଷ୍ଣୁ—Patient or forbearing by nature.
Dhairjyaśīla
(ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳତା—ବ)

ଧୋ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଧୂଅ (ଦେଖ)
Dho 1. Dhūa (See)

ଧୋଓ, ଧୋଓ ଧୋଓ, ଧୋଃ, ଧୋଧୋ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧୋ ରେ ତାସ୍ପା ଧୋ; ଯେଉଁ ବଥରେ ଗଡ଼ଲ ମାଣ୍ଡିଆ ସେହି ବଥରେ ଗୋ—
ଚୈତନ୍ୟଚରଣ ଗୀତ ।

୨ । ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦ୍ୟ ବାଦ୍ୟର ବୋକଟକୁ ସମାପ୍ତ କରିବାର ଶବ୍ଦ—
2. The sound representing the concluding beat or stroke in the striking of the Mṛudaṅga.

ଦେ. କ୍ରି—('ଧୋଇବା' କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା; ଅନାଦରାର୍ଥକ ୨ୟ ପୁରୁଷ ଓ ୧ ବଚନ ରୂପ)—ଧୂଅ—
(Imperative singular form of the verb 'Dhoibā') Do wash.

ଧୋଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ଧାବ ଧାତୁ=ଧୋଇବା)—
Dhoi ୧ । ପ୍ରବଳ ନଈବଢ଼ି—
ବାନ 1. High flood; inundation.
ସୈଲାବ; ବୁଢ଼ୋବାଢ଼ ୨ । ଜଳବହୁଳତା ଯୋଗୁଁ ଶସ୍ୟ ଆଦର ନଷ୍ଟ—
(ମରୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The state of the crops etc being washed away by flood; devastation of a country by flood.
୩ । ଅତିବୃଷ୍ଟିଜନିତ ଜଳବହୁଳତା; ଜଳ ପ୍ଲାବନ—
3. The state of a country being over flooded by excessive rain.
୪ । (ପୁଂ) (ଆଦରାର୍ଥକ)ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
4. Name for calling Dhobā.
ଧୋଉ ମଇଳ; ସଙ୍ଗାଦ ଜଇଳ ଝିଅ ଦଇବ – ଦରା ।
୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
5. A name given to femeles.
ଦେ. ବଣ—କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବର୍ଷାଜଳ ଆଦରେ ଧୂଆ ହେବା ପରେ ସେଠାରୁ ଗଡ଼ ଆସ୍ତୃତ ହେବା (ଜଳ)—(rain-water) Washed off from a place.
(ଯଥା— ଗାଆଁର ଧୋଇ ପାଣି ଏହ ବଲବାଟେ ଯାଏ ।)

ଧୋଇଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ ଧାବ ଧାତୁ)—
Dhoiā ୧ । ପ୍ରଚୁର ଜଳପ୍ରାସ୍ତ ଶସ୍ୟାଦ ନଷ୍ଟ ହେବା (ଭୂଭାଗ); ଧୋୟାଟି; ଧୋୟାଟେ ଯେଉଁ ଭୂଖଣ୍ଡ ବା ଅଞ୍ଚଳର ଶସ୍ୟାଦ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି **ପନମାର; ସୈଲାବୀ; ବହାର** ବା ବନ୍ୟା ଜଳରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛୁ—
(ମରୁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. (country) Washed away or devastated by excessive flood or rain-fall.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ନଈ ବଢ଼ି ପାଣି ମାଡ଼େ—
2. (country) Subject to flood.
ଧୋଇଅ କଣେ; ମରୁଡ଼ିଅ ମାଗେ—କୃଷିବଚନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling Dhobā

ଧୋଇ ଖୁସ୍‌କ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୌତ ଓ ଶୁଷ୍କ; ପା ଖୁଟ୍ଟୀ) —
Dhoi khus-ki ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Dhoi marurdi (See)

ଧୋଇ ଧାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି ଧୁଆ ଧୋଇ କରିବା; ଉତ୍ତମରୂପେ
Dhoi dhāi debā ଧୌତ କରିବା—To wash thoroughly.
ଧୁୟେ ଦେଓୟା **धो धा देना**

[ଦ୍ର—୧୯୩୩ ମସିହା ନଈ ବଢ଼ି ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ଗଛି ଫସଲ ଓ ଘରଦ୍ୱାର ଧୋଇଧାଇ ଦେଲା ।]

ଧୋଇ ଧାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧୁଆ ଧୋଇ ହେବା; ଆପଣା ଦେହକୁ
Dhoi dhāi hebā ଜଳଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ପରିଷ୍କାର କରିବା—
धो धा करना To cleanse oneself of dirt by a thorough washing.

ଧୋଇ ପାଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୌତ ଓ ପାନୀୟ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନ
Dhoi pāṇi ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଆଦରେ ଧୁଆ ହେବା ପରେ ସେଠାରୁ
ଧୋୟାନୀ ଯେଉଁ ପାଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଗଡ଼ିଯାଏ—
धोयापानी The rain water washed off from a place.

ଧୋଇ ପାଣି ଦେବା—ଦେ. କ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Dhoi pāṇi debā ଦେବା ତ ଦୂରର କଥା, ସେହି ପଦାର୍ଥକୁ)
ଧୁଇୟେ ଜଳ ଦେଓୟା ଜଳରେ ଧୋଇ ସେହି ଜଳକୁ ଦେବା, ଅର୍ଥାତ୍
पोछन भिदेना ଆଦୌ କିଛି ନ ଦେବା (fig) Not to
(ଧୋଇ କର ପାଣି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) give any thing at all.

(ଯଥା—ତୁ ମୋଠାରୁ ଶବ୍ଦେ ଝଙ୍କା ନେବାକୁ ଆସିଛୁ । ମୁଁ ତୋତେ ଝଙ୍କା ଧୋଇ ପାଣି ଦେବି ।)

ଧୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ ଧାବ ଧାତୁ)—ଜଳଦ୍ୱାରା ଧୌତ କରିବା—
Dhoibā To wash with water.
ଧୋୟା; ଧୋଓୟା [ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା,
धोना ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ
[ଧୁଆସି(ଦେ)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ) ହୁଏ; ଯଥା—ଧୋଇ ଦେବା;
(ଧୁଆଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ଧୋଇ ପକାଇବା, ଧୋଇ
ନେବା ଓ ଧୁନ୍ୟନୁକାର ଧାଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ
ହୁଏ; ଯଥା—ଧୋଇ ଧାଇ ଦେବା ।]

ଧୋଇ ମରୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ବିପଯ୍ୟୟାର୍ଥବୋଧକ ସଦୃତର)—
Dhoi marurdi ୧ । ଅତିବୃଷ୍ଟି ଓ ଅନାବୃଷ୍ଟି; ଧୋଇ ଓ ମରୁଡ଼—
ଧୋୟାଟିଖୁସ୍‌କୀ 1. Flood and draught; excessive
दहाररोदी; दहारखुस्की rain and draught.

ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ସହିବେ ନ ଥାଇ
ସେ ଭୂମି ଚଷି ତଥା ବୁଣେ ନେଇ । ପ୍ରାଚୀ, ପରଡେଗୀତା ।

୨ । ଅତିବୃଷ୍ଟି ଜନିତ ଫସଲର ହାନି ବା ଅନାବୃଷ୍ଟି ଜନିତ ଶସ୍ୟହାନି—2. Loss or damage of crops due to excessive rain or draught

ଧୋଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଦୀବୃନ୍ଦ ବା ବନ୍ୟାରେ ଭାସିଯିବା—
Dhoi jibā 1. To be carried away by flood.
ଧୁୟେଯାଓଆ ୨ । ନଦୀବୃନ୍ଦି ବା ବନ୍ୟାରେ (ଶସ୍ୟ) ନଷ୍ଟ ହେବା—
दहजाना 2. (crops) To be damaged by flood-
(ଧୋଇରେ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) water.

ଧୋଇ ଶୁଖା(ଖେ)ଇ ଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ବା ପଦାର୍ଥକୁ
Dhoi sukhā(khe)i khāibā କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନ ବଢ଼ାଇ ବା
लड़ा चराकर खना ନ କମାଇ ଚାଳିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା; କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଆସ୍ପୃମାତ୍ର ଭୋଗ କରିବା—To enjoy the income only of a property without in any way touching the main body of it.

ଧୋଓରା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବାଟ ବା ଭୂମି ଉପରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମର
Dho-orā ବର୍ଷା ପାଣି ବହିଯାଏ —1 A land over which
ଧୋଆନି flows the surplus rain water of a
गोड़हा village.

ଗାଆର ଧୋଓରା ପୋଖରୀ ଭଳ
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦେଉଥିବ ଆଗତ କରି—କୃଷ୍ଣଚରଣ ।

୨ । ବର୍ଷା ପାଣିରେ ମାଟି ଆଦି ଯାହା ଧୋଇ ନେଇଯାଏ —
2. Earth etc which is washed away by rain water.

ଦେ. ବଣ—ଗ୍ରାମର ଧୋଇ (ପାଣି)— •
(water) Washed off from a village; surplus (rain water).

ଧୋଓରେ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —ବାଦ୍ୟାଭଡ଼େଇ ଓ ମାଙ୍କଡ଼
Dho-ore ଆଦିକୁ ଝରୁଡ଼ାଇବା ଧ୍ୱନି—Sound made for scaring away monkeys and birds.

ଧୋଓରେ ବାଦ୍ୟା ଧୋ, ସେଇଁ କଥାରେ ଗହଳ ମାଣ୍ଡିଆ
ସେହି କଥାରେ ଗୋ । ଶଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ।

ଧୋଓରେ ବାଦ୍ୟା ଧୋ—ଦେ. (ଶିଶୁବଚନ)ଅ—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟ
Dho-ore bāyā dho କୋଡ଼ରେ ନିଦ୍ରାତ କରାଇବା ପାଇଁ ମାତା
आरे निनिया आ ଆଦରର ଆବୃତ୍ତି ବଚନ —The burden of a lullaby strain repeated in the course of rocking an infant to sleep in the mother's lap.

ଧୋକଡ଼—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଦୁଷ୍କର; ପ୍ରା. ଦୁକ୍କର; ତୁଳ. ଖ.
Dhokarda ଧୋକଡ଼=ଦୁଷ୍କୃତୁଷ୍କୃ)—୧ । ଜରାଗ୍ରସ୍ତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
ଧୋକଡ଼ 1. Decrepit; worn out; exhausted.
डोकरा; डोकर ୨ । ମୋଟା (ଲୁଗା)—2. Coarse; rough.
୩ । ଚୀର; ଲେଙ୍କେଡ଼ା—3. Torn; ragged.
୪ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ—4. Shrivelled up.
୫ । ଢିଲ୍ଲା; ଶ୍ଲଥ—5 Loosened; slackened.
୬ । ଚର୍ମଥଳି—6. Having shrivelled skin.
୭ । ପଳତ; ବଳବଳକା; ବଳତ —7. Wrinkled.
୮ । ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ—8 Emptied of its contents; unsubstantial; hollow.

ବହନ ଗଲେଣି ଉମା ଖାଇ; ଓଳିଅ ପଡ଼ିଛ ଧୋକଡ଼ ହୋଇ । ଚଗ ।

୯ । ନଷ୍ଟମି; ବାରବୁଲା—9. Loaferish; aimlessly wandering.

୧୦ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ—10. Very old.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ବଲମ୍ବିତ (ସ୍ତନ)—
11. Hanging (breasts of women).

୧୨ । ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ; ବଳିଷ୍ଠ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହ. ଧୋକଡ଼)—
12. Stout and strong.

୧୩ । ନିର୍ଦୋଷ; ନିଷ୍ପାପ—13. Sinless; innocent.

(ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପୁଅ) ମାଙ୍କଡ଼ ମାଇଲେ ନୁଏ ଧୋକଡ଼ ।
ବଙ୍ଗଳା. ପ୍ରବଚନ ।

ଦେ. ବ. (ସ. ଧୌତକଃ)—ଲୁଗାର ଥଳ; ମୁଣି—
A cloth bag; wallet.

ଧୋକଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଧୋକଡ଼ (ଦେଖ)
Dhokardā Dhokarda (See)

ବହୁନ ଗଲଣି ଉମା ଗାଇ; ଓଳଅ ପଡ଼ୁଛ ଧୋକଡ଼ା ହୋଇ—ଉଗ ।

ଧୋକଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଧୋକଡ଼ (ଦେଖ)
Dhokardiā Dhokarda (See)

ଧୋକଡ଼ୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶ୍ଲଥସ୍ତନା ବା ଲମ୍ବିତସ୍ତନା ସ୍ତ୍ରୀ;
Dhokardī ଲମ୍ବୁଗୁ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman with hanging
ଧୋକଡ଼ୀ breasts.
ଧୋକରୀ ୨ । ଲୁଗାର ଥଳ ବା ମୁଣି—
2. A wallet or bag made of cloth.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ— ୧ । ଧୋକଡ଼ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
1. Feminine of Dhokarda.

୨ । ବଲମ୍ବିତ ସ୍ତନୋଧରା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. (a woman) With wrinkled or hanging breasts.

ଧୋକା—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁଃଖ; କର୍ମ। ଧୁକ୍ଷ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶନ; ଭୁଲ ସ.
Dhokā ଧୂର୍ତ୍ତତା)—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt.
ଧୋକା; ଧେଁକା ୨ । ଦୋଘାଇ; ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
ଧାକା 2. Dilemma.

୩ । ଶଙ୍କାର ଦକ; ଶଙ୍କା ଦକଦକ ହେବା—
3. Palpitation of the heart; state of nervousness or consternation.

୪ । ବିପଦର ଆଶଙ୍କା—
4. Apprehension of danger.

୫ । ଉତ୍ପନ୍ନ ଭୟ-ଜନିତ ଚିନ୍ତା—
5. Anxiety due to fear.

ସାଧୁଜୀଙ୍କ ମନରୁ ଟଳିବ ଜମିଦାର ଧୋକା ଛୁଟିଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୬ । ମୋହ; ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭ୍ରମ—
6. Error; illusion; delusion.

୭ । ଦହସଡ଼; ଭୟ—7. Fear; fright.

୮ । ଭୁଲ୍ ବୁଝିବା—8. Misconception; misunderstanding.

୯ । ଦୁଃଖ—9. Sorrow; trouble.

୧୦ । କ୍ଷତି—10. Damage; injury.

୧୧ । ବିପଦ—11 Danger.

୧୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୂର୍ତ୍ତତା ଜନିତ ଅନ୍ୟର ଭ୍ରମ ବା ବିପଦ-
12. Error or danger resulting from the wicked conduct of another person.

ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—
A kind of cake.

[ଦ୍ର—ବୁଝକୁ ବାଟ ସେଥିରେ ଲଙ୍କାମରିଚ ଓ ପିଆଜ ପକାଇ ତାହାକୁ ବର୍ ପିଠା ପର କର ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଖଣ୍ଡିବାକୁ ଦିଅ । ଏହା ଖାଇ ଖିଆଯାଏ ବା ଭରକାସ୍ତ ଆଦରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼େ । ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଧୌକା]

ଧୋକା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—
Dhokā karibā 1. To doubt.
ଧୌକା ଖାଓୟା ୨ । ଆଶଙ୍କା କରିବା; ଭୟ କରିବା—
ଧୋକା ଖାନା 2. To fear; to apprehend.
୩ । ଯତ୍ନେଇ ବା ଯତ୍ନବାପୃ କରିବା—3. To care for.
୪ । ଚିନ୍ତା କରିବା; ମନରେ ଦକଦକ ହେବା—
4. To be nervous about; to feel nervous.

ଧୋକା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧୋକା କରିବା (ଦେଖ)
Dhokā khāibā 1. Dhokā karibā (See)
ଧୌକାୟ ପଡ଼ା ୨ । ଅନ୍ୟର କୌଶଳ ଦ୍ୱାରା ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
ଧାକେମେ ଗୀରନା 2. To be in danger as a result of another's manipulation.
୩ । ଭ୍ରମଗ୍ରସ୍ତ ହେବା; ଭ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
To labour under a delusion.

ଧୋକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସନ୍ଦେହାନ୍ୱିତ କରିବା—
Dhokā debā 1. To put in doubt.
[ଧୋକାରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୩ । ଭୀତ ଉତ୍ତ୍ରାସନ
ଧୌକା ଦେଓୟା କରିବା—2. To frighten; to unnerve.
ଧାକା ଦେନା ୩ । ଅନ୍ୟକୁ ବିପନ୍ନ କରିବା; ବିପଦରେ ପକାଇବା—
3 To put a person in danger; to endanger a person.
୪ । ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ କରାଇବା—4. To put (a person) into a state of consternation.
୫ । ଦୁଃଖରେ ପକାଇବା; ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—
5 To injure; to put to trouble.
୬ । ଭ୍ରମରେ ପକାଇବା—6. To delude a person.

ଧୋକାବାଜ—ବୈଦେ. ବିଣ (ହ. ଧୋଖେବାଜ)—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ
Dhokābāj ଧୋକା ଦିଏ—1. One who puts another
ଧୌକାବାଜ; **ଧୋଖେବାଜ** to fear, declusion or doubt.
୨ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ; ଧପ୍ପାବାଜ—2. Deceiving; illusive; fraudulent.

ଧୋକାବାଜି—ବୈଦେ. ବି (ହ. ଧୋଖେବାଜୀ)—ପ୍ରତାରଣା—
Dhokābāji Deceit; putting another to trouble;
ଧୌକାବାଜୀ; **ଧାଖେବାଜୀ** fraud.

ଧୋକା ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧୋକା କରିବା (ଦେଖ)
Dhokā rakhibā Dhokā karibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୋକେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଦୃଷ୍ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ଦେବା)—
Dhokeibā ୧ । ଧୋକା ଦେବା—1. To frighten.
(ଧୋକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୋକା କରିବା—
ଧୋକାନ; ଧୋକାଦେନା 2. To be unnerved about.
ଧୌଁକା; ହାଁଫଳା ୩ । ଧକେଇବା; ଧଇଁ ସଇଁ ହେବା; ଧୁକ୍ ଧୁକ୍ ହେବା—3. To gasp or pant.

ଧୋଜା—ତ୍ରି. ବ (ସଂ. ଧ୍ୱଜା)—ଧ୍ୱଜା; ପତାକା—
Dhojā Flag.
ଧ୍ୱଜା; ଝଣ୍ଡା

ଧୋଜା ମୁଣୋହିଁ—ଦେ.ବ—ଦୂରକ ସେଉଁ ଭୋଗକୁ ମନ୍ଦିରାଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଠାକୁରଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁରେ ଭୋଗ ନ ଲଗାଇ ମନ୍ଦିର-
ଧୋଜା ମୁଣୋହି, ଧୋଜା ମୁଣୋହି, ଧୁଜା ମୁଣୋହି, ଧୋଜା ମଣୋହିଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ଶ୍ରୀଙ୍କସ୍ଥ ଧ୍ୱଜାକୁ ଦେଖାଇ ଦେଉଳର ବାହାରେ ଭୋଗ ଲଗାଏ—
An offering offered to an idol in the sight of the flag, instead of being offered near the Deity.

ଧୋଜା ମୁଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧ୍ୱଜ ଓ ମଣ୍ଡପ)—ସେଉଁ ଦେବ-
Dhojā muṇḍei ମଣ୍ଡପର ଉପରେ ପତାକା ଉଡ଼ିଥାଏ—
A pavillion over which flies a flag.

ଧୋଡ଼—ସଂ. ବ (ଦୃ ଧାତୁ=ଜଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ଼) —ଉଣ୍ଡୁଚ ବା
Dhorda ଜଳସାପ—Water-snake.

ଧୋଡ଼କା—ଦେ. ବ—୧ । ଢୁଗୁଲା—1. Loosened; shaky.
Dhordakā ୨ । ଶିଥିଳ; ଢିଲା—2. Slackened.
ନନ୍ନଡ଼େ, ନଡ଼ବଡ଼େ ୩ । ଫମ୍ପା—3. Empty.
ଲୁଡ଼କତାହୁଆ, ଢୁନମୁନିଆ ୪ । ଧଡ଼ଧଡ଼ିଆ—4. Tottering.

ଧୋଡ଼କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧୋଡ଼ଇବାର ସକର୍ମକରୂପ)—
Dhordakā(ke)ibā ଢୁଗୁଲା କରିଦେବା—To loosen; to
ନଡ଼ାନ; ଢୁଲକାନା slacken.
ଧୋଡ଼କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଥିଳ ହେବା; ଲଡ଼ଇବା—To become
Dhordakibā slack or loose.
ନଡ଼ବଡ଼ହଓଆ; ଢୁରକନା; ଢୁଲକନା

ଧୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଜମି; ଉଚ୍ଚ ଭୂମି—High land.
Dhorda ଟିପୀ; ଢୁହ

ଧୋତ୍—ଦେ. ଅ—ଧୁତ୍ (ଦେଖ)
Dhot Dhut (See)
(ଧୋତ୍ତୋର, ଧୋତ୍ତୋରକା; ଧୋତ୍ତୋରକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୋତଡ଼—ଦେ.ବିଣ (ସଂ.ଧୌତକଟ)—୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ;ଧୋକଡ଼(ବସ୍ତ୍ର)—
Dhotarda 1. Worn out and torn
(ଧୋତଡ଼ା, ଧୋତର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) (cloth).
(ଧୋତଡ଼ୀ, ଧୋତର୍ଣ୍ଣୀ)
୨ । ଧୋକଡ଼ (ଦେଖ)
2. Dhokarda (See)

ଧୋତର ଉଡ଼ିଜିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଘଟଣାରେ କୌଣସି
Dhotarā urḍijibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସୁବ୍ୟସ୍ତ ଓ ସଙ୍ଗଙ୍ଗାନ୍ତ ହୋଇ
ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—1. (a person) Being altogether ruined or done for.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତି—
2 The state of being over-tired.

ଧୋତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୌତ; ଉଲ. ସଂ. ଅଧୋବସ୍ତ୍ର; ଉଲ. କଂ. ଧୁତ୍ତ,
Dhoti ହି. ଧୋତ, ତେ. ଧୋତ୍ତା, ମ. ଧୋତର, ଧୋତର)—
ଧୁତି ୧ । ପିନ୍ଧା; ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ପୁରୁଷଙ୍କ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—
ଧୋତି 1. A cloth for males' wear.
୨ । ଅଧୋବାସ; କଟିବସ୍ତ୍ର—2. A piece of cloth worn round the waist; waist cloth.

ଧୋତ ଚ(ଚ୍ଚା)ଦର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୌତ+ଆ. ଚଦର)—ଅଧୋବାସ
Dhoti cha(chā)dara ଓ ଉତ୍ତରୀୟ, ପିନ୍ଧା ଓ ଦୋସଡ଼ା—
ଧୁତିଚାଦର ଧୋତିଚାଦର A suit of cloth consisting of a wearing piece and a covering piece.

ଧୋ ପଖାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୌତ ଓ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳେ
Dho pakhāḷa ଓ ଭୋଗ ଉଠିଲା ପରେ ଦେବମନ୍ଦିରର ଚଳ ବା
ଧୁଆଧୁଇ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ପାଣି ଛାଳ ଜଳଆଯୋଗ କରି ସଫା
ଧୁଲାଇ ଉଲାଇ, ଧୁଲାବଇ କରିବା କର୍ମ—Washing and cleansing the floor of a temple.

ଧୋ ପଖାଳିଆ—ଦେ. ବ—ଦେବତାଙ୍କ ଉପଯୋଗ ବିଶେଷ—
Dho-pakhāḷiā A class of servants serving in temples.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମନ୍ଦିରର ଚଳକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ଧୁଆଧୋଇ କରି ପରିଷ୍କୃତ କରନ୍ତି ।]

ଧୋ ପଖାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧୌତ ଓ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—ଦେବମନ୍ଦିରର
Dho pakhāḷibā ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ପାଣି ଛାଳ ଓ ଝାଡ଼ୁ ମାର ଛାଡୁ
ଧୋଓନ, ଧୁୟେଫେଳା ସଫା କରିବା—To wash and cleanse
ଧୋଡାଳନା the floor of a temple.

ଧୋବ୍‌ଛାୟା—ଦେ. ବ—ଧୂପ୍‌ଛାୟା (ଦେଖ)
Dhob-chhāyā Dhup-chhāyā (See)

ଧୋବ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳ କର୍ମା ଧାବ୍ ଧାତୁ=ଧୋଇବା; ସଂ. ଧୂପ
Dhoba ଧାତୁ=ପାଣ୍ଡି)—୧ । ଶୁକ୍ଳ; ଧବଳ; ଧଳା—
ଧୋପ 1. White.
ଧବର, ସଫେଦ, ଧୌଲା ୨ । କଷି ଦୋଇ ପରିଷ୍କୃତ ଓ ଧଳା ଦୋଇ-ଥିବା (ଲୁଗା)—2. (cloth) Washed clean and white; bleached.

ଧୋପ ଦେ. ବ—୧ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ—1. White colour.
ଧୋବ, ଧାଲାଇ ୨ । ଥରେ ଧୋବାଘରେ ପଡ଼ି ପରିଷ୍କୃତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. One washing; a wash (of a cloth).
(ଯଥା—ଏ ଲୁଗାଖଣ୍ଡକର ଗୁର ଧୋବ ହେଲଣି ।)

ଧୋବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧାବନ, ଧବଳ)—୧ । ଧଳାରଙ୍ଗ
Dhoba karibā କରିବା—1. To whiten.
ଧୋପ ଦେଓୟା ୨ । ଲୁଗା କାଚ ସଫା କରିବା—2. To wash
ଧୋବ କରନା, ସାଫ କରନା a cloth and turn it white.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ କାଚ ସଫା କଲେ ତାକୁ ସଜଧୋବ ଓ ଉତ୍ତମରୂପେ କାଚ ସଫା କରି ଇସ୍ତ୍ରୀ କରିଲେ ତାକୁ ବାସିଧୋବ ବୋଲିଯାଏ ।]

ଧୋବଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୋବାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—୧ । ଧୋବା ଜାତିସ୍ତ୍ରୀ
Dhobaṇi ସ୍ତ୍ରୀ -1. A woman of the washerman caste.
ଧୋପାନୀ ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୁଗା କାଚେ—
ଧୋବନ, ଧୋବିନ, ଧୋବଣ 2. Washerwoman.
୩ । ଅପରିଣୀତା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to Aparttiāṇi females

ଧୋବ ଧାଉଳିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଧବଳବସନଧାୟୀ)—୧ । ଯାହାର ଦେହଉମାଣ ଧଳା;ଯାହାର ଦେହସାକ ଶୁକ୍ଳ—
Dhoba dhāuliā
ଧପଧପେ; ଧବଧବିଆ 1. White throughout.
ସଫେଦପୋଶ ୨ । ଯେ ଧୋବ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥାଏ; ଶୁକ୍ଳବସ୍ତ୍ରପରିହିତ—
2. Wearing white cloth.
୩ । ଧବଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ —3. White.
ଧୋବାଉରିଆ ପକ୍ଷୀ, ଶ୍ଵେତମଦ୍ରା କହିଯାଇଥିବା ସୀତା ବଡ଼ ବୃଶୀ—ଉଗ ।
ଦେ. ବ—ଉଦ୍ଭଲୋକ; ଶୁକ୍ଳପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି;ଭଲଲୋକ —
A gentleman; a finely attired person.
ଧୋବାଉରିଆ ଗ୍ରେର କରନ୍ତୁ
ରଙ୍କଣୀ ଦେଖିଲେ ମାର ଗୋଡ଼ାନ୍ତୁ – ଉଲ ।

ଧୋବ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଗାକୁ ସଫା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଧୋବାକୁ ଦେବା—
Dhoba pakā(ke)ibā
ଧୋନେଦେନା To give (clothes) to the washerman to wash.

ଧୋବ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧବଳୀକୃତ ହେବା; ଶୁକ୍ଳ ହେବା—
Dhoba paṛdibā 1. To turn white.
ଧୋପପଡ଼ା ୨ । (ଲୁଗା) ସଫା ହେବାପାଇଁ ଧୋବାଘରେ ଦିଆଯିବା—
ଧୋବପଡ଼ନା 2. (a cloth) To be given to the washerman for being washed.

ଧୋବ ଫରଫର—ଦେ. ବିଣ—ଧକାଚଦ୍ଧଚଦ୍ଧ;ଅଚ୍ଛଶସ୍ୟ ଶୁକ୍ଳ; ଶୁଭ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ-
Dhoba pharaphara Fleecy white; very white;
ଧପଧପେ; ଶାଦା ଧବଧବ glistening white; dazzlingly
ଉଜଳାଦପଦପ white.
[ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜକ ବିଶେଷଣ ପରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବା ଉତ୍କ୍ଲୁଲତା ସୂଚନାକରିବାପାଇଁ ଫରଫର ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ରଙ୍ଗଟଦ୍ଧଟଦ୍ଧ, ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଥଗରଗର, ଧଲଃଚଦ୍ଧଚଦ୍ଧ, ନାଲିଟଦ୍ଧଟଦ୍ଧ, ନୋଳସରସର, କାଳଆଟରଟର ।]

ଧୋବ ଫିଟିବା—କ୍ରି—ଉତ୍ତମରୂପେ ଧବଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ହେବା;
Dhoba phiṭibā ଧବଳୀକୃତ ହେବା —
ଧୋପଧରା To become very white.
ସଫେଦୀଖୁଲନା (ଯଥା—ଧୋବା ଭଲକରି ନ କାଚିବାରୁ ମୋ ଲୁଗା [ଧୋବ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ସକର୍ମକ ରୂପ] ଧୋବ ଫିଟିଲା ନାହିଁ ।)

ଧୋବଲା—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଧବଳ)—ଧଳା; ଧୋବ—
Dhobalā White.
ଧଉଳା, ଧଳା **ଧୌଲା, ଧୌରା**

ଧୋବ ଲାଉ—ଦେ. ବି (ସ. ଧବଳ ଓ ଅଲାବୁ)—ଏକପ୍ରକାର ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ
Dhoba lāu ଅଲାବୁଫଳ; ଧଳା ଲାଉ —
ସାଦାଲାଉ **ସଫେଦ କଦ୍ଦୁ** White gourd.

ଧୋବଲି ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Dhobali chaṛdhei A sand lark; a water
ଧୋବୀନ thrush.
[ଦ୍ର— ଏମାନେ କୁଲେଚରବର୍ଗର ପକ୍ଷୀ; ମାଛ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବା; ଏମାନଙ୍କ ଦେହସାକ ଧଳା, ମାଥା ବେକ ଉଲେ ଗୋଟିଏ କଳା ଡୋରା ଥାଏ । ଏମାନେ ନଦୀକୂଳ ବାଲିରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।]

ଧୋବଲି ଠକ—ଦେ. ବି (ସ. ଧବ = ପ୍ରବଞ୍ଚକ)—ଯେଉଁ ଶୁଭ୍ର ପରିଚ୍ଛଦ-
Dhobali ṭhaka ଧାରୀ ବାହାରେ ଦେଖିବାକୁ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରି ମାଠ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତାରକ ବା ଶଠ—A cheat appearing in fine dress (who makes people believe that he is a gentle man).

ଧୋବଲି ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବି (ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣ ଧୋବ ବା ଶୁକ୍ଳ ଥିବାରୁ)—
Dhobali śukhuā ଖରାରେ ଶୁଖାଯାଇ ରଖା ଯାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଛ;ପିଠା ଶୁଖୁଆ—Small fry (fish)
ଶୁଖାଁତୀ dried in the sun.

ଧୋବଲି(ଲେ)ଶ(ଶ୍ୱ)ର—ଗ୍ରା.ବି (ସ. ଧବଳେଶ୍ୱର)—ଧବଳେଶ୍ୱର (ଦେଖ);
Dhobali(le)śa(śwa)ra Dhabaleśwara (See)

ଧୋବ ସରସର—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଧୋବ ଫରଫର—
Dhoba sarasara Very white.

ଧୋବା—ଦେ. ବି (ସ. ଧାବକ; ଏ ଲୁଗା ଧୋଇବା ବା
Dhobā ସଫା କରୁଥିବାରୁ)—
ଧୋପା, ଧୋବା ୧ । ଲୁଗା ସଫା କରିବା ସେବକ ମାତ ଶୂଦ୍ର
ଧୋବୀ ଜାତିବିଶେଷ; ରଜକ—1. Washerman.
(ଧୋବଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ମଫସଲରେ ଧୋବାମାନେ ପ୍ରଥମେ ଖାରରେ ଲୁଗାକୁ ସିଝାଇ ତା ପରେ ତାହା ସଫା କରନ୍ତି । ଲୁଗାକୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ କାଚ ସଫା କଲେ ତାକୁ ସଜ ଧୋବ ଓ ଉତ୍ତମରୂପେ ସଫା କରି ଇସ୍ତ୍ରୀ ଆଦି କଲେ ତାକୁ ବାସିଧୋବ ବୋଲିଯାଏ । ଏବେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗା ବାସିଧୋବ କରିବା ପାଇଁ ଇସ୍ତ୍ରୀ, ଖଳ ଓ ସାବୁନ ଆଦି ବ୍ୟବହାର କଲେଣି । ଅଗେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ କେବଳ ଧୋବ କରୁ ନ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ରଙ୍ଗ (ରଞ୍ଜନ) (ବିଶେଷତଃ ନୀଳ ରଙ୍ଗ) କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ରଜକ ବୋଲିଯାଏ । ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ତଳେ ମଫସଲରେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ କାଚ ତାକୁ ନୀଳ ରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ରଞ୍ଜିତ କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧୋବା ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଗ୍ରାମ ସେବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଯୋଗାଡ଼ ପାଇ ଥାଆନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କଠାରୁ ବାର୍ଷିକ 'ବର୍ତ୍ତନ'ର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଏ । ଲୁଗା କାଚିବା ଛଡ଼ା ଗ୍ରାମର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ମରିଗଲେ ଶବଦାହ ପାଇଁ କାଠ ଦାଣ୍ଡିବା ଓ ଶ୍ମଶାନରେ କାଠ ପହଞ୍ଚାଇବା ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରିତ ପଙ୍କରେ ଏମାନେ କାଠ ତରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୁଗା କାଚିବା ଓ କାଠ ତରିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏ ଦୁଇଟ ଧୋବାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କର୍ମ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଠାକୁରଣୀଙ୍କ-ଠାରେ ଏମାନେ ବୋଦା ଦାଣନ୍ତି । ଦାହିଣାଭ୍ୟରେ ଏମ ନେ ସବାର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି । ଧୋବାମାନେ ଦେଦ୍ୟାନ କରନ୍ତି ବନ୍ତୁ ଗୋମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଏମାନେ ଅନ୍ତ୍ୟଶ୍ୟ ଜାତ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ।]

୨ । ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀ ପିଲାଙ୍କୁ ଦଆସିବା ନାମବଚ୍ଚେଷ —

2. Name given to Aparttiāṇī male children.

ଧୋବା ମଲ୍ଲକ; ସଙ୍ଗାର ଜଉଛ ଝଅ ଉଲ୍ଲକ—ଉଗ ।

୩ । ଧ୍ରୁବଚରଣର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ —

3. A name for calling Dhṛubacharaṇa.

ଧୋବାଇ —ଦେ. ଭ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—୧ । ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—1. A name for calling a person named Dhobā in fondness.

ଧୋବେଇ । ଧୋବ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଧ୍ରୁବଚରଣନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—

2. A name for calling Dhṛubacharaṇa in fondness.

ଧୋବା ଖଟିବା—ଦେ. ବ—(ଧୋବା) କୌଣସି ପରିବାରର ଲୁଗା କାଚିବାରୂପ ସେବା କରିବା—The service of a washerman rendered to a family in regularly washing the clothes thereof.

ଧୋବାକା ଖିଦ୍‌ମତ୍

ଧୋବା ଗଣ୍ଡି—ଦେ. ବ·—ଧୋବା ଯେଉଁ କାଠ ପଟା ବା କାଠ ଗଣ୍ଡା ଉପରେ ଲୁଗା କାଚେ—A plank or fat log of wood on which the washerman beats the clothes while washing them.

ଧୋବାକା ପାଟ

ଧୋବା ଚୁଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାଳକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—A sort of outdoor game amongst boys

ଧୋବା ତୁ(ତୋ)ଠ—ଦେ. ବ—ଜଳାଶୟର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧୋବା ଲୁଗା କାଚେ ଓ ଶୁଖାଏ—The place near a pond or a river where the washerman washes and dries the clothes.

ଧୋପାଘାଟ

ଧାବୀଘଟା

(ଯଥା—ଗାଆଁ ପରମ୍ପଲ ଧୋବାତୋଠରୁ ଜଣା —ଉଗ ।)

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର—ଦେ. ବ. (ସମ୍ବର) —ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଗ୍ରାମସେବକ (ଧୋବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଲୁଗା ସଫା କରିବା ଓ ଭଣ୍ଡାରର କାର୍ଯ୍ୟ ଷୌର କରିବା)—The washerman and the barber; the two most indispensable village-servants in India.

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ଅଟକ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାଜିକ ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ହେଲେ ଧୋବା ନାପିତ ବନ୍ଦ ତାହାର ସେବା ନ କରିବା ।ସକାଶେ

ଧୋବୀ ନାଇ ରୋକ; ହୁକ୍କା ପାନୀ ବନ୍ଦ ଗ୍ରାମସମାଜଦ୍ୱାରା ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରକୁ

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ବନ୍ଦ
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ବାସନ୍ଦ
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ରୋକ୍
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ନ ଖଟିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଆଦେଶ ଦେବା; ଏକଘରିଆ ଦେବା; ଜାତିରୁ ଅଟକ; ବାସନ୍ଦ —Excommunication of a person by caste-guild or village community by depriving him of the services of the village washerman and the village barber.

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ଖଟିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଜରେ Dhobā bhaṇḍāri khaṭibā ବା ଜାତିରେ ଚଳିବା—

ଧୋପା ନାପିତ ଖାଟା (a person) Being within the

ହୁକ୍କା ପାଣି ଚଳନା pales of village community.

ଧୋବା ଭାଟି—ଦେ.ବ—ଧୋବା ଯେଉଁ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଖାର-ପଣିରେ ଲୁଗା ବଡୁରାଇ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହଣ୍ଡିକୁ ହାଣ୍ଡି ବା ପଲମ ତା ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଲୁଗାକୁ କାଚିବା ପୂର୍ବରୁ ସିଝା।—A pot in which the washerman fumigates or steams the clothes before washing.

Dhobā bhāṭi

ଧୋବାର ଭାଟି

ଧୋବୀକୀ ଭଟ୍ଟୀ

ଧୋବା ସଙ୍ଗାତ—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) —ଧୋବାବନ୍ଧୁ ; ରଜକମିତ୍ର—

Dhobā saṅgāta ironical) Washerman-friend.

ଧୋବୀକା ୟାର ଧୋବା ସଙ୍ଗାତ, ରାତ୍ରର ନିଦ, ସଙ୍ଗି ଗୋ ! ମନ ଏ—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—କେହି ଲୋକ ଧୋବା ସାଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାତ ବସିଲେ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଧୋବା ସଙ୍ଗାତଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଭଲରଲ ଧୋବ ଲୁଗା ଆଣି ପିନ୍ଧିସାରେ ଏବଂ ପିନ୍ଧିସାର ଧୋବା ସଙ୍ଗାତକୁ ତାକୁ ଲୁଗା ଫେରାଇ ଦେଲେ ସେ ତାକୁ ପୁଣି ସଫା କରି ବସ୍ତ୍ରସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଦିଏ । ଏ ଆଚରଣ ସର୍ବଥା ନିନ୍ଦ୍ୟ ।]

ଧୋବି —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧବ)—୧ । ଧ (ଗଛ) (ଦେଖ)

Dhobi 1. Dha (tree) (See)

୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—

2. Name for calling 'Dhobā'

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସ୍ତ୍ରର,ଭୁଲ.ହି-ଧୋବୀ) ବ—ଧୋବା—Washerman.

ଧୋବୀ —ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୋବଣୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଅନ୍ୟ ନାମ—

Dhobī A name by which a woman Dhobaṇī is called.

ଧୋୟୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଜଣେ କବିଙ୍କ ନାମ —Name of a poet alluded to by Jayadeba in his Gītagobinda.

Dhoyī

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ସୁନା ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । କାଳଦାସଙ୍କ ମେଘଦୂତ ପରି ଏହାଙ୍କ ଋତୁ ବାୟୁଦୂତ ନାମରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡ-କାବ୍ୟ ମିଳିଅଛି । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଧୋର୍ (ଧାବୁ)—ସଂ—୧ । ଅଗ୍ରସର ହେବା—

Dhor (root) 1. To advance.

୨ । ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା; ଦଉଡ଼ିବା—

2. To run; to walk briskly; to trot.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । କୌଶଳ ଦେବା—3 To be skilful (Apte).

ଧୋରଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଉତ୍ତରପ୍ରାନ୍ତୀୟ) ବ—ମେଣ୍ଢା ଜଗୁଆଳ; ମେଷପାଳକ-
Dhorai Shepherd.

ଧୋରଣ—ସ. ବି. (ଧୋର୍ ଧାତୁ=ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା+କରଣ. ଅନ)—
Dhoraṇa ୧ । ଦ୍ୱାଦ୍ଧା ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ରଥାଦି ବାହନ—1 Vehicles drawn by animals.

୨ । ଦୋଳା—2. Litter.

୩ । ପାଲ୍‌କି—3. Palanquin; sedan.

୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ଅଶ୍ୱର ଗତି; ଅଶ୍ୱର ଧୌରତିକ ଗତି; ଦୁଲକି—4. Trotting motion of a horse; brisk pace of a horse.

୫ । ଦୌଡ଼; ଦ୍ରୁତଗତି —
5. Going quickly; running.

ଧୋରଣା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ· ତୀର୍ଣ୍ଣ)—
Dhoraṇā ଛିଣ୍ଡିଛି; ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ; କନ୍ଥାରେ ପରିଣତ—
ଛେଁଡ଼ା Torn into shreds.
ଧଜ୍ଜୀ (ଯଥା—ଏ ଲୁଗାଟା ଧୋରଣା ହୋଇଗଲାଣି ।)

ଧୋରଣି(ଣୀ)—ସ. ବି. (ଧୋର୍ ଧାତୁ=ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା+ଭାବ.
Dhoraṇi,ṇī) ଅନ, ଈ)—୧ । ଜନଶ୍ରୁତି—1. Rumour (which runs apace).

୨ । ଶ୍ରେଣୀ; ପରମ୍ପରା—2. Succession; continuity; uninterrupted series.

୩ । ପରମ୍ପରାଗତ କଥା—3. Tradition (Apte).

ଧୋରିତ—ସ. ବି. (ଧୋର୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—
Dhorita ୧ । ଅଶ୍ୱର ଗତିବିଶେଷ; ଧୋରଣ; ଦୁଲକି—
(ଧୋରତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Trotting motion of a horse.

୨ । ବଧ—2. Killing; murder; slaughter.

୩ । ଗତି—3. Motion; going.

୪ । ଆଘାତ —4. Injuring; hurting; striking (Apte).

ଧୋଲ(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଧୁଲେଇ (ଦେଖ)
Dho]a(le)i Dhulei (See)
ଧୁଲାଇ **ଧୁଲାଇ**

ଧୌଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୋର୍ ଧାତୁ) —
Dhaurda ଧଉଡ଼; ଦଉଡ଼; ଧାଉଡ଼ି; ଦ୍ରୁତଗତି—
ଦୌଡ଼ **ଦୌଡ଼** Running; race.

ଧୌଡ଼ ଧାପଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭାବ)—ଧାଁ ଧପଡ଼; ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼—
Dhaurda dhāparda Running about.
ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି **ଦୌଡ଼ ଧାପଡ଼**
(ଧୌଡ଼ ଧପଡ଼, ଧୌଡ଼ ଧାପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୌଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କ—ଦୌଡ଼ିଯିବା; ଏକବାରକ୍ ବା ହଠାତ୍
Dhaurda māribā ଦଉଡ଼ କରି ପଳାଇବା—To run away suddenly; to run continuously.
ଦୌଡ଼ ମାରା **ଦୌଡ଼ ପଡ଼ନା**

ଧୌଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ('ଧୌଡ଼ ବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Dhaurdā(rde)ibā ଦଉଡ଼ାଇବା—To cause to run.
ଦୌଡ଼ାନ **ଦୌଡ଼ାନା**

ଧୌଡ଼ା ଧୌଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼; ଇତସ୍ତତଃ ଦଉଡ଼ିବା—
Dhaurdā dhaurdi Running about.
ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି **ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି**

ଧୌଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧୋର୍ ଧାତୁ)—ଦଉଡ଼ିବା—
Dhaurdibā To run.
ଦୌଡ଼ା **ଦୌଡ଼ନା**

ଧୌତ—ସ. ବଣ. (ଧାବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dhauta ୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ; ଧୁଆ ହୋଇଥିବା—
1. Washed; cleaned by washing.

୨ । ମାର୍ଜିତ; ପରିଷ୍କୃତ—
2. Cleansed; purified; washed off.

୩ । ଶୁକ୍ଳୀକୃତ; ଧବଳୀକୃତ; ଶୁଭ୍ର —
3. Whitened; bleached.

୪ । ନିଷ୍ପାପ—4. Clean; sinless.

୫ । ଶୋଧିତ—5. Refined; rectified.

୬ । ଶାଣିତ—6. Whetted; sharpened.

୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ସ୍ନାତ—7. Bathed.

୮ । ପାଲିଶ କରି ଯାଇଥିବା —
8. Polished; brightened.

୯ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳିତ—9. Bright; shining.

୧୦ । ଶୁକ୍ଳ; ଧଳା—10. White.

ବ—୧ । ରଜତ; ରୂପା—1. Silver.

୨ । (+ଭାବ. ତ) ଧାବନ; ଧୋଇବା—2. Washing.

୩ । ସଫା କରିବା—3. Cleansing.

ଧୌତକଟ—ସ.ବି. (ଧୌତ+କଟ)—ମୋଟା କନାର ଥଳ; ଧୋକଡ଼ା—
Dhautakaṭa A bag of coarse cloth.

ଧୌତ କୌଷେୟ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ଧୌତ=ମାର୍ଜିତ+
Dhauta kauśeya କୌଷେୟ)—୧ । ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—
(ଧୌତ କୌଷଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Silk cloth.

୨ । ପଶୋର୍ଣ୍ଣ; ସରୁ ପଶମ—2. Fine wool.

ଧୌତ ଖଣ୍ଡୀ—ସ. ବ—ମିଶ୍ରି—
Dhauta khaṇḍī Sugarcandy (Apte).

ଧୌତ ଶିଳା—ସ. ବି. (ଧୌତ+ଶିଳା)—୧ । ସ୍ଫଟିକ—
Dhauta śilā 1. Crystal.
(ଧୌତ ଶିଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଫଟିକ ମଣି—2. Quartz.

ଧୌତାତ୍ମା—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୌତ+ଆତ୍ମନ୍)—
Dhautātmā ପବିତ୍ରାତ୍ମା; ବିଶୁଦ୍ଧାତ୍ମା—Pure-souled.

ଧୌତି—ସ. ବି. (ଧାବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତି)—୧ । ଧୋତି—
Dhauti 1. Cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଧୌତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଯୋଗସାଧନାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ଅଙ୍ଗୁଳ ଦ୍ୱାରା ମଳଦ୍ୱାରର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଶୋଧନ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା-ବିଶେଷ—2. The practise of washing the rectum with the fingers after a motion of the bowels.

[ଦ୍ର—ମଳୋତ୍ସର୍ଗ ପରେ ଜଳଶୌଚ କରିବା ସମୟରେ ତୈଳାକ୍ତ ତର୍ଜନୀ ବା ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳକୁ ଶୌଚଜଳସିକ୍ତ କରି ଗୁହ୍ୟରନ୍ଧ୍ର-ବାଟେ ଉଦରକୁ ପୂରାଇ ଉଦରେ ଲାଗିଥିବା ମଳକଣାମାନ ପରିଷ୍କାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଧୌତି ବୋଲାଯାଏ । ଏଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟଦେଶ ପରିଷ୍କୃତ ହୁଏ ଓ ଅପାନବାୟୁ ଦୂଷିତ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହେ । ଏହା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଅର୍ଶଃ ଓ କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା ଆଦି ରୋଗ ନାଶ କରେ ।]

୫ । ଶଳ୍ୟର ବାହାର ଓ ଉଦର ଶୁଦ୍ଧ କରିବାର ହଠଯୋଗର କ୍ରିୟାବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A mode of cleansing the inside and outside of one's body practised by persons exercising Haṭha-Jōga.

[ଦ୍ର—ଘେରଣ୍ଡ ସଂହିତାରେ ଧୌତି ୪ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ-ଅଛି—ଅନ୍ତ ଧୌତି, ଦନ୍ତଧୌତି, ହୃଦ୍‌ଧୌତି ଓ ମୂଳଶୋଧନ । ଅନ୍ତଧୌତି ମଧ୍ୟ ୪ପ୍ରକାର ଯଥା ବାତସାର, ବାରିସାର, ବହ୍ନିସାର ଓ ବହିଷ୍କୃତ । ବାତସାରରେ ମୁହଁକୁ କୁଆଖଣ୍ଡ ପର ଗୋଜିଆ କରି ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପବନ ଟାଣି ନେଇ ପେଟରେ ପୂରାଇବ, ପୁଣି ତାହା ମୁହଁବାଟେ ଛଡ଼ିବ । ବାରିସାରରେ ଗଳାଦର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ପିଇ ତାହା ଅଧୋମାର୍ଗ ବାଟେ ଛଡ଼ିବ । ବହ୍ନିସାରରେ ଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ପେଟକୁ ଖଙ୍କା କରି ନାଭିକୁ ଶହେଥର ମେରୁଦଣ୍ଡରେ ଲଗାଇବ । ବହିଷ୍କୃତରେ ମୁହଁକୁ କୁଆଖଣ୍ଡ ପର ଗୋଜିଆ କରି ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପବନ ଟାଣି ପେଟରେ ପବନ ଭରତ କରି ପବନକୁ ପେଟରେ ୪ଦଣ୍ଡ ରଖି ଅଧୋମାର୍ଗରେ ତାହା ଛଡ଼ିବ । ସ୍ନାନ କରିବା ପରେ ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣିରେ ଠିଆ ହୋଇ ଅନ୍ତନଳିକାକୁ ବାହାର କରି ତହିଁମଧ୍ୟରୁ ମଳଯାକ ସଫା କରି ପୁଣି ତାହା ଉଦରରେ ପୂରାଇବ । ଦନ୍ତଧୌତି ମଧ୍ୟ ୪ପ୍ରକାର-ଦନ୍ତମୂଳ, ଜିହ୍ୱାମୂଳ, ରନ୍ଧ୍ର, କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାର ଓ କପାଳରନ୍ଧ୍ର । ଜଭଲ ଚମୁଟାଦ୍ୱାରା ଟାଣି ଜିହ୍ୱାମୂଳ ଶୁଦ୍ଧି କରାଯାଏ । ରନ୍ଧ୍ରଧୌତିରେ ନାକରେ ପାଣି ପିଇବ ଓ ମୁହଁବାଟେ ପାଣି କାଢ଼ିବ, ପୁଣି ମୁହଁବାଟେ ପାଣି ପିଇ ନାକବାଟେ କାଢ଼ିବ । ଜଳପାନ ଓ ବାୟୁଶୋଷଣଦ୍ୱାରା ହୃଦ୍‌ଧୌତି ଓ ମଳୋତ୍ସର୍ଗାନ୍ତେ ଶୌଚ କରିବା ବେଳେ ଅଙ୍ଗୁଳଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟରନ୍ଧ୍ରର ଉଦର ସଫା କରିବ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଯୋଗସାଧନର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା; ଯଦ୍ୱାରା ୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା ଓ ୧୦ ହାତ ଲମ୍ବ କନାକୁ ପାଟ ବାଟେ ଗିଳି ପେଟକୁ ନେଇ, ତହିଁ ଉପରେ ପାଣି ପିଇ ଉକ୍ତ କନାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଟବାଟେ କଢ଼ାଯାଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. An exercise of jōga in which a long and narrow strip of cloth is swallowed up and gradually brought out.

୫ । ଯୋଗ କ୍ରିୟାରେ ଅନ୍ତଶୋଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବ ଓ ସରୁଆ କନା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. A strip of long and narrow cloth used in cleansing the stomach in Jōga exercise.

ଧୌମ୍ର—ସଂ. ବ. (ନାମ) (ଧୂମ୍ର=ଋଷିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପୁରୋହିତ; ଦେବଳଙ୍କ ଯଜ୍ଞଷ୍ଟ ଭ୍ରାତା—Name of the priest of the Pāṇḍabas.

ଧୌମ୍ୟ—ସଂ. ବ. ନାମ—୧ । ଧୌମ୍ର (ଦେଖ)

Dhaumya 1. Dhauma (See)

୬ । ବ୍ୟାଘ୍ରପଦ ନାମକ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଶିବଭକ୍ତ, ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ-ସମ୍ପନ୍ନ, ଅଜର ଓ ଅମର ସତ୍ୟଯୁଗର ଏକ ଋଷି (ମହାଭାରତ,—2. Name of a sage of the Satya juga.

୩ । ଆୟୋଦ ଋଷି; ଆରୁଣି, ଉପମନ୍ୟୁ ଓ ବେଦ ନାମକ ୩ ପୁତ୍ରଙ୍କ ପିତା—3. Name of a sage, father of Āruṇi.

୪ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳରେ ତାରାରୂପେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଏକ ଋଷି—4. Name of a sage who is said to have been transformed to a star appearing in the west.

ଧୌର—ସଂ. ବ—ଧ ଗଛ (ଦେଖ)

Dhaura Dha tree (See)

ଧୌରୁତକ—ସଂ. ବ. (ଧୋରୁତକ+ଅ)—ଧୋରୁତ (ଦେଖ)

Dhauritaka Dhorita (See)

ଧୌରେୟ—ସଂ. ବ. (ଧୂର=ଭାର+ବହ୍ନାର୍ଥରେ ଏୟ)—

Dhaureya ୧ । ଭାରବାହୀ—1. Carrying a burden.

୬ । ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ—2. Advancing ahead

୩ । ରଥ ଆଦି ଟାଣିବାବାଲା—

3. Drawing a vehicle.

ସଂ. ବ—ଭାରବାହୀ ପଶୁ—A beast of burden.

ଧୌର୍ତ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଧୂର୍ତ୍ତ+ଭାବ. ଯ)—ଧୂର୍ତ୍ତତା—

Dhaurttya Wickedness; fraudulence.

(ଧୌର୍ତ୍ତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଧୁର+ଭାବାର୍ଥରେ. ଯ)—ଧୋରୁତ (ଦେଖ)—

Dhaurjya Dhorita (See)

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) ଧୈର୍ଯ୍ୟ—

Patience.

ଧ୍ୱଂସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବିନଷ୍ଟ ହେବା—

Dhwams (root) To be destroyed.

ଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ବିନାଶ—

Dhwaṁsa 1. Decay; destruction; demolition; annihilation.

୨ । ବଧ—2. Killing.

୩ । ହାନି; କ୍ଷୟ; ଅପଚୟ—3. Waste; loss.

୪ । ସର୍ବନାଶ—4. Ruin.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଅଧଃପତନ—5. Fall; downfall.

୬ । ଗମନ (ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)—6. Going.

ଧ୍ୱଂସକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ଧ୍ୱଂସ କରେ; ନାଶକ
Dhwaṁsaka ଧ୍ୱଂସକାସ୍ତ—Destroying; destructive; ruinous.
(ଧ୍ୱଂସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱଂସକର—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଧ୍ୱଂସକ; ଧ୍ୱଂସକାସ୍ତ—
Dhwaṁsakara Destructive.
(ଧ୍ୱଂସକାସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଧ୍ୱଂସକସ୍ତ, ଧ୍ୱଂସକାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱଂସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିନାଶ କରିବା—
Dhwaṁsa karibā 1. To destroy; to annihilate.
ଧ୍ୱଂସକରା ୨ । ବଧ କରିବା—
ध्वंसकरना 2. To kill.

ଧ୍ୱଂସନ—ଫ. ବ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଧ୍ୱଂସ (ଦେଖ)—
Dhwaṁsana Dhwaṁsa (See)

ଧ୍ୱଂସନୀୟ—ଫ. ବଣ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଧ୍ୱଂସଯୋଗ୍ୟ
Dhwaṁsanīya Deserving to be demolished; fit to be destroyed or ruined.
(ଧ୍ୱଂସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱଂସ ପଥ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱଂସ+ପଥ)—ବିନାଶର ଉପାୟ; ସର୍ବନାଶର ପନ୍ଥା—
Dhwaṁsa patha The way to ruin.
(ଧ୍ୱଂସମାର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧ୍ୱଂସ ମୁଖ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଂସ+ମୁଖ)—ବିନାଶର ସୂତ୍ରପାତ—
Dhwaṁsa mukha The beginning of ruin.

ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଂସ+ଅବଶେଷ;—ଉତ୍ସାବଶେଷ; ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ରହି ଯାଇ ଥିବା ବସ୍ତୁର ଯେଉଁ ଅଂଶ
Dhwaṁsāvaśesha ଉତ୍ସାବଶେଷ; ବିନଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥର ଯେଉଁ ଅଂଶ ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ରହି ଯାଇ ଥାଏ—The ruins; the remains; the ashes.

ଧ୍ୱଂସିତ—ଫ. ବ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) ୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ—
Dhwaṁsita 1. Ruined.
୨ । ବିନାଶିତ—2. Destroyed.

ଧ୍ୱଂସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ଫ. ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ)—ବିନାଶ କରିବା—
Dhwaṁsibā To destroy.
ଧ୍ୱଂସା ଚାଙ୍କ ଉପରେ ଦଉ ପଡେ,
ढाना, ढाहना ଗଳ ଅଣ୍ଡର ଫଳ ଧ୍ୱଂସେ । ଭଲୋଥ. ଭ୍ରମଭଉ ।

ଧ୍ୱଂସୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ.—(ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhwaṁsī ୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରବଣ; ଯାହାର ଧ୍ୱଂସ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ; ନଶ୍ୱର; ଅତରସ୍ତ୍ରାତ୍ମା—1. Destructible.
(ଧ୍ୱଂସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଧ୍ୱଂସକ; ବିନାଶକ—
2 Destroying; ruining.
ଫ. ବ.—ପାଦଦେଶ ପାଲୁଗଛ (ହି. ଶ.)—A kind of Pīlu tree growing on mountains.

ଧ୍ୱଜ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Dhwaj (root) 1. To go.
୨ । ଘୁଞ୍ଚିବା; ଗତି କରିବା—2. To move.

ଧ୍ୱଜ—ଫ. ବ (ଧ୍ୱଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନିଶାଣ; ବୈଜୟନ୍ତୀ; ପତାକା—
Dhwaja 1. Flag; standard; ensign; banner.
୨ । (ପର୍ବତର) ଶିଖର—2. Peak of a mountain).
୩ । ମେଢ୍ର; ଲିଙ୍ଗ; ଯୋନି; ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
3. The penis; the organ of generation of a male or female animal (Apte)
୪ । ଲକ୍ଷଣ; ବାହ୍ୟ ଚିହ୍ନ—4. External sign; mark symbol; token; emblem.
୫ । ଗର୍ବ—5. Pride.
୬ । ପତାକାର ଦଣ୍ଡ—6. Flag-staff.
୭ । ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ—7 Bedpost; the beams of a bedstead.
୮ । ଶୁଣ୍ଡୀ—8. Wine-distiller; grog-dealer.
୯ । ପୂର୍ବଦିଗର ଗୃହ—9. An eastern house; a house situated to the east of any object (Apte).
୧୦ । ସେନାଚିହ୍ନବିଶେଷ; ସେନାଦଳର ପତାକା—
10. The ensign or flag of an army.
୧୧ । (ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ; ଯଥା—କୁଳଧ୍ୱଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତି—11. distinguished or eminent person; the honour or ornament (e. g. of a family) (Apte).
୧୨ । ଦେବତାଙ୍କର ଗୁଣ—
12. The attribute of a Deity (Apte)
୧୩ । ଟ୍ରେଡ୍‌ମାର୍କ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟନିର୍ମାତାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନ—
13. Trade mark (Apte).
୧୪ । ଶୌଣ୍ଡିକାଳୟର ବାହାରେ ଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନ—
14. The sign of a tavern (Apte).
୧୫ । କପଟାଚାର—15. Hypocricy (Apte).
୧୬ । ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ପାଦତଳ ବା କରତଳରେ ଥିବା ଧ୍ୱଜାକାର ରେଖା—16. A line resembling a flag found on the soles and palms of great men.

ଧ୍ୱଜ ଚିହ୍ନ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ+ଚିହ୍ନ)—ପତାକାଦେହରେ ଅଙ୍କିତ ଜାତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ରାଜଶକ୍ତିଜ୍ଞାପକ ଲକ୍ଷଣ; ପତାକା ଚିହ୍ନ—An ensign; a mark appearing in a flag to denote a particular nation, sect or state.
Dhwaja chihna

ଧ୍ୱଜଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ+ଦଣ୍ଡ)—ପତାକା ବାନ୍ଧିବାଁଶ; ନିଶାଣି ଦଣ୍ଡା—Flagstaff; a post on which a flag is planted.
Dhwaja daṇḍa

ଧ୍ୱଜ ଦ୍ରୁମ—ଫ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; ଧ୍ୱଜବତ୍ ଦ୍ରୁମ)—ତାଳଗଛ—
Dhwaja druma The palm tree.

ଧ୍ୱଜ ପଟ—ଫ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ+ପଟ)—ଧ୍ୱଜଦଣ୍ଡର ମସ୍ତକରେ ଫଲଣ୍ଡ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—Flag cloth; a piece of cloth attached to the top of a flag.
Dhwaja paṭa
(ଧ୍ୱଜାଂଶୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧ୍ୱଜ ବଜ୍ରାଙ୍କୁଶ—ସ. ଦ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧ୍ୱଜ + ବଜ୍ର + ଅଙ୍କୁଶ)—୧ । ଧ୍ୱଜ, ବଜ୍ର
Dhwaja bajrāṅkuśa ଓ ଅଙ୍କୁଶ ଚିହ୍ନ; ରାଜଚିହ୍ନବିଶେଷ—
1. The three paraphernalia of royalty; three royal symbols viz flag, thunder and book.
୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବା ବିଷ୍ଣୁଅଂଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦତଳେ ଥିବା ଚିହ୍ନତ୍ରୟ
2. The three marks found on the soles of the feet of Bishṇu when He assumes earthly form.

ଧ୍ୱଜବାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଧ୍ୱଜ + ବତୁ; ୯ମା. ୧ବ)—
Dhwajabān ୧ । ପତାକାଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ—
1. Adorned with flags.
୨ । ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ—2. Having a mark; marked.
୩ । ଦାଗୀ ବା ରାଜଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ; ରାଜଦଣ୍ଡର ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ଯାହାର ଦେହରେ ଦାଗ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ—
3. Branded as a convict.
ସ. ବ—୧ । ଶୁଣ୍ଡି—1. A distiller or seller of spirituous liquor.
୨ । ଦାଗୀ—2. A previous convict.
୩ । ପତାକାବାହକ—3. Standard-bearer.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନଜରଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡ ଦୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର କପାଳକୁ ଘେନ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ଥ ତୀର୍ଥକୁ ଯାଏ—
4. A Brāhmaṇa who carries with him the skull of the man murdered by him to centres of pilgrimage by way of penance.

ଧ୍ୱଜ ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱଜ = ମେଢ୍ର + ଭଙ୍ଗ = ଶିଥିଳତା)—
Dhwaja bhaṅga ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର ଶିଥିଳତା ଓ ଶକ୍ତି-(ଧ୍ୱଜଘାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହ୍ରାସତା; ପୁରୁଷତ୍ୱହ୍ରାସତା ରୋଗ; କ୍ଲୀବତା—
Impotency; inability to beget children.

ଧ୍ୱଜଯଷ୍ଟି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱଜ + ଯଷ୍ଟି)—ଧ୍ୱଜ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Dhwaja jāshṭi Dwaja daṇḍa (See)

ଧ ସ୍ତମ୍ଭ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱଜ + ସ୍ତମ୍ଭ)—ଧ୍ୱଜ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Dhwaja sthmbha Dhwaja daṇḍa (See)

ଧ୍ୱଜା—ଦେ. ବ. (ସ. ଧ୍ୱଜ)—୧ । ପତାକା; ଝଣ୍ଡା—
Dhwajā 1. A flag.
ଧ୍ୱଜା ୨ । ଗର୍ବ—2. Pride.
ଧ୍ୱଜା ୩ । ମସ୍ତକର ଶିଖା; ଚୁଟି—
3. A tuft of hair on the head.

ଧ୍ୱଜାଧାରୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ଧ୍ୱଜଧାରିନ୍)—୧ । ପତାକାବାହକ—
Dhwajādhāri 1. Flag-bearing; standard-bearing.
୨ । ଶିଖାଧାରୀ; ଯାହାର ଚୁଟି ଥାଏ—2. Having a long tuft of hair or pightail on the head.

ଧ୍ୱଜାରୋପଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱଜ + ଆରୋପଣ)—ଦେବାଳୟ-
Dhwajāropaṇa ଓ ତୀର୍ଥାଦରେ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ପତାକା ଯୋଇବା—
The planting of a consecrated flag at a sacred place or over a temple.

ଧ୍ୱଜାହୃତ—ସ. ବଙ୍ଗ.—ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଗୃହୀତ—
Dhwajāhṛuta Seized in the battlefield.

ଧ୍ୱଜିକ—ସ. ବ. ପୁଂ—କପଟ ଧାର୍ମିକ—A hypocrite who only
Dhwajika makes a pretence of religion (Apte).

ଧ୍ୱଜିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧ୍ୱଜ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ସେନା; ବାହିନୀ—
Dhwajinī An army.
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧ୍ୱଜୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhwajī.

ଧ୍ୱଜୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଧ୍ୱଜ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—୧ । ପତାକାବାହକ
Dhwajī 1. Standard bearing; bearing a flag.
(ଧ୍ୱଜିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କପଟୀ; ଭଣ୍ଡ—
2. Hypocritical; imposter.
୩ । ସୁରାଭାଜନ ଚିହ୍ନଧାରୀ—3. Bearing the mark of a liquor vessel.
୪ । (ସମାସରେ) ଅମୁକକୁ ଚିହ୍ନରୂପେ ଧାରଣ କରିଥିବା—
4. Having as a mark.
(ଯଥା—ଧର୍ମ ଧ୍ୱଜୀ ।)
ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । (ପତାକା ଥିବାରୁ) ରାଜା—1. King.
୨ । (ଶିଖର ଥିବାରୁ) ପର୍ବତ—2. Mountain.
୩ । (ପତାକା ଥିବାରୁ) ରଥ—3. Car; chariot.
୪ । (ଚୂଳ ଥିବାରୁ) ଶିଖୀ; ମୟୂର—4. Peacock.
୫ । (ଫଣା ଥିବାରୁ) ସର୍ପ—5. Serpent.
୬ । (ଶିଖା ଥିବାରୁ) ବ୍ରାହ୍ମଣ—
6. A Brāhmaṇa.
୭ । (ଶିଖା ଥିବାରୁ) ଅଗ୍ନି—7. Fire.
୮ । (ମୁଣ୍ଡ ଓ ବେକରେ କେଶଗୁଚ୍ଛ ଥିବାରୁ) ଅଶ୍ୱ—
8. Horse.
୯ । ଶୁଣ୍ଡି—9. A distiller; a vintner.

ଧ୍ୱଜୀକରଣ—ସ. ବ (ଧ୍ୱଜ + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ ବ୍ୱି + କରଣ)—
Dhwajīkaraṇa ୧ । ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା; ପତାକା ଉଡ଼ାଇବା—1. Hoisting of a flag; raising of a standard.
୨ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବାହାନା କରିବା—
2. Setting up as a pretext or claim; making anything a plea (Apte).

ଧ୍ୱଜୋତ୍ଥାନ—ସ. ବ—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂଜା ଉତ୍ସବ—
Dhwajotthāna A festival in honour of Indra.

ଧ୍ୱନ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhwan (root) 1. To make a sound.
(ଧ୍ୱଣ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To roar; to thunder.

ଧ୍ୱନ—ସ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ଧ୍ୱନି (ଦେଖ)
Dhwana Dhwani (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧ୍ୱନନ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+ଅନ) —
Dhwanana ୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—1. Making a sound.
୨ । (ଅଳଙ୍କାର) ଶବ୍ଦଜନ୍ୟ ବ୍ୟାପାରବିଶେଷ; ବ୍ୟଞ୍ଜନା—
2. (rhetoric) That power of a word or sentence by virtue of which it conveys a sense different from its primary or secondary meaning; suggestive power of a word.
୩ । ଗୁଣ୍ ଗୁଣ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା—
3. Buzzing; humming.
୪ । ଅର୍ଥାଦ୍ଧର ସୂଚନା—4. Hinting; suggesting or implying (as a meaning).
୫ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ—5. Indistinct utterance.

ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଉ୍ବ. ଇ)—
Dhwani ୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound; noise.
୨ । ରବ; ସ୍ୱର—2. Tone; note; tune.
୩ । କଣ୍ଠ ସ୍ୱର—3. Voice; cry.
୪ । ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରର ସ୍ୱର—
4. Musical note or sound; melody.
୫ । (ଅଳଙ୍କାର) ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ, ଗୂଢ଼ାର୍ଥ; ବାକ୍ୟାର୍ଥ ଛଡ଼ା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ—5. Implied meaning; a hint.
ଆଶ୍ଳେଷ ଧ୍ୱନି ଶ୍ଳେଷ ଛଳ ବଦ୍ଧେଅ ରୂପକ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଷ୍ଟ୍ରୁଭୋଦ୍ଭାସ୍ୱଦଦ୍ଧ ।
୬ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—6. An echo.
୭ । ଘଡ଼ଘଡ଼ ରବ; ବଜ୍ର ଧ୍ୱନି—7. Thunder clap; the roar of thunder.
୮ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାବ୍ୟ—8. A literary work containing passages in which the implied or suggested sense is more striking than the expressed meaning.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ କାବ୍ୟରେ ବାକ୍ୟାବଳର ପ୍ରକାଶିତ ଅର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ସୂଚିତ ଅର୍ଥ ବା ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ ତାକୁ ଧ୍ୱନି ବୋଲିଯାଏ]
୯ । ଫମ୍ପା ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର—9. A mere empty sound (Apte).

ଦେ. ବି—(ସଂ. ଧ୍ୱନି) ପଙ୍ଗତରେ ବସି ଖାଇବା ସମୟରେ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ବାବାଜୀମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା 'ଜେଜେକାର' ବା ଜୟନାମ—A chorus of thanksgiving uttered by Baishnabas assembled at a feast, before partaking of the meal.

ଧ୍ୱନିକରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ)—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhwani karibā To raise a sound or note.
ଧ୍ୱନିକରା; **ध्वनिकरना**

ଧ୍ୱନି କାବ୍ୟ—ସଂ. ବି (ମ. ତ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ଧ୍ୱନି+କାବ୍ୟ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
Dhwani kābya କାବ୍ୟବିଶେଷ; ଯେଉଁ କାବ୍ୟରେ ବାକ୍ୟାର୍ଥ-ଠାରୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ ବା ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ଅଧିକତର ଚମତ୍କାରଜନକ—
A literary composition in which the implied meaning is more excellent or striking than the meaning appearing on the face of the words.

ଧ୍ୱନି ଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (ଧ୍ୱନି+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କାନ—
Dhwani graha 1. Ear.
୨ । (+ଉ୍ଭବ. ଅ) ଶବ୍ଦଜ୍ଞାନ—2. Conception of sound.
୩ । ଶୁଣିବା—3. Hearing.
୪ । ଭୁଷ୍ଡ; ବେତ୍ର;ବଂଶୀ—4. Pipe;fife;flute (Apte).

ଧ୍ୱନିତ—ସଂ. ବିଣ (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଶବ୍ଦିତ—
Dhwanita 1. Sounded.
୨ । ଧ୍ୱନିଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପନ୍ନ (ଅର୍ଥ)—2. Implied; hinted; suggested (meaning)
ସଂ. ଉ—୧ । (+ଉ୍ଭବ. ଉ)—ଶବ୍ଦ—1 Sound.
୨ । ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ—2. The roar or thunder of a cloud (Apte).

ଧ୍ୱନି ନାଲା—ସଂ. ବି (ଧ୍ୱନି=ଶବ୍ଦ+ନାଲା=ନଳ)—୧ । ବୀଣା—
Dhwani nālā 1. Harp.
୨ । ବଂଶୀ—2. Flute.

ଧ୍ୱନିବା—ଦେ. (ସଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଧ୍ୱନି)—ଧ୍ୱନି କରିବା—
Dhwanibā To make a sound.
ध्वनना; **ध्वनिकरना** ମେଘ ମନ୍ଦ୍ର, ଅବର ଧ୍ୱନିଲ ଅକାଶର—ନଧୁସୂଦନ ଗଦ୍ୟମାଳା ।

ଧ୍ୱନି ବିକାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱନି+ବିକାର)—ଶୋକ, ରାଗ,
Dhwani bikāra ଭୟ ବା ଅଘଟଣରୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଯୋଗୁଁ କଣ୍ଠ-ସ୍ୱରର ବିକୃତି—Hoarseness or loss or change of voice caused by fear, anger, grief or straining.

ଧ୍ୱନିମନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଧ୍ୱନିମତ୍)ଶବ୍ଦାୟମାନ; ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
Dhwanimanta Making a sound; ringing.
ତତାସର ପତ୍ରସ୍ପେ ଧ୍ୱନିମନ୍ତ; ବେଗେ ଯାଇ ନଗର ପାଶେ ଗୁଁତ—
ଉଷ୍ଟ ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଧ୍ୱନି ଯମକ—ସଂ. ବି (ଅଳଙ୍କାର)—ଯମକବିଶେଷ—
Dhwani jamaka A sort of alliteration.
ଯଥା—ସରସ ଉସ ରତ ଉସର ସରସତ ଘନ-ତନ ଘନାତ ତୋଷେ
ସାର ସାର ସାରତ ଽସାର ସାର ସାତ ମାନ ମାନ ମାନସ ରସେରେ
ଅରମନ୍ୟ. ବଦରଥକନ୍ଦାମଣି

ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱନି+ଅନୁକରଣ)—୧ । କୌଣସି
Dhwanyanukarana ଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ—
(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Imitation of a sound.
୨ । ଧ୍ୱନି ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦର ଗଠନ—
2 Onomatopoesis.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଧ୍ୱନିରୁ ଭାବାର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ବା ଧ୍ୱନିଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ଭାବାକୁ ଏ ଅବଧାନରେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ବା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଲେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ତତ୍ପୁ. (ଧ୍ୱନି+ଅନୁକାରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhwanyanukārī ୧ । ଯେ କୌଣସି ଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ—1. Imitating a particular sound.

୨ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ କୌଣସି ଧ୍ୱନିର ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ—
2. Onomatopoetic; (a word) formed so as to resemble the sound of the thing or matter implied thereby.

ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥ—ଫ. ତ. (ଧ୍ୱନି+ଅର୍ଥ)—୧ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର) ପଦର ଗୂଢ଼ାର୍ଥ; ବାକ୍ୟାର୍ଥ ଛଡ଼ା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ—
Dhwanyartha 1. (rhetoric) Implied meaning of a word or passage.

ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ—ଫ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱନି+ଅର୍ଥ; କ ଆଗମ)—
Dhwanyarthaka ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଧ୍ୱନିରୁ ଭାବାର ଅର୍ଥ ଜଣାପଡ଼େ (ଯଥା—କଟକଟ, ମଟମଟ, କେଁକେଁ, ମେଁମେଁ ଇତ୍ୟାଦି)—Onomatopoetic (word or expression)

ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ—ଫ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱନି+ଆତ୍ମନ୍+କ ଆଗମ)—
Dhwanyātmaka ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ (ଦେଖ)—
Dhwanyarthaka (See)

ଧ୍ୱସ୍ତ—ଫ. ତତ୍ପୁ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ—
Dhwasta 1. Ruined.
(ଧ୍ୱସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନଷ୍ଟ—2. Destroyed.
୩ । ଅଧଃପତିତ—3. Fallen down.

ବିଧ୍ୱସ୍ତ—ଫ. ତତ୍ପୁ. (ସହରର)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିନଷ୍ଟ—
Dhwasta bidhwasta Completely ruined or destroyed.

ଧ୍ୱସ୍ତା ଧ୍ୱସ୍ତି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଧ୍ୱସ୍ତ)—୧ । ମର୍ମର, ପରସ୍ପରର ପରସ୍ପର-
Dhwastā dhwasti ପ୍ରତି ବଳ ପ୍ରୟୋଗ—1. Mutual
ଧ୍ୱସ୍ତାଧ୍ୱସ୍ତି shuffling; affray; mutual onslaught.
ଧ୍ୱକ୍କାଧୁକ୍କୀ ୨ । ମାଡ଼ପିଟ; ଦଙ୍ଗାହେଙ୍ଗାମା—2. Affray; brawl.
ଦେ. ବିଣ—ମର୍ମର କରୁଥିବା; ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବା—Attacking each other.

ଧ୍ୱାଙ୍କ—ଫ. ବହ—ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ (ଦେଖ)
Dhwāṅksha Dhmāṅksha (See)

ଧ୍ୱାଙ୍କପୃଷ୍ଟ—ଫ. ବହ—ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷପୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Dhwāṅksha pushṭa Dhmāṅksha pushṭa (See)

ଧ୍ୱାଙ୍କମାଚୀ—ଫ. ବହ—କାକଚଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Dhwāṅksha māchi Kākachiñchā (See)

ଧ୍ୱାନ—ଫ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧ୍ୱନି (ଦେଖ)
Dhwāna 1. Dhwani (See)
୨ । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଧ୍ୱନି—2. Buzzing; humming.

ଧ୍ୱାନ୍ତ—ଫ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ତ; ନଘାଉନ)—
Dhwānta ୧ । ଅନ୍ଧକାର—1. Darkness.
୨ । ପାପ ବା ଅଜ୍ଞାନରୂପ ଅନ୍ଧକାର—
2. Darkness of sin or ignorance.

ଧ୍ୱାନ୍ତ ନାଶକ—ଫ. ତତ୍ପୁ. (ଉପପଦ; ଧ୍ୱାନ୍ତ+ନାଶକ)—
Dhwānta nāśaka ଯେ ଅନ୍ଧକାର ନାଶ କରେ—
(ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶନ, ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Dissipating
(ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶିକା, ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) darkness.
ଫ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଧ୍ୱାନ୍ତ ବିତ୍ତ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱାନ୍ତ+ବିତ୍ତ)—ଖଦ୍ୟୋତ;
Dhwānta bitta ଜୁଳୁଜୁଳୁଆପୋକ—Firefly.

ଧ୍ୱାନ୍ତହର—ଫ. ବ ଓ ତତ୍ପୁ. (ଧ୍ୱାନ୍ତ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhwāntahara ଧ୍ୱାନ୍ତ ନାଶକ (ଦେଖ)
ଧ୍ୱାନ୍ତହାସ୍ ଧ୍ୱାନ୍ତହାରକ } ଅନ୍ୟରୂପ Dhwānta nāśaka (See)
(ଧ୍ୱାନ୍ତହସ୍, ଧ୍ୱାନ୍ତହାରିଣୀ, ଧ୍ୱାନ୍ତହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱାନ୍ତାରାତି—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୱାନ୍ତ+ଅରାତି)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dhwāntārāti 1. The sun.
(ଧ୍ୱାନ୍ତଶାତ୍ରବ, ଧ୍ୱାନ୍ତାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—
2. The moon.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.
୪ । ଆଲୋକ—4. Light.
୫ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ—5. The white colour (Apte).

ଧ୍ୱାନ୍ତୋନ୍ମେଷ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱାନ୍ତ+ଉନ୍ମେଷ)—
Dhwāntonmesha ଧ୍ୱାନ୍ତ ବିତ୍ତ (ଦେଖ)
Dhwānta bitta (See)

ଧ୍ୱା। (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଅଗ୍ନିସଂଯୋଗ କରିବା; ନିଆଁ ଲଗାଇବା—
Dhmā (root) 1. To ignite; to set fire to.
୨ । ଶବ୍ଦ କରିବା (ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରବାଦ)—
2. To produce a sound.
୩ । ଫୁଙ୍କିବା—3. To blow (as a wind instrument) (Apte).
୪ । ନଶ୍ୱାସ ମାରିବା—4. To breathe out; to exhale (Apte).
୫ । ଫୁଙ୍କିକର ନିଆଁ ଧରାଇବା—5. To blow a fire; to excite fire by blowing (Apte).
୬ । ଚକମକଦ୍ୱାରା ନିଆଁ ଝାଡ଼ିବା—
6. To excite sparks (Apte).
୭ । ଫୁଙ୍କିକର ଦୂରକୁ ଉଡ଼ାଦେବା—
7. To cast; to blow or throw away (Apte).
୮ । ଫୁଙ୍କିବାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନର୍ମାଣ କରିବା—
8. To manufacture by blowing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧୂମକାର—ସ.ବ (ଧୂ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ=ଧୂ=ଉଡ଼ ଯାଇବା+କାର)—
Dhmākāra କମାର—Blacksmith.

ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଘୋର ରଡ଼ି କରିବା—
Dhmāṅksha (root) To roar; to bellow.
(ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ—ସ. ବ (ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ=ଘୋର ରଡ଼ି ଛଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଷ)—
Dhmāṅksha ୧ । କାକ; କୁଆ—1. Crow.
୨ । ମାଛରଙ୍କା; ମତ୍ସ୍ୟଭକ୍ଷକ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
2 The king-fisher bird
୩ । ଭିକ୍ଷୁ—3. A beggar.
୪ । ତକ୍ଷକ; ନାଗବିଶେଷ—
4. Name of a mythological serpent; Takshaka.

ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ ପୁଷ୍ଟ—ସ. ବ (ଂଯ୍ଯା ତତ୍ପୁ; ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ+ପୁଷ୍ଟ)—
Dhmāṅksha pushṭa କାକପୁଷ୍ଟ; କୋକଳ; କୋଇଲି—
A cuckoo

ଧାତ—ସ. ବଣ (ଧୂ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—୧ । ନଆଁ ଲଗା ଯାଇଥିବା;
Dhmāta ଅଗ୍ନି ସଯୁକ୍ତ; ଜ୍ୱଳିତ; ସନ୍ଦୀପିତ; ସଜ୍ଜ୍ୱଳିତ—
1. Ignited; kindled.
୨ । ଫୁଙ୍କା ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦିତ; ଜଳାଦତ(ଭୁସ୍ତ ଆଦ ଯନ୍ତ୍ର)-
2. Blown or sounded (as a wind-instrument.
୩ । ଦଗ୍ଧ—3. Burnt.
୪ । ଫୁଙ୍କା ଯାଇଥିବା—4. Blown into.
୫ । ଫୁଙ୍କା ଯାଇ ଫୁଲି ଯାଇଥିବା—
5. Inflated; puffed up; blown up.

ଧ୍ମାନ—ସ. ବ (ଧୂ ଧାତୁ+ଭାବ.ନ)—୧ । ଫୁଙ୍କିବା କର୍ମ—
Dhmāna 1. The act of blowing.
୨ । ଫୁଙ୍କିକରି ନଆଁ ଲଗାଇବା—
2. Kindling or igniting a fire by blowing

ଧ୍ମାପିତ—ସ. ବଣ (ଧୂ ଧାତୁ ଣିତ ଧ୍ମାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dhmāpita ୧ । ଯାହା ଫୁଙ୍କା ଯାଇଅଛି—1. Blown into.
୨ । ଯାହାକୁ ଫୁଙ୍କିକରି ଫୁଲାଇ ଦିଆ ଯାଇଅଛି—
2. Inflated by being blown into.
୩ । ଦଗ୍ଧ; ଭସ୍ମୀଭୂତ—
3. Reduced to ashes; burnt down (Apte).

ଧ୍ୟା—ସ. ବ—(ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—ଧ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Dhyā Dhyāna (See)

ଧ୍ୟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ; ଧ୍ୟାନ)—ଧ୍ୟାନ କରିବା (ଦେଖ)
Dhyāibā Dhyāna karibā (See)
ଧ୍ୟାୟା, ଧ୍ୟାନା

ଧ୍ୟାତ—ସ. ବଣ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Dhyāta ୧ । ଯାହାକୁ ଧ୍ୟାନ କରି ଯାଇଅଛି; ଧ୍ୟାନର ବିଷୟୀଭୂତ—
(ଧ୍ୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Meditated upon; contemplated.
(ଧ୍ୟା, ଧ୍ୟାନ—ବ) ୨ । ଚିନ୍ତିତ; ଚିନ୍ତିତ—
(ଧ୍ୟାତବ୍ୟ; ଧ୍ୟେୟ—ବଣ) 2. Reflected upon; thought of.
୩ । ସ୍ମୃତ—3 Remembered.

ଧ୍ୟାତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ) —୧ । ଚିନ୍ତିତବ୍ୟ;
Dhyātabya ଚିନ୍ତନୀୟ—1. Fit to be meditated upon.
(ଧ୍ୟାତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ମରଣୀୟ—2 To be remembered.
୩ । ଆଲୋଚନୀୟ—3. To be discussed.
୪ । କଳ୍ପନୀୟ—4. Imaginable.

ଧ୍ୟାତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhyātā ଧ୍ୟାନକାରୀ—Engaged in meditation
(ଧ୍ୟାନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) or contemplation.
ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ୟାତ+ଆ)—ଧ୍ୟାତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhyāta.

ଧ୍ୟାନ—ସଂ. ବ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Dhyāna ୧ । ଯୋଗସାଧନର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ମନନ;
ମନେ ମନେ କଳ୍ପନ—1. Contemplation; meditation.

[ଦ୍—ଯୋଗର ଅଠଗୋଟି ଅଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଧ୍ୟାନ ସପ୍ତମ ଅଟେ । ଏହା ଧାରଣା ଓ ସମାଧିର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା । ଯୋଗସାଧକ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଉପରେ ଅଧିକାର ଲାଭ କରିବା ପରେ ସେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ସବୁଆଡ଼ୁ ଫେରାଇଣି ନାଭି ଆଦ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଅବଲମ୍ବିତ କରେ । ଯୋଗର ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ବା ଅଙ୍ଗକୁ ଧାରଣା କୁହାଯାଏ । ଧାରଣା ଯେତେବେଳେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚେ ଯେ ଧାରଣାର ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଚିତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୟର ଏକତାନତା ହୋଇଯାଏ ତେତେବେଳେ ତାହାକୁ ଧ୍ୟାନ କୁହାଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ଧ୍ୟାନ ଏହି ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଯେ, ଧ୍ୟାତା ଧ୍ୟେୟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ଓ ଧ୍ୟାତାର ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେୟ ବିଷୟ ଛଡ଼ା ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରତୀତି ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ ଓ ସେ ନିଜରସତ୍ତାକୁ ପୂରା ଭୁଲିଯାଏ ତେତେବେଳେ ଏହି ଅବସ୍ଥାକୁ ସମାଧି କୁହାଯାଏ । ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନମାନଙ୍କ ମତରେ ଜ୍ଞାନ ସଂବଳନଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ତର ଅବସ୍ଥେୟର ନାମ ଧ୍ୟାନ ଅଟେ—
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଚିନ୍ତନା; ଚିନ୍ତନ; ଏକ ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନଧାରା—
2. Reflection; thought.
୩ । ସ୍ମରଣ; ଖିଆଲ; ସ୍ମୃତି—
3. Recollection; remembrance.
୪ । ଏକ ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଚିନ୍ତା—4. Wrapt attention to one subject; concentrated attention to one particular matter.
୫ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କର ରୂପ ଚିନ୍ତା—
5. Meditation upon the image of a Deity

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଦେବତାଙ୍କର ରୂପ ଧ୍ୟାନ କରିଯାଏ । ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କ ରୂପ ମନଃଚକ୍ଷୁରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିଯାଏ । ଉଗ୍ର ଉଗ୍ର ଦେବତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଉଗ୍ର ଉଗ୍ର ଅଟେ ।]

୬ । ଅବଧାନବେଶ – 6. Attention.

୭ । ଧାରଣା ବିଷୟରେ ଏକାଗ୍ରତା—

7. Concentration of thought on a certain matter.

୮ । ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ତଃକରଣର ବୃତ୍ତି ପ୍ରବାହ—

8. The flow of thought towards the Supreme or Essential Being of the universe; divine intuition or discernment; abstract contemplation.

୯ । ଶାସ୍ତ୍ରାଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦେବତାଙ୍କର ଉଗ୍ର ଉଗ୍ର ଅଙ୍ଗର ଓ ଏଡ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦର ଓ ରୂପର ବର୍ଣ୍ଣନା—

9. Description of the particular form, limbs and weapons etc of a Deity as given in religious tracts.

୧୦ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଳ୍ପନା—

10. Mental representation of the peculiar attributes of a Deity.

ଧ୍ୟାନକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧ୍ୟାନ)—ଧ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Dhyānaka — Dhyāna (See)

ଯମ ନିୟମ ଆସନ ପ୍ରାଣାୟ
ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଧ୍ୟାନଚ ଧାରଣ । ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସଂମୁଚ୍ଚୟ ।

ଧ୍ୟାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତା କରିବା—1. To meditate upon a matter.
Dhyāna karibā — ଧ୍ୟାନ କରା

ଧ୍ୟାନ କରନା ୨ । ଝିଅଲ କରିବା; ଦେଇବା; ସ୍ମରଣ କରିବା – 2. To recollect; to remember.

ଧ୍ୟାନ ଗମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତୃ. ତତ୍; ଧ୍ୟାନ + ଗମ୍ୟ)—
Dhyāna gamya — ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ପାଇବା ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଲାଭ କରିଯାଇ ପାରେ—Attainable by meditation only.
(ଧ୍ୟାନ ସାଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଧ୍ୟାନଗମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧ୍ୟାନଗମ୍ୟତା—ବି)

ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା—ସଂ. ବି. (ସଦ୍ଗତର; ଧ୍ୟାନ + ଧାରଣା)—
Dhyāna dhāraṇā — ୧ । ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତା—1. Deep meditation.

୨ । (ମ. ପ. ଲେ) କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ହୃଦ୍‌ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ—2. Mental impression resulting from imagination.

ଧ୍ୟାନନିଷ୍ଠ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୟାନ + ନିଷ୍ଠା)—
Dhyānanishṭha — ୧ । ଧ୍ୟାନରେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତ—1. Given to meditation; contemplative.
(ଧ୍ୟାନନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଧ୍ୟାନ ଉତ୍ତର, ଧ୍ୟାନ ପର, ଧ୍ୟାନ ନିରତ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧ୍ୟାନ ନିଷ୍ଠତା, ଧ୍ୟାନ ନିଷ୍ଠା } ବ.

୨ । ଧ୍ୟାନରେ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଅଛି—2. Absorbed in meditation; lost in thought.

ଧ୍ୟାନ ଭଗ୍ନ—ବି. ବ (ସଂ. ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ)—ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
ଧ୍ୟାନ ଭଗନ — Dhyāna-bhaṅga (See)

ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୟାନ + ଭଙ୍ଗ)—
Dhyāna bhaṅga — ଧ୍ୟାନରେ ବ୍ୟାଘାତ—Disturbance of one's meditation; interruption of thought.

ଧ୍ୟାନଭଗ୍ନ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ଧ୍ୟାନ + ଭଗ୍ନ)—
Dhyāna magna — ଧ୍ୟାନରେ ଏକାନ୍ତ ରତ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିତ୍ତ-ବୃତ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟରେ ଏକାଗ୍ର ଭାବରେ ମଜ୍ଜି ଯାଇଅଛି—Lost or absorbed in meditation.
(ଧ୍ୟାନଭଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧ୍ୟାନଭଗ୍ନତା—ବି)
(ଧ୍ୟାନରତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧ୍ୟାନ ଯୋଗ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧ୍ୟାନ ପ୍ରଧାନ ଯୋଗ; ଧ୍ୟାନ + ଯୋଗ)—୧ । ଧ୍ୟାନଦ୍ୱାରା ଯେ ଗଭୀର ସାଧନ ପ୍ରକ୍ରିୟା; ଯେଉଁ ଯୋଗରେ ଧ୍ୟାନହିଁ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ—
Dhyāna joga
1. Profound meditation or absorption as the principal step of Joga exercise.

୨ । ତାନ୍ତ୍ରିକ କ୍ରିୟାବିଶେଷ; ଯହିଁରେ ମନରେ କୌଣସି ଆକୃତି କଳ୍ପନା କରି ଶତ୍ରୁର ନାଶ କରିଯାଏ (ହି. ଶ.)–
2 A Tantric process for killing an enemy by meditating upon a certain imaginary form.

ଧ୍ୟାନସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧ୍ୟାନ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhyānastha — ଧ୍ୟାନରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା; ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—Absorbed in contemplation.
(ଧ୍ୟାନସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୟାନିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଧ୍ୟାନ+ଇକ)—୧ । ଧ୍ୟାନଗମ୍ୟ (ଦେଖ)
Dhyānika — 1. Dhyānagamya (See)

୨ । ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ—2. Obtained by contemplation.

ଧ୍ୟାନିବୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଧ୍ୟାନିନ୍ + ବୁଦ୍ଧ)—
Dhyānibuddha — ଧ୍ୟାନିମଗ୍ନ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—The image of the Buddha in the pose of meditation.

[ଦ୍ର—ଧ୍ୟାନିବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଜ୍ୱାଳାଚତୁଷ୍ପଃ, ସଦ୍ଭାସନ, ବୃତ୍ତକରସ୍ଥିତ ରୂପ କଳ୍ପିତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧ୍ୟାନୀ—ସ. ତ୍ରି. (ଧ୍ୟାନ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Dhyānī ୧ । ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—1. Engaged in contemplation.
(ଧ୍ୟାନ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମାଧିସ୍ଥ—2. Forgetful of one's existince, being absorbed in contemplation.

ଧ୍ୟାନୀବୁଦ୍ଧ—ଦେ. ତ. (ସ. ଧ୍ୟାନବୁଦ୍ଧ)—ପଦ୍ମାସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ
Dhyānibuddha ବୁଦ୍ଧଦେବ-The image of the Buddha represented as sitting cross-legged;and engaged in deep contemplation, with the eyes shut.

ଧ୍ୟାମ—ସ. ତ୍ର. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ ମ)—୧ । ଗନ୍ଧତୃଣ; ଧନଶୀ;
Dhyāma ରୋହିସ ତୃଣ—1. Lemon grass.
୨ । ଦଅଣା ଗୁଳ୍ମ (ଦେଖ)
2. Da-aṇā plant (See)
ସ. ତ୍ରିଣ—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ— 1. Black.
୨ । ଅପରିଷ୍କୃତ; ମଳଆ— 2. Unclean; dirty (Apte).
୩ । ତଳଚ୍ଚିଆ—3. Soiled (Apte).

ଧ୍ୟାମା— ସ. ତ୍ର. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ ମନ୍, ଧ୍ୟାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhyāmā ୧ । ମାପ; ପରିମାଣ —1. Measure (Apte).
(ଧ୍ୟମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଲୋକ—2. Light (Apte).
୩ । (+ଭୂତ ମନ୍) ଧ୍ୟାନ—3. Meditation (Apte).

ଧ୍ୟାୟ—ଦେ. ତ. (ସ. ଧ୍ୟାନ)— ଧ୍ୟାନ; ଲୟ—
Dhyāya Meditation.
ମେ ସଙ୍ଖ୍ୟାସ୍ୟନ ଯୋଗ ଧ ସ୍ୟେ
ପରମହଂସ ସାଖା ତ.ତ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଧ୍ୟାୟିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ)— ଧ୍ୟାନ କରିବା—
Dhyāyibā To meditate.
ଧ୍ୟାୟା ମାତାଙ୍କ ଧ୍ୟାନ୍ରି ଏକଥାନ ମନେ। ଭୁଖାନାଥ. ନଉଜେଶ୍ୱର ।
ଧ୍ୟାନକରନା

ଧ୍ୟେୟ—ସ. ତ୍ରିଣ. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ — କର୍ମ୍ମ ଯ)—
Dhyeya ୧ । ଧ୍ୟାନର ଯୋଗ୍ୟ; ଚିନ୍ତନୀୟ—
(ଧ୍ୟେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit for being meditated upon.
୨ । ସ୍ମରଣୀୟ—2. Thinkable; memorable.

ଧ୍ୟୈ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଧ୍ୟାନ କରିବା—
Dhyai (root) 1. To meditate upon; to contemplate.
୨ । ଚିନ୍ତା କରିବା—2. To think of; to ponder over.
୩ । ସ୍ମରଣ କରିବା; ଦେଇବା—
3. To call to mind; to recollect.
୪ । କଳ୍ପନା କରିବା—4. To imagine.

ଧ୍ରା (ଧାତୁ)—ସ—ଗତି କରିବା; ଯିବା—
Dhrā (root) To go; to move.
(ଧ୍ରଂଜ୍, ଧ୍ରଜ୍, ଧ୍ରିଜ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧ୍ରାଂକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । କାଆ କାଆ ହେବା—
Dhrāṁkṣh (root) 1. To caw; to crow.
୨ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—2. To desire.

ଧ୍ରାକ୍ଷା—ସ. ତ୍ର—ଦ୍ରାକ୍ଷା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Dhrākṣhā Drākṣhā (See)

ଧ୍ରାଡ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ବିଭକ୍ତ କରିବା; ଚିରିବା—
Dhrārd (root) To divide; to split.

ଧ୍ରାଡ଼ି—ସ. ତ୍ର—ପୁଷ୍ପ ଚୟନ—
Dhrārḍi Gathering of flowers (Apte).

ଧ୍ରିୟମାଣ—ସ. ତ୍ରିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଆନ)—ଯାହା ଧରାଯାଉଅଛି—
Dhriyamāṇa That which is being held.
(ଧ୍ରିୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ରୁ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ସ୍ଥିର ହେବା —
Dhru (root) 1 To be fixed; to be firm.
୨ । ଗତି କରିବା; ଯିବା—2. To go; to move.
୪ । ସ୍ଥିର କରିବା; ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଜାଣିବା —
3 To ascertain; to know for certain.
୪ । ଦୃଢ଼ୀ କରିବା; ବଧ କରିବା —4. To kill.

ଧ୍ରୁପଦ—ଦେ. ତ. (ସ. ଧ୍ରୁବ ପଦ; ଧ୍ରୁବକ)—
Dhrupada ସଙ୍ଗୀତର ଗାୟନବିଶେଷ—A grave
ଧ୍ରୁପଦ devotional style of Hindu music.
ଧ୍ରୁପଦ [ଦ୍ର—ଗାନର ବାଚ୍ୟାଙ୍ଗ ୫ ଗୋଟି; ଯଥା—ଧ୍ରୁପଦ, ଖେୟାଲ ଓ ତଣ୍ଣା । ଧ୍ରୁପଦର ୫ଟି ଅଙ୍ଗ; ଯଥା—ଅସ୍ଥାୟୀ, ଅନ୍ତରା, ସଞ୍ଚାରୀ ଓ ଆଭୋଗୀ । ଦେବଲୀଳା, ରାଜଙ୍କାତି, ସଙ୍ଗ୍ରାମଆଦି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଧ୍ରୁପଦ ଅବଲମ୍ବିତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ସ୍ୱର-ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର ହେଉଥିବାରୁ ଓ କୋମଳସ୍ୱରର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିବାରୁ ଗାୟିକାମାନେ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରକାଶ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗାୟକମାନେହିଁ ଏଥିରେ ନିପୁଣ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ମତରେ ଧ୍ରୁପଦ ୧୬ ପ୍ରକାର ।]

ଧ୍ରୁପଦୀ—ଦେ. ତ. ପୁଂ—'ଧ୍ରୁପଦ' ଗାଇବାରେ ଦକ୍ଷ ଗାୟକ—
Dhrupadī A singer who is an expert in singing
ଧ୍ରୁପଦୀ **ଧ୍ରପଦିୟା** Dhrupada.

ଧ୍ରୁବ—ସ. ତ୍ର. (ଧୃ ଧାତୁ=ସ୍ଥିର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhruba ୧ । ନକ୍ଷତ୍ର ଜାତିବିଶେଷ; ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ରର ଠିକ୍ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ ସ୍ଥିର ତାରକା—
1. The pole star; the polaris.
[ଦ୍ର—ଏହା ସର୍ବଦା ସ୍ଥିର । ଏହାକୁ ଦେଖି ଅକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଓ ମରୁଭୂମିରେ ନାବିକ ଓ ପଥିକମାନେ ସ୍ୱଚ୍ଛରେ ଦିଗ ଓ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି । ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଏପର ୨ଟି ସ୍ଥିର ତାରା ଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ତାରା (ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା)କୁ ଦେଖୁଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବତାରା (ବା ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା) ଦକ୍ଷିଣ ଦଗଲୟ ଭଲେ ହେବାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ତରଧ୍ରୁବ ବା ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବକୁ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ର ବୋଲିଯାଏ । ('ନକ୍ଷତ୍ର' ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certainty

୩ । (ଭୂଗୋଳ) ପୃଥିବୀର ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡର ପ୍ରାନ୍ତଦ୍ୱୟ—

3. (geography) The two ends of the earth's axis; the poles of the earth.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ବା ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବ ବା ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ବୋଲାଯାଏ ।

ପୃଥିବୀ ଲଟୁ ପଟ୍ଟ ଆପଣା ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଘୂରୁ ଘୂରୁ ବର୍ଷକେ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରୁଅଛି । ଏହି ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡ (axis)ର ଉତ୍ତର ମୁଣ୍ଡ ଉତ୍ତରଧ୍ରୁବ ବା ସୁମେରୁ ଓ ଦକ୍ଷିଣମୁଣ୍ଡ ଦକ୍ଷିଣଧ୍ରୁବ ବା କୁମେରୁ ଅଟେ । ଏହି ମେରୁ ଦ୍ୱୟରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଓ ଉତ୍ତରକୁ ୨୩½ ଡଗ୍ରୀ ଛଡ଼ା ଯେଉଁ ବୃତ୍ତ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଯଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଶୀତକଟିବନ୍ଧ ଅଟେ । ଧ୍ରୁବଦ୍ୱୟ ଓ ଉକ୍ତ କଟିବନ୍ଧଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳଦ୍ୱୟ ଶୀତପ୍ରଧାନ ଅଟେ ଓ ସର୍ବଦା ବରଫରେ ଆବୃତ । ଧ୍ରୁବ ଦ୍ୱୟର ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦିନ ରାତ୍ରି ସମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତରସ୍ପର୍ଶରେ ଥିବା ୬ ମାସ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳରେ ବରାବର ଦିନ ହୁଏ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳ ବରାବର ରାତ୍ରି ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣାୟନରେ ଥିବା ୬ ମାସ ଦକ୍ଷିଣଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳରେ ୬ ମାସ ବରାବର ଦିନ ହୁଏ ଓ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳରେ ୬ ମାସ ବରାବର ରାତ୍ରି ହୁଏ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆମଆଡ଼ ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ପୂବରେ ଉଦୟ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆକାଶରେ ଗୋଟେ ଦିଗରେ ଘଣ୍ଟା ବଲଦ ପରି ଘୂରୁ ଥିବାର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏହି ଧ୍ରୁବ ପ୍ରଦେଶ ଦ୍ୱୟରେ ଉଷାକାଳ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳର ରଶ୍ମିମା ଦୀର୍ଘତ୍ୱରେ ୨୦ ଦିନ କାଳ ଘୂରିବା ପରି ଦେଖା ଯାଏ । ଧ୍ରୁବ ପ୍ରଦେଶରେ ଶୀତର ଗତି ଖୁବ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ ଏହି ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ରାତ୍ରି ହୋଇ ଥିବା ୬ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ସମୟେ ସମୟେ ମେରୁଜ୍ୟୋତ୍ସ (aurora) ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନୈସର୍ଗିକ ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ବଡ଼ଚଉ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଆଲୋକଲୀଳା ଦେଖାଯାଏ । (ହି. ଶ.) ।]

୪ । ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର; ସୁମେରୁ (କ୍ଷାନେନ୍ଦ୍ର)—

4. The north pole of the earth.

୫ । ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ—5. Permanence.

୬ । ବ୍ରହ୍ମା—6. Brahmā.

୭ । ବସୁବିଶେଷ; ଅଷ୍ଟାବସୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—

7. Name of one of the 8 Basu Deities.

୮ । ବିଷ୍ଣୁ—8. Bishṇu.

୯ । ଶିବ—9. Śiba.

୧୦ । ଖୁଣ୍ଟି; ଖୁଣ୍ଟା—10 A post; a peg; stake

୧୧ । ସ୍ଥାଣୁ ବା ଲଣ୍ଡା ଗଛ; ଲଣ୍ଡା ଗଛର ଗଣ୍ଡି—11. Stump of a tree; the trunk of a lopped off tree.

ଦକ୍ଷେ ଽସ୍ଥିତ ଧ୍ରୁବ ଉପରେ । ଋକ୍. ବୈଦେଶ୍ୱାଶଦଲାଶ ।

୧୨ । (ଧ୍ରୁବଯୋଗରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ) ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର; ପରମବୈଷ୍ଣବ ଉତ୍ତାନପାଦ ବିଶେଷ—

12. Name of the son of Raja Uttānapāda, who, while a boy, was wholly devoted to Bishṇu.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନ୍ୱନ୍ତରର ପ୍ରଥମ ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜା ଜନମ୍ଭା ପତ୍ନୀ ସୁରୁଚଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ ସୁନୀତିଙ୍କୁ ବନକୁ ନିର୍ବାସିତ କଲେ । ସୁନୀତିଙ୍କର ବନବାସ ସମୟରେ ଦୁଇ ରାଜା ମୃଗୟାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁନୀତିଙ୍କ କୁଟୀରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ; ରାଜା ସୁନୀତିଙ୍କୁ ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ସେତେବେଳେ ଚହ୍ନି ପାର୍ ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସୁନୀତି ରାଜାଙ୍କୁ ନିଜର ସ୍ୱାମୀ ବୋଲି ଚହ୍ନିଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ଖୁବ୍ ଆଦର ଓ ସତ୍କାର କଲେ । ରାଜା ସୁନୀତିଙ୍କ କୁଟୀରରେ ଏକ ରାତ୍ରି ରହିଲେ । ତତ୍‌ଫଳରେ ସୁନୀତି ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କଲେ । ରାଜା ସପରିବାର ରାଜଧାନୀକୁ ଗଲି ଆସିଲେ । ରାଜା ସୁନୀତିଙ୍କୁ ବେଦିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅଭିଜ୍ଞାନ ବା ସଜ୍ଞକ ଦେଇଥିଲେ; ସୁନୀତି ତାହା ଧ୍ରୁବଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ତାହାଙ୍କୁ ପିତାଙ୍କ ନକଟକୁ ପଠାଇଲେ । ରାଜା ଉକ୍ତ ସଜ୍ଞକ ଦେଖି ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ଆପଣା ପୁତ୍ର ବୋଲି ଜାଣି କୋଳରେ ବସାଇଥିବା ସମୟରେ ବିମାତା ସୁରୁଚି ତାହା ଦେଖି ରାଜାଙ୍କୁ ଭିରସ୍କାର କଲେ ଏବଂ ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ରାଜ-ପୁରରୁ ତଡ଼ିଦେଲେ । ଧ୍ରୁବ ଲାଞ୍ଛନା ପାଇ ବନକୁ ଫେରି ଆସି ମାତା ସୁନୀତିଙ୍କୁ ଏ କଥା କହିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇଁ କହିଲେ, "ଭଗବାନ୍ ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ ଦୂର କରନ୍ତି ।" ବାଳକ ଧ୍ରୁବ ପଗ୍ଭରିଲେ, "ଭଗବାନ୍ କାହାନ୍ତି ?" ମାତା କହିଲେ, "ସେ ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଯେ ଡାକେ ସେ ତା ଦୁଃଖ ଦୂର କରନ୍ତି ଓ ତାକୁ ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି ।" ବାଳକ ଧ୍ରୁବ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ଅରଣ୍ୟକୁ ଯାଇ ଏକାନ୍ତଚିତ୍ତରେ ହରିଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । ହରି ବାଳକର ଭକ୍ତିରେ ବଶଳଇ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଲେ । ବୈମାତ୍ରେୟ ଭ୍ରାତା 'ଉତ୍ତମ'ର ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ଧ୍ରୁବ ରାଜା ହେଲେ । ଧ୍ରୁବ ଶିଶୁମାରଙ୍କ କନ୍ୟା ଭ୍ରମିଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ଭ୍ରମିଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କଳ୍ प ଓ ବତ୍ସର ନାମରେ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ଧ୍ରୁବଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ତ୍ରୀ ଇଳାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍କଳ ନାମକ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ଧ୍ରୁବ ୩୬ ହଜାର ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରି ଦେହାନ୍ତେ ଧ୍ରୁବଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଉତ୍ତରଦଗର ଆକାଶରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରହିଁ ଏହି ଧ୍ରୁବ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

୧୩ । ଲଲାଟସ୍ଥ ଆବର୍ତ୍ତକବିଶେଷ—

13. A whorl of hair in the middle of the forehead.

୧୪ । ନାସାଗ୍ରଭାଗ (ଯାହାକୁ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ଯୋଗସାଧନ କରାଯାଏ) —14. The tip of one's nose.

୧୫ । ଗୀତର ଧୋଷା—

15. The refrain or burden of a song; chorus; the introductory portion of a song repeated at the end of every stanza.

୧୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଶୁଭଯୋଗବିଶେଷ—

16. (astrology) Name of an auspicious combination of planets.

[ଦ୍ର—ଏ ଯୋଗରେ ଜନ୍ମିବା ବାଳକ ବଳବାନ୍, ଗୁଣବାନ୍, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୭ । ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା—17. Simile; metaphor.

୧୮ । ଧ୍ରୁବସନ୍ଧି;ପୃଥ୍ୱୀର ଦୁଇ ମେରୁ ଉପରେ ଥିବା ଖଗୋଳର ବନ୍ଦୁଦ୍ୱୟ; ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ଓ ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ—18. Celestial poles.

୧୯ । (ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ମୈରବ ଦ୍ରାଘିମା; ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମଣ୍ଡଳର ଆରମ୍ଭଠାରୁ କୌଣସି ଗ୍ରହର ଦୂରତ୍ୱ—19. (astronomy)The distance of a planet from the beginning of the sidereal zodiac; polar longitude (Apte).

୨୦ । ଉମ୍ବିରଗଛ—20. The fig tree (Apte)

୨୧ । ସମୟ; ଯୁଗ—21. Time; epoch (Apte).

୨୨ । ସଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ—22. A sacrificial vessel (Apte).

୨୩ । ବଟ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—23. Banian tree.

୨୪ । ଶର୍ତ୍ତ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—24. A teal (bird)

୨୫ । ଶସ୍ତ୍ରର ଉର୍ଣ୍ଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—25. A whorl or volute of furs on the body.

[ଦ୍ର—ଶବ୍ଦାର୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଅଭଧାନ ମତରେ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ, ମସ୍ତକ, ରଜ୍ଜୁ, ଉପରଜ୍ଜୁ, କପାଳ ଓ ଅଘାନ ଦେଶରେ ଥିବା ଉର୍ଣ୍ଣରମାନଙ୍କୁ ଧ୍ରୁବ ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨୬ । (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରୋହିଣୀ ସମ୍ମିଳିତ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ (ହି. ଶ.)—26. (astrology) A group consisting of the 12th, 21st. 26th, and the 4th asterisms.

୨୭ । ଭାଙ୍ଗି ନାଲି ପଡ଼ି ଯିବା ଓ ଫୁଲିବା ରୋଗବିଶେଷ (ହି. ଶ) 27 A disease of the brow.

୨୮ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ନ ହୋଇ ସୋମରସର ଯେଉଁ ଭାଗ ସକାଳ ଠାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖା ଯାଇ ଥାଏ (ହି. ଶ.)—28. A portion of the Soma-juice which is kept from morn till eve without being offered to any Deity.

୨୯ । ଆକାଶ (ହି. ଶ)—29. The sky.

୩୦ । ପର୍ବତ (ହି. ଶ.)—30. Mountain.

ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

(ଧ୍ରୁବତରଣ, ଧ୍ରୁବପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବ୍ରଣ—୧ । ନିଶ୍ଚିତ;ସ୍ଥିର—(ଧ୍ରୁବା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sure; certain.

(ଧ୍ରୁବତା, ଧ୍ରୁବତ୍ୱ—ବ) ୨ । ଅଟଳ; ଦୃଢ଼—2. Fixed; firm.

ଧ୍ରୁବ ଥରନେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାଟୁ ଦୋଇ—ପ୍ରାଚୀ. ପଇତେଗୀତା ।

୩ । ନିତ୍ୟ; ଶାଶ୍ୱତ—3. Permanent; eternal.

୪ । ଅକ୍ଷୟ—2. Indestructible.

ଧ୍ରୁବକ—ସ. ବ. (ଧ୍ରୁବ+କ)—୧ । ଗୀତର ଘୋଷା—Dhrubaka 1. Chorus or burden of a song.

୨ । ସ୍ଥାଣୁ; ଲଣ୍ଠାଗଛ—2 Stump of a tree.

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ ପରିଭାଷା) ତାରା ଓ ଗ୍ରହାଦିଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି-ସୂଚକ ଦୂରତ୍ୱ ପରିମାଣ; ନକ୍ଷତ୍ରର ଦୂରତ୍ୱ—3. (astronomy) Celestial latitude; sidereal distance.

ଧ୍ରୁବକା—ସ. ବ—ଧ୍ରୁପଦ; ଗୀତର ଘୋଷା—Dhrubakā The refrain of a song.

ଧ୍ରୁବ ଗଣ—ସ. ବ. (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀ, Dhruba gaṇa ଉତ୍ତରଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର ଚତୁଷ୍ଟୟ—(Hindu astrology) A group of 4 of the lunar constellations (fixed stars); the group consisting of the 12th, 21st, 26th and the 4th asterisms.

ଧ୍ରୁବତା—ସ. ବ. (ଧ୍ରୁବ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା)—୧ । ସ୍ଥିରତା; ନିଶ୍ଚିତ୍ୱ—1. Certainty (ଧ୍ରୁବତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିତ୍ୟତା—2, Permanence.

୩ । ଅକ୍ଷୟତା – 3. Indestructibility.

୪ । ଦୃଢ଼ତା—4 Steadiness; firmness.

ଧ୍ରୁବ ତାରା—ସ. ବ—ଉତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ଅବିଚଳିତ ତାରା—Dhruba tārā The pole star.

ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ର, ଧ୍ରୁବତାରକ, ଧ୍ରୁବତାରକା } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଧ୍ରୁବତାରା ୨୫ । ଏ ତାରା ଦୁଇଟି ସ୍ଥିର ଅର୍ଥାତ୍ ଘୂରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆକାଶର ଅନ୍ୟ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ପୃଙ୍ଗରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଉକ୍ତ ତାରା ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପୃଥ୍ୱୀର ଉତ୍ତର ମେରୁର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାକୁ ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅନୁରୂପ ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା । ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ପୃଥ୍ୱୀର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱିକ୍ ଅବସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍ତର ଦଗରେ ଦରବଳପୁର ଉଚ୍ଚ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବତାରାକୁ ଦେଖିପାରୁଁ; ମାତ୍ର ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବତାରା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଦୁଇ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଯୋଗ କର ସେ ରେଖାକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ବର୍ତ୍ତିତ ରେଖା ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ରର ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଇ ଯାଏ । ଶିଶୁମାର ମଣ୍ଡଳର ଲାଙ୍ଗୁଡାରୁ ଧ୍ରୁବତାରା ଅଟେ । ଉକ୍ତ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବତାରାର ସ୍ଥାନପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏଣୁ ନାବିକମାନେ ଏହାକୁ ଦେଖି ଗତିରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି । ଏହା ଉକ୍ତ ଧ୍ରୁବଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଧ୍ରୁବଲୋକରେ ଅବସ୍ଥିତ. ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ—ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।

ଧ୍ରୁବ ଦର୍ଶକ—ସ. ବ—୧ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ—1. The constellation Dhruba darśaka of the Ursa Major; the Great Bear

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଦୁଇ ତାରର ସଯୋଜକ ରେଖାକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ତାହା ଧ୍ରୁବତାର୍ ପାଖ ଦେଇ ଯାଏ ।]

୨ । ଜାହାଜଆମାନଙ୍କର ଦଟ୍‌ବାରଣ ଯନ୍ତ୍ର—

2. The mariner's compass.

ଧ୍ରୁବ ଦର୍ଶନ – ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ରୁବ + ଦର୍ଶନ) — ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ Dhruba darśana ବବାହର କର୍ମକାଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ କର୍ମ, ଯହିଁରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ବକ ବର କନ୍ୟା ଦୁହେଁ ଧ୍ରୁବତାର୍‌କୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି — A ritual in the course of the marriage rites amongst the Hindus, consisting of the bride and the bridegroom having a look at the pole star while reciting some vedic formulas.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କର ପ୍ରେମ ଧ୍ରୁବତାର୍ ପରି ଅଟଳ ରହିବ ।]

ଧ୍ରୁବ ଧେନୁ — ସ.ବ. (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବା + ଧେନୁ) — ସୁଧାର ଗାଈ; ଯେଉଁ Dhruba dhenu ଗାଈ ଦୁଧ ଦୁହାଁ ହେଲା ବେଳେ ସ୍ଥିରଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହେ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —

A cow which stands still while being milked.

ଧ୍ରୁବ ପଦ — ସ. ବ — ୧ । ଧ୍ରୁପଦ (ଦେଖ)

Dhruba pada 1. Dhrupada (See)

୨ । ଧ୍ରୁବଲୋକ; ସ୍ୱର୍ଗଧାମ—2. The heaven; the seat of Dhruba in heaven.

ଅତ କଠୋର ତପ କଲ; ତାକୁ ମେ ଧ୍ରୁବପଦ ଦେଲ--

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୩ । ଆକାଶ—3. The sky.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ନାମ—

A name given to males.

ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହ୍ଲାଦ — ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧ୍ରୁବ + ପ୍ରହ୍ଲାଦ) — ସୁରଶତ୍ରୁସିଦ୍ଧ Dhruba prahlāda ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ବାଳକଦ୍ୱୟ; ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଧ୍ରୁବ ଓ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଅସୁରର ପୁତ୍ର ପ୍ରହ୍ଲାଦ—

Name of two boys devoted to Bishṇu as described in the Purāṇas.

ଧ୍ରୁବ ପ୍ରତିଜ୍ଞା — ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବା + ପ୍ରତିଜ୍ଞା) — ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା Dhruba pratijñā ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—

Inviolable promise.

ଧ୍ରୁବ ବିଶ୍ୱାସ — ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବ + ବିଶ୍ୱାସ) — ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ—

Dhruba biswāsa Firm belief; conviction.

ଧ୍ରୁବ ମଣ୍ଡଳ – ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ) — ଉତ୍ତର ଦଗରେ ଧ୍ରୁବତାର୍‌କୁ Dhruba maṇḍala ଲାଗି ରହିଥିବା ୭ ଗୋଟି ତାରାଯୁକ୍ତ (ଧ୍ରୁବଯଷ୍ଟି — ଅନ୍ୟନାମ) ଶିଶୁମାର ମଣ୍ଡଳ—

The Lesser Bear constellation.

ଧ୍ରୁବ ମତ୍ସ୍ୟ – ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ) — ୧ । ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)

Dhruba matsya 1. Dhrubamaṇḍala (See)

୨ । ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜତାର୍ ଓ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ତାରା, ଏପରି ୮ ଗୋଟି ତାରାଯୁକ୍ତ ମସ୍ସ୍ୟାକୃତି ତାରକାପୁଞ୍ଜ (ନକ୍ଷତ୍ରତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—

2. A constellation consisting of the Lesser Bear and Corcoroli.

୩ । ଦଗବାରଣ ଯନ୍ତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —

3. The mariner's compass.

ଧ୍ରୁବ ଯଷ୍ଟି — ଦେ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷପରିଭାଷା) — ପୃଥିବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡ—

Dhruba jashṭi The axis of the poles (M.W).

ଧ୍ରୁବ ରେଖା — ସ. ବ. (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା) — ବିଷୁବ ରେଖା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

Dhruba rekhā The equator.

ଧ୍ରୁବ ଲୋକ — ସ ବ — ୧ । ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତ ଧ୍ରୁବଙ୍କ ପାଇଁ ନାମିତ କରିଥିବା

Dhruba loka ବିଷ୍ଣୁଲୋକର ଉପରସ୍ଥ ସତ୍ୟଲୋକାନ୍ତର୍ଗତ ସ୍ୱର୍ଗଧାମ—

1 The heaven assigned to Dhruba by Bishṇu for his devotion.

୨ । ସ୍ୱର୍ଗଧାମ; ବିଷ୍ଣୁଧାମ: ବୈକୁଣ୍ଠ —

2. The heaven, the abode of Bishṇu.

ଧ୍ରୁବଲୋକ ଦେ. ବ ୧ । ବହୁଦୂରସ୍ଥ ଦେଶ —

ଧ୍ରୁବଲୋକ 1. Any distant place.

(ଯଥା—ଏ ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଧ୍ରୁବଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲ୍ଲାଣି ।)

୨ । ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ; କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ —

2. Highest authorities.

(ଯଥା—ଏ ମକଦ୍ଦମାଟା ଧ୍ରୁବଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଉଠିବାଯାକେ ମୁଁ ଛଡ଼ିବି ନାହିଁ ।)

ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ — ସ. ବ. (କର୍ମଧା, ଧ୍ରୁବ + ସତ୍ୟ) — ୧ । ଚିରସତ୍ୟ;

Dhruba satya ଯାହା କେବେ ହେଲେ ମିଛ ହୋଇ ନ ପାରେ—

1. Universal truth; eternal truth.

୨ । ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—

2. Inviolable promise.

ସ. ବିଣ ଯାହା ସର୍ବଦା ସତ୍ୟ — Eternally true.

ଧ୍ରୁବା — ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ରୁବ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) — ୧ । ବଟପତ୍ରାକୃତି ହୋମପାତ୍ର;

Dhrubā ସ୍ରୁକ୍—1. A shallow spoon of wood used in vedic sacrifice; a sacrificial ladle.

୨ । ଛଆ; ଘୋଷା—2. The refrain or burden of a song; chorus.

୩ । ନୀତି—3. Policy; principle.

୪ । ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—4. A chaste or devoted wife.

୫ । ଦୂବା; ମୁରୁଗା ଗଛ—5. A kind of tenacious grass.

୬ । ଧ୍ରୁବ ଧେନୁ (ଦେଖ) —

6. Dhruba dhenu (Apte). (See)

ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ରୁବ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) — ଧ୍ରୁବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Feminine of Dhruba.

ଦେ. ବ.—'ଧ୍ରୁବ'ର ଡାକ ନାମ—Name for calling Dhruba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ,ୡ	ଂ	ଃ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍ୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲ୍	ଯ୍ୟ	ଅର୍ଦ୍ଧାନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବଦ୍ଭୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

ଧ୍ରୁବାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ଧ୍ରୁବ + ଆବର୍ତ୍ତ)—୧ । ଅଶ୍ୱର ସ୍ତ୍ରେମ-
Dhrubābartta ସ୍ଥାନବିଶେଷ; ଘୋଡ଼ା ଦେହରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ତ୍ରେମର ଭଉଁସ୍ତ—1. A kind of whorl found on the body of a horse.

୨ । କପାଳର ଯେଉଁ ବଳୁରୁ ମୁଣ୍ଡର କେଶ ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାଖକୁ ବାଗେଇଥାଏ—The point on the crown of the head from which the hair radiate (Apte).

ଧ୍ରେ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
Dhrai (root) To be pleased or satisfied.

ଧ୍ରୌବ୍ୟ—ସଂ. ବି.—(ଧ୍ରୁବ + ଭାବାର୍ଥେ ଯ)—୧ । ସ୍ଥିରତା; ଅଟଳତା—
Dhraubya 1. Fixedness; stability; firmness.

୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certainty

୩ । ବ୍ୟାପିବା କାଳ—3. Duration.

ନ୍—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବଉଦ୍ଧ୍ୟକ୍ତ ଚତ୍ତ [ଓଡ଼ିଆ ଅଙ୍ଗତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ
N କାଳ, ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ସାନ୍ୟାର୍ଥକ ଏକବଚନ (ଆପଣ) ଓ ବହୁବଚନ (ଆପଣମାନେ) ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ସାନ୍ୟାର୍ଥକ ୧ ବଚନ (ସେ) ଓ ବହୁବଚନ (ସେମାନେ) ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ]—ନ୍ତୁ, ଣି (ଯଥା—କରନ୍ତୁ; କଲେଣି) ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅକ୍ଷର—
An inflectional ending of verbs.
(ଯଥା—ମଲେନ୍ = ମଲେଣି; ଯାଉଛନ୍ = ଯାଉଛନ୍ତୁ ।)

ନ—ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ; 'ତ' ବର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ (ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ
Na ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ୍ୟ । ଏହା ଅନୁନାସିକ ଓ ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ)—The 20th consonant corresponding to 'n'

ସଂ. ବି.—୧ । ବୌଦ୍ଧ—1. A Buddhist.

୨ । ଗଣେଶ—2. Ganeśa.

୩ । ବନ୍ଧନ—3. Binding; bond.

୪ । ଦାନ—4. Gift.

୫ । ରଣ—5. Battle.

ସଂ. ଅ. (ନା ଧାତୁ = ଯାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନୁହେଁ; ନାହିଁ—
Not; no.

[ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ୱରାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ଅନ୍' (ଯଥା—ଅନନ୍ତ, ଅନାଦି, ଅନେକ) ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ଅ' ହୁଏ (ଯଥା—ଅଙ୍ଗ, ଅବଦ୍ୟ, ଅମର, ଅଣୁ) । ଏହା ପ୍ରଭେଦ, ସାଦୃଶ୍ୟ, ଅଭାବ, ନିଷେଧ, ବୈପରୀତ୍ୟ ଓ ନିରର୍ଥକତା ଅର୍ଥବୋଧକ । ଭାଷାରେ ଏହା ଅନ୍ୟଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏହାର ଆକାର 'ଅଣ' ହୁଏ; ଯଥା—ଅଣ ବାରୁଆ, ଅଣଘାଟୁଆ, ଅଣଉଦଆ । କ୍ରିୟା ଏବଂ କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବେ 'ନ' ରହିଲେ ନଞର୍ଥ ବୁଝାଏ; ଯଥା—ନ ପିବ, ନ ଖାଇଲା, ନ ଅଇଲା । 'ନ' ସାଧାରୂପେ ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣଭଳେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ଭଳେଁ 'ଚତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ରହେ ।]

ଦେ. ବ ଓ ଛଣ (ସଂ.)—ନଅ (ଦେଖ)—Na-a (See)

ନ ବରଷରୁ ଉଣା କାତ୍ତ ଅଛୁ ଜଣା—ଜଦର୍ଥ. ଜଗୋପାଳଦାସ ନ ଗୀତ ।

ଦେ. ବ ୧ । (କଟରଆ ସାଙ୍କେତିକ)—'ନବସିନ୍ଧା'ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—1 The abbreviation for Nabisindhā.

୨ । (ଇଂ. 'ନମ୍ବର'ର ସାଙ୍କେତିକ)—ଇଂରେଜ 'ନମ୍ବର'ର ନଂ **ନ** ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—'No'; abbreviation for Number.
(ଯଥା—ନଂ = ନମ୍ବର ଂ = ଂଯୁ ସ୍ୱାମ୍ପୁ ।)

[ଦ୍ର—କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଲୋକେ 'ଲ' ସ୍ଥାନରେ 'ନ' ଓ 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ଯଥା—ଲଗୀ ସ୍ଥାନରେ ନଗୀ; ଲାହୁ ସ୍ଥାନରେ ନାହୁ; ଲାଉ = ନାଉ; ଲଇ = ନଇ; ଲଣ୍ଡା = ନଣ୍ଡା; ଲଣ୍ଠ = ନଣ୍ଠ; ଲକେଇ = ନକେଇ; ଏବଂ ନବେ ସ୍ଥାନରେ ଲବେ; ନେମ୍ବୁ ସ୍ଥାନରେ ଲେମ୍ବୁ; ନମ୍ବ = ଲିମ୍ବ; ଲୁଣ = ନୁଣ । କଟକସହରଆମାନେ 'ନ' ସାଗାରେ କଥାରେ 'ଲ' ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି; ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ସ୍ଥାନରେ ଲଡ଼ିଆ; ନେବା = ଲେବା; ନାହା = ଲାହା; ମହାନଦୀ = ମହାଲଦୀ ।]

ନଂ—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ବେ ଲାଗେ ଯଥା ନଂ ୩)
Nam ନମ୍ବରର ସାଙ୍କେତିକ ଚତ୍ତ—Abbreviation for Number.

ନଂକମାରିଚ—ଗ୍ରା. ବ—ଲଙ୍କାମରିଚ (ଦେଖ)
Namkamāricha Lankāmaricha (See)

ନଂଗଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଲଙ୍ଗଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Namgala (etc) Langala etc (See)

ନଂଗଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବିଣ—ନଙ୍ଗଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Namgalā (etc) Nangalā etc (See)

ନଂଗା(ଘା)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Namgā(ghā) Nangā (See)

ଦେ. ବ—ନଘା (ଦେଖ)—Nanghā (See)

ନଂଘିବା—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲଂଘିବା (ଦେଖ)
Namghibā Lamghibā (See)

ନଅ—ଦେ.ବି—୧। (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ.ନବ)—ଇନର ବିଗୁଣିତ ସଂଖ୍ୟା;
Na-a ୯; ନବ—1. Nine; 9.

ନୟ ନୌ ୨ । (ସଂ. ଲଟା); ଶୁଭବାଚନ—ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ; ସାପ—
2. (euphhemism) Serpent.

ବିଣ—ନବ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering nine.

ନଅ ଉତ୍ତର ଶହେ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ନବୋତ୍ତର-
Na-a uttara śahe ଶତ)—ଏକଶହ ନଅ; ୧୦୯—
ନୌଶହ, ଏକଶହନ One hundred and nine.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଏ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ; ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମନରେ ପ୍ରଚେତ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ଏ ବା ; ଚଉଦ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ଯେବେ ଏ ବିଷୟରେ ନ ଜାଣିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଚଉଦର ବଦଳରେ ; ବା ଏ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ନଅକ—ଦେ. ବିଣ—'୯' ସଙ୍ଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ପଣ୍ଡିକଆ)—
Na-aka (multiplication table) Pertaining to '9'.

ନଅକା

ନଅକା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନଯ୍)—ଲଘୁକା (ଦେଖ)
Na-akā Lahakā (See)

ନଅକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନମ ଧାତୁ)—ଲଘୁକରିବା (ଦେଖ)
Na-akibā Lahakibā (See)
[ନଅକା(କେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ନଅକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନଅ ଏକ ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହେଲେ—
Na-ake Nine multiplied by one.
ନୟେଏକ ନଅକେ ନଅ ପଣ—ପଣ୍ଡିକଆ ।

ନଅକେ

ନଅଖାଇ ପଣା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ନବମ ଶୀତଳ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁର ନବମ ଦିବସରେ ଜ୍ଞାତି-କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ—Tiffin with which the kinsmen and relatives of a deceased person are fed on the 9th day during the obsequies.
Na-akhāi paṇā

ନଅଙ୍କ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବାଙ୍କ)—୧ । ପୁରୀର ରାଜା ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ୯ମ ଅଙ୍କ—
Na-aṅka
ଷୋଳହ ସାଲ 1. The 9th Aṅka of the reign of late Raja Dibyasiṁha Deba of Puri.

୨ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୬୬।୬୭ ସାଲରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଭୟାନକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—2. The great famine of Orissa during the year 1866—67.

[ଦ୍ର—ଏ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ୮ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ୍ତାର ଓ ଭକ୍ସନଜ ରୋଗରୁ ପ୍ରାଣନାଶ ଘଟିଥିଲା ।]

ଶ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—3 Famine.

ନଅଙ୍କିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପ୍ରପୀଡ଼ିତ—
Na-aṅkiā 1. Famine-stricken.
(ନଅଙ୍କୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ; (ନଅଙ୍କିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—2. Reduced to skeleton for want of food.

ଶ । ଅଢ଼ ରାକ୍ଷାଳିଆ; ଅଢ଼ ଲୋଭରେ ସବୁବେଳେ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Very greedy; rapacious.

ଦେ. ବି—ଛଡ଼ରଖିଆ; ସେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ସରକାର ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ଖାଇବାରୁ ସମାଜଚ୍ୟୁତ ହୋଇଥିଲେ—A class of persons and the descendants of those persons who lost their castes by taking food cooked in public kitchens opened by the Government during the great famine of Orissa

ନଅ ଛଅ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ; ଅନେକ—
Na-a chha-a 1. Many.
(ନଅଣା ଛଅଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନିଶ୍ଚିତ; ଅଥଚୃ—
ନୟଛୟ ନୌ ତେରହ ବାଇସ 2. Uncertain.
(ଯଥା—ଏପର ନଅ ଛଅ କଥା କହିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।)
ଶ । ଅପବ୍ୟୟିତ—3. Wasted; squandered.

ଦେ. ବି (ସଂ. ନଯୃ ବା ଲଘୃ+କ୍ଷଯୃ)—୧ । ଅପଚୟ—
1. Decay; damage.
୨ । ଅପବ୍ୟୟ—2. Waste.

ନଅ ଛଅ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମିଥ୍ୟାକଥା କହିବା—
Na-a chha-a kahibā 1. To tell a falsehood.

ନଅଛଅ କରି କହିବା
ନଅଛଅ ବଢା(ଢେ)ଇବା
ନଅଲୁ ଛଅ କହିବା
ନଅଲୁଛଅ ଲଗାଇକହିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ପର ନାମରେ ଚଗୁଲି କହିବା—
2. To backbite a person.

ନାତେରହବାଇସ ବତାନା

ଶ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୃଥା ଅପବାଦ ଦେବା—
3 To defame a person; to speak evil of a person.

ଶ । ନାନା ଛଳନାରେ ଟାଳଟୁଳ କରିବା—
3. To put off on various excuses.

ନଅ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି (ଶୁଭବାଚକ)—ସାପ କାମୁଡିବା; ଲଅ ଛୁଇଁବା—
Na-a chhuiñbā (euphemism) Snake-bite.
(ନଅ କାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଲୋକେ ସାପ କାମୁଡ଼ିବା ରୂପ ଅଶୁଭସୂଚକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ ବା ନଅ ବା ଲମ୍ବ ଛୁଇଁବାରୂପ ଶୁଭବାଚୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ନଅଣ୍ଟା ଛଅଣ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନେକ, ବହୁସଂଖ୍ୟକ—
Na-aṭā chha-aṭā 1. Many.
ନଅଠୋଟ୍ଟଅଠୋ ୨ । ପ୍ରୟୋଜନାଧିକ—
ନୟଟାଛୟଟା 2. More than enough.
(ଯଥା—ମୋର କଅଣ ନଅଣ୍ଟା ଛଅଣ୍ଟା ପୁଅ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ନେଇ ଯା ଭାଟେଇଁ ଘୋଷାପୁଅ ଗୁଞ୍ଜି ଦେବ)

ନଅଣ୍ଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅନଟନ; ନ୍ୟୂନ)—
Na-aṇṭa ୧ । ଅଭାବ; ଅନଟନ—1. Want.
ଅନାଟନ, ଅକୁଳନ, ଟାନାଟାନି ୨ । ଅପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ଅସଚ୍ଛଳତା—
ଘଟତି, କମୀ, ଘଟୀ 2. Insufficience.
ଶ । କମ ହେଉଥିବା ବସ୍ତୁ; କମତି—2. Deficit.
୪ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା—4. Incompleteness.
୫ । କମ୍ ହେବା ଅବସ୍ଥା—5. Decrease; deficience.

ଦେ. ବିଣ—ନଅଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)—Na-aṇṭiā (See)

ନଅଣ୍ଟ ଅଣ୍ଟ—ଦେ. ବି—୧ । ଅନଟନ ଓ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—
Na-aṇṭa aṇṭa 1. Insufficience and sufficience.

Digitized by srujanika@gmail.com

କମ ବେଶୀ ଘଟାବ ବଢ଼ାବ ୨ । ଅନଝନ ଓ ପୁରୁର ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. The state of being insufficient and sufficient.

୩ । ନଅଣ୍ଟା ହେବା ଅବସ୍ଥା—3. The state of insufficience or want.

(ଯଥା—ଜଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଦାଉରେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଟୋକର ରଖିବ, ତାହା ନଅଣ୍ଟା ଅଣ୍ଟା ବେଳେ କାମରେ ଆସିବ ।)

ନଅଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ; ନଅଣ୍ଟି ଆ—
Na-aṇṭiā 1. In want; needy.
ଅନାଟନ ଅକୁଲାନ ଘଟ, କମ ୨ । ଅପୁରୁର; ଅପୁରୁଲ—
2. Insufficient.
୩ । ଯାହା କମ୍ ଥାଏ—3. Deficient.
୪ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Incomplete.

ନ ଅଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଅଣ୍ଟା ହେବା; କମ୍ ହେବା—
Na aṇṭibā Not to suffice; to be deficient.
ଅକୁଲାନ ହଓଆ **ନ ଅଁଟନା**

ନଅ ନୁଆଣ—ଗ୍ରା. ବି(ଶୁଭବଚନ)—ଲଅ ଲୁଆଣ (ଦେଖ)
Na-a nuāṇa (euphemism) La-a luāṇa (See)
(ନଅନୁଆଣି, ନଅନୁଆଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲହୁଲୁହାଣ (ଦେଖ)
Lahuluhāṇa (See).

ନଅମା—ଦେ. ବି—ନହମା (ଦେଖ)
Na-amā Nahamā (See).

ନଅମୀ—ଗ୍ରା. ବି—ନବମୀ (ଦେଖ)
Na-amī Nabamī (See)
ନବମୀ **ନୌମୀ**

ନଅର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଗର; ଗ୍ରା. ଣଅର)—
Na-ara ୧ । ରାଜଭବନ—1 Palace.
ରାଜମହଲ, ରାଜବାଟି ମହଲ ୨ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର; ଜ୍ଓାସ—
2. The harem of a king.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଜହ୍ନି; ନଅର ଜହ୍ନି-
A big variety of Luffa.

ନଅର କୋଳି—ଦେ. ବି—ନର କୋଳି (ଦେଖ)
Na-ara koḷi Nara koḷi (See)

ନଅର ଜହ୍ନି—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଜହ୍ନି—
Na-ara jahni A big variety of Luffa.

ନଅର ଦାରି—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଜାଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ବେଶ୍ୟା ବା ନର୍ତ୍କୀ—
Na-a ra dārī A dancing girl or prostitue in the keeping of a Raja.
ନଅରଦାରି ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲେ
ଲୁଚା ଜଜେ ଜଲେ (ଚଣ୍ଡ) ବବାଃ ପ.ଡ—୬୫ ।

ନଅର ବଲିତା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବାତି (୨) (ଦେଖ)
Na-ara baḷitā Bāti (2) (See)

ନଅର ବଷୟୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନଗର ଓ ବଷୟୀ)—
Na-ara bishayī ରାଜଭବନର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ କର୍ମଚାରୀ—
(ନଅର ବଷଇ, ନଅର ବଷୋୟୀ ନଅରବଷେଇ, ନଅରବଷୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Palace-superintendent.

ନଅର ମୁଥା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଗର ମୁସ୍ତକ)—
Na-ara muthā ନାଗର ମୁଥା; ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ମୁଥା—
ନାଗର ମୁଥା A kind of bulbuous grass root
ନାଗର ମୋଥା (used in medicine).

ନଅରି—ଦେ. ବିଣ—ନଅରିଆ (ଦେଖ)
Na-ari Na-ariā (See)

ନଅରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ରାଜଭବନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Na-ariā 1. Relating to the palace.
୨ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Relating to a king's harem.
୩ । (ଏତେ) ସରିଆ—
3. Having so many strings

ନଅଲା—ଦେ. ବି—ନହଲା (ଦେଖ)
Na-alā Nahalā (See).

ନଅସରା—ଦେ ବିଣ.—ନଅସେର ବା ସୂତ୍ରଯୁକ୍ତ (ହାର)—
Na-asarā Nine stringed (necklace).
(ନଅସରିଆ, ନଅସୋରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନୟନରୀ **ନୌସରା, ନୌଲରା**

ନଇ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନଦୀ)—ନଈ (ଦେଖ)
Nai Lai (See)
ଦେ. ବି (ସଂ ନଦୀ)—ନଦୀ—River.

ନଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନମ ଧାତୁ)—ତଳଆଡ଼କୁ ବଙ୍କାଇବା; ନତ
Naiñbā ହେବା—1. To be bent downwards; to be
ନୁଆ bent in a concave manner.
ନବନ [ଦ୍ର—ଉପର ଆଡ଼କୁ ବଙ୍କେଇବାକୁ 'କୁଜେଇବା' କହନ୍ତୁ ।]
(ନୁଆଇଁବା—ଶିଜନ୍ତ) ୨ । ନତ କରିବା—
2. To bend.
୩ । ନରମ ହେବା—3. To soften; to grow soft.
୪ । ଭୂମି ଆଡ଼କୁ ନତ ହେବା—
4. To bow down.
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା ଓ ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ନଇଁ ଯିବା; ନଇଁ ପଡ଼ିବା ।]

ନଇଖଣ—ଗ୍ରା. ବି.—୧ । (ସଂ. ଲକ୍ଷଣ) ଲକ୍ଷଣ (ଦେଖ)—
Naikhaṇa 1. Lakshaṇa (See).
୨ । (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମଣ)—ଲକ୍ଷ୍ମଣ (ଦେଖ)—
2. Lakshmaṇa (See).
ନଇଖଣିଆଁ ନଇଖୁଣିଆଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । (ନାମ) (ଅଦଗ୍ଧର୍ଥକ) ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବା ଲକ୍ଷ୍ମନ୍ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—3. A name for calling Lakshmaṇa or Lachh-man.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଇଗୁ—ଦେ.ଦେ. ବ. (ଫା. ନୈଗୁ)—ହୁକ୍କାର ଯେଉଁ ନଳର ଉପର Naichā ମୁଣ୍ଡରେ ଚଲମ ରଖା ଯାଏ ଓ ଉଲମୁଣ୍ଡ ଜଳଯାଏ ବା ନଇଚା ନଡ଼ିଆ ଉଡରକୁ ପଶି ଥାଏ; ନଳଗୁ—The main tube नैचा, नली of a hubble-bubble or narghile.

ନଇଜ—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି— Naija 1. Nature.

ଆଦତ ୨ । ଅଭ୍ୟାସ; ଖୋଇ—2. Habit.

लत, आदत ୩ । ଆଚରଣ—3. Conduct.

ନଇବେଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ନୈବେଦ୍ୟ; ଭୋଗ— Naibed Offerings made to a Deity.

ନଇବେଦ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ନୈବେଦ୍ୟ)—ନୈବେଦ୍ୟ; ଦେବତାଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବ। ଭୋଗ—Food offered to नैवेद्य a Deity

ସେଠାରେ ଧ୍ୟାନ କର ଅଛନ୍ତ ସୃଷ୍ଟିଣ;
ତାଙ୍କ ନଇବେଦ୍ୟକୁ ଖାଅଇ ଯେ ଅଗ୍ନି । କୁଶ୍ରୁତ ଦ୍ର ମହାଭରତ ବନ ।

ନଇମିଷ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ଦେଖ) Naimisha Naimishāranya (See)

ଦ୍ୱେରେ ନଇମିଷ ଅରଣ୍ୟ ବାସିବ । କୁଶ୍ରୁତ୍ର. ମହାଭରତ ବନ ।

ନଇରୁତ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନୈର୍ଋତ)—ନୈର୍ଋତ ୩ (ଦେଖ) Nairuta Nairṛuta 3 (See)

ସମ ନଇରୁତ ଇନ୍ଦ୍ର ଅନଳ ବୃତ୍ତେର ଯେ । ପ୍ରାକୃତ, ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡ ।

ନଇଲ୍—ଦେ. କ୍ରି(ସେ ବା ତାହା କର୍ତ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ; ଅନାଦରାର୍ଥକ)—Nailā ୧ । ପଇଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ, ଆସିଲା ନାହିଁ नाएल 1. Is not mastered or got by heart.

नहिँआया ୨ । ନ ଆସିଲା; ଅସିଲା ନାହିଁ— 2. Did not come.

୩ । ନ ହେଲା; ନୋହିଲା—3. Did not happen.

୪ । ଆସିନାହିଁ—4. Has not come.

ଦେ. ବ—ନହଲ (ଦେଖ)—Nahalā (See)

ଦେ. ବଣ—୧ । ନ ପଡ଼ିବା (କଥା)—

1. (a thing) Which has not happened.

୨ । ଯାହା ପଇଣ୍ଟ ନ ଥାଏ—

2. That which has not been mastered or got by heart

ନଇଲେ—ଦେ. ଅ. (ଫ. ନୋତେଉ୍)—୧ । ନୋତେଉ୍— Naile 1. Nor.

(ନ ହେଲେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅହିଲେ ଅସଇ ଜୀବ ନଇଲେ ନଥାଏ । नात; नहिले ପ୍ରାକୃ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଉତ୍କଳିଗୀତା ।

नहीँतो; नतो ୨ । ଅନ୍ୟଥା—2. Otherwise; else.

୩ । ଅଥବା—3. Or

ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଅତୀତକାଳ) (ଆଦରାର୍ଥକ ସେ ବା ସେମାନେ)—

ଆସିଲେ ନାହିଁ; ଆସି ନାହାନ୍ତି—1. (he or they) Did not come; have not come.

ବଦ୍ଧ କର କାଲ ରଜଙ୍କ ସଜନ !
ନଇଲେ ଗୋ ବଣୀଧ ବ । ପ୍ରାତୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ସମ୍ଭାବନାର୍ଥକ) ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ ବା ସେ ବା ସେମାନେ ନ ଆସିଲେ—2. If you or I or he or they do not come.

ନଇଲେ ନାହିଁ—ଦେ. ଅ—ନତେଉ୍ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟଥା ନୁହେଁ; ନ ହେଲେ Naile nāhiñ ନାହିଁ—Or else not; otherwise not.

नाहलेनेँ नता नहीँ, नहीँतो नहीँ

ନଇଷାଦ୍ୟା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. ନଷାଦ୍ୟା)—ନଷାଦ୍ୟା (ଦେଖ) Naishādi Nishādi (See)

ନଇଷାଦ୍ୟା ଦ୍ୱାଗ ଚତୁର୍ଥ ଲୋମରୁ
ଫିଙ୍ଗୁଥିବୁ ଦେ ପାଖେ ଗ୍ରାମ୍ଭ ଦେବୁନ୍ । କୁଶ୍ରୁତ୍ର. ମହାଭରତ. ବର୍ଣ୍ଣ ।

ନଈ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନଦ୍ୟା)—ନଦ୍ୟା— Naī River.

नदी नइ

ନଈ କୂଳ—ଦେ. ବ (ଫ. ନଦ୍ୟା କୂଳ)—ନଦୀର କୂଳ— Naī kūla Bank of a river; river-bank.

नदीर धार नदी किनारा

ନଈକୂଳିଆ ଦେ. ବଣ—୧ । ନଦୀକୂଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Naīkūliā 1. Relating to the river bank.

नदी किनारेका ୨ । ନଦ୍ୟା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ବା ଜାତ—

नदिरकूलेर 2. Situated or grown on the bank of a river.

(ଯଥା—ନଈକୂଳିଆ ଫସଲ !)

ନଈ ଖଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ନଦୀକୂଳ— Naī khaṇḍi River-bank.

ନଈ ତଳ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନଦ୍ୟା ଓ ତଳ)— Naī tala ୧ । ନଈକୂଳ—1. River-bank.

୨ । ନଦୀର ନିମ୍ନତମ ଦେଶ;ନଦୀଶଯ୍ୟା—2. Bed of a river.

ନଈ ତଳିଆ— ଦେ. ବଣ—୧ । ନଦୀର ଅତି ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ— Naitaliā 1. Situated very near the river.

୨ । ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ— 2. Riparian; situated on the bank of a river.

ନଈ ପହଁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ— Naī pahañrā ଗେଣ୍ଡେଇ ଅଣ୍ଟାକାଳ; ଗଇଣ୍ଠା ଓ ଖୀର— (ନଈ ପହଁରା—ଅନ୍ୟରୂପ) Cake and gruel.

ଦେ. ବ—ନଈରେ ପହଁରିବା— Swimming in a river.

ନଈ ବଢ଼ି—ଦେ. ବ. (ଫ. ନଦ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି)—ନଦୀର ଜଳବୃଦ୍ଧି— Naī bardhi Flood of a river; inundation.

ବନ୍ୟା, ବାଣ ନଇବଢ଼ିର ଦଅଙ୍କ ଘଣ—ଜ୍ୟୋ ।

नदीका बाढ़

ନଈ ବାଙ୍କ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନଦ୍ୟା+ବାଙ୍କ)— Naībāṅka ନଦୀ ଯେଉଁଠାରେ ବଙ୍କ ହୋଇ ବହି ଯାଇଥାଏ— नदीर बाँक The bend or meandering point of a river.

नदीका घुमाव

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଈ ବାଲି—ଦେ. ବ. (ଷ. ନଦୀ ଓ ବାଲୁକା)—ନଦୀର ବାଲୁକା—
Naī bāli Sand of a river.
ନଦୀର ବାଲୁ ଜଳେ ଗାଇଲେ ନଈ ବାଇ ସରେ—ଭ୍ରମର ।
नदीका बालु

ନଈ ଭାଲିଆ—ଦେ. ବ. (ଷ. ନଦୀ ଉଷ୍ଣାତକ)—
Naī bhāliā ଲଙ୍କା ଅମ୍ବର ମଞ୍ଜି; ବାଦାମ୍ ମଞ୍ଜି—
Seeds of cashew-nut.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଶସ ସୁଖାଦ୍ୟ ।]

ନଈଶୁଆ—ଦେ. ଅ. ପୁଂ (ଗାଳି)—(ଯେଉଁ ଲୋକ ନଈରେ ଶୁଏ)-
Naīsuā ଯୁ ନଇରେ ଶୋ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶୀଘ୍ର ମରିଯା ଓ ତୋର
शमशानमे जाने वाला ଶବକୁ ନେଇ ଲୋକେ ନଈରେ ପକାଇ
(ନଈ ଶୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦଅନ୍ତୁ (A term of imprecation or curse, meaning) You die uncared for and your body be thrown into the river after death.

ନଉ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ଷ. ନବଙ୍କ)—
Nau ନବଙ୍କ; ନବେ; ୯୦—90; ninety
नव्वई ଭୀମସେନ ସ୍ତ୍ରୀ ତା ସହ୍ୟ ନ ପାରିଲେ
नव्वे ନଉ ଜାଣ ଦୁର୍ଜୟ ଦେହକୁ ବଜ୍ରଲେ । କୃଷ୍ଣଦାସ, ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।
ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଲହୁ) — ରକ୍ତ — Blood.
ସ୍ତ୍ରାଦେ (ଉଉର ଭାଷା) ବ ଓ ବିଣ—ନଅ; ୯—9; nine.

ନଉଆ ଶହେ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ଷ. ନବଙ୍କୁଉର ଶତ) —
Nauā sahe ଏକ ଶହ ନଅ —
एकशौ नव्वे One hundred and ninety.

ନଉକର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. ପୁଂ (ଫା. ନୌକର୍)—
Naukara (etc) ନୌକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ନଉକରାଣୀ, ନଉକରଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Naukara etc, (See)
ନଉକର ଜଗେ ଜଗେ କର ମୋତେ ଅନୁଷ୍ଠଣେ ରଖିବାକୁ × × —
ଜଗସ୍ତ୍ରଦ୍ୟ. ଉତ୍କାକର ଚମ୍ପୂ ।

ନଉକରନ୍—ବୈଦେ ବ. (ଫା. ବହୁବଚନ)—ଚାକରମାନେ—
Naukarān Servants.
(ନୌକରନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚାକର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
नौकरान 1. Relating to servants,
୨ । ଚାକରି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to service.
(ଯଥା—ନଉକରନ୍ ଜାତିର ।)

ନଉକରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ନୌକରି (ଦେଖ)
Naukari Naukari (See)
ନଉକରି କ ବାଇ ଦେବାଯ,ଏ ଲଗାଇ ଜାଣ,ଇ ମୋହନ ମନ୍ତରକୁ ଗୋ ।
ଜଗସ୍ତ୍ରଦ୍ୟ. ଉତ୍କାକର ଚମ୍ପୂ ।

ନଉକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ନୌକା)—ନାବ; ନାଆ; ଭଙ୍ଗା—
Naukā Boat.
नउका ନଉକା ନାସ୍ତିକା ଦେଲେ ବୁଡ଼ିବ ରେ ଦା ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନଉଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଲେଉଟ (ଦେଖ)
Nauṭa Leuṭa (See)

ନଉଟା(ଟେ)ଇବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି—ଲେଉଟାଇବା (ଦେଖ)
Nauṭā(ṭe)ibā Leuṭāibā (See)

ନଉଟିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ନେଉଟିଆ (ଦେଖ)
Nauṭiā Neuṭiā (See)

ନଉଟିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି—ଲେଉଟିବା (ଦେଖ)
Nauṭibā Leuṭibā (See)

ନଉଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ହି. ଲୌଡ଼ା)—ଲହୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Naurḍā Lahurḍā (See)
(ନୌଡ଼ା, ନଉଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଉଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଷ. ଲଗୁଡ଼)—୧ । ଯଷ୍ଟି; ଲଉଡ଼ି; ବାଡ଼ି—
Naurḍi 1. Stick.
(ନୌଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବାଡ଼ି; ଗୋରୁଚଗା ବାଡ଼ି—
ନଡ଼ି; ଲଡ଼ି 2. A cowherd's staff.
लाठी; लकड़ी ଏହି ନଉଡ଼ି ଧର ତୁମ୍ଭେ ଗୋବାଛୁଅ
ଉଉଡ଼ ମୁରଲୀ ମୋ ଜ । ମଧୁସୂଦନ. ଉଦ୍ଦମାଳା ।

ନଉଡ଼ି ଖେଳ—ଦେ. ବ. (ଷ. ଲଗୁଡ଼ି ଓ ଖେଳ)—ଦୋଳଯୁର୍ତ୍ତିମ
Naurḍi khela ସମୟରେ ଗଉଡ଼ମାନେ ବାଡ଼ି ଧରି ଯେଉଁ ଖେଳ
ନଡ଼ିଖେଳା ଖେଳନ୍ତି—A play with sticks played
लाठीखेल; लकड़ीखेल by cowherds during the Dolajātrā festival.

ନଉଡ଼ି ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଳଯାତ୍ରା ବେଳେ (ଗଉଡ଼ମାନେ)
Naurḍi kheliba ଯଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ନାନାପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—
[ନଉଡ଼ି ବୁଲ୍ଲ(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] (cowherds) To play
ନଡ଼ିଖେଳା with sticks by brandishing them
लाठीखेलना, लकड़िखेलना with dexterity.

ନଉଡ଼ି ସନ୍ତକ—ଦେ. ବ—ଲେଖିପଢ଼ି ନ ଜାଣିବା ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର
Naurḍi santaka ନାମ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବାର ସନ୍ତକ ବା ଚିହ୍ନ—
लकोर सङ्केत The mark of a cow-driving staff put on a document by an illiterate cowherd in lieu of signature.

ନଉଣିଆ(ଆଁ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ ଓ ବିଣ—ନହୁଣିଆ (ଦେଖ)
Nauṇiā(ām̃) Nahuṇiā (See)

ନଉଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଷ. ନବଙ୍କା)—ନହୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nauṇī (etc) Nahuṇī etc (See)

ନଉତନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଷ. ନୂତନ; ନବାନ)—ନୂଆ; ନୂତନ—
Nautana New.
(ନୌତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନତୁନ **नवतन; नया; नूतन**

ନଉତି—ଦେ. ବ—୧ । ବଡ଼ ମାଟି ହାଣ୍ଡି—
Nauti 1. Big earthen pot.
ନଉତା, ନୌତା, ନୌତି } ଅନ୍ୟରୂପ ଶୂନ୍ୟ ନୁଁ ଉଷତ ହୋଇବ
ନଉତ ନଦୀରୁ ନେଇ । ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଶସ୍ୟ ମାପିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଗଉଣୀ—
ତୋଳୋହାଁଡ଼ି 2. A standard measure for corn.

Digitized by srujanika@gmail.com

ତୌଲା [ଦ୍ର—ବରନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପରିମାଣର
ଗୌଣୀ ନଉଛ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—୩ ସେରିଆ, ୪
ଗୋନ, ମୌନୀ ସେରିଆ, ୫ ସେରିଆ, ୩୨ ସେରିଆ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୪ ଗୌଣୀର ମାପ—
A standard measure of 4 Gaunis.

ନଉ ନୁଆଣ—ଦେ. ବ—ଲଅ ଲୁଆଣ (ଦେଖ)
Nau nuāṇa La-a luāṇa (See)

ନଉନୁଆଣି, ନଉନୁଆଣିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା. ଲହୁ=ରକ୍ତ)—ଲହୁଲୁହାଣ; ରକ୍ତାକ୍ତ—
Blood stained; profusely bleeding.

ନଉବତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନୌବତ୍=ସମୟ, ପାଳି; ସାଧା
Naubat ରାଜଦ୍ୱାରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ବାଦ୍ୟ ହୁଏ)—
(ନୌବତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଦ୍ଦବତ; ଡେଙ୍କାନାଗରା; ଯୋଡ଼ ନାଗରା—
ନଓବତ୍ Kettle-drums beaten in pairs periodi-
ନୌବତ cally everyday at the gate of kings and rich people.

ହୋଇଛ ପ୍ରାଚ୍ଚତ୍ତ ନଦ୍ଦବତ
ଶୁଭଛ ବର୍ଦ୍ଦାଦ୍ଦ ସୁଚବାଦ । କବସ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତ୍ତ୍ରକଳା ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରତ୍ୟହ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ରାଜଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ ଓ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ସବ ଓ ମଙ୍ଗଳ କର୍ମ୍ମ ଉପଲକ୍ଷରେ ବଜାଯାଏ । ନଉବତ୍ ସଙ୍ଗେ ମଦ୍ଦୁଗ୍ଗ ମଧ୍ୟ ବଜାଯାଏ ।]

ନଉବତ୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ରାଜଦ୍ୱାରର ଦକ୍ଷିଣ ନକଟରେ
Naubat-khānā ଓ ଧନୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ସଦର-
ନଓବତ୍‌ଖାନା ଦୁଆରର ଖଣ୍ଡଦୂର ବାଦ୍ଦାରେ ନଉବତ୍ ବାଜା
ନୌବତଖାନା ବଜାଯିବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ନିର୍ମ୍ମିତ ଅସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠବିଶେଷ; ନଦ୍ଦବତ୍‌ଖାନା—

[ଦ୍ର—ଏହି ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ନଉବତ୍ ବାଦ୍ୟ ବା ଯୋଡ଼ ନାଗରା ବାଜେ ଓ ଏଥା ଉଚ୍ଚରେ ବାଜିବାରୁ ବହୁଦୂରକୁ ଶୁଣାଯାଏ । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର ନଉବତ୍‌ଖାନାରେ ନଉବତ୍ ବାଜଣା ପୃଥିବୀପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୋଗଲ ରାଜପ୍ରାସାଦର ବହିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ନଉବତ୍‌ଖାନା ଥିଲା । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଗ୍ରୀକ୍ ବିଜୟୀ ଦିଗ୍ବିଜୟୀ ସିକନ୍ଦରସାହା (Alexander the Great) ଭାରତବର୍ଷରେ ନଉବତ୍ ବାଦ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଚଳାଇଥିଲେ—ଗାଙ୍ଗୁଲି ।]

ନଉବତି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନଉବତ୍ ବାଦ୍ୟ
Naubatī ବଜାନ୍ତି—Drummers of Naubat.
(ନଉବତ୍ତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଓବତିୟା **ନୌବତୀ**

ନଉରଙ୍ଗ—ଦେ. ବି. (ସ. ନବରଙ୍ଗ)—ନବରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Naurang Nabaranga (See)

ନଉରୁଣୀ—ଦେ. ବି. (ସ. ନଖରଞ୍ଜନୀ)—
Nauruṇī ନଦ୍ଦରୁଣୀ; ଉଣ୍ଡାରଙ୍କର ନଖ କାଟିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
ନରୁନ; ନରୁଣ A nail-clipper used by barbers.
ନହରନୀ

ନଉରୋଜ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଓ ଓ ଫା. ରୋଜ୍=ନବବର୍ଷ; ମୁସଲ-
Nauroj ମାନଙ୍କ ସନର ପ୍ରଥମ ଦିବସ)—ଅକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ
ନଓରୋଜ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବବିଶେଷ—1. A festival
ନୌରୋଜ introduced to India by Emperor Akbar on
(ନଓରୋଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) the Mahomedan new year's day.
୨ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିବସ—2. The new year's day of the Mahomedan year.

ନଉଲ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି. (ସ. ନକୁଲ; ପ୍ରା. ନଉଲ)—ନେଉଲ;
Naula ନକୁଲ—An ichneumon; mungoose.

ନେଉଁ, ନେଉଳ [ଦ୍ର—ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ
ନୀଜି ବ୍ୟବହୃତ ଓ କଥିତ ଅନେକ ଉଦ୍ଭବ (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦ (ଯଥା ନେଉଳ) ତତ୍ତ୍ୱତ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରାମ୍ୟ ବା ଇତରଜନକଥିତ ଆକାର (ଯଥା ନଉଳ) ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ବା ବିକୃତ ହୋଇଅଛି । ଇତରଜନମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟତ ନକୁଳ ଶବ୍ଦର ପ୍ରାକୃତ 'ନଉଳ' ରୂପ ଅବିକୃତ ରଖି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷିତମାନେ ତାକୁ 'ନେଉଳ' ରୂପରେ ବିକୃତ କରି ଅଛନ୍ତି । ତୁଳନା କର ସ. ଜାନାମି; ପ୍ରା. ଜାଣାମି; ଉତର. ଜାଣିମି; ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ. ଜାଣିବି ।]

ନଉଲି – ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନବ; ନବଳ; ପୁଂ. ନବଲା ସ୍ତ୍ରୀ) —
Nauli ୧ । ନୂତନ; ଲଉଲି—1. New.
ନଉଲି, ନବଲୀ ୨ । ଯୁବା (ବୟସ)—
2. Youthful; young (age).
୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯୁବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—3. Young (woman).
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A young damsel.

ନଉସନ୍ଧା—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଫା. ନବ୍ସିନ୍ଦାହ୍=ଲେଖକ); (ଫଳତାର୍ଥ)ନିପୁଣ;
Nausandhā ଚତୁର—Skilful; clever
କାତିବ, ନବୀସ ଗ୍ରା. (ବୈଦେ.) ବି. (କଚରାଆ; ସଂ. ନବ୍ସ୍; ନବ୍ସ-
ନବିସିନ୍ଦା ସିନାହ୍) ଦଲ୍ଲାଲର ଲେଖକ—The scribe or writer of a document.

ନଉସନ୍ଧାଧିକ—ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ନବ୍ସିନାହ୍+ସ. ଅଧିକ)—ଖୁବ୍
Nausandhādhika ନିପୁଣ; ଚତୁର;ଯନ୍ତ୍ର—Very clever or skilful.

ନ କହିଲୁଇ କନକ, ନନ୍ଦା ନଉସନ୍ଧାଧିକ.
ଗଇସଙ୍ଗୀ ଶୁଣି କ ବୋଇସରେ । କବସ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ଚନ୍ଦ୍ର. ୪ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏ ପଦରେ କନକନନ୍ଦାନଉସନ୍ଧାଧିକଗଉଡ଼ୀର ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ନାଗରୀର ଅଙ୍ଗର ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ କନକ ବା ସୁନାକୁ ନନ୍ଦା କରିବାରେ ଯନ୍ତ୍ର ଅଟେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣରେ ସୁନାକୁ ନନ୍ଦା କରୁଛି ବା ଜିଣିଛି ।]

ନଏଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ନଦୀ—
Naed River.
[ଦ୍ର—ଏହାପର ତ୍ୱତ୍=ତ୍ତ; ଏବନ୍=ଣି ।]

ନଏଦ୍ ତରା – ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ନଦୀତୀର—
Naed tarā River-bank.
(ଯଥା—ନଏଦ୍ ତରାଉରା କାଏଁ ଗଛ ? କହ—ଶିଶୁବଚନ ।)

ନକଟ—ଦେ. ବି. (ସ. ନକ୍ତିକ=ଲେଙ୍କଡ଼ା କଣା)—୧ । ଝିଟ୍ଟ; ଅତି
Nakaṭa ଅଳ୍প ମାତ୍ରା—1. A minute quantity.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ନକଟକ; ନକଟେ—ଅନ୍ୟରୂପ)· ୨ । କନ୍ଥା; ଚତ୍ରକନା—
ଟୁକୁ **एकटुक** 2. Rag.
ଏତଟୁକୁ ବିଣ—୧ । ବକଟେ; ଅଳ୍ପ ଥୋଟେ; କ୍ଷୁଦ୍—
ऐकटुक 1. Very small; a little.
୨ । ଚତ୍ର; ଲେଙ୍କଡ଼ା (କନା)—2. Ragged; torn

ନକଟକ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—୧ । ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର—
Nakaṭaka 1. A little only; a minute quantity.
ଏତଟୁକୁ (ଯଥା—ଘିଅ ନକଟକ ମୋତେ ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ ।)
एताकम ୨ । ଅଳ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍; ଟିକେ ମାତ୍—
2. Very small; tiny.
(ଯଥା—ଏ ପିଲ୍ଲ ନକଟକ ଠେଇଁ ଏତେ ଦୁନର ଅଛ !)

ନକଟେ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—୧ । ଟିକେ; ସାମାନ୍ୟ ପରମାଣ; ଅଳ୍ପ
Nakaṭe ମାତ୍— 1. A little.
୨ । ଅଳ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍—2. Very small; tiny.

ନକଠକ—ଦେ. ଅ.—(ଆ. ନକଦ୍) ୧ । ଷ୍ଟେକ୍ ଠୋକ୍; କୌଣସି
Nakaṭhaka ବିଷୟର ଶେଷ ମୀମାଂସା—1. Final decision.
ରୋକସୋଧ ୨ । ନଗଦ କାରବାର—
नकदी; बेबाक, बिदा 2. Cash transaction.
୩ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ବିଷୟର ମୀମାଂସା—
3. Prompt decision of any matter.
୪ । ନଗଦାନଗଦ—4. In cash.
* । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ—5. Then and there.
୬ । ଠିକ୍; ଯଥାର୍ଥ—6. Just; right.
୭ । ଅବିକଳ—7. Exact.
୮ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—8. Proper.
୯ । ବାଦବିବାଦ—9. Dispute; wrangling.

ନକଠକ ବାହାପିଆ—ଦେ. ବ.—ଘୋର ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ବଡ଼ ଚିଲା—
Nakaṭhaka bāhāpiā A downright liar; an in-
ଡାହା ମିଥ୍ୟାବାଦି veterate liar.
पक्का झुटा आदमि

ନକଡ଼ ଛକଡ଼—ଦେ. ବ— ଗୋଲମାଲ; ଅଡ଼ୁଆ—
Nakaṛda chhakaṛda Confusion; complication.
रोकटोक ଅସ୍ୟାନଙ୍କ ଦୁଶାଦୁଶୀ ବଥା ସେହିପର, ନକଡ଼ ଛକଡ଼ ନାହିଁ ।
ଗୋଳଯୋଗ ପଙ୍କାରମୋହନ.ଉମାଚଣଠଣ୍ଡ ।

ଦେ. ବିଣ—ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା (ଦେଖ)
Nakaṛdā chhakaṛdā (See)

ନକଡ଼ା—ଦେ. ବ—ନଅ କଡ଼ା ମାଣ କଉଡ଼ି—
Nakaṛdā Nine small sea shells(used as coin)
ନକଡ଼ା ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଅକଡ଼ା କଉଡ଼ି ମୂଲ୍ୟର; ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ
ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ—1. Of very little value.
୨ । ଅଳ୍ପ ଭୁଚ୍ଛ; ହେୟ—2. Contemptible,
negligible.

ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଳ୍ପ ହେୟ; ନଗଣ୍ୟ—
Nakaṛdā chhakaṛdā 1. Contemptible.
ନକଡ଼ାଛକଡ଼ା ୨ । ମୂଲ୍ୟହୀନ—2. Of no value.
नाचीज ୩ । ଗୋଲମାଳିଆ; ଅଡ଼ୁଆଉଡ଼ୁଆ—
3. Confused; complicated.
ଦେ. ବ—୯କଡ଼ା କଉଡ଼ି ଓ ୬କଡ଼ା କଉଡ଼ି—Nine bits
and six bits of small sea-shells
(ଯଥା—ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା ଛନ ବାର କଡ଼ା ଦଣ୍ଡା ଦକଡ଼ା
କେଡେ ? ଶିଶୁଙ୍କର ସାନସାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ।)

ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତୃଣବତ୍ ଗଣନା କରିବା;
Nakaṛdā chhakaṛdā karibā ଭୁଚ୍ଛ ମନେ କରିବା—
(ନକଡ଼ ଛକଡ଼ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To treat with
नकड़ा छकड़ा करना scorn
नाचीज करना । ମୂଲ୍ୟହୀନ ପଦାର୍ଥ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା—
2. To deal with a thing as if it is of no
value.
୩ । ଅପମାନିତ କରିବା—3. To insult; to humilia-
ate.

ନକଡ଼ି—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅଳ୍ପବୟସୀ ପିଲାଙ୍କ ନାମ—
Nakaṛdi 1. A name given to boys and girls
(ନକଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟ ପୁଂଲିଙ୍ଗରୂପ) whose elders had died
नकड़ि before they were born.
୨ । ନକଡ଼ା (ଦେଖ)—2. Nakaṛdā (See)
ଦେ. ବିଣ—ନକଡ଼ା (ଦେଖ)—Nakaṛdā (See)

ନକ ନକ—ଗ୍ରା. ଅ.—ଲକ ଲକ (ଦେଖ)
Naka naka Laka laka (See)

ନକ ନକା(କେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଲକଲକାଇବା (ଦେଖ)
Naka nakā(ke)ibā Laka lakāibā (See)

ନକ ନକିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ଲକଲକିଆ (ଦେଖ)
Naka nakiā Laka lakiā (See)

ନକନୋର—ଦେ. ବ—ମୁନିଆ ପକ୍ଷୀ (ଦେଖ)
Nakanor Muniā (bird) (See)
ମୁନିୟା **नकलनोर**

ନକମାରିଚ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଲଙ୍କା ଓ ମରିଚ)—ଲଙ୍କାମରିଚ—
Nakamāricha Red pepper; chilly
ଲଙ୍କା **लालमिर्ची**
(ନକାମରିଚ; ନକାମାରିଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଅନୁକରଣ—
Nakala 1. Imitation.
नकल ୨ । ପ୍ରତିଲିପି; ଲେଖା ଆଦର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି—
नकल 2. Copy; transcript.
(ଅସଲ—ବିପରୀତ) [ଦ୍—ମଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରାଳୟରେ ଥିବା ଦଲିଲ
ଆଦର ୨ ପ୍ରକାର ନକଲ ମିଳେ; ଯଥା—ସାଧା ନକଲ ଓ ସଇ
ମୋହର ନକଲ । ସରକାରଙ୍କ ମଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରାଳୟରେ ଥିବା ଦଲିଲ
ଆଦର କୌଣସି ଅଦାଲତରେ ପ୍ରମାଣରୂପେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେବା
ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଲୋକେ ଅସଲ ଦଲିଲ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆଦ ନ ଆଣି ମ୍ୟାନଙ୍କର ସହମୋହର ନକଲ ଆଣି ଦର୍ଶାଇଲେ ଅଦାଲତ ସେ ସବୁ ପ୍ରମାଣରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ଏହିପର ଆଇନର ବିଧାନ ଅଛି ।]

ବି । ଥଟ୍ଟା; କୌତୁକ; ପରିହାସ—

3. Jest; sport; fun.

ବିଣ—୧ । କୃତ୍ରିମ—1. Artificial.

୨ । ଜାଲ୍—2. Forged.

୩ । ଅପ୍ରକୃତ; କମସଲ୍—3. Not genuine.

ନକଲ ଆଣିବା— ଦେ. କି—କୌଣସି ଲେଖାର ପ୍ରତିଲିପି ସଗ୍ରହ କରିବା—

Nakala āṇibā To procure or bring out a copy
ନକଲ ଆନା **नकल लाना** of a writing.

ନକଲ ଉତାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପ୍ରତିଲିପି କରିବା—

Nakala utāribā 1. To make a copy.
ନକଲ କରା ୨ । ଅନୁକରଣ କରିବା—2. To imitate.
नकल उतारना

ନକଲ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—

Nakala karibā 1. To jest.
ନକଲ କରା; ନକଲାନ ୨ । ଛଇ ବାହାର କରିବା—
नकल करना 2 To make a sport.
(ନକଲ କାଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କାହାରକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଥଟ୍ଟା ବା ପରିହାସ କରିବା—3. To mimic; to redicule by imitating.

୪ । ପ୍ରତିଲିପି କରିବା—4. To make a copy.

୫ । ଅନୁକରଣ କରିବା—5. To imitate.

ନକଲ ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) - ୧ । ପ୍ରତିଲିପିକାରକ; ଯେଉଁ

Nakala nabis କର୍ମଟି ନକଲ କରିବାକୁ ନଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ—
ନକଲ ନବୀସ 1. A copyist; a copying clerk.
नकल नवीस ୨ । ଯେ ଦଲିଲ ଲେଖାରେ—

2. Transcriber of documents.

ନକଲ ନବିସି—ବୈଦେ. ବି—୧ । ନକଲ ନବିସ୍ (ଦେଖ)

Nakala nabisi 1. Nakala nabis (See)
ନକଲ ନବୀସୀ ୨ । ନକଲ ନବିସ୍‌ର କର୍ମ ବା ଗୃହର—
नकल नवीसी 2 The post of a copyist.

ନକଲ ନୋର୍—ଦେ. ବି—ନକନୋର୍ (ଦେଖ)

Nakala nor Nakanor (See)

ନକଲ ବହି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନକଲ୍ + ବହି) (କଚରା ଓ ମଦ୍ରାଜୀ ସିରସ୍ତା)—୧ । କୌଣସି ସିରସ୍ତାରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର

Nakala bahi ପ୍ରେରିତ ପତ୍ରାଦିର ପ୍ରତିଲିପି ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖା
ନକଲ ବହୀ ହୋଇ ରହେ—1. A book in which
नकल बही copies of letters issued from an office is kept.

୨ । ରେଜିଷ୍ଟରଖାନାରେ ଯେଉଁ ଖାତାରେ ରେଜିଷ୍ଟର ହୋଇଥିବା ଦସ୍ତାବିଜମାନଙ୍କର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି ରହେ—

2. A book kept in the Registration office in which the registrered documents are copied out.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଷ୍ଟ୍ରଂ ବାରିକ୍ କାଗଜର ବହି, ଯାହାର ପୃଷ୍ଠା ଉଲେ କର୍ପାଙ୍ଗ୍ କାଳରେ ଲେଖା ଚଠି ଆଦି ଚାପି ଦେଲେ ତାହାର ନକଲ ଉଠିଯାଏ—

3. A copying book.

ନକଲି—ଦେ. ବି—ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ; କୌତୁକ—

Nakali ନକଲ **नकल** Jest; fun.
(ଅସଲି—ବିପରୀତ) ଦେ. ବିଣ ନକଲ (ଦେଖ)
ନକଲୀ **नकली** Nakala (See)

ନକଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଥଟ୍ଟାବାଜ୍—

Nakaliā 1 Jestive; jocular.
ନକୁଲିଆ; ନକୁଲେ ୨ । କୌତୁକପ୍ରିୟ—
नक्काल 2. Sportive; funny.

୩ । ଅନୁକରଣପ୍ରିୟ—3. Mimicing.

୪ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ହସାଇବା ଭଳି କଥା କହିବାରେ ପଟୁ—

4. Witty; humorous.

୫ । ନଅଗୋଟି କଳା ଲମ୍ବିଆ (କୁର୍ତ୍ତା)—

5. (coat) Having 9 long triangular bits of cloth sewn to it.

ନକସ—ବୈଦେ.ବି. (ଆ. ନକ୍ସ) —୧ । ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ଏକଅବସ୍ଥା—

Nakasa 1. A state of the distribution of cards in
ନକସ a game at Gañjapā when some cards
नकश of one player tally with those of another.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୩।୪ ଜଣ ଖେଳନ୍ତି । ଦୁଇଜଣ ଖେଳାଳିଙ୍କର ହାତ ଗଣନାରେ ୧୭ ହେଲେ ଏବଂ ଜଣକର ଏକାକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଏକା, ରାଜାକୁ ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦଶକୁ ଦଶଟାର ମେଳ ହେଲେ ନକସ ହୁଏ ।]

୨ । ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଚର୍ବିତ କାଚବଳୟ—

2. Ornamental glass bangle with various designs worked on it.

ବିଣ - ନକସୀ (ଦେଖ)—Nakasī (See)

ଶ୍ୟାମା ରୂପା ନକସ କାଚ ଝୁମ୍ପ ଗଣ୍ଡା
ଅଙ୍ଗାରେ କହ୍ନ ମହଛନ୍ତ କେଉଁ ରେଖା—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ନକସା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନକ୍ସା)—୧ । ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର—

Nakasā 1 A drawing.
ନକସା ୨ । ଅଙ୍କିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ଛବି—2. Picture.
नक्सा ୩ । ଭୂମି ବା ଦେଶ ଆଦିର ଚିତ୍ର—

3. A plan; map; sketch.

୪ । ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—4 Artistic design.

୫ । ଆଦର୍ଶ—5. A design; pattern.

୬ । ଛଇ; କୌତୁକ; ଭାମସା—6. Jest; sport.

ବିଣ—ନକସୀ (ଦେଖ)—Nakasī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନକସା କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା—
Nakasā kāṭibā 1. To draw up a plan, a map or a design.
नक्सा खींचना ୨ । (ଅଳଙ୍କାର ଆଦିରେ) ଲତା ପତ୍ର ଆଦି ଖୋଦନ କରିବା—
(ନକସା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To engrave artistic figures on ornaments.

ନକସା କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାହାର ଗଢ଼ଣ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାର ସ୍ୱଭାବ ଅନୁକରଣ କରି ଉପହାସ କରିବା; ଛଳ
Nakasā kāṛhibā କାହାର କରିବା—To caricature; to
नकल दिखाना mimic a person's
(ନକସା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) movements and expressions; to do something in sport.

ନକସୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନକ୍କାସୀ)—ବଣିଆମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରା
Nakasī ଯାଇଥିବା ସୁନା ରୁପାର ଓ ମଣିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଓ
ନକାଶୀ ଖୋଦାଇ କାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ (ଅଳଙ୍କାର ଆଦି); ଦାଇମନ୍-
नक्काशी କଷା ଓ ପତ୍ର ଲତା ଆଦି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—
(ନକାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ornaments) Having artistic or ornamental designs or engravings (on stone or metal).

ଦେ. ବି—୧ । ଧାତୁ ଓ ମଣି ଆଦିରେ ଲତାପତ୍ର ଆଦି ଖୋଦନ କରିବା; ଖୋଦାଇ କାମ—1. Engraving; carving on metal and gems.
୨ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ; କମ—2. Artistec designs.
୩ । ଯେ ଖୋଦେଇ କାମ କରେ—3. Engraver.
୪ । ଚିତ୍ରକାର; ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିବା ବାଲ୍ପ—4. Painter.
୫ । ନକସା କଲ୍ପବାଲ୍ପ—5. Draughtsman.

ନକାବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ମୁସଲମାନ୍ ଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସାଦ୍ଦେବାଣୀ-
Nakāb ମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁହଁଠାରୁ ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକାଇବା
ନକାବ ଖୁବ୍ ପତଳା ବା ଜାଲଜାଲୁଆ ଲୁଗା ବା ଜାଲ ଓଢ଼ଣା—
नकाब A veil of gauze or net put on the head over the face by respected Mahomedan and European ladies.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ମୁହଁରେ ଧୂଳି ଓ ପୋକଆଦି ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପରିଧାନକାରିଣୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଅନ୍ୟ କେହି ନରେଖି କରି ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ ।]

ନକାସୀ କାମ—ଦେ. ବି. (ଆ. ନକ୍କାସୀ+ସଂ. କର୍ମ)—
Nakāsī kāma ୧ । ଧାତୁ ଓ ମଣିଆଦି ଉପରେ ଖୋଦନ କର୍ମ—
ନକାସୀକାମ 1. Engraving or carving on
नक्काशीकाम metal and gems.
୨ । ଧାତୁ ଓ ମଣିଆଦି ଉପରେ ଖୋଦନ କରିବା ବିଦ୍ୟା ବା କୌଶଳ—2. The art of engraving or carving on metals and gems.

ନକାସୀଦାର—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖୋଦନ କର୍ମ କରାଯାଇ ଥିବା
Nakāsīdār (ଧାତୁମୟ ବା ମଣିମୟ ଅଳଙ୍କାରାଦି)—
ନକାସୀଦାର Engraved (ornaments or gems).
नकासीदार

ନକି—ଦେ. ବି—୧ । ପତଳା ପିତ୍ତଳର ପତ୍ର (ଯାହା ସାମାନ୍ୟ ଜୋର ପାଇଲେ ଲକ ଲକ ହୁଏ)—1. Slender brass plates.
୨ । ପିତଳ ପତ୍ରରେ ତିଆରି ବାସନ; ତସଲ୍ତ—
2. A pot made from slender or thin brass plates.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଚାଉଳ ପରି କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ୧, ୫, ୯ ଓ ୧୩ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—A throw of cowries resulting in 1, 5, 9 and 13 cowries falling with the ventral side upwards.
ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ପିତଳ ପଲମ—
A flat pan of brass.

ନକିଞ୍ଚନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନ+କିଞ୍ଚନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅକିଞ୍ଚନ—
Nakiñchana 1. Of no importance.
(ନକିଞ୍ଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହେୟ —2. Negligible.
୩ । ଅତି ଦରିଦ୍ର—3. Very poor.

ନକିବ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । ରାଜାଙ୍କର ଆଗମନବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରକାଶକ
Nakiba ଅଗ୍ରଗାମୀ ଦୂତ—1. A messenger who
ନକୀବ heralds the arrival of a king just
नक़ीब before his arrival; herald.
୨ । ରାଜାଙ୍କ ସଶୋଗାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୃରଣ; ଭାଟ—
2. A panegyrist.
୩ । (କଟକୀୟ) ଆଗରୁ ଜଣାପିବା ପରିଚୟ; ଅଗ୍ରସୂଚନା—
3. Introduction; preliminary hint.
୪ । ଆଟଣା ପ୍ରଭୃତିର ପରିଚୟଦାତା—4. A usher.
୫ । ପିଆଦା—5. Peon.

ନକିହଂସ—ଦେ. ବି—ହଂସଜାତୀୟ ବୃହତ୍ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Nakihaṁsa The comb-duck; Sarcidiornis Melanotus.
नकता [ଦ୍ର—ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ଧଳା, ମାତ୍ର ଚଞ୍ଚୁରେ କଳାକଳା ଫୁଟ୍‌କି-ଫୁଟ୍‌କା ଦାଗ ଥାଏ । ଅଣ୍ଡିର ଚଢ଼େଇର ମୁଣ୍ଡରେ ଚର୍ମର ଚୂଡ଼ା ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଳାଶୟରେ ଅଳ୍प ସଂଖ୍ୟାରେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ଚରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନକୁଟି—ଦେ. ବି.—ଶାଖାଶ୍ରୟୀ ବର୍ଗର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Nakuṭi The martin; Cotyle Sinensis.
ନକୁଟି [ଦ୍ର—ଏମାନେ ୫।୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ଦୀର୍ଘ; ପକ୍ଷ ଖଇରା; ନଈର ଅଡ଼ାରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବସା କରନ୍ତି ।]

ନକୁଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ=ନାହିଁ+କୁଳ=ବଂଶ)—
Nakula ୧ । ସର୍ପାଦେବ—1. Siba.
୨ । ନେଉଳ—2 Ichneumon; mongoose.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ୪ର୍ଥ ପାଣ୍ଡବ; ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର—
3. The 4th. Pāṇḍaba brother.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଙ୍କ ଔରସରେ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ନୀ ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସହଦେବଙ୍କ ସହିତ ଜନ୍ମି ଥିଲେ; ନକୁଳ ବଡ଼, ସହଦେବ ସାନ । ନକୁଳ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ ଗାଡ଼ି-ଶାସ୍ତ୍ର, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥିଲେ । ଏ ପଶୁ-ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଜାଣୁ ଥିଲେ । ବିରାଟ ଭବନରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତବାସ କାଳରେ ନକୁଳ ଗ୍ରନ୍ଥିପାଳ ନାମ ଧାରଣ କରି ବିରାଟଙ୍କର ଗୋରକ୍ଷଣ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଏ ଚେଦିରାଜ-କନ୍ୟା କରେଣୁମତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଏମାନଙ୍କର ନିରମିତ୍ର ନାମକ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମି ଥିଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏ ପଶ୍ଚିମ ଦେଶସ୍ଥ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜୟ କରିଥିଲେ ଓ ଦ୍ୱାରକାକୁ ଦୂତ ପଠାଇ ବାସୁଦେବ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ)ଙ୍କୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରାଇଥିଲେ । (ହ. ଶ)]

୪ । ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—4. A son.

୫ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଏକପ୍ରକାର ବାଜା (ହ. ଶ.)—
A kind of musical instrument used in ancient India.

(ନକୁଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ—କୁଳହୀନ—Having no family or pedigree or caste.

ବୈଦେ. ବି.—୧ । (ଆ. ନୁକଲ୍) ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ପରେ ନକୁଳ ଖିଆ ଯିବା ମୁଖରୋଚକ ପଦାର୍ଥ; ଗୃହ୍—1. Something **नकुल** eaten after swallowing any intoxicating drug or liquor.

ଦେ. ବି. (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନକୁଲକ—ସ. ବି.—୧ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଏକ ପ୍ରକାର ଗହଣା (ହ.ଶ)
Nakulaka 1. A kind of ornament used in ancient India.

୨ । ଟଙ୍କା ଆଦି ରଖିବାର ଏକ ପ୍ରକାର ଥଳ (ହ. ଶ)—
2 A kind of money-bag.

ନକୁଳ କନ୍ଦ—ସ. ବି.— ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ (ଦେଖ)
Nakula kanda Gandhanākulī (See)
(ନକୁଲାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକୁଳ ତୈଳ—ସ. ବି.—ଅମବାତ ଆଦି ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ନକୁଳ Nakula taila ମାଂସ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ମସଲା ସିଦ୍ଧ କରି ସାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ତୈଳ—A medicated oil (in which the flesh of ichneumon is boiled) used for rheumatism.

ନକୁଲା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନକୁଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nakulā Feminine of Nakula.

ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାର୍ବତୀ (ହ. ଶ.)—Goddess Pārbatī.

ନକୁଲାନ୍ଧ ରୋଗ—ସ. ବି.—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଜହ୍ନର ରୋଗବିଶେଷ, Nakulāndha roga ଯହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆଖି ନେଉଳ ଆଖି ଭଳି ନାଲି ହୁଏ ଓ ବସୁମାନ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ଦେଖା ଯାଏ—A kind of eye-disease.

ନକୁଳୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନକୁଳ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାଈ ନେଉଳ—
Nakulī 1. A female ichneumon.

୨ । କୁକୁଡ଼ୀ—2. A hen.

୩ । କୁଙ୍କୁମ —3. Saffron.

୪ । ଜଟାମାଂସୀ—
4. A kind of herb; Hedysarum.

୫ । ଶଂଖିନୀ ନାମକ ବନୌଷଧି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A medicinal plant.

ନକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ସ. ଲପ୍ସିକୃତ; କମ୍ବା ଲପ୍ସିକା=ସାଉ) ଲକେଇ; ସାଉଆ; ଅତିରିକ୍ତ ପରମାଣରେ ସିଦ୍ଧ ହେବା ଯୋଗୁଁ Nakei (ନକାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୋମଳ ହୋଇଥିବା(ଅନ୍ନ)—Gruelly; लेकट लपसी, मांड़ी become excessively softened owing to being over-boiled. (ବିପରୀତ—ଗୁଡ଼ୁକିଆ)

କଦେଇ ! ତୁଚ ହେଲ ନଦେଇ, ତଅଣ ହେଲ ତୁଚଥିଆ,
ଜଗି ବର୍ଷଲେ ବଳଥିଆ—ଶିଶୁଗୀତ ।

ନକେଇବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି (ଓଡ଼) ଅତିରିକ୍ତ ପରମାଣରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନରମ Nakeibā ହେବା; ଲକେଇବା; ସାଉଆ ହେବା—(rice) लेकट हुओना To become over boiled and softened; लपसी होना, मांड़ीहोना to become gruelly. (ନକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକ୍ତ—ସ. ବି. (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା+ଅଧିକରଣ. ତ)—
Nakta ୧ । ରାତ୍ରି—1. Night.

୨ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ଦିନ ବାକି ଥାଏ; ସନ୍ଧ୍ୟା-ଗମ ସମୟ—2 Evening; nightfall; dusk.

୪ । ଶିବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Siba.

୫ । ରାଜା ପୃଥୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
5. Name of a son of king Pṛuthu.

ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଲଜ୍ଜିତ—
(ନକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Ashamed.

୩ । ନକ୍ତ ବ୍ରତ (ଦେଖ)—3. Nakta brata (See)

ନକ୍ତକ—ସ. ବି (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା+କରଣ. ତ+କ)—
Naktaka ଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର; ନେଙ୍କେଡ଼ା କନା; କନ୍ଥା; ଛିଣ୍ଡା କନା—Rags.

ନକ୍ତଚର—ସ. ବି (ନକ୍ତ+ଚର ଧାତୁ=ବିଚରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Naktachara ୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A demon; fiend.
(ନକ୍ତଂଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପେଚକ —2. An owl.
(ନକ୍ତଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ବିରୁଡ଼ି—3. A cat.
୪ । ଚୋର—4. A thief.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ରାତ୍ରିରେ ବିଚରଣ କରେ—
Wandering at night.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନକ୍ତଗୁଗ୍ଗ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ (ନକ୍ତ+ଚର ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Naktachārī ନକ୍ତଚର (ଦେଖ)
(ନକ୍ତଗୁଗ୍ଗରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Naktachara (See)

ନକ୍ତଞ୍ଚର—ସଂ. ବ ଓ ବଣ (ନକ୍ତଂ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Naktañchara ନକ୍ତଚର (ଦେଖ)
(ନକ୍ତଞ୍ଚାଗ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Naktachara (See)
(ନକ୍ତଞ୍ଚଗ୍ଗ, ନକ୍ତଞ୍ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନକ୍ତଞ୍ଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ (ନକ୍ତଂ=ରାତ୍ରି+ଚର୍ଯ୍ୟା=ଭ୍ରମଣ)—ରାତ୍ରି ଯୋଗେ
Naktañcharjyā ଭ୍ରମଣ—Walking by night.

ନକ୍ତନ୍ଦିବ—ସଂ. ଅ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନକ୍ତଂ+ଦିବା; ଜଘାଭନ)—ଦିବାରାତ୍ର;
Naktandiba ରାତ୍ରିଦିନ; ଦିନରେ ଓ ରାତ୍ରିରେ—Day and night.

ନକ୍ତବ୍ରତ—ସଂ. ବ—ଦିବସରେ ଉପବାସ ରହି ରାତ୍ରିରେ ଜହ୍ନ ଠିକ୍
Nakta brata ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ଭୋଜନକରିବା ବ୍ରତ; ରୋଜା—
Fasting by day and eating at dusk or in night as a religious now.

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ରମ୍‌ଜାନ୍ ମାସରେ ନକ୍ତ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ନକ୍ତଭୋଜୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନକ୍ତ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଦିନରେ ଉପବାସ ରହି ରାତ୍ରିରେ
(ନକ୍ତଭୋଜିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୋଜନ କରେ; ନକ୍ତବ୍ରତଧାଗ୍ଗ—
Taking meals at night.

ସଂ. ବ—୧ । ପେଚା—1. Owl.
୨ । ବାଦୁଡ଼ି—2. Bat.

ନକ୍ତମାଳ—ସଂ. ବ (ନକ୍ତଂ=ରାତ୍ରିରେ+ଆ+ଅଲ୍ ଧାତୁ=ଭୂଷିତ
Naktamāla କରିବା+ଅ; ରାତ୍ରିରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବାରୁ)—
(ନକ୍ତାହ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରଞ୍ଜ ଗଛ—A kind of tree;
Galidupa Arborea.

ନକ୍ତମୁଖୀ—ସଂ. ବ (ନକ୍ତଂ+ଉଖ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ସନ୍ନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ+
Naktamukhā ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରାତ୍ରି—Night.

ନକ୍ତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଏଣଲ୍ଲାଙ୍ଗଳୀ ଗଛ—
Naktā 1. A poisonous plant
୨ । କନ୍ଥଅର ଗଛ—
2. Thevetia Nerifloria tree.
୩ । ହଳଦୀ (ହି. ଶ)—3. Turmeric.
୪ । ରାତ୍ରି (ହି. ଶ)—4. Night.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନକ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Nakta.

ନକ୍ତାନ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନକ୍ତ+ଅନ୍ଧ)—ଯାହାକୁ ରାତ୍ରିରେ ବା
Naktāndha ଅନ୍ଧାରରେ ଜାଲୁଜାଲୁଆ ଦଶେ; ଅନ୍ଧାରକଣା;
(ନକ୍ତାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ରାତ୍ରିକଣା—Moon-blind; (a person)
ନକ୍ତାନ୍ଧତା } ବ who suffers from nyctalopia; blind
ନକ୍ତାନ୍ଧ୍ୟ } by night.

ନକ୍ତାନ୍ଧତା—ସଂ. ବ (ନକ୍ତାନ୍ଧ+ଭାବ ଅର୍ଥରେ ତା)—ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—
Naktāndhatā Nyctalopia; night-blindness.

ନକ୍ତି ସଂ. ବ (ନଜ ଧାତୁ=ଲୁକ୍କିଚଦ୍ଦେବା+ଅଧ୍ୱକରଣ. ଇ)—
Nakti ରାତ୍ରି (ହି. ଶ)—Night.

ନକ୍ର—ସଂ. ବ (ନ=ନୁଦ୍ଦେ+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Nakra ଯେ ଆପଣା ସ୍ଥାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜଳରୁ ଉପରକୁ ଯାଏ ନାହିଁ
ଏବଂ ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ଥାଇ ଶିକାରକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ)—
୧ । କୁମ୍ଭୀର—1. Alligator.
୨ । ଜଳଜନ୍ତୁ—2. Aquatic animal.
୩ । ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ଉପର କାଠ—
3. The upper piece of a door-frame.

ନକ୍ରରାଜ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରାହ; ହାଙ୍ଗର—
Nakrarāja A shark.

ନକ୍ରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନକ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନାସିକା; ନାକ—
Nakrā Nose

ନକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ:—ଗମନକରିବା; ଗଢ଼କରିବା—
Naksha (root) To go; to move.

ନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବ (ନ=ନୁଦ୍ଦେ+କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷପୃଘାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ୍;
Nakshatra ଜହ୍ନ ନକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅଚ୍)—୧ । ତାରକା;
ତାରା—1. Star.

[ଆକାଶରେ ରାତ୍ରିରେ ଦେଖାଯିବା ଚନ୍ଦ୍ର ଛଡ଼ା ଆଉ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନଙ୍କୁ ତାରା କୋଲ୍ଲଯାଏ । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ୫୫ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରହ ଅଟନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତାରା । ତାରାଗଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଦେଖାଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ବଡ଼ । ସୌରଜଗତ୍ ପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାରାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜଗତ୍ ଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେତେଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ତାରାମାନେ ତଦପେକ୍ଷା ବହୁଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି । କୌଣସି କୌଣସି ତାରା ପୃଥ୍ୱୀଠାରୁ ଏତେ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଆଲୋକ ପ୍ରତି ସେକେଣ୍ଡ୍‌ରେ ୧ ଲକ୍ଷ ୮୬ ହଜାର ମାଇଲ୍ ଗତିକର ପୃଥ୍ୱୀରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଗଣନାଦ୍ୱ ବର୍ଷ ଲାଗେ । ପୃଥ୍ୱୀର ଖୁବ୍ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ତାରାର ଆଲୋକ ପୃଥ୍ୱୀରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ୩ ବରଷ ଲାଗେ । ପୃଥ୍ୱୀଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ କୌଣସି କୌଣସି ତାରା ତହିଁ ଅପେକ୍ଷା ୨୦ ହଜାର ୬ ଶହ ଗୁଣ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗୁର ଯାଏ ଯେଉଁଥର ପୃଥ୍ୱୀ ଓ ଗ୍ରହମାନେ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି ସେହିପର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ତାରାର ଗୁର ଯାଏ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରହ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଏସବୁ ଅଗଣିତ ସୌରଜଗତ୍ ସମ୍ଭଳିତ ଏକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବା ପ୍ରକାଣ୍ଡ ତାରା କଳ୍ପନାରେ ସୁଦ୍ଧା ଠାଉରଇ ହେବ ନାହିଁ । ହି. ଶ]

୨ । ତାରାପୁଞ୍ଜ—2. Constellation of star s

[ଦ୍ର—କେତେକ ତାରା ପୁଞ୍ଜ ନକ୍ଷତ୍ରରୂପେ ଓ କେତେକ ରାଶି ରୂପେ କଳ୍ପିତ ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟର କଳ୍ପନାନୁସାରେ ବା ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନମତେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ଦଆ ଯାଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କ ୨୭ଗୋଟି ତାରା ବା ତାରାପୁଞ୍ଜ, ଯାହାଙ୍କ ପାଖ ଦେଇ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଗତି କରନ୍ତି—3. The 27 constellations of stars in Hindu astronomy; the lunar mansions.

[ଦ୍ର—୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରର ନାମ :—ଅଶ୍ୱିନୀ, ଭରଣୀ, କୃତ୍ତିକା, ରୋହିଣୀ, ମୃଗଶିର, ଆର୍ଦ୍ରା, ପୁନର୍ବସୁ, ପୁଷ୍ୟା, ଅଶ୍ଳେଷା, ମଘା, ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ହସ୍ତା, ଚିତ୍ରା, ସ୍ୱାତି, ବିଶାଖା, ଅନୂରାଧା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ମୂଳା, ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ଶ୍ରବଣା, ଧନିଷ୍ଠା, ଶତଭିଷା, ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରେବତୀ ।]

ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ବିବରଣ—

[ଦ୍ର—ପୃଥ୍ୱୀ ବର୍ଷକେ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଗୃହଆଡ଼େ ଘୂରି ଆସେ । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ପଣ୍ଡିତମାନେ କଳ୍ପନା କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ ସମୁଦାୟ ଆକାଶ ବା ଖ-ଗୋଲରେ ଥାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ୧୨ ମାସ ବା ୩୬୫ ଦିନରେ ବା ଏକ ସୌର ବର୍ଷରେ ପୃଥ୍ୱୀର ଗୃହଆଡ଼େ ଥରେ ଦୂରି ଆସନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତକ ୧୨ ମାସ ଥିବାରୁ ଖ-ଗୋଲ(୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ) କୁ ୧୨ ଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି କରି ଯାଇଅଛୁ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ଅଟେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ପରସ୍ପର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା କେତେକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜୀବ (ଯଥା—ମେଷ, ବୃଷ, ମିଥୁନ, କର୍କଟ, ସିଂହ, କନ୍ୟା, ତୁଳା, ବିଛା, ମକର, ମୀନ)ର ବା ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଭୁଲାଯନ୍ତ୍ର, ଧନୁ, କୁମ୍ଭ)ର ଛବି କଳ୍ପନାସାହାଯ୍ୟରେ ଅଙ୍କିତ କରାଯାଇ ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସେହି ସେହି ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁ ନାମରେ ଡାକାଯାଇଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଯେଉଁ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ତୁଳା ରାଶି ଅବସ୍ଥିତ ସେଥିରେ ଥିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ କଙ୍କଡ଼ା ତୁଳାର ରୂପ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଥି ପାଇଁ ଉକ୍ତ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀକୁ ତୁଳାରାଶି ନାମରେ ଡକା ଯାଏ । ଏହାହିଁ ରାଶିମାନଙ୍କ ନାମକରଣ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥ୍ୱୀର ଗୃହଆଡ଼େ ୩୦ ଦିନରେ ଥରେ ଘୂରି ଆସନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ମାସକ ୩୦ ଦିନ ଓ ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ବର୍ଷକ ୩୬୦ ଦିନ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନକ୍ଷତ୍ର ପୃଥ୍ୱୀର ଗୃହଆଡ଼େ ୨୨ ଦିନରେ ଥରେ ଘୂରି ଆସେ । ଏଥିପାଇଁ ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ ୨୨ ଦିନ । ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷିକମାନେ ୨୭ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତାରକା ବା ତାରକାପୁଞ୍ଜରେ ବାଣ୍ଟି କରି ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ବିଷୟ ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୨୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିବୃତ ହୋଇଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ପୂର୍ବରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ଯାଆନ୍ତି । ସବୁ ନକ୍ଷତ୍ର ଆକାଶର ଉତ୍ତରଦଗରେ ଥିବା ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ କେନ୍ଦ୍ର (ବା ବେଙ୍ଗଲାର ମେଷ୍ଟ୍ରୁ) କରି ତାହାର ଗୃହଆଡ଼େ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ଘାଣ୍ଟିର ଖାଇ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ର ପୃଥ୍ୱୀର ଉତ୍ତରମେରୁର ଠିକ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଆକାଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ସବୁଦା ଆକାଶରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥାଏ, ଏହାର ଉଦୟ ବା ଅସ୍ତ ନାହିଁ । ନାବିକମାନେ ଓ ମରୁଭୂମିରେ ଭ୍ରମଣକାରୀ ବାଟୋଇମାନେ ଏହି ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଦେଖି ଅକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଓ ଅପରିଚିତ ମରୁଭୂମିରେ ଗତିରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି । ଏ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଚିହ୍ନିବା ସହଜ ଅଟେ । ଉତ୍ତରାକାଶରେ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ ନାମକ ୭ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର-ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ ଅଛୁ; ଏହି ମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡପାଖର ୨ଟି ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଯୋଗ କରି ସେହି ଗାରକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ତାହା ଧ୍ରୁବ ତାରା ପାଖ ଦେଇଥିବ । ଥରେ ଧ୍ରୁବକୁ ଓ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳକୁ ଚହ୍ନି ରଖିଲେ ତାରାମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ ସହଜ ହୁଏ । ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତି ନକ୍ଷତ୍ର ପୂର୍ବଦିନ ଅପେକ୍ଷା ୪ ମିନିଟ୍ ଲେଖାଏଁ ଢେର କରି ଉଦିତ ହୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଆଜି ଯେଉଁ ତାରା ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ଟାବେଳେ ଉଠିଛି କାଲି ସେ ତାରା ଉଠିଲାବେଳକୁ ୬ଟା ବାଜି ୪ ମିନିଟ୍ ହୋଇଥିବ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ରାଶିରେ ଯେଉଁ ମାସରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଆନ୍ତି ସୌର ମାସର ନାମକରଣ ସେହି ରାଶିର ନାମ ଅନୁସାରେ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରର ନାମ ଅନୁସାରେ ତତ୍ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସର ନାମକରଣ ହୁଏ । ଯଥା – ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର, ବିଶାଖା ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ମାସର ନାମ ବୈଶାଖ । ଆକାଶରେ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି-ମାନଙ୍କୁ ଧ୍ରୁବର ଅବସ୍ଥିତି ସଙ୍ଗେ ଓ ପରସ୍ପରର ଅବସ୍ଥିତି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କଲେ ଧ୍ରୁବର ଅବସ୍ଥିତି ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ତେଣୁ ଆକାଶରେ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବସ୍ତୁ ବେଳେ ବେଳେ ଦେଖାଦିଅନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କ ଗତି ଓ ଅବସ୍ଥିତି ନିୟମିତ ନୁହେଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହ ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ତାରା ନୁହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାରା ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯିବାରୁ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କୁ ବେଳେ ବେଳେ ଭ୍ରମରେ ତାରା ନାମରେ ଡାକନ୍ତି; ଯଥା—ଯାହାନ୍ତି ତାରା ବା ପହରୁଚ୍ଚା ତାରା; ଏହା ଶୁକ୍ର ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ । ବୃହସ୍ପତି, ଶନି, ବୁଧ, ମଙ୍ଗଳ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁଏ ଗ୍ରହ । ଆଖିକୁ ଦେଖା-ଯିବା ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୫ ଅଟେ—ଯଥା—ଶୁକ୍ର, ବୃହସ୍ପତି, ବୁଧ, ଶନି ଓ ମଙ୍ଗଳ । ଚନ୍ଦ୍ରର କକ୍ଷ ଓ କ୍ରାନ୍ତିବେଖାର ଅଧଃପାତ ହେତୁକୁ କେତୁ ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପାତ ହେତୁକୁ ରାହୁ ବୋଲି ଦୁଇଟି ଗ୍ରହରୂପେ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ ଗଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, କେତୁ, ରାହୁ ଓ ଉପରୋକ୍ତ ୫ଟି ଗ୍ରହଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନବଗ୍ରହ-ରୂପେ ଗଣନା କରନ୍ତି ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରହରାଜ କହନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଗତିପଥର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଜ୍ଜ ଉଜ୍ଜ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ୨୭ଟି ନାମ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଏ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ଅଶ୍ୱିନୀ ଅଭିଜିତ୍ ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଗଣୁ-ଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଆକାଶର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଆଉ ଗୁଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବାରଟି ରାଶିର ନାମ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରିଶର, ଆରବ, ଖ୍ରୀସ୍ ଓ ରୋମବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛୁ । ଯଥା—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମିଥୁନ ରାଶି=ଖ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କର ଜିଓ=ମିଥୁନ; କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗେ ଖ୍ରୀକ୍ ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ଯଥାକ୍ରମେ ପଶ୍ଚିମରୁ ପୂର୍ବଆଡ଼କୁ ଉଣ୍ଡିବାକୁ ଦେବ । ଏ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଆକାରର ସୂଚନା ବରାହମିହିର ଓ କାଳଦାସକୃତ ସ୍ପଷ୍ଟ କଣ୍ଠଯାସ୍ଥା ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଓ କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମକାଳୀନ କବିତନ୍ତ୍ରର ଓ ଆଧୁନିକ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଧନ୍ଦାଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ କଣ୍ଠଯାସ୍ଥାରେ ସୂଚିତ ହୋଇଅଛି ।

ଖ ଗୋଲ = ୪ ସମକୋଣ = ୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ । ଏହି ୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀକୁ ୧୨ଟି ରାଶି ଏବଂ ୨୭ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ଅଧିକାର କରିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଶିର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ = $\frac{୩୬୦}{୧୨}$ = ୩୦ ଡିଗ୍ରି, ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ = $\frac{୩୬୦}{୨୭}$ = ୧୩$\frac{୩}{୯}$ ଡିଗ୍ରି; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଶିର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ୨$\frac{୧}{୪}$ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଛନ୍ତି ।

୧ । ମେଷ ରାଶି (ଲାଟିନ୍ Aries; ଇଂ. The ram) = ୧ ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର + ୧ ଦ୍ୱିଜା + $\frac{୧}{୪}$ କୃତ୍ତିକା ।

୨ । ବୃଷ ରାଶି (ଲାଟିନ୍—Taurus, ଇଂ The bull) = $\frac{୩}{୪}$ କୃତ୍ତିକା + ୧ ରୋହିଣୀ + $\frac{୧}{୪}$ ମୃଗଶିରା ।

୩ । ମିଥୁନ ରାଶି(ଲାଟିନ Gemini; ଇଂ. The twins) = $\frac{୨}{୪}$ ମୃଗଶିରା + ୧ ଆର୍ଦ୍ରା + $\frac{୩}{୪}$ ପୁନର୍ବସୁ ।

୪ । କର୍କଟ ରାଶି ଲାଟିନ Cancer, ଇଂ. The crab) = $\frac{୧}{୪}$ ପୁନର୍ବସୁ + ୧ ପୁଷ୍ୟା + ୧ ଅଶ୍ଲେଷା ।

୫ । ସିଂହ (ଲାଟିନ୍ Leo; ଇଂ. Lion) = ୧ ମଘା + ୧ ପୂର୍ବଫାଲ୍‌ଗୁନୀ + $\frac{୨}{୪}$ ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ।

୬ । କନ୍ୟା (ଲା. Virgo; ଇଂ Virgin) = $\frac{୩}{୪}$ ଉତ୍ତର ଫାଲ୍‌ଗୁନୀ + ୧ ହସ୍ତା + $\frac{୨}{୪}$ ଚିତ୍ରା ।

୭ । ତୁଳା (ଲା. Libra ଇଂ. The scales) = $\frac{୨}{୪}$ ଚିତ୍ରା + ୧ ସ୍ୱାତି + $\frac{୩}{୪}$ ବିଶାଖା ।

୮ । ବିଛା (ଲା. Scorpio ଇଂ. Scorpion) = $\frac{୪}{୪}$ ବିଶାଖା; ୧ ଅନୁରାଧା + ୧ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ।

୯ । ଧନୁ (ଲା. Sagitarius ଇଂ. The archer) = ୧ ମୂଳା + ୧ ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା + $\frac{୪}{୪}$ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା ।

୧୦ । ମକର (ଲା. Capricornus ଇଂ.Capricorn) $\frac{୩}{୪}$ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା + ୧ ଶ୍ରବଣା + $\frac{୨}{୪}$ ଧନିଷ୍ଠା ।

୧୧ । କୁମ୍ଭ (ଲା. Aquarius ଇଂ. Water-bearer) = $\frac{୨}{୪}$ ଧନିଷ୍ଠା + ୧ ଶତଭିଷା + $\frac{୩}{୪}$ ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ।

୧୨ । ମୀନ (ଲା. Pisces ଇଂ. Fishes)= $\frac{୧}{୪}$ ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ + ୧ ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ + ୧ ରେବତୀ ।

ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ପରିଚୟ :—

୧ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**ଅଶ୍ୱିନୀ** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମେଷରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରଆକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ଟି ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା । ଏ ତିନି ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥୂଳକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ; ଏହାକୁ ଘୋଡ଼ାର ମୁଣ୍ଡପର କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରେ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1. Hamal; 2. Sheritan; 3. Mesarthen.

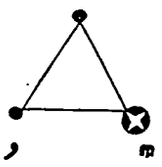
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aries—1. Alpha Arietes; 2. Beta Arietes; 4. Gamma Arietes.

କଣ୍ଠଯାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଅଶ୍ୱମସ୍ତକାକାର ୩ ତାରକା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ତିନିରେ ୧ ଯୋଡିଲେ ତାରା ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ତାରା ବା ଯୋଗତାରା । ଏହି ଯୋଗତାରାର ନାମ ସ. ମୃଗଶିରଣ୍ଟି । ଅଶ୍ୱିନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି ।

୨ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**ଦ୍ୱିଜା,** ଭରଣୀ ବା ଯମ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମେଷରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରଆକାଶରେ, ଅଶ୍ୱିନୀର ପଶ୍ଚିମରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ଟି ସ୍ଥୀଣତାରା; ଏ ତିନି ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Musca Borealis.

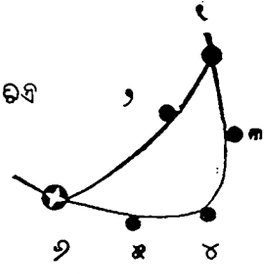
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aries—1. 35 Arietes; 2. 39 Arietes. 3. 41 Arietes.

କଣ୍ଠଯାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ତ୍ରିକୋଣାକାର ତିନିତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୩ ଚିହ୍ନିତ ।

୩ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**କୃତ୍ତିକା,** ମାଡ଼ମଣ୍ଡଳ, ବଡ଼ୁଲା ବା ଅନଳ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମେଷରେ $\frac{୪}{୪}$ ଓ ବୃଷରେ $\frac{୩}{୪}$ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୬ଟି ତାରା; ଏମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ କଣ୍ଠାର ବା ବଡ଼େଇର କାଠମୁଣ୍ଡୁରର ଆକାର ହେବ

ସଂ. ନାମ—୧ । ଫଲ୍ଗୁନି, ୨ । ଅନନ୍ତସ୍ଥା, ୩ । ସନ୍ନିଭ, ୪ । ଲକ୍ଷ୍ମା, ୫ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ୬ । ଦେବସେନା ବା ଷଷ୍ଠୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—କାର୍ତ୍ତିକପୁଞ୍ଜା; ସମ୍ବଲପୁର ନାମ କଠଲ୍ଲ ତାର୍ (କଠଲ୍ଲ=ବଡ଼େଇର ମୃଗୁର)।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ—Hen and chickens; the Pleidas. ଆ—Ath thuraya. ଗ୍ରୀକ୍—Pleides; Virgilii; Atlantaides. ହେବ୍ରୁ—Kimah ଲ୍ଲ. 1. Maia. 2. Taygeta; 3. Celoeno; 4. Electra; 5 Merobe; 6. Alcyone.

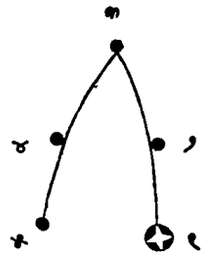
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଗ୍ରଣି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ତିଷିକ ପରଚୟ—In Taurus—1. 19 Tauri; 2. 16 Tauri; 3. 17 Tauri; 4. 23 Tauri; 5. 27 Tauri; 6. Pi Tauri.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଅର୍ଦ୍ଧିଖାଉଲା ୭ ତାର୍।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାର୍ ୭ ଚହ୍ନିତ। ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ଏହି ପୁଞ୍ଜରେ ୧ ନମ୍ବରର ଉତ୍ତରପୂର୍ବକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାର୍ (Asterope; Eta Tauri)କୁ ମିଶାଇ ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ୭ଟି ତାର୍ ଗଣନା କରନ୍ତି। ପୁରାଣ ମତରେ ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଏମାନେ ଅନ୍ୟ ୭ ଜଣ ସପ୍ତର୍ଷିପତ୍ନୀ ଅଟନ୍ତି। ଏ ୭ ଜଣ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ୭ ମୁଖରେ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଥିଲେ। କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଉଦୟ ଏହି ପୁଞ୍ଜ ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି।

୫। ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ରୋହିଣୀ** ବା ପ୍ରଜାପତ୍ତ ବା ରୋହିତ ତାର୍।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଷ ରାଶିରେ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ଏହା ତ୍ରିଭୁଜାକୃତ୍ତ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୫ ଗୋଟି ତାର୍, ଏ ୫ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସମଦ୍ୱିବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ବା ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡାର ଆକାର ହେବ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ରୋହିଣୀ ଛକଟ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Hyades.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ତିଷିକ ପରଚୟ—In Taurus; 1. Alpha Tauri; 2. Theta Tauri; 3. Gamma Tauri; 4. Delta Tauri; 5. Epsilon Tauri.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଶକଟାକୃତ୍ତ ୫ ତାର୍।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ସମଦ୍ୱିବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜର ଭୂମିର ଦକ୍ଷିଣ କୋଣର ଉତ୍ତ୍ୱଲତମ ତାର୍ ଜଳଦଆ ୧ ଚହ୍ନିତ; ଏହି ତାରର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ Aldeberan। ତ୍ରିଭୁଜର ଦୁଇ ବାହୁର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତାର୍ ଦ୍ୱୟ ଖାଲି ଆଖିକୁ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି, ତଜ୍ଜୁ ସେମାନେ ଏକାଧିକ ଅଟନ୍ତି। ତଜ୍ଜୁ ଯେବେ ରୋହିଣୀ-ଛକଟକୁ ଭେଦ କରିବାର ଦେଖା ଯାଏ ତେବେ ବୃଜ୍ୟରେ ଅନଷ୍ଟ ଆଶଙ୍କା କରାଯାଏ।

୬। ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ମୃଗଶିର୍ଷ** ବା ବଧୂ ବା ଏଣଜ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଷରେ $\frac{3}{4}$, ମିଥୁନରେ $\frac{1}{4}$।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ। ଏହା ତ୍ରିଭୁଜାକୃତ୍ତ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ ଗୋଟି ତାର୍। ଏ ୩ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ। ଏହା ଦ୍ୱାରଣର ମସ୍ତକରୂପେ କଲ୍ପିତ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—କାଳପୁରୁଷର ମୁଣ୍ଡ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Heka; Orion's head.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ତିଷିକ ପରଚୟ—1. Lambda Orionis; 2. Phi$_1$ Orionis; 3. Phi$_2$ Orionis.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ତ୍ରିଭାଳପଦାକୃତ୍ତ ୩ ତାର୍।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାର୍ ୧ ଚହ୍ନିତ। ମାର୍ଗଶିର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଉଦୟ ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି।

୭। ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଆର୍ଦ୍ରା** ବା ଶୂଳଗା।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର ✻

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମିଥୁନ ରାଶିରେ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଏହା ମୃଗଶିର୍ଷର ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମରେ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଜଳଦଆ ଉତ୍ତ୍ୱଳ ତାର୍।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—କାଳପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଖୁଆମୁଣ୍ଡ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Betelgeux.

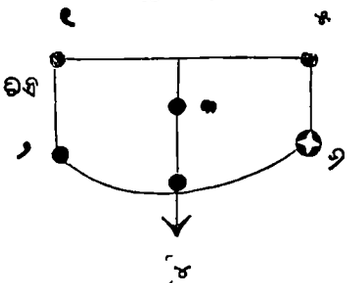
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ତିଷିକ ପରଚୟ—Alpha Orionis.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ହରୁଦନ ବର୍ଣ୍ଣର (ରକ୍ତାଭ) ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତ୍ୱଳ ତାର୍।

ମନ୍ତବ୍ୟ—'କାଳପୁରୁଷ' ପୁଞ୍ଜ ଉଲେ ଦେଖ—ଏହା କାଳପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଖୁଆ ମୁଣ୍ଡିରେ ଅବସ୍ଥିତ।

୭। ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୁନର୍ବସୁ** ବା ସୂରମାଡା।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମିଥୁନରେ $\frac{3}{4}$, କର୍କଟରେ $\frac{1}{4}$।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରୁ ଦକ୍ଷିଣାକାଶ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୁତ ଧନୁକାକାରରେ ଅବସ୍ଥିତ ୬ଟି ତାରା । ଧନୁର ଦକ୍ଷିଣାର୍ଦ୍ଧ ଶ୍ଲସ୍ୟାପଥକୁ କାଟିଛି । ୧ ଓ ୨, ୩ ଓ ୪ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ତାରା ଉତ୍ତର୍‌କାଶରେ, ୫।୬ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ । ୩।୪ ଓ ୫।୬ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ଲସ୍ୟାପଥ । ୧ । ସୋମ ତାରା, ୨ । ବଷ୍ଟୁତାରା, ୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷ, ୪ । ସରମା ବା ଶ୍ୟା, ୫ । (ନାମ ଜଣା ନାହିଁ), ୬ । ପ୍ରଶ୍ୟା ବା ଲୁବ୍ଧକ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଛଅ ଗୋଟି ତାରା । ଏମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ଶରଯୁକ୍ତ ଧନୁ ପରି ଦେଖା ଯାଏ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1. Castor; 2. Pollux; 3. Gomesia; 4. Procyon or Mira or Lesser dog-star; 5. Murzim; 6. Sirius or Dogstar-

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—1 and 2 in Gemini; 1. Alpha Geminorum; 2. Beta Geminorum; 3 and 4 in Canis minoris; 3. Beta Canis minoris; 4. Alpha Canis minoris; 5 and 6 in Canis majoris; 5. Beta Canis majoris; 6. Alpha Canis majoris.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଧନୁସାକୃତି ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ୬ଷ୍ଠ ତାରା (ପ୍ରଶ୍ୟା ବା Dogstar) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ; ଏହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମାଲବର୍ତ୍ତି; ଏଥିରୁ କମ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ୪ର୍ଥ ତାରା (ଶ୍ୟା ବା Lesser dogstar.)

୮ । ହନୁମତରେ ନାମ—**ପୁଷ୍ୟା** ବା ଗୁରୁ ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର

କେନ୍ଦ୍ରରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ – କକଡ଼ାରେ ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତର୍‌କାଶରେ; ବିଭୁଜାକାର ୩ଟି କ୍ଷୀଣତାରା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ମଧୁରକାକାର ତାରାସ୍ତବକ । ଏହା ଲୁଲ୍ଲଲତରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ପାରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା – କ୍ଷୀଣ ଧୂମମୟ ତାରାସ୍ତବକ ।

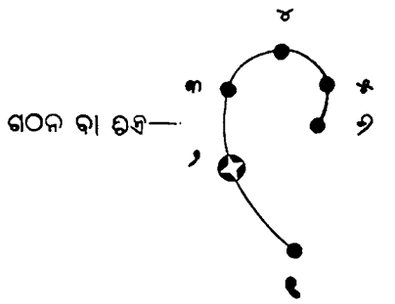
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Manger or Bee hive; ଲାଟିନ୍—Praesepe; ଗ୍ରୀକ୍—Phatne.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମତ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ – In Cancer; Small misty looking cluster enclosed by 1. Gamma Cancri; 2. Delta Cancri; 3. Theta Cancri; Gamma and Delta Cancri are the twin asses and Praesepe is the manger.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ବାଳକ ଭୂମିରେ ଖଡ଼ିପାଠ ଲେଖି ଲଘାଇଥିବା ପରି ଦେଖାଯିବା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଏ ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ଛତ୍ରରେ ଶ୍ୱେତସୁରୁଣୀ ମୂଳ ଖୋଳଆଣି ଘରେ ରଖିଲେ ସର୍ପଭୟ ନିବାରିତ ହୁଏ ।

୯ । ହନୁମତରେ ନାମ—**ଅଶ୍ଳେଷା**, ଭୁଜଙ୍ଗ ବା ସର୍ପ ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କକଡ଼ାରେ ।

ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ; ପୁଷ୍ୟାର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଶାନଯୁକ୍ତ ବା ବନ୍ଦୁକିକାକୃତି ବା ଏକ ଅଙ୍କ ୧ ଆକୃତିର ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ କ୍ରମଶଃ ଅବସ୍ଥିତ ୬ଟି ତାରା ।

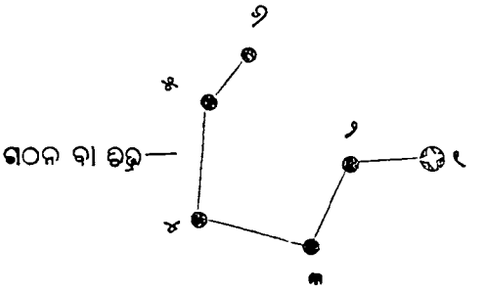
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Head of Hydra; ଲାଟିନ୍ Caput Hydrae.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Hydra; 1. Theta Hydrae, 2. Zeta Hydrae, 3. Epsilon Hydrae, 4. Delta Hydrae, 5. Sigma Hydrae, 6. Eta Hydrae.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଶାନଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟ ଭଙ୍ଗୁରାକୃତି ୫ ତାରା (ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ୬ ତାରା)।

ମନ୍ତବ୍ୟ—୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ତାରା ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଯୋଗତାରା ।

୧୦ । ହନୁମତରେ ନାମ—**ମଘା** ବା ପିତୃ ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ସିଂହରେ ।

ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତର୍‌କାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଦାଆ ବା ଲଙ୍ଗଳାକୃତି ବା କଃରର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ୫ ବା ୬ ତାରା; ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ତାରା ସମର ପୃଷ୍ଠ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Sickle in Leo ଆ. Alguba; 1. Regulus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Leo; 1. Regulus or Alpha Leonis, 2. Eta Leonis, 3 Gamma Leonis, 4. Zeta Leonis, 5. Mu Leonis, 6. Epsilon Leonis.

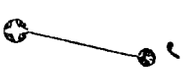
କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଲଙ୍ଗଳ ଆକୃତି ପାଞ୍ଚତାରା (ଲଙ୍ଗଳାକୃତି କଳ୍ପନା କଲେ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ତାରାକୁ ବାଦ ଦଆଯିବ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଉତ୍କ୍ରୁଲଭମ ବା ଯୋଗତାରା; ୩ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଗାଢ଼ ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ । ମାଘ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି । ୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରାର ଇଂ. ନାମ ରେଗୁଲସ୍ ।

୧୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୂର୍ବଫାଲ୍‌ଗୁନୀ** ବା ଯୋନଉ, ବୈଦ୍ଧକ ନାମ ଅର୍ଜ୍ଜୁନା ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର—

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ସିଂହରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆ. Alzubra

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Leo; 1. Delta Leonis, 2. Theta Leonis.

କକ୍ଷପାତ୍ରରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଦୋଇ ୨ ତାରା (ଖଣ୍ଡାକାର ।)

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଯୋଗତାରା ।

୧୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀ** ବା ଅର୍ଯ୍ୟମା, ବୈଦ୍ଧକ ନାମ ଅର୍ଜ୍ଜୁନା ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର—

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ସିଂହରେ ୬; କନ୍ୟାରେ ୫ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଦୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ୨ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆ. Al Sherfa, 1, Denebola.

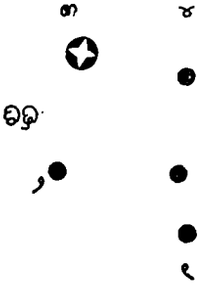
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Leo; 1 Denebola; Beta Leonis, 2. 93 Leonis.

କକ୍ଷପାତ୍ରରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଦୋଇ ୨ ତାରା; ଶଯ୍ୟାକାର ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ତାରା ଦ୍ୱୟ ପୂର୍ବଫାଲ୍‌ଗୁନୀର ଦୂଇରେ । ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୧ ଚିହ୍ନିତ । ଦ୍ର—ପୂର୍ବଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀର ତାରା ୪ଟି ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ଆୟତ କ୍ଷେତ୍ର ହେବ । ଫଗୁଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି । ପୂର୍ବଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀର ୪ ତାରାର ଇଂ. ନାମ The Rectangle.

୧୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ହସ୍ତା** ବା କସ୍ତ ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କନ୍ୟାରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ମଘାର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଦ୍ୱାଦଶ ଅଙ୍ଗୁଠିକୁ ଭୂମିରେ ରଖି ମାରିବା ଚତ୍ର ପରି ଅବସ୍ଥିତ ତାରା ୫ଟି ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଣ୍ଡଳ ବା କରତଳ ।

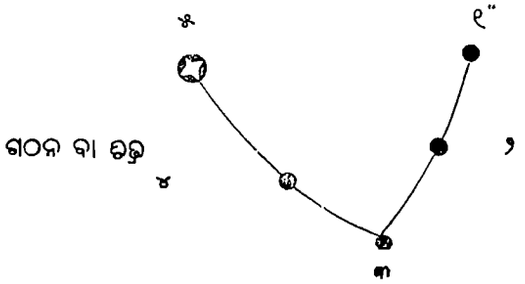
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Corvus or the Crow 1. ଆ—Alchiba; 3. ଆ—Algorab.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Corvus Group; 1. Alpha Corvi; 2. Beta Corvi; 3. Delta Corvi 4. Gamma Corvi; 5. Epsilon Corvi.

କକ୍ଷପାତ୍ରରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—କରକୃତ ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୩ ଚିହ୍ନିତ; କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ଏହି ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ଦ୍ୱାଦର କନ୍ୟାଶି ପରି ଅବସ୍ଥିତ ୫ଟି ତାରା ହସ୍ତା ନକ୍ଷତ୍ର ।

କମ୍ବା ମତାନ୍ତରରେ

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କନ୍ୟାରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଚତୁର୍ଣ୍ଣୀଠାରୁ ସମକୋଣରେ ରଖା ଦୋଇଥିବା ଦ୍ୱାଦର ଆକୃତିର ୫ ତାରା; ୧ । ଦ୍ରୌପଦୀ, ୪ । ଆଯ, ୫ ଶବସ୍ତ । ୫ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1. ଆ—Zabi Zaba; 3. ଆ—Rayiwah Anwa; 5. ଲ୍ଲ—Vendimia trix. ଏହି ପୁଞ୍ଜର ନାମ ଆରବ୍ଭରେ Al Anwa ଆଲ୍ ଅନ୍‌ଓ୍ୱା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Virgo; 1. Beta Virginis; 2. Eta Virginis; 3. Gamma Virginis; 4. Delta Virginis; 5. Epsilon Virginis.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧ । ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ, ୨ । ଧଳା, ୩ । ଧଳା, ୪ । ନାଲି, ୫ । ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ ।

୧୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଚିତ୍ରା** ବା ତ୍ୱଷ୍ଟା ବା ନାଉତାରା ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କନ୍ୟାରେ ୬, ତୁଳରେ ୬ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉତ୍କ୍ରୁଲ ତାରା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ—Spica; ଗ୍ରୀ—Stachys; ଫାଁ—Zera; ଆ—Supei.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଋଷି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Virgo; Alpha Virginis.

କଃପଯାଃରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ମ୍ଲ କ୍ରାଃଯାସ୍ଥ ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣ ମାଲାକାଇଟ । ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୧୫ । ହୃଦ୍‌ମଣ୍ଡଳରେ ନାମ—**ସ୍ୱାତ୍ତୀ** ବା ବାୟୁ ବା ନିଷ୍ଟ୍ୟ ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ ।

କେନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହରେ ଅବସ୍ଥିତ—ତୁଳରେ ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ରକ୍ତାର ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Arcturus.

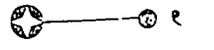
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଷି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
In Libra; Alpha Bootes.

କଃପଯାଃରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—କୁଙ୍କୁମ ବ୍ରାଯୁ ଅରୁଣବର୍ଣ୍ଣ ୧ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ସ୍ୱାତ୍ତୀଠାରୁ ଉତ୍ତର ଆଡ଼େ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଶେଷ ଲାଞ୍ଜ-ତାରା ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥିତିରେ ଅଛନ୍ତି, ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼େ ଚଳା ମଧ୍ୟ ସେହି-ପରି ଅବସ୍ଥିତ । ଚଳା, ସ୍ୱାତ୍ତୀ ଓ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଶେଷ ଲାଞ୍ଜତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ତ୍ରିଯଷ୍ଟା ସମବିବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ ।

୧୬ । ହୃଦ୍‌ମଣ୍ଡଳରେ ନାମ—**ବିଶାଖା** ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ—

କେନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହରେ ଅବସ୍ଥିତ—ତୁଳରେ ୬, ବୃଶ୍ଚିକରେ ୪ ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ-ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଚଳାର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ୍ୱ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଦୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ୬୫ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆ. ୧ । ଜୁବେନ୍ ଏଲ୍ ରମେଲ୍ ।

ଆ. ୨ । ଜୁବେନ୍ ଏଲ୍ ଜେନୁବ୍ବି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଷି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; 1. Alpha Librae; 2. Beta Librae.

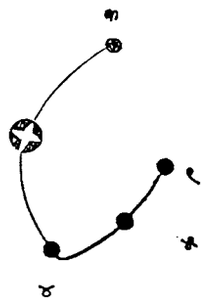
କଃପଯାଃ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ତୋରଣ ବା ମାଲାକୃତି ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧ମ ତାରା ୨ୟ ତାରାର ଉତ୍ତରରେ । ୨ୟ ତାରାଟି ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ; ୧ମ ତାରାଟି ରବିମାର୍ଗ (Ecliptic) ର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

କମ୍ବା ମଡାନ୍ତରେ

ପୂର୍ବ୍ୱୋକ୍ତ ତାରା ଦ୍ୱୟ ଓ ୩।୪।୫ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ—

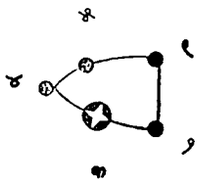
ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କଃପଯାଃ ମଡରେ ତୋରଣାକୃତି ୫ ତାରା । ୬ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଷି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; 1. Alpha Librae; 2. Beta Librae; 3. Delta Librae 4. Gamma Librae; 5. Zeta Librae.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି । ଏହି ବଶାଖା ଫାଃକର ତାରକା ଦ୍ୱୟର (୧ ଓ ୨ର) ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗତି କରନ୍ତି

୧୭ । ହୃଦ୍‌ମଣ୍ଡଳରେ ନାମ—**ଅନୁରାଧା** ବା ମିତ୍ର ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ—

କେନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଶ୍ଚିକରେ ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Scorpion's head.

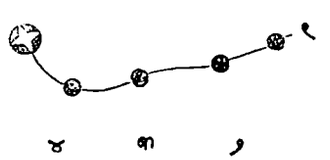
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଷି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; 1. Lambda Librae; In Scropio; 2. Delta scropii 3. Omega Scropii; 4. Nu Scropii; 5. Beta Scropii.

କଃପଯାଃରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ସର୍ପାକୃତି ୫ ତାରା; ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଜଳଧାରା ବା କଙ୍କଡ଼ା ବୃଶ୍ଚିର ମୁଣ୍ଡ ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—୪ ଚିହ୍ନିତ ତାରାର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅନ୍ୟ ତାରାମାନେ ଅବସ୍ଥିତ । ୧ ଓ ୩ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ରବିମାର୍ଗ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ଯୋଗତାରା ୫ ଚିହ୍ନିତ । ଏ ନକ୍ଷତ୍ର କଙ୍କଡ଼ାବୃଶ୍ଚିର ମୁଣ୍ଡ ।

କମ୍ବା ମଡାନ୍ତରେ

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କଃପଯାଃ ମଡରେ ସର୍ପାକୃତି ୫ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଷି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
In Scropio; 1. Rho Scropii; 2. Pi Scropii. 3. Delta Scorpii; 4. Omega Scropii; 5. Beta Scropii

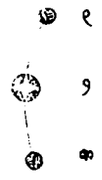
କଃପଯାଃ ଲିଖିତ ସୂଚନା—କଙ୍କଡ଼ା ବୃଶ୍ଚିର ଦୁଇ ଆଡ଼କୁ ନାଙ୍ଗୁଡ଼ ବାଢାଇ ଥିବା ମୁଣ୍ଡ ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ପୂର୍ବ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁଞ୍ଜର ୨ୟ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜର ୩ୟ ତାରା, ଦୂର ପୁଞ୍ଜର ୫ୟ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜର ୪ର୍ଥ ତାରା ଓ ପୂର୍ବ୍ୱବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁଞ୍ଜର ୫ମ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜର ୫ମ ତାରା । ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ ଚଉରିଚ ତାରା । ଏ ନକ୍ଷତ୍ର କଙ୍କଡ଼ା ବକ୍ଷର ମୁଣ୍ଡ ଓ ଦୁଇ ପାଖେ ୨ ଟି ନାନ୍ଦୁଡ଼ି ।

୧୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଜ୍ୟେଷ୍ଠା** ବା ବାସବ ।

ଗଠନ ବା ଚକ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଶ୍ଚିକରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମରୁ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବକୁ ଅବସ୍ଥିତ ୩ଟି ତାରା ।

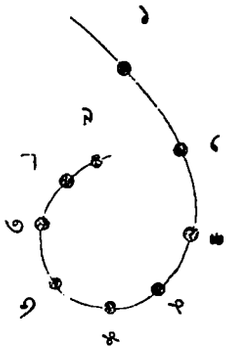
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Scorpion's body or back.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Scorpio; 1. Sigma Scorpii; 2. Antares or Alpha Scorpii; 3. Tau Scorpii.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ବରାହ ଦନ୍ତାସର ୩ ତାରକା; ସର୍ପାକୃତି ବା କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୨ ଚଉରିଚ ଓ ଏହା ଜଳନ୍ତା ନଆଁ ବା ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲର ଡେମ୍ଫ ପରି ନାଲି । ଏ ନକ୍ଷତ୍ର କଙ୍କଡ଼ା-ବକ୍ଷର ଦେହ ବା ପିଠିରୂପେ କଳ୍ପିତ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୧୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ମୂଳା** ।

ଗଠନ ବା ଚକ୍ର—

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଧନୁରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କଙ୍କଡ଼ା ବକ୍ଷର ବଙ୍କା ଲାଞ୍ଜରୂପେ କଳ୍ପିତ, ଶଙ୍ଖ ବା ଧନୁର କୋଣରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ ୧୫ ତାରା । ୮ ଚଉରିଚ ଶ୍ୟାମ, ୫ ଚଉରିଚ ଶବଳ, ୮ ଓ ୫ ଚଉରିଚ ତାରା ଦ୍ୱାରା ସମଙ୍କର ୨ଟି କୁକୁର ବା ସାରମେୟ ଯୁଗଳ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ମୂଳା ଶଙ୍ଖ ।

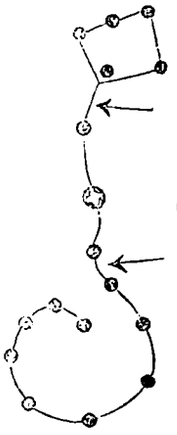
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Scorpion's tail. ୮ ଚଉରିଚ ଲାଟିନ୍ Shoula, ୫ ଚଉରିଚ ଲାଟିନ୍ Lesath.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Scorpio-1 Epsilon Scorpii, 2 Mu Scorpii, 3 Zeta Scorpii, 4 Eta Scorpii, 5 Theta Scorpii, 6 Iota Scorpii, 7. Kappa Scorpii, 8 Lambda Scorpii, 9 Upsilou Scorpii.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଶଙ୍ଖାକୃତି ବା ସିଂହପୁଚ୍ଛାକୃତି ୫ ତାରା ।

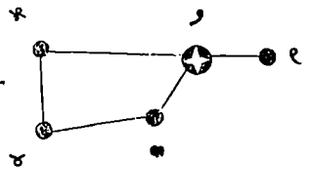

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଅନୁରାଧା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଓ ମୂଳା ନକ୍ଷତ୍ରର ତାରାମାନଙ୍କୁ କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ଯୋଗ କଲେ ଲାଞ୍ଜକୁ ଉପରକୁ ଗୁଡ଼ାଇ କର ଝୋଲିଥିବା ଗୋଟିଏ କଙ୍କଡ଼ାବକ୍ଷ ପରି ଦେଖ । ଏ ବକ୍ଷର ମୁଣ୍ଡ ଅନୁରାଧା, ପିଠି ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଓ ଲାଞ୍ଜଟି ମୂଳା ।

---

୨୦ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା** ।

ଗଠନ ବା ଚକ୍ର—

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଧନୁରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଖସ୍ପାପଥରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ମୂଳା ଶଙ୍ଖର ପଶ୍ଚିମରେ । ବିଷମ ଚତୁର୍ଭୁଜର ଗୋଟିଏ ବାହୁ ବର୍ତ୍ତିଚ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କୂର୍ମ୍ମ ବା ସୂର୍ପ ଆକୃତିଯୁକ୍ତ ୫ ତାରା । ୪ ଚଉରିଚ ତାରା ଚୂଳସ୍ଥା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1, 2, 3 & 4 called Archer's bow, 3 ଲାଟିନ୍ N. Kaus, 4 ଲାଟିନ୍ M. Kaus, 5 ଲାଟିନ୍ Kaus Australis.

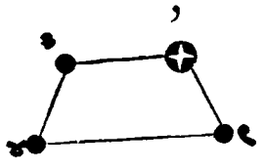
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Sagittarius; 1. Epsilon Sagittarii, 2. Delta Sagittarii, 3. Lambda Sagittarii, 4. Mu Sagittarii 5. 4 Sagittarii.

କଃପାସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ହସ୍ତିଦନ୍ତ ବାସୂର୍ପା କୂଚ ୪ ତାରା; ତାହା ଢେଲେ ୧ ଚଉରିଚ ତାରାକୁ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ହେବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ; ଆଷାଢ଼ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୬୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା** ବା ବଶ—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଧନୁରେ ୬, ମକରରେ ୫ ।

ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାପଥର ପୂର୍ବରେ; ବିଷମ ଚତୁର୍ଭୁଜ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କୁଲ୍ଲ ବା ସୂର୍ପ ପରି ୪ ତାରା ।

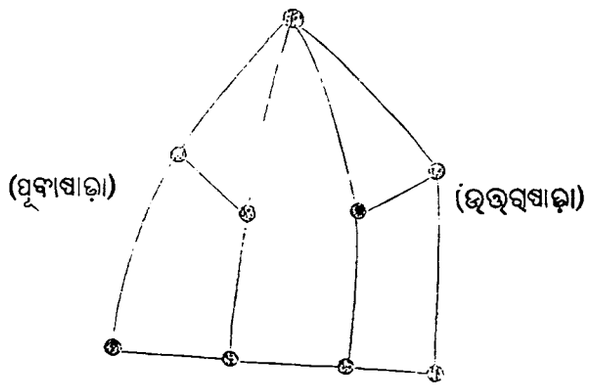
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Trapezium in Sagittarius.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Sagittarius–1 Zeta Sagittarii, 2. Sigma Sagittarii, 3 Omicron Sagittarii, 4 Pi. Sagittarii.

କକ୍ଷପାତ୍ୟରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ସୂର୍ପାକୃତି ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଦ୍ର—ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ; ଏହା ଶ୍ରବଣାପଥର ପୂର୍ବରେ । ମକର ରାଶିରେ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ାର ଉତ୍ତର ଓ ଶ୍ରବଣାର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଗୋଟିଏ ମାଝାରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରର ନାମ ଅଉଜର୍ ।

ଦ୍ର—ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା ଓ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁଞ୍ଜଦ୍ୱୟର ୯୫ ତାରା ମିଳି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୁଲ୍ଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

୬୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଶ୍ରବଣା** ବା କେଶବ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମକରରେ ।

ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଦୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ୩ ତାରା, ଏହି ୩ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ଶର ବା ସପ୍ତଭୁଜ ହେବ । ୧ କର୍ଣ୍ଣି, ୨ ବାସୁଦେବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 ଆ. Tarazed, 2 Altair, 3 ଆ. Alshain.

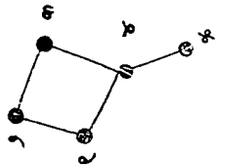
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aquilla; 1 Gamma Aquilae, 2 Alpha Aquilae, 3 Beta Aquilae.

କକ୍ଷପାତ୍ୟରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଶିଶୁକ ବା ଶାୟକ ବା ଧନୁଶରାକୃତି ୩ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ । ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ରହନ୍ତି ।

୬୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଧନିଷ୍ଠା** ବା ଶ୍ରବିଷ୍ଠା ବା ଧନ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମକରରେ ୬, କୁମ୍ଭରେ ୬ ।

ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ, ଶ୍ରବଣାପଥର ପୂର୍ବକୂଳରେ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାର ଉତ୍ତରପୂର୍ବରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଛୋର ଲମ୍ବିଥିବା କାଗଜ ଚଙ୍କା (ଘୁଡ଼ି) ଆକାରର ୫ ତାରା । ୧ ବସୁଦେବ, ୨ ରହସ୍ପତ୍ନୀ ।

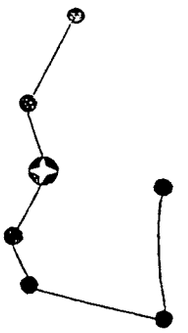
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Kite, 1 Sadalacin, 4 Rotaner.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Delphinus; 1 Alpha Delphini, 2 Gamma Delphini, 3 Delta Delphini. 4 Beta Delphini, 5 Epsilon Delphini.

କକ୍ଷପାତ୍ୟରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ମର୍ଦ୍ଦଲାକାର ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ।

୬୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଶତଭିଷା** ବା ଶତତାରକା—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କୁମ୍ଭରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ମୁକୁଳାଦାର ଛତି ଯାଇ ଶେଷରେ ବୁଣି ଦୋଇଯିବା ପରି ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ୨୫ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା । ୧ ଗାନ୍ଧାର୍ଗ, ୨ ଚତୁର୍ଭୁଜ, ୩ ବରୁଣ, ୬ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଧନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

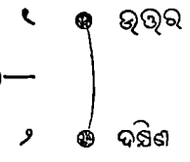
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 ଆରବ୍ଦ. Sadal Sud; 2 ଆରବ୍ଦ. Sadal Melik; 3 ଆରବ୍ଦ. Sadal Chiba; 7 ଆରବ୍ଦ. Ancha.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୃଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aquarius; 1 Beta Aquarii, 2 Alpha Aquarii, 3 Gamma Aquarii, 4 Zeta Aquarii, 5 Eta Aquarii, 6 Lambda Aquarii, 7 Theta Aquarii.

କକ୍ଷପାତ୍ରରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ମଣ୍ଡଳାକାର ବା ମୁକ୍ତାହାର ପରି ଶତ ତାରକା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—(ବାମ ପାଖରୁ ସଂଖ୍ୟାର ଗଣନା ଆରମ୍ଭ କରି ଡାହାଣପାଖରେ ୨ ସଂଖ୍ୟା ଶେଷ କରିଯିବା) ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୯ ସଂଖ୍ୟକ ତାରା; ଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଭୂମିରାଶିସ୍ଥିତ ଶତାଧିକ ଇତସ୍ତତଃ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରାମାନଙ୍କର ସମାହାର ।

୨୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ।

କେନ୍ଦ୍ର ବୃଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କୁମ୍ଭରେ ♒; ମୀନରେ ♓ ।

ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ, ୨ଟି ଖଣ୍ଡ-ତାରାର ଚତ୍ର ପରି ୨ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଲ୍ଡଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରବ ।

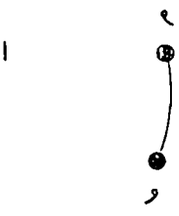
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 Scheat, 2 Markab.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୃଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Pegassus; 1 Beta Pegasii, 2 Alpha Pegasai

କକ୍ଷପାତ୍ରରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଘଣ୍ଟା ବା ଉର ଆକୃତିର ୨ଟି ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଭାଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୨୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ—

କେନ୍ଦ୍ର ବୃଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମୀନରେ ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦର ପୂର୍ବରେ ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ୨ଟି ଖଣ୍ଡତାରା ପରି ୨ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଲ୍ଡଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରବ । ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାର ନାମ ସ୍ପୁଚ୍ଛ. ଗୋପଦ ।

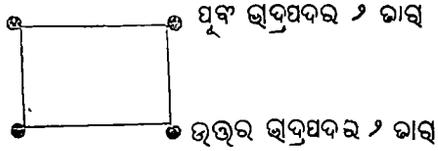
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—୧ । ଆରବ୍ଦ. Alpheratz; ୨ । ଆରବ୍ଦ. Algenib. Note—The 4 stars of Pūrba Bhādrapada and Uttara Bhādrapada are called the Square of Pegassus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୃଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—

1. In Andromeda; Alpha Andromedae.
2. In Pegassus; Gamma Pegasii.

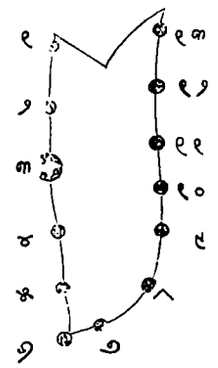
କକ୍ଷପାତ୍ର ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଦୁଇଟି ନରମସ୍ତକ ବା ଉର ଆକୃତିର ୨ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—କେବେ କେବେ ଭାଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ରହନ୍ତି । ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ଓ ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦର ୪ଟି ଯାକ ନକ୍ଷତ୍ର ପ୍ରାୟ ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ରାକାର ଖଣ୍ଡର ୪ଟି ଖୁଣ୍ଟର ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚତ୍ର ପରି ଦେଖା ଯାଏ । ଏ ୪ଟି ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଅଂଶତଃ ଚୌଷ୍ଟ ସମଚତୁର୍ଭୁଜ ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

୨୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ରେବତୀ ।

ଗଠନ ବା ଚତ୍ର—

କେନ୍ଦ୍ର ବୃଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମୀନରେ

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ଉତ୍ତର-ଭାଦ୍ରପଦର ପୂର୍ବରେ ଆଖିକୁ ଦେଖାଯିବା ମତ୍ସ୍ୟାକୃତି ବା ଓଲଟ ଦେଉଳ ଆକୃତିର ୧୩ଟି ତାରା ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ମତ୍ସ୍ୟାକାର ୧୩ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଗ୍ରୀକ୍. Mirach ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୃଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—

9 stars in Andromeda and 4 in Piscis Australis; 1. Nu Andromedae; 2. Mu Andromedae; Beta Andromedae; 4. 82 Piscis Australis; 5. Epsilon Piscis Australis; 6. Lambda Piscis Australis; 7. Psi Piscis Australis; 8. Zeta Andromedae; 9 Epsilon Andromedae; 10. Delta Andromedae; 11. Pi Andromedae; 12. Sigma Andromedae; 13. Theta Andromedae.

କକ୍ଷପାତ୍ରରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ମୃଦଙ୍ଗ ବା ମତ୍ସ୍ୟାକୃତି ୩୨ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ତାରାମାନ ସଂଖ୍ୟାରେ ୩୨ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଖାଲି ଆଖିକୁ ୧୩ ଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୩ ଚିହ୍ନିତ ।

———

Digitized by srujanika@gmail.com

୬୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅଭିଜିତ୍** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

କେନ୍ଦ୍ର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମକର ରାଶିରେ ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ମାଳ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୋଟିଏ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Vega.

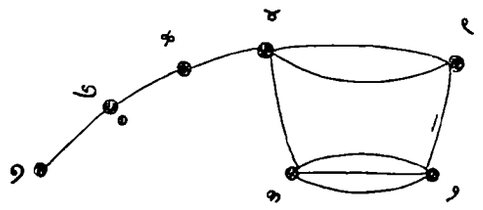
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
In Lyre; Alpha Lyra.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଅଶ୍ୱିନୀଠାରୁ ରେବତୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମାସକୁ ବାଦ୍ଧିବେଳକୁ କିଛୁ ନଅଣ୍ଟା ଦେଖା ଯିବାରୁ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷିମାନେ ଏହାକୁ ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର ରୂପେ ଗଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭିଜିତ୍ ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦକ୍ଷିଣ ଲାଞ୍ଜ ଦଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସୌର ଜଗତ୍ ଏହି ତାରା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁ ଅଛି ବୋଲି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି । ବହୁ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ତାରା Pole star ବା ଧ୍ରୁବତାରା ଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି ।

——○——

[ଦ୍ର—ଏହି ୨୮ ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ବା ତାରାପୁଞ୍ଜ ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର ବା ତାରକା ଆକାଶରେ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷିମାନେ ତହିଁରୁ କେତେଗୁଡ଼ିକର ନାମକରଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜମାନଙ୍କ ନାମକରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

୬୯ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**(ବଡ଼) ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ** ବା ପିତୃଗଣ ବା ଋକ୍ଷଶିରାଶ୍ରୀ । (ଋଗ୍ବେଦରେ ଏହାକୁ ଋକ୍ଷମଣ୍ଡଳ ବୋଲିଯାଇ ଅଛି) ।

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଧ୍ରୁବତାରାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ତା ଚାରିପାଖରେ ପ୍ରାୟ ସମଦୂରରେ ଘୁରୁଥିବା ୭ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା—

୧ । କ୍ରତୁ, ୨ । ପୁଲହ, ୩ । ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ୪ । ଅତ୍ରି, ୫ । ଅଙ୍ଗିରା, ୬ । ବଶିଷ୍ଠ, ୭ । ମରୀଚି ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଏ ତାରା ୭ଟି କୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ବେଲୁଣ୍ଟିଗା କରତଳ ପରି ଦେବ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଓଡ଼ିଆ. ସାତଭାଇସ୍ତା, ହିନ୍ଦି. ଶପ୍ତୋଲ୍ଲା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Great Bear; The Plough; Charle's wain; The Waggon; The Butcher's cleaver; 1. Dubhe; 2. Merak; 3. Phecda; 4 Megrez; 5. Alioth; 6. Mizar; 7. Alkaid or Benetansch.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଗଣି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Ursa Major; 1. Alpha Ursae Majoris; 2. Beta Ursae Majoris; 3. Gamma Ursae Majois; 4. Delta Ursae Majoris; 5. Epsilon Ursae Majoris; 6 Zeta Ursae Majoris; 7. Eta Ursae Majoris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧।୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାକୁ ଯୋଗ କରି ଉତ୍ତର ରେଖାକୁ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଆଡ଼କୁ ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ଉତ୍ତର ରେଖା ଧ୍ରୁବତାରାର ପାଖ ଦେଇ ଯିବ । ଏ ଦୁଇ ତାରାକୁ The Pointers (ଧ୍ରୁବତାରାର ପ୍ରଦର୍ଶକ ବା ଧ୍ରୁବଦର୍ଶକ) ବୋଲିଯାଏ । ୬ଷ୍ଠ ତାରା ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପ ଷ୍ପେଷ୍ଟ ତାରା ଅଛି, ତାକୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ (ଆରବ୍ଦୀ. Alcor; ପାରସୀ. Saidak: ଗ୍ରୀକ୍. 80 Ursae Majoris) କହନ୍ତି । ଏ ୭ ତାରା ବା ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ୬ଷ୍ଠ ତାରା ପାଖେ ଥିବା ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ ଛଡ଼ା ଆଉ ୬ ଜଣ ଋଷିପତ୍ନୀ କୃତ୍ତିକାପୁଞ୍ଜରେ ଅବସ୍ଥିତ । ୪ର୍ଥ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ସ୍ତ୍ରୀଶକ୍ତିର ତାରକା । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ଉଲ୍ଲେଖ ଋଗ୍ବେଦ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୧୪ଶ ଶ୍ଲୋକରେ ଅଛି ।

୩୦ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅରୁନ୍ଧତୀ** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

ଆକାଶର କେନ୍ଦ୍ରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡ ତାରକାକୁ ଛଡ଼ି ଗୋଟିଏ ତାରା (୬ଷ୍ଠ ତାରା) ଜକଟରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆରବ୍ଦୀ. Alcor; ପାରସୀ. Saidak.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
Iu Ursa Major; 80 Ursae Majoris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ମରବାର ୭ ମାସ ପୂର୍ବରୁ ଏ ତାରା ମନୁଷ୍ୟର ଆଖିକୁ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିସମ୍ବନ୍ଧେ ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ ଯଥା—ଦୀପଜ୍ୟୋତିର୍ଗଗନ୍ଧଂ ଚ ସୂଚୟନ୍ତ୍ୟରୁନ୍ଧତୀଂ, ନ ଜିଘ୍ରନ୍ତି ନ ଶୃଣ୍ୱନ୍ତି ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି ଗତାସୁଷଃ । ଫଳତଃ ଏ ନକ୍ଷତ୍ରଟି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଥିବାରୁ କ୍ଷୀଣଦୃଷ୍ଟି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏହା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବାରୁ ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ୬ ଜଣଙ୍କ ମନ ବିଚଳିତ ହେଲା । ସପ୍ତର୍ଷିମାନେ ଏ କଥା ଜାଣିପାର ଅବିଚଳିତା ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପାଖେ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ, ବାକି ୬ ଜଣଙ୍କୁ ନଜନଜ ପାଖରୁ ଉଡ଼ାଦେଲେ ଓ ସେମାନେ ଯାଇ କୃତ୍ତିକାପୁଞ୍ଜ (ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷର ୩ୟ ନକ୍ଷତ୍ର)ରେ ରହିଲେ । ଅରୁନ୍ଧତୀ ପତିବ୍ରତା ନାରୀର ଆଦର୍ଶ । ଏଥିପାଇଁ ବିବାହର ଦକ୍ଷିଣ ପାଣିଗ୍ରହଣାନ୍ତର୍ଗତ ଶେଷରେ ସାଙ୍ଗ ଦୋଇ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ଅରୁନ୍ଧତୀ ନକ୍ଷତ୍ରଦ୍ୱୟକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାର ବିଧି ଅଛି ।

୩୧ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**ଧ୍ରୁବତାରା** ବା ସୌମ୍ୟଧ୍ରୁବ ବା ଶିଶୁମାର ପୁଚ୍ଛ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଉଜବାଲର ଛତ୍ର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ସ୍ଥିର ଓ ଅତଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଏହା ଧ୍ରୁବ ମଣ୍ଡଳର ବା ଶିଶୁମାର ପୁଚ୍ଛର ପୁଚ୍ଛତାରା ।

ଅବୟବ ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

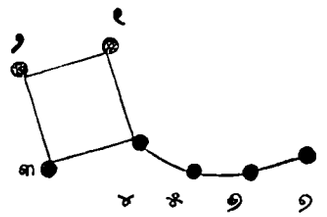
ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଧ୍ରୁବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—North pole star; The Polaris

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Ursa Minor; Alpha Ursae Minoris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ସବୁ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଏହି ଧ୍ରୁବତାରା ସ୍ଥିର ଓ ଅତଳ । ଆକାଶମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ତାରା ଧ୍ରୁବକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ପୂବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ବେଙ୍କଳା ପରି ଘୂରୁଛନ୍ତି । ଭାଗବତ ୪ ର୍ଥ ସ୍କନ୍ଧ ୧୫।୨୬ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ ତାରାର ବିଷୟ ଲେଖାଅଛି । ଏ ତାରା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଚଞ୍ଚଳ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଗତି ଅଛି । ଏ ପୃଥିବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡର ବୃତ୍ତାକାର ଗତି ସଙ୍ଗେ ବୁଲି ବୁଲି ୨୮୦୦୦ ବର୍ଷରେ ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଅଙ୍କିତ କରେ । ଏ ତାରା ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ମେରୁର ଠିକ୍ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଉତ୍ତର ମେରୁବାସୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ତାରା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦେଖାଯାଏ । ଭଗବାନ ଭକ୍ତ ଧ୍ରୁବଙ୍କ ତପସ୍ୟାରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଏ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ତାରାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଉତ୍ତର ଦଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ରାତିରେ ପଥ-ଭ୍ରାନ୍ତ ପଥିକ ଓ ନାବିକମାନେ ବାଟ ଠଉରନ୍ତି ।

୩୬ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—(ଛୋଟ) ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ ଶିଶୁମାରମଣ୍ଡଳ; ଧ୍ରୁବାମଣ୍ଡଳ; ଧ୍ରୁବପୁଚ୍ଛ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳପରି ଅବସ୍ଥିତ ୭ଟି ତାରା—୧ । ପୁଲହ ବା ଉତ୍ତାନପାଦ, ୨ । ସ୍ୱରୁଚି, ୪ । ପ୍ରକାପତି ଶିଶୁମାର, ୬ । ସୁମାଲି, ୭ । ଧ୍ରୁବ ।

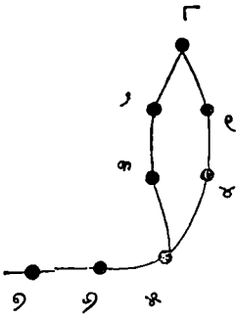
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଲା. Ursa Minoris; ଇଂ. The Little or Lesser Bear; ଆ. Arkas; ଏ ପୁଚ୍ଛର ଅନ୍ୟ ଇଂ. ନାମ The circumpolar stars; ୧ । ଆରବ୍ଧ Kochab; ୨ । ଆରବ୍ଧ Pherkad; ୭ । ଲାଟିନ୍ Polaris.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Ursae Minor;1. Beta Ursae Minoris;2. Gauma Ursae Minoris; 3 Eta Ursae Minoris; 4. Zeta Ursae Minoris; 5. Epsilon Ursae Minoris; 6. Delta Ursae Minoris; 7. Alpha Ursae Minoris.

ପୁରାଣ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଭାଗବତ ୪ ର୍ଥ, ୫ମ ଓ ୬ମ ସ୍କନ୍ଧରେ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ଶିଶୁମାରମଣ୍ଡଳର ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଛି ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଶିଶୁମାର ଧ୍ରୁବଙ୍କ ଶଶୁର । ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ଭ୍ରମିଙ୍କୁ ଧ୍ରୁବ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜଆଡ଼େ ଏ ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଏବଂ ଏହାର ଲାଞ୍ଜଆଡ଼େ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡଯାଏ । ଏ ମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜତାରା ଧ୍ରୁବ ସର୍ବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଏ ମଣ୍ଡଳର ୧।୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବାକି ୫ଟି ତାରା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନଦିଶନ୍ତି ଓ ନର୍ମଳାକାଶ ନ ହେଲେ ଦେଖା ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ପୁଚ୍ଛର ୧।୨ ତାରା ଓ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ୬ଷ୍ଠ ତାରାର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ଅଛି । ଏହି ତାରା ଏବଂ ଧ୍ରୁବପୁଚ୍ଛକୁ ମିଶାଇ ଗାର ଟାଣିଲେ ଗୋଟି ମାଛର ଆକାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ ମାଛ ଆକୃତିକୁ 'ଧ୍ରୁବମତ୍ସ୍ୟ' କହନ୍ତି ।

୩୩ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—ଧ୍ରୁବମତ୍ସ୍ୟ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଧ୍ରୁବପୁଚ୍ଛର ୨ଟି ତାରା ଓ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପୁଚ୍ଛର ୧ ଓ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାଦ୍ୱୟର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ତାରା, ଏରୂପେ ୮ ତାରା । ୧ ଓ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାଦ୍ୱୟର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ତାରାର ସଂପ୍ରତି ନାମ ଯମ ।

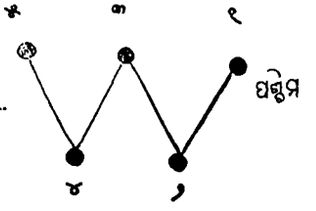
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—୧ ଠାରୁ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଧ୍ରୁବପୁଚ୍ଛର ୨ ତାରା; ୮ମ ତାରାର

ସଂ. ନାମ ଯମ; ଗ୍ରୀକ୍—Thuban; ଆରବ୍ଧ—Rastaban

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଗ୍ରାନ୍ଥି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—All the seven stars of Ursa Minor and the star Alpha Draconis which is the head-star of Dhruba-matsya.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୮ମ ତାରାଟି ଧ୍ରୁବ ମତ୍ସ୍ୟର ଥଣ୍ଡା ତାରା । ଜ୍ୟୋତିଷିମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ୫୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ତାରାଟି ଧ୍ରୁବ ତାରାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା ।

୩୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—କାଶ୍ୟପୀୟ ମଣ୍ଡଳ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଥିବା ୫ ତାରା । ଏ ୫ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଇଂରାଜି W (ଡବଲ୍ୟୁ) ପରି ଅକ୍ଷର ଦେଖାଯିବ । ୧. ଜମଦଗ୍ନି,

Digitized by srujanika@gmail.com

୬. ଗୋତମ, ୩. ବଶିଷ୍ଠ, ୪. ଅତ୍ରି, ୫. କଶ୍ୟପ । ଏହି ତାରାପୁଞ୍ଜ ପାଖରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ତାରାକୁ ବଧ୍ୟମିତ୍ର ଓ ଭରଦ୍ୱାଜ କୁହାଯାଏ ।

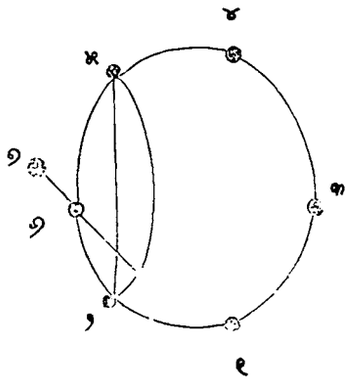
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ —ଇଂ. Lady's chair or The lady in her throne; 1 Caph, 2 Schedar.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Group Cassiopea; 1 Beta Cassiopeiæ, 2 Alpha Cassiopeiæ, 3 Gamma Cassiopeiæ, 4 Delta Cassiopeiæ, 5 Epsilon Cassiopeiæ.

ପୁରାଣ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଭାଗବତ ୮ମ ସ୍କନ୍ଧ ୧୯ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ୭ଟି ଋଷି ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଧ୍ରୁବତାରା ସଙ୍ଗେ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ୫ମ ତାରାକୁ ଯୋଗ କରି ଉତ୍ତର ରେଖାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଲେ ଉକ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧିତ ରେଖା ଏ କାଶ୍ୟପାଦି ପୁଞ୍ଜକୁ ଭେଦ କରିବ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ୫ମ ତାରା ଧ୍ରୁବ ତାରାର ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ୩ୟ ତାରା ।

୩୫ । ଗ୍ରହ ମଣ୍ଡଳରେ ନାମ—ବ୍ରହ୍ମ କପାଳ ବା ବ୍ରହ୍ମ ମଣ୍ଡଳ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶର କୃତ୍ତିକା ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତରପୂର୍ବରେ ପୂର୍ବ ଆଡ଼କୁ ଅଣେଇ ଦୋଇଥିବା କପାଳ ବା ହାଣ୍ଡି ପରି ୫ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ଓ ହାଣ୍ଡିର ଫାଙ୍କ ଉପରକୁ ଅଣକର ବେଷ୍ଟନ ପରି ବାହାରିଥିବା ୬ଟି ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

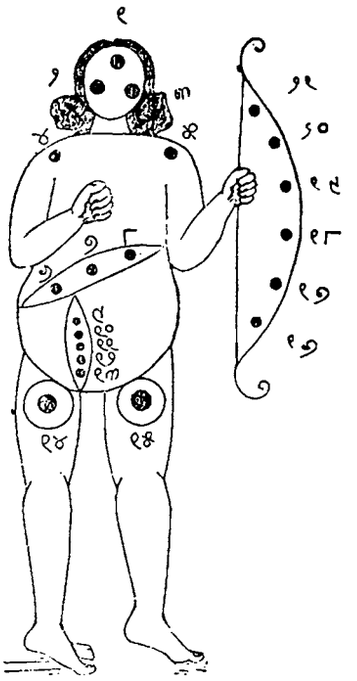
ଓଡ଼ିଆ ବା ସଂସ୍କୃତ ନାମ—୧. ବ୍ରହ୍ମା ବା ବ୍ରହ୍ମ ହୃଦୟ, ୨.ପ୍ରଜାପତି ବା ଉରଃ, ୪. ଅଗ୍ନି, ୭. ଗ୍ରାମବାଣ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 ଗ୍ରୀକ୍ Aige Cappella; ଆରବ୍ୟ Alajoth, 2 Menkalinnan, 4 Nath, 6 and 7 The kids.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Auriga; 1 Alpha Aurigae, 2 Beta Aurigae, 3 Theta Aurigae, 4 Beta Touri, 5 Iota Aurigae, 6 Eta Aurigae, 7 Zeta Aurigae.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ପୁଞ୍ଜର ୧ମ ତାରା ଅସ୍ତ ଯିବାର ଉତ୍ତର କୂଳରେ; ଏଥିର ୬ଷ୍ଠ ତାରା ପ୍ରଜାପତି ବା ଉରଃ; ୪ର୍ଥ ତାରା ଅଗ୍ନି; ଏହା ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଆକାଶଗଙ୍ଗାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାରା । ୧ମ ତାରା ବ୍ରହ୍ମା ବା ବ୍ରହ୍ମ ହୃଦୟ । ଅଗ୍ନି ତାରାର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ଥିବା ତାରା Zeta Tauri, ଅଗସ୍ତିହୃଦା ସ୍ୱାହା ।

୩୬ । ଗ୍ରହ ମଣ୍ଡଳରେ ନାମ—କାଳପୁରୁଷ ପୁଞ୍ଜ ବା ରୁଦ୍ର ବା ଅଭ୍ରଦାୟୁଶ ।

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଷ ରାଶିରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ରୋହିଣୀ ଓ ପୁନର୍ବସୁ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଧନୁର୍ବାଣ ଧରୁଷର କାଲ୍ପନିକ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ତାରାଗଣ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ୧।୨।୩ ଚିହ୍ନିତ ଏଣକ ବା ମୃଗଶିରା (କାଳପୁରୁଷର ମୁଣ୍ଡ) ଓ ୪ର୍ଥ ଚିହ୍ନିତ ଆର୍ଦ୍ରା (କାଳପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଖିଆ ମୁଣ୍ଡି) । ୫ କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ୬ଲୁବ୍ଧା, ୭ ଅନୁରୁବ ୮ ତ୍ରିଲେଖା; ୭।୭।୮ ଇଷୁ ଜିକାଣ୍ଡ ବା ପାଶୁପତ ବାଣ, ୯।୧୦।୧୧।୧୨।୧୩ ମୟୂରଭୁଣ୍ଡ, ୧୪ କାର୍ତ୍ତିସର୍ପ୍ୟ, ୧୫ବାଣରାଜ, ୧୬ ଠାରୁ ୨୧ କାଳପୁରୁଷର ଧନୁ ।

କାଳପୁରୁଷର ଅଷ୍ଟା ବା ୭।୭।୮ ତାରାଦ୍ୱୟ ଜରଦ୍ଧ ବୃତ୍ତ (Equator) ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମୁଣ୍ଡ ପାଖ ୧।୨।୩।୪।୫ ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ୯।୧୦, ୧୧।୧୨।୧୩।୧୪।୧୫ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ--English Orion; 1, 2, 3, Orion's head, 4 Betelgeux, 5 Bellatrix, 6 Al Nitak, 7 Al Nilam, 8 Mintaka 6.7.8 Orion's belt.9. 10 11. 12.13 Orion's dagger, 14 Saiph, 15 Rigel, 16. 17. 18. 19. 20 21 Orion's bow

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Group Orion; 1 Lambda Orionis. 2 Phi$_1$ Orionis, 3 Phi$_2$ Orionis, 4 Alpha Orionis, 5 Gamma Orionis,6 Zeta Orionis, 7 Epsilon, Orionis, 8 Delta Orionis, 9Sigma Orionis, 10 42.Orionis, 11 Theta Orionis, 12 Iota Orionis, 13 Upsilon Orionis, 14 Kappa Orionis, 15 Beta Orionis, 16 Pi$_4$ Orionis, 17 Pi$_2$ Orionis,

Digitized by srujanika@gmail.com

18 Pi_1 Orionis, 19 Pi_3 Orionis, 20 Pi_5 Orionis, 21 Pi_6 Orionis.

୩୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଆପାଂବତ୍ସ** ବା ଅପାଂନପାତ୍ (ସ୍ୱର୍ଗ ବା କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ନାମାନ୍ତର) ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର —*

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା— ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଶି ଅନୁସାରେ ନାମ —Theta Virginus.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏହା ରବମାର୍ଗର ଉତ୍ତରରେ ଓ ଚିତ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମରେ ।

୩୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅଗସ୍ତ୍ୟ** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର— *

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ପ୍ରଖର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା— ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାରକା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଶି ଅନୁସାରେ ନାମ—Canopus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ନାମ—In Argus; Alpha Argus.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧୪୦୦୦ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବ ତାରକା ଥିଲା । ଏ ତାରା ଶରତ୍‌କାଳରେ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଋତ୍ତିରେ ଦେଖାଯାଏ; ଏଥିପାଇଁ କବିମାନେ ଯେ ଅଗସ୍ତ୍ୟୋଦୟ ହେଲେ ବର୍ଷାଋତୁର ଗୋଳଆ ପାଣି ଓ କାଦୁଅ ବାଟ ଶୁଖିଯାଏ । ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋପାମୁଦ୍ରା ।

୩୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଯାମୀ** ବା ଯମୁନା ବା ନଦ୍ୟାମୁଖ ବା ଶୂଳ ତାରା ।

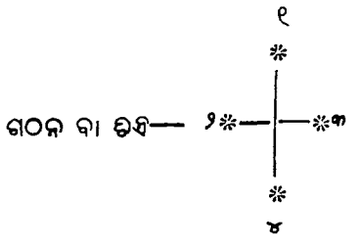
ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର— *

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଅତ୍ୟୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ରକ୍ତାଭ ଗୋଟିଏ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ ଓ ଋଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ— ଆକ୍ଟିନ୍ Acherner, In Eridani; Alpha Eridani.

୪୦ । ମନ୍ତବ୍ୟ—**କ୍ରିଶଙ୍କୁମଣ୍ଡଳ** ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ; ବ୍ରହ୍ମା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦକ୍ଷିଣ ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—୪ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ. The Southern Cross.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଶି ଅନୁସାରେ ନାମ—Crux; 1 Gamma Crucis, 2, Beta Crucis; 3. Delta Crucis; 4. Alpha Crucis.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ତାରା ଚତୁଷ୍କୋଣର ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ କ୍ରୁଶ୍ (cross) ବା ଯୋଗଚିହ୍ନ ହୁଏ । ୪ ଟିରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ତାରା ଦ୍ୱାରାମ୍ବିନ୍ । ଅନ୍ୟ ତାରା ସବୁଠାରୁ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୋତ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତରେ କ୍ରିଶଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖରେ ଲେଖାଅଛି । ମୂଳ ଭାଗବତ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ୧।୨।୩୫ ଟିପ୍ପଣିରେ କ୍ରିଶଙ୍କୁ ନାମରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ।

୪୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଜଯନ୍ତ** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର * ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ସ୍ୱାତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ମୂଲାର ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମରେ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପରିଚୟ—ମହିଷାସୁର ମଣ୍ଡଳର ୧ମ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଋଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Centaurus; Alpha Centauris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏହା ଆକାଶଗଙ୍ଗାର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୪୨ । ହିନ୍ଦୁମତର ନାମ—**ବିଜଯନ୍ତ** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—* ।

ପରିଚୟ—ମହିଷାସୁର ମଣ୍ଡଳ (Centaurus ବା ଜନ୍ତୁର ମଣ୍ଡଳର ୬ଷ୍ଠ ତାରକା ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ – ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଜୟନ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକପରିଚୟ—In Centaurus; Beta Centauris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ଆକାଶଗଙ୍ଗାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଜୟନ୍ତ ଓ ବିଜୟନ୍ତ ଏ ଦୁଇ ତାରା ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ କ୍ରିଶଙ୍କୁ ମଣ୍ଡଳର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବରେ ମହିଷାସୁର ମଣ୍ଡଳ (Centaurus) ରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୪୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପାରଶ୍ୟଯୁଗଳ** ବା କାଲଦଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—* * ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ କଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି-ମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜତାରାର ଦକ୍ଷିଣକୁ ।

ଅକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଦୁଇଟି ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—୧ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କାଲଦଣ୍ଡ, ୨ କନିଷ୍ଠ କାଲଦଣ୍ଡ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 Cor Caroli or Charle's heart.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଋଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Canes Venatici; 1 Alpha Canum Venaticorum, 2 Beta Canum Venaticorum.

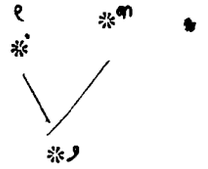
ମନ୍ତବ୍ୟ—ସପ୍ତାର ଯୋଗତାରା, ଚିତ୍ରା ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠକାଲଦଣ୍ଡକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୪୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପରଶୁରାମ ମଣ୍ଡଳ**

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ--ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ବ୍ରହ୍ମକଣ୍ଡାଦ୍ୱର ପୂର୍ବ ଓ କୃତ୍ତିକା ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତର ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—୫ ଭାରା ।

ସ୍ପଷ୍ଟ ନାମ—୧ କୁଠାର ପୃଷ୍ଠ ବା ପରଶୁରାମ, ୨ ମାସୁବାଟା, ୩ ରେଣୁକା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 Merfak, 2 Algol; 3 Caput Meduci.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତେ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Perseus; 1 Alpha Persi, 2 Beta Persi, 3 Rho Persi.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୨ଯ଼ ଓ ୩ଯ଼ ଭାରା ବହୁରୂପ (variable stars) । ପରଶୁରାମ ଭାରା ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଥିବାର ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ ୨୬ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲେଖା ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

୪୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ – **ମତ୍ସ୍ୟ ମୃଗ** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ବା ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—୧ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Formalhaut.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତେ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ 1 Alpha. Pisces Australis.

୪୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**କାଳୀୟ** ବା ହ୍ରଦ ସର୍ପ ବା ହ୍ରଦମଣ୍ଡଳ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

ଆକାଶର କେଉଁ ଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାରା ଓ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ସ୍ପଷ୍ଟ ନାମ—୧ । କାଳୀୟ ବା ହ୍ରଦ; ୨ । ବାସୁକୀ; ୩ । ଅନନ୍ତ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତେ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ –
Hydra; 1. Alpha Hydrae or Alphard; 2. Zeta Hydrae; 3. Beta Hydrae.

ମନ୍ତବ୍ୟ – ଏହା ମିଥୁନ ରାଶି ଠାରୁ ତୁଳା ରାଶି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଛି । ଚିତ୍ରାର ପଶ୍ଚିମରେ ଓ ମଘାର ଯୋଗତାରାର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରକ୍ତାଭ ତାରା ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ମୁଣ୍ଡପାଖ ଉତ୍ତର କାଶରେ ଓ ଲାଞ୍ଜପାଖ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଅଲ୍ଫେଷାନକ୍ଷତ୍ର ଏ ସର୍ପର ମୁଣ୍ଡ ।

୪୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ତିମି ମଣ୍ଡଳ** ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ରର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ଓ ଭାରକା ସଂଖ୍ୟା—୫୫ ତାରା ।

ସ୍ପଷ୍ଟ ନାମ—୧ । ମୀନକେତନ ୩ । ମାର ବା କାମରୂପ; (ବହୁରୂପ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ) ୪ । ଦ୍ୱିପ୍ଦ୍ଦ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Whale; 1 Mencar; 2. Diphda; 3. Mira; 4. Dheneb.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତେ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Cetus; Alpha Ceti, 2 Beta Ceti, 3 Omega Ceti, 4 Iota Ceti.

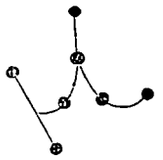
ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଗୋଟିଏ ତାରା (ମାର) ଅତ୍ୟୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାରା (Diphda) ବହୁରୂପ ଓ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ହ୍ରଦ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ମଣ୍ଡଳ ବା ପୁଞ୍ଜମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ପୁଞ୍ଜର ନାମକରଣ କରିଅଛନ୍ତି; ଯଥା—

୪୮ । The Crator (cup); ସଂ. ଅନୁବାଦ ଅମୃତପାତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ବା କାଂସ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ—

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

ହସ୍ତାର ପଶ୍ଚିମ ବଇଟିଲଗା ପାତ୍ର ଆକୃତିର ୭ ତାରା—

୪୯ । କେତୁ—The tail of Hydra, ୫ ତାରା । କରମୁଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳ ବା ଗଙ୍ଗଦେବ ମଣ୍ଡଳ ବା କେତୁ ।
Coma Berenices; Eng. The Tress
ସିଂହ ରାଶିର ଲାଙ୍ଗ, କନ୍ୟାର ଉତ୍ତର—ଋଗ୍ବେଦର ଉର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭ ମଣ୍ଡଳ; ଗ୍ରୀକ୍—Plokamos

୫୦ । Musca ମକ୍ଷିକା ମଣ୍ଡଳ ।

୫୧ । Argos—ନୌମଣ୍ଡଳ ବା ଅର୍ଣ୍ଣବଯାନ

୫୨ । The lyre — ତାର୍ଷ୍ୟ ବା ସାଣା ମଣ୍ଡଳ ।

୫୩ । The Swan, ଲାଟିନ୍. Cygnus— ହଂସ ମଣ୍ଡଳ । ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାର ଉତ୍ତରରେ ଓ ଅଭିଜିତ୍‌ର ପୂର୍ବରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା—Deneb Adige or Arided; Alpha Cygnus

---

ଉତ୍ତରସ୍ଥ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କମାନଙ୍କର କେତେକ ତାରା ଓ ତାରାପୁଞ୍ଜର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ ଅଛି ।

୫୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ନନ୍ଦୁଷ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ସାଧାରଣ ଚଲନ୍ତି ଖଞ୍ଜିପଡ଼ି ଥିବା ପରି ୬ଟି ତାରା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ ଜଣା ନାହିଁ ।

୫୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—କପିଲ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Eta Argus.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫୬ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ— ଶେଫାଲପୁଞ୍ଜ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Cepheus.

୫୭ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ—ଗରୁଡ଼ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Aquilla

୫୮ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ—ଶିବଭୂତେଶ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Bootes.

୫୯ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ—ଉକ୍ଷକପୁଞ୍ଜ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Draco.

୬୦ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ—କପୋତ ମଣ୍ଡଳ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Columbae.

୬୧ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ—କପୋତ୍ତା ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Lepus.

୬୨ । ହୁନ୍ଦ ମତରେ ନାମ—ଦୃଲଙ୍କାଲକ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Zeta Piscium; the beginning of the Zodiac sign ମେଷ, Aries.

୬୩ । **ଛାୟାପଥ**— ଏହା ଗୁଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ନକ୍ଷତ୍ରାରକା ଓ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ-ସମ୍ବଳିତ ବୃତ୍ତାକାର ପଟ୍ଟୀ । ଏହା ଉତ୍ତରଧ୍ରୁବ ଓ ଦକ୍ଷିଣଧ୍ରୁବ (ଯାହାକି ଦଣ୍ଡିଣର ଦଗ୍ଡଲସ୍ଥର ତଳେ ଥିବାରୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ) ଭେଦ କର ଆକାଶକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛୁ । ଛାୟାପଥ ଉତ୍ତର ଖଗୋଳାର୍ଦ୍ଧରେ ମିଥୁନ ଓ କର୍କଟ ରାଶି ବାଟେ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଖଗୋଳାର୍ଦ୍ଧରେ ବୃଶ୍ଚ ଓ ଧନୁ ରାଶି ବାଟେ ଯାଇଅଛୁ । ଏହି ଛାୟାପଥରେ କାଶ୍ୟପୀଯୂପପୁଞ୍ଜ, ପରଶୁରାମପୁଞ୍ଜ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ମୂଳା, ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା, ଶ୍ରବଣା, ବ୍ରହ୍ମା, ଅଗ୍ନି ତାରା, ତ୍ରିଶଙ୍କୁ, ଓ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଅବସ୍ଥିତ । ଛାୟାପଥ ବହୁଦୂରରେ ଥିବା କୋଟି କୋଟି ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜର ସମଷ୍ଟି ଅଟେ । ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରରେ ଜନ୍ମିଲାକାଶରେ ଛାୟାପଥ ସଫା ଦେଖା ପଡ଼େ ।

ସଂ. ନାମ—ସୋମଧାରା, ଦେବପଥ, ଉତ୍ସରଦ୍, ଆକାଶ ଗଙ୍ଗା, ଦରତାଲୀ ।

ଇଂ. ନାମ—The milky way; galaxy.

ଲାଟିନ୍ – Via Lactea.

ଗ୍ରୀକ୍—Galaxis.

ଓଡ଼ିଆନାମ—ଦାଉଦଣ୍ଡା ।]

(ନକ୍ଷତ୍ର ଶବ୍ଦର ଚତୁର୍ଥ ଅର୍ଥ)— ୪ । ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରହଆଦିଙ୍କର ପୃଥିବୀର ଗୃହ ପାଖେ ଆକାଶରେ କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତାକାର ପରିଭ୍ରମଣ ପଥ (୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ ବା ଅଂଶ)କୁ ସମାନ ୨୭ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ; ୧୩ ଡିଗ୍ରୀ ୨୦ ମିନିଟ୍ ରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆକାଶର ଅଂଶ—

4. A space of the sky representing $\frac{1}{27}$ th of the sky-sphere or 13°. 26′.

[ଦ୍ର—ଆକାଶ ବୃତ୍ତକୁ ୧୨ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ (୩୦ ଡିଗ୍ରୀ)କୁ ରାଶି କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

୫ । ଆକାଶରେ କଳ୍ପିତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ୧୩ ଅଂଶ ୨୦ କଳା ପରିମିତ ବିସ୍ତାରର ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ବା ଉତୋଽଧିକ ତାରା—5. Asterism; one star or a group of stars within the area of 13°. 26′. of the sky-sphere.

[ଦ୍ର—ଏକ ତାରାବିଶିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର, ଯଥା—ଅଶ୍ୱିନୀ, ସ୍ୱାତୀ ଓ ଆର୍ଦ୍ରା; ଦୁଇ ତାରାବିଶିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର; ଯଥା—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ । ଅଶ୍ୱିନୀ, ଦ୍ୱିତୀୟା, ଦ୍ୱିଜା; ରୋହିଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଦୁଇରୁ ଅଧିକ ତାରାଯୁକ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।]

୬ । ମୁକ୍ତା—6. Pearl

୭ । ଉଲ୍କା—7 Shooting star; meteor.

ଦେ. ବ—ବାଣବଳବାଣରେ ବନ୍ଧାଯିବା ବାରୁଦର ଛୋଟ ଛୋଟ ବଟିକା ବା ଗୁଲା—Small balls of gunpowder attached to rockets.

[ଦ୍ର— ବାଣବଳ ଆକାଶକୁ ଉଠିଯାଇ ଫାଟି ଗଲେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ଜଳଉଠି ନକ୍ଷତ୍ର ପରି ଆକାଶରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ।]

ନକ୍ଷତ୍ର ଇଣ୍ଡୁସ୍ତ—ଦେ. ବ—କର୍ଣ୍ଣି ଇଣ୍ଡୁସ୍ତ; ଛୋଟ ଛୋଟ ଇଣ୍ଡୁରପିଠା—Nakshatra induri Small steam-boiled cakes.
(ନକ୍ଷତ୍ର ଏଣ୍ଡୁସ୍ତ --ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକ୍ଷତ୍ର ନାଥ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ;ନକ୍ଷତ୍ର + ନାଥ) —ଚନ୍ଦ୍ର;ତାରାପତ୍ତ—Nakshatra nātha The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ନେମି— ସଂ. ବ. (ନକ୍ଷତ୍ର + ନେମି = ପରିଧି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—Nakshatra nemi 1. The moon.

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—2. A name of Bishnu.

୩ । ଧ୍ରୁବତାରା—3. The polestar; Polaris.

୪ । ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର—
4. The 27th lunar mansion.

ନକ୍ଷତ୍ରପ— ସଂ. ବ. (ନକ୍ଷତ୍ର + ପା ଧାତୁ = ପାଳନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nakshatrapa ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ପତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ପତି) —ତାରାପତ୍ତ; ଚନ୍ଦ୍ର—Nakshatra pati The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ପାତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ପାତ = ପତନ) = Nakshatra pāta ଉଲ୍କାପାତ—The fall of shooting stars or meteors.

ନକ୍ଷତ୍ର ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର (ଗଣିତ ଓ ଫଳିତ)—Nakshatra bidyā Astronomy; astrology.

ନକ୍ଷତ୍ର ବୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ବୃଷ୍ଟି) —Nakshatra bṛushṭi ବହୁ ଉଲ୍କାର ଏକ ସମୟରେ ପତନ—Simultaneous falling of shooting stars.

ନକ୍ଷତ୍ର ବେଗ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ବେଗ)—Nakshatra bega ଉଲ୍କାର ଗତି ପରି ଦ୍ରୁତ ଗତି—Rapid motion like that of a meteor.

ନକ୍ଷତ୍ର ମାଳା—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ମାଳା)—Nakshatra mālā ୧ । ୨୭ଟି ମୁଦ୍ରା ବା ମୁକ୍ତା ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ହାର—1. A necklace consisting of 27 coins or pearls.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନକ୍ଷତ୍ର ସମୂହ—2. A collection of stars.

ଂ । ନୃତ୍ୟର ପ୍ରକାରଭେଦ; ନୃତ୍ୟବିଶେଷ—
3. A kind of dance.

ନକ୍ଷତ୍ର ଯାଜକ—ସଂ. ବି. (ନକ୍ଷତ୍ର + ଯାଜ ଧାତୁ = ଯଜ୍ଞ କରାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଭୁଲ. ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ)—ସେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନକ୍ଷତ୍ରଦୋଷର ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯାଗାଦରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରନ୍ତି; ଜଘନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବିଶେଷ—An inferior class of Brāhmaṇas who officiate at the rites performed for propitiating the evil stars.
Nakshatra jājaka

ନକ୍ଷତ୍ର ଯୋଗ—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଯୋଗ—(astrology) The conjunction of planets with particular asterisms
Nakshatra jōga

ନକ୍ଷତ୍ର ଯୋନି—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବିବାହାର୍ଥ ଅଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ର—The astrologically inauspicious stars for marriage.
Nakshatra joni

ନକ୍ଷତ୍ର ରାଜ—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ରାଜନ୍)—ଚନ୍ଦ୍ର; ତାରାପତି—The moon.
Nakshatra rāja

ନକ୍ଷତ୍ର ଲଞ୍ଜା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନକ୍ଷତ୍ର + ଓ. ଲଞ୍ଜ; ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର)—ଲଞ୍ଜାତାରା; ଧୂମକେତୁ—A comet.
Nakshatra lañjā

ନକ୍ଷତ୍ର ଲୋକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ଲୋକ)—ନକ୍ଷତ୍ରାଧିଷ୍ଠିତ କଳ୍ପିତ ଭୁବନବିଶେଷ—The astral universe.
Nakshatra loka

ନକ୍ଷତ୍ର ଶୂଳ—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଯାତ୍ରାଦି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଷିଦ୍ଧ ନକ୍ଷତ୍ର (ଯଥା—ପୂର୍ବଦଗରୁ ଯିବା ସମୟରେ ଶ୍ରବଣା ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ଦକ୍ଷିଣକୁ ଅଶ୍ୱିନୀ ଓ ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ପଶ୍ଚିମକୁ ରେହିଣୀ ଓ ପୁଷ୍ୟା ଏବଂ ଉତ୍ତରକୁ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ହସ୍ତା)—(astrology) Particular asterisms considered as ominous for the purpose of starting on a mission towards particular quarters.
Nakshatra śūla

ନକ୍ଷତ୍ରାମୃତ ଯୋଗ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବାରବିଶେଷ ସଙ୍ଗେ ନକ୍ଷତ୍ର ବିଶେଷ ଯୁକ୍ତ ହେବାରୂପ ଶୁଭଯୋଗ—(astrology) Auspicious combinations of particular asterisms with particular week-days.
Nakshatrāmṛuta jōga

[ଦ୍ର—ରବିବାର—ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ରେହିଣୀ, ପୁଷ୍ୟା, ମୂଳା ଓ ରେବତୀ ।

ସୋମବାର—ଶ୍ରବଣା, ଧନିଷ୍ଠା, ରେହିଣୀ, ମୃଗଶିରା, ଚିତ୍ତାଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଚିତ୍ତାଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ହସ୍ତା ଓ ଅଶ୍ୱିନୀ ।

ମଙ୍ଗଳବାର—ପୁଷ୍ୟା, ଅଶ୍ଳେଷା, କୃତ୍ତିକା, ସ୍ୱାତୀ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରେବତୀ ।

ବୁଧବାର—ରୋହିଣୀ, ମୃଗଶିରା, ଶତଭିଷା ଓ ଅନୁରାଧା ।

ଗୁରୁବାର—ସ୍ୱାତୀ, ପୁନର୍ବସୁ, ପୁଷ୍ୟା ଓ ଅନୁରାଧା ।

ଶୁକ୍ରବାର—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ଅଶ୍ୱିନୀ, ଶ୍ରବଣା ଓ ଅନୁରାଧା ।

ଶନିବାର—ସ୍ୱାତୀ ଓ ରୋହିଣୀ ।

ଉପରୋକ୍ତ ବାରମାନଙ୍କର ଯଥାକ୍ରମେ ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଯୋଗ ଘଟିଲେ ନକ୍ଷତ୍ରାମୃତ-ଯୋଗହୁଏ ।]

ନକ୍ଷତ୍ରେଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର + ଈଶ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
Nakshatrēśa

(ନକ୍ଷତ୍ରେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ନକ୍ଷୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖୀ)—ନଖୀ (୨) (ଦେଖ)
Nakshī Nakhī (2) (See)

(ନଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଳାଉଚ ନକ୍ଷୀ ଉର, ପାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବର ।
ଦିଅୁଥା ବୋଲେ ବି କାର୍ଯ୍ୟ, ସେଇଁ ଲପନ ଅମୂଜ ।
ରାଜ. ଲବଣବତ୍ସ ।

ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମୀ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଦେଖ)
Lakshmī (See)

ନଖ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—
Nakh (root) 1. To increase.

୨ । ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—2. To move.

ନଖ୍‌ନଉ—ଦେ. ବି. (ହି. ନକଲନୋର)—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ୱେତ ଚଢ଼େଇ; ନାଲ୍ ଚଢ଼େଇ—1 A kind of small bird.
Nakh-nau

ନକଲନୋର (ନଖ୍‌ନୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହା ଜାତ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବା । ଏହାର ଦେହଯାକ କଳା, ନାଲି ଓ ଧଳା ଛିପି ଛିପି ଚଢ଼ା ଥାଏ ।]

ଲକ୍ଷ୍ନୌ ୨ । ନକନୋର (ଦେଖ)—
ଲଖନଉ 2. Nakanor (See)

ପ୍ରା. ବି.—ଅଯୋଧ୍ୟାର ନଗର ଓ ଜିଲ୍ଲାବିଶେଷ; ଲକ୍ଷ୍ନୌ—Lucknow; name of a city and district in the United Provinces and Oudh.

ନଖ—ସଂ ବି. (ନଖ୍ ଧାତୁ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ପ୍ରତି ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ)—୧ । ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ରଭାଗସ୍ଥ ଉପାସ୍ଥି
ନଖ **ନାଖୁନ, ନଖ** 1. Nail.
Nakha

୨ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ନଖର ବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖ—
ନଖର ଅନ୍ୟ ସଂ.ନାମ—କରଦ, ନଖର, କରରୁହ, ପାଣିଜ, କରପ୍ରଜ, କରକଣ୍ଟକ କରାଙ୍କୁଶ, କରଚଞ୍ଚୁ, ପୁନର୍ଭବ, କାମାଙ୍କୁଶ, ସୁରାଙ୍କୁଶ, ରାଜପଥ
2. Claws or talons of animals.
[ଦ୍ର—କେଉଁ କେହି 'ନଖ'କୁ 'ଲଖ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

ଂ । ଫଳର ଅଂଶ; ଫଳର ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ—3 Part; slice.

୪ । ନଖୀ ୨ (ଦେଖ)—4. Nakhī 2 (See)

ନେଦେ. ବି. (ପା. ନଙ୍)—ଘୁଡ଼ି ଉଡ଼ାଇବାର ଡୋର—
ନଖ **ନଖ** string for a paper kite.

ନଖ ଆମ୍ପୁଡ଼ା—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବଙ୍ଗ – ନଖ ରମ୍ପୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nakha āmpurdā Nakha rāmpurdā (See)
(ନଖଆମ୍ପୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଖଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ; ଇତର ଭାଷା) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Nakhai Lakshmī, the Goddess of wealth.

ନଖ ଉଷୁମ—ଦେ. ବି.—ସାମାନ୍ୟ ତାପ—
Nakha ushuma Slight heat.
କୁସୁମ କୁସୁମ ଗରମ ଦେ. ବିଣ—କବୋଷ୍ଣ; ସାମାନ୍ୟ ଉଷ୍ଣ—
सुषुम Slightly warm; tepid.

ନଖ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଆପଣାର ବର୍ଦ୍ଧିତ ନଖାଗ୍ରକୁ ଉଣ୍ଡାର ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—
Nakha katā (ṭe)ibā
ନଖ କାଟିନା To have one's nails pared by the barber.
नख कटवाना

ନଖ କର୍ତ୍ତନୀ—ସଂ. ବ.—(ନଖ+କର୍ତ୍ତନ+ଈ)—ନଖଚୁରୁଣୀ—
Nakha karttanī Nail-clipper
(ନଖ କୃନ୍ତନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଖ+କର୍ତ୍ତନ)—ଅଙ୍ଗୁଳ ଅଗରୁ
Nakha kāṭibā ନଖର ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଂଶ ଛେଦନ କରିବା—
ନଖ କାଟା To pare or clip the nails.
नख काटना [ଦ୍ର—ଉଣ୍ଡାରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାଳ କଟାଇବା ଓ ନଖ କାଟିବା କର୍ମ ହୁଏ ।]

ନଖକୁଟ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ନଖ+କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ=କାଟିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nakha kuṭṭa ଉଣ୍ଡାର—A barber; one who pears the nails.

ନଖ କୃନ୍ତନ—ସଂ. ବ.—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଖ+କୃନ୍ତନ)—ନଖ
Nakha kṛuntana କାଟିବା—1. The paring or clipping of the nails.
୨ । (ନଖ+କୃତ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ଅନ)—ନଖଚୁରୁଣୀ—2. Barber's nail-clipper.

ନଖ କୋଣ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଖ+କୋଣ)—ଦାଢ଼ ଓ ଗୋଡ଼ର
Nakha koṇa ନଖର ଅଗଭାଗର ଦୁଇ ପାନ୍ଯ—The two corners of the ends of the finger nails.

ନଖକୋଣୀ—ସଂ. ବ.—(ନଖ+କୋଣ+ଈ)—ନଖର କୋଣବୃଦ୍ଧି
Nakha koṇī ରୋଗ; କଣନଟା; ନଖଶୂଳ—A disease in which the nails increase and pierce the skin, giving excruciating pain; whitlow.

ନଖ କ୍ଷତ—ସଂ.ବ. (ମ.ଯ.ତତ୍ପୁ;ନଖ ଜନିତ କ୍ଷତ)—୧ । ନଖଦ୍ୱାରା ବସାଦିବା
Nakha kshata ଚହ୍ମ;ନଖାଘାତର ଦାଗ;ନଖରେ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଚହ୍ମ—Marks left by the nails; nail-mark; scratches left by nails.
୨ । ନାଗସ୍ତର ଶସ୍ତର ଓ ବିଶେଷତଃ ସ୍ତନରେ ନାଗରର ନଖାଘାତ ଜନିତ ଚହ୍ମ—2. Marks left on the body and specially the breasts of a lady by the nails of a lover or gallant.

ନଖଖାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଖ+ଖାଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା ନଖର ଅଗରୁ
Nakhakhādī (ନଖଖାଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ି ଛିଣ୍ଡାଏ—1. (a person) Clipping his own nails with the teeth.
[ଦ୍ର—ମନୁ ଅନୁସାରେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୀଘ୍ର ବିନାଶ ଘଟେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ନଖ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖାଆନ୍ତି—
2. (animals) Taking food with the help of the finger-nails.

ନଖ ଗଲା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ନଖକୁ
Nakha galā(le)ibā ଫୋଡ଼ିବା—1. To thrust the sharp ends of the nails into something.
नख गड़ाना । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାଷା—
(ନଖ ଗଳବା—ବି) 2. To scratch with the nails.

ନଖଗୁଚ୍ଛଫଳା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଖ+ଗୁଚ୍ଛ+ଫଳ, ଯାହାର
Nakhaguchchhaphalā ଫଳଗୁଚ୍ଛ ନଖଗୁଚ୍ଛପରି)—ଏକପ୍ରକାର
(ନଖଗୁଞ୍ଜଫଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିମ୍ବ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of bean.

ନଖ ଘାତ—ସଂ. ବ. (କ୍ୟା ତତ୍ପୁ; ନଖ+ଘାତ)—
Nakha ghāta ନଖ ସ୍ପୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Nakha rāmpurdā (See)

ନଖ ଚିହ୍ନ—ସଂ ବ—ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
Nakha chihna Nakha kshata (See)

ନଖଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଖ+ଛେଦ)—ନଖ କୃନ୍ତନ (ଦେଖ)
Nakhachchheda Nakha kṛuntana (See)

ନଖ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖକୁ ନ କାଟିବା; ନଖକୁ ନ କାଟି
Nakha chhārdibā ବଢ଼ିବାକୁ ଦେବା—To let the nails grow (without clipping them).
नाखुन बढ़ाना [ଦ୍ର—କେହି କେହି କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ-
ନଖ ରଖିବା; ନଖ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଠାରେ ମାନସିକ କରି ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଖ ଛଡ଼ାନ୍ତି ।]

ନଖ ଜାଦୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଖଦତ୍ତ) ନଖ ମରିବା (ଦେଖ)
Nakha jādu Nakha maribā (See)

ନଖ ଦର୍ପଣ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; ନଖ+ଦର୍ପଣ)—ଯେଉଁ ସୁମାର୍জିତ
Nakha darpaṇa ଚିକ୍କଣ ମସୃଣ ନଖରେ ଆପଣା ମୁହଁ ପ୍ରତି-ଫଳିତ ହୁଏ—Very polished and oily nails which reflect a person's face.
[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଆପଣା ନଖରେ ଆପଣା ମୁହଁ ଦେଖି ପାରେ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁବେଳେ ସ୍ମରଣ କରେ ବା ଯାହା ଚିନ୍ତା କରିବା ମାତ୍ରେ ପଇଟ ଯାଏ ତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରେ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ଅମୁକ ବସ୍ତୁ, ବିଷୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ମୋ ନଖ ଦର୍ପଣରେ ଅଛି ।]

ନଖଦଳ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାଇକ; ପଦାତିକ—
Nakhadaḷa A foot soldier.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଖ ଦାଗ—ଦେ. ବ. (ସ. ନଖ + ଫା. ଦାଗ୍)—ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
Nakha dāga Nakha kshata (See)
ନଖେର ଦାଗ **ନଖକ୍ଷତ; ନଖରୌଟ**

ନଖ ଦାରଣ—ସ. ବ.—ନଡୁରୁଣୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nakha dāraṇa Nail-clipper.

ନଖ ନକୃନ୍ତନ—ସ. ବ—ନଖ କୃନ୍ତନ (ଦେଖ)
Nakha nikṛuntana Nakha kṛuntana (See)

ନଖ ପଗ୍(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମେନ୍ଦେନ୍ଦୀ ବା ମଞ୍ଜୁଆଡ ବା ଦରଗଉର୍ ଦ୍ୱାରା ନଖକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିବା—
Nakha pachē(che)ibā ଆଦ୍ୱାରା ନଖକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିବା—
ନଖ ରଂଗାନ To dye one's nails with certain
ନଖ ରंଗନା pigments.

ନଖ ପଦ—ସ. ବ—ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
Nakha pada Nakha kshata (See)

ନଖ ପାତଳ—ଦେ. ବିଣ—ନଖ ପରି ପତଳା—
Nakha pātaḷa Thin as the finger-nails
ନଖୁତ ପତଳା

ନଖପୁଙ୍ଖୀ—ସ. ବ—ପୁକା; ମିଡ଼ିଙ୍ଗ ଶାଗ—A kind of edible
Nakhapuṅkhi pot-herb; Trigonella Corniculata.

ନଖ ବଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ଗୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nakha barḍhā(rḍhe)ibā Nakha chhārḍibā (See)

ନଖ ବନା(ନେ)ଇବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—୧ । ନଖ କାଟିବା (ଦେଖ)
Nakha banā(ne)ibā 1. Nakha kāṭibā (See)
୨ । ନଖ କଟାଇବା (ଦେଖ)
2. Nakha kaṭāibā (See)

ନଖ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ଗଳାଇବା (ଦେଖ)
Nakha basā(se)ibā Nakha galāibā (See)

ନଖ ବାଲ—ସ. ଦ୍ୱ. (ସଦ୍ଭବର) (ନଖ + ବାଲ)—ଆଙ୍ଗୁଠିର ନଖ
Nakha bāḷa ଓ ମୁଣ୍ଡର କେଶ Finger-nails and the
ନଖଚୁଲ **ନାଖୁନ ବାଲ** hair of the head.

ନଖ ବାଲ ଗୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ
Nakha bāḷa chhārḍibā କରି ବହୁକାଳ ନଖ ଓ ବାଳ
ନଖ ଚୁଲ ବାଢ଼ାନ ନ କଟାଇବା To let one's hair and
ନଖ ବାଲ ବଢ଼ାନା nails grow for a long time (in
[ନଖବାଳ ବଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] connection with
some religious vow).

ନଖ ବାଳ ଗୁଡ଼ା ହେଉଛି ବେଳେ ଯୋଗୀ ହେଲେଣି—ଚଗ ।

ନଖ ବିନ୍ଦୁ—ସ ବ—ନଖ ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମେନ୍ଦେନ୍ଦୀ ବା ଦରଗୌର୍‌ରେ
Nakha bindu ରଞ୍ଜିତ କରିବା ଗୋଲ ବା ଚନ୍ଦ୍ରକାକାର ଚହ୍ନ
(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Circular or crescent-
shaped spots on the finger-nails of
females made with dyes.

ନଖ ବିଷ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଖ + ବିଷ)—ଯେଉଁ ଜୀବମାନଙ୍କ
Nakha bisha ନଖରେ ବିଷ ଅଛି ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନଖକ୍ଷତ
ବିଷାକ୍ତ—(animals) Having poisonous nails.
(ଯଥା— ମନୁଷ୍ୟ, ବାଘୁଡ଼ି, କୁକୁର, ମାଂ ଶ, ଭାମୁଣ୍ଡିର, ବେଙ୍ଗ,
ଗୋଧି, ଚେଙ୍ଗୋଇନେଉଳ, ଛିଣ୍ଟିପିଟି ।)

ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ)—ନଖାଘାତଦ୍ୱାରା ଜାତ ବିଷ—
Poison resulting from scratching with
the nails.

ନଖ ବୃକ୍ଷ—ସ. ବ—ନଳଗୁଳ୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nakha bṛuksha Indigo plant.

ନଖ ବିଷ୍କିର—ସ. ବ—ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁମାନେ ଶିକାର ବା ଖାଦ୍ୟକୁ ନଖ
Nakha bishkira ଦ୍ୱାରା ଚିରି ବା ଗର୍ତ୍ତ ଖୋଳି—
Animals which eat their prey or food
by scratching or piercing it with nails
or claw.
(ଯଥା—ବାଘ, ଭାଲୁ, ବାଜ ।)

ନଖ ବ୍ରଣ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ନଖଜନ୍ୟ ବ୍ରଣ)—
Nakha braṇa ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
(ନଖ ଲେଖା, ନଖ ରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) Nakha kshata (See)

ନଖ ମରିବା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ରୋଗ (ଏଥିରେ ଆଙ୍ଗୁଠିର ନଖ
Nakha maribā ମିଳାଇ ଯାଇ ନଖ୍ଟା ହୋଇଯାଏ)—
(ନଖ ମରଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Fungoid disease of the
ନଖ ମରେ ଯାଓଆ nails; onichomichosis; Phytosis
ନାଖୁନ ମରନା Ungium.

ନଖ ମଳି—ଦେ. ବ. (ସ. ନଖ + ମଳ)—
Nakha maḷi ନଖ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗର ସନ୍ଧିରେ ଥିବା ମଳ—
ନଖେର ମୟଳା Dirt inside the space between the
ନଖ ମୈଲ grown up nails and the fleshy
finger-tip.

ନଖ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖାଇବା ୧।୨ (ଦେଖ)
Nakha māribā Nakhāibā 1 and 2 (See)
ନଖମାରା **ନାଖୁନ ଗଡ଼ାନା**

ନଖମୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Nakhamī (etc) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Lakshmī etc (See)

ନଖମୂଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପଇଳ—
Nakhamūḷa Foot-soldier.

ନଖର—ସ. ବ. (ନଖ + ତତ୍ପ୍ରାର୍ଥରେ ର; କମ୍ବା ନଖ + ସ୍ୱ ଧାତୁ =
Nakhara ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନଖ—
1. Nail.
୨ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖ—
2. Claws or talons of animals.
୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The name of a weapon used in ancient
India.

ନଖ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ଗୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nakha rakhibā Nakha chhārḍibā (See)

ନଖ ରଞ୍ଜକ—ସ. ବ (ନଖ + ରଞ୍ଜକ)—ମଞ୍ଜୁଆଡ (ଦେଖ)
Nakha rañjaka Mañjuāti (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଖ ରଞ୍ଜନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ରଞ୍ଜନ)—
Nakha rañjana ୧ । ନଖ କୃନ୍ତନ; ନଖ କାଟିବା—
1. The paring of nails.
୨ । ନଖ ପଗ୍ମଇବା—
2. Painting the nails with pigments.

ନଖ ରଞ୍ଜନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଖ ରଞ୍ଜନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ନଖରଞ୍ଜନ
Nakha rañjanī କରାଯାଏ)—୧ । ନଖକୁଣୀ—
1. An instrument for paring the nails; nail-clipper.
୨ । ମେହେନ୍ଦୀ ଗଛ (ଦେଖ)
2. Mehendī tree (See)
୩ । ହରଗଉରା ଗଛ (ଦେଖ)
3. Haragaurā tree (See)

ନଖରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନଖର)—
Nakharā(re)ibā ୧ । ନଖାଇବା, ୧।୨ (ଦେଖ)
1. Nakhāibā 1 & 2 (See)
୨ । (ଫା. ନଖର=ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାମଚେଷ୍ଟା ପ୍ରକାଶକ ହାବ ଭାବ)—(ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ପୁରୁଷ ପ୍ରତି କାମଚେଷ୍ଟା ପ୍ରକାଶକ ହାବଭାବ ଦେଖାଇବା—2. To flirt; to coquet (said of a woman)
ନଖରାକରନା

ନଖରାଘାତ—ସ. ବ—ନଖାଘାତ (ଦେଖ)
Nakharāghāta Nakhāghāta (See)

ନଖରାଙ୍କ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖର+ଅଙ୍କ)—
Nakharāṅka ନଖଚିହ୍ନ; ନଖଦ୍ୱାରା ଚିରା ଦାଗ—
Marks left by scratching with the nails; nail scratches.

ନଖ ରାମ୍ପୁର୍ଦା—ଦେ. ବ—୧ । ନଖଦ୍ୱାରା ଚରିବା ବା ବିଦାରିବା—
Nakha rāmpurdā 1. Scratching by finger-nails.
ନଖ ଆଁଚୋଡ଼ାନ ୨ । ନଖଚିହ୍ନ—2. Marks left by scratching with the nails.
ନାଖୁନସେ ଖୁରଚନା
ଦେ. ବଣ—ନଖରେ ଗ୍ରଂବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ, ନଖରେ ଗ୍ରଂଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ହୋଇଥିବା—Due to nail-scratching.

ନଖରାୟୁଧ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଖର+ଆୟୁଧ) —୧ । ସିଂହ—
Nakharāyudha 1. Lion.
(ନଖାୟୁଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବ୍ୟାଘ୍ର—2. Tiger.
୩ । ଯେଉଁ ପଶୁମାନଙ୍କର ନଖର ଅଛି—3. Beasts having sharp claws; beasts of prey.
୪ । ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ନଖର ଅଛି—
4. Birds having talons, birds of prey.
୫ । କୁକୁଡ଼ା—5. A cock.
୬ । (ରୂପକ କର୍ମଧା; ନଖର+ଆୟୁଧ)—ନଖର ବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖରୂପ ଅସ୍ତ୍ର—Nails utilised as weapon of offence and defence.

ସ. ବହୁ. ପୁଂ—ଯାହାର ନଖ ଅସ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ—
(ନଖରାୟୁଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Armed with claws.

ନଖରାହ୍ୱ—ସ. ତ. (ନଖର+ହ୍ୱେ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କରବୀର ବୃକ୍ଷ—
Nakharāhwa Sweet-scented oleander.

ନଖରୀ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ. (ନଖର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nakharī ଯାହାର ନଖ ଅଛି; ନଖଧାରୀ (ଜନ୍ତୁ)—
(ନଖରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (animals) Having nails; having claws or talons.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଫା. ନଖର୍=ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ (ନଖରୂଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) କାମଚେଷ୍ଟାସୂଚକ ହାବଭାବ)—
(ନାଖରବାଜା—ବ) ୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ହାବଭାବ
ନଖରେବାଜ, ନଖରୀଲା ଦେଖାଏ—1. (a woman) Making blandishments of love; flirting; coquettish.
୨ । ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର—2. Dissolute.

ନଖ ରେଖା—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ନଖ+ରେଖା)—
Nakha rekhā ନଖଦାଗ; ନଖକ୍ଷତ—Nail-scratch.
(ନଖଲେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖରେ ଚିରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନଖଦ୍ୱାରା ଗ୍ରଂଡ଼
Nakhare chiribā କ୍ଷତ କରିବା—To scratch with the nails.
ନଖେ ଆଁଚୋଡ଼ାନ **ନଖସେ ଲକୀର ଦେନା**

ନଖ ଶସ୍ତ୍ର—ସ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ଶସ୍ତ୍ର)—ନଖକୁଣୀ—
Nakha śastra Nail-clipper.
ସ. ବ ଓ ବଣ—ନଖରାୟୁଧ (ଦେଖ)
Nakharāyudha (See)

ନଖଶିଖ—ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ଅବ୍ୟଯୀଭାବ; ନଖ+ଶିଖା)—
Nakhaśikha ପାଦରୁ ନଖଠାରୁ ଶିଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଆପାଦମସ୍ତକ—
From head to foot; from top to toe.
ସଦାମୁଚ ବୁଡ଼ ବୃଥନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ
ନଚଣିଲ ଘାତ ଭକ୍ତସଗରୁଲେ । ବଳରାମ. ଦରବାର ।
ସ. ବ—ନଖଠାରୁ ଶିଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ (ହି. ଶ.)—
All the limbs of the body from the head to the nails.

ନଖ ଶୂଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ଶୂଳ)—ନଖକୋଣୀ (ଦେଖ)
Nakha śūla Nakhakoṇī (See)

ନଖ ସନ୍ଧି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ସନ୍ଧି)—ନଖ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠିର
Nakha sandhi ମାଂସଳ ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ—
The hollow space between the nail-tops and the finger-tops.

ନଖ ସରୁ—ଦେ. ବଣ—ନଖ ପରି ପାତଳ—
Nakha saru Thin as the finger-nails.

ନଖହରଣୀ—ସ. ବ. (ନଖ+ହରଣ+ଈ)—ନଖକୁଣୀ (ହି. ଶ.)—
Nakhaharaṇī Nail-clipper.

ନଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନଖ)—୧ । ନଖରେ ଗ୍ରଂଡ଼ିବା;
Nakhāibā ନଖଗ୍ରଇବା—1. To scratch with the nails.
ନଖେ ଆଁଚୋଡ଼ାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଖିୟାନା; ନଖୋଟନା, ନଖସେଖୋଁଟନା ୬ । ନଖରେ ଫଳଆଦର ଚେପା ଛଡ଼ାଇବା— 2. To peel off the rind of fruits with the nails.

ଙ । (ସଂ. ନ+ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—ନ ଖାଇବା; ଭୋଜନକ୍ରିୟା ନ କରିବା—3. Not to eat.

ଚ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଲଟ୍)—ଲଖାଇବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଅଟକାଇବା ବା ଲଗାଇରଖିବା— To cause a thing to stick or adhere to some place.

ନଖାଘାତ—ସଂ. ବ. (ଅଚ୍ଚ୍ ତତ୍ପୁ; ନଖ+ଆଘାତ)— Nakhāghāta ନଖଦ୍ୱାରା ଘଷିବା; ନଖ ମାରିବା— Scratching with the nails, claws or talons.

ନଖାଙ୍କ—ସଂ. ବ—୧ । ନଖରାଙ୍କ (ଦେଖ) Nakhāṅka 1. Nakharāṅka (See)

୬ । ନଖୀ ୬ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Nakhī 2 (See)

ନଖାନଖି—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ—ନଖଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରକୁ ଅକ୍ରମଣ; ଘଷି- Nakhānakhi ଘଷି—Mutual scratching with ନଖାନଖି nails, claws or talons. **ନଖିୟାନଖୀ**

ନଖାୟୁଧ—ସଂ. ବ ଓ ବିଶ—ନଖରାୟୁଧ (ଦେଖ) Nakhāyudha Nakharāyudha (See)

ନଖାଶୀ—ସଂ.ବ(ନଖ+ଅଶ୍ ଧାତୁ ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍;୯ମା.୧ବ) Nakhāśī ଯେ ଖାଇବାବେଳେ କେବଳ ନଖ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖାଦ୍ୟ (ନଖାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଚିରିଣ କରେ)—ପେଚକ; ପେଗୁ—Owl.

ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ନଖଖାଦୀ (ଦେଖ) Nakhakhādī (See

ନଖି ଦେ. ବ (ସଂ. ନଖ)— ୧ । ଘୋଡ଼ାର ଖରା ତଳିଲା ଦୋଇ ଉହିଁରୁ Nakhi ବାହାରଥିବା ନଖର କ୍ଷୁଦ୍, ଛୁଦ୍, ଓ ପତଳା ଛଲକାମାନ— ନଖ The thin slices of nails pared off from the **ନାଖୁନ, ନଖ** hoofs of a horse during shoeing

୬ । ଘୋଡ଼ା ଖୁରରେ ବଢ଼ିଥିବା ନଖ— 2. The nails of a horse's hoof.

ମିଜରାବ ନାଖୁନା କ । ପ୍ରିଜ୍‌ବ୍; ସୀତାରକୁ ବଜାଇବା ପାଇଁ ବାଦକର ବଢି ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ଲୁହା ତାରରେ ମୋଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ର ଅଙ୍ଗ ଲକ୍ଷ —3. A cap of wire put on the index finger of the person who plays on the guitar.

ଚ୍ରା ବ. ପୁଂ (ନାମ) (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ, (ନଖ୍ ଅବ୍ୟୟରୂପ) ଲକ୍ଷ୍ମଣାଦି ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକନାମ— (ନଖା, ନଖିଆ, ନଖୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ) A name for calling persons whose names begin with Lakshmī.

(ସ୍ତ୍ରୀ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—A name for calling a woman named Lakshmī.

ଦେ. ଅ—ଦୁଇଟି ଅଙ୍ଗୁଳର ନଖକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଘଷିବା- ବେଳେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ—A word uttered while rubbing two nails against each other to counteract the effect of a second person uttering an oath.

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣ ଲଙ୍ଘି ନଖି ବୋଲୁ ଯେ କାହିଁକି ଏତେ ଲମ୍ବାରେ— ଜଗନ୍ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

[ଦ୍ର—କେହି କାହାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପକାଇଲେ ଯାହାପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀ ପକାଯାଏ ସେ ଦୁଇ ନଖକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଘଷି 'ନଖି' ଏହି ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ସ୍ତ୍ରୀ କାଟେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ନଖିତହଁରି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ସରୁଧଡ଼ିଆ ଲୁଗା— Nakhi tahañri Narrow-bordered cloth.

ନଖି ମାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁସ୍ତା) କ୍ରି. (ପଇଡ଼ ଉପରୁ ଛଡ଼ା ଦେବା ଚକଟା Nakhi māribā ନଖ ପରି ପତଳା ଥିବାରୁ)—ଛୁଆଁ ଦୋଇ ଥିବା ପଇଡ଼ର ଉପରୁ କଟିଯା ଆଦ କୌଣସି ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ଚକଟା ଛଡ଼ାଇବା—To cut a small slice from the top of a young cocoanut.

[ଦ୍ର—ଏପରି ନଖି ମାରି ଛଦ୍ର କରିଯାଇ ସେହି ବାଟେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ବା ଚିଲ୍ଲସଟରେ ଢାଳି ପଇଡ଼ପାଣି ପିଆଯାଏ ।]

ନଖିମୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ Nakhimī (etc) ଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)— Lakshmī etc (See)

ନଖୀ—ସଂ. ବ. (ନଖ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Nakhī ୧ । ନଖଧାରୀ ଜୀବ—1. Animals having nails, claws or talons.

୬ । ସିଂହ (ହି. ଶ)—2. Lion.

ଙ । ବାଘ (ହି ଶ.)—3 Tiger.

୪ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—4. Fasciolaria; Ungus Odorata; shell.

(ସଂ. ନାମ—ଶୁକ୍ତିଶଙ୍ଖ; ନଖ, ରକ୍ତକାରକ, ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ, ବ୍ୟାଘ୍ରାୟୁଧ, ଶଙ୍ଖନଖୀ ଚେ. ନଖମୁ ପ ନଖଲ୍ଲ, ବାଘନଖ ଗୁ. ନଖଲ୍ଲ ଫା. ଚାଙ୍ଗ୍ ପର୍‌ସା ଆ. ଅଜ୍‌ଫାରୁଲ୍‌ବ୍ ନଖୀ, ଦୁଇ ଜାତି—୧ବୃହନ୍ନଖୀ(ସଂ. ନାମ ନଖୀ ନଖ, ଶଙ୍ଖନଖୀ, ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ, **ନଖୀ, ବାଘନଖ** ବ୍ୟାଘ୍ରାୟୁଧ, ରକ୍ତକାରକ) ଓ ୨ କ୍ଷୁଲ୍ଲ ନଖୀ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ନଖୀ, (ସଂ. ନଖୀ, ଦ୍ୱନୁ, ଦ୍ୱୟୁବଲାସିନୀ) । ବୈଦ୍ୟ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ପ୍ରଦୋଷ, କଫ, ବାୟୁ, ରକ୍ତ, ଜ୍ୱର, କୁଷ୍ଠ, କ୍ଷୟ, ବିଷ, ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣାଶଳ । ଏହା ଲଘୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ବର୍ଣ୍ଣକାରକ । ନଖୀର ଅକାର ମନୁଷ୍ୟର ନଖ ପରି ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଓ ଗୋଲ । ଏହା ଧଳା ଓ ନୀଳ ରଙ୍ଗର ମିଳେ ।]

(ନଖିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ ବିଣ. ପୁଂ—ନଖଯୁକ୍ତ; ନଖଧାରୀ (ଜନ୍ତୁ)—(animals Armed with nails.

ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲକ୍ଖି (ଦେଶ)—Lakshmī (See)

ନଖେ—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି.—ଅତି ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରା: (ନଖ ସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁଚ ମାନ ସମ୍ଭାବ) ବକଟେ; ନକଟେ—A minute quantity of; a little quantity of.

Nakhe ଏକଟୁକୁ

ଜରାସା, ଏକଟୁକ

ନଖେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ନଖ)—ନଖାଇବା ୧।୨।୪ (ଦେଖ)

Nakheibā Nakhāibā 1, 2 and 4 (See)

ନଗ—ସ. ବିଣ. (ନ=ନୁଦ୍+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଗତି କରେ ନାହିଁ;—ଅଚଳ; ସ୍ଥିର—Immobile.

Naga

ସ. ବି.—୧ । ପର୍ବତ—1. Mountain.

୨ । ବୃକ୍ଷ—2. Tree.

୩ । ସାତ ସଂଖ୍ୟା (ହି. ଶ)—

3. The number seven (Apte).

୪ । ସର୍ପ; ସାପ (ହି. ଶ)—4. Serpent (Apte).

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ.)—5. The sun (Apte;

୬ । ବୃକ୍ଷଲତାଦି—

6. A plant (in general) (Apte).

ଦେ. ବି. ପୁଂ—(ଆଦରାର୍ଥ)—ନଗେନ୍ଦ୍ରର ଡାକ ନାମ—

A name by which Nagendra is called.

ନଗଜ—ସ. ବିଣ. (ନଗ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପର୍ବତଜାତ—

Nagaja Produced from a mountain; mountain-born.

(ନଗଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସ. ବି.—ହସ୍ତୀ—Elephant.

ନଗଜା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଗଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପାର୍ବତୀ—

Nagajā 1. Pārbatī.

୨ । ନଦୀ—2 River.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର, ପାଷାଣରେ ଜାତ ଲତା—3. A small creeper growing on stone.

ନଗଣ—ସ. ବି—ପିଙ୍ଗଳ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉଚ୍ଚାରଣାନୁସାରେ ଲଘୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ-ମାନଙ୍କର ଗଣବିଶେଷ—A class of words which consist of three short letters only.

Nagaṇa

(ଯଥା—କମଳ, ଭଜନ, ମଦନ, ତରଣ, ମନନ, ନୟନ ଏହି ଗଣରେ ଶବ୍ଦ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଶୁଭ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।)

ନଗଣ୍ୟ—ସ ବିଣ. ପୁଂ (ନ+ଗଣ୍ୟ)—୧ । ଅଗଣ୍ୟ; ଅଗଣନୀୟ—

Naganya 1. Innumerable.

(ନଗଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଗଣନାର ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Unnoticeable.

୩ । ସାମାନ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—

3. Insignificant; contemptible.

ନଗଦ—ଦେ. ବି (ଅ. ନକ୍‌ଦ)—୧ । ଗଚ୍ଛିତ ଟଙ୍କା; ରୋକଡ଼; ମୁଦ୍ରାରୂପୀ ଧନ—1. Cash; ready money.

Nagada

ନଗଦ

नगद्

୨ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟଙ୍କା ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—

2. Cash payment; cash transaction.

(ଯଥା—ସିବୋଶ୍ୱରପୁର ଦେଶଶାସନ ସକଦମ ନଗଦ ଗଣାଇଲ୍ଲା—ଶିଶୁ ହସ୍ତାକ୍ଷର ଲିପି ।)

ବିଣ—୧ । ଗଚ୍ଛିତ; ଉପସ୍ଥିତ (ମୁଦ୍ରା)—1. Cash.

୨ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେୟ ବା ଦିଆ ଯାଇଥିବା—

2. Payable or paid in cash.

୩ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୂଲ୍ୟ ଦିଆଯାଇ କ୍ରୀତ—

3. Purchased on cash payment.

୪ । ଅତି ଅଳ୍ପ କାଳ ହେଲ୍ଲା ଘଟିଥିବା—

4. Recent; of very late occurrence

କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ (ଟଙ୍କା ଦେବା)—

1. (payment of money) In cash; in ready money.

୨ । ଅତିଶୀଘ୍ର; ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ—

2. Immediately; at once.

୩ । ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲ୍ଲା—3. Recently.

ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ) ବିଣ—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—Excellent.

ନଗଦ କାରବାର—ଦେ. ବି—ନଗଦ ଟଙ୍କା ଦଅନଆ ହୋଇ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟିବା ଜିନିଷ କିଣା—Cash transaction; transaction made with payment in ready money.

Nagada kārabāra

ନଗଦ କାରବାର

नगद्कारबार

ନଗଦ ଖରିଦ ବିକ୍ରି, ନଗଦ ନୋଣଦେଣ, ନଗଦ ବେଭାର, ନଗଦ ସଉଦା } —ଅନ୍ୟରୂପ

ନଗଦା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ମୂଲିଆ ପ୍ରତିଦିନ ନଗଦ ମଜୁରୀ ନେଇ କାମ କରେ—(a labourer) Who works on the system of daily payment of his wages; journeyman (labourer).

Nagadā

ମୂଲ ଲାଗେ

ନଗଦା

नगद् मजुरी

ନଗଦାତ—ଦେ.ବିଣ - ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୂଲ୍ୟ ଦିଆଯିବା; ନଗଦାନଗଦ—Paid in cash.

Nagadāt

नगदी ନଗଦାତ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତିମ ସମସ୍ତ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ବେଳେ ଏ ନିୟମ ଜଣାପଡ଼େନାହିଁ—ପଦ୍ମାରମୋହନ. ଉତ୍କଳଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନଗଦାନଗଦ—ଦେ.ବି. ବିଣ (ଆ.ନକ୍‌ଦ) ୧ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦିଆଯିବା—

Nagadānagada 1. Paid in cash.

नगदानगद ୨ । ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା—

(ନଗଦାନଗଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Recent.

୩ । ସମସାମୟିକ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଟିବା—

3. Simultaneous.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନଗଦ (ଦେଖ)

Nagada (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଗଦ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନକ୍‌ଦ)—୧ । ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ନଗଦ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ବା ପିଆଦା—
Nagadi 1. A servant or a peon engaged to realise cash rent from rayats.
ନଗଦୀ
ନକଦୀ, ନଗଦୀ
୨ । ଯେଉଁ ଜମିର ଖଜଣା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଚହିଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟାଦି ଆକାରରେ ଦିଆ ନ ଯାଇ ନଗଦ ଟଙ୍କାରେ ଦିଆ ଯାଏ—2. A holding or tenure paying cash rent.
୩ । ଏକ ପ୍ରକାର କାଚ ବଳୟ—
3. A kind of glass bangle.

ବିଣ.—୧ । ନଗଦ ମୂଲ୍ୟରେ କ୍ରୀତ—
1. Purchased on cash payment.
୨ । ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ ଘଟି ଥିବା—2. Recent.
୩ । ସମସାମୟିକ—3. Simultaneous.

କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଏଇଲାଗେ; ଏହିକ୍ଷଣି—
1. Immediately; just now.
୨ । ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ—2. Recently.

ନଗନ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଗ୍ନ)—୧ । ଲଗ୍ନ; ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ବିବାହାଦି ଶୁଭ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନର ଅନୁକୂଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ଶୁଭ ଲଗ୍ନ; ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—1. The exact moment for performing a ceremony, which is the most auspicious according to astrological calculations.
ନଗନ
ଲଗନ
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନ; ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଉଦୟକାଳ—
2. The moment of the rising of planets.

ନଗନ ଧରିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—(ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ) ବିବାହାଦି ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଲଗ୍ନ ସ୍ଥିର କରିବା—
Nagana dharibā To ascertain or fix the most opportune moment for performing a ceremony.
ନଗନ୍ ଧରା
ଲଗନ ନିକାଳନା
[ନଗନ ଧର୍(ରେ)ଇବା—ଶିଜନ୍ତ ରୂପ]

ନଗ ନଦୀ—ସ. ବ. (ନଗ + ନଦୀ)—
Naga nadī ୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ପର୍ବତ ଓ ନଦୀ—
1. Mountain and river.
୨ । (ମ ଯ. ଲୋ; କର୍ମଧା) ପର୍ବତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନଦୀ—
2. Hill stream; a river rising from a mountain.

ନଗନନ୍ଦିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗ+ନନ୍ଦିନୀ)—
Naganandinī ପାର୍ବତୀ; ଗିରିଜା--Pārbatī.

ନଗନିକ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ଲଗ୍ନିକ)—ଲଗ୍ନିକ (ଦେଖ)
Naganika Lagnika (See)

ନଗପତି—ସ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗ+ପତି)—
Naga pati ୧ । ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ପର୍ବତ; ବଡ଼ ପର୍ବତ—
1. A big mountain.
୨ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—2. The Himalayas
୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.
୪ । କୈଳାଶ ପତି; ଶିବ—4. Name of Śiba.
୫ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. The mythological Sumeru mountain.

ନଗଭିତ୍—ସ. ବ. (ନଗ=ପର୍ବତ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nagabhid ୧ । ଇନ୍ଦ୍ର (ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ପର୍ବତମାନଙ୍କୁ ଭେଦ କରିଥିବାରୁ)—
1. Indra.
୨ । ବଜ୍ର—2. Thunder-bolt,
୩ । ଉଠାର; କୁରଢ଼ି—3. Axe.
୪ । ପାଷାଣଭେଦା ନାମକ ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—
4. A kind of hardy mountain plant; Plectranthus.
୫ । ପୂର୍ବକାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାଷାଣଭେଦନାସ୍ତ୍ର—
5. An instrument used in ancient India for piercing through or blasting stones.

ସଂ. ବିଣ—ପର୍ବତ ଭେଦନକାରୀ—
Piercing the mountain

ନଗର—ସ. ବ. (ନଗ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ର; ଯହିଁରେ ନଗ ଅର୍ଥାତ୍ ପର୍ବତ ପରି କୋଠାମାନ ଅଛି)—
Nagara ୧ । ସହର—1. Town; city.
୨ । ଶିଳ୍প ଓ ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରଧାନ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ—
2. A populous centre of trade and art.
[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚ ସୌଧାଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରଧାନ ଓ ବହୁ ଶ୍ରେଣୀର ଜନମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଲୋକାଳୟକୁ ନଗର ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଗର କାକ—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ସହରରେ ଯେଉଁ କୁଆ ବତରଣ କରନ୍ତି) --(ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)ତୁଚ୍ଛ ହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି
Nagara kāka (an expression of contempt) A vile or low person (Apte).

ନଗର କୀର୍ତ୍ତନ—ସ. ତ. (ମ. ଯ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନଗର+କୀର୍ତ୍ତନ)—
Nagara kīrttana ଦ୍ୱରନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରି ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପୂର୍ବକ ନଗରର ସ୍ତଜପଥମାନଙ୍କରେ ବୁଲିବା—
The act of walking through the streets of a town in a procession chanting hymns.

ନଗର ଘାତ—ସ. ବ. (ନଗର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nagara ghāta ହାତୀ (ହି.ଶ)—Elephant (Apte).

ନଗର ଜନ—ସ. ବ. (ନଗର+ଜନ) —
Nagara jana ପୁରେ୍ଜନ; ନଗରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଗରିକ ବ୍ୟକ୍ତି-Townsman; townsfolk; citizen.

ନଗର ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର+ଦ୍ୱାର)—
Nagara dwāra ସହରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଫାଟକ—City-gate.

ନଗର ନାୟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବେଶ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nagara nāyikā A prostitute.
(ନଗର ନାସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଗର ନିବାସ—ସଂ. ବ—୧ । (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ନଗର+ନିବାସ) Nagara nibāsa ମଫସଲବାସୀ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ସହରରେ ଥିବା ଅଟ୍ଟାଳିକା ବା ବାସଭବନ—1. Town residence of a country magnate.

୨ । ନଗରରେ ବାସ କରିବା—2. Living in a city; taking up one's residence in a town.

ନଗର ନିବାସୀ—ସଂ.ବ୍ରୀ.ସଂ. (ଉପପଦ ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗର+ନିବାସିନ୍; ୯ମା. ୯ବ)—ସହରିଆ; ନାଗରିକ—(ନଗର ନିବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Residing in a town.

ସଂ. ବ—ବଜାରିଆ ବା ସହରିଆ ଲୋକ—A cockney; townsman

ନଗରପାଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର+ପାଳ)—Nagarapāla ୧ । କମିଶନର; ନଗର ଜଗିବା ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—(ନଗରପାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Police commissioner; the head of the city police.

୨ । ସହରର ସନ୍ତ୍ରୀ ବା ପ୍ରହରୀ; ଚୌକିଦାର—2. A watchman; town-guard; sentinel; constable.

୩ । ସହରର ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକ ପୁଲିସ ଫଉଜ—3. The town police.

୪ । ପ୍ରାଚୀନଭାରତରେ ନଗରର ଶାସନ ଓ ନ୍ୟାୟକାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟମାନ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—4. A person employed by the king in ancient India to superintend the executive and judicial administration of a town.

ନଗର ପାଳିକା ସଭା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—Nagara pālikā sabhā ମିଉନସିପାଲଟୀ—Municipality; (ନଗର ରକ୍ଷିଣୀ ସଭା—ଅନ୍ୟରୂପ) town-council.

ନଗର ପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର+ପ୍ରାନ୍ତ)—Nagara prānta ସହରର ଶେଷଭାଗ; ସହରତଳି—

ନଗରଭ୍ୟାଶ(ସ)
ନଗରୋପାନ୍ତ
ନଗରୋପକଣ୍ଠ
} ଅନ୍ୟରୂପ

The outskirts of a town; the suburbs of a city.

ନଗର ବାସୀ—ଷି. ବହ. ପୁଂ—ନଗର ନିବାସୀ (ଦେଖ) Nagara bāsī Nagara nibāsī (See)

(ନଗର ବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଗର ମୁସ୍ତକ—ସଂ. ବ—ନାଗର ମୁଥା—A large bulbuous grass-root used in medicine.

Nagara mustaka

(ନଗରମୁସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନଗର ରକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍; ନଗର+ରକ୍ଷକ)—Nagara rakshaka ନଗର ପାଳ (ଦେଖ) Nagara pāla (See)

ନଗର ରକ୍ଷିଣୀ ସଭା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ମିଉନସିପାଲଟୀ—Nagara rakshiṇī sabhā Municipality; town-council.

ନଗର ରକ୍ଷିଣୀ ସେନା—ସଂ. ବ—ସହରର ପୁଲିସ୍—Nagara rakshiṇī senā Town police; town-guards; the military police of a town.

ନଗର ରକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ—ନଗର ପାଳ (ଦେଖ) Nagara rakshī Nagara pāla (See)

ନଗର ସନ୍ନିବେଶ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର+ସନ୍ନିବେଶ)—Nagara sannibesa ନୂଆନ ନଗରର ସ୍ଥାପନ ଓ ନିର୍ମାଣ—(ନଗରସ୍ୟ ସନ୍ନିବେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Town-planning; the starting and building of a new town.

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ଉପଦେଶ ଦିଆ ଯାଇଅଛି ଯେ ଗୋଟିଏ ନୂଆନ ନଗର ବସାଇବାକୁ ହେଲେ ରାଜା ପ୍ରଥମେ ଏକ ବା ଅଧ ଯୋଜନ ଲମ୍ବା ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ବାଛିବେ ଓ ସେଠାରେ ବଜାର ଆଦି ବସାଇବେ । ଏଥିର ଅଗ୍ନି କୋଣରେ ରୋଷେଇ, ଦକ୍ଷିଣରେ ନର୍ତ୍ତକ, ନର୍ତ୍ତକୀ ଓ ବେଶ୍ୟା, ନୈର୍ଋତରେ ନଟ ଓ କୈବର୍ତ୍ତ, ପଶ୍ଚିମରେ ରଥ ଓ ଶସ୍ତ୍ରାଦି, ବାୟୁ କୋଣରେ ଗୃହପ ଓ ଦାସଦାସୀ, ଉତ୍ତରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସଜ୍ଜ ଓ ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ, ଈଶାନ କୋଣରେ ଫଳ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ରଖିବା ଓ ପୂର୍ବରେ ଯୋଦ୍ଧା ଆଦିଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନ ଠିକ୍ କରାଇବେ । ଏହା ଛଡ଼ା ପୂର୍ବରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ଦକ୍ଷିଣରେ ବୈଶ୍ୟ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ରହିବା ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବେ; ନଗରର ଗଡ଼ ପାଖେ ସେନା ରଖିବେ; ଦକ୍ଷିଣରେ ଶ୍ମଶାନ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଗୋମେଷାଦି ରହିବା ଓ ଚରିବା ପାଇଁ ପଡ଼ିଆ ଜମି ରଖିବେ ଓ ଉତ୍ତରରେ ଖେତ ହେବା ଜମି ରଖିବେ; ନଗରର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେବମନ୍ଦିରମାନ ନିର୍ମାଣ କରିବେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ନଗରସ୍ଥ—ସଂ. ବତ. (ନଗର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nagarastha ୧ । ନଗରରେ ଥିବା; ନଗରବାସୀ—1. Residing in a town.

୨ । ନଗରର ଅନ୍ତର୍ଗତ—2. Within the ambits of a city.

୩ । ନଗରରେ ଅବସ୍ଥିତ—3. Situated in a town.

ନଗରାଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ନଗ+ରାଜନ୍)—ନଗପତି (ଦେଖ) Nagarāja Nagapati (See)

ନଗରାଜ କନ୍ୟା—ସଂ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗରାଜ+କନ୍ୟା)—Nagarāja kanyā ପାର୍ବତୀ; ଗିରିଜା—Pārbatī.

ନଗରାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—Nagarādhyaksha ନଗରପାଳ (ଦେଖ) Nagarapāla (See)

ନଗରିଆ—ବେ. ବ. (ସଂ. ନାଗରକ)—ନାଗରିକ; ସହରିଆ ଲୋକ—Nagariā Townsfolk.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଗରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଗର+ବଶିଷ୍ଟ୍ୟାର୍ଥରେ ବା ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଈ)—
Nagarī ୧ । ବଡ଼ ସହର; ବଶିଷ୍ଟ ସହର—
1. A big town; a city.
୨ । ନାଗରିକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Townsman; citizen.

ନଗରୀ କାକ—ସ ବ. (ନଗରୀର କାକ ସ୍ୱରୂପ)—ବକ; ବଗ—
Nagarī kāka The Indian crane; Ardea Nevia.

ନଗରୀ ବକ—ସ. ବ. (ନଗରୀର ବକ ସ୍ୱରୂପ)—କାଉ; କୁଆ—
Nagarī baka Crow.

ନଗରୀୟ—ସ. ବ୍ରି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଗର+ଈୟ)—୧ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nagarīya 1. Pertaining to a town, urban.
(ନଗରୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନଗରସ୍ଥ—2. Urban; situate in the town.
୩ । ନଗରୋତ୍ପନ୍ନ—3. Produced or manufactured in a town.

ନଗରୋତ୍ଥା—ସ. ବ— ନଗର ମସ୍ତକ (ଦେଖ)
Nagarotthā Nagara mustaka. (See)

ନଗରୋପକଣ୍ଠ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗର+ଉପକଣ୍ଠ)—
Nagaropakaṇṭha ନଗରପ୍ରାନ୍ତ; ନଗରର ଶେଷ ଭାଗ; ସହର-ତଳ—The outskirts of a town.

ନଗରୋପାନ୍ତ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ନଗର+ଉପାନ୍ତ)—
Nagāropānta ନଗରୋପକଣ୍ଠ; ନଗରପ୍ରାନ୍ତ—
The suburbs of a city.

ନଗା—କ୍ରି. ବ ଓ ବଣ—ଲଗା (ଦେଖ)—
Nagā Lagā (See)
(ନଗ, ନଗୁ—ଆଦରାର୍ଥକ) ଦେ.ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—'ନଗେନ୍ଦ୍ର'ର ଡାକନାମ—Name for calling Nagendra

ନଗା(ଗେ)ଇବା—କ୍ରି. କି—ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Nagā(ge)ibā Lagāiba (See)

ନଗାଟନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗ+ଅଟନ)—ମାଙ୍କଡ଼—
Nagāṭana Monkey (Apte).

ନଗାଧିପ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗ+ଅଧିପ)—
Nagādhipa ୧ । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପର୍ବତ—
ନଗାଧିପତି, ନଗାଧିରାଜ, ନଗାଧୀଶ୍ୱର } ଅନ୍ୟରୂପ
1. The greatest or biggest mountain.
୨ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—
2. The Himalayas.
୩ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—3. The mythological Sumeru mountain.

ନଗାନଗି—କ୍ରି. ବ ଓ ବଣ—ଲଗାଲଗି (ଦେଖ)
Nagānagi Lagālagi (See)

ନଗାବାସ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗ+ଆବାସ)—ମୟୂର—
Nagābāsa A peacock (Apte).

ନଗାମ—କ୍ରି. ବ—ଲଗାମ; ଘୋଡ଼ାମୁହଁରେ ବନ୍ଧା ଦେବା ରଜ୍ଜୁ—
Nagāma Reins of a horse; bridle.

ନଗାରି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗ+ଅରି)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Nagāri Indra.

ନଗି—କ୍ରି. ବ—ଲଗି (ଦେଖ)
Nagi Lagi (See)
ନଗୀ

ନଗିର୍(ଜ୍)—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ ଓ କି ବଣ. (ଫା. ନଜ୍‌ଦୀକ୍)—
Nagich(j) ନଜଦିକ୍ (ଦେଖ)—Najadik (See)
ନଗୀଚ **नगीच, नजदीक**

ନଗେନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗ+ଇନ୍ଦ୍ର)—
Nagendra ୧ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—
(ନଟଗଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The Himalayas.
୨ । କୈଳାସ ପର୍ବତ—2. The Kailāsa mountain.
୩ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—3. The Sumeru mountain.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନଗେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦିନୀ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗେନ୍ଦ୍ର+ନନ୍ଦିନୀ)—
Nagendra nandinī ପାର୍ବତୀ—Pārbatī.
ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to females.

ନଗେନ୍ଦ୍ର ନାଥ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗେନ୍ଦ୍ର+ନାଥ)—
Nagendra nātha ଶିବ; ମହାଦେବ—God Śiba.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବୁଝାଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ନଗେନ୍ଦ୍ର ବାଳା—ସ ଓ ଦେ. ବ—ନଗେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦିନୀ (ଦେଖ)
Nagendra bālā Nagendra nandinī (See)

ନଗୌକା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସ. ନଗୌକସ୍ ଶବ୍ଦରୁ)—
Nagaukā ନଗୌକାଃ (ଦେଖ)—Nagaukāḥ (See)

ନଗୌକାଃ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗ+ଔକସ୍=ଗୃହ ବା ସ୍ଥାନ; ନଗୌକସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପର୍ବତବାସୀ—
Nagaukāḥ Living in mountains.
ସ. ବ—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.
୨ । ସିଂହ—2. Lion.
୩ । ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ—3. Wild animals.
୪ । କାକ—4. Crow
୫ । ବାନର; ମାଙ୍କଡ଼ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
5. Monkey.
୬ । ସରଭ; ପୁରାଣୋକ୍ତ କାଳ୍ପନିକ ଅଷ୍ଟପଦୀ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—
6. A mythological animal said to have eight legs.

ନଗୌଚ୍ଛ୍ରାୟ—ସ. ବ. (ନଗ+ଉଚ୍ଛ୍ରାୟ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Nagauchchhrāya ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚତା—The height or altitude of a mountain.

ନଗୌଷଧି—ସ. ବ. (ନଗ+ଔଷଧି)—କଦଳୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nagaushadhi Plantain

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଡ; କ୍ତ ସ୍ଥାନେ ନ)—
Nagna
(ନଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଦଗମ୍ବର; ବିବସ୍ତ୍ର; ଉଲଙ୍ଗ; ଲଙ୍ଗଳା—
1. Naked; nude; bare.
୨ । କଷାୟ ବସ୍ତ୍ରଧାରୀ; ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା—
2. Wearing a red-coloured cloth.
୩ । ଲୋକଜନପଦରହିତ (ଦେଶ)—
3. Uninhabited; desolate.
୪ । ଅଚଷା; ଅକର୍ଷିତ (ଭୂମି)—
4. Uncultivated (land).
୫ । ଅନାବୃତ—5. Uncovered.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନାଗା; ନଙ୍ଗୁଳୀ ବାବାଜୀ—
1. A class of mendicants going naked.
୨ । କ୍ଷପଣକ; ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
2. Buddhist mendicant.
୩ । ଯାଯାବର ସୁଚ୍ଛଥାଠକ—
3. A wandering bard; herald; minstrel.
୪ । କପଟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Hypocrite (Apte).
୫ । ଶିବ—5. Śiba (Apte).
୬ । କୌପୀନ ଓ କଷାୟାମ୍ବରଧାରୀ ଦଗମ୍ବର ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A class of Jaina anchorites wearing Kaupina and red-dyed cloth.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୫ ପ୍ରକାର; ଦ୍ୱିକଚ୍ଛ, କଚ୍ଛଶେଷ, ମୁକ୍ତକଚ୍ଛ, ଏକବାସା ଓ ଅବାସା ।]
୭ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଓ ଯାହା କୁଳରେ କେହି ବେଦ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. A Brāhmaṇa who is not versed in the scriptures and none of whose family has read the Bedas.
[ଦ୍ର—ଏପର ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।]
୮ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ପରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ ନ କରି ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A Brāhmaṇa who has taken to the 5th stage after leaving the 3rd stage (of the householder.)
[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏମାନେ ଯାଉଙ୍କା ।]
ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଗ୍ନ)—ଲଗ୍ନ (ଦେଖ)
Lagna (See)

ନଗ୍ନକ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ନଗ୍ନ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—
Nagnaka
ନଗ୍ନ (ଦେଖ)—Nagna (See)
(ନଗ୍ନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଗ୍ନ କ୍ଷପଣକ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନଗ୍ନ + କ୍ଷପଣକ)—ଲଙ୍ଗୁଳୀ ବୌଦ୍ଧ
Nagna kshapaṇaka
ସଦ୍ଧ ବା ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
A nude Buddhist or Jaina mendicant.

ନଗ୍ନତା—ସଂ. ବି. (ନଗ୍ନ + ତ୍ୱାବ. ତା)—ଦଗମ୍ବରତ୍ୱ; ବସ୍ତ୍ରହୀନତା—
Nagnatā
(ନଗ୍ନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Nudity; nakedness.

ନଗ୍ନାଜିତ୍—ସଂ. ତ. (ନାମ)—ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା—
Nagnājit
1. Name of an ancient King of Gāndhāra (modern Kandahar).
୨ । କୋଶଳର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା—
2. Name of an ancient King of Kośala.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ସଙ୍ଘା ବା ନାଗ୍ନଜିତ୍ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନଗ୍ନାଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନଗ୍ନ + ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nagnāṭa
(ନଗ୍ନାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଦଗମ୍ବର; ବିବସ୍ତ୍ର—1. Naked; nude.
୨ । ଜୈନ ବା ବୌଦ୍ଧ ସଦ୍ଧ—
2. A Jaina or Buddhist mendicant.

ନଗ୍ନିକ(କା)—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଲଗ୍ନିକ)—
Nagnika(kā)
ନିକଟ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ପର୍କିତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Closely related (person).

ନଗ୍ନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଗ୍ନକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nagnikā
୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜା ବିବସ୍ତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ; ଲଙ୍ଗୁଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A wanton woman; a shameless and nude woman.
୨ । ଗୌରୀ; ଅପ୍ରାପ୍ତରଜସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A girl before she attains puberty; a girl who has not yet had her first menses.
୩ । ଶିଶୁ କନ୍ୟା—3. An infant girl.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ବିବସ୍ତ୍ରା; ଲଙ୍ଗୁଳୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Nude or naked (female).
୨ । ଉରୋଜହୀନା ଯୁବତୀ—2. Breastless; (a young lady) having no prominent breasts.

ନଗ୍ନୀକରଣ—ସଂ. ବି. [ନଗ୍ନ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି (ଇ) + କରଣ]—
Nagnīkaraṇa
ବିବସ୍ତ୍ରୀକରଣ; ବିବସ୍ତ୍ର କରିବା; ଲଙ୍ଗଳା କରିବା—
Denuding; stripping one of clothes.

ନଗ୍ନୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. [ନଗ୍ନ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି (ଇ) + କୃତ]—
Nagnikṛuta
ବିବସ୍ତ୍ରୀକୃତ; ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରପରିହିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନଗ୍ନ
(ନଗ୍ନୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରି ଯାଇଅଛି—Made naked; stripped of one's clothes.

ନଗ୍ର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ନଗର)—ନଗର—
Nagra
Town; city.
ନମ୍ର ଅମ୍ବୁଜ ଥଡ଼ାର ସେ ନଗ୍ରରେ ବନ୍ଦୁଚ । ଘାନକୃଷ୍ଣ, ଜଗମୋହନ ।

ନଙ୍କା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଙ୍କା; 'ଲ' ର 'ନ' ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Naṅkā
୧ । ଲଙ୍କା (ଦେଶ)—1. Laṅkā (See)
୨ । ଲଙ୍କାମରଚ—2. Red pepper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଙ୍କା ଆମ୍ବ—ଗ୍ରା. ବ—ଲଙ୍କା ଆମ୍ବ (ଦେଖ)
Nankā āmba Lankā āmba (See)

ନଙ୍କା ମରିଚ—ଗ୍ରା. ବ—ଲଙ୍କା ମରିଚ (ଦେଖ)
Nankā maricha Lankā maricha (See)
(ନଙ୍କ ମାରିଚ; ନଙ୍କା ମାରିଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନଂ=ବନ୍ଧନକୁ + ଗମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉପପତ୍ତି; ଜାର—
Nanga A secret lover; paramour.

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଅନଙ୍ଗ) ଅନଙ୍ଗ; କାମଦେବ—
(ନଂଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) God Cupid.

ଉଲଝ ମୋ ଚ ଜଘନ ପୁଣ, ନଉମ ଦଃ ସଂହାସନ ନଙ୍ଗ ।
ଗ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ସଂଗଙ୍କ ।

ନଙ୍ଗପଙ୍ଗ—ଦେ. ଅ—୧ । ଲଙ୍ଗପଙ୍ଗ; ଲୁଙ୍ଗପୁଙ୍ଗ; ବୃଥା କାର୍ଯ୍ୟରେ
Nangapanga ଝଡୁଲୁ ଥିବା; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ ଭାବେ ଯିବା
ନଙ୍ଗର ପଙ୍ଗର, ନୁଙ୍ଗୁରୁପୁଙ୍ଗୁର ! ଆସିବା କରୁଥିବା—
ନୁଙ୍ଗପୁଙ୍ଗ; ନୁଙ୍ଗୁରୁପୁଙ୍ଗୁରୁ ! ଅନ୍ୟରୂପ
1. Walking up and down aimlessly; loitering about.

୨ । ଗୁପ୍ତଭାବରେ ବିଚରଣ କରିବା—2. Walking up and down a place stealthily.

ନଙ୍ଗର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଲଙ୍ଗର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nangara (etc) Langara etc. (See)
ନଂଗର୍ **लंगर**

ନଙ୍ଗଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲଙ୍ଗଲ (ଦେଖ)
Nangal Langala (See)

ନଙ୍ଗଲ ଜୁଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜାତିଯୁଞ୍ଜବିଶେଷ; ଇଲୁଲା
Nangal jurdā ନକ୍ଷତ୍ର (କାଳପୁରୁଷର କଟିବନ୍ଧନ)—
The belt of Orion (a constellation).

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରର ଝଡ଼ଅମାନେ ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଉଦୟ ନ ହେଲେ (ବୈଶାଖ ମାସ ନ ହେଲେ) ଲଙ୍ଗଳ ଯୋତନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାନବୁଣାବୁଣି କାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ଏ ନକ୍ଷତ୍ର-ପୁଞ୍ଜକୁ 'ନଙ୍ଗଲଜୁଡ଼ା' ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଙ୍ଗଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଲଙ୍ଗଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nangala (etc) Langala etc. (See)
ସବାରେ ଛଠ ନଙ୍ଗଲେ ଯାଅନ୍ତୁ, ଘୋଡ଼ାଣ ଦେମ ବାଳବ—ଚଗ ।

ନଙ୍ଗଳା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନଗ୍ନ)—୧ । ଲଙ୍ଗଳା; ବିବସ୍ତ୍ର;ଉଲଙ୍ଗ—
Nangalā 1. Naked; nude; bare.
ନେଙ୍ଗଟା; ନେଂଟା; ନ୍ୟାଂଟା ବସ୍ତ୍ର ଦେବା ଲୋକ ଯେ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ଯାନ୍ତି
नङ्गा ନ ଦେବାର ଲୋକେ ନଙ୍ଗଳା ହୋଇଥାନ୍ତି ।
(ନଙ୍ଗଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନଂଗଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାବରତ. ବନ ।

୨ । ଅଳଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟ; ଆବରଣ ଶୂନ୍ୟ—2. Having one's ornaments put off or removed.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଂସାର ବନ୍ଧନ ଶୂନ୍ୟ; ଗୃହଦାୟିତ୍ୱଶୂନ୍ୟ—
3. (figurative) Having no worldly ties.

୪ । ନିର୍ଭୀକ—4. Fearless.

ନଙ୍ଗଳା ମୁକୁଳା—ଦେ. ବିଣ(ସଂ. ନଗ୍ନ+ମୁକ୍ତ)—ଲଙ୍ଗଳା ମକୁଳା (ଦେଖ)
Nangalā mukulā Langalā mukulā (See)

ନଙ୍ଗା(ଘା)—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ; ତୁଳ. ସଂ. ନଗ୍ନ;
Nangā(nghā) ଗ୍ରା. ଣଗ୍ଗଳ)—ଲଂଘା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ—
ଖୋଲା 1 Open; drawn (sword); unsheathed.
नंगा (ଯଥା—ନଙ୍ଗା ତରବାରି ।)

ନଂଗା(ଘା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । (ସଂ. ଲମ୍ବ) ଲମ୍ବା—2. Long.
(ଯଥା—ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଉଡେ ନଙ୍ଗା କରି ଶୁଆଇ ଦେବି ।)

୩ । (ସଂ. ଲଂଘନ) ଉପବାସ କରିଥିବା—
3 Fasting; famished.

ନଙ୍ଗୁ(ଙ୍ଗୋ)ଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲଙ୍ଗୋଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nangu(ngo)ti (etc) Langotā etc (See)

ନଙ୍ଗୁଳ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନଗ୍ନ)—ନଙ୍ଗଳା (ଦେଖ)
Nanguli (ନଂଗୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Nangalā (See)

ନଙ୍ଗୁଳି ବାବାଜୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଗ୍ନ)—ନାଗା; ନଗ୍ନସନ୍ନ୍ୟାସକ—
Nanguli bābājī Naked mendicant.
नागा **नङ्गा बाबाजी**

ନଙ୍ଘା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଗ୍ନ)—୧ । ଗୃହରୁ ବର୍ଷାପାଣି ଗଡ଼ି ଭୂମିରେ
Nanghā ନ ପଡ଼ି ବହିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଓଳର ଗୃହର ଠିକ୍ ତଳେ ଲମ୍ବ-
करीन ଭାବରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆ କା ତାଳଗଛର ଗଣ୍ଡିର
ଫଳା ଫାଳ; ଗ୍ଲେଧା—1. Half of the split trunk of a palm or cocoanut tree placed lengthwise under the eaves of a thatch for preventing the eaves-droppings from
(ନଂଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) falling on the ground.
मठठ ୨ । ସମକୋଣଭାବରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ଗୃହର
ନ୍ୟୁବ୍ଜପୃଷ୍ଠ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ—2. The concave declivity formed by two thatches when they meet each other at a right angle.

[ଦ୍ର—ଯେବେ ସମକୋଣଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦୁଇଟି ଘରର ଗୃହ ଏପରି ମିଳିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଉତ୍ତର ବା ଦକ୍ଷିଣଆଡ଼ୁ ଆସିଥିବା ଗୃହ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବ ବା ପଶ୍ଚିମଆଡ଼ୁ ଆସିଥିବା ଗୃହ ଗୋଟିଏ ସମକୋଣୀ ଗହ୍ୱରଯୁକ୍ତ (concave) ସନ୍ଧି ସୃଷ୍ଟି କରେ ତେବେ ସେହି ସନ୍ଧିକୁ ଲଘା ବା ନଘା ବୋଲାଯାଏ; ଉଭୟ ଗୃହର ଉତ୍ତରୁ ଅଂଶର ବର୍ଷଣା ପାଣି ସେହି ନଘାବାଟେ ଗଡ଼ି ଦୁଇ ଓଳର କଣବାଟେ ତଳକୁ ପଡ଼େ ।]

ଦେ. ବିଣ—ନଙ୍ଗା (ଦେଖ)—Nangā (See)

ନଘା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଲଂଘ ଧାତୁ ଣିଚ)—
Nanghā(nghe)ibā ଲଘାଇବା (ଦେଖ)—
ଲଂଘାନ **नघाना** Langhāibā (See)

ନଙ୍ଗା ଘୋଡ଼ା ପାଇଚ୍ଛ—ଦେ. ବ—୧ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଖଡ୍ଗଧାରୀ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ
Nanghā ghordā pāichhā ସୈନ୍ୟ—1. A rider with
उक्तन आदमी a drawn sword.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଏକାକୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ଯାହାର କେହି ଗଳଗ୍ରହ ହେବାକୁ ନାହିଁ ଓ ଯେ ସବୁବେଳେ ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ); ଗୃହ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି --

2 A person who has no encumbrances; a person who is his own master.

ନଙ୍ଗା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସମକୋଣତ୍ରିଭୁଜରେ ମିଳିତ ଦୁଇଟି ସ୍ଥୂଳର Nanghā māribā ନ୍ୟୁବ୍ଜ ପୃଷ୍ଠ ସବୁ ସ୍ଥୂଳକୁ ନରୁଜ୍ ଓ ନିବଡ଼ ରୂପେ ଛାଉଣି କରିବା—To thatch densely and imperviously the concave meeting place of two thatches which meet each other by forming a right angle.

ନଙ୍ଘିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଲଙ୍ଘିବା (ଦେଖ)

Nanghibā Langhibā (See)

ନଙ୍ଘା ନାଘନା, ନଘନା (ନଂଘିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଚକା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ; କର୍ମା ନଚନଚ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Nachakā ୧ । ଲମ୍ବକା; ଲମ୍ବ ଓ ଅଳ୍ପ ପାତଳ ଥିବାରୁ ସାଙ୍ଗା ନଚନଚ; ଲଗବଗେ ବାରଂବାର କମ୍ପିତ ହୁଏ—

ଲଚଲଚ; ଲଚକୋଲା 1. Long and very thin.

ହେଁଚକା ୨ । ବାରଂବାର କମ୍ପିତ—

ଲଚକ 2. Vibrating repeatedly.

୩ । ସହଜନମ୍ୟ—3. Flexible.

ଦେ. ବି.—୧ । ବାରଂବାର ଉପରକୁ ତଳକୁ ହଲ୍ଲହଲ୍ଲ; ଧକ-ଚକ—1. Jolting.

୨ । ଲମ୍ବ ଓ ଫୁଟ୍ ପତଳା ବସ୍ତୁର ବାରଂବାର କମ୍ପନ—

2. Repeated jerkings of a long and thin thing.

ନଚକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ)--୧ । ଲହଲହ କରିବା

Nachakā (ke)ibā 1. To flourish or wave a long

ନଚକାନ, ହେଁଚକାନ and very thin or slender thing.

ଲଚକାନା; ଲଚାନା ୨ । ଝୁଙ୍କେଇ ଝୁଙ୍କେଇ ବଳପୂର୍ବକ ଟାଣିବା--

2. To jerk; to pull with jerks.

ନଚକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ)—୧ । ଲକ୍ ଲକ୍ ହେବା; ଲହଲହିବା;

Nachakibā (ପତଳା ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁ) ନମନୀୟ ହେବା—1. To be-

ନଚକା; ହେଁଚକା come malleable or flexible.

ଲଚକନା ୨ । ବାରଂବାର ଦୋହଲିବା—2. To jolt; to jerk.

ନଚନଚ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ)—ନକ ନକ; ଲହଲହା; ସହଜନମ୍ୟ; ନମନୀୟ—Flexible.

Nacha nacha

ନଚନଚ ଲଚଲଚ

ନଚୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଉନ; ନୃତ୍ୟ ଗ୍ରା. ଣାଚ)—୧ । ନଚାଇବା—

Nachā 1. Causing to dance.

ନାଚ ୨ । ନାଚିବା; ନର୍ତ୍ତନ—

ନାଚ 2. Dancing.

ନଚୁ(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ନାଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ଆକାର)—୧ । ନୃତ୍ୟ କରାଇବା—

Nachā(che)ibā 1. To cause to dance.

ନାଚାନ ନଚାନା

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବା ଉପରକୁ ତଳକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା; କମ୍ପାଇବା—1. To move to and fro; to move up and down.

ପବନ ଦେବାରୁ ଅରଲାଖ ଫଳ ନଗୁଇ ରୁହୁକିମାଣ ଗୋ—ଜଦସୁର୍ଯ୍ୟ ଫଗୀତ

୩ । ଗ୍ରନ୍ଥିତ କରାଇବା; ଦୋହଲାଇବା—3. To dangle; to cause to oscillate.

୪ । ଗୀତ ବୋଲ ବା ବାଦ୍ୟସଙ୍ଗୀତ ବଜାଇ ନର୍ତ୍ତକକୁ ନାଚରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—4. To help a dancer by the accompaniment of music.

୫ । ନୃତ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବା—5. To engage or induce a person to dance

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାରଂବାର ଉଠିବା ବସିବା କମ୍ବା ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଆସିବା ଆଦି କର୍ମରେ ଲଗାଇ ହଇରାଣ କରିବା—6. (figurative) To harass a person by obliging or making him to constantly move about.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅସ୍ଥିର କରିବା--7. (figurative) To make a person restless.

ନଚୁ କୁଦା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନୃତ୍ୟ + ସ୍ଫୁଦନ)—ଲମ୍ଫ ଝମ୍ଫ; ଉଆଁ-ଉଇଁ—Jumping and frisking

ନାଚକୁଁଦା ନାଚକୁଦ about; capering.

ନଚୁନଚି—ଦେ. ବି.—୧ । ଲମ୍ଫଝମ୍ଫ; ଲମ୍ଫନ—

Nachānachi 1. Frisking about.

ନାଚାନାଚି ୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ନୃତ୍ୟ—

2 Dancing of many persons.

ନଚିକେତାଃ—ସଂ. ବି. (ନଚିକେତସ୍ ଶବ୍ଦ ୨ମା .୧ବ)—୧ । ଅଗ୍ନି—

Nachiketāḥ 1. Fire.

(ନଚିକେତା—ଦେ. ରୂପ) ୨ । ବେଦୋକ୍ତ ଋଷିବିଶେଷ —

2. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଏ ବାଜଶ୍ରବା ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ବାଜଶ୍ରବା ଋଷି ଥରେ ଯଜ୍ଞର ଦକ୍ଷିଣାପାଇଁ ସବସ୍ୱ ଦାନ କଲେ । ଏହା ସମସ୍ତରେ ନଚିକେତାଃ ପିତାଙ୍କୁ ଏକାଧିକ ଥର ପଚାରିଲେ ମୋତେ କାହାକୁ ଦାନ କଲ ? ପିତା ବରକୁ ଦୋଇ କହିଲେ 'ତୋତେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଦାନ କଲ' । ଏହା ଶୁଣି ନଚିକେତାଃ ମୃତ୍ୟୁଙ୍କ ଠାକୁ ଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ତିନ ଦିନ ନଗ୍ନଦ୍ୱାର ରହି ମୃତ୍ୟୁଙ୍କଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ—ହ୍ର. ଶ. ।]

ନଚିର—ସଂ. ଅ.—(ନ + ଚିର = ବିଳମ୍ବ) —ଶୀଘ୍ର; ଅବିଳମ୍ବେ—

Nachira At once; instantly.

ନଚେତ୍—ସଂ. ଅ. (ନ + ଚେତ୍)—ନ ହେଲେ; ନଚୁବା—

Nachet Else; otherwise; if not.

ନଚ୍ଛମନ (ଇତ୍ୟାଦି) ଗ୍ରା. ବି.—ଲଚ୍ଛମନ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Nachhamana (etc) Lachhamana etc (See)

[ନଚ୍ଛମନଆ(ଆଁ)—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ]

ନଚ୍ଛା—ଗ୍ରା. ବି —ଲଚ୍ଛା (ଦେଖ)

Nachhā Lachhā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଚ୍ଛ(ଚ୍ଛୁ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ନରସିଂହ, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଆଦ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—
Nachhi(chhu) A name for calling persons named Lakshmīdhara, Lakshmaṇa, Narasimha etc.
ନଚ୍ଛୁଆ / ନଚ୍ଛୁଆ } ଅନାଦରାର୍ଥକ

ନଚ୍ଛିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି—ଲଚ୍ଛିବା (ଦେଶ)
Nachhibā Lachhibā (See)

ନଚ୍ଛୋଡ଼ବନ୍ଦା—ଦେ. ବଣ—ନାଚ୍ଛେଡ଼ବନ୍ଦା (ଦେଶ)
Nachhoṛdabandā Nāchhoṛdabandā (See)

ନଜ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—
Naj (root) To be ashamed

ନଜଦକ୍(ଗ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନଜ୍‌ଦିକ୍=ନିକଟ)—
Najadik(g) ସାମିପ୍ୟ; ନୈକଟ୍ୟ—Nearness;
ନଜଦୀକ୍ propinquity.
ନଜଦୀକ ବଣ—ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟସ୍ଥ—
Near; adjacent; proximate.
କ୍ରି. ବ—ନିକଟରେ—Near; at hand.

ନଜର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନଜର୍)—୧ । ଦୃଷ୍ଟି; ନଜା—
Najara 1. View.
ନଜର ଜଳଧର ପଙ୍କ ବ ଅବା ବଳକ ଉଗ୍ରେ ଚିର୍ ବର୍ ଫୁଲେ ନାହିଁ ନଜର ।
नजर କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି—2. A sharp look-out.
୩ । ଦର୍ଶନ—3. Sight; vision.
୪ । ଖାତ୍ତର—4. Care; regard.
୫ । ଖିଆଲ; ମନୋଯୋଗ=5. Attention.
୬ । ଧ୍ୟାନ; ଜ୍ଞାନ—6. Notice.
୭ । ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ଖାଦ୍ୟ ବା ସୁକୁମାର ଶିଶୁଙ୍କ ଉପରେ ଡାହାଣା ଓ ଡାହାଣୀଙ୍କର ପଡ଼ିବା ଘାତଦୃଷ୍ଟି ବା ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି, ଯହିଁର ଫଳରେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଦୂଷିତ ଓ ଅଖାଦ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ଓ ଶିଶୁଙ୍କର ରୋଗ ହୁଏ (ଦୃଷ୍ଟି-ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—7. Casting of evil, sinful or greedy eye on food intended by others and on infants by wizards and witches (see notes under Dṛushṭi).
୮ । ଦର୍ଶଣୀ; ରାଜାଆଦିଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ସମ୍ମାନ ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ବା ଧନ ଦେଇ ଥାଅନ୍ତି; ନଜରାନା; ଉପଢୌକନ; ଭେଟୀ—
8. A present; nuzzer.
ଅମ୍ବୁ ନଜର ମଣିମନ୍ଦ ମଣ୍ଡନ ଶ୍ରେଣୀ ତୁଣ୍ଡେରୁ ପୂର୍ଣ ମୃଗଦୃଶାରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ବା ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାରର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶକ ତାହାଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର ପଦଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ବେଳେ ଟଙ୍କା ବା ମହଡ଼ା ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଥୁଅନ୍ତି । କେଳେ କେଳେ ଉଚ୍ଚପଦାସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାକୁ କେବଳ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଭେଟିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତି, କେଉଁବେଳେ ବା ତାହା ପ୍ରତିଶ ବା ଆସ୍ୱାଦ କରନ୍ତି ।
ଏହା ନଗଦ ଭେଟ ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳନ୍ତି ।]
୯ । ସମ୍ରାଟ ବା ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ଅଧୀନ ବା କରଦ ରାଜାମାନେ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଦରବାର ବା ଭେଟ ଉପଲକ୍ଷେ ଭେଟ ଦିଅନ୍ତି—9 A fixed sum of money or gold coins which is presented to the Emperor or his representative by a feudatory or tributary Chief on the occasion of a Durbar or formal interview.

ନଜର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେଖିବା—
Najara karibā 1. To see; to look at.
ନଜରକରା ୨ । ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—2. To keep an eye on.
नजरकरना ୩ । ଜଗିବା—3. To watch; to guard.
୪ । ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା—4. To supervise.
୬ । ଖାତ୍ତର କରିବା—5. To care for.
ଅଛତ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ ଏତ ତରଥର
ତାହାଁକ ଏ କାହାକୁ କରିବେ ନଜର । ଭୃଗୁସଂହି. ମହାଘରତ ଶାନ୍ତି ।

ନଜରକୁ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖାତ୍ତର କରିବା—
Najaraku āṇibā 1. To care for.
(ନଜରକୁ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାହାକୁ କ ଜଣାବଗ ନଜରକୁ ଥରେ ?
नजरेआना ବଳା ଦୋଇ ନାହିଁ ଥରେ ଯେ କୁସୁମବାଣେ ।
नजरमेलाना କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଗୁଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରିବା—
2. To count as a good man.
୩ । ଖିଆଲ କରିବା—3. To take cognisance of; to take notice of.

ନଜର ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନଜର୍ ଓ ଖାନା)—ବଇଠକଖାନା-
Najara khānā Drawing room; parlour.
नजरखाना **नजरखाना**

ନଜର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜର କରିବା (ଦେଶ)
Najara debā 1. Najara karibā (See)
नजरदेना ୨ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ବେଳେ ଭେଟ ଦେବା—2. To pay nuzzerana or present on cash.

ନଜର ନଳ(ଳି)—ଦେ. ବ. (ଆ. ନଜର୍=ଦୃଷ୍ଟି+ସ. ନଳ)—
Najara naḷa(ḷi) ଦୂରଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର—
नजरनली **नजरनली** Eyeglass; telescope.

ନଜର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜର କରିବା (ଦେଶ)
Najara pakā(ke)ibā 1. Najara karibā (See)
नजरफेला ୨ । ଘାତଦୃଷ୍ଟି ବା ଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା—
नजरडालना 2. To cast sinster look upon.
(ନଜର ପଡ଼ିବା—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଜରବନ୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (କତରଆ) (ଆ. ନଜର୍+ଫା. ବନ୍ଦ୍)—
Najaraband ୧ । ଗୁଦ୍ଦର-ରହିତ—1. Guarded.
ନଜରବଂଦ ୨ । ଅଟକ ରଖାଯିବା; କାର୍‌ବଦ୍ଧ—
नजरबंद 2. Confined; imprisoned.
୩ । କଡ଼ା ବା ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖାଯାଇଥିବା—
3. Kept under surveillance; watched.

ନଜରବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (କତରଆ) (ଆ. ନଜର୍+ଫା. ବନ୍ଦୀ)—
Najarabandi ୧ । ଅଟକ ରଖିବା; କଇଦ କର୍ ରଖିବା—
ନଜରବନ୍ଦୀ 1. Imprisonment; confinement.
नजरबन्दी

ନଜର ବାଗ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଜର୍+ଫା. ବାଗିଚ୍)—
Najara bāg ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଗୃହ ସଲଗ୍ନ ବଗିଚାଦ୍ୟାନ—
(ନଜରବଟିଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Pleasure-garden attached to
ନଜରବାଗ, ନଜରବାଗାନ the house of rich men.
नजरबागीचा, नजरबाग

ନଜରବାଜ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନଜର୍+ଫା. ବାଜ୍)—
Najarabāj ୧ । ଜୁହୁରୀ; ଯାଦୁଜାଣକ—
ନଜରବାଜ୍ 1. Juggler; magician.
नजरबाज, नजरहाया ୨ । ଗୁଡାରକ; ଠକ—
2. Swindler; knave.
୩ । ଯେଉଁ ଆଦାଣୀ ବା ଆଦାଣୀ ଖାଦ୍ୟ ବା ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଘାତ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ—3. A person (man or woman) who casts sinister look on food or children.

ବିଣ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Having a sharp look-out; keen-eyed; keen-sighted.
୨ । ଯେ ଖାଦ୍ୟ ବା ଶିଶୁଙ୍କପ୍ରତି ଘାତ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ—
2. Habituated to casting sinister look on food or children.

ନଜରବାଜ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନଜର୍+ଫା. ବାଜ୍)—୧ । ଜୁହୁକ;
Najarabāji ଭେଲଢ—1. Jugglery, magic.
ନଜରବାଜୀ ୨ । ପ୍ରଣୟିଯୁଗଳର ପରସ୍ପର ପ୍ରେମକ-ତାକ୍ଷଯାଡ—
नजरबाजी 2. Mutual love-glance.

ନଜର ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜର କରିବା (ଦେଖ)
Najara rakhibā 1 Najara karibā (See)
ନଜର ରାଖା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ଭଲ ନେବା—
नजर रखना 2. To take care of.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗତିବିଧି ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—3. To keep a vigilant eye on the movemets of a person.
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କୃପାଦୃଷ୍ଟି ବା ଅନୁଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—4. To look upon a person with kindness or favour.

ନଜରଣା(ନା)—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନଜରାନା)—୧ । ଭେଟି; ଉପ-
Najarāṇā(nā) ଢୌକନ—1. Present.

ନଜରାନା ୨ । ସମ୍ମାନ; ଦର୍ଶନୀ; ପ୍ରଜା ଜମିଦାର ଆଦିଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ
नजराना ଦର୍ଶନ କଲାବେଳେ ଅର୍ଥୀନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେବା ଭେଟି—
2. Cash present given to kings etc at the first interview; nuzzerana

ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥଗିତ ଦୋଇ ଆଗରେ ପାଉଣ୍ଟଙ୍କା ନଜରଣା
ଯୋଇ ଦେଇ……ସମ୍ମାନ ହେଲେ—ଫକୀର-ମୋହନ. ଗ୍ରାମ୍ୟ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳଣୀ—Nuzzerana]

ନଜଜ୍(ଗ୍)—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ଆ)—ନଜଦିକ୍ (ଦେଖ)
Najik(g) Najadik (See)
ନଜଦୀକ **नजीक**

ନଜର୍—ବୈଦେ. ବି (କତରଆ) (ଆ)—୧ । ନମୁନା—
Najir 1. Specimen.
ନଜୀର ୨ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ଉଦାହରଣ—2 Example.
नजीर ୩ । ପ୍ରାମାଣିକ ବାକ୍ୟ—3. Authoritative words.
୪ । ନିଦର୍ଶନ; ପ୍ରମାଣ—4. Proof.
୫ । ଆଇନ୍—5. Law.
୬ । କୌଣସି ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ, ସଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଇବା ପକ୍ଷର ଯୁକ୍ତିର ସପକ୍ଷରେ ଏହିପରି ବିଷୟ ପୂର୍ବେ କୌଣସି ହାଇକୋର୍ଟ୍ ବା ଉଚ୍ଚ ଅଦାଲତରେ ମୀମାଂସିତ ହୋଇଥିଲା—6. Ruling or case-law quoted by a party in support of his contention in a law court; authority in support of one's point.

ନଞ୍—ଅ. ଅ—(କ୍ରିୟା, ଏହା ଅର୍ଥବୋଧକ) ନାଁ; ନୁହେଁ; ନ—
Nañ No; not.
[ଦ୍ର—ସାଦୃଶ୍ୟ, ଅଳ୍ପତ୍ୱ, ଅନ୍ୟଥା, ଅଲ୍ପତ୍ୱ, ଅପ୍ରାଶସ୍ତ୍ୟ ଓ ବିରୋଧ ଅର୍ଥରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ରୂପ 'ନ' । ଆଦ୍ୟରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଥିବା ଶବ୍ଦ ସହିତ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏହି 'ନଞ୍' ବା 'ନ' ଠାରେ 'ଅନ୍' ହୁଏ ଯଥା, ଅନାଦୃତ; ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ 'ଅ' ହୁଏ ଯଥା, ଅସୁନ୍ଦର ।]

ନଞ୍ ତତ୍‌ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି—(ବ୍ୟାକରଣ) ନିଷେଧାର୍ଥକ ନଞ୍ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ
Nañ tat-purusha ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ସମାସ ହୁଏ-
(grammar) A negative compound.
(ଯଥା—ଅଗ୍ରାହ୍ୟ, ଅନଚ୍ଛା, ଅବୃତ୍ତ । ଏହା ଭାଷାକୋଷରେ ଏଥିର ସାଂକେତିକ ନଞ୍ତତ୍ ।)

ନଞ୍ର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ନଞ୍+ଅର୍ଥ)—'ନ' ବା 'ନାହିଁ' ଏହା ଅର୍ଥ—
Nañartha Negative meaning.
ସଂ. ବିଣ—ନଞର୍ଥକ (ଦେଖ)
Nañarthaka (See)

ନଞର୍ଥକ—ସଂ. ବି. (ନଞ୍+ଅର୍ଥ+କ)—ନ, ନାହିଁ, ନୁହେଁ, ଆଦି
Nañarthaka ଅର୍ଥ ସହିତରୁ ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ—
Having or conveying a negative meaning.

ନଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ନୃତ୍ୟ କରିବା—
Naṭ (root) 1. To dance.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—2. To shine.
୩ । ବଧ କରିବା—3. To kill.
୪ । ଅଭିନୟ କରିବା—4. To act
୫ । ଅଧଃପତିତ ହେବା—5. To drop down.

ନଟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Naṭa ୧ । ନର୍ତ୍ତକ; ନାଟୁଆ—1. Dancer.
(ନଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନାଟକର ଅଭିନେତା; ନାଟ୍ୟକଳାରେ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A player in a dramatic performance; an actor.
୩ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ—3. Aśoka tree.
୪ । (ନଶ୍ ଧାତୁ+ଅଚ୍) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ—
4. A hybrid caste.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏକାଧିକ ସଙ୍କର ଜାତି 'ନଟ' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ଥିଲା । (୧) ଶୌଣ୍ଡିକ ପିତା ଓ ଶୌଣ୍ଡିକା ମାତାଠାରୁ ଜାତ ଜାତି (୨) ମନୁଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟକନ୍ୟାଠାରୁ ଜାତ ଏକ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି ଓ (୩) ମାଳାକାର ପିତା ଓ ଶୂଦ୍ରା ମାତାଠାରୁ ଜାତ ଜାତି ନଟ ବୋଲାଯାଉଥିଲା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୫ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. Adulterer; a man of loose character.
୬ । ଭାଣ୍ଡ—6. A jester.
୭ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ —
7. Name of a musical tune or air.

[ଦ୍ର—ନଟ ରାଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗ; ଏଥିରେ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ । କେହି କେହି ଏହାକୁ ମାଲକୋଶ ରାଗର, କେହି କେହି ଶ୍ରୀରାଗର ପୁତ୍ର ବୋଲି କହନ୍ତି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ଦୀପକ ରାଗର ରାଗିଣୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହାର ଗାନ ସମୟ ଦିନର ତୃତୀୟ ପ୍ରହର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) । ଏହା ଅନ୍ୟ ରାଗ-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅନେକ ମିଶ୍ରରାଗ ଉତ୍ପାଦନ କରିଅଛି ଯଥା, ନଟ ମଲ୍ଲାରକ, ନଟ ବେହାଗ । ଏହା ନଅ ପ୍ରକାର ବା ନବନଟ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଯଥା—ବୃହନ୍ନଟ ବା ନଟନାରାୟଣ, କେଦାରନଟ, କଲ୍ୟାଣନଟ, କାମୋଦନଟ, ମଲ୍ଲାରନଟ ବା ନଟମଲ୍ଲାର, ଶୁଦ୍ଧାନଟ, କଦମ୍ବନଟ, ହାମ୍ମୀରନଟ ଓ ଆଦ୍ୟାସ୍ୱନଟ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

୮ । ଶ୍ୟୋନାକ; ଡଙ୍ଗଡଣା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Bignonia Indica (tree)

ଦେ. ବ—୧ । ଲଟ (ଦେଖ)—1. Laṭa (See)
୨ । ନଟବର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
2. Name by which a person named Naṭabara is called.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନଷ୍ଟ)—ଦୁଷ୍ଟ; ନଷ୍ଟ—
Wicked; wanton.

ନଟ

ପାଇପଟ ନଟ ନାଁ ମୋ ଅଗରୁର ନ ଧର । ବଦମୂର୍ଖ. ଚଉଶୀଘଡ଼ି ପ ଗୀତ ।

ନଟକଣ—ଗ୍ରା. ବ—ଲଟକଣ (ଦେଖ)
Naṭakaṇa Laṭakaṇa (See)

ନଟକଣି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଲମ୍ବନ=ଝୁଲିବା)—
Naṭakaṇi ଲଟକଣି; ପାଗ ବା ଟୋପିରୁ ଲମ୍ବି ଥିବା ଝୁଣ୍ଡି ବା ଫୁଲି—
ଲଟକନ Tassels hanging down from a turban
ଲଟକନ or cap.

ନଟକଣି ଘୁଗୁ ଯେ କହି ଜନହୁଅ
କଥାଉଣ ଥିଲ ନ କହ କହ ଦସ୍ୟା । କୃଷ୍ଣହି ଭ. ମହାଭରତ. ଦଳ ।

ନଟକା(କେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଲଟକାଇବା (ଦେଖ)
Naṭakā(ke)ibā Laṭakāibā (See)

ନଟକାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଟ; ନାଟ୍ୟକାର)—
Naṭakāra ୧ । ନଟ; ନର୍ତ୍ତକ—1. Dancer.
୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; କୁହୁକୀ—1. Juggler; magician.

ଧାତା ନଟକାର ପରି ଦେଖାଇତ ବହୁ ଜେଲ ବନଚ ଗଉସ୍ତ ।
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୂଧାନଧି ।

ନଟକାରୀ—ଦେ. ବ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନାଟ୍ୟକାର, ନାଟ୍ୟକାରିଣୀ)—
Naṭakārī ନଟକାର (ଦେଖ)—Naṭakāra (See)

ଏହା ଶୁଣି ଜଉଆ ନାମକ ନଟକାରୀ । ବଶୁନାଥ. ବଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରମାସୃଣ ।

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନାଟ୍ୟକାରୀ) ଯେ ନାଚେ ବା ନୃତ୍ୟ କରେ—
Dancing.

ନଟକିବା—ଗ୍ରା. କି—ଲଟକିବା (ଦେଖ)
Naṭakibā Laṭakibā (See)

ନଟକୂଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଲଟ=ପ୍ରମାଦ ବଚନ ଓ କୂଟ=କପଟ)—
Naṭakūṭa ୧ । ଜୁଟୁକୁଟୁ; ଗୋଲମାଳିଆ ବ୍ୟସ୍ତ; ଝଞ୍ଜଟ; ଅଡୁଆ—
ନଟଖଟ, ନଟଖଟି 1. Labyrinth; maze; intricacy;
ନଟଖଟ perplexity.

ଅଟେ ଛଦ ଅଟେ ଛଦ ଅଟେ ନଟକୂଟ । ପ୍ରାଚୀ. ଚତୁର୍ଭଜପ୍ରଦାସ ଗୀତା ।

୨ । ବିଘ୍ନ—2. Obstacle.
୩ । ବିରକ୍ତିକର ଘଟଣା; ଅନର୍ଥ—
3. Vexatious matter; troubles; vexation.
୪ । ଉତ୍ପୀଡ—4. Oppression.
୫ । ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା—5. Anxiety.
୬ । ଦୁଷ୍କର୍ମପଣ—6. Wickedness.

ନଟକୂଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଗୋଲମାଳିଆ; ଅଡୁଆ—
Naṭakūṭiā 1. Intricate; awkward.
(ନଟକୂଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଅଡୁଆ ଲଗାଏ—
ନଟଖଟ 2 Causing complications.
୩ । ବିରକ୍ତିକର—3. Troublesome; perplexing; vexatious.
୪ । ଉତ୍ପୀଡକାତ୍ମ—4. Oppressive.
୫ । ଦୁଷ୍କର; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—5. Difficult.
୬ । ଦୁଷ୍ଟ—6. Wicked.

ନଟଖଟ—ଦେ. ବ—ନଟକୂଟ (ଦେଖ)
Naṭakhaṭa Naṭakūṭa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଟଖଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନଟକୁଟିଆ (ଦେଖ)
Naṭakhaṭiā Naṭakūṭiā (See)
(ନଟଖଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଟଘଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ --ଲଟଘଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭaghaṭa (etc) Laṭaghaṭa etc (See)

ନଟଘଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲଟଘଟିଆ (ଦେଖ)
Naṭaghaṭiā Laṭaghaṭiā (See)
(ନଟଘଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଟଚର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଟ + ଚର୍ଯ୍ୟା)—
Naṭacharjyā ୧ । ନଟର ବାକ୍ୟାଭିନୟ—
1. The verbal acting of an actor.
୨ । ନାଟକାଭିନୟ—2. Acting of a drama; dramatic performance.

ନଟତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ନଟ + ତା)—୧ । ନଟର ଭାବ—
Naṭatā 1. The state of being an actor or dancer.
(ନଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନଟର କାର୍ଯ୍ୟ—
2. The act of a dancer or actor.

ନଟନ—ସ୍ତ. ବି. (ନଟ୍ ଧାତୁ + ଅନ)—୧ । ନୃତ୍ୟ; ନର୍ତ୍ତନ—
Naṭana 1. Dancing.
୨ । ନାଟକ ଅଭିନୟ—2 Acting in a play.

ନଟ ନାଗର—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Naṭa nāgara Śrīkṛushṇa.

ନଟ ନାରାୟଣ—ସ୍ତ. ବି—ସଙ୍କର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Naṭa nārāyaṇa Name of a composite musical air.
[ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ରାଗ । ଏଥିରେ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲଗେ । ଦେବନ୍ତ ଋତୁରେ ରାତ୍ରି ୨୧ ଦଣ୍ଡଠାରୁ ୨୬ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଗେୟ । ହନୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ମେଘରାଗର ଓ ଭରତଙ୍କ ମତରେ ଏହା ସାଧକରାଗର ପୁତ୍ର । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନଟ ନାଗ୍ନି—ସ୍ତ. ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଟ + ନାଗ୍ନି)—ନଟୀ (ଦେଖ)
Naṭa nāṛī Naṭī (See)

ନଟପଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଲଟପଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭapaṭa (etc) Laṭapaṭa etc (See)
(ନଟରପଟର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଟପଟ ଲଟପଟ

ନଟପଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲଟପଟିଆ (ଦେଖ)
Naṭapaṭiā Laṭapaṭiā (See)

ନଟବର—ସ୍ତ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନଟ+ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Naṭabara ୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. Śrīkṛushṇa.
୨ । ପ୍ରଧାନ ନଟ —2. The chief dancer or actor.
୩ । ଅଭିନୟର ସୂତ୍ରଧାର—3. Stage manager.
ସ୍ତ. ବିଣ—ନୃତ୍ୟପଟୁ; ନାଚିବା ବିଷୟରେ ଦକ୍ଷ—
Expert in dancing.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନଟବର ବେଶ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବେଶବିଶେଷ—
Naṭabara beśa A sort of dress of Śrīkṛushṇa.
[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜିଭଙ୍ଗ-ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇ କଣ୍ଠୀ ଧରି ନାଚିବା ସମୟର ବେଶ । କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ପୁରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଏକ ସଭ୍ୟବାସରେ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କର ଏ ବେଶ ହୁଏ ।]

ନଟବେହାଗ—ସ୍ତ. ବି—ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Naṭabehāga Name of a musical air.

ନଟଭୂଷଣ - ସ୍ତ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଟ+ଭୂଷଣ = ଅଭରଣ)—
Naṭabhūshaṇa ହରତାଳ —Red orpiment.
(ନଟମଣ୍ଡନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଟମଲ୍ଲାର—ସ୍ତ. ବି—ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Naṭamallāra Name of a musical tune or air.
(ନଟମଲ୍ଲାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ସଙ୍କର ରାଗ; ଏହା ନଟ ଓ ମଲ୍ଲାର ରାଗଦ୍ୱୟର ମିଶ୍ରଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଏଥିରେ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ ।]

ନଟ ମୁକୁଟ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନଟବର (ଦେଖ)
Naṭa mukuṭa Naṭabara (See)
ଜ ଦେବ ମଉରେ ରୁରୁ ନଗୁଇଲେ,
ଯଟଦେବ ସେହୁ କାଳେ ନଟ ମୁକୁଟରୁ ବୋଲେ ନର୍ତ୍ତନ ।
ଜଜପୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଟଯୋଷା—ସ୍ତ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଟ + ଯୋଷିତ୍)—ନଟୀ (ଦେଖ)
Naṭajoshā Naṭī (See)
(ନଟଯୋଷିତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଟ ଯୋଷିତା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଟ + ଯୋଷିତ୍)—୧ । ନଟନାଗ୍ନି, ନଟୀ—1. A female dancer.
୨ । ବେଶ୍ୟା—2. Harlot; prostitute.
ତଲୋଡ଼ୁ ମୋତେ ଯେମନ୍ତ ନଟଯୋଷିତା—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନଟରଙ୍ଗ—ସ୍ତ. ବି—ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ—
Naṭaraṅga Theatrical stage (Apte).

ନଟରା—ଗ୍ରା. ବି—ଲଟରା (ଦେଖ)
Naṭarā Laṭarā (See)

ନଟ ସଞ୍ଜ୍ଞକ—ସ୍ତ. ବି—୧ । ଗୋଦନ୍ତୀ ହରତାଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Naṭa saṁjñāka 1. Red orpiment (Apte).
୨ । ନଟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. An actor; a dancer (Apte).

ନଟ ସୂତ୍ର—ସ୍ତ. ବି (ନଟ+ସୂତ୍ର)—ଅଭିନେତୃବର୍ଗଙ୍କ ପାଳନୀୟ ନିୟମ ବା ଉପଦେଶତତ୍ତ୍ୱ—Directions or rules for actors (Apte).

ନଟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ଲଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭā (etc) Laṭā etc (See)

ନଟାଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନଟେଇ (ଦେଖ)
Naṭāi Naṭei (See)

ନଟାନ୍ତିକା—ସ୍ତ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଟ+ଅନ୍ତ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ନଟର ଲଜ୍ଜା ନ ଥିବାରୁ ନଟାନ୍ତିକାର ଏହି ଅର୍ଥ) ଲଜ୍ଜା—
Naṭāntikā Bashfulness.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଟି—ଦେ. ବ—୧ । (ଚଲଚ୍ଚାରେ) ଚଳୁଥିବା ନୌକାର ପାଲକୁ
Naṭī ଅଟକାଇ ରଖିବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ି—
1. A long piece of rope-used for holding tightly the sail of a boat in motion.

୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ନଟବରର ଡାକ ନାମ—
2 A fond name for calling Naṭabara.

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଲତା)—ଲଟି; ଲଟା; ଖୁଣ୍ଟ ଖୁଣ୍ଟ ଲତା—
Small creepers.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ—ଲତାବହୁଳ ବନ—
A jungle full of creepers.

ନଟିତ—ସଂ. ବି. (ନଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—ନାଟକାଇନସୂ—
Naṭita Acting; dramatic representation.

ନଟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅଉନେଶୀ—
Naṭī 1. An actress.

୨ । ନର୍ତ୍କୀ—2. Dancing girl.

୩ । ବେଶ୍ୟା—3. Harlot; courtezan; prostitute.

୪ । ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—4. A strumpet.

୫ । ନାଟକର ସୂତ୍ରଧାରର ସ୍ତ୍ରୀ; ମୁଖ୍ୟା ନଟୀ—
5. The chief actress, regarded as the wife of the stage manager.

୬ । ଗୋଦନ୍ତୀ ହରତାଳ—6. Red arsenic (Apte).

୭ । ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧକ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ.)
7. A medicinal scent; shell.

ଦେ. ବ.—ନଟୀକାଳ (ଦେଶ)—Naṭīkāla (See)

ନଣି ଯେ ବଦଳି ପୂତ ବଦାଇବ । ଗ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ନଟୀକାଳ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ. (ସଂ. ନାରକେଳ)—ନଡ଼ିଆ—
Naṭīkāla Cocoanut.

ଗ୍ଲୋସ୍ସ ପାଲଟିଆ ନଟୀକାଳ । ଗ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାସ. ଶଶିସେନା ।

ନଟୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ଲଟୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Naṭu (etc) Laṭu etc. (See).

ନଟେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନର୍ତ୍କୀ,—୧ । ଉରଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଇବାରେ
Naṭei ବ୍ୟବହୃତ ବଶଖଲାକାଦି ନର୍ମିତ ଉନ୍ତ୍ରୀର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
ନାଟାଇ 1. An instrument made of bamboo
ନଟାଇ ନରୀ strips used for winding the warp threads.

୨ । ଚାଲୁଣ୍ଡର ନମ୍ବାଂଶ (ଯହିଁରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ା ଯାଏ)—
2. A reel for winding threads.

ନଟେଇ ପଟେଇ—ଗ୍ରା. ଅ.—ଲଟପଟ (ଦେଶ)
Naṭei paṭei Laṭa paṭa (See)

ନଟେଶ୍ୱର ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ଓ ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନଟ = ନର୍ତ୍ତକ + ଈଶ୍ୱର)—
Naṭeśwara ମହାଦେବ; ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟକାରକ ଶିବ—Śiba;

ନଟ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ନଟ + ଯ + ଆ)—ନଟ ସମୂହ; ଅଭିନେତୃଦଳ;
Naṭyā ନର୍ତ୍ତକ ଦଳ—
A company of dancers or actors.

ନଠା—ଗ୍ରା. ବ.—ଲଠା (ଦେଶ)
Naṭhā Laṭhā (See)

ନଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବନ୍ଧନ କରିବା—
Nard (root) To bind.

ନଡ଼—ସଂ. ବ. (ନଡ଼୍ ଧାତୁ + କରଣ ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ ଜଗୁଯାଏ)—
Narda ୧ । ତୃଣବିଶେଷ; ନଳ—1. A reed.

୨ । ହାତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା କାଚବଳୟ ତିଆରି ଓ ବିକି କରିବା
ଜାତିବିଶେଷ—Name of a tribe manufacturing and selliing glass bracelets.

ନଡ଼କ—ସଂ. ବ.—ଦୁଇ କାନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅସ୍ଥି—
Nardaka A bone between the shoulders (Apte).

ନଡ଼କା—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—ଲଡ଼କା (ଦେଶ)
Nardakā Lardakā (See)
(ନଡ଼କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଡ଼କୀୟ—ସଂ. ବଣ (ନଡ଼+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଈୟ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ
Nardakīya ପ୍ରଚୁର ନଳ ଉଣ୍ଡ ଜନ୍ମେ; ନଳବହୁଳ (ପ୍ରଦେଶ)—
(a place) Growing reeds abundantly.

ନଡ଼ଚଡ଼—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲଡ଼୍ ଧାତୁ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ସାମାନ୍ୟ
Narda charda ମାତ୍ର ଘୁଞ୍ଚିବା; ଦୋଲଚଲ; ବଚଳନ—
ନଡ଼ଚଡ଼ Moving slightly from one's original
ହଲଚଲ, ହିଲନାଡୁଲନା position; slight shifting of the position; slight deviation.

ନଡ଼ନଡ଼—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲଡ଼୍ ଧାତୁ)—୧ । ଲଡ଼ ଲଡ଼; ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ—
Narda narda 1. Oscillating; hanging to and
ନଡ଼ନଡ଼, ନୁଡ଼ ନୁଡ଼, ନୁଡ଼ନୁଡ଼େ, ନୁନୁଡ଼େ fro; dangling.
ଲଡ଼ଖଡ଼, ଢୋଲା, ଡଗମଗ ୨ । ଢୁଗୁଲା; ଲଡ଼କା; ଶ୍ଲଥ—
[ନୁଡ଼୍(ଡ଼୍) ନଡ଼୍(ଡ଼୍)—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Loose; slackened.

ଯାଇଥିଲ ମଞ୍ଚ; ଦେଖି ଅଉଲ ପରପଞ୍ଚ;
ହାତ ବଢ଼ାଏ ନଡ଼ ନଡ଼, ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଏ ନଡ଼ ନଡ଼;
ବଆନାଡ଼ର କଲ୍ପିତ ଭକ୍ତି । ଶିଶୁବଚନ ।

୩ । ଯେ ସିଧା ଦୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ନ ଯାଉ ଟଳୁ ଥାଏ;
ଟଳ ଟଳ—3 Shaky; tottering.

ନଡ଼ନଡ଼ ହେବା—ଦେ. କି.—ଶ୍ଲଥ ବା ଢୁଗୁଲା ହେବା—
Narda narda hebā To become loose or
ନଡ଼ନଡ଼ହଓୟା **ଲଡ଼ଖଡ଼ହୋନା** slackened.

ନଡ଼ ନଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ.—ନଡ଼ା ନଡ଼ (ଦେଖ)
Narda nardiā Narda narda (See)
ନଡ଼ିୟା **ଲଡ଼ଖଡ଼ିୟା**
[ନଡ଼୍ (ଡ଼୍) ନୁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନଡ଼ପ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—୧ । ତେଲ—
Nardapa 1. Oilman.

୨ । ତେଲ—2. Oil.

ନଡ଼ପ ଶାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ତେଲଶାଳ—
Nardapa śāla An oilman's factory.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲଡ଼୍ ଧାତୁ=କମ୍ପିତ ହେବା) —
Nardabardа ୧ । ଢିଲୁଲା; ଶିଥ; ନଡ଼ ନଡ଼—
ନାଡ଼ାଚାଡା, ଲଡବଡ଼ 1. Loose; slackened.
ଲଡ଼ଖଡ ୨ । ଦୋହୁଲ୍ୟମାନ—2. Dangling;
[ନୁଡ଼୍ (ଡ଼୍)ବୁଡ଼୍(ଡ଼୍)—ଅନ୍ୟରୂପ] oscillating.
୩ । ଖଜବଜ; ଅସ୍ଥିର—3. Restless.

ଶୂନ୍ୟ ଲଡ଼ଲଡ଼ ଲଡ଼ଲଡ଼, ମିଛ ମାନ୍ଦାରେ ପଡ଼ ରୁ ନଡ଼ବଡ଼ ନଡ଼ବଡ଼ ।
ଶଙ୍କରଭେଦ ଭଜନ ।

୩ । ଚଞ୍ଚଳ—3. Unsteady.
୪ । ଲମ୍ପଟ; ପରସ୍ତ୍ରୀଲୋଲୁପ—
4. Adulterous; lascivious.
୫ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ଟଳଟଳ ହେଉଥାଏ—
5. Wavering; tottering.
୬ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଏକ କଥା ବା ପକ୍ଷକୁ ସ୍ଥିରଭାବରେ ଧରି ରହେ ନାହିଁ; ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତ—
6. Vacillating; fickle.

ଦୁକାଉ ଟଙ୍କା ବଇନା କେଉ ଫେର ଏଣେ ତେଣେ
ଜାହିଁକି ନଡ଼ବଡ଼ ଦୃଢତ । ବୁକାସ. ଯୌବୁକ ।

୭ । ଚୋର; ପରଧନାପହାରୀ—
7. Stealing; pilfering.
୮ । ଲମ୍ବରପହର; ବୃଥା ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଶୂନ୍ୟଭାବରେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବା—1. Unnecessarily walking to and fro; loitering.

ନଡ଼ବଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଲମ୍ପଟ୍ୟ; ଲମ୍ପଟ ସ୍ୱଭାବ—
Nardabardi 1. Adulterous nature.
ଲଡ଼ବଡି (ଯଥା—ଇନ୍ଦ୍ର ନଡ଼ବଡ଼ି ।)
ଲଡ଼ବଡ଼ି ୨ । ଖାଦ୍ୟଲାଲସା; ଲୁବ ନଡ଼ବଡ଼ଆ ସ୍ୱଭାବ—
2. Hankering after food.
(ଯଥା—ଲୁବ ନଡ଼ବଡ଼ି ।)
୩ । ଚୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଚୋର କରିବା ସ୍ୱଭାବ—
3. Stealing or pilfering.
(ଯଥା—ହାତ ନଡ଼ବଡ଼ି ।)
୪ । ଏପକ୍ଷ ସେ ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ପ୍ରବୃତ୍ତି—4. Fickle nature.

ନଡ଼ବଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଶ—ନଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)
Nardabardiā Nardabarda (See)
[ନୁଡ଼୍(ଡ଼୍)ବୁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଲଡଲଡିଆ

ନଡ଼ବଡ଼ିଆ ଖୋଇ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)
Nardabardiā khoi Nardabardi (See)
[ଦ୍ର—ଖୋଇ, ପ୍ରବୃତ୍ତି, ସ୍ୱଭାବଆଦି ଶବ୍ଦ ସହିତ 'ନଡ଼ବଡ଼ିଆ' ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଉତ୍ତାରେ ସ୍ଥଳଟି ।]

ନଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଡ଼; ନଲ)—୧ । ଛିଣ; ଧାନଗଛର କେଣ୍ଡାଭରହିତ ପକ୍ୱ ଅଂଶ—1. Straw; hollow stalk of paddy and other plants.
ନରୁ, ନାର ୨ । ସାରୁଗଛର ପତ୍ରଭରହିତ ଅଂଶ—
2. The leafless stem of taro plant.

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଲଡ଼ାଇ)—ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ଲଢ଼େଇ—
Athletic fight.

ନଡ଼ା(ଡେ)ଇ(ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.ବ. (ଫା.)—ଲଡ଼ାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nardā(rde)i (etc) Lardhāi etc. (See)

ନଡ଼ା(ଡ଼ା)ନଡ଼ି(ଢ଼ି)—ଦେ. ବ—ଲଡ଼ାଲଢ଼ି (ଦେଖ)
Nardā(rdhā)nardi(rdhi) Lardhālardhi (See)

ନଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାଡ଼ିକେଳ)—ନାରକେଳ ଗଛ ଓ ଫଳ—
Nardiā Cocoanut (tree and fruit); Cocus Nucifera.
ସଂ. ନାମ—ନାରକେଳ, ନାଡ଼ିକେଳ, ସଦାଫୁଲ୍ଲ, ଶିରଃଫଳ, ରସଫଳ, ଦୃଢ଼ଫଳ, ସ୍ୱଙ୍ଗ, ଦୃଢ଼ମାଳ, ସଦାଫଳ, ଜୁଟଜଟରୁ, ମାଲଜରୁ, କୂର୍ଚ୍ଚଶେଖର, ଲାଙ୍ଗଳୀ, ମଙ୍ଗଲ୍ୟ, ଦୃଣରାଜ, ସ୍ଥଳଜରୁ, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ, ଭ୍ୟଂବକଫଳ, ଭୁଙ୍ଗ, କୌଶିକ-ଫଳ, ଫଳମୁଣ୍ଡ, ବହ୍ୱାମିଷ ତ୍ରିପୃ ନାରକୋଳ; ନାରକେଳ; ନାରିକେଳ
ନାରକେଳ, ନରିୟଳ, ନାରିୟଳ, ଗରୀ ଡେ. କୋବରକାସ୍ୱା

[ଦ୍ର—ଡେଙ୍ଗ ଗଛରୁ ଯେଉଁ ଶୁଖିଲା ନଡ଼ଆ ମନକୁ ଝଡ଼ପଡ଼େ ତାକୁ ଦନାକେଡେ ଘରେ ରଖିଲେ ପୋକ ଖାଇବ ନାହିଁ । ସେ ନଡ଼ିଆକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲାଯାଏ । ସେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂମିରେ ପୋତା ହେଲେ ତାର ଗଛ ବଡ଼ ହୁଏ । ତାହାକୁ ନଡ଼ଆ ଗଛ ବୋଲାଯାଏ । ନଡ଼ଆ ଗଛକୁ ୬।୭ ଥର ସ୍ନାନାନ୍ତରଭ କରିବା ପରେ (ବଡ଼ ଗଛ, ଉତ୍ତାଡ଼ ଗଛ) ଶେଷରେ ତାକୁ ବଗିଗ୍ଧ ଆବରେ ଦେଢ଼ ହାତ ଦୂର ହାତ ଗର୍ତ୍ତର ଗାତ ଖୋଳ ପୋତିବାକୁ ହୁଏ । ୫ ହାତ ଛଡ଼ାରେ ଗଛ ଲଗାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ତାଡ଼ ପୋତା ହେବାର ୫ ବର୍ଷଠାରୁ ୧୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଫଳ ଫଳେ । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶରେ ନଡ଼ଆ ଗଛ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବଢ଼େ ଏବଂ ତାହାର ଫଳ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ହୁଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମାଏ ନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳ, ଉତ୍ତରର ଉପକୂଳ ପ୍ରଦେଶମାନ (ବଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳ ଓ ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ) ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଖୁବ୍ ନଡ଼ଆ ହୁଏ । ଲଙ୍କା ଦ୍ୱୀପର ନଡ଼ଆ ଆମ ଦେଶର ନଡ଼ଆ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । ନଡ଼ଆ ଫଳ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସାଧାରଣ ବା ସବଜା ନଡ଼ଆ, ନାଲି ବା ରଙ୍ଗି ନଡ଼ଆ ଓ ଦଲଦିଆ ନଡ଼ିଆ । ନଡ଼ଆ ଫଳ ପଇଡ଼ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା ବେଳେ ଲମ୍ବାଂଶିଆ ବୃତ୍ତାକାର ଥାଏ, କିନ୍ତୁ କ୍ରମଶଃ ନଡ଼ଆ ପରିପକ୍ୱ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫଳ ଉଭା ପଦାଇଆ ବା ତିକୋଣ ହୁଏ ।

ନଡ଼ଆ ଗଛର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉପକାରରେ ଲାଗେ । ନଡ଼ଆ ଫଳ ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ । ପଇଡ଼ ବା ଅପକ୍ୱ ନଡ଼ିଆର ପାଣି ଉତ୍ତମ ପାନୀୟରୂପେ ସର୍ବତ୍ର ଆଦୃତ ହୁଏ । ଶୁଖିଲା ନଡ଼ଆର ଶସ୍ୟକୁ ପେଡ଼ିଲେ ବା ଘଷିଲେ ଭିତରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ନଡ଼ଆ ଉତରୁ ଯେଉଁ ଶସ ବାହାରେ ତାକୁ କୋରି ସେଥିରେ ଚଳ ଆଦ ମିଶାଇ ପିଠା ଆଦର ପୂର ଓ କୋରା (ଲଡୁ) କରିଯାଏ । ଉକ୍ତ ଶସକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ରସ ଚପୁଡ଼ି ସେ ରସକୁ ନଆଁରେ ନର୍ଜଳ କଲେ ନଡ଼ିଆ ଘିଅ ବାହାରେ । ଏହି ଘିଅ ଓ ତେଲ ଦେହରେ ଲଗାଇବା ଓ ପିଠା ଗଣ୍ଡିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଫଳର ଆବରଣ ବା କଡା କାଢ଼ି ଦେଲେ ସେଥିଁ ଝାଣୁଆ ଗୋଲକ ବା ଷଡ଼େଇ ବାହାରେ ଚନ୍ଦନ ଅଣକ ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ସୁଗଣ୍ଧ ପାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଥିରୁ ବୋତାମ୍ ଗୁନ୍ଦା ପିଆନ୍ନା ଆଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ନଡ଼ିଆ ଫଳର କଡା ଭଲେ ଥିବା ଗୋଲ ଷଡ଼େଇର ମୁଣ୍ଡ ଆଖି ଥାଏ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟକର ଉପର ଆବରଣ କୋମଳ । ଏହି ଆବରଣକୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଶସ୍ୟକୁ କୋର ବାହାର କର ନଡ଼ିଆ ଫଳକୁ କୁମ୍ଭା ବା ଦାମ କରଯାଏ । ନଡ଼ିଆ ଷଡ଼େଇକୁ ଦୁଇଫାଳ କର ସେଥିରେ ବେଶ୍ ଉରଢ଼ କର ଅଣକ କରଯାଏ । ନଡ଼ିଆର ଉପର ଚନ୍ଦନମୟ ଆବରଣ ବା କଡାରୁ ଦଉଡ଼ି ହୁଏ । ଏହି କଡା ମଧ୍ୟ ବାଡ଼ଆ ଦୋଇ ଗଦରେ ତୁଳା ପର ଉରଢ଼ କରଯାଏ । ନଡ଼ିଆ ପତ୍ର ବା ବରଡ଼ାରୁ ଝଡ଼କା ବାହାରେ ଓ ଏହି ଝଡ଼କାରେ ପର୍ଦ୍ଦାର ମୁଠା, ଝଇଁ, ବାଜୁଗିଅ, ପରଦା ଆଦ ଗଢ଼ଆର ହୁଏ । ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା (ପତ୍ର)ରେ ଆସନ (ଶଯ୍ୟା ବା ଗଦ୍ଦି) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ନଡ଼ିଆ ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଜାଲ ଓ ମସାଲ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଘରର ଶେଣୀ, ରୁଅ, ଉତ୍ତର ଆଦ ଓ ପାଣି ବୋହିବା ଓ ଲଂଘା ମାରିବା ଡଙ୍ଗା ହୁଏ । ସାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ନଡ଼ିଆର ଖଣ୍ଡାକାର ସିଝ ବା ଖୋସାର ଅଗ୍ର ଭାଗକୁ ଚଅର ବାହାରିବା ପୂର୍ବେ କାଟ ସେଥିରୁ ସେଥିଁ ରସ ବାହାର କରନ୍ତି ତାହା ତାଡ଼ି ହୁଏ ଓ ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ କଳସ ଉପରେ ନଡ଼ିଆ ରଖି ପୂଜା କରଯାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯଜ୍ଞ ଆଦରେ ନଡ଼ିଆ ଭେଟ ଦଅନ୍ତି । ରଜାମାନଙ୍କର ଅଭିଷେକ ଆଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଲୋଡ଼ା ହୁଏ । କସି ନଡ଼ଆକୁ ଗୋଟମା, ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ନଡ଼ିଆକୁ ଘଇଡ଼, ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ୱ ନଡ଼ଆକୁ ପାଣିଚ ନଡ଼ିଆ ଓ ନଡ଼ଆକୁ ଛତୁ ଦିନ ରଖିଲେ ଉଉରୁ ପାଣି ଶୁଖି ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆକୁ ଝୁରୁଡ଼ା ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଘଇଡ଼ର ପାଣି ସୁମିଷ୍ଟ ଓ ଜୀଣ୍ଣକାରକ ।]

ନଡ଼ିଆ ଆଂଶୁ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାର ମୂଳ ଭାଗରେ ଲାଗିଥିବା
Nardiā āmśu ଧଳା, କୋମଳ ଓ ରେଶୁ ସଦୃଶ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ—
A soft white and scale-like substance sticking to the body of a cocoanut branch.

[ଦୃ—ଏହାକୁ ଗୁମ୍ଫି ବାହାର କରଯାଏ । ଘାଆରେ ଏହାକୁ ପକାଇଲେ ଘାଆ ଶୀଘ୍ର ଶୁଖିଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଆଖି– ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାଡ଼ିକେଳ + ଅକ୍ଷି)—
Nardiā ākhi ନଡ଼ିଆ ଫଳରୁ କଡା କଢାସିବା ପରେ ସେଥିଁ
ନାରକେଳର ଚୋଖ ବର୍ତ୍ତୁଳ ସାଜ ରହେ ତହିଁ ଉପରେ ଥିବା ଆଖି
नारियलकी आँख ପର ମୁଣ୍ଡ ଛିଦ୍ର ତିନ—The three round marks representing holes on the head of a cocoanut fruit after it is shorn of its rind.

[ଦୃ—ଏହି ଆଖି ଉତ୍ତୋଳିତ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅତି କୋମଳ ଓ ସହଜ ଭଦା; ସେହି କୋମଳ ଆଖିର ଆବରଣକୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ବା ଫୁଟାଇ ଦେଲେ ନଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ହୋଇଯାଏ । ସେହି ସଚ୍ଛିଦ୍ର ଆଖି ବାଟେ ନଡ଼ିଆରୁ ଗଜା ବାହାରେ ଓ ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ନଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରୁ ଶସ୍ୟ କୋର ଲୋକେ ନଡ଼ିଆ କୁମ୍ଭା ଉଆର କରନ୍ତି ଓ ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ନଡ଼ିଆର ନଇଗୁ (ଜଳ) ପୂରାନ୍ତି ।]

ନଡ଼ିଆ କଠା—ଦେ. ବ—ଡେଙ୍ଗ ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ିବା ଶୁଖିଲା
Nardiā kāṭha ନଡ଼ିଆ (ଯାହା ଦ୍ୱ ମସ୍ତ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—
The dry cocoanuts from an old tree.

ନଡ଼ିଆ କତା—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଅଂଶୁମୟ ଗ୍ଲେପା—
Nardiā katā The fibrous rind of the
ନାରକେଳର ଛୋବଡ଼ା **नारियलका छिलका** cocoanut.

ନଡ଼ିଆ କନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାରକେଳ + ସ୍କନ୍ଧ)—
Nardiā kandā ନଡ଼ିଆ ଗଛର କୋମଳ ସ୍କନ୍ଧ ଦେଶ (ସେଥିଁ-
ଠାରୁ ବାହୁଙ୍ଗା ବାହାର ଥାଏ)—The tender part inside the neck of a cocoanut tree.

ନଡ଼ିଆ କଲି—ଦେ. ବ—ଅତି ସରୁ ନଡ଼ିଆ (ଯାହାକୁ କୁମ୍ଭା ଓ
Nardiā kali ନାସଦାମ କରଯାଏ)—
A small and long cocoanut.

ନଡ଼ିଆ କୁମ୍ପା—ଦେ. ବ—ବୋତଲ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ପକ୍ଷା ନଡ଼ିଆ—
Nardiā kumpā A pot made by scrooping off the
ନାରକେଳର କୁପୀ kernel out of a cocoanut through
नारियलका कुप्पा the bore on its head.
(ନଡ଼ିଆ କୁମ୍ପା—ଶ୍ଳେଷ ଆକାର) [ଦୃ—ନଡ଼ିଆ ଫଳର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର ବାଟେ ତହିଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶସ୍ୟକୁ କୋଉ ବାହାର କର ସେହି ପକ୍ଷା ନଡ଼ିଆରେ ନାସ, ଗୁଣ୍ଡି, ତେଲ, ରଅ ଆଦ ରଖାଯାଏ । ଏହିପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ପକ୍ଷା ନଡ଼ିଆକୁ କୁମ୍ଭା ଓ ସାନ ସାନଗୁଡ଼ିକକୁ କୁମ୍ଭୀ ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ସଭ୍ୟବାସୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଡ଼ଆ ଉତ୍ତର କୋର କୁମ୍ଭା ଉଆର କରିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତିକୁ 'ଉଡ଼କେଇତା' ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଏହି ନଡ଼ିଆ କୁମ୍ଭା ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଗନ୍ଧର ଜଳାଧାର ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ କୋରା—ଦେ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆଫାଳରୁ କୋରଣା ସାହାଯ୍ୟରେ
Nardiā korā କୋରିଯାଇ ଥିବା ଶସ୍ୟ—1. The kernel
ନାରକେଳ କୁରୀ scrooped off from the coccanut
नारियलका छीलाहुआ गुदा copra.

[ଦୃ—ଏହା ପିଠାର ପୂରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାକୁ ଚପୁଡ଼ିଲେ ସେଥିଁ ରସ ବାହାରେ ସେଥିରୁ ନଡ଼ିଆ ଘିଅ ହୁଏ ।]

ନାରକେଳର ଲାଡୁ ୨ । କୋରି ନଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ଆଦରେ ପାଗ ଦୋଇ
नारियलका लड्डु ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ମିଠେଇ ବା ମୋଦକବିଶେଷ—
2. Sweetmeats prepared by boiling cocoanut kernel and sugar.

ନଡ଼ିଆ କୋରୁଅ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ରସ ସିଝ ଦୋଇ ଦିଅ ମହଦ୍ଦେଲ୍ଲ
Nardiā korua ବେଳେ ପାକପାତ୍ର ତଳେ ଲେନାପର ଯେଉଁ
ନାରକେଳର ଚାଁଛି ସୁଖାଦ୍ୟ ନରମ ଅଂଶ ରହିଯାଏ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାରୋୟଲକୋ ଡାଢ଼ୀ The delicious sediment left at the bottom of the pot in which cocoanut juice is boiled into ghee.

ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼୍ଡିକା—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ପତ୍ରର ଶାଣୁଆ ସରୁ ମେରୁଦଣ୍ଡ—
Nardiā khardikā The slender and hard ribs
ନାରକେଳ କାଠି of cocoanut leaves.
ନାରୀୟଲକା ଶୀକ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପର୍ଦ୍ଦାର, ଖଇଞ୍ଚ, ମୁଗୁର, ପରଦା, ଚଢ଼େଇ ରଖିବା ପଞ୍ଜୁଗ୍ ଓ ଭଲାଭଲ ଖଡ଼ିକା ଆଦ ଅନେକ ପ୍ରସ୍ତୋଜନୀୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଖୁଙ୍କୁ—ଦେ. ବ—ଗଜା ଦୋଇଥିବା ନଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଧଳା,
Nardiā khuṅku କୋମଳ ଓ ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ—
ନାରକେଳ କୋଁପର The tender, white and sweet
ନାରୀୟଲକା ଶଷ substance found inside a sprouting cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ଖୋଲପା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ—ନଡ଼ିଆ ଶଢ଼େଇ—
Nardiā kholapā The hard rind of a cocoanut seed.

ନଡ଼ିଆ ଖୋସା—ଦେ. ବ (ସ. ନାଡ଼ିକେଳ + କୋଷ)—
Nardiā khosā ଯେଉଁ ଖଡ୍ଗାକାର ପୁଷ୍ପକୋଷ ମଧ୍ୟରୁ ନଡ଼ିଆ
ନାରକେଳର ଚାଁପ ଫୁଲର ଚଅଁର ବାହାରେ—The
ନାରୀୟଲକା କୋଷା scabbard-like covering or sheath from which bunches of flowers of cocoanut come out.

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ଚଅଁର ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ଅଗ କାଟିଲେ ଯେଉଁ ରସ ବାହାରେ ତହିଁରୁ ଚାଡ଼ି ଓ ଗୁଡ଼ ହୁଏ । ଚଅଁର ବାହାରିଯିବା ପରେ ସିଧ ଶୁଖିଗଲେ ଚାଦା ଜାଲ ହୁଏ । ଏହାର ଧୂଆଁରେ ମଶାମାନେ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ।]

ନଡ଼ିଆ ଗଜା—ଦେ. ବ—ଗଜୁଥିବା ନଡ଼ିଆ—
Nardiā gajā Sprouting cocoanut fruit.
ନାରକେଳ ଗଜା **ନାରୀୟଲକା ଗାଜା**

ନଡ଼ିଆ ଗଡ଼—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଗଛର ମୂଳଠାରୁ ସ୍କନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଲ
Nardiā garda ଲମ୍ବ ଅଂଶ—A long piece out of
ନାରୀୟଲ ପେଡ଼କା ଟୁକଡ଼ା the trunk of a cocoanut tree

ନଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ନଡ଼ିଆ ଗୋଟମା (ଦେଖ)
Nardiā gurdi Nardiā goṭamā (See)

ନଡ଼ିଆ ଗୋଟମା—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆର ଅତି ଛୋଟ ଅପରିପକ୍ୱ ଫଳ—
Nardiā goṭamā Very small raw fruits of
ନାରକେଳର ମୁଚୀ **ନାରିୟଲକା ବତୋୟା** cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ଘିଅ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ରସକୁ କଅଁରେ ସିଝ କଲେ ତାହାର
Nardiā ghia ଜଳୀୟ ଅଂଶ ମରିଯାଇ ଯେଉଁ ଘୃତବତ୍ ପଦାର୍ଥ
ନାରିକେଳର ଘୀ ରହିଯାଏ—Ghee prepared by boiling
ନାରୀୟଲକା ଘୀ the juice of cocoanut kernel.

ନଡ଼ିଆଘିଅ ମାରିବା—ଦେ. କି—ନଡ଼ିଆ ରସରୁ ଅଗ୍ନି ସାହାଯ୍ୟରେ ଘିଅ
Nardiāghia māribā ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—To prepare ghee by boiling the juice pressed from cocoanut kernel.

ନଡ଼ିଆ ଚଅଁର—ଦେ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆ ଫୁଲ ଓ ଫଳ ଲାଗିଥିବା
Nardiā cha-añra ଗୁମ୍ଫାକୃତି ଗୁଚ୍ଛ—1. The bunch
ନାରକେଳର ଝାଟି which holds the flowers and
ନାରୀୟଲକା ଗୁଚ୍ଛା fruits of cocoanut.
। ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
2 A species of fine paddy.

ନଡ଼ିଆ ଚୁଞ୍ଚ—ଦେ ବ—ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାକୁ ଦୁଇଫାଳ କରି ସେଥିରେ
Nardiā chāñcha ଲାଗିଥିବା ନଡ଼ିଆପତ୍ରରେ ବୁଣିବା ଆସନ—
(ନଡ଼ିଆ ଛପା—ଅନ୍ୟରୂପ) A mat woven with the
ନାରକେଳ ପାତାର ଚାଁଚ leaves of a coconut branch
ନାରୀୟଲକୋ ଚଟାଇ split into two at its ridge.

ନଡ଼ିଆ ଚୁଞ୍ଚରା—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆଗଛର ବାହୁଙ୍ଗାର ମୂଳ ଓ ଗଛର
Nardiā chāñcharā ଗଣ୍ଡିମଧ୍ୟରେ ଘୁଡ଼େଇ ହୋଇଥିବା ଜାଲ-
ନଡ଼ିଆ ଚୁଞ୍ଚ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନଡ଼ିଆ ଚୁଞ୍ଚ } The net-like formation wound
ନାରକେଳର ଚାଁଚାଡି round the root of a branch and
ନାରିୟଲକୋ ଜାଲୋ the trunk of a cocoanut tree.

ନଡ଼ିଆ ଛପା—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଚୁଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Nardiā chhapā Nardiā chāñcha (See)

ନଡ଼ିଆ ଛୁ(ଚ୍ଛୁ)ରା—ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଜା (ଯାହାର ପତ୍ର
Nardiā chhu(chho)rā ଫିଙ୍କି ନ ଥାଏ) ବାହାରିଥିବା ନଡ଼ିଆ—
ନାରକେଳର ଗଜା Cocoanuts with dagger-like
ନାରୀୟଲକୋ ଗୋମୀ sprouts coming out of them.
ନାରୀୟଲକା କଲା [ଦ୍ର—ଏହା ଛୁଗ୍ର ପର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ତାଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଜା ହୋଇ ପତ୍ର ମେଲିଥିବା ନଡ଼ିଆ ଗଛ—
Nardiā tārda Cocoanut seedlings of which
ନାରକେଳର ଚାରା the leaves have come out
ନାରୀୟଲକା ପୌଧା

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଏକାଧିକବାର ତାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ତାଡ଼ ହୋଇଅଛି । ନଡ଼ିଆ ଶ୍ରେଷ୍ଠର ପତ୍ର ଫିଙ୍କି ଗଲେ ତାହା ଏକାଧିକବାର ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନଅା ଯାଇ ଭୂମିରେ ପୋତା ହୁଏ । ତାକୁ ତାଡ଼ି ବଢ଼ି ଗଲେ ତାହାକୁ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ବଗିଚା ଆଦରେ ରୋପଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ତେଲ—ଦେ. ବ.—ନଡ଼ିଆର ଶସକୁ ଉତ୍ତପ୍ତରୂପେ ଶୁଖାଇ ତାକୁ
Nardiā tela ଘଣା ପକାଇଲେ ବା ରନ୍ଧିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ତେଲ
ନାରକେଳ ତେଲ ବାହାରେ—Cocoanut oil.
ନାରୀୟଲକା ତେଲ [ଦ୍ର—ଏହା ଦେହରେ ଲଗାଇବା, ପିଠା ଗଣ୍ଡିବା ଓ ସାବୁନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଦୋର—ଦେ. ବ.—ନଡ଼ିଆର ଶସକୁ ଚୁପୁଡ଼ିଲେ ତହିଁରୁ ଦୁଗ୍ଧ-
Nardiā dora ପରି ଯେଉଁ ରସ ବାହାରେ; ନଡ଼ିଆ ରସ—
ନାରକେଳର ଦୁଧ Milky juice pressed from the kernel
ନରୀୟଲକା ଦ୍ରବ (ନଡ଼ିଆ ଦୋରୁଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)—of cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ନାସି—ଦେ. ବ.—(ସ. ନାଡ଼ିକେଳ + ନାସିକା) ଚଅଁରରୁ ଛଣା
Nardiā nāsi ହେବା ତେଣ୍ଟୁଳଗା ନଡ଼ିଆର ଦ୍ୱିଶାଖାଯୁକ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାରକେଲର ବୋଁଟା ଡେଙ୍ଗ—The stalk which joins the
ନାରୀୟଲକା ଡଂଟୀ cocoanut to the branch.

[ଦ୍ର—ନାସିଲ୍‌ଗା ନଡ଼ିଆ ଶୁଦ୍ଧକର୍ମୀଦ୍ ଜଳଲକ୍ଷରେ କଳସ ଉପରେ ରଖାଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ପନ୍ନ—ଦେ. ବ.—ନଡ଼ିଆ ଗୁଞ୍ଚର (ଦେଖ)
Nardiā pani Nardiā chāñchara (See)

ନଡ଼ିଆ ଫାଉଁ(ଶୁ)—ଦେ.ବ.—କୋର୍ ନଡ଼ିଆ ଚୁପୁଡ଼ା ଦୋଇ ଉହିଁରୁ ରସ
Nardiā phāuñ (śu) ବାହାର କର୍ ଗଲ୍ଲ ପରେ ଉଷୁ ପର୍
ନାରକେଲର ଛିବଡ଼େ ଯେଉଁ ସାରସ ଦ୍ରବ୍ୟ ରହିଯାଏ—The
ନାରୀୟଲକା ନୀରସ ଗୁଦା kernel of the cocoanut after
the juice is pressed out from it.

ନଡ଼ିଆଫୁଲିଆ ପଇଞ୍ଚ (ଞ୍ଚି)—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ବା ରୂପାର
Nardiāphuliā paiñcha (ñchi) ପର୍ଇଞ୍ଚ ବା ଖଡ଼ୁ, ଯାହା
ନାରକେଲ ଫୁଲ ଉପରେ ନଡ଼ିଆ ଫୁଲ ପର ଦାନାମାନ ବାହାର ଥାଏ—
ନାରୀୟଲକା ଫୁଲ A kind of bracelet made of gold
or silver; which is furnished with
artistic works resembling cocoanut
flowers.

ନଡ଼ିଆ ବଗାତ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆଗଛ ଲଗା-
Nardiā bagāta ଯାଇ ଥାଏ—A cocoanut plantation
ନାରକେଲ ବାଗାନ **ନାରୀୟଲକା ବାଗ** or garden.
(ନଡ଼ିଆ ବରିଗ୍, ନଡ଼ିଆ ବଗାଏତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା—ଦେ. ବ.—୧ । ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାର ଦୁଇ ପାଖରେ
Nardiā barardā ଲମ୍ବିଥିବା ପତ୍ର—1. Cocoanut leaves.
ନାରକେଲ ପାତ ୨ । ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗା—
ନାରୀୟଲକା ପତା 2. Cocoanut branches.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆପତ୍ର ବା ବରଡ଼ା ଜାଳ ହୁଏ ଏବ ଏହାର ମେରୁ-
ଦଣ୍ଡ ଖଡ଼କା ହୁଏ । ଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା ବଡ଼ାକର ବାନ୍ଧଲେ
ଚାଦ୍ଦା ପସାଲ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସାଧାରଣତଃ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ପନ୍ଦରଯୁ
ଡାଲକୁ ବାହୁଙ୍ଗା ଓ କେବଳ ପତ୍ରକୁ ବରଡ଼ା ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଡାଲ
ସମ୍ବନ୍ଧେ ମଧ୍ୟ ଏହିଭା ।]

ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ.—ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଡାଲ—
Nardiā bāhuṅgā Cocoanut branches.
ନାରକେଲ ଡାଳ [ଦ୍ର—ଏହା ଜାଳ ହୁଏ ଏବ ଏହାର ମେରୁଦଣ୍ଡରୁ
ନାରୀୟଲକା ଛଜ୍ଜା ଘର ଛପର ଓ ବାଡ଼ ସକାଶେ ବଡା ହୁଏ ।]
(ନଡ଼ିଆ ବାହାଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଡ଼ିଆ ଭଉଁରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଘୁଗ) ବ.—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଡ଼ିଆଗଛରେ
Nardiā bhauñriā ଥିବା ଗୋଟେମା, ମୁଡ଼ୁକ, ପଇଡ଼, ପାଣିଚ ଓ
ନରୀୟଲକା କୌନ ପାଚିଲ୍ଲା ନଡ଼ିଆ ଆଦର ହିସାବ ଯେଉଁ ପତ୍ରରେ ଲେଖା
ହୁଏ—1. A list or catalogue showing
the number of cocoanuts, large and
small, existing in cocoanut trees.

୨ । ତାଲପତ୍ରରେ ନଡ଼ିଆର ହିସାବ ଲେଖିବା—2. Writing
the accounts of cocoanuts (specially
on palm leaf).

ନଡ଼ିଆ ମାଳ—ଦେ. ବ.—ଏକସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆ
Nardiā māla ବଗାତ—A number of cocoanut
plantations or gardens situate at a
place close to each other.

ନଡ଼ିଆ ମାଲପା—ଦେ. ବ.—ନଡ଼ିଆ ତେଲ—
Nardiā mālapā Cocoanut oil.

ନଡ଼ିଆ ରସ—ଦେ. ବ.—ନଡ଼ିଆ ଦୋର (ଦେଖ)
Nardiā rasa Nardiā dora (See)

ନଡ଼ିଆ ଲଡ଼େଇ—ଦେ. ବ.—ଦୁଇଟି ନଡ଼ିଆ ଫଳକୁ ପରସ୍ପର ବିପରୀତ
Nardiā lardhei ଦିଗରୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାଇ ଫଳଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପରକୁ
ନାରୀୟଲକା ଖୋଲ ଅତି ଜୋରରେ ଆଘାତ କରିବା ରୂପ କ୍ରୀଡ଼ା—
A game with 2 cocoanuts made to
roll and strike each other from oppo-
sites directtions violently.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ବିପରୀତ ଦିଗରେ
ଟେଆ ଦୋଇ ବା ବସି ଜୋରରେ ଆପଣା ଆପଣା ନଡ଼ିଆକୁ ଗଡ଼ାଇ
ଦିଅନ୍ତି । ନଡ଼ିଆ ଦୁଇଟିର ପରସ୍ପର ଆଘାତରେ ଯାହାର ନଡ଼ିଆଟି
ଫାଟି ଯାଏ ସେ ଖେଳରେ ହାରିଯାଏ । ଗଣ୍ଡାପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟରେ
ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ନଡ଼ିଆ ଲଡ଼େଇ କରିଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଲଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ.କି.—ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ବିପରୀତ
Nardiā lardhā(rdhe)ibā ଦିଗରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆପଣା ଆପଣା
ନଡ଼ିଆକୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼େଇବା—(two persons)
To cause 2 cocoanuts to roll on the
ground from opposite directions so as
to strike each other.

ନଡ଼ିଆ ଲୋଧା—ଦେ.ବ.—ନଡ଼ିଆଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଦୁଇ ଫାଳ କରି ଫାଳର
Nardiā lodhā ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଅଳ୍ପ ଯାକ ରାଖି ବାହାର କରିଦେଲେ
(ନଡ଼ିଆ ନୋଦା(ଧା)—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘରେ ଯାହା ପାଣିନଳାରୁପେ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—The scrooped half of
the trunk of a cocoanut tree used for
conveying water droppings from eaves
or water to irrigate fields.

ନଡ଼ିଆ ଶଢ଼େଇ—ଦେ.ବ—ନଡିଆ ଫଳର ଝାଣୁଆ ବା ଶକ୍ତ ଆବରଣ-
Nardiā śardhei The hard rind of a cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ଶେଣୀ—ଦେ. ବ—ନଡିଆ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଚିର ଉହିଁରୁ
Nardiā śeṇī କଠିଯିବା ଘରର ଶେଣୀ—Roof-plates
made of cocoanut truuks.

ନଡ଼ିଆ ସିପ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଖୋସା (ଦେଖ)
Nardiā sipa Nardiā khosā (See)

ନଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୂଳ; ସ. ନଡ଼ ଧାତୁ=ଦଂଶ
Nardibā କରିବା—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରି)—୧ । ଦଳିବା—1. To shake.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଡ଼ା ୨ । ଗଢ଼ କରିବା—2. To move

ହିଲନା ଗ୍ରା. (ସଂ. ଲଡ୍ ଧାତୁ)—ଲଢ଼ିବା (ଦେଖ)
ତା. ନଡ୍ Lar̤dhibā (See)

ନଡ଼ୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଲଡ଼ୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nar̤du (etc) Lar̤du etc. (See)

ନଡ଼ୁଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଲଡ଼ୁଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nar̤duā etc) Lar̤duā etc. (See)

ନଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଘା. ଲଢ଼ାଇ)—ଲଢ଼ାଇ (ଦେଖ)
Nar̤dhā(r̤dhe)i Lar̤dhāi (See)

ନଢ଼ିବା—ଦେ. କି—ଲଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Nar̤dhibā Lar̤dhibā (See)

ନଡ଼େର—ଗ୍ର ଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ନଡ଼ିଆ—
Nar̤dhera Cocoanut (See)

ନଣଦ(ଦ୍ର)—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନାନ୍ଦୃ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ ନନନ୍ଦା)—
Naṇada(nda) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଉଣୀ—
ନନଦ The sister of one's husband.
ନନଦ, ନନଂଦ

ନଣନ ପଣିଆ(ଆଁ)—ତ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଭାଇର ସ୍ତ୍ରୀ ପହଲି ଘାଳ
Naṇanda paṇiā(āñi) ଆସି ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେବା ବେଳେ
ଭଉଣୀ (ନଣନ) ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସି
ଭାଇଜଙ୍କୁ ବାଟ ଓଗାଳିବା ରୂପ ଅଧିକାର—
[ଦ୍ର—ନଣନ ଝଣ୍ଟିଏ ଲୁଗା ଯାଇଲେ ଭାଇଜଙ୍କୁ ବାଟ ଛଡ଼ ହଏ ।]

ନଣନ ପୋଟଲା(ଲି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନନନ୍ଦା ଓ ପୋଟଳ=ପୁଡ଼ା)—
Naṇanda poṭal̤ā(l̤i) କନ୍ୟା ବର ଘରକୁ ପ୍ରଥମେ ଆସି
ନନଦ ଖେମୀ ପଦାର୍ପଣ ସମୟରେ ବରଙ୍କ ଭଉଣୀଙ୍କୁ
ଦ୍ୱାର ଛେକାବନ ଉପହାର ଦେବା ବସ୍ତ୍ରାଦି ଯୌତୁକ—
(ନଣନ ପୁଟ(ଟୁ)ଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) The present of cloth etc given to the husband's sister by the bride when first entering the husband's house.
[ଦ୍ର—କନ୍ୟା ପ୍ରଥମେ ବର ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାବେଳେ ନଣନ ଭାଇକୁ ବାଟ ଓଗାଳେ । ସେ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଯୌତୁକ ପାଇଲେ କନ୍ୟାର ମୁହଁରେ ହଳଦ ଦହ ଲଗାଇ ଦେଇ ଭାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ ଏବଂ ବାଟ ଛଡ଼ ହଏ ।
ଭାଇଜ ନଣନ ପାଇଁ ସିନ୍ଦୂର, ଫରୁଆ, ପାନଆଁ, କାଚ, ଅଳତା ଆଦି ଯେଉଁ ଥେଳ ପେଡ଼ରେ ଆଣି ଥାଏ ଭାଇ ଓ ଭାଇ ସହିତ ଥିବା ବନ୍ଧୁ ଖଣ୍ଡ ନଣନ ପୋଟଳ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

ନଣନେଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ନନନ୍ଦୃପତି)—
Naṇandei ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଉଣୀ ପତି—The husband of one's husband's sister.
ନନଦୋଇ, ନନ୍ଦୋଇ, ନନ୍ଦୋସୀ

ନଣ୍ଡ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଲଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṇḍa (etc) Laṇḍa etc. (See)

ନଣ୍ଡା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବଣ—ଲଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṇḍā (etc) Laṇḍā etc. (See)

ନଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଲଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)
Naṇḍā(ṇḍe)ibā Laṇḍāibā (See)

ନଣ୍ଡି—ଗ୍ରା. ବ—ଲଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Naṇḍi Laṇḍi (See)

ନତ—ସଂ. ବଣ (ନମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nata ୧ । ପ୍ରଣତ; ପ୍ରଣାମକାରୀ—1. Bowing.
(ନତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲମ୍ବ ଦୋଇ ଶୋଇଥିବା—
2. Lying low; prostrate.
୩ । ନମ୍ର ମୁଖ; ଲଇଁ ପଡ଼ିଥିବା; ଅବନତ—
3. Inclined; bent down; drooping; bowed down.
୪ । କୁଟିଳ—4. Crooked.
୫ । ବିନୀତ; ନମ୍ର—5. Humble.
୬ । ନମ୍ରଶୀଳ—6. Pliant.
୭ । ବକ୍ର—7 Bent.
ସଂ. ବ—୧ । ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତାରୁ କୌଣସି ଗ୍ରହର ଦୂରତ୍ୱ-
1. The distance of a planet from the meridian (Apte).
୨ । ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତର ସପ୍ତମଶାରୁ ଆକାଶର ମଧ୍ୟ ବିନ୍ଦୁର ଦୂରତ୍ୱ—2. The zenith distance at a meridian transit (Apte).

ନତଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ+ଗ୍ରୀବ)—
Natagrība ଯାହାର ବେକ ନଇଁ ପଡ଼ିଛି—
(ନତଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) With neck bent down.

ନତଜାନୁ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ+ଜାନୁ)—
Natajānu ଯେ ଜଙ୍ଘ ଉପରେ ଉରୁ ଦେଇ ବା ଆଣ୍ଠୋଇ କରି ବସିଥାଏ; ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସିଥିବା—Kneeling.

ନତର୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଲତ୍ତଡ଼୍; ଉଲ. ସଂ. ଲତା)—
Natar̤d ଲତା ପତ୍ର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—Artistic designs
ନତଡ଼ ଲତର wrought on wood, cloth or ornaments resembling creepers.
[ଦ୍ର—କାଠ, ଲୁଗା ବା ଅଳଙ୍କାର ଆଦିରେ ଏହିପରି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଏ ।]

ନତଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଲତାଣିଆ ଶାଳ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—
Natadruma A kind of Shorea Robusta tree with drooping branches.

ନତନତ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଲତପତ (ଦେଖ)
Natanata Latapata (See)
ପଲପଲ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଚନଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଚପଚାଇବା (ଦେଖ)
Natanatā(te)ibā Latapatāibā (See)
पलपल करना

ନଚନଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲଚପଚିଆ (ଦେଖ)
Natanatiā Latapatiā (See)

ନଚନାଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ ବା ରାତି ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ କୌଣସି ସନ୍ତାନ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବାର ସମୟ—
Natanārdī (ନଚନାଡ଼ିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Any hour of birth after noon or before midnigt (Apte).

ନଚନାସିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଚ+ନାସିକା)—ଚେପଟା ନାକ।
Nata nāsika (ନଚନାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Flat-nosed; having a depressed nose.

ନଚନିନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—(ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହୁ. ନଚ୍ଚିଗା)
Natanin ନାଚୁଣୀ—Grand daughter.
(ନଚଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଚନୁ—ସ. ବ. (ନ+ତନୁ)—ଅତନୁ; କନ୍ଦର୍ପ—
Natanu Cupid.
ନର୍ଦ୍ଦସ୍ୱି ନଚନୁ ବାଣ। ବବସୂର୍ତ୍ତ. ବଶୋପଚକ୍ଷ୍ୟ।

ନଚପଞ୍ଚମୀ—ସ. ବ.—ଆଶ୍ୱିନ ମାସର ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ—The 5th. day of the bright fortnight of Āświna.
Nata pañchamī
[ଦ୍ର—ଏହି ଦିନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଶାରଦୀୟ ପଞ୍ଚଦିନ ପୂଜାରମ୍ଭ ହୁଏ।]

ନଚପତ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—ଲଚପତ (ଦେଖ)
Natapata Latapata (See)
पलपल (ନୁଚ୍ (ଚୁ)ଘୁଚ୍(ଚୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଚପତା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲଚପଚାଇବା (ଦେଖ)
Natapatā(te)ibā Latapatāibā

ନଚପତିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଲଚପଚିଆ (ଦେଖ)
Natapatiā Latapatiā (See)

ନଚପର୍ବା—ସ. ବିଣ. (ନଚ+ପର୍ବନ୍; ୩ମା. ୧ବ)—ଯାହାର ଗଣ୍ଠି ଚେପଟା—Flat-jointed (Apte).
Nata parbā

ନଚବଦନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନଚ+ବଦନ)—ଯେ ଲଜ୍ଜା ବା ଆଜ୍ଞା ପାଲନଜନିତ ନମ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଥାଏ; ଅଧୋମୁଖ—With head bowed down; down-faced.
Nata badana (ନଚବଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ଉଲଲୁ ହୋଇଥିବା ମୁହଁ; ନଚମୁଖ—Head bent low.

ନଚବ୍ରତ—ସ. ବ.—ବ୍ରତବିଶେଷ—
Nata brata A religious observance.
ହେମନ୍ତ ବେଖିଣ ଦିଷଚ, ସକଲେ ଜଲେ ନଚବ୍ରତ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ।
[ଦ୍ର—ଏହି ବ୍ରତ ୧ ମାସ କରାଯାଏ। ଗୋପୀମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ପାଇବା ପାଇଁ ଏ ବ୍ରତ କରିଥିଲେ। ଏଥିରେ ଶୁକ୍ରପୂଜା ଦିବସରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରି ଦିବସ୍ୟ କରାଯାଏ।]

ନଚଭାଗ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—କୌଣସି ତାରା ବା ଗ୍ରହର ଆକାଶର
Nata bhāga ମଧ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ଠାରୁ ଦୂରତ୍ୱ—(Astrology) The zenith distance; the distance of a star from the zenith.

ନଚଭ୍ରୂ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଚ+ଭ୍ରୂ)—ବଙ୍କା ଭ୍ରୂଲତାଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—
Natabhrū A woman with curved eye-brows.
(ନଚଭ୍ରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଭ୍ରୂକୁଞ୍ଚୀଯୁକ୍ତ—Frowning.

ନଚମସ୍ତକ—ସ. ବ. ଓ ବିଣ. ପୁଂ.—ନଚବଦନ (ଦେଖ)
Natamastaka Natabadana
(ନଚମସ୍ତକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଚମୁଖ—ସ. ବ. ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ନଚବଦନ (ଦେଖ)
Nata mukha Nata badana (See)
(ନଚମୁଖା; ନଚମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଚ୍ଚରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ.—ଲଚରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Natarā etc. Latarā etc. (See)

ନଚଶାଖ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଚ+ଶାଖା)—ଯେଉଁ ଗଛର ଶାଖା ନଇଁ ପଡ଼ିଅଛି—
Nataśākha (a tree) Having its branches drooping.

ନଚା—ଗ୍ରା. ବ.—ଲତା—Creeper.
Natā
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ମୁରୁଜ (ଦେଖ)
Muruja (See)

ନଚାଂଶ—ସ. ବ. ୧। ନଚଭାଗ (ଦେଖ)
Natāṁśa 1. Nata bhāga (See)
୨। (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଏକ କାଳ୍ପନିକ ମହାବୃତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର ଭୂକେନ୍ଦ୍ରରେ କଲ୍ପିତ ଓ ଯାହା ବିଷୁବବୃତ୍ତ ରେଖା ଉପରେ ଲମ୍ବଭାବରେ ରହେ (ଏହା ବୃତ୍ତ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ପାଇଁ କଳ୍ପିତ ହୁଏ—ହୁ. ଶ.)—
(Astronomy) An imaginary circle cutting the e uinox at right angles.

ନଚାଙ୍ଗ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଚ+ଅଙ୍ଗ)—ଯାହାର ଶରୀର ନଇଁ ପଡ଼ିଅଛି—Bowed; stooping (person).
Natāṅga

ନଚାଙ୍ଗୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଚ+ଅଙ୍ଗ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଅବନତାଙ୍ଗୀ; ସ୍ତନଭରରେ ଅନତା (ଯୁବତୀ)—
Natāṅgī (ନଚାଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) (a young woman) With stooping limbs; with body bent down with the weight of big breasts.
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—A woman (in general) (Apte.)

ନଚାନି ପଚାନି—ଗ୍ରା. ବ.—ଲଚାନି ପଚାନି (ଦେଖ)
Natāni patāni Latāni patāni (See)
(ନଚାପଚା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନତି—ସ. ବ. (ନମ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧। ନମ୍ରତା; ନଇଁବା—
Nati 1. Bending; stooping.
୨। ନମ୍ରତା—2. Pliability; flexibility.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ନମସ୍କାର—3. Bowing; obeisance; a bow.
୪ । ବକ୍ରତା—4. Crookedness; curvature.
୫ । ଆକର୍ଷଣ—5. Attraction
୬ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦନ୍ତ୍ୟ-ବର୍ଣ୍ଣର ଜିହ୍ୱାଚାଳତ ବର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତନ—
6. (grammar) The change of a dental into a lingual letter (Apte)
୭ । ଜ୍ୟୋତିଷର ଏକପ୍ରକାର ଗଣନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. (astronomy) Parallax in latitude (Apte).

ନତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନମସ୍କାର କରିବା—
Nati karibā — To make obeisance.
ଜନତାରୁ ସାର ନତଦସ୍ତ ନତ କର ଜଗତିଷ । ସ୍ୱଧାନାଥ, ଉଷା ।

ନତୁ—ସଂ. ଅ. (ନ + ତୁ)—କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ—
Natu — 1. But not.
୨ । ନୋହେଲେ; ଅନ୍ୟଥା—2. Otherwise.

ନତୁବା—ସଂ. ଅ—୧ । ନହେଲେ; ନ ହେଲେ—
Natubā — 1. Otherwise; else; if not.
୨ । ଅଥବା—2. Or; nor.

ନତୋନ୍ନତ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନତ + ଉନ୍ନତ)—
Natonnata — ଉଚ୍ଚାବଚ; ଉଚ୍ଚାମାଗ୍ଗ; ନମ୍ରୋନ୍ନତ—
Up and down; undulating; wavy.

ନଥ୍‌କିନା(ନି)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଲଥ୍‌କିନା (ଦେଖ)
Nathkinā(ni) — Lathkinā (See)

ନଥ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନହ୍ ଧାତୁ=ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ହେବା; ଉଲ. ସଂ. ନସ୍ତ =ନାକ ଓ ନସ୍ୟ=ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ କଣ୍ଡିବା ଛିଦ୍ର ଓ ନାଥ=ପଶୁଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ଉହିଁରେ ଗଲାଯାଇ ଥିବା ଦଉଡ଼ି)— ନୋଥ (ଦେଖ)
ନଥ
Notha (See)
ଉଲ୍ଲ ମୋତ ଝଲକ ଝୁଲ୍ଲ ବାସ୍ତବରଉନ ନଥ ନଉନ
ଉସିକା ନାସିକା ସୂଃ ଉଚ୍ଛସା । ଭବଭୂତି, ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଥ ନଥ—ଦେ. ଅ—ଲଥଲଥ (ଦେଖ)
Natha natha — Latha latha (See)
ଦେ. ବିଣ. (କଚରାଆ)—ନଥି ତଲବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to the calling for of a record.

ନଥା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲଥା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nathā (ete) — Lathā etc (See)

ନଥି—ଦେ. ବି. (କଚରାଆ) (ହି. ରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂ. ନସ୍ତ=(ନାକ)ରୁ ଓ. ନଥ; ଯେଉଁ କାଗଜମାନଙ୍କର ଏକକୋଣରେ ନାକ ଫୋଡ଼ା ହେବା ପରି କଣା ହୋଇ ନଥ ପରି ସୂତା ଗଳି ଥାଏ । ଭୁଲ ହି. ନାଥନା=ନାକଫୋଡ଼ିବା; ସଂ. ନସ୍ୟ=ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ ଦଉଡ଼ି ଗଲାଯିବା ପାଇଁ କଣ୍ଡିବା ଛିଦ୍ର; ସଂ. ନାଥ=ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ କଣା ହୋଇ ତହିଁରେ ଗଲାଯିବା ଦଉଡ଼ି)—
ନଥି
ନତ୍ଥି

୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜମାନ, ଯାହା ଏକ କୋଣରେ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ସୂତାରେ ଗୁନ୍ଥାଯାଇ ଗୋଟିଏ ଚାଡ଼ା କରାଯାଇ ଥାଏ—1. A file of papers tagged together and relating to a particular subject.
୨ । କୌଣସି ମକଦମା ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ଯାହା ଏକତ୍ର ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ରଖାଯାଇଥାଏ—
2. Record of any case.

[ଦ୍ର—ଅଦାଲତର ନଥିମାନ ମୂଳତଃ ୩ ପ୍ରକାର. ଯଥା—୧ ସରେନଜ୍ଞ ନଥି=ମୂଳ ମକଦମା ବଗ୍ଗର ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜ, ୨ ଅପିଲ ନଥି=ଅପିଲ ମକଦମା ବଗ୍ଗର ସମ୍ପର୍କୀୟ କାଗଜ ଓ ୩ ମୁଚଫର୍କା ନଥି=ବାଜେ ମକଦମା ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜ । ମକଦମା ସମ୍ପର୍କୀୟ ନଥିରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦରକାରୀ ଓ ଅଳ୍ପ ଦରକାରୀ ଓ ବେଦରକାରୀ କାଗଜମାନଙ୍କୁ ବାଛି ଖୋଲି ଖୋଲି ନଥି କରାଯାଏ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପରେ ଉହାଁ ମଧ୍ୟରୁ ଦରକାରୀ କାଗଜସମ୍ବଳିତ ନଥିକୁ ମହାଫିଜଖାନାରେ ସାଇତି ରଖାଯାଏ ଓ ବେଦରକାରୀ କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟ କରାଯାଏ ବା ଫୋଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । ଗୋଟିଏ ନଥିରେ ଥିବା ଦରକାରୀ, କମ ଦରକାରୀ ଓ ବେଦରକାରୀ କାଗଜମାନଙ୍କ ନଥିକୁ ଯଥାକ୍ରମେ A file (ଏ ଫାଇଲ), B file (ବି ଫାଇଲ) ଓ C file (ସି ଫାଇଲ) କୁହାଯାଏ ।]

ନଥି ତଦନ୍ତ—ଦେ. ବି. (କଚରାଆ)—କଚେରିରେ ଥିବା କୌଣସି ସରକାରୀ ନଥିର ପରିଦର୍ଶନ—
Nathi tadanta — Inspection of a public record.

ନଥି ତଲବ(ବି)—ଦେ. ବି. (କଚରାଆ) (ହି. ନଥି + ତଲବ)—
Nathi talaba(bi) — ଅଦାଲତରେ କୌଣସି ମକଦମା ବଗ୍ଗର-ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଅଦାଲତ ଆଦରୁ କିମ୍ବା ସେହି ଅଦାଲତରୁ ଏ ମକଦମା ପ୍ରମାଣ ନିମନ୍ତ୍ରେ କୌଣସି ସରକାରୀ ନଥି ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ଆଦେଶ—Calling for a certain public record or part of a rebuant record from another place during the trial of a case.
ନଥି ତଲବ

[ଦ୍ର—କୌଣସି ପକ୍ଷ ନଥି ତଲବ କରିବାକୁ ହାକିମଙ୍କ ପାଖେ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ ପ୍ରାର୍ଥିତ ନଥି ବଗ୍ଗର ଅଦାଲତକୁ ଅଣାଯିବା ପାଇଁ ଉକ୍ତ ପକ୍ଷକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଫିସ୍ (ତଲବାନା) ଦାଖଲ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

ନଥି ତଲବ(ବି)ଏଫିଡେବିଟ୍—ଦେ. ବି. (କଚରାଆ ଭାଷା) (ହି. ନଥି; ଆ. ତଲବ୍;ଇଂ. ଏଫିଡେବିଟ୍)—
Nathi talaba(bi)ephidebit — କୌଣସି ମକଦମାର ପକ୍ଷମାନେ ସ୍ୱାନାନ୍ତରରୁ କୌଣସି ନଥି ତଲବ କରିବା ପାଇଁ ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ଉକ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗେ ପକ୍ଷଠାରୁ ନିଆଯିବା ଦଲିଲାଦି ସ୍ୱରୂପ ପକ୍ଷ—
Affidavit or sworn statement required
ନଥିତଲବୀ ଆଫିଡେଭିଟ
ନତ୍ଥିତଲବୀ ହଲଫନାମା

Digitized by srujanika@gmail.com

to be filed by a party who files a petition for calling for a certain record from another Court.

ନଥିଭଲବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (କଚରଆଭାଷା)—କୌଣସି ଦାବିମ Nathi talaba kraibā ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଦାଲତରୁ ବା (ନଥିଭଲବ କରାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ସିରସ୍ତାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ନଥି ଅନ୍ୟ- **ନଥି ତଲବ କରା** ସ୍ଥାନକୁ ମଗାଇ ପଠାଇବା— **नथि तलब करना** To call for a record; to send for a record.

ନଥି ଭଲବ(ବି)ରୁ(ରୋ)ବ କାରି—ଦେ. ବି. (କଚରଆଭାଷା)— Nathi talaba(bi)ru(ro)ba kāri କୌଣସି ସିରସ୍ତାରୁ ନଥିତଲବୀ କରୋବକାରୀ ଆବଶ୍ୟକ ନଥି ଭଲବ କରାଗଲେ **नथितलबी रुबकारी** ଭଲବ କରିବା ଦାବିମକ୍ଦାରୁ ନଥି ଥିବା ଅଫିସରଙ୍କ ନକଟକୁ ପଠାଯିବା ଆଦେଶ- ପତ୍ର—An order sent from the court (which calls for a record) to the officer who is in charge of the record.

ନଥି ଦୋରସ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ ଭାଷା, ହି. ନଥି + Nathi dorasta karibā ଫା. ଦୁରବସ୍ତ)—ନଥିର ସମସ୍ତ ନଥି ଦୁରସ୍ତ କରା କାଗଜ ପତ୍ରକୁ ଧାରାମତେ ସଜାଡି କରି ରଖିବା; **नथि दुरवस्त करना** ନଥି ଦୋରସ୍ତ ରଖିବା—To keep or arrange record in proper order.

ନଥି ପେଶ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ ଭାଷା; ହି. ନଥି + ଆ. Nathi pes karibā ପେଶ୍)—କୌଣସି ନଥିକୁ ଦାବିମଙ୍କ ନଥି ପେଶ କରା ନକଟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—To put **नथि पेश करना** up a file or record before a court or an officer.

ନଥି ଫଏସଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ ଭାଷା; ହି. ନଥି + Nathi phaesal karibā ଫା. ଫୈସଲ୍ଲ)—ନଥି ସକାଶୁ ନଥି ଫୟସଲ କରା ମକଦ୍ଦମାମାନଙ୍କର ମୀମାଂସା କରିବା— **नथि फैसला करना** To clear off one's files; to dispose (ନଥି ସାଫ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of all the cases on the file.

ନଥି ଫାଇଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ ଭାଷା; ହି. ନଥି + ଇଂ. Nathi phāil karibā ଫାଇଲ)—କୌଣସି କାଗଜକୁ ଉଚ୍ ନଥି ଫାଇଲ କରା ସମ୍ପର୍କୀୟ ନଥିର ଭାଡାରେ ରଖିବା; ରେକର୍ଡ- **नथि सामिल करना** ଭୁକ୍ତ କରିବା—To keep a paper in the respective file; to file with the record.

ନଥିଭୁକ୍ତ କରିବା
ନଥି ସାମିଲ କରିବା
ନଥିସାଦ୍ କରିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ନଥିବା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନୁପସ୍ଥିତ— Nathibā 1. Absent.
ନା ଥାକା ୨ । ଗରିବ—2. Poor,
न रहना ୩ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—3. In want; needy.
ପ୍ରା. କ୍ରି—ଲଥିବା (ଦେଖ)—Lathibā (See)

ଦେ. କ୍ରି—ଥିବା କ୍ରିୟାର ନଞ୍ଜାକାର—
To negative of the verb to be.

ନଥିଭୁକ୍ତ—ଦେ.ବିଣ—ସମ୍ପର୍କୀୟ ନଥି ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା (କାଗଜ)— Nathibhukta Filed with or attached to a record.
ନଥିଭୁକ୍ତ ନଥି ସାମିଲ
(ନଥି ସାମିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଦ୍ (ଧାତୁ)—ଅ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nad (root) To make a sound.

ନଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ନଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଜଳସ୍ରୋତ ସୋଗୁ Nada ଜରନ୍ତର ନାଦ କରେ)—ସ୍ରୋତବିଶିଷ୍ଟ ଜଳପ୍ରବାହ— (ନଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A river.

[ଦ୍—ନଦ ଓ ନଦୀର ଏକ ଅର୍ଥ, ମାନେ 'ନଦ' ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଏବଂ 'ନଦୀ' ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ । ଯେଉଁ ସ୍ରୋତର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବତା ପୁଂ. ବାଚକ ତାହା ନଦ ଏବଂ ଯାହାର ଦେବତା ସ୍ତ୍ରୀ ବାଚକ ତାହା ନଦୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ, ଯଥା—ସିନ୍ଧୁ, ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର, ଶୋଣଭଦ୍ର ଆଦି 'ନଦ' ଏବଂ ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ସରସ୍ୱତୀ ଆଦି 'ନଦୀ' । କୌଣସି ଭୂଖଣ୍ଡରେ ପୂର୍ବ ଓ ପୂର୍ବଗାମୀ ସ୍ରୋତମାନେ 'ନଦୀ' ଏବଂ ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ସ୍ରୋତମାନେ 'ନଦ' ନାମରେ କଥିତ ହୁଅନ୍ତି; ତନ୍ମଧ୍ୟ ନର୍ମଦା ପଶ୍ଚିମବାହିନୀ ସ୍ରୋତ ହେଲେହେଁ 'ନଦୀ' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

ନଦଉ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲଦଉ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nadau (etc) Ladau etc (See)

ନଦକା—ଦେ. ବିଣ—ଲଦକା (ଦେଖ)
Nadakā Ladakā (See)

ନଦନ—ଦେ. କ—ଲଦନ (ଦେଖ)
Nadana Ladana (See)
ସଂ. ବ. (ନଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Producing a sound.

ନଦନୁ—ସଂ. ବ. (ନଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନୁ)—
Nadanu ୧ । ମେଘ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Cloud.
୨ । ସିଂହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Lion.
୩ । (+ଭାବ. ଅନୁ) ଶବ୍ଦ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Sound.

ନଦର—ସଂ. ବ. (ନଦ + ର)—ନଦ ବା ନଦୀର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ Nadara (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The country along the bank of a river.
ସଂ. ବିଣ. (ନ+ଦର)—ନଭୟ; ନିର୍ଭୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Fearless.

ନଦର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ନଜର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nadara (etc) Najara etc (See)

ନଦା—ଦେ. ବ—ଲଦିବା—
Nadā Loading.

ନଦା(ଦେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଦାଇବା (ଦେଖ)
Nadā(de)ibā Ladāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଦାଣ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—ଲଦାଣ (ଦେଖ)
Nadāṇa Ladāṇa (See)

ନଦାନ୍ ଛବଶ୍ୱା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଉ ଶୋଚନୀୟ ଓ ଅକଥନୀୟ ଅବସ୍ଥା—
Nadān chhabiśwā 1. A very wretched or
ସର୍ବସ୍ୱହା miserable condition.
(ନାଦାନ୍ ଛବଶ୍ୱା – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଉ ଗରିବ ଅବସ୍ଥା—
2. Condition of extreme poverty.
ଦେ. ବଣ—ଅଉ ଗରିବ—Very poor.

ନଦାନଦି—ଗ୍ରା ବ—ବୋଝ ଆଦି ଲଦିବା—
Nadānadi Act of loading.

ନଦାମୁ—ଦେ. ବ—ଲଦାମୁ (ଦେଖ)
Nadāmu Ladāmu (See)

ନଦାରତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ଅ. [ଆ. ନଦାରତ୍(ଦ୍)]—
Nadārat(d) ୧ । ନାସ୍ତି; ନାହିଁ—1. No; not.
ନଦାରଦ (ଯଥା—ତାଙ୍କର ଆମ ପ୍ରତି ଖାଇର୍ ନଦାରତ୍ ।)
ନହାରତ୍ ଦ୍) ୨ । ଅନୁପସ୍ଥିତ; ଅସ୍ତିତ—2. Absent.

ନଦି—ସ. ବ. (ନଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବେ ଇ)—ସ୍ତୁତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nadi Praise.

ନଦିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ନବଦ୍ୱୀପ)—୧ । ବଙ୍ଗଦେଶର ଗୋଟିଏ
Nadiā ଜିଲ୍ଲା ଓ ସହର—1. Name of a district and
ନଦିୟା; ନଦେ **ନଦିୟା** town in Bengal.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଜନ୍ମ ଓ ଆଦ୍ୟଲୀଳାଭୂମି ବୋଲି ଅଧୁନିକ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ।]
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
2. Name of a kind of paddy.

ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନ—ଦେ. ବ. (ସ. ନବଦ୍ୱୀପ ଓ କୀର୍ତ୍ତନ)—ଚୈତନ୍ୟ
Nadiā kīrttana ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅମଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିଥିବା
ନଦିଆର କୀର୍ତ୍ତନ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ଓ ବଙ୍ଗଳା ସ୍ୱର ମିଶା ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ –
ନଦିଆ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ } ଅନ୍ୟରୂପ The mode of chanting
ନଦିଆ ଗାଉଣା } hymns accompanied by
music, as it prevails in Nabadwīpa.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦେଶୀ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ଏକାଧିକ ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଅନେକ ଯୋଡ଼ା ବଡ଼ ଝାଞ୍ଜ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ବୋଲୁଥିବା ଓଡ଼ିଆମିଶା ବିକୃତ ବଙ୍ଗଳା ପଦମାନ ମୃଦଙ୍ଗ ବାଡ଼ିଆ ଓ ଝାଞ୍ଜ ପିଟାର କର୍ତ୍ତାଧୀଡ଼ାଦାୟକ ଧ୍ୱନରେ ଲୁଚିଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନଆମାନେ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନକୁ ମୃଦଙ୍ଗପିଟା ଓ ଝାଞ୍ଜପିଟାରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ଫଳତ: କ୍ରମଶଃ ତହିଁ ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନ ଚଳଣୀ । ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନରେ ଚୈତନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ଗାଉ ବଙ୍ଗଳା ପଦମାନ ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏକ ଦଳରେ ଓଡ଼ିଶୀ ମୃଦଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ ମୃଦଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ଓ ୨।୩ ଦଳ ଛୁଟୁକା (ଛୋଟ ଝାଞ୍ଜ) ସମଧୁର ଭାବରେ ବଜାଯାଏ । ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନରେ ବୋଲୁଥିବା ଶୁଦ୍ଧଭାର ବଙ୍ଗଳା ପଦମାନ ଓ ମିଶ୍ରଭାର ବାଦନ କର୍ତ୍ତାରସାପେକ୍ଷ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ 'ନଦିଆ ଗାଉଣା' ଓ 'ନଦିଆ ବାଜଣା' କୁ ଆଦର କରନ୍ତି ଓ କ୍ରମଶଃ ଓଡ଼ିଶାରୁ କୀର୍ତ୍ତନରେ ଓଡ଼ିଶୀ ଗାଉଣା ଓ ଓଡ଼ିଶୀ ବାଜଣା ଲୁପ୍ତ ଯାଉଛି ।]

ନଦିଆ ଚାନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର; (ନବଦ୍ୱୀପର ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱରୂପ)
Nadiā chānda ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବ—
ନଦେ ଚାନ୍ଦ, ନଦେର ଚାନ୍ଦ An epithet of Śrī Chaitanya.
ନଦିୟାକା ଚାଁଦ୍

ନଦିକା ସ. ବ. (ନଦ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଦ୍ରାର୍ଥେ. ଆ)—
Nadikā କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—Small river; revulet; rill; brook (Apte).

ନ ଦିନ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ର) କ୍ରି (ସ. ନବଦ୍ଦନ)—
Na dina karibā ଗୁଣ୍ଡିଘରୁ ବାହୁଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଅ ଦିନ
(ନଅ ଦିନ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୀର୍ଥବାସ
କରି ହବିଷ୍ୟ କରିବା—To observe Habishya at Puri during the 9 days from the Gundicha up to Bāhurdā Ekādasī.

ନଦିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଦିବା (ଦେଖ)
Nadibā Ladibā (See)

ନଦୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—
Nadī (ନଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ନଦ (ଦେଖ)
Feminine of Nada; Nada (See)

[ନଦୀର ଅନ୍ୟ ସ.ନାମ—ସରତ, ସରତା, ଆପଗା, ତରଂଗିଣୀ ଶୈବଲିନୀ, ତରଙ୍ଗିଣୀ, ତ୍ରିବେଣୀ, ଧୂନୀ, ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ, ତ୍ରିବନ୍ତୀ, ଜହ୍ନୁଜା, ଜଳଧିରଶୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ସମୁଦ୍ରଗା, କୂଳବତ୍ତା, କୂଳଂକଷା, କଲ୍ଲୋଳିନୀ, ଋଷିକୁଲ୍ୟା, ସ୍ରୋତବାହା । ଅଗଭୀର ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ପାର୍ଶ୍ୱ ଜଳମାର୍ଗକୁ ନଦ ଓ ଗଭୀର ନଦକୁ ନଦୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଦୀ କାନ୍ତ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନଦୀ+କାନ୍ତ) —ସମୁଦ୍ର—
Nadī kānta The sea; ocean.

ନଦୀ କାନ୍ତା—ସ. ବ—୧ । ଜାମୁ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nadī kāntā 1. The blackberry tree.
୨ । କାକଜଂଘା (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Kākajanghā (See)

ନଦୀ କୂଳ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+କୂଳ,—
Nadī kūla ନଦୀର ତଟ; ନଦ କଳାଗ୍; ନଦୀ ଖାର —
River-bank; riverside.

ନଦୀକୂଳ ପ୍ରିୟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ଏହା ନଦୀ କୂଳରେ
Nadīkūla priya ଜନ୍ମ ଥିବାରୁ) —ଜଳ ବେତସ (ହି.ଶ.)—
A kind of ratan growing on the edge of rivers.

ନଦୀକୂଳ ବନ୍ଧୁ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀକୂଳ+ବନ୍ଧୁ)—
Nadīkūla bandhu ନଦୀକୂଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ପକ୍ଷିବିଶେଷ –
A kind of bird.

ନଦୀ ଗର୍ଭ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ + ଗର୍ଭ)—
Nadī garbha ନଦୀର ଜଳମୟ କୂଳର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ —
The bed of a river.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଦୀଜ—ଫ. ବ. (ନଦୀ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନଦୀରୁ ଜାତ—
Nadīja Produced from or growing in a
(ନଦୀଜା—ସ୍ତ୍ରୀ river; river-born.

ଫ. ବ—୧ । (ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପୁତ୍ର) ଭୀଷ୍ମ—
1. Bhīshma.

୨ । ହିଞ୍ଜଳ (ଗଛ) (ଦେଖ)
2. Hiñjala (tree) (See)

୩ । ଅର୍ଜୁନ (ଗଛ) (ଦେଖ)
3. Arjuna (tree) (See)

[ଦ୍ର—ଜାତ ଦୁଇଟି ନଈ ପୋଖରୀ ଆଦି ଜଳାଶୟ ଜକଟରେ ଜନ୍ମେ ।]

୪ । କଳା ସୁର୍ମା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Black collyrium.

୫ । ସମୁଦ୍ର ଫଳ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Samudra phala (See)

ନଦୀଜା—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଦୀଜ+ଆ)—ନଦୀଜର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nadījā Feminine of Nadīja.

ଫ. ବ—ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ (ହି ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Agnimantha (tree) (See)

ନଦୀ ଜାତ—ଫ. ବଣ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ଜାତ)—
Nadī jāta ନଦୀଜ (ଦେଖ)—Nadīja (See)

ନଦୀଜ୍ଞ—ଫ. ବ. (ନଦୀ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nadījña ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନଦୀର ଗଭୀରତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଥିବାରୁ ନଦୀରେ ନୌକା, ଜାହାଜ ଆଦିକୁ ବାଟ କଢ଼ାଏ; କଢ଼ୁଆଳ—A pilot.

ଫ. ବଣ—ନଦୀର ଗଭୀରତା ଓ ବିଷମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ—
Familiar with the depth, rapids and dangerous spots of a river.

ନଦୀ ତଟ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ତଟ)—ନଦୀକୂଳ—
Nadī taṭa River-bank.

ନଦୀ ତରସ୍ଥାନ—ଫ. ବ. (ନଦୀ+ତୃ ଧାତୁ+ଅ=ନଦୀତର+ସ୍ଥାନ)—
Nadī tarasthāna ନଈ ପାର ହେବା ଘାଟ—
Ferry-ghat; a place where people are ferried across a river.

ନଦୀ ତୀର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ତୀର)—ନଈକୂଳ—
Nadī tīra Riverside.

ନଦୀ ଦୋହ—ଫ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ନଦୀ+ଦୋହ)—ନଈ ମାସୁଲ;
Nadī doha ନଈ ପାର ହେବା ଲୋକ ପାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁ ଶୁଳ୍କ ଦିଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ferry-toll; fees levied for ferrying people across a river.

ନଦୀଧର—ଫ. ବ. (ନଦୀ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଗଙ୍ଗା ନଦୀକୁ ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି)—
ଶିବ;ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Śiba.

ନଦୀନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ଇନ୍=ସ୍ତୁତ୍ୱ)—୧ । ସମୁଦ୍ର—
Nadīna 1. The sea.

୨ । ବରୁଣ—2. The God of the sea.

୩ । ବରୁଣ ଗଛ (ଦେଖ)
3. Baruṇa (tree) (See)

ଫ. ବଣ. ନ୍ୟଂ (ନ+ଦାନ)—ଯେ ଦାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଦରଦ୍ର ନୁହେଁ;
(ନଦୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦାନ ଉତ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Not poor.

ନଦୀ ନିଷ୍ପାବ—ଫ. ବ—ଦାଲୁଅ ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nadī nishpāba Summer-paddy.

[ଦ୍ର—ଏ ଧାନର ଚାଉଳ କଷାଳିଆ, ବଗଡ଼ା, ରୁକ୍ଷ, ବାଉ ଓ କଫ ଉତ୍ପାଦକ ଓ ବିଷଦୋଷନାଶକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନଦୀ ପତି—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ପତି)—ସମୁଦ୍ର—
Nadī pati The sea.

ନଦୀ ପ୍ରଦେଶ—ଫ. ବ—ଯେଉଁ ପ୍ରଦେଶର ସମସ୍ତ ଜଳ ଗୋଟିଏ ନଦୀକୁ
Nadī pradeśa ବୋହିଯାଏ—River basin.

ନଦୀ ପ୍ରବାହ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ପ୍ରବାହ)—ନଈର ସ୍ରୋତ;
Nadī prabāha ନଦୀସ୍ରୋତଃ—The current or flow of a river.

ନଦୀ ବଙ୍କ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ବଙ୍କ=ବାଙ୍କ)—ନଈର
Nadī baṅka ବାଙ୍କ—The bend or turn of a river; the place where a river turns to another direction.

ନଦୀ ବନ୍ୟା—ଫ. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ବନ୍ୟା)—ନଈବଢ଼ି; ନଦୀର
Nadī banyā ଜଳବୃଦ୍ଧି; ବର୍ଷାଦି ଯୋଗୁଁ ନଦୀର ଜଳସ୍ଫୀତ—
The flood or inundation of a river; the swelling of a river.

ନଦୀ ବୃଦ୍ଧି—ଫ. ବ—ନଦୀ ବନ୍ୟା (ଦେଖ)
Nadī bṛuddhi Nadī banyā (See)

ନଦୀଭବ—ଫ. ବଣ. (ନଦୀ+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନଦୀରୁ ଜାତ—
Nadībhāba Produced from a river.

ଫ. ବ—ସୈନ୍ଧବ ଲୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
(ନଦୀଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ) Saindhaba salt (See)

ନଦୀଭାଷକ—ଫ. ବ—ମାଣସାରୁ (ହି: ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Nadībhāshaka Māṇasāru (See)

ନଦୀମାତୃକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଦୀ+ମାତୃ+କ; ଯେଉଁ
Nadīmātṛuka ସ୍ଥାନର ନଦୀ ମାତୃସ୍ୱରୂପ)—ଯେଉଁ ଦେଶରେ
(ଦେବମାତୃକ—ଉପପଦ) ନଦୀଜଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶସ୍ୟାଦି ଉତ୍ପନ୍ନ
(ନଦୀମାତୃକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୁଏ—(a country) Watered by rivers; river-irrigated (area).

[ଦ୍ର—ବୃଷ୍ଟିଜଳଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାକୁ ଦେବମାତୃକ ଦେଶ କହନ୍ତି ।]

ନଦୀ ମୁଖ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ନଦୀ+ମୁଖ)—
Nadī mukha ୧ । ନଈର ମୁହାଣ; ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥାନ—
1. The mouth of a river.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ନଦୀରୂପ ମୁଖ; ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ) ସମୁଦ୍ରର ନଦୀରୂପ ଜଳ ନିଃସରଣ ପଥ—
2. The outlet of a sea consisting of a river flowing out of it.

ନଦୀ ରନ୍ଧ୍ର—ସଂ. ଷ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ନଦୀ + ରନ୍ଧ୍ର = ପ୍ରବାହ; ବେଗ)—
Nadī raya ନଦୀ ପ୍ରବାହ(ଦେଖ)—Nadī prabāha (See)

ନଦୀଶ—ସଂ. ଷ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ + ଈଶ)—ସମୁଦ୍ର—
Nadīśa The sea.

ନଦୀସ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଦୀ + ସ୍ନା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nadīshṇa ୧ । ଯେ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରେ—
(ନଦୀସ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Bathing in a river.
୬ । ନଦୀଜ୍ଞ (ଦେଖ)—2. Nadījña (See)

ନଦୀସ୍ନାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଦୀ + ସ୍ନା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରେ—
Nadīsnāyī
(ନଦୀସ୍ନାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Bathing in a river.

ନଦୀ ସ୍ରୋତଃ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ + ସ୍ରୋତସ୍)—ନଈର ସୁଅ;
Nadī srotaḥ ନଦୀପ୍ରବାହ—The current or flow of
(ନଦୀସ୍ରୋତ—ଦେଶଜରୂପ) a river.

ନଦେୟୀ—ସଂ. ବ. (ନଦ + ଏୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଭୁଇଁକାମୁ (ହୁ. ଶ.)—
Nadeyā A small variety of blackberry tree.

ନଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନଦ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Naddha ୧ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା; ବଦ୍ଧ—
(ନଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Tied; bound down.
୨ । ପିନଦ୍ଧ; ପରିହିତ; ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—2. Worn.
୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Spread; occupied; pervaded.

ନଦ୍ଧ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଦ୍ ଧାତୁ + କରଣ. ବି + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚର୍ମମୟ
Naddhrī ରଜ୍ଜୁ; ଚମ ଦଉଡ଼ି—
A rope of hide; a leathern chord.

ନନ୍‌ସେନ୍ସ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ)—ନବୋଧ; ମୂର୍ଖ—
Nan-sens Nonsense.
ନନ୍‌ସେନ୍ସ **ନନ୍‌ସେନ୍ସ**

ନନନ୍ଦା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନନ୍ଦୃ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ନ = ନଞ୍ + Nanandā ନନ୍ ଧାତୁ = ଆନନ୍ଦିତ ହେବା + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯେ (ନନାନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ତ୍ରୀଜନ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନା ନୁହେଁ ନାହିଁ; ଘରକୁ
ନନନ୍ଦୃପତ୍ନି } ପୁଂ = ନଣନେଇ ସ୍ତ୍ରୀଜନ ଆସିଲେ ଯାହାଠାରୁ ଭାଇଙ୍କ
ନନାନ୍ଦୃପତ୍ନି } ସ୍ନେହ କମିଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ନବାଗତ ବଧୂକୁ ପ୍ରଥମ ଗୃହପ୍ରବେଶ କାଳରେ ନଣନ ବାଟ ଓଗାଳେ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାଳଙ୍କାର ପାଇଲେ ବାଟ ଛଡ଼େ)—ନଣନ; ଭର୍ତ୍ତୃଭଗ୍ନୀ—Husband's sister.

ନନ୍ନା—ସଂ. ବ—୧ । ମାତା (ହୁ. ଶ.)—1. Mother.
Nannā ୨ । କନ୍ୟା (ହୁ. ଶ.)—2. Daughter.
୩ । ବାକ୍ୟ (ହୁ. ଶ.)—3. Word; utterance.

ନନା—ବୈ. ବ. [ଭୁଲ. ପ୍ରା. ନନା = ପିତୃସ୍ୱସା; ସମ୍ଭବତଃ ପ୍ରା. ନାନ୍ନା Nanā (ନଡ଼ଉଡ଼ୁଣୀ) ଓଡ଼ିଆରେ ସେହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ? (ନାନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶଜାତ ରୂପେ 'ନନା' ଶବ୍ଦ
ଦାଦା ଚଳଅଛୁ)—୧ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା; ବଡ଼ଭାଇ; ଭାଇନନା;
ଭଏା ଭାଇନା—1. Elder brother.
ଆ. ଅନ୍ନା ଆଦରାର୍ଥେ ଦିଆ ଯେ ଯୁଥସ୍ଥିର ନନା
ତେ. ଅନ୍ନା ଦାଉଲେ ଏଲେ ଲଇ ଲୁଲେ ପ୍ରିୟାଙ୍ଗନା ।
କୃଷ୍ଣଶିଦ. ନଦ୍ଧାଲଇତ ବନ ।

[ଦ୍ର—ମଡାନ୍ତରେ ସଂ. ନୃ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ନା; ନ ନା = ଯେ ନର ନତ୍ୱନ୍ତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେବତା; ଅତଏବ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ 'ନନା' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ସାର୍ଥକ ।
ଋକ୍‌ବେଦ ୪।୧୧।୬ ରେ 'ନନା' ଶବ୍ଦ 'ମାତା' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଛନ୍ଦରେ ମାତାମହଙ୍କୁ ନନ୍ନା ଓ ନାନା ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଯାଦାକୁ ବଡ଼ଭାଇ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ—2 One addressed as an elder brother.
ଲୁଆନନା. ଉର ପୋଡ଼ରେ ଟେକୁ ଅନା । ଶିଶୁଗୀତ ।

ଗୋସାଇଁ ମହାରାଜ ୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ରାହ୍ମଣେତରର ଜାତିର ସାଧାରଣ ସମ୍ବୋଧନ—3. A word used in addressing a Brāhmaṇa (generally) by a non-Brāhmaṇa.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୁଜଙ୍କାର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ; ତେ. ନାଇନା) —
୪ । ପିତା; ବାପ—4. Father.
୫ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା—5. The male head of a house.
ନନାଙ୍କର ପାଠେ ତ କାଙ୍କର ପାଠେ । ଉଗ ।
୬ । ନନା ଗୋସାଇଁ (ଦେଖ)
6. Nanā gosāiñ (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ପ୍ରା. ନନା = ପିତୃସ୍ୱସା)—ପିତୃସ୍ୱସା—Father's sister.

ନନା ଗୋସା(ସେ)ଇଁ—ଦେ. ବ ଓ ସମ୍ବୋଧନ—ସାଧାରଣ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି
Nanā gosā(se)iñ ସମ୍ବୋଧନ—A term used in
ଗୋସାଞି addressing Brāhmaṇas generally.
ଦେବତାଜୀ; ମହାରାଜଜୀ

ନନାନ୍ଦା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନାନ୍ଦୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ନନନ୍ଦା (ଦେଖ)
Nanāndā Nanandā (See)

ନନ୍ନୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ସଂ.ନବନୀତ)—୧ । ନଉଣୀ; ନବନୀତ—
Nanī 1. Butter.
୨ । ରଜାଝିଅ; ଜେମା; ସ୍ନେହଜେମା—2. A term of endearment used to a king's daughter.
୩ । ଦୁଲୁଣା; ଗେଲ୍ଲା ଝିଅ—3. A petted daughter.
(ନନ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣକନ୍ୟା—
4. A term used to a Brāhmaṇa's daughter.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟାକୁ 'ନନ୍ନୀ' ଓ ଶୂଦ୍ର କନ୍ୟାକୁ 'ବୁହ' ବୋଲି ଜାକନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନନୁ—ଅ. ଅ. (ନ + ନୁଜ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରେରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Nanu (ପ୍ରଶ୍ନ, ସ୍ୱୀକାର, ସନ୍ଦେହ, ଜିଜ୍ଞାସା, ଅନୁନୟ, ବରୋଧ ଓ ଆମନ୍ତ୍ରଣ-ଅର୍ଥବୋଧକ) ଚ—(interjection) A word of emphasis (used in questioning, admitting, doubting, requesting drawing attention etc;.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଶ୍ନ ଭରେ ଏହା ବାକ୍ୟର ଆଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନନ୍ଦ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଆନନ୍ଦିତ ହେବା—
Nand (root) To be glad.

ନନ୍ଦ—ପୁ. ତ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଆନନ୍ଦ —
Nanda 1 Gladness; joy.

୨ । (ନନ୍ଦ ଧାତୁ = ଆନନ୍ଦିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
(ନାମ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପାଳକ ପିତା—2. Name of the foster-father of Śrīkṛushṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ମଥୁରା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ବ୍ରଜର ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ରାଜା ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଯଶୋଦା । ବସୁଦେବଙ୍କ ସହିତ ଏହାଙ୍କର ମିତ୍ରତା ଥିଲା । ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ ହେଲା ବେଳେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ମହାମାୟା ବା ଦୁର୍ଗା ଗୋଷ୍ଠୀ କନ୍ୟାରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । କଂସର ଭୟରେ ବସୁଦେବ ସଦ୍ୟୋଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନେଇ ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ଯଶୋଦାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ଆଣି ଦେବକୀଙ୍କ କୋଳରେ ରଖିଲେ । କଂସ ସେହି କନ୍ୟାକୁ ପଥରରେ ପିଟି ଦେଲା ବେଳେ ସେ କନ୍ୟା କଂସ ହାତରୁ ଖସି ଶୂନ୍ୟରେ ଉଭେଇ ଗଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ବଢ଼ିଲେ । କଂସର ଭୟରେ ନନ୍ଦ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମଥୁରାରୁ ନେଇ ବୃନ୍ଦାବନରେ ବାସ କଲେ । ନନ୍ଦ ଥରେ ଯମୁନାକୁ ସ୍ନାନ କରିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେଠାରୁ ବରୁଣଙ୍କ ଦୂତ ତାଙ୍କୁ ଧରି ବରୁଣଙ୍କଠାକୁ ନେଇଗଲେ; ତହିଁରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବରୁଣଙ୍କଠାରୁ ନନ୍ଦଙ୍କୁ ମୁକୁଳାଇ ଆଣିଲେ । ନନ୍ଦ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ଓ ଯଶୋଦା ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅପମାନରେ ସତୀ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରେ ଝାସ ଦେଇ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିବାରୁ ଏ ଦମ୍ପତି ତପସ୍ୟା କଲେ । ସତୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ବର ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଆରଜନ୍ମରେ ଦ୍ୱାପରରେ ତୁମେ ଦୁହେଁ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦା ହେବ ଓ ମୁଁ ତୁମର କନ୍ୟା ହୋଇ ଜନ୍ମିବି । ତଦନୁସାରେ ସତୀ କନ୍ୟାରୂପେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ଓ ବସୁଦେବ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ଗଲେ ଓ ସେହି କନ୍ୟାରୂପଧାରିଣୀ ସତୀଙ୍କୁ କଂସ ଜଗୁଡ଼ି ଥିଲା ।]

୩ । ବିଷ୍ଣୁ— 3. Name of Bishṇu.

୪ । ପାଟଳପୁତ୍ର (ମଗଧର)ର ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜବଂଶ —
4. Name of a dynasty of kings of the ancient Magadha

[ଦ୍ର—ଏହି ବଂଶର ଅଠଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଶେଷ ରାଜା ଶୂଦ୍ରକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ହେବାରୁ ସେ ଶୂଦ୍ରକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୃଢ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମଗଧ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ । ଏ ବଂଶ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୪୦୦ ଠାରୁ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୩୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କଲେ ।]

୫ । ନନ୍ଦ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା—5. A name of the first king of the Nanda dynasty.

[ଦ୍ର—ରାଜା ମହାନନ୍ଦଙ୍କ ଔରସରେ ଏକ ଶୂଦ୍ରାର ଗର୍ଭରୁ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ବରରୁଚି କେତେକ ସମୟ ଏହାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ଗୁରୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବେ ଏ ବଦ୍ୟମାନ ଥିଲେ । (ସ୍ୱବଲଚନ୍ଦ୍ର)]

୬ । କୁବେରଙ୍କ ନଅ ନଧି ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ ନଧି —
6. One of the nine treasurers possessed by Kubera, the God of wealth.

୭ । ୧୧ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ବେଣୁ ବା ବଂଶୀବିଶେଷ —
7. A kind of musical flute 11 inches long.

୮ । ମୃଦଙ୍ଗବିଶେଷ—
8. A kind of musical drum.

୯ । ପରମେଶ୍ୱର—9. God.

୧୦ । ମହତ୍ ଗର୍ଭଜାତ ବସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର—10. Name of a son of Basudeba.

୧୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ବୈମାତୃକ ଭାଇ—11. Name of a step-brother of the Buddha.

[ଦ୍ର—ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରି କପିଳବସ୍ତୁକୁ ଆସି ଏହାଙ୍କୁ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଥିଲେ । ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହୁ ଥିଲେ ଓ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଉଦ୍ଦାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେତେଥର ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, ତଥାପି ବୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ା କରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏହାଙ୍କୁ ଉତ୍ସୁ କରାଇ ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ନରକର ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ହ. ଶ.]

୧୨ । ବେଙ୍ଗ—12. A frog.

ଦେ. ବ.—୧ । ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ —
1. The family-title of certain Brāhmaṇas.

ନନ୍ଦ ଘରେ ନନ୍ଦ ପୂଜା,
ନନ୍ଦ ଶାଉଲେ ଜଉଳା ଉଜା । ଶିଶୁଗୀତ ।

ନାଁଦ ପଟା ୨ । (ଫା. ନାଦୀପଟ) କୂଅରେ ବେଢ଼ାଯିବା ମାଟି ବା ପଥରର ବଳୟାକାର ବେଷ୍ଟନୀ—2. Rings (of burnt earth or stone) put round a well.

[ଦ୍ର—କୂଅର ସବୁ ଉପରେ ମୁହଁ ଯାଏ ତୃପୃଷ୍ଠରୁ ଉଚ୍ଚରେ ଯେଉଁ ନନ୍ଦ ବସା ଯାଏ ତାକୁ ଘୋଡ଼ାନନ୍ଦ, ତା ତଳକୁ ଯେଉଁ ନନ୍ଦମାନ ବସା ଯାଏ ତାକୁ ନନ୍ଦ ଓ ସାବୁ ତଳେ ଯେଉଁ ଶେଷ ନନ୍ଦ ବସା ଯାଏ ତାକୁ ତଳନନ୍ଦ କୋଲ୍ଲଯାଏ । କୂଅରେ ଦୁଇ ସ୍ତର ନନ୍ଦ ବସା ଗଲେ ତାକୁ ଦୋହୋର ନନ୍ଦ କହନ୍ତି ।]

୩ । ଧାନ ରଖିବା ନମିତ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟି ବା ପଥରର ବଳୟାକାର ବେଷ୍ଟନୀ, ଯାହାକୁ ଘରଭିତରଣ ଉପରେ ରଖନ୍ତି—
3. Rings of burnt earth or stone placed inside a house to put paddy therein.

୪ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କ ନାମ—4 A name given to males.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
A sub-caste of the Gaurdas in Sambalpur.

ନନ୍ଦକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି° (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nandaka (ନନ୍ଦକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅକ)—୧ । ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ; ଆନନ୍ଦକାରକ—
1. Gladdening; pleasant; joyful; pleasing.

୨ । କୁଳଗାଳକ; କୁଳର ଆନନ୍ଦଦାୟକ (ପୁତ୍ର)—
2. Maintaining one's family; gladdening the family.

ସଂ. ବ.—(+କରଣେ. ଅକ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଖଡ୍ଗ—
1. The sword of Śrīkṛushṇa.

୨ । (ନନ୍ଦ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଳକ ପିତା; ନନ୍ଦ—
2. The foster-father of Śrīkṛushṇa.

୩ । ଆନନ୍ଦ—3. Pleasure; joy; happiness.

୪ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—4. A frog.

୫ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଜଣେ ପୁତ୍ର —5. Name of one of the hundred sons of Dhṛutarāshṭra.

୬ । ସ୍କନ୍ଦଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
6. Name of an attendant of Kārttikeya.

୭ । ପୌରାଣିକ ନାଗବିଶେଷ—
7. Name of an mythological serpent.

ନନ୍ଦକ—ସଂ. ବ.—ପିପ୍ପଳୀ—
Nandaki Long pepper.

ନନ୍ଦକଶୋର—ସଂ. ବ.—(ନନ୍ଦ+କଶୋର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Nanda kiśora ନାମ—A name of Śrīkṛushṇa.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନନ୍ଦକଶୋର ଦାସ (ଗ୍ରନ୍ଥ ବାହାଦୁର)—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଭର୍ଣ୍ଣ-
Nandakiśora dāsa ମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ ଓ ଜୁଡି-
ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ଜୁହୁଲର ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି—

[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଆ କରଣ କୁଳରେ ୧୨୫୬ ସାଲ (ଇଂ ୧୮୫୫ ମସିହା) ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ୧୩୦୧ ସାଲ (୧୮୯୪ ମସିହା ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଇହଧାମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ। କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଜଗତ୍ପୁର ଗ୍ରାମ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି । ଏହାଙ୍କ ପିତା ନରସିଂହଚରଣ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ପରି ଜୁଡିସିଆଲ ଲାଇ କରିଥିଲେ । ଏ ଜୁହୁଲର କଲ୍ୟାଣ ନମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଜୁଡିସିଆଲ ପଦବୀମାନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ ଓ ଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ପ୍ରଥମେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ପଦ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

ନନ୍ଦକଶୋର ବଳ (ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ)—ଦେ. ବ. (ନାମ)—
Nandakiśora bala ଜୁହୁଲର ଅଧୁନାତନ କବିବିଶେଷ—
A poet of modern Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ହୋଇଥିଲେ; ପଦ୍ମିଚରିତ, ନାର୍ଦ୍ଦରଣୀ, କୁଷ୍ଣକୁମାରୀ ଆଦି ଏହାଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟ । ଏ ମଧ୍ୟ କେତେ ଖଣ୍ଡି ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

ନନ୍ଦକଶୋରୀ ପଠା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ନନ୍ଦକେଶ୍ୱରୀ (ଦେଖ)
Nandakiśorī paṭhā Nandikeśwarī (See)

ନନ୍ଦକୀ—ସଂ. ବ. (ନନ୍ଦକ=ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଖଡ୍ଗ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;
Nandakī ୧ମା. ୧ବ.)—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—
A name of Bishṇu.

ନନ୍ଦ କୁମାର—ସଂ· ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+କୁମାର)—
Nanda kumāra ନନ୍ଦଙ୍କ ପାଳିତ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Śrīkṛushṇa.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
1. A name given to males.

୨ । ବଙ୍ଗଳାର ରାଜା ନନ୍ଦକୁମାର —
4. Raja Nandakumar of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏ ବଙ୍ଗର ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । କାଉନ୍ସିଲ୍‌ରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ଓ୍ୱାରେନ୍ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଉତ୍କୋଚ ଗ୍ରହଣ ଅଭିଯୋଗ ଆଣି ଏ ଦାବିଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଜାଲ୍ କରିବା ଅପରାଧରେ କଲିକତା ସୁପ୍ରୀମ୍ କୋର୍ଟରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ୧୭୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫାଶୀ ପାଇଲେ ।]

ନନ୍ଦଗାଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନନ୍ଦ+ଗ୍ରାମ)—ମଥୁରାରୁ ୧୫ କୋଶ ଦୂର-
Nandagāñ ବର୍ତ୍ତୀ ବୃନ୍ଦାବନର ଗ୍ରାମ, ଯେଉଁଠାରେ ନନ୍ଦ
ନନ୍ଦଗାଓଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହ ବାସ କରୁଥିଲେ—
ନନ୍ଦଗାଁଓ Name of a village in Bṛundābana
(ନନ୍ଦଗାଆଁ, ନନ୍ଦଗାଁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) where Nanda lived during Śrīkṛushṇa's childhood.

ନନ୍ଦ ଗୋପ—ସଂ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଳକ ପିତା; ନନ୍ଦ ୨ (ଦେଖ)
Nanda gopa Śrīkṛushṇa's foster father.

ନନ୍ଦ ଗ୍ରାମ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—୧ । ନନ୍ଦଗାଁ (ଦେଖ)
Nanda grāma 1. Nanda gāñ (See)

୨ । ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ (ଦେଖ)
2. Nandigrāma (See)

ନନ୍ଦ ଘୋଷ—ସଂ. ବ—ନନ୍ଦ ଗୋପ (ଦେଖ)
Nanda ghosha Nanda gopa (See)

ନନ୍ଦଥୁ—ସଂ. ବ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ତ୍ୱବ. ଅଥୁ)—ଆନନ୍ଦ—
Nandathu Joy; pleasure.

ନନ୍ଦଦ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି°. (ନନ୍ଦ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଆନନ୍ଦଦାୟକ-
Nandada Delightful; giving joy.
(ନନ୍ଦଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ. ପୁଂ—ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—Son.

ନନ୍ଦ ଦାସ—ଦେ.ବ. (ନାମ) - ଖ୍ରୀ: ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଆ କବିବିଶେଷ-
Nanda dāsa An Oria poet of the 17th century A.D.

[ଦ୍ର—'ଅଣାକାର ସହୁତା' ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୁଲ୍ଲଭ—ବେ. ବ (ସଂ. ନନ୍ଦ+ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବା ଦ୍ୱିଲ୍ଲଭ) —
Nanda dulāla (ନନ୍ଦଙ୍କ ପାଳିତ ପୁତ୍ର) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
नन्ददुलाल Śrīkṛushṇa, the foster son of
नन्दुलारा Nanda.

ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. ଦ୍ୱି. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନନ୍ଦ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) —
(ନନ୍ଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସୁତ; ପୁତ୍ର; ପୁତ୍ର—1. Son

୨ । ନନ୍ଦନ କାନନ; ବନବିଶେଷ; ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ—2. The pleasure-garden of Indra in Heaven.

୩ । ଆସାମରେ କାମାଖ୍ୟା ଦେଶର ପର୍ବତବିଶେଷ—
3. Name of a mountain in Assam.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ କାମାଖ୍ୟା ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ର ସର୍ବଦା ଏ ପର୍ବତରେ ରହନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଏ ପର୍ବତକୁ ଯାଇ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଭେକ—4. Frog.

୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—5 A name of Bishṇu.

୬ । ଶିବ; ମହାଦେବ—6 Śiba.

୭ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
7. Name of an attendant of Kārttikeya.

୮ । ବିଷବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
8. A kind of poison.

୯ । ବାସ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ୩୬ ହାତ ବିସ୍ତାର ଓ ୧୬ ଶୃଙ୍ଗ-ବିଶିଷ୍ଟ ଷଟ୍‌କୋଣ ଗୃହ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
9. Name of a hexagonal room with 16 turrets, and 32 cubits wide.

୧୦ । କେଶର (ହ. ଶ.) —10. Saffron.

୧୧ । ଚନ୍ଦନ (ହ. ଶ.) —11. Sandal.

୧୨ । ମେଘ (ହ. ଶ.) —12. Cloud.

୧୩ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ ୬୦ ସମ୍ବତ୍ସର ମଧ୍ୟରୁ ଷଡ଼୍‌ବିଂଶ ସମ୍ବତ୍ସର—13 Name of the 26th out of the 60 years according to Hindu astrological calculation.

[ଦ୍ର—ଏ ବର୍ଷ ପୃଥ୍ୱୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଶସ୍ୟା ହୁଏ; ଲୋକେ ନାରୋଗ ଓ ଗାଭୀମାନେ ପ୍ରଚୁର ଦୁଗ୍ଧବତୀ ହୁଅନ୍ତି—ହ. ଶ.]

୧୪ । ୧୮ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତବିଶେଷ—14. Name of a Sanscrit metre with 18 syllables.

ସଂ. ବିଣ—ଆନନ୍ଦଦାୟକ—
Pleasing; gladdening; giving pleasure.

ନନ୍ଦନ କାନନ—ସଂ. ବି. (ମ.ଯ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନନ୍ଦନ+କାନନ) —
Nandana kānana ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବିହାରୋଦ୍ୟାନ—
The name of the pleasure-garden of Indra; the Elysium of the Hindu mythology.

ନନ୍ଦନଜ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦନ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nandanaja ୧ । ଦ୍ୱରୁଚନ୍ଦନ; ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚନ୍ଦନ—
1. The fragrant yellow sandal wood.

୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ହ. ଶ.)—2. Śrīkṛushṇa.

ନନ୍ଦନ ତରୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନନ୍ଦନ+ତରୁ)—
Nandana taru ନନ୍ଦନକାନନରେ ଥିବା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବୃକ୍ଷ—
The heavenly trees said to flourish in the Nandana garden of Indra.
(ଯଥା—ପାରିଜାତ, ହରି ଚନ୍ଦନ ।)

ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନନ୍ଦ+ନନ୍ଦନ)—
Nanda nandana ନନ୍ଦଙ୍କର (ଆନନ୍ଦଦାୟକ) ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
(ନନ୍ଦନନ୍ଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Śrīkṛushṇa.

ନନ୍ଦ ନନ୍ଦିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନନ୍ଦ+ନନ୍ଦିନୀ)—ଦୁର୍ଗା—
Nanda nandinī Durgā.
(ନନ୍ଦପୁତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଦୁର୍ଗା ନନ୍ଦଙ୍କ ଔରସରେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କନ୍ୟାରୂପେ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ବସୁଦେବ ଦେବକୀଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଣି ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ତାଙ୍କ କୋଳରୁ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ନେଇ କଂସର ବନ୍ଦୀଶାଳରେ ଦେବକୀଙ୍କ କୋଳରେ ରଖିଦେଲେ । କଂସ ଏହାଙ୍କୁ ଧରି କଚାଡ଼ିବା ସମୟରେ ଏ କଂସ ହାତରୁ ଖସିଯାଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ିଯାଇ ଗଲେ । ଏ ବିନ୍ଧ୍ୟବାସିନୀରୂପେ ଦୁଇଟି ଅସୁରଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତରେ ବିନ୍ଧ୍ୟବାସିନୀଙ୍କ ଦୂର୍ଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥିତି; ଏ ପୂଜାଭୂମିରେ ସତୀ, ନନ୍ଦଗୋପ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ଓ ଯଶୋଦା ଦକ୍ଷପତ୍ନୀ ଥିଲେ । ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ—ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ । ନନ୍ଦ ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ନନ୍ଦନ ବନ—ସଂ. ବି—୧ । ନନ୍ଦନ କାନନ (ଦେଖ)
Nandana bana 1. Nandana kānana (See)

୨ । କପା (ହ. ଶ.)—2. Cotton.

ନନ୍ଦନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କନ୍ୟା; ଝିଅ—
Nandanā Daughter.

ଘନ୍ତୁନାଥ ନନ୍ଦନା, ଅନାଉଣିକ ମନା,
କରୁ ସା ଆଈଁ ଦୁଃଖ ଗହିଁରୁ ଗୋ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବୈଶୋସ୍ତବଖ୍ୟ ୩ ଗୀତ ।

ନନ୍ଦପାଳ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦ=ନାଥିବିଶେଷ+ପାଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nandapāla ୧ । କୁବେର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
1. Kubera, the God of wealth (M. W.).

୨ । ବରୁଣ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Baruṇa, the God of water (M. W.).

ନନ୍ଦପ୍ରୟାଗ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଉତ୍ତରର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Nandaprayāga A sacred place in India.

[ଦ୍ର—ଏହା ନନ୍ଦା ଓ ଅଲକାନନ୍ଦା ନଦୀଦ୍ୱୟର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ବଦରୀଧାମରୁ ୫୪ ମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ । ଏଠାରେ କଣ୍ୱଋଷିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଥିବାରୁ ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ କଣ୍ୱାଶ୍ରମ । ଉତ୍ତରରେ ଥିବା 'ପ୍ରୟାଗ' ନାମଧାରୀ ସାତଗୋଟି ତୀର୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନନ୍ଦ ବଂଶ—ସ. ବ—ମଗଧର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜବଂଶ—Name of a Nanda bamsa celebrated line of kings of Magadha.

[ଦ୍ର—ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର (ଘର ସୀକନ୍ଦର ସାହା) ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୩୨୭ ରେ ପଞ୍ଜାବକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ବଂଶର ଶେଷରାଜା ମଗଧରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଏ ବଂଶର ନାମ ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ, ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ, କଥାସରତ୍ସାଗର, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହାଙ୍କର ଶେଷ ରାଜା ନନ୍ଦ ଶୃଣକ୍ୟ (ବା କୌଟିଲ୍ୟ)ଙ୍କ ବହୁଗଭ୍ଜନ ହୋଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଅଉଷାପରେ ମୁଜୁଲଉଲେ । ଶୃଣକ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଆପେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନନ୍ଦ ରାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନ୍ଦ+ରାଜ୍ଞୀ)—ନନ୍ଦଘରୀ; ଯଶୋଦା—

Nanda rāṇī Jaśodā

नन्दरानी नन्दराणी

ନନ୍ଦରତ୍ନ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

Nandaratna A name given to males.

ନନ୍ଦଲାଲ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂ. ନନ୍ଦ+ଲାଳିତ; ନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ପୁତ୍ର ବା ଗାଳିପୁତ୍ର)—

Nandalāla

नन्दलाल

୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—1. A name of Śrīkṛushṇa.

ଏବେ ରୂଲ ନନ୍ଦଲାଲ ମନୁ ମାନ ଦେବା ଛଡ଼ ମୋ । ଭବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ

୨ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

2. A name given to males.

ନନ୍ଦ ସାଆନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନନ୍ଦ ଓ ସାମନ୍ତ)—

Nanda sā-ānta ନନ୍ଦ ଉପାଧ୍ୟାୟ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ—

A sect of respectable Brāhmaṇas of a high social status having the title of Nanda and residing in Śrīmukundapur of Puri district.

[ଦ୍ର—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଶ୍ରୀମୁକୁନ୍ଦପୁର ବରଘଦା ବା ଶ୍ରୀ ମୁକୁନ୍ଦପୁରରେ କେବଳ ଏହି ସାମନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅଛନ୍ତି । ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଗୁର ସାଆନ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଏକତମ ।]

ନନ୍ଦ ସୁତ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+ସୁତ)—ନନ୍ଦଙ୍କର ପୁତ୍ର;

Nanda suta ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.

(ନନ୍ଦସୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନନ୍ଦସୁନୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନନ୍ଦସୁତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—'ନନ୍ଦନନ୍ଦିନୀ' (ଦେଖ)

Nanda sutā Nanda nandinī (See)

ନନ୍ଦା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନନ୍ଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Nandā

୧ । ନନ୍ଦିଆ; ବଡ଼ ଜଳପାତ୍ର; ବୃହତ୍ ଜଳାଧାର; ଜାହାଜ—1. A big jar for keeping water

୨ । ଗୌରୀ; ଦୁର୍ଗା—2. Gaurī; Durgā.

୩ । ଶୁର ତିଥିବିଶେଷ; ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ପ୍ରତିପଦ୍, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଏକାଦଶୀ ତିଥି—3. The 1st, 6th and 11th days of the lunar fortnight, considered as auspicious.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ତିଥିମାନ ନନ୍ଦା (୧, ୬, ୧୧), ଭଦ୍ରା (୨, ୭, ୧୨), ଜୟା (୩, ୮, ୧୩), ରିକ୍ତା (୪, ୯, ୧୪) ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣା (୫, ୧୦, ୧୫) ଏହି ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବର୍ତ୍ତୁଛି ।]

୪ । ନଣନ୍ଦ —4. Husband's sister.

୫ । ଧନ ସମ୍ପଦ; ସମୃଦ୍ଧି—5. Riches; affluence.

୬ । ନନ୍ଦ ଗୋପଙ୍କର ଗାଈବିଶେଷ—

6. A cow belonging to Nanda.

୭ । ଆନନ୍ଦ—7. Joy; delight.

୮ । +(ନାମ) ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—

8. Name of a heavenly nymph.

୯ । (ନାମ)—ବିଭୀଷଣର କନ୍ୟା—

9. Name of the daughter of Bibhīshaṇa.

ଦେ. ବ.—୧ । ନନ୍ଧା (ତଦ୍ଭ)—1. Nandhā (See)

୨ । ନନ୍ଦ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—

2 A name for calling Nanda.

ନନ୍ଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ) ବ.—ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—

Nandā chiṅgurdi Big shrimp.

ନନ୍ଦା ତୀର୍ଥ—ସ. ତ. (ନାମ)—ଦୋମକୃଷ୍ଣ ପବ୍ଦତ ଉପରେ ଥିବା ନଦୀ ଓ ତୀର୍ଥର ନାମ—Name of a place of Hindu pilgrimage.

(ନନ୍ଦାସ୍ନାନ—ଅନ୍ୟ ନାମ)

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଏ ତୀର୍ଥର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏଠାରେ ସର୍ବଦା ବତାସ ବହୁ ଥା ଏ ଓ ପାଣି ବରଫ ଥାଏ । ଏହା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଅଗମ୍ୟ । ଏଠାରେ ସର୍ବଦା ବେଦଧ୍ୱନି ଶୁଣା ଯାଏ, କିନ୍ତୁ କେହି ବେଦପାଠକଙ୍କର ଦେଖା ମିଳେ ନାହିଁ । ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଏଠାରେ ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆପଣା ଭାଇମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥରେ ଏଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ ହୁ. ଶ ।]

ନନ୍ଦାତ୍ମଜ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+ଆତ୍ମଜ)—ନନ୍ଦଜନନ;

Nandātmaja (ନନ୍ଦାତ୍ମଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.

ନନ୍ଦାତ୍ମଜା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା; ଯୋଗମାୟା—

Nandātmajā Durgā. (ନନ୍ଦ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)

ନନ୍ଦା ଦେବୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ହିମାଳୟର ଉଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗ ବିଶେଷ—

Nandā debī Name of a high peak of the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୫୦୦୦ ଫୁଟ । ଏହା ଯମୁନା ନଦୀର ଉତ୍ସରୁ ସ୍ଥଳର ନିକଟରେ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)]

ନନ୍ଦାବର୍ତ୍ତ—ଦେ ବ. (ସଂ. ନନ୍ଦ୍ୟାବର୍ତ୍ତ)—ବର୍ତ୍ତୁଳ ପକ୍କା ଘର—

Nandābartta

୧ । ଏକପାଖୁଡ଼ିଆ ଉତ୍କଟ ଫୁଲ ଓ ଗଛ—1. Single-petalled Taraṭa flower and tree.

୨ । ଭୁମ୍ବ ବାଣର 'ପେଜ୍' ଖୋଳିବା ପୂର୍ବରୁ ମାପ ଅନୁସାରେ ଦିଆ ଯିବା ଚିହ୍ନ—3. Mark for carving out the 'pendi' in a log of wood for preparing tumba' firework

ନନ୍ଦା ମାଛ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ ନନ୍ଦ, ନନ୍ଦା.—ବୃଦ୍ଧ: ଚଙ୍ଗୁଡ଼ ମାଛ—
Nandā māchha Large shrimp.

ନନ୍ଦି—ସଂ. ବଣ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଆନନ୍ଦଦାୟୀ—
Nandi Giving pleasure.

ସଂ. ବି.—୧ । (ତ୍ରିବ. ଇ) ଆନନ୍ଦ—1. Joy.

୨ । ଶିବଙ୍କର ବା ତାଙ୍କ ବାହନ ବୃଷଭର ଅନୁଚରବିଶେଷ—
2. An attendant of Siba or of his bull.

୩ । ମହାଦେବ; ଶିବ—3. Siba.

୪ । ଧଅ ଗଛ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
4. Name of a tree; Grislea Tomentosa.

୫ । (+କରଣ. ଇ) ଦ୍ୟୂତାଙ୍ଗବିଶେଷ—
5. One of the materials for gambling.

୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu.

୭ । ନାଟକର ମଙ୍ଗଳାତ୍ମକ ପାଠକାଗ୍ର ବନ୍ଦୀ—
7. The speaker of a prelude or benediction in a drama.

ଦେ. ବି.—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧ୍ୟବିଶେଷ—
A family—title of the Śūdras.

ନନ୍ଦିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନନ୍ଦା, ନନ୍ଦିକା)—୧ । ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ମାଝିର ବଡ଼ ଜଳାଧାର ବା ଭାଣ୍ଡ; ଜାବାଲ୍ଲ; ଅଳଙ୍କର—
ନାଦ
ନାନ୍ଦ୍ର ନାଦ୍
1. A big wide-mouthed earthen water-jar.

୨ । ନନ୍ଦ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling Nanda disrespectfully.

ନନ୍ଦିକ—ସଂ. ବି (ନନ୍ଦ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ)—୧ । ଧବବୃକ୍ଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Nandika 1. Name of a tree; Grislea Tomentosa.

୨ । ଆନନ୍ଦ—2. Joy; pleasure.

୩ । ଜଳ ମୋଥା, ହାଣୁଆ, ରେମଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ଜଳଜିଦ୍ବିଶେଷ—
3. Elusine Indica (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ୭ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

ନନ୍ଦିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନନ୍ଦୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନନ୍ଦନ କାନନ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ାସ୍ଥାନ—
Nandikā 1. Indra's pleasure-garden.

୨ । (ନନ୍ଦା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ନନ୍ଦିଆ—
2. An earthen jar.

୩ । ନନ୍ଦାତିଥି; ପ୍ରତିପଦ୍, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଏକାଦଶୀ—
3 The 1st, 6th and 11th days of the lunar fortnight.

୪ । ନଣନ—4. Husband's sister.

୫ । ଦୁର୍ଗା—5. Durga.

୬ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳପାତ୍ର—6. Small water-jar

୭ । ହର୍ଷମୁଖୀ ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. A woman who has a smiling face.

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନନ୍ଦିକା+ଈଶ୍ୱର)—
Nandikeśwara ୧ । ନନ୍ଦୀ; ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—(ନନ୍ଦିକେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)
1. Name of an attendant of Śiba.

୨ । ପୁରାଣବିଶେଷ—2. Name of a Purāṇa.

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—୧ । କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ଶେଷ ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କ କନ୍ୟା—
Nandikeśwarī 1. The daughter of Subarṇṇakeśarī, the last king of the Keśarī dynasty of ancient Orissa.

୨ । କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କାବ୍ୟବିଶେଷ (ଏହି କାବ୍ୟରେ ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ ନାୟିକା; ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ ପଠା ବିଷୟକ ସ୍ତ୍ରୀଗାୟୀ ଚଂବଦଲ୍ଲୀ ଉପରେ ଏ କାବ୍ୟ କଲ୍ପିତ ହୋଇଅଛି)—2 The title of an Oria epic by poet Rādhānātha.

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ ପଠା—ଦେ. ବି (ନାମ)—କଟକର କିଛି ଦୂର ଉତ୍ତରରେ Nandikeśwarī paṭhā ମହାନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପଠା—Name of a small grassy eminence in the bed of the Mahanadi.

ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି—(ନାମ) ଅଯୋଧ୍ୟା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମବିଶେଷ—
Nandigrāma Name of a village near ancient Ajodhyā.

[ଦ୍ର—ରାମଙ୍କ ବନବାସକାଳରେ ଭରତ ଏହି ଗ୍ରାମରେ ରାମଙ୍କ ପାଦୁକାକୁ ପୂଜା କରି ରାଜ୍ୟଶାସନ କରୁଥିଲେ ଓ ଉପସ୍ଥା କରୁଥିଲେ ।]

ନନ୍ଦିଘୋଷ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ନନ୍ଦ=ଆନନ୍ଦଜନକ+ଘୋଷ=ଶବ୍ଦ)
Nandighosha ୧ । (ନାମ) ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ରଥ—1. Name of the car of Arjuna.

୨ । ବନ୍ଦିଜନଙ୍କ ଘୋଷଣା—
2. The proclamations of a herald.

୩ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶୁଭ ଘୋଷଣା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Any auspicious proclamation.

ସଂ. ବଣ—ଆନନ୍ଦଜନକ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—Having a pleasant sound.

ଦେ. ବି—ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଯେଉଁ ରଥରେ ବଜେ କରନ୍ତି—Name of the car in which the Deity Jagannātha is drawn during the car-festival at Puri.

ନନ୍ଦିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nandita ୧ । ଆନନ୍ଦିତ—1. Glad.

୨ । (ନନ୍ଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ତୋଷିତ—
2. Gratified; satisfied; satiated.

ନନ୍ଦିତରୁ—ସଂ. ବି—ଧବ ବୃକ୍ଷ; ଧଅ ଗଛ—
Nanditaru Grislea Tomentosa (tree).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନନ୍ଦନା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତରେ ନନ୍ଦ ଧାତୁ+ଇନ୍+ Nandinī ସ୍ତ୍ରୀ. ଟ୍)—ଆନନ୍ଦଦାୟିନୀ—Pleasant; joyous.

(ନନ୍ଦୀ—ପୁଂ) ସ. ବ—୧ । କନ୍ୟା; ଦୁହିତା—2. Daughter.

୨ । ନଣନ୍ଦ—2. Husband's sister.

୩ । ଦୁର୍ଗା—3. Durga.

୪ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—4. The Ganges.

୫ । ରେଣୁକା, ପରଶୁରାମଙ୍କ ମାତା—

5. Renukā, the mother of Paraśurāma.

୬ । ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ହୋମ ଘେନୁ—6. The cow supplying the sacrificial ghee to the sage Basishṭha.

[ଦ୍ର—ଏ ସୁରଙ୍ଗୀର କନ୍ୟା । ରାଜା ଦଲୀପ ଏହାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରି ରଘୁ ନାମକ ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଥରେ ବଶାମ୍ପିତ୍ର ଏହାକୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଆଶ୍ରମରୁ ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କଲେ; କନ୍ତୁ ବାଟରେ ଏହାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ ଅନେକ ଯବନ ଓ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ସେନା ଜାତ ହୋଇ ବଶାମ୍ପିତ୍ରଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ ଓ ନନ୍ଦନାଙ୍କୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଲେ ।]

୭ । ଅଯୋଧ୍ୟା 7. The town Ajodhyā.

୮ । ଅଭିଧାନକାର ବ୍ୟାଡି ମୁନିଙ୍କ ମାତା—

8. Name of the mother of the Lexicographer Byādi.

୯ । ହାଲିମ (ଦେଖ)—9. Hālima (See)

୧୦ । ତୁଳସୀ ଗଛ—10. The holy basil plant.

୧୧ । ଜଟାମାଂସୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

11. Jaṭāmāṁsī (See)

୧୨ । ରେଣୁକା ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ.)—

12. A medicinal scent.

୧୩ । ପତ୍ନୀ; ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ.)—13. Wife.

୧୪ । ଛେର ଅକ୍ଷରର ଏକ ବୃତ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

14. Name of a Sanscrit metre of 13 syllables.

ନନ୍ଦିବର୍ଦ୍ଧନ—ସ. ବଣ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; ନନ୍ଦି=ଆନନ୍ଦ+ବର୍ଦ୍ଧନ)—

Nandibarddhana ଆନନ୍ଦ ବୃଦ୍ଧିକାରୀ—Increasing pleasure.

ସ. ବ—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.

୨ । ମହାଦେବ—2. Siba.

୩ । ବନ୍ଧୁ; ମିତ୍ର—3. Friend.

୪ । ଆନନ୍ଦ—4. Joy; happiness.

ନନ୍ଦୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନନ୍ଦ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Nandī ୧ । ଶିବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅନୁଚର; ଶିବଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—1. Name of one of the two Śiba's orderlies or doorkeepers.

[ଦ୍ର— ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରପାଳର ନାମ ଭୃଙ୍ଗୀ; ମତାନ୍ତରରେ ଏ ଦୁହେଁ ବଳଦ ।]

୨ । ବଟ ବୃକ୍ଷ—2. Banyan tree.

୩ । ଭୁଦ୍ ଗଛ—3. The Toon tree.

୪ । ପୁତ୍ର—4. A son.

୫ । ଧବ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

5. Grislea Tomentosa (tree)

୬ । ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

6. Gardabhāṇḍa (troe) (See)

୭ । ଶିବଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରା ଯାଇଥିବା ତ୍ରିଶୂଳାଙ୍କିତ ବୃଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7 A bull branded with the mark of a trident and dedicated to Śiba.

୮ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—8. Bishṇu.

୯ । ସେଡ଼ି ବଳଦର ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିରା ଚର୍ମ ପିଣ୍ଡ ବା ଅଙ୍ଗ ବାହାର ଥାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

9. A bull having a tuft of flesh or additional leg hanging out of his body.

୧୦ । ନନ୍ଦନ କାନନ—10. Indra's garden.

୧୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁର୍ଗା—11. Durgā.

(ନନ୍ଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଆନନ୍ଦିତ—Gratified; pleased

ନନ୍ଦୀତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନନ୍ଦୀ+ତ)—

Nandīta ୧ । ଲଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡା; ଲଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡିଆ—1. A person with a shaven head.

(ନନ୍ଦୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଟାଙ୍ଗର—2. Bald-headed.

ନନ୍ଦୀବୃକ୍ଷ—ସ. ବ—୧ । ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି (ଦେଖ)

Nandībṛuksha (କବରୁଳ ଦ୍ୱାରକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)

1. Gandha sunṭhi (See)

୨ । ମେଣ୍ଢା ଶିଂଘା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

2. Meṇḍhā śiṁgha (See)

୩ । ଗୁଡ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. Mulberry plant.

ନନ୍ଦୀଭୃଙ୍ଗୀ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନନ୍ଦୀ+ଭୃଙ୍ଗୀ)—

Nandībhṛuṅgī ମହାଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅନୁଚର ବା ଦ୍ୱାରପାଳ ଦ୍ୱୟ—The name of 2 principal attendants of Śiba.

ନନ୍ଦୀଭ୍ରୂକୁଟୀ—ଦେ. ବ—୧ । ନନ୍ଦୀଭୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)

Nandibhrūkuṭī 1. Nandībhṛuṅgī (See)

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରଧାନ ପାର୍ଶ୍ୱଚର ବା ଅନୁଚରଦ୍ୱୟ—

2. Any two bosom friends or chief personal servants of a person.

ନନ୍ଦୀମୁଖୀ—ସ. ବ—୧ । ନଦ୍ରାଳୁତା; ଅବସନ୍ନତା—

Nandīmukhī 1. Drowsiness; lassitude.

(ନନ୍ଦିମୁଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତନ୍ଦ୍ରା—2. Nap.

ନନ୍ଦୀଶ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦୀ+ଈଶ)—

Nandīśa ୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ନନ୍ଦୀଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଶିବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାରପାଳ ନନ୍ଦୀ—2. The principal attendants and door keeper of Śiba.

ନନ୍ଦୀସରଃ—ସ. ବ. (ନନ୍ଦୀ=ନନ୍ଦନ କାନନ+ସରଃ)—
Nandīsarah ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସରୋବର—The pond inside Indra's garden.

ନନ୍ଦୋତ୍ସବ—ସ. ବ. (ନନ୍ଦ+ଉତ୍ସବ)—
Nandotsaba ୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ; ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ—1. The festival on the birth-day of Śrīkṛushṇa.
[ଦ୍ର—ଜନ୍ମ କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀରେ ଏ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ।]
୨ । ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀର ବାସି ଦିନ କରାଯିବା ଉତ୍ସବ—2. A festivity observed on the next day of Janmāshṭamī.

ନନ୍ଦୋଦ୍ଭବ—ସ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ରାଜବଂଶବିଶେଷ—
Nandodbhaba A dynasty of kings in ancient Utkaḷa.

ନନ୍ଦ୍ୟାବର୍ତ୍ତ—ସ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୋଲ ଘରା ଘର, ଯହିଁର ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାର ନ ଥାଏ—1 A kind of round building having no door to the west.
୨ । ତଗର ଗଛ (ଦେଖ)—2. Tagara plant(See

ନନ୍ଧା—ଦେ. ବ—୧ । ଘରଗୁଳର କାଷ୍ଠ ଉପକରଣବିଶେଷ—
Nandhā 1. Name of a wooden material of a thatch.
୨ । ଘର ଚୁଳରୁ ପାଣି ଗଡ଼ି ଆସି ବହିଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଳା; ଚ୍ଛେଧା—2. An eaves-trough; an eaves-gutter.
୩ । ଶଗଡ଼ର ଝୁଟ୍‌କୁ ଯୁଆଳରେ ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିବା କର୍ମ—3. The act of tying the front end of the beam of a cart to the middle of the yoke.

ନନ୍ଧା ଯୋତ—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ର ଝୁଟ୍‌କୁ ଯୁଆଳରେ ଉଡ଼ କର ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁବିଶେଷ—(ନନ୍ଧାଦଉଡ଼ି(ଡ଼ା)—ଅନ୍ୟରୂପ) A piece of rope used in tying the beam of a cart to the centre of the yoke.

ନନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା) ଶଗଡ଼ର ଝୁଟ୍‌କୁ ଜୁଆଳର ମହିରେ ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ କର ବାନ୍ଧିବା—To tie the front end of the beam of a cart to the middle of the yoke.

ନପାହେବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—କାଠର ଖାପରେ ଭୁଷ୍ଟା ହେବା—To be fitted into a cavity or mortise in wood work.
ଅଣ ପାରେ ଅଗଡେଣୀ ହୋଇଅଛ ନଗା ।
ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନପଣ ଗୀତା ।

ନପୁଂସ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଶ. (ସ. ନପୁଂସକ)—ନପୁଂସକ (ଦେଖ)
Napumsa Napumsaka (See)
[ନପୁ (ପୁଂ)ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ନପୁଂସ ଜନ୍ମ ହେବେ ଧରେ, ଏ ରୂପ ଜନ୍ମ ଅନୁସାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନପୁଂସକ—ସ. ବିଶ. (ନ=ନୁଦ୍ଦେ+ପୁମାନ=ପୁରୁଷ; ନଯାଉନ)—
Napumsaka ଚଂବା ନ ସ୍ତ୍ରୀ ନ ପୁମାନ୍=ନପୁଂସକ; ନଯାଉନ-୧ । ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃଉଳ ହଜୁ ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ; ହେଜେଉଡ଼ା; ଅଣପୁରୁଷା—1. Eunoch; impotent.
(ନପୁଂସକତା, ନପୁଂସକତ୍ୱ—ବ) ୨ । ଯାହାଠାରେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କର ଚିହ୍ନ ଅଛି—2. Hermaphrodite.
୩ । କ୍ଲୀବ; ଯାହାର ମୁଷ୍ଟ ଛିନ୍ନ ହୋଇଅଛି—3. Having his penis cut off; gelded; emasculated.
୪ । (ବ୍ୟାକରଣ) ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗବାଚକ (ଶବ୍ଦ)—(grammar) Neuter; of neuter gender.
୫ । ଭୀରୁ—5. Coward.
ସ. ବ.—୧ । ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A eunoch; an impotent man.
୨ । ମାଇ ନୁଦ୍ଦେଁ ଓ ଅଣ୍ଡିଗୁ ନୁଦ୍ଦେଁ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି—2. A hermaphrodite.
୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଉଭୟସ୍ଥ ପ୍ରକୃତି;ଯାହା ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପୁରୁଷ ନୁଦ୍ଦେଁ; କ୍ଲୀବ ଲିଙ୍ଗ—3.(grammar) Neuter gender.
୪ । କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ବାଚକ ଶବ୍ଦ—4. A word in the neuter gender.

ନପୁଂସକି—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ନପୁଂସକ)—ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ—Napumsaki Eunoch; impotent.
ମୁଁ ଷ୍ଟୀର ବସ୍ତ୍ର, ଅର୍ଦ୍ଧେକା
ତୁ ପୂର୍ଣ ହୁଅ ନପୁଂସକି । ସଶୋବନ୍ତ. ଦ୍ରୌପଦୀକୁ ଦୁଃଶାସନ ।

ନପୁଣ—ଦେ. ଅ. (ସ. ନ ଓ ପୁନଃ) (ଆଶଙ୍କା ଓ ବାରଣାର୍ଥ)—କେଜାଣି ଅବା; କାଳେ; ଆଶଙ୍କା ହେଉଅଛି ଯେ—Napuṇa କେଜାନେ Lest; it is apprehended that.
कदा जाने ମନେ ଚିନ୍ତନ୍ତୁ ବଶ୍ୱନାଥ,
ନପୁଣ ହୁଅଇ ଅନର୍ଥ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନପ୍ତା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନ=ନୁଦ୍ଦେଁ+ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା+ତୃ Naptā କରଣ. ତୃ; ନପ୍ତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଂଶ (ନପ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଡ଼ିଚ ହୁଏ ନାହିଁ; ଭୁଲ. ଲକ୍ଷନ ନପେଷ୍ଟ)—
୧ । ପୌତ୍ର; ପୁଅର ପୁଅ; ନାତି—1. Son's son.
୨ । ଦୌହିତ୍ର; ଝିଅର ପୁଅ; ନାତି—2. Daughters son.

ନଫର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ଭୃତ୍ୟ; ଗୁକର—Naphara 1. A servant.
नफर नफर
୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଚର; ଅନୁଚର—2. An attendant.

ନଫର ଗୁକର—ବୈଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର) ଗୁକର ଆଦି—Naphara chākara Servants and attendats.
नफर चाकर नौकर चाकर
(ନଫର ଗୁକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଫରଲି—ବୈଦେ. ବ.—ଭୃତ୍ୟର କର୍ମ; ଚାକର (ନଦେ)—
Napharālī Service of a servant,

ନଫା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନଫା)—୧ । ଲଫା; ଲାଭ; ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ବାଦ ଆୟ—
Naphā 1. Profit; gain; net income.

ନାଫା ନଫା

ଏ ମାନସେ ଅବା, ସୁଜଳ ଏ ବଗ, କେଉଁ ନଫା ଉଡୁଁ ପାଅ ।
ବିକାଳ. ଗୀତଲହରୀ ।

୨ । ସୁବିଧା—2. Advantage; benefit.

ନଫୁରି—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା. ନଫୀର)—ତୂରୀ—
Naphuri Trumpet.

ନଫୀରି ନଅ ଅକ୍ଷରଟି ବହୁଁ ନଫୁରି ବାଜଣା । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମରୂପଗୀତା ।

ନବ—ସ. ବ. (ନୂ ଧାତୁ=ସ୍ତବ କରିବା+ଘଞ. ଅ)—୧ । ସ୍ତବ; ସ୍ତୋତ୍ର—
Naba 1. Prayer; hymn.

୨ । ପ୍ରଶଂସା—2. Praise

୩ । କାକ; କୁଆ—4. A crow (Apte).

୪ । ନାଲ ପୁରୁଣା ଶାଗ—4. A kind of red pot-herb; Procumbens Anderecta.

୫ । ଗଣର ଗଣ ଗୁଣ ସଂଖ୍ୟା—
5. The number nine.

(ନବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଣ.—୧ । (+କର୍ମ. ଅ)—ନୂତନ—
(ନବଡା, ନବହ—ବ) 1. New.

୨ । ଅଲ୍ପଦିନ ହେଲା ଘଟିଥିବା—2. Recent.

୩ । ତଜକା—3. Fresh.

୪ । ଯୁବକ—4. Young; youthful.

୫ । (ନବନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ନଅ; ୯—Nine; 9.

ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଲବ)—ଲବ (ଦେଖ)
1. Laba (See)

୨ । ନବକଶୋର, ନବକୁମାର ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling Nabakiśor and Nabakumār.

ନବକ—ସ. ବଣ.—(ନବ+କ)—ନଅ ସଂଖ୍ୟକ—
Nabaka Consisting of nine (Apte).

ସ. ବ.—ନଅ ସଂଖ୍ୟାର ସମାହାର—
An aggregate of nine (Apte).

ନବକାରିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମଧା; ନବ=ନୂତନ+କାରିକା=କର୍ତ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ନବୋଢା ସ୍ତ୍ରୀ—
Nabakārikā 1. Newly married girl.

୨ । ନୂତନ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ଶ୍ଲୋକ—
2. New explanatory verse.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀ-ସଂସ୍କାରକା; ସଂସ୍କାରକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A woman who renovates or reforms; a female reformer.

୪ । ନବରଜୋବତୀ ନାସ୍ତ—4. A woman in whom menstruation has newly commenced (Apte).

ନବକାଳିକା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବକାଳ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nabakālikā ନବୀନ; ନୂତନ—New.

ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ+କାଳକା=ମେଘ)—
୧ । ନୂତନ ମେଘ—1. Newly formed cloud.

ଦେଖି ନବକାଳିକା ବଦାର ନା ମାରକା ଅରବାରକା କାନ୍ତ ମୁର ।
ଉଷ. ସୁବଶ୍ୟବଗ୍ଗ ।

୨ । ନବକାର୍ତ୍ତିକା ୧-୪ (ଦେଖ)—
2. Nabakārkā 1-4 (See)

ନବକିଶୋର—ସ. ବ. (ନବ+କିଶୋର)—ଯୁବକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—
Nabakiśora A name of Śrīkṛushṇa in his boy-hood.

ଦେ. ବ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ନବକୁମାର—ସ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ନବ+କୁମାର)—
Nabakumāra ନୂଆପୁଅ; ଶିଶୁପୁତ୍ର—
(ନବକୁମାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Infant-son; male child.

ଦେ. ବ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ନବକୁମାରୀ—ସ. ବ—ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ନବରାତ୍ରରେ ପୂଜାପାଆ ନଅଟି କୁମାରୀ, ସାଢାଙ୍କଠାରେ ସାଥାକ୍ରମେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ନଅଟି ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର କଳ୍ପନା କରିଯାଏ—(ଯଥା—କୁମାରିକା, ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି, କଲ୍ୟାଣୀ, ରୋହିଣୀ, କାଳୀ, ଚଣ୍ଡିକା, ଶାମ୍ଭବୀ, ଦୁର୍ଗା ଓ ସୁଭଦ୍ରା)—Nine maidens worshipped as nine forms of Durgā during nine successive nights of the Durgāpūjā.

ନବଖଣ୍ଡ—ସ. ବ—ପୌରାଣିକ ଭୂଗୋଳ ଅନୁସାରେ ମେଦନୀ ବା ପୃଥିବୀର ୯ଟି ବିଭାଗ—(ଯଥା—ଭରତଖଣ୍ଡ, ଇଳାବୃତ୍ତ, କିମ୍ପୁରୁଷ, ଭଦ୍ର, କେତୁମାଳ, ହରି, ହିରଣ୍ୟ, ରମ୍ୟ ଓ କୁରୁ)—The nine parts of the globe according to the Hindu mythology.

ନବଗୁଞ୍ଜର—ଦେ. ବ—ନଅଗୋଟି ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ
Nabagunjara କାଳ୍ପନିକ ପଶୁବିଶେଷ—An imaginary animal having the different limbs of 9 animals.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମଦାବଳ ବାଘ—
Royal Bengal tiger.

ନବଗୁଣ—ସ. ବ. (ନବ+ଗୁଣ)—୧ । ନଅଗୁଣ—
Nabaguṇa 1. Nine times as much.

୨ । ନଅ ଖୁଅ—2. Nine strings.

୩ । ମୃତପିତୃକ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପଇତା—3. The sacred thread of a Brahmin whose father is dead.

[ଦ୍ର—ବାପ ମରିଯାଇ ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣର ୯ ଖୁଅ ପଇତା ପିନ୍ଧିବା ବିଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ; ଏଥିପାଇଁ ୨ ଖିଅ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଓ ୭ ଖୁଅ ଉତ୍ତରୀୟ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଗ୍ରହ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ୯ ଗୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷ—(ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗଳ, ବୁଧ, ବୃହସ୍ପତି, ଶୁକ୍ର, ଶନି, ରାହୁ ଓ କେତୁ)—
Nabagraha
The 9 planets of Hindu astrology—(viz The Sun, the Moon, Mars, Mercury, Jupiter, Venus, Saturn, the Dragon's head or ascending node; and the Dragon's tail or the descending node).

ନବଘନ—ସଂ. ତ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଘନ)—ନବୋଦ୍ଗତ ମେଘ; ନୂଆ ମେଘ—Newly risen clouds.
Nabaghana

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ନବଘନ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ତ. (କର୍ମଧା ଓ ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନବଘନ+ବର୍ଣ୍ଣ)—
Nabaghana barṇṇa
ନବୋଦ୍ଗତ ମେଘର ବର୍ଣ୍ଣ ପରି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—Black colour like that of newly risen clouds.

ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନବୋଦ୍ଗତ ମେଘ ପରି କଳା—
Black as newly risen cloud.

ନବଘନଶ୍ୟାମ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା ଓ ଉପ. କ. ଧା; ନବଘନ+ଶ୍ୟାମ=ଶ୍ୟାମଳ)—ନୂଆ ମେଘ ପରି ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ—
Nabaghana śyāma
As black or blue as newly risen clouds.

ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—Name of Śrīkṛushṇa.

ନବଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବି—ଲବଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Nabaṅga
Labaṅga (See)

ନବଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ. ବିଣ—ଅଣଚାଳିଶର ପୂରକ—
Nabachatwāriṁśa
Forty-ninth.

ନବଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ ସ. ପ. ଦ୍ୱି. କ. ଧା. ନବ ଅଧିକ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଅଣଚାଳିଶ; ଉନପଞ୍ଚାଶତ୍; ୪୯—49; Forty-nine.
Nabachatwāriṁśat

ନବଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଛିଦ୍ର)—ନବଦ୍ୱାର (ଦେଖ)
Nabachchhidra
Nabadwāra (See)

ନବଜ—ବୈଦେ. ବି—୧। (ଆ. ନବ୍‌ଜ୍) ନାଡ଼ି—1. Pulse.
Nabaja
(ନବ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନବଜ; ନବଜ ୨। ଲବଜ (ଦେଖ)—2. Labaja (See)

ନବଜାତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଜାତ)—ଜାତଶିଶୁ; କଅଁଳା; ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ଜାତ (ସନ୍ତାନ)—Newly born (babe).
Nabajāta
(ନବଜାତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଜ୍ୱର) (ବୈଦ୍ୟକ)—ଯେଉଁ ଜ୍ୱର ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ରୋଗୀକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥାଏ; ତରୁଣ ଜ୍ୱର—New fever.
Naba jwara

ନବତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନଉବତ୍)—ନଉବତ୍ (ଦେଖ)
Nabat; ନବତ
Naubat (See)

ନବତ—ସଂ. ବିଣ (ନବତି+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)—ନବତିତମ (ଦେଖ)
Nabata
Nabatitama (See)

ସଂ. ବି—୧। ହାତୀ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଚିତ୍ରିତ ଆସ୍ତରଣ—
1. An elephant's painted housings (Apte).

୨। କମ୍ବଳ; ଜାଡ଼ିବସ୍ତ୍ର—
2. Blanket; woolen cloth (Apte).

୩। ଘୋଡ଼େଇବା ଗୁଦର; ଘୋଡ଼ଣୀ—
3 A cover; wrapper (generally) (Apte.)

ନବତନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବତନୁ)—ଯୁବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Nabatana
Young (woman).

ନବତନ ନୂଆ ନବଯୌବନ ଗୋଟା, ନୂଆ କରି ଯେଉଁ ବତନ କହିଛ ;
ଅବୟା ଅକ୍ଷର ଗୁରୁ—ପ୍ରବୋଳିକା ।

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନୂତନ)—ନୂଆ—New.

ନବତନ ଜଗୋର-ବସ୍ତ୍ର ଶ୍ରାଦ୍ଧନ
ତୁଚ ଦେଖି ମୁରୁତ୍ତ ତୁଅଇ ଜାମ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ।

ନବ ତରୁଣ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ନବ+ତରୁଣ)—ନବଯୁବା—
Naba taruṇa
A person in the prime of youth.
(ନବତରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ [ନବ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା (ତ୍ୱ)]—ନୂତନତ୍ୱ—
Nabatā(twa)
Newness; freshness; novelty.

ନବତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ନବ+ସଙ୍ଖ୍ୟାର୍ଥରେ ତି; କିମ୍ବା ନବନ୍+ଅତି)—ଦଶ ଦଶକ୍ୟାର ନଅଗୁଣ ନବେ; ନଜ୍; ୯୦—
Nabati
Ninety; 90.

ନବତିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। (ନବ+ତ୍ତକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ତୂଳିକା; ତୂଲି—
Nabatikā
1. Painter's brush;

୨। (ନବତି+କ+ଆ) ନବତି (ଦେଖ)
2. Nabati (See)

ନବତିତମ—ସଂ. ବିଣ (ନବତି+ପୂରଣାର୍ଥରେ ତମ)—୯୦ର ପୂରକ; ନବେ ସ୍ଥାନପୂ—Ninetieth.
Nabatitama

ନବତିଧା—ସଂ. କ୍ରି ବିଣ (ନବତି+ଧା)—୧। ନବେ ପ୍ରକାର—
Nabatidhā
1. 90 kinds.

୨। ନବେ ଗୁଣ—2. Ninety-fold.

ନବଦଣ୍ଡ—ସଂ ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନବ+ଦଣ୍ଡ; ଏଥିରେ ନଅଟି କାଢ଼ି ଥିବାରୁ)—ରାଜଛତ୍ର ବିଶେଷ—A royal umbrella; the umbrella held over the head of a king.
Nabadaṇḍa

ନବଦମ୍ପତି—ସଂ. ବ (ସପ୍ତପଦରେ ଦ୍ୱିବଚନାନ୍ତ)—ନବ ବିବାହିତ ବର କନ୍ୟା—Newly married couple.
Naba dampati

ନବ ଦଳ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ନବ+ଦଳ=ପତ୍ର)—୧। ନୂତନ ପତ୍ର; କଅଁଳ ପତ୍ର—1. Tender or new leaf; young leaf.
Naba daḷa

୨। ନୂଆ ପଦ୍ମପତ୍ର—2. New lotus-leaf.

୩। ପଦ୍ମକେଶର ସନ୍ନିହିତ ପାଖୁଡ଼ା—
3. A petal of a lotus near its pollen.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବଦୀଧିତି—ସଂ. ବ (ନବ=୯+ଦୀଧିତି=କିରଣ,—ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—
Nabadīdhiti The planet Mars.

ନବ ଦୁରୁଗା—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନବଦୁର୍ଗା)—ଛଇଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Naba durugā A frolicsome or gay woman.

ନବଦୁର୍ଗା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ପୁରାଣୋକ୍ତ ନଅଟି ରୂପ (ଯଥା—ଯାଜପୁର ବା ଶୈଳପୁତ୍ରୀ, ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଘଣ୍ଟା, କୁଷ୍ମାଣ୍ଡା, ସ୍କନ୍ଦମାତା, କାତ୍ୟାୟନୀ, କାଳରାତ୍ରି, ମହାଗୌରୀ ଓ ସିଦ୍ଧିଦା ବା ସିଦ୍ଧିଦାତ୍ରୀ)—The nine incarnations or forms of Durgā

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ-ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦୁର୍ଗାଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶନ୍ନାମ ଦେବୀ କବଚ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ଦେ. ବ—ନବଦୁରୁଗା (ଦେଖ)—Nabadurugā (See)

ନବଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ—ଶରୀରର ନଅଗୋଟି ଦ୍ୱାର ବା ବାଟ (ଯଥା—
Nabadwāra ୨ ଚକ୍ଷୁ, ୨ କର୍ଣ୍ଣ, ୨ ନାସା, ୧ ମୁଖ, ୧ ପାୟୁ ଓ ୧ ଉପସ୍ଥ) —The 9 vents or holes or outlets of the body.

ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—୧ । ନଅଗୋଟି ଦ୍ୱାରବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having nine doors or vents.
୨ । ନଅଟି ଫୋଡ଼ ବା ଛିଦ୍ର ଥିବା—
2. Having nine holes.

ନବଦ୍ୱାରପୁର—ଦେ. ବ (କର୍ମଧା; ନବଦ୍ୱାର+ପୁର)—ଶରୀର; ଦେହ—
Nabadwārapura The body.

ନବଦ୍ୱୀପ—ଦେ. ବ—୧ । (ନାମ) ବଙ୍ଗର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ; ନଦିଆ—
Nabadwīpa 1. Nuddea (in Bengal)
ନବଦ୍ୱୀପ [ଦ୍ର—ଏହା ଗଙ୍ଗାନଦୀର ପଶ୍ଚିମ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।
ନଦୀୟା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ, ସାମନ୍ତଦ୍ୱୀପ, (ଆଧୁନିକ ସିମୁଲିଆ) ଓ ଗୋଦ୍ରୁମ ଦ୍ୱୀପ (ଗାଦଗାଛ) ପ୍ରଭୃତି ନଅଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ନେଇ ଏହା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀବୃନ୍ଦାବନ ସଦୃଶ ନବଦ୍ୱୀପ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପାକୃତି । ଏହାର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ ପଦ୍ମର କେଶର; ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଷ୍ଟଦ୍ୱୀପ ଅଷ୍ଟ ଦଳ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମି ଓ ଅପର ଅଷ୍ଟଦ୍ୱୀପ ତାହାଙ୍କର ଲୀଳାଭୂମି । ଏହା ହିନ୍ଦୁର ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର କ୍ଷେତ୍ର—ମଦନମୋହନ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ଜନ୍ୟ । ବହୁକାଳ ହେଲା ଏହା ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବିଦ୍ୟାପୀଠରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ ।]

୨ । ଭ୍ରୂମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ନବଦ୍ୱାରଯୁକ୍ତ ଶରୀର ସ୍ଥାନ—2. The human body.

ଯେ ଯେ ଜାଣୁଅଛ ମହାଜନ, ନବଦ୍ୱୀପରେ ନାହିଁ ଠାର—ରୂପଚ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

ସଂ. ବ—ନବଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Nabakhanda (See)

ନବଦ୍ୱୀପା ମହୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶରୀର; ଦେହ—
Nabadwīpā mahī The body.
(ନବଦ୍ୱୀପା ମେଦିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୂମିରେ ନବଦ୍ୱୀପା ମହୀ—
ପ୍ରାତୀ. ଜଗନ୍ନାଥାଷ୍ଟକ ।

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବଖଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟା ପୃଥିବୀ—The earth which consists of 9 islands according to the Hindu mythologies.

ନବଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନ+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Nabadya ଅକଥନୀୟ; ଅବାଚ୍ୟ—Unspeakable.

ନବଦ୍ୟ ତାପ ଲଭିଛ ମୃତେ-କୁମାର୍ତ୍ତ—ଉଷ. ଭଜଣ୍ୟବତ୍ତ ।

ନବଧ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଲବ୍ଧ)—ଲବ୍ଧ (ଦେଖ)
Nabadha Labdha (See)

ନବଧା—ସଂ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ (ନବ+ପ୍ରକାରାର୍ଥରେ ଧା)—
Nabadhā ୧ । ନଅପ୍ରକାରର—1. Of nine kinds.
୨ । ନଅ ଥର; ୯ ବର—2. Nine times.
୩ । ନଅ ଦିଗରେ—
3. In nine ways or directions.
୪ । ନଅଗୁଣ—4. Nine-fold.

ନବଧା ଅଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—ଦେହର ନଅ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ଦୁଇ
Nabadhā aṅga ଆଖି, ଦୁଇ କାନ, ଦୁଇ ନାଉ, ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଓ ଏକ ନାକ) (ହି. ଶ)—The nine limbs of the body.

ନବ ଧାତୁ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଧାତୁ)—ନଅଗୋଟି ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ—
Naba dhātu (ଯଥା—ସୁନା, ରୂପା, ତମ୍ବା, ରଙ୍ଗ, ଲୌହ, ସୀସା, କଂସା, ଦସ୍ତା ଓ ପାରା)—Nine principal metals.

ନବଧା ଭକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ନବଧା+ଭକ୍ତି)—ପ୍ରେମ ବା ଭକ୍ତିର ନଅଗୋଟି
Nabadhā bhakti ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ଶ୍ରବଣ, କୀର୍ତ୍ତନ, ସ୍ମରଣ, ପଦସେବନ, ଅର୍ଚ୍ଚନା ବା ପୂଜା, ବନ୍ଦନା ବା ସ୍ତବ, ସଖ୍ୟତ୍ୱ, ସଖାଭାବରେ ସମ୍ଭାଷଣ ଓ ଦାସ୍ୟ ବା ଦାସରୂପେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ)—The 9 steps of devotion.

ନବ ନଟ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ+ନଟ)—୧ । ନୂଆ ନାଟୁଆ—
Naba naṭa 1. A new dancer.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.

ଶୁଣି ଇଣିଲେ ଦୁହି ନବନଟ, ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦୃଢ଼ ତନଟ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନବ ନବତି—ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ନବ ଅର୍ଥକ ନବତି; ମ.
Naba nabati ପ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ନବ+ନବତି)—
—ଏକଶତରୁ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଜ୍ଞାପକ; ଅନେଶତ—
99; ninetynine.

ନବନଧି—ସଂ. ବ.—ନଅ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ; କୁବେରଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା
Naba nidhi ୯ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ (ଯଥା—ମୋତି ବା ମୁକ୍ତା, ମାଣିକ, ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ, ଗୋମେଦ, ବଜ୍ର ବା ହୀରକ, ପଦ୍ମରାଗ ବା ପ୍ରବାଳ; ପଦ୍ମରାଗ, ମରକତ ଓ ନୀଳକାନ୍ତ)—The nine gems said to be in possession of Kubera, the God of wealth.

ବସୁରେ କୁବେର ନବନଧି ସେନ ଠାରେ ଠାରେ ଅଛ ରହି ଯେ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଏ ନଅ ପ୍ରକାର ନଧି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନଧି ଅଟେ ଓ ତାହା ସେହି ସେହି ଗ୍ରହଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୋଷଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଦାନ ଦିଆଯାଏ ବା ଶସ୍ତ୍ରରେ ଧାରଣ କରଯାଏ । ମୋତି ବା ମୁକ୍ତା—ବୃହସ୍ପତିଙ୍କର, ମାଣିକ୍ୟ—ରବିଙ୍କର, ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ—କେତୁଙ୍କର, ଗୋମେଦ—ରାହୁଙ୍କର, ସ୍ପାରକ ବା ବଜ୍ର—ଶୁକ୍ରଙ୍କର, ରକ୍ତମ ବା ପ୍ରବାଳ—ମଙ୍ଗଳଙ୍କର, ପଦ୍ମରାଗ ବା ପୁଷ୍ପରାଗ—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର, ମରକତ ବା ପାର୍ଣ୍ଣ—ବୁଧଙ୍କର, ନୀଳକାନ୍ତ ବା ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ - ଶନିଙ୍କର, ଜନ୍ମ ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ନବ ରତ୍ନ ତଳେ ନୋଟ୍‌ରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦୋଷଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଲଦ୍ମପ୍ରଜା (ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ) ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ ପାଇଁ ମାଲାମ (ମାଳକାନ୍ତ), ମଙ୍ଗଳଙ୍କ ପାଇଁ ମାଣିକ (ମାଣିକ୍ୟ), ବୁଧଙ୍କ ପାଇଁ ପୁଗଜ୍ଜ (ପଦ୍ମରାଗ), ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପାଇଁ ମୋତିକାନ୍ତ, ଶୁକ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ପାର୍ (ସ୍ପାରକ), ଶନିଙ୍କ ପାଇଁ ନାଲମ୍ (ନାଳ), ରାହୁଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋମେଦ ଓ କେତୁଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ନା (ମରକତ) ।

ନବନଶି—ଦେ. ବିଣ.(ସ୍ର. ନବନଶିତ)—୧ । ନୂଆ ଦେଇ ଶାଣ ଦିଆ ଯାଇ ଥିବା —1. Recently sharpened.

Naba niśi

୨ । ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Very sharp.

ନବନଶି କୁଣ୍ଡମାନ ଝଲଜାଏ; କରେ—ସାରଳା ମହାଭାରତ. ବଣ୍ଟ ।

ନବ ନଶିତ—ସ୍ର. ବିଣ. (ନବ+ନ+ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—ନୂଆ ଦେଇ ଶାଣ ଦିଆଯାଇ ଥିବା—

Naba niśita

Recently sharpened.

ନବନୀ—ସ୍ର. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—ନବନୀତ (ଦେଖ)

Nabanī

Nabanīta (See)

ନବନୀତ—ସ୍ର. ବି. କ୍ଲୀ. (ନବ+ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ମ. ତ)—ନବନୀତ (ଦହିରୁ ବା ଦୁଧରୁ ଯାହାକୁ କଢ଼ାଯାଏ)—ମାଖନ; ନନୁଣୀ; ଲହୁଣୀ—Butter.

Nabanīta

ନବନୀତକ—ସ୍ର. ବି.—(ନବନୀତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ଘିଅ—ଘିଉ; ଘିଅ—1. Clarified butter; ghee.

Nabanītaka

୨ । (ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) – ନନୁଣୀ—2. Butter.

ନବପତ୍ରିକା—ସ୍ର. ବି. (ନବ = ୯ + ପତ୍ର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Naba patrikā

୧ । ଅଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଶୁକ୍ଳ ୭ମୀ ଠାରୁ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ରବସଦ୍ରବ୍ୟଯୁକ୍ତ ନଅ ଜାତିଯୁକ୍ତ ପତ୍ରନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ପୂଜା—1. The worship of Goddess Durgā for 3 days in the months of Āświna and chaitra.

[ଦ୍ର— ଏହି ପୂଜା ଆଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଓ ନବମୀ ଦିନ ଶେଷ ହୁଏ । କଦଳୀ, ସାରୁ, ଦଳଘ, ଅଶୋକ, ଡାଳମ, ବେଲ, ଜୟନ୍ତି, ମାଣସାରୁ ଓ ଧାନ ଏହି ନଅ ଜାତି ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ କରି ପୂଜା କରିବାର ବିଧି ଥିବାରୁ 'ନବପତ୍ରିକା' ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ନଅଟି ପତ୍ରରେ ନର୍ମିତ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି—

2. The image of Goddess Durgā made of nine kinds of leaves of particular trees and plants.

୩ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଆଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ-ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନବରାତ୍ର-ପୂଜା—3. The worship of goddess Durgā for 9 nights in the month of Āświnaand chaitra.

ନବପଲ୍ଲବ—ସ୍ର. ବି (କର୍ମଧା; ନବ + ପଲ୍ଲବ)—୧ । ଉଶନଲମ୍ବି; ଗଛରେ ଜନ୍ମିବା ନୂଆ କୋମଳ ପତ୍ର—1. New tender leaf.

Naba pallaba

୨ । ଗଜା; ଅଙ୍କୁର—2. A new shoot.

ନବ ପ୍ରସୂତ—ସ୍ର. ବିଣ. ପୁଂ—ନବଜାତ (ଦେଖ)

Naba prasūta

Nabajāta (See)

ନବପ୍ରସୂତା (ତ)—ସ୍ର. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବପ୍ରସୂତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Nabaprasūtā (ti)

Feminine of Nabaprasūta.

ସ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଅଛି—1. A woman who has had her first delivery.

(ନବପ୍ରସୂତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଅଛି; ପୋଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman recently delivered.

[ଦ୍ର—'ନବ' ଉପପଦ ନ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସୂତା, ପ୍ରସୂତ ଓ ପ୍ରସୂତିକାର ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ପ୍ରସବ କରିଅଛି ।]

ନବପ୍ରାଶନ—ସ୍ର.ବି (ନବ+ପ୍ର + ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—

Nabaprāsana

୧ । ଶିଶୁର ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ ବା ପ୍ରଥମ ଅନ୍ନଭୋଜନ ଉତ୍ସବ—1. A festival held on an infant's first feeding of boiled rice.

୨ । ନବାନ୍ନଭୋଜନ; ନୂଆଖିଆ—2. The eating of the year's new rice for the first time.

ନବଫଳିକା—ସ୍ର. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ଫଳି ଧାତୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Nabaphalikā

୧ । ନବୋଢ଼ା; ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା—1. Newly married girl.

୨ । ପ୍ରଥମେ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇଥିବା ବାଳିକା—

2. Newly menstruated girl.

ନବବଧୂ—ସ୍ର. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କର୍ମଧା; ନବ+ବଧୂ)—୧ । ନବୋଢ଼ା ବାଳିକା; ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା—1. Newly married girl.

Nababadhū

(ନବବାରୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ନୂଆବୋହୂ; ଉଢ଼ାଶୁଣୀ—2. A daughter-in law newly come to a family.

ନବବଧୂ ଯାତ୍ରା—ସ୍ର. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନବବଧୂ+ଯାତ୍ରା)—ନୂଆ ବୋହୂର ସଦ୍ଗୃଥମେ ଶ୍ୱଶୁରଘରକୁ ଯିବା; ପହିଲ ଯାଳ ଯିବା—

Nababadhū jātrā

(ନବବଧ୍ୱାଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

The starting of the bride for the first time to her husband's house (on an auspicious day).

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏଥିପାଇଁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ମତେ ଶୁଭଦିନ ସ୍ଥିର କରାଯାଏ ।]

ନବବୟସୀ—ବେ. ବ. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବ ବାଳା; ନବୀନ ଯୁବତୀ—Nababayasī A very young lady; a girl in the prime of her youth. ନବବୟସୀ

ପ୍ରାଣେ ନବବୟସୀ ବୟସୀ ପାଶେ ବସି, ଚଉଦିଗୁଡ ଦର୍ଶନ ଆଶେ ।
ଉତ୍କ, କୋଣ୍ଡବ୍ରାଣ୍ଡସ୍ତବ୍ଦ ।

ନବବରିକା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ବର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—Naba barikā ନବୋଢ଼ା (ଦେଖ —Nabordhā (See)

ନବବର୍ଷ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ+ବର୍ଷ)—୧ । ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ବର୍ଷ; ନୂଆ ବତ୍ସର—Naba barsha 1. The new year.

୨ । ଚଳିତ ସନ; ଚାଲି ସନ—2. Current year.

୩ । ନବଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—3. Nabakhaṇḍa (See)

୪ । ନୂଆ ବୃଷ୍ଟି; ବର୍ଷା ଋତୁର ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମ ବୃଷ୍ଟି—4. The first shower of the rainy season.

ନବବର୍ଷାରମ୍ଭ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନବବର୍ଷ+ଆରମ୍ଭ)—ନୂଆ ସନର ଆଦ୍ୟ; ପ୍ରଥମ—Naba barshārambha The New year's day; the 1st day of the new year.

[ଦ୍ର—ବଉଦ୍ଧ ଦେଶରେ ବର୍ଷ ଗଣନା ଉଦ୍ଧ ଉଦ୍ଧ ହେଉଥିବାରୁ ନବବର୍ଷାରମ୍ଭ ଦିବସ ବଉଦ୍ଧ ହୁଏ ।]

ନବବଲ୍ଲଭ—ସ. ବ. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ନବ+ବଲ୍ଲଭ)—୧ । ନବୀନ ପ୍ରଣୟୀ—Naba ballabha 1. A new lover. (ନବବଲ୍ଲଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦାଢ଼ାଗୁରୁ—2. A kind of incense.

ନବବିଂଶ—ସ. ବିଣ.—ଅଶୀତିରଶ ସ୍ଥାନୀୟ—Naba bimśa Twentyninth.

ନବବିଂଶତି—ସ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ନବାଧିକବିଂଶତି)—ଅଶୀତିରଶ;ଉନତ୍ରିଂଶତ୍;୨୯—Twenty nine; 29. Nababiṁśati

ନବ ବିବାହିତ—ସ. ବିଣ ପୁଂ (ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ବିବାହ ହୋଇଥିବା (ପୁରୁଷ)—Naba bibāhita Newly wedded;recently married (ନବବିବାହିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନବ ବିଷ—ସ. ବ—ଆୟୁର୍ବେଦ ଅନୁସାରେ ନଅପ୍ରକାର ବିଷ (ଯଥା—ବତ୍ସନାଭ, ହାରଦ୍ରକ, ସକ୍ତୁକ, ପ୍ରଦୀପନ ସୌରାଷ୍ଟ୍ରିକ, ଟଙ୍କଣ, କାଳକୂଟ, ହଳାହଳ ଓ ବ୍ରହ୍ମା-ଦ୍ରୁଡ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Nine kinds of poison mentioned in the Ayurbeda. Naba bisha

ନବମ—ସ୍ତ ବିଣ. ପୁଂ (ନବନ୍+ପୂରଣାର୍ଥରେ. ମ)—ନଅ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ; ନଅ ସ୍ଥାନୀୟ—Ninth. Nabama (ନବମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ—୧ । ମୃତାହର ନବମ ଦିନ—1. The ninth day of a person's death

୨ । ମୃତାହର ନବମ ଦିନର କୃତ୍ୟ; ନବମ ଶୀତଳ (ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରାଦ୍ଧବଭୁମାନଙ୍କୁ ଜଳଖିଆ ବା ଶୀତଳ ସାମଗ୍ରୀ ଦେବା)—2. The feeding of kinsmen and relations on the 9th day of the funeral.

ନବମ ଦଶା—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ନବମୀ+ଦଶା)—୧ । ପ୍ରାଣରୋଧ ଅବସ୍ଥା; ମରଣାନ୍ତକ ଅବସ୍ଥା—1. Verge of death; grip of death. Nabama daśā (ନବମୀ ଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣ୍ଡବ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ନବମ ଦଶା ଦେଖି
ପାଞ୍ଚକୁ ଜଣ୍ଡଇଲ ସରଥ ରୁହ-ଆଣି । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ଖ୍ରୀ ।

[ଦ୍ର—କାମଜ ଦଶା ଦଶଗୋଟି ଯଥା—ଅଭିଳାଷ, ଚିନ୍ତା, ସ୍ମୃତି, ଗୁଣକଥନ, ଉଦ୍ବେଗ, ପ୍ରଲାପ, ଉନ୍ମାଦ, ବ୍ୟାଧି, ଜଡ଼ତା ବା ମୂର୍ଚ୍ଛା ଓ ମରଣ; ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଦଶଦଶା ଯଥା—ଗର୍ଭବାସ, ଜନ୍ମ, ବାଲ୍ୟ, କୌମାର, ଯୌଗଣ୍ଡ, ଯୌବନ, ସ୍ଥାବର୍ଯ୍ୟ, ଜରା, ପ୍ରାଣରୋଧ ଓ ବିନାଶ ।]

ନବ ମଲ୍ଲିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରା. ତୋମାଳଆ)—୧ । ନଆଳୀ ଫୁଲ—1 Arabian Jasmine; Jasminum Arborescens. Naba mallikā ନେୟାଳୀ ନେବାରୀ ୨ । ଡବଲ ମଲ୍ଲିଫୁଲ—2. The double Jasmine.

ନବମ ଶୀତଳ—ବେ. ବ—ମୃତାହର ନବମ ଦିନ ଶ୍ରାଦ୍ଧବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବାଦଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଅନଭୁଲ ସାମଗ୍ରୀ ବା ଜଳଖିଆ—Nabama śītala Luncheon given to kinsmen and relations on the 9th day of the funeral.

ନବମାଂଶ—ସ. ବ—ନବାଂଶ (ଦେଖ) Nabamāṁśa Nabāṁśa (See)

ନବମାଳିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବମଲ୍ଲିକା (ଦେଖ) Nabamālikā Nabamallikā (See) (ନବମାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନବମୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବମ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଅମାବାସ୍ୟା ବା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରେ ନବମ ତିଥି, ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନବମ କଳାର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି-ଘଟିତ ତିଥି (କୃଷ୍ଣ ନବମୀ ଓ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ)—The 9th day of the lunar fortnight. Nabamī

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠରେ ନମ୍ବଲଖିତ ନବମୀମାନ ଉତ୍ସବ ଦିବସ ରୂପେ ଗଣ୍ୟ—୧ । ରାମନବମୀ—ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ-ନବମୀ; ଏ ଦିନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଏବଂ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବାସନ୍ତିକ ନବମୀପୂଜା ହୁଏ । ୨ । ନନ୍ଦୋତ୍ସବ—ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣନବମୀ; ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀର ପରଦିନ କୃତ ଉତ୍ସବ । ୩ । ମହାନବମୀ—ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳନବମୀ; ଶାରଦୀୟା ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ଶେଷ ବା ଶେଷ ଦିବସ । ୪ । ଅଁଳାନବମୀ ବା ଧାତ୍ରୀନବମୀ—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳନବମୀ; ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀପୂଜା ଓ ଦୁର୍ଗାନବମୀ ଭଳି । ୫ । କାଞ୍ଜି ଅଁଳାନବମୀ—ମାର୍ଗଶିର କୃଷ୍ଣ ନବମୀ ।

ନବମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ନଭେମ୍ବର)—ନଭେମ୍ବର; ଇଂରାଜ ଗଣନାର ଏକାଦଶ ମାସ—The month of November. ନବେମ୍ବର ନଭେମ୍ବର Nabambara

ନବଯଉବନ—ବେ. ବ (ସ. ନବଯୌବନ)—ନବଯୌବନ (ଦେଖ) Nabajaubana Nabajaubana (See). ନବଜଉବନ

ନବଯଜ୍ଜବନା(ମା)—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (. ସ. ନବଯୌବନା)—
Nabajaubanā (nī) ନବଯୁବତୀ—A girl in her prime of youth.

ନବଜୋବନା

ନବଯୁବକ—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଯୌବନାରମ୍ଭ ମାତ୍ର ହୋଇଅଛି;
Nabajubaka ତରୁଣ; ତରୁଣିଆ—(a person) In the
(ନବଯୁବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) prime of (his) youth; blooming with the freshness of youth.

ନବଯୁବା—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ନବଯୁବକ (ଦେଖ)
Nabajubā Nabajubaka (See

ନବଜବାନ ଦେ ବ୍ରଣ—୧ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ନବ ଯୁବକ ବା ନବ ଯୁବତୀ—1. (a person of both genders) In the prime of youth; blooming with youth.

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ପ୍ରଥମେ ଋତୁମତୀ ହୋଇଥିବା (ବାଳିକା)— 2. A recently menstruated (girl).

ନବଯୌବନ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ନବ+ଯୌବନ)—ପ୍ରଥମ ଯୌବନ—
Nabajaubana Prime of youth; the full bloom of youth.
(ନବଯୌବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ନବଯୁବା—
(a man) In the prime of youth.

ନବଯୌବନ ବେଶ— ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି
Nabajaubanabesa ନୂତନ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହେଲା ପରେ ରଥକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ରୂପ ବା ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତି; ନେତ୍ରୋତ୍ସବରେ ହେବା ରୂପ ବା ବେଶ —
The newly painted image of the idol Jagannathā on His eyes being finally touched up and the image opened to the public view for the 1st time.

[ଦ୍ର—ଆଷାଢ଼ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଏ ବେଶ ହୁଏ ।]

ନବଯୌବନୀ—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ନବଯୌବନା)—ନବ
Nabajaubanī ଯୁବତୀ—A girl in the prime of her youth

ନୋଜବାନ

ନବର—ଦେ. ବ (ସ. ନଗର)—୧ । ନଗର; ସହର—
Nabara 1. Town.

ବଡ଼ିରୁ ପୃଷ୍ଠବନ୍ଧରେ ବ୍ରଜ ନଦରେ—ଭଃ. ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

୨ । ରାଜଧାନୀ—2. Capital.

ଦେଇ ସ୍ଥନରେ ବଜେଇଲେ ନୂପୁର ନରେଶ—ଗୁଣାକାଃ. ଜଖା ।

ରାଜମହଲ ୩ । ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ; ରାଜାଙ୍କ ନଅର; ରାଜବାଟୀ—
ରାଜମହଲ 3. King's palace.

ମଣ୍ଡବେଳା ହାଡାହାରେ ପୂରଇ ନବର—ଗୁଣାକାଥ ମହାଯ ଶ ।

୪ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର—4 The harem or female quarters of a king.

ନବରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ – ୧ । କଥାକହିବା ଓ ଭଳିବାର ଢଙ୍ଗ—
Nabaraṅga 1. Gestures
ନବରଙ୍ଗ ୨ । ଢଙ୍ଗ —2. Airs; gaiety; buffoonery.

ନବରଙ୍ଗ ୩ । ଫିଟ୍; ଢଙ୍ଗ—3. Fashion
୪ । ନୂଆ ଗଢ଼ଣ —4. A new fashion.
୫ । ରଙ୍ଗରସ; ଥଟ୍ଟା—
5. Jest; short; wit; fun; frolic.
୬ । ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ; ଫିସାଦ —
6. A trick; craftiness; roguery.
୭ । କୌତୁକ; ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ—
7. Amusements; sports

ନବରଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛଳ ଦେଖାଇବା—
Nabaraṅga karibā 1 To assume airs.
ନବରଙ୍ଗ କାଢ଼ିବା, ନବରଙ୍ଗ ବାହାର କରିବା, ନବରଙ୍ଗ ଲଗାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଥଟ୍ଟା କରିବା — 2. To cut jokes

ନବରଙ୍ଗ ନିକାଳନା

ନବରଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ ପୁଂ—୧ । ଛଳଳ—
Nabaraṅgiā 1. Frolicsome; gay; assuming
(ନବରଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) or displaying airs.
ନବରଙ୍ଗିଆ ୨ । ଥଟ୍ଟିଲ—2. Witty; jocose; jovial.
ନବରଙ୍ଗୀ ୩ । ଚତୁର—3. Crafty.
୪ । କୌତୁକିଆ; ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର—4. Handsome.

ନବରଜାଃ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନବ+ରଜସ୍)—ଅଳ୍প ଦିନ ହେଲା
Nabarajāḥ ଯେଉଁ ବାଳିକାର ପ୍ରଥମ ରଜୋଦର୍ଶନ ହୋଇଅଛି—
A girl who has recently menstruated (Apte).

ନବରତ୍ନ—ସ. ବ. (କର୍ମ; ନବ+ରତ୍ନ)—୧ । ନବନିଧି (ଦେଖ)
Nabaratna 1. Nabanidhi (See)
୨ । ନଅଗୋଟି ମଣି (ରତ୍ନ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
2. The nine precious gems (See notes under Ratna.)
୩ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଏକଏ ନବରତ୍ନର ସମାହାର—
3. A collection of nine gems.
୪ । ନବରତ୍ନଖଚିତ ଅଳଙ୍କାର—
4 An ornament set with nine gems
୫ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ରାଜସଭାର ୯ ଜଣ ପଣ୍ଡିତ—
5. The nine distinguished men of letters of the court of Bikramāditya.

[ଦ୍ର—ଧନ୍ୱନ୍ତରି, କ୍ଷପଣକ, ଅମରସିଂହ (ଶବ୍ଦକୋଷକାର), ଶଙ୍କୁ, ବେତାଳଭଟ୍ଟ, ଘଟକର୍ପର, କାଳିଦାସ (କବି), ବରାହମିହିର (ଜ୍ୟୋତିଷିକ) ଓ ବରରୁଚି ଏମାନେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ସଭାର ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ଏମାନେ ସମକାଳୀନ ନ ଥିଲେ । 'ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ନବରସ—ସ. ବ.—୧ । (କର୍ମଧା; ନବ+ରସ)—ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ
Naba rasa ବର୍ଣ୍ଣିତ ୯ ପ୍ରକାର ରସ ବା ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବ (ରସ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—1. The nine kinds or emotions (in literature)(See notes under Rasa).

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (କର୍ମଧା; ନବ=ନୂଆନ+ରସ)—ଅପୂର୍ବ ଭାବ—
2. A new sentiment or emotion

ନବରସିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ନବଯୁବା ଓ ରସିକ (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) —
Nabarasika Youthful and gay (person).
(ନବରସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବରାତ୍ର—ସ. ବ—୧ । ଆଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ନବମୀ
Nabarātra ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯିବା ଦୁର୍ଗା ପୂଜା —
1. Worship of Durgā for 9 nigths in Āswina and Chaitra.

[ଦ୍ର—ନବରାତ୍ର ପୂଜାର ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମ ଦିନ ଘଟ ସ୍ଥାପନ କରି ଦେବୀଙ୍କୁ ଆବାହନ କରାଯାଏ ଓ ୯ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂଜା ହୋଇ ଶେଷ ଦିନ ଘଟକୁ ବିସର୍ଜନ କରାଯାଏ । ଅଷ୍ଟମୀ ବା ନବମୀ ଦିନ ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସରୁ ଊଣା ବୟସର ୯ ଜଣ କୁମାରୀଙ୍କୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ନଅ ଗୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି (ଯଥା—କୁମାରିକା, ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି, କଲ୍ୟାଣୀ, ରୋହିଣୀ, କାଳୀ, ଚଣ୍ଡିକା ଶାମ୍ଭବୀ, ଦୁର୍ଗା ଓ ସୁଭଦ୍ରା) ରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ଭୋଜନ ଦିଆଯାଏ -ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । ନବଦିବସବ୍ୟାପୀ ସଙ୍କଳ୍ପବିଶେଷ —
2. A vedic sacrifice performable in 9 days.

ଦେ. ବ—ନବରାତ୍ରି (ଦେଖ)—Nabarātri (See)

ନବରାତ୍ରି—ଦେ. ବ. (ସ. ନବରାତ୍ରି) —
Nabarātri ୧ । ଯୋଗତା ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରସବର ନବମ ଦିନ ଗୃହରେ କରାଯିବା ଜ୍ୱଳକ; ସ୍ତ୍ରୀ ଆଚାରବିଶେଷ —
1. A festival observed on the 9th day of the birth of a child.

୨ । ନଅ ଦିନ ଓ ନଅ ରାତ୍ର ଅବଧାନ୍ତ ଭାବରେ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରିବାରୂପ ଉତ୍ସବବିଶେଷ—
2. A festival of loudly repeating the name of the Deity for 9 days (day and night) without cessation.

ନବରାଶିକ—ସ. ବ—ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ୯ ଗୋଟି ରାଶିର ସମାନୁପାତ-
Nabarāsika ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷ—(mathematics) A compound rule of three; the rule of nine.

ନବରାଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ—ନୂଆନ ରାଜ୍ୟ—
Nabarāshtra 1 A new kingdom.

୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗସ୍ଥ ନଅ ଗୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଦେଶ (ଯଥା—ସୌରାଷ୍ଟ୍ର, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ଗୁର୍ଜରରାଷ୍ଟ୍ର, ଉଡ୍ରରାଷ୍ଟ୍ର ଇତ୍ୟାଦି)—2. Nine famous kingdoms in the southern portion of ancient India.

୩ । ପ୍ରାଚୀନର ଦେଶାଧିପତିଙ୍କ ରାଜ୍ୟ—2. Name of an ancient kingdom of India.

ନବରି—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଛଇ; ନବରଙ୍ଗ—
Nabari Airs; fashion; gaiety; buffoonery.

ନବଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନବ+ଳ ଧାତୁ=ସ୍ତବଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)-
Nabala ୧ । ନବୀନ; ନୂଆନ—1. New.

(ନବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯୁବକ—2. Young; youthful

୩ । ନବ ଯୁବକ—
3 (a person) In the prime of youth

୪ । ସୁନ୍ଦର (ହି. ଶ.)—4. Beautiful.

୫ । ସ୍ୱଚ୍ଛ (ହି. ଶ)—5. Bright.

୬ । ତାଜା; ଉତ୍କଟ (ହି. ଶ.)—6. Fresh.

ନବଳ କିଶୋର—ସ. ବ, ପୁଂ—ନବକିଶୋର (ଦେଖ)
Nabala kisora Nabakisora (See)

ନବଳକ୍ଷଣ—ସ. ବ—୧ । ବାହ୍ମଣର ନଅ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣ ବା ଚିହ୍ନ —
Nabalakshaṇa 1. The nine signs by which a Brāhmaṇa can be known.

[ଦ୍ର—ଆଚାର, ବିନୟ, ବିଦ୍ୟା, ଦୃଷ୍ଟିଷ୍ଠା, ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ, ନିଷ୍ଠା, ବୃତ୍ତି, ଜପ ଓ ଦାନ ବାହ୍ମଣର ନବ ଲକ୍ଷଣ ।]

୨ । ନବଧାଭକ୍ତି (ଦେଖ)
2. Nabadhā bhakti (See)

୩ । ଅନୁରାଗ ବା ପ୍ରଣୟର ନଅ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣ—
3. Nine signs or indications of a person falling in love with another of the opposite sex.

୪ । ଯୋଗସାଧନର ନଅ ଗୋଟି ଚୋପାନ—
4. Nine steps in Yoga exercise.

୫ । ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି, ପ୍ରଳୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନଅ ପ୍ରକାର ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଲକ୍ଷଣ—5. Nine natural signs in connection with the creation, preservation and destruction of the Universe.

ନବଶଃ—ସ. (ନବନ୍+ଶସ୍; ବାର ଅର୍ଥରେ)—୧ । ନଅ ନଅ କରି;
Nabaśaḥ ଥରକେ ନଅଟା ଲେଖାଏଁ—1. Nine at a time; by nines.

୨ । (ଗଣିତ) ଏକାଅଶି; ୯×୯; ୯ ର ବର୍ଗ—
2. 81; the square of nine.

ନବଶକ୍ତି—ସ. ବି.—୧ । ନୂଆନ ଶକ୍ତି ବା ବଳ—
Nabaśakti 1. New or fresh vigour or strength.

୨ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ବିଶ୍ୱନିୟନ୍ତ୍ରା ନଅ ଗୋଟି ଶକ୍ତି-ରୂପିଣୀ ଦେବତା—2. The nine personifications of the energy guiding the Universe according to the Hindus.

[ଦ୍ର—ନବଶକ୍ତି ଯଥା—ପ୍ରଭା, ମାୟା, ଜୟା, ସୂକ୍ଷ୍ମା, ବିଶୁଦ୍ଧା, ନନ୍ଦିନୀ, ସୁପ୍ରଭା, ବିଜୟା ଓ ସର୍ବସିଦ୍ଧିଦା; ଅନ୍ୟତ୍ରରେ ବମଳା, ଉତ୍କର୍ଷିଣୀ, ଜ୍ଞାନକ୍ରିୟା, ଯୋଗା, ପ୍ରହ୍ୱୀ, ସତ୍ୟା, ଈଶାନା, ଅନୁଗ୍ରହା ଓ ବରଜା ।]

ଅନ୍ୟେ ବଦନ୍ତି ନବଶକ୍ତି;
ଯେ ଅତ୍ର ଛତ୍ର ପାଞ୍ଚଭୌତି । ଭାଗବତ ।

ନବଶଶୀ—ସ. ବି.—ଦ୍ୱିତୀୟାର ଚନ୍ଦ୍ର—
Nabaśaśī The new crescent moon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବଶସ୍ୟ—ସ. ବ.—ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଅସଲରୁ ଲବ୍ଧ ଶସ୍ୟ—
Nabaśasya The first fruits of the year's harvest.

ନବଶାକ—ସ. ବ.—୧ । ନବଶାୟକ (ଦେଖ)
Nabaśāka 1. Nabaśāyaka (See)

୨ । ଶକଜାତୀୟ ନଅଗୋଷ୍ଠି ଶିଳ୍ପବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି (ପ୍ରକୃତ-ବାଦ)—2. Nine classes of artisans amongst the Śakas of ancient India.

ନବ ଶାକର—ଦେ. ବ.—ନିଶାଦଳ (ଦେଖ)
Naba śākara Niśādaḷa (See)

ନବଶାଖ(ଖା)—ଦେ. ବ. (ସ. ନବଶାଖା)—ନବଶାୟକ (ଦେଖ)
Nabaśākha (khā) Nabaśāyaka (See)

ନବଶାୟକ—ସ. ବ.—ହୈସକାନ୍ନଆ ଜାତି; ନଅ ଗୋଷ୍ଠି ହାଣ୍ଡୁଆ ଜାତି—
Naba śāyaka Nine castes of traders and artisans in Hindu society.

[ଦ୍ର—ଗଣ୍ଡ଼, ତେଲି, ଭନ୍ତ୍ରୀ, ଭଣ୍ଡାର, ମାଳ, ଗୁଡ଼ିଆ, କମାର, କୁମ୍ଭାର ଓ ଘାନବରଜୀ ବା ଘାନଗ୍ର ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ୯ଟି ହାଣ୍ଡୁଆ ଜାତି । ଏମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରକାଶଭଃ ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଜାତିଘାଟକମାନେ ଦୈସ କାନ୍ଥରେ ବସି ସାମାଜିକ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତର ସୂଚନା ଅନୁସାରେ ଗଣ୍ଡ଼, ମାଳୀ, ତେଲି, ଭନ୍ତ୍ରୀ, ଗୁଡ଼ିଆ, ଘାନବରଜୀ, କୁମ୍ଭାର, କମାର, ଓ ଭଣ୍ଡାର ନବଶାୟକ ଅଟନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତର ଅନୁସାରେ ଏ ନଅ ଜାତି ସଙ୍କର ଓ ଶୂଦ୍ର ଶୂଦ୍ର । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ତେଲି, ଭନ୍ତ୍ରୀ, କମାର, କୁମ୍ଭାରମାନଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟଜଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୀସ୍ଥାନ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ତେଲି, ଭନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟଜଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ନବଶିକ୍ଷିତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(କର୍ମଧା; ନବଶିକ୍ଷିତ)—୧ । ନୂଆଶିଖାଳୁ; ଯେ କୌଣସି ବଦ୍ୟା ନୂଆ ଶିଖିଅଛୁ—
Naba śikshita 1. Novice
(ନବଶିକ୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଆଧୁନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ—
2. Educated in modern methods.

ନବଶୋଭ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନବ+ଶୋଭା)—ଉରୁଣ; ଯୁବକ (ହି. ଶ.)—
Nabaśobha Youthful; in the prime of youth.
(ନବଶୋଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବସଙ୍ଗମ—ସ. ବ.—(କର୍ମଧା; ନବ+ସଙ୍ଗମ)—୧ । ନୂଆନ ସମାଗମ—
Naba saṅgama 1. New interview.

୨ । ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କର ପ୍ରଥମ ମିଳନ—
2. The first meeting of a married couple.

ନବସ(ସି)ନ୍ଦା(ନ୍ଧା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନବ୍ସିନ୍ଦାନ୍)—୧ । ଦଲିଲ ଲେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦଲିଲର ଲେଖକ—
Nabasa(si)ndā (ndhā) 1. The scribe or writer of a document.

୨ । ଦରଖାସ୍ତର ଲେଖକ—2. Petition writer.

୩ । ଲେଖକ—3. Writer.

ନବସରା(ରି)—ଦେ. ବଣ.—ନବସରଆ (ଦେଖ)
Nabasarā(ri) Nabasariā (See)

ନବସରିଆ—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ନବ+ସୃକ୍)—ନଅ ସରଯୁକ୍ତ (ହାର)
Naba sariā Nine-stringed (necklace).
ନଳରୀ **ନବସରା**

ନବସାଗରି—ଦେ. ବ.—ସାଗରପେଶା (ଦେଖ)
Nabasāgari Sāgarapeśā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀ—The Bengalees talking in the Oriya language.

ନବସୂତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନବ+ସୂତ)—ନବଜାତ (ଦେଖ)—
Nabasūta Nabajāta (See)
(ନବସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବସୂତା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବସୂତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନବପ୍ରସୂତା (ଦେଖ)
Nabasūtā Naba prasūtā (See)
(ନବସୂତ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନବା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nabā Feminine of Nabā.
(ନବ—ପୁଂ) ଦେ. ବ.—(ସ. ନବନ)—୧ । ନଅ ବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ତାସ୍; ନବ୍ଦୀ—1. (in card playing) The card containing nine points.

୨ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ନବକିଶୋର ବା ନବଘନର ଡାକନାମ—
2. Name for calling Nabakiśora or Nabaghana.

୩ । (ସ.ନବା)-ନବ୍ୟନା; ନବ ଯୁବତୀ—3. A girl in the hey-day of youth.

କ୍ରି. ବ (ସ. ନା ଧାତୁ)—ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନେବା—
1. Taking; accepting.

୨ । ବହନ କରିବା—2. Carrying.

କ୍ରି. ବି (ସ. ନା ଧାତୁ)—'ନେବା' (ଦେଖ) Nebā (See)

[ଦ୍ର—ସ. ନା ଧାତୁର ଲେଖା ଦେବା କ୍ରିୟାବାଚକ ଆକାର 'ନେବା' ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆକାର 'ନବା'; ଭୂଲ. ଦେବା କ୍ରିୟାର କଥିତ ଆକାର 'ଦବା']

ନବାଂଶ—ସ. ବ (ନବ+ଅଂଶ)—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷାଦି ଦ୍ୱାଦଶ ରାଶି ବା ଲଗ୍ନର ପ୍ରତ୍ୟେକର ନବମରାଶିର ଏକ ଏକ ଭାଗ—
Nabāṁśa (astrology) One ninth of each of the 12 Lagnas or natal signs of one's horoscope.

[ଦ୍ର—ଜାତକରେ ଏହି ନବାଂଶ ଦ୍ୱାରା ଶିଶୁର ଭାବୀ ଜୀବନର ବିଷୟମାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ]

ନବା(ବେ)ଇ—ଦେ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନବକିଶୋର, ନବଘନ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
Nabā(be)i Name for calling Nabakishore or Nabaghana.
ନବାଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବାଙ୍କା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଫାଜୁଲ୍ଲମି—1. Pertness; undue forwardness.
Nabāki
୨ । ମୁଦ୍ଦବାଜୁଗି—2. Vainglory; bragging.

ନବାଗତ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି (କର୍ମଧାରୟ. ନବ+ଆଗତ)—ନୂଆ ହୋଇ
Nabāgata (ନବାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା—
Newly come; one who has recently arrived or joined.

ନବାଙ୍କ—ସ ବ (କର୍ମଧା. ନବ+ଅଙ୍କ)—ନୂତନ ସନ; ନବବର୍ଷ—
Nabāṅka New year.
ଦେ. ବ—ନଅ ବାଙ୍କ ବା ମୋଡ଼—Nine bends or curvatures.

ନବାଙ୍କ ପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ (ସଂ. ନବାଙ୍କ ଓ ପଞ୍ଜିକା)—ନୂତନ ବର୍ଷର
Nabāṅka pāñji ପାଞ୍ଜି; ନୂଆପାଞ୍ଜି—The almanac for the new year.

ନବାଙ୍କ ବେଢ଼ା—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଯାତ୍ରାବଶେଷ—
Nabāṅka berḍhā One of the festivals of Lord Jagannath.
(ନବାଙ୍କ ଯାତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ପୌର ପୌଷ ବା ଧନୁମାସର ଶେଷ ଦିନ ଏ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ଉହିଁ ଆରଦିନଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ହନୁ ଜ୍ୟୋଉଃଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଉତ୍ତରାଯଣ ଗତି ଅନୁସାରେ ନୂତନ ବର୍ଷାରମ୍ଭ ହେବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ଯାତ୍ରାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ନବାଙ୍ଗପାଚନ—ସଂ. ବ—ନଅ ଗୋଟି ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳି,
Nabāṅga pāchana ମରଚ, ଦରୁଡ଼ା, ବାଦାଡ଼ା, ଅଅଁଳା, ଜବ୍ୟ, ଚଡା ଓ ବାଇବଡ଼ଙ୍ଗ ସିଝି ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପାଚନ— A decoction made of nine ingredients.

ନବାଙ୍ଗୀ—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—(ନବ + ଅଙ୍ଗ+ଈ) ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman
Nabāṅgī (Apte).
୨ । ନବ ଯୁବତୀ—2. A woman in her prime of youth.

ନବାତ—ବୈଦେ. ତ (ଫା.)—କନ୍ଦ; ସଫା କରାଯାଇଥିବା ଗୁଡ଼—
Nabāta Refined molasses.
ନବାତ; ଖାଁଡ଼

ନବାତ ମିଶି ଯେ ନ ଟହ୍ନେ, ଲୁଣ ଟଙ୍କକ ପ୍ରାସ୍ତ ମଶେ—
ରୁପଚ-ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନବାଥବା—ପ୍ରାଦେ.(ଗଡ଼ଜାତ)ବ—ପେଟୁ ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଚଢ଼େଇ--
Nabāthabā A bird belonging to the class of the owl.

[ଦ୍ର—ଦୂରରେ ଥାଇ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼େଇ ଡାକିବାର 'ନବା'; ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜବାବ୍ ଦିଏ 'ଥବା' ଏ ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଁଟା ଚଢ଼େଇ ପରି । ଏଥିରୁ ଶବ୍ଦ ଅନୁରଣନରୁ]

ନବାନ୍ନ— ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ + ଅନ୍ନ)—୧ । ନୂଆ ଖିଆ; କୌଣସି
Nabānna ବର୍ଷର ଆମଦାନି ହୋଇ ଥିବା ନୂଆ ଧାନର ଚୁଡ଼ା ବା ନୂଆ ଗୁଡ଼ର ଭୋଜ ଖାଇବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗୃହସ୍ଥର ଉତ୍ସବବିଶେଷ—1. A feast when the house-holder first partakes of the rice or churḍā of the new year's paddy.

[ଦ୍ର—ଏ ଉତ୍ସବରେ ଗୃହସ୍ଥ ପିତୃଦେବତା, ଅଗ୍ନି, ଗ୍ରାମ ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି ।]

୨ । ସଦ୍ୟ ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଭାତ; ଉତ୍କଳା ଭାତ—
2. Fresh boiled rice.

ନବାବ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନବ୍ବାବ୍)—୧ । (ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱକାଳୀନ)
Nabāb ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା—1. Lieutenant Governor; a ruler of a provice (under the Mahomedan rule.)
ନବାବ

୨ । ମୁସଲମାନ ସାମନ୍ତ ରାଜା—2. A feudatory Mahomedan chief or Ruler of a state.

୩ । ଇଂରେଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ମୁସଲମାନ ଜମିଦାର ଓ ଧନୀଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି—3. A title given by the British Government to Mahomedan zamindars.

୪ । ଧନୀ ଓ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Rich and respectable man; Nabab.

୪ । ବଡ଼ଲୋକ ଢଙ୍ଗରେ ଚଳିବା ଓ ବ୍ୟୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
4. A person living in rich and expensive style.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ Nabab ନବାବ୍ ବା Nawab ନବ୍ବାବ୍ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଚଳୁ ଅଛି ।]

ନବାବ୍‌ଗିରି—ଦେ. ବ.—ନବାବ ଢଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Nabāb giri Nabābi ḍhaṅga (See)
ନବାବଗିରି

ନବାବ୍ ଜାଦା—ବୈଦେ. ବ. ପୁଂ (ଆ. ନବାବ୍ + ଫା. ଜାଦା)—
Nabāb jādā ନବାବଙ୍କ ପୁତ୍ର—A son of a Nabāb; a prince of a Nabāb.
(ନବାବ୍‌ଜାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବାବ୍ ନାଜମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନବାବ୍ + ନାଜମ୍)—କୌଣସି
Nabāb nājim ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଓ ବିଚାରପତି—
ନବାବ ନାଜୀମ The Provincial executive and
ନବାବ ନାଜୀମ Judicial head.

ନବାବ୍ ବାହାଦୁର—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନବାବ୍ ଓ ଫା. ବାହାଦର)—
Nabāb bahādur ବ୍ରିଟିଶ ସଂସ୍ରାନ୍ତ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜ
ନବାବ ବାହାଦୁର ସରକାରଙ୍କ ଦେବା ଉପାଧିବିଶେଷ—A title
ନବାବ ବାହାଦୁର given to Mahomedans by the British Government.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଦେବା ଉପାଧି = ରାଏସାହେବ, ରାଓ ସାହେବ; ରାଏବାହାଦୁର, ରାଓବାହାଦୁର; ରାଜା, ରାଜାବାହାଦୁର । ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ଦେବାଉପାଧି = ଖାସାହେବ, ଖାଁ ବାହାଦୁର; ନବାବ୍, ନବାବ୍ ବାହାଦୁର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବାବ୍ ସାହେବ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନବାବ୍ ଓ ସାହ୍‌ବ୍)—ନବାବଙ୍କର ସମ୍ମାନସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ—A term of respect applied to a Nabāb.
Nabāb sāheb
ନବାବ ସାହିବ
नवाव साहिव

ନବାବି—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. ନବାବ୍ସ)—୧ । ନବାବ ଯୋଗ୍ୟ—1. Befitting a Nabāb; princely.
Nabābi
ନବାବୀ
नबावी
୨ । ବଡ଼ଲୋକଆ; ଧନସ୍ୱଲର (କର୍ମ)—2. (act) Becoming or befitting a rich man.
(ନବାବିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବ—୧ । ଧନମଦ; ଧନଗାରମା—1. Pride of riches.
୨ । ନବାବ୍ ବା ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପଦ—2. The position of a Nawāb.
୩ । ଧନସମୃଦ୍ଧ—3. Riches; prosperity.
୪ । ନବାବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳ—4. The regime or rule of a Nawāb.
୫ । ବଡ଼ଲୋକୀ; ଧନୀସ୍ୱଲର ଢଙ୍ଗ—5. Manners befitting a rich man.

ନବାବି କାଇଦା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନବାବ୍ସ ଓ କାଯ୍‌ଦା)—ନବାବ୍ ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ନମ୍ରତା ବା ସଭ୍ୟତା—Style or etiquette befitting a Nawāb.
Nabābi kāidā
ନବାବୀ କାୟଦା
नवाबी काएदा

ନବାବି କାରଖାନା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନବାବ୍ସ ଓ ଫା. କାର୍‌ଖାନା)—ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ବହୁବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ; ବଡ଼ଲୋକ ଆଡ଼ମ୍ବର—Grandeur befitting a Nawāb.
Nabābi kārakhānā
ନବାବୀ କାରଖାନା
नवाबी कारखाना

ନବାବି ଢଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—୧ । ନବାବଯୋଗ୍ୟ ଆଚରଣ—1. Conduct befitting a Nawāb.
Nabābi ḍhaṅga
ନବାବଢଙ୍ଗଣ, ନବାବଗୁଲ୍, ନବାବଗୁଲି, ନବାବ୍ଧରଣ (ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଚଳବା ସଭ୍ୟତା—2. Richman's style of living
୩ । ବଡ଼ଲୋକ ଆଚରଣ—3. Behaviour or style befitting a noble man.
ନବାବୀଢଙ୍ଗ **नवाबीढङ्ग**

ନବାମ୍ବର—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ନବ+ଅମ୍ବର)—ନୂଆଲୁଗା; ନବବସ୍ତ୍ର—New cloth.
Nabāmbara

ନବାମ୍ବିକା—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ନବ+ଅମ୍ବିକା)—୧ । ନବଦୁର୍ଗା (ଦେଖ) 1. Nabadurgā (See).
Nabāmbikā
୨ । ନଅ ପ୍ରକାର ଶକ୍ତି-ମୂର୍ତ୍ତି—2. The 9 incarnations of the essential energy of the universe personified as mother of the universe.

[ଦ୍ର—ନବଦୁର୍ଗା—ବ୍ରହ୍ମାଣୀ, ମାହେଶ୍ୱରୀ, କୌମାରୀ, ବୈଷ୍ଣବୀ, ବାରାହୀ, ନାରସିଂହୀ, ମାଣ୍ଡବ୍ୟୀ, ଚଣ୍ଡିକା ଓ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ।]

ନବାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସ. ବ. (ନବ=୯+ଅର୍ଚ୍ଚିଃ=ଦୀପ୍ତି; ନବାର୍ଚ୍ଚିସ୍—୧ମା. ୧୯) ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—The planet Mars.
Nabārchchiḥ

ନବାହ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଅହନ୍=ଦିନ)—୧ । ନଅ ଦିନ—1. Nine days.
Nabāha
୨ । ନବମ ଦିନ—2. Ninth day.
୩ । ନଅ ଦିନରେ ସମାପ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—3. A work which takes 9 days to be completed.
୪ । ସୁନଆଁ; ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ—4. New year's day.
୫ । ପକ୍ଷର ପ୍ରଥମ ତିଥି; ପ୍ରତିପଦ୍—5. The first day of a fortnight (Apte).
୬ । ନଅ ଦିନରେ ସମାପ୍ୟମାନ ରାମାୟଣର ପାଠ (ହି. ଶ.)—6. A reading through of the Rāmāyaṇa which is finished in nine days.

ନବିନା ଘୋଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—କାଞ୍ଜି ଗାଉରେ ପକାଇ ଖେଳା ଘିଅ ବାଡ଼ି ବା କଉଡ଼ିଖେଳର ନବମ ଆଘାତ—The ninth stroke of a game of cowries.
Nabinā ghoṭa

ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନବିସ୍)—୧ । ଲେଖକ—1. Writer.
Nabis
ନବିସ
नवीस
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଲେଖା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2. A person who does a certain writing.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ନକଲ୍ ନବିସ୍, ଜାଇଜ ନବିସ୍, ଉର୍ଦ୍ଦୁ ନବିସ୍, ଅରଜୀ ନବିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନବିସ(ସି)ନ୍ଦା(ନ୍ଧା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ନବସନ୍ଦା (ଦେଖ)
Nabisa (si)ndā(ndhā)
Nabasandā (See)

ନବିସୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ଲେଖକ ବା କର୍ତ୍ତାର ଗୁରୁତ୍ୱ—1. The post of a clerk or scribe.
Nabisī
୨ । ଲେଖିବା କର୍ମ—2. Writing.

ନବୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to females.
Nabī

ନବୀ, ନବୀ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନବୀ)—୧ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀକୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଦୂତ; ପୟଗମ୍ବର—1. God's messenger on earth.
୨ । ଭବିଷ୍ୟଦ୍ ବକ୍ତା—2. A prophet.
୩ । ଧର୍ମ-ସଂସ୍କାରକ—3. A religious reformer.

ନଷ୍ଟାକରଣ—ସ. ବ (ନବ+ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବେ ଭୂ+କରଣ)—ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର; ପୁନର୍ଗଠନ—Reformation; repairing; renewal; renovation.
Nabīkaraṇa

ନଷ୍ଟାକୃତ—ସ. ବିଣ (ନବ+ଅଦ୍ଭୁତଭାବେ. ଭୂ+କୃତ)—୧ । ମରାମତ କରାଯାଇଥିବା; ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କୃତ—1. Repaired; reformed
Nabīkṛuta
(ନଷ୍ଟାକରଣ—ବ)
(ନଷ୍ଟାକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ବିଶ୍ରାମାଦ ଦ୍ୱାରା ନବ ବଳ ପ୍ରାପ୍ତ—2 Refreshed after rest.
୩ । ପୁଣି ନୂଆ ହୋଇ କରା ଯାଇଥିବା; ପୁନର୍ଗଠିତ—3. Renewed; renovated.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବୀନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ନବ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଇନ)—୧ । ନୂଆନ—
Nabīna 1. New.
(ନବୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିପରୀତ—ପ୍ରାଚୀନ) ୨ । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—
2. Young.
୩ । ଯୁବକ; ତରୁଣ—3, Youthful; adolescent.
୪ । ସଜ; ତଟକା—4. Fresh.
ଦେ. ବ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—Name given to males.

ନବୀନା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବୀନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ)--୧ । ନବତରୁଣୀ—
Nabīnā 1. A girl in the prime of her youth.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ନବୀନର ଡାକନାମ—
1. Name for calling Nabina.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ ଓ ତହିଁର ଗଛ—
2. A sweet smelling flower and its plant.

ନବୀଭବ—ଫ. ବ (ନବ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭବ)—ସଂସ୍କାର;
Nabībhāba ସଂଶୋଧନ—Reformation; renewa

ନବୀଭୂତ—ଫ. ବଣ (ନବ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭୂତ)--ପୁନର୍ଗଠିତ--
Nabībhūta Repaired; renewed; renovated.
(ନବୀଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବେ(ବ୍ବେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ସଂ. ନବତି)—ନବ୍ବେ; ୯୦—
Nabe(bbe) Ninety; 90
नब्बे **नब्बे**

ନବେ(ବ୍ବେ)ମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ନଭେମ୍ବର)—ଇଂରାଜୀ
Nabe(bbe)mbara ଗଣନାରେ ବର୍ଷର ଏକାଦଶ ମାସ
ନବେମ୍ବର, ନଭେମ୍ବର (କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର)—
नोअम्बर Month of November.

ନବୈଦ୍ୟ ବ୍ୟାଧି—ଦେ. ବ--ଅଚିକିତ୍ସ୍ୟ ରୋଗ—A disease
Nabaidyabyādhi which can never be cured by a physician.

ନବୋଢ଼ା—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ + ଉଢ଼ା=ବିବାହିତା)—
Nabordhā ନବବିବାହିତା (ବାଳିକା)--
(ନବ ପାଣିଗ୍ରହଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Newly wedded; newly married (girl).
ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା; ନୂଆବୋହୂ; ନବବଧୂ—1. A bride; a newly married girl.
୨ । କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ମୁଗ୍ଧା ନାୟିକା ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲଜ୍ଜାଉଯୌବନା ନାୟିକାବିଶେଷ, ଯେ ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ନାୟକର ସାଙ୍ଗକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ନୁହେଁ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A class of heroines of romance or fiction who has recently attained puberty and does not wish to meet her lover owing to bashfulness and fear.

ନବୋଦକ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ + ଉଦକ)—ନୂଆ ବର୍ଷାଜଳ—
Nabodaka New rain-water.

ନବୋଦିତ—ଫ. ବଣ. (କର୍ମଧା; ନବ + ଉଦିତ)—
Nabodita ନୂଆ ହୋଇ ଉଦିତ ବା ଜାତ ହୋଇଥିବା—
Newly risen.

ନବୋଦିତ ଭାନୁ—ଫ. ବ—ବାଲରବି—
Nabodita bhānu Newly risen sun.
[ଦ୍ର—ଏହାଠାରୁ ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ନବୋଦିତ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଦି ସମ୍ଭବ ।]

ନବୋଦ୍ଗତ—ଫ. ବଣ. (କର୍ମଧା; ନବ + ଉଦ୍ଗତ=ଜାତ) —
Nabodgata ନୂଆ ହୋଇ ବାହାର ଥିବା—
Newly come out.

ନବୋଦ୍ଧୃତ—ଫ. ବଣ. (କର୍ମଧା; ନବ + ଉଦ୍ଧୃତ) —
Naboddhṛuta ନୂଆ ହୋଇ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଥିବା; ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ସାହାର ଉଦ୍ଧାରସାଧନ ହୋଇଥାଏ—
Newly extracted or brought out or delivered.
ଫ. ବ—ନବନୀତ; ଲହୁଣୀ—Butter.

ନବୋଦ୍ୟମ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ନବ + ଉଦ୍ୟମ —୧ । ପ୍ରଥମ ଚେଷ୍ଟା--
Nabodyama 1. First attempt.
୨ । ନୂଆନ ଚେଷ୍ଟା; ଆଉଥରେ ଚେଷ୍ଟା—
2. A fresh attempt.

ନବୋଦ୍ୟମୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ନବୋଦ୍ୟମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Nabodyamī ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥାଏ—Attempting a thing for the first time.

ନବ୍ଜ—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ଲବ୍ଜ)— ଲବଜ (ଦେଶ)
Nabja 1. Labaja (See)
୨ । (ଫା. ନବ୍ଜ)—ନାଲି —2. Pulse.

ନବ୍ଧା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ନବଧା)— ନବଧା (ଦେଶ)
Nabdhā Nabadhā (See)

ନବ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ନବ = ନୂଆନ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଯ)—
Nabya ୧ । ନବୀନ; ନୂଆନ—1. New.
(ନବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଇଦାନୀନ୍ତନ; ଆଧୁନିକ —2. Modern.
[ନବ୍ୟତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୩ । ଅପ୍ରୌଢ଼; ଅଳ୍ପବୟସ୍କ; ଯୁବକ —
3. Raw; young.
୪ । ସଜ; ତଟକା—4. Fresh.
୫ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ବା ସଭ୍ୟତାରେ ଦୀକ୍ଷିତ—
5. Trained in the lines of modern civilization or education
୬ । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଘଟିଥିବା—6. Recent.
୭ । (ନୂ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—ସ୍ତୁତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—7. Fit to be prayed to.
ଫ. ବ. (ନୂ ଧାତୁ + ଭାବ. ଯ)—ସ୍ତବ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବ୍ୟଭାରତ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ୍ୟ+ଭାରତ, ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Nabyabhārata ନବ୍ୟଯୁଗର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଭାରତବର୍ଷ--
Modern India; new India.

ନବ୍ୟଯୁଗ—ସ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ନବଯୁଗ; ଅଧୁନିକ କାଳ—
Nabyajuga The modern times; the modern age.

ନବ୍ୟଶିକ୍ଷା—ସ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଅଧୁନା ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷା—
Nabyasikshā Modern education.

ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Nabyasikshita ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଦୀକ୍ଷିତ—
Educated on modern lines.

ନବ୍ୟସଭ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧। ଅଧୁନିକ
Nabya sabhya ସଭ୍ୟତାରେ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଦୀକ୍ଷିତ ଦେଖାଯିବା—
(ନବ୍ୟସଭ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Trained in the ways of modern civilization.

୨। ଆଧୁନିକ କାଇଦାରେ ଚାଲସ୍ ଦେଖାଯିବା—
2. New-fangled.

ନବ୍ୟସଭ୍ୟତା—ସ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧। ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା--
Nabya sabhyatā 1. Modern civilization
୨। ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା—2. Western civilization.

ନବ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ନଷ୍ଟ ହେବା—
Nabh (root) To decay.

ନଭ—ସ. ବି. (ନବ୍ ଧାତୁ+ଅ; ଯେ ସ୍ଥଳସ୍ଥରେ ସବୁ ନଷ୍ଟ ନ ହୁଏ)—
Nabha ୧। ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.

୨। ଗଗନ; ଆକାଶ—2. The sky; the heavens.

୩। ଶୂନ୍ୟ—3. The space

୪। ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ବହୁଥିବା ବାୟୁ; ଆବଦ୍ଧ ବାୟୁ—
4. Atmosphere; the air enveloping the globe.

୫। ଶ୍ରାବଣ ମାସ—5. The month of Śrāvaṇa (July and August).

ବୃଷ୍ଟି ବାରଣ ଛତ୍ର ନ ପଦ୍ମଡ଼.
ନ ମାନେ ନଭ ମାସ ନଗା ଝଡ଼ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬। ଋଷିବିଶେଷ—6. Name of a sage.

୭। ମେଘ—7. Cloud.

୮। ପକ୍ଷୀ—8. Bird.

୯। ଘ୍ରାଣ—9. Scent.

୧୦। (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ କୁଣ୍ଡଳୀରେ ଲଗ୍ନର ଦଶମସ୍ଥାନ-
10. (astrology) The tenth place counted from one's natal sign.

୧୧। ଭାଦ୍ରମାସ (ହି. ଶ.)—11 The month of Bhādra (August-September).

୧୨। ଆଶ୍ରୟ; ଆଧାର—
12. Shelter; refuge; receptacle.

୧୩। ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନଳଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର—
13. Name of a son of king Nala.

୧୪। ଅଭ୍ରକ (ହି. ଶ.)—14. Mica.

୧୫। ବର୍ଷା (ହି. ଶ.)—15 Rain.

୧୬। ମୃଣାଳ ସୂତ୍ର (ହି. ଶ.)—
16. The fibre of the stalk of lotus.

ସ. ବିଣ.—ହିଂସୁକ (ହି. ଶ.)—Malignant.

ନଭଃ—ସ. ବି. (ନଭ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟ ହେବା+ଅସ୍; ଜ୍ଞା. ନ+ଭସ୍
Nabhaḥ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲେ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯହିଁରେ ଦୀପ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ)—
ନଭ (ଦେଖ) —Nabha (See)

ନଭଃକେତନ—ସ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନଭଃ+କେତନ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Nabhaḥ ketana The sun.
(ନଭଃ ପତ୍ନି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଃକ୍ରାନ୍ତି ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଭଃ+କ୍ରାନ୍ତି; ୬ମା. ୧ବ; ଯେ
Nabhaḥ krānti ଖୁବ୍ ଉର୍ଦ୍ଧକୁ ଡେଇଁ)—ସିଂହ—Lion.

ନଭଃ ପ୍ରାଣ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଭଃ+ପ୍ରାଣ)—ବାୟୁ, ପବନ—
Nabhaḥ-prāṇa The air.
(ନଭଃସ୍ପୃଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଃସଦ୍—ସ. ବି (ନଭଃ+ସଦ୍ ଧାତୁ=ରହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nabhaḥ-sad ଦେବତା—1. Deity; the gods.

୨। ଆକାଶବିହାରୀ ପକ୍ଷୀ ଆଦି—
2. Birds etc moving in the sky.

ନଭଃସରିତ୍—ସ. ବି. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନଭଃ+ସରିତ୍)—୧। ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା—
Nabhaḥ sarit 1. The Ganges said to flow in the
(ନଭୋଗଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) heaven.

୨। ଆକାଶରେ ଗୋଟରେ ଦେଖାଯିବା ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର-
ପୁଞ୍ଜ-ବିଶିଷ୍ଟ ମାର୍ଗ; କ୍ଷୀରପଥ—2. The milky way; the galaxy.

ନଭଃସ୍ଥଳ—ସ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ନଭଃ+ସ୍ଥଳ)—ଆକାଶ—
Nabhaḥ sthala The sky.
(ନଭସ୍ଥଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଃସ୍ଥିତ—ସ ବିଣ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ନଭଃ+ସ୍ଥିତ)—ଆକାଶସ୍ଥ;
Nabhaḥ sthita ଶୂନ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ—Situated in the
(ନଭସ୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) sky; suspended in space.

ସ. ବ — ନରକବିଶେଷ—Name of a hell.

ନଭଃସ୍ପୃକ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ନଭସ୍+ସ୍ପୃଶ ଧାତୁ=ଛୁଇଁବା+
Nabhaḥ spṛuk +କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ନଭଃସ୍ପୃଶ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ)
୧। ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ—1. Cloud-capped.

୨। ଅତି ଉଚ୍ଚ—2. Lofty; touching the sky.

ନଭଗ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—୧। (ନଭ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nabhaga ଆକାଶଗାମୀ; ନଭଶ୍ଚର—
(ନଭଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Moving in the sky.

୨। ଶୂନ୍ୟ-ଯାନଗାମୀ—
2. Moving in aeroplanes.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ବସ୍ତୁତଃ; ନ=ନୁହେଁ+ଭଗ=ଭାଗ୍ୟ) ଦୁଭାଗ୍ୟା—3 Unlucky; unfortunate.

ସ. ବ.—୧ । ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ.)—1. Bird.

୨ । ପବନ; ବାୟୁ (ହି. ଶ)—2. Air.

୩ । ମେଘ (ହି. ଶ.)—3. Cloud.

୪ । ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)—4. Name of a son of Baibaswata Manu.

ନଭଗ ନାଥ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଭଗ+ନାଥ)—ଗରୁଡ଼—Nabhaga nātha Garuḍa.

(ନଭଗେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଶ୍ଚକ୍ଷୁ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଭଃ+ଚକ୍ଷୁଃ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—Nabhaschakshuḥ The sun.

ନଭଶ୍ଚମସ—ସ. ବ. (ନଭଃ=ସ୍ୱର୍ଗ+ଚମସ=ଯଜ୍ଞଯାଦ୍ୱତ୍ତେଷ)—Nabhaschamasa ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—2. Magic.

୩ । ତତ୍ତ୍ୱ ପିଠା—3. A kind of cake.

୪ । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ପିଷ୍ଟକ—4 A kind of multi-coloured cake.

ନଭଶ୍ଚର—ସ. ବ୍ଦ. ପୁ. (ନଭସ୍+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) – ଶୂନ୍ୟଗତ୍ୱ; ଦୃନ୍ୟବଦ୍ଧାତ୍ୱ; ଆକାଶଚର—Moving in the sky; aerial. (ନଭଶ୍ଚତ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସ. ବ.—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.

୨ । ଦେବ, ଗନ୍ଧର୍ବ. ବଦ୍ୟାଧର ପ୍ରଭୃତି—2 Celestial beings; the deities and demigods; aerial beings

୩ । ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦ—3. Planets and stars.

୪ । ପ୍ରେତସ ଓ ଭୂତ ପ୍ରେତାଦ—4. Aerial spirits; ghosts; demons.

୫ । ପବନ; ବାୟୁ - 5 The wind; the air.

୬ । ମେଘ—6. The clouds.

୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—7 The sun.

୮ । ଦୃନ୍ୟ ବମାନ; ଆକାଶଯାନ—8. Aeroplane.

ନଭଶ୍ଚାରୀ—ସ. ତ· ଓ ବ୍ଦ. (ନଭସ୍+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ନଭଶ୍ଚର (ଦେଖ) Nabhaschārī Nabhaschara (See) (ନଭଶ୍ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ—ସ. ବ୍ଦ. ପୁଂ. (ନଭସ୍+ଚୁମ୍ବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)– ନଭଃସ୍ପୃକ୍ (ଦେଖ) Nabhaschumbī Nabhaḥspṛuk (See) (ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଭସ—ସ. ବ. (ନଭ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ ଅସ)—୧ । ଆକାଶ—Nabhasa 1. The sky.

୨ । ସ୍ୱର୍ଗ—2. Heaven.

ନଭସଙ୍ଗମ—ସ. ବ. (ନଭସ=ଆକାଶକୁ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନଭଶ୍ଚର (ଦେଖ) Nabhasaṅgama Nabhaschara (See)

ନଭସ୍ତଳ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଭସ୍+ତଳ)—Nabhastala ୧ । ଆକାଶର ଦେହ—1. The surface of the sky.

୨ । ନଭଃସ୍ଥଳ; ଗଗନତଳ; ଆକାଶମଣ୍ଡଳ—2 The vault of heaven; the sky; the space.

ନଭସ୍ତଳ—ସ. ବ. (ନଭ+ସ୍ଥଳ)—୧ । ନଭସ୍ତଳ (ଦେଖ) Nabhasthala 1. Nabhastala (See)

୧ । ଶିବ (ହି. ଶ.)—2. Siba.

ନଭସ୍ୱତ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ନଭସ୍ୱତ୍)—ପବନ—Nabhaswata Wind; air.

ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ସତ ସ୍ତବନ୍ତ ନଭସ୍ୱତରେ ଥର । ଭକ୍ତ. ଜୋଷ୍ଟତ୍ରହ୍ମସ୍ତୁବଜ ।

ନଭସ୍ୱାନ୍—ସ. ବ. (ନଭସ୍+ବତ୍; ନଭସ୍ୱତ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ.) – ୧ । ପବନ—1. The wind; the air.

୨ । ଯୁବା—2. A youth.

ନଭସ୍ୟ—ସ. ବ. (ନଭସ୍+ଯ)—୧ । ଭାଦ୍ର ମାସ—Nabhasya 1. The month of Bhādra.

୨ । (ନାମ) ସ୍ୱାରୋଚଷମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—2. Name of a son of Swārochisha Manu.

ସ. ବ୍ଦ.—ଆକାଶଜାତ; ସ୍ୱର୍ଗୀୟ—Celestial; aerial.

ନଭ୍ରାକ—ସ. ବ. (ନ+ଭ୍ରା ଧାତୁ ପାପ୍ତି ପାଇବା+ସଞ୍ଜାର୍ଥେ ଅକ)—Nabhāka ୧ । ଅନ୍ଧକାର—1. Darkness.

୨ । ରାହୁ—2. The ascending node.

୩ । (ନାମ) ଋଷିବିଶେଷ—3. The name of a sage.

ନଭ୍ରି—ସ. ବ.—ଚକ୍ର; ପହିଆ—Nabhi Wheel.

ନଭ୍ରିବା—ସ୍ରା କ୍ରି. (ସ୍ର. ଲଭ୍ ଧାତୁ)—ଲଭିବା ଦେଖ—Nabhibā Labhibā (See)

ନଭୂତ—ଦେ. ବ୍ଦ. (ସ୍ର.'ନଭୂତୋ ନ ଭବିଷ୍ୟତ୍ତି'ପ୍ରବଚନର ଆଦ୍ୟ ପଦ)—Nabhūta ୧ । ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ୍ବ (ବିଷୟ)—1. Unseen (thing).

୨ । ଯାହା ଘଟି ନ ଥିଲା; ଅଦ୍ଭୁତ—2 Wonderful.

। ଅସାଧାରଣ—3. Unusual.

୪ । ଅସମ୍ଭବ—4. Impossible; improbable.

ନ ଭୂତୋ ନ ଭବିଷ୍ୟତି—ସ. ପ୍ରବଚନ—ଯେଉଁ କଥା ହୋଇ ନଥିଲା ହେବ ନାହିଁ; ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ୍ବ ଓ ଅସମ୍ଭବ କଥା—Na bhūto na bhabisbyati **न भुतो न भविष्यति** A thing which has never been heard of nor can be imagined.

ନଭେଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନୋଭେଲ୍)—ଉପନ୍ୟାସ; ଚାଲୁନକ Nabhel ଗଲ୍ପବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ; ରସପ୍ରଧାନ ଉପକଥା—Novel. **ନଭେଲ** **नोवेल**

ନଭୋଗ—ସ. ବ୍ଦ. ପୁଂ (ନଭସ୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nabhoga ଆକାଶଚରଦ୍ଧାତ୍ୱ; ନଭଶ୍ଚର—Moving in the air; soaring; sky-going.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ.—ନଭଗ (ଦେଖ)—Nabhaga (See)

ନଭୋଗଜ—ସ. ବ.—(ନଭଃ + ଗଜ)—୧ । ମେଘ—
Nabhogaja 1. Cloud.
୨ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—2. Indra's elephant.

ନଭୋଗତି—ସ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍ ନଭଃ + ଗତି)—୧ । ବ୍ୟୋମାକାଶରେ
Nabhogati ଆକାଶପଥରେ ବିଚରଣ—
(ନଭୋଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Movement in the sky.
୨ । ଉଡ଼ିବା—2. Flying.
ସ. ବହୁ.—ନଭଶ୍ଚର (ଦେଖ)—Nabhaschara (See)

ନଭୋଦୁହ—ସ. ବ. (ନଭସ୍ + ଦୁହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ମେଘ—
Nabhoduha The clouds.
(ନଭୋ ଦ୍ୱୀପ, ନଭୋ ଧୂମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭୋମଣି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଭଃ + ମଣି ଆକାଶର ମଣି ସ୍ୱରୂପ)—
Nabhomaṇi ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun (literally the gem of the sky).

ନଭୋମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଭଃ + ମଣ୍ଡଳ)—୧ । ଆକାଶ
Nabhomaṇḍala ମଣ୍ଡଳ; ଦୃଶ୍ୟମାନ ଆକାଶ—1 The sky;
(ନଭୋବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) sky-circle; firmament.
୨ । ବାୟୁମଣ୍ଡଳ—2. Atmosphere.

ନଭୋରେଣୁ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ; ନଭଃ + ରେଣୁ)—୧ । କୁହୁଡ଼ି—
Nabhoreṇu 1. Fog; mist
୨ । ବାଷ୍ପ—2. Vapour.

ନଭୋଲୟ—ସ ବ. (ନଭଃ + ଆଲୟ ? କିମ୍ବା ନଭଃ + ଲୟ)—ଧୂଆଁ
Nabholaya (ହି. ଶ.)—Smoke.

ନଭୋଲିହ—ସ..ବହୁ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ନଭସ୍ + ଲିହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ଲିହିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ —୧ । ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ—1. Touching the
(ନଭୋଲିହା—ସ୍ତ୍ରୀ) sky; cloud-capt.
୨ । ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ—2. Very lofty.

ନଭ୍ୟ—ସ. ବହୁ. (ନଭ+ଯ)—ଆକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nabhya Aerial; relating to the sky.
ସ. ବ.—୧ । ଦୁଇ ଚକର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—
1. The space between the wheels.
୨ । ଅକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—2. Axle.
୩ । ଅକ୍ଷରେ ଦିଆ ଘିଅ ତୈଳ (ହି. ଶ.)—3. Oily substance or lard put on the axle; lubricant
ଗ୍ରା. ବହୁ. (ସ. ଲଭ୍ୟ.—ଲଭ୍ୟ (ଦେଖ)—
Labhya (See)

ନଭ୍ରାଟ୍—ସ. ବ. (ନ + ଭ୍ରାଜ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍;
Nabhrāṭ ନଭ୍ରାଜ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ମେଘ—Cloud.

ନମ୍ (ଧାତୁ)—ସ —୧ । ନମସ୍କାର କରିବା—
Nam (root) 1 To salute; to make obeisance.
୨ । ନତ ହେବା; ଲଇଁବା—
2. To bow down; to bend.
୩ । ଶବ୍ଦ କରିବା—3. To make a sound.
୪ । ଭଲକୁ ଖସିବା—4. To sink; to go down.

ନମ—ସ ବ. (ନମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Nama ଅଭିବାଦନ; ପ୍ରଣାମ; ନମସ୍କାର—
1. Salutation; bowing; obeisance.
୨ । ନତି; ଲଇଁବା—2. Bowing; bending.
୩ । ତ୍ୟାଗ—3. Giving up; abandoning.
୪ । ବିଳାପ—4. Lamentation; wailing.
୫ । ଦାନ—5. Gift.
ଦେ. ଅ. (ସ. ନମଃ)—ଦେ ମହାଶୟ, ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଛି, ପ୍ରଣାମ ! ବନ୍ଦିବଟି !—(interjection)
Good morning ! I salute thee ! I bow to you !
ଦେ. ବ.—ନର୍ମଦା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Name for calling Narmadā.

ନମଃ—ସ. ବ. ଓ ଅ. (ନମ୍ ଧାତୁ + ଅସ୍)—୧ । ନମ (ଦେଖ)—
Namaḥ 1 Nama (See)
୨ । ବଜ୍ର (ହି. ଶ.)—2. Thunderbolt (Apte).
୩ । ଯଜ୍ଞ—3. A sacrifice (Apte).
୪ । ସ୍ତୋତ୍ର (ହି. ଶ.)—4. Hymn.

ନମତ—ସ. ବିଣ. (ନମ୍ ଧାତୁ + ଅତ)—୧ । ନତ—
Namata 1. Bent; bowed (Apte)
୨ । ବଙ୍କା—2. Crooked; curved (Apte).
ସ. ବ.—୧ । ଅଭିନେତା; ନଟ—1. An actor (Apte).
୨ । ଧୂଆଁ—2. Smoke (Apte).
୩ । ପ୍ରଭୁ—3. Master; lord (Apte).
୪ । ମେଘ—4. Cloud (Apte).
୫ । ଉଣ୍ଡୀବସ୍ତ୍ର—5. Woolen stuff (Apte).

ନମତା—ଦେ. ବ. (ସ. ନମସ୍କୃତି)—୧ । ଭୃତ୍ୟ; ସେବକ—
Namatā 1. Servant.
୨ । ପରିଜନ; ଅନୁଚର—2. Attendant.

ନମତ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ. (ଚଲ୍ଲାମ) ବ. (ସ. ନାପିତ)—ଉଣ୍ଡାର ଜାତିବିଶେଷ—
Namattā A class of barbers.

ନମଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା; ଭୁଲ. ସ. ନମତ=ଉଣ୍ଡୀବସ୍ତ୍ର)—ଘଣମ ଜମା
Namadā ଦୋଇ ବା ଛଞ୍ଚା ଦୋଇ ଛଆର ଦୋଇଥିବା କମ୍ବଳ
ନନଦା ବା ଲୁଗା—A cloth of compressed.
ନମଦ୍ଦା wool.

ନମନ—ସ. ବ. (ନମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଲଇଁବା—
Namana 1. Bending; bowing down.
୨ । ନମସ୍କରଣ; ପ୍ରଣାମ—2. Obeisance; bowing.
୩ । ନରମ ହେବା—3. Softening.
୪ । ବଶ ହେବା—4. Yielding.

ନମନୀୟ—ସ. ବିଣ. (ନମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Namanīya ୧ । ନତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାକୁ ନୁଆଇଁ ହୁଏ—
(ନମନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Pliant; flexible; plastic.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଯାହାକୁ ନୁଆଇଁବା ଆବଶ୍ୟକ —
2. Requiring to be bent.
୩ । ଯାହାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରିବା ଉଚିତ; ପୂଜନୀୟ —
3. Respectable.

ନମନ୍ତା—ଦେ. ବ—ନମତା (ଦେଖ)
Namantā Namatā (See)

ନମ(ମଃ)ଶୂଦ୍ର—ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗଦେଶର ମାଡ ଦୁଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Nama(mah)śūdra A low caste of śūdras of Bengal.
(ନମୋଶୂଦ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)
नमःशूद्र नमश्शूद्र

ନମସ—ସ. ତ—୧ । (ନମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ)—
Namasa ଆପଣାର ସପକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A person belonging to one's own party
୨ । ସହାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Supporter; helper.
୩ । ସହାୟ—3, Help; support.
୪ । (+ ଭାବ. ଅସ)—ଆନନ୍ଦ; ପ୍ରୀତି —
4. Gladness; joy.
୫ । ସମ୍ମତି— 5. Assent; consent.

ନମସିତ—ସ. ବତ. ଘୁ. (ନମସ୍ + ଇ ତ)—ପୂଜିତ; ଅଭିବାଦିତ—
Namasita Reverenced; worshipped.
(ନମସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନମସ୍ୟିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମସ୍କରଣୀୟ—ସ. ବ. (ନମସ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Namaskaraṇīya ନମସ୍ୟ (ଦେଖ)
(ନମସ୍କରଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Namasya (See)

ନମସ୍କରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ଗଦ୍ୟ) (ସଂ. ନମସ୍କାର)—
Namaskaribā ନମସ୍କାର କରିବା—
ନମସ୍କାର କରା **नमस्कार करना** To salute; to bow down.
ବମାନ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି, ବକ୍ଷୁଦୂତଙ୍କୁ ନମସ୍କରି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ନମସ୍କର୍ତ୍ତା—ସ. ବତ. ଘୁ. (ନମସ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ନମସ୍କାର କରେ—
(ନମସ୍କର୍ତ୍ତୃ—ସ୍ତ୍ରୀ) Bowing down to another; making obeisance; saluting

ନମସ୍କାର—ସ. ବ. (ନମସ୍ + କୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Namaskāra ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ଅଭିବାଦନ ବା ବନ୍ଦନା; ପ୍ରଣାମ; ଭକ୍ତି ସହକାରେ ଦଣ୍ଡବତ—Obeisance (as a token of respect); respectful salutation; paying homage.
[ଦ୍ର— ପ୍ରଣାମ ବା ନମସ୍କାର ଅନେକ ପ୍ରକାରରେ କରିଯାଏ । ଯଥା—୧ । ହାତ ଯୋଡ଼ି ମୁଣ୍ଡକୁ ନୁଆଇଁବା (ଅଧମ ନମସ୍କାର)—୨ । ଅଣ୍ଟୁମାଡ଼ି ବସି ଭୂମିରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇବା (ମଧ୍ୟମ)—୩ । ଦଣ୍ଡବତ୍ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଭୂମିରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର କରିବା (ଉତ୍ତମ)—ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କାୟିକ, ବାଚକ ଓ ମାନସିକ ଭେଦରେ ନମସ୍କାର ୩ ପ୍ରକାର ।]
ଦେ. ଥ—ନମ (ଦେଖ)—Nama (See)

ନମସ୍କାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Namaskāra karibā To pay homage to a person; to bow down; to salute.
(ନମସ୍କାର ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
नमस्कार करना

ନମସ୍କାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବତ. ଘୁ. (ନମସ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Namaskārjya ନମସ୍ୟ; ନମସ୍କରଣୀୟ; ପୂଜନୀୟ—
(ନମସ୍କାର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Worthy of reverence or salutation.

ନମସ୍କୃତ—ସ. ତତ. ଘୁ. (ନମସ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Namaskṛuta ଯାହାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରାଯାଇ ଅଛି—
(ନମସ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Saluted; revered.

ନମସ୍କ୍ରିୟା—ସ. ବ. (ନମସ୍ + କ୍ରିୟା)—ନମସ୍କାର (ଦେଖ)
Namaskriyā Namaskāra (See)

ନମସ୍ତେ—ସ. ଅବ୍ୟୟପୂରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ବାକ୍ୟ (ନମଃ + ତେ = ତୁମ୍ଭକୁ)—
Namaste ତୁମ୍ଭକୁ ନମସ୍କାର; ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର—
(a word) Obeisance to you.

ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନମସ୍ତେ) - ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଖେ ଅତି ନମ୍ରଭାବେ ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ କରା ଦେବା— 1. To be humble before a person.
नमस्ते नमस्ते करना
୨ । ନମସ୍କାର କରିବା —
2. To bow down; to salute.

ନମସ୍ୟ—ସ. ବ. ଘୁ. (ନମସ୍ + କର୍ମ. ଯ)—
Namasya ବନ୍ଦନୀୟ; ନମସ୍କାର ଯୋଗ୍ୟ; ନମସ୍କରଣୀୟ—
(ନମସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Venerable; worthy of being saluted; worthy of homage; entitled to be saluted.

ନମସ୍ୟା—ସ. ବତ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନମସ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Namasyā Feminine of Namasya.
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନମସ୍ + ଭାବ. ଯ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପୂଜା; ବନ୍ଦନା; ଅର୍ଚ୍ଚନା—1. Worship; homage.
୨ । ନମସ୍କାର—2. Obeisance; bowing down.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନମସିୟତ — —ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନମସ୍ୟା + ଇତ)—ନମସ୍କୃତ; ଯାହାକୁ ନମସ୍କାର କରି ଯାଇ ଅଛୁ — Revered; saluted
Namasyita (ନମସିୟତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମାଜ୍ —ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମାଜ୍; ତୁଳ; ସଂ. ନମନ)—
Namāj ଦୈନିକ ୫ଥର କରିବା ମୁସଲମାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱରୋପାସନା--
ନମାଜ Mahomedans' daily prayer to God.
नमाज

ନମାଜ୍ କରିବା— ଦେ.କ୍ରି—ଆଲ୍ଲାଙ୍କ ଉପାସନା କରିବା;'ମୁସଲମାନମାନେ)
Namāj karibā କୋରାନର ମନ୍ତ୍ର ବା ସୂତ୍ର ପାଠପୂର୍ବକ ଆଲ୍ଲାଙ୍କୁ (ନମାଜ ପଢ଼ିବା— ଅନ୍ୟରୂପ) ଜାନୁ ସୁଦ୍ଧପାଠ ଓ ନମସ୍କାର କରିବା--
नमाज पढ़ा To salute to God by reciting the
नमाज पढ़ना texts of the Koran (by Mahomedans); to pray to God with recitals from the Koran and gesticulations and postures, five times during 24 hours.

[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନଙ୍କର ଦୈନିକ ୫ ଥର ନମାଜ୍ ପଢ଼ିବାର ବିଧି ଅଛୁ । ମୁହଁହାତ ଧୋଇ ଖଣ୍ଡିଏ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆସନରେ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସି ଓ ଠିଆହୋଇ ଓ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ଲଗାଇ ମକ୍କାଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ନମାଜ୍ ପଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ ।

ନମାଜ ପଢ଼ିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ :—୧ । (ଫଜର୍) ବଡ଼ଘୋର୍ ୪ଟା ବେଳେ (ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ); ୨ । (ଜୋହର୍) ଅପରାହ୍ନ ୧ଟା ବେଳେ (ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ); ୩ । (ଅସର୍) ଅପରାହ୍ନ ୩ଟା ଠାରୁ ୪ଟା ବେଳେ; ୪ । (ମଗ୍‌ରିବ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ; ୫ । (ଏସା) ରାତ୍ରି ୮ଟା ବେଳେ ।

ଦୈନିକ ନମାଜ୍ ପଢ଼ିବା ଛଡ଼ା ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତି ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ମସ୍‌ଜିଦରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଈଶ୍ୱରୋପାସନା କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଯୁମା ନମାଜ କହନ୍ତି । ଏହି ବିଶେଷ ନମାଜ୍ ଇଦ୍‌ଦିନ ଦିନ ୯ଟା ଠାରୁ ୧୧ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ ଇଦନମାଜ କହନ୍ତି ।

ଏହା ଛଡ଼ା ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ, ଅନାବୃଷ୍ଟି ସମୟରେ, କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲେ ନମାଜ୍ କରାଯାଏ— ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ନମାଜର ୭ ଅଂଶ ଯଥା :—୧ । ଫର୍ଜ୍—ଯାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଲାଯାଏ; ୨ । ସୁନ୍ନତ୍—ଯାହା ହଜରତ୍ ମହମ୍ମଦ୍ ପାଠ କରୁଥିଲେ; ୩ । ନଫୀଲ୍—ଯାହା ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ ନିଜର ଧର୍ମ-ସାଧନାର୍ଥ ପାଠକରେ ।

ନମାଜର ମର୍ମ—ଈଶ୍ୱର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ, ତାଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟକେହି ପ୍ରଭୁ ନାହିଁ । ମହ୍ମଦ୍ ତାଙ୍କର ପୟଗମ୍ବର । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଉଚିତ, ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାଛଡ଼ା କୋରାନରୁ କେତେ ଗୁଚ୍ଛଏ ସୂତ୍ର ବା ସୂକ୍ତ ମଧ୍ୟ ନମାଜ୍ ବେଳେ ପଢ଼ାଯାଏ ।]

ନମାଜ୍‌ଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମାଜଗାହ୍)—ମସଜିଦର ଯେଉଁ
Namāj-gā ଅଂଶରେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ନମାଜ ପାଠ କରନ୍ତି—
नमाजगा The part of a mosque where the
नमाजगाह Mahomedans pray.

ନମାଜିଆ— ଦେ. ବଣ (ଫା. ନମାଜ୍ + ଓ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇଆ)—
Namāji-ā ନମାଜୀ (ଦେଖ)—Namāji (See)

ନମାଜୀ— ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)— ଯେଉଁ ଧର୍ମଭୀରୁ ମୁସଲମାନ୍ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି
Namāji ଅନୁସାରେ ପ୍ରତିଦିନ ନମାଜ୍ ପଢ଼ନ୍ତି—(a pious
नमाजी Mahomedan) Regularly saying his
नमाजा prayers every day at the stated times.

ନମାମି—ସଂ. କ୍ରି. (ନମ୍ ଧାତୁ ଲଟ୍, ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ୧ବ)—
Namāmi (ମୁଁ) ନମସ୍କାର କରେଁ ବା କରୁଅଛୁ—
(I) Bow down; (I) do salute to thee.

ବୋଲ୍ଲ ନମୋ ସଦ୍ଦେଶ୍ୱର
ନମାମି ଦୁହାଶ୍ରଠାକୁର । ରୂପଚ. ଦେମଠଶ୍ରାସ୍ତୁତ ।

ନମିତ—ସଂ. ବଣ—୧ । (ନମ୍ ନମି ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ଧାତୁ=ନତ
Namita କରାଇବା + କର୍ମ ତ)—ନମସ୍କୃତ—
1. Worshipped; revered.
୨ । ବକ୍ରୀକୃତ; ତଳକୁ ନଆଁ ଯାଇଥିବା—
2. Bent down.
୩ । ଦଣ୍ଡବତ୍ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିତ—3. Prostrated.
୪ । ନତ—4. Lowered.
୫ । ତଳକୁ ଖସାଇଦିଆ ଯାଇଥିବା—5. Lowered.

ନମିନେଟେଡ୍ ମେମ୍ବର—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ) - କୌଣସି ସଭା ବା
Nameted membara ସମିତିର ସରକାରଙ୍କମନୋନୀତ ସଭ୍ୟ
ନମିନେଟେଡ ମେମ୍ବର ବା ସଦସ୍ୟ Nominated member.
नमिनेटेड मेम्बर

ନମିନେସନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ ପାଇଁ
Naminesan ବିଧିଅନୁସାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ
ନମିନେସନ କରିବା—Nomination of a candidate
नमिनेसन or a person for a particular post.

ନମିନେସନ୍ ପେପର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ କାଗଜରେ
Naminesan pepar ମନୋନୀତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ପ୍ରସ୍ତାବରୂପେ ଲେଖାଯାଏ—
ନମିନେସନ୍ ପେପର Nomination paper.
नमिनेसन पेपर

ନମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନମ୍ ଧାତୁ)—
Namibā ନମସ୍କାର କରିବା; ଦଣ୍ଡବତ ହେବା; ଗୋଡ଼ତଳେ
ନମା ପଡ଼ିବା—To make obeisance; to bow
नमान down.

ସେ ନୃପ ସେହୁଣି ତାହାଙ୍କୁ ନମିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନମୁଚ—ସଂ. ବ. (ନ = ନୁହେଁ + ମୁଚ୍ ଧାତୁ = ଛଡ଼ିବା + ଇ; ଯେ
Namuchi କାହାରକୁ ଛଡ଼େ ନାହିଁ) —୧ । କାମ; କନ୍ଦର୍ପ—
1. Cupid (personified).
[ଦ୍ର—ମହାଦେବ ଏହାକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ ।]
୨ । ଏକ ଦୈତ୍ୟର ପୁତ୍ର—
2. Son of a demon
[ଦ୍ର—ଏ ବିତ୍ତଚିତ୍ତ ନାମକ ଦାନବର ପୁତ୍ର ଥିଲା । ଏ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସଖା ଥିଲା ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହା ନିକଟରେ ସତ୍ୟ କରିଥିଲେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯେ ମୁଁ ଭୋଡେ ଦନବେଳେ ବା ରାତ୍ର ବେଳେ ମାରିବି ନାହିଁ, କମ୍ବା ଶୁଖିଲା ବା ଓଦା ଅସ୍ତ୍ରରେ ମାରିବ ନାହିଁ । ପରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାର ବଳ ହରଣ କରି ନେଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଅଶ୍ୱିନୀ-କୁମାରଦ୍ୱୟଙ୍କ ଠାରୁ ସମୁଦ୍ରଫେନ ପରି ଏକ ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ର ନେଇ ଏହାକୁ ମାରିଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଶୁମ୍ଭ ଓ ନିଶୁମ୍ଭ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ସାନ ଭାଇ (ହି. ଶ) —

3. Name of the younger brother of the demons Śumbha and Niśumbha.

୪ । ଏକ ଋଷିଙ୍କ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4 Name of a sage

ନମୁଚିଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବ (ନମୁଚି+ଦ୍ୱିଷ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍, ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—

Namuchidwiṭ (ନମୁଚିଦ୍ୱିଟ୍, ନମୁଚିସୂଦନ, ନମୁଚି ନିସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Śiba.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.

ନମୁଦ୍—ଦେ ବ.—(ଭୁଲ. ଫା. ନମୁଦ୍=ବାହ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ;ଆରମ୍ଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ-ଯୋଗେଶ୍ୱର)—କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତି—

Namud Appointment; deputation.

ନମୁଦ ଦେ. ବିଶ.—କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ—

ନମୁଦ୍ ବହାଲ Appointed; deputed to do a work.

(ନମୋଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମୁଦ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—

Namud karibā To appoint a person.

ନମୁଦ କରା ବହାଲ କରନା

ନମୁନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ଆଦର୍ଶ—

Namuna 1. Model.

ନମୁନା ୨ । ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ପୂର୍ବରୁ ଚିତ୍ରକରର ମୋଟାମୋଟି ଆଙ୍କିବା **ନମୁନା** ଚିତ୍ର—2. A preliminary rough sketch drawn by a painter.

୩ । ନମ୍ବ; କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଗୁଣ ଆଦି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ସେହି ପଦାର୍ଥରୁ ନିଆ ଯାଇଥିବା ଅଂଶ —

3. Specimen; sample; pattern.

୪ । ନିଦର୍ଶନ—4. Indication; proof.

୫ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ —5. Example.

ନମେରୁ—ସଂ. ବ. (ନମ୍ ଧାତୁ+ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣାର୍ଥେ ଏରୁ) —

Nameru ୧ । ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ (ଦେଖ)—1. Rudrāksha (See)

୨ । ସୁରସୁନ୍ଦାଗ; ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—

2. A flower-tree; Mesua Ferra.

ନମୋ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନମଃ;ସମ୍ବୋଧନରେ ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧିରେ Namo 'ନମୋ' ରୂପ ଧାରଣ କରେ, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଏହି ଆକାରରେ ନମୋ ପୃଥକ୍ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର; ନମସ୍ତୁ—

(interjection) Obeisance to you !

ବୋଇଲେ ନମୋ ମହେଶ୍ୱର । ରାଘ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବାମୃତ ।

ନମୋଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (ନମଃ+ଗୁରୁ) —୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ —

Namo guru 1. A Brāhmaṇa.

୨ । ଆଗୁର୍ଯ୍ୟ; ଗୁରୁଦେବ —

2. A spiritual preceptor.

ନମୋଦ୍—ଦେ. ବ. ଓ ବିଶ.—ନମୁଦ୍ (ଦେଖ)

Namod Namud (See)

ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଉଲ୍ଲେଖ—Mention.

ନମୋନମ(ମୋ)—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନମୋନମଃ)—ନମ (ଦେଖ)

Namonama(mo) Nama (See)

ନମୋ ନମୋ ତୁମ୍ଭେ ଗୁରୁ ମୋର ତୁମ୍ଭକୁ ନମୋନମ **ନମୋ ନମୋ** କୃଷ୍ଣ ଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନମୋନମଃ—ସଂ. ଅ. (ନମଃ+ନମଃ)—ନମ (ଦେଖ)

Namonamaḥ Nama (See)

ନମୋ ନମସ୍ତେ—ସଂ. ଅ. (ନମଃ+ନମସ୍ତେ)—ନମ (ଦେଖ)

Namo namaste Nama (See)

ନମୋବାକ—ସଂ. ବ. (ନମଃ+ବାକ୍; ନିଯାଉନ) —ନମସ୍କାର ବଚନ;

Namobāka ନମସ୍କାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୁହଁରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ବଚନ— Formula uttered at the time of salutation.

ନମ୍ପ(ମ୍ଫ)—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବୈଦେ ବ.—(ଇଂ. ଲ୍ୟାମ୍ପ୍; ତୁଲ. ବ. ନମ୍ପ, ନମ୍ଫ)—ଏକପ୍ରକାର ଜାଳିବା ଖରି—A kind of open kerosine lamp.

ନମ୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଯିବା; ଗମନ କରିବା—

Namba (root) 1. To go.

୨ । ଚଳିବା; ଘୁଞ୍ଚିବା; ଗଡ଼ଣଶୀଳ ହେବା—2. To move

ନମ୍ବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଲମ୍ବ)—ଲମ୍ବ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Namba etc. Lamba etc (See)

ନମ୍ବଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବିଶ. (ସଂ. ଲମ୍ବ)—ଲମ୍ବଡ଼ା (ଦେଖ)

Nambaṛdā Lambaṛdā (See)

ନମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ନମ୍ବର୍)—୧ । ଅଙ୍କ; ସଂଖ୍ୟା;

Nambara 1. Number; numerical figure.

ନମ୍ବର ୨ । କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା—2. Successive number; **ନଂବର** serial number.

(ନମ୍ବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦିରେ ଦିଆଯିବା ମାର୍କା ବା ସଂଖ୍ୟା—

3. Figure or number marked on an article.

୪ । ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରାପ୍ତ ପାଇବା ମାର୍କା —

4. Examination—marks.

୫ । ମକଦ୍ଦମା – 5, Case; suit.

(ଯଥା—ଆଜି ସବଜଜ ଦରବାର ଗୁରୁଙ୍କ ନମ୍ବର ବନ୍ଦ କରିବେ ।)

୭ । ମକଦ୍ଦମାର ପରିଗୃହୀତ କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା —

7. The serial number of a suit or a case.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ପାଇଁ ଉହାଁରେ ଦିଆଯିବା ସଙ୍ଖ୍ୟା—7. Number put as a distinguishing mark.

ବିଣ—୧ । ନମ୍ବର ଯୁକ୍ତ—

1. Bearing a mark or number.

(ଯଥା—ବାଲୁବଜାରର ୧୩ ନମ୍ବର ଘର ।)

୨ । (ଏତେ) ସଙ୍ଖ୍ୟକ; ସଙ୍ଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ—

2. Numbering (so much).

୩ । (ଅମୁକ) ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ; ରକମର—

3 Belonging to a particular class.

(ଯଥା—ଅଜ୍ଲ ନମ୍ବର ମାଲ ନ ହେଲେ ସେ ବାବୁଙ୍କ ପାଟିକ ସ୍ୱାଦ ଲୁଗିବ ନାହିଁ ।)

ନମ୍ବରଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନମ୍ବର୍ ଓ ହି. ଦାର୍) —୧ । ରାଜସ୍ୱଦାତା ପ୍ରଜା—

Nambaradār

ନମ୍ବରଦାର

1. A revenue-paying royat.

୨ । ଗ୍ରାମରଦାର୍; ଗ୍ରାମାଧକ୍ଷ; ଗଉନ୍ଡିଆ—

2. Headman of a village.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରାମାଧକ୍ଷ ବା ଗଉନ୍ଡିଆ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ କର-ଦାତାଙ୍କର ଦେୟ ରାଜସ୍ୱ ସଂଗ୍ରହ କର ରାଜକୋଷ ଜମାକରାକୁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି । ଏ କରଦାତାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନଧି ଏବଂ ଏହାଙ୍କ ନାମ ସରକାର ରେଜଷ୍ଟରରେ ଲେଖାଥାଏ ।]

ନମ୍ବର ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଛାତ୍ରର କଥିତ ବା ଲିଖିତ ଉତ୍ତର ଦେଖି ମାର୍କ ଦେବା—1. To give or award marks to an examinee by examining his answers to questions.

Nambara debā

ନମ୍ବର ଦେଓ୍ୱା

ନମ୍ବର ଦେନା

୨ । ନମ୍ବର ମାରିବା (ଦେଖ)

2. Nambara māribā (See)

ନମ୍ବର ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ସଙ୍ଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନିତ କରିବା—

Nambara māribā

1. To mark with a number.

[ନମ୍ବର ବସା(ସେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ମାର୍କା ମାରିବା; ନମ୍ବର ଦେବା 2. To attach a mark or number.

ନମ୍ବରମାରା; ନମ୍ବରବସାନ

ନମ୍ବରଦେନା

ନମ୍ବରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନମ୍ବରୀ (ଦେଖ)

Nambariā Nambarī (See)

ନମ୍ବରିଙ୍ଗ୍ ମେସିନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପାଉଚ, ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠା ଆଦରେ କ୍ରମସଙ୍ଖ୍ୟା ଛପି ଦିଆଯାଏ—Numbering machine.

Nambaring mesin

ନମ୍ବରିଙ୍ଗମେସିନ

ନମ୍ବରିଙ୍ଗ ମସିନ

ନମ୍ବରୀ—ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ଲମ୍ବା; ନମ୍ବର ମରାଯାଇଥିବା —

Nambarī

1. Marked; numbered

ନମ୍ବରୀ (ଯଥା—୪୦ ନମ୍ବରୀ ସୂତା ।)

ନମ୍ବରୀ ୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ମାର୍କାମାରା; ନାମଜାଦା—

2. Celebrated; notorious.

ନମ୍ବରୀ ମକଦ୍ଦମା—ବୈଦେ. ବ—ଧାର୍ଯ୍ୟବାହୁକରୂପେ ଓ କ୍ରମଅନୁସାରେ ବଗୁର କରାଯିବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମକଦ୍ଦମା—Regular suit; title suit.

Nambarī makaddamā

ନମ୍ବରୀ ମକଦ୍ଦମା

ନମ୍ବରୀ ସେର—ବୈଦେ. ବ—ବାଲେଶ୍ୱର ସେର; ୮୦ ଟଙ୍କା ଓଜନର ପକୀ ସେର—A standard seer of 80 rupees weight.

Nambarī sera

ନମ୍ବରୀ ସେର

ନମ୍ବା—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲମ୍ବା (ଦେଖ)

Nambā Lambā (See)

(ନମ୍ବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମ୍ବା(ମ୍ବେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଲମ୍ବାଇବା (ଦେଖ)

Nambā(mbe)ibā Lambāibā (See)

ନମ୍ବିବା—ଗ୍ରା. କି—ଲମ୍ବିବା (ଦେଖ)

Nambibā Lambibā (See)

ନମ୍ବୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କି. ବିଣ—ଲମ୍ବୀ (ଦେଖ)

Nambī Lambī (See)

ନମ୍ବୁରୀ(ଦ୍ରୀ)—ଦେ. ବ. ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ମାଲବାର ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—

Namburī(dri)

ନାମ୍ବୂଦି

ନମ୍ବୁରୀ

A class of Brāhmaṇas of the Malabar (west) coast of S. India.

[ନାମ୍ବୁରୀ(ଦ୍ରୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

[ଦ୍ର—କୁହାଯାଏ ଯେ ଏମାନେ ୧୨୦୦ ବା ୧୫୦୦ ପୂର୍ବେ ପୂର୍ବ ଭାରତରୁ ଆସି ମାଲବାର ଉପକୂଳରେ ବସତି କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ପରଶୁରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଅଣା ହୋଇ ଥିଲେ ବୋଲି କହନ୍ତି ଏବଂ ଚେରଲ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ନାମକ ସ୍ମୃତିଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ଗୃହୀତ । ଏମାନଙ୍କ ବଂଶର ବଡ଼ ପୁଅମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି ଓ ବଂଶର ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷମାନେ ନାୟାର ଜାତୀୟା ନାରୀଙ୍କ ସହବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ପୁଅ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଏ । ପୁଅ ନ ଥିଲେ କନ୍ୟାର ପୁତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହୁଏ । ବଂଶର ସାନ ପୁଅମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ନାୟାର ଝିଅର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ନମ୍ବୁରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କନ୍ୟାର ବିବାହ-ଯୋଗ୍ୟ ବୟସର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ ଏବଂ ବହୁ କନ୍ୟା ଅବିବାହିତା ହୋଇ ରହନ୍ତି । ମୃତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଦଳ ଅନୁମତିରେ ବିଧବା ଯୌବନସ୍ଥ ଓ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ । ପିତାର ଏକ ମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଯୋଷ୍ୟ-ପୁତ୍ର ରୂପେ ଦିଆ ଯାଇ ପାରେ ଓ ଉକ୍ତ ଦୈମୁଷାୟନ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ-କାଳ ପିତାଙ୍କୁ ଓ ଯୋଷିଆ ପିତାକୁ ପିଣ୍ଡ ଦେଇ ଦୁହିଁଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଏ ବା ମେନ୍ ସାବ୍ୟସ୍ତଙ୍କ ସକଳତ ହନୁ ଆଇନ୍ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ର ।

ନମ୍ବେ ନମ୍ବେ—ଗ୍ରା. କି. ବିଣ—ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ; ସିଧା ସିଧା—

Nambe nambe

Straight; straightway.

ନମ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ନମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ରକ) —୧ । ବିନୀତ; ବିନଯୀ ସଙ୍କୁଚିତ-

Namra

1. Humble; lowly; submissive.

(ନମ୍ରତା—ବ) ୨ । ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର—2. Polite.

୩ । ଯାହା ନଇଁ ଅଛି—3. Bowed; bent down.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବକ୍ରୀକୃତ—4 Bent.

୫ । ମୃଦୁ—5. Meek; mild.

୬ । କୋମଳ; ନରମ—6. Soft; pliant.

ନମ୍ରକ - ସଂ. ବ. (ନମ୍ର + ସଜ୍ଞାର୍ଥେକ)—ବେତସ; ବେତ—
Namraka Retan; cane.

ନମ୍ର ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନମ୍ର + ପ୍ରକୃତି)—୧ । ଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ; ଭଦ୍ରତା—1. Politeness.
Namra prakṛuti

୨ । କୋମଳ ସ୍ୱଭାବ—2. Meek nature.

୩ । ବିନୟ—3. Humble nature, humility.

ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିକ (ଦେଖ)
Namra prakṛutika (See)

ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିକ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନମ୍ର + ପ୍ରକୃତି; 'କ' ଆଗମ)
Namra prakṛutika (ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—1. Humble; sweet-tempered.

୨ । ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର—2. Polite.

୩ । ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
3. Of a gentle or meek disposition.

ନମ୍ର ମୁଖ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା, ନମ୍ର + ମୁଖ)—ଅବନତ ମସ୍ତକ; ନତମୁଖ—
Namra mukha Head bent down; drooping head.

(ନମ୍ରମୁଖୀ, ନମ୍ରମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—

୧ । ନତମୁଖ; ଦ୍ୱୈଠବଦନ; ଯାହାର ମୁହଁ ତଳକୁ ହୋଇଅଛି—1. With the head bent down.

୨ । ତଳକୁ ମୁହଁ କରିଥିବା—
2. Facing downwards.

୩ । ଲଜ୍ଜାଶୀଳା; ଯେ ସବୁବେଳେ ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁ ତଳକୁ ଚୋଟ ଥାଏ—3. Shy; always looking downwards on account of modesty; coy.

ନମ୍ର ଶୀଳ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନମ୍ର + ଶୀଳ = ସ୍ୱଭାବ)—
Namra śīla ନମ୍ରପ୍ରକୃତିକ (ଦେଖ)
(ନମ୍ରଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Namraprakṛutika (See)
(ନମ୍ରଶୀଳତା—ବ)

ନମ୍ର ସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବ ଓ ବହୁ. ପୁଂ—ନମ୍ରପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Namra swabhāba Namraprakṛuti (See)
(ନମ୍ରସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମ୍ରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନମ୍ର + ଅଙ୍ଗ)—ସୁକୋମଳ ଶରୀର—
Namrāṅga Pliant body.
(ନମ୍ରାଙ୍ଗୀ, ନମ୍ରାଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ—ସୁକୋମଳ ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ—
Having soft limbs.

ନମ୍ରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନମ୍ର)—ନମ୍ରଦେବା; ବିନୟସମ୍ପନ୍ନ ହେବା—To be polite.
Namriba

ଭତ ପ୍ରମୋଦତ ହୋଇ ହରସଦସ୍ୱ ବଦର
ନମ୍ରିଲ ସ୍ୱକୃତଫଳ ଲଭଇପୁର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରାତୀ. ରଘବାଦ୍ୟ ।

ନୟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ --୧ । ଗମନ କରିବା; ଯିବା—1. To go.
Naya (root) ୨ । ଚଳିବା; ଗତି କରିବା—2. To move.

ନୟ—ସଂ ବ. (ଗା ଧାତୁ = ଯାଇବା + ଘଞ୍. ଅ) —୧ । ଆଚରଣ—
Naya 1. Conduct; behaviour.

୨ । ବିଧି; ମାର୍ଗ; ନିୟମ—
2. Rules; morals; policy; maxim; principle.

୩ । ରାଜନୀତି—3. Politics.

୪ । (+କରଣ. ଅ)—ମାର୍ଗଶାସ୍ତ୍ର—
4. Sociology; ethics; the science of morality.

୫ । ଗୁରୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ବଚନ—5. Advice received from a preceptor; precepts.

୬ । ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ; ନ୍ୟାୟବଳ ଖେଳ; ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ—
6. A kind of game at chess.

୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ନେତା—
7. A guide; a leader.

୮ । ଚଳିବାର ସ୍ୱତ୍ତ—8. Way of life (Apte).

୯ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟି—9. Prudence; foresight; circumspection (Apte).

୧୦ । ରାଜନୀତିଜ୍ଞତାବଳ—10. Policy; statesmanship; political wisdom (Apte).

୧୧ । ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ମାର୍ଗ—
11. Morality; equity; rectitude (Apte).

୧୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ପରିକଳ୍ପିତ ଉପାୟ—
12. Plan; design; scheme (Apte).

୧୩ । ବିଧିବଦ୍ଧ ପନ୍ଥା; ସ୍ୱତ୍ତ—13. Method; manner; course; system (Apte).

୧୪ । କୌଣସି ମତବାଦ—
14. Doctrine; opinion (Apte).

୧୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—15. A name of Bishṇu (Apte).

୧୬ । ପରିଚାଳନ; ପଥପ୍ରଦର୍ଶନ—
16 Guiding; leading; managing (Apte).

ସଂ. ବିଣ—୧ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ; ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ—
1 Righteous; just.

୨ । ଅଗ୍ରଗାମୀ—2. Leading.

୩ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯଥାଯୋଗ୍ୟ—
3. Suitable; right; proper (Apte).

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଲ୍ୟୁ)—ଧ୍ୟାନ; ଏକାଗ୍ରଦୃଷ୍ଟି—
Contemplation; concentrated attention.

ବନସ୍ଥରେ ତାଙ୍କର ନୟନ ରଖି
ବଳ ହରଷେ ମାଳ ନୟ ନ ରଖି ସେ । ଉତ୍କ. ବୈଦେଖୀଶବଳାସ ।

ନୟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nayaka ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି—
(ନୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A skilful manager (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ରାଜନୀତିଜ୍ଞ କୁଶଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A statesman (Apte).

ସ. ବହ—୧ । ନେତା; ପରିଚାଳନକାର୍ଯ୍ୟ—
1. Leading; managing.

୨ । ରାଜନୀତିଜ୍ଞ—2. Versed in policy or politics (Apte).

ନୟ ଚକ୍ଷଃ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନୟ+ଚକ୍ଷୁସ୍; ୬ମା. ୧ବ)—
Naya chakshuḥ ଯାହାର ରାଜନୀତିରେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଅଛି—
Having political foresight; prudent; wise (Apte.

ନୟଜ୍ଞ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୟ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nayajña ୧ । ନୀତିବିଶାରଦ—
(ନୟକୋବିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Versed in politics.
(ନୟଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ରାଜନୀତିବିଶାରଦ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ନୟଜ୍ଞତା—ବ) 1. A politician; a statesma (Apte).

୨ । ଓସ୍ତାଦ ପେଞ୍ଚ ଜାଣିବା ବାଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Tactician; statesman skilled in policy

୩ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟିବିଶିଷ୍ଟ—3. Prudent (Apte).

ନୟନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଲାଇନ୍)—
Nayan (etc) ଲାଇନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ନୟନ; ଲାଇନ୍ **नयन, लाइन** Lāin etc (See)

ନୟ୍ କ୍ଲାଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଲଙ୍କ୍ଲଥ୍)—
Nayan-klāṭ କଲରୁଣା ଧଳାସୂତାର ଲୁଗା—
(ନୟନବସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) Longcloth; machine-woven
ଲଂକ୍ଲଥ୍ **नयनगिलाठ** white cotton cloth.

ନୟନ୍ ପରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଲାଇନ୍=ସଂକ୍ତି+ପାରେଡ୍=
Nayan paret ସେନାମାନଙ୍କର ବ୍ୟାୟାମ ଅଭ୍ୟାସ)—
ନୟନ ପରେଟ ୧ । ସେନାମାନଙ୍କର ସଂକ୍ତିବଦ୍ଧ ହୋଇ ବନ୍ଧୁକ
नयन परेट ଆଦି ମାରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—
1. Military parade

୨ । ଯେଉଁ ମୁକ୍ତସ୍ଥାନରେ ସେନାମାନେ ବନ୍ଧୁକଆଦି ମାରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି—2 A field where soldiers hold military parade or target practice.

ନୟନସୁକ(ଖ)—ବେ. ବ. (ସ. ନୟନସୁଖ; ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର)—
Nayan-suk(kh) ସୂକ୍ଷ୍ମଚକ୍କଣା କଲରୁଣା ସୂତା ଲୁଗା; ସୂତାର ପତଳା
ନୟନସୁଖ ସାଟୀନ୍ କଳା—White shirting; cambric.
नैनसुख

ନୟନ—ସ. ବ. (ଣା ଧାତୁ=ନେବା+କରଣ. ଅନ)—୧ । ଚକ୍ଷୁଃ;
Nayana ଆଖି—1 Eye.

୨ । (+ଗୁବ. ଅନ) ପ୍ରାପଣ; ପ୍ରାପ୍ତି କରାଇବା—
2. Procuring.

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ—3. A guide.

୪ । (କାଳ) ଯାପନ; କଟାଇବା; ଅତିବାହନ—
4. Passing (of time); whiling away.

୫ । ରାଜ୍ୟାଦିର ଶାସନ—
5. Ruling; governing (Apte).

[ଦ୍ର—'ନୟନ' ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷଣ ହୁଏ, ଯଥା—ତ୍ରିନୟନ (ଶିବ); ମୃଗନୟନା ଓ ଏଣୀନୟନା (ସ୍ତ୍ରୀ)।]

ନୟନ ଗୋଚର—ସ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଗୋଚର=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-
Nayana gochara ଗ୍ରାହ୍ୟ)—୧ । ଚକ୍ଷୁଗୋଚର; ଦେଖାଯିବା;
ଦୃଷ୍ଟିର ବିଷୟୀଭୂତ; ଯାହା ଦେଖାଯାଏ—
1. Visible; apparent.

୨ । ସମକ୍ଷ; ଯାହା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଖି ଆଗରେ ଅଛି—
2. Which is before the eyes of a person.

ନୟନଗୋଚର କରିବା—ଦେ. କି.—ଦେଖିବା—
Nayanagochara karibā To see.
ନୟନଗୋଚର କରା **नयन गोचर करना**

ନୟନ ଜଳ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଜଳ)—ଲୋତକ; ଲୁହ;
Nayana jaḷa ଅଶ୍ରୁ—Tears.
(ନୟନ ନୀର, ନୟନ ବାରି, ନୟନ ସଲିଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୟନ ଜୁ(ଜୋ)ଡ଼ି(ରି)—ଦେ. ବ. (ସ. ଣା ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନୟନ
Nayana ju(jo)ṛdi(ri) =ନେବା, ପ୍ରାପଣ+ଜଳ; ଯେଉଁ
[ନଏନ ଜୁ(ଜୋ)ଡ଼(ରି)—ଅନ୍ୟରୂପ] ବାଟେ ଯାଣ୍ଟି ବାହାର
ଯାଏ)—ସଡ଼କର ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା ଜଳନିର୍ଗମନର
ମୋରି ନାଳ; ନର୍ଦ୍ଦମା—Drains on both sides of a road;
ନୟନ ଜୁଲୀ gutter.

ନୟନ ଠାର—ଦେ. ବ.— ନୟନ ଭଙ୍ଗୀ; ଆଖିଠାର; ଆଖିଦ୍ୱାର ଇସାରା-
Nayana ṭhāra Wink; furtive looks.
ନୟନଠାର **कनखी, आँख मटमट**

ନୟନ ତରା—ଦେ. ବ. (ସ. ନୟନ ତାରା)—ନୟନତାରା (ଦେଖ)
Nayana tarā Nayana tārā (See)
ଚେଖର ପୁତୁଳ **आँखकी पुतली, आँखका तारा**

ନୟନ ତାରା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ତାରା)—୧ । କଳାନକା;
Nayana tārā ଆଖିର ମଣି; ଆଖିର ପୁଅ; ଆଖିର କେନ୍ଦ୍ରରେ
(ନୟନ ତାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଳାଡୋଳାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଥିବା
ଦର୍ପଣବତ୍ ସ୍ୱଚ୍ଛ କୋମଳ ଚର୍ମଖଣ୍ଡ—1. The pupil of the eye.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠାରୁ ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—2. One's most beloved object.

ନୟନ ତୃପ୍ତିକର—ସ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ ତୃପ୍ତିକର; ନୟନ+
Nayana truptikara ତୃପ୍ତିକର)—ଯାହା ଦେଖିଲେ ମନରେ
(ନୟନ ତର୍ପକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆନନ୍ଦ ହୁଏ; ନୟନ ପ୍ରିୟ; ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ-
Pleasing to the eye.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୟନ ପଟ୍ଟ – ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ପଟ୍ଟ)—ଆଖିର ପଲକ; ଆଖି ପତା (ହୁ ଶ)—Eye-lid.
Nayana paṭa
(ନୟନଚ୍ଛଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୟନ ପଥ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ନୟନ + ପଥ)—ଦୃଷ୍ଟି ଯେତେ ଦୂର ଯାଇ ପାରେ; ଦୃଷ୍ଟିପଥ—Ken; the range of sight.
Nayana patha

ନୟନ ପିତୁଳା(ଳି)—ଦେ. ବ. (ଷ. ନୟନ ପୁତ୍ତଳିକା)—
Nayana pitu|ā(|i)
ଚୋଖେର ପୁତୁଳ
आखकी पुतली ନୟନ ତାରା ରୂପେ ମୋ ଅଙ୍ଗି ଶୋ ।
ନଜରୁଲଗୋର. ସୀତାବନବାସ ।

୧ । ନୟନ ସମ୍ପତ୍ତି ୨ (ଦେଖ)
2. Nayana sampatti 2 (See)

ନୟନ ପୁଟ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ପୁଟ)—ଆଖିର ଗହ୍ୱର—
Nayana puṭa
The cavity of the eye (Apte).

ନୟନ ପେଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଷ. ନୟନ ଓ ପେଟ୍ଟିକା)—
Nayana per|i
ଯାହା ଆଖିଆଗରେ ନ ଥାଏ ଅଥଚ ସବୁବେଳେ କଳ୍ପନାରୂପ ଆଖିଆଗରେ ନାଚୁ ଥାଏ—Any absent thing which dances before one's eyes.
ସେ ଶୋଇ ଜଣେ ମୋ ନୟନ ପେଡ଼ି । ଭକ୍ତ. ଗୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ନୟନ ପ୍ରତିମା—ଷ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅତି ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି; ନୟନ ସମ୍ପତ୍ତି—One's most beloved person.
Nayana pratimā

ନୟନ ପ୍ରିୟ—ଷ. ବହୁ—ନୟନ ତୃପ୍ତିକର—
Nayana priya
Pleasing to the eye.

ନୟନ ବିଷୟ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ବିଷୟ)—
Nayana bishaya
୧ । ଦେଖାଯାଉ ଥିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
1. Any visible object.
୨ । ଦରବଳୟ; ଚକ୍ରବାଳ—2. The horizon (Apte)
୩ । ଦୃଷ୍ଟିପଥ—3. The range of sight (Apfe).
ଷ. ବହୁ—ନୟନଗୋଚର (ଦେଖ)
Nayana gochara (See)

ନୟନସମ୍ପତ୍ତି—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ସମ୍ପତ୍ତି)—
Nayana sampatti
୧ । ନୟନ ପ୍ରତିମା (ଦେଖ)
1 Nayana pratimā (See)
୨ । ଆଖିଆଗରେ ସବୁବେଳେ ନାଚୁଥିବା ଅନୁପସ୍ଥିତ ବା ଅତୀତ ବିଷୟ—2. Any past or absent thing which dances before one's eyes.

ନୟନ ସୁଖକର—ଷ. ବହୁ—ନୟନ ତୃପ୍ତିକର (ଦେଖ)
Nayana sukhakara Nayana tṛptikara (See)
(ନୟନ ସୁଖଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୟନା(ନୀ) – ଷ. ବ. (ନୟନ + ଅ; ଈ)—ଆଖିର ପିତୁଳା—
Nayanā(nī)
The pupil of the eye (Apte).

ନୟନାନନ୍ଦ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ଆନନ୍ଦ)—ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରୀତି—
Nayanānanda
Pleasure to the eye
(ନୟନାନନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଷ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନୟନ ତୃପ୍ତିକର; ସୁନ୍ଦର—Beautiful.

ନୟନାନନ୍ଦକର—ଷ. ବହୁ. ପୁଂ—ନୟନାନନ୍ଦ (ଦେଖ)
Nayanānandakara Nayanānanda (See)
(ନୟନାନନ୍ଦକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୟନାଭିରାମ—ଷ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି ନୟନ + ଅଭିରାମ)—
Nayanābhirāma
ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରୀତିକର; ନୟନ ତୃପ୍ତିକର—Pleasing to the eye; lovely to behold.
(ନୟନାଭିରାମା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଷ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon (Apte).

ନୟନାମୋଷୀ—ଷ. ବହୁ. (ନୟନ + ଆ + ମୁଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nayanāmoshī
୧ । ଯାହା ଆଖିକୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିଶୂନ କରିଦିଏ—
1. Blinding the sight; obscuring (Apte).

ନୟନାଶ୍ରୁ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ଅଶ୍ରୁ)—ଲୁହ; ଗ୍ଲୋତକ—
Nayanāśru
Tears.

ନୟନୀ—ଷ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୟନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନୟନତାରା; ଆଖିର ପୁଅ—
Nayanī
The pupil of the eye.
ଷ. ବହୁ. ପୁଂ. (ନୟନ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—Having eyes.
(ନୟନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୟ ନେତା—ଷ. ତ. ପୁଂ. (ନୟ + ନେତୃନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Naya neta
ରାଜନୀତି ବିଷୟରେ ନେତୃତ୍ୱ କ୍ଷମତା ବା ଅଭି ବିଚକ୍ଷଣ
(ନୟନେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟକ୍ତି—A master in politics (Apte).

ନୟନୋତ୍ସବ—ଷ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୟନ + ଉତ୍ସବ)—୧ । ପ୍ରଦୀପ—
Nayanotsaba
1. Lamp.
୨ । ନେତ୍ରତୃପ୍ତିକର କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
2. Any lovely object.
୩ । ସୁନ୍ଦର ବା ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ ଦେଖିବା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନୟନର ଆନନ୍ଦ—3. Delight of the eyes (Apte).
ଷ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନେତ୍ରପ୍ରିୟ; ନୟନତୃପ୍ତିକର—
Pleasing to the eye.

ନୟନୋପାନ୍ତ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ଉପାନ୍ତ)—
Nayanopānta
ଅପାଙ୍ଗ; ଚକ୍ଷୁର କୋଣ; ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ—The corner of the eye.

ନୟନୌଷଧ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୟନ + ଔଷଧ)—
Nayanau|adha
ପୁଷ୍ପକାସୀସ; ହରିତକସ—
Copperas; yellow vitriol.

ନୟ ପୀଠୀ—ଷ. ବ. (ନୟ + ପୀଠ + ଈ)—ସତରଞ୍ଜି ବା ପଶାଖେଳର ପାଲ—The board or cloth on which men are moved in play; chessboard; dice-board (Apte).
Naya pīṭhī

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୟ୍ ପ୍ରୟୋଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟ୍=ନୀତି, ବିଧି+ପ୍ରୟୋଗ)—
Naya prayoga ରାଜନୀତିର ବ୍ୟବହାର; ରାଜନୀତିକ ଦୂରଦର୍ଶନ—
Practical politics; statesmanship; political wisdom (Apte).

ନୟ୍ ବର୍ତ୍ମ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟ୍=ନୀତି+ବର୍ତ୍ମ=ବାଟ)—
Naya barttma ରାଜନୀତିର ମାର୍ଗ—
(ନୟ୍ବର୍ତ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) A method or way of politics.

ନୟ୍ ବାଦୀ—ସ. ବଣ. ଓ ବ. ପୁଂ. (ନୟ୍+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ନୟଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Naya bādī Nayajña (See)

ନୟ୍ବିଦ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୟ୍+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ନୟଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Nayabid Nayajña (See)

ନୟ୍ବିଶାରଦ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ନୟ୍+ବିଶାରଦ)—
Nayabiśārada ନୟଜ୍ଞ (ଦେଖ)
(ନୟ୍ବିଶାରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nayajña (See)

ନୟ୍ଶାଳୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୟ୍+ଶାଳନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନ୍ୟାୟପର—
Nayaśālī Just; righteous (Apte).
(ନୟ୍ଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୟ୍ଶାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ମ. ପ. ଲୁପ୍; କ. ଧା)—
Nayaśāstra ୧। ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର—1. Ethics; moral science.
୨। ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର—2. The science of civil government; politics.
୩। ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—3. Any work on politics or political economy (Apte).

ନୟ୍ଶୀଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୟ୍+ଶୀଳ)—
Nayaśīla ୧। ନୀତିଜ୍ଞ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ନୟ୍ଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Versed in politics.
(ନୟ୍ଶୀଳତା—ତ) ୨। ବିନୀତ (ହି. ଶ.)—2. Humble.

ନୟ୍ସ୍—ଦେ. ବ—ଲ୍ୟୁସ (ଦେଖ)
Nayas Layas (See)

ନୟା—ବୈଦେ. ବଣ. (ସ. ନବ; ଯାବନିକ ଶବ୍ଦ)—୧। ନୂତନ—
Nayā 1 New
ନୟା ୨। ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—2. Newly started.
ନୟା (ଯଥା—ନୟାସଡ଼କ; ନୟାବଜାର।)

ନୟାଗଡ଼—ଦେ. ବ—ନୂଆଗଡ଼ (ଦେଖ)
Nayāgaṛda Nūāgaṛda (See)

ନୟାନ୍ତ—ଦେ. ବଣ—ଅତିଶୟ କ୍ଲାନ୍ତ—
Nayānta Vsry tired.
ଥକାହୁଆ

ନୟାବାଦ୍(ଦୀ)—ଦେ. ବ. (ସ. ନବ+ଫା. ଆବାଦ୍)—
Nayābād(dī) ନୂଆ ଗୃହ ହୋଇଥିବା ଜମି—
[ନୟା ଆବାଦ(ଦୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ] Newly reclaimed land.
ନୟାଆବାଦୀ ଦେ. ବ—ନୂଆ ଆବାଦ ହୋଇଥିବା (ଜମି)—
ନୟାଆବାଦୀ Newly reclaimed; recently brought under cultivation.

ନୟ୍ୟାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ତରବାରିର ଖୋଳ—
Nayām Scabbard; sheath.
ନୟାମ **ନୟାମ**

ନର—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନୃ ଧାତୁ=ନେବା; ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଆତ୍ମୋନ୍ନତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ)—୧। ମାନବ; ମନୁଷ୍ୟ—
Nara 1. Man; human being.
(ନାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨। ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩। ଅର୍ଜୁନ—3. Arjuna.
୪। ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସ୍ତମ୍ଭ—4. A boundary pillar.
୫। ପରମାତ୍ମା—5. The Supreme Spirit.
୬। ସତରଞ୍ଜି ଖେଳର ଗୋଟି—
6. A man or piece at chess (Apte).
୭। ସୂର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ିର ଛାୟାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶଙ୍କୁ—
7. The pin of a sundial; gnomon (Apte).
୮। ମନୁଷ୍ୟର ଉଚ୍ଚତା; ପୁରୁଷ (ଯଥା—ପୁରୁଷେ ପାଣି)—
8. A man's height.
୯। ଧର୍ମରାଜ ଓ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ପୌରାଣିକ ଋଷିବିଶେଷ—9. Name of a primitive sage.
[ଦ୍ର—ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅଂଶାବତାର ଥିଲେ ଓ ନାରାୟଣ ନାମରେ ଏହାଙ୍କର ଏକ ଖ୍ୟାତି ଥିଲେ। ହି. ଶବ୍ଦସାଗର।]
୧୦। ଘୋଡ଼ା—10. A horse (Apte).
୧୧। (ବ୍ୟାକରଣ) ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ଅନ୍ତ୍ୟପଦ—
11. (grammar) A personal termination.
୧୨। ରୋହିଷ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
12. Rohisha (See)
୧୩। ସେବକ (ହି. ଶ.)—
13. Servant; boy servant; men servant.
ଦେ. ବ.—୧। ଅଣ୍ଡର ଜୀବ—1. Male animal.
୨। (ସ. ଲମ୍ବନ) ଫଳି; ସୂତା; ସରୁ—
2. String (of beads or necklace).
(ନାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ ବଣ.—ଅଣ୍ଡର; ମର୍ଦ୍ଦ; (ଜୀବ)—
ନର **ନର** A male (animal).

ନରକ—ସ. ବ.—୧। (ନୃ ଧାତୁ+ଅକ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପାପୀମାନେ ନଅା ଯାଆନ୍ତି)—ପରଲୋକରେ ପାପୀର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତିର ସ୍ଥାନ—1. Hell; infernal regions.
Naraka
[ଦ୍ର—ନରକ ୨୧ ଗୋଟି ଯଥା—ତାମିସ୍ର, ଅନ୍ଧତାମିସ୍ର, ରୌରବ, ମହାରୌରବ, କୁମ୍ଭୀପାକ, କାଳସୂତ୍ର, ଅସିପତ୍ରବନ, ସୂକରମୁଖ, ଅନ୍ଧକୂପ, କୃମିଭୋଜନ, ସନ୍ଦଂଶ, ତପ୍ତସୂର୍ମି, ବଜ୍ରକଣ୍ଟକ, ଶାଲ୍ମଳୀ, ବୈତରଣୀ, ପୁଯୋଦ, ପ୍ରାଣରୋଧନ, ଶାନଗତ, ଅସୀତ, ସୂଚୀମୁଖ, ପ୍ରାଣରୋଧ, ଲାଲାଭକ୍ଷ, ଅବୃଷ୍ଟିଯାନ, ଶୂଳପ୍ରୋତ, ଅବଟ, ନିରୋଧନ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୨୬ ଅଧ୍ୟାୟର ଶୁକପଦ୍ମଶିତ ସମ୍ବାଦରେ ଉକ୍ତ ୨୧ ନରକ ଓ କେଉଁ ପ୍ରକାର ପାପୀ କେଉଁ ନରକରେ ପଡ଼ି ଏ ସନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ମନୁସ୍ମୃତିରେ ୨୬ ନରକର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନରକ କୁଣ୍ଡ (କସାକୁଣ୍ଡ, ତପ୍ତକୁଣ୍ଡ, ତୈଳକୁଣ୍ଡ, ରକ୍ତକୁଣ୍ଡ, ପ୍ରଭୃତି) ମାନଙ୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସ୍ମୃତି ଓ ପୁରାଣରେ ନରକର ବର୍ଣ୍ଣନା ମିଳେ, କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପୁରାଣ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ରହ୍ମମାନଙ୍କରେ ନରକର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ପାପ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆତ୍ମା ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ନରକରେ ବହୁକାଳ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ । ମୁସଲମାନ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ନରକର କଳ୍ପନା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଏତେ ନରକର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ନରକରେ ସର୍ବଦା ଗଜବର ନଥାଁ ଜଳୁଛି । ହି. ଶ. ।]

୨ । ଯାତନା; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା; ଯନ୍ତ୍ରଣା

2. Misery; torment.

୩ । ଦୁଃଖଭୋଗର ସ୍ଥାନ—3. A place of misery.

୪ । (ନର + କ) —ନରକାସୁର; ଅସୁରବିଶେଷ —

4. Name of a demon.

୫ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ କଳର ପୁତ୍ର ଋତ ଓ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁଙ୍କ-ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କାଲ୍ପନିକ ପୁରୁଷ, ଯେ ଆପଣା ଭଗିନୀ ଯାତନାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

5. Name of a mythological personification of hell said to be the son of Fear and Death and grandson of Kali (Ironage) and husband of Torment.

୬ । (ନାମ) ବିପ୍ରଚିତ୍ତି ଦାନବର ଏକପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)

6. Name of a son of demon Biprachitti.

ଦେ. ବି.—୧ । ବିଷ୍ଠା; ମଇଳା—

1. Ordure; filth; dirt.

ଉଉର ନରକ ଅହାର; ତଥାଚ ଦୁଃଖ ନୁହେ ତାର । ଭଗବତ ।

୨ । ବିଷ୍ଠାମୟ ସ୍ଥାନ—

2. A place full of ordure.

୩ । ଅତି ମଇଳା ସ୍ଥାନ—3. Filthy place

ନରକ କୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—୧ । ନରକସ୍ଥ ବିଷ୍ଠା କୁଣ୍ଡ—1. An abyss in hell for tormenting sinners; the ordure-pit in hell.

Naraka kuṇḍa

[ଦ୍ର—କୌଣସି କୌଣସି ପୁରାଣରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ପାପୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ୮୬୫ ନରକ କୁଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ଯଥା—ବିଷ୍ଠାକୁଣ୍ଡ, ବସାକୁଣ୍ଡ, ତପ୍ତକୁଣ୍ଡ, ସର୍ପକୁଣ୍ଡ, ପୂୟକୁଣ୍ଡ, ରୁଧିରକୁଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅପରିଷ୍କୃତ ଓ ଜଘନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—

2. (figurative) A dirty and filthy place.

୩ । ବିଷ୍ଠାକୁଣ୍ଡ—3. A tub or pot filled with ordure.

ନରକ ଗତି—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନରକ + ଗତି)—

Naraka gati ୧ । ପାପକାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ହେତୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନରକଅଞ୍ଚଳକୁ ଯିବା 1. Advancing in the path leading to the Hell after death (as a result of one's sins).

୨ । ପାପକର୍ମ ଯୋଗୁଁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନରକରେ ପଡ଼ିବା—

2. Falling in to the Hell after death for one's sins.

ନରକଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନରକ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —ଯେ ପାପକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁପରେ ନରକକୁ (ନରକଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଏ—Going to the Hell after death for one's sins.

Narakagāmī

ନରକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ; ଭୂତଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—

Naraka chaturddasī The 14th day of the dark fortnight of Kārttika.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ୧୪ ପ୍ରକାର ଶାଗ ଖାଇବାକୁ ଓ ଏବଂ ଅପାମାର୍ଗ ଡାଳ ଖଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁରୁଆଖରେ ବୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ନରକଜିତ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନରକ = ନରକାସୁର + ଜି ଧାତୁ = ଜୟ Narakajit କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍) —ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ନରକ ଦେବତା—ସ. ବି. (ନରକ + ଦେବତା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —

Naraka debatā ନରକର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ; ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ— Goddess of the Hell.

ନର କପାଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର + କପାଳ)—

Nara kapāla ମୃତ ମନୁଷ୍ୟର ଖପୁରୀ— The skull of a dead man.

ନରକ ବାସ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନରକ + ବାସ)—

Naraka bāsa ପାପର ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ନରକରେ ଅବସ୍ଥିତି — Abiding or staying in Hell (of a sinner).

ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର୍ମଧା; ନରକ + ଯନ୍ତ୍ରଣା)—

Naraka jantraṇā ନରକରେ ଦଣ୍ଡିତ ପାପୀର ଅନୁଭୂତ ଦୁଃଖ- (ନରକଯାତନା—ଅନ୍ୟରୂପ) The torments of the Hell.

ନରକାଗତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ନରକଗତି (ଦେଖ)

Narakāgati Narakagati (See)

ନରକାନ୍ତକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନରକ + ଅନ୍ତକ)—

Narakāntaka ୧ । ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ପାପକୁ କ୍ଷମା କରି ତାହାକୁ ନରକରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି—1. Saviour of the sinners.

୨ । ନରକାସୁରର ବିନାଶକାରୀ; ବିଷ୍ଣୁ—2 Bishṇu.

ନରକାସୁର—ସଂ. ବ—ବରାହ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଔରସରେ ପୃଥ୍ୱୀ- Narakāsura ଗର୍ଭଜାତ ଅସୁରବିଶେଷ—Name of a demon born of Bishṇu in the Barāha incarnation and the earth.

[ଦ୍ର—ବରାହ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ପୃଥ୍ୱୀ ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରିବାରୁ ପୃଥ୍ୱୀ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଏକ ଅସୁର ଓ ବଳୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅସୁର ଥିବାର ଜାଣିଥାର ଦେବତାମାନେ ପୃଥ୍ୱୀଙ୍କ ପ୍ରସବକୁ ରୋକିଦେଲେ । ପୃଥ୍ୱୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ତ୍ରେତାଯୁଗରେ ସହସ୍ରବର୍ଷ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀ ପ୍ରସବ କରିବେ ବୋଲି ବିଷ୍ଣୁ ବର ଦେଲେ । ତଦନୁସାରେ ସହସ୍ରବର୍ଷ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ସୀତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ନରକାସୁର ଜନ୍ମ ହେଲା । ସେ ଜନକ ଏହାକୁ ୧୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିଲେ । ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଆପଣା ମାତା ପୃଥ୍ୱୀଙ୍କଠାରୁ ଏ ଆପଣା ଜନ୍ମବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତ ହୋଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାରୁ ବିଷ୍ଣୁ ଏହାକୁ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ ପୁରର ରାଜା କରାଇଲେ । ଏ ଭଦର୍ତ୍ତ ସୁଜନୁମାସ୍ତ ମାସ୍ଥାଙ୍କୁ ହରାଇ କଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଦେବତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିରୋଧ ନ କରିବା ପାଇଁ ବିଷ୍ଣୁ ଏହାକୁ ତେତାଇ ଥିଲେ । ବାଣାସୁର ଥରେ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ-ପୁରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଆସିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ବାଣାସୁରର ସୁଶ୍ରବରେ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ହେଲା ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ହେଲା । ଦେବତାମାନେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏହାକୁ ଶାପ ଦେଲେ । ଏ କଠୋର ତପସ୍ୟା ସାଧନ କରି ବଚିବାର ଇଚ୍ଛାକୁ ଜଣାଇଲା । ଶେଷରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷପୁରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରରେ ଏହାକୁ ବଧ କଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନରଙ୍କା [*narakī*] ବି. ଷଣ. ପୁଂ. (ନରକ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) — ମହାପାପୀ; ନାରଙ୍କୀ—1. Sinful; hellish; fiendish; infernal. (ନରଙ୍କିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । କ୍ଲେଶସଙ୍କୁଳ—2. Full of torment.

ନର କୀଳକ—ସଂ. ବି. (ନର+କୀଳ=ଶବ୍ଦ+କ) — ଗୁରୁଘ୍ନ; ଗୁରୁହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—The murderer of one's spiritual preceptor (Apte).

ନରକୁନ୍ଦନ ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବି—ବ୍ୟାୟାମ; ଅଙ୍ଗଚାଳନା—Narakundana bidyā Gymnastics; bodily exercises

ନରକୁଳ ଦେବ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନରକୁଳ=ମନୁଷ୍ୟଗଣ+ଦେବ)—ରାଜା—King.

Narakula deba

ତାହା କର ବୋଲେହେ ନରକୁଳ ଦେବ । କୃଷ୍ଣସଂଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନର କେଶରୀ—ସଂ. ବି. (ନର+କେଶର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ବା ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ, କେଶରୀ ପର ନର)— (ନରକେସରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ; ନରପୁଙ্গବ—

Nara kesarī

1. The chief among men; a great man.

୨ । ମୁଣ୍ଡରୁ କଟି ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିଂହାକୃତି ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ନରାକୃତି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅବତାରବିଶେଷ; ନୃସିଂହ ଅବତାର—2. An incarnation of Bishnu (half man and half lion).

[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁ ୪ର୍ଥ ଅବତାରରେ ଏଭଳିରୂପ ଧରି ହିରଣ୍ୟକଶିପୁକୁ ନଖରେ ଚିରି ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଯିବା ନାମ—A name given to males.

ନର କୋଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲବଳୀ)—ନଅରକୋଳ; ଅଳ୍ପ କୋଳ

Nara koli ଜାତିସ୍ଥ ଏକ ପ୍ରକାର କୋଳ ଗଛ ଓ ତାର କୋଳି—

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାସୁ—ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳା, ଲବଳୀ, ପାଣ୍ଡୁ, କୋମଳ-ବଲ୍ଲୁଳା, ଦ୍ୱିରପଙ୍ଗୁ ମ. କାଥ ଆମ୍ଳା, ବୃଯୁଆମ୍ଳା ଗୁ. ଖାଟ ଆମ୍ଳା ନୋଡ଼, ନୋୟାଡ଼ି

A kind of tree bearing acid berries; Otaheite Gooseberry; cicca destitcha; Phyllan thus Distichus; Phyllanthus Longifolius. [ଦ୍ର—ଏହାର କୋଳ ଖଟା ଓ କଷା । ଏହାର ପତ୍ର କୋମଳ । ଡେଣ୍ଡୁ ଲୋକେ ଏହି ପତ୍ରରେ ଶଯ୍ୟା ରଚନା କର ଉହାଁରେ ବସନ୍ତ-ରୋଗୀକୁ ଶୁଆନ୍ତି । ଏହା ଅଣ୍ଡସ୍ଥ, ଅର୍ଶ, କଫ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣସାର, ବ୍ରଣ, କୃମି-ଦଂଶ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ । ଶୁଭ କର୍ମ ଓ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ଏହାର ଡାଳକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଲୋକେ ପିଣ୍ଡା ଆଦିରେ ତୋରଣାକାରରେ ଝୁଲାନ୍ତି ।]

ହରକା ରେବଡ଼ି, ଚାଲମେରି ହରକା ନଅର କୋଳ ନଦର କୋଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ନର ଗଣ—ସଂ. ବି—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷରେ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ରୋହିଣୀ, ଉତ୍ତରଣୀ ଓ ଆର୍ଦ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରର ଗଣବିଶେଷ—Nara gaṇa astrology. A group of asterisms.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଜାତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଶୀଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହୁଏ । ଏହାକୁ ମନୁଷ୍ୟଗଣ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ରାକ୍ଷସଗଣ ସଙ୍ଗେ ନରଗଣର ବିରୋଧ ଓ ଦେବଗଣ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା ହୁଏ ।]

ନରଗିସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଏକପ୍ରକାର ଥଳା ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ—Naragis Narcissus.

ନରଗୀସ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଗଛ ଓ ପତ୍ର ପିଆଜଗଛ ଓ ପତ୍ରପରି । ଏଥିର ମୂଳରେ ପିଆଜପରି ପିଣ୍ଡ ଥାଏ । ଏଥିରେ କଝରପରି ଥଳା ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ ଧରେ ଓ ସେଥିରେ କଳା ଟୋପାମାନ ଥାଏ । ପାରସୀକ କବିମାନେ ଏ ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଆଖିକୁ ତୁଳନା କରନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନରଘଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଦେବୀବିଶେଷ—Naraghaṇṭā Name of a Goddess.

ନରଘଣ୍ଟା ବେଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ନରଘଣ୍ଟା ନାମକ ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା କରି ଶିକାର ଯେଉଁ ଶିକାର କରିବା ଅନୁକୂଳ କରେ—A chase in which a person starts after worshipping a Deity named Naraghaṇṭā. Naraghaṇṭā benṭa

[ଦ୍ର—ଏହାରୁ ଦେବତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ କାଳୀବେଣ୍ଟ, ମଙ୍ଗଳାବେଣ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ।]

ନରଘାତକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟାକାରୀ—Murdering men. (ନରଘାତୁକ, ନରଘାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବି. ପୁଂ—ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Murderer; assassin.

Naraghātaka

ନରଘାତିକା, ନରଘାତୁକା, ନରଘାତିକା } ସ୍ତ୍ରୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନରଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ନୃ ଧାତୁ+ଫଙ୍କାର୍ଥେ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ବରୁଣ; କାଠ-
Naraṅga ବରୁଣ—1. Pimples.
୨ । ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ମେଢ୍ରନ—
2. Penis; male organ.
୩ । ନାରଙ୍ଗ ଗଛ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
3. Nāraṅga (tree) (See).

ନରଜା—ବୈଦେ. ବ (ତୃତୀୟା ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଲତ୍ତା; କକ୍ଷ; ନୋଲକମାନ
Narajā ସବଦା ଦଲୁଥିବାରୁ)—କୌଶସି ଅଳଙ୍କାର ଭଳେ ସୂନା
ନରଜା ବା ମୁକ୍ତାର ଦାନାକୁ ଗୁନ୍ଥି ଝୁଲାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ବ୍ୟବହୃତ ସୂନା ବା ରୂପାର ତାର—
Gold or silver wire used for string-
ing a gem when it is used as a
pendant.

ନରଡ଼ଡଙ୍କ—ଦେ. ବ—ଅମ୍ଳରସବିଶିଷ୍ଟ ଲତାବଶେଷ—
Nararḍaḍaṅka A creeper with sour taste.
[ଦ୍—ଏଦ୍ୟାର ପତ୍ରକୁ ଶାଗ ରନ୍ଧା ଖାଆନ୍ତି ।]

ନରତନ—ଦେ. (ଦେଶ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ)—ନର୍ତ୍ତନ (ଦେଖ)
Naratana Nartana (See)
ନରତନ ଦୋଇଲେ ଦେଶିଲ ଜନ ନନ୍ଦନ
ଦ୍ୱେ ତ ନରତନ-ନକେଉନ—ରଙ୍କ. କୋଶ୍ଚ୍ରୁହାଶ୍ରୟଦ୍ୱା ।

ନରତମ— ତ୍ର. ବ (ସଂ. ନରୋତ୍ତମ) (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନରୋତ୍ତମର
Naratama ଡାକନାମ—A name for calling
(ନରତମା—ଅନାଦରାର୍ଥକରୂପ) Narottama.

ନରଦମା—ଦେ. ବ—ନର୍ଦ୍ଦମା (ଦେଖ)
Naradamā Nardamā (See)

ନର ଦେବ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ଦେବ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Nara deba 1. A Brāhmaṇa.
୨ । ରାଜା—2. King.
୩ । ଦେବପ୍ରକୃତିକ ମନୁଷ୍ୟ—
3. A man of divine nature.

ନରଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବ (ନର+ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍
Naradwiṭ ନରଦ୍ୱିଷ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ)—ରାକ୍ଷସ; ଅସୁର—
Demon.

ନରଧି—ସଂ. ବ. (ନର+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Naradhi ପୃଥିବୀ—The world (Apte).

ନର ନାରାୟଣ—ସଂ. ବ—୧ । ବଦରିକାଶ୍ରମବାସୀ ନରରୂପଧାରୀ ଜଣେ
Nara nārāyaṇa ଋଷିଭ୍ରାତା (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର) (ନର ୫
ଦେଖ)—1. An incarnation of Bishṇu in
the shape of 2 sages.
୨ । ଅର୍ଜୁନ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
2. Arjuna and Śrīkṛushṇa.

ନର ନାରୀ—ସଂ. ବ. (ନର+ନାରୀ)—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—
Nara nārī 1. Man and woman.
୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) (ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ) ଦ୍ରୌପଦୀ (ହି ଶ.)—
2. A name of Draupadī.

ନରନାହା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନରନାଥ)—ନରନାଥ; ନୃପତି—
Naranāhā King.
ନରନାହା ନରନାହ

ନର ପତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ପତି)—ରାଜା; ନୃପତି—
Nara pati A king; ruler or lord of men.
ନରନାଥ, ନରନାୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନରପଦ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ପଦ; ଭୂଲ. ଜନପଦ)—
Narapada ୧ । ନଗର—1. Town.
୨ । ଦେଶ—2. Country.

ନର ପଶୁ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ପଶୁ)—ପଶୁବୃତ୍ତିଅବଲମ୍ବୀ
Nara paśu ବ୍ୟକ୍ତି—A beast in human form; a
beastly man.

ନରପାଳ—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ନର+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Narapāla ଅ)—ନରପତି (ଦେଖ)—Narapati (See)

ନରପାଳି—ସଂ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖ (ହି. ଶଙ୍ଖଯାଗର)—
Narapāḷi A small conch.

ନର ପିଶାଚ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ପିଶାଚ)—ପିଶାଚ ପରି
Nara piśācha କ୍ରୂର ମନୁଷ୍ୟ—A devilish person.

ନର ପୁଙ୍ଗବ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ପୁଙ୍ଗବ)—ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Nara puṅgaba A great man; the chief among
men.

ନର ପୁର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ପୁର)—ଭୂଲୋକ; ମନୁଷ୍ୟ-
Nara pura ଲୋକ—The world.

ନର ବଳି—ସଂ. ବ—ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବଳି
Nara baḷi ଦେବା—Offering of human victim as
sacrifice; a human sacrifice.
ଦେ. ବ—ମେରିଆ (ଦେଖ)—Meriā (See)

ନର ବାହନ—ସଂ. ବ—୧ । (ସ. ଯ. ଲୋ; କର୍ମଧା. ନର+ବାହନ)—
Nara bāhana ପାଲିଙ୍କି ଆଦି ମନୁଷ୍ୟ ବହିବା ଯାନ—
1. A vehicle drawn or carried by men
(palky; sedan chair etc).
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁବେର—2. Kubera.

ନର ବାହ୍ୟ—ସଂ. ତଣ. (କର୍ତ୍ତା ତତ୍ପୁ; ନର+ବାହ୍ୟ)—ମନୁଷ୍ୟ ବହନ
Nara bāhya କରୁନେବା ଯାନ)—(conveyance)
Borne or carried by men.
[ଦ୍—ରଥ୍ୟାନ, ତତ୍ତ୍ୱଦୋଳ, ପାଲିଙ୍କି, ଝଟିଆ, ଡାଣ୍ଡୋଳା,
ଉକ୍ସା ଓ ଠେଲାଗାଡ଼ି ଆଦି ଯାନକୁ ଲୋକେ ବୋହୁ ନଥାନ୍ତି ।]

ନର ବୀର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ବୀର)—ସାହସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ବୀର
Nara bīra A brave man; a hero (Apte).

ନର ବ୍ୟାଘ୍ର—ସଂ. ବ—ନରପୁଙ୍ଗବ (ଦେଖ)
Nara byāghra Narapuṅgaba (See)

ନରଭୁକ୍—ସଂ. ବ. (ନର+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ନରଭୁକ୍ ଶବ୍ଦ;
Narabhuk ୧ମା ୧ବ.)—୧ । ନରମାଂସଭୋଜୀ—
ନରବଭୁଗ୍ ନରଭକ୍ଷୀ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Cannibal.
୨ । ରାକ୍ଷସ; ପିଶାଚ—2. Goblin.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନରଭୂ—ସ. ବ. (ନର + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବ୍ୟୁ; ଯେଉଁଠାରେ ନର-
Narabhū ପଦବାଚ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବାସ କରନ୍ତି)—ଭାରତବର୍ଷ—
(ନରଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) India (Apte).

ନରମ(ମା)—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ନରମ୍; ନର୍ମ୍ ଭୁଲ. ସ. ନମ୍)—
Narama(mā) ୧ । କୋମଳ; କଅଁଳଆ—1. Soft
(ନର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନମ୍ର; ମୃଦୁ; ଧୀର—
ନରମ 2. Meek; gentle.
नरम ୩ । ସୁକୁମାର—3. Tender.
୪ । ଯାହାକୁ ଚପି ଦେଲେ ବସିଯାଏ ବା ଲଇଁଯାଏ—
4 Supple; pliant.
୫ । ଅନୁଦ୍ଧତ; ଶାନ୍ତ—5. Mild.
୬ । ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା—6. Wet.
୭ । ଦୟାର୍ଦ୍ର; କରୁଣାର୍ଦ୍ର—7. Melting with pity.
୮ । ଥଣ୍ଡା; ଶୀତଳ—8. Cold; cooled down.
୯ । ସହଜ—9. Easy.
ବ.—ଦର ବା ମୂଲ୍ୟର ହ୍ରାସ—
Fall in price of a commodity.

ନରମ ଗରମ—ବୈଦେ. ବଣ(ବିପରୀତାର୍ଥ ସଦ୍ଭରର ଫା. ନର୍ମ୍ + ଗର୍ମ୍)-
Narama garama ଥଣ୍ଡା ଓ ଉଷ୍ଣ—Hot and cold.
ନରମ ଗରମ ଦେ. ବ—୧ । କଡ଼ା ଓ ଥଣ୍ଡା କଥା—1. Harsh
नरम गरम and tender words; rude and polite words.
୨ । କଡ଼ା ଓ ନମ୍ର କଥାର ମିଶ୍ରଣ—2. A mixture of rude and polite expressions.

ନର ମଣି—ସ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର + ମଣି)—୧ । ରାଜା—
Nara maṇi 1. King.
୨ । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି; ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—
2. A great man; the chief among men.

ନରମ ପନ୍ଥୀ—ଦେ. ବ (ଅଧୁନକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ
Narama panthī ରାଜନୀତିକ ସଂସ୍କାରମାନ ମୃଦୁ ଉପାୟରେ
(ତୁଳନୀୟ—ଚରମପନ୍ଥୀ) କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି—
ନରମପଂଥୀ Moderates in politics.
नरमपंथी

ନର ମାଦା—ଦେ. ବଣ (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରର; ସ. ନର୍+ଫା.ମାଦା)—
Nara mādī ଅଣ୍ଡିରା ଓ ମାଇ (ଜୀବ)—Male and female
ନରମାଦୀ (animals).
नरमादी ଦେ. ବ (ଜୀବଙ୍କର) ମୋଡ଼ା; ଦମ୍ପତି A couple;
a pair(of animals).

ନରମାନିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନର+ମାନ+କ+ଆ)—ନରତୁଲ୍ୟାଚରଣୀ
Narāmanikā ସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଦୁଇ ଆଦ ପୁରୁଷ ଚରିତ୍ର
ନରମାନକା } ଅନ୍ୟରୂପ— ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ—A man-like
ନର-ମାଳକା } woman; an amazon; a masculine woman; a woman with a beard (Apte).

ନର ମାର୍ଗ—ସ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର + ମାର୍ଗ)—ରାଜପଥ—
Nara mārga A high way; a main road (Apte)

ନର ମାଳା—ସ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର + ମାଳା)—ନରମୁଣ୍ଡମାଳା—
Nara mālā A girdle of skulls (Apte).

ନରରାଟ୍—ସ. ବ (ନର + ରାଜନ୍; ନରରାଜ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Nararāṭ ୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ—1 The chief amongst men.
୨ । ନରପତ୍ତି; ରାଜା—2. King.

ନର ମେଧ—ସ. ବ (ନର + ମେଧ = ଯଜ୍ଞ)—ଯଜ୍ଞ ବିଶେଷ; ଯହିଁରେ
Nara medha ନରକୁ ହତ୍ୟା କରି ଆହୁତି ଦିଆଯାଏ—
A human sacrifice.
ଦେ. ବ—ମେରିଆ (ଦେଖ)—Meriā (See)

ନର ଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମ୍ମଧା; ନର ପରିଲକ୍ଷିତ ଯନ୍ତ୍ର)—
Nara jantra ସୂର୍ଯ୍ୟଘଣ୍ଟା—Sundial (Apte).

ନର ଯାନ—ସ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନରବାହ୍ୟ ଯାନ)—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା
Nara jāna ବାହୁତ ଯାନ—A vehicle drawn by men
ନରରଥ } —ଅନ୍ୟରୂପ sedan chair.
ନରବାହନ }

ନରରାଣ—ଦେ. ବ (ସ. ନରରାଜ; ନରରାଜ୍)—ନରପତ୍ତି; ନୃପତ୍ତି;
Nararāṇa ରାଜା—King.
ନରରାଜ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନରରାଣ ଜେମା ତୁ ମୋର ପରାଣ ଯେ ପରାଣର ।
नरराट ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ନରର୍ଷର—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ଋଷର)—୧ । ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Nararshava 1. The chief of men (Apte).
୨ । ରାଜା—2. King (Apte).

ନର ଲୋକ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର+ଲୋକ=ଭୁବନ)—
Nara loka ୧ । ପୃଥିବୀ; ଇହଲୋକ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ—
1. The earth; the habitable world; the mortal world.
୨ । ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି; ମାନବଜାତି—
2. The mankind (Apte)

ନର ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—ସ. ବ —ନର ପୁଙ୍ଗବ (ଦେଖ)
Nara śārddūla Nara puṅgaba (See)

ନର ଶୃଙ୍ଗ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର + ଶୃଙ୍ଗ; ଭୁଲ. ଶଶବିଷାଣ,
Nara śṛuṅga ଆକାଶ କୁସୁମ, ବନ୍ଧ୍ୟାପୁତ୍ର) —ମନୁଷ୍ୟର ଶୃଙ୍ଗ
ଭଳି ଅଘଟିତ ପଦାର୍ଥ—A man's horn; an impossibility; a chimera; a nonentity (Apte).

ନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସ. ବ—ନର ପୁଙ୍ଗବ (ଦେଖ)
Nara śreshṭha Nara puṅgaba (See)

ନର ସଂସର୍ଗ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନର + ସଂସର୍ଗ)—
Nara saṁsarga ୧ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହେବା—
(ନରସମାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Moving amongst man.
୨ । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଗଠିତ ସମାଜ—
2. The human society.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନରସାଇଁ--ଦେ. ବ. (ସ. ନର ଓ ସ୍ୱାମୀ)-- ରାଜା; ନରପତ୍ତି; ନୃପତ୍ତି—
Narasāiñ King; ruler of men.
ନରସାଇ ଏପ୍ରେ ବନ୍ଧୁ ମୃଦୁସ୍ୱର, ନରସାଇଁ
ନରସାଇ ଉତ୍ତା ଘାଡ଼ରେ ସେ ଅତ ଦୁଃଖୀ ଦୋଇ ।
କୃଷ୍ଣଦେ. ମହାଭାରତ ଅର ।

ନରସିଂହ—ସଂ. ବ—୧ । ନରକେଶରୀ (ଦେଖ)
Narasiṁha 1. Narakesarī (See)
୨ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନରସିଂଘ ରୂପେ ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ କରଥାଉଁ ।]

ନରସିଂହ କଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. – କ୍ଷୁଦ୍ର ତରୁବିଶେଷ—
Narasiṁha karḍā A small tree.
[ଦ୍ର– ଏହା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ନଈ ବା ଝରଣା କୂଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୨୫ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।]

ନରସିଂହ ପୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ—
Narasiṁha pura 1. One of the states of Orissa.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ନରସିଂହ ଓ ପୁର ନାମରେ ଦୁଇ ଜଣ କନ୍ଧ ରାଜା ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହାର ଏପର ନାମ ଦୋଇଅଛି--(କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ) ।
୧୬୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନରସିଂହ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ରାଜବଂଶର ସନ୍ତାନ 'ବୃଷ୍ଟିକ' ।
(ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରା. ଉତ୍କଳ)]
୨ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ରାହାଙ୍ଗ ପ୍ରଗନ୍ନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନ—2. Name of a Brāhmaṇa-village in the pergunah of Rāhāṅga in Puri district.
[ଦ୍ର—ଏହାର ନାମ ମଧ୍ୟ ସାର ନରସିଂହପୁର ଶାସନ । ଏହା ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ ଉତ୍ତର କୂଳରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୩ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ; ପୁରୀର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତ୍ତି ସାର ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହ ଦେବ ଏ ଶାସନ ବସାଇ ଥିଲେ ଓ ଜଗନ୍ନାଥର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତ୍ତିମାନଙ୍କ କାଳରେ ଏ ଗ୍ରାମରେ ମହା ପଣ୍ଡିତ ଓ ତାନ୍ତ୍ରିକମାନେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବ କେତେଜଣ ମୋଗଲ ଦରବାରରେ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ ।]
୩ । ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର କାକଟପୁର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ—
3. Name of a village in the Puri district known for its betel leaves.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟୁର ପରମାଣରେ ପାନ ଜନ୍ମ ହୁଏ; ପୁରୀ ଓ କଟକରେ ଏହି ନରସିଂହପୁରୀ ପାନର ଆଦର ବେଶୀ]

ନରସିଂହ ବାଜପେୟୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ
Narasiṁha bājapeyī ସ୍ମୃତିକାର—An oriya compiler of social laws in Sanskrit.
[ଦ୍ର—'ଜଗନ୍ନାଥର ପଦ୍ଧତି' ଓ 'ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଦ୍ଧତି' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ଏ 'ରାଜଗୁରୁ' ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ।]

ନରସିଂହ ଭୋଗ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Narasiṁha bhoga A species of paddy

ନରସିଂହ ସେଣ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ବଙ୍ଗାଳୀ କବି—
Narasiṁha seṇaA Bengali poet who composed two Oria poems.
[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଆରେ 'ପଦ୍ମମାଳା' ଓ 'ଜ୍ଞାନଚନ୍ଦ୍ରା ମୋଚନ' ନାମରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—ଡାଃ. ଜୁଲ୍ଲଇ ସାହୁଡ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ନରସୁନ୍ଦର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର + ସୁନ୍ଦର)—ଭଣ୍ଡାର—
Narasundara Barber

ନରସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ନର + ସମୂହାର୍ଥେ ସ୍କନ୍ଧ)—ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି—
Naraskandha A multitude or body of men.

ନରହତ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ନର + ହତ୍ୟା)—ମଣିଷମାରୁ; ଖଣ୍ଡି-
Narahatyā Murder; homicide.
[ଦ୍ର—ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ବିଧି ଆଇନ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇଲେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ନରହତ୍ୟା (murder) ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ହୁଏ । ଏ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧୀକୁ ଗୁରୁତର (Culpable homicide amounting to murder) ଓ ଲଘୁତର Culpable homicide not amounting to murder) ଏହାର ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ସ୍ଥୂଳତଃ ହତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ହତ୍ୟା କରାଯାଏ ତାହା ଗୁରୁତର ଓ ହତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା ବିଷୟରେ ଆଶଙ୍କା ଥିବା ସ୍ଥଳେ ମୃତ୍ୟୁ ନ ଘଟିବା ପାଇଁ ସାବଧାନ ହୋଇ ସ୍ୱତ୍ୱ। ଯେଉଁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ କନ୍ୟା ଅସ୍ମରକ୍ଷା ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା ବା ପରର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ବା ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ନିଜର ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ହରାଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟର ଯେଉଁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ତାହା ଲଘୁତର ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

ନରହନ୍ତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନର + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା.୧ବ)—
Narahantā ଯେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ହତ୍ୟା କରେ—
(ନରହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Murderer; a homicide.

ନରହୟ—ସଂ. ବ. (ନର + ହୟ)—ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅଶ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ବା
Narahaya ସଘର୍ଷ—A fight or enmity between man and horse.

ନରହରି—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍; ନର + ହର = ସିଂହ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Narahari ୧ । ନରସିଂହ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. An eminent person.
୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—2. Name of Bishṇu
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males

ନରା—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ—ନଡ଼ା—
Narā Straw.
[ଦ୍ର—ଇତର ଲୋକେ ବାଡ଼ ସ୍ଥାନରେ ବାଉ, ଦଉଡ଼ା(ଡ଼) ସ୍ଥଳରେ ଦଉଡ଼ି(ଡ଼ି) ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନର + ଅଙ୍ଗ)—
Narāṅga ୧ । ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—1. Penis (Apte).
୨ । କାଠ ବରୁଣ—
2. Eruption on the face (Apte)

ନରାଚ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାରାଚ)—ତୀର; ଶର—
Narācha **नराच** Arrow.

ନରାଜ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମବିଶେଷ—
Narāja 1. A village in the district of Cuttack.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନରେ କାଠଯୋଡ଼ୀ ମହାନଦୀରୁ ଶାଖା ବାହାରି ଅଛି । ଏଠାରେ ସରକାର ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ ବା ଆଙ୍କୁଡ଼ି କରି କେନାଲ ଯାଇଁ ଜଳ ଉତ୍ତୋଳନ କରା ଅଛନ୍ତି । ଏହା କଟକ ସହରଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ପ୍ରାୟ ୬ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । କାଠଯୋଡ଼ୀ ମହାନଦୀଠାରୁ ବାହାରିଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ ଓ ୭୮ ମାଇଲ ଛଡ଼ା ମହାନଦୀରେ ଜୋବ୍ରାଠାରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେଉଁ ଜଳ ଉତ୍ତୋଳନ କରା ଯାଇଅଛି ତହିଁରୁ ଡାଲଦଣ୍ଡା ନାଳ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ନାଳ, ହାଇଲେଭଲ ନାଳ-ମାନ ବାହାର ଅଛି; ନରାଜର ପାହାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫା ଦେହରେ ପାଲି ଭାଷାରେ କେତେ ଗୋଟି ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଲୋକ ଲେଖାଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ନରାଜୁ (ଦେଖ)—2. Narāju (See)

ନରାଜୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାରାଚୀ)—୧ । ତରାଜୁ; ନିକ୍ତି—
Narāju 1. Weighing machine; the scales.
(ନରାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୁଳା ଯନ୍ତ୍ରର ଦଣ୍ଡ—
ନରାଜ 2. The beam of a weighing machine.
ତରାଜୁ ୩ । ତୁଳାକାଠି—3. Weighing scale-yard.
୪ । (ସଂ. ନଳ) ଯେଉଁ କାଷ୍ଠ ଦଣ୍ଡରେ ତନ୍ତୀଙ୍କର ଲୁଗା ବୁଣା ଯାଇଁ ଟାଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଥାଏ; ତନ୍ତୁକାଠି-
ନରା 4. A weaver's roller on which the warp-thread is rolled; weaver's beam.

ନରାଧମ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍; ନର + ଅଧମ)—
Narādhama ୧ । ଅଦ୍ଧଶପୃ କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟକ୍ତି— 1. A wretch; a vile person; a miscreant.
୨ । ମହାପାପୀ—2. A great sinner.

ନରାଧାର—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ନର + ଆଧାର) —ଶିବ—
Narādhāra Śiba.

ନରାଧାରା—ସଂ ବି (ନର + ଆଧାର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ପୃଥିବୀ—
Narādhārā The earth (Apte).

ନରାଧିପ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍; ନର + ଅଧିପ)—ରାଜା—
Narādhipa King.
(ନରାଧିପତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନରାନ୍ତକ—ସଂ. ବି (ନର + ଅନ୍ତକ = ବିନାଶକାରୀ)—୧ । ଯମ—
Narāntaka 1. God of death.
୨ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ରାବଣର ପୁତ୍ର—
2. A demon, son of Rābaṇa.
[ଦ୍ର—ଲଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧରେ ଏ ଅଙ୍ଗଦଦ୍ୱାରା ହତ ହୋଇଥିଲା—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]
୩ । ମୃତ୍ୟୁ—3. Death (Apte).
୪ । ନରଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A murderer.
ସଂ. ବିଣ—ନରଘାତୀ; ଯେ ନରହତ୍ୟା କରେ—Killing men.

ନରାୟଣ—ସଂ. ବି (ନର + ଅୟନ)—ନାରାୟଣ (ଦେଖ)
Narāyaṇa Nārāyaṇa (See)

ନରାଶ—ସଂ. ବି (ନର + ଅଶ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନରଭକ୍ଷକ)
Narāśa ୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A demon; goblin (Apte).
୨ । ନରମାଂସଭୋଜୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2 A cannibal.

ନରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଲଦ୍ଧୀ) —(ଏଉଡ଼େ) ନର ବା ସରଯୁକ୍ତ—
Nari Stringed (used with other words
ନରୀ denoting number, e. g. fire stringed.
ଲରୀ [ଦ୍ର—ଏହା ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଛନ୍ନନର ଦ୍ୱାର; ସାତନର ଦ୍ୱାର ।]
ଦେ. ବି—(ଅଦରାର୍ଥକ)—ନରସିଂହ ଆଦି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
Name for calling Narasiṁha etc.

ନରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନରି (ଦେଖ)
Nariā Nari (See)
ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନରିହା (ଦେଖ)—
Narihā (See)
ଦେ. ବି (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ନରସିଂହ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
A name for calling Narasiṁha etc.

ନରିଆଣୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ପନ୍ଦାରନା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ
Nariāṇī କୌଣସି ଗୃହସ୍ଥର ଘରକୁ କୂଅ ବା ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ଯୋଗାଏ—A woman who supplies water to a family from tanks or wells.

ନରିହା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଉଡ଼ ଶ୍ରେଣୀର ଗ୍ରାମସେବକ
Narihā ବିଶେଷ—A clan of village servants.

ନରେ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନର୍ଃ) — ମନୁଷ୍ୟମାନେ; ଲୋକେ —
Nare Men; people.
ଲୋକେରା ଦେ. ଅ (ସଂ. ହେ ନର୍ଃ)—ହେ ନରମାନେ—
Oh men!

ନମନମନ ଗୋପୀନାଥ
ନସୁଝିବା ନରେ ଜନ୍ତୁ । ବଇଷ୍ଣମ. କମଳଲୋଚନ ଭଉତଶା ।

ନରେତର—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ନର + ଇତର)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା
Naretara ଭିନ୍ନତର ଜୀବ—1. A being higher than a man.
୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜୀବ, ପ୍ରାଣୀ—
2. An animal other than man.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନରେ(ରୋ) ବା ଗୁଞ୍ଜରେ(ରୋ) ବା ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତ—ଦେ. ସ୍ତବଚନ
Nare(ro) bā gunjare(ro) bā aswatthāmā hata
(ସଂ. ନରୋ ବା ଗୁଞ୍ଜରୋ ବା ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତଃ)—
ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥବୋଧକ ବାକ୍ୟାବଶେଷ—A sentence having an ambiguous meaning.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏହି କଥାଟିବରନ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ନାମକ ହସ୍ତୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ମରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ 'ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତଃ' (ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ମରିଗଲା) କହି ବାକ୍ୟର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ନରୋ ବା ଗୁଞ୍ଜରୋ ବା (ନର ହେଉ ବା ହସ୍ତୀ ହେଉ) ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ୱରରେ କହିବାରୁ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏ ବାକ୍ୟରୁ କେବଳ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିବା ବୁଝି ଯୁଦ୍ଧରୁ ବିରତ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ତ୍ୟାଗକଲେ ଓ ଇତ୍ୟବସରରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କଲେ, ମାତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏଥିଲାଗି ପାପଭାଗୀ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେ ଜୀବନରେ ଏହାଠାର ମାତ୍ର ମିଥ୍ୟାସ୍ପୃକ୍ତ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଥରେ ମାତ୍ର ନରକ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।]

ନରେନ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ନରାଣୀ (ଦେଶ)
Naren Narāṇī (See).

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ଇନ୍ଦ୍ର)—୧ । ରାଜା—
Narendra 1. King.
୨ । ବିଷବୈଦ୍ୟ; ସାପୁଆ—2. A snake charmer; a physician who cures snake bites and other effects of poisons.
୩ । ଗୁଣିଆଁ; ଭୂତବୈଦ୍ୟ—3. An exorcist.
୪ । ବୈଦ୍ୟ—4. Physician (Apte).
୫ । ଔଷଧବ୍ୟବସାୟୀ—
5. A dealer in antidotes (Apte).
୬ । ଶ୍ୟୋନାକ ବୃକ୍ଷ (ଇ. ଶ.); ଫଣଫଣା—
6. Bignonia Indica (tree).
୭ । ଶ୍ରେଷ୍ଠବ୍ୟକ୍ତି—7. The chief amongst men.
୮ । ୨୮ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—
8 Name of a metre of 28 syllables.
ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
1. A family title of the Kshatriyas.
୨ । ପୁରୀ ସହରରେ ଥିବା ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରଣୀବିଶେଷ—
2. Name of a big tank at Puri.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରାବେଳେ ଏହି ପୋଖରୀରେ ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ଖେଳନ୍ତି । ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୮୭୩ ଫୁଟ୍ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୭୪୩ ଫୁଟ୍ । ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କର ଲକ୍ଷପୋଷ୍ୟ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ନାମକ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏବେ ଅଲ୍ପଦିନ ପୂର୍ବେ ପୁରୀର ଏମାରମଠ ମହନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଗଦାଧର ରାମାନୁଜ ଦାସ ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟରେ ଏହାର ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର କରିଅଛନ୍ତି ।]

୩ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to males.

ନରେନ୍ଦ୍ରମାର୍ଗ—ସଂ. ବ (ନରେନ୍ଦ୍ର+ମାର୍ଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷ; ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମାର୍ଗ କିମ୍ବା ୭ମୀ ତତ୍; ମାର୍ଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ବା ରାଜା)—୧ । ରାଜମାର୍ଗ; ରାଜବାଣ୍ଡ—
Narendramārga 1. The kings' high way.
୨ । ସାଧାରଣ ପଥ; ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପଥ—
2. Public road.

ନରେଶ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ଈଶ) —ରାଜା—
Naresa King.
(ନରେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନରୋତ୍ତମ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ଉତ୍ତମ)—
Narottama ୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅତି ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A very good man.
୨ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ; ବିଷ୍ଣୁ—2. Vishnu.
୩ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—3. An epithet of the Buddha (Apte).
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ନର୍କ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନରକ)—ନରକ (ଦେଶ)
Narka Naraka (See)

नर्क

ନର୍କପାଣି—ଦେ. ନ—କଷ୍ଟା ମିଶ୍ରିତ ଜଳ—
Narkapāṇi Water mixed with ordure.

ନର୍ତ୍ତକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ=ନାଚିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Narttaka ୧ । ନୃତ୍ୟକାରକ; ନାଚୁଆ—1. Male dancer; a professional dancer.
(ନର୍ତ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନଟ; ଅଭିନେତା—2. An actor.
(ନର୍ତ୍ତକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୩ । ମୟୂର—3. Peacock.
୪ । ହସ୍ତୀ—4. Elephant.
୫ । ଘୋଷଣକାରୀ; ଘୋଷକ—5. Herald.
୬ । କେଳକ; ଦଉଡ଼ି ଉପରେ ଓ ଖଣ୍ଡା ଦାଢ଼ରେ ନାଚିବା ଆଦି ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରଦର୍ଶକ (ହ. ଶ.)—
6. Rope dancer.
୭ । ଏକପ୍ରକାର କାଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ବା ନଳ (ହ. ଶ.)—
7. A kind of reed.
୮ । ମହାଦେବ (ଏ ତାଣ୍ଡବନୃତ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ) (ହ.ଶ.)—
8. Siba.
୯ । ରାଜା (ହ. ଶ.)—9. King.
୧୦ । ଧୋବା ପିତା ଓ ବେଶ୍ୟା ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—
10. A hybrid caste amongst the Hindus.
୧୧ । ମାଣ୍ଡିଆ (ଶସ୍ୟ) (ହ. ଶ.)—
11. A kind of coarse globular food grain.
୧୨ । ମହୁଆ (ହ. ଶ.); ମହୁଲ—
12. Mahwa (tree).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନର୍ତ୍ତକୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର୍ତ୍ତକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Narttakī ୧ । ନୃତ୍ୟକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ନାଚବାଲି—
1. A female dancer; a dancing girl.
୨ । ହସ୍ତିନୀ—2. A femal elephant.
୩ । ମୟୂରୀ—3. A pea-hen.
୪ । ନଟୀ; ଅଭିନେତ୍ରୀ—4. An actress.
୫ । ନାଳିକା ନାମକ ସୁରଭି ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Name of a medicinal scent

ନର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Narttana ୧ । ନୃତ୍ୟ; ନାଚ; ନାଟ—1. A dance.
(ନର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଚିବା କର୍ମ—2. Dancing.
୩ । ନାଟକ ଅଭିନୟ କରିବା—
3. Acting of a play.

ନର୍ତ୍ତନପ୍ରିୟ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ତ୍ତନ+ପ୍ରିୟ)—ଯେ
Narttanapriya ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ବା ଦେଖିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
Fond of dancing; fond of dance.
ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଶିବ (କ୍ଷାନେନ୍ଦ୍ର)—1. Siba
୨ । ମୟୂର—2. Peacock (Apte).

ନର୍ତ୍ତନଭର—ଦେ. ବିଣ—ନୃତ୍ୟ କରୁଥିବା; ନାଚୁଥିବା—
Narttanabhara Dancing.
ଉଦ୍ଧୃତ ନର୍ତ୍ତକ ନର୍ତ୍ତନଭର—ଭଟ୍ଟ, ସ୍ତୋତ୍ରରତ୍ନାକର ।

ନର୍ତ୍ତନଶାଳା—ସ. ବ—ନୃତ୍ୟଶାଳା; ନାଚଘରା—
Narttanaśālā A dancing hall; a theatre.
(ନର୍ତ୍ତନାଗାର; ନର୍ତ୍ତନମନ୍ଦିର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ତ୍ତମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ପୁଂ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନରୋତ୍ତମର ଡାକ ନାମ—
Narttama Name for calling Narottama.
(ନର୍ତ୍ତମା—ଅନାଦରାର୍ଥକ)

ନର୍ତ୍ତୟିତା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ନର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+ତୃ; ନର୍ତ୍ତୟିତୃ;
Narttayitā ୧ମା. ୧ବ.)—ନୃତ୍ୟଗୁରୁ; ନାଟର ଗୁରୁ; ଯେ
(ନର୍ତ୍ତୟିତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାଚୁଆମାନଙ୍କୁ ନଚାଏ—A dancing
(ନର୍ତ୍ତୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) master (Apte).

ନର୍ତ୍ତିତ—ସ. ବିଣ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନର୍ତ୍ତି ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା
Narttita +କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆନ୍ଦୋଳିତ; କମ୍ପିତ—
(ନର୍ତ୍ତିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dangled.
୨ । ନର୍ତ୍ତନଶୀଳ—2. Dancing.
୩ । ଯାହାକୁ ନଚା ଯାଉଅଛି—
3. Caused to dance.
ସ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—ନର୍ତ୍ତନ—Dancing.

ନର୍ଦ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ଧା.)—ପଶାଖେଳର ଗୋଟି—
Nard The balls which are moved on the
ଘୁଟୀ; ଗୁଟୀ **ନର୍ଦ୍** dice-board.

ନର୍ଦ୍(ର୍ଦ୍ଦ)—(ଧାତୁ)—ସ—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nard(rdd) (root) To make a sound.

ନର୍ଦ୍ଦ(ର୍ଦ୍ଦ)ନ—ସ. ବ. (ନର୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ+ଅନ)—୧ । ନାଦ—
Narda(rdda)na 1. Sound.
୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ (ହ୍ର. ଶ.)—2. Roar.

ନର୍ଦ୍(ର୍ଦ୍ଦ)ମା—ଦେ. ବ. (ସ. ନର୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଗର୍ଜ୍ଜ କରିବା;
Narda (rdda)mā ଭୁଲ ଫା. ନାବ୍‌ଦାନ୍)—୧ । ପାଣିନାଳ;
ନର୍ଦ୍ଦମା ନଯୂନଯୋଡ଼; ଯତ୍ଃପ୍ରଣାଳୀ—1. Gutter; drain;
ନରଦ୍ୱାଁ ନରଦା wayside ditch; water channel.

ବୁଦ୍ଧତ ନର୍ଦ୍ଦମା ଜର୍ଦ୍ଦମେ ପଡ଼ି ଗଡ଼ୁଛ ଦେଖା । ମଧୁସୂଦନ. ବ୍ୟଙ୍ଗକବିତା ।

୨ । ମଇଳା ପାଣି ବୋହି ଯିବାର ନାଳୀ—
2. A channel for the flow of foul water.

ନର୍ଦ୍ଦିତ—ସ. ବିଣ. (ନର୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Narddita ୧ । ଶବ୍ଦିତ; ନିନାଦିତ—1. Sounded; tuned;
resounding.
୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—2. Celebrated.

ନର୍ଦ୍ଦି(ର୍ଦ୍ଦି)ବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର)—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—
Nardi(rddi)bā 1. To run.
(ନରଦ୍‌ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫିବା—
2. To frisk; to jump.

ନର୍ମ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନରମ୍; ଭୁଲ. ସ. ନମ୍ର)—
Narma ୧ । ନରମ (ଦେଖ)
ନରମ 1. Narama (See)
ନରମ ୨ । ଅନଭ୍ୟୁକ୍ତ—2. Unwilling,
ଈର୍ଷ୍ୟୁକଳେ ଅମ୍ଭେ ଦୋଇଛୁଁ ଜନମ
ଯୁଦ୍ଧରେ ମରିବାକୁ କଥା ଦେବୁ ନର୍ମ । ବୃଷଦିତ. ମହାଭାରତ ଅନୁ ।
ବ—ସୁଖ—Pleasure.
ଦେ ବାଳେ ନର୍ମଦା ସ୍ୱର ଉରଙ୍ଗିଣୀ ଦ୍ରବ । ଭଟ୍ଟ. କୋଷ୍ଟୁଭ୍ଭାଶ୍ରୟଦତ୍ତ ।

ସ. ବ—ନର୍ମ (ଦେଖ)—Narmma (See)

ନର୍ମ୍ମ—ସ. ବ. (ନୃ ଧାତୁ=ନେବା+ମନ୍; ନର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ)—
Narmma ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Sport; pastime.
(ନର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌତୁକ—2. Amusement.
୩ । ପରିହାସ—4. Jest.
୪ । ବିହାର; ଲୀଳା—4. Pleasure; diversion.
୫ । କେଳି—5. Amorous sports.
୬ । ରସିକତା; ରଙ୍ଗରସ—
6. Witticism; wit and humour.
୭ । ହସ କୌତୁକ କରିବା ସାଙ୍ଗ; କ୍ରୀଡ଼ା ସଙ୍ଗୀ (ହ୍ର. ଶ)—
7. Playmate.

ନର୍ମ୍ମକାଳ—ସ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ; ପତ୍ନୀ—
Narmmakīlā Husband (Apte).
(ନର୍ମ୍ମକାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ମ୍ମଗର୍ଭ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ମ+ଗର୍ଭ)—ପରିହାସ ବା
Narmmagarbha ରସିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ (ବାକ୍ୟ)—Witty;
(ନର୍ମଗର୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) humorous (words).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନର୍ମ୍ମଠ—ସ. ବ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1 The sun.
Narmmaṭa ୨ । ଖପରା—2. Potsherd (Apte).

ନର୍ମ୍ମଠ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନର୍ମ୍ମନ୍+ଠ; ଅଥବା ନର୍ମ୍ମନ୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ= ରହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, ନଘାଉନ)—୧ । କେଳରତ—
(ନର୍ମ୍ମଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Addicted to dissipation or daliance.
(ନର୍ମ୍ମଠତା—ବ) ୨ । କ୍ରୀଡ଼ାଶୀଳ—2. Sportive; playful.
(ନର୍ମ୍ମଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କୌତୁକପ୍ରିୟ—3. Pleasure-loving; devoted to amusements.

୪ । ବିଳାସପ୍ରିୟ—
4. Given to luxury, coquettish.

୫ । କେଳପ୍ରିୟ—5. Loving dalliance.

୬ । ଲମ୍ପଟ—6. Amorous; lecherous; adulterous.

୭ । ସତ୍ତ୍ୱକ—7. Gallant.

୮ । ଥଟ୍ଟିଲ; ପରିହାସପ୍ରିୟ—8. Jestive; witty.

ସ. ବ—୧ । ସ୍ତନାଗ୍ର; ଚୁଚୁକ; ଦୁଧଚୁଙ୍ଗି—1. Nipple.

୨ । ପରିହାସ—2. Sport.

୩ । ଷିଡ଼; ନାଗର; ଉପପତ୍ତି—
3. A gallant; a libertine; paramour.

୪ । କୌତୁକ; ଆମୋଦ—4. Amusement.

୫ । ମୈଥୁନ; ରତ୍ତି; ସହବାସ—5 Sexual intercourse; cohabitation.

୬ । ଚିବୁକ—6. The chin.

ବାନ୍ଧବ ! ବୋଇ ଥରବ ନର୍ମ୍ମଠ—ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୭ । ସ୍ତନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Female breast.

୮ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
8. A lecher; rake; libertine (Apte).

ନର୍ମ୍ମଦ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନର୍ମ୍ମନ୍=କେଳ+ଦା ଧାତୁ=ଦାନକରିବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନର୍ମ୍ମସଚିବ; କ୍ରୀଡ଼ାସହଚର;
Narmmada
(ନର୍ମ୍ମଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲୀଳାସହଚର—1. Boon companion; playmate.
(ନର୍ମ୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ବଦୁଷକ; ରଣ୍ଡ—2. A jester; a buffoon.

ସ. ବଣ—୧ । କୌତୁକପ୍ରଦ—1. Giving amusement.

୨ । ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ—2 Gladdening; pleasure-giving.

ନର୍ମ୍ମଦା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନର୍ମ୍ମଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତରୁ
Narmmadā
(ନର୍ମ୍ମଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଆରବସାଗରରେ ପଡ଼ିଉ ନଦୀ-ବିଶେଷ; ରେବା ନଦୀ (ତୀର୍ଥବିଶେଷ)—
1. The Nerbudda river rising from the Bindhyas and falling into the Arbian sea.

ନର୍ମ୍ମଦାରେ ପଡ଼ୁ ଯେ ଏଏ ଜଳବିନ୍ଦୁ
ତାହା ସୁରଭି କହୁ ନ ପାରେ ବତନ । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦୁ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତର ଅମରକଣ୍ଟକରୁ ବାହାରି ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ହୋଇ କାମ୍ବେ ଉପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ନର୍ମ୍ମଦା ନଦୀ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗୋଣ୍ଡର ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନ ଓଡ଼ିଆ ନୂତନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖା ଅଛି । ନର୍ମ୍ମଦା ବେଶ୍ୟା କୂଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ବେଶ୍ୟା-ବୃତ୍ତି କରୁଥିଲା । କନ୍ୟା ଦୃଢ଼ ନପୁଂସକ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉ ଯେ କୌଣସି ପୁରୁଷ ସକାଳେ ତା ନକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ, ତାକୁ ସାଥି ଦେବ ସେଥିରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସେ ଦିନଯାକ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀପରି ସେବା କରିବ । ତାହାର ଏହି ବର ପ୍ରାପ୍ତିବାରେ ଦେବତାମାନେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାହାକୁ ବର ଦେଲେ ଯେ ସେ ପର ଜନ୍ମରେ ନର୍ମ୍ମଦା ନାମ୍ନୀ ନଦୀରୂପରେ ଗୋଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହେବ ।

ପୁରାଣୋକ୍ତ ସପ୍ତତୀର୍ଥ (ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଗୋଦାବରୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ନର୍ମ୍ମଦା, ସିନ୍ଧୁ, କାବେରୀ) ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଅନ୍ୟତମ । ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ଅନ୍ୟ ସ୍ରୋତଃମାନଙ୍କୁ ନଦ ବୋଲାଯାଏ । କେବଳ ପଶ୍ଚିମଗାମିନୀ ନର୍ମ୍ମଦା ନଦୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

୨ । ପୁନର୍ନବା; ପିଡ଼ଙ୍ଗ ଶାଗ—2. A pot-herb; Trigonalla Corniculata.

୩ । କୁଟୁଣୀ; ଦୂତୀ—3. A panderess; a female go-between.

୪ । (ନାମ) ଏକ ଗନ୍ଧର୍ବ ସ୍ତ୍ରୀ—
4. Name of a Gandharba woman.

[ଦ୍ର—ଏ କେତୁମତୀ, ସୁନନ୍ଦା ଓ ବସୁଦାଙ୍କ ମାତା ଥିଲେ ।]

ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲୀଳାଦାୟିନୀ—
Giving amusement.

ବଡ଼ର ନର୍ମ୍ମଦା ସେନ ନର୍ମ୍ମଦା ।
ଗାଡ଼ିଆ ପୁବଳେ କାନ୍ତ ବାଡ଼ିଆ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନର୍ମ୍ମଦା ଦେବୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ
Narmmadā debī
ଲେଖିକା—A modern educated Oriya writer.
(ନର୍ମ୍ମଦା ଦେବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ 'ପ୍ରସାଦ' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଉପାଦେୟ ଗଳ୍ପ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି (ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ) । ଏ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ କରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା । ଏ ବ. ଏ. ପାଶ କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ସମୟୁ ସମୟୁରେ ଅନେକ ଗଳ୍ପ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଉତ୍କଳର ଦ୍ୱିତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ।]

ନର୍ମ୍ମଦେଶ୍ୱର—ନର୍ମ୍ମଦା ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଣ୍ଡାକାର
Narmmadeśwara
ଶିବଲିଙ୍ଗ—A kind of oval peeble found in the bed of the Nerbudda river.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶୁଭ୍ରକ ପରି ଶୁଭ୍ର ରମ୍ଭା ନାଲ ବା କଳା ରଙ୍ଗର ମିଳେ । ପୁରାଣାନୁସାରେ ଏ ଲିଙ୍ଗର ପୂଜାରେ ବିଶେଷ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅଛି—ହ. ଶ. ।]

ନର୍ମ୍ମଦ୍ୟୁତ୍ତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର୍ମ୍ମନ୍+ଦ୍ୟୁତ୍ତ; କର୍ତ୍ତରୀହ)—
Narmmadyuti ୧ । ବିଳାସୀ—1. Addicted to luxury.
(ନର୍ମ୍ମଦ୍ୟୁତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌତୁକୀ—2. Merry.
୩ । ପରିହାସକ—3. Jesting; sportive.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନର୍ମ୍ମସଚିବ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନର୍ମ୍ମ+ସଚିବ)—୧ । ରାଜାଙ୍କର ବିଳାସ
Narmmasachiba ବସ୍ତୁ ଯୋଗାଇବା ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ବିଳାସାର୍ଥ ଅଯୋଜନ-
କାର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ—1. A minister of sports.
ନର୍ମ୍ମସଚିବ, ନର୍ମ୍ମସଖା, ନର୍ମ୍ମସଚିବର, ନର୍ମ୍ମସୁହୃଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । କ୍ରୀଡ଼ା ସହଚର—2. Playmate.
ନର୍ମ୍ମସଚିବା, ନର୍ମ୍ମସଖୀ, ନର୍ମ୍ମସହଚରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
୩ । ସାଙ୍ଗ—3 Boon companion.
୪ । ଉପସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରଣୟିନୀ—4. Lover; a gallant.
୫ । ଭାଣ୍ଡ; ବିଦୂଷକ—5. A buffoon; a fool; a jester.
୬ । କୁଟୁଣା; ଉଡ଼ୁଆ—6. A panderer.

ନର୍ମ୍ମସାଚିବ୍ୟ—ସ. ବ. (ନର୍ମ୍ମସଚିବ+ଷ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—
Narmmasāchibya ନର୍ମ୍ମସଚିବର କାର୍ଯ୍ୟ—The post or act of a panderer.
(ନର୍ମ୍ମସଚିବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ମ୍ମା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନର୍ମ୍ମ)—ନରମ୍—Soft.
Narmmā ନରମା **नरमा** (ନର୍ମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ମ୍ମାଦି—ଦେ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ସହରର ଶବ୍ଦ; ସ. ନର ଓ ମାଦ୍)—
Narmmādi ନର ଓ ମାଦା; ଅଣ୍ଡିରା ଓ ମାଈ—
(ନର୍ମ୍ମାଦି—ଅନ୍ୟରୂପ) Male and female.

ନର ମାଦୀ ଦେ. ବ—ଜୀବମିଥୁନ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—
नर मादी A pair or couple of animals.

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବିଣ. (ନର୍ମ୍ମାଲ+ଟ୍ରେନ୍ଡ୍)—
Narmmāl ṭrend ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ (ଶିକ୍ଷକ)—
(ନର୍ମ୍ମାଲ ଟ୍ରେଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) Normal trained (teacher).

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ
Narmmāl ṭrening ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ବଢ଼ାଯିବା—
ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍, ନର୍ମ୍ମା(ର୍ମ୍ମ୍ନା)ଲ ଟ୍ରେନିଂ } ଅନ୍ୟରୂପ
Normal training; the training of a teacher in a Normal School.
ନର୍ମ୍ମାଲଟେନିଙ୍ଗ

ନର୍ମ୍ମାଲଟ୍ରେନିଂ ବୈଦେ. (ଇଂ) ବିଣ—ନର୍ମ୍ମାଲ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ (ଶିକ୍ଷକ)—Normal trained (teacher).

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ସ୍କୁଲ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ)—ବ—ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବିଦ୍ୟାଳୟସ୍ଥ-
Narmmāl skul ମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ
ନର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲ, ନର୍ମ୍ମାଲବିଦ୍ୟାଳୟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଣ୍ଡିତ ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି—Normal School; a school for training teachers for secondary schools.
ନର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲ
नार्मालस्कुल

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ନାମ ଟିଚର ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ (Teacher Training) ବା ସେକେଣ୍ଡେରୀ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ (Secondary Training school) ପ୍ରାଥମିକ ବା ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ତାଲିମ୍ କରିବା ସ୍କୁଲକୁ ଗୁରୁଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ବା ଏଲିମେଣ୍ଟାରୀ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ (Elementary Training) ସ୍କୁଲ କୁହାଯାଏ । ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଶିକ୍ଷକମାନେ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ କଲେଜରେ ଶିକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ନର୍ମାଲ ସ୍କୁଲକୁ ପଣ୍ଡିତ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଉ ଥିଲା ।]

ନଲ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବନ୍ଧନ କରିବା—1. To bind.
Nal (root) ୨ । ଘଷି ଘଷି ଚାଲିବା—2. To shine.
୩ । ବାସିବା—3. To smell (Apte).

ନଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ହିଁ ଦ୍ୱିରୁପ) ବ—ଓଠ—
Nal Lip.

ନଲ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ନଳତା (ଦେଖ)
Nal-tā Nalitā (See)

ନଲ୍ତାପଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜ୍ୟୋଟ—
Nal-tāpaṭ Jute.

ନଲ—ସ. ବ (ନଲ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nala ୧ । ଇକ୍ଷୁଡ଼ି; ବାଘ ନଳ; କାଣ୍ଡଶର; ଏକପ୍ରକାର
[ସ. ନାମ; ନଳ, ପୋଚ୍ଚଖଲ ଘାସ—1. A kind of reed;
ଶୂନ୍ୟ ମଧ୍ୟ, ଧମନ Phragmites Karka Arundo
ସ. ନଳ, ଦେବନଳ Tibialis.
ତେ. ଜକ୍କେଶଗଡ୍ଡି, ଉଙ୍ଗୁସ୍ଥରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗମ୍ଭୀର ଘୋର ଦେଶେ;
ଗୁ. ନାଲ୍ଲା ପୂରିତ ନଳ କଣକାଶେ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ
ଖାଗଡ଼ା; ଖାକଡ଼।
ନରକଟ, ନରସଳ [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଉତ୍ତଳାଞ୍ଚଳସ୍ଥ ଓ ଏଥିର ପତ୍ର ବାଉଁଶ ପତ୍ର ପରି । ଏହା ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ ଭୂଇଁ ବା ନଘାକୂଳ ଓଦା ଭୂଇଁରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ରଘ୍ନନ କାଣ୍ଡ ବା ଦଣ୍ଡ ଦେଖିବାକୁ ବେତ ପରି ଓ ଭିତ୍ତି ଉତ୍ତର ଘୋଳା । ଏଥିରେ ଚାଟ ହୁଏ, ଦୋସି ବୁଣାଯାଏ ଓ ଘର ଛାଉଣି ହୁଏ । ଏହାର କାଣ୍ଡରୁ ମଧ୍ୟ କାଠି କଲମ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଧୁରଉତ୍ତ୍ରକଷାୟରସ ଓ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ; ଏହା କଫ, ରକ୍ତ-ଦୋଷ, ହୃଦ୍ରୋଗ, ବସ୍ତିଗତ ଦୋଷ, ସୋନବ୍ୟାପତ୍, ଦାହ, ପିତ୍ତ ଓ ବିଷନାଶକ ।]
୨ । ନଳା; ଉଦରରେ ଘୋଳ ଥିବା ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ ଦଣ୍ଡ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Pipe; a tube; a long hollow cylender.
୩ । ଶାଗ, ସାରୁ ଆଦ ଗୁରୁଗଛ ବା ଲତାର ପତ୍ରଘ୍ନନ ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ତ୍ତ କାଣ୍ଡ ବା ଡାଙ୍ଗ—3. The hollow stalk of pot-herbs and other plants.
୪ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମନାଡ଼ି—4. The stem or stalk of lotus plants.
୫ । ପଦ୍ମ—5 Lotus.
୬ । ସୁଗନ୍ଧ; ସୌରଭ—6. Flavour; smell.
୭ । ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ; ନିଷଧରାଜ—8. The king of Nishadha; husband of Damayanti.

[ଦ୍ର—ଏ ନିଷଧ ଦେଶର ରାଜବଂଶୀ ରାଜା ସ୍ୱର୍ଗ ସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଏ ଜଣେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଗୁଣବାନ ଥିଲେ । ଏ ଅଶ୍ୱ ପରୀକ୍ଷା, ଅଶ୍ୱ ପରିଚାଳନ, ବଳା ଅସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାକ, ଦୃଷ୍ଟର ପଣ ସଙ୍ଖ୍ୟା ଗଣନା ଆଦିରେ ଜଣେ ନିପୁଣ ଥିଲେ । ବିଦର୍ଭ ଦେଶର ରାଜା ଭୀମସେନଙ୍କ କନ୍ୟା ଦମୟନ୍ତୀ ଓ ନଳ ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କର ରୂପ ଗୁଣର ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣି ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ହଂସ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବାଦ ଆଦାନପ୍ରଦାନ କଲେ ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦମୟନ୍ତୀ ମନେ ମନେ ନଳଙ୍କୁ ପତିରୂପେ ବରଣ କଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର, ଯମ, ଅଗ୍ନି ଓ ବରୁଣ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ରୂପଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ବରପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଏବ ନଳଙ୍କୁ ଦୂତ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କର ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କୁ ବରାହ କରିବା ପାଇଁ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କଠାକୁ ସ୍ୱବାଦ ଦେଲେ; ଦମୟନ୍ତୀ ଏଥିରେ ଅସ୍ୱୀକାର କର କହିଲେ 'ମୋ ଚତ୍ତ ନଳଙ୍କୁ କାମନା କରୁଅଛି, ନଳଙ୍କୁ ନ ପାଇଲେ ମୁଁ ଅନଳ କାମନା କରିବି' । ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରେ ଜକ୍ତ ଦେବତାମାନେ ନଳ ରୂପ ଧାରଣ କର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଦମୟନ୍ତୀ ପ୍ରକୃତ ନଳ ଓ ନଳ ରୂପଧାସ୍ତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରକୃତ ନଳଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଚହ୍ନି ନ ପାର ଦୋଘାଇରେ ପଡ଼ିଲେ । ପରେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମର ବାହ୍ୟ ଦେଇ କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସୂତନାକ୍ରମେ ଦମୟନ୍ତୀ ନଳଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ଦେବତାମାନଙ୍କଠାରୁ ବାର ନେଲେ ଓ ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରେ ନଳଙ୍କଠାରେ ବରମାଲା ଅର୍ପଣ କଲେ । ଦେବତା-ମାନେ ବିଫଳମନୋରଥ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରୁ ଫେରିଯାବେଳେ କଳି ସେମାନଙ୍କୁ ବାଟରେ ଭେଟି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ନଳଙ୍କ ଉପରେ କୋପ କଲେ ଓ ସେହି କୋପ ଯୋଗୁଁ କଳି ନଳଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କର ନଳଙ୍କୁ ଦ୍ୟୂତାସକ୍ତ କରାଇଲେ ଓ ଶେଷକୁ ବଳ ବୃଜ୍ୟ ହାର ସସ୍ତ୍ରୀକ ବନବାସୀ ହେଲେ । ଦୈବଦୁର୍ଯୋଗରୁ ନଳ ନିଜର ପିନ୍ଧା ବସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ହରାଇଥିଲେ । ବନରେ ଦମୟନ୍ତୀ ନିଦ୍ରା ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ଲୁଗାରୁ ଖଣ୍ଡେ କାଟି ନଳ ସ୍ୱୟଂ ପିନ୍ଧି ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଗଲିଗଲେ । ଦମୟନ୍ତୀ ବହୁ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କର ଶେଷରେ ପିତୃ ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଏଣେ ନଳ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଋତୁପର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ସାରଥି ହେଲେ । ଦମୟନ୍ତୀ ଦେଶ-ବିଦେଶ ଖୋଜାଇ ନଳ ଋତୁପର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବାର ପତ୍ତା ପାଇଲେ ଓ ନଳଙ୍କୁ ନିଜର ପିଣ୍ଡାଲୟକୁ ଅଣାଇବା ପାଇଁ ନିଜର ଗୋଷ୍ଠୀ କପଟ ସ୍ୱୟଂବରର ଘୋଷଣା କରାଇଲେ । ଋତୁପର୍ଣ୍ଣ ସେହି ସ୍ୱୟଂବରରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ନିଜର ସାରଥି ନଳଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ବିଦର୍ଭକୁ ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଚହ୍ନି ମିଳିତ ହେଲେ । ନଳ ପୁଣି ନିଜ ରୂପ ପାଇଲେ ଓ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜୀବନଯାପନ କଲେ ।]

୫ । ନଦବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

9. Name of a large and shallow river.

୧୦ । ସୁସେନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଙ୍କା ଅଭିଯାନରେ ଯାଇଥିବା ବାନର ସେନାପତି—10. Name of a monkey general who accompanied Rāmachandra when he invaded Laṅkā.

[ଦ୍ର—ଏ ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମା ଅପ୍ସରାର ଗର୍ଭରେ ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏହି ବାନର ସେନାପତିଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅସାଧାରଣ ଗୁଣ ଥିଲା । ଏ ଯେଉଁ ପଥର ଖଣ୍ଡକ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିଲେ, ତାହା ହାଲୁକା ହୋଇ ପାଣିରେ ଭାସୁଥିଲା । ଏ ପଥରମାନଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରୁ ସେହି ଭାସମାନ ପଥରଦ୍ୱାରା ସମ୍ପତ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ସେତୁବନ୍ଧ ବନ୍ଧାଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ପାର ହୋଇ ଲଙ୍କା ଗଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।]

୧୧ । ପିତୃଲୋକବିଶେଷ—11. One of the abodes of the spirits of the departed ancestors according to the Hindus).

୧୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛର ଗୋଲ ଡାଳ—

12. Hollow stalk of plants.

୧୩ । ରଙ୍ଗ; ବର୍ଣ୍ଣ—13 Colour.

୧୪ । ବିପ୍ରଚିତ୍ତି ଗ୍ରହର ଚତୁର୍ଥ ପୁତ୍ର ଦାନବବିଶେଷ—

14. Name of a demon, the fourth son of Biprachitti.

୧୫ । ରାଜା ଯଦୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—

15. The name of a son of King Jādu.

୧୬ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକପ୍ରକାର ଚର୍ମାନଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟ;, ଯାହା ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ରଖାଯାଇ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

16. A kind of leather-bound war drum used in ancient India.

ଦାଁଡ଼ ଲଗୀ ବାଁଚ ଦେ. ବି.—୧ । ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ନଳହାଡ଼ —

1. The radius or outer bone of the fore-arm; the fibula or outer bone of the leg between the knee and ankle.

୨ । ଲଠା; ଜମି ମାପିବାର ଦଣ୍ଡ; ପଦକା—

2. A rod for measuring land.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଲମ୍ବର ନଳ ବା ପଦକା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଚଉଶ ଦସ୍ତି ପଦକାର ଲମ୍ବ ୨ ହାତ କାଣିଏ=ଫୁଟ୍ ୧୦, ୫ ଇଞ୍ଚ ଓ ଏକ ସବ । ବଙ୍ଗି ଦସ୍ତି, ଚଉଦ ଦସ୍ତି ଓ ବାର ଦସ୍ତି ପଦକା ମଧ୍ୟ ଚଳେ ।]

୩ । ୪୦୦ ହାତ ଭୂମିର ଲମ୍ବ—3. A land-length of 400 cubits; a furlong.

୪ । ନଳା ବା ଜଳନିଃସରଣ ପ୍ରଣାଳୀ—

4. Water pipe.

୫ । ହୁକାର ନଳୀ; ଗୁଡ଼ାଖୁ ଧୂଆଁ ଟାଣିବାର ନଳୀ—

5. Smoking pipe; the pipe of a narghile.

୬ । ବନ୍ଧୁକର ନଳୀ —

6. The tube or barrel of a gun.

୭ । କଣ୍ଠ ନାଳୀ; ଶ୍ୱାସ ନଳୀ—

7 Trachea; wind pipe.

୮ । ବଣିଆମାନଙ୍କର ହାଆଁ ଫୁଙ୍କିବାର ନଳୀ—

8. Goldsmith's blow pipe.

ସାତନଳ ନର; ସର ୧ । କେଳା ଚଢ଼େଇ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି—9. A set of telescopic bamboo staffs used by fowlers to catch birds.

[ଦ୍ର—କେଳାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ନଳ କାଠ ୨ ଇଞ୍ଚ। ୮ ଖଣ୍ଡ ସରୁଆ ବାଉଁଶ ଅଟେ । ଏଥିର ଖଣ୍ଡିକର ମୂଳକୁ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡକର ଅଗରେ ଯୋଖି ଏ କାଠିମାନଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ଲମ୍ବକରିବାକୁ ହୁଏ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଚ୍ଛ ଖଣ୍ଡର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୫ ହାତ । ସରୁ ଶେଷ କାଠିର ଅଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଅଠାଯୁକ୍ତ କାଠି ଚମ୍ପା ମୁନଆଁ କେଞ୍ଚା ଲଗିଥାଏ । କେଲାମାନେ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ଏହି ନଳମାନଙ୍କୁ ଯୋଡି ଯୋଡି ଅସ୍ତରେ ଥିବା ସେହି ଅଠା କାଠି ବା କେଞ୍ଚାକୁ ଗଛ ଡାଳ ରେ ବସିଥିବା ତଡ଼େଇର ପେଟରେ ମାର ଦେବାରୁ ତହିଁରେ ତଡ଼େଇ ଲାଖିଯାଏ ଓ ଧରାପଡ଼େ । ତଳପରେ ଯୋଡା ହୋଇଥିବା ନଳ କାଠିମାନଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ଖସାଇ ଆଣି ଖଣ୍ଡକର ମୂଳରୁ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡର ଅଗକୁ ଢୁଙ୍ଗାଳ ଦେଲେ ନଳ କାଠିମାନ ମୁହଁ ପର ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଏ ।]

ସାରାକାଳି ଖେସରା

୧୦ । ନଳ ବା ପହଡା ଦ୍ୱାରା ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛ ମାପ କରି ଯାଇଥିବା ଭୂମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସ୍ଥିରୀକରଣରୂପ ଗାଣିତିକ-ପ୍ରକ୍ରିୟା—10. The arithmetical system of finding out the area of a land measured with a rod by multiplying the length with the breadth.

[ଦ୍ର—ଦୀର୍ଘ ଏତେ ନଳ ପ୍ରଚ୍ଛ ଏତେ ନଳ ହୋଇଥିବା ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ମାଣ, ଗୁଣ, ବଣ୍ଟାରେ କେତେ ? ଏହା ସ୍ଥିର କରିବା ନମନ୍ତେ ଗୁଡ଼ଏ ସୂତ୍ର ଅଛି । ସେହି ସୂତ୍ରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସହଜରେ ବାହାରେ । ୫ ନଳରେ ଏକ କାହାଣ; ୧ ନଳ=୫ ପଣ; ୧ ପଣ= ୨୦ ଗଣ୍ଡା, ୧ ଗଣ୍ଡା=୫ କଡ଼ା ନଳ ଘୁଞ୍ଚିବା ପ୍ରଣାଳୀ ଅନେକ ପ୍ରକାର—ଯଥା—ହାତ ନଳ, ଦସ୍ତି ନଳ, ସମ ନଳ ବା ସାଧା ନଳ ଓ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରଚ୍ଛ ଜଣା ନ ଥିଲେ ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବାହାର କରିବା କାଣ୍ଡି ବା ବିଷମ ନଳ । ନଳ ଘୁଞ୍ଚିବାର ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ସୂତ୍ର ଏହି—

ପଣକୁ ପଣ ପାହ୍ମକଡ଼ା ମାଗଣ, ପଣ ଗଣ୍ଡା ଅଷ୍ଟ ଦାଢ଼ ।
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଅଷ୍ଟ ବଦାଢ଼ ହୁଅଇ, ପଣ କଡ଼ା ବେନ୍ନ ଦାଢ଼ ।
ଏହି ରୂପେ କଡ଼ା ଗଣ୍ଡାକୁ ଗୁଣିଲେ, ହୁଅଇ ବଦାଢ଼ ବେନ୍ନ ।
କଡ଼ାକୁ କଡ଼ାରେ ଗୁଣିଲେ ଜାଣିବ ବଦାଢ଼ର ଅର୍ଦ୍ଧ ଘେନ ।
କାହାଣ ସଙ୍ଗତେ ଯାହାକୁ ଗୁଣିବ ମୂଳ ଭାର ସେହି ହୁଏ;
କୃଷ୍ଟମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ ଅର୍ଥେ ଲୀଳାବତୀ ସୂତ୍ର କହେ ।"

ନଳଦ୍ୱାରା ମାପିବା ଜମିର ସ୍ମାରକ ଲିପି (field book) କୁ ଉର୍ଦ୍ଦୁଆ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଲକ—ସ. ବ (ନଳ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ; ଅଥବା ନଳ+କୈ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nalaka

୧ । ପବ; ବାଉଁଶ ଆଦିର ପବ ବା ପଗ—
1. An internode; the part of a bamboo or cane between two joints.

୨ । ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ନଳ ହାଡ଼—
2. The long bones of the fore arm and leg; the radius of the arm and the fibula of the leg.

୩ । ନଳାକାର ଅସ୍ଥି—3. Tubulous bone.

୪ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛର ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ଡାଙ୍ଗ ବା ଦଣ୍ଡ—
4. The hollow stalk of plants.

ନଲକନ୍ଦ—ସ. ବ (ନଳ+କନ୍ଦ)—୧ । ଉଶୀର; ବେଣାଚେର—
Nalakanda

1. The fragrant root of Benā grass.

୨ । ପୁଷ୍ପମଧୁ—2. The honey of a flower.

ନଲକଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (ଅଧୁନକ ପ୍ରୟୋଗ; ନଳକ+ଯନ୍ତ୍ର; ଟେଲେସ୍କୋପ୍‌ର ନଳର ସମଷ୍ଟିରେ ଏହା ନିର୍ମିତ ଓ ବ୍ୟବହାର ନ ହେଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ନଳ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ନଳକୁ ପୂରାଇ ଏହାକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କରାଯିବାରୁ ଏହି ନାମ)—
Nalakaja ntra

ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର—Telescope.

ନଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ମାଦଲାପାଞ୍ଜି)—ନଳବା; ଜମିକୁ ନଳ ବା ପହଡାଦ୍ୱାରା ମାପିବା—To measure a plot of land with the measuring rod.
Nala karibā

ନଳକାଠି—ଦେ. ବ—କେଲାଙ୍କ ନଳ—A set of telescopic tubular staffs of a fowler.
Nalakāṭhi

ସାତନଳା **ନରକାଠି**

ନଳକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ନଳକାଠି (ଦେଖ)
Nalakāṇḍa

Nalakāṭhi (See).

ନଳକାଣ୍ଡ ଯୋଖିଲ ନେଇ—ଘାଟୀ. ଜର୍ଜୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ନଳକିନୀ—ସ. ବ (ନଳକ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଜଙ୍ଘ (ହୁ. ଶ)—
Nalakinī

1. Thigh.

୨ । ଆଣ୍ଠୁର ତଳ ହାଡ଼—
2 The kneepan (Apte).

୩ । ଗୋଡ଼—3. The leg (Apte).

ନଳକୀଳ—ସ. ବ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ନଳ=ଗୋଡ଼ର ନଳହାଡ଼+କୀଳ)—ଆଣ୍ଠୁ—
Nalakīla

The knee (Apte).

ନଳକୂବର—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଳ+କୁବର=ଶବ୍ଦର; ନଳ ସ୍ତମ୍ଭାଙ୍କ ପର ଶବ୍ଦର ଯାହାର)—କୁବେରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
Nalakūbara

Name of a son of Kubera.

[ଦ୍ର—ଏ ଓ ଏହାଙ୍କ ଭାଇ ମଣିଗ୍ରୀବ ନାରଦଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ ଯାଆଁଳା ଅର୍ଜୁନ ଗଛ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦ୍ୱୈପଦକାଳରେ ଏହି ଗଛ ଯୋଡ଼କୁ ଗୋଇଠାମାର ଭାଙ୍ଗିଦେବାରୁ ଏ ଦୁହେଁ ଶାପମୁକ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ।]

ନଳ ଗୁଞ୍ଜିବା—ଦେ. ବ—୧ । (କେଲା) ପକ୍ଷୀକୁ ଧରିବା ନମନ୍ତେ ଏକାଧିକ ନଳକୁ ପରସ୍ପର ଯୁକ୍ତ କରିବା—
Nala gunjibā

ସାତନଳା ଗୋଁଜା **ନର ଜେଡ଼ନା** (ନଳ ଯୋଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
1. (said of a fowler) To set the Nala staffs one at the end of another to catch a bird.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବା—
2. (fig) To devise a plan.

ନଳ ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଳରେ ଭୂମି ମାପ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାପିକା ଯାହା ଯାହା ଯେତେ ନଳ ମାପିଲା ତାହା ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିବା—To call aloud the number of Nalas or measuring rod while engaged in measuring a land with the rod.
Nala ḍākibā

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଲତୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲଳତାନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Nalatī — Name for calling Lalitā.

ନଲତୀଗିରି—ଦେ. ବ—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଏକ ପାହାଡ଼ର ନାମ—Name of a hill in the Cuttack district.

[ଦ୍ର—ଏହି ପାହାଡ଼ ଧାନମଣ୍ଡଳ ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ୧୫ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ ଗୁମ୍ଫା, ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପାଲି ଭାଷାରେ ଅଶୋକଙ୍କ ଅନୁଶାସନ ଖୋଦାଯାଇ ଥୋଇଅଛି ।]

ନଲଦ—ସଂ. ବି. (ନଲ=ସୁଗନ୍ଧ+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜଟାମାଂସୀ—1. Indian spikenard; (ନଲଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) Valanaria Jaṭāmāṁsī.

୨ । ବେଣା ତେର—
2. The root of the Benā grass.
ବଣାଇ ବୋଲାଇଲେ ବହୁତ ନଳଦ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ପୁଷ୍ପକରଥ—
3. The mythological chariot Pushpaka.

୪ । ମକରନ୍ଦ—
4. The nectar of flowers; flower honey.

୫ । ଲମ୍ବଚ୍ଛକ (ହି. ଶ.); ଗନ୍ଧବେଣା ନାମକ ତୃଣ—
5. The Juncus Odoratus (grass).

ସଂ. ବ—ନଳଦାଭା; ସହିଁରୁ ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରୁଅଛୁ—
Emitting a sweet smell.

ନଲଦମ୍ବୁ—ସଂ. ବ—ନିମ୍ବ ଗଛ (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—
Naladambu — The Nima tree.

ନଲଦା—ସଂ. ବି. (ନଲଦ+ଆ)—ଜଟାମାଂସୀ—
Naladā — Indian spikenard.

ନଲନୀରୁହ—ସଂ. ବ—ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମନାଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nalanīruha — The stalk of lotus.

ନଳ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଳବା; ନଳଦ୍ୱାରା ଭୂମି ମାପିବା—
Nala pakā(ke)ibā — To measure a land with the
ଲଗ୍‌ଗୀତେଜମି ମାପା **लग्गी भाँजना, खेत नापना** rod.

ନଳପଟ୍ଟିକା—ସଂ. ବ. (ନଳ ପଟ୍ଟ=ଛୋଟ ବସ୍ତ୍ର+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ କ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nalapaṭṭikā
୧ । ବେରୁଆଁ ଦେଁସ; କାଠିମସିଣା; ନଳର ଗୁନ୍ଥ—
1. A mat of reeds.

୨ । କାଣ୍ଡଶରର ଚାଟ—2. A partition or frame-work made of reeds.

ନଳ ବଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଳ ବନ)—
Nala bana — ୧ । ନଳ ଗଛରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଙ୍ଗଲ—
ନଳବନ 1. A jungle of reeds.
नलवन ୨ । (ନାମ) ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ୧ ବର୍ଗମାଇଲ ବିସ୍ତୃତ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—2. Name of an islet in the Chilkā lake (in Orissa).

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡଦନରେ ଲୋକେ ଡଙ୍ଗା କେଇ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇ ସେଠାରୁ ନଳ ତୃଣ କାଟିଆଣି ଘର ଛଅର କରନ୍ତି । ଏହି ଦ୍ୱୀପ ଚିଲିକା ଜଳରୁ ପଚାନରୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ନୁହେଁ । ଏହା ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିଯାଏ ଓ ଏଠାରୁ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ମରନ୍ତି; ଖଣ୍ଡଦନେ ଏ ଦ୍ୱୀପ ଉପରେ ୧ଫୁଟ ବା ୨ ଫୁଟ ପାଣି ଥାଏ ।]

ନଳ ବନ—ସଂ. ବ (ନଳ+ବନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.)—ନଳ ଗଛର ଜଙ୍ଗଲ—
Nala bana — A jungle of reeds.
ଦେ. ବ—ନଳ ବଣ (ଦେଖ
Nalabana (See).

ନଳ ଭାଙ୍ଗିବା—ପଦକା ମାପରେ ଜମିର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ଜଣା ଥିଲେ, ଉଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସ୍ଥିର କରିବା—
Nala bhāṅgibā — ସାରାକାଲି କରା To find out the area of a land whose
खेसरा करना length and breadth (by rod measurement) are known.

ନଳ ମାପ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନଳ+ମାପ)—ନଳ ବା ପଦକାଦ୍ୱାରା ଭୂମିର ମାପ ବା ଜରିବ—
Nala māpa — ଦାଁଡ଼େତେ ମାପା Measurement or survey of land with the measuring
लगीनाप rod.

ନଳ ମୀନ—ସଂ. ବ. (ନଳ+ମୀନ; ମ. ପ. ତ୍ପୁ; ନଳପର ଦେଖାଯିବା ମୀନ)—ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—Shrimp.
Nala mīna

ନଳା——ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନଳ)—୧ । ପାଣି ବହି ଯିବାର ନାଳ—
Nalā — 1. Drain; gutter.
ନାଳା ୨ । କୋଠା ଆଦି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନିମ୍ନକୁ ପାଣି ଗଡ଼ିବା
नल ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାପିତ ନଳ—2. Water-pipe.
୩ । ପୋଲ ଆଦିର ପ୍ରକାର—3 An opening or arch in a bridge or culvert.
(ଯଥା—ଅଠରନଳା ପୋଲ ।)

ନଳ ୪ । କାଠୁଣ୍ଡ ଆଦିର ଏକ ପାଖ ଖୋଲା ରୁଙ୍ଗା—
नल 4. A bamboo tube with one end open.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ତେଲ ଆଦି ରଖା ଯାଏ ।]

ଦାଗ ୫ । ନୋଳା; ବେତର ପ୍ରହାର ଯୋଗୁଁ ଦେହରେ ରହିବା
दोदरा ଲମ୍ବା ଚିହ୍ନ—5. A long mark left on the body after a cane-beating; stripe.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—୧ । ଧାନଗଛର ରୋଗବିଶେଷ; ପେଟ-କାଳିଆ ରୋଗ; କାଳିଆ ରୋଗ—1. A pest affecting paddy plants.

୨ । ନଳା ପୋକ (ଦେଖ)—
2. Nalā poka (See)

ନଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ନଳବାର ଣିଜନ୍ତ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନଳ ଦ୍ୱାରା ଜମି ମାପ କରାଇବା—
Nalā(le)ibā — ମାପାନ To cause a land to be measured by another
खेत नपाना person with a measuring rod.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଳାଦଣ୍ଡି—ସାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ପାପଦଣ୍ଡି—The post driven in the centre of a tank.
Nalā daṇḍi

ନଳା ପାଣି—ଦେ. ବ.—(ସ. ନଳା + ପାମାସ୍ୟ)—ନଳାରେ ବହୁ ଯାଉ ଥିବା ବର୍ଷା ପାଣି ବା ମଇଳା ପାଣି—water flowing through a gutter.
Nalā pāṇi
ନର୍ଦ୍ଦମାର ଜଳ

ଦୁଧ—ସାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଦୁଧ; ଦୁଗ୍ଧ—Milk.

[ଦ୍ର— ଗଡ଼ଜାତରେ ପାମାସ୍ୟ ଦୁଗ୍ଧକୁ 'ଦୁଧ' ନ କହି କ୍ଷୀର, ଓଖର, ଜଭ୍ୟାନ, ନଳାପାଣି ଓ ଧଳା ପାଣି କହନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତରେ ଦୁଧ କହିଲେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନକୁ ବୁଝାଏ ।]

ନଳା ପୋକ—ସାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ତେଲୁଣି ପୋକ (ଦେଶ)
Nalā poka
Teluṇi poka (See)

ନଳା ଫାଟିବା—ଦେ. କ.—ଦେହରେ ବେଶ ପ୍ରହାରର ଚହ୍ନ ରହିଯିବା-
Nalā phāṭibā
ଦାଗ ବସା **दोदरा फटना**
(ନଳା ଫାଟି ଯିବା, ନଳା ବସିବା, ନଳା ବସିଯିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଳା ବାଟ—ଦେ. ବ.—ପାଣି ବହି ଯିବାର ନଳା—
Nalā bāṭa
ନାଳା, ନାଳୀ
नहर, नाली

ନଳି—ଦେ. ବ. (ସ. ନଳ; ନଳିକା)—
Naḷi
ନଳୀ
नली

୧ । ସରୁ ନଳ—1 A slender tube.
(ଯଥା—ନଜର ନଳ ।)

୨ । ବନ୍ଦୁକ—2. A gun
ଉଷ୍ଟକ ଦୋଉ ନଳ ଅଟ ଯୋଷି । ଉଷ୍ଟ. କୋଇ ଟ୍ରୁବାଓସୁବଦ୍ଦ ।

୩ । ବନ୍ଦୁକର ନଳ—3 Gun-barrel

୪ । ନଳ—4. Tube
× × ବଶ ନଳରେ ଥିବାର ଯେ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେସ୍ଥଟବଳାସ ।

୫ । କେଲାଙ୍କର ନଳ କାଠି—5. A set of telescopic staffs used by fowlers.
ନଳ ଥଲରେ ସେନ ଅଠା କାଠିକ । ଉଷ୍ଟ. ଲ୍ଲବଣ୍ଟବଗ ।

୬ । ଗୋଡ଼ର ବଳାଗଣ୍ଠି ଉପରଠାରୁ ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ଅଂଶର ଅସ୍ଥିମୟ ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ—
6. The bony back of the calf of the leg; fibula.

ଦେ. ବଣ—ସ୍ପେଷ୍ଟ ନଳ ପରି ସରୁ—
Slender like a small tube.
(ଯଥା—ନଳ ଗୋଡ଼, ନଳ ଗୋଡ଼ୀ ।)

ସ. ବ—ନଳୀ (ଦେଶ)—Naḷi (See)

ନଳଆ—ଦେ. ବଣ—ନଳ ପରି ସରୁ—
Naḷiā
ନଳିନଳି
Slender like a small tube; tubular; cylindrical.

ଦେ. ବ—ନଳୀ ବାଜ; ଯେ ବନ୍ଦୁକ ମାରେ—
A gunner; one who fires a gun.

ନଳିକା—ସ. ବ. (ନଳ + କ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ)—
Naḷikā

୧ । ନଳ—1. Tube.

ସ. ନାମ—ବୃନ୍ତ ମଲ୍ଲଜାର କପୋତରଣ୍ଡା, ନଖୀ, ଧମନୀ, ଅଞ୍ଜନକେଶୀ, ଜନ୍ମଧା, ସ୍ପର୍ଶଘ୍ନ, ନଳୀ, ନଳଜା, ରକ୍ତଦଳା, ନଉକା, ପ୍ରବାଳୀ
ନାଲକୋ

୨ । ନାଡ଼ୀ—2. Pulse.

୩ । ତୂଣ; ଶର ମୃଗା—
3. A quiver for arrows.

୪ । ନଳତା ଶାଗ—4. The leaves of the jute plant used as pot-herb.

नालका

୫ । ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶଜାତ ଏକ ପ୍ରକାର ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ତହିଁର ଲତା—
ନଳକାଜାଙ୍ଗି
ଦେ. ଯକ୍କେମୁକ
5. A kind of creeper growing in N. W. India and producing a scent.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ । ଏହାର ଅଙ୍କୁର ପ୍ରବାଳ ସଦୃଶ । ଏହା ଲଘୁ ଓ ରକ୍ତର ହୃଦ୍ରୋଗର, ବାତ ପିତ୍ତ ଓ କଫ ନାଶକ ଏବଂ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅଂଶୁ, ଶୂଳ, ତୃଷ୍ଣା, ରକ୍ତଦୋଷ, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୁ ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ ।]

୬ । ନଳ ପରି ସରୁ, ଲମ୍ବ ଓ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ କୌଣସି ବସ୍ତୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Any slender and cylindrical thing.

୭ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ବନ୍ଦୁକ ପରି ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—
7 A kind of weapon of offence resembling a gun used in ancient India.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ଆଧୁନିକ ବନ୍ଦୁକ ପରି ଥିଲା ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ଲୁହାର ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୁଳି ଓ ତାର ଫୋପଣ କରି ଯାଉଥିଲା । ଏଥିର ଉଚ୍ଚୈଃ ରମାସ୍ୱନ, ମହାଭାରତ, ଏମନ୍ତ କି ବେଦରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଶୁକ୍ରନୀତିରେ ଏହାର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଛି । ଏ ଅସ୍ତ୍ରକୁ 'ନାଳକ', ନାଳକ ଓ 'ନାଳ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଉଥିଲା ।]

୮ । ଯୋଦନା ଶାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Mentha Virdis; a herbarious plant used for salad.

୯ । କଲମ ଶାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Ipomæa Reptens (creeper).
[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ନଳ ପରି ଫମ୍ପା]

୧୦ । ଜଳୋଦଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀର ପେଟରୁ ପାଣି ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—10 A kind of tubular instrument used in ancient India for tapping the abdomen of dropsy-patients.

ନଳ ଗୋଡ଼—ଦେ ବ—୧ । ସରୁଆ ଗୋଡ଼—
Naḷi gorda
ନଳି ନଳିପା
छावा
ପାରେର ନଳୀ
1. Slender legs.
ବଗ ରେ ବଗ ! ଧାନ କୁଣ୍ଡରୁ ?
ନଂ—ମେ ନଳଗୋଡ଼ଖଣ୍ଡି ଭଙ୍ଗିଯିବ । ଶିଶୁଗୀତ

୨ । ଗୋଡ଼ର ବଳାଗଣ୍ଠିଠାରୁ ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ଅଂଶର ପୃଷ୍ଠାଂଶ—2. The front bony part of the calf of the leg; fibula.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଳଗୋଡ଼ ଘା—ଦେ.ବ—ମନୁଷ୍ୟର ନଳଗୋଡ଼ରେ ହୋଇଥିବା କ୍ଷତ-
Naligorda ghā A sore or ulcer on the fibula.
ପାୟେର ନଲୀର ଘା ଯର ଅଗ ମଦାଇନ, ନଲଗୋଡ଼ ଘା,—
ଜାବାକାଘାବ ସଗି ଟୋ, ନନ ଏ । ଉଗ ।
(ନଳଗୋଡ଼ ଘ ଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା କ୍ଷତ ସହଜରେ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ନଳଗୋଡ଼ା—ଦେ. ବଶ. ସୂଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଗୋଡ଼ ସରୁଅ—
Naligordā Slender-legged.
(ନଳଗୋଡ଼ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ନଳ-
(ନଳଗୋଡ଼ୀ, ନଳଗୋଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୋଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅସୁନ୍ଦର
ମଧ୍ୟରେ ପରଗଣିତା ।]

ନଳଘା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଡ଼ୀ କ୍ଷତ; ସଂ ନଳ+ଘତ) ଯେଉଁ ଘଆ
Nalighā ଉପରେ ଶୁଖିଗଲା ପର ଦେଖାଯାଏ ତନ୍ତୁ ଉତରେ ନ
(ନଳଘଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୁଖି ପୂଜ ହୁଏ; ପୁଷ୍ଟ କ୍ଷତ; ନାଡ଼ୀ ବ୍ରଣ—
ନାଳୀଘା, **ନଳାଘାବ, ନାସୁର** Sinus.

ନଳଚା—ଦେ.ବ (ସଂ. ନଳ; ତୁଳ ଫା. ନଇଚା)—୧ । ହୁକାର ନଳ—
Nalichā 1. The pipe of a hubble bubble.
ନଲିଚା, ନଲ୍‌ଚେ, ନଇଚା ୨ । (ସଂ. ନଳଚ, ନାଡ଼ୀ=ପଟ୍ଟଶାକ)—
ନୈଚା ଛୋଟଗଛ—2. Jute plant.
ନଲିତ୍, ନାଲିତା, ପାଟଗଛ, ତିତୋପାଟ, **ନାଡ଼ିକା, ପଟୁଆ**

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଭଲ ପିତା; ଲୋକେ ଏ ପତ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ରଖି, କୋଷ୍ଠ ପରଷ୍କାର ନମନ୍ତେ ତାହାର କ୍ୱାଥ ଖାଆନ୍ତି । କଞ୍ଚା ନଳତାପତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି । ନଳତା ଂ ପ୍ରକାର ।- ଧଳାଗଛର ଶାଗ ପିତା ନୁହେଁ ! ଇଷତ୍ ନାଲିଗଛର ଶାଗ ପିତା । ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ନଳତା (ପଦ୍ମତ କାଉଁରିଆ) ର ପତ୍ର ଖଟା ।]

ଦେ. ବଶ—ନଳପର ସରୁ—Slender like a tube

ନଳତା(ତ)—ସ.ବ (ନଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଏଥିର ଡାଙ୍ଗମାନ
Nalitā(ta) ନଳପର ହେବାରୁ)—ଛୋଟ ବା କାଉଁରିଆଗଛ—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ନାଡ଼ୀକ, Jute plant; Corchorus.
ନାଡ଼ୀଚ, ନାଡ଼ୀଶାକ,
ପଟ୍ଟଶାକ, କେରୁକ,
କାକନାକ, ଘେରୁଲ୍ଲ,
ଶାବଶାକ, ଘେରୁ, କାନକ,
ବଶଗ୍ରୋଚନ, ନାଳକ, ପଟ୍ଟି,
ଫିଲ୍ଲୁକା
ନାଲିତା, ପଟ, ଲଲିତାପଟ,
ବନପଟ୍
କ୍ଷୁଟ, ପଟୁଆ
ମ. ନାଡ଼ୀଶାକ
ଗୁ. ବନପଟ୍ଟ, ନାଲାମାଭୁକ୍କା
ତା. ପେରଣ୍ଡକତ୍ତଇ,
ତେଲୁପରନ୍ତା (Kirtikar)

[ଦ୍ର— ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ବେ ଭାରତରେ ଅଂଶୁ ବା ଛୋଟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଏହାର କୃଷି କର ଯାଉ ନ ଥିଲା ଓ ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କ ଆଗମନ ପରେ ଅଂଶୁ ପାଇଁ ଏହାର କୃଷି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଛୋଟଗଛ ଅନେକ ପ୍ରକାର । କେତେକ ଜାତିର ଫଳ ଗୋଲ ଓ ଛୋଟି କଲରପର । କେତେକ ଜାତିର ଫଳ ନାଲି ଭେଣ୍ଡି ପର । କେତେକ ଜାତିର ପତ୍ର ଖଟା (ପଦ୍ମତ କାଉଁରିଆ) । କେତେକ ଜାତିର ପତ୍ର ପିତା (ନଳତାପିତା) । କେତେକ ଜାତିର ପତ୍ର ପିତା ବା ଖଟା ନୁହେଁ । ଅନେକ ଜାତି ବନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଜନ୍ମେ । କେତେକ ଜାତିର ।ଗୁଣ ଦ୍ରୁତ । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ମଞ୍ଜି ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଯାହାର ଫଳ ଗୋଲ ଛୋଟି କଲରପର ଓ ପତ୍ର ପିତା ତାକୁ ଇଂରେଜରେ Corchorus Capsularis ଓ ଯାହାର ଫଳ ଭେଣ୍ଡି ପର ଲମ୍ବା ଓ ଖଟା ତାକୁ ଇଂରେଜୀରେ Corchorus Olitorius କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଲଘୁ, ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ବସ୍ତିମୂତ୍ରି ଓ ବାତପ୍ରକୋପକ ।]

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ) (ସଂ. ଲଳତା)—
୧ । ରାଧିକାଙ୍କ ପ୍ରିୟସଖୀ—1. One of the female companions of Rādhikā.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାମ—
2 A name given to females

ନଳତା ପିତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଳତ+ପିତ୍ତ)—ନଳତା ବା ଛୋଟ
Nalitā pitā ଗଛର ପିତା ପତ୍ର—The bitter leaves of
ନାଲିତ, ନାଲତେପାତା the Jute plant.
ପଟୁଆକା ସାଗ, ନାଡ଼ିକା ସାଗ [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଶୁଖାଇ କରି ରଖି ଏଥିର କ୍ୱାଥ କରି କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ନମନ୍ତେ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଏହାକୁ କଞ୍ଚାରେ ଶାଗ କରି ମଧ୍ୟ କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ କେହି କେହି ଖାଆନ୍ତି ।]

ନଳନ—ସ. ବ. (ନଳ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେବା+
Nalina କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ)—
୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
୨ । କଇଁ—2. Water lily
୩ । ଜଳ—3. Water.
୪ । ନୀଳଗଛ—4. Indigo plant.
୫ । ଶୈବାଳ; ଶିଉଳି—5. Moss.
୬ । ସାରସପକ୍ଷୀ—6. The Indian crane.
୭ । ପାଚି ଅଁଳା ଫଳ ଓ ଗଛ—7. Flacourtia Cataphracta (plant and berry).
୮ । ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା; ମନ୍ଦାକିନୀ—
8. The Ganges said to flow in the Heaven.
୯ । କରନ୍ଦା (ଗୁଲ୍ମ ଓ କୋଳ) (ହି. ଶ.)—
9. Carissa Carandas (plant and berry).

ନଳନ ନୟନ—ସ. ବଶ.ସୂଂ. (ନଳନ+ନୟନ; ଉପମିତ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nalina nayana ପଦ୍ମଲୋଚନ; ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ ପଦ୍ମ ପର ସୁନ୍ଦର—
(ନଳନାକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lotus-eyed; having eyes as
(ନଳନନୟନା, ନଳନାକ୍ଷା, ନଳନାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) graceful as the lotus.

ନଳନଳି—ଦେ. ବଶ—ନଳ ପର ସରୁ—Tubular; slender
Nalinali like a tube; slender and cylindrical.
ନଲିନଲି (ନଳନଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଳନଶୟ—ସ. ବ. (ନଳନ=ପଦ୍ମ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nalinaśaya ଅ; ଉପପଦ ସମାସ)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.
[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁ, ପ୍ରଳୟକାଳରେ ପଦ୍ମ ଉପରେ ଶୁଅନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଳଗା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଳନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପଦ୍ମ—
Na|inī 1 Lotus.
୨ । ପଦ୍ମିନୀ; ପଦ୍ମସମୂହ—2. A group or assemlage of lotus growing together.
୩ । ପଦ୍ମିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. One of the four classes of women according to the Hindu love-books.
୪ । ପଦ୍ମଯୋଖଣ୍ଡ; ପଦ୍ମବନ—4. A place where plenty of lotuses grow together.
୫ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମର ନାଡ଼ି—
5. Stalk of the lotus flower
୬ । ପଦ୍ମଲତା—6. The lotus plant.
୭ । ୧୫ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—7. A Sanskrit metre of 15 letters or syllables.
୮ । ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା—
8. The Ganges of the Heaven.
୯ । ନାରକେଳ ସୁଗ୍; ନଡ଼ିଆ ଗଛର ତାଡ଼ି—
9. Cocoanut toddy.

[ଦ୍ର—ନଳିନୀର ଉତ୍ପ ଉତ୍ପ ଭିନଗୋଟି ଅର୍ଥ ଉଚ୍ଚ ଲାବଣ୍ୟବତ୍ତାରେ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଇଥାଏ—ଯଥା—ଦେଶରେ ନଳିନ (ଅସ୍ପୃ ଅର୍ଥ) ନଳଗା (୪ର୍ଥ ଅର୍ଥ) ନଳଗା (୧ମ ଅର୍ଥ) ରେ ଶୋଇଚ ।]

୧୦ । ନଳିକା ୫ (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10 Na|ikā 5 (See)
୧୧ । ନଦୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. River.
୧୨ । ନାକର ବାଆଁ ପୁଡ଼ା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
12. The left nostril.
୧୩ । ଏକ ସଂସ୍କୃତ ବୃତ୍ତ (ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୫ ସଗଣ ଥାଏ)—
13. Name of a Sanskrit metre.

ନଳଗା ଖଣ୍ଡ—(ନଳଗା+ସମୂହାର୍ଥରେ ଖଣ୍ଡ) —ପଦ୍ମସମୂହ—
Na|inī khaṇḍa A group or assemblage of lotuses. (ନଳଗାଷଣ୍ଡ ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଳଗାଗୌଡ଼ା—ଦେ. ବ—ମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଯର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ
Na|inigaurḍā ଦ୍ୱିପାଦକ ଓଡ଼ିଆ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
A kind of Oria metre.

[ଦ୍ର—ଛନ୍ଦଃଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀର ୪୩ ସଂଖ୍ୟକ ଏହି ବୃତ୍ତରେ ରଚିତ ।]

ନଳଗା ଦଳ—ସ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଊଙ୍, ନଳଗା + ଦଳ)—୧ । ପଦ୍ମପତ୍ର—
Na|inī da|a 1. Lotus leaf.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଣି ପଡ଼ିଲେ ତାହା ପତ୍ରରେ ନ ଲାଗି ଚଳଚଳ ହୋଇଥାଏ । ପାଣି ଖସି ପଡ଼ିଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ପତ୍ର ଦେହରେ ପାଣିର ତୌଣସି ଅଂଶ ଲାଗି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକୁ କବି ଓ ଋଷିମାନେ "ନଳଗାଦଳଗତ ଜଳ" ପରି ତରଳ ବା ଚଳଚଳ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଅଛନ୍ତି ।]

୨ । ପଦ୍ମଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା—
2 The petals of the lotus flower.

ନଳଗା ନନ୍ଦନ—ସ. ବ. (ନଳଗା+ନନ୍ଦନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଏ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ Na|inī nandana ନାଭିରୁ ଉତ୍ପିଥିବା କମଳରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—
1. A name of Brahmā.
୨ । କୁବେରଙ୍କ ଉପବନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. Name of the garden of Kubera.

ନଳଗା ରୁହ—ସ. ବ. (ନଳଗା + ରୁହ ଧାତୁ = ଉତ୍ପିବା; ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା Na|inī ruha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମର ନାଡ଼ି—
1. The stalk of lotus.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା— 2 Brahmā.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣାନ୍ତରେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ନାଭି କମଳରୁ ଉତ୍ପିଥିବା ପଦ୍ମଫୁଲ ଉପରେ ସେ ବସି କରି ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।]

୩ । ପଦ୍ମ ନାଡ଼ିର ତନ୍ତୁ—
3. The fibres of a lotus (Apte).

ନଳନେଶୟ—ସ. ବ. (ନଳନେ=ପଦ୍ମରେ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ Na|inesaya କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ଓ ଅଲୁକ୍ ସମାସ)—
ନଳନଶୟ (ଦେଖ)—Na|inaśaya (See).

ନଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନଲ)—
Na|ibā ୧ । ଭୂମିକୁ ନଳ ବା ପଦକା ଦ୍ୱାରା ମାପ କରିବା (ନଳ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ଜରିବ କରିବା—
ଦାଁଡ଼େ ମାପା 1. To measure land with
खेत नापना the rod.
× × ନଳ ଦେଲେ ବଶ ବାଃରୁ ଉଣା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଟକଟକ କରି ଚଲା ୨ । ବଡ଼ ବଡ଼ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ଚଲିବା—
पाँव चीरना, 2. To walk with long strides;
डग मारना to stride.
୩ । (ସ. ଲଦ୍ଧ୍) ନଦ୍ଧଳିବା; ଏକ ଧମ୍ବରେ କଥା କହିବା; ଗପିବା; ଅନର୍ଗଳ ଗପିବା—
3. To go on speaking without stopping.

ନଳି ହାଡ଼—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ର ଆଣ୍ଠୁ ତଳୁ ବଲାଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶର ପଞ୍ଚୁଖସ୍ତ ପରୁ ଅସ୍ଥି—
ନଳୀ Fibula; thin bone on the external
नलीहाड़, नला side of the leg below the knee.

ନଳୀ—ସ. ବ. (ନଳ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Na|ī ୧ । ମନଃଶୀଳା—1 Red arsenic
(ନଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a herbal perfume.
୩ । ନଳିକା (ଦେଖ)—3. Na|ikā (See)
୪ । ଗଛର ଡାଙ୍ଗ ବା ନାଡ଼—
4. The stalk or stem of a plant.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ନଳ; ଟ୍ୟୁବ୍—5. A tube.
୬ । ନଳା—6. Pipe.
୭ । ନଳ ତୃଣ—7. Reed grass.
୮ । କଣ୍ଠ ନାଳୀ; ଶ୍ୱାସ ନାଳୀ—
8. Wind pipe; trachea; larynx.
୯ । କଣ୍ଡା; ତନ୍ତୁର କାଣ୍ଡିଆ —
9. A cylindrical wooden bit used by weavers to wind the thread round it.
୧୦ । ତୃଣ; ଶର ମୁଣ୍ଡା—10. A quiver for arrows.
୧୧ । ବନ୍ଦୁକର ନଳ—11. Barrel of a gun.
୧୨ । ଖଜୁର ବା ତାଳ ଗଛରୁ ତାଡ଼ି ଝରା ଯେଉଁ ନଳ ଦେଇ ଘଟରେ ପଡ଼େ—12 A faucet or tube attached to the incision made on a toddy-palm for conveying the juice into the attached pot.

ଦେ. ବ—ନଳ (ଦେଖ) —Nal̤i (See)

ନଳୀ କୋଷ –ଦେ. ବ—ପିଚକାରୀର ନଳ—
Nal̤ī kosha The tube of a syringe.

ନଳୀ ଦ୍ୱାର—ସ. ବ. (ନଳୀ + ଦ୍ୱାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Nal̤ī dwāra କଣ୍ଠନାଳୀର ମୁଖ—The opening of the throat; pharynx.

ନଳୀ ଭଉଁରି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର; ବଙ୍କିଆ ଶବ୍ଦ)—
Nal̤ī bhauñri କାନ ବା ନାକରେ ପିନ୍ଧିବା କେତେକ ଅଳଙ୍କାରରେ ଯୋଡ଼ା ନଳୀ ପରି ଯେଉଁ ନାଡ଼ି ଥାଏ (ତାହା ନଳୀ) ଓ ତାହା ଉପରେ ଯେଉଁ ସ୍ପିଲ ଦିଆଯାଏ (ତାହା ଭଉଁରି)—The small tubular and screw-like pins attached to the middle of bracelets and anklets to make the two haves closed unto one another.
ନଳୀଭୁଡ଼ି

ନଳୁଆ - ଦେ. ବିଣ—ଯେ ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ନଳ ବ୍ୟବହାର କରେ—
Naluā. Using the fowler's staff for capturing birds.
ନଳିୟା; ନଳୁଆ **ଶରବାଲା**

ନଳୁଆକେଲା – ଦେ. ବ—କେଳାମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ (ଏମାନେ ନଳଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରନ୍ତି)—
Naluākelā A class of Kelās using the telescopic Nala for fowling.
ନଳିୟା; ସାତନଳା **ଶରବାଲା କରୋଡ଼ା**

[ଦ୍ର—କେଳାମାନେ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—୧ । ନଳୁଆ, ୨ । ସାପୁଆ, ୩ । ସବାଶୁଆ, ୪ । ମାଛୁଆ, ୫ । ମୃଣ୍ଡଘୋଡା ।]

ନଳୋତ୍ତମ –ସ. ବ. (ନଳ + ଉତ୍ତମ)—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ନଳ ତୃଣ; ଇକ୍ଷୁଡ଼ି; ବାଘନଳ—A kind of large reed.

ନଳୋପାଖ୍ୟାନ—ସ. ବ. (ନଳ + ଉପାଖ୍ୟାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Nalopākhyāna ମହାଭାରତୋକ୍ତ ନଳଙ୍କ ଚରିତ
ବିଷୟକ କଥା—The story of the life of king Nal̤a.

ନଳ୍ବ—ସ. ବ. (ନଲ୍ ଧାତୁ = ନଳଭୁଲ୍ଲଂ ପାର୍ଥ ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ; ବ) —
Nal̤ba ୪୦୦ ହାତ ଲମ୍ବ ଭୂମି; କୋଶର ୧୦ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ —(ନଳ୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ) A land measuring 400 cubits in length; $\frac{1}{8}$th of a mile; a furlong; one twentieth of a kros.

ନଳ୍ୟଗ୍ର—ସ. ବ. (ନଳ + ଅଗ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଘଣ୍ଟିକା —
Nalyagra The glottis.

ନଶ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା —
Naś (root) 1. To be destroyed; to decay.
୨ । ଧ୍ୱଂସହେବା —2. To be ruined

ନଶ୍କର—ଦେ. ବ—ଲଶ୍କର (ଦେଖ)
Naś-kara Las-kara (See)

ନଶ୍ପଶ୍ – ଦେ. ବ—ଲଶ୍ପଶ୍ (ଦେଖ)
Naś paś Laśpaś (See)
(ନଶ୍ପଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଶମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶ୍ଲେଷ୍ମା)—ଶର୍ଦ୍ଦି; ଶର୍ଦ୍ଦି; ଦେହରେ ଥଣ୍ଡା ଲାଗିବା ଯୋଗୁଁ ନାକରୁ ପାଣି ବୋହିବା ରୋଗ—(ନଶ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Catching cold; catarrh.
ସର୍ଦ୍ଦି ହେମ ନ ଭେବଇ ଆରୁ ଶୈତ୍ୟର ନଶମ ।
ଶାହୀ ଗୁ.ଗୀ. ବ୍ରହ୍ମବରୁପଣଗୀତା ।

ନଶମା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଶ୍ଲେଷ୍ମା) —୧ । ଶ୍ଲେଷ୍ମା ବା ଶର୍ଦ୍ଦିଗ୍ରସ୍ତ —
Naśamā 1 Suffering from cold.
୨ । ମନ୍ଦା; ଜଡ଼ଶମା —2. Sluggish.

ନଶା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ରସ)—୧ । ଗଛ ବା ଫଳରୁ ବୋହିବା ରସ—
Naśā 1. Juice exuded from a fruit or tree.
ରସ ୨ । ଲସା; ଘାଆଆଦରୁ ବୋହିବା ଜଳୀୟ ରସ—
ରସ 2. Watery juice coming out of a sore.

ନଶା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ରସ)—ଲସାଇବା; (ଘାଆଆଦରୁ)
Naśā(śe)ibā ଲସା ବୋହିବା—To water (said of sores).
ରସା **ପନଛାନା** ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ନଶ୍ ଧାତୁ; ତୁଳ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନସାନା) – ନାଶ କରିବା; ନଷ୍ଟ କରିବା—To ruin; to damage.
ସେହି ନଶାଏ ଶରିବନା (ପ୍ରବାଦ, ନଷ୍ଟକରେ ବର୍ଷା ?)
ଯାଁ ନଶାଏ ବାଁମନା (ଗ୍ରାମ୍ୟ) । ଉଗ ।

ନଶା ଦେବା –ଦେ. କ୍ରି—ନଶାଇବା (ଦେଖ)
Naśā debā Naśāibā (See)

ନଶି—ଦେ. ବ – ଲଶି (ଦେଖ)
Naśi Laśi (See)

ନଶିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲଶିଆ (ଦେଖ)
Naśiā Laśiā (See)

ନଶି ଫିଟିବା—ଦେ. ବ—ଲଶି ଫିଟିବା (ଦେଖ)
Naśi phiṭibā Laśi phiṭibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଶିବା - ଦେ. କି. (ସ. ନଶ୍ ଧାତୁ)— ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ନାଶପାଇବା--
Naśibā To be destroyed.
ନାଶହଓଆ ଅପଣା ନ ଜାଣୁ ଉଲେ
ନଶନା ନଶିଲେ ତୁହ୍ମାପ ବଲେ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଦଶବତ ।

ନଶ୍କର--ଦେ. ବି—ଲସ୍କର (ଦେଖ)
Naśkara Laśkara (See)

ନଶ୍ୱର—ସ. ବିଣ. (ନଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶୀଳାର୍ଥେ. ବର)—
Naśwara ୧ । ମରଣଶୀଳ—1. Mortal.
(ନଶ୍ୱର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ଷୟଶୀଳ; ଅସ୍ଥାସ୍ଥୀ—2. Subject to decay; perishable; frail.
ନଶ୍ୱରତା । ବି
ନଶ୍ୱରତ୍ୱ । ୩ । ଅନିତ୍ୟ—3. Temporary.
୪ । କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର—4. Transient.

ନଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଶ୍ ଧାତୁ=ବିନଷ୍ଟ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nashṭa ୧ । କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ତ; ନାଶପ୍ରାପ୍ତ—1. Destroyed; decayed; ruined; perished.
(ନଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନଷ୍ଟତା—ବି) ୨ । ଦୂଷିତ—2. Contaminated.
୩ । ବିକୃତ—3. Spoiled; spoilt.
୪ । ଅପଚିତ—4. Wasted.
୫ । (ତୁଳ. ଇଂ. ଲଷ୍ଟ୍) ହଜିଥିବା—5. Lost.
୬ । ଅଦୃଶ୍ୟହତ—6. Disappeared; gone or removed out of sight.
୭ । ଗତ—7. Gone.
୮ । ଅପବିତ୍ରୀକୃତ—8. Defiled; polluted.
୯ । ପଳାୟିତ—9. Fled.
୧୦ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—10. Wicked; depraved.
ଏଣୁ ଦୁଷ୍ଟ ନଷ୍ଟକୁ ଉପାସ୍ୱରେ
ଯେ ମାରିବ ଯଶ ସେ ନେବ ଏ ମସ୍ତରେ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୧ । ଭ୍ରଷ୍ଟ; ଦୁଷ୍ଚରିତ୍ର—11. Debauched; immoral.
୧୨ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ; ଗୁଣଘ୍ନ—
12. Having demerit; worthless.
୧୩ । ଅଭଦ୍ର—13. Uncivil; rude.
୧୪ । ଲମ୍ପଟ; କାମୁକ—14. Lustful; lascivious.
୧୫ । ହିଂସ୍ର—15. Revengeful; spiteful
୧୬ । ମୃତ—16 Dead.
୧୭ । ପର ସ୍ତ୍ରୀ ରତ—17. Adulterous.
ସ. ବି. (ନଶ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—
୧ । ନାଶ; ଅପଚୟ; କ୍ଷୟ—1. Decay.
୨ । ସଂହାର; ବିନାଶ—2. Destruction.

ନଷ୍ଟ କରିବା -ଦେ. କି. (ସ. ନଷ୍ଟ)—୧ । ବିନାଶ କରିବା—
Nashṭa karibā 1. To ruin; to destroy.
[ନଷ୍ଟ କର୍(ରେ)ଇବା—ଜିଜନ୍ତ] ୨ । ବିଗାଡ଼ିବା—
ନଷ୍ଟକରା 2. To spoil.
ନଷ୍ଟ କରନା ୩ । ଅପବିତ୍ର କରିବା—
3. To defile; to pollute.
୪ । ଅପବ୍ୟୟ କରିବା; ଅପଚୟ କରିବା—
4. To waste; to squander away.
୫ । କ୍ଷତ କରିବା—5. To put to loss.
୬ । ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶ କରିବା—
6. To ravish; to deflower a woman.
୭ । କଳଙ୍କିତ କରିବା—7. To stain.
୮ । ଉତ୍ସନ୍ନ କରିବା—8. To undo.

ନଷ୍ଟ କୋଷ୍ଠୀ -ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନଷ୍ଟ + କୋଷ୍ଠୀ=ଜାତକ)—
Nashṭa koshṭhī ହଜି ଯାଇଥିବା ଜାତକ—
(ନଷ୍ଟ ଜାତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Missing horoscope.

ନଷ୍ଟ କୋଷ୍ଠୀ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—ଦେ. କି—ହଜି ଯାଇଥିବା କୋଷ୍ଠୀର
Nashṭa koshṭhī uddhāra karibā ଉପାଦାନମାନ
ନଷ୍ଟ କୋଷ୍ଠି ଉଦ୍ଧାର କରା କୋଷ୍ଠୀର ବିନାସାହାଯ୍ୟରେ ସନ୍ଧାନ କରିବା-
नष्ट कोष्ठी उद्धार करना To arrive at the data of a man's nativity without the help of a horoscope which is missing.

ନଷ୍ଟଙ୍କ ଗୁରୁ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ଗୋସା(ସେ)ଇଁ (ପ୍ରୟୋଗ; ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରି)—
Nashṭaṅka guru dushṭaṅka gosā(se)iñ
ନଷ୍ଟେର ଗୁରୁ ଦୁଷ୍ଟେର ଗୋସାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁଷ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
नष्टका गुरु दुष्टका गोसाईं A very wicked and immoral person.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ସୂଚ୍ୟର୍ଥ—ଯେ କେବଳ ନିଜେ ନଷ୍ଟ ନୁହେଁ ବିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତା ମାର୍ଗରେ ନିଏ ଓ ତାହାର ଧର୍ମବିଶିଷ୍ଟ ଗୁରୁଏ ଲୋକଙ୍କ ନେତା ଅଟେ ।]

ନଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ. (ନଷ୍ଟ + ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ମଧା)—
Nashṭa chandra ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଥୀର ଚନ୍ଦ୍ର—
The 4th day of the bright and dark fortnights of the month of Bhādra; the moon on the 4th lunations in the month of Bhādra.
[ଦ୍ର—ଏ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖିବା ନିଷିଦ୍ଧ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯେ ଏହୁ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ତାରାଙ୍କୁ ହରଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅକାରଣରେ କଳଙ୍କ ଘଟେ । ଏଥିର ବଚନ :—ନଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ରୋ। ନଦୃଶ୍ୟଶ୍ଚ ଭାଦ୍ରେମାସି ସିତାସିତେ । ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଲୋକେ ଜୁହାନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହି କଥାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କବି ସଦୁମଣି ଗାଇ ଅଛନ୍ତି, ଗୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରାନନା ଚମ୍ପକ ବରନା ତାଲି ଏହି ବାଟେ ଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଅବତଂସ ନନ୍ଦନ—ଜନମଉଥି (ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀର) ଚନ୍ଦ୍ର ମୋତେ କଲା—ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆଦୌ ଜୁହଁନ୍ତା ନାହିଁ ।]

ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର—ସ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟ + ଚରିତ୍ର)—
Nashṭa charitra ଯାହାର ଚରିତ୍ର ମନ—
(ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of spoiled character.
ସ. ବ. (ନଷ୍ଟ + ଚରିତ୍ର; କର୍ମଧା)—
ମନ ଚରିତ୍ର—Bad character.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ—ଫ. ବ୧. ପୁଂ (ନଷ୍ଟ+ଚିତ୍ତ; ବହୁବ୍ରୀହି) —
Nashṭa chitta ମୂଢ଼; ନିର୍ବୋଧ—Foolish.
(ନଷ୍ଟ ଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଷ୍ଟ ଚେତନ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ନଷ୍ଟ+ଚେତନା; ବହୁବ୍ରୀହି) —
Nashṭachetana ୧ । ଦୃଢ଼ଚେତନ; ଦୃଢ଼ଜ୍ଞାନ; ଗଢ଼ଚେତନ;
(ନଷ୍ଟ ଚେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଜ୍ଞାଘ୍ନ—1. Unconscious; insensible.
୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—2. Fainted.

ନଷ୍ଟଚେତାଃ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ନଷ୍ଟ+ଚେତସ୍; ୩ମା. ୧ବ ; ବହୁବ୍ରୀହି)-
Nashṭachetāḥ ୧ । ଅଜ୍ଞ—1. Ignorant.
୨ । ମୂଢ଼—2. Foolish.
୩ । ନିର୍ବୋଧ—3 Dunce.
୪ । ଲମ୍ପଟ—4. Lecherous.
୫ । ନିରୁତ୍ସାହ—5. Devoid of energy.

ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଷ୍ଟ+ଚେଷ୍ଟା; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜଡ଼;
Nashṭacheshṭa ନିଶ୍ଚଳ—1. Inert.
୨ । ଗତିଘ୍ନ—2. Motionless.
୩ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ଉଦ୍ୟମଘ୍ନ—
(ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Destitute of energy.
୪ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—4. Fainted.

ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟତା—ଫ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟ+ତ୍ୱ. ତା)—୧ । ପ୍ରକୃତି—
Nashṭacheshṭatā 1. Devolution of nature.
୨ । ଅଚେତନତ୍ୱ—2. Insensibility.
୩ । ନିଶ୍ଚଳତା—3. Inertness.
୪ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—4. Fainting.

ନଷ୍ଟତା—ଫ. ବ.—(ନଷ୍ଟ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା;)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଶଠତା—
Nashṭatā 1. Knavery.
୨ । ଲମ୍ପଟ୍ୟ—2. Debauchery; profligacy.
୩ । ଅପବିତ୍ରତା—3. Pollution.
୪ । ଦୁଷ୍ଟାମି; ଦୁଷ୍ଟତା—4 Wickedness; depravity; wantonness; turpitude.

ନଷ୍ଟଦୂତ—ଫ. ବ.—(ନଷ୍ଟା+ଦୂତ)—ଅସତୀଗୃହିଣୀ ଦୂତ —
Nashṭadūti A lustful go-between.
ତବ୍ୟ ତଦ୍ଦନ ନଷ୍ଟଦୂତ, ବହେ ସେ ଭ୍ରାତୃଙ୍କରେ ସ୍ଥିତ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ନଷ୍ଟଦୃଷ୍ଟି—ଫ. ବିଣ. (ନଷ୍ଟ+ଦୃଷ୍ଟି; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅନ୍ଧ—
Nashṭa dṛushṭi Blind.
(ନଷ୍ଟନେତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଷ୍ଟଧନ—ଫ. ବିଣ.—(ନଷ୍ଟ+ଧନ)—୧ । ଦରିଦ୍ରାବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ —
Nashṭa dhana 1. Impoverished.
୨ । ନାଦାନ୍ ହୁଅ ବିଦ୍ୟା ହୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Reduced to penury.

ନଷ୍ଟ ପୁରୁଷ—ଫ. ବ.— (କର୍ମଧା; ନଷ୍ଟ+ପୁରୁଷ)—ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି;
Nashṭa purusha ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି—An impotent person.

ଗୋପୀଙ୍କ ଭ୍ରଥା ହୋଇବେ ମେଦେଜ;
ସେହି ତ ଅଷ୍ଟ ଅଂଶ ବୋଇ ରେଖ,
ସମସ୍ତେ ହୋଇବେ ନଷ୍ଟ ପୁରୁଷ.
ଭ୍ରୟର ଅକ୍ଷର 'ଗୋ' ତଳ ଯାଇ ଏବେ ଅଂଶ । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍ତରଷଣ୍ମଙ୍ଗ ।

ନଷ୍ଟପ୍ରଭ – ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟ+ପ୍ରଭା) ଯାହାର ପ୍ରଭା ବା
Nashṭaprava ତେଜ ମଳିନ ଯାଇ ଅଛି—One who has
(ନଷ୍ଟପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) lost his lustre or glory.

ନଷ୍ଟବୀଜ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟବୀଜ)—୧ । ଯାହାର ମଞ୍ଜି ନଷ୍ଟ
Nashṭabīja ହୋଇ ଅଛି — Having the seed spoiled.
୨ । ନିଷ୍ଫଳ—2 Fruitless; unproductive.

ନଷ୍ଟ ମତି—ଫ. ବିଣ. (ନଷ୍ଟ+ମତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜ୍ଞାନଭ୍ରଷ୍ଟ—
Nashṭa mati 1 Deprived of understanding,
(ନଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) in tellect or wisdom.
୨ । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି—2. Wicked; perverted.
୩ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ; ମୂଢ଼—3. Foolish.

ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ—ଫ. ବିଣ. (ସମାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର; ନଷ୍ଟ+ଭ୍ରଷ୍ଟ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Nashṭa bhrashṭa ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—Ruined.

ନଷ୍ଟ ମାର୍ଗଣ – ଫ. ତ (ନଷ୍ଟ + ମାର୍ଗଣ=ଅନ୍ୱେଷଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ)—
Nashṭa mārgaṇa ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ଅନ୍ୱେଷଣ—Searching for a lost thing

ନଷ୍ଟ ସଂସ୍ମୃତି—ଫ. ବିଣ.—(ନଷ୍ଟ+ସଂସ୍ମୃତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nashṭasaṁsmṛuti ୧ । ବିସ୍ମରଣଶୀଳ—
(ନଷ୍ଟସ୍ମୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Forgetful.
୨ । ଯେ ପୂର୍ବ କଥା ଭୁଲି ଯାଇଅଛି—2. Obilvious.

ନଷ୍ଟା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନଷ୍ଟ+ଆ)—ଭ୍ରଷ୍ଟା; ଅସତୀ; କୁଲଟା; ବ୍ୟଭି-
Nashṭā ଚାରିଣୀ—Unchaste.
ଫ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ— An unchaste woman.

ନଷ୍ଟାଗ୍ନି—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟ+ଅଗ୍ନି)—ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ହୋତ୍ରୀ-
Nashṭāgni କର ସଜ୍ଞାଗ୍ନି ନଷ୍ଟ ବା ନିର୍ବାପିତ ହୋଇ ଅଛି—
(an agnihotra) Who has had his sacrificial fire extinguished

ନଷ୍ଟାତ୍ମା – ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟ+ଆତ୍ମନ୍; ୩ମା. ୧ବ.) —ଦୁଷ୍ଟ;
Nashṭātmā ଖଳ— Wicked.

ନଷ୍ଟାପ୍ତି – ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଷ୍ଟ+ଆପ୍ତି) ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ପ୍ରାପ୍ତି —
Nashṭāpti Recovery of a lost article

ନଷ୍ଟାପ୍ତି ସୂତ୍ର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଷ୍ଟାପ୍ତି+ସୂତ୍ର) —ନଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟର
Nashṭāpti sūtra କିଛି ଅଂଶ ପ୍ରାପ୍ତି, ଯହିଁରୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ନଷ୍ଟ
ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଳିବାର ସୂତ୍ର ମିଳେ—Recovery of a part of a lost article leading to the recovery of the rest.

ନଷ୍ଟାମି—ଦେ. ବ. (ଫ. ନଷ୍ଟରୁ ବଙ୍ଗଳା ବିଶେଷ୍ୟ ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁରୂପ)
Nashṭāmi ୧ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଦୁଷ୍ଟାମି—1. Wickedness;
ନଷ୍ଟାମୀ turpitude; wantonness; depravity.
ନଷ୍ଟପନ ୨ । ଭାଣ୍ଡ ପଣ—2. Buffoonry.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଷ୍ଟାଶ୍ୱ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ—(ନଷ୍ଟ + ଅଶ୍ୱ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଘୋଡ଼ା ହଜ ଅଛି—Having lost one's horse.
Nashṭāśwa

ନଷ୍ଟାଶ୍ୱରଥ ନ୍ୟାୟ—(ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତବିଶେଷ)—ଦୁଇଜଣ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ରଥରେ ଚଢ଼ି ପାରଧି କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାଟିବାରୁ ଜଣକର ଘୋଡ଼ା ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ରଥ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବାରୁ, ଦୁହେଁଯାକ ଜଣକର ରଥରେ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଘୋଡ଼ାକୁ ଯୋଡ଼ ବଣରୁ ପଳାଇ ଆସିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏହିପର ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଉପାୟକୁ ସଯୋଗ କରି କୌଣସି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ସ୍ଥାନରେ ଏହି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିଷୟରେ—
Nashṭāśwarathā nyāya (ନଷ୍ଟାଶ୍ୱଦଗ୍ଧରଥ ନ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
An analogy applied to the case of two persons succeeding in attaining an object with the help of materials taken from both when either of them is wanting in one of the materials wanted.

ନଷ୍ଟି—ସ. ବ. (ନଶ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + ଭାବ. ତ୍ତି) — ବିନାଶ—
Nashṭi — Ruin; destruction.
ନୋକସାନ ନୁକସାନ — ଦେ. ବି — ବାଣିଜ୍ୟରେ କ୍ଷତି; ଲୋକସାନ୍—Loss in trade.

ନଷ୍ଟେନ୍ଦୁକଳା—ସ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଷ୍ଟ + ଇନ୍ଦୁ କଳା; ବହୁବ୍ରୀହି) — ଅମାବାସ୍ୟା—New moon; the 15th day of the dark fortnight.
Nashṭendukalā

ନଷ୍ଟୋଦ୍ଧାର—ସ. ବି. (ନଷ୍ଟ + ଉଦ୍ଧାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)— ହଜିଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପାଇବା—Recovery of a thing lost.
Nashṭoddhāra

ନସ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । କୁଟିଳ ହେବା—
Nas (root) 1. To bend; to be crooked or curved.
୨ । ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବା—
2. To approach; to go towards.
୩ । ରମଣ କରିବା—3. To copulate (Apte).
୪ । ଶବ୍ଦ କରିବା—4. To make a sound.

ନସ—ସ.ବି. (ନସ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା; କୁଟିଳ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nasa — ନାସିକା; ନାକ—Nose.
(ନସା, ନସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସର ପସର—ଦେ. ଅ—ଲସର ପସର (ଦେଶ)
Nasara pasara — Lasara pasara (See)
ଲଦର ଫଦର × × × ଚୌଦଗର.ନସରପସର ହୋଇ ଯାଇଁ ଅଛନ୍ତି ।
ପକାରମେ ଦ୍ରବ୍ୟ. ଦ୍ରମାଂଆଠଗଣ୍ଠ ।

ନସରା—ଦେ. ବିଣ—ନବସରୀ; ନଅଖିଅ ବିଶିଷ୍ଟ (ହାର)—
Nasarā — Nine-stringed (necklace).
(ନସରୀ; ନସରୁଆ, ନଅସରୀ; ନଅସରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନଲରା **ନବଲରା**

ନସା—ସ. ବ. (ନସ + ଆ(—ନାସା; ନାକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nasā — Nose (Apte).
ଗା. ବ. (ସ. ରସ)—ଲସା (ଦେଶ)—Lasā (See)

ନସାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ନସାନା)—ନଷ୍ଟ କରିବା—To destroy.
Nasāibā
ଦେଖ ନସାଏ ବଦନା—ଉଗ ।

ନସି—ଦେ. ବି—୧ । (ସ. ରସ)—ଲସି (ଦେଶ)
Nasi — 1- Lasi (See)
ରସ ୨ । (ସ. ନାସିକା) ଆମ୍ବଆଦ ଫଳର ଡେଙ୍ଗ୍—
ନସ 2. The stem of a fruit
ବୋଁଟା **ଡଂଠୀ**

ନସି ଫିଟିବା—ଦେ. ବି—ସ୍ତନରୁ ପ୍ରଥମ ସ୍ତନ୍ୟାକ୍ତ୍ମ ହେବା—
Nasi phiṭibā — The first coming out of milk from the mamma
ବୋଁଟାକୁଲା **ନସଖୁଲନା**

ନସିବ୍—ଦେ. ବ. (ଆ. ନସୀବ୍)—ଲସିବ୍; କର୍ମ; ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ
Nasib — କପାଳ—Luck; fate; destiny; fortune; lot; chance.
ନସୀବ **ନସୀବ**

ନସିବ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନସୀବ୍‌ବର୍; ଆ ନସୀବ୍ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର୍)—ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
Nasib-dār — (ଶ୍ରେଷ୍ଠନସୀବ୍, ଘୋଡ଼ାନସୀବ୍—ବିପଗ୍ଧତି) Lucky; fortunate
ନସୀବଦାର **ନସୀବବର**

ନସିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଲସ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଲସିବା; ଉପରେ ସଙ୍କୁଚିତ ବା ଶସ୍ତ ହେବା—1 To be taken aback with fear; to shrink with fear.
ଦମା; ଦମେଇଓଆ
ସହମନା ୨ । ତଳକୁ ଲଇଁଯିବା—2. To bend downwards.

ନସିଯିବା
ନଢ଼ିଯିବା
ନଢ଼ିଇଯିବା
} ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି —ଅନ୍ୟରୂପ] ଅର୍ଥରେ ନସନା)—ନଷ୍ଟ ହେବା—To be destroyed.

ନସିଙ୍ଗା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନସୀବ୍) - କପାଳିଆ; ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
Nasibī — Fortunate; lucky.
ନସୀବୀ **ନସୀବୀ**
(ନସିବଦାର୍, ନସିବମନ୍ତ, ନସିବବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ନସିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Naseibā — 1. Causative of the verb Nasibā.
୨ । (ଘାଆ ଇତ୍ୟାଦି) ରସ୍‌ଜାରୀ ହେବା—
2. To ooze (said of a sore).

ନସ୍ତ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନସ୍ ଧାତୁ = କୁଟିଳ ହେବା + ସଙ୍କୁଚିତ ତ)—
Nasta — ୧ । ନାକ, ନାସିକା -1 Nose.
୨ । ନସ୍ୟ—2. Sternutatory; snuff (Apte).

ନସ୍ତକରଣ—ସ ବ—ନାକରେ ତରଳ ଔଷଧ ପକାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nastakaraṇa — A kind of dropper for administering medicine inside the nose.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନସ୍ତର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଅଷ୍ଟ; ଶବ୍ଦ)—ଲସ୍ତର (ଦେଖ)
Nastara Lastara (See)
ଅସ୍ତର **चीरफाड़**

ନସ୍ତା—ସଂ. ବି. (ନସ୍ ଧାତୁ + ତ + ଆ) —
Nastā ୧ । ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ ଦଉଡ଼ି ଗଲାଇବା ପାଇଁ (ନସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାକରେ କରିଥିବା ଫୋଡ଼ (ହି. ଶ.)—
1. A hole bored in the nose of beasts of burden
୨ । ନାକଦଣ୍ଡିରେ କରିଥିବା ଫୋଡ଼—2. A hole bored in the septum of the nose (Apte).

ନସ୍ତିତ—ସଂ. ବି. (ନସ୍ତା + ଇତ; ନସ୍ତ + ଉତ = ସିଆଁ ଦୋଇଥିବା; ନସ୍ୟା = ନାସିକା + ଉତ = ସିଆଁ ଯାଇଥିବା) —
ନସ୍ତୋତ, ନସ୍ୟୋତ } ଅନ୍ୟରୂପ ନାକଫୋଡ଼ା ବଳଦ, ମଇଁଷି ବା ଉଟ; ଯେଉଁ ବଳଦର ନାକ ଫୋଡ଼ା ଦୋଇ ଦଉଡ଼ି ଗଳଥାଏ—Bullock, buffalo or camel whose nose is bored and a string passed through the bore.
ସଂ. ବଣ—ଯେଉଁ ପଶୁର ନାକ ଫୋଡ଼ା ଦୋଇ ଉଣ୍ଟରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳଥାଏ—Nozzled (with a string through the nose) (Apte).

ନସ୍ମ—ଦେ. ବ(ସଂ. ଶ୍ଲେଷ୍ମନ୍)—୧ । ନସ୍ୟ; ଯେଉଁ ଶବ୍ଦିରେ ନାକରୁ ପାଣି ବୁହେ—1. Catching cold.
ନସ୍ମ, ନସ୍ମା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କାଶ ସହିତ ଶବ୍ଦି—
2. Cough and cold.
ସର୍ଦ୍ଦି **शर्दि**

ନସ୍ମା—ଦେ. ବଣ—ନଶମା (ଦେଖ)
Nasmā Naśamā (See)

ନସ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନସ = ନାସିକା + ସ୍ୱାର୍ଥେ ଯ)—
Nasya ୧ । ନାସ; ନାକଦ୍ୱାର ବ୍ୟବଦାର୍ଯ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ —
1. Snuff.
୨ । ସ୍ନେଗୋପଶମାର୍ଥ ନାକର ରନ୍ଧ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା ରସ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇ ଦିଆଯାଏ—Sternutatory powder or juice.
୩ । ନାକଭିତରେ ଥିବା କେଶ—
3. The hairs in the nose (Apte).
ସଂ. ବଣ—୧ । ନାସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the nose; nasal.
୨ । ନାସିକାର ହିତକାରକ—2. Beneficial for the nose.

ନସ୍ୟଦାନୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନସ୍ୟଧାନୀ,—ନାସଦାନୀ —
Nasya dānī Snuff box.

ନସ୍ୟଧାନୀ—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ନସ୍ୟ + ଧାନୀ = ଆଧାର) —ନାସଦାନୀ —
Nasyadhānī Snuff box.
(ନସ୍ୟାଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ —୧ । (ନସ + ଯ + ଆ)—ନାକ —
Nasyā 1. Nose.
୨ । ନାକରେ କରିଥିବା ଫୋଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. A hole bored through the nose
ଂ । (ନସ୍ୟ + ଆ)—ପଶୁଥଦଙ୍କ ନାକଫୋଡ଼ରେ ଗଳଥିବା ଦଉଡ଼ି—3. String passed through the bore of the nose of a beast.

ନହ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ବନ୍ଧନ କରିବା—
Nah (root) 1. To bind; to tie.
୨ । ଗୁଡ଼ାଇବା; ଗୁରୁଯାଏ ବୁଲାଇ କରି ବାନ୍ଧିବା—
2. To gird round.
ଂ । ପୋଷାକଆଦି ପିନ୍ଧିବା; ପରିଧାନ କରିବା—
3. To put on one's self; to dress; to arm one's self with (Apte).

ନହ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—୧ । (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନଖ) ନଖ—
Naha 1. Finger-nail
ନହ ନୃତ୍ତ ମାଧବ ମୁରଲି; ଜଡ଼େଶ ହରଣ୍ୟ ବଦାଇ ।
ନହ ଜମଦଗ୍ନିତନୟ—ଜଉଗଣା ।
୨ । (ସଂ. ଲତା)—ଲହ; ଲତା—2. Creeper.
(ଯଥା—ନହ ବର ।)
ଂ । (ଶୁଭବାଚନ) ଲହ; ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ; ସାପ—
3. (Euphemism) Serpent.

ନହକା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନମ ଧାତୁ) —୧ । ଲହକା; ପତଳା ଓ ଲମ୍ବା—
Nahakā 1. Flexible and thin; long and thin.
ନଚନଚେ; ଛିପଛିପେ ୨ । ଦୋହଲୁ ଥିବା —
लचका; लचीला 2. Oscillating; swinging.
ଗଛ ନହକା ପତର ବଳା
ତା ପରଃ ଲଙ୍ଗେ ଃଳା । ପ୍ରଃଦଳବା । (ଉତ୍କଳ - ଧାନ)
ଂ । ଡେଙ୍ଗା ଓ ପତଳା (ବ୍ୟକ୍ତି) —
3. Tall and thin (person).

ନହକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲହକାଇବା (ଦେଖ)
Nahakā(ke)ibā Lahakāibā (See)
ନଚନଚ କରା **लचकाना**

ନହକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲହକିବା; ବଙ୍କ ଦେବା; ଦୋହଲିବା—
Nahakibā To oscillate.
ନଚନଚ ହେଉଥା ଥମ୍ବ ଭାହୁ ଗଣ୍ଡ ନହକଇ, ବାଟେ ବାଟେ ଗଲ ରେଣ୍ଡେଇ ନାଗ୍ଲା,
लचकना ଗଲ ମହୀ ଫୁଲ ମହକଇ—କେଲା ଗୀତ ।

ନହଙ୍ଗା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଲହଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nahaṅgā Lahaṅgā (See)
(ନହଙ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନହଡ଼(ର)—ଦେ. ଅ (ସଂ. ଲହସ୍ତ)—
Nahaṛda(ra) ୧ । ଧାର୍ଯ୍ୟ; ପରମ୍ପରାଗତ; ପ୍ରଥା —
ରୀତି 1. Custom.
रेवाज, रस्म ୨ । ଜିଦ୍; ଜଗଡ଼—
(ଲହଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Obstinacy; pertinacity.
ଜିଦ, ଗୋଁ (ଯଥା—ପିଲ୍ଲଟା ଆମ୍ଭ ଖାଇବ ବୋଲ ଏକା ନହଡ଼
हठ, जिद ଧରିଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଦ୍ଦଡ଼ା(ଡ଼)—ଦେ. ବ. (ସ. ଲଦ୍ଦଗ୍ଗ)—
Nahar̤dā(r̤di) ୧ । ଢେଉ; ଲଦ୍ଦଗ୍—1. Wave.
ଲହର ୨ । ଦେଉଳ ଆଦଟେ ବା ଖିଲ୍ଲଣରେ ଥରକୁ ଥରକୁ ମାଡ଼ିଥିବା
लहर ସୁର—2. The ascending layers of an arch.

ନଦ୍ଦଡ଼ା(ଡେ଼)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲଦ୍ଦଗ୍ଗ ପର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Nahar̤dā(r̤de)ibā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର କରିବା ବା ଅନର୍ଗଳ କଥା
घड़घड़ाना, लहराना କହିବା—1. To do a thing continuously or say something fluently without stopping.

୨ । ନଦ୍ଦଡ଼ା ମାରିବା—
2. To billow; to roll in large waves.

ନଦ୍ଦଡ଼ା ମାରିବା—ଦେ. ବ ଓ କ୍ରି—ଢେଉ ଉଠିବା; ଉରଙ୍ଗାୟିତ
Nahar̤dā māribā ହେବା—To be full of waves;
ଢେଉ ମାରା, ଢେଉ ଖେଳାନ to billow.
लहर मारना

ନଦ୍ଦଡ଼ ଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଲଦ୍ଦଡ଼ ଭଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nahar̤di bhaṅgā Lahar̤di bhaṅgā (See)

ନଦ୍ଦଡ଼ ଘୁଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଲଦ୍ଦଗ୍ଗକୁ
Nahar̤di bhāṅgibā ଶ୍ରଦ୍ଧ ପଡାଇ ସମ୍ଭାଳିବା—
ଢେଉ ଭାଂଗା To breast the waves of the sea.
लहर लेना

ନଦ୍ଦଡ଼ ମୁଦ—ଦେ.ବ—ଲଦ୍ଦଡ଼ ମୁଦ; ଆଗକୁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ ମାଡ଼ ପଥରର
Nahar̤di muda ସୁର ବସି କ୍ରମଶଃ ଉପରକୁ ଦୋଇଥିବା ସ୍ତମ୍ଭଣ—
ଢେଉ ଖେଳାନ A kind of architecture in which
मेहराबदार खिलान instead of constructing an arch the successive higher layers are laid to project a little beyond the lower layers.

ନଦ୍ଦଣ—ଦେ. ବ—ଲଦ୍ଦଣ (ଦେଖ)
Nahaṇa Lahaṇa (See)

ନଦ୍ଦଣି—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ନବଙ୍ଗା)—ନଦ୍ଦୁଣି (ଦେଖ)
Nahaṇi Nahuṇi (See)

ନଦ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (ନଦ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nahana ୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding.
୨ । (ନଦ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ) ବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
2. Binding string.

ନଦ୍ଦନଦ୍ଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଲଦ୍ଦଲଦ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nahanaha (etc) Lahalaha etc. (See)

ନଦ୍ଦନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ନଦ୍ଦ ଧାତୁ)—
Nahanā ଜୁଆଳ ମଝିରେ ଲାଙ୍ଗଳ ଈଶକୁ ବାନ୍ଧିବା ଚମ ଦଉଡ଼ି;
ଚମଡ଼ାର ଲାଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ି; ଆନ୍ଧ ଦଉଡ଼ି—A hide
rope by which the shaft of the plough is tied to the yoke.

ନଦ୍ଦନାଙ୍ଗୁର୍ଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସ ଲାଙ୍ଗଳୀ)—
Nahanāṅgur̤diā ଲାଙ୍ଗଳୀ (୧) (ଦେଖ)
(ନଦ୍ଦନାଙ୍ଗୁଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lāṅgaḷī (1) (See)

ନଦ୍ଦବର୍(ତ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ ଉ. (ଆ. ନଓବତ୍)—
Nahabat(ta) etc ନଉବତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naubat etc (See)
ବାଜଣ ଉଠିଲ ନଦ୍ଦବତ ଛତ ନାଦେ ପଟହ । ଦ୍ୟାନାଥ. ଉଷା ।

ନଦ୍ଦବରି—ଦେ. ବ—ଲଅବରି (ଦେଖ)
Nahabiri La-abiri (See)

ନଦ୍ଦମା—ଦେ. ବ—ଲଦ୍ଦମା (ଦେଖ)
Nahamā Lahamā (See)

ନଦ୍ଦମାଏ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—ଲଦ୍ଦମାଏ (ଦେଖ)
Nahamāe Lahamāe (See)
(ନଦ୍ଦମାରେ, ନଦ୍ଦମାକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)
एक छन ଏକକ୍ଷଣେ

ନଦ୍ଦମାକେ—ଦେ. ଅ—ନିମିଷକେ—
Nahamāke Within a moment; in the twink-
एक छन मे ଏକକ୍ଷଣେ ling of the eye.

ନଦ୍ଦମ୍ବର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଗ୍ରା. ବ (ଇଂ. ନମ୍ବର୍)—
Nahambara (etc) ନମ୍ବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nambara etc (See)

ନଦ୍ଦମ୍ବରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—ନମ୍ବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nahambari (etc) Nambari etc (See)

ନଦ୍ଦର—ଦେ. ବ. (ସ. ନଗର)—
Nahara ୧ । ନଅର; ରାଜପ୍ରାସାଦ—1. Palace.
ମହଲ, ରାଜ ମହଲ ୨ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର—
नयर 1. The harem of a king.
ନର ୩ । (ସ. ଲଦ୍ଦଗ୍; କମ୍ବା ସ. ସଙ୍ଖି=ପ୍ରା ଲଟ୍ଠି)—
ଲଡ ଦ୍ୱାର ଅନ୍ଦର ସୂତ୍ର—3. One of the strings of a necklace.

ନଦ୍ଦର କୋଲି—ଦେ. ବ—ନରକୋଳି (ଦେଖ)
Nahara koḷi Narakoḷi (See)

ନଦ୍ଦରପଅର—ଦେ. ବ—ନଅରପଅର—
Naharapaara Lingering; loitering.
(ନଦ୍ଦରପଦ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଦ୍ଦରପଅ(ହ)ରିଆ—ଦେ. ବଣ—ନଅରପଅରିଆ (ଦେଖ)
Naharapa-a(ha)riā Na-arapa-ariā (See)

ନଦ୍ଦର୍—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ଲଦ୍ଦଗ୍)—୧ । ଲଦ୍ଦଗ୍ ପର ଭାଙ୍ଗ ବା ସୁର
Naharā ବଳିଷ୍ଠ (ବସ୍ତ୍ର); ଲଦ୍ଦର୍—1. Having wavy folds
लहरा or layers (a cloth

୨ । ପିନ୍ଧିବା ଜମକୁ ଆବଶ୍ୟକ ପରମାଣରୁ ବଳ ପଡ଼ିଥିବା
(ଲୁଗା)—2. (wearing cloth) which bulges out of one's body; being in excess of the cloth required for one's wear.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ଉଅଁର; ଉଅଁର୍; ଜଳଭୁଇଁ—
Whirlpool

ନଦ୍ଦର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନଦ୍ଦଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)—
Nahara(re)ibā Nahar̤dāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନହଲ୍ଲ—ଦେ. ବ.—୧ । ନଅଲ୍ଲ; ନଅ ବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ତାସ—
Nahalā 1. The nine of card play; the card
ନହଲା containing nine points.
ନହଲା ୨ । ରଞ୍ଜ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଛୋଟ କରଣୀ—
(ନହଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A small mason's trowel.

ନଢଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଲଢ଼ଗ୍)—ଲଢ଼ଗ୍ ପରି ଅନର୍ଗଳ
Nahalibā କଥା କହିବା—To speak on without in-
ଘଡଘଡ଼ାନା termission.

ନହି—ସଂ. ଅ.—(ନ+ହି)—ନାଁ; ନୁହେଁ; ନାହିଁ ନାହିଁ—
Nahi (Interjection) No.

ନହିଲେ—ଦେ. ଅ.—(ସଂ. ନତୋଽ;)—୧ । ନଇଲେ; ନୋଚେତ୍—
Nahilo 1. Otherwise; else.
ନହିଲେ (ଯଥା—ତୁ ମତେ ହସି କର କଥା କହ, ନହିଲେ ମୁ
ନହିତୋ ଜମାରୁ ତୋ ଆଡ଼କୁ ଗୁହିଁବ ନାହିଁ ଟି ।)
(ନ ହେଲେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଥବା—2. Or.
(ଯଥା—ଆମ ଦ ଜଣଙ୍କ ଉତ୍ତରୁ ମୁଁ ନହିଲେ ସେ, କେହି ଜଗେ
ନଥେ ସିନୁଁ ।)
୩ । ଅଥବା ନାହିଁ—3. Nor.
୪ । (ନ ହୋଇଲେ ର ସଂସ୍କୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ) (କୌଣସି କଥା)
ନ ଘଟିଲେ—4. (any thing) Not taking
place or happening; if not.
ଭାଠେଏ ନହଣ ଘୋଟ ନହିଲେ ବଧାନ୍ତିନ ନାଚନ୍ତି । ଭୃଗ ।

ନହୁ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଲହୁ; ରୁଧିର; ରକ୍ତ—
Nahu Blood.
ନହ **ଲହୁ**

ନ ହୁଏ—ଦେ. ଅ.—୧ । ନୋଚେତ୍; ନଇଲେ—
Na hue 1. Otherwise.
ନାହିଁ ହୁଏ ତାହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗଫଲତ, ନ ହୁଏ ଚିନ୍ତ ।
ନହିତୋ ପଙ୍ଗାରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।
(ନ ହୁଏ ତ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କମ୍ବା—2. Or.
୩ । ଅଥବା ନାହିଁ—3. Nor.

ନହୁଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଲହୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nahurḍā Lahurḍā (See)

ନହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଲହୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Nahurḍi Laurḍi (See)

ନହୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବଣ.(ସଂ. ନବନୀତ)—୧ । ନବନୀତ ପରି କୋମଳ
Nahuṇiā(āñ) 1. Soft as butter.
ନନୀର ମତନ ନୁଆ ନହୁଣିଆ ମାଟି; ବରଷାରେ ଯାଏ ଦଲ ଦଲେରଙ୍ଗେ,
ମକ୍ଖନକେ ଏସା ଶବ୍ଦ ହଲେ ଯାଏ ପାଟି । ପ୍ରମୁଖ ଗୀତ ।
୨ । ଲହୁଣୀ ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with butter.

ଦେ. ବ.—୧ । ଯେ ଲହୁଣୀ ବିକ୍ରୟ କରେ—
1. Butter seller.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବ୍ୟାୟାମ—
2. A sort of bodily exercise.

ନହୁଣୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନବନୀ, ନବନୀତ)—ଲହୁଣୀ; ନବନୀତ—
Nahuṇī Butter.
ନନୀ **ମକ୍ଖନ; ନେଉନ**

ନହୁଣୀ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦହି ମୁହାଁଇ ସେଥିରୁ ନବନୀତ ବାହାର
Nahuṇā kārḍhibā କରିବା—To churn out butter
ନନୀତୋଳା from sour milk or whey.
ନେଉନ ନିକାଲନା

ନହୁଣୀ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲହୁଣୀକୁ ଉରଲାଇ ଘିଅ ବାହାର
Nahuṇī māribā କରିବା—To clarify butter into
ନନୀମାରା **ନେଉନ ବରକାନା** ghee.

ନହୁନୁଆଣ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଲହୁଲୁଆଣ (ଦେଖ)
Nahunuāṇa Lahuluāṇa (See)
(ନହୁନୁହାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନହୁରୁଣୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନଖରଞ୍ଜନୀ)—ନଉରୁଣୀ (ଦେଖ)
Nahuruṇī Nauruṇī (See)

ନହୁଲି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନବଲା)—ନଖାନା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Nahuli 1. In the prime of her youth.
ନହଲୀ **ନବେଲି, ନଯୀ ନବେଲୀ** ୨ । ଲଉଲ୍ଲା; ଲହୁଲ୍ଲା;
ଯୌବନ ଯୁକ୍ତା—Youthful.
(ଯଥା—ନହୁଲ୍ଲା ବୟସୀ ବାଲା ।)
୩ । (ସଂ. ନମ୍ରାଭୂ) —କୋମଳ; ସୁଜୁମାରଆ—
3. Tender; soft; delicate.

ନହୁଷ—ସଂ. ବ. (ନହ୍ ଧାତୁ ⇒ ବନ୍ଧନ କରିବା + କଞ୍ଚି. ଉଷ) –
Nahusha (ନାମ) ଯଯାତିଙ୍କ ପିତା (ପୁଣ୍ୟବଳରେ ଏ ଇନ୍ଦ୍ରତ୍ୱ-
ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ପାଲ୍ଖି
ଦେବାରୁ ଅଗସ୍ତିଙ୍କ ଶାପରେ ସ୍ୱର୍ଗଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ସର୍ପ
ଯୋନି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ)—(name) The father of
Yajāti.

ନହେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ.—(ସଂ. ନ ଭବତି; ପ୍ରା..ଣ ହୋଇ) ନୁହେଁ—
Nahe Not; is not.
ନୟ ବଳେ ବାଡୁ ମୃଣାଳ ସାର; ନହେ ମୂରତ ଜ୍ୟୋତ ।
ନହିଁ ଜଣସ୍ୱ ଲଭାର ଶୈଶବେ ବ ବସେ ଉଙ୍ଗ ପତ୍ର । ପ୍ରାତା—ପ୍ରଭାପ ଶଶିଶେଖର

ନହେଲା ବାଗିର୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅନାୟାସରେ;
Nahelā bāgir ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ—1. Easily; without
effort.
୨ । ଅକାତରେ—2. Without caring for
anything.
୩ । ଅକୁଣ୍ଠିତଭାବରେ—
3. Liberally; without hesitation.
୪ । ଅସଙ୍କୁଚିତରୂପେ—
4. Fearlessly; undauntedly.
(ଯଥା—ସେ ଜଙ୍ଗଲରେ ନ ହେଲା ବାଗିର୍ ବୁଲୁଥାଇସି;
ନହେଲାବାଗିର୍ ଯେନ୍‌ତେନ୍‌ଝା କହୁଦେସି ।)

ନା—ସଂ. ଅ (ନଞର୍ଥକ)—ନାହିଁ; ନୁହେଁ—
Nā No; not.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଅ, ମା, ନୋ, ନା ନଞ୍ଚର୍ଥାର୍ଥେ—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ।]

ଦେ. ବ—(ସଂ. ନାବ)—ନାଅ (ଦେଶ)

ନାଓ, ନା Nā-ā (See)

ନାୟ ବୈଦେ—ଅ (ଫା. ନଞ୍ଚର୍ଥପ୍ରପଦ; ଅ. ଲ ପ୍ରପଦ; ଭୁଲ.

ନା ନା ସଂ. ନ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଦୃଢ଼ ଲାଗେ ଯଥା—ନାଲାଏକ୍)—Non; not.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଦୁଇପ୍ରକାର—(୧) ବୈପରୀତ୍ୟାର୍ଥ =ଯଥା—ନାକେର୍, ନାଗର, ନାବାଲଗ, ନାଚାକର; (୨) ଅଭାବାର୍ଥ=ନାଦାନ୍, ନାଚାରସି, ନାକସ୍ ।]

(ନଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ (ସଂ. ନ; ସଂ. ନା=ନୁହେଁ; ନାହିଁ)—

୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ; କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗେ)ଃ, ଃକ; ବା?—1, (Interrogative) Is it so ?

ସବକେ ଅଛନ୍ତ ନା ଇଲେ
ସତୀଗଙ୍କ ସଙ୍ଗମେଳେ—ଜଗନ୍ନାଃ. ଭଗବତ ।

ନା ନହିଁ ୨ । ନିଶ୍ଚେ—2 Surely.

ପଥର ଦେଲେ ଫାଟିଯାଅନ୍ତୁ ନା ଭୁହ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ନାହିଁ; ନୁହେଁ—3. No, not.

[ଦ୍ର—ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନଞ୍ଚର୍ଥକ 'ନାଁ' ସ୍ଥଳରେ 'ନା'—ଲେଖନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଉଚ୍ଚାରଣଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଶୁଦ୍ଧ । ଓଡ଼ିଆରେ ନା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ନାବ ଓ ନାଁ ର ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ନୁହେଁ; ପରନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତରେ 'ନା' ଅବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦର ନଞ୍ଚର୍ଥକ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

୪ । (କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ; ନଞ୍ଚର୍ଥକ) ନାହିଁ—4. Not.

ବୃଦ୍ଧା କରରେ ବୁ ଛୁଇଁବୁ ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ—ରତ୍ନ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

[ଦ୍ର— ନଞ୍ଚର୍ଥ 'ନ' କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ନ ଖାଅ, ନ ଶୁଣ; କ୍ରିୟା ପରେ ଲଗିଲେ ନାଁ ହୁଏ ଯଥା—ଖାଅନାଁ; ଯାଅନାଁ ।]

୫ । ନାଁ; ନାହିଁ (ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥକ କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗେ)—5. Do not (c. g. eat, go).

ଠୋକର ଛଡ଼ାଉଦେନା—ଭବସୁନ୍ଦର. ଚଉଖାଉଚନ୍ଦ୍ର ଠ ଗୀତ ।

(ଯଥା—ଖାଅନାଁ, ଦେନାଁ ।)

୬ । (ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଆପେକ୍ଷିକ ନଞ୍ଚର୍ଥ ବା ଅନୁପସ୍ଥିତି ବୁଝାଏ ।) ଏହା ନୁହେଁ ତ ତାହା ନୁହେଁ—6. Neither; nor.

(ଯଥା—ନାଁ ଧଳା, ନାଁ କଳା ।)

୭ । ପ୍ରଶ୍ନର ନଞ୍ଚର୍ଥବୋଧକ ଉତ୍ତରରେ ବା ଅସ୍ୱୀକାରାର୍ଥରେ 7. No.

ନାଅ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାବ)—ନାବ, ନୌକା, ଭେଳା—Nā-ā Boat.

ନାଓ, ନା ଜଳ ନାଉ ନାଅ ନାଅ ଏ ଗଲ୍ପକ ପ୍ରତେ କେବେ ନ ଥିବେ ।

ନାବ; ନାୟ ସ୍ଥଳଷଣ, ବର୍ଷାବର୍ଣ୍ଣନା ।

ନାଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମନ୍ ଭୁଲ ଫା. ନାମ୍ ଇଂ. ନେମ୍; ଲା. ନୋମେନ୍; ପ୍ରେ. ନମ୍)—

ନାଁଆଁ, ନାଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) 1 Nāñ etc (See)

ନାମ ୨ । ଉଲ୍ଲେଖ—2. Mention.

ନାମ ୩ । ସୁଯଶ; ସୁନାମ—3. Good reputation; good name.

୪ । କଳଙ୍କ; ଦୁର୍ନାମ—4. Ill repute; notoriety.

୫ । ପ୍ରହେଳିକା ବା କୌତୁକ ପ୍ରଶ୍ନ—5. A riddle.

ବୁଝାବଲ; ପହେଲି

ଃକ ଃକ ବଣା କପୂରର ବାସ
ଏ ନାଆଁଃ କହୁଚେଲେ ବଲବୁମଦାସ । ପ୍ରହେଳିକା ।

୬ । ଖ୍ୟାତି—6. Reputation; celibrity.

[ଦ୍ର—ନାଆଁ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ପଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନାଁ ଓ ନାମ ପରେ ଦେଖ ।]

ନାଆଁକୁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନାମ)—୧ । ନାମ ମାତ୍ର—Nā āñku 1. In name; nominally.

ନାମମାତ୍ର ୨ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର—

ନାମକେଲିଏ 2. Very little; almost nothing

ନାଆଁକେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ନାଆଁକୁ; ଅତ୍ୟଃକରଣ—Nā-āñke A very little; equal to almost nothing.

ନାଆଁଣ୍ଟର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଇଂ. ଲଣ୍ଠନ୍‌ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—Nā-āñtarā ଲଣ୍ଠନ୍—Lantern.

ନାଆକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ ଓ ବଣ—ନାହାକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Nā-ākā (etc) Nāhākā etc (See)

ନାଆଚାଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ନାହାଚାଲିଆ (ଦେଖ) Nā-āchāliā Nāhāchāliā (See)

ନାଆପସନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବଣ—ନାପସନ୍ଦ (ଦେଖ) Nā-āpasanda Nāpasanda (See)

(ନାଆଁପସନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଆରାଜ—ଦେ. ବଣ—ନାରାଜ (ଦେଖ) Nā-ārāja Nārāja (See)

ନାଆରାଜି—ଦେ. ବ—ନାରାଜି (ଦେଖ) Nā-ārāji Nārāji (See)

ନାଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଭି)—୧ । ନାହି; ଲାହି; ନାଭି—Nāi 1. Navel.

ନାଇ ଢାଁଢ଼ୀ ୨ । ଚକର ଦାଣ୍ଡି—2. The nave of a wheel.

ନା ନହିଁ ପ୍ରା. ଅ (ସଂ. ନାହି)-ନାହିଁ, ନାଁ, ନୁହେଁ—No; not.

ନାଇ ନହିଁ ପ୍ରା (ନଞ୍ଚର୍ଥକ) କି—ନ ଅଛି; ନ ଥାଏ; ନ ଅଛୁ; ନାହିଁ—Is not.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ 'ନ' ଓ ପରେ 'ନାହିଁ' ଲାଗେ । ଯଥା—ନ ଯାଏ, ଯାଏନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ 'ନାଇ' ଶବ୍ଦ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ମୁଁ ନାଇଯାଇ=ଯାଇ ନ ଥିଲି; ନାଇଯାଏଁ=ମୁଁ ଯିବ ନାହିଁ; ନାଇଯିବାର=ଯାଉ ନାହିଁ ।]

ନାଇଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଉ)—ନାହିଆ (ଦେଖ) Nāiā Nāhiā (See).

ନାଇଁ **ଅଲଗନା**

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଇଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଗଛ, ମାଛ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲାହ୍ନଆ ରୋଗ ଧରିବା;
Nāiā māribā ମାଛ ବଢ଼ିଲସିବା ଓ ଗଛ ଶୁଖିଆସିବା—
अलगजाना Fishes and trees being struck with the Nāhiā disease.

ନାଇଁ ବା—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନହି+ବା)—ନାହିଁ ବା; ବକଲ୍ପେ ନୁହେଁ—
Nāiñ bā Conjunction used to denote a negation.
ନାଇ ବା ନହିଁତୋ (ଯଥା—ମୁଁ ଏ କଥା ନାଇଁ ବା କଲି. ମୋର ଜଏ କଅଣ କରିବ ?

ନାଇକ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ, ସଂ. ନାୟକ) ବ (ପାଇକର ସଦ୍ଭର)—
Nāika ପାଇକ ସରଦାର—The chief of the Pāika-militia.

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସରବରାକାର—
Rent collector (under the direct control of the Government).

(ନାଇକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ—ତେଲଙ୍ଗାମାନଙ୍କର ଉପାଧ୍ୟବିଶେଷ—A family-title of some Telgus.

ନାଇକା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନାୟକ)—ପ୍ରଧାନ (ବୃକ୍ଷର ତେର)—
Nāikā Main (root of a tree).

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନାୟିକା)—୧ । ନାୟିକା (ଦେଖ)
1. Nāyikā (See)

ନାୟକୀ ୨ । ସାରଙ୍ଗୀର ପ୍ରଧାନ ତନ୍ତ୍ରୀ—
2 The principal string of a harp.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. ନାୟକ)—ଖଜଣା ଅସୁଲ କରିବା ଗ୍ରାମ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ—Village official for collecting rent.

ନାଇକା ତେର— ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାୟକ+ଓଡ଼ିଆ ତେର)—
Nāikā chera ନାଦ୍ୟକାତେର; ଗଛର ପ୍ରଧାନ ବା ବଡ଼ ତେର—
ପ୍ରଧାନଶିକଡ଼ **मुसला** The main root of a tree.

ନାଇକିରି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ-ସୁପାର୍ଶ୍ୱ ଫଳକା)—
Nāikiri bāigaṇa ନାରକେଳ ବାଇଗଣ (ଦେଖ)
सिङ्गे वेगुन, कुलीवेगुन, सलावेगुन, शिंखीवेगुन Nārikeri bāigaṇa (See) **तगवी बैगन**

ନାଇଡୁ—ଦେ. ବ—ତେଲଙ୍ଗା ଶୂଦ୍ର ବା କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପାଧ୍ୟ
Nāirdu ବିଶେଷ—A family title amongst Telugu Śūdras or Kāyasthas.

ନା ଇତ୍ତିଫାକ୍(କି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନା-ଇତ୍ତିଫାକି)—
Nā ittifāk(ki) ପରସ୍ପର ବିରୋଧ; ମେଳର ଅଭାବ—
अमेल नाइत्तिफाकी Absence of unity.

ନାଇଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଉତ୍ତର ଓ ଶୂଦ୍ରାଦିଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nāidebā (ଅଳଙ୍କାର, ସିନ୍ଦୂର ଓ ଅଲତା ଆଦି) ଅନ୍ୟକୁ ପରାନ, ଲାଗାନ ପିନ୍ଧାଇବା; ଅନ୍ୟର ଶରୀରକୁ ଭୂଷିତ କରାଇବା;
लगादेना ବେଶ କରିବା—To put on ornaments etc on another's body.

ପ୍ରାଦେ. (ଉଦ୍ଭବ) କ୍ରି—ରଖିବା—
To put; to place.

ନାଇନତାଲ—ଦେ:ବ. (ନାମ)—ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶସ୍ଥ ସ୍ଥାନବିଶେଷ-
Nāin-tāl Naintal; a town at the foot of the Himalayas.
(ନାଇନତାଲ, ନାଇନତାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)
नैनताल नैनताल

ନାଇନତାଲି—ଦେ. ବଣ—ନାଇନତାଲ ଦେଶୀୟ—
Nāin-tāli Belonging to Naintal.
(ନାଇନତାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ, ନୈନତାଲୀ **नैनतालो**

ନାଇନତାଲି ଆଳୁ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କୋମଳ ଶସଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲିବ
Nāin-tāli āḷu ଆଳୁ—A species of patato grown in North India.
(ନାଇନତାଲିଆଳୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
पहाड़ीआलु

ନାଇନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ନଓର୍ଥ) କ୍ରି—ନାହାନ୍ତି, ନୁହେଁ—
Nāina Is not.

ନାଇଁନ } ଅନ୍ୟରୂପ ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବୈଦେ. ବ—ଲାଇନ୍ (ଦେଖ)
ନାଇନ } Lāin (See)

ନାଇନି—ପ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧବଭୂମି) ଅ—ନାହିଁ—
Nāini No; not.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବୈଦେ) ବ ଓ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ନ ଇନ (ଦେଖ)
Nāina (See)

ନାଇନେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ନାଇନ (ଦେଖ)
Nāine Nāina (See)
(ନାଇନୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଇବ—ଦେ. ବ—ନାଏବ (ଦେଖ)
Nāiba Nāeba (See)

ନାଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି. (ଉତ୍ତର ଓ ଶୂଦ୍ରାଦି ବ୍ୟବହୃତ)—
Nāibā (ସାଜୁ, ଅଳଙ୍କାର, ସିନ୍ଦୂର, କଜ୍ଜଳ ଆଦି) ଲଗାଇବା; ପରା, ଲାଗାନ ପିନ୍ଧିବା; ଘେନିବା; ଭୂଷିତ ହେବା—
लगाना To wear; to put on.

× × × ଉମଳ ଘେରନ ନାସୂକେ ତେଡ଼େ ବଡ଼ ଖତ କାଟରେ
ପାଟସଥା ପିନ୍ଧ ଘୋଡ଼ଶାଲ ଘୋଡ଼ ହୋଇ ହାଉରେ
ସୁନ୍ଦରଲା ନାଇ ମାସେସାଏ; × × × ଭୁଲୁଅନାର ଦେଖାଗଲ ।
ଦଣ୍ଡୀରାମୋହନ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ନାଇବି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ନାଏବି (ଦେଖ)
Nāibi Nāebi (See)

ନାଇବ(ବି)ତି—ଦେ. ବ—ନାଏବିତି (ଦେଖ)
Nāiba(bi)ti Nāebiti (See)

ନାଇ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—୧ । ନାହିମୁଣ୍ଡା; ନାଭିର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଂଶ—
Nāi muṇḍā 1. The portion of the body surrounding the navel.
नाईकुँड़
बँटी ୨ । ନାଭିକୂପ—୨ The depression in the middle of the navel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଇଲି ଛାଇଲି ହେବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ନମ୍ର ଧାତୁ ଓ ଛଲ)—
Nāili chhāili hebā ୧ । ନାଇଲ ଶ୍ଲଇଲ ହେବା; ବାକ୍ୟରେ ଅତି ନଳପତ କରା ବାଗାଡ଼ ସ୍ରବ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ନେହୁର୍ ହେବା—
लल्लो पत्तो होना, नेहुरा करना 1. To show humility in words; to coax.
(ନାଇଲ ଶ୍ଲଇଲ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖୋସାମଦ୍ କରିବା—
2 To flatter.
୩ । ଛଳଯୁକ୍ତ ନମ୍ରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To show hypocritical humility.

ନାଇ ହେଲେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—
Nāi hele ୧ । ନୋହିଲେ—1. If not.
୨ । ଅଥବା—2 Else; or; otherwise.

ନାଉ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅଲାବୁ)—ଲାଉ (ଦେଖ)
Nāu **लौका, लौकी, सजमन, कद्दु** Lāu (See)
ନାଉ ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ (ଭୁଲ. ହ୍ର. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନାଇ; ନାଉ)—ଭଣ୍ଡାର—Barber.

ନାଉଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲାଉଆ; ଲାଉ ପରି ବଡ଼—
Nāuā Pumpkin-like.
ନେୟେ, ଲେୟେ **सजमनिआ**

ନାଉଆ ଦୁଧୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅଲାବୁ ପରି ବଡ଼ ସ୍ତନଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ);
Nāuā dudhī ସ୍ତନସ୍ତ୍ରୀ—1. Having mammas as big as pumpkins
ନେୟେ ମାଈଁ **सजमनिआ वाली चुची**

ନାଉଆ ପେଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଲାଉ ପରି ବଡ଼ ପେଟ ଯୁକ୍ତ; ଥନୁଲ-ପେଟିଆ—Pot-bellied.
Nāuā peṭā
(ନାଉଆପେଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନେୟେ ପେଟା **पेटफुल्ला**

ନା ଉମେଦ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାଉମ୍ଦ୍)—ନିରାଶ—
Nā umed Hopeless; desperate.
ନାଉମେଦ **नाउमेद**

ନା ଉମେଦୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନା ଉମ୍ଦୀ)—ନିରାଶା; ନୈରାଶ୍ୟ—
Nāumedī Hopelessness; desperation.
ନାଉମେଦୀ **नाउमेदी**

ନାଉଆରସ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାବାରିସ; ନାବାରସ)—
Nāuāras ୧ । ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିର କେହ ଦାବିଦାର ନାହିଁ; ଅସ୍ୱାମିକ (ସମ୍ପତ୍ତି)—
लावारिस 1. Unclaimed (property).
ନାଉଆରସ୍, ନାଓଆରସ୍, ନାଓଥରସ, ନାଓଁସ୍ଥାରସ, ନାଓଁସ୍ଥାରସ, ନାବାରସ, ନାବାରସ, ନାଉଥରସି, ନାଓଁଥରସି, ନାବାରସି, ନାବାରସି
ଅନ୍ୟରୂପ
କେହ କେହ ପାଣ ଏପର ନାଇଥଇସୀ ଗୋରୁ ଥଣି ବଦଳିସ ସ୍ୱରୂପ ବହୁ ବହୁ ଜେବାର ସତ୍ତଦତର ଦେଖାଯାଏ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ. ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ଯେଉଁ ଲୋକର କେହ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାହାନ୍ତି—2. Heirless (person); dying without leaving heirs.

ନାଉଆ ଶିଂଘୀ—ଦେ. ବ—ଲାଉଆ ଶିଂଘୀ; ଧଳା କଣ୍ଟିଆ ମାଛ—
Nauā siṅghī A kind of fish.
ଉଜଳୀ ଶିଙ୍ଗୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଧଳା ଶିଂଘୀ ମାଛ, ଏହାର କାଣ୍ଟ ନ ଥାଏ। ଗଲ୍ସି ପାଖରେ ଦଉଡ଼ି ଭଳି ବେକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶିଂଘ ବା କଣ୍ଟା ଥାଏ । ଶିଂଘୀ ମାଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ ମାଟିଆ; ୨ ଧଳା ବା ଲାଉ ଆ; ଧଳାମାଛ ୮।୧୦ ଅଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ନ୍ତି ।]

ନାଉକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ନାବ; ନୌକା)—
Nāukā ନଉକା; ଡଙ୍ଗା; ନାବ—Boat.
नाव ପ୍ରାଣବନ୍ତ ବ ସ୍ତ୍ରୀ ଭଳି; ମନକ ନାଉକା ପରେ ବସାଇ
ନୌକା ରଖାଇ ଦେଲୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଉକେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୌକେଶ୍ୱର; ବା ଅଲାବୁକେଶ୍ୱର)—
Nāukeśwara ୧ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରର ଶିବଲିଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
1. Name of an image of Śiba of Puri.
୨ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଶିବଲିଙ୍ଗ ବିଶେଷ—1. Name of a Śiba Liṅga of Bhubaneśwara.

ନାଉ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଲାଉ ସଙ୍ଗେ ସାନ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ମିଶାଇ ରନ୍ଧା ଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ତରକାରୀ—
Nāu chiṅgurdi
(ନାଉ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) A curry made of gourd mixed with small shrimps.

ନାଉଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅନଳ)—
Nāurda ବସ୍ତ୍ର, ମହୁମାଛି ଆଦିଙ୍କ ଲାଞ୍ଜର ଅଗରେ ଥିବା ବିଷ
(ଲାହୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) କଣ୍ଟକ; ଲାହୁଡ଼—Sting (at the end of the tail of a bee or scorpion).
डंक, शुंघ

ନାଉଡ଼ ଗଲା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟ ଜୀବର ଦେହରେ ଲାହୁଡ଼ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଆଘାତ କରିବା—
Nāurda galā(le)ibā ହୁଳ ଫୋଟାନ **डंक मारना** To sting.
(ନାଉଡ଼ ଫୁଟାଇବା, ନାଉଡ଼ ଫୁଟେଇବା, ନାଉଡ଼ ବସାଇବା, ନାଉଡ଼ ବସେଇବା, ନାଉଡ଼ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଉ ଡଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧ । ଲାଉ ଲତାର ଡଙ୍କ—
Nāu ḍaṅka 1. Tender portion or tendril of the gourd creeper.
लौकीकी मुंड़ी

ନାଉ ଡଙ୍କିଆ—ଦେ. ବ—ଲାଉ ଡଙ୍କିଆ (ଦେଖ)
Nāu ḍaṅkiā Lāu ḍaṅkiā (See)

ନାଉଡ଼ି(ରି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାବିକ)—ନାବିକ; ନୌକାବାହୁ; ନୌକା-ଚାଳକ—Boatman; sailor.
Nāurdi(ri)
ନାଉଡ଼ିଆ, ନାଉର, ନାଉରିଆ, ନାଉରି, ନାଉରିଆ
ଅନ୍ୟରୂପ
ସେରୂପରେ ନାବିକ ନାଉଡ଼ିଆ ବନା, ଯେ ରୂପେ ସେବାପର ସ୍ଥାନ ହେଲେ ସେନା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।
ନାଇୟା; ନେୟେ, ନାଉଡ଼ିୟା; ନାଉଡ଼େ ନାଉଡ଼, [ଦ୍ର—ଦୁଇଟି **माँझी, मल्लाह, नाबक** ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଜାହାଜ ଚଳାଉଥିବା ସମୟରେ ନାଉଡ଼ିଆ ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ କେତେକ ଶବ୍ଦ:—

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋଣ୍—ଉପର; ଗାହୁମ ଉଲେଇ—ଉତ୍ତର ପୂଜ;
ଦମାନ୍—ଉଲ; ବେଗଣିଆ ମିଖୁଡ଼—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ;
ଗାହୁ—ଉତ୍ତର; ଦକ୍ଷିଣ ମିଖୁଡ଼—ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ;
ଉଦ୍ଦର୍—ପୂଜ; ଦକ୍ଷିଣ ଉଦ୍ଦର୍—ଦକ୍ଷିଣ ପୂଜ;
ପୋଉଲ୍—ଦକ୍ଷିଣ; ଉଜା—ଉଦ୍ଦାଣ;
ପିଖୁଡ଼—ପଶ୍ଚିମ; ଉାଡୁ—ବାମ;]

ନାଉ ଭୁମ୍ବା(ମ୍ବୀ)—ଦେ. ବ.—(ସ. ଅଲାବୁ+ଭୁମ୍ବା)—୧ । ଲଉ
Nāu'tumbā (mbī) ଉପରୁ ଶସ କୋର ସଫା କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି
ଲକୀ; ତୁମ୍ବା ଥିବା ପାତ୍ର—1. A pot made by scraping
the kernel of the gourd.

୨ । ଲଉର ଭୁମ୍ବାରେ ଦଣ୍ଡ ଓ ତାର ବା ସୂତା ଲଗାଇ କରାଯିବା
ଏକ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—2. A kind of musi-
cal instrument.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସିତାରର ଦଣ୍ଡ ବସାଇ ସିତାର କରାଯାଏ ।]

ନାଉ ଥାଳ—ଦେ. ବ.—ଲଉ ଥାଳ (ଦେଶ)
Nāu thāla Lāuthāla (See)

ନାଉ ଦଅଣା—ଦେ. ତ.—ଲଉଦଅଣା; ଲଉରେ ଦୂଧ ଦଅ ସାର ରନ୍ଧା
Nāu daaṇā ଯାଇ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସୁଖାଦ୍ୟ ତରକାରୀ—
(ନାଉଦଅଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) A delicious curry prepared
from gourd boiled with milk.

ନାଉଲି— ଦେ. ବ.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଫମ୍ପା ନୋଳ—
Nāula A kind of hollow earring worn by
ନେଉରୀ, ଅଂତୀ (ନାଉଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) women.

ନାଉଲା ଶାକୁଲା ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କି—
Nāulā śākulā hebā ନାଇଲି ଛଇଲି ହେବା (ଦେଶ)
Nāili chhāili hebā (See)

ନାଉଲି—ଦେ. ବ.—୧ । ଉପନୟନ ଓ ଖଣ୍ଡାଏତମାନଙ୍କର ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ସଂସ୍କାର
Nāuli ବିଧି; ବ୍ରତ—1. The Upanayana or sacred
thread ceremony of Khandaets and
Kshatriyas.

୨ । (ସ. ନାବ)—କେତୁଟମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
2. A family-title of fishermen.

[ଦ୍ର—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍ତରାଂଶ ବାସିରେ ଏହା ଯଜ୍ଞୋପବୀତ
କେତୁଟ ଅଛନ୍ତି ।]

ନାଉଲି—ଦେ. ବ.—(ତୁଳ. ସଂ. ଲମ୍ବୃକ୍)—ଠାଟୁଆ; ଠାପତ୍ତ; ଥଟ୍ଟା;
Nāuli ପରିହାସ—1. Jesting.
ଦିଲ୍ଲଗୀ ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିରୂପୋକ୍ତି—2. Witticism.

ନାଉଲିଆ—ଦେ. ତଣ. (ସଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଥଟ୍ଟିଆ; ବ୍ୟଙ୍ଗପ୍ରିୟ—
Nāuliā Jestive; jocular.
ଦିଲ୍ଲଗୀବାଜ; ଠଟ୍ଟାବାଜ, ମସଖରା (ନାଉଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଉଲି କରଣ—ଦେ. ବ.—କରଣମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
Nāuli karaṇa A sect of Karaṇas.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବ୍ରତ ନୁଅନ୍ତି ।]

ନାଉଲି(ଲି) ଛାଉଲି(ଲି) ହେବା—ଦେ. କି.—ନାଲେଇ ଛଲେଇ
Nāuli (li) chhāuli(li) hebā ହେବା (ଦେଶ)
Nālei chhālei hebā (See)

ନାଏକ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—(ସ. ନାୟକ)—୧ । ନାୟକ (ଦେଶ)
Nāeka 1 Nāyaka (See)
ନାଏକ ନାୟକ ୨ । ଲାଏକ୍ (ଦେଶ)—2. Lāek (See)

ନାଏକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାୟିକା (ଦେଶ)
Naekā Nāyikā (See)
ଉପାସ୍ୟ କର ସେ—କଟାଇ ଅଣ୍ଟେ ନାୟିକା ଦଶ ନାଏକା ।
ସ୍ତାତି. ଉଦ୍ଧବ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ ।

୨ । ନାହାକା (ଦେଶ)—2. Nāhākā (See)

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ. ନାୟିକା)—**ଶ୍ରେଷ୍ଠା, ପ୍ରଧାନା (ସ୍ତ୍ରୀ)**—
Chief; greatest; most honoured.
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରୁହ ଏକା, ନଉଁରେ ତୋଇକୁ ନାଏକା ।
ସ୍ତାତି ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମରତ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱଗୀତା ।

ନାଏକା ଚେର—ଦେ. ବ.—ନାହାକା ଚେର (ଦେଶ)
Nāekā chera Nāhākā chera (See)

ନାଏବ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଆ ନାୟବ)—୧ । ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚୃଷ୍ଟ ବା
Nāeb ମେନେଜରଙ୍କ ଅଧୀନ କର୍ମଚୃଷ୍ଟ—1. Second officer
ନାୟେବ under a manager; a Naib.
ନାୟବ ୨ । ପ୍ରତିନଧି କର୍ମଚୃଷ୍ଟ—2. A Deputy.

୩ । ଜମିଦାରଙ୍କ ମଫସଲ କଚେରିର ପ୍ରଧାନ ତହସିଲ
କର୍ମଚୃଷ୍ଟ—3. The Head Revenue-officer
in a zamindar's kutchery.

ନାଏବ୍ ତହସିଲଦାର—ବୈଦେ. ବ.—ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ସଜସ୍ୱ ବଭାଗର
Nāeb tahasiladāra କର୍ମଚୃଷ୍ଟ ବା ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ
ନାୟେବ ତହସିଲଦାର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ କର୍ମଚୃଷ୍ଟ—Naib Tahasil-
dar; Deputy Tahasildar.

ନାଏବ୍ ନାଜର—ବୈଦେ. ବ—ନାଜରଙ୍କ ଅଧୀନ କର୍ମଚୃଷ୍ଟ—
Nāeb nājar Naib Nazir; Deputy Nazir.
ନାୟେବନାଜୀର ନାୟବନାଜୀର (ନାଏବନାଜର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଏବଲ—ଦେ. ବ—ନ୍ୟାସ୍ୟବଲ ଖେଳ; ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ—
Nāebala The game of chess.

ନାଏବି—ବୈଦେ. ବଣ—ନାଏବଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ—
Nāebi Befitting a Naib.
ନାୟେବୀ (ଯଥା—ନାଏବୀ ବୁଦ୍ଧି; ନାଏବୀ ଢଙ୍ଗ ।)
ନାୟବୀ ବୈଦେ. ବ—ନାଏବଙ୍କ ପଦ ବା କର୍ମ—
The post of a Naib.

ନାଏବତ—ଦେ. ବ—ନାଏବ; ନାଏବପଣ; ନାଏବପଣିଆ—
Nāebiti The act of a Naib; the post of a
Naib.

ଦେ. ବଣ—ଦଲ୍ଲପଣା; ଅସୁବ୍ୟସ୍ତ—Troubled.

ନାଓଁ—ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ) ବ—ନାମ—
Nāoñ Name.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଓସା—ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତରଭାଗ)—ଝିଅର ପୁଅ (ନାତି)—
Nāosā Son of one's daughter; grandson.

ନାଃ—ଦେ. ଅ (ସ. ନ; ନା; ନହି; ଦୃଢ଼ତାଜ୍ଞାପକ)—କଦାପି ନୁହେଁ—
Nāḥ No; never [more emphatic for determined than Nā (ନା)]
ନା **नहिं**

ନାଁ—ଦେ. ଅ (ସ. ନ, ନା)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—
Nāñ 1. Interrogative particle.
ନୟ, ନାଁ (ଯଥା— ତୁ ସେଠାକୁ ଯିବୁ ନାଁ ?)
नहिं, न ୨ । ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥକ—
2. A particle indicating request.
(ଯଥା—ମତେ ଝଟକାଟିଏ ଦେନାଁ ! ମୁଁ ଚଞ୍ଚଳ ଯିବ ବାଡ଼ାର ।)
୩ । ଯଥା; ସେ ହେତୁ—3. Viz; namely.
(ଯଥା—ମତେ ଆଜ ଏଠା ଶୁଦ୍ଧ ଗୁଲିଯିବାକୁ ହେବ—କାହିଁକି ନାଁ ? ମୋ ନାମରେ ଜୁଆରଣ୍ଟ ବାନ୍ଧାହୋଇଛି ।)
୪ । ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର ବାକ୍ୟଦ୍ୱୟର ସଯୋଜକାର୍ଥ—
4. A conjunctive particle which joins the question and its reply.
(ଠାକୁର ଘରେ କେ ରେ ? ନାଁ, ମୁଁ ହରିଲା ଖାଇନାହିଁ—ଉତ୍ତର ।)
୫ । କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ, ନିଷେଧାର୍ଥକ—
5. A negative particle used after verbs.
'ଭାଲୁ ଗଡ଼ିନାଁ ସେ ମିଠା ହନ୍ତୁ ହୁଡ' – ସଙ୍ଗୀତ ।
୬ । ଧମକାଣ—6 A particle indicating threat.
(ଯଥା—ଭୋଜ ଖାଇବୁ ନା, ଗୋଷ୍ଠାଡେକେ ଦୁମଦୁମା କସେଇ-ଦେବ ?)
୭ । ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ; ଅସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟର୍ଥ—(ଉତ୍ତର ଦେବାବେଳେ)—
7. A particle indicating disagreement or refusal.
(ଯଥା—ପ୍ରଶ୍ନ—'ତୁ ଭୋଜ ଖାଇବୁ ? ଉତ୍ତର—ନାଁ ।)
୮ । ସଶଯାତ୍ମକ; ସର୍—
8. A particle indicating doubt.
(ଯଥା—ମତେ ସେ କଅଣ କଥାଟିଏ ମାରିଥିଲା ନାଁ ? ମୁଁ ଘାସୋର ପକାଇଲି ।)
୯ । ପାଦପୂରଣାର୍ଥକ; ନାହିଁନାଁ; ଟି—
9 A particle used at the end of a sentence to give emphasis.
କଣେ ଦବସେ ଅସ୍ତ ନୁହେଁନାଁ । ମନ
ନଣାରେ ଦେଟିଅକୁ ସଥା ସପନ—ମନବୋଧ ଚଉତଣା ।
[ଦ୍ର—ନଞର୍ଥକ 'ନାଁ' ଶବ୍ଦ କ୍ରିୟା ପରେ ସଦ୍ଧ ଲଗେ । ଯଥା—'ତୁ ସେଠାକୁ ଯାଆନାଁ; ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଏ ନାଁ । ଏହା ଏହି ନଞର୍ଥକ 'ନାଁ' କ୍ରିୟାର ଆଗକୁ ଆସିଲେ 'ନ' ହୁଏ । ଯଥା —ତୁମେ ଏହା ନ ଖାଅ; ମୁଁ ଏଠାରେ ନ ଶୋଇବି ।]

ଦେ. ବ (ସ. ନାମ)—ନାମ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Nāma (etc) (See)
ଗୀତପଃ ନଃ ନାଁ ମୋ ଅଗରେ ନ ଧର ।
ବଦ୍ୟୁର୍ଧ୍ୟ. ଦଶୋସ ଚଉପଦୀ ଗୀତ ।

୨ । ନାଁଆଁ ବଦ୍ୟ (ଦେଖ)
2. Nāñāñ diā (See)

ନାଁଆଁବଦ୍ୟ—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରହେଳିକା—
Nāñāñdiā 1. A riddle.
ହିୟାଁଲି ଝଟକ୍ତ କଥା କପୁରର ବାଡ଼,
बुझौवल; पहेली; गाहा ଏ ନାଁଆଁଟି ବୁଝିପାରିଲେ ବଳଦର ଦାମ ।
ପ୍ରହେଳିକା ।

ନାଁଆ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାମକରଣ କରିବା—
Nā-āñdebā 1. To give a name; to name.
ନାମଦେଓୟା ୨ । ପ୍ରହେଳିକା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
नामकरन करना; नामरखना 2. To ask a riddle.
ହିୟାଁଲିବାଲା **बुझौवल पुछना**

ନାଁ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖବରକାଗଜ ଆଦରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଛପିବା—
Nāñ uṭhā(ṭhe)ibā ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଛପିବା—
ନାମଉଠାନ To publish the name of a person in
नामनिकालना newspapers.
୨ । ଶୁରୁଜା ଆଦରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମର ଟିକଟ ବାହାରକରି ଅଣିବା—2. To bring out the ticket in the name of a person in a lottery.

ନାଁ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଖବରକାଗଜ ଆଦରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ପୁଦ୍ରିତ ହେବା—
Nāñ uṭhibā ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ପୁଦ୍ରିତ ହେବା—
ନାମ ଉଠା 1. The publication of a person's name
नाम निकलना in the newspapers.
୨ । ଶୁରୁଜା ଆଦରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମର ଟିକଟ ବାହାରପଡ଼ିବା—2 The coming out of a ticket bearing a person's name in a lottery or ballot.
୩ । ନାଁ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
3. Nāñ pa<u>r</u>ḍibā (See).

ନାଁରେ—ଦେ. ଅ—ନାମରେ—By the name (of).
Nāñe ନବ ବାହାର ପୁତ୍ର ହୋଇ
(ନାଏଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତା ପୁତ୍ର ପ୍ରଶୁରଙ୍କ ନାଁରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
ନାମେ **नामसे**

ନାଁ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. କୌଣସି ଶିଶୁ)—ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜଷ୍ଟରରୁ ଅପଣା ନାମ କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—
Nā kaṭā(ṭe)ibā ରେଜଷ୍ଟରରୁ ଅପଣା ନାମ କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—
ନାମକାଟିନା To get one's name struck off the
नामकटाना rolls of a school.

ନାଁ କମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
Nāñ kamā(me)ibā To earn a reputation.
(ନାଁ ଗମେଇବା—ଅପଶ୍ରୁତ)
ନାମକାମାନ **नामकमाना**

ନାଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅପଣାର ସୁଯଶର ବସ୍ତାର ଦେବାଭଳି ହୋଇ
Nāñ karibā କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1. To gain reputation as
(ନାଆଁ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the result of one's good
acts.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାମକରା ୬ । ଦେଶରେ ବଖ୍ୟାତ ହେବା—
नामकरना 2 To become famous.
(ଯଥା—୬ ଦ୍ୱାରକାନାଥ ବାବୁ କଟକରେ ଓକାଲତି କରି ଖୁବ ନାଁ କରିଥିଲେ ।)
୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ଥାନ ଆଦର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା-
3. To name a person or place.
(ଯଥା—ଯୁଧିଷ୍ଠିର ୭ ଜଣ ବଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ କରା)
୮ । ନାହିଁ କରିବା—4. To deny; to negative.

ନାଁ କାଟିଦେବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜିଷ୍ଟରରୁ
Nāñ kāṭidebā କୌଣସି ଛାତ୍ରର ନାମ କଟିନ କରିବା—
(ନାଁ କାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To strike off the name of
ନାମକେଟେ ଦେଓୟା a student from the roll of a
नामकाटदेना school.
୬ । କୌଣସି ତାଲିକାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ କାଟି-
ଦେବା—2. To strike off the name of a
person from a list.

ନାଁ କୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ନାମ ମାତ୍ର—
Nāñ ku 1. Nominally; in name only.
(ନାଆଁ ଟୁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବା ମାତ୍ରେ--
ନାମମାତ୍ର 2. At the mere mention of a
नामकेलये person's name.
(ଯଥା—ସ୍ୱପ୍ନ ଗୋପାଳର ନାଁକୁ ଚଢୁଛି ।)
୭ । ନାମ ମାତ୍ର; ଅତି ସାମାନ୍ୟରେ—
3. Very slightly.
(ଯଥା—ମୁ ତା ବହିରେ ନାଁକୁ ହାତ ଲଗାଇ ଦେଇଛି ସେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।)
୮ । ବୃଥାରେ—4. In vain.
(ଯଥା—ଉ ନାଁକୁ ଖାଇ ବସିଲୁ, [ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁ ଖାଇଲୁ ନାହିଁ] ।)
୯ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ନ ହେଁ, କେବଳ ବାକ୍ୟରେ—
5. Not in deed but in name.
(ଯଥା—ଆଜିକାଲି କେବଳ ନାଁକୁ ବାପଙ୍କ ଘର, ଏବେ ବଉଳରେ ଥରେ ତାଙ୍କର ଚୁଲି ଜଳିବା କଷ୍ଟକର ହେଇଛି ।)

ନାଁ ଗନ୍ଧ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ ଓ ଗନ୍ଧ)—୧ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ସମ୍ପର୍କ--
Nāñ gandha 1. Slightest connection.
(ନାଆଁ ଗନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ନାମ ମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା;
ନାମଗନ୍ଧ ସୂଚନା—2. Slight mention of a
नामनिशान(ना) matter; slight indication only.

ନାଁଗର—ତ୍ରାଦେ. (ତତ୍ସର) ବ—ଲଙ୍ଗଳ—
Nāñgar Plough.

ନାଁଗର କାଁଦା—ତ୍ରାଦେ. (ତତ୍ସର) ବ—ଦେଶୀ ଆଳୁ—
Nāñgar kāñdā Yam.

ନାଁ ଗାଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ ଓ ଗ୍ରାମ; ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତ୍ୱସ୍ୱରଭର ଶବ୍ଦ)—
Nāñ gāñ ୧ । ସୁନାମ—1. Good name; fame.
ନାମଧାମ
नामगाँव ୬ । କୁନାମ—2. Bad name; evil repute.
୭ । ନାମୋଲ୍ଲେଖ—3. The mention of one's
(ନାଆଁ ଗାଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) name.
୪ । (ନାମ+ଗ୍ରାମ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଓ ବାସସ୍ଥାନ—
4 The name and address of a person.

ନାଁ ଚଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ତାଲିକାରେ କୌଣସି
Nāñ chaṛdhā(ṛdhe)ibā ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ପୂରଣ କରିବା—
ନାମଚଢ଼ାନ **नामचढ़ाना** The enter a person's name in a list.

ନାଁ ଚଢ଼ିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ତାଲିକାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ
Nāñ chaṛdhibā ଦରଜ୍ ହେବା—The inclusion or
ନାମଚଢ଼ା **नामचढ़ा** entry of a person's name in a list.

ନାଁ ଜଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅପଖାର ସୁନାମରେ କଳଙ୍କ ନ
Nāñ jagā(ge)ibā ଲଗିବା ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବା—
(ନାଁ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To guard one's good repura-
ନାମରାଖା tion; to be careful in preseeving one's good name
नामरखना; नामजगाना

ନାଁ ଡାକ୍—ଦେ. ବ— ୧ । ଖ୍ୟାତି; ସମ୍ମାନ; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ସୁନାମ—
Nāñ ḍāk Reputation; good name.
(ନାଁ ଡାକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଖାତିର; ପତ୍ତାର୍
ନାମଡାକ **नामकाडाक** 2. Credit,

ନାଁ ଡୁବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କି—ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Nāñ ḍubā(be)ibā Nāñ pakāibā (See)
ନାମଡୁବାନ **नामडुबाना**

ନାଁ ଦିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ନାମକରଣ—
Nāñ diā 1. Giving a name to a person.
ନାମ ଦେଓୟା ୬ । ବାଳକର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ—2. The fes-
नामकरन tival of giving a name to a baby; baptism.
ନାଆଁ ଦିଆ
ନାଁଆଁ ଦିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ପ୍ରହେଳିକା—
ନା ଦିଆ 3 A riddle.
ହିୟାଲି **बुझोवल**

ନାଁ ଦେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଶିଶୁର ନାମକରଣ କରିବା
Nāñ debā 1. To baptise an infant; to give a
ନାମ ଦେଓୟା name to an infant.
नाम देना ୬ ପ୍ରହେଳିକା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
ହିୟାଲି ବଲା 2. To put a riddle to a person.
बुझोवल देना ୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ପରିଚୟ ପାଇଁ
ତାକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ଦେବା—3. To call a
person or thing by a certain name for
identification.

ନାଁ ଧରିବା—ଦେ. କି.—୧ । କୌଣସି ଅନୁଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ
Nāñ dharibā କରିବା—1. To utter a name which
ନାଆଁ ଧରିବା } one ought not to utter.
ନାଁଆଁ ଧରିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—"ଅସ୍ୟ ନାମ ଗୁରୋ ର୍ନାମ ନାମାଦ୍ଧକୃପଣସ୍ୟ ତ, ଶ୍ରେୟଃ କାମୋ ନ ଗୃହ୍ଣୀୟାତ୍ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାପତ୍ୟଦଳଦ୍ୟୋଃ" ଅପଣା ନାମ, ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମ, କୃପଣ ବା ଅଦାତାର ନାମ, ବଡ଼ ପୁଅର ନାମ ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଷିଦ୍ଧ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷରକୁ ବଦଳାଇ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଲଗାଇ ଉକ୍ତ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି, ଯଥା ବାସୁ ସ୍ଥାନରେ ନାସୁ, ଗୋପୀ ସ୍ଥାନରେ ନୋପୀ, ସୁଧା ସ୍ଥାନରେ ସାଧା ଇତ୍ୟାଦି । କୃପଣର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ସେ ଦିନ ଭଲ ଖାଇବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ନାମ ଧରା **ନାମधरना, नामलेना**

୬ । ଉତ୍ତୁ ବୁଝିବା; ଖବର ଅନୁର ବୁଝିବା—

6. To take care of; to enquire after.

୩ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ) ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—3. To express one's will (for doing anything.)

୪ । (କୌଣସି ବିଷୟର) ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—

4. To name; to mention a matter.

(ଯଥା—ତା ଆଗେ ସମସ୍ତର ବିଷୟର ନାମ ଧଇଲେ ସେ ଚଢ଼ୁଛି ।)

୫ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଦୌ ମନୋଯୋଗ ଦେବା ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦୌ କରିବା —

5. To attend to a matter at all.

(ଯଥା—ଷୋକାଃ। ପାଠର ନାଁ ଧଇଲା ନାହିଁ ।)

୬ । (ଶୁଆ ଶାର ଆଦ ପକ୍ଷୀ) ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖା ଯିବା ନାମକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା-6. To lisp the names taught (said of parrots and Myna bird.

୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସଙ୍ଗକର୍ଯ୍ୟି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଧରି ଗାଳ ଦେବା—7. To call names by alluding to a person's relations.

(ଯଥା—ସେ ମୋ ବାପ ଅଳାଙ୍କ ନାଁ ଧରିଲେ ମୁଁ ତାକୁ କଣ୍ଟେ ଟାଙ୍କେ ଛେଚିବ ।)

୮ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—

8. To utter the name of a person.

ଏନ୍ତ ବୁ ବାର୍ତ୍ତ ଅଇଲୁ, ଶ୍ରୀପତ ନାମ ଧଇଲୁ ।

ବଶୁନାଥ. ବଡ଼ତ ସ୍ତମାସ୍ତ୍ରଣ ।

[ଦ୍ର— ସକାଳୁ ଉଠି ଦେବତା, ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଓ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାଳ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଶୁଭଜନକ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ନାଁ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—ସୁଯଶ ଲୋପ ଦେବା ଭଲ କର୍ମ କରିବା; କୁକର୍ମଦ୍ୱାରା ଅପଣାର ବା ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ନାମ ଡୁବାନ ସୁଯଶରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇବା—To sully one's good name or reputation by doing some evil deed or omitting to do a good act.

ନାମ ଡୁବାନା

[ନା (ନାଁ)ଆଁ ପକା(କେ)ଇବା, ନା(ନାଁ) ଆଁ ଦେ ପକା(କେ)ଇବା, [ନା (ନାଁ)ଆଁ ଡୁବା(ବେ)ଇବା, ନା(ନାଁ)ଆଁ ସଗ୍(ରେ)ଇବା, ନାଁଆଁ ସାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଁ ପଡ଼ିବା - ଦେ. ବି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁଖ୍ୟାତି ରଟିବା ଦେବା—1. The spreading of one's reputation.

ନାମହଓୟା ନାମ पड़ना

ନା(ନାଁ)ଆଁ ପଡ଼ିବା
ନାଁଆଁ ବାଜିବା
ନାଁ ବଜିବା
ନାଁ ଗାଁ ଇତ୍ୟାଦି
ନାଁ ଦେବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ସଇରନ୍ଧ୍ରା ସୋଗୁଁ ସବୁଠାରେ ତୁମ୍ଭର ନାଁ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଉଦାହରଣ. ଦେବେନ୍ଦ୍ର ।

୨ । କଳଙ୍କ ବା ଅପଯଶର ରଟିବା ଦେବା—

2. The spreading of one's evil repute; notoriety.

ଦେଉଳ ଦୋଇଲେ ନାଁ ପଡ଼େ,
ଦାଣ୍ଡରେ ଦୁଇଲେ ନାଁ ପଡ଼େ । ଚଳ।

ନାଁ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମକରଣ କରିବା—1. To give a name to a person or thing.

[ନା(ନାଁ) ଆଁ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ନଜର ସୁକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିଜ ନାମ ରାଖି ପୁରୁଷଙ୍କ ଯଶକୁ ବଜାୟ ରଖିବା—2 To maintain the reputation of one's ancestors by one's good actions.

ନାମ ରଖନା

୩ । ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଜର ଖ୍ୟାତି ରହିବା ଭଳି କାମ କରିବା —3. To leave a good name for the future.

ନାଁ ରହିବା—ଦେ.ବି—ବହୁକାଳ ବା ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଖ୍ୟାତି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିବା-

The continuance of one's good name for a long time to come.

ନାମ ରହଜାନା, ନାମ ବନା ରହନା

[ନାମ ରହିଯିବା, ନା (ନାଁ)ଆଁ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଁରୁ—ଦେ. ଅ—ନାରୁ (ଦେଖ)

Nāñru Nāru (See)

ନାଁରେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଅମୁକ ଲୋକର ବିପକ୍ଷରେ—

Nāñre 1 Against (a person).

ନାମେ (ଯଥା—ତା ନାଁରେ ଅଦାଲତ ବାଦାଇଛୁ ।)

ନାମସେ

୨ । ଅମୁକର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି; ଅମୁକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ—

ନାଆଁରେ
କାଁଆଁରେ
} ଅନ୍ୟରୂପ

2. By mentioning the name of a person; in respect of.

(ଯଥା—ତା ନାଁରେ ଅନେକ ଦାନ ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଲୋକେ କହୁ ଅଛନ୍ତି ।)

୩ । ଦେବତା ଓ ରାଜା ଆଦଙ୍କ ନାମର ଦୋହ ଦେଇ—

3. By invoking the name of a Deity or King.

(ଯଥା—ବଅଁକ ନାଁରେ ରୋଗୀ ଉପରେ ମୁନାଏ ପାଣି ଛିଞ୍ଚି ଦେଲାରୁ ରୋଗୀ ଭଲ ହୋଇଗଲା ।)

୪ । ଅନ୍ୟକୁ ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଦେଇ—

4. By giving the name of a person to another.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ମୁଁ ସେତେବ ଏ କଥା ନ କରନ୍ତ ତେବେ ତୁ ମୋ ନାଁରେ କୁତ୍ତା ପାଳରୁ ନାହଁ ।)

୫ । ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତିର ହିସାବରେ—

5. To the account of a person.

(ଯଥା—ଜମାଖରଚ ବହିରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ୫ ୨୫୯ ଜମା ଦେଇ ୫ ୨୨୯ ଖରଚ ଲେଖିଲି ।)

ନାଁରେ କୁତ୍ତା ନ ପାଳିବା Nāñre kuttā na pāḷibā **ନାମका कुत्ता न पालना**

ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା କରିବା—To detest a person.

(ନାଁରେ କୁତ୍ତା ପାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ସେହି ନାମରେ ଯେବେ କୁକୁର ପାଳିବାକୁ ଦେବ ତେବେ କୁକୁରକୁ ଡାକିଲାବେଳେ ତ ସେହି ଘୃଣ୍ୟ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ସାଧାରଣତଃ ଘୃଣା କରିଯାଏ ତା ନାମ ମୁହଁରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।]

ନାଁରୋ—ଦେ. ଅ—ନାରେ (ଦେଖ)

Nāñro Nāro (See)

ନାଁ ଲେଖା(ଖେ)ଇବା Nāñ lekhā(khe)ibā **नाम लिखाना** (ନାଁ ଲେଖା, ନାଁ ଲେଖେଇ—ବ)

ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିଶୁ ରୂପେ ବା ସଙ୍ଘରେ ବା ଦଳରେ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ନାମ ଲିଖାନ ଉଚ୍ଚ ହେବା—To get oneself enrolled in a school or company or batch; to be admitted to a brother-hood or sisterhood.

ନାଁ ଲେଖିବା Nāñ lekhibā **नाम लिखना**

ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମକୁ ତାଲିକା-ଭୁକ୍ତ କରିବା—1. To enlist a person; to Enteraperson's name.

୨ । କୌଣସି ଶିଶୁର ନାମକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜିଷ୍ଟର-ଭୁକ୍ତ କରିବା—2. To admit a boy into a school.

୩ । ନିଜର ନାମ ସ୍ୱୟଂ ଦସ୍ତଖତ୍ କରିବା—

3. To sign one's name.

ନାଁ ସରା Nāñ sarā **नाम धराई** (ନାଁ ସରେଇ—ଶ୍ରୀ)

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଖ୍ୟାତିଜନକ (କର୍ମ)—

1. Disreputable (act)

୨ । (ଦ୍ୱି)—ଅଖ୍ୟାତିଜନକ କର୍ମକାରୀ—

2. Doing a disgraceful or discreditable act.

ନାଁ ସରା(ରେ)ଇବା Nāñ sarā(re)ibā **नाम धराई** (ନାଁ ସାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ଡୁବାଇବା (ଦେଖ) Nāñ ḍubāibā (See)

ନାକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ନାକ—

Nāk Nose.

ନାକ୍ ଘଡ୍‌ଘଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ ମାରିବା—

Nāk ghag-rāibā To snore.

ନାକ୍ ଘଡ଼୍ରି—ଦେ. ବ—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼—

Nāk gharṛḍi Snoring.

ନାକ୍ ଡାକା, खर्राटा

ନାକ୍‌ଦମ୍—ଦେ. ବ—ନାକଦମ୍ (ଦେଖ)

Nāk-dam Nakadam (See)

ନାକ—ସ. ବି. (ନ=ନାହିଁ + ଅକ=ଅସୁଖ ବା ଦୁଃଖ; ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ; ବହୁବ୍ରୀହି)—

Nāka

୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.

୨ । ଆକାଶ—2. Sky.

୩ । ନୃପତିଶେଷ—3. Name of king.

ଦେ. ବି. (ସ. ନଳ=ନାକ; ନାସିକା)—

୧ । ନାସା; ନାସିକା—1. Nose.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ନାକ ଘୋଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଲବଙ୍ଗ ପରି ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—2. An ornament for the nose, resembling a clove.

नाक

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ନାକର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଯଥା, ନାକଦଣ୍ଡିରେ—ଦଶୀ, ନଉଡ଼ୁକା ବା ନୋଲକ ବା ବୁଲକୀ । ବାଆଁ ନାକ ଘୋଡ଼ାରେ—ନୋଥ, ନାକଚଣା, ବଶୁଣୀ । ଡାହାଣ ନାକ ଘୋଡ଼ାରେ—ଗୁଣା, ବେଶର । ଦୁଇ ନାକ ଘୋଡ଼ାରେ—ନାକ ଛବ, ନାକ ମାଛ, ନାକଚଣା, ଫୁଲ୍ଲି ।

୩ । ବଙ୍କା ଅଗ୍ର ଭାଗ—3. Curved tip.

୪ । ବଙ୍କା ମୁନ—4. Curved sharp point.

୫ । ଦ୍ୱାଉରେ ଧରିବା ପାଇଁ ଜଳପାତ୍ର ଆଦରେ ବାହାରିଥିବା ନାକ ପରି ଦ୍ୱାରସ୍ଥା—5. Nozzle of a cup.

୬ । ଛୁଞ୍ଚିର ଛିଦ୍ର ହୋଇଥିବା ଅଂଶ—6 The part or end of the needle having the eye.

ନାକ ଅଗ—ସ. ବ. (ସ. ନାସିକା + ଅଗ୍ର)—ନାସିକାର ଅଗ୍ର ଭାଗ; ନାସାଗ୍ର—The tip of the nose.

ନାକେର ଡଗା **नाक की नोक**

ନାକ ଅଗରେ ରାଗ—ଦେ. ବ—ନାକଦଣ୍ଡିରେ ରାଗ (ଦେଖ)

Nāka agare rāga Nāka daṇḍire rāga (See)

ନାକକଟା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯାହାର ନାକ କଟା ଯାଇଥାଏ; କର୍ତ୍ତିତ-ନାସିକ—1. One whose nose has been lopped off; nose-clipt.

ନକକଟା, ନକଟା Nākakaṭā **नाककाटा**

୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପମାନିତ—

2. Very much insulted in publicly; publicly humiliated.

ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଅପମାନ—

1. Public humiliation.

୨ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ କଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ରିତ ରାକ୍ଷସ; କୋକମିନା (ଏ ଅରୁଣା ପିଲା-ମାନଙ୍କ ନାକକୁ ଛୁରରେ କାଟିନେଉ ବୋଲି ମାଆମାନେ ଶିଶୁକୁ ଭୟ ଦିଅନ୍ତି)—2. A bugbear name of an

Digitized by srujanika@gmail.com

imaginary demon pictured by women (represented to be armed with a knife to lop off the nose of wicked children) to frighten children to sleep.

ନାକ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଅପମାନିତ
Nāka kāṭibā କରିବା—To insult publicly.
(ନାକ କାଟିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୁଁ ଯଦି ଏ କାମ ନ କରିପାରେଁ, ମୋ ନାକ
କାଟିଦେବ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗଣ୍ଠ ।

ନାକ କାନ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭରେ)—ନାସିକା ଓ କର୍ଣ୍ଣ—
Nāka kāna The nose and the ear.
ନାକକାନ **नाककान**

ନାକ କାନ ମୋଡ଼ିହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଡ଼ ଦୁଇର୍ଗଣ ହେବା—
Nāka kāna mordiheba 1. To be greatly troubled
नाककानपकड़ना or harassed.
ମୁ ଏଥିରେ ପଡ଼ି ନାକ କାନ ମୋଡ଼ି ହେଇଲି ।
ଉଦାର. ପୌଁଛି ।

୨ । ଆପଣାର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
2. To confess one's fault.

୩ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାମ ନ କରିବାପାଇଁ
କବୁଲ୍ କରିବା—3. To promise not to do
any particular thing in future.

୪ । ଅନୁତାପ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
4. To express repentance.

ନାକ କାନ୍ଦଣା—ଦେ. ବ—୧ । ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ କାନ୍ଦିପକାଇବା;
Nāka kāndaṇā ସକାଇବା; ସକେଇହେବା—
(ନାକକାନ୍ଦୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Crying with a nasal sound on
नाकेकान्ना slight provocation.
नकीयाना, नाकमेंबोलना, नकनकाना ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି
ସାନତା ଓ ବିନମ୍ରପୂର୍ବକ ପ୍ରାର୍ଥନା—
2. (figurative) Prayer accompanied by much humility.

ନାକ କାନ୍ଦୁରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ଲୋକ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ
Nākakāndurā ସକେଇହୋଇ କାନ୍ଦେ; ସକେଇ—
नकियानेयाला (a person) Who cries with nasal
(ନାକକାନ୍ଦୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) sound on a slight
provocation.

ନାକ କାନ୍ଦୁରି—ପ୍ରାଦେ (ପୁଂ) ବ – ସ୍ତ୍ରୀ—ଲାଜକୁଳଲତା (ଦେଖ)
Nāka kānduri Lājakuli latā (See).

ନାକ ଖୁଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାକର ରନ୍ଧ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ପୂରାଇ ଭିତର
Nāka khuṇṭibā ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମଇଳା ସଫା କରିବା—
नकखोंटना To cleanse the nostrils with one's
नाकखोटना (ନାକଖୋଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) finger.
[ଦ୍ର—ଏହା କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ ।]

ନାକ ଘଷା—ଦେ. ବ—୧ । ଭୂଇଁରେ ନାକ ଘଷିବାରୂପ ଦଣ୍ଡ;
Nāka ghashā (ଗୃହଶାଳୀରେ ପିଲାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷକ ଦେବା
नाकेखत ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଦଣ୍ଡ)—1. A kind of
नाकघसना, नाकघिशनि punishment in which the punished rubs his nose against the ground

୨ । ଦଳ୍ଲଘଟା ଅବସ୍ଥା—
2. Harassment; botheration.

ଦେ. ବଙ୍ଗ—ଦଳ୍ଲଘଟା; ଅସୁବ୍ୟସୁ—
Much troubled or harassed.

ନାକ ଘଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ବା ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ନଜର
Nāka ghashibā ନାକକୁ ଭୂଇଁରେ ବା ପଥରରେ ଘଷିବା—
नाकेखत; नाकघसना To rub one's nose against the
नाकरगड़ना; नाकघिसना ground or any rough substance as a punishment.

ନାକ ଘଷା(ଷେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ଶିକ୍ଷଦ୍ୱାରା ନଜର ନାକ
Nāka ghashā(she)ibā ଭୂଇଁରେ ଘଷିବାରୂପ କର୍ମ କରାଇବା—
नाकेखत देओया To cause an offending student
नाकरगड़ाना to rub his nose on the ground.

ନାକଚ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ନାକାସ୍ = ମନ୍ଦ; ଖରାପ) —ରଦ୍;
Nākach ନାମଞ୍ଜୁର—Set aside; nullified;
नाकच रद्; नाजाएज rejected; cancelled.

ନାକଚ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ରଦ୍ କରିବା—
Nākach karibā To reject; to set aside; to
नाकचकरा रद्दकरना, नाजाएज करना nullify; to concel.

ନାକଚଣା—ଦେ. ବ—୧ । ନାକଘୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ୍-
Nākachaṇā (ଅଳଙ୍କାର)—1. A small bit of gold
(ନାକଛବି, ନାକମାଛି—ଅନ୍ୟରୂପ) with a stem below a
नाकफूल; नकबेसर nostril.

ତବ ମନ୍ଦିର ବଇସ୍ ମାନ୍ଦିଃ
ହାର ଭାଃଙ୍କ ନାକତଣା କର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରାତି. ଉତ୍ତସଂମଣ୍ଡସ୍ ।

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରକାର—ଓଲଟ ମୁଦ୍ରା; କର୍ଣ୍ଣ; ବଉଳକୋଳିଆ;
ଅମ୍ବକେରଆ ।]

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ ଗଛ—[ଦ୍ର—ରୁଯଗନ୍ଧା; ଦ୍ୱରଭମଞ୍ଜରୀ;
ବଣରୁଘୀ]—2. A kind of flower tree.

ନାକ ଚେପ୍ଟା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ନାକ ଚେପଟା; ଚେପଟା-
Nāka chep-ṭā ନାକା—Flat-nosed.
ଖେଁଦାନାକ **चिपटीनाकवाला; नकपिचा**
(ନାକଚେପ୍ଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାକ ଛବି—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ
Nāka chhabi ପିନ୍ଧିବାର ଛତ୍ରିଥିବା ଫୁଲ୍—
नाकछवि A kind of nose-pin with a round top.
नाककालींग

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାକଛଙ୍କ(ଙ୍କି)(ଙ୍କୁ)ଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାସିକା + ଭ୍ରୁକୁଟି)—
Nākachhiṅka(ṅki)(ṅku)ṇi
नाकछिकनी

ନାକ ଛିଞ୍ଚଡ଼ା—ଦେ.ବ--ଘୃଣାରେ ନାକ ଦ୍ୱାରା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଶବ୍ଦ କରିବା--
Nāka chhiñchardā
नाकसिकोड़ना

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ନାକ
नाकसिकोड़नेवाला
(ନାକଛିଞ୍ଚାଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ କରିବା; ଘୃଣା ବା
Nāka chhiñchārdibā
ନାକସିଟକାନ; ନାକବାଁକାନ
नाकसिकोड़ना; नाकमारना

ନାକଛିଞ୍ଚାଡ଼ୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାକଛିଞ୍ଚଡାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ଯେଉଁ
Nāka chhiñchārdī

ନାକଛିଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନାସିକାର ଘୁଡ଼ାରେ କଣ୍
Nākachhiṇḍī
नककट्टी
(ନାକଛିଣ୍ଡେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନାସିକା+କୃତ; କର୍ତ୍ତିତ)—
Nākaṭā
ନାକକାଟା
नककटा
(ନାକଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ—ଦେ. ବ—୧ । ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା; ନାସିକା କୁଞ୍ଚନ—
Nāka ṭāuṁ ṭāuṁ
ନାକତୋଳା; ନାକ ବାଁକାନ
नाक भौं चढ़ाना
(ନାକଭଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କ୍ରୋଧରେ ନାକ ଫୁଲାଇବା—
2. Swelling of the nostrils with rage.

ନାକ ଟେକିବା—ଦେ. କି—ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāka ṭekibā Nāka chhiñchārdibā (See)

ନାକ ଡାକ—ଦେ. ବ—ଶୋଇଲାବେଳେ ମଣ୍ଡିବା ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼—
Nāka ḍāka Snoring during sleep.
नाकसाटि **घर्राटा लेना; नाक मारना**
(ନାକ ଡାକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକଡଆଁ—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବ. ପୁଂ—ନାକ ଛିଞ୍ଚଡ଼ା (ଦେଖ)
Nākaḍiāṁ Nāka chhiñchardā (See)
(ନାକଡଆଁଣି; ନାକଡେଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାକ ଡିଆଁଇବା—ଦେ. କି—ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Naka ḍiāṁibā Nāka chhiñchārdibā (See)
(ନାକ ଡେଇଁବା; ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକଦଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାଗଦମନକ)—ନାଗଦଣା (ଦେଖ)
Nākada-aṇā Nāgada-aṇā (See)
नागदना **नागदौना**

ନାକ ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ - ବଳଦ ଓ ମଇଁଷି ଆଦିଙ୍କୁ ଚଲାଇବା ଓ ଫସଉ
Nāka daurḍi କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା ଦେଇ
नथ ଫୋଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସୂତୁଲି ଗଳା ଯାଇଥାଏ—
ନାକେଦଡ଼ି Nose-string.

ନାକ ଦଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ନାସିକାର ପୃଷ୍ଠଦେଶ; ଭ୍ରୂ ମଧ୍ୟରୁ ନାସାଗ୍ର
Nāka daṇḍā ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଅଂଶ—The back or bridge
ନାକେର ଦାଁଡ଼ା **नाककारीढ़** of the nose.

ଶ୍ୱେତୀର ସବୁଜ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଫୁଲଅଛି; ନାକଦଣ୍ଡା ଫାଟିଯାଇ
ରକ୍ତ ବହୁଅଛି—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନାକ ଦଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାକ + ଦଣ୍ଡ)—
Nāka daṇḍi ୧ । ଦୁଇ ନାକଘୁଡ଼ାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଂଶ—
ନାକେର ଭାଁଟି 1. The partition wall between
नाकका बाँसा the two nostrils.

୨ । ଦଣ୍ଡିନାକ; ନାକର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଛିଦ୍ର ଦୋଇ
ଦଣ୍ଡି ପିନ୍ଧାଯାଏ—
2. The septum of the nose; septulum.

୩ । ନାସିକାଗ୍ର—3. The tip of the nose.

ନାକଦଣ୍ଡିରେ ରାଗ—ଦେ. ବାକ୍ୟ. ବ—ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରାଗିଯିବା
Nākadaṇḍire rāga ପ୍ରକୃତି—Irritability in slight
नाकपर गुस्सा matters.

ନାକଦମ୍—ଦେ. ବ. (ଓ. ନାକ + ସଂ. ଦମ୍=ନିଶ୍ୱାସ; ନାକରେ
Nākadam ନିଶ୍ୱାସ ବହିବା ଅବସ୍ଥା)—
(ନାକେଦମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଯୁଗପତ୍ ଅବସ୍ଥା; ଅତି ଆକାନ୍ତ
ଅବସ୍ଥା—1. Overpowered condition; the
state of being cornered.

୨ । ବେଦମ୍ ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being out of breath.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଖ । ଦ୍ୱଇର୍ଥୀଆ ଅବସ୍ଥା—
3. The state of being put to much trouble.

ନାକେଦମ; ନାକାଲ ଦେ. ବଣ ଓ କି. ବଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକ୍ରାନ୍ତ—
ନାକମେଦ୍‌ମ; ନାକୋଦ୍‌ମ 1. Overpowered.
୨ । ବେଦମ୍—
2. Out of breath; at the last gasp.
ଖ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ—
3. Fatigued; spent up.
୪ । ଦ୍ୱଇର୍ଥ —
4. Put to much trouble or botheration.

ନାକ ନଝୀ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାକ + ନଝୀ)—ଅପ୍ସର—
Nāka naṭī Heavenly nymph.

ନାକ ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ନାସିକାପୁଟ)—୧ । ନାସାରନ୍ଧ୍ର;
Nāka purḍā ନାସିକାରନ୍ଧ୍ର—1. The nostrils.
ନାକେରପାତା ୨ । ନାସାରନ୍ଧ୍ରର ବାହାରର ଚମଡ଼ା—
ନଥୁନା, ନଥନା 2. The outer skin of the nostrils; lobes of the nose.

ନାକପୁଡ଼ୁକି—ଦେ. ବ—୧ । ନାକଫୁଲ—
Nāka purḍuki 1. An ornament for the nose.
(ନାକଫୁଡ଼ୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାକଦ୍ୱାର କରିଯିବା ଶବ୍ଦ—
2. A sound produced by the nose.

ନାକ ପୋଛିବା—ଦେ. କି. (ସ. ନାସିକା + ପ୍ରୋଞ୍ଛନ)—ନାକଦ୍ୱାର
Nāka pochhibā ଦୁଇ ଶବ୍ଦ କରି ସିଙ୍ଘାଣି ଆଦ ବାହାର କରିବା
ନାକଝାଡ଼ା ଘାଇଁ ଅଙ୍ଗୁଠେଦ୍ୱାର ପୋଛିବା —To clear one's
ନାକ ସିନକନା; ନାକ ସୁରକନା nostrils by blowing and then pressing with the fingers.

ନାକ ପୋଛିବାକୁ ସମୟ ନ ଥିବା(ହେବା)—ଦେ. ବ—କାର୍ଯ୍ୟର ଜଞ୍ଜା-
Nāka pochhibāku samaya na thibā hebā) ଳରେ
ନାକାନି ଚୋପାନି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ-
ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମନ ଦେବାକୁ ସମୟ ନ ମିଳିବା; କାର୍ଯ୍ୟର
ଭିଡ଼ ଯୋଗୁଁ ଅବସରର ଅଭାବ—There being no
liesure even to cleanse one's nostrils;
want of even a little leisure.

ନାକ ଫାଟିଯିବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ସ୍ଥାନର ବା ବସ୍ତୁର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ
Nāka phāṭijibā ନାସିକାର ଅସହ୍ୟ ହେବା—The arising
ନାକ ଝାଁଝାଁ କରା of a very offensive or unbearable
ନାକ ଫଟନେ ଲଗନା smell from a place or thing.
(ନାକ ଫାଟି ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ ଫାଶିଆ—ଦେ. ବ—ନାକଘୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଫାଶିଆ ବା ସାଧା
Nāka phāsiā ରୁଇଁ—A thin ring put on the bore
ନଥାନୀ of the nostril.

ନାକ ଫୁଡ଼ୁକା(କି)—ଦେ. ବ. (ସ. ନାସିକା + ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ
Nāka phurḍukā(ki) ଫୁଡ଼ୁକା)—ନାକଦ୍ୱାର କରିଯିବା ଶବ୍ଦ—
ନାକ ଫଡ଼ଫଡ଼ାନା Sound made by blowing through the nose.

ନାକ ଫୁଲ(ଲି)—ଦେ. ବ—ନାକଫୁଡ଼ାର ରନ୍ଧ୍ରରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ନାଡ଼ିଫୁଲ
Nāka phula(li) ସାନ ଗୁଣା—A kind of small budlike
ନାକଫୁଲ **ନାକଫୁଲ** pin for the nostril

ନାକ ଫୁଲା—ଦେ. ବ—କ୍ରୋଧରେ ନାକଫୁଡ଼ା ଗୋଟ ହେବା—
Nāka phulā The swelling of the nostrils (due
ନାକତୋଳା **ନକ୍‌ଚଢ଼ା** to anger).
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ନାକଫୁଲାଇର ପୁଲିଙ୍ଗ—
Masculine of Nākaphulāī.

ନାକ ଫୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ରୋଧରେ ଫଁ ଫଁ ହେବା—
Nāka phulā(le)ibā 1. To snarl or hiss with
ନାକ ତୋଳା the nose through anger.
ନାକ ଚଢ଼ାନା, ୨ ଘୃଣାରେ ନାକ ଫୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ କରିବା—
ନଥନା ଫୁଲାନା 2. To sneer; to puff up one's nose; to turn up the nose.
ଖ । ସ୍ନେହାବେଗରେ ବା ଆନନ୍ଦରେ ନାକ ଫୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ କରିବା—
To puff up one's nose in affection or delight.

ନାକ ଫୁଲା(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବଣ—୧ । କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ବା ଗୁଟୁଗୋଇ (ସ୍ତ୍ରୀ);
Nāka phulā(le)i ଚଡ଼ଲ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟା; କ୍ରୋଧନା—
ନକଫୁଲୀ, ନକଚଢ଼ୀ 1 Irritable (woman).
୨ । ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Sneering (woman).

ନାକ ଫୋଡ଼—ଦେ. ବ—ଅଳଙ୍କାର ଆଦ ପିନ୍ଧିବା ଘାଇଁ ନାକରେ
Nāka phorḍa କରିଯିବା ରନ୍ଧ୍ର—
ନାକର ଛେଦା, ନାକର ବିନ୍ଦ Perforation made in the nose
ନାକ ଛେଦ, ନଥନା for wearing ornaments.
(ନାକ ବନ୍ଧ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ ଫୋଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ନାକଫୁଡ଼ାରେ ବା ନାକ-
Nāka phorḍā ଦଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର କରାଯାଇ ଥାଏ; ନାସାବନ୍ଧା—
ନକ ଛେଦୀ One whose nose has been bored
ନାକ ଫୋଡ଼ି } ଅନ୍ୟରୂପ through.
ନାକ ଫୋଡ଼ିଆ }
(ନାକଫୋଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତେଣୁରୁ ନାକଫୋଡ଼ା, ପରନ୍ତୁରୁ ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀ—ତତ୍ତ୍ୱ ।
[ଦ୍ର— ଗୁଣା ଆଦ ପିନ୍ଧିବା ଘାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା
ଯାଏ । ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀଙ୍କ ନାକ ମଧ୍ୟ ଫୋଡ଼ା ହୁଏ । ବଳଦ ଓ ମଇଁଷିଙ୍କ
ନାକ ଫୋଡ଼ା ଯାଇ ଉହିଁରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳା ଯାଏ ।]
ଦେ. ବ—୧ । ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ଘାଇଁ ନାକଫୁଡ଼ା ବା ନାକ
ଦଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର କରଣ—1. Boring of the nose.
୨ । (ପୁଂ) ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀଙ୍କ ନାମ—
2. A name given to Aparttiāṇi boys.

ନାକ ଫୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅଳଙ୍କାର ଆଦ ପିନ୍ଧିବା ଘାଇଁ ନାକ
Nāka phorḍibā ଫୁଡ଼ାର ଚମରେ ବା ନାକ ଦଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ରକରିବା-
ନାକ ଫୋଡ଼ା, ନାକ ବିଁଧାନ 1 To bore through the
ନାକ ବିଁଧନା, ନାକ ଛେଦନା outer skin of the nostrils
[ନାକ ଫୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] or the septum.

Digitized by srujanika@gmail.com

[୬—ଶ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଓ ଅପରିଅଣୀଙ୍କର ନାକ ଫୋଡ଼ା ଯାଏ ।]

୨ । ବଳଦ, ମଇଁଷି ଆଦଙ୍କ ନାକଦଣ୍ଡିରେ ଦଉଡ଼ି ଗଲାଇବା ପାଇଁ ରନ୍ଧ୍ର କରିବା—2. To bore the nose of beasts of burden for passing a string through it

ନାକ ବକୁଳି—ଦେ. ବ (ସ. ନାସିକା + ବଲ୍କଳ)—ନାକ ଭିତରୁ ଝଡ଼ୁଥିବା ଶୁଖିଲା ଶିଂଘାଣି ଆଦର ଖୋଳ—Thin dry layers of mucus which settle and then peel off from inside the nostrils.

Nāka bakuli
ନାକ ବକଳ, ନାକ ବକଲା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାକାରେ ପୋଁଟା **नकटी**

ନାକ ବାଳ—ଦେ. ଚ. (ସ. ନାସିକା + ବାଳ)—ନାସିକା ଗଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଉଠିଥିବା କେଶ—Small hairs growing inside the nostrils.

Nāka bāla
ନାକେର ଚୁଲ
नाक का बाल

ନାକ ବାଳି ଧରା—ଦେ. ବ—ଥୁବ କାଲରେ ଗୃହାଳର ଅଧ୍ୟାନମାନେ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ । [ଏଥିରେ ଅପରାଧୀ ଅପଣାର ଗୋଟିଏ ହାତରେ ନାକ ଘୁଡ଼ାକୁ ଚପି ଧରିଥାଏ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଚୁଟିକୁ ଧରିଥାଏ ଓ ବାରଂବାର ଉଠୁଥାଏ ଓ ବସୁଥାଏ—A punishment formerly given to boys by the village teacher, consisting of the boy being made to sit down and stand up successively while holding his nose with one hand and his tuft of hair on the head with the other,

Nāka bāla dharā

ନାକ ବାଳି ଧରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—1. To punish.
नाक चोटी काटना

୨ । ହଇରାଣ କରିବା; ଦୁଃଖିତ କରିବା—2. To put to trouble; to harass.

ନା(ନାଁ)କବୁଲ୍—ଦେବିଦେ ବ.—(ଫା.)—ନାମଞ୍ଜୁର; ଅସମ୍ମତି—Disagreement.

Nā(nāñ) kabūl
ନା କବୁଲ **ना कबुल**

ନାକ ମାଛି—ଦେ. ବ—ମାଛି ପରି ଆକାର ବଶିଷ୍ଟ ନାଡ଼ା ବା ଖିଲଯୁକ୍ତ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A nose tip.

Nāka māchhi
ନାକ ମାଛି
नक बेसर
(ନାକ ବେସର—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର— ଏହା ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯାଏ । ଏଥିର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଖିଲ ବା ନଡ଼ା ଥାଏ, ତାହା ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ ରନ୍ଧ୍ର ଫୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ରନ୍ଧ୍ରରେ ଢୁକାଯାଏ । ଏଥିର ଅଗ୍ର ଭାଗରେ ମାଛି, ପାନ, ଫୁଲକଢ଼ି, ଲବଙ୍ଗ ଆଦି ଆକାରର ଗୋଟିଏ ଛୋଟକାଉଡି ଧାତୁ ବା ମଣି ଥାଏ, ତାହା ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ ରହେ; ବେସର ଫୁଲ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ।]

ନାକ ମୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ବା ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ନଜ ହାତରେ ବା ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ନାକକୁ ଚପିବା—Pulling of one's nose.

Nāka morḍā
ନାକ ମଳା
नाक ऐंठना

ନାକରା—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ନାକାରହ୍)—

Nākarā
(ନାକରା, ନାକାସ୍, ନାକେରା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ବପରୁଦ—କାସ୍)

୧ । ଅକାମ୍ପିକା; ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—1. Worthless; useless; good for nothing.

ନାକାରା ୨ । ଖରାପ; ମନ—2. Bad; evil.

नकारा, नाकारा ୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3 Inferior; base.

୪ । ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked; dissalute.

୫ । ନଷ୍ଟ—5. Spoiled

ନାକରେ କାଠି ପୂରା(ରେ)ଇ ଛୁଙ୍କିବା—ଦେ. କି—୧ । ସର୍ଦ୍ଦି ପ୍ରଭୃତି ରୋଗରେ ନାକରୁ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ନାକରେ କାଠି ପ୍ରଭୃତି ଗୁଞ୍ଜି ଛୁଙ୍କିବା—1. To cause sneezing by thrusting a reed into the nostrils.

Nākare kāṭhi pūrā(re)i chhiṅkibā
नाकमे काठी देकर छींकना

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଆପଦକୁ ବରଣ କରି ଆଣିବା—2. (figurative) To invite a danger (literally, to sneeze by thrusting a reed into the nostril.

[ନାକରେ କାଠି ପୂରା(ରେ)ଇ ଛୁଙ୍କି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାକରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗା(ଗେ)ଇ ଟାଣିବା—ଦେ. କି—

Nākare daurḍi lagā(ge)i ṭāṇibā
ନାକେ ଦଉଡି ଦିଏ ଟାନା
नाकमे रस्सी देकर घुमाना, नथनी खींचना

୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟର ଇଚ୍ଛାମତେ ବାଧ୍ୟ କରାଇ କାମ କରାଇବା—1. (figurative) To force a person to carry out another's will; to pull one by the nose-string.

୨ । ହଇରାଣ କରିବା—2. To harass a person.

ନାକରେ ଲଙ୍କାମରିଚପାଣି ତେନ୍ତା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ନାକାଲ କରା ଦେଇ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିବା; ହଇରାଣ କରିବା—To harass a person.

Nākare laṅkāmaricha pāṇi teṇḍā(ṇḍe)ibā
नाकमे तोर डालना

ନାକରେ ହାତ ଦେବା—ଦେ. କି.—୧ । ନାକ ଘୁଡ଼ାକୁ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ବନ୍ଦ କରି କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ବାହାରୁ ନାକେ ହାତ ଦେଓୟା ଥିବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧକୁ ନାକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ନ ଦେବା—1. To put the fingers on one's nose to put out any bad smell.

Nākare hāta debā
नाकपर उंगुली रखना

୨ । ଘୃଣା କରିବା—2. To hate.

ନାକଲ୍ଲମ୍—ଦେ. କି. ବଣ.—(ଫା. ନାହକ୍; ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ନାକଲ୍ଲମ୍)—ବୃଥା; ଅକାରଣରେ—In vain; uselessly; without any reason.

Nākalām
ନାହକ୍
नाहक, नाकलाम

(ଯଥା—ମତେ ହାକିମ ନାକଲ୍ଲମ୍ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ଅକମା କରାଇ ଦେଲେ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାକସ୍—ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଲ୍ଲକଶ୍; ଆ ନାକସ୍=ମନ)—
Nākaś ୧ । ଦୁର୍ବଳ—1. Weak.
ନାକଚ; ନାକଚ୍ ୨ । ଅନୁପଯୁକ୍ତ—
ନାକିସ୍ 2. Unfit.
୩ । ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—3. Despicable; insignificant.
୪ । ରତ୍ତୁମରୂପେ ପାଗ ହୋଇ ନ ଥିବା—
4. Not well seasoned.

ନାକ ସିଟ୍(ଟି)କା—ଦେ. ବି.(ବଙ୍ଗଳାନୁକରଣ)—ନାକ ଛିଞ୍ଚଡ଼ା (ଦେଖ)
Nāka siṭ(ṭi)kā Nāka chhiñchaṛdā (See)

ନାକ ସିଟ୍(ଟି)କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāka siṭ(ṭi)kā(ke) ibā Nāka chhiñchāṛdibā (See)

ନାକା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ନାସିକା)—୧ । ବଡ଼ ବା ସୁଘର୍ଦ୍ଦ ନାକ
Nākā ବୃଣିଷ୍ଟୁ; ନାକୁଆ—Large-nosed; long-nosed.

ନାକୁୟା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ହି. ନାକା)—୧ । ନଗର ଆଦର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ବା ଫାଟକ—
ନକ୍ଷ ନକ୍ଷୁଆ 1. A gate for entering into a town; a turnpike.
୨ । ନଗର ଆଦରେ ପଣ୍ୟବାସ୍ତୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଳ୍କ ବା ମାସୁଲ ଅସୁଲ କରିବା ପାଇଁ ସିପାହି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥାଆନ୍ତି—
2. An outpost where sentries are stationed to realies the town-duty.

ନାକ ଦେ. ବି.—୧ । ଘାଣ ଆଦର ବଙ୍କା ଢାଙ୍ଚା—
ନାକା 1. Nozzle of cups and jugs.
୨ । ଛୁଞ୍ଚର ଛିଦ୍ର ଥିବା ଅଂଶ—2. The end of the needle having the eye-let.

ନାକା ଘର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି.—୧ । ସହରର ଫାଟକ ନିକଟରେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ରହିବା ଘର—1. A room near the gate where watchmen keep guard over the town.
୨ । ରାସ୍ତାରେ ପଣ୍ୟବାସ୍ତୁମାନଙ୍କଠାରୁ ମାସୁଲ ଆଦାୟ କରିବା କର୍ମଚାରୀ ଯେଉଁ ଘରେ ରହେ—
2. Toll gate-keeper's room.

ନାକାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ.—(ଆ. ନାକାଲ=ଅଦର୍ଶ ଦଣ୍ଡ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Nākānta ୧ । ନାକେଦମ୍; ଅଜାନ୍ତ—1. Overpowered.
ନାକାଲ ୨ । ଅତି କ୍ଲାନ୍ତ—
ନାକମେ ଦମ 2. Fatigued; overtired.
୩ । ଅତି ତରକ୍ତ; ଦୁଇରାଣ—3. Harassed; pestered.

ନାକାବନ୍ଦି—ଦେ. ବି.—(ସମ୍ବଲପୁର)—(ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ)—୧ ସହରର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାରମାନଙ୍କର ଅବରୋଧ—1. The closing of the gate-ways of a town.
୨ । ନଗରର ଫାଟକ ଆଦର ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପହରା—
2. The watching of the town-gates or turnpike gates by sentries.
୩ । ନଗରର ଫାଟକ ଜଗିବା ସିପାହି—
3. A sentry or guard-posted at a town-gate.
୪ । କନଷ୍ଟବଲ; ପହରାବାଲା—
4. Constable; watchman; sentry.

ନାକାବିଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନା+ଆ. କାବିଲ୍)—ଅଯୋଗ୍ୟ—
Nākābil Unfit.
ନାକାବିଲ ନାକାବୀଲ (ନାଁ କାବିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକି—ଦେ. ବିଣ.—ନାକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ; ଅନୁନାସିକ—
Nāki Prononunced with nasal intonation; nasal.
ନାକୀ
(ଯଥା—ନାକି ସ୍ୱର, ନାକି ଗାଇଣା ।)
ଦେ. ବି.—୧ । ଜୋକିଆ (ଦେଖ)—1. Jokiā (See)

ନାକା, ନକ୍କା ୨ । ଛୁଞ୍ଚର ଛିଦ୍ର—2. The eyelet of a needle.
୩ । ବଙ୍କାଗ୍ର—3. A curved point.

ନାକି ଗାଉଣା—ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ. ନାସିକା+ଗାୟନ)—ଅନୁନାସିକ ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୁକ୍ତ ଗାନ—Nasal singing.
Nāki gāuṇā
ନାକୀ ଗାଓନା **ନାକୀ ଗାନା**

ନାକି ଚଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—(ସ୍ତ୍ରୀ. ନାସିକା+ଚଣକ)—ବୃନ୍ତ; ବୃକ୍ଷ—Gram.
Nāki chaṇā
[ଦ୍ର—ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଚଣା ପରି, କିନ୍ତୁ ଏଥିର ମୁଣ୍ଡରେ ନାକ ପରି ଗୋଟିଏ ବଙ୍କା ମୁନ ବାହାର ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ନାକିଚଣା ହୋଇ ଅଛି ।]

ନାକି ସ୍ୱର—ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ.ନାସିକା+ସ୍ୱର)—୧ । ଅନୁନାସିକ ଶବ୍ଦ—
Nāki swara 1. Nasal sound.
ନାକୀସ୍ୱର ୨ । ଅନୁନାସିକ ଉଚ୍ଚାରଣ—
ନାକୀସୁର 2. Nasal utterance.
(ନାକସୂର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କେଁ କେଁସ୍ୱା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସ୍ୱର—
3. Shrill note; treble.

ଡାକା ଗାଉଣାକୁ ନାକ ସ୍ୱର,
ମାଦଳ ବଜାଇ ଉଡ଼ଁ ଗର—ଉଗ ।

ନାକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ନାକ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମ. ୧ବ.)—ଦେବତା—
Nākī The Gods.

ନାକୀ ହଂସ—ଦେ. ବି—ଚଲ୍ଲିକାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—
Nākī hamsa A species of webfooted birds found in the Chilka lake.

ନାକୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—(ନ=ନାହିଁ+ଅକ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ବଲ୍ମୀକ; ଉଇ ମୁଣ୍ଡା—
Nāku 1. Ant-hill.
୨ । ପର୍ବତ—Mountain.
୩ । ମାଟି ଢିପ—3 A high mound of earth.
୪ । (ନମ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଦ ବା ନମ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
ମୁନିବିଶେଷ—4. The name of a sage.
ଦେ. ବିଣ—ନାକୁଆ (ଦେଖ)
Nākuā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାକୁଆ —ବି. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀ. ନାସିକା)—୧ । ବଡ଼ ନାକଯୁକ୍ତ; ଲମ୍ବନାସିକ; ଉନ୍ନତନାସିକ—

Nākuā 1. Long-nosed; large-nosed; having a prominent nose.

ନାକୁୟା, ନାକୁ ସାଧବଘରର ବୋହୂ ! ନାକୁଆ ବଉର ସାଙ୍ଗେ କେତେ ବାଃ ଯାଉ।

ନକ୍କୁ, ନକ୍କୁଆ କାହାଣୀ ଗୀତ।

୨ । ଶୁକନାସିକ—2. Having the nose hooked at the tip like the beak of a parrot.

୩ । ବକ୍ରାନ୍ତ ଗୋଲ ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଆମ୍ବ)—

3. (a roundish thing; e. g. a mango) Having a hooked and pointed end.

୪ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ବଙ୍କା ଦାଉରା ଲଗିଥାଏ—

4. (a pot) Having a nozzle.

ବି. ବ—ଫନ୍ଦରେ ପାଣି ଗଡ଼ିବା ପାଇଁ ନାକ ପରି ବାହାରିଥିବା ଫନ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ ଜଳପାତ୍ର—A water jug with a nozzle.

ନାକୁଆସୀ—ବି. ବ—୧ । ନାକ ଭିତରୁ କେଶ ଓପାଡ଼ିବା ପାଇଁ ଭଣ୍ଡାରମାନେ ଯେଉଁ ସଣ୍ଡାସି ପରି ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—1. Nippers or pincers used by barbers for plucking out the hairs from inside the nostrils.

ନାକାଳ **ମୋଚନା**

୨ । ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ ଲଗାଇ ଟାଣିବା ଦଉଡ଼ି—

ନକେଲ 2. A rope passed through the perforated nostrils of a beast of burden.

ନାକୁଳ—ସ. ବିଣ (ନକୁଳ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ନକୁଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Nākula Relating to the mongoose.

(ନାକୁଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି (ନକୁଳ + ଅ)—୧ । ନକୁଳର ସନ୍ତତି; ନେଉଳଛୁଆ—1. The young ones of the mongoose.

୨ । ରାସ୍ନା (ଦେଶ)—2. Rāsnā (See).

୩ । ସିମ୍ବିଳି ମୂଷଳୀ (ଦେଶ)—

3. Simili mūshalī (See).

୪ । ଚବ୍ୟ (ଦେଶ)—4. Chabya See).

୫ । ଯବତିକ୍ତା (ଦେଶ)—

5. Jabatiktā (See).

ନାକୁଳୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୁକୁରଠୀ କନ—

Nākulī 1. An esculent root; Ophiorhiza Mungos.

୧ର ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଗନ୍ଧାଳୀ, ସର୍ପାକ୍ଷୀ

[ଦ୍ର— ଏହା ଆସାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ମୂଳ ।]

୨ର ସ. ନାମ—ସୁରସା, ନାଗ-ସୁଗନ୍ଧା, ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ, ସୁରସା, ଗନ୍ଧନକୁଳା, ନକୁଳେଷ୍ଟା, ଭୁଜଙ୍ଗାକ୍ଷୀ, ସର୍ପାକ୍ଷୀ, ବିଷନାଶିନୀ, ସର୍ପାଙ୍ଗୀ; ରକ୍ତପତ୍ରିକା, ଶ୍ୱେତା ଗନ୍ଧରାସ୍ନା

୨ । ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ; ଏକପ୍ରକାର ଉଷ୍ମ-

2. A herb; Ophioxylon Terpentinum; Acamphe Papillosa

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତମ ବର୍ଦ୍ଧର ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷ । ଏଥିର କନ୍ଦ ସବୁପ୍ରକାର

ନାକୁଳୀ; ଘାଡ଼ରାସନ ବିଷ, ବିଶେଷତଃ ସର୍ପବିଷନାଶକ ।

ନାକୁଲୀ ୨ ପ୍ରକାର; ୧. ନାକୁଳୀ, ୨. ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ । ଦୁହିଁଙ୍କ ଗୁଣ ସମାନ । ଏହା ଈଷତ୍ କଷାୟ ରସ ଓ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ । ଏହା ସର୍ପ, ମାଙ୍କଡ଼ସା, ବିଷ, ମୂଷା ଆଦର ବିଷ, ଜ୍ୱର ଓ ବଣ-ବିନାଶକ ।]

୩ । ପିପ୍ପଳୀ ଲତା—

3. Long pepper plant.

୪ । ଶ୍ୱେତକଣ୍ଟକାରୀ ଗଛ—

4. White Solanum (plant).

୫ । ଚବ୍ୟ (ଦେଖ)—5. Chabya (See)

୬ । ରାସ୍ନା (ଦେଖ)—6. Rāsnā (See)

୭ । ଯବତିକ୍ତା (ଦେଖ)—7 Jabatiktā (See)

ନାକେଇବା—ବି. କ୍ରି. ('ନାକ' ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମଧାତୁର କ୍ରିୟା)—

Nākeibā ୧ । କୌଣସି ଆଶାରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଶ୍ୱ-ଦେଶରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—1. To wait or loiter at a place sidewise with some hope of attaining one's object.

ବୁଢ଼ିଆଣୀ ପାଖେ ନାକେଇଛ
ଖଣ୍ଡେଆ କଇଟ ବାଙ୍ଗଇଛ—ଶଶୁନାନଙ୍କ ଖେଳ ଗୀତ ।

ନାକାଳୀକରା ୨ । ନାକାନ୍ଦି କରିବା—2. To harass a person; to reduce a person to the last extremities.

ନକୀୟାନା

ନାକେଇ—ବି. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନାକ ବଡ଼ ବା ଉନ୍ନତ—

Nākeī 1. (woman) Having a big or prominent nose.

ନକ୍କୁବୀ

ନାକୋଇ, ନାକୋଈ ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଯେଉଁ ଆମ୍ବର ଆର ପାଖରେ ନାକ ଭଳି ଗୋଟିଏ ମୁନ ବାହାରି ଥାଏ—

(ନାକୁଆ—ପୁଂ) 2. A mango having a nose-like protuberance at the end.

ନାକେଦମ୍—ବି. ବିଣ—ନାକଦମ୍ (ଦେଖ)

Nākedam Nākadam (See)

ନାକ୍କେଦମ **ନାକମେଦମ** (ନାକେଦମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍କା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ତ. (ତେଲୁଗୁ) —ଠୋକୁଆ; ଶଶା—

Nākkā Hare.

ନାକ୍ଷତ୍ର (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବିଣ. (ନକ୍ଷତ୍ର + ଅ)—

Nākshatra (etc) ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

(ନାକ୍ଷତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nākshatrika etc (See)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ—ସ. ବିଣ. (ନକ୍ଷତ୍ର + ଇକ) —୧ । ନକ୍ଷତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Nākshatrika 1. Astral; stellar; pertaining to a star; sidereal.

ନାକ୍ଷତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନକ୍ଷତ୍ରର ଗତିଦ୍ୱାରା ପରିମିତ—

2. (astronomy) Measured by the apparent motion of a star or stars.

ସ. ବ—ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

Nākshatrika māsa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଦିନ—ସ. ବ— ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଇ ପିବାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯେତିକ
Nākshatrika dina ସମୟ ଲାଗେ—A stellar day.
(ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଦିବସ, ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଅହୋରାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ବର୍ଷ—ସ. ବ—ବାରଟି ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସଯୁକ୍ତ ମାସ—
Nākshatrika barsha Stellar year.
(ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ବତ୍ସର, ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ସମ୍ବତ୍ସର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Nākshatrika māsa ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ମାସ; ପ୍ରାୟ ୨୭ଦିନ—
A stellar month of 27 days.
[ଦ୍ର—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥରେ ଦୂର ଆସିବାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯେତେ ଦିନ ଲାଗେ ତାକୁ ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନାକ୍ଷତ୍ରିକୀ ଦଶା—ସ. ବ. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Nākshatrikī dasā ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଘଟିବା ଅବସ୍ଥା—(astrology) A man's condition of life due to astral influence.

ନାଖ୍‌ରାଜ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ଫା. ଲଖ୍‌ରାଜ୍)—
Nākh-rāj (etc) ଲଖରାଜ ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
ନାଖେରାଜ **ଲାଖିରାଜ** Lākharāja etc (See)
(ନାଙ୍ଗ୍‌ରାଜ୍, ନାଙ୍ଗିରାଜ୍, ନାଙ୍ଗିରାଜ, ନାଙ୍ଗେରାଜ୍, ନାଙ୍ଗେରାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦସଯୁକ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଲଖରାଜ ତଳେ ଦେଖ ।]

ନାଖ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଲକ୍ଷ)—
Nākha ୧ । ଲକ୍ଷ (ସଂଖ୍ୟା); ଲକ୍ଷ—
ଲାଖ 1. Lakh; a hundred thousand.
ଲାକ୍ଷ ୨ । (ସ. ଲାକ୍ଷା) ଲାଖବଢ଼ି; ନାଲି ଜତୁ—
2. Shell lac; sealing wax.
ଲକ୍ଷ, ନିଶାନା ୩ । (ସ. ଲକ୍ଷ୍ୟ) ବନ୍ଧୁକ ଓ ଶର ଆଦି ମାରିବାର ଶରବ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—3. Aim of a gun or bow; target.
୪ । (ସ. ଲକ୍ଷ) ଚିହ୍ନ—4 A distinguishing mark.
୫ । ତୁଳନା—5. Comparision.

ନାଖଁକରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଲକ୍ଷ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ)—
Nākha karibā ବନ୍ଧୁକ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—
ଲାଖକରା To aim at a target with a bow
ଲକ୍ଷ ବାଁଧନା, ଲକ୍ଷ କରନା or gun.

ନାଖପତି—ଦେ. ବ. ସ. (ଲକ୍ଷ+ପତି)—ଲକ୍ଷପତି; ଲକ୍ଷେଶ୍ୱର—
Nākhapati A millionaire.
ଲାଖପତି **ଲାଖପତି**

ନାଖବତି—ଦେ. ବ. (ସ. ଲାକ୍ଷା+ବତ୍ତୀ)—
Nākhabati ଲାକ୍ଷା ବା ଜତୁରେ ବଳା ଦୋଇଥିବା ଲମ୍ବା ଖଣ୍ଡ—
ଲାଖବାତୀ Stick of shell lac.
ଲାଖବତ୍ତୀ

ନାଖ ଭେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦନ)—
Nākha bhedibā ବନ୍ଧୁକ ବା ଶର ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ
ଲକ୍ଷ ଭେଦନା, କରିବା—To strike at a target.
ନିଶାନା ମାରନା

ନାଖ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଲାକ୍ଷା+ମାରିବା)—
Nākha māribā ୧ । ଲାଖ ବା ଜତୁ ଦ୍ୱାରା ମୁଦିବା—
ଲାଖମାରା 1. To seal with shell lack.
ଲହାଟନା ୨ । ନାଖ ଭେଦିବା (ଦେଖ)
2 Nākha bhedibā (See)

ନାଖମୁଦ—ଦେ. ବ. (ସ ଲାକ୍ଷା+ମୁଦ୍ରଣ)—ଜତୁ ମୁଦ—
Nākhamuda Sealing with shell lac or wax.
ଲହୀଟା ଦେ. ବ—ଜତୁ ଦ୍ୱାରା ମୁଦା ଯାଇଥିବା (ପତ୍ରାଦି)—
Sealed with wax or lac.

ନାଖରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଫା. ନାକାର୍)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ; ଘାଖରା;
Nākharā ବଗୁଲଆ—1. Wicked; wanton.
ନାକାରା ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି କାମ ଚେଷ୍ଟାସୂଚକ ହାବଭାବ ପ୍ରକାଶ-
ନଟଖଟ, ନକାରା, ନଖରେବାଜ କାରି ପୁରୁଷ—Coquetish; flir-
(ନାଖରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ting; expressing one's sentiment of amorous lust towards a woman.
ନାଖରା ନଖରା ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନଖରା) ନଖରା; କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ବା
ଲଖରା ପୁରୁଷକୁ ଦେଖି ଯଥାକ୍ରମେ କୌଣସି ପୁରୁଷର ବା ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରକୃତି ବା କାମାତୁରତାର ବହିଃପ୍ରକାଶିତ ହାବଭାବ—
Coquetry; flirtation;expression of one's amorous sentiments towards a woman or man.
[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀର ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହାବଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]
ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଲାକ୍ଷାକର) — ଲାକ୍ଷା ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A dealer in shell lac.

ନାଖି—ଦେ. ବିଣ.—(ସ. ନାସୃକ; ଭୂଲ. ଫା. ଲାଏକ୍=ଯୋଗ୍ୟ; ଇଂ.
Nākhi ଲାଇକ୍=ପର, ସମାନ; ସ. ଲକ୍ଷ.=ତୁଳନା) —
ଲାଏକ ୧ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—
ଲାୟକ 1. Befitting; becoming.
(ଯଥା— ଏ ଦାନ ଆପଣଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ନାଖି ଦେଲା ନାହିଁ ।)
୨ । ଯଥେଷ୍ଟ—2. Sufficient.

ନାଖିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—(ସ. ଲଗ୍, ଲସଜ୍ ଧାତୁ)—ଲାଖି ରହିବା;
Nākhibā ଅଟକିବା—To stick to; to adhere to.
ଲାଗା **ଲଖନା, ଚିପକନା**

ନାଖୁଁ(ଖୁ) ନାଗ୍—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ. (ସ. ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ)—ବହୁ ଲକ୍ଷ—
Nākhuñ (khu) nākh 1. Many lakhs.
ଲାଖ ଲାଖ ୨ । ଅସଂଖ୍ୟ; ଅଗଣିତ—
ଲାଖୋ ଲାଖ 2. Countless.
[ନାଖୋ(ଙ୍ଗୋ)ନାଙ୍ଗ୍: ନାଖୁଁନାଙ୍ଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଖୁ (ଖୋ)ଦା—ଦେ. ବ.—(ଫା. ନାଖୁଦା; ନାଖୋଦା=ଜାହାଜର ଅଧକ୍ଷ)—୧ । ବୋଇତଆଲ; ଜାହାଜ ବା ନାଖୋଦା, ନାଖୁଦା ବଡ଼ ବୋଇତର ଅଧକ୍ଷ ବା ସ୍ୱାମୀ—1. The owner or captain of a trading ship or boat; supercargo.

Nākhu (kho)dā

ନାଖୁଦା

୨ । ବଦେଶାଗତ (ବଶେଷତଃ ବମ୍ବେ ଅଞ୍ଚଳର) ଯେଉଁ ମୁସଲମାନ୍ ମହାଜନମାନେ ଅମ ଦେଶକୁ ଆସି ବହୁ ପରମାଣରେ ଶସ୍ୟାଦ କିଣି ବଦେଶକୁ ଜାହାଜ ଆଦରେ ରପ୍ତାନ କରନ୍ତି—2. A generic name for big Mahomedan export-merchants (hailing from Bombay and dealing with vast quantities of grain for export).

ନାଖୁସ୍—ବୈଦେ. ବଣ—(ଫା. ନାଖୁସ୍;) ଆ. ଲ୍ଖୁସ୍=ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ)—ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ବରକ୍ତ—Displeased.

Nākhus

ନାଖୁସ ନାଖୁସୀ ନାଖୁସ ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାଖୁସୀ; ଆ. ଲ୍ଖୁସୀ) ଅସନ୍ତୋଷ; ବରକ୍ତ—Displeasure (ନାଖୁସି; ନାଖୋସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଖେ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ (ସ. ଲକ୍ଷ;) (ଫଳ୍ୟାବାଚକ)—ଏକ ଲକ୍ଷ—One lakh; one hundred thousand.

Nākhe

ଏକଲାଖ ଏକଲାଖ

ନାଗ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନଗ=ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ, ଯେଉଁମାନେ ପର୍ବତମସ୍ଥ ସ୍ଥାନରେ ବା ବୃକ୍ଷ କୋଟରରେ ବାସ କରନ୍ତି)—୧ । ସର୍ପ—1. Serpent.

Nāga

ନାଗିନୀ ନାଗୀ } ସ୍ତ୍ରୀ—

୧ । କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ କଦ୍ରୁଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପୌରାଣିକ ଜୀବଗଣ—

2. The mythological animals descended from Kaśyapa and his wife Kadru.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ନାଗମାନଙ୍କ ପ୍ରକାର ଯଥା—

ଅନନ୍ତୋ ବାସୁକଃ ପଦ୍ମୋ ମହାପଦ୍ମୋଽଥ ତକ୍ଷକଃ ।
କୁଳୀରଃ କର୍କଟଃ ଶଙ୍ଖୋଦ୍ୟଷ୍ଟନାଗାଃ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତାଃ ।

ପୁରାଣାନ୍ତରରେ ୧୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—

ଶେଷଃ ପଦ୍ମୋ ମହାପଦ୍ମଃ କୁଳକଃ ଶଙ୍ଖପାଳକଃ
ବାସୁକସ୍ତକ୍ଷକଶ୍ଚୈବ କାଳଯ୍ୱୋ ମଣିରଦ୍ରକଃ,
ଐରାବତୋ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଃ କର୍କୋଟକ ଧନଞ୍ଜୟୌ ॥

ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣରେ ୧୨ ପ୍ରକାର ଯଥା—

ଅନନ୍ତଂ ବାସୁକିଂ ଶଙ୍ଖଂ ପଦ୍ମଂ କମ୍ବଲ ମେବ ଚ ।
ତଥା କର୍କୋଟକଂ ନାଗଂ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଞ୍ଚ ଶଙ୍ଖକଂ ।
କାଳଯଂ ତକ୍ଷକଞ୍ଚାପି ପିଙ୍ଗଳଂ ମଣିରଦ୍ରକଂ ॥

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ ମହାଭାରତ ସଭାପର୍ବରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନାଗଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଯଥା—"ପଦ୍ମ ଐରାବତ ଯେ ବାସୁକି ତକ୍ଷକ, ଚକ୍ର କମ୍ବଲ ପ୍ରହ୍ଲାଦ କର୍କୁକ; କୃଷ୍ଣ ଅଶ୍ୱତର ଲୋହିତ ମଣିମନ୍ତ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଧନଞ୍ଜୟ ଯେ ପାଣିମନ୍ତ, ମୁଦ୍ଗିକାଦ କୁଣ୍ଡଧାର ଯେ କର୍କୋଟକ, ମହାବଳ ଜନମେଜୟ ବଳାହକ, ଏ ନାଗଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ଅନ୍ୟ ନାଗମାନେ, ଥାଆନ୍ତି ବରୁଣସଭାରେ ସ୍ତମନେ ।"

ସାପଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଛଗ ଅଛି । "ଆଠ ନାଗ, ଷୋଳ ଚଉ, ବାର ବୋଡ଼ା ତେର ଜାଉ ।" ଅର୍ଥାତ୍ ସାପ ତେର ଜାଇର, ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ନାଗ ୮ ଜାତି, ଚଉ ୧୬ ଜାତି ଓ ବୋଡ଼ା ୧୬ ଜାତି । କେଲାମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତେ ଆଠ ଜାତି ନାଗଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ଯଥା—୧ କୁଳକ, ୨ ପଦ୍ମ, ୩ ମହାପଦ୍ମ, ୪ କଟକଟିଆ, ୫ ବଗ୍ଦଟ, ୬ ଉଷକ ୭ ବାସୁକ ଓ ୮ ଅନନ୍ତ । ନାଗମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ 'ଗୋଖର' ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର । ଯଥା—୧ ଶ୍ୱେତ ବା ଦୁଧିଆ ବା ଖଡ଼ିଆ ନାଗ । (ଏମାନେ ପୁଣି ୨ ପ୍ରକାର ଯଥା —ବଲରାମଗୋଡ଼ୀ, ଏମାନଙ୍କ ଫଣା ଉପରର କଠୁଚନ୍ଦ୍ର ଫକା; ଓ ଜଗନ୍ନାଥଗୋଡ଼ୀ, ଏମାନଙ୍କ ଫଣା ଉପରର କଠୁଚନ୍ଦ୍ର ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ୨ ପଦ୍ମ ନାଗ—ଏମାନେ ପଦ୍ମ ପର ଲୁଷଡ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଏମାନଙ୍କ ଫଣା ଉପରେ ଗୋଟିଏ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପରଧି ମଧ୍ୟରେ ଦଓଟି ଅଣ୍ଡାକୃତି କୃଷ୍ଣ ଚକ୍ର ଥାଏ । ୩ । କଟକଟିଆ (ସ. କର୍କୋଟକ) ଏମାନେ ବାଉଁଶରେ ବା ଗଛର ଡାଲରେ ମୋଡ଼ ଦେଲ୍ଲ ବେଳେ କଟକଟ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ୪ । ଗୁଣ୍ଡୁଚ ନାଗ—ଏମାନଙ୍କର ଫଣା ନାହିଁ । ମୁହଁ ଗୁଣ୍ଡୁଚ ମୂଷାର ମୁହଁ ପର ଓ ଦେହରେ ଡୋରା ଡୋରା ଧଳା ରେଖା ଅଡ଼ାଗରେ ଥାଏ । ୫ । ଗଦ୍ମା ନାଗ—ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଗଦ୍ମ ପର ଫକାସିଆ, ୬ । କାନ୍ଥୁଆ ନାଗ—ଏମାନେ ଘରର କାନ୍ଥରେ ରହନ୍ତି । ୭ । ଉଦା ନାଗ—ଏମାନେ ଉଦ ବା ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ଓ ବୃକ୍ଷାରେ ରହନ୍ତି । ୮ । ଉନ୍ଦୁଳିଆ ନାଗ—ଏମାନେ ଉଇନୁଳ ମଞ୍ଜି ପର ଗାଢ଼ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ । ୯ । ଖଇରା ନାଗ—(ସ. କାଳଯ୍ୱ ନାଗ) ଏମାନେ ଖଇର ପର ରକ୍ତକୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । କେଲାମାନେ ନାଗ ସାପକୁ ଧରିବା ପରେ ତାହାର କପାଳର ଚମଡ଼ାକୁ ଛୁରିରେ ଚିରି ଦେଲେ ତହିଁରୁ ଦଓଟି ସୋରଷ ପର ଗାଢ଼ ଲଲଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛ 'ମଣି' ଖସି ପଡ଼େ । କେଲାମାନେ 'ପଦ୍ମଭୋଲା' ବୋଲିବା ବା 'ନାଗେଶ୍ୱର' ବଜାଇବା ବେଳେ ନାଗ ବା ଗୋଖର ଫଣା ଚେକି ଏକ ଧାନରେ କେଲା ମୁହଁକୁ ଗୁହିଁ ରହେ । ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ସଧ ନାଗ ଜାତୀୟ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ନାଗମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ୍ଦାରହର ଗାତ୍ରରେ ଅଛି ତାହାର ଅଣ୍ଡାଠାରୁ ଉପରକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଅଙ୍ଗ ଓ ତଳକୁ ସର୍ପର ଅଙ୍ଗ ଅଟେ ।

ବଗ୍ଦ୍ୱପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭରେ କଶ୍ୟପ ଋଷି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟରୁ କଦ୍ରୁଙ୍କଠାରୁ ଅନନ୍ତ, ବାସୁକି, କମ୍ବଲ, କର୍କୋଟକ, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ଶଙ୍ଖ, କୁଳକ ଓ ଅପରାଜିତ ଜାତ ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ନାମ ନାଗ ହେଲା । ଏମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରମାନେ କ୍ରୂର ଓ ବଷଧର ହେଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସଂସାରରେ ପ୍ରଜାକ୍ଷୟ ହେବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ସେମାନଙ୍କ ବାସ-ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ପାତାଳ, ବତଳ ଓ ସୁତଳ ଏହି ତିନ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ । ଥରେ କଦ୍ରୁ ଓ ବନତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମ ପଡ଼ିଲା ଯେ ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ଅଶ୍ୱର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କଳା କି ଧଳା । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ ଏହା ଧଳା । ବନତା କହିଲେ ଏହା ଧଳା, କଦ୍ରୁ କହିଲେ ଏହା କଳା । କଦ୍ରୁ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇଯିବ ଯେ, ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କଳା ଦେଖାଯିବ । ଏଥିରେ ନାଗମାନେ ଘୋଡ଼ାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ·

Digitized by srujanika@gmail.com

ସିବାରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କଲା ଦେଖାଗଲା। ଯେଉଁ ନାଗମାନେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗଡ଼େଇ ଦେବାପାଇଁ ନାହିଁ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ ହେବାପାଇଁ କଦ୍ରୁ ଶାପ ଦେଲେ ଓ ସେମାନେ ଜନମେଜୟଙ୍କ ସର୍ପ ଯଜ୍ଞରେ ନଷ୍ଟ ହେଲେ। ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ନାଗଙ୍କ ନାମ ଅଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଠଟି ମୁଖ୍ୟ;—ଅନନ୍ତ, ବାସୁକି, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ତକ୍ଷକ, କୁଳୀର, କର୍କୋଟକ ଓ ଶଙ୍ଖ। ଏମାନଙ୍କୁ ଅଷ୍ଟ ନାଗ ବୋଲିଯାଏ ଓ ଏମାନଙ୍କ କୁଳକୁ ଅଷ୍ଟକୁଳ ବୋଲିଯାଏ—

ହ. ଶବ୍ଦସାଗର।]

୩। ହସ୍ତୀ—3. Elephant.

୪। ତାମୁଳ; ପାନ—4. Betel.

୫। ମେଘ—5. Cloud.

୬। ମେରୁର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
6. Name of a fabulous mountain.

୭। ନାଗେଶ୍ୱର ବୃକ୍ଷ—
7. Name of a flower tree, Messua Ferra.

୮। ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ; ପୁଲ୍ଲଙ୍ଗ ଗଛ—8. Mast wood; Alexandrian Laurel; Inophylum.

୯। ସିନ୍ଦୂର—9. Vermillion; red lead.

୧୦। ଦେହସ୍ଥ ବାୟୁବିଶେଷ; ଯେଉଁ ବାୟୁ ଦେହରୁ ଦ୍ୱାରୁଷ୍ଟଦ୍ୱାର ବାଦ୍ୱାରେ—10. Name of a vital air in the human body.

୧୧। ମୁଥା—11. Esculent root of the creeping grass.

୧୨। (ଜ୍ୟୋତିଷ) କରଣବିଶେଷ—
12. Name of an astronomical conjunction.

[ଦ୍ର—ଏହା କରଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟମ ଅଟେ ଓ ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଧ୍ରୁବ।]

୧୩। ଅଶ୍ଲେଷା ନକ୍ଷତ୍ର—
13. The 9th lunar mansion.

୧୪। ଦେଶବିଶେଷ ଓ ତଦ୍ଦେଶବାସୀ ଜାତି—
14. Name of a country of ancient India and its inhabitants.

[ଦ୍ର—ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ମତରେ ନାଗ ଶକ ଜାତିର ଏକ ଶାଖା ଥିଲେ। ଏମାନେ ପ୍ରଥମେ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରରେ ରହୁଥିଲେ। ଭିନ୍ନଭିନ୍ନଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଆପଣାକୁ ନାଗବଂଶୀ ଓ ଆପଣା ଭାଷାକୁ ନାଗଭାଷା ବୋଲି କହନ୍ତି। ଜନମେଜୟଙ୍କ ଉପାଖ୍ୟାନରୁ ପୁରୁବଂଶୀୟ ଓ ନାଗବଂଶୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈର ଥିବାର ଆଭାସ ମିଳେ। ଏ ବୈର ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗି ରହିଥିଲା। ଯେତେବେଳେ ସିକନ୍ଦର (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର୍) ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତକ୍ଷଶିଳାର ନାଗବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋର ହୋଇଥିଲା। ଉକ୍ତ ରାଜାଙ୍କର ପଞ୍ଜାବର ପୌରବ ରାଜାଙ୍କର ବଦ୍ଦ୍ୱାନ୍ତ ଚଳୁଥିଲା। ତକ୍ଷଶିଳାର ରାଜପୁରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାଧ ସାଜତ ହୋଇ ଦୂର ସାଉଥିଲେ। ଏ ବିଷୟ ସିକନ୍ଦରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର।]

୧୫। ସୀସକ—15. Lead (metal).

[ଦ୍ର—ଉତ୍କପ୍ରକାଶରେ ଲେଖାଅଛି କ ବାସୁକ ଏକ ନାଗକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋହିତ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ଖଳିତ ରେତଃରୁ ସୀସକ ଧାତୁର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର।]

୧୬। ରଙ୍ଗ ଧାତୁ; ଟିଣ—16. Tin metal (Apte).

୧୭। ନାଗପୁରର ଦକ୍ଷିଣରେ ବହି ଯାଉଥିବା ନଦବିଶେଷ (ଇଂରାଜୀ)—17. Name of a shallow river flowing by the south of Nagpur,

୧୮। (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଶେଷରେ ବସିଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ—18. Chief.

୧୯। ଆଠ ସଂଖ୍ୟା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. The number eight

୨୦। ଖଳ ଲୋକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
20. A wicked person.

୨୧। ଏକପ୍ରକାର ଅଭ୍ର (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
21. A kind of mica.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଅଗ୍ନିରେ ପକାଇଲେ ଏଥିରୁ ନାଗସାପର ଫୁତ୍କାର ପର ଶବ୍ଦ ହୁଏ ଓ ଏହାକୁ ଖାଇଲେ ଭୟଙ୍କର ରୋଗ ହୁଏ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ।]

୨୨। ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ (ଇଂରାଜୀ)—
22. The mast wood tree.

୨୩। ହାଙ୍ଗର—23. A shark (Apte).

୨୪। ଲୁଗା ଆଦି ରଖିବା ପାଇଁ କାନ୍ଥରେ ମରିଯିବା କୀଳା; ନାଗଦନ୍ତ—24. A peg projecting from the wall to hang any thing upon (Apte)

କେଅଟିଆ ସାପ; ଗୋଖୁରା ଦେ. ବ—୧। ଗୋଖରସାପ; ବଡ଼ାକୁ ଗୋଟୁଅନ ଫଣାଯୁକ୍ତ ଦୀଲଦଅ ସାପ (ଏହାର ଫଣାରେ ଯୋଡ଼ା କଠଉ ପର କଳା ଚିହ୍ନ ଥାଏ—
1. Cobra-de-capillo; Naja Aripudian.

୨। ନଅଁ ଲଗାଇଲେ ଯେଉଁ ବାଣ ବା ଆତସବାଜିରୁ ନାଗ ପର ଆଲୋକମୟ ଅଗ୍ନିଫୁଲଙ୍ଗମାନ ବାହାରେ—
2. A fire-work emitting snake-like shoots of sparks.

୩। ବଙ୍ଗାଳ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—
3 A family-title of Bengalee Kāyasthas.

୪। ହାତ୍ତଳ ଆଦ ଆକାଶକୁ ଉଠିବା ପରେ ଉହିଁରୁ ବାହାରିବା ସର୍ପ ଆକାରର ଅଗ୍ନିରେଖା—
4. Long and curved sparks of fire issuing from rockets and other fire-works in the sky.

୫। ନାଗଲୋକ; ପାତାଳ—5 The nether world.

ବଳବାନ୍ ନାଗେ ନାଚେ ମଧ୍ୟେ ଗର୍ବିତ ଲୋକ
ଦେଖେ ଦଶାଏଁ ଦୋଳକ ଜିଣି ସେ ଥିବା—ଉତ୍ତ. ବୈଦ୍ୟଶରଜାସ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗଅଇର— ଦେ. ବ. — ଏକ ପ୍ରକାର କଣ୍ଟକା ବନ୍ୟଝୁପ [ହାଇୁଡ୍ରାଗନ୍ଥ,
Nāga-airi ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଫୁଲ ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧବଶିଷ୍ଟ]—A kind
of wild thorny bush with strong
scented flowers and leaves; wild
sage; Lantna Indica; Lippia Geminata
(Haines).

ନାଗ କନ୍ୟକା—ସ. ବ.—ପାତାଳୋକ ପାତାଳ ପୁରବାସୀ ନାଗଜାତିର
Nāga kanyakā କନ୍ୟା—A virgin or girl of the
(ନାଗ କନ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) mythological Nāga tribe
inhabiting the nether world.

[ଦ୍ର—ମନ୍ଦରଦ୍ୱାରେ ଅଙ୍କିତ ବା ଖୋଦିତ ଚିତ୍ରରେ ଏମାନଙ୍କର କଟି
ଠାରୁ ଉପର ଅଙ୍ଗମାନ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଓ ନିମ୍ନ ଅଙ୍ଗ ସର୍ପ ପରି ଗୋଟିଏ
ଲାଞ୍ଜଯୁକ୍ତ ଦୋଇ ଖୋଦିତ ବା ଚିତ୍ରିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାଗକର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ. (ନାଗ+କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ହାତୀର କାନ—
Nāga karṇṇa 1. The ear of an elephant.

୨ । (ନାଗ ଅର୍ଥାତ୍ ହାତୀର କାନ ପରି ପତ୍ର ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଲ ଗଛ; ଭେରଣ୍ଡ ଗଛ—
2. The red castor oil seed plant.

ନାଗ କିଞ୍ଜଲ୍କ—ସ. ବ.—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāga kiñjalka Nāga kesara (See)

ନାଗ କୁମାରିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗୁଡ଼ୁଚୀ ଲତା—
Nāga kumārikā 1. Tinaspora Cordifolia
(creeper).

୨ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—2. The Indian madder plant;
Rubia Manjishtha.

ନାଗ କୂପ—ସ.ବ. (ନାଗ+କୂପ)—୧ । ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ—1. A well
Nāga kūpa or fountain emitting hot water;
hotspring.

୨ । ଜ୍ୱାଲାମୁଖୀ—2. A geyser; a pit emitting
burning or inflammable gas.

୩ । ଆଗ୍ନେୟଗିରି—3. Vulcano.

ନାଗ କେଶର—ସ. ବ. (ନାଗ+କେଶର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଗେଶ୍ୱର
Nāga kesara ଗଛ ଓ ଫୁଲ—Mesua-Ferra (tree
ସ. ନାମ—ନାଗ ପୁଷ୍ପ, କେଶର, and flower).
ନାଗକିଞ୍ଜଲ୍କ, ଗୁହ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ କାଞ୍ଚନ [ଦ୍ର—ଏହା ନାତିଦୀର୍ଘ ଉଦ୍ୟାନଜାତ
ବାଚକ ଶବ୍ଦମାନ, ନାଗଚମ୍ପକ ପୁଷ୍ପତରୁ; ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା,
ଅ. ନାଗମୁସ୍ତ୍ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଓ ମୃଦୁଗନ୍ଧ । ଏହାର
ଢେ. ନାଗକେଶରଜ କେଶର ଗୁଡ଼ିକ ଦୀଲଦଆ ।
ଡା. ନାଙ୍ଗଲି, ସୁରୁସୁନା କେଶରକୁ ଶୁଖାଇ ଭାଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ
ନାଗେଶର, ନାଗେଶ୍ୱର ବାନ୍ଧ ଖାଆନ୍ତି । ଏହା ଜ୍ୱର, କୃମି,
ନାଗକେଶର, ନାଗଚମ୍ପା କଫ, ପିତ୍ତ, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୁ, ତୃଷ୍ଣା,
ଦୁର୍ଦ୍ଦାହ, ବିସର୍ପ, ସ୍ୱେଦ, ବମନ ଓ ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟନାଶକ । ଏହାର
କାଠ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ; ଏହାରୁ ଫଳରୁ ୨।୩ ଟି ମଞ୍ଜି ବାହାରେ । ଏ
ମଞ୍ଜିରୁ ବାହାରିବା ତେଲ ସାପରେ ଜଳା ଯାଏ ଓ ବାତ ରୋଗରେ
ଉପକାର କରେ ।]

ନାଗ କେଶ୍ୱର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ନାଗକେଶର)—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāga kesura Nāgakesara (See)
(ନାଗକେଶର,-ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗଗର୍ଭ—ସ. ବ. (ନାଗ=ସୀସା+ଗର୍ଭ=ଉତ୍ପତ୍ତି; ସୀସାରୁ ଯାହାର
Nāga garbha ଉତ୍ପତ୍ତି; ବହୁବ୍ରୀହି) ମାଟିଆ ସିନ୍ଦୂର—
Vermillion; red lead.

ନାଗ ଚତୁର୍ଥୀ—ସ. ବ.— କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ; ନାଗଲ ଚଉଠ—
Nāga chaturthī The 4th day of the bright fort-
night of the month of Kārttika.

[ଦ୍—ଏଥିରେ ନାଗ ନାଗୁଣୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିର ପୂଜା କରି ଯାଏ ।]

ନାଗ ଚମ୍ପକ — ସ. ବ.—ନାଗ କେଶର (ଦେଖ)
Nāga champaka Nāga kesara (See)

ନାଗ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ଧରିବା ନ୍ୟାୟ—ଦେ ବାକ୍ୟ — ବିଷମ ବା ଅସାଧ୍ୟ ସମସ୍ୟାରେ
Nāga chuchundrā dharibā nyāya ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—
An analogy applied when a person is
between the horns of a dilemma.

(ନାଗ ସାପ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ଧରିବା ନ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଲୋକେ
ମଇଗତି ସାଁପ ଛୁଛୁନ୍ଦର କେରୀ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ନାଗ ସାପ
ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ଧରିଲେ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାର ଦେହର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେତୁ ତାକୁ ଖାଇ
ପାରେ ନାହିଁ; ଅଥଚ ଛଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ; କାରଣ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ
ତାକୁ ଛଡ଼ି ଦେଲେ ସାପର ଆଖି ଫୁଟି ଯିବ ।]

ନାଗଚୂଡ଼—ସ. ବ.—(ନାଗ+ଚୂଡ଼ା; ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ ଯାହାର ଚୂଡ଼ାରେ
Nāga chūrḍa ଥାଏ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—An epithet of
(ନାଗଧର—ଅନ୍ୟ ନାମ) Siba.

ନାଗଛତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—୧ । ବିଛୁଆଡ଼ ଗଛ—1. The stinging
Nāgachchhatrā nettle plant; Fragia
(ନାଗଦନ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Involucrata.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲ—
2. The sun flower; Helianthus.

୩ । ନାଗଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)—3. Nāgadantī (See)

ନାଗଜ —ସ.ବ. (ନାଗ=ସୀସା+ଜନ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Nāgaja ୧ । ସିନ୍ଦୂର—1. Vermillion; red lead.

୨ । ରାଙ୍ଗା; ଟିଣ—2. Tin (metal).

ସ. ବିଣ.—୧ । ନାଗଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
1. Born of a Nāga.

ନାଗ ଜିହ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ+ଜିହ୍ୱା; ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ ପରି ଜିହ୍ୱା
Nāga jihwā ଯାହାର)—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଅନନ୍ତ
(ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଅନନ୍ତା, ଶାରିବା) ମୂଳ; ଚେମ୍ପିଡ଼ ଲତା—
A medicinal creeper, Asclepias;
Pseudo sarsa; Hemidesmus Indicus;
Indian sarsaparilla.

ନାଗ ଜିହ୍ୱିକା—ସ.ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ମନଃଶିଳା—
Nāga jihwikā Realgar; red arsenic.

ନାଗ ଜୀବନ—ସ. ବ—ରାଙ୍ଗା ଧାତୁ; ଟିଣ—
Nāga jībana Tin metal (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗ ଦଅଣା—ଦେ. ବ (ସ. ନାଗଦମନକ)—୧ । ପାନଅଇଡ଼ (ଦେଖ)
Nāga da-aṇā 1. Pāna-airdu (See).
(ନାଗ ଦଅଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଲତାବଶେଷ—
ସ. ନାମ—ନାଗଦମନୀ, ବଲା, ମୋଟା, ବଷାପତ୍ରା, ନାଗପୁଷ୍ପୀ, ନାଗପତ୍ରା, ଶୀକନ୍ଦା, ମତ୍ସ୍ୟଗୋଗେନ୍ଦ୍ରା, ବଷପତ୍ରିଣୀ, ସୁନନ୍ଦା, କନ୍ଦଶାଳମ୍ବା, ଜାଂବବତ୍ତା, ବୃକ୍ଷା, ଜାଂବବା, ମଲପ୍ପୀ, ଦୁର୍ବର୍ଷା, ଦୃଷସହା, ଛପକା, ବନକୁମାଷ୍ଟ ନାଗଦନା, ଈଶାରମୂଳ, ନାଗଦାନା **ନାଗଦୌନା, ନାଗଦମନ,** ଟେଁ—ଇଷ୍ଟଗନ୍ଧେଷ୍ଟୁ, ଆ—ମାଠପର୍ଣ୍ଣୀ ମ—ନାଗଦବଣୀ ଗୁ—ନାଗଡ଼ମଣ
2. Artemisia Vulgaris; the Indian wormwood; akind of plant.
[ଦ୍ର—ଏହା ସିକୁଆଁଣ୍ଟ ପତ୍ର; ଏଥିର ଡାଳ ନାହିଁ; କେବଳ ମୂଳରୁ ସିଅକୁଆଁଣ୍ଟ ଦେର ଗୁଡ଼ଏ ଝଟୁକାର ଏକ ଦାଉ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଓ ୩।୪ ଅଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା ପତ୍ର ବାହାରଥାଏ । ପତ୍ର ଉପରେ ସିକୁଆଁଣ୍ଟ ପତ୍ର ପର୍ ପୋମଳ ଶସ ନ ଥାଏ । ପତ୍ର ଗାଢ଼ ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମଝିରେ ଧଳା ଚଉଡ଼ା ରେଖାର ଚହ୍ନ ଥାଏ । ଏହାର ମୂଳ କନ୍ଦମୂଳ ପରି ଭୂମି ଭିତରକୁ ଯାଏ । ଏହା କଟୁ ତିକ୍ତ ରସ, ଲଘୁ ଏବ କଫ, ପିତ୍ତ, ତ୍ରିଦୋଷ ଓ ବଷନାଶକ; ଏହା ବ୍ରଣ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଜଦରଶୂଳନ, ଜାଲଗର୍ଦ୍ଦଭ ନବାରକ, କୋଷ୍ଠ-ବଶୋଧକ, ଗ୍ରନ୍ଥଦୋଷନବାରକ, ଧନପ୍ରଦ ଓ ସ୍ତମ୍ଭପ୍ରଦ । ଏହା ପ୍ଲୀହା, ପ୍ରମେହ ଓ ଜ୍ୱର ଦୂର କରେ ।]

ନାଗ ଦଣ୍ଡକ - ସ.ବ (ନାଗ + ଦଣ୍ଡକ; ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ହାତୀଦାନ୍ତ—
Nāga daṇḍaka 1. Ivory.
(ନାଗଦନ୍ତ; ନାଗଦନ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘର କାନ୍ଥରେ ମରସିବା କାଠି—2. A peg driven into the wall.

ନାଗଦଣ୍ଡୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ + ଦଣ୍ଡ + ଈ)—୧ । ବେଶ୍ୟା—
Nāgadaṇḍī 1. A whore; prostitute
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲ—
2. Sun flower; Helianthus.
୩ । ହସ୍ତିନୀ—3. A female elephant.

ନାଗଦତ୍ତ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବଶେଷ—
Nāgadatta 1. A son of Dhṛutarāshṭra
୨ । ଜନୈକ ରାଜା—2. Name of a king.
୩ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରକ ପଣ୍ଡିତ—
3. A famous Buddhist Pandit and reformer.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ସଂସ୍କୃତୀୟ 'ନାଗଦତ୍ତ' ପ୍ରାକୃତୀୟ ନାମରେ ପରିଚିତ ।]

ନାଗ ଦନ୍ତ—ସ. ବ (ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଗ + ଦନ୍ତ)—୧ । ହାତୀଦାନ୍ତ—
Nāga danta 1. Ivory.
(ନାଗଦନ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲୁଗା ଆଦ ଓହଳାଇବା ପାଇ କାନ୍ଥରେ ମରସିବା କାଠି; ଖିଲ; କାଳା—
2. A peg or bracket projecting from a wall to hang things upon (Apte).

ନାଗଦନ୍ତକ—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃଶ୍ଚିକାଳୀ; ବଚ୍ଛୁଆଙ୍ଗ ଗୁଳ୍ମ—
Nāgadantika The stinging nettle; Fragia Involucrata.
(ନାଗଦନ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗଦନ୍ତୀ—ସ.ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଦାନ୍ତଶୁଣା ଗୁଳ୍ମ; ବନ୍ୟ ଖର-
Nāgadantī ଶ୍ଲେଷ୍ମଣ ବର୍ଷାୟୁଃ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକବଶେଷ—
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ନାଗଶ୍ରେଣୀ, ନାଗିନୀ, ଭୂରୁଣ୍ଡୀ, ଶ୍ରୀବସ୍ତିନୀ, ବଶଲ୍ୟା, ପଦ୍ମପୁଷ୍ପୀ, ଉତ୍ତୌଷଧ, ଶୁକ୍ଲପୁଷ୍ପୀ, ଇଭଦନ୍ତାହ୍ୱା, କାଣ୍ଡେକ୍ଷୁ, କାମବୃଦ୍ଧକା, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା, ବଶୋଧ୍ନୀ, ବଶାଲାକ୍ଷୀ, ନାଗଚ୍ଛତ୍ରା, ବଚଷଣା, ସର୍ପପୁଷ୍ପୀ, ଦ୍ୱିପପୁଷ୍ପୀ, ସ୍ୱାଦୁକା, ଶତଦନ୍ତିକା, ଶତଦନ୍ତୀ, ସର୍ପଦନ୍ତୀ ହାତିଶୁଁଡ଼ୋ **ନାଗଦନ୍ତୀ**
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ମିଶା ନେଳଆ; ମଞ୍ଜିରେ ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ଫୁଲ ଫୁଟେ । ମଞ୍ଜି ଦାନ୍ତାଶୁଣା ପରି ବଙ୍କାଇ ଥାଏ;ଓଦା ଭୂଇଁରେ ଏ ଗଛ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଦେହରେ ଲଗିଲେ ଭାର କୁଣ୍ଡେଇ ହୁଏ । ଏହା କଟୁ ରସ,ରୁକ୍ଷ, ପାଚକ, ମେଧା-ବର୍ଦ୍ଧକ, କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ଏବ ଗୁଳ୍ମ, ଶୂଳ ଓ ବଷଦୋଷରେ ହିତକର । ସର୍ପ ଦଂଶିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏହାର ମୂଳ ବାନ୍ଧି ଶୁଆଇଲେ ବଷଜ୍ୱାଳା କମେ । ବଶ୍ଚ କାମୁଡ଼ା ଆଦର ବଷଜ୍ୱାଳା ଏହାଇ ରସ ମର୍ଦ୍ଦନରେ କମିଯାଏ ।]
୨ । ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of sweet smelling bell
୩ । ବେଶ୍ୟା—3. Whore.

ନାଗ ଦମନ—ସ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍ ପୁରୁଷ; ନାଗ+ଦମନ)—
Nāga damana ୧ । ସର୍ପବଶକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସାପୁଆ—
1. A snake charmer.
୨ । କାଳୀୟ ଦମନ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.
୩ । ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)
3. Nāga da-aṇā (See)

ନାଗ ଦମନକ—ସ. ବ. (ନାଗ+ଦମନକ)—
Nāga damanaka ୧ । ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)
(ନାଗ ଦମନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Nāga da-aṇā (See)
୨ । ବଜ୍ରମୂଳୀ (ଦେଖ)—2. Bajramūlī (See)

ନାଗଦଳ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଯାଜପୁର) ବ (ଏହାର ପତ୍ରର ନାଗ ସାପ
Nāga daḷa ପଣା ପରି ଆକୃତି ଥିବାରୁ)—ବଲ୍ଲତ ଦଳ—
Water hyacinth.

ନାଗ ଦ୍ୱୀପ—ସ. ବ—ବଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଭାରତବର୍ଷର ୯ ଭାଗରୁ
Nāga dwīpa ଏକ—One of the 9 mythological islands forming the ancient India.

ନାଗଦ୍ରୁ—ସ. ବ—ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ; ଏକପ୍ରକାର ପତ୍ରହୀନ ସିଜ୍—
Nāgadru Cactus Indicus.
(ନାଗଦ୍ରୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗ ନକ୍ଷତ୍ର—ଦେ. ବ (ସ. ନାଗ+ନକ୍ଷତ୍ର)—ବାରଟି ଆଦ ଆକାଶକୁ
Nāga nakshatra ଉଠିସିବା ପରେ ଚଣ୍ଡିରୁ ବାହାରିବା ନାଗସାପ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଓ ନକ୍ଷତ୍ର ଆକାରର ଅଗ୍ନିକଣାମାନ—
The star-like and serpent-like sparks which shoot forth from rockets when they go up to the sky.

ସ ବ୍ଦ—ଅଶ୍ଳେଷା ନକ୍ଷତ୍ର—The 9th asterism in Hindu astrology (Apte).

ନାଗ ନଳି—ଦେ.ବ(ସ.ନାଗ+ନଳ)—ବାରୁଦଭର୍ତ୍ତି ଛୋଟ ଛୋଟ କାଗଜର ନଳୀ—Small paper tubes of gunpowder put inside rackets which emit long serpent-like sparks high up in the air.

[ଦ୍ର—ଏହି ନଳୀରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ପୁଡ଼ା କରି ବାଣଭର ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ଯାଏ । (ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବାଣଭର ଠେକାବନ୍ଧା କୁହାଯାଏ) । ବାଣଭର ଆକାଶକୁ ଉଠିଗଲେ ଏଥିରେ (ନାଗନଳରେ) ନଅଁ ଲଗିବାରୁ ଏଥିରୁ ନାଗ ପରି ଆଙ୍କୁଡ଼ାବଙ୍କିଆ ଧୂଆଁ ଦେଖାମାନ ବାହାରେ । ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ବାଣଭର ନାଗ ଛଡ଼ଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।]

ନାଗ ନାଗୁଣୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଗ+ନାଗିନୀ)—
Naga nāgunī ୧ । ଅଣ୍ଡିରା ନାଗସାପ ଓ ମାଇ ନାଗସାପ—1. A couple of cobra-de-capillo.

ନାଗନାଗୀନ
ନାଗନାଗିନୀ ୨ । ନାଗ-ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)
2. Nāga-chaturthī (See)

୩ । ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ—3. Cactus Indicus.

ନାଗ ପଞ୍ଚମୀ—ସ. ବ—ଶ୍ରାବଣ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ; ମନସା ପଞ୍ଚମୀ—
Nāga pañchamī The 5th day of the dark fortnight of the month of Śrābaṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ନାଗପୂଜା ଓ ମନସା ପୂଜା ହୁଏ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ (ଜାଗୁଲେଇ ପଞ୍ଚମୀ) ବା ଦେଖା ପୂର୍ଣ୍ଣମାସେ ଅଷାଢ଼ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ । ଏ ଦିନ ଅଷ୍ଟନାଗ ବା ତ୍ରୟୋଦଶ ନାଗ ସହୁଗଛମୂଳେ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏଦିନ ଘରେ ନମ୍ବଯନ୍ତ ଆଣି ରଖାଯାଏ ଓ ସିଆଯାଏ; ତାହାହେଲେ ବର୍ଷକ ଯାଏଁ ସର୍ପଭୟ ରହେ ନାହିଁ ।]

ନାଗ ପତି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାଗ+ପତି)—୧ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—
Nāga pati 1. Indra's elephant.

୨ । ବାସୁକି—2. The mythological king of serpents

ନାଗପତ୍ରୀ—ସ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)
Nāgapatrī (ଉଦ୍ଭିଦ୍‌ଜାତ; ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Nāga da-aṇā (See)

ନାଗପତ୍ରୀ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲକ୍ଷଣା (ଦେଖ)
Nāgapatrī Lakshaṇā (See)

ନାଗପଦ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନାଗ+ପଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଷୋଡ଼ଶ ରତିବନ୍ଧାନ୍ତର୍ଗତ ୬ଷ୍ଠ ରତିବନ୍ଧ—
Nāgapada 1. One of the 16 postures assumed during sxual congress.

ତତୌ ସ୍ପୃଷ୍ଟେ ତଥା ହସ୍ତେ ଶିରସି ସ୍ଥିତେ ସ୍ଥିତଂ ଭଗେ ଭଗମ୍
କାମସ୍ପୃଷ୍ଟେ କାମୁକୀ ନାସ୍ୟଂ ବଦ୍ଧୋ ନାଗପଦୋମତଃ—ରତିମଞ୍ଜରୀ ।

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;) ହସ୍ତୀର ପଦ—
2. The leg of an elephant.

ନାଗପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ—ପାନ—
Nāgaparṇṇī Piper betel.

ନାଗ ପାଶ—ସ. ବ. (ନାଗ=ହସ୍ତୀ, ସର୍ପ+ପାଶ=ରଜ୍ଜୁ)—
Nāga pāśa ୧ । ଶତ୍ରୁକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଫାଶ—1. A kind of noose used in battle to entangle the enemy.

ମେଘ ଉପରେ ଲୁଚି ସେ ଘନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନାଗପାଶ ବାଣ ମାରନ୍ତ—
ସାରଳ. ବିଲଙ୍କ ସମାପ୍ତ ।

[ଦ୍ର—ମେଘନାଦ ଏ ଅସ୍ତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିବା ବିଷୟ ରାମାୟଣରେ ଲେଖାଅଛି । ଏଦ୍ଦ୍ୱାରା ମେଘନାଦ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଥିଲା ।]

୨ । ବରୁଣଙ୍କର ଆୟୁଧ—2 The noose-weapon of the sea-god Baruṇa.

୩ ନାଗମାଙ୍କଡ଼ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଏକପ୍ରକାର ଫାଶ (ଏଦ୍ୱାରୁ ଶିବ ଧାରଣ କରନ୍ତି)—3. A coil made by serpents which wind round the body of Śiba.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥିବିଶେଷ—4. A kind of knot.

[ଦ୍ର—ଅଢ଼େଇ ଫେର ବୁଲାଇ ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥି ହୁଏ ତାହାକୁ ନାଗପାଶ ଗ୍ରନ୍ଥି କୁହାଯାଏ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ନାଗପାଶକ—ସ. ବ. (ନାଗ + ପାଶକ)—ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
Nāgapāśaku Name of a pose in coition.
(ନାଗବନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସ୍ତନଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱସମଧସ୍ଥାଂ ହସ୍ତାଭ୍ୟାଂ ଧାରୟେତ୍ କୁଚୌ,
ଉନ୍ନେତ୍ରଃଶଙ୍କିତଃ କାମୀ ବଦେତ୍ତତ୍ର ନାଗପାଶକଃ । ରତିମଞ୍ଜରୀ ।

ନାଗପୁର—ସ. ବ—୧ । ହସ୍ତିନାପୁର; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
Nāgapura 1. Hastināpura; the capital of Durjyodhana.

୨ । ପାତାଳ—2. The nether worldt (the abode of the serpents).

ଦେ. ବ—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଓ ଜିଲ୍ଲା ଓ ବିଭାଗ—
ନାଗପୁର
ନାଗପୁର
Name of a town, district and division of the Central Provinces of India.

[ଦ୍ର—ଏହା ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ । ନାଗ ନାମକ ନଦୀ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଦେଶୀ ଅସ୍ତ୍ର, କ୍ଷୁର, ରେସମ ଓ ତୂଳା ବ୍ୟବସାୟ ନିମନ୍ତେ ଏ ସ୍ଥାନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଅଗ୍ନି ପୁରାଣରେ ଏ ନଗରର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

ନାଗପୁରୀ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନାଗପୁରବାସୀ—
Nāgapurī 1. Residing in Nagpur.
(ନାଗପୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଗପୁରରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ—
ନାଗପୁରୀ 2. Made in Nagpur.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗପୁରୀ ଫ. ବ—ପାତାଳ—The nether regions
ଦେ. ବ—ବିହାର ଭାଷାର ଭୋଜପୁର ଭାଷା—Bhojpuri dialect of the Beharee language.
ନାଗପୁରୀ
[ଦ୍ର—ଏହି ଭାଷା ଯାଶପୁର ଓ ଉହାଁର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ କଥିତ ।]

ନାଗ ପୁଷ୍ପ—ଫ. ବ. (ନାଗ+ପୁଷ୍ପ; ବହୁବ୍ରୀହି; ଦୁସ୍ତୀର ମଦ ଗନ୍ଧ ପରି ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପ ଯାହାର)—
Nāga pushpa
୧ । ପୁନାଗ ବା ପୁନ୍ନାଗ ଗଛ—1. Mast wood; Alexandrian Laurel; Calophyllum Inophyllum; Rottleria Tinctoria (tree).
୨ । ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—2. Messua Ferra (tree).
୩ । ଚମ୍ପକ; ଚମ୍ପା ଗଛ—3. The Champaka tree.

ନାଗପୁଷ୍ପ ଫଳା—ଫ. ବ—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nāgapushpa phalā Kushmāṇḍa (See)

ନାଗପୁଷ୍ପିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗ+ପୁଷ୍ପିକା; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāga pushpikā ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣି ଯୂଥିକା; ଦୁଲଦଆ ଯୁହି—Jasmimum Heterophylum.

ନାଗପୁଷ୍ପୀ—ଫ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମ—
Nāgapushpī 1. A medicinal plant.
ଫ. ନାମ—ନାଗିନୀ, ଗ୍ରନ୍ଥିପୁଚ୍ଛିକା, ଗୋପୁଷ୍ପା, [ଦ୍ର—ଏହା ତିକ୍ତ ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବିରେଚକ, ଗୁଲ୍ମ, କଫ ଓ ପିତ୍ତ ନାଶକ ଏବଂ ବମନ, କୃମି, ବ୍ରଣ, ଯୋନିଦୋଷ ଓ ରକ୍ତଦୋଷରେ ଉପକାରକ ।]
୨ । ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)—
2 Nāga daaṇā (See)
୩ । ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗୀ; ମେଷ ଶୃଙ୍ଗୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The screw tree; Gymnema Sylvestre.

ନାଗଫଣ(ଣା)—ଫ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ନାଗ+ଫଣ)—
Nāgaphaṇa(ṇā) ନାଗ ସାପର ବିସ୍ତାରିତ ମସ୍ତକ—The hood of a cobra-de-capillo.

ନାଗଫଣା(ଣୀ)— ଦେ. ବ (ଫ. ନାଗ+ଫଣା; ଏହାର ଭାଲ ନାଗର ଫଣା ପରି ଦେଖାଯିବାରୁ)—ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରୁ ଆମଦାନି କଣ୍ଟକୀ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Nāgaphaṇā (ṇī)
ନାଗଫଣିଆ, ନାଗଫେଣ, ନାଗଫେଣିଆ (ଆଁ) } ଅନ୍ୟରୂପ
ଫନୀମନସା, ନାଗଫନା ଫେନୀମନସା, ଶୀତଳା, ମନସାସିଜ
ନାଗଫନା, ନାଗଫନୀ
ମ. ନବତୁଂଗାଚୁ
ଗୁ. ସାଥେରଂ
ଘା. ଏସନ୍
ଆ. ସାଉର
Opuntia Monacantha (Haines); Opuntia Dillenii; Cactus; Prickly pear, Euphorbia Nerifollia.
ଇସ୍ପାତରେ ଦଶ ସହ୍ରଂ ନାଗଫେଣୀ—ସୁଧାନାଥ. ତତ୍ତ୍ୱବା ।
[ଦ୍ର— ଏହାର ପତ୍ର ନାହିଁ । ଡାଳ ତେପଝା ଓ ନାଗ ସାପର ଫଣା ପରି । ଏଥିରେ ବଡ଼ିଶି ଆଦର ବାଡ଼ ବୁଜାଯାଏ । ଫୁଲ ଗଞ୍ଜେଇ ଚଲମ ପରି ଓ ଦୁଲଦଆ ପାଟୁଡ଼ାଯୁକ୍ତ ଛତ୍ରାକାର । ଡାଳରେ ଗୋଟ୍ଟ ଗୋଟ୍ଟ ବୁଦାଳଆ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ କଣ୍ଟା ବାହାରେ । ଏହା ତିକ୍ତରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ; ଶୋଥ, କଫ , ଆନାହ, ପିତ୍ତ, ଉଦାବର୍ତ୍ତ ଓ ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟିନାଶକ । ଏହା ଆମେରିକାଦେଶୀୟ ଓ ଆଟ୍ଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ଉପକୂଳର ଗଛ । ଆମେରିକାରେ ଏହାର ଫଳ ଖୁବ ଓ ସେ ଫଳକୁ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଏ ଦେଶରେ ଏହା ଫୁଲ ଧରେ ଏବଂ ଡାଳ ଯୋଡିଲେ ବଢ଼ିଯାଏ । ଏହାଜାତୀୟ ଗଛ ଅନ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅଛି । ଏକପ୍ରକାର ଗଛ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଉପକୂଳରେ ଲଗାଯାଇ ସଜଡ଼ ମାଡ଼ି ଯାଇଅଛି । ଏହାର କଣ୍ଡରୁ ନାଲି ଅଲତା ପରି ରସ ବାହାରେ ।]

ନାଗଫଳ—ଫ. ବ—ପଟୋଳ (ଦେଖ)
Nāgaphala Paṭola (See).

ନାଗଫାଶ—ଦେ. ବ.—(ଫ. ନାଗପାଶ)—ନାଗପାଶ (ଦେଖ)
Nāgaphāśa Nāgapāśa (See)
ନାଗପାସ **ନାଗଫାଁସ**

ନାଗ ଫେଣା—ଦେ. ବ.—(ଫ. ନାଗ ଫଣା)—୧ । ସର୍ପ ଫଣା—
Nāga pheṇā Hood of serpents.
ଭେକେହେଁ ନାଗ ଫେଣା ଯାଏ;
ସେ ପଦ୍ମ ହେବେହେଁ ନ ପାଏ । ଉଦ୍ଧଟ. ପ୍ରେମସଞ୍ଜୀବନୀ ।
୨ । ନାଗଫଣା (ଦେଖ)—2. Nāgapaṇā (See)

ନାଗଫେଣୀ—ଦେ. ବ.—ନାଗଫଣା (ଦେଖ)
Nāga pheṇī Nāga phaṇā (See)
[ନାଗଫେଣିଆ(ଆଁ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗଫେନ—ଫ. ବ.—(ନାଗ+ଫେନ)—ଅହିଫେନ; ଅଫିମ—
Nāgaphena Opium.

ନାଗବଂଶ—ଫ. ବ—୧ । ନାଗମାନଙ୍କର କୁଳ—
Nāgabaṁśa 1. The family or species of the Nāgas.
୨ । ଶକ ଜାତିର ଏକ ଶାଖା—
2. Name of a branch of the Scytheans.
[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ନାଗବଂଶୀମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଭାରତର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଓ ସିଂହଳରେ ଥିଲା । ପୁରାଣରେ ଭବିଷ୍ୟଦ୍ବାଣୀ ଅଛି ଯେ ନାଗବଂଶୀ ରାଜାମାନେ ମଥୁରା ଭୋଗ କରିବେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଗୁପ୍ତବଂଶୀମାନେ ରାଜା ହେବେ । ପୁରୁଣା ନାଗବଂଶୀୟ ୯ଜଣ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳର ସେଙ୍କଂ ମୁଦ୍ରା ମିଳିଅଛି ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ୧୫୦ ଖ୍ରବଦ୍ଦରୁ ୬୫୦ ଖ୍ରବଦ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଥୁରା, ଗୁଆଲିଅର, ଭରତପୁର ଓ ଉତ୍ତର୍ପ୍ରଦେଶ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଗୁପ୍ତବଂଶୀ ରାଜାମାନେ ନାଗବଂଶୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରୟାଗର ଲଟ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ତମ୍ଭରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତ ନାଗବଂଶୀ ଗଣପତି ନାଗଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ମହାଭାରତର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନାଗମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପାଣ୍ଡବମାନେ ନାଗମାନଙ୍କଠାରୁ ମଗଧ ରାଜ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଥିଲେ । ସିକନ୍ଦରସାହା ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ତକ୍ଷଶିଳାର ନାଗବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଟାକ୍କର ହେଇ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେ ପୌରବ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସିକନ୍ଦରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ତକ୍ଷଶିଳାର ରାଜପୁରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାପମାନେ ଘାଲତ ଓ ପୂଜିତ ହେଉଥିବାର ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଦେଖିଥିଲେ । ଏହି ନାଗବଂଶୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତର ପାଖରେ ଥିଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗବଂଶୀ—ଫ. ବ୍ରହ୍ମ (ନାଗବଂଶ + ଇନ୍; ୯ମା ୧ବ)—ନାଗବଂଶରୁ
Nāgabaṁśī ଉତ୍ପନ୍ନ—Born of the family or race of the Nāgas.

ନାଗ ବନ୍ଧ—ବେ. ବ (ଫ. ନାଗ=ମସ୍ତକ + ବନ୍ଧ=ବନ୍ଧନ)—
Nāga bandha ୧ । ଚଉକାଠର ଉପର କାଠରେ ମସ୍ତ ଯାଇ ଥିବା ଲମ୍ବ କାଠ ଖଣ୍ଡ—A long plate of wood attached to the top piece of a door-frame.

[ଦ୍ର—ଉମଣୀ ଦ୍ୱାର ଯେଉଁ କବାଟ ଚଉକାଠର ଦେହରେ ଲଗା ଯାଇଥାଏ ସେ କବାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲାବେଳେ ତାହାର ଭିତର ପାଖରେ ସାବଲର ଠିଆ ଦେଇ ଝଟକ ଦେଲେ ସେ କବାଟ ଉମଣୀରୁ ଛିଟିଯାଏ ବା ଚଉକାଠରୁ ବାହାରଯାଏ; ତନ୍ନୁ ଚଉକାଠର ଉପର କାଠରେ ନାଗବନ୍ଧ ମରା ଯାଇଥିଲେ କବାଟ ଆଉ ଉପରକୁ ଉଠାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ନାଗବନ୍ଧ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ୧ । ସାପୁଆ=ଲମ୍ବା; ଚଉକାଠର ମୁଣ୍ଡକାଠରେ ଏଥିର ଏ ମୁଣ୍ଡ ସେ ମୁଣ୍ଡ ସଂଲଗ୍ନ । ୨ । ମେଣ୍ଢାମୁଣ୍ଡିଆ=ଚଉକାଠର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଗୋଲ କାଠଖଣ୍ଡ ।]

୨ । ସର୍ପର କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ଏକପ୍ରକାର ଚିତ୍ର—
2. A drawing representing the coil of a serpent.

୩ । ନାଗପାଶକ (ଦେଖ)—
3 Nāgapāśaka (See)

୪ । କବିତା ରଚନାର ନାଗାକୃତି ବନ୍ଧବିଶେଷ—
4. A kind of artistic composition n which the letters can be set in the shape of a coiled serpent.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ କବିତା ବସ୍ତୁର ଚିତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବନ୍ଧ କଳ୍ପନା କରି କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ । ଯଥା—ପଦ୍ମବନ୍ଧ, ରଥବନ୍ଧ, ନାଗବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି । ନାଗବନ୍ଧର କବିତା ଏପରି ରଚିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ କୁଣ୍ଡଳିତ ନାଗର ଚିତ୍ର ଉପରେ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷରମାନ ଧାଗ୍‌ବାହୁକରୂପେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରି ଯାଇପାରେ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ କୃତ ଚତୁରାବ୍ୟବଚ୍ଛେଦସ୍ୟ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏ ଭଳି ବହୁ ସୁନ୍ଦର ବନ୍ଧ କବିତା ଅଛି ।]

ନାଗବଳ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ନାଗ=ହସ୍ତୀ + ବଳ=ଶକ୍ତି; ବହୁବ୍ରୀ.)—
Nāgabala ହସ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ବଳବାନ୍—Powerful as the elephant.

ଫ. ବ.—ଭୀମସେନ (ଦେଖ)—Bhīmasena (See)

ନାଗବଳା—ଫ. ବ.—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବଳା ଚତୁଷ୍ପତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ
Nāgabalā ଏକଉମ; ଗରଗଡ଼ ଗୁଳୁ—
गङ्केरन, गुलशकरी Sida Spinosa (plant).
ଗୋରଖଚାକୁଲେ, ପାନସାଁଡ଼ା [ବଙ୍ଗା ଭଳେ ନୋଟ ଦେଖ]
ମ. ଗାଙ୍ଗେଟୀ, ଗାଙ୍ଗେ ଖାମନ୍
(ଅନ୍ୟ ଫ. ନାମ—ଗାଙ୍ଗେରୁଙ୍ଗା, ବୃଶ୍ଚ ଗବେଧୁକା)

ନାଗ ବଲ୍ଲୀ—ଫ. ବ.—(ନାଗ=ସର୍ପ+ବଲ୍ଲୀ=ଲତା; ନାଗ ପର୍ ବଲ୍ଲାକୃତି
Nāga ballī ବଲ୍ଲୀ)—ତାମ୍ବୂଳ ବା ପାନ ଲତା—The betel creeper
ନାଗବଲ୍ଲୀ, ନାଗବଲ୍ଲିକା—ଅନ୍ୟରୂପ

କଲନା ନ ପର ଲଳନାରତନ କର ନାଗବଲ୍ଲୀ ତେଲେ ମାଗ ରେ ।
ବୈଷ୍ଣବ ପଦ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଗାରି (ଦେଖ)
ନାଗାରି (See)

ନାଗ ବାରିକ—ଫ. ବ.—(ନାଗ+ରୁ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nāga bārika ଅକ)—୧ । ଗରୁଡ଼—1. Garuḍa.

୨ । ପାଟହାତୀ; ରାଜକୀୟ ହସ୍ତୀ; ରାଜକୁଞ୍ଜର—
2. A royal elephant; an elephant used by a king.

୩ । ହସ୍ତିପକ; ମାହୁନ୍ତ—
3. The driver of an elephant.

୪ । ଗଣସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—4. The headman of a community or assembly.

୫ । ମୟୂର—5 A peacock.

୬ । ହସ୍ତିଯୂଥର ନେତା—6. The chief or leader of a herd of elephants (Apte).

ନାଗ ବୀଥୀ—ଫ. ବ. (ନାଗବତ୍ ଚିତ୍ରାକାର ବୀଥୀ=ପଥ;—ଅଶ୍ୱିନୀ, ଭରଣୀ (ତ୍ରିକା) ଓ କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରତ୍ରୟ ବାଟ ଦେଇ ଯିବା ବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଗତ୍ତ ପଥ—
Nāga bīthī That part of the moon's path which contains the 1st, 2nd and 3rd asterisms (Apte).

ନାଗ ବୃକ୍ଷ—ଫ. ବ.—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāga bṛuksha Nāgakeśara (See)

ନାଗ ଭଗିନୀ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଗ+ଭଗିନୀ)—ବାସୁକିଙ୍କ ଭଉଣୀ; ଜରତ୍‌କାରୁ; ମନସା ଦେବୀ—Manasā
Nāga bhagini

ନାଗ ଭୂଷଣ—ଫ. ବ୍ରଣ.—(ନାଗ+ଭୂଷଣ; ବହୁବ୍ରୀ.)—ନାଗଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ—Adorned with snakes.
Nāga bhūshaṇa
ଫ. ବ.—ମହାଦେବ—Mahādeba.

ନାଗଭୃତ୍—ଫ. ବ.—(ନାଗ+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)
Nāgabhṛut ଜୁଣୁଡ଼ ବା ଧଣ ସାପ—Water snake.

ନାଗମଣ୍ଡଳିକ—ଫ. ବ. (ନାଗମଣ୍ଡଳ+ଇକ)—ସାପୁଆ ଖେଳା—
Nāgamaṇḍalika A snake keeper; a snake catcher (Apte).

ନାଗମଲ୍ଲ—ଫ. ବ. (ନାଗ=ହସ୍ତୀ+ମଲ୍ଲ=ବାହୁଯୋଦ୍ଧା)—ଐରାବତ
Nāgamalla ହସ୍ତୀ—Indra's elephant.

ନାଗମଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ—ଘୁଣ୍ଟଗୁଳୁବ ବିଶେଷ—A kind of sweet-
Nāgamallī smelling flower and its plant.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଝଡ଼ ପର ଥୋଗା ଥୋଗା ହୋଇ ଓହୋଳି ଥାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗ ମାତା—ସ. ଷ. (ନାଗ+ମାତା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ମନସାଦେବୀ—
Nāga mātā 1. The sister of Bāsuki.
୨ । କଦ୍ରୁ—2. One of the two wives of sage Kaśyapa and the progenitress of serpents.
୩ । ମନଃଶିଳା—3. Red arsenic.

ନାଗମାର—ସ. ବ—କେଶଦୁଦୁର୍ (ଦେଶ)
Nāgamāra Keśadudurā (See)

ନାଗମୁଖ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ=ଦାନ୍ତ+ମୁଖ)—
Nāgamukha, ଗଣେଶ—Gaṇeśa.
(ନାଗାନନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗ ମୂଲିଆ—ଗ୍ରା. ବ. (ଯେ ପ୍ରଚ୍ଛଦନ ମୂଲ ଲଗେ)—ପ୍ରଚ୍ଛଦନ ମଜୁର ନେଇ କାମ କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ମୂଲିଆ—
Nāga mūliā ଦିନମଜୁର रोजनदारी A daily labourer; a journeyman.
(ଲଗମୂଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗ ଯଷ୍ଟି—ସ. ବ. (ନାଗ=ସର୍ପ+ଯଷ୍ଟି=ଦଣ୍ଡ)—
Nāga jashṭi ୧ । ଭୂମିରେ ବହୁ ଗଭୀରତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋତାଯିବା କାଳା—1. A boring rod driven deep into the earth (Apte).
ନାଗ ଯଷ୍ଟିକା, ନାଗାଂଚଳୀ, ନାଗାଂଜନା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପୁଷ୍କରଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୋଥିତ କାଷ୍ଠ ବା ପ୍ରସ୍ତରର ଦଣ୍ଡ; ପାଣିଦଣ୍ଡି—2. A centre-post driven in the middle of a pond.
[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଏ ଯଷ୍ଟି ସଲଖ ବେଙ୍କ ନ ଥିବା ବେଲ, ପଲ୍ଲଙ୍କ, ନାଗକେଶର, ଚମ୍ପା ବା ବରୁଣ କାଠରେ ନିର୍ମିତ ହେବା ଉଚିତ । ଅଷ୍ଟ ନାଗଙ୍କ ନାମ ଚିହ୍ନ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଲେଖି ଗୋଟିଏ ଜଳ ଭୃଣ୍ଡରେ ପକାଇ ଯେଉଁ ନାଗର ନାମ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ପତ୍ର ବାହାରେ ଆସେ, ସେହି ନାଗ ଖୋଳା ହେଉଥିବା ପୁଷ୍କରଣୀର ଅଧିଷ୍ଠାତା ହେବେଚି ନୁଅନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ପରେ ନାଗଯଷ୍ଟି ପୋତାଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ନାଗର—ସ. ବଣ୍. (ନଗର+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—
Nāgara ୧ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to a town or city; municipal.
୨ । ନଗରଜାତ—2. Town-born.
୩ । ନଗରବାସୀ—
3. Residing in a town; town-bred.
୪ । ରସିକ; ସଭ୍ୟଙ୍କ—
4. Pleasure-loving; fashionable.
୫ । ହାସ୍ୟ—5. Humorous; witty.
୬ । ନୀଚ; ଖଳ—6. Vile; bad (Apte)
୭ । ବଜାତି—7. Low and ill mannered person.
୮ । ଚତୁର—8. Clever; sharp (Apte).
୯ । ଭଦ୍ର—9. Polite; civil (Apte).
୧୦ । ସହରର ଦୁର୍ଗୁଣମାନ ଯେ ପ୍ରବଣ କରିଅଛି—
10. One who has contracted the vices of a town (Apte).
୧୧ । ଅନାମ୍ନିକ; ନାମଘ୍ନନ; ଅଜ୍ଞାତନାମା—
11. Nameless (Apte).

ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଦେବର; ବଅର—
1. Husband's younger brother.
୨ । ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷର—
2. The Devanāgara character.

(ନାଗର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A lecher.
୪ । ଗୁପ୍ତ ଜାରପତ୍ନି—4. Clandestine lover; secret paramour.
୫ । ନାରଙ୍ଗ ଲେମ୍ବୁ ଗଛ—
5. A kind of orange tree.
୬ । ଅଧ୍ୟାପକ—6 A professor; a lecturer.
୭ । ଶୁଣ୍ଠି—7. Dried ginger.
୮ । ମୁଥା—8. Grass root.
୯ । ନାଗେଶ୍ୱର ଫୁଲ—9. Messua Ferra.
୧୦ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ; ନାଗରକ ୪ (ଦେଖ)—
10. A kind of pose in coitus.
୧୧ । ପୌରଜନ; ନଗରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
11. A citizen; a townsman.
୧୨ । କ୍ଲାନ୍ତି—12. Fatigue; toil (Apte).
୧୩ । ମୋକ୍ଷର ବାସନା—
13. A desire for final beatitude (Apte).
୧୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଥିବା ଗ୍ରହ—14- (astrology) A planet when it is in opposition to other planets (Apte).
୧୫ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞତାପ୍ରକାଶ—
15. Denial of knowledge (Apte).

ନାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ (ସ. ଲାଙ୍ଗଲ)—ଲଙ୍ଗଳ—Plough.

ନାଗରକ—ସ. ବ—୧ । (ନାଗର+କୁତ୍ସିତାର୍ଥେ. କ)—ଚୋର—
Nāgaraka 1. A thief.
୨ । (ନଗର+ପ୍ରଶଂସାର୍ଥେ. କ)—ନଗରରକ୍ଷକ—
2. A town watchman.
୩ । ଚତୁରକର; କଳାବିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An artist.
୪ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
4. A kind of coitus.
ଉରୁମୂଲୋପରି ନ୍ୟସ୍ୟ ଯେ ଶିଦୁରୁକ୍ଷସ୍ୱଂ ରମେତ୍
ଗ୍ରୀବାଂ ଧୃତ୍ୱା ଚ ତତ୍ତ୍ୟାଂ ଚ ତତ୍ତୋନାଗରକୋମତଃ—ରତିମଞ୍ଜରୀ ।
୫ । ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
5. A polite or courteous person.
୬ । ପୌରଜନ—6. Citizen.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଅନ୍ୟ ନାୟକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସକ୍ତ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଥମ ନାୟକଙ୍କ ପ୍ରତି ବଶେଷ ଅନୁରାଗପ୍ରକାଶକାରୀ ନାଗର—
7. One who shows exaggerated attention to his first mistress while he is courting some one else (Apte).

୮ । ନଗରରକ୍ଷିବଳର ଅଧକ୍ଷ—
8. The chief of the Police (Apte).

୯ । ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—9. A gallant.

୧୦ । ସଭ୍ୟଜ୍ଞାନ୍ ଲୋକ—10. Beau.

ଫ. ବଶ—ନାଗର (ଦେଖ)—Nāgara (See).

ନାଗରକ୍ତ—ଫ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ; ନାଗ=ପଙ୍ଚତ+ରକ୍ତ)—ସିନ୍ଦୂର—
Nāgarakta Red lead.

ନାଗରଙ୍ଗ—ଫ. ବ (ନାଗ=ସୀସା+ରଙ୍ଗ; ଉହାଁରୁ ବାହାରୁ ଥିବାରୁ ସିନ୍ଦୂରକୁ ମଧ୍ୟ ନାଗ କୋଲାଯାଏ, ସିନ୍ଦୂରପର ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣ) —୧ । ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
Nāraṅga 1. Nāraṅga (See)

୨ । ସିନ୍ଦୂର—2. Vermillion; red lead.

ନାଗରଚି—ଦେ. ବ (ଫା. ନଗାର୍‌ଚୀ, ନକ୍କାରଚୀ)—ଯେ ନାଗର ବଜାଏ—A drummer.
Nāgaracha
ନାଗରଚୀ, **ନଗାରଚୀ** (ନାଗର୍ଚି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗର ଦୋଳା—ଦେ. ବ—ବୃହତ୍ ଦୋଳାବଶେଷ—
Nāgara dolā A swing; seesaw; a whirlgig.
ନାଗରଦୋଳା, **ଝୁଲା, ରାମହିରୋଲା**

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅନେକ ଲୋକ ଏକଶ ଝୁଲି ପାରନ୍ତି । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ । ଚକ୍ରାକାର, । କେନ୍ଦ୍ରରେ ଲମ୍ବ ଠିଆ ବାଉରେ ଉପରକୁ ଓ ତଳକୁ ଚକ୍ରାକାରରେ ଗତି କରୁଥିବା ।]

ନାଗର ବର୍ଣ୍ଣକ—ଫ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗାଜର—
Nāgara barṇṇaka Carrot.

ନାଗର ମୁଥା—ଦେ. ବ (ଫ. ନାଗର ମୁସ୍ତକ) (ଦେଖ)
Nāgara muthā Nāgara mustaka (See)

ନାଗର ମୁସ୍ତକ—ଫ.ବ—ବଡ଼ ମୁଥା; ଏକପ୍ରକାର ଘାସର କନ୍ଦ ବା ମୂଳ—
Nāgara mustaka A kind of grass root, Mariscus Cyprus; Cyperus Scariobus; Cyperus Hexastychius Communis.
(ନାଗର ମୁସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଫ. ନାମ—କୋଡ଼, କଟସରୁକ, ଭଦ୍ରମୁସ୍ତ, ଗୁନ୍ଦ୍ରା, ନାଗରେଷ୍ଟା, ଚକ୍ରାଙ୍କା, ନାଦେୟୀ, ଚୂଡ଼ାଳା, ପିଣ୍ଡମୁସ୍ତା, ଶିଶିର, କଚ୍ଚରୁଦ୍ଭା, ଗୁରୁକେଶର, ଜଟିଳ, କଳାପିଙ୍ଗା, ବୃଷଧ୍ୱାଂକ୍ଷୀ କଳାଯିଙ୍ଗା, ଚକ୍ରାକ୍ଷା
ନାଗରମୁତା, ନାଗରମୁଥା
ନାଗରମୋଥା
ମ. ନାଗରମୋଥେଁ
ଗୁ. ନାଗରମୋଥ୍ୟ

[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ଘାସର ମୂଳ; ଏହାର ଡାଳ ନାହିଁ, ମୂଳରୁ ସରୁ ଓ ମୂଳଆଁ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଓ ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ ବାହାରେ । ଦଣ୍ଡର ଅଗରେ ଫୁଲ ଥେଇା ଢୋଇ ବାହାରେ । ଏହାର ମୂଳ ମୁଥାଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ସୁଗନ୍ଧ । ଏହା ଅନୂପ ପ୍ରଦେଶ ବା ନମ୍ନ ଆର୍ଦ୍ର ଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ । ଢେଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଘନ ସ୍ନେହ । ମୂଳରେ ଢୈ. ଭୁଙ୍ଗଗନ୍ଧୁଲକମ୍ ୬।୩୫ ମାତ୍ର ଘନ ଥାଏ । ଏହାର ଭା. ମୁଦ୍ଦକାର, ଗରମୋଥା ଗୁଣ ଉକ୍ତ, କଟୁ, କଷାସ୍ୱ ଓ ଶୀତଳ । ଏହା କଫ, ପିତ୍ତଜ୍ୱର, ଅତିସାର, ଅରୁଚି, ତୃଷ୍ଣା, ଦାହ ଓ ଭ୍ରମ ନାଶକ ।]

ନାଗର୍—ଦେ. ବ. (ଅ. ନକ୍‌କାର୍) —୧ । ମୃତ୍ତିକା ବା ଧାତୁ ନିର୍ମ୍ମିତ ଦ୍ୱାଣ୍ଡି ଆକାରର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବଶେଷ; ଭିଣ୍ଡିମ—
Nāgarā 1. Kettle drum.
ନାଗାରା; ନାଗରା
ନଗାଡ଼ା ବଜଜର୍ଘୋଷ ନାଗର ବାଦନ ତତ୍ତଳ—ଉଣ୍ଣ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲାସ ।

(ନାଗେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ବେଣୀ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଓ ମୁଣ୍ଡର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଥିବା, ଅଥଚ ପଛପାଖରୁ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର—
2, A kind of ornament of the head.

୩ । ନାଗର୍ ଜୋତା (ଦେଖ)
3. Nāgarā jotā (See)

ନାଗର୍ୱଜ—ଫ. ବ. (ନାଗ=ସର୍ପ; ଦ୍ୱସ୍ତୀ+ଧ୍ୱଜନ୍=ଧ୍ୱଜା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Nāgarāja ୧ । ବାସୁକି; ଅନନ୍ତ; ସର୍ପରାଜ—1. Bāsuki.
୨ । ଐରାବତ ଦ୍ୱସ୍ତୀ—2. Indra's elephant.

ନାଗର୍ୱଜ ଗତେ—ଦେ. (୧ । ନାଗର୍ୱଜ+ଗତି; ସମ୍ବୋଧନ; ୨ । ନାଗର୍ ଧ୍ୱଜ+ଗତେ)—୧ । (ଫ. ନାଗର୍ୱଜଗତିର ସମ୍ବୋଧନ) ହେ ଦ୍ୱସ୍ତୀ ପରି ଧୀର ମନ୍ଥରଗମନା ସ୍ତ୍ରୀ—
Nāgarāja gate +ଜଗତେ)
1. Oh lady having the gait of an excellent elephant.

୨ । (ଓ. ନାଗର୍+ଜଗତେ=ସଂସାରରେ) ପୃଥିବୀରେ ଲୋକସମାଜରେ ନାଗର୍ ବା ଉଣ୍ଡିମ (ବାଜୁଅଛୁ)—
2, To matter is widely proclaimed everywhere.
(ନାଗର୍ ଜଗତେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗର୍ୱଜଗତେ ଥରେ ନାଗର୍ୱଜଗତେ
ମୁଁ ତୋର ବୋଲ ବାଜୁଛୁ ନାଗର୍ ଜଗତେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଗର୍ ଜୋତା—ଦେ. ବ—ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଜୋତା—A kind of country-made pump shoes used in North and North western India.
ନାଗରାଜୁତା
ନାଗରାଜୁତା

ନାଗର୍ ଦେବା—ଦେ କି—୧ । କୌଣସି ବଷୟ ଭିଣ୍ଡିମଦ୍ୱାର୍ ଘୋଷଣା କରିବା—1. To proclaim a matter by beat of drum.
ନାଗରା ଦେଓୟା
ନାଗଡ଼ା ଦେନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବଷୟ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଘଟ କରିବା—2. (figurative) To publish a matter widely.

ନାଗର୍ ବାଜିବା—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚାରିତ ହେବା—
Nāgarā bājibā (a matter) Being published or known widely.
ନାଗରା ବାଜା
ନଗାଡ଼ା ବଜନା ମୁଁ ତୋର ବୋଲ ବାଜୁଛୁ ନାଗର୍ ଜଗତେ - ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଗର୍ୱମ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଅଳଙ୍କାରବଶେଷ—
Nāgarām A kind of ornament.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗରକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନଗର +ଜବାସାର୍ଥେ. ଇକ)—
Nāgarika (ନାଗରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ନଗରବାସୀ—1. Living in a town; residing in a town; townbred.
୨ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to a city; civic; urban.
୩ । ନଗର ରକ୍ଷୀ—3. Guarding a town.
ସ. ବ—୧ । ସହରିଆ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Citizen; townsman.
୨ । ସହରରୁ ଆଦାୟ କରଯିବା ଶୁଳ୍ଲ—2. The toll levied from a town; town duty (Apte).
୩ । ନଗର ରକ୍ଷୀ ସେନା—3. Town police.

ନାଗରୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନଗରଜାତା—
Nāgarī Town-bred (woman).
(ନାଗର—ପୁଂ) ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
୧ । ରସିକା ନାରୀ—1. A clever intriguing woman; beaux.
୨ । ପରପୁରୁଷାସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman who carries on clandestine love-intrigues.
୩ । ପ୍ରଣୟିନୀ—
3. One's beloved; sweet-heart (woman).
୪ । ସ୍ନୁହୀ; ସିଜ୍—4. Euphorbia.
୫ । ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷରର ପ୍ରକାର ଭେଦ—
5. A kind of Debanāgari script.

ନାଗରୀଢ଼—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନାଗରୀ=ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅ. ଜଘାଡନ) —୧ । ନାଗର—
(ନାଗରୀଢ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A libertine; a rake.
୨ । ଲମ୍ପଟ—2. A lecher.
ଦୁଇ ଜଣ ମେଡ଼େ ମାରୁଛ ନାଗରୀଢ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଅବ ।
୩ । ବିଟ—3. A catamite.
୪ । ଉପପତି—
4. An illicit lover; a paramour.
୫ । ବିବାହ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ; ଭଲଲୋକ—
5. A matchmaker (Apte).
ସ. ବଣ—ନଗରଜାତ—
Town bred; produced in town.

ନାଗରୁକ—ସ. ବ—୧ । ସିନ୍ଦୂର (ଶବ୍ଦ ରତ୍ନାବଳୀ)—
Nāgaruka 1. Vermillion; red lead.
୨ । ନାରଙ୍ଗ (ଦେଶ)—
2. Nāranga (Apte) (See)

ନାଗ ରେଣୁ—ସ. ବ—ସୀସକ ଜାତ ସିନ୍ଦୂର (ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—
Nāga renu Vermillion; red lead.

ନାଗରେୟକ—ସ. ବଣ. (ନଗର + ଜବାସାର୍ଥେ + କ ଯୋଗ; ଏଯ ଆଗମ)—୧ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Municipal; relating to a town.
୨ । ନାଗରକ; ନଗରବାସୀ—2. Town-bred.

ନାଗରୋତ୍ଥା—ସ. ବ— ନାଗରମୁଥା—
Nāgarotthā Cyperus Scariobus.

ନାଗର୍ଜ୍ୟ—ସ. ବ. (ନାଗର + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—ଚତୁରତା—
Nāgarjya Cleverness; shrewdness (Apte).

ନାଗଲ ଚତୁର୍ଥୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଗ ଚତୁର୍ଥୀ)—
Nāgala chaturthī ନାଗ ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)
ନାଗଲ ଚତୁଠି / ନାଗୁଲ ଚତୁଠି } ଅନ୍ୟରୂପ
Nāga chaturthī (See)

ନାଗ ଲତା—ସ. ବ. (ନାଗ + ଲତା)—
Nāga latā ୧ । ପାନଲତା—1. Betel creeper.
୨ । ଉପସ୍ଥ; ଲିଙ୍ଗ—2. Penis.

ନାଗ ଲୋକ—ସ. ବ. (ନାଗ + ଲୋକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Nāga loka ପାତାଳ; ରସାତଳ—The nether regions; the mythological abode of the serpents
(ଯଥା—ନାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ନାଗ ସମ୍ଭବ—ସ. ବ. (ନାଗ+ସମ୍ଭବ=ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāga sambhaba ସୀସକ ଜାତ ସିନ୍ଦୂର—
(ନାଗସିନ୍ଦୂର—ଅନ୍ୟରୂପ) Red lead; vermillion.

ନାଗ ସାପ—ଦେ. ବ. (ନାଗ + ସର୍ପ)—
Nāga sāpa ଗୋଖର ସାପ—
ଗୋଖୁରା, କେଅଟିଆ ସାପ Cobra-de-capillo.
ଗହୁମନ
[ଽ—ନାଗ ସାପର ମାଂସକୁ ଶୁଖାଇ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କର ସେବନ କଲେ କୁଷ୍ଠ ରୋଗ ନବାରତ ହୁଏ—ଦରେକୁଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

ନାଗସାହ୍ୱୟ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗସ=ହସ୍ତୀ+ଆହ୍ୱୟ=ନାମ)—
Nāgasāhwaya ହସ୍ତିନାପୁର—Hastinā, the capital of ancient India.

ନାଗସୁଗନ୍ଧା—ସ. ବ— ନାକୁଳୀ (ଦେଖ)
Nāgasugandhā Nākulī (See)

ନାଗହଂସ—ଦେ. ବ—ଶିଉଳକୁ ଅଟକାଇବା ନମନ୍ତେ ଚଉକାଠରେ ଲଗା ଯାଇଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଲୌହ ବଳୟ ବା ସୋରଷିଆ; କୁଣ୍ଡୁଖ—A semi-circular hook or hasp attached to a door-chain; staple; loop for a door-chain.

ନାଗା—ଦେ. ବ. (ସ. ନଗ୍ନ)—
Nāgā ନାଗା
୧ । ଜଲଙ୍ଗ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
1. A class of anchorites who wear no clothing.
୨ । ଘୁଙ୍ଗରେ ଦଣ୍ଡବତ୍ତ ସମୟରେ ଗୋସାଣୀ ଯାତ୍ରରେ ବାହାରିବା ସର୍ପ ଓ ବିବିଧ ଅସ୍ତ୍ର ଭୂଷିତ ଦ୍ୱାର ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Persons armed with various weapons and serpents, accompanying the Gosāṇi jātrā procession in Puri town during the Durgā pūjā festival.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଆସାମର ପର୍ବତବିଶେଷ—
3. The Nāgā hills in Assam.
୪ । ନାଗା ପର୍ବତବାସୀ ଯାଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ —
4. Name of a wild tribe inhabiting the Nāgā hills.
୫ । ନାଗା ଜାତିର କଥିତ ଭାଷା ·4. The spoken language of the Nāgā tribe
ପୁ.ଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ହସ୍ତୀମାନଙ୍କର ରୋଗବିଶେଷ—
A kind of disease of the elephants.
[ଦ୍ର—ଏହା ରୋଗ ହେଲେ ହାତୀ ମାଣ୍ଟ ଖାଆନ୍ତି ।]

ନାଗାଖ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ନାଗ + ଆଖ୍ୟା; ବହୁବ୍ରୀ.ସ.)— ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāgākhya Nāgakeśara (See)

ନାଗାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ.—ହସ୍ତିନାପୁର—
Nāgāṅga A name of the old Delhi.

ନାଗାଙ୍ଗନା—ସଂ· ବ. (ନାଗ + ଅଙ୍ଗନା)—୧ । ହସ୍ତିନୀ—
Nāgāṅganā 1. A female elephant.
୨ । ହାତୀର ଶୁଣ୍ଢ—2. The proboscis of an elephant (Apte)·
୩ । ନାଗ ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
3. A female of the Nāga tribe.

ନାଗାଣି—ଗ୍ରା. ବଶ.—ବର୍ଷକ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ (ଗୁକର)—
Nāgāṇi (servant) Employed for a year.
ଲାଗ ମଇଠା (ଯଥା—ମୁଁ ମୁଲଆ ଗୋଟିଏ ନାଗାଣି କରିଛି ।)

ନାଗୁଆ ଗ୍ରା. ବ.—୧ । ଲଗେ ଲଗେ କରି ଯିବା କର୍ମ—
ନାଗାଡ଼, ନାଗାଡ଼ 1. A continuous work.
ନାଗାତାର ୨ । କ୍ରମ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ କ୍ରମ—
2. Continuity; unbroken series.

ନାଗାଧିପ—ସଂ. ବ·—(ନାଗ + ଅଧିପ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ନାଗଶ୍ରେଷ୍ଠ; ବାସୁକି—1. Bāsuki.
(ନାଗାଧିପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଐରାବତ—
2. Indra's elephant.

ନାଗାନନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଶ୍ରୀହର୍ଷଙ୍କ ରଚିତ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକବିଶେଷ—
Nāgānanda The title of a Sanscrit drama by Śrīharsha.

ନାଗାନ୍ତକ—ସଂ. ବ.—(ନାଗ+ଅନ୍ତକ=ନାଶକ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nāgāntaka ୧ । ଗରୁଡ଼—1. Garurda.
ନାଗାରିଷ୍ଟ, ନାଗାଶନ, ନାଗାରି —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ମୟୂର—3. Peacock.
୪ । ବନ୍ୟା କର୍କୋଟକୀ; ଅଷାଢ଼ୁଆ—
4. Memordica Dioecica-mele (fruit and creeper).

ନାଗାନ୍ତକ ବିଦ୍ୟା—ପୁ. ବ.—(ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ Nāgāntaka bidyā ହୋଇଥିବାରୁ)—୧ । କୃଷ୍ଣି ଗାରୁଡ଼ି; (ନାଗାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର—
1. Black magic; charms.
୨ । ଧାତୁର ମାରଣ ଜାରଣବିଦ୍ୟା; ହିନ୍ଦୁ ରସାୟନ ତତ୍ତ୍ୱ—
2. Hindu alchemy.
୩ । ସର୍ପ ବଶୀକରଣ ବିଦ୍ୟା—3. Snake-charm.

ନାଗାବଳୀ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ନାମ)—ଏକ ନଦୀର ନାମ—
Nāgābalī The name of a river.

ନାଗାରି—ଦେ. ବ—୧ । ବନ୍ୟ ତୃଣବିଶେଷ—
Nāgāri 1. A kind of wild grass.
[ଦ୍ର—ଏହା ଧଳାଚଡା ଗୁଳୁଫରୁ; ଫୁଲ ଧଳା; ଏ ଗଛ ଜଳକଷରେ ସାଧ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]
୨ । ନାଗାନ୍ତକ (ଦେଖ)—2 Nāgāntaka (See)

ନାଗାର୍ଜୁନ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବୌଦ୍ଧ ମହାଯାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମହାପୁରୁଷବିଶେଷ—Name of a Buddhist reformer.
Nāgārjuna
[ଦ୍ର--ଏ ବିଦର୍ଭ ଦେଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧୦୦ଠାରୁ ୨୫୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କର ପରମାୟୁ ୭ବର୍ଷ ଥିବାର ଜଣାଯିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ପିତା ମାତା ନାଗ ଦେବ ଓ ଏମାନଙ୍କୁ ନାଳନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷିତ ଥିଲେ । ଇନ୍ଦୁ ଏ ବିଷୟରେ ବହିଛି । ହିନ୍ଦୁ ରସାୟନଶାସ୍ତ୍ର—ଗୁଣୀ, ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର, ଭୁଷ୍ଟୁକା, ଧାତୁର ଜାରଣ, ମାରଣ, ଓ ବୌଦ୍ଧତନ୍ତ୍ର ମତରେ ସାଧନା ଏ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ ଓ ବୌଦ୍ଧ ମତର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣେତା । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନର ନାମ, ମାଧ୍ୟମିକ ସୂତ୍ର । ଏ ମଧ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଚଳସ୍ତା ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଗାଲାବୁ—ସଂ. ବ—ଲମ୍ବା ଭୁମ୍ବା; ବଡ଼ ଲଉ—
Nāgālābu A kind of circular big gourd.

ନାଗାଶନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ବା ଜୃପପଦ ତତ୍ ବା ବହୁବ୍ରୀ.ହି;ନାଗ=ସର୍ପ +ଅଶନ=ଭକ୍ଷକ, ଭକ୍ଷଣ)—ଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Nāgāśana Garurda (See)

ନାଗାହ୍ୱ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନାଗ=ହସ୍ତୀ + ଆହ୍ୱା=ନାମ)—
Nāgāhwa ହସ୍ତିନାପୁର—Hastinā, the ancient capital of India.
(ନାଗାହ୍ୱୟ--ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗାହ୍ୱା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲକ୍ଷଣାମୂଳ (ଦେଖ)
Nāgāhwā Lakshaṇā mūla (See)

ନାଗିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗିନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ନାଗଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Nāginī 1. Nāgadantī (See)
୨ । ତାମ୍ବୂଳ; ପାନ—2. Betel plant; piper betel.
୩ । ଦୁର୍ଗା—3. A name of Goddess Durgā.
୪ । (ନାଗ + ଈ) ନାଗୁଣୀ—4. A female serpent.

ନାଗିବା—ଗ୍ରା. କି—ଲଗିବା (ଦେଖ)
Nāgibā Lāgibā (See)

ନାଗି ହେବା—ଗ୍ରା. କି—ଲଗି ହେବା (ଦେଖ)
Nāgi hebā 'Lāgi hebā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ୠ	ଌ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ଏ	ଓ	ଌ	ୡ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

ନାଗୀ— ସ. ବ— ୧ । (ନାଗ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)
Nāgī (ପଣୀଭୂଷଣ) ଶିବ—1. Śiba.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ + ଈ) ନାଗଜାତୀ; ନାଗୁଣୀ—
2. A female serpent.
୩ । ହସ୍ତିନୀ—3. A female elephant.

ନାଗୁଆ— ଗ୍ରା. ବିଣ— ୧ । ନିତ୍ୟ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ବା ନିଆ ଯାଉଥିବା
Nāguā (ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି)—1. (commodities) Which
ବନ୍ଦେଜ୍ are taken or supplied regularly
ଲଗାର, ବନ୍ଧେଜ every day.
୨ । ନିତ୍ୟ କୌଣସି ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଉଥିବା ବା ନେଉଥିବା
(ବ୍ୟକ୍ତି)—2. (a person) Who supplies or takes any article every day.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିତ୍ୟ କରୁଥିବା ବା କରାଉଥିବା
(ବ୍ୟକ୍ତି)—3 (a person) Who uses to do any work every day.

ଗ୍ରା. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ (ଦୁଧ, ଦିଅ, ପତ୍ରବା)
କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଯୋଗାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା—
An arrangement for the regular daily supply of any commodity to a person.

ନାଗୁଣୀ— ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ନାଗୀ, ନାଗିନୀ)—ନାଗ ସ୍ତ୍ରୀ—
Nāgunī A female serpent.
ନାଗିନୀ ଦେମକୁନ୍ଦ୍ରି ବାହାର ବ କାଳୀ ନାଗୁଣୀ—ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚ୍ଚଦ୍ରମାସ୍ୱଣ ।
ନାଗୀନ

ନାଗୁଲ— ଦେ. ବ— କର୍ଣ୍ଣର ନାଗାକୃତି ଅଳଙ୍କାର—
Nāgula An ear-ring shaped like a serpent.

ନାଗେନ୍ଦ୍ର— ସ. ବ (ନାଗ + ଇନ୍ଦ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନାଗରାଜ (ଦେଖ)
Nāgendra Nāgarāja (See)
(ନାଗେଶ, ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗେଶର— ଦେ. ବି (ସ. ନାଗକେଶର)— ୧ । ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāgeśara Nāgakeśara (See).
(ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାପୁଆକେଲାମାନେ ଯେଉଁ ସୁସ୍ୱର
ନାଗେଶର ବଂଶୀବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ସାପକୁ ଖେଳାନ୍ତି ଓ ଗାଡରୁ ସାପ
ନାଗକେଶର ବାହାର କରାଇ ଆଣନ୍ତି—
A kind of flute blown by snake charmers and snake catchers.

ଡେ— ନାଗକେଶରଲ୍ ସ. ବ— ୧ । (ନାଗ = ହସ୍ତୀ + ଈଶ୍ୱର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ବଡ଼ ହାତୀ—1. A big elephant.
୨ । ସର୍ପଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. The chief of serpents.
(ଦେଶଜ ୨ୟ ଅର୍ଥ ଓ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥର ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ । ଯଥା—
ନହେ ଅବାସ ଘର, ମାନସ ସରୋବର, ଶୂନ୍ୟ ନାଗେଶ୍ୱର ଭବ ।
ଭବମୁର୍ଯ୍ୟ. ସର୍ବଜ୍ଞଶାଣ ।)

ନାଗେଶର— ଦେ. ବ (ସ. ନାଗ + ଈଶ୍ୱର) —
Nāgeśari ସାପୁଆକେଲାମାନେ ବଜାଇବାର
(ନାଗଶର, ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକପ୍ରକାର ଫେଁ ଏକାଲୀ—
A kind of flute blown by snake charmers.
[ଦ୍ର— କେଲାମାନେ ଏହାକୁ ବଜାଇଲେ ନାଗମାନେ ଗାଡରୁ ବାହାରନ୍ତି ଓ ଫଣା ଝେଡ଼ ଏହା ଶୁଣନ୍ତି । ଏହାର ମୁହଁ ଓ ଅଗରେ ନଳ ଥାଏ ଓ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ଭୁମ୍ପି ଥାଏ ।]

ନାଗେଶ(ଶ୍ୱ)ରିଆ କେଳା— ଦେ. ବ—ସାପୁଆ କେଳା (ଦେଖ)
Nāgeśa(śwa)riā kelā Sāpuā kelā (See).

ନାଗୋଦର— ସ. ବ— ୧ । ଶରୀର ଆବରଣ କରିବା ସାଞ୍ଜୁ—
Nāgodara 1. A breastplate (Apte).
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଗର୍ଭୋପଦ୍ରବ; ଗର୍ଭିଣୀର ରୋଗବିଶେଷ—
2 A peculiar disease of pregnancy (Apte).

ନାଙ୍କର— ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ନାକର (ଦେଖ)
Nāṅkarā Nākarā (See).

ନାଙ୍ଗ(ଙ୍ଗୁ)ଡେଇବା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଗ୍ରା. କି— ଲାଙ୍ଗୁଡ଼େଇବା ଇତ୍ୟାଦି
Nāṅg(ṅgu)ṛdeibā (etc) (ଦେଖ)—Lāṅguṛdeibā etc (See

ନାଙ୍ଗୁଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)— ଗ୍ରା. ବି—ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāṅguṛda (etc) Lāṅguṛda etc (See).

ନାଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଗ୍ରା. ବ— ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāṅguṛdā (etc) Lāṅguṛdā etc (See).

ନାଙ୍ଗୁଡ଼ି— ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲୁଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nāṅguṛdi Luṅguṛdā (See).
(ନାଙ୍ଗୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଚ୍ ନୁଗା— ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—ନାଚ ତମାସା—
Nāch-nuchā Nācha tamāsā.
ନାଚଟାଚ **ନାଉଚଚ**

ନାଚ— ଦେ. ବ (ସ. ନୃତ୍ୟ; ଗ୍ରା. ନଚ୍, ନାଚ)—ନୃତ୍ୟ, ନାଟ—
Nācha Dancing.
ନାଚ **ନାଚ**

ନାଚକର— ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନୃତ୍ୟକର)—ନର୍ତ୍ତନକାରୀ; ନାଟୁଆ—
Nāchakarā Dancer.
ନାଚଓଳା **ନଟୁଆ**

ନାଚ କୁଦ— ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)(ସ. ନୃତ୍ୟ + କୁର୍ଦ୍ଦନ)—ନାଚକୁଦା
Nāchaṭkuda (ଦେଖ)—Nāchakudā (See)
ନାଚକୁଦ ନ କଲେ ପାଣି ଗୋଇଥା ହୁଏ ?
ପଲ୍ଲୀଗୀତ. ହରି. ଅମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନାଚକୁଦା— ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ) (ସ. ନୃତ୍ୟ + କୁର୍ଦ୍ଦନ)—
Nāchakudā ନାଚିବା ପରି ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫ ଝମ୍ଫ—
ନାଚାକୁଁଦା Skipping and capering;
ନାଚନା କୁଦନା dancing and frisking

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଉସବ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟତୀତ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ନାଚଖାନା —ଦେ. ତ.—ସଂ. ନୃତ୍ୟ; ଫା. ଖାନା)—୧ । ନୃତ୍ୟଶାଳା—
Nāchakhānā 1. Ball-room; a room where dancing takes place.
ନାଚଘର, ନାଚମଣ୍ଡଳ —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନୃତ୍ୟଶାଳାର ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ—
2. Festive party where dancing is performed.
କେଉଥର ଦେଇଅଛ ନାଚଖାନା । ରଘୁନାଥ. ଦରବାର ।

ନାଚ ଖେଲ —ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ+ଖେଲ)—ନର୍ତ୍ତନ ଓ କ୍ରୀଡ଼ା
Nācha khela କୌତୁକ—Dancing and sport.
ନାଚାଖେଲା **नाचना खेलना**

ନାଚ ଗାଉଣା —ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ ଓ ଗାନ; ଅନୁରର ଶବ୍ଦ)—
Nācha gāuṇā ନୃତ୍ୟ ସହ ଗୀତ—Musical performance consisting of singing and dancing.
ନାଚ ଗାଓନା **नाचना गाना**

ନାଚଣି —ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ) – ୧ । ନୃତ୍ୟ; ନର୍ତ୍ତନ—
Nāchaṇi 1. Dancing.
ନାଚମ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ.—ନର୍ତ୍ତକୀ—
नाचना 2. A female dancer.
ନାଚନୀ **नाचनेवाली, नटी**

ନାଚଣି ପଖି(କ୍ଷି) —ଦେ. ବି.—ଉନ୍ନତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଜଳଛ ଦଣ୍ଡ
Nāchaṇi pakhi (kshi) ଆକାରର କାଠି, ଯାହାର ଦୁଇ
ନାଚନୀ ପାଖୀ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବସ୍ତ୍ରସୂତା ଓହୋଳା ସାଇ ଥାଏ—
ନାଚୁଣି ପଖି, ନାଚେଣି ପଖି —ଅନ୍ୟରୂପ A stick from the two ends of which threads hang (a part of weaver's equipment).

ନାଚଣୀ —ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ନର୍ତ୍ତକୀ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକୀ—
Nāchaṇī 1. Dancing woman.
ନାଚୁଣୀ, ନାଚେଣୀ —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନାଚଣି ପଖି (ଦେଖ)
2. Nāchaṇi pakhi (See)
ନାଚନୀ ୩ । ଆଖି ତୋଳାର ପୁଅ—
नाचवाली 3. The pupil of the eye.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ମାକଡ଼ି (୨) (ଦେଖ)
Mākirḍi (2); (See)

ନାଚ ତମାସା —ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ ଓ ଆ. ତମାସା) ଏକାର୍ଥବୋଧକ
Nācha tamāsā ସହରର ଶବ୍ଦ)—୧ । ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି; ନାଚ
ନାଚ ତମାସା ତାମସା—1. Dance and music.
नाच तमासा ୨ । ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ—2. Revelry.
(ନାଚତାମାସା, ନାଚତମାସା, ନାଚରଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଚନ —ଦେ. ବିଣ.—ନୃତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāchani Pertaining to dancing.
ଦେ. ବି.—ନାଚବାର ବେତନ—
Wages received for dancing.

ନାଚବାଲ୍ଲ —ଦେ. ବି. ପୁଂ—(ପ୍ରା. ନଚ + ଫା ପ୍ରତ୍ୟୟ ବାଲ୍ଲ)—ନର୍ତ୍ତକ;
Nāchabāḷā ନାଚୁଆ—Dancer
ନାଚଓଲା **नाचवाला**
(ନାଚବାଲ୍ଲ ଅଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାଚବାଲ୍ଲ, ନାଚବୁଆଲ୍ଲ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଗର—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲଗ୍‌ରହ୍; ନାଗ୍‌ରହ୍)—
Nāchāra ୧ । ଜରୁଯାସ୍ୱ, ଅନନ୍ୟୋପାୟସ୍ୱ—
ନାଚାର 1. Having no other alternative or
लाचार, नाचार resource; resourceless.
(ନାଗ୍‌ସ୍ୱ—ବି) ୨ । ଜରୁଞ୍ଚସ୍ୱ—2. Helpless.
୩ । ଜରୁଶ—3. Hopeless.

ନାଚ କୁଦ ହେବା —ଦେ. କ୍ରି—ଲମ୍ଫ ଝମ୍ଫ କରିବା—
Nāchi kudi hebā To frisk or caper about.
ନାଚା କୁଦା **नाचना कूदना**
(ନାଚବା କୁଦବା, ନାଚବା ଡେଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଚିକେତାଃ ସଂ. ବି. (ନାଚିକେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nāchiketāḥ ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ଋଷିବିଶେଷ, ଗୌତମଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2. Name of a sage.

ନାଚିବା – ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ, ପ୍ରା. ନଚ ଧାତୁ)—
Nāchibā ୧ । ନୃତ୍ୟ କରିବା; ତାଳ,ମାନ ଓ ବାଦ୍ୟ ଅନୁସାରେ
ନାଚା ପଦସଞ୍ଚେପ କରିବା—1. To dance.
नाचना ନାଚରେ ସହ ମଧ୍ୟରେ ସହ ଦୋଇ ।
[ନଗ୍(ଚେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ଲମ୍ଫଝମ୍ଫ କରିବା—2. To caper about; to jump or frisk about.
କେତେ ଲେକେ ସେ ସୈନ୍ୟେ ନାଚ ଲଗାଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ ସଭା ।
୩ । ରାଗରେ କମ୍ପିବା—3. To shake with anger.
୪ । ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବା—4. To vibrate; to oscilate; to throb.
କ୍ଷଣକେ ନାଚ ଉଠିବ ଜୀବନ-ଶୋଣିତ । ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତଳ ଗାଥା ।
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବଦା କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା— 5. (figurative) To constantly appear before a person's fancy; to dance before the mind's eye.
(ଯଥା—ଜଗବନ୍ଧୁ ମୋତେ ଖଡ଼ ଏଠାରୁ ଘିବା ଦନଠାରୁ ତା ରୂପ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚୁଛି ।)
[ଦ୍ର—ନାଚବା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ କୁଦବା, ଖେଳବା, ଡେଇଁବ କ୍ରିୟା ସହରରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ନାଚବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଉଠିବା, ଘିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ନାଚବା କୁଦବା —ଦେ. କ୍ରି. (ସହରର)—ନାଚକୁଦ ହେବା—
Nāchibā kudibā To frisk or caper about.
ନାଚାକୁଁଦା **नाचना कूदना**

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଚଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ ନାହିଁ ଦେଖିଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ— ଉଗ (ନ୍ୟାଯୁ)—
Nāchilā lokaku lāja nāhiñ dekhilā lokaku lāja
ନାଚନ୍ତୀର ନାହିଁ ଲାଜ ଦେଖନ୍ତୀର ଲାଜ ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କୌଣସି
नाचेको लाजन देखेको लाज ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ
ନ କରେ, ତଦ୍ଦୃ ଦେଖଣାହାରା ତାହା ଦେଖି ଲଜ୍ଜିତ
ହୁଏ, ସେ ସ୍ଥଳରେ ଏ ଉଗ କୁହାଯାଏ; ଏହିପରି, ଦୁଇଥି
ଲୋକକୁ ଲାଜ ନାହିଁ ଦେଖିଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ—
A proverb uttered when a person doing an act does not feel shame for it but persons who witness it feel ashamed.

ନାଚ ଦେ. ବ—୧ । (ଫ. ଲକ୍ଷ୍ୟ) ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁକ
Nāchha ଆଦି ଦାଗିବା—1. Firing of a gun by aiming
ଦାଗା **लक्ष, निशाना** at a target.
ଦାର୍ଗ, ଛେଁକା ୨ । (ଲକ୍ଷ=ଚିହ୍ନ) ତାତିଲା ଲୁହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି
दाग ଜୀବର ଚମଡ଼ାରେ ଦାଗ ଦେବା; ଚିଆଁ—2. Searing
of the skin with a red hot iron.
ନସ୍ୟି **नस** ୩ । (ଫ. ନସ୍ୟ) ନାସ; ନସ୍ୟ—3. Snuff.

ନାଚ୍ଛଦାନି—ଦେ. ବ. (ଫ. ନସ୍ୟଧାନୀ)—ନାସ ରଖିବା ଡିବା—
Nāchhadāni Snuff box; a receptacle for snuff.
ନସ୍ୟଦାନ **नसदानी**

ନାଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଲକ୍ଷ୍ୟ)—୧ । ବନ୍ଧୁକ ମାରିବା—
Nāchhibā 1. To fire a gun.
ବନ୍ଧୁକଦାଗା ୨ । ବନ୍ଧୁକଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବା—
बन्धुक चलाना 2. To fire a gun at a target.
(ନାଚ୍ଛି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
निशाना करना ୩ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା; ଲକ୍ଷ କରିବା—
3. To aim at a target
ସାଧାରଣ ଅନୁଜ୍ଞା ପ୍ରାପ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ଦକ୍ଷ
ତୁଚ୍ଛ ଅନୁଜ୍ଞା କି ନାଚ୍ଛଇ ଧୂର୍ଜଟି – ପ୍ରଧାନାଥ. ନଦକେଶ୍ୱର ।
ଦାଗା, ଛେଁକା ୪ । ତାତିଲା ଲୁହା ଦ୍ୱାରା ଦେହରେ ଦାଗଦେବା—
दागना 4. To sear with a red hot iron.
ଲାଗାନ **सुलगाना** ୫ । ପ୍ରଦୀପକୁ ଲଗାଇବା ବା ଜଳାଇବା—
5. To light a lamp.
୬ । ବାଣ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା—
6. To set fire to a fire-work.

ନାଚ୍ଛେନା—ବି.ଦେ. (ଆଳ) ବ—ଅପରିଷ୍କୃତ; ଅବର୍ଜିଆ—
Nāchhenā Unclean; dirty.

ନାଚ୍ଛୋଡ଼୍—ଦେ. ବଣ. (ହି. ନାଛୋଡ଼; ଫା. ନଛୋଡ଼ବାନ୍ଦା)—
Nāchhord ୧ । ଏକ ଜିଦିଆ; ନିବନ୍ଧଶୀଳ—
(ନାଚ୍ଛୋଡ଼ବନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Importunate.
ନାଛୋଡ଼ବାନ୍ଦା ୨ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଛଡ଼େ ନାହିଁ—
नछोड़ बंधा 2 Pertinacious; presevering; dogged; that which sticks to a thing with tenacity.
ନିଜେ ନାଛୋଡ଼ ବନ୍ଦା ଅନ୍ୟର ଛାଡ଼ରେ । ନଥିବା ଉକ୍ତି. ଜବତା ।

ନାଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ଲଜ୍ଜା)—ଲାଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāja (etc) Lāja etc. (See)
लाज ଲାଜ ନାଜ ନ ଥାଏ ଯୋଉ ମୁଁନ; ଉଣାରୁ ନ ଥାଏ ଉତ୍ତରବାରୁ—ଉଗ ।

ନାଜକ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା ନାଜୁକ୍)—
Nājak ୧ । କୋମଳ—1. Soft
ନାଜକ ୨ । ସୁକୁମାର – 2 Delicate.
नाजुक ୩ । ପତଳା—3. Thin.
୪ । ଯେ ସହ୍ୟଶକ୍ତି ନଥିବ—4. Not capable of enduring hardship or rough usage.

ନାଜକୁର୍(ଲା)—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ ଲଜ୍ଜାଳୁଲ; ଲଜ୍ଜାଳୁ) —
Nājakurā(Lā) ସ୍ୱଭାବତଃ ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—
ନାଜୁକ **लजीला** Modest by nature.
[ନାଜକୁର(ଳ)ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଜକୁର(ଳ)—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ. ଲଜ୍ଜାଳୁଲା; ଲଜ୍ଜାଳୁ)—
Nājakuri(Li) ଲଜ୍ଜାଳୁଲା—Bashful; modest;
ନାଜୁକ **लजीला** shy (woman).
[ନାଜକୁର୍(ଲା)—ପୁଂ) ଗ୍ରା. ବ—ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା—
[ନାଜକୁରେ(ଇଲ)—ଅନ୍ୟରୂପ) The thorny mimosa creeper.
[ଦ୍ର—ନାଜକୁର ଲତା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏକ ପ୍ରକାର ପତ୍ରଅକ୍ଷ ଭିତରେ ଜନ୍ମେ ଓ କଣ୍ଟକୀ; ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପାଣି କୂଳରେ ଜନ୍ମେ ଓ ଅକଣ୍ଟକୀ; ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଲୋକେ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ନାଜକୁର ବଦନ—ଫ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ସରୁ
Nājakuri badana ଗୁଡ଼ିଲର ଧାନ—A kind of fine
(ନାଜକୋଳ ବଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) paddy producing a rice with a mild sweet scent.

ନାଜକୁର୍ ଲତା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା)—
Nājakuri latā ଲାଜକୁର ଲତା—
ନାଜୁକ ଲତା A sensetive throny creeping plant;
लजउनी लता Mimosa Pudica.

ନାଜକୋଲା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ—ନାଜକୁର୍ (ଦେଖ)
Nājakolā Nājakurā (See)
(ନାଜକୋଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାଜକୋଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଜକୋଳ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବ—ନାଜକୁର (ଦେଖ)
Nājakoli Nājakuri (See)

ନାଜର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନାଜାର୍)—
Nājar ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଦର୍ଶନ ବା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ
ନାଜୀର କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
नाजीर 1. Inspector; supervisor.
(ନାଜିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଦାଲତରେ ବାଦୀପ୍ରତିବାଦୀଙ୍କ ହୁକୁମ ତାମିଲ୍ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ପିଆଦାମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର କର୍ମଚାରୀ—2. Nazir; bailiff of a court; the officer controlling the peons of a court.
[ଦ୍ର—ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀରେ ଚଳିଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
2. A name given to Mahomedan males.

ନାଜର୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ନଜାରତ୍; ଫା. ନାଜର୍ + ଖାନହ୍)
Nājar-khānā ନଜାରତ୍; ନାଜରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
ନାଜୀରଖାନା Nizarat; the office of a Nazir.
ନାଜୀରଖାନା (ନାଜରୁଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଜାରତ—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ନଜାରତ୍)—୧ । ନାଜରୁଖାନା;
Nājarati ନାଜରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
ନିଜାରତ The office of a Nazir.
ନଜାରତ,ତି) ୨ । ନାଜରଙ୍କ କର୍ମ—
(ନାଜରତ; ନାଜରତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) The act of a Nazir.

ନାଜାରିତ—ବୈଦେ. ବି. (ବାଇବ୍‌ଲ୍ ଅନୁବାଦ)—ବାଇବ୍‌ଲେଖିତ ଗାଲିଲି
Nājārita ଦେଶର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ବା ନଗର—
A village or town in the district of Galillee; Nazareth; a country mentioned in the Bible.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ ଥିଲେ, ଏଥିପାଇଁ ଯିଶୁଙ୍କୁ ନାଜାରତର ଯିଶୁ ବୋଲି ଯାଏ ।]

ନାଜାରିୟ—ବୈଦେ. ବିଶ.—(ବାଇବ୍‌ଲ୍ ଅନୁବାଦ)—ନାଜାରିତ
Nājāriya ଦେଶବାସୀ - Nazarene

ନାଜିମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—୧ । ମାନେଜର; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
Nājim 1. Manager; supervisor.
ନାଜିମ ୨ । ଭାରତରେ ମୁସଲମାନ୍ ଶାସନ କାଳରେ କୌଣସି ପ୍ରଜ୍ୟ
ନାଜିମ ବା ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଜାସ୍ୱ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—2. A governor of a province under the Mahomedan rule of India.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ଅଧୀନ ପ୍ରଦେଶର ବା ପ୍ରଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶାସନଭାର ଏହାଙ୍କ ଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥିଲା ।]

ନାଜିମାତ୍—ଦେ. ବି. (ବହୁବଚନ)—ଲଉଆଜିମା (ଦେଖ)
Nājimāt Laūājimā (See)
ନଓୟାଜିମାତ **ନବାଜମା**

ନାଜିହାଲ—ଦେ. ବିଶ.—(ଫା. ନାଜାହାଲ୍=ଅନୁକମ ଦଶା; ଫା.
Nājihāla ନାଜୁକ୍‌ହାଲ୍=ସୁକୁମାର ଅବସ୍ଥା—Delicate
ନାଜେହାଲ **ନାଜାହାଲ** situation—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)
ନାଜୁକହାଲ
ନାଜେହାଲ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ଅକାନ୍ତ; ବିପନ୍ନ; ଅନୁକମଦଶା-ଗ୍ରସ୍ତ—1. Reduced to extreme wretchedness; at bay.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ—2. Much tired.

ବୈଦେ. ବି.—ଅତି ବିପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା—
A state of extreme wretchedness or misery

ନାଜୁକ—ଦେ. ବିଶ. ତ୍ରି—(ବଙ୍ଗଳା ଲାଜୁକରୁ ଅନୁକୃତ)—(ଫ. ଲଜ୍ଜାଳୁ)
Nājuka ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—Coy; shy; modest.
ନାଜୁକ ବୈଦେ. ବିଶ.—ନାଜକ (ଦେଖ)—
ନଜୀଲା (ନାଜୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nājaka (See)

ନାଜୁକୁର୍(ଲା)—ଗ୍ରା. ବିଶ. ତ୍ରି. —ନାଜକୁର୍ (ଦେଖ)
Nājukurā(lā) Nājakurā (See)
[ନାଜୁକୁର୍(ଲୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନାଞ୍ଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ଲାଞ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāñcha (etc) Lāñcha etc (See)

ନାଞ୍ଜ—ଗ୍ରା. ବି.—ଲାଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Nāñja Lāñja (See)

ନାଞ୍ଜି—ଗ୍ରା. ବି.—ଲାଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Nāñji Lāñji (See)

ନାଟ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି.—ଲାଟ୍ (ଦେଖ)
Nāṭ Lāṭ (See)

ନାଟ—ପୁ. ବି (ନଟ୍ ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Nāṭa ୧ । ନୃତ୍ୟ; ନାଚ 1. Dance.
ଏତଦ୍ଭିନ୍ନ ନାଟଶବ୍ଦ ଏକତ୍ରିତ ପଦସମୂହ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ—ବ୍ୟବହାରିକ, ଉଦ୍ଭୂତ ଗାଳି ;
୨ । ନାଟକାଭିନୟ—2. Theatrical performance.
୩ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶ—
3. The Carnatic country (in S. India.)

[ଦ୍ର—ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ନାମ; ଏହା କୁମାରିକା ଅନ୍ତରୀପଠାରୁ ଉତ୍ତରକୁ କୃଷ୍ଣା ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଅଛି । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମାଲବାର ବୋଲାଯାଏ ।]

୪ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. An inhabitant of the Carnatic country.
୫ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
5. Name of a Hindu musical tune.

[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ମେଘ ରାଗର ଓ. କେହି କେହି ଦୀପକ ରାଗର ପୁତ୍ର ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହି ରାଗରେ ବୀରରସର ଗୀତମାନ ବୋଲାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବି—୧ । କଳି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—1. Quarrel.
୨ । ଗୋଳମାଳ; କୋଳାହଳ—2. Ado; bustle.
୩ । କାଣ୍ଡ କାରଖାନା—
3. A series of unusual events or acts.
ଏହ ପେଟ, ଏତ ପେଟ ଲଗି ଧାନ କଟ, ଏହ ପେଟ ପଛେ ଜତ ନାଟ—ଉଟ ।
୪ । ବସ୍ତ୍ର—4. Wearing cloth.
୫ । କାଣ୍ଡ; ଶର—5. Arrow
୬ । ନୃତ୍ୟଯୁକ୍ତ ତାମାସା; ସ୍ୱାଙ୍ଗ; ଯାତ୍ରା—
6. Pantomine; dancing party.

ବୈଦେ. ବି—୧ । (ଇଂ. ଲଟ୍) ଲଟ୍; ଗୁଚ୍ଛ—
ଲାଟ Clusters; a lot.
ଲାଟ ୨ । (ଇଂ ଲର୍ଡ୍) ଲାଟ; ଗଭର୍ଣ୍ଣର—
2. Governor; Viceroy.

[ଦ୍ର—ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ବଡ଼ଲାଟ ଓ ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ଛୋଟଲାଟ ବୋଲାଯାଏ ।]

୩ । (ଇଂ ଲଟ୍) ସରକାର ବାହ ପାଇଁ ଜମିଦାରୀର ବିକ୍ରୟ—
3. Revenue-sale of a Zamindary.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଟ ଅଖଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନୃତ୍ୟ + ଅକ୍ଷରାଟ)—ନାଟ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଲୟ; ନାଚ ଶିକ୍ଷା ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନ—A place where dancing and music is taught.

Nāṭa ākhaṛdā
ନାଚକା ଅଖାଡ଼ା
(ନାଟ ଆଖେଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଟକ—ସଂ. ବ (ନଟ୍ ଧାତୁ = ନୃତ୍ୟ କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଅକ)—
Nāṭaka ୧ । ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ; ରୂପକ ଓ ଉପରୂପକ ଏହି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟର ରୂପକ ଭାଗର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରକାର; ଅଭିନୟ ଗ୍ରନ୍ଥ —1. A drama

[ଦ୍ର—ନାଟକ କାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗଣିତ । କାବ୍ୟ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ— ଶ୍ରାବ୍ୟ ଓ ଦୃଶ୍ୟ । ନାଟକ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନାଟକ ବୋଲି ଯାଇଥାଏ । ଭରତ ମୁନଙ୍କ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ନାଟକ ବିଷୟକ ପ୍ରାଚୀନତମ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ନାଟକର ଲକ୍ଷଣ ଆଦି ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରେ ଏକଶ୍ରେଣୀର କାବ୍ୟର ନାମ ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣ ୬ ପ୍ରକାର—ଅଭିନେୟ ଓ ଶ୍ରାବ୍ୟ; ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ବା ରୂପକ ୬୭ ପ୍ରକାର ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣରେ ନାଟକର ଲକ୍ଷଣ ଓ ପ୍ରକାର ଆଦି ସୁନ୍ଦରରୂପେ ବିବୃତ ହୋଇଅଛି । ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ୨ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—ରୂପକ ଓ ଉପରୂପକ । ରୂପକ ୧୦ ପ୍ରକାର ଯଥା— ରୂପକ, ନାଟକ, ପ୍ରକରଣ, ଭାଣ, ବ୍ୟାୟୋଗ, ସମବକାର, ଡିମ, ଇହାମୃଗ, ଅଙ୍କୀଥୀ ଓ ପ୍ରହସନ; ଉପରୂପକ ୧୮ ପ୍ରକାର ଯଥା — ନାଟିକା, ତ୍ରୋଟକ, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସଟ୍ଟକ, ନାଟ୍ୟରାସକ, ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଉଲ୍ଲାପ୍ୟ, କାବ୍ୟ, ପ୍ରେଙ୍ଖଣ, ରାସକ, ସଂଲାପକ, ଶ୍ରୀଗଦିତ, ଶିଂପକ, ବିଲାସିକା, ଦୁର୍ମଲ୍ଲିକା, ପ୍ରକରଣିକା, ହଲ୍ଲୀଶ, ଭାଣିକା । ଉକ୍ତ ବିଭାଗ ଅନୁସାରେ ନାଟକ ରୂପକର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟକୁ ନାଟକ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ଖ୍ୟାତ ବୃତ୍ତକୁ (ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଖ୍ୟାନ, ଯାହା କଳ୍ପିତ ନୁହେଁ ତାକୁ) ଅବଲମ୍ବନ କରି ନାଟକ ଲେଖିବା ଉଚିତ । ବହୁପ୍ରକାର ବିଳାସ, ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଓ ଅନେକ ରସ ନାଟକରେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନାଟକରେ ୫ ଠାରୁ ୧୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କ ରହିବା ଉଚିତ; ଧୀରୋଦାତ୍ତ ଓ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ବଂଶର କୌଣସି ପ୍ରତାପୀ ପୁରୁଷ, ବା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନାଟକର ନାୟକ ଏବଂ ଶୃଙ୍ଗାର ବା ବୀରରସ ନାଟକର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗୀରସ ହେବା ଉଚିତ । ବୀରରସ ନାଟକରେ ଗୌଣରୂପରେ ଆସେ । ଯେଉଁ ରୂପକରେ ଶାନ୍ତ ଓ କରୁଣ ଆଦି ରସ ପ୍ରଧାନ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ନାଟକ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ନାଟକର ସନ୍ଧିସ୍ଥଳରେ କୌଣସି ବିସ୍ମୟଜନକ ବ୍ୟାପାର ଓ, ଉପସଂହାରରେ ମଙ୍ଗଳମୟ ବ୍ୟାପାର ଦେଖାଇବା ଅବଶ୍ୟକ । ବିୟୋଗାନ୍ତ ନାଟକ (Tragedy) ସଂସ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରର ବିରୁଦ୍ଧ ଅଟେ । ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭରେ ସେଉଁ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ବା ନାନ୍ଦୀ ବୋଲାଯାଏ ତହିଁର ନାମ 'ପୂର୍ବରଙ୍ଗ ।' ପୂର୍ବରଙ୍ଗ ବୋଲିସିବା ପରେ ସୂତ୍ରଧାର ବା ସ୍ଥାପକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟମଣ୍ଡଳଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ଓ ତତ୍ପରେ ନଟ, ନଟୀ ଓ ସୂତ୍ରଧାର ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅଭିନେୟ ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତାବ, ବଳକ ବଂଶବର୍ଣ୍ଣନ ଆଦି କରନ୍ତି । ଏହାକୁ 'ପ୍ରସ୍ତାବନା' କହନ୍ତି । ଯେଉଁ ଇତିବୃତ୍ତ ବା ବିଷୟ ନେଇ ନାଟକ ରଚିତ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ବସ୍ତୁ (plot) କହନ୍ତି । ବସ୍ତୁ ଦୁଇ ପ୍ରକାର, ଆଧିକାରିକ ଓ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ । ସମସ୍ତ ଇତିବୃତ୍ତର ପ୍ରଧାନ ନାୟକଙ୍କୁ 'ଅଧିକାରୀ' ବୋଲାଯାଏ । ଅଧିକାରୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନାଟକରେ ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ ତାକୁ 'ଆଧିକାରିକ ବସ୍ତୁ' କହନ୍ତି (ଯଥା — ରାମଲୀଳାରେ ରାମଙ୍କ ଚରିତ) । ଏହି ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଉପକାରାର୍ଥ ବା ରସପୁଷ୍ଟି ପାଇଁ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନ ହୁଏ ତାକୁ 'ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବସ୍ତୁ' କହନ୍ତି (ଯଥା — ରାମଲୀଳାରେ ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣ ଆଦିଙ୍କ ଚରିତ) । ରଙ୍ଗଭୂମିରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନାଟକୀୟ ବିଷୟକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାର ନାମ 'ଅଭିନୟ' । ଅତଏବ ଅବସ୍ଥାନୁରୂପ ଅନୁକରଣ ବା ସ୍ୱାଙ୍ଗର ନାମ ଅଭିନୟ ଅଟେ । ଅଭିନୟ ୪ ପ୍ରକାର—୧ । ଅଙ୍ଗଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଅଭିନୟର ନାମ ଆଙ୍ଗିକ, ୨ । ବଚନଦ୍ୱାରା ଅଭିନୟ ବାଚିକ, ୩ । ବେଶ ବାକ୍ୟ କରିଯିବା ଅଭିନୟ ଆହାର୍ଯ୍ୟ, ୪ । ଭାବର ଉଦ୍ରେକଦ୍ୱାରା ଜାତ କମ୍ପ, ସ୍ୱେଦ ଆଦିର ନାମ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଭିନୟ ଅଟେ । ସାଜ (ଫଳ-ସିଦ୍ଧିର ମୂଲକାରଣ), ବିନ୍ଦୁ (ପ୍ରଥମ କଥା ପଡ଼ି ଦେବା ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଙ୍ଗତ ବିଷୟର ଆନୟନ), ପତାକା (ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣନ), ପ୍ରକାଶ (ଏକଦେଶବ୍ୟାପୀ ଚରିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣନ) ଓ କାର୍ଯ୍ୟ (ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିବା କ୍ରିୟାର ଫଳସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠିତ କାର୍ଯ୍ୟ), ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟି ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ନାଟକର ପ୍ରଯୋଜନ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ଆଜିକାଲି ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ନାଟକମାନ ରଚିତ ହେଉଅଛି ତହିଁରେ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକର ନିୟମମାନ ପାଳିତ ହେଉ-ନାହିଁ ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ନାଟକର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଭରତ ମୁନଙ୍କ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ । ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ ଓ ହରିବଂଶ ଆଦିରେ ନଟ ଓ ନାଟକର ନାମ ମିଳେ । ସଂସ୍କୃତ ବୈୟାକରଣିକ ପାଣିନି, ଶିଳାଳି ଓ କୃଶାଶ୍ୱ ନାମକ ଦୁଇ ଜଣ ନଟସୂତ୍ରକାରଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଜୁର୍ବେଦର ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ସାମବେଦର ଅନୁପଦ ସୂତ୍ରରେ ଶିଳାଳୀଙ୍କ ନାମ ମିଳିଥାଏ । ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣର ରଚନା ୪ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ହୋଇଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଗ୍ରୀକ୍ ବା ଯୁନାନ୍ ଦେଶରେ ନାଟକର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ହୋଇଥିବା କଥା ଯାହା କେତେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ କହନ୍ତି ତାହାକୁ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସତ୍ୟ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ହରିବଂଶରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଓ ଶାମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଯାଦବମାନେ ବଜ୍ରନାଭଙ୍କ ପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେଠାରେ ସେମାନେ 'ରାସଜନ୍ମ' ଓ 'ରମ୍ଭାଭିସାର' ନାଟକ ଦ୍ୱୟ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ଓ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଅଭିନେତାର କର୍ମ କରିଥିଲେ । କୁଳସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଂଶମାନ ଅଭିନୟ କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । କିଲ୍ସନ୍ ଆଦି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମନୀଷୀମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ନାଟକର ସୃଷ୍ଟିଯାଚ କରିଥିଲେ ଓ ପ୍ରାଚୀନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହିନ୍ଦୁ ରାଜାମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ରଙ୍ଗଶାଳାମାନ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ମଧ୍ୟଭାରତର ଶରଗୁଜା ରାଜ୍ୟର ରାମଗଡ଼ ପର୍ବତ ଗୁମ୍ଫାରେ ରଙ୍ଗଶାଳାର ଚିହ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିବା (ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୩୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ) ପୂର୍ବେ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବା କୌଣସି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଟକ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ଉତ୍‌ପୂର୍ବରେ ଭାରତରେ ନାଟକର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ ନ ଥିଲା ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇଅଛି ଯେ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିବା ପରେ ଭାରତୀୟ ଓ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଜ୍ଞାନାଲୋଚନାର ଯେଉଁପରି ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥିଲା, ସେହିପରି ନାଟ୍ୟକଳା କଳାଜ୍ଞାନର ମଧ୍ୟ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥିଲା । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ପଡ଼ୁଥିବା ପରଦାର ନାମ ଯବନିକା; ଏଥିରୁ କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ନାଟକାଭିନୟ ଯବନ (ଯୁନାନ୍ ବା ଗ୍ରୀକ୍) ମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । 'ଅଙ୍କ' ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ 'ଦୃଶ୍ୟ'ମାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଟକରେ ମିଳେ, ସେଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ ପରଦା ଉପରେ ଚିତ୍ରମାନ ଅଙ୍କିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ବିଷୟରେ ବୋଲ୍ଲ ଯାଇପାରେ ଯେ ସିକନ୍ଦର (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର) ଭାରତକୁ ଆସିବା ପରେ ଭାରତରେ ଅଭିନୟରେ ଚିତ୍ରପଟର ପ୍ରଚୁର ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଦେଶୀ ଅଭିନୟମାନ (ଯଥା—ରାମଲୀଳା, କୃଷ୍ଣଲୀଳା, ରାସଲୀଳା) ବିନା ପରଦାରେ ହୋଇ ଆସୁଅଛି— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି; ନର୍ତ୍ତକ—
2. A professional dancer.

୩ । ନାଟକାଭିନେତା; ନଟ—3. An actor.

୪ । (+ଭାବ. ଅକ) ଅଭିନୟ; ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ନଟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାଟ୍ୟକାବ୍ୟ ବିଷୟର ପ୍ରଦର୍ଶନ—4 Acting of a drama; dramatic performance.

ନାଟକାବତାର— ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାଟକ+ଅବତାର)— ବିଷ୍ଣୁକର Nāṭakābatāra ଅଭିନୟ; କୌଣସି ନାଟକର ଅଭିନୟ କାଳରେ ଅଭିନୟର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ, କିନ୍ତୁ ନାଟ୍ୟକାବ୍ୟ କଥାବସ୍ତୁର ବହିର୍ଭୂତ କୌଣସି ଅତୀତ ବା ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟର ଅଭିନୟ—The performance of an interlude between the acts of the main play or drama.

[ଦ୍ର—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ଓ ଅଭିଜ୍ଞାନଶକୁନ୍ତଳରେ ଓ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ନାଟକରେ ନାଟକାବତାରର ଉଦାହରଣ ଅଛି ।]

ଏଥିର ସଜ୍ଞା ବା ସୂତ୍ର;-ଉତ୍ତରବର୍ତ୍ତିନ୍ୟାନାଂ ଜଥ୍ୟଂ ଶଳ୍ୟାଂ ନଦର୍ଶକଃ
ସଜ୍ଞାର୍ଥସୁ ବିଷୟ ଅଦାଦିଙ୍କସ୍ୟ ଦର୍ଶିତଃ – ସାହି. ଦର୍ପଣ ।

ନାଟକାରୀ—ଦେ. ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ନାଟ +କାରୀ)— ନର୍ତ୍ତକ; Nāṭakārī ନାଚୁଆ—A dancer.

ନାଚୁୟା ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଗୋପାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ନାଟକାରୀ

ନଟୁଆ, ନଚନୀୟା କହିଲେ ସଚ୍ୟତଙ୍କୁ ଏକ ଭିନ୍ନ ଜିନିଷ ବୁଝି ହେବ ।

କୃଷ୍ଣଜିତ ମହାରାଜଙ୍କର ଜଣେ ।

ନାଟକୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଟକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକୀ— Nāṭakī 1. A dancing girl.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରସଭା—2. The court of Indra.

ସ. ବ. ପୁଂ (ନାଟକ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନାଟକ ରଚକ— 1. A dramatist.

୨ । ନୃତ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନର୍ତ୍ତକ—
2. A professional dancer or actor.

ନାଟକୀୟ—ସ. ତ୍ରିଲ (ନାଟକ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ) —୧ । ନାଟକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Dramatic; relating to drama. (ନାଟକୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ନାଟକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—
2. Described or dealt with in a drama.

ନାଟକୁଟ—ଦେ. ବ (ସ. ନାଟ + କୂଟ) —ନଟକୁଟ (ଦେଖ) Nāṭakuṭa Naṭakuṭa (See)

ନାଟକୁଟ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦାସ—ପ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର)ବ—ନାଟର ଗୁରୁ Nāṭakuṭa gobarddhana dāsa ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦାସ (ଦେଖ) Nātara guru gobarddhana dāsa (See)

ନାଟଗୁରୁ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ସ.ନାଟ +ଗୁରୁ)—୧ । ନାଟ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ; Nāṭaguru ଓସ୍ତାଦ୍—1. Dancing master.

କେତେ ଅଙ୍କ ବଢ଼ୀ ଶିଖାଇଣ ଥାଇ ନାଟଗୁରୁ ପଦ୍ମ ବାଣ—
ସ୍ୱଧାନଥ-ଯଯାତି

୨ । ସୂତ୍ରଧର—2. Stage manager;stage master.

୩ । ନାଟର ଗୁରୁ (ଦେଖ)—Nāṭara guru (See).

ନାଟଘର—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଟ +ଗୃହ)—ନାଟ୍ୟଶାଳା; ନାଚଖାନା— Nāṭa ghara Dancing room; ball room. ନାଟଶାଳା; **ନାଚଘର**

ନାଟ ତମାସା—ଦେ. ବ. (ସ.ନାଟ +ଆ, ତମାସାତ୍)—ନାଚ ତମାସା— Nāṭa tamāsa (ଦେଖ)—Nācha tamāsa (See). ନାଚ ତମାସା; **ନାଚତମାସା** (ନାଟ ତାମସା, ନାଟ ତାମାସା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଟ ପଟୁ—ସ. ବିଶ—(ନାଟ +ପଟୁ; ୭ମା ତତ୍ପୁ)—ନୃତ୍ୟ କୁଶଳ; Nāṭa paṭu କଳାସ କୁଶଳ—Sportive; skilful in dancing.

ଗଉଳସ ନାଟପଟୁ ଓଡ଼ୁସଙ୍କ ପଦ୍ମସ୍ପେ ଅର୍ପିତ ଉଡ଼ା ।
ବଦସୂର୍ଦ୍ଦ—ବିଜୟ ରତ୍ନ—ଗ ଗୀତ ।

ନାଟ ପିଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ନାଟୁଆପିଲ୍ଲ; ନୃତ୍ୟକାରୀ ବାଳକ— Nāṭa pilā Dancing boy. ନାଚଓୟାଲା ଛୋଁଡ଼ା; **ନାଚନେବାଲା ଲଡ଼କା** (ନାଟୁଆପିଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳରେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ସୌମ୍ୟରୂପ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଓ ସୌରାଣିକ ଅଭିନୟମାନ କରାଯାଏ । ସୌରାଣିକ ଅଭିନେତା ବାଳକ ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ; ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ "ସଖୀ ପିଲ୍ଲ" କହନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ନାଚିବା ପିଲ୍ଲଙ୍କୁ 'ଗୋଷ୍ଠୀପୁଅ' କହନ୍ତି । ଗୋଷ୍ଠୀପୁଅମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ଅସାଧ୍ୟ 'ବଦ୍ଧ' ବା 'ବ୍ୟାୟାମ' ମାନ ଦେଖାନ୍ତି । ନାଟପିଲ୍ଲମାନେ ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ନାଚନ୍ତି ଓ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗି ଓ କରାଦ ଚାଳନ (ଘାରଜା) ଦ୍ୱାରା ଗୀତର ଭାବାର୍ଥମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଟ ଫାଟ—ଗ୍ରା. ବି (ସଦ୍ଭରର; ୬ଯୃ ଶବ୍ଦ ଜରଥର୍କ) —ନୃତ୍ୟାଦ୍ଦ—
Nāṭa phāṭa Dancing etc.
ନାଚଟାଚ **ନାଚଉଚ, ନାଚନା କାଚନା**

ନାଟବନ୍ଧ—ଦେ ବି—ଲାଟବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Nāṭabandi Lāṭabandi (See).

ନାଟ ମନ୍ଦିର—ବୈଦେ. ବି (ସ. ନାଟ + ମନ୍ଦିର)—୧ । ଦେବମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପ୍ରାସାଦବିଶେଷ—
Nāṭa mandira 1. Dancing saloon of a temple; the dancing hall attached to a temple
ନାଟମନ୍ଦିର
[ଦ୍ର—ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିରରେ ଦେବ ବିଗ୍ରହ ଥାଆନ୍ତି;ଉହାଁଙ୍କୁ ଲଗିଥିବା ମନ୍ଦିର (ସ ମୁଖଶାଳା=ଓ. ମୁକୁଣ୍ଡିଆଳ) ରେ ଭକ୍ତମାନେ ଦେବଦର୍ଶନାର୍ଥ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ଓ ମୁଖଶାଳାକୁ ଲଗି ନାଟମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ; ସେଥିରେ ସମୟ-ସମୟରେ ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟଅଦ୍ଦ କରାଯାଏ । ଏଦ୍ଦାଇଡ଼ା କେଉଁ କେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର 'ଭୋଗମଣ୍ଡପ' ଥାଏ ।]
ସ. ବି—ନୃତ୍ୟଶାଳା; ନାଚଖାନା—
Ball-room; dancing saloon.

ନାଟମୟୂର—ସ. ବି (ସ. ନାଟ + ମୟୂର)—୧ । ନୃତ୍ୟକାରୀ ମୟୂର—
Nāṭamayūra ଯେଉଁ ଅଣ୍ଡିରା ମୟୂର ଅତି ମନୋହର-
ନାଟମୟୁର } ଅନ୍ୟରୂପ ରୂପେ ଲାଞ୍ଜକୁ ପଙ୍ଖା ପରି ବିସ୍ତୃତ କରି
ନାଟମୟୂର } ମେଘ ଉଠାଇବା ସମୟରେ ନୃତ୍ୟ କରେ-
1. A dancing peacock; a male peacock which struts with its fanlike outstretched tail on the rising of a cloud.

୨ । ବ୍ୟଜନାକାରବିଶିଷ୍ଟ ନୃତ୍ୟକାରୀ ମୟୂର ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ —
2. A golden ornament with the figure of peacock strutting with its tail outstretched.

ନାଟମୟୂର ଗୁଣା—ଦେ. ବି—ମୟୂରବସା ଗୁଣା; ନାଟମୟୂରର ଆକୃତି-
Nāṭamayūra guṇā ବିଶିଷ୍ଟ ନାକର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
(ନାଟମୟୂର ଗୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) A nose flower with the figure of a strutting peacock on it.

ନାଟର ଗୁରୁ—ଦେ. ବି (ସ. ନାଟଗୁରୁ)—୧ । ନାଟଗୁରୁ (ଦେଖ)
Nāṭara guru Nāṭaguru (See)
ନାଚେର ଓସ୍ତାଦ; **ନାଚଗୁରୁ, ଆସ୍ତାଦ**
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଟ ଆଖଡ଼ାରେ ନୃତ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ନାଚ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି—2. A trainer of dancers in a dancing party.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟ ବା ଘଟଣାର ମୌଳିକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—3. (figurative)—The originator or founder of some matter.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ଦଳର ନେତା —
4. The leader of a group; a ringleader.

ନାଟର ଗୁରୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦାସ—ଉଗ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି
Nāṭara guru gobarddhana dāsa କାଣ୍ଡକାରଖାନାର ସୂତ୍ରଧର
ନାଟେର ଗୁରୁ; **ନାଚକାଗୁରୁଗୋବରଧନଦାସ** ଥାଇ ବାହାରେ ଚଲା ପଡ଼େ ନାହିଁ, ଅଥଚ ବାହାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜସ୍ପର୍ଦ୍ଧିତ କରେ—The main wire-puller; one who pulls the wire from behind, one who controls a matter from behind.

ନାଟରେ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗ୍ରାମସ୍ଥ ବାଟ ନାମନ୍ତେ କୌଣସି
Nāṭare uṭhibā ଜମିଦାର୍ଯ୍ୟ ଜପ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ବଜ୍ଜାପିତ ହେବା;
ନାଟ୍ରେଉଠା ଲାଟରେ ଉଠିବା—1. (a zamindary) To be
लाटएर चढ़ा होना advertised for sale for arrears of revenue.
୨ । କୌଣସି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଅଦାଲତରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲାମ କରି ସିବାର ବଜ୍ଜାପିତ ହେବା—2 (any immoveable property) To be advertised for sale by public auction by court

ନାଟାମ୍ର—ସ. ବି—ଉରବୁଜ (ନିକାଣ୍ଡ ଶେଷ)—
Nāṭāmra Water melon.

ନାଟାର—ସ. ବି. ପୁଂ. (ନଟୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଆର)—ନଟୀପୁତ୍ର—
Nāṭāra The son of a dancing girl or actress.

ନାଟିଆ—ଦେ. ବି—କୃଦ୍ର ମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Nāṭiā A family-title of some Śūdras.

ନାଟିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଟ୍ ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nāṭikā ୧ । ଗୌରଗୋଟ ଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ନାଟକ—(ଯଥା—ସ୍ୱପ୍ନଦତ୍ତ ରତ୍ନାବଳୀ ପ୍ରଭୃତି; ଏଥିର ଲକ୍ଷଣ:--ନାଟିକାକୃପ୍ତବୃତ୍ତ୍ୟାଦ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରାୟା ଚତୁରଙ୍କିକା)—
1. A drama with four acts only.
୨ । ଦ୍ରାସ୍ୟରସ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥୂଳ ନାଟକ—
2 A light comedy.
୩ । ନଟୀ; ନର୍ତ୍ତକୀ—3. A dancing girl; actress.

ଦେ. ବି. (ସ. ନାଡ଼ିକା)—୧ । ହାତ ବା ଗୋଡ଼ର ନାଡ଼ି—
1. Pulse.
ବର୍ଣ୍ଣାଟକାଙ୍କ ନାଟିକା ସଂଜ୍ଞି ନାହିଁ—ଉଜ୍ଜ. ଦ୍ରେମୁଧାନଥ ।
୨ । ଦେହର ରକ୍ତବାହୀ ଶିର—2. Vein; artery.
[ଦ୍ର—ଏହି ନାଟିକା ଶବ୍ଦ ସହିତ ଜୀବନ ଓ ପ୍ରାଣ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜୀବନ ନାଟିକା, ପ୍ରାଣନାଟିକା ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ନାଟିକା ଚପିବା—ଦେ. ବି—ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି
Nāṭikā chipiba ବ୍ୟକ୍ତିର ମଣିବନ୍ଧ ନିକଟସ୍ଥ ନାଡ଼ୀର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ
ନାଡ଼ିଟିପା ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବା—
नाड़ीदेखना To feel the pulse of a person.
(ନାଟିକା ଝପିବା; ନାଟିକା ଦେଖିବା --ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଡ଼ିକା ଛଡ଼ଯିବା—ଦେ. ବ— ରୋଗୀ ବା ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତ ବା ନାଡ଼ୀ ନାଲାଗା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୋଧ ନ ହେବା; ରୋଗୀର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ଜଣା ନ ପଡିବା—The sinking of the pulse of a dying man; the pulsation of a dying person becoming too feeble to be felt by another person.

Nāṭikā chhārdijibā

ନାଡ଼ୀ ଡୁବଜାନା

ନାଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନଟ୍ ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nāṭita ୧ । ଅଭିନୀତ—1 Acted.

୨ । କୃତାଭିନୟ; ଯେଉଁ ନାଟକର ଅଭିନୟ ହୋଇଅଛି—
2. A drama which has been staged.

ସଂ. ବି. (ନଟ ଧାତୁ+ଣିଚ୍+ଭାବ. ତ)—୧ । ନର୍ତ୍ତନ; ନଚ୍ଚାଇବା—
1. Causing another to dance.

୨ । ଅଭିନୟ—2. Acting.

ନାଡ଼ୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଲଟ୍ଟୁ)—୧ । ଲଟ୍ଟୁ; ନଟୁ; ଖେଳବାର ପେଣ୍ଡୁ—
Nāṭu 1. A play ball; a whirling top.

ନାଟୁ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୀଡ଼ନକ—
ଲଟ୍ଟୁ 2. (figurative) Plaything.
(ନାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆମ୍ଭେ କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କର ନାଟୁଆପାଲ୍ ହୋଇଥିଲୁ—
ସ୍ୱାଣ.ଅ. ଇତାଲ୍ପ ଯୁବା ।

ନାଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତକ; ନଟ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକ—
Nāṭuā 1. A dancer.
ଜଣାଯାଏ ସତେ ଯେପରି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ନାଟୁଆ ପ୍ରମାଣ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଟୁଆ ୨ । ଅଭିନେତା; ନଟ—2 An actor.

ନଟୁଆ ୩ । ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A wrestler or athlet.

ନାଡ଼ୁଆ ପିଲା (ଟୋକା)—ଦେ. ବ—ନାଟପିଲା; ନର୍ତ୍ତକ ବାଳକ—
Nāṭuā pilā (ṭokā) Dancing boy.
ନାଚଓୟାଲା ଛୋଁଡ଼ା **ନାଚକା ଲଡ଼କା**

ନାଡ଼ୁ ବାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଯାହା ସଡ଼କ ବାଟ ନୁହେଁ; ହଡ଼ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ବାଟ; ଲୋକେ ପଦବ୍ରଜରେ ଯେଉଁ ବାଟ ଚଲନ୍ତି—A path made on the ridges of fields; foot path; footway.
Nāṭu bāṭa

ନାଟେୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନଟୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—ନଟୀପୁତ୍ର—
Nāṭeya Son of a dancing girl or actress.
(ନାଟେର, ନାଟାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନାଟେୟୀ, ନଟେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଟ୍ଟୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଟ୍ଟ)—ନାଟୁ (ଦେଖ)
Nāṭṭu Nāṭu (See)

ନାଟ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନଟ+କର୍ମ ଅର୍ଥରେ. ଯ)—୧ । ନୃତ୍ୟକ୍ରିୟା—
Nāṭya 1. Dancing.
୨ । ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତିକ; ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଏ ତିନିଟିର ସମବାୟ—
2. Dance, song and music.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବ୍ରହ୍ମା ଋଗ୍ବେଦରୁ ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ; ଏହା ଶିବୋକ୍ତ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଭରତ ମୁନି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଜଗତରେ ଏହା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।]

୩ । ଅଭିନୟଦ୍ୱାରା ଚରିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ—
3. Acting; dramatic performance.

୪ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ନାଟକ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ର (ଯଥା—ଅନୁରାଧା, ଧନିଷ୍ଠା, ହସ୍ତା, ଚିତ୍ରା, ସ୍ୱାତୀ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ଶତଭିଷା ଓ ରେବତୀ—ହୃ. ଶ.)—
4. Astrologically auspicious asterisms for starting a new drama or theatrical performance.

ନାଟ୍ୟକାର—ସଂ. ବି. (ନାଟ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nāṭyakāra ୧ । ନର୍ତ୍ତକ—1. A dancer.
୨ । ନଟ—2 An actor.
ଦେ. ବ—ନାଟକର ରଚକ—A dramatist.

ନାଟ୍ୟ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାଟ୍ୟ+ପ୍ରିୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāṭya priya ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଯାହାର—
(ନାଟ୍ୟପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Loving music.
ସଂ. ବ—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ନାଟ୍ୟ ବେଦ—ସଂ. ବ—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ଗୀତାଦି
Nāṭya beda ବିଷୟକ ଉପବେଦ—Name of a minor Beda dealing with music and dancing and said to have been composed by Brahmā.
(ଯଥା—ଏହାର ନାମ ଗନ୍ଧର୍ବ ବେଦ ।)

ନାଟ୍ୟ ଶାଳା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଟ୍ୟ+ଶାଳା=ଗୃହ)—
Nāṭya śālā ୧ । ନାଚଘରିଆ—1. Dancing hall; dancing saloon; ballroom.
୨ । ନାଟ ଅଖଡ଼ା—2. The place where dancing is taught or dancers are trained.
୩ । ଥିଏଟର ଘର; ଥିଏଟରର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ—
3. The stage of a theatre.
୪ । ନାଟ ମନ୍ଦିର; ମନ୍ଦିର ବା ପ୍ରାସାଦ ଦ୍ୱାର ସମୀପ ଗୃହ—
4. A room adjoining the main temple or palace.

ନାଟ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ— ୧ । ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଅଭିନୟ ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର
Nāṭya śāstra 1. The science of music; dancing and singing and plasing on musical instruments.
୨ । ଭରତ ମୁନିକୃତ ନାଟ୍ୟ ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. Name of a musical work by sage Bharata.
[ଦ୍ର—ଶିବ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ନାଟ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ବ୍ରହ୍ମା ଅନ୍ୟରୁଦ୍ଧ ଅବତାର ସ୍ମରଣ କରି ନାଟ୍ୟବେଦ ନାମକ ଉପବେଦ ରଚନା କଲେ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଭରତ ମୁନି ଏହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସସାରରେ ଏହା ପ୍ରଚାର କଲେ । ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଟ୍ୟରାସକ—ସ. ବ—ଏକ ଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ପ୍ରକାର ଉପରୂପକ
Nāṭya rāsaka ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ—A kind of drāma with one act only.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ନାୟକ ଉଦାତ୍ତ, ନାୟିକା ବାସକସଜ୍ଜା ଓ ଉପନାୟକ ପୀଠମର୍ଦ୍ଦ ଦୁଅନ୍ତି । ଏଥିରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟ ଥାଏ । ହ. ଶ.]

ନାଟ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଟ୍ୟ + ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—
Nāṭyāchārjya ୧ । ନାଟଗୁରୁ; ଯେ ନାଟ ଶିଖାଏ—1. A dancing master.

୨ । ରଙ୍ଗଭୂମିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—2. The superintendent of a theatre; stage manager.

ନାଟ୍ୟାଳଙ୍କାର—ସ. ବ—ନାଟକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଅଳଙ୍କାର-
Nāṭyāḷaṅkāra ବିଶେଷ—Rhetorical figures which enhance the beauty of a drama.

[ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣରେ ନାଟ୍ୟାଳଙ୍କାରର ସଂଖ୍ୟା ୩୩ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—ଆଶୀର୍ବାଦ, ଅନ୍ତେଦ, କପଟ, ଅକ୍ଷମା, ଗଙ୍କ, ଉଦ୍ଦ୍ୟମ, ଆଶଯ୍ୟ, ଉତ୍ତ୍ରାସନ, ସ୍ତୋତ୍ର, ସ୍ତୁତି, ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ, ଉପଯଚ୍ଚ, ଆଶଂସା, ଅଧ୍ୟବସାୟ, ବସର୍ପ, ଉତ୍କ୍ଷେପ, ଉତ୍ତ୍ରେଜନ, ଏସ୍ତବାଦ, ମାଚ୍ଚ, ଅର୍ଥ ବିଶ୍ଳେଷଣ, ପ୍ରୋତ୍ସାହନ, ସାହାଯ୍ୟ, ଅଭମାନ, ଅନୁବୃତ୍ତ, ଉତ୍ତ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ଯାଚଞା, ପରିହାର, ନିବେଦନ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ଆଶ୍ୟାନ, ଯୁକ୍ତି, ପ୍ରଦର୍ଶ ଓ ଶିକ୍ଷା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଟ୍ୟୋକ୍ତି—ସ. ବ. (ନାଟ୍ୟ + ଉକ୍ତି)—
Nāṭyokti ୧ । ନାଟକରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—1. Dramatic language.

୨ । ନାଟକରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଯିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନ—2. Special words used in addressing particular persons in dramas.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ନାଟକରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଡକାଯିବା ନାମ ବା ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଆର୍ଯ୍ୟ; ଷତ୍ରିୟ—ମହାରାଜ; ସଖୀ—'ହଲା; ମାତ ବ୍ୟକ୍ତି—ହଣ୍ଡା; ଚେଟୀ—ହଞ୍ଜା; ସ୍ୱାମୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର; ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ୟାଳକ—ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ; ସମାନସମ୍ବନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—ହଂହୋ; ରାଜା—ଦେବ, ରାଜକୁମାର—ଯୁବରାଜ; ସାଂବତ୍ସରିକ—ଉଟ୍ଟ; ଉପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ—ଆଉତ୍ତ; ବେଶ୍ୟା—ଅଜ୍ଜକା, ଅଜ୍ଜୁକା; ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—ଭାବ; ଜନକ—ଆଉକ; ରାଜକୁମାର—ଉତ୍ତୁଦାରକ; ଉଟ୍ଟାରକ; ରାଜସୁତା—ଉତ୍ତୁଦାରକା; କୁଡାଉଷେକାଙ୍ଗୀ—ଦେବୀ; ଇତର ସ୍ତ୍ରୀ—ଉଟ୍ଟିଣୀ; ଅବଧ୍ୟେୟକ୍ତି —ଅବୁତ୍ତଣ୍ଣଂ; ମାତା—ଅମ୍ମା; ବାଳା—ବାସ୍ତ; ଆର୍ଯ୍ୟ—ମାଉଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ—ଅଜ୍ଜିକା ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ—ଜ୍ଞବର୍ଦ୍ଧନ ।]

ନାଠା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ. ନତ)—
Nāṭhā ୧ । ଗେଡ଼ା—1. Dwarfish.
ବେଁଠେ **ନାଟା** ୨ । (ସ. ନଷ୍ଟ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପିତୃ ପିତାମହାଦି କ୍ରମ। ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରାଦି କେହି ନ ଥାନ୍ତି—(ନାଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. (a person) Having no heirs.
ନାଠା

ନାଠି—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ସ. ସଷ୍ଟି; ପ୍ରା. ଲଟ୍ଠି)—
Nāṭhi ଯଷ୍ଟି (ଦେଖ)—Lāṭhi (See)
ନାଟାଇ **ଲଟବା** ଦୋଳି ଖେଳ ଉଚ୍ଚ ଗୋଡ଼, ତଳେ ତଳେ ଭୂଇ ସଥା ନାଠି ସଞ୍ଚାଳନେ । ଚଳପ୍ରାଣି ଦ୍ୱାରତ ଗତିକା ।

ଦେ. ବ—ନଟେଇ; ଯେଉଁ କାଠିରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଇଥାଏ—Distaff.

ନାଠି ଭାଙ୍ଗି ଛିଡ଼ା ହେବା—ସ୍ତାଦେ. (ସ୍ତ୍ରୀ) କ୍ରି—
Nāṭhi bhāṅgi chhirḍā hebā ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନୁସରଣ କରି ବହୁକାଳ ଆଣ୍ଠୁକୁ ନ୍ୟୁବ୍ଜ କରି ଛିଡ଼ା ହେବା—To stand before a person with bent knees.

ନାଡ଼—ଦେ. ବ.—(ସ. ନାଳ)—୧ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମ ଆଦି ଫୁଲର ଡେମ୍ଫ—1. The stalk or long stem of lotus and other flowers.
ବୋଁଟା **ଡାଁଟ** ୨ । ପେଶୀ—2. Nerve.
ନାଡ଼ । (ସ. ନାଡ଼ୀ) ଦେହ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ର—3. Intestine tubular organs inside the body.
ଆଁତଡ଼ି; ଆଁତ ୨ । ରକ୍ତବାହୀ ଶିରା; ନାଡ଼ୀ—4. Pulse; vein; artery.
ନାଡ଼ୀ ୫ । ଯେଉଁ ଶିରା ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି ଓ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ଲାଗି ଥାଏ ଓ ଶିଶୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ପରେ ଶିଶୁର
ନାଡ଼, ନାର; ଆଁବଳନାଳ ନାଭି ନକଟରୁ ଯାହାକୁ ଫୁଲ ଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ
ଆଁକଡ଼ା କରି କାଟି ଦିଆ ଯାଏ ;ନାଭିନାଳ—5. Umbilical
ଆଁକଡ଼ା cord; the navel string.

୨ । ଲଙ୍ଗଳର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଂଶ ବା କଣ୍ଠିର ବେକ; ଲଙ୍ଗଳର ବେକ—6. The neck of a plough; the main portion of the handle-piece of a plough.

୨ । ଗୁଣା ବସୁଣି ଆଦର ଯେଉଁ ବକ୍ରାଂଶ ନାକ ରନ୍ଧ୍ରରେ ଗଲା ଯାଏ—7. The hooked portion of a nose-ring which is thrust into the bore of the nose;

ନାଡ଼ କଟା—ଦେ. ବ (ସ. ନାଡ଼ୀ କର୍ତ୍ତନ)—ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି-
Nāṛḍa kaṭā ନାଳ ଛେଦନ—The cutting of the
ନାଡ଼ୀକାଟା navel chord of a newly born infant.
ନାଲ କଟାଇ

ନାଡ଼ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ନାଡ଼ୀ+କର୍ତ୍ତନ)—ନବଜାତ ଶିଶୁର
Nāṛḍa kāṭibā ନାଭି ସଲଗ୍ନ ନାଡ଼କୁ ଫୁଲରୁ ଛେଦନ କରିବା—
ନାଡ଼ୀ କାଟା To cut the navel string of a newly
ନାଲକାଟନା, ନାଲଚ୍ଛିନ୍ନା born baby

ନାଡ଼ ଛତୁ—ଦେ. ବ.—(ସ. ନଳ+ଛତ୍ରାକ) ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—
Nāṛḍa chhatu A kind of long stemmed
ପୋଲ ଛାତ **ଗୋବର ଛତା** mushroom.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ବୁଇଁରୁ ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭାଦ୍ର ମାସରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିର ନାଡ଼ି ବା ଭେଙ୍ଗ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା ଏବଂ ଛଉ ଗ୍ଲେଃ ।]

ନାଡ଼ ଫୁଲ—ଦେ. ବ.—(ଯନ୍ତ୍ରର ଶବ୍ଦ)—ଫୁଲ ନାଡ଼; ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭ ସଙ୍ଗେ ଲାଗି ଥିବା ନାଡ଼ୀ ଓ ଫୁଲ—ନାଡ଼ୀଫୁଲ The placenta and the tube attached to **ଆଁବଲନାଲ, ନାରବେବାର, ନାରାପୋଟୀ** the navel of a newly born baby; the navel string with the placenta attached to it when an infant is born.

ନାଡ଼ ଫୁଲ କର ଟେକିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭ Nārda phula kari ṭekidebā ସଲଗ୍ନ ନାଡ଼ ଓ ଫୁଲ **ନାରବେବାର ସମେତ ଉଠାଦେନା** ଛେଦନ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପାଳନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସୂତ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ହାତକୁ ଜନ୍ମ ପିଲାକୁ ଅର୍ପଣ କରିବା—1. To hand over a newly born infant (with the placenta still attached), to the hands of another woman for bringing it up.

୨ । (ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଯୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ପ୍ରଥା)—ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ନାଡ଼-ଛେଦନ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବକୃତ ସଙ୍କଳ୍ପ ବା ଅଙ୍ଗୀକାର ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମ ଶିଶୁକୁ ଯୋଷିଆଁ ମାତାଙ୍କ ହାତକୁ ଜନ୍ମ କଲ୍ପ ମାଆ ଟେକ ଦେବା—2. To make over a newly born infant with the navel string still uncut to the woman who had promised to adopt it before it was born (a kind of taking in adoption of a child prevalent in Orissa.

[ଦ୍ର—ମୃତବତ୍ସା ପ୍ରସୂତ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେବା ମାତ୍ରେ ନାଡ଼ ଫୁଲ ସହିତ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଶିଶୁକୁ ପାଳନ କରିବାକୁ ଅର୍ପଣ କଲେ ସେ ଶିଶୁଟି ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅପୁତ୍ରକା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜନ୍ମର ବନ୍ଧନ ପୂର୍ବେ ଯୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସ୍ଥିର କରିଥାଆନ୍ତି ଓ ଶୁଣୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ମାତ୍ରେ ତାର ଲାହୁ କଟା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସୂତାଠାରୁ ଜନ୍ମ ଶିଶୁକୁ ଯୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଆପଣାର ଶିଶୁ ସ୍ୱରୂପ ଲାଳନପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ନାଡ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସ. ନାଡ଼ୀ)—୧ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଅନ୍ତ; ଅନ୍ତ୍ରଜୁଜୁଲା—Nārdā 1. The intestines; the entrails.

ନାଡ଼ୀଭୁଁଡ଼ି ଆଁତ ନାଡ଼ା ୨ । ଯେଉଁ ଶିର ଅନ୍ତ ଓ ଅଣ୍ଡକୋଷକୁ ସଲଗ୍ନ କରି ଥାଏ—2. The duct joining the intestine with the testicle; the inguinal ligament.

ନାଡ଼ାଁଗଡ଼ିବା—କେ. ବ.—ଅଣ୍ଡକୋଷର ଶୀଘ୍ର ସ୍ଫୋଟ; ନାଡ଼ା ମୋଟ ଓ ଦରଜ ହୋଇ ଅଣ୍ଡକୋଷର ଶୀଘ୍ର ଉତ୍ଥାଦନ Nārdā gardibā **ଆଁତ ଗୀରନା** କରିବା—The painful swelling of the testicle due to the thickening of the inguinal ligament or the descent of the intestines into the testicle.

ନାଡ଼ା ଦରଜ ହେବା—ଦେ. ବ—ନାଡ଼ା ମୋଟା ଓ ଦରଜ ହେବା—Nārdā daraja hebā The painful swelling of the ନାଡ଼ା ଦର୍ଦ୍ଦ ହଓଆ; **ଆଁତମେ ଦର୍ଦ୍ଦ କରନା** inguinal ligament. [ନାଡ଼ା ଧରିବା, ନାଡ଼ା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ନଡ଼ ଧାତୁ. ଣିଚ + କୀଙ୍. ଇ; ଇନ + ଆ; + ଈ)—Nārdi ୧ । ନଳ—1. Tube; pipe.

ନାଡ଼ିକା, ନାଡ଼ୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଦେହସ୍ଥ ରକ୍ତବାହକ ଶିର; (ଏହା ନଳ ପରି ଯୋଗୁ ଓ ବଥି ମଧ୍ୟରେ ରକ୍ତ ଓ ରସାଦ ଯିବା ଆସିବା କରେ ।]

2. Artery; vein; blood vessel; tubular vessel of the body.

୩ । ହାତଗଣ୍ଠି ଓ ଗୋଡ଼ଗଣ୍ଠି ନିକଟରେ ଥିବା ଶିର, ଯାହାକୁ ଚପିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରସ୍ଥ କଫ ବାତ ପିତ୍ତର ଅବସ୍ଥା ଓ ହୃତ୍ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନର ପରିମାଣ ଜଣା ପଡ଼େ—3. Pulse.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ନାଡ଼ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି ତାହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ୧ । ଯେଉଁ ନାଡ଼ମାନ ହୃତ୍ପିଣ୍ଡରୁ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ନେଇ ଦେହ ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ୨ । ଯେଉଁ ନାଡ଼ମାନ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ନେଇ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ତାହା ଶୋଧିତ ହେବାପାଇଁ ହୃଦୟରେ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ନାଡ଼କୁ ବିଶେଷତଃ ନାଡ଼ି କୁହାଯାଏ ଓ ଏହି ନାଡ଼ରେହିଁ ସ୍ପନ୍ଦନ ଅଧିକତର ହେଉଥାଏ । ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ହୃଦୟରେ ପହଞ୍ଚାଉଥିବା ନାଡ଼ମାନଙ୍କର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ମାନ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ନେଇ ହୃତ୍ପିଣ୍ଡର ଡାହାଣ କୋଠରୀରେ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ସେଠାରୁ ଉକ୍ତ ରକ୍ତ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ବାଟେ ଯାଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ହୃତ୍ପିଣ୍ଡର ବାମକୋଠରୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେଠାରୁ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ-ବାହୀ ନାଡ଼ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେହ ଉତ୍ତମାଙ୍ଗକୁ ବାହିତ ହୁଏ । ହୃଦୟ ବରାବର ପ୍ରସାରିତ ଓ ସଙ୍କୁଚିତ ହେଉଅଛି ଓ ଏହି ପ୍ରସାରଣ ସଙ୍କୋଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଭିତରେ ସଞ୍ଚିତ ରକ୍ତ ନାଡ଼ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟକୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛି । ନାଡ଼ମାନ ମାଂସ ଓ ତଳଦଅ ଉତ୍ତାରେ ନମିତ ଓ ରବର ନଳ ପରି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ । ନାଡ଼କୁ ଟାଣିଲେ ବଢ଼ିଯାଏ ଓ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ହୃଦୟର ବାମ କୋଠିର ଥରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବାବେଳେ ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ୧୪ ଇଞ୍ଚି ରକ୍ତ ନାଡ଼ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟକୁ ଠେଲି ହୋଇଯାଏ । ହୃଦୟର ଏହି ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ ଯୋଗୁ ନାଡ଼ମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ପନ୍ଦନ ହୁଏ । ଏହି ସ୍ପନ୍ଦନ ବଡ଼ ନାଡ଼ମାନଙ୍କର ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ମାନ କଟିଗଲେ ସେଥିରୁ ରକ୍ତ ପିତ ହୋଇ ବାହାରେ । ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ କଟିଗଲେ ରକ୍ତସ୍ରାବ ଧୀରେ ଧୀରେ ହୁଏ । ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ନାଲିଆ ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ କଳା ଅଠାଳିଆ । କାନମୁଣ୍ଡା, ବେକ ମୁଣ୍ଡାର ବାମ ଓ ଡାହାଣ, ଉରୁସନ୍ଧିର ମଧ୍ୟଭାଗ, ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ପାଖ ଓ ଗୋଛ ପାଖ, ଲିଙ୍ଗର ଉପରଭାଗ, ହାତର

Digitized by srujanika@gmail.com

କରନ୍ତି, ବାହୁର କନ୍ଦୁଣି ଉପର ଓ କାଖ, ଏହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଚପିଲେ ନାଡ଼ର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ନାଡ଼ର ସ୍ପନ୍ଦନ ଦ୍ୱାରା ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନ ଜଣା ପଡ଼େ । ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ବନ୍ଦ ହେଲେ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନ ବନ୍ଦ ହେବାର ଜଣାଯାଏ । ନାଡ଼ି ପଶ୍ଚାଦ୍ୱାରା ରୋଗର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ଆୟୁର୍ବେଦ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କର ବର୍ଗୀକରଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ୭୦୦ ଶିରର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ତହିଁରୁ ୧୦ ରକ୍ତବାହୀମା, ୧୦ କଫବାହୀମା, ୧୦ ପିତ୍ତବାହୀମା ଓ ୧୦ ବାୟୁବାହୀମା । ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତର ବର୍ଗୀକରରେ ଆୟୁର୍ବେଦରେ ନାଡ଼ୀବର୍ଗୀକରଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ଶିର୍ ଓ ଧମନୀର ମୂଳନାମ ଥିବାର ବୋଲାଯାଇ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈଜ୍ଞାନରେ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀମା ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କୁ କେହି କେହି ଧମନୀ କହନ୍ତି । ନାଡ଼ି ପଶ୍ଚାଦ୍ୱାରା ବିଷୟ ସୁଶ୍ରୁତରେ ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆୟୁର୍ବେଦିକ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଏଥିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଓ ନାଡ଼ି ପଶ୍ଚାଦ୍ୱାରା ରୋଗମାନଙ୍କ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ହୁଇ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଗଛ ବା ଫୁଲ ଆଦର ସରୁ ଡେଙ୍ଗି ବା ନାଡ଼—

4. The stalk of a flower or a plant.

୫ । ଦେହାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ର; ଅନ୍ତନାଡ଼ୀ—

5. Intestines; entrails.

୬ । ନାଡ଼ୀ; ନାଭି-ନାଡ଼କା—6. Navel string.

୭ । ଏକଦଣ୍ଡ ସମୟ; ୬ କ୍ଷଣ ସମୟ; ପ୍ରାୟ ୨୪ ମିନିଟ୍—

7. A period of 24 minutes; a period of 6 moments.

୮ । ନଳୀ ଘାଆ—8. Sinus.

୯ । ଜଳବାଷ୍ପ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରଶ୍ମି—9. The rays of the sun which cause the waters to evaporate.

୧୦ । ବାଉଁଶର ନଳୀ—10. A bamboo tube.

୧୧ । ବଣିଆଙ୍କ ଫୁଙ୍କନଳୀ—11. Blow-pipe.

୧୨ । ବନ୍ଦୁକର ନଳୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

12. The barrel of a gun.

୧୩ । ଗଣ୍ଡୁବା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

13. A kind of tubular grass.

୧୪ । କୌଣସି ତୃଣର ଘୋଲା ଡାଙ୍ଗ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

14. A hollow stem of grass

୧୫ । ଛଦ୍ମ; କପଟ—15. Deceit

୧୬ । ନାଡ଼ୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ଦେଖ) (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

16. Nārdi nakshatra (See)

୧୭ । ହଠଯୋଗ ଅନୁସାରେ ଜ୍ଞାନବାହୀମା, ଶକ୍ତିବାହୀମା ଓ ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସବାହୀନୀ ନାଡ଼ୀମାନ—

17. The veins which carry no perception, energy and breath (according to Haṭha jōga).

[ଦ୍ର— ଯୋଗୀମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ପିଠିର ମେରୁଦଣ୍ଡର ବାମ ପାଖେ ଇଡ଼ା ଓ ଡାହାଣପାଖେ ପିଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ମଝିରେ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ି ଅଛି । ସ୍ୱଗ୍ବେଦୀୟ ଶାଖ୍ୟ ମତରେ ନାକର ବାମ ପୁଡ଼ାରେ ବହୁଥିବା ନିଶ୍ୱାସ ଇଡ଼ା ଓ ଡାହାଣ ନାକ ପୁଡ଼ାରେ ବହୁଥିବା ନିଶ୍ୱାସ ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ୀବାଟେ ଯିବା ଆସିବା କରେ ଓ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀବାଟେ ଯିବା ଆସିବା ନିଶ୍ୱାସ ଦୁଇ ନାକପୁଡ଼ା ବାଟେ ସମାନଭାବରେ ବହେ । ନାକରେ ବହୁଥିବା ନିଶ୍ୱାସକୁ ବାରକରି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଦୈନିକ ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ । ଇଡ଼ାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି, ପିଙ୍ଗଳାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ସୁଷୁମ୍ନାରେ ତ୍ରିଗୁଣମୟୀ ଅର୍ଦ୍ଧଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି କଳ୍ପିତ ହୁଏ । ଏହି ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବିନା ଯୋଗ ସାଧନ ଅସମ୍ଭବ । କେଉଁ ନାଡ଼ୀରେ ନିଶ୍ୱାସ ଯିବା ସମୟରେ ତ ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ତାହା ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି, ଯଥା— ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାରେ ନିଶ୍ୱାସ ବହୁଥିବେଳେ ଖାଇବ, ବାଆଁ ପୁଡ଼ାରେ ନିଶ୍ୱାସ ଗଲାବେଳେ ଶୋଇବ । ସୁଷୁମ୍ନାର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରର ଉପରେ କୁଣ୍ଡଳିନୀ ଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀ ବାଟେ ଶବ୍ଦଗ୍ରାହ୍ୟାଦିରସ୍ଥ ଷଟ୍‌ଚକ୍ରଭେଦ କରି କପାଳସ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ରରେ ପହଞ୍ଚେ ଓ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାବେଳକୁ ଯୋଗୀ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରି ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ସଂସାରବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହୁଏ— ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତେ. ୧—୧ । ନାଡ଼ୀଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଘିଅପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—

अमिर्ती 1. A sweetmeat having coils.

ତନ୍ତ୍ରବାୟୁ ଝଲ ନାଡ଼କା ସୁଶୋଭନ—ଅଭିନବ ବଦରିଧରନ୍ତ୍ରାମଣି ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାଡ଼ିର ଗତି ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ) ଜ୍ଞାନ; ଚେତନା—

2 Consciousness.

ସବୁମଣି ସିବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମିଳା ନ ସରେ ଅଉ ନାହିଁ ନ ଉ କବଦୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସଜନାଛୁଇଁ—

The beans of the Indian horse radish.

ପ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥ) ବ—ଖଡ଼ା (ଦେଖ)

Khardā (See).

ନାଡ଼ି ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ.—କ୍ଷୁଧାରେ କଲ୍‌ବଲ ହେବା; ପ୍ରୋକରେ

Nārdi urdijibā (ନାଡ଼ି ଜଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାକ୍‌ସି ଉଡ଼ିଯିବା—Feeling of extreme pangs of hunger.

ନାଡ଼ିଜଳୀ, **ନାଡି ଶୁଖଜାନା**

ନାଡ଼ିକ—ସଂ. ବ (ନାଡ଼ି + କ)—୧ । ନଳଡାଣ୍ଠାଗ—

Nārdika 1. The jute leaves used as a potherb.

୨ । ନାଡ଼ି (ଦେଖ)—2. Nārdi (See)

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)କଳାପକ—ସଂ. ବ—ସର୍ପାକ୍ଷୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

Nārdi (rdī)kalāpaka Sarpākshī (See)

ନାଡ଼ିକା—ସଂ. ବ (ନାଡ଼ିକ + ଆ)—୧ । ଶ୍ୱାସବାହୀ ନଳ; ଗଳା—

Nārdikā 1. Wind pipe; throat (Apte).

(ନାଡ଼ୀକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଏକ ଘଡ଼ି ସମୟ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A period of 45 minutes.

୩ । ଏକ ଦଣ୍ଡ ସମୟ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. A period of 24 minutes.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ନାଡ଼ିବ୍ରଣ—4. A fistulous sore (Apte).

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣରେଖା —
5. A ray of the sun (Apte).

୬ । ଘଣ୍ଟା ବାଡ଼ଆ ଦେବାର ପିତ୍ତା ଘଣ୍ଟ—6. A gong on which the hours are struck (Apte).

ନାଡ଼ି କାଟିବା **ନାଡ଼ିକାଟା** **ନାଡ଼ିଚ୍ଛାଲନା**—ଦେ. କି—ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି ନାଡ଼ି ଛେଦନ କରିବା—To cut the navel string of an infant.

ନାଡ଼ିକେଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ନାରିକେଳ; ନଡ଼ିଆ—Nārdikela (ନାଡ଼ୀକେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Cocoanut

ନାଡ଼ି ଚରଣ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହ; ନାଡ଼ି+ଚରଣ; ଯାହାର ଗୋଡ଼ ନଳଚର ସରୁ)—ପକ୍ଷୀ—Bird (Apte). (ନାଡ଼ୀଚରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଡ଼ି ଚିପା **ନାଡ଼ିଟେପା, ନାଡ଼ିଧରା, ନାଡ଼ିଦେଖା** **ନାଡ଼ୀ ଦେଖନା** **ନାଡ଼ୀ ଦେଖାଇବା, ନାଡ଼ୀଦେଖା** **ନାଡ଼ୀଧରା**—ଦେ. କି—୧ । ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା; ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ ହାତ ଦ୍ୱାରା ବୋଧ କରିବା—1. Feeling of the pulse. ୨ । (ଯେ ନାଡ଼ି ଚାପେ) ବୈଦ୍ୟ; କବିରାଜ—2. A physician (one who feels the pulse of patients), ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଡ଼ି ଚିପିବା **ନାଡ଼ି ଦେଖିବା** **ନାଡ଼ି ଧରିବା** **ନାଡ଼ିଟେପା, ନାଡ଼ିଦେଖା** **ନାଡ଼ୀଦେଖାନା**—ଦେ. କି—୧ । ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ରୋଗୀର ହାତ ଗୋଡ଼ର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବା—1. To feel the pulse of a patient, ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମତ ବା ପ୍ରକୃତ ଠାବରେଇବା—2. To ascertain a person's opinion or nature.

ନାଡ଼ି ଚୀର—ସଂ. ବ—୧ । ଛୋଟ ନଳ ଆକାରର ଗୁଲୁ—1. A small reed (Apte). (ନାଡ଼ୀଚୀର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତନ୍ତୁବାୟର କଣ୍ଡା—2. A tube round which the woof is wound (Apte).

ନାଡ଼ି ଜଂଘ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହ; ନାଡ଼ି+ଜଂଘ)—୧ । କାକ; କୁଆ—1 Crow. (ନାଡ଼ୀଜଂଘ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଗ—2. A kind of crane. ୩ । (ନାମ) ଏକ ମୁନିଙ୍କ ନାମ—3. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଅନୁସାରେ ଏ କଶ୍ୟପଙ୍କ ପୁତ୍ର, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଓ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ଗୋଟିଏ ବକ ଥିଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଡ଼ି ଛଡ଼ିବା **ନାଡ଼ି ଛଡ଼ିଯିବା** **ନାଡ଼ିଛାଡ଼ା** **ନାଡ଼ିଛୁଟିଯିବା, ନାଡ଼ିଛୁଟିଯାନା**—ଦେ. ବ—୧ । ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ବନ୍ଦ ହେବା; ରୋଗୀର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ହାତକୁ ଜଣା ନ ପଡ଼ିବା—1. The sinking of the pulse of a patient. ୨ । ପ୍ରାଣବାୟୁ ଶରୀରରୁ ନିର୍ଗତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. Dying condition.

ନାଡ଼ି ତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀ.ହ) ହସ୍ତୀକ; ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷୀ Nārdi taranga (ହ. ଶ)—1. An astrologer (Apte).

୨ । କାକୋଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Kākola (See)

୩ । ସ୍ଥିର ଧର୍ଷକ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A debaucher; a ravisher (Apte).

ନାଡ଼ି ଦେଖା(ଖେ)ଇବା **ନାଡ଼ିଦେଖାନ** **ନାଡ଼ିଦିଖାନା**—ଦେ. କି—ବୈଦ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଜର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନର ପରୀକ୍ଷା କରାଇବା—To have one's pulse examined or felt by a physician.

ନାଡ଼ି ନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବ (ନାଡ଼ି+ନକ୍ଷତ୍ର)—୧ । (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) Nārdi nakshatra ବର ବଧୂଙ୍କ ଜାତକ ଗଣନାର୍ଥେ କଳ୍ପିତ ଚକ୍ରରେ ସ୍ଥିତ ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ—1. The title of some asterisms in connection with the astrological calculation of the horoscopes of a bridegroom and bride elect.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ତାହାକୁ ଓ ତହିଁଠାରୁ ଦଶମ, ଷୋଡ଼ଶ, ଅଷ୍ଟାଦଶ, ତ୍ରୟୋବିଂଶ ଓ ପଞ୍ଚଦଶ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ନାଡ଼ି ନକ୍ଷତ୍ର ବା ନାଡ଼ୀ କହନ୍ତି । ଜନ୍ମ ନାଡ଼ିକୁ ଆଦ୍ୟ, ଦଶମ ନାଡ଼ିକୁ କର୍ମ, ଷୋଡ଼ଶକୁ ସାଘାତିକ, ଅଷ୍ଟାଦଶକୁ ସମୁଦସ୍ୟ, ତ୍ରୟୋବିଂଶକୁ ବିନାଶ ଓ ପଞ୍ଚବିଂଶକୁ ମାନସ ନାଡ଼ୀ କୁହାଯାଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର—2. The natal asterism of a person; the star in the ascendant at one's birth.

ନାଡ଼ିନକ୍ଷତ୍ର ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଡ଼ି+ନକ୍ଷତ୍ର)—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ି ଓ ଜାତକର ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖି ତାହାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଜଣା ଯାଇଥାରେ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ (ନାଡ଼ୀନକ୍ଷତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାବତୀୟ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ—1. All the available informations about a person.

(ଯଥା—ଆରେ ବାପା ! ମୋ ଆଗରେ ଏତେ ବଢ଼ାଇ କରୁ ନାଁ; ମତେ ତୋ ନାଡ଼ୀ ନକ୍ଷତ୍ର ସରୁ ଜଣା ।)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତିଗତ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଗତିବିଧି—2. A person's movements, nature and habits.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟମାନ—
3. All the secrets of a person.

ନାଡ଼ିନ୍ଧମ—ସଂ. ବ (ନାଡ଼ଂ=ବାଜୁଶବ୍ଦକାରୀକୁ+ଧମ୍ ଧାତୁ ଶବ୍ଦ କରିବା, ଫୁଙ୍କିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ—ଯେ ନଳୀରେ ଫୁଙ୍କେ)—୧ । ସୁନାର ବଣିଆ—1. Goldsmith. (ନାଡ଼ୀନ୍ଧମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବିଣ—୧ । (ଯାହା ଦେଖିଲେ ବା ଶୁଣିଲେ ଲୋକର ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ିମାନ ଦୋଦଲୟାଏ) ଉତ୍ପାତକ; ଖିଅଜନକ—
1. Terrifying.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଶ୍ୱାସକୁ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଚଳାଇବାବାଲ୍ଲ (ହ୍ର. ଶ.)—
2. Taking or heaving swift gasps and breaths.

ନାଡ଼ିଈସ୍ୟ—ସ. ବ୍ରୀ (ନାଡ଼+ଇ ଧାତୁ=ଯାନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nārḍindhaya ଯେ ନଳ ଦ୍ୱାରା ପାନ କରେ—
(ନାଡ଼ୀଈସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Drinking through a tube.

ନାଡ଼ିପତ୍ର—ସ. ବ—ନଳଡା ଶାଗ: ନଳଡାପତ୍ରା—
Nārḍipatra Leaf of jute plant; the Jew's mallow
(ନାଡ଼ୀପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) used as a pot herb.

ନାଡ଼(ଡ଼ୀ)ବଳସ୍—ସ. ବ—ସିଦ୍ଧାନ୍ତଶିରୋମଣି ଲିଖିତ ସମସୃକ୍ଷପକ
Nārḍi(ṛḍī)balaya ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ.)—
A kind of clock used in ancient India.

ଦେ. ବ—ନାଡ଼ୀର ଗତି ନିର୍ଣ୍ଣୟସୂଚକ ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
(ଦ୍ର—ଏହାକୁ ନାଡ଼ି ଉପରେ ରଖିଦେଲେ ନାଡ଼ୀର
ଖୀଣତତ୍ତ୍ୱ ସ୍ପନ୍ଦନ ସବୁ ଜଣାପଡ଼େ)—
Sphygmograph.

ନାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଲଡ଼ ଧାତୁ=ଉପରକୁ ପିଙ୍ଗିବା; ସ. ନଡ଼,
Nārḍibā ଧାତୁ ଶିତ ନାଡ଼ ଧାତୁ=ଚଂଶକରିବା)—
ନାଡା ୧ । ଦୋହଲିବା; ନଡ଼ ନଡ଼ ହୋଇ ହଲିବା—
हिलाना, डुलाना 1. To move; to dangle; to hang down loosely.

ବେଙ୍ଗ ଲାଜୁଳକ ଭୂଅ ନେଇ
ଗୋଡ଼ ବଣ୍ଡଃ ନାଡ଼ୁଥିଲ—ଶିଶୁଗୀତ ।

୨ । (ପୁଚ୍ଛ ଆଦରୁ) ଇତସ୍ତତଃ ଗୁଳିତ କରିବା; ହଲାଇବା—
2 To wag; to shake.

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ବ୍ରଣ—ସ. ବ—ନାଳଘାଆ; ଯେଉଁ ଘାଆର ଉପର ଅଂଶ ଶୁଖି-
Nārḍi(ṛḍī)braṇa ଗଲା ପର ଦେଖା ଯାଉଥାଏ, କନ୍ତୁ ଭିତରେ
ପୂଜ ବଢ଼ୁଥାଏ—Sinus; fistulous sore.

ନାଡ଼ିଭୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଅନ୍ତନୁଜୁଲା—
Nārḍibhuṛḍi Intestines; entrails.

ନାଡିଭୁଡି ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସିଦ୍ଧଭୂମ)—
ଆଁତଉଁତ ୧ । ଘୋଇଖାଡ଼; ଘୋଇଝଡ଼ା—
1. The stem of the Basella creeper.

୨ । ସଜନାଆଦର ଛୁଇଁ—
2. The pod or legume of the Moringa tree.

ନାଡ଼(ଡ଼ୀ)ମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ.—ବଡ଼ୁବଳ୍ ରେଖା; ଖଗୋଳରେ କଳ୍ପିତ
Nārḍi (ṛḍī) maṇḍala ବଳୁବ ରେଖା—The celestial equator

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହି ରେଖା ଉପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ
ପୃଥିବୀର ଦିବା ରାତ୍ରି ସମାନ ହୁଏ ।]

ନାଡ଼(ଡ଼ୀ)ଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ.—୧ । ନଳଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର—Any tubular
Nārḍi(ṛḍī) jantra instrument (Apte).

୨ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ନାଡ଼ି
ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଯାଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ବାହାର କରି ଯାଇପାରେ
(ହ୍ର ଶ.)—2. A kind of surgical instrument mentioned in the Suśruta by which any foreign thing introduced inside the veins was extracted.

ନାଡ଼ି ଲଗିବା—ଦେ. କ.—ରୋଗୀର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ପଶ୍ଚାତ୍ପକଙ୍କ ହାତରୁ
Nārḍi lāgibā ଜଣା ଯିବା—The state of the pulse
ନାଡ଼ି ପାଓ୍ୟା ଯାଓ୍ୟା of a patient being felt by the
नाड़ी मिलना (ନାଡ଼ି ମିଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) examiner.

ନାଡ଼ିଶାକ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ନଳଡା (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Nārḍiśāka (ନାଡ଼ୀଶାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Jute.

ନାଡ଼ି ଶୋଧନ—ସ. ବ୍ରୀ. (ନାଡ଼ି+ଶୋଧନ)—ଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଜଳ ଓ
Nārḍi śodhana ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ି ଓ ଅନ୍ତ୍ର ପରିଷ୍କାର
କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The practice of cleansing the veins and intestine practised by Jogis.

ନାଡ଼(ଡ଼ୀ)ହିଙ୍ଗୁ—ସ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁରୁ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—
Nārḍi ṛḍi)hiṅgu Dikamallgum; gummy
ସ. ନାମ.—ନାଡ଼(ଡ଼ୀ)ହିଙ୍ଗୁ, Gardinia and the gum extracted
ପଲାଶାଖ୍ୟା, ଶିବାବଳା, ପିଣ୍ଡା from it.
ଜନ୍ତୁକା, ରାମଠୀ, ବଂଶପତ୍ରୀ. [ଦ୍ର—ଏହି ଗଛର ଡାଳରୁ ଢେଙ୍ଗୁ
ବେଣୁପତ୍ରୀ, ପିଣ୍ଡାହ୍ୱା, ସୁଗନ୍ଧର୍ଯ୍ୟା, ପତ୍ର ରସ ବାହାରେ । ଏ ରସ
ହିଙ୍ଗୁନାଡ଼ିକା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏ ଗଛର ପତ୍ର
ମ. ଉକେ ମାଲୀ ବାଉଁଶ ପତ୍ର ପତ୍ର । ଫୁଲ ଧଳା, ଓ
ଗୁ. ଉକାମାଲ୍ଡ ଫଳ ଘୋସୁକ ଫଳ ପତ୍ର । ବୈଦ୍ୟ-
ଟେ. ଚିତ୍ରହିଙ୍ଗବା ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁ ରସ, ଉଷ୍ଣ-
କାରୁଇଂଗବା ସ୍ପର୍ଶ ବାୟୁ ଜନିତ ବେଦନା ନାଶକ,
ଆ. କନଙ୍ଗାଉ ଜାଲବିବନ୍ଧତା ନାଶକ, ଅନାଦ୍ମ ଓ
ନାଡ଼ିହିଂ ଆମଯାତକ ଅଟେ ।]
काला पितहींङ्; डिकामाली

ନାଡ଼ୀ—ସ. ବ.- (ନଡ଼୍ ଧାତୁ ଶିତ+ଇ)—ନାଡ଼ି (ଦେଖ)
Nārḍī Nārḍi (See)
(ନାଡ଼, ନାଡ଼ିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଧମନୀ; ଶିରା—1. Vein.

୨ । ଗଣ୍ଡ ଦୂବା—2. A kind of grass.

୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ନଳଡା (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
3. Jute.

୪ । ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
4. Hiṅgupatrī (See)

ନାଡ଼ୀକ—ସ. ବ.—(ନାଡ଼ୀ+କୈ ଧାତୁ= ପ୍ରକାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nārḍika ଅ)—୧ । କଳା ଗୁକୁଣ୍ଡା ଶାଗ; କଳା କାସୁନ୍ଦା ଗୁଳୁ,
(ନାଡ଼କ, ନାଡ଼ଚ, ନାଡ଼ୀଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A species of Cassia or Senna; Cassia Occidentalis.

୨ । ନଳଡା ଶାଗ—2. Leaves of jute plant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଡ଼ୀକେଳ—ସ. ବ.—ନାରକେଳ; ନଡ଼ିଆ —
Nar̤ḍīkela Cocoanut.

ନାଡ଼ୀଗତି—ସ. ବ. (ନାଡ଼ୀ+ଗଛ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନାଡ଼ର ସ୍ପନ୍ଦନ—
Nārḍī gaṭi Pulsation.

ନାଡ଼ୀ ଚକ୍ର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଡ଼ୀ+ଚକ୍ର)—୧ । ନାଭିସ୍ଥ ନାଡ଼
Nārḍī chakra ଗୁଚ୍ଛ—1. The roots of all the arteries at the navel.

୨ । ହଠଯୋଗ ଶାସ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷିତ ଇଡ଼ା, ପିଙ୍ଗଳା, ସୁଷୁମ୍ନା, ସରସ୍ୱା, ଗାନ୍ଧାରୀ, ହସ୍ତିଜିହ୍ୱା, ପୂଷା, ସୁଯଶା, ଅଲମ୍ବୁଷା, କୁହୁ, ଶଙ୍ଖିନୀ, ଲୋଲଜିହ୍ୱା (ଜିହ୍ୱା), ବଜ୍ରସ୍ଥା, କାମଦା, ଅମୃତା, ବଜ୍ରଳା, ଶଙ୍ଖରସ୍ଥ ଏହି ୧୬ଟି ନାଡ଼ି—
2. The sixteen arteries inside the human body according to Haṭhajoga treatises.

ନାଡ଼ୀଜ୍ଞ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନାଡ଼ୀ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nārḍījña ନାଡ଼ୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ—Well versed in the action of the pulse,
(ନାଡ଼ିଜ୍ଞ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାଡ଼ୀଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ବୈଦ୍ୟ—A physician.

ନାଡ଼ୀ(ଡ଼ି)ତିକ୍ତ—ସ. ବ—ନେପାଳୀ ନିମ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nārḍī(ṛḍi)tikta A kind of Nim of Nepal.

ନାଡ଼ୀଦେହ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଡ଼ୀ=ନାଡ଼ୀସବୁ+ଦେହ)—
Nārḍīdeha ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁଚର; ଭୃଙ୍ଗୀ—One of the orderlies of Mahādeba.
(ନାଡ଼ୀଦେହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସାଙ୍କାର ଶରୀର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପତଳା—Slender-bodied

ନାଡ଼ୀ ପରୀକ୍ଷା—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ରୋଗୀର ଡାହାଣ ହାତ
Nārḍī parīkshā (ସ୍ତ୍ରୀରୋଗୀର ବାମହାତ)କୁ କନ୍ଧୁଣୀ ଭଳି ବୈଦ୍ୟ ବାଁ ହାତରେ ଧରି ରୋଗୀର ଖଡ଼୍ଗଣ୍ଠିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ହାତର ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ମୂଳର ଜକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନର ଶିରାମାନଙ୍କ ଉପରେ ସଥାକ୍ରମେ ତାଙ୍କର ତର୍ଜନୀ, ମଧ୍ୟମା ଓ ଅନାମିକା ଅଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କୁ ରଖି ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କ ସ୍ପନ୍ଦନକେଲ ଜରୁପଣ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The feeling of the pulse of a person.

[ଦ୍ର—ସେ ସ୍ଥାନରେ ୩ ଗୋଟି ନାଡ଼ୀ ଅଛି; ପ୍ରଥମ ବାତନାଡ଼ୀ, ମଧ୍ୟରେ ପିତ୍ତନାଡ଼ୀ ଓ ଅନ୍ତରେ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ବା କଫନାଡ଼ୀ । ବାତଯୁକ୍ତା ନାଡ଼ୀ—ବକ୍ରଗତି, ପିତ୍ତଯୁକ୍ତା—ଚପଳା, ଶ୍ଳେଷ୍ମବତ୍ତା—ସ୍ଥିର । ବୃଦ୍ଧ ଓ ଅନଭିଜ୍ଞ ବୈଦ୍ୟ ନାଡ଼ୀ ଚପି ରୋଗର ଲକ୍ଷଣମାନ ସ୍ଥିର କରିପାରନ୍ତି ।]

ନାଡ଼ୀମରା—ଦେ. ବ—ଅକ୍ଷୁଧା ରୋଗ—
Nārḍīmarā Inappetency; loss of appetite.
ନାଡ଼ୀମରା ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକର କ୍ଷୁଧା ହୁଏ ନାହିଁ—
ମୁଁସ ମରଜାନା 1. One who has lost his appetite.

୨ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ (ଲୋକ)—
2. Very weak and emaciated (person).

୩ । ଅଳ୍ପାହାର—3. Taking small quantities of food; subsisting on scanty rations.

ନାଡ଼ୁକା—ଦେ. ବ—ନାଲୁକା (ଦେଖ)
Nārḍukā Nālukā (See)

ନାଡ଼ୁନାଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ନଡ଼ନଡ଼; ଝୁଗୁଲା—
Nārḍunārḍu 1. Slackened.
ନୁଡ଼ୁନୁଡ଼ୁ; ନୁନ୍ନୁଡ଼ ୨ । ଝୁଗୁଲା ହୋଇ ଦୋହଲୁଥିବା—
ଲଡ଼ଖଡ଼ 2. Dangling; swinging in a loose fashion.

ନାଡ଼ୁ।—ଦେ. ବ—ନାଲୁକା (ଦେଖ)
Nāṛḍkā Nālukā (See)

ନାଣକ—ସ. ବ. (ନ+ଅଣକ=କୁତ୍ସିତ)—୧ । ମୁଦ୍ରା—
Nāṇaka 1. Coin (Apte).

୨ । ଧାତୁ (ହି. ଶ.)—2. Metal.

୩ । କନ୍ଧ (ହି. ଶ.); ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
3. A kind of gold coin.

ଦେ. ବ—ଧର୍ମଗୁରୁକବିଶେଷ; ନାନକ (ଦେଖ)
Nānaka (See)

ସ. ବଣ—ପ୍ରଶସ୍ତ—Broad.

ନାଣ୍ଟଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଲ୍ୟାଣ୍ଟର୍ନ୍)—
Nāṇṭaṇa (etc) ଲ୍ୟାଣ୍ଟଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ଲାଣ୍ଟନ ଲାଲଟେନ Lāṇṭaṇa etc (See)
[ନାଣ୍ଟନ; ନାଣ୍ଟଣ(କ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଣ୍ଡି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—ଲାଣ୍ଡି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāṇḍi (etc) Lāṇḍi etc (See)

ନାତ ଦେ. ବ. (ସ. ଲତ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା; ସ. ଲତ୍ତା=ପଦାଘାତ—ଆପ୍ତେ)—
Nāta
ଲାଥ, ଲାଥି, ନାଥି ୧ । ଗୋଇଠା; ପଦାଘାତ—1. Kick.
ଲଥାର ୨ । ପଶୁଙ୍କର ପଛ ଗୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—
2. The kick of a beast with its hind legs.

ବୋତେ ଗୋଇଠା ଖାଇ ମଲା
ବାଳ ଛାଡ଼ଇ ନାତ ଦେଉ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ।

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟର ପଦାଘାତକୁ ଗୋଇଠା ଓ ପଶୁମାନଙ୍କପଛ ଗୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତକୁ ନାତ ବୋଲିସାଏ । କଳିଙ୍ଗଭାଷାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଇଠାକୁ ଲାଥି ଓ ପଶୁର ପଦାଘାତକୁ ଲାଥି ବୋଲିସାଏ । ହିନ୍ଦରେ ଗୋଇଠାକୁ ଲାତ୍ ଓ ପଶୁ ପଦାଘାତକୁ ଲଥାର ବୋଲିସାଏ ।]

ନାତ ଉଠା(ଠୋ)ଇବା—ଦେ. କି—(ପଶୁ) ନାତ ମାରିବା ନିମନ୍ତେ
Nāta uṭhā(ṭhe)ibā ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ଉତ୍ତୋଳିବା—
ଲାଥ ଉଠାନ (a beast) To extend or raise the
ଲଥାର ଉଠାନା hind legs for giving a kick; to be about to kick.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦରେ ଲାତ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଗୋଇଠା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାତକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଲ୍ଲତକ୍; ଫା॰ ନାତକ୍)—
Nātak ନାତକ୍ **ନାତକ**

୧ । ଅକାଟ୍ୟ; ସେଉଁ କୁହୁମକୁ କେହି ଖଣ୍ଡନ କରି ନ ପାରେ—1. (order) Which can not be set aside

(ଯଥା—ନାତକ୍ ହୁକୁମ୍ ।)

୨ । ଯେଉଁ ହୁକୁମର ଅପିଲ ନାହିଁ—
2. Nonappelable (order).

ନାତ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ପଦାଘାତ ସହ୍ୟ କରିବା—
Nāta khāibā To bear a kick; to be struck with a kick.
(ନାତ ସହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଲାଥ ଖାଓୟା **लात खाना,लथार खाना**

ନାତ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ମନୁଷ୍ୟ) ଗୋଇଠା ମାରିବା—
Nāta māribā 1. (a man) To kick; to strike a blow with the leg.
ନାତ ଦେବା
ନାତ ବଜା(ଜେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାତ ଲଗା(ଗେ)ଇବା }
୨ । (ପଶୁ) ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ହଠାତ୍ ପଛକୁ ପଦାଘାତ କରିବା—
ଲାତ ମାରା, ଲାତ ଲାଗାନ 2. (a beast) To give a backward kick with the hind leg.
लथार मारना

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦଣ୍ଡ ଦେବା—3. (fig) To punish.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ) ଶିକ୍ଷା ଦେବା—
4. (fig) To give lesson to a pupil

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୀକ୍ଷା ଦେବା—5. (fig) To initiate.

(ଯଥା—ଯାହାକୁ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ନାତ ମାରିଥିବେ ସେ ଶବ୍ଦର-ଭେଦ ବ୍ରହ୍ମନର ଅର୍ଥ ବୁଝି ପାରିବ ।)

ନାତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ତେଲୁଗୁ—ନାତା)—
Nātā ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ବା କଥନ ପ୍ରଣାଳୀର ଲେଖନ—
Writing of the spelling of words.

ନାତ(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲତ ଧାତୁ)—ନାତ ମାରିବା—
Nātā(te)ibā To kick.
ଲାଥା, ଲାଥାନ **लतियाना**

ନାତି—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ନପ୍ତୃ ପଦର ୧ମା. ୧ବ. ନପ୍ତା; ପ୍ରା. ନତ୍ତି; ନତ୍ତୁ)—୧ । ପୌତ୍ର—1. Son's son; grand-son.
(ନାତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନାତି ୨ । ଦୌହିତ୍ର—2. Daughter's son.
पोता, नाति

[ଦ୍ର—ଅମ ଦେଶରେ ଅଜା ଅଣ୍ଟ ଏବଂ ନାତ ନାତୁଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟା ପରହାସ ଚଳେ । ହିନ୍ଦୁରେ ପୌତ୍ରକୁ ଓଘାଡା ଓ ଦୌହିତ୍ରକୁ ନାତ ବୋଲାଯାଏ; ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନପ୍ତୃ ପଦର ୧ମା. ୧ବ ନପ୍ତାର ଅର୍ଥ ଉଭୟ ପୌତ୍ର ଓ ଦୌହିତ୍ର ।]

ନାତ ଚେଲା—ଦେ. ବ—ଚେଲାର ଚେଲା—
Nāti chelā Disciple's disciple.

ନାତି ଦୀର୍ଘ—ସଂ. ବିଣ. (ନ+ଅତି+ଦୀର୍ଘ)—
Nāti dīrgha ଯାହା ଅତି ଦୀର୍ଘ ବା ଚଉଡା ବା ଲମ୍ବା ନୁହେଁ—
Not very long or tall; of moderate stature.

ନାତିନା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନପ୍ତ୍ରୀ)—ପୁଅର ବା କନ୍ୟାର ଝିଅ—
Nātinī Grand daughter.
(ନାତୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀରେ କନ୍ୟାର କନ୍ୟାକୁ ନାତନୀ, ନାତିନୀ ଜାଣିନ୍ ଓ ପୁଅର କନ୍ୟାକୁ ପୋତା ବୋଲାଯାଏ ।]
पोती, नातिन्

ନାତି ଶିଷ୍ୟ—ଦେ. ବ—ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ; ନାତ ଚେଲା—
Nāti śishya Disciple's disciple.

ନାମ ସେ ଶ୍ରୀଦତ୍ତାତ୍ରୟ ଦାସ
ଶ୍ରୀ ଏକନାଥ ନାତ ଶିଷ୍ୟ । ଗାରୀ. ପୂର୍ବଭାଗ ଚତୁର୍ଥାବୃତ୍ତ ।

ନାତି ଶୀତୋଷ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ନ+ଅତି+ଶୀତ+ଉଷ୍ଣ)—
Nāti śītoshṇa ଯାହା ଅତି ଶୀତଳ ବା ଅତି ଗରମ ନୁହେଁ—
(ଅନତି ଶୀତୋଷ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Neither very cold nor very hot; of a moderate temperature.

ନାତୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ନାତ ମାରେ; ଯାହାର ନାତ ମାରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି—Kicking (beast); (a beast) having the habit of kicking; given to kicking
हरपटाह (ନତୋଇ, ନାତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାତୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନପ୍ତ୍ରୀ; ନାତର ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗ)—
Nātuṇī ପୌତ୍ରୀ ବା ଦୌହିତ୍ରୀ—
ନାତିନୀ Grand son; son's son or daughter's son.
पोती, नातीन, नातिनी

ନାତୁଣୀ ଜୁଆଁଇଁ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ନପ୍ତ୍ରୀ+ଜାମାତା)—
Nātuṇī juāṅiṅ ଆପଣା ନାତୁଣୀର ସ୍ୱାମୀ—
ନାତ ଜାମାଇଁ, ନାତିନଜାମାଇଁ Husband of one's grand-daughter; grand-son-in-law.
नतीन जमाई
(ନାତୁଣୀ ଜୋଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାତୁଣୀ ବୋହୂ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନପ୍ତୃ ଓ ବଧୂ)—
Nātuṇī bohu ଆପଣା ନାତର ସ୍ତ୍ରୀ—
नतीन पुतोहु One's grand-son's wife; grand daughter-in-law.
(ନାତୁଣୀ ବୋଉ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଉଁ ଜଉଁ ଅଙ୍ଗୁଳି; ନତ ପଡାଏ ତତ ଅଙ୍ଗୁଳି, ଦୋଉରେ ଯାଏଁ, ଦୋଉରେ ଅଟେ; ପାଃ ପାଁଡ଼ା ଜଣ ମାତ ବସେ, ନାତୁଣୀଜୋଇଁ ତାତ ସରଶେ । ଶଶିଙ୍କ ଜଉଁଫଳ ପାଁତ ।

ନାତେ(ତୋ)ଣି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାତୁଆର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Nāte(to)ṇī Feminine of Nātuā.

ନାତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ଶିବ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nātra 1. Śiba.

୨ । ଋଷି; ମୁନି—2. Sage (Apte).

୩ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—3. Surprise; wonder (Apte).

ନାଥ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା—
Nāth (root) 1 To bless.

୨ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—2. To ask; to question.

୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—3. To beg; to pray

୪ । କ୍ଷମତା ପାଇବା; ପ୍ରଭୁ ହେବା—
4. To have power; to master.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ବିନାଶ କରିବା—5 To destroy.

୬ । ଦୁଃଖିତ ହେବା—
6. To be sorry; to be distressed.

୭ । ଉପଦ୍ରବ ହେବା—7 To be heated.

୮ । କଷ୍ଟ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା—
8. To harass; to trouble.

ନାଥ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାଥ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଭୁ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nātha ୧ । ପ୍ରଭୁ—1. Lord; master.

୨ । ଅଧିପତି; ଦ୍ରବ୍ୟର ମାଲିକ—2 Owner.

୩ । ସହାୟୀ; ରକ୍ଷକ—3. Protector; guardian.
ସ୍ୱପ୍ନରେ ନର୍ଜ୍ଜନ ବନସ୍ତ
ତାହାଙ୍କୁ କେ ହୋଇବ ନାଥ । କବିରାଜ. ଗୁପ୍ତବତ ।

୪ । ନାୟକ—4. Leader.

୫ । ଶାସକ—5 Ruler.

୬ । ସ୍ୱାମୀ; ପତି—6. Husband.

୭ । ପ୍ରାଣନାଥ; ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—7. The lord of one's life; one's beloved; a woman's lover.

୮ । (+କରଣ.ଅ) ପଶୁଙ୍କର ନାକ ଫୋଡ଼ରେ ଗଳାଯାଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—8. A string passed through the nose of bullocks etc.

ଦେ. ବ—୧ । ଭିକ୍ଷୁକ ବା ଯୋଗୀ ଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ—
1. The title of a beggar caste.
ରୁଦ୍ର ରୁଦ୍ର ରୁଦ୍ର ହେଦନ୍ତ ବାଜଇ
ନାଥ ଭିକ୍ଷା ମାଗେ ପଡ଼ । ଜଦକଶୋର. ଜର୍ଜ୍ଜରୀ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ସଧ୍ୟ ଗୋରଖ ପନ୍ଥୀ ସାଧୁମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ ଓ ଏ ଉପାଧି ନାମ ପରେ ଲାଗେ ।]

୨ । (ରାଜ୍ୟର) ରାଜା—2. King of a place.
ନାଥ ଅନୁଗ୍ରହି ଯେ ଜର ସେ ମୋ ପଦେ ରଜେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଟୋଷତରଙ୍ଗ ୪ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଦେଶର ରାଜାଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଦେଶର ପ୍ରଭୁ, ନାଥ, ସ୍ୱାମୀ, ପତି, ଅଧିପ, ଅଧିପତି ଆଦ ପଦ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ ।]

୩ । ବନ୍ଧୁ—3. Friend.
ତନ ଯେବନାଥ ହୋଇଣ ଅନାଥ
ଯେଉଁ ଅଛନ୍ତ କର ସ୍ୱର୍ଗୀକଙ୍କୁ ନାଥ । କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

୪ । ଶ୍ରୀନାଥ, ଗୋପୀନାଥ, ଉଦୟନାଥ, ଜଗନ୍ନାଥ ଆଦ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—4. Name by which persons named Śrīnātha, Udayanātha, Jagannātha etc are accosted.

ନାଥଙ୍ଗ ଠେଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—
Nāthaṅga ṭheṅgā ଜଳଚର ପୋକବିଶେଷ—
A species of aquatic insects.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜଳାଳୁଆ ସମ୍ବାଳୁଆ ପର ଓ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଗତି କରନ୍ତି । ମାଛଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖଇଥରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

ନାଥନ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ. (ନାଥ ଧାତୁ+ଭାବେ. ଅନ)—
Nāthana ୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା—1. Prayer.
(ନାଥନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରାର୍ଥନ—2. Praying; soliciting for a thing.

ନାଥବତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଧବା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଅହଅ—
Nāthabatī (a woman) Having her husband living.

ନାଥବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନାଥବତ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ ନାଥବାନ୍)—
Nāthabanta ନାଥବାନ୍ (ଦେଖ)
Nāthabān (See)
ନାଥବନ୍ତ ହୋଇଣ ଅନାଥ ଲୋକପର
ସତ୍ତ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ଅଣିଲେ ଯେ ଧର୍ଇ । କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ନାଥବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନାଥବତ୍ ୧ମା. ୧ବ; ନାଥ+
Nāthabān ଅଛୁ ଯାହାର, ଏହି ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—୧ । ସନାଥ—
(ନାଥବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having a lord or master.

୨ । ଯାହାର କେହି ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଥାଏ—
2. Having a protector.

୩ । ପରାଧୀନ—3. Dependent; subservient.

ନାଥହରି—ସଂ. ବି. (ନାଥ=ନାକଫୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ି+ହୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ
Nāthahari କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ନାକଫୋଡ଼ା ପଶୁ; ଯେଉଁ ପଶୁ ଦାନ୍ଦାର ନାକରେ ଫୋଡ଼ା ହେବା ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଟାଣିଚ ହୁଏ—1. A beast bridled by a rope passed through the nose.

୨ । ପଶୁ (ହି. ଶ)—2. A beast (Apte).

ନାଥିଆ—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର
Nāthiā ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ ଭକ୍ତକବି—An Oria religious poet of the 17th century.

[ଦ୍ର—'ଜ୍ଞାନୋଦୟ କୋଇଲି' ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।]

ନାଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା—
Nād (root) To expel the faeces.

ନାଦ୍ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅଗମୁନାଆଁ କୀଳା ଆଦକୁ
Nād māribā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କଣ୍ଢ଼ କଣ୍ଢ଼ ଭୂମିରେ ଯୋଉବା—
To drive a pointed peg into the ground by repeated ramming.

ନାଦ—ସଂ. ବି (ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଘଞ୍ ବି. ଅ) —୧ । ଧ୍ୱନି; ଶବ୍ଦ-
Nāda 1. Sound; voice.

୨ । ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—2. Din; loud sound.

୩ । ଡାକ—3. Call; cry.

୪ । ଗର୍ଜ୍ଜନ—4. Roar.

୫ । ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ବର୍ଣ୍ଣ; ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ—
5. The nasal sound represented by a point over a semicircle or crescent.

୬ । ଗବାଦ ପଶୁର ମଳ; ଲଣ୍ଡ—
6. Pillet of dung; droppings of a beast.

୭ । (ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର) ପ୍ରାଣୀର ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରାଣ ବାୟୁ ଓ ଜଠରାଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଧ୍ୱନି—
7. (music) Vocal sound emitted from the belly of animals.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତାଚାର୍ଯ୍ୟମାନେ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ଆକାଶସ୍ଥ ଅଗ୍ନି ଓ ମରୁତ୍‌ର ସଂଯୋଗରେ ନାଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଥାଏ ତାକୁ ବ୍ରହ୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥି କହନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ-ଦର୍ପଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଅଗ୍ନ୍ୟାଦ୍ୟାସ୍ତ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଚତ୍ତ୍ୱ ଦେହଜ ଅଗ୍ନିକୁ ଆଘାତକରେ ଓ ଅଗ୍ନି ବ୍ରହ୍ମଗ୍ରନ୍ଥିଗତ ପ୍ରାଣକୁ ପ୍ରେରିତ କରେ । ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉପରକୁ ଉଠେ । ଉପରକୁ ଗତି କଲାବେଳେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ନାଭିରେ ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ, ହୃଦୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ, ଗଳଦେଶରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ, ଶୀର୍ଷରେ ଅସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ମୁହଁରେ କୃତ୍ରିମ ନାଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିଏ । ସଙ୍ଗୀତଦାମୋଦରରେ ନାଦ ୩ ପ୍ରକାର ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି—ପ୍ରାଣିଜ, ଅପ୍ରାଣିଜ ଓ ଉଭୟସମ୍ଭବ । ଯେଉଁ ନାଦ ମୁଖ ଆଦି ଅଙ୍ଗରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହା ପ୍ରାଣିଜ, ଯାହା ସ୍ପର୍ଶା ଆଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ତାହା ଅପ୍ରାଣିଜ ଓ ଯାହା ବଂଶୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହା ଉଭୟସମ୍ଭବ । ନାଦ ବିନା ଗୀତ, ସ୍ୱର, ରାଗ ଆଦି କିଛି ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଏହା ବିନା ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମି ନ ପାରେ । ନାଦ ଉପରେ ଜ୍ୟୋତିଃ ବା ବ୍ରହ୍ମରୂପ ଅବସ୍ଥିତ । ସମସ୍ତ ଜଗତ ନାଦାତ୍ମକ ଅଟେ । ଏ ସୃଷ୍ଟିରେ ନାଦ ୨ ପ୍ରକାର, ଆହତ ଓ ଅନାହତ । ଅନାହତ ନାଦକୁ କେବଳ ଯୋଗୀମାନେ ଶୁଣିପାରନ୍ତି । ହଠଯୋଗପ୍ରଦୀପିକାରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ମୂଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ସେ ନାଦୋପାସନା କରିବ । ଶାସ୍ତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥରସ୍ଥ ନାଦ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଆସନରେ ସ୍ଥିରତା ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ବକ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ ହୋଇ ବସିବ; ଆଖି, କାନ, ନାକ ଓ ମୁହଁ ଆଦିର ବ୍ୟାପାର ବନ୍ଦ କରିବ । ଅଭ୍ୟାସର ଅବସ୍ଥାକ୍ରମେ ପ୍ରଥମେ ମେଘଗର୍ଜ୍ଜନ ଓ ଭେରୀ ଆଦିର ନାଦ ପରେ ଗମ୍ଭୀରଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯିବ । ଅଭ୍ୟାସ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ିଲେ ଏ ଧ୍ୱନି କ୍ରମଶଃ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହେବ । ଏହିପରି କରୁ କରୁ ଯେଉଁ ନାଦ ଶୁଣି ଚତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ ତାହାରହିଁ ସାଧନା କରିବ ଓ ଶେଷରେ ଚତ୍ତ୍ୱ ନାଦରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମରେ ଲୀନ ହୋଇଯିବ । ନାଦ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ନିମ୍ନ-ଲିଖିତ ଶ୍ଲୋକ ଅଛି :—

ନକାରଂ ପ୍ରାଣନାମାନଂ ଦକାରଂ ମନଲଂ ବିଦୁଃ,
ଜାତଃ ପ୍ରାଣାଗ୍ନି ସଂଯୋଗାତ୍ ତତ୍ତୋନାଦୋଽଭିଧୀୟତେ ।
ସଙ୍ଗୀତରତ୍ନାକର—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୮ । ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଷୟରେ ଏକ ପ୍ରଯତ୍ନ, ଯହିଁରେ କଣ୍ଠକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ନ କରି ବା ଅତି ସଙ୍କୁଚିତ ନ କରି ବାୟୁ ବା ସ୍ୱର ବାହାର କରିଯାଏ (ହି. ଶ.)—
8. The effort of emitting sound or air without inflating or contracting the throat too much.

୯ । ସଙ୍ଗୀତ (ହି. ଶ) (ଯଥା—ନାଦବିদ୍ୟା=ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର)
9. Music; singing.

୧୦ । ବର୍ଣ୍ଣର ଅବ୍ୟକ୍ତମୂଳ ରୂପ—
10. The primal sound of the letters.

ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରଶଂସାକାରୀ—Praising.

ଦେ. ବି—ଲାଦ (ଦେଖ)—Lāda (See)

ନାଦ ଦେବା—ଦେ. କି—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nāda debā To emit a sound.
(ନାଦ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଡ଼ ବିଷ ଦୂର ବେଗେ ଧରିଲ ନାଦବେଗ । ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଦେବ ।

ନାଦ ନାଳି—ସାଦେ. (କଃକ) ବି—କଣ୍ଠନାଳି; ଯେଉଁ ବାଟେ ସ୍ୱର ବାହାରେ—The throat; trachea; wind-pipe.
Nāda nāli

ନାଦବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ. (ନାଦ+ବତ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ—Sonant; resounding.
Nādabān
(ନାଦବତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଦ ବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି—୧ । ଉପନିଷଦ୍‌ବିଶେଷ—
Nāda bindu 1. Name of an Upanishad.
୨ । ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ; ' ' '—
2. The nasal alphabet or mark attached to a letter.

ନାଦମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ଥଠାରଙ୍କ ଭାଷା)—କମାରଙ୍କର ଓ ଥଠାରଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର, ଯେଉଁ ଛିଦ୍ରବାଟେ ଉପରୁ ବାହାରିବା ପବନ ଅଗ୍ନିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରେ—
Nādamuṇḍā A hole on the side of a potter's or smith's oven through which the bellows blow air in to the fire.

ନାଦ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି—ଉକ୍ତୋକ୍ତ କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
Nāda mudrā A particular pose of the hand during Tantric rites.
[ଦ୍ର—ଡାହାଣ ହାତକୁ ମୁଠା କରି ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇଲେ ଏ ମୁଦ୍ରା ହୁଏ ।]

ନାଦାନ୍—ଦେ. ବିଣ —(ଫା. ନାଦାର୍)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ; ଅତି ନିର୍ଦ୍ଧନ—1. Very poor; indigent.
Nādān
ନାତୋୟାନ୍ ୨ । (ଫା. ନାତୁଆନ୍=ଧନ ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ) **ନାଦାର୍** ଖଜଣା ବା ଦେୟ ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ—2. Unable to pay one's rents or dues etc.
(ଖାନ୍‌ଦାନ୍—ବଂଶଗତ)
[ଦ୍ର—ଫା. ନାଦାନ୍‌ର ଅର୍ଥ=ମୂର୍ଖ, ଅଜ୍ଞ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଦାନ୍ ଛଅବସ୍ଥା—ଦେ. ବି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ ଅବସ୍ଥା—
Nādān chha-abiswā Indigence.
ତଂଗହାଲତ (ଯଥା; ଗୃହର ଯିବା ବିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ନାଦାନ (ନାଦାନ୍ ଛ ବସ୍ଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଅବସ୍ଥା ହେଇଗଲା)

ନାଦାନି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାଦାନ୍ତ) —ନଃସ୍ୱତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Nādāni Poverty; indigence.
ନାତୋୟାନୀ **ନାଦାନୀ**

ନାଦାବି—ଦେ. ବିଣ (କଟରଆ) (ଫା. ଲାଦାଗ)—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କେହି ଦାବୀ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଅସ୍ୱାମିକ—Unclaimed.
Nādābi
ନାଦାବୀ ୧ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ନିଜର ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ନ ଥିବା ବିଷୟ **ଲାଦାବା, ନାଦାବୀ** ପ୍ରକାଶ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Giving up claim to a property.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅପଣାର ଦାବିର ତ୍ୟାଗ ।
2. Relinquishment of one's claim to a property.

ଂ । ନାଦାବି ପତ୍ର— (ଦେଖ)
3. Nādābi patra (see)

ନାଦାବି ପତ୍ର—ଦେ. ବି (କଚରଆ) (ଫା. ନଦାବି ଓ ସଂ. ପତ୍ର)—
Nādābi patra କୌଣସ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଆପଣାର ଦାବି ବା ସ୍ପୃହା ନ
ନାଦାବୀପତ୍ର ଥିବା ବିଷୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଲେଖିଦେବା ଦସ୍ତାବିଜ—
ନାଦାବी ଦସ୍ତାବେଜ, A deed of relinquishment of
ବେଦାବେ ପତର୍ one's claim to a certain property.
(ନାଦାବିପତ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଦି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଭୂମିରେ ଗାତ କରିବା ଜନ୍ୟରେ
Nādi ବ୍ୟବହୃତ ସରୁଖଣ୍ଡ । (ଏହା ବାଡ଼କୁ ଭୂମିରେ ପ୍ରଥମେ
ଗେଞ୍ଜି ଗାତ କରି ସେହି ଗାତରେ ରଞ୍ଜାଆଦ ପୋତା
ଯାଏ)—A rod or pointed stick used in
making holes on the ground before
any rod is driven into it.

ନାଦିତ—ସ. ବିଣ—(ନଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ନାଦିଧାତୁ=ଶବ୍ଦିତ ହେବା +
Nādita କର୍ମ.ତ)—୧ । ଶବ୍ଦିତ; ଧ୍ୱନିତ --1. Sounded.
୨ । (ନଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା; ଗର୍ଜୁଥିବା—
2. Sounding; roaring.

ନାଦିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ପଦ୍ୟ) (ସଂ—ନଦ୍ ଧାତୁ) ୧ । ଲାଦିବା—
Nādiba (ଦେଖ)—1. Lādibā (See)
(ନାଦଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଦ କରିବା—
2. To sound.
ଂ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—3. To roar.
ସାତକ ଅଡ଼ତ ପରେ ନାଦେ ବସ୍ତ୍ର ଉରେ । ସୁଧାନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

ନାଦିମ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଅ)—ଲଜ୍ଜିତ—
Nādim Ashamed
ନାଦିନ **ନାଦିମ**

ନାଦିର୍ ସାହା—ଦେ. ବ—(ନାମ) (ଫା. ନାଦିରର ଅର୍ଥ ଅଦ୍ଭୁତ)
Nādir-sāhā ପାରସ୍ୟର ଜଣେ ସମ୍ରାଟ—
Name of a Persian king who attacked
India in the 18th century A. D.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ମେଷପାଳକର ସନ୍ତାନ ଥିଲେ ଓ ନିଜ ବାହୁବଳରେ ପାରସ୍ୟ, ଆଫଗାନସ୍ଥାନ ପ୍ରଭୃତିର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀରେ ମହମ୍ମଦସାହା ସମ୍ରାଟ ଥିବା ସମୟରେ ଏ ଖ୍ରୀ. ୧୭୩୮ରେ ପାରସ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମୟୂର ସିଂହାସନ ଓ କୋହିନୂର ଅପହରଣ କରିଥିଲେ ଓ ୧୭୩୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦିଲ୍ଲୀବାସୀ ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ଏକ ଲକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ନାଦିରସାହା ବିଶ୍ୱର (ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ଅରୁଣ୍ଟାମଣା)ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳନ ହୋଇ ରହିଅଛି] ।

ନାଦୀ—ସ. ବିଣ. (ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍=
Nādī ନାଦିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
(ନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଶବ୍ଦାୟମାନ; ନାଦବିଶିଷ୍ଟ—
1. Sounding.
୨ । ଶବ୍ଦିତ—2. Sounded.

ନାଦୁର୍ ବାଦୁର୍—ଦେ. ବିଣ—ଲଣ୍ଡୁର ବାଣ୍ଡୁର; ଏକତ୍ର ଲଗାଲଗି
Nādur bādur ହୋଇ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ (ବହୁ ବସ୍ତୁ)--
ଗୋଲମେଲେ (too many things)Huddled together.
ଘାଲ ମେଲ (ନାଦୁରୁ ବାଦୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଦୁ ଦୋ)ରସ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନଦୁରୁସ୍ତ)—ବେଠିକ୍; ଭୁଲ୍—
Nādu(do)rasta Wrong; out of order.
ନାହୁରସ୍ତ **ନାଦୁରସ୍ତ**

ନାଦେୟ—ଦେ. ବିଣ. (ନଦ ବା ନଦୀ+ଭାବାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Nādeya ୧ । ନଦୀ ନିଜ - 1. Riverain.
(ନାଦେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନଦୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to a river; riverine.
ଂ । ନଦୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)—
3. Full of rivers; rivery.
୪ । ନଦୀ କୂଳସ୍ଥ—4. Riverian.

ନ. ବ—୧ । ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ—1. Rock salt.
୨ । ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; ସୁରମା—2. Antimony.
ଂ । କାଶ ତୃଣ—3. A kind of reed grass; Saccharum Spontaneum.
୪ । ବାଣାର ବା ଜଳ ବେତସ ଗଛ—
4. The aquatic ratan reed.

ନାଦେୟୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଦେୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nādeyī ୧ । ଜଳ ବେତସ—1. A cane growing on the riverside.
ଂ । ବୁଇଁ ଜାମୁ—2. A small blackberry shrub; Premna Herbacia.
ଂ । ନାରଙ୍ଗଗଛ—3. Orange tree.
୪ । ଜବା; ମନ୍ଦାର—4. China rose.
୫ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Premna Integrifolia (tree).

ନାଦ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ନଦ, ନଦୀ+ସମ୍ବନ୍ଧ, ଜାତ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥରେ ଯ)—
Nādya ନାଦେୟ (ଦେଖ)
Nādeya (See)

ନାନ୍‌କର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାନ୍‌କାର୍)— ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ଦଖଲଜମି;
Nān-kar ନିଜ ଜୋତ୍ ବା ଖମାର ଜମି—Zamindar's Nij-
ନାନକାର chas land; land held by the Zamindar
ନାନକର; ଜିରାତ in khas possession (corresponding
ନାନ୍‌କା
ନାନ୍‌କାର ଅନ୍ୟରୂପ to the home farms in
ନାନକର England).
ଅଲିମାନେ 'ନାନକର' ନାମରେ ନଷ୍ଟରଜାତିର ଭୋଗ
କରୁଥିଲେ—କୃପାସିନ୍ଧୁ ଦତ୍ତରାୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

[ପୂର୍ବେ ଜମିଦାରମାନେ ବାଦସାହାଙ୍କ ବସୁଲ୍ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ-କାଯ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜସ୍ୱ ଅସୁଲ କରିବାର ପାରିଶ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ ବାଦସାହାମାନେ ଯେଉଁ ଜମିର ଜମି ଦେଉଥିଲେ ତାକୁ ନାନ୍‌କାର ବୋଲ୍ଯାଉଥିଲା ।]

ନାନ୍‌କୀନ—ବୈଦେ. ବ (ନାମ) (ଚୀନ ଦେଶୀୟ ଭାଷା)—

Nān-kīn
नानकीन
नानकीन

୧ । (ନାମ) ଇୟାଙ୍‌ସିକିଆଙ୍ ନଦୀ ଉପରେ ଥିବା ଚୀନ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ନଗର—1. Nankeen, a big town in China.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର ସୂତା ଲୁଗା—2. Nankeen; a kind of buff-coloured cotton cloth formerly made at Nankeen in China.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଚୀନଦେଶରୁ ଗାରଡଲୁ ଓ ବଲ୍ଲଡଲୁ ଆସୁଥିଲା, ଏବେ ଏ ଲୁଗା ଇଉରୋପରେ ଓ ଆମେରିକାରେ ତିଆର ହେଲାଣି ।]

ନାନ୍(ମ୍)ଖତା(ତେ)ଇ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାନ୍‌ଖତାଇ)—ଗୁଡ଼ାଖୁଣ୍ଟିଆ

Nān(m)-khatā(te)i
नानखताई
नानखताई

ଟିକିଆ ବା ବସ୍ତୁର ଅକାରର ଏକପ୍ରକାରର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—A kind of country biscuit.

[ଦ୍ର—ଘିଅ ଓ ଚିନିରେ ଗୁଡ଼ାଲଅଟାକୁ ଗୋଲାଇ ତାକୁ ଖଜାପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପତଳା ପିଣ୍ଡ କରି ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ଥାଳ ଉପରେ ରଖାଯାଏ । ଏଥିର ଉପରେ ଓ ତଳେ ଚଟୁ ଛଡ଼ାଟେ ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇଟି ଅନ୍ୟ ଥାଳ ରଖାଯାଏ । ଏଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରିବାର ଜଣାଗଲେ ଏହା ସୁପକ୍ୱ ହେଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।]

ନାନ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—(ଫ. ନନ୍ଦନ)—ପୁତ୍ର—

Nāna
नाना
Son.

ମୋହୋରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ପାଣ୍ଡୁରାନାନ—ପ୍ରାଚୀ. ଶର୍ଦ୍ଦଶେଣା।

ନାନକ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପଞ୍ଜାବର ଶିଖମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟ ଗୁରୁ; ଶିଖଧର୍ମର

Nānaka
नानक
नानक

ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ପ୍ରଥମ ଶିଖ ଗୁରୁ—The name of the founder of the sect of the Sikhs of the Punjab.

[ଦ୍ର—ଏ ପଞ୍ଜାବର ରାବୀ ନଦୀର କୂଳରେ ଏକ ଗ୍ରାମ (ଅଧୁନିକ ନନ୍‌କାନ୍‌ସାହିବ)ରେ କ୍ଷତ୍ରିୟବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ପିଲ୍ଲ ବୟସରୁ ସାଂସାରିକ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ଥିଲେ ଓ ସାଧୁସେବା କରୁଥିଲେ । ଏ ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ୨ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏ ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ହୋଇ ୪ ଜଣ ସଙ୍ଗୀଙ୍କୁ ନେଇ ପଞ୍ଜାବ ଓ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ଏହି ମର୍ମରେ ଧର୍ମୋପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ ଈଶ୍ୱର ଏକ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଏବଂ ମୁସଲମାନ୍ ସେହି ଏକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପାସନା କରନ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ଓ ବହୁ ଦେବୋପାସନାର ଏ ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶିଖ୍ ବୋଲାଗଲା । ଦିଲ୍ଲୀର ତତ୍କାଳୀନ ବାଦସାହା ଇବ୍ରାହିମ୍‌ଲୋଦୀ ଏହାଙ୍କୁ କାରାବଦ୍ଧ କଲେ ଓ କାବୁର ପାର୍ବତୀପଥ ଯୁଦ୍ଧରେ (ଖ୍ରୀ୧୫୨୬ ରେ) ଇବ୍ରାହିମ୍‌ଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଏ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଶେଷଜୀବନରେ ଏ ପତ୍ନୀ ଜଳ ପରିବାରଙ୍କ ସହିତ ବାସକଲେ । ଜଳନ୍ଧର ଜିଲ୍ଲାରେ ଏ କର୍ତ୍ତାରପୁର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସହର ବସାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଧର୍ମଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ଶିଖଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ଶିଖମାନେ ଏହାଙ୍କ ଅନ୍ୟେ ଏହାଙ୍କ ଉପଦେଶମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଉକ୍ତ ସଂଗ୍ରହ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ 'ଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ' ରଖି ଏହାକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ନାନକଜଡ଼—ସ. ବ—ପିଣ୍ଡ ଆଳୁ; ଖମ୍ ଆଳୁ—

Nānakanda
नानकंद
Yam; an esculent root.

ନାନକପନ୍ଥୀ—ଦେ. ବିଣ—(ଗୁରୁ ନାନକଙ୍କ ଉପଦିଷ୍ଟ ପନ୍ଥାନୁଗାମୀ)—

Nānakapanthī
नानकपंथी
नानकपंथी

ଶିଖଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—(a Sikh of the Punjab), Professing the principles promulgated by Nānaka.

(ନାନକ ସାମ୍ପ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାନକସାହି ପଇସା—ଦେ. ବ—ଗେଣ୍ଡ ପଇସା; ପ୍ରାଚୀନ ଶିଖମାନଙ୍କ

Nānakasāhi paisā
नानकसाही पैसा
नानकसाही पैसा

ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ପଇସା—A copper pice formerly current in the Sikh coun t

[ଦ୍ର—ଏହି ପଇସାରୁ ୫।୬ ଗୋଟି ପଇସାରେ ଏକ ଅଣା ହୁଏ ।]

ନାନମାନ—ଦେ. ବ—ପୁରପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—

Nānamāna
मीठावगेया
A kind of cake containing sweets inside; sandwich in the shape of a ball fried in ghee or oil.

[ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ାଲ ଅଟାକୁ ଗୁଡ଼ରେ ପାଗକରି ଖଳ କରିଯାଏ । ଖଳ ମଧ୍ୟରେ ଘିଅ ଦେଇ ପେଣ୍ଡାପରି ଗୋଲ ପିଠା କରି ତାହା ଘିଅରେ ଛଣାଯାଏ ।]

ନାନା—ସ. ଅ (ନଞ+ନା)—(ବହୁତ୍ୱସୂଚକ)—

Nānā
नाना
नाना

୧ । ବହୁବିଧ; ଅନେକପ୍ରକାର; ବିବିଧ—1. Various; of many kinds.

୨ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ; ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍—2. Different.

୩ । ଅନେକ—3. Many.

ଦେ. ଅ—(ସ. ନ; ନହିଁ ନହିଁ) —୧ । (କଥା ଉପରେ ଜୋର୍ (ନଁ। ନାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେବା ପାଇଁ ନିଷେଧାର୍ଥକ, ନଞର୍ଥକ 'ନାଁ' ଶବ୍ଦର ଦୁଇ ଥର ପ୍ରୟୋଗ) କେବେ ନୁହେଁ—

नहिं नहिं; ताना
1. (Doubling of the prohibitive 'No' for emphasis), Oh ! no no; certainly not.

ହରଶିରେ ନାନା ହର ଗରଲ ପାନା ବୋଲ ଯେ କହୁଥାଇଁ ବାରବାର—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଗୀତ ଓ ନାଟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—

2. A formula repeated during dancing and singing.

ଭୂତ ନର୍ତ୍ତନ ଦୋଇସ ଭାଙ୍ଗଟ, ନାନା ଧ୍ୱନିଟ ତେନା ତେନା ଜାତ—ରାଜ. ପ୍ରେମସୂଧାଳାଧ୍ୟ)

ଦେ. ବ.ସୂଚ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ, ମୁସଲମାନ୍ ଓ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ ବ୍ୟବହୃତ)—

नाना
ନାନା ୧ । ମାତାମହ; ଅଜା—1. Mother's father; maternal grandfather.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବଡ଼ ଭଉଣୀ; ନାଙ୍ଗ—2. Elder sister.

ଗାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥ, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ବ. ପୁଂ—୧ । ବଡ଼ ଭାଇ; ନନା—1. Elder brother,

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) (ଭୁଲ. ହି. ନାଙ୍ଗା ଏହି ଅର୍ଥରେ) —ଆଈ; ମାତାମହୀ—2. Grand mother.

ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ପୁଦିନା—

ନାନା Mint (plant).

नाना (ଯଥା—ଅର୍କନାନା=ପୁଦିନା ଅର୍କ ।)

ନାନା କନ୍ଦ—ସ. ବ—ପିଣ୍ଡାଳୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

Nānā kanda Yam.

ନାନା ଜାତି—ଦେ. ବଣ—ନାନା ଜାତୀୟ (ଦେଖ)

Nānā jāti Nānā jātīya (See)

(ନାନା ଜାତିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାନା ଜଣ କଥା ବାରଆ ସେ ଦୋଇଲେ ।

ନାନାଜାତେର କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ଧ ।

नाना जातका

ନାନା ଜାତୀୟ—ସ. ବଣ. (ନାନା+ଜାତୀୟ) —ନାନା ପ୍ରକାରର—

Nānā jātīya Of various kinds.

ନାନାତ୍ମବାଦ—ସ. ବ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବର ଆତ୍ମା ପରମାତ୍ମାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଥିବା ଦ୍ୱୈତପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଂଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରର ମତ—

Nānātmabāda The Sāṁkhya doctrine that every being has a soul distinct from the Universal Soul.

(ନାନାତ୍ମବାଦୀ—ବଣ)

ନାନାଦି—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ତ୍ର. ନାନାବିଧ; ଉତ୍ପା ନାନା+ଆଦି) —

Nānādi ନାନା ବିଧ; ନାନା ପ୍ରକାରର; ଅନେକ—

ନାନାନ Of various kinds; diverse; various; many,

नाना

[ଦ୍ର—'ନାନା' ଏହା ଗୋଟିଏ ଅବ୍ୟୟ ପଦ; ଉହାଁରେ 'ଆଦି' ଲଗାଇ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ କରିବା ବ୍ୟାକରଣବିରୁଦ୍ଧ, ତେଣୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅବ୍ୟାକରଣ ପ୍ରୟୋଗ । ଓଡ଼ିଶାରେ କେହି କେହି ବ୍ୟାକରଣାନଭିଜ୍ଞ ଲେଖକ ଏ ଭୁଲ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାନାତ୍ୟୟ—ସ. ବଣ—ନାନା ବିଧ; ନାନା ପ୍ରକାରର—

Nānātyaya Of various kinds (Apte).

ନାନାଧି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ—ନାନାଦି (ଦେଖ)

Nānādhi Nānādi (See)

ନାନା ଧ୍ୱନି—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା+ଧ୍ୱନି) —

Nānā dhwani ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟରୁ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରର ଧ୍ୱନି ବାହାରେ—A musical instrument producing more than one sound (Apte).

ନାନାନ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) —ନାନାଦି (ଦେଖ)

Nānān Nānādi (See)

ନାନାନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନାନାନ୍ଦୃ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥ. ଅ)—

Nānāndra ନଣନ୍ଦର ପୁତ୍ର; ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଣଜା—A husband's sister's son (Apte).

ନାନା ପ୍ରକାର—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା+ପ୍ରକାର) —ନାନାବିଧ—

Nānā prakāra Of various kinds.

ସ. ବ—ଅନେକ ପ୍ରକାର—Various kinds.

[ଦ୍ର—ଏହାପରି ସ. ବ ଓ ବଣରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ, ନାନା ରୂପ ଆଦି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ନାନାପ୍ରକାରେ ଦେ. କି. ବଣ—ନାନା ରୂପରେ; ନାନା ପ୍ରକାରେ—

नानाप्रकार In many ways.

ନାନା ଫଡ଼୍ ନବିଶ୍—ଦେ. ବଣ. (ନାମ) (ମରହଟ୍ଟୀ)—

Nānā phard nabis ଚୁଣ୍ଡୁ ପଣ୍ଡୁ ନାନା; ନାନା ସାହେବ—(ନାନା ଫର୍ଣ୍ଣବିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Nānā Sāhib.

ନାନାଫର୍ନବୀସ [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମ ଧୁନ୍ଦୁ ପନ୍ତ ।

नानाफड़नवीस ଏ ପେଶବା ବାଜିରାଓଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର । ପେଶବା ବାଜିରାଓଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ମରହଟ୍ଟା ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଂରାଜଙ୍କଠାରୁ ବାର୍ଷିକ ୮ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପେନ୍‌ସନ୍ ପାଇ କାନପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବଠୁରଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ନାନା ସାହେବଙ୍କୁ ଏ ପେନ୍‌ସନ୍ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଇଂରାଜଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ (ଖ୍ରୀ ୧୮୫୭) ଘଟିବାରୁ ନାନା ସାହେବ କାନପୁରଠାରେ ଗୁପ୍ତଏ ବିଦ୍ରୋହୀ ସେନାଙ୍କ ନାୟକ ହୋଇ କାନପୁରରେ ଥିବା ସାହେବ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପରିବାରଙ୍କୁ ଘେରିଲେ । ଅବଶେଷରେ ସେମାନେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାରୁ ନାନାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସେମାନେ ସିପାହୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ନାନା ସାହେବ ସେଠାରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଅଯୋଧ୍ୟାର ବେଗମ ଓ ବେରିଲିର ନବାବଙ୍କ ସୈନ୍ୟଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ପରାଜିତ ହୋଇ ନେପାଳ ପଳାଇଲେ । ଯେ ଏହାଙ୍କୁ ଧରିଦେବ ଇଂରାଜସରକାର ତାଙ୍କୁ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କେହି ଏହାଙ୍କୁ ଧରି ପାରି ନ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏ ନେପାଳ ଅରଣ୍ୟରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲି ସେଠାରେ ନିରୁଦ୍ଦେଶ ହେଲେ ।]

ନାନା ବିଧ—ସ. ବଣ (ନାନା + ବିଧ = ପ୍ରକାର) —ବିବିଧ; ବହୁବିଧ—

Nānā bidha Various; of various kinds.

ସ. କି. ବଣ—ଅନେକପ୍ରକାରେ—

In various ways (Apte).

ନାନା ମତ—ଦେ. ବ—ବିଭିନ୍ନ ମତମାନ—

Nānā mata Different opinions

(ଯଥା—ନାନା ମନଙ୍କର ନାନା ମତ—ଉଗ ।)

ନାନାମତ ଗ୍ରାମ୍ୟ. କି. ବଣ—ନାନାମତେ (ଦେଖ)

नानाप्रकार Nānāmate (See).

ନାନାମତି—ସ୍ତ୍ରୀ. କି. ବଣ—ନାନାମତେ (ଦେଖ)

Nānāmati Nānāmate (See).

ନାନା ମତେ—ଦେ. କି. ବଣ—ଅନେକ ପ୍ରକାରେ; ନାନା ପ୍ରକାରେ—

Nānā mate In many ways; in various ways.

ନାନାମତେ ଝେଡାଝେଡ ମୋତେ କହୁ ନାନାମତେ

बहुत किसमसे ଭୂମ ବାମନା ପୂରବ । ଜଗତ୍ମୂର୍ଖ. ଜଗୋପ୍ରବନ୍ଧ. ୫ ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାନା ମାର୍ଗ—ଫ. ବ—ବହୁତ ମାର୍ଗ—Many ways.
Nānā mārga ବଣ—ବହୁତ ମାର୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—
Of various ways.

ନାନା ମାର୍ଗରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ନାନାପ୍ରକାର—
Nānā mārgare 1. In various ways.
ନାନାମାର୍ଗେ / ନାନାମାର୍ଗ କର } —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅନେକ ବାଟରେ—
ନାନାମାର୍ଗେ 2. In various roads.
ନାନାମାରଗମେ ବୃଦ୍ଧାଅନ୍ତେ ଇଥ ସେ ବର ନାନାମାର୍ଗ
ଉର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ହୋଇଲେ ଦୁରଭଗ ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ନାନାରୂପ—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା + ରୂପ)—
Nānā rūpa ୧ । ନାନାବିଧ (ଦେଖ)
1. Nānābidha (See)
୨ । ଯାହାର ଏକାଧିକରୂପ ବା ଆକାର ଅଛି—
2. Multiform (Apte).

ନାନା ରୂପେ—ଦେ.କ୍ରି. ବଣ—ନାନା ମତେ (ଦେଖ)
Nānā rūpe Nānā mate (See)
ନାନାରୂପେ **ନାନାପ୍ରକାର**

ନାନାର୍ଥ—ଫ. ବ. (ନାନା + ଅର୍ଥ) — ଉଣ୍ଣ ଉଣ୍ଣ ଅର୍ଥମାନ—
Nānārtha Different meanings.
ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା+ଅର୍ଥ)—୧ । ବହୁବିଧ ଅର୍ଥ
ବିଶିଷ୍ଟ—1 Having various meanings.
୨ । ନାନା ପ୍ରୟୋଜନବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having various uses.

ନାନାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ—ଫ. ବ—ନାନାଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ (ଦେଖ)
Nānārtha saṁgraha Nānāśabda saṁgraha (See)

ନାନାଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ—ଫ. ବ—୧ । ଅଭିଧାନ; ଭାଷାକୋଷ—
Nānāśabda saṁgraha 1. Dictionary.
୨ । ଶବ୍ଦକୋଷ—2. Lexicon; vocabulary.

ନାନା ସାହେବ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)— ନାନା ଫଡ୍ନବିଶ୍ (ଦେଖ)
Nānā sāheb Nānā phaṛd nabiś (See)

ନାନ୍ନା—ଦେ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ହି. ନାନା + ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଈ; ମୁସଲମାନ, ହିନ୍ଦୁ-
Nānī ସ୍ତ୍ରୀମା ଓ ପତ୍ନି ମାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ)—ଆଈ; ମାତାମ୍ମା—
ନାନୀ 1. Grandmother.
(ନନା—ବପସ୍ତ ଲିଙ୍ଗ)
ଦିଦୀ ୨ । ବଡ଼ ଭଉଣୀ—2. Elder sister.
ଦୀଦୀ [ଦ୍ରା—ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରରେ ବଡ଼ ଭଉଣୀକୁ ନାନା ଓ
ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ପରିବାରରେ ବଡ଼ ଭଉଣୀକୁ ଦେଇ ବା ଅପା
ଡାକନ୍ତି । ଦ୍ର—ନାନା ⇒ ବଡ଼ଭଉଣୀ; ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାରୁ ଏ ଶବ୍ଦ
ଓଡ଼ିଆକୁ ଆସି, ଏହାର ବପସ୍ତ ଲିଙ୍ଗରେ 'ନନା' ହୋଇଅଛି ।]
୩ । ଅପଣାଠାରୁ ଅଧିକ ବୟସ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଡାକିବା ସମ୍ବୋଧନ—
3. A term addressed to a Brāhmaṇa woman older than the person accosting.
୪ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟା—4. A Brāhmaṇa girl.
ମହିପୁର ପୁଷ୍ଟକ, ଗୋହଲନାଗ ଗାଧୋଇ ଯାଇଁ ମାର୍ଗରେ ଭେଟିଲ ।
ସୌବନେ ମକଳୀ ଉନ୍ମତ୍ତ । ପଦ୍ମନାଭ ବଜିତା । ବ୍ୟଙ୍ଗ ଭଗ ।
୫ । ରାଜାନ୍ତଃପୁରରେ ପାଚକାରୂପେ ନିଯୁକ୍ତା ବିଧବା
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—5. A widow Brāhmaṇī engaged as a cook in the harem of a Raja.
୬ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ଗୃହସ୍ଥାମିନୀ—
6. (ironical) Housewife
ନନାଙ୍କର ବାଟେ ତ ନାନ୍ନାଙ୍କର ବାଟେ ଭଗ ।
ବଲୁଥ ନନାରେ ବଲୁଥ ନନା ! ନାନ୍ନା ପିନ୍ଧଅଛ ତୋ ଚଦ୍ଦନା—ଶିଶୁ ଗୀତ
୭ । ପିତୃସ୍ୱସା; ପିତୃଷ୍ୱସା—7. Father's sister.

ନାନ୍ଦେ. (ଉଡ଼ିଷ୍ୟା ଭାଷା) ବଣ. (ଫ. ନ୍ୟୂନ; ତୁଳ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ସଂ ନନ୍ଦା ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦୀ)—କ୍ଷୁଦ୍ର; ସାନ—
Small; little.

ନାନ୍ନା ଭାତ—ନାନ୍ଦେ. ବ.—(ଉଡ଼ିଷ୍ୟା ଭାଷା) ସାନ ଭାତ (ଦେଖ)—
Nānī bhāta Sānabhāta (See)

ନାନ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ନ+ଅନ୍ତ)—ଅନନ୍ତ—
Nānta Endless; infinite(Apte).

ନାନ୍ତରୀୟକ—ଫ. ବଣ. (ନ+ଅନ୍ତର+ଈୟକ)—ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟରୂପେ ସମ୍ପୃକ୍ତ; ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ—Inseparable; inseparably connected (Apte).
Nāntarīyaka

ନାନ୍ତ୍ର—ଫ. ବ.—ପ୍ରଶଂସା; ସ୍ତୁତି—
Nāntra Praise; eulogy (Apte).

ନାନ୍ଦିକାର—ଫ. ବ.— ନାଟକାଇନସ୍ଥର ଆରମ୍ଭରେ ନାନ୍ଦୀ ବୋଲିବା
Nāndikāra ବ୍ୟକ୍ତି—The speaker of the benidictory sloka before the commencement of a play (Apte).

ନାନ୍ଦୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ନାନ୍ଦ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା+
Nāndī କରଣ. ଈ; କମ୍ବା ନନ୍ଦ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ ହେବା+
କରଣ. ଈ)—୧ । ନାଟକାଦିର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଦେବତାଙ୍କ
ଆରାଧନା ବା ସ୍ତୁତି ବା ଆଶୀର୍ବାଦସୂଚକ ଶ୍ଲୋକ—
1. A benedictory prologue pronounced before the commencement of a play.
୨ । ମଙ୍ଗଳାଚରଣ—2. Benedictory preface.
୩ । ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା—3. Emperor.
୪ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—4. A Kshatriya or soldier by caste.
୫ । ଗୋତ୍ର—5. Clan.
୬ । ଅଭ୍ୟୁଦୟ; ସମୃଦ୍ଧି—6. Prosperity.
୭ । ସ୍ତୁତି—
7. Praise; thanksgiving; eulogy.
୮ । ସୌଭାଗ୍ୟ—8. Good-luck.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ନାନ୍ଦିକାର (ଦେଖ)—
9. Nāndikāra (See) (Apte).

ନାନ୍ଦୀକ—ସଂ. ବ. (ନାନ୍ଦୀ=ସୌଭାଗ୍ୟ+କ୍ଵ ଧାତୁ+ଅ.)—
Nāndika ୧ । ମଙ୍ଗଳାର୍ଥେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ତୋରଣ ସ୍ତମ୍ଭ—1. A propitious gateway set up for good luck.

୨ । ମଙ୍ଗଳାର୍ଥେ ତୋରଣ ଦ୍ୱାରରେ ସ୍ଥାପିତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ—
2. A jug full of water placed at the gateway in religious ceremonies or on festive occasions.

୩ । ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—3. Propitiatory offering of cakes of boiled rice to the spirits of one's deceased ancestors.

୪ । ସୌଭାଗ୍ୟଲାଭାର୍ଥ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପୋତାଯିବା ଖମ୍ଭ—
4. A post in a doorway set up for good luck (Apte.

ନାନ୍ଦୀକର—ସଂ.ବଣ. (ନାନ୍ଦୀ+କୃ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଯେ ଅଭିନୟ ପୂର୍ବରେ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ବା ବନ୍ଦନା ପାଠ କରେ—
Nāndikara (ନାନ୍ଦୀବାଚ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A person who recites a benediction or prologue before a dramatic performance is begun.

୨ । ଢୋଲଆ; ବାଦ୍ୟକାର; ବାଇଦକାରଆ; ବଜନ୍ତ୍ରୀ—
2. A drummer.

ନାନ୍ଦୀପଟ୍ଟ—ସଂ. ବ.—୧ । କୂଅର ନଦ; ପୋଡ଼ା ନଦ—1. The outer protecting ring put on a well.
Nāndīpaṭa

୨ । କୂଅର ମୁହଁ ଉପରେ ଦଆ ଯିବା ଆବରଣ—
2. The lid or cover of a well (Apte).

ନାନ୍ଦୀ ପାଠକ— ସଂ. ବଣ. (ନାନ୍ଦୀ+ପାଠକ)—ନାନ୍ଦିକର (ଦେଖ)—
Nāndī pāṭhaka Nāndikara (See)

ନାନ୍ଦୀମୁଖ—ସଂ. ବ.—(ନାନ୍ଦୀ=ସୁଦ୍ଧ; ସୌଭାଗ୍ୟ+ମୁଖ=ପ୍ରଧାନ; ବା ନାନ୍ଦୀ=ଶୁଭ+ମୁଖ=ଆରମ୍ଭ)—୧ । କୂଅର ନଦ; ପୋଡ଼ା ନଦ—1. The outer protecting ring put on a well.
Nāndīmukha

୨ । ଆଭ୍ୟୁଦୟିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ବବାହାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରଥମେ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ—2.Oblation or offering of Piṇḍa to the ancestors, performed at the commencement of festive rites (to propitiate the spirits of one's deceased ancestors.)

[ଦ୍ର—ଦୁର୍ଗା ମତରେ ଜାତକର୍ମାଦି ଦଶ ବିଧ ସଂସ୍କାର, ନୂତନ ଗୃହ ପ୍ରବେଶ, ଦେବତାଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା, ବୃଷୋତ୍ସର୍ଗାଦି ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଥମରେ ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ । କେବଳ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମରେ ଏ ଶ୍ରାଦ୍ଧର ବିଧାନ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପୂର୍ବାହ୍ନରେ ବିଧେୟ— ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ପିତୃଲୋକ; ପିତୃଗଣ—3. The spirits of one's departed ancestors (consisting of 3 paternal and 3 maternal ancestors).

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାନ୍ଦୀମୁଖୀ (ଦେଖ)—Nāndīmukhī (See)

ନାନ୍ଦୀମୁଖୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଅବନ୍ତୀନଗରବାସିନୀ ମୁନିକନ୍ୟାବିଶେଷ—
Nāndīmukhī 1. Name of a daughter of a sage living in Abantī.

[ଦ୍ର—ଏ ଋଷିଦ୍ୱୟଙ୍କ ମିଳନରେ ଦୂତୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।]

୨ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. Name of a Sanskrit metre.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୨ନଗଣ, ୨ଗଣ ଓ ୨ଗୁରୁ ବର୍ତ୍ତି ରହେ ।]

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାନ୍ଦୀମୁଖ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗୀ)—ଯେଉଁ ମାତୃଗଣ ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଉପିଢା ହୁଅନ୍ତି—The female ancestor. who are invoked in a Nāndimukha śrāddha.

[ଦ୍ର—ନାନ୍ଦୀମୁଖ ପିତୃଗଣ ଯଥା—ପିତା, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହ ଓ ମାତାମହ, ପ୍ରମାତାମହ, ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହ । ନାନ୍ଦୀମୁଖୀ ମାତୃଗଣ ଯଥା—ମାତା, ପିତାମହୀ, ପ୍ରପିତାମହୀ ଓ ମାତାମହୀ, ପ୍ରମାତାମହୀ, ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହୀ ।]

ଦେ. ବ (ସଂ. ନାନ୍ଦୀମୁଖ) —ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—Propitiatory oblation offered to the spirits of one's departed ancestors before festive rites are begun.

ନାପ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Nāp ମାପ—Measurement.-

ନାପ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନାପ୍‌ନା)—
Nāp-bā ମାପିବା—To measure.

ନା(ନାଁ)ପରବା—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ନାପରବାହ୍)—ନିପରବା (ଦେଖ)
Nā(nāñ)parabā Niparabā (See)
[ନା(ନାଁ)ପରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ

ନା(ନାଁ)ପରବାଇ(ହି)—ବୈଦେ. ବଣ ଓ ବ (ଫା. ନାପରବାହ୍)—
Nā(nāñ)parabāi(hi) ନିପରବାଇ (ଦେଖ)—
(ନାପରେଇ, ନାପରେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Niparabāi (See)

ନା.ନାଁ)ପସ—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ନାପସନ୍ଦ)—୧ । ଅମନୋନୀତ; ଅପସନ୍ଦ; ଗରଅପସନ୍ଦ—1. Not chosen; rejected
Nā(nāñ)pasanda

ନାପସନ୍ଦ ୨ । ଅନଭିମତ—2. Not approved; disapproved.
ନାପସନ୍ଦ

୩ । ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ—
3. Unreliable; incredible.

୪ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ—4. Unacceptable.

୫ । ଅରୁଚିକର—5. Not according to one's taste or liking.

୬ । ଅପ୍ରିୟ—6. Disagreeable.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବୈଦେ. ବ--୧ । ଅନିଚ୍ଛା—1. Disinclination.
୨ । ଅସମ୍ମତର ଅଭିବ; ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—2. Disapproval.
୩ । ଔଦାସିନ୍ୟ; ଅନାସ୍ଥା—3. Indifference; disregard.
୪ । ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ—4. Want of faith or trust.

ନା(ନାଁ)ପାକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—୧ । ଅଶୁଦ୍ଧ; ଅପବିତ୍ର; ଅଶୁଚି—1. Impure; unclean.
ନାପାକ ୨ । ମଇଳା—2. Dirty; filthy.
नापाक

ନା(ନାଁ)ପାକି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଅଶୁଚତା—Impurity; uncleanness.
Nā(nāñ)pāki
ନାପାକୀ, **नापाकी**

ନାପିତ—ସ. ବି. ପୁଂ (ନ=ନୁଦ୍ଦେ+ଆପ୍ ଧାତୁ=ସନ୍ଧାନ ପାଇବା+ତ)—ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ; ଉଣ୍ଡାସ୍; କ୍ଷୌରକାରକ—Barber; a Śūdra caste among the Hindus.
(ନାପିତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ପରାଶର ସ୍ମୃତିରେ ଅଛି ଯେ ଶୂଦ୍ରା ଗର୍ଭରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଔରସ ସନ୍ତାନର ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର ନ ହୁଏ ତେବେ ସେ ନାପିତ ହୁଏ । ପରଶୁରାମଙ୍କ ମତରେ କୁବେର ପୁରୁଷ ଓ ପଦ୍ମିନୀସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ନାପିତ । ମନୁସଂହିତାରେ ନାପିତଙ୍କ ଗଣନା ଭୋଜ୍ୟାନ୍ନ ଶୂଦ୍ର ଜାତିରେ କରାଯାଇ ଅଛି । ସ୍ମୃତି ଆଦରେ ନାପିତ ସଙ୍କର ଜାତିରେ ପରିଗଣିତ ଓ ଏ ଜଲଶୁଦ୍ଧ ଶୂଦ୍ର ରୂପେ ଗଣିତ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ନାପିତର ଅନ୍ୟ ସ. ପ୍ରତିଶବ୍ଦ—କ୍ଷୁରୀ, ମୁଣ୍ଡୀ, ଦବାକ୍ଷାର୍ତ୍ତି, ଅନ୍ତ୍ୟାବସାୟୀ, ଖଣ୍ଡୀ, ନଖଲୁଣ୍ଟ, ଗ୍ରାମଣୀ, ରତ୍ନଳ ଓ ଶ୍ମଶ୍ରୁଧୃଟ ।]

ନାପିତ ଶାଳା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (୭ମ୍ତୀ ତତ୍; ନାପିତ+ଶାଳା)—ଉଣ୍ଡାସ୍ Nāpita śālā ଯେଉଁ ଘରେ କ୍ଷୌର କରେ—A barber's shop.
(ନାପିତଶାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାପିତାୟନ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ନାପିତ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଆୟନ)—
Nāpitāyani ନାପିତ ସନ୍ତାନ—The son of a barber.

ନାପିତାଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ନାପିତ୍ତ)—
Nāpitāṇī ଉଣ୍ଡାରୁଣୀ—A barber woman; a woman of the barber caste.
ନାପିତାନୀ **नाइन**

ନାପିତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାପିତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nāpitī ନାପିତାଣୀ (ଦେଶ)—Nāpitāṇī (See)

ନାପିତେ ବହୁବା ବୁଦ୍ଧି ଦାଢ଼ିରୁ ପଡ଼େ ।
ଉତ୍ତ. ବୋଷ୍ଟ୍ରବୁଦ୍ଧିରୁତ୍ତର ।

ନାପିତୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାପିତାଣୀ (ଦେଶ)
Nāpituṇī Nāpitāṇī (See)

ନାପିତ୍ୟ—ସ. ବି. (ନାପିତ+କର୍ମ ଅର୍ଥରେ. ଯ)—
Nāpitya ୧ । ଉଣ୍ଡାର କାର୍ଯ୍ୟ—1. The duties of a barber; a barber's profession.
୨ । (+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ) ନାପିତ ସନ୍ତାନ—2. The son of a barber (Apte).

ନାପିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ତୁଳ. ହି. ନାପ୍‌ନା)—
Nāpibā ମାପିବା—To measure.

ନାବ—ଦେ. ବି. (ସ. ନୌ ଶବ୍ଦର ବହୁବଚନ ନାବଃ; ଫା. ନାବ୍; ତୁଳ ଗ୍ରୀକ୍. ନୌସ୍; ଲାଟିନ୍. ନାଉସ୍; ଜର୍ମାନ୍. ନାଗେ)—
Nāba ୧ । ନାହା; ନୌକା; ଡଙ୍ଗା—1. Boat.
नाव ୨ । ବୋଇତ; ଜାହାଜ—2. Ship; vessel.

ଲା. ବି—ଲାବଣ୍ୟ ନାମକ ପୁରୁଷର ଓ ଲାବଣ୍ୟବତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ୍ ନାମ—The name by which persons named Lābaṇya and Lābaṇyabatī are called.

ନାବକେଳି—ଦେ. ବି. (ସ. ନୌ+କେଳି)—
Nābakeḷi ନୌବିହାର; ନଦୀ ଓ ଜଳାଶୟାଦିରେ ନୌଗୁଳନ-ପୂର୍ବକ କ୍ରୀଡ଼ା—Sports by plying boats.
ନାବର, ନାବାରି
ନାବକେଲି

ନାବଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ଲକ୍ଷ୍ୟ) —
Nābarḍā ୧ । ଲକ୍ଷ୍ୟ—1. Adulterous.
ନାବଡ଼ ୨ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
ଲଫଙ୍ଗା ୩ । ନେଉଡ଼ା; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.
(ନାବଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । ମୂର୍ଖ—4. Illiterate.

ନାବନ(ନ୍ୟ)—ପ୍ରା. ବି.—(ସ. ଲାବଣ୍ୟ)—୧ । ଲାବଣ୍ୟ; ମଧୁରତା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—1. Loveliness; charm.
Nābana(nya)
୨ । ନାବ ପ୍ରା. (ଦେଶ)—2. Nāba (See)

ନାବନୀତ—ସ. ବିଣ. (ନବନୀତ+ଅ)—
Nābanīta ୧ । କୋମଳ—1. Soft.
(ନାବନୀତା ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମୃଦୁ—2. Mild; gentle.

ନାବମିକ—ସ. ବିଣ. (ନବମ+ଇକ)—
Nābamika ନବମ—Ninth.
(ନାବମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାବରା ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଭାଷା)—ଜାହାଜର ଦୁଇ ପାଖରୁ ମାସ୍ତୁଲର ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଣ୍ଡି ପର ବନ୍ଧା ଦଉଡ଼ି—(nautical) Ropes tying the mast to the ends of a ship; stays.
Nābarā daurḍi

ମୁଁ ନାବରା ଦଉଡ଼ି ଧରି ଚଢ଼ିଲା ଉପରକୁ ଇଠିଆର ଦୁଃଖାଦ କହି ଦେଇ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ—ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନାବାଲ(ଲ୍ଲ)କ(ଗ)—ବୈଦେ. ବିଣ. (କଚରଆ)
Nābāḷa(la)ka(ga) (ଫା—ନାବାଲିଗ୍)
ନାବାଳକ ୧ । ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ—1. Minor.
नाबालिग ୨ । ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କର ଅଧିକାର ପାଇବା ନିମନ୍ତେ

Digitized by srujanika@gmail.com

(ବିପରୀତ—ସାବାଳକ) ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବୟସରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ନ ଥିବା; ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—2. Young; who has not yet attained his age of majority in the eye of law.

ଦ୍ର—[ଏ ପାର୍ସୀ ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ । ସାଧୁଭାଷା ବ୍ୟବହାରପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଲେଖକମାନେ ନାବାଳକ ଶବ୍ଦକୁ ବାଳକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଯୁକ୍ତ ସ୍ତଂଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ବିଶ୍ଳର କର ଉହାଁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ନାବାଳକା କରନ୍ତି । ପା. ନାବାଲଗ୍ ଶବ୍ଦର ବିପରୀତ ବାଲଗ୍=ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ; ତନ୍ନୁ ଭାଷାରେ ବାଳକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏ ଶବ୍ଦର ସମ୍ପର୍କ ଥିବାର ଭ୍ରମରେ ନାବାଳକର ବିପରୀତ ସାବାଳକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ୍ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନେ ୧୮ ବର୍ଷ ବା ୨୧ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ନାବାଳକ' (minor) ରହନ୍ତି ଓ ସେ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଓ ସ୍ୱତ୍ୱରକୁ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଅଭିଭାବକ (ଗାର୍ଜିନ୍, guardian) ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ନାବାଳିଗି ସମୟରେ ରାଜସରକାର (କୋର୍ଟ୍ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ୍ସ୍ (Government, Court of wards) ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ସ୍ୱତ୍ୱରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ଭାର ନିଅନ୍ତି ଓ ନାବାଳକମାନେ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ ଓ ନ କରି ପାରିବେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶର ଆଇନରେ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉହାଁରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାଇଦା କଟକଣା ଅଛି ।]

ବୈଦେ. ବ—ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଯୁବା; ଯାହାର ସ୍ୱତ୍ୱର ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିଭାବକ ଦରକାର ହୁଅନ୍ତି—A minor; a ward.

ନାବାଲ(ଲ୍ଲ)କ(ଗି)—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ)—
Nābāla(la)ki(gi) (ପା. ନାବାଲ୍ଲଗି)—
ନାବାଳକୀ ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଅବସ୍ଥା—Minority; nonage.
ନାବାଳଗୀ (ବିପରୀତ—ସାବାଳକ)

ଦେ. ବିଣ.—ନାବାଳକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to a minor. (ଯଥା—ନାବାଲକ ସମ୍ପତ୍ତି)

ନାବାଲ(ଲ୍ଲ)କା(ଗା)—ବୈଦେ. ବିଣ. ଓ ବ—(ପା. ନାବାଲ୍ଲର୍)
Nābāli(li)kā(gā) ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ବାଳିକା—A minor girl.

ନାବିକ—ସଂ. ବ. (ନୌ+ଜୀବକା ଅର୍ଥରେ ଇକ)—
Nābika ୧ । ନୌଚାଳକ; ନାଉରି; ମାଝି; ନୌଚାଳକ—1. Boatman; sailor; navigator.
୨ । କର୍ଣ୍ଣଧାର—2. Helmsman.
୩ । ନୌଯାତ୍ରୀ—3. The passenger on board a ship (Apte).

ସଂ. ବିଣ.—ନୌକାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Naval.

ନାବିକ ପଞ୍ଜିକା—ସଂ. ବ.—(ଅଦ୍ଭୁତକ ବ୍ୟବହାର)
Nābika pañjikā ଦଶ ଓ ଭିନ୍ନ ଆଦ ନକ୍ଷତ୍ରର ଉଦୟ କରିବା ପାଇଁ ଆଧୁନିକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ରଗାମୀ ନାବିକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ସଂକଳିତ ପୁସ୍ତି—Nautical almanac.

ନାବି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୌ+ଈ; ଭୁଲ. ଇଂ. ନାଭ୍ୟ) —
Nābi ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଜାହାଜ ବା ନୌକାସମୂହ—Navy; a fleet of ships.

ସଂ. ବ. ପୁଂ (ନୌ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନାବିକ—Sailor (Apte).

ବେ. ବ—ନାବ (ଦେ) (ଦେଶ)—
Nāba (3) (See).

ନାବୁକେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଅଲ୍ଲାବୁକେଶ୍ୱର)—ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ପୁରୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ 'ଅଲ୍ଲାବୁକେଶ୍ୱର' ନାମକ ଶିବବିଗ୍ରହ—Name of 2 images of Śiba at Bhubaneśwara and Purī.
Nābukeśwara

ନାବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନୌ+ଉତ୍ତରଣଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—
Nābya ୧ । ନୌକାଦ୍ୱାରା ପାର ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Capable of being crossed over with the help of boats.
(ନାବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନୌକାଗମ୍ୟ; ନୌକାଚଳନଯୋଗ୍ୟ; ଯେଉଁ ନଦୀ ଆଦରେ ଡଙ୍ଗା ଚଳାଯାଏ—2. Navigable.
୩ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ—3. Praiseworthy (Apte).

ସଂ. ବ (ନବ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ନବତା; ନୂତନତ୍ୱ—1. Novelty; newness.
୨ । ଯୁବାବସ୍ଥା—2. Youth; adolescence.
୩ । ନବତରୁଣାବସ୍ଥା; ନବଯୌବନ—3. Fresh youth; prime of youth.

ନାଭ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ (ସଂ. ଲଭ)—୧ । ଲଭ—
Nābha 1. Profit.

ବୈ. ବ—୨ । ପଦ୍ମନାଭ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ସମୟର ନାମ—2. An abbreviation of the name of a person named Padmanābha.

ସଂ. ବ—୧ । ଶିବ (ହ. ଶ)—1. Śiba.
୨ । ଭଗୀରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର—2. Name of the son of king Bhagīratha.

ନାଭକ—ସଂ. ବ—୧ । ହରିତକୀ; ହରଡ଼ା—
Nābhaka 1. Myrobalan.
୨ । ଆମଳକ; ଅଁଳା—2. Emblic Myrobalan.

ନାଭସ—ସଂ. ବିଣ (ନଭସ୍+ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ—
Nābhasa 1. Heavenly (Apte).
(ନାଭସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆକାଶସ୍ଥ—2. Celestial (Apte).

ନାଭା—ବୈ. ବ (ନାମ)—୧ । ହିନ୍ଦି ଭକ୍ତମାଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ଜଣେ ବୈଷ୍ଣବ ଭକ୍ତ—1. Name of a devoted Baishnaba.
Nābhā
ନାମା

[ଦ୍ର—ଏ ହିନ୍ଦୀ ଭକ୍ତମାଳ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା । ଏ ବିଗତ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗୋଷ୍ଠୀର ମୀତ (ଉତ୍ତମ) କୁଳରେ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଜନ୍ମାନ୍ତ ଥିଲେ ଓ ଜସ୍ମୁର ନକଟରେ ସାଧୁମାନଙ୍କ ସେବା କର ଏ ପୃଣି ଉତ୍କର୍ଷ କରିଥିଲେ । ଏ ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଥିଲେ—ହ. ଶ ।]

୨ । ପଞ୍ଜାବର ଗୋଷ୍ଠୀ ଶିଖରାଜାଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—

2. Name of a state in the Panjab under a Sikh Raja.

ନାଭାଗ—ସ. ବ (ନାମ)—୧ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶୀୟ ରାଜବିଶେଷ —

Nābhāga 1. Name of the king of the Ikshwāku dynasty.

ଦ୍ର—ବାଲ୍ମୀକି ରାମାୟଣମତରେ ଏ ଅମ୍ବରୀଷଙ୍କ ପ୍ରପୌତ୍ର, ଯୁବାଶ୍ୱଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଅଜଙ୍କ ପିତା ଓ ଦଶରଥଙ୍କ ପିତାମହ ଥିଲେ; ବିନ୍ତୁ ଭାଗବତରେ ନାଭାଗ ଅମ୍ବରୀଷଙ୍କ ପିତା ଥିବାର ଲେଖା ଅଛି ।

୨ । କାରୁଷ ବଂଶର ବିଷ୍ଣୁ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—

2. Name of a king of the Kārusha dynasty.

[ଦ୍ର— ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଏ ପିତାଙ୍କ ନିଷେଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଷ୍ଠୀ ବୈଶ୍ୟା କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କର ନିଜର ଷତ୍ରିୟତ୍ୱ ହରାଇ ଥିଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ଜଣେ ଷତ୍ରିୟ ବଳପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କର ବିବାହ କରିବାରୁ ଏ ଷତ୍ରିୟତ୍ୱ ଲାଭ କଲେ—

ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ନାଭି (ଭୀ)—ସ. ବ (ନଦ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଇ; ବ. ଆଦେଶ : ନ+ଭ; ଯାହା ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିରଖେ)—

Nābhi (bhī)

୧ । ଉଦରର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଥିବା ଗର୍ତ୍ତାକାର ଆବର୍ତ୍ତ; ନାଭି-

1. Navel.

[ଦ୍ର—ଏହାଠାରେ ଭ୍ରୂଣର ପେଟ ସଙ୍ଗେ ଜରାୟୁ ନାଳ (ନାଡ଼ି) ଲାଗିଥାଏ ଓ ସେହି ଛିଦ୍ରବାଟେ ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଭ୍ରୂଣର ଦେହକୁ ରକ୍ତ ଯାଏ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମିଲା ପରେ ନାଭିଠାରେ ଜରାୟୁନାଳକୁ ଫୁଲରୁ କାଟି ଦିଆଯାଏ ।]

୨ । ଶିଶୁରନାଭି ସଙ୍ଗେ ଫୁଲ ଲାଗିଥିବା ନାଡ଼ି—

2. Naval cord; umbelical cord.

(ଯଥା—ନାଭିଚ୍ଛେଦନ ।)

୩ । ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟ ପିଣ୍ଡି; ଚକର ଦାଣ୍ଡି—

3. The hob or nave of a wheel.

କାଳଚକ୍ରେ ନାଭି ଷଡ଼ ଋତୁ ହେଲେ
ସ୍ୱୟଂ ଧନ ସାଉଣ କୋଡ଼ିଏ ଥର ଭୁଲେ—କୃଷ୍ଣଙ୍କିଙ୍କ ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

୪ । ସମ୍ରାଟ—4, Emperor; a paramount sovereign.

୫ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—5. A Kshatriya.

୬ । (ନାମ) ପ୍ରିୟବ୍ରତରାଜାଙ୍କ ପୌତ୍ର (ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ)—

6. Name of the grandson of king Priyabrata.

୭ । ଗୋତ୍ର—7. Clan.

୮ । ବୃତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର—

8. The centre of a circle.

୯ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ମଧ୍ୟଦେଶ—

9. The middle part of a thing.

୧୦ । କସ୍ତୂରୀ—10. Musk.

୧୧ । ମଦ୍ୟ—11. Spirituous liquor.

୧୨ । ଗୃହ—12. House (Apte).

୧୩ । ଯଜ୍ଞଶାଳା (ଶ୍ରୌତେନ୍ଦ୍ର)—

13. A room where vedic sacrifice is performed.

୧୪ । ଦଳପତ୍ତି—14. Leader or head of a party or body.

୧୫ । ମହାଦେବ (ହ. ଶ.)—15. Śiba.

୧୬ । (ଭାଗବତୋକ୍ତ) ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜାଙ୍କ ନଅ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ-ତମ ଓ ଋଷଭଙ୍କ ପିତାମହ—

16. Name of a son of king Agnidhra.

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜା ତାଙ୍କ ନଅ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ନଅ ଖଣ୍ଡ ବାଣ୍ଟି ଦେଲେ । ଏହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ନାଭିଖଣ୍ଡ ଓ ପରେ ଋଷଭଖଣ୍ଡ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମେରୁ-ଦେବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୁତ୍ର କାମନାରେ ଏ ଯଜ୍ଞ କଲେ । ଏ ଯଜ୍ଞରେ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଦେବାରୁ ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପର ଗୋଷ୍ଠୀର ପୁତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଏଥିରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ଋଷଭ ଅବତାରରେ ମେରୁଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଜନ୍ମିଲେ । ଏହି ଋଷଭ ଦେବଙ୍କୁ ଜୈନମାନେ ଆଦ୍ୟ ତୀର୍ଥଂକରରୂପେ ମାନନ୍ତି । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ୨୪ ଅବତାର ମଧ୍ୟରୁ ଋଷଭ ଏକତମ—ହ. ଶ. ।]

[ଦ୍ର—ନାଭି ଶବ୍ଦ ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ନାଭ' ଆକାର ଧାରଣ କରେ । ଯଥା—ପଦ୍ମନାଭ, ଉର୍ଣ୍ଣନାଭ ।]

ନାଭିଆଇଁଚି—ଦେ. ବ—ଲଟାବେଁକୋଳି (ଦେଖ)

Nābhiāiñchi Laṭābeñkoḷi (See).

ନାଭି କଣ୍ଟକ—ସ. ବ—ଉଚ୍ଚନାଭି; ଗାଣ୍ଠି; ଫୁଲ୍ଲ ନାହିଁ—

Nābhi kaṇṭaka Protuberant navel.

(ନାଭିଗୁଡ଼ିକ, ନାଭିଗୁଳିକ, ନାଭିଗୋଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଭି କମଳ—ସ. ବ. (ନାଭିରୂପ କମଳ; ରୂପକ)— ନାହିଁମୂଳା; ନାଭିର ନିମ୍ନଦେଶସ୍ଥ ଶରୀରମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ—

Nabhikamaḷa

ନାଭିପଦ୍ମ, ନାଭିମୂଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

The part of the body immediately under the navel.

ନାଭିକା—ସ. ବ. (ନାଭି+କ+ଆ)—୧ । କଟଭୀ (ଦେଖ) (ହ. ଶ)

Nābhikā 1. Kaṭabhī (See)

୨ । ନାଭିପରି ଗର୍ତ୍ତ—2. A cavity shaped like the navel (Apte).

ନାଭି କୁଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ନାଭି+କୁଣ୍ଡ; ୭ମ୍ୱୀ ତତ୍ପୁ ବା ରୂପକ)—

Nābhi kuṇḍa ନାଭିର ଆବର୍ତ୍ତ; ନାହିଁଗାତ—

ନାଭିକୂପ, ନାଭିଗର୍ତ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ

The umbilic cavity; the navel hole; the depression in the middle of the navel.

ନାଭି ଖଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜା ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଯେଉଁ

Nābhi khaṇḍa ଖଣ୍ଡ ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ; ଭାରତବର୍ଷ—

The old name of India.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜା ଭାଙ୍କର ନଅ ପୁଅଙ୍କୁ ଜଂବୁଦ୍ୱୀପର ନଅ ଖଣ୍ଡ କର ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ଭାଙ୍କ ପୁଅ ନାଭଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଦଥା ଯାଇଥିଲା ଉହାଁର ନାମ ନାଭଖଣ୍ଡ ହେଲା । ପରେ ନାଭଙ୍କ ପୌତ୍ର ଋଷଭଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଏହା ଋଷଭ ଖଣ୍ଡ ବା ଋଷଭ-ବର୍ଷ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଭି ଗୟା—ସଂ. ଦ୍ୱ—ବୈତରଣୀ ତୀରସ୍ଥିତ ଯାଜପୁର ନଗରର ପୌରାଣିକ
Nābhi gayā ନାମ—The mythological name of the town of Jajpur.

ନାଭଗୟା ପଦେ ବହୁ ଭରଙ୍ଗିଣୀ । ଘଧାନାଥ. ନର୍ଦ୍ଦିଘେଶ୍ୱର ।

(ଯଥା—ଗୟାସ୍ଥର ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ; ନାଭଗୟାରେ ପିଣ୍ଡଦାନ କରିବାର ଭଧ୍ୟ ଅଛି ।)

ନାଭିଚ୍ଛେଦନ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଛେଦନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nābhichchhedana ଜନ୍ମର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଶିଶୁର ନାଭିର ନାଡ଼ିକୁ ଫୁଲରୁ କାଟିବା କର୍ମ—The cutting of the navel string of a baby.

ନାଭିଜ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁ. ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ
Nābhija ନାଭି ପଦ୍ମରୁ ଜନ୍ମ ଯାହାଙ୍କର)—ବ୍ରହ୍ମା—
(ନାଭିଜନ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Brahmā.

ନାଭି ଦେଶ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଦେଶ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nābhi deśa ନାଭିର ନିକଟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ; ନାହୁମୂଳ—Umbilical region; the region about the navel.

ନାଭି ନାଡ଼ୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଗର୍ଭନାଡ଼ି; ଶିଶୁର ନାଭିସଙ୍ଗେ ଫୁଲକୁ
Nābhi nārḍi ସଂଯୁକ୍ତ କରିଥିବା ନାଡ଼ି—1. Umbilical cord; navel string.
ନାଭିନାଡ଼ୀ ରଜ୍ଜୁ, ନାଭିନାଳା, ନାଭିନାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନାହିଁର ନାଡ଼ି ଛିଣ୍ଡିଯିବା ରୋଗ ବିଶେଷ; ଅନ୍ତ୍ରକୋଷ—
2. The rupture of the navel; umbilical hernia (Apte).

ନାଭି ପାକ—ସଂ.ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନାଭି+ପାକ)-ଶିଶୁମାନଙ୍କର ନାହିଁରେ
Nābhi pāka ପାଆ ହୋଇ ନାହିଁ ପାଚିଯିବା ରୋଗ (ହି. ଶ)—
An infantile disease in which the navel becomes ulcerated and gangrenous.

ନାଭି ବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବି—୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟତ୍ୱ; ଦେହର ମେଦୋବୃଦ୍ଧି—
Nābhi barddhana 1. Corpulence; excessive fatness of the body.

୨ । ଉଦରସ୍ଥ ରୋଗ ବିଶେଷ, ଅନ୍ତ୍ରକୋଷ ରୋଗ—
2. Umbilical hernia; examphales.

୩ । ନାଭିଚ୍ଛେଦନ (ଦେଖ)
3. Nābhichchhedana (See)

ନାଭି ବର୍ଷ—ସଂ. ବି—ନାଭିଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nābhi barsha Nābhikhaṇḍa (See)

ନାଭିଭୂ—ସଂ ବି. (ନାଭି +ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ନାଭିଜ (ଦେଖ)
Nābhibhū Nābhija (See)

ନାଭି ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ମଣ୍ଡଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Nābhi maṇḍala ନାଭି ଦେଶ (ଦେଖ)
Nābhi deśa (See)

ନାଭିଲ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନାଭି+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଳ)—ବଡ଼ ନାଭିଯୁକ୍ତ;
Nābhila ଗାଣ୍ଡୁନା ହୋଇଥିବା—Having a protuberant navel.
(ନାଭୀଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନାଭିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଳ)—୧ । କୋଡ଼ ଗାତ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଭରୁସନ୍ଧି—1. The groin; inguen of women.

୨ । ଗର୍ତ୍ତାଣ୍ଡ; ଗାଣ୍ଡୁ—2 The swelling or enlargement of the navel.

୩ । ଶାସ୍ତ୍ରରକ କଷ୍ଟ; କୃଚ୍ଛ୍ର—3. Bodily pain.

୪ । ନାଭିର ଗର୍ତ୍ତ; ନାଭିକୂପ—
4. The hollow of the navel.

ନାଭି ଶଙ୍ଖ—ବି.—ଶଙ୍ଖ (ଦେଖ)
Nābhi śaṅkha Śaṅkha (See)

[ଦ୍ର—ଏହାର ଶୋଧନ, ମାରଣ ଓ ଗୁଣ କଜ୍ଜଳ ଭସ୍ମ ତୁଲ୍ୟ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ—କଲ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ନାଭି ସରୋବର—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ସରୋବର; ରୂପକ)—
Nābhi sarobara ନାଭିକୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nābhikuṇḍa (See)

ନାଭି ସ୍ଥଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ସ୍ଥଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ନାଭିଦେଶ—
Nābhi sthala 1. Nābhideśa (See)

୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—2. Centre.

୩ । ସନ୍ଧିସ୍ଥାନ—3. Juncture; the meeting point.

ନାଭି ହ୍ରଦ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ହ୍ରଦ; ରୂକ.) —ନାଭିକୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nabhi hrada Nābhikuṇḍa (See)

ନାଭୀଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଇଳ)—ନାଭିଳ (ଦେଖ)
Nābhīla Nābhila (See)

ନାଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ. (ନାଭି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ନାଭିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nābhya Umbilical; pertaining to the navel.

ସଂ. ବି.—ମହାଦେବ (ହି. ଶ.)—Śiba.

ନାଭ୍ୟାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି.—ନାଭିକୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)—
Nābhyāvartta Nābhikuṇḍa (See)

ନାମ—ସଂ. ବି. (ନମ୍ ଧାତୁ ଶବ୍ଦ କରିବା+ମନ୍; କିମ୍ବା ମ୍ନା ଧାତୁ=
Nāma ଅଭ୍ୟାସ କରିବା+କର୍ମ. ମନ; 'ନାମନ୍' ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ; ତୁଳନା କର ଫା. ନାମ୍, ଇଂ.ନେମ୍; ଲ୍ଯାଟିନ୍.ନୋମେନ; ଜର୍ମାନ୍. ନାମେ, ପ୍ରାଚୀନ ଇଂଗ୍ଲିଜ—ନାମା)—
୧ । ନାଆଁ; ଆଖ୍ୟା—1. Name; personal or individual name.

୨ । ଆଖ୍ୟା ବା ସଂଜ୍ଞାବାଚକ ଶବ୍ଦ—
2. Appellation.

୩ । ସଂଜ୍ଞା—3. Denomination.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ସୁଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଯଶଃ—4. Fame; renown; reputation; good name.

୫ । ଦୁର୍ନାମ—5. Notoriety; evil name.

୬ । ଉଲ୍ଲେଖ—6. Mention.

୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବଉଦ୍ଧାତୁନ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ—

7. (grammar) The root word of a noun; the substantive.

୮ । ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି—8. Sound.

୯ । ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ—9. Name of God.

୧୦ । ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ନାମ—

10. Name of one's worshipped Deity.

୧୧ । ଜଳ—11. Water (Apte).

୧୨ । ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର—12. Trace; mere mark (Apte).

୧୩ । ସମାର୍ଥବାଚକ ଶବ୍ଦ—

13. Synonymous word (Apte).

୧୪ । ରୂପ; ପ୍ରକାର; ଢଙ୍ଗ—

14. Form; mode; manner (Apte).

ସଂ. ଅ. (ନମ୍ ଧାତୁ=ନତ୍ ହେବା+ଅ)—(ସଂସ୍କୃତରେ ଏହା କମ୍ପଲିଖୁତ ଅର୍ଥ ଓ ପ୍ରଯୋଗମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଏଥିର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ । ଏହା ପଦ୍ୟ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସଙ୍ଗନାମ କଥଂ କଦା କିମ୍ ଆଦି ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—A particle used in various meaning and on various occasions in Sanskrit but scarcely used in Oria).

୧ । ନାମରେ; ନାମକ; ଆଖ୍ୟାତ—1. Named.

(ଯଥା—ହିମାଳୟୋ ନାମ ନଗାଧିରାଜଃ—କୁମାରସମ୍ଭବ ।)

୨ । ନିଶ୍ଚେ—2. Certainly; indeed; truly.

(ଯଥା—ମମ୍ଭୋ ନାମ ଜିତଂ=କୁମାର ସମ୍ଭବ ।)

୩ । ସମ୍ଭାବନାଃ; ବୋଧହୁଏ—

3. Probably; methinks; it seems.

(ଯଥା—ଉମ୍ଭୋ ନାମ ମୁନର୍ବିମାନ୍ୟଃ—ମୃଚ୍ଛକଟିକ ।)

୪ । ଛଳନା; ଭାଣ—4. Pretence.

(ଯଥା—କାର୍ତ୍ତିନ୍ତୁ କୋନାମ ଭୁଜ୍ଜା—ଦଶକୁମାରଚରିତ ।)

୫ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଏହି ଯେ—5. It is a wonder.

୬ । କ୍ରୋଧ—6. In anger or censure.

(ଯଥା—ନମାମିନାମ ଦଶାନନସ୍ୟପରୈଃ ପରୁଷ ।)

୭ । ଶୋକ—7. In sorrow.

୮ । ସ୍ମରଣ—8 In remembrance.

(ଯଥା—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମକ୍ଷୋ ନାମ ଯୁଜ୍ଞଂ ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟତି=ଶକୁନ୍ତଳା ।)

୯ । ସ୍ୱୀକାର—9. I agree.

(ଯଥା—କରେଭୁ ନାମମଦ୍ଧାକ୍ଷୋ ବ୍ୟବସାୟଂ ପ୍ରିୟସ୍ତବ—ହିତୋପଦେଶ ।)

୧୦ । ନିନ୍ଦା—10. In blame (Apte).

(ଯଥା—ନମାମିନାମ ସର୍ବୈରଉଭୂପୃତେ ଗୃହୀତଃ—ଶକୁନ୍ତଳା ।)

ନାମକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାମ ବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ Nāmaka 'ନାମନ୍' ଶବ୍ଦଠାରେ 'କ' ଆଦେଶ ହୁଏ । ଯଥା—ନାମ୍ନିକା, ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀ. 'ଗ୍ରାମ ନାମକ ବାଳକ, ସ୍ତ୍ରୀଗ୍ରାମ୍ନୀ ବାଳକା)—

୧ । ଆଖ୍ୟାତ; ଅଭିହିତ; ଜିଦାହୁତ; ଅମୁକ ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିବା—1. Called by the name of; named as; denominated.

୨ । (ନମ୍ ଧାତୁ=ନତ ହେବା+ଣିତ=ନାମି ଧାତୁ +କର୍ମ. କ)—ଅବନମିତ—

2. Bent down; bowed down.

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଅବନମନକାରୀ—

3, Causing to bend.

୪ । (+କର୍ମ. ଅକ) ନମ୍ୟ—4. Flexible.

ନାମ କଟା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନାମ କର୍ତ୍ତନ)—

Nāma kaṭā କୌଣସି ତାଲିକାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଠିଯିବା—The striking off of a name from any list.

ଦେ. କ୍ରିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ କାଗଜ ପତ୍ରରୁ ଉଠାଯାଇଥାଏ—1. One whose name has been struck off.

୨ । ବରଖାସ୍ତ କରି ଯାଇଥିବା—2. Dismissed.

(ଯଥା—ନାମ କଟା ସିପାହୀ ।)

ନାମ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍କୁଲରୁ ବା ଦଳରୁ ଆପଣା ନାମ କର୍ତ୍ତିତ ହେବାର ଉପାୟ କରିବା—To get one's name struck of a roll or list or society.

ନାମକଟା ସିପାଇ(ହି)—ଦେ.ବି—୧ । ବରଖାସ୍ତ କରିଯାଇଥିବା ସୈନିକ—

1. Dismissed soldier.

୨ । ଦଳରୁ ତଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A person who has been driven anay from any company.

୩ । ଜାତିରୁ ତଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି—

3. An outcasted person.

ନାମ କଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନାମ କର୍ତ୍ତନ)—

Nāma kaṭibā କୌଣସି ତାଲିକାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଠାଯିବା—Striking off the name of a person from a list.

(ନାମ କଟିଯିବା, ନାମ କଟା ଦେବା, ନାମ କଟାଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମ କରଣ—ସ. ବ—୧ । ସନ୍ତାନର ପ୍ରଥମ ନାମ ଦେବା ରୂପ ସଂସ୍କାର ଉତ୍ସବ—1. The ceremony of giving a name to a child (=Christian-Baptism).

[ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ୱିଜାତିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କାର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶିଶୁର ଏକାଦଶ ବା ଦ୍ୱାଦଶ ଦିନ, କ୍ଷତ୍ରିୟର ତ୍ରୟୋଦଶ, ବୈଶ୍ୟର ଷୋଡ଼ଶ ଓ ଶୂଦ୍ରର ଦ୍ୱାବିଂଶ ଦିବସରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଭଦିନରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମଧ୍ୟରେ ନାମକରଣ ବିଧି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ମାତା ଶିଶୁକୁ ଅଣି ପିତାଙ୍କ କୋଳରେ ଦେବେ ଓ ପିତା ଶିଶୁକୁ କୋଳରେ ଧରିବେ, ଶିଶୁକୁ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇବେ; ସେ ଦିନ ଗୌରୀ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାଙ୍କ ପୂଜା କରି ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିସାରି ଶିଶୁର ଡାହାଣ କାନରେ ତାର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ । ନାମ ଅନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନାମ ପରେ ଶର୍ମା ଓ ଦେବ, କ୍ଷତ୍ରିୟର ବର୍ମା ବା ତ୍ରାତା, ବୈଶ୍ୟର ଭୂତି ବା ଗୁପ୍ତ ଓ ଶୂଦ୍ରର ଦାସ ଉପାଧି ବିଧିବିହିତ । ପାରସ୍ପର ଗୃହ୍ୟ ସୂତ୍ର ମତରେ ପୁରୁଷର ନାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ (ଯଥା ଦାଶରଥି; ଭାଗୀରଥୀ) ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ଦ୍ୟକ୍ଷରାନ୍ତ (ଯଥା କୈକେୟୀ, ଜାନକୀ) ହେଲେ ତେଣେ ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ—ହ. ଶ]

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନର ପରିଚୟାର୍ଥ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ନାମ ଦେବା—2. The act of giving a new name to a person, thing or institution.

ନାମ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଜୀବର ବା ସ୍ଥାନର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା--1. To mention the name of an animal or place.

नाम करना ୨ । ଦେବ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—2. To invoke the name of the Deity.

୩ । ସୁଖ୍ୟାତି ପାଇବା; ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବା—3. To earn a reputation.

୪ । ଅନ୍ୟର ସୁଖ୍ୟାତି କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା—3. To praise a person.

ନାମ କର୍ତ୍ତନ—ଦେ. ବି.—ନାମ କଟା (ଦେଖ)

Nāma karttana — Nāma kaṭā (See)

ନାମକା—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବିଣ. (ତୁଳ. ହି. ନାମ୍‌କା)—

Nāmakā — ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ମର୍ଯ୍ୟାଦାଯୁକ୍ତ; ନାମୀ—

नामी — Famous; reputed.

नामवर, नामका

ନାମ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାଗଜପତ୍ରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉପରେ ଗାର ଯକାଇବା; ରଦ କରିବା—

Nāma kāṭibā — ନାନ କାଟା — 1. To strike off a name.

नाम काटना ୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜିଷ୍ଟରରୁ ଛାତ୍ରର ନାମ ଉଠାଇ ଦେବା—2. To strike off the name of a student from the school register.

ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ—ସ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ + କୀର୍ତ୍ତନ)—୧ । ଭଗବାନଙ୍କ ନାମକୁ ଘୋଷିବା—1. Repeating the name of the Deity.

(ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କୀର୍ତ୍ତନ;ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—2. Chanting of hymns with music.

ନାମକୁ— ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ନାମ ମାତ୍ର (ଦେଖ)

Nāmaku — Nāma-mātra (See)

(ନାମକୁ ମାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମକେ ମାତ୍ରେ ଦେବଲ ନାମରୁ ମାନବ ଉଦ୍ଧାର ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ମହାଭାରତ ।

ନାମକେ ବାସ୍ତେ—ବୈଦେ. ବିଣ.—(ହିନ୍ଦିରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ନିଜର ନାମଖ୍ୟାତି ଦେବା ଆଶାରେ ନାମକେବାସ୍ତେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥାଏ—Doing rigorous work only for gaining a name and fame.

Nāmake bāste

नामके वास्ते

(ନାମକେ ବାସ୍ତେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମ ଖ୍ୟାତି—ସ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମନ୍ + ଖ୍ୟାତି = ପ୍ରଶଂସା)—

Nāma khyāti — ସୁଯଶଃ—Reputation.

ନାମ ଗନ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ନାମର ଗନ୍ଧ ବା ସମ୍ପର୍କ)—ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର; ସାମାନ୍ୟ

Nāma gandha — ମାତ୍ର ନିଦର୍ଶନ ବା ସୂଚନା—Slight indication; slightest trace.

ନାମଗନ୍ଧ **नामगन्ध**

ନାମ ଗ୍ରହ—ସ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ + ଗ୍ରହ = ଗ୍ରହଣ)—

Nāma graha — ନାମ ଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)—

Nāma grahaṇa (See)

ନାମ ଗ୍ରହଣ—ସଂ ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ + ଗ୍ରହଣ)—୧ । ନାମ ଧରି

Nāma grahaṇa — ଡାକିବା—1. Invoking some one by name

୨ । ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ—2 Uttering a name.

ଦେ. ବି.—ନାମ ଘେନିବା (ଦେଖ)

Nāma gheniba (See)

ନାମ ଗ୍ରାମ—ସ. ବି. (ସମ୍ବତର)—ନାମ ଧାମ (ଦେଖ)

Nāma grāma — Nāma dhāma (See)

ନାମ ଘେନିବା—ଦେ. ବି.—(ସ. ନାମ ଗ୍ରହଣ)—ଗୁରୁଙ୍କ ଠାରୁ ଇଷ୍ଟ-

Nama gheniba — ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା—To be initiated into one's esoteric formula by the spiritual preceptor.

नाम लेना

ଏଣୁ ଜଣେ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଠାରୁ ଯେପରି ନାମ ।

ଶାରୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭ୍ୟଃ ଗୀତା ।

ନାମ ଘୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ନାମ ଆବୃତ୍ତି କରିବା-

Nāma ghoshibā — 1. To repeat or mutter the name of one's Deity.

ନାମ ରଟା

नामघोषना ୨ । କୌଣସି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରହରେ ତାଙ୍କ ନାମ ସବଦା ଆବୃତ୍ତି କରିବା; ଝୁରିବା—2. To pine after an absent beloved person.

ନା(ନାଁ)ମଙ୍ଗ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନଭ୍ୟସ୍ତ; ଅସମ୍ମତ—

Nā-nāñ)manga — Unwilling; reluctant.

ନାମ ଚିହ୍ନ(ନ୍ହ)—ଦେ. ବି. (ସମ୍ବତର ଶବ୍ଦ)—ନାମ ଗନ୍ଧ (ଦେଖ)

Nāma chihna(nha) — Nāma gandha (See).

ନାମ ଜପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ.ନାମ + ଜପଧାତୁ)—

Nāma japibā — ୧ । ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ନାମ ମନେ ମନେ ବାରମ୍ବାର ନାମଜପା ଧ୍ୱନି କରିବା—1 To repeat the name of one's worshipped Deity silently.

नाम जपना

୨ । କୌଣସି ଅତ୍ୟଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରହରେ ତାଙ୍କ ନାମକୁ ସବଦା ମନେ ପକାଇବା; ଝୁରିବା—

2. To pine after a dear person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ମାଳା ଦ୍ୱାରା ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ନାମ ବା ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା—
3. To count the name of one's Deity with the beads.

ନାମଜାଦ୍ (ଦା) —ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାମ୍‌ଜଦ୍) —
Nāmajād (dā) ୧ । ଯଶସ୍ୱୀ—1. Reputable.

ନାମ ଜଥାଦା
ନାମ ଜ୍ୟାଦା
} ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବଖ୍ୟାତ; ଖ୍ୟାତିଯୁକ୍ତ—
ନାମଜାଦା 2. Celebrated; famous

ନାମଜଦ୍ ଗୋଟାର ବଦେଇ ଜଣେ ନାମଜଦା ବଦମାସ ଥିଲେ—
ପଲାଇମୋଡ଼ନ—ଗ୍ରନ୍ଥ ୨୩ ଅଠରୁଣ୍ଠ ।

୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ଦୁର୍ନାମଯୁକ୍ତ—3. Notorious.

ନାମ ଜାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—
Nāma jāri

ନାମଜାହିର
ନାମଜାହିର୍
ନାମଜାହିର୍
ନାମଜାଦ୍ଦେର
ନାମଜାଦ୍ଦେର୍
} ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ସ୍ୱନାମ ବଖ୍ୟାତ ହେବା ବା ସ୍ଥାପୀ ହେବା-
1. The establishment of a person's reputation.
୨ । (କଚରଆ) ଦୁଇ ଭୂସ୍ୱାମୀର ନାମ ସରବର୍ତ୍ତରେ ନୂତନ ଭୂସ୍ୱାମୀଙ୍କ
ନାମଜାରୀ ନାମ କାଗଜପତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା; ଦାଖଲ ଖାରଜ-
ନାମଜାରି 2. Registration or mutation of the name of the present land-holder in the place of the past one.

ନା(ନାଁ)ମଞ୍ଜୁର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାମଂଜୁର) (କଚରଆ)—
Nā(nāñ)mañjur ୧ । ଅଗୃହୀତ—1. Disapproved.
ନାମଞ୍ଜୁର ୨ । ଅସ୍ୱୀକୃତ—2. Refused.
ନାମଞ୍ଜୁର ୩ । ଅଗୃହୀତ—3 Rejected.
(ନାମଞ୍ଜୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନାମଞ୍ଜୁରୀ)
ନାମଞ୍ଜୁରୀ ୧ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—1. Rejection.
ନାମଞ୍ଜୁରି ୨ । ଅସମ୍ମତି—2. Disapproval.

ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—ଦେ.କ୍ରି (କଚରଆ) —
Nāmañjura karibā ୧ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
ନାମଞ୍ଜୁର କରା 1. To reject.
ନାମଞ୍ଜୁର କରନା ୨ । ଅସମ୍ମତି ଦେବା—2. To disapprove.

ନାମ ଡାକ(କୁ)—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—
Nāma ḍāka(ku) 1. Famous; reputed.
ନାମଡାକ ୨ । (ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ) ଅପଖ୍ୟାତ—
ନାମିଗିରମୀ 2 Notorious.

ନାମ ଡୁବା(ବେ)ଇବା—ଦେ କ୍ରି.—୧ । ଅପଯଶର ବା ଅପଜଶ ବଗର ସୁଖ୍ୟାତିରେ କଳଙ୍କ ଆନୟନ କରିବା—
ନାମଡୁବାନ 1. To bring a stigma on one's good
ନାମ ଡୁବାନା name or one's family reputation.
(ନାମ ଡୁବିବା—ବି) ୨ । ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)—
2. Nāñ pakāibā (see)

ନାମତଃ—ସ. ଅ.—(ନାମନ୍+ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ଅର୍ଥରେ ତସ୍)
Nāmataḥ ନାମରୁ; ନାମମାତ୍ର (ଦେଖ)—
Nāmamātra (See).

ନାମଦାର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାମ୍‌ବର୍) —
Nāmadāra ଯଶସ୍ୱୀ—Famous; renowned.
ନାମଜାଦା **ନାମବର**

ନାମ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ଦେବା; ନାମକରଣ କରିବା—
Nāma debā To give a new name to an infant.
ନାମଦେଓୟା **ନାମଦେନା**
ଏବେ ଗୋଟାଏ ପୁତ୍ର ଯାଅ, ମୋର ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ଦଅ
ଜଗନ୍ନାଥ—ଭଟ୍ଟ. ଦ ।

ନାମ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସ ବ.—ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ଗୌରୀ, କାଳୀ
Nāma dwādasī ଉମା, ଦୁର୍ଗା, ଭଦ୍ରା, କାନ୍ତି, ସରସ୍ୱତୀ, ମଙ୍ଗଳା, ବୈଷ୍ଣବୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଶିବା ଓ ନାରସିଂହୀ ଏହି ୧୬ଟି ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜାସଦଳତ ଦେବଯୁବତୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦିଶ୍ୟରେ ବ୍ରତବିଶେଷ (ହୁ. ଶ.)
Name of a religious vow in which 12 Goddesses are worshipped.

ନାମ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ଧରିବା (ଦେଖ)—
Nāma dharibā Nāñ dharibā (See)
ନାମ ଧରା **ନାମ ଧରନା, ନାମ ଲେନା**

ନାମ ଧାତୁ—ସ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଶବ୍ଦରେ ବିଶେଷ ବିଶେଷ
Nāma dhātu ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ଯେଉଁ ଧାତୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—
A verbal root formed from a noun or an adjective; a nominal verb
ଉ.—'ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଜ୍ରସ୍ୟ ଦିଶିରେ ଉତ୍ପତିଲେ'
ରଘୁନାଥ—ଚେ ଗୋସ୍ୱାଂଦ୍ଦାର ।

[ଦ୍ର— ସଂସ୍କୃତରେ ନାମ ଧାତୁର ଉଦାହରଣ—ଘାର୍ଥ ଶବ୍ଦରୁ ନାମ ଧାତୁ ଘାର୍ଥାୟ; ଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦରୁ ନାମ ଧାତୁ ଦଣ୍ଡାୟ । ଓଡ଼ିଆରେ ନାମଧାତୁର ଉଦାହରଣ ଗୋଡ଼ ଶବ୍ଦରୁ ନାମଧାତୁର କ୍ରିୟା ଗୋଡ଼ା (ଡ଼େ)ଇବା; ନଖରୁ ନଖା(ଖେ)ଇବା; ପେଟରୁ ପେଟା(ଟେ)ଇବା; ଚକଟରୁ ଚକଟା(ଟେ)ଇବା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନାମ ଧାମ—ଦେ. ବ (ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ନାମନ୍+ଧାମନ୍)—କୌଣସି
Nāma dhāma ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଓ ବାସସ୍ଥାନ ବା ଠିକଣା —
ନାମଧାମ Name and address of a person.
ନାମଧାମ ନାମଧାମ ଚିଠିନାଆ ନାମ ପଚାରୁନେ—ଜଦକାଶେର. ସୀତାବନ୍ଦୋସ ।

ନାମଧାରକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନାମ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Nāmadhāraka ୧ । ଯେ କୌଣସି ନାମମାତ୍ର ଧାରଣ କରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ନାମାନୁରୂପ କୌଣସି କ୍ରିୟା କରେ ନାହିଁ—
1. Bearing a name only but not doing acts suitable thereto; nominal
୨ । (ଅମୁକ) ନାମଧାରୀ—
2. Bearing a name; named as.
[ଦ୍ର— ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଦପାଠ ଆଦି କର୍ମ ନ କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପରାଶର ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ନାମଧାରକ ବୋଲିଯାଏ—ହୁ. ଶ ।]
(ନାମଧାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାମଧାରୀ —ସ. ବିଣ. ପୁଂ— ନାମଧାରକ (ଦେଖ)
Nāmadhārī Nāmadhāraka (See)
(ନାମଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାମଧେୟ—ସଂ. ବି. ଘଂ (ନାମ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଧେୟ)—୧ । ନାମ—
Nāmadheya 1. Name.
ଉଦା ଜାତ୍ରିବେଦଙ୍କର ଜ ନାମଧେୟ - ଭଗ୍ନଦୂତ.ମହାଭାରତ ବନ।
୨ । ବାଚକ ଶବ୍ଦ; ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଡକାଯାଏ—A word which indicates a particular person or thing.
୩ । ଶିଶୁର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ—
3. The ceremony of giving a name to a child (Apte).
ଦେ. ବଣ—ନାମକ (ଦେଖ)
Nāmaka (See).

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣରେ ନାମ ଶବ୍ଦରେ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଧେୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ନାମଧେୟ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ନାମଧେୟର ଅର୍ଥ ନାମ । ଏହା ଉତ୍, ଭୂ ଓ ନାମବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଉନ୍ନାମଧେୟ, ଭୂନାମଧେୟ, ଗୋଯାଇ-ନାମଧେୟ ଆଦି ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଓ ଉହାଁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗାନ୍ତ ଆକାର ନାମଧେୟା । ଉତ୍ତ ଅଧୁନିକ କେତେକ ଲେଖକ (ଏମନ୍ତ କ ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନକାର ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)ଏହାକୁ (ନାମନ୍+ଧା ଧ'ଭୁ+ଯ) ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏ ବ୍ୟବହାର ଭ୍ରାନ୍ତ ଅଟେ ।]

ନାମନାମିକ—ସଂ. ବି (ନାମ+ନାମ+ଇକ)—ବିଷ୍ଣୁ—
Nāmanāmika Bishṇu (Apte).

ନାମ ନିଶାଣ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନାମ୍ ନିଶାନ୍)—
Nāma niśāṇa ୧ । ନାମଗନ୍ଧ; ସୂଚନାମାତ୍ର—
ନାମନିଶାନ 1. Slight indication; trace.
ନାମନିଶାନ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଧାମ ଓ ପରିଚୟସୂଚକ ଚିହ୍ନ—2. Name, address and particular indication of a person.

ନାମ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦ୍ରୁତନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
Nāma nebā 1. To mutter the name of God.
ନାମଲଓୟା
ନାମଲେନା ଜଗଉଥାନର ନାମ କଲା ନେବେ ପାଗି ।
ବ୍ରଧାନାଥ ବାଣ ଦ୍ରୁତ
। ସୁଖ୍ୟାତି ପାଇବା—
2. To earn a good name.
୩ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା—
3. To be initiated by a spiritual preceptor.

ନାମ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Nāma pakā(kē)ibā 1 Nāṁ pakāibā (See)
ନାମ ଡୁବାନ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
ନାମ ଡୁବାନା 2. To mention the name of a person.

ନାମ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ନାଁ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāma pardibā Nāṁ pardibā (See)
ନାମ ହଓୟା **ନାମ ପଡ଼ନା**

ନାମ ବଡ଼ା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଯାହାର ନାମଟା ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼
Nāma bardā ହଉ ଫଳତଃ ଯାହା ଅପଦାର୍ଥ; ନାମ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ
ନାମ ବଡ଼ା ଯାହାକୁ ବଡ଼ ଲୋକ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିଯାଏ
ନାମ ବଡ଼ା ହଉ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ସେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼େ—(a person) Having a high-sounding name but really worth-less.

ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. (ଫା)—
Nāma bardā darśana thordā ନାମ ବଡ଼ା (ଦେଖ)
ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା Nāma bardā (See)
ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା

ନାମ ବର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ବର୍ଜିତ)—
Nāma barjita ୧ । ଅନାମକ; ଯାହାର ନାମ ନାହିଁ—
1. Nameless.
୨ । ଅଖ୍ୟାତ—2. Unrenowned
୩ । ନିର୍ବୋଧ—3. Stupid; foolish (Apte).

ନାମ ବାଚକ—ସଂ. ବିଣ. (ବ୍ୟାକରଣ)—
Nāma bāchaka ଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ନାମକୁ ବୁଝାଏ—
(grammar) (a noun) Indicating the name of a particular person or place.

ନାମ ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର,
Nāma bāchaka biseshya ପ୍ରାଣୀର ବା ସ୍ଥାନର ନାମ—
(grammar) Proper noun

ନାମ ବାଜିବା ଦେ. ବ—ନାମ ସୁଖ୍ୟାତ ହେବା—
Nāma bājibā The spread of fame.
ନାମ ଡାକ **ନାମ ବଜନା**

ନାମ ବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ଡୁବାଇବା (ଦେଖ)
Nāma burdā(rḍe)ibā Nāma ḍubāibā (See)
ନାମ ଡୁବନ **ନାମ ଡୁବନା** (ନାମ ବୁଡ଼ିବା—ବ)

ନାମ ଭଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ଘୋଷିବା (ଦେଖ)
Nāma bhajibā Nāma ghoshibā (See)
ନାମ ଭଜା **ନାମ ଭଜନା**

ନାମ ମାତ୍ର—ସଂ. ଅ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ନାମର
Nāma mātra ଉଚ୍ଚାରଣ ମାତ୍ର—1 The mere mention of a name
୨ । ଫଳତଃ ନୁହେଁ; କେବଳ ନାମରେ; ନାଆଁକୁ—
2. In name only; nominally.

ନାମ ମାରିନେବା—ଦେ. କ୍ରି (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଖ୍ୟାତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି
Nāma mārinebā ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ବା ଅନ୍ୟର
ନାମ ମେରେ ଲଓଆ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି ସ୍ୱୟଂ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିବା-
ନାମ କରଲେନା (ironical) To get a good name without doing anything to deserve it.

ନାମ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ଲୋ; ନାମ+ମୁଦ୍ରା)—
Nāma mudrā ଛାପା ମୁଦ୍ରା; ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ—A signet ring; a seal-ring (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାମ ଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ—ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ସ୍ୱରୂପ ଯଜ୍ଞ—
Nāma jajña A religious sacrifice consisting of chanting the name of God for a long period of time.

ନାମ ଯଶଃ—ସଂ. ବ. (ନାମର ଯଶଃ ବା ପ୍ରଶଂସା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Nāma jaśaḥ ସ୍ୱଖ୍ୟାତି—Reputation.

ନାମ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସୁନାମ ବା ଦୁର୍ନାମକୁ ବଜାୟ ରଖିବା—
Nāma rakhibā 1. To maintain one's reputation in a good or bad sense.

ନାମରାଖା ୨ । ନାମକରଣ କରିବା—2. To give a name;
ନାମ ରଖନା to name.

(ନାମ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସ୍ଥାୟୀ କୀର୍ତ୍ତି କରିବା ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆପଣାର ଖ୍ୟାତି ବଜାୟ ରହିବାର ଉପାୟ କରିବା—3. To leave a name by doing
(ନାମ ରହିବା—ବ) some permanent meritorious act.

ନାମ ରଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ଘୋଷିବା (ଦେଖ)
Nāma raṭibā Nāma ghoshibā (See)
ନାମରଟା **ନାମରଟନା**

ନାମରଦ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଆ. ଲ୍ଲମର୍ଦ୍, ନାମର୍ଦ୍)—୧ । ଅଧାର; ଖିରୁ-
Nāmarada 1. Coward.

ନାମର୍ଦ୍ଦୀ ସଣ୍ଢଟି ନାମ ଯାଇ ଅଛ ଯେ, ନାମରଦକୁ ବେ ଘୁଣ୍ଟେ ବସାଇ ।
ନାମର୍ଦ୍ଦ ଭୁଜନାଥ. ସମରଭଙ୍ଗ ।

(ଦେ। ମରଦ, ନାମର୍ଦ୍ଦ, ନାମର୍ଦ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅମନଷ୍ୟ; ଦୁର୍ବଳ—
2. Weak (man); unmanly

୩ । ଅଣପୁରୁଷା; ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱ ହୀନ—
3. Impotent; emasculate.

୪ । ମାଇତଆ—4 Effiminate (person).

ନା(ନାଁ)ମରଦୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାମର୍ଦ୍ଦୀ)—୧ । ନପୁଂସକତ୍ୱ—
Nā(nāñ)maradī 1. Impotence.

ନାମର୍ଦ୍ଦୀ ୨ । ଅମନୁଷ୍ୟତା—2. Unmanliness.
ନାମର୍ଦ୍ଦା
(ନାମର୍ଦ୍ଦୀ, ନାମରଦାନା, ନାମର୍ଦ୍ଦାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମର୍ତ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ବିଶ୍ୱାସ—
Nāmarttā Faith; confidence; trust.

ନାମ ଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ+ଲିଙ୍ଗ)—(ବ୍ୟାକରଣ)
Nāma liṅga ବିଶେଷ୍ୟ ପଦମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ—(grammar) Gender of nouns.

ନାମ ଲୋପ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ମୃତ ହେବା—
Nāma lopa hebā 1 Dying.
ନାମ ଲୋପ ହଓୟା ମୋ ବାପୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯା ନାମ ହେବ ସେତ
ନାମ ଛିପନା ବୃଦ୍ଧଦି. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଅପଖ୍ୟାତି—
2. Loss of one's good reputation.

ନାମଶକ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାମୁଶୀ=ବଦ୍‌ନାମୀ ଆ—ନାମୁଶ୍=ଇଚ୍ଛତ୍)—୧ । ଅପଖ୍ୟାତି—1. Scandal.

ନାମୁସୀ ୨ । ବଦନାମୀ; ନିନ୍ଦା—2. Blame; ill name.
ନାମୁସା ୩ । ଲଜ୍ଜା—3. Shame.
୪ । ଅପମାନ—4. Disgrace.
୫ । ବେଇଜ୍ଜତି—5. Dishonour

ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ନାମୁଶୀକା)—୧ । ନିନ୍ଦାକର—
1. Blameworthy.

(ନାମଶିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବେଇଜ୍ଜତିଆ—2. Dishonourable.
୩ । ଅଖ୍ୟାତିଜନକ—3. Scandalous.
୪ । ଲଜ୍ଜାଜନକ—4. Shameful.
୫ । ଲଜ୍ଜିତ—5. Ashamed

ନାମଶିକ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ ଓ ବଣ—ନାମଶକ (ଦେଖ)
Nāmaśika Nāmaśaki (See)

ନାମ ଶେଷ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ; ନାମନ୍+ଶେଷ)—ମୃତ୍ୟୁ—
Nāma śesha Death.

ସଂ. ବଣ—୧ । ମୃତ—1. Dead.
୨ । ନଷ୍ଟ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ—2. Ruined.
୩ । ସାଦାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲୋପ ହୋଇଅଛି ଓ କେବଳ ନାମ ରହି ଯାଇଅଛି—3, Having only the name left; remaining in name only.

ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ+ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ)—
Nāma saṁkīrttana ୧ । ଦେବତାଙ୍କ ନାମକୁ ଘାଟକରି ବାରମ୍ବାର ଆବୃତ୍ତି କରିବା—1. Loudly repeating the name of the Deity.
୨ । ଖୋଳ କରତାଳ (ଝାଞ୍ଜି ମୃଦଙ୍ଗ) ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ନାମର ସ୍ତବ ଗାନ କରିବା—2. Chanting of hymns with music (drum and cymbals).

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଅମଳରୁ ଖୋଳ କରତାଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତବ ଗାନ କରିବା ପ୍ରଥା ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିତ ହୋଇଅଛି ।]

ନାମ ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ+ସଂଗ୍ରହ)—୧ । ବିଶେଷ୍ୟ
Nāma saṁgraha ପଦମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରହ—1. A glossary (ନାମମାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) of nouns (Apte).
୧ । ବ୍ୟକ୍ତି, ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ନାମର ତାଲିକା—
2. A list of names.

ନାମ ସର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Nāma sarā(re)ibā Nāñ pakāibā (See)
ନାମଡୁବାନ, **ନାବ ଖୋନା**
(ନାମ ସାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାମ ସରିବା—ବ)

ନାମସାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମନ୍+ସାର)—ନାମମାତ୍ର—
Nāmasāra Nominal; titular.
ନାମସାର **ନାମମାତ୍ର**

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାମସୁଧା—ଫ. ବ. (ରୂପକ; ନାମ + ସୁଧା)—ଅମୃତ ପରି ମଧୁରନାମ;
Nāmasudhā ସୁଧାମୟନାମ—Sweet name; nectarlike name.

ନାମହୀନ—ଫ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ + ହୀନ)—୧ । ଅଖ୍ୟାତ—
Nāmahīna 1. Nameless, not celebrated.
(ନାମବର୍জ୍ଜିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନାମକ; ଯାହାର ନାମ ନାହିଁ—
2. Having no name.

ନାମା—ଫ. ବିଣ. (ନାମନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ; ନାମନ୍ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ
Nāmā ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହୋଇ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ହେଲେ
(ନାମ୍ନୀ–ଷ୍ତ୍ରୀ) ନାମଠାରେ ନାମା ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋବିନ୍ଦନାମା ଜନୈକ
ବାଳକ)—ନାମକ—By name; named.

ନାମା ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ଫା. ନାମାହ୍=ପତ୍ର; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ
ନାମା ହୁଏ; ଯଥା—ଦୁକୂଳନାମା, ଓକାଲତ୍‌ନାମା; ଯାମିନ୍-
ନାମା, ବଏନାମା, ମୋକ୍ତାରନାମା ଓ ଇଜାନାମା)—
ନିଦର୍ଶନପତ୍ର; ଦଲିଲ—A letter or document indicating some transaction.

ନାମାଙ୍କିତ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ + ଅଙ୍କିତ)—
Nāmāṅkita ୧ । ଯହିଁରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଅଙ୍କିତ
ବା ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି; ନାମଯୁକ୍ତ—1. Containing the name of some person as authority
୨ । ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ—2. Signed.
୩ । ନାମ ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ—3. Marked with a name.
୪ । ନାମର ମୋହରଯୁକ୍ତ—
4 Sealed with the name of.
(ଯଥା—ନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରା ।)

ନାମାତ୍ର—ଦେ. ଅ. (ସ. ନାମ + ମାତ୍ର)—ନାମମାତ୍ର (ଦେଖ)
Nāmātra Nāmamātra (See)
(ନାଁମାତ୍ର, ନାଆଁମାତ୍ର, ନାଁଆଁମାତ୍ର – ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମାନୁଶାସନ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ + ଅନୁଶାସନ)—
Nāmānuśāsana ୧ । ଶବ୍ଦାର୍ଥବାଚକ ଅଭିଧାନ—
(ନାମାଭିଧାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A dictionary contaning the import of words.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗବିଷୟକ
ନିୟମ—2. (grammar) Rules on the gender of nouns.

ନାମାନ୍ତର—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଅନ୍ୟ+ନାମ)—ଅନ୍ୟ ନାମ—
Nāmāntara Another name; a different name.

ନାମାପରାଧ—ଫ. ବ. (ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଶବ୍ଦ; ସ. ପ. ଲୋ; ନାମ
Namāparādha ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅପରାଧ)—ସାଧୁନିନ୍ଦାରୂପ ପାପ—
The sin resulting from defaming sages or great men.

ନାମାବଲମ୍ବନ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ନାମ + ଅବଲମ୍ବନ)—ଦେବତାଙ୍କ
Nāmābalambana ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବା
(ନାମାଶ୍ରୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରୂପ ଆଧାର; କୌଣସି ନାମକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା-
Act of placing one's self under the protection of a Deity by invoking His name.

ନାମାବଳି(ଳୀ)—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ + ଆବଳି)—
Nāmābali(lī) ୧ । ନାମସମୂହ—1 A number of names; various names or denominations.
୨ । ନାମର ତାଲିକା—2. A list of names.
୩ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନାମମାନ ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖା
ବା ବୁଣା ଯାଇଥାଏ (ଯାହାକୁ ଦେବଦୂତା କଲ୍ପବେଳେ
ଉକ୍ତ ଦେହରେ ପକାନ୍ତି)—3. A garment stamped or woven with the name of a Deity written repeatedly on it.

ନାମାମୃତ—ଫ. ବ—(ରୂପକ; ନାମ + ଅମୃତ)—
Nāmāmṛuta ୧ । ଅମୃତତୁଲ୍ୟ ଦେବନାମ—
1 Nectar-like name of God.
୨ । ଅପରାର ଅତି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ—2. The name of one's own beloved person.

ନାମାଶ୍ରୟ—ଫ. ବ—ନାମାବଲମ୍ବନ (ଦେଖ)
Nāmāśraya Nāmābalambana (See)

ନାମି—ଫ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ—
Nāmi Bishṇu (Apte)

ନାମିକ—ଫ. ବିଣ. (ନାମନ୍ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ନାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāmika 1. Relating to a name.
୨ । ବିଶେଷ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to a noun.

ନାମିକ ଦେ. ବିଣ (କଚରଆ)—୧ । ନାମଧାରୀ—
ନାମିକ 1. Named; holding a name.
(ଯଥା—କିଛି ବାସ୍ୟାପ୍ତି ନାମିକ ଲୋକଗୁଡ଼ ।)
୨ । ନାମମାତ୍ର—2. Nominal.
(ଯଥା—ନାମିକ ଦେବୋତ୍ତର ।)

ନାମିତ—ଫ. ବିଣ. (ନମ ଧାତୁ ଣିତ=ନାମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nāmita ୧ । ନତ—1. Bent; bowed down.
୨ । ସ୍ଥାପିତ—2. Established.
୩ । ଯାହାକୁ ନତ କରା ଯାଇଅଛି—
3. Caused to be bent.
ଦେ. ବିଣ. (କଚରଆ[1])—୧ । ନାମଯୁକ୍ତ; ନାମକ—
1. Named; by name.
୨ । ନାମମାତ୍ର—2. Nominal; in name only.

ନାମୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାମନ୍ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Nāmi ନାମଧାରୀ—Named.
(ନାମିନୀ–ଷ୍ତ୍ରୀ) ଏକ ନାମୀ ଏକ ସ୍ୱାମୀ ଏକାନ୍ତରେ ଚର୍ଚ୍ଚି—
ପ୍ରାଚୀ. ଦୁଃଖନିରୂପଣଗୀତା ।
ନାମୀ **ନାମଜଦ** ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Celebrated.

ନାମୀୟ—ଦେ. ବିଣ. (କଚରଆ)—ନାମିତ (ଦେଖ)
Nāmīya Nāmita (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନା ମୁନାସିବ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା; କଚରଅ)—
Nā munāsib ୧ । ଅନୁଚିତ—1. Improper
ନାମୁନାସିବ୍ ୨ । ଅନ୍ୟାୟୁ—2 Wrong
ନାମୁନାସିବ (ନାଁ ମୁନାସିବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନା ମୁମ୍‌କିନ୍—ବୈଦେ· ବିଣ. (ଫ କଚରଅ)—
Nā mum-kin ଅସମ୍ଭବ—Impossible.
ନାମୁମକିନ **ନାମୁମକିନ** (ନାଁ ମୁମ୍‌କିନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନା(ନାଁ)ମୁଶକି—ବୈଦେ· ବି. ଓ ବିଣ—ନାମଶକ (ଦେଶ)
Nā(nāñ)muśaki Nāmaśaki (See)
(ନାଁଶିକ, ନାମୁଶକ; ନାମ୍ବି —ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ବିରୋଧରେ—
Nāme 1, Against.
ନାମେ ଫରିଅଦ ନାହିଁ ମୋ ନାମେ ଜରିବ; ନାଲା କଲେ ପରେ କରରେ ।
ନାମମେ, ନାମସେ ଜବାନ୍ଦର୍ଯ. ବିଶୋଷ ବଡ଼ାନନ ଚକ୍ରୁ, ଫ ଗାଁଠା
୨ । ନାମୋଲ୍ଲେଖ ପୂର୍ବକ—2. By mentioning some one's name.

ନାମେଣ—ଦେ(ପଦ୍ୟ)ଅ.—(ସଂ. ନାମ୍ନା)—ନାମଧାରୀ; ନାମରେ—
Nameṇa Named; called by the name of.
ବପୁଷ୍ମା ନାମେଣ ତାଙ୍କର ବୃହତ୍ତର୍କି—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହ ଭୁରଉ ଅଉ

ନାମ୍ନା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ନାମଧାରୀ (ହି. ଶ.)—Named.
Nāmnā (ନାମ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାମ୍ବୁଦ୍ରୀ—ଦେ ବି.—ନମ୍ବୁଦ୍ରି (ଦେଶ)—
Nāmbudri Nambudri (see)

ନାମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନମ୍ରଧାତୁ ଣିଚ୍=ନାମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ) —ନୁଆଁ
Nāmya ଦେବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ନମନୀୟ—Flexible; pliant.

ନାୟ—ସଂ. ବି (ନୀ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ) ୧ । ନୟ; ନୀତି—
Nāya 1. Policy.
୨ । ପ୍ରାପଣ; ନେବା—2. Obtaining.
୩ । ଉପାୟ; ଯୁକ୍ତି (ହି. ଶ.)—
3. Expedient; means; policy.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ.) ନାୟକ; ନେତା (ହି. ଶ.)—
4. Leader; guide.

ନାୟକ—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାଏକ)—
Nāyak ୧ । ଲାୟକ୍; ଉପଯୁକ୍ତ—1. Fit.
ନାଏକ ୨ । ପ୍ରଧାନ—2. Chief.
ନାଏକ ୩ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—3. Excellent.
(ନାଲ୍ଲାୟକ୍—ବିପରୀତ) ୪ । ବହୁସଦ୍‌ଗୁଣାଲଙ୍କୃତ—
4 Adorned with many good qualities.
୫ । ଉର୍ବର (ଭୂମି)—5. Productive (land).

ନାୟକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)
Nāyaka ୧ । କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପ୍ରଧାନ ପୁରୁଷ—
(ନାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A hero in a drama, novel or story; the principal character in a fiction.

[ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ ଅନୁସାରେ ଦାନଶୀଳ, କୃତୀ, ସୁଶ୍ରୀ, ରୂପବାନ୍, ଯୁବକ, କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ, ଲୋକରଞ୍ଜକ. ତେଜସ୍ୱୀ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ସୁଶୀଳ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ନାୟକ ବୋଲଯାଏ । ନାୟକ ୪ ପ୍ରକାର ଯଥା; ଧୀରୋଦାତ୍ତ, ଧୀରୋଦ୍ଧତ, ଧୀରଲଳିତ ଓ ଧୀରପ୍ରଶାନ୍ତ । ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘାରହିତ, କ୍ଷମାଶୀଳ, ଗମ୍ଭୀର, ମହାବଳଶାଳୀ, ସ୍ଥିର ଓ ବିନୟସମ୍ପନ୍ନ ନାୟକ ଧୀରୋଦାତ୍ତ, (ଯଥା; ରାମ, ଯୁଧିଷ୍ଠିର); ମତ୍ସରୀ, ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଅହଂକାରୀ, ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘୀ ନାୟକ ଧୀରୋଦ୍ଧତ (ଯଥା; ଭୀମସେନ, କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ, କର୍ଣ୍ଣ); ଲଜ୍ଜିତ, ମୃଦୁ ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିପ୍ରିୟ ନାୟକ ଧୀରଲଳିତ (ଯଥା; ଅର୍ଜୁନ); ଉଦ୍ଗୀ ଓ କୃତ୍ତ ନାୟକ ଧୀର ପ୍ରଶାନ୍ତ । ଏହ ଚାରିପ୍ରକାର ନାୟକ ଦକ୍ଷିଣ, ଧୃଷ୍ଟ, ଅନୁକୂଳ ଓ ଶଠ ଭେଦରେ ପୁଣି ଚାରି ପ୍ରକାର ହୁଅନ୍ତି । ଶୃଙ୍ଗାର ରସରେ ପ୍ରଥମେ ନାୟକଙ୍କୁ ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରି ସାଇଅଛି, ଯଥା, ପତି, ଉପପତି ଓ ବୈଶିକ (ବେଶ୍ୟାନୁରକ୍ତ) । ପତି ଚାରି ପ୍ରକାର ଯଥା; ଅନୁକୂଳ (ବରାବର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ), ଦକ୍ଷିଣ (ଅନେକ ନାୟିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ରୂପେ ଅନୁରାଗୀ), ଧୃଷ୍ଟ (ଅପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଅପରାଧୀ ହୋଇ ଛଦ୍ମରେ ଅପମାନିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିର୍ଭୟରେ ପୂର୍ବକ ସ୍ତ୍ରୀ ଠାରେ ବିନୟକାରୀ) ଓ ଶଠ (ଛଳାବଳମ୍ବନ କରି ନିଜର ଅପରାଧ ଗୋପନ କରିବାରେ ଚତୁର) । ଉପପତି ଦୁଇ ପ୍ରକାର;—ବଚନ ଚତୁର ଓ କ୍ରିୟା ଚତୁର—ହି. ଶ.]

୨ । ପ୍ରଣୟୀ ପୁରୁଷ; ପ୍ରେମାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A lover.
୩ । ଦଳପତି—3. The head of a band.
୪ । ନେତା—4. Leader.
୫ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ—
5. A conductor; a guide.
୬ । ଅଧିପ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A chief.
୭ । ହାରର ମଧ୍ୟମଣି—
7 The central gem of a necklace.
୮ । ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରଧାନ— 8. Headman.
୯ । ସେନାପତି—9. Commander of an army
୧୦ । ଗୁରୁ; ଉପଦେଷ୍ଟା—
10. A preceptor; a teacher.
୧୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ, ଗୃହକର୍ତ୍ତା—11. House-holder; the head of a family.
୧୨ । ସ୍ୱାମୀ—12. Husband.
୧୩ । ଉପପତି—13. A gallant; a paramour.
୧୪ । ଅଗ୍ରେସାରକ – 14. A pioneer.
୧୫ । ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ଗାୟକ—
15. A singer of benedictory songs.
୧୬ । ଓସ୍ତାଦ୍; ଯେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟାଦି ବିଦ୍ୟା ଉତ୍ତମରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରନ୍ତି; କଳାବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ସଙ୍ଗୀତ କଳାରେ ନିପୁଣ ବ୍ୟକ୍ତି—16 An expert music master; an expert musician.

[ଦ୍ର— ଯେ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରର ମର୍ମ ଉତ୍ତମରୂପେ ,ଜାଣନ୍ତି, ଯେ ମାର୍ଗ ଏବ ଦେଶୀ ଏ ଦୁଇ ପ୍ରକର ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ପାରନ୍ତି, ଯେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗାନ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶିଖାଇ ପାରନ୍ତି, ଯେ ରସ ଓ ଅଳଙ୍କାର ଜାଣନ୍ତି, ଯେ ସକଳ ଗୁଣ ଓ ଦୋଷର ପକ୍ଷପାତକ, ଯେ ଅନ୍ୟର ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ପାରନ୍ତି, ଯେ କ୍ଷମାଶୀଳ, ଯଶୋଭିଳାଷୀ; ଦାତା, ପ୍ରତିଭାମ୍ବା ଓ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣାଳଙ୍କୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏମାନଙ୍କୁ 'ନାୟକ' ଆଖ୍ୟା ଦିଆ ଯାଏ ।]

୧୭ । ବର୍ଣ୍ଣିବୃତ୍ତ ବିଶେଷ (ହି. ଛନ୍ଦସାଗର)—
17. A kind of metre.

୧୮ । ପାପକ ରାଗର ପୁତ୍ର ରାଗବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
18. Name of a musical tune

୧୯ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—19 A distinguished or pre-eminent personage (Apte).

୨୦ । ଉଦାହରଣ; ଆଦର୍ଶ—20. A paradigm; a leading example (Apte).

୨୧ । ଶାକ୍ୟମୁନି—21. The Buddha (Apte).

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ନେତା; ଦଳଗୁଲନକାରୀ—
1. Leading; conducting;guiding a party.

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Best; excellent.

ଇନ୍ଦ୍ର ବଜ ଫିଙ୍ଗିବା ପରି ମୋ ବାହୁ କ,
ଫିଙ୍ଗିଲେ ଘୋର ରବେ ଶତ୍ରୁ ନାୟକ । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାରାବଣ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଦେ. ବି.—ରାଜା—1. King.

ଜହ୍ନବା ଏବେ ଶୁଣ ଦୁର୍ଜ୍ଜନା ନାୟକ । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାରାବଣ. ଅବ ।

୨ । ନାଦାକ; ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚାକାରୀ ଜାତି; ଗଣକ ଓ ପ୍ରାଥମିକ ପାଠଶାଳାର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଜାତିବିଶେଷ-
2. The astrologer caste of Orissa.

୩ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଂଶଗତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. A family-title of some Śūdras.

୪ । କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
4. A family title of some Kshyatriyas.

୫ । ଅଧୁନିକ ଗ୍ରାମରକ୍ଷୀ ନିମ୍ନସ୍ତ ସିପାହୀଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର; କାପ୍ତାନ୍—5. Nayak; captain of a small unit of soldiers.

୬ । ପାଣ, ଶବର ଆଦିଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
6. A family-title of some Pāṇas and Śabaras.

ନାୟକ ପଥର—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାୟକ+ପ୍ରସ୍ତର)—ହାରର ମଧ୍ୟମଣି-
Nāyaka pathara The central gem of a necklace.

ନାୟକାଧିପ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାୟକ+ଅଧିପ)—ନରେନ୍ଦ୍ର; ରାଜା
Nāyakādhipa A king.

ନାୟକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ନାୟକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସାରଙ୍ଗୀ ବା ସିତାରର ପ୍ରଧାନ ତାର—The principal string of a harp or guitar.

ନାୟକୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାୟକ ବା ନାୟିକା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ)—
Nāyakīya Relating to a hero or heroine.

ନାୟବଲ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. ନ୍ୟାୟବଳ)—ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ;, ନ୍ୟାୟବଳ—
Nāyabala The game of chess.

ସତରଂଜଖେଳା	ଜଥା ଶକ୍ତା ପାଣ୍ଡ ରଙ୍ଗ
ଚଉପରଖେଳ	ପଶା ନ୍ୟାୟବଳ ଦେଖ୍ୟାସଙ୍ଗ
	ଏ ଛଡ଼ରସେ ମାତେ ସେ
	ଦ୍ୱେଷେ ମର ଝାଳର ଗାଏ—ଉଗ ।

ନାୟୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ହିନ୍ଦୁଭୂମ) ବି. ପୁଂ—ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ
Nāyā ପୂଜକ—The priest of a village-Deity of the non-aryans.
(ନାୟୀଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ସାନ୍ତାଳ, କୋଲ ଓ ଭୂମିଜ ଜାତିସ୍ଥ ପୂଜକମାନେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ନାୟୁାର—ଦେ. ବି—ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମତଟର କେରଳ (ମାଲ୍ୟବାର ଉପକୂଳ)
Nāyār ଅଞ୍ଚଳବାସୀ କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିବିଶେଷ—
ନାୟାର The Nairs; a caste of Śūdras in the
नायार Malabar coast South India.

[ଦ୍ର—ନମ୍ବୁଦ୍ରି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ । ଏମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ବହୁ ପତି ଗ୍ରହଣ କରିବାର ପ୍ରଥା ତଳେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପ୍ରଥା କ୍ରମଶଃ ରହିତ ହେଉଅଛି । ସନ୍ତାନମାନେ ମାତୃ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି ଓ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭଣଜା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଏ । କନ୍ୟାର କନ୍ୟା, ଭାଇର କନ୍ୟା ଏହିରୂପେ କନ୍ୟାକ୍ରମେ ଏମାନଙ୍କ ବଂଶବୃକ୍ଷ କଳ୍ପିତ ହୁଏ । ନାୟାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପ୍ରଥାକୁ ମରୁମକ୍କଥୟମ୍ (Marumakkathayam) ବୋଲାଯାଏ—ମେନନ୍, ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ୍ ।]

ନାୟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାୟକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଶୃଙ୍ଗାରରସର
Nāyikā ଅବଲମ୍ବନ ଓ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରୂପଗୁଣ-
(ନାୟକ—ପୁଂ) ସମ୍ପନ୍ନା ପ୍ରଧାନ ସ୍ତ୍ରୀ—1. The heroine of a drama, novel or tale or of a love-story.

[ଦ୍ର—କାବ୍ୟାଦିରେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସରେ ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ନାୟିକାଙ୍କୁ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ, ଯଥା—ଉତ୍ତମା, ମଧ୍ୟମା ଓ ଅଧମା; ପ୍ରେମିକ ଅହିତକାରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହିତକାରିଣୀ ନାୟିକା ଉତ୍ତମା; ପ୍ରେମିକ ଅହିତକାରୀ ହେଲେ ଅହିତକାରିଣୀ ଓ ହିତକାରୀ ହେଲେ ହିତକାରିଣୀକୁ ମଧ୍ୟମା, ପ୍ରେମିକ ହିତକାରୀ ହେଲେ ସ୍ୱୀୟା ପ୍ରେମିକ ପ୍ରତି ଅହିତକାରିଣୀ ନାୟିକାକୁ ଅଧମା ନାୟିକା ବୋଲାଯାଏ । ଅବସ୍ଥା ଭେଦରେ ଏମାନେ ପୁଣି ଆଠ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ସ୍ୱାଧୀନଭର୍ତ୍ତୃକା, ଖଣ୍ଡିତା, ଅଭିସାରିକା, କଳହାନ୍ତରିତା, ବିପ୍ରଲବ୍ଧା, ପ୍ରୋଷିତଭର୍ତ୍ତୃକା, ବାସକସଜ୍ଜା ଓ ବିରହୋତ୍କଣ୍ଠିତା । ସ୍ୱୀୟା ବା ସ୍ୱକୀୟା, ପରକୀୟା ବା ଅନ୍ୟା ଓ ସାଧାରଣୀ ବା ଗଣିକା ଭେଦରେ ନାୟିକାମାନେ ତିନୀ ପ୍ରକାର ଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ବୟଃକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱକୀୟା ନାୟିକା ୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—ମୁଗ୍ଧା, ମଧ୍ୟା ଓ ପ୍ରୌଢ଼ା । କାମଚେଷ୍ଟାରହିତା ଅଙ୍କୁରିତଯୌବନା ନାୟିକା ମୁଗ୍ଧା । ମୁଗ୍ଧା ପୁଣି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—ଜ୍ଞାତଯୌବନା ଓ ଅଜ୍ଞାତଯୌବନା । ଜ୍ଞାତଯୌବନାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଭେଦ ନବୋଢ଼ା (ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ପତି ସମାଗମ ପାଇଁ ଅନଭିଜ୍ଞା) ଓ ବିଶ୍ରବ୍ଧା (ପତି ଉପରେ ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅନୁରାଗ ଅଛି) । ଯେଉଁ ନାୟିକାଠାରେ ଲଜ୍ଜା ଓ କାମବାସନା ସମାନ ରୂପେ ଅଛି ସେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମଧ୍ୟା । କାମକଳାକୁଶଳା ନାୟିକା ପ୍ରୌଢ଼ା । ସ୍ୱକୀୟା ନାୟିକା-ମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧା ଓ ମଧ୍ୟା ଶ୍ରେଣୀରେ ଉଦାହରଣ କରାଯାଇଅଛି; ମଧ୍ୟା ଓ ପ୍ରୌଢ଼ାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀରେ ବଦ୍ଧକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି; ଧୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଧୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧୀରଧୀର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରେମିକଠାରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ଭୋଗର ଚିହ୍ନ ଦେଖି ସ୍ୱକୀୟା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ସାଦର କୋପପ୍ରକାଶିକା ନାୟିକା ଧୀର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କୋପପ୍ରକାଶିକା ଅଧୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଂଶତଃ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରୂପେ ଓ ଅଂଶତଃ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୋପପ୍ରକାଶିକା ଧୀରଧୀର୍ଯ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ପରକୀୟାଙ୍କର ଦୁଇ ଭେଦ, ଉଢ଼ା (ବିବାହିତା ଓ ପରପୁରୁଷାନୁରକ୍ତା) ଓ ଅନୂଢ଼ା (ଅବିବାହିତା ଓ ନାୟକଠାରେ ଆସକ୍ତା) । ନାୟିକା-ମାନଙ୍କର ୫୮ ପ୍ରକାର ଅଲଙ୍କାର ମଧ୍ୟ କାବ୍ୟାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି; ଯଥା— ଅଙ୍ଗଜ ୭—ଭାବ, ହାବ ଓ ହେଲା; ଅଯତ୍ନଜ ୬—ଶୋଭା, କାନ୍ତି, ଦୀପ୍ତି, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରଗଲ୍ଭତା, ଔଦାର୍ଯ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ୱଭାବଜ ୧୮—ଲୀଳା, ବିଲାସ, ବିଚ୍ଛିତ୍ତି, ବିବ୍ବୋକ, କିଲକିଞ୍ଚିତ, ମୋଟ୍ଟାୟିତ, କୁଟ୍ଟମିତ, ବିବ୍ବୋକ, ଲଳିତ, ମଦ, ବିକୃତ, ତପନ, ମୌଗ୍ଧ୍ୟ, ବିକ୍ଷେପ, କୁତୂହଳ, ଦ୍ୱସିତ, ଚକିତ ଓ କେଳି— ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର । ସଂସ୍କୃତର କାବ୍ୟନାଟକକାରମାନେ ପ୍ରେମ, ପ୍ରେମିକ ଓ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ବିଷୟ ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁସୂକ୍ଷ୍ମରୂପେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ, ଭାବ, ଆଚରଣ, ସ୍ୱଭାବାଦିକୁ ଯାବତୀୟ ବିଷୟକରୂପେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆରେ ଜୟଦେବ ଯୁଗର ଓ ବୈଷ୍ଣବଯୁଗର କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରି ସ୍ତନ୍ତ୍ରମାନ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି ।]

୬ । ପ୍ରଣୟିନୀ; ପ୍ରେମିକା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Mistress; sweetheart.

୩ । ଅନ୍ତଃପୁରରକ୍ଷିଣୀ କଞ୍ଚୁକୀବିଶେଷ—
3. A female attendant of the seraglio.

୪ । କୁଳୀନା ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
4. A noble lady.

୫ । ଅଷ୍ଟବିଧ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଶକ୍ତି (ଉତ୍ପଚଣ୍ଡା, ପ୍ରଚଣ୍ଡା, ଚଣ୍ଡୋଗ୍ରା, ଚଣ୍ଡନାୟିକା, ଅତି ଚଣ୍ଡା, ଶୂମ୍ଭଣ୍ଡା, ଚଣ୍ଡା ଓ ଚଣ୍ଡାବତୀ)-
5. The eightfold manifestations of the energy of Goddess Durgā.

୬ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ—6. Wife (Apte).

୭ । କସ୍ତୂରୀବିଶେଷ—
7 A kind of musk (Apte).

ଦେ. ବି (ଫା. ନାଏକ୍=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ) ପିଣ୍ଡିକା; ସାଧାରଣ କସ୍ତୂରୀଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ କସ୍ତୂରୀ—A kind of musk with bigger grains than ordinary musk

ଦେ. ବିଣ—ନାଇକା (ଦେଖ)—Nāikā (See).

ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ନାଇକା (ଦେଖ)
Nāikā (See

ନାୟେକ—ଗ୍ରା. ବି—୧ । (ଫ. ନାୟକ)—ନାୟକ (ଦେଖ)
Nāyeka Nāyaka (See .

ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନାଏକ୍)— ନାୟକ୍ (ଦେଖ)
Nāyak (See).

ନାୟେକା— ଗ୍ରା. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସ୍ତ୍ରୀ—ନାୟିକା (ଦେଖ)
Nāyekā Nāyikā (See).

ମାସ୍ୟା ଦନ୍ୟା ଅଛନ୍ତି ଯେ ସପତ ନାୟେକା—ପ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାପ. ଶତଶଶୀ ।

ବି. ଓ ବିଣ—ନାୟକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāekā etc (See).

ନାୟେବ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନାୟବ୍)—ନାଏବ୍ (ଦେଖ)
Nāyeba ନାୟେବ **नायब** Nāeb (See)

ନାୟେବଲ—ଗ୍ରା. ବି—ନାୟବଲ (ଦେଖ)
Nāyebala Nāyabala (See).

ନାୟେବି—ବୈଦେ. ଉଣ ଓ ବି (ଆ. ନାୟବୀ)—ନାଏବି (ଦେଖ)
Nāyebi Nāebi (See).
(ନାୟେବିତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାୟବୀ **नायबी**

ନାର—ସଂ. ବି (ନର + ଅ)—୧ ।ଜଳ—
Nāra 1. Water.

୨ । ନବଜାତ ବତ୍ସ; କଅଁଳା ବାଛୁରୀ—
2. A newly born calf.

୩ । ନର ସମୂହ; ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦଳ—3. A multitude of people, an assemblage or crowd of men.

୪ । ବାଳକ; ଶିଶୁ—4. Child; infant; boy.

୫ । ଜ୍ଞାନ—5. Knowledge.

୬ । ଶୁଣ୍ଠି (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Dry ginger.

୭ । ସାରୂପ୍ୟ ମୁକ୍ତି—7. Final beatitude.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ନର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to man; human.

୨ । ପରମାତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the Universal Soul.

୩ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ—3 Spiritual.

ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନାରଙ୍ଗ)—ନାରଙ୍ଗ—Orange.

ଦୂତ ପଷ୍ଟ ଝଡ଼ ନାଉ; ଇହ, ରସାଳ ସେଉ ଥର—ସଶୋବନ୍ତ. ପେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

ନାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ନରକ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ନରକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ନରକ ସଦୃଶ—1. Hellish; pertaining to hell; infernal.

୨ । ନରକସ୍ଥ—2. Living or situated in hell.

୩ । ନରକ ଭୋଗୀ—3. Suffering the pangs and punishments of hell.

ସଂ. ବି.— (ନରକ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ନରକ—1. Hell.

୨ । ନରକଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗର ସ୍ଥାନ—2. Place where persons suffer the pangs of hell.

୩ । ନରକବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହୃ. ଶ)—3. A person living in hell; an inhabitant of hell.

ନାରକା—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ନରକର ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଭୂମି ପୁତ୍ର, ଅସୁର ବିଶେଷ; ନରକାସୁର—Name of a demon; (ନାରକାସୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) Narakāsura.

ଦେମନ୍ତେ ନାରେକା ଅସୁତ,
ଉଣେ ଜିଣିଲ ତନସୁର । ଭଗତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାରକୀ—ସ. ବଣ. (ନାରକ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୪।୩। ୧୩)—
Nārakī ୧। ନରକଭୋଗୀ—
(ନାରକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Undergoing punishment in hell.
୨। ନରକସ୍ଥ—2. Situated in hell; infernal.
୩। ପାପିଷ୍ଠ; ନରକଗାମୀ; ଯାହାର ପରିଣାମ ନରକ ଭୋଗ ଅଟେ—3. Sinful; hellish; impious.
୪। ଅସୁର ପ୍ରକୃତିକ—4. Fiendish.
ଦେ. ବ—ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A sinner; a sinful person.

ନାରକୀଟ—ସ. ବ—୧। ଅଶୁକୀଟ; ଏକପ୍ରକାର କୀଟ (ହି. ଶ)—
Nārakīta 1. A kind of insect boring through stones.
୨। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଶା ଦେଇ ପରେ ନିରାଶ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A person who gives hope but crushes it to the ground afterwards; a deceiver.

ନାରକୀୟ—ସ. ବଣ. (ନରକ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଛଯ୍)—ନାରକୀ (ଦେଖ)
Nārakīya Nārakī (See)
(ନାରକୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନାରକିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାରକେର—ସ. ବ—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārakera Nariā (See)

ନାରଖାର—ଦେ. ବ. (ସ. ଖାର=ଉତ୍ସରୁ)—୧। ଧ୍ୱଂଶ; ଖରାପ୍ତାର—
Nārakhāra 1. Spoliation; ruin; devastation; depredation.
(ନରଖର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଛାରଖାର ୨। ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—2. Misery.
ଚଉପଟ ୩। ନଷ୍ଟି—3. Loss.
ଦେ. ବଣ—୧। ବିନଷ୍ଟ; ବିନାଶ—
1. Devastated; destroyed; ruined.
ଦେସନେ ପାଣ୍ଡବ ବଳ କଲ୍ଲ ନାରଖର। ଭଧ.ନ ଅ. କେଶୀଘଟାର।
୨। ଯାହାର କେହି ଯତ୍ନ କରନାହିଁ—
2. Uncared for.
୩। ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଗ୍ରସ୍ତ—3 Miserable, distressed.
ଏ ଭେଦ ଦୁର୍ଦ୍ଦିରେ ନାରଖାର ହେବ
କମ୍ପୁଡ଼ୀଗ ଥର୍ଯ୍ୟ ଜାଣ। ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡାର—ଶମଶ୍ୱା।
୪। ଅସୁନ୍ଦର—4. Ugly.
ନୁହେଁ ଉମାଳ ଦଇ ଖର।
ଝଡ଼ିଲେ ହଉଛ ନାରଖାର। ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ଚନ୍ଦୋବସ୍ୱ।

ନାରଗୁଣି—ଦେ. ବ. (ସ. ନଖରୁଣ)—୧। ଆଙ୍ଗୁଳର ନଖ ମଧ୍ୟରେ ବାହାରିବା କଷ୍ଟକର ବ୍ରଣବିଶେଷ—
Nāraguṇi 1. Whitlow.
ଆଙ୍ଗୁଳହାଡା
ଘିନହୀ; ଛିଲୌରୀ; ଡିଠୌଡ଼ୀ [ଦ୍ର—ଅଡ଼ାଆଙ୍ଗୁଳ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠିରୁ
ମ. ନଖଗୁଡ଼ ବାହାରେ; କାରଣ ନାରଗୁଣି ନଖ ସଙ୍କରୁ ବାହାରେ।]
୨। ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—
ନାରଗୁନୀ 2. Atlantia Monophylla (Haines.)
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସୁନର ଓ ଖୁବ୍ ଯାଲିସ୍ ଦାଢ ବାହୁ ହୁଏ।]

ନାରଙ୍ଗ—ସ.ବ (ନାଗ୍+ଅଙ୍ଗ; ନଗାଚନ)—୧। ବହୁ; ଜାର ପୁରୁଷ—
Nāraṅga 1. A lecher; an adulterer; a libertine.
ସ. ନାମ—ନାରଙ୍ଗ, ନାଗରଙ୍ଗ, ଜୃକ୍‌ପ୍ରଗନ୍ଧ, ସୁଖପ୍ରିୟ, ନାର୍ଯାଙ୍ଗ, ନାଗର, ନାଗରୁକ, ଶ୍ରୀରବଡ
ନାରଜା, ନାରଙ୍ଗି
ନାରଂଗୀ
ଗୁ. ନାରଙ୍ଗିଲ୍ମୁ
ମ. ନାରଙ୍ଗ
ତେ. ଦସ୍ୱାକାପ୍ପା, ଗଞ୍ଜନର୍ମ,
ନାରଙ୍ଗଯାଣ୍ଡୁ, ନାରଞ୍ଜଯାଣ୍ଡୁ
ଜା. କଚଲ
ଆ. ନାରଂଜ
ଫା. ନାରଂଜ
ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ. ଲରଙ୍ଗା
୨। ଏକପ୍ରକାର ମିଠା ଲେମ୍ବୁ—
2. A kind of orange; Citrus Aurantium (Haines); the sweet orange (Kirtikar).
[ଦ୍ର—ଏହା ଉଦ୍ୟାନଜାତ ଅମ୍ଳ ମଧୁର ଫଳ ବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ ଲେମ୍ବୁଜାତୀୟ ତରୁ; ଫଳ ଗୋଲ ଏବଂ ଫଳର ଉପର ଓ ତଳ ଚେପଟା; ଫୁଲ ଧଳା। ଫୁଲ କେଶରଯୁକ୍ତ; ଫୁଲରେ ଫଳ ଧରେ। ଫଳ ବର୍ଷକେ ଥରେ ହୁଏ। ଫଳ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ। ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଅମ୍ଳ ମଧୁର ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ ବାୟୁନାଶକ—ଏହା ମେହ, ପିତ୍ତଜନିତ କାସ, ଜ୍ୱରଜନିତ ଦାହ ଓ ତୃଷ୍ଣାନିବାରଣକର। ଯାତ୍ରା ଫଳର ଗୋପା ଈଷତ୍ ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ ପ୍ରିଣ୍ଟିଡ ନାଲ। ଆସାମର ଖାସିଆ ପାହାଡ଼, ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ (ସିଲ୍‌ହଟ୍), ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ନାଗପୁରରେ ସେଉଁ ନାରଙ୍ଗ ହୁଏ ତାହା ଖାଇଲେ ମଧୁରରସ ହୁଏ ଓ ତାହାକୁ ଲୋକେ ମିଠା କମଳା କହନ୍ତି। ଅଳ୍ପ କାଲି ବାମଣ୍ଡା, ନୁଆଗଡ଼ଅଦ ଗଡ଼ଜାତରେ ମିଠା କମଳା ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ କରାଯାଇ ଉହାଁରେ ମିଷ୍ଟରସ କମଳା ଫଳୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ; କଥିତ ଅଛି ଯେ ସ୍ପେନରେ ମୁସଲମାନ୍ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ପାରସୀ 'ନାରଂଜ' ଶବ୍ଦ ସ୍ପେନୀୟଭାଷାରେ ଚଳିଲା ଓ କ୍ରମଶଃ ତାହା ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ 'a narange' (ରୋଷ୍ଟର ନାରଞ୍ଜ) ଚଳିଲା ଓ ଲୋକେ 'ଏ ନାରେଂଜ' କହୁ କହୁ ଅନ୍ ଅରେଞ୍ଜ an orange କଲେ ଓ ଏଥିରୁ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଅରେଞ୍ଜ (ଲେମ୍ବୁ) ଶବ୍ଦ ଚଳିଲା।]
୩। ପିପୁଲୀ ଗୁଳ୍ମର ରସ—3. The juice of the pepper plant (M. W.)
୪। ପ୍ରାଣୀ ବା ଜୀବ—4. A living being (M. W.)
୫। ଯମଜ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—5. A twin (M. W.)
୬। ଶୁକପକ୍ଷୀ—6 A parrot (M. W.)

ନାରଙ୍ଗକ—ସ. ବ. (ନାରଙ୍ଗ+କ)—୧। ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Nāraṅgaka 1 Nāraṅga (See)
୨। ଗାଜର—2. Carrot (Apte).

ନାରଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧। ବନ୍ୟ କ୍ଷୁପବିଶେଷ—
Nāraṅgā 1. A kind of wild plant; Geolonium Multiflorum.
ବନନାରଙ୍ଗା, ନାରାଙ୍ଗି
ବନେୟାନାରଂଗୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଚରଣ୍ୟାମଳ ବନ୍ୟଜରୁ, ଏହାର ଫଳ ଛୋଟ ଛୋଟ। ପାଚିଲେ ପାଚିଲା ନାରଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ନାରଙ୍ଗ ଲେମ୍ବୁର ବାସନା ହୁଏ ଓ ଫାଟିଯାଏ। ଫୁଲ ଛୋଟ, ଗୀତବର୍ଷ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-କାଳରେ ଫୁଟେ। ଯହ ନାରଙ୍ଗ ଯହ ପରି, କନ୍ତୁ ଛୋଟ।]

ନାରଙ୍ଗ ୧। ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
2. Nāraṅga (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଙ୍ଗ । ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—
3. Name of a Goddess.

ନାରଙ୍ଗୀ ନାରଂଗୀଶିରୁଲୀ ୪ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ନାଲି ରଙ୍ଗା ରଙ୍ଗା ଫୁଲ ଦାଗ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ—4. Erysipelas.

[ଦ୍ର—ଏହା ଘାଟଲେ ନଶା ହଏ ଓ ବେଳେ ବେଳେ ମାରାତ୍ମକ ହୁଏ ।]

ନାରଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବିଣ—ଘାଟଲା ନାରଙ୍ଗ ଲେମ୍ବୁପରି ବର୍ତ୍ତୁଳଗଣିଷ୍ଟ ନାଲି ମିଶା ହଳଦିଆ—Orange-coloured.

ନାରଂଗୀ ନାରଂଜୀ ଦେ. ବ—୧ । ନାଲି ମିଶା ହଳଦିଆ ବର୍ତ୍ତୁ—
1. Orange colour

୨ । ନାରଙ୍ଗା (ଦେଶ)—2. Nāraṅgā (See)

ନାର ଜୀବନ—ସ. ବ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
Nāra jībana Gold (Apte).

ନାରଣ—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନାରାୟଣ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—A name for calling a person named Nārāyaṇa.

ନାରାନ, ନାରନ, ନରୁ

[ନାରୁଣା, ନାରଣିଆଁ (ଆ), ନାରେଣିଆଁ (ଆ)—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ]

ନାରଦ—ସ. ବି. ପୁଂ (ନାର=ମନୁଷ୍ୟ ସମୂହ ବା ଜ୍ଞାନ+ଦା ଧାତୁ+ଅ; ଯେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦଅନ୍ତି ବା ଯେ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ଦଅନ୍ତି ।)—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦଶ ଜଣ ମାନସ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁନିବିଶେଷ—
Nārada 1. Name of a celebrated sage, the son of Brahmā

୨ । ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପୁରାଣ—2. Name of one of the eighteen Hindu Purāṇas.

୩ । ମହାତ୍ମାରଭୋକ୍ତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3. Name of a son of sage Biswāmitra.

୪ । କଶ୍ୟପ ମୁନିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଶେଷ —
4. Name a Gandharba, son of sage Kaṣyapa.

୫ । ଏକ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
5. Name of a progenitor of mankind.

୬ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣୋକ୍ତ ଶାକଦ୍ୱୀପର ପର୍ବତବିଶେଷ —
6. Name of a mythological mountain.

୭ । ବୃହନ୍ନାରଦୀୟ ନାମକ ଉପପୁରାଣ—7. Name of a minor Hindu mythological work.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ରଦ ଅର୍ଥାତ୍ ଦନ୍ତ ନ ଥିବାରୁ)—ଦନ୍ତହୀନ, ପାକୁଆ—Toothless.

ଝାଣ ଜଣ ତବଂଶ ନାରଦ ଜଇ ତହ—ଅର୍ଜୁନନୃ. ବଚ୍ଚ୍ଥଃଶ୍ରୀମନ୍ତି ।

ଦେ. ବ—ଯେ ପର ଘରେ କଳି ମଙ୍କି ବୁଝେ—One who sows seeds of dissension in another's family.

ନାରଦ ନାରଦ୍

[ଦ୍ର—ନାରଦମୁନି ପୁରାଣ, ବେଦାନ୍ତ, ଭକ୍ତି ଓ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରଆଦି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା । ନାରଦ ସ୍ମୃତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏ ମନଯବନ ବାହନ (ଚିତ୍ରି ଆକୃତି ବର୍ଗିଷ୍ଟ)ରେ ଚଢ଼ି ଦେବଲୋକ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକକୁ ଯିବା ଆସିବା କରି ସ୍ୱର୍ଗର ଖବର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଖବର ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳି ଉଆରି ଥିବା ବିଷୟୀ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଲୋକେ କଳି ଉଆଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ 'ନାରଦ' ନାମ ଦଥନ୍ତି । ନାରଦଙ୍କ ହାତରେ ଥିବା ମୁଣ୍ଡିକୁ ଲୋକେ ଜଳ ମୁଣ୍ଡି ବା କଳ ଧୋକଡ଼ି କହନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ବାହାନ ଉଙ୍କି ପର (ସମ୍ଭବତଃ Aeroplane ବା ଉଡ଼ାଜାହାଜ) । ଏହାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ସ୍ପଣା, ହାତରେ ଜପମାଳା, କାଖରେ କଳଧୋକଡ଼ି । ଏ ସ୍ପଣାସମ୍ବର ଆବଶ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ବଖ୍ୟାତ । ଜଟାଜୁଟବିଶିଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧ ଋଷିରୂପେ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କର କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ।

ନାରଦଚମ୍ପା—ଦେ. ବ—ପନାସିଆ (ଦେଖ)
Nāradachampā Panāsiā (See)

ନାରଦ ପଞ୍ଚରାତ୍ର—ସ. ବ—ନାରଦମୁନିଙ୍କ କୃତ ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Nārada pañcharātra Name of a philosophical or devotional treatise ascribed to Nārada.

ନାରଦ ପୁରାଣ—ସ.ବ—୧ । ନାରଦ କୃତ ପୁରାଣବିଶେଷ—1. Name
Nārada purāṇa of a Hindu mythological work.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅଷ୍ଟାଦଶ ମହାପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ।]

୨ । ବୃହନ୍ନାରଦୀୟ ନାମକ ଉପପୁରାଣ—
2. Name of a secondary mythological work ascribed to sage Nārada.

ନାରଦ ସ୍ମୃତି—ସ. ବ—ନାରଦ କୃତ ହିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ର—
Nārada smṛuti Name of a treatise on Hindu law and usage by Nārada.

ନାରଦା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶାରଦ ଧାନର ନାମ—
Nāradā Name of a kind of winter paddy.

ନାରଦୀ—ଦେ. ବ—୧ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Nāradī 1. A musical instrument.

ନାରଦୀ ମନ୍ଦଳ ତାଳ ତରେ ନାରଦୀ ବାଇଣ—ଦ୍ୱାରୀ, ଶ୍ରୀଗୁରୁବନ୍ଦନାଗୀତ ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଦଆଯିବା ଗାଳି—
2. A term of abuse applied to females.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପର ଘରେ କଳହର ସୂତ୍ରପାତ କରେ—
(a woman) Sowing the seeds of dissension in the families of others.

ନାରଦୀୟ—ସ. ବିଣ (ନାରଦ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ) —୧ । ନାରଦ
Nāradīya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to Nārada.

୨ । ନାରଦ କୃତ ବା ରଚିତ —
2 Composed by Nārada.

(ଯଥା—ନାରଦୀୟ ପୁରାଣ, ନାରଦୀୟ ଭକ୍ତି, ନାରଦୀୟ ସ୍ମୃତି ।)

ନାରଦୀୟ ତନ୍ତ୍ର—ସ. ବ.—ନାରଦ ପ୍ରଣୀତ ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—
Nāradīya tantra Name of a Tantra treatise attributed to sage Nārada.

ନାରସିଂହ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ନରସିଂହ+ଅ)—୧ । ନରସିଂହ ଅବତାର
Nārasiṁha ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Bishṇu's incarnation as Narasiṁha.
(ନାରସିଂହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନୃସିଂହ ରୂପ ବଶିଷ୍ଟ; (ଅର୍ଦ୍ଧ ନର ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ ସିଂହ ଶରୀର ବଶିଷ୍ଟ —2. Having the shape of the fifth incarnation of Bishṇu (lower half man and upper half lion).

ସ. ବ.—୧ । ନରସିଂହ ରୂପଧାରୀ ବିଷ୍ଣୁ —1. Bishṇu in the shape of Narasiṁha.

୨ । ନରସିଂହ ଅବତାର ବର୍ତ୍ତିନାତ୍ମକ ଉପପୁରାଣବିଶେଷ— 2. Name of a secondary mythological treatise.

୩ । ତନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. The title of a Tantrik treatise.

ନାରସିଂହୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନରସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତିଧାରିଣୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି— Nārasiṁhī An incarnation of Durgā, half woman and half lion.

[ଦ୍ର—ଅସୁର ବିନାଶ ସମୟରେ ଏ ଅବତାର ହୋଇଥିବା କଥା ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।]

ନାର—ସଂ. ବ.—(ନାର+ଅ)—ନାର (ଦେଖ) Nāra Nāra (See)

ନାରାଏଣୀ—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନାରାୟଣୀ)—୧ । ଦେବୀ ବିଶେଷ— Nārāeṇī 1. Name of a village Goddess.

୨ । ନାରାୟଣୀ (ଦେଖ)—2. Nārāyaṇī (See)

ନାରାଚ—ସଂ. ବି. (ନାର=ନରସମୂହ+ଆ. ଉପସର୍ଗ+ରମ୍ ଧାତୁ= ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ; ଯେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଖାଏ ବା ମାର ପକାଏ)—୧ । ଲୌହମୟ ବାଣ— Nārācha 1. Iron arrow.

ଅଜବ ବ୍ରହ୍ମ ନାରାଚ ଜକବହ୍ମା ସ୍ତୁତା । ଉଷ. କୋଣାର୍କବ୍ରାହ୍ମଣୁଦ୍ଧ ।

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଶରରେ ୪୫ ପଦ ଲଗିଥାଏ, ନାରାଚରେ ୫୫ ପଦ ଲଗିଥାଏ ଓ ଏହା ଚଳାଇବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ କଠିନ ।]

୨ । ୨୪ ମାତ୍ରା ବଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ— 2. Name of a Sanskrit metre of 24 syllables.

୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ; ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିବସ— 3. A bad clody uday.

ଦେ. ବ—ବାଣ; ଶର—Arrow.

ନାରାଚୀ—ସଂ. ବ. (ନାରାଚ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. ଈ)—୧ । ନାରାଚ ଆକୃତି ବଶିଷ୍ଟ ଛୋଟ ତୁଲାଦଣ୍ଡ; ନବଡି; ତରାଜୁ— Nārāchī 1. A pair of small scales.

୨ । ତଖାକାଠି—2. Scale - beam.

ନାରାଜ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାରାଚ)—ବାଣ— Nārāja Arrow; shaft.

ଦୁରୁପଥ ଦୁର୍ଜର ନାରଜରୁଜରେ ମୋର ପରୁଇବ ଏହା କଲେ ପଦା । କବମୂର୍ଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାରାଜ ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ନାରାଜ୍) —୧ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଅପ୍ରସନ୍ନ — ନାରାଜ 1. Dissatisfied; displeased.

୨ । ଅସମ୍ମତ—2. Disagreeing; not agreeable.

୩ । ଅନଚ୍ଛୁକ—3. Unwilling.

୪ । ରୁଷ୍ଟ—4. Angry.

ନାରାଜ —ଦେ. ବି. (ଫା. ନାରାଜୀ; ନାରାଜଗୀ) — Nārāji ୧ । ଅସନ୍ତୋଷ; ଅପ୍ରସନ୍ନତା— ନାରାଜୀ 1 Dissatisfaction; displeasure.

ନାରାଜଗୀ; ନାରାଜୀ । ଅନଚ୍ଛା—2. Unwillingness.

୩ । ଅସମ୍ମତି—3. Disagreement.

୪ । କ୍ରୋଧ; ରୋଷ—4. Anger.

ନାରାୟଣ —ସ. ବି. ପୁଂ. (ନାର=ଜଳ+ଅୟନ=ସ୍ଥାନ; ନାର= Nārāyaṇa ନରସମୂହ+ଅୟନ=ଆଶ୍ରୟ; ଯେ ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟରେ (ନାରାୟଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ପ୍ରଳୟକାଳରେ ଜଳରେ ଶୟନ କରିଥିଲେ, କିମ୍ବା ଯେ ନରମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ; ଅଥବା ନାର= ସାରୂପ୍ୟମୁକ୍ତି+ଅୟନ=ସ୍ଥାନ; ଯେ ସାରୂପ୍ୟମୁକ୍ତିର ସ୍ଥାନ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ଭଗବାନ୍—1 Name of Bishṇu,

୨ । ଋଷି ବିଶେଷ (ନର ଉଲେ ଦେଖ) 2. Name of a sage.

୩ । (ନାମ ଅଜାମିଳ ନାମକ ମହାପାପୀର ପୁତ୍ର— 3 Name of the son of a great sinner named Ajāmiḷa.

[ଦ୍ର—ଅଜାମିଳ ଜୀବନ ଯାକ ପାପ କରି ମୃତ୍ୟୁ କାଳରେ ପୁତ୍ରକୁ ଡାକିବା ଯୋଗୁଁ ନାରାୟଣ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲା ।]

୪ । ପୌଷ ମାସ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 4. The month Pauṣha.

୫ । ଅ ଅକ୍ଷର (ହୁ. ଶ.)—5. The alphabet 'A'

୬ । କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ ଉପନିଷଦ୍ବିଶେଷ— 6. Title of an Upanishad in the Black Ṭajurbeda.

୭ । ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 7. Name of a weapon.

ଦେ ବ. ପୁଂ.—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ନାରାୟଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ —ଦେ. ବ. (ନାମ) — ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ କବି— Nārāyaṇa āchārjya An oriya poet.

[ଦ୍ର—ଏ 'ସୁଲକ୍ଷଣା' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଆଦରସାତ୍ମକ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ—ଡାରଣୀ. ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ-ଇତିହାସ]

ନାରାୟଣ କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବ.—୧ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ପ୍ରବାହରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦାଡ Nārāyaṇa kshetra ପରିମିତ ସ୍ଥାନ (ଏହି ପରିସରରେ ନାରାୟଣ ସର୍ବଦା ବିରାଜମାନ ଥିବାର କଳ୍ପିତ)— 1. The space of four cubits on each side of the water of the Ganges.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ କ୍ଷେତ୍ର; ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ରକ୍ଷକ ବିଷ୍ଣୁ — 2. A sacred place presided over by Bishṇu.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାରାୟଣ ଗାୟତ୍ରୀ—ସ. ବ.—ତୈତ୍ତିରୀୟ ଆରଣ୍ୟକରେ ଲକ୍ଷିତ Nārāyaṇa gāyatrī ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ନାମ ସମ୍ବଳିତ ଗାୟତ୍ରୀ—An esoteric formula treating of the Deity Nārāyaṇa.

ନାରାୟଣ ବିଦ୍ମହେ, ବାସୁଦେବାୟ ଧୀମହି ତନ୍ନୋ ବିଷ୍ଣୁଃ ପ୍ରଚୋଦୟାତ୍ ।
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ନାରାୟଣ ତୈଳ—ସ. ବ.—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ତୈଳବିଶେଷ— Nārāyaṇa taila Name of a medicated oil.

ନାରାୟଣ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଶୁଭବାଚକ) ମରିବା— Nārāyaṇa pāibā (euphemism) To die.

(ନାରାୟଣ ଭଜିବା, ନାରାୟଣ ଲଭିବା, ନାରାୟଣ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈକୁଣ୍ଠ ଲାଭ କରା **शरन लेना, बैकुण्ठ लाभ करना**

ନାରାୟଣ ପୁରୋହିତ—ଦେ. ବ. (ନାମ) ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କବି— Nārāyaṇa purohita An Oria poet

[ଦ୍ର—ଏ 'ଦୃତ୍ତରହାକର' ନାମକ ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦବଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

ନାରାୟଣ ବଳି—ସ. ବ.—ଆତ୍ମଘାତଦ୍ୱାରା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଦ୍ଗତି ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପାଇଁ ନାରାୟଣ ଆଦି ପଞ୍ଚଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ବଳି (ହି. ଶ.)—

An oblation made in expiation of the sin of a suicide after his death.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଆତ୍ମଘାତୀ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର ପାପ । ଆତ୍ମଘାତୀ ଲୋକର ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୈହିକ କ୍ରିୟା ସାଧାରଣ କ୍ରିୟା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ କରି ନ ଯାଇ ମୃତ୍ୟୁର ଏକ ବର୍ଷ ପରେ ନାରାୟଣ ବଳି ଓ ପଣ୍ଡିନରଦାହ କରିଯାଇ ତଦ୍ଦ୍ୱାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଆଦି କରିଥାଏ । ଆତ୍ମଘାତୀ ଲୋକର ଶବଦାହ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

ନାରାୟଣୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାରାୟଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— ୧ । ଦୁର୍ଗା— Nārāyaṇī Goddess Durgā.

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ଚଣ୍ଡୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ଏ ନାରାୟଣଙ୍କ ଦେହରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।]

୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Lakshmī.

୩ । ଗଙ୍ଗା—3. The Ganges.

୪ । ମୁଦ୍ଗଳ ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—

4, The name of the wife of the sage Mudgala.

୫ । ଶତାବରୀ; ଶତମୂଳୀ; ଛତୁଆରି—

5. The Indian climbing asparagus; Asparagus Racemocus.

୬ । ନାରାୟଣୀ ସେନା (ଦେଖ)

6. Nārāyaṇī senā (See)

୭ । (ପୁଂ) ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—

7. Name of a son of sage Biswāmitra.

ସ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାରାୟଣଙ୍କ ଶରୀରରୁ ଜନ୍ମିତା—

Born of the body of Nārāyaṇa.

(ଯଥା—ନାରାୟଣୀ ସେନା; ନାରାୟଣୀ ଶକ୍ତି ।)

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

A nama given to females.

ନାରାୟଣୀୟ—ସ. ବିଣ (ନାରାୟଣ+ଈୟ) —ନାରାୟଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Nārāyaṇīya Relating to the Deity Nārāyaṇa.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତର ଶାନ୍ତିପର୍ବରେ ନାରାୟଣ ଓ ନାରଦଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନର ନାମ ନାରାୟଣୀୟ ଉପାଖ୍ୟାନ ।]

ନାରାୟଣୀ ସେନା—ସ ବ—ନାରାୟଣଙ୍କ ଦେହରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ସେନା— Nārāyaṇī senā An army which was said to come out of the body of Nārāyaṇa.

[ଦ୍ର—ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟରୂପେ ଏହି ସେନା ଯାଇଥିଲେ ଜଣେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାରଥି ହୋଇଥିଲେ ।]

ନାରାଶଂସ—ସ. ବିଶ—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଶଂସାବିଷୟକ (ହି. ଶ.)— Nārāśaṁsa 1. Eulogistic.

୨ । ସ୍ତୁତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to praise.

ସ. ବ—୧ । ବେଦରେ ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାତ୍ମକ ମନ୍ତ୍ର (ହି.ଶ)] Vedic formulas eulogising the kings.

୨ । ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଗ୍ଲାସରେ ସୋମରସ ଅର୍ପିତ ହୁଏ—

2. A spoon in which the Soma juice is offered to the souls of deceased ancestors.

୩ । ପିତୃଗଣ—3 The spirits of the deceased ancestors.

୪ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ରକ୍ଷିତ ସୋମରସ—

4 The Soma juice reserved for the spirits of the deceased ancestors.

ନାରାଶଂସୀ—ସ. ବ—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା (ହି. ଶ.) Nārāśaṁsī 1 The praise of man.

୨ । ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଦାନର ପ୍ରଶସ୍ତି ଥିବା ବେଦର ମନ୍ତ୍ରାଂଶ (ହି. ଶ.)—2 The part of the vedic formulas which praise the Rajas for their meritorious donations.

ନାରିକ—ସ. ବିଣ. (ନର+ଇକ)—୧ । ଜଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Nārika 1. Relating to water; aquatic.

୨ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—2 Full of water.

୩ । ଆତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ—

3 Spiritual; relating to the soul.

ସ. ବ.—ଜଳମୟ ସ୍ଥାନ—

A place full of water.

ନାରିକିରି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ (ସ. ନାଡ଼ିକେଳରୁ) ସଦାଫଳା (ଦେଖ) Nārikiri bāigaṇa Sadāphalā (See)

ନାରକେର ବାଇଗଣ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାରକେଳ ବାଇଗଣ }

[ଦ୍ର—ନାରକେଳ ବା ନଡ଼ିଆପରି ଏହା ସବୁ ଋତୁରେ ଫଳୁ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ଦୋଇଅଛି ।]

ତଗବୀସଜମନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାରକେର—ସ. ବ.—(ନାରକ=ଜଳମସ୍ତ ସ୍ଥାନ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ ଅ)—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—
Nārikera Nardiā (See)

ନାରକେର ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ—ସଦାଫଳା (ଦେଖ)
Nārikeri bāigaṇa Sadāphalā (See)

ନାରକେଲ—ସ. ବ. (ନାରକ=ଜଳମସ୍ତ ସ୍ଥାନ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅ)—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārikela Nardiā (See)

(ନାସ୍ତକେଲ, ନାରକେଲ(ଳୀ), ନାରକେର, ନାସ୍ତକେଲ(ଳୀ), ନାଡ଼(ଡ଼ୀ)କେର, ନାଳକେଲ(ଳୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାରକେଲ କ୍ଷୀର—ସ. ବ. (ନାରକେଲ+କ୍ଷୀର+ଇ)—
Nārikela kshīrī ନଡ଼ିଆ କୋରୁରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—A sweetmeat made of the scrapings of the cocoanut kernel.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆ କୋରୁକୁ ଦିଅ ଓ ଚନରେ ମିଶାଇ ଦୁଧରେ ସିଦ୍ଧ କର ଗାଢ଼ା ହେଲେ ଓହ୍ଲାଇ ଏହା ଛଆର ହୁଏ ।]

ନାରକେଳ ଖଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଅସୁଦ୍ଧୋଦ୍ଧାକୁ ଔଷଧବିଶେଷ—
Nārikela khaṇḍa A medicinal preparation

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ ନଡ଼ିଆ । ନଡ଼ିଆ କୋରୁରେ ଦିଅ ଓ ଚନ ମିଶାଇ ନଡ଼ିଆ ପାଣିରେ ଏହାକୁ ସିଦ୍ଧାଇ ଏଥିରେ ଧନିଆ, ପିପୁଲି, ବଶଲୋଚନା, ଅଳାଇଚ, ନାଗକେଶର ଓ ଭେଳପତ୍ରର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶାଇ ଏହା ଛଆର ହୁଏ । ଏଥିରେ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ଅରୁଚି, ଷୟ ରୋଗ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ ଶୂଳ ଦୂର ହୁଏ ଓ ପୁରୁଷତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ହ. ଶ.]

ନାରକେଳ ତୈଳ—ସ. ବ—ନଡ଼ିଆ ତେଲ (ଦେଖ)
Nārikela taila Nardiā tela (See)

ନାରକେଲାସବ—ସ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ଜାତ ମଦ୍ୟ ବା ତାଡ଼ି—
Nārikelāsaba Wine or toddy produced from cocoanut trees.

[ଦ୍ର—ମାଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛର କଞ୍ଚା ଖୋଷା ବା ଫଳକୋଷର ଅଗକୁ କାଟି ସେଥିରୁ ଖଜୁର ରସ ତଳି ଏକପ୍ରକାର ତାଡ଼ି ବାହାର କରିଥାଏ ।]

ନାରକେଳି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ—ସଦାଫଳା (ଦେଖ)
Nārikeli bāigaṇa Sadāphalā (See)

ନାରକେଳୀ—ସ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārikelī 1. Nardiā (See)

୨ । ନଡ଼ିଆ ପାଣି ବାସି ହୋଇ ତହିଁରୁ ଜାତ ମଦ୍ୟ—
2. A fermented liquor made from the water of the cocoanut (Apte).

ନାରଗିଣିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ନାରଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Nārigiṇiāñ Nāraguṇi (See)

ନାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ପ୍ରତାରଣା କରିବା—
Nāribā To cheat.

ଏକଠାରେ ଥାଇ ନାରୁଅଛ ଦେଶ ଦେଶ ।
ପ୍ରାଚୀ. ତ୍ରୁଟିନବ୍ରପଂ ଗୀତା ।

ନାସ୍ତ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nārī ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି; ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ—1. Woman.

୨ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ପତ୍ନୀ—2. Wife.

୩ । ୨୩ ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଛନୋବନ୍ଧବିଶେଷ—
3. Name of a sanskrit metre of 23 letters.

ଦେ. ବ—୧ । ପରଦାର ଗମନ—1. Adultary.

୨ । (ଅଦଗ୍ଧାର୍ଥକ) ନରହରି, ନରସିଂହ ଓ ନାରାୟଣର ଡାକ ନାମ—2. A name for calling persons named Narahari, Narasiṁha and Nārāyaṇa.

ନାସ୍ତ କବଚ—ସ. ବ. (ନାମ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶୀୟ ରାଜା; ମୂଳକ ରାଜା—
Nārī kabacha Name of a king of the solar dynasty.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଟ୍ଟମ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ସୌଦାସଙ୍କ ପୌତ୍ର ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ପରଶୁରାମ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ବନାଶ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ଏ ଅପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେରୁଇ ବଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କର ଏହି ନାମ । ଏହାଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ପୁଣି ବଂଶ ବିସ୍ତାର ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୂଳକ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାସ୍ତକେଲ(ଳୀ)—ସ. ବ—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārikela(lī) Nardiā (See)

ନାସ୍ତଚ—ସ. ବ—ନଳଚା ଶାଗ; ନାଡ଼ୀଚ—
Nāricha Jewsmallow used as pot-herb.

ନାସ୍ତ ଚଉର—ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ନାସ୍ତ+ଚୌର)—ସ୍ତ୍ରୀଚୋର—
Nārī chaura A kidnapper of woman.

ବୋଲେ ଜଲ୍ ଜ ବୁଡ଼ି ନାସ୍ତଚଉର ସିବି ମାଉର ହୋଇଲ୍ ପ୍ରବିଷ୍ଟି ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନାସ୍ତ ତରଙ୍ଗକ—ସ. ବଶ. ପୁଂ. (ନାସ୍ତ+ତରଙ୍ଗ=ଉର୍ମ୍ମି+କ)—
Nārī taraṅgaka ଲମ୍ପଟ; କାମୁକ—Lecherous; amorous.

ନାସ୍ତ ତୀର୍ଥ—ସ. ବ—ଏକ ତୀର୍ଥ, ଯେଉଁଠାରେ ୫ଜଣ ଅପ୍ସର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶାପରେ ଜଳଜନ୍ତୁ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲେ—
Nārī tirtha Name a sacred place of the Hindus where five heavenly nymphs were changed to aquatic animals by the curse of Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ ଏମାନଙ୍କୁ ଶାପରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ମହାଭାରତ—ହ. ଶ.]

ନାସ୍ତଦୂଷଣ—ସ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସ୍ତ+ଦୂଷଣ)—
Nāridūshaṇa ନାସ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଦୋଷାବହ କାର୍ଯ୍ୟ—
A breach of duty of a woman; acts derogatory to the dignity of a woman.

[ଦ୍ର—ମଦ୍ୟପାନ, କୁଳସର୍ଗ, ସ୍ୱାମିତ୍ୟାଗ, ଇତସ୍ତତଃ ଭ୍ରମଣ, ପରର ଗୃହରେ ଶୟନ ଓ ପରର ଗୃହରେ ବାସ ଏହି ଛଅ ଗୋଟି କର୍ମ ନାସ୍ତର ଦୂଷଣ ଅଟେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାରୀ ଧର୍ମ—ଷ. ବ. —(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାରୀ + ଧର୍ମ)—
Nārī dharma ୧ । ନାରୀଗଣର ପ୍ରଶସ୍ତ ଧର୍ମ—1. Womanhood; the duties of a woman or a wife.
୨ । ସତୀତ୍ୱ; ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଧର୍ମ—2. Whole-hearted devotion and fidelity to one's husband.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁ—3. Menstrual flux.

ନାରୀ ପରାୟଣ—ଷ. ବଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀ; ନାରୀ + ପର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ଅୟନ = ଅବଲମ୍ବନ)—
Nārī parāyaṇa
୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଭକ୍ତ—1. Devoted to woman.
୨ । କ୍ଲୈବ—2. Effeminate.
୩ । ମାଇଥୀ ଛାଡାଣା—3. Passionately fond of women.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ—4. Dominated by wives.

ନାରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ—ଷ. ବଣ. ପୁଂ.—ନାରୀତରଙ୍ଗକ (ଦେଖ)—
Nārī prasaṅga Nāritaraṅgaka (See).

ନାରୀ ପ୍ରିୟ—ଷ. ବଣ. ପୁଂ.—ନାରୀପରାୟଣ (ଦେଖ)—
Nārī priya Nāriparāyaṇa (See).

ନାରୀମହଲ—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ରହିବା ଅନ୍ତଃପୁର—
Nārīmahala 1. The female apartments; seraglio.
ଅନ୍ଦର ମହଲ
ରାଣୀମହଲ ୨ । ରାଣୀଦିଂସପୁର—2. The part of the palace where the Ranees live.
ନାରୀ ମହଲକୁ ସଦେଶ ପଠାଇ; ଦୋମଳ ଭରେ ଏ ରାଇ ଅର୍ଦିଲେ ।
ନବକଶୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ ।

ନାରୀ ରତ୍ନ—ଷ. ବ.—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ. ନାରୀ + ରତ୍ନ)—
Nārī ratna ସଦ୍ଗୁଣ ଭୂଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—A jewel among women; a noble lady.

ନାରୀଷ୍ଟା—ଷ. ବ.—(ନାରୀ + ଇଷ୍ଟ + ଅ)—
Nāriṣṭā ମଲ୍ଲିକା—Jasminum Sambac.

ନାରୁ—ଗ୍ରା. ଅ.—(ଆଦରାର୍ଥରୁ ନୀଚତର ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହାକୁ 'ତୁ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ, ତା ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ; ଅନ୍ୟ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଘରେ ଲାଗେ, ଅନୁରୋଧାର୍ଥକ; ନି; ନାର ନା ଅର୍ଥ = ନଯାରୁବ ?)—
Nāru
(ନାରୁ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ) ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କର ଯାଉବୁ ନାହିଁ ବ, ଅର୍ଥାତ୍ ତୋତେ ଅନୁରୋଧ କରୁଛୁ ତୁ ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କର—Won't you ?
ଜନୁ ତୋର ଯେ ଜନୁ ତୋର ! ଥାନ ଝିକେ ଦେଇ ନାରୁ,
ମୋ ଜନୁଟି ବଡ଼ ଦୁଃଖ . କହୁଣୀ ମାରଇ ଭୂଇଁରୁଟି
ଦୂର୍ ପଳା, ଦୂର୍ ପଳା । ଝଗାଟିପି ବାହାଣୀ ।

ନାରୁ ଦେ. ବ.—୧ । ଆଦରାର୍ଥକ) ନାରାୟଣ, ନରହରି,
ନାରୁ ନରସିଂହର ଡାକ ନାମ—1. Name for calling Nārāyaṇa etc.
(ନାରୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ)—
୨ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦେହରେ ହେବା କୃମିଜନିତ ରୋଗବିଶେଷ—2. A disease accompanied with small eruptions on the body due to thread worms.
[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଅଣ୍ଡାଠାରୁ ଗୋଡ଼ ଚଲିଯା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବ୍ରଣ ବା କୁଣ୍ଡିଆ ବାହାରେ ଓ ଉକ୍ତ ସ୍ଥଳରୁ ୧ ଫୁଟ ଠାରୁ ୪।୫ ଫୁଟ ଲମ୍ବ ସୂତା ପରି ସରୁ କୃମି ଟଣା ହୋଇ ବାହାର କରି ଯାଆନ୍ତି । ଏ କୃମି ଚର୍ମଗତ ହୋଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ସଣ୍ଡୁଆସିରେ ଧରି ଏମାନଙ୍କୁ ଟାଣି ବାହାର କରିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ରକ୍ତନାଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲେ ବାତଜର ଓ ଗୋଦର ରୋଗ ହୁଏ । ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଧରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ କୀଟମାନେ ଅଳ୍ପ ଛୋଟ ଛୋଟ ଥିବାବେଳେ ପାଣିରେ ବା ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ ଭୂମିରେ ଚରୁଥାଆନ୍ତି ଓ ଖାଲ ଦେହ ବା ଗୋଡ଼ ବାଟେ ଶରୀରକୁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ଏ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଜଳକୟା ହୋଇଯାଏ ।]

ନାରୁଗୁଣି—ଦେ. ବ.—ନାରଗୁଣି (ଦେଖ)—
Nāruguṇi Nāraguṇi (See).

ନାରୁନ୍ତୁଦ—ଷ. ବଣ.—ଅନାହତ; ଯାହାର ଦେହରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆଘାତ ଲାଗି ନ ଥାରେ (ହୁ. ଶ.) ଅକାଠୁ—Invulnerable to all sorts of hurt.
Nāruntuda

ନାରେଙ୍ଗା—ଦେ. ବ.—ନାରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nāreṅgā Nāraṅgā (See)

ନାରେଙ୍ଗି—ଦେ. ବ.—ନାରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nāreṅgi Nāraṅgā (See)
ଦେ. ବଣ. ନାରଙ୍ଗି (ଦେଖ)—Nāraṅgi (See)

ନାରେଣୀ—ଗ୍ରା. ବ.—ନାରଏଣୀ (ଦେଖ)
Nāreṇī Nāraeṇī (See)

ନାରୋ—ଦେ. ଅ. (ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଅନୁରୋଧ ସୂଚକ ପ୍ରଶ୍ନ)—ତୁମେ (ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କର) ନ ଯାଉ ବ ?—
ନା **ନା** Won't you.
[ଦ୍ର—ତୁଳନା କର ବ. ନାଉ=ଅମ୍ନି ନା ଯାଉ, ଓଡ଼ିଆ—ମୁଁ ନ ଯାଚେଁ, ବ—ତୁମି ନା ଯାଉ, ଓ—ମୁଁ ନ ଯାରେ ।]

ନାର୍ପତ୍ୟ—ଷ. ବଣ. (ନୃପତି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ନୃପତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nārpatya Kingly; royal.

ନାର୍ମଦ—ଷ. ବଣ. (ନର୍ମଦା + ଅ)—ନର୍ମଦା ନଦୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nārmada Relating to the Nervada river.
ଷ. ବ.—ନର୍ମଦା ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ମିଳିବା ଶିବ ଲିଙ୍ଗ—
Phallic images got from the bed of the Nervada river.

ନାର୍ଜ୍ୟଙ୍ଗ—ଷ. ବ.—(ନାରୀ + ଅଙ୍ଗ; ଏହା ନାରୀର ଅଙ୍ଗ ବା ସ୍ତନ ପରି ଦେଖା ଯିବାରୁ)—ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
Nārjyaṅga Nāraṅga (See)

ନାଲ୍‌ଗାଲିଆ—ଦେ. ବ.—ନେହୁଲିଆ (ଦେଖ)
Nālgāliā Nehuliā (See)

ନାଲ୍‌ଟଣ—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଲ୍ୟାଣ୍ଟର୍ନ୍)—କାଚ ଘେରିଥିବା ବତ୍ତା ସାହାଯ୍ୟରେ ବାଉରେ ଓହଳାଇ ଜଆଅଣା କରାଯାଏ—
Nāl-ṭaṇa
ନାଠିନ **ଲାଲଟେନ** Lantern.
(ନାଲ୍‌ଟଣ, ନାଲ୍‌ଟଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଳ—ସଂ. ବି. (ନଳ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନଳ-
Nāḷa 1. Tube.
୨ । ମୃଣାଳ—2. The stem or stalk of lotus.
ବରଡ଼ ଦେଢ଼ ବଟେ, କର୍ଦ୍ଦିବାର ବରସେ
ସାରସ ନାଳେ ତଳ ସେ । ରତ୍ନ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୩ । ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ତ୍ତ ବା ଫମ୍ପା ଡାଙ୍ଗ; ନାଡ଼ି—
3. A hollow stem or reed.
୪ । ହରତାଳ—4. Yellow orpiment.
୫ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛର ବଲ୍ଡାର ଡାଙ୍ଗ—
5. Stem or stalk of plants and creepers.
୬ । ବନ୍ଧୁକର ନଳ—6. The barrel of a gun.
୭ । ଫୁଙ୍କ ନଳ—7. Blow pipe.
୮ । ତନ୍ତୁଙ୍କ କଣ୍ଡା—8. Weaver's shuttle.
୯ । କଲମକୁ ଚେଲିବା ବେଳେ ତହିଁରୁ ବାହାରିବା ପତଳା
ଛୁଲକା—(ହି. ଶ.)—9. The scraping from
a quill pen.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲାଳା)—୧ । ପାଟିରୁ ବୋହିବା ଲାଳ; ଟୁଣିକା—
1. Slaver; saliva.

ଲାଳା, ନାଳ ୨ । ଅଠାଳିଆ ରସ—
ଲାର 2. Gummy liquid or juice.
ଆମ ଲଜ୍ଜା ୩ । ଅମ; ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅମ (ଯାହା ଛାଡ଼ା ବାଟେ
ବାହାରେ)—3. Mucus inside the system.
ନାଳା, କେନାଲ ୪ । (ସଂ. ନାଳ)—କୃତ୍ରିମ ନଦୀ; କେନାଲ—
ନହର 4. Canal; artificial channel dug for irriga-
tion purposes.

[ଦ୍ର—ନଦୀ ଆଦରୁ ପାଣି ନେବା ନମନ୍ତେ କୃତ୍ରିମ ଜଳନାଳ
ଖୋଳ ଲୋକେ ସେ ବାଟେ ଡଙ୍ଗା ଆଦ ଚଳାନ୍ତି ଓ ଜଳଲ ଖେତକୁ
ଜଳ ନଅନ୍ତି । ପୁରାକାଳରେ ଅନେକ ନାଳ ଖୋଳା ଯାଇଥିଲା
ଓ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଅନେକ ନାଳ ଖୋଳା ଯାଇଅଛି ।
ଉପରେ ଇଂରାଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବଡ଼ ବଡ଼ ନଦୀମାନ ବନ୍ଧାଇ
ସେଥିରୁ ନାଳ ବାଟେ ପାଣି ନେଇ ବ୍ୟବସାୟ ଓ କୃଷିର ପଥ
ସୁକର କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ନାଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଲାଲ୍)—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
Nāla 1. Red colour.
ନାଲ ୨ । (ଆ. ନାଲ୍) ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ମରାଯିବା
ନାଲ ଅର୍ଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଲୌହ ପତ୍ର—2. Horse-shoe; iron
ନାଲ shoes put to the hoofs of beasts of burden.
ନାଲ [ଦ୍ର—ଜୋତାର ଭଲା ଘୋର ଦୋଇ ନ ଯିବ
ବୋଲି ଜୋତାର ତଳରେ ମଧ୍ୟ ନାଲ ମରାଯାଏ ।]
ନାଲ ୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ ଓ
ନାଲସର ବାରମାସୀ ଚଢ଼େଇ—3. A very tiny bird of
red colour with white tips on it; the
bull finch (Pyrhula Vulgaries.)

[ଦ୍ର—ଏହାର ବେକ ଓ ମୁଣ୍ଡ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ; ଅଉ ନାନାବର୍ଣ୍ଣ
ଚଢ଼ିଚି, ପିଠି କଳା ଓ ଡେଣା ସୁନାର ରଙ୍ଗ । ଲୋକେ ଏ ପକ୍ଷୀ-
ମାନଙ୍କୁ ସଉକରେ ପାଳନ୍ତି ।]

ନାଲ ୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଣିକ୍ୟ—
ନାଲ 4. A kind of jem; ruby.
ହାଲ ୫ । ଦାଲ; ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଚଢ଼ା ଘିବା ଲୁହାର ବଳୟ—
ନାଲ; ହାଲ 5. The iron rim round a wooden
wheel.
୬ । (ହି. ଲାଲ୍) ହିନ୍ଦୁ ନାମ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଲାଲ ଶବ୍ଦର ଗ୍ରାମ୍ୟ
ଉଚ୍ଚାରଣ (ଯଥା ରାମ ନାଲ; କନ୍ଧେୟାଲାଲ)—
6 A pronunciation of the particle 'Lal'
used after Hindustanee names (e.g. in
Ramlal; Kahneyalal).

ନାଲ ବିଣ (ଫା. ଲାଲ୍)—ଆରକ୍ତ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ନାଲ Red-coloured.

ନାଲ ଇଲାକା—ଦେ. ବି—ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର କେନାଲ ବିଭାଗ—
Nāḷa ilākā Canal department of Government.

ନାଲ କର—ଦେ. ବି—କେନାଲ ପାଣି ବଲରେ ମାଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଜା
Nāḷa kara ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର ଦିଏ—
କେନାଲ କର Canal revenue.
ନହରକା କର

ନାଲକୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଲ=ଦଣ୍ଡ)—ପୂର୍ବତନ ପାଲଙ୍କି—
Nālakī A kind of old fashioned sedan.
ନାଲକୀ ନାଲକୀ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଛତରେ ନାନା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ-
ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁରୁଚୋଣିଆ ଆବରଣ ଥାଏ ଓ ଡାହା କୁଳା ଦୋଇ
ଉପରକୁ ବାହାରିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ ସେହି ଛତର
ମଝିରେ ପଶିଥାଏ ଓ ବାଉଁଶର ଆଗପାଖ ଓଟମୁହାଁ । ଆଗ ଓ
ପଛପାଖେ ବାହକମାନେ କାନ୍ଧୁଅନ୍ତି ଓ ଏଥିର ତଳେ ଗୋଟିଏ ଖଟ
ବନ୍ଧା ଦୋଇଥାଏ । ଏହାର ଦୁଇ ଯାକ ମେଲ୍ଲା । ଆଜକାଲି ଏଥିରେ
ବର ବସି ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରେ ।]

ନାଲ ଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଜ ମୁଖରୁ ଲାଳ ବହିବାକୁ
Nāḷa garḍā(rḍe)ibā ଦେବା—1 To let saliva
ଲାଳଗଡ଼ାନ flow out from one's mouth.
ଲାରଟପକାନା ୨ । ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ମୁହଁରୁ ଲାଳ ସ୍ରବିବାର
ନାଲଝରା(ଢେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା—
ନାଲଟପକା(କେ)ଇବା } 2 To cause
salivation.
୩ । କୌଣସି ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ ଦେଖାଇ ଅନ୍ୟକୁ ଲାଳାସିକ୍ତ
କରିବା—3. To cause a person's mouth
to water by putting before him
something.

ନାଲଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଟିରୁ ଲାଳ ସ୍ରବିବା;
Nālagarḍibā ଲାଳସ୍ରାବ—Salivation; the flowing
ଲାଳଝରା of saliva from the mouth of
ଲାରଟପକନା a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଲବ(ବୋ)ହ୍ରବା
ନାଲପଡ଼ିବା
ନାଲଃପଡ଼ିବା
ନାଲସ୍ରବିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ପିଲା ଗର୍ଭରେ ଥିଲାବେଳେ ଗର୍ଭଧାରିଣୀର ଦୋହଦ ବା ଅଭିଳାଷ ମେଣ୍ଟି ନ ଥାଏ ସେ ପିଲାର ପାଟିରୁ ନାଳ ଗଡ଼େ । ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖିଲେ କେତେକ ଜୀବଜନ୍ତୁର ଓ ବିଶେଷତଃ ଛେଳି ଜନ୍ତୁସ ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଟିରୁ ସ୍ୱାଭାବିକତଃ ନାଳ ବହେ; କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଅଳ୍ପଳ୍ପ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆଗରେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ପାଟିରୁ ମନକୁ ନାଳ ଗଡ଼େ; କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ମୁହଁରୁ ଶୋଇଲାବେଳେ ବା ଝୁଲେଇଲାବେଳେ ନାଳ ଗଡ଼େ ଓ କେତେକ କଡ଼ା ଦ୍ରବ୍ୟ ମୁହଁରେ ଗ୍ରହଣକଲେ ପାଟିରୁ ନାଳ ଗଡ଼େ, କେତେକ ମୁଖ ଓ ଦନ୍ତରୋଗର ଉପଶମନାର୍ଥ ମୁହଁରେ ଓ ଦାନ୍ତମୂଳରେ ଗୁଡ଼ାଖୁ ଆଦ କଡ଼ା ଔଷଧ ଲଗାଇଲେ ପାଟିରୁ ନାଳ ଗଡ଼େ ।]

ନାଲ ଗୁଲ୍ଲାଲ୍—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲ୍ଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nāla gulāl Lālagulāl (See)

ନାଲ୍ଲଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ଓ ବିଣ—ନାଲିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāĺacha (etc) Nālis etc (See)

ନାଲଚ—ଦେ. ବି—ନାଲଗ୍ (ଦେଖ)
Nāl̤acha Nāl̤achā (See)
(ନାଲ୍ଲଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନାଲିସ (ଦେଖ) Nālisa (See)

ନାଲ ଚହଚ—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲ୍ଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nāla chahacha Lālagulāl (See)
(ନାଲଚହଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଗ୍—ଦେ. ବି (ସଂ. ଲାଳସା)—୧ । ସ୍ପୃହା; ଲାଳସା; ଆକାଂକ୍ଷା—
Nāl̤achā 1. Yearning; hankering; longing.
ଲାଲଚ ୨ । ଧନାଶା—2. Yearning after wealth.
ଲାଲଚ ୩ । ଲାଳାୟିତ ଅବସ୍ଥା—3. The state of hankering after a thing.
ଲାଡ଼ା ୪ । (ସଂ. ଲାଳନ) ଲାଳନ; ଗେଲବସର କରିବା; ଶିଶୁକୁ
ଲାଡ଼ ମୁହଁ ଦେବା—4. Too much fondling of a child.

ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ଲାଳସ୍ୟ; ଲାଳସିକ) ଲାଳାସ୍ୟ; ନାଲନାଳୁଆ—1. Slimy; gummy.
୨ । (ସଂ. ଲାଳାୟିତ) ଖୋସାମଦିଆ—2. Flattering.
ଲାଲଚୀ ୩ । ପରର ମନ ରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିବା (କଥା)—
ଲାଲଚୀ, ଲାଲଚହା 3. Uttered with a view to flatter.
ନେଅଟା ୪ । ଲାଳନାଯୁକ୍ତ, ଗେଲ୍ହା; ଗେଲବସରିଆ—
ଲାଡ଼ଲା, ଆଲହଡ଼ 4. Fondled; brought up with excessive fondling.
୫ । (ସଂ. ଲାଳସା; ଲାଳସିକ) ଯାହାର ବହୁତ ଲାଳସା ଥାଏ—5. Very much hankering.
୬ । ଯେ ବିଶିଷ୍ଟ ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଅତି ଲାଳାୟିତ—
6. Having excessive fondness for dainties.

ନାଲ(ଲ)ଗ୍(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଲାଳାୟିତ) ଲାଲଗ୍ଇବା (ଦେଖ)
Nāl̤a(la)chā(che)ibā Lāl̤achāibā (See)

ନାଲ(ଲ)ଚିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାଲଗ୍ (ଦେଖ)
Nāl̤a(la)chiā Nāl̤achā (See)
(ନାଲ(ଲ)ଚେଇ, ନାଲ(ଲ)ଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଲଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Nālachiā 1. Reddish.
୨ । ନାଲଗ୍ (ଦେଖ)—2. Nāl̤achā (See)

ନାଲ୍ ଚିତା—ଦେ. ବି (ପା. ଲାଲ୍+ସଂ. ଚିତ୍ରକ)—ରଙ୍ଗ ଚିତା ଗୁଳ୍ମ; ଲାଲଚିତେ, ନାଲଚୀତା
Nāla chitā ରକ୍ତ ଚିତ୍ରକ—Plumbyo Rosia (plant).
(ନାଲ ଚିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ ଟକ୍ ଟକ୍—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲ୍ଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nāla ṭak ṭak Lālagulāl (See)

ନାଲ୍ଲଟଣ୍(ନ୍)—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଲ୍ୟାମ୍ପର୍ନ୍)—ଲଣ୍ଠନ୍; କାଚର ବାଡ଼ି ଥିବା ପ୍ରଦୀପ—Lantern.
ଲଣ୍ଠନ, ଲାଲଟେନ୍
(ନାଲ୍ଲଟଣ୍(ନ୍), ନାଲ୍ଲଟଣି(ନି), ନାଲ୍ଲଟେଣ୍(ନ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଟହଟ—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲ୍ଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nālaṭahaṭa Lālagulāl (See)
(ନାଲଟହଟ, ନାଲଟୁକୁଟୁକୁ, ନାଲଟୁକ୍ଟୁକ୍, ନାଲଟୁଟୁଟୁ—ଲାଲଟକଟକ, ଲାଲଟେସ ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ୍ଲଟୁକୁରି—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ନାଲବର୍ଣ୍ଣର ସରୁ ସଫା ଗୁରୁଳର ଧାନ—A species of red-chaffed paddy with fine rice.
(ନାଲଟୁକୁରି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଲାଲକାମିନୀ ହରିନକେର

ନାଲନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. ଲାଳନ)—ଲାଲନ (ଦେଖ)
Nāl̤ana Lāl̤ana (See)

ନାଲନପାଲନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—ସଯତ୍ନରେ ପାଳିବା—To brought up in fondling.
Nāl̤anapāl̤ana

ନାଲନାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଲାଳସୀକ)—ଲାଳାମସ୍ୟ—
Nāl̤anāl̤uā Slimy; gummy.
(ନାଲନାଲଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଆଠାଳ ଗିଲଗିଲା

ନାଲନ୍ଦ(ଦା)—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଏକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ—The University of Nālandā.

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଟନା ନଗରଠାରୁ ୩୦ କୋଶ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଇ. ଆଇ. ଆର ରାଜଗିର ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ଏକ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିର ଡାକ ନାମ ବଡ଼ଗାଁ । ଇହା ଏହା ବଡ଼ଗାଁଠାରୁ ୧୦ କୋଶ ଦୂର । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଆମ୍ବ ଗୋଟେ। ଥିଲା । ବୌଦ୍ଧ ବଣିକମାନେ ଏହାକୁ ଜିଣି ନେଇ ଏ ସ୍ଥାନକୁ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେଇଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏଠାରେ ଛଅ ମାସ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।
ଜଳନ୍ଧରଦେବ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ୩୩.୧୧ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଠାରେ ଅଶୋକ ଗୋଟିଏ ସ୍ତୂପ ନର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନର୍ବାଣଲାଭର ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ଗୁପ୍ତ ଶକ୍ରାବତ୍ୟ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସ୍ମାରକସ୍ୱରୂପ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ସଘାରାମ ଓ ପୁଷ୍କରଣୀ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ନାଳନ୍ଦ ନାମକ ଗୋଟିଏ ନାଗ ଥିଲା । ପୁଷ୍କରଣୀର ଶୂନ୍ୟ ଦେଖିବେଲେ ନାଗ ମୃଣ୍ଡରେ ଦଉଆର ବାଜ ରକ୍ତ ବୋହୁଲା । ପୁଷ୍କରଣୀ ଓ ସଘାରାମ ଦେଖି ଦନଠାରୁ ନାଗର ନାମ ଅନୁସାରେ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ନାଳନ୍ଦ ହେଲା । ଶକ୍ରାବତ୍ୟଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ନାଳନ୍ଦର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କଲେ । ଏ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟରେ ଦଶ ହଜାର ଶ୍ରମ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ବାସଭୋଜନାଦ ପାଉଥିଲେ । ନାଳନ୍ଦ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟ ପୁସ୍ତକାଗାରର ନାମ ଥିଲା 'ରତ୍ନୋଦଧି' । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଅବସାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ 'ରତ୍ନୋଦଧି' ପୁସ୍ତକାଳୟ ପୋଡ଼ିଗଲା । ଏଠାରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରମମାନେ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟର ବ୍ୟୟରେ ବଦେଶ (ଯଥା—ଚୀନ୍, ଯାପାନ୍, ଉଚତ)କୁ ଯାଇ ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ଓ ଶିକ୍ଷା ବିତରଣ କରୁଥିଲେ । ଚୀନ୍ ପରିବ୍ରାଜକମାନେ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ନଜ ଦେଶକୁ ଫେରି ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ଓ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ ଓ ଏଠାରୁ ଅନେକ ସଂସ୍କୃତ ଓ ପାଲି ଗ୍ରନ୍ଥ ନେଇ ଚୀନ୍ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ନାଳନ୍ଦ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟରେ ଧର୍ମ, ମନୋବଜ୍ଞାନ, ଅର୍ଥଜାତି, ବ୍ୟାକରଣ, ଆଇନ୍ ଓ ଚକତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ଅଧିତବ୍ୟ ବିଷୟ ଥିଲା ଏବଂ ଧନାଢ୍ୟଲୋକମାନେ ଏ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟର ସାବତୀୟ ବ୍ୟୟ ନର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ଏହି ନାଳନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବରଗଛମୂଳେ ଗୋଟିଏ ପଥରର ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ଏହାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଭୈରୋ (ଭୈରବ) ନାମ ଦେଇ ଏଠାରେ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଆଷାଢ଼ରେ ଗୋଟିଏ ମେଳା କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଏହି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବଳି ଦେବାର ପ୍ରଥା ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ଏ ସ୍ଥଳ ଖୋଳି ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ତର ଉଦ୍ବୋଧକ ବହୁତ ପଦାର୍ଥ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହ୍ୱେନସାଙ୍ଗ୍ ୬୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏଠାରେ ପ୍ରଜ୍ଞାଭଦ୍ର ନାମକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନକଟରେ ବେଦାଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏ ବଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଗାର୍ଜୁନ ବହୁ ଦନ ରହି ଶଙ୍କର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ବଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ହ୍ୱେନସାଙ୍ଗଙ୍କ ସମୟରେ ଭାରତରେ ଏପରି ବଡ଼ ମଠ ଓ ବଦ୍ୟାପୀଠ ଅନ୍ୟ କୁଡ଼ାପି ନ ଥିଲା । ଏଠାରେ ଶତାଧିକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦଶ ହଜାର ଯାଜକ ଓ ଶିଷ୍ୟ ରହୁଥିଲେ । କାଶୀରେ ବୁଦ୍ଧପକ୍ଷ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥିତ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଏ ମଠରେ ନଆଁ ଲଗି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଯୋଡ଼ିଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟୟ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଦ୍ୱାର ଓ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟର ସେଉଁ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ବାହାରୁଅଛି, ତହିଁରୁ ୩୦।୩୨ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥମାନ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ସେଠାରୁ ମିଳିଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ସରକାର ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସାଦୁଘର (Museum) କରି ଅଛନ୍ତି । ଭୂଗର୍ଭରୁ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସ୍ତୂପ ଓ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ବାହାରିଅଛି । ଶ୍ରମ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ରହିବାର ସୁନ୍ଦର କୋଠରୀମାନ ବାହାରି ଅଛି ଓ ଶତ ଶତ ଶ୍ରମ ପ୍ରବେଶନ କରି ପାରିବା ଭଳି ପ୍ରାଙ୍ଗଣ-ମାନ ଅଛି । ଏ ସବୁ ଇଷ୍ଟକନର୍ମିତ ଅଟେ ।]

ନାଲ ପଟପଟ—ଦେ. ବିଣ.—ଶ୍ଲେଷ୍ମାମୟ —
Nāla paṭa paṭa (ନାଲ ପାଟୁପାଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Slimy.
ନାଲଚେ; ଲାଳମୟ **ଗିଲଗିଲା, ପଚପଚ**

ନାଲପଟା(କା)—ଦେ. ବି.—(ଫା. ନାଲ୍+ପଟ୍ଟା)—୧ । ଅପରାଧୀ
Nāla paṭā (ṭṭā) ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡରୂପେ ଦଆଯିବା ବେତାଘାତ—
ଲାଳପଟା 1. Whipping given as punishment to a
କଁତ criminal.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ—2. A kind of plant.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅଗ ପତ୍ରମାନ ଭୋଟା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ।]

ନାଲବଂଶ—ସଂ. ବି.—୧ । ବେତ୍ରଜି ବାଉଁଶ—
Nālabaṁśa 1. A kind of slender bamboo.
୨ । କାଣ୍ଡଶର—2. A kind of reed.

ନାଲବନ୍ଦ୍ —ବୈଦେ.ବି.(ଫା. ନାଲ୍‌ବନ୍ଦ୍) —ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ
Nālaband ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଲ ବାନ୍ଧେ—A farrier; shoeing
ନାଲବନ୍ଦ **ନାଲବନ୍ଦ** smith

ନାଲବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାଲ୍‌ବନ୍ଦୀ)—ଗୋରୁ ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ
Nālabandi ଖୁରରେ ଲୁହାର ନାଲ୍ ମାରିବା କର୍ମ—
ନାଲବନ୍ଦି **ନାଲବନ୍ଦୀ** Shoeing of horses and bullocks.
(ନାଲ ମରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ ବ(ବୋ)ହିବା—ଦେ. କି.—ନାଲ ଗଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāla ba(bo)hibā Nāla gaṛdibā (See)

ନାଲବାଗ—ବୈଦେ. ବି.—ଲାଲବାଗ (ଦେଖ)
Nālabāga Lālabāga (See)

ନାଲ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି.—ଗୋରୁ ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ନାଲ
Nāla bāndhibā ବସାଇବା—To shoe horses and
ନାଲବାନ୍ଧା **ନାଲ ଜଡ଼ନା (ବାଁଧନା)** bullocks.
(ନାଲ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ ବାବୁ—ଦେ. ବି.—କେନାଲ ଇଞ୍ଜିନୀୟର ଉପରସ୍ଥ ଦେଶୀୟ
Nālabābu ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ କର୍ମଚାରୀ—Indian officer of the
କେନାଲ ବାବୁ **ନହର ମୁନସୀ** Canal Department.
[ଦ୍ର—ବଦେଶୀୟ ବା ଇଉରୋପୀୟ କେନାଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷୀୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଲୋକେ ନାଲ ସାହେବ ଡାକନ୍ତି ।]

ନାଲବେଗ୍—ଦେ. ବି. (ନାମ)—୧ । ବାର୍ଦ୍ଧ୍ୟତାରୁଣ୍ଟିରେ ବର୍ତ୍ତିତ
Nālabeg ଜଣେ ମୁସଲମାନ ବୈଷ୍ଣବର ନାମ—1 Name of
ନାଲବେଗ ନାଲଗୁରୁ a Mahomedan who was a devotee
of Bishṇu and whose name is mentioned in the 'Dārdhyatā bhakti.'
୨ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମେଥର୍‌ମାନଙ୍କ କଳ୍ପିତ ପୀର୍ ବିଶେଷ—2. Name of a patron saint of Mahomedan sweepers.

ନାଲବେଲି—ଦେ. ବି.—ନାହାଲବେଲି (ଦେଖ)
Nālabeli Nāhālabeli (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଲଝଙ୍କା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)ବ.—ଲାଲଝଙ୍କା (ଦେଖ)
Nālabhāñjī Lālabhāñjī (See)

ନାଲମନ୍—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଶୁଆ—
Nālaman A kind of parrot.
ଲାଲମନ [ଦ୍ର—ଏ ଶୁଆଙ୍କ ଦେହ ନାଲ, ପକ୍ଷୀ ସାବଜା, ଥଣ୍ଡ
लालमन ଗୋଲାପି ଓ ଡେଣା କଳା—ହି. ଶ.]

ନାଲମୋହନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଲାଲ୍‌ମୋହନ୍)—
Lālamohana ଲାଲମୋହନ (ଦେଖ) Lālamohana (See)
(ନାଲ୍‌ମନ୍, ନାଲମଦନ, ନାଲ୍‌ମୋହନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଲାଲମୋହନ **लालमोहन**

ନାଲରକ୍ତ ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଅମଶୂଳା ଝାଡ଼ା; ମଳ ସଙ୍ଗେ ଅମ ଓ
Nālarakta jhārḍā ଓ ରକ୍ତ ବାହାରିବା ରୋଗ—
ଆମାଶୟ **पेचिस** Dysentery.
(ନାଲରକ୍ତ ଯୋଖସ୍; ନାଲରକ୍ତ ବାହାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଶ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ନାଲିଶ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nālaś (etc) Nāliś etc. (See)

ନାଲ ସରସର—ଦେ. ବଣ—ନାଲ ପଟପଟ (ଦେଖ)
Nāla sarasara Nāla paṭapaṭa (See)

ନାଲସା—ଗ୍ରା ବ.—୧ । (ସଂ. ଲାଲସା) ଲାଲସା—
Nālasā 1. Inordinate yearning.
ଲାଳଚା ୨ । (ସଂ. ଲାଳନ) ଲାଳନ; ମୁଦ୍ଦଁ ଦେବା—
लालच 2. Fondling a child to excess.

ନାଲ ସାହେବ—ଦେ. ବ—କେନାଲ ଇଞ୍ଜିକାର ଉଚ୍ଚପ୍ରାପ୍ତ ସାହେବ—
Nāla sāheba European officer of the Canal
କେନାଲ ସାହେବ Department.
नहरकी साहेब

ନାଲସିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଲଲସିଆ (ଦେଖ)
Nālasiā Lālasiā (See)
(ନାଲସେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଲାଳଚେ **लालचहा**

ନାଲସା(ସେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଲାଳଚଇବା (ଦେଖ)
Nālasā(se)ibā Lālachāibā (See)

ନାଲା - ସଂ. ବ. (ନଳ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଅ+ଆ)—
Nālā ନାଳ (ଦେଖ)—Nāla (See)

ନାଲ୍—ଦେ· ବଣ. (ଫା. ଲାଲ୍)—ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ (ଜୀବ)—
Nālā (an animal) Of red colour.
ଲାଲ ବ—୧ । ନାଲିଆ ବଳଦ—
लाल 1. Red bullock.
୨ । ଲାଲ ୧ (ଦେଖ)—2. Lālā (See)

ନାଲ୍‌ଏକ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ନାଲାଏକ୍)—୧ । ଅନୁପଯୁକ୍ତ—
Nālāek 1. Unfit; not suitable.
ନାଲାୟକ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—
ନାଲ୍ଲାୟେକ୍ } 2. Worthless; unworthy.
ନାଲାୟେକ ମିଥଁ ବହୁଳେ—ବହୁବଚ୍ଚ ନାଲାଏକ୍ ।
नालायक ପଙ୍କାରମୋହନ, ଛନାଳ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3. Inferior.

ନାଲ୍ ବାବୁ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଲାଲ ବାବୁ (ଦେଖ)
Nālā bābu Lālā bābu (See)

ନାଲି—ସଂ. ବ. (ନଲ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଅ+ ଇ)—
Nāḷi ୧ । ଗଣ୍ଡପୂଜା ଘାଆ; ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ; ବଦ୍ଧ ଉବସର
(ନାଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଣା ଘାଆ; ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ରବ—
1. Sinus; gangrene.
୨ । ନଳ—2. Tube.
୩ । ନାଡ଼ୀ; ଦେହସ୍ଥ ଶିରା—3. Artery; vein.
୪ । ଏକଦଣ୍ଡ କାଳ—4. 24 minutes.
୫ । ଜଳ ବହିଯିବାର ନାଳ; ପଢ଼ଣୀ—
5. Water channel; drain.

ନାଳା, ନାଳୀ ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ନାଳ) କ୍ଷୁଦ୍ର କେନାଲ—
नाली 1. Small canal; a distributary canal.
୨ । (ସଂ. ଲାଲା) ପଇଡ଼ ଭିତରେ ଥିବା ଲମ୍ବୁଣୀ ପରି କୋମଳ ଶସ୍ୟ—2. A soft layer inside a green cocoanut.
୩ । ପାତଳା ଓ କୋମଳ ପଦାର୍ଥ—
3. Thin and soft thing.
ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ—କ୍ଷୁଦ୍ରିଆ ଓ ଗଭୀର ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର—
A small and deep plot of corn.

ନାଲି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଲାଲ୍)—
Nāli ୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—1. Red colour.
ଲାଲ ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ସୋରିଷ—
लाल 2. Red mustard seed.
ଲାଲ ୩ । ଶଗଡ଼ର ଢାଲ—3. The tire of a cart-
हाल wheel.
ଲାଲ ବଣ—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Red coloured.
लाल ୨ । ଆରକ୍ତ—2. Reddish

[ଦ୍ର—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷ, ବସ୍ତୁ, ଜୀବ, ଫଳ ପୁଷ୍ପାଦି ପୂର୍ବରେ ନାଲି ବିଶେଷଣ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ଫଳ ପୁଷ୍ପାଦିର ପ୍ରକାର ଭେଦ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ । ଯଥା—ନାଲି ପିଆଜ, ନାଲି ଚଡା, ନାଲି କରମ୍ବା, ନାଲି କନ୍ଦଅର, ନାଲି ବିନ୍ଧୁଅଡ଼ି, ନାଲି ବିନ୍ଧନ, ନାଲି ମୂଳା, ନାଲି ରଙ୍ଗୀ, ନାଲି ଘୋଇ, ନାଲି କାଇଁ, ନାଲି କଦଳୀ, ନାଲି ଶିମ୍ବ, ନାଲି କୋବି, ନାଲି ଅଙ୍ଗାର, ନାଲି ସିନ୍ଦୂର, ନାଲି ଚିମ୍ପୁଡ଼ି, ନାଲି ଝାଉଁ, ନାଲି ଚେଙ୍ଗ (ମାଛ), ନାଲି ଗୁଜ (ମାଛ), ନାଲି କଇଁ, ନାଲି କୋଶଳା, ନାଲି ଆଳୁ, ନାଲି ପୁରୁଣୀ (ଶାଗ), ନାଲି କନ୍ଦମୂଳ, ନାଲି ମୁରୁଗା, ନାଲି ବଥୁଆ, ନାଲି ବାଳ ଓ ନାଲି ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନାଲି ଅମର ଜଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ – (ଅଳ) ବ—ବଲ୍ଲାତି ବାଇଗବା (ଦେଖ)
Nāli amara jarḍā Bilāti bāigabā (See).

ନାଳିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ବଡ଼ ଝୋକାଇ; ବେଉ—
Nāliā] Large basket; hamper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଟୋକରା ୨ । (ସଂ. ନାଳ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳନିର୍ଗମ ପଥ; ପଡ଼ଣୀ; ନର୍ଦ୍ଦମା।
ଢାକୀ 2. Small drain.
ନାଳା; ନାଳୀ ୩ । ନଦୀର କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାର—3. Very slender
ନାଳୀ branch of a river; a small channel.
୪ । ଦୃଣ ବା ଘାସଜାତୀୟ—5. Reed like grass.
[ଦ୍ର—ଏହା କାନ୍ଦୁଆ ଜାଗାରେ ବଢ଼େ ଓ ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଲାଲ)—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ଲାଲ 1. Red coloured.
ଲାଲ ୨ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Reddish.

ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି. (ଉତ୍ତର ଭାଷା)—
ଧୂଆଲଧୂଆ ବାଉଁଶିଆ—Basket for washing rice.

ନାଲ ଅଖି—ଦେ. ବି. (ରୋଗ ବା କ୍ରୋଧ ଯୋଗୁଁ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁ—
Nāli ākhi Red eyes; eyes reddened through
ରାଙ୍ଗା ଚୋଖ disease or anger.
ଲାଲ ଆଖେ

ନାଲ ଅଖି ଦେଖା(ଗୋ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
Nāli ākhi dekhā(khe)ibā ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ରାଙ୍ଗା ଚୋଖ ଦେଖାନ (Figurative) To express anger (by
ଲାଲ ଆଁଖେ ନିକାଲ୍‌ନା showing red eyes to a person).

ନାଲ ଅଖି ବାହାର କରିବା — } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାଲ ଅଖି କାଢ଼ିବା }

ନାଲିଆ ପଟା—ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବ୍ୟାୟାମ ବା ଖେଳ;
Nāliāpaṭā ବାନାପଟା ଖେଳ—A kind of athletic
ଲାଲ ପାଟା ଲାଲପଟ୍ଟା country game with sticks.

ନାଲ ଆଳୁ—ଦେ. ବି.—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଦେଶୀ ଆଳୁ—
Nāli ālu The red variety of yam.
ଲାଲ ଆଳୁ ଲାଲଅରୁ

ନାଲିଆଁ(ଆଁ)ଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅଶଉଃ+ଫା. ଲାଲ୍).—
Nāliā(añ)siā ଈଷତ୍ ନାଲ—Reddish.
ଲାଲଚେ ଲାଲସା

ନାଲି(ଲି)କ—ସଂ. ବି. —(ନାଳ+କ)—
Nāli(li)ka ୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
ଚଳା ନଯୁନକୁ ଚଳା(ରେ ମନ) ନାଇକ କଇଁ କ ନାଲ ନେତ ଭେକ
କରୁଥାରନ୍ତୁ ସେ ଫିକା. ଉଜନ ।
[ନାଲୀ(ଳି)କ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ମହିଷ—2. Buffalo.
୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ନଳବନ୍ଦୁକ ବିଶିଷ୍ଟ
ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର—3. A kind of barrelled fire-
arm used in ancient India

[ଦ୍ର—ଆକାର ଓ ବ୍ୟବହାର ଭେଦରେ ଏହା ଦ୍ୱିବିଧ । ଲଘୁନାଳିକ ଓ ବୃହନ୍ନାଳିକ (ଆଧୁନିକ ବନ୍ଦୁକ ଓ ତୋପ) । ଏହା ୨୪ ହାତ ଲମ୍ବା ଲୌହନଳ, ଉହାଁର ମୂଳରେ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର, ମୂଳଠାରୁ ଅଗ୍ରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ତଃସୁଷିର (ଗର୍ତ୍ତ), ମୂଳରେ ଓ ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଠିକ କରିବାର ପାଇଁ ଉଲମ୍ବଦଣ୍ଡ ଅଛି । ଉତ୍ତମରୂପେ ଅଘାତ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ନଅଁ ବାହାରେ ଓ ସେ ନଅଁ ଅଗ୍ନିଚୂର୍ଣ୍ଣ(ବାରୁଦ)ରେ ଲାଗି ନଳ ମଧ୍ୟର ବାରୁଦକୁ ଜଳାଏ । ନଳର ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଛିଦ୍ର ପାଖେ ଅଗ୍ନିଚୂର୍ଣ୍ଣର ଆଧାର ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଏଥିର ଜଘାଙ୍ଗ ଓ ବୃଧ୍ନ (ମୁଠ) ଉତ୍ତମ କାଠରେ ନିର୍ମିତ । ନଳସ୍ଥ ଗର୍ତ୍ତରେ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବ । ନଳରେ ଅଗ୍ନିଚୂର୍ଣ୍ଣ ଭରିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ଲୌହଶଳାକା ଥାଏ । ଏ ଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ଲଘୁ-ନାଳିକ, ଏହା ପଦାତି ଓ ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ବୃହନ୍ନାଳିକର ଆକାର ଓ ନଳ ବଡ଼ ଓ ଉହାଁରେ କାଠର ମୁଠ ନ ଥିଲା ଓ ତାହା ଶକଟ ଓ ଉଷ୍ଟ୍ରପୃଷ୍ଠଦ୍ୱାରା ବାହିତ ହେଉଥିଲା । ଏଥିରେ ଗୁଳି ଚଳାଯାଉଥିଲା—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତର ଶୁକ୍ରନୀତି ୪ର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ ।]

ନାଲି କଇଁ—ଦେ. ବି—ରଙ୍ଗା କଇଁ (ଦେଖ)
Nāli kaiñ Raṅga kaiñ (See)
ଲାଲଶାଳୁକ ଲାଲକୁଇ

ନାଲି କଞ୍ଚନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ରକ୍ତ କାଞ୍ଚନ)—ରଙ୍ଗ କଞ୍ଚନ ଫୁଲ—
Nāli kañchana Banhina Tomentos; Banhina
କାଞ୍ଚନ କ୍ଷୀର purpurea Banhina Povereigata.

ନାଲିକଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଦନ୍ତାରି (ଦେଖ)
Nālikaṇṭā Dantāri (See)
ନାଲି କଦଳୀ—ଦେ. ବି—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଏକପ୍ରକାର କଦଳୀ—
Nāli kadalī Musa ornata (Haines).
ଲାଲ କଳା ଲାଲକେଳା

ନାଲିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଳିକ+ଆ)—
Nālikā ୧ । ନଳଡା ଶାଗ; କାଉଁରିଆ ଗଛ—
1. Jute plant (used as pot herb).
୨ । ନାଡ଼ି—2. Stalk.
୩ । ଶିର୍—3. Vein.
୪ । ନାଳ; ନଳା—4. Drain.
୫ । ହସ୍ତି-କର୍ଣ୍ଣବେଧନକା; ହାତୀକାନ ଫୋଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୌହଦଣ୍ଡ—5. An iron rod to pierce the ear of an elephant.

ନାଲି କାଇଞ୍ଚ—ଦେ. ବି—କାଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Nāli kāiñcha Kāiñcha (See)
ନାଲି କାଳି—ଦେ. ବିଣ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—
Nāli kāli Red and black.
ଲାଲ କାଳ ଲାଲ କାଲା ବି—ନାଲି ସିଆହି—Red ink
ଲାଲକାଳୀ ଲାଲରୋସନାଇ

ନାଲିକେର—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nālikera Nardiā (See)
ନାଲିକେଳ—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nālikela Nardiā (See)
ନାଲି କୋଶଳା—ଦେ. ବି—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କୋଶଳା ଶାଗ—
Nāli kosalā A pot-herb; Amaranthus Purpureus.
ଲାଲନଟିୟା, ଗୁଡ଼ନଟିୟା [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର ଯଥା—ଭେଙ୍ଗା
ଲାଲଶୋଗ ଓ ଭେଙ୍କା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଲ ଘର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ତ୍ରିନଶେଣିଆ ଗୁଲଘର—
Nāli ghara A thatched house having with three wall plates.

ନାଲ ଘା—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଳ, ନାଳୀ, ନାଡ଼ୀ+ଘାତ)—
Nāli ghā ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ; ଗଣ୍ଡୁପୂଜା ଘା—Sinus.
(ନାଳଘାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଘାଆ ବାହାରେ ଶୁଖିଲା ନାଳୀଘା ପର୍ ଦେଖାଯାଇଥାଏ, ସାଙ୍ଗ ଭିତରେ ପୂଜ ପୂର୍ ରହି ଶନୋଘାବ ଥାଏ, ତାହାକୁ ନାଳ ଘାଆ କହନ୍ତି ।]

ନାଲିଚ(ଚି)—ବୈଦେ. ବ—ନାଲିଶ (ଦେଖ)
Nālicha(chi) Nāliśa (See)

ନାଲି ଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଲାଲ୍+ସ. ଚନ୍ଦନ)—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ—
Nāli chandana Red sandalwood.
ଲାଲଚନ୍ଦନ **लालचंदन**

ନାଲିଚା—ଦେ. ବଣ— (ସ. ଲାଲସା)ନାଲିଚା (ଦେଖ)
Nālichā Nālachā (See)
(ନାଳଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୈଦେ.ବ.(ଫା.ନୈଚ୍ ସ ନଳ) ହୁକାର ନଳ—
ନଇଚା **नैचा** The tube of a smoking hookah.

ନାଲି ଚିତା—ଦେ. ବ—ରକ୍ତଚବକ ଗୁଳ୍ମ—
Nāli chita The red variety of Chitraka plant.
ଲାଲଚିତା **लालचिता**

ନାଲିଛାଲି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଇଲିଛାଇଲି ହେବା (ଦେଖ)
Nālichhāli hebā] Nāilichhāili hebā (See)
୨ । ନାଲେଇଛାଲେଇ ହେବା (ଦେଖ)
2 Nāleichhālei hebā (See)

ନାଲି ଜଉଆ—ଗ୍ରାଦେ (ଆଳ) ବ—ବରଫାଳ ଆକାରର ନାଲିଆ
Nāli jauā ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପୋକ—A kind of foetid red insect.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବାଇଗଣ, ଭିଣ୍ଡି, ଭେଣ୍ଡି ଗଛର ପତ୍ର ଓ ଫଳକୁ ବହୁ ନଷ୍ଟ କରିଦଅନ୍ତି ।]

ନାଲି ଜମି—ଗ୍ରାଦେ (ସଂ ଭୂମି) ବ—ଅଳ୍ପ ଚଉଡ଼ା ଓ ଗଭୀର ଧାନଖୁଷ
Nāli jami ଜମି—A paddy field which is very narrow and deep.

ନାଲି ଜୀବକଣା—ଦେ. ବ (ବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ରକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Nāli jībakaṇā ଲାଲବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଣୁ—Red corpuscles in the blood (as apposed to) white corpuscles.
[ଦ୍ର—ଏହା ରକ୍ତର ଉପାଦାନ ଅଟେ । ଅନ୍ୟ ଉପାଦାନ ଧଳା ଜୀବକଣା । ରକ୍ତରେ ନାଲି ଜୀବକଣାର ଅନୁପାତ ବଢ଼ିଲେ ତାହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ସୂଚକ ଓ ଶ୍ୱେତ ଜୀବକଣାର ବୃଦ୍ଧି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ସୂଚକ ଅଟେ ।]

ନାଲି ଟକ୍‌ଟକ୍—ଦେ. ବଣ—ରଙ୍ଗ ଟହଟହ (ଦେଖ)
Nāli ṭak-ṭak Raṅga ṭahaṭaha (See).
ଲାଲଟକଟକେ **लालटेस, लालटकटक**
[ନାଲିଟୁକ୍‌ଟୁକ୍, ନାଲିଟୁକୁଟୁକୁ, ନାଲିଟ,
ନାଲିଟହଟହ, ନାଲିଟୁହୁଟୁ, ନାଲିଟୁହୁଟୁହୁ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଲିଟୁକୁର୍—ଦେ. ବ (ସ. ଲେହ୍ୟଜନ)—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହ୍ରସ୍ୱଶିଷ୍ଟ ସରୁ ଓ
Nālitukuri ଧଳାଗୁଡ଼ାଲବଶିଷ୍ଟ ଶାରଦ ଧାନ—
ଲାଲକାମିନୀ **सतरिआ** A sort of fine rice with red chaff.
[ଦ୍ର—ଏହା ଧାନ ରେଗୀର ପଥ୍ୟ ଅଟେ ।]

ନାଲିତା—ଦେ. ବ—ନାଲିକା ୧ (ଦେଖ)
Nālitā Nālikā 1 (See).
(ନାଳତାପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲି ଦଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ନାଲି ଲମ୍ବାଳିଆ ଘାସ—
Nāli daurdiā A kind of red creeping grass (of the shape of sugarcane).
[ଦ୍ର—ଏହା ଘାସ ବଲର ହୁଡ଼ କଡ଼ରେ ମାଡ଼େ ଓ ଦେଢ଼ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବା ହୁଏ । ଏହାର ରୂପ ନାଲି ଆଖୁପର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାଲିନାଲିକା—ଦେ. ବଣ (ସ. ଲାଲ) - ଅଠାଳିଆ ଓ ପାଣିଆ—
Nālinālikā Watery and sticky, gummy.
ଆଠାଳ **गोलगीला**

ନାଲି ନେଲି ପେନ୍ସିଲ୍—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପେନ୍ସିଲର ଏକପାଖରେ
Nāli neli pensil ନାଲିରେ ଓ ଅନ୍ୟପାଖରେ ନେଳରେ
ଲାଲନୀଲପେନସିଲ **लाल नीला पेनसिल** ଲେଖାଯାଇ ପାରେ
Red and blue pencil.

ନାଲି ପଇଡ଼—ଦେ. ବ—ଅଳ୍ପ କଅଁଳିଆ ପଇଡ଼—Raw cocoanut
Nāli pairda with slimy substance inside it.
(ନାଳିଲଗା ପଇଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଲାଲ ପର୍ ଶସ ଲାଗି ଆସିଥାଏ ।]

ନାଲି ପାଣି—ଦେ. ବ (ଫା. ଲାଲ୍+ସ. ପାନୀୟ)—
Nāli pāṇi (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—ସରାପ; ବଲ୍ଲାଭ ମଦ—
ଲାଲପାନି **लालपानी** (ironical) Wine; spirituous-liquor.

ଇ ! ଇ ! ନୂଆ ବାଇବ ନାହିଁଲେ ! ନାଲିପାଣି ଓଟ ଦଶେ,
ନାଲ ପାଣିରୁ ଶୋଧାଏ ପଡ଼ିଲେ ଚଉଦ ଭୁବନ ଦଶେ,
ପମ୍ବୁ ଗୀତ ।

ନାଲି ପିଆଜ—ଦେ. ବ—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପଲାଣ୍ଡୁ—
Nāli piāja 1. Onion of red colour.
ଲାଲ ପେୟାଁଜ ଗ୍ରା. (ଅଶିଷ୍ଟ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଯୋନି—
लाल प्याँज (ironical) Prolapse of the uterus.

ନାଲି ପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ରଙ୍ଗ ପିମ୍ପୁଡ଼ି—
Nāli pimpurdi 1. The red ant.
ଲାଲ ପିମ୍ପଡ଼େ ୨ । କାଇ; ଆମ୍ବ ଗଛର ମଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ବସା
लाल चिटी ବାନ୍ଧି ରହିବା ବଡ଼ ପିମ୍ପୁଡ଼ି—
2. A variety of big red ants living in nests made of leaves in trees.

ନାଲି ପୋଇ—ଦେ. ବ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପୂଢ଼କା (ପୋଇ) ଲତା—
Nāli poi Red Spinach; Basella Rubra (pot herb)
ଲାଲପୁଇ ରକ୍ତପୁଇ **लाल पोइ; लाल बाछि**

ନାଲି ବଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମୋଟ ଧାନ—
Nāli baṅgi A species of coarse paddy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଲି ବାଇଗବା—ଦେ. ବ. (ଫା. ନାଲ+ଓ. ବାଇଗବା)—
Nāli bāigabā ବଲ୍ଲଭ ବାଇଗବା ଗୁଳ୍ମ—
ଲାଲ ଭେରେଣ୍ଡା Jatropha Gossypifolia (plant).
लाल भरेण्डा, उद्र बीबी

ନାଲି ମରଚ—ଦେ. ବ—ଲଙ୍କା ମରଚ—
Nāli maricha Cayenne pepper; red pepper.
लङ्का मरिच लाल मिर्च

ନାଲି ମୂଳା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଲାଲ୍+ସ. ମୂଲକ)—
Nāli mūlā ୧ । ସାଲଗମ—1. Turnip.
ଲାଲ ମୂଳୋ ୨ । ଷ୍ଟିଟ୍ ମୂଳା—2. Beet root.
लाल मूली

ନାଲିସ୍(ସି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନାଲିଶ୍) (କଚରଆ)—
Nālis(si) ୧ । ମକଦ୍ଦମା—1. Case; suit.
ନାଲିସ ୨ । ଅପରାଧୀ ବିରୋଧରେ ଅପରାଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ-
नालिस ଠାରେ ଅଭିଯୋଗ; ଫେରାଦ—
2. Complaint against an offender.
୩ । ଅପରାଧର ଅଭିଯୋଗ—
3. Charge against a person.
୪ । ଅଭିଯୋଗର ବା ମକଦ୍ଦମାର ବିଷୟ—
4 Subject-matter of a suit or case.
୫ । ଦରଖାସ୍ତ—5. Petition.

ବିଣ. (ଫା. ନାଲିଶୀ) ୧ । ନାଲିସ କରାଯାଇଥିବା—
ନାଲିଶୀ **नालिशी** 1. Complained of.
(ଯଥା—ଆମ୍ଭର ନାଲିସି ଅମୁକ ନାମର ଏତେ ନମ୍ବର ମକଦ୍ଦମା ।)
୨ । ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Pertaining to a suit.
୩ । ବିବାଦୀୟ—3. Disputed.
(ଯଥା—ନାଲିସି ଜମି ।)

ନାଲିସ(ସି) କରିବା—ଦେ. କି. (କଚରଆ; ଫା. ନାଲିଶ୍)—
Nālisa(si) karibā ୧ । ଫେରାଦ ଦେବା—
ନାଲିସ କରା 1. To complaint.
नालिस करना ୨ । ରାଜଦ୍ୱାରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବା—2. To file a petition against any person; to lodge a complaint.
୩ । ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିବା—3. To sue; to file a suit; to prosecute.

ନାଲିସ କାରଣ—ଦେ. ବ (କଚରଆ)—ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିବାର
Nālisa kāraṇa ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ବା ଘଟଣା—Cause of
(ନାଲିସର କାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) action; the immediate
ନାଲିସେର କାରଣ; **नालिसका कारण** cause of filing a suit.

ନାଲିସ ଦାଏର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (କଚରଆ)—
Nālis dāer ମକଦ୍ଦମାର ପ୍ରଥମ ଜୁଡ଼ାଘନ—
ନାଲିସ ଦାୟେର Institution of a suit; initiation of
नालिस दायर legal proceedings.

ନାଲିସ ନୁଲୁସା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ବିରର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Nālisa nulusā ନାଲିସ ଇତ୍ୟାଦି—Complaints etc.
ନାଲିସ ଟାଲିସ · **नालिस उलिस**

ନାଲିସ ଫେରାଦ(ଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନାଲିଶ୍+ଫରିୟାଦ)
Nālisa pherāda(di) (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ମୌଖିକ ଓ ଲିଖିତ
[ନାଲିସ ଫିରିଆଦ(ଦି)—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅଭିଯୋଗ—
ନାଲିସ ଫିରିୟାଦି Complaint oral and written.
नालिस फरियाद्

ନାଲି ସିଆଇ(ହି)—ନାଲି କାଳି (ଦେଖ)
Nāli siāi hi) Nāli kāli (See)
[ନାଲି ସେଇ(ହି), ନାଲି ସ୍ୟାଇ(ହି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଲୀ—ସ. ବ. (ନଳ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଅ+ଈ)—
Nālī ୧ । ନାଳ ୪ (ଦେଖ)—1. Nāla 4 (See)
୨ । ନାଳି (ଦେଖ)—2. Nāli (See)
୩ । ନଳତା (ଦ୍ୱେକ୍ଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
3. Nalitā (See)

ନାଲୀକ—ସ. ବ. (ନାଲୀ=ଉତ୍ତରପଦସ୍ଥ ନାଡ଼+କ)—
Nālīka ୧ । ଶଲ୍ଲ; ଶର; ବାଣ—1. Arrow; shaft.
୨ । ନଳୀ; ବନ୍ଦୁକ—2. Firearm; a gun.
୩ । ନାଡ଼ୀକେଳରେ ନିର୍ମିତ କମଣ୍ଡଳୁ—
3. A water pot made of cocoanut.
୪ । ଶଲ୍ୟାସ୍ତ୍ର; ବର୍ଚ୍ଛା; ଭେରୀ; ବଲ୍ଲମ—
4. Javellin; lance.
୫ । ପଦ୍ମ—5 Lotus.
ବହୁବ ଜଳାଳୀ ନାଳୀ ବାଳୀ ନବବାଳୀ ବାଳ ଶ ମଁ ବଥ ସେବା ପାଇ ପାଇ ଦେ ।
ଉତ୍ତ, ପ୍ରେମଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ।
୬ । ପଦ୍ମର ଡେଙ୍ଗା—
6. Stem or stalk of lotus.
୭ । ପଦ୍ମସମୂହ—
7. A collection of lotus flowers.

ନାଲୀକ—ସ. ବ—ନାଲୀକ (ଦେଖ)
Nālīka Nālīka (See)
ନାଲୀକ ନାମକ ଅରବେ ଅଳ୍ପ ଜଳ । କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନାଲୀ ଘାଆ—ଦେ. ବ—ନାଲୀ ବ୍ରଣ (ଦେଖ)
Nālī ghāā Nālī braṇa (See)
ନାଳୀ ଘା **नासूर** (ନାଲୀ ଘା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲୀ ବ୍ରଣ—ସ. ବ—ନାଡୀବ୍ରଣ; ଗଣ୍ଡୁପଦା ଘାଆ—
Nālī braṇa Sinus; fistula.

ନାଲୁ—ଦେ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—
Nālu ୧ । ନାରାୟଣ, ଲାଲମୋହନ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
ନାଲୁ 1. A name for calling Nārāyaṇa etc.
लालु ୨ । ଲାଲ୍‌ସାଦେବ; ରାଜା ଓ ଯୁବରାଜଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭାଇ-
ମାନଙ୍କ ଡାକ ନାମ—2. A name for calling
the younger members of a Raj-family.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଲାଳାଳୁ)—୧ । ଲାଳାମୟ—
Nāḷuā 1. Slimy.

ନାଳେଇ, ନାଳୋଇ } —ସ୍ତ୍ରୀ ମୁଖ ପ୍ରାୟ ନାଳୁଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକ ଦେହ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃହତ୍ସରୂପଣ ଗୀତା ।

ନାଳୁକ, ନାଳକାଟା ୨ । ଯାହାର ମୁହଁରୁ ସବୁବେଳେ ନାଳ ଝରେ—
ଲସଲସା 2. One who lets the spittle fall in drops from the mouth; a driveller.

ବ.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଳ; ପଦ୍ମଣୀ; ନର୍ଦ୍ଦମା—
1. Small channel; drain.

୨ । ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ—
2. Wide-mouthed water jug.

୩ । ଭଣ୍ଡାରମାନେ ଯେଉଁ ସରୁମୁହାଁ ତୈଳଭାଣ୍ଡରୁ ମଶାଲରେ ତେଲ ଢାଳନ୍ତି—3. A narrow-necked oil-vessel from which barbers pour out oil on a torch; oil-bottle (Beams).

ନାଳୁଆ—ଦେ. ବ.—(ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଲାଲବଦ୍ଦାସ୍ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—Name for calling Lālabihārī.

(ନଳୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ.—ଛେଖନା ବା ବାହାନା; ଛଳନା—Feigning; false excuse; pretence.

ନାଳୁକ(କା)—ସଂ. ବ.—ଗନ୍ଧନାଳୁକା; ଏଲବାଳୁ (ଦେଖ)
Nāḷuka(kā) Elabāḷu (See)

ନାଳୁକା—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Nāḷukā A kind of wild tree

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୮ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।]

ନାଳେଇ ଛଳେଇ ହେବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଲାଳାୟିତ)—୧ । ନାଇଲି ଛଇଲି ହେବା; ଧନ ବା ଅନୁଗ୍ରହ (ନାଳେଇ ଛଳେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଶାରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାକୁତି ମିନତି କରା ସୁଦ୍ଧ କରିବା; ନାଳେଇ ହେବା—1. To
ନିହୋରନା; ନିହୋରକରନା hang on the skirts of a person to satiate one's hankering or avarice.

୨ । ଦୀନତା ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଅଦ୍ଦ ହନସ୍ୱ କରିବା—
2. To show one's humility; to humiliate one's self before another.

୩ । ନିଜର ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To express one's inability.

ନାଳେଇବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଲାଳ)—୧ । (ମୁଖ) ଲାଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. (the mouth) To be full of
ନାଳବହାନ, ନାଳକାଟା saliva.
ଲାଳଗଡ଼ାନ ୨ । (ମୁଖ) ବହୁ ପରିମାଣରେ ଲାଳ ସ୍ରବିବା—
ଲାଳଚାନ 2. (the mouth) To salivate.
ଲାଳଚାନା ୩ । (ବାସୀ ବା ରହଣୀ ପିଠା ଓ ଦହି ଆଦି ବନ୍ଧୁନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଯିବା ସୋଗୁଁ) ଲାଳାମୟ ହେବା—
3. (stale cakes and cord) To become slimy or salivous.

୪ । (ସଂ. ଲାଳାୟିତ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଳାୟିତ ହେବା—4. To hanker after doing a thing.

ନାଲୁ—ଦେ. ବ.—ନାଳୁକ (ଦେଖ)
Nālkā Nāḷuka (See)

ନା(ନାଁ)ୱାକଫ୍—ବୈଦେ.ବିଣ. (ଫା. ନା+ଆ.ୱାକଫ୍)—୧ । ଅଜ୍ଞ—
Nā(nāñ)wākaph 1. Ignorant.

ନାଓୟାକିଫ ୨ । ଯାହାକୁ ଅବଗତ କରା ହୋଇ ନାହିଁ—
ନାୱାକିଫ 2. Uninformed.

ନା(ନାଁ)ୱାର(ରି)ସ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା.)—ନା ଉଆରସ୍ (ଦେଖ)
Nā(nāñ)wāra(ri)s Nā uaras (See)

ନାଶ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଭୁର୍କୁ. ଲାଶ୍)—
Nāś (etc) ଲଶ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Lāś etc (See)
ଲାସ ଲାସ

ନାଶ—ସଂ. ବ. (ନଶ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
Nāśa 1. Death.

ବାସୁ ସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିଲେ ସେ କାଳେ ଏ,
ଶାପ ଦେଲେ ମୂଳ ମଧ୍ୟ ନ ଦେଖି ନାଶରେ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ

୨ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—2. Destruction; spoilation; ruin.

୩ । ଲୋପ—
3. Extinction; annihilation; cessation.

୪ । କ୍ଷତି; ନଷ୍ଟ—4. Injury; loss; damage.

୫ । ଅପଚୟ—5. Waste; spoilation.

୬ । ଅଦର୍ଶନ; ଉଭେଇଯିବା—6. Disappearance.

୭ । ପଳାୟନ—7. Flight.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—କୁଳନାଶ, ବଂଶନାଶ, ଧର୍ମନାଶ, ସର୍ବନାଶ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୮ । ଦୂରୀଭୂତ ହେବା—8. Removal.

[ଦ୍ର—ହାଡ଼ୀମଉରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣରେ ଲୟ ହେବାକୁ ନାଶ ବୋଲାଯାଏ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ତହିଁର କାରଣରେ ମଳିନ ହୋଇଗଲେ ତାହା ଏତେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଯାଏ ଯେ, ତାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନ ପାରେ ।]

ଦେ. ବିଣ— ନଷ୍ଟ; କଳୁଷିତ—Spoilt; contaminated.

ତାହାର ବଡ଼େ ଜଳ ନାଶ
ଜଳୁଏ ନ କରନ୍ତୁ ଗ୍ରାସ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ନାଶକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ନଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ନାଶି+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nāśaka ୧ । ଯେ ନାଶ କରେ—1. Destroying.
(ନାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧ୍ୱଂସକର—
2. Ruinous; destructive.

୩ । କ୍ଷତିକାରକ—3. Injurious.

୪ । ଯାହା ଦୂରୀଭୂତ କରେ—4. Removing.

ନାଶକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାଶ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Nāśakara ନାଶକ (ଦେଖ)—Nāśaka (See).
(ନାଶକସ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ଯମ—The God of death.

ନାଶ କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ବିନାଶ କରିବା—
Nāśa karibā 1. To destroy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଶ କରା ୬ । ଧ୍ୱଂସ କରିବା—2. To ruin.
ନାଶ କରନା ୩ । କଳୁଷିତ କରିବା—3. To spoil.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମାପ୍ତ କରିବା; ବଢେଇବା—
4. (figurative) To pass.
ବେଗେ ଚଲେ ଦିନା ବଧିର ଦେଶକୁ, ତହିଁ ନାଶ କରିବା ଅଛାଡ ବାସରୁ ।
କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ନାଶକାଶ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ନାଶ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ ମା. ୧ ବ)—ନାଶକ (ଦେଖ)—
Nāśakārī
(ନାଶକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nāśaka (See).

ନାଶନ—ସଂ. ବି. (ନଶ୍ ଧାତୁ ିଚ, ନାଶି. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nāśana ୧ । ଉଚ୍ଛେଦନ; ବିନାଶ କରିବା—
1. Act of destroying; causing ruin.
୨ । ବିଚ୍ଛେଦସାଧନ—2. Causing extinction.
ବିଣ—(କର୍ତ୍ତୃ ଅର୍ଥ) ନାଶକ; ଉଚ୍ଛେଦକ—Destructive.

ନାଶନୀୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ନାଶି ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ବିନାଶଯୋଗ୍ୟ—
Nāśanīya Perishable; destructible.
(ନାଶନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଶବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. (ନାଶ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ) ନଶ୍ୱର—
Nāśabān (ନାଶବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Destructible.

ନାଶ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
Nāśajibā 1. To be ruined or destroyed.
ନାଶ୍ୱାଓସ୍ୱା ୨ । ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା—2. To be annihilated.
ନାଶ ହିନା ୩ । ନଷ୍ଟ ହେବା—3. To be spoiled.
ପାଣି ନାଶଯାଏ ପାହେ. ଗାଇ ନାଶ ଯାଏ ବାଘେ,
ଜିଭ ନଶ ଯାଏ ଯାଉଣ ଚରବେ, କଥା ନାଶ ଯାଏ ଦାଢେ ଉଗ
୪ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—4. To disappear.

ନାଶଶୀଲ—ସଂ. ବିଣ.—(ନାଶ+ଶୀଲ=ସ୍ୱଭାବ; ବହୁବ୍ରୀ ହି)—
Nāśaśīla ନାଶଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ; ନଶ୍ୱର—
(ନାଶଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of perishable nature; destructible.

ନାଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଶ ଯିବା (ଦେଖ)
Nāśa hebā Nāśajibā (See)

ନାଶି (ଧାତୁ)—(ନଶ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—ବିନାଶ କରିବା—
Nāśi (root) To destroy; to ruin.

ନାଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନଶ୍. ଧାତୁ ଣିତ୍=ନାଶି ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—
Nāśita ୧ । ନିହତ—1. Killed.
(ନାଶିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—
2. Ruined or destroyed by another.

ନାଶିବା – ଦେ. କ୍ରି. – ନାଶ କରିବା (ଦେଖ)—
Nāśibā Nāśa karibā (See).
ନାଶା **ନାସ୍‌ନା** ଅଧରୁ ସୁଧାଧର ଦେଇ ଯେ ନାଶ ମୋର
ବଡମଣର ଜ୍ୱର ତୃଷାରୁ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତା

ନାଶୀ – ସଂ. ବିଣ. (ନଶ୍. ଧାତୁ ଣିତ ନାଶି. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍;
Nāśī ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବିନାଶକାରୀ—
(ନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destroying.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—
ଦାରିଦ୍ର୍ୟଦୋଷୋ ଗୁଣରାଶିନାଶୀ]
୨ । (ନାଶ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ) ବିନାଶଶୀଳ; ନଶ୍ୱର—
2. Perishable; mortal.

ନାଶୁକ—ସଂ ବିଣ.—(ନାଶ+ଉକ) ନଶ୍ୱର (ହି. ଶ.)
Nāśuka Destructible.

ନାଶ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାଶି. ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—
Nāśya ନାଶଯୋଗ୍ୟ—Perishable; destructible;
(ନାଶ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) deserving destruction.

ନାଷ୍ଟିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନଷ୍ଟ+ଇକ)—ନଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟର ସ୍ୱାମୀ—
Nāshṭika
ନାଷ୍ଟିକା
ନାଷ୍ଟିକୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. Owner of a lost thing.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଅନାଥ; ନିରାଶ୍ରୟ—2. Helpless.

ନାସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nās (root) To make a sound.

ନାସ୍‌ତା—ବୈଦେ. ବି (ଘା)—ନାସ୍ତା (ଦେଖ)
Nās-tā Nāstā (See).

ନାସ୍‌ପାତି—ବୈଦେ. ବି (ଭୂର୍କା) (ସଂ. ନାସ ଅମ୍ଳଫଳ; ଅମ୍ଳଫଳ)—
Nās-pāti କାବୁଲ ଖାଦ୍ୟଫଳବିଶେଷ —
ନାସପାତୀ **ନାସପାତୀ** Pear; Pyrus Communis.
[ଦ୍ର—ଏହା ସେଓ ଫଳ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଗଛ ହିମାଳୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ନୀଲଗିରି ପର୍ବତରେ ଜନ୍ମେ ।]

ନାସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନସ୍ୟ)—୧ । ନସ୍ୟ—
Nāśa 1. Snuff.
ନାସ **ନାସ** ୨ । ଗୁମାଖୁଗୁଣ୍ଡି—2. Powdered tobacco.
ସେଇଁକାରୁ ହେଲ ସୁବାସ ନାସ
ସେହିକାରୁଁ ଗଲ (ହେଲ) ସୁବାସ ନାଶ,
ସୁବାସ ନାଶ, ସୁବାସ ନାଶ—ଉଗ
୩ । ନାକଦ୍ୱାରା ଦେଣ୍ଡାଯିବା ଚୂନା ଔଷଧ—
3. Medicinal powder administered through the nose
୪ । ନାସିକା—4. Nose.
ନାସ ପ୍ରଶଂସା ଭୁଷାରେ ଧନ୍ୟ ହେବ ତଳ ସ୍ୱମନ ଭୁଶୀର ।
ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ. ବ. ରା. ଆଦି ।
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ପାନ ସଙ୍ଗେ ବା ଖାଲି ପାଟିରେ ପକାଯିବା ଗୁମାଖୁଗୁଣ୍ଡି—Tobacco powder used as a chewing gum.

ନାସ ଘୋଟା—ଦେ. ବି—୧ । ନସ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ଗୁମାଖୁକୁ
Nāśa ghoṭā ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—1. Grinding of
ନାସଘୋଟା **ନାସ୍‌ଘୁଟନା** tobacco into powder for preparing snuff.
୨ । ଯେଉଁ ଠେଙ୍ଗାର ମୂଳଦ୍ୱାରା ନାସ ଘୋଟିବାକୁ ହୁଏ—
2. A stick for grinding tobacco into snuff.
୩ । ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡିରେ ନାସ ଘୋଟା ହୁଏ—3. A mortar for grinding tobacco into snuff.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ୍ରଣ—ନାସ ଘୋଷ୍ଟବାରେ ବ୍ୟବହୃତ (ଲୁଣି ଓ ଠେଙ୍ଗା)-(mortar and stick) Used in grinding tobacco into snuff.

ନାସ ଘୋଷିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଧୂଆଁପତ୍ରକୁ ଜଆଁରେ ସେଚ କରିବାରେ ପୁରାଇ Nāsa ghoṭibā ବାଡ଼ି ବା ଠେଙ୍ଗାର ମୁଣ୍ଡରେ ଚାପୁ ଉଗଡ଼ ଚୂନା- (ନାସ ଚୂରବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—To grind tobacco ନାସଘୋଟା **ନାସଘୁଟନା** into snuff.

ନାସ ଡିବା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନସ୍ୟାଧାନୀ)—ନସ୍ୟ ରଖିବାର ପାତ्र— Nāsa ḍibā Snuff-box.

(ନା ସ ଡବଅ, ନାସ ଦାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାସଦାନ **ନାସଦାନ**

ନାସତ୍ୟ—ସଂ. ବ (ନାସା+ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Nāsatya ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଦ୍ୱୟ; ସ୍ୱର୍ଗବୈଦ୍ୟ— The twin heavenly physicians.

ବ୍ରଣ (ନ+ଅସତ୍ୟ=ଅସାଧୁ)—ସତ୍ୟଗ୍ରାହୀ— Truthful.

ଦେ. ବ୍ରଣ (ସଂ. ନାସତ୍ୟା—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର, ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ରର ଜାତର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପର ଥିବାରୁ)— ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ; କୁଳାଙ୍ଗାର ସନ୍ତାନ— An unworthy son of a family.

ବହୁକରୁଲେ ନାସତ୍ୟ ଦୋଇଲ ସତ୍ୟ କରିବାରେ ମୁହଁ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନାସତ୍ୟା—ସଂ. ବ (ନାସତ୍ୟ+ଆ)—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶ.)— Nāsatyā The 1st asterism in Hindu astrology.

ନାସନା—ପ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ୍ରଣ—ଅସନା; ମଇଳା— Nāsanā Dirty; filthy.

ନାସ ପତ୍ର—ଦେ. ବ—ଧୂଆଁପତ୍ର; ଉମାଟୁ; ଯେଉଁ ପତ୍ରଆଁରେ ନାସ Nāsa patra ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ— Tobacco leaf used for ତାମାକ, **ତମ୍ବାକୁ** preparing snuff.

(ନାସ ପତ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନା(ନାଁ)ସମଜ—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ (ପା. ନାସମଜ୍)—୧ । ନବୋଧ— Nā(nāṁ)samaja 1. Stupid.

ନାସମଜ **ନାସମଝ** ୨ । ମୂର୍ଖ—2 Illiterate.

(ନାସମଜା—ବ) (ନାସମଜଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାସ ଶୁଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାସିକାଦ୍ୱାରା ନସ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନସ୍ୟ Nāsa sunghibā ଆଘ୍ରାଣ କରିବା—To take snuff.

ନାସ ଲଓଆ **ନାସଲେନା**

(ନାସ ଘି[ଘେ]ନିବା,ନାସ ଚଢ଼ା[ଢ଼େ]ଇବା, ନାସ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାସା—ସଂ. ବ. (ନସ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Nāsā ୧ । ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; ନାକ—1. Nose.

୨ । ଚୌକାଠର ଉପର ପଟା;ଶାରଦୋଳ ପଟା;ସାକର ପଟା— 2. The head-piece of a door frame; lintel.

୩ । ନାକ ଉପରେ ହେବା ଚୁଣ; ଉଦ୍ଦା ରୋଗ— 3. A tumour in the nostril; polypus.

୪ । ବାସକ ବା ବାସଙ୍ଗ ଗଛ—4. A wild medicinal plant; Justicia Adhatoda;

୫ । ହାତୀଶୁଣ୍ଢ—5. The trunk of an elephant.

୬ । ଶବ୍ଦ—6. A sound

୭ । ନାସାରନ୍ଧ୍ର—7. Nostril.

ଦେ. ବ—ଲସା (ଦେଖ)—Lāsā (See)

ନାସାଗ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ଅଗ୍ର;)—ନାକର ଅଗ— Nāsāgra The tip of the nose.

ନାସାଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ଛିଦ୍ର)—ନାସାରନ୍ଧ୍ର (ଦେଖ) Nāsāchchhidra Nāsārandhra (See)

ନାସାଜ୍ୱର—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ନାସାବ୍ରଣଜନିତ ଜ୍ୱର)— Nāsājwara ଉଦ୍ଦାଜ୍ୱର—Fever accompanied by polypus or tumour in the nostril.

ନାସାଦାରୁ—ସଂ. ବ—ସାକରପଟା; ତତ୍କାଠ ଉପରେ ବସାଯାଇଥିବା Nāsādāru ପଟା—A piece of wood put on the door frame; the upper piece of door frame; lintel.

ନାସାନଳୀ—ଦେ. ବ—୧ । ନାକଘୁଡ଼ା— Nāsānaḷī 1. Nostril.

୨ । ବାଉଁଶ ନଳୀ—2. Bamboo tube.

ବାତ ନାସାନଳୀ ଯୋଗେ ତହିଁ
ବସ୍ତୋଚନ ଅନ୍ତ ଯେ.ତ ଏଣ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନାସାନାହ—ସଂ. ବ. (ନାସା+ଆନାହ)—ବାୟୁ ଓ କଫ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ Nāsānāha ନାକର ଛିଦ୍ର ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ରୋଗ; ପ୍ରତିନାହ; ପ୍ରତାନାହ—The stoppage of the nostrils with phlegm and wind.

ନାସା ପରିଶୋଷ—ସଂ. ବ—ନାକ ମଧ୍ୟରେ କଫ ଶୁଖିଯାଇ ବନ୍ଧୁଳ Nāsā parisosha ବାନ୍ଧିବା ରୋଗ—A disease resulting (ନାସାଶୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) in the drying up of the phlegm inside the nostrils.

ନାସା ପରିସ୍ରାବ—ସଂ. ବ—ନାସାସ୍ରାବ (ଦେଖ) Nāsā parisrāba Nāsā srāba (See)

ନାସାପାକ—ସଂ. ବ—ନାକରେ ଘାଆ ହୋଇ ପାଚିବା ରୋଗ— Nāsāpāka A disease resulting in suppurated boils inside the nose.

ନାସା ପୁଟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ପୁଟ)—ନାକଘୁଡ଼ା— Nāsā puṭa The outer covering skin of the nostril.

ନାସାପୁଟିଆ—ଦେ. ବ—ନାସିକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ— Nāsāpuṭiā Name of an ornament for nose.

ନୂରୁତା ପାଞ୍ଚଗୋଟିଆ ନୋଉ ନାସାପୁଟିଆ, ବଦ୍ଧାଇ ପାଶକ ବାଳ
ଯାଉଥିବ ଝମକ ଝମକ ଝୁଲିଥିଆ—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ନାସାପୂର୍ଡା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାସାପୁଟ)—ନାସାପୁଟ (ଦେଖ) Nāsāpurḍā Nāsāputa (See)

ଏତେ ବଡ଼ ଦେଇଣ ପୂର୍ଣ ନାସାପୂର୍ଡା
ଉତରକୁ ବଇଚ ଦେଲେ ଘରପୂର୍ଡା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାସାବଂଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ନାସା + ବଂଶ) —ନାକ ଉପରର ହଣ୍ଡବଡ଼ ଅସ୍ଥି—The bridge of the nose.
Nāsābaṁśa

ନାସାବିନ୍ଧ—ଦେ. ବ.—ନାସାରେ ଫୋଡ଼ାଯିବା ଛିଦ୍ର —
Nāsābindha Bore in the nose.

ନାସାବିନ୍ଧା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନାସା + ବିଦ୍ଧ)—ଯାହାର ନାକ ଫୋଡ଼ା
Nāsā bindhā ହୋଇଅଛୁ; ନାକଫୋଡ଼ା—
Having the nose bored.

ନାସା ବିବର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ନାସା + ବିବର) —ନାସାରନ୍ଧ୍ର—
Nāsā tibara Nostril.

ନାସାମଣି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ନାସା + ମଣି)—ନାକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା
Nāsāmaṇi ଦଣ୍ଡିରେ ଥିବା ରତ୍ନ—
Jewel set in a nosering

ନାସା ମଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା + ମଳ)—ସିଙ୍ଘାଣି—
Nāsā maḷa The mucus of the nose.

ନାସା ଯୋନି— ସ. ବ—ସୌଗନ୍ଧିକ ନପୁଂସକ; ଯେଉଁ ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି
Nāsā joni ଯୋନି ଆଘ୍ରାଣ କରିବା ପରେ କାମୋଦ୍ଦୀପନା ଅନୁଭବ କରେ (ହ୍ରି. ଶ)—A class of impotent persons who are not sexually irritated unless they smell the female organ.

ନାସା ରନ୍ଧ୍ର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ରନ୍ଧ୍ର) —
Nāsā randhra ୧ । ନାକଘୁଡ଼ା; ନାସିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ପଥ—1. Nostril.

୨ । ଗୁଣା, ବସୁଣି, ଦଣ୍ଡିଆଦି ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନାକରେ କରାଯିବା ଫୋଡ଼—2. Holes bored in the nostril for wearing ornaments and noserings.

ନାସା ରୋଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ନାସା + ରୋଗ)—
Nāsā roga ନାକରେ ହେବା ରୋଗ—
A disease of the nose.

[ଦ୍ର—ଭାବପ୍ରକାଶ ମତରେ ନାସାରୋଗ ୩୪ ପ୍ରକାର ଓ ସୁଶ୍ରୁତମତରେ ୩୧ ପ୍ରକାର ଯଥା—ଅର୍ଶୋନସ୍ୟ (ପୀନସ), ପୂତିନସ୍ୟ, ନାସାପାକ, ପୂଯଶୋଣିତ, କ୍ଷବଥୁ, ଭ୍ରଂଶଥୁ, ପ୍ରତିଶ୍ୟ, ପ୍ରତିନାହ, ଅରୁଷ୍କାବ, ନାସାଶୋଷ, ୫ପ୍ରକାର ନାସାର୍ଶଃ, ୫ପ୍ରକାର ନାସାଶୋଥ, ୨ପ୍ରକାର ନାସାବ୍ଦୁଦ, ୫ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଶ୍ୟାସୃ; ଭାବପ୍ରକାଶରେ ଅଧିକା ୩ ପ୍ରକାର ରକ୍ତପିତ୍ତ ।]

ନାସାଳୁ—ସ. ବ—କାଫଳ (ଦେଖ)
Nāsāḷu Kāphaḷa (See)

ନାସା ସ୍ରାବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା + ସ୍ରାବ)—
Nāsā srāba ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ନାକରୁ ପାଣି ବା ସିଙ୍ଘାଣି ବୋହିବା (ନାସାପରସ୍ରାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବସ୍ଥା—The running of the mucus through nose (due to cold).

ନାସି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାସା)—୧ । ଫୁଲର ବା ଫଳର ନାଡ଼ି—
Nāsi 1. The stalk of a fruit or flower.

୨ । କେଉ ବା କଅ ଆଦର ବଙ୍କା କଣ୍ଟା—
2. The hooked thorn of the cane creeper, the screwpine leaf etc.

୩ । ପର୍ବତାଦର ଭୂପୃଷ୍ଠସଂଲଗ୍ନ କ୍ରମସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ, ଯାହା ବେଳେ ବେଳେ ସମୁଦ୍ର ବା ହ୍ରଦମଧ୍ୟକୁ ପଶିଯାଇ ଥାଏ—
3. The nose or projecting end of a mountain.

ଶୈଳ ଅଙ୍ଗ ଯୋର ତନ୍ତ ଅନ୍ତରୁଳେ
ମାଡି ଜଳଦନ ଶୈଳଦ୍ୱୀପ ସମ । ସ୍ୱଧାକାଥ. ତରୁକା ।

୪ । ଅନ୍ତରୀପ—4. A cape; a projecting point.

୫ । ଶଗଡ଼ଚକରେ ଲାଗିଥିବା ଲୁହାଖଣ୍ଡ—
5. A piece of iron attached to the cart-wheel.

୬ । ଦଉଡ଼ିର ଅଗରେ ବଳକା ଥିବା ସରୁ ଅଂଶ —
6. The thin excrescent end of a rope

୭ । ପ୍ରଦୀପର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଜଳି ସାରିଥିବା ସଳଭାର ଅଂଶ—
7. The burnt end of a wick.

୮ । ଜଳାଶୟର କ୍ରମସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣ--8. Creek of a lake.

୯ । ଫଳ ଫୁଲର ଡେମ୍ଫ —
9. Stalk of a fruit or flower.

ନାସିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ନାସିକାବଶିଷ୍ଟ —
Nāsika Nosed; having such or such a nose.
(ନାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଉନ୍ନତ ନାସିକ ।]

ଦେ. ବ. (ସ. ନାସିକା)—ପୌରାଣିକ ପଞ୍ଚବଟୀର ଆଧୁନିକ ନାମ—
The country of Nāsika in South India.

[ଦ୍ର—ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ । ଏଠାରେ ପିତୃପକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁ ସମ୍ବନ୍ଧୁ ହବ୍ୟ କବ୍ୟ ତର୍ପଣ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏହା ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ନାକଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ବାହାର ଅଛୁ । ଏହି ନଗର ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୂର୍ପଣଖାର ନାସାକର୍ଣ୍ଣ ଛେଦନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ନାସିକ ହୋଇଅଛୁ—
ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ]

ନାସିକନ୍ଧମ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନାସିକା + ଧ୍ମା ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଶୋଇଲା ବେଳେ ନାକ-ଦ୍ୱାର ସଶବ୍ଦ ନଶ୍ୱାସ ବା ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରେ—
Nāsikandhama Blowing or breathing through the nose; snoring through the nose during sleep.
(ନାସିକନ୍ଧମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାସିକନ୍ଧସ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନାସିକା + ଧେ ଧାତୁ = ପାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ନାକଦ୍ୱାରା ପାନ କରେ ବା ଜଳାଦି ଶୋଷିନିଏ—Drinking or sucking through the nose.
Nāsikandhaya
(ନାସିକନ୍ଧସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାସିକା—ସ. ବ. (ନାସା + ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ + ଆ; ଚୁଲନା କର-ଗ୍ରଧାରୁ ଗ୍ରୟକା; ଲଡାରୁ ଲଡ଼କା ଇତ୍ୟାଦି)—୧ । ନାସା (ଦେଖ)
Nāsikā 1. Nāsā (See)

[ଦ୍ର—ନାସା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯେଉଁ ପଦମାନ ହୁଏ, ନାସିକା ଶବ୍ଦ ସେହି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ସେହିପରି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—ନାସିକାସ୍ତ୍ର, ନାସିକାସ୍ଥଃ, ନାସିକାମଳ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅଶ୍ୱିନୀ—2. An epithet of Aświnī.

୩ । ଥେଣ୍ଡି—3. A pointed projection.

ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ (ହ. ଶ)—Chief; principal.

ନାସିକାବନ୍ଧ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ନାସିକବନ୍ଧ୍ୟ (ଦେଖ)
Nāsikāndhaya Nāsikandhaya (See)

ନାସିକୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ନାସିକା+ଈୟ)—ନାକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāsikīya Nasal.

ନାସିକ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ନାସିକା+ଯ)—୧ । ନାସିକାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Nāsikya 1. Nasal; produced from the nose.

୨ । ନାସିକା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the nose.

ସଂ. ବ—୧ । ନାକ—1. Nose.

୨ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ—2. The twin sons of Aświnī.

୩ । ନାସିକ (ଦେଖ)—3. Nāsika (See).

୪ । ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱର—4. Nasal sound.

ନାସିକ୍ୟକ—ସଂ. ବ. (ନାସିକ୍ୟ+କ)—ନାକ; ନାସିକା—
Nāsikyaka Nose.

ନାସି ଲଗା—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ଫଳ ବା ପୁଷ୍ପରେ ଡେଙ୍ଗ ଲଗିଥାଏ—
Nāsi lagā (a fruit or flower) With the stalk attached to it.

(ଦ୍ର—ଶୁଭ୍ରନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ନାସିଲଗା ପଇଡ଼ କଳସ ଉପରେ ରଖାଯାଏ ।)

ନାସୀର—ସଂ ବ (ନାସ୍ ଧାତୁ ଶବ୍ଦ କରିବା+ଈର, ଯେଉଁମାନେ ସିଂଦ୍ଧନାଦ କରନ୍ତି)—
Nāsīra

୧ । ସେନାମୁଖ; ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସେନା—
1. The vanguard of an army.

୨ । ଅଗ୍ରଗାମୀ ସୈନିକ—2. Pioneer.

ବଣ—ସେନାଦଳର ଅଗ୍ରଗାମୀ—
Advancing in front of an army.

ନାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜଳଖିଆ—
Nāstā Luncheon; tiffin; light refreshment.
नास्ता नास्ता

ନାସ୍ତାନା(ନୁ)ବୁଦ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ନସ୍ତ୍ ନାବୁଦ୍)—
Nāstānā(nu)but.d)
नास्तानाबुद
नेस्तनाबुद

୧ । ଧ୍ୱସ୍ତ; ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ—
1. Ruined; destroyed; annihilated.

୨ । ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ; ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ—
2. Pulled down; reversed.

୩ । ଦବାଇଗା; ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ—
3. Over-powered; at bay.

୪ । ଚୂଲୋତ୍ପାଟିତ; ନିର୍ମୂଳ—4. Eradicated.

ବ.—ସର୍ବନାଶ—1. Annihilation.

୨ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—2. Ruin.

୩ । ସମୂଳ ନାଶ—3. Eradication.

ନାସ୍ତି—ସଂ. କ୍ରି. (ନ+ଅସ୍ତି)—(ସେ) ନ ଅଛନ୍ତି; ନାହିଁ—
Nāsti He or it; Is not; does not exist.

ନେଇ, ନାଇ ଦେ. ବ.—୧ । ନିଷେଧ; ନାହିଁ କରିବା—
नँ, नाही 1. Refusal; denial.

ଅସ୍ତି, ଆସ୍ତି } ବିପକ୍ଷତ
ଶୁଣି ବେଦନ୍ତୀ କନ୍ୟା ଯେ କ୍ଷଣେ ମଉନ ହେଲ,
ନାସ୍ତି କରନ୍ତେଣ ସ୍ୱବଣ କଲାକ୍ଷରେ ଥଇଲ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବରଦଲ୍ଲମାସ୍ତ୍ରଣ ।

୨ । ଅଭାବ—2. Want.

୩ । ଅନସ୍ତିତ୍ୱ; ନାସ୍ତିତ୍ୱ—
3. The state of non-existence; absence.

ଶୂନ୍ୟର ଅସ୍ତି ନାସ୍ତି କହି,
ଏଣ ତୋ ଭୁଜଣା ଏ ନୋହି । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ଅ.—୧ । ନାହିଁ; ଶୂନ୍ୟ—1. Nil; zero.
(ଯଥା—ଝଙ୍କା ଟୂନ୍ ଅଣା ନାସ୍ତି ଭଜ ଘାନ୍ତୁଲ୍ଲ ।)

୨ । ନଡ଼େଁ—2. No.
(ଯଥା—ଭଜଝଙ୍କା ଗୁରୁଅଣା ଘାହ୍ନ ନାସ୍ତି ।)

୩ । (ଗଣିତ) ଅଙ୍କାଭ; ଜଣା ନାହିଁ—3. (Arithmetic. Not known; unknown.
(ଯଥା—ଦୀର୍ଘ ନାସ୍ତି, ପ୍ରଭ ଗୁରୁ ପଣ, ଜମ୍ପି ହେଲ୍ଲ ମାଣେ ।)

[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ଶବ୍ଦ ଅସ୍ତି (ସଂ. ଅସ୍ତି) ଶବ୍ଦ ସହିତ ବିପକ୍ଷତାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଅସ୍ତି ନାସ୍ତି=ହଁ ଓ ନାଁ ।]

ନାସ୍ତିକ—ସଂ ବଣ. ପୁଂ. (ନାସ୍ତି=ନାହିଁ+କ; ପରଲୋକ ଓ ଈଶ୍ୱର
Nāstika ନାହାନ୍ତି, ଏହା ଯେ କହେ)—୧ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ
(ନାସ୍ତିକା-ସ୍ତ୍ରୀ) ଅସ୍ୱୀକାରକାରୀ—1. Atheistical.

୨ । ବେଦ, ପରକାଳ ଓ ଦେବତା ଆଦି ନ ମାନିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
2. Infidel; unbeliever; denying the authority of the Bedas, a future existence and the existence of the Creator of the universe.

ବ.—ଯେ ଈଶ୍ୱରକୁ ମାନେ ନାହିଁ—An atheist; an infidel; an unbeliever.

ନାସ୍ତିକତା—ସଂ. ବ. (ନାସ୍ତିକ+ଭାବ. ତା)—ନାସ୍ତିକର ଭାବ ବା
Nāstikatā ଧର୍ମ; ଈଶ୍ୱର, ପରଲୋକ ଓ ବେଦ ମିଥ୍ୟା, ଏପରି
(ନାସ୍ତିକତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଶ୍ୱାସ—Infidelity; atheism; heresy.

ନାସ୍ତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନାସ୍ତି=ନାହିଁ)—୧ । ନାହିଁ
Nāsti karibā କରିବା—1 To refuse; to reject.
नास्ति करा अस्वीकार करना ୨ । ମନା କରିବା—
2. To deny.

ନାସ୍ତିକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଅଭାବରେ—
Nāstike Without in the absence of.
ମୋର ନାସ୍ତିକେ ସେ କ କଇଁ ଥିବେ,
ଫେଡ଼ କାହା ଅଗେ ଦୁଃଖ କହିବେ । ଗୀତା, ଉଦ୍ୟୋଗ ପର୍ବ ।

ନାସ୍ତିକ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(ନାସ୍ତିକ+ଭାବ. ଯ)—ନାସ୍ତିକତା (ଦେଖ)
Nāstikya Nāstikatā (See)

ନାସ୍ତିଦ—ସଂ. ବ—ଆମ୍ବଗଛ ହ. ଶ.)—
Nāstida The mango tree (Apte).
(ନାସ୍ତିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାସ୍ତିବଚନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାସ୍ତି + ବଚନ)—୧ । ଅସ୍ୱୀକାର—
Nāsti bachana 1. Denial.
ନାଁ ନାଁ ୨ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା ବାକ୍ୟ—
ନାହ ନୁହ 2. Word of refusal.

ନାସ୍ତି ବାଦ—ସଂ. ବ—ସେଉଁ ମତବାଦ ଅନୁସାରେ ଈଶ୍ୱର, ପରକାଳ ଓ
Nāsti bāda ବେଦର ମୌଳିକତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିସାଏ ନାହିଁ—
(ନାସ୍ତିକବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) Atheism; the assertion that there is no God.

ନାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାସା + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଯ)—
Nāsya ୧ । ନାସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Nasal.
୨ । ନାସିକାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced from the nose.

ନାହ—ସଂ. ବ. (ନହ୍. ଧାତୁ = ବାନ୍ଧିବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Nāha ୧ । ବନ୍ଧନ—1 Binding; confinment.
୨ । (+ କରଣ. ଅ) ରଜ୍ଜୁ—2 Bond; rope.
୩ । ଫାଶ; ଜାଲ; ପାଶ—3. A trap; a snare.
୪ । ମଳରୋଧ—4. Constipation; costiveness.

ନାହକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାହକ୍)—୧ । ଅନ୍ୟାୟୀ—
Nāhak 1. Wrong; unjust.
ନାହକ ୨ । ବ୍ୟର୍ଥ; ନିଷ୍ଫଳ; ଅନର୍ଥକ—2. Vain; fruitless.
ନାହକ ୩ । ନିରର୍ଥକ 3. Useless; meaningless
(ଦ୍ୱିତ୍ୱ—ବିଶେଷଣ) ୪ । ଅନୁଚିତ—4. Improper.
୫ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—5. Unnecessary.
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅକାରଣ; ବୃଥା; ଅନର୍ଥକ—
1. In vain; for nothing.
୨ । ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ବକରେ—2 Unjustly; wrongly.
୩ । ଅନୁଚିତ ରୂପେ—3. Improperly.
୪ । ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥାଇ—4. Unnecessarily.

ନାହକ—ଦେ. ବ—ନାହାକ (ଦେଖ)
Nāhaka Nāhāka (See)

ନାହା—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଥ)—୧ । ପ୍ରଭୁ—1. Lord; master.
Nāhā ଜଗତରେ ବଡ଼ା ଦେଖିରେ ନରନାହା,
ନାଁହା ନାହ ଜ କୋଇବେ ତାଙ୍କୁ କହିବା ଆମ୍ଭେ କାହା
କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭରତ ସଭା ।
୨ । ରାଜା—2. King.
ବୋଧ କଲେ ଅଷ୍ଟପୁର୍ବ ନ ହା—ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ସ୍ୱାମୀ—3. Husband.

ନାଓ ୪ । (ସ. ନୌକା; ଫା. ନାଵ)—ଡଙ୍ଗା (ଦେଖ)
ନାବ 4. Dańgā (See)
ନାଖ ୫ । (ସଂ. ଲକ୍ଷା) ଲାହା (ଦେଖ)—
ଲାହ 5. Lāhā (See)
(ସଂ. ନାୟକ) ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Best.
ମୋହଠାରୁ ବର୍ତ୍ତିଣ ଶୁଣ ଦିଜନାହା । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନାହାକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସଂ. (ସ. ନାୟକ)—୧ । ନାୟକ; ଉତ୍କଳର
Nāhāka ଜ୍ୟୋତିଷ ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି; ଅବଧାନ ଜାତି—
(ନାହାକାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The astrologer caste of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା କରନ୍ତି ଓ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବା ଖଡ଼ିବଶ ଓ ମାଷ୍ଟବଶ ଏହୁ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ନାହକ ଅଛନ୍ତି । ହଜୁମାନଙ୍କ ସଂସ୍କାରବ କର୍ମରେ ନାହାକ, ପୁରୋହିତ ଓ ଭଣ୍ଡାରୀମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।]
୨ । ହାଟୁଆ ଜାତିର କୌଣସି ଯାତିକର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. The headman of any of the caste-guilds of Hāṭuā castes.
୩ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଉପାଧିବଶେଷ—
3. A family-title of some Śūdras
୪ । ପାଣ, ବାଡ଼ୀ ଓ ଶବରମାନଙ୍କ ବଶୋପାଧିବଶେଷ—
4. A family-title of some of the low castes.

ନାହାକା—ଦେ. ବ.—(ସ. ନାୟକ=ପ୍ରଧାନ)—
Nāhākā ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଶୁଆ; ଡୋଡା; କାକାତୁଆ—
ଟୀୟା,କାକାତୁୟା A big species of parrot; cackatoo;
ତୋତା, କାକାତୁଆ macaw.
ଲମ୍ବା ଶାକଡ଼ ୨ । ଗଛର ପ୍ରଧାନ ଚେର—2. The principal
ମୁସଲୀଜଡ଼ or main root of a tree.
୩ । ରାଠ ପଣ୍ଡାଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସାର୍ଘତମ କାଷ୍ଠ—
3. The longest log in a raft of timbers.

ନାହାକା ଚେର—ଦେ. ବ.—ଗଛର ପ୍ରଧାନ ବା ବୃହତ୍ତମ ଚେର; ଗଛରେ
Nāhākā chera ସେଉଁ ଚେର ଲମ୍ବ ଭାବରେ ମାଟି ଭିତରକୁ
ମୂଳ ଶାକଡ଼ ବହୁ ଦୂରକୁ ଯାଇଥାଏ—The principal or
ମୂସଲୀ main root of a tree which goes straight deep into the ground.

ନାହାକାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳିବଶେଷ)—ଅଣ୍ଡୀଚଣ୍ଡୀ; ଜର୍ଲଙ୍କା (ସ୍ତ୍ରୀ);
Nāhākāṇī କଳହପ୍ରିୟା ସ୍ତ୍ରୀ—A virago; vixen;
ଝଗଡ଼ୁଆଣୀ ଲଡ଼ାକୀନ shrew.

ନାହାକାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାହାକଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Nāhākāṇī 1. A female of a Nāhāka caste.
(ନାହାକଆଣୀ, ନାହାକୁଣୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ମାଲିକାଣୀ—Mistress; she owner.
ଷାଠିଏ ବାଟର ନାହାକଅଣା ମୁଁ ଦେର ପଡାଡ଼ରେ ପଡ଼ିଛି—ଉଗ ।

ନାହା କ୍ଷଣ କରିବା—ଦେ.କି—ବିପଜ୍ଜନକ କୂଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ
Nāhā kshaṇa karibā କରି ଡଙ୍ଗାକୁ ଏକକାଳରୁ ଛଡ଼ାଦେବା—
To ply a boat by directing it to a fixed point on the opposite bank.

ନାହା ଚାଲି—ଦେ.ବ—୧ । ଡଙ୍ଗା ଉପରେ କରାଯାଇଥିବା ତ୍ରିକୋଣ ଚାଳ
Nāhā chāli 1. A triangular thatch put on a
(ନାହାଚାଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) country boat, the eaves of which touch the sides of the boat.
(ମଜୁଡ଼ମରା, ଏକଚାଳିଆ—ବିପରୀତ) ୨ । ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ ତିକୋଣ
ଦୋଚାଳା **ଦୁଚଳ୍ଲା** ଚାଳିଥିବା ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ଚାଳ ଘର (ସେଉଁ ଘରର
ଚାଳ ମଜୁଡ଼ମରା ବା ଚତୁଷ୍କୋଣବିଶିଷ୍ଟ ନୁହେଁ ଓ ସେଥି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଘରର ଦାଉଅଳ ଥାଏ)—2. Gable-roofed house; a low house with a double roof.

ବଣ (ଯେଉଁ ଘରର ଗୃଳ) ନାଡାର ଗୃଳ ଘର ଦୁଇପାଳିଆ— Gable-roofed (house); gabled roofed

ନାଡା ଡୁବି—ଦେ. ବ (ସ. ନୌ+ବୁଡ଼ ଧାତୁ)—ଡଙ୍ଗା ଜଳମଗ୍ନହେବା- Nāhā ḍubi ନାଓଡୁବୀ **नाव डुबी** The sinking of a boat.

ନାଡାଣ ପଞ୍ଚମୀ—ଦେ. ବ—ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ; ଅଶ. ପଞ୍ଚମୀ— Nāhāṇa pañchamī The 5th day of the dark fortnight of the month of Āświna when horses are worshipped.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରଯାଏ ।]

ନାଡା ପେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୌକାରେଘ୍ମାନେ ବସିଥିବା ଡଙ୍ଗାକୁ Nāhā pelibā ବଘଗ୍ଭ କୂଳ ଆଡ଼କୁ ଘସିଯିବାକୁ ଏକ କୂଳରୁ ଠେଲିଦେବା—1. To push away a boat to proceed to the other bank.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବା— 2. (figurative) To eke out one's existence; to carry on one's worldly concerns.

[ଦ୍ର—ଶୁଖିଲାରେ ନାଡା ପେଲିବା—ନ୍ୟାୟ=ଚଳା ଧନରେ ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହକରିବା ବା କୌଣସି ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ କର୍ମ କରିବା; ଯଥା—ମୋ ହାତରେ ପଇସାଟିଏ ନାହିଁ, ମୁଁ ଘଅ ବାଘର କରିବାକୁ ବସିଛି; ଅତଏବ ଶୁଖିଲାରେ ନାଡା ପେଲିବ କୋଲି ଗାଈଛି ।]

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ କଷ୍ଟେ ସ୍ଟେ୍ଟେ ଅତିବାହିତ କରିବା—3. (figurative) To pass the remaining days of one's life anyhow.

ନାଡା ବାହିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ନୌ + ବାହନ)—ନୌକାକୁ ଗୃଳିତ Nāhā bāhibā କରିବା—To set a boat agoing; to ply a boat.

ନାଡା ଚଲା(ଳେ)ଇବା, ନାଡା ବୋହିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ନୌକାଚାଳନ **नावखेना**

ନାଡା ବୁଡ଼ିବା—ଦେ.ବ (ସ. ନୌ+ବୁଡ଼ ଧାତୁ)—୧ । ଡଙ୍ଗା ଜଳମଗ୍ନ Nāhā burḍibā ହେବା—1. The foundering or sinking of a boat; ନାଡା ବୁଡ଼ିଯିବା, ନାଡା ଡୁବିବା—ଅନ୍ୟରୂପ ନୌକା ଡୁବେ ଯାଓୟା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଶା ଭରସା ଛୁଟି ଯିବା; **नाव डुब जाना** ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ ବା ଅବଲମ୍ବ ହେବା—

2. (figurative) Becoming hopeless and shelterless.

ନାଡା ଭସା(ସେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି (ସ.ନୌ+ଭାସମାନ)—ନୂଆନ ଡଙ୍ଗାର Nāhā bhasā(se)ibā ହୋଇଥିବା ଡଙ୍ଗାକୁ ପ୍ରଥମେ ଜଳରେ ନାଓ ଭାସାନ ଗୁଡ଼ିବା—To let a newly constructed boat **नाव भसाना** float in the water for the first time.

ନାଡା ମେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମୁଦ୍ର ବା ନଦୀକୁ ପାର ହେବା ପାଇଁ Nāhā melibā ଡଙ୍ଗାକୁ ପାଣିରେ ଚଲାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା— (ନାଡା ଗୃଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To start a boat to cross a river or sea. **नाव चलाना सुरु करना**

ନାଡାରି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ପୁଂ (ସ. ଲାକ୍ଷା+କାରୁ; ଭୁଲ Nāhāri ବ. ଲାଡାର) —ଶଙ୍ଖାରୁ; ଲାଖ ଚୁଡ଼ି ବା ଶଙ୍ଖା (ନାଡାରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟବସାୟୀ ମାତ୍ର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—

ନାଡାରିଆଣୀ, ନାଡାରୁଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. A kind of low class Śūdra dealing with lac bangles.

ନାହାଲ୍‌ବେ(ଗୁ)ଲି—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଗୁଲବିଶେଷ— Nāhāl-be(gu)li Cipadessa Futicosa (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର କଣ୍ଟା ନ ଥିବା ଗଛ । ଏଥିର ଫଳ ବା କୋଳ ପାଚିଲେ ନାଲ ଦିଶେ । ବଲୁଆ ଓ ଗୋବର ଉଡ଼େଇ- ମାନେ ପାଚିଲା କୋଳକୁ ଖାଆନ୍ତି, ଏହାର କାଠ ଉଲ ଜଳେ ଓ ଏଥିରେ ସଫ୍ଟି ହୁଏ । ଏହା ହିଦ୍‌ଭୁମ, ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଘୁଗ୍ଭ ଜଙ୍ଗଲ- ମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାହାଲ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଦୃଢ଼ କାଷ୍ଠ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ— Nāhāla A kind of hard-wooded wild tree.

ଗୋରୁ ଚମ ଭୂଣ ଯେ ନାହାଲ ବେନ ଜାଣ । ବାଲ ବ୍ୟାସ୍ଦ. ଗୂଢ଼ଜ ମଂଜଳ ।

ନାହାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଲହ୍ୱ)— Nāhālibā ୧ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବସ୍ତୁ ପରମାଣରେ ଢାଳି ଦେବା— ଢାଳା 1. To pour out some liquid **उँडेलना** profusely.

୨ । ବହୁ ପରମାଣରେ ପତଳା ଝାଡ଼ା ଫେରିବା— 2i To pass liquid stools profusely.

୩ । ଅନର୍ଗଳ ଗପିବା— 3. To talk on without stopping.

୪ । (ବାଘ) ଗଳଗାଜିବା ବା ଗର୍ଜି ଉଠିବା — 4. (a tiger) To roar furiously.

୫ । ନାହାଲି ଯିବା (ଦେଖ)—5. Nāhāli jibā (See)

ନାହାଲି ଯିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି— Nāhāli jibā ୧ । (ଧାନ ଗଛମାନ ୩।୪ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଥିବା

ନାଲେଇ ଯିବା, ନାହାଲେଇ ଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ କଆରରେ ଧାନ ଗଛର ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ବହୁକାଳ ଜମି ରହିଲେ ଉକ୍ତ ଧାନ ଗଛମାନ ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ତଳକୁ ପାଣିରେ ସଢ଼ିଯିବା ଯୋଗୁଁ) ତଳଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ିଯିବା—

1. To fall down by breaking at the middle (said of tall paddy plants which remain half submerged in water for a long time.)

ନାହି—ଦେ. ବ (ସ. ନାଭି)—୧ । ନାହୁ; ନାଭି— Nāhi 1. Navel.

ନାଇ ୨ । ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦାଣ୍ଡି—2. The hub or the **नाह** central block of a wheel.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଚକ୍ରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ରନ୍ଧ୍ର; ଚକ୍ର ମଧ୍ୟ—
3. The central hole of a wheel.

୪ । କୋଳପର ଛିଦ୍ରମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜାଲକ; କୋଳପର ମେରୁ (ଯହିଁରେ କୁଞ୍ଚକାଠି ବୁଲେ)—
4. The pin in the centre of the hole of a lock.

ନାହୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନାଭଲ)—ଗୋଝାଳପର ବଡ଼ ଗୌଡ଼ଓୟାଳା
Nāhiā ନାଭବଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)-Having a big or swollen navel.
तुंदीवाला (ନାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବ—୧ । ମାଛମାନଙ୍କ ରୋଗବିଶେଷ (ଏଥିରେ ମାଛମାନଙ୍କ ନାହ ଫୁଲି ଯାଏ; ସେମାନେ କିଛିକାଳ ଚଢ଼ି ହୋଇ ପହଁରନ୍ତି ଓ ପରେ ମରିଯାଆନ୍ତି)—1. A kind of disease of fishes by which they float on the water with the belly up and die after some time.

୨ । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ରୋଗବିଶେଷ —
2 A kind of cattle disease.

୩ । ଶଗଡ଼ ଚକର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ଛିଦ୍ରର ଗୁରିପାଖେ ବସିବା ଲୌହ ବଳୟ; ପଦାଢ଼ି—
3. A thick iron ring surrounding the central hole in the navel of a cart wheel.

ନାହ ଆଙ୍କଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାହ ଗଡ଼େଇବା (ଦେଖ)
Nāhi āṅkaṛdeibā 1. Nāhi gaṛdeibā (See)

ନାଇଁ ଆଁକଡ଼ା ୨ । କୂଟ ତର୍କ କରିବା—
2. To make hair-splitting arguments.

ନାହୁଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ—(ମାଛମାନେ) ନାହୁଆ ରୋଗଦ୍ୱାରା ଆକାଶ ହୋଇ ଭସିବା—Floating up with the belly up; a fish disease.
Nāhiā māribā

ନାହିଁ—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନାସ୍ତି, ନ ଭବତି; ନାହିଁବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ତୃତୀୟ ଓ ତ୍ରିତ୍ୱମପୁରୁଷ ୧ ବଚନରୂପ)—
Nāhiñ ନ ହୁଅଇ; ନ ହୁଏ; ନୁହେଁ; ଅବସ୍ଥିତ ନୁହେଁ; ତ୍ରିପସ୍ଥିତ ନୁହେଁ—Is not; does not exist; is non-existant; amnot.

ନ ହେବା କ୍ରିୟାର **ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ**

ପ୍ରଥମ ବା ତ୍ରିତ୍ୱମପୁରୁଷ ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ;
ମୁଁ ନାହିଁ, ଆମ୍ଭେ ନାହୁଁ	ଆମ୍ଭେମାନେ ନାହୁଁ
ଦ୍ୱିତୀୟ ବା ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ	
ତୁ ନାହୁଁ, ତୁମ୍ଭେ ନାହଁ	ତୁମ୍ଭେମାନେ ନାହଁ,
ଆପଣ ନାହାନ୍ତି	ଆପଣମାନେ ନାହାନ୍ତି
ତୃତୀୟ ବା ଅଧମପୁରୁଷ	
ସେ ନାହିଁ, ସେ ନାହାନ୍ତି	ସେମାନେ ନାହାନ୍ତି

ଅତୀତ କାଳ

୧ମ ପୁ. ମୁଁ ନ ଥିଲି, ଆମ୍ଭେ ନ ଥିଲୁଁ	ଆମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିଲୁଁ
୨ୟ ପୁ. ତୁ ନ ଥିଲୁ, ତୁମ୍ଭେ ନ ଥିଲ, ଆପଣ ନ ଥିଲେ	ତୁମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିଲ, ଆପଣମାନେ ନ ଥିଲେ
୩ୟ ପୁ. ସେ ନ ଥିଲା, ସେ ନ ଥିଲେ	ସେମାନେ ନ ଥିଲେ

ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ

୧ମ ପୁ. ମୁଁ ନ ଥିବି, ଆମ୍ଭେ ନ ଥିବୁଁ	ଆମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିବୁଁ
୨ୟ ପୁ. ତୁ ନ ଥିବୁ, ତୁମ୍ଭେ ନ ଥିବ, ଆପଣ ନ ଥିବେ	ତୁମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିବ, ଆପଣମାନେ ନ ଥିବେ
୩ୟ ପୁ. ସେ ନ ଥିବ, ସେ ନ ଥିବେ	ସେମାନେ ନ ଥିବେ ।

ହୁଅଇ ହୋଇଅଛୁ ନୟ, ନାଇଁ **नहिं** } ବିପକ୍ଷରେ [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ କ୍ରିୟା ପରେ ନାହିଁ ଶବ୍ଦ ଲଗେ, ଯଥା—ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ, ମୁଁ ଯାଉ ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି । ମାଳ ସମ୍ବଲପୁରରେ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବେ ନାହିଁ ଶବ୍ଦ ଲଗେ, ଯଥା—ମୁଁ ନାହିଁ ଖାଇ । ଓଡ଼ିଶାରେ ନ ଖାଉଚି, ନଖାଇଛି, ନଖାଇବି ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।]

ଅ (ସଂ. ନ; ନହି)—ନାଁ —
(ବିଇ—ବିପକ୍ଷରେ) No; not

ବ—୧ । ମନା; ବାରଣ—1. Denial.

୨ । ଅସମ୍ମତି—2. Disagreement; refusal.

ବଣ—ନଥିବା—Non-existing.

(ଯଥା—ନାହିଁ ମାମୁଠାରୁ ବଣା ମାମୁଁ ଭଲ—ପ୍ରବଚନ ।)

ନାହିଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା; ଅସମ୍ମତ ହେବା —
Nāhiñ karibā 1. To disagree.

ବାରଣକରା, ମାନାକରା **ନ ମାନନା; ନାମଞ୍ଜୁର କରନା**

ତା ନାହିଁ କରିବାର ନୁହେଁ ମୋ ଉତ୍ତର— କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରର. ବନ ।

ନାହିଁ ନାହିଁ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାହିଁ ନାହିଁ ହେବା }

୨ । ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା; ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—2. To reject.

୩ । ମନା କରିବା—3. To refuse; to deny.

ଏକାଳେ ନାରୁକ ମୋତେ ନକଲ ନାହିଁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାପାତ୍ରଙ୍କ. ବନ ।

ନାହିଁତ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନଉ) —ନୋଚେତ୍; ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ —
Nāhiñta Or else; otherwise.

ନାଇତୋ **नहिंतो**

ନାହିଁନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ନାହିଁ (ଦେଖ)
Nāhiñnañ Nāhiñ (See)

(ନାହିଁକି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ଅବଶ୍ୟ; ନିଶ୍ଚେ— Must; certainly.

ନାହିଁନା—ଦେ. ଅ. (ନାହିଁ ଶବ୍ଦର ଦୁଇଥର ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା ନାହିଁ ଅର୍ଥ ଉପରେ ଗୁରୁତାରୋପ)—୧ । ଆଦୌ ନାହିଁ; ନୁହେଁ—
Nāhiñnā (ନାହିଁନାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. No no.

ଅବର ନାହିଁନା ଉପନ୍ତ—ସତ୍ୟଶ. ବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା

୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥରୂପ) ଅବଶ୍ୟ (ଯଥା—ମୁଁ କାଲି ଘରକୁ ଯିବି ନାହିଁ ନାଁ ? ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ କାଲି ଘରକୁ ଅବଶ୍ୟ ଯିବି)—
2. (interrogative from) Certainly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଷ୍ଟା ନାହିଁ କରିବା; ନଷ୍ଟିଚ
Nāhiñ sūrjya nāhiñ karibā ଜିନିଷରେ ବାରମ୍ବାର ମନା
नाँ नाँ करना କରିବା—To refuse or deny a thing
stoutly and repeatedly.

ନାହିଁ ହ(ହୋ)ଇ—ଦେ.ଅ. (ଉପଗ୍ରହ ସଦ୍ଭବର; ସ. ନଉବଦ୍ଧ+ଉବଦ୍ଧ)—
Nāhiñ ha(ho)i ନାଁ ଓ ହଁ; ଅସ୍ୱୀକାର ବା ସ୍ୱୀକାର—
नाँ हाँ नहिं हाँ Yes and no; agreement or refusal.

ନାହି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଇନାଡ଼ି ଛେଦନ କରିବା—
Nāhi kāṭibā To cut the umbilical cord of an
नाईकाटा infant.

ନାହି କୁଣ୍ଡଲ(ଳୀ)—ଦେ. ବ (ସ. ନାଭି କୁଣ୍ଡ)—ନାଭି କୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nāhi kuṇḍa,la,lī) Nābhi kuṇḍa (See)
नाईकुण्डली तुन्नी; नाभिका गहराई
(ନାହିକୁଣ୍ଡ; ନାହିକୁଣ୍ଡୁଳୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାହି ଗଡ଼େ(ଡ଼ା)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗରିବ ବୋଲି
Nābi garde(rḍā)ibā ଛଳନା କରିବା—
1 (figurative) To feign poverty.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଶଳି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା ପାଇଁ ଛଳନା
ପୂର୍ବକ ଆପଣାର ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. (figurative) To feign inability

ନାହି ଗାଡ଼(ର୍ଡ)—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଭଗର୍ତ୍ତ)— ନାଭି କୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nāhi gārḍa(ta) Nābhi kuṇḍa (See)

ନାହି ଡେଇଁବା—ଦେ.ବ—୧। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସ୍ରଗାନ୍ୱିତ ହେବା, ଚଢ଼ିବା—
Nāhi ḍeiñbā 1. Becoming enraged or sullen.
(ଯଥା—ତା ଶ୍ରଇ ଚଢ଼ିଲେ ଯା ନାହି ଡେଉଁଛି ।)
୨ । ଉଦର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯୋଗୁଁ ନାଭିରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭୂତ ହେବା—
2. The throbbing of the navel on account of pain in the abdomen.

ନାହି ନାଚିବା—ସ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ନାହି ଡେଇଁବା (ଦେଶ)
Nāhi nāchibā Nāhi ḍeiñbā (See)

ନାହି ନାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଭି ନାଡ଼ୀ) —ନାଭି ନାଡ଼ୀ (ଦେଖ)
Nāhi nārḍa Nābhi nārḍī (See)
नाल

ନାହି ନାଡ଼ ଧରି ଟେକ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି— ନବ ଜାତ ଶିଶୁର ନାହି-
Nāhi nārḍa dhari ṭeki debā ନାଡ଼ି କଟା ନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ
ତାହାକୁ ଯୋଷ୍ୟ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା
କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀକି ହସ୍ତକୁ ଦତ୍ତକ ପୁତ୍ରରୂପେ ଦାନ କରିବା
(a mode of adoption prevalent in Orissa) To hand over a child to an adopting mother before it's navel cord is cut.

ନାହି ଫୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାହି ଗଡ଼େଇବା (ଦେଖ)
Nāhi phulā(le)ibā Nāhi gārḍeibā (See)

ନାହି ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସ. ନାଭି କୁଣ୍ଡ)—
Nāhi muṇḍā ୧ । ନାଭିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଥିବା ଦେହାଂଶ—
ନାଇକୁଣ୍ଡ 1. The part of the body just round
ଢୋଁଢୀ, ନୁଂ the navel.
୨ । ନାଭି ଗର୍ତ୍ତ—2. The hole at the navel.

ନାହିରେ ଓଦା କନା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—
Nāhire odā kanā pakā(ke)ibā
ପେଟରେ ଓଦା କନା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Peṭare odā kanā pakāibā (See)

ନାହିରେ ତେଲ ପକା(କେ)ଇ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —
Nāhire tela pakā(ke)i śoibā
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବା ବେଧଡ଼କ ହୋଇ ରହିବା—
(figurative) To pass one's time without the least care or anxiety.

ନାହି (ଲେ)ନେଉଟିବା—ଦେ. ବ—ଅଉରକ୍ତ ଭୋଜନ ହେତୁ ପେଟ
Nāhi (le) neuṭibā ଫୁଲି ଯିବା—The swelling of the
belly and protrusion of the navel due to over-feeding.

ପାଁଚା ପାଟେ ମାହ ଲେଉଟେ ହେଡେ ସେ ବୁଦ୍ଧୁଣ ଠାଆରୁ ଉଠେ—ଚଗ ।

ନାହି ଶୁଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାହି ଗଡ଼େଇବା (ଦେଖ)
Nāhi śukhā(khe)ibā Nāhi gārḍeibā (See)

ନାହୁଡ଼—ସ୍ରାଦେ. (ସଂ ନଦୁରୂପ) ବ—ନାଉ—Navel.
Nāhurḍi ଦେ. ବ.— ନାହୁର; ନାବିକ—Boatman,

ନାହୁଷ—ସ. ବ. (ନହୁଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Nāhusha ନହୁଷ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଯଯାତି—
Jajāti, the son of king Nahusha.

ଗଯ ନାହୁଷ ଥିବ ଯେତେ
ଶୁଣ ନାରଦ କହୁଁ ଡୋଡେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନି—ସ. ଅ – ଉପସର୍ଗ ବିଶେଷ, [ନିଷେଧ, ନାସ୍ତି ବା ଅଭାବ, ନିକୃଷ୍ଟତା,
Ni ନିଶ୍ଚୟ, ସାମୀପ୍ୟ ବା ନୈକଟ୍ୟ, ନିଦର୍ଶନ, ସ୍ପଶସ୍ୱ, ନିଚ୍ୟତା,
ଅଶସ୍ୱ, ଦାନ, ମୁକ୍ତି, ବନ୍ଧନ, ଅଭାବ, ଅଧୋଭାବ,
ନିନ୍ୟାସ, ସାକଲ୍ୟ, ସାମ୍ୟକ୍, ଉଶ, କୌଶଳ, ଉପରମ,
ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା, ନିନ୍ଦା, ଆଦେଶ, ଅଭ୍ୟନ୍ତ,
ସନ୍ଦେହ, ସ୍ଥିରତା, ଅଙ୍ଗୀକରଣ ଇତ୍ୟାଦ ଅର୍ଥରେ
ଧାତୁ ପୂର୍ବରେ ଏହାର ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ]—
A prefix indicating, prohibition, want, inferiority, certainty, proximity, pointing out, doubt, blame, constancy, refuge, giving, liberation, bidding, bending low, arrangement, whole, speciality, intensity, skill, cessation, excellence, completion, lowness, order, excess.

[ଦ୍ର—ନ ଉପସର୍ଗର ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୋଗର
ଉଦାହରଣ—ଅଧୋଭାବ, ଅଧୋଗତ ଯଥା—ନିପାତ, ନିଷାଦ ।
ସାକଲ୍ୟ, ସମ୍ବନ୍ଧ ଯଥା —ନିକର, ନିକାୟ । ବିଶେଷ ରୂପେ ଯଥା—
ନିକାମ, ନିଗୃହୀତ । ଅଦେଶ ଯଥା—ନିଦେଶ । ନିନ୍ଦ୍ୟତା, ସ୍ପାର୍ଦ୍ଧ୍ୟ
ଯଥା—ନିବେଶ । କୌଶଳ୍ୟ ଯଥା—ନିପୁଣ । ଅବରୋଧ ବା ବନ୍ଧନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ନବଦ୍ଧ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେ କରଣ ଯଥା—ନଘୀତ । ନୈକଟ୍ୟ ଯଥା—ନକଟ । ଅପମାନ, ଅନ୍ୟାସ୍ୱ, ଅଭ୍ୟାଗୁର ଯଥା—ନକୁଦ୍ଧ, ନକାର, ନଗୁଘ୍ରାତ । ଦେଖାଇବା ଯଥା—ନଦର୍ଶନ । ନବୃତ୍ତ ଯଥା—ନବୃତ୍ତ । ଅଞ୍ଜସ୍ୱ ଯଥା—ନଲସ୍ୱ । ଫେଙ୍ଗିବା, ଦେବା ଯଥା—ନକ୍ଷେପ । ଆପ୍ତେ ।]

୬ । (ନଷାଦ ସ୍ୱରର ସାଙ୍କେତିକ) ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତସ୍ୱର (ସା ରି ଗା ମା ପା ଧା ନି) ମଧ୍ୟରୁ ସପ୍ତମ ସ୍ୱର—

2. The abbreviation for 7th tone of the gamut of the Hindu music

ଦେ. ଅ (ନଞର୍ଥକ ସଂ. ଉପସର୍ଗ ନର୍)—

୧ । ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ନାହିଁ ଅର୍ଥରେ ଯୁକ୍ତ ଉପସର୍ଗ—1. Negative prefix attached to words corresponding to the Sanskrit prefix 'Nir')

(ଯଥା—ନଅଣ୍ଟା, ନଯାରମ୍ଭର, ନଅଂଶ, ନଖଣ୍ଡ, ନଯାଠିଆ, ନଯାଣିଆ, ନଦସ୍ୟା, ନଜୋରିଆ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । (କଚରିଆ; ସଂ. ନିବେଦନର ସାଙ୍କେତିକ) (ଅମୁକର) ନିବେଦନ ଏହି—2. (an abbreviation used by scribes for) This is the humble request of (so and so).

୩ । (କଚରିଆ; ସଂ. ନିବେଦକର ସାଙ୍କେତିକ)—

ନିବେଦକ—3. (abbreviation) Petitioner.

[ଦ୍ର—୨ୟ ଓ ୩ୟ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନୋଟ୍—ପତ୍ରର ଶେଷରେ ଲେଖକର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଏହା ଲେଖାଯାଏ, ଯଥା—

। ନ ।ଗୋପାଳର=ଗୋପାଳର ନିବେଦନ ଏହି (୨ୟ ଅର୍ଥ)

। ନ । ଗୋପାଳ = ଏ ପତ୍ରର ନିବେଦକ ଗୋପାଳ ଅଟେ (୩ୟ ଅର୍ଥ)

୪ । (କଚରିଆ; ସଂ. ନିବେଦନର ସାଙ୍କେତିକ)—

ନିବେଦନ—4. (abbreviation) Submission; humble request.

[ଦ୍ର—ପତ୍ରର ଅଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ କଚରିଆ ଓ କରଣୀ ଲେଖକମାନେ ନିବେଦନ ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ କେବଳ ଏହି ଅକ୍ଷରଟି ଲେଖନ୍ତି, ଯଥା—ଧର୍ମାବତାର ! । ନ । ର କାରଣ ଏହିକି:]

୫ । (କଚରିଆ; ସାଙ୍କେତିକ)—ନିଶାଣଦାର—

5. (abbreviation) Identifier.

୬ । (ଅନ୍ୟରୂପ'ଣି') ସମାପ୍ତ୍ୟର୍ଥକ ଅଦ୍ୟତନ ଅତୀତକାଳ ବୋଧକ କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର—

6. A particle used after a verb of the past perfect tense indicating completion.

ଯେବେ ଥରିଲେନ ଦବଶ୍ୟ ଅଲଙ୍ଘନ,
କରି ହିତ କରିବେ ମୋର ଅପଯନ। କୃଷ୍ଣସିଂହ. ସତ୍ୟାଭାମାର ବନ ।

୭ । (ଅଦ୍ୟତନ ଅତୀତ କାଳର କ୍ରିୟା ପରେ ଯୋଗ ହେବା ନିଶ୍ଚିତାର୍ଥସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ) ନିଶ୍ଚେ—

7. (A particle used after a verb of the past perfectt tense indicating certainty) Certainly.

ହେଲନ ଯେ ବୁଦ୍ଧର ଦଶନା ଏ ସତ୍ୟକ ରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ କଗୋପ ଚନ୍ଦ୍ର. ଚ ଗୀତ ।

୮ । (ତର୍କଶାର୍ଥକ) ବୋଧ ହୁଏ; ପର୍—

8. ("Added to a verb indicating probability) It seems; perhaps; probably.

କେଡେ ଦେବନ ଏବେ ପସ୍ପୋଧର ? ଉଷ. ସ୍ୱପ୍ନରେଖା ।

[ଦ୍ର—ଆଗାମ ଅର୍ଥ ସ୍ଥଳରେ ଅନ୍ୟରୂପ.'ଣି' ହୁଏ ।]

୯ । (ସଂ. ନହି) 'ନାହିଁ' ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣଗତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର, (ନଁ — ଅନ୍ୟରୂପ)—

9. (a negative particle joined to verbs in the past, present and future tenses, corresponding to the English abbreviation 'nt' in 'do'nt' (=do not), 'did'nt' (=did not), 'sha'nt' (=shall not)—Not

ଯଥା—ମୁଁ ଭାତ ଖାଇନି; ସେ ଘରକୁ ଯାଇନି, ସ୍ୱପ୍ନ ଆଉ ଆସିବନି ଇତ୍ୟାଦି)

ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ତର) ଅ—

(ବାଜିଗ୍ଭ, କଣ୍ଡଗ୍ଭ, ଘାଣ, ଦାଢ଼ି ଆଦି ମାତ ଜାତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ) ଭୂତକାଳ, ୧ମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ କ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ—Inflection used by low class illiterate people in the 1st person, singular, past tense.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ମୁଁ ଗଲି, ମୁଁ ଖାଇଲି ଇତ୍ୟାଦି କହନ୍ତି, ମାଝି ମାତ ଜାତିର ଲୋକେ ମୁଁ ଗନି, ମୁଁ ଖାଇନି ଇତ୍ୟାଦି କହନ୍ତି ।]

ନା ପ୍ରାଦେ. ଅ.—୧ । (ଯାଜପୁର) (କ)—ବାକ୍ୟଶେଷରେ 'ଣି' ନ ଓ ଟ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁରୋଧ ଓ ଅଳରେ ବ୍ୟବହୃତ—

1. (a particle used in imperative mood to denote pressing request) Will you please do (so and so).

(ଯଥା—ଅମୁକ କଷ୍ଟ ମତେ କହିନ=କହୁଛୁଟ ?)

(ଖ) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—2. (Interrogative) Will you not; wont you (do so and so)

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର; କଚରିଆ) (ନିବାସୀ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ)—ଅମୁକ ସ୍ଥାନର ନିବାସୀ—2. (An abbreviation used by scribes) Resident of.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ କଚରିଆ ଲେଖାଲମାନେ ସାଙ୍କନ୍ ସ୍ଥାନରେ ସେଇଁଘର । ସା । ଲେଖନ୍ତି, ସମ୍ବଲପୁରରେ ସେହିଘର ନିବାସୀ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ । ନ । ଲେଖାଯାଏ; ଯଥା—ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର । ନ । କଟକ=କଟକ ନିବାସୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ।]

୩ । (ଜଯପୁର) ଶିଶୁ ଓ ସାନପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ—

3. (Interjection) A term of endearment applied to children.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟରୂପ, ବାଳକାଙ୍କ ପ୍ରତି ନଜା ଓ ବାଳକଙ୍କ ପ୍ରତି ନଜା]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଃ—ସ. ଉପସର୍ଗ—ନଞର୍ଥକ ଉପସର୍ଗ—a negative particle meaning Not.
Nih (ନିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଁ - ଦେ. ଅ—ନି (ଦେଖ)
Niñ Ni (See)

ନିଅଂଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ନିରଂଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niamśa Niramśa etc (See)

ନିଅଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ନେମି=ପୃଥ୍ୱୀ; ଭୂମି; ସ୍ତା. ନେଇଁ)—
Niañ ୧ । ମୂଳଦୁଆ; ମାଟି ତଳେ ଥିବା ଘରର ମୂଳଦୁଆ—ଗୋଡ଼ା ଭିଟା 1. Foundation of a house or building.
ନିବ ୨ । ମୂଳଦୁଆର ଗଭୀରତା—
2 Depth of a foundation.
୩ । କାନ୍ଥର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଜମି ତଳୁ ଗଡ଼ା ହୋଇ ଥାଏ; ମୂଳଉତ୍ତ—3. Foundation of a wall.

ନିଅଁ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଖୋଲା ହୋଇଥିବା, ମୂଳଦୁଆକୁ ପୋତିସାରି ଭୂମିର
Niañ uṭhā (ṭhe)ibā ସତ୍ତ୍ୱନଠାରୁ ଉଚ୍ଚକୁ କାନ୍ଥ ଉଠାଇବା—ଭିତ ଉଠାନ To raise up a structure over the
ନୀବଁ ଉଠାନା ground level after filling up a foundation.

ନିଅଁ ଖୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘରର କାନ୍ଥ ଉଠାଇବା ପାଇ ଭୂଇଁ
Niañ kholibā ତଳେ ମୂଳଦୁଆ ଖୋଳିବା—1 To dig
ଗୋଡ଼ା a foundation for raising a pucca wall.
ନୀବଁ ଖୋଦନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥକ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
2. (figurative) To begin doing a certain thing.

ନିଅଁ ଜମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାନ୍ଥ ଆଦିକୁ ଶକ୍ତ କରିବା
Niañ jamā(me)ibā ପାଇଁ ମୂଳଉତ୍ତକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ସ୍ଥାପନ
ଗୋଡ଼ା ଜମାନ; ଗୋଡ଼ା ବାଁଧା କରିବା—1. To lay a firm
ନୀବଁ ଜମାନା foundation.

ନିଅଁ ଦେବା
ନିଅଁ ଯକା(କେ)ଇବା } — ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଅଁ ବାନ୍ଧିବା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଅବସ୍ଥାରେ ଥାକୁ
ଦୃଢ଼ରୂପେ କରିବା—2. (figurative) To begin a work on a firm footing.

ନିଅଁ ପୋତିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ମୂଳଦୁଆକୁ ଇଟା ପଥର
Niañ potibā ବା ମାଟିଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଭୂମି ସହିତ ସମତୁଲ
ଭିତ ପୁଂତା କରିବା—To fill up a foundation with
ନୀବଁ ଭରନା earth, brick or stones.
ନିଅଁ ଭରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଅଗୁ—ସ୍ତା. ବ —(ସ. ନିର୍ଗୁଣ)—ନିର୍ଗୁଣ (ଦେଖ)
Niagu Nirguṇa (See)
ନିଅଗୁ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ନାମ ବୋଲଉଛ ।
ସ୍ତା. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା ।

ନିଅଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ.—ନିହଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Niaṅgī Nihaṅga (See)
ବଃ। ନିଅଙ୍ଗୀ ମଠ; ଗୋଟିଏ ମହନ୍ତ ନାଗପୁଣ ପଲେ ତାଙ୍କ ଚେଲ ଗାଦିରେ ବସନ୍ତ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନିଅଣ—ସ୍ତା. (ଇତର) ବ.—ନିହଣ (ଦେଖ)
Niaṇa Nihaṇa (See)

ନିଅଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଅନଟନ)—ଅନଟନ; ଅଭାବ—
Niaṇṭa Want; insufficience.
ଅନାଟ **ନଘଟତୀ** ବିଣ.—୧ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1 Beset with want.
୨ । ନିଅଣ୍ଟ; ଅସଥେଷ୍ଟ (ବସ୍ତୁ)—Insufficient.
ଶତ ପ୍ରାସ୍ତ୍ରି ଜଲେ ହେଉ ଥିଲ ଦୋଷକୁ ତାହା ନିଅଣ୍ଟ ;
ବ୍ରଧାନ.ଅ. ଯସାତ ।

ନିଅଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନିଅଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Niaṇṭiā Niaṇṭa (See)

ନି ଅନଳ ତେଜା—ସ୍ତା.ବିଣ.—ଯାହା ଅଗ୍ନି ପରି ତେଜୋ ବିଶିଷ୍ଟ ନୁହେଁ—
Ni anala tejā Not having the lustre of fire.
ଅନଳ ପବ୍ୱ ବରଣ ନି ଅନଳ ତେଜା ପ୍ରାଚୀ ବୃନ୍ଦନରୂପଣ ଟୀକା

ନିଅପରାଧ—ସ୍ତା. ବିଣ (ସ. ନିରପରାଧ)—ନିରପରାଧ (ଦେଖ)
Niaparādha Niraparādha (See)
(ନି ଅପ୍ତାଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନି ଅପରାଧେ ଦୋହ ଚନ୍ତୁ,
ଏ ମୋର ଚରେ ଗରୁ ଜୁନ୍ତୁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ବି—ଅପରାଧର ଅଭାବ—Absence of any offence.

ନି ଅପରାଧୀ—ସ୍ତା. ବିଣ. —ନିରପରାଧ (ଦେଖ)—
Ni aparādhī Niraparādha (See)
(ନି ଅପ୍ତାଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଅପରାଧୀ ମଁ ଭାଡ଼ାଉ,
ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମେ କଲ ଚରସ୍ତାର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ନିଅରୁଣ—ସ୍ତା. ବିଣ.—ଯାହା ଈଷତ୍ ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ—
Niaruṇa Not light red.
ଅନଳ ପବ୍ୱ ବରଣେ ନିଅରୁଣ ଭାନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦନରୂପଣ ଗୀତା

ନିଅଳସ—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ—ନିରଳସ (ଦେଖ)—
Niaḷasa Niraḷasa (See)
(ନି ଅଳସା, ନି ଅଳସିଆ, ନି ଅଳସୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନି ଅଳସୀ, ନି ଅଳସୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଅହଂକାର—ସ୍ତା. ବିଣ.—ନିରହଂକାର (ଦେଖ)—
Niahaṁkāra Nirahaṁkāra (See)
(ନି ଅହଂକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ତା. ଧାତୁ)—୧ । ନେବା—1. Taking
Niā ୨ । ଖରଦ କରିବା—2 Purchasing.
ନେଓୟା, ନେଓୟା **ନେନା** ୩ । (ସ. ଲାଜା)—ଲିଅ; ଖଇ—
ଖୈ **ନାବା** 3 Fried paddy

ନିଆ ଅଣା—ଦେ. ବ.—(ସ. ନୟନ + ଆନୟନ)—ନେବା ଆଣିବା;
Niā aṇā ନେ ଆଣ—Acts of taking and bringing.
ନେଓୟା ଆନା **ନେନା ନାନା**
(ନି ଆଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଆଇବା—ଦେ.କି. (ସ. ମା ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ) (ନେବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; The causative form of 'Nebā')—
ଲଓୟାନ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନେବା—To cause to be taken by
ଲିୱାନା another

ଏ କାହାରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ବସ୍ତ୍ର ନଅଇଲ,
ସ୍ତୋଧନ ସଭା ମଧ୍ୟରେ ପଠାଇଲ କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ବନ

ନଆଁ—ଦେ.ବ. (ସ. ଅଗ୍ନି ର ଅପଭ୍ରଂଶରୂପ ଗ୍ନି ଅ, ଗ୍ନି ଅରୁ ନଅଁ, ନଆଁ)-
Niāñ ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
ଆଗୁନ ୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥା—
ଆଗ 2. Burnt or spoiled condition
ଯଥା—(ଚୋ ମୁହଁରେ ନଆଁ)
୩ । କ୍ରୋଧାଗ୍ନି—3. Anger (compared with fire).
୪ । କଳାଦାଗ୍ନି—4. Fiery dispute.
୫ । କ୍ଷୁଧାଗ୍ନି—5. Very acute hunger
୬ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟରୁ ଉଠିବା ଅଭିଶାପ—
6. Imprecations uttered by an oppressed person.
୭ । ଅଶାନ୍ତି—7. Want of tranquility.
୮ । ସର୍ବନାଶ—8 Ruin
୯ । ଚିତାଗ୍ନି—9. Cremation fire.
ବଣ—୧ । ଅଗ୍ନିପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ—1. Fiery
୨ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—2. Angry.
ଯୁଧିଷ୍ଠିର ନଅଁ ହୋଇଣ ଯୁଦ୍ଧ ଜାଣ
ବଳ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଲ ଉଗ୍ରୀ ହେଲ ସଣ୍ଡ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।
୩ । ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ—3. Burnt.
୪ । ଉତ୍ତପ୍ତ—4. Heated.
୫ । ଉତ୍ତେଜିତ—5. Irritated.
୬ । (ଗାଳଟରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଷ୍ଟ—
6. Ruined; utterly spoiled.

ନଆଁ ଅଟା—ଦେ. ବ. (ସ. ଅଗ୍ନିକୁକ୍କୁଟ)—ଏଆଁ ଦେବା ଜନ୍ମରେ କ୍ଷମା
Niāñ aṭā ବହୁକାଳ ନଅଁକୁ ରଖିବା ଜନ୍ମରେ କ୍ଷମାଯୋଗ ଦାଦ୍ୟ
ଖଡ଼େର ବଡ଼ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ବଳା ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବା ବେଣୀ; ବତ୍ତିଆ—
ଲୁକାରି, ଲୁଆଟା A plait of straw in which fire is maintained for lighting cigars or for preserving fire for some time.

ନଆଁ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଗ୍ନିର ଶିଖା ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିବା; ଶିଖା
Niāñ uṭhibā ଉପରକୁ ଉଠିବା—1. Blazing of
ଆଗୁନ ଉଠା fire.
ଆଗ ଉଠନା ୨ । କ୍ରୋଧାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା—
2. Becoming fiery with anger.
୩ । କ୍ଷୁଧାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା—
3. Feeling of extreme hunger.
୪ । ଅଭିଶାପାଗ୍ନି ଉଠିବା; ମୁଖରୁ ଅଭିଶାପ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବା—
4. Imprecation uttered by the mouth.

ନଆଁ ଉମ୍ଭେଇ—ଦେ. ବ—ନଆଁ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଉତ୍ତପ୍ତ-
Niāñ umbhei ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ରର ପଲ୍ଲମ—Fire-pan; brazier.
ଆଗୁନର ଖୁରି . ଅଙ୍ଗୀଠୀ

ନଆଁ କରିବା—ଦେ. କି—ନଆଁ ଜଳାଇବା (ଦେଖ)
Niāñ karibā Niāñ jalāibā (See)

ନଆଁ କାଠି(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ ଦଅସିଲ କାଠି—
Niāñ kāṭhi(ṛdhi) Match-stick.
(ନଅ ଖାଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ସେଡ଼ି ଦେସଲାଇ କାଠିର ମୁନରୁ ଆଡ଼ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠରେ ଥିବା
ଦୀୟାସଲାଇ ଗାତରେ ମନ୍ଥିଲା ପରି ଘଷିଲେ ନଆଁ ବାହାରେ;
ଅଟ୍ଟି—A pointed stick which, when turned over another bit of flat wood, produces fire by friction; firestick.

ନଆଁ ଖଡ଼କା—ଦେ. ବ—୧ । ନଆଁ କାଠି (ଦେଖ)
Niāñ khaṛdikā 1. Niāñ kāṭhi (See)
୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ ଧାତୁର କାଠି—2 A heated poker.
ବଣ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ରାଗରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ; ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—
(figurative) Very angry

ନଆଁ ଖପର୍—ଦେ. ବଣ—ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—
Niāñ khaparā Very angry; enraged.
ଆଗୁନଖୋଲା, ଆଗୁନଖପରା ବ—ନଆଁ ଉତ୍ସେଇରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
ଆଗବଖୁଲା ହାଣ୍ଡିର ଭଙ୍ଗା ଖଣ୍ଡ—A broken part of an earthen pot used as brazier.

ନଆଁ ଖସି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —ହଠାତ୍ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା-
Niāñ khasi paṛdibā Being frightened or alarmed.
(ବଦରୁ ନଆଁ ଖସି ପଡ଼ିବା, ଶୁଦ୍ଧରୁ ନଆଁ ଖସି ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଆଁ ଖାଇ ଅଙ୍ଗାର ହଗିବା—ଦେ. କି. (ନ୍ୟାସୂ)—୧ । ଯେଉଁ ପର
Niāñ khāi aṅgāra hagibā କାମ କରିବ ସେହିପରି ଫଳ
(ନଅଁ ଗିଳି ଅଙ୍ଗାର ହଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଇବା—1. To reap
ଆଗ ଖାଲା ଅଙ୍ଗାର ହଗନା the fruit of one's actions.
'As you sow so you reap'
୨ । ସାଦ୍ଧସିକ ବ୍ୟକ୍ତିସୁଲଭ ବା ଅସାଧାରଣ କର୍ମ କରି
ଯଶସ୍ୱୀ ହେବା ବା ଉହିଁରୁ ନିରାପଦରେ ଉତ୍ତୁର ଯିବା—
2 To do an uncommon or hazardous act and to come out of it successful or safe.

ନଆଁ ଖୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—1. A piece of
Niāñ khuṇṭā lighted wood; firebrand.
୨ । ଲୌହଶଳାକା କାଠି—2. A poker.

ନଆଁ ଗିଳା—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ—୧ । ଘୋର ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ଗାଲୁଆ—
Niāñ gilā 1. Downright liar; impudent liar.
(ନଅଁ ଗିଳି—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉଦ୍ଧତ; ବାଦାଘିଆ—
ଡାହାମିଥ୍ୟାବାଦୀ 2 Boastful; bragging.
ଲାଲବୁଜଝକଡ଼ ୩ । ଦୁଃସାହସିକ—3. Foolhardy.

ନଆଁ ଗିଳିବା—ଦେ. କି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଘୋର ମିଥ୍ୟାକଥା କହିବା—
Niāñ gilibā To speak a downright lie.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଆଁ ଜଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଠ, କୁଣ୍ଡା, କୋଇଲାଆଦି ଜଳାଇ ଅଗ୍ନି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—(ନିଆଁ ଜାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Niāñ jaḷā(ḷe)ibā To set ablaze; to get up a blazing fire.
ଆଗୁନ ଜଳାନ **आग लगाना**

ନିଆଁ ଜଳିବା—ଦେ. ବି (ସ. ଅଗ୍ନି + ଜ୍ୱଳନ)—୧। ଶିଖାସହ ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱଳିବା—1. Bursting into a blaze or flame; the burning of a fire.
ଆଗୁନ ଜଳା **आग जलना**
୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ ବା ଅସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—2. (figurative) The state of wrath or discontent.

ନିଆଁ ଝାଡ଼ିବା··ଦେ. କ୍ରି—ଚକମକି ପଥରରୁ ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—To produce sparks from flint stone
ଆଗୁନଝାଡ଼ା **आग झाड़नी**

ନିଆଁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ନିଆଁ ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Niāñ debā 1. Niāñ lagāibā (See)
ଆଗୁନ ଦେଓୟା **आग देना**
୨। ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବରେ ଅଗ୍ନି ସଯୋଗ କରିବା; ମୁଖାଗ୍ନି ଦେବା—2. To set fire to the dead body on the funeral pyre.

ନିଆଁ ଧର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଅଗ୍ନି ସଯୋଗ କର ଜଳାଇବା—
Niāñ dharā(re)ibā To set fire to; to ignite.
ଆଗୁନ ଧରାନ **आग जलाना; आग छुलाना**

ନିଆଁ ଧରିବା—ଦେ. ବି.—ନିଆଁ ଲାଗିବା (ଦେଖ)
Niāñ dharibā Niāṅ lāgibā (See)
ଆଗୁନ ଧରା; **आग छुना**
ଦେ. କ୍ରି. ଅଗ୍ନି ସଯୋଗରେ ଜଳିବା—To be ignited; to catch fire.

ନିଆଁ ଧୂଆଁ ଉଠିଯିବା—ଦେ. ବି—୧। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Niāñdhūāñ uṭhijibā 1. To be completely spoiled or destroyed.
आगलगजाना
ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ହେବା **आग मोलहोना**
୨। ଜିନିସର ଦର ଅତି ବେଶି ହେବା—2. A commodity becoming very dear.

ନିଆଁ ନଥାଇ ଧୂଆଁ—ଦେ (ନ୍ୟାସୂ)—୧। କାରଣ ନ ଥାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିବା ରୂପ ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର—
Niāñ nathāi dhūāñ 1. An improbable thing; like smoke coming out from a place having no fire.
ବିନାଆଗୁନେ ଧୂଆଁ
୨। ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ସୂଚନା ନ ଥାଇ ହଠାତ୍ ଘଟିବା ଘଟଣା—2. The happening of an event without any previous indication.

ନିଆଁ ପଥର—ଦେ. ବି—ଝକମକି (ଦେଖ)
Niāñ pathara Jhakamaki (See)

ବାଉଦ ଗଡ଼ ଗୁଡା ଭାର ଭାର
ଉଷ୍ଟକ କାମ୍ବକ ନିଆଁ ନଥର । ଚୁଳନାଥ. ସମୟ ତରଙ୍ଗ ।

ନିଆଁ ପାଣି—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇଟି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ; ଅଗ୍ନି ଓ ଜଳ—Fire and water, the two necessary materials for cooking.
Niāñ pāṇi
ଆଗୁନ ଜଳ; **आगपानी**

ନିଆଁପାଣି ଅଟକ—ଦେ. ବ—ଜାତିରୁ ବା ସମାଜରୁ ଏକଘରିଆ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ (ନିଆଁପାଣି ବନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୂଅ ବା ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ନେବା ଓ ଚାଲୁ କେହ ରାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନିଆଁ ଦେବା ବନ୍ଦ କରିଦିବା—Stoppage of the use of water of the village well or tank and of the giving of fire for domestic use to an excommunicated person.
Niāñ pāṇi aṭaka
ଜାତେ ଠେକୋ କରା **आग पानी बंद**

ନିଆ ପୁଆ ଆଁ)—ଦେ. ବି (ସ. ପ୍ରାପଣ)—ଅଗ୍ନି ନିକଟରେ ବସି ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତାପ ଗ୍ରହଣ—Warming one's self before a fire.
Niāñpuā(āñ)
ଆଗୁନ ପୋୟାନ; **आग तापना**

ଦାଣ୍ଡ ବଡ଼ା ବଉଡ଼ ନିଆଁପୂଅଁରେ ଯାଏ—ଉତ୍ତ ।

ନିଆଁପେ ଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦିଆସିଲି ବାକ୍ସ—
Niāñ perḍi Match box.
(ନିଆଁ ପେଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ପୋଇ(ଇଁ)ବା—ଦେ. ବି (ସ. ପ୍ରାପଣ)—ନିଆଁ ପାଖରେ ବସି ଶରୀରକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—
Niāñ poi(iñ)bā
ଆଗୁନ୍ ପୋୟାନ; **आग तापना**
To warm one's self before a fire; to bask at a genial fire.
(ନିଆଁ ପୁଆଁଇବା; ନିଆଁ ପୁଏଁଇବା; ନିଆଁ ପ୍ୱାଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ବଡ଼(ଡ଼ି)ଆ—ଦେ. ବ—ନିଆଁ ଅଟା (ଦେଖ)
Niāñ bar̤di (r̤dhi)ā Niāṅ aṭā (See)
(ନିଆଁ ବଡ଼; ନିଆଁ ବଢ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ବରଷିବା—ଦେ. ବ—୧। ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅନୁଭୂତ ହେବା—
Niāñ barashibā 1. A feeling of extreme heat.
ଆଗୁନ ବୃଷ୍ଟି ହଓଆ; **आगबरषना**
୨। ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପବନ ବହିବା—2. The blowing of very hot wind.
(ନିଆଁ ଛୁଣ୍ଡିବା, ନିଆଁ ଛୁଣ୍ଡି ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)—

ନିଆଁ ବାଣ—ଦେ. ବିଶ—୧। ଅଗ୍ନି ଶର୍ମା; କ୍ରୋଧରେ ଜଳୁଥିବା—
Niāṅ bāṇa 1. Fired with anger.
ଅଗ୍ନିଶର୍ମା; **आगबाण, आग बबुला**
୨। କ୍ରୋଧନ ସ୍ୱଭାବ—2. Of fiery temper.

ନିଆଁବାଣ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ ହେତୁରୁ ଦେହରେ ନିଆଁ ଲଗିଲା ପରି ବିବେକଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହେବା—To be maddened with rage.
Niāṅ bāṇa hebā
ଜଳେ ଆଗୁନ ହଓୟା **आगबबुलाहोना**

ନିଆଁ ରଡ଼—ଦେ. ବ—(ଗାଳ ବା ବରଣ୍ଡାରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Niāṅ raṛda ୧। ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିଖଣ୍ଡ ପରି ଉତ୍ତେଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Any irrascible person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି ଖଣ୍ଡ ପର ଅଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
2. Anything incapable of being eaten.
[ଦ୍ର—ଗାଳ ଯଥା— ସେ ନଆଁ ରଡ଼କୁ ମୁଁ କଥା କହେ ନାହିଁ । ବରକ୍ତ ଯଥା—ମୁଁ ନିଆଁରଡ଼ ଖାଇବି ।]

ନଆଁରେ ମୁତିବା—ଦେ. କି (ଜାଣି ଶୁଣି ନଜେ କୌଣସି ଦୋଷ କରି ନ ଥିଲେ ଅପମାନପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାରେ ଆଗୁନେ ମୂତା; **आगमे मुतना** ବ୍ୟବହୃତ)—କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ସମାନ ଅଧିକାର ବା ଅନୁଗ୍ରହ ନ ପାଇବା ଭଳ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To seem to have done something for which a person does not get the treatment which is meted out to others.
(ଯଥା—ତୁମେ ସମସ୍ତେ କିଛି ଖାଇଲ, ଆମେ ପର ନିଆଁରେ ମୁତିଥିଲୁ ଆମକୁ କାହିଁକି ମିଳିବ ?)
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ନିଆଁ ଉପରେ ପ୍ରସ୍ରାବ କଲେ ଲୋକର ପ୍ରସ୍ରାବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ବ୍ରଣ ହୁଏ ଓ ଲିଙ୍ଗ ଫୁଲିଯାଏ ।]

ନଆଁଲ(ଲା)ଗା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପୋଡ଼ା; ଦଗ୍ଧ—1. Burnt.
Niāñ la(lā)gā ୨ । (ଗାଳ ବିଶେଷ) ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ—
आगलगाहुआ 2. Consumed by fire.
(ନିଆଁନଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ; ମନ୍ଦ—
(ନିଆଁଲଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Cursed; damned.
ଏ ନଆଁଲଗା ଘରେ ରହିବ ନାହିଁ, ବି, ଭାତଖାଲା ମାଡ଼ ସହିତ ନାହିଁ—ଉଗ ।

୪ । ଗୃହଦାହକ—4. Incendiary

ଦେ. ବି—ଗୃହାଦିରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଯୋଗ କରିବା ଅପରାଧ—
Arson; incendiarism.

ନଆଁ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । କୁଣ୍ଡା କାଠି ଆଦିକୁ ଜଳାଇବା—
Niāñ lagā(ge)ibā 1. To light a fire; to ignite.
आग लगाना ୨ । ଗୃହ ଆଦିରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଯୋଗ କରିବା—
2. To set fire to; to set on fire.
[ଦ୍ର—ବାଣରେ, ତୋପରେ, ବନ୍ଧୁକରେ, ଚୁଲ୍ଲିରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୩ । ପୋଡ଼ିବା—3. To burn
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାରରେ ବିବାଦ ବହ୍ନି ଜ୍ୱଳାଇବା—4. (figurative) To cause unrest in another's family.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘୋର ବିପଦ୍ଭବ ବା ଜଞ୍ଜାଳର ସୃଷ୍ଟି କରିବା—5. To cause confusion and ado
୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—
6. (figurative) To cause ruin.

ନଆଁ ଲଗିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଅଗ୍ନିସାତ୍ ହେବା—
Niāñ lāgibā 1. Being on fire.
ଆଗୁନ ଲାଗା ୨ । ଦଗ୍ଧ ହେବା—2. Being burnt.
आग लगना ୩ । ଜଳିବା—3. Bursting into a blaze;
(ନଆଁ ଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) being lighted; catching fire.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଶାନ୍ତି ବା ବିବାଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—
4. (figurative) The creation of dissension, unrest or consternation.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଶେଷ ଉଦ୍ବେଗ ଜାତ ହେବା—
5. (figurative) The state of great anxiety.

ନଆଁ ଲିଭା(ଭେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅଗ୍ନି ନିର୍ବାପଣ କରିବା—
Niāñ libhā(bhe)ibā To put out a fire; to extinguish a fire.
ଆଗୁନ ନିବାନ
आग बुझाना
[ନଆଁ ନିଭା(ଭେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନଆଁ ଲିଭାଳି—ଦେ. ବି—ଘରେ ଲାଗିଥିବା ନଆଁକୁ ଯେଉଁମାନେ ନିଭାନ୍ତି—
Niāñ libhāli Persons who put outa fire when a house is on fire.

ନଆଁ ଲିଭିବା—ଦେ. ବି—ଅଗ୍ନି ନିର୍ବାପିତ ହେବା; ଅଗ୍ନିର ନିର୍ବାପଣ—
Niāñ libhibā A fire being extinguished the extinction of a fire.
ଆଗୁନ ନିବା
आग झंवाना
(ନଆଁ ନିଭିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଆଁଲୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅଗ୍ନି + ଜ୍ୱାଳା)—ଚୁଲିରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବା ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ନଆଁ ଆଣିବା ପାଇଁ ପୋୟାଳେର ମୁଡ଼ା ବ୍ୟବହୃତ କୁଣ୍ଡାର ପୁଳା—A doubled up bunch of straw used in igniting an oven or lighting a fire.
ଲୁକୋଠା

ନଆଁ ହୁଲା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅଗ୍ନି + ଜ୍ୱାଳା)—କୁଣ୍ଡା, ନଡ଼ଆପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଜଳୁଥିବା ଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଲମ୍ବ ଗୁଚ୍ଛ; ଜ୍ୱାଳା—
ଆଗୁନର ଆଠୀ **लुआठा** Burning faggot.

ନଆଁ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ନଆଁବାଣ ହେବା (ଦେଖ)
Niāñ hebā Niāñbāṇa hebā (See)
ଅଗୁନ ହଓଆ ଜ୍ୱରଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ଓ ଅନ୍ତର ମନ୍ଦାଗ୍ନି
आग होना ଥାଇଁରେ ରଥଚକ୍ର ଚୋଖେ ଦେଖେ ନଆଁ ।
କୃଷ୍ଣଦିବ୍ୟ. ମହାଭାରତ ଶ୍ଲୋକ ।

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା—
2. To become very hot.

ନଆ ଚଲା—ଦେ. ବି—ଖାଇ ଚଲା (ଦେଖ)
Niā chalā Khai chalā (See)
(ନଆ ଛଡ଼ା; ନଆଃଙ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଆଛା(ଚ୍ଛା)—ଦେ. ବିଣ—ଅନୁତ୍ତମ; ମନ୍ଦ—
Niāchhā(chchhā) Not good; bad.

ନଆଜ—ବୈବେ. ବି (ଫା. ଲଦାଜ୍)—୧ । ଲଦାଜ; ଅନ୍ଦାଜ; ଅନୁମାନ—
Niāja 1. Tentative estimate; guess.
ନେହାଜ ୨ । ସ୍ମରଣ—2. Recollection
लिहाज ୩ । ଢେଜ; ଶିଥଲ; ମନୋଯୋଗ—3. Attention.
୪ । ଗୁଡ଼ା ବା ଲୁଚ—
4. Appraisement of produce.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ବିବେଚନା—5. Consideration.

ନଅଜବା—ଦେ. କି—ଅନାଡ଼ କରିବା
Niājibā To make a tentative estimate

ନଅଡ଼—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିରନ୍ତର୍ଗଳ)—ସମ୍ମୁଖ—
Niārda Front.
ନିଅଡ଼ ବିଣ—୧ । ନିରନ୍ତର୍ଗଳ; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—1. In front.
ନିଅର ୨ । (ସଂ. ନିକଟ) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
2. Adjacent; near; contiguous.

ନଅଣ—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିବଣ (ଦେଶ)
Niāṇa 1. Nibaṇa (See)
୨ । (ସଂ. ନୟନ) ନେଣ; ନେବା—2. Taking.
୩ । (ସଂ. ନୟନ + ଆନୟନ) ନେ ଆଣ;ନେବା ଓ ଆଣିବା—
3. Taking and bringing.

ନଅ ଦଅ—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନେବା ଓ ଦେବା କର୍ମ; ନେଣ ଦେଣ—
Niā diā 1. Taking and giving.
ନେଓୟାଦେଓୟା ୨ । ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—
ଲେନାଦେନା 2. Giving and receiving.
୩ । ବେପାର—3. Transaction.
୪ । ବେପାର; ବଣିଜ—4. Trade.

ନଅମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ନୟାମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Niāma (etc) Niyāma etc (See).

ନଅମତ—ବୈଦେ. କ୍ରି (ଅ.)—ଉତ୍ତମ, ଅମୂଲ୍ୟ ଓ ଅଲଭ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
Niāmat Any good and priceless thing which is
ନିୟାମତ ନିଅମତ not easily available.

ନଅମି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ଓ ବିଣ—ନୟାମି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Niāmi (etc) Niyāmi etc (See)

ନଅୟ—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. ନ୍ୟାୟ)—ନ୍ୟାୟ (ଦେଶ)
Niāya ନିଅାଇ Nyāya (See)

ନଅୟୁଧ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିରାୟୁଧ)—ନିରାୟୁଧ (ଦେଶ)
Niayudha Nirāyudha (See)

ନଅର—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ନିକଟ; ଗ୍ରା. ନିଅିଅର) —୧ । ପୃଥକ୍—
Niārā 1. Separate.
ନ୍ୟାର, ନଅର, ଆଲାଦା ୨ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—2 Distinct.
୩ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ—3. Different.
୪ । ପୃଥଗନ୍ନ ଓ ପୃଥଗ୍‌ବାସ ଦେବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
ନଆରା, ନିଆରା 4. Separated in mess and lodging.

ନଅରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଯାଜପୁର) ବି—ଯାଜପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱରର ମାଛଧରା କେଉଟଜାତିବିଶେଷ—
Niāri A caste of fishermen in Jajpur and Balasore.

ନଅଲି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବମଲ୍ଲିକା; ଗ୍ରା. ଓମାଲଅ)—୧ । ବଣମଲ୍ଲି -
Niāli 1. Jasminum Arborescens.
ନେୟାଳୀ ନେବାରି [ଟ—ଏହା ମଲ୍ଲିକାଦି ବର୍ଗର ବନ୍ୟଝୁଟ, ଏହି ଗଛ ସିଧା ଓ ଡେଙ୍ଗା, ପତ୍ର ପର୍ଣ୍ଣପ୍ରାନ ଓ ସଂ· ନାମ—ସପ୍ତକା, ନବମାଳିକା, ନବମଲ୍ଲିକା ଅଣ୍ଡାକାର ଫୁଲରେ ୭ ଗୋଟି ପାଖୁଡ଼ା ଥାଏ; ମୂଳ ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଫୁଲ ବସନ୍ତରେ ଫୁଟେ ।]

୨ । ବନ୍ଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଡ଼ରେ ବାନ୍ଧିବା ଶିକୁଳି—
2 Chain attached to the legs of prisoners; shackles.

ନଅଲୀ ସୂତା—ଦେ. ବି—କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ; ଗୋପ—
Niāli sūtā A kind of necklace; neck chain.

ନଅଶ(ଶା)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିରାଶ)—ନିରାଶ; ଆଶାଘ୍ନନ—
Niāśa'śā) Hopeless; desperate.
ନିଅରୋସା, ନିଅରୋସ ବି.—ନୈରାଶ୍ୟ—
Hopelessness.

ନଅଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିରାଶ) —୧ । ଆଶା ନ ରଖିବା—
Niāśibā 1. To give up hope.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିରାଶ କରିବା—
2. To shatter al hoples.

ନଅଶ୍ରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିରାଶ୍ରୟ)—ନିରାଶ୍ରୟ—
Niāśri (ନଅଶ୍ରିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Helpless; shelterless.

ନଇମା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିମେଷ)—ନିମେଷ; ମୁହୂର୍ତ୍ତ—
Ni-imā One moment.
ନିମିଷ ନିମିଖ

ନଉଁ(ଉ)ଛଣା—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ (ସଂ. ମାତ; ନିକୃଷ୍ଟ)—
Niuñ(u)chhaṇā ୧ । ତୁଚ୍ଛ; ଘୃଣ; ଘୃଣ୍ୟ—Dispicable.
ନଉଁଛୁଣା, ନୁଉଁଛୁଣା, ନୁଉଁଛୁଣା } ଅନ୍ୟରୂପ ଏ ଗୋବଦରର କାଁଭା ପିଠାର ନଉଛୁଣା—ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଜ୍ଞ
୨ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—
(ନଉଁଛୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Unnecessary.
ନୀଚ ୩ । (ଗାଳିବିଶେଷ) ମନପ୍ରକୃତ୍ତବଶିଷ୍ଟ; ଘୃଣପ୍ରକୃତ୍ତକ—
ନୀଚ 3. Bad; evil; exceptionally bad.

ନଉଁ(ଉ)ଚ୍ଛ(ଚ୍ଛେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିମଞ୍ଛନ;)—
Niuñ(u)chhā(chhe)ibā ୧ । ବନ୍ଦାଇବା; ବନ୍ଦାପନାକରିବା-
ନଉଁ(ଉ)ଶ୍ଚଳବା, ନଉଁ(ଉ)ଛିବା, ନଉଁଛିବା, ନଉଁ(ଉ)ଶ୍ଚଳବା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. To salute or adore by waving a light before a new comer or guest.
ନିର୍ଜ୍ଞାନ, ନିଛାନ ବନଜ ନଉଁଶ୍ଚଳ କରି ଓଞ୍ଜନ ନଉଁଶ୍ଚଳବାରେ ନେଙ୍ଗେ।
ନିଚ୍ଛାବରକରନା ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ଚଶବଲାସ ।
୨ । ନବାଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଆଗରେ ଥାଳରେ ଗଣ୍ଡିଏ ଅନ୍ନ ଧରି ବନ୍ଦାପନା କରିବା
2. To salute a new comer guest or a bride or bridegroom by formally presenting some boiled rice in a plate.
୩ । ପ୍ରଣାମ କରିବା—
3 To make salutation or obeisance.
୪ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ରୋଗୀର ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା ଅଶୁଭ ନିବାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ ଧନ ବା ଅଳଙ ଟ୍

Digitized by srujanika@gmail.com

କୁଆଇଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ ହେଲେ ବା ରୋଗ ଉପଶାନ୍ତ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ଧନରତ୍ନାଦି ବା ଉତ୍ସର୍ଜିତ ମୂଲ୍ୟର ରୋଗ ଆଦି କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା; ପାଣି ଛଡ଼ାଇବା—

4. To set apart some money or ornament to a Diety by touching the head of a patient with it and making a vow that it will be offered to the Deity if the patient comes round.

ନଉଁ(ଉ)ଛଣି(ଲି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର୍ମ୍ମଞ୍ଜନ)—୧ । ବନ୍ଦନା—

Niuñ(u)chhāṇi(li) 1. Act of adoration.

(ନଉଁଛଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନମନ ଦେଖିଲ ତା ଚରଣ ଉଳ ନଉଁଛଣ ଉଳ ଦେବ ।

ନିଛନୀ, ନିଛୁନୀ କାଶୀଖଣ୍ଡ. ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ୬୩ ଗୀତ ।

ନିଛାବର, ନେଉଚ୍ଛାଉରି ୨ । ସ୍ତୁତି—2. Salutation.

ତୋହ୍ମର ଯଜ୍ଞ ବାଳେ ନିତ
ତୋ ପାଦେ କଲ ନଉଁଛନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୩ । ପୂଜା—3. Worshipping.

୪ । ଆରତି; ବନ୍ଦାପନା—4. Act of showing respect by waving a light before a guest.

ପଦ ହସନେ ପରସ୍ପର
ନତ୍ୟେ କରନ୍ତି ନଉଛନ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

୫ । ଆଶୀର୍ବାଦ—5. Benediction.

୬ । ସାଦର ସମ୍ଭାଷଣ—

6. Congratulation; welcome.

୭ । ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉପହାର; ଦେୟୀ—

7. Present given as a token of respect.

୮ । ରୋଗୀ ଆଦଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ବା ଦେହରେ ଛୁଆଇଁ କୌଣସି ଧନ ବା ଅଳଙ୍କାରକୁ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ବା ମାନସିକ କରିବା—9. The setting apart of a sum of money or ornament for being offered to a Deity in case the patient come's round, by touching the head of a patient with it.

ନଉଁ(ଉ)ଛୁଲ—ଦେ. ବି—ନଉଁଛଣି (ଦେଖ)

Niuñ(u)chhāla Niuñchhāṇi (See)

ନଉଛଳ ଦେଇ ପତ୍ରଣ ମଣାଇ ଏଣ୍ଡୁ ବ ଶ୍ରୀ ପତରେ । ଉଷ, ଲବଣ୍ୟବତୀ

ନଉଁ(ଉ)ଛୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନର୍ମ୍ମଞ୍ଜନ)—୧ । ମୁଗ୍ଧ ହେବା—

Niuñ(u)chhi jibā 1. To be charmed.

ନିଛା, ନିଛୁନୀ ଲଓୟା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଲ୍ୟାଣ କରିବା;

ନିଛାବର ହୋନା ନୁଚ୍ଛୁ ଯିବା—2. To pour benedictions

(ନୁଚ୍ଛୁଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) on a person.

୩ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅମଙ୍ଗଳ କଥାକର ଉପରେ ପଡ଼ୁ ବୋଲି କହୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା—3. To wish good luck to a child by invoking blessings on the child and by invoking the child's evil on the speaker's own head.

ନଉଁତା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନମନ୍ତ୍ରଣ)—

Niuñtā ୧ । ବବାହାଦି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଭୋଜ (ସହିତ

ନିଉଁତା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନାର୍ଥ ନମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ);

ନେବତା, ନେଯାତା ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପିଠା—1. Feast given on the occasion of family ceremonies.

୨ । ପାରିବାରିକ ଉତ୍ସବ (ବବାହ, ବ୍ରତ, କର୍ଣ୍ଣବେଧ ଆଦି)—

2. Family festivals.

ନଉଚ୍ଛାହା(ହି)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିରୁତ୍ସାହ) —ନିରୁତ୍ସାହ (ଦେଖ)

Niuchchhāhā(hi) Nirutsāha (See)

ନଉଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଉଁଛୁଇବା (ଦେଖ)

Niuñchhā(ñchhe)ibā Niuñchhāibā (See)

ନଉଞ୍ଚାଳବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନ୍ୟୂନ କରି ତୁଳନା କରିବା—

ନଉଞ୍ଚିବ । } 2. To find a thing inferior after comparision.

ବଦନରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ପଣ ପତ୍ର ନଉଞ୍ଚଇବା
ବଦନରେ ଏହା ଉକ୍ତି କ ଥାନ କ ଲକ୍ଷ ଦେବା ।

ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନଉଞ୍ଚାଣି(ଳି)—ଦେ. ବି—ନଉଁଛଣି (ଦେଖ)

Niuñchhāṇi(li) Niuñchhāṇi (See)

ନଉଟନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନାମ)—

Niuṭan ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ—

ନିଉଟନ Sir Isac Newton, the celebrated English

ନଉଟନ scientist of the seventeenth century, A. D.

[ଦ୍ର—ସର୍ ଆଇଜାକ ନଉଟନ୍ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ୧୬୪୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ତତ୍ତ୍ୱ, ଆଲୋକର ଗତି ଜଣ୍ଟିସ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଏ ଗବେଷଣା ଓ ଅଧବସାୟ ସଦ୍ଭାରେ ଆବିଷ୍କାର କରି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମଣ୍ଡଳରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ୧୭୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।]

ନଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିଃସାରଣ; ନି+ଦ୍ୟବନ)—

Niuṛdibā ୧ । ଢଳିବା; ଢାଳିବା—1. To pour out.

ନିଚୋଡ଼ା ଦୁଗ୍ଧ ଦୋଷ ପାଇଁ ଦେବତା ଅଗ୍ରରେ

ନିଚୋଡ଼ନା, ନିଚୁଡ଼ନା ନଉଡ଼ନ୍ତୁ ଘିଅ ସେ ଦୁଗ୍ଧର ମୁଣ୍ଡରେ ।

କୃଷ୍ଣଦେବ, ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ଚପୁଡ଼ିବା—2. To squeeze out; to wring out juice by pressing.

୩ । ଛିଞ୍ଚିବା—3. To sprinkle.

ଅମଳ ଦୋଇ ରଥରୁ ଓହ୍ଲେଇ ଶିରେ ନଉଡ଼େ ବାଲି ।
ରତ୍ନଚରଣ. ମଥୁର ସଙ୍ଗଳ ।

ନଉତ(ତ୍ତ)ର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିରୁତ୍ତର)—

Niuta(tta)ra ନିରୁତ୍ତର (ଦେଖ)

Niruttara (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଉତା —ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ରବୁମ) ବ.(ତୁଳ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନେୟାତା)—
Niutā ଜାତିଅଶ ଭୋଜୀ—Caste-dinner

ନଉ(ଊ)ନ— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ନ୍ୟୂନ)—
Niu(ū)na ୧ । ନ୍ୟୂନ; ଉଣା—1. Lessened; defective.
ଅବାଦର କରକୁ ଜରଇ ନଉନ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମଦାରାଉତ ସରା ।
୨ । ଅଳ୍ପ—2. Little.
୩ । କମି—3. Less; wanting.
୪ । ବମାଉ—4. Humble.
୫ । ହେୟ; ତୁଚ୍ଛ—5 Insignificant.
୬ । ଅଳ୍ପତମ—6. Least.
ଦେ. ବଣ—ତେଜୋହୀନତା—Lustrelessness.
ବାତବାନଳ ନଉନ ଉକେ ପାଣ୍ଡ୍ୟାରେ । ଉଷ, ଦୈତେସ୍ପାଶ ବଳାସ ।

ନଉ(ଊ)ନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନ୍ୟୂନ) —ଉମାଉଭାବ ପ୍ରକାଶ
Niu(ū)na hebā କରିବା—To humiliate one's self; to show humility.

ନଉପରୋଧ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନର୍ ଓ ଉପରୋଧ)—ଉପରୋଧ ବା ଚକ୍ଷୁ-
Niuparodha ଲଜ୍ଜାର ଅଭାବ—Want of respect to
(ନଉଦ୍ରୋଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) other people's feeling.
ବଣ.—ନଉପରୋଧିଆ (ଦେଖ)
Niuparodhiā (See)

ନଉପରୋଧିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନର୍ ଓ ଉପରୋଧ)—
Niuparodhiā ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚକ୍ଷୁଲଜ୍ଜା ବା ମୋହବଶ
ନଉପରୋଧ
ନଉଦ୍ରୋଧ(ଧି)
ନଉଦ୍ରୋଧିଆ
ନଉଦ୍ରୋହିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମୁଲାହିଜା ନାହିଁ; ଯେଉଁ ଲୋକ ପରର ମନ ରକ୍ଷା କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ; ଅଣଉପରୋଧିଆ —
1. Not respecting the feeling of others; unscrupulous.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Unkind.
୩ । ନିର୍ମମ—2. Unsympathetic.

ନଉପରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ନଉଦ୍ରୋଧିବା (ଦେଖ)
Niuparodhibā Niprodhibā (See)
(ନଉପରୋହିବା, ନଉଦ୍ରୋହିବା, ନଉଦ୍ରୋଧିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଉମୋନିଆ(ଆଁ)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନ୍ୟୁମୋନିଆ)—ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ର
Niumoniā āṁ) ପ୍ରଦାହ ଜନିତ ସାନ୍ନିପାତିକ ବିକାରବିଶେଷ;
ନିଉମୋନିଆ ବାତଜଟ ଜନିତ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ର ଫୁଲ୍ଲା—
ନିମୋନିଆ Pneumonia.
(ନମୋନିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହୃଦପିଣ୍ଡର ଦୁଇ ପାଖର ଫୁସ୍‌ଫୁସ ବା ଫୁସଫୁସ ଦୁଇ ଫାଳ ସାକର ପ୍ରଦାହ ଓ ଫୁଲ୍ଲା ହେଲେ ତାକୁ ଉକଳ୍ ନଉମୋନିଆ କହନ୍ତି ।]

ନଃ—ସ. (ଉପସର୍ଗ)—ନର୍ ଉପସର୍ଗ; (ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ସଙ୍ଗର ନିୟମ
Niḥ ଅନୁସାରେ 'ର୍' ଠାରେ ବିସର୍ଗ ହୋଇ 'ନଃ' ହୁଏ)—A change of the negative prefix 'nir' when added to words or roots beginning with 'śa', sa and ksha.
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ନର୍ ଉପସର୍ଗ ଶ, ଷ ଓ ସ ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା ପଦ ବା ଧାତୁ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସ୍ଥାନରେ ନଃ ହୁଏ ଯଥା; ନଃଶବ୍ଦ, ନଃସାର; ନଃକ୍ଷତ୍ର ।]

ନଃକ୍ଷତ୍ର—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍=ନାହିଁ + କ୍ଷତ୍ର=କ୍ଷତ୍ରିୟ ଯହିଁରେ)
Niḥkshatra ନଃକ୍ଷତ୍ରିୟ (ଦେଖ)—
(ନଃକ୍ଷତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niḥkshatriya (See)

ନଃକ୍ଷତ୍ରିୟ—ସ. ବଣ.—(ନର୍=ନାହିଁ + କ୍ଷତ୍ରିୟ=ବୀର; ଯହିଁରେ)
Niḥkshatriya କ୍ଷତ୍ରିୟ ଶୂନ୍ୟ; ବୀରଶୂନ୍ୟ (ପୃଥିବୀ) —
(ନଃକ୍ଷତ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Devoid of all warriors; shorn of all Kshatriyas; (the earth) with all its warriors extirpated.
(ଯଥା—ପରଶୁରାମ ଭାରତବର୍ଷକୁ ୨ ବାର ନଃକ୍ଷତ୍ରିୟ କରିଥିଲେ ।)

ନଃକ୍ଷିପ୍ତ—ସ. ବ. (ନର୍ + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)
Niḥkshipta ନକ୍ଷିପ୍ତ (ଦେଖ)— (ଆପ୍ତେ)—
Nikshipta (See) (Apte).

ନଃକ୍ଷେପ—ସ. ବ. (ନର୍+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନକ୍ଷେପ (ଦେଖ)
Niḥkshepa Nikshepa (See) (Apte).

ନଃକ୍ଷୋଭ—ସ. ବ.—(ନର୍ + କ୍ଷୋଭ)-କ୍ଷୋଭରହିତ ଅବସ୍ଥା—
Niḥkshobha Serenity; the state of being free from agitation; quietness; tranquility.
(ନଃକ୍ଷୋଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ.— ୧ । କ୍ଷୋଭଶୂନ୍ୟ—
1. Undisturbed.
୨ । ଅବ୍ଦ୍ଧି; ପ୍ରଶାନ୍ତ—2 Serene; tranquil.

ନଃଶଙ୍କ—ସ. ବଣ. ପୁଂ-(ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ + ଶଙ୍କା) —୧ । ନିର୍ଭୟ—
Niḥśaṅka 1. Fearless; doubtless.
(ନଃଶଙ୍କିତ — ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବେଧଡ଼କ; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
2. Free from anxiety; careless.
(ନଃଶଙ୍କା— ସ୍ତ୍ରୀ)୩ । ଆଶଙ୍କାରହିତ—
3. Free from apprehension.
୪ । ନିରାପଦ—4. Safe.
୫ । ଦ୍ୱିଧାଶୂନ୍ୟ—
5. Free from hesitation; unhesitating.
ସ. ବ. (ସଙ୍ଗୀତ)---ଏକ ପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ ବା ଢାଳ—
(music) A kind of music or dance (M.W.)
ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ନଃଶଙ୍କମ୍)—ନିର୍ଭୟରୂପେ; ଆଶଙ୍କାରହିତ ହୋଇ; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଭାବରେ—Fearlessly; unhesitatingly; securely.

ନଃଶଙ୍କ ପଲ୍ଲି (ଲ୍ଲି)—ଦେ. ବ.—ନିର୍ଭୀକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Niḥśaṅkapali(lli) Indomitable or fearless person.
ନିଡର

ନଃଶଙ୍କସୁପ୍ତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନଃଶଙ୍କ + ସୁପ୍ତ; ସ୍ୱପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
Niḥśaṅka supta ରୂପେ ଶୋଇଥିବା—
(ନଃଶଙ୍କସୁପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleeping calmly.

ନଃଶଙ୍କା—ଦେ. ବଣ. ସ. ନଃଶଙ୍କ)—ନିର୍ଭୟ—
Niḥśaṅkā Fearless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଃଶଙ୍କାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଂ. (ରେ ଯୋଗେ)—ଭୟଶୂନ୍ୟ ଢୋଇ—
Nihśaṅkare Fearlessly.
ଶତ୍ରୁର ଦଳ ପୂରା ଜରେ ନିଃଶଙ୍କାରେ । କୃଷ୍ଣଂଦ୍ର ମହାରାଉତ. ବନ ।
ସ. ବ.—୧ । ଭୟଶୂନ୍ୟତା—1. Fearlessness.
୨ । ଦ୍ୱିଧା ଶୂନ୍ୟତା—2. Absence of hesitancy.

ନିଃଶଙ୍କେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଶଙ୍କାରହିତ ଢୋଇ; ନିର୍ଭୟ ଢୋଇ;
Nihśaṅke ଭୟଶୂନ୍ୟ ଢୋଇ—Fearlessly.
ଧରୁଅଛନ୍ତ ଗୁଣ୍ଡେକ ଦେ ନିଃଶଙ୍କେ । କୃଷ୍ଣଂଦ୍ର. ମହାରାଉତ ସରା ।

ନିଃଶତ୍ରୁ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶତ୍ରୁ)—ଶତ୍ରୁରହିତ;
Nihśatru ଯାହାର ବା ଯେଉଁଠାରେ କେହ ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ—
Free from enmies.

ନିଃଶବ୍ଦ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଶବ୍ଦ)—
Nihśabda ୧ । ନୀରବ—1. Silent; still.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ ଥାଏ—
2. Still (place).
୩ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଜୀବ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ କରେ—
3. Quiet (person); silent.
ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ନିଃଶବ୍ଦ)—ନୀରବରେ—
Silently; noiselessly.

ନିଃଶବ୍ଦ ପଦବିକ୍ଷେପ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ଓ କର୍ମଧା;
Nihśabda padabikshepa ନିର୍+ଶବ୍ଦ+ପଦ+ବିକ୍ଷେପ)—
(ନିଃଶବ୍ଦ ପଦ ସଞ୍ଚାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଡ଼ିଲ୍ଲବେଳେ ପଦ ଶବ୍ଦ ଆଦୌ ନ ହେବା ପାଇଁ ଥିର ଥିର ପାଦ ପକାଇବା—
Walking with noiseless steps.
ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ଲୋକର ଗଡ଼ିଲ୍ଲବେଳେ ପଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା (ନିଃଶବ୍ଦପଦବିକ୍ଷେପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଏ ନାହିଁ—Walking with noiseless footsteps.

ନିଃଶମ—ପୁ. ବ. (ନିର୍+ଶମ ,—ଉଦ୍‌ବେଗ; ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା—
Nihśama Uneasiness; anxiety (M. W.)

ନିଃଶରଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି;ନିର୍+ଶରଣ)—ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ;
Nihśaraṇa ନିରାଶ୍ରୟ—Unprotected; defenceless
(ନିଃଶରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (M. W.)

ନିଃଶର୍କର—ସ: ବଣ. (ନିର୍+ଶର୍କର)—ଯେଉଁ ଗାଧୁଆ ଘାଟରେ
Nihśarkara ଗୋଡ଼ ନାହିଁ—(a bathing place) Free from pebbles (M. W.)

ନିଃଶଲାକ—ସ ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଶଲାକା=କାଠି)—
Nihśalāka ୧ । (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ)—ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀ ବା ମାଛମାନଙ୍କର ଡେଣାରେ ଅସ୍ଥି ଶଲାକା ମାତ୍ର ନ ଥାଏ; ଅସ୍ଥିରହିତ—
1. (Physiology) Anacanthous (birds and fishes); having spineless fins or wings.
୨ । (ନିଃ+ଶଲାକା=ସାରକା, ସରୁନା ପକ୍ଷୀ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପକ୍ଷୀମାନେ ସୁବା ଉଡ଼ି ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ)—
ନିର୍ଜନ; ବିଜନ—2. Solitary; lonely.
[ଦ୍ର—ମନୁସଂହିତାରେ ଉପଦେଶ ଅଛି ଯେ ନିଃଶଲାକ ସ୍ଥାନରେ ମଳମୂତ୍ର କରିବ]
୩ । ଘାସ ଆଦି ଶଲାକା ଶୂନ୍ୟ—3. (a place) Free faom grass etc (M. W.).
୪ । ପ୍ରତିବନ୍ଧରହିତ—4. Without impediment or obstacle.

ନିଃଶଲ୍କ—ସ. ବଣ.—(ନିର୍+ଶଲ୍କ)—ଅକାଢିଆ; ଯେଉଁ ମାଛର କାନ୍ଥ
Nihśalka ନାହିଁ—
(ନିଃଶଲ୍କକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Scaleless (fish).

ନିଃଶଲ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶଲ୍ୟ) —୧ । ଶଲ୍ୟରହିତ—
Nihśalyā (ହି. ଶ.)—1 Dartless; splinterless.
୨ । କଣ୍ଟକାଦି; ପ୍ରତିବନ୍ଧକରହିତ—(ହି. ଶ.)—
2. Free from obstacles or thorns.
୩ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ଶୂନ୍ୟ—3. Free from pain (M. W).
ସ. କ୍ରି. ବଣ—ବିନା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ—Painlessly (M. W.)

ନିଃଶସ୍ତ୍ର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଶସ୍ତ୍ର) —ଶସ୍ତ୍ରହୀନ—
Nihśastra Unarmed; not armed with any weapon
(ନିଃଶସ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) weaponless.

ନିଃଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରୋଧ—ସଂ. ବ. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Nihśastra pratirodha ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ବିନା ପ୍ରୟୋଗରେ ଶତ୍ରୁକୃତ ବା ରାଜାଦେଶକୃତ ବାଧା ପ୍ରଦାନ କରିବା—Unarmed passive resistance; offering of resistance to authority or to the enemy without any arms.

ନିଃଶାଖ—ସ. ବ. (ନିଃ+ଶାଖା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶାଖାଶୂନ୍ୟ—
Nihśākha (ନିଃଶାଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) Branchless.

ନିଃଶୂକ—ସ. ବଣ.—୧ । ଶୂକରହିତ—1. Having no awn or
Nihśuka beard (said of corn),
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel; merciless (M W)
ସ. ବ.—ଧାନ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶ.) —A species of paddy.

ନିଃଶୂନ୍ୟ—ସ. ବଣ (ନିର୍=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ + ଶୂନ୍ୟ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Nihśūnya ଶୂନ୍ୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଖାଲି—Quite empty.

ନିଃଶୃଙ୍ଗ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଶୃଙ୍ଗ ନାହିଁ; ଶୃଙ୍ଗହୀନ—
Nihśṛuṅga (ନିଃଶୃଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Hornless.

ନିଃଶେଷ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି: ନିର୍+ଶେଷ)—
Nihśesha ୧ । ଶେଷରହିତ; ଯହିଁର କୌଣସି ଅଂଶ କାଳ
(ନିଃଶେଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରହି ଯାଇନାହିଁ—
(ନିଃଶେଷତା—ବି) 1. Without remainder
୨ । ସମସ୍ତ—2. Entire; whole.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Complete.
୪ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଷ୍ଟିତ; ବିନଷ୍ଟ—
4. Completely destroyed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ସମାପ୍ତ—5. Finished.

୬ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବ୍ୟୟିତ—6. Exhausted

ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଃଶେଷତା) —୧ । ସମାପ୍ତି—
1. Completion.

୨ । ସର୍ବନାଶ—2. Complete destruction; ruin.

୩ । ସରିଯିବା ଅବସ୍ଥା —3. Exhaustion.

ସଂ. କ୍ରି. ବିଶ (ନିଃଶେଷଂ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
1. Completely;; totally.

୨ । କିଛି ବାକି ନ ରଖି—;
2. Without leaving any remainder.

ନିଃଶେଷକୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । (ନିଃଶେଷ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟ ତ) —ଯେ କିଛି ବାକି ନ ରଖି ସବୁଯାକ (ନିଃଶେଷକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖାଦ୍ୟ ଖାଇଦିଏ; ଯେ ଖାଇଲା ପରେ କିଛିମାତ୍ର ବସ୍ତୁ ଛାଡ଼ ନ ଯାଏ—
Eating one's meals without any remainder (M. W.)

୨ । (ନିଃଶେଷ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମବାଚ୍ୟ ତ)—ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ବା ପାତ୍ରକୁ ବା ଭାଣ୍ଡକୁ ନିଃଶେଷିତ କରି ଯାଇଅଛି—
2. Completely emptied of it's contents.

ନିଃଶେଷତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ (ନିଃଶେଷ+ତସ୍)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
Nihśeshatah 1. Completely; wholly; entirely (M. W).

୨ । କୌଣସି ଅଂଶ ବାକି ନ ରଖି—
2. Without leaving any remainder.

ନିଃଶେଷମୁଷିତ—ସଂ. ବି—ଯହିଁରୁ ବା ଯାହାଠାରୁ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଚୋରି ହୋଇ ଯାଇଅଛି—Totally robbed out (M. W.)
Nihśeshamushita

ନିଃଶେଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ନିଃ+ଶେଷ+ଇତ) —୧ । ସମାପ୍ତ —
Nihśeshita 1. Completed; finished.

୨ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ —2. Utterly destroyed.

୩ । ଯାହା ସରି ଯାଇଅଛି; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବ୍ୟୟିତ—
3. Exhausted: totally consumed; drained to the dregs; emptied; spent up.

୪ । ଯହିଁର ବା ଯାହାର କିଛି ମାତ୍ର ବଳ ପଡ଼ ନାହିଁ—
4. Having nothing left.

ନିଃଶୋକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶୋକ) —ଶୋକଘ୍ନ—
Nihśoka Free from sorrow or care (M. W.).
(ନିଃଶୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃ ଶୋକତା – ବ)

ନିଃଶୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ + ଶୋଧ=ନିର୍ମଳ)—
Nihsodhya ୧ । ଧୁଆ ସାଇଥିବା —1. Washed.

୨ । ନିର୍ମଳ—2. Pure; clean.

୩ । ମାର୍ଜିତ —3. Refind; cleansed; purified.

୪ । (ନିର୍=ନିଷ୍ପର୍ଯ୍ୟକ + ଶୋଧ)—ଯାହା ଶୋଧନ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ—4 Not to be cleansed or purified.

ନିଃଶ୍ୱସନ—ସଂ. ବି. (ନିଃ+ଶ୍ୱସ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nihśwasana ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବା—Breathing; inhaling and exhaling

ନିଃଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. ୧ । (ନିର୍=ବାହାରକୁ + ଶ୍ୱାସ)—ପ୍ରାଣବାୟୁ; ନାସାଗତ ବାୟୁ; ନାକଦ୍ୱାର ବାହାରକୁ ଛଡ଼ାଯିବା (ନିଶ୍ୱସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାୟୁ—
Nihśwāsa 1. Respiration; breathing of life; exhalation; air expelled by the nostrils.

୨ । (ନିର୍=ଉଭରକୁ + ଶ୍ୱାସ)—ନାକଦ୍ୱାର ଦେହ ମଧ୍ୟକୁ ଆସିବା ବାୟୁ —2. Inhalation; air inhaled through the nostrils.

[ଦ୍ର—ନାକ ବାଟେ ଗୃହୀତ ଶ୍ୱାସ ଓ ନାକବାଟେ ତ୍ୟକ୍ତ ଶ୍ୱାସ ଉଭୟକୁ ନିଃଶ୍ୱାସ ବୋଲାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଅର୍ଥ କେବଳ ବାହାରକୁ ଛଡ଼ିବା ଶ୍ୱାସ ।]

ଦେ. ବି—ପାର୍ଦ୍ଦନିଃଶ୍ୱାସ—Sigh.

ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବା (ଦେଖ)
Nihśwāsa chhārdibā Nihśwāsa māribā (See)

ନିଃଶ୍ୱାସ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଟ ଭିତରକୁ ନାକବାଟେ ଦମ୍ ନେବା—
Nihśwāsa nebā To inhale.

ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନିଃଶ୍ୱାସ + ପ୍ରଶ୍ୱାସ)—ପ୍ରାଣବାୟୁ ଗ୍ରହଣ ଓ ତ୍ୟାଗ; ପୂରକ ଓ ରେଚକ—
Nihśwāsa praśwāsa Respiration; exhaling and inhaling.

ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ଶତ୍ରୁର ଉଭର ପବନକୁ ନାକବାଟେ ସଦାକୁ ଛଡ଼ିବା—To breathe; to respire; to exhale.
Nihśwāsa māribā

ନିଃଶ୍ମଶ୍ରୁ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ଶ୍ମଶ୍ରୁ) —ଯାହାର ମୁଖ ଦାଢ଼ି ନାହିଁ-
Nihśmaśru Beardless.

ନିଃଶ୍ରମ—ସଂ. ବି—ନିଶ୍ରମ (ଦେଖ)
Nihśrama Niśrama (See)

ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ—without labour.

ନିଃଶ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃଶ୍ରମ)—ଅନ୍ଲେଶରେ —
Nihśrame Easily.

ଭଲ ଲଢ଼ବାରୁ ଦୁଃଖେ ଅର୍ଜୁନର
ମଇଲେ ଯେ ନିଃଶ୍ରମେ ଜୟଦ୍ରଥ ମାର । କୃଷ୍ଣସଂଦ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ.

ନିଃଶ୍ରୟଣୀ– ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ + ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କରଣେ ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ଅଶ୍ୱାରୋହଣୀ; ନିଃଶ୍ରେଣି ନିଃଶ୍ରେଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ସିଢ଼ି; ନିଶୁଣୀ—1. Flight of steps; stair; ladder.

୨ । ଖଜୁର ଗଛ—2 Date palm tree.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
3. A kind of grass (M. W.).

ନିଃଶ୍ରୀ - ସଂ ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶ୍ରୀ)—୧ । ଶ୍ରୀଘ୍ନ—
Nihśrī 1. Ugly.
(ନିଃଶ୍ରୀକ—ଅନ୍ୟରୂପ ପୁଂ) ୨ । ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀଘ୍ନ କରାଯାଇ ଅଛି—
(ନିଃଶ୍ରୀକା—ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ତ୍ରୀ) 2 Deprived of glory or lustre (M. W.).
(ନିଃଶ୍ରୀତା—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅସୁଖୀ; ଦୁଃଖୀ—3. Unhappy (Apte).
୪ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—4. Unfortunate (M. W.).
୫ । ଗୌରବହୀନ—5. Inglorious (M. W.).

ନିଃଶ୍ରେଣି—ଫ. ବ. (ନିର୍=ନିସ୍ପୃ+ଶ୍ରେଣି=ପଂକ୍ତି)—
Nihśreṇi ନିଃଶ୍ରେଣୀ (ଦେଖ)
(ନିଶ୍ରେଣୀ; ନିଃଶ୍ରେଣିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Nihśrayaṇī (See)

ନିଃଶ୍ରେୟସ—ଫ. ବ. (ନିର୍=ନିସ୍ଚିତ, ଶ୍ରେୟସ୍=ମଙ୍ଗଳ;
Nihśreyasa ଯାହା ଜୀବର ନିସ୍ଚିତ ମଙ୍ଗଳ)—୧ । ଜୀବର ପରମ ସୁଖ—1. Final beatitude; summum bonum.
୨ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—2. Salvation; liberation, emancipation.
୩ । କୁଶଳ; ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ; ସୁଖ—
3. Happiness; felicity.
୪ । ଜ୍ଞାନ; ବିଦ୍ୟା—4. Knowledge; learning.
୫ । ଭକ୍ତି—5. Devotion; reverence.
୬ । ବିଶ୍ୱାସ; ପ୍ରତ୍ୟୟ—6. Belief; faith.
୭ । ଶିବ; ମହାଦେବ—7 God Śiba.
୮ । ଜନ୍ମାନ୍ତରରୁ ମୁକ୍ତି—8. Emancipation of the soul from another birth after this life; freedom from rebirth.
ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶ୍ରେୟସ୍; ଯାହାଠାରୁ ସୁନ୍ଦରତର
(ନିଃଶ୍ରେୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ)—ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ; ସର୍ବୋତ୍ତମ—Best; most excellent (Apte).

ନିଃଷମ—ଫ. ଅ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସମ; ସମ୍ବ ବିଧାନ)—
Nihshama ୧ । ଦୁଃଷମ; ନିନ୍ଦା—1. Blame.
୨ । ଶୋକ—2. Grief; sorrow.

ନିଃସଂକକ୍ଷ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ସକକ୍ଷା)—ଅବ୍ୟାକୁଳ—
Nihsaṁkaksha Not perplexed or confused (M.W.)

ନିଃସଂକଳ୍ପ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ସକଳ୍ପ)—ସକଳ୍ପରହିତ—
Nihsaṁkalpa Having no determination
(ନିଃସଂକଳ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃସଙ୍କଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ) or will.

ନିଃସଂକ୍ଷୋଭ—ଫ ବିଣ. (ନିର୍+ସଂକ୍ଷୋଭ)—ଅବିଚଳିତ—
Nihsaṁkshobha Unshaken (M. W.)

ନିଃସଂଖ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ସଂଖ୍ୟା)—ଅସଂଖ୍ୟ—
Nihsaṁkhya Countless; innumerable.

ନିଃସଂଜ୍ଞ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାହିଁ+ସଜ୍ଞା)—
Nihsaṁjñā ୧ । ଚେତନାରହିତ—
(ନିଃସଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unconscious; insensible.
୨ । ଅଚେତନ—2. Senseless.

ନିଃସଂଶୟ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସଂଶୟ)—
Nihsaṁsaya ନିଃସନ୍ଦେହ (ଦେଖ)
Nihsandeha (See)

ନିଃସଂସ୍କାର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ସଂସ୍କାର)—
Nihsaṁskāra ୧ । ସଂସ୍କାରରହିତ—1 Unpurified; uninitiated.
୨ । ଅଶିକ୍ଷିତ—2. Uneducated (M. W.)
୩ । ଅଭଦ୍ର—3. Ill mannered (M. W).

ନିଃସଖ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସଖା=ବନ୍ଧୁ)—
Nihsakha ୧ । ସଖାଶୂନ୍ୟ; ବନ୍ଧୁଶୂନ୍ୟ—1. Friendless.
ନିଃସଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିରାଶ୍ରୟ—2 Helpless.

ନିଃସଙ୍ଗ - ଫ. ବ. (ନିର୍+ସଙ୍ଗ)—
Nihsaṁga ୧ । ସଙ୍ଗ ବା ଅନୁରାଗରାହିତ୍ୟ—
(ନିଃସଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Absence of attachment (M.W.)
୨ । ଏକାଗ୍ରତା—2. Entire concentration (M. W.)
ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସଙ୍ଗ)—
୧ । ସଙ୍ଗରହିତ—1. Without a companion
୨ । ସଂସ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଲିପ୍ତ—
2 Unattached; unconnected.
୩ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—3. Disinterested.
୪ । ବିଷୟାନୁରାଗରହିତ; ଅନୁରାଗଶୂନ୍ୟ—
4. Indifferent to worldly matters.
୫ । ଏକାକୀ—5. Solitary; alone; separate; single.
୬ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ; ବାଧାରହିତ—6. Unobstructed.
୭ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବେ ବିଚରଣକାରୀ—
7. Moving freely.

ନିଃସଙ୍ଗତା—ଫ. ବ. (ନିଃସଙ୍ଗ+ଭାବ. ତା)—
Nihsaṁgatā ୧ । ବିଷୟବୈରାଗ୍ୟ—1 Indifference to
[ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱ, ନିଃସଙ୍ଗତାତ୍ୱ)—ଅନ୍ୟରୂପ] worldly concerns
୨ । ସଙ୍ଗରହିତ ଅବସ୍ଥା—2. Singleness.

ନିଃସଚିବ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ସଚିବ)—
Nihsachiba ମନ୍ତ୍ରୀଶୂନ୍ୟ—Without a minister or councillor.

ନିଃସଞ୍ଚାର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ସଞ୍ଚାର)—୧ । ଗତି ଶୂନ୍ୟ—
Nihsañchāra 1. Not moving about.
(ନିଃସଞ୍ଚାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଗୃହ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଏ ନାହିଁ—
2. Not leaving one's home.
୩ । ଭ୍ରମଣରହିତ; ପାଦଚାଲିଶୂନ୍ୟ—
3. Not taking a walk (M. W.)

ନିଃସତ୍ତ୍ୱ(ତ୍ତ୍ୱ)—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସତ୍ତ୍ୱ)—
Nihsatwa(ttwa ୧ । ସାରଶୂନ୍ୟ—1. Unsubstantial.
୨ । ସାହସଶୂନ୍ୟ—2. Wanting in courage.
୩ । ଦୁର୍ବଳ—3. Weak
୪ । ବଳଶୂନ୍ୟ; ଅସମର୍ଥ—4. Powerless; impotent.
୫ । ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ—5. Destitute of animate beings.
୬ । ଶୂନ୍ୟ—6. Wretched; miserable (M.W.)
୭ । ତେଜୋଶୂନ୍ୟ—7. Unenergetic (M. W.);

Digitized by srujanika@gmail.com

୮ । ନୀଚ—8 Mean; low (M. W.)

୯ । ତେଜସ୍—9 Insignificant (M,W.)

ସ. ବ—୧ । ତେଜୋଘ୍ନତା; ଶକ୍ତ୍ୟଘ୍ନତା—
1. Want of energy or power (M,W.)

୨ । ତେଜସ୍ୱିତା—2. Insignificance (M, W,)

୩ । ଅନସ୍ତିତ୍ୱ—3, Non existence (M, W,)

ଦେ. ବଣ—ନିଃସତ୍ତ୍ୱବାନ୍ (ଦେଖ)
Niḥsatwabān (See)

ନିଃସତ୍ତ୍ୱ (ତ୍ୱ)ବାନ୍—ଦେ. ବଣ.— (କଚରଆ; ସ. ନାସତ୍ତ୍ୱ)—
Niḥsatwa(ttwa)bān ଯାହାର କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ନାହିଁ;—Having no right or title to a property.
(ନିଃସତ୍ତ୍ୱବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଃସତ୍ୟ—ସ. ବଣ— (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଞ୍+ସତ୍ୟ)—
Niḥsatya ୧ । ଅସତ୍ୟ; ମିଥ୍ୟା—1. Untrue, false.
(ନିଃସତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ପୁଂ.)—ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—2. Lying.
୩ । ଯେ ଆପଣାର ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା ନ କରେ—
3. Not keeping one's solemn promise.

ନିଃସତ୍ୟତା—ସ. ବ.—(ନିଃସତ୍ୟ+ଭାବ ତା)—ଅନୃତ; ମିଥ୍ୟା—
Niḥsatyatā Untruth; falsehood.

ନିଃସନ୍ତାନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି ନଞ୍+ସନ୍ତାନ)—
Niḥsantāna ୧ । ଅପୁତ୍ରକ; ଅନପତ୍ୟ; ଅଶ୍ମୁଣ୍ଡା—
(ନିଃସନ୍ତାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Childless; without issue;
(ନ ସନ୍ତାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) issueless.
୨ । ନାଲିଆରସ୍; ନିବଂଶ—2. Destitute of posterity; leaving no heirs to succeed.

ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ସମ+ଦିହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଢ)—
Niḥsandigdha ୧ । ସନ୍ଦେହରହିତ; ଯାହାର ମନରେ ସନ୍ଦେହ
(ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାହିଁ—1. Undoubting.
୨ । ନିଃଶଙ୍କ; ଅଶଙ୍କିତ—2. Unsuspecting; having no apprehension.
୩ । ଯହିଁରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; ନିଶ୍ଚିତ—
3. Not doubtful; certain.

ନିଃସନ୍ଦେହ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍=ନାହିଁ+ସନ୍ଦେହ)—
Niḥsandeha ୧ । ନିଶ୍ଚିତ— 1 Certain.
୨ । ସ୍ପଷ୍ଟ 2 Very clear.
୩ । ସନ୍ଦେହ ରହିତ—3. Indubitable; undoubted; doubtless.
୪ । (ପୁଂ.) ଯାହା ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇଅଛି—
(ନିଃସନ୍ଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) 4. Freed from doubt.

ନିଃସନ୍ଧି— ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସନ୍ଧି)—
Niḥsandhi ୧ । ଯାହାର ସନ୍ଧି ବା ଗଣ୍ଠି ନ ଥାଏ; ଯାହାର ଯୋଡ଼ ନାହିଁ—1. Jointless; seamless.
୨ । ଅଭେଦ୍ୟ; ଅବଚ୍ଛେଦ୍ୟ—2. Inseparable; impervious.
୩ । ଦୃଢ଼—3. Firm; closely knit; compact.
୪ । ଘନ—4. Dense.

ନିଃସପତ୍ନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସପତ୍ନ)—
Niḥsapatna ୧ । ଶତ୍ରୁରହିତ—1. Without enemy; having no enemies
(ନିଃସପତ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ଇଜମାଲି ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ନ ଥାଏ—2. Not having the possession of anything with another. (M W.)
୩ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁରେ ଏକ ଛଡ଼ା ଅଧିକ ସ୍ୱାମୀ ବା ଦାଗୀଦାର୍ ନ ଥାଏ—3. Not claimed by another; belonging exclusively to one possessor
୪ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିରହିତ—4. Unrivalled; having no rival.
୫ । ସମକକ୍ଷ ରହିତ—5 Unparallelled.

ନିଃସମ୍ପର୍କ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସମ୍ପର୍କ)—
Niḥsamparka ୧ । ଯାହାର କୁଟୁମ୍ବାଦି ସମ୍ପର୍କ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ—
(ନିଃସମ୍ପର୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unconnected; not related.
୨ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଶୂନ୍ୟ—2, Destitute of relatives or connections.
୩ । ଯାହା ସଙ୍ଗେ କଥାକର କୌଣସି ରସ୍ତା ନାହିଁ—
3. Not related to the speaker.
୪ । ଯେ ଆପଣାର ନୁହେଁ; ପର—4. Outsider.

ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ନିସମ୍ପର୍କ)—୧ । ଯାହାସଙ୍ଗେ
Niḥsamparkīya ରକ୍ତମାଂସ ରକ୍ତ ବା ଯୌନ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ—
(ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having no relationship (by blood or marriage) with.
୨ । ସମ୍ପର୍କରହିତ—
2. Unconnected; unconcerned.

ନିଃସମ୍ପାତ—ସ. ବଣ (ନଞ୍+ସମ୍ପାତ=ଗମନାଗମନ) —
Niḥsampāta ୧ । ଅବରୁଦ୍ଧ—1. Blocked up.
୨ । ଗମନାଗମନଶୂନ୍ୟ; ଅଗଳାଗୁ—
2. Affording no passage.
ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଗମନାଗମନ ହୁଏ ନାହିଁ)—ନଶୀଥ; ଅଧରାତ୍ର; ନଶାରାତ୍ର; ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର—
1. Midnight; dead of night.
୨ । ଘୋର ଅନ୍ଧକାର—
2. Thick darkness (M. W)

ନିଃସମ୍ବନ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ନିଃସମ୍ପର୍କ (ଦେଖ)
Niḥsambandha Niḥsamparka (See)
(ନିଃସମ୍ବନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଃସମ୍ବଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଞ୍+ସମ୍ବଳ=ସମ୍ପତ୍ତି)—
Niḥsambala ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ; ଦରିଦ୍ର; ନାଦାନ ଛଅ ବଣ୍ଡା—
(ନିଃସମ୍ବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Poor; penniless; destitute; pocketless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଃସମ୍ବାଧ—ଫ. ବ୍ରି (ନିର୍+ସମ୍ବାଧ)—୧ ! ଜନଗହଳଶୂନ୍ୟ—
Niḥsambādha 1. Not crowded.
୨ । ନିର୍ଜନ—2. Solitary

ନିଃସମ୍ବାଧ ବେଳା—ଫ. ଷ୧ (କର୍ମଧା. ନିଃସମ୍ବାଧ+ବେଳା)—
Niḥsambādha belā ଯେଉଁ ସମୟରେ ରାସ୍ତା ଆଦରେ ଲୋକ-ଗହଳ ନ ଥାଏ—A time when there is no crowding in the way or streets.

ନିଃସମ୍ଭ୍ରମ——ଫ. ବ (ନିର+ସମ୍ଭ୍ରମ)—ଅବ୍ୟତିବ୍ୟ—
Niḥsambhrama Not perplexed; unembarassed.

ନିଃସରଣ—ଫ. ବ (ନିର୍=ବାହାରକୁ+ସୃ ଧାତୁ=ଯିବା+ଅନ)—
Niḥsaraṇa ୧ । ବହିର୍ଗମନ—1. Going forth; escaping.
୨ । ବହିର୍ଗମନପଥ—2. Outlet; gate; exit.
୩ । ନିର୍ଗମନ; ନିର୍ଗତ ହେବା—
3 Coming out; exit; issuing out.
୪ । ନିଚୁଡ଼ିବା—4. The state of being pressed out trickling; oozing.
୫ । ଗୃହର ଦ୍ୱାର; ଦୁଆରମୁହଁ: ଯେଉଁ ବାଟେ ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି—5. Exit of a house; entrance; door.
୬ । ନିବାଣ—6. Extinction; annihilation.
୭ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—7. Final liberation; salvatiou; beatitude.
୮ । ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ— 8. Death; demise; expiring; decease; dying,
୯ । ପ୍ରତୀକାର—9 Remedy.
୧୦ । ଉପାୟ—10. Means; expedient.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ସମାସରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ବାୟୁନିଃସରଣ; ପ୍ରାଣବାୟୁନିଃସରଣ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନିଃସରଣି—ଫ. ବ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିଃ+ସରଣି) —୧ । ପଥଶୂନ୍ୟ—
Niḥsaraṇi 1. Pathless.
୨ । ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ହୁଏ ନାହିଁ—
2 Impracticable (M. W).

ନିଃସରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ନିଃସରଣ)—୧ । (ଜଳାଦି) ଝରିବା; ବୋହିବା—1. To flow.
Niḥsaribā
ନିଃସରା ଉପର ଉପର ଦାଉ ନିଃସରିବା ଘରୁ ପଦରେ ନସ୍ୟନ ଯୁଗୁ—
ନିଃସରାହୀନା ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଗୀତ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିର୍ଗତ ହେବା; ବାହାରିବା—
2. (figurative) To come out.
ଶ୍ରୀମୁଖ ପଙ୍କରୁ ନିଃସରିଲ ବାଣୀ—ବ୍ରଜନାଥ. ନଳକେଶ୍ୱର ।

ନିଃସର୍ପ—ଫ. ବ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ସର୍ପ) ସେଉଁଠାରେ ସର୍ପ ନାହାନ୍ତି—
Niḥsarpa Serpentless; free from snakes.

ନିଃସଲିଲ—ଫ. ବ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ସଲିଲ)—ଜଳଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଜଳ—
Niḥsaliḷa Waterless.

ନିଃସହ—ଫ. ବ୍ରି (ନିର୍+ସହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଅସହ୍ୟ;
Niḥsaha ଦୁଃସହ—1. Unbearable.
[ନିଃସହତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୨ । ଅସହିଷ୍ଣୁ—2 Intolerable.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଅଧୀର—3 Impatient
୪ । ଯେ ସହ୍ୟ ନ ପାରେ —
4. Unable to bear or suffer.
୫ । ଅଦମ୍ୟ—5. Irresistible.
୬ । ଶକ୍ତିହୀନ; ଦୁର୍ବଳ —
6. Powerless; weak (M. W.).
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଯାହା ଭାର ସହ୍ୟ ନ ପାରେ—
7. Not able to support (M W.).
୮ । ଯାହା ବାଧା ଦେଇ ନ ପାରେ—
8. Not able to resist (M. W.)

ନିଃସହାୟ—ଫ. ତତ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ସହାୟ) —୧ । ଅସହାୟ;
Niḥsahāya ସହାୟଶୂନ୍ୟ— 1. Helpless.
(ନିଃସହାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିରବଲମ୍ବନ—
[ନିଃସହାୟତା(ତ୍ୱ)—ବ] 2. Having no support.

ନିଃସାଧ୍ୱସ – ଫ. ବ୍ରି. ସୁଂ (ନିର୍+ସାଧ୍ୱସ) – ସାହସୀ; ନିର୍ଭୀକ—
Niḥsādhwasa Fearless; bold; undaunted.
[ନିଃସାଧ୍ୱସତା(ତ୍ୱ)—ବ] (ନିଃସାଧ୍ୱସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଃସାମର୍ଥ୍ୟ – ଫ. ବ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ସାମର୍ଥ୍ୟ,—୧ । ଅଯୋଗ୍ୟ—
Niḥsāmarthya 1. Unsuitable; unfit.
(ନିଃସାମର୍ଥ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସମର୍ଥ—2. Incapable.
(ନିଃସାମର୍ଥ୍ୟତା—ବ)

ନିଃସାମାନ୍ୟ—ଫ.ବ୍ରି (ନିର୍+ସାମାନ୍ୟ) —ଅସାମାନ୍ୟ; ଅସାଧାରଣ—
Niḥsāmānya Uncommon; extraordinary.
(ନିଃସାମାନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃସାମାନ୍ୟତା—ବ)

ନିଃସାର—ଫ. ବ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ସାର) —୧ । ରସଶୂନ୍ୟ—
Niḥsāra 1. Sapless.
(ନିଃସାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସାରଶୂନ୍ୟ; ଅସାର—
[ନିଃସାରତା(ତ୍ୱ)—ବ] 2. Unsubstantial.
୩ । ନିସ୍ତେଜ—3. Spiritless.
୪ । ମଞ୍ଜିଶୂନ୍ୟ— 4. Pithless.
୫ । ତୁଚ୍ଛ—5 Worthless.
ବ—୧ । (ନିର୍+ସୃ ଧାତୁ =ଗତି କରିବା+କରଣ. ଅ)
ନିର୍ଗମ ପଥ—1. Door; exit; outlet.
୨ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ
2. A kind of time in music.
୩ । ବାହାରିଯିବା; ବହିର୍ଗମନ—
3. Going forth; going out (Apte).

ନିଃସାରକ—ଫ. ବ୍ରି (ନିଃ+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯାହା
Niḥsāraka କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନିଃସରଣ କରାଏ ବା ଯାହା
(ନିଃସାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବାହାର କରିଦିଏ; ଯାହା ନିଗାଡ଼ି ଦିଏ—

Digitized by srujanika@gmail.com

Emptying; driving (any thing) out; causing to escape.

ବ— ଏକପ୍ରକାର ଅତିସାର—A kind of diarroeha (M. W)

ନିଃସାରଣ—ସ. ବ. (ନିଃ+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ+ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—
Nihsāraṇa ୧। ନିର୍ବାସନ—1. Exiling
୨। ବହିଷ୍କରଣ—2. Expelling; driving out.
୩। କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଖାସ୍ତ କରିବା—3. Dismissal.
୪। ପୁରର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର—4. Entrance; door.
୫। ନିର୍ଗମନ ପଥ—5. Exit; outlet.
୬। ନିଷ୍କାସନ; ନିଗାଡ଼ିବା—
6. Emptying; pressing out.

ନିଃସାର—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍+ସାର=ସଙ୍ଗ;+ଅ;ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nihsārā କଦଳୀ ଗଛ—Plantain tree.

ନିଃସାରିତ—ସ. ବିଣ. (ନିର୍+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ମ. ତ)—
Nihsārita ୧। ବହିଷ୍କୃତ—1. Expelled; driven out.
(ନିଃସାରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ବରଖାସ୍ତ କରାଯାଇଥିବା—2. Dismissed.
୩। ନିଗଡ଼ା ହୋଇଥିବା—3. Emptied; pressed out
୪। ନିଷ୍କାସିତ—4. Cast out.
୫। ନିର୍ବାସିତ—5. Exiled.

ନିଃସାହସ—ସ. ବିଣ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଞ୍+ସାହସ)—ଭୀରୁ—
Nihsāhasa (ନିଃସାହସା—ସ୍ତ୍ରୀ) Coward; timid

ନିଃସାହସିକ—ଦେ ବିଣ.—ନିଃସାହସ (ଦେଖ)
Nihsāhasika Nihsāhasa (See)
(ନିଃସାହସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଃସାହ୍ୟ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସହାୟ)—ନିରାଶ୍ରୟ; ସହାୟଶୂନ୍ୟ—
Nihsāhī Helpless.
ଦୁଇ ବୋଲନ୍ତୁ ଲକ୍ଷଣ, ଧର୍ମ ବଢ଼ନ୍ତୁ ପ୍ରମାଣ
ନିଃସାହ୍ୟ ନବଲଲ୍ଲେକମାନେ—ବଶୁନାଥ. ବଚନଗ୍ରନ୍ଥାବଳି ।

ନିଃସୀମ—ସ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ସୀମନ୍; ନିଃସୀମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—୧। ଅସୀମ—1. Limitless; boundless
୨। ଅପରମେୟ—2. Immeasurable. (M. W.)
୩। ଅତି ମହତ୍—3. Grand. (M. W.)
୪। ଅନନ୍ତ—4. Infinite. (M. W.)

ନିଃସୁଖ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସୁଖ)—୧। ଦୁଃଖିତ—
Nihsukha Sad.
(ନିଃସୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଦୁଃଖୀ—2. Unhappy.
୩। ନିରାନନ୍ଦ—3. Joyless.
୪। ଅପ୍ରୀତିକର—4. Disagreeable (M. W.)
୫। କଷ୍ଟପ୍ରଦ—5 Distressing.

ନିଃସୃତ—ସ. ବିଣ—(ନିର୍+ସୃ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nihsṛuta ୧। ବହିର୍ଗତ—1. Gone out.
(ନିଃସୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ନିର୍ଗତ—2 Issued out.
୩। ବୋହିଯିବା—3. Trickled out; flown out.

ନିଃସୁବର୍ଣ୍ଣକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ସୁବର୍ଣ୍ଣ; କ ଆଗମ)—୧। ଯାହାଠାରୁ
Nihsubarṇṇaka ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାଡ଼ି ନିଆ ଯାଇ ଅଛି—
(ନିଃସୁବର୍ଣ୍ଣକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Deprived of gold. (M W)
୨। ଯହିଁରେ ବା ଯାହାଠାରେ ସୁନା ନାହିଁ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶୂନ୍ୟ—
2. Goldless.

ନିଃସୋମକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସୋମ+କ ଆଗମ)—
Nihsomaka ଚନ୍ଦ୍ରଶୂନ୍ୟ—Moonless. (M W)

ନିଃସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ତମ୍ଭ)—ଯହିଁର ସ୍ତମ୍ଭ ନାହିଁ—
Nihstambha Having no post or pillar. (M W)

ନିଃସ୍ନେହ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ନେହ)—୧। ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟ—
Nihsneha 1. Love-less; devoid of affection.
(ନିଃସ୍ନେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ମମତାଶୂନ୍ୟ—
2. Unfeeling; indifferent.
୩। ଚିକ୍କଣରହିତ; ଯାହା ତେଲିଆ ବା ଚିକଣା ନୁହେଁ—
3. Not unctuous or greasy.
୪। ଶୁଖିଲା; ଯାହା ଓଦା ନୁହେଁ—4. Not wet; dry.

ନିଃସ୍ନେହ ଫଳା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃସ୍ନେହ+ଫଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nihsneha phalā ବେଙ୍ଗ ବାଇଗଣ—
Solanum Diffusumo (M. W)

ନିଃସ୍ନେହା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅତସୀ; ତିସି; ପେଶୁଗୁଲୁ—
Nihsnahā Linseed; Linun Usitatissimum. (M. W)

ନିଃସ୍ପନ୍ଦ—ସ. ବିଣ. (ନିର୍+ସ୍ପନ୍ଦ)—୧। ସ୍ପନ୍ଦ ବା କମ୍ପନରହିତ—
Nihspanda 1. Still; without vibrations; no. throbbing.
(ନିଃସ୍ପନ୍ଦତ୍ୱ—ବ) ୨। ଅଚଳ—2. Motionless; firm.

ନିଃସ୍ପର୍ଶ—ସ. ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ପର୍ଶ)—କଠିନ; ଯାହା
Nihsparśa କୋମଳ ନୁହେଁ—Hard; rough (M. W)

ନିଃସ୍ପୃହ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ପୃହା)—୧। ସ୍ପୃହାରହିତ—
Nihspṛuha 1. Without avidity or anxiety or eagerness.
(ନିଃସ୍ପୃହା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃସ୍ପୃହତା—ବ)
୨। ଅନିଚ୍ଛୁକ—2 Unwilling.
୩। ନିଷ୍କାମ; ବାଞ୍ଛାଶୂନ୍ୟ—2. Free from desire.
୪। ଲାଳସାଶୂନ୍ୟ—4. Not longing for. (M. W)

ନିଃସ୍ୱ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସ୍ୱ=ଧନ)—
Nihswa ୧। ଦରିଦ୍ର; ଗରିବ—1. Poor; indigent.
(ନିଃସ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଦୁଃଖୀ; ନିର୍ଧନ—2. Penniless.
ନିଃସ୍ୱତା / ନିଃସ୍ୱତ୍ୱା } ବ ୩। ଅନାଥ—3. Helpless
୪। ଜ୍ଞାତିରହିତ—
4. Having no relatives or connections.

ନିଃସ୍ୱତ୍ୱ—ସ. ବ. (ନିଃସ୍ୱ+ଭାବ. ତ୍ୱ)—ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Nihswatwa Poverty; indigence.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକାର ବା ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ରହିତ—1 Having no title or interest in any property

୨ । ବେ-ଇଜ୍ଜତୀଦାର୍; ସମ୍ପର୍କରହିତ —
2. Unconnected; devoid of all connections.

ନିଃସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ —ବେ. ବଣ. (କଡଉଅ) (ସ. ନିଃସ୍ୱତ୍ୱ) —ନିଃସ୍ୱତ୍ୱ (ଦେଖ)
Niḥswatwabān Niḥswatwa (See)

ନିଃସ୍ୱନ —ସ. ବଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ + ସ୍ୱନ=ଶବ୍ଦ ଯହିଁରେ)—ସ୍ୱନ ବା
Niḥswana ସ୍ୱରଘ୍ନନ—Soundless.

ବାଉଦ ନିଃସ୍ୱନ ଜଳିଣୀ—ଲକ୍ଷ, ବୈଦେହୀଃବନବାସ ।

ସ. ବ. (ନିର୍ + ସ୍ୱନ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ବ. ଅ)—ରବ; ଧ୍ୱନ —
Sound. (ଶବ୍ଦନେନ୍ଦ୍ର)

ନିଃସ୍ୱଭାବ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ସ୍ୱଭାବ)—
Niḥswabhāba ୧ । ଦରବ୍ରଘ୍ନନ —1. Immoral; unprincipled.

୨ । ବଶେଷତ୍ୱଘ୍ନନ—2. Void of peculiarities.

ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଃସ୍ୱ + ଭାବ) —ଦାରଦ୍ର୍ୟ; ନର୍ଦ୍ଧନତା—
Poverty; adversity.

ନିଃସ୍ୱାଦୁ —ସ. ବ୫. (ନିର୍ + ସ୍ୱଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) —
Niḥswādu ୧ । ସ୍ୱାଦରହିତ—1 Tasteless; insipid.

୨ । ସାରଶୂନ୍ୟ; ନିଃସାର—2. Spiritless; vapid.

୩ । ମାରସ—3. Sapless.

ନିଃସ୍ୱାମିକା—ସ. ତଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍ + ସ୍ୱାମିନ୍ + କ ଅଗସ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Niḥswāmikā ସ୍ୱାମୀଘ୍ନନା (ସ୍ତ୍ରୀ)
Having no husband (M. W).

ନିଃସ୍ୱୀକୃତ —ସ. ବଣ. ଘୁଂ. (ନିଃସ୍ୱ + ଅଭୂତ ତଭାବେ ଚ୍ବି + କୃତ)—
Niḥswīkṛuta ସାହାକୁ ନିଃସ୍ୱ କରିସାଇଅଛୁ; ନର୍ଦ୍ଧନୀକୃତ —
(ନିଃସ୍ୱୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Deprived of one's properties;
(ନିଃସ୍ୱୀକରଣ—ବ) impoverished.

ନିଃସ୍ୟନ୍ଦ—ସ. ବଣ. (ନିର୍ + ସ୍ୟନ୍ ଧାତୁ = ସରତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନର୍ଗତ—1, Issuing forth.
(ନିସ୍ସ୍ୟନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସରତ; ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ବୋନ୍ଧୁଥିବା—2. Dropping; distilled.

ସ. ବ — ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ (ଦେଖ)
Niḥsyandana (See)

ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ - ସ. ବ. (ନିର୍ + ସ୍ୟନ୍ଦନ)—୧ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ
Niḥsyandana ଝରିବା—1. Oozing out; coming out
(ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) by drops; trickling; flowing down.

୨ । ଫଳ—2. Consequence; result (M. W).

ନିଃସ୍ୟନ୍ଦିତ—ସ. ବଣ (ନିର୍ + ସ୍ୟନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ) —
Niḥsyandita ନିଃସ୍ୟନ୍ଦ (ଦେଖ)—Niḥsyanda (See)

ନିଃସ୍ରବ—(ନିର୍ + ସ୍ରୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ନିଃସ୍ରବଣ (ଦେଖ)
Niḥsraba Niḥsrabaṇa (See)

ନିଃସ୍ରବଣ - ସ. ବ. (ନିଃ + ସ୍ରୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Niḥsrabaṇa ୧ । ବ୍ୟୟ; ଖରତ—
(ନିଃସାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Expense; expenditure.

୨ । ଝରଣ; ଦ୍ରବ ବସ୍ତୁର ପତନ; ବୋହିଯିବା ।
2. Distillation; dropping; falling by drops; pouring forth of liquid; a discharge of liquid matter.

୩ । ଦ୍ରବବସ୍ତୁ—3. Liquid; lava.

୪ । ପରସ୍ରା; ପ୍ରସ୍ରାବ
4. Discharge of urine.

୫ । ପେଜ; ଭାତପଣ୍ଡ – 5. Rice gruel; water pressed from boiled rice; starchy liquid extracted from boiled rice.

୬ । ସାଦା ବଳଯାଉଛି – 6. Remainder; surplus.

ନିକ୍‌ରାଇବା —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nik-rāibā ନିକ୍‌ରାନା)—ନିକାଲିବା; ଉଡ଼ି ଦେବା—
To drive away.

ନିକ୍‌ରିବା —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nik-ribā ନିକରୁନା)—ନିକଲିବା; ବାହାର ଯିବା—
To go away.

ନିକ —ଦେ. ବଣ. (ସ. ନିକୁ=ସ୍ପଷ୍ଟ, ନର୍ମଳ, ନିଷ୍କଳଙ୍କ, ଭୁଲ. ପ୍ରା.
Nika ନିକ୍କଳଙ୍କ; ଫା. ନେକ୍=ସୁନ୍ଦର)—
(ନିକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ସରୁ ଓ ସଫା (ଚାଉଳ)—
ନୀକ 1° Fine and clear (rice),
ନେକ୍ସ, ନୋକ୍, ନିକା, ୨ । ଭଲ; ଉତ୍ତମ; ସୁନ୍ଦର—
ନିକି, ନିକୋ 2. Good; fine; nice.

୩ । ପରିଷ୍କୃତ—3. Neat; clean.

୪ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—4 Faultless.

୫ । ସୁସ୍ଥ—5. Hale; healthy.

୬ । ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ – 6. Whole; unbroken.

୭ । ଅସଲ —7. Genuine.

୮ । ଅମିଶ୍ର—8. Unadulterated.

ନିକଉଡ଼ିଆ—ବେ. ବଣ—୧ । ନର୍ଦ୍ଧନ; କପର୍ଦ୍ଦକ ଘ୍ନନ—
Nikaurdiā 1. Poor; pennyless.
ନିକଡ଼ିୟା ୨ । ମୂଲ୍ୟଘ୍ନନ—2. Of no value.

୩ । ମାଗଣା—3. Gratuitous.

ବ—ଧନଘ୍ନନ ବ୍ୟକ୍ତି—Poor man.

ନକଉଡିଆ ଆଖରୁ ଦୂରର । ତକୀ. ତଇତେ ଗୀତ ।

ନକ କାମ - ବେ. ବ (ସ. ନିଷ୍କଳଙ୍କ କର୍ମ—ଦୋଷଶୂନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
Nika kāma Faultless work.

ନକକ୍ଷ—ସ. ବ. (ନ+କକ୍ଷ)—କାଖର ତୋଳ —
Nikaksha Armpit (M.W,)

ନକ ଚାଉଳ—ବେ. ବ—୧ । ସରୁ ସଫା ଚାଉଳ—
Nika chāula 1, Fine rice

୨ । ସୁପରିଷ୍କୃତ ଚାଉଳ —2. Well-cleaned rice.

ନକଟ—ସ. ବଣ. (ନ ଉପସର୍ଗ + କଟ ଧାତୁ=ସମ୍ମୀପକୁ ଯିବା+ଅ;
Nikaṭa ସାଦା ପାଖରେ ଥିବାରୁ ଏହି ସମ୍ମୀପକୁ ଯିବାକୁ
(ନୈକଟ୍ୟ—ବ) ପଡ଼େ ନାହିଁ)—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧ । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ— 1. Near; proximate.
୨ । ଅଦୂର— 2. Adjacent; lying close.
୩ । ଆସନ୍ନ—3. Impending.
ସ. ବ— ନୈକଟ୍ୟ; ସାମୀପ୍ୟ —
Proximity; nearness (M. W,)
[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲଗେ, ଯଥା— ନକଟକୁ, ନକଟରୁ, ନକଟରେ ।]
ଦେ ଅ. (ସ. ନକଟେ)—୧ । ସମୀପକୁ; ପାଖକୁ; ପ୍ରତି—
1. Near; to.
(ଦୂର— ବ୍ୟବହୃତ) ୨ । ସମୀପରେ—2. At; with; at hand.
ନିକଟ ୩ । ପାଖରୁ—3. From.
ନିକଟ ୪ । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ରେ; ଶୀଘ୍ର—
4. Very soon; in near future,
ନକଟଗ—ସ. ବିଣ. (ନକଟ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nikaṭaga ଅଦୂର; ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ—Near; at hand.
(ନକଟଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନକଟତା—ସ. ବ—୧ । ସାମୀପ୍ୟ—
Nikatatā 1. Nearness; proximity.
(ନକଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପାଖ—2. Vicinity.
ନକଟବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବିଣ. (ନକଟ+ବୃତ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୬ମ.୧ବ)—
Nikaṭabarttī ୧ । ସନ୍ନିହିତ; ସମୀପସ୍ଥ—1. Adjacent.
(ନକଟବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପାଖରେ ଥିବା—
(ନକଟବର୍ତ୍ତିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Neighbouring.
ନକଟ ଭବିଷ୍ୟତ୍—ସ. ବ—ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—
Nikaṭa bhabishyat Near future.
ନକଟରେ—ଦେ ଅ—ନକଟେ (ଦେଖ)
Nikaṭare Nikaṭe (See)
ନିକଟେ ନକଟରେ ଥାଏ ଅସିବୁ ନଳ ଦୋ ୨ ।
କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ ବନ ।
ନକଟ ସମ୍ପର୍କ—ସ. ବ—୧ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁତା—
Nikaṭa samparka 1. Kinship; nearness of
(ନକଟ ସମ୍ବନ୍ଧ – ଅନ୍ୟରୂପ) relationship.
ନକଟ ସମ୍ପର୍କ—ପୁଂ
ନକଟ ସମ୍ପର୍କିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
ନକଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀ—ପୁଂ
ନକଟ ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
ବିଣ ୨ । ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ—
2. Close connection.
ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହା ସଙ୍ଗେ ନକଟ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି—Closely related.
ନକଟସ୍ଥ—ସ. ବିଣ. (ନକଟ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nikaṭastha ନକଟବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)
(ନକଟସ୍ଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) Nikaṭabarttī (See)
ନକ(କ, କୁ)ଟ।—ଦେ. ବ—୧ । ନେଙ୍ଗୁର ଦେବା—
Nika(ki, ku)ṭā 1. Supplication.
୨ । ଦାନ୍ତ ନକୁଟିବା—
2. Partial exhibition of one's teeth.
୧ଣ ପୁଂ— ୧ । (ଗାଇରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ ସବୁବେଳେ ଅନ୍ୟକୁ ନେଙ୍ଗୁର ଦୁଏ—1. Supplicating.
୨ । ଦରଦ୍ୱା—2. Given to laughing.
୩ । ନର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.
୪ । ନୀଚ; ପ୍ରାକୃ—4. Low; mean.
୫ । କୃପଣ—5. Miserly.
୬ । ଅଳସୁଆ—6. Idle; slothful.
୭ । ଛଦବ ଜ୍—7. Persistent.
୮ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବଳମ୍‌ରେ କରେ—
8. Dilatory.
୯ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଯେ ନିଖୁଣ କର
[ନକ(କ, କୁ,)—ସ୍ତ୍ରୀ) ଟୀକରେ—9. Doing a work by attending to minute insignificant details.
ନକଟ। ନକଟି—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ଆଖପାଖ; ସମୀପତଃ—
Nikaṭā nikaṭi 1 At hand; near by.
ନିକଟା ନିକଟି ୨ । ପ୍ରାୟ—2. Almost; nearly.
ନଗଚା ନଗଚି ୩ । ପରସ୍ପରକୁ ଲଗାଲଟି—
3. Close to each other.
ନକ(କ,କୁ)ଟା(ଟି) ମାଧିଆ—ଦେ. ବ. (ଗାଳ)—
Nika(ki,ku)ṭā(ṭi) mādhiā ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାନ୍ତ ନକୁଟି କରି ପରଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—
1. A person who supplicates with undue humility.
୨ । କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Miserly person.
୩ । ନର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି—3 Shameless person.
୪ । ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Mean person.
୫ । ଜିଗରଦାର ବ୍ୟକ୍ତି—5. Persistent person.
୬ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ୍‌ଭଲ କରି ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶକୁ ନରେଖିକରି ଦେଖି ଅତି ବଳମ୍‌ରେ କରେ—
6. A dilatory person; a person who does a work by attending to the most insignificant details.
ନକ(କ,କୁ)ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ନଷ୍କର୍ଷଣ)—(ଦାନ୍ତ) ନେଫେଡ଼ିବା; (ଦାନ୍ତ) ପଦାକୁ ଦେଖାଇବା—
Nika(ki,ku)ṭibā (ଦାନ୍ତ) ପଦାକୁ ଦେଖାଇବା—
ନିକୁଟା To exhibit; to show out (one's teeth).
ନିପୁଡ଼ନା, ନିକୋସନା
[ଦ୍ର— ଦୁଇ ଓଠକୁ ମେଲ୍ଲ କରି ଦସିବା ବା କାନ୍ଦିବା ବେଳେ ଓଠ ଅଳ୍ପ ମେଲ୍ଲ ହୋଇ ଦନ୍ତପଂକ୍ତିର କେତେକ ଅଂଶ ଦେଖା ଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ନକୁଟିବା; ଦନ୍ତପଂକ୍ତି ଅଧିକ ବେଶୀ ଦେଖା ଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ନେଫେଡ଼ିବା, ସେଥିରୁ ଅଧିକ ବେଶୀ ଦେଖା ଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ନିପିଡ଼ିବା ଓ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମେଲ୍ଲ ହୋଇ ଦାନ୍ତଯାକ ଦେଖାଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ଖେଞ୍ଚିବା କହନ୍ତି । ଦାନ୍ତ ଖେଞ୍ଚିବା ଅତିଶୟ ବ୍ୟବହାର ଅଟେ । ନକୁଟିବା ଶବ୍ଦ କେବଳ ଦାନ୍ତ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିକ(କି,କୁ)ଟି ମହୁ—ଦେ. ବ.—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ମହୁମାଛି—
Nika(ki,ku)ṭi mahu 1, A kind of small bee; Apis Floria.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଚଟ ବା କାନ୍ଥର ଖୋଲରେ ଛୋଟ ଘେଣା ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]
୨ । ନିକଟି ମହୁମାଛିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚିତ ମଧୁ—
2. Honey made by the Nikaṭi bees.

ନିକ(କି,କୁ)ଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନେଭୁରୁ ହେବା; ସକାମୀ
Nika(ki,ku)ṭi hebā ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—To supplicate; କାକୁତିମିନତିକରା to humbly pray for something; to **ନିହୋରନା** ask for something with great humility.

କେତେ ଯେତା କାଳ ଫିଣାଇ ପଲାଇଲେ,
କେତେ କୃଷା ଧରଣ ପାଖୁ ନଚ୍ଛୁଟଲେ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ନିକଟେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଶୀଘ୍ର—Very soon
Nikaṭe ସୁକନେ ଶୁଣି କର୍ତ୍ତିସ୍ତଃ.
ତରବ ସଂସାରୁ ନିକଟେ । ଜଗନ୍ନା. ଭାଗବତ ।
ନିକଟେ ୨ । ଭୁରନ୍ତ—2. In no time
ନିକଟସେ ୩ । ଅଳପମ୍ବେ—3, Within a short time.

ସେ ଦୁହୁଙ୍କ ସକାଶୁ ଦଳାର ଶ୍ରେସ୍ତ,
ନିକଟେ ମହାଋଷି ହୋଇବ ଉଦସ୍ତ । କୃଷ୍ଣସଂହି ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । (ଅମୁକର) ପାଖରେ—4, Near; at.
୫ । (ଅମୁକ)ଠାରେ—5, At; with.
୬ । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ—6, Soon after.

ତେବ ହେଲନ ନଷ୍ଟେ ବଲ
ନିକଟେ ସଂକଟେ ଜଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

ନିକଣ୍ଟକ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନିଷ୍କଣ୍ଟକ)—ନିଷ୍କଣ୍ଟକ—(ଦେଖ)—
Nikaṇṭaka **ନିକଣ୍ଟକ** Nishkaṇṭaka (See)

ନିକଣ୍ଟା ଦେ ବଣ. (ସ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ)—ଯହିଁରେ କଣ୍ଟା ନ ଥାଏ—
Nakaṇṭā Thornless.
ଆକାଟା **ନିକଣ୍ଟକ**

ନିକ ପଣ—ଦେ. ବ.—୧ । ଉତ୍ତମତା—1. Goodness.
Nika paṇa ୨ । ନିର୍ଦୋଷତା—2 Faultlessnes.
ନୀକପାନା ୩ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—3 Beauty; grace.
ନିକାଇ [ନିକପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିକ ପିଲା—ଦେ. ବ—୧ । ଉତ୍ତମ ପିଲା—
Nika pilā 1. A good child.
୨ । ସୁନ୍ଦର ପିଲା—2. A fine child.

ନିକମ୍ମା—ଦେ. ବଣ (ସ. ନିଷ୍କର୍ମୀ ପ୍ରା. ନିକ୍କମ୍ମା)—୧ । ଅଳସୁଆ—
Nikammā 1. Idle; lazy.
(ନିକମ୍ମି, ନିକମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—
ନିକମ୍ମା **ନିକମ୍ମା** 2. Worthless.
୩ । ଅକାମିକା—3. Unfit for work; unserviceable.
୪ । କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବୃତ୍ତିହୀନ—4. Unengaged; without employment; unemployed.
୫ । ବ୍ୟର୍ଥ—5. Fruitless.
୬ । ଲାଭହୀନ—6 Profitless.
୭ । ଅନୁର୍ବର (ଜମି)—7 Barren (land).
୮ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମୟ ବୃଥା ଯାଏ—
8. (work) In which time is uselessly spent.

ନିକମ୍ପ—ଦେ. ବଣ (ସ. ନିଷ୍କମ୍ପ)—କମ୍ପହୀନ; ସ୍ଥିର—
Nikampa Still; calm and quiet; motionless.

ନିକର—ସ.ବ (ନି=ଉପରକୁ+କୃ ଧାତୁ=ବଶେଷ କରିବା+ଅର୍ମ. ଅ)-
Nikara ୧ । ସମୂହ—1. A number of things or men; multitude; a body (of men or animals).
୨ । ପଲ; ଦଳ—2. Flock; crowd.
୩ । ସାର—3. Pith; marrow; sap; essence.
୪ । ନ୍ୟାସ୍ୟ ଦେୟ ଧନ—4. Legitimate dues.
୫ । ଧନ—5. Treasure; riches.
୬ । ରତ୍ନ; ରତ୍ନ—6. Gem.
୭ । ଗଦା—7. Heap; pile (Apte).
୮ । ଗୋଛା—8. A bundle (Apte).
୯ । ବତ୍ସ୍—9. Honorarium (Apte).

ନିକର ଦେ. ବଣ (ସ. ନିଷ୍କର)—୧ । କରମୁକ୍ତ; ଲାଖରାଜ—
ଖାଲିସ 1. Rent-free; revenue-free; free from payment of tax,
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Sure; certain.
ସ୍ରୋଗଃ ଦେବ ଏହା ଅଃଇ ନକର—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଥଵ ।
୩ । ସମସ୍ତ ଖରଚ ଆଦ ବାଦ୍ (ଲାଭ ବା କ୍ଷତି); ମାଣ୍—
3. Net (loss or income).

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । କେତେବେଳେ; ଆଦୌ—1. At all.

ମଥାମଣି ନକର ଲଥାଙ୍କ ସୁଭଦ୍ର
କଥା ବନସ୍ୱ ମୋର ବୃଥା ନ କର ଦେ —କବସୂର୍ଯ୍ୟ ଚଣୋପଚଣ୍ଡ, ଷ ଗୀତ ।

୨ । ମୁକର; ନିଶ୍ଚେ—2, Certainly; without fail.
ତରବ ଯା କରବ ଦୋଇବ ନକର—କୃଷ୍ଣସଂହି ମହାଭାରତ. ବନ

ନକର କ୍ଷତି—ଦେ. ବ—ସମସ୍ତ ହିସାବରେ ଭଣାଯଉଥିବା କ୍ଷତି—
Nikara kshati Net loss.
ନିକରକ୍ଷତି **ଖାଲିସ ନୁକସାନ** (ନକର ଅସ୍ୱ—ବଯଗ୍ରୀ)

ନକର ଜମା—ଦେ. ବ—ଖରଚ ଆଦ ବାଦ୍ ଦେୟ ଖଜଣା; ନିଶ୍ଚିତ
Nikara jamā ଖଜଣା—Net revenue or rent.
ନିକରଜମା **ଖାଲିସ ଜମା**

ନକର ଲାଭ—ଦେ. ବ—ଖର୍ଚ୍ଚାବର୍ଚ୍ଚା ସକଳ ସିବା ପରେ ଭଣାଯଉଥିବା
Nikara lābha ମୋଟ ଲାଭ; ମାଣ୍ ଲାଭ—Net income.
ନିକରଲାଭ **ଖାଲିସଲଫା**

ନକରିବା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) କ୍ରି (ଉତ୍ତରାଭାଷା) (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nikaribā ହି. କଢ଼ନା)—ନକାଳିବା; କାଢ଼ିବା—
To draw(water).

ନକରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନକର (ଦେଖ)
Nikare Nikara (See)

କହିଲ ନକରେ ଦୋଟେ—ସ୍ୱଧାନଥ ସାବତ୍ରୀତରଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନକର୍ତ୍ତନ—ସ.ବ—(ନ+କର୍ତ୍ତନ) —୧ । ଛେଦନ—1 Cutting off; tearing
Nikarttana
୧ । ମୂଳଚ୍ଛେଦନ—2. Cutting down from the root.

ନକର୍ଷଣ—ସ. ବ (ନ+କୃଷ୍ ଧାତୁ=ଗୃଷକରିବା+ଅଧି. ଅନ)—
Nikarshaṇa ୧ । ନଗରଦ୍ୱର ବହିଃସ୍ଥିତ କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି—
1. A playground at one end of a town.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ାର୍ଥ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ନଗରମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଡ଼ିଆ ଜମି
2. A bit of open field or park in the heart of a town, left for diversion.

ନିକଲ—ଦେ.— ଅ.—(ନକଲିବା କ୍ରିୟାର ଅନାଦରାର୍ଥ ମଧ୍ୟମ
Nikal ପୁରୁଷ, ଏକବଚନ) (ଭୁ)—ଦୂର୍ ହୋ ! ବାହାର ଯା—
ନିକଲ **निकल** (Interjection) Get out ! be off !

ନିକଲଙ୍କ(ଙ୍କି)—ଦେ· ବିଣ.—(ସ. ନିଷ୍କଲଙ୍କ; ପ୍ରା. ନିକ୍କଲଙ୍କ)—·
Nikalaṅka(ṅki) ନିଷ୍କଲଙ୍କ (ଦେଖ)
निकलंक Nishkalaṅka (See)

ନକଲପ— ଦେ. ବ. (ସ. ନିଷ୍କଲ୍ପ)—କଳ୍ପନାର ଅଭାବ—
Nikalapa Want of wish or imagination.

ନିକ(କ ଲ(ଲ)ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନିର୍ଗତ; ପ୍ରା. ନିକ୍କଲିଅ) ସ ନିଷ୍କାସନ;
Nika(ki)li(li,bā ହୁଅରୁ ଅନୁକୃତ)—୧ । ବହିର୍ଗତ ହେବା—
(ନକାଲବା—ପ୍ରଯୋଜକରୂପ) 1. To come out.
ନିକଳା ୨ । ବାହାର ଯିବା; ନିର୍ଗତ ହେବା—
निकलना 2. To issue forth.
୩ । ସ୍ରବିବା—3. To ooze out.
୪ । ବହିଷ୍କୃତ ହେବା—4. To be driven out.
୫ । ଉତର ରେଦ କରି ଫୁଟି ଯିବା—
5. To pierce through.
ସେ ବାଣ ଗୁଣ୍ଡେ ବାଣ୍ଡେ ପଡ଼ଣ ଉଲିଲ,
ସାତଶୋଳ ନଳଲ ଉଲରୁ ଫୁଟିଲ—କୃଷ୍ଣଦି୍ଦ. ମଦାଦ୍ଦଉ ବନ ।
୬ । ବଳିବା; ବଦକା ଉହିବା; ଉଦ୍ଗତ ହେବା—
6. To jut out; project.
ଶ୍ରେଣୀ ମୁଣ୍ଡାଇମାନ ଟେକୁ ନକଲ ୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲେଖାଏ ହିବ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।
୭ । ଖସିଯିବା—7 To slip off.

ନିକଷ—ସ. ବ (ନ+କଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିବା; ବଧ କରିବା+ଅଧି. ଅ)—
Nikasha ୧ । ଶାଣ; ଶାଣ୍ଡାଣ ପଥର—
1 Polishing stone; whetstone.
୨ । କଷ୍ଟି ପଥର—2. Touchstone.
ହେମରତ୍ନ ସ୍ପର୍ଶ ନକଷ ସଜାଣ,
ତରମେ ତୋଳ କୃଷ୍ଣ ବେଣ ତାଣ । ଦ୍ୟୋନାଥ. ନଦିଃକଶ୍ମ
୩ । ସୁନା ରୁପା କଷିବାର ବା ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ସ୍ଥାନ—
3. A place for testing gold and silver.
୪ । ନକଷୋପଳ ରେଖା; କଷ୍ଟି ପଥରରେ ଘଷିଥିବା ସୁନାର ଗାର—4. A line drawn on a touchstone with gold; a streak of gold made on a touch stone (Apte).
୫ । ପରୀକ୍ଷା; ପରଖ—5. Test (Apte).

ନିକଷଣ—ସ. ବ. (ନ+କଷ୍ ଧାତୁ ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—୧ । ଘର୍ଷଣ—
Nikashaṇa 1. Rubbing; friction.
୨ । ଉତ୍ଲେଖନ—
2. Act of drawing or painting
୩ । ଖନନ—3. Digging; engraving.
୪ । କଷ୍ଟି ପଥରରେ ସୁନା ଘଷିବା—
4. Rubbing of gold over touchstone.
୫ । ଶାଣ ଦେବା—5. Whetting.

ନିକଷା ସ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—୧ । ସୁମାଳୀର କନ୍ୟା; ରାବଣର ମାତା;
Nikashā ରାକ୍ଷସର ସ୍ତ୍ରୀ—1. Name of a demoness, mother of Rāvaṇa.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାବଣ, କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିଭୀଷଣ ଏବଂ କନ୍ୟା ସୂର୍ପଣଖା ଥିଲେ ।]
୨ । ରାକ୍ଷସ ମାତା—
2 Mother of imps or demons. (Apte)

ଅ·—୧ । ନିକଟରେ—1 Near.
୨ । ମଧ୍ୟରେ—2 Between; within; in the midst; amidst.

ନିକଷାତ୍ମଜ - ସ. ବ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକଷା+ଆତ୍ମଜ)—୧ । ରାବଣ-
Nikashātmaja 1· Rāvaṇa.
୨ । ରାକ୍ଷସ—2 Demon; goblin.
୩ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବା ବିଭୀଷଣ—
3. A brother of Rāvaṇa.

ନିକଷୋପଳ—ସ. ବ. (ନକଷ+ଉପଳ)—୧ । ନକଷ ପଥର; କଷ୍ଟି
Nikashopaḷa ପଥର—1 Touchstone.
(ନିକଷତ୍ୱାବ, ନକଷ ପାଷାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶାଣ ପଥର—
2. Whetstone.

ନିକସ—ସଂ. ବ. (ନି+କଷ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ନିକଷ (ଦେଖ)
Nikasa Nikasha (See)

ନିକା— ଦେ. ବ. (ଇତର) (ସଂ. ନିକ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ମ୍ମଳୀକରଣ; ନିକ୍ତ=
Nikā ନିର୍ମ୍ମଳୀକୃତ)—୧ । ଘର ଓଳାଇବା—
ନିକାନ 1· Sweeping a house clean.
लिपाई ୨ । ଘର ଲିପିବା 2. Smearing a house with water.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ.—ଆଦୌ; ମୁଣ୍ଡୁହୁଁ; ଜମାରୁ—
At all; from the beginning; at the outset

ନିକା ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନକାହ୍) ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
निकाह ପ୍ରଚଳିତ ବିଧବା ବିବାହ—Widow-marriage amongst the Mahomedans.

ନ କା(କେ)ଇ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନକାଯି)—୧ । ନକା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nikā (ke)i 1. Relating to the Nikā form of marriage
ନିକାହୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

निकाही ୨ । ନକା ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ (ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. (husband or wife) Wedded by the Nikā form of marriage (widow-marriage amongst the Mahomedans)

ନିକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଉଚ୍ଚର) (ସ. ନଜ୍ ଧାତୁ=ନର୍ମଲୀକରଣ. Nikā(ke)ibā ନଲ୍ଲ=ନର୍ମଲୀକୃତ)—୧ । ଗୃହ ମାର୍ଜନ କରିବା; ନିକାନ ଓଳାଇବା—1. To sweep a house clean.
ବୁହାରନା ୨ । ପରିଷ୍କୃତ କରିବା—2. To cleanse.
୩ । ଘର ଧୋଇ ସଫା କରିବା—
3. To wash the house clean.
୪ । ଘର ଲିପିବା—4. To smear the walls and floor of a house with cowdung and water.

ନିକାଞ୍ଚନ—ଦେ. ବିଶ—୧ । (ସ. ନଷ୍କାଞ୍ଚନ) ଧନହୀନ; ନିଃସ୍ୱ—
Nikāñchana 1. Poor; pennyless.
୨ । (ସଂ. ନିଷ୍କିଞ୍ଚନ) ନିର୍ଜନ; ମାଗ୍ରେଲା—
2 Solitary; lonely (place).
ଏବେ ଯା ନଗଲ, ଅଜ ଅଗେ ତାହା ମହା ନକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥଳ—ଗୁଣାଭି.ଅ. ସଯାତ ।

ନିକାଞ୍ଚନ ମଠ—ଦେ. ବି—ନିର୍ଜନ ଗୃହ—
Nikāñchana maṭha An empty or solitary house.

ନିକାଞ୍ଚନିଆ(ଆ)—ଦେ. ବିଶ—ନିକାଞ୍ଚନ ୨ (ଦେଖ)
Nikāñchaniā(āñ) Nikāñchana 2 (See)

ନିକାଞ୍ଚନେ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ନିର୍ଜନରେ; ମାଗ୍ରେଲାରେ—
Nikāñchane 1. Solitarily.
୨ । ଜନଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ—2. In a lonely place.
ନକାଞ୍ଚନେ ରହୁ ନଃଶଙ୍କେ ବଡର ଗୃହାନ୍ତ ନାହିଁ,
ବଙ୍କ ଦଂସ୍ତଗଲୀ ସତ୍ତ୍ୱଁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ସିନାକୁ କାହିଁ । ବୈଦାନାଥ, ଉଷା ।

ନିକାମ—ସଂ. କି. ବିଶ. (ନି+କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+ଅ.)—
Nikāma ୧ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାପୂର୍ବକ—1. Voluntarily.
ହରହର ହରହର ଜତେ ନନଷ୍ୟନ
ବରଷେ ସରଣ ବହୁ ଅଛଇ ନକାମ । ପ୍ରାଚୀ. ଉସଦାରଥ
୨ । ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ—
2 According to one's desire (Apte).
୩ । ଆପଣାର ସନ୍ତୋଷ ମୁତାବକ—3. To one's satisfaction; to the heart's content. (Apte)
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
4. Very much; exceedingly. (Apte)

ବିଶ.—୧ । ସଥେଷ୍ଟ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—1. Sufficient; plentiful.
୨ । ସାଙ୍ଗଶସ୍ତ—2. Excessive.
୩ । ଇପ୍ସିତ; ଅଭିଲଷିତ—3. Wished for.

ବି.—୧ । ଗୃହ—1. House; dwelling; abode.
୨ । ପରମାତ୍ମା; ପରଂବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Soul.

ନକାମନ—ସ. ବି. (ନ+କମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଇଚ୍ଛା—
Nikāmana 1. Lesire. (Apte)
୨ । ଅଭିଳାଷ; ଲାଳସା—2. Longing after (Apte).

ନକାମି—ଦେ. ବିଶ.—(ସ. ନଷ୍କର୍ମା)—୧ । ଅକାମିକା; ଯାଦା
Nikāmi ପ୍ରୟୋଜନରେ ଆସେ ନାହିଁ—
ନିକାମୀ **नकाम** 1. Useless; not fit for use.
(ନକାମିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନକମା (ଦେଖ)—
2. Nikamā (See)

ନକାସ୍ୟ—ସ. ବି.—(ନ+ଚ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା; ଢୋଳିବା+ଅଧି. Nikāya ଅ; ନଘାଞ୍ଚନ)—୧ । ଆବାସ; ଗୃହ—1. House; dwelling; habitation.
୨ । ସମୂହ—2. Multitude; gathering.
୩ । ଏକ ଜାତିସ୍ଥ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ସମୂହ; ସମୁଚ୍ଚୟ; ପଲ —
3. Congregation; crowd; herd; assembly.
୪ । ଲକ୍ଷ୍ୟ—4. Aim; mark; target.
୫ । ପରମାତ୍ମା—5. The Supreme Soul.
୬ । ଗଦା; ରାଶି—6. Heap (Apte).

ନକାଯ୍ୟ—ସ. ବି. (ନ+ଚ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା+ଅଧି. ଯ; ନଘାଞ୍ଚନ) Nikājya ନିବାସ; ଗୃହ—House; abode; dwelling.

ନକାର—ସଂ. ବି.—(ନ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ ଅପକାର—
Nikāra 1. Injury.
୨ । ପରାଭବ—2. Defeat; subjugation.
୩ । ହତ୍ୟା—3. Killing; slaughter.
୪ । ଅନାଦର—4. Disrespect.
୫ । ଭିରସ୍କାର—5. Abuse; reproach.
୬ । ଅପମାନ—6. Insult; humiliation.
୭ । ଅପରାଧ—7. Offence; wrong.
୮ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—8. Obstruction; opposition.
୯ । ଦୁଃଶୀଳତା—9. Wickedness.
୧୦ । ଦ୍ୱେଷ; ଅସୂୟା—10. Malice; envy.
୧୧ । ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା—
11. Obscene language; bad names.
୧୨ । ଧିକ୍କାର—12. Censure; contemptuous words
୧୩ । (+କୃ ଧାତୁ ବିଶେଷ କରିବା+ଭାବ. ଅ) ଶସ୍ୟାଦିର ତୁଷ ପରିଷ୍କାର କରିବା ନିମନ୍ତେ କୁଲାଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ାଇବା—
13. Winnowing of corn.

ନକାରଣ—ସ. ବି (ନ+କୃ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅନ)—ବଧ;
Nikāraṇa ହତ୍ୟା—Killing; murdering.

ନକାଲ୍—ଦେ. ଅ (ହି. ନକଲ୍ନା ଧାତୁର ଅନୁଜ୍ଞା ନକଲ୍)—
Nikāl ନକଲ୍! ଦୂର ହୋ—(Interjection) Be off!
ନିକଲ, **निकल**

ନକାଲିବା—ଦେ. କି [ସ. ନଷ୍କାଳନ; ନିଷ୍କର୍ଷଣ (Beams ; ନକଲିବାର ପ୍ରୟୋଜକ ରୂପ]—୧ । ଉଡ଼ାଦେବା; ବହିଷ୍କୃତ
ବାହିରକରା କରିବା—1. To drive out; to drive
निकालना away; to expell.
ନଖାଲିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବହିର୍ଗତ କରାଇବା; ବାହାର
ନକାଲିଦେବା } କରିବା—2. To cause to come out; to bring out.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ରସପ୍ରକର (ରସଆଦ) ବାହାର କରିବା—
3. To wring out; to extract; to press out.
୪ । ଓଠାର ଆଣିବା—4. To draw out.

ନକାଶ—ସ. ବ (ନି+କାଶ୍ ଧାତୁ=ଶୋଭା ପାଇବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Nikāśa ୧ । ପ୍ରକାଶ—1. Exhibition; appearing.
(ନିକାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚକ୍ରବାଳ—2. Horizon.
୩ । ସାଦୃଶ୍ୟ—3. Likeness; similarity (Apte)
୪ । ଦୃଷ୍ଟି—4. Sight; appearance.
୫ । ନୈକଟ୍ୟ—5. Vicinity; proximity
୬ । ଚେହେରା—6. Appearance.
୭ । ବିନାଶ; ବଧ—7. Destruction; killing.
ଦେ. ବ (ସ. ନିଷ୍କାଶ; ନିଷ୍କାସନ)—୧ । ବହିର୍ଗମନ—
1. Issuing out.
୨ । ସମାଧାନ—2. Accomplishing.
୩ । ସମାପ୍ତି; ଶେଷ—3. Finish; completion.

ନିକାଶ, ନିକେଶ ୪ । ବିନାଶ, ମୃତ୍ୟୁ—
ନିକାଶ, ନିବଟେରା 4 Death; extinction.
୫ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—5 Decision; disposal.
୬ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—
6. Settlement; adjustment; determination.
୭ । ହିସାବ ଆଦି ସଫା କରିବା ବା ବୁଝାଇଦେବା—
7 Clearing off of accounts; final adjustment and clearance of accounts; explaing of accounts.
୮ । ଋଣ ଆଦିର ପରିଶୋଧ—8. Satisfaction of a debt; repayment; discharge.
୯ । ବିଶୋଧନ ପାଇଛି; ସମାପ୍ତି ରସିଦ—
9. Acquittance roll; receipt of full payment; full satisfaction receipt.
୧୦ । ଜଳ ନିର୍ଗମନ—10. Exit of water.

ବଣ—୧ । ମୃତ—1. Dead.
୨ । ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ସାରିଥିବା—
2. Decided; disposed of.
୩ । ପରିଶୋଧିତ—3. Liquidated; cleared off.
୪ । ସମାପ୍ତ—4. Finished; completed.
୫ । ବହିର୍ଗତ—5. Come out.

ନକାଶ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ହିସାବ) ମୀମାଂସା କରିବା—
Nikāśa karibā 1. To settle; to dispose of.
ନିକାଶ କରା ହିସାବ କରିଦେଲେ ମୁଁ ନକାଶ କରିନେବ—
ନିବଟେରା କରନା ଉଦାହ. ସଂପ୍ର. ଉତ୍ତ.
୨ । (ଧନ, ବସ୍ତୁ) ବିନାଶ କରିବା—
2. To destroy; to exhaust.

ନକାଶ କରିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)—୩ । (ମନୁଷ୍ୟ, ଜୀବ) ମାରି ପକାଇବା—3. To kill.
୪ । (ପାଣି) ଖାଲସ କରିବା—4. To discharge.
୫ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ଶେଷ କରିବା—5. To finish.

ନକାଶ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Nikāśa pāibā 1. To be destroyed,
ନିକାଶ ପାଓୟା ୨ । ମୃତ ହେବା—2 To die.
ନିବଟନା ୩ । ସମାପ୍ତ ହେବା—3. To be finished.
୪ । ବୋହିଯିବା—4. To be discharged; to be drained.

ନକାଶ ପ୍ରକାଶ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ)
Nikāśa prakāśa ୧ । ଶେଷ ମୀମାଂସା—
ନିକାଶ ପ୍ରକାଶ 1. Final disposal or settlement.
ନିବଟେରା ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଜଳଯାକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୋହି ଯିବାର ବାଟ—2. An exit for water from a place.

ନକାଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନକାଶ ପାଇବା (ଦେଖ)—
Nikāśa hebā Nikāśa pāibā (See)

ନକାଶି—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ—ନକାଶ (ଦେଖ)—
Nikāśi Nikāśa (See)
ନକାଶି ଉମ୍ବୁରୁଣା ସକାଶେ ଏତେ ଜଗର କାହିଁକି ?
ଉ.ପ୍ର. ସଂପ୍ରାରତ୍ନ ।
ଦେ. (କରଣଅ) ବ—(ଦଲ୍ଲାଲ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—କ୍ରେତୃ ସମ୍ପତ୍ତିରେ କେହି ଦାଗଦାର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ବା କୌଣସି ବାଧା ଜାତ ହେଲେ ତହିଁର ଖଲସି ଓ ନକାଶିର ଉର ଆମ୍ଭ ଉକ ଓ ଆମ୍ଭର ବାଲି, ବାରସ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ଉକ ରହିଲା ।)
ମୀମାଂସା—Disposal; settlement.

ନକାଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶେଷ କରିବା—
Nikāśibā 1. To finish.
(ନକାଶି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୀମାଂସା କରିବା—
ନିକାଶକରା ନିବଟାନା 2. To settle.
ନକାଶିଦେବାକୁ ଚଳେ ଗମନ ସକାଶ—ଉଧାନାଥ. କେଶୀସଂହାର

ନକାଷ—ସ. ବ (ନି+କଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିବା+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଘର୍ଷଣ—
Nikāsha 1. Friction; rubbing.
୨ । କର୍ଷଣ—2. Ploughing.

ନକାସ—ସ. ବଣ (ନି+କାସ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରତି ପାଇବା+ଅ)—୧ । ଭଳି.
Nikāsa (ପ୍ରକାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) Similar; like.
ସ. ବ—ନକାଶ (ଦେଖ)—Nikāśa (See).

ନକି—ଦେ. ଅ (ସ. ନୁ; କମ୍ବା ନକ୍ତଂ; ନୁକ୍ତଂ)—
Niki ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କି; କଅଣ—
1. Interjection used in interrogative.
ପର ଦୁଃଖ ନକ ନାଁର ପର—ଉଷ୍ଟ. ସ୍ତବକଲ୍ଲୋଳ ।
୨ । (ସମ୍ଭାବନାଥକ) ପରା—
2. Interjection indicating expectation.
ନବ ଦଇତେ କୁଣ ମୋର ମରଣ
ସଉନେ ନକ ଚଣ୍ଡିବ ସୁତ୍ତା – ଉଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ସନ୍ଦେହାର୍ଥକ) ସତେ ?—3. (doubt) Is it so ?

ବତ ନ ମଥୁର ସୁମର ସୁମର ପ୍ରାଣ ନବ ଉଗିପାରବ – ଉତ୍ତରଣ. ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ।

୪ । (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ) ନଣ୍ଟେ; ନାହିଁ ତ—

4. Certainly; no doubt; is it not ?

ଆଦରେ ଏହାକୁ କରନ୍ତନକ ମୁଁ ଗଲାଦ୍ୱାର – ସ୍ୱୟାନାଥ ଉଷା

୫ । (ପ୍ରଶ୍ନରୂପରେ ପ୍ରଯୋଗ) ନାହିଁ; ତ ?—5. No.

ତା ଶୁଣି ଗଛକେ ବୋଇଲେ ଅମ୍ଭେମାନେ

ଛଡ଼ୁଁନଇ ଆଜ୍ଞ ତୁମ୍ଭର ବଚନେ – ଲୁଖୁର୍ଦ୍ଦି ମହାପ୍ରଭୁ ବନ ।

୬ । (ଆଶଙ୍କାଜନତ ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ସମ୍ଭବତଃ—6, Perhaps.

ପାସୋରିଲ ନଇ ମହମା ପିଠି ପିଠାମନ୍ତର – ନଥସ୍ତୁତନ. ଉତ୍ତଳଗଥ

ନକଟା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ— **ନକୁଟା** (ଦେଶ)

Nikiṭā — Nikuṭā (See)

ନକଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନର୍+କୃତ୍ ଧାତୁ; ନିଷ୍କର୍ଷଣ)—

Nikiṭibā — **ନକୁଟିବା** (ଦେଶ)—Nikuṭibā (See)

[ଦ୍ର—ଏହା ଦାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନକତ—ଦେ. ବ· (ସଂ. ନଷ୍କ=ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା+ମିତ=ପରିମାଣ କରିବା; ଉତ୍ତା ନଷ୍କ+ଘାଣୀ)—

Nikiti — (ନକ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣିଆର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ସୁନା ରୂପା ଓଜନ କରିବାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ତୁଲାଦଣ୍ଡ; ସ୍ୱଳ୍ପ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—

निकति Goldsmith's balance; a small pair of scales; a small balance.

ନାଚିଥିଲତ ? ବଏ ସୁନା ବଏ ପିତଳ ବେଲ

ନକତ ପରେଲ ତୁଳ ଥିଲକ ?—ଭଗ ।

ନକର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ନକ୍‌ରିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥକ ରୂପ,—

Nikir — **ନକଲ !** (ଏଠାରୁ) ବାହାର ଯା—

Get away from this place.

(ଯଥା—ଇନ୍ ନକର୍=ଏଠାରୁ ବାହାର ଯା ।)

ନକୁଚ୍ଚ(ଚ୍ଚ)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନକୃଷ୍ଟ, କୁତ୍ସିତ) —୧ । ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—

Nikuchha'chchha) 1. Despicable; mean.

ନକୁଚ୍ଚଆ
ନକୋଚ୍ଚ, ନକୋଚ୍ଚଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନକୁସ୍ସ

୨ । ନଗଣ୍ୟ—

2. Of no value.

ଯେବେ ଜଗା ବ୍ରଜକାନ୍ତା ନକୁଚ୍ଚ ଜନ ବଲଭା

ଦୋଇଗ ଉତ୍କର୍ଷ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରଭୁରେ ଦେଇ । ପ୍ରାତୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୩ । କୃପଣ; ସ୍ପୀନଦୃଷ୍ଟି ଆ—

3. Miserly; low; niggardly.

୪ । ଅନୁଚିତ—4. Improper.

୫ । ଅତି ଉଣା—5. Very little.

ଅତ ନକୁଚ୍ଚରେ ବବେଲତ ଜାତ ଗୋସାଇଁମାନଙ୍କ ମଣ ଧରତ କରୁଥବ ।

ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନକୁଚ୍ଚ(ଚ୍ଚ) ପକ୍ଷରେ—ଦେ. ଅ—ଅତି ସ୍ପୀନ ଦୃଷ୍ଟିରେ; ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ—

Nikuchha(chchha) pakshare — At the lowest estimate; in the least.

ନକୁଚ୍ଚ ପକ୍ଷେ
ନକୁଚ୍ଚରେ
ନକୋଚ୍ଚରେ } ଅନ୍ୟରୂପ

ନକୁଞ—ସ. ବ. (ନ+କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା+କରଣ. ଅ)—

Nikuñcha — ଖୁବ କାଠି—A key.

ନକୁଞ୍ଚକ—ସ. ବ. (ନ+କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Nikuñchaka — ୧ । ପରମାଣବିଶେଷ; ଏକ କୁଡ଼ବର $\frac{1}{4}$ ଅଂଶ—

1. A measure of capacity equal to $\frac{1}{4}$ of a Kurdaba.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ କୁଣ୍ଚା ।]

୨ । ଜଳ ବେତସ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Aquatic ratan.

ନକୁଞ୍ଚିତ—ସ. ବଣ. (ନ+କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା+କର୍ମ.ତ)—

Nikuñchita — ୧ । ସଙ୍କୁଚିତ—1. Contracted.

୨ । କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ—2. Curled.

ନକୁଞ୍ଜ—ସ. ବ. (ନ=ଅର୍ଥଘ୍ନ ଉପସର୍ଗ+କୁଞ୍ଜ)—

Nikuñja — ୧ । କୁଞ୍ଜ; ଲତା ଗୁଳ୍ମ; ଲତା ମଣ୍ଡପ—

1. Bower; thicket; an arbour.

୨ । ଗିମ୍ଫାଣ ଥିବା ଘର—

2 A vault; cavern (Apte)

[ଦ୍ର—ବୃକ୍ଷ ଲତାଦି ଦ୍ୱାରା ଘର ପରି ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଓ ଲତାଦି ଦ୍ୱାରା ସବୁ ଆଡ଼େ ଆଚ୍ଛାଦିତ ବା ମଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡପକୁ ନକୁଞ୍ଜ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦେ. ବଣ—କୃପଣ; କାକ୍ଷୀ—Niggardly; stingy.

ନକୁତ୍ସ—ଦେ. ବଣ (ସ. ନକୃଷ୍ଟ)—ନକୃଷ୍ଟ; ହୀନ; ହେୟ—

Nikutsa — Low; mean.

ବରଞ୍ଚେ ଜୀବେ ନକୁତ୍ସେ—ଭାଗ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ

ନକୁମ୍ଭ——ସ. ବ (ନ+କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଭୂ ଧାତୁ ହେବା+ଅ)—

Nikumbha — ୧ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଏକ ପୁତ୍ର—

1. Name of a son of Kumbhakarṇṇa.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ହନୁମାନ୍ ବଧ କରିଥିଲା; ଏ ସ୍ତବଣର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲା—ହ. ଶ. ।]

୨ । ଦନ୍ତୀଗୁଳ୍ମ; ଜୟପାଳ—2. Croton plant.

୩ । ଗଣାଧିପ; ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—

3. Name of an attendant of Siba.

୪ । ପ୍ରହ୍ଲାଦର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—

4. Name of a son of Prahlāda.

୫ । କୃଷ୍ଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ହତ ଶତପୁରର ଅସୁର ଟଜା (ହ. ଶ.)—

5. Name of a demon-king killed by Kṛushṇa.

୬ । ହରିବଂଶଲକ୍ଷିତ ଦୁର୍ଯ୍ୟଧ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—

5 Name of a prince mentioned in the Haribaṁsa,

୭ । ବିଶ୍ୱଦେବତାବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—

7. Name of a Biswadeba Deity

୮ । କୌରବ ସେନାପତ୍ତ ଜଣେ ରାଜା (ହ. ଶ,)—

8. Name of a king who commanded the force of the Kaurabas.

୯ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଗଣବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—

9. Name of an attendant of Kārttikeya.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୦ । ସୁନ ଉପସୁନ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ପିତା—10. Name of the father of demons Sunda and Upasunda (Apte).

ନକୁମ୍ଭିଲ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନ+କୁମ୍ଭ=ମାଟିଆ+ଇଲ+ଆ)
Nikumbhilā ୧ । ଲଙ୍କାର ଉପବନ ବା ଗୁମ୍ଫାବିଶେଷ (ଏଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ)—
1. The name of a garden or cave in Laṅkā where Indrajita performed jajña.
[ଦ୍ର—ଏହା ଲଙ୍କାର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ରକ୍ତକାଳୀ ଦେବତା ପୂଜା ଯାଉଥିଲେ ।]
୨ । ଲଙ୍କାସ୍ଥ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର କୁଳଦେବତାବିଶେଷ—
2. Name of a Goddess worshiped by the demons of Laṅkā.

ନକୁମ୍ଭିଲ ବଟ—ସ. ନ—ନକୁମ୍ଭିଲ ଉପବନ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବରଗଛ (ଏହା Nikumbhilā baṭa ଚୂଲରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ)—
A banyan tree in the Nikumbhilā garden.

ନକୁମ୍ଭୀ—ସ. ନ—୧ । ଦନ୍ତୀଗୁଳ୍ମ—
Nikumbhī 1. Croton plant.
୨ । (ନାମ) କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର କନ୍ୟା—
2. Name of Kumbhakarṇṇa's daughter.

ନକୁରମ୍ବ ସ. ବ. (ନ+କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ଅମ୍)—
Nikuramba ୧ । ସମୂହ—1. Multitude.
(ନକୁରମ୍ବକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯୂଥ—2. A herd; flock.
୩ । ଗଦା; ରାଶି—3. Heap; mass.

ନକୁଳା— ଦେ.ବିଣ. (ସ. ନିଷ୍କୁଳ) (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଅକୁଳୀନ; ନୀଚକୁଳ ଜାତ—1. Base-born.
ଆକୁଳା ୨ । ଯାହାର କୁଳଶୀଳ ଜଣା ନାହିଁ; ଅଜ୍ଞାତକୁଳ—
ଅଜାତ 2. Of unknown lineage.

ନକୂଜିତ—ସ. ବିଣ.—(ନ+କୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପକ୍ଷୀଦ୍ୱାରା ଗୀତ—
Nikūjita Warbled; sung (M. W.)

ନକୂଳ—ସ. ବିଣ. (ନ+କୂଳ)—ପଙ୍କତର ନଦୀ ଆଡ଼କୁ ବହି ଯାଉଥିବା—Going downhill (M. W.)
(ନକୂଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିପରୀତ—ଉତ୍କୂଳ)

ନକୃତ—ସ. ବିଣ. (ନ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ତିରସ୍କୃତ—
Nikṛta 1. Abused; censured.
(ନକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅବମାନିତ—2. Insulted; humiliated.
୩ । ନଗୃହୀତ; ଲଜ୍ଜିତ—3. Troubled; punished.
୪ । ପରାଜିତ— 4. Defeated.
୫ । ଅପକୃତ—5 Injured; wronged.
୬ । ବହିଷ୍କୃତ—
6. Driven out; expelled; removed.
୭ । ପ୍ରତାରିତ—7. Deceived; cheated.
୮ । (ନ+କୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବଞ୍ଚକ—
8. Deceptive; dishonest.
୯ । ନୀଚ—9. Mean; low; base.
୧୦ । ଦୁଷ୍ଟ—10. Wicked; vile.
ସ. ବ. (ନ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—ନକୃତି (ଦେଖ) Nikṛuti (See)

ନକୃତ ମତି—ସ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନକୃତ+ମତି)—
Nikṛuta mati ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—Depraved in mind.
(ନକୃତପ୍ରଜ୍ଞ; ନକୃତିପ୍ରଜ୍ଞ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକୃତି—ସ. ବିଣ. (ନ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—ନକୃତ (ଦେଖ)
Nikṛuti Nikṛuta (See)
ତି—୧ । ନିକାର (ଦେଖ)—1. Nikāra (See)
୨ । ନିର୍ଧନତା—2. Poverty; indigence.
୩ । ଶାଠ୍ୟ—3. Deceit.
୪ । ଘୃଣା—4. Contempt.
୫ । ତିରସ୍କାର—5. Abuse; reproach.
୬ । ଅପକାର—6 Injury.
୭ । ନିନ୍ଦା—7. Blame.
। ବସୁବିଶେଷ—8 Name of a Basu Deity
୯ । ନୀଚତା; ହୀନତା—9. Meanness.
୧୦ । ଦୈନ୍ୟ—10. Wretchedness; misery.
୧୧ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଖଳତା—11. Wickedness.
୧୨ । ଅବମାନନ—12. Insult.
୧୩ । ଲାଞ୍ଛନା—13. Humiliation.
୧୪ । ବହିଷ୍କରଣ—14 Removal; expulsion.
୧୫ । ଅସ୍ୱୀକରଣ—15° Rejection, disavowal.
୧୬ । ପୃଥ୍ୱୀ—16. The earth (Apte).
୧୭ । ପ୍ରତାରଣା; ଠକାମି—
17. Fraud; dishonesty.

ନକୃତ ଜୀବନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନକୃତି+ଜୀବନ)—
Nikṛuti jībana ୧ । ପ୍ରତାରଣାଦ୍ୱାରା ଜୀବନୋପାୟ କରୁଥିବା—
(ନକୃତି ଜୀବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Subsisting by fraud or dishonesty.
୨ । ପ୍ରତାରଣକାରୀ—2. Acting deceitfully.

ନକୃତି—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନକୃତ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nikṛutī ନକୃତ ୮।୧।୧° (ଦେଖ)
(ନକୃତ୍ତମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nikṛuta 8, 9, 10 (See)
(ନକୃତ୍ତମାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକୃତ୍—ସ. ବିଣ (ନ+କୃତ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nikṛutta ୧ । ଛିନ୍ନ—1. Torn; severed.
୨ । ଖଣ୍ଡିତ—2. Broken; cut off; rent.
୩ । ମୂଳରୁ ଛିନ୍ନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Cut from the root; uprooted.

ନକୃତ୍ତମୂଳ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନକୃତ୍ତ+ମୂଳ)—ମୂଳରୁ ଛେଦିତ—
Nikṛuttamūla Cut up by the roots
(ନକୃତ୍ତମୂଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିକୃନ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ନି+କୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —
Nikṛuntana ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିବା—1. Scratching.
୨ । ଛେଦନ—2. Cutting down.
୩ । ବିନାଶନ—3 Destroying.
ଯା ଽଽକ କେବେ ଲବେ ନ ପଉଛ ମୂଳି
ନିରବାଳ, ନଭ୍ୟ ଲତ ଲାଜି ନିକୃନ୍ତନେ—ଉଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।
୪ । ଛେଦନ ଯନ୍ତ୍ର—
4 An instrument for cutting (Apte).
୫ । ନରକବିଶେଷ—
5. Name of a hell (M W).

ନିକୃନ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନି+କୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nikṛuntī ଛେଦନକାରିଣୀ—Tearing asunder.
(ନିକୃନ୍ତିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଛେଦନକାରିଣୀ—
1. Cutting down.
୨ । ବିନାଶକ—2. Destroying.

ନିକୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କୃଷ୍ ଧାତୁ=କର୍ଷଣ କରିବା, ଅବଜ୍ଞା କରିବା +କର୍ମ. ତ)—
Nikṛushṭa
(ନିକୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସମାଜରୁ ତାଡ଼ିତ—1. Excommunicated
ଜଘନ୍ୟ, ପ୍ରକୃଷ୍ଟ } ବିପରୀତ ୨ । ଅଧମ—2. Vile; debased.
୩ । ନୀଚ—3. Low; mean.
୪ । ମନ୍ଦ—4. Bad; wicked.
୫ । ଜଘନ୍ୟ—5. Ugly.
୬ । ଅପକୃଷ୍ଟ—6. Deteriorated; inferior.
୭ । ଘୃଣିତ—7. Despised.
୮ । ଇତର—8 Vulgar.
୯ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—9. Near; adjacent.
ସଂ. ବି—ନୈକଟ୍ୟ—Proximity (Apte

ନିକୃଷ୍ଟତା—ସଂ. ବି (ନିକୃଷ୍ଟ+ଭାବ. ତା)—୧ । ନୀଚତା—
Nikṛushṭatā 1. Vileness; lowness.
(ନିକୃଷ୍ଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅପକୃଷ୍ଟତା—2. Inferiority.
୩ । ମନ୍ଦତା—3. Badness.

ନିକୃଷ୍ଟ ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି — କାମ, ବୁଭୁକ୍ଷା, ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ଧତା, ଜିଘାଂସା,
Nikṛushṭa prabṛutti ଆସଙ୍ଗଲିପ୍ସା ପ୍ରଭୃତି ମନୁଷ୍ୟର ନୀଚ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସକଳ; ପାଶବ ବୃତ୍ତି—
The lower or animal propensities in man.
[ଦ୍ର—ଅସ୍ୱରସା ଓ ପରବାର ପ୍ରତିପାଳନ ଏହି ବୃତ୍ତିର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଯୋଜନ-ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ନିକେତ—ସଂ. ବି. (ନି+କିତ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣ.
Niketa ଅ) — ନିକେତନ (ଦେଖ)—Niketana (See)

ନିକେତନ—ସଂ. ବି. (ନି+କିତ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣେ.
Niketana ଅନ)—୧ । ଗୃହ—1. House; home.
୨ । ଆବାସ—2. Abode; residence; habitation; dwelling.
୩ । ପଲାଣ୍ଡୁ; ପିଆଜ—3. Onion.

ନିକେଲ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ) —ଏକପ୍ରକାର ମିଶ୍ରଧାତୁ—
Nikel Nickel.
ନିକେଲ [ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ୱରମା, କୋଇଲା, ଗନ୍ଧକ ଓ ଶଙ୍ଖୁଆ
ନିକଲ ମିଶ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଖଣିରୁ ମିଳେ । ଏହା ଶୋଧିତ ହେଲେ ରୂପା ପରି ଜ୍ୱଳ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶେ । ରୂପା ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଟାଣୁଆ ଓ ଅଧିକ ତଲମ୍ବରେ ତରଳେ ଓ ଏହା ଲୁହା ପରି ଚୁମ୍ବକ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ । ୧୭୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜଣେ ଜର୍ମାନ୍ ଏହା ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ଏ ଧାତୁ କାନାଡାର, ରୁଷିଆ ଓ ସିଂହଳରେ ମିଳେ । ଏଥିରେ ଅଳ୍ପକାଳ ଅଣି, ଦୋଓଣି, ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଓ ଅଧୁନା ଚାଆର ଚଳୁଅଛି । ତମ୍ବା ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ମିଶାଇଲେ ଏଥିରେ ରୂପା ପରି ଜ୍ୱଳ୍ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ ହୁଏ (ଜର୍ମାନ୍ ସିଲ୍‌ଭର୍) ଓ ଏହା ଆଲୁମିନିଅମ୍ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମିଳାଯାଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିକୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନିକ (ଦେଖ)
Niko Nika (See)

ନିକୋଚ—ସଂ. ବି—ନିକୋଚନ (ଦେଖ)
Nikocha Nikochana (See

ନିକୋଚକ—ସଂ. ନି—ଅକ୍ଷୋଟବୃକ୍ଷ; ଧଳାଆଙ୍କ ଗଛ—A tree;
Nikochaka Alungium Hexapetalum.

ନିକୋଚନ—ସଂ. ବି. (ନି+କୁଚ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nikochana ସଙ୍କୋଚନ—Sensitiveness; modesty.

ନିକୋଟିନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ତମାଖୁରେ ଥିବା ବିଷ—
Nikoṭin The poison found in tobacco; nicotine.
ନିକୋଟିନ ନିକୋଟୀନ

ନିକୋଠକ—ସଂ. ବି—ନିକୋଚକ (ଦେଖ)
Nikoṭhaka Nikochaka (See)

ନିକୋପୀ—ତଦ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍କୋପୀ)—କୋପ ବା କ୍ରୋଧଶୂନ୍ୟ—
Nikopī Having no anger; of sweet and mild temper.

ନିକ୍କ—ଦେ. ବିଣ—ନିକ (ଦେଖ)
Nikka Nika (See)

ନିକ୍କା—ବୈଦେ. ବି—ନିକା (ଦେଖ)
Nikkā Nikā (See)

ନିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିଜ୍ ଧାତୁ=ଧୋଇବା+କର୍ମ. ତ)—
Nikta ୧ । ଧୌତ—1. Washed.
୨ । ସାଜିତ; ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed.

ନିକ୍ୱଣ—ସଂ. ବି. (ନି+କ୍ୱଣ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nikwaṇa ୧ । ସାଣ୍ଡା ଧ୍ୱନି; ତନ୍ତ୍ରୀର ଝଙ୍କାର—
ନିକ୍ୱାଣ, ନିକ୍ୱାଣନ, ନିକ୍ୱାଣା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Musical note of stringed instruments; the twanging sound of a harp.
୨ । ଧ୍ୱନି; ନିନାଦ—2. Sound; tone; tune.

ନିକ୍ରମଣ—ସଂ. ବି. (ନି+କ୍ରମ ଧାତୁ=ସଞ୍ଚରଣ କରିବା+ଅଧି. ଅନ)—
Nikramaṇa ଦେଶ; ସ୍ଥାନ—Place; locality.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିକାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ ହ୍ର. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nikrāibā ନିକ୍ରାନା) — ନିକାଲିବା (ଦେଶ)
Nikālibā (See)

ନିକିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nikribā ନିକରୁନା) — ନିକଲିବା (ଦେଶ)
Nikalibā (See)

ନିକ୍ରୋଧ— ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଅକ୍ରୋଧନ; ନିସ୍ତ୍ରୋଧନ) —
Nikrodha ଅକ୍ରୋଧନ— Not habituated to rage;
(ନିକ୍ରୋଧୀ— ଅନ୍ୟରୂପ) unruffled.

ନିସ୍ତ୍ରାମ ନିକ୍ରୋଧ ନିର୍ଲୋଭ
ଭୂସୁର ଦେବନ ଦୁର୍ଲଭ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

ନିକ୍ଷ (ଧାତୁ) — ସ — ଚୁମ୍ବନ କରିବା —
Niksha (root) To kiss.

ନିକ୍ଷଣ — ସଂ. ବି. (ନିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) — ଚୁମ୍ବନ —
Nikshaṇa Kissing.

ନିକ୍ଷତ୍ର — ସ, ବିଣ. (ନ + କ୍ଷତ୍ର) — ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ (ଦେଶ)
Nikshatra Niḥkshatriya (See)

ଯେ ଦୋଷେ କରେ ଶତ୍ରୁ ଧର
ନିକ୍ଷତ୍ର କରଇ ବସୁନ୍ଧର । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

ନିକ୍ଷା — ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ = ଲାଗି ରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଆ; ଉମା
Nikshā ନିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଆ) —

୧ । ନଖ; ଉକୁଣିର ଡିମ୍ବ —
1. The egg of louse; a nit.

୨ । ଉକୁଣି — 2. Louse.

ନିକ୍ଷିପ୍ତ — ସ. ବିଣ. (ନି + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ = ଫୋପାଡ଼ିବା + କର୍ମ. ତ) —
Nikshipta ୧ । ଫୋପଡ଼ା ହୋଇଥିବା; ଫିଙ୍ଗାଯାଇଥିବା —
(ନିକ୍ଷେପ — ବି) 1. Cast off; thrown away.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବୁଣାଯାଇଥିବା — 2. Thrown about; scattered about.

୩ । ବର୍জିତ; ତ୍ୟକ୍ତ —
3. Left; abandoned; rejected.

୪ । ସମର୍ପିତ; ନ୍ୟସ୍ତ —
4 Entrusted; kept in trust.

୫ । ସ୍ଥାପିତ; ରଖିତ — 5 Deposited; placed.

୬ । ଯାମିନ ସ୍ୱରୂପ ଥାବନ୍ଧ ରଖାଯିବା; ବନ୍ଧକ ରଖାଯିବା —
6 Pledged; pawned.

୭ । ପ୍ରେରିତ — 7, Sent; sent off (Apte).

୮ । ଅତିବାହିତ (ସମୟ) — 8. Spent (time).

ନିକ୍ଷୁଭା — ସ. ବ. (ନାମ) — ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପତ୍ନୀ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ) —
Nikshubhā 1. Name of a wife of the Sun-god.

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ —
2. A woman of the Brāhmaṇa caste.

ନିକ୍ଷେପ — ସଂ. ବି. (ନି + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ) —
Nikshepa ୧ । ଫିଙ୍ଗିବା; କ୍ଷେପଣ —
1. Throwing out; casting away.

୨ । ବୁଣାଯିବା —
2. Scattering about, dispersion.

୩ । ନ୍ୟାସ; ସମର୍ପଣ; ଗଚ୍ଛିତରଖିବା — 3. Deposit.

୪ । ତ୍ୟାଗ — 4. Desertion; abandonment.

୫ । ବନ୍ଧକ — 5. Pledge; pawning

୬ । ସମୟ କ୍ଷେପଣ — 6. Spending of time.

୭ । (ଲୁହ) ପୋଛିବା —
7. Wiping away (of tears).

୮ । ସ୍ୱତ୍ୱାର ନମିତ୍ତ ଶିଳ୍ପୀ ନିକଟରେ ଦ୍ରବ୍ୟର ଅର୍ପଣ —
8. Entrusting an article to an artist for repair.

୯ । (+ କର୍ମ. ଚ) ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ବା ଧନ —
9. Deposited thing or sum.

୧୦ । ବନ୍ଧକ ପଦାର୍ଥ — 10. Pledged article.

ନିକ୍ଷେପକ — ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ୧ମା. ୧ବ) —
Nikshepaka ଯେ ନିକ୍ଷେପ କରେ — Depositing; pledging;
(ନିକ୍ଷେପିକା — ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିକ୍ଷେପୀ — ଅନ୍ୟରୂପ) one who throws.

ନିକ୍ଷେପଣ — ସ. ବି. (ନି + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) —
Nikshepaṇa ନିକ୍ଷେପ (ଦେଶ) — Nikshepa (See)

ନିକ୍ଷେପଣୀୟ — ସ. ବିଣ. (ନି + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —
Nikshepaṇiya ନିକ୍ଷେପଣ ଯୋଗ୍ୟ — Fit to be thrown,
(ନିକ୍ଷେପ୍ୟ — ଅନ୍ୟରୂପ) entrusted or pledged.

ନିକ୍ଷେପ୍ତା — ସ ବିଣ. ପୁଂ. (ନି + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ) —
Nikshepta ନିକ୍ଷେପକ (ଦେଶ)
(ନିକ୍ଷେପ୍ତ୍ରୀ — ସ୍ତ୍ରୀ) Nikshepaka (See)

ନିଖ — ଦେ. ବି. (ସ. ନିକ୍ଷା; ଲକ୍ଷା) — ୧ । ଉକୁଣୀଙ୍କ ଡିମ୍ବ; ଲିଖ —
Nikha 1. The eggs of lice; a nit.
(ନିଖୀ — ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର — ଉକୁଣୀମାନଙ୍କର ଅଗୋଷ୍ଠି ଅବସ୍ଥା
ନିକୀ, ନୀକ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ, ଯଥା — ୧ । ନଖ — ଡିମ୍ବ ଅବସ୍ଥା, ୨ । ଗଜୀ —
ଲୀଖ ଡିମ୍ବ ଫୁଟିଥିବା ସାନ ଉକୁଣୀ, ୩ । ଉଙ୍ଗା — ବଡ଼
ଉକୁଣୀ ।]

୨ । ବାଳକ ବାଳିକାଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ —
2 Name given to boys and girls.

ନିଖ — ଅଳ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍ର — Tiny; minute.

ନିଖଟୁ — ଦେ. ବିଣ — ୧ । ଅସମର୍ଥ — 1. Incapable.
Nikhaṭu ୨ । ସୁସ୍ଥୀ; ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ — 2. Idle.
(ନିଖାଟୁ — ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ନିଷ୍କର୍ମୀ; କର୍ମଚୋରା —
ନିଥାଟୁ 3. Lazy; doing no work. worthless.
ନିଖଟୁ ୪ । ଶକ୍ତିହୀନ — 4. Powerless.

୫ । ଅପରିଶ୍ରମୀ; ଅଳସୁଆ; ପରିଶ୍ରମକାତର —
5. Disliking work; afraid op work.

ଦୋଇ ସମଦଶାପଲ୍ଲ ନିଖଟୁ ପଣରେ
ଅଯୋଗତ୍ୱ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକେ ହାସ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବନ୍ଦମାହତ୍ୟ ।

୬ । ନିକମ୍ମା; ଅଯୋଗ୍ୟ — 6. Worthless.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଯେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲି ବୃଥାରେ ସମୟ ନଷ୍ଟକରେ—
6. Loafing.

ନଖଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଜଳଜାତ ଫଳବିଶେଷ—
Nikhardā A kind of aquatic fruit (resembling pineapple).

[ଦ—ଏହାର ପତ୍ର ପଦ୍ମ ପତ୍ର ପରି, ତେଣ୍ଟୁ କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ଓ ଫଳ ସପୁର ପରି ।]

ନଖତରା—ଦେ ବିଣ. ସୁଂ (ସଂ. ନକ୍ଷତ)—
Nikhatarā ୧ । କାଃସଦାସୁ; ଅସଦାସୁ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Helpless (person).

ନଖଡ଼ା, ନଖତରା, ନଖତ୍ତରା, ନଖତ୍ତିଆ, ନତ୍ତେତର୍, ନତ୍ତେତେର୍, ନତ୍ତେଡ଼ା, ନତ୍ତେଡ଼ିଆ — ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ନିରାଶ୍ରୟ - 2. Without protection or support.

୩ । ଅତି ହୀନ ବା ପାନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3 Very low (person).

୪ । ନକ୍ଷତ୍ର (ଦେଖ)
4. Nikhatra (See)

(ନଖତସ୍ତ, ନଖତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଖନନ—ସଂ. ବ (ନ + ଖନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nikhanana ୧ । ପୁର୍ତ୍ତାର ପୋତିବା; କବର ଦେବା—
1. Burial; interment.

୨ । ଖୋଳବା—2 Digging.

୩ । (+କର୍ମ. ଅନ) ମାଟି; ମୃତ୍ତିକା—(ହି.ଶ)—3 Soil; earth.

ନଖନ୍ତ(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖାରବା (ଦେଖ)
Nikharā(re)ibā Nikhāribā (See)

ନଖର୍ଚ୍ଚା—ଦେ. ବିଣ—ବେଖରଚ୍ଚ; ବିନା ବ୍ୟୟରେ ସମ୍ପାଦିତ; ମାଗଣା—
Nikharchā Free of cost; got or done gratis.

(ନଖରଚ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବିନା ବ୍ୟୟରେ;
ନିଖରଚା **बेखरचा** ମାଗଣାରେ—Gratis.

ନଖର୍ବ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଦଶ ଖର୍ବ ସଂଖ୍ୟା;
Nikharba ୧୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦; ଦଶ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—
Hundred thousand millions; huudred billions.

[ଦ୍—ସଂଖ୍ୟା ଗଣନାର ବାକ୍ୟ ଯଥା—
ଏକଂ ଦଶଂ ଶତଂ ଚୈବ ସହସ୍ର ମଯୁତଂ ତଥା
ଲକ୍ଷଂ ଚ ନିୟୁତଂ ଚୈବ କୋଟି ରର୍ବୁଦ ମେବଚ
ବୃନ୍ଦଂ ଖର୍ବଂ ନିଖର୍ବଂ ଚ ଶଙ୍ଖଂ ପଦ୍ମଂ ଚ ସାଗରଂ
ଅନ୍ତ୍ୟଂ ମଧ୍ୟଂ ପରାର୍ଦ୍ଧଂ ଚ କ୍ରମାଦ୍ଦଶଗୁଣୋତ୍ତରଂ ।]

[ଦ୍—ମଜଅର୍ବ୍ଦି ଲିଆସ୍ତ ଓ ଆମ୍ରେନଖଙ୍କର ଇଂଟ୍ଟ୍ଭ Billion (ସଂ. ବୃନ୍ଦ) ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।]

(ନଖର୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ସୁଂ (ନ = ଅଭାବସୂ + ଖର୍ବ = ବୃଦ୍ଧି)—
୧ । ଅତି ଖୋଟ—1. Dwarfish; very small; tiny.

୨ । ବାଙ୍ଗୁସ; ବୃଦ୍ଧି, ଗେଡ଼ା—2. Stunted.

ନଖଲିଆ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିଜର ଓ ଖଳ)—୧ । ଅଖଳା; ନିଷ୍ପଟ
Nikhaliā (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Frank; open-hearted
ଅଖଲୁଆ **खरा** (person).
(ନଖଲା, ନଖଲୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବ (ବ୍ୟକ୍ତି)
(ନଖଲୀ, ନଖଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Good natured (person).

୩ । ଯେ ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରେ ନାହିଁ—3. Unoffending.

୪ । ଖଳଆ ବା ନରମ ହୋଇ ନ ଥିବା (ଅନ୍ନ)—
4. Not become gruelly (boiled rice).

ନଖାଇଲା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅଖାଇ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବେଶି ଖାଇପାରେ
Nikhāilā ନାହିଁ; ଯାହାର ଖୋରାକ ଅଳ୍प—1. Unable to
ନିଖାଉନ୍ତା **नखानेवाला** eat too much.

୨ । ଅଖାଇଲା; ଯାହାକୁ ବେଶି ଖାଇବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ—
2. Not getting enough to eat.

(ଯଥା—ନଖାଇଲା ଘରର ପିଲା ବଳଆ କାହିଁକି ହକଲା ହେଉଛୁ ?)

ନଖାତ—ସଂ. ବିଣ. (ନ + ଖନ ଧାତୁ = ଖୋଳବା + କର୍ମ. ତ)—
Nikhāta ୧ । ଖନତ; ଖୋଳା ହୋଇଥିବା—1. Dug.

୨ । ନିବେଶିତ; ସ୍ଥାପିତ—2. Placed; fixed.

୩ । ପ୍ରୋଥିତ; ପୋତା ଯାଇଥିବା—
3. Buried; interred.

୪ । ଖୋଳା ହୋଇ ବାହାର କରି ଯାଇଥିବା—
4 Dug up; excavated.

୫ । ଭୂମିରେ ଗାଡ ଖୋଳାଯାଇ ପୋତା ଯାଇଥିବା; ରୋପିତ—
5 Planted; infixed.

ବ—୧ । ଜମିର ସୀମା ନିରୂପକ ପଡ଼ଣୀ—1 A trench dug round a field as landmark or boundary.

୨ । ଖାଲ; ନାଳୀ—2. A ditch; a long pit.

ଦେ. ବ (କତରଆ)—(କବଲ୍ଲ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ପୋତା ଥିବା ଧନ ଓ ବସ୍ତୁ—Buried treasure and things; treasure trove.

(ଯଥା—ଏ ଜମି ଓ ଉହାଁରେ ଥିବା ପୋତା, ନୋତା, ନଥି, ନଖାତ, କାଷ୍ଠ, ପାଷାଣ, ଢରୁ, ଲତା, ଶସ୍ୟ, ଉପଶସ୍ୟ ସମସ୍ତ ସଜ୍ଞାଉକୁ ଏ କବାଲ୍ଲ ଦ୍ୱାରା ହକି କଲୁଁ ।)

ନଖାଦ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନିଷାଦ; ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶରେ ଓ
Nikhāda ହିନ୍ଦୀରେ 'ଷ' ସ୍ଥଳରେ 'ଖ' ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ନିଷାଦ;
ନିଖାଦ ହାତୀର ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦ—1. The deep roaring soud
निखाद of an elephant.

୨ । 'ସା, ରେ, ଗା, ମା, ପା, ଧା, ନି' ର ଶେଷ ସ୍ୱର; ସଙ୍ଗୀତର ୭ମ ସ୍ୱର; 'ନି' ନାମକ ସ୍ୱର—2. The 7th note in the Hindu vocal or instrumental music

୩ । ବେଦ୍ରେଲ୍ଲର ଜର୍ଥ ତାର ଘର୍ଷଣର ଶବ୍ଦ—
3. The bass (tone) in violin.

ନଖାରବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ସଂ ନ + ରେଖା) କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କାଟି ଆଦ
Nikhāribā ଦ୍ୱାରା ରେଖାଙ୍କିତ କରି ଚାହିବା ବା ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
निखारना 1. To examine a thing by scratching it with a pointed stick etc.

ନଖରିବା, ନଖରେଇବା, ନଖୁରିବା, ନଖୁରେଇବା — ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ) ନିରଖିବା; ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା; ଭଲ ଭଲ କରି ଦେଖିବା; ଲେଉଟପାଉଟ କରି ଦେଖିବା—2. To examine very closely; to scrutinise.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଖାର ନଖାର ଦେଖ ସେ କାଗଜ । ବ୍ୟାକରଣ. ବରବାର ।

ନଖିଏ—ଦେ. ବ. (ସ. ନିକ୍ଷା)—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ—
Nikhie A particle; very small quantity.

ଏତଟୁକୁ ଜରାସା ବିଣ.—ଅତି ସାମାନ୍ୟ—Very little; a bit of; a particle of; minute.

ଝିଅଏ ନଖିଏ କଥାକୁ ଏତେ ବଡ଼ କରିବା ନ୍ୟାସ୍ୟ । ଉଗ

କି. ବିଣ.—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—Minutely.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଝିଅଏ ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦୃଶର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଝିଅଏ ନିଖିଏ ।]

ନଖିଏ ନା(ନାଁ)ଆଁକୁ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ ଓ କି. ବିଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ
Nikhie nā (nāñ) āñku ପରିମିତ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ—A bit; a bit of; a little.
ଏତଟୁକୁ ଜରାସା
(ଇଏ ନାଆଁକୁ, ନିଏ ନାଁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖିରି—ଦେ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ନିକ୍ଷା)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Nikhirī (ନିଖେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tiny; minute.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to females

ନଖିଳ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଖିଳ=ପରିଶିଷ୍ଟ, ଯାହାର କିଛି ମାତ୍ର ପରିଶିଷ୍ଟ
Nikhila ନାହିଁ)—ଅଖିଳ; ସମସ୍ତ; ସମୁଦାୟ; ସମସ୍ତ, ସକଳ; ସାର୍—All; entire; whole.

(ଯଥା—ନିଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ନିଖିଳ ଜଗତ ।)

ନଖୁଣ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିର୍ ଓ କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—୧ । ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ; ସମସ୍ତ; ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ-
Nikhuṇa 1. Entire; whole.
ନଖୁଣ୍ଡି, ନଖୁନ୍ତି } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅକ୍ଷତ; ଅରୁଗ୍ଣ—2. Unbroken.
ନଖୁଣ ସେ ଇଚ୍ଛିଥିଲ କର ଓଡ଼ଣରେ ।
ନିଖୁତ୍ ଅଜସ୍ରଚନ୍ଦ୍ର. ଶର ଓ ଗୀତ ।
ନିଖୋଟ ୩ । ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟିଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଦୋଷ—
3. Flawless; unblemished; free from defects.
(ଯଥା—ନଖୁଣ ରୂପ ।)
୪ । ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ—4. Untouched.
୫ । ସାରୋଗ; ଅନାମୟ—
5. Healthy; free from illness.
୬ । ଯାହାକୁ କେହି ଖୁଣ୍ଟି ପାରେ ନାହିଁ—
6. In which no one can find any fault.
୭ । ଅତୁଳନୀୟ—7 Incomparable; nonpareil
୮ । ଅନନ୍ୟ—8. Unblamable; irreproachable.

ନଖୁତି ଦେ. ବ—ସନ୍ଦେଶ; ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
Nikhuti A kind of sweetmeat.
ନିଖୁଁତି **ନିଖୁତି** (ନଖୁନ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖୁନ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନଖୁଣ (ଦେଶ)
Nikhun Nikhuṇa (See)

ନଗଡ଼—ସ. ବ (ନି+ଗଡ଼ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କରଣ. ଥ)—
Nigarda ୧ । ଲୁହା ଶିକୁଳି—1 Iron chain.

୨ । ଗୋଡ଼ର ବେଡ଼ି—2. Shackles; fetters; foot-chain.

ଦୁଇପୁର ପର ହସ୍ତୀଙ୍କ ଚରଣ ସେଡ଼ର ଲୌହ ନଗଡ଼—ବ୍ୟାକରଣ. ପାଞ୍ଚଟା ।

୩ । ହସ୍ତୀର ପଦବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
3. The heel-chain of an elephant.
୪ । ଦାରୁକାଠ—4 A pair of stocks.

ବିଣ—୧ । ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ—1. Firmly tied.
୨ । ଶୃଙ୍ଖଳାଦ୍ୱାରା ବଦ୍ଧ—2. Fettered; chained.

ଦେ. ବିଣ (ସ. ଗାଢ଼) ଘୋର; ଗମ୍ଭୀର (ନିଦ)—
Deep (slumber).

ନଗଡ଼ନ—ସ. ବ (ନି+ଗଡ଼୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନା)—ଶୃଙ୍ଖଳାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ—
Nigardana (ନିଗଡ଼ିତ—ବିଣ) Chaining; fettering.

ନଗଡ଼ ନିଦ—ଦେ. ବ (ସ. ଗାଢ଼ନିଦ୍ରା)—ଘୋର ନିଦ୍ରା—
Nigarda nida Deep sleep; heavy slumber.
(ନିଘୋଡ଼ ନିଦ, ନିଘଡ଼ ନିଦ, ନିଘାଡ଼ ନିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଗଡ଼ବଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ—୧ । (ଜ୍ୟା ଇତ୍; ନିଗଡ଼ଦ୍ୱାରା ବଦ୍ଧ)—
Nigardabadhda ଲୌହଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ—
(ନିଗଡ଼ବଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Tied with an iron chain.
(ନିଗଡ଼ବଦ୍ଧନ—ବ) ୨ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଆବଦ୍ଧ—
2. Tied strongly or tightly.
୩ । ଗୋଡ଼ରେ ଶିକୁଳା ପଡ଼ିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3 Fettered.

ନଗଡ଼ ବନ୍ଧନ—ସ. ବ—୧ । ଦୃଢ଼ ଶିକୁଳି ବା ଦଉଡ଼ି—
Nigarda bandhana 1. A strong chain or rope.
୨ । ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ; ଯେଉଁ ଗଣ୍ଠି ସହଜେ ଫିଟାଯାଇ ନ ପାରେ—
2. A knot which can not be untied.
୩ । ଲୌହ ଶିକୁଳିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ—
3. Tying with an iron chain.

ନଗଡ଼ା ଦେ. ବ (ସ. ନିର୍ଲନ)—୧ । ଚିପୁଡ଼ାଯାଇ ରସ
Nigardā ବାହାର କରିଯିବା; ଚିପୁଡ଼ିବା କର୍ମ—
(ନିଗଡ଼ା, ନିଙ୍ଗଡ଼ା, ନିଙ୍ଗିଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Squeezing out of the juice; the pressing out of the juice from a thing.
୨ । ରସ ସ୍ରବିତ ହେବା; ରସସ୍ରବଣ—
2. Oozing out of the juice.

[ଦ୍ର—'କାର୍ତ୍ତିକନିଗଡ଼ା' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ.—ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଘରୁଆ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବ୍ୟାପିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଲେରିଆ ଜ୍ୱର । ବର୍ଷାଦିନେ ଅତ୍ୟଧିକ ଜଳସଂସର୍ଗଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟଦେହରେ ଯେଉଁ ରସାଧିକ୍ୟ ଦୋଇଥାଏ, କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷା ପରେ ଶରତ୍‌କାଳରେ ପୃଥିବୀର ରସ ଶୁଖିଆସିବା (ନିଗଡ଼ିବା) ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରୁ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ରସ ଶୁଖିଯାଏ(ନିଗଡ଼େ) ଓ ଉଦ୍ଭବିତ ଭାସ୍ପୀଭବି ଓ ଜ୍ୱର ହୁଏ । ସେହି ଜ୍ୱରକୁ କାର୍ତ୍ତିକନିଗଡ଼ା ବୋଲିଯାଏ । ଶରତ୍ କାଳରେ ଦେହରୁ ରସ ଶୁଖିବା ସ୍ୱାଭାବିକ; ତହୁଁ ଆମ୍ଭମାନେ ସେହି ସମୟରେ ବର୍ଷାଋତୁର ଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ରସାଧିକ ଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନକରୁଁ,

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଥିପାଇଁ ବର୍ଷାଦନେ ଦେହରେ ସଞ୍ଚିତ ରସ ଶୁଖି ନ ପାର ରସାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଏ ଜ୍ୱର ହୁଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସଂଯମ (ହବିଷ୍ୟବ୍ରତ) ବା ଦଳାନ୍ନେ ଥରେ ଭୋଜନ ହନୁମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।]

ନିଂଡା ୩ । ଯେଉଁ ରସ କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ଝରି ପଡ଼ିଥାଏ—
ନିଚୋଡ଼; ଗାଡ଼ନା 3. Dropping; a liquid dropped from a pot.

୪ । ଉତ୍କ୍ଲୀକୃତ ପାତ୍ରରେ ରହିଯିବା ରସାବଶେଷ—
4. Dregs.

୫ । ଶେଷ ରହିଯିବା ବସ୍ତୁ—
5. Remains; leavings.

୬ । ଯେଉଁ ନାଳଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଜଳ ନଡ଼ିଡ଼କର ବୋହିଯାଏ; ସଫେଇ ନାଳ—
6. Drainage channel.

୭ । ଜଳମୟ ବସ୍ତୁ ଥିବା ପାତ୍ରକୁ ଅଣେଇଦେଇ ବା ଓଲଟାଇଦେଇ କଛୁକ୍ଷଣ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁ ନିଃଶେଷିତ ହେବା—
7 Emptying out of a liquid from a pot by inverting it or holding it aslant for some time.

୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାର ବସ୍ତୁ; ସାରାଂଶ—
8 (figurative) Essence.

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) — ସାର ମର୍ମ୍ମ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—
9 (figurative) Purport; substance.

ବଣ—୧ । ଚିପୁଡ଼ା ଯାଇଥିବା (ରସ) —
1. Squeezed out (juice).

୨ । ଢାଲୁ (ଜମି); ଯେଉଁ ଜମିରୁ ପାଣିଯାକ ନଗଡ଼ିଯାଏ—
2. Sloping (land).

୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସହିଁରୁ ପାଣି ନଗଡ଼ି ଥାଏ; ଜଳାଦ ନିଃଶେଷିତ ହୋଇଥିବା (ପ ଦାଦ) —
3. Drained out; squeezed out.

୪ । ପାତ୍ରାଦକୁ ଅଣାଇ ଦେବା ବା ଲେଉଟାଇ ଦେବାଦ୍ୱାରା ତହିଁରୁ ସ୍ରବିତ (ରସାଦ)—4. (liquid) Dropped or oozed from an inverted or inclined pot.

ନଗ(ଗି)ଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ନଗଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ)—
Niga(gi)rdā(rde)ibā ନଗାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
1 Nigardibā (See)

୨ । (ନଗାଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
2. Causative of Nigārdibā.

ନଗଡ଼ା ନଗଡ଼ି – ଦେ. ବ—୧ । ପାତ୍ରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥର ପାନାବଶେଷ —
Nigardā nigardi 1. Dregs left in a drinking cup; the remains of a liquid
(ନଡିଡ଼ାନଡିଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) left in the cup after drinking.
ନିଂଡ଼ାନିଂଡ଼ି **ତଳଛଟ**
୨ । କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ଜଳାଦ ନଗଡ଼ିବା ପରେ ସାଦା ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଯାଏ—2. Remains.

ନଗଡ଼ା ମାଟି—ଦେ. ବ —ଯେଉଁ ମାଟିରୁ ପାଣି ନଗଡ଼ି ଯାଇଥାଏ—
Nigardā māṭi Soil from which water has fully percolated or has been fully drained out.

ନଗଡ଼ିତ—ସଂ. ବଣ (ନଗଡ଼ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—
Nigardita ୧ । ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ—1 Chained; fettered.

୨ । ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ —2. Tightly fixed or bound.

୩ । ଦୃଢ଼କାଠରେ ଆବଦ୍ଧ—
3. Confined in the stocks.

୪ । ଲୁହା ଶିଙ୍ଖଳଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ହାତୀର ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧା ଯାଇଥାଏ—4. (an elephant) Tied with the leg-chain; shackled.

ନଗଣ—ସଂ. ବ. (ନ=ନଷ୍ଟସ୍ୟ + ଗଣ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା + ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଜଣାଯାଏ) –ଯଜ୍ଞଧୂମ; ହୋମଧୂମ—
Nigaṇa The smoke from 'Homa' or burnt offerings; the smoke of a sacrificial fire.

ନଗଦ—ସଂ. ବ. (ନ=ନଷ୍ଟସ୍ୟ + ଗଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା + କର୍ମ୍ମ. ଅ)—
Nigada ୧ । କଥନ; ଭାଷଣ—1. Speech; talk.
(ନଗାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଥୋପକଥନ—
2 Conversation.

୩ । ଶବ୍ଦ—3. Sound.

୪ । ଉଚ୍ଚୈର୍ଜପ; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରାର୍ଥନା—
4. Loud prayer; prayer recited aloud.

୫ । କଥିତ ଭାଷା—5. Spoken language; a vernacular.

୬ । କୌଣସି ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ—6. Mention.

ନଗଦିତ—ସଂ. ବଣ. (ନ+ଗଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା + କର୍ମ୍ମ. ତ)—
Nigadita ୧ । ଭାଷିତ; କଥିତ; ଉକ୍ତ—
1. Spoken; told; said.

୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—2. Uttered; pronounced.

୩ । ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—3. Specified; defined.

୪ । ଉଲ୍ଲିଖିତ—4. Mentioned.

୫ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—5. Described.

୬ । ପ୍ରାର୍ଥିତ—6. Prayed for.

ବ. (+ଭାବ. ତ)—୧ । ଭାଷଣ —
1. Speech; talking.

୨ । ଉଚ୍ଚାରଣ—2. Utterance.

ନଗନ୍ଧ—ଦେ. ବ —ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—
Nigandha A kind of sweet-scented flower.
ରଙ୍ଗଣୀ ଚୂତ ଅଙ୍କୁର ଅରବିନ୍ଦ
ନଗନ୍ଧ କୁନ୍ଦ ଧୂଲାଗ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନମଞ୍ଜରୀ ।
ନିଗନ୍ଧ ଦେ ବଣ. (ସଂ. ନର୍ଗନ୍ଧ)—ନିର୍ଗନ୍ଧ; ଗନ୍ଧହୀନ—
ନିଗନ୍ଧ Scentless.

ନିଗମ—ସଂ. ବ. (ନ=ସଦାଦା; ସଦାଚାରାଦିରେ+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା + ଅଞ୍ଜକରଣେ. ଅ)—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ସବୁବେଳେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଲୋକେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି; ସାଧାରଣ ଗମନାଗମନ ସ୍ଥାନ—1. A public thoroughfare; a frequented place.

୨ । ଲୋକାଳୟ; ସ୍ଥଗ୍; ନଗର—2. Town; city.

୩ । ଜନପଦ; ଗ୍ରାମ—3. Village.

୪ । ରାଜଦାଣ୍ଡ; ସ୍ୱସ୍ତା; ସରଣି; ପଥ—4. Road; highway.

୫ । ବଜାର; ହାଟ; ଗଞ୍ଜ—5. Market; mart; bazar.

୬ । ବାଣିଜ୍ୟ—6. Traffic; trade.

୭ । ବେଦ—7. The Bedas.

ଏମନ୍ତ ବଗର ମନର
ନଗମ ବଲ୍ଲ ସେ ଉଚ୍ଚାର । ରୂପତ· ସ୍ତୋମପଞ୍ଜାମୃତ ।

୮ । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ—8 The holy writ; scripture; secred ordinance.

୯ । ତନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—9. Name of a Tantra or Hindu esotoric treatise.

୧୦ । ନିଶ୍ଚୟ—10. Certainly.

୧୧ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—11. Promise; vow.

୧୨ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ—12. Determination; ascertainment.

୧୩ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର—13. Logic.

୧୪ । ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—14. Logical conclusion.

୧୫ । ବେଦରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ବାକ୍ୟ ବା ଶବ୍ଦ—15. Any passage or word quoted from the Bedas (M. W.)

୧୬ । ବେଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟାମୂଳକ ଗ୍ରନ୍ଥ—16. A work auxiliary to or explanatory of the Bedas (Apte).

୧୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁ—17 (grammar) The root of word (Apte.)

୧୮ । ଯାଯାବର ବଣିକ୍ ଦଳ—18. A caravan of wandering merchants.

୧୯ । ବୈଦିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସକଳ୍ପ ଆଦ ବାକ୍ୟରେ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନାମୋଚ୍ଚାରଣ—19. Insertion of the name of a Deity into a liturgical formula.

୨୦ । ମେଳା (ହି. ଶ.)—20. A fair.

୨୧ । କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ (ହି. ଶ.)—21. Mame of a sect or class of the Kāyasthas.

୨୨ । ନିର୍ଗମନ; ବହିର୍ଗମନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—22. Going out; issuing.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ନିଗମ; ଘୋର; ଗମ୍ଭୀର—1. Deep; profound

ନଗ (ଯଥା—ନଗମ ହ୍ରଦ; ନଗମ ନିଶା ।)

୨ । ନିର୍ଜ୍ଜନା—2. Solitary; lonely.

ନଗମ ବର୍ତ୍ତ ଭରେ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ ସଖୀ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର ଉଷାଅରୁଣାଷ ।

୩ । ଗୂଢ଼; ଅଭ୍ୟନ୍ତ; ଗୋପନୀୟ—3. Secret; confidential.

ଦେ. ବି.—ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନ—3. Lonely place.

ନଗମ ଦେଶିବ ତହିଁ ନଦନ ଲୁବତ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର· ଉଷାଅରୁଣାଷ ।

ନିଗମନ—ସ. ବି (ନି + ଗମନ)—୧ । ଚଲନ; ବାଟ ଚାଲିବା—1. Going; walking.

୨ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରାନୁଗତ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—2. Logical conclusion; the winding up of a syllogism; summing up of an argument or conclusion in a syllogisom.

[ଦ୍ର—ଆର୍ଷ୍ୟ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନୁମାନର ୫ଟି ଅବୟବ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଛି । ଯଥା—ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ହେତୁ, ଉଦାହରଣ, ଉପନୟ ଓ ନିଗମନ । ୧ । ଏଠାରେ ନଆଁ ଅଛି (ପ୍ରତିଜ୍ଞା), ୨ । କାରଣ, ଏଠାରେ ଧୂଆଁ ଅଛି (ହେତୁ), ୩ । ଯେଉଁଠାରେ (ଯଥା—ରୋଷେଇ ଘରେ) ଧୂଆଁ ଥାଏ ସେଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ନିଆଁ ଥାଏ; (ଉଦାହରଣ), ୪ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଦେଖୁଥାଉଁ ଯେ ଏଠାରେ ଧୂଆଁ ଅଛି (ଉପନୟ) ୫ । ଅତଏବ ଏଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ନିଆଁ ଅଛି (ନିଗମନ) । ଶେଷୋକ୍ତ ୫ଟି ପ୍ରୋଥାନଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ନିଗମନର ଅନ୍ୟ ନାମ ପ୍ରତ୍ୟାମ୍ନାୟ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଉପସଂହାର—3. Conclusion.

୪ । ଛଳ—4. Pretence.

ନିଗମାଗମ—ସ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନିଗମ + ଆଗମ)—୧ । ବେଦ ଓ ତନ୍ତ୍ର—1. The Bedas and the Tantras.

୨ । ପ୍ରବେଶ ଓ ବହିର୍ଗମନ—2. Coming in and going out; ingress and egress.

ନିଗର—ସ. ବି. (ନି + ଗୃ ଧାତୁ = ଗିଳିବା, ଖାଇବା + ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଗ୍ରାସନ—1. Eating.

(ନିଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗିଳିବା; ଗଳାଧଃକରଣ—2. Swallowing; gulping; devouring.

୩ । (+ କରଣ. ଅ) ଭୋଟି; ଗଳଦେଶ—3, Throat.

୪ । ନିଗଣ; ଦୋମଧୂମ—4. The smoke issuing from a sacrificial fire.

୫ । ଏକ ସମାନ ଓଜନର ୫୫ଟି ମୋତିର ସମୂହ (ହି. ଶ.)—5 An aggregate of 55 pearls of the same weight.

ପ୍ରାଦେ. (ସାଲପୁର) ବିଣ—ଖାଣ୍ଟି—Genuine.

ଦେ. ବିଣ—ନିଶ୍ଚିତ—Certain; definite.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଗରଣ—ସ. ବ. (ନି+ଗୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nigaraṇa ନିଗର (ଦେଖ)—Nigara (See)
(ନିଗଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗର ମାଲ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଖାଣ୍ଟି ଜିନିଷ—
Nigara māl Pure or unadulterated article.

ନିଗରୁ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ନ+ଗୁରୁ)—ହାଲୁକା; ଯାହା ଭାର ନୁହେଁ—
Nigaru No heavy; in weight.
ହାଲକା **निगरु** (ନିଗରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗଳ—ସ. ବ. (ନି+ଗଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗିଳିବା—
Nigaḷa 1. Swallowing.
୨ । (+କରଣ. ଅ) ଅଶ୍ୱର ଗଳଦେଶ—
2. The throat of a horse.

ନିଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିଗାହ୍; ତୁଳ. ସ. ନିଶ୍ଚଯ)—
Nigā ୧ । ଦୃଷ୍ଟି; ନଜର—1. Sight; look; glance.
ନିଘା ୨ । ଉତ୍ତୁନେବା; ଗଣନା—2. Supervision.
निगाह, निगह ୩ । ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଦୃଷ୍ଟି—
(ନିଂଘା, ନିଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Scrutinising look.
୪ । ଯତ୍ନ—4. Care.
୫ । ଜଗିବା—5. Watching.
୬ । ମନୋଯୋଗ—6. Attention.
୭ । ଖିଆଲ; ଧ୍ୟାନ—
7. Thought; concentration of thought.
୮ । ଅନୁଗ୍ରହ; ସ୍ନେହମୟ ଦୃଷ୍ଟି—
8. A look of favour or kindness.

ନିଗା କରିବା—ଦେ. କି. (ଫା. ନିଗାହ୍)—୧ । ଚାହିଁବା—
Nigā karibā 1. To look at.
ନିଘା କରା ୨ । ଉତ୍ତୁ ନେବା—2. To look after.
निगाह करना, ୩ । ଜଗିବା—3. To watch.
निगाह रखना ୪ । ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—4. To keep an eye on.
୫ । ଦେଖାଶୁଣା କରିବା—5. To take care of.
୬ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବା—6 To supervise.
ନିଗା(ଘା) ଦେବା; ନିଗା(ଘା) ରଖିବା
ନିଗା(ଘା)ଯାନ କରିବା; ନିଗା(ଘା)ବାନ କରିବା
ନିଗା(ଘା)ମାନ କରିବା; ନିଗା(ଘା) ନେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ନିଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ସ. ନିର୍ଗଳନ)—
Nigārdibā ୧ । ନିଗିଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ନିଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା
ନିଚିଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. The causative form of 'Nigirdibā'.
ନିଙ୍ଡାନ, ନିଗଡ଼ାନ ୨ । କୌଣସି ରସଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁରୁ ରସ ଚପୁଡ଼ିବା;
निचोड़ना; गाड़ना ଝରୁଆବା—2 To squeeze or press out the juice; to express juice,
୩ । ରସ ବା ଜଳକୁ ଗାଳିବା—3. To cause liquid to ooze or drop out of a thing; to pour off liquid to the last drop.
୪ । କୌଣସି ପାତ୍ରକୁ ଅଶେଷ ବା ଓଳଟାଇ ରଖି ଭିତରେ ଥିବା ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ନିଃଶେଷିତ କରିବା—
4. To empty a receptacle of its liquid contents.

ନିଗାଦ—ସ. ବ—ନିଗଦ (ଦେଖ)
Nigāda Nigada (See)

ନିଗାଦୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନି+ଗଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା .୧ବ)—
Nigādī କଥକ; ବକ୍ତା—Speaking; uttering.
(ନିଗାଦଜ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଗା(ଘା) ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ—
Nigā(ghā) pardibā The coming of a thing to a person's view.
निगाह पड़ना

ନିଗା(ଘା)ବା(ମା)ନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନିଗାହ୍‌ବାନ୍)—
Nigā(ghā)bā(mā)n ୧ । ସତର୍କ—1. Watchful.
ନିଘାବାନ ୨ । ଯତ୍ନଶୀଳ—2. Careful.
निगहबान ୩ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—3. Supervising.
୪ । ଯେ ଦେଖାଶୁଣା କରେ—4. Taking care.
ବି—୧ । ଚଉଆଳ.—1. A watchman.
୨ । ନିଗାରଖା କରିବା ଲୋକ; ଜମାଦାର୍—2. Custodian.

ନିଗା(ଘା)ବା(ମା)ନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିଗାହ୍‌ବାନି)—
Nigā(ghā)bā(mā)ni ୧ । ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି—
1. Watchful look.
ନିଗା(ଘା)ବା(ମା)ନ୍
ନିଗା(ଘା)ନଷ୍ଟା(ଷ୍ଟା)
ନିଂଘାମା(ବା)ନ୍(ନ୍)
ନିଂଘାନଷ୍ଟା(ଷ୍ଟା) } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଦେଖାଶୁଣା; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ—
2. Taking care; supervising.
୩ । ଜଗିବା—3. Watching.
ନିଘାପନା, ନିଗାବାନୀ **निगहबानी** ୪ । ଜମାରେ ନେବା—
4. Taking into custody.

ନିଗାର—ସ. ବ—ନିଗର (ଦେଖ)
Nigāra Nigara (See)

ନିଗାରୀ—ସ.ବିଣ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ନି+ଗୃ ଧାତୁ=ଗିଳିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୯ମା.୧ବ)-
Nigārī ଗଳାଧଃକରଣକାରୀ; ଯେ ଗିଳେ ତାହା—
[ନିଗାଲୀ, ନିଗାର(ଳ)କ—ଅନ୍ୟରୂପ] Swallowing; devouring.
(ନିଗାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଜସୁ ବନ ମଧ୍ୟ ଅନଳ ନିଗାରୀ । ବୃକ୍ଷହିଁ ଡ, ମହାଘରତ ବନ ।

ନିଗାଳ—ସ. ବ. (ନି+ଗଳ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କରଣ. ଅ)—
Nigāḷa ୧ । ଅଶ୍ୱର ଗଳଦେଶ—1. The throat of a horse; horse's neck,
୨ । (+ଭାବ.ଅ) ଗିଳିବା—2.Swallowing (Apte).

ନିଗିଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ନିଗଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nigirdā (etc) Nigardā etc (See)

ନିଗିଡ଼ି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଶୀତ କାଳରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠଖଣ୍ଡ—
Nigirdi Big logs of wood for kindlihg firen in winter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନିର୍ଗଳନ)—
Nigirdibā (ନିଗିଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିଙ୍ଗଡ଼ା, ନିଙ୍ଗଡ଼ନ
टपकना, गड़ना, चूना

୧ । ଚପୁଡ଼ା ଦୋଇ (ରସ) ଗଳିତ ହେବା; ରସ ଝରିବା—1. To ooze out; to drop on being squeezed

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ବା ଜଘର୍ଯ୍ୟସ୍ତୁ ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ବାହାର୍ ନାଶେଷିତ ଦୋଇ ବୋହି ଯିବା—2. (liquid) To be drained out of a thing or an upturned receptacle,

୩ । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ତଳକୁ ବୋହିଯିବା ।—3. To flow down in feeble current; to drip.

[ଦ୍ର—ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଢାଳି ଦୋଇସାଏ ଓ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ କ୍ରମଶଃ ନିଗିଡ଼ି ଯାଏ ।]

ନିଗିଧା—ଦେ. ବିଣ.—କୃପଣ—Niggardly; miserly.
Nigidhā (ନିଗଧା, ନିଗ୍ଧା) ଅନ୍ୟରୂପ—

ନିଗୀତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଗୈ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—ପରିଗୀତ; ଗାନ କରି ଯାଇଥିବା—Sung.
Nigīta

ନିଗୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି.—(ନି+ଗ. ଧାତୁ=ଚିଲିବା+କର୍ମ.ତ)—
Nigīrnna

୧ । ଚର୍ବିତ—1. Eaten.

୨ । ଗିଳା ଯାଇଥିବା—2. Swallowed; devoured.

୩ । ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ; ଅନ୍ତର୍ଭୂତ କରି ଯାଇଥିବା—3. Included.

ନିଗୁ—ସ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ+ଗମ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଉ)—
Nigu

୧ । ଚିତ୍ତ; ମନ—1. Mind.

୨ । ବିଚାରଶକ୍ତି—2. Judgment; discrimination.

୩ । ଅନୁଭବଶକ୍ତି; ବୋଧଶକ୍ତି—3. Conception; feeling; emotion.

୪ । ଚର୍ଷା; ମଳ—4. Ordure.

୫ । ମୂଳ ତେର 5. Root.

୬ । ମନୋଜ୍ଞତା—6. Agreeableness.

୭ । ଚିତ୍ରାଙ୍କନ କର୍ମ—7. Drawing; painting.

ସ. ବିଣ.—ମନୋଜ୍ଞ; ସୁନ୍ଦର—Pleasing; charming (M. W.).

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ତେଲୁଗୁ) ବିଣ—(ତୁଲ. ସ. ନଗୁ)—
(ନଗ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ଅତୁଲ୍; ଉତ୍ତମ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Excellent; of first class.

୨ । ଜଳକ; ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Good

(ଯଥା—ନିଗୁ ମାଲ)

ନିଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ସ. ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ)—ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)—
Nigundi Nirgundī (See)

ନିଗୁଦ—ପ୍ରାଦେ (ପୁଲ୍ଲ) ବି ପତ୍ର ବା ଗଞ୍ଜାଇ ସଙ୍ଗେ ମରତ ମସଲା
Nigudi ମିଶି ବଟା ଦୋଇଥିବା ଉଙ୍ଗର ଗୁଳା; ପାଣିରେ ଗୋଳା ଦୋଇ ନ ଥିବା ବଟା ଉଙ୍ଗର ଗୁଳା—
A ball of pasted Ganja and black pepper etc. (before it is mixed with water)

ନିଗୁମ୍ଫ—ସ. ବି.(ନି+ଗୁମ୍ଫ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ)—ସମୂହ; ଗୁଚ୍ଛ (ହି. ଶ.)—
Nigumpha Bundle; collection; cluster.

ନିଗୁରୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନି+ଗୁରୁ) ୧ । ଅଗୁରୁଆ (ଦେଖ)
Niguruā 1. Aguruā (See)

ନିଗୁରା ୨ । ଯେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ—2. Not having been initiated by any spiritual preceptor.

ନିଗୂଢ଼—ସ. ବିଣ.—(ନି+ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)
Nigūrdha ୧ । ପରିବୃତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered; closed.

୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ; ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ; ଗୁପ୍ତ—2. Hidden; secret; concealed.

ନିଗୁଢ଼ ୩ । ଅପ୍ରକାଶିତ—3. Not discovered; unpublished.

୪ । ରହସ୍ୟମୟ; ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—4. Mysterious, incomprehensible.

୫ । ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ—5. Obscure; abstruse.

୬ । ଘୋର; ଗଭୀର—6. Profound; deep.

୭ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—7. Embraced.

୮ । ଦୃଢ଼—8. Fast; tightly set.

ବି.—୧ । ବନ୍ୟ ମୃଗ—1. A sort of wild bean.

ଦେ. ବି. - ୧ । ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ; ସାର —1. Purport.

୨ । ମର୍ମ—2. Gist.

୩ । ନିଗଡ଼—3. Chain; fetters.

ଦୃଢ଼ କରନ ଶୁଣି କଣ୍ଠେ,
ବଜାଏ ନଗୁଡ଼ ଦଣ୍ଡନେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ନିଗୂଢ଼ କଥା—ସ. ବି—୧ । ରହସ୍ୟ ବିଷୟ; ଗୁପ୍ତ କଥା—
Nigūrdha kathā 1. Secret; ;mystery.

୨ । ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥ—2. Mysterious meaning.

ନିଗୂଢ଼ଗୁଣ୍ଡୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିଗୂଢ଼+ଚରଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)
Nigūrdhachārī ୧ । ଗୋପନରେ ବିଚରଣକାରୀ—
(ନିଗୂଢ଼ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Walking cencealed.

୨ । ଛଦ୍ମ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଯେ ବୁଲେ—2. Walking in disguise. (M, W.)

ନିଗୂଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଗୂଢ଼+ନିଶ୍ଚୟ)—
Nigūrdha nischaya ଯାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୁପ୍ତ—
(ନିଗୂଢ଼ ନିଶ୍ଚୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Whose design is concealed.

ନିଗୂଢ଼ ସତ୍ତ—ଦେ. ବି. (କଟକଣା)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ତ୍ୱ—
Nigārdha satwa Absolute title
(ଯଥା- ଏ ଜମିରେ ପ୍ରଜାବାପା ବାର ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କାଳ ନିର୍ବିରୋଧେ ଦଖଲକାର ଥିବାରୁ ଉହାରେ ତାହାର ନିଗୂଢ଼ ସତ୍ତ୍ୱ ଜନ୍ମିବ ହୋଇଅଛି ।)

ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥ—ସ ବିଣ (ନିଗୂଢ଼+ଅର୍ଥ)—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯାହାର ଅର୍ଥ ବା
Nigūrdhārtha ଭାବ ଗୁପ୍ତ ବା ଦୁର୍ବୋଧ—1. Having a
(ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥକ—ଅନ୍ୟରୂପ) hidden meaning; occult.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବି. ୧ । (କର୍ମ୍ମଧା) ଗୁପ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ —
1. Hidden purpose; mysterious or abstruse purpose.
୨ । ଅବୋଧ ଅର୍ଥ—2. Abstruse meaning.

ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥକ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଗୂଢ଼ + ଅର୍ଥ + କ) —
Nigūrdhārthaka ୧ । ଯହିଁରେ ଗୁପ୍ତ ଅର୍ଥ ଥାଏ—
1. Having a secret or hidden meaning.
୨ । ଅବୋଧ; ରହସ୍ୟମୟ—
2. Abstruse; mysterious.

ନିଗୂହକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି + ଗୂହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Nigūhaka ଗୋପନକାରୀ—Concealing; hiding.
(ନିଗୂହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଗୂହନ—ସ. ବି. (ନି + ଗୂହ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) —ଗୋପନ କରିବା—
Nigūhana Concealing; hiding; secreting.

ନିଗୂହନୀୟ—ସ. ବିଣ (ନି + ଗୂହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —ଗୋପନୀୟ—
Nigūhanīya Secret; worth concealing; to be hidden.

ନିଗୃହୀତ—ସ. ବିଣ. (ନି + ଗ୍ରହ ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଅକୃପା କରିବା + କର୍ମ. ତ) —୧ । ଆକ୍ରମିତ—
Nigṛuhīta 1. Attacked; seized; assailed.
(ଅନୁଗୃହୀତ—ବିପରୀତ)
୨ । ବଶୀକୃତ—2. Brought under control.
୩ । ପରାଜିତ; ଦମିତ—3. Subdued; vanquished.
୪ । ନିୟମିତ—4. Restrained; regulated.
୫ । ଶାସିତ; ଦଣ୍ଡିତ—5. Punished.
୬ । ଅଭିଯୁକ୍ତ —6 Prosecuted; charged.
୭ । ନିବର୍ତ୍ତିତ—7. Stopped; prevented.
୮ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—8. Harassed; pestered; persecuted; maltreated.
୯ । ରୁଦ୍ଧ; ନିରୁଦ୍ଧ—
9. Imprisoned; obstructed; confined.
୧୦ । ନିଷ୍କୃତ; ବହିଷ୍କୃତ—10. Expelled.
୧୧ । କ୍ଲିଷ୍ଟ; ଆକ୍ରାନ୍ତ—11. Afflicted.
୧୨ । ଅବମାନିତ—12. Insulted.
୧୩ । ଗୃହୀତ —13. Seized; caught.

ନିଗୋସିଆଁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଅସ୍ୱାମିକ—
Nigosiāñ Masterless; ownerless.
(ନିଗୁସିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗୋସେଇଁଆଁ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ନିର୍ + ଗୋ + ସ୍ୱାମୀ) —ଅସ୍ୱାମିକ;
Nigoseiñāñ ଯାହାର କେହ ମାଲିକ ବା ସ୍ୱାମୀ ନ ଥାଏ—
ବେଓସ୍ୱାମିସ ନାବାରିସ (ନିଗୋସେଇଁ ।—ଅନ୍ୟରୂପ) Ownerless.
ଗୁରୁଚ କ ରୁଲୁଥାଏ ନିଗୋସେଇଁଥଁ ଗୋରୁ—ଭଗ ।

ନିଗ୍ରହ—ସ. ବ (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଅନନୁଗ୍ରହ;
Nigraha ବେ-ଅନୁଗ୍ରହ—1. Disfavour.
(ଅନୁଗ୍ରହ—ବିପରୀତ) ୨ । ବନ୍ଧନ—2. Binding.

ନିଗୃହୀତ
ନିଗ୍ରାହ୍ୟ
ନିଗ୍ରହ୍ୟ } ବିଣ ୩ । ଭର୍ତ୍ସନା—3. Censure; abuse; reprimand.
୪ । ସୀମା—4. Limit.
୫ । ପ୍ରହାର—5. A blow.
୬ । ଚିକିତ୍ସା—6. Medical treatment; physicking.
୭ । ନିଷ୍କରଣ—7. Expulsion.
୮ । ଶାସନ—
8. Enforcing discipline; controlling.
୯ । ଯୁଲମ; ପୀଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
9. Oppression; repression.
୧୦ । ତାଡ଼ନା; ଦମନ—10. Persecution.
୧୧ । ବଳାତ୍କାର; ଜବରଦସ୍ତି—11. Coercion.
୧୨ । ଦଣ୍ଡ—12. Punishment; chastisement.
୧୩ । ଯାତନା; କ୍ଲେଶ—
13. Severe or harsh treatment; harassment.
୧୪ । ନିନ୍ଦା; ଅବଜ୍ଞା—14. Blaming.
୧୫ । ଅସନ୍ତୋଷ—15. Discontent.
୧୬ । ଘୃଣା —16. Hatred; aversion; dislike.
୧୭ । ଅଟକ; ରୋକ—
17. Restraint; obstruction.
୧୮ । ଅବରୋଧ; କଏଦ କରିବା—
18. Confinement; imprisonment.
୧୯ । ଅଙ୍ଗୁଠି ଅବସ୍ଥା, ବିଡ଼ମ୍ବନା —19. The state of being driven to a corner; a fix; critical position; crisis.
୨୦ । ନିରୁତ୍ସାହ; ନୈରାଶ୍ୟ—20. Discouragement.
୨୧ । ଅସଙ୍ଗତି; ଅନୌଚିତ୍ୟ—21. Impropriety.
୨୨ । ବାନ୍ଧୁଣୀ —22. Tie; bond.
୨୩ । ନିରୋଧ; ସଯମ —23. Restraint.
୨୪ । ଅନ୍ୟାୟ—24. Injustice; unrighteousness.
୨୫ । ନିବାରଣ—25. Prevention.
୨୬ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ.)—26. A name of Bishṇu.
୨୭ । ଶିବ (ହ. ଶ.)—27. A name of Siba.
୨୮ । ପରାଜୟ—
28. Subjugation; defeat (M. W.).
୨୯ । ବିନାଶ—
29. Destruction; overthrow (M. W.).
୩୦ । (+ କରଣ. ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଧରଯାଏ)—ବେଷ୍ଟ; ବିଡ଼ା—
30. Handle (M. W).
୩୧ । (ନ୍ୟାୟ) ଯୁକ୍ତିରେ ଦୋଷ—31. (Logic) A weak point in argument; a fault in syllogism (M. W.).
୩୨ । ଧରିବା; ଗିରଫ କରିବା—
32. Capturing; seizing; arresting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି. (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nigrahaṇa ୧ । ନିଗ୍ରହ (ଦେଖ)—1. Nigraha (See)
୨ । ଯୁଦ୍ଧ—2. Fight; war.

ନିଗ୍ରହଣୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —ନିଗ୍ରାହ୍ୟ; ଦଣ୍ଡନୀୟ—Punishable.
Nigrahaṇīya

ନିଗ୍ରହ ପୁଲିସ—ଦେ. ବି. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟୟରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ରଖାଯିବା ସ୍ପେଶ୍ୟଲ ଫଉଜ—Punitive Police.
Nigraha pulis
ନିପ୍ରହପୁଲିସ

ନିଗ୍ରହ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—୧ । ଯୁକ୍ତିରେ ହାରିବା—
Nigraha sthāna 1. Failure in argument.
୨ । ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ନାକାଲ ବା ଅପ୍ରତିଭ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being driven to a corner in argument.
୩ । ବଡ଼ମ୍ବିତ ଦଶା—3. Critical position.
୪ । (ନ୍ୟାସ୍ର) ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଦୁଇ ଜଣ ଯୁକ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟ ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ କଥା କହନ୍ତି; କିମ୍ବା ଏକ ପକ୍ଷ ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ କଥା କହେ-
4. (Logic) The position of being unfit to carry on an argument from impossibility of agreeing about first principles (M. W.)

ନିଗ୍ରହାନୁଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (ନିଗ୍ରହ + ଅନୁଗ୍ରହ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବର)—୧ । ଦଣ୍ଡ ଓ ଅନୁଗ୍ରହ—
Nigrahānugraha 1. Punishment and favour.
୨ । ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ଦୟା—
2. Cruelty and kindness.

ନିଗ୍ରାହ—ସଂ. ବି. (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Nigrāha ୧ । ଦଣ୍ଡ—1. Punishment; chastisement.
୨ । ଅଭିଶାପ; ଶାପ—2 Imprecation.

ନିଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବି. (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Nigrāhaka ଯେ ନିଗ୍ରହ କରେ; ନିଗ୍ରହକାରୀ—
(ନିଗ୍ରାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Punishing; punitive; repressive; oppressive; persecuting; coercive; treating severely.

ନିଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବଣ. ଦୁଂ(ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Nigrāhī ନିଗ୍ରାହକ (ଦେଖ) Nigrāhaka (See).
(ନିଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଗ୍ରାହ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Nigrāhya ନିଗ୍ରହୀତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Punishable; deserving punishment or harsh treatment.

ନିଗ୍ରୋ—ଦେ. ବି. (ଇଂ. ନିଗ୍ରୋ, ଲାଟିନ୍-ନାଇଗର୍=କୃଷ୍ଣକାୟ, ସ୍ପେନ୍ ଦେଶୀୟ ଭାଷା-କେଗ୍ରୋ)—
Nigro ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ସ୍ତ୍ରୀଜ୍ ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଆଦମ ଅଧିବାସୀ; କୃଷ୍ଣକାୟ ଜାତି—The Negro.
ନିଗ୍ରୋ

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ମସୃଣକର କେଶ କୃଷ୍ଣ, ଓଠ ଚେପ୍ଟା ଓ ମୋଟ । ଏମାନଙ୍କୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନେ ପୂର୍ବେ ବଳପୂର୍ବକ ଧରି ନେଇ ଦାସ ରୂପେ କାମରେ ଲଗାଉଥିଲେ ଓ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ଆମେରିକାବାସୀ ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନେ ଏହି କ୍ରୀତ ନିଗ୍ରୋଦାସ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ ଗୃହକର୍ମ ଓ ମୂଲଆ କାମ କରାଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନା ଓ ଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତ ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ଦାସମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦିଆଗଲା ଓ ଏବେ ଏ ପ୍ରଥା ଉଠି ଯାଇଅଛି । ଦାସ ରୂପେ ଆମେରିକାକୁ ଯାଇଥିବା ଅନେକ ନିଗ୍ରୋଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେରିକାର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଅଧୁନିକ ମନୁଷ୍ୟବଜ୍ଞାନବିତ୍ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପୃଥିବୀର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ୫ ଶାଖା ବା ଜାତିରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି;—ଯଥା—କକେସୀୟ, ମଙ୍ଗୋଲୀୟ, ଇଥିଓପୀୟ ବା ନିଗ୍ରୋ, ମାଲୟ ଓ ଆମେରିକ । ଇହାଁ ମଧ୍ୟରୁ ନିଗ୍ରୋ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଅଟେ ।]

ନିଘଞ୍ଚ—ବି. ବଣ. (ସଂ. ନି==ବିଶେଷ ରୂପେ+ଘନ)—
Nighañcha ୧ । ନିବଡ଼—1. Dense; thickly set,
ଗହନଘନା ଝିଟିପିଟି ଜଙ୍ଗଲରେ ମଣ୍ଡିତ ଚଣ୍ଡିତ ନିଘଞ୍ଚ ଜୁଞ୍ଜବନ ।
ଘନା, ନିଘନ ନବକଶୋର, ଶର୍ମ୍ମା ।
୨ । ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତ; ପରସ୍ପର ସଂଲଗ୍ନ; ଗାଢ଼—
2. Crowded; situated side by side.
ଆରେ ଏତେ ନିଘଞ୍ଚ କର ସେଇଲେ ଜଣ ଧାନ ଫଳେ?
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗଣ୍ଠି ।

ନିଘଞ୍ଚନ—ବି. ବଣ—ନିଘଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Nighañchana Nighañcha (See)
ମିଠୁକେ ଛଡା ବକଡ଼ା ହଡା, କନ୍ୟେ ନିଘଞ୍ଚନ ସ୍ୱେ
ଅଉ ଯେଉକ ସେଉ ନ ପାରିବୁ ବନ୍ଦ ଆଗରେ ଥୋ । କୃଷିବନ୍ଧନ ।

ନିଘଣ୍ଟିକା—ସଂ. ଇ. (ନି+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି ଗାଇବା+ଇକ+ଆ)—
Nighaṇṭikā ଗୁଳୁଚ ଲଟାର ମୂଳ; ଗୁଳଞ୍ଚ ମୂଳ—
The root of 'Gulañcha' creeper; Plumeria Acuminata.

ନିଘଣ୍ଟୁ—(ନି+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି ଗାଇବା+ଉ)—
Nighaṇṭu ୧ । ନାମ ସମ୍ବନ୍ଧ—1. List of names.
ନିଘଣ୍ଟ, ନିଘଣ୍ଟକ ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ସୂଚୀପତ୍ର—2 Index.
୩ । ଶବ୍ଦକୋଷ; ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ—
3. Vocabulary; lexicon; glossary.
୪ । ବୈଦିକ ଅଭିଧାନ ବା ଶବ୍ଦକୋଷ—
4. A vocabulary or glossary of vedic terms.

[ଦ୍ର—ଯାସ୍କ ତାଙ୍କ ରଚିତ 'ନିରୁକ୍ତ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନିଘଣ୍ଟୁର ଟୀକା କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ନିଘନ—ବି. ବଣ (ସଂ. ଘନ)—୧ । ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କୀୟ—
Nighana 1. Closely related.
ଘନା ସଘନ ଶବ୍ଦ ଧାତୁ ବିଭେଦର ନିଘନ ମଳାଗୁର ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଘନ ନିବଡ଼; ଘଞ୍ଚ—2. Dense.
ନବଘନ ସୁନ୍ଦର ନଘନ କେଶ ମୋର । ପ୍ରାଚୀ. ରଘୁବାଂଶ ।
୩ । ମୋଟ; ସ୍ଥୂଳ—3. Thick
ଦାସଙ୍କ ଅଂଦ୍ରି ଉରୁ ଉର.
ନଘନ କାନ୍ଦୁ ମୋଡୁକଚ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।
ସାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଅତି ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ—
Close relationship.

ନଘମ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଘନ)—ଗମ୍ଭୀର; ଘୋର—
Nighama Deep; profound.
ଘୋର ଘୋର, ବିଭୋର (ଯଥା—ନିଘମ ନିଦ ।)

ନଘରବାସ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନ+ଗୃହ+ବାସ)—ସାଦାର ଗୃହ
Nigharabāsa ନାହିଁ; ଗୃହସ୍ଥାନ; ବାସସ୍ଥାନ—Homeless;
ନିଘର ଘଟ, ନିଘରା having no place to live in.
(ନିଘରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଘସ—ସ. ତ (ନି+ଅଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ; ନିଘାତନ)—ଭୋଜନ;
Nighasā ଭକ୍ଷଣ—Eating.

ନଘା ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ନଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nighā (etc) Nigā etc. (See)
ସାଦେ. (ସଦ୍ଭୂମ) ବ.—ଶଗଡ଼ର ଅକ୍ଷ—
The axle of a cart.

ନଘାତ—ସ. ବ.—(ନ+ହନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—୧ । ଆହନନ;
Nighāta ପ୍ରହାର—1. A blow; a stroke.
୨ । ଉଦାତ୍ତ ସ୍ୱରକୁ ହନନ କର ଅନୁଦାତ୍ତ କରିବା—
2. Suppression of the accent of a letter.
୩ । (+କର୍ମ. ଅ) ଅନୁଦାତ୍ତ ସ୍ୱର—
3. Unaccented letter.

ନଘାତି—ସ. ବ. (ନ+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କରଣ. ଇ)—
Nighāti ୧ । ଲୌହମୟ ଦଣ୍ଡ—1. An iron rod; a club of iron.
୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଇ) କମାରଙ୍କ ନଘାଇ—2. Anvil.
୩ । (+ଭାବ. ଇ)—ହତ୍ୟାକରଣ; ବନାଶକରଣ; ମାର ପକାଇବା—3. Striking down; killing; destroying (M. W.)

ନଘାବା(ମା)ନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନଗାହ୍‌ବାନ୍)—ନଗାବାନ୍ (ଦେଖ)
Nighābā (mā)n Nigābān (See)

ନଘାବା(ମା)ନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନଗାହ୍‌ବାନ)—
Nighābā(mā)ni ନଗାବାନ (ଦେଖ)
Nigābāni (See)

ନଘିନଘିଆ—ସାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ.—ଉଦୁଉଦିଆ (ଦେଖ)
Nighinighiā Udu-udiā (See)

ନଘୁଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ନ+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nighushṭa ୧ । ଶବ୍ଦିତ—1. Sounded.
୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—2. Uttered.
ବ. (+ଭାବ. ତ)—ନନାଦ; ନର୍ଘୋଷ; ଧ୍ୱନ—
Sound; noise.

ନିଘୃଣ—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ନଘୃଣ)—ଘୃଣାରହିତ—
Nighṛuna Having no feeling of repulsion or antipathy.
ନିଘିନ୍ନେ

ନିଘୃଷ୍ୱ—ସ. ବ. (ନ+ଘୃଷ୍ ଧାତୁ=ଛାଞ୍ଚି ବା; ଝାଡୁ ମାରିବା+କରଣ,
Nighṛushwa ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଖୁରୁ; ଝାଡୁ—1. Hoof.
୨ । (କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍) ବାୟୁ—2. Air; wind.
୩ । ମାର୍ଗ—3. Road.
୪ । ବର୍ତ୍ତୁ—4. A bear.
୫ । ଖର; ଅଶ୍ୱତର; ଖଚର—5. A mule.
୬ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଗଧ—6. Ass. (M. W.)
୭ । ଖୁରର ଚିହ୍ନ—
7. The mark of a hoof (M. W.)
ସ ବଣ.—୧ । ଘୋର ଦୋଇ ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥିବା—
1. Rubbed off; worn away (M. W.)
୨ । କ୍ଲେଶିତ; ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—
2. Harassed; afflicted (M. W.)
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର—3. Insignificant (M. W.)
୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର—4. Small (M. W.)

ନଘୋଟ—ଦେ. ବଣ.—ନଘୋଡ଼ ୪ (ଦେଖ)
Nighoṭa Nighorḍa 4 (See)

ନଘୋଡ଼—ଦେ ବଣ.—୧ । ଅନାଚ୍ଛାଦିତ—
Nighorḍa 1. Uncovered.
୨ । ଅରକ୍ଷିତ—2. Unprotected.
୩ । ନିବିଡ; ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Full.
ତହୁଁ ପାଚ୍ଛ ଘୋଟା ନଘୋଡ଼ ଅନାନିବା—ପ୍ରାଚୀ. ବୃହନ୍ନରୁପଙ୍କ ଗୀତା
୪ । (ସ. ଗାଢ଼, ଘୋର)—ଗାଢ଼ (ନିଦ)—
4. Deep (slumber); profound.
କି. ବଣ.—ଗମ୍ଭୀରରୂପେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—Profoundly.

ନଘୋଡ଼ ଶୋଇବା—ଦେ. କି.—ଖୁବ୍ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ନଦ୍ରା ଯିବା—
Nighorḍa ṡoibā To sleep very soundly.
ବିଭୋରଶୋନା

ନଘୋଡ଼ଣ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କି. ବଣ.—ନଘୋଡ଼ (ଦେଖ)
Nighorḍeṇa Nighorḍa (See)

ନଘ୍ନ—ସ. ବଣ. (ନ+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nighna ୧ । ଅଧୀନ—1. Dependent.
୨ । ଆୟତ୍ତ; ବଶୀଭୂତ—
2. Subservient; subjugated
୩ । ଗୃହପାଳିତ; ଘୋଷା—3. Domesticated; tamed.
୪ । ଆଜ୍ଞାବର୍ତ୍ତୀ—4. Obedient.
୫ । ଅନୁଗତ—5. Devoted.
୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Full of.
୭ । (ଗଣିତ) ଗୁଣିତ—7. (Arithmetic) Multiplied.
୮ । (କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଘାତକ—8. Slaying; killing; murderous.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଘ୍ନତ—ସଂ. ବିଣ.—(ନି+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ହତ୍ୟାକାରୀ—
Nighnata Slaying; killing (M. W.)
(ନିଘ୍ନମାନ, ନିଘ୍ନାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଙ୍ଗ୍‌ର(ଡ଼ା)—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ସୋଡ଼ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଦୀ
Ning-rā (rḍā) (ଯହିଁରେ ଜଳଭୂମି ଓ ପର୍ବତରୁ ନଦିଡ଼ି ଆସୁଥିବା ପାଣି ବୋହୁ ଯାଏ)—A hill streatmulet hill spring.

ନିଙ୍ଗ୍‌ର(ଡ଼)ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି.—ନଗିଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ning-ri(rḍi)bā Nigirḍibā (See)

ନିଙ୍ଗ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ଲିଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ninga (etc) Linga etc (See).

ନିଙ୍ଗା—ଗ୍ରା. ବି—ଲିଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Ningā Lingā (See).
(ନିଜସ୍ୱେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଚ୍‌ପଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବିଣ.—ନିଷ୍ପଟ୍ (ଦେଖ)
Nich-paṭā Nishpaṭ (See)

ନିଚମନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଆଚମନ; ଅଳ୍ପ
Nichamana ଅଳ୍ପ କର ପାଣି ପିଇବା—Sipping.

ନିଚୟ—ସଂ. ବି (ନି+ଚ ଧାତୁ=ଢୋଳିବା; ଏକତ୍ର କରିବା+
Nichaya କର୍ମ. ଅ) ୧ । ସମୂହ; ସକଲ; ନିବଦ୍ଧ—
1. Multitude; assemblage; collection.
୨ । ଗଦା; ରାଶି—2. Heap; mass.
୩ । (+ଭାବ.ଅ) ସଞ୍ଚୟ—3. Gathering; storing;
୪ । ଉପଚୟ; ବୃଦ୍ଧି—4. Increase. store.
୫ । ନିଶ୍ଚୟ (ହି. ଶ.)—5. Certainty (Apte).
ଗ୍ରା. ଅ. ନିଶ୍ଚେ—Certainly.
ଅଉ ତ ଜଇଁବ ନିଚଯେ ମରିବ—ଦୃଢ଼ ମନର ବେଦନା ।
(ନିଚଯେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗ୍ରାତା. ପ୍ରଭାପ ଶର୍ମାଗୋଣ୍ଡା ।

ନିଚଳ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଶ୍ଚଳ)—ନିଶ୍ଚଳ (ଦେଖ)—
Nichala Nischala (See)
ଅଳ **ନିଚଳ** ଲୁହ ମଧୁପାନେ ମଧୁପ ନିଚଳ—ଗ୍ରାତୀ ଉତ୍କଳମଣ୍ଡପ ।

ନିଚୟ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚ ଧାତୁ=ଗଦା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nichāya ଧାନଗଦା—A heap of paddy.

ନିଚକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍ତୁଷ୍ଟା ଗୌ—An excellent cow.
Nichikā (ନେଚିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଚତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଚ ଧାତୁ—ଏକତ୍ର କରିବା+କର୍ମ. ତ)
Nichita ୧ । ଗଦା କରାଯିବା—1. Gathered; collected; heaped; piled up; accumulated.
୨ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of; filled with.
୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ; ଆକୀର୍ଣ୍ଣ—3. Pervaded.
୪ । ରଚିତ—4. Fabricated; composed; made.
୫ । ଆବୃତ—5. Covered; overcast.
୬ । ସଞ୍ଚିତ—6. Stored; hoarded.
୭ । ଉପାର୍ଜିତ—7 Earned.
୮ । ଉତ୍ତୋଳିତ—8. Raised up (Apte).
୯ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ (ହି. ଶ.)—9. Narrow.

ନିଚିନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିଶ୍ଚିନ୍ତ)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତ (ଦେଖ))—
Nichinta Nischinta (See)
ନିଚିନ୍ଦି **ନିଚିନ୍ତ** ସେହୁ ଭବନେ ନିଚନ୍ତେ ରହିଲେ—ଗ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାପଶର୍ମାଗୋଣ୍ଡା ।
[ନିଚନ୍ତା, ନିଚନ୍ତି, ନିଚନ୍ତ, ନିଚିନ୍ତ(ନ୍ତା,ନ୍ତି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିଚପଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସ୍ପଷ୍ଟ) ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—1. At ease.
Nichipaṛḍa ୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ—2. Comfortable.
୩ । ପରିଷ୍କୃତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—3. Neat and clean.
ଘରେ ସାବୁନ ଲଗାଇ ପତ୍ନରେ ଜାତ ନିଚପଡ଼ ଦୋଇ ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ ସାର ଜଳଖିଆଖାଏ ବଳେ—ପୀତାମ୍ବର. କାନ୍ତୁଚରଣ ।

ନିଚୁ—ଦେ. ବି.—ଲିଚୁ (ଦେଖ)—
Nichu Lichu (See)

ନିଚୁଲ—ସଂ. ତ. (ନି+ଚୁଲ୍ ଧାତୁ=ଜଳଦ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nichula ୧ । ବେତ ଲତା—1. Cane; ratan creeper; Calamus Rotang.
୨ । ଇଚ୍ଛଳ; ହିଞ୍ଜଳ ଗଛ—2. Barringtonia Acutangula (tree).
୩ । ନଚ୍ଚୋଲ (ଦେଖ)—3- Nichola (See).
୪ । (ନାମ) କାଳିଦାସଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଓ କବି—
4. Name of a poet and friend of Kālidāsa (Apte).

ନିଚୁଲକ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚୁଲ୍‌ଧାତୁ+ଅକ)—ନଚ୍ଚୋଲ (ଦେଖ)
Nichulaka Nichola (See)

ନିଚେଁ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. ନିଚୟ)—ନିଶ୍ଚେ; ଅବଶ୍ୟ—
Nicheñ Certainly; surely.

ନିଚ୍ଚ **ନିଚୈ, ନିଜ** ଗୁଲ ନିଚେଁ ବନ ପିବା ଗମନ କର—ଗ୍ରାତୀ ଉତ୍କଳବାଲ୍ମୀ ।
(ନିଚେ, ନିଚ୍ଚେ, ନିଚ୍ଚେଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଚେଷ୍ଟ(ଷ୍ଟ)—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ)—୧ । ଚେଷ୍ଟାଶୂନ୍ୟ—
Nicheshṭa(shṭha) 1. Without exertion,
ନିଚେଷ୍ଟା(ଷ୍ଟା) } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନିଶ୍ଚଳ—
ନିଚେରେଷ୍ଟା(ଷ୍ଟା) } 2 Motionless.
ନିଚେତ ୩ । ଅଜ୍ଞାନ—3. Insensible; unconscious.
ନିଚେଷ୍ଟ ହରି ପ୍ରବେଶ ପର ଯାଇ ସୁଲୋଚନା ପାଶେ ରହି ।
ଭକ୍ତ. କୋଶଳ୍ୟାଶ୍ରୀସୁନ୍ଦର ।

ନିଚ୍ଚୋଲ—ସଂ. ବି(ନି+ଚୁଲ ଧାତୁ=ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରିବା; ଆବୃତ କରିବା
Nichola +କରଣ. ଅ)—୧ । ଚୋଗା—
1. A toga; overcoat.
୨ । ଘାଘରା; ଉତ୍ତରଚ୍ଛଦ—
2. Surtout; petticoat; apron.
୩ । ଶାଢ଼ୀ—3. Cloth worm by women.
୪ । ଉତ୍ତରୀୟ—4. Upper garment; mantle.
୫ । ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ; ଘାଚୁଡ଼ା; ଏକପଟା; ଦୋପଟା; ଦୋସଡ଼ା—
5. A sheet; wrapper.
୬ । ସାଞ୍ଜୁ—6. Armour; cuirass; breastplate.
୭ । ଦୋଳିକାବରଣ; ସବାରିଆଦର ଘଟାଟପ—
7. A cover for a litter or palky.
୮ । କାଞ୍ଚଲି; କାକେଟ; ଫତେଇ—
8. A jacket; bodice.

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । ଓଢ଼ଣା; ଓଢ଼ଣୀ—9 A veil.
ନଗ୍ନେଳ କର ନଗ୍ନେଳ ମଣ୍ଡନାରେ ସହ—ଉଃ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି
୧୦ । ବାକସ—10. A case; a box (M.W.).
୧୧ । ବଚ୍ଛଣା ଗୁଦର—11. A bed cover.
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—କାଞ୍ଚଲ୍ଲୁନ—Jacketless.

ନଗ୍ନେଳକ—ସ. ବ (ନ+ଗୁଳ୍ ଧାଉ+ଅକ)—ନଗ୍ନେଳ (ଦେଖ)
Nicholaka Nichola (See).

ନଗ୍ନେଳୀ—ସ. ବ (ନ+ଗୁଳ୍ ଧାଉ+ଅ+ଈ)—ନଗ୍ନେଳ (ଦେଖ)
Nicholī Nichola (See)

ନଚ୍ଚଯ୍—ଗ୍ରାଦେ (ମେନ୍ଦମାପୁର) କ୍ରି. ବଣ—ନଶ୍ଚୟ; ଅବଶ୍ୟ—
Nichchaya Certainly

ନଚ୍ଛବ—ସ. ବ (ନ+ଛବ=ଘାତ)—୧ । ତିହୁତ ଦେଶ—
Nichchhabi 1. Tirhoot (Division).
୨ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରଜାତଭବଶେଷ—
2. Name of a mixed caste.

[ଦ୍ର—ସବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଜ୍ଯେଷ୍ଠ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିରୁ ନଚ୍ଛବ ବୋଲ୍ଲସାଏ—ହ୍ର. ଶ. ।]

ନଚ୍ଛେଦ—ସ. ତ (ନ+ଛିଦ୍ ଧାଉ+ଭାବ. ଅ)—ଛେଦନ; କର୍ତ୍ତନ—
Nichchheda Cutting.

ନଚ୍ଛେଦ୍ୟ—ସ. ବଣ (ନ+ଛିଦ୍ ଧାଉ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ—
Nichchhedya 1. Inseparable.
୨ । ଅଭେଦ୍ୟ—2. Inpenetrable.
୩ । ଅବଭାଜ୍ୟ—3. Indivisible.

ନଚ୍ଛକ୍—ଦେ. ବଣ—୧ । (ସ. ନସର୍ଜ)—ଅବମିଶ୍ର; ଶୁଦ୍ଧ; ଖାଣ୍ଟି—
Nichhak Unalloyed; pure; genuine.
(ନଚ୍ଛକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସ. ନଷ୍ଟଜ)-ନଷ୍ଟଚ୍ଛ; ନଗ୍ନେଲା; ନିର୍ଜନ-
ନିଛକ **ନିଚ୍ଛକା** Solitary; lonely.
ନିରାଳା **ନଚ୍ଛକ** ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ନଶ୍ଚେ; ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ—
1. ndoubtedly.
୨ । ପରିଶୁଦ୍ଧରୂପେ—2. Purely.

ନିଚ୍ଛତ୍ର—ଦେ. ବଣ. ସ. ନିଃକ୍ଷତ୍ର) ୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟଘ୍ନ—
Nichhatra 1. Devoid of all warriors; with all
ନିକ୍‌ଖତ୍ର **ନିଚ୍ଛତ୍ର** its warriors killed.
(ନଚ୍ଛତ୍ରି, ନଚ୍ଛତ୍ର, ନିଚ୍ଛତ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଅରାଜକ (ଦେଶ)—2. Kingless; anarchical.
୩ । ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ—3. Destitute of Kshatriyas or warriors.
୪ । ଛିନଭିନ୍ନ; ଧ୍ୱନଶଗ୍ରସ୍ତ—
4. Devastated; destroyed.
ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଘର—A kind of house

ନଚ୍ଛଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ଛଳ)—କପଟତା—
Nichhala Knavery; deceitfulness.
(ନଚ୍ଛଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ. (ସ. ନଷ୍ଟଳ)—୧ । ଛଳନାଘ୍ନ;
ନିଛଳ ସରଳ—1. Frank.
ନିଚ୍ଛଳ ୨ । ନଚ୍ଛଳଆ (ଦେଶ)—2. Nichhaliā (See)

ନିଚ୍ଛଳଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ବା
Nichhaliā ଗାଳରେ ଅଯଥା ଛଳ ବା ଅପମାନ କରେ ନାହିଁ—
(ନଚ୍ଛଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ 1 (a person) Who does not take
(ନଚ୍ଛଳା, ନଚ୍ଛଳୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) offence at petty matters.
(ନଚ୍ଛଳୀ, ନଚ୍ଛଳୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍କପଟ—2. Frank.
ନିଛଳ **ନିଚ୍ଛଳ**

ନଚ୍ଛଟ—ଦେ. ବ—ନିର୍ଜନତା—Solitude.
Nichhāta ବଣ—୧ । ନିର୍ଜନ—1 Solitary; lonely.
(ନଚ୍ଛାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକାକୀ; ଏକୁଟିଆ—2. Alone.
ନିରାଳା ଶୋଇଅଛ ପୁଣି ଏକ ବେଦାଇଲେ ସାର 'ଲସ୍ତଡେଲ'
ନିଚ୍ଛକା ନଚ୍ଛାଟ ରୂପଲେ। ଅଜସ୍ୱଦତ୍ତ. ଶ୍ରେତଦ୍ୱୀପକାଣ୍ଡ ।

ନଚ୍ଛଟିଆ—ଦେ. ବ—ନିର୍ଜନତା—Solitude.
Nichhāṭiā ବଣ—୧ । ନିର୍ଜନ—1. Solitary; lonely.
(ନଚ୍ଛାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକୁଟିଆ; ଏକାକୀ —Single; walking alone.

ନଚ୍ଛିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚାଛିବା—
Nichhibā To scrape off.

ନଚ୍ଛୁଣା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ନଉଚ୍ଛୁଣା (ଦେଖ)
Nichhuṇā (ନଚ୍ଛୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Niuchhuṇā (See)

ନଜ୍ (ଧାଉ)—ସ—୧ । ଧୋଇବା—1. To wash.
Nij (root) ୨ । ଶୋଧନ କରିବା—2. To rectify.

ନିଜ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (କରିଆ; ସ. ନଳ)—ସ୍ୱପୁଂ; ଆପେ—
Nij One's self; self.
ନଜ ନଜେ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଦାଖଲ ଖଜଣା ଗ୍ରାମ ସାନ୍ଥ ଃ ୫୧
। ବ । ନଜ୍ ।)
ନିଜ **ଖୁଦ୍; ନିଜ** ବଣ—ସେହି; ଏକମାତ୍ର—Selfsame.

ନିଜ—ସ. ବଣ. (ନ+ଜନ୍ ଧାଉ+ଜଉଁ ଅ)—
Nija ୧ । ଆପଣାର; ସ୍ୱକୀୟ; ସ୍ୱୀୟ—1 One's own.
(ନଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ—2. Natural; proper.
(ନଜତ୍ୱ—ବ) ୩ । ଅନାଦି; ନିତ୍ୟ—3. Eternal.
୪ । ଅନନ୍ତ—4 Endless.
୫ । ଅକ୍ଷୟ—5. Imperishable; inexhaustible.
୬ । ଅସୀମ—6. Unlimited.
୭ । ସନାତନ; ସନ୍ତତ; ଚିର—7. Perpetual.
୮ । ସ୍ଥାୟୀ—8. Constant; permanent.
ଦେ. ବ—ସ୍ୱପୁଂ—One's self.

ନିଜ [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ନଜ ଶବ୍ଦ ବଣ; ନଜ ଓଡ଼ିଆରେ,
ନିଜ ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ହିନ୍ଦିରେ ନିଜ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବହୁକ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ
(ନଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯୋଗ କଲ ନିଜର, ନିଜକୁ, ନିଜଠାରୁ ଆଦ
ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନିଜ କର୍ମ—ସ. ବ—ଆପଣାର କାମ—One's own duties; one's
Nija karma (ନିଜକାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) peculiar work.

ନିଜ ଖରଚ—ଦେ. ବ—ଆପଣାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟୟ—
Nija kharacha One's private expenses.
ନିଜଖରଚ **ନିଜଖର୍ଚ** (ନିଜ ଖରଚ; ନିଜଖର୍ଚ— ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଜ ଗାଁ—ଦେ. ବ. (କଚରୁଆ)—୧ । ଏହୁ ଗ୍ରାମ—
Nija gāñ 1. The same village.
(ନଜଗାଆଁ; ନଜଗଁା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଗ୍ରାମ—
ନିଜଗାଁ 2. The said village.
ନିଜଗାଁବ ୩ । ଆପଣା ଗ୍ରାମ—3. One's own village.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଗ୍ରାମର ଜମି ବନ୍ଦି କରିଯାଇଥିଲେ ଉକ୍ତ କବାଲରେ ଯେବେ ସେହି ଗ୍ରାମ ଅଧିବାସୀ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସାକ୍ଷୀ ସଡ଼େ ତେବେ ଲେଖାଯାଏ ଇସାଦ, ଅମୁକ, ସାକନ୍—ନିଜଗାଁ ।]

ନଜଗୃଷ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନଜ+କୃଷି)—ଜମିଦାର ନଜେ
Nijachāsha ଗୃଷ କରିବା ଜମି; ଖମାର ଗୃଷ—
ନିଜଜୋତ Land cultivated by the zamindar
ଖୁଦକାସ୍ତ; ଜିରାତ himself; nijchas; nijjote.
(ନଜଗୃଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ନଜର ହଲ ଓ ମୂଲଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୃଷ କରିଯାଉଥିବା ଜମି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଜମି ୧୮୫୮ ସାଲର ପ୍ରୋଇନସିଅଲ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ନଜଗୃଷ ବୋଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ରେକଡ଼ରେ ଦରଜ ହୋଇଥିଲା ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ନଜଗୃଷ ବା ନଜଯୋତ ବୋଲି ଦରଜ ହୋଇଅଛି ତାହା ନଜଯୋତ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହେବ । ଏହା ଛଡ଼ା ଜମିଦାରଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଜମିମାନ ନଜଗୃଷ ଅଟେ । ନଜ ଯୋତ ଜମି ପ୍ରଜାକୁ ବନ୍ଦି କରିଗଲେ ତହିଁରେ ପ୍ରଜାର ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସ୍ୱତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ନ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ନଜଗୃଷ ଜମିରେ ପ୍ରଜାର ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସ୍ୱତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ।]

ନଜଞ୍ଜାଳ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ନର୍+ଜଞ୍ଜାଳ)—୧ । ଯହିଁରେ
Nijañjāla କୌଣସି ଗୋଳମାଳ ବା କଷ୍ଟ ନାହିଁ—
ନିଜଂଜାଳୀ 1. Free from difficulty or trouble or
ନିଜଂଜାଲୋ complications.
୨ । (ପୁଂ)—ନଜଞ୍ଜାଳ (ଦେଖ)
(ନଜଞ୍ଜାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nijañjāli (See)

ନଜଞ୍ଜାଲି—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
Nijañjāli 1. Free from anxiety or care.
(ନଜଞ୍ଜାଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶାନ୍ତ—2. Tranquil; at ease.
(ନଜଞ୍ଜାଳୀ, ନଜଞ୍ଜାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଂସାରିକ
ନିଜଂଜାଳୀ **ନିଜଂଜାଲୋ** ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୁକ୍ତ—3. Having no worldly encumbrance; unencumbered.
୪ । ଗୋଳମାଳରୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—4 Free from trouble or complication or confusion.

ନଜ ତନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବଣ (ନଜ+ତନ୍ତ୍ର+ଇନ୍.୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସ୍ୱାଧୀନ—
Nijatantrī 1. Independent.
୨ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—2. Autocratic.

ନଜଦଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଳପୁର) ବ—କୃଷକମାନଙ୍କର ସଦ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ବର୍ଷର
Nijadiā ପାଚିଲା ଧାନ ଘାଟ ଘରକୁ ଆଣିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ଉତ୍ସବବିଶେଷ—A feast observed by cultivators on the first day when they bring the year's ripe paddy home.

[ଦ୍ର—ଧାନ ପାଚିବାର ଦେଖାଗଲେ ସେ ଜନ ଜମା ଯେଉଁ ଜନ କୃଷକ ପ୍ରଥମେ ଧାନ କାଟି ଘରକୁ ଆଣେ ସେ ଜନ ସେହି ନୂଆ ଧାନର ଗୁଡ଼ୁଲରେ ଖୀର ଜର କୃଷକ ପରିବାରର ସମସ୍ତେ ଖାଆନ୍ତି ।]

ନଜ(ଜ୍ଜ)ନ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ନର୍ଜ୍ଜନ)—
Nija(jja)na ୧ । ନିର୍ଜନ; ଜନଶୂନ୍ୟ—1. Solitary.
ନିର୍ଜ୍ଜନ ୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧ; ନୀରବ—1. Silent; quiet.
ନିଚ୍ଚକା, ସୁନସାନ

ନଜନ ରାତି—ଗ୍ରା. ବ—୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତ୍ରି—
Nijana rāti 1. Dead of night; silence of
ନିର୍ଜନ ରାତ night.
ସୁନସାନ ରାତ ୨ । ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତ୍ରି—2. Midnight.

ନଜ ନଜ—ଦେ. ବଣ. (ବହୁବଚନ; ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ)—
Nijanija ଆପଣା ଆପଣାର; ସେ ସାଦାର—
ନିଜେ ନିଜେର, ନିଜନିଜ Respective; pertaining to
ନିଜକା, ଅପନା ଅପନା each respectively.
(ନଜ ନଜର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଜ ମତ—ସ. ବ (ଜର୍ମନ୍ଧା; ନଜ+ମତ)—ଆପଣାର ମତ—
Nija mata One's own view or opinion.

ନିଜ ମୌଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଜ+ଫା. ମୌଜା) —
Nija maujā ୧ । ଆପଣାର ବାସସ୍ଥାନ ଗ୍ରାମ—
ନଜ୍ ମୌଜା
ନଜ ମୌଜା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. One's residential village.
ନଜ ମଉଜା
ନିଜ ମୌଜା **ନିଜ ମୌଜା** ୨ । ନିଜଗାଁ (ଦେଖ)
2. Nijagāñ (See)

ନିଜ ଯୋତ—ଦେ. ବ—ନଜ ଗୃଷ (ଦେଖ)
Nija jota Nija chāsha (See)
(ନଜ ଯୋତ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ନଜଗୃଷ ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ]

ନିଜ ରୂପ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ ଓ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Nija rūpa dekhā(khe)ibā ୧ । ଛଦ୍ମ ରୂପ ଛାଡ଼ି ଆପଣାର
(ନଜ ରୂପ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରକୃତ ଚେହେରା ଦେଖାଇବା—
ନିଜେର ରୂପ ଦେଖାନ 1 (literary and figurative)
ନିଜ ରୂପ ଦିଖାନା To come out in one's true colours.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗାନ୍ୱିତ ହେବା—
2. (figurative) To become very angry.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ଆନ୍ତରିକ ମତ ଗୋପନ ନ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବା—3. (figurative) To show one's colours to express one's sincere views.

ନଜସ୍ୱ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଜ+ଧନାର୍ଥେ. ସ୍ୱ; ଭୁଲ—ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱ,
Nijaswa ଦେବସ୍ୱ, ସଦ୍ୟସ୍ୱ)—
ସ୍ୱକୀୟସ୍ୱ ଧନ—One's own property.
ବଣ—ସ୍ୱକୀୟସ୍ୱ—One's own.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଜା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nijā ପତିବ୍ରତା—Devoted to her husband; chaste (woman).

ନିଜାମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—୧ । ରାଜପ୍ରତିନିଧି; ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
Nijām 1. Governor; Viceroy.
ନିଜାମ ୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ହାଇଦ୍ରାବାଦ ରାଜ୍ୟର ମୁସଲମାନ
ନିଜାମ ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—2 Nizam; the title of the Mohamedan ruler of the Hyderabad State in South India.
ଯେମନ ନିଜାମ ହାଇଦ୍ରାବାଦ୍ । ସୁଧ ନାଥ. ଦରବାର ।

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି ନିଜାମ୍ ଉଲ୍ ମୁଲ୍କ୍ ଅଟେ । ନିଜାମ୍ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଚଳିଯାଇଛି ।]

ନିଜାମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ରାଜ୍ୟଶାସନ—
Nijāmat Administration; judicial and executive
ନିଜାମତ **ନିଜାମତ୍** government of a country.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗବଦ୍ଦାର ଓଡ଼ିଶାର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାସ୍ପର ଭାର (ଦେବାନ୍ନା ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଆଲମଙ୍କ ଠାରୁ ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନ କ୍ଲାଇବଙ୍କ ଅମଲରେ ୧୭୬୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୨୬ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବାର୍ଷିକ ଜମାରେ ସନଦବ୍ଦାସ୍ ପାଇଥିଲେ ଓ ନିଜାମତ୍ (ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଓ ବଗ୍ଦର) ବଙ୍ଗର ନବାବଙ୍କଠାରେ ଯୁକ୍ତାସ୍ର ରଖାଯାଇଥିଲା । ତହାକେତେ ଏହ ଦ୍ୱୈତଶାସନ ଚଳିଲା ପରେ ବଙ୍ଗ ବଦ୍ଦାର ଓଡ଼ିଶାର ନିଜାମତ୍ ସଧ ଇଂରାଜଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଲା ।]

ନିଜାମତ୍ ଅଦାଲତ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଶାସନବଭାଗୀସ୍ଥ ବଗ୍ଦଲସ୍ଥ-
Nijāmat adālata Court of the executive govern-
ନିଜାମତ ଆଦାଲତ **ନିଜାମତଅଦାଲତ** ment of a country.

ନିଜାମତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିଜାମତ୍ତ)—ନିଜାମଙ୍କ ପଦସ୍ଥ—
Nijāmati The position of a Nizam.
ନିଜାମତି **ନିଜାମତୀ**

ନିଜାରତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ନାଜରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ—
Nijārat The duties or post of a Nazir.
(ନିଜାରତ୍ତ, ନାଜରତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିଜାରତ; ନାଜରାତି **ନିଜାରତ**

ନିଜା(ଜ୍ଜା)ସ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନିର୍ଯ୍ୟାସ)—ନିଶ୍ଚିତ—
Nijā (jjā)sa Certain.
ନିଜାସ ବ.—୧ । ଆନ୍ତରିକ ଭାବ—
ନିଯୁକ୍ତ ବାତ୍ 1. Actual wish.
୨ । ସାର ମର୍ମ—2. Gist; purport.
୩ । ନିଶ୍ଚୟ—3. Certainty; fixity.
୪ । ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—4 Final decision.

ନିଜେ—ଦେ ଅ.—(ସ. ନିଜ)—୧ । ସ୍ୱୟଂ; ଖୋଦ୍—
Nije 1. By one's self.
ନିଜେ ୨ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ—2. Voluntarily; of one's own
ଖୁଦ୍, ନିଜ accord.

ନିଜେ ଇ—ଦେ. ଅ. (ସ. ନିଜ+ହ୍ନ)—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁଭୂତ)—
Nije i ନିଜେର ନିଜେ (ଦେଖ)—Nije (See)

ନିଜେ ନିଜେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଆପଣା ଇଚ୍ଛାରୁ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ—
Nije nije 1. Of one's own accord; voluntarily
ନିଜେ ନିଜେ ୨ । ସେମାନେ ଜମା ଆମ୍ଭେମାନେ ବା ତୁମ୍ଭେମାନେ
ଖୁଦ୍, ନିଜନିଜ ସ୍ୱୟଂ—Themselves, ourselves or yourselves.

ନିଜୋର—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନର୍+ଆ. ଜୋର୍)—୧ । ନବଳ; ବଳ-
Nijora ହୀନ; ଦୁର୍ବଳ—1. Powerless; weak.
(ନର୍ଜୋର; ନଜୋରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସମର୍ଥ—2 Unable.
କମଜୋର **ନିଜୋର**

ନିଜୋରି—ଦେ. ବ.—(ଓ. ନଜୋରର ବଶେଷ୍ୟ)—ବଳହୀନତା;
Nijori ଦୁର୍ବଳତା— Weakness.
କମଜୋରୀ **କମଜୋରୀ** (ନର୍ଜୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଜ୍ଜନ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନର୍ଜନ; ପ୍ରା. ନଜ୍ଜନ)—ନର୍ଜନ (ଦେଖ)
Nijjana Nirjana (See)
ନିର୍ଜୁମ ନଜ୍ଜନ ନଜୁଣ୍ଡେ ନଡି ଅଦ୍ଧାରେ ଗୃତ ଟେଜେ ଦେଇ ସାହାଇ—ସ୍ତାତୀ. ଉସବାରଥ
ନିଚ୍ଛକ୍ତା

ନିଜ୍ୟମାନ—ସ. ବଣ. (ନିଜ୍ ଧାତୁ=ଶୋଧନ କରିବା+କର୍ମବାଚ୍ୟ.
Nijyamāna ଶାନଚ୍) ୧ । ଧୌତ—1. Washed.
୨ । ଶୋଧିତ—2. Rectified; refined.

ନିଝାନ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଜଯପୁର) କ୍ରି—(ଧାନ) ବେଉଷଣ କରିବା—
Nijhāna māribā To puddle paddy plants.

ନିଝାମ—ପ୍ରାଦେ. (ଯୁଗ୍ମ) ବ—ଜାଗାଘରେ କୁସ୍ତି କରିବାର ଯନ୍ତ୍ରବଶେଷ-
Nijhāma An appliance used in athletic exercises.

ନିଝୁମ—ସ. ବଣ. (ସ. ନିର୍ଧୂତ)—୧ । ନିଷ୍କମ୍ପ; ନିସ୍ପନ—
Nijhum 1. Motionless; still.
ନିଜ୍‌ଝୁମ ୨ । ନିବାତ—2. Calm; serene; windless.
ସୁନସାନ ୩ । ନିଶବଦ; ନିସ୍ତବ୍ଧ 3. Silent; quiet.
(ଯଥା—ନିଝୁମ୍ ରାତ୍ର ।)

ନିଝୋଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବଣ—ଦୁର୍ବଳ—
Nijholiā Weak.

ନିଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ନେଟ୍, ଫୁଲ. ସ ନିଷ୍ଠା)—
Nit ୧ । ଦାଗଦାଗ; ଖରଚ୍ଆଦ ବାଦ୍ ବଳ ପଡ଼ିଥିବା—
(ନିଟ୍ଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Nett.
ନିଟ ୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain.
ଖାଲିସ ୩ । (ଇଂ. ମାଟ୍) ଠିକ୍; ଯଥାର୍ଥ—
3. Exact; neat

ନିଟ୍ ଆୟ—ଦେ. ବ—ଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ଷତ ବାଦ୍ ବାକ ପ୍ରିଲବା ଆୟ—
Nit āya Nett profit; clear profit.
(ନିଟ୍ଲାଭ, ନିଟ୍ଲବ୍ଧ, ନିଟ୍ମୁନାଫା—ଅନ୍ୟରୂପ).
(ମୋଟଆୟ—ବପଗ୍ତ) ନିଟଲାଭ **ଖାଲିସନଫା**

ନିଟଳ—ସ. ବ. (ନି+ଟଳ୍ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nitala କପାଳ; ଭାଲଦେଶ—Forehead.
(ନିଟାଳ, ନିଟ୍ଟଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ. (ସ. ଅଟଳ)—ଅଟଳ;
ଅଟଳ **ଅଟଳ** ସ୍ଥିର—Steady; fixed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଟଳା—ଦେ. ବ. (ସ. ନଟଳ)—କପାଳ; ଭ୍ରୂଲ ଦେଶ—
Niṭaḷā Forehead.
ନିଲେ ଏକ ଜଟୁଳା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ନଟଳା.
ଗୋରଙ୍ଗ କର ବଜ୍ରେବନ । ଉଷ୍ଟ ଦୋଷ୍ଟ୍ରଭ୍ଲାଶସ୍ୱଜସ୍ୱ ।

ନିଟଳାକ୍ଷ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଟଳରେ ଅଖି ଯାହାର)—
Niṭaḷākṣha ମହାଦେବ—Siba.
(ନଟଳାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ.—ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଆଖି ଭ୍ରୂଲ ଦେଶରେ ଥାଏ—Having one eye on the brow.

ନିଟା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ନଠା (ଦେଖ)—
Niṭā Niṭhā (See).

ନିଟାଣୁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅଟାଣୁଆ; ଯେ ଶକ୍ତ ନୁହେଁ—
Niṭāṇuā(āṇ) 1. Not hard.
୨ । ହାଲୁକା—2. Light.
୩ । ଦୁବ୍ବଳ—3. Weak.

ନିଟା(ଟି)ଳ—ସ. ବ.—ନଟଳ (ଦେଖ)—
Niṭā(ṭi)ḷa Niṭaḷa (See).
ନଟଳେ ମୃଦୁମନ୍ଦ ବହୁ ରହୁଛ ଜାତ ଦୋଇ ସ୍ୱେଦପଲ୍ଲରେ । ଉଷ୍ଟ. ଲବଣ୍ୟଙ୍ଗ ।

ନିଟିଳାକ୍ଷ—ସ. ବ. ପୁଂ.—ନଟଳାକ୍ଷ (ଦେଖ)—
Niṭiḷākṣha Niṭaḷākṣha (See).

ନିଟୋଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ନଟଳ)—କପାଳ; ଭ୍ରୂଲ ପ୍ରଦେଶ—
Niṭoḷa Forehead.

ଦେ. ବଣ. (ସ. ନସ୍ତୁଳ; ପାଲି-ନତ୍ତୁଲ = ବର୍ତ୍ତୁଳ)—
୧ । ପ୍ରଶସ୍ତ—1. Broad; spacious.
ନିଟୋଳ ଶୁଭ୍ର ସମ୍ପୁଟ୍ଟଳ ନଟୋଳ ଲଲଟ ଉଚ୍ଚେ ବଦା ଅଛୁ ଦୃଃଖ ।—ଭଧାନାଥ
୨ । ବୃତ୍ତୋଳ—2. Round.

ନିଠା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେ ଦାନ୍ତ ଚପିକର କଥା କହେ—
Niṭhā 1. One who speaks by shutting the teeth.
ନିଟପିଟେ, ନିଡ଼ବିଡ଼ ୨ । (ନିନ୍ଦାସୂଚକ) ଯେ ସବୁ କଥା ଭଲ୍ଲ ଭଲ୍ଲ ଧୀମା କରୁ ଦେଖେ—2. Fastidious; thorough-going; unduly scrupulous; over-nice.
ନଟେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ
ନଠେଇ } ୩ । ମଠୁଆ; ଅଳସୁଆ; ପାର୍ଦ୍ଦସୂଚ୍ଚୀ—
(ନଟା, ନଠୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3 Lazy; slow; tardy.

ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ନଷ୍ଠା)—ନଷ୍ଠା; ଅଧ୍ୟବସାୟ—
Devotion; perseverance.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣର ବଣ—୧ । ଅତି; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
1. Very; much.
(ଯଥା—ନଠା ବଲ୍ ଦେଲ୍ଲ ନେ = ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଲ୍ ଦେଲ୍ଲଣି)
୨ । ଅତ୍ୟଧିକ—2. Excessively.

ନଠାଇ—ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ଅଳସୁଆଭାବରେ—
Niṭhāi 1. Lazily.
ନଟାଇ
ନଟେଇ
ନଠାଇ କର
ନଟିଆଇ
ନଠେଇ
ନଠେଇକର } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଓ ଭଲ୍ଭାବରୂପେ—
2. Thoroughly and slowly; slowly and surely; fastidiously.
୩ । ଦାନ୍ତ ଚପି କର କଥା କହିବା)—
ନିଟିସ ନିଟିସ ଓ. (to speak) By shutting the jaws.
ଧୀମେସେ ୪ । ଜୋର୍ କର—4. Forcibly; with force.
ଝୋରୁରେ ଯେ ଧନୁକୁ ନଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।
୫ । ବାରମ୍ବାର—5. Repeatedly
ଅନୁଚରଙ୍କରେ ତା ଯୋଷିଲେ ନଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ବନ ।
୬ । ଦୃଢ଼ ଭାବରେ—6. Firmly.
ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର କେଶ ଧରିଲେ ନଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ସଭା ।
୭ । ଧୀରେ ସୁସ୍ଥେ; ବଲମ୍ବରେ—7. Slowly.
୮ । ଭଲ କରି; ଅଧିନବେଶପୂର୍ବକ—8. Closely.
ନଠାଇ ଗୁହ୍ୟରେ ମନେ ବୁଝ ପ୍ରଭେ—ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍ତରସ୍ୱମଚରିତ ।
୯ । ସଯତ୍ନପୂର୍ବକ—9. Carefully
ଉହୁଁ ପିଠା ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଥୋଇଲେ ନଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ବନ
୧୦ । ଭଲ୍ଲ ଭଲ୍ଲ କରି—10. Minutely; thoroughly.
ଖୋଳଲେ ଗୁରୁପଟ୍ଟେ ଯେ ଫୁଲ ନଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ, ବନ ।
୧୧ । ଜୋରୁରେ; ବଶେଷରୂପେ—11. Strongly.
ବହୁତ ସମୀରଣ ଅଛ ନଠିଅଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ, ବନ ।
୧୨ । ବହୁ ପରମାଣରେ—12. Profusely.
ଗୋପାଳେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଭାବ୍ୟେ ବଶ ହୋଇ
ଦୁଧ ଛେନା ଯେ ବହୁ ଦେଲେ ନଠିଅଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ, ବନ ।
୧୩ । (ସ. ନଷ୍ଠୁର) ନଷ୍ଠୁର ଭାବରେ—13. Cruelly.
ତାହାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ନଠିଅଇ--କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ, ବନ।
୧୪ । ନଷ୍ଠାସହକାରେ—14. Perseveringly.

ନଠାଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ନଷ୍ଠା; ଗ୍ରା. ନିଠ୍ ଠା)—
Niṭhāibā ୧ । ଦୃଢ଼ଭାବରେ କୌଣସି କଥା କହିବା—
ନିଡ଼ବିଡ଼ କରା 1. To do a thing thoroughly or
ଧୀମାନା firmly.
ନଟାଇବା, ନଟେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନଠିଆଇବା, ନଠେଇବା } ୨ । ଧୀରଭାବରେ ଦୃଢ଼ ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ କଥା କହିବା—
2. To speak a thing with emphasis and slowness.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଭଲ୍ଭ ଭଲ୍ଭ କରି ବୁଝି କରିବା —
3. To do a thing deliberately.
୪ । ଦାନ୍ତ ଚପି କରି କଥା କହିବା—
4. To speak by shutting the jaws.
୫ । ନିଷ୍ଠାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
5. To persevere.
୬ । ମଠେଇବା; ବଲମ୍ବ କରିବା—
6. To do a thing slowly or tardily.
୭ । ଜୋର୍ କରିବା—7. To use force.
ବାକଡ଼େ ମାରଗଣ ଗଣ ନଠିଅଇ
ପଳାଇଲେ ଦାନବେ ଉମ୍ବେ ପିଠିଅଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ, ବନ ।

ନଠାର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣର ବଣ—୧ । ଅତି; ଖୁବ୍ —
Niṭhār 1. Very; much
୨ । ଅନୁନ୍ନ—2 Big; great; large,

ନଠୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. —୧ । ନିଠା (ଦେଖ)
Niṭhuā 1. Niṭhā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

(ନଠୁଆପଣ—ବ ୬ । ପାର୍ଦ୍ଧସୂଚିତା—2. Tardiness.
(ନଠୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଧୀଃପଣ; ନର୍ଲଜ୍ଜତା—3. Shamelessness.

ନଠୁର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନଷ୍ଠୁର; ପ୍ରା. ନଟ୍ଠୁର)—
Nithura ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନଷ୍ଠୁର—
ନିଠୁର **ନିଠୁର** 1. Cruel; hard-hearted.
(ନଠୁରଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନଠୁରପଣ, ନଠୁରଘଣିଆ[ଆଁ]—ବ)

ନଡର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନର୍+ଦର) —୧ । ନିର୍ଭୟ; ନିର୍ଭୀକ—
Nidara 1. Fearless; undaunted.
ନିଃଶଙ୍କ ୬ । ଧୀଃ—2. Brozen-faced; impudent.
ନିଡର ୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless
(ନଡରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନଡରପଣ; ନଡରଘଣିଆ[ଆଁ]—ବ)

ନଡୀନ—ସ. ବ. (ନ+ଡୀ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଡ)—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଉଲ
Nidīna ଆଡ଼କୁ ମୁଦ୍ଦଁ କର ଝଡ଼ିବା—The downward flight or swoop of a bird (Apte).

ନତମ୍ବ—ସ. ବ. (ନ+ତନ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ, ଅ)—
Nitamba ୧ । ଗାଣ୍ଡି; ପିଣ୍ଡ—
1. Buttocks; rump; hips.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ କଟୀର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—2. Buttocks of a woman; the posteriors of a woman.
୩ । କଟିଦେଶ—3. Side or flank; the loins.
୪ । ପର୍ବତର ସାନୁ ବା ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ; ପର୍ବତର ଢାଲୁଆ ବା ଗଡ଼ାଣିଆ ପାଶ୍ୱ—4. The side or slope or swell of a mountain.
୫ । କୁବ୍ଜ —5. Gibbosity.
୬ । ଚୂଳ—6. Hump.
୭ । ସ୍କନ୍ଧ —7. Shoulder.
୮ । ନଦୀର ଢାଲୁଆ ତୀର ବା କୂଳ—8. The sloping bank or shore of a river (M. W).
୯ । ବୀଣାର ଯେଉଁ ପଟା ଉପରେ ତାରମାନ ଖଟା ହୋଇଥାଏ—
9. The sounding board of a harp (Apte)
୧୦ । ଅଉଡ଼ା—10. Precipice (Apte).
୧୧ । ତୀର; ତଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Shore; bank.
୧୨ । ନୃତ୍ୟକାଳରେ ହସ୍ତର ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
12. A particular pose of the hand during dancing (M. W).

ନତମ୍ବ ଗୁର୍ବୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତମ୍+ଗୁରୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nitamba gurbī ଗୁରୁ ବା ପୃଥୁଳ ନତମ୍ବଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(ନତମ୍ବବତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) (a woman) Having big or
(ନତମ୍ବଗୁରୁ—ପୁଂ) heavy buttocks; having beautiful hips.
[ଦ୍ର—ଉତ୍ତରରେ ନତମ୍ବଗୁର୍ବୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ପୟୋଧରୀତା]

ନତମ୍ବ ଦେଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନତମ୍+ଦେଶ)—ଶରୀରର
Nitamba deśa ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ନତମ୍ବ ବା ପିଣ୍ଡି ଥାଏ—
(ନତମ୍ବସ୍ଥଳ, ନତମ୍ବସ୍ଥଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) The region of the buttocks or hips (M. W).

ନତମ୍ବ ବିମ୍ବ—ସ. ବ. (ନତମ୍+ବିମ୍ବ=ମଣ୍ଡଳ ପରି ଗୋଲାକାର)—
Nitamba bimba ଗୋଲାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡି—
Round hips of women.
(ନତମ୍ବବିମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତମ୍=ମଣ୍ଡଳ ପରି ଗୋଲ
(ନତମ୍ବବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ନତମ୍ବ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବର୍ତ୍ତୁଳ ନତମ୍ବବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି)—Having round hips.

ନତମ୍ବିନୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନତମ୍+ଅତ୍ତୁ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—
Nitambinī ପ୍ରଶସ୍ତ ନତମ୍ବଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman)
(ନତମ୍ବୀ—ପୁଂ) Having round and prominent (and thus fascinating) hips.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସୁନ୍ଦର ନତମ୍ବବତ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A woman with handsomely large hips.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman (in general) (Apte.)

ନତରାଂ—ସ. ଅ—୧ । ସବଦା—
Nitarāṁ 1. Always.
୨ । ସତ୍ୟଥା; ସତ୍ତତାଭାବରେ—2. Continuously.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—3. Much; excessively.
୪ । ଅବଶ୍ୟ —4. Of course.
୫ । ଅଧିକନ୍ତୁ—5. Moreover.
୬ । ବିଶେଷରୂପେ—6. Specially.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଭାଷାରେ ବିରଳ ।]

ନତଳ—ସ. ବ. (ନ=ଅଙ୍ଗୀତ+ତଳ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୁରାଣ ମତରେ ପାତାଳ
Nitala ମଧ୍ୟସ୍ଥ ୭ଟି ପାତାଳ—One of the 7 infernal regions of the Hindu mythology.
ଏଥିରେ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ବଳେ ପଶି ଭୋଗେ ପିତୃ
ଅତଳ ବିତଳ ବିତତ୍ତ ଦେ—ଉତ୍ତ. ଗୁବଣ୍ୟବତ୍ତା ।
[ଦ୍ର—ପାତାଳ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ । କେବଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୁରାଣରେ 'ନତଳ' ନାମକ ପାତାଳର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ମିଳେ । ଅନ୍ୟ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ନାହିଁ ।]

ନତା(ତେ)ଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ନାମ)—୧ । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସହଚର;
Nitā(te)i ନବଦ୍ୱୀପର ମହାପୁରୁଷ ନତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
1. Name for calling Nityānanda, the associate of Śrī Chaitanya.
ନତା
ନତ୍ତଆ } ଅନାଦରାର୍ଥକରୂପ ୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ନତ୍ୟାନନ୍ଦର ଡାକ ନାମ—2. A name for calling Nityānanda.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ନତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ ବୋଲି ପରିଚିତ । ହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଏ ସାରଭୂମ ଜହ୍ନାର ଏକତନା ଗ୍ରାମର ବାଡ଼ାଇ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ପରେ ଏକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରି ନବଦ୍ୱୀପରେ ଗୌରାଙ୍ଗ (ଚୈତନ୍ୟ)ଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେଲେ। ଶ୍ରୀ ଗୌରଙ୍ଗ ଏହାଙ୍କୁ ଦାଦା ବା ବଡ଼ ଭାଇ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲେ। ନତ୍ୟାନନ୍ଦ ଗୃହୀ ଥିଲେ। କଥିତ ଅଛି ଯେ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ ବିଶ୍ୱରୂପ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପର ଦେହତ୍ୟାଗ କଲ ସ୍ୱଳ୍ପାସ୍ଥି ଭେଳାଇକୁ ନତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କଠାରେ ସମ୍ପର୍ପଣ କରିଥିଲେ। ଶଚୀ ଦେବୀ ନତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱରୂପଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ— ଯୋଗେଶ୍ୱର।]

ନତା(ତେ)ଇ ଗୌର—ଦେ. ବି. (ନାମ; ନତ୍ୟାନନ୍ଦ + ଗୌରଙ୍ଗ)—

Nitā(te)i gaura (ନବଦ୍ୱୀପର ମହାପୁରୁଷ ଦ୍ୱୟ)

[ନତା(ତେ)ଇ ଗଜର—ଅନ୍ୟରୂପ] ନତ୍ୟାନନ୍ଦ ଓ ଗୌରଙ୍ଗ;

ନିତାଇ ଗୌର ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ମତ୍ତ ନବଦ୍ୱୀପର ମହାପୁରୁଷ ସହଚର ଦ୍ୱୟ ଶ୍ରୀ ନତ୍ୟାନନ୍ଦ ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ—

The two devoted apostles of Nabadwīpa (viz. Nityānanda and Gaurāṅga).

ନତା(ତେ)ଇ ଗୌର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ—ଦେ. ଅ—

Nitā(te)i gaura rādhe śyāma ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଧାରମଣ ଚରଣ

ନିତାଇ ଗୌର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ ବାବା ବାବାଜୀଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ପଦର ଶେଷ ଚରଣ—The last line of a couplet of Sankirtan promulgated by the late Bābājī Rādhāramaṇa Charaṇa Dāsa.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣପଦ :—(ଜୟ) ହରେ କୃଷ୍ଣ ହରେ ରାମ (ବୋଲ) ନତାଇ ଗୌର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ।]

ନତାନ୍ତ—ସ. ଅ (ନ + ଉତ୍ + ଧାତୁ + ତ)—

Nitānta ୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ତଶଯ—

ନିତାନ୍ତ 1. Very much; too much.

ନିତାନ୍ତ ୨। ଆଦୌ—2. At all.

୩। ସୁତରାଂ—3. Of course; as a matter of course.

୪। ଫଳତଃ; କାର୍ଯ୍ୟତଃ—

4. Consequently; at any rate.

୫। ନିଶ୍ଚୟ; ଅବଶ୍ୟ—

5. Certainly; surely; verily.

୬। ଅତ୍ୟଧିକ ରୂପେ—

6. Excessively; exceedingly.

ସ. ବିଣ—୧। ଅତ୍ୟଧିକ; ନିବାଡ—

1. Excessive; intense; very much.

୨। ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain; true.

୩। ଅସାଧାରଣ—3. Extraordinary.

୪। ନିତାନ୍ତ—4. Downright.

ଦେ. ଅ—ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ; ଯାହା ଘଟୁ ନା। କାହିଁକି—

At any cost.

(ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ ନତାନ୍ତ ନ ଗଲେ ଯେବେ କାମ ନ ଚଳିବ ତେବେ ବାଧ ହୋଇ ମୁଁ ଯିବ।)

ନତାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ—ଦେ. ଅ—୧। ଅତି ସାମାନ୍ୟରେ; ନକୁଚରେ—

Nitānta pakshare 1. In the least; at least.

(ନତାନ୍ତ ପକ୍ଷେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଖୁବ ଅଧିକ ହେଲେ—

ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷେ **କମସେକମ** 2. At the utmost.

ନତି—ଦେ. ଅ. (ସ. ନତ୍ୟ)—

Niti ୧। ପ୍ରତି ଦିନ; ଅହରହଃ; ପ୍ରତ୍ୟହ—

ନିତି, ନିତ୍ 1. Every day; daily.

ନିତ, ନିତି ନାଥ ହେ ମୁଁ ତୁଟର ମେ ନତ ସେ ମୋ ପଦେ ରଜେ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ ୪ର୍ଥ ଗୀତ।

୨। ସର୍ବଦା; ନିଯତ—2. Constantly; always.

ନବ ହେମ ଦ୍ୟୁତ ଅମଳ ନତ ନଅନ୍ତ ଫୁଲ ଏ ବନ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ ୫ର୍ଥ ଗୀତ।

ଦେ. ବିଣ—ଦୈନିକ (ମୂଲଆ)—Daily (labourer).

ନତି—(ନାମ)ଉତ୍ତରୁ ଉତ୍ତଉକୁ ଯିବା ଆସିବାର ପଥ, ହିମାଳୟର ଗୋଟିଏ ଗିରିସଙ୍କଟ—Name of a pass in the Himalayan mountain,

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତରୁ ଉତ୍ତଉକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଦ୍ୱାର; ଏହି ବାଟେ ସାଧୁମାନେ ଉତ୍ତରୁ ଉତ୍ତଉକୁ ଯିବା ବେଳେ ଉତ୍ତଉର ରାଜଧାନୀ ଲାସାରୁ ପ୍ରମୁଖ ରାଜାଦେଶ ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାମିନ୍ ଦେବା ପାଇଁ ପଡ଼େ।]

ନତି ଦିନ—ଦେ. ଅ—ନତି ନତି (ଦେଖ)

Niti dina Niti niti (See

ନତି ନତି—ଦେ. ଅ. (ସ. ନତ୍ୟ ର ଦ୍ୱିତ୍ୱବଦ୍ଭାବ)—

Nitiniti ୧। ପ୍ରତି ଦିନ; ସର୍ବଦା—

ନତ୍ତତ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Every day; daily.

ନତ୍ତତ୍ତଦିନ } ୨। ଦିନକୁ ଦିନ—2. Day by

ନିତି ନିତି day; day after day

୩। ବାରଂବାର ପ୍ରତିଦିନ—3. Repeatedly for days.

ନିତନିତ ଦେଖୁଲେ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ମନ ଧାଏଁ ଥାଏ ନତନତ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ।

ନତି ବାପା—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ପିତା—

Niti bāpā The father of one's Saṅgāta.

ନତିବାର—ଦେ. ବି—ଉତ୍କଳର ନୂତନ ବ୍ୟାୟାମ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ

Nitibāra ଯୁବକ ଶ୍ରୀ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ଓ ସକଳ ବୟସର ବ୍ୟକ୍ତି (ବିଶେଷତଃ ଯୁବକ)ଙ୍କର ପ୍ରତିଦିନ ୨୦ ମିନିଟ ଯାଇଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବାର ଗୋଟି ବ୍ୟାୟାମ ସାଧନ—The daily dozen; a dozen special physical exercises to be practised daily by persons old and young, devised by the young Oria physical expert Rādhāśyāma Dāsa.

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୯୨୫ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦାସଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ଭାବିତ। ଉତ୍ତରୀୟ ଯୋଗ ଆସନ, ନାଟ୍ୟକଳାର ଉତ୍ତରଙ୍ଗ ଓ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ସାଧାରଣ ପ୍ରାକୃତିକ ସନ୍ତୁଳନ ଉପରେ ଏହା ନତ୍ତବାରର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟାୟାମ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ। ପ୍ରତ୍ୟେକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ୍ୟାୟାମରେ 'ପ୍ରାଣାୟାମ' ବା ନଶ୍ୱାସଦ୍ୱାର୍ ପବନ ନେବା ଓ ଛଡ଼ାବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛୁ । ଶଗ୍ୱରର ସକଳ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ସୁଗ୍ଠଳନ ଓ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ ନମନ୍ତେ ଏଗୁଡ଼ିକ ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ଶଗ୍ୱରର ବାହ୍ୟ ଓ ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ସକଳ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ଯନ୍ତ୍ର ସମୂହ (ଯଥା—ମାଂସପେଶୀ; ଚର୍ମ୍ମ, ଅସ୍ଥି, ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀ, ଫୁସ୍ ଫୁସ୍, ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ, ପାକସ୍ଥଳୀ, ଅନ୍ତ୍ର, ଯକୃତ୍, ପ୍ଲୀହା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥି ସକଳ), ଏସବୁ ର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଓ ମସ୍ତିଷ୍କ ପ୍ରଭୃତିକୁ ସୁସ୍ଥ, ସବଳ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଏହି ନଉବାର ବ୍ୟାୟାମ ପ୍ରଣାଳୀଟି ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ଅଟେ । ଶଗ୍ୱର ଓ ମନର ନମନ୍ୱୟକାଶ ଏଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୁଏ । ଶାଗ୍ୱରିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶକ୍ତି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା ଓ ବୃଦ୍ଧି ଏହି ବ୍ୟାୟାମର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆବାଲ-ବୃଦ୍ଧ-ବନିତା ସମସ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ ବୟସରେ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟାୟାମ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ କରି ପାରନ୍ତି । ଏଥୁ ସମୟ, ଅର୍ଥ ଓ ଉପକରଣସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ ।

ଉଚ୍ଚଳରେ ଓ ଉଚ୍ଚଳର ବାହାରେ ବନ୍ଧୁ ଗଣ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାର୍ ଏହା ଅଭ୍ୟାସ କରା ଯାଉଅଛୁ । କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କରେ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦର କେତେକ ମ୍ୟୁନସ୍‌ପାଲଟିର ସ୍କୁଲ ମାନଙ୍କରେ ଏହି ବ୍ୟାୟାମ ବାଧତାମୂଳକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଦ୍ୱାର୍ ଏହି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଛତ୍ରଶ ହଜାର ଛତ୍ର ନତ୍ୟ ନୟମିତ ଭାବରେ ଏହା ଅଭ୍ୟାସ କରୁଅଛନ୍ତି—ଶ୍ରୀମାନ୍ ସ୍ୱଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଲିଖିତ ନୋଟ୍ ।]

ନତି ମଲ୍ଲି— ଦେ. ବି.—ବର୍ଷସାକ ଫୁଲ ଫୁଟିବା ମଲ୍ଲୀ ଗଛ—
Niti malli A kind of jasmine flowering throughout the year

ନତିମଲୁ— ଦେ. ବିଣ.—ଚିର ରୋଗୀ; ଚିର ରୁଗ୍ଣ—
Nitimalu Suffering from chronic disease; a confirmed patient. **ଦିନି ରୋଗୀ**

ନତି ମଲୁକୁ ଔଷଧ ନାହିଁ । ଉଗ ।

ନତି ମାଗନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଦିନ ମାଗିବାକୁ ଆସେ
Niti māgantā (a person) Who comes to beg for any thing every day. (ନତିମଗା —ଅନ୍ୟରୂପ)

ନତି ମାଗନ୍ତାକୁ ଦଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଉଗ ।

ନତି ମୂଲିଆ—ଦେ. ବି.—ପ୍ରତିଦିନ ମୂଲ ଲାଗି ମଜୁର ଆଣି ଯେ ଯେଉଁ ଘୋଷେ—Day labourer; a journeyman. ଦିନମଜୁର **रोजीना मजदुर**

ନତୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କ୍ଷୟ ନ ହେବା—
Nitutibā Not to decay. ତୁଟେ ନା ଯାଓୟା **नतूटना**

ଅଗେ ଜୁନ ସେଉଁ ମୋତି ଅପଣେ ନତୁଟେ । ପ୍ରାବା. ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଗୀତ ।

ନତେ— ଦେ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟାଳିଆ ଲମ୍ବା ଲତା—
Nite A kind of thorny long creeper; Menoneuron Cucullatum.

ନତେଇ—ଦେ. ବି.—୧ । ନତେ (ଦେଖ)
Nitei 1. Nite (See)

୨ । ନତ୍ୟାନନ୍ଦର ଡାକ ନାମ—2 The name by which a person named Nityānanda is called. ନିତାଇ

ନତ୍ୟ —ସଂ. ଅ. (ନ=ନସ୍ତ + ଉବାର୍ଥେ. ତ୍ୟ)—୧ । ଅନନ୍ତକାଳ—
Nitya 1. Eternally; perpetually.

୨ । ସବଦା; ନରନ୍ତର; ସତତ—
2. Constantly; always.

୩ । ଅହରହଃ; ପ୍ରତିଦିନ—3. Daily; everyday.

(ନତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—1. Perpetual; (ନତ୍ୟତା, ନତ୍ୟତ୍ୱ—ବ) permanent; constant.

୨ । କାଳତ୍ରୟ ବ୍ୟାପୀ; ଚିରନ୍ତନ—
2 Eternal; ever-lasting.

୩ । ଅବିରତ; ଧାରାବାହିକ—
3. Continuous; uninterrupted; incessant.

୪ । ପ୍ରାତ୍ୟହିକ; ଦୈନନ୍ଦିନ —4 Daily; diurnal.

୫ । ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନଶ୍ୱର—
5. Imperishable; indestructible.

୬ । ଯାହାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ବା ଅନ୍ୟଥାଭାବ ଘଟେ ନାହିଁ—
6 Not admitting of transgression or transformation; invariable.

୭ । ଯାହା ନୟମିତରୂପେ ଘଟେ ବା କରାଯାଏ (ବିପରୀତ ନୈମିତ୍ତିକ) —
7. Regular; usual; ordinary.

୮ । ଯାହା ପ୍ରତିଦିନ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛୁ (ବିପରୀତ—କାମ୍ୟ) —8. Prescribed to be performed regularly; fixed for everyday.

୯ । ଯାହା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
9. Obligatory; compulsory; not optional.

୧୦ । ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ; ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ—
10. Necessary; essential (Apte).

ବି.—ସମୁଦ୍ର—The Ocean.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନତ୍ୟସ୍ଥଳ) —ନତ୍ୟସ୍ଥଳ; ବୈକୁଣ୍ଠ —
Heaven; Bishnu's abode.

ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହି ଏବା, ନତ୍ୟରେ ହୋଇବୁ ନାବବା ।
ସଗୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

[ଦ୍ର— ନତ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଅମୁକ ସ୍ଥାନରେ ସତତ ବାସ କରୁଥିବା (ଯଥା—ଅରଣ୍ୟନତ୍ୟ, ଜାଲ୍ଲଙ୍ଗାଗଡନତ୍ୟ), ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ସତତ କରୁଥିବା (ଯଥା—ଧାନ ନତ୍ୟ, ଆଦାନ ନତ୍ୟ ଅର୍ଥ ଦ୍ରବ—ଆପ୍ତେ]

ନତ୍ୟ କର୍ମ—ସ୍ତ. ବି. (ନତ୍ୟ କରଯିବା କର୍ମ)—
Nityakarma ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
ନତ୍ୟକୃତ୍ୟ } —ଅନ୍ୟରୂପ ନତ୍ୟକ୍ରିୟା } 1. The daily duties of a man; daily routine.

ଯାଅ ଯେ ଯାହାର ଉଚିତ; ନତ୍ୟ କର୍ମରେ ରତ ମନ ।
ବୁଦ୍ଧ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି—2. Daily prayers.

୩ । ଦନ୍ତଧାବନ, ବହୁର୍ଦେଶ ଗମନ ଓ ସ୍ନାନ ଆଦି ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟମାନ—

3. Washing of face and body, answering calls of nature and ablution wich one performs daily.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସବୁ କର୍ମ ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ଥାଉ ଥାଉ କରି ନ ଗଲେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ହୁଏ, ଅଥଚ ପ୍ରତ୍ୟହ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କଲେ ପୁଣ୍ୟ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ ସେ ସବୁ କର୍ମ ନିତ୍ୟକର୍ମ ନାମରେ ଅଭିହିତ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।

ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର (ଯଥା ମୀମାଂସା) ଅନୁସାରେ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ବା କର୍ମକୁ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ଯଥା—୧ । ନିତ୍ୟ କର୍ମ—ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ବା ପାପ ହୁଏ,ଯଥା—ପଞ୍ଚ ଯଜ୍ଞ, ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦି; ୨ । ନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମ—ଯାହା ବିଶିଷ୍ଟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ଯଥା—ଦ୍ୱିଜାତିର ସପିଣ୍ଡୀକରାଦି କର୍ମ, ବିଭିନ୍ନ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଓ ୩ । କାମ୍ୟକର୍ମ—ଯାହା କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ କାମନା ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲାଭ ଆଶାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ଯଥା—ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞ, ଗ୍ରହଯଜ୍ଞ—ହି. ଶ]

ନତ୍ୟ କ୍ଷୌର—ସ. ବି. (ନତ୍ୟ + କ୍ଷୌର) ୧ । ପ୍ରତିଦିନ ଖୁର ଦେବା—1. Daily shave.

Nitya kshaura

୨ । ଅବୈଧ କେଶାଦି ଛେଦନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Shaving of the hair on prohibited days.

ନତ୍ୟଗତି—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ନତ୍ୟ + ଗତି)—ବାୟୁ; ପବନ—

Nityagati Air; wind.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି) ଅନବରତ ଗମନଶୀଳ—

Constantly moving.

ନତ୍ୟ ଜ୍ୱର—ସ.ବି.-ଅବିରତ ଜ୍ୱର;ଯେଉଁ ଜ୍ୱରରେ ଭୋଗ ଓହ୍ଲାଏ ନାହିଁ—

Nitya jwara Uninterrupted fever; unremittent fever; fever which has no remission.

ନତ୍ୟଦା—ସ. ଅ. (ନତ୍ୟ + କାଳାର୍ଥେ ଦା.)—ସଦା; ସବୁଦା—

Nityadā Always. (M. W).

ନତ୍ୟ ଧାମ—ସ. ବି.—ନତ୍ୟବୈକୁଣ୍ଠ; ଭଗବାନଙ୍କର ନତ୍ୟଲୀଳାସ୍ଥଳ—

Nitya dhāma The place of eternal pleasure; the abode of Bishṇu.

ସେଠାରେ ମୋ ଅହା ବଟାମେ,
ବାଡ଼ୁରେ ଥାଇ ନତ୍ୟଧାମେ । ରୂପଭ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନତ୍ୟନର୍ତ୍ତ—ସ. ବି. (ନତ୍ୟ + ନୃତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Nityanartta ଶିବ—Śiba.

ନତ୍ୟ ନାରୀ—ଦେ. ବି.—ନତ୍ୟସ୍ଥଳରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସହିତ ନତ୍ୟଲୀଳା କରୁଥିବା ନାରୀଗଣ—The nymphs keeping company of Bishṇu in his eternal abode.

ଶୁଣିଲେ ନତ୍ୟ ନାରୀ ସଙ୍ଗ,
ତଜଇ ମୂଢ଼ାଗତି ଗଙ୍ଗ । ରୂପଭ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନତ୍ୟ ନତ୍ୟ—ଦେ. କି. ବିଣ—ପ୍ରତିଦିନ—

Nityanitya Every day; daily.

ନତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ—ସ. ବିଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନତ୍ୟ + ନୈମିତ୍ତିକ)—

Nitya naimittika ପ୍ରତିଦିନର ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଓ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ନିମିତ୍ତ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ (କ୍ରିୟା)—

Daily and occasional (ceremonies).

[ଦ୍ର—ପ୍ରତିଦିନ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦି ନତ୍ୟ ଓ ବିଶେଷ କାମ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ବ୍ରତ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦି ନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟା ଅଟେ ।]

୨ । ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା କର୍ମ ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷରେ ନିୟମିତ-ରୂପେ କରାଯାଏ (ଯଥା—ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ମନ୍ଵାଳ୍ୟାଦି, ବାର୍ଷିକ ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ)—2. Occasional (act) and regularly recurring (Apte).

ନତ୍ୟପ୍ରତି—ସ. ଅ (ନତ୍ୟ + ପ୍ରତି)—ପ୍ରତିଦିନ (ହି. ଶ.)—

Nityaprati Every day.

ନତ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—ସ. ବିଣ—ପ୍ରତିଦିନ ଆଖି ଆଗରେ ଘଟୁଥିବା—

Nitya pratyaksha Happening daily before one's eyes.

ନତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ—(ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳବାଚକ କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ସବୁଦା ଘଟିବା ବିଷୟ ବୁଝାଏ—(grammar) The first aorist; the indefinite present tense.

(ଯଥା—ଅଷାଢ଼ ମାସରେ ବର୍ଷା ହୁଏ; ବର୍ଷାଦିନେ ନଈ ବଢ଼େ; ଜୁକୁଡା ବାପା ଘାଣ୍ଟେ ଶୁଏ ।)

ନତ୍ୟ ପ୍ରଲୟ—ସ ବି (କର୍ମଧା; ନତ୍ୟ + ପ୍ରଲୟ)—୧ । ନିଦ୍ରା; ସୁଷୁପ୍ତି—

Nitya pralaya 1. Sleep.

୨ । ପ୍ରତିଦିନ ଘଟୁଥିବା ଜୀବମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ—

2. The constant dissolution of living beings (M. W.).

ନତ୍ୟ ବୈକୁଣ୍ଠ—ସ. ବ—ଗୋଲୋକଧାମ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—

Nityabaikuṇṭha The perpetual abode of Bishṇu in heaven.

ନତ୍ୟବ୍ୟୟୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀ ହି; ନତ୍ୟ + ବ୍ୟୟୀ)—ଯେ ସବୁଦା ବ୍ୟୟ କରୁଥାଏ—

Nitya byaya Always expending; ever laying out (M. W.).

(ନତ୍ୟବ୍ୟୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନତ୍ୟ ବ୍ରତ—ସ ବ—ଆମରଣ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବ୍ରତ—

Nitya brata A prepetual observance; penance lasting for life (M. W.).

ନତ୍ୟ ମୁକ୍ତ— ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିତ୍ୟଜନଲିପ୍ତ; କାଳାଗ୍ନିଭାବରେ ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ—

(ନତ୍ୟମୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Emancipated or freed from all bonds for all time.

ବ—ପରମାତ୍ମା—The Universal or Supreme Soul.

ନତ୍ୟ ଯଜ୍ଞ—ସ. ବ (ଷ. ତ. ଲୋ.) —ପ୍ରତିଦିନ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ (ଯଥା—ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର)

Nitya jajña Regular or daily religious sacrifice.

ନତ୍ୟ ଯୁକ୍ତ— ସ. ବିଣ—ସବୁଦା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା—

Nitya jukta Always engaged; ever active; always busy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିତ୍ୟ ଯୌବନ – ସ. ବ— ଚିରଯୌବନ; ଚିରକାଳ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରହିତ ଅବସ୍ଥା; ସ୍ଥିରଯୌବନ—
Nitya jaubana Perpetual youth; unfading youth.

(ନିତ୍ୟଯୌବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଯେ ସର୍ବଦା ଯୁବା ଥାଏ; ଯାହାର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ; ଚିର ଯୁବା—
Ever youthful; possessing perpetual youth

ନିତ୍ୟଯୌବନା—ସ. ବିଶ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ନିତ୍ୟଯୌବନ+ଆ)—ନିତ୍ୟଯୌବନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nityajaubanā The feminine of Nityajaubana.

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦ୍ରୌପଦୀ—An epithet of 'Draupadī'.

ନିତ୍ୟ ରାସ—ସ. ବ—(ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ)—ଗୋଲୋକଧାମ ବା ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ଅହରହଃ ସମ୍ପାଦିତ ରାସକ୍ରୀଡ଼ା—
Nitya rāsa The ball dance said to be performed every day in the Baikuṇṭha by Bishṇu and his consorts.

ନିତ୍ୟ ରାହାସ—ଦେ. ବ. (ସ. ନିତ୍ୟରାସ)—୧। ନିତ୍ୟ ରାସ (ଦେଖ)—
Nitya rāhāsa 1. Nitya rāsa (See)

ନିତ୍ୟ ରାହାସ ରୁମ୍ବୁ ହୋଇଛ ଗ୍ରାପଡ।
ଗ୍ରାତୀ ଗୁରୁଉଚ୍ଚି ଗଂରା।

୨। (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) କୌତୁକି ଠାରେ ପ୍ରତି ଦିନ ହେଉଥିବା ମଜ୍ଜଲିସ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ—2 (ironical) A daily round of festivities and merrymaking.

ନିତ୍ୟରେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଶ (ପଦ୍ୟ)—ସର୍ବଦା; ନିରନ୍ତର—
Nityare Constantly.

ନିତ୍ୟରେ ମୋର ପ୍ରଣତି। ରୁପଉ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ।

ନିତ୍ୟର୍ତୁ—ସ. ବିଶ. (ନିତ୍ୟ+ଋତୁ)—ପ୍ରତିବର୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଋତୁରେ ଘଟୁଥିବା—Regularly recurring at the seasons; annual. (M. W).

ନିତ୍ୟଶଃ—ସ. କ୍ରି. ବିଶ. (ନିତ୍ୟ+ଶସ୍)—୧। ସର୍ବଦା—
Nityasaḥ 1. Constantly.

୨। ଚିରକାଳ—2. Perpetually; ever; eternally.

୩। ଅହରହଃ—3. Every day; daily.

ନିତ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସ. ବ—ପ୍ରତିଦିନ କରୁଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—
Nitya śrāddha A daily performed Śrāddha.

ନିତ୍ୟଶ୍ରୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟା+ଶ୍ରୀ)—
Nityaśrī Of lasting beauty (M. W.).

ନିତ୍ୟସଙ୍ଗୀ—ସ. ବ. ପୁ—ଯେ ସର୍ବଦା ସଙ୍ଗରେ ଥାଏ—
Nitya saṅgī Constant companion.
(ନିତ୍ୟସଦୃଶର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ବସନ୍ତ କାମଦେବଙ୍କର ନିତ୍ୟ (ନିତ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଙ୍ଗୀ।)

ନିତ୍ୟ ସମାସ—ସ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଏକପ୍ରକାର ସମାସ; ଯେଉଁ ସମାସରେ ସମସ୍ତ ପଦର ଅବୟୁତ୍ପତ୍ତିଭୂତ ପଦମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଅର୍ଥବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ—
Nitya samāsa (Sanscrit grammar) A class of compound; a compound of which the meaning cannot be expressed by its component members used separately, the separate ideas having merged in one.

[ନିତ୍ୟସମାସର ଉଦାହରଣ—ପ୍ରତିଦିନ;—ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ପଦର ଅବୟୁତ୍ପତ୍ତିଭୂତ 'ଦିନ' ଶବ୍ଦ ପ୍ରତି ଓ ଦିନକୁ ପୃଥକ୍ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଦିନେ ଦିନେ ଏହି ଅର୍ଥର ବୋଧ ହେବ ନାହିଁ। ଯତ୍ପତ୍ତିରୂଢ଼;—'ଯତ୍ପା ଉତ୍ପୁରୁଷ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଯତ୍ପତ୍ତିରୂଢ଼ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଯେ ଗତିରେ ଚଢ଼ିଛୁ। ଅତ୍ର ନିତ୍ୟସମାସ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଯତ୍ପତ୍ତିରୂଢ଼ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ମାତ୍ର। ଭୋଜନାର୍ଥ—ଏଠାରେ ଭୋଜନ ଓ ଅର୍ଥ ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ପୃଥକ୍ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ପଦର ଅର୍ଥର ବୋଧ ହେବ ନାହିଁ। ଏ ପଦର ଅର୍ଥ ଭୋଳନ ନମନ୍ତେ। ଗତ୍ୟନ୍ତର—ଏଥିର ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଗତି।]

ନିତ୍ୟ ସିଦ୍ଧ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯେ ସର୍ବଦା ସିଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ—
Nitya siddha Ever perfect; ever accomplished.

ନିତ୍ୟ ସେବକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ+ସେବକ)—
Nitya sebaka ୧। ଅହରହଃ ସେବାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦିନଯାକ
ନିତ୍ୟସେବକା / ନିତ୍ୟସେବିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଜୀବ—
1. A whole time servant.

୨। ଯେ ସର୍ବଦା ପରର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ—
2. Always serving others (M. W.).

ନିତ୍ୟସ୍ନାୟୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. ନିତ୍ୟ+ସ୍ନା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି—
Nityasnāyī (ନିତ୍ୟସ୍ନାୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Bathing daily or constantly. (ନିତ୍ୟସ୍ନାନ—ବି)

ନିତ୍ୟ ହୋମ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ=ପ୍ରତିଦିନ+ହୋମ)—
Nitya homa ପ୍ରତିଦିନ କରୁଯିବା ହୋମ—
(ନିତ୍ୟହୋତ୍ରୀ—ବିଶ) Burnt offerings offered daily; daily performed sacrifice.

ନିତ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିତ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ+ଆ)—୧। ପାର୍ବତୀ—
Nityā 1. Goddess Pārbatī.

୨। ମନସା ଦେବୀ—2. Goddess Manasā.

୩। ଶକ୍ତିବିଶେଷ—3. The name of the Generating Power of the universe.

୪। ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା—4. Ploughshare. (M. W.).

୫। ନିତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—Constant and indispensable rite or act (M. W.).

ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ— ନିତ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Nitya.

ନିତ୍ୟାଗ୍ନିର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ+ଅଗ୍ନିର)—୧। ସର୍ବଦା ଜ୍ୱଳୀଯୁ
Nityāchāra ସଦାଗ୍ନିର—1. Constant good conduct.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ପୂର୍ବତ ୧ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ବର୍ଦ୍ଧିତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭନରେ ଦେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋକ୍ତରେ ନ ମିଳନ୍ତ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଶୋଭବେ, ବୁଧ ନ ମିଳରେ 'ବୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧା ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ପ୍ରତ୍ୟହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
2 Daily acts and rituals.

ନିତ୍ୟାନଧ୍ୟାୟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ + ଅନଧ୍ୟାୟ)—
Nityānadhyāya ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଓ ବେଦାଧ୍ୟାପନର ନିତ୍ୟ ସ୍ୱତ୍ୟ; ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ବା ସ୍ଥାନରେ ନିତ୍ୟ (ସର୍ବଦା) ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଓ ବେଦାଧ୍ୟାପନ ନିଷିଦ୍ଧ—
Invariable suspension of the study of the Bedas.

[ଦ୍ର—ଅନଧ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ । ମନୁସଂହିତାର ୪ର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ ୧୦୨ ଶ୍ଲୋକରେ ନିତ୍ୟାନଧ୍ୟାୟ ବିଷୟକ ଉପଦେଶ ଅଛି । ଧର୍ମନୈପୁଣ୍ୟକାମୀ ଶ୍ଲେକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗ୍ରାମ, ନଗର ଓ ପୂତିଗନ୍ଧମୟ ସ୍ଥାନରେ ନିତ୍ୟାନଧ୍ୟାୟ ବିହିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାମରେ, ନଗରରେ ଓ ଯେଉଁଠାରୁ ପୂତିଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିବ ସେଠାରେ କେବେହେଁ ବେଦାଧ୍ୟୟନ ବା ବେଦାଧ୍ୟାପନ କରିବ ନାହିଁ ।]

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଆନନ୍ଦ)—
Nityānanda ସଦାନନ୍ଦ; ଯାହାର ଚିତ୍ତ ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Ever happy.

ବ. (କର୍ମଧାରୟ)—ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସୁଖ—
Eternal happiness.

ଦେ. ବ (ନାମ) ସଂ—୧ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଭକ୍ତ ଓ ସଙ୍ଗୀ—1. Name of the principal associate of Śrī Chaitanya.

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ

[ଦ୍ର—ନଡାଇ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ହାଡ଼ାଇ ପଣ୍ଡିତ ।]

୨ । (ନାମ) ସିଦ୍ଧାନ୍ତରତ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା (୧୫୭୧ ଶକାବ୍ଦ; ଗୌଡ଼ ବ୍ରାହ୍ମଣ)—2. Name of a Sanscrit author.

୩ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to males.

ନିତ୍ୟାନି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିତ୍ୟ)—ପ୍ରତ୍ୟହ—
Nityāni Every day.

ନିତ, ନିତି ବିଣ—ପ୍ରତ୍ୟହ ଘଟୁଥିବା—
Occuring daily.

ସ୍ତନାଦେ (ଘୁଷ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ଦୁଧ—Milk.

[ଦ୍ର—ଦୁଗ୍ଧକୁ ଘୁଷରେ ଦୁଧ ନ କହି 'ନିତ୍ୟାନି', 'ଖୀର' ଓ ଗଡ଼ଜାତରେ 'ନିତ୍ୟାନି', 'ଖୀର', 'ଓଖର', 'ନଲାପାଣି' ଆଦି ଶବ୍ଦ ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରି ଥାଆନ୍ତି । ଦୁଧ ଶବ୍ଦ ଗଡ଼ଜାତରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତନକୁ ବୁଝାଏ ।]

ନିତ୍ୟାନିତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବସ୍ତୁତାର୍ଥବୋଧକ ସନ୍ଧିରର ଶବ୍ଦ; ନିତ୍ୟ + Nityānitya ଅନିତ୍ୟ)—ସ୍ଥାୟୀ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀ; ଚିର ଓ ଅଚିର—
Permanent and transient; eternal and temporal (matters).

ନିତ୍ୟାନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବିବେକ—ସଂ. ବ—ବ୍ରହ୍ମ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ, ଉଦ୍‌ଭବ Nityānitya bastu bibeka ସମସ୍ତ ଅନିତ୍ୟ, ଏହିଭଳ ବିଚାର—
The differentiation between the Eternal Brahma and the perishable universe.

ନିତ୍ୟାନି ଭୋଗ—ଦେ. ବ.—୧ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଖଞ୍ଜା Nityāni bhoga ଥିବା ନୈବେଦ୍ୟ—
1. Daily offerings fixed for a Deity.

୨ । ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦିଆଯିବା ଦୁଗ୍ଧ—
2. Milk offered to a Deity.

ନିତ୍ୟାଭିଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିତ୍ୟ + ଅଭିଯୁକ୍ତ)—ଯେଉଁ ଯୋଗୀ Nityābhijukta ଯେଉଁ ପରିମିତ ଖାଦ୍ୟରେ ଦେହ ରକ୍ଷା (ନିତ୍ୟାଭିଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହେବ ସେତିକମାତ୍ର ଭୋଜନ କରି ଓ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଧିକ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଯୋଗସାଧନ କରନ୍ତି (ହି. ଶା.)—
(an ascetic) Subsisting on the minimum quantity of food necessary for living and practising penance.

ନିତ୍ୟାରିତ୍ର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଅରିତ୍ର) —(ବୈଦିକ) Nityāritra ଯେଉଁ ବୋଇତ ବା ନାବ ତତ୍ତତ୍ସଲଗ୍ନ ଆତ୍ମଚାଳିତ ତଳେ (ଋଗ୍‌ବେଦ)—
(a boat or ship) Propelled by its own oars; self-propelled having its own oars. (M.W.).

ନିତ୍ୟୋଦକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଉଦକ)—
Nityodaka ଯେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ସବୁଦିନେ ପାଣି ଥାଏ—
Always having water; perennial (river or reservoir).

ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିତ୍ୟ + ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ)—ସର୍ବଦା Nityodyukta ଉଦ୍ୟମଶୀଳ; ସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ—
(ନିତ୍ୟୋଦ୍‌ଯୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Always energetic.
(ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତତା—ବ)

ନିଦ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—ନିନ୍ଦା କରିବା—
Nid(root) To blame.

ନିଦ— ସଂ. ବ.(ନି = ନିଶ୍ଚୟ + ଦୋ. ଧାତୁ = ଛେଦନ ; କରିବା + Nida କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବିଷ—Poison; venom. (M. W.)

ନିଦ, ନୀଦ ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିଦ୍ରା; ପ୍ରା. ନିଦ)—
ନିଂଦ ନିଦ୍ରା; ଶୟନ—Sleep.

[ଦ୍ର—ଅବସ୍ଥାବିଶେଷରେ ନିଦର ନାନାପ୍ରକାର ନାମ ଅଛି, ଯଥା—କଞ୍ଚା ନିଦ, ଗଇ ନିଦ, ଘମାଘୋଟ ବା ନିଘୋଡ଼ ନିଦ ଗଢ଼ମ ନିଦ, ଗୁଡ ନିଦ ଇତ୍ୟାଦି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଳ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ପ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	କ	ନ୍

ନଦକ(କା)—ଦେ. ବ. (ସ. ନିର୍ଦର)—ନିର୍ଭୟ; ଭୟଶୂନ୍ୟତା—
Nidaka(kā) Fearlessness.
(ନିଡକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଶ. ପୁ---୧ । ନିର୍ଭୟ—1. Fearless.
ନିଡର ୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—Free from anxiety.

ନଦ ଘାରିବା—ଦେ. ବ.—ନଦ୍ରାସକ୍ତ ଦୋଇ ଢୁଳାଇବା—
Nida ghāribā Dozing.
(ନଦ ଝାଙ୍କିବା, ନଦ ଘାଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଦଦ୍ରୁ—ସ. ବ. (ନଦ=ବଷ+ଦ୍ରୁ=ବୃଷ) --ମନୁଷ୍ୟ (ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ)—
Nidadru Man.
ସ. ବଶ. (ନ=ନାହିଁ+ଦଦ୍ରୁ=ଜାଦୁ)—ଦଦ୍ରୁଶୂନ୍ୟ—
Free from ringworm.

ନଦ ଧୂଳି—ଦେ. ବ. (ସ. ନଦ୍ରା+ଧୂଳ) —ନଦ ମାଟି (ଦେଖ)
Nida dhūli Nida māti (See)

ନଦ ନଦ --ଦେ. ବଶ—ନଦ ମଲ ମଲ (ଦେଖ)
Nida nida Nida mala mala (See)

ନଦ୍ରାବାଉଲା—ଦେ. ବ. (ସ. ନଦ୍ରା ଓ ବାଉଳ)—
Nida bāulā ଗାଢ଼ ନଦ୍ରାରେ ଶୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି
ଘୁମେର ଘୋର ଶବ୍ଦ ବା ଡାକ ଆଦ ଶୁଣି ହଠାତ୍ ନଦରୁ
ନୀଁଦକା ଘବରାହଟ ଉଠିଲେ ତାହାର ଯେଉଁ ଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଢ଼ ଅବସ୍ଥା
ଓ ହାଡ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲାଇ ଦର୍ଶିବା ଅବସ୍ଥା ଘଟେ—
The dazed condition of a person suddenly roused from deep slumber.
ମାଇକନଥାଁମାନେ ନଦ ବାଉଳାରେ ହାଉଳ ଖାଇ
ଦେହ ଲୁଗା ଯେଜ × × × ଗଛ ମୂଳରେ ବସି ଅଛନ୍ତ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଥଠଗଣ୍ଠ ।

ନଦ ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—ସୁପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନଦ୍ରାରୁ ଜଗାଇବା-
Nida bhaṅgā(ṅge)ibā To awaken a sleeping
ଘୁମଭାଁଗାନ **ଜଗାନା, ନୀଁଦ୍ ଉଚାଟନା** person.

ନଦ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି—୧ । ନଦ ଭଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ)
Nida bhāṅgibā 1. Nida bhaṅgāibā (See)
ଘୁମ ଭଁଗା ୨ । ନଜେ ଚେଷ୍ଟା ପୂର୍ବକ ନଦ୍ରାର ଆଳସ୍ୟକୁ ତ୍ୟାଗ
ଜଗନା କରବା—2. To shake off one's slumber.

ଘୁମ ଭଁଗା ଦେ. ବ. (ସ. ନଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ)—
ନୀଁଦ୍ ଛଟନା, ନୀଁଦ ଉଚଟନା ୧ । ଜାଗରଣ; ନଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେବା—
1. Awaking from sleep.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥାର ଉପଲବ୍ଧି—
2. (figurative) Realisation of one's actaul position.
(ଯଥା—ତେଣେ ମାଦାଲ ଘାଟରେ ଗଲ୍ଲଣି, ବାବୁଙ୍କର ଏତେ
ବେଲଯାଏଁ ନଦ ଭାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ ।)

ନଦ ମନ୍ତର—ଦେ. ବ. (ସ. ନଦ୍ରା+ମନ୍ତ୍ର) —
Nida mantra ଗାଢ଼ ନଦ୍ରାଜନକ ମନ୍ତ୍ର; ଚୋରମାନେ ଯେଉଁ
(ନଦ ମନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ୍ତ୍ରରେ ମାଟି ବା ଧୂଳ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରି
ନିହୁଟିଲି ନିଦାଲୀ ଗୃହରେ ଶୋଇ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦେହରୁ
ଫିଙ୍ଗିଲେ ସେମାନେ ଗାଢ଼ ନଦ୍ରାଭିଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଚୋର-
ମାନେ ଏହି ଅବସରରେ ନିର୍ଦ୍ଦୟଭାବରେ ଚୋରି କରନ୍ତି—
Esoteric formulæ with which thieves are said to consecrate dust which they throw on the sleeping inmates of a house and which is said to induce profound sleep in them.

ନଦ ମଲମଲ—ଦେ. ବଶ. (ସ. ନିଦ୍ରାଳୁ)—
Nida mala mala ନିଦ୍ରାଳୁ; ନିଦ୍ରାସକ୍ତ; ସଙ୍କୁଚିତ ରୂପେ
ନିମନ୍ତ **ନିଁଦାସା** ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ଛଡ଼ି ନ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Sleepy (persons).
ଯେ ନଦ ମଲ ମଲ ଆଖିରେ ତାଙ୍କୁ କେଉଁବେଳ
ଗୃହଁ ପଶିଲ, ମୋତେ କାହିଁକି ଉଠାଇଲ ?—ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର ବମଂସୃଣ ।

ନଦ ମାଟି—ଦେ. ବ—ମୋଦ୍ଧରୂପିଣ୍ଡ; ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଦୋଇଥିବା ଯେଉଁ ଧୂଳକୁ
Nida māṭi ଚୋରମାନେ ଶୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ପକାଇ
ନିଦାଟି ଚୋରି କରନ୍ତି—Charmed dust used by thieves to throw on sleeping inmates of a house and which is said to induce profound sleep, thus giving the thieves opportunity to steal.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପୂର୍ବଦଗରେ ଉଡ଼ିଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର
କୋଣ ବା ଅଗ୍ରଭାଗ, ଯେଉଁଠାରେ ଭୂମିରେ ଛୁଇଁ
ଥିବାପରି ଦଶେ, ଚୋରମାନେ ସେହିଠାରୁ ଆଣିଥିବା
ମାଟି—The earth collected by thieves from the place where a rainbow appears to touch the earth.

[ଦ୍ର—ଏହି ମାଟିକୁ ସାଧାରଣତଃ ଚୋରମାନେ ନଦ ମାଟିରୂପେ
ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଘରୁ ସେମାନେ ଚୋରି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା
କରନ୍ତି, ସେ ଘରେ ଶୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ମାଟିକୁ ପକାଇ
ଦେଲେ ସେମାନେ ଗାଢ଼ ନଦ୍ରାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ଓ ଚୋରମାନେ
ସେହି ସୁଯୋଗରେ ଘରର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଚୋରି କରି ନଥନ୍ତି ।]

ନଦ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ନଦ୍ରାକର୍ଷଣ—
Nida mārdibā Drowsiness; feeling sleepy.
ଘୁମ ପାଓୟା **ନୀଦ୍ ଆନା**

ନଦମ୍ଭ—ଦେ. ବଶ. (ସ. ନର୍ ଓ ଦମ୍ଭ)—୧ । ଯାହା ଶକ୍ତ ନୁହେ
Nidambha (ପଦାର୍ଥ); ଦରମଜବୁତ; ଅଦୃଢ଼—
ବେମଜବୁତ 1. Not strong (thing).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଦସ୍ୱ ୨ । ଦୈର୍ଘ୍ୟଶୂନ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଅଧୀର—
(ନିଦମ୍ବିଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Impatient (person); having no patience.
୩ । ସାହସଶୂନ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Courageless (person).

ନିଦସ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ନ + ଦସ୍ୟୁ) —ନିର୍ଦ୍ଦସ୍ୟ—
Nidaya Cruel; unkind; inhuman; merciless.
ନିଦୟ **ନିଦ୍ଦୟ**

ନିଦସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) —ନିଦସ୍ୟ (ଦେଖ)
Nidayā Nidaya (See)
ନିଦୟା ବି.—ନିର୍ଦ୍ଦସ୍ୟତା; ଦସ୍ୟାଶୂନ୍ୟତା; ନିଷ୍ଠୁରତା—
ନିଦ୍ଦଇ, ନିର୍ଦ୍ଦଇ Unkindness; cruelty.

ନିଦସ୍ୟା ପୁରୁଷ – ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟକ୍ତି—
Nidayā purusha Hard-hearted person.

ନିଦ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିଦ୍ରିତ ହେବା; ଶୋଇ ରହିବା—
Nida jibā To go on sleeping; to lie asleep.
ସୁମାନ **ନୀଦ୍‌ଜାନା** ମୋହନ ମାଧୁରୀ ଦେଖିବା ନାହିଁ ନଦ ଯିବ ହ ଅନ୍ତରା ସଙ୍ଗୀତ

ନିଦର—ଦେ ବିଣ. ପୁଂ. (ସ. ନର୍+ଦର)—୧ । ନିର୍ଭୟ—
Nidara 1. Fearless.
ନିଡର କୋଲେ ଘମା ଘୋଡର ବଡ଼ାଇ ନ ଥାଉର ନଦର ନହରୁ ନବାବ।
ନିଡ଼ର ଭଞ୍ଜଃ ବୈଦେଗ୍ଧୀଶବଲାସ ।
୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—2. Free from anxiety.
ବ.— ଭୟଶୂନ୍ୟତା—Want of fear.

ନିଦର୍ଶନ—ସ. ବି. (ନ = ସମ୍ୟକ୍ ବା ନିଶ୍ଚୟରୂପେ + ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + ଅଣ୍ଟ.
Nidarśana ଅନ)—୧ । ପ୍ରମାଣ—1. Proof; evidence.
୨ । ଚିହ୍ନ—2. Sign; vestige; mark.
୩ । ଉଦାହରଣ; ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—3. Example; instance; illustration.
୪ । ପ୍ରତିରୂପ; ନମୁନା—
4. Sample; type; specimen.
୫ । ଆଦର୍ଶ—5. Model; pattern.
୬ । ଆଜ୍ଞା; ବିଧାନ—6. Order; ordinance; injunction; precept; statute.
୭ । ବିବରଣ— 7. Description.
୮ । ଦେଖାଇଦେବା 8 Pointing; showing.
୯ । ପ୍ରକଟନ; ଘୋଷଣା କରିବା -
9 Announcing; proclaiming.
୧୦ । ପଦ୍ଧତି; ଯୋଜନା -
10. Scheme; system (M W.).
୧୧ । ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରମାଣ; ପ୍ରାମାଣିକ ଶାସ୍ତ୍ର ବଚନ—
11. Text; authority; scriptural authority (Apte).
୧୨ । ଦୃଷ୍ଟି; ଦୃଶ୍ୟବସ୍ତୁଦର୍ଶନ—
12. View; sight vision (Apte).
୧୩ । କଥିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ବା ଯୁକ୍ତିର ପ୍ରତିବାଦ—
13. Refutation of a stated argument (M. W.).
୧୪ । ଆର୍ଯ୍ୟ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନୁମାନର ଏକ ଅବୟବ ପକ୍ଷରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବୟବ (ନିଗମନ ୨ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)—
14. (logic) Name of the 3rd member of a complete syllogism.
୧୫ । ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ; ଶକୁନ—
15. Prognostic; omen (M. W.).

ସ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରଦର୍ଶନକାରୀ; ଯେ ଦେଖାଇଦିଏ—
1. Showing; pointing to.
୨ । ଯେ ଶିକ୍ଷାଦିଏ—2. Teaching.
୩ । ପ୍ରକଟନକାରୀ—
3. Proclaiming; announcing.
୪ । ସନ୍ତୋଷଦାୟକ; ପ୍ରିୟ—
4. Suiting; pleasing (Apte).

ନିଦର୍ଶନ ପତ୍ର—ସ. ବି— କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଦଲିଲ ବା ଲେଖା—
Nidarśana patra (ନିଦର୍ଶନଲିପି—ଅନ୍ୟରୂପ) A document in proof of some fact; a writing which is evidence of a certain fact (e. g. of payment).

ନିଦର୍ଶନା—ସ. ବି—କାବ୍ୟାଳଂକାରବିଶେଷ—
Nidarśanā A kind of rhetorical figure; a kind of simile or comparision.

[ଦ୍ର—ବିଷୟର ବିଷୟାନ୍ତର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସଙ୍ଗତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସାଦୃଶ୍ୟର ଅଧାହାର ହୋଇଥିଲେ ନିଦର୍ଶନାଲଙ୍କାର ହୁଏ । ଏହି ନିଦର୍ଶନାଲଙ୍କାର ଦ୍ୱିବିଧ ଯଥା—ସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା ଓ ଅସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା । ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦାର୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦାର୍ଥର ଗୁଣ ଓ କ୍ରିୟାଦି ଭୁଲ୍ୟରୂପେ ଜ୍ଞାପିତ ହୁଏ, ସେଠାରେ ସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା ହୁଏ । ଯଥା—

ପରପୀଡ଼ାକାଷ୍ଠ କେଉଁ ଜନ ଏ ସଂସାରେ
ଚରଦିନ ସୁଖଭୋଗ କରିଣ ନ ପାରେ;
ଜଣାଇ ଏ ଭାବ ସତ୍ୟ ମୁଖେ ଦିବାକର
ଅସ୍ତ ହେଉନ୍ତି ଅସ୍ତ ପଙ୍କଜଣିଖର ।

ଯେଉଁଠାରେ ଯଥାଶ୍ରୁତ ଅର୍ଥର ଅନ୍ୟଥା ଅସମ୍ଭବ ଦେଖି ଗୋଟିଏ ଉପମା କଳ୍ପନା କରିଯାଏ ସେଠାରେ ଅସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା ହୁଏ । ଯଥା—

ରତ୍ନକରେ ଦର ପୁଷ୍ଟଅରବନେ ଯେଉଁ ଅଭ୍ର କରେ କ୍ରୀଡ଼ା
ସେ ଅଭ୍ର ସଘନେ ଘୁଡ଼ାବନ୍ତା ଗଣ୍ଡେ ବୋଳ ଦେଇଥିଲ ବ୍ରୀଡ଼ା—
ରଘାନାଥ ସଯାଉକେଶସ୍ତ ।

ନିଦର୍ଶନା ଓ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଭେଦ—ନିଦର୍ଶନାରେ ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟର ବସ୍ତୁ ପ୍ରତିବସ୍ତୁ ଭାବ ବ୍ୟଙ୍ଗତ ବାକ୍ୟାର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବଶତଃ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ବାକ୍ୟାର୍ଥଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁ ପ୍ରତିବସ୍ତୁ ଭାବ ପ୍ରତ୍ୟାୟିତ ହୁଏ ।
କୁଲମଣି. ଅଳଙ୍କାରଚନ୍ଦ୍ରିକା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ପର, ଭୁଲି, ସଦୃଶ ଆଦ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଯୋଗ ନ କରି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଷୟକୁ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭବ ବା ଅସମ୍ଭବ ବିଷୟର ନିଦର୍ଶନଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟାର୍ଥ ସମାପ୍ତ ହେବା ଫଳରୁ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତିବସ୍ତୁ ଭାବଦ୍ୱାରା ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଏ ତାହାକୁ ନିଦର୍ଶନା ଅଳଙ୍କାର ବୋଲା ଯାଏ । ଇତ୍ୟ ଯଦି ଏହା ଏକାଧିକ ବାକ୍ୟରେ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଏ ତେବେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ । ପ୍ରତିବସ୍ତୂପମା, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଓ ନିଦର୍ଶନା ଏ ତିନିଗୋଟି ଅଳଙ୍କାର ଏକଜାତିୟ ।

କାଳିଦାସ ରଘୁବଂଶ କାବ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସର୍ଗ ୬ଷ୍ଠ ଶ୍ଲୋକରେ କହିଅଛନ୍ତି 'କାହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରଭବ ରଘୁବଂଶ ? କାହିଁ ବା ମୋର ସ୍ୱଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି ? ମୋହ ବଶତଃ ମୁଁ ଭେଲାଦ୍ୱାରା ଦୁସ୍ତର ସାଗର ପାର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଅଛି ସିନା ।' ଏଠାରେ କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶ ବର୍ଣ୍ଣନେଚ୍ଛା ଓ ଭେଲାଧାସ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମୁଦ୍ରତରଣେଚ୍ଛା ଏହି ଦୁଇ ବିଷୟର ସାମ୍ୟ ନିମାନ୍ତରମ୍ଭାବରେ ପ୍ରତିଧାନଯୋଗ୍ୟ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ନିଦର୍ଶନା ଅଳଙ୍କାର ହୋଇଅଛି—

ନଦ ଲଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଦ ମାଡ଼ିବା; ନିଦ୍ରାକର୍ଷଣ; ଘୁମ ମାଡ଼ିବା—
Nida lāgibā 1. Sleepiness; drowsiness.
ଘୁମଲାଗା ୨ । ନିଦ୍ରିତ ହେବା; ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥା—
नींद् लगना 2. Being asleep.

ନଦା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦଃ—ଚ୍ଛାନେନ୍ଦ୍ର; ନିର୍ଭଃ=ଦୃଢ଼—
Nidā ଯୋଗେଶ୍ୱନ୍ଦ୍ର; ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ=ଛେଦ୍ରଘନ M. W.)—
ନିରେଟ ୧ । ଘନ; ଯାହା ଫମ୍ପା ନୁହେଁ; ନିବଡ଼—
ठोस, निग्गर 1. Solid; thick; not hollow; compact.
(ଫମ୍ପା, ପୋଲା—ବିପକ୍ଷରେ) ନିଦାମଣି ଭ୍ରମେ ବଳା ନଅ ପୋଲ—
ସ୍ୱଧାନାଥ. ଦରବାର ।
୨ । ଦୃଢ଼; ଅଟଳ; ସ୍ଥିର—2. Firm; fixed.
କୁମ୍ଭର ପୁଅ ମଧ୍ୟ ବୁଲଇଲେ ଗଦା
ଅଟେ ତ ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ସୁଦ୍ଧେ ନଦା—ବ୍ରହ୍ମଦଂଡ, ମହାଭାରତ, ଶଲ୍ୟ

କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିତାନ୍ତ, ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Very much.
୨ । ଘନଭାବରେ—2. Thickly.
୩ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—3. Firmly.

(ନଦେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ· ନିଦ୍ରାଳୁ)—
ନିଦ୍ରାଳୁ (ଦେଖ)—Nidrāḷu (See)

ନଦା(ଦେ)ଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—୧ । ଶୋଇପଡ଼ିବା—
Nidā(de)ibā 1. To fall asleep.
(ନିଦା[ଦେ]ଇ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘୁମାଇବା—
2. To doze.
୩ । ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ହେବା—3. To feel sleepy.

ନଦା ଗୁଆ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୁଆ ଭିତରେ ଫୋଲ ନାହିଁ—
Nida guā 1. A nut which is not hollow inside.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଟଙ୍କା—
2. (figurative) Coin; money; rupee.

ଏ ପାଖରେ ଡାକେ ଶୂନ୍ୟ
କାଡ଼ା ପରେ ଅଛ ନିଦାଗୁଆ—ପ୍ରହେଳିକା ।

ନଦାଘ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚିତ+ଦହ୍ ଧାତୁ=ପୋଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବା
Nidāgha ଅଧିକରଣେ+ଅ)—୧ । ଖରାଦିନ; ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—
1. Summer; the hot season.
୨ । (+କରଣ. ଅ) ଘର୍ମ; ଝାଳ—
2. Sweat; perspiration.
୩ । ଉତ୍ତାପ—3. Heat.
୪ । ଉଷ୍ମା—4. Warmth
ବିଣ—୧ । (+କର୍ମ. ଅ) ଉଷ୍ଣ—1. Hot; warm.
୨ । ତପ୍ତ—2. Heated.
ଦେ. ବିଣ—୧ । କୃପଣ—1. Niggardly.
୨ । ନିଦା ମୂର୍ଖ (ଦେଖ)—
2. Nidā mūrkha (See)
୩ । (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ) ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
3. Cruel; hard hearted.

ନଦାଘକର—ସଂ. ବି. (ନିଦାଘ=ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nidāghakara ସୂର୍ଯ୍ୟ; ତପନ—The sun.
(ନିଦାଘଧାମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଦାଘ କାଳ—ସଂ. ବି—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ; ଖରାଦିନ—
Nidāgha kāḷa The summer season.

ନଦାଘ ମୂର୍ଖ—ଦେ. ବିଣ—ନିଦା ମୂର୍ଖ (ଦେଖ)
Nidāgha mūrkha Nidā mūrkha (See)

ନଦାଘ ରୁଚି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିଦାଘ+ରୁଚି)—ଯାହାର କିରଣ
Nidāgha ruchi ଗରମ—Hot-rayed (M. W).
ସଂ. ବି.—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ନଦାଘ ସିନ୍ଧୁ—ସଂ. ବି—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଯେଉଁ ନଦୀରେ (ବରଫ
Nidāgha sindhu ଗଳିବା ସୋଗୁଁ) ଜଳ ବଢ଼େ—
1 A river rising in summer (due to melting snow).
୨ । ଖରାଦିନେ ଶୁଖିଲା ନଈ; ଶୁଷ୍କ ନଦୀ—
2. A river nearly dry in summer.

ନଦା ଦି(ଦେ)ହ—ଦେ. ବି—ବଳିଷ୍ଠ ଶରୀର—
Nidā di(de)ha Muscular body.

ନଦାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭାବ୍ୟର) ଅ (ଭୁଲ. ହି. ନିଦାନ୍=ପର-
Nidān ଶେଷରେ)—
୧ । ନିଶ୍ଚେ; ଅବଶ୍ୟ—1. Certainly; surely.
୨ । ନିଃସନ୍ଦେହରେ—2. Doubtlessly.
୩ । ପରଶେଷରେ; ଅଙ୍କର୍—3. At last.
ବିଣ—ନିଶ୍ଚିତ—Certain.
ବିଶର ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ; ନିତାନ୍ତ—
Much; very; very much.
(ଯଥା—ତୁଁ ନିଦାନ୍ ଗଲୁଲଥଟେ =ତୁ ନିତାନ୍ତ ଗାଳିଲ ଥାଉ ।)

ନଦାନ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ ରୂପେ+ଦା ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—
Nidāna ୧ । ମୂଳ କାରଣ; ଆଦ କାରଣ—
1. Root cause; primary cause.
୨ । କାରଣ—2. Cause.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ନ+ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ ଅନ.) ବସ୍ତ୍ରଦାମ; ବାଛୁଘା ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—
3. A rope to tie a calf.

୪ । ଅନ୍ତିମ ଅବସ୍ଥା—
4. Last extremity; last stage.

୫ । (+ଘଞ୍. ଅନ) ଅବସାନ; ଅନ୍ତ—
5. End; termination.

୬ । ସୂକ୍ଷ୍ମତା—6. Minuteness.

୭ । ବରମ; ନିବୃତ୍ତି—7. Cessation.

୮ । (ନ+ବୈ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+ଘଞ୍. ଅନ) ପବିତ୍ରତା; ବିଶୁଦ୍ଧତା—8. Purity.

୯ । ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ରୋଗର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ରୋଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—9. Diagnosis; the ascertainment of the causes of a disease by observing its symptoms.

୧୦ । ରୋଗର ସମସ୍ତ କାରଣ, ଲକ୍ଷଣ ଓ ଅବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଶାସ୍ତ୍ର—10. Pathology (M. W.); the science of the nature, causes and remedies of a disease.

୧୧ । ମାଧବ କର କୃତ ରୋଗମାନଙ୍କ ମୂଳ କାରଣ ଓ ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ
12. A Sanscrit work on pathology by Mādhaba Kara.

୧୩ । ରୋଗର ଅନୁପୂର୍ବିକ ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଲକ୍ଷଣମାନ—
13. The whole of the morbid conditions of a disease.

୧୪ । ପବିତ୍ରୀକରଣ; ଶୋଧନ—
14. Purification (Apte).

୧୫ । ଯଥାର୍ଥତା—15. Correctness (M. W.).

୧୬ । ଉପଯୁକ୍ତ ଫଳ କାମନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16 Claiming the reward of penitential acts. (M. W)

୧୭ । ମୌଳିକ ଆକାର ବା ସାର—
17 Original form or essence. (M. W.)

ଦେ. ବ—୧ । ଶେଷ ଫଳ—1 Ultimate result.

୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ଶେଷ ବିଷୟ—
2. Finally settled matter.

୩ । ମରିବାର ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ—3. Sure symptoms of a dying person.

ବଣ—୧ । ନିଃସନ୍ଦେହ—1. Doubtless.

୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certain.
ଏବ ! ରଣ ବାବ୍ୟ !
ଅବ୍ୟୟଙ୍କ ଜମାଣ ନଦାନ । ଉକାର. ୪୫ବ ବଜସ୍ୱ ।

ନଦାନ କାଳ—ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ ସମୟ; ଅନ୍ତିମ କାଳ—
Nidāna kāla The time of death.

ନଦାନ ପୂରିବା—ଦେ. ବ—ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥା ପହଞ୍ଚିବା—
Nidāna pūribā } —ଅନ୍ୟରୂପ
ନଦାନ ପୋଛିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ନଦାନପହଞ୍ଚିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ
Appearance of the symtoms or conditions of one's approaching death.

ନଦାନ ସଙ୍କଟ—ଫ. ବ—ରୋଗର ମାରାତ୍ମକ ଅବସ୍ଥା—
Nidāna saṅkaṭa The mortal or critical condition of a disease; a crisis during illness.

ନଦାନ ସ୍ଥାନ—ଫ. ବ—ଆର୍ଯ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ୮ଟି ଶାଖା ମଧ୍ୟରୁ
Nidāna sthāna ଏକଟମ; ରୋଗର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟ—
Pathology; the subject of the detection of the causes of a disease; one of the 8 departments of Hindu medical science.
[ଡ—ଚରକ ଚଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ନଦାନୁଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଅକାମ୍ପିକା—
Nidānuā 1. Worthless.
୨ । ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—2. Useless.

ନଦାବିଷ୍ଣୁ—ଦେ. ବ—୧ । (ଓଡ଼ିଆ ନଥିବା ସୁରୁଖୁରୁ) ପ୍ରତାରଣାରେ ବିଷ୍ଣୁ ନ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—
Nidābishṇu 1 The name of a person passing himself off as an incarnation of Bishṇu.
୨ । ଧର୍ମ୍ମଧ୍ୱଜ; ବଗୁଲା ବୈଷମ୍ୟ; ଯେ ଆପଣାର କପଟତାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ବାହାରେ ଭଲପଣ ଦେଖାଇ ହୁଏ—
2. A hypocrete.
୩ । ଅଳସୁଆ ଲୋକ—3. An idle person.
୪ । ଉଦାସୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—
4 An indifferent person.

ନଦାମୂର୍ଖ—ଦେ. ବଣ—ଗଳମୂର୍ଖ; ନିରୁଦ୍ଧ ମୂର୍ଖ; ସି ଅକ୍ଷର ବି ବଜିତ
Nidāmūrkha (ବ୍ୟକ୍ତି)—Totally illiterate;
ମୁଖୁ ସୁଖୁ (ନଦାମୂରଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) ignorant.
ସେହୁ ନଦାମୂର୍ଖ ଅଣ ଅନୁଭବ
ଦେଇ ଚୋଦ ବରେ ବଦଭୁଲେ ରହ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ମନୋଦଯ ।

ନଦାରୁଣ—ଫ. ବଣ. (ନି=ବିଶେଷ ରୂପେ+ଦାରୁଣ)—
Nidāruṇa ୧ । ଘୋର; ଅତି ଭୟାନକ—
(ନିଦାରୁଣତା—ବ) 1. Fierce; awful.
୨ । ଅତି ନିଷ୍ଠୁର—2. Very cruel.
୩ । ଅତି କଠିନ—3. Very hard; very harsh.
୪ । ଅସହ୍ୟ—4 Unbearable; severe.

ନଦିଗ୍ଧ—ଫ. ବଣ. (ନି=ବିଶେଷ ରୂପେ+ବିହ୍ ଧାତୁ=ଲେପିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଲେପିତ; ପ୍ରଲିପ୍ତ; ବୋଳା ହୋଇଥିବା—1. Smeared; anointed; plastered.
୨ । ଉପଚିତ; ସଞ୍ଚିତ—2. Stored up.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଗଦା କର୍ ଯାଇଥିବା; ସ୍ତୂପୀକୃତ—
3. Heaped up; piled up.

ନିଦ୍ଧଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ) —ଛୋଟ ଅଲାଇଚ—
Nidigdhā 'Small cardamom.

ନିଦ୍ଧଗ୍ଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କଣ୍ଟକାରିକା; (ଦେଖ)—
Nidigdhikā 1. Kaṇṭakārikā (See).

୨ । ଛୋଟ ଅଲେଇଚ—2 Small cardamom.

ନିଦ୍ଦ୍ରାସୁ—ସ୍ତ. ବିଣ. [ନି+ଦ୍ରା ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ. ଅ; (ସନ୍)+ଉ]—
Nididrāsu ଶୋଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Wishing to sleep; sleepy (M. W.)

ନିଦ୍ଧ୍ୟାସ—ସ୍ତ. ବ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+ସନ୍+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ପ୍ରଗାଢ଼ ଭାବରେ ଧାରଣାହୀନ ଚିନ୍ତା; ଏକାଗ୍ର ଗଭୀର ଧ୍ୟାନ—1. Profound and concentrated meditation.

୨ । ପୁନଃ ପୁନଃ ପରମାର୍ଥ ଚିନ୍ତା—2. Repeated spiritual contemplation.

୩ । ସତତ ଚିନ୍ତନ; ନିରନ୍ତର ବଗୁର—
3. Constant musing.

ନିଦ୍ଧ୍ୟାସନ—ସ୍ତ. ବ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+ସନ୍+ଭାବ ଅନ)—୧ । ନିଦ୍ଧ୍ୟାସ (ଦେଖ)
Nididhyāsana 1. Nididhyāsa (See)

[ଦର୍ଶନ, ଶ୍ରବଣ, ମନନ ଓ ନିଦ୍ଧ୍ୟାସନ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଥିବାର ଶ୍ରୁତିରେ ଲେଖା ଅଛି—ହି. ଶ ।]

ନିଦ୍ଧ୍ୟାସୁ—ସ୍ତ. ବିଣ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ପୁନଃ ପୁନଃ ପୁରଣେଚ୍ଛୁ; ଗାଢ଼ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Nididhyāsu Bent on concentrated meditation; desirous of meditating on.

ନିଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ସ୍ତ. ବିଣ. (ନି+ଦିଶ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nidishṭa ୧ । ଆଦିଷ୍ଟ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ—
1. Ordered; enjoined.

୨ । କଥିତ—2. Spoken.

୩ । ନିରୂପିତ—3. Fixed.

୪ । ଉପଦିଷ୍ଟ—4. Instructed.

୫ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ; ନିଦର୍ଶିତ— 5 Pointed out.

ନିଦ୍ଦେଶ—ସ୍ତ ବ. (ନି+ଦିଶ୍ ଧାତୁ=କହିବା; ଅନୁମତି କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଆଦେଶ; ଆଜ୍ଞା—
Nideśa 1. Order; command.

୨ । ଅନୁମତି—2. Permission.

୩ । ଉକ୍ତି; କଥନ—
3. Saying; speech; utterance.

୪ । ଉପଦେଶ —4 Advice; instruction.

୫ । ଅନୁରୋଧ—5. Request.

୬ । ଉପାନ୍ତ; ସାମୀପ୍ୟ; ନୈକଟ୍ୟ—
6. Vicinity; precincts; proximity.

୭ । ବର୍ଣ୍ଣନ—7. Description; relation.

୮ । ପାତ୍ର—8. Receptacle; vessel.

୯ । କଥୋପକଥନ—9. Conversation.

ନିଦ୍ଦେଶକାରକ—ସ୍ତ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିଦ୍ଦେଶ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)
Nideśakāraka —୧ । ଯେ ଆଜ୍ଞା ଦିଏ—1. Directing; ordering.

(ନିଦ୍ଦେଶୀ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—2. Pointing out; showing.

(ନିଦ୍ଦେଶ କାରକା, ନିଦ୍ଦେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦ୍ଦେଶକାରୀ—ସ୍ତ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ; ଆଜ୍ଞାବହ—
Nideśakārī 1. Obedient; servile; subservient.

ନିଦ୍ଦେଶକୃତ୍ ନିଦ୍ଦେଶବର୍ତ୍ତୀ ନିଦ୍ଦେଶଭାକ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଯେ ଆଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2 Carrying out an order.

(ନିଦ୍ଦେଶକାରିଣୀ, ନିଦ୍ଦେଶବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦ୍ଦେଶିନୀ—ସ୍ତ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଦ୍ଦେଶ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—୧ । ଦିକ୍; ଦିଗ-
Nideśinī 1. A point of the compass.

୨ । ଦେଶାଂଶ; ଅଞ୍ଚଳ—2. A region (Apte).

ନିଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ସ୍ତ ବିଣ. (ନି+ଦିଶ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଆଦେଶ ଯୋଗ୍ୟ
Nideśya (ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person or matter) Fit to be commanded or ordered.

ନିଦ୍ଦେଷ୍ଟା—ସ୍ତ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ନିଦ୍ଦେଷ୍ଟୃ ଶବ୍ଦ (ନିଦ୍ଦେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦିଏ—1. Giving orders; commanding.

୨ । ଯେ ଦେଖାଇ ଦିଏ—2 Pointing out.

ନିଦୋଷ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ନିର୍ଦୋଷ)—୧ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟତା; ଅପରାଧ-
Nidosha ଶୂନ୍ୟତା— Want of fault; freedom from vice.

ନିର୍ଦୋଷ **निर्दोष**

ବିଣ.—ନିର୍ଦୋଷୀ (ଦେଖ) —Nidoshī (See)

ନିଦୋଷୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ନିର୍ଦୋଷ)—ନିରପରାଧ—
Nidoshī Not guilty; innocent.

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ **निर्दोषी**

ନିଦ୍ରା—ସ୍ତ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନି+ଦ୍ରା ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଭାବ. ଅ)—
Nidrā ୧ । ଶୟନ; ସୁପ୍ତି; ଶୋଇବା; ନିଦ—1. Sleep.

[ଦ୍ର—ନିଦ୍ରାର ଗାଢ଼ ଅବସ୍ଥାକୁ ନିଦ୍ରା ଓ ଶୀଘ୍ର ନିଦ୍ରାକୁ ତନ୍ଦ୍ରା ବୋଲି ଯାଏ ।]

୨ । ଆଳସ୍ୟ—2 Idleness.

୩ । ନିମୀଳନ—3. Closing; the budding state of a flower.

ନିଦ୍ରାକର—ସ୍ତ. ବ.—ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ବା କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିଦ ମାଡ଼େ—
Nidrākara Soporific; inducing sleep; narcotic.

ନିଦ୍ରାକର୍ଷଣ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଆକର୍ଷଣ)—ନିଦ ମାଡ଼ିବା—
Nidrākarshaṇa Sleepiness; drowsiness.

ନିଦ୍ରାକାରକ—ସ୍ତ. ବ.—ନିଦ୍ରାକର (ଦେଖ)
Nidrākāraka Nidrākara (See)

(ନିଦ୍ରାକାଶ୍ୟ, ନିଦ୍ରାଳୁତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଦ୍ରାକାଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+କାଳ)—
Nidrākāla ଶୟନ କାଳ; ଶୋଇବାର ସମୟ—
Time of sleep; time for going to bed.

ନିଦ୍ରାକୁଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଂଯା ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଆକୁଳ)—
Nidrākula ନିଦ ଯୋଗୁଁ କାତର ବା ବ୍ୟସ୍ତ)—
ନିଦ୍ରାକୁଳିତ, ନିଦ୍ରାକୃଷ୍ଣ, ନିଦ୍ରାକ୍ରାନ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ
Distressed with sleep; feeling sleepy.
(ନିଦ୍ରାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦ୍ରାଗମ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଆଗମ)—
Nidrāgama ୧ । ନିଦ ମାଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—
1. The approach of sleep.
୨ । ଶୋଇବା ବେଳ—2. The time of sleep.

ନିଦ୍ରାଗତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଗତ)—ଯେ ନିଦରେ
Nidrāgata ଶୋଇଅଛୁ; ନିଦ୍ରିତ; ନିଦ୍ରାକ୍ରାନ୍ତ—Asleep; sleepy;
(ନିଦ୍ରାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) drowsy.

ନିଦ୍ରାଗାର—ସ. ବଣ. (ମ. ପ. ଲୋ; ନିଦ୍ରା+ଆଗାର)—
Nidrāgāra ଶୟନ କକ୍ଷ; ଯେଉଁ ଘରେ ଲୋକେ ଶୁଅନ୍ତି; ଶୋଇଲା ଘର—Bedroom; dormitory.

ନିଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ.—(ଂଯା ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଗ୍ରସ୍ତ)—
Nidrāgrasta ୧ । ନିଦ୍ରାକୁଳ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Nidrākula (See).
୨ । ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)—2. Nidrāgata (See).

ନିଦ୍ରାଜନକ—ସ. ବ.—ନିଦ୍ରାକର (ଦେଖ)—
Nidrājanaka Nidrākara (See).

ନିଦ୍ରାଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନ+ଦ୍ରା ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Nidrāṇa ୧ । ନିଦ୍ରିତ—1. Asleep.
(ନିଦ୍ରାଣ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଳସ—2. Lazy; idle.
୩ । ନିମୀଳିତ—3 Closed; shut.
୪ । ଘୁମାଉଥିବା—4. Dozing.
୫ । ଯାହାକୁ ନିଦ ମାଡ଼ୁଅଛୁ—5. Drowsy.

ନିଦ୍ରାତୁର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଂଯା ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଆତୁର)—
Nidrātura ନିଦ୍ରାକୁଳ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାତୁର—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrākula (See).
(ନିଦ୍ରାତୁରତା—ବ)

ନିଦ୍ରାଦରିଦ୍ର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଦରିଦ୍ର)—
Nidrādaridra ଯେ ଶୋଇ ନ ପାରିବାରୁ କ୍ଲିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ—
(ନିଦ୍ରାଦରିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Suffering from want of sleep. (M. W.).

ନିଦ୍ରାନ୍ୱିତ—ସ ବଣ. ପୁଂ. (ଂଯା ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଅନ୍ୱିତ)—
Nidrānwita ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrāgata (See).

ନିଦ୍ରା ପଦ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ପଦ)—ନିଦ୍ରାବସ୍ଥା—
Nidrā pada The state of sleep.

ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିକାଳେ ଶୋଇ ନଥିବତ,
ଡୋଇଲ ବଳଜ ନ ଉଜ ନିଦ୍ରାବତ । କୃଷ୍ଣଜିତ ମଦ୍ରାଗଉତ ଶାନ୍ତ ।

ନିଦ୍ରା ପ୍ରିୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଦ୍ରା+ପ୍ରିୟ)—
Nidrā priya ଯେ ଶୋଇବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—Loving sleep.
(ନିଦ୍ରାପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଦ୍ରାପ୍ରିୟତା—ବ)

ନିଦ୍ରାବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିଦର ଅଧିଷ୍ଠାତୀ ଦେବୀ—
Nidrābatī . The Goddess of sleep.
ନିଦ୍ରାବତୀ ପେରି ଥାଉଥାଉ, ବଜେ ବରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜେମ୍ବର ।
ବଲ୍ଲଭାଚା. ବଚଃପରମାପ୍ତ୍ୟ ।

ନିଦ୍ରାବସ୍ଥା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଅବସ୍ଥା)—
Nidrābasthā ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥା—The state of sleep

ନିଦ୍ରା ବିମୁଖ—ସ. ବଣ. (୭ମୀ ବା ୫ମୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ବିମୁଖ)—
Nidrā bimukha ଜାଗ୍ରତ; ଅନିଦ୍ରା—
(ନିଦ୍ରାବିମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) Keeping awake.

ନିଦ୍ରା ବିରହିତ—ସ. ବଣ. (ଂଯା ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ବିରହିତ)—
Nidrābirahita ନିଦ୍ରାଶୂନ୍ୟ—Sleepless.
(ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାନ, ନିଦ୍ରାରହିତ)—ଅନ୍ୟରୂପ

ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଂଯା ତତ୍, ନିଦ୍ରା+ଆବିଷ୍ଟ)—
Nidrābishṭa ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrāgata (See).

ନିଦ୍ରା ବୃକ୍ଷ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍;ନିଦ୍ରା+ବୃକ୍ଷ; ଶୋଇବା ଯାହାର ଫଳ)-
Nidrā bṛuksha ଅନ୍ଧକାର—Darkness. (Apte)

ନିଦ୍ରାବେଶ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଆବେଶ)—
Nidrābesa ୧ । ନିଦ୍ରାର ଉପକ୍ରମ; ନିଦ ମାଡ଼ିବା—
1. Tendency to sleep; drowsiness.
୨ । ଶୋଇପଡ଼ିବା—2. Falling asleep.

ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଭଙ୍ଗ) —
Nidrā bhaṅga ୧ । ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯିବା; ଜାଗରଣ—
1. Waking up.
୨ । ନିଦ୍ରାରେ ବାଧା—
2. Interruption in sleep.

ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜାଗରିତ; ଅସୁପ୍ତ—1. Awake.
୨ । ପ୍ରବୋଧିତ—2. Aroused; awakened.

ନିଦ୍ରା ଭଞ୍ଜନ—ସ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଦରୁ ଉଠାଇବା—
Nidrā bhañjana Awakening.

ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି. ଓ ଟ—ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)
Nidrā bhāṅgibā Nida bhāṅgibā (See)

ନିଦ୍ରାଭାବ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଅଭାବ)—ଅନିଦ୍ରା; ଜାଗରଣ—
Nidrābhāba Wakefulness.
ଦେ. ବ (ସଂ. ନିଦ୍ରା+ଭାବ)—ନିଦ୍ରାବେଶ—
Sleepiness; drowsiness.

ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଂଯା ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଅଭିଭୂତ)—
Nidrābhibhūta ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)
(ନିଦ୍ରାଭିଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrāgata (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ—ଫ. ବିଣ. ସପ୍ତ (୭ମୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ମଗ୍ନ) ନିଦ୍ରାରେ ଅଘୋଡ଼ିତ—
Nidrāmagna Immersed in sleep.
(ନିଦ୍ରାମଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦ୍ରାୟମାନ(ଣ) —ଫ. ବିଣ. ସପ୍ତ [ନିଦ୍ରା+ଯ=ନିଦ୍ରାୟ ନାମଧାତୁ+
Nidrāyamāna(ṇa) କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ (ଶାନଚ୍]—
[ନିଦ୍ରାୟମାନା(ଣା) —ସ୍ତ୍ରୀ] ୧ । ନିଦ୍ରାଳ; ନିଦ୍ରିତ; ଯେ ଶୋଇଅଛି—
1. A sleep; sleeping.

ନିଦ୍ରା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋଇବା—
Nidrā jibā To sleep; to lay asleep.
ନିଦ ଯାଓଆ ଏ ଶୁଭ ଉଜଗା
नींद जाना ହେଉ ନିଦ୍ରାଯାଉଛ ବେନୁ ଯାଣି—ପ୍ରସ୍ତାବକାଶ ଭଜନ ।

ନିଦ୍ରାଳସ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ନିଦ ମାଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ଅଳସ—
Nidrālasa 1. Slothful from drowsiness (M. W.)
(ନିଦ୍ରାଳସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘୋରନିଦ୍ରାଭିଭୂତ; ଖୁବ୍ ନିଦୁଆ—
(ନିଦ୍ରାଳସ୍ୟ, ନିଦ୍ରାଳସତା—ବ) 2. Fast asleep (M. W.)

ନିଦ୍ରାଳୁ—ଫ. ବିଣ (ନିଦ୍ରା+ଶୀଳାର୍ଥେ. ଆଳୁ, ଉଳ. ଦୟାଳୁ,
Nidrālu ଉତ୍ସାହୀ)—୧ । ନିଦ୍ରାସକ୍ତ—1. Sleepy.
୨ । ଘୁମା—2. Drowsy.
୩ । ଅଳସୁଆ—3 Lethargic.
୪ । ନିଦ୍ରାଶୀଳ; ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଶୋଇବାକୁ ସୁଖପାଏ-
4. Fond of sleep; given to sleep.
୫ । ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟ; ଯେ ଶୋଇଅଛି—5. Asleep.

ବ—୧ । ବାଇଗଣ; ବାର୍ତ୍ତାକୀ—
1. Brinjal; eggplant; Solanum Melongena (M. W.)
୨ । ବନ ବଙ୍ଗଳକା; ଏକପ୍ରକାର ବଣ ତୁଳସୀ ଗୁଳ୍ମ—
2. A kind of wild Basil plant.

ନିଦ୍ରାଶୀଳ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିଦ୍ରା ଅନ୍ତେ ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ
Nidrāśīla ଯାହାର) —୧ । ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଶୁଏ—
(ନିଦ୍ରାଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sleepy; habituated to passing
(ନିଦ୍ରାଶୀଳତା—ବ) most of one's time in sleeping.
୨ । ଘୁମା—2. Drowsy.

ନିଦ୍ରାସଂଜନ—ଫ. ବ (ନିଦ୍ରା + ସମ୍+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nidrāsamjana କଫରୁ ବୃଦ୍ଧି ନିଦ୍ରାକାରକ ଧାତୁ)—
କଫ; ଶ୍ଳେଷ୍ମା—Phlegm.

ନିଦ୍ରିତ—ଫ. ବି. ପୁଂ. (ନ+ଦ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ, ବା ନିଦ୍ରା+
Nidrita ସକାଶାର୍ଥେ ଇତ)—୧ । ସୁପ୍ତ; ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିବା;
(ନିଦ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶୋଇଥିବା—1. Asleep.
୨ । ଘୁମାଉଥିବା—2. Drowsy.
୩ । ଅଳସ—3. Idle.

ନିଧର୍ଡ଼କ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବେଧଡ଼କ; ନିର୍ଭୟ; ନିଃଶଙ୍କ—
Nidhardaka 1. Fearless.
ବେଧଡ଼କ ୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ବେପରୁଆ—
निधड़क 2. Free from anxiety or care.
୩ । ନିଃସନ୍ଦେହ—3. Doubtless.
୪ । ଆଶଂକାଶୂନ୍ୟ—4. Free from apprehension.
୫ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ—5. Free from any impediment.
ବ—ଭୟଶୂନ୍ୟତା—Want of fear; fearlessness.
କ୍ରି. ବିଣ—ନିର୍ଭୟଭାବରେ—Fearlessly.

ନିଧନ—ଫ. ବି. (ନ+ଧନ୍ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟ ହେବା+ଭାବ ଅ)—
Nidhana ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
୨ । ବିନାଶ —2. Destruction; annihilation.
୩ । ଲୋପ—3. Disappearance.
୪ । ଶେଷ; ସମାପ୍ତି —4. End; finish; conclusion.
୫ । କୁଳ—5. Race; family.
୬ । କୁଳର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; କୁଳର ଅଧିପତି —
6. The head of a family.
୭ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଲଗ୍ନର ୮ମ ସ୍ଥାନ—
7 (astrology) The eighth mansion counted from one's Lagna.
। (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ରର ୭ମ, ଷୋଡ଼ଶ ଓ ତ୍ରୟୋବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—8. (astrology) The 7th, 16th and 23rd asterisms counted from one's natal asterism.
୯ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ)—9. Bishṇu.
୧୦ । ପାଦ୍ୟ ବା ସାଡ ଅବପୂର୍ବ ଯୁକ୍ତ ସାମର ଅନ୍ତିମ ଅବପୂର୍ବ (ହ. ଶ)—10. The concluding passage at the end of a Sāma sung in chorus (Apte).

ନିଧନ ବିଣ. (ନ+ଧନ==ଅର୍ଥ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧନଶୂନ୍ୟ; ଦରିଦ୍ର—
ନିଧନତା } ବ ନିଧନ ସଙ୍ଗତି ମୋର ଦରିଦ୍ର ପସର । ଅରିସନ୍ୟ. ଦରିଦ୍ର୍ୟଦୋଷାନ୍ଧି ;
ନିଧନତ୍ୱ } ବ. (ଫ. ନିର୍ଦ୍ଧନ)—ଧନାଭାବ; ଧନଶୂନ୍ୟତା—
Poor; indigent.
Want; poverty; no property.
ଜଂଘାଧନ ଅଥବା ଧନ, ଗୋରୁଧନ ନିଧନ । ଉଗା ।

ନିଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଯାହା ଫମ୍ପା ନୁହେଁ; ନିରା—
Solid; which is not hollow inside.
ସାରରେ ଶୂଅ ! ବାହା ହାଉରେ ଅଛ ନିଧନ ଗୂଅ ! ପ୍ରହେଳିକା ।

ନିଧନ ତାର—ଫ. ବ. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଜନ୍ମ ଲଗ୍ନଠାରୁ ୭ମ
Nidhana tāra ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ତାର; ନିଧନତାର—(astrology)
(ନିଧନତାର—ଅନ୍ୟରୂପ) The 7th stellar mansion reckoned from one's star of nativity.

ନିଧନତା—ଫ. ବ—ନିର୍ଧନତ୍ୱ; ଦରିଦ୍ରତା—
Nidhanatā Poverty.
(ନିଧନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଧନାଧିପତି—ଫ. ବ. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମଲଗ୍ନଠାରୁ
Nidhanādhipati ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗ୍ରହ —
(astrology) The planet situated in the 8th mansion from one's 'lagna'.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ନଧନାଧ୍ୟଚ୍ଚ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଗ୍ରହଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଳାୟୁଃ ବା ଦୀର୍ଘାୟୁଃ ହୁଏ ।]

ନଧନୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନର୍ଦ୍ଧନ)—ଗର୍ତ୍ତବ; ନର୍ଦ୍ଧନ—
Nidhanī Poor; penniless.

ନିଦ୍‌ଧନୀ ନିଧନୀ

ନଧାନ—ସ. ତ୍ର. (ନ=ଉତ୍ତରେ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. Nidhāna ଅନ)—୧ । ନଧି—1. A gem.

୨ । ଭୂଗର୍ତ୍ତସ୍ଥ ଅସ୍ୱାମିକ ଧନରତ୍ନାଦି—
2. Treasure trove; hidden treasure.

୩ । କୁବେରଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିବିଶେଷ—
3. One of Kubera's treasure.

୪ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ପାତ୍ର; ଆଧାର; ଭଣ୍ଡାର—
4. Receptacle.

୫ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି—5. Wealth; riches.

୬ । ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ—6. Resting place.

୭ । (+ଭାବ. ଅନ) ଅର୍ପଣ; ନ୍ୟାସ—7. Depositing.

୮ । ତିରୋଧାନ—8. Disappearance.

୯ । ରକ୍ଷଣ—9. Preserving.

ନଧାନୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ନଧାନ) —ବହନ ବା ଧାରଣ କରୁଥିବା
Nidhānī (ସ୍ତ୍ରୀ)—Containing or carrying anything.

ନଧାତା ନଧାନୀ ଇତୀଚ ନଧାନୀ କୋହେ ସାବଧାନୀ ଦୋଇଲେ ।
ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳୀ ।

ସ. ବଣ. (ନଧାନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସହିଁ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଥାଏ—Containing anything in itself (M. W).

ନଧାନୁଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନର୍ ଓ ଧାନ୍ୟ)—ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ୁଲ ସଙ୍ଗେ
Nidhānuā ଧାନ ରହି ଯାଇ ନ ଥାଏ; ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ୁଲରୁ ସବୁଧାନ ଯାକ ବଶ ହୋଇଥାଏ—Husked (rice); free from any admixture of grains of paddy.

ନଧାନ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ନ+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ରଖାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ-
Nidhānya Fit for being laid or put down

ନଧାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ)—ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଶ)
Nidhārjya Nirdhārjya (See)

ନିଧାର୍ଯି
ନିଧାରଜ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ମତେ ସିନା ଗୋଷାଏ ନିଧାର୍ଯ୍ୟ ଜବାବ ମିଳିଲେ ମୁଁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସନ୍ତି ।)

ନଧାସ୍—ଦେ. ବଣ—ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଶ)
Nidhās Nirdhārjya (See)

ନଧି—ସ. ବ. (ନ+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇ)—୧ । ରତ୍ନ—
Nidhi 1. Gem

୨ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି—2. Wealth; riches; treasure.

୩ । (+ଅଧି.ଅ)—ଆଧାର, ଭଣ୍ଡାର—3. Receptacle.

୪ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—4. Asylum.

୫ । ନାଳିକା ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Name of a perfume.

୬ । ଔଷଧ ନାମକ ଔଷଧ—
6. Name of a rare medicinal herb.

୭ । ବହୁମୂଲ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—7. Valuable thing.

୮ । ସମୁଦ୍ର 8. Ocean.

୯ । ଧାନ୍ୟାଗାର; ଅମାର—9 Granary; treasury.

୧୦ । ନାଡ଼; ପକ୍ଷୀର ବସା—10. Bird's nest.

୧୧ । ଭୂଗର୍ତ୍ତସ୍ଥ ଅସ୍ୱାମିକ ଧନ—
11. Treasure trove.

୧୨ । ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ—12 A deposit; a trust.

୧୩ । ବନ୍ଧକ—13. A pledge.

୧୪ । କୁବେରଙ୍କ ନବରତ୍ନରେ ଥିବା ୯ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ—
14. The nine gems said to be in possession of 'Kubera', the God of wealth.

[ଦ୍ର—ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ଶଙ୍ଖ, ମକର, କଚ୍ଛପ, ମୁକୁନ୍ଦ, କୁନ୍ଦ, ନୀଳ ଓ ଖର୍ବ ସମାନଙ୍କୁ ନବନଧି କୋଲ୍ଲସାର୍ବ ।]

୧୫ । ନକ୍ଷେପ; ନ୍ୟାସ; ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା—
15. Depositing; entrusting.

ଦେ. ବ.—୧ । (ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟାର୍ଥେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ) ନଧି ପର ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି (ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. (a term addressed to one's dearest person My treasure).

୨ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.

୩ । (ପୁଂ) ଦୟାନଧି, ଗୁଣନଧି, ବାଞ୍ଛାନଧି ଆଦିଙ୍କ ଭାକ ନାମ—
3. A name used for calling persons whose names end with nidhi.

ନଧିଗୋପ—ସ. ବ. (ନଧି+ଗୁପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଧନରକ୍ଷକ-
Nidhigopa 1. A guardian or protector of riches.

୨ । ନଧୀଶ (ଦେଶ)—2. Nidhīsa (See)

ନଧି ନାଥ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଧି+ନାଥ)—ନଧୀଶ (ଦେଶ)
Nidhi nātha Nidhīsa (See)

(ନଧିପ, ନଧିପତ୍ତି, ନଧିପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଧି ନିଖାତ—ଦେ. ବ. (ଜଡଅ; କବଲ୍ଲ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nidhi nikhāta ୧ । କୌଣସି ଜମିର ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ବା ଗର୍ଭରେ ଥିବା ଧନ—1. (a term used in conveyances) Riches on the surface of or inside any land.

୨ । ଗୁପ୍ତ ଧନ; ପ୍ରୋଥିତ ଧନରତ୍ନାଦି—2 Hidden treasure to be found in any land; treasure trove.

(ଯଥା—ଏ ଜମି ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ଥିବା ଘୋଡା ନୋଡା, ନଧିନିଖାତ, କାଷ୍ଠ ପାଷାଣ, ଉରୁ ଲତା, ଶସ୍ୟା ଉପଶସ୍ୟା କୁଲ୍ ଦରୁବାଦ୍‌କୁ ଶହେ ଝଙ୍କା ଜରସମନରେ ଆପଣ ମୁ ପୁରଙ୍କ ଦସ୍ତେ ବନ୍ଦି କଲୁଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଧି ରଥ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଣେକ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଚୀନ କବି—Nidhi ratha Name of a classic poet of Orissa.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏହାଙ୍କର ଘର । କବି କାଳିଦାସଙ୍କ 'ଋତୁ ସଂହାର' କାବ୍ୟ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଅଛି । ତାରଖୀ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ । ଏ ୩୦୦ ବର୍ଷ ତଳର କବି । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ନଧୀୟମାନ—ସ. ବି. [ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମାନ; (ଶାନଚ)]—Nidhīyamāna ସ୍ଥାପ୍ୟମାନ; ଯାହା ରଖା ଯାଇଅଛି ବା ଗଚ୍ଛିତ ରଖାଯାଇଅଛି—Which has been placed or deposited.

ନଧୀଶ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ନଧି+ଈଶ)—କୁବେର—Nidhīśa The Hindu God of wealth; the Lord of treasures. (ନଧୀଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଧୁବନ—ସ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚିତ+ଧୁବନ=କମ୍ପନ)—୧ । କମ୍ପନ—Nidhubana 1. Trembling; shaking.

୨ । ମୈଥୁନ; ରମଣ; ରତିକ୍ରୀଡ଼ା—2. Coition; copulation.

୩ । ଉପଭୋଗ—3. Enjoyment.

୪ । କ୍ରୀଡ଼ା; ବିଳାସ—4. Sport; pastime; dalliance.

୫ । ଆଲୋଡ଼ନ; ପାଲ୍ଟିବା; ମନ୍ଥନ—5. Agitation; churning.

୬ । ହର୍ଷ କୌତୁକ—6. Merriment.

ଦେ. ବ—ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ଉଦ୍ୟାନବିଶେଷ—Name of a garden in Bṛundābana.

[ଦ୍ର—ଏ ଉଦ୍ୟାନ ତମାଳ, କଦମ୍ବ ଓ ଏକଜାତିୟ କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ନତଶାଖ ବୃକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ ସ୍ଫଟିକ ପକ୍କା (କୁଣ୍ଠୀର) ଅଛି । ଏହା ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ନିତ୍ୟ ମିଳନ ସ୍ଥଳ (ସେବାକୁଞ୍ଜ) ବୋଲି ଶ୍ଲୋକବଦ୍ଧାସ । ଏଠାରେ ରାତ୍ରିରେ କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଉଦ୍ୟାନକୁ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଯିଗ୍ଦ ବୁଝି, ତଣା ଆଦ ଖାଇବା ଶ୍ଲୋଭରେ ବନଯାକ ଆସି ବୁଲୁଥିବା ଶତ ଶତ ମାଙ୍କଡ଼ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଗଡ଼ ଗୁଲଯିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନଧୂମ—ଦେ. ବଣ—ନିର୍ଧୂମ (ଦେଖ) Nidhūma Nirdhūma (See)

ନଧେୟ—ସ. ବଣ. (ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—Nidheya ୧ । ସ୍ଥାପନଯୋଗ୍ୟ; ସ୍ଥାପନୀୟ—1. Capable of being placed; fit to be laid in a receptacle.

୨ । ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be deposited.

ନଧୋଇଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନିର୍+ଧୌତ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ, ଜମି ବା ନିଧୋଇଆ ଅଞ୍ଚଳ ଧୋଇ ବା ନଈବଢ଼ି ବା ଅଇରଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ବା (ନଧୋଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ—(a place) (ଧୋଇଆ—ବିପରୀତ) Which is not ravaged or visited by floods; uninundated; not subject to the ravages of flood and rain.

(ଯଥା—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସିବେଶ୍ୱରପୁର ନଧୋଇଆ ମଉଜା ଅଟେ ।)

ନଧ୍ୱାନ—ସ. ବ. (ନି+ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଘଞ୍ ବ. ଅ)—Nidhwāna ଧ୍ୱନି; ଶବ୍ଦ—Sound.

ନଧ୍ୟାତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—Nidhyāta ୧ । ଅବଲୋକିତ—1. Observed.

୨ । ଧ୍ୟାତ—2. Meditated; thought of.

ନଧ୍ୟାନ—ସ. ବ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବ. ଅନ)—Nidhyāna ୧ । ଦର୍ଶନ; ଅବଲୋକନ—1, Seeing; observing.

୨ । ଗଭୀର ଧ୍ୟାନ—2. Meditation.

ନନ୍ବ (ଧାତୁ)—ସ—ଘାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—Nin-ba (root) To sprinkle water.

ନନଂକ୍ଷୁ—ସ. ବିଣ. (ନି+ନଶ୍ ଧାତୁ+ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ନାଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Ninamkshu Desirous of killing; intending to destroy.

ନନଦ—ସ. ବ. (ନି+ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଘଞ୍ ବ. ଅ)—Ninada ୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound; cry.

୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ—2. Roar.

୩ । ଗୋଳମାଳ—3. Noise.

୪ । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—4. Buzzingi; humming.

ନନଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. (ନି+ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କର୍ମ. ତ)—Ninaddha ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—Fastened on; tied to.

ନନୟ—ସ. ବ. (ନି+ନୀ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବ. ଅ)—ନମ୍ରତା (ହି.ଶ.)—Ninaya Humility.

ନନୟନ—ସ. ବ. (ନି+ନୀ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବ. ଅନ)—Ninayana ୧ । ନିଷ୍ପାଦନ; ସମ୍ପାଦନ—1. Performance; accomplishing.

୨ । ଅଳାଡ଼ିବା—2. Pouring out.

୩ । ପ୍ରଣୀତାର ଜଳକୁ କୁଶ ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଞବେଦି ଉପରେ ଛିଞ୍ଚିବା କର୍ମ (ହି. ଶ.)—3. The act of sprinkling water on the sacrificial altar.

ନନା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଘଡ଼ଜାତ ଓ ଗୁଜପରବାର) ବ—୧ । ନନା; ବଡ଼ ଭଉଣି—Nināa 1. Elder brother (used by some Raj families in the Orissa States).

୨ । ଆପଣାଠାରୁ ବୟସରେ ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ବଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଓ ଗୌରବସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ—2. An address of respect addressed to one's elder or superior.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିନାଦ—ସଂ. ବି. (ନି = ନଦ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ) —
Ninādа ନିନଦ (ଦେଖ)—Ninada (See)

ନିନାଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ନଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ନାଦ ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)—
Ninādita ୧ । ଶବ୍ଦିତ—1. Sounded; noised.
୨ । ଶବ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Noisy.
୩ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ—3. Resounding; resonant.
୪ । ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବଜା ଯାଇଅଛୁ; ବାଦିତ—
4. (a musical instrument) Set to music; played upon.

ନିନାଦୀ—ସଂ. ବି. (ନି + ନଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Ninādī ୧ । ଶବ୍ଦାୟମାନ—1. Sounding; resounding.
(ନିନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାନ୍ଦୁଥିବା—2. Crying.
୩ । ବାଦ୍ୟାଦିକୁ ବଜାଉଥିବା—3 Tuning; playing upon (a musical instrument). (M.W.)

ନିନା ବାବୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବି—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ-
Ninā bābu A term of endearment for small
(ନିନା—ସ୍ତ୍ରୀ) boys.

ନିନି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ଜୟପୁର ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ) ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—
Nini ଶିଶୁ ବା ସାନ ପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ—
A term of endearment applied to children.

ନିନୀଷା—ସଂ. ବି. (ନୀ ଧାତୁ = ନେବା + ସନ୍ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—
Ninīshā ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେବାର ଇଚ୍ଛା; ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ନେବା—
Desire to take a thing from one place to another; desire to take.

ନିନୀଷୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନୀ ଧାତୁ + ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ନେବାକୁ—
Ninīshu Desirous of taking.

ନିନ୍ଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ନିନ୍ଦା କରିବା; ଦୁର୍ନାମ କରିବା—
Nind (root) To blame; to revile.

ନିନ୍ଦହା—ପ୍ରାଦେ (ବସୁର) ବିଣ—ଅକୃତଜ୍ଞ; କୃତଘ୍ନ—
Nind-hā Ungrateful.

ନିନ୍ଦ—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବି (କଟକ ସଦର ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ୟବହାର; ସଂ. ନିନ୍ଦା ଭୁଲ. ହିନ୍ଦି ନିନ୍ଦ୍)—ନିନ୍ଦ (ଦେଖ)
Ninda Nida (See)

ନିନ୍ଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nindaka ୧ । ନିନ୍ଦାକାରୀ; ଅପବାଦକ—1. One who
(ନିନ୍ଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) blames; blasphemous; reviling.
୨ । ଭର୍ତ୍ସନାକାରୀ—2. Abusive; censorious.
[ଦ୍ର—କେତେକ ଲେଖକ 'ନିନ୍ଦୁକ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ତାହା ଭ୍ରାନ୍ତ ଅଟେ ।]

ନିନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nindana ୧ । ନିନ୍ଦା; ଅପବାଦ—1 Defamation.
୨ । ନିନ୍ଦା କରିବା—2. Reviling;
୩ । ଭର୍ତ୍ସନା—Censure; rebuke.

ନିନ୍ଦନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିନ୍ଦ୍. ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —
Nindanīya ୧ । ନିନ୍ଦିତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ନିନ୍ଦା ଯୋଗ୍ୟ—
(ନିନ୍ଦନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Blameworthy; blameable
୨ । ଦୂଷଣୀୟ—2. Reproachable.
୩ । ଘୃଣ୍ୟ—3. Contemptible.

ନିନ୍ଦା—ସଂ. ବି (ନିନ୍ଦ୍. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—
Nindā ୧ । ଦୁର୍ନାମ; ଅପବାଦ —1. Libel; slander;
ପ୍ରଶଂସା } ଅପଘୋଷ defamation.
ସ୍ତୁତି } ୨ । ନିନ୍ଦା—2. Accusation; reviling.
୩ । ଗାଳି; ଭର୍ତ୍ସନା—3. Reproach; censure; abuse.
୪ । ଦୋଷ ଦେବା—4. Blaming; condemnation; vilification.
[ଦ୍ର—ଅବିଦ୍ୟମାନ ଦୋଷର ପ୍ରକାଶକୁ ନିନ୍ଦା ଓ ବିଦ୍ୟମାନ ଦୋଷର ପ୍ରକାଶକୁ ପରିବାଦ ବୋଲିଥାଏ —ମନୁ, କୁଲ୍ଲୁକ ଭଟ୍ଟ]
ଦେ. ବିଣ.—ନିନ୍ଦ୍ୟ; ନିନ୍ଦିତ—Blameworthy.
ବନ୍ଦ ଷତ୍ରିସ୍ ଦେନ ବର୍ଣ୍ଣ,
ବର୍ଜିବ ନିନ୍ଦା ବ୍ରହ୍ମାନ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାରବତ ।
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ତୁଳ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ନିଂଦାଇ)
ଧାନ ବଲରୁ ଘାସ ବଛା —The weeding out of grass etc. from paddy fields.

ନିନ୍ଦାଉଳି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିନ୍ଦାର୍ହ)—ନିନ୍ଦନୀୟ—
Nindāuli Blameable

ନିନ୍ଦାକର—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ନିନ୍ଦା + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Nindākara —ନିନ୍ଦାଜନକ—Blameworthy.

ନିନ୍ଦା କରିବା—ଦେ.କ୍ରି (ସଂ. ନିନ୍ଦ. ଧାତୁ) —୧ । ଦୋଷ ଦେବା—
Nindā karibā 1, To blame.
ନିନ୍ଦାକରା ୨ । ଅପବାଦ କରିବା— 2. To defame.
निन्दा करना ୩ । ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୁଣରେ ପରାଜିତ କରିବା ବା ଛଣିବା—3. To excel another in good quality or grace.
ତାହା ଶୁଣି କରିତ ଗର୍ହିଲ ତାହାଙ୍କ,
ଦେଖିଲ ମୂଳ ନିନ୍ଦା କରୁଛ ଚନ୍ଦ୍ରର । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ ବନ ।
୪ । ବଳ ପଡ଼ିବା; ବଳଯିବା—4. To surpass.

ନିନ୍ଦା ତୁସ୍ତି—ପ୍ରା. ବି· (ସଙ୍ଗତର ବିପରୀତାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ ସଂ· ନିନ୍ଦାସ୍ତୁତି)—
Nindā tusti ନିନ୍ଦା ଓ ସାଧୁବାଦ—Blame and praise.

ନିନ୍ଦା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟଠାରେ କଳଙ୍କ ବା ଅପବାଦ ଆରୋପ
Nindā debā କରିବା—To lay the blame on
ନିନ୍ଦା ଦେଓୟା **निन्दा करना** another,

ନିନ୍ଦାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନିନ୍ଦା + ଅନ୍ୱିତ)—
Nindānwita ନିନ୍ଦିତ—Reviled; blamed.

ନିନ୍ଦାବାଦ—ସଂ. ବି· (ନିନ୍ଦା + ବଦ୍ ଧାତୁ = କହିବା + ଭାବ. ଅ)—
Nindābāda ନିନ୍ଦନ; ନିନ୍ଦା; ନିନ୍ଦା କରିବା—
Reviling; raillery,

Digitized by srujanika@gmail.com

ନନ୍ଦା ବହୁଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ଭୁଲନା କର. ହି. Ninda bihurdā ନିନ୍ଦା ବିହୁର୍ଦା=ବଲବଣ୍ଟ)—ଧାନବଲର ବଣ୍ଟ ଓ ବେଉଷଣ ଆଦ କାର୍ଯ୍ୟ—The agricultural operations of weeding and puddling of paddy fields.

— ସ. ବଣ. ପୁଂ. ନନ୍ଦା+ଅର୍ହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nindārha ନିନ୍ଦା ଯାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—Blamable.

(ନିନ୍ଦାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନନ୍ଦାର୍ହତା—ବ)

ନନ୍ଦାସୂଚକ—ସ. ବଣ—ଯାହା ଦ୍ୱାରା ନିନ୍ଦା ହୁଏ—Nindā sūchaka Causing blame; which brings blame on a person.

ନନ୍ଦାସ୍ତୁତି—ସ. ବ—୧ । (ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ) ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ନନ୍ଦା-ସ୍ତୁତିରେ ସ୍ତୁତିଚ୍ଛଳରେ ସ୍ତୁତି ଓ ସ୍ତୁତିଚ୍ଛଳରେ ନିନ୍ଦା କରାଯାଏ Nindāstuti 1. A figure of speech in which a person is praised under the guise of raillry and vice versa;

୨ । ନିନ୍ଦା ଓ ସ୍ତୁତି—2. Blame and praise.

୩ । ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତି; ନନ୍ଦା କରିବା ବାହାନାରେ ସ୍ତୁତି—Praising a person while feigning to revile him.

ନନ୍ଦିତ—ସ. ବଣ. (ନିନ୍ଦ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗର୍ହିତ—Nindita 1. Blameworthy; reproachable.

ନନ୍ଦିତ କର୍ମେ ଯେ ଡରଇ,
ଈଶ୍ୱର ତାକୁ ଲଙ୍କା କହୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଭିରସ୍କୃତ—2. Reproached; censured.

୩ । ଯାହାକୁ ନିନ୍ଦା କରାଯାଏ—3. Blamed; vilified.

୪ । ଅନୁଚିତ—4. Improper.

୫ । ନୀଚ; ମନ୍ଦ; ଅଧମ—5. Low; mean; bad; vile.

୬ । ଘୃଣିତ 6. Despicable.

୭ । ନିଷିଦ୍ଧ—7 Forbidden: prohibited.

ନନ୍ଦିତବ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—ନନ୍ଦନୀୟ—Ninditabya (ନନ୍ଦିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Reproachable.

ନନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନନ୍ଦା କରିବା—Nindibā 1. To blame.

ନିନ୍ଦା ନିନ୍ଦନା ନନ୍ଦିବଟ ନଡଲେ ତୁ ଡାଢ଼ା—ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ ଜଗୋପ୍ତଭଞ୍ଜ. ୫-ଗୀତ ।

୨ । ବଢ଼ଯାଡ଼ିବା—2. To exceed.

ବୃନ୍ଦବଜାଣକୁ ନନ୍ଦିବା ଦାସକୁ ଗେଲାଇ ଦେବୁଁ ଗେଲେ—ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ହେବା—3 To excel.

ତତ୍ତ୍ୱପଣେ ସାପ ନନ୍ଦେ ଉତ୍ତୁଜ—ରଘୁନାଥ, ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଧାନବଲ ବାଛିବା—To weed out grass etc from paddy fields.

ନନ୍ଦୁ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଉ; ଏଥର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଲୋକମୁଖରେ ନନ୍ଦା ଶୁଣିବାରୁ)—ମୃତବତ୍ସା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman who brings forth still-born children.

ନନ୍ଦୁକ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ନନ୍ଦକ.—ନନ୍ଦକ (ଦେଖ) Ninduka Nindaka (See) (ନନ୍ଦୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ 'ନନ୍ଦୁକ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖି କେହି କେହି ଓଡ଼ିଆରେ 'ନନ୍ଦକ' ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏହା ଭ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ ।]

ନନ୍ଦେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (କଃକ ସନ୍ଧର) କ୍ରି (ସ ନନ୍ଦ୍ରା; ତୁଲ. ହି. Nindeibā ନନ୍ଦାନ)—୧ । ନନ୍ଦେଇବା; ଘୁମାଇବା; ନନ୍ଦ୍ରାସକ୍ତ କରିବା—1. To feel sleepy or drowsy.

୨ । ଶୋଇ ପଡ଼ିବା—2. To fall asleep.

ନନ୍ଦ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ) —୧ । ନନ୍ଦନୀୟ— Nindya 1. Blameable.

(ନନ୍ଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୂଷିତ; ଗର୍ହିତ; ଅନୁଚିତ—2. Bad; improper

ନପ—ସ. ବ. (ନ=ନସ୍ତୁତ+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କରଣେ. ଅ)—Nipa ୧ । କଳସ; ଘଟ; ମାଠିଆ—1. Water jug.

୨ । କଦମ୍ବଗଛ—2. A tree; Nauclea Cadumba.

ନପଟ—ଦେ ଅ.(ସ. ନିଭାନ୍ତ)—୧ । ନିତାନ୍ତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅଭିଶୟ— Nipaṭa 1. Very; quite.

ନିପଟ ନପଟ ନଟ୍ଟେଜ ବଶୁଚ୍ଚ ତ ଅକ ନରଲସ ତଦ୍ଭ ମୁଃ—
ନିପଟ ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋପ୍ତଭଞ୍ଜ. ଡ-ଗୀତ ।

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ; ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ—

2. Wholly; utterly; completely.

କେଉଁ ସଗ ସେ ପୁଃ ରେଦନେ ଅଛ ନଃ ବର ସ୍ପେଡ଼ ନପଃ ଦୋଇ ନପ୍ତଶ
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ନିଶ୍ଚେ; ନିଃସନ୍ଦେହରେ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—

3. Clearly; undoubtedly; certainly.

ଝଲପାନସ୍ତୁନା ସେ ଗୁଣକୁ ମନା କର ଦେଲୁ କ ନପଃ—
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । କେବଳମାତ୍ର; ଭୁଲ—4 Only.

ନତନ ସ୍ୱୟାସାର ପ୍ରତରଃ, ପେଃଟୁଃଯାଜ ନପଃ ନପଃ—
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗତ ।

୫ । କେବେହେଁ; ଆଦୌ—

5. Ever; at all; at any time.

ନ ହୁଁ ବୋଲିବା ବାଣୀ, ନପଃ ନାହିଁ ଶୁଣି
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଭଞ୍ଜ. ନ-ଗୀତ ।

୬ । ପ୍ରକୃତରେ; ସତେ—

6. Truly; indeed.

ନପଟ ଗାଲୁ—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉରୁଡ଼ା ବା ମିଥ୍ୟା ବାଲଙ୍କି—Nipaṭa gāḷu Empty or vain bragging.

ନପଟ ଗାଲୁଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ନପଟ ମିଛୁଆ; କଥା ମିଛୁଆ—Nipaṭa gāḷuā 1. One who is an inveterate liar.

(ନପଟ ଗାଲେ[ଲ୍ଲେ]ଇ·—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉରୁଡ଼ା—

2. Vainglorious; braggart.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିପଟ ମିଛ—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟା; ଡାହା ମିଥ୍ୟା; କଳାମିଛ—
Nipaṭa michha Totally false.
ଡାହାମିଥ୍ୟା ବି—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟା କଥା—A black lie.

ନିପଟ ମିଛୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ନଆଁଗିଲା; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ
Nipaṭa michhuā (ବ୍ୟକ୍ତି)—Inveterate liar.
ଡାହାମିଥ୍ୟାବାଦୀ **ଲାଲବୁଜଝକ୍କଡ** (ନିପଟ ମିଛୁଆ[ଆ]ର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିପଟି—ଦେ ଅ—ନିପଟ (ଦେଖ)
Nipaṭi (ନିପଟିଆ ଅନ୍ୟରୂପ) Nipaṭa (See)

ନିପଟୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିଷ୍ପଟୁ)—୧ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ—
Nipaṭu 1. Worthless.
୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Unfit.
୩ । ଅଳସୁଆ; ନିଖଟୁ—3. Idle; indolent; lazy.

ନିପଠ—ସ. ବି. (ନି=ସମ୍ୟକ୍+ପଠ୍ ଧାତୁ=ପଢ଼ିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nipaṭha ୧ । ଅଧ୍ୟୟନ; ପାଠ—1. Reading; studying.
(ନିପାଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆବୃତ୍ତି—2. Reciting.

ନିପଠିତ—ସ. ବିଣ. (ନି=ସମ୍ୟକ୍+ପଠିତ)—
Nipaṭhita ୧ । ପଠିତ—1. Read.
୨ । ଅଧୀତ—2. Learnt; studied.
୩ । ଆବୃତ୍ତ—3. Recited.
ବି—(+ଭାବ. ତ)—ଅଧ୍ୟୟନ; ପଢ଼ିବା—Reading

ନିପଣ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିବୀଣ)—୧ । ନିସ୍ତେଜ—
Nipaṇa 1. Lustreless.
୨ । ଦଉଡୁବି—2. Dumbfounded; at a loss.

ନିପତ—ସ. ବି. (ନି=ସାକଲ୍ୟାର୍ଥକ+ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା+ଭାବ
Nipata ଅ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.
୩ । ଧ୍ୱଂସ; ଅଧଃପତନ—3. Ruin; down fall.

ନିପତନ—ସ. ବି. (ନି=ସାକଲ୍ୟାର୍ଥକ+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nipatana ୧ । ଭଲକୁ ପଡ଼ିବା—1. Falling down.
୨ । ଅଧଃପତନ; ଧ୍ୱଂସ—2. Down-fall; ruin.
୩ । କ୍ଷୟ ପାଇବା—3. Decay

ନି ପତିଆର—ଦେ. ବି (ସ. ନିର୍+ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଅବିଶ୍ୱାସ; ବିଶ୍ୱାସର
Ni patiārā ଅଭାବ, ଅପତିଆର—Want of confi-
(ନିପତିଆର—ଅନ୍ୟରୂପ) dence, credit or trust.
ନିପତିୟାରା ବିଣ—୧ । ଅବିଶ୍ୱାସୀ—1. Faithless.
ବେପତିୟାରା ୨ । ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Not deser
ving to be trusted.
୩ । ନିରୁପାୟ—3. Helpless.
୪ । ଯାହାଠାରୁ ପତିଆର ବା ଆସ୍ଥା ଉଠି ଯାଇଥିଲା—
4 Having no credit.

ନିପତିତ—ସ. ବିଣ. (ନି=ସାକଲ୍ୟାର୍ଥକ+ପତିତ)—
Nipatita ୧ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ—1. Ruined; overthrown.
(ନିପତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭଲକୁ ଗଡ଼ିଥିବା—2 Descended.
୩ । ଅଧଃ ପତିତ—3. Fallen down.
୪ । ସ୍ଥାନ ଚ୍ୟୁତ; ଭ୍ରଷ୍ଟ—4. Fallen; displaced.

ନିପତୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିଷ୍ପତ୍ର)—ନିପତ୍ରିଆ (ଦେଖ)
Nipaturiā Nipatriā (See)
(ନିପତୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିପତ୍ୟା—ସ. ବି. (ନି+ପତ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nipatyā ୧ । ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି—1. Battle field.
୨ । କର୍ଦ୍ଦମ—2. Mud.
୩ । ପିଚ୍ଛିଳ ବା ଖସଡ଼ା ଭୂମି—3. Slippery ground.

ନିପତ୍ରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପତ୍ରହୀନ—
Nipatriā 1. Leafless.
ନିପତ୍ର, ନିପତର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଧୂଆଁ ପତ୍ର ବା ଗୁଣ୍ଡି ବଦାଯାଇ ନଥିବା (ପାନ ଖିଲି)—
ନିପାତୀ, ନିପତ୍ର 2. (betel packet) Having no tobacco or tobacco mixture in it.

ନିପଦ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ନିଷ୍ପଦ) - ପଦହୀନ; ନିଷ୍ପଦ—
Nipada Footless.
ନିପଦ ଜନ୍ତୁର ଯେଉଁ
ନିପଦେ ଜାହାକୁ ଅସୁବିଧେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିପରବା—ବୈଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ନାପରବାହ୍)—
Niparabā ୧ । ବେପରୁଆ; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
ବେପରୋୟା 1. Free from anxiety.
ଲାପରବା ୨ । ଅସାବଧାନ—2 Careless.
ନିପରୁଆ, ନିପରେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ନିର୍ଭୀକ—3. Fearless; undaunted.

ନିପରବାଇ(ୟ)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାପରବାୟ୍)—
Niparabāi(ya) ୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
ବେପରୋୟାଇ 1. Freedom from anxiety.
ଲାପରବାହୀ ୨ । ଅସାବଧାନତା—2. Carelessness.
ନିପରେଇ, ନିପରେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ନିର୍ଭୀକତା—3. Fearlessness.

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାପରବାହ୍)—ନିପରବା (ଦେଖ)
Niparabā (See)

ନିପା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଗ୍ରା. କ୍ରି ଓ ବିଣ—ଲିପା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nipā (etc) Lipā etc. (See)
ନେପା **ଲିପାଇ**

ନିପା(ପେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସ. ଲିପ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—
Nipā(pe)ibā ଲିପାଇବା (ଦେଖ)—Lipāibā (See)
ନେପାନ **ଲିପବାନା**

ନିପାକ—ସ. ବି. (ନି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ+ପଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nipāka ୧ । ଅନ୍ନାଦି ପାକ କରିବା—1. Cooking food.
୨ । ପରିପକ୍ୱତା—2. Ripeness; development.

ନିପାଠି(ଠୁ)ଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ. ନିର୍ ଓ ପାଠ)—
Nipāṭhi(ṭhu)ā ଅପାଠୁଆ; ମୂର୍ଖ—Illiterate.
ଅପଢ଼ **ଅନପଢ଼** [ନିପାଠୀ(ଠୀ)ର—ସ୍ତ୍ରୀ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନପାଣିଆ(ଆଁ)—ବେ. ବଣ—୧ । ବିରସ; ନସ୍ତେଜ—
Nipāṇiā(āṁ) 1. Lustreless; pale.
ଦୋଇ ସାଇଥିଲ ବଦନ ନପାଣିଆ ।
କୃଷ୍ଣବି୍ର. ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।
୨ । ନିର୍ଜଳ; ଜଳଶୂନ—2. Waterless.
୩ । ମାରସ; ରସଶୂନ—3 Devoid of juice.
୪ । ଶୁଖିଲା—4. Dry.
୫ । ଯହିଁରୁ ଜଳୋଦ୍ଗମ ନ ହୁଏ—
5. Not emitting water.
୬ । ଯେଉଁ ବଳଦ ଗୋରୁକୁଣ୍ଡରେ କୁଣ୍ଡା ପାଣି ପିଏ ନାହିଁ—
6. (a bullock) Which does not take food and water from a trough.

ନପାତ—ସ. ବି. (ନ=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nipāta ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.
୩ । ଅଧଃପତନ—3. Downfall; overthrow.
୪ । ଅବତରଣ—4. Alighting.
୫ । (ବ୍ୟାକରଣ) ନପାତନ; ସାଧାରଣ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ—
5. (grammar) Anomaly; grammatical exception or irregularity.
୬ । ସମୂଳେ ବିନାଶ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ; ଯେଉଁ ବିନାଶରେ ତତ୍ତ୍ୱ ମାତ୍ର ବାକି ନ ଥାଏ—6. Eradication; extinction.
୭ । ଆକ୍ରମଣ—7. Attack; onslaught.
୮ । ପତନ—8. Fall.
ତୁହ୍ମ ହତ୍ୟା କଲେ ବରଷ ଦଶ ଶତ
ଘୋର ନରକରେ ଯେ ହୁଅଇ ନପାତ । କୃଷ୍ଣବି୍ର. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।
୯ । ନିପାତନ (ଦେଖ)—9. Nipātana (See)

ନିପାତ ବେ ବଣ—୧ । ନିପତିତ (ଦେଖ)
निपात 1. Nipatita (See)
୨ । ମୃତ—2. Dead.
୩ । ସମୂଳେ ଧ୍ୱସ୍ତ—3. Eradicated; extinct.

ନପାତ କରିବା—ବେ. କି—୧ । ନାଶ କରିବା; ବିନାଶ କରିବା;
Nipāta karibā ନିର୍ଧ୍ୱଂସ କରିବା—1. To annihilate; to
ନିପାତ କରିବା destroy; to ruin.
निपात करना ୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.
୩ । ମୂଳରୁ ମାରିବା; ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା—
3. To uproot; to eradicate.

ନପାତନ—ସ. ବି. (ନ+ପତ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଯୁକ ଧାତୁ=ପକାଇବା+
Nipātana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଉତ୍ପାଟନ; ମୂଳୋଚ୍ଛେଦନ—
1. Uprooting; eradication.
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ତଳେ ପକାଇବା—2. Causing a thing to fall down; knocking down.
୩ । ବିନାଶ ବା ଧ୍ୱଂସ କରଣ—3. Over-throw; causing ruin.
୪ । ମାର ପକାଇବା; ବଧ; ହନନ—
4. Killing; slaughter.
୫ । ପ୍ରହାର; ଆଘାତ—5. Stroke; blow.
୬ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସାଧାରଣ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ—
6. (grammar) Anomaly; an exception; irregularity in grammatical form.

ନପାତନ ସିଦ୍ଧ—ସ. ବଣ. (ଶ୍ୟା ଉଚ୍; ନପାତନ+ସିଦ୍ଧ)—ବ୍ୟାକରଣର
Nipātana siddha ସାଧାରଣ ନିୟମଦ୍ୱାରା ଯାହା ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ
ନାହିଁ—grammatically anomalous; exceptional; irregular in formation.

ନପାତନୀୟ—ସ.ବଣ.—(ନ=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ+ପତ୍. ଣିଚ ଯାଉ ଧାତୁ+କର୍ମ.
Nipātanīya ଅନୀୟ)—ଧ୍ୱଂସନୀୟ—Capable of being overthrown, cast down, killed or destroyed.

ନପାତିତ—ସ. ବଣ. (ନ=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ+ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଯାଉ ଧାତୁ
Nipātita କର୍ମ+ତ.)—୧ । ଅଧୋଗାତ—
1 Brought down
୨ । ଯାଉତ—2. Thrown down.
୩ । ହତ—3. Killed.
୪ । ବିନାଶିତ—4. Destroyed; ruined.
୫ । ବ୍ୟତିରିକ୍ତ—5. Excepted.

ନପାତିବା—ବେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ନପାତନ)—ନପାତ କରିବା; ବିନାଶ
Nipātibā କରିବା—To destroy; to eradicate.
ନିପାତା ଗଦା ପ୍ରହାରଣ ସ୍ତମ୍ଭ ମାରଇ ନପାତ ।
निपातना ମଧୁସୂଦନ—ବଦତା ।

ନପାତି ହେବା—ବେ. କ୍ରି.—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Nipāti hebā To be destroyed or eradicated.
ନିପାତ ହଓୟା ଯେ ସବୁ ରୂପରେ ଚାଲୁ ଭଲ ବେପାର ନପାତ ନୋହିଲା ବଜାର ।
निपात होना (ନପାତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭକ୍ତ: ଦୋଷଦ୍ରବ୍ୟାଣ୍ୟପଦସ୍ୟ ।

ନପାତୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନ+ପତ୍ ଧାତୁ; ଣିଚ ଯାଉ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍,
Nipātī ୧ମା. ୧ବ) —୧ । ଯେ ପକାଇ ଦିଏ—
(ନପାତୟତି—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Overthrowing.
୨ । ବିନାଶକାରୀ—2. Ruining; destroying.
୩ । ମୂଳ ଉତ୍ପାଟନକାରୀ—3 Eradicating.
ସ. ବ.—ଶିବ (ହ. ଶ.)—Śiba.

ନପାଦ—ବେ. ବଣ. (ସ. ନଷ୍ପଦ)—ପାଦ ନ ଥିବା—
Nipāda Footless; having no legs.
ତତ୍ତ ଅତତ ଅବ ସେତେ, ପାଦ ନପାଦର ସହତେ—ନଗନାଥ ଉଗବତ ।

ନପାନ—ସ. ବି. (ନ+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—
Nipāna ୧ । କୂପ ସମୀପରେ ପଶୁମାନଙ୍କ ଜଳପାନାର୍ଥ ନିର୍ମିତ କୁଣ୍ଡ—1. A water trough made near a well for cattle drinking water therefrom.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପଦ୍ମଣୀ—2 Trench.
୩ । କୂପ—3. Well.
୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଧାର—4. Small cistern or tank.
୫ । ଚୌବଚ୍ଚା; ଖୋଳ ଗଡ଼ଆ—
5. Water reservoir; tank.
୬ । (+ଅଘାଦାନ.ଅନ)ଦୁଧ ଠେକ; ଗୋଦୋହନ ପାତ୍ର—
6. Milking pail
୭ । ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡ—7. Milk pail.
୮ । (+ଭାବ. ଅନ) ପାନ—8. Drinking.

ନପାନପି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଦ୍ଦତର ଶବ୍ଦ)—ଲପା ପୋଛ (ଦେଶ)
Nipānipi (ନପାପୋଛ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lipāpochhā (See)

ନପାରିଲା—ଦେ. ବଣ.—୧ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଶକ୍ତ; ଅକ୍ଷମ;
Nipārilā ଅଯୋଗ୍ୟ—1 Unfit or unable to do any
ନାଲାୟେକ work
ନାଲାୟକ ୨ । ବଳଘ୍ନ; ଦୁର୍ବଳ—2. Weak.
(ନପାରିବାର, ନପାରିଲ୍ଲର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅସମର୍ଥ—
3. Incapable.

ନପୀଡ଼କ—ସଂ. ବଣ. (ନ+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Nipīrdaka ୧ । ପୀଡ଼ାଦାୟକ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟଦାୟକ—
(ନପୀଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Hurtful; vexatious; trouble-
some; painful; afflicting.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀ—2. Persecuting; oppressive.
୩ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଚପି ଜଳ ବା ରସ ବାହାର କରେ
ତାହା—3. Squeezing; wringing out juice.

ନପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବ.—(ନ+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦଳନ;
Nipīrdana ମର୍ଦ୍ଦନ; ଚପିବା; ମଳବା; ପେଡ଼ିବା—
1. Squeezing; pressing.
୨ । ନିଷ୍ପୀଡ଼ନ; ଚପୁଡ଼ିବା—2 Wringing out.
୩ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
3 Oppression; persecution
୪ । ଅଭିବାଦନ—4. Bowing; saluting.
୫ । କଷ୍ଟ ଦେବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
5. Hurting; giving pain
୬ । ଆଲିଙ୍ଗନ—6 Embracing.

ନପୀଡ଼ିତ—ସ. ବଣ—(ନ+ପୀଡ଼୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nipīrdita ୧ । ଦଳିତ; ମର୍ଦ୍ଦିତ—1. Squeezed; pressed.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—2. Oppressed.
୩ । ପୀଡ଼ା ପ୍ରାପ୍ତ; ଆହତ—3. Hurt.
୪ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—4 Embraced.

ନପୀତ—ସ. ବଣ—(ନ+ପା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nipīta ୧ । ନାଃଶେଷ ରୂପେ ପାନ କରାଯିବା—
1. Imbibed; drunk or quaffed to the last
drop.
୨ । ଗ୍ରହଣୀୟ; ଗ୍ରସ୍ତ—2. Absorbed.

ନପୁଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନ+ପୁଣ୍ ଧାତୁ=ସତ୍କର୍ମ କରିବା+
Nipuṇa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁଶଳ; ପଟୁ; ଦକ୍ଷ—
(ନପୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dexterous; skilful; expert;
(ନୈପୁଣ୍ୟ—ବ) adroit.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ; ସମର୍ଥ—2. Able.
୩ । ବଚକ୍ଷଣ; ଚଲ୍ଲାକ—3. Clever.
୪ । ପ୍ରଧାନ—4. Eminent.
ବସ୍ତୁ ଚିବସେବା ବାହା ଭାବରେ ନପୁଣ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେଗ୍ଧୀଶବଭାସ୍ୟ ।

ନପୁଣତା—ସ. ବ—(ନପୁଣ+ଭାବ. ତା)—
Nipuṇatā ନୈପୁଣ୍ୟ; ବଚକ୍ଷଣତା; ପଟୁତା—
(ନପୁଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) Expertness; cleverness;
skilfulness.

ନପୁଣଦୃକ୍—ସ. ବଣ—(ନପୁଣ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nipuṇadṛuk କୃତଜ୍ଞ—Grateful.

ନପୁତ୍ରୀ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ. ନିଷ୍ପୁତ୍ର)—ପୁତ୍ରହୀନ
Niputrī ନିଃସନ୍ତାନ—Issueless; having no son.
ଅପୁତ୍ରିକ
ନିପୁତ, ନିପୁତ୍ରୀ ନପୁଂସୀ ହୋଇ ଏ ସଂସାରେ,
କେ ଅବା ଦେଢ଼ ଧରିପାରେ । ପ୍ରାଚୀ, ଜଗନ୍ନାଥାସ୍ୟ ।
(ନପୁତ, ନପୁତ୍ର, ନପୁତା-ପୁଂ, ନପୁତ୍ତା-ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନପୁର—ସ. ବ. (ନ+ପୁର)—୧ । (ଦର୍ଶନ) ଲିଙ୍ଗ ଶରୀର—
Nipura (philosophy The subtle frame in which
the soul is settled.
୨ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର—2. The etherial
body; the subtle vehicle of the sentien
soul.

ନି : ପ୍ରା—ଦେ. ବଣ—(ସାଙ୍କେତିକ) ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ(ସ୍କୁଲ)ର ସାଙ୍କେତିକ
Ni : prā ରୂପ—Lower primary; (school) L. P.

ନପ୍ରୋଧ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ନଉପରୋଧ (ଦେଖ)—
Niprodha Niuparodha (See)

ନପ୍ରୋଧିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ନଉପରୋଧିଆ (ଦେଖ)—
Niprodhiā Niuparodhiā (See).
(ନପ୍ରୋଧି, ନପ୍ରୋହ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ.

ନପ୍ରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଦ୍ୟ) (ସ. ନର୍ ଓ ଉପରୋଧ)—
Niprodhibā ୧ । ଅନ୍ୟର ଅନୁରୋଧ ନ ରଖିବା—
(ନପ୍ରୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Not to respond to the
requests of others.
୨ । ଚକ୍ଷୁଲଜ୍ଜା ବା ମୁଲାହଜା ନ କରିବା—
2. Not to respect other peoples'
feelings; to have no scruples.
୩ । ମମତା ନ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
3. To act without respect or sympathy
for others.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅଫଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଅପ୍ + ହୃ; ପ୍ରା. ଅପ୍ପୁଡ଼) —
iphardibā ଲେଫଡ଼ିବା (ଦେଖ)—
ନିପୁରନା Lephardibā (See)
ଅଫିଡ଼ିବା, ଅଫେଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ [ଡ଼—ଦାନ୍ତ ପରେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

ଅଫଲ(ଳା)—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଅପ୍ତଳ)—ଅପ୍ତଳ (ଦେଖ)—
Niphala(lā) Nishphala (See).
ନଫଳ

ଅଫଲା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଅ=ଅକ୍ଷ୍ମ + ଫଳ + ଆ)—
Niphalā ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା; ଫୁଟ୍‌ଫୁଟ୍‌କା—
A creeper; the heartpea; Helicacabum.
ଦେ. ବିଣ—ଅଫଳ (ଦେଖ)—Niphala (See).

ଅଫାଲନ—ସ. ବି. (ଅ + ଫଲ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Niphālana ୧ । ଦେଖିବା—1. Seeing.
୨ । ଦୃଷ୍ଟି—2. Sight; vision.
୩ । ଦେଖାଇବା—3 Showing; exhibiting.

ଅଫେନ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଅ=ଅକ୍ଷ୍ମ + ଫେନ)—
Niphena ଅଫେନ; ଅହିଫେନ; ଅହିମ—Opium.

ଅବ୍—ବୈଦେ. ଭ. (ଇଂ) —ବେଣ୍ଟବାଲ୍ଲ କଲମରେ ଲଗାଯିବା ଥଣ୍ଡା
Nib ପର ପତଳା ମୁନଆ ଧାତୁ ଫଳକ; ଧାତୁମୟ ଲେଖଣୀମୁଖ—
ନୀବ ନିବ Nib.
[ଡ—କାଠ, ଧାତୁ ଓ କାଚ ଆଦର ସରୁବେଣ୍ଟର ମୁଦ୍ଦି ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଚଉଡ଼ା ବଲମ୍ବୁ (ହାଣ୍ଡଲ୍) ଥାଏ; ସେହି ହାଣ୍ଡଲ୍‌ରେ ପର ହୋଇଥାଏ; ସେହି ପର ମଧ୍ୟରେ ଥଣ୍ଡା ପର ଦୁଇ ଫାଳଆ ଓ ମୁନଆ ଲମ୍ବା ସେଉଁ ଲେଖଣୀକୁ ଭରଇ କର ସାଇପାରେ ଓ କଢ଼ା ସାଇପାରେ ତାକୁ ଅବ୍ କହନ୍ତି । ଲେଖକର ସରୁ ବା ମୋଟା ଅକ୍ଷର ଲେଖିବା ଅଭ୍ୟାସକୁ ଗୁହିଁ ଅବ୍‌ର ମୁନ ସରୁ ବା ମୋଟା କର ଗଢ଼ାଯାଏ ।]

ଅବକ୍ଷଃ—ସ. ବି—ଯଜ୍ଞ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ପଶୁ (ହ. ଶ.)—
Nibakshah Victim; a beast offered or consecrated for sacrifice (M. W.).

ଅବଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଅ + ବୃତ୍ ଧାତୁ—ଅବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରା.
Nibardā(rde)ibā ଅବଟ୍ଟନ)— ୧ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ସମ୍ପାଦନ କରିବା;
ସମାଧା କରିବା—1. To accomplish.
ନିବଡ଼ାନ ୨ । ସାରିବା; ଭୁଲ୍ଲାଇବା; ସମାପ୍ତ କରିବା—
ନିବଟାନା 2. To bring to a successful termination; to complete a work.

ଅବଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଅବାଦ୍; ଅବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରା. ଅବଟ୍ଟନ) —
Nibardibā ୧ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ସମାପ୍ତ ହେବା—
ନିବଡ଼ା 1. To terminate.
ନିବଟନା, ନିବଡ଼ନା ୨ । ଶେଷ ହେବା; ସରିବା—2. To be
(ଅବଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) finished; to end; to be brought to a close.
୩ । ସମ୍ପାଦିତ ହେବା—3. To be accomplished.

ଅବଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. (ଅ + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ = ବାନ୍ଧିବା + କର୍ମ. ତ)—
Nibaddha ୧ । ଆବଦ୍ଧ; ଅରୁଦ୍ଧ—1. Confined; shut up.
୨ । ରଚିତ—2. Composed.
୩ । ଖୁଣ୍ଟ ଆଦରେ ଛନ୍ଦା ସାଇଥିବା—
3. Fastened to.
୪ । ଆନଦ୍ଧ—4- Bound; tied.
୫ । ପିନ୍ଧା ସାଇଥିବା (ପୋଷାକ; ସାଜ); ପରିହିତ—
5. Worn; put on.
୬ । ଆଲୋଚିତ—6. Discussed.
୭ । ମୀମାଂସିତ—7. Decided.
୮ । ଆବୃତ—
8. Coverd with; vieled in; enveloped.
୯ । ସଯତ—9. Restrained; controlled.
୧୦ । ଆଶ୍ରିତ—10. Dependent; relying on.
୧୧ । ଗ୍ରଥିତ—11. Arranged orderly
୧୨ । ନିବେଶିତ—12. Inserted; placed.
୧୩ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—
13. Resolved; ascertained; settled.
୧୪ । ନିବେଶିତ; ଜଡ଼ା ହୋଇଥିବା—
14. Set in; inlaid with.
୧୫ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ—15. Chained; fettered (M. W.)
୧୬ । ଅନ୍ୟକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା—
16. Dependent on (M. W.)
୧୭ । ଅନ୍ୟକ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ—
17. Contained in (M. W).
୧୮ । ଅନ୍ୟକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
18. Relating to (M. W).
୧୯ । ଅଳଙ୍କୃତ—19. Adorned with (M. W.)
୨୦ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—20. Obstructed.
୨୧ । ମୁଦା ସାଇଥିବା—21. Closed (M. W.).
୨୨ । ନିର୍ମିତ—22. Constructed, built (M. W).
୨୩ । ବ୍ୟବହୃତ (ସଥା—ବାକ୍ୟ) —
23. Used; employed (as a word.) (M. W.)
୨୪ । ସାକ୍ଷୀ ମନା ସାଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
24. Called as a witness (M. W.)
୨୫ । ସଫା ହୋଇ ଝାଡ଼ା ହେଉ ନଥିବା; କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ—
25. Costive (M. W.)
୨୬ । ଜମା କର ସାଇଥିବା; ନ୍ୟସ୍ତ—
26. Committed; entrusted (M. W.)

ଅବନ୍ଧ—ସ. ବି. (ଅ + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପ୍ରବନ୍ଧ—
Nibandha 1. Essay.
(ଅବନ୍ଧିତ—ବିଣ) ୨ । ସାହିତ୍ୟିକ ରଚନା—
2. Literary composition.
୩ । ଗ୍ରନ୍ଥ—3. Treatise; monograph.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥବୃତ୍ତ; ଟୀକା—4. Commentary.
୫ । ପ୍ରସ୍ତାବ—5. Proposal.
୬ । ସଂଗ୍ରହ—
6. Compilation; compendium.
୭ । ନିୟମିତକାଳରେ ଦେୟ ଅର୍ଥାଦି—
7. Money or due payable periodically.
୮ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତି; ଖଞ୍ଜା; ପେନ୍ସନ୍—
8. Stipend; a grant of money, pension; allowance
୯ । ଦାନ—9. Gift; grant of property.
୧୦ । କୌଶଳ—10. Stratagem.
୧୧ । ଉପାୟ—11. Means.
୧୨ । ବାଧ୍ୟତା—12. Obligation.
୧୩ । ନିୟମ—13. Rule.
୧୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥା—14. Law; statute; regulation.
୧୫ । (+ଜ୍ଞା. ଅ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—
15. Ascertainment; resolution.
୧୬ । ଏକାଗ୍ରତା—
16. Close or concentrated attention.
୧୭ । ବାନ୍ଧିବା କର୍ମ୍ମ—
17. Binding; tying; fastening.
୧୮ । ଗୀତ; ଗାନ—18. Song; singing.
୧୯ । ପଦ୍ୟ—19. Verse; poetry.
୨୦ । ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ରୋଗ; ଆନାହ ରୋଗ —
20. Strangury; constipation or suppression of urine.
୨୧ । ନିମ୍ବଗଛ—
21. The Neem tree; Melia Azadirechta.
୨୨ । ବ୍ରତ; ସଂକଳ୍ପ—
22. A voluntary obligation; a vow.
୨୩ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ୍ମ—23. Duty.
୨୪ । ସାଣ୍ଡା ଆଦ ଢାର ଗୁଡ଼ାଯିବା ଦୁଣ୍ଡି; ଉପନାହ—
24. The peg to which the string of a lute is tied.
୨୫ । ଶୃଙ୍ଖଳ; ବନ୍ଧନ—
25. Chain; fetter; bondage. (M. W.)
୨୬ । ଅନୁରକ୍ତି; ଆସକ୍ତି—
26. Attachment to; intentness (M. W).
୨୭ । ମୂଳ—
27. Basis; root; origin; foundation (M.W).
୨୮ । ଧନ ବା ଗବାଦିର ବନ୍ଧକ—
28. Assignment of cattle or money (M. W).
୨୯ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି—29. Fixed property (M. W).
୩୦ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ; ଅଟକ—
30. Restraint; obstruction (M. W.).
୩୧ । କାରଣ; ହେତୁ—
31. Cause; reason (Apte).
୩୨ । ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ—32. Compilation of words.

ନିବନ୍ଧକାର—ସ. ବଣ. (ନିବନ୍ଧ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nibandhakāra ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର—1. Author.
୨ । ରଚୟିତା—2. Essayist; composer.
୩ । ଟୀକାକାର—3. Commentator.
୪ । ସଂଗ୍ରାହକ—4. Compiler.
୫ । ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରାହକ—5 Lexicographer.

ନିବନ୍ଧନ—ସ. ବ. (ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nibandhana ୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding; fastening; fettering.
୨ । ଶୃଙ୍ଖଳ—2. Band; bond; fetter.
୩ । ରୁନ୍ଧ କରିବା; ଅଟକାଇବା—
3 Confining; restraining.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କାରଣ; ହେତୁ—
4, Cause; origin.
୫ । ଉପଲକ୍ଷ—5. Occasion.
୬ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—6. Motive.
୭ । ଅବସ୍ଥା—7. Condition.
୮ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବାକ୍ୟରେ ଶବ୍ଦର ସ୍ଥାନାଦି ନିର୍ଣ୍ଣୟ—
8. (grammar) Syntax.
୯ । (+କର୍ମ୍ମ. ଅ) ଗ୍ରନ୍ଥ—
9. Literary work; treatise.
୧୦ । ନିୟମ; ବ୍ୟବସ୍ଥା—10. Rule; regulation.
୧୧ । ରଚନା; ଗ୍ରଥନ—
11. Composition; arrangement.
୧୨ । ସାଣ୍ଡାର ଢାର ଗୁଡ଼ାଯିବା ଦୁଣ୍ଡି—
12. The peg of a lute (Apte).
୧୩ । ପାରିତୋଷିକ ଦାନ—
13 Giving of a prize; awarding.
୧୪ । ନିୟମିତ କାଳରେ ଦେୟ ବସ୍ତୁ ବା ଧନ—
14 Money or thing payable at a fixed time.
୧୫ । ନିର୍ମ୍ମାଣ—
15. Construction; building. (M.W.)
୧୬ । ଅବଲମ୍ବନ; ଭର—16. Support; stay (M.W.)
୧୭ । ମୂଳ—17. Basis; foundation (M. W.
୧୮ । ଆଧାନ—18. Receptacle; seat (M. W.).
୧୯ । ବୃତ୍ତି; ଖଞ୍ଜା—
19. Grant; assignment of royal gift,
୨୦ । ଟୀକା—20. Commentary.
୨୧ । ସମ୍ପର୍କ—
21. Dependence; connection (Apte).

ସ. ବଣ—୧ । ବନ୍ଧନକାରୀ; ଯାହା ବାନ୍ଧି ରଖେ—
1. Binding; fastening (M W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅମୁକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା—
2. Dependent on (M. W.)
୩ । ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପୃକ୍ତ—
3. Connected with; relating to (M.W.)
୪ । ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—
4. Fastened to.

ନିବନ୍ଧନ ଦେ. ଅ—ହେତୁରୁ; କାରଣରୁ—
କା ବାସ୍ତେ On account of.
(ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିବନ୍ଧନ ଯାଇଥିଲି ।)

ନିବନ୍ଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ନିବନ୍ଧନ+ଇ)—ଶୃଙ୍ଖଳ; ବେଡ଼ୀ—
Nibandhanī Bond; fetter.

ନିବନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଚ. ପୁଂ. (ନି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଘ=ନିବନ୍ଧ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ) —ନିବନ୍ଧକାର (ଦେଖ)
Nibandhā (ନିବନ୍ଧୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nibandhakāra (See)

ନିବନ୍ଧିତ—ସ. ବଚ. (ନି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nibandhita ୧ । ବଦ୍ଧ—1. Tied; bound; fastened.
୨ । ଆବଦ୍ଧ—2. Confined.

ନିବନ୍ଧୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଚ. ପୁଂ. (ନି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା.୧ବ)—
Nibandhī ୧ । ଯେ ବାନ୍ଧେ; ବନ୍ଧନକାରୀ—
(ନିବନ୍ଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Binding; fastening.
୨ । ଯେ ଆବଦ୍ଧ ରଖେ—2. Confining.
୩ । ସମ୍ପୃକ୍ତ; ସମ୍ବନ୍ଧ—3. Connected with.
୪ । ସମ୍ପୃକ୍ତ—4. Joined by.
୫ । ଯାହା ଘଟାଏ—
5. Causing; producing, (M. W.)

ନିବପନ—ସ. ବ. (ନି+ବପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନ)—
Nibapana ୧ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ—
1. Gifts in honour of one's deceased ancestors.
୨ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ—2 Offering of cakes to the manes.
୩ । ଚାରି ଆଡ଼େ ବୁଣିବା—
3 Scattering down (Apte).
୪ । ମଞ୍ଜି ବୁଣିବା—4. Sowing (Apte).
୫ । ଅଳାଇବା; ଢାଳିବା—5. Pouring out (Apte).

ନିବର—ସ. ବଚ. ପୁଂ—ଯେ ବାଧା ଦଏ—
Nibara Preventing; warding off.
(ନିବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—୧ । ରକ୍ଷଣ—1. Protection.
୨ । ଆବରଣ—2. Covering (Apte).

ନିବରତ(ତୁ)ଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଚ—ଅବରତଆ (ଦେଖ)
Nibarati(tu)ā Abaratiā (See)
[ନିବର୍ତ୍ତି(ର୍ତ୍ତୁ)ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିବରତିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସ. ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ)—
Nibaratibā ନିବର୍ତ୍ତିବା (ଦେଖ)—Nibarttibā (See)

ନିବରତୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବୋଇଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ନିବରତ
ନିବଟନା ମୋଡ଼ର କାର୍ଯ୍ୟ ଅସି ପଡ଼ୁଛ ମଡ଼ତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ନିବର୍ତ୍ତ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି+ବର+ଆ)—
Nibarā କୁମାରୀ; ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—A virgin; an unmarried girl (Apte).

ନିବର୍ତ୍ତ—ଦେ. ବଚ. (ସ. ନିବୃତ୍ତ) —
Nibartta ୧ । ନିବୃତ୍ତ; ସ୍ଥାନ୍ତ; ନିରତ—1. Ceased; stopped.
ଏ ବାଣୀ ସତ୍ୟ ନିବର୍ତ୍ତ ବୋଇଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।
୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—2. Returned.
୩ । ଶାନ୍ତ; ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିକ—3. Mild; serene.
୪ । ଫଳକାମନାରହିତ—4. Having no hankering for the result of one's action.
ଦସ୍ୟା ବନସ୍ୟ ତାନ ଶମା, ନିବର୍ତ୍ତ ଧର୍ମ ପ୍ରେମ ସୀମା ।
ରୁପଟ, ପ୍ରେମତାମୃତ ।
ଦେ. ବ—ନିବୃତ୍ତ—Cessation; restraint.

ନିବର୍ତ୍ତକ—ସ. ବଚ. ପୁଂ. (ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—
Nibarttaka ୧ । ନିବୃତ୍ତକାରୀ—1. Preventing.
(ନିବର୍ତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ପଛକୁ ବୁଲି ପଡ଼େ—
2. Turning back.
୩ । ପଳାୟକ—3. Fleeing (M. W.)

ନିବର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ. (ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nibarttana ୧ । ସ୍ଥାନ୍ତ; ନିବୃତ୍ତ—
1. Cessation; abstention.
୨ । ସ୍ଥାନ୍ତ କରାଇବା; ନିବାରଣ—
2. Causing to cease; prevention.
୩ । ଅକ୍ରିୟତା—3. Inactivity.
୪ । ରଦ କରିବା—4. Undoing; rescinding.
୫ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—5. Return; coming back.
୬ । ଫେରାଇ ଆଣିବା—6. Bringing back.
୭ । ନିବାରଣ—7. Preventing; restraining.
୮ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—9. Giving back.
୯ । (+ଅକ୍ଷ. ଅନ) କୋଡ଼ିଏ ପଦକା ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା ଜମି; ଯେଉଁ ଜମିର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୨୦୦ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୨୦୦ ହାତ—
10. A land 20 poles long and 20 poles broad or 200 cubits square.
୧୦ । (+ଭାବ. ଅନ) ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ଦେବା; ପଛଆଡ଼କୁ ଲେଉଟିବା—10. Turning back; retreating
୧୧ । ପଳାୟନ—11. Flying away (M. W.)
୧୨ । ଅନୁତାପ କରିବା—12. Repenting (M. W.).
୧୩ । ପଛକୁ ହଟାଇବା—13. Pushing back.

ନିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ) —
Nibarttā (rtte)ibā ୧ । ନିବୃତ୍ତ କରାଇବା—
ନିବର୍ତ୍ତାନ ନିବଟାନା 1. To dissuade.
(ପ୍ରବର୍ତ୍ତଇବା—ବିପରୀତ) ୨ । ବାରଣ କରିବା—
2. To prevent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—3. To cause to stop.

ତେବେ ନ ପାରିଲେ ସେ ସ୍ନେହ ନିବର୍ତ୍ତି ।
କୃଷ୍ଣକି୍ରୀଡ଼. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—
4. To assuage; to calm.

କହିଲେ ନଳଠାରୁ ଶୋଧ ନିବର୍ତ୍ତି ।
କୃଷ୍ଣକି୍ରୀଡ଼. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ଫେରାଇବା—5. To cause to come back.

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ସେହୁ ନିବର୍ତ୍ତି ମନ ।
କୃଷ୍ଣକି୍ରୀଡ଼. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିବର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. —(ନି+ବର୍ତ୍ତିତ)—୧ । ଶାନ୍ତ; ବିରତ; ଅନ୍ୟ-
Nibarttita ବ୍ୟାପୃ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ରହିତ—1. Stopped.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—2. Returned.

୩ । ଅଟକା ଯାଇଥିବା—3. Restrained.

୪ । ନିବାରିତ—4. Prevented; dissuaded.

ନିବର୍ତ୍ତିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନିବୃତ୍ତ ହେବା;
Nibarttibā ଶାନ୍ତ ହେବା—1. To cease; to stop.
ନିବର୍ତ୍ତୀ **ନିବଟନା** ନିବର୍ତ୍ତି ରହିବେ ବେନ ମୋ କହିବାର ।
କୃଷ୍ଣକି୍ରୀଡ଼. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ପଛାଡ଼ପଦ ହେବା—2.To fall back; to shrink.

ଡାକିଲେ ଇଣେ ହ ଜଣପଣେ ନିବର୍ତ୍ତେ ନାହିଁ ଯନ୍ତିସ୍ୱ ।
ଭଞ୍ଜ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । ଶାନ୍ତ ହେବା—3. To become calm.

ଶବର ଦେହ ଦୂଷଣ ଭୟ କଲେ,
ବ୍ୟାଧ ନାଶେ ସେଷଣି ନିବର୍ତ୍ତି ସେ ଗଲେ ; କୃଷ୍ଣକି୍ରୀଡ଼. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିବର୍ହଣ—ସଂ. ବି.—(ନି+ବର୍ହ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nibarhaṇa ୨ । ମାରଣ; ବଧ—
2. Slaughter; killing.

୨ । ବିନାଶସାଧନ; ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ—
2. Crushing; destruction; overthrow.

ବିଣ.—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଉଚ୍ଛେଦକ—
1. Ruinous; crushing.

୨ । ବିନାଶକ—2. Destroying.

ନିବର୍ହିତ—ସଂ. ଭୂତ.—(ନି+ବର୍ହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅପହୃତ—
Nibarhita 1. Stolen; plundered.

୨ । ନିହତ—2. Killed; murdered.

୩ । ବିନଷ୍ଟ; ଉଚ୍ଛନ୍ନ —
3. Ruined; crushed; destroyed.

ନିବଳ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ନିବଲ)—ବଳଘ୍ନ—
Nibaḷa Powerless; impotent.
ନିର୍ବଳ **ନିବର, ନିବଲ**
(ନିବଳୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ନିବଳେ(ଳୋ)ର—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନିବସତ—ସଂ. ବି. (ନି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅତ)—ଗୃହ;
Nibasati ବାସସ୍ଥାନ; ଆବାସ—Residence; dwelling; habitation.

ନିବସଥ—ସଂ. ବି. (ନି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅଥ)—
Nibasatha ୧ । ଜନପଦ; ଗ୍ରାମ; ବସ୍ତି—1. Village.

୨ । ସୀମା; ସରହଦ (ହି. ଶ)—2. Boundary.

ନିବସନ—ସଂ. ବି.—(ନି+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣେ.
Nibasana ଅନ)—୧ । ନିବାସ; ଗୃହ—1. Dwelling.

୨ । (+ଭାବ. ଅନ)ବିଦେଶବାସ; ପ୍ରବାସ—2. Sojourn.

୩ । (+ବସ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କରଣ. ଅନ)
ପରିଚ୍ଛଦ; ବସ୍ତ୍ର; ପୋଷାକ—
3. Clothes; dress; garment,

୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ବସ୍ତ୍ରାଦି ପରିଧାନ—
4. Putting on clothes; wearing.

ନିବସିବା—ଦେ. ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନି+ବସ୍ ଧାତୁ)—୧ । ବାସକରିବା—
Nibasibā 1. To dwell.
ନିବସା
ନିବସନା ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ଗଜସୂତ ନିବସୁଣ ଥିଲେ ଯହିଁ ।
ବୁଧାଚାଯ, ସାବର୍ଣ୍ଣିଭାରତ ।

ନିବହ—ସଂ. ବି. (ନି+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସମୂହ; ରାଶି—
Nibaha 1. Collection; crowd; heap; multitude of.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବାୟୁବିଶେଷ; ନାଡ଼ି ପ୍ରଖର ବାୟୁ—
2. Name of a moderately high wind, moderate tempest.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨ ବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ । ଏହା ଝଡ଼ ଜୋରରେ ବହେ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ଝଡ଼ ଧୀର ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାମତେ ଏ ବାୟୁ ପୃଥିବୀରେ ବହେ, ସେ ବର୍ଷ ସଂସାରରେ କେହି ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ—ହି. ଶ.]

ନିବହନ—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନିବହ)—ନିଧନ; ମାରଣ—
Nibahana Killing; murdering; slaughter.

ଜସୁ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ନିବହନେ ପରବନ୍ଦ,
ମୋକ୍ଷ ଦେବା ପାଇଁ କରେ କରବାଳ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରୁଥ

ନିବାଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିବର୍ଡ଼)—୧ । ସଜବୁତ୍; ଦୃଢ଼—
Nibārḍa 1. Strong; firm.
ନିରେଟ ଥପେ ଥପେ ଗର୍ତ୍ତିଣ ହୋଇଛ ନିବାଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଗୀତା ।
ଅଚ୍ଛା, ନିରା, ନିପଟ ୨ । ଘନ—2. Thick set.

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—3. Excessive; great.

ଅବଲମ୍ବନ କର ଗରୁଡ଼ ଜାଡ଼,
ଉଗ୍ରରବୁ ହେଲେ ରସ୍ତା ନିବାଡ଼ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଳତା ।

୪ । ନିଶ୍ଚିତ—4 Ascertained.

୫ । ସୁସଜ୍ଜିତ; ରଚିତ— 5. Arranged; arrayed; set in order.

ନିବାଡ଼ ହୋଇଛ ମହା ନଦ୍ୟର ମଣ୍ଡନ—ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଗୀତା ।

୬ । (ସଂ.ନିବାହିତ)ସୁସମ୍ପନ୍ନ—6. Complete; thorough (Howells).

୭ । ସୁନ୍ଦର—7. Beautiful; graceful.

ନିବାଡ଼ାଇ ବି—୧ । ସମାପନ—1. Completion.
ନିବାଟାରା ୨ । ସମାପ୍ତି—2. Conclusion (Howells).

୩ । ରଚନା—3. Composition.

୪ । ସୁସମ୍ପନ୍ନତା—4. Thoroughness (Howells).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିବାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନିବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରା. ନିବଟ୍ଟନ)—
Nibārdibā ୧ । ଘଡ଼ିବା—1. To tighten.
ନିବଡ଼ାନ ୨ । ଦୃଢ଼ କରିବା—2. To make firm.
ନିବଟାନା ୩ । ଟାଣ କରିବା—3. To strengthen.
୪ । ସୁନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା; ସିଦ୍ଧ କରିବା—
4. To bring about; to complete; to do a work thoroughly; to accomplish.
୫ । ନିର୍ମାଣ କରିବା—5. To make; to construct.
ରଜ ଭଯ ସତ୍ତ୍ୱ ଗିଣ ଉତ୍ତ,
କାସ୍ୟା ନିବାଡ଼ନ୍ତ ଓଁକାର ଧଣ୍ଟ । ପ୍ରାତୀ ପରତେଗୀତା ।
୬ । ନିର୍ଘାତ କରିବା; ଚୁଲ୍ଲାଇବା —6. To conduct.
ବଡ ଅଡ଼ଣୀ ଅଡ଼ ଅଡ଼ୟରେ,
ନିବାଡ଼ ଘାଉ ଘୁଷସ୍ତ ଗଲେ ଗଲେ । ଭକ୍ତ ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ ।

ନିବାତ—ସ. ବି.(ନ=ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛୁ + ବାତ=ବାୟୁ, ଯହିଁରୁ;ବହୁ-ବ୍ରୀ ହି)—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପବନର ଆଡ଼ୁ ଆଳରେ ଥାଏ—
1. A place sheltered from the wind.
୨ । ବାୟୁଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—2. Airless place.
୩ । ବାୟୁ ନିସ୍ତଳ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—
3. A calm (Howells); calmness (Apte).
୪ । ଦୃଢ଼ ବା ଅଭେଦ୍ୟ କବଚ—4. A strong or impenetrable armour.
୫ । ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ—5. A place of security.
୬ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—6. A place of refuge; asylum.
୭ । ବାସସ୍ଥାନ—7. Residence; abode; dwelling.
ବିଣ.—୧ । ବାୟୁଶୂନ୍ୟ—1. Airless; vacuous.
୨ । ପବନର ଆଡ଼ୁ ଆଳ—2. Sheltered from the wind (Howells).
୩ । ଦୃଢ଼; ଘନ—3. Dense; firm.
୪ । ଅଭେଦ୍ୟ—4. Impenetrable.
୫ । ଅନାହତ —5. Unhurt; uninjured (Apte).
୬ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ—6. Unobstructed (Apte).
୭ । ନିରାପଦ—7. Safe; secure (Apte).
୮ । କବଚ ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ—8. Well armed; accoutred in strong mail (Apte).

ନିବାତ କବଚ—ସ. ବି. (କର୍ମ୍ମ.ହି; ନିବାତ+କବଚ; ଯାହାର Nibāta kabacha କବଚ ବା ସାଞ୍ଜୁ ଅଭେଦ୍ୟ)—
୧ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୌତ୍ର; ପ୍ରହ୍ଲାଦର ପୁତ୍ର—1. Name of a demon; a grandson of Hiranyakasipu.
୨ । ସମୁଦ୍ର ତୀରବାସୀ ମହାବଳଶାଳୀ ୩ କୋଟି ଅସୁର—
2. A collective name of 30 millions of mythological demons said to live in the seacoast.
ନିବାତ କବଚେ ଅଟନ୍ତ ଜନଦୋଷ,
କେତେବେ ମନେ କେତେ ନ ଛଡ଼ ଯୁଦ୍ଧଃ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିବାନ୍ୟା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗାଈର ବାଛୁର ମରିଅଛି ଓ ଯାହାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବାଛୁର ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଧ ଦୁହାଁ ଯାଉଅଛି—
Nibānyā A cow whose calf is dead and which is milked by means of another calf. (Apte.)

ନିବାପ—ସ. ବି. (ନ+ବପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Nibāpa ୧ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ—
1. A gift in honour of one's departed ancestors.
୨ । ପିତୃତର୍ପଣ—2. An oblation to the manes.
୩ । ଦାନ—3. Gift.

ନିବାର—ସ. ବି. (ନ+ବୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+ଘଞ୍ ଅ)—
Nibāra ୧ । ନିଷେଧ; ବାରଣ; ମନା କରିବା—
1. Prohibitation; restriction,
୨ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—
2. Obstruction; obstacle; hindrance.
୩ । ପ୍ରତିରୋଧ; ଅଟକାଇବା—
3. Restraint; hindering; checking.
୪ । ବାଧା ଦେବା—4. Resistance.
୫ । ନିରାକରଣ; ପ୍ରତିଷେଧ; ଆଡ଼ିବା —
5. Opposing; warding off.
୬ । ବନ୍ଦ କରିବା —6. Stopping; prevention.
୭ । ଦମନ—7. Controlling; check.
କ୍ରୋଧ ଦେଖିଲେ ବୁଦ୍ଧିରେ ନିବାର ଯେ କରେ ।
ତେନସ୍ତୀ ଯେ ତାକୁ ବୋଲନ୍ତି ବୁଧ ନରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ.ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିବାରକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନ+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nibāraka ୧ । ଯେ ନିବାରଣ କରେ—
(ନିବାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Prohibiting; preventing,
୨ । ବିରୋଧୀ—2. Opposing; resisting.
୩ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—3. Obstructing.
୪ । ଯେ ଅଟକାଏ—4. Restraining.
୫ । ଯାହା ଦୂର କରେ—5. Removing.

ନିବାରଣ—ସ. ବି. (ନ+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ+ଭାବ. ଅନ)—
Nibāraṇa ନିବାର (ଦେଖ)—Nibāra (See).

ନିବାରଣୀୟ—ସ. ବିଣ. (ନ+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nibāraṇiya ଯାହା ନିବାରଣ କରିଯାଇ ପାରେ; ନିବାରଣ (ନିବାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Preventible; resistible; deserving to be checked.

ନିବାରିତ—ସ. ବିଣ. (ନ+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବାର ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nibārita ୧ । ପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ; ନଷିଦ୍ଧ —1. Prevented.
୨ । ବିରୁଦ୍ଧ—2. Resisted; opposed; obstructed.

ନିବାରିବା—ଦେ. (ଯଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ନିବାରଣ)—
Nibāribā ୧ । ନିବାରଣ କରିବା; ଦମନ କରିବା—
ନିବାରା 1. To control; to check.
ନିବାରନା ଏ ଦୁଃଖ ସୁଖ ସମ କର, ଯଦ୍ୟପିମାନଙ୍କୁ ନିବାର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନିଷେଧ କରିବା—2. To prohibit.
ଏଥିଅନ୍ତେ ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାବଳ
ନିବାରୁଲେ ବାଦ୍ୟମାନ ସେ ସତ୍ୱର । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ଅଦ ।
୩ । ଅଟକାଇବା; ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା; ବାଧାଦେବା—
2. To restrain; to obstruct; to oppose.
ତେବେ ସବୁ ଗୋତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିବାରିଲେ
କେହି ତାଙ୍କୁ କିଛି କରି ନ ପାରିଲେ । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ଅଦ ।
୪ । ବିନାଶ କରିବା—4. To kill; to destory.
ବୋଲେ ଏହା ତେବଳ ତେବ ସ୍ୱଜନ ପର ପରମ ଶତ୍ରୁତ୍ୱ ନିବାର !
ଭଞ୍ଜ. ବୈତ୍ରୋଶବଲାସ ।

ନିବାରି—ଫ. ବଣ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Nibārī — ଯେ ନିବାରଣ କରେ; ନିବାରଣକାରୀ—
(ନିବାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Preventing; checking; obstructing.
ଜସ୍ ନିରସ୍ତ ପାନ୍ଦବ ନିବାରି । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ ମହାଭାରତ ବସ୍ତ୍ର ।

ନିବାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ନିବାରଣୀୟ (ଦେଖ)
Nibārjya — Nibāraṇiya (See)

ନିବାର୍ଯ୍ୟମାଣ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. [ନି+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ଶାନଚ୍
Nibārjyamāṇa (ମାନ)]—ଯାହାକୁ ବାରଣ କରାଯାଏ—
(ନିବାର୍ଯ୍ୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Being prevented or checked.

ନିବାସ—ଫ ବ.—(ନି+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସକରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)
Nibāsa ୧ । ଗୃହ; ବାସସ୍ଥାନ—1. House; dwelling place; residence; abode.
୨ । ଆଧାର—2. Receptacle.
୩ । (+ଭାବ. ଅ)—ବିଦେଶ ବାସ; ପ୍ରବାସ—
3. Sojourn.
୪ । କୌଣସିସ୍ଥାନରେ ରାତି ଯାପନ—
4. Passing the night (Apte).
୫ । ଆଶ୍ରୟ—
5. Refuge; asylum; support.
୬ । କୌଣସିସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିବା—
6. Residing; living.
୭ । (ବସ ଧାତୁ=ଢିକିବା+କର୍ମ ଅ) ପୋଷାକ; ପରିଚ୍ଛଦ—
7. Dress; cloth; garment (Apte).
୮ । ରାତିରେ ରହିବା ସ୍ଥାନ—
8 Night quarters (Apte).

ନିବାସୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ନି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ନିବାସିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯେ ବାସ କରେ—
Nibāsī (ନିବାସିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dwelling; residing.
୨ । ପରିଧାନକାରୀ—2 Wearing; dressed or clothed in.
ଉ—ବାସିନ୍ଦା ବ୍ୟକ୍ତି—A resident; an inhabitant.

ନିବିଡ଼—ଫ ବଣ.(ନି=ନାହିଁ+ବିଳ=ଛିଦ୍ର, ଫାଙ୍କ ଯାହାଁରେ; ଳ ସ୍ଥାନରେ ଡ଼ ଆଗମ)—୧ । ଘାଣ୍ଟ; ଘନ; ଜାରବ୍ଦ; ନିବାଡ଼—
Nibiṛda ନିବିଡ଼ିତା / ନିବିଡ଼ତ୍ୱ } ବିଶେଷ୍ୟ 1. Impervious; thick set; close-set; compact.
୨ । ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ; ଗଢ଼ନ—2. Impenetrable; dense.
୩ । ଦୃଢ଼—3. Strong; tight; firm; fast.
ଉମଣୀସ୍ ଦେମନ୍ତ ସ୍ପୃଶାତେ,
ଦଖିଲୁ କେଡ଼େ ନିବଡ଼େ ମସାରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଟୋତ୍କଳଭଞ୍ଜ. ର. ଗୀତ ।
୪ । ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—4. Thick; coarse; gross.,
୫ । ବଙ୍କା ନାସିକ; ବଙ୍କା ନାକୁଆ—
5. Having a crooked nose.
୬ । ବୃହତ୍—6. Bulky; large.
୭ । ଚେପଟା ନାକ; ନତ ନାସିକ (ହ୍ର. ଶ.)—
7. Flat-nosed; snub-nosed.

ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର—ଫ. ବ —କଳା କଳାଆ ଅନ୍ଧାର; ଘନ ଅନ୍ଧକାର—
Nibiṛda andhakāra Deep darkness.
(ନିବିଡ଼ାନ୍ଧକାର—ସଜ୍ଞନଷ୍ଠୀ ରୂପ)

ନିବିଡ଼ କାନନ—ଫ. ବ.—ଗଢ଼ନ ବନ—Dense forest.
Nibiṛda kānana (ନିବିଡ଼ାରଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିବିଷ୍ଟ—ଫ. ବ. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nibishṭa ୧ । ପ୍ରବିଷ୍ଟ; ଯାହା ଭିତରକୁ ପଶି ଅଛି—
(ନିବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Entered; thrust; gone into
(ନିବିଷ୍ଟତା—ବ) ୨ । (କାର୍ଯ୍ୟରେ) ଲାଗିଥିବା; ଆବିଷ୍ଟ—
2. Engaged in; devoted to.
୩ । ଫଲଟା—3. Joined; attached; fixed.
୪ । ବସିଥିବା; ଉପବିଷ୍ଟ; ଅଧିରୂଢ଼—
4. Seated; sitting upon; installed on.
୫ । ପ୍ରାପ୍ତ; ଲବ୍ଧ—
5. Gained; obtained; acquired; got.
୬ । ମନୋଯୋଗୀ; ଏକାଗ୍ର—
5. Concentrated; intent; attentive.
୭ । ନିମଜ୍ଜିତ—7. Plunged into.
୮ । ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ରହୁ ଥିବା—
8. Encamped (Apte).
୯ । ବଶୀଭୂତ—9. Subdued; controlled (Apte).
୧୦ । ବ୍ୟବସ୍ଥିତ—10. Arranged.

ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ—ଫ. ବ. ପୁଂ (କର୍ମଧା. ନିବିଷ୍ଟ+ଚିତ୍ତ)—ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତ—
Nibishṭa chitta Concentrated attention.
(ନିବିଷ୍ଟଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି) ଦତ୍ତମନାଃ—
Having the heart set on any matter; with concentrated mind.

ନିବିଷ୍ଟତା—ଫ. ବ.—ଏକାଗ୍ରତା; ମନୋଯୋଗ—
Nibishṭatā Concentration; close attention.

ନିବୀତ—ଫ. ବ.—(ନି=ଅଧଃ+ବ ଉପସର୍ଗ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—୧ । କଣ୍ଠ ଲମ୍ବିତ ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର; କଣ୍ଠରେ ମାଳ ପରି ଲମ୍ବି ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୈତା—
Nibīta 1. A Brāhmaṇa's sacred thread suspended from the neck like a garland.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ନି+ବେ୍ୟ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କରଣେ. ତ) ଉତ୍ତରୀୟ; ଶୁଦର—2. A sheet.

୩ । ଓଢ଼ଣୀ—3. A veil.

୪ । ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର—4. A cover; a wrapper.

୫ । ଘୋଡ଼—5. A mantle.

୬ । (+ଉର. ତ) ପଇତାକୁ ବେକରେ ମାଳା ପରି ଲମ୍ବାଇବା—6. Wearing the sacred thread round the neck, making it hang down like a garland (Apte).

ବଣ.—୧ । (+କର୍ମ. ତ) ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered.

୨ । ମାଳାକାରରେ କଣ୍ଠରୁ ଲମ୍ବିତ—2. Suspended from the neck like a garland.

ନିବୀତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. ପୁଂ (ନିବୀତ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ.)—Nibīti ଯେଉଁ ଲୋକ ପଇତାକୁ ମାଳା ପରି ବେକରୁ ଲମ୍ବାଇ ଥାଏ—Wearing the sacred thread like a garland,

[ଦ୍ର—ତର୍ପଣ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦିରେ ଋଷିମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣ କରିବା ସମୟରେ ପଇତାକୁ 'ନିବୀତ' କରିବାକୁ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ମାଳ ପରି ବେକରେ ଲମ୍ବାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ନିବୁଜ୍—ବେ. ବଣ. (ସ. ନିବିଡ଼)—୧ । ନିବିଡ଼; ଯହିଁରେ ଫାଙ୍କ ନ Nibuj ଥାଏ—1 Dense; close; without vent or opening.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଗଛଆଡ଼େ ଘନ ବା ସାନ୍ତ ହୋଇ ବାଡ଼ ବୁଜା ଯାଇ ଥାଏ—2. (a place) Enclosed with thick-set fencing.

ନିବୃତ—ସ. ବଣ (ନି+ବୃ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—Nibṛuta ୧ । ଆବୃତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered.

୨ । ପରିବେଷ୍ଟିତ—2. Surrounded; enclosed.

ବ—୧ । (+କରଣ ତ) ଓଢ଼ଣୀ—1. Veil.

୨ । ଘୋଡ଼—2. Mantle.

୩ । ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—3. A sheet; scarf.

ନିବୃତ୍ତ—ସ. ବଣ (ନି+ବୃତ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—Nibṛutta ୧ । ବିରତ; ଶାନ୍ତ—1. Ceased; desisted; discontinued. (ନିବୃତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ପ୍ରବୃତ୍ତ—ବିପରୀତ) ୨ । ଶମିତ—2. Appeased; assuaged; moderated.

୩ । ସଂଶୋଧିତ—3. Corrected; reformed.

୪ । ବନ୍ଦ କରି ଯାଇଥିବା—4. Stopped.

୫ । ଦମିତ—5. Checked; controlled; subdued.

୬ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—6. Obstructed; hindered.

୭ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ—7. Returned; turned back.

୮ । ସମାପ୍ତ—8. Finished; completed.

୯ । ଗତ; ତିରୋହିତ—9. Gone; departed.

୧୦ । ସଂସାର ବିଷୟରେ ବିରକ୍ତ; ଉଦାସୀନ—10. Abstaining from worldly concerns; abstracted from worldly affairs (Apte).

୧୧ । ଅନୁଚିତ କର୍ମ ପାଇଁ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଅନୁତପ୍ତ—11. Repenting of improper conduct (Apte).

୧୨ । ଅନ୍ତର୍ହିତ—12. Disappearing; vanished (Apte)

ତ—(+ଉର. ତ)—୧ । ନିବୃତ୍ତି—1. Cessation; stoppage.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—2. Return (Apte).

୩ । ବିଷୟଗତ ସଙ୍କଳ୍ପରୁ ମୁକ୍ତ ମନ—3. A mind free from the influence of passions (Apte).

ନିବୃତ୍ତ କରା(ରେ)ଇବା—ବେ. କ୍ରି—୧ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା; Nibṛutta karā(re)ibā ନିବର୍ତ୍ତାଇବା; ବନ୍ଦକରାଇବା; ଫେରସ୍ତ ନିବୃତ୍ତ କରାନ ଇବା—1. To stop; to check; to bring back. निबटाना

୨ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—2. To appease; to moderate.

ନିବୃତ୍ତ କାରଣ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିବୃତ୍ତ+କାରଣ)—Nibṛutta kāraṇa ୧ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—1 Needless.

୨ । ସାଉ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବିହୀନ—2. Without any mean motive,

(ନିବୃତ୍ତ କାରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି—1 A virtuous man (Apte)

୨ । ସଂସାର କାମନା ବିରହିତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A man uninfluenced by worldly desires (Apte)

ନିବୃତ୍ତ କୋପ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିବୃତ୍ତ+କୋପ)—Nibṛutta kopa ୧ । ସଦୃଶ—1. Kind.

(ନିବୃତ୍ତକୋପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରସନ୍ନ—2. Gratified; pleased; gracious.

୩ । ଯାହାର ରାଗ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଅଛି—3. With one's anger abated; appeased.

୪ । ଅନୁକୂଳ—4. Favourable.

ନିବୃତ୍ତ ପାପ—ସ. ବଣ. (ପୁଂ) (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିବୃତ୍ତ+ପାପ)—Nibṛutta pāpa ଗତପାପ; ଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—Purged of sin; purified. (ନିବୃତ୍ତ ପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିବୃତ୍ତ ବୃତ୍ତି—ସ. ବଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିବୃତ୍ତ+ବୃତ୍ତି)—Nibṛutta bṛutti ଯେ ଆପଣାର ବୃତ୍ତି ବା ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ିଅଛି; ବେକାର—Having given up one's trade or profession; quitting any practice or occupation.

ନିବୃତ୍ତ ମାଂସ—ସ. ବଣ. (ପୁଂ.) (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିବୃତ୍ତ+ମାଂସ)—ଯେ Nibṛutta māṃsa ମାଂସାହାର ତ୍ୟାଗ କରି ଅଛି; ନିରାମିଷାଶୀ—One who has abstained from eating meat. (ନିବୃତ୍ତ ମାଂସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିବୃତ୍ତ ରାଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବନ୍ଧୁ ଗ୍ରହି; ନିବୃତ୍ତ+ରାଗ)—
Nibṛutta rāga ସାଉରାଗ—Having one's passions
(ନିବୃତ୍ତରାଗା —ସ୍ତ୍ରୀ) subdued.

ନିବୃତ୍ତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାନ୍ତ ହେବା—
Nibṛutta hebā To desist; to cease.

ନିବୃତ୍ତାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବନ୍ଧୁ ଗ୍ରହି; ନିବୃତ୍ତ+ଆତ୍ମନ୍; ୬ମା. ୧ବ)—
Nibṛuttātmā ୧ । ପରାଙ୍ମୁଖ—1. Reluctant.
୨ । ବିଷୟୀ ନିରତ; ବୈରାଗୀ—
2. Retired from worldly concerns.
ନି.—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—A name of Bishṇu.

ନିବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—
Nibṛutti ୧ । ନିରତ; ଶାନ୍ତି—1. Cessation; stoppage.
(ପ୍ରବୃତ୍ତି—ବିପରୀତ) ୨ । ବିଶ୍ରାମ—2. Repose; rest.
୩ । ଉପଶମ; ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ—3. Relaxation; appeasement.
୪ । ବନ୍ଦ ହେବା—4. Suspension; abstaining from; abolition; discontinuance.
୫ । କର୍ମରୁ ନିରତ—5. Inaction; inactivity.
୬ । ସମାପନ; ନିଷ୍ପତ୍ତି—6. Finish; completion; termination; final disposal.
୭ । ଅସ୍ୱୀକାର—7. Denial; refusal.
୮ । ଅମତ—8. Dissent.
୯ । ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିରତ; ବିଷୟୀ ବୈରାଗ୍ୟ—
9. Retirement from worldly concerns; cessation of worldly ties.
୧୦ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ; ଫେରି ଆସିବା—
10. Return; coming back.
୧୧ । ଅନ୍ତର୍ଧାନ—11. Disappearance; vanishing (Apte).
୧୨ । କୌଣସି କର୍ମର ତ୍ୟାଗ—12. Leaving off; desisting from; resignation.
୧୩ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—13. Beatitude (Apte).
୧୪ । ନିବାରଣ—14. Prevention; (Apte).
୧୫ । (ନ୍ୟାୟ ମତରେ) ଯତ୍ନ ବିଶେଷ—
15. (Logic) A kind of effort.
୧୬ । ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ (ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ)—
16. The name of an ancient kingdom of India.

ନିବେଦ—ସଂ ବି. (ନି+ବିଦ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ୍ ବେଦ. ଧାତୁ=ଜଣାଇବା +ଭାବ. ଅ)—ନିବେଦନ (ଦେଖ)—
Nibeda Nibedana (See);

ମନ ନିବେଦ ତା ଚରଣେ,
ନିବେଦ କଲ ଅନୁକ୍ଷଣେ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ।

ନିବେଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ବିଦ. ଧାତୁ. ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nibedaka ୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଅର୍ପଣକାରୀ—
(ନିବେଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who offers 'Bhoga' or offering to a Deity.
୨ । ନିବେଦନକାରୀ; ଦରଖାସ୍ତକାରୀ—
2. Soliciting; applying; petitioning.
୩ । ଜ୍ଞାପକ—3. Informing; communicating.
[ଦ୍ର—ଏଶ୍ୱର ସାଙ୍କେତିକ । ନି । ପ୍ରଜାଦରେ ଲେଖାଯାଏ ଯଥା—। ନି । ଅମୁକ ପଞ୍ଚଲେଖକ ।]

ନିବେଦନ—ସଂ. ବି. (ନି+ବିଦ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ ବେଦ ଧାତୁ=ଜଣାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଜଣାଇବା; ଜ୍ଞାପନ; ବଜ୍ଞାପନ—
Nibedana 1. Giving of information; reporting.
୨ । ଭୋଗ ବା ପୂଜା କରିବା—2. Offering; oblation.
୩ । ସମର୍ପଣ—3. Entrusting; delivering.
୪ । କଥନ; ବର୍ଣ୍ଣନ—4. Describing.
୫ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ସବିନୟ ଅନୁରୋଧ—
5. Humble request,
୬ । ଜଣାଣ—6. Prayer; soliciting,
୭ । ଆବେଦନ; ଦରଖାସ୍ତ—
7 Application; petition; representation.
୮ । ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—8. Dedication.
[ଦ୍ର—ପଶ୍ଚାଦରେ ନିବେଦନର ସାଙ୍କେତିକ । ନି । ଲେଖାଯାଏ । ଯଥା, । ନି । ର କାରଣ ଏହିକ ।]

ନିବେଦନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଭୋଗାଦି ଦେବତାଙ୍କୁ) ସମର୍ପଣ କରିବା—1. To offer.
୨ । ଦରଖାସ୍ତ କରିବା—2. To petition.
୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—3. To pray.
୪ । (କୌଣସି ବିଷୟ) ଜଣାଇବା; ଜ୍ଞାପନ କରିବା—
4. To inform; to report; to represent.

ନିବେଦନ ପତ୍ର—ସ ବି—ଯେଉଁ ପତ୍ର ବା କାଗଜ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଲେଖା ହୋଇ ଥାଏ—
Nibedana patra Written application; petition.

ନିବେଦନା—ଦେ. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ନିବେଦନ (ଦେଖ)
Nibedanā Nibedana (See)

ବେଦନା ନିବେଦନା କଲେ ଯେତେକ
ବେଦ ପଦ୍ମେ ଦେବ କର୍ତ୍ତୃ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସେ। ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

ନିବେଦନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବିଦ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ବେଦ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ଜ୍ଞାପନୀୟ—1. Reportable.
୨ । ନିବେଦନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ; ସମର୍ପଣୀୟ (ବିଷୟ)—
2. Fit to be offered.
୩ । ଯାହା ଜଣାଇବାକୁ ହେବ—
3. What is to be reported.

ନିବେଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବିଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ମ. ତ)—
Nibedita ୧ । ବଜ୍ଞାପିତ—1. Reported; represented; made known.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସମର୍ପିତ—2. Offered; delivered.
୩ । ଘୋଷିତ; କଥିତ—3. Announced; stated.
୪ । ପ୍ରାର୍ଥିତ—4. Solicited.
୫ । ଅନୁରୁଦ୍ଧ—5. Requested; entreated.

ନିବେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ନିବେଦନ କରିବା (ଦେଖ) Nibedibā Nibedana karibā (See)

ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହେ ନିବେଦିଲି ସରୁ । ନଦୀତୀରେ, ସୀତାବନବାସ ।

ନିବେଦ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ନି+ବଦ୍ ଧାତୁ ତିବ ବେଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—Nibedya ନିବେଦନୀୟ (ଦେଖ)—Nibedanīya (See)
ସ. ବି—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଅର୍ପଣ; ନୈବେଦ୍ୟ—Offering of food to a Deity (Apte).

ନିବେଶ—ସ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—Nibeśa
୧ । ପ୍ରବେଶ—1. The entering into a thing; entry.
୨ । ସଜ୍ଜୀକରଣ; ଉନ୍ୟାସ—2. Arrangement; array; equipment.
୩ । ଉପବେଶନ—3. Sitting.
୪ ଲିଖନ; ଲେଖିବା—4. Insertion; entering in a book.
୫ । ଅତିନିବେଶ; ମନୋଯୋଗ—5. Attention; concentration of mind.
୬ । ଏକାଗ୍ରତା—6. Devotion; devotedness to a pursuit.
୭ । ସୈନ୍ୟଉନ୍ୟାସ—7. Battle array; military array.
୮ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ବ୍ୟଗ୍ରତା—8. Earnestness.
୯ । ସମର୍ପଣ—9. Offering.
୧୦ । (+ଅଧିକରଣେ. ଅ) ଉମ୍ବୁ; ଶିବିର; ଡେରା—10. Camp; halting place; encampment.
୧୧ । ସ୍ଥାନ—11. Place; position.
୧୨ । ବିବାହ—12. Marriage.
୧୩ । ଯୁଦ୍ଧ—13. Fight.
୧୪ । (+କରଣ. ଅ)—ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର 14. Entrance.
୧୫ । ନକଲ; ପ୍ରତିଲିପି—15. Impression; copy (Apte).
୧୬ । ଗୃହ; ଆବାସ—16. House; abode (Apte).
୧୭ । ଅଳଙ୍କାର—17. Ornament; decoration (Apte).
୧୮ । ନଗରାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା—18. Founding of a town (Apte).
୧୯ । ପରିସର—19. Expanse; contour (of the breast)(Apte)

ଦେ. ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ)—ବ୍ୟଗ୍ର—
ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃଦ୍ଧେ ବାପ ପାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟ। ଥରଇ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଁ ଘର୍ଯ୍ୟା ଥକ୍ଲେ ଅତ ନିବେଶେ—ପ୍ରାଚୀ. ଉପକାରଖ୍ୟ ।

ନିବେଶନ—ସ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ ତିବ ବେଶି ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. Nibeśana ଅନ)—
୧ । ଗୃହ; ନିବାସ—1. House; residence; abode.
୨ । ବସିବା ସ୍ଥାନ—2. Seat.
୩ । ନଗର—3. Town; city
୪ । (+କରଣେ. ଅନ) ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର—4. Entrance.
୫ । (+ଭାବ. ଅନ) ଉନ୍ୟାସଜରିଣ—5. Arrangement; array.
୬ । ହିସାବ ଚଢ଼ାଇବା; ଲେଖି ରଖିବା—6 Entering into account; inscribing.
୭ । ଉପବେଶନ—7. Sitting.
୮ । (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) ସ୍ଥାପନ—8. Placing; fixing.
ମଝି କର ନିବେଶନ ଯୟଁ ଗୋଟିଏ ବସନ
ବରଙ୍ଗ ବେଶ ବସନ କେଡ଼େ ପ୍ରସର—ଉତ୍କ, ପ୍ରେମଚିନ୍ତାଳହ୍ୟ ।
୯ । ଅତିକ୍ରମଣ—9. Passing by.
୧୦ । କିଛୁକାଳ ପାଇଁ ବାସ କରିବା—10 Halting; encamping (Apte).
୧୧ । ବସା; ଡେରା—11. Lodgings; camp.
୧୨ । ମାଡ଼—12. Nest.

ନିବେଶନାର୍ହ—ସ. ବିଣ. (ନିବେଶନ+ଅର୍ହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nibeśanārha
୧ । ନିବେଶ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be (ନିବେଶନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) entered, engaged in, inserted, placed or fixed.
୨ । ମନୋଯୋଗ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—2. Deserving attention.

ନିବେଶନୀ—ସ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ. ତିତ୍+ଅଧିକରଣ ଅନ+ଙ୍କୀ. ଇ)—Nibeśanī ପୃଥିବୀ—The earth (Apte).

ନିବେଶୟ—ସ. କ୍ରି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ; ଅନୁଜ୍ଞା; ୬ପୁ ପୁ. ୧ବ; ସ୍ୱଭରୁ ଅନୁକୁଳ)—Nibeśaya ସ୍ଥାପିତ କର—Do place.
ମମ ହୃତେ ନିବେଶୟ କୁତ କ୍ଷୁଦ୍ର ବେଦନ—ପ୍ରାଚୀ, ଉପକାରଖ୍ୟ ।

ନିବେଶିତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ ତିତ. ବେଶି ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରାଇବା+କର୍ମ. ତ) —Nibeśita
୧ । ସ୍ଥାପିତ—1, Placed; fixed.
୨ । ଉନ୍ୟସ୍ତ—2. Arranged; arrayed.
୩ । ପ୍ରବେଶିତ—3. Thrust into; thrown into.
୪ । ପ୍ରେରିତ—4. Sent.
୫ । ଲେଖା ଯାଇଥିବା—5. Inscribed; wirtten.
୬ । ସଂସ୍ପର୍ଶିତ—6. Passed; made to come in contact.
୭ । ଏକାଗ୍ରତାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଥିବା—7. Devoted to; bent upon.

Digitized by srujanika@gmail.com

୮ । ବଜ୍ଞାପିତ—3. Communicated.

ନବେଶିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ନ + ବଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ) —
Nibeśibā
ନିବେଶା

୧ । ପୁଗ୍ଇବା—1. To thrust.

ସେହୁ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଧନୁ ମଧ୍ୟରେ ନବେଶି – କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଦ୦ ।

୨ । ସ୍ଥାପନ କରିବା; ରଖିବା—
2 To place; to set

ତହିଁରେ ମନ ଜେନ ଏକା ନବେଶିଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ।

୩ । ନଯୋଜିତ କରିବା—3. To apply.

ପୃଣି ବସଇ ପଦ୍ମ ପରେ, ଚତ୍ତ ନଟ୍ଟେଶଇ ଶୂନ୍ୟରେ—
ରୂପଚ. ପ୍ରେମଚୈତନ୍ୟାମୃତ ।

୪ । ଅର୍ପଣ କରିବା—4 To entrust.

ଦୁହିତା ପ୍ରଭୁଲେ୍ୟ ଧରଣୀ, ସୁନେ ନବେଶି ନୃପମଣି—
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନବେଶ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ନ + ବଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ + କର୍ମ. ଯ)—
Nibeśya ନବେଶନାର୍ହ (ଦେଖ) —Nibeśanārha (See)

ନବେଷ୍ଟ—ଫ. ବ—ଯେଉଁ ଲୁଗାରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପୋଡ଼ାଯାଏ (ହୁ.
Nibeshṭa ଶ.)—Covering cloth.

ନବେଷ୍ୟ—ଫ. ବ — ୧ । ବ୍ୟାପ୍ତି (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Nibeshya 1. Expanse.

୨ । ବରଫରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜଳ (ହୁ. ଶ.)—
2. Water got from ice.

୩ । ଜଳସ୍ତମ୍ଭ (ହୁ. ଶ.)—3. Waterspout.

ନବ୍ୟୂର୍ଦ୍ଧ—ଫ. ବ. (ନ + ବ + ବର୍ଦ୍ଧ୍ ଧାତୁ = ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରିବା + Nibyūrdha ଭାବ. ଡ)—୧ । ଅଭିନିବେଶ—
1. Close attention

୨ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—2. Observance.

ନଭ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ନ + ଭା ଧାତୁ = ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nibha ଭୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ; ସମାନ; ପରି—
(ନଭ—ସ୍ତ୍ରୀ) Resembling; like; similar.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—
ଦୁଗ୍ଧଫେନନିଭ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରନିଭାନନା ।]

ବ—୧ । (+ କରଣେ. ଅ) ପ୍ରକାଶ—
1. Display; manifestation.

୨ । ଚେହେରା—2. Appearance (Howells).

୩ । ଆଲୋକ; ତେଜଃ—
3. Light; illumination; lustre.

୪ । କପଟ—4. Disguise; mask; deceit.

୫ । ବ୍ୟାଜ—5. Fraud; guise.

୬ । ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରଭା—6, Brightness; lustre.

ନଭୟ—ପ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—ନିର୍ଭୟ (ଦେଖ)
Nibhaya (ନଭୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) Nirbhaya (See)

ନଭର—ପ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—ନିର୍ଭର (ଦେଖ)
Nibhara Nirbhara (See)

ନଭରସା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ନିର୍ଭରସା (ଦେଖ)
Nibharasā Nirbharasā (See)
ନିଭରସା **ନିମରୋସା**

ନଭା—ଫ. ବଣ. (ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nibhā (ଫ. ନଭ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗାତ୍ମକ) ତୁଲ୍ୟ—
Like: similar.

ଧୂର୍ଜ୍ଜଟି-ଜଟା-ନିର୍ଝରା ନଭା । କବିଚୂର୍ଯ୍ୟ, କବିତା ।

ଦେ. ବ. (ଫ. ନବାହ)—**ନବାହ** (ଦେଖ)

ନିବାହ ନିବଡ଼ାନ Nirbāha (See)

ନଭା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ନବାପଣ)—
Nibhā(bhe)ibā ୧ । ନଉବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ନିବାନ, ନିଭାନ 1. The causative from of
ବୁଝାନା 'Nibhibā'

୨ । (ପ୍ରଦୀପ ଅଗ୍ନି ଆଦି) ଲିଭେଇବା; ନବାଣ କରିବା—
2. To extinguish; to put out; to blow out (a light or fire).

ନଉଛ ଦାବାନଳ ବସର୍ଜ୍ଜନାର । ଜଗନ୍ନାଥ, ମେଘଦୂତ ।

୩ । ପୋଛି ଅଦୃଶ୍ୟ କର ଦେବା—3. To cause to disappear; to rub out; to suppress.

୪ । ଲେଖାକୁ ପୋଛି ଦେବା—
4. To wipe out; to blot out.

ନିଭାନା ୫ । (ଫ. ନବାହ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନବାହ କରିବା; ପରିଚାଳିତ କରିବା—5. To conduct.

୬ । ଅନୁଭବ କରିବା—6. To experience.

ଦୁଃଖ କହିବ କ ସୁଖ କହିବ
ଯାହା ଅଙ୍ଗେ ନଯେଇଛ ତାହା କହିବ—ଓଗ ।

୭ । ପୋଷିବା; ପାଳନ କରିବା—
7 To maintain; to cherish.

୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସୁନାମ) ଲୋପ କରିବା—
8. (figurative) To blot out (one's good name).

ନଭାନଭି—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନବାପିତ କରିବା—
Nibhānibhi karibā 1. To extinguish; to put out.
ବୁଝା ବୁଝି କରନା ୨ । ପୋଛି ଦେବା—2. To wipe out.

ନଭାଳନ—ଫ. ବ. (ନ + ଭାଳ ଧାତୁ = ଦେଖିବା + ଭାବ. ଅନ) —
Nibhāḷana ଦର୍ଶନ; ଅବଲୋକନ—Seeing; sight.

ନଉବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ନବାଣ) - -
Nibhibā ୧ । ଲିଭିବା; ନବାପିତ ହେବା—
(ନଉଷିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To go out; to be extinguished (as a light or fire).
ନିବା, ନିଭା

ଏକ ଏକ ଦୋଳ ପ୍ରଦୀପ ଆଲୋକ ନଉଗଲ ଘରେ ଘରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ· ଗାଦଗା ।

ବୁଝନା ୨ । ପୋଛି ହେବା—2. To be wiped off.

୩ । ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେବା; ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
3. To vanish; to disappear.

୪ । ଲୁଚିବା—4. To be hidden.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଲୁପ୍ତ ହେବା—5. To be extinct.

୬ । (ସଂ. ନଦ୍ୟାଦ) ନଦ୍ୟାଦ ହେବା; ନର୍ତ୍ତ ହେବା; ଚଳବା—

ନମନା 6. To get on.

ନ ଦୃଢ଼ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନ ହେଲେ ନରବାର କଠିନ ।
ପ୍ରବାଦ, ନବେଳା ।

ନଭିଲ—ଦେ. ବଣ—୧ । ନବାପିତ—1. Extinguished.

Nibhilā (ଯଥା—ନଭିଲା ନଆଁ ।)

ନିଭାଉ ୨ । ଅନ୍ତର୍ହିତ—2 Disappeared; vanished.

ନୁମ୍ଭାହୁଆ ଦେ. କ୍ରି (ନଭିବା କ୍ରିୟାର ଅତୀତକାଳ, ନପୁ ପୁରୁଷ ଅନାଦରାର୍ଥ; ୧ ବଚନରେ ବ୍ୟକ୍ତଭୂତ ରୂପ)—

ନବାପିତ ହେଲା—Was extinguished.

ନିଭୁଲ—ସ. ବଣ. (ସ. ନର୍ + ଭୁଲ) — ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟ—

Nibhula Correct; free from mistake.

ନିର୍ଭୁଲ **ନିଭୂଲ**

ନିଭୃତ—ସ. ବଣ. (ନ + ଭୃ ଧାତୁ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Nibhṛta ୧ । ଅତ୍ତାତ; ଗତ—1. Past; gone.

୨ । ପରୋକ୍ଷ; ଅନୁପସ୍ଥିତ—2. Absent.

୩ । ବନ୍ଧାତ—3. Humble; modest.

୪ । ନର୍ଜ୍ଜନ—4. Solitary.

୫ । ଗୁପ୍ତ; ଲୁକ୍କାୟିତ --

5. Hidden; concealed; secret; private.

୬ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ—6. Disguised; latent.

୭ । ଅସ୍ତମିତ—7. Set.

୮ । ନସ୍ଥଳ—8. Fixed; stationary.

ନିଭୃତ—ସ. ବଣ. (ନ + ଭୃ ଧାତୁ = ପୋଷିବା + କର୍ମ. ତ)—

Nibhṛuta ୧ । ଲୁକ୍କାୟିତ; ଗୁପ୍ତ—

1. Secret; hidden; secluded; private.

୨ । ବରଳ; ନର୍ଜ୍ଜନ—2. Solitary; lonely.

୩ । ବନ୍ଧାତ; ନମ୍ର—0. Humble; modest.

୪ । ଅପ୍ରକାଶିତ—4. Latent; not apparent.

୫ । ନସ୍ଥଳ—5 Fixed.

୬ । ଧୃତ; ସ୍ଥାପିତ; ରକ୍ଷିତ (ହ. ଶ.)—7. Placed.

୭ । ବନ୍ଦ ବଗ୍ ଯାଇଥିବା (ହ. ଶ.)—8 Closed.

୯ । ନସ୍ଥିତ (ହ. ଶ.)—9. Ascertained.

୧୦ । ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ (ହ)—10. About to set.

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ନର୍ଜ୍ଜନରେ—

1. In a lonely manner.

୨ । ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ—2. Secretly.

୩ । ଗୋପନରେ—3. In private; aside.

ନିଭେଲା—ଦେ. ବଣ—ନସ୍ତ୍ରସ୍ତ; ଅଶରଣ—

Nibhelā Helpless.

ଭାର୍ଯ୍ୟଇ କାମ ନଳେ ନରେକା ହୋଇ । ଉକ୍ତ. କୋଣ ବଡ଼ାଣ ସ୍ତବସ୍ତ ।

ନିମ୍କି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ—ନମକ (ଦେଖ)

Nim-ki Nimaki (See)

ନିମ୍-ଆସ୍ତିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିମ୍ = ଅର୍ଦ୍ଧ + ଆସ୍ତିନ୍ = ହାତ)—

Nim-āstin ୧ । କୁର୍ତ୍ତାର ଅଧ ହାତ—

ନିମାସ୍ତିନ 1, Half sleeves of a coat,

ନିମାସ୍ତୀନ ୨ । ଯେଉଁ କୁର୍ତ୍ତାର ହାତ ଅଧେ ଥାଏ; ଫତେଇ; ଜାକେଟ୍—2. Half-sleeved jacket.

ନିମ୍ରାଜି—ବୈଦେ. ବଣ. (କଚରଆ) (ଫା)—ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱୀକୃତ; ପ୍ରାୟ ସ୍ୱୀକୃତ—

Nim-rāji Nearly agreed; half agreed.

ନିମରାଜି **ନିମରାଜା**

ନିମ—ସ. ବ.—ଶଲାକା; ଶଂକୁ (ହ. ଶ.)—

Nima Stake; pin (M. W.)

ଦେ. ବ.—(ସ. ନମ୍) —ନମ୍; ଉତ୍ତରପଡ଼ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ୍ୟ ତରୁ-

ନିମ ବିଶେଷ—The margosa; Neem tree;

ନିମ; ନିମ୍ବ, କଡୁନିମ୍ବ Melia Azadirachta.

ସ—ନମ୍ବ, ଅରିଷ୍ଟ, ସଦ୍ଧଡୋ। [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଫୁଲ ପିତା;
ଉଦ୍ର, ହିଙ୍ଗୁନିର୍ଯ୍ୟାସ, ମାଲବ, ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଗୁଚ୍ଛ ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ,
ପିଚୁମର୍ଦ୍ଦ, ପକ୍ୱକୃତ୍, ପୂଯାର, ମଞ୍ଜି କାଠ ନାଲିଆ । ଫଳ କୋଳ
ଛର୍ଦ୍ଦିନ, ଗାତ୍ରକ, ଅର୍କପାଦପ, ପତ୍ର । ପାଚିଲା ନମ ଫଳକୁ କୁଆ ଗିଳି
ପୂତିମାଲକ, ବବନ୍ଧ, ନମ୍ବକ, ଦେଇ ବଷ୍ଠା ସଙ୍ଗରେ ସେଉଁ ନମ ମଞ୍ଜି
କୈଟର୍ଯ୍ୟ, ବରଘୁକ୍, ତ୍ୟାଗ କରେ ସେହି ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ
ଛର୍ଦ୍ଦିଘ୍ନ, ପ୍ରଭଦ୍ର, ନେତା ଉଠିବାର ଦେଖା ଯାଏ । ନମର ପତ୍ର,
ପାତ୍ରଭଦ୍ରକ, କାକଫଳ, ମଞ୍ଜି ଓ ଛେଲି ଔଷଧରେ ଲଗେ ।
ବତ୍ତେପୁଷ୍ପ, ସୁମନା, ବଣୀଶ୍ରୁପତ୍ର ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ,
ସବନେଷ୍ଟ; ପୀତସାରକ, ଲଘୁ, ଧାରକ, କଫବ୍ରଣାକ, ଅଗ୍ନି, ଓ
ଶୀତ, ସ୍ରଜଦ୍ରକ, କାଯୁନାଶକ, ଅରୁଚ୍ୟ । ଏହା ଶ୍ୱାସ,
ପିଚୁମନ୍ଦକ, ଉତ୍ତକ । ତୃଷ୍ଣା, କାସ, ଜ୍ୱର, ଅରୁଚି, କୃମି, ବ୍ରଣ,
ମ. ନମ୍ବ, କଡୁନମ୍ବ ପିତ୍ତ, କଫ, ବମି, କୁଷ୍ଠ, ତୃଷ୍ଣାସ ଓ
ତେ. ସେପଚେଟ୍ଟୁ, ବେପ୍ପା, ପ୍ରମେହନାଶକ । ନମ ପତ୍ରର ରସ
ବେପ୍ପମ୍ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର । ନମଫଳ ଉତ୍ତମ ରସ,
ତା. ବେପ୍ପମ ଗରମ ଭେଦକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ । ଏହା ଗୁଲ୍ମ, ଅର୍ଶ, କୃମି ଓ
ଫା. ନେନବ୍, ନମ୍ ପ୍ରମେହନାଶକ । ଗୃହ ନିକଟରେ ଥିବ
ନମଗଛର ପବନ ଦେହରେ ବାଜିଲେ ଶସ୍ତ୍ରର ରୋଗଶୂନ୍ୟ ହୁଏ;
ଏପରି କି, ବହୁଦିନ ନମ୍ବଗଛ ନିକଟରେ ବାସ କଲେ କୁଷ୍ଠରୋଗ
ଉଲ ହୁଏ । ନମକାଠକୁ କେହି କେହି ଚନ୍ଦନ କାଠ ଅପେକ୍ଷାରେ
ଘୋର ଚନ୍ଦନ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ନମକାଠକୁ ଘୋରିଲେ
ଚନ୍ଦନପରି ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଲେପ ବାହାରେ । ନମ ଫୁଲ ଓ
ପତ୍ରକୁ ଘିଅ ଓ ଚରକାରରେ ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ଚର୍ମରୋଗ ଉଲ
ହୁଏ । ନମ ପତ୍ରକୁ ହଳଦ ସଙ୍ଗେ ବାଟି ଲଗାଇଲେ ଚର୍ମରୋଗ ଉଲ
ହୁଏ । ବସନ୍ତ ରୋଗୀର ଦେହରେ ରୋଗର ପ୍ରମ ହନ ହଳଦ
ସଙ୍ଗେ ନମ୍ବକୁ ବାଟି ଲଗାନ୍ତି । ନମପତ୍ର ବା ଛଲକୁ ପାଣିରେ ସିଝାଇ
ସେଥିରେ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ, କାନୁ ଓ କ୍ଷତ ଧୋଇଲେ ତାହା ଦୁଷ୍ଟ-
ଜୀବାଣୁଶୂନ୍ୟ ହୁଏ । ବସନ୍ତ ରୋଗୀକୁ ନମ ଛାଲରେ ହୱା ଯାଏ ।
ନମକାଠରୁ କମାରମାନେ ଅଙ୍ଗାର ତିଆର କରନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଗୀ-
ମାନେ ନମ ଡାଳ ଦାନ୍ତକାଠି ଘସନ୍ତି ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନାମ ଦୋଧାଡ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉତ୍ସ ବଣୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି ନମ କାଠରେ ହୋଇ ହୁଏ । ମହାଳ (ମହାନମ୍) ଏକପ୍ରକାର ନମ ଗଛ ।]

ନମକ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମକ୍)—୧ । ଲବଣ; ଲୁଣ—
Nimaka 1. Salt
ନିମକ ୨ । (ଲୁଣ ଅନ୍ନର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ଥିବାରୁ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
ନମକ ନିମକ ଦାନା ପାଣି—2. (figurative) Fooding; maintenance.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜୀବିକା—
3. (figurative) Livelihood,
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଚାକିସ୍—
4. (figurative) Service.
ବଣ.—ନମକ (ଦେଖ)—Nimaki (See)

ନମକ ଉଠିବା—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଚାକିସ ଯିବା—
Nimaka uṭhibā 1. Loss of service.
ନିମକ ଉଠା ୨ । ଚାକିସ ଯିବାର ଆସନ୍ନ ଅବସ୍ଥା ଘଟିବା—
ନିମକ ଉଠନା 2. Imminent loss of service.

ନମକ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିସ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା—
Nimaka khāibā ଚାକର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା—
ନିମକ ଖାଓୟା 1. To eat the salt of another; to get
ନମକ ଖାନା a living under a person.
୨ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅଧୀନରେ ଚାକିସ କରିବା—
2. To serve a master.

ନମକ(କି) ଗୋଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଠାରେ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଜମା ହୋଇ
Nimaka(ki) golā ରହେ—Salt golah; salt warehouse; a
ନିମକ ଗାଲା salt mart.

ନମକକଣ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ଫା ନମ୍=ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ସଂ. କଣ୍ଟକ)—
Nima kaṇṭā କବାଟର ପଡ଼ାମାନ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ନିମକାଣ୍ଟା, ଗର୍ଭକୀଳା ଦୁଇ ଆଡ଼ ମୁନିଆଁ ଲୁହାକଣ୍ଟା; ଗୋଡ଼ିଗାଲ—
ନୀମକାଂଟା Nails pointed on both ends and used in joining the planks of a door.

ନମକଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା ନମକ୍ ଦାନ୍)—
Nimakadān ୧ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଲୁଣ ରଖାଯାଏ—
ନିମକଦାନ 1. A pot for keeping salt.
ନମକଦାନ ୨ । ଲୁଣ ରହିବାସ୍ଥାନ—2. Salt cellar.
(ନମକଦାଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମକ(କି) ଦାରୁ(ରୋ)ଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମକ୍ + ଦାରୋଗା)—
Nimaka(ki) dāru(ro)gā ନମକ ବିଭାଗୀୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ
ନିମକୀ ଦାରୋଗା କର୍ମଚାରୀ—Salt Inspector.
ନମକଦାରୋଗା

ନମକ ପୋକ୍ତାନ(ନି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମକ୍ ପୋଖ୍ତଗା)—
Nimaka poktāna(ni) ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—
ନିମକ ପୋକ୍ତାନୀ Manufacture or preparation of salt
ନମକପୋଖତାନୀ from sea water.

କାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ମୂଳ କାରଣ ନମକ ପୋକ୍ତାନ ବନ୍ଦ ।
ଫକୀରମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନମକ(କି) ବିଭାଗ—ଦେ. ବ.—ସରକାରଙ୍କ ଯେଉଁ ବିଭାଗ
Nimaka(ki) bibhāga ବିଭାଗରେ ଲବଣର ପୋକ୍ତାନ,
ନିମକୀବିଭାଗ ଆମଦାନ ଓ ରପ୍ତାନ ସମ୍ବନ୍ଧେ କଟକଣା କରାଯାଏ—
ନମକୀ ବିଭାଗ The Salt Department of Government.
[ନମକ(କ) ସହକୃମ.—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନମକ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିକୁ
Nimaka māribā ଜାଁରେ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ ଶୁଖାଇ ଲୁଣ
ନିମକ ମାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
ନିମକ ତୟାର କରନା 1. To manufacture salt.
[ଦ୍ର—ସମୁଦ୍ର ପାଣିକୁ ଜାଁ ଉପରେ ବସାଇ ତହିଁରୁ ପାଣି ମାରି ଯେଉଁ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ତାକୁ 'ପଙ୍ଗାଲୁଣ' ଓ ଜାଁର କର ଜାଁରକୁ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମଡ଼ାଇ ଯୁକ୍ତ ଜାଁରରୁ ପାଣି ଶୁଖି ଗଲା ପରେ ଯେଉଁ ଲୁଣ ଦାନା ବାନ୍ଧି ଜମିଯାଏ ତାକୁ 'ଗୋଡ଼ାଲୁଣ' କହନ୍ତି ।]
୨ । ଦାନା ମାରିବା; ଚାକିସ ଛଡ଼ାଇବା—
2 To cause loss of service to a person,

ନମକ(କି)ମାହାଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମକ୍ ମହଲ୍)—
Nimaka(ki)māhāla ୧ । ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସରକାରଙ୍କ
ନିନକମହାଲ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଲୁଣ ମିଳିଯାଏ ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର
ନମକମହଲ ଶୁଳ୍କ ଆମଦାନ ହୁଏ—
1. An estate from which Government derives salt revenue for manufacture of salt.

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହକୁମାରେ ନଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀଠାରୁ ନମକ ମାହାଲରେ ନଯୁକ୍ତ ଅମଲ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଫକୀର ମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ନମକ ବିଭାଗ—2. Salt Department.

ନମକର ଚାକର—ଦେ. ବ.—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅନ୍ନରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ଆଜ୍ଞାକାରୀ
Nimakara chākara ଭୃତ୍ୟ—A servant true to
ନିମକେର ଚାକର his salt; a servant dependent on the
ନିମକକାନୌକର master's salt.

ନମକ ଶୁଝିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଭୁବତ୍ସଳ ହେବା—
Nimaka sujhibā To be faithful to one's master.
ନମକ ଅଦାକରନା ଏବେ ମୋର ନମକ ଶୁଝିବାର ପାଇଁ,
ବଶ ହେ ସୁଗ୍ରୀବଭୂ ଭୂବରେ ବଡ଼ାଇ ।
କୃଷ୍ଣହରି ମହାଭାରତ ୪ ଜ ।

ନମକ ସଗୁ(ଚା)—ବୈଦେ ବଣ. (ଫା; ନମକ୍ ସଚ୍ଚା)—
Nimaka sachā chhā) ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବା ଉପକାରୀ (ଭୃତ୍ୟ)—
ନିମକ ସାଚା Faithful or grateful; loyal (servant)
ନମକସନା, ନମକହଲାଲ true to one's salt.
ନମକ ଛଗୁ(ଚା), ନମକ ଚ୍ଛା, ନମକ ସଚ୍ଚା, ନମକ ସଚ୍ଚଥା, ନମକ ସଚ୍ଚ୍ୟା, ନମକ ସଚ୍ଚକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ବୋଡ଼ ଏ ବର୍ଷର ଗୁଜର ଜୁହୁ ବମ୍ବାଗୀ, ଜୁହୁ ନମକ ସଚ୍ଚା ।
[ନମକ ସଚ୍ଚା(ଚ୍ଚେ)ଇ, ନମକ ସଚ୍ଚାପଣ—ବ] ଫକୀର ମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନମକ ହରାମ୍—ବୈଦେ. ବଣ—(ଫା. ନମକ୍ ହରାମ୍)—
Nimaka harām ଯେ ପ୍ରଭୁର ଦାନା ଖାଇ କୃତଘ୍ନତା କରେ;
ନିମକ ହରାମ କୃତଘ୍ନ (ଉଭୟ)—Ungrateful; disloyal;
नमक हराम treacherous (servant).

ନମକ ହାରାମ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ଅସ୍ମେତ୍ୟାଦେ ବେମାନ୍ ନମକହରାମ୍ ।
ନମକା ହାରାମ୍ } ଉଦ୍ଧାର ସଂସାର ଚତୁ ।

ନମକହରାମ୍ ଜାଗିରଦାର୍—ବୈଦେ. ବ.ଫା.—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅପକାର କରିବା
Nimakaharām jāgiridār ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବଯଷଙ୍କ ଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଜାଗିର ପାଇଥିବା ନମକହରାମ୍ ଉଭୟ—
A service-tenureholder who has got his tenure as a reward from his master's enemy for his perfidious action.

[ଦ୍ର—ମରହଟ୍ଟାଙ୍କର ଆକ୍ରମଣାଧିକୃତ ସ୍ୱକ୍ଷୀର ଚଲକା ନବଶବର୍ତ୍ତୀ ସୀମାନ୍ତକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନମନ୍ତେ ଚଲକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାଲୁଦ ଦ୍ୱୀପକୁ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଗିରସ୍ୱରୂପ ପାଇଥିଲେ । ୧୮୦୩ ସାଲରେ ସେହି ମରହଟ୍ଟା ଜାଗିରଦାର୍ ଇଂରେଜ ସୈନିକ-ମାନଙ୍କୁ ରସ୍ତା ଛାଡ଼ି ଦେଇ ସକଳ ରହସ୍ୟ ଖୋଲି ଦେଇଥିବାରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହି ନାମ ପାଇଥିଲେ ।]

ନମକ ହ(ହା)ରାମୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମକ୍ ହରାମୀ)—
Nimaka ha(hā)rāmī ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନକଟରେ ଭୃତ୍ୟର କୃତଘ୍ନତା—
ନିମକହରାମୀ Ingratitude of a servant to a master;
नमकहरामी disloyalty; perfidy; treachery of a servant.

ନମକ ହରାମୀ ଜାଗିର(ରି) —ବୈଦେ.ବ. (ଫା. ନମକ୍ ହରାମୀ ଜାଯଗୀର୍)
Nimaka harāmī jāgir(ri) —ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅପକାର କରିବା
(ନମକହରାମ ଜାଗିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶତ୍ରୁଠାରୁ ନମକହରାମ୍ ଭୃତ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ଜାଗିର ପାଇ ଥାଏ—Service-tenure got by a servant as a reward from the enemy of his master for betraying the latter.

ନମକ ହଲାଲ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ନମକ୍+ଆ.ହଲ୍ଲାଲ୍)—
Nimaka halāl ନମକ ସଚା (ଦେଖ)
(ନମକହାଲ୍ଲା—ବ) Nimaka sachchā (See)

ନମ କାଠି—ଦେ. ବ. (ସ. ନମ୍+କାଷ୍ଠ)—୧ । ନମଡାଳର କ୍ଷୁଦ୍ର
Nima kāṭhi ଡାଙ୍ଗ—1. Twig from a small branch
ନିମକାଡ଼ି of a Nimba tree.

୨ । ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଫୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା କାନ ଓ ନାକର ଛିଦ୍ରରେ ଅଳଙ୍କାର ଅଭାବରେ ବସାଯାଇ ଥିବା ନମ୍ବକାଠି—2. A small bit of nimba twig thrust into the bore of the nose or ear so that it remains open.

ଅଳଙ୍କାର ମଧ୍ୟେ କାନରେ ନମ୍ବକାଠି ଥାନେ । ଭଗ ।

[ଦ୍ର—କାନ ଓ ନାକରେ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଇ ଥିବା ଫୋଡ଼ା ବା ଛିଦ୍ରରେ ଯଦି ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧା ନ ହୁଏ ତେବେ କେତେଦିନ ପରେ ତାହା ବୁଜି ବା ବୋର ହୋଇଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ରନ୍ଧ୍ରରେ ଖଣ୍ଡିଏ ନମକାଠି ବା ସୋଲ୍ଲ ପୂରାଇ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ ।]

ନମକ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନମକ୍ଦାନ୍; ନମକ୍ଦା)—
Nimaki ୧ । ସରକାର ସଲ୍ଟ ବିଭାଗ—
ନିମକୀ 1. The Salt Department of Government.
नमकीन, निमका ୨ । ମଇଦା, ଘିଅ, ଲୁଣ, କଲାକାରବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣିଆ ଗଜା—2. A kind of biscuit flavoured with salt.

ବଣ—୧ । ନମକ ବିଭାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Appertaining to the Salt Department.
୨ । ଲବଣ ସଯୁକ୍ତ; ଲବଣ ସଂସ୍କୃତ—
2. Seasoned with salt.
୩ । ଲୁଣିଆ; ଖାରଆ—
3. Saline; having a saline taste.

ନମଗନ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—ନମଗ୍ନ (ଦେଖ)
Nimagana Nimagna (See)

ଖର ସୌରକରେ ଭାରକା ପେସନ
ଅମ୍ବିକା ବସୁସ୍ୟେ ଦେବ ନମଗନ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଚରିତ୍ର ।

ନମଗ୍ନ—ସ. ବ. (ନ+ମସ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଡୁବିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nimagna ୧ । ବୁଡ଼ିଯାଇ ଥିବା—
(ନମଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Drowned; sunk; immersed.
(ନମଜ୍ଜନ—ବ) ୨ । ଅନ୍ତଃ ପ୍ରବିଷ୍ଟ—2. Absorbed in.
୩ । ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ ନବିଷ୍ଟ; ତନ୍ମୟ (ଚିତ୍ତ; ମନ)—
3. Devoted to a particular thing.

ନମଗ୍ନ ହେବା—ଦେ. କି. (ସ. ନମଗ୍ନ)—୧ । ଡୁବିଯିବା—
Nimagna hebā 1. To sink down.
ନିମଗ୍ନହୋଇବା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋକ ବା ଚିନ୍ତାରେ ଅବଭୂତ ବା ଆକାନ୍ତ
निमग्न होना ହେବା --2. To be overwhelmed with grief or anxiety.
୩ । ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତା କରିବା—
3. To be absorbed in thought.

ନମଗ୍ନେ—ଦେ. କି. ବଣ—ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ; ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ—
Nimagne Intently; very attentively.

ବସ୍ତୁ ଦେବ ସଭାଗଣ ଯେନ ସଙ୍ଗେଣ
ନମଗ୍ନେ ଶୃଣୁନ୍ତୁ ହରଷ ମନେଣ । ଭାରତ. ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।

ନମଜ୍ଜକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନ+ମସ୍ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nimajjaka ଡୁବନ୍ତା; ଯେ ସମୁଦ୍ର, କୂପଆଦ ଗଭୀର ଜଳରେ ବୁଡ଼ି (ନମଜ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଖୋଜେ ବା ଆଣେ—Diver.

ନମଜ୍ଜଥୁ—ସ. ବ. (ନ+ମସ୍ଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅଥୁ)—୧ । ଶୟନ—
Nimajjathu 1. Sleeping.
୨ । ଅବଗାହନ; ସ୍ନାନ. ପାଣିରେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଡ଼ାଇ ସାଧୋଇବା—
2. Bathing; bathing by immersion in water.
୩ । ଅନ୍ତର୍ନିବେଶ; ନମଜ୍ଜନ; ଡୁବିଯିବା—
3. Immersion; sinking.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିମଜ୍ଜନ—ସଂ. କ୍ଲୀ. (ନି+ମଜ୍ଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ· ଅନ)—
Nimajjana ୧ । ନିମଗ୍ନ ହେବା—1. Immersion.
୨ । ବୁଡ଼ିଯିବା—2. Sinking; drowning.
୩ । ସ୍ନାନ; ଅବଗାହନ—3. Bathing.
୪ । (ନି+ମଜ୍ଜ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ମନ୍ତ୍ରି ଧାତୁ+ଅନ)—ବଳପୂର୍ବକ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବା—
4. The act of drowning or immersing a person.

ନିମଜ୍ଜିତ—ସଂ. କଣ. (ନି+ମଜ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ, ଓ ନି+ମଜ୍ଜ Nimajjita ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
୧ । ନିମଗ୍ନ—1. Drowned.
୨ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ଥିବା—
2. Made to sink; immersed.
୩ । ସ୍ନାତ—4. Bathed.

ନିମଜ୍ଜିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନି+ମଜ୍ଜ୍ ଧାତୁ; ନିମଜ୍ଜନ)—
Nimajjibā ୧ । ନିମଗ୍ନ ହେବା—1. To sink.
ନିମଜା ୨ । ଏହାନ୍ତରତ୍ୱରେ ମଗ୍ନ ହେବା—
ନିମଜନା 2. To be intent on.

ନିମଞ୍ଜା(ଞ୍ଜେ)ଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Nimañjā(ñje)ī Name of a popular village-Goddess.

ନିମତା—ଦେ. ବ· (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—ନିଉଁତା (ଦେଶ)
Nimatā Niuñtā
ତୁମ ବଉବାନ୍ଧବ ଘରେ ନିମତା ଦେଇ ଥାସିବ ନାଁ ? ପଲାରମୋହନ. ଗନ୍ଧମ୍ବନ୍ଧ ।

ନିମତେ—ଗ୍ରା. ଅ (ସଂ. ନିମିତ୍ତ°)—ନିମନ୍ତେ (ଦେଶ)
Nimate Nimante (See)

ନିମତ୍ରଣ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—ନିମନ୍ତ୍ରଣ—
Nimatraṇa (ନିମନ୍ତ୍ରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Invitation.

ନିମନ୍ତରେ—ଦେ. (ସଂ. ନିମିତ୍ତ)—ନିମନ୍ତେ (ଦେଶ)
Nimantare Nimante (See)
ନିମିତ୍ତ ଭକ୍ତ ଇଚ୍ଛାସା ନିମନ୍ତରେ
କେ ନିମିତ୍ତ ବୁଜା ଯେ ଥାଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାରରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୁଗବତ ।

ନିମନ୍ତେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନିମିତ୍ତ°)—୧ । (ଅମୁକ) ଯୋଗୁଁ—
Nimante 1. Owing to; on account of; for the sake of.
ନିମିତ୍ତ
କେ ନିମିତ୍ତ ୨ । (ଅମୁକ) ପାଇଁ; ଲଗି—2. For.
୩ ।(ଅମୁକର) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—3. For the purpose of; with a view to.

ନିମନ୍ତେଣ—ଦେ. ଅ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନିମିତ୍ତ°)—ନିମିତ୍ତ (ଦେଶ)
Nimanteṇa Nimitta (See)

ନିମନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ=ଡାକିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nimantra ନିମନ୍ତ୍ରଣ (ଦେଶ)—Nimantraṇa (See)

ନିମନ୍ତ୍ରକ—ସଂ. କଣ. ପୁଂ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରେ—Inviting; one who invites guests to a feast.
Nimantraka
(ନିମନ୍ତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିମନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ. ବ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ=ଡାକିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nimantraṇa ୧ । ଭୋଜନ ବା ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇ ସବିଧି ଆହ୍ୱାନ—1. Ceremonial or formal invitation to a dinner or social function.
(ଯଥା—ମଉଳା ନିମନ୍ତ୍ରଣ; ଜୋଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଇତ୍ୟାଦି ।)
୨ । ଆବାହନ; ଆହ୍ୱାନ; ଡାକ; ଡାକଚ୍—
2. A call; summons.
[ତୁ—ସଚରାଚର ଭୋଜନ ନିମିତ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ଅର୍ଥରେ 'ନିମନ୍ତ୍ରଣ' ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଯାହାର ଅକରଣରେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ହୁଏ ତାହାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କୁହାଯାଏ ଓ ଯାହା ନ କଲେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ନ ହୁଏ ତାହା ଅମନ୍ତ୍ରଣ ।]

ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ) ସାଦର ଆହ୍ୱାନ କରିବା—
Nimantraṇa karibā To invite.
ନିମନ୍ତ୍ରନକରା **निमंत्रनकरना**

ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାର୍ଡ଼—ଦେ. ବ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଓ ଇଂ. କାର୍ଡ଼)—ଉତ୍ସବାଦି
Nimantraṇa kārḍa ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ
(ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାର୍ଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଖଣ୍ଡିକଅ
ନିମନ୍ତ୍ରନ କାର୍ଡ଼ ପତ୍ର। କାଗଜ ବା କାର୍ଡ଼—
निमंत्रन कारड़ Invitation card.
[ତୁ—ଆଜିକାଲି ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟତାପାପ୍ତିତ ଓ କେତେକ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସ୍ୱାଦ ଅନୁସାରେ କାର୍ଡ଼ ବା ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପ୍ରଥା ଚଳାଉଅଛନ୍ତି ।]

ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର—ସଂ. ବ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ନିମନ୍ତ୍ରଣ+ପତ୍ର)—
Nimantraṇa patra ୧ । ଉତ୍ସବାଦିରେ ଯୋଗ ଦେବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ବନ୍ଧୁ ଆଦିଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରେରିତ ଅନୁରୋଧ ପତ୍ର—
1. Invitation letter; a letter of invitation.
୨ । (ହନୁ ସ୍ମୃ ଉ; ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ)—କୋର୍ଟଆଦିରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଆଦେଶପତ୍ର; ସମନ—
2. (Hindu law) Summons (Apte).

ନିମନ୍ତ୍ରିତ—ସଂ. କଣ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆହୂତ—
Nimantrita Summoned.
(ନିମନ୍ତ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରା ଯାଇଅଛି—
2. Invited.

ନିମନ୍ତ୍ରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ)—
Nimantribā ୧ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—
ନିମନ୍ତ୍ରା **निमंत्रना** 1. To invite.
୨ । ଔଷଧ ବା ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରୟୋଗାର୍ଥ ବୃକ୍ଷାଦି ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାକୁ ସଜୀବ ଜ୍ଞାନକରି ଆବାହନ କରିବା—
2. To invite a tree or inanimate being formally by means of incantations.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନମନ୍ତ୍ର୍ୟ—ସ. ବଣ. ସୁଂ (ନ+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nimantrya ଯାହାକୁ ନମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯିବ—To be invited or called.
(ନମନ୍ତ୍ର୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମ ପିତା—ଦେ. ବଣ—ନମ ପତ୍ର ପରି ତିକ୍ତସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—
Nima pitā Of a bitter taste (like the Nimba leaves).
(ନିମ୍ବପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଓକ୍ତନୀ **ତୀତଶାଗ** ବ—ନମପତ୍ରକୁ ଭଜା ମିଶାଇ ଚଉର କରାଯିବା ତିକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ—Curry made bitter by adding fried Nimba leaves to it.

ନମ ଭାଜି—ଦେ. ବ (ସ. ନିମ୍+ଭର୍ଜିତ)—ନମ ପତ୍ରର ଭଜା—
Nima bhāji Roasted or fried Nimba leaves.
ନିମଭାଜା **नीमभाजी**

ନମୟ୍—ସ. ବି (ନ+ମି ଧାତୁ=ମାପିବା+ତ୍ୱ. ଅ)—
Nimaya ୧ । ବଦଳ; ବଦଳ—1. Exchange; barter.
୨ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—2. Change; alteration.

ନମସାର—ଦେ. ବ (ସ. ନୈମିଷାରଣ୍ୟ)—
Nimasāra ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ନଦେ) (ଦେଖ)
Naimishāraṇya (See).

ନମ ହଳଦୀ—ଦେ. ବ (ସ. ନମ୍ ଓ ହରିଦ୍ରା)—
Nima haladī ନମ ପତ୍ର ମିଶାଇ କଟା ଯାଇଥିବା ହଳଦୀ—Turmeric paste mixed with margosa leaves.
(ନମିହଳଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିମହଲୁଦ **नीमहल्दी**
[ଦ୍ର—କାନ୍ଥ କୁଣ୍ଡିଆ ବା ବସନ୍ତ ହେଲେ ଗୋରୁର ଦେହରେ ନମ ହଳଦୀ ଲଗାନ୍ତି । ବସନ୍ତ ଗୋରୁକମଣର ନବମ ବା ଦ୍ୱାଦଶ ଦିବସରେ ଗୋରୁ ନମ ହଳଦୀ ଲଗାଇ ସ୍ନାନ କରେ ।]

ନମା—ଦେ. ବ. ସୁଂ—୧ । ନମାଇ (ଦେଖ)
Nimā Nimāi (See).
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ନମାଇ (ଦେଖ)
2. Nimāī (See).
ନିମା **नीमा** ବୈଦେ. ବ (ଫା)—କୁର୍ତ୍ତା ତଳେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏବପ୍ରକାର କୁର୍ତ୍ତା—A kind of long under-garment.

ପିନ୍ଧିବା ଜାମା ନମାଗଢ଼ିବ
ଗୁପତ ଅଙ୍ଗ ଦିଶିଲେ ଝଲବ—ବଦଶୂର୍ଯ୍ୟ । ବବତା

[ଦ୍ର—ନମାକୁ ଜାମାର ତଳେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏହାର କେବଳ ପାଖେ ବୋତାମ ନ ଥାଏ ଓ ଏହା ଆଣ୍ଠୁ ଉପରକୁ ଲମ୍ବି ଥାଏ । ଏହାର ହାତ (ଆସ୍ତିନ୍) ଅଧା । ଏହାର ଦୁଇପାଖରେ କଲି ଥାଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର
ଗୁଣାକୋଷର ଜାସ୍ଥ ଖଣ୍ଡରେ 'ଜାମାନମା' ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ରୂପେ 'ନମା' ଶବ୍ଦକୁ ଜାମାର ଅନର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଯାହା ଲେଖା ଯାଇଅଛୁ ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।]

ନମାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ମାତୃଦତ୍ତ ନାମ—
Nimāi 1. A name by which Śrī Chaitanya was called.
(ନମେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିମାଇ ୨ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.
[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଅପତ୍ନିଆଶୀ ପିଲାଙ୍କୁ 'ନମାଇ' (=ନମ ପତ୍ର ଭଳି) ନାମ ଦିଆଯାଏ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ମାଆ ତାଙ୍କୁ ନମାଇ ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।]

ନମାଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ସ୍ନେହ ନାମ—
Nimāi sannyāsī A name by which Chaitanya was fondly called.
ନିମାଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ

ନମାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ନମୀପୂ)—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Nimāī Name of a popular Goddess

ନମାଉତ(ତ)—ଦେ. ବ—ନମ୍ବାଦତ୍ୟ ବା ନମ୍ବାର୍କଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—A sect of Baishnabas.
ନିମାଇତ **निमावत** [ଦ୍ର—ନମ୍ବାଦତ୍ୟ ଭଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]
(ନମଉତ[ତ], ନମାଇତ[ତ], ନମାଏତ[ତ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମାଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନମାଜ୍ ହୁ. ଶ.)—
Nimāja (etc) ନମାଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ନମାଜ **नमाज** Namāja etc (See)

ନମାଜୀ—ବୈଦେ. ବଣ ଓ ବ. (ଆ.)—ନମାଜୀ (ଦେଖ)
Nimājī Namājī (See)
ନମାଜୀ **नमाजी** (ନମାଜଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମାନ—ସ. ବ. (ନ+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+କରଣ. ଅନ)—
Nimāna ୧ । ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—1. Price; value.
୨ । ପରିମାଣ; ମାପ—
2. Measure (M. W.).
ଦେ. ବଣ—ସମାନ—Equal.

ନମାନୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଅ—ମୋଟେ; ଆଦୌ; ଜମାରୁ—
Nimānu At all.

ନମାୟା—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ନମୀପୂ)—୧ । ଅମାୟିକ—
Nimāyā 1. Simple.
ନିମାୟା ୨ । ସରଳ—2. Guileless; frank.
निमाया, निर्मोह (ଯଥା—ନମାୟା ପୁରୁଷ ।)

ନମାୟା ପୁରୁଷ—ଦେ. ବ. (ସ. ନମୀପୂ ଓ ପୁରୁଷ)—ଅମାୟିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Nimāyā purusha Guileless person.

ନମାସ୍ତିନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—ନମ୍ ଆସ୍ତିନ୍ (ଦେଖ)
Nimāstin Nim āstin (See)

ନମି—ସ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶଜାତ; ଦଶରଥଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ—Name of a king; ancestor of king Daśaratha and son of Ikshwāku.
[ଦ୍ର—ନମି ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ନିଜର ଦେହକୁ ଦଗ୍ଧ-ବାରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ବରରେ ସେ ସବୁ ଜୀବଙ୍କର ଆଖିର ପଲକରେ ରହିଲେ; ଏଥିପାଇଁ ଆଖିର ପଲକର ନାମ ନିମିଷ । ହୁ.ଶ]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର (ମଦାକ୍ଷରତ)—
2. Name of a son of sage Dattātreya. (M.W)
୩ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସର୍ପିଣୀର ଏକବିଂଶ ଜୈନ ଅର୍ହତ୍—
3. Name of the 21st. Jaina Arhat of the present Abasarpiṇī. (M. W)
୪ । ଭଜମାନ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. Name of a son of sage Bhajamāna.(M.W)
୫ । ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
5. Name of a son of Daṇḍapāṇi. (M.W)
୬ । ଦ୍ୱାଦଶ ଲକ୍ଷିତ ଦାନବବିଶେଷ—
6 Name of a Dānaba.
୭ । ଆଖି ପିଟିଡ଼ା—7. The shutting and opening of the eyes; twinkling (M, W.)

ନମିକ—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବଣ.—ନମକ (ଦେଖ)
Nimiki — Nimaki (See)

ନମିଟି—ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ଡାଉଁଶ—
Nimiṭi — A kind of small gadfly.

ନମିଟି ବାଘ—ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ବାଘ; ନେପାଳୀ ବାଘ—A kind of small leopard.
Nimiṭi bāgha

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୃହରେ ଘରେ ପଶି ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, ବାଛୁରୀ, ଶିଶୁ ଆଦିଙ୍କ ଉପରି ତପି ମାର ପକାନ୍ତି ଓ ଉପରିର କଣାରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ରକ୍ତ ପିଇସାର ଶବକୁ ବୋହୁ ନେଇ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଚାଲି ଯାଅନ୍ତି (ଗଡ଼ଜାତବାସିକା. ୪୮.୭. ୧୯୩୦)]

ନମିତା—ସ୍ତା. ବି.—ନମନ୍ତ୍ରଣ—
Nimitā — Invitation.
(ଯଥା—ଆପେ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଆପଣା ଘର ଉତରକୁ ନମିତା କର ଡାକ ଆଣିଛୁ । ସଦ୍ଦକାର ପତ୍ରିକା ।)

ନମିତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ନମିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nimita (etc) — Nimitya etc (See)

ନମିତା ନିମିତ—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭତର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଘାରବାରୁକ ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ ବା ଉତ୍ସବ; ବିବାହ ବ୍ରତ ଆଦି ଶୁଭକର୍ମମାନ—
Nimitā nimita — 1. Social ceremonies.
୨ । ଉତ୍ସବ ଓ ବ୍ରତାଦି—
2. Festivals and religious ceremonies.
न्योतान्योता; परवत्योहार
(ନମନ୍ତାନମିତ୍ୟ; ନମିତ୍ୟାନମିତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମିତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନ+ମିଦ୍ ଧାତୁ=ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା+କରଣ. ତ)—
Nimitta
୧ । ହେତୁ; କାରଣ—1. Cause; reason; ground.

ଏ ନମିତ୍ତ ମାନରୁ ଗାର୍ଥ ହାତେ ବଧ,
ହେବେ କଣ୍ଠ,ବୋଲ ସରୁର ହେଲ ବୋଧ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. କର୍ଣ ।

୨ । ଉପଲକ୍ଷ—2 Occasion.
୩ । ଅଭିପ୍ରାୟ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—3. Motive; intention.
୪ । ପ୍ରୟୋଜନ—4. Need; necessity.
୫ । ଲକ୍ଷଣ; ଚହ୍ନ—
5. Sign; mark; indication; token.
୬ । ଉତ୍ପତ୍ତି—6. Source; rise.
୭ । ଶକୁନ; ଶୁଭାଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ; ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଘଟଣା ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୁଭାଶୁଭ ସୂଚିତ ହୁଏ—
7. Omen; premonitory sign.
୮ । ଦାଗ—8. Spot; speck.
୯ । ଶରବ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—9. Aim; target; butt.
୧୦ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) କୌଣସି ଘଟଣାର ମୁଖ୍ୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କାରଣ—10. (Hindu philosophy) Instrumental or efficient cause (opposed to ଉପାଦାନ the operative or material cause). (M. W.)
୧୧ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ କାରଣ—
11. Any apparent cause (Apte).

ଦେ. ଅ—୧ । ନମନ୍ତ୍ରେ—1. For; on account of.
୨ । ଲାଗି; ପାଇଁ—2. For the sake of.
୩ । ହେତୁରୁ; କାରଣରୁ—3. Owing to.

ଦେ. ବି—**ନମିତ୍ୟ** (ଦେଖ)—Nimitya (See)

ନମିତ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ନମିତ୍ତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Nimittaka
୧ । ନମିତ୍ତ; କାରଣ—1. Cause.
୨ । ଚୁମ୍ବନ—2. Kissing.

ବଣ—ଜନିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ—
Caused; occasioned; produced.

ନମିତ୍ତ କାରଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଉପକରଣ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଧନ
Nimitta kāraṇa କାରଣ; କର୍ତ୍ତା ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ କର୍ମ ସାଧନ କରେ; ସମବାୟୀ ଓ ଅସମବାୟୀ କାରଣ ଉତ୍ତାରୁ ବ୍ୟବହୃତ କାରଣ—
Instrumental cause; immediate agent.

(ଯଥା—ବଢ଼େଇ (କର୍ତ୍ତା) ବଢ଼ଆର ଦ୍ୱାରା (ନମିତ୍ତ କାରଣ ଦ୍ୱାରା) ଚଉକ (କର୍ମ) ଢଆର କଲା । ଏ ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ କାଠ ଦ୍ୱାରା ଚଉକ ଢଆର ହେଲା ତାହା ସମବାୟୀ କାରଣ ଓ ଉତ୍ତା ଉତ୍ତା କାଠମାନଙ୍କର ସଂଯୋଗ ଅସମବାୟୀ କାରଣ ଓ ବଢ଼ଆର ନମିତ୍ତ କାରଣ ।)

ନମିତ୍ତ କାଳ—ସଂ. ବି—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ—
Nimitta kāla — Fixed time.

ନମିତ୍ତକୃତ୍—ସଂ. ବି. (ନମିତ୍ତ=କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଏହାର ଶବ୍ଦ ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଶକୁନ ଜ୍ଞାପକ ଥିବାରୁ)—
Nimittakṛut — କାକ; କୁଆ—A crow; a raven.

ନମିତ୍ତଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନମିତ୍ତ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimittajña — ଦୈବଜ୍ଞ; ଗଣକ—
(ନମନ୍ତ୍ରଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) A seer; astrologer, an auger.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଶକୁନ ବିଷୟ ଜାଣେ—1. Versed in the interpretation of omens.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଯେ କାରଣ ଜାଣେ—
2. Having knowledge of the causes.

ନିମିତ୍ତତା—ସ. ବ (ନିମନ୍ତ୍+ତା)—କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ—
Nimittatā Casualty
(ନିମିତ୍ତତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମିତ୍ତ ଧର୍ମ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିମିତ୍ତ+ଧର୍ମ)—
Nimitta dharma ୧ । ପାପ ମାର୍ଜନା—1. Absolution.
୨ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—2 Expiation.

ନିମିତ୍ତବତ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନିମିତ୍ତ+ବତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ୍)—
Nimittabit ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ (ଦେଖ)—Nimittajña (See)

ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର—ସ. ବ—କାରଣ ମାତ୍ର; କାରଣ ରୂପେ ପ୍ରତୀୟମାନ—
Nimitta mātra Immediate cause; patent cause; apparent cause.

[ଦ୍ର—'କ' ସଙ୍ଗେ 'ଷ' ର ବନ୍ଧୁତାଲରୁ ବବାଦ ଅଛି, ଓ 'କ'କୁ ଯବତ କରିବା ପାଇଁ 'ଖ' ନମିତ୍ତ ଖୋଜୁଛୁ । ଦନେ ଦ୍ୱଠାତ୍ ବାଟରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଅଜାଣତରେ 'କ'ର ଦେହ 'ଖ'ର ଦେହରେ ବାଜ ଗଲା । ଏଥିରେ 'ଖ' କୋଘାନ୍ୱିତ ହୋଇ 'କ'କୁ ପ୍ରହାର କଲା । ଏଠାରେ 'କ'ର ଦେହ 'ଖ'ର ଦେହରେ ବାଜିବା ଏ ମାତ୍ରର ନମିତ୍ତ ମାତ୍ର ହେଲା ।]

ନିମିତ୍ତେ—ଦେ. ଅ. (ସ. ନମିତ୍ତ୍)—ନମନ୍ତେ (ଦେଖ)
Nimitte Nimante (See)

ନିମିତ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ନମନ୍ତଣ)—୧ । ପାରବାରିକ ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ—
Nimitya 1. Family ceremonies and festivals.
ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ଭୋଜ ୨ । ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ନର୍ଦ୍ଦାରିତ ସ୍ଥାନରେ ଭୋଜନାର୍ଥ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପାଇଁ ନମନ୍ତଣ—
(ନମିତ୍ତ୍ୟଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Invitation to a dinner.
୩ । ଭୋଜ—3. Feast.
୪ । ଆଶୀର୍ବାଦଘର; ଦୃଙ୍ଖଳିତ ଅନୁଷ୍ଠାନ—
4. Consummation of marriage.
ଗ୍ରା. ଅ. (ସ. ନମିତ୍ତ୍)—ନମନ୍ତେ; ପାଇଁ—For.

ନିମିତ୍ୟ ଗ୍ରାହୀ—ଦେ. ବଣ—ମାଙ୍ଗଳିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଗୃହକର୍ତ୍ତା—
Nimitya grāhī The host in a festival.
ନିମିତ୍ତର ଭାଗୀ, କର୍ତ୍ତା ଭୋଜୀ

ନିମିତ୍ୟ ଚଳା(ଲେ)ଇବା—ଗ୍ରା.କି—୧ । କୌଣସି ଉତ୍ସବରେ ଗୃହସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ
Nimitya chalā(le)ibā ସାହାଯ୍ୟଦେଇ ତାହା ସମାଧା କରାଇବା—
भोज संभालना 1. To help the host in bringing a festival to a successful termination.
ନିମିତ୍ୟ ଗଲବା / ନିମିତ୍ୟ ଚଳା(ଲେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଉତ୍ସବରେ ଗୃହସ୍ୱାମୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—
2. To render help to the host of a festival.

ନିମିତ୍ୟ ପର୍ବ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ନମିତ୍ତା ନମିତ୍ୟ (ଦେଖ)
Nimitya parba Nimitā nimitya (See)

ନିମିତ୍ୟରେ—ଗ୍ରା. ଅ—ନମନ୍ତେ (ଦେଖ)
Nimityare Nimante (See)

ନିମିନ୍ତଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ନମନ୍ତଣ)—ନମନ୍ତଣ—
Nimitraṇa Invitation.

ନିମିଷ—ସ. ବ. (ନ+ମିଷ୍ ଧାତୁ=ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବା; ଆଖି ପିଟିବା +ଘଞ୍. ଅ)—
Nimisha (ନମେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଆଖି ପିଟିବା; ଚକ୍ଷୁଯୋଡ଼ ; ଆଖିବୁଜିବା—
1. Twinkling of the eye; shutting of the eye; wink.
୨ । ନହୁମାଏ ସମୟ; ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମୟ; ଆଖି ପିଟିବାକୁ ଯେତିକି ସମୟ ଲାଗେ ସେତିକି ସମୟ—
2 A moment; twinkling; twinkle; an instant.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.

ନିମିଷ କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବ—ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ଦେଖ)
Nimishakshetra Naimishāraṇya (See)

ନିମିଷିତ—ସ. ବ. (ନ+ନିଷ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ତ)—ଆଖି ପିଟିବା—
Nimishita Momentary shutting of the eye; blink.
ସ. ବଣ—ନମୀଳିତ (ଚକ୍ଷୁଃ)—Closed (eyelid).

ନିମିଷେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଆଖି ପିଟିବା ମାତ୍ରକେ—
Nimishe 1. At the twinkling of an eye.
एकनिमिष ଯେବେ ବଦ୍ୟର୍ଦ୍ଦଶେ ବଶେ ନସ୍ୱନ ନମିଷେ ମିଶେ
एकनिमिख ବେଗେ ରସ୍ ବଲ୍ଲ ଅଶେ ଅଶେ—ଭଃ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି
୨ । ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର—2. Only a moment

ନିମୀଳ—ସ. ବ. (ନ+ମୀଲ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—ନମୀଳନ (ଦେଖ)
Nimīla Nimīlana (See)

ନିମୀଳକ—ସ. ବଣ. (ନ+ମୀଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯାହା ମୁଦ୍ରିତ କରେ—Which shuts; shutting.
(ନମୀଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. (ଆଧୁନିକ ବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ସଙ୍କୋଚକ ପେଶୀ; ଯେଉଁ ପେଶୀ ଉନ୍ମିଳନସ୍ଥ ଶରୀରର ଛିଦ୍ରକୁ ମୁଦ୍ରିତ କରେ—
A sphincter; contracting muscle.

ନିମୀଳନ—ସ. ବ. (ନ+ମୀଲ୍ ଧାତୁ=ଆଖି ବୁଜିବା+ଘଞ୍. ଅନ)—
Nimīlana ୧ । (ଆଖି) ବୁଜିବା; ମୁଦିବା—1. Closing or
(ଉନ୍ମୀଳନ—ବପରୀତ) shutting (as of the eyes); winking.
୨ । ନମେଷ, ନିମିଷମାତ୍ର ସମୟ; କ୍ଷଣ—
2. Twinkling of the eye; an instant.
୩ । ଫୁଟିଲା ଫୁଲର ମୁଦ ଦେବା—
3. Closing of a flower.
୪ । ସଙ୍କୋଚନ—4. Contracting.
୫ । ମୋହ—5. Stupefaction; fainting.
୬ । ସମ୍ମୋହନ—6. Fascination; enchantment.
୭ । ମରଣ—7. Death.
୮ । (ଣିଜନ୍ତ+ଘଞ୍ ଅନ) ବନ୍ଦ କରିବା; ମୁଦ୍ରିତ କରିବା—
8. Closing; shutting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିମୀଳିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିମୀଳକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nimīlikā ୧ । ବ୍ୟାଜ; ଛଳ—1. Pretence.
୨ । ନିମୀଳନ; ଆଖିପତିଟକା—
2 Winking; twinkling.
ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିମୀଳକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of Nimīlaka.

ନିମୀଳିତ—ସ. ବଣ. (ନି + ମୀଲ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ମୁଦ୍ରିତ—
Nimīlita 1. Closed; shut.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted.
୩ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—3. Covered.
୪ । ମୃତ—4. Dead.
୫ । ନିସ୍ପନ୍ଦ—5. Still; motionless.
୬ । ବିମୋହିତ—6. Fascinated; stupefied.
୭ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—7. Fainted.
୮ । ଅବନତ—8. Bent.
୯ । (ଯିଙ୍କର୍ତ୍ତୃ + କର୍ମ ତ) ଯାହା ମୁଦ୍ରିତ କରାଯାଇଅଛି—
9. Which has been shut up.
ସ. ବି. (+ ଭାବ. ତ) ନିମୀଳନ—
Closing; winking; twinkling.

ନିମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଅନାଥ—1. Protectorless.
Nimuṇḍiā ୨ । ବନ୍ଧୁହୀନ—2. Friendless.
(ନିମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless.
ନିମୁଡ଼ିଆ, ନିମୁଡ଼େ, ନିମୁଡ଼ୀ ୪ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4. Forlorn.
ଅନାଥ ନିମୁଣ୍ଡୀ ମୋ ତୋର କେହି ନାହିଁ! ମୋର କେହିନାହିଁ ମୋତେ ମାଡ଼ିହୋଇ ଗୋ—ଉଗ।
୫ । ଅଭିଭାବକହୀନ—5. Guardianless.

ନିମୂଳ—ସ ବଣ—ମୂଳରହିତ; ମୂଳହୀନ (ହି. ଶ.)—
Nimūla Rootless.
ସ. ବ—ପ୍ରକାଶନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Exhibition; manifestation.

ନିମେଷ—ସ. ବ—ନିମିଷ (ଦେଖ)
Nimesha Nimisha (See)

ନୟନ ବୋଇଲେ ହେ ଗୋରଜେ ନିମେଷ
ନ ପକାଏ ଏହା ଜାଣ କ ଋଷି ରଣ। କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାତ୍ମରଣ, ବନ।

ନିମେଷକ—ସ. ବି. (ନିମେଷ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ନିମିଷ (ଦେଖ)
Nimeshaka 1. Nimisha (See)
୨ । (ନି + ମିଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଖଦ୍ୟୋତ—
2. Firefly.

ନିମେଷକୃତ୍—ସ. ବି. (ନିମେଷ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଯାହା ଆଖିକୁ ବୁଜାଇ ଦିଏ)—ବିଦ୍ୟୁତ; ବିଜୁଳୀ—
Nimeshakṛut Lightning.

ନିମେଷଣ—ସ. ବି. (ନ = ନାହିଁ + ମିଷ୍ ଧାତୁ = ବୁଜିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Nimeshaṇa ୧ । ଚକ୍ଷୁରୁନ୍ମୀଳନ; ଆଖି ଫିଟେଇବା—
1. Opening of the eyelids.
୨ । (ନ + ମିଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) ଆଖି ବୁଜିବା—
2. Shutting of the eyelids.

ନିମେଷ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଆଖି ପିଟିବୁଡ଼ିବା—
Nimesha pakā(ke)ibā To twinkle the eyelids.
ଚୋଖ ମଟକାନ **अख मिचना**

ନିମେଷ ରୁକ୍—ସ. ବି. (ନିମେଷ = ଚକ୍ଷୁରୁନ୍ମୀଳନ + ରୁଚ୍ ଧାତୁ = ଘାତ ଘାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nimesha ruk ଜହ୍ନଜହ୍ନିଆ ପୋକ; ଖଦ୍ୟୋତ—Firefly

ନିମେଷ ଶୂନ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଉତ୍ତମସ୍ୱା ତତ୍; ନିମେଷ + ଶୂନ୍ୟ)—
Nimesha śūnya ପଲକ ରହିତ; ଅନିମେଷ; ନିର୍ନିମେଷ—
ନିମେଷଘ୍ନ, ନିମେଷରହିତ } ଅନ୍ୟରୂପ Winkless; with a fixed or steadfast gaze; staring.

ନିମ୍ନ—ସ. ବଣ. (ନି + ମ୍ନା ଧାତୁ = ଅଭ୍ୟାସ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimna ୧ । ତଳ; ଅନୁଚ୍ଚ; ନୀଚ—1. Low.
୨ । ଅଗାଧ; ଗଭୀର—2. Deep.
୩ । ନତ; ଖାଲୁଆ—3. Depressed; sunk.
୪ । ହୀନ—4. Base; mean.
୫ । ନିକୃଷ୍ଟ—5. Inferior.
୬ । ତଳେ ଅବସ୍ଥିତ; ଅଧସ୍ତନ—
6. Low lying; placed below; lowly.
ବ—୧ । ଉରୁସନ୍ଧି; କୋଳ—1. Lap; the part of the legs between the thighs and hips.
୨ । ଗଭୀର ଭୂମି; ଅତଡ଼ା—2. Precipice.
ଦେ. ବ—୧ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ବା ତଳଲିଖିତ ସ୍ଥାନ—
1. The following place.
୨ । ଭୂତଳ; ତଳ ଦେଶ—2. Ground; earth.
ନିମ୍ନ ଦେ. ବଣ—ତଳଲିଖିତ—Written below;
ନୀଚା specified below.

ନିମ୍ନ ଅଦାଲତ—ଦେ. ବି. (ସ. ନିମ୍ନ + ଫା. ଅଦାଲତ୍)—
Nimna adālata ଅଧୀନ ଅଦାଲତଙ୍କ ନିମ୍ନସ୍ଥାନୀୟ ବା ତଳ
ନିମ୍ନ ଆଦାଲତ ଅଦାଲତ—Subordinate court;
निम्न अदालत lower court.

ନିମ୍ନଗ—ସ. ବଣ. (ନିମ୍ନ + ଗମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimnaga ୧ । ନିମ୍ନଗାମୀ; ଯାହା ତଳ ଆଡ଼କୁ ବୋହୁ
(ନିମ୍ନଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଉଅଛି; ଅଧୋଗାମୀ—
1. Flowing downwards; descending.
୨ । ଗଭୀର—2. Deep.

ନିମ୍ନଗା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିମ୍ନଗ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nimnagā ନଦୀ—A river
ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯାହା ତଳ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରେ ବା ବୋହିଯାଏ—
Flowing downwards.

ନିମ୍ନ ଜାତି —ଦେ. ବ—୧ । ନୀଚ ଜାତି—1. Low caste.
Nimna jāti ୨ । ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀ—2. Low class.
ନୀଚ ଜାତି **नीच जात** (ନିମ୍ନ ଜାତୀୟ— ବଣ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିମ୍ନତା - ସ. ବ. (ନିମ୍ନ + ତ୍ୱ. ତା) —
Nimnatā ୧ । ନୀଚତା—2. Lowness.
(ନିମ୍ନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗଭୀରତା—2. Depth.
୩ । ଖାଲ—3. Depression; cavity.

ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣ—ସ. ବଣ— ନିମ୍ନଗ; ନିମ୍ନାଭିମୁଖ; ଉଚ୍ଚ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁ-
Nimna prabaṇa ଥିବା—Going downwards.
(ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣତା—ବ)

ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ—ଦେ. ବଣ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ସ. ନିମ୍ନ ଓ ଇଂ. ପ୍ରାଇମେରୀ)—
Nimna prāimerī
ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ଲୋଅର୍ ପ୍ରାଇମେରୀ (ବିଦ୍ୟାଳୟ); ଯେଉଁଠାରେ ଶିଶୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରନ୍ତି—
(ନିମ୍ନପ୍ରାଥମିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lower primary (school).

ନିମ୍ନରେ— ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ନିମ୍ନ)—
Nimnare ୧ । ତଳେ—1. Below.
ନୀଚେ ୨ । ଏଥି ପରେ—Further on; afterwards.
ନୀଚେ

ନିମ୍ନ ଲି(ଲେ)ଖିତ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନିମ୍ନ + ଲିଖିତ)—
Nimna li(le)khita ପରେ ଲେଖା ଯାଉଥିବା—
ନିମ୍ନ ଲିଖିତ Mentioned below; under-
ନୀଚେ ଲିଖାହୁଆ mentioned.

ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ନିମ୍ନ + ଶ୍ରେଣୀ)—୧ । ନିମ୍ନ ଜାତି (ଦେଖ)
Nimna śreṇi 1. Nimna jāti (See)
ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରାଥମିକ ଶ୍ରେଣୀ—
ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ 2. Primary class of a school.
୩ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ନୀଚତର ଶ୍ରେଣୀ—
3. Lower class of a school.

ନିମ୍ନାଙ୍କିତ—ସ. ବ.—ନିମ୍ନଲିଖିତ (ଦେଖ)
Nimnāṅkita Nimna likhita (See)

ନିମ୍ନାଭିମୁଖ—ସ. ବଣ.—ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣ (ଦେଖ)
Nimnābhimukha Nimna prabaṇa (See)
(ନିମ୍ନାଭିମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିମ୍ନାଭିମୁଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମ୍ନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ନିମ୍ନ)—ନିମ୍ନରେ (ଦେଖ)
Nimne Nimnare (See)
ନିମ୍ନେ **ନିଚେ**

ନିମ୍ନୋଦ୍ଧୃତ—ସ. ବଣ. (ନିମ୍ନ + ଉଦ୍ଧୃତ)—ଏଥି ପରେ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଯିବା
Nimnoddhṛuta ବିଷୟ—Quoted below.

ନିମ୍ନୋନ୍ନତ—ସ. ବଣ. (ବିପରୀତ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଉଚ୍ଚ ନୀଚ;
Nimnonnata ଉନ୍ନତାବନତ; ଉଚ୍ଚାବଚ—1. High and low; up and down.
୨ । ବନ୍ଧୁର—2. Uneven; undulating.

ନିମ୍ବ—ସ. ବ.—(ନଜ୍ ଧାତୁ = ଘାଣି ଛିଞ୍ଚିବା + ବନ୍ଧି. ଅ)—
Nimba ନିମ (ଦେଖ)—Nima (See)

ନିମ୍ବକ—ସ. ବ. (ନିମ୍ବ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ନିମ (ଦେଖ)
Nimbaka 1. Nima (See)
୨ । ମହାନିମ୍ବ (ଦେଖ)—2. Mahānimba (See)

ନିମ୍ବ ତରୁ—ସ. ବ.—୧ । ନିମ (ଦେଖ)
Nimba taru 1. Nima (See)
୨ । ପାରିଭଦ୍ର; ପାଳଧୂଆ—
2. The Indian coral tree.

ନିମ୍ବ ତୈଳ—ସ. ବ.—ନିମ୍ବ ମଞ୍ଜିରୁ ନିଷ୍କାଷିତ ତୈଳ—
Nimba taila Oil extracted from Nimba seeds.

ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ—ସ. ବ. (ନାମ) ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ (ନିମାତ୍ତ)
Nimbāditya ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—Name of a Baiṣhṇaba reformer.

[ଦ୍ର—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନଧାମରେ ଧ୍ରୁବ ନାମକ ପାହାଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଗୋଟିଏ ମଠ ସ୍ଥାପନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ଜଗନ୍ନାଥ । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଉପ୍ପଗୁର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଅରୁଣି ଥିଲା । ଏହାଙ୍କୁ କେହି କେହି ଗୁଣ୍ଡକାଙ୍କ କଙ୍କଣର ଅବତାର ଓ କେହି କେହି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅଂଶରୁ ଜାତ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏ ବିଶେଷ କୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ହିନ୍ଦୀ ଭକ୍ତମାଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଥରେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବା ଜୈନ ସାଧୁ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିନଯାକ ଶାସ୍ତ୍ରବଚ୍ଚର କରୁ କରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ଭକ୍ତ ସାଧୁଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସାଧୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହା ଶୁଣି ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ସ୍ୱୀୟ ସୁଦର୍ଶନ ବଳରେ ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଭୋଜନ ଶେଷ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଗୋଟିଏ ନିମ୍ବ ଗଛ ଉପରେ ଅଟକି ରହିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କ ନାମ ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ବା ନିମ୍ବାର୍କ ହୋଇ ଥିଲା । ଏ ନିମାତ୍ତ ନାମକ ଗୋଟିଏ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆଦି ଗୁରୁ । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବୈଷ୍ଣବମାନେ ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଉପାସନା କରନ୍ତି । ଏମାନେ କପାଳରେ କେଶ ମୂଳଠାରୁ ଭ୍ରୂ ମୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇଟି ସମାନ୍ତର ଗୋପୀଚନ୍ଦନ ରେଖା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରଚୟିତା ଜୟଦେବ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ମାଧବାଚାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । କେହି କେହି ନିମାତ୍ତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ମାଧବାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି ।]

ନିମ୍ବାର୍କ—ସ. ବ. (ନାମ)—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ (ଦେଖ)
Nimbārka Nimbāditya (See)

ନିମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)—ସ. ବ. (ନଜ୍ ଧାତୁ + ଉ; ଉ)—୧ । ନେମ୍ବୁ; ଲେମ୍ବୁ—
Nimbu (mbū) 1. Lemon; citron; Citrus Medica.
ସ. ଅମ୍ଳଜମ୍ବୀର, ବଭ୍ରି, ଦନ୍ତଶଠ, ଅମ୍ଳସାର ୨ । କାଗଜୀ—2. Lime (fruit and tree.)
ଦନ୍ତାଘାତ, ଶୋଧନ, ଜନ୍ତୁମାଶୁ, ରେଚନ । ୩ । ନାରଙ୍ଗ; କମଳା—
3. Orange.

ନିମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)କ—ସ. ବ. (ନିମ୍ବୁ; ନିମ୍ବୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ନିମ୍ବୁ (ଦେଖ)
Nimbu (mbū)ka Nimbu (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିମ୍ବୁ ପାନକ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ନିମ୍ବୁ+ପାନକ)—ଛଅ ଭାଗ ଚଳ Nimbu pānaka ସଙ୍ଗେ ଏକ ଭାଗ ଲେମ୍ବୁ ରସ ମିଶା ଯାଇ ମଧୁର ଓ ଲବଙ୍ଗ ଗୁଣ୍ଡା ପଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ପଣା ବା ସରବତ୍—Lemonade; lemon syrup.

ନିମ୍ଲୋଚ—ସ. ବ.—(ନି+ମ୍ଲୁଚ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍.ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅସ୍ତଦେବା Nimlocha (ହ. ଶ.)—The setting of the sun.

ନିମ୍ଲୋଚନି—ସ. ବ.—(ନାମ)—ବରୁଣଙ୍କ ନଗରୀ ବା ରାଜଧାନୀ—Nimlochanī The name of the capital of Baruṇa.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାନସୋତ୍ତର ପର୍ବତର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିୟତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ନିବୃତ୍ତ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—Niyata

୧ । ବଦ୍ଧ—1. Restrained.

୨ । ଅଟକା ଯାଇଥିବା—2. Checked.

୩ । ଦମିତ; ସଯତ—3. Curbed; suppressed.

୪ । ଶାସିତ—4. Controlled

୫ । ବଶୀକୃତ—5. Subdued.

୬ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ସ୍ଥିର—6. Settled; fixed.

୭ । ନିଶ୍ଚିତ—7. Sure; certain.

୮ । ମନୋଯୋଗୀ—8 Attentive; intent.

୯ । ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—9. Continent; temperate; abstemious; having self control.

୧୦ । ଅବଶ୍ୟଂଭାବୀ—10. Inevitable; unavoidable; doomed.

୧୧ । ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ—11. Incessant; continuous.

୧୨ । ନିୟମିତ; ନିୟମ ଦ୍ୱାରା ପରିମିତ—12. Regulated; regular.

୧୩ । ସସୀମ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—13. Limited.

୧୪ । ନିତ୍ୟ; ସବୁଦା ଘଟୁଥିବା—14. Perpetual; constant; eternal.

୧୫ । ନିଯୋଜିତ; ଠୈନାତ୍ (ହ. ଶ.)—15. Employed; engaged; deputed.

୧୬ । ପାଳିତ (ବ୍ରତାଦି)—16. Observed; maintained (as a vow) (Apte.)

୧୭ । ସ୍ଥାପିତ; ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ (ହ. ଶ.)—17 Established; set; placed.

ସ. ବ—୧ । ନିତ୍ୟକର୍ମ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—1. One's daily rituals; one's daily round of duties.

୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ (ହ. ଶ.)—2. Śiba.

ଦେ. ବିଣ.—ଶେଷ; ଅନ୍ତିମ—Final.

ଏମନ୍ତେ ମରଣ ନିୟତ—ତାକ ହୋଇଲ ଉପରତ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୁଗବତ

ଦେ. ବ.—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.

ମୋ ସଙ୍ଗତେ ଯୁଦ୍ଧ ଯହୁ ସ୍ୱତ,
କରିବାକୁ ଜାଣୁଛ ଦେବ ତା ନିୟତ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

୨ । ଶେଷ—2. End.

୩ । (ସ. ନିୟତି) ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—3 Providence; luck.

ସ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ନିୟତଂ) ୧ । ସତତ; ସବୁଦା—1. Constantly.

୨ । ଚିରକାଳ ପାଇଁ—2. Perpetually; eternally.

୩ । ନିତ୍ୟ—3. Daily; every day.

୪ । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ—4. Continually; uninterruptedly.

୫ । ଅବଶ୍ୟ; ଅନିବାର୍ଯ୍ୟରୂପେ—5. Inevitably.

୬ । ବଳପୂର୍ବକ—6. Forcibly (Apte).

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନିୟତ୍=ସଙ୍କଳ୍ପ; ଲକ୍ଷ୍ୟ)—

ନିୟତ ୧ । ସଙ୍କଳ୍ପ ପାଳନ—1. Acting up to one's resolution.

୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ—2. Discharge of one's duties.

୩ । ବ୍ରତ ପାଳନ; ସତ୍ୟ ପାଳନ—3. Fidelity; strictly following one's vow.

୪ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ଭାବରେ ବା ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—4. Righteousness.

୫ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—5. Aim; intention; motive.

୬ । ସଙ୍କଳ୍ପ; ବ୍ରତ—6. Resolution; vow.

ବିଣ.—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ—1. Dutiful.

୨ । ଧର୍ମପରାୟଣ—2 Righteous.

ନିୟତ(ତି) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1. To act according to righteousness.

ନିୟତ କରିବା / ନିୟତ କରିବା / ନିୟତ ରଖିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ପନ୍ଥାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—2. To stick to the righteous path.

୩ । ମନରେ ସତ୍‌ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—3. To form righteous resolution in the mind.

୪ । ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାନସିକ କରିବା—4. To make a religious vow.

ନିୟତ(ତି)କୁ ବରକତ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ଫା. ନିୟତ୍+ଫା. ବରକତ୍ =ଲାଭ, ବଢ଼ିବା)—

ନିୟତେ ବରକତ / ନିୟତକୋ ବରକତ ଯେ ଧର୍ମ ପ୍ରମାଣେ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାକୁ ଧର୍ମ ସହେ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ବଢ଼ିବା ହୁଏ—(Proverb) God favours one who faithfully discharges his duties; 'Righteousness exalteth a person'.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିୟତ(ତି)ଖରାପ କରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ନିୟତ୍+ସଂ. ଖରାପ୍) Niyata(ti) kharāpa karibā ବଦନିୟତ୍ତି କାମ କରିବା; ନିୟତ ଖାରାପ କରା ଆଚରଣର ଦୃଢ଼ ବା ସକଳ୍ପ ଭଙ୍ଗ କରିବା— **ନୀୟତ ବିଗାଡ଼ନା** To infringe strict principles of morality or righteousness.

[ନିୟତ(ତି)ବଗାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିୟତ(ତି,ଖରାପ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବଦନିୟତ୍ତି ହେବା; ନିଜର ସୁସକଳ୍ପ ଅଟଳ ନ ରହିବା— **ନୀୟତଡ଼ିଗନା, ନୀୟତବିଗଡ଼ନା** 1 Infringement of one's strict principles of morality, righteousness or fidelity.

ନିୟତ(ତି) ବିଗିଡ଼ିବା
ନିୟତ(ତି) ବଦ୍ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ମନରେ ମନ୍ଦ ସକଳ୍ପ ଜନ୍ମିବା—2. The arising of bad resolutions in the mind.

ନିୟତ(ତି)ପୂରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିୟତ୍ତି)—ମୃତ୍ୟୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା; ଆୟୁଷ ପୂରିବା— Niyata(ti) pūribā Being on the point of death.

ନିୟତ ମାନସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ମାନସ)— Niyata mānasa ଜିତାତ୍ମା; ନିୟତେନ୍ଦ୍ରିୟ—Continent; of subdued passions; having one's passions under control. (ନିୟତମାନସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିୟତାତ୍ମା—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Niyatātmā ନିୟତ ମାନସ (ଦେଖ) Niyata mānasa (See)

ନିୟତାଶନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଅଶନ=ଭୋଜନ)— Niyatāśana ନିୟତାହାରୀ (ଦେଖ) (ନିୟତାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyatāhārī (See)

ନିୟତାହାର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଆହାର)— Niyatāhāra ନିୟତାହାରୀ (ଦେଖ) (ନିୟତାହାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyatāhārī (See)

ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—ପରମିତ ଆହାର— Regulated diet.

ନିୟତାହାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିୟତ+ଆହାର+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)— Niyatāhārī ପରମିତାହାରୀ—Abstemious; regular in matters of diet. (ନିୟତାହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିୟତି—ସଂ. ବ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଇ)— Niyati ୧ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—1. Luck.

୨ । ବିଧାତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବିଷୟ; ଦୈବିକ ନିୟମ— 2. Pre-ordained matter.

୩ । ଦୈବ; ବିଧିନିର୍ବନ୍ଧ— 3. Destiny; Fate; Providence.

୪ । ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମାନୁସାରେ ଭଲ-ମନ୍ଦ କର୍ମର ଈଶ୍ୱର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଫଳଭୋଗାବସ୍ଥା— 4. Preordination; the enjoyment of the result of one's actions in a previous existence, as ordained by God.

୫ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶୃଙ୍ଖଳା— 5. Fixed order of things.

୬ । ନିୟମ— 6. Regulation; law.

୭ । ମୃତ୍ୟୁ— 7. Death.

୮ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା— 8. Inevitable circumstance.

୯ । ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା; ଅଭାବିତ ବା ଅନପେକ୍ଷିତ ଘଟଣା— 9. Accident.

୧୦ । (+ଭାବ. ଇ) ସଂଯମ; ଦମନ— 10. Restraint; restriction (Apte).

୧୧ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟେଚ୍ଛାରୁ— 11. Self-restraint; self-control (Apte).

୧୨ । ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟିରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ— 12. Religious duty or obligation (Apte).

୧୩ । ସ୍ଥିରତା—13. Fixity.

ନିୟତିକୁ ବଳ କାହାର—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ସଂ. ନିୟତିଃ କେନ ବାଧ୍ୟତେ)—ଦୈବ ଉପରେ ନିୟତିର ଉପର ବଳ କାର ? ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ନାହିଁ— (proverb) Who can stay the course of Fate ?

ନିୟତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିୟତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦୁର୍ଗା— Niyatī Goddess Durgā,

ନିୟତେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)— Niyatendriya ନିୟତ ମାନସ (ଦେଖ) (ନିୟତେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyata mānasa (See)

ନିୟନ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)— Niyantabya ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ— Fit to be regulated or restrained.

ନିୟନ୍ତା—ସଂ. ବ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ବରତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; Niyantā ନିୟନ୍ତୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନିୟାମକ— (ନିୟନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Controller; regulator; controller.

୨ । ଶାସ୍ତା; ଶାସକ—2. Governor; ruler.

୩ । ପରିଚାଳକ; ନେତା—3. Leader.

୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ—4. Legislator; lawmaker.

୫ । ଦଣ୍ଡଦାତା—5. Punisher; chastiser (Apte).

୬ । ସାରଥି; ରଥଚାଳକ—6. Driver; charioteer.

୭ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ (ସହସ୍ର ନାମ)— 7 A name of Bishnu.

୮ । ପରମାତ୍ମା—8. The Supreme Being (Apte).

ନିୟନ୍ତ୍ରଣ- ସଂ. ବ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ବରତ ହେବା; ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା Niyantraṇa +ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂଯମନ— 1. Checking; controlling; restraint.

୨ । ଶାସନ—2. Governing.

୩ । ନିୟମନ —3. Regulating; restricting.

୪ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଦୂରୀକରଣ— 4. Removal of obstruction.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ସଜ୍ଞା ନିରୂପଣ—5. Defining.
୬ । ନିବାରଣ—6. Preventing.
୭ । ଅନେକାର୍ଥ ଶବ୍ଦର ଏକ ଅର୍ଥ ନିରୂପଣ—
7. Confining of a word to a particular sense (Apte).
୮ । ପରିଚାଳନ—8, Conducting.

ନିୟନ୍ତ୍ରିତ—ସଂ. ଭଣ. (ନି+ଯନ୍ତ୍ର ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା+କର୍ମ.ତ)—
Niyantrita ୧ । ନିୟମିତ—1. Rugulated.
୨ । ଦମିତ; ସଯତ—
2. Controlled; checked; curbed; restrained.
୩ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ; ବଦ୍ଧ—3. Tied; bound.
୪ । ନିବାରିତ—4. Prevented.
୫ । ପରିଚାଳିତ—5. Guided.
୬ । ଶାସିତ—6. Governed.
୭ । ସଙ୍କୋଚିତ—7. Caused to contract.
୮ । ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥରେ ଅବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା (ଶବ୍ଦ)—
8. (a word) Confined to a particular sense.

ନିୟମ—ସଂ. ବି.—(ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା+ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)—
Niyama ୧ । ବିଧି—1. Rule; maxim.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଧି—2 Fixed rule; discipline.
୩ । ଆଇନ୍—3 Regulation; law.
୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ଅଙ୍ଗୀକାର—4. Promise; resolution; agreement; vow.
୫ । ବ୍ରତ; ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—5. Penance; devotion; religious austerities.
[ଦୃ—ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, ତପସ୍ୟା, ବେଦାଧ୍ୟୟନ, ଈଶ୍ୱରପ୍ରଣିଧାନ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି କର୍ମ ନିୟମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।]
୬ । ଉପବାସାଦି ବ୍ରତ—
6. Religious vow; penance.
୭ । ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ—7 Nature.
୮ । ଅଭ୍ୟାସ—8. Habit.
୯ । ସ୍ୱତ୍ୱ; ପ୍ରଥା—9. Custom; usage.
୧୦ । ଆଜ୍ଞା; ଆଦେଶ; ଅନୁଶାସନ—
10. Precept; edict; order.
୧୧ । ଦମନ—11. Restraint; restraining; checking
୧୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିରୋଧ; ସଂଯମ—12. Self-control; self-denial; forbearance.
୧୩ । ନିରୋଧ—13. Obstruction; restriction.
୧୪ । ଶୃଙ୍ଖଳା; ଧାରା; ସ୍ୱତ୍ୱ; ପଦ୍ଧତି; ପ୍ରଣାଳୀ—
14. Mode; system; method.
୧୪ । ସୂତ୍ର—14. Thread; clue.
୧୫ । ଲକ୍ଷଣ—15. Sign.
୧୬ । ବଶୀଭୂତ କରିବା; ଆୟତ୍ତ କରିବା—
17. Taming; subduing (Apte).
୧୮ । ଆବଦ୍ଧ କରିବା—18. Confining (Apte).
୧୯ । ବାଧା ଦେବା—19. Preventing (Apte).
୨୦ । ନିୟନ୍ତ୍ରଣ; ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—
20. Restriction; limitation (Apte).
୨୧ । ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା—21. Regularity (Apte).
୨୨ । ସ୍ଥିରତା—22. Certainty.
୨୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—23. Ascertainment.
୨୪ । ଅବଶ୍ୟକତା—24. Necessity.
୨୫ । ବାଧ୍ୟତା—25. Obligation.
୨୬ । ଔଷା; ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଯମ ପରି ଅବଶ୍ୟକରଣୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଯାହା ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି—
26. Any minor observance or lesser vow; a duty prescribed to be done but which is not so obligatory as Jama (Apte).
୨୭ । (ପୁରାଣ) ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଧର୍ମଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧର୍ମଙ୍କ ଔରସରେ ଜାତ ପୁତ୍ର—27. Name of the son of Dharmarāja; necessity or law personified; The God of Justice as a son of Dharma and Dhṛuti.
୨୮ । କବିପ୍ରସିଦ୍ଧି—28. Poetic usage; a poetical common place or convention.
[ଦୃ—କବିମାନେ କଳ୍ପନାରେ ଯାହା ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାନ୍ତି ତାହାକୁ ନିୟମ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ତରୋର ତନ୍ତ୍ର ଚରଣ ପାନ କରେ; ଗୃହକ ବର୍ଷା ଜଳ ମାତ୍ର ପାନ କରେ; ଯଶଃ, କୀର୍ତ୍ତି ଓ ହାସ୍ୟ ଧବଳବର୍ଣ୍ଣ; ରାଗ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ରମଣୀମାନେ ଗୋଇଠା ମାଇଲେ ଅଶୋକ ଫୁଲ ଫୁଟେ ଓ କୁଡୁକୁଡ଼ା ପାଦ ପକାଇଲେ ବକୁଳ ଫୁଲ ଫୁଟେ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଟାକ୍ଷରେ ଯୁବକର ହୃଦୟ ଶତଧା ବିଦାରିତ ହୁଏ; କନ୍ଦର୍ପର ଧନୁ କୁସୁମନିର୍ମିତ; କୋକିଳମାନେ ଆମ୍ବ ବଉଳର ରସ ପାନ କରି କୁହୁ ନାଦ କରନ୍ତି; ତନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗେ କୁମୁଦମାର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମମାର ପ୍ରୀତି; ଚକ୍ରବାକ ମିଥୁନ ରାତ୍ରି ବେଳରୁ ବିରହ ଭୋଗ କରନ୍ତି; ବିରହାବସ୍ଥାପରେ ଦେହ ଜଳଯାଏ; ଇତ୍ୟାଦି । ଏଗୁଡ଼ିକ କବିପ୍ରସିଦ୍ଧିର ଉଦାହରଣ ।]
୨୮ । (ଯୋଗ ଦର୍ଶନ)—ମନୋନିରୋଧ—
28. Restraint of the mind; the second of the eight principal steps of meditation in Yoga (Apte).
୨୯ । (ମୀମାଂସାଦର୍ଶନ) ଯେଉଁ ଅନ୍ୟଥା ଇଚ୍ଛାଧୀନ ନିୟମ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ରନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି—
29. A rule or precept which lays down something which, but for the rule, would be optional (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୩୦ । ସଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ —
30. Defining; definition Apte).

୩୧ । ସ୍ୱରକୁ କମାଇବା—
31. Keeping down or lowering (as of the voice (Apte).

୩୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ (ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ) —
32. One of the names of Bishṇu.

ଦେ. ବ —ଶପଥ; ପ୍ରଣ; ଦୃଢ଼ପ —Oath.

ପୂର୍ବି ସାଦୃଶେ ନିୟମକୁ ଦୃଢ଼—ଜଦବଂଶ. ଜବତା ।

କରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଧି ପ୍ରଣୟନ କରିବା—
Niyama karibā 1. To make a rule.

ନିୟମକରନା ନିୟମକରିବା ୨ । ବିଧି ପ୍ରକଟନ କରିବା—
2. To publish a rule.

୩ । ଦୃଢ଼ପ କରିବା—
3. To swear; to take oath.

ଅନାସ୍ରବ ଜନା ପିତାକୁ ନିୟମ କରିବ ଟଂସାଗମନା—ଉଣ୍ଡ. ପ୍ରେମସ ଧାନଧ ।

ନିୟମ ଜାରି —ଦେ. ବ (ସ. ନିୟମ+ଫା. ଜାରି)—ବିଧି ପ୍ରକଟନ—
Niyama jāri Publication or promulgation
ନିୟମଜାରୀ **ନିୟମଜାରି** of rules.

ନିୟମ ତନ୍ତ୍ର—ସ. ବଣ—୧ । କଡ଼ା—1. Strict.
Niyama tantra ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମର ବଶୀଭୂତ —
2. Constitutional; following certain fixed rules.

୩ ଆଇନର ବଶୀଭୂତ—
3. Subject to law.

ବ—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପରିଚାଳିତ ରାଜ୍ୟଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ—
Constitutional form of government; limited form of monarchy.

ନିୟମ ଧର୍ମ—ସ. ବ (ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି)—ପ୍ରତିଷେଧାତ୍ମକ ବିଧାନ ବା ନିୟମ—
Niyama dharma (Hindu law)—A law prescribing restraint (M.W.).

ନିୟମନ—ସ ବ (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Niyamana ୧ । ନିୟମ ବନ୍ଧନ—
1. Laying down rules.

୨ । ବିଧି; ବିଧାନ—2. Regulation.

୩ । ଦମନ—3. Checking; restraining.

୪ । ବାରଣ—4. Prevention; restriction.

୫ । ବନ୍ଧନ—5. Binding; tying down.

୬ । ନିୟମ—6 Fixed rule.

୭ । ବଶୀଭୂତକରଣ—7. Subduing.

୮ । ଅବମାନନ—8. Humiliation (Apte).

୯ । ଉପଦେଶ—9. Precept.

ନିୟମନିଷ୍ଠ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟମ+ନିଷ୍ଠା)—
Niyamanishṭha ୧ । ନିୟମଭକ୍ତ—
(ନିୟମନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Strict in following fixed
(ନିୟମନିଷ୍ଠତା—ବ) rules.

୨ । ବ୍ରତଘାଳନକାସ୍ତ—
2. Strict in the observance of religious rites.

ନିୟମ ନିଷ୍ଠା—ସ. ବ—୧ । ନିୟମ ପାଳନରେ ଦୃଢ଼ତା—
Niyama nishṭhā 1. Strictness in following rules; rigid observance of prescribed rites.

ଦେ. ବ—୧ । ବ୍ରତାଚରଣ—
1. Observance of religious vows.

୨ । ବ୍ରତ ଓ ଉପବାସାଦ୍ଧ —
2. Religious vows and austerities.

ନିୟମ ପତ୍ର —ସ. ବ (ମ. ଘ. ଲୋ; ନିୟମନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପତ୍ର) —
Niyama patra (ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି) ଚୁକ୍ତିପତ୍ର; ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର —
(Hindu law) Covenant; deed of agreement.

ନିୟମ ପର —ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟମ+ପର)—
Niyama para ନିୟମନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
(ନିୟମପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyamanishṭha (See)
(ନିୟମପରତା—ବ) (ନିୟମପରତନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିୟମ ପରାୟଣ —ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟମ+ପର+ଅୟନ)—
Niyamaparāyaṇa ନିୟମନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
(ନିୟମପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyamanishṭha (See)
(ନିୟମପରାୟଣତା —ବ)

ନିୟମପାଳ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନିୟମ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Niyamapāla ୧ । ବ୍ରତପାଳନକାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି —
1. Observer of vows.

୨ । ଏକ ଋଷିଙ୍କ ନାମ—
2. Name of a sage (M, W).

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ନେପାଳ ଦେଶର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି—M. W. ।]

ନିୟମ ପାଳନ – ସ. ବ —ନିୟମ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରଣ—
Niyama pālana Observance of a rule.

ନିୟମପୂର୍ବକ —ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନିୟମାନୁସାରେ (ଦେଖ)
Niyamapūrbaka Niyamānusāre (See)

ନିୟମ ପ୍ରମାଣ—ଦେ. ବ—ଶପଥ କରି ପ୍ରମାଣ କରିବା; ଦୃଢ଼ପାନ୍ ଜବାନବନ୍ଦୀ—Evidence on oath.
Niyama pramāṇa

ନିୟମ ପ୍ରମାଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନିୟମାନୁସାରେ (ଦେଖ)
Niyama pramāṇe Niyamānusāre (See)

ନିୟମବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିୟମ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର
Niyamabatī ମାସିକ ଋତୁସ୍ରାବ ହଉଅଛି—A woman having
(ନିୟମବାନ୍—ପୁଂ) the monthly courses (Apte).

ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିୟମ ବା ବ୍ରତ ପାଳନକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
(,woman) Practising religious observances.

ନିୟମ(ମା)ବଦ୍ଧ —ସ. ବଣ (ତତ୍ପୁରୁଷ ଉତ୍ତ; ନିୟମ+ଆବଦ୍ଧ)—
Niyama(mā)baddha ୧ । ବିଧିବଦ୍ଧ—1. Regulated.

୨ । ନିୟମିତ—2. Regular.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବିଧିବଦ୍ଧ ପରିଚାଳିତ —
3. Guided or controlled by rules.

ନିୟମ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଧି ପ୍ରଣୟନ କରିବା—
Niyama bāndhibā To lay down certain rules.
ନିୟମ ବାଁଧା **नियम बाँधना** (ନିୟମ ବନ୍ଧାଦେ[ସି]ବା—ବ)

ନିୟମ ବିଧାନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିୟମ+ବିଧାନ)—୧ । ବିଧି
Niyama bidhāna ବାନ୍ଧିବା—1. Act of framing rules.

୨ । ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଣୟନ—
2. Legislation; act of framing laws.

ନିୟମ ବିଧି—ସ. ବ—ଦୈନିକ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—Daily ritual;
Niyama bidhi Religious rites (M. W).

ନିୟମ ବିରୁଦ୍ଧ—ସ. ବଣ. (୭ମୀ ତତ୍; ନିୟମ+ବିରୁଦ୍ଧ)—
Niyama biruddha ୧ । ଅତିବୈଧ—1. Illegal; ultra vires.

୨ । ଅନିୟମିତ—2. Irregular.

ନିୟମ ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିୟମ+ଭଙ୍ଗ)—
Niyama bhaṅga ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ—
(ନିୟମ ଭଞ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Deviation from fixed rules.

୨ । ବିଧାନକୁ ଲଙ୍ଘିବା—2. Violating a rule.

୩ । ବ୍ରତ ପାଳନରେ ବ୍ୟାଘାତ—
3. Interruption of a religious observance.

୪ । ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ—
4. Breach of a contract or stipulation.

ନିୟମ ଭଞ୍ଜନ—ଦେ ବ (ସ. ନିୟମଭଙ୍ଗ) — ନିୟମଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Niyama bhaṅgana Niyamabhaṅga (See)

ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ—ସ. ବ— ୧ । ବିଧିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା; ବିଧିଅତିକ୍ରମଣ—
Niyama laṅghana 1. Infringement of rules; transgression of a fixed rule or obligation.

୨ । ଅନିୟମ—
2. Irregularity; doing ultra vires acts.

୩ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ଅନ୍ୟଥା କରଣ; ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ—3 Violation of a covenant; breach of a contract.

ନିୟମ ଲଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିଧିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା—
Niyama laṅghibā To infringe a rule.
ନିୟମ लंघना **नियम लंघना**

ନିୟମ ସେବା—ସ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ପାଳନପୂର୍ବକ ବିଷ୍ଣୁ ବା ଦାମୋଦରଙ୍କ ଉପାସନା—Worship of Bishṇu during the month of Kārttika according to sastric rules.

ନିୟମ ସ୍ଥିତି—ସ. ତ. (୭ମୀ ତତ୍; ନିୟମ+ସ୍ଥିତି)—
Niyama sthiti ତପଶ୍ଚରଣ; ତପସ୍ୟା (ହି. ଶ.)—
Steady observance of religious obligations; asceticism (M.W.).

ନିୟମ ହେତୁ—ସ. ବ.—(ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର) ନିୟାମକ କାରଣ—
Niyama hetu (logic) A regulating cause (M.W.).

ନିୟମାତିକ୍ରମ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନିୟମ+ଅତିକ୍ରମ)—
Niyamātikrama ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ—Infraction of rules.
(ନିୟମାତିକ୍ରମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିୟମାନନ୍ଦ—ସ. ତ. (ନାମ)—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ—
Niyamānanda Another name of Nimbāditya (M.W.).

ନିୟମାନୁଯାୟୀ—ସ. ବଣ. (ନିୟମ+ଅନୁ+ଯା+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍)—
Niyamānujāyī ୧ । ନିୟମାନୁସାରେ କୃତ, ଅନୁଷ୍ଠିତ
ନିୟମାନୁସାରୀ / ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ଥାପିତ—1. Done according to fixed rules.
ନିୟମାନୁଯାୟିନୀ / ନିୟମାନୁସାରିଣୀ / ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଯେ ନିୟମାନୁସାରେ ଚଳେ—
2. Following fixed rules.

ନିୟମାନୁସାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ.ଣ—୧ । ବିଧିପୂର୍ବକ—
Niyamānusāre 1. Methodically; according to rules.

୨ । ଶପଥପୂର୍ବକ—2. On oath; solemnly.

ନିୟମିତ—ସ. ବଣ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Niyamita ୧ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପିତ—1. Prescribed.

୨ । ଧରା ବନ୍ଧା; ନିୟମ ବଦ୍ଧ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—
2. Regulated; regular.

୩ । ବଦ୍ଧ—3. Bound.

୪ । ସଯତ—4. Controlled; checked.

୫ । ନିବାରିତ—5. Restrained.

୬ । ଦମିତ; ଶାସିତ—6. Governed.

୭ । ନିରୂପିତ; ଅବଧାରିତ—7 Settled; fixed on; appointed.

୮ । ଚୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିବା—8. Stipulated; agreed upon.

୯ । ଅଙ୍ଗୀକାର ଦ୍ୱାରା ଚଳିତ—9. Covenanted.

୧୦ । ପରିଚାଳିତ—10. Guided; conducted.

୧୧ । ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ—11. Destined to be (M. W,)

୧୨ । ଆକୃଷ୍ଟ—12. Attracted.

୧୩ । ବନ୍ଦ କରା ଯାଇଥିବା—13 Stopped; suppressed. (M.W.)

୧୪ । ପାଳିତ (ବ୍ରତ)—14. Observed as a vow or penance. (Apte)

୧୫ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ—
15. Moderated; tempered. (Apte)

୧୬ । କମାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା; ହ୍ରସ୍ୱୀକୃତ—
16. Lessened. (Apte).

୧୭ । ଅପସାରିତ—17. Removed (Apte).

ନିୟମିତ ସମୟ—ସ. ବ'—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ—
Niyamita samaya Appointed or fixed time.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିୟମିତ ରୂପେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତମତେ—
Niyamita rupe Regularly; as a rule; without variation.
ନିୟମିତ ରୂପେ **ନିରମିତରୂପସେ**

ନିୟମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନିୟମ)—ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—
Niyamibā To make a firm resolve.
ଅଗ୍ରେ କଲ ନନରୁ ନିୟମି କଣ୍ଟଁ ଠାର—ପ୍ରାଚୀ ଚିତ୍ତଗ୍ରୋତ୍ର ।

ନିୟମୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିୟମ + ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.)—୧ ସଯମୀ—
Niyamī 1. Practising self control or self denial.
୨ । ନିୟମ ପାଳକ—2. Obeying rules.
୩ । ନିୟମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—3. Diciplinariam.
୪ । କଡ଼ା—4. Strict.
ଦେ. ବିଣ.—ଶପଥକାରୀ; ଦଲ୍‌ପିଆ—Habituated to taking oath.

ନିୟମୋପମା—ସ. ବ—ଉପମାଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଉପମାଲଙ୍କାରରେ
Niyamopamā ଶଂସିତ ବସ୍ତୁକୁ କେବଳ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସାଙ୍ଗ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିଯାଏ—A simile which expressly states that some thing can be compared only with some thing else. (M. W.).

ନିୟମ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ନି + ଯମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Niyamya ୧ । ଶିକ୍ଷଣୀୟ—1. Teachable.
୨ । ଶାସନୀୟ—2. Corrigible; governable; controllable.
୩ । ନିୟମ ଯୋଗ୍ୟ—
3. To be defined or limited.
୪ । ନିରାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ—4 To be restrained or restricted.

ନିଯାତନ—ସ. ବ. (ନି + ଯତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଯଙ୍ଗ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Nijātana ବିନାଶକରଣ; ନିଯାତନ—Destruction.
ସ. ବିଣ. (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଉପଦ୍ରବଯୁକ୍ତ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—Fearful.

ନିଯାନ—ସ. ବ. (ନି + ଯା ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅନ)—
Nijāna ୧ । ଗୋଚୁରଣ ସ୍ଥାନ—1. Cow-pasture.
୨ । ଗୋଷ୍ଠ—2. An enclosure for cows.

ନିୟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ନିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niyā (etc) Niā etc (See)

ନିୟାମ—ସ. ବ. (ନି + ଯମ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା + ଭାବେ. ଅ)—
Niyāma ୧ । ନିୟମ (ଦେଖ)—1. Niyama (See)
୨ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ନାବିକ—
2. A sailor; boatman (M. W).
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—
୧ । ବଳବା ନିୟମ; କଡ଼ା ନିୟମ—
1. Strict or rigid rule.
୨ । ଶପଥ—2. Oath.
୩ । ଆଚାରନିଷ୍ଠା—
3. Observance of religious purity.
୪ । ଧର୍ମ ଶପଥ; ମାନସିକ—4. Religious vow.

ନିୟାମକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି + ଯମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯେ
Niyāmaka ନିୟମ କରେ; ନିୟମର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଦେଖ)—
(ନିୟାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପରିଚାଳନକାରୀ—
1, Controlling; regulating.
୨ । ଦମନକାରୀ—2. Restraing; checking.
ବ—୧ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ଗାଇକ—1. Guide; leader.
୨ । ନୌକାର କର୍ଣ୍ଣଧାର—
2. Helmsman; steersman.
୩ । ଜଳପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ; କଡ଼ୁଆଳ—3. A pilot.
୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ—4. Legislator,
୫ । ସାରଥି—5. Charioteer.
୬ । ନାବିକ—6. Sailor; boatman. (M. W).
୭ । ଶାସକ—7. A ruler. (M.W).
୮ । ନିଶ୍ଚାୟକ; ନିରୂପକ—8. Ascertainer.

ନିୟାମକ ଗଣ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ରସାୟନରେ ପାରଦକୁ ଶୋଧନ
Niyāmaka gaṇa କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ—
(Hindu medicine) A generic name of the herbs used in purifying mercury.

ନିୟାମ କରିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି—ଦଲ୍‌ପ କରିବା—
Niyāma karibā To swear; to take oath.
ହଲପ କରା ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ, ପାଞ୍ଚ ଖାଇବ ନିୟାମ କରିତା ଅସ—ଉଗ ।
ସୌଗତଖାନା (ନିୟାମ ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିୟାମ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟକୁ ଦଲ୍‌ପ ଦେବା—
Niyāma debā To administer oath.
ହଲପ ଦେଓୟା **ଶପଥ ଦେନା**

ନିୟାମ ଲଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଲ୍‌ପ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା; ଶପଥ
Niyāma laṅghibā କରି ମିଥ୍ୟା କହିବା—To forswear; not to actaccording to one's vow.

ନିୟାମୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ନିୟମୀ)—୧ । ଆଚାରନିଷ୍ଠ—
Niyāmī 1. Orthodox; rigidly adhering to religious observanees.
୨ । ଅତି ଧାର୍ମିକ—2. Very religious.
୩ । ଦଲ୍‌ପିଆ—3, Habituated to take oath and speak falsehood.

ନିୟାମୀ ନାନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅତ୍ୟଧିକ-
Niyāmī nānī ଭାବରେ ଆଚାର ନିଷ୍ଠା ପାଳନ କରେ—
(ironical expression) A woman who is given to excessive observance of purity; a rigidly orthodox woman.
ନିୟାମୀ ନାନୀ, ବଡରେ ମାରୁଛ ଗୋବର ପାଣି—ଉଗ ।

ନିୟାର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ନିର୍ନିକଟ; ସ୍ତ୍ରୀ.
Niyārā (etc) ନିର୍ଯ୍ୟଡ଼)—ନିଆର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ଆଲାଦା **ନିୟାରା** Niārā etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିୟାରିଆ—ଦେ. ବି. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବଡ଼ିଆ ଦୋକାନର ଝଡ଼ା Niyāriā ଧୂଳି, ଅଙ୍ଗାର, ପାଉଁଶରୁ ସୂନା, ରୂପା ଗୁଣ୍ଡ ବାଛେ— **नियारिआ** 1. One who searches for tiny grains of (ନିୟାରିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) gold and silver out of the dust and sweepings of a goldsmith's shop.

୨ । ଯେ ବହୁ ମିଶ୍ରିତ ପଦାର୍ଥ ବା ଅଳଆରୁ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ବସ୍ତୁ ମାନ ପୃଥକ କରେ—

2. A person who picks out different articles from a miscellaneous heap.

ନିଯୁକତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନିଯୁକ୍ତ)—ନିଯୁକ୍ତ (ଦେଖ) Nijukata Nijukta (See)

ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ
ସେ ଘର ଗୃହପଟେ ନିଯୁକତ କଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ନିଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ=ଆଜ୍ଞା କରିବା, ଯୋଗ କରିବା Nijukta +କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରବୃତ୍ତ; ବ୍ୟାପୃତ— (ନିଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Devoted to; engaged in.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁକରର ହୋଇଥିବା; ନିଯୋଜିତ—

2. Appointed to an office; employed.

୩ । ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ ଅଧିକାର ବା କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ—

3. Authorised; deputed.

୪ । ଆଦେଶପ୍ରାପ୍ତ; ଆଦିଷ୍ଟ; ଆଜ୍ଞପ୍ତ—4. Directed; ordered; commanded; commissioned.

୫ । ଅଧିକୃତ—5. Possessed; enjoyed.

୬ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ – 6. Constituted.

୭ । ସଯୁକ୍ତ—7 Joined to.

୮ । ଅନୁମତ ପ୍ରାପ୍ତ—8 Permitted; allowed.

୯ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଅବଧାରିତ—

9. Fixed; settled; prescribed.

୧୦ । ଉତ୍ତେଜିତ—10. Prompted; incited (Apte).

୧୧ । ଆବଦ୍ଧ; ବଦ୍ଧା ହୋଇଥିବା—

11. Bound; chained; fettered (M. W).

୧୨ । ସଂଲଗ୍ନ—

12. Fastened; attached (M. W).

୧୩ । ସ୍ଥାପିତ—13 Put; placed (M W).

୧୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ—

14. Used or employed for; utilised (M.W).

୧୫ । (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରୀ) ନିଯୋଗ ବଧି ଅନୁସାରେ ଅନ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତ ପ୍ରାପ୍ତ—

15. (Hindu law) Permitted to raise issue on a childless widow (Apte).

ନିଯୁକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—

Nijukti ୧ । କୌଣସି ପଦବୀ ପାଇବା; କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁକରର ହେବା—

1. Appointment; employment.

୨ । ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତି—

2. Commission; authority.

୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ଗଠନ—3. Constitution.

୪ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣ ଦେବା—

4. Deputation.

୫ । ବିଶିଷ୍ଟ ଆଦେଶ—5. Injunction; order; command; charge (M. W.)

ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—

Nijukti patra କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ଲେଖା; ପରୁଆନା—

Appointment letter; a writ of appointment; a writ of commission.

ନିଯୁଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—

Nijujya ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—

Fit for being appointed or attached.

ନିଯୁଞ୍ଜାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—

Nijuñjāna ୧ । ନିଯୋଜକ—1. Engaging; (ନିଯୁଞ୍ଜାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) appointing.

୨ । ଆଦେଶକ—2. Commanding.

ନିଯୁତ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ନିଯୁତ (ଦେଖ) Nijuta Niyuta (See)

ଗ୍ରା. ବିଣ—ନିଯୁକ୍ତ (ଦେଖ)—Nijukta (See)

ନିଯୁତ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ଚିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Niyuta ଦଶ ଲକ୍ଷ—One million; ten lakhs.

ବିଣ—ଦଶ ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟକ—

Numbering a million.

ନିଯୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଧ ଧାତୁ=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା+ଭାବ. ଘ)—

Nijuddha ୧ । ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ; ବାହୁ ଯୁଦ୍ଧ; ନିରସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ—

1. Hand to hand fight; a fight without weapon; boxing; wrestling.

୨ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ—2. Duel.

ନିଯୁଦ୍ଧଭୂ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ନିଯୁଦ୍ଧ+ଭୂ)—ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି—

Nijuddhabhū A place for pugilistic combat.

ନିଯୋ(ଯୋ)ଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା Nijo(yo)ktabya +କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—

୧ । ନିଯୋଗ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be appointed, placed or joined.

୨ । ଯାହାକୁ ଦଣ୍ଡିତ ବା ଅତ୍ୟାଗୃହୀତ କରାଯିବ—

2. To be harassed or persecuted (M. W.)

ନିଯୋ(ଯୋ)ଜ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣ୍ୱୁଲ୍ Nijo(yo)ktā ୧୮୩. ୧୬)—୧ । ସଯୋଗକାରୀ

(ନିଯୋଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Joining; fastening; attaching.

୨ । ନିଯୋଗକର୍ତ୍ତା—2. Appointing; employing; a person who appoints another to any office.

୩ । ଆଦେଷ୍ଟା; ଆଦେଶକ—3. Commanding.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଯେ ଉପଭୋଗ କରେ—4. Enjoying.
୫ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—5. Stimulating; inciting.
୬ । କୌଣସି ବିଷୟର ଭାର ଅର୍ପଣକାର୍ଯ୍ୟ—
6. Commissioning; authorising; charging.
୭—୧ । ଗୃହରରେ ମୁକରର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Employer.
୨ । ଆଦେଶ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Commander; director.
୩ । ପ୍ରଭୁ; ମୁରବ୍ବି; ଖାମିନ୍ଦ—3. Lord; master.
୪ । ଶାସନକର୍ତ୍ତା—4. Ruler.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ—ପୁ. ବ (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nijo(yo)ga ୧ । ହୁକୁମ; ଅଜ୍ଞା; ଆଦେଶ—
1. Order; command; injunction.
୨ । ଉପଦେଶ—2. Advice; precept.
୩ । ଅନୁମତି—3. Permission; authority.
୪ । କୌଣସି ଭାର୍ଯ୍ୟର୍ପଣ—4. Charge; Commission.
୫ । ପ୍ରେଷଣ; ପ୍ରେରଣ—5. Sending.
୬ । ନିବେଶ; ମନୋଯୋଗ—6. Attention.
୭ । ପ୍ରବୃତ୍ତି—7. Propensity.
୮ । ଅଧିକାର—8. Authority; possession.
୯ । ବିଧାନ; ବ୍ୟବସ୍ଥା—9. Rule; regulation.
୧୦ । ବ୍ୟବହାର—10. Use.
୧୧ । ଅଧିଷ୍ଠତା—11. Supremacy.
୧୨ । ଚେଷ୍ଟା—12. Effort; exertion (Apte)
୧୩ । ନିଶ୍ଚୟ—13. Certainty.
୧୪ । ଅବଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—14. Settlement; resolution; ascertainment; determination.
୧୫ । କୌଣସି କାମରେ ନିଯୁକ୍ତି; ମୁକରର—
15. Employment; appointment.
୧୬ । ସ୍ୱଭାବ—16. Constitution; nature.
୧୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅନୁଜ୍ଞା—
17. (grammar) Imperative mood.
୧୮ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ନିଯୋଗ ଧର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
18. Nijoga dharma (See)
୧୯ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣ—19. Deputation.
୨୦ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ନିଯୁକ୍ତି; ବ୍ୟବହାର—
20. Application; use (M. W.)
୨୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ୍ମ—
21. Appointed task or duty (M. W.)
୨୨ । ଅବଶ୍ୟକତା—22. Necessity (M. W.)
୨୩ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—23. Fate; destiny (M. W.)
୨୪ । ପ୍ରେରଣା (ହି. ଶ.)—24. Urging; impulse.
୨୫ । ଅନ୍ୟ ଉପରେ କୌଣସି କ୍ଷମତା ଅର୍ପଣ—
25. Authorisation.
ଦେ. ବ—କୌଣସି ଦେବତା ବା ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ସେବା କରୁଥିବା ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସେବକମାନଙ୍କର ଦଳ—
The society of one class of servants serving a particular Deity or a king.
(ଯଥା—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ୱାର ନିଯୋଗ; ଲଙ୍ଗୁଳଙ୍କ ବଡ଼ ନିଯୋଗ ।)

ଗୃହଲେ ସ୍ୱକେଦ୍ ସହ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜା
ପାଣ, ମଣ୍ଡା, ସତ୍ତସଦ ନବର ନିଯୋଗ । ପ୍ରଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ବଣ.—ଓଟଣି; ଅମୁକଙ୍କ ପାଇଁ ଅପ୍ରେତ ବା ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ—
Meant for; dedicated.

ରେ ଈଶ୍ୱରର ନିଯୋଗ ପାନ ଥର ନଦୀରୁ ସନାଳ ଗାରସ ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଷ୍ଟତ୍ରୟାଶ୍ରୟଦସ୍ତ ।

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ ଧର୍ମ୍ମ—ପୁ. ବ.—(ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି)—ଅପୁତ୍ରିକା ସ୍ତ୍ରୀ ବା
Nijo(yo)ga dharma ଅପୁତ୍ର (ଭ୍ରାତୃ ଜାୟା ଆଦି)ର ଗର୍ଭରେ
ନିଯୋଗ ପ୍ରଥା / ନିଯୋଗ ବିଧି } ଅନ୍ୟରୂପ ଅନ୍ୟପୁରୁଷ (ଦେବର ଆଦି) ଦ୍ୱାରା ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ ପୂର୍ବକ ବଂଶରକ୍ଷା କରିବାର ପ୍ରଥା—(Hindu jurisprudence)
The custom of begetting an heir or a child on a childless widow through the husband's brother (formerly prevalent amongst the Hindus).
[ଦ୍ର—ମୃତ ଅପୁତ୍ରକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଧବାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ବିଧବାଙ୍କ ଦେବର ବା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସପିଣ୍ଡ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଔରସରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରି ବଂଶ ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରଥା ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜରେ ଚଳୁ ଥିଲା ଓ ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାସଙ୍କ ଔରସରେ ଅମ୍ବିକା ମୃତ ରାଜା ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଅମ୍ବା ଓ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପାଣ୍ଡୁ ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବଂଶ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତିମାନଙ୍କରେ (ଯଥା ମନୁ ୯।୫୯ ଇତ୍ୟାଦି) ଏହି ପ୍ରଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି, କିନ୍ତୁ କଳିଯୁଗରେ ଏ ପ୍ରଥା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିବାର ପରାଶର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗପତ୍ର—ପୁ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) —୧ । ଆଦେଶ
Nijo(yo)ga patra ପତ୍ର—1. An order slip.
(ନିଯୋଗ ଲିପି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର; ପରୁଆନା—
2. Appointment letter.
୩ । ସନନ୍ଦ—3. Sanad; firman.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି.—(ସଂ. ନିଯୋଗ)—ନିଯୁକ୍ତ
Nijo(yo)gibā କରିବା—To appoint; to engage.
ନିଯୋଗା ନାବ ଦୋହରାକୁ ନିଯୋଗିଲନ୍ତି ପିରା ।
ନିଯୋଗକରଣା ଉତ୍କଳଦୀପ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ନିଯୋଗୀ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ନି+ଯୁଜ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ, ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)
Nijogī ୧ । ନିଯୁକ୍ତ; ନିଯୋଜିତ—1. Appointed; authorised; commissioned.
(ନିଯୋଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

[ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜିତ—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଆଦିଷ୍ଟ—
2. Directed; deputed; ordered.
ସ. ବ.—୧ । କର୍ମ୍ମଚାରୀ—1. Minister; officer.
୨ । ବଲ୍ଲଭ୍—2. Commission agent.
୩ । ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମ୍ମଗୁପ୍ତ—3. A functionary.
୪ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ନିଯୋଗ ବିଧି ଦ୍ୱାରା ଅପତ୍ୟ ବିଧବା ଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ ନିଯୋଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି(ହି.ଶ.)
4. (Hindu law) A person authorised to raise issue on a childless widow.
ଦେ. ବ.—ଭୃତ୍ୟ—Servant.

ବଂଶର ଅଟଇ ନିଯୋଗୀ
କରଇ ଦେହେ ଗନ୍ଧ ତ୍ୟାଗି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ୍ୟ—ସ. ବ.—(ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—ନିଯୋଗ କର୍ତ୍ତା; ପ୍ରଭୁ—Lord; master; employer.
Nijo(yo) gya
(ନିଯୋଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବିଶ.—(ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ଯ)—ନିଯୋଗାର୍ହ—Worthy or fit to be appointed.

ନିଯ୍ୟୋ(ଯୋ)ଜକ—ସ. ବିଶ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Niyo(jo jaka ନିଯୋକ୍ତା—Appointing; commanding; enjoining.

[ନିଯ୍ୟୋ(ଯୋ)ଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ] ବ—୧ । ପ୍ରଭୁ; ଖାଇନ୍ଦ; ଯେ ଭୃତ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ କରେ—1. Employer; master.
୨ । ଆଦେଶକର୍ତ୍ତା—2. Commander.

ନି(ଯୋ)ଯ୍ୟୋଜନ—ସ. ବ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Ni(jo)yojana ୧ । ମୁକରର; ନିଯୋଗକରଣ—
1. Appointment; employing.
୨ । କର୍ମ୍ମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା—
2. Establishing some one in a work.
୩ । ପ୍ରେରଣ—3. Sending; entrusting; commissioning.
୪ । ଆଜ୍ଞା ଦେବା—4. Commanding; enjoining; ordering.
୫ । ବାନ୍ଧିବା; ବନ୍ଧନ କର୍ମ୍ମ—5. Act of tying or fastening.
୬ । ପ୍ରେରଣା—6. Urging; impelling.
୭ । (+କରଣ. ଅନ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା ଯାଏ—
7. That with which any thing is tied or fastened.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜନୀ—ସ. ବ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ଈ)—
Ni(jo)yojanī ଘଣ୍ଟା—Halter (M.W.).

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜନୀୟ—ସ. ବିଶ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nijo(yo)janīya ନିଯୋଜ୍ୟ (ଦେଖ)—
[ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] Nijojya (See).
[ନିଯ୍ୟୋ(ଯୋ)ଜୟିତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜୟିତା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ ଯୋଜ୍ୟ Nijo(yo)jayitā ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନିଯୋକ୍ତା—
(ନିଯ୍ୟୋଜୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Employing; engaging; appointing.
୨ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—2. Prevailing upon.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜିତ —ସ. ବିଶ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ+କର୍ମ୍ମ ତ)—
Nijo(yo)jita ୧ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କର୍ମ୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା—
(ନିଯ୍ୟୋଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Appointed to an office.
୨ । ନିଯୁକ୍ତ—2. Engaged.
୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—3. Stimulated.
୪ । ପ୍ରେରିତ—4. Sent.
୫ । ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ; କ୍ଷମତା ପ୍ରାପ୍ତ—5. Entrusted; authorised.
୬ । ଆଦିଷ୍ଟ—6. Commanded; enjoined; commissioned.
୭ । ସଂଯୁକ୍ତ; ପ୍ରଯୁକ୍ତ—7. Connected with; joined to; attached to; tied on.
୮ । ବ୍ୟବହୃତ—8. Used; utilised.
୯ । ଆଦେଶ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ—9. Commandeered.
୧୦ । ସ୍ଥାପିତ—10. Placed; laid.
୧୧ । କୌଣସି କର୍ମ୍ମ କରିବାକୁ ଉତ୍ତେଜିତ—
11. Urged; impelled; incited; instigated.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜିବ—ଦେ. କି (ସଦ୍ୟ) ୧ । ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
Nijo(yo)jibā 1. To employ.

ଦଶ ଶତ ଧନ୍ୱୀ ପଦାତ ସହିତେ ନିଯୋଜିଲେ ନରସାଇଁ—
ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଣ୍ଡବ ।

ନିୟୋଜା ୨ । ଯୋଗାଇବା—2 To supply
ନିୟୋଜନା ଭାଙ୍କ ଭାଣ୍ଡଳ ନିଯୋଜନ୍ତୁ,
ମଧ୍ୟରେ ସେବକ ବୋଲନ୍ତୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୩ । ଯୁକ୍ତ କରିବା—3 To attached
ସେ ମାର୍ଗ ମୋତେ ଦେଖାଇଲେ,
ବଶ୍ୱ ଶବ୍ଦରେ ନିଯୋଜିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜ୍ୟ—ସ. ବିଶ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଯ)—
Nijo(yo)jya ୧ । ଯାହାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯିବ—
(ନିଯ୍ୟୋଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. To be employed.
୨ । ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be employed.
୩ । ଉପଦେଶାର୍ହ—3. Requiring to be advised.
୪ । ଦଣ୍ଡ୍ୟ—4. To be punished; punishable.
୫ । ସଲଗ୍ନ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—5. To be fastened or attacted to; fit to be joined with.
ବ.—୧ । ଭୃତ୍ୟ—1. Servant; employee.
୨ । କାରଯରଦାଜ; ଏଜେଣ୍ଟ—2. Agent.
୩ । ଦାସ—3. A slave.
୪ । କର୍ମ୍ମଗୁପ୍ତ—4. Functionary; official.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଯୋଦ୍ଧା—ସ. ବ. (ନି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ+ଯୁଧ୍ ଧାତୁ=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା Nijoddhā + କର୍ତ୍ତୃ ତୃ, ନିଯୋଦ୍ଧୃ. ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—(ନିଯୋଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । କୁକୁଡ଼ା—1. A cock.

୨ । ମଲ୍ଲ ଯୋଦ୍ଧା; ପହଲ୍‌ବାନ୍—2. A wrestler; a pugilist.

୩ । ଯୋଦ୍ଧା—3. Combatant; warrior.

ନିର୍—ସ. (ଉପସର୍ଗ) ଅ—(ନୁ ଧାତୁ=ନେଇଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍) Nir ଏହି ଉପସର୍ଗ ଧାତୁ ପୂର୍ବେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—A prefix denoting the following senses and corresponding to the English prefix un as in uncertain in as in incessant and to the particle less as in formless.

୧ । ନିଶ୍ଚୟ—(ଯଥା—ନିରତ)—1. Certainty.

୨ । ନିଷେଧ— (ଯଥା—ନିଗ୍ରଣ, ନିରସନ)—2. Prohibition.

୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—(ଯଥା—ନିରସ୍)—3. Inferior.

୪ । ଅଭାବ—(ଯଥା—ନିରଂଶ)—4. Want; negation; absence; privation.

୫ । ନିଃଶେଷ—(ଯଥା—ନିର୍ବଳ)—5. Without remainder

୬ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ନଡାନ୍ତ (ଯଥା—ନଖୀଡ଼ନ)—6. Too much; excessive.

୭ । ବହିଷ୍କରଣ (ଯଥା—ନିରବସିତ)—7. Expulsion.

୮ । ପଦାଭୁ ବାହାରିବା; (ଯଥା—ନିର୍ଗମନ)—8. Going out.

୯ । ବହିଃ; ବାହାର (ଯଥା—ନିରବଳାଳକା)—9. External.

୧୦ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ଯଥା—ନିରବଶେଷ)—10. Totality; entirety; completeness.

[ଦ୍ର—ନିଃ ବା ନିସ୍ ଉପସର୍ଗ ପରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ, ଗ, ଘ, ଜ, ଝ, ଦ, ଧ, ନ, ବ, ଭ, ମ, ଯ, ର, ଲ, ହ ଓ ଢ଼ ଥିଲେ ନିଃ ବା ନିସ୍ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ ହୁଏ ।]

ନିର୍‌ଖିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି.—ନିରେଖିବା (ଦେଖ) Nir-khibā Nirekhibā (See)

ନିର୍‌ଙ୍କୁଶ—ସ. ବଣ.—ନିରଙ୍କୁଶ (ଦେଖ) Niramkuśa Niraṅkuśa (See)

ନିର୍‌ଂଶ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଂଶ; ସାଦାର)—Niramśa ୧ । ଅଂଶରହିତ; ଭାଗଶୂନ୍ୟ—1. Destitute of a share; not entitled to a share.

୨ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ହିସ୍ସା ପାଏ ନାହିଁ—2. Not entitled to a share in the ancestral property.

[ଦ୍ର—ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟଙ୍କ ମତରେ—ପତିତ, ପତିତର ପୁତ୍ର, କ୍ଲୀବ, ପଙ୍ଗୁ, ଉନ୍ମତ୍ତ, ଜଡ଼, ଅଚଳସ୍ଥ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ—ଏମାନେ ନିରଂଶ ଅର୍ଥାତ୍ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଭାଗ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୩ । ସମୁଦାୟ—3. Whole; entire; (Apte).

ବ· (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସୂର୍ଯ୍ୟର ରାଶି ଭୋଗ କାଳର ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ ଦିନ; ସକ୍ରାନ୍ତି; ପୂର୍ବ୍ୟଙ୍କର ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗମନ—3. (Astronomy) The sun's entering into a new sign; the passage of the sun from one sign to the next.

ଦେ. ବଣ.—ନିରଂଶିଆ (ଦେଖ)—Niramśiā (See)

ବ.—ନିରଂଶ ଅବସ୍ଥା—Issueless condition.

ନିର୍‌ଂଶ ଡିହ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଉଦ୍ଧ ବା ଘରଡଳ ଜମିର ମାଲିକ Niramśa ḍiha ନିଃସନ୍ତାନ ହୋଇ ମରିଯିବା ପରେ ତହିଁର କେହ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନ ଥାଏ—A homestead, the owner of which died leaving no heirs.

ନିର୍‌ଂଶିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସ· ନିରଂଶ)—Niramśiā ୧ । ନିରଂଶ; ସାଦାର ବଂଶ ଲୋପ ପାଇଥାଏ—1. One who leaves no family member.

ନିର୍ବଂଶ (ନିରଂଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବେଦାରସ—2. Heirless; leaving no successor.

୩ । ନାଦାରସ; ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିର କେହ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାହିଁ—3. Having no body to succeed to it (property).

୪ । (ଗାଳ ବା ଅଭିଶାପ) ଆଖୁ ଲୁଡ଼ା; ଅପୁତ୍ରକ—5. (a term of cursing) Childless.

୬ । (ଗାଳ) ଅଳ୍ପାୟୁଷ—6. (a term of cursing) Short lived.

କେ ବାଇଶ ବର୍ତ୍ତିଆ କେ ପଦର ବର୍ତ୍ତିଆ
କେ ସାତ ସରର କେ ଅଃଇ ନିରଂଶିଆ—ପୀତାମ୍ବର· ନୃସିଂହପ୍ରସଙ୍ଗ ।

ନିରଂଶିଘର ଝିଅ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳ)—Niramśighara jhia ଯେଉଁ କନ୍ୟାର ପିତୃବଂଶରେ ଆଉ କେହ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାହିଁ—(a term of abuse) A woman whose father's family is or will become extinct.

ନିରଂଶୀ—ସ. ବଣ ପୁଂ (ନିରଂଶ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—Niramśī ୧ । ଅଂଶ ବା ଭାଗଶୂନ୍ୟ—(ନିରଂଶିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destitute of a share.

୨ । ଏକାକୀ—2. Single; unattended (M, W),

ନିରଂଶୁ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଂଶୁ)—Niramśu ୧ । ନିଷ୍ପ୍ରଭ; ଜ୍ୟୋତିର୍ଯ୍ଦୀନ—1. Pale; lustreless.

୨ । କିରଣଯୁକ୍ତ—2. Rayless.

ନିରକତ—ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ୟ) ବଣ—ନିରକ୍ତ (ଦେଖ) Nirakata Nirakta (See)

ନିରକତ ନିରକତିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

ନିରକତ ଜେହ ସହଜ ଗିଳା ଏହା
ରକତ ଥିଲେ ବୁହା ନ ଯାଏଣ ବାହା
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରକ୍ତ—ବେ. ବ୍ରୀ ପୁଂ (ସ. ମାନକ୍ତ)—୧ । ରକ୍ତଶୂନ୍ୟ—
Nirakta 1. Bloodless; sallow.
ନିରକ୍ତ, ନିରକ୍ତଆ } ଅନ୍ୟରୂପ— ୨ । ଦୁର୍ବଳ; ନିର୍ବଳ—
(ନିରକ୍ତୀ; ନିରକ୍ତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Having no strength; weak.
୩ । ସାହସଶୂନ୍ୟ; ଭୀରୁ—
3. Timid; having no courage.

ନିରକ୍ଷ—ସ. ବିଣ (ନିର୍+ଅକ୍ଷ)—୧ । ଅକ୍ଷଶୂନ୍ୟ—
Niraksha 1. Without dice.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଅକ୍ଷାଂଶ ନାହିଁ—
2. (astronomy) (a place) Of no latitude.
ବି—(ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା) ନିରକ୍ଷବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Nirakshabṛutta(See)

ବେ. ବିଣ (ସ. ନିର୍+ରକ୍ଷକ)—୧ । ରକ୍ଷକବିହୀନ—
1. Having no protector.
୨ । ଅସହାୟ—2 Helpless.

ନିରକ୍ଷ ଦେଶ—ବେ. ବି (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)—୧ । ବିଷୁବ ରେଖାର ସନ୍ନିହିତ ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁଠାରେ ଦିବା ଓ ରାତ୍ରି ସମାନ—1. The equatorial regions.
୨ । ଯେଉଁଠାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ୧ମ ଦ୍ରାଘିମା ଗଣନା କରାଯାଏ—2. The first meridian (as Laṅka in Hindu astronomy (Apte)

ନିରକ୍ଷ ବୃତ୍ତ—ସ. ବି (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—୧ । ଭୂମଧ୍ୟରେଖା; ବିଷୁବ ରେଖା; ନାଡ଼ୀମଣ୍ଡଳ—
Niraksa bṛutta 1. The terrestrial equator.
(ନିରକ୍ଷରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରେଖାଦ୍ୱାରା ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ଓ ଦକ୍ଷିଣାର୍ଦ୍ଧ ଏହି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ, ସେ ରେଖାକୁ ନିରକ୍ଷ ବୃତ୍ତ ବା ନିରକ୍ଷ ରେଖା କହନ୍ତି । ଏହି ରେଖାର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣର ଚତୁର୍ଦଂଶ ସ୍ଥାନକୁ ନିରକ୍ଷଦେଶ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ଅକ୍ଷାଂଶ—2. Latitude (Apte).

ନିରକ୍ଷ ମଣ୍ଡଳ—ବେ. ବି (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—୧ । ନିରକ୍ଷବୃତ୍ତ—
Niraksha maṇḍala 1. The equator.
୨ । ନିରକ୍ଷ ଦେଶ—2, The equatorial region.
ନିରକ୍ଷମଣ୍ଡଳ-ଅଗ୍ନେସ୍ତୁ ଉଷ୍ଟଙ୍କେ – ରଘୁନାଥ. ବିବାବଳୀ ।

ନିରକ୍ଷର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅକ୍ଷର)—ମୂର୍ଖ; ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ନ ଥିବା; ଆଦୌ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ କରି ନ ଥିବା (ନିରକ୍ଷରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—Unlettered. (ନିରକ୍ଷରତା—ବି)

ନିରକ୍ଷାନ୍ତର—ସ. ବି (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା, ନିରକ୍ଷ + ଅନ୍ତର)—
Nirakshāntara ବିଷୁବରେଖାଠାରୁ ପୃଥ୍ୱୀର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱ—The latitude of a place.
[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନ ବିଷୁବରେଖାର ଉତ୍ତରରେ ହେଲେ ଉତ୍ତର ନିରକ୍ଷାନ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ହେଲେ ଦକ୍ଷିଣ ନିରକ୍ଷାନ୍ତର ପରିଗଣିତ ହୁଏ ।]

ନିରଖ —ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନିର୍ଖ୍; ତୁଲ. ସ. ନିଶ୍ଚୟଣ)—
Nirakha ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସ୍ଥିରୀକୃତ ଦର—
ନିରିଖ, ଦର 1. Tariff; fixed price of a thing;
ନିର୍ଖର୍ଖ authorised market-rate.
୨ । ବଜାର ଦର; ଭାଉ—
2. Market rate; current price.
୩ । ନିଶ୍ଚୟତା—3. Certainty.
୪ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—4. Ascertainment.
ବିଣ—୧ । ଅରକ୍ଷକ—1. Protectorless.
୨ । ଅସହାୟ—2. Helpless.

ନିରଖନାମା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନିର୍ଖ୍ ନାମାହ୍)—ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟର ବଜାରଭାଉର ତାଲିକା—
Nirakhanāmā ପଶ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ବଜାରଭାଉର ତାଲିକା—
ନିରିଖମାମା ନିର୍ଖନାମା A list of the market-rates of commodities.

ନିରଖ ବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିର୍ଖ୍ ବନ୍ଦୀ)—
Nirakha bandi ବଜାର ପ୍ରଚଳିତ ଦରର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
ନିରିଖ ବନ୍ଦୀ ନିର୍ଖ୍ ବନ୍ଦୀ Fixing of the market price of commodities.

ନିରଗ୍ନି —ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅଗ୍ନି)—
Niragni ୧ । ଅଗ୍ନି ଶୂନ୍ୟ; ଅନଗ୍ନି—1. Fireless.
୨ । ନିସ୍ତେଜ—2. Devoid of vigour or brightness.
ବି—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଗୃହରେ ସଜ୍ଞାଗ୍ନି ସଯତ୍ନ ହୋଇ ରକ୍ଷାଯାଇ ନ ଥାଏ—A Brāhmaṇa who does not maintain the consecrated sacrificial fire in his home.

ନିରଙ୍କୁଶ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅଙ୍କୁଶ=ହସ୍ତି ଶାସନ ଦଣ୍ଡ)—
Niraṅkuśa ୧ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—1. Unavoidable; irresistible.
(ନିରଙ୍କୁଶା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିରଙ୍କୁଶତା—ବି)
୨ । ବାଧା ଶୂନ୍ୟ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକଶୂନ୍ୟ—
2. Unrestricted; unchecked; uncontrolled; unrestrained; unfettered.
୩ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚୃତ୍ୱ—3. Wilful.
୪ । ସ୍ୱାଧୀନ—4. Independent; free.
୫ । ଅଶାସ୍ୟ—5. Unruly (M. W.)
୬ । ଅପବ୍ୟୟୀ—6. Extravagant.

ନିରଙ୍କୁଶତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବି. (ନିରଙ୍କୁଶ+ଭାବ. ତା; ତ୍ୱ)—୧ । ସ୍ୱାଧୀନତ୍ୱ—
Niraṅkuśatā(twa) 1. Freedom; liberty.
(ନିରଙ୍କୁଶତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାଧା ଶୂନ୍ୟତା—
2. Want of restraint.
୩ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚୃତା—3. Wilfulness.

ନିରଙ୍ଗ —ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଙ୍ଗ)—
Niraṅga ୧ । ଅଙ୍ଗଶୂନ୍ୟ—1. Limbless.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନିଷ୍କାର—
2. Shapeless; without form.
୩ । ଅଶରୀର; ନିରବୟବ—3. Incorporeal,
୪ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Incomplete (M, W,)
୫ । ନିରୁପାୟ; ଉପାୟାନ୍ତର ଶୂନ୍ୟ—5. Having no resources or expedients. (M.W.)

ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ରୂପକ ଅଳଙ୍କାର (ହି. ଶ.)—
A kind of simile.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରୂପକ ଅଳଙ୍କାରରେ ଉପମେୟର ସବୁ ଅଙ୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଏ ନାହିଁ ତାକୁ ନିରଙ୍ଗ ରୂପକ ବୋଲାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମନ୍ୱନ୍ତର କାଳ; କାନ୍ତାର; ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—
Famine; a time of rise in prices of food grains,

ନିରଙ୍ଗୁଳ—ସ. ବ. (ନିର୍+ଅଙ୍ଗୁଳ)—
Niraṅgula ୧। ଯାହା ଅଙ୍ଗୁଳରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି (ପ୍ରକୃତବାଦ)-
(ନିରଙ୍ଗୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Growing out of the fingers.
୨ । ଅଙ୍ଗୁଳଶୂନ୍ୟ—2. Fingerless.

ନିରଙ୍ଗ ରୂପକ—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ରୂପକ ଅଳଙ୍କାର—
Niraṅga rūpaka A kind of simile.
(ଯଥା—ରୂପକ ଭଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ନିରଜନ— ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. ଓ ବ.—ନିର୍ଜନ (ଦେଖ)
Nirajana Nirjana (See)
(ନିରଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୁଷ୍ଟଇନ ଜେମାମଣି ବଖାଣଇ,
ନିରଜନେ ସେଣ ଯାପିବ ଯାମିନୀ । ଅଜସ୍ୱଭଦ . ଶେଷବତ୍ସୀ ।

ନିରଜିନ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ଅଜିନ)—ଯାହାର ଚମଡ଼ା ନାହିଁ—Without a skin or hide.
Nirajina

ନିରଞ୍ଜନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଞ୍ଜନ=କଜ୍ଜଳ ବା ମଳ)—୧ । ଶୁଦ୍ଧ—1. Pure.
Nirañjana
(ନିରଞ୍ଜନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ—2. Stainless; spotless; unstained.
୩ । କଜ୍ଜଳଶୂନ୍ୟ—3. Free from or having no collyrium.
୪ । ପବିତ୍ର—4. Holy; sacred.
୫ । ଅନ୍ଧକାରଶୂନ୍ୟ —5. Free from darkness.
୬ । ନିଷ୍ପାପ; ପାପଶୂନ୍ୟ—6. Sinless.
୭ । ରାଗାଦି ଦୋଷ ରହିତ—
7. Free from passions or emotion.
୮ । ତେଜୋମୟ—8. Bright; luminous.

ନି.—୧ । ଭଗବାନ୍—
1. God.

[ଦ୍ର—'କୁମ୍ଭୀପାଟୁଆ' ବା ଅଲେଖ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନେ ନିରାକାର ନିରଞ୍ଜନ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

୨ । ମହାଦେବ—2. God Śiba.
୩ । ପରବ୍ରହ୍ମ—3. The Suprime Brahma.

ନିରଞ୍ଜନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିରଞ୍ଜନ+ଆ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି—
Nirañjanā 1. Fullmoon day.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Durgā.

ନିରଞ୍ଜନୀ—ଦେ. ବ. (ନିରଞ୍ଜନଙ୍କ) ଉପାସକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
Niranjanī Name of a sect of devotees.

[ଦ୍ର—ନିରଞ୍ଜନ ସ୍ୱାମୀ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ; ସେ ନିରଞ୍ଜନ ନିରାକାର ପରବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଉପାସନା କରୁଥିଲେ, ତେଣୁ ତାଙ୍କପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶାଖା ନିରଞ୍ଜନୀ ନାମରେ ଅଭିହିତ; ତନ୍ଦୁ ଆଜିକାଲି ନିରଞ୍ଜନୀ ସାଧୁମାନେ ସ୍ୱମାନଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ସାକାର ଉପାସନା ପ୍ରତିଷେଧ କରି ଉଦାସୀ ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଓ କୌପୀନ, ଚିମଟା ଓ କଣ୍ଠି ଧାରଣ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ମାରବାଡ଼ ଦେଶରେ ଏମାନଙ୍କର ଅନେକ ଆଖଡ଼ା ଅଛି । ହି. ଶ.]

ନିରତ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନି+ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ବ୍ୟାପୃତ; ନିଯୁକ୍ତ—1. Engaged; engrossed.
Nirata
(ନିରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରବୃତ୍ତ—2. Commenced; engaged in; occupied with.
୩ । ଆସକ୍ତ—3. Attached.
୪ । ଅନୁରକ୍ତ—4. Devoted to; very fond of.
୫ । ଅତି ଆନନ୍ଦିତ—
5. Extermely delighted with.
୬ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—6. Pleased; satisfied.
୭ । ବିରତ—7. Rested; ceased (Apte).

(ନିରତେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ନିରନ୍ତର)—
୧ ସର୍ବଦା—1. Incessantly.
ନିରତେ ଅଶ୍ରିତ ଦେଖା, ଅସନ୍ ଅସନ୍ତେ,
ନିରତେ ଜରନ୍ତ ସ୍ଥିତି, ସ୍ୱପ୍ନବେ ଜପଲା—ଦ୍ୱାଦାଶ ମହାସାଗା ।
୨ । ଦିବା ନିଶି—2. Day and night.

ନିରତି—ସ. ବ.—(ନି+ରମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—ଅତ୍ୟଧିକ ଅନୁରକ୍ତି
Nirati Excessive fondness or attachment.

ନିରତିଚାର—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି, ନିର୍+ଅତିଚାର)—
Niratichāra ଯାହାକୁ ଅପବିତ୍ର କରି ଯାଇ ନ ପାରେ—
Inviolable.

ନିରତିଶୟ—ସ. କ୍ରି. ବଣ. ଓ ବଣ (ନିର୍=ନିଘାତ+ଅତିଶୟ=
Niratiśaya ଅଧିକ) —୧ । ଅତ୍ୟଧିକ—
1. Excessive; greatest; extreme; too much.
୨ । ଅନତିକ୍ରମଣୀୟ—2. Unsurpassable; insurmountable.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତିଶୟ ରୂପେ—3. Exceedingly.
ବ.—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ନିରତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନିରତ (ଦେଖ) —
Nirate Nirata (See)
ମୋହନ ତୋଙ୍କି ନିରତେ ଝରୁଛରେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ନିରତ୍ୟୟ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅତ୍ୟୟ=ଦୋଷ,
Niratyaya ବିନାଶ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—
1. Faultless; flawless.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନିଷ୍ପାପ; ଅନଘ—2. Sinless.
୩ । ଅବିନଶ୍ୱର—3. Immortal; industructible.
୪ । ବାଧାଶୂନ୍ୟ—4. Unrestrained; unchecked;
୫ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—5. Irresistible.
୬ । ବିପଦଶୂନ୍ୟ; ନିରାପଦ—6. Free from danger; secure (M. W.)
୭ । ଯାହା କୌଣସିଁ କଷ୍ଟ ଦିଏ ନାହିଁ—7. Causing no pain (M.W.)

ନିରଦୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ଦ୍ଦୟ (ଦେଖ)—
Niradaya Nirddaya (See)
ନିରଦୟ ନିରଦ୍‌ଦୟ (ନିରଦୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରଦୟା—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Niradayā 1. Not merciful.
ବ—ନିର୍ଦ୍ଦୟତା—Unkindness; cruelty.

ନିର ଦୋଷ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ (ଦେଖ)—
Nira dosa Nirddosha (See)

ନିରଧିକାର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅଧିକାର—
Niradhikāra ୧ । ଅଧିକାର ବିହୀନ—
1. Having no authority.
୨ । ବେଦଖଲ—2. Dispossessed.
୩ । ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ—3. Having no connection.

ନିରଧ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର+ଅଧ୍ୱନ୍)—
Niradhwa ଯେ ବାଟ ଭୁଲିଛି; ଯେ ଭୁଆଁ ଭୁଲୁଛି—
One who has lost one's way.

ନିରନୁକ୍ରୋଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅନୁକ୍ରୋଶ)
Niranukrośa ୧ । ନିଷ୍କରୁଣ—
(ନିରନୁକ୍ରୋଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unkind; hardhearted.
(ନିରନୁକ୍ରୋଶତା—ବ) ୨ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; କଠୋର—
2. Cruel; pitiless.
୩ । ନିଃସ୍ନେହ; ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟ—3. Unfeeling.
ସଂ. ବ.—ନିଷ୍ଠୁରତା—Cruelty; hardheartedness.

ନିରନୁଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅନୁଗ)—
Niranuga ଯାହାର କେହି ଅନୁଚର ବା ସଙ୍ଗୀ ଭକ୍ତ ନାହିଁ—
(ନିରନୁଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having no followers;
(ନିରନୁଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) unattended.

ନିରନୁଗ୍ରହ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅନୁଗ୍ରହ)—
Niranugraha ୧ । ଅନୁଗ୍ରହଶୂନ୍ୟ—1. Ungracious.
(ନିରନୁଗ୍ରହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରତିକୂଳ—2. Unfavourable.
(ନିରନୁଗ୍ରହତା—ବ) ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Unkind.

ନିରନୁନାସିକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର=ନୁହେଁ+ଅନୁନାସିକ)—
Niranunāsika ଅନନୁନାସିକ; ଯାହା ନାସିକାର ସହଯୋଗରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ନାହିଁ—Not nasal.

ନିରନୁବନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅନୁବନ୍ଧ)—
Niranubandha ଅନନୁବନ୍ଧ; ବେମୋଡ଼ବିହୀନ—
(ନିରନୁବନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having no symptomatic
(ନିରନୁବନ୍ଧତା—ବ) affection.

ନିରନୁଯୋଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନିର+ଅନୁଯୋଜ୍ୟ)—
Niranujojya ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ 1. Faultless.
(ନିରନୁଯୋଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Unblamable.
(ନିରନୁଯୋଜ୍ୟତା—ବ)

ନିରନୁଯୋଜ୍ୟାନୁଯୋଗ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍ପୁ; ନିରନୁଯୋଜ୍ୟ+
Niranujojyānujoga ଅନୁଯୋଗ)—
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବସ୍ତୁର ନିନ୍ଦା—The blaming of any thing faultless (M. W.)

ନିରନୁରୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅନୁରୋଧ)—
Niranurodha ୧ । ଯେ ଅନୁରୋଧର ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖେ;
[ନିରନୁରୋଧୀ(ଦୀ)-ବ] ବେମୋଡ଼ବିଚାର; ଯେ ମୂଲ୍ୟହୃଦୟକୁ
(ନିରନୁରୋଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୁଡ଼େଇଁ ନାହିଁ; ନିରପେକ୍ଷ—
1. One who does not accede to request; having no regard for the request or feeling of others.
୨ । ଅପ୍ରିୟ—2. Disagreeable; unamiable.
୩ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Unkind.
୪ । ପ୍ରତିକୂଳ—4. Unfavourable.

ନିରନ୍ତର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅନ୍ତର=ଅବକାଶ)—
Nirantara ୧ । ସାନ୍ଦ୍ର; ନିବଡ଼; ଘନ—1. Thick; dense; compact; close.
୨ । ନିରବକାଶ; ଅନବଶର—
2. Without leisure; having no interval in space or time (M. W.)
୩ । ଅସୀମ—3. Unlimited.
୪ । ଅପରିଧାନ; ନଗ୍ନ—4. Naked.
୫ । ଅଚ୍ଛିଦ୍ର—5. Impervious.
୬ । ଅନାତ୍ମୀୟ—
6. Not pertaining to one's self.
୭ । ଅମଧ୍ୟ; ବ୍ୟବଧାନରହିତ—7. Having no space between.
୮ । ପ୍ରକାଶିତ—
8. Manifest; not hidden from view.
୯ । ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ—
9. Inner; internal.
୧୦ । ଅବିରତ—
10. Incessant; continuous; uninterrupted.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ବିଶ୍ୱାସୀ—11. Faithful; true. (M.W.)
୧୨ । (ଅମୃତରେ) ପୂର୍ଣ୍ଣ—
12. Abounding in; full of. (M.W.)
୧୩ । ସେହି; ଅପୃଥକ୍—
13. Not different; same; identical. (M.W.)
୧୪ । ମୋଟା—14. Coarse; gross. (Apte).
୧୫ । ସରଳ; ନିଷପଟ—15 Sincere. (Apte)

କି. ବଣ—୧ । ଅବିରତ—
1. Incessantly; continually.
୨ । ସତତ; ନିରତ; ସର୍ବଦା—2. Always.
୩ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପେ—
3. Continuously; uninterruptedly.
୪ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—
4. Closely; tightly; firmly. (M.W.)
୫ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—
5. Immediately; at once (M. W.)

ନିରନ୍ତର ଗୃହବାସୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ପ୍ରତିବେଶୀ; ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଘରେ ରହୁଥିବା—Living in the next house (M. W.)
Nirantara gṛuhabāsī
(ନିରନ୍ତର ଗୃହବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରନ୍ତରାଳ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ତର=ବ୍ୟବଧାନ)—୧ । ଗାଢ଼; ଘନ; ନିବଡ଼; ସାନ୍ଦ୍ର-
1. Thick; close set; solid impervious.
୨ । ଅଭେଦ୍ୟ—2. Inpenetrable.
୩ । ବ୍ୟବଧାନରହିତ—
3. Having no intervening space.
୪ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—4. Narrow.
Nirantarāla

ନିରନ୍ନ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ନ=ଖାଦ୍ୟ)—
Niranna ୧ । ଖାଦ୍ୟାଭାବଗ୍ରସ୍ତ—
1. Foodless; destitute of food.
୨ । ଅତି ଦୀନ—2. Very poor; needy.
୩ । ଅନ୍ନ ସଞ୍ଚୟ ନାହିଁ—3. Having no provision for one's meals.
(ନିରନ୍ନତା—ବ)
୪ । ଉପବାସୀ—
4. Wanting food; starving.

ନିରନ୍ୱୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ୱୟ)—
Niranwaya ୧ । ଅସଂଲଗ୍ନ; ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ—1. Unrelated; unmethodical; unconnected.
(ନିରନ୍ୱୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅନନ୍ୱୟରହିତ—2. (grammar) Not agreeing with the context of a sentence.
(ନିରନ୍ୱୟତା—ବ)
୩ । ନିରପତ୍ୟ; ନିଃସନ୍ତାନ—3. Childless; issueless; having no descendants.
୪ । ବଂଶଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ବଂଶ—4. Without posterity.
୫ । ଅସୌକ୍ତିକ—5. Illogical; without logical sequence.
୬ । ଅନୁତ୍ତରଶୂନ୍ୟ—
6. Without retinue; unattended (M,W.)
୭ । ଅଦୃଶ୍ୟ—
7. Without being seen; out of sight(Apte)
୮ । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ—8. Sudden; unexpected.

ନିରପ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପ=ଜଳ)—ନିର୍ଜଳ—
Nirapa Waterless (M. W,)

ନିରପତ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପତ୍ୟ)—
Nirapatya Childless; issueless.
(ନିରପତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିରପତ୍ୟତା—ବ)

ନିରପତ୍ରପ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପତ୍ରପା=ଲଜ୍ଜା)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ବେହୟା—
Nirapatrapa
(ନିରପତ୍ରପା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Shameless; immodest.
(ନିରପତ୍ରପତା—ବ) ୨ । ଧୃଷ୍ଟ—2. Insolent.

ନିରପବର୍ତ୍ତି—ସ. ବଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅପବର୍ତ୍ତି)—
Nirapabartta ୧ । ଅପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—
(ନିରପବର୍ତ୍ତିନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Not turning back. (Apte)
୨ । (ଗଣିତ) ଯେଉଁ ଅଙ୍କର ଲଘିଷ୍ଠ ସାଧାରଣ ବିଭାଜକ ନାହିଁ—1. (arithmetic) Leaving no common deviser; reduced to the lowest terms (Apte).

ନିରପରାଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପରାଧ)—
Niraparādha ୧ । ଅଭୁତାପରାଧ; ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ବେକସୁର—
(ନିରପରାଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Faultless; innocent; guiltless.
(ନିରପରାଧତା—ବ) ୨ । ନିରୀହ—2. Harmless.
ସ. ବ.—ଅପରାଧଶୂନ୍ୟତା—Faultlessness.
କି. ବଣ.—ବିନାପରାଧରେ; ବିନା ଦୋଷରେ—
Without any fault.

ନିରପରାଧୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—
Niraparādhī Innocent; guiltless.
(ନିରପରାଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନିରପରାଧୀ

[ଦ୍ର—ନିରପରାଧୀ ଓ ନିରପରାଧିନୀ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାଷାରେ ଚଳେ ନାହିଁ, 'ନିର୍' ଉପସର୍ଗ ସଙ୍ଗେ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ହେଲେ 'ନିରପରାଧ' ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ୍ୟ ରୂପେ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ, ଅତଏବ 'ନିରପରାଧ' ଏହି ବିଶେଷ୍ୟରେ ଇନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ବିଶେଷଣ ପଦ ସିଦ୍ଧ କରିବା ବ୍ୟାକରଣବିରୁଦ୍ଧ; ସେହିପରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଓ ନିରୋଗୀ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ଅଶୁଦ୍ଧ ।]

ନିରପାୟ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+ଅପାୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅନିଷ୍ଟଶୂନ୍ୟ; ନିରାପଦ—1. Free from harm or evil. (Apte).
Nirapāya
(ନିରପାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନାଶୀ; ଅବିନଶ୍ୱର—
2. Imperishable; infallible; free from decay.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରପାୟୀ—ବି. ବିଣ.ସୁଂ (ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର; ସଂ. ନିରପାୟୁ)—ଅକ୍ଷୟୁ; ଅବିନାଶୀ; ଅବିନଶ୍ୱର—Imperishable; unfailing.
Nirapāyī

ନିରପେକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପେକ୍ଷା)—
Nirapeksha ୧ । ଅନପେକ୍ଷ; ଅପେକ୍ଷାରହିତ—
(ନିରପେକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Not expecting anything
[ନିରପେକ୍ଷତା(ତ୍ୱ)—ବ] from any one, regardless.
୨ । ଉଦାସୀନ; ଉଦାସୀନ—2. Indifferent.
୩ । ଅନବହିତ—3. Inattentive.
୪ । ସ୍ୱାଧୀନ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—4. Independent of; unconnected with; unencumbered by.
୫ । ଅପକ୍ଷପାତ—5. Impartial; upright.
୬ । ସଂସାର ବନ୍ଧନ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ—6. Indifferent to worldly attachments or pursuits. (Apte).
୭ । ଅସ୍ୱାର୍ଥପର—7. Disinterested (Apte)
୮ । ଯେ ଅନ୍ୟ କାହା ଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରେ ନାହିଁ—8. Not expecting any reward from another. (Apte)
୯ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଶୂନ୍ୟ—9. Without purpose (Apte).

ନିରପେକ୍ଷ ଗତି—ସଂ. ବ.—ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଗତି ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଗତିର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥାଏ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗତି—Free motion.
Nirapeksha gati
ବିଣ.—ସ୍ୱାଧୀନ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—Having free motion.

ନିରପେକ୍ଷତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ.—୧ । ସ୍ୱାଧୀନତା—
Nirapekshatā(twa) 1. Independence.
୨ । ଉଦାସୀନତା—2. Indifference.
୩ । ଅପକ୍ଷପାତିତା—3. Impartiality.

ନିରପେକ୍ଷ ବିଚାର—ସଂ. ବ.—ଅପକ୍ଷପାତ ବିଚାର—
Nirapeksha bichāra Impartial consideration.

ନିରପେକ୍ଷା—ସଂ. ବ.—ନିରପେକ୍ଷତା (ଦେଖ)
Nirapekshā Nirapekshatā (See)

ନିରପେକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଅପେକ୍ଷିତ)—୧ । ଉପେକ୍ଷିତ—
Nirapekshita 1. Disregarded.
୨ । ଉପେକ୍ଷାକାରୀ—2. Regardless.

ନିରପେକ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ନିରପେକ୍ଷ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nirapekshī ୧ । ଉପେକ୍ଷାକାରୀ—
(ନିରପେକ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Disregarding (Apte).
୨ । ଉଦାସୀନ—2. Indifferent (Apte).

ନିରବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ; ନ=ନାହିଁ+ରବ=ଶବ୍ଦ)—
Niraba ୧ । ନିଃଶବ୍ଦ; ମାରବ; ମୌନୀ—
(ମାରବ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Silent; quiet.
(ନିରବତା—ବ) ୨ । ଗୋଳମାଳଶୂନ୍ୟ—2. Noiseless.

ନିରବକାଶ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବକାଶ)—
Nirabakāśa ୧ । ଅବସରଶୂନ୍ୟ—
(ନିରବକାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having no leisure.
୨ । ସୁବିଧାଶୂନ୍ୟ—2. Without any opportunity.
୩ । ସାନ୍ଦ୍ର; ନିରନ୍ତର—3. Dense; close set.
୪ । ଗହଳିଆ—4. Crowded (M.W.).
୫ । ଅସୁବିଧାଜନକ—5. Inconvenient. (M. W.)
୬ । ଅସମୟ ବା ଅସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ—6. Unseasonable; out of place or time (M. W.)
ବ.—ଅବସରର ଅଭାବ—Want of leisure.

ନିରବଗ୍ରହ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବଗ୍ରହ=ଅବରୋଧ)—୧ । ଅପ୍ରତିହତ; ବାଧାଶୂନ୍ୟ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକଶୂନ୍ୟ—1. Unchecked; unrestrained; unobstructed.
Nirabagraha
୨ । ନିର୍ବାଧ୍ୟରହିତ—2. Without any obstacle.
୩ । ଅବ୍ୟାହତ—3. Uncontrolled; irresistible.
୪ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର; ସ୍ୱାଧୀନ—4. Independent.
୫ । ଏକଗୁଆଁ; ଏଜଡ଼ଦିଆ—
5. Self-willed; headstrong (M.W.).
ବ—ଅବିରତ ବୃଷ୍ଟି—Incessant raining.

ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ନୁହେଁ=ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ)—
Nirabachchhinna ୧ । ନିରନ୍ତର—1. Uninterrupted.
(ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନତା—ବଶେଷ୍ୟ) ୨ । ଧାରାବାହିକ—
2. Incessant; constant; continuous,
୩ । ଭଜାଣ; କେବଳ—3. Pure and simple.
୪ । ନିଶୁଦ୍ଧ—4. Pure; unalloyed.
୫ । ଅବ୍ୟବହିତ—5. Immediate.
କ୍ରି. ବିଣ—ନିରନ୍ତରେ; ନିରନ୍ତର—Incessantly.

ନିରବଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ; ନିର୍+ଅବଦ୍ୟ=ଅକଥ୍ୟ)—
Nirabadya ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—1. Faultless.
(ନିରବଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଶୁଦ୍ଧ—2. Pure.
(ନିରବଦ୍ୟତା—ବଶେଷ୍ୟ) ୩ । ଅନଦ୍ୟ—3. Blameless.
୪ । ଅତୁଚ୍ଛ—4. Not mean or low.
୫ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Complete.
୬ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—6. Excellent.
ସଂ. ବ.—ପରମେଶ୍ୱର; ପରମାତ୍ମା—The Supreme Being (Apte).

ନିରବଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବଧି=ସୀମା)—
Nirabadhi ୧ । ଅନନ୍ତ; ଅସୀମ—1. Uulimited; without bounds; unbounded; endless.
୨ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ—2.Uninterrupted; continuous.
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିରନ୍ତର; ସର୍ବଦା—1. Incessantly.

ଖ୍ରିଷ୍ଟିସ୍ମାରକ ଅବ୍ଦେର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ
ବୋଇ ବର ବୁଧେ ବହନ୍ତ ନବବର୍ଷ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ, ଇତ୍ତୋଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସବୁଦା; ସବୁଷଣ—2. Continually; always.
ସବେ ଧର୍ମରେତ ରହୁଛେ ନିରବଧି—ବୃନ୍ଦସଂ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ନିରବନ୍ଧ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ—ନିର୍ବନ୍ଧ (ଦେଖ)—
Nirabandha Nirbandha (See)
ବଲାଇ ମାନସମାନ ଅନା ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ,
ବନ୍ଧୁକ ଉଷ୍ଟନ ଅଟ ଉଙ୍ଗ ନିରବନ୍ଧୁ । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶ ବଲାସ ।

ନିରବୟବ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବୟବ)—
Nirabayaba ୧ । ନିଷ୍କାର—1. Shapeless.
(ନିରବୟବା -ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ବିହୀନ—
(ନିରବୟବତା—ବ) 2. Destitute of limbs.
୩ । ଅବୟବବିହୀନ—3. Destitute of component parts.
୪ । ସରଳ; ସହଜ—4. Simple.
୫ । ଅସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—5. Not narrow.
୬ । ଅବିଭାଜ୍ୟ—6. Indivisible (Apte).
ବ—୧ । ପରମାଣୁ—2. Molecule; atom.
୨ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Being.

ନିରବରୋଧ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବରୋଧ=ବାଧା)—୧ । ଅବରୁଦ୍ଧ—
Nirabarodha 1. Not opposed to a thing; unopposed.
୨ । ଅପ୍ରତିହତ—2. Unrestrained.

ନିରବଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବଣ—(ଭୁଲ. ହି. ନିରବଲ୍)—
Nirabal ନିର୍ବଳ; ଦୁର୍ବଳ—Weak.

ନିରବଲମ୍ବ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅବଲମ୍ବ=ଆଶ୍ରୟ—
Nirabalamba ୧ । ଅବଲମ୍ବନବିହୀନ—
1. Having nothing to depend upon.
(ନିରବଲମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଶ୍ରୟ ବିହୀନ—2. Shelterless.
(ନିରବଲମ୍ବତା—ବ) ୩ । ନିରୁପାୟ—3. Resourceless.
୪ । ନିଃସହାୟ—4. Helpless.
୫ । ଯାହା ଅନ୍ୟକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଏ ନାହିଁ—
5 Not affording support (Apte).
୬ । ସ୍ୱାଧୀନ; ଯେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ—
6. Not depending or relying on another; independent; free. (Apte).

ନିରବଲମ୍ବନ—ସ. ବଣ.—୧ । ନିରବଲମ୍ବ (ଦେଖ)—
Nirabalambana Nirabalamba (See)
(ନିରବଲମ୍ବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସ୍ୱାମିକ—
2. Belonging to nobody (M. W).
ବ—(ନିର୍+ଅବଲମ୍ବନ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନ ବା ଆଶ୍ରୟର ଅଭାବ—1. Lack of support or protection.
୨ । ଆସ୍ଥାର ଅଭାବ—2. Want of reliance (M. W.).
ଦେ. ବଣ—ବେକାର; ଯାହାର କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ବା ବୃତ୍ତି ନାହିଁ; ଜୀବିକାହୀନ—Unemployed; having no means of living.

ନିରବଲମ୍ବୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିରବଲମ୍ବନ)—୧ । ସ୍ୱାଧୀନ—
Nirabalambi 1. Independent.
୨ । ବେକାର—2. Unemployed.

ନିରବଶେଷ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବଶେଷ)—
Nirabaśesha ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ସମସ୍ତ—
1. Whole; entire; complete.
୨ । ନିଃଶେଷ—2. Without a remainder.
୩ । ଯାହାକୁ କିଛି ବଳ ନାଇଁ—
3. Leaving no remnant.
ଦେ. ବି. ବଣ. (ସ. ନିରବଶେଷେଣ)—
୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—1. Completely.
୨ । ନିଃଶେଷରୂପେ—2. Without leaving any remainder.

ନିରବଶେଷିତ—ସ. ବଣ (ନିରବଶେଷ+ସମ୍ବନ୍ଧେ ଇତ)—
Nirabaśeshita ଯାହାର ଶେଷ ରଖା ଯାଇନାହିଁ; ନିଃଶେଷିତ—Emptied to the dregs; exhausted to last remains.

ନିରବସନ୍ନ—ସ. ବଣ (ନିର+ଅବ+ସଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirabasanna ୧ । ଅବସାଦରହିତ; ଅନବସନ୍ନ—1. Not dejected; not cast down.
(ନିରବସନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଅକ୍ଲାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତିହୀନ—
2. Not fatigued; not wearied.
୩ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—3. Cheerful.
୪ । ଉଦ୍ଦିଗ୍ନ—4. Anxious; eager (M. W.)

ନିରବସର—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅବସର)—୧ । ଅନବକାଶ; ଅବସରହୀନ—1. Leisureless.
(ନିରବସର—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବ୍ୟସ୍ତ; ବ୍ୟାପୃତ—2. Busy.

ନିରବସାଦ—ସ. ବଣ (ନିର୍+ଅବସାଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)-ନିରବସନ୍ନ (ଦେଖ)
Nirabasāda Nirabasanna (See)

ନିରବସିତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ(ନିର୍+ଅବ+ସୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବହିଷ୍କୃତ—1. Expelled; exiled; driven out.
(ନିରବସିତା—ସ୍ତ)

ନିରବସ୍ତାର—ସ. ବଣ (ନିର୍+ଅବସ୍ତାର)—୧ । ଅନାବୃତ—
Nirabastāra 1. Uncovered; bare.
୨ । ଯାହା ଢଙ୍କା ଯାଇ ନାହିଁ—
2. Not strewn. (M. W.)
୩ । ଜାତିଚ୍ୟୁତ—2. Excommunicated.
୪ । ଅତି ନୀଚଜାତୀୟ—3 Of very low caste.
[ଦ୍ର—ଯେ ସ୍ତ୍ରୀଜନ କଲେ କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ଭୁକ୍ତ ପାଣି ସ୍ପର୍ଶର ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାହାକୁ ନିରବସିତ ଶୂଦ୍ର କୁହାଯାଏ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ନିରବହାଲିକା—ସ. ବ (ନିର୍=ବାହାରେ+ଅବହାଲିକା=ବାଡ଼)
Nirabahālikā ୧ । ଘେରବନ୍ଦୀ—1. Enclosure.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପ୍ରାକାର; ବହିଃପ୍ରାଚୀର—2. Outer wall.
୩ । ବାଡ଼—3. Fence; hedge.

ନିରବା Nirabā —ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବିଶ (ଭୁଲ. ହି. ନିର୍) Natural.

ନିରବାଁ Nirabāñ —ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବିଶ Unbroken; uncut.

ନିରବ୍ୟୟ Nirabyaya —ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅବ୍ୟୟ)—୧ । ଅକ୍ଷୟ; ଅକ୍ଷୀଣ—1. Undecayed
(ନିରବ୍ୟୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନାଶୀ—
(ନିରବ୍ୟୟତା—ବ) 2. Undecaying.
୩ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—3. Eternal (M. W.)

ନିରଭିପ୍ରାୟ Nirabhipraya —ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ଅଭିପ୍ରାୟ)—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଶୂନ୍ୟ; ଅଭିପ୍ରାୟଶୂନ୍ୟ—Purposeless.
(ନିରଭିପ୍ରାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
[ନିରଭିପ୍ରାୟତା(ତ୍ୱ)—ବ]

ନିରଭିମାନ Nirabhimāna —ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଭିମାନ)—ନିରହଂକାର (ଦେଖ)
(ନିରଭିମାନା-ସ୍ତ୍ରୀ; ନିରଭିମାନତା—ବ) Nirahamkāra (See)

ନିରଭିମାନି Nirabhimāni —ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସ. ନିରଭିମାନ; ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—
ନିରହଂକାର (ଦେଖ)
(ନିରଭିମାନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nirahamkāra (See)

ନିରଭିଲପ୍ୟ Nirabhilapya —ସ. ବିଶ (ନିର୍+ଅଭିଲପ୍ୟ)—ଅକଥ୍ୟ—Inexpressible; unutterable.

ନିରଭିସନ୍ଧାନ Nirabhisandhāna —ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଭିସନ୍ଧାନ)—ଅଭିସନ୍ଧ ବା ସ୍ୱାର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅଭାବ—Absence of design (M. W.)
(ନିରଭିସନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ଅଭିସନ୍ଧ ରହିତ;
(ନିରଭିସନ୍ଧାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱାର୍ଥର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିହୀନ—Free from egoistic designs.

ନିରଭ୍ର Nirabhra —ସ. ବିଶ—୧ । ଅଭ୍ରରହିତ—1. Micaless.
୨ । ମେଘରହିତ—2. Cloudless.

ନିରମାଖୀ Niramākhi —ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବିଶ—ନିର୍ମାଖୀ (ଦେଖ)
Nirmākhi (See)
ନିରମାଖୀ ନିସ୍ପୃହ ଫଳମୂଳାହାର—ରଘୁନାଥ. ସାବଙ୍ଗୀତରତ ।

ନିରମ୍ବର Nirambara —ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅମ୍ବର)—ନଗ୍ନ; ଲଙ୍ଗଳା—Naked; undressed; nude.
(ନିରମ୍ବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିରମ୍ବରତା—ବ)

ନିରମ୍ବୁ Nirambu —ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅମ୍ବୁ)—୧ । ନିର୍ଜଳ; ଶୁଷ୍କ—1. Waterless; dry.
୨ । ଜଳବର୍ଜିତ; ଜଳହୀନ—
2. Without water; destitute of water.
୩ । ଯେ ଜଳ ପାନ କରେ ନାହିଁ—
3. Abstaining from water. (M. W.)

(ନିରମ୍ବୁ ଉପବାସ=ଯେଉଁ ଉପବାସରେ ଉପବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳ ସୁଦ୍ଧା ପାନ କରେ ନାହିଁ ।)

ନିରୟ Niraya —ସ. ବ. (ନିର୍=ନିକୃଷ୍ଟ+ଅୟ=ଗତି, ସ୍ଥାନ; କିମ୍ବା ନିର୍=ନିର୍ଗତ ଦୋଇଅଛି+ଅୟ=ସୁଖ, ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେଉଁଠାରୁ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ନରକ; ପରଲୋକରେ ପାପର ଦଣ୍ଡଭୋଗ ସ୍ଥାନ—1. Hell.
୨ । ଦୁର୍ଗତି—2. Misery; distress.
କାଶୀରୁ ଏ ନିରୟେ ସିନ ବୁଡ଼ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିରୟଗାମୀ Nirayagāmi —ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ନିରୟ+ଗମ୍ ଧାତୁ+ଣିନ୍. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପାପୀ—1. Sinful.
(ନିରୟଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନରକଗାମୀ; ନିଜକୃତ ପାପ ଯେ ନରକକୁ ଯାଏ—2. Going to be punished in hell for one's sins.

ନିରର୍ଗଳ Nirargala —ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅର୍ଗଳ=ପ୍ରତିବନ୍ଧକ)—
୧ । ଅର୍ଗଳଶୂନ୍ୟ; ଅନର୍ଗଳ—1. Unbarred.
୨ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ; ନିର୍ବିଘ୍ନ—
2. Without indepedement; without obstacles.
୩ । ଅବାଧ; ମୁକ୍ତ; ଉଦ୍ଦାମ—
3. Unrestrained; wild; free.
୪ । ଅବାଧ—4. Uncontrollable; irresistible. (M. W.).
କି. ବିଶ—୧ । ଅବାଧରେ; ଅନର୍ଗଳ ରୂପେ—1. In an unrestrained manner; irresistibly.

ଜ୍ୱାଳାବଳ-ଜଳ୍ପା ଗୁଲ ଗୁଲେ ଗଉବେଗେ
ବାବାନଳ ନିରର୍ଗଳ ଯେଉଁ ମହାବନେ । ରଘୁନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ—2. Freely.

ନିରର୍ଥକ Nirarthaka —ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅର୍ଥ=ପ୍ରୟୋଜନ+କ)—୧ । ଯାହାର ଅର୍ଥ ବା ମାନେ ନାହିଁ—
(ନିରର୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Meaningless; nonsensical.
ନିରର୍ଥକା ନିରର୍ଥା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଅନର୍ଥକ; ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—
2. Useless; vain; unnecessary.
୩ । ଈପ୍ସିତ; ପଣ୍ଡ—4. Futile; unsuccessful.
୪ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ—4. Aimless.
୫ । ପାଦପୂରଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥବିହୀନ (ବାକ୍ୟ)—
5. Expletive (word) (M. W.).
କି. ବିଶ—ବୃଥା; ଅକାରଣେ—
In vain; unnecessarily.

ନିରର୍ଥକତା Niratthakatā —ସ—ରଚନାର ଦୋଷବିଶେଷ—A defect in composition where an unnecessary and unsuitable word is used.
[ଦ୍ର—ରଚନାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବିଷୟର ଅନୁପଯୋଗୀ ଓ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ନିରର୍ଥକତା ଦୋଷ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅସ୍ତ ହେଲେ ତେ ଗ୍ରହଗଣ ଜନମନି
ତାଙ୍କସ୍ୱଭାର ପିନ୍ଧ ଅସିଲ ଉଜଳା । ବ୍ରଧାନାଥ. କବତାବଳୀ ।
ଏଠାରେ 'ଗ୍ରହଗଣ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରଯୋଗ ନିରର୍ଥକ ।]

ନିରଳଙ୍କାର—ସ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଳଙ୍କାର)—
Niralaṅkāra (ନିରଳଙ୍କାର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିରଳଙ୍କୃତ—ବ୍ର)
୧ । ଆଭରଣବଜ୍ଜନ—Without ornaments; plain; unadorned.
୨ । ଶବ୍ଦାଳଂକାର ବା ଅର୍ଥାଳଂକାର ଯେଉଁ ରଚନାରେ ନ ଥାଏ—2. (composition) In which there is no rhetorical figure.

ନିରଳସ(ସି)—ବେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ସ. ନିର୍ଅଳସ୍ୟ)—୧ । ଆଳସ୍ୟଶୂନ୍ୟ—
Niralasa(si) (ନିରଳସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Not idle.
ତା ସଙ୍ଗେ ରୁହି ଦୋଉ ନରଳସି ।
ନିରାଲସ୍ୟି କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

निरालास, निरालसी ୨ । ଶ୍ରମଶୀଳ; ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—
2. Diligent; persevering.

ନିରଲୋଭ—ପ୍ରାବେ. (ବସ୍ତୁର) ବ୍ରଣ—ନିର୍ଲୋଭ (ଦେଖ)
Niralobha Nirlobha (See)

ନିରଶନ—ସ. ବ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଶନ=ଭୋଜନ)—
Niraśana ଅନଶନାବସ୍ଥା—Fasting; starvation; abstinence.
ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେ ଭୋଜନ କର ନାହିଁ; (ନିରଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନଉଦାର—1. Going without food; fasting.
୨ । ଫଯଡାଦାର—2. Abstaining from food.

ନିରଶନା—ସ. ବ୍ରଣ. (ନିରଶନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଅନାଦାସ୍ତ—
Niraśanī 1. Fasting, starving.
୨ । ଉପବାସୀ—2. Abstaining from food.

ନିରସ—ସ. ବ୍ରଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ=ନାହିଁ+ରସ)—
Nirasa (ନିରସା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସରସ—ବପଷ୍ଟ) (ଗାରସ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ରସଶୂନ୍ୟ; ଗାରସ—1. Juiceless, sapless, insipid.
୨ । ଶୁଷ୍କ—2. Dry.
୩ । ଅଟ୍ସିଚ—3, Unwitty.
୪ । ଅପ୍ରୀଚିକର—4. Unplesant.
୫ । କଠୋର—5. Hard.
୬ । ସ୍ୱାଦ—6. Insipid.
ବେ. ବ୍ରଣ—ନିରସା (ଦେଖ) Nirasā (See)

ନିରସନ—ସ. ବ (ନିର୍=ବାହାରକୁ+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନଗ୍ନକରଣ; ଦୂରୀକରଣ; ବହିଷ୍କରଣ—1. Driving away; expulsion.
୨ । ନିକ୍ଷେପ—2. Throwing.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ; ମନା କରିବା - 3. Denial.
୪ । ଖଣ୍ଡନ; ପ୍ରତିବାଦ—
4. Contradiction; refutation.
୫ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକରଣ, ନିଷ୍କାଶନ—
5. Removal; banishment (M. W.).
୬ । ହନନ—6, Killing.
୭ । ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—7. Rejection; refusal.
୮ । ନିବାରଣ—8, Remonstrance.
୯ । ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶ—9. Oracular saying; revelation.
୧୦ । ନିଷ୍ଠୀବନ; ଥୁକ ପକାଇବା—10. Spitting out.
୧୧ । ବମନ—11. Vomiting.
୧୨ । ବୃଣି ଦେବା; ଇତସ୍ତତଃ ନିକ୍ଷେପକରଣ—
12. Scattering; dispersing (M. W.).
୧୩ । ନିନାଶନ—13. Destruction; extermination (M. W.).
ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ଯେ ବହିଷ୍କରଣ କରେ—
(ନିରସନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Expelling; driving out (M. W.).

ନିରସନୀୟ—ସ. ବ୍ରଣ (ନିର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirasanīya (ନିରସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ନିରସନ ଯୋଗ୍ୟ; ବହିଷ୍କରଣୀୟ—
1. Deserving expulsion; fit to to be driven away.
୨ । ନିବାରଣୀୟ; ନିବର୍ତ୍ତନୀୟ—2 Preventible.
୩ । ଖଣ୍ଡନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—
3. Fit to be refuted.

ନିରସା—ବେ. ବ୍ରଣ (ସ. ନିରସ)—୧ । ରସଶୂନ—
Nirasā 1. Sapless.
(ସରସା—ବପଷ୍ଟ) (ନିରସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ମନ୍ଦ; ଅନୁତ୍ତମ—
2. Not good; bad.
ନିରସା ୩ । ଦୁଃଖିତ; ନିରସ—3. Sorry; morose.

निरस ୪ । ନିକୃଷ୍ଟ; ଅନୁତ୍କୃଷ୍ଟ—4. Inferior.
୫ । ଊଣା—5. Less than; defective.
୬ । ସାମାନ୍ୟ—6. Petty.
୭ । ଅପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—7. Not cheerful.

ନିରସ୍ତ—ସ. ବ୍ରଣ (ନିର୍=ବାହାରେ+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ+କର୍ମ. ତ)
Nirasta (ନିରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଖଣ୍ଡିତ; ମୀମାଂସିତ—1. Refuted; decided.
୨ । ଶାନ୍ତ; ନିବୃତ୍ତ; ନିବୃତ୍ତ—
2. Desisting; desisted; ceasing.
୩ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—3, Thrown.
୪ । ବର୍ଜିତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4 Abandoned.
୫ । ଉଚ୍ଚାରିତ; ଶୀଘ୍ର ଉଚ୍ଚାରିତ (ବାକ୍ୟ)—
5. Ejaculated; uttered rapidly.
୬ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ—6. Disowned.
୭ । ପରାସ୍ତ; ପ୍ରତିହତ—7. Defeated.
୮ । ବହିଷ୍କୃତ; ଦୂରୀକୃତ—
8. Expelled; driven away.
୯ । ନିଷ୍ଠ୍ୟୂତ; ବମିତ—9. Spit out; vomited.
୧୦ । ବମିତ; ନିବାରିତ—
10. Prevented; restrained.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ଶମିତ—11. Calmed; appeased.
୧୨ । ନିଷ୍କାସିତ—12. Thrown out.
୧୩ । ହତ; ବିଧ୍ୱଂସିତ—
13. Killed; exterminated.
୧୪ । ନାମଙ୍କର ବସ୍ତୁ ଯାଇଥିବା—14. Rejected.
୧୫ । ଉତ୍ସିତ—15, Censured; reviled.
୧୬ । ପ୍ରେରିତ—16. Sentforth.
(ନିରସ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧୭ । ଅତୀତ; ଗତ—17. Past.
୧୮ । ନଷ୍ଟ—28. Destroyed; devoid.

ନିରସ୍ତକ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ. (ନିରସ୍ତ+କ)—
Nirastaka ୧ । ବିଜୟୀ—1. Victorious.
୨ । ଶାନ୍ତକାରୀ—2. Calming; appeasing; allaying.
୩ । ନିବର୍ତ୍ତକ—3. Preventing.

ନିରସ୍ତ କୁହକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରସ୍ତ=ଦୂରୀଭୂତ+କୁହକ =ମାୟା)—
Nirasta kuhaka ମାୟା ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ବିହୀନ—
Removed from the connection of delusion
ଅହଂ-ଭାବରେ ସଦା ଥାଇ
ନିରସ୍ତ କୁହକ ବୋଇଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

ନିରସ୍ତ ପାଦପ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରସ୍ତ=ଦୂର ହୋଇଅଛି+ପାଦପ=ବୃକ୍ଷ; ଯହିଁରେ)—
Nirasta pādapa ବୃକ୍ଷଶୂନ୍ୟ—
Treeless; devoid of trees.

ନିରସ୍ତ ବିଷୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରସ୍ତ=ନିରତ ହୋଇଅଛି ବିଷୟୀରୁ ଯେ)—
Nirasta bishaya ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁ ବିଷୟରେ ଅନୁତ୍ସାହୀ; ବିଷୟୀ
(ନିରସ୍ତ ବିଷୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୈରାଗୀ—Indifferent to mundane matters.

ନିରସ୍ତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥକ୍କି ପଡିବା—To be overpowered; to be at one's wits end.
ନିରସ୍ତ ହେବା ନିରସ୍ତ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ଦାରୁଣ ବୋଧହୋଇ ।
निरस्त होना ରଘୁନାଥ, ପାଙ୍ଗି ।

ନିରସ୍ତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଅସ୍ତ୍ର ଯାହାର)—
Nirastra ୧ । ଅସ୍ତ୍ରଶୂନ୍ୟ—1. Weaponless; unarmed.
(ନିରସ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାଠାରୁ ଅସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି ନିଆ ଯାଇଅଛି—
2. Disarmed.

ନିରସ୍ତ୍ର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି ନେବା—
Nirastra karibā To disarm.

ନିରସ୍ତ୍ରୀ କରଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ନିରସ୍ତ୍ର+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+କରଣ)—
Nirastrī karaṇa କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର କାଢ଼ିନେବା-
(ନିରସ୍ତ୍ରୀକୃତ—ବିଣ) Disarming (any person).

ନିରସ୍ଥି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଅସ୍ଥି ଯାହାର ବା ଯହିଁରୁ)—
Nirasthi ୧ । ଅସ୍ଥିଶୂନ୍ୟ; ଯହିଁରୁ ହାଡ଼ କାହାର କଢ଼ ଯାଇଅଛି-
1. Boneless; from which bone has been taken away.
୨ । ଯାହାର ଦେହରେ ହାଡ଼ ନାହିଁ—
2. Having no bone in the body.

ନିରସ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ନିର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Nirasya ୧ । ଯେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଅଛି—1. Having cast or thrown out (M. W.)
(ନିରସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+କର୍ମ. ଯ) ନିରସ୍ତ କଢ଼ିବା ଯୋଗ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
2. Fit to be expelled or thrown out.

ନିରସ୍ୟମାନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=ଖେପଣ କରିବା+କର୍ମ. ଶାନଚ୍)—ଖଣ୍ଡ୍ୟମାନ—
Nirasyamāna 1. Which is being refuted.
୨ । ପରିତ୍ୟଜ୍ୟମାଣ—2. Abandoned.
୩ । ନିବାର୍ଯ୍ୟମାଣ—3. Prohibited.

ନିରହଂ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅହଂ)—
Niraham ଅହଂକାରଶୂନ୍ୟ; ଅହଂଭାବଶୂନ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
Free from self-conceit or selfishness (M. W.).

ନିରହଂକାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅହଂକାର)—
Nirahaṁkāra ୧ । ଅହଂକାରଶୂନ୍ୟ; ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—
(ନିରହଂକାର—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Free from egotism or arrogance.
(ନିରହଂତ୍ୱ, ନିରହଂଭାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ନିରଭିମାନ—2. Humble; modest.
ବ—ଗର୍ବଶୂନ୍ୟତା—Freedom from egotism or pride.

ନିରହଂକାରୀ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀ. ନିରହଂକାର)—ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—
Nirahaṁkārī Modest.
(ନିରହଂକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରହଂକୃତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ଅହଂକୃତ) ଅହଂକାରଶୂନ୍ୟ—
Nirahaṁkṛuta Humble; modest.
(ନିରହଂକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିରହଂକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରା—ସ୍ତ୍ରୀ (ଇଉର) ବ (ଇଉରଜନଙ୍କର ଜ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣଜନିତ ବ୍ୟବହାର)—୧ । ନୀଳା (ଦେଖ)—
Nirā 1. Nīḻā (See)
୨ । ଲୀଳା (ଦେଖ)—2. Līḻā (See)
୩ । (ପୁଂ) ନୀଳମଣି ନାମକ ପୁରୁଷର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling a male named Nīḻamaṇi.
୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ନୀଳମଣି, ଲୀଳାବତୀ ନାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
4. Name for calling a woman named Nīḻamaṇi or Līḻābatī.

ନିରା ଆହାର(ରି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ସ. ନିର୍+ଆହାର)—ନିର୍ଜ୍ଜଳ ଉପବାସ (ଦେଖ)
Nirā āhāra(rī) Nirāhāra (See)
ଯଜ୍ଞ ବାନ ଉପ କର୍ମ ପରେ
ନାନା ତୀର୍ଥ ତତ ନିର୍ଜ୍ଜ ଥହାସ—ସ୍ତାତୀ. ଉତ୍ତରସ୍ୟମନ୍ତ୍ରସ୍ତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରୁଦ୍ଦିଷ —ତ୍ରା. ବିଣ ଓ ବ (ସ. ନିର୍ଗମିଷ)—ନିରମିଷ (ଦେଖ)
Nirāiṁsha Nirāmisha (See)
(ନିରେଇଁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୁଃ ଅଦ୍ଦିଷ ବେଖା ନିରୁଦ୍ଦିଷ – ଉଗ

ନିରୁଇନିର୍—ତ୍ରା (ଇତର) ବ (ଇତରଜନସୁଲଭ ଉଚ୍ଚାରଣଦୋଷ ଳ
Nirāinirā ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ତ୍ରାମ୍ୟଭାଷାରେ ଲ ସ୍ଥାନରେ
(ନିରେଇନିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ନ ଉଚ୍ଚାରଣ ସ ଲୀଳାହୁଁ ଲୀଳା)—
ଅବଶ୍ୟ ମଉଜ ମଜଲିସ—A round of merriment or festivities.
(ଯଥା—ଗମ୍ଭୀରସାଆନ୍ତଙ୍କ ଜନମଦନଠାରୁଁ ଏକୋଇସିଆ ଯାଏ ରାଇଜଯାକ ନିରୁଇନିର୍ ନାଟୁଛି ।)

ନିରୁକରଣ—ସ. ବ (ନିର୍ + ଅ + କୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nirākaraṇa ୧ । ନିରସନ (ଦେଖ)
(ନିର୍କୃତ; ନିର୍କରଣୀୟ—ବିଣ) 1. Nirasana (See)
୨ । ବହିଷ୍କରଣ—2. Expulsion; driving out.
୩ । ବିନାଶକ—3. Exterminating.
୪ । ଦୂରୀକରଣ—4. Driving away.
୫ । ନିବାରଣ—5. Prevention; restraining.
୬ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ – 6. Obstruction.
୭ । ଖଣ୍ଡନ—7 Refutation.
୮ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ମୀମାଂସା –
8. Arriving at a conclusion.
୯ । ପୃଥକ୍କରଣ—9. Separating.
୧୦ । ରଦ୍ଦ୍ କରିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Setting aside; nullifying.

ନିରୁକରିଷ୍ଣୁ—ସ. ବିଣ (ନିର୍ + ଅ + କୃ ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥେ ଇଷ୍ଣୁ)—
Nirākarishṇu ୧ । ନିରୁକରଣଶୀଳ—
1. Exterminative; destructive; refuting; removing
୨ । ବ୍ୟାଘାତଜନକ—
2. Obstructive; preventive.

ନିରୁକାଙ୍କ୍ଷ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନଞ୍ତତ୍ପୁ; ନିର୍+ଆକାଙ୍କ୍ଷା)—୧ । ଅନିଚ୍ଛା
Nirākāṅkshā 1. Indifference.
୨ । ସନ୍ତୋଷ—2. Contentment.
ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନିରୁକାଙ୍କ୍ଷ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନିରୁକାଙ୍କ୍ଷର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ-
Feminine of Nirākāṅkshā.

ନିରୁକାଙ୍କ୍ଷା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିରୁକାଙ୍କ୍ଷା+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ.)—
Nirākāṅkshi ୧ । ଅନାଗ୍ରହୀ—1. Indifferent.
(ନିରୁକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Contented
ନିରୁକାର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆକାର)—୧ । ଅକାର
Nirākāra ବିଶେଷଣ—1. Shapeless; formless.
(ନିରୁକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମୂର୍ତ୍ତିଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁକାରତା(ତ୍ୱ)—ବ) 2. Incorporeal.
ସ. ବ.—୧ । ଆକାଶ—1. The sky.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2 A name of Bishṇu.
୩ । ଶିବ—3. Siba.
୪ । ପରମାତ୍ମା—4. The Supreme Soul.
୫ । (ନିର୍ + ଆକାର = ଆହ୍ୱାନ) ନିମନ୍ତ୍ରିତ ନୁହାଁନ; ଯାହାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରାଯାଏ ନାହିଁ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
5. Uninvited.
୬ । ତିରସ୍କାର—6. Rebuke; reprimand.
୭ । ନେସ୍ତ—7. Insignificant; unimportant. (M. W.)
୮ । ସ୍ୱର୍ଗ—8. Heaven (M. W.)

ନିରୁକାରତା—ସ. ବ. (ନିରୁକାର+ଭାବ. ତା)—ମୂର୍ତ୍ତିଶୂନ୍ୟତା—
Nirākāratā Shapelessness.
(ନିରୁକାରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରୁକାର ଦାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିବିଶେଷ—
Nirākāra dāsa Name of an ancient Oria poet.
[ଦ୍ର—ଏ 'ଜୁମର ସହତା' ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—ପ୍ରାଚୀନ. ଉତ୍କଳ ।]

ନିରୁକାର ବାଦ—ସ. ବ.—ଈଶ୍ୱର ନିରୁକାର ଅଟନ୍ତି ବୋଲି ଯେଉଁ
Nirākāra bāda ଧର୍ମମତ ପସାରରେ ଚଳେ—The belief in the incorporeal nature of God.

ନିରୁକାର ବାଦୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଈଶ୍ୱର ନିରୁକାର ଥିବାର ମତ ଯେଉଁ
Nirākāra bādī ମାନେ ପ୍ରଚାର ବା ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି—
(ନିରୁକାରବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Preaching the incorporeal nature of God; believing in the incorporeality of the Godhead.

ନିରୁକୁଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ନୁଦ୍ଦେ+ଆକୁଳ,—୧ । ଅବ୍ୟାକୁଳ
Nirākula 1. Unperplexed,
(ନିରୁକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୀର; ଅବ୍ୟସ୍ତ—2. Temperate; deliberate.
୩ । ନମ୍ର—3. Docile.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ବହୁଲୋକ ଗମନାଗମନ କରନ୍ତିନାହିଁ—
4, Not frequented (M W)
୫ । ପ୍ରଶାନ୍ତ—5. Calm.
୬ । ନିର୍ମଳ—6. Clear.
୭ । ସ୍ଥିର—7. Steady (M. W.)
ସ. ବ.—୧ । ସ୍ଥିରତା—1. Steadiness.
୨ । ପ୍ରଶାନ୍ତତା—2. Calmness (M. W.).

ନିରାକୁଳଦ୍ୱାର—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରାକୁଳ + ଦ୍ୱାର)—
Nirākula dwāra ଯେଉଁ ଗୃହ ବା ନଗରର ଦ୍ୱାର ବା ଘାଟକରେ ବେଶି ଲୋକ ଗହଳ ନାହିଁ—
(a house or city) Whose gates are not too much crowded (M. W.).

୨ । (ନିର୍=ଅତ୍ୟନ୍ତ+ଆକୁଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ)—
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକୁଳ ବା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of.
(ଯଥା—କୁସୁମ ସମୂହ ନିରାକୁଳ ବକୁଳ କଳାପେ—
ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ)

ନିରାକୃତ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+ଆ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirā kṛuta ୧ । ନିବାରିତ; ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ; ନିରସ୍ତ—
1. Prevented; disowned.
୨ । ବହିଷ୍କୃତ—2. Expelled.
୩ । ଖଣ୍ଡିତ—3. Refuted.
ନିର୍ଣ୍ଣୀତ; ଅବଧାରିତ—4. Ascertained.
୫ । ମୀମାଂସିତ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତିତ—5. Settled.

ନିରାକୃତି—ସ. ତ. (ନିର୍+ଆ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—
Nirākṛuti ନିରାକରଣ (ଦେଖ)—
Nirākaraṇa (See).

ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଆକୃତି)—
୧ । ନିରାକାର; ଅଦାରପ୍ରାପ୍ତ—
1. Shapeless; incroporeal.
୨ । ଉତ୍ପାଟିତ—2. Eradicated; uprooted.
୩ । ଧ୍ୱସ୍ତ—3. Ruined.
୪ । ବହିଷ୍କୃତ—4. Expelled.
୫ । ବେଦାଧ୍ୟୟନପ୍ରାପ୍ତ; ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟପ୍ରାପ୍ତ—
5. Not given to meditating on or studying the vedas.
୬ । ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞ ତ୍ୟାଗୀ—6. Forsaking the five daily duties of a Hindu householder.

ନିରାକ୍ରୋଶ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଆକ୍ରୋଶ)—
Nirākrosa ୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Contented.
୨ । ଆନନ୍ଦିତ—2. Pleased.
୩ । ଆକ୍ରୋଶପ୍ରାପ୍ତ—3. Free from malice or grudge.
୪ । ଅନଭିଯୁକ୍ତ; ଅନିନ୍ଦିତ—
4. Unaccused; unreviled (M. W.).

ନିରାଗୁର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଗୁର)—
Nirāchāra ୧ । ଅନାଗୁର—1. Impure; unclean.
(ନିରାଗୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଗୁରଭ୍ରଷ୍ଟ—
2. Depraved; corrupt.
୩ । ନିରାଗୁର, ସଦାଚାରପ୍ରାପ୍ତ—3. Barbarian.
୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ—4. Lawless.

ନିରାଚ୍ଛନ୍ନ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—
Nirāchchhanna ୧ । ଅନାଚ୍ଛାଦିତ—
1. Bare; uncovered.
୨ । ନଗ୍ନ—2. Naked.

ନିରାତ—ବି. ବଣ. (ସ. ନିର୍ଦ୍ଦତ=ଦୃଢ଼)—୧ । ଅଚ୍ଛିଦ୍ର—
Nirāta 1. Having no holes.
ନରାଟ, ନିରେଟ ୨ । ଘନ; ଦୃଢ଼—2. Solid; firm; hard.
ନିରାଟ ୩ । ନିବିଡ଼; ଯାହା ଫମ୍ପା ନୁହେଁ—
3. Not hollow; substantial.
୪ । ଯାହା ଦବଦବ ନୁହେଁ—4. Sound.
୫ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—5. Cruel; merciless.
୬ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—6. Sharp.
ତୁମ୍ଭ ବୁଦ୍ଧିବଳ ପର ନିରତ, ଜାଇ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ତୋର ଖଡ୍ଗତ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବିରାକରୋଳ ।
୭ । ପ୍ରଖର—7. Acute; keen.
ଅଦୃଶ୍ୟ ହୃଦରେ କେଣେ ଲୁଚଲ ସେ ନଦୀର ନିରତ ଖତ୍ତ ।
ନଦକଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦଣୀ ।
୮ । ଶୁଷ୍କ; ମାରସ; ନିର୍ଜଳ—8. Dry; waterless
ନିରତ ସେ ଦେଶ ନ ମିଳେ ଜଳ
ତୃଷ ମୃଗ ତୃଷା ଦେଖାଏ ଛଳ । ନଦକଶୋର ନର୍ଦ୍ଦଣୀ ।

ନିରତ ବଣ। ଓ କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୋରରେ—
1. Very much.
୨ । କେବଳ ମାତ୍ର; ଭୁଲ୍ଲା—2. Solely; merely.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ—3. Wholy; completely.

ନିରାତଙ୍ଗ—ବି. ବଣ. (ନିରାତଙ୍କ)—ନିରାତଙ୍କ (ଦେଖ)
Nirāṭaṅga Nirātaṅka (See)

ନିରାଣ—ବି. ବଣ—୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—
Nirāṇa 1. Helpless; shelterless.
୨ । ଆଶ୍ରୟପ୍ରାପ୍ତ—2. Without protection.

ନିରାତଙ୍କ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆତଙ୍କ)—
Nirāṭaṅka ୧ । ନିଃଶଙ୍କ; ନିର୍ଭୟ—
(ନିରାତଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Undaunted; fearless.
୨ । ଯାହା ଠାରୁ କୌଣସି ଶଙ୍କା ନାହିଁ—
2. Safe; sensure.
୩ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
3. Free from anxiety or care.
୪ । ନୀରୋଗ—
4. Free from ailment; hale.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଯେ କଷ୍ଟପ୍ରଦ ନୁହେଁ—
5. Not causing pain (M. W.)
୬ । ଯେ କଷ୍ଟ ବୋଧ ନ କରେ—
6. Not feeling pain (M. W).
ସଂ. ବ—ଶିବ—Siba (M. W)

ନିରାତପ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆତପ)—
Nirātapa ୧ । ଆତପଶୂନ୍ୟ—1. Heatless·
୨ । ରୌଦ୍ରଘ୍ନ; ଖରା ନଥିବା—2. Sunless; not penetrated by sun's rays.
୩ । ଛପ୍ପାଯୁକ୍ତ—3. Shady.

ନିରାତପତ୍ର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆତପତ୍ର)—
Nirāta patra ଛତ୍ରଘ୍ନ—
(ନିରାତପତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Without umbrella (M. W.).

ନିରାତପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍ = ନାହିଁ + ଆତପ = ସୂର୍ଯ୍ୟ)—
Nirātapā ରାତ୍ରି—Night.

ନିରାଦର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଦର)—
Nirādara ଆଦରଶୂନ୍ୟ—Disrespectful; showing
(ନିରାଦରା—ସ୍ତ୍ରୀ) no respect.

ନିରାଦେଶ—ସଂ. ବ—୧ । ଋଣ ପରିଶୋଧ—
Nirādesa 1. Payment of debt; liquidation.
୨ । ପ୍ରତିଦାନ—2. Repayment.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—3. Discharge.

ନିରାଧାର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଧାର)—
Nirādhāra ୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—1. Helpless.
(ନିରାଧାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଧାର ବା ପାତ୍ର ଶୂନ୍ୟ—
2. Destitute of a reception.
୩ । ନିରାଲମ୍ବ; ଅବଲମ୍ବନଶୂନ୍ୟ—3 Having no prop or support; self supporting; having no fulcrum; not relying on others.

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିର୍ବ୍ୟାଢ଼) —୧ । ନିର୍ବ୍ୟାଢ଼ତ; ନିଶ୍ଚିତ—
1. Certain; sure; categorical; determined; undoubted.
ଅଷ୍ଟର ସେ କଥା ଅଟେ ନିରଧାର । କୃଷ୍ଣକିର୍ତ୍ତି. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।
୨ । (ଯାହାର ରହିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ) ଯେ ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି—2. Omnipresent.
ହେ ନିରଞ୍ଜନ ନିରାକାର
ନିରବଲମ୍ବ ନିରାଧାର । ଭୂତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।
୩ । (ସଂ. ନିରାହାର) ଯେ ଆଧାର ଅର୍ଥାତ୍ ଆହାର ଗ୍ରହଣ କରୁ ନାହିଁ; ଅଭୁକ୍ତ; ଉପବାସୀ; ନିରାହାର—
3. Fasting; having had no food.
ଯଥା—ଏ ବାରଣୀ ନିରଧାର, ଉତରେ ଉତରେ ଚୂଡ଼. ମାନ—ଗୁଣ୍ଡଚନ ।

ନିରଧାର ବାଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବପ୍ରକାଶକ ବାକ୍ୟ—
Nirādhāra bāṇī 1. Certain expression; categorical words.
୨ । ନିରପେକ୍ଷ କଥା; ଯାହା କୌଣସି ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ—2. A saying which does not wait for any reply.
୩ । ସଂକଳ୍ପପ୍ରକାଶକ ବାକ୍ୟ—3. Words giving vent to a determination,
ସୀତାର ଏପର ନିରଧାର ବାଣୀ ଶୁଣି
ଜରେ ଜର ଦେଇ ଅଶ୍ୱାସନ୍ତ ଦଶାନନି । ଚଇତ୍ରମଠାସ. ସମାସ୍ପର୍ଶ ।

ନିରଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା; ନିଶ୍ଚୟ
Nirādhāribā କରିବା—To ascertain; to fix; to
ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ କରା **ନିରଧାରନା** settle to decide.
ଯେଣେ ସେ ଅଛି ନୁହଁ ଦେଲର ନିରଧାର
ପାଣ୍ଡେହେଁ ଉଦଂ ନୁଅ ଦ୍ରୁପଦ କୁମାର୍ତ୍ତ । ସରଳା, ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ନିରାଧି—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଧି)—
Nirādhi ୧ । ରୋଗଶୂନ୍ୟ—1. Free from disease.
୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—2. Free from anxiety; secure (M. W).

ନିରାନନ୍ଦ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆନନ୍ଦ)—
Nirānanda ୧ । ଆନନ୍ଦଘ୍ନ—1. Joyless; cheerless.
(ନିରାନନ୍ଦା ବା ୨ । ଦୁଃଖିତ—2. Sad; sorrowful.
ନିରାନନ୍ଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯାହା ଆନନ୍ଦଦାୟକ ନୁହେଁ—
3. Causing no pleasure (M. W.).
ଦେ. ବ.—୧ । ବିଷାଦ—1. Sadness; gloom; sorrow.
୨ । ଅସନ୍ତୋଷ—2. Displeasure.
୩ । ଶୋକ—3 Sorrow.

ନିରାନନ୍ଦିତ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ନିରାନନ୍ଦୀ (ଦେଖ)—
Nirānandit Nirānandī (See).
(ନିରାନନ୍ଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)—

ନିରାପକ୍ଷ—ଗ୍ରା. ବଣ—(ସଂ. ନିରପେକ୍ଷ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—
Nirāpakṣa 1. Unkind; cruel; hardhearted.
ସଂଦର୍ଭ— ନିରପେକ୍ଷ ପ୍ରତ—ଶାରଳ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
(ସାନ୍ଦ୍ରାପକ୍ଷ—ବିପକ୍ଷୀତ) ୨ । କଠିନ—2. Hard.
୩ । ଅପକ୍ଷପାତୀ—3. Impartial; righteous.
୪ । ବିପକ୍ଷ; ପ୍ରତିକୂଳ—
opposing; unfavourable.

ନିରାପଦ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆପଦ)—
Nirapada ୧ । ଆପଦରହିତ—
1. Free from danger or mishap.
୨ । ବିପଦ୍‌ଶୂନ୍ୟ—2. Free from calamity.
୩ । ନିର୍ବିଘ୍ନ—4. Safe; secure.
୪ । ନିରୁପଦ୍ରବ—4. Free from trouble.
୫ । ଯାହାଠାରୁ କୌଣସି ଆପଦ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ—
5. (person) From whom no danger is apprehended.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଯେଉଁଠାରେ ବିପତ୍ତିର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ—
6. (a place) Where there is no fear of danger or mishap.

ନିରାପଦରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନିର୍ବିଘ୍ନରେ—
Nirāpadare Safely; freely; in safety; without any mishap.

ନିରାବରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆବରଣ)—
Nirābaraṇa ୧ । ଯାହାର ଘୋଡ଼ଣୀ ବା ଓଢ଼ଣା ନାହିଁ—
1. Unveiled; uncovered.
୨ । ପ୍ରକାଶିତ—2. Manifest; evident. (M. W.

ନିରାବର୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆବର୍ଷ)—ଯାହା ଯୋଗୁଁ
Nirābarsha ଭଲେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁରେ ବର୍ଷା ପାଣି ପଡ଼େ ନାହିଁ (ଯଥା–ଗଛ, ଛତା)—(a tree or umbrella) Sheltering from rain (M. W)

ନିରାବାଧ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ବାଧାଶୂନ—
Nirābādha 1. Unobstructed; unopposed.
୨ । ବ୍ୟାଧିଶୂନ୍ୟ—2. Free from disease.
୩ । ଯାହାକୁ କେହ ବାଧା ଦେଉନାହିଁ—
3. Undisturbed; unmolested (M.W).
୪ । ଛଳଶୂନ୍ୟ—4. Guileless (M.W).
୫ । ଯାହା ଅନିଷ୍ଟକର ନୁହେଁ—5. Harmless (M.W.)

ନିରାବୃତ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନାବୃତ—
Nirābṛuta 1. Uncovered; bare.
୨ । ଅନାଚ୍ଛାଦିତ—2 Exposed.
୩ । ବିବସ୍ତ୍ର—3. Naked; nude.

ନିରାଭରଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଭରଣ) – ଅଳଙ୍କାର
Nirābharaṇa ଶୂନ୍ୟ—Without any ornaments.
(ନିରାଭରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆମୟ = ରୋଗ)—
Nirāmaya ୧ । ନୀରୋଗ; ରୋଗରହିତ—
1. Free from sickness.
୨ । ସୁସ୍ଥ—2. Healthy; well.
୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର— Salubrious; wholesome.
୪ । ଅକଳୁଷିତ; ପବିତ୍ର—4. Untainted; pure (M. W.).
ବି—୧ । ବନ୍ୟଛାଗ—1 Wild goat.
୨ । ଶୂକର—2. A hog; boar.
୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—3. Health.
୪ । ମଙ୍ଗଳ—4. Welfare.

ନିରାମିଷ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆମିଷ)—
Nirāmisha ୧ । ଆମିଷଶୂନ୍ୟ; ମାଛମାଂସଶୂନ୍ୟ—
(ନିରାମିଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Meatless; fishless.
୨ । ଆମିଷବର୍ଜିତ—2. Destitute of flesh; fleshless
୩ । ଯହିଁରେ ମାଛ ମାଂସ ଆଦି ପଡ଼ ନାହିଁ (ତରକାରୀ)—
3. (curry) Not composed of fish or meat; without animal food.
୪ । ଯେ ବେଉଚନ ଜଏ ନାହିଁ; ମାଗଣା—
4. Receiving no booty or wages (M.W).
୫ । ନିର୍ଲୋଭ—5. Free from covetuousness (M. W.).
୬ । ନିଷ୍କାମ—6. Free from sensual desires (M.W)
୭ । ପୁରସ୍କାର ନିମନ୍ତେ ଯେ ଲାଳାୟିତ ନୁହେଁ—
7. Not striving after any reward (M. W.).
ବ—ଆମିଷପରିତ୍ୟକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ—
Vegetable diet; meatless food.

ନିରାମିଷ ମହୁର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମହୁର ଭଅଣରେ ଆମିଷ ମିଶି ନ
Nirāmisha mahura ଥାଏ—Meatless curry.

ନିରାମିଷାଶୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିରାମିଷ + ଅଶ୍ ଧାତୁ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା
Nirāmishāshi + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୯ମା ୧ବ)—
(ନିରାମିଷାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିରାମିଷ ଭୋଜୀ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମିଷ (ନିରାମିଷ ଭୋଜୀ ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଆହାର କରେ—
1. Vegetarian; living on a meatless diet
୨ । ମିତାହାରୀ—2 Temperate in diet.

ନିରାମୋଦ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆମୋଦ)—ଆମୋଦଶୂନ୍ୟ;
Nirāmoda ଆନନ୍ଦରହିତ—Joyless; gloomy.

ନିରାୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟ)—୧ । ଆୟରହିତ—
Nirāya Yielding no income; profitless
୨ । ଯହିଁରୁ ସୁଧ ମିଳେ ନାହିଁ—
2. Yielding no interest.

ନିରାୟତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ + ଆୟତ)—୧ । ଅବସ୍ତୃତ—
Nirāyata 1. Not expanded; unextended.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted.

ନିରାୟତି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟତ)—ଯାହାର ବିନାଶ
Nirāyati ବା ଅନ୍ତ ଅତି ନିକଟ—One whose end or destruction is at hand.

ନିରାୟାସ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟାସ)—
Nirāyāsa ୧ । ଅନାୟାସ; ସୁସାଧ୍ୟ—1. Easy; not causing trouble or fatigue (M. W.).
୨ । ସୁପ୍ରସ୍ତୁତ—2. Ready.
୩ । ସଦୟ—3. Kind (M. W.).

ନିରାୟୁଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆୟୁଧ)—
Nirāyudha ୧ । ଆୟୁଧଶୂନ—1. Weaponless; destitute of weapons.
(ନିରାୟୁଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଅଶସ୍ତ୍ର—2. Unarmed.
୩ । ନିରସ୍ତ୍ର—3. Disarmed.
ନିରାୟୁଧ ଦୋଇବା ଲେଖେ ଉଚ୍ଚ ଅଟେ
ଥର ନାଶୁ ଅଟନ୍ତୁ ଶତ୍ରୁଙ୍କର ଜୀବ—କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାରାଉତ. ବର୍ଣ୍ଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରାରମ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆରମ୍ଭ)—ଅଖଟୁ; କର୍ମ—କୋଡ଼ିଆ—Abstaining from all work.
Nirārambha
(ନିରାରମ୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) M. W).

ନିରାଲମ୍ବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଆଲମ୍ବ=ଅବଲମ୍ବନ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନରହିତ—1. Having no support
Nirālamba
(ନିରାଲମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିରାଲମ୍ବତା(ତ୍ୱ)—ବ) ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ; ଏକାକୀ—2. Isolated; alone.
ନିରାଲମ୍ବନ, ନିରାବଲମ୍ବ, ନିରାବଲମ୍ବନ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless
୪ । ଶୂନ୍ୟରେ ଝୁଲୁଥିବା—4 Suspended in the air
୫ । ଆତ୍ମାବଲମ୍ବୀ; ସ୍ୱାଧୀନ—5. Self-relying; not depending on another; self-supported; independent
୬ । ବାସଶୂନ୍ୟ—6, Having no habitation or domicile.
୭ । ବନ୍ଧୁହୀନ—7. Friendless.
ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ଜନ—Solitary; lonely.

ନିରାଲମ୍ବା—ସଂ. ବି—ଖୁଦ୍ର ଜଟାମାଂସୀ—Spikenard.
Nirālambā

ନିରାଲୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଲୟ)—୧ । ବାସଶୂନ୍ୟ—1. Homeless.
Nirālaya
(ନିରାଲୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୃହଶୂନ୍ୟ; ମରୁମୟୀ—2. Desert.
୩ । ଉଦାସୀନ—3. Wandering.

ନିରାଲସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଲସ୍ୟ)—ଅନଳସ; ଅଲସଘ୍ନ—Diligent; not idle; not slothful.
Nirālasya
(ନିରାଲସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବି—ଆଲସ୍ୟର ଅଭାବ (ହି. ଶ.)—Absence of idleness.

ନିରାଳାପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଳାପ)—ଯେ କଥା କହୁ ନାହିଁ—Not talking (M. W).
Nirālāpa
(ନିରାଳାପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାଲୋକ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଲୋକ)—୧ । ଆଲୋକ-ଜ୍ଞାନ—1. Devoid of light; lightless.
Nirāloka
୨ । ଅନ୍ଧାରୁଆ—2. Dark; gloomy.
୩ । ଅନ୍ଧ—3 Blind (M. W.).

ନିରାଶ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଶା)—୧ । ଆଶାଶୂନ୍ୟ—1. Hopeless
Nirāśa
(ନିରାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହତାଶ—2. Despairing; despondent; disappointed;
(ନୈରାଶ୍ୟ; ନିରାଶତ୍ୱ—ବ)
୩ । ନିସ୍ପୃହ—3 Free from desire; indifferent

ନିରାମ ନିଃସ୍ପୃହ ନିରଶ
ସବୁଁ ଘୁଣିଲେ ପୀଡବାସ । ରୁଦ୍ର. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ବଞ୍ଚିତ—4. Deprived of; denied.
ହେଉଁ ସଗ ସେ ପୁତ୍ର, ରେବନେ ଅଛ ନଃ କର ସେହୁ ନପଃ ଦୋଇ ନିରଶ ।
ବଦସ୍ପର୍ଶ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ନିର୍ମମ—5. Pitiless.
ବାଣୀ ଗ୍ରାହ୍ୟେ ନ ହୁଁ ମୋରେ କାହିଁକ ନରାଶ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାଲହ୍ୟ ।

୬ । ନିଷ୍କାମ; କାମନାବିରହିତ—6. Without any wish or desire (M. W.).

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ ରୂପରେ—1. Cruelly.
ମୁରଲୀ ବଜାଇ ଡାକେ ସହୁଁ ନାଇ,
ଅତରେ ବଡ ନରାଶ ଗୋ । ବଦସ୍ପର୍ଶ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. ବି.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—1. Deprivation.
୨ । ଜଙ୍ଗଲୀ ଜାତୁବୃକ୍ଷବିଶେଷ—2. Memocylon Eonla (Haines).

ନିରାଶ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆଶାନ୍ୱିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଶାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ କରିବା—1. Not to fulfil another person's hopes or expectations.
Nirāśa karibā
निराश करना
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତାଶ କରିବା—2. To disappoint another.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହେବା—3. To be unkind; to another.
କଲେ ନରାଶ ହୋଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳ,
ଆସି ଜାଳ ଦେଇ ବରଷାନଳ । ଉଷ. ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ।
୪ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—4. To forsake.
ନିରାଶ କଲ ମୋର ଘର,
ମୁଁ ଏବେ ଶରଣ ତୁମ୍ଭର । ଭାଗବତ ।
୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଯତ୍ନ ନ ନେବା—5. Not to take care of.
[ଦୃ—ତୁମ୍ଭମାନେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଗଲ୍ଲବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାପ ମାଆ ଆଦିଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ହେଲ୍ଲ ବେଳେ ବାହୁନ କର କାନ୍ଦ କନ୍ଦନ୍ତୁ, ବାପା ହେ ! ମତେ ନିରାଶ କରିବ ନାହିଁ ।]

ନିରାଶ କୋଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ କୋଳି-A kind of wild plum
Nirāśa koli
[ଦୃ—ଏହା କୋଳି ନେଳଆ ଦଶେ ଓ ପାଚିଲେ ମଧୁର ଲଗେ ।]

ନିରାଶଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଶଙ୍କା)—ନିଃଶଙ୍କ—Fearless.
Nirāśaṅka
(ନିରାଶଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାଶୟ—ସଂ.ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଶୟ)—୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ—1. Aimless; having no object or view.
Nirāśaya
୨ । ଅଗଭୀର (କ୍ଷତ)—2. Superficial; not deep (wound) (M.W).
ବି.—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନତା—Aimlessness.

ନିରାଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହତାଶ ହେବା—To despair of a thing; to be disappointed.
Nirāśa hebā
निराश होना
निराश हुआ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରାଶା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ଆଶା; ଆଶାର ଅଭାବ; ପ୍ରାଦିସମାସ)—
Nirāśā ୧ । ନୈରାଶ୍ୟ—1. Despair; disappointment.
(ଯଥା—ନିରେଖି ନିରାଶା-ବଶେ ନ ଜୁଅ ଜର୍ଜର—ମଧୁସୂଦନ. ଜୀବନଚନ୍ତା ।)
୨ । ବିଷାଦ—2. ejection.
୩ । ଉତ୍‌ବୈକ୍ଲବ୍ୟ—3 Despondency.
ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ନିରାଶର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of **Nirāśa**.
ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ନିରାଶ)—ହତାଶ; ଆଶାଶୂନ୍ୟ; ନିରାଶ—
Desperate; hopeless.
ବିଭରାଜ ଜାଣନ୍ତେ ଦୋଇଣ ନିରାଶା,
ଛଡ଼ ଦେଲେଣ୍ଟ କରିଥିଲେ ଯେ ଉରଣା । କୃଷ୍ଣଦିଂଦ୍ର ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ

ନିରାଶିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିରାଶ)—୧ । ଆଶାଘ୍ନ—
Nirāśiā 1 Hopeless; desperate.
୨ । ନିର୍ମମ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
2 Unkind; cruel; unsympathetic.
(ଯଥା—ନିରାଶିଆ ପ୍ରହାର ।)
୩ । ନୈରାଶ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ—3 Causing despondency.
(ଯଥା—ନିରାଶିଆ କଥା ।)

ନିରାଶିତ୍ୱ—ସଂ. ବି.—ନିରାଶ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
Nirāśitwa Hopelessness; despair.

ନିରାଶୀଃ—ସଂ. ବଣ.—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶିସ୍ —ଆଶୀର୍ବାଦ-
Nirāśīḥ ରହିତ)—1 Without a blessing.
(ନିରାଶୀସ୍କ—ବି. M.W.) ୨ । (ନିର୍ + ଆଶା) ଆଶାଘ୍ନ; ନିରାଶ; ହତାଶ — 2. Hopeless; Despairing (M. W.)
୩ । ନିଷ୍କାମ—3 Free from desire (M. W.).
୪ । ନିର୍ମମତାଘ୍ନ—4. Indifferent (M. W.).

ନିରାଶେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟଭାବରେ; ନିର୍ମମଭାବରେ—
Nirāśe 1. Cruelly.
ପୂର୍ବ ଘ୍ରାଣ ବୃଯୋଧନଙ୍କ ଉରୁଦେଶେ
ବୃଉର ଗଦାବର ପିଜିଲେ ନରାଶେ । କୃଷ୍ଣଦିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ

ନିରାଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ଆଶ୍ୱାସ)—୧ । ଆଶାଭଙ୍ଗ—
Nirāśwāsa 1. Discouragement.
୨ । ନୈରାଶ୍ୟ—2 Hopelessness.

ନିରାଶ୍ୱାସୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଆଶ୍ୱାସିନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Nirāśwāsi ୧ । ହତାଶ—1. Despairing.
(ନିରାଶ୍ୱାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଷଣ୍ଣ; ଖିନ୍ନ—2. Dejected.
୩ । ନୈରାଶ୍ୟ ଜର୍ଜରିତ—3. Disconsolate.

ନିରାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶ୍ରୟ)—
Nirāśraya ୧ । ଆଶ୍ରୟବିହୀନ; ନିରାଶ୍ରୟ; ଆଶ୍ରୟରହିତ—
(ନିରାଶ୍ରୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destitute; helpless; shelterless.
୨ । ଅଶରଣ—2. Without a refuge.
୩ । ଏକାକୀ—3. Alone.
୪ । ଅଗଭୀର (କ୍ଷତ)—4. Not deep (sore) (M.W.).

ନିରାଶ୍ରିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ ଆଶ୍ରିତ)—ଯେ ଅନ୍ୟର ଆଶ୍ରିତ
Nirāśrita ନୁହେଁ—Unprotected; unsupported.
(ନିରାଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ = ବାହାରକୁ + ଅସ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷେପଣ କରିବା +
Nirāsa ୧ । ନିରସନ; ନିରାକରଣ; ବିନାଶନ—
1, Destruction; rejection; extermination.
୨ । ଦୂରୀକରଣ—2. Expulsion.
୩ । ନିଃକ୍ଷେପ—3. Throwing away.
୪ । ତ୍ୟାଗ—4. Abandonment; desertion.
୫ । ଖଣ୍ଡନ—5. Refutation; contradiction; dashing to pieces.
୬ । ବିଫଳକରଣ—6. Thwarting.
ସଂ. ବଣ—୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—1. Shelterless (M. W.).
୨ । ଆସନଘ୍ନ—2. Seatless (M. W.).

ନିରାସକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଅସ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷେପଣ + କର୍ତ୍ତୃ.
Nirāsaka ଅକ)—ବହିଷ୍କର୍ତ୍ତା—Repulsive; repelling.
(ନିରାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାସଙ୍ଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସଙ୍ଗ)—
Nirāsaṅga ନିଜ ଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର କରିବା ବିଷୟରେ ବାଧା
(ନିରାସଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାଇ ନ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Unhindered in the use of one's forces (M. W.).

ନିରାସନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଆସନ)—ଆସନଶୂନ୍ୟ; ଉପବେଶନ
Nirāsana ସ୍ଥାନ ଶୂନ୍ୟ—Without a seat; seatless.
ସଂ. ବ—ନିରାସ (ଦେଖ)—**Nirāsa** (See)

ନିରାସ୍ଥ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସ୍ଥା)—
Nirāstha ୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ସାଧାରଣ ଆସ୍ଥା ନାହିଁ—
(ନିରାସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Not interested in any thing (M W.).
୨ । ଯେ ଦତ୍ତଚିତ୍ତ ନୁହେଁ—2. Not intent upon (M W.).

ନିରାସ୍ପଦ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସ୍ପଦ)—
Nirāspada ୧ । ସତତ ଗତିଶୀଳ; ଚଞ୍ଚଳ—
(ନିରାସ୍ପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Restless; constantly moving.
୨ । ଅଶାନ୍ତ— Unstable.
୩ । ନିରାଲମ୍ବ; ବାସଘ୍ନ—3. Homeless.
୪ । ଭାଗଘ୍ନ; ନିରଂଶ—4. Portionless.
୫ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ—5. Objectless (M W.).

ନିରାସ୍ୱାଦ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସ୍ୱାଦ)—୧ । ସ୍ୱାଦଘ୍ନ—
Nirāswād 1. Tasteless; insipid.
୨ । ଅରୁଚିକର—2. Unsavoury (M. W.).

ନିରାହାର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆହାର)—
ଅନାହାରୀ ଉପବାସୀ—
(ନିରାହାର—ଶୀ) Fasting; abstaining from food.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ନିରାହାରତା—ବ) ବ—୧ । ଭୋଜନାଭାବ; ଉପବାସ—
1. Starvation; fasting; want of food.
୨ । ଲଘନ—2. Abstaning from food.

ନିରାହାରୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିରାହାର)—୧ । ଅନାହାରୀ—
Nirāhārī 1. Fasting; starving'
୨ । ଜଳମାତ୍ରାହାରୀ—
2. Subsisting on water only.

ନିରାହ୍ଲାଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆହ୍ଲାଦ)—ନିରାନନ୍ଦ—
Nirāhlāda Cheerless.

ନିରିଖ—ବୈଦେ. ବ—ନିରଖ୍ (ଦେଖ)
Nirikh Nirakh (See)

ନିରିଖା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—୧ । ନିରୀକ୍ଷଣ; ଅଭିନିବେଶ ସହକାରେ—1. Observation.
Nirikhā
ନିରଖା ୨ । ଭଲଭଳ କରି ଦେଖିବା—
ନିରଖନା 2. Minute inspection; insight.

ନିରିଖା ନିରିଖି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—ବାରମ୍ବାର ନିରୀକ୍ଷଣ—
Nirikhā nirikhi Repeated observation.

ନିରିଖିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ନିରୀକ୍ଷଣ)—୧ । ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା; ଦେଖିବା—
Nirikhibā I. To look at.
ନିରଖା ୨ । ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଦେଖିବା—
ନିରଖନା 2. To observe.
୩ । ଭଲ ଭଲ କରି ଦେଖିବା—
3. To inspect minutely.
୪ । ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୃହଁବା—4. To stare at.

ନିରିଗୁଣ – ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ଗୁଣ (ଦେଖ)
Nirigunа Nirguna (See)
ନିରିଗୁନ ନିର୍ଗୁଣ ନଚୁଇ ବହୁ ମଡା ନିରଗୁଣ—ଗୀତା. ଚତୁର୍ଦ୍ଦନରୂପଗୀତା ।
ନିରଗୁନ

ନିରିଘାତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ - ନିର୍ଘାତ (ଦେଖ)
Nirighāta Nirghāta (See)
(ନିରଘାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ବଜ୍ର—1. Thunder.
ଗୋବନ ଶିରେ ଗଦାଘାତ
ପଡ଼ଇ ଯେତ୍ତେ ନିରଘାତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ବଜ୍ରଧ୍ୱନି—2. The sound of thunder.
୩ । ବଜ୍ର ପରି ବିକଟ ଶବ୍ଦ—
3. A thundering sound.
ବୋଲେ ଡେରା ହାରଲ ମୁଁ ନିରଘାତ ଶୁଣି – ସାରଳା, ମହାଭାରତ, ବ
ବିଣ—ନିରଘାତିଆ (ଦେଖ)—Nirighātiā (See)
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିଷ୍ଠୁରଭାବରେ—1. Cruelly.
୨ । ଭୟଙ୍କରରୂପେ—2 Seriously.
ବେନ ବୃକ୍ଷ ଦଣ୍ଡେ ଧରି ପିଟେ ନିରଘାତ—ସାରଳା ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

ନିରିଘାତିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଘାତି)—୧ । ନିଷ୍ଠୁର—
Nirighātiā 1. Cruel.
୨ । ଭୟଙ୍କର—2. Frightful; terrific.
୩ । ନିଦାରୁଣ—3. Severe; violent.

ନିରିଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ—୧ ଅଚଳ—
Niriṅga 1. Immovable (M. W.)
୨ । ନିଷ୍କମ୍ପ—2. Not fleckering (M W.).

ନିରିଙ୍ଗିଣୀ—ସଂ. ବ—ପରଦା; ଚକ; ଝିଲମିଲ (ହି. ଶ.)—
Niriṅgiṇī Screen.

ନିରିଚ୍ଛା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ + ଇଚ୍ଛା)—୧ । ନିଷ୍କାମ—
Nirichchhā 2. Without wish or desire (M.W.)
୨ । ଉଦାସୀନ—2. Indifferent (M. W,)

ନିରିଜଳ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଜଳ)—ନିର୍ଜଳ (ଦେଖ)
Nirijaḷa Nirjaḷa (See)
ନିରଜଳ **ନିରଜଲ**

ନିରିଜୋର—ଗ୍ରା. ବିଣ—ନିଜୋର୍ (ଦେଖ)
Nirijor Nijor (See)
ନିଜୋର **ନିଜୋର**
(ନିରଜୋରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରିଦୟ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—(ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟି) – ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Niridaya Cruel.
ନିରଦୟ **ନିରଦୟ**

ନିରିଦୟା – ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟତା)—ଦୟାଶୂନ୍ୟତା; ନିର୍ଦ୍ଦୟତା;
Niridayā ନିଷ୍ଠୁରତା—Cruelty; unkindness.
ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟି)—Unkind; cruel.

ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣାଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟରହିତ—
Nirindriya 1. Devoid of the organs of sense.
(ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟା – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିବଳ; ଦୁର୍ବଳ—
(ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟତା—ବ) 2. Weak; frail.
୩ । ବିକଳାଙ୍ଗ—3. Maimed; multilated.
୪ । ନପୁଂସକ—4. Eunoch; neuter impotent; destitute of manly vigour or strength.
୫ । ବନ୍ଧ୍ୟ—5. Barren (M.W.)
୬ । ପ୍ରମାଣରହିତ—
6. Without evidence (M. W.)
୭ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱହୀନ—
7. Without status or individuality.
[ଦ୍ର—ଜନ୍ମାନ୍ଧ, ପଙ୍ଗୁ, କ୍ଲୀବ, ଜନ୍ମବଧିର, ଉନ୍ମତ୍ତ, ଜଡ଼, ମୂକ ଓ ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟ (ବିକଳାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି) ଏମାନେ ପିତୃଧନରେ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—ମନୁସଂହିତା ୯।୨୦୧ ।]

ନିରିବଂଶ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ବଂଶ)—ନିର୍ବଂଶ (ଦେଖ)
Niribaṁśa Nirbaṁśa (See)
(ନିରବଂଶି, ନିରବଂଶିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତୁଜାଙ୍କୁ ନଦାଦ୍ୟଲେ ତୁଅଇ ନିରବଂଶ—ସାରଳା ମହାଭାରତ. ଅବ

ନିରିବାଣ - ଗ୍ରା. ବ—ଦେବୀବିଶେଷ—
Niribāṇa Name of a Goddess.

ମହାନଦ୍ୟା ଭଯରେଣ ନଗନ ଭୂତନ
ଶମୁ ଅଗ୍ରେ ଜଉଣ ସେ ଦେବୀ ନିରବାଣ—ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗ୍ରା – ୧ । ନିର୍ମାଣ (ଦେଖ)—Nirmāṇa (See)
୨ । ନିର୍ବାଣ (ଦେଖ)—Nirbāṇa (See)

ନିରିଭ୍ର (ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନିର୍ବାହ)—ନିର୍ଭୁଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niribhrā (etc) Nirbhrā etc (See)

ନିରିଭ୍ର(ଭେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ବାହ) –ନିର୍ଭାଇବା; ସମ୍ପାଦନ କରିବା; ନିର୍ବାହ କରିବା; ସମ୍ପାଦନ କରିବା– To make; to accomplish.
Niribhrā(bhe)ibā

ମାସ ତନ ଗୁରୁରେ ଦେଇନ ନିରିଭ୍ରଇ । ପ୍ରତାପ. ଚଉତିଶା ।

ନିରିଭ୍ର ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି— ସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଯିବା –
Niribhrā pardibā To subsist; to exist.

କର୍ମକୁ ନ ଜଲେ ଶସ୍ତର ଉତ୍ତାର
ନିରିଭ୍ର ନ ପଡ଼ଇ କେବେହେଁ ଦୁସ୍ତର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ନିରିମଲ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ. (ସଂ. ନିର୍ମଳ)—ନିର୍ମଳ (ଦେଖ)
Nirimala Nirmala (See)
ନିରମଲ
ନିରମଳ ଚତୁର ଚାମରୀ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାଚାମରମଳ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

ନିରିମଲା—ଦେ. ବି—କତକ ଫଳ; ଜଳ ପରିଷ୍କାରକ ଫଳବିଶେଷ—
Nirimalā Strychnos Potatorun; the clearing nut.
ସଂ. ନିର୍ମଳା, କତ, କତକ
ପୟଃପ୍ରସାଦ, ଅମ୍ବୁପ୍ରସାଦ [ଦ୍ର—ଏହି ଫଳ କୋଚଲା ପରି ବଡ଼ାର, ଉତ୍କଳଫଳ, ଗୁରୁଫଳ ଓଡ଼ିଶା, ମଧ୍ୟ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତର
ନିର୍ମଳା, ନିର୍ମଳୀ ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଫଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ,
ନିର୍ମଳି, ପୟପସାରି ମଞ୍ଜି ଗୋଲ ଓ ଚେପ୍ଟା ଓ କୋଚଲା
ମ. ନବଲୀଚ୍ୟା, ମଞ୍ଜିଠାରୁ ସାନ । ଏହି ମଞ୍ଜିକୁ ପୋର
ବସ୍ତ୍ରାଗଳନ୍ତୀ ଗୋଲଆ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ, ପାଣିରେ
ଗୁ. ନିର୍ମଳୀ ଥିବା କାଦୁଅ ପାତ୍ରର ତଳକୁ ବସିଯାଏ;
ଡେଣ୍ଟୁ ପାଣି ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ଚକ୍ଷୁର ହିତକର,
ବାତପ୍ନ, କଫନାଶକ, ମଧୁରକଷାୟରସ ଓ ଗୁରୁ ।]

ନିରିମାଇଲ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନିର୍ମଲ୍ୟ)– ୧ । ନିର୍ମାଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Nirimāila 1. Nirmālya (See)
(ନିରମାଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଙ୍ଗାଏ ମହାର୍ଦ୍ଦ ହୁଇଁଲେ ବେ,
ନିରମାୟଲ ହଳିକାଏ ନିରମାଇଲ ହୁଇଁଲେ ସେ । ଚଉ ।

୨ । ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଖୁଆ ଯାଇଥିବା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ କଣିକା ଆଦାନ ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା କରିଥିବା ବନ୍ଧୁତା—2 The friendship set up between two persons by exchange of dried boiled rice which hasbeen offered to the Deity Jagannath of Puri or Lingaraj of Bhubaneswar

ନିରମାଇଲ ! କାହିଁ କଥା ନେଇ କାହିଁ ଥୋଇଲ । ଉଗ ।

ନିରିମାଖି—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ନିର୍+ରକ୍ଷକ)—୧ । ନିରାଶ୍ରୟ
Nirimākhi 1. Helpless.
(ନିରମାଖି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଭ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିରମାଖି, ସ୍ତ୍ରିଭ ବାଳକ ଗୋଟେ ହୁଖି ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ରାଗବତ ।

୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—2. Abandoned.

ନିରମାଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ)—ନିର୍ମାଣ (ଦେଖ)
Nirimāṇa Nirmāṇa (See)

ସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟେ ସରାକୁ ନିରମାଣ କଲ.
ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଗଢା ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଙ୍ଗ ଦେଲ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିରୀକ୍ଷକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍=ବିଶେଷଭାବରେ+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ=
Nirīkshaka ଦେଖିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ନିରୀକ୍ଷଣକାରୀ; ପରିଦର୍ଶନକାରୀ; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକାରୀ—Observing; visiting; viewing; seeing.
ବି.—୧ । ଦର୍ଶକ; ଦେଖଣାହାରୀ—
1. Visitor; spectator.
୨ । ପରିଦର୍ଶକ—2. Inspector.
୩ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—3. Supervisor.

ନିରୀକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ=ଦେଖିବା
Nirīksnaṇa +ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅବଲୋକନ; ସମ୍ୟକ୍ (ନିରୀକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦର୍ଶନ; ବିଶେଷଭାବରେ ପରିଦର୍ଶନ—
1. Inspection; observation; the looking at a thing steadily.
୨ । ଦୃଷ୍ଟି—2. Sight; view.
୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଅବସ୍ଥା—
3 (astronomy) The aspect of the planets.
୪ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବା ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଦେଖିବା—
4. Gazing at.

ନିରୀକ୍ଷମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ)—ଯେ
Nirīkshamāṇa ଦେଖୁଅଛି—Gazing; inspecting
(ନିରୀକ୍ଷମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) carefully; observing; observant.

ନିରୀକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—୧ । ପରିଦର୍ଶନ;
Nirīkshā ଗୃହିଁବା – Looking at; regarding.
୨ । ଆଶା —2. Hope; expectation (M, W)

ନିରୀକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଅବଲୋକିତ;
Nirīkshita ଦୃଷ୍ଟ—Observed; seen; looked at.

ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଯାହାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ
Nirīkshya କରାଯିବ – To be looked at.
(ନିରୀକ୍ଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୀକ୍ଷ୍ୟମାଣ– ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ + କର୍ମ ବାଚ୍ୟରେ ଶାନଚ)
Nirīkshyamāṇa ଦୃଶ୍ୟମାନ; ଯାହାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରାଯାଉ
(ନିରୀକ୍ଷ୍ୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଛି—Seen; being looked at; which is being gazed at.

ନିରୀଖା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)– ନିରୀକ୍ଷଣ—
Nirīkhā Observation.
(ନିରେଖା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରୀଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିରେଖିବା (ଦେଖ)
Nirīkhibā Nirekhibā (See)
(ନିରୀଖେଇବା; ନିରୀକ୍ଷିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରୀତି Nirīti —ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ + ଇତି = କୃଷିପ୍ରତିବନ୍ଧକ) — ଇତିଶୂନ୍ୟ; କୃଷିପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବୃଷ୍ଟ୍ୟାଦିରହିତ — Free from agricultural calamities or afflictions.

ନିରୀତିକ Nirītika —ସ. ବଣ (ନର୍ + ଇତି + କ) — ଶୁଭସୂଚକ; ଶୁଭଶବ୍ଦାନବଚ୍ଛିନ୍ନ — Auspicious (M. W.) (ନିରୀତିକା — ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୀଶ Nirīsa —ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ = ନଗର୍ତ ହୋଇଅଛୁ + ଈଶା = ଲଙ୍ଗଲଦଣ୍ଡ ଯହିଁରୁ) — ଲଙ୍ଗଲମୁଣ୍ଡା — The body of a plough without the pole or shaft (M. W.)

ବ. ଓ ବଣ (ନର୍ + ଈଶ) — ନିରୀଶ୍ୱର (ଦେଖ) Nirīswara (See)

ନିରୀଶ୍ୱର Nirīswara —ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ + ଈଶ୍ୱର) — ୧ । ଈଶ୍ୱରଶୂନ୍ୟ — 1. Godless; destitute of God.

୨ । ନାସ୍ତିକ — 2. Denying the existence of God; atheistic.

ବ — ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅସ୍ୱୀକାର; ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ; ନାସ୍ତିକତା — Denial of the existence of God, atheism.

ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ Nirīswarabāda —ସ. ବ — ୧ । ଈଶ୍ୱର ନାହାନ୍ତି ଏହି ମତ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ — 1. Denial of the existence of God; atheism; materialism; atheistic doctrine.

ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ Nirīswarabādī —ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ + ଇନ୍) — ଈଶ୍ୱର ନାହାନ୍ତି ଏହି ମତ ଯେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରେ; ନାସ୍ତିକ — Atheist; ascerting the nonexistence of God; holding atheistic doctrine. (ନିରୀଶ୍ୱରବାଦିନୀ — ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୀଷ Nirīsha —ସ. ବ — ନିରୀଶ (ଦେଖ) Nirīsa (See)

ନିରୀହ Nirīha —ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ = ନାହିଁ + ଈହା = ଚେଷ୍ଟା ଯାହାର) — ୧ । ନିଷ୍ଚେଷ୍ଟ; ନିଷ୍ପ୍ରଯତ୍ନ — 1. Destitute of exertion; inactive. (ନିରୀହା — ସ୍ତ୍ରୀ))

ନିରୀହା, ନିରୀହୁ } ବ ୨ । ଗତିଘ୍ନ — 2. Motionless.

୩ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରେ ନାହିଁ; ଯେ ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରେ ନାହିଁ — 3. One who does not pry into others affairs.

୪ । ନିର୍ବିଘ୍ନେଧ; ଯେ ଅନ୍ୟର ହିଂସା କରେ ନାହିଁ — 4. Harmless.

୫ । ଧୀର; ଶିଷ୍ଟ; ଶାନ୍ତ; ସ୍ଥିର — 5. Quiet; still; peaceful.

୬ । ନିସ୍ପୃହ; ଉଦାସୀନ — 6. Disinterested; indifferent.

୭ । ନିର୍ମଳ — 7. Fine; clear.

୮ । ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ (ହି. ଶ.) — 8. Loving peace.

୯ । ତଟସ୍ଥ (ହି. ଶ.) — 7 Neutral.

ବ — ୧ । ବିଷ୍ଣୁ — 1. Bishnu.

୨ । ପରମାତ୍ମା — 2. The supreme soul.

ନିରୁଆଁ Niruāñ — ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ହି. ନଗ୍ = ବିଶୁଦ୍ଧ) — ନଗ୍ଲା; ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି; ନଗ୍ଦା — Unadulterated.

ନିରୁକତ Nirukata —ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ନିରୁକ୍ତ) — ନିରୁକ୍ତ (ଦେଖ) Nirukta (See)

ଶିକ୍ଷା କଳ୍ପ ବ୍ୟାକରଣ ଯେ ନିରୁକତ
ଜ୍ୟୋତିଷ ଛନ୍ଦ ଷଡ଼ ଅଙ୍ଗରେ ଅର୍ଥାତ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ, ସଭା ।

ନିରୁକ୍ତ Nirukta —ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ = ନଷ୍ଟ + ଉକ୍ତ = କଥିତ) — ୧ । ସମ୍ୟକ୍ କଥିତ; ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ — 1. Explained; interpreted.

୨ । ବର୍ଣ୍ଣିତ — 2. Defined; described.

୩ । ଚତୁର — 3. Crafty.

୪ । କୁଟିଳ 4. Wicked.

୫ । ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ — 5. Obsolete; uncommon.

୬ । ପୁରାତନ — 6. Old.

୭ । ଉଚ୍ଚାରିତ — 7. Uttered; pronounced.

୮ । ପ୍ରକାଶିତ — 8. Expressed; declared.

୯ । (ନର୍ + ଉକ୍ତ) ଅକଥିତ — 9. Unspoken; unmentioned.

୧୦ । ଅପ୍ରକାଶିତ — 10. Unpublished.

୧୧ । ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ — 11. Abstruse; obstinate.

୧୨ । ମୀମାଂସିତ — 12. Adjudged; decided; settled.

ବ — ୧ । ବୈଦିକ ଅଭିଧାନ; ବେଦୋକ୍ତ ଜଟିଳ ବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଯାସ୍କକୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଗ୍ରନ୍ଥ — 1. A treatise by Jāska explaining the meaning of abstruse or obsolete words used in the Vedas; a glossary of the Vedas.

୨ । ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତିଗତ ଅର୍ଥବାଦ — 2. Etymological interpretation of a word.

୩ । ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏକ ଶବ୍ଦର ଏକାଧିକ ଅର୍ଥ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଲେଖାଯାଇଥାଏ (ସାୟନାଚାର୍ଯ୍ୟ) — 3. A compilation giving the words which have more than one meaning and synonyms of words.

ନିରୁକ୍ତକାର Niruktakāra —ସ. ବ. (ନିରୁକ୍ତ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) — ନିରୁକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ମୁନି — The author of the Vedic Dictionary.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ବୈଦିକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ନଘଣ୍ଟୁର ଯେଉଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଯାସ୍କ ମୁନି ସଂକଳନ କରିଥିଲେ, ତାହା ନିରୁକ୍ତ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ଯାସ୍କ ମୁନି ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶାକପୂର୍ଣ୍ଣି, ଔର୍ଣ୍ଣନାଭ ଓ ଗ୍ଲୌଲଷ୍ଟବ ବା ସ୍ଥାଲାଷ୍ଟବି ନାମକ ଛଅ ଜଣ ପ୍ରାଚୀନ ନିରୁକ୍ତକାରଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । କନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଜକାଲି ମିଳୁ ନାହିଁ । ସାୟନାଚାର୍ଯ୍ୟ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏକ ଶବ୍ଦର ଏକାଧିକ ଅର୍ଥ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଲେଖାଯାଏ, ତାହା ନିରୁକ୍ତ । କାଶିକା ବୃତ୍ତି ଅନୁସାରେ ନିରୁକ୍ତ ୫ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ବର୍ଣ୍ଣାଗମ (ଅକ୍ଷର ବଢ଼ାଇବା) ବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟ (ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ଆଗ ପଛ କରିବା); ବର୍ଣ୍ଣବିକାର (ଅକ୍ଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ); ବର୍ଣ୍ଣ ନାଶ (ଅକ୍ଷରର ଲୋପ ଓ ଧାତୁର ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ସିଦ୍ଧ କରିବା) । ଯାସ୍କଙ୍କ ନିରୁକ୍ତରେ ୧୬୫ ଅଧ୍ୟାୟ ଅଛି । ୧ମରେ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଷୟର ଅଛି । ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯାସ୍କଙ୍କ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ୩ ଜଣ ନିରୁକ୍ତକାରଙ୍କ ନଘଣ୍ଟୁରେ ଥିବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସହିତ ଅର୍ଥ ଅଛି । ୪।୫ ଓ ୬ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସାଙ୍କଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ନବ୍ୟ ନଘଣ୍ଟୁର ଶବ୍ଦ ବିଷୟ ଅଛି । ୭ମଠାରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବୈଦିକ ଦେବତାମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅଛି । ହି· ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିରୁକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଉକ୍ତି) —

Nirukti ୧ । ନିରୁକ୍ତି; ବେଦାଙ୍ଗବିଶେଷ—
1. A glossary of the Vedas.
୨ । ନିଃଶେଷରେ କଥନ—
2. Exposition; description.
୩ । ପଦଲକ୍ଷନ; ପଦର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ —
3. Derivation of a word.
୪ । ନିର୍ବାଚନ— ।. Election.
୫ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ମୀମାଂସା—·
5. Decision; determination of a question.

ନିରୁଚ୍ଛାହ(ହା)—ତ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁତ୍ସାହ) — ନିରୁତ୍ସାହ (ଦେଖ)

Niruchchhāha(hā) Nirutsāha (See)

ନିରୁଚ୍ଛ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ) —

Niruchchhwāsa ୧ । ଲହରୀ ରହିତ—
1. Waveless; without upheaval.
୨ । ନିଶ୍ୱାସରହିତ; ବିଚେତନ—2. Breathless.
୩ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ; ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—3. Narrow; scanty.
୪ । ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ—4. Crowded.

ନିରୁଜ— ଦେ. ବିଣ—ରୋଗରହିତ; ସୁସ୍ଥ—

Niruja Hale; free from disease; healthy (M. W.)

ମାତା ତୁମ୍ଭ ବଧୂ ଅଜ ନହା ନିରୁଜ । ଅରମ୍ଭୁ ଦଦର୍ଥଜନ୍ତ୍ରାମର୍ଜ ।

ନିରୁତା - ଦେ. ବିଣ.—୧ । ନିରୋଳା; ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି—

Nirutā 1. Unalloyed; unadulterated.

(ନିରୋଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦଉ ସେର ନିରୁତା ଦୁଧ ଅଦଃ ଅଦଃ ପାଣିସେର ଉହ୍ୱବ। ଖାଁଟି **निरा** ପଙ୍କାରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ—2. Pure.
୩ । ଅସଲ; ଅକୃତ୍ରିମ—3. Geunine.

ନିରୁତ୍ତର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଉତ୍ତର ଯାହାର)—

Niruttara ୧ । ଯେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ—
(ନିରୁତ୍ତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1, Unable to give an answer.
୨ । ନିର୍ବାକ୍; ଯାହାକୁ ଚୁପ କର ଦିଆଯାଏ—
2. Answerless; silenced; nonplussed.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରହିତ—3. Unable to answer.
୪ । ମୂକ—4. Speechless; mute.
୫ । ମୌନୀ—5 Silent.
୬ । ଯାହା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ କେହି ନାହିଁ—
6 Having no superior (M. W.)

ନିରୁତ୍ତାପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉତ୍ତାପ)—୧ । ଉତ୍ତାପଶୂନ୍ୟ —

Niruttāpa 1. Free from heat.
୨ । ଶୀତଳ—2. Cool; cold.
୩ । ରାଗଦ୍ୱେଷାଦିଶୂନ୍ୟ —
3, Free from passion.

ନିରୁତ୍ପାତ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି;=ନିର୍+ଉତ୍ପାତ)—୧ । ଉପଦ୍ରବ-

Nirutpāta ଶୂନ୍ୟ—1 Free from oppression or complications.
୨ । ଦୁଃଖ ଶୂନ୍ୟ—2 Free from distress.

ନିରୁତ୍ସାହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉତ୍ସାହ)—

Nirutsāha ୧ । ଉତ୍ସାହଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁତ୍ସାହା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Devoid of zeal.
୨ । ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟ—2, Having no exertion.
୩ । ଅଳସ—3. Indolent.
ବ —ଉତ୍ସାହର ଅଭାବ—Want of zeal.

ନିରୁତ୍ସାହା—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—ନିରୁତ୍ସାହ (ଦେଖ)

Nirutsāhā Nirutsāha (See)

ତୁମ୍ଭେ ସକାଶରୁ ସହିଲୁ ଅମ୍ଭେ ଯାହା,
ସୁଯୋଧନ କଣ ହେଲେ ନିରୁତ୍ସାହା—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିରୁତ୍ସୁକ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ଅଭାବସୂଚକ+ଉତ୍ସୁକ)+

Nirutsuka ୧ । ନିରତିଶୟ ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହଯୁକ୍ତ—
(ନିରୁତ୍ସୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Very ardent; over zealous.
୨ । (ନିର୍=ନୁଦ୍ଦେ+ଉତ୍ସୁକ)—ଆଗ୍ରହଶୂନ୍ୟ—
2. Without eagerness.
ସଂ. ବି.—୧ । (ନାମ)—ରୈବତକ ମନୁଙ୍କର ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
1. Name of a son of Raibataka manu.
୨ । ତ୍ରୟୋଦଶ ମନ୍ୱନ୍ତରରେ ସପ୍ତର୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଭାର୍ଗବ ଋଷି—
2. Name of a Sage.

ନିରୁଦ୍ଦେଶ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଉଦ୍ଦେଶ=ସନ୍ଧାନ; ବାର୍ତ୍ତା; ସମ୍ବାଦ;

Niruddesa ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅଜ୍ଞାତ—1. Unknown.
୨ । ଯାହାର କୌଣସି ସନ୍ଧାନ ମିଳୁ ନାହିଁ—
2. Untraceable

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରୁଦ୍ଦେଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବା; ପଳାତକ ହେବା—
Niruddesa hebā To go away and live at a place which cannot be traced; to abscond.

ନିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନି=ସମ୍ୟକ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ରୋଧ କରିବା+କର୍ମବାଚ୍ୟରେ. ତ)—୧। ଆବଦ୍ଧ; ଅବରୁଦ୍ଧ—
(ନିରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Confined.
୨। ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—
2. Restrained; obstructed; impeded.
୩। ନିବାରିତ—3. Prevented; hindered.
୪। ବେଷ୍ଟିତ—4. Encompassed; blockaded, beseiged; surrounded on all sides.
୫। ପ୍ରତିବନ୍ଧ—5, Blocked up.
୬। ସ୍ତମ୍ଭିତ—6. Stopped.

ନିରୁଦ୍ବିଗ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ନୁହେଁ+ଉଦ୍ବିଗ୍ନ)—୧। ନିରାକୁଳ—
Nirudbigna 1. Not perplexed.
(ନିରୁଦ୍ବିଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ସ୍ଥିର; ଶାନ୍ତ—2. Sedate; free from alarm or anxiety.
୩। ଅତ୍ରାତ—3. Unalarmed.

ନିରୁଦ୍ବେଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉଦ୍ବେଗ)—୧। ନିଶ୍ଚିତ
Nirudbega 1. Free from anxiety,
(ନିରୁଦ୍ବେଗା ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ସ୍ଥିର—2. Calm; tranquil.
୩। ଅକାତର; ଅଚଞ୍ଚଳ—3. Unperturbed; undisturbed; unagitated.
ବ.—ନିରୁଦ୍ବିଗ୍ନତା—Freedom from perplexity or anxiety or sorrow.
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—୧। ଉଦ୍ବେଗରହିତ ହୋଇ—
1. Being free from anxiety.
ସବନର ଦୋଷ ଲଗି ଜଣ ନିରୁଦ୍ବେଗ,
ସବନର ଛନ ଭଳେ ପୈତୃକ ଅବଶ୍ୟ— ବଳାଇ, ମହାଭାରତ।
୨। ସ୍ଥିରଭାବରେ—2. Calmly.

ନିରୁଦ୍ୟତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉଦ୍ୟତ)—୧। ଅନୁଦ୍ୟତ; ଅପ୍ରସ୍ତୁତ-
Nirudyata 1. Unready; not ready for; not prepared for.
(ନିରୁଦ୍ୟତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଅପ୍ରବୃତ୍ତ—2. Not engaged in.

ନିରୁଦ୍ୟତି—ସଂ. ବଣ. (ନିର୍+ଉଦ୍ୟତି=ଉଦ୍ଯୋଗ)—
Nirudyati ୧। ନିରୁଦ୍ଯୋଗ—1. Without zeal; having no eagerness or effort.
୨। ନିରୁଦ୍ୟତ—2. Unready.
୩। ଅପ୍ରସ୍ତୁତ—3. Unprepared.
ବ.—ନିରୁଦ୍ୟମ—Want of zeal or exertion.

ନିରୁଦ୍ୟମ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉଦ୍ୟମ)—
Nirudyama ୧। ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟ; ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ—
(ନିରୁଦ୍ୟମା ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Zealless; effortless.
(ନିରୁଦ୍ୟମତା—ବ) ୨। ଅଳସ—2. Lazy; idle.
ବ—୧। ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା—1. Want of effort or exertion.
୨। ଆଳସ୍ୟ—2 Laziness.

ନିରୁଦ୍ୟମି—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉଦ୍ୟମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Nirudyami ନିରୁଦ୍ୟମ (ଦେଖ)
Nirudyama (See)

ନିରୁଦ୍ଯୋଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉଦ୍ଯୋଗ)—
Nirudyoga ୧। ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟ; ନିରୁଦ୍ୟମ—
(ନିରୁଦ୍ଯୋଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Making no effort or exertion.
୨। ଅଳସ—2. Lazy.
ବ.—୧। ଉଦ୍ୟମର ଅଭାବ—
1. Want of zeal or effort.
୨। ଆଳସ୍ୟ—2. Laziness.

ନିରୁପକାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉପକାରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirupakārī ଅନୁପକାରୀ—Not benefiting; not helping.
(ନିରୁପକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୁପଚାର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧। ଚିକିତ୍ସାଜ୍ଞାନ; ସେବାଶୂନ୍ୟ—
Nirupachāra 1. Without medical attendance or treatment.
(ନିରୁପଚାର—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ସଜ୍ଜାଜ୍ଞାନ—2. Unequipped.
୩। ଅପ୍ରଚଳିତ—3. Not in vogue.
୪। ଉପାୟଜ୍ଞାନ—4. Helpless; remediless.
ବ—୧। ଅନଭ୍ୟାସ—1. Want of practice.
୨। ସେବାଶୂନ୍ୟତା—
2. Want of service or attendance.

ନିରୁପଦ୍ରବ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ଉପଦ୍ରବ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nirupadraba ୧। ଉତ୍ପାତରହିତ; ଆପଦ୍ଜ୍ଞାନ; ଦୌରାତ୍ମ୍ୟଜ୍ଞାନ—
1. Free from outrage or oppression or distress.
୨। ଶାନ୍ତ—2. Tranquil; peaceful.
(ନିରୁପଦ୍ରବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩।(ପୁଂ.) ଯେ ଉତ୍ପାତ କରେ ନାହିଁ—
3. Not committing any oppression.
ବ ୧। ବିଷ୍ଣୁ—1. A name of Bishṇu.
୨। ଶାନ୍ତି—2. Security.
୩। ଉପଦ୍ରବର ଅଭାବ—3 Absence of oppression or outrage.

ନିରୁପଦ୍ରବୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉପଦ୍ରବିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirupadrabi ଯେ ଉପଦ୍ରବ କରେ ନାହିଁ (ହି. ଶ)—
Not oppressive.

ନିରୁପଦ୍ରୁତ—ସଂ. ବଣ. (ନିର୍+ଉପ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirupadruta ଉପଦ୍ରବଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁପପ୍ଲବ—ଅନ୍ୟରୂପ) Free from outrage or distress.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ—୧ । ଉପଦ୍ରବର ଅଭାବ—1. Absence of outrage.
୨ । ଶାନ୍ତି—2. Security; peace.

ନିରୁପମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଉପମା ଯାହାର)—
Nirupama (ନିରୁପମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନୁପମ; ଅତୁଲନୀୟ; ଅପ୍ରତିମ—
Incomparable; matchless; peerless; paragon; unparalleled; unequalled.

ନିରୁପରୋଧ ସଂ. ବ—ଉପରୋଧଶୂନ୍ୟତା—
Niruparodha Impartiality.
(ନିରୁପରୋଧା - ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ—୧ । ଅପକ୍ଷପାତୀ—1. Impartial.
୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ—2. Situated between.

ନିରୁପାଖ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପ+ଆଖ୍ୟା)—
Nirupākhya ୧ । ଅନିର୍ବଚନୀୟ—1. Indescribable;
(ନିରୁପାଖ୍ୟା - ସ୍ତ୍ରୀ) unutterable; unspeakable.
୨ । ଅବାସ୍ତବ—2. Unreal.
ବ - ୧ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—1. Supreme Soul.
୨ । ଅବାସ୍ତବ ପଦାର୍ଥ—2. Any unreal thing.

ନିରୁପାଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପାଧି)—
Nirupādhi ୧ । ଉପାଧିବର୍জ୍ଜିତ—1. Destitute of
(ନିରୁପାଧିକ - ଅନ୍ୟରୂପ) selfishness.
୨ । ନିର୍ଗୁଣ—2. Selfless; unselfish.
୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଶୂନ୍ୟ—3. Disinterested.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—4. Blameless.
୫ । ଅକାରଣ; ଅହେତୁକ—5. Causeless.
୬ । ସତ୍‌ପ୍ରକୃତିକ—6. Honest.
୭ । ଅକପଟ; ଅମାୟିକ—7. Sincere; guileless.
୮ । ପରିଶୁଦ୍ଧ—8. Pure.
ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. A name of Bishnu.
୨ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Sou.

ନିରୁପାମ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁପମ) —ନିରୁପମ (ଦେଖ)
Nirupāma Nirupama (See)

ଶବଦ ବ୍ରହ୍ମ ତୋର ନାମ
ସେ ନଭ୍ୟ ସଭ୍ୟ ନିରୁପାମ । ଭୂପତି. ତ୍ରୈମଘାମୃତ ।

ନିରୁପାୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପାୟ)—
Nirupāya ୧ । ଉପାୟରହିତ—
(ନିରୁପାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Left without resources.
୨ । ଉପାୟଶୂନ୍ୟ—2. Remediless.
୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless.
୪ । ଆୟଶୂନ୍ୟ—
4. Without resource or expedients.
୫ । ନିରବଲମ୍ବନ—
5. Having no means of support.
ବ.—ଉପାୟର ଅଭାବ—Resourcelessness.

ନିରୁପେକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପେକ୍ଷା)—
Nirupeksha ୧ । ଉପେକ୍ଷାଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁପେକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Free from indifference.
୨ । ସାଧୁ—2. Honest; righteous.

ନିରୁପେକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ଉପେକ୍ଷା)—୧ । ଆଦର; ସମ୍ଭ୍ରମ—
Nirupekshā 1 Regard; respect.
୨ । ମନୋଯୋଗ—2. Attention.

ନିରୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+ତ; କର୍ମ। ନିର୍+ଉଢ଼=
Nirūrdha ବହାହୃତ)--୧ । ଅବହାହୃତ—
(ନିରୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Unmarried.
୨ । ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced; grown.
୩ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—3. Famous.
୪ । ଲୋକପ୍ରଚଳିତ; ସର୍ବସାଧାରଣ—
4. Current; common; conventional; usual; in popular usage.
୫ । ସମବେତ—5. Assembled.
୬ । ମିଶ୍ରିତ—6. Mixed.
୭ । ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ—7. Inherent.
୮ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପ୍ରକୃତିପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଅର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ମିଳେ ନାହିଁ—8. (grammar) Unetymological; not etymologically explainable.
ବ.—୧ । ରୂଢ଼ି ଲକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ ପ୍ରତିପାଦକ ଶବ୍ଦ—
1. A word with metaphorical meaning.
୨ । ଶବ୍ଦର ଲୋକପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥ—2. A word having a conventional meaning; the common acceptance of words.
୩ । ପଶୁଯାଗବିଶେଷ—3. Name of a kind of animal sacrifice.

ନିରୂଢ଼ ମୂଳ—ସଂ. ବିଣ.—ଯାହାର ମୂଳ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଥାଏ—
Nirūrdha mūla Firmly rooted.

ନିରୂଢ଼ ଲକ୍ଷଣା—ସଂ. ବ.—(ବ୍ୟାକରଣ;—୧ । ଶକ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ଲକ୍ଷଣା—
Nirūrdha lakshaṇā 1. A metaphor.
୨ । ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣା ପ୍ରକୃତିପ୍ରତ୍ୟୟର ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କରହିତ—
2. Conventional nature; the secondary use of a word which is based not on the particular intention of the speaker but on its accepted and popular usage. (M. W.)

ନିରୂଢ଼ା—ସଂ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ) --୧ । ରୂଢ଼ି ହେତୁକ ଲକ୍ଷଣା—
Nirūrdhā 1. A sort of metaphor or ellipsis in composition.
୨ । ନିରୂଢ଼ ଲକ୍ଷଣା (ଦେଖ)
2. Nirūrdha lakshaṇā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିରୂଢ଼ି—ସଂ. ବି. (ନି+ରୁହ୍+ଭାବ. ଇ)—୧। ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧି—
Nirūṛdhi Celebrity; convention; popular usage.
୨। ଯୋଗ୍ୟତା; ପାରଗତା —
2. Proficiency (Apte).

ନିରୂପ—ସଂ. ବି.—୧। ବାୟୁ (ହି. ଶ. —
Nirūpa 1. Air.
୨। ଦେବତା (ହି. ଶ.)—2. Deity.
୩। ଆକାଶ (ହି. ଶ.) - 3. Sky.

ନିରୂପକ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ରୂପ୍ ଧାତୁ=ରୂପ ଯୁକ୍ତ କରିବା, ଣିଚ୍ ରୂପି
Nirūpaka ଧାତୁ +କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) -୧। ନିରୂପଣକାରୀ;
ନିଶ୍ଚାୟକ—1. As certaining; determining,
୨। ନିୟାମକ —
2. Regulation; directing; agreeing.
ବି—ନିୟାମକ ବ୍ୟକ୍ତି—
A director; a regulator.

ନିରୂପଣ—ସଂ. ବି. (ନି+ରୂପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ରୂପି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirūpaṇa ୧। ନିଶ୍ଚୟ; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ୱୀକରଣ; ଅବଧାରଣ —
(ନିରୂପଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Ascertaining; determination; fixing.
୨। ନିୟୋଗ—2. Prescription; appointing.
୩। ବିବରଣ—3. Description; discussion.
୪। ଅବଲୋକନ; ଦର୍ଶନ—
5. Sight; looking at.
୬। ବିତର୍କ—6. Inference; reasoning.
୭। ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଅନ୍ୱେଷଣ—
7. Search; inquiry; investigation.
୮। ରୂପ; ଆକାର —
8. Form; shape (Apte).

ନିରୂପଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ରୂପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirūpaṇīya ୧। ନିରୂପଣ ଯୋଗ୍ୟ; ଅବଧାରଣ ଯୋଗ୍ୟ—
(ନିରୂପ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Fit to be determined;
(ନିରୂପଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ascertainable.
୨। ଅବଲୋକନୀୟ—2. Fit to be looked at.
୩। ଚିନ୍ତନୀୟ; ବିଚାର୍ଯ୍ୟ—
3. Worthy of consideration.
୪। ନିଦର୍ଶନୀୟ—4. Assignable.
୫। ବିତର୍କନୀୟ—5. Inferable.
୬। ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—6. Describable.
୭। ନିଯୋଗ୍ୟ —
7. Fit to be regulated or appointed.

ନିରୂପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ରୂପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirūpita ୧। ନିଶ୍ଚୀତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ସ୍ୱୀକୃତ—
(ନିରୂପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Ascertained; determined.
(ନିରୂପିତ—ବି) ୨। ଅବଧାରିତ
2. Confirmed; fixed; settled; prescribed.
୩। ଦୃଷ୍ଟ—3. Observed; seen; beheld.
୪। ବିଚାରିତ; ବିବେଚିତ —
4. Judged; considered.
୫। ଆଲୋଚିତ—5. Discussed.
୬। ନିଯୁକ୍ତ—
6. Appointed; regulated; deputed.
୭। ଆରୋପିତ—7. Assigned.
୮। ସ୍ଥାପିତ—8. Established.

ନିରେଇଁଶ - ଦେ. ବି ଓ ବିଣ - ନିରାଇଁଶ (ଦେଖ)
Nireiñsa Nirāñsa (See)
(ନିରେଇଁଶି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରେଖ—ବୈଦେ. ବି -ନିରଖ (ଦେଖ)
Nirekha Nirakha (See)
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନୀରକ୍ଷ) —ନିରୀକ୍ଷଣୀୟ; ଅରକ୍ଷକ—
Helpless.

ନିରେଖା - ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ) —ନିରୀକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Nirekhā Nirīkshaṇa (See)

ନିରେଖିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—
Nirekhibā ୧। ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା; ଗୃହିଁବା—
ନିରୀକ୍ଷଣ କରା 1. To look at.
ନିରଖିଲା, ନିରଚ୍ଛିଲା ୨। ଅଭ୍ୟନ୍ତ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଗୃହିଁବା—
2. To observe.

ନିରେଖି ଉଚ୍ଚାରୁ ଥରେ ଅହା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କରୋପ୍ୟଂ ଶ୍ରୀ ଗୀତ ।

ନିରୋ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ରୋମର ଜନୈକ ନିଷ୍ଠୁର ରାଜା—
Niro Name of a very cruel Emperor of Rome.
ନିରୋ ନିରୋ [ଦ୍ର—ରୋମ ନଗର ନିଆଁ ଲାଗି ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେଲାବେଳେ ଏ ଢାହା ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କେହେଲ୍ଲା ବଜାଉ ଥିଲେ]—

ନିରୋଗ(ଗା)—ଦେ. ବି.— ନାରୋଗ (ଦେଖ)—
Niroga(ga) Nīroga (See).
ନିରୋଗ ବିଣ—ନାରୋଗୀ (ଦେଖ) —
Nīrogī (See).

ନିରୋଗା(ଗୀ) —ଦେ. ବିଣ.— ନାରୋଗୀ (ଦେଖ)—
Nirogā(gī) Nīrogī (See).
ନିରୋଗା ନିରୋଗୀ ହୋଇଣ କରଣ ଶବ ଲାଗଁ ।
ନିରୋଗ, ନିରୋଗୀ କୃଷ୍ଣଂ ନି. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

ନିରୋଧ—ସଂ. ବି. (ନି=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ରୁଧ୍. ଧାତୁ=ବନ୍ଦ
Nirodha କରିବା—+ଭାବ ଅ)—
୧। ବାଧା; ବିଘ୍ନ; ଅଟକ —
1. Obstruction; restraint; hindrance.
୨। ଅବରୋଧ; ଚାରିଆଡ଼େ ଘେରିବା; ଘେର -
2. Beseiging; blocking up.
୩। କ୍ଷତି; ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—
3. Injury; destruction; loss.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବାରଣ—4. Prohibition; prevention.
୫ । ନିଗ୍ରହ—5. Persecution.
୬ । ପ୍ରତିରୋଧ; ପ୍ରତିକୂଳତା—6. Opposition.
୭ । ବାଧ୍ୟକରଣ—7. Coercion.
୮ । ଘୃଣା—8. Antipathy; abhorrence.
୯ । କାରାବନ୍ଧନ—9. Confinement; imprisonment.
୧୦ । ପ୍ରଳୟ—10. Dissolution.

ସବୁର ଅସ୍ତାଇ ଶବ୍ଦର, ଜଳେ ଶବ୍ଦନ ଯୋଗଉଛ,
ନରୋଧ ଦୋଇ ତାର ନାମ, ନଳ ସ୍ୱରବେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୧ । ଯୋଗସାଧନର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ସମସ୍ତ ଚଞ୍ଚଳଭାବମାନଙ୍କୁ ବିଷୟମାନଙ୍କରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା—
11. Restraining one's mind from following any object; suspension of mental operations.

ନିରୋଧକ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ରୁଧ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirodhaka ପ୍ରତିରୋଧକ; ବାଧା ଦେଉଥିବା—
(ନିରୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Obstructing; restraining; preventing; persecuting; blocking up.

ନିରୋଧନ—ସଂ. ବ. (ନି + ରୁଧ୍. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nirodhana ନିରୋଧକରଣ—Obstruction.
ରୋକିବା—Restraining.

ନିରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନି + ରୁଧ୍. ଧାତୁ)—
Nirodhibā ୧ । ଅଟକାଇବା; ବାଧା ଦେବା—
1. To restrain; to obstruct.

ନରୋଧନ୍ତେ ପାଣ୍ଡୁ ସେନାଙ୍କୁ କସ୍ତୁତଃ;
ମହତ୍ସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲ ନରନାଥ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ

ନିରୋଧା ୨ । ବନ୍ଦୀ କରିବା—2. Confine.
ନିରୋଧନା ୩ । ଅବରୋଧ କରିବା—
3. To beseige; to block up.
୪ । ବାରଣ କରିବା—4. To prohibit.
୫ । ବାଧ୍ୟ କରିବା—5. To coerce.

ନିରୋଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି + ରୁଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୯ମା ୧ବ)
Nirodhī ନିରୋଧକ (ଦେଖ)—
(ନିରୋଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nirodhaka (See).

ନିରୋପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିରୂପଣ)—
Niropibā ୧ । ନିରୂପଣ କରିବା; ନିଶ୍ଚିତ କରିବା—
(ନିରୂପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To ascertain; to settle.
ନିରୋପା ସକଳ ଧର୍ମ ସକା ଥଗେ, ନରୋପି ସ୍ୱୟଂ ଅନୁରଗେ—
ନିରୂପନା ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଯୁକ୍ତ କରିବା—
2. To fix; to join to; to attach.

ଏରୂପେ ସାଧନ ଯେ କଲେ
ତହୁରେ ଅସ୍ତା ନରୋପିଲେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ନିଶ୍ଚଳରୂପେ ସ୍ଥାପିବା—
3. To place any thing fixedly.

ପକ୍ଷୀସ୍ୱରୂପ ନୟନରେ
ମନ ନରୋପି ଯୋ ଚଇଣେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୪ । ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା—4. To observe.

ଅଙ୍ଗଷ୍ଠି ନୁହଇ ଅନ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ଆକାର
ନରୋପି ଗୃହିଲେ ଯଶେ ଶୂନ୍ୟର ଆକାର—ଶ୍ରୀଜୀ, ବ୍ରହ୍ମଜରୂପଜଗୀତା ।

ନିରୋଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନିରୋଲା; ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି—
Nirol Genuine; unadulterated.

ନିରୋଳ(ଳା)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନୀରୋଳ ବା ନିର୍ଜଳ) —
Nirola(lā) ୧ । ବିଜନ; ନିର୍ଜନ—1. Solitary; lonely.
ନିରାଳା ୨ । ସୁସ୍ପଷ୍ଟ—2. Conspicuous.
ନିରା; ନିରାଳା ୩ । ଅବମିଶ୍ରିତ; ନିରୁଆ—
3. Unadulterated; pure.

ନିରୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉନ୍ମୀଳନ କରିବା—
Nirolibā 1. To open.
ତାକାନ ୨ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To exhibit.
ଘୂରନା, ତାକଲା ୩ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗାହିଁ ରହିବା; ନିରେଖିବା—
3. To gaze at; to stare; to look at with a fixed look.

ଉର୍ଦ୍ଧେ ସେ କେରଳର ଦୋଳ
ଗାହିଁଲ ଚେରନ୍ତେ ନରୋଳ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିରୋଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଗୀରବ ହୋଇ; ନିଃଶବ୍ଦରେ—
Nirole 1. Silently; without making any noise.

ଜାଡ଼ ଜୋଡ଼େ ବସି ସାରସ-ଦମ୍ପତି ମହିଁ ନରୋଳେ
ପାଂଶୁ-ଚୁଣକନେ ଚୋଳୁଥାନ୍ତି ସିନ୍ଧୁ-ବାସୁ-ହୃତ୍ତୋଳେ—
ବଥାନାଥ, ଉଷା ।

୨ । ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ—
2. Attentively; with close attention.

ଗାତ୍ରଚେତାତରଙ୍ଗେ ମୂଳତ ନରୋଳେ—ବଥାନାଥ, ଉଷା ।

୩ । ଏକୁଟିଆ ହୋଇ; ନିର୍ଜନରେ—
3. Alone; in a solitary place.

ଯୁବତୀ ଦେଖିଲେ ନରୋଳେ ଉଷଣେ ଚୁଅଇ ଭରୁଣ—
ଚୁତ୍ତ, ପ୍ରେମତାମ୍ବୁଳ ।

୪ । ଉଦାସୀନଭାବରେ—4. Unconcernedly.

ଉତ୍ତର ନଳ ଗୃଷ୍ମଦେଳେ
ଅସ୍ତାକୁ ରଖଇ ନରୋଳେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିରୋଷ୍ଠକ—ଦେ. ବି—୧ । ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଯେଉଁ ପଦ୍ୟରେ ଓଷ୍ଠ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଅକ୍ଷର (ଅର୍ଥାତ୍ ଉ, ଊ, ପ, ଫ, ବ, ଭ, ମ—ଏ ସବୁ) ନ ଥାଏ—1. A kind of composition in which no labial letter is used.

୨ । ଓଷ୍ଠ୍ୟବର୍ଣ୍ଣରହିତ ବାକ୍ୟ—
2. A word having no labial letter.

ନିର୍ଋତି—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିର୍ = ବିପତ୍ତି + ଋତ = ଶୁଭ)—
Nir-ṛuti ୧ । ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଉଦ୍ଦାଳକ ଋଷିଙ୍କର; ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ—
1. The elder sister of Lakshmī and the wife of sage Uddālaka.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଅସୌଭାଗ୍ୟ—
2. Misfortune; adversity; calamity.
୩ । ଦୁଃଖ
3. Affliction; distress; calamity.
୪ । ଉପଦ୍ରବ—4. Oppression. harassment.
୫ । ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ କୋଣର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବ—
5. The goddess presiding over the south western corner of the earth.
ପୁଂ—ନୈର୍ଋତ ରକ୍ଷପାଳ—
The God guarding the S. W. quarter of the earth.
ବ—ଉପଦ୍ରବପୂର୍ଣ୍ଣ—
Full of harassment or oppression.

ନିର୍ଋଥ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ଋ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଥ)—
Nirṛutha — ସାମବେଦ—The Sāma beda.

ନିର୍ଗ—ସଂ. ବ—ଦେଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Nirga — Country.

ନିର୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ବହିର୍ଗତ—
Nirgata — 1. Gone forth; issued.
(ନିର୍ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅପଗତ; ନିସୃତ
1. Gone out; extracted.
୩ । ନିଷ୍କାନ୍ତ—3. Expelled.
୪ । ଏକଆଡ଼େ ଇତରେ ପଶି ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ବାହାରିଯିବା—
5. Entexed at one side and come out at the other.

ନିର୍ଗତି—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ଗତ) —ନିର୍ଗମ; ବହିର୍ଗମନ ସ୍ଥାନ—
Nirgati — An outlet; an exit.

ନିର୍ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଗନ୍ଧ)—ଗନ୍ଧଶୂନ୍ୟ; ଗନ୍ଧଶୂନ୍ୟ—
Nirgandha (ନିର୍ଗନ୍ଧା—ବ) — Scentless; odourless.

ନିର୍ଗମ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ) —
Nirgama ୧ । ବହିର୍ଗମନଦ୍ୱାର—1. An exit; an outlet.
(ନିର୍ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ବାହାରକୁ ଯିବା —
2. Going out; out-flow.
୩ । ନିଷ୍କ୍ରମଣ—3. Departure; issue
୪ । ନାଶ—4. Loss.

ନିର୍ଗମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ବାହାରିବା—
Nirgamibā — To go out.
ନିର୍ଗମା ଦକ୍ଷାସ୍ରେ ଦେବୀ ଅବତାରଭେଦ
ନିର୍ଗମନା ନିର୍ଗମନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଂ ପ୍ରଭାମଣ୍ଡଳ । ନବଦକ୍ଷଶୋଭ. ସୀତାବନବାସ ।

ନିର୍ଗର୍ବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଗର୍ବ)—ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—
Nirgarba — Free from pride.

ନିର୍ଗଳନ – ସଂ. ବ. (ନିର୍+ଗଳନ)—
Nirgalana ୧ । ଦ୍ରବକରଣ; ତରଳାଇବା; ବିଗଳନ—
1. Act of melting or dissolving.
୨ । ନିଗାଡ଼ିବା—2. Pouring out.

ନିର୍ଗୁଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଗୁଣ) —
Nirguṇa (ନିର୍ଗୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) / ନିର୍ଗୁଣତା / ନିର୍ଗୁଣତ୍ୱ } ବ — ୧ । ଗୁଣରହିତ; ଗୁଣଶୂନ୍ୟ —
1. Without qualities or attributes.
୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Worthless; useless
୩ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ, ତମ ଏହି ତ୍ରିଗୁଣରହିତ —
3. Destitute of attributes.
୪ । ଯହିଁରେ ଗୁଣ ବା ରଜ୍ଜୁ ନାହିଁ—
4. Stringless.
୫ । ଧନୁର୍ଗୁଣରହିତ—
5. Destitute of the bow string.
୬ । ସଦ୍ଗୁଣଶୂନ୍ୟ—
6. Destitute of good qualities.
ବ—ତ୍ରିଗୁଣାତୀତ ପରମେଶ୍ୱର—God who is above worldly attributes; the Supreme Being.

ନିର୍ଗୁଣତା—ସଂ. ବ—ଗୁଣଶୂନ୍ୟ; ବୈଗୁଣ୍ୟ—
Nirguṇatā (ନିର୍ଗୁଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) — Freedom from all mortal passions or attributes; worthlessness.

ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ—ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Nirguṇḍhī — Nirguṇḍī (See)

ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ. (ନିର୍=ବାହାରେ+ଗୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nirguṇḍī
ସଂ. ନୀଳପୁଷ୍ପୀ, ଶେଫାଳୀ ସୁବହ୍ନା
ଓ. ବେଗୁନିଆଁ ନିଲନିସିନ୍ଦା
ନିଲ୍ଲୋରୀ; ମେଉଡୀ; ସମ୍ବାଲ
ଫା. ମିସ୍‌ବାନ
ତେ. ନାବଲଚେଟ୍ଟୁ; ଚେଙ୍ଗିବ
ସଂ. ସିନ୍ଧୁବାର, ସ୍ନେହପୁଷ୍ପ, ଅର୍ଥସିନ୍ଧୁକ, ସିନ୍ଧୁକ, ସିନ୍ଦୁକ, ସିନ୍ଧୁବାରକ, ଇନ୍ଦ୍ରସୁରସ, ସ୍ଥିରସାଧକ, ଇନ୍ଦ୍ରାଣିକା, ସିନ୍ଧୁକ, ଅନନ୍ତ, ସିନ୍ଦୁବାର; ସିନ୍ଦୁବାରକ, ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, ପୌଲମୀ, ଶକ୍ରାଣୀ, କାଶନାଶିନୀ
ଓ. ବେଗୁନିଆଁ ଶ୍ୱେତ ନିସିନ୍ଦା
ସମ୍ବାଲୁ, ସିହରୁ
ଫା. ପଞ୍ଜନ୍‌ଗୁ ସ୍ତ୍ର
ଆ. ଅସଲୁକ୍

୧ । ନେଳ ବେଗୁନିଆଁ; ଭାଣ୍ଡୀରାଦି ବର୍ଗର କ୍ଷୁପବଶେଷ—
1. Vitex Negundo.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ଫୁଲ ନେଳଆ ବା ବାଇଗଣୀ ରଙ୍ଗର ଓ ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।]
୨ । ଧଳା ବେଗୁନିଆଁ; ଭାଣ୍ଡୀରାଦି ବର୍ଗର ବଡ଼ କ୍ଷୁପବଶେଷ—
2. Vitex Trifolia; a wild plant; five leaved chaste tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଳ ସ୍ନେହଣ, ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ ଓ ୩ ରୁ ୫ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଫୁଲ ଗୁଚ୍ଛେ ଗୁଚ୍ଛେ ଧଳା ରଙ୍ଗର ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଫୁଟେ । ଏହି ଦୁଇ ଗଛର ପତ୍ର ଓ ଫଳ ବାତ ରୋଗର ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହାର ପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ପାଣିରୁଣ ମିଶାଇ ମୁଗରେ ପକାଇଲେ ସେଥିରେ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଡେ. ଲ୍ଲବାବ୍ଲଲ୍ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆଉ ଦୁଇ ପ୍ରକାର
ଡା. ନିର୍ମେଚ ସିନ୍ଦୁବାରର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ
ମ. ଲଙ୍ଗୁର ସିନ୍ଦୁବାର ଓ ଆରଣ୍ୟ ସିନ୍ଦୁବାର ।
ଏମାନଙ୍କର ପତ୍ର ଓ ପୁଷ୍ପ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁତିକ୍ତ, ଲଘୁ, କଫ, ବାତ, ଶ୍ୱାସ, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୂ ଓ ଶୂଳନାଶକ, କାମୋଦ୍ଦୀପକ, ସ୍ତମ୍ଭଦ, କେଶବର୍ଦ୍ଧକ, କେଶହିତକର, ବାତଶ୍ଲେଷ୍ମହର ଓ କଫପ୍ତ ଅଟେ ।

ନିର୍ଗୂଢ଼—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍=ଉତ୍ତରେ+ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଫମ୍ପୁତ; ସମାଚ୍ଛାଦିତ—
Nirgūrdha. 1 Covered; enveloped.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୂଢ଼—
2. Very secret; confidential.
ଫ. ବି—ବୃକ୍ଷକୋଟର—The hollow of a tree.

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଗ୍ରନ୍ଥି=ଗଣ୍ଠି ଯହିଁରେ)—
Nirgrantha ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିଶୂନ୍ୟ—1. Without knots, knotless.
୨ । ସାଦାର ପରଧେୟ ବାସ ଗ୍ରନ୍ଥିହୀନ—
2 Wearing cloth with no knots.
୩ । ସଂସାରବନ୍ଧନହୀନ; ଅନାସକ୍ତ; ଉଦାସୀନ—
Free from worldly ties or hindrances.
୪ । ଦିଗମ୍ବର—4. Naked; nude.
୫ । ନିଃସହାୟ—5. Helpless.
୬ । ନିର୍ବେଦଗ୍ରସ୍ତ; ଉଦାସୀନ—6 Indifferent.
୭ । ଦରିଦ୍ର; ନିଃସମ୍ବଳ—7. Poor.
୮ । ମୂର୍ଖ—8. Illiterate.
ବି—୧ । କ୍ଷପଣକ; ନଗ୍ନ ମୁନି—
1. A mendicant; a nude sage.
୨ । ପରଚ୍ଛଦବସ୍ତ୍ରହୀନତା—2. Want of cloth or covering for one's body.
୩ । ଦ୍ୟୂତକର; ଜୁଆଖ—3. A gamester.
୪ । ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A fool; an idiot.
୫ । ନରହତ୍ୟା—
5 Murder; man-slaughter (M. W)

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥ(ନ୍ଥି)କ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ଗ୍ରନ୍ଥ+କ)—କ୍ଷପଣକ; ନଗ୍ନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
Nirgrantha nthi ka A nude ascetic.

ଫ. ବିଣ—୧ । ନିପୁଣ; ଦକ୍ଷ—
1 Skilful; clever; expert.
୨ । ହୀନ; ନୀଚ—2. Mean; low.
୩ । ଏକାକୀ—3. Alone; unattended.
୪ । ନିଷ୍ଫଳ—4. Fruitless.

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥନ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirgranthana ମାରଣ; ବଧ—Killing; slaughter.

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥି—ଫ ବିଣ. (ନିର୍+ଗ୍ରନ୍ଥି)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିହୀନ—
Nirgranthi 1. Free from knots.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—2. Without blemish; perfect

ନିର୍ଗ୍ରାହ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)+
Nirgrāhya ଯାହାକୁ ନିଶ୍ଚୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଏ—
Which is accepted definitely.

ନିର୍ଘଟ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା+ଅ)+
Nirghaṭa ୧ । ଶୁଳ୍କକରଶୂନ୍ୟ ହଟ୍ଟ—A market where no toll is taken.
୨ । ହାଟ; ବଜାର ପ୍ରଭୃତି—2. Market; bazar.
୩ । ଯେଉଁଠାରେ ଘାଟ ବା ପାହାଚ ନାହିଁ—3. A place having no quay or steps (M. W.)

ନିର୍ଘଣ୍ଟ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା+କରଣ. ଅ)—
Nirghaṇṭa ୧ । ସୂଚିପତ୍ର—1. Index; table of contents.
ନିର୍ଘଣ୍ଟନ, ନିର୍ଘଣ୍ଟୁ ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ତାଲିକା—
2. List; catalogue.
୩ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ମୀମାଂସା; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
3. Thorough investigation.
୪ । ଶବ୍ଦସଙ୍ଗ୍ରହ—4. Vocabulary; a collection of words (M. W.).

ନିର୍ଘାତ—ଫ. ବି. (ନିର୍=ସମ୍ୟକ୍; ଅତ୍ୟନ୍ତ+ହନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirghāta ୧ । ବାୟୁର ପରସ୍ପର ସଂଘାତଜନିତ ଭୟାନକ ଶବ୍ଦ)—
1. The roaring sound caused by the conflict of opposite winds; noise of contending winds in the sky.
୨ । ଦୃଢ଼ ଆଘାତ—
2. Violent stroke; severe blow.
୩ । ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—3. Rumbling sound.
୪ । (+କରଣ+ଅ) ବଜ୍ର—4. Thunderbolt.
ଉଲ୍ଲାଉଲେ ନିର୍ଘାତ ଅକାଶୁ ପଡ଼ଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ
୫ । ବଜ୍ରାଘାତ—5. Thunder stroke.
୬ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାୟୁ; ପ୍ରଭଞ୍ଜନ—6. Tempest; gust of wind; hurricane.
୭ । ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ଜ୍ଜନ—
7. A roar heard from the wind.
ଶତ ଶତ ଢୋଲର ଶୁଭଲ ନିର୍ଘାତ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୮ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—8. Whirl wind.
୯ । ଘଡ଼ଘଡ଼ି—9. Thunder.
ନିର୍ଘାତ ଚୁଲେ ଜକି ପଡ଼ଲେ ଉଲୁହା ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୦ । ବିନାଶ—10. Destruction; ruin.
୧୧ । ଭୂମିକମ୍ପ—11. Earthquake (M. W.).
ବିଣ.—୧ । ବଳବାନ; ପ୍ରବଳ; ପ୍ରଚଣ୍ଡ—1. Violent.
୨ । ଭୟାନକ; ଭୀଷଣ—
2. Fierce; terrible; ferocious.
୩ । ନିଷ୍ଠୁର—3. Cruel.
୪ । ବିନାଶକ—4. Destructive.

ନିର୍ଘାତନ— ସଂ. ବ.—(ନିର୍+ଘାତନ)—ଜୋରରେ ବାହାର କରିବା— Nirghātana Forcing out; bringing out. (M.W.)

ନିର୍ଘାତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଭୀଷଣଭାବରେ; ଭୟଙ୍କରରୂପେ— Nirghāte 1. Terribly.

ଏତେବଡନେ ଜାଣେ ଭୀମ ଗର୍ଜିବ ନିର୍ଘାତେ—ବୁଧାନାଥ, ବେଣୀହରଣ ।

୨ । ଜୋରରେ—2. With force.

ନ କହୁ ଯବୁବଶ ନାଶ
ନିର୍ଘାତେ ଖଣ୍ଡଉ ନଗ୍ନାଥ— ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଘୃଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ଘୃଣା)—୧ । ଘୃଣାଶୂନ୍ୟ— Nirghṛuṇa 1. Having no repulsion.
(ନିର୍ଘୃଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—2. Shameless; immodest.
(ନିର୍ଘୃଣତା—ବ) ୩ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
3. Cruel; pitiless; unmerciful.

ନିର୍ଘୋଷ—ସଂ. ବ. (ନିର୍=ବିଶେଷ+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିନାଦ; ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—1. Rumbling sound; rattling sound.

(ଯଥା— ବଜ୍ର ନିର୍ଘୋଷ ।

୨ । ଭୀଷଣ ଶବ୍ଦ—2. Terrible sound.

ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଘୋଷ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି.—ଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ— Soundless; noiseless.

ନିର୍ଘୋଷଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିର୍ଘୋଷ)—ଗମ୍ଭୀରଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦ— Nirghoshaṇā Loud sound.

ମୃଦଙ୍ଗ ଝଙ୍ଗ ରେଙ୍ଗ ବାଣା,
ଦକ୍ଷ ବୁଦ୍ଧ ଭୀ ନିର୍ଘୋଷଣା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଜଞ୍ଜାଳୀ—ଦେ. ବିଣ—ନିଜଂଜାଳ (ଦେଖ)— Nirjañjāḷī Nijañjāḷa (See).

କରୁଣା ଶୀତ ଗଙ୍ଗ ଉଦ୍ଭରେ ଜାକଳ,
ଉଦ୍ଦଥାନ୍ତୁ ତୋରେ ହୋଇ ନିର୍ଜଞ୍ଜାଳୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ଜନ)— Nirja(rjja)na ୧ । ଜନଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଜନ—
1 Lonely; deserted; desolate.
୨ । ଏକାକୀ—2. Solitary.
୩ । ବଜନ—3. Uninhabited.
ବ—ବଜନସ୍ଥାନ—Lonely place; solitude; wilderness.
ଦେ. ବିଣ—ନିସ୍ତବ୍ଧ— Silent.

ନିର୍ଜନ **ନିର୍ଜ୍ଜନ** (ଯଥା—ନିର୍ଜନ ସ୍ଥଳ)

ନିର୍ଜନ କାରାବାସ—ଦେ. ବ—ଗୁରୁତର ଅପରାଧୀ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଅନ୍ୟ. Nirjana kārābāsa ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବାସରୂପ କାରାବାସ—Solitary confinement.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବନ୍ଦୀ କାହାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେବାର ସୁବିଧା ପାଏ ନାହିଁ ।]

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଅଜେୟତ୍ୱ— Nirja(rjja)ya 1. Unconquerableness; invincibility.
(ନିର୍ଜିତ(ର୍ଜ୍ଜି)ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୟ—Complete victory or subjugation (Apte).

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ଜର୍=ବୃଦ୍ଧତ୍ୱ)— Nirja(rjja)ra ୧ । ଜରାରହିତ—1 Undecaying.
(ନିର୍ଜର(ର୍ଜ୍ଜ)ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନାଶ ବା କ୍ଷୟରହିତ—
2 Free from decrepitude; imperishable.
୩ । ଯୁବକ —3. Young
୪ । ମରଣରହିତ; ଅମର—4. Immortal.
ବ—୧ । ଦେବତା —1 Deity.
୨ । ସୁଧା; ଅମୃତ—2. Nectar; ambrosia.
ଦେ. ବ—ଯୁବକ —Grown-up man.

ଗାଲ୍ୟ ଅଙ୍ଗୁ ସୁରଂ। ନର୍ଜରେ ସାରଂ। ଫିର୍ଜଲ ପର ରେ—
ରଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀବେଲାସ ।

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ରା—ସଂ. ବ. (ନିର୍ଜର+ଆ)—୧ । ଗୁଳୁଚ ଲତା— Nirja(rjja rā 1. A medicinal plant; Cocculus Cordifolius; Menispermum Glabrum.
୨ । ତାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)—2. Tāḷaparṇṇī (See)

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ଳ—ସଂ. ବିଣ—(ନିର୍+ଜଳ) — Nirja(rjja)la ୧ । ଜଳଶୂନ୍ୟ
(ନିର୍ଜଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Waterless.

ଏ କାହାରେ ସୁନ୍ଦ ଧୂଳି ନ ରହେ ଘରେ,
ସେ ପରକାରେ ମାଛ ନିର୍ଜଳ ପଙ୍କରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । ଶୁଷ୍କ—2 Dry; arid.
୩ । ଜଳଦ୍ୱାରା ଅବମିଶ୍ରିତ—3. Unadulterated with water; not mixed with water.
୪ । ନିରମ୍ବୁ; ଜଳପାନରହିତ; ଯେଉଁ ବ୍ରତ ଆଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ବ୍ରତଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳପୁଦା ପାନ କରେ ନାହିଁ—
4. Subsisting without even taking water.

କରନ୍ତୁ ଏକାଦଶୀ ବତ, ନିର୍ଜଳ ସାମିଳା ଜାଗର—ରୂପଚ. ଷ୍ଟେମ-ଶାସ୍ତ୍ର ।

ବ—ଜଳଶୂନ୍ୟ ମରୁଭୂମି—Waterless desert.
ଦେ. ବ—ନିର୍ଜଳା (ଦେଖ)—Nirjaḷā (See).

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ଳା— ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିର୍ଜଳ) —ନିରମ୍ବୁବ୍ରତ ବା ଉପବାସାଦ— Nirja(rjja)ḷā Religious fasting in which not a drop of water should be taken.

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ଳୈକାଦଶୀ—ସଂ. ବ—(ନିର୍ଜଳ+ଏକାଦଶୀ)— Nirja(rjja)laikādasī ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ— The eleventh day of the bright fortnight of Jyieshṭha.

ନିର୍ଜି(ର୍ଜ୍ଜି)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ଜି. ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+ କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରାଭୂତ; ପରାଜିତ— Nirji(rjji)ta (ନିର୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Defeated; vanquished; overcome; crushed.
୨ । ବଶୀଭୂତ —2. Entirely subdued

କୋଟି ମଦନକୁ ରୂପ ଅଗୋଚର ଲମ୍ବଣା ଉତ୍ତରେ ନିର୍ଜିତ—
ଚାରୀ. ଉତ୍କଳବାଣୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅର୍ଜିତ—3. Acquired; gained.
୪ । ଯାହା ଜଣି କର ଅର୍ଜନ କରାଯାଇ ଥାଏ—
4. Won.
୫ । ଦାବୀ କରାଯିବା—5. Claimed (Apte).
୬ । ସଂସାର ତୋ ହାତରେ ଜର୍ଜିତ ମୁଁ ହିଁ ମୋର ଶତ୍ରୁ—
ପ୍ରାଣୀ· ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ।

ନଜିହ୍ୱ—ଫ. ବ୍ୟଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଜିହ୍ୱା)—
Nirjihwa ୧ । ଯାହାର ଜିଭ ନାହିଁ—1. Tongueless.
(ନିର୍ଜିହ୍ୱା–ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ଜିହ୍ୱା ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି—
2. Having a protruding tongue.
ଫ. ବ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଜିହ୍ୱା)—
ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—Frog.

ନର୍ଜୀ(ର୍ଜ୍ଜୀ)ବ—ଫ· ବ୍ୟଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଜୀବ)—
Nirjī(rjjī)ba ୧ । ଜୀବନଘ୍ନ—
(ନିର୍ଜୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Lifeless; inanimate.
୨ । ନିସ୍ତେଜ—2. Vigourless; lanquid.
୩ ଅତି ଦୁର୍ବଳ—3. Very weak.
୪ । ମୃତ—4 Dead.

ନର୍ଜୀବା—ଦେ. ବ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ଫ. ନିର୍ଜୀବ)—
Nirjībā ୧ । ନିସ୍ତେଜ—1. Lanquid.
ନିର୍ଜୀବ ୨ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ—2. Very weak.
ନିର୍ଜୀବ ୩ । ଅତି କ୍ଷୀଣ—3. Very emaciated.
(ଯଥା–ନର୍ଜୀବା ପିଲ୍ଲ)

ନର୍ଜୋର– ବୈଦେ. ବ୍ୟଣ (ଫ. ନିଃ. ଉପସର୍ଗ+ଆ. ଜୋର)—
Nirjora ନିଜୋର (ଦେଖ)—
ନିର୍ଜୋର **ନିଜୋର** Nijora (See).
(ନିଜୋରଆ – ଅନ୍ୟରୂପ)—

ନର୍ଝର—ଫ. ବ. (ନିର୍+ଝୃ ଧାତୁ=ଜାଣ୍ଡ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nirjhara ୧ । ଝରଣା; ଉତ୍ସ—1. A spring; fountain; a cascade.
୨ । ଜଳପ୍ରପାତ—2. Waterfall.
୩ । ତୁଷାନଳ—3. Fire of chaff.
୪ । ବାରିପ୍ରବାହ—4. A current of water.
୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଘୋଟକ—
5. A horse of the Sun-god.
୬ । ଦନ୍ତୀ—6. An elephant (Apte).

ନର୍ଝରଣୀ–ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିର୍ଝର+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଗିରି ନଦୀ—
Nirjharinī 1. A mountain torrent.
୨ । ପ୍ରବାହବତ୍ତା ନଦୀ—2. River; stream.
୩ । ଝରଣା—3. A spring.

ନର୍ଝରୀ—ଫ. ବ. (ନିର୍ଝର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ନିର୍ଝର—
Nirjharī 1. A fountain.
୨ । ନଦୀ—2. A river.
୩ । ପର୍ବତ—3. Mountain.

ନର୍ଣ୍ଣୟ—ଫ. ବ (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ନୀ ଧାତୁ=ଗୁଳଡକରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିଯୋଗ—
Nirṇṇaya 1. Engagement.
(ନିର୍ଣ୍ଣୟନ, ନର୍ଣ୍ଣିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଅବଧାରଣ—2. Ascertaining; settlement.
୩ । ନିୟମପତ୍ର—3. Agreement.
୪ । ସ୍ଥିରତା—4. Certainty.
୫ । ପ୍ରମାଣ—5. Demonstration.
୬ । ତର୍କ; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
6. Determination; resolution; conclusion; deduction; inference.
୭ । ତର୍କ—7. Argument; discussion.
୮ । ରାୟ; ଫଏସଲା—8. Decree; judgment.
୯ । ବଚାରପତ୍ତିଙ୍କ ଶେଷ ହୁକୁମ—
9. The verdict or sentence of a judge.
୧୦ । ଅପସାରଣ ·-10. Removal (Apte).
୧୧ । ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି—11. Decision.
୧୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—12 Investigation (Apte).
୧୩ । ବିବେଚନା—13. Consideration.
୧୪ । (ଅଳଙ୍କାରଶାସ୍ତ୍ର)—ଘଟଣାର ବର୍ଣ୍ଣନ—
14. (rhetoric) Narration of events (Apte).

ନର୍ଣ୍ଣୟପାଦ—ଫ. ବ (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର)—୧ । ସମବେତ ସଭ୍ୟସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର
Nirṇṇayapāda ନିଷ୍ପତ୍ତି—1. A verdict of assembled persons.
୨ । (ହନ୍ତୁସ୍ତୃତ୍ତ) ବଚାରପତ୍ତିଙ୍କ ଶେଷ ଆଦେଶ—
2. A sentence; decree; verdict (Apte).

ନର୍ଣ୍ଣାୟକ—ଫ. ବ୍ୟଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ନିଶ୍ଚିତରୂପେ+ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirṇṇāyaka ୧ । ନିରୂପକ—1. Determining; ascertaining.
(ନିର୍ଣ୍ଣାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରକ—2. Certifying.
୩ । ନିଶ୍ଚାଦକ—3. Ascertaining; leading to a decision.
୪ । ମୀମାଂସକ—4. Deciding; decisive.
୫ । ଯହିଁରୁ କୌଣସି ବିଷୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ—
5. Leading to a decision; conclusive.

ନର୍ଣ୍ଣିକ୍ତ—ଫ. ବ୍ୟଣ (ନିର୍=ନିଃଶେଷରୂପେ+ନିଜ୍ ଧାତୁ ଧୋଇବାର କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirṇṇikta ୧ । ଅପସାରିତ ମଳ; ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ—
(ନିର୍ଣ୍ଣିକ୍ତ– ବିଶେଷ୍ୟ) 1. Washed.
୨ । ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed.
୩ । ଶୋଧିତ—3. Rectified.
୪ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—4. Purified.
୫ । ବିଗତପାପ—5. Purged of sin.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ଣ୍ଣିମେଷ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ନିର୍+ନିମେଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nirṇṇimesha ୧ । ନିମେଷଶୂନ୍ୟ—1. Winkless.
(ନିର୍ଣ୍ଣିମେଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା ଆଖିରେ ପଲକ ପଡ଼େ ନାହିଁ –
(ନିର୍ନିମେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. One whose eyes do not wink.
ଫ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ—A name of Bishṇu.

ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—ଫ. ବ୍ରୀ (ନିର୍+ମା ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ମ. ତ) —
Nirṇṇita ୧ । ଅବଧାରିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ସ୍ଥିରୀକୃତ—
1. Ascertained; settled; fixed upon; confirmed; decided.
୨ । ନିରୂପିତ—2. Determined.
୩ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—3. Established.
୪ । ପ୍ରମାଣିତ—4. Demonstrated; proved.
୫ । ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ଯାହାର ପତ୍ତା ମିଳିଅଛି—
5 Traced out.

ନିର୍ଣ୍ଣେ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବହାର)—ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ଅବଧାରଣ—
Nirṇṇe Ascertainment.
ଏରୂପେ ବେଦେ ବ୍ରହ୍ମପୁର
ବେଦ ନ ଜାଣେ ନର୍ଣ୍ଣେ ଜର । ବ୍ରଜ. ଚୈତନ୍ୟାମୃତ ।
କ୍ରି. ବ୍ରଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ; ବ୍ରଶଦ ଭାବରେ—
Clearly; fully.
ଥୋକାଏ ଥୋକାଏ ଜାଣନ୍ତୁ
ନର୍ଣ୍ଣେ ବୁଝାଣି ନ ପାରନ୍ତୁ । ପ୍ରାତଃ. ନର୍ଜୁମଦାସ୍ୟ ।

ନିର୍ଣ୍ଣେଜକ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ନିର୍+ନିଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirṇṇejaka ଧୋବା; ରଜକ—Washerman.
ଫ. ବ୍ରଣ—ପରିଷ୍କାରକ—Clearing; cleansing.

ନିର୍ଣ୍ଣେଜନ—ଫ·ବ. (ନିର୍+ନିଜ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧। ପ୍ରକ୍ଷାଳନ—
Nirṇṇejana 1. Washing.
୨ । ପରିଷ୍କାର କରିବା—2. Cleansing.
୩ । (+କରଣ. ଅନ) ଶୁଦ୍ଧି—
3. Purification; expiation.

ନିର୍ଣ୍ଣେତବ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ନିର୍+ମା ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—
Nirṇṇetabya ନିର୍ଦ୍ଧାରଣୀୟ—Ascertainable; assignable; determinable.

ନିର୍ଣ୍ଣେତା—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—
Nirṇṇetā ନିର୍ଣ୍ଣୟକାରୀ—Demonstrating; ascertaining.
(ନିର୍ଣ୍ଣେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ - ୧ । ନାୟକ—1 Hero.
୨ । ଗାଇକ—2. A guide.
୩ । ବିଚାରକ—3. Judge; umpire; arbitrator.
୪ । (+କରଣ.ତୃ) ରସିଦ—4. A receipt; voucher.
୫ । ଦଲିଲ—5. A document.
୬ । ପ୍ରମାଣକ—6. A demonstrator.

ନିର୍ଣ୍ଣେୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ନିର୍+ମା ଧାତୁ+କର୍ମ. ୟ)—
Nirṇṇeya ନିର୍ଦ୍ଧାରଣଯୋଗ୍ୟ—Ascertainable; capable of being ascertained.

ନିର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦଣ୍ଡ)—ସବୁଆ ଦଣ୍ଡାର୍ହ (ବ୍ୟକ୍ତି)
Nirdaṇḍa Punishable in all ways.
(ନିର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଫ. ବ—ଶୂଦ୍ର । ଯାହା ଉପରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଏ)—A Śūdra.

ନିର୍ଦ୍ଦୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଦୟା)—
Nirddaya ୧ । ନିଷ୍କରୁଣ—1. Merciless; unkind; unfeeling.
(ନିର୍ଦ୍ଦୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିର୍ଦ୍ଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍ଠୁର; କ୍ରୂର; ହିଂସ୍ର—
(ନିର୍ଦ୍ଦୟତା—ବ) 2. Cruel; hard-hearted.
୩ । କଠୋର—3. Severe; harsh.
ବ—(ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ) ନିର୍ଦ୍ଦୟତା; ନିଷ୍ଠୁରତା—
Cruelty; hard heartedness.
ସେହ ଉଦସ୍ ଏବେ ଉଦସ୍ ଉହିଁ ନର୍ଦ୍ଦୟ ବ.ର ।
ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାଳୟ ।

ନିର୍ଦ୍ଦୟା(ୟୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରଣ. (ଫ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ)—ନିଷ୍ଠୁର; ଦୟାଶୂନ୍ୟ—
Nirddayā(yī) Cruel; merciless.
[ନିର୍ଦ୍ଦୟା(ୟୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦା ଦା ଦଇବ ରୁ ନର୍ଦ୍ଦୟା
ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ ମୋର ଦେଖେ କଲୁ ମାୟା । ଜଗନ୍ନାଥ, ସ୍ୱର୍ଗବତ ।

ନିର୍ଦ୍ଦୟାବନ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରଣ—ନିର୍ଦ୍ଦୟ (ଦେଖ)
Nirddayābanta Nirddaya (See)
(ନିର୍ଦ୍ଦୟାବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଦାଘାତୀ ନର୍ଦ୍ଦୟାବନ୍ତ ଯେ ଦୋଇତ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଥାବ ।

ନିର୍ଦ୍ଦର—ଫ.ବ୍ରଣ. (ନର୍=ନାହିଁ+ଦୃ ଧାତୁ=ଆଦର କରିବା+କର୍ମ.ଅ)—
Nirddara ୧ । ନିର୍ଭୟ—1. Fearless.
(ନିର୍ଦ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଠୋର—2. Harsh.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless; immodest.
ଫ. ବ—ନିର୍ଝର; ଝରଣା—Fountain; spring.

ନିର୍ଦ୍ଦଳ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦଳ=ପତ୍ର)—
Nirddala ଦଳ ବା ପତ୍ରରହିତ—
(ନିର୍ଦ୍ଦଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Leafless; petalless.

ନିର୍ଦ୍ଦଶନ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦଶନ)—
Nirddaśana ଯାହାର ଦାନ୍ତ ବାହାର ନାହିଁ ବା ପଡ଼ିଯାଇ ଅଛୁ;
(ନିର୍ଦ୍ଦଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦନ୍ତଶୂନ୍ୟ— Toothless.
(ନିର୍ଦ୍ଦଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ଦ୍ଦହନ—ଫ. ବ. (ନର୍+ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Nirddahana ଭାଲିଆ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ନିର୍ଦ୍ଦହନ—ଅନ୍ୟରୂପ) The marking nut tree.

ନିର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଧ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ନର୍+ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirddigdha ୧ । ଲେପିତ—1. Anointed.
(ନିର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଳବାନ୍—2. Powerful; strong.

ନିର୍ଦ୍ଦିଶ୍ୟମାନ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ନର୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଶାନଚ୍)—
Nirddiśyamāna ୧ । ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯାଉଅଛି—
(ନିର୍ଦ୍ଦିଶ୍ୟମାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Which is being mentioned.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଆଦଶ୍ୟମାନ—
2. Under orders; being ordered.

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. (ନର୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖାଇବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirddishṭa
(ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା—ବଶେଷ୍ୟ)
୧ । ନଶ୍ଚିତ—1. Certain.
୨ । ଅବଧାରତ—2. Determined; settled; ascertained; fixed upon.
୩ । କଥିତ; ଉଲ୍ଲିଖିତ—3. Aforesaid; mentioned.
୪ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—4. Described.
୫ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ—5. Pointed out.
୬ । ଉପଦଷ୍ଟ; ଆଦଷ୍ଟ—6. Commanded; ordered.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ସଂ. ବ. (ନର୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirdeśa
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଆଦେଶ; ଆଜ୍ଞା—1. Command; order; mandate.
ନଥ ବୋଇ ନୃପଙ୍କୁ ଦେଲେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ବୃଷ୍ଣଭିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୨ । ଅବଧାରଣ; ନରୂପଣ—2. Determination.
୩ । କଥନ—3. Mention; statement.
୪ । ପ୍ରଦର୍ଶନ—4. Exhibition.
୫ । ଉପଦେଶ—5. Advice.
୬ । ଉଲ୍ଲେଖ—6 Reference.
୭ । ବର୍ଣ୍ଣନ—7. Description; narration.
୮ । ସାକ୍ଷ୍ୟ—8. Testimony.
୯ । ନିଯୋଜନ—9 Appointment.
୧୦ । ବେତନ—10. Salary.
୧୧ । ସଜ୍ଞା—11 Definition; designation.
୧୨ । (+କରଣ. ଅ) ନାମ—12. Name.
ବ—ନିର୍ବାସିତ—Exiled; banished.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirddeśaka
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଆଜ୍ଞାପକ—1. Commanding; ordering.
୨ । ବର୍ଣ୍ଣନକାରୀ—2. Describing.
୩ । ପରଚାଳକ—3. Guiding; conducting.
୪ । ପ୍ରଦର୍ଶକ—4. Showing.
୫ । ଉପଦେଶକ—5. Instructing.
୬ । ଅବଧାରକ; ନିଷ୍ପାଦକ—
6. Ascertaining; settling; determining.
୭ । ଯାହା ବା ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ-
Designating; defining.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—ଆଜ୍ଞାକାରୀ—
Nirddeśakāri
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ଦ୍ଦେଶକାରିତା—ବ)
Obedient.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ—ସଂ. ବ. (ନର୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirddeśana
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ନଶ୍ଚିତକରଣ—1. Ascertainment.
୨ । ନିଯୋଗକରଣ—
2. Appointing.
୩ । ବର୍ଣ୍ଣନ—3 Description.
୪ । ଆଦେଶ—4. Command; order.
୫ । କୌଣସି ବଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ବଷୟ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଯୋଜିତ କରିବା—5. Appropriation of property to a particular purpose.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ନର୍+ଦଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirddesanīya
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—1. Describable.
୨ । ପ୍ରମାଣସାଧ୍ୟ—
2. Capable of proof.
୩ । ବ୍ୟାଖ୍ୟେୟ—3. Explicable; explainable.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦେଶ)—
Nirdeśibā
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିର୍ଦ୍ଦେଶିବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା; ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—
To point out.
ନିଦେଶା ଦେବ ଦୈତ୍ୟଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର
ଦେଶନା ମୋଲେ ବାରୁଣୀଦଗେ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶି ।
ଜ୍ୟୋତିଃ. ମହାଯାତ୍ରା

ନିର୍ଦ୍ଦେଶୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ଦ୍ଦେଶ+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Nirddeśi
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)—
ପ୍ରଦର୍ଶକ—One who shows.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ନର୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nirddeśya
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—1 Describable.
୨ । ନର୍ଣ୍ଣେୟ—2. Ascertainable.

ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଦଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା. ୧ବ)—
Nirddeshṭṛ
(ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ (ଦେଖ)—
1. Explaining; showing.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉପଦେଶକ—2. Advising.

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନିର୍+ଦୋଷ)—
Nirddosha
(ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିର୍ଦ୍ଦୋଷା—ସ୍ତ୍ରୀ
(ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା—ବ)
୧ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—1. Faultless; free from blemish or complications.
୨ । ନିରପରାଧ—2 Innocent; guiltless.
୩ । ବଶୁଦ୍ଧ—3. Pure.
୪ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—4 Blameless.
୫ । ଠିକ୍—5. Accurate.
୬ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Complete; radical.
ନିଷ୍ପାପ—7. Sinless.
୮ । ରୋଗଶୂନ୍ୟ—8. Free from illness.

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ)—୧ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—
Nirddoshi
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ
Faultless.
୨ । ନିରପରାଧ—2. Innocent; faultless.
[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରଯୋଗ ଶିଷ୍ଟସମ୍ମତ ନୁହେଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ (ଦେଖ)—
Nirddwanda Nirddwandwa (See)
(ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
2. Free from care or anxiety.
୩ । ବିବାଦରହିତ—2 Free from dispute.
୪ । ନିଃସନ୍ଦେହ—4 Doubtless.

ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) —
Nirdwandwa ୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବା ବିବାଦଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ବିବାଦ—
(ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Free from troubles; undisputed.
୨ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିଯୁଦ୍ଧରହିତ—2. Unequable.
୩ । ସୁଖ ଦୁଃଖ ବା ଶୀତୋଷ୍ଣାଦି ପ୍ରଭୃତ ସମଭାବରହିତ—
Indifferent in regard to opposite pairs of feelings and sensations.
୪ । ଉଦାସୀନ; ସମଭାବଶୂନ୍ୟ—4. Indifferent.
୫ । ଈର୍ଷାରହିତ— Free from jealousy.
୭ । ବାଧାରହିତ—7. Free from obstacles.

ନିର୍ଧନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଧନ)—୧ । ଧନଶୂନ୍ୟ—
Nirdhana 1. Penniless; without riches.
(ନିର୍ଦ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦରିଦ୍ର—2 Indigent; poor;
[ନିର୍ଧନତା(ତ୍ୱ)—ବ] (ନିର୍ଦ୍ଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ) needy.
ବ.—ଜରଦ୍ଗବ; ବୃଦ୍ଧ ବୃଷ—An old bull.

ନିର୍ଧାର—ସଂ. ବ. (ନି+ଧୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ)—ନିର୍ଧାରଣ (ଦେଖ)
Nirdhara Nirdhāraṇa (See)
(ନିର୍ଦ୍ଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ଧାରକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+ଣ୍ୱୁଲ୍. ଅକ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ-
Nirdhāraka କାରୀ; ମୀମାଂସକ—Ascertaining; deter-
(ନିର୍ଦ୍ଧାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) mining; resolving; settling;
(ନିର୍ଦ୍ଧାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) deciding.

ନିର୍ଧାରଣ—ସଂ ବ. (ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅନ)—୧ । ନିରୂପଣ;
Nirdhāraṇa ନିଶ୍ଚିତି—1. Ascertainment.
(ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—2. Determination.
୩ । ସଭା ଆଦିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
3. Resolution of meeting; decision.
୪ । ଅନେକ ବସ୍ତୁରୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିର କରିବା—
4 Specification or choice of one out of many
୫ । ବଇନା ନେବା—
5. Advancing of earnest money.
୬ । ଚୁକ୍ତି—
6. Agreement; contract; covenant.

ନିର୍ଧା ର୍ଦ୍ଧା)ରଣ ପୁସ୍ତକ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ
Nirdhā (rddhā)raṇa pustaka ପ୍ରାନ ଲିଖିବଲ୍ଲ ହୁଏ—
Proceeding-books of a meeting.

ନିର୍ଧା,ର୍ଦ୍ଧା)ରଣୀୟ—ସଂ. ବଣ.—(ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirdhā(rddhā)raṇīya ୧ । ନିରୂପଣୀୟ—
1. Ascertainable.
୨ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—2. Unavoidable; irresistible.

ନିର୍ଧା(ର୍ଦ୍ଧା)ରିତ—ସଂ. ବଣ. (ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—
Nirdhā (rddhā)rita 1. Ascertained; confirmed-ratified; fixed.
୨ । ମୀମାଂସିତ—2. Determined; settled; resolved; decided.
୩ । ନିଶ୍ଚିତ—3. Sure; certain.

ନିର୍ଧା(ର୍ଦ୍ଧା)ରିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ.—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣୀୟ—
Nirdhā (rddhā)ritabya Ascertainable.

ନିର୍ଧାରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଧାରଣ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Nirdhāribā To ascertain.
ନିର୍ଦ୍ଧାରା ୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—To determine to fix.

ନିର୍ଧା(ର୍ଦ୍ଧା)ର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବଣ.—(ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ—
Nirdhā(rddhā)rjya 1. Ascertainable.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain; settled.
୩ । ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯୋଗ୍ୟ—
3. Capable of being decided.
୪ । ନିର୍ଭୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତା—4. Acting fearlessly
୫ । ଅନଳସ; ପରିଶ୍ରମୀ—5. Industrious.
୬ । ଉଦ୍ଯୋଗୀ—6. Active; energetic.
୭ । ଅଟଳ; ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ—7. Invoilable.
୮ । ନିଶ୍ଚିତ—8. Sure; certain.
୯ । ସାହସୀ—9. Bold (M. W.)
୧୦ । ନିର୍ଭୟ—10. Fearless (M. W.)

ନିର୍ଧୂ(ର୍ଦ୍ଧୂ)ତ—ସଂ. ବଣ (ନିର୍+ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିତହେବା+କ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ.ତ,—
Nirdhū(rddhū)ta ୧ । ବିଧୂନିତ; ବିକମ୍ପିତ—
1. Shaken; agitated.
୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ତ୍ୟକ୍ତ—
2. Abandoned; deserted.
୩ । ଦୂରୀକୃତ; ବିଦୂରିତ—3. Removed; cast off.
୪ । ନିର୍ମୂଳିତ; ବିନଷ୍ଟ—
Exterminated; eradicated.
୫ । ବହିଷ୍କୃତ—5. Expelled; removed.
୬ । ଖଣ୍ଡିତ—6. Refuted.
୭ । ବିନଷ୍ଟ—7. Destroyed.
୮ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ—8. Deprived; bereft of (M. W.).
୯ । ଅନୁଭୂତ—9. Sufferd; undergone (M. W.).
ସଂ. ବ. ପୁଂ—ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A man, abandoned by his relatives and friends (M. W.).

ନିର୍ଧୂ(ର୍ଦ୍ଧୂ)ତ ପାପ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ଧୂତ + ପାପ)—ଯାହାର
Nirdhū(rddhū)ta pāpa ପାପ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛି—
(ନିର୍ଧୂ[ର୍ଦ୍ଧୂ]ତ କଲ୍ମଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Having one's sins
(ନିର୍ଧୂତପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ) wholly removed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ଧୂ(ର୍ଦ୍ଧୂ)ମ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଧୂମ)—୧ । ଧୂମରହିତ—
Nirdhū(rddhū)ma 1. Smokeless.

ଗଲେ ଢେଲେ ଶଲ୍ୟଙ୍କ ଦେହରୁ ଶୋଣ
ଯାଜି ପକାଇବ ନିର୍ଧୂମାନଳ ପରା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

୨ । ନିର୍ମଳ—2. Clear.

୩ । ନିଃଶେଷ—3. Emptied.

୪ । ଶାନ୍ତ—4. Calm.

ଖୁବ ଖୁବ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Excessive

ଶୋର କର ତୁର ଅବାଠିଆ ଡୋଇ ମତ
ନିର୍ଧୂମ ଓସ୍ତରେ ପିନ୍ଧ ବନାଇର କୋଃ—ପଲାରମୋହନ. ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ ।

୨ । ବେଦମ୍—2. Breathless.

ବିଣର ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତରୂପେ—Excessively.
(ଯଥା—ନିର୍ଧୂମ ମାଡ଼ୁଆ ।)

ନିର୍ଧୌ(ଦ୍ଧୌ)ତ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍=ନିସ୍ତୃ+ଧୌତ=ଷାଳତ)—
Nirdhau(rddhau)ta ୧ । ଗଷାଳତ—1. Washed off.

୨ । ପାଲିସ କରାଯାଇଥିବା—2. Polished.

୩ । ପରିମାର୍ଜିତ—3. Refined; rectified.

୪ । ପରିଷ୍କୃତ—4. Cleansed.

୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—5. Bright (M. W.).

ନିର୍ଧ୍ୱଂସ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ଧ୍ୱନ୍ସ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ)—
Nirdhwaṁsa ନିଃଶେଷରେ ନାଶ; —Sure ruin.

ବେ. ବିଣ—ନିଶ୍ଚିତ—Certain.

ବେଦରା ଅସୁର ଦେଖି ହଇବା ମନୁଷ୍ୟ
ଜହ୍ନେ ଦାଣ ଦୋଇସିବ ଏକଥା ନିର୍ଧ୍ୱଂସ—ଭାରତୀ. ଶିବସ୍ତବେଦସ୍ ।

ନିର୍ନମସ୍କାର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନମସ୍କାର)—
Nirnamaskāra ୧ । ଯେ ଦେବତା ଓ ଗୁରୁ ଆଦିଙ୍କୁ ନମସ୍କାର
(ନିର୍ନମସ୍କାର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ ନାହିଁ—1. Offering no
homage (to the Gods or elders).

୨ । ଅଭଦ୍ର—
2. Disrespectful; uncourteous (M. W.).

୩ । ଅସମ୍ମାନିତ—3. Unrespected (M. W.)

୪ । ସମସ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଘୃଣିତ—
Despised by all (M. W.).

ନିର୍ନର—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ନର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା
Nirnara ପରିତ୍ୟକ୍ତ—Abandoned by man; deserted
by man.

ନିର୍ନାଥ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାଥ)—ଅନାଥ—
Nirnātha Without protector or guard; without
(ନିର୍ନାଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ନାଥତା—ବ) master.

ନିର୍ନାଥତା—ଫ. ବ—୧ । ବୈଧବ୍ୟ ଦଶା—
Nirnāthatā 1. Widowhood.

୨ । ଅସ୍ୱାମିକ ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being masterless.

୩ । ପିତୃମାତୃହୀନତା; ଛେଉଣ୍ଡପଣ—
3. Orphanage (Apte).

ନିର୍ନାଭି—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ନାଭି; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା
Nirnābhi ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିନ୍ଧା ଯାଇ ନାହିଁ—(a cloth) Not
reaching to the navel (M. W).

ନିର୍ନାମ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାମନ୍ —
Nirnāma ୧ । ନାମହୀନ—1. Nameless.

୨ । ସମ୍ମାନହୀନ—2. Without honour.

୩ । ଅପ୍ରସିଦ୍ଧ—3. Unreputed.

୪ । ସାମାନ୍ୟ; କ୍ଷୁଦ୍ର—4. Insignificant

ନିର୍ନାୟକ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାୟକ)—୧ । ନେତାହୀନ—
Nirnāyaka 1. Having no leader.
(ନିର୍ନାୟକା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ନାୟକତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୨ । ଅରାଜକ—
2. Anarchic (M. W.)

ନିର୍ନିଦ୍ର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନିଦ୍ରା)—ଉନ୍ନିଦ୍ର—
Nirnidra Sleepless; wakeful.
(ନିର୍ନିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ନିଦ୍ରତା(ତ୍ୱ)—ବ]

ନିର୍ନିମିତ୍ତ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନିମିତ୍ତ)—
Nirnimitta ୧ । ଅକାରଣ; ହେତୁଶୂନ୍ୟ—1. Causeless

୨ । ନିରର୍ଥକ—2. Useless.

୩ । ଆକସ୍ମିକ; ଅନୁଦ୍ଦିଶ୍ୟାଗତ—3. Unexpected; produced without a visible cause.

୪ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—4. Having no egoistic motive; disinterested (M. W.)

ନିର୍ନିମେଷ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନିମେଷ)—
Nirnimesha ୧ । ନିମେଷଶୂନ୍ୟ; ପଲକହୀନ (ଦୃଷ୍ଟି)—
(ନିର୍ନିମେଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Winkless; staring; with a
[ନିର୍ନିମେଷତା(ତ୍ୱ)—ବ] fixed gaze.

୨ । ଯେ ଚକ୍ଷୁ ବୁଜେ ନାହିଁ—
2. Not closing the eyes.

ନିର୍ନିମେଷ ଲୋଚନ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ନିମେଷ+ଲୋଚନ
Nirnimesha lochana ଯାହାର)—ଯାହାର ପଲକ ପଡ଼େନାହିଁ;
(ନିର୍ନିମେଷଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆଖିପଲକ ନ ପକାଇ ଚାହିଁବା ବ୍ୟକ୍ତି—
With a fixed gaze; one who does not wink.

ବ—୧ । (କର୍ମଧା) ଅନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟି—1. Fixed gaze.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଦେବତା—2 The Gods.

ନିର୍ବଂଶ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବଂଶ)—
Nirbaṁsa ୧ । ବଂଶହୀନ—1 Leaving no progeny;
(ନିର୍ବଂଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) without posterity.
[ନିର୍ବଂଶତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୨ । ନିଃସନ୍ତାନ; ଯାହାର କେହି ବଂଶଧର
ନ ଥାଏ—2. Issueless; childless.

ନିର୍ବଂଶ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nirbaṁsa jibā ବଂଶହୀନ ହେବା—To leave no issue.

Digitized by srujanika@gmail.com

নির্বংশ যাওয়া to become extinct in progeney.
নির্বংশ হানা (ନିର୍ବଂଶ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ବଂଶିଆ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ସଂ. ନିର୍ବଂଶ)—
Nirbamsia ନିର୍ବଂଶ (ଦେଖ)—Nirbamsa (See)

ନିର୍ବଂଶୀ (ନିର୍ବଂଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ବକ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବକ୍ତବ୍ୟ) – ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହେବ—
Nirbaktabya To be interpereted or explained (M. W).

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ଚନ ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ବଚନ=ବାକ୍ୟ) —
Nirba(rbba)chana ୧ । କଥନ—
1 Speaking out; utterance; pronouncement.
୨ । ନିଶ୍ଚୟ ବାକ୍ୟ—2. Sure promise.
୩ । ମୀମାଂସା—3. Settlement; decision.
୪ । ନିରୂପଣ—4. Ascertainment.
୫ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା—5 Explanation; interpretation.
୬ । ପ୍ରବଚନ; ଆପ୍ତବାକ୍ୟ —
6. Proverb; a saying; adage.
୭ । ଶବ୍ଦ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ବିଦ୍ୟା—
7. Etymology (M. W).
(ନିର୍ବଚନା ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ—୧ । ନିର୍ବାକ୍; ମୌନ—
1. Speechless; silent.
୨ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Blameless; unobjectionable.

ନିର୍ବଚନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirbachaniya ୧ । ଯାହା ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇ ନ (ନିର୍ବାଚ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାରେ—1. Not capable of being expressed or described; inexpressible; indescribable.
[ଦ୍ର—ନିର୍ବଚନୀୟ ଓ ଅନିର୍ବଚନୀୟର ଏକ ଅର୍ଥ ।]
୨ । ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହେବ—
2. To be explained (M. W).

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବନ୍ଧ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ଭାବ. ଅ)
Nirba(rbba)ndha ୧ । ଆଗ୍ରହ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ବ୍ୟଗ୍ରତା—
1. Eagerness; zeal.
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚୂଲରେ ସ ଉଚ୍ଚ କନ୍ଦାରେ
ମାଡ ଏହୁରେ ଗୃହସ୍ଥ ନିର୍ବନ୍ଧରେ—କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।
୨ । ଅଭିଶୟ ଅନୁରୋଧ; ଅଭିଶୟ ପ୍ରାର୍ଥନା—2. Importunity; pressing request; pertinacity.
୩ । ବ୍ୟବସ୍ଥା; ବିଧାନ—
3. Arrangement; settlement.
୪ । ଅନନ୍ୟବେଶ—4. Close attention; devotion; tenacity of purpose; pertinacity in the pursuit of an object.
୫ । ଜିଦ୍; ଜିଗର - 5 Zid.
୬ । ଚତ୍ତୋଭବ ଅକସ୍ମାତ୍ ବାସନା; ଖାମଖିଆଲ—
6. Whim; caprice.
୭ । ବାଧ୍ୟତା—7. Obligation
୮ । ଦାସତ୍ୱ—3. Slavery; bondage.
୯ । କାରାବନ୍ଧନ—
6. Imprisonment; confinement.
୧୦ । ନିଶ୍ଚୟ—10. Certainty.
୧୧ । ସଯୋଗ; ଘଟଣା—
11. Conjunction; occurrence.
୧୨ । ଅଟକ—12. Restraint.
ବି. ବ—୧ । ବରକନ୍ୟା ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଗ୍ଦାନ—
1. Marriage engagement, betrothal (between the guardians of the bride and the bridegroom elect); engagement for marriage.
ଉତ୍ତର ଫାଲ୍ଗୁନୀ ନକ୍ଷତ୍ର ସେହି ଦିନ
ସେ ଦିନ ନିର୍ବନ୍ଧ କଲେ ଉପୋଧନ—କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ, ଅଶ୍ୱ ।
୨ । ବନ୍ଧନ—2. Bond; binding.
ବୃଥା ମାଂସ ମଲ୍ଲା ଥାଉ
ଶିର ନିର୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ବିଣ—(ସଂ. ନିର୍ବନ୍ଧ) ବନ୍ଦୀ—Confined.
ଗୋରୁ ଚର୍ଦ୍ଦର ଅଶ୍ୱରୂପେ
ନିର୍ବନ୍ଧ ଗୃହ ଅନ୍ଧକୂପେ – ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirba(rbba)ndhana ୧ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧକରଣ; ଅଟକାଇବା—1. Restraining; obstructing.
୨ । ଅଭିପ୍ରାୟ—2. Intention.
୩ । ନିୟମ—3. Rule; maxim.
୪ । ଦାସ୍ୟ—4. Servitude.
୫ । ଦାସତ୍ୱ—5. Slavery.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧାତିଶଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ନିର୍ବନ୍ଧ+ଅତିଶଯ୍ୟ)—
Nirba(rbba)ndhātisajya ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜିଗର; ପ୍ରାର୍ଥନାତିଶଯ୍ୟ—Pressure; importunity; pressing request.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ବନ୍ଧ+ସଜ୍ଞାତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Nirba(rbba)ndhita ୧ । ସନିର୍ବନ୍ଧ—
1 Importune; pertinacious.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain.
୩ । ନିୟମିତ—3. Regular.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ପଣ(ନ)—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବପ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ) —୧ । ଦାନ—
Nirba(rbba)pana(na) 1. Giving; donation.
୨ । ଅନ୍ନାଦ ପରିବେଷଣ—2. Serving of food.
୩ । ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପିଣ୍ଡାଦ ଦାନ—3. Offering of cooked rice balls to the manes of the deceased ancestors.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ଭର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ବର) —୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ (ହି. ଶ.)—
Nirbara 1. Shameless.
(ନିର୍ବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ଭୟ (ହି. ଶ.)—2 Fearless.

ନିର୍ଭ(ଙ୍ଗ ର୍ଣ୍ଣ)ନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବର୍ଣ୍ଣନ) —ଦର୍ଶନ—
Nirba(rbba rṇṇana Act of seeing.

ନିର୍ଭ(ଙ୍ଗ,ର୍ତ୍ତ)କ – ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Nirba(rbba)rttaka ନିର୍ବାହକ; ସମ୍ପାଦନକର୍ତ୍ତା —
Accomplishing.

ନିର୍ଭର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —
Nirbarttana ସମ୍ପାଦନ; ନିଷ୍ପାଦନ—Accomplishment.

ନିର୍ଭର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirbarttita ସମ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପାଦିତ—Accomplished.

ନିର୍ଭର୍ଷ - ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବର୍ଷ=ବୃଷ୍ଟି) —
Nirbarsha ବୃଷ୍ଟିହୀନ—Rainless.

ନିର୍ଭର୍ହଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବର୍ହ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirbarhaṇa ୧ । ମାରଣ —1 Killing; slaughter.
୨ । ସମାପ୍ତି—2. Completion.

ନିର୍ଭ(ଙ୍ଗ)ଳ ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବଳ) —୧ । ବଳହୀନ—
Nirba rbba)la 1 Powerlees; impctent.
(ନିର୍ବଳା – ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ବଳତା(ତ୍ୱ)—ବ]
୨ । ଦୁର୍ବଳ—2 Weak; feeble.
୩ । କ୍ଷୀଣ – 3. Emaciated.
୪ । ନିସ୍ତେଜ—4. Vigourless.
୫ । ଅସହାୟ—5. Helpless.

ନିର୍ଭଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ବଳ) —ଦୁର୍ବଳ—
NirbaḷuāPowerless; weak; impotent.
निर्बल **निबल**
(ନିର୍ବଳୁଆ – ଅନ୍ୟରୂପ) · [ନିର୍ବଳେ(ଲୋ)ଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନିର୍ଭ(ଙ୍ଗ)ହଣ(ନ)—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବର୍ହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —
Nirba(rbba)haṇa(na) ୧ । ହିଂସା; ମାରଣ (ଗାଙ୍ଗୁଳୀ)—
1. Killing; slaughter.
୨ । ନିର୍ବାହ (ହି. ଶ.)—2. Carrying on.
୩ । ସମାପ୍ତି (ହି. ଶ.)—3. Completion; accomplishment.
୪ । ନାଟକାଦର ସମାପ୍ତି (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
4. The end of a drama.

ନିର୍ଭା(ଙ୍ଗା)କ୍— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂଓସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାଚ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirbā(rbbā)k ବାକ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ; ମୂକ—Silent; speechless.
ବଧୂସ୍ତେ ସନ୍ତ ନିର୍ବାକ । ଉଷ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନିର୍ଭା(ଙ୍ଗା)କ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାକ୍ୟ)—
Nirbā(rbbā)kya ବାକ୍‌ଶକ୍ତିରହିତ; ମୂଙ୍ଗା (ହି. ଶ.)—
(ନିର୍ବାକ୍ୟା – ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ବାକ୍ୟତା—ବ) Dumb.

ନିର୍ଭା(ଙ୍ଗା)ଚନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବର୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବାଚ ଧାତୁ=
Nirbā(rbbā)chana ବୋଲାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—
୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—1. Determination.
୨ । ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ବାହାର କରିବା—
2. Selection from amongst many; picking out; choice; election.

ନିର୍ଭା(ଙ୍ଗା)ଚିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବାଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirbā(rbbā)chita ସ୍ଥିରୀକୃତ; ବଛା ଯାଇଥିବା—
(ନିର୍ବାଚିତା – ସ୍ତ୍ରୀ) Selected; elected; appointed.

ନିର୍ଭା(ଙ୍ଗା)ଚ୍ୟ – ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବାଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nirbā(rbbā)chya ୧ । ନିରୂପଣୀୟ—1. Ascertainable.
(ନିର୍ବାଚ୍ୟା – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବ୍ୟାଖ୍ୟେୟ—2. Explainable.
୩ । ଅନିନ୍ଦନୀୟ—3, Unblamable.
୪ । ଅକଥ୍ୟ—4. Improper to be said.
୫ । ଅନିର୍ବଚନୀୟ—5 Unspeakable.
୬ । ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
6 Fit to be selected.
୭ । ନିର୍ବଚନୀୟ (ଦେଖ)— Nirbachanīya (See)

ନିର୍ଭା(ଙ୍ଗା)ଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବା ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+ଭାବ. ତ)-
Nirbā(rbbā)ṇa ୧ । ବିଲୋପ; ବିନାଶ —
1. Extinction; annihilation.
୨ । ଭବ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ନିଷ୍କୃତି ଲାଭ—2. Emancipation from the material existence.
୩ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—3. Salvation; liberation; final beatitude.
୪ । ଶାନ୍ତି—4. Quetitude; peace.
୫ । ବିଶ୍ରାମ—5. Rest; repose,
୬ । ସମାପ୍ତି—
6. Completion; finish; the end.
୭ । ହସ୍ତୀର ସ୍ନାନ—
7 The bathing of an elephant.
୮ । ମୃତ୍ୟୁ—8. Death; dissolution.
୯ । ମିଳନ—9. Union,
୧୦ । ଜୀବାତ୍ମାର ପରମାତ୍ମାରେ ମିଳନ—
10 Absorption of the individual soul with the Universal Soul (God).
୧୧ । ସଙ୍ଗମ—11. Association; confluence.
୧୨ । ମିଶ୍ରଣ —12. Blending; absorption.
୧୩ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—13. Departure.
୧୪ । ନିଭିଯିବା—14. Extinction (of a light).
୧୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ୍କଙ୍କର) ଅସ୍ତଗମନ—
15. Setting down (of luminaries).
୧୬ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—16. Disappearance.
୧୭ । ବେଦୋପଦେଶନ—17. Instruction.
୧୮ । ନିରସ୍ତ ହେବା—18. Desisting; cessation.
୧୯ । ଶୂନ୍ୟତା—11. Vacuity; space; vacum.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିର୍ମାଣ)—ନିର୍ମାଣ—
Formation; making.
ତାଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ ନିର୍ବାଣ । ଅଗୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ସଂ. ବିଣ (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ମୁକ୍ତ; ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—
1. Liberated; emancipated.
୨ । ନିଶ୍ଚଳ—2. Fixed; still; stationary.
୩ । ନିର୍ବାପିତ; ନିଭି ଯାଇଥିବା—
3. Extinguished; blown out.
ଦୁଃଖର ମରୁସ୍ଥ ସେ ଅଗାଧ ଜଳ ।
ଅର୍ଦ୍ଧ ନିର୍ବାଣ ହୋଇସ୍ଥ ନାହିଁ ଆର ବଳ ହେ । ବଶ୍ୱନାଥ, ବଚତୁରମାସ୍ୟ ।
୪ । ବିଶ୍ରାନ୍ତ—4. Appeased; reposed.
୫ । ନିର୍ବୃତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—5. Contented; satisfied.
୬ । (ନିର୍+ବାଣ) ଯାହାର ବାଣ ସରିଯାଇଅଛି—
6. With the arrows exhausted.
୭ । ପ୍ରସ୍ଥିତ—7 Gone; departed.
୮ । ମୃତ—8 Defunct; dead.
୯ । ବିଲୁପ୍ତ—9. Extinct; annihilated.
୧୦ । ଅବସନ୍ନ—10. Worn out.
୧୧ । ନିବୃତ୍ତ—11. Stopped; ceased.
୧୨ । ଅସୁଗତ—12. Set down.
୧୩ । ନଷ୍ଟ—13. Spoiled.
୧୪ । ନିମଗ୍ନ—14. Immersed.

ନିର୍ବାଣ ଭୂୟିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ.—ନିର୍ବାଣୋନ୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Nirbāṇa bhūyishṭha Nirbāṇonmukha (See)

ନିର୍ବାଣ ମଣ୍ଡପ—ସଂ. ବ.—କାଶୀସ୍ଥିତ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ନାମକ ତୀର୍ଥ—
Nirbāṇa maṇḍapa Name of a holy platform or shrine at Benares.

ନିର୍ବାଣୀ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ବଣୀ=ବାକ୍ୟ)—
Nirbāṇī ବାକ୍ୟଶୂନ୍ୟ; ମୌନ—Silent; speechless.
ସଂ. ବ.—ଜୈନମାନଙ୍କର ଦେବତାବିଶେଷ—
Name of a Jaina Deity.
ଦେ. ବ.—ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବା ବୈରାଗୀମାନଙ୍କ ଶାଖାବିଶେଷ—
A sect of anchorites.

ନିର୍ବାଣୋନ୍ମୁଖ—ସଂ. ବିଣ.—ନିର୍ବାଣପ୍ରାପ୍ତି; ଯାହା ନିଭ ଗଲ୍ଲା ପରି ହୋଇଅଛି—About to be extinguished.
Nirbāṇonmukha

ନିର୍ବା(ବ୍ଭା)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାତ)—୧ । ବାୟୁଶୂନ୍ୟ—
Nirbā(rbbā)ta 1. Windless.
୨ । ପବନ ଆଡୁ ଆଲରେ ଥିବା—
2. Sheltered from wind.
୩ । ଅଚଞ୍ଚଳ; ସ୍ଥିର—3. Calm; still.
୪ । ନିଭ ଯାଇଥିବା—4. Blown out.

ନିର୍ବା(ବ୍ଭା)ଦ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ବାଦ=କଥା)—୧ । ଅପବାଦ; ନିନ୍ଦା—
Nirbā(rbbā)da 1. Accusation; slander; blame.
୨ । ଭର୍ତ୍ସାର—2. Reproach.
୩ । ଅବଜ୍ଞା; ଅନାଦର—
3 Contempt; slight; disregard
୪ । ଜନରବ—4. Rumour.
୫ । ପରମ୍ପରାଗତ ଜନଶ୍ରୁତି—5 Tradition.
୬ । ନିଶ୍ଚିତ ବାଦ—6. Affirmation.
୭ । ବିବାଦ; କଳହ—7. Dispute; quarrel.
୮ । ନିର୍ବିବାଦ; ଅବରୋଧ—
8, Absence of dispute or opposition.
୯ । (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ)—ବାଦାଭାବ—Want of dispute.
ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ବିବାଦଶୂନ୍ୟ—Undisputed.

ନିର୍ବା(ବ୍ଭା)ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାଧା)—୧ । ଅବାଧ; Nirbā(rbbā)dha ବାଧାଶୂନ୍ୟ—1. Undisturbed; with-(ନିର୍ବାଧତା—ତ୍ୱ) out obstacles; unobstructed; unfettered; without hindrance.
୨ । ସ୍ୱାଧୀନ—2. Free; independent.

ନିର୍ବା(ବ୍ଭା)ପ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ବପ୍ ଧାତୁ=ବୁଣିବା; ଦାନ କରିବା+ Nirbā(rbbā)pa ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟ. ଅ)—୧ । ନିବାପ; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ—1. Offerings to one's dead ancestors; funeral gifts; oblation.
୨ । ଦାନ—2 Gift.
୩ । ନିଭାଇ ଦେବା—
3. Extinguishing (of a light).
୪ । ବିନାଶ; ବଧ—
4 Killing; murder; slaughter.
୫ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—5. Satiating; allaying.
୬ । ବିନାଶନ—6 Destruction.
୭ । ସୁଖୀ କରିବା—
7. Satisfying; making happy.

ନିର୍ବା(ବ୍ଭା)ପକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ (ନିର୍+ବପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirbā(rbbā)paka ୧ । ବିନାଶକ—1. Destroying.
(ନିର୍ବାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହନ୍ତା—2. Killing; murdering.
୩ । ଯେ ନିଭାଇ ଦଏ—3. Extinguishing

ନିର୍ବାପକ ଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) — ଘରୁ ଅଗ୍ନି ନିଭାଇବା ପାଇଁ ପୂର୍ବତନ କାଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବାଜୁଥିବା ଘଣ୍ଟା—The curfew bell of old England.
Nirbāpakaghaṇṭā
ଦଣ୍ଡ ଅତୀତେ ଅଗତ ଉଜଳ,
ନିର୍ବାପକ ଘଣ୍ଟା ବାଜିବ ଏଖନି । ଅକସ୍ମତଦ, ଶେଷଦୋ ।
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବହୁତ ଘରପୋଡ଼ ହେଉଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ପ୍ରଥମ ୱିଲିୟାମ୍ ଏହା ଶୁଦ୍ଧଦାଢ଼ ନିବାରଣାର୍ଥ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ଯେ ସନ୍ଧ୍ୟା ୮ ଘଣ୍ଟା ବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହରେ ନଆଁ ଓ ଆଲୁଅ ନିଭାଇବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ୮ଟା ବାଜିଲାକ୍ଷଣି ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟା ବଜାଉଥିଲେ । ଏହା ଘଣ୍ଟା ଶୁଣି ଗୃହସ୍ଥମାନେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆପଣା ଆପଣା ଘରର ନଆଁ ନଭାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଯେ ଏହି ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ହେଉଥିଲା ।]

ନିବା(ଙ୍କା)ପଣ—ଶ. ବି.—(ନିର୍+ବାପି ଧାତୁ ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—ନିବାପ (ଦେଖ)—Nirbāpa (rbbā)paṇa (See)

ନିବା(ଙ୍କା)ପିତ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ବପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍. ବାପି ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)

Nirbā (rbbā)pita ୧ । ନାଶିତ—1. Destroyed.

୨ । ନିହତ—2. Killed; slaughtered.

୩ । ଦତ୍ତ—3. Given up; offered.

୪ । ଲିଭାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—

4. Extinguished; put out.

୫ । ପ୍ରଶମିତ—5. Cooled; allayed; alleviated.

ନିବା(ଙ୍କା)ର୍ଯ୍ୟ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ରୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ନିଃଶଙ୍କ—

Nirbā (rbbā rjya 1. Fearless.

୨ । ଦୁଃସାହସୀ—2. Fool hardy.

ନିବାଳ—ଶ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାଲ)—ବାଳ ବା ରୋମଶୂନ୍ୟ—

Nirbāla Hairless; woolless.

ମେଣ୍ଢା ଥୋଉ ଯୋଉ ନିର୍ବାଳ—ଭଜ ।

ନି(ଙ୍କା)ବାସ—ଶ. ବି. (ନିର୍+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅ)—

Nirbā(rbbā)sa ୧ । ଦୂରୀକରଣ—1. Expulsion; exile.

୨ । ନିବାସନ; ଦେଶାନ୍ତରୀକରଣ—2. Exile.

୩ । ପ୍ରବାସ; ବିଦେଶବାସ—3. Sojourn.

ନିବା(ଙ୍କା)ସକ—ଶ. ବିଣ. ପୁଂ; (ନିର୍+ବସ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍. ବାସି. ଧାତୁ

Nirbā(rbbā)saka =ବାସ କରାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

(ନିବାସିକା – ସ୍ତ୍ରୀ) ନିବାସନକାରୀ—Exiling; banishing.

ନିବା(ଙ୍କା)ସନ – ଶ. ବି. (ନିର୍+ବାସି. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Nirbā(rbbā)sana ୧ । ଦେଶାନ୍ତରୀକରଣ—1. Banishment; expulsion from one's country.

୨ । ଅପରାଧୀର ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱଦେଶରୁ ବିତାଡ଼ନ—

2. Expatriation; exile; transportation of an offender.

୩ । ବଧ—3. Slaughter.

୪ । ତଡ଼ି ଦେବା—4. Driving away; expulsion.

୫ । ବିସର୍ଜନ—5. Abandonment.

ନିବା(ଙ୍କା)ସିତ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ବାସି. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

Nirbā(rbbā)sita ୧ । ଦେଶାନ୍ତର ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ; ଦେଶରୁ

(ନିବାସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିତାଡ଼ିତ; ରାଜ୍ୟବାହାର—

1. Transported; exiled; banished.

୨ । ବହିଷ୍କୃତ—2. Expelled; driven away.

୩ । ବିନାଶିତ—3. Exterminated.

ନିବାସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ବାହାର କରିଦେବା—

Nirbāsibā To exile.

ନିର୍ବାସା

ଦେଶନିକାଲା କରନା

ଅବଶେଷେ ମହର୍ଷିଙ୍କୁ ବଳନ ଜାଣନେ,
ନିବାସିବେ ତୋର ପ୍ରଜା ଥିର ହଲେ ମନ ।

ନଦନଗୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ନିବାସ୍ୟ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ବାସି. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—

Nirbāsya ୧ । ନିବାସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—

1. Deserving to be exiled.

୨ । ଯାହାକୁ ନିବାସିତ କରାଯିବ—

2. To be exiled or transported.

ନିବା(ଙ୍କା)ହ - ଶ. ବି. (ନିର୍+ବହ୍. ଧାତୁ=ବହନ କରିବା+ଭାବ.

Nirbā(rbbā)ha ଅ)—୧ । ନିଷ୍ପାଦନ; ସମ୍ପାଦନ; ସମାପନ—

1. Accomplishing.

୨ । ସମାପ୍ତି—2. Completion.

୩ । ଜୀବିକା—3. Livelihood.

୪ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—4. Decision.

୫ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—5. Sufficiency; abundance.

୬ । କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଳନ—6. Carrying on of a work.

୭ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଉପକରଣ—

7. Provision for supply for a work.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିବାହିତ; ସମ୍ପାଦିତ—Accomplished.

ଏ କଥା କେହି ମୋରେ ନିବାହ ହୋଇବ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

୨ । ନିର୍ମାଣ—2. Construction; build.

ଘର ମଧ୍ୟ ସୁଦୃଶ୍ୟ ଉନ୍ନତରେ ନିବାହ,
ଜନ୍ମଦେଲ ଦ୍ୱିଜଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ନହୁ ମୋହ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ନିବାହକ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ବହ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Nirbāhaka ସମ୍ପାଦୟିତା; ଯେ ନିବାହ କରେ—

(ନିବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Accomplishing; finishing; performing.

ବି – ସମ୍ପାଦକ; ମେନେଜର୍—Manager; secretary.

ନିବାହ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ପାଦନ କରିବା—

Nirbāhakaribā 1. To accomplish.

ନିର୍ବାହକରା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାମାପନ କରିବା; ନିର୍ବା କରିବା—

ନିର୍ବାହନା 2. To bring about a work to an end; to accomplish; to manage; to carry on.

[ଦ୍ର – ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରାୟଶଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା — ବ୍ୟୟ ନିବାହ କରିବା; ଜୀବିକା ନିବାହ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟ ନିବାହ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।

ନିବାହିତ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ବହ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବାହ୍. ଧାତୁ=

Nirbāhita ସମ୍ପାଦନ କରାଇବା+କର୍ମ. ତ)—

୧ । ସମ୍ପାଦିତ—1 Finished.

୨ । ନିଷ୍ପାଦିତ—2. Accomplished; brought to a close.

ନିର୍ବି(ର୍ଦ୍ଦି)କଳ୍ପ—ଶ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ବିକଳ୍ପ=ନାଶ,

Nirbi(rbbi)kalpa ଶେଷ)—୧ । ପରିବର୍ତ୍ତନରହିତ—

(ସବିକଳ୍ପ—ବିପରୀତ) 1. Not admitting of an alteration.

୨ । ଅବ୍ୟୟ; ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ 2. Unchangeable; constant; changeless

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅତ୍ରାନ୍ତ; ସନ୍ଦେହରହିତ—0. Unconditional; free from doubt.

୪ । ଜ୍ଞାତୃ ଜ୍ଞେୟତ୍ୱ ଭେଦରହିତ; ବିଶେଷ୍ୟ ବିଶେଷଣଭା ସମ୍ବନ୍ଧରହିତ—4. Having no difference between the subject and object; indifferentiated.

୫ । ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ଚିତ—5. Settled; certain.

ଫ. ବ—ଅଖଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନ—Fixed knowledge,

ନିର୍ବିକଳ୍ପକ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ବିକଳ୍ପ+କ)—ନିର୍ବିକଳ୍ପ (ଦେଖ)—
Nirbikalpaka Nirbikalpa (See).

ଫ. ବ—୧ । ବେଦାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଯୋଗସାଧକର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଜ୍ଞାତା ଓ ଜ୍ଞେୟରେ ଭେଦ ରହେନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଜ୍ଞାତା ଜ୍ଞେୟରେ ଭଦ୍ଭୂତ ହୋଇଥାଏ—

1. A state of contemplation in which the devotee becomes one with God,

୨ । ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟଜ୍ଞାନ; ଅଲୌକିକ ଆଲୋଚନାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ—

2. Knowledge which transcends the senses,

ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି—ଫ. ବ—ଯୋଗସାଧନାର ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ; ଜୀବାତ୍ମା ପରମାତ୍ମାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଲୀନ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—Total absorption of the soul into the Divine Spirit; absolute identification of the human soul with God (i.e. when man in God is one with God in man,-Tennyson).

[ଦ୍ର—ଯୋଗସାଧକର ଏହି ଅବସ୍ଥା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମର ଅଦ୍ଭରକ୍ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସତ୍ତା ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ ଓ ନିର୍ବାଣ ଲାଭକରେ ।]

ନିର୍ବିକାର—ଫ.ବିଣ.ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିକାର)—୧ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ—
Nirbikāra 1. Unchangeable.
(ନିର୍ବିକାର—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିକାରଶୂନ୍ୟ—2. Immutable; unaffected.
(ନିର୍ବିକାରତା—ବ) ୩ । ଅବିକୃତ—3. Uniform; undeteriorated.

୪ । ଘୃଣାଶୂନ୍ୟ—4. Free from hatred.

ବ— ପରଂବ୍ରହ୍ମ—The Universal Soul; God.

ନିର୍ବିକାଳୀ(ଳି)—ଦେ. ବିଣ(ଫ. ନିର୍ବିକାର)—ବିକାରରହିତ—
Nirbikāḷī(ri) Unaffected.

ସେ ଗରୁପାଶେ ଅନିର୍ବିକାଳି
ସଧେ ବର୍ହିଲେ ନିର୍ବିକାଳୀ। ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ।

ନିର୍ବିଘ୍ନ—ଫ. ବ. (ନିର୍+ବିଘ୍ନ)—ବିଘ୍ନର ଅଭାବ—
Nirbighna Absence of impediment (Apte).

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବାଧାରହିତ—

1. Without hinderance; unobstructed.

୨ । ନିରାପଦ; ନିରୁପଦ୍ରବ—

2. Safe; free from calamity.

ନିର୍ବିଘ୍ନରେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ନିରାପଦରେ—
Nirbighnare 1. Without danger; safely.
ନିର୍ବିଘ୍ନେ ୨ । ଅବାଧରେ—2. Without obstacle.
ନିର୍ବିଘ୍ନ ୩ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ—3. Voluntarily; spontaneously.

୪ । ସହଜରେ—4. Easily.

ନିର୍ବିଚାର—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଚାର)—ବିବେଚନା ଶୂନ୍ୟ—
Nirbichāra Thoughtless; indiscreet.

ନିର୍ବି(ର୍ବି)ଣ୍ଣ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirbi(rbbi)ṇṇa ୧ । ଚେତନାଶୂନ୍ୟ—1. Senseless.

ନିର୍ବିଦ
ନିର୍ବିନ୍ନ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଭୟଶୋକାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅତି କାତର—
2. Overcome with grief or fear.

୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ; କ୍ଲିଷ୍ଟ—3. Afflicted; distressed.

୪ । ଅନୁତପ୍ତ; ଖିନ୍ନ—4. Sorrowing; penitent; despondent; depressed.

ନିର୍ବିଦ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଦ୍ୟା)—
Nirbidya ଅକୃତବିଦ୍ୟ; ବିଦ୍ୟାଜ୍ଞାନ—Illiterate.
(ନିର୍ବିଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ବିଦ୍ୟତା—ବ)

ନିର୍ବିବର—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିବର)—
Nirbibara ୧ । ସନ୍ନିଧ; ସନ୍ନିକଟ—

1. Approximate; contiguous.

୨ । ନିରନ୍ଧ୍ର; ନିଶ୍ଛିଦ୍ର—2. Not porous, impervious.

ନିର୍ବିବାଦ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିବାଦ)—
Nirbibāda ୧ । ବିବାଦରହିତ—1. Free from strife; undisputed.

୨ । ନିଃସନ୍ଦେହ—2. Undoubted.

୩ । ଆପତ୍ତିଶୂନ୍ୟ—3. Without objection.

ବ ବିବାଦର ଅଭାବ—Absence of contention or dispute.

ନିର୍ବିବାଦୀ—ଦେ ବିଣ. (ଫ. ନିର୍ବିବାଦ)—୧ । ନିଃସନ୍ଦେହ—
Nirbibādī 1. Undoubted.

ସ୍ୱଗଙ୍କା ଶତକୁମ୍ଭା ଦ୍ରୌପଦୀ ଜଙ୍କା
ଯେ ଦେଖନ୍ତୁ ତା ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ ନିର୍ବିବାଦୀ। କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ।

୨ । ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ—2. Free from enemies.

ଶତେକ ଅଶ୍ୱମେଧ ବାଜପେୟ ଆଦି
ଯାଗ ପ୍ରସ କଲେ ହୋଇଣ ନିର୍ବିବାଦୀ। କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ।

ନିର୍ବିବେକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିବେକ)—
Nirbibeka ୧ । ବିବେକ ବା ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; ଅବିବେକ—
(ନିର୍ବିବେକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unconscientious; indiscriminating.
[ନିର୍ବିବେକତା(ତ୍ୱ)—ବ]

୨ । ନିର୍ବୋଧ; ଅବିଚକ୍ଷଣ—2. Foolish.

୩ । ଅବିଜ୍ଞ; ଅଜ୍ଞ—3. Ignorant; stupid.

ନିର୍ବିଭେଦ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଭେଦ)—ଅଭିନ୍ନ—
Nirbibheda Without distinction or difference.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ବିରୋଧ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିରୋଧ)—
Nirbirodha ୧ । ବିରୋଧରହିତ—1. Unopposed; undisputed; free from strife or opposition.
୨ । ଶାନ୍ତ—2. Calm; peaceful; peacable.

ନିର୍ବିଶଙ୍କ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଶଙ୍କା)—ନିଃଶଙ୍କ—
Nirbiśaṅka Fearless; undaunted.
(ନିର୍ବିଶଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ବିଶଙ୍କତା(ତ୍ୱ)—ବି]

ନିର୍ବିଶେଷ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଶେଷ)—
Nirbiśesha ୧ । ଅଭିନ୍ନ; ପ୍ରଭେଦରହିତ—1. Without any distinction being made; same.
୨ । ଅବିଶେଷ—2. Indiscriminate.
୩ । ସଦୃଶ—3. Similar.

ନିର୍ବିଷ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଷ)—ବିଷଘ୍ନ—
Nirbisha Free from venom; innocuous; non-
(ନିର୍ବିଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ବିଷତା(ତ୍ୱ) - ବି] poisonous.

ନିର୍ବିଷୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଷୟ)—
Nirbishaya ୧ । ଚକ୍ଷୁରାଦ୍ୟିନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଗୋଚର—
(ନିର୍ବିଷୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Imperceptible to the senses.
୨ । ବିଷୟବିମୁଖ; ବୈରାଗ୍ୟଯୁକ୍ତ—
2. Indifferent to worldly affairs.

ନିର୍ବିଷା(ଷୀ)—ଫ. ବି—ତୃଣବିଶେଷ—
Nirbishā(shi) A kind of grass.
ସ. ପର୍ଯ୍ୟା—ନିର୍ବିଷା(ଷୀ), [ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମୋତ୍ତର ହିମାଳୟରେ ବିଷଦ୍ୱା, ବିଷାତ୍ମିକା, ଅବିଷା, ଜନ୍ମେ । ଏହାର ମୂଳ ସର୍ପାଦିଙ୍କର ଓ ବିଷବୈରିଣୀ—**ଜଦ୍ବାର** ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ବିଷର ଦୋଷ ନାଶ କରେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହାର ଚେର କଟୁ, ଶୀତଳ, ବ୍ରଣାରୋଗ୍ୟକାରୀ, ବିଷଦ୍ୱର, କଫ, ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ ରୁଧିର ବିକାରନାଶକ—ହି. ସାଗର ।]

ନିର୍ବିଷ୍ଟ—ଫ. ବିଣ.(ନିର୍+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirbishṭa ୧ । ଲବ୍ଧ—1. Gained; attained.
୨ । ଅନୁଭୂତ—2. Felt; experienced.
୩ । ଉପଭୁକ୍ତ—3. Enjoyed.
୪ । ପ୍ରାପ୍ତ—4. Got.
୫ । ସ୍ଥିତ—5. Situated.
୬ । ନିଯୁକ୍ତ—6. Engaged; employed.
୭ । ଉପାର୍জିତ—7. Earned.
୮ । ବିବାହିତ—8. Married.
୯ । ପୁଷ୍ଟ—9. Nourished; brought up.
୧୦ । ଯେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କରିଅଛନ୍ତି—
10. One who has performed the Agnihotra sacrifice.
୧୧ । ଯେ ଭୋଗ କରି ସାରିଅଛି—
11. One who has enjoyed already.

ନିର୍ବୀଜ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୀଜ)—୧ । ବୀଜଶୂନ୍ୟ—
Nirbīja 1. Seedless.
୨ । ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ—2. Impotent.
୩ । କାରଣରହିତ—3. Causeless.
ସ. ବି—ଯୋଗର ସମାଧିବିଶେଷ—
A kind of mental concentration in Jōga.
[ଦ୍ର—ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ମନୁଷ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖର ଅନୁଭୂତି ରହେ ନାହିଁ ଓ ମୋକ୍ଷଲାଭ ହୁଏ—ହି. ଧର୍ମସାଗର ।]

ନିର୍ବୀଜା—ଫ. ବି. (ନିର୍ବୀଜ+ଆ)—କାକଲୀ ଦ୍ରାକ୍ଷା; କସମିସ୍—
Nirbījā Seedless grape; raisin.

ନିର୍ବୀର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୀର)—୧ । ବୀରଶୂନ୍ୟ—
Nirbīra 1. Destitute of heroes.
(ନିର୍ବୀରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୀରୁ—2. Timid.

ନିର୍ବୀରା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପତିପୁତ୍ରହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ; ଅପୁତ୍ରା—
Nirbīrā A childless widow.

ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୀର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଦୁର୍ବଳ; ବଳହୀନ—
Nirbīrjya 1. Powerless.
(ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ—2. Impotent.
୩ । କ୍ଷୀଣ—3. Feeble; weak.
୪ । ନିସ୍ତେଜ—4. Vigourless.

ନିର୍ବୁଦ୍ଧି—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ବୁଦ୍ଧିହୀନ—
Nirbuddhi 8. Witless; foolish.
୨ । ବୋକା; ଓଲୁ—2. Silly; stupid.

ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ନିର୍ବୁଦ୍ଧି)—ନିର୍ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)
Nirbuddhiā Nirbuddhi (See)
(ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକମାନେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ହେବେ ।
ପ୍ରାତଃ. ନିର୍ଗୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ

ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତା—ଫ. ବି. (ନିର୍ବୁଦ୍ଧି+ଭାବ. ତା)—ବୁଦ୍ଧିହୀନତା—
Nirbuddhitā Folly; dulness; want of intellect; silliness.
(ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ବୃତ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃ ଧାତୁ=ବରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirbṛuta ୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Contented; satisfied.
୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.
୩ । କୁଶଳ—3. Good; proficient.
୪ । ଅବସନ୍ନ—4. Decayed; worn; out.
ସ. ବି. - ଗୃହ—House.

ନିର୍ବୃତି—ଫ. ବି. (ନିର୍+ବୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ସନ୍ତୋଷ—
Nirbṛuti 1. Contentment; satisfaction.
୨ । ଶାନ୍ତି—2. Peace; tranquility.
୩ । ସୁଖ—3. Happiness; bliss.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ନିବାଣ; ମୁକ୍ତି—4. Emancipation; liberation; deliverance.

୫ । (ଆଲୋକାଦିର) ନିଉ ଯିବା; ନିବାଣ—5. Extinction (of a light).

୬ । ମୃତ୍ୟୁ—6 Death.

୭ । ମୋକ୍ଷ—7. Beatitude; final emancipation.

୮ । ନିବୃତ୍ତ 8. Cessation.

୯ । ନିଶ୍ରାମ—9. Repose; rest.

୧୦ । ଅକ୍ଷୟ; ନିରାପଦ—10 Safety.

୧୧ । ସିଦ୍ଧି—11. Accomplishment.

୧୨ । ଅସ୍ତଗମନ—12. Setting down.

୧୩ । ଅକ୍ଷୟତା—13 Imperishableness.

୧୪ । ବେଶ୍ୟା—14. Harlot.

ନିର୍ବୃତ୍ତ—ଶ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧। ସମ୍ପନ୍ନ; ସିଦ୍ଧ—1. Accomplished; completed.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଜାତ; ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Born; engendered.

୩ । ସମାପ୍ତ; ନିବୃତ୍ତ—3 Ceased; come to an end.

୪ । ଯାହାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଅଛି—4. Disposed of; decided.

ନିର୍ବୃତ୍ତି—ଶ. ବି. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧। ସମାପ୍ତି; ନିଷ୍ପତ୍ତି—1. Completion; final accomplishment; disposal.

୨ । ସିଦ୍ଧି—2. Success.

୩ । ଶେଷ—3. Cessation.

୪ । ଆଗମନ—4 Approach.

୫ । ସନ୍ତୋଷ—5. Satisfaction; contentment.

୬ । ତୃପ୍ତି—6. Gratification.

୭ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—7 Emancipation; beatitude.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୃତ୍ତ)—ବୃତ୍ତ ବା ଜୀବିକା ରହିତ; ଜୀବିକା ଶୂନ୍ୟ—Destitute of livelihood or employment; resourceless.

ନିର୍ବୃଷ୍ଟି—ଶ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୃଷ୍ଟି)—ଅନାବୃଷ୍ଟି—Drought.

ନିର୍ବେଦ—ଶ. ବି. (ନିର୍+ବିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧। ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି; ବିରକ୍ତି; ସ୍ୱାବମାନନା; ଆପଣାକୁ ଧିକ୍କାର ଦେବା—1. Mortification; regret; disgust; self reproof.

ଏଣ ନିର୍ବେଦରୁ ଥାଉ ସେ ନରସାଇଁ । କୃଷ୍ଣକିଂ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨ । ଔଦାସୀନ୍ୟ—2. Indifference; faintheartedness.

କର୍ମ୍ମଧ୍ୟ ପଥରେ ସଂଙ୍ଗ ଥଉଯାଉ ହେଲେ
ଅଲେଖ ପୁରୁଷ ସ୍ୱାମୀ ନିର୍ବେଦେ ରହିଲେ । ସ୍ତୋତ୍ର. ଦ୍ରୌପଦୀସ୍ତବ ଗୀତା ।

୩ । ବୈରାଗ୍ୟ—3. Apathy; indifference to mundane affairs.

ବଳ ନ ଥିବାର ଲେଳିଣ ନିର୍ବେଦରୁ
ସଦାସ୍ୱଲ୍ ଜରଣ ତରନ୍ତୁ ଦନରୁ । କୃଷ୍ଣକିଂ, ମହାଭାରତ ବନ ।

୪ । ଅନୁତାପ—4. Repentance; remorse.

୫ । ନିରହଙ୍କାର—5. Humility.

୬ । ଖେଦ; ଦୁଃଖ—6. Sorrow; grief.

ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବେଦ)—୧। ବେଦ ବହିର୍ଭୂତ—1. Not according to the Bedas.

୨ । ବେଦର ସୀମା ବହିର୍ଭୂତ—2. Beyond the jurisdiction of the Bedas.

ନିର୍ବେଦ ବୁଦ୍ଧନ ମେ ଯେ ନ ଏସଇ ବେଦ । ପ୍ରାକୃ, ବୃହନ୍ନରୂପଣ ଗୀତ ।

ବେ. ବି—କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—Being at a loss; bewilderment.

ଏ ସକାଶୁଁ ନିର୍ବେଦ ହେଲ ସେକଙ୍କର
ମନେ ଭଲେ କାହିଁ ଛାଡ଼ଉଁ ଘର । କୃଷ୍ଣକିଂ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ବିଣ—୧। କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—1. Dumbfounded; at a loss; taken aback; bewildered.

୨ । ଅତି ଦୁଃଖିତ—2. Afflicted; distressed.

ନିର୍ବେଦ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନରୁ ବାହୁଡ଼ଲେ
ଏହୁ କଥାମାନ ସେ ବତନେ ବୋଇଲେ । କୃଷ୍ଣକିଂ, ମହାଭାରତ ଅଦ ।

୩ । କ୍ଲାନ୍ତ; ଶ୍ରାନ୍ତ—3. Tired; overpowered.

୪ । ସ୍ଥିର—4. Motionless; calm; quiet.

ନିର୍ବେଦନ—ଶ. ବିଣ. ପୁଂ ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବେଦନା)—Nirbedana ୧। ବେଦନା ରହିତ—1. Painless.

୨ । ଅଚେତନ—2. Insensible.

(ନିର୍ବେଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ୩ । ନିଷ୍ପେନ୍ଦ୍ରିୟ—3. Destitute of sensibility or organ.

ବି—୧। ବିବାହ—1. Marriage.

୨ । ଭୋଗ—2. Enjoyment.

୩ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—3. Fit; insensibility.

୪ । ଲାଭ—4. Profit.

ନିର୍ବେଧ୍ମ—ଶ. ବି—ପଶୁଚର୍ମରେ ବର୍ତ୍ତିତ କାନ ଫୋଡ଼ିବାର ସରୁବିଶେଷ Nirbedhima (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of ear-boring needle.

ନିର୍ବେଶ—ଶ. ବି. (ନିର୍+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+ଭାବ.ଅ)—Nirbesa ୧। ଭୋଗ—1. Enjoyment.

୨ । ବେତନ—2. Salary; wages.

୩ । ବିବାହ—3. Marriage.

୪ । ଭୋଜନ—4. Eating.

୫ । ସୁଖ—5. Felicity.

୬ । ପାଳନ—6. Supporting; bringing up.

୭ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—7. Fainting.

୮ । ଲାଭ—8. Gain.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ବେଷ୍ଟନ—ସ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବେଷ୍ଟନ)—
Nirbeshṭana ବେଷ୍ଟନ ରହିତ—Girdless; beltless.
ବ—ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପୂନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର—
A small reed used by weavers as a shuttle.

ନିର୍ବୈର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୈର)—
Nirbaira ଦ୍ୱେଷରହିତ—Free from malice.
(ନିର୍ବୈରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିର୍ବୈରତା—ବ)

ନିର୍ବୋଧ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୋଧ=ବୁଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ)—
Nirbodha ୧ । ବୁଦ୍ଧିଶୂନ୍ୟ—
1. Void of intellect; dull; silly; foolish.
୨ । ମୂଢ଼; ଅଜ୍ଞ—2. Ignorant.
୩ । ମେଧାଶୂନ୍ୟ—3. Idiotic; stupid.

ନିର୍ଭଇର—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିର୍+ବୈର)—
Nirbbaira ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ—Free from enemies.
(ନିର୍ଭଇର, ନିର୍ଭଇରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜଗତ ନିର୍ଭଇର ହେଉ
ନଇତେ ରତ୍ନେ ଥାଅନ୍ତୁ ଗେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିର୍ବ୍ୟଥ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ୟଥା)—
Nirbyatha ବ୍ୟଥା ବା ଦୁଃଖଶୂନ୍ୟ—Free from pain.
ବ.—ନିର୍ବ୍ୟଥା (ଦେଖ)—Nirbyathā (See).

ନିର୍ବ୍ୟଥନ—ସ. ବି. (ନିର୍+ବ୍ୟଥ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା; ଭୟ ପାଇବା+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—୧ । ଛିଦ୍ର—
Nirbyathana 1. Hole.
୨ । ଖୋଲ; ଗବର—2. Chasm; cavity; cave.
୩ । ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ—3. Excavation; pit.
୪ । (ତ୍ରି. ଅନ)—ପୀଡ଼ନ; ନିଗ୍ରହ—4. Persecution; pain.
୫ । ବ୍ୟଥାର ଅଭାବ—5. Want of pain.

ନିର୍ବ୍ୟଥା—ସ. ବି. (ନିର୍+ବ୍ୟଥା)—୧ । ସୁଖ; ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—
Nirbyathā 1. Ease; comfort.
୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health.
୩ । ବେଦନାଶୂନ୍ୟତା—3. Freedom from pain.

ନିର୍ବ୍ୟଳୀକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ବ୍ୟଳୀକ=ଛଳ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nirbyalīka ୧ । ଛଳଶୂନ୍ୟ—1. Free from guile.
(ନିର୍ବ୍ୟଳୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍କପଟ—
(ନିର୍ବ୍ୟଳୀକତା—ବ) 2. Frank.

ନିର୍ବ୍ୟାଜ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ୟାଜ)—୧ । ଅକପଟ—
Nirbyāja 1. Sincere; upright; guileless.
୨ । ନିର୍ବିବାଦ—2 Undisputed.
୩ । ବାଧାରହିତ—3. Free from obstacles.

ନିର୍ବ୍ୟାଧି—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ୟାଧି)—୧ । ସୁସ୍ଥ—
Nirbyādhi 1. Healthy.
୨ । ନାରୋଗ—2. Free from disease.

ନିର୍ବ୍ୟୂଢ଼—ସ. ବିଣ. (ନିର୍+ବି+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirbyūṛdha ୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—1. Ascertained.
୨ । ପ୍ରମାଣିତ—2. Demonstrated; proved.
୩ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—3. Abandoned; deserted.
୪ । ସମାପ୍ତ—4. Ended; finished.
୫ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—5. Sufficient.
୬ । ସମ୍ୟକ୍; ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. All; whole; entire; absolute.

ନିର୍ବ୍ରଣ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ରଣ)—୧ । ବ୍ରଣରହିତ—
Nirbraṇa 1. Free from abscess.
୨ । ଅକ୍ଷତ; ଅନାହତ—2. Unhurt; not smitten.

ନିର୍ଭୟ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭୟ)—
Nirbhaya ୧ । ନିର୍ଭୀକ; ନିଃଶଙ୍କ—1. Fearless; undaunted.
(ନିର୍ଭୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ଭୟତା—ବ) ୨ । ସାହସୀ—2. Bold.
୩ । ଅଭୟ; ଭୟଶୂନ୍ୟ—3. Free from fear.
ବ. ପୁଂ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଶ୍ୱ—1 An excellent horse.
୨ । ଭୟଶୂନ୍ୟତା—2. Security; fearlessness.

ନିର୍ଭୟରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଭୟଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ—
Nirbhayare Fearlessly; without fear.
निर्भये बेधड़क

ନିର୍ଭୟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ନିର୍ଭୟ)—ନିର୍ଭୀକ—
Nirbhayā Fearless.
निडर निडर

ନିର୍ଭର—ସ. ବିଣ (ନିର୍+ଭୃ ଧାତୁ=ଭରଣ, ପୂରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—
Nirbhara 1. Full; filled up.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟୟୀ—2. Confident; relying on.
୩ । ଅତିଶୟୀ—3. Excessive.
୪ । ସ୍ଥାୟୀ—4. Permanent.
୫ । ଅବଲମ୍ବିତ (ହି. ଶ.)—6. Resorted to.
୬ । ଯୁକ୍ତ; ମିଳିତ (ହି. ଶ.)—7. Joined to.
ବ—୧ । ସାରଭାଗ—1 Essence.
୨ । ଅତିରେକ—2. Surplus.
୩ । ଗୋଟିଏ ଭାର ଯେଉଁ ବିନ୍ଦୁ ଉପରେ ସମାନଭାବରେ ରହେ; ଭାରକେନ୍ଦ୍ର—
3. Fulcrum; centre of gravity.
୪ । ଅବଲମ୍ବନ—4. Prop; hinge.
୫ । ବିଶ୍ୱାସ; ଆସ୍ଥା—5. Confidence; trust; reliance.
୬ । ଦାୟିତ୍ୱ; ଭାର—6. Responsibility.
୭ । ବେଠିଆ; ବେଗାସ୍—7. An impressed labourer.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଭର ନିଭର ଦେ. ବିଣ -୧ । ସ୍ଥିର; ଅଟଳ —
Unchanging; fixed.
(ଯଥା—ନିର୍ଭର ସଦାବ ।)
୨ । ନିର୍ଭୟୀ—2. Fearless.

ଭରୋସା ଭରସା ବି (ସଂ. ଭରସା) - ୧ । ଆଶା; ଭରସା—1. Hope.
୨ । ଆଶ୍ରୟ—2. Shelter.
୩ । ଅବଲମ୍ବନ—3. Dependence.

ନିର୍ଭର କରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ
Nirbhara karibā ଆସ୍ଥା ରଖିବା—1. To solely
ନିଭର କରା rely or depend on a person.
ଭରୋସାକରନା ୨ । ଅନ୍ୟଠାରେ ଭାର ରଖିବା—
2. To rest on; to hinge on.

ନିର୍ଭରସା— ସଂ ବି.— ନିର୍+ଭରସା)—ନୈରାଶ୍ୟ —
Nirbharasā Despair; hopelessness.
ବିଣ.—ନିରାଶ—
Hopeless; desperate.

ନିର୍ଭର ସାକ୍ଷୀ— ଦେ. ବି—ଏକପକ୍ଷର ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ଯାହା କହିବ ସେଥିରେ
Nirbhara sākshī ଅପର ପକ୍ଷ ବାଧ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ରାଜି ହେବାରୁ
ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ଜବାନବନ୍ଦି ହୁଏ—A witness of
one party whose evidence is, by agree-
ment, binding on the opposite party.

ନିର୍ଭରିବା— ଦେ. (ଯଦ୍ୟ) କ୍ରି—ନିର୍ଭର କରିବା—
Nirbharibā To rely; to depend.
ନିର୍ଭରେ ଜୀବନେ ଯାର ଜଗତ ଜୀବନ
କାହ୍ନାଇ ସିନା ତର ଜୀବନ ତାହାର—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବଳମାବତ୍ୟ ।

ନିର୍ଭରେ— ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚୟ—
Nirbhare 1. Surely.
ନରକେ ପଡ଼ିବ ନିର୍ଭରେ
ଅନାଥ ହୋଇବ ଜାହରେ—ରୁଦ୍ର. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।
୨ । ଉତ୍କଟଭାବରେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
2. Very much; excessively.
ଉତ୍ତାପ ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମରେ
ପ୍ରଜାଏ କମ୍ପିଲେ ନିର୍ଭରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଭର୍ତ୍ସନ(ନା)— ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଭର୍ତ୍ସନ)—୧ । ଉତ୍ତରସ୍କାର —
Nirbhartsana(nā) 1. Rebuke; reproach; reprimand; abuse.
୨ । ନିନ୍ଦା—2. Blame.
୩ । ଅଳକ୍ତକ; ଅଳତା—3. Lac-dye.

ନିର୍ଭା— ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିବାହ) —୧ । ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମୀମାଂସା —
Nirbhā 1. Decision.
ନିର୍ବାନ ୨ । ସମ୍ପାଦନ; ନିବାହ—2. Completion;
ନିଭାଆ accomplishment.
ମଁ ଟେଲେ ଯାଗ ନିର୍ଭା କେବେହେଁ ନୋହୁବ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହା ଭାରତ. ସଭା ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିଷ୍ପନ୍ନ; ସମ୍ପାଦିତ —1. Accomplished
୨ । ପରଗୃହୀତ—2. Managed.
୩ । ନିର୍ମିତ—3. Made.

ନିର୍ଭା(ର୍ଭେ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ଭା କରିବା (ଦେଖ)
Nirbhā(rbhe)ibā Nirbhā karibā (See)

ନିର୍ଭା କରିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିବାହ) —୧ । ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା —
Nirbhā karibā 1. To accomplish.
ନିର୍ବାହ କରା ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ତୋତେ ତୋଷ ହେବ ତାହା
ନିଭାନା ନିଶ୍ଚେ କରିଥାଅ ମୁଁ କରିବ ନିର୍ଭା—ପ୍ରାଚୀ. ନଚଚରିତ ।
୨ । ଚଳାଇବା; ପରିଚାଳନ କରିବା —
2. To manage; to carry on.
ଭାହାକୃଷ୍ଣ ଦେବତା ତୋଷଣ ପ୍ରଥମ
ଯଥନ୍ତ ନିର୍ଭା କର ପରି କାର୍ଯ୍ୟମନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ
୩ । ନିର୍ମାଣ କରିବା—3. To build.
ଶିଳ୍ପିଏ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଘର ପରି
ତେଲେ ଯାଗଶାଳା ନିର୍ଭା କରି—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିର୍ଭାଗତ— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିବାହିତ) —୧ । ନିଷ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ—
Nirbhāgata 1. Accomplished.
୨ । ପ୍ରଚଳିତ—2. Current.
୩ । ସଂସାରରେ ବା ସମାଜରେ ଚଳି ଯାଉଥିବା—
3. Getting on in the world or society.

ନିର୍ଭାଗ୍ୟ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭାଗ୍ୟ)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ —
Nirbhāgya Unfortunate; unlucky.
(ନିର୍ଭାଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ଭାଜନ— ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭାଜନ)—୧ । ପାତ୍ରଶୂନ୍ୟ—
Nirbhājana 1. Destitute of vessel.
୨ । ପଦଚ୍ୟୁତ—2. Dismissed; discharged; degraded from an office.

ନିର୍ଭାବନା— ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଭାବନା)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତତା—
Nirbhābanā Freedom from anxiety.

ନିର୍ଭା ହେବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚଳାଚଳ ହେବା—
Nirbhā hebā 1. To get on in the world.
୨ । ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା—2. To be accomplished.
ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅଳ ହାତରେ ଏହ କଥା
ନିର୍ଭା ହେବା ଅସମ୍ଭବ ହେବ ବଳବନ୍ତ —କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।
୩ । ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା—
3. To pass one's time.
୪ । ସମାପ୍ତ ହେବା—4. To be completed.
ଜଗା ନିର୍ଭା ହେବେ ଭାରତ ମୋ ମୁଖରେ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୫ । ନିର୍ମିତ ହେବା—5. To be built.

ନିର୍ଭିନ୍ନ— ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଭିନ୍ନ)—୧ । ଅଭିନ୍ନ—1. Unseparated;
Nirbhinna alike; selfsame; identical.
୨ । ଯୁକ୍ତ 2. Joined.
୩ । ବିଭକ୍ତ; ଖଣ୍ଡିତ—3. Cleft; divided.
୪ । ବିଦଳିତ—4 Trodden.
୫ । ବିଦ୍ଧ —5 Pierced.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ବିକସିତ—
6. Expanded; unfolded; blown.

ନିର୍ଭୀକ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଭୀ=ଭୟ+କ)—
Nirbhika ୧ । ନିଃଶଙ୍କ—1. Fearless; undaunted.
(ନିର୍ଭୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସାହସୀ—2. Bold.
(ନିର୍ଭୀକତା—ବ) (ନିର୍ଭୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ଭୁଲ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଭ୍ରାନ୍ତ—
Nirbhula 1. Free from error or mistake.
ନିର୍ଭୁଲ ଠୀକ ୨ । ଶୁଦ୍ଧ—2. Correct; right.

ନିର୍ଭୃତି—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଭୃତ=ବେତନ)—
Nirbhṛuti ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ କାମ କରିବାବାଲା; ବେଠିଆ—
Working without remuneration.
ବ – ବେଠି—Impressed labour.

ନିର୍ଭେଇବା ସ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—ନିଭେଇବା; ଅନୁଭବ କରିବା—
Nirbheibā To experience.
(ଯଥା—ମୁଁ ଅଙ୍ଗରେ ନିର୍ଭେଇଛି ।)

ନିର୍ଭେଦ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ଭେଦ)—୧ । ବିଦାରଣ—
Nirbheda 1. Tearing; piercing
୨ । ଫାଟିଯିବା—2. Cracking; bursting.

ନିର୍ଭ୍ରମ—ଫ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭ୍ରମ)—୧ । ଭ୍ରମରହିତ—
Nirbhrama 1. Free from error.
(ନିର୍ଭ୍ରାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଃସନ୍ଦେହ—
2. Doubtless; unmistaken.
ଦୁଂ—୩ । ଯେ ଭ୍ରମ କରେ ନାହିଁ—
(ନିର୍ଭ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Not committing mistakes.

ନିର୍ମକ୍ଷିକ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମକ୍ଷିକା)—୧ । ମକ୍ଷିକା ଶୂନ୍ୟ—
Nirmakshika 1. Free from fleas.
୨ । ନିଭୃତ; ନିର୍ଜନ—2. Lonely; private
ଫ. ବ.—୧ । ମକ୍ଷିକାର ଅଭାବ—1. Want of flies.
୨ । ମକ୍ଷିକାଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—
2. A place free from fleas.
୩ । ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—3. Lonely place.

ନିର୍ମଞ୍ଛନ—ଫ. ବି. (ନିର୍+ମଜ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଆରାଧନା କରିବା; ପୋଛିବା+
Nirmañchhana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ମାଙ୍ଗଳିକ; ଆଳତିକରିବା—
1. Waving of lamps before an image during worship.
୨ । ପୋଛିବା—2. Wiping.
୩ । ସେବା; ପୂଜନ—3. Worship.

ନିର୍ମତ୍ସର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମତ୍ସର)—୧ । ନିରହଙ୍କାର;
Nirmatsara ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—1. Free from arrogance
(ନିର୍ମତ୍ସରା ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ମତ୍ସରତା—ବ) or pride.
୨ । ଦ୍ୱେଷଶୂନ୍ୟ—
2. Free from envy or malice.

ନିର୍ମଥ—ଫ. ବ. (ନିର୍+ମଥ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଅରଣୀ; ଯେଉଁ
Nirmatha କାଠ ଦୁଇଖଣ୍ଡକୁ ରଗଡ଼ କରି ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ଅଗ୍ନି ବାହାର କରି ଯାଏ—A contrivance consisting of a stick and plank which produce fire by friction.

ନିର୍ମଦ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମଦ)—୧ । ମତ୍ତତାଶୂନ୍ୟ
Nirmada 1. Sober; unintoxicated.
(ନିର୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—2. Free from pride.
୩ । ମଦ ଜଳ ରହିତ (ହସ୍ତୀ)—3. (elephant) Destitute of the juice which flows from its temples when in rut.
ଫ. ବ. ପୁଂ—ମଦଝରଣରହିତ ହସ୍ତୀ—
A male elephant which emits no juice from its temples when in rut.

ନିର୍ମନୁଷ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମନୁଷ୍ୟ)—୧ । ଜନଶୂନ୍ୟ—
Nirmanushya 1. Depopulated.
୨ । ନିର୍ଜନ—2. Solitary; lonely.
୩ । ଜନବସତିଶୂନ୍ୟ—3. Desolate; uninhabited.

ନିର୍ମନ୍ଥ—ଫ. ବ.—(ନିର୍+ମନ୍ଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ମନ୍ଥିବା;
Nirmantha ଆଲୋଡ଼ନ; ମୋହିବା—1. Churning.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦନ—2. Act of rubbing.
୩ । ନିଗାଡ଼ିବା; ଚପୁଡ଼ିବା—
3. Act of wringing out or squeezing.

ନିର୍ମନ୍ଥନ—ଫ. ବ.—(ନିର୍+ମନ୍ଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirmanthana ନିର୍ମନ୍ଥ (ଦେଖ)—Nirmantha (See)

ନିର୍ମନ୍ଥ୍ୟ—ଫ. ବ. (ନିର୍+ମନ୍ଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି
Nirmanthya ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଘୃଷ୍ୟମାଣ ମନ୍ଥନକାଷ୍ଠ—
A piece of drywood used to procure fire for vedic sacrifice by friction.

ନିର୍ମମ—ଫ. ବିଣ.ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ମମ=ମମତା ଯାହାର)-
Nirmama ୧ । ମମତାଶୂନ୍ୟ; ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—1. Unselfish.
(ନିର୍ମମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବାସନାରହିତ—
2. Disinterested; having no desire.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Cruel; unkind.
୪ । କୃପାଶୂନ୍ୟ—4. Pitiless; relentless; severe.

ନିର୍ମମତା—ଫ. ବ. (ନିର୍ମମ+ଭାବ.ତା)—୧ । ମମତାଶୂନ୍ୟତା; ନିଃସ୍ୱାର୍ଥତା-
Nirmamatā 1. Unselfishness; disinterestedness.
(ନିର୍ମମତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟତା—
2. Want of attachment or affection

ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା
Nirmarjyāda ସମ୍ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟ—Destitute of honor;
(ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) dishonourable.

ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା)—ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଅଭାବ;
Nirmarjyādā ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା—Want of due respec

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲ ସୁଦ୍ଧ
ଦେଇ ସେ ବୁଇବୁଲ ସାଇମାନେ କଥା । କୃଷ୍ଣସଂ୍ଦ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ

ଦେ. ବଣ—ନିମର୍ଯ୍ୟାଦ (ଦେଖ)—Nimarjyāda (See)

ଏହାରୁ ସେମନ୍ତ ଅଳ ବୁଝାଇ ଦେଉଛ,
ତେବେ ତ ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଝାଇ ସଂସାର । କୃଷ୍ଣସଂ୍ଦ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

ନିର୍ମଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମଳ)—୧ । ମଳଘ୍ନ; ବିମଳ—
Nirmala 1. Clear; pellucid.
(ନିର୍ମଳା – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯହିଁରେ ଦାଗ ନ ଥାଏ—2. Spotless;
(ନିର୍ମ୍ମଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) stainless.
୩ । ସ୍ୱଚ୍ଛ—3. Transparent; lucid.
୪ । ଶୁଚି—4. Purified.
୫ । ପରିଷ୍କୃତ—5. Clean.
୬ । ବିଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର—6. Pure.
୭ । ଦୋଷଘ୍ନ—7. Faultless;
୮ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—8. Bright; limpid.
୯ । ସୁନ୍ଦର—9. Fair.
୧୦ । ନିଷ୍ପାପ; ପାପଘ୍ନ—10. Sinless.
ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର ସୂତ୍ର ଦେଖି
ନିର୍ମ୍ମଳ ଅଇ ନର୍ମ ଥରି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ବ.—୧ । ନିର୍ମାଲ୍ୟ; ଠାକୁରଙ୍କ ଛଡ଼ାଫୁଲ—1. Flowers taken out from the body of an image.
୨ । ଅଭ୍ର—2. Mica; talc.
୩ । ନିରମଲା (ଦେଖ)—3. Nirimalā (See)

ନିର୍ମଳ ଝର– ଦେ. ବ—ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜଧାନୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପାଙ୍ଗଡ଼ିଆ
Nirmala jhara ଝରଣାବିଶେଷ—Name of a mountain-
(ନିର୍ମଳା ନିର୍ଝର—ଅନ୍ୟରୂପ) spring near Khallikota in Ganjam.

ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସହିଁ ସେଠ ମଝିମାନେ, ନିର୍ମଳା ନିର୍ଝର ମାଉମୂଡ ପାଇଁ ।
ରଘୁନାଥ. ନଉକେଶ୍ୱର ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପର୍ବତରୁ ବାହାର କଛ ଦୂର ବହି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ନମ୍ନ ଦେଶକୁ ଗଡ଼ କରୁଅଛ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଭୂତପୂର୍ବ ରାଜା ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ନଦୀର ଡୋଲାଇଥିଲେ । ଝର ପାଣି ନଦୀରର ସବୁ ଘର ବାଟେ କୁଣ୍ଡ ମ ନାଳଦ୍ୱାରା ଯାଇ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପାଣି ଯୋଗାଉଥିଲା ।]

ନିର୍ମଳତା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ମ୍ମଳ+ତ୍ୱ. ତା)—
Nirmalatā ୧ । ବୈମଲ୍ୟ; ବିମଳତା—1. Clearness.
(ନିର୍ମ୍ମଳତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶୁଦ୍ଧତା—2. Purity.

ନିର୍ମଳା—ଦେ. ବି. (ନିର୍ମ୍ମଳ+ଆ)—୧ । ନିରମଲା (ଦେଖ)
Nirmalā 1. Nirimalā (See)
୨ । ନିର୍ମଳ ଝର (ଦେଖ)
2. Nirmala jhara (See)
ନିର୍ମଳା-ନିର୍ଝର-ମାଉମୂଡ-ପାଣେ । ରଘୁନାଥ, ନଉକେଶ୍ୱର ।

ନିର୍ମଳୀ—ସଂ. ବି—ନିରମଲା (ଦେଖ)
Nirmalī Nirimalā (See)

ନିର୍ମଳୋପଳ – ସଂ ବି—ସଂସ୍କୃତ—
Nirmalopala Crystal.
(ନିର୍ମ୍ମଳୋପଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ମାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ମାଣ)—
Nirmāibā ନିର୍ମାଣ କରିବା; ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
ନିର୍ମାଏକରା To build; to raise; to construct;
ନିର୍ମାନା to create.
ବଣାଇ ପୁର ସେ ନର୍ମାଇ
ଏ। ଇହଁ ଦେମ ଜଡ଼ ଦୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ନିର୍ମାଇଲ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନିର୍ମାଲ୍ୟ)—ନିରମାଇଲ (ଦେଖ)
Nirmāila Nirimāila (See)

ନିର୍ମାଂସ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମାଂସ)—୧ । ମାଂସଘ୍ନ—
Nirmāinsa 1. Fleshless; meatless.
୨ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଅଙ୍ଗ ଶୀଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—
2. Emaciated for want of food.

ନିର୍ମାକ୍ଷୀ—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟକ)—
Nirmākshi ୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—1. Helpless;
(ନିର୍ମାଖି—ଅନ୍ୟରୂପ; shelterless.
ବେଚାରା(ରୀ) ୨ । ଅରକ୍ଷିତ—2. Unprotected.
ବେଚାରା ସେ ସେ ସେବଇ ସେହ୍ନେ ନର୍ମାଖି ।
ପ୍ରାତୀ ପ୍ରଭାତ ଶର୍ଣ୍ଣସେଣା ।

ନିର୍ମାଣ –ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirmāṇa ୧ । ଗଠନ—1. Formation; creation.
୨ । ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ—2. Making.
୩ । ରଚନା—3. Construction; make
୪ । ଉତ୍ତୁନ—4. Raising; fabrication.
୫ । ଘର ଉଆର—5. Building of a house
୬ । ସାର—6. Essence; similarity.
୭ । ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ—7. Fitness.
୮ । ପରିଚ୍ଛେଦ—8. Chapter.
ବି. ବଣ—ନିର୍ମିତ—Made; constructed.
ବଧିକ ? ତୁଣ ଉପମା ପ୍ରଣ ନର୍ମାଣ ପଶୁ ଚର୍ମେ ।
ଭଟ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନିର୍ମାଣ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି—ବାସ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା—
Nirmāṇa bidyā Engineering; the art of building construction.

ନିର୍ମାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ମାଇବା (ଦେଖ)
Nirmāṇibā Nirmāibā (See)
ଅନେକ ବାସ ଗୃହ ଥିଲେ ମେ ନର୍ମାଣି ।
କୃଷ୍ଣସଂ୍ଦ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିର୍ମାତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirmātā ୧ । ନିର୍ମାଣକାରୀ—1. Building.
(ନିର୍ମାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରଚୟିତା—2. Composing.
ବି—୧ । ସ୍ରଷ୍ଟା; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା—
1 Builder; creator; maker.
୨ । କାରିଗର—2. Architect; artisan.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର; ରଚକ ବ୍ୟକ୍ତି—
3 Composer; author.

ନର୍ମାତ୍ରିକ—ଫ. ବଣ. (ନିର୍+ମାତ୍ରା+ଇକ) – ଯହିଁରେ ମାତ୍ରା ନ ଥାଏ—
Nirmātrika Having no mātrā.

ନର୍ମାୟୀ—ଫ. ବଣ· ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ମାୟା।)—
Nirmāyī ୧ । ଅମାୟିକ; ମାୟା ବରହିତ; ଛଳଘୁନ—
(ନିର୍ମାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Not deceitful.
୨ । ସରଳ—2. Frank.

ନର୍ମାୟା—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ନିର୍ମାୟୀ)—୧ । ନିର୍ମାୟୀ (ଦେଖ)
Nirmāyā 1. Nirmāya (See)

ନିମାୟା	ଅତେ ଧୃତେଷ୍ଟ ଏହୁରୂପେ ନର୍ମାୟା
ନିମାୟା	ବଚନ ବହୁଣ ଗଲେ ସେ ମହାମାୟା ।

କୃଷ୍ଣବିଂଡ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

୨ । ଯାହାକୁ ସଂସାରର ମାୟା ଛୁଇଁ ନାହିଁ—
2. Free from worldly illusion; not concerned with the worldly concerns.

ନର୍ମାଲ(ଲି)– ଦେ. ବ—ନାନକ ପତ୍ନୀ ଶିଖ ସମ୍ପ୍ରଦାୟୁବଶେଷ;
Nirmāli(li) (ଏମାନେ ଏକାନ୍ତ ଈଶ୍ୱରନିଷ୍ଠ ଓ ଜୀବହିଂସାଦ
ନିର୍ମାଲୀ ନ କର ଅତି ପବିତ୍ର ଭାବରେ ଜୀବନ ଅତି-
ନିର୍ମଳୀ ବାହିତ କରନ୍ତି; କେହି କେହି ଏମାନଙ୍କୁ ବୈଷ୍ଣବ
ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ବୋଲି କହନ୍ତି; ଏଥିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ରାମ
ଦାସ ନାମକ ଜଣେ ସାଧୁ ଥିଲେ; ଏମାନେ ଗେରୁଆ
ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ପର ଚଲନ୍ତି)—
A sect of Sikhs.

ନର୍ମାଲ୍ୟ—ଫ. ବ. (ନିର୍+ମାଲ୍ୟ)—
Nirmālya ୧ । ଦେବତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦୀ ମାଳା ଓ ଫୁଲ ଆଦି—
1. Garlands and flowers taken out from the immage of a Deity.

[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ବସ୍ତୁ ବିସର୍ଜନ ପୂର୍ବରୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଓ ବିସର୍ଜନ ପରେ ନର୍ମାଲ୍ୟ ହୁଏ । ହ୍ର ଶ.]

୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଛଡ଼ାଫୁଲ—
2 Flowers put off from a Deity.

୩ । ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ—
3. Offerings to a Deity.

ଦେବତର ନର୍ମାଲ୍ୟ ଦେଇ ତିଳା ପାଣେ,
ତିଅ ଦୋଇଲେ ଦୁସ୍ତ ଦୋଡ଼ ଉଲ୍ଲିବଶେ । କୃଷ୍ଣବିଂଡ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । (ନର୍ମଲ+ଭାବ. ଯ)—ନର୍ମଳତା—
4 Purity; stainlessness.

ଦେ. ବ—ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ବା ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହାପ୍ରସାଦ ଅନ୍ନକୁ ଶୁଖାଇ କରି ରଖାଯିବା ପ୍ରସାଦ—Boiled rice-offering of the Deity Jagannātha (of Puri) and of Lingarāja of Bhubaneswar) which is dried in the sun and kept for being partaken of in lieu of Mahāprasāda when it is not available.

[ଦ୍ର—ଦୂର ଦେଶରେ ଓ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବା ସମୟରେ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ ମିଳିବ ନାହିଁ ଏଥିର ସ୍ଥଳରେ ମହାପ୍ରସାଦ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଲାଗି ଲୋକେ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦକୁ ଶୁଖାଇକରି ରଖି ଥାଆନ୍ତି । କେହି କେହି ପ୍ରତିଦିନ ପୂଜା ବନ୍ଦନାଦି କରି ସାରି କଣିକାଏ ନର୍ମାଲ୍ୟ ସେବନ କରନ୍ତି । ଏହା ନର୍ମାଲ୍ୟ ପରମ୍ପରାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଦଅଦେଇ ଦୋଇ ଲୋକେ 'ନର୍ମାଲ୍ୟ' ବହୁତ୍ର ବସନ୍ତି ।]

ବଣ—୧ । (ନର୍+ମଳ+ଯ) ନର୍ମଳ; ପରିଷ୍କୃତ—
1, Clean; limpid.

୨ । ନର୍+ମାଲ୍ୟ) ମାଲ୍ୟରହିତ—
2: Destitute of garland.

ନର୍ମାଲ୍ୟା ଫ. ବ - ନର୍ମଳା ଫଳ—
Nirmālyā The clearing nut.

ନର୍ମିତ୍ସା—ଫ. ବ. (ନର୍+ମା. ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ. ସନ୍+ଭାବ. ଅ
Nirmitsā +ଆ)—ନର୍ମାଣେଚ୍ଛା—Intention to build.

ନର୍ମିତ—ଫ. ବଣ. (ନର୍+ମା. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirmita ୧ । ଗଠିତ; ରଚିତ—1. Made; consrutcted.
୨ । ଜୁଡ଼; ତିଆର—2. Manufactured.

ନର୍ମିତ୍ସୁ—ଫ. ବଣ. (ନର୍+ମା ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) —
Nirmitsu ନର୍ମାଣେଚ୍ଛୁକ —Intending to build.

ନର୍ମିତି—ଫ. ବ. (ନର୍+ମା. ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ନର୍ମାଣ—
Nirmiti 1. Construction.
୨ । ରଚନା—2. Make.
୩ । ଔଚିତ୍ୟ —3. Fitness; propriety.

ନର୍ମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି—ନର୍ମାଇବା (ଦେଖ)—
Nirmibā Nirmāibā (See).

ରଖିଥିଲେ ସ୍ରଷ୍ଟି ନର୍ମି ସାଗ ପାଇଁ
ଏଣୁ କାଳ ଅଛ ମୁଁ ବର୍ମୁ ବଡ଼ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣବିଂଡ. ମହାଭାରତ ଶ'ନ୍ତ ।

ନର୍ମୁକ୍ତ—ଫ. ବ. (ନିର୍+ମୁର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିମୁକ୍ତ—
Nirmukta 1. Freed.
୨ । ପୃଥକ୍‌ଭୂତ—2. Separated; disjoined.
୩ । ସଙ୍ଗବର୍ଜିତ—3. Isolated from company.
୪ । ନର୍ମୋକଶୂନ୍ୟ; ଖୋଳ ବା କାଞ୍ଚ ଛଡ଼ାଥିବା (ସାପ)—
4. Having cast the slough or skin (a serpent).
୫ । ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ—5. Released; set free.
୬ । ମୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ—6. Liberated.
୭ । ବହିର୍ଗତ—7. Departed; come out.

ନର୍ମୁଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ନର୍+ମୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nirmuṭa ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ – 1. The sun.
୨ । ଅପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ; ବନଫଳ—2. A tree bearing fruits without flowers.
୩ । ନିଷ୍କର ହାଟ—3 Rentfree fair or market.
୪ । ଖର୍ପର—4. Skull.
୫ । ଶଠବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—5. A knave; a cheat.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଚୋର—6. A thie

ନିର୍ମୂଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ମୂଳ)—୧ । ମୂଳଘ୍ନ —
Nirmūla 1. Destitute of root, origin or foundation.
୨ । ସମୂଳେ ବିନଷ୍ଟ—2. Extinct; eradicated; extirpated.
୩ । ମୂଳୋତ୍ପାଟିତ; ଉତ୍ଖାତ—3. Uprooted; pulled up by the root.
ଦେବଦେବ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ନିର୍ମୂଳ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
ଦେ. ବ୍ରଣ—ନିର୍ବଂଶ—Issueless.

ନିର୍ମୂଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉତ୍ପାଟନ କରିବା—
Nirmūla karibā To extirpate; to eradicate; to uproct.
निर्मूल करना जडसे उखाड़ना

ନିର୍ମୂଳନ—ସଂ. ବ. (ନିର୍ + ମୂଳନ)—୧ । ସମୂଳ ଉତ୍ପାଟନ—
Nirmūlana 1. Eradication; uprooting.
୨ । ବିନାଶନ—2. Extirpation.

ନିର୍ମୂଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମୂଳେ ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Nirmūla hebā 1. To become extinct, root and all.
निर्मूल हओना ୨ । ନିର୍ବଂଶ ହେବା—
जड़से उखड़ना 2. To be extinct in progeny.

ନିର୍ମୂଳିଆ—ଦେ ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) —୧ । ନିର୍ବଂଶିଆ—
Nirmūliā 1 Issueless; progenyless.
(ନିର୍ମୂଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ମୂଳ ନାହିଁ—
2. Having no root.
ବ—ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା (ଦେଖ)—Nirmūlī latā (See).

ନିର୍ମୂଳୀ—ସଂ. ବ—ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା (ଦେଖ)—
Nirmūlī Nirmūlī latā (See).

ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା—ସଂ. ବ—ପର୍ଣ୍ଣପୁଷ୍ପ ଲତାବିଶେଷ; ଗଛ ଉପରେ ମାଡ଼ି ଥିବା ମୂଳଘ୍ନ ଲତାବିଶେଷ; ଆକାଶ ବଲ୍ଲୀ—
Nirmūlī latā
ସଂ. ଆକାଶବଲ୍ଲୀ, ଅମ୍ବରବଲ୍ଲୀ A sort of parasite creeper; Cuscuta Reflexa.
ଆଲଗାଲତା, ଅମରବେଲ
गगनबेल, अमरबेल
ଗଗ୍ଗାମ—ଗଗନସିନ୍ଧୁ
[ୟୁ—ଏହା ସରୁ ଦୁଲଦଆ ଡେଙ୍ଗ୍ଚା ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ଲତା । ଏହାର ପତ୍ର ନାହିଁ । ଏହା ବନାତେରରେ ଗଛ ଉପରେ ମାଡ଼େ । ଏହା ଧାରକ, ଈଷତ୍ କଷାୟ ରସ, ପିତ୍ତିଲ, ନେତ୍ରରୋଗଘ୍ନ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପିତ୍ତକଫ ଓ ଆମନାଶକ ।]

ନିର୍ମୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ନିର୍ + ମୃଜ୍ ଧାତୁ = ମାଜିବା + କର୍ମ. ତ)—
Nirmṛushṭa ୧ । ମାଜିତ—1. Rubbed out.
୨ । ପାଲସ୍ କରାଯାଇଥିବା—2. Polished.
୩ । ପୋଛ ଦୋଇଥିବା—3. Wiped out.

ନିର୍ମେଦ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ମେଦ)—୧ । ଚର୍ବିଘ୍ନ —
Nirmeda 1. Without fat.
୨ । କୃଶ—2. Weak; emaciated.

ନିର୍ମେଧା—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ନିର୍ + ମେଧସ୍, ୯ମା.୧ବ)—୧ । ମେଧାଘ୍ନ —
Nirmedhā 1. Dull; blunt.
୨ । ମୂଢ଼—2. Stupid.

ନିର୍ମୋକ—ସଂ. ବ. (ନିର୍ + ମୁଚ୍ ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Nirmoka ୧ । ସାପର କାଞ୍ଚ—1. Slough of a serpent.
୨ । ସାଞ୍ଜୁ—2. Coat of arms; armour; mail.
୩ । ଆକାଶ—3. The sky.
୪ । (+ଜ୍ଞାନ.ଅ)—ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—
1. Final beatitude.
୫ । (ନାମ) ସାବର୍ଣ୍ଣି ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର —
5. Name of a son of Sābarṇṇi Manu.

ନିର୍ମୋକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ନିର୍ + ମୋକ୍ଷ)—୧ । ତ୍ୟାଗ—
Nirmoksha 1. Abandonment; renunciation.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୋକ୍ଷ—2. Complete emancipation.

ନିର୍ମୋଚ୍ୟ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ନିର୍ + ମୁଚ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Nirmochya ମୁକ୍ତିପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Deserving to be liberated.

ନିର୍ମୋହ—ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ମୋହ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ମୋହଘ୍ନ—
Nirmoha Free from illusion.
(ନିର୍ମୋହା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ମୋହତା—ବ)

ନିର୍ଯନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ.ବ. (ନିର୍ + ଯନ୍ତ୍ର ଧାତୁ = ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Nirjantraṇa ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—Independence.
ବ୍ରଣ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଯନ୍ତ୍ରଣା)—ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ —
1. Unrestrained; perverse.
୨ । ଅବାଧ; ଅନର୍ଗଳ—
2. Without hindrance; unimpeded.
୩ । ଅନବାରୁଦ୍ଧ—3. Unobstructed;uncontrolled.
୪ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରହିତ—4. Painless.

ନିର୍ଯନ୍ତ୍ରିତ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ନିର୍ + ଯନ୍ତ୍ରିତ) —୧ । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ—
Nirjantrita 1. Loose; irregular.
୨ । ବାଧାରହିତ—2. Unobstructed.
୩ । ଅନିବାରୁଦ୍ଧ—3. Unrestricted.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ଣ—ସଂ. ବ. (ନିର୍ + ଯା ଧାତୁ = ଯିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Nirjā(rjyā)ṇa ୧ । ନିର୍ଗମନ; ବହିର୍ଗମନ—
1. Setting out; going forth.
୨ । ନିଷ୍କ୍ରମଣ; ନିଃସରଣ; ପ୍ରସ୍ଥାନ—2. Departure.
୩ । ଲୋପ ହେବା—3. Vanishing.
୪ । ନିର୍ବାଣ; ମୁକ୍ତି—। Emancipation, beatitude.
୫ । ପ୍ରାଣବାୟୁର ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—5. Death.
୬ । (+ଅଶ୍ୱକରଣ. ଅନ)—ପଶୁର ପୃଷ୍ଠାସନ; ଜୀନ୍—
6. Saddle.
୭ । ଗଜାଘାଙ୍ଗ; ହସ୍ତୀର ଚକ୍ଷୁ କୋଣର ପ୍ରାନ୍ତ—
7. The outer corner of an elephant's eye.
୮ । (+କରଣ. ଅନ) ପଶୁର ପାଦ ବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
8. Rope for tying the feet of animals.
୯ । ଗଦ୍—9. Pad; cushion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ତ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ନିର୍ଗତ;
Nirjā(rjyā)ta ବହିର୍ଗତ—1. Gone forth; gone out; started; departed.
୨ । ନିଃସାରିତ—2. Extracted.
୩ । ଅପସାରିତ—3 Expelled.
୪ । ଲୁପ୍ତ—4 Vanished.
୫ । ମୃତ—5. Deceased.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ତନ—ସ. ବ. (ନିର୍+ଯତ୍ ଧାତୁ=ଶିଜନ୍ତ; ଯାଚ ଧାତୁ+
Nirjā(rjyā)tana ଭାବ. ଅନ,—୧ । ପ୍ରତିଶୋଧ; ପ୍ରତିହିଂସା; ବୈର ଶୁଦ୍ଧି—1. Revenge; requital.
୨ । ନିର୍ଯାତନ—2. Persecution.
୩ । ମାରଣ; ବଧ—3. Slaughter.
୪ । ପ୍ରହାର—4. Beating.
୫ । ଦାନ—5. Gift; donation.
୬ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—6. Redelivery.
୭ । ପୁନଃ ସ୍ଥାପନ—7. Replacing.
୮ । ଋଣ ପରିଶୋଧ—
8. Repayment of a loan; liquidation.
୯ । ଅର୍ଥଦାନ—9. Payment.
୧୦ । ବହିଷ୍କରଣ—10. Removal.
୧୧ । ତ୍ୟାଗ—
11. Abandonment; renunciation.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ମ—ସ. ବ.—(ନିର୍+ଯମ୍ ଧାତୁ=ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nirjā(rjyā)ma ଅ)—ପୋତବାହ; ନାବିକ—Sailor.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ସ—ସ ବ. (ନିର୍+ଯସ୍ ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା+କର୍ମ.ଅ)—
Nirjā(rjyā)sa ୧ । ସ୍ରବଣ; ନିସ୍ୟନ୍ଦ—1. Exudation; infusion; oozing of juice.
୨ । ପାଚନ; କ୍ୱାଥ—2. Decoction; solution.
୩ । ଆଠା—3. Gum; resin.
୪ । ଗଛର ରସ—4. Juice; sap.
୫ । ଗୂଢ଼ାର୍ଥ—5. Implied or secret meaning.
୬ । ସାର ମର୍ମ—6. Purport.
୭ । ନିଷ୍ପତ୍ତି; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—7. Final decision.

ନିଯାଶ ଦେ. ବଣ.—୧ । ଠିକ୍; ସତ୍ୟ—
ନିଜାସ 1. True; correct.
୨ । ସୁଦୃଢ଼—2. Firm.
୩ । କଠିନ—3. Hard; harsh.
୪ । ସ୍ପଷ୍ଟ—4. Plain; clear; positive.
୫ । ନିଶ୍ଚିତ—6. Certain; conclusive.

ନିର୍ଯୁ (ର୍ଯୁ)ହ—ସ. ବ.—୧ । ଗବାକ୍ଷ—
Nirju(jyu)ha 1. Latticed window.
୨ । ଦ୍ୱାର—2. Door
୩ । ମୁକୁଟ; ପାଗ—3. Crown; turban.

ନିର୍ଲକ୍ଷ—ଦେ. ବଣ.—ଅନିଶ୍ଚିତ—
Nirlaksha Indefinite.
ଦେ. ବ. ବେଖାତିର; ଅନାସ୍ଥା—Disregard.

ନିର୍ଲକ୍ଷଣ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲକ୍ଷଣ)—
Nirlashana ୧ । ସୁଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ; ଅଲକ୍ଷଣ—1 Without any auspicious sign.
(ନିର୍ଲକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଅଲକ୍ଷିତ—2. Unmarked.

ନିର୍ଲଜ୍ଜ—ସ ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲଜ୍ଜା)—୧ । ଲଜ୍ଜାଯୁକ୍ତ—
Nirlajja 1. Shameless; impudent; brazenfaced.
(ନିର୍ଲଜ୍ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମାନନାଯୁକ୍ତ; ଅମାନିଆ—2. Immodest.
୩ । ଅଶ୍ଳୀଲ—3. Indecent.

ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—ସ. ବ. (ନିର୍ଲଜ୍ଜ+ଭାବ. ତା)—୧ । ଲଜ୍ଜାଯୁକ୍ତତା—
Nirlajjatā 1. Impudence; shamelessness.
(ନିର୍ଲଜ୍ଜତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଶ୍ଳୀଲତା—2. Indecency.

ନିର୍ଲିପ୍ତ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+ଲିପ୍. ଧାତୁ=ଲେପନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirlipta ୧ । ନିଃସଙ୍ଗର୍କ; ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ—8. Unconnected; unrelated; unconcerned.
୨ । ଅନାସକ୍ତ—2. Indifferent; unattached.
୩ । ପ୍ରଲେପଯୁକ୍ତ—3. Unanointed; unsmeared.
୪ । ସ୍ୱାଧୀନ; ମୁକ୍ତ—4. Freed; liberated.
୫ । ନର୍ମଳ—5. Undefiled; stainless.
୬ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—6. Separate.
୭ । ରାଗ ଦ୍ୱେଷ ଆଦରୁ ମୁକ୍ତ—7. Free from passions.

ନିର୍ଲିପ୍ସ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲିପ୍ସା)—ସ୍ପୃହାଶୂନ୍ୟ; ନସ୍ପୃହ—
Nirlipsa Free from desire; indifferent.
(ନିର୍ଲିପ୍ସା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିର୍ଲିପ୍ସତା—ବ)

ନିର୍ଲିପ୍ସୁ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+ଲିପ୍ସୁ)—୧ । ଲୋଭଶୂନ୍ୟ—
Nirlipsu 1. Not covetuous.
୨ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—2. Unwilling.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Contented.

ନିର୍ଲୁବ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଲୁବ୍ଧ)—ନିର୍ଲୋଭ—
Nirlubdha Not covetuous.
(ନିର୍ଲୁବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିର୍ଲୁବ୍ଧତା—ବ)—

ନିର୍ଲେଖନ—ସ. ବ. (ନିର୍+ଲେଖନ)—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରୁ
Nirlekhana ମଳ ଘଷିବା—1 Scraping off of dirt from a thing.
୨ । ଘଷାଲୁ ଯନ୍ତ୍ର—2. Scraping instrument.

ନିର୍ଲେପ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲେପ)—
Nirlepa ୧ । ନର୍ମଳ; କଳଙ୍କଶୂନ୍ୟ—1. Spotless; stainless
୨ । ନିର୍ଲିପ୍ତ—2. Unconcerned.
୩ । ତୈଳ ବା ଚର୍ବିରୁ ମୁକ୍ତ—3. Free from greasy or oily matter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଲିପ୍ତ—4. Anointed.
୫ । ପୃଥକ୍ତ—5 Separate.
୬ । ପାପଶୂନ୍ୟ—6. Sinless.
୭ । ଲେପନଶୂନ୍ୟ—7 Unsmeared.
ବ—୧ । ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟତା—1. Unconcern; want of connection; indifference.
୨ । ମୁନି; ସାଧୁ—2. A sage; a saint.

ନିର୍ଲୋଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଲୋଡ଼ିତ)—୧ । ସମାଲୋଚିତ—
Nirlorḍita 1. Criticised.
୨ ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚିତ—2. Well considered.
୩ । ତଦନ୍ତ କରି ଯାଇଥିବା—3. Investigated.

ନିର୍ଲୋଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲୋଭ)—
Nirlobha ୧ । ଲୋଭଶୂନ୍ୟ—1. Uncovetuous; free
(ନିର୍ଲୋଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) from covetuousness or avarice.
୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Contented.
ବ—ସନ୍ତୋଷ; ତୁଷ୍ଟି—Contentment.

ନିର୍ଲୋଭୀ—ଦେ ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଲୋଭ)—ଲୋଭଶୂନ୍ୟ—
Nirlobhī Free from avarice.
निर्लोभी **निलोभी**

ନିର୍ଲୋମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲୋମନ୍)—
Nirloma ୧ । ଲୋମଶୂନ୍ୟ—1. Furless; devoid of
(ନିର୍ଲୋମା—ସ୍ତ୍ରୀ) furs or downs.
୨ । ମାଖୁନା; ଟାଙ୍ଗର; କେଶଶୂନ୍ୟ—
2. Hairless; bald.

ନିର୍ସା—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନୀରସ)—ନିରସା (ଦେଖ)
Nirsā **निरसा; निरसा** Nirasā (See)

ନିର୍ହରଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଃଶେଷ ରୂପେ+ହରଣ)—
Nirharaṇa ୧ । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ଶବକୁ ଘରୁ ବାହାର କରି ନେବା—
1. Carrying a dead body out of the house for cremation.
୨ । ନିଷ୍କାସନ—2. Bringing out.
୩ । ଶବ ଦାହ—3. Cremation.

ନିର୍ହାର—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ହୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—
Nirhāra ୧ । ବହିଷ୍କରଣ—1. Bringing out.
୨ । ଉତ୍ପାଟନ—2. Taking out by the root.
୩ । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ଶବ ବହିଷ୍କରଣ—
3. Bringing out a dead body of the house for cremation.
୪ । ମୂଳୋତ୍ପାଟନ—4. Eradication.
୫ । ଶବଦାହ—5. Cremation.
୬ । ଅଗ୍ନିଦାହ—6. Combustion; burning.
୭ । ବଦ୍ଧ ଶଲ୍ୟାଦି ଶରୀରରୁ ବାହାର କରିବା—
7. Extraction of arrow etc. pierced into the body.
୮ । ଯଥେଷ୍ଟ ବିରେଚନ—
8 Sufficient application.
୯ । ମଳ ମୂତ୍ରାଦି ତ୍ୟାଗ—9. Answering the calls of nature; discharge of refuse matters from the body.
୧୦ । ବହୁ ଦୂର ପ୍ରସାରିତ ସୁଗନ୍ଧ—
10. A far diffused fragrance.
୧୧ । ସମୃଦ୍ଧି—11. Wealth.

ନିର୍ହାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirhāraka ୧ । ବହୁ ଦୂରବ୍ୟାପକ ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—
(ନିର୍ହାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. With fragrance diffused far.
୨ । ନିର୍ହରଣକର୍ତ୍ତା; ଯେ ବାହାର କରେ—
2. Extracting; bringing out; drawing out.
୩ । ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ; ଶବବାହକ—
3 Carrying the dead body.
୪ । ଶବଦାହକ—4. Cremating.
୫ । ଧନୀ—5 Wealthy.
୬ । ଅପହାରକ—6. Stealing.

ନିର୍ହାରୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirhārī ନିର୍ହାରକ (ଦେଖ)
(ନିର୍ହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nirhāraka (See)

ନିର୍ହୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ହୃତ)—
Nirhṛuta ୧ । ଅପହୃତ—1 Stolen.
୨ । ଉତ୍କୃତ—2. Extracted.

ନିର୍ହେତୁକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ହେତୁ+କ)—
Nirhetuka ଅହେତୁକ; ଅକାରଣ; ବୃଥା—
(ନିର୍ହେତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Without cause or reason.

ନିର୍ହ୍ରାଦ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ହ୍ରଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Nirhrāda ନିନାଦ; ଧ୍ୱନି—Sound.
ଉଚ୍ଚ. ନିର୍ହ୍ରାଦ କଲ୍ପ ବବର ବଦାଲ୍ । ଭଥାନାଥ, ମଦ୍ରାସାନ୍ତା ।

ନିଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ବହୁ କଷ୍ଟରେ ବୁଝି ପାରିବା—
Nil (root) To understand with difficulty.

ନିଲ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ବିଭୀଷଣର ମନ୍ତ୍ରୀ, ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
Nila Name of a demon.
[ଦ୍ର—ଏ ମାଲୀ ରାକ୍ଷସ ଓ ବସୁଦା ରାକ୍ଷସୀର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିଲକ୍ଷଣ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିର୍ଲକ୍ଷଣ)—୧ । ସୁଲକ୍ଷଣଶୂନ୍ୟ—
Nilakshaṇa 1. Having no auspicious sign.
(ନିଲକ୍ଷଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିଲକ୍ଷଣୀ ପାଇଁ ବଳା ଏତେ ଦୁଃଖ ସହୁଃ—
(ନିଲକ୍ଷଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଗ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଦ ।
୨ । ଅଲକ୍ଷଣା; ମନ୍ଦ ଆଚରଣବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having bad or cursed habits.
ନଁ ଖୁନ ନିଲକ୍ଷଣୀ ମଲ,
ଭୋଟେ ବବାଙ୍କା ଛଡ଼ି ଗଲ—ବ୍ରହ୍ମବାସ. ବାର୍ତ୍ତାବାହକ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । କୁତ୍ସିତ—3 Bad; evil.
୪ । ହୀନ; ତୁଚ୍ଛ—4. Mean; low.

ନଲ୍ଲଜ(ଜ୍ଜ)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଲଜ୍ଜ)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ (ଦେଖ)
Nilaja(jja) Nirlajja (See)
ନିଲାଜ ନିଲଜ ନସ୍ତନୁ ଉପରୁ ଗଲ ନଲକ ଡାଙ୍କୁଣି—ପ୍ରାତୀ, ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡ ।
(ନଲଜା, ନଲଜିଆ, ନଲଜ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନଲଜୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଲ୍ଲଜପଣ—ଦେ. ବି—ଲଜ୍ଜାହୀନତା—
Nilajapaṇa Shameless-ness.
ନିଲାଜପନା ଉଥାଟି ନଲଜଗଣେ ପୁଚ୍ଛଟ ମୁହଁ—ପ୍ରାତୀ, ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡ ।
ନିଲଜଇ (ନଲ୍ଲଜପଣିଆ[ଆଁ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଲ୍ଲଠା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିର୍ଲଜ୍ଜ) (ଗାଳିବିଶେଷ)—
Nilaṭhā ଅଲ୍ପଜୁକ; ଲଜ୍ଜାହୀନ—Shameless.
(ନଲଠିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନଲଠୀ, ନଲଠେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଲ୍ଲଠାପଣିଆ(ଆଁ) ଦେ. ବି—ଲଜ୍ଜାହୀନତା—
Nilaṭhāpaṇiā(āñ) Shameless-ness.
(ନଲଠାପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଉଣ ଘର ବୋଲ ଝଅକୁ ଏତୁଡ଼ କଉ ଘରେ ରଖିବା ସେଇଟା ନହାତ ନଲଠାପଣିଆ—ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପ ।

ନଲ୍ଲ(ଲ)ୟ—ସଂ. ବି. (ନ=ମଧ୍ୟରେ+ଲୀ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା; ଲୀନ ହେବା+ଅଥିକରଣେ. ଅ)—
Nila(la)ya
୧ । ନକେତନ; ଗୃହ—1. House; habitation; habitat; dwelling; abode.
ଜ'ଣ ତୁ ଏ ନଲୟ ନରସେ ସିଂ ବୁଢ଼ା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ସଭା ।
୨ । (ନ+ଲୟ) ନଃଶେଷ ଲୟ; ଅଦର୍ଶନ—
2. Disappearance; the state of being out of sight.
୩ । ଆଧାର—3. Receptacle.
୪ । ବିଶ୍ରାମ ନେବାର ସ୍ଥାନ—
4. A resting place (M. W.).
୫ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ବସା—5. Lair; nest; den
୬ । ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ—6. A hiding place.

ନଲ୍ଲ(ଲ)ୟନ—ସଂ. ବି. (ନ=ମଧ୍ୟରେ+ଲୀ ଧାତୁ=ଲୀନ ହେବା+
Nila(la)yana ଅଧି. ଅନ)—୧ । ନିବାସ—
1. Habitation; abode.
୨ । (+ଭାବ ଅନ) ନାଶ; ବିଲୟ—
2. Annihilation; perdition; ruin.
୩ । ଶୋଷଣ—3. Imbibing; sucking.
୪ । ମୋକ୍ଷ—4. Final beatitude.
୫ । ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବା; (ପକ୍ଷୀ) ଡାଳେ ବସିବା—
5. Settling down; alighting in or on (said of a bird). (M.W.)
୬ । ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ—6. Hiding place. (M W.)

ନିଲା—ଗ୍ରା. ବି.—୧ । (ସଂ. ଲୀଲା)—ଲୀଲା (ଦେଖ)
Nilā 1. Līlā (See)
୨ । (ସଂ. ନୀଲ)—ନୀଲା (ଦେଖ)—2. Nīlā (See)
୩ । ନୀଲମଣି ନାମକ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
3. A name for calling a male or female named Nīlamaṇi.

ନଲାଇ—ଗ୍ରା. ବି—ନଲେଇ (ଦେଖ)
Nilāi Nilei (See)

ନଲ୍ଲଜ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସଂ ଦ୍ୱିରୂପ) ବିଣ (ଭୁଲ. ହି. ନିଲ୍ଲଜ)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ—
Nilāj Shameless.

ନଲ୍ଲମ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନଲ୍ଲମ୍; ଭୁଲ. ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ନଲ୍ଲମ୍, ଲଲ୍ଲମ୍)—
Nilāma ପୂର୍ବରୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ନିଲାମ ନିଲାମ ଦିବସରେ ଓ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟରେ କିଣିବାକୁ ଡାକ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ କରିବାର ପ୍ରଥା-
Auction sale; public sale.
ବିଣ—ନଲ୍ଲମି (ଦେଖ)—Nilāmi (See).

ନଲ୍ଲମ ଅସିଦ୍ଧ—ଦେ. ବିଣ (କଚରିଆ)—ନଲ୍ଲମ ରଦ୍ (ଦେଖ)
Nilāma asiddha Nilāma rad (See).

ନଲ୍ଲମ(ମି) ଇସ୍ତି(ସ୍ତା)ହାର—ବୈଦେ.ବିଣ (ଆ) (କଚରିଆ) (ଆ. ନଲ୍ଲମ୍
Nilāma(mi) isti(stā)hāra +ଇସ୍ତାହାର୍)—କୌଣସି
ନିଲାମଇସ୍ତିହାର ନିଲାମଇସ୍ତାହାର ସମ୍ପତ୍ତି ନଲ୍ଲମ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୂର୍ବରୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ନଲ୍ଲମର ତାରିଖ ଓ ସର୍ତ୍ତ ଓ ସ୍ଥାନ ଆଦି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରକାଶିତ ବିଜ୍ଞାପନ—Proclamation for sale by auction of a certain property.

ନଲ୍ଲମ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (କଚରିଆ)—ଅପଣାର ସ୍ତାପ୍ୟ ଆଦାୟ
Nilāma uṭhā(ṭhe)ibā ନମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି
ନିଲାମେ ଉଠାନ ନିଲାମପରଚଢ଼ାନା ସମ୍ପତ୍ତି ନଲ୍ଲମ ହେବାର ପ୍ରଥା
ନିଲ୍ଲମରେ ଉଠା(ଠେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ କରିବା—To bring
ନିଲ୍ଲମରେ ଆଣିବା } another's property to auction.

ନଲ୍ଲମ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—(କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି) ନଲ୍ଲମରେ
Nilāma uṭhibā ବିକ୍ରି କରିଥିବା ନମନ୍ତେ ବିଜ୍ଞାପିତ ହେବା—
ନିଲାମ ଉଠା ନିଲାମପର ଚଢ଼ନା (any property) To be advertised for being sold by auction.
(ନଲ୍ଲମରେ ଉଠିବା; ନଲ୍ଲମରେ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲ୍ଲମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନଲ୍ଲମ
Nilāma karibā ସ୍ୱାତ୍ତରେ ବିକ୍ରୟ କରିବା—To sell a
ନିଲାମ କରା ନିଲାମ କରନା property by auction.
(ନଲ୍ଲମ କରାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)

ନିଲ୍ଲମ କାଏମ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନଲ୍ଲମ୍+ଫା. କାଏମ୍)—
Nilāma kāema ନଲ୍ଲମ ହୋଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ନଲ୍ଲମ ଡାକ
ନିଲାମ କାୟେମ ହେବା ପରେ ନଲ୍ଲମ ଖରିଦଦାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ
ନିଲାମ କାୟେମ ଜରିସମନ ଦାଖଲ କଲେ ଓ ଦେଣଦାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ ନ କଲେ ବା ନଲ୍ଲମ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବରୁବରେ କୌଣସି ଆପତ୍ ବାଏର ହୋଇ ତାହା ବଗ୍ଦର ହେବା ପରେ ଆପତ୍ ନାମଞ୍ଜୁର ହେଲେ ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦଦାର ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ମାଲିକ ହେବା ବିଷଯ଼ ଅଦାଲତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେବା—

Confirmation of an auction sale.

ନିଲ୍ଲମ କୋରଖ(ଖି)—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ୍ ଓ Nilāma korakha(khi) ତୁର୍କୀ. କୁର୍ଖ୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି **ନିଲାମ କୁର୍ଖ** ନିଲାମଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି ହେବ ଓ ନିଲ୍ଲମ ପୂର୍ବରୁ ତାହା ଅନ୍ୟ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଖରିଦ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସର୍ବ-ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା—

Attachment of a property pending its auction sale.

ନିଲ୍ଲମ ଖତମ—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ୍ ଓ ଫା. ଖତମ୍)— Nilāma khatama ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲ୍ଲମରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଜରସମନରେ **ନିଲାମ ଖତମ** ଖରିଦ କରିବା ପାଇଁ ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ଗୃହୀତ **ନିଲାମ ଖତ୍ମ** ହେବା—The acceptance of the highest bid by the auctioning authority.

ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦ(ଦି)—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ ଓ ଫା. Nilāma kharida(di) ଖରିଦ୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲ୍ଲମ **ନିଲାମ ଖରିଦ** ଡାକରେ କିଣିବା—

ନିଲାମ ଖରୀଦ୍ Auction-purchase.

(ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ—ନିଲ୍ଲମ ଡାକରେ କିଣା ଯାଇଥିବା (ସମ୍ପତ୍ତି)—Purchased at auction.

ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦଦାର—ବୈଦେ. ବଣ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ୍ ଓ ଫା. Nilāma kharidadāra ଖରିଦ୍ଦାର୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ **ନିଲାମ ଖରିଦଦାର** ନିଲ୍ଲମ ଡାକରେ କିଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—

ନିଲାମ ଖରିଦ୍ଦାର Auction purchaser.

(ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦ୍ଦାର —ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲ୍ଲମ(ମି) ଜରସମନ—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ ଓ ଆ. Nilāma(mi) jarasamana ଜର୍ସମନ୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିର **ନିଲାମ ଜରସମନ** ନିଲ୍ଲମ ଡାକରେ ସ୍ୱିକୃତ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ—

ନିଲାମ ଜରସମନ The highest price of a thing sold by auction.

ନିଲ୍ଲମ ଡାକ—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—୧ । ନିଲ୍ଲମ ସମଯ଼ରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ Nilāma ḍāka ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ ଯେତେ ଟଙ୍କାରେ ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ **ନିଲାମ ଡାକ** ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ତାହା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ **ନିଲାମକୋ ବୋଲୀ** ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. A purchaser's (ନିଲ୍ଲମ ଡାକର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) bidding at an auction sale.

୨ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲ୍ଲମ ହେଉଥିବା ବିଷଯ଼ ନିଲ୍ଲମ ସ୍ଥଳରେ ପିଅଦା ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରକଟନ—

2. The peon's announcement at the place of auction that a particular property is going to be auctioned.

ନିଲ୍ଲମ ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ)—ନିଲ୍ଲମ ସମଯ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ Nilāma ḍākibā ହୋଇ (ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ) ଇପ୍ସିତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ **ନିଲାମ ଡାକା** କରିବା—(a bidder) To bid at an auction.

ନିଲାମକୋ ବୋଲୀ ବୋଲନା [ଦ୍ର—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲ୍ଲମ ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳରେ ଡାକମଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ପିଅଦା ଉଚ୍ଚୈଃ-ସ୍ୱରରେ ନିଲ୍ଲମ ହେଉଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ନାମ ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ବବରଣ ଏବଂ ସରକାର ଡାକ (ଅର୍ଥାତ୍ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି କେତେ ମୂଲ୍ୟରେ ଗୃହୀତ ହେବ ତହିଁର ପରିମାଣର ଉଲ୍ଲେଖ) କହେ । ଏହା ଶୁଣି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁମାନେ ଏବ କେତେ ମୂଲ୍ୟରେ ନେବେ ତାହା, ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁମାନଙ୍କ ନିଲ୍ଲମ ଡାକରେ ଯେଉଁ ଲୋକର ଡାକ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବେଶି ମୂଲ୍ୟରେ କିଣିବାକୁ ଡାକ ହଏ ତାହା ନାମରେ ନିଲ୍ଲମ ଖତମ ହୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦଦାର ବୋଲି ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୁଏ ଓ ତାହାଠାରୁ ନିଲ୍ଲମ ଜରସମନ ନିଆ ଯାଇ ତାକୁ ନିଲ୍ଲମ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଦଖଲ ହଆଯାଏ ।]

ନିଲ୍ଲମଦାର—ବୈଦେ ବଣ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ ଓ ଫା. ଦାର୍)— Nilāmadār ୧ । ନିଲ୍ଲମ ଖରିଦଦାର (ଦେଖ) **ନିଲାମଦାର** 1. Nilāma kharidadāra (See)

ନିଲାମଦାର ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲ୍ଲମ ଡାକରେ ବିକ୍ରୟ କରେ—2. Auctioneer.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ଦେଣଦାରର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲ୍ଲମ ଜଠାଏ—

3. One who brings the property of his debtor to auction sale to satisfy his dues.

ନିଲ୍ଲମ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲ୍ଲମ Nilāma dharibā ସମଯ଼ରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦରରେ କ୍ରୟ କରିବା— **ନିଲାମେ ଧରା** To purchase a property at **ନିଲାମ ଧରନା** an auction sale.

(ନିଲ୍ଲମରେ ଧରିବା; ନିଲ୍ଲମରେ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲ୍ଲମ ନା(ଲା)ଟବନ୍ଦୀ—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. ନିଲ୍ଲମ; ଇଂ. Nilāma nā(lā)ṭabandi ଲଟ୍+ଫା. ବନ୍ଦୀ)—ଏକାଧିକ ନିଲ୍ଲମ **ନିଲାମ ନାଟବନ୍ଦୀ** ଲଟ୍ ବାବଦ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲ୍ଲମ କରାଇବାର ପଦ୍ଧତି— Auction sale of properties by serial lots.

ନିଲ୍ଲମ ବନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମଯ଼ରେ କୌଣସି Nilāma banda ସମ୍ପତ୍ତି ନିଲ୍ଲମ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବୈଧ **ନିଲାମ ବନ୍ଦ** କାରଣ ଯୋଗୁଁ ବା ଉଚ୍ଚତର ଅଦାଲତଙ୍କ ଆଦେଶରେ **ନିଲାମ ବନ୍ଦ୍** ନିଲ୍ଲମ ସ୍ଥଗିତ ହେବା—The stay of an auction sale.

(ନିଲ୍ଲମ ସ୍ଥଗତ, ନିଲ୍ଲମ ରହିତ, ନିଲ୍ଲମ ଥକତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲ୍ଲମ ରଦ୍ଦ(ଦ୍ଦା)—ବୈଦେ.ବଣ.(କଚରଆ)—(ଆ. ନିଲ୍ଲମ୍+ରଦ୍ଦ Nilāma rada(dda) ନିଲ୍ଲମ ଡାକ ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର **ନିଲାମ ରଦ୍ଦ** ବିକ୍ରୟ ମକଦ୍ଦମା ଦ୍ୱାରା ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମଯ଼ ମଧ୍ୟରେ ଦେଯ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଲାମ ରଦ୍ଦ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବା ଅନ୍ୟ ଆଇନସଙ୍ଗତ ଆପତ୍ତି ଯୋଗୁ ଅସିଦ୍ଧ ବା ଅବୈଧ ବୋଲି ନର୍ଦ୍ଧାରିତ (ନିଲାମ ଅସିଦ୍ଧ – ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା—The setting aside of an auction sale.

ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ—ଦେ. ବ.—(କଟରଆ) (ଆ. ନିଲାମ + ସଂ. ସିଦ୍ଧ)—ନିଲାମ Nilāmasiddha ହେବା ପରେ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ ନିଲାମ ରଦ କରି ନ ଗଲେ ଉକ୍ତ ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ ବା **ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ** ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବାର ଆଦେଶ—Confirmation of an auction sale.

ନିଲାମ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଟରଆ) (କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି) ନିଲାମଦ୍ୱାରା Nilāma hebā ବିକ୍ରି ହେବା—To be sold by auction.

ନିଲାମ ହଓୟା **नीलाम होना**

ନିଲାମି—ବୈଦେ. ବିଣ., (ଆ.)—(କଟରଆ)—୧ । ନିଲାମ ହେବାର Nilāmi ଯୋଗ୍ୟ—1. Auctionable.

ନିଲାମୀ ୨ । ଯାହା ନିଲାମ ହେବ— **नीलामी** 2. Going to be sold by auction.

୩ । ନିଲାମରେ କ୍ରୀତ ବା ବିକ୍ରୀତ—

Purchased or sold at auction.

୪ । ନିଲାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to auction sale.

ବି.—ନିଲାମ (ଦେଖ)—Nilāma (See)

ନିଲା(ଲା)ୟ—ସଂ. ବ. (ନି + ଲୀ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ— Nilā(lā)ya A place of refuge (M.W.).

ନିଲା(ଲା)ୟନ—ସଂ. ବ. (ନି+ଲୀ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିଜେ Nilā(lā)yana ଲୁଚିବା—1. Hiding one's self. (M.W.)

୨ । ଲୁଚୁକାଳି ଖେଳ—

2. Playing at hide and seek.

ନିଲିଚ୍ଛ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଖାସୀ; ସଂସ୍କୃ ନଷ୍ଟ କରି ଯାଇ ଥିବା Nilichha ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢା (ନଦେ)—

Castrated goat or sheep.

ନିଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନିନାଦତ)—୧ । ନିନାଦତ ହେବା; ଅମୁକ Nilibā (ରବ) ପରି ଶୁଣା ଯିବା—To be heard (as a sound); to seem like (some sound).

ସେ କାଳରେ ଏକା ଶୂରଙ୍କ ଧାଡ଼ି ଗଡ଼ି,
ଉରୁଲ ଦୁନ ତୁରସ୍ତ ଦଉଡ଼ି । ବୃଦ୍ଧସିହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ନିଲିମ୍ପ—ସଂ. ବ. (ନି=ଉପରେ ବା ଉପରେ + ଲିମ୍ପ୍ ଧାତୁ=ଲେପନ Nilimpa କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦେବତା—1. Deity.

୨ । ମରୁତ ଦେବତାଗଣ—

2 A troop of Marut Deities so (M. W.)

ନିଲିମ୍ପ ନିର୍ଝରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିଲିମ୍ପ + ନିର୍ଝର+ଈ) —ଗଙ୍ଗା; ଭାଗୀରଥୀ; Nilimpa nirjharī ଦେବ ନଦୀ—The Ganges.

ନିଲିମ୍ପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଲିମ୍ପ + ଆ)—୧ । ଗାଈ; ଗାଈ— Nilimpā 1. Cow.

(ନିଲିମ୍ପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡ—

2. A milk pail. (M. W.)

ନିଲୀନ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ଲୀ ଧାତୁ = ଲୟ ପ୍ରାପ୍ତହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ) Nilīna ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଶି ଯିବା ବା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ (ନିଲୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥିବା; ବିଲୀନ—1. Dissolved; fused into; absorbed

୨ । ସଂଲଗ୍ନ; ଲଗ୍ନ—

2. Stuck together; clinging; o.

୩ । ବେଷ୍ଟିତ—3 Encompassed; wrapped up.

୪ । ଜଡ଼ିତ—4. Embraced; entwined.

୫ । ନିମଗ୍ନ—5. Immersed; plunged; drowned.

୬ । ବିନଷ୍ଟ—6. Destroyed; annihilated.

୭ । ଲୁପ୍ତ—7. Disappeared.

୮ । ଅବସ୍ଥିତ—8. Situated.

୯ । ପରିବର୍ତ୍ତିତ—9 Changed; transformed.

୧୦ । ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—10. Having attained salvation or final beatitude.

୧୧ । ଲୁକ୍କାୟିତ—11. Hidden in.

୧୨ । ନିରତ—12. Quite intent upon; devoted to (M. W.).

୧୩ । ଆଶ୍ରିତ—Resorted to.

ନିଲୀୟମାନ ସଂ. ବିଣ. ଘଂ (ନି+ଲୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ)—ଲୁଚି Nilīyamāna ରହିଥିବା——Hiding; lying concealed (ନିଲୀୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) in. (M.W.)

ନିଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ଘଂ.—(ଆଦରାର୍ଥକ) ନୀଳମଣି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ Nilei ନାମ—A nama for calling a male named (ନିଲ, ନଲୀ, ନିଲୁ, ନିଲାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Nīlamaṇi. (ନିଲା – ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ)

ନିଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. —ଚିନ୍ତା କରିବା—

Niṡ (root) To think over.

ନିଶ—ସଂ. ବ.—(ନିଶ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. କ୍ୱପ୍)—୧ । ରାତ୍ରି; ନିଶା— Niṡ 1. The night.

୨ । ହଳଦୀ—2. Turmeric.

୩ । ମେଷାଦି ରାଶି—3. Zodiacal sign.

ନିଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶ୍ମଶ୍ରୁ)—

Niṡa ୧ । ମୁହଁ; ଉପରଓଠର ଉପର ଭାଗରେ ବଢ଼ିବା ଗୋଂପ, ଗୋଂଫ୍ ବିରଳ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୋମ—1. Mustache.

ମୂଁଛ ଦୁଇ କରେ ଆଉଁସି ଦେଲେ ଥରେ ନଶ ।
ବୃଦ୍ଧସିହ, ମହାଭରତ, ୫୫ ।

[ଦ୍ର– ନାକ ତଳେ ଉପରଓଠର ଦୁଇ ପାଖର ନଶକୁ 'ଦୁଇ ପଟା' ନଶ ବୋଲାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ନଶ ରଖିବା ଓ ନଶ ମୋଡ଼ିବା ସାଧାରଣ ପରଶ୍ୟୁକ ଅଟେ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଷତ୍ରିୟ—2. (figurative) The caste of the Kshatriyas.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଶ ଆଉଁସିବା— ଦେ. କ୍ରି—ନଖରେ ହାଡ ପକାଇବା; ନଖକୁ ହାଡରେ ସାଉଁଳିବା—To stroke or trim one's mustaches.

Nisa āuñsibā
ଗୋଁପେ ତା ଦେଓୟା
ମୂଁଛଁ ପର ତାବ ଦେନା

ଏକ କଥି ନଖ ଅଉଁସି ଦାହାଲେ ।
କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ନଦାଉରତ, ବଜ ।

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ସାରଲ୍ୟର ଆଖ୍ୟାଳନ କରିବା ସମୟରେ ନଖକୁ ଆଉଁସନ୍ତି ।];

ନିଶଙ୍କ— ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିଃଶଙ୍କ) ୧ । ନିର୍ଭୀକ—

Nisaṅka
ନିଶଙ୍କ
ନିଃଶଙ୍କ

1. Fearless; dauntless.
୨ । ଆଶଙ୍କାଶୂନ—2 Having no apprehension.
୩ । ଅସମସାହସିକ—3. Foolhardy.

ନିଶଙ୍କ ପଲୀ(ଳ୍ଲୀ)— ଦେ. ବଣ— ନିଶଙ୍କ ୩ (ଦେଖ)

Nisaṅka palī(llī)
Nisaṅka 3 (See)

ନିଶଙ୍କ ପହରାଜ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଯାଜପୁରର କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶବିଶେଷ—

Nisaṅka pahārāja
Name of a family of respectable Brāhmaṇas in Jajpur.

ନିଶଙ୍କ ରାୟ ରାଣୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—

Nisaṅka rāya rāṇi
ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଆ ନାସ୍ତ୍ର କବିବିଶେଷ—
Name of a female classical Oria poet.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଞ୍ଜାମ ବୁଢାରଶିଙ୍ଗି ରାଜା ନିଶଙ୍କରାୟଙ୍କର ରାଣୀ ଥିଲେ ଓ ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ବା ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଜୀବନ୍ତା ଥିଲେ । ଏ 'ପଦ୍ମାବତୀ ଅରଲାଷ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ—ଚାରଣୀ. ଜୁଲୁଲ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ନିଶଙ୍କା ଦେ. ବ. (ସଂ. ନିର୍+ଶଙ୍କା)—

Nisaṅkā
ନିଶଙ୍କା
ନିଃଶଙ୍କା

୧ । ଶଙ୍କା ବା ଭୟ ଶୂନ୍ୟତା—
1. Fearlessness.
୨ । ଆଶଙ୍କାର କାରଣର ଅନୁପସ୍ଥିତି—
2. Absence of cause for apprehension.

ନିଶ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ରଖିବା (ଦେଖ)

Nisa chhārḍibā
[ନଖ ବଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
Nisa rakhibā (See)

ନିଶଠ— ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନ+ଶଠ)—ଅକପଟ—

Nisaṭha
(ନିଶଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. (ନାମ)—ରେବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ବଳରାମଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Guileless; sincere.
Name of the son of Balarāma by his wife Rebatī.

ନିଶ ଦାଢ଼ି—ଦେ. ବ—ମୁଚ୍ଛ ଓ ଦାଢ଼ି—

Nisa dārḍhi
ଗୋଁପଦାଢ଼ୀ
ମୂଁଛ ଡାଢୀ
Mustache and beard.

ନିଶ ପଟ(ଟା)—ଦେ. ବ—ନଖର ଏକ ପାଖ—

Nisa paṭa(ṭā)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏ କଥା ଶୁଣିଣ ତୁସିଲେ
ହାତରୁ ନେଇ ନଖ ପଟରେ ଘଷିଲେ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର, ନଦାଉରତ, ବଜ ।

One side of the mustaches.

ନିଶ ଫୁଲ(ଲେ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗର୍ବାନ୍ଧିତ ହେବା—

Nisa phulā(le)ibā
1. (figurative) To be puffed up with pride.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା—
2. (figurative) To be angry.

ନିଶ ବଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ରଖିବା (ଦେଖ)

Nisa bardhā(rḍhe)ibā
Nisa rakhibā (See)

ନିଶବଦ (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ)—

Nisabada (etc)
ନିଶବ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nisabda etc. (See)

ନିଶବ୍ଦରେ ଚୋରି ବଳିଲେ ତହିଁ ବର୍ଷେ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ନଦାଉରତ, ବଜ ।

ନିଶବଦେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବଣ—ନୀରବରେ—

Nisabade
Silently; noiselessly.

ନିଶବ୍ଦରେ ଫେଡ଼ି ସ୍ୱଡ଼ଙ୍ଗ ବୁଅର । ବ୍ରଥାନାଥ. ନଦଦଳଙ୍କ ।

ନିଶବ୍ଦ— ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ)—

Nisabda
ନିଶବ୍ଦ
ସୁନସାନ

୧ । ନୀରବ; ଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ—1. Soundless; silent; noiseless.
୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—2. Motionless.

ନିଶବ୍ଦ ରାତି— ଦେ. ବ (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ+ରାତ୍ରି) —

Nisabda rāti
ନିଶବ୍ଦ ରାତ
ସୁନସାନ ରାତ

୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତ୍ରି; ଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ ରଜନୀ—
1. Dead of night; silence of night.
୨ । ଅଧରାତ୍ରି—2. Midnight.

ନିଶମନ—ସଂ. ବ. (ନି+ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଶମି ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା, ଦେଖିବା; ଶୁଣିବା+ଭାବ. ଅନ)—

Nisamana
ନିଶାମନ (ଦେଖ)—Nisāmana (See)

ନିଶ ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଜର ସାରିବା ,ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ମୁଚ୍ଛକୁ ଆଉଁସିବା—To trim the moustaches.

Nisa mordibā
ଗୋଁଫେ ତା ଦେଓୟା
ମୂଁଛୋ ମେ ତାବ ଦେନା

ଦୁଇ ଭାଇ ମଳେ ଭଲେ ସେ ନଖ ମୋଡ଼ି ।
କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ନଦାଉରତ, ବଜ ।

ନିଶ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାସିକା ନମ୍ନରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଲୋମକୂପକୁ ବଢ଼ାଇବା-

Nisa rakhibā
ଗୋଁପ ରାଖା
ମୂଁଛୋଁ ରଖନା
To grow the mustaches.,

ନିଶରମ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ (ସଂ. ନିଃ+ଆ. ଶର୍ମ୍) — ନିର୍ଲଜ୍ଜ—

Nisarama
ବେଶରମ
ବେଶରମ
(ନଶରମା, ନଶର୍ମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Shameless.
ଗୁର ଭର୍ଷ ଯାକରେ ଯର ସେହି ଭର୍ମ
ଯାଦାଙ୍କ ଶୁଂ ଥା ଦୁ ଭର୍ଷ ନରଶମ ।
କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ନଦାଉରତ ବଜ ।

ନିଶରେ ହାତ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ମୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)—

Nisare hāta pakā(ke)ibā
Nisa mordibā (See).

ନିଶସ୍ତ୍ର(ତ୍ର)— ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନିଃଶସ୍ତ୍ର)—୧ । ଶସ୍ତ୍ରହୀନ—

Nisastra(tra)
ନିଶସ୍ତ୍ର
ନିଶସ୍ତର
1. Unarmed; disarmed.

ନଖରୁ ଦୋଇ ଶସ୍ତ୍ରଗତେ,
ସଂଗ୍ରାମେ ଭଲଲେ ସମସ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ନରୁପାୟ; ଉପାୟାନ୍ତର ରହିତ—
2. Having no other alternative or means.
(ଯଥା— ସେ ଲୋକକୁ ମୁଁ ଖୋଜ ଖୋଜ ନଶନ୍ତ ଦେଇଣି ।)
୩ । ବ୍ୟଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଢ଼—3. Dumbfounded.
ନଶ୍ଚେ ଦୋଇ ଅନାସ୍ତେ,
ଧାଇଁଲେ ଶବ୍ଦ ସେନ ହସ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ରାଗବତ ।
୪ । (ସଂ. ନଗ୍‌ଶସ୍ତ୍ର) ନଗ୍‌ଶସ୍ତ୍ର—4. Helpless.

ନଶା—ସଂ. ବ. (ନ + ଶୋ ଧାତୁ=ଅଳ୍ପ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nisā ୧ । ରାତ୍ରି—1. Night.
୨ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—2. Turmeric.
୩ । ଅବସାନ; ଶେଷ—3. End.
୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)— ମେଷ, ବୃଷ, ମିଥୁନ, କର୍କଟ, ଧନୁ ଓ ମକର ଲଗ୍ନ—4. (Astronomy) A particular time which is connected with the six zodiacal signs of Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Sagittarius and Capricorn.
୫ । ସ୍ୱପ୍ନ—5. A vision; dream (M.W.).

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନଶା)— ୧ । ଉନ୍ମାଦକାରକ ଗଞ୍ଜେଇ, ମଦ, ଅଫିମ ଆଦର ସେବନଜନିତ ଉନ୍ମାଦନା; ମାଦକ—
ନେଶା
ନଶା 1. Intoxication.
୨ । ନଶା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭ୍ୟାସ; ଅମଲ—
2. Intoxicating drug habit.
୩ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ—3. Intoxicating drug.

ଦେ. ବ— ୧ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର—1. Dead of night; midnight
୨ । ବଡ଼ ଦେଉଳର ସଦର ଦୁଆର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତିନି ପାଖେ ଦେଉଳର ଗାତ୍ରକୁ ଲଗାଇ ନର୍ମାଣ କରାଯିବା ଛୋଟ ଦେଉଳ—2. Small temples attached to the three sides of a big temple, except the front door side.
୩ । ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତିକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର କରିବା; ପଜାଇବା; ଶାଣ ଦେବା—3. Sharpening or whetting of swords and other weapons.
୪ । (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ନଶାମଣିର ଡାକ ନାମ—
4. Name for calling Nisāmaṇī.

ପ୍ରାଦେ (ପମ୍ପୁସର) ବ— ରେଜାଇ—Quilt.

ନିଶାକର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଶା + କର = କରଣ, ନଶାରେ କରଣ ଯାହାର; କର୍ମା. ଉପପଦ; ନଶା = ରାତ୍ରି + କୃ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ; ନଶାକୁ କରେ ଯେ)— ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisākara
1. The moon lit. (the night maker).
୨ । କୁକୁଟ—2. The cock.
୩ । ଋଷିବିଶେଷ—3. Name of a sage.
୪ । ମହାଦେବ (ହି. ଶ.)—4. Śiba.
୫ । କର୍ପୂର—5. Camphor.

ନଶା କାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଶା + କାନ୍ତ)— ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisā kānta The moon.

ନଶା କେତୁ—ସଂ. ବ. (ନଶା + କତ୍. ଧାତୁ = ବାସ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଉ; କର୍ମା. ନଶା + କୃ ଧାତୁ = ପୂଜା କରିବା + କର୍ମ. ତୁ)
Nisā ketu ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ନଶା କ୍ଷୟ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଶା + କ୍ଷୟ)—ରାତ୍ରିର ଶେଷ—
Nisā kshaya The close of the night.

ନଶାଖା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନଃଶାଖ)—୧ । ଶାଖାଶୂନ୍ୟ—1. Branchless.
Nisākhā ୨ । ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ—2. Supportless; helpless.
ନିଶାଖା ୩ । ଉପାୟଶୂନ୍ୟ—3. Resourceless.
ନଡନ ପଞ୍ଚଭାଗ ବଙ୍କର ଦେଣ୍ଟ ଦୋଇଲ ଅତ ନଶାଖା—ପ୍ରାତୀ, ରସକାଲ୍ପ ।
୪ । (ସଂ. ନଃସଖ) ବନ୍ଧୁଶୂନ୍ୟ—4. Friendless.

ନଶାଖୋର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନଶାଖୋର)—
Nisākhor ୧ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନରତ; ମଦୁଆଲ—
ନେଶାଖୋର 1. Addicted to intoxicating drugs.
ନଶାଖୋର ୨ । ନଶାଖୋର (ଦେଖ)—
(ନଶାଖୋରଆ; ନିଶାଖିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Nisākhori (See).
(ନଶାଖୋରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଶାଖୋରୀ—ଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନଶାଖୋରୀ)—
Nisākhori ନଶାଖୋରର ଉପଯୁକ୍ତ—
ନେଶାଖୋରୀ Befitting a person addicted to drug
ନଶାଖୋରୀ habit.
ବ—ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ଅଭ୍ୟାସ—
Habit of taking intoxicating drugs.

ନଶାଗମ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଶା + ଆଗମ)—
Nisāgama ସନ୍ଧ୍ୟା; ରାତ୍ରିର ପ୍ରାକ୍‌କାଳ— Nightfall.

ନଶା ଗରଜନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଶା ଓ ଗର୍ଜ୍ଜନ)—
Nisā garajana ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରରେ ଅନୁମିତ ହେବା ଗମ୍ଭୀର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ
ନଶା ଗରଜିବା } ସାଇଁ ସାଇଁ ଶବ୍ଦ A muffled sound
ନଶା ଗର୍ଜ୍ଜିବା } ଅନ୍ୟରୂପ heard at dead of night.
ନଶା ଡାକିବା } [ଦ୍ର—ଶବ୍ଦବତଃ ଏବଂ ହିଙ୍କାରମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦ ।]

ନଶା ଗୃହ—ସଂ. ବ.—ଶଯ୍ୟନାଗାର—
Nisā gruha Sleeping room (M. W.).

ନଶାଚର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନଶା + ଚର୍. ଧାତୁ = ବିଚରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—୧ । ରାକ୍ଷସ—1. Demon.
Nisāchara
(ନଶାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୃଗାଳ—2. Jackal.
୩ । ପେଚକ—3. Owl.
୪ । ସର୍ପ—4. Serpent; snake.
୫ । ଚକ୍ରବାକ—5. The ruddy goose; Anas Carrasca.
୬ । ପିଶାଚ; ଭୂତ—6. A goblin; ghost.
୭ । ଚୋର—7. A thief.
୮ । ପ୍ରହରୀ—8. A watchman.
୯ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—9. A lewd person.
୧୦ । ଗୁଚ୍ଛିପର୍ଣ୍ଣିବିଶେଷ—10 A kind of herb.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ଶିବ—11. Śiba (M. W.).

ବିଣ. ସ—ରାତ୍ରିରର; ରାତ୍ରରେ ବିଚରଣକାରୀ—

(ନିଶାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Prowling or roaming about in the night.

ନିଶାଚର ପତି—ସ. ବ(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶାଚର + ପତି)—ଭୂତାଧିପ; ଶିବ—
Niśāchara pati Śiba.

ନିଶାଚର୍ମ୍ମ—ସ. ବ. (ନିଶା + ଚର୍ମ୍ମନ୍ = ଚର୍ମ)—ଅନ୍ଧକାର—
Niśācharma Darkness.

ନିଶାଚରୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାତ୍ରିଚାରିଣୀ—
Nisacharī Roving in the night.

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରାକ୍ଷସୀ—1. Demoness.

୨ । ପିଶାଚୀ—2. A ghostess; a she goblin.

୩ । କୁଲଟା ସ୍ତ୍ରୀ—3. An adulteress.

। ବେଶ୍ୟା—4. A prostitute.

୫ । ଅଭସାରିକା—5. A young woman who goes to tryst to meet her sweetheart in the night.

୬ । କେଶୀ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
6. Name of medicinal scent.

ନିଶାଚାରୀ—ସ. ବ. ଓ ବିଣ. ପୁଂ. (ନିଶା + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Niśāchārī ନିଶାଚର (ଦେଖ)
(ନିଶାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Niśāchara (See)

ନିଶାଜଳ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନିଶାକାଳରେ ଉଦ୍ଭବ ଜଳ)—
Niśājala ଶିଶିର; କାକର—Dew; hoarfrost.

ନିଶା ଝୁଙ୍କ—ଦେ. ବ – ୧ । ନିଶାରେ ଘାର ହେବା—
Niśā jhuṅka 1. Reeling due to being intoxicated.
ନେଶାରଝୋକ ୨ । ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟଜନିତ ଉନ୍ମାଦନା—
नशाकाचक्कर 2. Intoxication due to taking drugs.

ନିଶାଟ—ସ.ବ. ପୁଂ (ନିଶା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନିଶାଚର (ଦେଖ)
Niśāṭa Niśāchara (See)

ନିଶାଟନ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନିଶା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ରାତ୍ରିରେ
Niśāṭana ଭ୍ରମଣ—Roving in the night.

ସ. ବିଣ—ରାତ୍ରିରେ ଯେ ଭ୍ରମଣ କରେ—
One who roves in the night.

ନିଶାଣ(ଣି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିଶାନ୍ = ଚିହ୍ନ ଭୁଲ ସ. ନିଦର୍ଶନ)—
Niśāṇa(ṇi) ୧ । ଧ୍ୱଜ; ପତାକା—1, Ensign; flag; standard.
ନେଶାନ
निशाना ୨ । (ଫା. ନିଶାନା) ବନ୍ଧୁକ ଓ ତାରଆଦର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ଚିହ୍ନ—2. Target.

୩ । ନିଦର୍ଶନ; ଶଙ୍କୁ; ଚିହ୍ନ—3. Mark; sign.

୪ । ଦସ୍ତଖତ କରି ନ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସଙ୍କେତ—
4. A mark made by an illiterate person on a document.

୫ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ଚମଡ଼ା ଛାଉଣି କରାଯାଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଢୋଲ—5. A kind of drum.

ବଜ୍ରଘାତ ସୋଷ ନିଶାଣ ରବେ
ତଖାତ ବର ଜାତ ସ୍ମରବେ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୬ । (କଚରିଆ) ଦାକମଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନଟ ଦେବା—6. Identifying a person before a public servant.

୭ । ସଙ୍କେତ; ସୂଚନା—7. A hint; indication.

୮ । ବାଦ୍ୟ; ବାଜା—1. Musical instrument.

ନିଶାଣ(ଣି)ଦାର—ବୈଦେ. ବ. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଶାନାଦାର୍) —
Niśāṇa(ṇi)dāra ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସିପକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁକୁ
ନେଶାନଦାର ଦାକମଆଦଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଏ—
निशानादार Identifier; person pointing out or identifying a thing or a party before a public servant.

ନିଶାଣ(ଣି) ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବସ୍ତୁକୁ
Niśāṇa(ṇi)debā ଦାକମଙ୍କନିକଟରେ ଚିହ୍ନଟ ଦେବା—
ନେଶାନଦେଓଆ To identify a person or thing before
निशानादेना a public servant.

ନିଶାଣ(ଣି) ପରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (କଚରିଆ; ଆ. ନିଶାନ୍+ଇଂ. Niśāṇa.ṇi) paret ପାରେଡ୍) ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପରାଧୀକୁ
ନେଶାନପରେଟ ସାକ୍ଷୀ ଚିହ୍ନିବାର ପ୍ରମାଣାର୍ଥ କରାଯିବା ସମ୍ମିଳନ—
नेशानापरेट Identification parade.

ନିଶାତ—ସ. ବ. (ନି = ବିଶେଷ ରୂପେ + ତୋ ଧାତୁ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା + Niśāta କର୍ମ. ତ) - ୧ । ଶାଣିତ; ଦାଢ଼ୁଆ—
1. Sharp; keen edged.

୨ । ଶାଣ ଦିଆଯାଇ ଥିବା; ପଜା ହୋଇଥିବା—
2. Sharpened; whetted.

୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Bright.

ନିଶାତଳ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ—ପୁରୀ ବଡ଼ ଦେଉଳର ପଶ୍ଚିମକୁ ଲାଗି-
Niśātaḷa ଥିବା ନିଶା ଦେଉଳର ଚଳ; ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳର ପଶ୍ଚିମ ପଟରେ ଥିବା ଗଣେଶ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ସମୁଖସ୍ଥ ଖୋଲା ଯାଗା—The open space in front of the idol Gaṇeśa on the back of the Jagannath temple at Puri.

ନିଶାତିକ୍ରମ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ଅତିକ୍ରମ)—
Niśātikrama ରାତ୍ରିର ଅବସାନ—The passing away of the night.

ନିଶାତ୍ୟୟ—ସ ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ଅତ୍ୟୟ=ଅବସାନ)—
Niśātyaya ୧ । ଶେଷ ରାତ୍ରି—1. The small hours of the night.

୨ । କାଳଅନ୍ଧାରୁ; ବଡ଼ଉଷର୍—2. Daybreak.

୩ । ଉଷା—3. Morning; twilight.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଷାଦ ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନି + ଷଦ୍ ଧାତୁ = ପଡ଼ିଚ ଦେବା + କର୍ତ୍ତା. ଅ; କର୍ମ୍ମ। ନିଶା = ରାତ୍ରି + ଅଦ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତା.ଅ) (ନିଷାଦୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିଷାଦ; ବ୍ୟାଧ; ଜୀବହିଂସକ ଜାତି—

1. A low caste hunter.

୨ । ଗୃଣ୍ଡାଳ; ଶୂଦ୍ର ଔରସଜାତ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସନ୍ତାନ—

2. A low caste hybrid; the offspring of a Śūdra by a Brāhmaṇa woman.

ବିଣ. ପୁଂ— ରାତ୍ରୁତ୍ଥ୍; ଯେ ରାତ୍ରିରେ ଆହାର କରେ— (ନିଶାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Taking food in the night only.

ନିଷାଦଳ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନୌସାଦର୍; ଭୁଲ ସଂ. ନରସାର)— Niṣādaḷa ମୃତ୍‌କାଜ ଲବଣଜାତୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ — ସଂ ନରସାର Ammonia; smelling salt; sal ammoniac; ammonium chloride.
ନୌସାଦର [ଦ୍ର—ଏହାର ଦାନା ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଓ ଧଳା ଦେ. ନବସାଗର ଏବଂ ମୋଟ ସୂତାପର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ ଚୂନ ସଙ୍ଗେମିଶାଇ ଶିଶିରେ ରଖନ୍ତି । ସେ ଶିଶିର ଠିପି ଫିଟାଇଲେ ସେଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍ର ଗନ୍ଧ ବାହାରେ, ସେହି ଗନ୍ଧକୁ ଶୁଙ୍ଘିଲେ ଶର୍ଦ୍ଦି କମିଯାଏ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଲୋକର ଚେତନା ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ନିଷାଦି—ସଂ. ବି. (ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ଆଦି) —ମୁହଁସନ୍ଧ୍ୟା— Niṣādi Twilight; nightfall.

ନିଶା ଧରିବା—ଦେ. ବି ମାଦକତାଦ୍ୱାରା (ସେବନକାରୀ) ଅଭିଭୂତ ହେବା- Niṣa dharibā The taking effect of any intoxicating drug on a person
ନେଶାଧରା **ନଶାପକଡ଼ନା**

ନିଷାଣ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି —ବାଜା; ବାଦ୍ୟ; ଢୋଲ— Niṣāṇu Drum.

ନିଶା ନାଥ—ସଂ ବି. (ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ନାଥ) ନିଶାପତି; ଚନ୍ଦ୍ର— Niṣā nātha The moon.

ନିଷାନୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ନିଃଶ୍ରେଣୀ) —ନିଶୁଣୀ— Niṣāṇī Ladder.
ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିଶାନା) —ନିଶାଣ (ଦେଖ) Niṣāṇa (See)

ନିଷାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ଶାନ୍ତ)— ଅତିଶାନ୍ତ— Niṣānta Very tranquil.
ବି. (ନିଶା + ଅମ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅଧି. ଡ)— ୧ । ଗୃହ—1. House.
୨ । (ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ଅନ୍ତ)—ନିଶାତ୍ୟୟ (ଦେଖ) 2. Niśātyaya (See)

ନିଷାନ୍ତ ନାରୀ—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ.— (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନିଶାନ୍ତ = ଗୃହ + ନାରୀ; Niśānta nārī ଗୃହର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ରୂପା ନାରୀ) - ଗୃହମେଧିନୀ; ଗୃହିଣୀ—A housewife.

ନିଷାନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା = ରାତ୍ରିରେ + ଅନ୍ଧ)— Niśāndha ଅନ୍ଧାରକଣା; ନକ୍ତାନ୍ଧ—Not able to see (ନିଶାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) things distinctly after nightfall; night blind; nyctalops.

ନିଷାନ୍ଧତା ସଂ. ବି. (ନିଶାନ୍ଧ + ତା)—ରାତ୍ରିରେ ଦେଖା ନ ପାଇବା; Niśāndhatā ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—Night blindness; (ନିଶାନ୍ଧ୍ୟ — ଅନ୍ୟରୂପ) nyctalopia.

ନିଷାପ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଇନ୍‌ସାଫ୍)— ୧ । ପଞ୍ଚାଏତ ବିଚାର—, Niṣāpa 1. Arbitration; judgment by arbitration.
ପଞ୍ଚାୟତ, ସାଲିସ ୨ । ନ୍ୟାୟ—2. Justice
ଇନ୍‌ସାଫ [ଦ୍ର—ନ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦ୍ଭାବର ରୂପେ ମଧ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନିଷାପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ପଞ୍ଚାୟତରେ କୌଣସି ବିଷୟ ବିଚାର Niṣāpa karibā କରିବା; ଅଦାଲତଙ୍କ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ସାଲିସି କରା ଆପୋସିରେ ବିଚାର କରିବା—To arbitrate;
ଇନସାଫ କରନା to make an award; to consider a matter amicably.

ନିଷାପତି—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ପତି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର— Niśāpati 1. The moon.
୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor

ନିଶା ପାଣି—ଦେ. ବି.— ୧ । ପାନୀୟ ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ; ମଦ— Niśāpāṇi 1. Intoxicating drink; wine.
ନେଶାପାନି ୨ । (ସଦ୍ଭାବର) ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ—
ନଶାପାନୀ 2. Any intoxicating drug.
ଶୁଣା ଯାଏ ପୁଅମାନେ ନିଶା ପାଣିରେ ଜହ୍ନ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉ ବା ପ ପୁଅଙ୍କର ଅପଡ଼ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

ନିଷାପାଳ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନିଶା+ପାଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା. ଅ)—ଚୌକିଆ; Niśāpāḷa କଟୁଆଳ —Night watchman.

ନିଷାପିଆ— ଦେ. ବିଣ. – ୧ । (ଆ. ନିଶା+ସଂ. ପାୟୀ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି Niśāpiā ନିଶାପାଣି ବା ମଦ, ଭାଙ୍ଗ ଆଦି ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ
1. Addicted to intoxicating liquors.
୨ । (ଆ. ଇନ୍‌ସାଫ୍) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପଞ୍ଚାୟତରେ ବସି କୌଣସି ବିଷୟ ନିଷାପ କରେ—2. Forming a panchayet; being a member of an arbitration board
ଦେ. ବି.— ୧ । ପଞ୍ଚାୟତ ଦଳର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—
1 Member of an arbitration board.
୨ । ପଞ୍ଚାୟତ—2. Board of arbitration

ନିଷାପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି.—(ମ. ପ ତତ୍ପୁ; ନିଶାରେ ପୁଟ୍‌ହିବା ପୁଷ୍ପ)—୧ । କୁମୁଦ; Niśā pushpa କଇଁ—1. Waterlily.
୨ । କାକର; ମାଡ଼ାର୍—2. Dew; hoarforst.
୩ । ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫୁଲ—3. The tube rose.

ନିଷାବସାନ – ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶା + ଅବସାନ) - ସକାଳ; ଭୋର୍; Niśābasāna ନିଶାନ୍ତ—Early morning.

ନିଷାବାଘ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଅଧରାତ୍ର; ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରି— Niśābāgh Midnight.

ନିଷାବାଜ—ସଂ. ବିଣ — (ଫା· ନିଶା+ବାଜ୍) ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ- Niśābāj ରତ; ମାଦକ ସେବୀ; ନିଶା ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
ନେଶାବାଜ Addicted to intoxicating
ନଶାବାଜ drugs.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଶାବାଜୀ—ବେଦେ. ବ.(ଫା)—ମାଦକ ସେବନ ଅଭ୍ୟାସ—
Nisābājī Habitual drug taking;
ନେଶାବାଜୀ **नशाबाजी** drug-habit.

ନିଶା ବିହାର—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ନଶାରେ ବିହାର)—
Nisā bibāra ରାତ୍ରି ଭ୍ରମଣ; ରାତ୍ରିରେ ବିଚରଣ—
Prowling or walking in the night.

ନଶାବେଦୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନଶା + ରାତ୍ରି + ବିଦ୍. ଧାତୁ = ଜାଣିବା + Nisābedī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—କୁକୁଟ—Cock.

ନଶାଭାଗ—ସଂ. ବ. (ନିଶା + ଭାଗ = ସମୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ରାତ୍ରି ସମୟ—
Nisābhāga Night time.

ନଶାମଣି—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; ନଶାର ମଣି ସ୍ୱରୂପ) ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisāmaṇi The moon (lit.the jewel of the night).
ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males and females.

ନଶାମନ—ସଂ. ବ. (ନ + ଶମ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଶାନ୍ଚ. ଧାତୁ = ଶାନ୍ତ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—୧। ପୁନଃ ପୁନଃ
Nisāmana ଦର୍ଶନ—1. Beholding; observing.
୨। ଶ୍ରବଣ—2. Hearing.
୩। ଆଲୋଚନା—3. Discussion.
୪। ଛାୟା—4. A shadow.
୫। ଅତୀତ ବିଷୟର ସ୍ମରଣ—5 Retrospect; recollection; reminiscence.

ନଶା ମୃଗ—ସଂ. ବ (ମ.ପ. ତତ୍; ନିଶାବିହାରୀ ମୃଗ)—ଶୃଗାଳ; ବଣୁଆ—
Nisā mṛuga Jackal.

ନଶା ମୋଦକ—ଦେ. ବ (ଆ. ନଶା + ସଂ. ମୋଦକ)—ଯେଉଁ
Nisā modaka ମୋଦକରେ ନଶା ପଦାର୍ଥ (ଗଞ୍ଜାଇ ଆଦି)
ନେଶାମୋଦକ ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ଯାହା ଖାଇଲେ ନଶା ଧରେ—
नशाकीगोली Any medicinal ball containing intoxicating ingredients.

ନଶା ଯୋଗେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଶ—ରାତ୍ରି କାଳରେ; ରାତ୍ରିରେ—
Nisā joge Under cover of night; in the night.
ନିଶାଯୋଗେ ସେହିପରି ନଶା—ଯୋଗେ ଅଶ୍ୱାଥଲ ଜଳ ନଯ ମଣ୍ଡିଲେଣେ—
ରଘୁନାଥ. ଗାବତ୍ତ।

ନଶାରଣ—ସଂ. ବ—୧। (ନ + ଶୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ଶାର ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + ଭାବ ଅନ) ମାରଣ; ବଧ—
Nisāraṇa 1. Killing; murder; slaughter.
୨। (ନଶା + ରଣ = ଯୁଦ୍ଧ)—ରାତ୍ରି ଯୁଦ୍ଧ; ରାତ୍ରିରେ କରିଯିବା ଯୁଦ୍ଧ—2. Night-battle; night-attack..

ନଶାରତ୍ନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଶା + ରତ୍ନ = ମଣି; ନଶାର ରତ୍ନ ସ୍ୱରୂପ)
Nisāratna ୧। ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
୨। କର୍ପୂର—2. Camphor.
[ଦ୍ର— ଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଶବ୍ଦମାନ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ କର୍ପୂର ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]

ନଶାରତି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ନଶା + ରତି,—ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର—
Nisārāti Dead of night; midnight.
ନିଶାରାତ **आधीरात**

ନଶାହସ—ସଂ. ବ. (ନଶା + ହସ୍ ଧାତୁ = ହସିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ
Nisāhasa ରାତ୍ରିରେ ହସେ ବା ଫୁଟେ)—ଶ୍ୱେତ କୁମୁଦ; ଧଳା କଇଁ—White waterlily.

ନଶାହ୍ୱା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଶା + ଆହ୍ୱା = ନାମ; ନିଶାହ୍ୱ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)
Nisāhwā ୧। ହଳଦ] Turmeric.
[ଦ୍ର— ନିଶା ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଶବ୍ଦମାନ ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ହଳଦ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]
୨। ଜହୁକା ଲତା—2. A creeper.

ନଶି—ସଂ. ଅ. (ସଂ. ନିଶ୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବହୁବ୍ରୀ ୧ ବଚନ; ଅବ୍ୟୟରୂପେ
Nisi ବ୍ୟବହୃତ)—୧। ରାତ୍ରିରେ—1 In the night.
୨। ରାତ୍ରିକାଳପାଇଁ; ରାତ୍ର ବେଳ ନିମନ୍ତେ—
For the night.
ସଂ. ବ—(ନିଶ୍ + ଇ) ରାତ୍ରି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Night.
ଜନା ଶଶିରେ ଘୋର ନଶିରେ ଦୁଃଖ ଶଶିରେ ହାସି।
ଦ୍ର, ଜଗଣ୍ୟବନ୍ଧୁ।

ନଶିକର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଶି + କର)—ଚନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ.)—
Nisikara The moon.
(ନଶିନାଥ, ନଶିନାୟକ, ନଶିପତ୍ତ, ନଶିପାଳ, ନଶିପାଳକ—
ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଶି ଜଳ—ସଂ. ବ. (.ମ. ପ. ତତ୍; ନଶି = ନଶାରେ ରଖା ଯାଇଥିବା
Nisi jaḷa ଜଳ)—ବାସି ପାଣି; ପୂର୍ବ ରାତ୍ରିରୁ ପାତ୍ରରେ ରକ୍ଷିତ ସେଉଁ ଜଳକୁ ଲୋକେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ ପରେ ମଳ ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କର ସାର ନାସିକା ରନ୍ଧ୍ର ଦ୍ୱାର (ବା ମୁଖ ଦ୍ୱାର) ପାନ କରନ୍ତି—Water kept in a vessel overnight which is drunk or drawn in through the nostrils early in the morning after one rises from the bed and answers the calls of nature.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ନିଶି ଜଳ ପାନ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ନୀରୋଗ, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ତୀକ୍ଷ୍ଣଦୃଷ୍ଟି ଓ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ହୀନ ହୁଏ।]
୨। ହଳଦ (ହି. ଶ.)—2. Turmeric.

ନଶିଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯେ ଦାନ୍ତ
Nisiṛdā ନଶିଡ଼େ)—ଦରନ୍ଦସା; ଯେ ସବୁ ବେଳେ ସାମାନ୍ୟ
(ନଶଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) କଥାରେ ଦାନ୍ତକୁ ଦେଖାଇ କର ହସେ—
[ନଶି(ଶ)ଡ଼ା – ସ୍ତ୍ରୀ] Given to inordinate laughing.
ଦେଖନହାସୀ

ନଶିଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଦାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ନଶିଡ଼ିବା
Nisiṛdā(ṛde)ibā (ଦେଖ) Nisiṛdibā (See)
[ନଶଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନଶିଡ଼ିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. ନଷ୍ଟଦ୍; ନଷ୍ଟାସନ)—(ଦାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)
Nisiṛdibā (ଦାନ୍ତ) ନେଫେଡ଼ିବା; ଦାନ୍ତପାଟି ଦେଖାଯିବ।

Digitized by srujanika@gmail.com

(ନଶଡ଼ିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉଲ ଦୁଇ ଓଠ ମେଲ୍ଲ କରିବା—
ଦାଁତଦେଖାନ **ନିପୋଡ଼ନା, ନିକୋସନା** To grin.

ଦୋଡ଼ାପୁଅର ମଧ୍ୟ ଦାନ୍ତ ନଶିଡ଼ି ଦେବାର ସ୍ଥାନ ଅଞ୍ଚାନର ଜାବୁଦ୍ଧାଜ
କୁଣ୍ଡେର ଦଖାଇଲେ । ଫଗୁରମୋହନ, ୪ ମାଣ ଥଠ ଗଣ୍ଠ ।

ନଶିଡ଼ି ହେବା—ଦେ. ବ—ଦାନ୍ତ ପାଟି ଦେଖାଯିବା ଉଲ ଦୁଇ ଓଠ
Nisiṛḍi hebā ମେଲ୍ଲ ହୋଇଯିବା—Grinning.
(ନଖାଡ଼ ହେବା, ନଶିଡ଼ ହୋଇଯିବା– ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଶିଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଃଶ୍ରେଣୀ; ନଃଶ୍ରସୃଣୀ)—ନଶୁଣି—
Nisiṇi Ladder.
ସିଁଡ଼ି **ନିସେନୀ**

ନିଶିତ—ସଂ. ବଣ. (ନ+ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nisita ୧ । ଶାଣିତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକୃତ; ପଜା ହୋଇଥିବା—
1. Sharpened; whetted.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp.

ଦୃଥି ପଷ ଲଗା ନଶିତ ପାଟ କାଣ
ବଛଲେ ଯୁଯୁଧାନ ଜାର କୋଧେ ଚିତ୍ର । କୃଷ୍ଣସଂଢ, ମହାଭରତ ବନ ।

ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ—ଲୌହ; ଲୁହା—Iron.

ନିଶି ଦିନ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ନଶି+ଦିନ)—
Nisi dina ୧ । ଦିନରେ ଓ ରାତ୍ରିରେ; ରାତ୍ର ଦିନ—
ନିଶିଦିନ 1. During the day and the night.
ରାତଦିନ

ନଶି ଦିନ ସେମନ ନ ଜାଂଇ
ନବୀନ ନଶିଜା ଦେଇ ଯାଏ ଜଇ । ଭବଭୂତି, ଉତ୍ତରଚରିତ ନ ଗୀତ ।

୨ । ସବୁଦା; ଅହର୍ନିଶ—2. Incessantly; always.
(ନଶିବାସର, ନଶିଦିବା, ନଶି ଦିବସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା ଶବ୍ଦ ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗରରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ।]

ନିଶିପୁଷ—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ଘ. ଲୋ; ନଶି=ରାତ୍ରିରେ ଫୁଟିବା+ପୁଷ୍ପ)—
Nisipushpa ୧ । ଶେଫାଳିକା; ଗଛ ଶିଉଳି ଫୁଲ—
ନଶିପୁଷ୍ପା
ନଶିପୁଷ୍ପିକା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Name of a flower;
ନଶିପୁଷ୍ପୀ Nyctanthes Tristes.

୨ । ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Nirguṇḍī (See)

ନିଶି ଯାପନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ରାତ୍ର କଟେଇବା; ରାତ୍ରି ଅତିବାହିତ
Nisi jāpana karibā କରିବା—To pass or spend a
ନିଶି ଯାପନ କରା night.

ନଶୀଥ— ସଂ. ବ—(ନ=ସବୁଦା+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଅଥ. ଥ=
Niśitha ଯେଉଁ ସମୟରେ ସମସ୍ତେ ଶୋଇ ଥାଆନ୍ତି)—
୧ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର— 1. Midnight; dead of night.
୨ । ରାତ୍ରି—2. Night

ନଶୀଥିନୀ—ସଂ. ବ.—(ନଶୀଥ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ.)—ରାତ୍ରି—
Niśithinī The night.

ନଶୀଥ୍ୟା—ସଂ. ବ—(ନଶୀଥ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରାତ୍ରି—
Niśithyā The night.

ନଶୁଆ—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ—ଯାହାର ମୁଛ ଥାଏ—Wearing or
Nisuā having moustaches
ଗୁଁଫୋ ମୋଛୁବାଲା; ସେତ ଦିଏ, ଥରେ ବାଉପଡ଼ା ନଶୁଆ ଜଣେ । ଉଗ—

ନଶ୍ୱାସ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ନଃଶ୍ୱାସ)—୧ । ନଃଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି
Niśuāsa (etc) (ଦେଖ)—1. Niśwāsa etc (See)
ନିଶାସ୍; ନିଶୋୟାସ୍ ୨ । ବେଦନା ଜନିତ ଦୀର୍ଘ ନଃଶ୍ୱାସ—
ନିସାସ 2. Sigh due to pain.

ନଶୁଣୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନଃଶ୍ରେଣୀ)—ନୀଚ ସ୍ଥାନରୁ କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର
Nisuṇī ଉପରକୁ ଉଠିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠ ବା ବାଉଁଶରେ
ମଇସୀଁଢ଼ୀ; ନିସେନ ନିର୍ମିତ ସିଢ଼ି—A ladder made of
wood or bamboo.

ବ ଶୁଣି କାଷ୍ଟରେ ଯେ ପୁତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗ ନଶୁଣୀଟ, ଏବେ ତଣ୍ଡ—
ଭବେଦୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଶୁନ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ୍ୟ; ନିଃସ୍ୱନ)—୧ । ନଃଶବ୍ଦ—
Nisun 1. Soundless; noiseless.
ନିଶୁତି **ସୁନସାନ** ୨ । ନିର୍ଜ୍ଜନ—2. Solitary.

ନିଶୁମ୍ଭ—ସଂ ବ (ନି+ଶୁମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଘଞ୍.ଅ)—୧ । ବଧ—
Nisumbha 1. Slaughter; slaying.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦନ—2. Crushing.
୩ । ହିଂସା—3 Harming.
୪ । (ନ+ଶୁମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଦାନବବିଶେଷ; ଶୁମ୍ଭ ଦୈତ୍ୟର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା—
4. Name of demon killed by Durgā.

[ଦ୍ର—ଏ କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ ଦନ୍ତଗର୍ଭଜାତ ରାକ୍ଷସ । ଏହାର ବଧ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦେବୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀର ୪ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ନଶୁମ୍ଭନ—ସଂ. ବ (ନ+ଶୁମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଘଞ୍. ଅନ)—
Nisumbhana ମାରଣ; ବଧ; ହନନ—
Slaying; slaughter.

ନଶୁମ୍ଭମଥନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଶୁମ୍ଭ= ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ + ମଥନୀ=
Nisumbhamathanī ବିନାଶକର୍ତ୍ତ୍ରୀ)—ଦୁର୍ଗା—
ନଶୁମ୍ଭନାଶିନୀ, ନଶୁମ୍ଭମର୍ଦ୍ଦିନୀ } ଅନ୍ୟରୂପ Goddess Durgā.
ନଶୁମ୍ଭଶୁମ୍ଭମଥନୀ, ନଶୁମ୍ଭଶୁମ୍ଭମର୍ଦ୍ଦିନୀ }

ନଶେଷ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ନିଃଶେଷ)—ନଃଶେଷ (ଦେଖ)
Nisesha Nihsesha (See)
ନିଃଶେଷ **ନିଶେଷ**

ନଶୈତ—ସଂ. ବ—ବକ (ହୁ. ଶ)—
Nisaita The Ardea bird.

ନଶୋତ୍ସର୍ଗ—ସଂ. ବ (ନିଶା+ଉତ୍ସର୍ଗ)—ପ୍ରଭାତ (ହୁ. ଶ.)—
Nisotsarga Dawn; daybreak.

ନଶୋଧନ—ସଂ. ବ (ନି+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧକରିବା+ଘଞ୍. ଅନ)—
Nisodhana ସମୂଳେ ବିନାଶ—
Utter destruction; eradication.

ମାସ୍ୱା ରଥର ଉତ୍ତୋନ
ଯାଦବ କଲେ ନଶୋଧନ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଶୋପଶାସ୍ୟ—ସ. ବ (ନିଶା +ଉପଶାସ୍ୟ)—୧ । ନିଦ୍ରାବସ୍ଥା—
Niśopaśāya 1. The state of sleep.
୨ । ରାତ୍ରିରେ ବିଶ୍ରାମ କରିବା—
2. Nightly rest; sleeping in the night.

ନିଶ୍କୁଳା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଆପଣା କୁଳରୁ ବାହାର ଯାଇଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)
Niśkulā (ହି. ଶ.)— a woman) Who has forsaken her family.

ନିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବିଣ.—(ନିର୍ +ଚନ୍ଦ୍ର)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରମାହୀନ—
Niśchandra 1. Moonless.
୨ । ଶୁକରକ୍ୟହୀନ—2. Lustreless.

ନିଶ୍ଚଏ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ.—ନିଶ୍ଚୟ (ଦେଖ)
Niśchae Niśchaya (See)
निश्चय ଅଛ ଦୋର ଥିଲେ ତୁ ବଇଚ ନିଶ୍ଚଏ ।
निश्चै ହାତୀ. ଦୁହନରୁଚଣ ଗୀତା ।

ନିଶ୍ଚଞ୍ଚଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍ +ଚଞ୍ଚଳ; ର ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ ଆଦେଶ)—
Niśchañchala ଅଚଳ; ସ୍ଥିର—Steady; firm.
(ନିଶ୍ଚଞ୍ଚଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଶ୍ଚଞ୍ଚଳତା—ବ)

ନିଶ୍ଚୟ—ସ. ବ.—(ନିର୍ + ଚ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Niśchaya ୧ । ସନ୍ଦେହଶୂନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ; ନିଃସନ୍ଦେହ ଜ୍ଞାନ—
1. Certainty; certitude; clear knowledge of a thing.
ଗହନ କ ବନ ଦୋଇଲ ସନ୍ଦେହ ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇ ବହୁର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଲଦେବ ରଥ, ଗ ଟୀତ ।
୨ । କାବ୍ୟର ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ନିଷେଧଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତ ବସ୍ତୁର ସ୍ଥାପନ—2. A figure of speech in which the truth is established by proving an assumption to be false.
୩ । ନିଶ୍ଚିତ୍; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—3. Ascertaining.
୪ । ମନରେ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା—4. Conviction.
୫ । ସଙ୍କଳ୍ପ—5. Resolution; determination.
୬ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ମୀମାଂସା—6. Settlement; decision.
୭ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—7. Perseverance.
ବି. ବିଣ.—(ସ. ନିଶ୍ଚିତ)—୧ । ନିଃସନ୍ଦେହ; ସଶସ୍ପରହିତ—
1. Undoubted; Undoubtless.
୨ । ସ୍ଥିର—2. Certain.
କ୍ରି. ବିଣ.—(ସ. ନିଶ୍ଚୟେଣ; ନିଶ୍ଚୟାତ୍)—ନିଶ୍ଚିତ; ନିଃସନ୍ଦେହରେ—Certainly; surely; without doubt.
निश्चय निश्चै

ନିଶ୍ଚୟ କଥା—ବି. ବ.—(ସ. ନିଶ୍ଚିତ +କଥା)—୧ । ଦୃଢ଼ୋକ୍ତି—
Niśchaya kathā 1. Assertion; affirmation; emphatic statement.
निश्चित कथा
नियत बात ୨ । ସ୍ଥିର ବିଷୟ—2. Settled matter.
୩ । ଅଟଳ ଜବାବ୍—3. Inviolable promise

ନିଶ୍ଚୟ କରିବା—ବି. କ୍ରି.—୧ । ସ୍ଥିର କରିବା—
Niśchaya karibā 1. To ascertain.
निश्चय करना ୨ । କୃତସଙ୍କଳ୍ପ ହେବା; ମନରେ ସଂକଳ୍ପ କରିବା—
नियत करना 2. To determine; to resolve.
୩ । ମୀମାଂସା କରିବା—3. To settle.

ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବା—ବି. କ୍ରି.—ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ ଜାଣିବା—
Niśchaya jāṇibā To know for certain; to be sure of.
निश्चय जानना निश्चय जानना

ନିଶ୍ଚୟ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ.—(ନିଶ୍ଚୟ+ଜ୍ଞାନ)—୧ । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—
Niśchaya jñāna 1. Certain knowledge; conviction.
୨ । ଆସ୍ଥା—2. Confidence.
୩ । ଶ୍ରଦ୍ଧା—3. Devotion.

ନିଶ୍ଚୟତା—ବି. ବ.—(ସ. ନିଶ୍ଚିତତା)—୧ । ସଥାର୍ଥତା—
Niśchayatā 1. Rightness.
୨ । ସ୍ଥିରତା—2. Certainty

ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ—ସ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶ୍ଚୟ+ଆତ୍ମନ୍+କ)—ଯାହା
Niśchayātmaka (ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ବା ବୁଦ୍ଧି ବା ବିଷୟ) ନିଃସନ୍ଦେହ ଅଟେ; ଦୃଢ଼—Certain; fixed; based on certainty.
(ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକତା—ବ) (ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ.—(ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ+ଜ୍ଞାନ)—ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—
Niśchayātmaka jñāna Firm conviction; certain knowledge.
୨ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନରେ ଅଦୌ ସଶସ୍ପ ନ ଥାଏ—
2. Knowledge which is free from all doubt.

ନିଶ୍ଚଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ନାହିଁ+ଚଲ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା—
Niśchala +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସ୍ଥିର; ଅଚଳ—
(ନିଶ୍ଚଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Firm; immoveable; steady
[ନିଶ୍ଚଳତା(ତ୍ୱ)—ବ.] ୨ । ଅଟଳ—2. Fixed; unwavering.

ନିଶ୍ଚଳା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ନିଶ୍ଚଳ+ଆ)—୧ । ପୃଥିବୀ—
Niśchalā 1. The earth.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ପୃଥିବୀ ଅଚଳ ଅଟେ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହାର ଚାରି ପାଖେ ବୁଲୁଛନ୍ତି ।]
୨ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ଗଛ—2. A medicinal plant; Hedysarum Gangeticum.

ନିଶ୍ଚଳାଙ୍ଗ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶ୍ଚଳ ଅଟେ ଅଙ୍ଗ ଯାହାର)—
Niśchalāṅga ୧ । ନିସ୍ପନ୍ଦ—1. Motionless; still.
(ନିଶ୍ଚଳାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ଥାୟୀ—
2. Permanent; firm; fixed.
ସ. ବ.—୧ । ବକପକ୍ଷୀ—1. A crane; the Ardea.
୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.

ନିଶ୍ଚାୟକ—ସ ବିଣ.—(ନିର୍+ଚ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ,—
Niśchāyaka ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ; ନିର୍ଣ୍ଣୟକାରକ; ନିର୍ଦ୍ଧାରକ; ନିର୍ଦ୍ଧାରକ—
(ନିଶ୍ଚାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Deciding; ascertaining; determining; decisive.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଟ୍ରେଡ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅଉଷଧ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳୁଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧାନୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନଥିବା ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ନିଷ୍କାରକ—ସଂ.ବି.—(ନିର୍+ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଘଞ୍ଜ୍ଞା. ଅକ)-
Nischāraka ୧ । ପୁରୀଷ ବର୍ଜ୍ଜନ; ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—
1. Evacuation by stool.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ବାୟୁ—2. Wind.
୩ । (+ଭାବ. ଅକ) ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—3. Health.
୪ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—4. Happiness; ease; comfort.

ନିଷ୍ଠିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର+ଚ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ୍ମ. ତ)—
Nischita ୧ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—
1. Ascertained; settled.
(ନିଶ୍ଚିତ—ବ ; ୨ । ମୀମାଂସିତ—
2. Decided; determined.
୩ । ନିଃସନ୍ଦେହ—3. Sure; certain; undoubted.
୪ । ପରିଜ୍ଞାତ—4. Known.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ନିଶ୍ଚୟବାନ୍—
5. Having firm conviction.
କ୍ରି. ବିଣ—ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ; ନିଶ୍ଚୟ—
Certainly; surely; decidedly.

ନିଷ୍ଠିତକର୍ମ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶ୍ଚିତ+କର୍ମ୍ମନ୍; ୯ମା ୧ବ)—
Nischitakarmā ୧ । ସ୍ଥିରଧୀ; ସ୍ଥିର ସ୍ୱବୋଧ—
1 Having sure knowledge.
୨ । ଯେ ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କର୍ମ୍ମ କରେ—
2. Acting on sure knowledge.

ନିଷ୍ଚିନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଚନ୍ତା)—
Nischinta ୧ । ଭାବନାଶୂନ୍ୟ; ନିରୁଦ୍ବେଗ—
(ନିଷ୍ଚିନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Free from anxiety or care.
୨ । ଚନ୍ତାଶୂନ୍ୟ—2. Thoughtless; careless.
ଦେ. ବିଣ—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—Fully satisfied; content.

ନିଷ୍ଚିନ୍ତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—
Nischinta hebā 1. To be free from anxiety.
ନିଚିନ୍ତି ହଓଆ ୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
ନିହିଚିନ୍ତ ହୋନା 2. To be fully satisfied or content.

ନିଷ୍ଚିନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଶ୍ଚିନ୍ତ)—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
Nischintā 1. Free from anxiety; careless.
ନିଚିନ୍ତି, ନିଶ୍ଚିନ୍ଦ ୨ । ଚନ୍ତାଶୂନ୍ୟ—2. Devoid of thinking.
ନିହିଚିନ୍ତ (ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍ଚୀୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଚ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ୍ମ. ଶାନଚ୍)—୧ । ଯାହାକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରାଯାଉଅଛି—
1. Which is being ascertained.
୨ । ବିଚାରାଧୀନ—2. Under consideration.

ନିଷ୍ଚୁକ୍କଣ—ସଂ. ବି.—ଦାନ୍ତଘଷା ମିଶି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nischukkaṇa Black dentrifice.

ନିଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ସଂ. ନିଶ୍ଚୟେନ)—
Nische ୧ । ନିଶ୍ଚୟରେ; ଅବଶ୍ୟ; ମୁକର୍—
(ନିଶ୍ଚେଁ, ନିଶ୍ଚେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Certainly; surely;
ନିଶ୍ଚୟ ଜରୁର ନିସ୍ଚୈ without fail.
ତରଠାରେ ନଷ୍ଟେ ସେ ବୁଦ୍ଧ ଲଙ୍କିତ—ସ୍ୱାଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।
୨ । ନିଃସନ୍ଦେହରେ—2. Undoubtedly.

ନିଷ୍ଟେଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ଥିର କରିବା—
Nischeñ karibā To ascertain; to settle.
ନିଶ୍ଚୟ କରା ଦମୟନ୍ତୀ ବୋଲି ମନରେ ନଷ୍ଟେ ଜଲେ—
ନିୟତକରନା କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିଷ୍ଟେତନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଚେତନା)—
Nischetana ୧ । ଜଡ଼; ଅଚେତନ; ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ—
1. Lifeless; void of sensation.
(ନିଷ୍ଟେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଜ୍ଞାନ—2. Insensible.
(ନିଷ୍ଟେତନତା—ବ) ୩ । କ୍ରୋଧାଦିଶୂନ୍ୟ—3. Dispassionate.

ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଚେଷ୍ଟା=ଯତ୍ନ)—
Nischeshṭa ୧ । ଚେଷ୍ଟାଶୂନ୍ୟ—
(ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Listless; without exertion.
୨ । ଅଳସ—2. Lethargic.
୩ । ଅଜ୍ଞାନ—3. Unconscious.
୪ । ନିରୁଦ୍ୟମ—4. Effortless.
୫ । ନିଶ୍ଚଳ—5. Motionless; still.

ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟତା—ସଂ. ବି. (ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—୧ । ଗତ୍ୟଭାବତ୍ୱ—
Nischeshṭatā 1. Inertia; motionlessness
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଗୁଣ ଥିବାରୁ ଜଡ଼ବସ୍ତୁମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ଚଳ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଗୋଳଉ ହେଲେ ନିଜେ ନିଜେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ତାହାକୁ 'ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟତା' ବୋଲାଯାଏ ।]
(ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଳସ୍ୟ—2. Laziness; indolence; slothfulness; lethargy.

ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟ)- ୧ । ନିରୁଦ୍ୟମ—
Nischeshṭā 1. Effortless.
ନିଚେଷ୍ଟ ୨ । ନିଶ୍ଚଳ—2. Motionless; still.
ନିଚେଷ୍ଟା ୩ । ଅଜ୍ଞାନ—3. Unconscious.

ନିଷ୍ଛଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଛଳ)—ଛଳରହିତ—
Nischhala Free from guile.
(ନିଷ୍ଛଳା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଷ୍ଛଳତା—ବ)

ନିଶ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଛିଦ୍ର)—୧ । ଛିଦ୍ରରହିତ—
Nischhidra 1. Without holes; free from
(ନିଶ୍ଛିଦ୍ରତା—ବ) holes, cracks or fractures.
୨ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ—2. Stainless; spotless; immaculate.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଳ	ଶ,ଷ	ହ	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ର	ୱ	ଂ୍ୟ	ଶ୍ର	ଃ	ନ

୩ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—3. Faultless; free from defect or weak point; perfect.

ନିଶ୍ଚେଦ୍ୟ—ଫ. ବଣ —(ନିର୍+ଛେଦ୍ୟ)—(ଗଣିତ) ଯେଉଁ ରାଶି ଅନ୍ୟ ରାଶି ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତିତ ହୋଇ ନ ପାରେ—
Nischhedya (arithmetic) Indivisible (number

ନିଶ୍ୱସିତ—ଫ. ବଣ. (ନି=ବାହାରକୁ+ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Niśwasita

୧ । ଯେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଅଛୁ—1. Having exhaled.

୨ । ନିଶ୍ୱାସ ମାରୁଥିବା—2. Breathing.

ନିଶ୍ୱାସ—ଫ. ବ. (ନି+ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଘ)—

୧ । ନିଶ୍ୱାସ; ନାକବାଟେ ବାହାରକୁ ପବନ ଛଡ଼ିବା—
1. Breathing; exhaling.

୨ । ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—2. Respiration; breath; expiration and inspiration (M. W.).

ନିଶ୍ୱାସ—ଫ. ବ. (ନି=ବାହାରକୁ+ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ପକାଇବା+ଭାବ. ଅ)—
Niśwāsa

୧ । ନାକ ବାଟେ ବାୟୁ ଭୋକବା—1. Inspiration; drawing in of breath.

୨ । ନାକବାଟେ ଉଚ୍ଚରକୁ ଭୋକାଯିବା ବାୟୁ—
2. Inhalation; inhaled air.

୩ । ନାକବାଟେ ବାୟୁ ବାହାରକୁ ଛଡ଼ିବା —
3. Exhalation

୪ । ନାକବାଟେ ବାହାରକୁ ଛଡ଼ା ଯିବା ବାୟୁ—
4. Exhaled air.

ଏକ ନିଶ୍ୱାସରେ ପଡ଼ିଲେ ଭଲ—ଦକ୍ଷପୂର୍ବ. ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ।

୫ । ପ୍ରାଣବାୟୁ; ନାସାଗତ ବାୟୁ—
5. Breath; respiration; the breath of life.

୬ । ଦୁଃଖଜନିତ ଘାର୍ଘନିଶ୍ୱାସ—6. Sigh; (M. W)

ଦେ. ବ—୧ । ବଳବାନ୍ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଦୁର୍ବଳ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘାର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଯୁକ୍ତ ଅଭିଶାପ—
1. Curse uttered by the weak oppressed against the strong oppressor, accompanied with deep sighs.

(ଯଥା—ଦୁଃଖୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ତୁ ଜୁଲୁମ କଲେ ତୋ ଉପରେ ଦୁଃଖୀଙ୍କ ନିଶ୍ୱାସ ପଡ଼ିବ)

୨ । ଶେଷ ଭରସା—2. Last hope.

[ଯଥା—ଆମ ପୋଷଣାଦ୍ୱାରାଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ଏ ରୋଗରୁ ବଞ୍ଚାଇବାରୁ ଗରିବ ଗୁରୁବାଙ୍କ ନିଶ୍ୱାସ ରହିଗଲା ।]

୩ । ଆଶ୍ରୟ; ଶେଷ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ—3. Last refuge.

[ଯଥା—ସାଆନ୍ତରାଙ୍କ ପୁରୁଣା ଘରଟି ଭାଙ୍ଗି ଯିବାରୁ ଶହ ଶହ ଲୋକଘୋଷିଙ୍କ ନିଶ୍ୱାସ ବୁଡ଼ିଗଲା ।

୪ । ବିପନ୍ନର ଶେଷ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ଦାତା —
4. Ultimate shelter of the needy.

(ଯଥା—ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମର ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଏକମାତ୍ର ନିଶ୍ୱାସ ।)

[ଦ୍ର—'ନିଶ୍ୱାସ' ଓ 'ପ୍ରଶ୍ୱାସ'ର ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତ ଭେଦ ଦେଖାଯାଏ ।

ଯଥା – ନିଶ୍ୱାସ=ବାହାରକୁ ଛଡ଼ିବା ଶ୍ୱାସ; ପ୍ରଶ୍ୱାସ=ଭିତରକୁ ନେବା ଶ୍ୱାସ । ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଗଣନାଥ ସରସ୍ୱତୀ ଓ କଲିକତାର କେତେକ ବଙ୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ୧୯୧୧ ମସିହାରେ ଏହି ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଛନି ଗୁର୍ ବର୍ଷ ତଳେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ 'ନିଶ୍ୱାସ-ପ୍ରଶ୍ୱାସ' ନାମକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ—ନିଶ୍ୱାସ=ଶ୍ୱାସ ନେବା; ପ୍ରଶ୍ୱାସ=ଶ୍ୱାସ ଛଡ଼ିବା; ଏହି କଥା ଆଲୋଚନାରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗରରେ ନାକ ବା ମୁହଁ ବାଟେ ବାହାରକୁ ଛଡ଼ା ଯିବା ଶ୍ୱାସକୁ ନିଶ୍ୱାସ ବୋଲିଯାଇଅଛି ।]

ନିଶ୍ୱାସ ଅକଟିବା—ଦେ. ବ—ଦମ୍ ଅଟକ ଯିବା; ବେଦମ୍ ହେବା; ପବନ ଅଟକ ଯିବା। ଯୋଗୁଁ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା; ଶ୍ୱାସରୋଧ —
Niśwāsa akaṭibā

ନିଶ୍ୱାସ ଆଟକା ଦମ ଅଟକନା
ନିଶ୍ୱାସ ଅଟକିବା
ନିଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧହେବା
ନିଶ୍ୱାସ ଅଟକିଯିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ
Stoppage of breathing; suspension of breath; being out of breath.

ନିଶ୍ୱାସ ଅଟକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଶ୍ୱାସ ରୋଧିବା —
Niśwāsa aṭakā(ke)ibā
ନିଶାସଆଟକାନ; ଦମଅଟକାନା
To stop breathing.

ନିଶ୍ୱାସ ଛଡ଼ିବା—ଦେ.କ୍ରି— ନାସା ଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱାସ ବାୟୁ ବାହାରକୁ ଛଡ଼ିବା—
Niswasa chhārḍibā
ନିଶାସଛାଡ଼ା, ନିଶାସଫେଲା; ନିସାସଛୋଡ଼ନା
To breathe out; to exhale.

ନିଶ୍ୱାସ ଡୁବିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଲୋକଙ୍କର ଶେଷ ଭରସା ଲୁପ୍ତ ହେବା—
Niśwāsa ḍubibā
1. The dying out ot the last hope of people.

ନିଶ୍ୱାସ ବୁଡ଼ିବା
ନିଶ୍ୱାସ ବୁଡ଼ିଯିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଲୋକଙ୍କ ଶେଷ ଆଶ୍ରସ୍ଥଳ ଲୁପ୍ତହେବା—
ଆଶା ଭରସା ଡୁବେଯାଓଆ
2. The cessation of the last refuge of people.
ମରୋସାଲୋପହୋନା

ନିଶ୍ୱାସ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାସାଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱାସ ବାୟୁକୁ ଶରୀର ଭିତରକୁ ନେବା; ଦମ୍‌ନେବା—
Niśwāsa neba
ନିଶାସଲଓୟା ନିସାସଲେନା
To inhale; to breathe in.

ନିଶ୍ୱାସ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା—
Niśwāsa pakā(ke)ibā
1. To breathe.
ନିଶ୍ୱାସଫେଲା

୨ । ବାହାରକୁ ଶ୍ୱାସ ବାୟୁ ଛଡ଼ିବା—
2. To emit breath; to exhale.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (ସବଳ ଅତ୍ୟାଚୃଗ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଦୁର୍ବଳ ଅତ୍ୟାଚୃରତ ବ୍ୟକ୍ତି) ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଛଡ଼ିବାବେଳେ ଅଭିଶାପ ଦେବା—
3 To curse the strong oppressor with the sigh which is the outcome of oppression.

୪ । ଦୁଃଖରେ ଖର ନିଶ୍ୱାସ ଛଡ଼ିବା—
4. To sigh with grief.

ଦଂଶ ଦୂନେଇରେ ଘରେ ପିଠାରେ ଦେଲା ଝିଅ ନିଶ୍ୱାସ ପଡ଼ିବା ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗ୍ରାମ୍ୟଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନିଶ୍ୱାସ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଅତ୍ୟାଚୃଗ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ
Niśwāsa pardibā ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତ ବା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସହ୍ୟୋଷ-
(ନିଶ୍ୱାସ ପଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜନିତ ଅଭିଶାପ ସଫଳ ହେବା—
ନିଶାସପଡ଼ା 1. The taking effect of a curse
शापगीरना by the oppressed on the oppressor

୨ । ଅତ୍ୟାଚୃରିତ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟାଚୃଗ୍ର ଅଭିଶପ୍ତ ହେବା—
2. The utterance of a curse, accompanied with a sigh, by an oppressed person.

ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—ସ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନିଶ୍ୱାସ + ପ୍ରଶ୍ୱାସ)—ନାସାଦ୍ୱାରା
Niśwāsa praśwāsa ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସକୁ ଟାଣିବା ଓ ବାହାରକୁ
ଛଡ଼ାଇବା ପ୍ରାଣବାୟୁ; ରେଚକ ଓ ପୂରକ—
Respiration; breath; inhalation and exhalation of breath

ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ—ଦେ. ବ (ସ. ନିଶ୍ୱାସ + ବନ୍ଧନ)—
Niśwāsa banda ୧ । ନିଶ୍ୱାସ ରୋଧ (ଦେଖ)
ନିଶ୍ୱାସବନ୍ଦ ନିସାସବଂଦ 1. Niśwāsa rodha (See)

୨ । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସର ଗତି ସ୍ଥଗିତ ହେବା—
2. Stoppage of respiration after death

ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାସାଦ୍ୱାରା ବାୟୁ ଯେଉ ଉଉରକୁ
Niśwāsa māribā ନେବା ଓ ବାହାରକୁ ଛଡ଼ାବା—
1. To breathe.

୨ । ସ୍ୱସ୍ତି ଓ ସୁଖ ବୋଧ କରିବା—
2. To feel at ease; to feel comfortable.
(ଯଥା—କାମର ଝଞ୍ଝଟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଲି ।)

ନିଶ୍ୱାସ ରହିବ—ଦେ. ବ—୧ । ନିଶ୍ୱାସରୋଧ—
Niśwāsa rahibā 1. Suffocation.
(ନିଶ୍ୱାସ ରହିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଲୋକଙ୍କର ଶେଷ ଭରସା ବା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ବଜାୟ ରହିବା-
2. Continuance of the last refuge of people.

ନିଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶ୍ୱାସ + ରୁଦ୍ଧ ଯାହାର)—
Niśwāsaruddha ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ; ଅଣନିଶ୍ୱାସି—Suffocated.
(ନିଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଶ୍ୱାସ ରୁନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁମ୍ଭକ କରିବା—
Niśwāsa rundhibā To hold up one's bereath.
ନିଶ୍ୱାସ ଆଟକାନ ଦେ. ବ.—ନିଶ୍ୱାସ ରୋଧ ଅବସ୍ଥା ଘଟିବା—
दम अटकाना Suffocation.

ନିଶ୍ୱାସ ରୋଧ—ସ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶ୍ୱାସ + ରୋଧ)—୧ । କୁମ୍ଭକ;
Niśwāsa rodha ପ୍ରାଣାୟାମଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱାସର ଅବରୋଧ—
1. Act of restraining or holding up one's breath for a long time.

୨ । ନିଶ୍ୱାସର ଗତି ବନ୍ଦ ହେବା—2. Suffocation.

ନିଶ୍ୱାସ ରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିଶ୍ୱାସ ରୁନ୍ଧିବା; ପ୍ରାଣାୟାମଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱାସ
Niśwāsa rodhibā ପ୍ରଶ୍ୱାସକୁ ଅଟକାଇବା—
दम आटकान To restrain one's breath by exertion.
दम अटकाना

ନିଶ୍ୱାସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ)—(ସ. ନିଶ୍ୱାସ)—ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା (ଦେଖ)—
Niśwāsibā Niśwāsa maribā (See)
निश्वासा ଦେଖ ପ୍ରାସ୍ୱେ ଫଁ ଫଁ ସ୍ୱନେ ନିଶ୍ୱାସି ସଘନେ; ଥସ୍ଥୁଣ୍ଡ ପଦ୍ମକନେ ।
, ଦ୍ୱ୍ୟାକାଥ. ମହାଯାତ୍ରା

ନିଶ୍ରମ—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ନିଃଶ୍ରମ)—ଶ୍ରମ ବିନ୍ଦୁନ—.
Niśrama Without exertion; requiring no effort.
ନିଷ୍ଠ ପ୍ରାସ୍ୱେକ ସଖି ଜିବିବା ନିଶ୍ରମ,
ପାଲଟି ଦେବି ଏଇ ଶ୍ରମ । ପ୍ରାଚୀ, ଉତ୍ତମ-ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ସ. ବ.—ଅଧ୍ୟବସାୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Perseverance.

ନିଶ୍ରମରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଅକ୍ଲାନ୍ତଭାବରେ; କ୍ଲାନ୍ତ ନ ହୋଇ—
Niśramare 1. Untiringly.

୨ । ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ—2. Perseveringly.
ନର ନ ଉତ୍ସର୍ଜ ବଉଦ୍ଧ ଆଶ୍ରମରେ,
ଶରଡ଼ରେ ବସି ଉତ୍ତର ନିଶ୍ରମରେ । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ନିଶ୍ରୟୁଣୀ—ସ. ବ.—(ନି + ଶ୍ରୟୁଣୀ)—ସିଢ଼ି; ନିଶୁଣୀ (ହି. ଶ)—
Niśrayaṇī Ladder.
ନିଶ୍ରେଣୀ—ସ. ବ.—(ନି + ଶ୍ରେଣୀ)—ନିଶୁଣୀ; ସିଢ଼ି (ହି. ଶ.)—
Niśreṇī Ladder.
ଉତ୍ତେଜ ସ୍ୱର୍ଗ ଅଭ୍ୟେତ୍ତଣ ନିଶ୍ରେଣୀ ।
ଅର୍ଜୁନ. ବତର୍ଥ ଉତ୍ତାନଜି ;

ନିଶ୍ରେୟ—ଦେ. ବ.—(ସ. ନିଃ ଓ ଶ୍ରେୟସ୍)—୧ । ଅନୁପକାର; ଅପକାର
Niśreya Want of benefit.
निश्रेय ୨ । (ସ. ନିଃଶ୍ରେୟସ)—ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—
निश्रेयस Liberation; deliverance.

ନିଶ୍‌ଶଙ୍କ—ସ. ବଣ.—ନିଃଶଙ୍କ (ଦେଖ)
Niś-śaṅka Niḥśaṅka (See)

ନିଶ୍‌-ଶକ୍ତ—ସ. ବଣ. (ନିର୍ + ଶକ୍ତ)—ନିବଳ (ହି. ଶ.)—
Niś-śakta Weak.

ନିଶ୍‌ଶୀଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଶୀଳ)—ମନ ସ୍ୱଭାବ—
Niś-śīla ବଦମିଜ—Ill-natured.
(ନିଶ୍‌ଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଶ୍‌ଶୀଳତା—ବ)

ନିଶ୍‌ଶେଷ—ସ. ବଣ.—ନିଃଶେଷ (ଦେଖ)
Niś-śesha Niḥśesha (See)

ନିଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ. ସେଚନ କରିବା—
Nish (root) To sprinkle.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଷକ୍ତ—ସ. ବିଣ.—(ନି + ସନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ = ଆସକ୍ତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)
Nishakta ୧ । ସଲଗ୍ନ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
Adjoining; attached.
୨ । ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Related; connected.

ନିଷକ୍ତୁ—ସ. ବ. ପୁଂ—ପିତା; ବାପ (ହି. ଶ.)—
Nishaktu Father.

ନିଷଙ୍ଗ—ସ., ବି. – (ନି + ସନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା + ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ) ୧ । ସଂସର୍ଗ; ସମ୍ମିଳନ; ସଙ୍ଗ—
Nishaṅga 1. Association.
୨ । (+ଅସ୍ତ୍ର. ଅ) ଶରମୁଣା; ତୂଣୀର—2. A quiver.
୩ । ମୁହଁରେ ଫୁଙ୍କା ଯାଇ ବଜା ଯାଉ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ବାଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A kind of flute.
୪ । ଖଡ୍ଗ—4. Sword.

ନିଷଙ୍ଗଥି—ସ. ବ.— (ନିଷଙ୍ଗ + ଥି)—୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ—
Nishaṅgathi 1. Embrace.
୨ । ସଙ୍ଗମ—2. Union.
୩ । ଧାନୁଷ୍କ; ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—3. Archer; bowman.
୪ । ରଥ—4. Car.
୫ । ସାରଥି—5. Charioteer.
୬ । ତୃଣ—6. Grass.
୭ । ସ୍କନ୍ଧ—7. Shoulder.

ନିଷଙ୍ଗଧି— ସ. ବ.— (ନିଷଙ୍ଗ + ଧା ଧାତୁ + ଅସ୍ତ୍ର. ଇ)—ଖଣ୍ଡା ଯେଉଁ
Nishaṅgadhi ଖୋଲରେ ରହେ; ଖଡ୍ଗକୋଷ—
Scabbard; sheath.

ନିଷଙ୍ଗୀ— ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ନିଷଙ୍ଗ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍. ନିଷଙ୍ଗିନ୍); Nishaṅgi ୧ମା. ୧ବ.) —୧ । ଧନୁର୍ବାଣୀ—
(ନିଷଙ୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Holding a bow
୨ । ତୂଣୀରଧାରୀ—2. Wearing a quiver; furnished with a quiver
୩ । ଖଡ୍ଗଧାରୀ (ହି. ଶ.)—3. Holding a sword.
ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
1. A son of Dhṛutarāshṭra.
୨ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ବ୍ୟକ୍ତି—2. An archer.
୩ । ଖଡ୍ଗଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A swordsman.

ନିଷଙ୍ଗୀନ - ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ନିଷଙ୍ଗ + ଅଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍.)—
Nishaṅgina ଧନୁର୍ବାଣୀ—Holding a bow.
(ନିଷଙ୍ଗୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଷତ୍ତ—ସ ବିଣ. ପୁଂ—(ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଅବସ୍ଥାନ କରିବା, ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଉପବିଷ୍ଟ—
Nishaṇṇa 1. Seated; perched.
୨ । ସ୍ଥାପିତ —2. Placed
୩ । ନିବେଶିତ—3 Inserted.
୪ । ଭଲ ପଡ଼ିଥିବା; ଶାୟିତ—4. Reclined.
୫ । ଆଉଜିଥିବା—5. Leaning on.
୬ । ବିଶ୍ରାନ୍ତ—6. Reposed.
୭ । ଅବଲମ୍ବିତ—7. Supported.
୮ । ସ୍ଥିତ—8. Situated.
୯ । ବହିର୍ଗତ—9. Gone out; emerged.
୧୦ । ବିଷଣ୍ଣ—10. Sad; dejected.

ନିଷତ—ବି. ବିଣ (ସ. ନିଃ + ଶକ୍ତ)—୧ । ଶକ୍ତିହୀନ;—
Nishata 1. Powerless.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ—2. Too much tired.

ଅତ ଜେଲେ ଅତ ବୁଲେ ଅପଣେ ନିଷତ ।
ଘାଟୀ. ବଦ୍ଧନରୂପଶର୍ମା ।

୩ । (ସ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ) ନବଳ—3. weak.

ନିଷଦ—ସ. ବ. (ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଅବସ୍ଥାନ କରିବା + ଅସ୍ତ୍ର. ଅ)—
Nisada ୧ । ନିଷାଦସ୍ୱର; ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତମ ସ୍ୱର—
1. The seventh musical note in the gamut.
୨ । ଆସନ—2. A seat.

ନିଷଦ୍ଦର—ସ. ବ. (ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବର) —
Nishadbara କର୍ଦ୍ଦମ; ପଙ୍କ—Mud; mire.

ନିଷଦ୍ବରୀ—ସ. ବ. (ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nishadbarī ରଜନୀ; ରାତ୍ରି—Night.

ନିଷଦ୍ୟ—ସ. ବ. (ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଅବସ୍ଥାନ କରିବା + ଅସ୍ତ୍ର. ଯ)—
Nishadya ଆଧାର; ପାତ୍ର—Receptacle; reservoir.

ନିଷଦ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିଷଦ୍ୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nishadyā ୧ । ପଣ୍ୟ ବସ୍ତୁଶାଳା; ହାଟ—
1. Market; mart.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଟ; ଖଟିଆ —
2. A small bedstead; charpoy.

ନିଷଧ—ସ. ବ. (ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅସ୍ତ୍ର. ଅ; ଦ = ଧ)
Nishadha ୧ । ସୌୱୀର ରାଜ୍ୟର ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ-ବିଶେଷ —1. Name of a country of ancient India.

[ଦ୍ର - ନଳ ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ନିଷଧ ଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଞ୍ଜାବର ଉତ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ଆଧୁନିକ କୁମାୟୁନ ଅଞ୍ଚଳ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି ।]

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଇଳାବୃତର ଦକ୍ଷିଣରେ ହରିବର୍ଷ ଦେଶର ସୀମା ପର୍ବତ —2. Name of a mythological mountain of India.

[ଦ୍ର— ଏହା ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାର କଥିତ ।]

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ନୃପତି କୁଶଙ୍କର ପୌତ୍ର—
3. Name of a king, grandson of Kuśa.
୪ । ନିଷାଦ ସ୍ୱର—4. The seventh musical note.
୫ । ନିଷଧଦେଶୀୟ ଲୋକ—
5. The people of the Nishadha country.
୬ । କୁରୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
6. Name of a son of king Kuru.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ୍ରୀ – (+ କର୍ମ. ଅ) – ୧ + ଅଧର୍ଷଣୀୟ—
1. Impregnable.
୨ । କଠିନ – 2. Hard.
୩ । ନିରେଟ; ଘନ—3. Solid.

ନିଷାଣ (ଇଚ୍ୟାଦ)—ଦେ. ବ—ନିଶାଣ ଇଚ୍ୟାଦ (ଦେଖ)—
Nishāṇa (etc) Nisāṇa etc. (See).
ଓଡ଼ଆ ଜାହ ନିଷାଣ,
ଦୋଟ୍ଟ ଜାଉର ଶାଣ । ବିକାସ. ଗୀତଲଟ୍ଟଣ ।

ନିଷାଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଶାଣ ଦେବା (ଦେଖ)—
Nishāṇa debā Nisāṇa debā (See).
ମଣିଲେ ଲେହେ ଘାନ ଦେଲକ ନିଷାଣ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ନିଷାଦ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନି+ସଦ୍ ଧାତୁ=ଅବସ୍ଥାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. Nishāda ଅ) – ୧ । ବେଣ ରାଜାଙ୍କ ଶରୀରରୁ ଜାତ ମାତ ଜାତି (ନିଷାଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶେଷ —1. A low caste said to have sprung from the body of king Bena.
[ଦ୍ର—ଭାଗବତ ଚତୁର୍ଥସ୍କନ୍ଧ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ନିଷାଦମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ବେଣ ନାମକ ଜଣେ ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ମୃତ ହେଲା ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ତାଙ୍କ ଶବକୁ ମନ୍ଥନ କରିବାରୁ ତହିଁରୁ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ପୁରୁଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଓ ଆଚରଣ ଦେଖି ସେ ରାଜା ହେବାର ଅନୁପଯୁକ୍ତ ମନେ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କହିଲେ ତୁମେ ବଣକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ବାସ କର । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ନିଷୀଦ – ଏଥିରୁ ତାହାଙ୍କ ନାମ ହେଲା ନିଷାଦ ଓ ଏହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ନିଷାଦ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ ।]
୨ । ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
2. Name of an aboriginal non-aryan tribe described as fishermen, hunters and robbers.
[ଦ୍ର— ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ମାଛ ମାରିବା, ଶିକାର ଓ ଚୋରି କରିବା । ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଭାରତ ଆଗମନ ପୂର୍ବେ ଏମାନେ ଭାରତର ଆଦିମ ନିବାସୀ ଥିଲେ ।]
୩ । ଶୂଦ୍ର ଔରସରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଗର୍ଭଜାତ ଜାତିବିଶେଷ; ଚଣ୍ଡାଳ—3. A low caste people considered as very degraded.
[ଦ୍ର— ଏମାନେ ପତିତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ।]
୪ । କିରାତ; ବ୍ୟାଧ; ଶିକାରୀ—4. A hunter.
୫ । ଧୀବର ଜାତିବିଶେଷ—5. A fisherman caste.
୬ । ସପ୍ତସ୍ୱରାନ୍ତର୍ଗତ ଶେଷ ସ୍ୱର—'ନି'—
6. The seventh note in the musical gamut
୭ । ହସ୍ତୀର ବୃଂହିତ ସ୍ୱର—7. Sound resembling the braying of an elephant.
୮ । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଦେଶବିଶେଷ—
8. Name of a country of ancient India.
[ଦ୍ର ସମ୍ଭବତଃ ରାମାୟଣୋକ୍ତ ଶୃଙ୍ଗବେରପୁର ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା –ହି ଶ.]

ନିଷାଦୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନି+ସଦ୍ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍= Nishādī ନିଷାଦିନ୍;) – ୧ । ହସ୍ତ୍ୟାରୋହୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ନିଷାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Elephant rider.
ନିଷାଦୀ ନିଷାଦୀ ସହ ମିଶିଲେ ଅତିବେ— ଭଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ହାତିଆଳ; ମାହୁନ୍ତ—2. An elephant driver
ସ. ବ୍ରୀ— ୧ । ବିଷଣ୍ଣ – 1. Dejected.
୨ । ଶୟିତ; ନିଦ୍ରାନ୍ତ. —eposed; asleep.
୩ । ଆଜୁଜ ଥିବା—3. Reclined; leaning on.
୪ । ଉପବିଷ୍ଟ—4. Seated.
୫ । ସ୍ଥିତ—5. Placed, set; established; situated.

ନିଷିକର—ଗ୍ରା. ବ୍ରୀ. (ସ. ନିଷ୍କର)—
Nishikara ନିଷ୍କର; ଯେଉଁ ଭୂମିର କର ଦେଆଯାଏ ନାହିଁ—
ନିସ୍କର ନିସକର Rent-free (land).
(ନିଷକର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗ୍ରା. ବ—ନିଷ୍କର ଜମି—
Rent-free holding.

ନିଷିକ୍ତ—ସ. ବ୍ରୀ. (ନି+ସିଚ୍ ଧାତୁ=ଛିଞ୍ଚିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nishikta ୧ । ଜଳାଦିସିକ୍ତ; ସିକ୍ତ—1. Wet; moistened.
୨ । ସ୍ରୁତ—2. Distilled; oozing.
୩ । ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା—
3. Sprinkled with water.
୪ । ପାଣି ମଡ଼ା ଯାଇଥିବା—3. Irrigated.
ସ. ବ—ବୀର୍ଯ୍ୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଗର୍ଭ—
Impregnation due to semen.

ନିଷିଦ୍ଧ—ସ. ବ୍ରୀ. (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ=ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nishiddha ୧ । ନିବାରିତ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା କର୍ମ)—
ନିଷିଦ୍ଧି } ବ
ନିଷେଧ } 1. Prohibited; forbidden; prevented.
୨ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—2. Interdicted; restrained.
୩ । ଭର୍ତ୍ସିତ—3. Rebuked.
୪ । ପରିହାର୍ଯ୍ୟ—4. Avoidable; to be shunned.
୫ । ମନ୍ଦ; ଖରାପ—5 Bad.

ନିଷୁପ୍ତ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ନି+ସ୍ୱପ୍ ଧାତୁ=ନିଦ୍ରିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ତ)—
Nishupta ନିଦ୍ରିତ—Asleep.
(ନିଷୁପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଷୁପ୍ତି—ସ. ବ. (ନି + ସ୍ୱପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ତି)—ନିଦ୍ରା—
Nishupti Sleep.

ନିଷୂଦନ—ସ. ବ. କ୍ଲୀ (ନି+ସୂଦ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nishūdana ୧ । ହତ୍ୟା; ବଧ; ମାରଣ—
(ନିସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Killing ;slaughter; murder.
୨ । ନିବାରଣ; ନିଷେଧ—2. Prohibition.
ସ. ବ୍ରୀ:—(ନି+ସୂଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
୧ । ବିନାଶକ—1. Destroying.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନିବାରକ—2. Preventing.
୩ । ବଧକାରକ—3. Killing.

ନିଷେକ—ସ. ବ. (ନି+ସିଚ୍ ଧାତୁ=ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nisheka
୧ । ସେଚନ; ଛିଞ୍ଚିବା—1. Sprinkling.
୨ । ବର୍ଷଣ—2. Raining; showering.
୩ । ସ୍ରାବ; ନିଃସ୍ରାବ—3. Effusion; exudation.
୪ । ଗର୍ଭାଧାରଣାର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ପୁରୁଷର ୱୀର୍ଯ୍ୟ ସେଚନ—
4. Coition for the purpose of impregnation.
୫ । ହନୁମାନଙ୍କର ଦଶବିଧ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ; ଗର୍ଭାଧାନ—
5. One of the 10 rituals of a Hindu.
୬ । ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର—6. A ceremony to ensure conception; consummation of marriage.
୭ । ସେବନ—7. Serving; partaking.
୮ । ଆଧାନ—8. The containing or being put in possession of a thing.
୯ । ରେତଃ; ୱୀର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ.)—9. Semen; virile.

ନିଷେଚନ—ସ. ବ. (ନି+ସିଚ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nishechana
୧ । ଛିଞ୍ଚିବା—1. Sprinkling.
୨ । ଓଦା କରିବା—2. Moistening.

ନିଷେଦିବାନ୍ ସ. ବଣ. ପୁଂ [ନି+ସଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବସ୍ (କ୍ୱସୁ) ନିଷେଦିବସ୍;]—
Nishedibān
(ନିଷେଦୁଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଆସୀନ; ଉପବିଷ୍ଟ—1. Seated.
୨ । ସ୍ଥିତ—2. Situated.

ନିଷେଦ୍ଧା—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ=ନିଷିଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୯ମା. ୧ବ)—ନିବାରକ—
Nisheddhā
(ନିଷେଦ୍ଧ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Prohibiting; forbidding.

ନିଷେଧ—ସ. ବ. ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nishedha
୧ । ନିବାରଣ; ବାରଣ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନା କରିବା—1. Forbidding; prohibition.
୨ । ପ୍ରତିଷେଧ; ବିଧିବୈପରୀତ୍ୟ—
2. Exception to a rule; restriction.
୩ । ନିବୃତ୍ତି—3. Stoppage; cessation.
୪ । ବାଧା; ରୋଧ—4. Prevention; restraint.
୫ । ତିରସ୍କାର—5. Censure.
ପ୍ରା. ବ. (ସ. ନିଷଧ)—ନଳଙ୍କ ରାଜ୍ୟ; ନିଷଧ—
The kingdom of King Nala.
ବାଲ୍ମୀକି ନଳ ରାଜା ନିଷେଧ ଅଧିପ । ଉଃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନିଷେଧକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nishedhaka
(ନିଷେଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ନିବାରକ—1. Prohibiting; forbidding; preventing.
୨ । ପ୍ରତିରୋଧକ—2. Obstructing.

ନିଷେଧନ—ସ. ବ. (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—
Nishedhana
ବାରଣ; ମନା କରିବା—Prevention; forbidding.

ବାଳକ ନଘନ ଘନ କଲ ନିଷେଧନ ଧନ ନୁହେ ତାହା ସେତେ ପୁନଃ ପୁନଃ ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ନିଷେଧ ବିଧି—ସ. ବ. (ହନ୍ ଘ୍ ଉ)—କୌଣସି ନିଷେଧ ଥିବା ବିଧି—
Nishedha bidhi
A prohibitory rule.

ନିଷେଧିତ—ସ. ବଣ. (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ନିବାରିତ—
Nishedhita
Prohibited; forbidden.

ନିଷେଧିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍କି)—
Nishedhinī
(ନିଷେଧୀ—ପୁଂ)
୧ । ନିବାରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—1. Preventing; prohibiting (female).
୨ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ନ ଦେଇ ଅଟକାଏ—
2. Withholding; keeping back.
୩ । ଯେ ବାଧା ଦିଏ—3. Obstructing.

ନିଷେଧିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ)—
Nishedhibā
ନିବାରଣ କରିବା—To prevent.

ନିଷେଧା ନବ ଲତା ଯେଣ ଶାଖେ ନିଷେଧିଲେ; ଲତା ସମୀରଣ ସଙ୍ଗ;
ନିଷେଧିନା ନଚରଦ ପାନ ଭସ୍ତବରେ ମନ ନ ଦରଉ ନଚ ଭଙ୍ଗ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନିଷେଧ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ନି+ସିଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ନିବାର୍ଯ୍ୟ—
Nishedhya
Prohibitable.

ନିଷେବଣ(ନ)—ସ. ବ (ନି+ସେବ୍ ଧାତୁ=ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବା+ଭାବ. Nisheban(na) ଅନ)—୧ । ସେବା; ଶୁଶ୍ରୂଷା; ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—
1. Service
୨ । ସେବନ; ଖାଇବା—2. Eating; partaking;
୩ । ରୋଗିଚର୍ଯ୍ୟା—
3. Attendance on a patient. tending.
୪ । ଅଭ୍ୟାସନ; ଆଚରଣ—
Observance; practice.
୫ । ଉପାସନା; ଆରାଧନା—
5 Worshipping; praying; adoration.
୬ । ବ୍ୟସନାଦରେ ରତ ହେବା—
6. Addictedness to.
୭ । ବ୍ୟବହାର—7. Use.

ନିଷେବଣୀ(ନ୍ୟ)ୟ—ସ. ବଣ (ନି+ସେବ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ମ. Nisheban(ni)ya ଅନୀୟ)— ଉପାସନୀୟ—
[ନିଷେବଣୀ(ନ୍ୟ)ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ]
1. Worshipable.
୨ । ସେବନୀୟ—2. Fit to be partaken of.
୩ । ଆଚରଣୀୟ—
3. Fit to be observed or practised.

ନିଷେବିତ—ସ. ବଣ (ନି+ସେବ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nishebita
(ନିଷେବିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ସେବିତ—1. Attended upon; served.
୨ । ଉପାସିତ; ଆରାଧିତ—2. Worshipped.
୩ । ଆଚରିତ—3. Practised; observed.
୪ । ଅନୁସୃତ—4. Pursued.
୫ । ଅନୁଯାତ—Followed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବ୍ୟବହୃତ—6. Used.

୨ । ଭୁକ୍ତ—7 Partaken; eaten.

ନିଷେଗ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ନି + ସେବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—
Nishebi (ନିଷେବିନ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ସେବାକାରୀ—Serving.

ନିଷେବ୍ୟ—ଫ. ବଣ (ନି + ସେବ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ସେବନୀୟ—
Nishebya That which should be served, followed, practised or observed.

ନିଷ୍କ(ଧାତୁ)—ସ—ପରିମାଣ କରିବା; ମାପିବା—
Nishka (root) To measure.

ନିଷ୍କ—ସ. ବ. ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ (ନିର୍ + କୈ ଧାତୁ = ପାପ୍ତିଯାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନଯାଇନ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ମୋହର—
Nishka 1. Gold coin; gold mohar.

୨ । ପାନାର; ୩୨ ରତ୍ତିପରିମିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
2. Gold weighing 32 Ratis.

୩ । ୧୦୮ ମଷା ସୁବର୍ଣ୍ଣର ପରିମାଣ—
3. Gold weighing 108 Mashās.

୪ । ୧୬ କାହାଣ କଉଡ଼ି ପରିମାଣ—
4. A sum equal to 16 Kāhāṇas of cowries or shell-money.

୫ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ—Gold

୬ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ଉରୋଭୂଷଣ—
6. A gold ornament for the breast.

୭ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର କଣ୍ଠଭୂଷଣ—
7. A gold ornament for the neck.

୮ । ଗୁରୁ ମଷା ଓଜନ—
8. A standard weight of 4 Mashās.

୯ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପାତ୍ର (ହି. ଶ)—9. Golden utensil.

୧୦ । ହୀରା (ହି. ଶ.)—10. Diamond.

ନିଷ୍କଣ୍ଟକ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ = ନାହିଁ + କଣ୍ଟକ = ବାଧା)—୧ । କଣ୍ଟକରହିତ; ଅକଣ୍ଟା—
Nishkaṇṭaka 1. Thornless.

୨ । ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ—2. Free from enemies.

୩ । ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—3. Undisputed.

୪ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକରହିତ; ବାଧାଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ବିଘ୍ନ—
4. Free from obstacles or impedements.

୫ । ନିରୁପଦ୍ରବ—
5. Painless; free from trouble or danger.

୬ । ନିରୁପଦ—6. Safe.

୭ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଶୂନ୍ୟ—
7 Having no rival; unrivalled.

ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ରାଜତ୍ୱ—ସ. ବ (ନିଷ୍କଣ୍ଟକ + ରାଜତ୍ୱ)—ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ କରିବାରେ କେହି ଶତ୍ରୁ ବା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ନ ଥାଏ—
Nishkaṇṭaka rājatwa (ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) A reign free from enemies or rivals.

ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ ହେବା; ବାଧାଶୂନ୍ୟ ହେବା—
Nishkaṇṭaka hebā To be free from enemies
ନିଷ୍କଣ୍ଟକହଓଆ **निष्कंटकहेमा**

ନକଃରେ ଭୁମ୍ଭେ ତ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ହୋଇ
ହେବ କୁରୁ ସଜ୍ୟାକରେ ନରସାଇଁ ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର ମହାତତ୍ତ୍ୱ. ନକ ।

ନିଷ୍କଣ୍ଠ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + କାହିଁ = କଣ୍ଠ)—ବରୁଣ ଗଛ—
Nishkaṇṭha A tree, Caparis Trifoliata.

ନିଷ୍କପଟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ = ନାହିଁ + କପଟ) —
Nishkapaṭa ଅକପଟ—Sincere; guileless.
(ନିଷ୍କପଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଷ୍କପଟତା—ବ)

ନିଷ୍କପଟୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ନିଷ୍କପଟ)—ନିଷ୍କପଟ —
Nishkapaṭī Sincere, free from hypocricy; frank.
ନିଷ୍କପଟ **निष्कपटी**
(ନିଷ୍କପଟଆ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍କପି—ସ. ବଣ—ମର୍କଟ ଶୂନ୍ୟ—Monkey-less; devoid of all monkeys.
Nishkapi

ସବୁବ ବେଣ କରଇ ନିଷ୍କପି କରଇ ଯଜ ମନାଇ ।
ଭାଗ. ବୈଦେହୀଶତଭାମ ।

ନିଷ୍କମ୍ପ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ = ନାହିଁ + କମ୍ପ)—୧ । କମ୍ପହୀନ—
Nishkampa 1. Motionless; unshaking.

୨ । ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ଚଳ—2. Still; calm; steady.

ନିଷ୍କର—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + କର)—ଯେଉଁ ରଏତ ଜମିର ଖଜଣା ଦେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ; ନିଷ୍କା—
Nishkara Rent-free (land).

ଦେ. ବ—ଖଜଣା ଦେବା ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମାଫ୍ ପାଇଥିବା ରଏତ ବୃତ୍ତି—Rent-free holding.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଜମିର ଖଜଣା ଜମିଦାର ପ୍ରଜାକୁ ମାଫ୍ କଅଣ୍ଡ ତାହାକୁ ନିଷ୍କର ଓ ଯେଉଁ ଜମି ନମନ୍ତେ ରାଜାଙ୍କୁ ବା ସରକାରଙ୍କୁ ରାଜସ୍ୱ ଦଆଯାଏ ନାହିଁ, ତାକୁ ଲଖରାଜ (revenue free) ବୃତ୍ତି ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ନିଷ୍କରୁଣ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + କରୁଣା)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Nishkaruṇa 1. Unkind; merciless.
(ନିଷ୍କରୁଣା – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel;
(ନିଷ୍କରୁଣତା—ବ)

ନିଷ୍କର୍ମକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + କର୍ମନ୍ + କ)—
Nishkarmaka ଅକର୍ମା; କର୍ମରହିତ—
(ନିଷ୍କର୍ମକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Withont work; unemployed.
(ନିଷ୍କର୍ମଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବ—ଅଲସୁଆ ଲୋକ—
A loafer; an idle fellow.

ନିଷ୍କର୍ମା—ସ. ବଣ (ନିଷ୍କର୍ମନ୍; ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ = ନାହିଁ + କର୍ମନ୍ = କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ନିବ୍ୟାପାର; କର୍ମରହିତ; ନିକମା—
Nishkarmā 1 Unemployed; unoccupied.

୨ । ଅଳସ; ଅକର୍ମଣ୍ୟ—
2. Lazy; slothful; indolent; idle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ନିରୁଦ୍ୟମ— 3. Destitute of exertion.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶ—ନିକମ୍ମା ।]

ଦେ. ବ୍ୟ—ଅକାମ୍ପିକା—

Worthless; useless; fit for nothing.

ନିଷ୍କର୍ଷ Nishkarsha —ସଂ. ବି. (ନିର୍+କୃଷ୍ ଧାତୁ=ଚଷିବା+ଘଞ୍. ଅ)—

୧ । ନିଶ୍ଚୟ—1. Certainty.

୨ । ଇସ୍ପାତ୍; ସ୍ଥିରୀକରଣ—2. Ascertainment.

୩ । ସାର; ନିର୍ଯ୍ୟାସ—

3. Essence; extract; substance.

୪ । ନିଃସାରଣ; ନିଗାଡ଼ିବା; ବାହାର କରିବା—

4. Extraction; drawing out.

୫ । ସାରମର୍ମ—5. Essential meaning or import.

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ନିଶ୍ଚିତ—1. Certain.

୨ । ସ୍ଥିର; ଅଟଳ—2. Firm; fixed.

ନିଷ୍କର୍ଷ ଜବାବ—ଦେ. ବି—୧ । ସ୍ଥିର ଉତ୍ତର—

Nishkarsha jabāba 1. Certain reply.

୨ । ଅନ୍ତିମ ଉତ୍ତର—2. Final reply.

ନିଷ୍କର୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+କୃଷ୍ ଧାତୁ=କୃଷ କରିବା+ଘଞ୍ ଅନ)—

Nishkarshaṇa ୧ । ନିଷ୍ପତ୍ତିକରଣ;ମୀମାଂସା କରିବା—

1. Deciding; coming to a decision.

୨ । ଉଦ୍ଧାରଣ; ନିଃସାରଣ—

2. Act of drawing or pulling out; extraction; extrication.

୩ । ନିଯୋଜନ—3. Appointing.

୪ । ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—4. Trusting.

୫ । ନିଶ୍ଚୟୀକରଣ—5. Ascertaining.

୬ । ନିଷ୍କାସନ; ବହିଷ୍କରଣ—6. Expelling.

୭ । ଅପନୋଦନ; ଅପନାୟକ—

7. Obliteration; removal.

ନିଷ୍କଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍=ନାହିଁ+କଳା=ଅଂଶ)—

Nishkala ୧ । କଳାଶୂନ୍ୟ—1. Waned.

(ନିଷ୍କଳା, ନିଷ୍କଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଙ୍ଗହୀନ—2. Lacking limbs.

[ନିଷ୍କଳଙ୍କ(ଙ୍କି)—ବ] ୩ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—3. Diminished; decayed.

୪ । ନିରଂଶ; ଅଂଶଶୂନ୍ୟ—4. Without parts.

୫ । ବନ୍ଧ୍ୟ; ନଷ୍ପୁଂସର୍ଯ୍ୟ—5. Barren; impotent.

୬ । ବୃଦ୍ଧ—6. Old; decrepit.

୭ । ନିଷ୍ଫଳ—7. Fruitless.

୮ । ଅସଂଶୟୀ—8. Sure; certain.

୯ । ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅବିଭକ୍ତ—9. Whole; undivided.

୧୦ । ଅବିନାଶୀ—10. Indestructible.

ସଂ. ବି—୧ । ଆଧାର—1. Receptacle.

୨ । ବ୍ରହ୍ମ; ଈଶ୍ୱର—2 God.

୩ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶ)— 3. Brahmā.

ନିଷ୍କଳଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନ +କଳଙ୍କ)—୧ । କଳଙ୍କଶୂନ୍ୟ—

Nishkalaṅka 1. Spotless; flawless; stainless; unblemished.

(ନିଷ୍କଳଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ, ନିଷ୍କଳଙ୍କତା—ବ)

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—2. Faultless.

୩ । ଶୁଦ୍ଧ—3. Immaculate.

ନିଷ୍କଳଙ୍କି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍କଳଙ୍କ)—କଳଙ୍କଶୂନ୍ୟ—

Nishkalaṅki Unblemished; faultless

निष्कलङ्की निकलङ्क

ନିଷ୍କଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଷ୍କଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବନ୍ଧ୍ୟା—

Nishkalā 1. Barren (woman).

(ନିଷ୍କଳୀ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ବନ୍ଦ୍ୟାଗତାର୍ତ୍ତବା; ନିବୃତ୍ତରଜସ୍କା—

2. (a woman) Past menstruation; past childbearing.

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନିବୃତ୍ତରଜସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman whose menses have ceased to appear; a woman past menstruation or child bearing.

୨ । ବୁଢ଼ୀ—2. An old woman.

ନିଷ୍କଳୁଷ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+କଳୁଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—

Nishkalmasha ୧ । କଳୁଷ ବା ପାପଶୂନ୍ୟ—1. Sinless.

୨ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ—2. Spotless.

ନିଷ୍କାମ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ବଲ୍‌କୁଲ୍; ଆଦୌ; ଜମାରୁ—

Nishkām At all; totally.

ନିଷ୍କାମ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+କାମ=ଇଚ୍ଛା)—

Nishkāma ୧ । କାମନାଶୂନ୍ୟ; କାମନାରହିତ—

(ନିଷ୍କାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Free from lust or desire.

(ନିଷ୍କାମତା—ବ) ୨ । ନିସ୍ପୃହ; ନିର୍ମମ—

2. Indifferent; disinterested.

୩ । ବିଷୟ ଭୋଗେଚ୍ଛାଶୂନ୍ୟ—

3. Free from the desire of worldly enjoyment.

୪ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—3. Unwilling; reluctant.

ନିଷ୍କାମ କର୍ମ - ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନିଷ୍କାମ+କର୍ମ) – ଫଲଲାଭର ଆଶା ନ

Nishkāma karma ରଖି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଏ—

Disinterested action.

ନିଷ୍କାମ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି. (ନିଷ୍କାମ+ଧର୍ମ) – କୌଣସି କାମନା ଗୁଡ଼ ଲକ୍ଷ

Nishkāma dharma ନ ରଖି ଯେଉଁ ଧର୍ମ ସାଧନ କରିଯାଏ—

Virtue practised for its own sake, and not for any ultimate reward.

ନିଷ୍କାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ.—୧ । ନିଷ୍କାମ; କାମନାରହିତ—

Nishkāmī 1. Free from lust or irregular desire.

(ନିଷ୍କାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—2. Unselfish; selfless.

ନିଷ୍କାରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+କାରଣ)—

Nishkāraṇa ୧ । ଅକାରଣ; କାରଣଶୂନ୍ୟ; ଅହେତୁକ—

1. Causeless; groundless.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ନିଷ୍କାରଣ ଶତ୍ରୁ; ନିଷ୍କାରଣବନ୍ଧୁ ।)

ଗରୁ ହେବେ ଶିଷ୍ୟକୁ ନିଷ୍କାରଣେ ମାରେ
ହଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ଦୋଇଣ ନନ୍ଦର ସମ୍ଭାରେ—
ବୃନ୍ଦାବନ. ମଦାଇଉ. ଅନୁଶାସନ ।

୬ । ନିଷ୍କାମ—2. Disinterested.

୩ । ବ୍ୟର୍ଥ; ବୃଥା—3. Vain.

ନିଷ୍କାଳକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନିର୍ଗତ+କାଳକ= କେଶାଦ)—ମୁଣ୍ଡିତମସ୍ତକ, ଘିଅଲଗା ଦେହ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a penitent) Shaved and besmeared with ghee, preparatory to undergoing a penance.

Nishkāḷaka (ନିଷ୍କାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଷ୍କାଳନ—ସ. ବ. (ନିର୍+କଲ୍ ଧାତୁ+ଅନ)—

Nishkāḷana ୧ । ଚଲାଇବା କର୍ମ (ହି. ଶ.)—1. Act of conducting.

୬ । ମାରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2, Killing; slaughter.

ନିଷ୍କାଶ—ସ. ବ. (ନିର୍+କଶ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଘ୍ଞ. ଅ)—

Nishkāśa ୧ । ପ୍ରାସାଦର ବାହାରକୁ ଥିବା ଅଂଶ; ପ୍ରାସାଦର (ନିଷ୍କାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାରଣ୍ଡା; ପିଣ୍ଡା—1. Varanda; a portico; porch; balcony.

୬ । (+ଭାବ. ଅ) ନିଃସରଣ—2. Coming out.

୩ । ବହିର୍ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ମଣ୍ଡପ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—3. A pavillion outside a house.

୪ । ନିଷ୍କାଶନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର) (ଦେଖ)
4. Nishkāśana (See)

ନିଷ୍କାଶନ—ସ. ବ. (ନିର୍=ବାହାରକୁ+କଶ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +ଭାବ. ଅନ)—

Nishkāśana (ନିଷ୍କାସନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ପଦାକୁ ବାହାରିବା; ଫୁଟିବା—1. Blowing (as of a flower).

୬ । ବହିଷ୍କରଣ; ଦୂରୀକରଣ—
2. Expelling; driving away; turning out.

୩ । ନିଃସାରଣ—3. Expulsion.

୪ । ନିର୍ବାସନ—
4. Act of exiling or banishing.

ନିଷ୍କାଶିତ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+କଶ୍ ବା କସ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—

Nishkāśita ୧ । ବହିଷ୍କୃତ; ଦୂରୀକୃତ; ତାଡ଼ିତ—1. Expelled; driven out; turned out.

(ନିଷ୍କାସିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍କାଶିତା / ନିଷ୍କାସିତା } ସ୍ତ୍ରୀ

୬ । ନିର୍ବାସିତ—
2. Exiled; banished.

୩ । ନିଃସାରିତ—3. Drawn out; removed.

୪ । ସ୍ଥାପିତ—4. Established; placed.

୫ । ଅଧିକୃତ—5. Possessed.

୬ । ବିକଶିତ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—
6 Blown; expanded.

୭ । ତିରସ୍କୃତ—7. Censured.

୮ । ନିନ୍ଦିତ—8. Blamed; reviled.

ନିଷ୍କାଶିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍+କଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Nishkāśinī ଅବାରିତା ଦାସୀ; ଯେଉଁ ଗୃହକର୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ବାହାରକୁ ଯିବା ବିଷୟରେ ସ୍ୱାଧୀନା—A female servant who freely goes outside the harem.

ନିଷ୍କାଶୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+କଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ନିଃସାରକ; ବହିଷ୍କାରକ—Expelling. (ନିଷ୍କାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Nishkāśī

ନିଷ୍କିଞ୍ଚନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନିର୍ଗତ+କିଞ୍ଚନ= ଧନମାତ୍ର)—୧ । ଦରିଦ୍ର; ଅକିଞ୍ଚନ—(ନିଷ୍କିଞ୍ଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Poor.

୬ । ଧନଘ୍ନ—2. Penniless.

୩ । ବିଷୟବିରକ୍ତ—
3. Indifferent to worldly affairs.

Nishkiñchana

ନିଷ୍କିଲ୍ବିଷ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+କିଲ୍ବିଷ)—କିଲ୍ବିଷଶୂନ୍ୟ; ପାପରହିତ—Sinless. (ନିଷ୍କିଲ୍ବିଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Nishkilbisha

ନିଷ୍କୁଟ—ସ. ବ. (ନିର୍+କୁଟ=ଗୃହ)—

Nishkuṭa ୧ । ଗୃହସମୀପସ୍ଥ ଉପବନ; ନଜର ବଗିଚା—
1. A grove adjoining a house; pleasure-garden attached to a mansion.

୬ । କୁଞ୍ଜ—2. Grove; arbour.

୩ । କ୍ଷେତ୍ର; ବଲ—3. Field,

୪ । କବାଟ—4. Door.

୫ । ଅନ୍ତଃପୁର; ଅବରୋଧ; ଘରଣୀଘର—
5. Female apartment; seraglio; the Zenana.

ନିଷ୍କୁମ୍ଭ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+କୁମ୍ଭ)—କୁମ୍ଭଶୂନ୍ୟ—

Nishkumbha Without vessel.

ନିଷ୍କୁଳ—ସ. ବଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+କୁଳ=ସପିଣ୍ଡାଦି, ବଂଶ; ବହୁବ୍ରୀହି)-

Nishkula ୧ । ନିର୍ବଂଶ; କୁଳରହିତ; ଜ୍ଞାତିଘ୍ନ—
1. Having no family or agnates; having no family connection.

୬ । ନିରବୟବ—2 Limbless.

୩ । କୁଳବହିଷ୍କୃତ—
3. Expelled from the family.

୪ । ବିଷୟତ୍ୟାଗୀ; ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ—
4. One who has renounced the world.

ନିଷ୍କୁଷିତ—ସ. ବଣ. (ନିର୍+କୁଷ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ଗତ କରିବା+କର୍ମ.ତ)—

Nishkushita ୧ । ନିଷ୍କାଶିତ; ଦୂରୀକୃତ—1. Expelled; banished; driven out.

(ନିଷ୍କୃତିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୬ । ଗତ—2 Departed.

୩ । ନିଃସାରିତ—3. Drawn out.

୪ । ଆକୃଷ୍ଟ—4. Drawn; attracted.

୫ । ନିସ୍ତ୍ରୀକୃତ; ଚମଡ଼ା ଉତୁରି ସାଇଥିବା—
5. Flayed; skinned.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ବହିର୍ଗତ—5. Issued.
୭ । କ୍ଷତକ୍ଷତ—7. Wounded.
୮ । ଖଣ୍ଡିତ—8. Cut.

ନିଷ୍କୁହ—ଫ. ବ. (ନିର୍+କୁହ ଧାତୁ=ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nishkuha ବୃକ୍ଷର କୋଟର—The hollow of a tree.

ନିଷ୍କୂଳ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+କୂଳ)—
Nishkūla କୂଳଶୂନ୍ୟ; ତଟଶୂନ୍ୟ; ଅକୂଳ—
Shoreless; having no visible shore.

ନିଷ୍କୃତ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍+କୃତ)—
Nishkṛuta ୧ । ଅସମ୍ପାଦିତ; ଅକୃତ—
1. Undone; unperformed.
୨ । ଅସମାପ୍ତ—2. Unfinished.
୩ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—3. Neglected; abandoned.
୪ । ମୁକ୍ତ—4. Relieved; freed; liberated.
୫ । ଅବ୍ୟାହୃତ ପ୍ରାପ୍ତ—5. Excused.

ନିଷ୍କୃତି—ଫ. ବ. (ନିର୍+କୃତ)—
Nishkṛuti ୧ । ନିର୍ମୁକ୍ତି; ନିସ୍ତାର; ପରିତ୍ରାଣ—
1. Acquittance; salvation.
୨ । ଉଦ୍ଧାର; ମୁକ୍ତି; ଅବ୍ୟାହୃତି—
2. Liberation; deliverance; relief.
୩ । ପରିତ୍ରାଣୋପାୟ—3. Means of deliverance.
୪ । କ୍ଷମା; ମାର୍ଜ୍ଜନା—4. Excuse; pardon.
୫ । ମୋଚନ; ଉତ୍ସାହ —
5. Discharge; clearance; remission.
୬ । ଅକୃତ—6. Undoing.
୭ । ଉପେକ୍ଷା—7. Neglect.
୮ । କ୍ଷତ ପୂରଣ—8. Compensation.
୯ । ପୂର୍ବାବସ୍ଥାରେ ଉପସ୍ଥାନ—9. Restitution; restoration to the status quo ante.
୧୦ । ଋଣ ପରିଶୋଧ—10. Discharge of a debt or obligation; acquittance.
୧୧ । ଉପକାରଦର ପ୍ରତିଶୋଧ; ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର—
11. Return of kindness or benefit received.
୧୨ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—12. Expiation.

ନିଷ୍କୃତି ଲାଭ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରିତ୍ରାଣ ପାଇବା; ଉତ୍ସାହ ପାଇବା; ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବା—
Nishkṛuti lābha karibā To obtain liberty; to be liberated or discharged.
निष्कृतिलाभकरना
(ନିଷ୍କୃତିପାଇବା, ନିଷ୍କୃତିଲଭିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍କୃତ୍ରିମ—ଫ. ବିଣ (ନିର୍+କୃତ୍ରିମ)—ଅକୃତ୍ରିମ; ପ୍ରକୃତ—
Nishkṛutrima Genuine; true; not artificial

ନିଷ୍କୃଷ୍ଟ—ଫ. ବିଣ (ନିର୍+କୃଷ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ଗତକରିବା+ତ)—
Nishkṛushṭa ୧ । ନିଷ୍ପୀଡ଼ିତ; ମର୍ଦ୍ଦିତ—
1. Pressed; squeezed; wrung out.
୨ । ନିର୍ଗଳିତ—2. Extracted; drawn forth.
୩ । ସ୍ରବିତ—3. Distilled; dripping; oozing.
୪ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିଶ୍ଚିତ—
4. Certain; ascertained; sure.
୫ । ପ୍ରକୃତ; ଯଥାର୍ଥ—5. Real.
୬ । ସାରଭୂତ—6. Essential.
୭ । ନିଃସନ୍ଦେହ—7. Undoubted; doubtless.
୮ । ସ୍ପଷ୍ଟ; ପରିଷ୍କୃତ—
8. Clear; plain; patent.
୯ । ପ୍ରମାଣିତ—9. Evident; proven.

ନିଷ୍କୃଷ୍ଟାର୍ଥ—ଫ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା; ନିଷ୍କୃଷ୍ଟ+ଅର୍ଥ)—ସ୍ପଷ୍ଟାର୍ଥ; ପରିଷ୍କୃତାର୍ଥ—
Nishkṛushṭārtha A clear import; an ascertained or decided meaning; the plain meaning of an obscure passage; the long and short of a matter.

ନିଷ୍କେଶ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+କେଶ ଯାହାର)—
Nishkeśa କେଶଶୂନ୍ୟ—Without hair; hairless.
[ନିଷ୍କେଶତା(ତ୍ୱ)—ବ] (ନିଷ୍କେଶା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଷ୍କୋଷ—ଫ. ବ (ନିର୍=ବାହାରକୁ+କୁଶ୍ ଧାତୁ=ବାହାର କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ବହିଷ୍କରଣ—
Nishkosha 1. Expelling; drawing forth.
୨ । ବହିର୍ନିଃସାରଣ—2. Pulling out.
୩ । କୋଷମୁକ୍ତକରଣ—3. Unsheathing.

ଫ. ବିଣ (ନିର୍+କୁଶ୍ ଧାତୁ=ବାହାରକରିବା+କର୍ମ୍ମ. ଅ)—
୧ । ବହିଷ୍କୃତ—1. Driven out; expelled.
୨ । ନିଷ୍କାଶିତ—
2. Drawn or pulled out from the sheath.

ନିଷ୍କୋଷଣ—ଫ. ବ (ନିର୍+କୁଶ୍ ଧାତୁ=ବାହାରକରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nishkoshaṇa ନିଷ୍କୋଷ (ଦେଖ)—Nishkosha (See)

ନିଷ୍କୋଷିତ—ଫ. ବିଣ (ନିର୍+କୁଶ୍ ଧାତୁ=ବାହାରକରିବା+କର୍ମ୍ମ.ତ)—
Nishkoshita ନିଷ୍କୋଷ (ଦେଖ)—Nishkosha (See)

ନିଷ୍କ୍ୱାଥ—ଫ. ବ (ନିର୍+କ୍ୱଥ୍ ଧାତୁ=ପାକ କରି ରସ ବାହାର କରିବା+କର୍ମ୍ମ. ଅ)—ସୋରୁଆ; ମାଂସାଦିର ଝୋଳ—
Nishkwātha Soup.

ନିଷ୍କ୍ରମ—ଫ. ବ (ନିର୍+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nishkrama ୧ । ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି; ଧୀଶକ୍ତି—1. Intelligence.
୨ । ନିଷ୍କ୍ରମଣ (ଦେଖ)—2. Nishkramaṇa (See)
୩ । ନୀଚତା—3. Lowness; inferiority.

ନିଷ୍କ୍ରମଣ—ଫ. ବ (ନିର୍=ବାହାରକୁ+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ବହିର୍ଗମନ—
Nishkramaṇa 1. Coming out; going out.
୨ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—2. Departure.
୩ । ଶିଶୁର ଜନ୍ମହେବାର ୪ର୍ଥ ମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଶିଶୁର ସୂତିକାଗୃହରୁ ବାହାରକୁ ଆସିବା ଉପଲକ୍ଷେ କରାଯିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂସ୍କାରବିଶେଷ—3. A ceremony performed on the 4th month of a child's birth on the occasion of its being taken out of the lying-in room.
୪ । ନିର୍ଗମ; ବହିର୍ଗମନ ଦ୍ୱାର—4. outlet; exit.

ନିଷ୍କ୍ରୟ—ସ. ବ.—(ନିର୍=ନାଶଶେଷରେ+କ୍ରୀ ଧାତୁ=କିଣିବା+କରଣ. ଅ)—୧ । ବେତନ—1. Salary.
Nishkraya
୨ । ମୂଲ୍ୟ; ମଜୁରି—2. Wages.
୩ । ଭଡ଼ା—3. Hire; rent.
୪ । ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—4. Value; price.
୫ । (+ଭାବ. ଅ) ମନୋଯୋଗ—5. Attention.
୬ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—6. Strength; ability; power.
୭ । ନିଷ୍କୃତି—
7. Liberation; deliverance; acquittal.
୮ । ବିନିମୟ—8. Exchange; barter.
୯ । ବିକ୍ରୟ—9 Sale.
୧୦ । ନିର୍ଗମନ—10. Going forth.
୧୧ । ପ୍ରସ୍ଥାନ -18. Departure.
୧୨ । ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର—12. Return for benefits received; a kind return.

ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ—ସ. ବଣ.—(ନିର୍+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ନିର୍ଗତ—
Nishkrānta
1. Gone out; come out.
୨ । ପ୍ରସ୍ଥିତ—2. Departed.
୩ । (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ ଶିର୍+କର୍ମ. ତ)—ବହିଷ୍କୃତ; ବତାଡ଼ିତ; ନାଃସାରିତ—3. Expelled; driven out; removed.

ନିଷ୍କ୍ରାମକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ନିର+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nishkrāmaka
ନିଃସାରକ; ବତାଡ଼କ—Expelling.
(ନିଷ୍କ୍ରାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଷ୍କ୍ରିୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+କ୍ରିୟା=କାର୍ଯ୍ୟ)-
Nishkriya
୧ । କ୍ରିୟାଶୂନ୍ୟ; କର୍ମରହିତ—
(ନିଷ୍କ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Without any work or action.
୨ । ନିଷ୍କର୍ମା; ନିକମ୍ମା—2. Inactive; useless.
୩ । ଅଳସୁଆ; ଜଡ଼—3. Idle; indolent.
୪ । ନିରର୍ଥକ—4. Useless.
ସ. ବ.—ପରଂବ୍ରହ୍ମ; ଈଶ୍ୱର—God.

ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ - ସ. ବ.—(ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; କର୍ମଧା; ନିଷ୍କ୍ରିୟ+
Nishkriya pratirodha
ପ୍ରତିରୋଧ)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଆଦେଶ ପାଳନ ନ୍ୟାୟରେ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ବାଧା ଦେବା—Passive resistance.

ନିଷ୍କ୍ରିୟାତ୍ମତା ସ. ବ. (ନିଷ୍କ୍ରିୟ+ଆତ୍ମନ୍+ତାବାର୍ଥେ. ତା)—ଜଡ଼ତା—
Nishkriyātmatā
Idleness; indolence.

ନିଷ୍ଟ—ଗ୍ରା. ବ.—(ଇଂ. ଲଷ୍ଟ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦୃଢ଼ ନିୟମ—
Nisht
1. Fixed rule.
ନିଷ୍ଟ ଲିଷ୍ଟ ଲିଷ୍ଟ ୨ । ନିୟମାଧୀନତା—
(ନିଷ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)
2. Regularity.
୩ । ତାଲିକା —3. A list or schedule.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ—4. Fixed time.
୫ । (କଚରଆ) ଶୁଣାଣି ତାରିଖରେ ଅଦାଲତ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମାମାନ ଶୁଣିବେ ତହିଁର ତାଲିକା—
5. Daily cause-list of cases to be heard by a court.

ନିଷ୍ଠା—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ନିଷ୍ଠା)—ନିଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Nishṭā
Nishṭhā (See)

ନିଷ୍ଠା ନାହିଁ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ନିଷ୍ଠା ନାହିଁ କରିବା (ଦେଖ)—
Nishṭā nāhiñ karibā
Nishṭhā nāhiñ karibā (See).

ନିଷ୍ଠାପର—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ନିଷ୍ଠାପର)—ନିଷ୍ଠାପର (ଦେଖ)—
Nishṭāpara
Nishṭhāpara (See)

ନିଷ୍ଟି ଉଠିବା— ଦେ. ବ. (କଚରଆ; ଇଂ. List.)
Nishṭi uthibā
୧ । କୌଣସି ତାଲିକାରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଲିଷ୍ଟେ ଉଠା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—1. Appearing in a list.
୨ । (କଚରଆ) କୌଣସି ତାରିଖରେ ଶୁଣାଣି ହେବା ମକଦ୍ଦମାମାନ ତାଲିକାରେ ଉଠିବା—2. The appearing in the cause-list of cases to be heard by a court on a certain date.

ନିଷ୍ଟି କଣ୍ଟା— ଦେ. ବ. (ସ. ମେନ୍ଧିକା; ମେନ୍ଧୀ)—କଣ୍ଟା ମେନ୍ଦ୍ୱେନ୍ଦ—
Nishṭi kaṇṭā
Henna; Lawssonia Alba.
ମେନ୍ଦି [ଦ୍ର—ଏହା ଧାତକ୍ୟାଦିବର୍ଗର କଣ୍ଟକା କ୍ଷୁପ; ବଗିଚାରେ ବାଡ଼ ଉ. ମେନ୍ଦ୍ୱେନ୍ଦ ଫା. ହେନା ଦାଆସାଏ ।]

ନିଷ୍ଟି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୃଢ଼ ନିୟମ କରିବା—
Nishṭi karibā
1. To make a hard and fast rule.
ଲିଷ୍ଟ କରନା ୨ । ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
लिष्ट करना
2. To prepare a list.

ନିଷ୍ଟି ମୁତାବକ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଇଂ. ଓ ଫା.)—୧ । ଧାରା ଅନୁସାରେ;
Nishṭi mutābak
ଠିକ ସମୟ ଅନୁସାରେ—1. Regularly.
ଲିଷ୍ଟ ମୋତାବେକ ୨ । ନିୟମ ଅନୁସାରେ—
लिष्ट मोताबक
2. According to rules.
୩ । ତାଲିକା ଅନୁସାରେ—3. As per list.

ନିଷ୍ଟ୍ୟ—ସ. ବ—୧ । ଚଣ୍ଡାଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nishṭya
1. The sweeper caste.
୨ । ବେଦରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
2. A class of Mlechchhas mentioned in Bedas.

ନିଷ୍ଠ - ସ. ବଣ. ପୁଂ (ନ=ନିଷ୍ଟ୍ୟରୂପେ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nishṭha
୧ । ସ୍ଥିତ—1. Established; fixed.
୨ । ଅବସ୍ଥାପିତ—2 Situated; placed.
୩ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ—3. Trusted; trusty.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଆସକ୍ତ; ପରାୟଣ; ଅଭିନିବିଷ୍ଟ; ନିଷ୍ଠାବାନ୍—
4. Devoted to; bent on; attached to.
୫ । ତତ୍ପର—5. Prompt; diligent; sedulous.
୬ । ଧାର୍ମିକ—6. Religious.
୭ । ନ୍ୟାୟପରାୟଣ—7. Upright.
୮ । ମଗ୍ନ—8. Sunk; immersed.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ନ୍ୟାୟ, କର୍ମ, ଧର୍ମ ଆଦି ଶବ୍ଦ ପରେ ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ ପ୍ରତ୍ୟୟ ନିଷ୍ଠାବାନ୍ ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ଏହି ଅର୍ଥରେ ସୁଲଙ୍ଗରେ ଏହି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—କର୍ମନିଷ୍ଠ, ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠ, ଧର୍ମନିଷ୍ଠ, ଆଚାରନିଷ୍ଠ, ସ୍ୱାମିନିଷ୍ଠ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ।]

ନିଷ୍ଠା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ ରୂପେ + ସ୍ଥା ଧାତୁ=ରହିବା+ଭାବ. ଅ Nishṭhā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—1. Decision.
୨ । ନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—2. Destruction; annihilation; ruin.
୩ । ଅନ୍ତ; ଶେଷ; ସମାପ୍ତି—3. Completion; finish; termination; end.
୪ । ଯାଚଞ୍ଚା—4. Begging.
୫ । ଧର୍ମାଦରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା; ଭକ୍ତି—
5. Religious devotion.
୬ । ଦୃଢ଼ଜ୍ଞାନ—
6. Firm knowledge; conviction.
୭ । ଏକାଗ୍ରତା—7. Constancy; devotedness to a pursuit.
୮ । ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ; ପ୍ରତ୍ୟୟ—8. Firm belief; reliance; faith; confidence.
୯ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ—9. Perfect knowledge.
୧୦ । ଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ—10. Firm religious belief; stability of faith.
୧୧ । ଦୃଢ଼ତା—11. Steadiness; firmness.
୧୨ । ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି; ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତି—12. Devotion.
୧୩ । ଏକାନ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧା—
13. Firm attachment or love.
୧୪ । ନିଶ୍ଚୟତା—14. Certainty.

ତାଙ୍କ ହୋଇ ଯେ ନିଷ୍ଠା ସେ ଫଳ ।
ଉକ୍ତି. କୋଣ୍ଢୁଆଶ୍ରୁଦସ୍ୱ ।

୧୫ । ନିଶ୍ଚିତ ସ୍ଥିତି—15. Stability.
୧୬ । ଉତ୍କର୍ଷ—16. Excellence.
୧୭ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା—17. Establishment.
୧୮ । ବ୍ୟବସ୍ଥା; ଆଇନ୍; ବିଧି; ନିୟମ—
18. Statute; law; rule.
୧୯ । ବ୍ରତାଦି କ୍ଲେଶ—19. Penance; suffering undergone for a religious vow.
୨୦ । ମନୋଯୋଗ—2. Attention; intentness.
୨୧ । ନବଦ୍ରଣ; ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିର ପ୍ରସ୍ତୁତ କଥା ବା ସମାପ୍ତି—
21. The catastrophe of a drama.
୨୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ତ (ତ) ଓ କ୍ତବତୁ (ତବତ୍) ପ୍ରତ୍ୟୟ—
22. (Grammar) The sufixes 'kta and 'ktabatu'.
୨୩ । ସ୍ଥିତି; ଅବସ୍ଥା; (ହି. ଶ.)—
23. Condition; state of being.
୨୪ । ସିଦ୍ଧାବସ୍ଥାର ଅନ୍ତିମ ସ୍ଥିତି; ଜ୍ଞାନର ଯେଉଁ ଚରମ ଅବସ୍ଥାର ଆତ୍ମା ଓ ବ୍ରହ୍ମର ଏକତା ହୁଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
24. The final state attained in spiritual exercise when the soul is immersed in God.
୨୫ । ନିର୍ବାହ (ହି. ଶ.)—25. Accomplishment; management; carrying on or out.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ.—(ସଂ. ନିଷ୍ଠା=ସମାପ୍ତି; ନିଶ୍ଚୟ)—୧ । ନିଶ୍ଚିତ-ରୂପରେ—1. Certainly.
୨ । ପରଶେଷରେ—2. Finally; once for all.
(ଯଥା—ସେ ମତେ ୮ ଦିନ ହେଲା ଦମ୍‌ଦଲ୍ଲସା ଦେଇ ଦେଇ ଆଜ ନିଷ୍ଠା ନାହିଁ କର ଦେଲା ।)
୩ । ପ୍ରକୃତରେ; ଠିକ୍; ଯଥାର୍ଥରେ—
3. Surely; rightly; truly.
ଉତ୍ତର କରେ କେ ହୁଏ ନିଷ୍ଠା ।
ଉକ୍ତି. କୋଣ୍ଢୁଆଶ୍ରୁଦସ୍ୱ ।

ଦେ. ବିଶ.—୧ । ଦୃଢ଼; ଅଟଳ—1. Firm.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain; final.
(ଯଥା—ମୁଁ ଗୃହଦନେ ମହାଜନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ପରଶୋଧ କରିବ ବୋଲି ନିଷ୍ଠା ଜବାବ୍ ଦେଇଛି ।

ଦେ. ବି.—ଧର୍ମ ବିଧିମାନ ପାଳନ କରିବାରେ ଦୃଢ଼ତା—
Strict observance of religious ceremonials and forms.

ନିଷ୍ଠାନ—ସଂ. ବି.—(ନି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅଧି. ଅନ)—୧ । ବ୍ୟଞ୍ଜନର Nishṭhāna ଉପକରଣ; ଚଟଣର ମସଲା —
(ନିଷ୍ଠାନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Condiments.
୨ । ଚଟ୍‌ଣୀ—2. Sauce; pickle.
୩ । ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ତରକାରୀ; ଚଟଣ—3. Curry.
୪ । (ନି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ମୃତ୍ୟୁ—
4. Death; dissolution.

ନିଷ୍ଠା ନାହିଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନାହିଁ ପୂର୍ବ୍ୟ ନାହିଁ କରିବା; ନିଶ୍ଚିତ-ରୂପରେ ମନା କରି ଦେବା —
Nishṭhā nāhiñ karibā ନିଶ୍ଚିତ ବାରଣ କରା To finally or repeatedly
आखर मना करधेना refuse or deny a thing.

ନିଷ୍ଠା ନିଷ୍ଠି - ଦେ. ଅ.—ସାରସାର; ନିଷ୍ଠା —
Nishṭhā nishṭhi. Settled; finally.
ଠିକ ଠାକ (ଯଥା—ଏ ଜନସର ଦାମ ନିଷ୍ଠା ନିଷ୍ଠି ପଦେ କହ ଦେ ।।
ठीकठाक

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଷ୍ଠାପର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଷ୍ଠା+ପର)—
Nishṭhāpara ୧ । ଐକାନ୍ତିକ—1. Firmly devoted to a pursuit.
(ନିଷ୍ଠାପର୍—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଷ୍ଠାପରତା—ବ)
୨ । ଗୋଁଡ଼ ଧାର୍ମିକ—2. Orthodox; rigid.
୩ । ଯେ ସମସ୍ତ ଧର୍ମବିଧି ପାଳନ କରେ—3. Scrupulous in observing religious forms and practices; fulfilling all religious duties.

ନିଷ୍ଠାବାନ୍—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—(ନିଷ୍ଠା+ଅସ୍ତ ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—
Nishṭhābān ନିଷ୍ଠାପର (ଦେଖ)—Nishṭhāpara (See)
(ନିଷ୍ଠାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଷ୍ଠାବତ୍ତା—ବ)

ନିଷ୍ଠିତ—ଫ. ବିଣ. (ନ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nishṭhita ୧ । ସ୍ଥାପିତ; ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—1. Established.
୨ । ନିଷ୍ଠାପର—2. Religiously devoted to a matter.
୩ । ନିଶ୍ଚିତ—3. Certain.
୪ । ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ—
4. Deeply and religiously devoted.
୫ । ନିବିଷ୍ଟ; ଅନୁରକ୍ତ—5. Devoted; attached.
୬ । ଅବଗାହିତ—6. Immersed; plunged into.

ନିଷ୍ଠୀବ—ଫ. ବି. (ନ+ଷ୍ଠୀବ୍ ଧାତୁ=ଛେପ ପକାଇବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nishṭhība ୧ । (+କର୍ମ. ଅ) ଛେପ; ପାଟିର ନାଲ ଆଦି; ଖଙ୍କାର; ମୁଖ କଣ୍ଠ ନିର୍ଗତ ଶ୍ଲେଷ୍ମାଦି; ଥୁକ—
(ନିଷ୍ଠୀବନ— ଅନ୍ୟରୂପ)
1. Spitted phlegm; spit; saliva.
୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଛେପ ପକାଇବା; ଥୁକିବା—
2. Act of spitting.
୩ । ଉଦ୍ଗୀରଣ; ବମନ—3. Vomiting.
୪ । (+କରଣ. ଅ) ଯେଉଁ ଔଷଧ ଦ୍ୱାରା ପାଟିରୁ ଖୁବ ଛେପ ଓ ଖଙ୍କାର ବାହାରେ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Expectorative medicine.

ନିଷ୍ଠୀବନ ତ୍ୟାଗ—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଷ୍ଠୀବନ+ତ୍ୟାଗ)—
Nishṭhībana tyāga ଛେପ ପକାଇବା; ଥୁକିବା—
Act of spitting; salivating.

ନିଷ୍ଠୀବନ ପାତ୍ର—ଫ. ବି. (ନିଷ୍ଠୀବନ+ପାତ୍ର)—ପିକଦାନୀ—
Nishṭhībana pātra Spitting vessel; spittoon.
(ନିଷ୍ଠୀବନ ସଦୃଶ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍ଠୁର—ଫ. ବିଣ. (ନ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉର)—
Nishṭhura ୧ । କ୍ରୂର—1. Cruel.
(ନିଷ୍ଠୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନୃଶଂସ—2. Inhuman.
(ନିଷ୍ଠୁରତା, ନିଷ୍ଠୁରତ୍ୱ, ନୈଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟ—ବ) ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଦାରୁଣ—
3. Unfeeling; merciless; hard hearted; ruthless.
୪ । କଠିନ; ପରୁଷ; କର୍କଶ—3. Harsh; hard.
୫ । କଠୋର—5. Rough; severe; coarse.
୬ । ହୃଦସ୍ପୃଗ୍‌ବଦାରକ—6. Heart-rending.
୭ । ବର୍ବର—7. Barbarous; rude.

ଫ. ବି. (ନ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଭାବ. ଉର)—
୧ । କଠୋର ବଚନ—1. Harsh words; heart-rending or cruel words.
ଜୀବନ ହରଇ ଥମ୍ଭର
ଏବେ ତ କହିଲୁ ନିଷ୍ଠୁର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ଅଶ୍ଳୀଲ ବାକ୍ୟ—
2. Indecent words; obscene language.

ନିଷ୍ଠୁରତା—ଫ. ବି. (ନିଷ୍ଠୁର+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—
Nishṭhuratā ୧ । କ୍ରୂରତା—1. Cruelty; hard-heartedness.
(ନିଷ୍ଠୁରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । କର୍କଶତା—2. Harshness.
୩ । ନିଦାରୁଣତା—3. Severity.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦୟତା—4. Inhumanity.
୫ । ବର୍ବରତା—5. Barbarity.

ନିଷ୍ଠେବ(ବା)—ଫ. ବି. (ନ+ଷ୍ଠୀବ୍ ଧାତୁ=ଛେପ ପକାଇବା+କର୍ମ Nishṭheba (bā) ଓ ଭାବ. ଅ)—ନିଷ୍ଠୀବ (ଦେଖ)
Nishṭhība (See)
(ନିଷ୍ଠେବନ, ନିଷ୍ଠେବ, ନିଷ୍ଠେବନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍ଠ୍ୟୂତ—ଫ. ବି. (ନି+ଷ୍ଠୀବ୍ ଧାତୁ=ଛେପ ପକାଇବା+କର୍ମ. ତ)—
Nishṭhyūta ୧ । ପ୍ରେରିତ—1. Sent.
୨ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—2. Cast out.
୩ । ଉଦ୍ଗୀର୍ଣ୍ଣ—3. Vomitted.
୪ । ଛେପ ପକା ଯାଇଥିବା; ପାଟିରୁ କଢ଼ା ଯାଇଥିବା; ପାଟି କଢ଼ା—4. Spit out.
ଫ. ବି. (ନି+ଷ୍ଠୀବ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—ଛେପ ପକାଇବା—
Act of spitting out.

ନିଷ୍ଠ୍ୟୂତି—ଫ. ବି. (ନି+ଷ୍ଠୀବ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—
Nishṭhyūti ନିଷ୍ଠ୍ୟୂତ (ଦେଖ)—Nishṭhyūta (See)

ନିଷ୍ଣ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ସ୍ନା ଧାତୁ=ସ୍ନାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nishṇa ୧ । ନିପୁଣ; କୁଶଳ; ପଟୁ—
(ନିଷ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Expert; clever; skilful.
(ନିଷ୍ଣତା—ବ) ୨ । ବିଜ୍ଞ; ବିଚକ୍ଷଣ—2. Learned; wise.
୩ । ପାରଙ୍ଗମ; ପ୍ରବୀଣ—3. Experienced; deeply versed in; conversant with.
୪ । ପ୍ରଧାନ—4. Eminent.

ନିଷ୍ଣାତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ସ୍ନା ଧାତୁ=ସ୍ନାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nishṇāta ନିଷ୍ଣ (ଦେଖ)—Nishṇa (See)
(ନିଷ୍ଣାତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଷ୍ପକ୍ୱ—ଫ. ବିଣ. (ନିର୍=ଅତ୍ୟଧିକ+ପକ୍ୱ)—
Nishpakwa ୧ । ସୁପକ୍ୱ; ଅତି ପକ୍ୱ—1. Very ripe.
୨ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ପାକ ହୋଇଥିବା; ସୁସିଦ୍ଧ—
2. Well boiled; well cooked.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । କ୍ୱଥିତ; ଜଳସିଦ୍ଧ—3. Decocted.
୪ । (ନିର୍—ନୁହେଁ+ପକ୍ୱ)—ଅପକ୍ୱ; କଞ୍ଚା—
4. Unripe; raw.

ନିଷ୍ପକ୍ଷ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ପକ୍ଷପାତରହିତ; ଅପକ୍ଷପାତୀ—
Nishpaksha Impartial.
(ନିଷ୍ପକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଷ୍ପକ୍ଷତା—ବ)

ନିଷ୍ପକ୍ଷପାତ—ଫ. ବ. (ନିର୍+ପକ୍ଷପାତ)—
Nishpakshapāta ଅପକ୍ଷପାତ—Impartiality.
ଫ. ବ୍ରଣ—ନିଷ୍ପକ୍ଷ (ଦେଖ)—Nishpaksha (See).

ନିଷ୍ପକ୍ଷପାତତା—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପକ୍ଷପାତତା)—
Nishpakshapātitā ଅପକ୍ଷପାତ—Impartiality.
(ନିଷ୍ପକ୍ଷପାତତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍ପକ୍ଷପାତୀ—ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଫ. ନିଷ୍ପକ୍ଷପାତ)—
Nishpakshapāti ଅପକ୍ଷପାତୀ; ଯେ ପକ୍ଷପାତ ନୁହେଁ—
(ନିଷ୍ପକ୍ଷପାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Impartial.

ନିଷ୍ପଙ୍କ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ପଙ୍କ)—
Nishpaṅka ୧ । ପଙ୍କରହିତ—1. Free from filth or mud.
୨ । ବିମଳ; ନିର୍ମଳ—2. Clean.
୩ । ପବିତ୍ର—3. Pure.

ନିଷ୍ପଟ୍ ~ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ—
Nishpaṭ ୧ । ନିଖଣ୍ଟ—1. Entire.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Very much.
୩ । ଗାଢ଼ତମ—3. Thickest.

ନିଷ୍ପତନ—ଫ. ବ (ନର୍=ବାହାରକୁ+ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା+ଭାବ. ଅନ) —ନିର୍ଗମନ; ନିଃସରଣ; ନିଷ୍ପ୍ରମଣ—
Nishpatana Issuing forth.

ନିଷ୍ପତି—ଗ୍ରା. ବ (ଫ. ନିଷ୍ପତ୍ତି)—ନିଷ୍ପତ୍ତି (ଦେଖ)
Nishpati Nishpatti (See)

ନିଷ୍ପତିଷ୍ଣୁ—ଫ. ବ୍ରଣ (ନର୍+ପତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—
Nishpatishṇu ପତନଶୀଳ; ଯାହା ନିପତିତ ହେଉଅଛି—
Falling down; issuing forth.

ନିଷ୍ପତ୍ତି—ଫ. ବ (ନର୍+ପତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଇ)—
Nishpatti ୧ । ସମାପ୍ତି—1. Completion; accomplishment.
୨ । ସିଦ୍ଧି—2. Success.
୩ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ମୀମାଂସା; ଫଏସଲା—
3. Final adjudication; settlement; decision; decree; award
(ନିଷ୍ପନ୍ନ- ବ୍ରଣ) ୪ । ଅବଧାରଣ; ନିଶ୍ଚୟ—
4. Ascertainment; determination.
୫ । ନିର୍ବାହ—
5. Finishing; carrying on; management.
୬ । ଉତ୍ପତ୍ତି—6 Birth.
୭ । ଆଦେଶ—
7. Injunction; precept; ordinance; order.
୮ । ପୂରଣ—8. Filling up.
୯ । ନିର୍ଗଲନ; ନିର୍ଗମନ—
9 Going out; issuing forth.
୧୦ । ପୁରସ୍କାର—10. Reward.
୧୧ । ଅନୁପାତ—11. Ratio.
୧୨ । ଚୁକ୍ତି—12. Agreement; contract.

ନିଷ୍ପଦ—ଫ. ବ୍ରଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍+ପଦ)—ପଦଘ୍ନ—
Nishpada Having no legs.
(ନିଷ୍ପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଷ୍ପଦତା—ବ)

ନିଷ୍ପନ୍ଦ—ଫ. ବ୍ରଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସ୍ପନ୍ଦ=କମ୍ପ)—
Nishpanda ସ୍ପନ୍ଦ ବା କମ୍ପରହିତ; ସ୍ଥିର; ସ୍ତବ୍ଧ—
(ନିଷ୍ପନ୍ଦତା—ବ) (ନିଷ୍ପନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Motionless; still.

ନିଷ୍ପନ୍ନ—ଫ. ବ୍ରଣ (ନିର୍+ପଦ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nishpanna ୧ । ସମ୍ପାଦିତ; ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—
1. Accomplished; brought about; effected.
୨ । ସମାପ୍ତ—2. Finished; ended.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତ—3. Completed.
୪ । ନିବୃତ୍ତ—4. Concluded.
୫ । ଅବଧାରିତ; ନିଶ୍ଚିତ—
5. Ascertained.
୬ । ପୁରସ୍କୃତ—6. Rewarded.
୭ । ମୀମାଂସିତ—
7. Decided; settled; awarded; adjudicated.
୮ । ଆଦିଷ୍ଟ—8. Ordered; decreed.
୯ । ଉତ୍ପନ୍ନ—9. Produced; derived.
୧୦ । ଅଚଳ—10. Motionless.
୧୧ । ରଚିତ—11. Formed; composed.

ନିଷ୍ପରାକ୍ରମ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପରାକ୍ରମ)—
Nishparākrama ୧ । ପରାକ୍ରମଘ୍ନ; ଦୁର୍ବଳ—
(ନିଷ୍ପରାକ୍ରମତା—ବ) 1. Weak; feeble.
୨ । ଅକ୍ଷମ—2. Unfit.
(ନିଷ୍ପରାକ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । କୃଶ—3. Lean.

ନିଷ୍ପରିଗ୍ରହ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ପରିଗ୍ରହ= ଅଧୀନବ୍ୟକ୍ତି; ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ପରିବ୍ରାଜକ—
Nishparigraha 1. A wandering mendicant.
୨ । ପରମହଂସ—2. An ascetic.
୩ । ବାନପ୍ରସ୍ଥ—
3. Hermit; a householder who has retired from the world.
୪ । ଯତି; ମୁନି—4. Sage.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
5. One who has renounced the world.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ପତ୍ନୀଶୂନ୍ୟ; ନଷ୍ଟପତ୍ନୀକ—
1. Widower.

୨ । ଅବିବାହିତ; ଅକୃତଦାର—
2. Bachelor; unmarried.

୩ । ନିର୍ଲିପ୍ତ—0. Indifferent; unconcerned.

୪ । ମୁକ୍ତସଙ୍ଗ; ବୈରାଗୀ; ବିଷୟାସକ୍ତିଶୂନ୍ୟ—
4. Having renounced the world.

୫ । ସମ୍ପତ୍ତିହୀନ—5. Without property.

୬ । ଯାହାର କେହ ପୋଷ୍ୟ ବା ପରିବାର ନାହିଁ—
6. Having no family or dependent.

ନିଷ୍ପଲକ—ସଂ. ବି (ନିର୍+ପଲକ)—୧ । ଏକଦୃଷ୍ଟି—
Nishpalaka 1. Fixed gaze.

ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପଲକ)—
୧ । ନିର୍ନିମେଷ; ପଲକଶୂନ୍ୟ (ଦୃଷ୍ଟି)—
I. Steady or fixed (gaze); winkless.

୨ । ଅବିରତ—2. Incessant; uninterrupted.

ନିଷ୍ପାଦ—ଦେ. ବିଣ (ନିର୍+ପାଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ପାଦବିହୀନ—
Nishpāda Having no legs; without legs.

କେ ଏକ ଜନ୍ତୁ ଦେଇ ପାଦ
ବହୁ ଚତୁର କେ ନିଷ୍ପାଦ ; ନଗଲାଥ, ଭଗବତ ।

ନିଷ୍ପାଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ପଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ପାଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ନିଷ୍ପାଦକ—
Nishpādaka (ନିଷ୍ପାଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Accomplishing managing.

୨ । ନିଷ୍ପତ୍ତିକାରକ—2. Deciding; determining.

୩ । ସମ୍ପାଦନକାରୀ—3. Completing.

୪ । ଆଦେଶକାରୀ—4. Ordering; directing.

ନିଷ୍ପାଦନ—ସଂ.ବି (ନିର୍+ପାଦ ଧାତୁ=ଗମନ କରାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nishpādana ୧ । ନିଷ୍ପତ୍ତିକରଣ—1. Settlement; deciding; award of a decision or decree.

୨ । ସାଧନ; ସମ୍ପାଦନ; ନିର୍ବାହ—2. Accomplishing; management.

୩ । ସମାପନ—3. Finishing; completing.

୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂରଣ—4. Fulfilling of a promise or vow.

୫ । ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—
5. Rugulating of a work.

ନିଷ୍ପାଦନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ପାଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ନିଷ୍ପନ୍ନ
Nishpādanīya ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ; ସାଧନଯୋଗ୍ୟ—Accomplishable; capable of being accomplished or brought about; to be decided or brought to a completion

ନିଷ୍ପାଦିତ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ପାଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସମ୍ପାଦିତ;
Nishpādita ନିର୍ବାହିତ—1. Accomplished

୨ । ସମାପ୍ତ—2. Brought to completion; finished; concluded.

ନିଷ୍ପାଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ପାଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nishpādya ନିଷ୍ପାଦନୀୟ (ଦେଖ)
Nishpādanīya (See)

ନିଷ୍ପାଦ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ପଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ମାନ)—
Nishpādyamāna ଯାହା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଅଛି—Being accomplished.

—ସଂ. ବି (ନିର୍=ନିଃଶେଷରେ+ପାନ)—ନିଃଶେଷରେ
Nishpāna ପାନ; ପାତ୍ରରେ ଅବଶେଷ ନ ରଖି ପିଇବା—Drinking to the last drop.

ନିଷ୍ପାପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପାପ)—୧ । ପାପଶୂନ୍ୟ—
Nishpāpa 1. Sinless; innocent; guiltless.
(ନିଷ୍ପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଷ୍ପପତା—ବି) ୨ । ପବିତ୍ର—2. Pure.

ନିଷ୍ପାପୀ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଷ୍ପାପ) – ନିଷ୍ପାପ—
Nishpāpī Sinless; pure.

ସରୁ ହିଁକି ଚାଉଳ ଦୋଇଣ ନିଷ୍ପାପୀ—ଭୂସ୍ତର୍ହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନିଷ୍ପାବ—ସଂ. ବି ନିର୍+ପୂ ଧାତୁ=ଧୂଷ ଉଡ଼ାଇବା, ପବନ କରିବା+ଭାବ
Nishpāba ଅ)—୧ । ଶସ୍ୟାଦି ନିସୁଷୀକରଣ, ଶସ୍ୟରୁ ଧୂଷ
ସଂ. ନାମାନ୍ତର:—ଗ୍ରଜଶିମ୍ବୀ, ପରିଷ୍କାର କରିବା; ପାଛୁଡ଼ିବା—
ବଲ୍ଲକ, ନିଷ୍ପାବକ, 1. Winnowing or clearing
ଶେତଶିମ୍ବିକ the chaff from the corn.
ସାଧାରଣୀମ ୨ । ଗ୍ରଜଶିମ୍ବୀ; ଧଳାଶିମ୍ବ—
ଭେଟରାସୁ 2. White bean, Phaseolus
ଓ. ଆନପଟେଟ୍ଟୁ Radiatus (a sort of pulse).

[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ଲତା ଓ ଲତାଜାତ ଛୁଇଁ । ଏହା ମଧୁରକଷାୟ, ପାଚକ ଅମ୍ଳ, ରୁକ୍ଷ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁପାକ, ସାରକ, ବଦାପ୍ସା, ଶୁକ୍ରନାଶକ, ବାତନାଶକ, ଦୃଷ୍ଟି ହାନିକର, ମୂତ୍ରରୋଧକ, କଫ, ଶୋଥ ଓ ବିଷଦୋଷରେ ଉପକାରକ; ଏହାର ରଜା ମଞ୍ଜି ଗୁରୁପାକ ଓ ମଳରୋଧକ ।]

୩ । (+କରଣ. ଅ) ସମୀରଣ; ପବନ—3. Wind.

୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଶସ୍ୟର ଧୂଷ ବା ତୁଷି; କଡ଼ଙ୍ଗର; ଅଗାଡ଼ି—4. Chaff; husk of corn.

୫ । ନଡ଼ା—5. Straw.

୬ । (+କରଣ. ଅ) ସ୍ପର୍ଦ୍ଧବାୟୁ; କୁଲ୍ଲବାଆ; ଶସ୍ୟର ତୁଷ ଉଡ଼ାଇବା ନମନ୍ତେ କୁଲ୍ଲଦ୍ୱାରା ବତାସ—6. Wind produced by the winnowing fan while moved for cleansing grains.

ସଂ. ବିଣ— ୧ । ନିର୍ବିକଳ୍ପ; ନିଶ୍ଚିତ—1. Positive; certain.

୨ । ପର୍ବ ବା ଗଣ୍ଠିଶୂନ୍ୟ—
2. Without knots or joints.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଷ୍ପାବ—ଫ. ବ. (ନିଷ୍ପାବ+ଇ)—୧ । ବରଗୁଡ଼ (ଦେଖ)
Nishpābi 1. Baragurdi (See)
(ନିଷ୍ପାବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବରଗଡ଼ା (ଦେଖ)
ଓ. ବରଗୁଡ଼ 2. Baragardā (See)
ବର୍ବଟୀ, ବୋଡ଼ା, ବରବୁଟୀ **लोविया, वर्बटी, बीड़ा**
ମ. ରୁଡ଼ବର୍ଣ୍ଣି ଢେ. ଡଙ୍ଗରେ

ନିଷ୍ପି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନିସ୍ଫ୍=ଅର୍ଦ୍ଧ)—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧେକ—
Nishpi 1. Half.
ନିମ୍ପୀ ୨ । ଯେଉଁ ଜମିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖଜଣାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପରିମାଣରେ
निस्फी ଜମା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛୁ—2. A holding on which
(ନିଷ୍ପି—ଅନ୍ୟରୂପ) half of the full rent is assessed.
ଦେ. ବଣ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖଜଣାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପରିମିତ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ
ହୋଇଥିବା (ଯୋତ)—(tenure) Assessed
with half the full rent.

ନିଷ୍ପି ବାଯ୍ୟାପ୍ତି—ଦେ. ବ. (ଆ. ନିସ୍ଫ୍+ଫା. ବାଜେୟାପ୍ତ°)—
Nishpi bājyāpti ଯେଉଁ ଲଖରାଜ ଜମି ବା ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱକୁ ଇଂରାଜ
निस्फीबाय्याप्ति ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବାଯ୍ୟାପ୍ତି କରି ତହିଁ ଉପରେ
निस्फीबाजेयाप्त ଅଧାଜମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି—
(ନିଷ୍ପି ବାଯ୍ୟାପ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) Resumed Lakhraj holding or undertenure assessed with half the full rate of rent by the British Government.

ନିଷ୍ପିତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ନିଷ୍ପତ୍ତି)—ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମୀମାଂସା; ଫଏସଲ—
Nishpiti Decision; final settlement.
ନିମ୍ପତ୍ୟ **निवटेरा** (ନିଷ୍ପତ୍ତି; ନିଷ୍ପତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. (ନିର୍=ନାଃଶେଷରେ+ପିଷ୍ ଧାତୁ=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା+
Nishpishṭa କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—1. Powdered; ground to dust; pulverised.
୨ । ବିମର୍ଦ୍ଦିତ; ବିଦଳିତ—
2. Pressed; trampled; crushed.
୩ । ପିଷ୍ଟ—3. Pounded; bruised.

ନିଷ୍ପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶଦେବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nishpīḍana ୧ । ଚିପୁଡ଼ିବା—1. Act of squeezing or wringing out.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦନ; ନିଷ୍ପେଷଣ; ବାଟିବା—
2. Pressing; pounding.
୩ । ଚୂରିବା—3. Pulverising; grinding.
୪ । ଅତ୍ୟାଚାର; ଜୁଲୁମ—4. Oppression.
୫ । କଠୋରତା—5. Severity.

ନିଷ୍ପୀଡ଼ିତ—ସଂ. ବଣ. (ନିର୍+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nishpīḍita ୧ । ଚିପୁଡ଼ାଯାଇଥିବା—
1. Squeezed; wrung.
୨ । ଚୂରୁଯାଇଥିବା—2. Ground to powder; pulverised.
୩ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ—3. Oppressed.

ନିଷ୍ପୁତ୍ର—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପୁତ୍ର)—ଅପୁତ୍ରକ—
Nishputra Sonless.
(ନିଷ୍ପୁତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଷ୍ପୁତ୍ରତା—ବ)

ନିଷ୍ପୁରୁଷ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ନିର୍+ପୁରୁଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ନପୁଂସକ—
Nishpurusha 1.Eunoch.
୨ । କାପୁରୁଷ—2, Coward.

ନିଷ୍ପେଷ—ସଂ. ବ. (ନିର୍+ପିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଘର୍ଷଣ—
Nishpesha 1. Friction.
ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ, ନିଷ୍ପେଷିତ ବଣ ୨ । ପେଷଣ; ବାଟିବା—
2. Rubbing; pressing, bruising.
(ନିଷ୍ପେଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଚୂରିବା; ଚୂର୍ଣ୍ଣନ—
3. Pounding; grinding; pulverising.

ନିଷ୍ପେଷକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ପିଷ୍ ଧାତୁ=ପେଷିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nishpeshaka ଅକ)—୧ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ—1. Oppressing.
(ନିଷ୍ପେଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ—2. Pounding.
୩ । ବାଟୁଥିବା—3. Bruis.

ନିଷ୍ପ୍ରଚାର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପ୍ରଚାର)—ଗତିଶୂନ୍ୟ—
Nishprachāra Motionless.

ନିଷ୍ପ୍ରତିଭ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପ୍ରତିଭା)—
Nishpratibha ୧ । ପ୍ରଭାଶୂନ୍ୟ; ଦୀପ୍ତିରହିତ—
(ନିଷ୍ପ୍ରତିଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destitute of radiance or
(ନିଷ୍ପ୍ରତିଭତା—ବ) splendour; lustreless; gloomy.
୨ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧି—2. Stupid.
୩ । ନିସ୍ତେଜ—3. Dull.
୪ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ—4. Opaque.
୫ । ପ୍ରତିଭାଶୂନ୍ୟ—5. Having no talent or genius; untalented.
୬ । ଅଜ୍ଞ; ମୂର୍ଖ—6. Illiterate; ignorant.

ନିଷ୍ପ୍ରତ୍ୟୂହ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ପ୍ରତ୍ୟୂହ=ବିଘ୍ନ)—
Nishpratyūha ନିର୍ବିଘ୍ନ—Unobstructed; free from hinderance.

ନିଷ୍ପ୍ରଦୀପ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପ୍ରଦୀପ)—୧ । ପ୍ରଦୀପଶୂନ୍ୟ—
Nishpradīpa 1 Without a lamp, not lighted by a lamp.
୨ । ଆଲୋକଶୂନ୍ୟ; ଅନ୍ଧକାର—
2. Dark; without a light.

ନିଷ୍ପ୍ରବାଣି—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନିର୍ଗତ+ପ୍ରବାଣି=ତନ୍ତୁବାୟ
Nishprabāṇi ଶଲାକା)—ତନ୍ତୁରୁ ନୂତନ ବହିର୍ଗତ; ତନ୍ତୁନିର୍ମିତ
(ନିଷ୍ପ୍ରବାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବସ୍ତ୍ର); ନବ (ବସ୍ତ୍ର)—New and unbleached (cloth); recently woven (cloth).

ନିଷ୍ପ୍ରଭ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପ୍ରଭା=ତେଜ)—
Nishprabha ୧ । ପ୍ରଭା ବା ଦୀପ୍ତିଶୂନ୍ୟ; ତେଜୋଶୂନ୍ୟ—
(ନିଷ୍ପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Deprived of splendour or radiance
(ନିଷ୍ପ୍ରଭତା—ବ) ୨ । ନିଷ୍ପ୍ରଭ—2. Dull; stupid.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପ୍ରୟୋଜନ)—୧ । ଅନର୍ଥକ; ଅକାରଣ—1. Causeless; groundless.
୨ । ବ୍ୟର୍ଥ; ବୃଥା—2. Serving no purpose; needless; unnecessary; useless.
୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଶୂନ—
3. Having no intention; aimless.

Nishprayojana

ନିଷ୍ପ୍ରାଣ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ପ୍ରାଣ)—୧ । ନିର୍ଜୀବ—1. Lifeless.
(ନିଷ୍ପ୍ରାଣତା—ବ) ୨ । ମୃତ—2. Dead.

Nishprāṇa

ନିଷ୍ଫଳ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଫଳ)—୧ । ଫଳ ନ ଥିବା—1. Not bearing fruit.
(ନିଷ୍ଫଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଫଳଶୂନ୍ୟ—2. Fruitless; abortive.
(ନିଷ୍ଫଳତା—ବ) ୩ । ବିଫଳ; ନିରର୍ଥକ—
3. Ineffective; futile; ineffectual.
୪ । ବ୍ୟର୍ଥ; ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ—4. Unsuccessfull.
୫ । ବୃଥା—5. Useless; vain.
୬ । ବନ୍ଧ୍ୟ—6. Barren; impotent.
୭ । ଅଣ୍ଡକୋଷରହିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Having no testicle.
ସଂ. ବ—ନଡ଼ା; ଘାଳ—Straw.
ଦେ. ବ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଫଳର ଅପ୍ରାପ୍ତି—Fruitlessness; infructuous condition; the state of abortiveness.

Nishphala

ନିଷ୍ଫଳତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ନିଷ୍ଫଳ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—୧ । ଫଳଶୂନତା—1. Fruitlessness.
୨ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନତା—2. Uselessness.
୩ । ବନ୍ଧ୍ୟତ୍ୱ—3. Barrenness; sterility.

Nishphalatā(twa)

ନିଷ୍ଫଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଫଳ ହେବା; ଫଳ ନ ଫଳିବା—1. To be abortive; not to bear any fruit.
ନିଫଲ ହୋନା ୨ । କୌଣସି ଫଳ ନ ପାଇବା—
2. To get nothing in the long run.
୩ । ବ୍ୟର୍ଥ ମନୋରଥ ହେବା—
3. To fail in attaining one's wishes.
୪ । ଅଭିପ୍ସିତ ଫଳ ଉତ୍ପାଦନ ନ କରିବା—
4. Not to produce the desired result.
୫ । ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—
5. To fail; not to succeed.

Nishphala hebā
ନିଫଲ୍ ହୋଇଆ

ନିଷ୍ଫଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିଷ୍ଫଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବନ୍ଧ୍ୟା ନାରୀ—1. A barren woman.
(ନିଷ୍ଫଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନବୋଢ଼ା ରଜସ୍ଵଳା ନାରୀ—
2. A woman past child-bearing or menstruation.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ୫୦ଠାରୁ ୫୫ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମାସିକ ରଜଃସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହୁଏ ।]

Nishphalā (Nishphalī)

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିଷ୍ଫଳର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Nishphala.

ନିଷ୍ଫଳା ଦେ. ବଣ (ସଂ. ନିଷ୍ଫଳ)—ନିଷ୍ଫଳ (ଦେଖ)
ନିରଫଲ Nishphala (See)

ନିଷ୍ଫଳି—ସଂ. ବ—ଅସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍ଫଳ କରିବା ଅସ୍ତ୍ର (ହି. ଶ.)—A weapon which makes other weapons futile.
[ଦ୍ର—ବଶାମ୍ଭିତ୍ର ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆପଣା ସଙ୍ଗେ ବନକୁ ନେବା ବେଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Nishphali

ନିଷ୍ଫେନ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଫେନ)—ଫେନରହିତ—Foamless; frothless.

Nishphena

ନିଷ୍ୟନ୍ଦ—ସଂ. ବ (ନି + ସ୍ୟନ୍ଦ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷରିତ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଝରିବା; ଗଳନ; କ୍ଷରଣ—1. Leaking; oozing out; exudation.
୨ । ବର୍ଷଣ—2. Raining; dribbling.
୩ । ଧାରା ବହିବା—
3. Flowing down in current.
୪ । ନିର୍ଝର—4. Fountain.

Nishyanda

ନିଷ୍ୟନ୍ଦିତ—ସଂ ବଣ (ନି + ସ୍ୟନ୍ଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । କ୍ଷରିତ—1. Oozing; leaking.
୨ । ବର୍ଷିତ—2. Raining.
୩ । ନିଷ୍ୟନ୍ଦଯୁକ୍ତ; ଧାରାରେ ବହି ଯାଉଥିବା—
3. Flowing down.

Nishyandita

ନିଷ୍ୟୂତ—ସଂ. ବଣ (ନି+ସିବ୍ ଧାତୁ = ଗୁନ୍ଥିବା+କର୍ମ. ତ)—ସୁଗ୍ରଥିତ—1. Well strung; well sewn.
୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଣାଯାଇଥିବା—2. Well woven.

Nishyūta

ନିସ୍‌ବତ୍—ବୈ. ଦେ. ବ (ଆ)—୧ । ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଙ୍ଗକ—1. Connection.
୨ । ତୁଳନା—2. Comparision.
ନିସବତ

Nis-bat
Nisbat

ନିସ୍‌ସୀମ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ + ସୀମା)—ଅସୀମ—Boundless; limitless.
(ନିଃସୀମ—ଅନ୍ୟରୂପ; ନିସ୍‌ସୀମତା—ବ)

Nissīma

ନିସଂସିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । (ସଂ. ନଃଅଂଶ; ନିରଂଶ)—ନିରଂଶିଆ—1. Niramsiā (See)
ନିର୍ବଂଶୀ ୨ । (ସଂ. ନୃଶଂସ)—କ୍ରୂର; ଖଳ; ନିଷ୍ଠୁର—2. Wicked; cruel.
ନିର୍ବଂଶ
ନିସଂସ (ନିସଂସୀ, ନିସଂସେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Nisamsiā

ନିସଖା—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ନିଃସଖ)—ନିରାଶ୍ରୟ; ବନ୍ଧୁ ଶୂନ—Friendless; helpless.
ନିସଖା, ନିରାଶ୍ରୟ ନସଖା ଦୋଇ ପାଣ୍ଡୁପୁତ୍ରେ ତ ଥରନ୍ତି, ଦାଢ଼ାକୁ ଦେଖାଇବା ଥମ୍ଭେ ଯେତେପଡ଼—ବୈଷ୍ଣବ ଦି, ମଦାଲସରେ ବନ

Nisakhā

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିସଙ୍କୁଡ଼—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିର୍ + ସଂସ୍କୃତ ବା ସଙ୍କର ବା ସଙ୍କାର) — ଯାହା ସଙ୍କୁଡ଼ ନୁହେଁ; ଯାହା ଜଳ ଓ ଲବଣଦ୍ୱାରା ପକ୍ୱ ଯା ସଁକଡ଼ି ନୟ କରାଯାଇ ନାହିଁ—1. (food) Which has not been boiled in water nor seasoned with salt.

Nisaṅkurdi
ନିଖରୀ
(ନିସଙ୍କୁଡ଼ - ଅନ୍ୟରୂପ)
(ସଙ୍କୁଙ୍କୁଡ଼—ବିପରୀତ)

୨ । ଯାହା ଅଇଁଠା ନୁହେଁ—

2. (food) Which has not been previously partaken of by any one.

ଦେ. ବି.—(ଜଳ ପକ୍ୱ ଓ ଲବଣମିଶ୍ରିତ) ଅନ୍ନ ତରକାରି ଆଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ (ଘିଅପକ୍ୱ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି—

Sweetmeats and food other than rice and curry boiled in water and seasoned into salt.

[ଦ୍ର – ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଜଳରେ ପକ୍ୱ ହୋଇ ଥାଏ ବା ଯହିଁରେ ଲୁଣ ମିଶା ଯାଇ ପାକ କରି ଯାଇ ଥାଏ ତାହା ସଙ୍କୁଡ଼ (ଯଥା ଅନ୍ନ; ତରକାରି; ଭତ୍ତରଘରଡରେ ରୁଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସଙ୍କୁଡ଼ କହନ୍ତି) ଓ ଯାହା ଘିଅପକ୍ୱ ହୋଇ ନ ଥାଏ କମ୍ବା ଜଳ ଓ ଲୁଣରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥାଏ ତାହା ନିସଙ୍କୁଡ଼ (ଯଥା ପୁରୀ, ମିଠାଇ) । ଅଇଁଠା ଓ ସଙ୍କୁଡ଼ ପୃଥକ୍ ଅଟେ । ଉଚ୍ଚିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଅଇଁଠା ବୋଲିସାଏ ।]

ନିସତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ)—ଅଳସୁଆ—

Nisat — Idle; lazy.

ନିସତ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ)—୧ । ନିବଳ; ବଳହୀନ—

Nisata

1. Powerless.

କଥ ତୁହେ କେତେହେଁ ନୋହିବ ନିସତ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ: ସଭା ।

୨ । ଅସମର୍ଥ—2. Unable.

୩ । ଆଶ୍ରୟହୀନ—3. Helpless.

୪ । ନିରୁପାୟ; ନାଗୁର—4. Having no other alternative or expedient.

ତହୁଁ ଏକ ସାର ଏ ନିସତ ଗଁର ଡାଙ୍କର ଜ ସତ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳଦ ସ ।

୫ । ବିପନ୍ନ—5. In danger; involved in trouble.

୬ । (ସଂ. ନିର୍ + ସତ୍ୟ)—ନିମକହାରାମ; ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—

ନିସତିଆ
ନିସତୁଆ
ନିସତ୍ୟ
ନିସତ୍ୟା
ଅନ୍ୟରୂପ

6. False to one's salt; perfidious; faithless.

୭ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—7. Lying.

୮ । ଅସତ୍ୟ; ସତ୍ୟହୀନ—

ଅସତ
ନିସତ

8. Untrue; false.

୯ । ସତ୍ୟ ପାଳନରେ ପରାଙ୍ମୁଖ; ସତ୍ୟ ଲଙ୍ଘନକାରୀ—

9. Untrue to one's words; infringing one's promise.

୧୦ । (ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ) କ୍ଳାନ୍ତ; ଅବସନ୍ନ—10. Tired.

ସେହୁକାଇେ ଅର୍ଜୁନ ବୋଇଲେ ତେ ଭ୍ରାତ,
ତୁମ୍ଭେ ଯେତେ ସୁଖରେ ହୋଇଲ ନିସତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ)—୧ । ନାଗୁର ଅବସ୍ଥା; ନିରୁପାୟ ଅବସ୍ଥା—1. Helpless condition; a condition in which there is no other alternative.

ନିସତରୁ ଶକ୍ତି ସତରୀ
ପେଙ୍କପେରି କରି ଜନ ନରଥା । ଚଉ ।

୨ । ବଳହୀନ ଅବସ୍ଥା—2. Powerless condition.

୩ । ଅସାମର୍ଥ୍ୟ; ଅକ୍ଷମତା; ଶକ୍ତ୍ୟଭାବ—

3. Want of strength; inability.

ଷଡ଼ିମି ଭୁଲରେ ତ ହୋଇଅଛ ଜାତ
ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନାହିଁ ମୋ ନିସତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

୪ । (ସଂ. ନିର୍ + ସତ୍ୟ) ଅସତ୍ୟ—

4. Untruth; falsehood.

ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ମାଗିଲ ଜୀବନ କେମାନ୍
ତେବେ ଅମ୍ଭେ ଉଜାରୁଁ ନଉ ନିସତକୁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୫ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଳନ ନ କରିବା; ପ୍ରତିଜ୍ଞାଲଙ୍ଘନ—

5. Breach of promise.

ତୁ ତେ ପ୍ରିୟେ ସତ୍ୟ କରୁ ନସତ ଅତରୁ
ମଉନ ହୋଇରୁ ବୁଲେ କଲଙ୍କ ବରୁର । ପ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାତ ଶଶିଶେଖର ।

ନିସତୀ—ଦେ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନିଃସତ୍ୟା)—୧ । ମିଥ୍ୟାବାଦିନୀ—

Nisatī

1. Lying (woman).

(ନିସତେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସତ୍ୟ ପାଳନରେ ପରାଙ୍ମୁଖା—

2. (a woman) Not true to her words.

୩ । ଅସତୀ—3. Unchaste (woman).

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଳସେଇ (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Idle (woman).

ନିସତ୍ୱ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ) —

ନିସତ୍ୱ
ନିସତ୍ୱ

୧ । ସତ୍ତ୍ୱ ବା ସାରହୀନ; ଅସାର—

1. Marrowless; unsubstantial.

ଏ କୁଳେ ନାହିଁ ବଳହୀନ, ନସତ୍ୱ କୃପଣ ଜୀବନ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୨ । (କଟରଆ) ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ) ନିଃସତ୍ତ୍ୱବାନ୍ (ଦେଖ)

2. Nihsatwabān (See)

ନିସତ୍ୱବାନ୍—ଦେ. ବିଣ. (କଟରଆ; ସଂ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ)—

ନିସତ୍ୱବାନ
ନିସତ୍ୱବାନ

ଯାହାର କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ କିଛି ସତ୍ତ୍ୱ ନଥାଏ—

Having no proprietory right over a property.

[ଯଥା—ଆଜଠାରୁ ଏ ବାଡ଼ି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଆମ୍ଭେ ନସତ୍ୱବାନ୍ ଓ ବେଇଲ୍ଲକାଦାର୍ ହେଲୁଁ (କବଲ୍ଲର ସରେଜ)]

ନିସନ୍ତାନ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସନ୍ତାନ)—

ନିସନ୍ତାନ
ନିସନ୍ତାନ

୧ । ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିହୀନ—1. Issueless.

ପୁତ୍ରର୍ଥି ହେଉ ନସନ୍ତାନ, କହୁବା ଜଉଁ ବଶ ବ୍ରଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିସନ୍ଦେହ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ ନିଃସନ୍ଦେହ)—

Nisandeha — ନିଃସନ୍ଦେହ (ଦେଖ)
ନିସନ୍ଦେହ — Nihsandeha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିସନ୍ଧ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସନ୍ଧ)—
Nisandhi ୧ । ଯହିଁରେ ସନ୍ଧି ବା ବ୍ୟବଧାନ ନ ଥାଏ—
ଘନ 1. Having no interstics.
ଘନା ୨ । ଅଗଣ୍ଠିଆ—2. Jointless; seamless.
୩ । ଘନ; ସାନ୍ଦ୍ର—3. Dense.
୪ । ଯହିଁରେ ଆଦୌ ଛିଦ୍ର ନ ଥାଏ—
4. Poreless; impervious.

ନିସମ୍ପର୍କ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସମ୍ପର୍କ)—
Nisamparka ନିଃସମ୍ପର୍କ (ଦେଖ)
ନିସମ୍ପର୍କ Nihsamparka (See)
(ନିସମ୍ପର୍କୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିସର୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଷ୍ପୂ + ସୃଜ୍ ଧାତୁ=ସୃଷ୍ଟି କରିବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Nisarga ୧ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—1. Nature.
୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା—2. Natural condition.
୩ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣ—3. Natural property.
୪ । ରୂପ—4. Form; shape.
୫ । ସୃଷ୍ଟି—5. Creation.
୬ । ତ୍ୟାଗ—6. Abandonment; relinquishment.
୭ । ବଦଳ; ବଦଳା ବଦଳ—7. Barter; exchange.

ନିସର୍ଗ କୃପାଳୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନିସର୍ଗ+କୃପାଳୁ)—ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୟାଶୀଳ—
Nisarga kṛupālu Kind by nature.
ବଧ୍ୟଶ୍ଚ ନିସର୍ଗ କୃପାଳୁ । କଳସୂ. କଟୋଷ୍ଠଭଶ୍ଚ ବ ଗୀତ ।

ନିସର୍ଗଜ—ସଂ. ବିଣ. (ନିସର୍ଗ + ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା + କଣ୍ଡୁ. ଅ)—
Nisargaja ସ୍ୱଭାବଜାତ; ନୈସର୍ଗିକ—Natural.

ନିସଶ୍ତ୍ର(ସ୍ର)—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃଶସ୍ତ୍ର)—ନିଃଶସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Niśastra(sra) Nihśastra (See)

ନିସହାୟ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସହାୟ)—
Nisahāya ନିଃସହାୟ (ଦେଖ)
Nihsahāya (See)

ନିସାଖା—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ନିଃସହାୟ)—ନିଃସହାୟ; ଅସହାୟ—
Nisākhā ।. Helpless; shelterless.
ନିଶାଖା **ନିସହାୟ; ଲାଚାର** ୨ । (ସଂ. ନିଃସଖ)—ବନ୍ଧୁଶୂନ୍ୟ—
. Friendless.
୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Supportless.
୪ । (ସଂ. ନିଃଶାଖ) ଶାଖାଶୂନ୍ୟ (ବୃକ୍ଷ ବା କାଣ୍ଡ)—
4. Branchless (tree or trunk).
୫ । ଉପାୟାନ୍ତରଶୂନ୍ୟ—5. Resourceless.

ନିସାସ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନିଶ୍ୱାସ)—ନିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nisāsa (etc) Niśwāsa etc (See)
ନିସାସ **ନିସାଁସ; ନିସାସ**

ନିସାହା—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିଃସହାୟ)—ନିଃସହାୟ; ଅସହାୟ—
Nisāhā Helpless.

ନିସାହାସି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଃସାହସ)—୧ । ସାହସଶୂନ୍ୟ; ଅସାହସିକ—
Nisāhāsi 1. Courageless.
ନିସାହସ (ନିସାହାସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଭୟାତୁର; ଭୀରୁ—
2. Coward, timid.

ନିସାହ୍ୟ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିଃସହାୟ)—୧ । ଅସହାୟ—
Nisāhi 1. Helpless.
ଅସହାୟ ୨ । (ସଂ. ନିଃସଖ) ବନ୍ଧୁଶୂନ୍ୟ—2. Friendless.
ନିସହାୟ

ନିସିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ନିଷ୍ ଧାତୁ)—
Nisibā ଶାଣିତକରିବା; ଧାରକରିବା; ପଜେଇବା—
To sharpen; to whet.

ନିସୁଆସ (ଇତ୍ୟାଦି) ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନିଶ୍ୱାସ)—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nisuāsa (etc) 1. Niswāsa etc (See)
ନିସାସ ୨ । ବେଦନାଜନିତ ଘାର୍ଘନିଶ୍ୱାସ—
ନିସାଁସ 2. Sigh of pain.
୩ । ଅଭିଶାପ—3. Curse.

ନିସୁନ ରାତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଃସ୍ୱନ + ରାତ्रି)—
Nisun rāti ନିର୍ଜ୍ଜନ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି—
ନିଶୁତିରାତ **ସୁନସାନରାତ** Dead of night.

ନିସୂଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି + ସୂଦ୍ ଧାତୁ=ବଧକରିବା + କଣ୍ଡୁ. Nisūdaka (ନିସୂଦକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅକ)—ବଧକାରୀ—Killing.

ନିସୂଦନ—ସଂ. ବି (ନି + ସୂଦ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)
Nisūdana ବଧ; ମାରଣ—Killing; slaughter.
ସଂ. ବିଣ (ନି + ସୂଦ୍ ଧାତୁ + କଣ୍ଡୁ. ଅନ)—
ବଧକାରକ; ବଧକାରୀ—Killing, slaying.
(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ—ଯଥା—କଂସନିସୂଦନ ।)

ନିସୃତା—ସଂ. ବି—ଇହୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Nisṛutā Tihurḍi (See)

ନିସୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ନି + ସୃଜ୍ ଧାତୁ=ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା
Nisṛushṭa +କର୍ମ. ତ)—୧ । ଦତ୍ତ; ଅର୍ପିତ—
1. Bestowed; given.
୨ । ନ୍ୟସ୍ତ—2. Deposited; entrusted.
୩ । ସମର୍ପିତ—3. Delivered.
୪ । ପ୍ରେରିତ—4. Sent; commissioned.
୫ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ—5. Standing between; intermediate; acting as an intermediary.
୬ । ତ୍ୟକ୍ତ—6. Abandoned.

ନିସୃଷ୍ଟାର୍ଥ—ସଂ. ବି ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀ. ସମା; ନିସୃଷ୍ଟ=ପ୍ରେରିତ ହୋଇଅଛୁ;
Nisṛushṭārtha ଅର୍ଥ=ଅଭିପ୍ରାୟ ଯାହାଦ୍ୱାରା) —୧ । ଉତ୍ତମଦୂତ;
ଯେଉଁ ଦୂତ ପ୍ରେରକ ଓ ଯାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଅଛୁ, ଏହା ଉଭୟଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ସ୍ୱୟଂ ଉତ୍ତର ଦାନରେ ସମର୍ଥ—1. Ambassador; envoy; a messenger who is able to answer all questions put to him, by understanding the intention of both parties.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମେନେଜର୍; କର୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଧନର ଆୟବ୍ୟୟ, କୃଷି ଓ ବାଣିଜ୍ୟାଦି ବିଷୟ ତଦାରଖ କରିବା କର୍ମଚାରୀ—2. Manager.

୩ । ଧୀର, ସ୍ଥିରମତ, ଶୂର ଓ ସ୍ୱାମିକାର୍ଯ୍ୟବିଧାୟକ ଓ ସ୍ୱପୌରୁଷପ୍ରକାଶୀ ଭୃତ୍ୟ ବା ଏଜେଣ୍ଟ୍—3. A servant who is calm, steady, brave and loyal to his employer; a very able agent.

ନଘୋର—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ନିଃସ୍ୱର) —ନିଃଶବ୍ଦ—
Nisora Calm and quiet.

ନିଶ୍ଚୀତ ଅଧରତ ବେଳେ ଭ୍ରାନ ନଘୋର ହେବାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡାକଥାଣି ପୂରାଇବ—
ଶୂନ୍ୟସାନ ଫକୀରମୋହନ ଚୁମାଣ ଅଠରୁଣ୍ଠ ।

ନସ୍କିଞ୍ଚନ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ନିଷ୍କିଞ୍ଚନ) ନିର୍ଲିପ୍ତ —
Niskiñchana Indifferent.

ନସ୍କିଞ୍ଚନ ଯେ ଆତ୍ମାରମ
ଏମନ୍ତ ଯେଉଁ ମୂଳ ଜନ
ମୋଷ ନମନ୍ତେ ସେହୁ ଧର୍ମ
କରନ୍ତ ନଟ୍ୟେ ଉପାସନ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନସ୍ତନିତ—ଦେ. ବିଣ (ନିର୍+ସ୍ତନିତ)—ମେଘଗର୍ଜ୍ଜନରହିତ—
Nistanita Having no roar of cloud.

ହୋଇ ଭୂମ୍ନେ ନସ୍ତନିତ ନ କର ସମ୍ଭାଷ ଓ.ତ ନ ଦେଲେ ନଲ୍ଲସ୍ୱର ସ୍ୱଭାଃ—
ଉତ୍କଳ, ଦ୍ରୌପଦ୍ୟୁଦ୍ଧାନଧି ।

ନସ୍ତନୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ତନ+ଈ)—
Nistanī ସ୍ତନଶୂନ୍ୟା—(Woman) Having no breasts.
ସ. ବି—ବଟିକା—Pill.

ନସ୍ତନ୍ତୁ—ସ. ବିଣ—ନିଃସନ୍ତାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nistantu Issueless.

ନସ୍ତନ୍ଦ୍ର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତନ୍ଦ୍ରା)—
Nistandra ୧ । ଅତନ୍ଦ୍ର ତ; ଅନଳସ—1. Sleepless.
(ନସ୍ତନ୍ଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନଳସ—2. Vigilant; diligent.
(ନିସ୍ତନ୍ଦ୍ରତା—ବି) ୩ । ବଳବାନ (ହି. ଶ.)—3. Strong.

ନସ୍ତନ୍ଦ୍ରି—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତନ୍ଦ୍ରି = ଆଳସ୍ୟ)—
Nistandri ନିସ୍ତନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ) —Nistandra (See).

ନସ୍ତବ୍ଧ— ସ. ବିଣ. (ନି+ସ୍ତମ୍ଭ ଧାତୁ=ସ୍ଥିର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nistabdha ୧ । ନିସ୍ପନ୍ଦ; ନିଶ୍ଚଳ—
(ନିସ୍ତବ୍ଧତା—ବି) 1. Motionless; still; fixed.
୨ । ଜଡ଼ୀଭୂତ; ଚଳଚ୍ଛକ୍ତି ରହିତ—
2. Paralysed; numbed.
୩ । ନୀରବ; ନିଃଶବ୍ଦ—3. Silent; still.
୪ । ସ୍ତମ୍ଭିତ—4. Benumbed; stopped.
୫ । ଲାଠି ଲାଠି ହୋଇଯିବା—5. Stiffened.

ନସ୍ତରଙ୍ଗ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତରଙ୍ଗ)—ତରଙ୍ଗଶୂନ୍ୟ—
Nistaranga Waveless.
(ନିସ୍ତରଙ୍ଗା – ସ୍ତ୍ରୀ) ନସ୍ତରଙ୍ଗ ହ୍ରଦରୁ ସମ୍ଭାର ମୂରତ 'ନ୍ୟାସ୍ୱଦେବ'—
ବଳରାମ. ମହାଭାରତ ।

ନସ୍ତରଣ—ସ. ବ.—(ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ= ପାର ହେବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nistaraṇa ୧ । ପାର ହେବା; ଉତୁରିବା—1. Crossing.
୨ । ଉଦ୍ଧାର—2. Deliverance; rescue.
୩ । ମୁକ୍ତି—3. Liberation; salvation.
୪ । ନିର୍ଗମନ—4. Outlet.
୫ । ସିଦ୍ଧି—5. Success.
୬ । ରକ୍ଷା—6. Preservation.
୭ । (ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା+କରଣ. ଅନ)—କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧିର ଉପାୟ—7. Expedient; means for attaining the end.

ନସ୍ତରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ)—୧ । ପାର ହେବା—
Nistaribā 1. To cross over.
ନିସ୍ତରା ଏ କଥା ଏକମନେ ଶୁଣି, ନସ୍ତର ଦୂଃଖ ତରଙ୍ଗିଣୀ ।
ନିସ୍ତରଣା ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।
୨ । ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା—2. To be delivered.
୩ । ମୁକ୍ତି ପାଇବା—3. To be liberated.
୪ । ମୋକ୍ଷଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
4. To attain salvation.
କ କରବ କାହିଁ ସିବ, କେମନ୍ତେ ହେ ନସ୍ତରବ ।
ମଧୁସୂଦନ. ସଙ୍ଗୀତମାଳା ।

ନସ୍ତଳ—ସ. ବିଣ.— (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତଳ)— ୧ । ଅତଳ; ତଳଶୂନ୍ୟ
Nistala ସୁଗଭୀର—1. Bottomless; very deep.
୨ । ନିମ୍ନ—2. Low.
୩ । ବର୍ତ୍ତୁଳ; ଗୋଲାକାର—3. Round; spherical.
୪ । ଚଞ୍ଚଳ—4. Moving quickly; fickle.
୫ । କମ୍ପମାନ—5. Trembling.

ନସ୍ତଳୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ନିସ୍ତଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବଟିକା—
Nistalī Pill.

ନସ୍ତାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ସଂ. ନିସ୍ତେଜାଃ)—ନିସ୍ତେଜ
Nistāibā ହେବା—To grow or become dull.

ନସ୍ତାର—ସ. ବିଣ.— (ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା+ଭାବ. ଅ) —
Nistāra ୧ । ପାର ହେବା—1. Crossing; passing over.
୨ । ଉଦ୍ଧାର; ତ୍ରାଣ—2. Salvation; deliverance.
୩ । ସମୁଦ୍ର ପାର ହେବା—
3. Crossing the sea.
୪ । ମୁକ୍ତି—4. Liberation; emancipiation.
୫ । ଅବ୍ୟାହତି—5. Release; escape.
୬ । ନିର୍ଗମନ—6 Issuing forth.
୭ । କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି—7. Accomplishment; success.
୮ । ରକ୍ଷା—8. Preservation.
୯ । ମୋକ୍ଷ; ପରିତ୍ରାଣ—9. Salvation.
୧୦ । ଉପାୟ—10. Means; expedient.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ଦେଣା ପରଶୋଧ—
11. Liquidation; repayment of debt.
ଦେ. ବିଣ.—ମୁକ୍ତ—Delivered.
ଗାଧି ମହତ ଜନ ଭୂମ୍ନେ, ଦେଶି ନସ୍ତାର ଦେଲୁ ଅମ୍ନେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ନର୍ଜଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗୁଚ୍ଛ ବା କୋଠିଆକୁ ଧାନଜମି ଦେଇ। ପରବର୍ତ୍ତରେ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ଦାଆସିବା ଧାନର ବର୍ତ୍ତନ—Allowance of paddy given to a labourer at the end of the year instead of service-holding.

ନିସ୍ତାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nistāraka ୧ । ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା—1. Delivering.
(ନିସ୍ତାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—2. Preserving.
ସଂ. ବି.—୧ । ତ୍ରାଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Savior.
୨ । ରକ୍ଷାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Preserver.

ନିସ୍ତାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମୁକ୍ତ କରିବା; ଉଦ୍ଧାର କରିବା—
Nistārakaribā To liberate; to deliver.
(ନିସ୍ତାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିସ୍ତାର କରା **निस्तारना; निस्तार करना**

ନିସ୍ତାରଗତି ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗତି ମୁକ୍ତି ପାଇବା—
Nistāragati pāibā To be delivered; to attain
ନିସ୍ତାରଗତି ପାଓୟା **निस्तारगति पाना** salvation.
ସେ ବଦ୍ଧ ଚକ୍ଷିଲେ ସେ ନସ୍ତାର ତେ ପଇଁ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଚରିତ୍ର. ଗୀତା ।

ନିସ୍ତାରଣ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ=ପାର କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଉଦ୍ଧାରକରଣ—
Nistāraṇa 1. Delivering; rescuing.
୨ । ଖଲାସ କରିବା—2. Acquitting.
୩ । ରକ୍ଷାକରଣ—3. Preserving.

ନିସ୍ତାର ପର୍ବ—ଦେ. ବି. (ବାଇବ୍ଲ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nistāra parba ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ପର୍ବବିଶେଷ—The feast
ନିସ୍ତାର ପର୍ବ of Pass over amongst the Jews.

ନିସ୍ତାର ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉଦ୍ଧାରିବା; ନସ୍ତରିବା—
Nistāra pāibā 2. To be released.
ନିସ୍ତାରପାଓୟା ୨ । ଅବ୍ୟାହତି ଲାଭ କରିବା—
निस्तारपाना 2. To be relieved.

ନିସ୍ତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନିସ୍ତାରଣ) ନିସ୍ତାର କରିବା; ଉଦ୍ଧାର
Nistāribā କରିବା; ରକ୍ଷା କରିବା; ମୁକ୍ତ କରିବା—
To deliver; to save; to liberate.
ନିସ୍ତାରା ତତ୍ତୁଁ ନିସ୍ତାରଇ ସାଧୁ ସନ୍ତତ ।
निस्तारना ଦ୍ୟାକାଥ—ମେଘଦୂତ

ନିସ୍ତାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ)—ଉଦ୍ଧାରକାରୀ—
Nistārī (ନିସ୍ତାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Delivering; saving.
ତନ୍ତୁ ତନତ୍ରବନ ପାତବ ନସ୍ତାସ୍ତ । ବୃଷର୍ସଂଦ୍ର—ମହାଭାରତ—ବସ୍ତଃ ।

ନିସ୍ତି—ଦେ. ବ.—ନିଷ୍ଠିକଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Nisti Nishṭikaṇṭā (see)

ନିସ୍ତିଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନିସତ୍ (ଦେଖ)
Nistiā Nisat (See)

ନିସ୍ତିମିର—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତିମିର)—ଅନ୍ଧକାରଶୂନ୍ୟ—
Nistimira Free from darkness.

ନିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ତୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nistīrṇṇa ୧ । ପାରଦୋଇ ଯାଇଥିବା—1. Crossed over.
୨ । ମୁକ୍ତ; ଉଦ୍ଧାର ପାଇଥିବା—
2. Delivered; liberated.
୩ । ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା—3. Saved; rescued.

ନିସ୍ତୁକ—ଦେ. ବିଣ.—ନିର୍ଧୁମ; ଅତ୍ୟଧିକ—
Nistuka (ନସ୍ତୁକ – ଅନ୍ୟରୂପ) Excessive; severe.
ଖୁବ, ବିଲକ୍ଷଣ **अच्छा, खूब** (ଯଥା—ମୁଁ ତାକୁ ନିସ୍ତୁକ ହାଙ୍କେ ଛେଚିଲି)

ନିସ୍ତୁକ ମାଡ଼—ଦେ. ବିଣ.—ଗୋଗଡ୍ଡାବାଡ଼ିଆ; ଖୁବ୍ ପ୍ରହାର—
Nistuka mārda A shower of blows.
ଗୋବାଡ୍ଡାନ [ଦ୍ର—ଏହାପରର ନିସ୍ତୁକ ଛେଗ; ନିସ୍ତୁକପିଟା; ନିସ୍ତୁକ **बेहद्मार** ପାଦାର ଆଦ୍ଧ ଦୁଏ ।]

ନିସ୍ତୁଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତୁଷ)—୧ । ତୁଷ ମୁକ୍ତ—
Nistusha 1. Freed from chaff.
୨ । ଘାକୁଡ଼ା ଦୋଇ ଅଗାଡ଼ ସଫା ଦୋଇଥିବା—
2. Husked; cleansed.
୩ । ନିର୍ମଳ—3. Clean; cleansed.

ନିସ୍ତୁଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ତୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—ନିସ୍ତୁଷ (ଦେଖ)
Nistushita Nistusha (See)

ନିସ୍ତେଜ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିସ୍ତେଜାଃ)—୧ । ତେଜୋଶୂନ୍ୟ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Nisteja 1. Lustreless.
निस्तेज ୨ । ଦୁର୍ବଳ—2. Feeble; weak.
ନିସ୍ତେଜ ୩ । ଶକ୍ତିଶୂନ୍ୟ—3. Without vigour.
୪ । ପ୍ରଭାବଶୂନ୍ୟ—4. Spiritless.
୫ । ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟ—5. Impotent.
୬ । ଅଙ୍ଗାରୁ; ମୁଣ୍ଡା—6. Blunt.
୭ । ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ—7. Gloomy; not bright.

ନିସ୍ତେଜାଃ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତେଜସ୍) ୧ । ତେଜୋଶୂନ୍ୟ—
Nistejāḥ 1 Vigourless; destitute of energy.
୨ । ପ୍ରଭାବଶୂନ୍ୟ—2. Spiritless.
୩ । ଦୀପ୍ତିଶୂନ୍ୟ—3. Lustreless; devoid of lustre.
୪ । ଭୀରୁ—4. Coward.
୫ । ଅବସନ୍ନ—5. Pulled down; dull.
୬ । ଦୁର୍ବଳ—6. Weak.

ନିସ୍ତ୍ରପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ତ୍ରପା=ଲଜ୍ଜା)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ;
Nistrapa ଅଲ୍ପଲଜ୍ଜୁକ—Shameless; immodest.
(ନିସ୍ତ୍ରପା—ସ୍ତ୍ରୀ, ନିସ୍ତ୍ରପତା—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିସ୍ତ୍ରିଂଶ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍ + ତ୍ରିଂଶତ୍ + ଅ)—୩୦ ଆଙ୍ଗୁଳରୁ ଅଧିକ ଲମ୍ବ ଶସ୍ତ୍ର; ଖଡ୍ଗ—A sword measuring more than 30 digits; scimitar.

Nistriṁśa

ସଂ. ବିଣ.—ନିର୍ଦ୍ଦୟ (ହି. ଶ.)—Unkind.

ନିସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍ + ତ୍ରିଂଶତ୍) – ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—

Nistriṁśat 1. Merciless.

୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.

ନିସ୍ତ୍ରିଂଶ ପତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଗଛ; ସ୍ନୁହୀ ବୃକ୍ଷ—

Nistriṁśa patrikā Euphorbia Ligularia.

ନିସ୍ତ୍ରୈଗୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍ + ତ୍ରୈଗୁଣ୍ୟ=ଗୁଣତ୍ରୟ)—

Nistraiguṇya ସତ୍ତ୍ୱ; ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏହି ଗୁଣତ୍ରୟର ଅତୀତ—Above or beyond the three primodial attributes of matter.

ନିସ୍ନେହ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ସ୍ନେହ)—

Nisneha ୧ । ସାଦ୍ଧା ତେଲିଆ ବା ଚିକ୍କଣ ନୁହେଁ—1. Not unctuous; not oily.

୨ । ସ୍ନେହ ବା ଅନୁଗ୍ରହଶୂନ୍ୟ—2 Unkind; unfeeling

(ନିଃସ୍ନେହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଯାହାକୁ ସ୍ନେହ କରାଯାଏ ନାହିଁ—3. Not loved.

ନିସ୍ପନ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ସ୍ପନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଈଷତ୍ କମ୍ପିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Nispanda ୧ । ସ୍ପନ୍ଦନ ବା ଚଞ୍ଚଳନରହିତ; ନିଷ୍କମ୍ପ—1 Motionless, without vibration.

ନିଃସ୍ପନ୍ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ

ନିସ୍ପନ୍ଦ } ୨ । ସ୍ଥିର—2. Calm; still.

ସଂ. ବି—ସ୍ପନ୍ଦନ—Vibration; fluttering.

ନିସ୍ପୃହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ସ୍ପୃହା=ବାଞ୍ଛା)—

Nispṛuha ୧ । ନିଷ୍କାମ—1. Having no desire.

(ନିଃସ୍ପୃହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ପୃହାଶୂନ୍ୟ—2. Free from hankering.

(ନିସ୍ପୃହା—ସ୍ତ୍ରୀ).

(ନିସ୍ପୃହତା—ବି) ୩ । ନିର୍ଲୋଭ—3. Free from covetuousness or avarice.

ନିସ୍ପୃହା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ସ୍ପୃହା)—୧ । ସ୍ପୃହାର ଅଭାବ—

Nispṛuhā 1. Want of hankering.

(ନିଃସ୍ପୃହା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତିଶି; ପେଶୁ 2. Linseed.

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିସ୍ପୃହ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନିସ୍ପୃହର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Nispṛuha.

ନିସ୍ପୃହୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିସ୍ପୃହ)—ସ୍ପୃହାଶୂନ୍ୟ—

Nispṛnhī Free from desire.

(ନିସ୍ପୃହୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଇଚ୍ଛ,ସ୍ପୃହାନଙ୍କର ଅର୍ଥେ ନିସ୍ପୃହୀ । ପରତେଗାଲା ।

ନିସ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ସ୍ୱ=ଧନ)—

Niswa ଧନଶୂନ୍ୟ; ଗରିବ; ନିର୍ଦ୍ଧନ—Penniless; destitute; poor.

(ନିସ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିସ୍ୱନ—ସଂ. ବି. (ନି + ସ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—

Niswana ୧ । ଧ୍ୱନି; ଶବ୍ଦ—1. Sound; noise.

(ନିସ୍ୱାନ - ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—2. Loud sound.

୩ । ନାଦ; ଗର୍ଜ୍ଜନ—3. Bellow; roar.

୪ । ନିଃଶବ୍ଦତା—4. Silence

ନିସ୍ୱନିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ସ୍ୱନିତ)—୧ । ଶବ୍ଦିତ—

Niswanita 1. Sounded.

୨ । ସ୍ୱରିତ—2. Accented.

୩ । ଉଚ୍ଚାରିତ—3 Articulated; uttered.

ନିସ୍ୟନ୍ଦ—ସଂ. ବି—ନିଷ୍ୟନ୍ଦ (ଦେଖ)—

Nisyanda Nishyanda (See)

ଦେ. ବି—ନିଷ୍ୟନ୍ଦନ; ସ୍ରବିତ—Flowing down.

ଏ ସଂସାର ପଙ୍କିଳ ଜନଙ୍କେ ଅରଣ୍ୟ
ସ୍ରବଇ ଜଳ ଭଦ ଚିତ୍ତରୁ ନିସ୍ୟନ୍ଦ । କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼. ମହାଭାରତ ୭୩୪ ।

ନିସ୍ରବ—ସଂ ବି. (ନି + ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗଳିତ ହେବା + କର୍ମ୍ମ ଅ)—

Nisraba ୧ । ଭାତର ପେଜ—1. Rice gruel.

(ନିସ୍ରାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ନି + ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗଳିତ ହେବା + ଭାବ. ଅ) —ତଳକୁ ବୋହିଯିବା—2. Flowing down.

୩ । ସ୍ରାବ; ସ୍ରବଣ—3. Oozing out; trickling.

୪ । ନିର୍ଗମନ—4. Issuing forth.

ନିସ୍ସଙ୍କୋଚ—ସଂ. ବିଣ – ନିଃସଙ୍କୋଚ (ଦେଖ)

Nissaṅkocha Nihsaṅkocha (See)

ନିସ୍ସନ୍ତାନ—ସଂ. ବିଣ—ନିଃସନ୍ତାନ (ଦେଖ)

Nissantāna Nihsantana (See)

[ଦ୍ର—ଏହିପରି ନିସ୍ସଙ୍ଗ, ନିସ୍ସରଣ, ନିସ୍ସାର, ନିସ୍ସାରିତ, ନିସ୍ସୀମ, ନିସ୍ସୃତ, ନିସ୍ସ୍ୱାଦୁ, ନିସ୍ସ୍ୱାର୍ଥ ଶବ୍ଦମାନ ହୁଏ ।]

ନିହଙ୍ଗ(ଙ୍ଗୀ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଃସଙ୍ଗ)—

Nihaṅga(ṅgī) ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—

ନିହଂଗ ଚିରକୁମାର A class of Baishnabas who do not marry; celibate anchorites.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଦେ. ବିଣ—ଯାବଜ୍ଜୀବନ ଅବିବାହିତ (ବୈଷ୍ଣବ); ଚିରକୁମାର—Celibate; observing celibacy.

ନିହଙ୍ଗ(ଙ୍ଗୀ) ମଠ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ମଠର ବାବାଜି ଓ ମହନ୍ତମାନେ ଚିରକୁମାର ବ୍ରତଧାରଣ କରନ୍ତି—

Nihaṅga(ṅgī) maṭha

ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମଠ ନିହଂଗମଠ A Maṭha where the Mahants observe celibacy.

ନିହଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଧି କର୍ମ୍ମ। ନଖନିର୍ତ୍ତୀ)—ବଢ଼େଇମାନଙ୍କର ଚଉଡ଼ା ଦାଢ଼ ଥିବା ବେଧନାସ୍ତ୍ର (ଏଥିରେ କାଠର ବେଶ୍ମ ନ ଥାଏ); ଲୁହାର ବଟାଲ—Iron chisel.

ନିହାନୀ; ନୀନ; ନିୟାନି

ନିହାନୀ ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—କଚରା; ଘାଟଲ୍ଲଧାନ ଗଛକୁ ମୂଳରୁ ଦାଆରେ କାଟି ସେଥିରୁ ନଡ଼ା-ଅଂଶ କଟା ନ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ କଆରରେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଖେଳଆ ହୋଇ ରଖାଯାଇ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—The state of the paddy plants being spread in rows in the field immediately.

Digitized by srujanika@gmail.com

after they are reaped and before the lower portions are cut out from them for straw.

ନହତ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିନାଶିତ; ହତ—1. Killed; slain.
Nihata
(ନିହତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆହତ; ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—2. Smitten; struck.
୩ । ନଷ୍ଟ—3 Spoiled; destroyed.
୪ । ଫିଙ୍ଗା ଯାଇଥିବା (ହ. ଶ)—4. Thrown away.

ନହନନ—ଫ. ବ. (ନି+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nihanana ହତ୍ୟା; ବଧ—Killing; slaying.

ନହନ୍ତା—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ନି+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=
Nihantā ନିହନ୍ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ଘାତକ; ହନନକାରୀ; ବିନାଶକ—
(ନିହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Killing; destroying; slaughtering.

ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଅନ୍ତ ସେ ନହନ୍ତା । କୃଷ୍ଣର୍ପଣ. ମହାଭାରତ ଦତ୍ତଯୋଗ ।

ନହନ୍ୟମାନ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ନି+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ମ.
Nihanyamāna ଆନ)—ଯାହାକୁ ବଧ କରିଯାଉ ଅଛି—
(ନହନ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Being killed.

ନହାଇ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନିଦ୍ରାଗ୍ନ, ନିଘାଦ୍ଧ; ଭୁଲ. ଫା. ନିହାଲ୍ଲୀ)—
Nihāi ନେହାଇ; ନେହୁ; ଲେହୁ; ଯେଉଁ ଲୌହ ଖଣ୍ଡ। ଉପରେ ଚାଦ୍ଧଲ୍ଲ ଲୁହା, ସୁନା, ରୂପାଆଦିକୁ ରଖି କମାର ଓ ବଣିଆମାନେ ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟନ୍ତି—Anvil.

ନହାଇତ୍(ତ)—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ନିଦ୍ରାସୃତ୍)—ନିହାତ (ଦେଖ)
Nihāit(ti) Nihāti (See)
ନେହାତ; ନେହାଇତ ଶୁଣିବା କଥା ବା ଅନୁମାନ କଥା ପ୍ରମାଣରୂପେ
ନିହାୟତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନହାଏତ କାରକ
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

(ନିହାଏତ୍, ନିହାଏଦ୍ଧ ନ୍ୟାହାଦ୍ଧ, ନ୍ୟାହ୍ନଦ୍ଧ; ନିହେଇଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନହାକା—ଫ. ବ. (ନି+ହା ଧାତୁ=ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ
Nihākā +ଆ; ଯେ କେତେବେଳେ ଜଳଭାଗ କେତେବେଳେ ସ୍ଥଳଭାଗ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ)—ଜଳସ୍ଥଳର ଜନ୍ତୁ ବିଶେଷ; ଗୋସ୍ପାପ—An iguana.

ନହାଜ—ଦେ- ବ—ନିଆଜ (ଦେଖ)
Nihāja Nāja (See)

ନହାଣ(ଣୀ)—ଦେ ବ—ନହଣ (ଦେଖ)
Nihāṇa(ṇī) Nihaṇa (See)

ନହାତ—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ନିଦ୍ରାସୃତ୍=ଆଧିକ୍ୟ)—
Nihāti ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—1. Excessive.
ନେହାତ, ନିହାୟତ ୨ । ଅତି; ନିତାନ୍ତ—
ନିହାୟତ 2.Very;very much; extremely;excessively.
ଗରୀବ ଗରୀବ ଅସୁର ନହାତ ମୂର୍ଖ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ ପରିଶେଷରେ—3. At last; finally.
୪ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ—4. Certainly.
୫ । ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ—5. At all.

ଦେ. ବ୍ରଣ.—୧ । ନଗଣ୍ୟ—1. Insignificant.
୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Unfit.
୩ । ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି; ଅତ୍ୟଧିକ—
3. Excessive; too much; very much.

ନହାନି—ଫ. ବ.—୧ । କର୍ଣ୍ଣାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଅସ୍ଥିବିଶେଷ—
Nihāni 1. The incus; the largest and the strongest of the bones of the ear in the tympanum (shaped like the anvil)
୨ । ନିହାଇ—2. Anvil.

ନହାର—ଫ. ବ. (ନି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ତୁଷାର—
Nihara 1. Dew.
(ନିହାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୁଷାର; ବରଫ—2 Snow; ice.
୩ । କୁହୁଡ଼ି (ହ. ଶ.)—Fog.

ଯେରୂପେ ନିହାରେ ଆବୃତ ହୋଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ.
ସେ ରୂପରେ ସେ ଶରେ ହୋଇଲେ ଅଗ୍ନିର୍ଦ୍ଧ୍ୟ । କୃଷ୍ଣର୍ପଣ. ମହାଭାରତ ବନ୍ଦ ।

ନହାର କର—ଫ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିହାର+କର))—ଚନ୍ଦ୍ର—
Nihāra kara The moon.

ଓଷ୍ଠେ ସୁଧା ସ୍ତବେହାର ଆଉ ନୟନେ ନିହାରକର କରନ୍ତୁ ଆହାର ତାଙ୍କୁ ନିହାର
ଇଙ୍କ. ପ୍ରେମସ୍ୱଧାନିଧି

ନହାରିକା—ଫ. ବ. (ନିହାର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ନିହାର ବା କୁହୁଡ଼ି ପରି
Nihārikā ଆଖିକୁ ଦେଖା ଯିବାରୁ)—ଆକାଶରେ ଥିବା ଏକ
(ନିହାରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରକାର କ୍ଷୀଣାଲୋକବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷ୍ପୁଞ୍ଜ—Nebula

ନହାରିବା——ଦେ. କ୍ରି.—(ଫ. ନିରୀକ୍ଷଣ; ନିରୀକ୍ଷଣ)—ନିରେଖିବା—
Nihāribā To gaze; to look at with attention
କଂସର ନିଜ ବଳାସୁର,
ସଖାରେ ନହାରଇ ଜାର – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନହାଲ୍—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. (ଫା.)—୧ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ଧନବାନ୍—
Nihāl 1. Rich.
ନେହାଲ, ନିହାଲ ୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.
ନିହାଲ ୩ । ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍—3. Fortunate; prosperous.
୪ । କୃତାର୍ଥ; ପୂର୍ଣ୍ଣମନୋରଥ— Having one's wishes fulfilled; satisfied; sucessful; having nothing more to hanker after.
୫ । ଯାହାକୁ ସଥେଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ମିଳଅଛି—
5. Blessed with plenty.

ନହାଲି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଫା. ନିହାଲ୍ଲୀ=ଗର୍ଭ; ଓଛଡ଼ା)—
Nihāli ସେଜ; ରେଜେଇ—Quilt.

ନହିଂସନ—ଫ. ବ.+(ନି+ହନ୍+ସ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ-
Nihiṁsana ଅନ)—ବଧ; ବିନାଶନ; ମାରଣ—
Killing; slaying.

ନହିତ—ଫ. ବ୍ରଣ.—(ନି+ ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nihita ୧ । ସ୍ଥାପିତ—1. Placed; laid.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅର୍ପିତ—2. Deposited; entrusted to; delivered.
୩ । ଗୁପ୍ତ—3. Private; secluded.
୪ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—4. Cast away.
୫ । କୃତ—5. Performed.
୬ । ସମାପ୍ତ—6. Finished.
୭ । ପ୍ରଦତ୍ତ—7. Bestowed on; given unto.
୮ । ଅଭିହିତ—8. Named; said; denominated.

ନହିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—(ସ. ନ + ଧା ଧାତୁ; ନହିତ)—
Nihibā ସ୍ଥାପନ କରିବା—To place.
ନିହା ଧରନା ଦେ।ଦେଶ ମତେ ମୁହିଁ ତାଙ୍କ ପାଶେ ଯାଇ ଥାଇଁ, ହେ ପାଣ୍ଡବଗଣ. ନହଦଁ ଇହଲେ। ବଳାଇ, ନହାପାନ୍ତା।

ନହିମା— ଦେ. ବ. ସ. ନିମିଷ; ଆ, ଲହମଂ)—
Nihimā ନିମିଷ; ମୁହୂର୍ତ୍ତ; କ୍ଷଣମାତ୍ର—
ନହମା ଲହମା Moment.
(ନହିମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅ.—ନହିମାଏ (ଦେଖ)—Nihimāe (See)

ନହିମାଏ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ. (ସ. ନିମିଷ; ଆ. ଲହମଂ)—
Nihimāe ୧ । ପଲକମାତ୍ରେ; ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ—
ଲହମାୟ ଏକଲହମାମ୍ନେ 1. In a trice; in a moment; in a twinkle.
୨ । ଦଠାତ୍—2. At once.
ନହିମାକେ ନହିମାପ୍ନେ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ଢେଲାରେ; ଅବସରକ୍ରମେ— 3 At leisure.
୪ । ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତମାତ୍ର—4. For a moment.

ନହିଲିଷ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ; ଲାଟିନ୍. ନିଲ୍=କିଛି ନୁହେଁ)—
Nihilisht ଆଧୁନିକ ସମାଜକୁ ସମୂଳ ବିନାଶ ସାଧନକାରୀ ରୁଷିଆର
ନିହିଲିଷ୍ଟ ସ୍ୱଜନାତ୍ମକ ଦଳବିଶେଷ—
Nihilist; a revolutionary socialistic party in Russia aiming at the overthrow of all the existing institutions in society.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ବାଦକୁ Nihilism **ନହିଲିଜ୍ମ୍** ବୋଲାଯାଏ ।]

ନହୀନ—ସ୍ତ. ବିଣ. (ନ + ଘୃନ)—୧ । ଇତର; ନୀଚ—
Nihīna 1. Low; mean; base.
୨ । ବର୍ଜିତ—2. Shunned.
୩ । ପାମର—3. Vile; wretched.

ନହେ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ—ନାଁ; ନାହିଁ; ନୁହେଁ—
Nihe No; not.

ନହେତାଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବାକ୍ୟ—ଏତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
Nihetāl ନୁହେଁ; ଏତାବତ୍କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୁହେଁ—
Not up to this time; not yet.
(ଯଥା—ସେ ନହେତାଲ୍ ଦେଖିବାକେ=ସେ ଏତେବେଳଯାକେ ଦେଖାଯାଇ ନାହାନ୍ତି ।)

ନହ୍ନବ—ସ. ବ. (ନ + ହ୍ନୁ ଧାତୁ=ସତ୍ୟ ଗୋପନ କରିବା + ଭାବ ଅ)
Nihnaba ୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ଗୋପନ କରିବା—
1. Concealment of a fact.
୨ । ଅପହ୍ନୁତି; ଅସ୍ୱୀକାର—2. Denial.
୩ । ଅବିଶ୍ୱାସ—3. Mistrust; distrust.
୪ । କ୍ରୂରତା—4. Wickedness.
୫ । ବଞ୍ଚନା—5. Deception.
୬ । ବକ୍ରବାଦ—6. Prevarication; insinuation, innuendo.
୭ । ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ରତା (ହି. ଶ.)—7. Purity.

ନହ୍ନବ ବାଦୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନହ୍ନବ + ବାଦିନ୍; ୧ମା; ୧ବ)—
Nihnababādī ବକ୍ରବାଦୀ—Prevaricating; evasive;
(ନହ୍ନବବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) insinuating.

ନିହ୍ନବାପହାର—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. ନହ୍ନବ + ଅପହାର)—
Nihnabāpahāra ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଚୋରରୂପ—Defalcation;
embezzlement; misappropriation.

ନହ୍ନବୋତ୍ତର—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନହ୍ନବ + ଉତ୍ତର)—ଛଦ୍ମବାଦ;
Nihnabottara ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତର—Evasive answer.

ନହ୍ନୁତ—ସ. ବିଣ. (ନ + ହ୍ନୁ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅସ୍ୱୀକୃତ—
Nihnuta 1. Denied.
୨ । ଗୋପିତ; ଅପ୍ରକାଶିତ—2. Kept secret.
୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ—3. Concealed.

ନହ୍ନୁତି—ସ. ବ. (ନ + ହ୍ନୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ନହ୍ନବ; ଗୋପନ-
Nihnuti କରଣ—1. Concealment of a fact.
୨ । ଅସ୍ୱୀକାର—2. Denial.
୩ । ଅବିଶ୍ୱାସ—3. Mistrust.

ନହ୍ନୁବାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନ + ହ୍ନୁ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Nihnubāna ୧ । ଅପହ୍ନବକାରୀ; ଅସ୍ୱୀକାରକାରୀ—
(ନହ୍ନୁବାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Denying.
୨ । ବକ୍ରୋକ୍ତିକାରୀ—2. Insinuating; evasive.

ନହ୍ରାଦ—ସ. ବ. (ନ + ହ୍ରାଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—ଶବ୍ଦ;
Nihrāda ନିନାଦ—Sound; noise.

ନାକାର—ସ. ବ. (ନ + କୃ ଧାତୁ = କରିବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଘୃଣା—
Nikāra 1. Disgust; hatred; contempt; abhorrence; loathing.
୨ । ଅବଜ୍ଞା—2. Disregard; disrespect.
୩ । ଅପମାନନ—
3. Humiliation; degradation.
୪ । ଉତ୍କାର; ବମନେଚ୍ଛା—4 Nausea.

ନାକାଶ—ସ. ବିଣ. (ନ + କାଶ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + ଭାବ. ଅ)—
Nikāsa ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—Like; resembling; similar.
(ନାକାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥାଉ ଓ ଜଳ ନାହିଁ ତା ନାକାଶ,
ଜରୁରେ ହେବ ସେପରି ବ୍ୟକ୍ତି । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ସରୋବର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ ବ.—ସାଦୃଶ୍ୟ; ତୁଲ୍ୟତା—Likeness; resemblance.

ନାକୋ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତି) ବଣ.—(ସ. ନକ୍ତ=ସ୍ୱଚ୍ଛ, ସଫା; ତୁଲ. ଏହ Nīko ଅର୍ଥରେ ମା. ନେକ୍; ହି. ନାକୋ)—ସରୁ; ନକ—Fine.

ନୀଚ—ସ ବଣ. (ନ=ନୁହେଁ+ଈ=ସୌତ୍ରଗ୍ୟ+ଚ ଧାତୁ=ଏକଜ Nīcha କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନକୃଷ୍ଟ—
(ଉଚ୍ଚ—ବପଗ୍ରତ) 1. Inferior; base; mean.
(ନୀଚତା[ତ୍ୱ]—ବ) ୨ । ଇତର—2. Vulgar; plebian.
୩ । ଅଶ୍ଳୀଳ—3. Indecent.
୪ । ଘୃଣ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ—4. Vile; despicable.
୫ । ଅତି ମନ୍ଦ; ଅଧମ—5. Wretched.
୬ । ବର୍ବର—6. Barbarian.
୭ । ଖର୍ବ; ବାମନ; ହ୍ରସ୍ୱ—
7. Dwarfish; stunted.
୮ । ନମ୍ନ; ଅବନତ—8. Low; depressed.
୯ । ଗଭୀର—9. Deep.
୧୦ । ନ୍ୟୂନ—10. Small; defective.

ନୀଚକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୀଚ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଖର୍ବ; ବାମନ—
Nīchaka Dwarfish.
୨ । ହୀନ; ନୀଚ—2. Mean; vile.
୩ । ନମ୍ନ—3. Low; depressed.
୪ । ଗଭୀର—4. Deep.

ନୀଚ କଥା—ସ ବ (ନୀଚ+କଥା)—୧ । ଇତର ଜନ ବ୍ୟବହୃତ କଥା—
Nīcha kathā 1. Vulgar expression.
୨ । ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା—2. Vile language; indecent language.

ନୀଚକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୀଚକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟା ଗାଈ—
Nīchakā An excellent cow.
(ନୀଚକା, ନୈଚିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀଚକୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୀଚକା+ଇନ୍)—୧ । ଉଚ୍ଚ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; (ହି.ଶ)
Nīchakī 1. High; excellent.
(ନୀଚକନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା ପାଖରେ ଭଲ ଗାଈ ଅଛି—
2. Owning an excellent cow.
ସ. ବ.—ଉପରଭାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The upper part.

ନୀଚ କୁଳ—ସ. ବ. (ନୀଚ+କୁଳ)—ନମ୍ନଶ୍ରେଣୀ; ନକୃଷ୍ଟ ଜାତି
Nīcha kula Low caste; the depressed class: person of humble birth.

ନୀଚଗ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୀଚ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīchaga ୧ । ନମ୍ନଗାମୀ; ଅଧୋଗାମୀ—1. Descending;
[ନୀଚଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) running downwards.
୨ । ଅଧମ; ଘାମର—2. Low; mean; base; vile.
ବ. (ଯାହା ଢଲିଆଡ଼କୁ ବହେ) ଜଳ—Water.

ନୀଚଗା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀଚଗ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନମ୍ନଗା; ନଦୀ—
Nīchagā River; stream.

ନୀଚଗାମୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୀଚ+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ)—
(ନୀଚଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନମ୍ନଗାମୀ—1. Descending;
[ନୀଚଗାମିତା(ତ୍ୱ)ବ] proceeding downwards.
୨ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ନମ୍ନଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରେ—
2. Cohabiting with a woman of lower caste.

ନୀଚ ଗୃହ—ସ. ବ—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—କୌଣସି ଗ୍ରହର ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ
Nīcha gṛuha ବା ସ୍ତ୍ରୀରୁ ୭ମ ଗୃହ—(astrology) The 7th house from the highest altitude of a planet.

ନୀଚ ଗ୍ରହ—ସ. ବ. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଠାରୁ ୭ମ
Nīcha graha ସ୍ତ୍ରୀସ୍ଥ ରବିଗ୍ରହ ପ୍ରଭୃତି—(Astrology) A planet (sun etc) situate on the 7th sign from its highest altitude.

ନୀଚ ଜାତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୀଚ+ଜାତ)—୧ । ନୀଚକୁଳୋଦ୍ଭବ—
Nīcha jāta 1. Of low caste.
(ନୀଚଜାତୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନମ୍ନତରଜାତୀୟ—
(ନୀଚଜାତା, ନୀଚଜାତୀୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Belonging to a lower caste.

ନୀଚ ଜାତି—ସ. ବ. (ନୀଚ+ଜାତି)—ନୀଚକୁଳ (ଦେଖ)
Nīcha jāti Nīchakula (See)

ନୀଚତର—ସ. ବଣ. (ନୀଚ+ତୁଳନା ଅର୍ଥରେ ତର)—
Nīchatara ଦୁଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନମ୍ନ—Lower.

ନୀଚତମ—ସ. ବଣ. (ନୀଚ+ତୁଳନା ଅର୍ଥରେ ତମ)—
Nīchatama ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବନମ୍ନ—Lowest.

ନୀଚତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ. (ନୀଚ+ଭାବାର୍ଥେ ତା, ତ୍ୱ)—୧ । ହୀନତା; ନକୃଷ୍ଟତା
Nīchatā(twa) 1. Inferiority.
୨ । ନମ୍ନତା—2. Lowness.

ନୀଚ ପଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଚ+ପଦ)—ଅଧମ ପଦ—
Nīcha pada Low station or position; humble position.

ନୀଚ ପ୍ରଦେଶ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଚ+ପ୍ରଦେଶ)—ନମ୍ନଭୂମି—
Nīcha pradeśa Low country; low land.

ନୀଚ ବୁଦ୍ଧି—ସ. ବ. (ନୀଚ+ବୁଦ୍ଧି)—ହୀନବୁଦ୍ଧି—
Nīcha buddhi Mind bent on insignificant or mean things.
ସ. ବଣ—ହୀନବୁଦ୍ଧି (ବ୍ୟକ୍ତି)—Mean-minded.

ନୀଚ ଭାବ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଚ+ଭାବ)—ହୀନଚିନ୍ତା—
Nīcha bhāba Lowly or mean thoughts.
୨ । ନୀଚତା—2. Lowness.

ନୀଚ ଭାଷା—ସ. ବ. (ନୀଚ+ଭାଷା)—୧ । ଇତର ଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା-
Nīcha bhāshā 1. Vulgar or rustic language.
୨ । ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା—2. Indecent language.

ନୀଚ ଭୋଜ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ନୀଚ+ଭୋଜ୍ୟ)—୧ । (କର୍ମଧା) ହୀନ (ଖାଦ୍ୟ)
Nīcha bhojya Nasty or despicable (food).

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (କ୍ୟା ଇତ୍) ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ (ଖାଦ୍ୟ)—
2. (food) Eaten by low people.
ସ. ବ—ପଲାଣ୍ଡୁ; ପିଆଜ—Onion.

ନୀଚମନା(ନାଃ)—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଚ + ମନସ୍)—ଖୁଚୁରାବୁଦ୍ଧି
Nīchamanā(nāḥ) ବଶିଷ୍ଟ—Low minded; mean minded.

ନୀଚ ଯୋନି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଚ + ଯୋନି)—
Nīcha joni ନିକୃଷ୍ଟଜୀବର ବା ଜାତିର ବା ମନୁଷ୍ୟର ଗର୍ଭ—
The uterus of base animal or caste or people

ନୀଚଯୋନିଜ—ସ. ବଣ. (ନୀଚ + ଯୋନି + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīchajonija ୧ । ନୀଚକୁଳ ସମ୍ଭୂତ—
1. Base born; of humble birth.
୨ । ପଶ୍ଵାଦି ନିମ୍ନ ପ୍ରାଣୀସମ୍ଭୂତ—
2. Born of low animals or beings.

ନୀଚଯୋନୀ—ସ. ବଣ. (ନୀଚ + ଯୋନି + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍)—
Nīchajonī ନୀଚଯୋନିଜ (ଦେଖ)
Nīchajonija (See)

ନୀଚ ଲୋକ—ସ. ବ. (ନୀଚ + ଲୋକ)—୧ । ଇତର ଲୋକ—
Nīcha loka 1. A man who does not belong to a higher caste; a vulgar person.
୨ । ନିମ୍ନବଂଶରେ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Man of low birth.
୩ । ମନବୁଦ୍ଧି ବା ନୀଚପ୍ରକୃତିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A mean minded person.

ନୀଚୁ—ଦେ. ବଣ—୧ । ନିମ୍ନ—1. Low; depressed.
Nīchā ୨ । ନିକୃଷ୍ଟ—2. Inferior; base; mean.
ନିଚୁ ସ. ବଣ—ନୀଚର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
नीचा (ନୀଚୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Feminine of Nīcha.

ନୀଚୁଚୁର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଚ + ଆଚର)—୧ । ଖୁଚ ବ୍ୟବହାର—
Nīchāchāra 1. Low or mean conduct.
୨ । ଇତରଜନୋଚିତ ବ୍ୟବହାର—
2. Vulgar conduct.

ନୀଚୁଶୟ୍ୟ – ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଚ + ଆଶୟ)—୧ । ନୀଚମନା—
Nīchāśaya 1. Mean minded.
(ନୀଚୁଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣମନା—
(ନୀଚୁଶୟିତା—ବ) 2. Narrow minded.
୩ । ଖୁଚ ସ୍ୱାର୍ଥପର—3. Lowly selfish.
୪ । ଦାସତ୍ୱଭାବାପନ୍ନ—4. Servile; having a slave mentality.

ନୀଚେ—ଦେ. ଅ. (ସ ନୀଚୈଃ)—ନିମ୍ନରେ; ଅଧୋଭାଗରେ—
Nīche Below; lower down.
नीचे **निचे**

ନୀଚୈଃ—ସ. ଅ—୧ । ଆସ୍ତେ; ଧୀରେ ଧୀରେ—
Nīchaiḥ 1. Softly; slowly.
୨ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ—2. In a low voice.
୩ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ; ଅଳ୍ପଶଃ—3. Little by little.

ନୀଡ଼ – ସ. ବ. (ନି + ଇଡ୍ ଧାତୁ = ସ୍ତୁତି କରିବା + ଅଧି. ଅ; କିମ୍ବା ନି + ଇଲ୍ ଧାତୁ = ଗମନ, ଶ୍ରେଷଣ, ଶୟନ କରିବା + ଅଧି. ଅ)—୧ । ପକ୍ଷୀର ବସା—1. Bird's nest.
Nīrda
୨ । ସ୍ଥାନ—2. Place.
୩ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—3. Shelter.
୪ । ରଥମଧ୍ୟରେ ଆରୋହୀଙ୍କ ବସିବା ସ୍ଥାନ (ହି. ଶ)—
4. The place inside a car where the passengers sit.

ନୀଡ଼କ—ସ. ବ. (ନୀଡ଼ + କେ ଧାତୁ = ପ୍ରକାଶିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīrdaka ପକ୍ଷୀ—A bird.

ନୀଡ଼ଜ—ସ. ବ. (ନୀଡ଼ + ଜନ୍ ଧାତୁ = ଜନ୍ମ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīrdaja ପକ୍ଷୀ—A bird.

ନୀଡ଼ୋଦ୍ଭବ - ସ. ବ. (ୟମୀ ଇତ୍; ନୀଡ଼ + ଉଦ୍ଭବ)—ପକ୍ଷୀ—
Nīrdodbhaba A bird.

ନୀତ –ସ. ବଣ. (ନୀ ଧାତୁ = ନେବା + କର୍ମ ତ)—୧ । ପ୍ରାପ୍ତ; ଗୃହୀତ—
Nīta 1. Obtained; gained; received.
୨ । ନିଆ ହେବା; ବାହୃତ—2. Taken; carried.
୩ । ଅତିବାହିତ—3. Spent; passed.
୪ । ଉତ୍ତମାଚରଣବଶିଷ୍ଟ—4. Well behaved.
ସ. ବ.—୧ । ଅର୍ଥ; ଧନ—1. Wealth; riches.
୨ । ଶସ୍ୟ—2. Corn.

ନୀତି—ସ. ବ. (ନୀ ଧାତୁ = ନେବା + ଭାବ. ତି)—୧ । ନୟ; ରାଜନୀତି
Nīti ଶାସ୍ତ୍ର; ରାଜା ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା—
1. Polity; politics.
୨ । ହିତାହିତ ବିଷୟର ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର—
2. Ethics; morals.
୩ । ଶୃଙ୍ଖଳଚଳନ—3. Conduct; course of action.
୪ । ନ୍ୟାୟ—4. Justice; right.
୫ । ନ୍ୟାୟାନୁଗତ ଆଚରଣ—
5. Just or righteous conduct.
୬ । ସାଧୁତା; ଧାର୍ମିକତା—6. Righteousness.
୭ । ପ୍ରଥାସ୍ତ; ରୀତି; ପ୍ରଥା; ଆଚାର ପଦ୍ଧତି—
7. Custom; manners.
୮ । ପ୍ରାପ୍ତି—8 Obtaining; receipt; attainment.
୯ । ସାଂସାରିକ ସଦାଚରଣ; ଲୋକମର୍ଯ୍ୟାଦାନୁଗତ ବ୍ୟବହାର-
9. Practical morality; approved course of action.
୧୦ । ଯାପନ—10. Passing; whiling away; causing to pass.
୧୧ । ସଦାଚରଣ—
11. Good behaviour; morality.

ନୀତ ଗତ ଯେବେ ଅନୀତ ହେବ ତରେ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭରତ ବନ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୬ । ସାସାରିକ ଜ୍ଞାନ; ବିଷୟୀ ଜ୍ଞାନ—12. Worldly wisdom.
୧୩ । ରାଜ୍ଞୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ଆଚରିତ ପନ୍ଥା—13. Policy.
୧୪ । ନିୟମ—14. Rule; code.
୧୫ । ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ—15. Daily duties.
୧୬ । ନେବା କର୍ମ ବା ପ୍ରଣାଳୀ—16. The act or mode of taking or carrying.
୧୭ । କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଆଚରିତ ଉପାୟ—17. Means; expedient.

ସେବା, ରସମ ନୀତି ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନିତ୍ୟ)—୧ । ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟାବଳି—1. Daily routine of kings or Deities; ritual.

ନୀତି ୨ । (ସଂ. ନୀତ) ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ—2. Good act.

ନିତ ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିତ୍ୟ)— **ନିତ୍ୟ** Daily; every day.

ନୀତି କଥା—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. ନୀତି+କଥା)—୧ । ହିତୋପଦେଶ—Nīti kathā 1. A moral discourse; moral precept.

ନୀତିବଚନ, ନୀତିବାକ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନ୍ୟାୟୀ ବାକ୍ୟ—2 Polity; morals; a discourse on ethics.

୩ । ଉକ୍ତି; ପ୍ରବଚନ—3. Proverb; a wise saying.
୪ । ନୀତି ଉପଦେଶକ କାହାଣୀ—4. Moral tale; fable.

ନୀତି କୁଶଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ନୀତି+କୁଶଳ)—ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—Nīti kuśala Well versed in ethics or politics; politic; prudent.
(ନୀତିକୁଶଳତା—ବି)
(ନୀତିବିଶାରଦ, ନୀତିନିପୁଣ, ନୀତିଦକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନୀତିକୁଶଳା, ନୀତିବିଶାରଦା, ନୀତିନିପୁଣା, ନୀତିଦକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୀତିଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୀତି + ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nītijña ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—Well versed in ethics or politics; prudent.
(ନୀତିଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନୀତିଜ୍ଞତା—ବି)

ନୀତି ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ନୀତି+ତତ୍ତ୍ୱ)—୧ । ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର; ହିତୋପଦେଶକ ଶାସ୍ତ୍ର—Nīti tattwa 1. Ethics; the science of morals.

ନୀତିବିଦ୍ୟା, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର—2. Politics; polity.

[ଦ୍ର— ଶରଶଯ୍ୟାରେ ଆସୀନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିବା ବିଷୟ ମହାଭାରତରେ ଅଛି । ପ୍ରଜାମାନେ ସୁଖରେ ରହିବେ ଓ ରାଜା କିପରି ଭାବରେ ରାଜ୍ୟପାଳନ, ରାଜ୍ୟଶାସନ ଓ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବେ ଏ ବିଷୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଛନ୍ତି ।]

ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୀତି + ପ୍ରୟୋଗ)—Nīti prayoga ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟାପାରରେ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମମାନ ଖଟାଇବା—The practical application of moral, political or ethical principles in daily life.

ନୀତି ବଢ଼ାଇ(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ରାଜାଙ୍କର ବା ଦେବତାଙ୍କର) Nīti bardhā(rdhe)ibā ନିତ୍ୟକର୍ମ ସମାପନ କରିବା—ସେବା ଶେଷ କରା To finish the daily personal rites and services (of an idol or a Raja.)

ଚରିର ଗତେ ଉତେ ହୋଇ,
ସରିର ନୀତ ବଢାଇ ଦେଇ । ଉଷ. ଚୋଳଟୋଳାସ୍ତୁତି ।

ନୀତି ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବି—ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ନିର୍ବାହିତ Nīti bardhibā କାର୍ଯ୍ୟବଶେଷର ସମାଧା ହେବା—ସେବା ଶେଷ ହଓଆ The completion or finish of the items of daily routine of a Raja or a Deity.

ନୀତି ବହିର୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ମୀ ତତ୍; ନୀତି+ବହିର୍ଭୂତ)—Nīti bahirbhūta ୧ । ଅନୈତିକ—

ନୀତିବରୁଦ୍ଧ, ନୀତିବିରୋଧୀ, ନୀତିଗର୍ହିତ, ନୀତିବିଗର୍ହିତ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Immoral; impolitic.
୨ । ନୈତିକ ବିଧିବରୁଦ୍ଧ—2. Against a policy.

ନୀତିବତ୍ ସଂ. ବିଣ. (ନୀତି + ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.କ୍ୱିପ୍ ୧ମା. ୧ବ)—Nītibit ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—Well versed in politics.

ନୀତିବେତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୀତି + ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; Nītibettā ୧ମା. ୧ବ) — ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—
(ନୀତିବେତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Well versed in ethics or politics.

ନୀତିବେଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୀତି + ବିଦ୍ ଧାତୁ ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ Nītibedī ୧ମା. ୧ବ)—ନୀତିବେତ୍ତା (ଦେଖ)—
(ନୀତିବେଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nītibettā (See).

ନୀତିମନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନୀତିମତ୍)—ନୀତିଜାଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି) — Nītimanta (person) Well versed in ethics.
(ନୀତିବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) କାର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ସେ ନୀତିମନ୍ତ ସେ ହୋଇବ, ଶତ୍ରିଯଙ୍କର ବଳ ବଳରେ ଚଳିବ ।
ନୀତିବନ୍ତ କୃଷ୍ଣଜିତ, ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

ନୀତିମାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୀତି + ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନୀତିକୁଶଳ — Nītimān Well versed in politics or ethics.
(ନୀତିମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନୀତିମତ୍ତ୍ୱ—ବି)

ନୀତି ଶିକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍; ନୀତି + ଶିକ୍ଷା)—ଧର୍ମ ଓ ନ୍ୟାୟୀ Nīti śikshā ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିକ୍ଷା—Moral instruction.

ନୀତି ସଙ୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ନୀତି+ସଙ୍ଗତ)— ନୀତିର ଅନୁକୂଳ—Nīti saṅgata Conformable to morality; consistent with right; ethical.
(ନୀତିସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଦା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଦତ୍ତ— Nītta Given away.

ନୀଧ୍ର—ସଂ. ବି. (ନି+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା, ଥିବା+କର୍ମ. ଅ)— Nīdhra ୧ । ଘର ଚାଳର ଓଳି—1. The eaves of a house; the drip; the lower edge of a thatch.
୨ । ବନ—2. Wood; forest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ନେମି; ଚକ୍ରଧାର; ପହିଆ—
3. The circumference or rim of a wheel.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ର—4. The moon.
୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର—
5. (astronomy) The last or 27th lunar mansion.

ନୀଳାଗୀତ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ; ନାନାବାସ୍ୟାଗୀତ—
Nīnāgīta Infant song; lullaby.
(ନାନାଗୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ),

ନୀପ—ସଂ. ବ (ନୀ ଧାତୁ=ପାଇବା+ଅପାଦାନ ଅ; ଯହିଁରୁ ସନ୍ତୋଷ ମିଳେ)—୧ । କଦମ୍ବଗଛ ଓ ଫୁଲ—1. The Kadamba tree and its flower; Nauclea Cadumba.
୨ । ପର୍ବତର ପାଦଦେଶ—2. The foot of a mountain.
୩ । ଉଲ୍ଲୁକ ପୁଷ୍ପ; ବଧୂଲ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Badhūli (See)
୪ । ଅଶୋକ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Aśoka (See)

ନୀବାର—ସଂ. ବ (ନ+ବୃ ଧାତୁ=ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nīvāra ବାଲୁଙ୍ଗାଧାନ—Paddy growing wild or without culture.

ନୀବି—ସଂ. ବ (ନି+ବ୍ୟେ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କରଣ. ଇ)—
Nīvi ୧ । ବଣିକର ମୂଳଧନ; ପୁଞ୍ଜି; ପାର୍ଶ୍ୱ—1. Capital; stock in trade; the principal invested in a business.
(ନୀଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବାଜି; ପଣ—2. Wager.
୩ । କଟିବସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥି—3. Cloth tied round the waist; waist cloth; the knot which keeps loin cloth tight.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀ କଟିବସ୍ତ୍ର ବା ବନ୍ଧନୀ—
4. Girdle worn by females.
୫ । ସ୍ତ୍ରୀ କଟିଦେଶସ୍ଥ ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ରର ଗଣ୍ଠି; କଛ; ଖୋସଣୀ—
5. A knot into which a woman's cloth is gathered at the waist.
୬ । ଶାଢ଼ୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. The cloth worn by women.

ନୀବିବନ୍ଧ—ସ. ବ (ସଂ. ନୀବି+ବନ୍ଧ)—ଅଞ୍ଚାରେ ଥିବା ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ଗଣ୍ଠି; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଲୁଗାର ଖୋସଣୀ; କଛମୁଠି—
Nībibandha The knot into which the cloth round a woman's waist is gathered together or tied securely.
(ନୀବିବନ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୂର୍ବିନ ଶାଢ଼ୀ କାନ୍ଧ ପିନ୍ଧଇଲ୍ୟ
ନବଡ଼ ନୀବୀବନ୍ଧେ ଜଗତ ମୋହନ୍ତ । କୃଷ୍ଣଜିତ, ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ନୀବି ମୋକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୀବି+ମୋକ୍ଷଣ)—
Nībi mokshaṇa କଛମୁଠି ଫିଟାଇବା—The loosening of the waist-knot of the loin cloth.
(ନୀବିମୋଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀବ୍ର—ସଂ. ବ (ନ+ବୃ ଧାତୁ=ବଦ୍ୟମାନ ଥିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nībra ୧ । ବନ—1. Wood; forest.
୨ । ନାଧୁ; ଗୃହର ଓଳ—
2. The eaves of the thatch.
୩ । ଚକ୍ରଧାର—3. The rim of a wheel.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ର—4. The moon.
୫ । ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର—5. The 27th lunar mansion.

ନୀମାଂସା—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ମୀମାଂସାର ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ)—ମୀମାଂସା—
Nīmāṁsā Decision.

ନୀୟନ୍ତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ)—
Nīyantā ୧ । ଗ୍ରହୀତା—1. Receiving.
(ନୀୟୃନ୍ତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବହନକାରୀ—2. Carrying.
୩ । ନେତା—3. Leading.
ସଂ. ବ—୧ । ବେପାରୀ—1. Trader
୨ । ନେବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Leader.
୩ । ଗ୍ରହଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Receiver.
୪ । ବହନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Carrier.
୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—5. A name of Bishṇu.

ନୀୟମାନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଆନ)—୧ । ଯାହା ନିଆ
Nīyamāna ହେଉଅଛି—1. Being led; being taken or conveyed.
(ନୀୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଗୃହ୍ୟମାନ—2. Being received.

ନୀର—ସଂ. ବ (ନୀ ଧାତୁ=ପାଇବା+କର. ର; କମ୍ବା ନର୍=ନର୍ଗତ+ର=ଅର୍ଗ; ଯହିଁରୁ ବାଢ଼ିବାର୍ଗ ହୋଇ)—୧ । ଜଳ; ପାଣି—
Nīra 1. Water.
୨ । ରସ—2. Juice.
୩ । ଦ୍ରବପଦାର୍ଥ—3. Liquid.
[ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷା ନୀରୁ (ଜଳ)ରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଆସିଅଛି ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ।]

ନୀରକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନର୍+ରକ୍ତ)—୧ । ରକ୍ତଶୂନ୍ୟ—
Nīrakta 1. Bloodless; anaemic.
(ନୀରକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣ—
2. Pale; livid; sallow.

ନୀରକ୍ତିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନୀରକ୍ତ) —ନୀରକ୍ତ (ଦେଖ)
Nīraktiā Nīrakta (See)
(ନୀରକ୍ତୀ; ନୀରକ୍ତିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୀରକ୍ଷ—ଦେ. ବଣ—ଅରକ୍ଷିତ; ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ; ଅରକ୍ଷ; ନିରାଶ୍ରୟ—
Nīrakshа Helpless.
ଅରକ୍ଷିତ **ଅରକ୍ଷ** ତଗ ଏ ନୀରକ୍ଷକନେ ଘୋର ସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧାର ।
ମଧୁସୂଦନ, ସଙ୍ଗୀତମାଳା ।

ନୀରଜ—ସଂ.ବ (ନୀର୍=ଜଳ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīraja ୧ । ପଦ୍ମ; ଜଳଜ—1. Lotus.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମୁକ୍ତା—2. Pearl.
୩ । ଓଧ; ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ—3. Otter.
୪ । କୁଡ଼—4. A medicinal herb.
ସ. ବ୍ୟ—ଜଳଜାତ—Aquatic.

ନୀରଜା—ସ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ରଜସ୍=ଧୂଳି)—
Nīrajā
(ନୀରଜ, ନୀରଜସ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନୀରଜାଃ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ରଜୋଗୁଣ; ଧୂଳିଶୂନ୍ୟ—1. Free from dust.
୨ । ପୁଷ୍ପଗୁଣ (ଫୁଲ)—3. Pollenless.
୪ । ରଜୋଗୁଣବର୍ଜିତ—4. Free from darkness or gross worldly passions and attributes.

ସ. ବ. ପୁଂ – ମହାଦେବ—God Śiba.

ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଋତୁମତୀ ହୋଇ ନାହିଁ—1. A woman who has not had her menses.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ରଜୋଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ ହୋଇଅଛି—2. A woman whose menstrual flow has ceased.

ନୀରଜାଃ—ସ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୀରଜସ୍; ନିର୍=ନାହିଁ+ରଜସ୍=ଧୂଳି)—
Nīrajāḥ
(ନୀରଜସ୍କା ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ଅରଜସ୍କା (ନାସ୍ତି); ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁସ୍ରାବ ହୁଏ ନାହିଁ—1. Not menstruating (woman); (a woman) who has no menses.
୨ । ଧୂଳିରହିତା—2. Free from dust.
୩ । ରଜୋଗୁଣରହିତା—3. Free from gross worldly passions or attributes.
୪ । ଅନାଗତାର୍ତ୍ତବା; ଯେଉଁ ବାଳିକାର ରଜୋଦର୍ଶନ ହୋଇ ନାହିଁ; ଅରଜସ୍ବଳା—4. Not yet menstruated (girl).

ସ. ବ—୧ । ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.
୨ । କୁମାରୀ—2. Maiden.
୩ । ଅନାଗତାର୍ତ୍ତବା କନ୍ୟା—3. A girl before the age of puberty.

ନୀରଥୀ—ସ. ବ୍ୟ. (ନିର୍+ରଥିନ୍)—ରଥସ୍ୱାମିହୀନ; ଯେଉଁ ରଥର ରଥୀ ନ ଥାଏ—
Nīrathī
Destitute of a charioteer; driverless (car).

ନୀରଦ—ସ. ବ (ନୀର+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīrada
୧ । ମେଘ—1. Cloud.
୨ । ମୁଥା—2. Bulbous rooted grass; Cyperus Rotundus.

(ନୀରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ=ନାହିଁ+ରଦ=ଦନ୍ତ)—୧ । ଦନ୍ତହୀନ—1. Toothless.
୨ । (ନୀର+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଜଳ ଦାତା—2. Giving water.

ନୀରଧର—ସ. ବ. (ନୀର+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nīradhara
ଜଳଧର; ମେଘ—Cloud.

ଯାଅ ମୋ ବାର୍ତ୍ତା ଘେନ ଢେ ନୀରଧର ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

ନୀରଧି—ସ. ବ. (ନୀର+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Nīradhi
ଜଳଧି; ସମୁଦ୍ର—Ocean.

ନୀରନିଧି—ସ. ବ. (ନୀର+ନ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)
Nīranidhi
ଜଳଧି; ସମୁଦ୍ର—Ocean.

ନୀରନ୍ଧ୍ର—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ରନ୍ଧ୍ର)—୧ । ଛିଦ୍ରରହିତ—
Nīrandhra
1. Without a hole.
୨ । ନିବିଡ଼; ଘନ—2. Thick; dense.

ମହାରୋଷେ ଗର୍ଜି ଅର୍ଯ୍ୟେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ବଜ୍ରମେ,
ନୀରନ୍ଧ୍ର ସେ ଶତ୍ରୁଦଳ ପକାଇଲେ ଘାଣ୍ଟି । ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । ଗାଢ଼—3. Solid.
୪ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—4 Faultless; flawless; defectless.

ନୀରପତି—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ; ନୀର+ପତି)—ବରୁଣ ଦେବ—
Nīrapati
Baruṇa, the God of water.

ନୀରବ—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ରବ)—୧ । ଅବାକ୍—
Nīraba
1. Mute; speechless.
(ନୀରବା – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଃଶବ୍ଦ—2. Silent; noiseless.
(ନୀରବତା – ତ୍ୱ) ୩ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—3. Calm; still; quiet.

ନୀରବିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—(ସ. ନୀରବ)—ନୀରବ ହେବା—
Nīrabibā
To be silent.

ନୀରବନ୍ତେ ଅଗତ୍ୟଳ, ସେହ ମୃତ୍ତୁଣ୍ଡିରେ, ଶବି ଅଉଶସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗ ଶ୍ରୀଶପ୍ତଣ୍ୟ ଯଥା—
ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବ୍ରହ୍ମାଦଭ୍ୟ ।

ନୀରସ—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ରସ)—୧ । ରସଶୂନ୍ୟ—
Nīrasa
1. Sapless; juiceless.
(ନୀରସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାମନାଶୂନ୍ୟ—
(ନୀରସତା – ତ୍ୱ) 2. Free from desire.
୩ । ଶୁଷ୍କ—3. Dry.
୪ । ରାଗଶୂନ୍ୟ – 4. Passionless.
୫ । ସ୍ୱାଦଶୂନ୍ୟ; ବିସ୍ୱାଦ—5. Insipid; tasteless.
୬ । ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଶୂନ୍ୟ—6. Devoid of charm
୭ । ନିରସ (ଦେଖ)—7. Nirasa (See)

ସ. ବ.—ଡାଳମ୍ବ—
Pomegranate; Punica Granata.

ନୀରସା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସ ନୀରସ)—ନିରସା (ଦେଖ)
Nīrasā
(ନୀରସିଆ – ଅନ୍ୟରୂପ)
Nirasā (See)

ନୀରା ଗ୍ରା. ବ. (ଉତ୍ତର ଜନୋଚ୍ଚାରଣ; ଲ ସ୍ଥାନରେ ନ ଓ ଳ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ଲୀଳା (ଦେଖ)—1. Līlā (See)
୨ । ନୀଳା (ଦେଖ)—2. Nīlā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ମହୁରାଳି ମାଛ (ଦେଖ)
Mahurāli machha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୀରାଜନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀର=ଶାନ୍ତ ଜଳ + ଅଞ୍ଜନ=ସେଚଣ; Nīrājana ଯେଉଁ ସମୟରେ ଶାନ୍ତ ଜଳ ସେଚଣ ହୁଏ)—

୧ । ଆରତିକ; ଆରତ୍ତ; ଦେବତାଙ୍କୁ ଓ ନବବିବାହିତ ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବାଘ ଦେଖାଇବା ପୂର୍ବକ ଆରାଧନା; ବନ୍ଦାପନା—1. The ritual of waving lighted or a newly marrud couple wicks before an idol.

[ଦ୍ର—ବାଘମାଲା; ସଜଳ ପଦ୍ମ, ଧୌତ ବସ୍ତ୍ର, ତୁଳସୀ ବା ବିଲ୍ୱଦଳାଦ ଓ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ ଏହି ପଞ୍ଚ ଉପଚାରଦ୍ୱାରା ଆରାଧନାକୁ ନୀରାଜନ ବା ନୀରାଜନା କୁହାଯାଏ ।]

୨ । (ନୀର୍=ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ + ରାଜ୍ ଧାତୁ=ଘଷି ପାଇବା + ଭାବ. ଅନ)—ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ପରିଷ୍କାରକରଣ—

2. Cleansing of arms and weapons; polishing of weapons.

୩ । ପ୍ରତିମା ବିସର୍ଜନ—

3. The ceremonial casting off of an image.

୪ । ଶାନ୍ତ ଜଳ ସେଚନ କର୍ମ—The ceremony of sprinkling consecrated water for purification.

୫ । ଆଶ୍ୱିନ ବା କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ରାଜା ଓ ସେନାପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରାଦିର ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ରୀକରଣ—

5. Lustration or consecrated polishing of arms; a kind of military and religious ceremony performed by kings or generals of armies in the month of Āswina or Kārttika before they took the field (Apte).

[ଦ୍ର— ରାଜା ଓ ସେନାପତିମାନେ ପୂର୍ବେ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଅନୁକୂଳ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଶ୍ୱିନ ବା କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ପୁରୋହିତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଓ ପରିଷ୍କୃତ କରୁଥିଲେ । ଏହି ବିଧିକୁ ନୀରାଜନ କୁହାଯାଉଥିଲା ।]

ନୀରାଜନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀରାଜନ+ଆ)—ନୀରାଜନ (ଦେଖ):

Nīrājanā Nīrājana (See)

ସଭାଭଲେ ବହୁତ ଭଲି ନୀରାଜନା ବଧୂ । ଭୁଖାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ନୀରାଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନୀର+ଅଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

Nīrājita ୧ । ବନ୍ଦାପନା କରି ସାରିଥିବା (ଦେବତା)—

1. (a Deity) Worshipped with the waving of lights.

୨ । ମନ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ରୀକୃତ ଓ ପରିଷ୍କୃତ (ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି)—

2. Lustrated (weapons).

ନୀରିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସିଜୁ—

Nīrindu A kind of Euphorbia; Trophis Aspera.

ନୀରୁଜ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ରୁଜା=ରୋଗ)—

Nīruja ୧ । ନୀରୋଗ; ସୁସ୍ଥ—1. Well; hale.

(ନୀରୁଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୀଡ଼ାଶୂନ୍ୟ—2. Free from disease.

ନୀରୂପ ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନିର୍ଗତ ବା ନାହିଁ+ରୂପ)—

Nīrūpa ୧ । ରୂପଶୂନ୍ୟ—1. Shapeless; formless; incorporeal.

(ନୀରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ନୀରୂପତା—ବ) ୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶୂନ୍ୟ; ଅସୁନ୍ଦର—

2. Destitute of beauty.

ସଂ. ବ—୧ । ବ୍ରହ୍ମ—1. The Supreme Soul.

୨ । ଆକାଶ—2. The heavens.

୩ । ଶୂନ୍ୟ—3. The etherial space.

ନୀରୋ—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ରୋମର ନିଷ୍ଠୁର ସମ୍ରାଟବିଶେଷ—

Nīro Nero; name of a cruel emperor of ancient Rome.

ନୀରୋ **ନୀରୋ**

ନୀରୋଗ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ରୋଗ)—

Nīroga ୧ । ସୁସ୍ଥ—1. Healthy; hale.

୨ । ରୋଗଶୂନ୍ୟ—2. Free from disease.

ସଂ. ବ—ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—Health.

ନୀରୋମ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ରୋମନ୍)—ରୋମ ଶୂନ୍ୟ—

Nīroma Devoid of fur or down.

ନୀରୋମ ଦୋଇ ଦୋଇଛ ସେ ସଂଯୋଗ
ତା ଦେଖି ଦିନ ବଳ ପଡ଼ୁଛ ମୋ ପ୍ରେମ । କୁଶଳଦି. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋ ।

ନୀର୍ବନ୍ଧ—ପ୍ରା. ବିଣ—ନିବୁଜ—

Nīrbandha Dense; compact.

ନିବୁଁଜ ଅଗୁରି ସେନ ମେରୁ କରିଲ, ନୀର୍ବନ୍ଧ କରି ଝର ଓଗାଳିଲ ।

ଠୋସ ପ୍ରାତୀ, ପରତେ ଗୀତା ।

ନୀଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଅନ୍ଧକାରମୟ ହେବା—

Nīl (root) 1. To be dark (M. W.).

୨ । କଳା ରଙ୍ଗ କରିବା—2. To dye dark.

ନୀଲ୍ ଡାଉନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ନୀଲ୍ ଡାଉନ୍=କିମ୍ବା; ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ ବସିବା)—ଶିଶୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ଦଣ୍ଡାଯିବା ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ ବସିବା ଦଣ୍ଡ—

Nīl ḍāun Kneeling down for some time meted as a punishment to offending children in schools.

ବୈଦେ. ବିଣ—ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ ବସିବା ଦଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତ (ଛାତ୍ର)—

(a child student) Punished by being made to kneel down.

ନୀଲ—ସଂ. ବ. (ନୀଲ୍ ଧାତୁ=କଳା ରଙ୍ଗ କରିବା+କରଣ. ଅ)—

Nīla ୧ । ନେଳ ରଙ୍ଗ—1. Blue colour.

୨ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—2. Indigo plant; Indigofera Tinctoria.

[ଦ୍ର—ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ ଉଚ୍ଚରେ ୨।୩ ହାତ ବଢ଼େ । ଏହା ଶିମ୍ବାଦି ବର୍ଗର କୃଷିଜାତ ଗୁଳ୍ମ; ଏ ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଜାତିର । ପତ୍ରମାନ ଡାଳର ଦୁଇ ପାଖରେ ପଂକ୍ତିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଲାଗିଥାଏ । ମଞ୍ଜିସ୍ଥରେ ଫୁଲ ଧରେ ଓ ମୋଟ ମୋଟ ଛୁଇଁ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛୁଇଁରେ ୮।୧୦ଟି ଶିମ୍ବ ମଞ୍ଜି ପରି ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏ ଗଛକୁ ଶୁଖାଇ ଛଅ ଦିନ ପାଣିରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବଜୁର୍‌ଇ ସଡ଼ାଇଲେ ନୀଳ ରଙ୍ଗ ଢଳେ ବସିଯାଏ ଓ ସେ ପାଣିକୁ ନଗାଡ଼ କର ରଙ୍ଗ ବାହାର କରିଯାଏ । ବହୁ ପୂର୍ବ କାଳରେ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ଏ ଗୁଳୁରୁ ନୀଳ ରଙ୍ଗ ଆମଦାନ କରି ଯାଉଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ୮୦ ଅବ୍ଦରେ ଭାରତରୁ ବିଦେଶକୁ ନୀଳ ରଙ୍ଗ ପଠା-ଯାଉଥିବାର ଗ୍ରୀକ୍ ଲେଖକମାନେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଗୁଜରାଟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଇଉରୋପକୁ ନୀଳ ରଙ୍ଗ ପଠା ଯାଉଥିଲା । ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନ ବଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ଓଡ଼ିଶାରେ ନୀଳର କୃଷି କର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ନୀଳ ଚାଆର କରିବା ପାଇଁ କୋଠିମାନ କଲେ । ନୀଳ ଫସଲ ଗଛର ଜାତି ଓ ଦେଶ ଅନୁସାରେ ୩ ମାସଠାରୁ ୧୮ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ ଓ ଥରେ ଗଛକୁ କାଟି ନେଲେ ପୁଣି ସେଥିରୁ କୁଆଁ ବାହାରେ । କଞ୍ଚା ବା ଶୁଖିଲା ଗଛକୁ ୧୨।୧୪ ଘଣ୍ଟା ବଜୁର୍‌ଇଲେ ପାଣି ନେଳ ହୁଏ, ସେ ପାଣିକୁ ମନ୍ଥନ କର ନଆଁ ଉପରେ ରଖି ଫୁଟାଇଲେ ନୀଳ ପାତ୍ରର ତଳକୁ ବସି ଯାଏ । ସେହି କାଦୁଆ ନୀଳକୁ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ରଖି ଶୁଖ ଦେଲେ ପାଣି ନଗିଡ଼ି ଯାଏ ଓ ନୀଳ ପରସ୍ପ ପରସ୍ପ ହୋଇ ବସି ଯାଏ । ତାହାକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର କାଟି ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ପଠାଯାଏ । ବଙ୍ଗଦେଶର ସାହେବମାନେ ୧୫୦।୨୦୦ ବର୍ଷ ତଳେ ନୀଳ ଶୃଷ ଓ ଆମଦାନ କରିବାର ଏକଚେଟିଆ ଅଧିକାର ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ପାଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୀଳ ଶୃଷ କରାଇ ଆପଣାର କୋଠିମାନଙ୍କରେ ନୀଳ ଚାଆର କରାଉଥିଲେ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନୀଳ ରଙ୍ଗ ଚାଆର ହେବାରୁ ଭାରତରୁ ନୀଳର କୃଷି ଉଠି ଯାଇଅଛି ।]

୩ । ନୀଳାଚଳ—3 Name of a range of mountains; the Nilgiris.

[ଦ୍ର—ଆସାମରେ ଉତ୍ତର ନୀଳାଚଳ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦକ୍ଷିଣ ନୀଳାଚଳ ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନୀଳଗିର ପର୍ବତମାଳାକୁ 'ନୀଳ' ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଏ ।]

୪ । ଇନ୍ଦ୍ର ନୀଳମଣି—4. A gem; sapphire.

୫ । କୁବେରଙ୍କର ନୀଳ ନାମକ ନଧି—5. One of the 9 divine treasures God Kubera.

[ଦ୍ର— କୁବେରଙ୍କର ନବ ନଧି ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକ ।]

୬ । ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବାନର ସେନାପତି—

6. Name of a monkey general mentioned in the Rāmāyaṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଥଙ୍କର ପୁନ ଥିବାର କଥିତ ।]

୭ । ନର୍ଗୁଣ୍ଡି ବା ବେଶୁନିଆ ଗଛ—

7. A small tree; Vitex Nigundi.

୮ । ଚିହ୍ନ; ଚହ୍ନ—8. A spot or mark.

୯ । ବଟ ବୃକ୍ଷ—9. The banyan tree; Ficus Indica.

୧୦ । କାଚ ଲବଣ—10. The black salt.

୧୧ । ବିଷ—11. Poison

୧୨ । ଚୂଇଁଅଁଳା; ଡାଲିଶପତ୍ର—

12. A species of plant; Flacourtia Cataphracta.

୧୩ । ସୌବିରାଞ୍ଜନ —13. Antimony; collyrium.

୧୪ । ଜୁଜୁ; ଜୁଜିଆ —14. Blue vitriol.

୧୫ । ଏକପ୍ରକାର ନେଳିଆ ଶାସ୍ତ୍ର —

15. The blue or hill maina bird. (M.W.)

୧୬ । କଳା ରଙ୍ଗର ଷଣ୍ଢ ବା ବଳଦ —

16. An ox or bull of dark colour(M.W).

୧୭ । (ନାମ) ରାଜା ଯଦୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—

17. Name of a son of king Jādu.

୧୮ । (ନାମ) ଅଜାମୀଢ଼ର ଏକ ପୁତ୍ର—

18. Name of a son of Ajāmīrdha.

୧୯ । (ନାମ) ଇଳାବୃତ ଦେଶର ଉତ୍ତରକୁ ଲାଗିଥିବା ପୌରାଣିକ ପର୍ବତବିଶେଷ—19. Name of a mythological mountain immediately north of Ilābṛuta or the central division of ancient India.

୨୦ । (ମହାତ୍ମରାଜ୍ଞୀ) ମାହିଷ୍ମତୀର ଏକ ରାଜା—

20. Name of a king of Mahishmatī.

୨୧ । ଦଶ ହଜାର ଅର୍ବୁଦ ସଂଖ୍ୟା (ହି. ଶ.) —

21. A number; ten trillions.

[ନୀଳଚା(ଚ୍ଚି)—ବ] ସଂ. ବିଣ—୧ । ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—

1. Blue.

୨ । କାଳିଆ—2. Of a dark colour.

୩ । ନୀଳ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ—

3. Dyed with indigo.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନୀଳମଣିର ଜାତିନାମ—

1. Name for calling Nīlamaṇi.

୨ । ଆଫ୍ରିକାର ବୃହତ୍ତମ ନଦୀ —

2. The river Nile of Africa.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍କୋରିଆ ନାଏଞ୍ଜା ହ୍ରଦରୁ ବାହାର ମିଶର ବାଟେ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡ୍ରିଆଠାରେ ଭୂମଧ୍ୟସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି ।]

(ନୀଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ନୀଳ ଗାଈ (ଦେଖ)

3. Nīlagāī (See)

ନୀଲଂ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ହିମାଳୟର ଗିରିସଙ୍କଟବିଶେଷ —

(ନୀଲମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) A pass in the Himalayas.

[ଦ୍ର— ଏହି ବାଟରେ ଭାରତରୁ ଚୀନକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏହା ୬ ମାସ ଖୋଲିଥାଏ । ଏଥିର ନମ୍ବରେ ଶତଦ୍ରୁ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ବରଫ ପଡ଼ିଲେ ଏଠାର ବାସିନ୍ଦାମାନେ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀକୁ ଚାଲିଆସନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ।]

ନୀଳକ—ସଂ. ବି (ନୀଳ + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ)—୧ । କାଚ ଲବଣ—

Nīlaka 1. The black salt.

୨ । ଜୁଜୁଆ— . Blue vitriol.

୩ । ବୀଜଗଣିତର ଅଜ୍ଞାତ ରାଶିବିଶେଷ; ତୃତୀୟ ଅଜ୍ଞାତ ରାଶି ବା ଉହାର ବର୍ଗ—3. An unknown quantity in Algebra; the third unknown quantity or its square.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଅସନ ବୃକ୍ଷ—4. Name of a timber tree; Terminalia Tomentosa.

୫ । ଠିଆଶାଳ ଗଛ—5. A timber tree; Pentaptera Tomentosa.

୬ । କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ—6. A species of antelope.

୭ । (ନୀଳ + କୈ ଧାତୁ = ଶୋଭିଯାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ଭ୍ରମର—7. Black bee.

୮ । କଳା ରଙ୍ଗର ଘୋଡ଼ା— 8. A dark coloured horse. (M.W.)

୯ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—9. Indigo plant. (M.W.)

୧୦ । ଶେଫାଳିକା; ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲ— 10. Nyctanthes Arbortrestes (M. W.)

୧୧ । ମୁହଁରେ କଳା ଓ ନେଳ ଦାଗ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ— 11. A kind of malady; black and blue marks in the face. (M.W.)

୧୨ । ଆଖିର ଡୋଳାର ରୋଗବିଶେଷ— 12. A particular disease of the lens of the eye. (M.W)

୧୩ । ନେଳ ଇସ୍ପାତ; ବର୍ତ୍ତ ଲୌହ (ହ. ଶ.)— 13. Blue steel (M. W.)

ସ. ବ୍ରୀ—ନେଳଆ; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Blue.

ନୀଳ କଇଁ—ଦେ. ବ (ସ. ନୀଳ+କମଳ; କୁମୁଦ)— Nīla kaiñ ନୀଳୋତ୍ପଳ; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ କଇଁ ଫୁଲ— ନୀଳକମଳ Blue waterlily; Nymphæa **नीलकमल, नीलोफर** Cyana.

ନୀଳକଣା—ସ. ବ—କଳାଜୀରା (ହ. ଶ.)— Nīlakaṇā Black cumin seed. (M.W.)

ନୀଳକଣ୍ଠ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ = ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ + କଣ୍ଠ)— Nīlakaṇṭha ୧ । ମହାଦେବ—1. God Mahādeba.

[ଦ୍ର—ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ ସମୟରେ ମହାଦେବ ସମୁଦ୍ରୋତ୍ଥିତ କାଳକୂଟ ପାନ କରିବାରୁ ବିଷଜ୍ୱାଳାରେ ତାଙ୍କର କଣ୍ଠଦେଶ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣକଲା ।]

୨ । ମୟୂର—2. Peacock.

ତରଙ୍ଗରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ନୃତ୍ୟେ ଶିଖାପର ।
ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଳ ସ ।

୩ । ଚନ୍ଦନବିଶେଷ— 3. A kind of sandal wood.

୪ । ଦାତ୍ୟୁହ; ଜାହୁକ ପକ୍ଷୀ— 4. The gallinule (bird); the water hen.

୫ । ଏକପ୍ରକାର ଗଦ— 5. A kind of medicinal root.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ନୀଳବଣ୍ଟି ।]

୬ । ଘରଚଟିଆ ଉଡ଼େଇ—6. Sparrow.

୭ । ଭଦଭଦଳଆ; କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷୀ— 7. The blue-necked jay; the Indian roller bird; Coracis Indica.

୮ । ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ— 8. The common wagtail; Motacilla Alba.

୯ । ଏକପ୍ରକାର ବଗ— 9. Ardea Sibirica. (M. W.)

୧୦ । ମୂଳା (ହ. ଶ.)—10. Radish. (M. W.)

୧୧ । (ନାମ) ମହାଭାରତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟୀକାକାର— 11. Name of a commentator of the Mahābhārata.

ସ. ବ୍ରୀ—ନୀଳକଣ୍ଠଯୁକ୍ତ— Having a blue neck.

ଦେ. ବ—୧ । ଦେଶୀ ଆଳୁ—1. Yam.

୨ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ— 2. A name given to males.

ନୀଳକଣ୍ଠ ନାଥ- ଦେ. ବ—ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିବଲିଙ୍ଗଙ୍କ ନାମବିଶେଷ — Nīlakaṇṭha nātha Name of an idol of Śiba. (ନୀଳକଣ୍ଠେଶ୍ୱର; ନୀଳକଣ୍ଠଦେବ — ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀଳକଣ୍ଠ ବଂଶ—ଦେ. ବ (ନାମ) — ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବଦର୍ଭ (ବେରାର) ଦେଶବାସୀ ଜ୍ୟୋତିଷଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶ — Nīlakaṇṭha bamśa Name of a family of successive astrologers of Berar of the 16th century.

ନୀଳକଣ୍ଠା—ଦେ. ବ୍ରୀ—ନୀଳକଣ୍ଠଯୁକ୍ତ— Nīlakaṇṭhā Blue necked.

ଗୋତ୍ର ନୀଳକଣ୍ଠା ଉତ୍ତଥ୍ୟ—ଭାଗ. ପ୍ରଭାସ ଶଶିସେନା ।

ନୀଳକଣ୍ଠୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୀଳକଣ୍ଠ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ମୟୂରୀ— Nīlakanthi Peahen. (M.W.)

ନୀଳକନ୍ଦ—ସ. ବ —ଏକପ୍ରକାର ଆଳୁ— Nīlakanda A species of edible bulbous root.

ନୀଳ କନ୍ଦର—ସ. ବ—ନୀଳଗିରି ପର୍ବତର କନ୍ଦର ବା ଗୁମ୍ଫା— Nīla kandara The cave of the Nīlagiri mountain.

ନୀଳକନ୍ଦର ବିହାରୀ—ସ. ବ (ନୀଳକନ୍ଦର + ବିହାରୀ)— Nīlakandara bihārī ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ— A name of the idol Jagannātha of Puri.

ନୀଳକନ୍ୟା—ଦେ. ବ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ— Nīlakanyā Goddess Lakshmī.

[ଦ୍ର—ସତ୍ୟଯୁଗରେ ନଭ୍ୟସ୍ୱସ୍କାଳରେ ରାଧାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ ଶ୍ରମବାର ବୋହ୍ନ କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଲାରୁ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହେଲା । ତାହାର ନାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ— ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ ।]

ନୀଳ କମଳ—ସ. ବ (ନୀଳ + କମଳ)—ନୀଳୋତ୍ପଳ; ନୀଳକଇଁ— Nīla kamala Blue lotus; blue water lily. (ନୀଳକୁମୁଦ—ଅନ୍ୟ ନାମ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୀଲକର—ଦେ. ବ. (ଭୁଲନାକର—ଗୃହାକର) —ନୀଲଗଛରୁ ନୀଲରଙ୍ଗ ଆବାଦକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Indigo planter.
Nīlakara
ନୀଳକର **नीलकर**

ନୀଲକାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ନୀଳ + କାନ୍ତ = କମନୀୟ)—ନୀଳମଣି; ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି
Nīlakānta Sapphire.

ନୀଲକୁନ୍ତଳା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ + କୁନ୍ତଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nīlakuntalā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କେଶ ଗାଢ଼ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—
(a woman) Having dark-blue hair.

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସଖୀବିଶେଷ—
Name of a female friend of Durgā.

ନୀଲକେଶୀ - ସଂ. ବ—ନୀଳଗୁଳ—
Nīlakesī The indigo plant.

ନୀଲ କୋଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୀଳ + କୋଷ୍ଠ)—ଯେଉଁ କାରଖାନାରେ
Nīla kothi ନୀଳ ଗଛରୁ ନୀଲରଙ୍ଗ ଆମଦାନୀ କରାଯାଏ—
ନୀଲକୁଠି **नीलकोठी** Indigo factory.

ନୀଲକ୍ରାନ୍ତା—ସଂ. ବ—ନେଳ ଅପରାଜିତା—Clitoria Ternatia
Nīlakrāntā (the blue-flowering variety).

ନୀଳ କ୍ରୌଞ୍ଚ—ସଂ. ବ—କାଦିବଗ—The blue heron (M. W.);
Nīla kraunchа Ardea Sibirica.

ନୀଲଗଦ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଗଦ—
Nīlagada A kind of medicinal root.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ନେଳ; ଏହାର ଅନ୍ୟନାମ ନୀଳକଣ୍ଠ ।]

ନୀଲଗାଈ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୀଳଗୌ) —କୃଷ୍ଣସାର ଜାତୀୟ ଗବାଦ ପଶୁ
Nīlagāi ପର ଘନନୀଳାଭ ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ୟପଶୁବିଶେଷ—
ନିଲଗାଈ A large species of Asiatic antelope
नीलगाय Boselaphus Tragocamelus; the Nylghau.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ନୀଳାଭ ପାଣ୍ଡୁଶିଆ; କାନ ଗାଈ ପରି, ଶିଂଘ ବଙ୍କା ଓ ଖୁବ୍ ଛୋଟ; ବେକ ଉପରେ କଳାବାଳର ଖୁଦ୍ର କେଶର ଅଛି । ବେକ ତଳେ କେରା ୮।୧୦ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ବାଳ ଓହୋଳ ଥାଏ; ଏହାର ଚମଡ଼ା ଖୁବ ଟାଣୁଆ; ବେକର ଚମଡ଼ାରେ ଛାଲ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହାର ମାଂସ ମଧୁର, ବଲକାରକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, କଫ ଓ ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ସ୍ନିଗ୍ଧ; ଏମାନେ ଉଛରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ଓ ଘୋଷା ମାନନ୍ତି ।]

ନୀଲଗିରି—ସଂ. ବ. (ନୀଳ + ଗିରି)—୧ । ଉତ୍କଳର ଦକ୍ଷିଣଦିଗସ୍ଥ ପର୍ବତ
Nīlagiri ବିଶେଷ; ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପର୍ବତବିଶେଷ—
1. A range of hills to the south of Orissa; the Nilgiris.

୨ । ପୁରାଣାଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ଯେଉଁ ଗିରିରେ ବିରାଜିତ—2. A mythological mountain said to be the seat of Jagannātha of Puri.

୩ । ଆସାମର କାମାଖ୍ୟା ଦେଶସ୍ଥ ପାହାଡ଼—
3. A range of hills in Assam.

ଦେ. ବ—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ—
1. Name of a hilly state of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହା ବାଲେଶ୍ୱରର ପଶ୍ଚିମରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି, ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ—ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

୨ । ଖଣ୍ଡଗିରିକୁ ଲାଗିଥିବା ଗୋଟିଏ ଅନୁଚ୍ଚ ପାହାଡ଼—
2. Name of a hill adjoining the Khandagiri hill.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ କୌଣସି ବୌଦ୍ଧକୀର୍ତ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ପାହାଡ଼ ଓ ଖଣ୍ଡଗିରି ପାହାଡ଼ର ମଧ୍ୟଦେଇ ଖୋରଧା ସଡ଼କ ଯାଇଅଛି ।]

ନୀଲଗୌ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଳା + ଗୌ)—ନୀଲଗାଈ (ଦେଖ)
Nīlagau Nīlagāi (See)

ନୀଲଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ = ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ବଶିଷ୍ଠ + ଗ୍ରୀବା)—ନୀଳକଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Nīlagrība Nīlakaṇṭha (See)

ନୀଳ ଚକ୍ର—ସଂ. ବ—୧ । ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଓ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର
Nīla chakra ଶିଖରରେ ଥିବା ଧାତୁମୟ ଚକ୍ର—The metal discus put on the top of the temple of Jagannātha of Puri and of other temples of Bishṇu.

୨ । ୩୦ ଅକ୍ଷରର ଦଣ୍ଡକବୃତ୍ତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. Name of a Sanscrit metre.

ନୀଲଚୋଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୀଳ + ଚୋଳକ)—ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ କାଞ୍ଚୁଲି—
Nīlacholi A jacket of blue-colour.
ତତ୍ସମ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଜୁଈ-ନୀଳଚୋଳ । ଭଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ନୀଲଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ + ଛଦ; ସକ୍ଷ ଯୋଗୁଁ ଛର ଦ୍ୱିତ୍ୱ)
Nīlachchhada ୧ । ନେଳଆ ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—
1. Blue-leaved.

୨ । ନେଳଆ ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ—2. Blue-winged.

ସଂ. ବ—୧ । ଖଜୁରଗଛ—1. The date tree. (M.W.).

୨ । ଗରୁଡ଼—2. A name of Garurda. (M. W.).

ନୀଲଝିଣ୍ଟୀ—ସଂ. ବ—ନେଳ ଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ କୁରଣ୍ଟ ଗୁଳ୍ମ; ବାଣା—
Nīlajhiṇṭī The blue flowered variety of Barleria.

ନୀଳ ତରୁ—ସଂ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆଗଛ; ନାରକେଳ ବୃକ୍ଷ—
Nīla taru 1. The cocoanut tree.

୨ । ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷ—2. A blue tree.

ନୀଳତାଳ—ସଂ. ବ—ହେନ୍ତାଳ—Xanthochymus Pictorius or
Nīlatāla (ନୀଳଧ୍ୱଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) Palludosa. (M. W.).

ନୀଳତୁତ୍ଥ—ସଂ. ବ—ତୁତିଆ—
Nīlatuttha Blue vitriol.

ନୀଳଦୂର୍ବା—ସଂ. ବ—ଆମୀଳ ଦୂବଘାସ—
Nīladūrbā A species of Dūba grass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧର—ଦେ. ବ (ସଂ. ନୀଲ ମଲ୍ଲାଧର)—ନୀଲପର୍ବତ—.
Nīladhara Blue mountain.
ଏତେ ନୀଳଧର ବରାବର ତା ଅଙ୍ଗନେ । ପ୍ରାଚୀ, ରସବାରଥି ।

ନୀଲନ୍ଦି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ନୀଲେନ୍ଦିବର)—ନୀଲପଦ୍ମ—
Nīlandi The blue water lily

ନୀଲନ୍ଦିଦଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୀଲେନ୍ଦିବର ଦଳ)—ନୀଲକଇଁର ପାଖୁଡ଼ା—
Nīlandidala The petal of a blue water lily.
ନୀଳନ୍ଦିଦଳ ପରି ଆଖି, ନୀଳା ଦରନ୍ତ ସବେ ଦେଖି ।
(ନୀଲେନ୍ଦିଦଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) କମଳଲୋଚନ, ଚତୁରଣା ।

ନୀଳପକ୍ଷୀ—ଦେ. ବ. (ନୀଳ + ପକ୍ଷୀ)—ଭଦଭଦଳିଆ (ଦେଖ)
Nīlapakshī Bhadabhadaliā (See)
ଜୟପାଖୀ ଦେଶିସୂଗୀ । ଅକଣ୍ଠାତ ଉଡ଼ଗଣ୍ଡ ନୀଳପକ୍ଷୀ ।
ଚାଷପକ୍ଷୀ ଅରୁମଜ୍ୟ— ବଦର ଧରନ୍ତାମଣି ।

ନୀଳପଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ନୀଳ ପଙ୍କ)—୧ । ନେଳଆପଙ୍କ—
Nīlapaṅka 1. Black mud.
୨ । ଅନ୍ଧକାର—2. Darkness (M. W.).

ନୀଳପତ୍ର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ+ପତ୍ର)—ନେଳଆପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—
Nīlapatra Dark or blue-leaved.
ସଂ. ବ —୧ । ନୀଳକମଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. The blue water-lily.
୨ । କେଶୁର ତୃଣ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Scirpus Kysor grass. (M. W.).
୩ । ଏକପ୍ରକାର ସାଲଗଛ—
3. Bauhinea Tomentosa tree. (M. W.).
୪ । ଡାଳମ୍ (ହ. ଶ.)—4 Pomegranate. (M. W.).

ନୀଳପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—ନୀଳଗୁଳ୍ମ—Indigo plant.
Nīlapatrī (ନୀଳପତ୍ରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଦ୍ମ—ସଂ. ବ. (ନୀଳ+ପଦ୍ମ) - ନୀଳ କମଳ—
Nīlapadma Blue waterlily.

ନୀଳପିଚ୍ଛ—ସଂ. ବ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ + ପିଚ୍ଛ)—ବାଜ ପକ୍ଷୀ—
Nīla pichchha Falcon.

ନୀଳପୁଷ୍ପା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳପୁଷ୍ପ + ଆ) ନେଳ ଅପରାଜିତା—
Nīla pushpā Clitoria Ternatea (plant and flower).

ନୀଳ ପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବ. (ନୀ+ପୁଷ୍ପ+କ+ଆ)—
Nīla pushpikā ୧ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—1. Indigo plant.
୨ । ଅତସୀ ଗୁଳ୍ମ—
2. Linum Usitatissimum (plant).

ନୀଳ ପୃଷ୍ଠ—ସଂ.ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ + ପୃଷ୍ଠ)—ଅଗ୍ନି (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର) —
Nīla prushṭha Fire. (M. W.)

ନୀଳ ବଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୀଳ+ବର୍ତ୍ତି)—
Nīla bardi ନୀଳ ରଙ୍ଗର ବୁଟି ବା ଗୋଲା—
A ball of indigo.
ନୀଲବଡ଼ି
ନୀଲବରୀ [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଧୋବାମାନେ ବାସିଧୋବ ଲୁଗାକୁ ନେଳ ରଙ୍ଗ କରିବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।]

ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (ନୀଳ + ବର୍ଣ୍ଣ, କର୍ମଧା) --ନେଳ ରଙ୍ଗ—
Nīla barṇṇa Blue colour.
ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) - ନେଳଆ—Blue.

ନୀଳବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—ଜର୍ମ୍ମଲି; ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ—
Nīlaballī Parasitic plant.

ନୀଳ ବସନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ+ବସନ)—
Nīla basana ୧ । ବଳରାମ—1 A name of Balarāma.
୨ । ଶନ୍ଦଗ୍ରହ—2. The planet Saturn.
[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଏହାଙ୍କର ପରିଧାନ ନୀଳବସ୍ତ୍ର । ଏ ଗ୍ରହର ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ନୀଳାଭ ।]
ସଂ. ବଣ ପୁଂ—ଯାହାର ବସନ ନୀଳ ବର୍ଣ୍ଣ—
(ନୀଳବସନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Wearing a blue cloth.

ନୀଳ ବାନର—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ନୀଳ ବର୍ଣ୍ଣ ମର୍କଟ—
Nīla bānara A kind of monkey of blue colour.

ନୀଳ ବାସାଃ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ନୀଳ + ବାସସ୍=ବହୁବ୍ରୀହି)
Nīla bāsāḥ ନୀଳ ବସନ (ଦେଖ)
Nīla basana (See)

ନୀଳବୃନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି;ନୀଳ + ବୃନ୍ତ)—ତୂଳା (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nīlabṛunta Cotton.

ନୀଳବୃଷ—ସଂ. ବ—ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା ଏକ ପ୍ରକାର ବୃଷ, ଯାହାର
Nīla brusha ବର୍ଣ୍ଣ ନାଲି, ପୁଚ୍ଛ ଓ ଖୁରା ଶଙ୍ଖ ବର୍ଣ୍ଣ (ହ.ଶ.)—
A bull of red colour with white tail and hoofs.

ନୀଳବୃଷା—ସଂ. ବ—ବାଇଗଣ (ହ. ଶ.)—.
Nīla brushā Brinjal; egg plant.

ନୀଲମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଭୁଲ. ସଂ. ନୀଳ)—ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି—
Nīlam Sapphire.

ନୀଲମଣି—ସଂ. ବ—ନୀଳକାନ୍ତ ବା ନୀଳା—
Nīlamaṇi Sapphire.
[ଦ୍ର – ରତ୍ନ ଚଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ନୀଳମଣି—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
1. Name given to males and females.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସୂଚକ ନାମ—
2. A term of endearment given to Śrīkṛushṇa while a boy.

ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ – ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍କଳୀୟ ସୁପରିଚିତ
Nīlamaṇi bidyāratna ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ସେବକ—
Name of a well known literate man of Orissa.
[ଦ୍ର—ସେ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ'ର ଭୂତପୂର୍ବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକ ବୋଲି ଉତ୍କଳରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଆଜୀବନ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କେତେକ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଉପାଧି—ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଉମପଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବାମଣ୍ଡାର ସ୍ୱର୍ଗତ ସୁରଲଦେବଙ୍କ ରାଜସଭାରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ରହି ସେ ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ହୁଡ଼ୈଷିଣୀ ପରେ ଖଣ୍ଡିକୋଟର ଦ୍ୱାରଦ୍ୱର ମର୍ଦ୍ଦଗ୍ରଜ ରାଜାଙ୍କ ନକଟରେ ରହି ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ଓ ଉତ୍ପରେ ବଡ଼ ଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜା କୃପାମୟୀ ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବଙ୍କ ନକଟରେ ରହି ଗଙ୍ଗାମ ଗୁଣଦର୍ପଣ ସବାଦପତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଏହାଙ୍କ ରଚିତ; କନ୍ଧୁଦନ ଏ କଟକର ଉତ୍କଳ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ କର୍ମ କରିଥିଲେ ।]

ନୀଳମଧବ— ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନୀଳ + ମାଧବ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ବିଷ୍ଣୁ—
Nīlamādhaba 1. Bishṇu; Śrikṛushṇa.

[ଦ୍ର ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଅନ୍ତର୍ଗତ ମହାନଦୀ ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କଣ୍ଟିଲ୍ଲୋପାଟଣାଗ୍ରାମର ଗୋଟିଏ ପର୍ବତର ଶିଖର ଦେଶରେ ନୀଳମାଧବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।]

୨ । ପ୍ରୟାଗରେ ଥିବା ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମା—
2. An image of Bishṇu at Allahabad.

[ଦ୍ର—ତ୍ରିବେଣୀରେ ସ୍ନାନ କର ସାର ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ଯାତ୍ରୀ ତ୍ରିବେଣୀ ସ୍ନାନର ଫଳ ଲାଭ କରେ ।]

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A Name given to males.

ନୀଳମୀଳକ—ସଂ. ବି. (ନୀଳ = ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବା ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ + ମୀଲ୍ ଧାତୁ ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଖଦ୍ୟୋତ, ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ— Firefly.
Nīlamīlaka

ନୀଳମେଘୀ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନୀଳ + ମେଘ)—ନୀଳମେଘର ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ (ଶାଢ଼ୀ)—Azure coloured (cloth).
Nīlameghī

ନୀଳାମ୍ବର ନୀଳମେଘୀ ଶାଢ଼ୀ ପରିଧାନ କରିଥିବା ଯୁବତୀ ସୀତା ଲହଡ଼ା ଓଷା ।

ନୀଲାମ୍ବର ବଳରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ ।

ନୀଳରାଜି—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୀଳ + ରାଜି)—ଘନାନ୍ଧକାର—
Nīlarāji Deep darkness.

ନୀଳ ଲୋହିତ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ = କୃଷ୍ଣ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ + ଲୋହିତ = କେଶ ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର)—
Nīla lohita ୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1 God Śiba.

୨ । (ଯେ ନୀଳ ସେ ମଧ୍ୟ ଲୋହିତ) ନୀଳ ଓ ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ; ବାଇଗଣି ରଙ୍ଗ—2. Violet colour.

ନୀଳଲୋହିତା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀଳଲୋହିତ + ଆ)—୧ । ପାର୍ବତୀ (ହେ.ଶ.)
Nīlalohitā 1. Pārbatī.

୨ । ଭୂଇଁଜାମୁ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of blackberry.

ନୀଳସନ୍ଧ୍ୟା—ସଂ. ବି.— କେଳ ଅପରାଜିତା (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nīlasandhyā The flowered variety of Aparājitā.

ନୀଳସାର—ସଂ. ବି.—କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
Nīlasāra Kendu (See)

[ଦ୍ର—ଏହାର ମଞ୍ଜିରୁ ଅବଲୁସ୍ କାଠ ବାହାରେ ।]

ନୀଳା—ସଂ. ବି.—(ନୀଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ମକ୍ଷିକା—
Nīlā 1. The blue bottle.

୨ । ନାଳ ପୁନର୍ନବା—2. A kind of pot herb.

୩ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—3. Indigo plant.

୪ । ନୀଳବ ରାଗର ପତ୍ନୀ, ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
4. Name of a minor musical tune.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୀଳମଣି)—ନୀଳମଣି—
Sapphire.

ନୀଳା—୧ । (ସଂ. ଲୀଳା); କ୍ରୀଡ଼ା—1. Sport.

୨ । ଯାତ୍ରା; ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାନର ନାଟ—2. Dance representing mythological subjects.

(ଯଥା—ରାସନୀଳା; କୃଷ୍ଣନୀଳା, ଭାରତନୀଳା ଇତ୍ୟାଦି)

୩ । ନୀଳମଣି ନାମକ ପୁରୁଷର ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
3. Name for calling a male or female named Nīlamaṇi.

ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ନୀଳ) ନେଳଆ; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—

ନୀଳା ନୀଳା Blue.

ନୀଳା ଭେଳା ଭରସାର ଡୋର—ଉଷ୍ଟ. କୋଣ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

ନୀଳାଇ—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ.—ନୀଳମଣି ବା ନୀଳାଦ୍ରି ର ଡାକନାମ—
Nīlāi Name for calling Nīlamaṇi or Nīlādri.
ନୀଳା (ନୀଳେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀଳାଇ ନୀଳା—ଦେ. ବି —ଆମୋଦ ଉତ୍ସବର ସ୍ରୋତ—
Nīlāi nīlā A round of festivities.

(ନୀଳେଇନୀଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ରାଜାଙ୍କ ବାଘରେ ରାଇଜ-ଯାକ ନୀଳାଇନୀଳା ଲାଗିଛି ।)

ନୀଳାଚଳ—ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା; ନୀଳ + ଅଚଳ) —୧ । ଆସାମର ନୀଳଗିରି ପର୍ବତ—1. The Nilgiri hills in Assam.

୨ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଯେଉଁ ପୌରାଣିକ ପର୍ବତରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. A mythological hill on which the temple of Jagannātha at Puri is said to stand.

୩ । ପୁରୀ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର—3. The town of Puri.

୪ । ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତ—
4. The Eastern ghat mountains in South India.

[ଦ୍ର— ପୌରାଣିକ ନୀଳାଚଳ ପୁରୀରେ, ଉତ୍ତରନୀଳାଚଳ ଆସାମର କାମାଖ୍ୟା ପାହାଡ଼ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ନୀଳାଚଳ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ପୂର୍ବଘାଟ ନୀଳଗିରି ପର୍ବତ; ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ପୂର୍ବଘାଟ ପାହାଡ଼ର ଉତ୍ତରସୀମା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଲାଗି ଥିବାରୁ ପୁରୀର ନାମ ନୀଳାଚଳ ହୋଇଅଛି ।]

ନୀଳାଚଳ ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୀଳାଚଳ + ଚନ୍ଦ୍ର)—
Nīlāchala chandra ପୁରୀରେ ବିରାଜିତ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ—
ନୀଳାଚଳନାଥ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନୀଳାଚଳବିହାରୀ } The idol Jagannātha of Puri.

ନୀଳାଚଳ ଚନ୍ଦ୍ର ହେ; କର ତ୍ରିଜଗତ ବନ୍ଦିତେଲା ରସେ ଏ ଚରଣ ରତ୍ନସ୍ପର୍ଶ ।
ତ୍ରିଜଗତ ସମସ୍ତଭରଙ୍ଗ ।

ନୀଳାଞ୍ଚଳ— ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନୀଳାଚଳ)—ପୁରୀ; ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର—
Nīlāñchala Puri, the seat of Lord Jagannath.
ନୀଳାଚଳ — **ନୀଳାଚଳ**

ଜଗୋଦେଶ୍ୱର ଶିରୋରତ୍ନ,
ନୀଳଦେଶ ପୁରି ନୀଳାଞ୍ଚଳ । ବ୍ରତତ. ତ୍ରୈନଗଞ୍ଜାମୃତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୀଲାଞ୍ଜନ – ସ. ବ (କର୍ମଧା; ନୀଳ + ଅଞ୍ଜନ)—୧ । ଭୁତୁ; ଭୁଇଁଯା·
Nīlāñjana 1. The blue vitriol.
ସ. ନାମ—ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; ଯାବଂଡେୟା; ବାରସମ୍ଭବ
ନୀଲଶର୍ମୀ
ନୀଲଶର୍ମା
୨ । ସୌବିରାଞ୍ଜନ— 2. Antimony.
୩ । ନେତ୍ର ସୁରମା— 3. Collyrium.
ତେ. – ନୀଲାଞ୍ଜନମୁ

ନୀଲାଞ୍ଜନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀଲାଞ୍ଜନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବଦ୍ୟୁତ୍—
Nīlāñjanā Lightning.

ନୀଲାଦ୍ରି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଳ + ଅଦ୍ରି)—୧ । ନୀଳାଚଳ (ଦେଖ)
Nīlādri 1. Nīlācbala (See)
୨ । (ପୁଂ) ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—2. A name given to males.

ନୀଲାଦ୍ରି ନାଥ—ସ. ବ.—(ନୀଲାଦ୍ରି + ନାଥ)—ନୀଳାଚଳନାଥ—
Nīlādri nātha The idol Jagannātha at Puri.
(ନୀଲାଦ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ର, ନୀଲାଦ୍ରି ବହ୍ନାସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀଲାଦ୍ରି ମହୋଦୟ—ସ. ବ.—ପୁରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ରର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଓ
Nīlādri mahodaya ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପୂଜା ଓ ଉତ୍ସବ ବିଷୟ ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—Name of a Sanskrit work dealing with the sacred pilgrimage centre of Puri.

ନୀଲାପରାଜିତା—ସ. ବ. (ନୀଳା + ଅପରାଜିତା)—ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଅପରାଜିତା—
Nīlāparājitā The blue Clitoris flower.

ନୀଲାବ୍ଜ—ସ. ବ. (ନୀଳ + ଅବ୍ଜ)—ନୀଳକଇଁ—
Nīlābja The blue water lily.
(ନୀଲାମ୍ବୁଜ, ନୀଲେନ୍ଦିବର, ନୀଲୋତ୍ପଳ; ନୀଳକମଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀଲାଭ—ସ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ + ଆଭା)—ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Nīlābha (ନୀଳାଭା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନୀଳାଭରତା—ବ) Blue.

ନୀଲାମ୍ବର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୀଳ + ଅମ୍ବର) —୧ । ନେତ୍ରଆଳୁଗା—
Nīlāmbara 1. A blue cloth.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଭୂଇଁ ଅଁଳା—2. A species of plant; Flacourtia Cataphracta.
୩ । (ନେତ୍ରଳୁଗା ପିନ୍ଧୁଥିବାରୁ) ବଳରାମ—3 Balarāma; the elder step brother of Śrīkṛushṇa.
୪ । ଶନିଗ୍ରହ—4. The planet Saturn.
୫ । ରାକ୍ଷସ—5. A giant; a cannibal.
୬ । (କର୍ମଧା) ନୀଳ ଆକାଶ—6. The blue sky.
(ନୀଳାମ୍ବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଶ. ପୁଂ—ନୀଳବସ୍ତ୍ରଧାସ୍ତ—
Dressed in blue.

ନୀଲାମ୍ବର ଦାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Nīlāmbara dāsa An Oria poet.
[ଦ୍ର—ଏ କବି 'ଜୈମିନି ଭାରତ' ଓ 'ପଦ୍ମପୁରାଣ' ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । 'ରୁଦ୍ରସୁକ୍ତ' ଓ 'ଗୁରୁଷୋଡ଼ଶ କର୍ମ ଦେଉଳ କାର୍ଯ୍ୟ' ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଗ୍ରନ୍ଥ ।
ଭାରତୀ—ଉତ୍କଳ. ଇତିହାସ ।]

ନୀଲାମ୍ବର ଭଞ୍ଜ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Nīlāmbara bhañja An Oria poet.
[ଦ୍ର—ଏ କବି ବଳଦଆର ରାଜା ଥିଲେ । 'କୃଷ୍ଣଲୀଳାମୃତ' ଓ 'ପଞ୍ଚସାୟକ' ନାମକ ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।
ଭାରତୀ—ଉତ୍କଳ. ଇତିହାସ ।]

ନୀଲାମ୍ବର ଶର୍ମା—ସ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ପଣ୍ଡିତ—
Nīlāmbara śarmā Name of a learned man.
[ଦ୍ର—ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ଏ ଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ଗଣିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ; ଆହୁରି ପଧ୍ୟ ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଟୀକା କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପାଟନା ଗଡ଼ଜାତ ।]

ନୀଲାମ୍ବରୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ନୀଲାମ୍ବର)—ନୀଳ ଶାଢ଼ୀ—
Nīlāmbarī A blue cloth for ladies.
ନୀଲାମ୍ବରୀ **नीला कपड़ा**

ନୀଲାମ୍ବୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୀଳ + ଅମ୍ବୁ)—ସମୁଦ୍ର—
Nīlāmbu The ocean.
ସ. ବଶ.—ଯାହାର ପାଣି ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—
Having the water of blue colour.

ନୀଲାମ୍ବୁଜ—ସ. ବ. (ନୀଳ + ଅମ୍ବୁଜ) — ନୀଳକଇଁ—
Nīlāmbuja The blue lily; the blue water-lily.
(ନୀଲାମ୍ବୁଜନ୍ମ ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୀଲା ରତ୍ନ ଦେ. ବ.—ନୀଳମଣି; ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି—
Nīlā ratna Sapphire.
ନୀଲାରତ୍ନ **नीलम**

ନୀଲାସୁନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦେବୀବିଶେଷ—
Nīlāsunī Name of a popular Goddess.

ନୀଲି—ଦେ. ବଶ. ଓ ବ. (ସ. ନୀଳ)—ନେଳ—(ଦେଖ)
Nīli Neli (See)
ଦେ. ବ. (ସ. ନୀଳ)—ପାଣି ଉପରେ ମାଡ଼ିବା ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ନେଳି; ଶିଉଳି—A kind of blue moss consisting of small particles spread over the surface of water.
ଭାଙ୍ଗ

ନୀଲିଆ—ବଶ. (ସ. ନୀଳ)—ନେଳିଆ; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Nīliā **नील** **नीला** Blue; indigo-coloured.

ନୀଲିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀଳ + କ + ଆ) — ୧ । ନୀଳ ଗଛ—
Nīlikā 1. The indigo plant.
୨ । ଆଖିର ମୋତିଆବନ୍ଦୁ ରୋଗ—
2. Cataract of the eye.
(ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରୋଗରେ ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ନକ୍ଷତ୍ର, ତାରା, ବଦ୍ୟୁତ୍ ଆଦି ଦେଖା ଯାଏ କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀର ବସ୍ତୁମାନ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ତାକୁ ନୀଳିକା କହନ୍ତି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।)
୩ । ବେଗୁନିଆ (ଦେଖ)—3. Beguniā (See)

ନୀଲିମା—ସ. ବ. (ନୀଳ + ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nīlimā ୧ । ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—1. Blue colour.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନୀଳତ୍ୱ—2. Blueness; the state of being blue.

ନୀଳୀ—ସ. ବିଣ (ନୀଳ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍; ନୀଳନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nīlī ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Blue.

ସ. ବି.—୧ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—1. Indigo plant.

୨ । ନୀଳରଙ୍ଗ—2. Indigo colour.

ନୀଳୀରାଗ—ସ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ନୀଳୀ+ରାଗ)—
Nīlīrāga ୧ । ସ୍ଥିର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ—
1. Firm attachment; constant friendship.

୨ । ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—2. Blue colour.

୩ । ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କର ମିଳନ ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବରାଗବିଶେଷ—
3. Attachment between the lover and the beloved before they are actually united.

ନୀଳୋତ୍ପଳ—ସ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ନୀଳ+ଉତ୍ପଳ)—ନୀଳ କଇଁ—
Nīlotpala The blue water-lily.

ନୀଳୋପଳ—ସ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ନୀଳ+ଉପଳ)—ନୀଳମଣି—
Nīlopala Sapphire.

ନୀଶାର—ସ. ବି. (ନ+ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ମ୍ମ. ଅ)—
Nīśāra ୧ । କମ୍ବଳ—1. Blankeg.

୨ । କନାତ; ପର୍ଦ୍ଦା—2. Screen.

୩ । ମଶାଘ୍ନ—3. Mosquito-curtain.

୪ । ଶୀତ ଲୁଗା; ଶୀତନିବାରକ ବସ୍ତ୍ର—
4. Winter-clothing.

ଘୋଡାଇ ଦେଇ ବେଳେ ସଞ୍ଜ ନଶାରେ । ଉଷ. ପ୍ରେମସ୍ୱପ୍ନାଳୟ ।

ନୀହାର—ସ.ବି. (ନ+ହୃ ଧାତୁ=ହରଣ କରିବା+କର୍ମ୍ମ.ଅ; ନଘାଇନ)—
Nīhāra ୧ । ହିମ; ଶିଶିର—1. Dew.

୨ । ତୁଷାର—2. Snow.

୩ । ବରଫ—3. Ice.

୪ । କୁହୁଡ଼ି; କୁଜ୍ଝଟିକା—
4. Hoarfrost; fog; mist.

ନୀହାର ସ୍ଫୋଟ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୀହାର+ସ୍ଫୋଟ)—
Nīhāra sphoṭa ବରଫର ବିଶାଳ ଖଣ୍ଡ ବା ଚକଡ଼ା—
An avalanche.

ନୀହାରିକା—ସ. ବି. (ନୀହାର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nīhārikā ନୀହାର ସ୍ତୂପବତ୍ ପ୍ରତୀୟମାନ ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର-ପୁଞ୍ଜ—The Nebula.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷର ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ୮ମ ବା ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ଗୋଟିଏ ନୀହାରିକା ଅଟେ ।]

ନୀହେଲେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—
Nīhele ୧ । ନୋହିଲେ—1. Otherwise; if not.

୨ । ଅଥବା—2. Or; else.

ନୁ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ସ୍ତବ କରିବା—
Nu (root) 1. To pray.

୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. To praise.

ନୁ (ନୁଁ)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବହୁକ୍ରମନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ—
Nu (nuñ) ୧ । ଠୁଁ; ଠାରୁ; ରୁ—1. From.

୨ । ଅମୁକ ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ କରି—2. Since.

୩ । ଅପେକ୍ଷା—3. Than.

ନୁ(ନୋ)ଆଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନମ୍ ଧାତୁ; ନଇଁବାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Nu(no)āiñbā ୧ । ନମ୍ର କରିବା; ନତ କରିବା—
(ନୋଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To bend.
ନୁଆଁନ, ନୁଆନ ୨ । ବଙ୍କାଇବା—2. To curve; to make crooked.
ନିବାନା

୩ । ତଳକୁ କରିବା—3. To lower.

ସବନସ୍ୱେ ନଜ ପରତ୍ୱ ଦେଇ ଶିର ନୁଆଁଇ । ଘଣ୍ଟାନାଥ. ଉଷା ।

ନୁଆ(ଆଁ)ଣ—ଦେ. ବି. (ସ. ନମ୍ ଧାତୁ)—
Nuā(āñ)ṇa ୧ । ନମ୍ର କରଣ; ନତ କରିବା—
ନୁଅନ, ନୁଆନ 1. Act of bending.
ନିବାନ ୨ । ନମ୍ର ସ୍ଥାନ—2. Low place.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନମ୍ର; ନତ—1. Bent.

୨ । ନୁଆଣିଆଁ (ଦେଖ)—2. Nuāṇiāñ (See)

ନୁଆ(ଆଁ)ଣି—ଦେ. ବିଣ—ନୁଆଣିଆଁ (ଦେଖ)
Nuā(āñ)ṇi Nuāṇiāñ (See)

ନୁଆ(ଆଁ)ଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନତ)—୧ । ଈଷତ୍ ନତ—
Nuā(āñ)ṇiāñ 1. Slightly bent.
ନୋଆନା ୨ । ଯେଉଁ ଘରର ଛତର ନମ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲୁଆଇଁ
ନୀଚା ସେ ଘରେ ପଶିବାକୁ ହୁଏ—
2. Low-roofed (house); where a person has to bend his head before entering.

ନୁଆରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନ ପାରିବା; ସମର୍ଥ ନ ହେବା—
Nuāribā 1. Not to be able,
ନାରା ୨ । ଜାଣି ନ ପାରିବା—
2. Not to be able to know,

୩ । ନିବେଦନ କରିବା; କହିବା—
3. To speak; to inform.

ନୁଉଙ୍ଗା—ଦେ. ବି—ମେହେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nu-uṅgā Meheṅgā (See)

ନୁକ୍(କୁ)ସାନ୍(ନି)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ମେଦନୀପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର)—
Nuk(ku)sān(ni) ବୈଦେ. (ଆ. ନୁକ୍ସାନ୍) ବି—
୧ । ଲୋକସାନ; କ୍ଷତି; କ୍ଷତ—1. Loss; injury.

୨ । ଦାନ—2. Mischief.

୩ । ବ୍ୟବସାଦିରେ କ୍ଷତ—3. Loss in business.

ନୁକା(କେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ସ. ଲୁକ୍
Nukā(ke)ibā ଧାତୁ; ନୁକିବାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ; ଭୁଲ. ବ. ନୁକାନ)—ଲୁଚାଇବା—
To conceal; to hide.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୁକବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ସଂ. ଲୁକ୍ ଧାତୁ, ତୁଳ. ବଂ. ନୁକା)—ଲୁଚବା—
Nukibā To hide one's self.

ନୁକୋ – ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ନକ; ସୁନ୍ଦର—
Nuko 1. Good; fine.
୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Superior; excellent.

ନୁଖୁରା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ରୁକ୍ଷ)—
Nukhurā ୧ । ତେଁତିଲଖୁନ—1. Destitute of oil; ଉସ୍କାଖୁସ୍କା ରୁକ୍ଷା not oily
(ନୁଖୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯହିଁରେ ତେଁତିଲ ମିଶି ନ ଥାଏ—
2. Not mixed with oil.
୩ । ଅଚିକ୍କଣ; ଅସ୍ନିଗ୍ଧ—
3. Unsmooth; not glossy.
୪ । ଯେ ଦେହରେ ତେଁତିଲ ଲଗାଇ ନ ଥାଏ—
4. Not anointed with oil.

ନୁଖୁରା ହଳଦ—ଦେ. ବି (ସଂ. ରୁକ୍ଷ ଓ ହରିଦ୍ରା)—ଦେହରେ ବୋଳା ଦେବାଯାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯେଉଁ ବଟା ହଳଦୀରେ ତେଲ ଗୋଳଆ ହୋଇ ନ ଥାଏ—
Nukhurā haladi Pasted turmeric not mixed with oil.

ନୁଗା (ଇତ୍ୟାଦି) - ଗ୍ରା. ବି—ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nugā (etc) Lugā etc (See)

ନୁଙ୍(ଙୁ)ପୁଙ୍(ଙୁ)ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଡାଗଡ ହେବା; ଫେର୍ ଫାର୍ ହେବା—
Nuṅg(ṅgu)puṅg(ṅgu)hebā 1. To go about.
୨ । ଲୁକ୍କାୟିତଭାବରେ ବୁଲିବା—
2. To walk to and fro stealthily
୩ । କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଇ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିବା—
3. To rove; to loiter; to loaf about.
[ନୁଙ୍ଗୁର୍(ରୁ)ପୁଙ୍ଗୁର୍(ରୁ)ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୁଙ୍ଗୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଲୁଙ୍ଗୁଡ଼ା; ଯେଉଁ ଲୋକ ସାନ ସାନ ବସ୍ତୁ ଚୋରକରେ (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—
Nuṅgurḍā 1. Pilfering.
(ନୋଙ୍ଗଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନୁଙ୍ଗୁଡ଼ୀ, ନୋଙ୍ଗଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲମ୍ପଟ—
2. Lewd; lecherous.
୩ । ଦୁଷ୍ଟ; ମନ୍ଦ—3. Wicked; vile.
ଦେ. ବି—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁ ଚୋର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Pilferer
୨ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Lecher.
୩ । ମନ୍ଦ ବା ଖଳ ଲୋକ—
3. Vile or wicked person.

ନୁଙ୍ଗୁର୍—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅପରିଷ୍କୃତ; ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ; ଅତି ମଇଳା—
Nuṅgurā 1. Very filthy; dirty; soiled
(ନୋଙ୍ଗର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିନ୍ଦ୍ୟ—
(ନୁଙ୍ଗୁରୀ, ନୋଙ୍ଗରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Foul; blameworthy.
ନୋଙ୍ଗରା ଗନ୍ଦ୍ର ୩ । ମନ୍ଦ; ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked; bad.
୪ । ଘୃଣ୍ୟ—4. Detestible.
୫ । ହୀନ—5. Mean.
୬ । ନୁଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)—6 Nuṅgurḍā (See)
୭ । ଅଳଆପୂର୍ଣ୍ଣ—
7. Full of refuse matter.
ଦେ. ବି—୧ । ଅଳଆ—1. Refuse.
୨ ନୁଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)—2. Nuṅgurḍā (See)

ନୁଚ(ଚୁ)କାଳି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲୁଚକାଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nucha(chu)kāḷi (etc) Luchakāḷi etc (See)

ନୁଚା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଲୁଚା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuchā (etc) Luchā etc (See)

ନୁଚା(ଚେ)ଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଚାଇବା (ଦେଖ)
Nuchā(che)ibā Luchāibā (See)

ନୁଚିଏ(କ)—ଦେ. ବିଣ—ଲୁଚିଆ (ଦେଖ)
Nuchie(ka) Luchie (See)

ନୁଚିକା(କୁ)ଚି(ଛି) ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଚିକୁଚି ହେବା (ଦେଖ)
Nuchikā(ku)chi(chhi)hebā Luchikuchi hebā (See)

ନୁଚ୍ଛିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟର ଶୋଭାଦ୍ୱାରେ ମୁଗ୍ଧ ହେବା—
Nuchhi jibā 1. To be charmed with another's beauty.
୨ । ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରି ତାହାର ଅମଙ୍ଗଳକୁ ଆପଣା ଉପରକୁ ଘକାଇବା ପାଇଁ ମନାସିବା—
2. To invoke blessings on a person by wishing his evil to descend upon one's self.

ନୁଟ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲୁଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṭ (etc) Luṭ etc (See)

ନୁଟ(ଡ଼)—ଦେ. ବି—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Nuṭa(ṛda) A kind of indoor game at hazards.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୁରକୋଣିଆ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠିର ୪ ପାଖେ ଚଉ ଥାଏ । ତାକୁ ଭୂଇଁରେ ଘକାଇଲେ ଯେଉଁ ପାଖ ଉପରକୁ ରହେ ସେଥିରେ ଥିବା ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ପାଲାରେ ସାର ଚଲାଯାଏ ।]

ନୁଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲୁଟି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṭi (etc) Luṭi etc (See)

ନୁଟୁରୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବନ୍ୟଲତାବିଶେଷ—
Nuṭuru A kind of wild creeper.
(ନୁଟୁରୁ ନଇ —ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ବର୍ଷାକାଳରେ ଏହାର ଡଙ୍କ କଅଁଳେ । ଏହା ଭାର ମସକା ଓ ଖାଇବାକୁ ଖଟା । ଲୋକେ ଏହାକୁ ତଅଣରେ ପକାଇ ଖାଆନ୍ତି ।]

ନୁଡୁ(ଡୁ)କା(କି)—ଲୁଡ଼ୁକା (ଦେଖ)
Nuṛḍ(ṛḍu)kā(ki) Luṛḍukā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୁଡ଼୍(ଡୁ)ନୁଡ଼୍—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବ (ତୁଳ. ବଂ. ନୁନୁଡ଼୍)—ଘଣ୍ଟିକା—
Nurḍ(ṛḍu)nurḍi Uvula.

ନୁଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ—ଲୁଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṇa (etc) Luṇa etc (See)

ନୁଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଲୁଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṇā (etc) Luṇā etc (See)

ନୁଣି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଲୁଣି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṇi (etc) Luṇi etc (See)

ନୁଣିଆ(ଆଁ) ଦେ. ବଣ. ଓ ବ—ଲୁଣିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṇiā(āñ) Luṇiā etc (See)

ନୁଣ୍ଡା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ନଡ଼)—ଲୁଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṇḍā (etc) Luṇḍā etc (See)

ନୁଣ୍ଡି (ଇତ୍ୟାଦି) - ଦେ. ବ—ଲୁଣ୍ଡି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nuṇḍi (etc) Luṇḍi etc (See)

ନୁତ—ସଂ. ବଣ. (ନୁ ଧାତୁ = ସ୍ତବ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୂଜିତ—
Nuta 1. Worshipped.
୨ । ପ୍ରଶଂସିତ; ସ୍ତୁତ—
2. Praised; eulogised; extolled.
୩ । ପ୍ରଣତ—3. Humble; obedient.

ନୁତି—ସଂ. ବ. (ନୁ ଧାତୁ + ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ସ୍ତୁତି; ପ୍ରଶଂସା—
Nuti 1. Praise; eulogy.
୨ । ପୂଜା—2. Worship; adoration.
୩ । ପ୍ରଣାମ—3. Obeisance; bowing in respect

ନୁତ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (ନୁତ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରେରଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Nutta ୧ । ପ୍ରେରିତ—1. Sent.
(ନୁନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—2. Abandoned.
୩ । କ୍ଷିପ୍ତ—3. Scattered; thrown.
୪ । ନିରସ୍ତ—4. Ceased; stopped.
୫ । ଛିନ୍ନ—5. Torn.

ନୁଦ୍(ଦୁ)ବୁଦ୍(ଦୁ)—ଦେ. ବଣ—୧ । ଲୁଦ୍‌ବୁଦ୍; ପେଟୁଆ; ସ୍ଥୂଲୋଦର—
Nud-(du)bud(du) 1. Pot-bellied.
ନୁଦି, ନାଦୁସନୁଦୁସ ୨ । ପୃଥୁଳ; ସ୍ଥୂଳକାୟ—
ମୋଟା 2. Fat; corpulent.

ନୁଦ୍‌ବୁଦ୍ ବ୍ୟାଧି—ଦେ. ବ—ସ୍ଥୂଳକାୟ ହେବା ବା ଚର୍ବି ବଢ଼ିବା ରୋଗ-ବିଶେଷ; ମେଦବୃଦ୍ଧି—A disease ending in corpulence; obesity; corpulency.
Nud-bud byādhi

ନୁନ୍—ପ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ଲୁଣ—
Nun Salt.

ନୁନ୍‌ଚୁନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଣ୍ଡ; ଗୁଣ୍ଡା—
Nun-chūn Powder.

ନୁନ୍ ନଗେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) କି—ତରକାରିଆଦିରେ ଲୁଣ ପକାଇବା—To put salt into curry etc.
Nun nageibā

ନୁନ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ନ—ଲୁଣ; ଲବଣ—
Nuna Salt.

ନୁନି(ନ୍ନି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନନ୍ଦ ଧାତୁ = ଆନନ୍ଦିତ କରିବା; ଶିଶୁବଚନ)—
Nuni(nni) ୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନ—1. The breasts of young women.
ନୁନୀ ୨ । ଶିଶୁବାଳକଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ—
2. The penis of infants.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପରିବାରର ବଡ଼ ଝିଅ—
1. The eldest daughter in the family.
୨ । ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କନ୍ୟା—
2. A small non-Brāhmaṇa girl

ନୁନିଆରି—ପ୍ରାଦେ. (ଅନୁଗୁଳ) ବ—କାଠ ମର୍ଦ୍ଦମର୍ଦ୍ଦି (ଦେଖ)
Nuniāri Kāṭha mardamardi (See)

ନୁନିଆ(ଆଁ)ଶାଗ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବର୍ଷାଋତୁ ପରେ ପଡ଼ିଆରେ ମନକୁ ଉଠିବା ଶାକବିଶେଷ—A kind of wild kitchen herb.
Nuniā(āñ) sāg (ନୁକଶାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୁନୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ପୁଅ—
Nunu Son.
[ଦ୍ର—ଗୋଜପରିବାରରେ ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଚଳିତ ।]

ନୁବାର୍ଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Nubārḍi Dalbergia Volubilis (Haines).

ନୁର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନୂର = ଜ୍ୟୋତିଃ)—୧ । ଜ୍ୟୋତିଃ—
Nur 1. Radiance.
ନୂର୍ ନୁର ୨ । ଦାଢ଼ି—2. Beard.
୩ । ଈଶ୍ୱର—3. God.
୪ । ଶ୍ରୀ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—4. Grace; beauty.

ନୁର ଆଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଈଶ୍ୱରକ ଜ୍ୟୋତିଃ—
Nur ällā Divine light.

ନୁରଜାହାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.ନାମ)—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଜାହାଙ୍ଗିରଙ୍କ ପାଟରାଣୀ—The queen of Jahangir, the Moghal Emperor of India.
Nur-jāhān
ନୁରଜାହାନ [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଗତ ଅର୍ଥ ଜଗତ୍ଜ୍ୟୋତିଃ । ଏହାଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳର ନାମ ଥିଲା ମେହେରୁନ୍ନିସା; ଏ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର କନ୍ୟା ଥିଲେ । ଆକ୍‌ବରଙ୍କ ଓଆସରେ ଆବାଲ୍ୟ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇ ଏ ନିଜର ଅପୂର୍ବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ରାଜକୁମାର ସେଲିମଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଆକ୍‌ବର ଏହା ଜାଣିପାରି ଏ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତା ହେଲା ପରେ ଏହାଙ୍କୁ ସେର୍‌ଆଫଗାନ୍ ନାମକ ଆପଣାର ଜଣେ ସେନାପତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ଦେଇ ଦକ୍ଷିଣକୁ ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଆକ୍‌ବରଙ୍କ ପରେ ଜାହାଙ୍ଗିର୍ ସମ୍ରାଟ ହୋଇ ସେର୍‌ଆଫଗାନଙ୍କୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା କରାଇ ମେହେରୁନ୍ନିସାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ପାଟରାଣୀରୂପେ ନିଜ ଓଆସକୁ ଆଣିଲେ । ଉତ୍ତରେ ଏହାଙ୍କର ନୁରଜାହାନ୍ ନାମ ହେଲା । ଏ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ଓ ବଳାସପ୍ରିୟା ଥିଲେ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଭାର ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜାହାଙ୍ଗିରଙ୍କ ଭ୍ରବ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ମୋଗଲ ମୁଦ୍ରା ଉପରେ ଅଙ୍କିତ ରହୁଥିଲା; ଏ ଗୋଲ୍ଲପ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଥମ ଆବଷ୍ଟର୍ତ୍ତୀ ବୋଲ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ନୁଲ୍ଲ—ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଲୁଳଭ = ମର୍ଦ୍ଦିତ; ବା ଲୂନ = ଛିନ୍ନ; ଭୁଲ. ଫା. Nulā ଲୁନ୍‌ଜା)—ଯାହାର ହାତ ଭଙ୍ଗା; କେମ୍ଭା—

ନୁଲା; ନୁଲୋ Having a disabled hand; maimed in

ଲୁଲା the hand.

ନୁହ (ଇତ୍ୟାଦି)— ପ୍ରା. ବ—ଲୁହ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Nuha (etc) Luha etc (See)

ନୁହଲେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ନୋହିଲେ; ନଭୁବା—

Nuhile Otherwise; else; if not.

ନୂ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସ୍ତବ କରିବା—

Nū (root) 1. To pray.

୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. To praise.

ନୂଆ—ଦେ.ବ୍ରଣ.(ସଂ. ନବ; ନୂତନ; ଭୁଲ. ଫା. ନୌ; ଲ୍ଲଣ୍ଡନ୍-ନୋଉମ୍)—

Nūā ୧ । ନୂତନ—1. New.

ନୁତୁନ; ନସ୍ଥା ୨ । ନବ୍ୟ; ନବଜାତ—2. Novel.

ନୟା ୩ । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଘଟିଥିବା—3. Recent.

୪ । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—4. Young.

୫ । ତଟକା—5. Fresh.

ଦେ. ବ—ଚଳତବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଉତ୍ପନ୍ନ ଧାନ୍ୟ—

Newly harvested paddy for the current year.

(ଯଥା—ନୂଆଖିଆ ।)

ନୂଆ କଲେବର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନବ ଓ କଲେବର) — ୧୨ ବର୍ଷରେ

Nūākalebara ଥରେ ଦୋ-ଆଷାଢ଼ି ପଡ଼ିଲେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଆଦ

(ନୂଆକଲବର[ଲ]—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) ଠାକୁରଙ୍କ କାଷ୍ଠପ୍ରତିମାର ଘଟ ପରି-

ବର୍ତ୍ତନରୂପ ଉତ୍ସବ—The ceremony of renewing the wooden image of the idols Jagannātha, Balabhadra and Subhadrā once in 12 years.

ନୂଆ ଖବର—ଦେ. ବ—ନୂତନ ସମ୍ବାଦ; ସଜ ଖବର—

Nūā khabara Fresh or recent news.

ନୂତୁନଖବର ନୟାଖବର

ନୂଆ ଖାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନୟା

Nūā khāi କରନା)—ନବାନ୍ନ ଉତ୍ସବ; ନୂଆଖିଆ—

The ceremony of taking the new rice for the year.

[ଦ୍ର—ଗ୍ରାମର ସବୁ ଗୃହସ୍ଥ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ଶୁଭଦିନ ସ୍ଥିର କରି ସେ ବର୍ଷର ନୂଆଧାନର ଗୁଡ଼ାଏ ଗୁଡ଼ାଏ ଭୋଜ କରନ୍ତି ଏବଂ ଗାଉଣା ବାଜଣା କରି ଉତ୍ସବ ପାଳନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସମସ୍ତେ ଆମିଷ ଭୋଜନ କରି ଶୁଅନ୍ତି । ଆମିଷ ଖାଇ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପର ଜନ୍ମରେ ବକ ଯୋନିରେ ଜନ୍ମ ହେବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ନୂଆ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଆମଦାନ ନୂତନ ଧାନର

Nūā khāibā ଗୁଡ଼ୁଲର ଅନ୍ନ ବା ଚୂଡ଼ା ଆଦ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ପ୍ରଥମେ ଭୋଜନ କରିବା—To take the new rice for the first time in the year.

ନୂଆ ଖିଆ—ଦେ. ବ.—ନବାନ୍ନ ଉତ୍ସଣ; ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଲବ୍ଧ ଧାନ୍ୟର ଅନ୍ନ-

Nūā khiā ଭୋଜନରୂପ ଗୃହସ୍ଥର ଉତ୍ସବବିଶେଷ—The feast of taking the new rice for the year.

ନୂଆଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ—

Nūāgarda A State of Orissa.

[ଦ୍ର—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବା ତହିଁରୁ ପୂର୍ବରୁ ରେବା ରାଜ-ବଂଶର ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର ମହାନଦୀ ବାଟେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ପଥରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ବାଘ ଉପରେ ବଡ଼ ଆଉର ହେଉଥିବାର ଜାଣି ରାଜପୁତ୍ର ବାଘକୁ ମାଇଲେ । ଆଦମ ଅଧିବାସୀମାନେ କୃତଜ୍ଞତା ସ୍ୱୀକାର କରି ସେମାନଙ୍କର ରାଜା ହେବାକୁ ତାହାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁବା ବ୍ୟାଘ୍ରମସ୍ତକ ଏ ରାଜବଂଶର ସଙ୍କେତ ହୋଇ ଅଛି । (କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇତିହାସ) ।]

ନୂଆ ଡାହାଣା(ଣୀ)— ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ — (ସଂ. ନବ+ଡାକିନୀ) — ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ

Nūā ḍāhāṇā(ṇī) ଲୋକ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଡାହାଣୀ ହୋଇଅଛି—

A woman who has recently taken to witchcraft.

ନୂଆ ଡାହାଣୀ ଗୁଡ଼ ଖାଏ । ଉଡ଼ ।

ନୂଆ ନଈ—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ.—କେନାଲ୍—

Nūā naī Canal.

ନୂଆ ପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନବ ପଞ୍ଜିକା) — ନବ ବର୍ଷର ପଞ୍ଜିକା —

Nūā pāṇji The almanac for the new year.

ନୂଆ ପାଣି—ଦେ. ବ —ନୂତନ ବର୍ଷାଜଳ; ବର୍ଷା ଋତୁର ଆରମ୍ଭରେ

Nūā pāṇi ହେବା ବର୍ଷାର ପାଣି—Water of the first shower of the rains.

ନୂଆ ବୋହୂ— ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନବବଧୂ)—୧ । ନବବଧୂ—

Nūā bohū 1. A bride newly come to her husband's house.

୨ । ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାଉଜ—

2. Elder brother's wife.

ନୂଆ ଭୁଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସମ୍ଭବତଃ; ୨ସ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦ ଜରର୍ଥକ) — ନୂତନ ଓ

Nūā bhuā ଅନଭ୍ୟସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Stranger; (a man) new to a place.

ନୂତନ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ନବ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ ତନ; 'ନବ' ସ୍ଥାନରେ 'ନୂ')—

Nūtana ୧ । ନବୀନ; ଅଭିନବ; ନୂଆ—

(ନୂତ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. New; novel; recent.

(ନୂତନତା, ନୂତନତ୍ୱ—ବ) ୨ । ସଦ୍ୟ; ତଟକା—2. Fresh.

(ନୂତନା— ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଅପୂର୍ବ; ଅଦ୍ଭୁତ—

3. Extraordinary; wonderful.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୂତନ ବ୍ରତ—ଶ. ବିଣ. ଷଷ୍ଠୀ. (ନୂତନ+ବ୍ରତ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nūtana bratī ନୂତନ ବ୍ରତଧାରୀ—A person newly initiated into a vow.

ନୂତ୍ନ—ଶ. ବିଣ. (ନବ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ତ୍ନ)—ନୂତନ (ଦେଖ)
Nūtna Nūtana (See)

ନୂନ—ଦେ. ଅ. (ଶ. ନୂନଂ)—ନିଃସନ୍ଦେହଭାବରେ—
Nūna Undoubtedly.

ନୂନ ହବେ ଗୋଗଙ୍କନା ଅଛ ତୋର ସଙ୍ଗ । ପ୍ରାତୀ. ରସବାରଥ ।

ନୂପୁର—ଶ. ବି. (ନୂ=ନୂନମ୍=ନିଶ୍ଚିତ+ପୃ ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନେପୁର; ଘୁଙ୍ଗୁରୁଲଗା ବଲା—
Nūpura A tinkling ring or ornament for the ankle; a tinkling anklet.

ନୃ—ଶ. ବି. ପୁଂ. (ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥରେ ରୁ)—
Nṛu ନର; ମନୁଷ୍ୟ—Man.

[ଦ୍ର—ଏହା ନର ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଲଗେ ଯଥା—ନୃଦ୍ୱ. ନୃମୁଣ୍ଡ, ନୃସିଂହ, ନୃକେଶରୀ, ନୃପଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନୃକପାଳ—ଶ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୃ+କପାଳ)—
Nṛukapāla ୧ । ନରପାଳ; ନରମୁଣ୍ଡ—1. Human head.
(ନୃକପ୍ଲେଷ୍ଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନରମୁଣ୍ଡର ଖପୁରୀ—
2. Human skull.

ନୃକେଶରୀ—ଶ. ବି—ନରକେଶରୀ (ଦେଖ)—
Nṛukeśarī Narakeśarī (See)

ନୃତ୍ (ଧାତୁ)—ଶ.—ନାଚିବା—
Nṛut (root) To dance.

ନୃତ୍ତି—ଶ. ବି (ନୃତ୍ ଧାତୁ+ତ୍ତିବେ. ଇ)—ନୃତ୍ୟ; ନାଚ—
Nṛuti Dance.

ନୃତୁ—ଶ. ବି (ନୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକ—
Nṛutu 1. A dancer.
୨ । (+ଅଧିକରଣ.ତୁ) ଭୂମି—2. Earth.
୩ । କୃମି—3. A worm.
୪ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ—4. Length.

ନୃତୂ—ଶ. ବି. (ନୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୂ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକ—
Nṛutū 1 Dancer.
୨ । ନରହିଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Murderer; assassin.

ନୃତ୍ତ—ଶ. ବି (ନୃତ୍ ଧାତୁ+ତ୍ତବ. ତ)—୧ । ଅଭିନୟ—
Nṛutta 1. An acting.
୨ । ନାଚ—2. Dancing
ଶ. ବି (+କର୍ତ୍ତୃ ତ) ନର୍ତ୍ତନକାରୀ—Dancing.

ନୃତ୍ୟ—ଶ. ବି (ନୃତ୍ ଧାତୁ+ତ୍ତବ. ଯ)—୧ । ଭାଲ; ମାନ; ରସାଶ୍ରୟୀ ଓ ବଲାସସମନ୍ୱିତ ଅଙ୍ଗବିକ୍ଷେପ; ନାଚ; ନାଚ; ନର୍ତ୍ତନ—
Nṛutya 1. Dancing.
[ଦ୍ର—ପୁରୁଷର ନୃତ୍ୟକୁ 'ତାଣ୍ଡବ' ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ନୃତ୍ୟକୁ 'ଲାସ୍ୟ' କୋଲ୍ଲସାଏ ।]
୨ । ଭାମାସା—Mimicry; sports.
୩ । ଅଚେତନ ପଦାର୍ଥର କମ୍ପନ—
3. The shaking of an inanimate object.
ଦେ. ବି—୧ । ଅଙ୍ଗବିକ୍ଷେପ ସହ କଳହ—
ନୃତ୍ୟ 1. A quarrel accompanied with jumping
नृत्य and waving of the limbs.
୨ । ଲୀଳା; ଖେଳ; କ୍ରୀଡ଼ା—2. Game; sport.

ନୃତ୍ୟ କାରକ—ଶ. ବି. ପୁଂ (ନୃତ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—ନାଚୁଆ—
Nṛutya kāraka A dancer.
(ନୃତ୍ୟକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନୃତ୍ୟକାରିକା; ନୃତ୍ୟକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଶ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାଚୁଥିବା—Dancing.

ନୃତ୍ୟକୀ—ଶ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୃତ୍ୟ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନର୍ତ୍ତକୀ—
Nṛutyakī Female dancer.

ନୃତ୍ୟ ଗୁରୁ—ଶ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୃତ୍ୟ+ଗୁରୁ)—ନାଚର ଗୁରୁ—
Nṛutya guru Dancing master.

ନୃତ୍ୟ ବିଦ୍ୟା—ଶ. ବି (ରୂପକ; ନୃତ୍ୟ+ବିଦ୍ୟା)—ନାଚବାବିଦ୍ୟା—
Nṛutya bidyā The science or art of dancing.

ନୃତ୍ୟ ରାମାୟଣ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—କେଶବଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୃତ ନାଟ୍ୟ
Nṛutya rāmāyaṇa ରାମାୟଣ (କେଶବଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ ଦେଖ)—The name of the Oria Rāmāyaṇa composed by Keśabachandra. (See Keśabachandra paṭṭanāyaka.)

ନୃତ୍ୟ ଶାଳା—ଶ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୃତ୍ୟ+ଶାଳା)—୧ । ନାଟ୍ୟଘର; ନାଚଖାନା—1. Dancing hall; ball-room.
(ନୃତ୍ୟାଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଅଭିନୟାଗାର; ଥିଏଟର; ରଙ୍ଗଶାଳା—
2. Theatrical stage.

ନୃତ୍ୟାଗାର—ଶ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୃତ୍ୟ+ଆଗାର)—ନୃତ୍ୟଶାଳା
Nṛutyāgāra (ଦେଖ)—Nṛutyaśālā (See).

ନୃତ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ—ଶ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୃତ୍ୟ+ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—
Nṛutyāchārjya ନୃତ୍ୟଗୁରୁ—Dancing master.

ନୃଦୁର୍ଗ—ଶ. ବି (ମ ଷ. ତତ୍ପୁ.)—ସେନାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଘେରିଥିବା
Nṛudurga ମନୁଷ୍ୟରୂପ ଦୁର୍ଗ—Surrounding an army on all sides; an impenetrable barrier formed by men.

ନୃଦେବ—ଶ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୃ+ଦେବ)—
Nṛudeba ୧ । ନରଦେବ; ରାଜା—1. King.
୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—2 A Brāhmaṇa.

ନୃପ—ଶ. ବି. (ନୃ=ମନୁଷ୍ୟ+ପା ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nṛupa ୧ । ରାଜା; ନୃପତ୍ତି—1. King; a ruler of men.
୨ । କୁବେର (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
2. The Hindu God of riches.

ନୃପକନ୍ଦ—ଶ. ବି.—ପିଆଜ (ହି. ଶ.)—
Nṛupakanda Onion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୃପତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ. (ନୃପ+ଭାବ. ତା, ତ୍ୱ)—ରାଜତ୍ୱ; ରାଜପଣ—
Nṛupatā (twa) Kingship; reign.

ନୃପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃ+ପତ୍ତ)—୧ । ନରପତ୍ତ; ରାଜା—
Nṛupati 1. King (literally the lord of men).
୨ । କୁବେର (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
2. The Hindu God of riches.

ନୃପପ୍ରିୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃପ+ପ୍ରିୟ) ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରିୟ—
Nṛupa priya Beloved or liked by the king; in the favour of a king.
ସଂ. ବ—୧ । ବଂଶବିଶେଷ; ଏକଜାତୀୟ ବାଉଁଶ ଗଛ—
1. A kind of bamboo.
୨ । ରାଜପତ୍ମଣ୍ଡୁ—2. Onion.
୩ । ଶାଳ ଧାନ୍ୟ—3. Winter paddy.
୪ । ଆମ୍ବ—4. Mango.
୫ । ପାହାଡ଼ୀଶୁଆ; ନାଦାକ ଶୁଆ (ହି. ଶ)—
5. A kind of big parrot.
୬ । କାଣ୍ଡଶର (ହି. ଶ)—6. A kind of reed.

ନୃପ ବଲ୍ଲଭ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ—ନୃପପ୍ରିୟ (ଦେଖ)
Nṛupa ballabha Nṛupa priya (See).

ନୃପ ମଣି—ସଂ. ବ (୬ମୀ ତତ୍; ନୃପ+ମଣି)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା—
Nṛupa maṇi A great king.

ନୃପମାନ—ସଂ. ବ—ପୂର୍ବେ ରାଜାଙ୍କ ଭୋଜନ ସମୟରେ ବଜା ଯାଉଥିବା
Nṛupamāna ଏକପ୍ରକାର ବାଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ନୃପାଭୀର—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of musical instrument which was sounded during royal meal in ancient times.

ନୃପ ସୁତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃପ+ସୁତା)—୧ । ରାଜକନ୍ୟା—
Nṛupasutā (ନୃପସୁତ—ପୁଂ.) 1. A king's daughter.
୨ । ଚୁଚୁନ୍ଦୁର (ହି. ଶ)—2. Shrew; mole.

ନୃପାମୟ—ସଂ. ବ. (ନୃପ+ଆମୟ)—ରାଜଯକ୍ଷ୍ମା (ହି. ଶ)—
Nṛupāmaya Pthisis; consumption.

ନୃପାଳ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃ+ପାଳ=ପାଳକ)—ରାଜା—
Nṛupāla King.

ନୃପାସନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃପ+ଆସନ)—ରାଜସିଂହାସନ—
Nṛupāsana Throne.

ନୃବାହନ—ସଂ. ବ (ବହୁତ୍ରୀ ହି;.ନୃ+ବାହନ)--(ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଏହାଙ୍କର
Nṛubāhana ଶିବିକା ବହନ କରିବା ହେତୁ) କୁବେର—
Kubera

ନୃମଣି—ସଂ. ବ (୬ମୀ ତତ୍; ନୃ+ମଣି)—୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Nṛumaṇi 1. Chief amongst men.
୨ । ନୃପତ୍ତ; ରାଜା—2. King.

ନୃମୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃ+ମୁଣ୍ଡ)—୧ । ନରମୁଣ୍ଡ—
Nṛumuṇḍa 1. Man's head.
୨ । ନରକପାଳ—Human skull.

ନୃମୁଣ୍ଡମାଳିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୃମୁଣ୍ଡମାଳା+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କାଳୀ—
Nṛumuṇḍmāliṇī Goddess Kāli.

ନୃମେଧ—ସଂ. ବ—ନରମେଧ (ଦେଖ)
Nṛumedha Naramedha (See).

ନୃଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୃ+ଯଜ୍ଞ)—ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରତ୍ୟହକର୍ତ୍ତବ୍ୟ
Nṛujajña ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅତିଥିପୂଜନରୂପ କର୍ମ—
Hospitality; one of the five duties enjoined on a householder.

ନୃଲୋକ – ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନ+ଲୋକ)—ପୃଥିବୀ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ—
Nṛuloka The inhabited earth.

ନୃଶଂସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୃ=ନର+ଶନ୍ସ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+
Nṛuśaṁsa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; କ୍ରୂର—
(ନୃଶଂସା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Cruel; unkind;merciless; noxious.
(ନୃଶଂସତା—ବ) ୨ । ହିଂସ୍ର; ହିଂସାପରସ୍ୱଭାବ—2. Malicious.
୩ । ପରନିଷ୍ପୀଡକାତ୍ମା—3. Malevolent; malignant.

ନୃଶଂସକ—ସଂ. ବଣ. (ନୃଶଂସ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ନୃଶଂସ (ଦେଖ)
Nṛuśaṁsaka Nṛuśaṁsa (See)
ଜୀବ ସ୍ୱଭାବେ ନୃଶଂସକ
ଅଟନ୍ତି କଦନ୍ତ ଦେବେଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ନୃଶୃଙ୍ଗ – ସଂ. ବ—ମନୁଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ପରି ଅସମ୍ଭବ ବସ୍ତୁ (ହି. ଶ)—
Nṛuśṛuṅga An impossibility; a chimera.

ନୃସିଂହ—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍; ନୃ+ସିଂହ)—୧ । ନରସିଂହ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
Nṛusiṁha ଚତୁର୍ଥ ଅବତାର (ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ନରାକାର ଓ ଅପରାର୍ଦ୍ଧ ସିଂହାକାର)—1. The 4th incarnation of Bishṇu (half man and half lion).
[ଦ୍ର—ଏ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଓ ମୁରାସୁରକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ—3 Chief among men; an excellent man.
୪ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—4. A kind of posture at the time of coition.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ନୃସିଂହ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ. ବ—ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—
Nṛusiṁha chaturddasī The 14th day of the bright lunar fortnight of the month of Baiśakha.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ନୃସିଂହ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ହନୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ଉତ୍ସବଦିବସ ।]

ନୃସିଂହ ଜନ୍ମ—ସଂ. ବ—୧ । ନୃସିଂହ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୃଥିବୀରେ
Nṛusiṁha janma ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ—
1. The incarnation of Bishṇu in his Nṛusiṁha form.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ନୃସିଂହ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)
2. Nṛsiṁha chaturddasī (See)

ନୃସିଂହ ପୁରାଣ—ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନୃସିଂହ ଅବତାରର ଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ
Nṛsiṁha purāṇa ଉପପୁରାଣବିଶେଷ—Name of a secondary Purāṇa enumerating the exploits of the incarnation of Nṛsiṁha.

[ଦ୍ର—ପୀତାମ୍ବର ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ସପ୍ତରହାକର ବା ଖଣ୍ଡବଣିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ନୃସିଂହ ପୁରାଣରେ ନୃସିଂହ ଅବତାରରେ ମୁରୁପୁରବଧ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି; କନ୍ତୁ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ବଧ ବିଷୟ ନାହିଁ । ଏହା କୌଣସି ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନୁବାଦ ନୁହେଁ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ, କନ୍ତୁ ନୃସିଂହପୁରାଣ ନାମରେ ସଂସ୍କୃତରେ ଏକ ଉପପୁରାଣ ଥିବାର ହି. ଶବ୍ଦସାଗରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

ନୃହରି—ସଂ. ବ—ନୃସିଂହ ୧।୨ (ଦେଖ)
Nṛhari Nṛsiṁha 1.2 (See)

ନେ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ଅ—ରେ—
Ne At; in.
(ଯଥା—ହାଉନେ=ହାଉରେ ।)

ନେଆଣ—ଦେ. ବ—ନଆ-ଅଣା (ଦେଖ)
Neāṇa Niā'aṇā (See)

ନେଇ—ଦେ. ବ—ଲେଇ (ଦେଖ)
Nei Lei (See)

ଦେ. ଅ—ବିଷୟରେ; ସମ୍ବନ୍ଧରେ; ସଂପର୍କରେ—
Concerning.

(ଯଥା—ଏ କଥା ନେଇ ତାଙ୍କର ମୋର ବହୁତ ବିବାଦ ଲାଗିଲା ।)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ନଞ୍ଜାର୍ଥକ ନ; ନାଁ; ନାହିଁ—Not.
(ନେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା କ୍ରିୟାର ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ ଯଥା—ଇସୁଗେ କଁଠି (ଲଙ୍ଗଳ କଣ୍ଟିରେ) ହାଡ ନେଇ ଦେଲେ ଆର୍ କାମ୍ ନେଇ ଚଲେ । କ୍ରିୟାପରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଲାଗେ ଯଥା କହିନେଇଁ—କହିନା ।]

ନେଇ ଆଣି ଥୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ
Nei āṇithoibā ନେବା, ଆଣିବା ଓ ରଖିବା—1. To take, to bring and to keep a thing with care.
୨ । ସାବଧାନତାସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
2. To act with care and caution.
ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିଲେ ଗେରସ୍ତୀ ଭଲ । — ବାହାଣୀ

ନେଇ ଆଣିବା—ଦେ କ୍ରି— ନେବା ଓ ଆଣିବା —
Nei āṇibā To take and bring.
ନେଓଯା ଆନା **लेना लाना**

ନେଇ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ପହଞ୍ଚାଇବା—
Nei karibā To cause to reach.
[ନେଇ ପହଞ୍ଚା (ଚ୍ଚେ) ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ନିୟେ ପହୁଞ୍ଚାନ **लेकर पहुञ्चाना**

ନେଇ ଛଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଗଲି
Nei chhārḍibā ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାଟେଇଦେବା; ବାଟ ବଲେଇ ଦେବା—To see a man off; to accompany a departing man to a certain distance.

ନେଉ(ହୁ)ଆ—ବୈଦେ. ବ (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଆନୋନା)—ଆଉଜାଡିଆ ଫଳ-
Neu(hu)ā ବିଶେଷ; ଲେଉଆ—A kind of apple; the
ନୋନା, ନୋଆତ bullock's heart; Anona
रामफल Reticulata.
ଗୁ. ରାମଫଳ [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ପୂର୍ବେ ବିଦେଶରୁ
ଓ. ରାମ ସୀତା; ରାମସୀତୁ ଫଲମ ଆଣାଯାଇ ଏ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ
ତେ. ରାମପାଣ୍ଡୁ; ରାମ ଫଲମ ଉଠୁଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି;
ରାମଚନ୍ଦର ପାଣ୍ଡୁ ଏହାର ମଞ୍ଜି ଆଉମଞ୍ଜି ପର କନ୍ତୁ ଉପର ଗେୟା ମସୃଣ ।]

ନେଉଆର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନେବାର୍)—୧ । ଲେବାର୍; ସୂତାର
Neuār ମୋଟ ଓ ଚଉଡ଼ା ଫିତା—1. Cotton tape.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପଲଙ୍କ ଆଦି ବୁଣାଯାଏ ।]

ନେୟାଡ଼ ୨ । ନେପାଳର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଗଣ—
नेवार,निवार 2. The orginal inhabitants of Nepal.
(ନେଓ୍ୱାର୍; ନେବାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନେଉଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଲେଉଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Neuṭa (etc.) Leuṭa etc. (See)

ନେଉଟିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲେଉଟିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Neuṭiā (etc.) Leuṭiā etc. (See)

ନେଉଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲେଉଟିବା (ଦେଖ)
Neuṭibā Leuṭibā (See)

ନେଉତା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ; ଉଲ.ହି.ନ୍ୟୋତା)—
Neutā ୧ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ—1. Invitation.
୨ । ଭୋଜ—2. Feast.
୩ । ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—3. Invitation to friends & relatives to attend a family-festival.

ନେଉର୍ ମୂଷା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ନେଉଲ—
Neur mūshā An ichneumon.

ନେଉର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଉତ୍ତର) ବ. (ମାଚଲ୍ଲୋକଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ
Neura (etc.) ଦୋଷରୁ ଳ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ)—
ନେଉଳ (ଦେଖ)—Neula etc. (See).

ନେଉରି(ଳି) ମାଛ—ଦେ. ବ—ବାଲିଗରଡ଼ାମାଛଙ୍କର ଜାଅଁଳ—
Neuri(li)māchha The fry of Bāligarardā fish.
[ନେଉର(ଳ)—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଦ୍ର—ଏମାନେ ପଞ୍ଚା ପଞ୍ଚା ହୋଇ ଅଳ୍ପ ସ୍ରୋତୋବିଶିଷ୍ଟ ଅଗଭୀର ଜଳରେ ସ୍ରୋତର ପ୍ରତିକୂଳରେ ଗତି କରନ୍ତି । ଏମାନେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନେଉଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନକୁଲ; ପ୍ରା. ନଉଲ)—ସର୍ପନାଶକ ବଲେଶସ୍ଥ
Neula ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—An ichneumon;
ନେଉଳ,ବେଁଜୀ mongoose; Herpestes Mongo.
ବୀଜୀ,ନେବଲା [ଦ୍ର—ନେଉଲ ଲମ୍ବରେ ଦାଢେ ଦେଢ଼ଦାଢ ହୁଏ । ଏହାର ଲାଞ୍ଜ ଦେହଠାରୁ ଲମ୍ବ ଓ ମୁହଁ ଗୋଜଆ; ରଙ୍ଗ ପାଣ୍ଡୁର । ଏହା ମାଂସାହାରୀ । ଏହାର ଦାନ୍ତ ଖୁବ୍ ଦାଢ଼ୁଆ; ଏମାନେ ପୁରୁଣାଗଡ଼, ଝୁଙ୍କା, ନଈଅଡ଼ା ଆଦରେ ଗାତ ଖୋଳ ରହନ୍ତି । ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ମାଈନେଉଳ ଏକାଥରକେ ୨।୩ ଟି ଛୁଆ ହୁଏ । ନେଉଳ ସାଧାରଣତଃ ମୂଷା, ମାଛଆଦ ଖାଆନ୍ତି । କନ୍ତୁ ସାପକୁ ମାରିବା ବଷୟରେ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି । ସାପକୁ ଏମାନେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର ଦାନ୍ତରେ କାଟି ପକାନ୍ତି । ନେଉଳକୁ ପାଲଲେ ନେଉଳ ପୋଷା ମାନେ । ଯେଉଁ ଘରେ ପୋଷା ନେଉଳ ଥାଏ ସେ ଘରେ ସାପ ଓ ମୂଷାଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ରହେ ନାହିଁ ।]

ନେଉଳ ଫାଶ—ଦେ. ବ—ନେଉଳ ଧରିବା ସକାଶେ ଶିକାସ୍ତର ବସାଇବା
Neula phāsa ଫାଶ—A trap set to entrap an ichneumon.

ନେଉଳ ଭାଇ—ଦେ. ବ—(କାହାଣୀ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କାହାଣୀକଥିତ
Neula bhāi ନେଉଳ ପରି ଅଦ୍ଭୁତଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରେ ସବୁଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ—A person (like the mongoose in the folktale) who is found wherever and whenever he is wanted to save a situation.

[ଦ୍ର—କାହାଣୀରେ ଅଛି ଯେ ନେଉଳ ଭାଇକୁ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀ ଭାଇମାନେ ଆଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ଡାକନ୍ତି ନାହିଁ; କନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅସମସ୍ୟା ବା ଆପଦ ପଡ଼େ ସେତେବେଳେ ପୁଣି ସେମାନେ ନେଉଳଭାଇକୁ ଖୋଜନ୍ତି ଓ ଖୋଜିଲାବେଳକୁ ନେଉଳଭାଇ ଖୋଜାପଡ଼ିବା ସ୍ଥାନରେ ହାଜର ହୁଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଦରୁ ରକ୍ଷା କରେ ।]

ନେଉଳ ମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ବଳଦ ଶଗଡ଼ ବା ହଳରେ ମୁଣ୍ଡ
Neula muhāñ ତଳକୁ ପୋଛି ଟାଣେ—(a bullock) Dragging loads with its head bent downwards.

ନେଉଳା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ନେଉଳମୁହାଁ (ଦେଖ)
Neulā 1. Neula muhāñ (See
ଦେ. ବ.—ପାପିଦଣ୍ଡୀ—
The central post in a tank.

ନେଉଳା ଦାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—ପାପିଦଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Neulā dāṇḍi Dīpidaṇḍī (See)

ନେକ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା.)—୧ । ଆଚ୍ଛା; ଉତ୍ତମ—
Nek 1. Good.
ନେକ ୨ । ସଦାଚରଣଶବଶିଷ୍ଟ—
ନେକ 2. Of good conduct.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ନେକ୍ ନଜର, ନେକ୍ ନାମ ।]

ନେକ୍ ଚଲନ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ନେକ୍ + ସଂ. ଚଲନ)—
Nek chalana ସଦାଚରଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ନେକଚଲନ **ନେକଚଲନ** (a person) Of good conduct.

ନେକ୍ ଚଲନୀ—ଦେ. ବ. (ଫା. ନେକ୍ + ସଂ. ଚଲନ)—ସଦାଚରଣ—
Nek chalanī ନେକ ଚଲନୀ **ନେକଚଲନୀ** Good conduct.

ନେକ୍‌ଟାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ସାହେବଙ୍କ କମିଜ ଉପରେ ବେକ
Nekṭāi ଗୁରାଯାଇ ବନ୍ଧା ହେବା ଲମ୍ବ ସରୁଆ କନା; ଗଳାବନ୍ଧ—
ନେକ୍‌ଟାଇ **ନେକ୍‌ଟାଇ** Neck-tie.

ନେକ୍ ନଜର୍ - ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନେକ୍ = ଉତ୍ତମ + ନଜର୍ = ଦୃଷ୍ଟି)-
Nek najar ୧ । ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି—
ସୁନଜର 1. Auspicious look.
ନେକ ନଜର ୨ । ଅନୁଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି—2. Favourable look.
ଙ । କୃପାଦୃଷ୍ଟି—3. Kind eye.
୪ । ଅନୁଗ୍ରହ—4. Favour; good grace.
୫ । କୃପା; ଦୟା—5. Kindness; mercy.

ନେକ୍‌ନାମ୍(ମି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନେକ୍‌ନାମୀ)—୧ । ସୁନାମ;
Neknām(mi) ସୁଯଶଃ; ସୁଖ୍ୟାତି—1. Good name;
ନେକ ନାମ **ନେକ ନାମୀ** reputation.
୨ । ଯଶଃ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—2. Fame; renown.
ଙ । ବାହାଦୁରୀ; ପ୍ରଶଂସା—3. Praise.

ଦଳର ଜେଷ୍ଠତ ନେକନାମି ଦୁଇଥରେ କାହେର ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଉମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନେକନାମୀ ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ନେକ୍‌ନାମ)—ସୁଖ୍ୟାତିଯୁକ୍ତ—
ନେକନାମ Renowned.

ନେକ(ଙ୍କ)(ଙ୍କୁ)ଡ଼ା(ଡ଼ି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—
Neka(ṅka) (ṅku) rḍā (rḍi) (etc)
ଲେଙ୍କଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Leṅkarḍā etc (See)

ନେକ୍‌ନିୟତ୍(ତି)—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ନେକ୍ + ଆ. ନିୟତ୍ = ସଙ୍କଳ୍ପ)
Nek-niyat(tī) ୧ । ଉତ୍ତମ ସଙ୍କଳ୍ପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସାଧାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ନେକ୍‌ନିୟତ (ତୀ) ସାଧୁ—1. Of good intention.
ନେକନିୟତ(ତୀ) ୨ । ବଶ୍ୱାସୀ – 2. Faithful.
ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନେକ୍‌ନିୟତୀ)—୧ । ସଦୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
1. Good intention.
୨ । ବଶ୍ୱାସିତା—
2. Trustworthiness; faithfulness.

ନେକା(ଙ୍କା)—ଦେ. ବ.—ଲେଙ୍କା (ଦେଖ)
Nekā(ṅkā) Leṅkā (See)

ନେକା(ଙ୍କା)ପ—ଦେ. ବ.—ମେକାପ (ଦେଖ)
Nekā(ṅkā)pa (ନେପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Mekāpa (See)

ନେକାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନ୍ୟକ୍କାର)—୧ । ବମନ—
Nekāra 1. Vomiting.
ନେକାର, ନ୍ୟାକାର ୨ । (ସଂ. ଧିକ୍କାର) ଧିକ୍କାର; ଅବଜ୍ଞା—
କି 2. Disregard; contempt.
ଙ । ଧିକ୍କାର ବଚନ—3. Contemptuous words.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଉତ୍କାର; ବମନେଚ୍ଛା—
3. Tendency to vomit; nausea.

ନେକ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନେକୀ)—୧ । ଭଲପଣ—
Neki 1. Goodness.
ନେକୀ ୨ । ସୁନାମ—2. Good name.
ନେକୀ (ନେକେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନେକ ବଦ—ବୈଦେ. ବ.(ଫା. ନେକୀ ବଦୀ)—୧ । ପ୍ରଶଂସା ଓ ନିନ୍ଦା-
Neki badi 1. Praise and blame.
ନେକବଦ୍ଦ, ନେକବଦି, ନେକେଇବଦେଇ ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଦାୟିତ୍ୱ—
2. Responsibility.
ନେକୀବଦୀ **ନେକୀବଦୀ** ୩ । ହିତ ଓ ଅହିତ—
3. Benefit and injury.

ନେଖନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ.—ଲେଖନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nekhana (etc) Lekhana etc (See)

ନେଖା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ.—ଲେଖା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)—
Nekhā (etc) Lekhā etc (See)

ନେଖା(ଖେ)ଇବା - ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଲେଖାଇବା (ଦେଖ)
Nekhā(khe)ibā Lekhāibā (See)

ନେଖିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଲେଖିବା (ଦେଖ)
Nekhibā Lekhibā (See)

ନେଗି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କର୍ମ୍ମା—
Negi A clerk.
[ଦ୍ର—ହଳୀରେ ନେଗ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଶୁଭ କର୍ମ୍ମରେ ଉଦ୍ଦ୍ୟାବଙ୍କୁ ଦଆ ସିବା ବର୍ତ୍ତି୍ ବା ବଧେଇ ଓ ନେଗୀ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସେଜିମାନଙ୍କୁ ବଧେଇ ଦଆସାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତ୍ୟାଦ ।]

ନେଙ୍କଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲେଙ୍କଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Neṅkaṛḍā (etc) Leṅkaṛḍā etc (See)

ନେଙ୍କ(ଙ୍କି)(ଙ୍କୁ)(ଙ୍କେ)ଡ଼ିଆ ଦେ. ବଣ—ଲେଙ୍କଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Neṅka(ṅki)(ṅku)(ṅke)ṛḍiā Leṅkaṛḍiā (See)

ନେଙ୍ଗ(ଙ୍ଗେ)ଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—
Neṅga(ṅge)ṛḍā (etc) ଲେଙ୍ଗଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Leṅgaṛḍā etc. (See)

ନେଙ୍ଗୁଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲେଙ୍ଗୁଟି ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Neṅguṭi (etc) Leṅguṭi etc. (See)

ନେଜକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଧୌତ କରବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nejaka ଧୋବା; ରଜକ—Washerman.
(ନେଜକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଶୋଧକ; ପରିଷ୍କାରକ—
Purifying; cleansing.

ନେଜନ—ସଂ. ବ. (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଧୌତ କରବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nejana ୧ । ଶୋଧନ; ପରିଷ୍କରଣ—
1. Purification; cleansing.
୨ । ଧୌତକରଣ; ଧୋଇବା—2. Washing.
୩ । ପରିପୁଡ଼ିବା—3. Rinsing.
୪ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ଯେଉଁଠାରେ ଲୁଗା ଧୁଆଯାଏ; ଧୋବା ଘର—4. Washing house; washerman's house.
୫ । ଧୋବା ଘାଟ—5. Washing place.

ନେଞ୍ଚ – ଗ୍ରା (ଇତର) ବଣ - ନୀଚ (ଦେଖ)
Neñcha Nīcha (See)
ନୀଁଚ (ନୀଚ୍ଚ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନେଞ୍ଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ (ସଂ. ଲଞ୍ଜ=ପୁଚ୍ଛ; ବଂ. ନେଜ)—
Neñja ୧ । ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—1. Tail.
୨ । ଚିଙ୍କି ଲାଞ୍ଜି—
2. The back end of a threshing jack.

ନେଞ୍ଜର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ ବ—ଲେଞ୍ଜର୍ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Neñjarā (etc) Leñjarā etc. (See)

ନେଞ୍ଜର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲେନ୍ଦର୍ଇବା (ଦେଖ)
Neñjarā(re)ibā Lendarāibā (See)

ନେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନେଟ୍)—
Neṭ ୧ । ଜାଲ—1. Net.
ନେଟ ୨ । ଜାଲ ପର ଛିଦ୍ର ରଖି ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଲୁଗା—
ନେଟ 2. Net cloth.
ନୀଟ ବୈ. ବଣ. (ଇଂ. ନେଟ୍)—ନୀଟ୍ (ଦେଖ)
ନୀଟ Nīṭ (See)

ନେଟ୍ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ନେତ୍ର)—
Neṭribā ଅପଲକ ନେତ୍ରରେ ଗ୍ରହିଁ ରହିବା—
To stare at.
(ଯଥା—ମୋର୍ଦ୍ଦ (ମୋ ଆଡ଼କୁ) କାଏଁ ଯେ (କଥାଇଁ)
ନେଟ୍ରୁଛେ (ଅପଲକଦୃଷ୍ଟିରେ ଗ୍ରହିଁ ରହିଛୁ ?)
[ଦ୍ର— ଏହା ଦୃଣାର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ନେଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲେଡ଼ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Neṛḍa (etc) Leṛḍa etc. (See)

ନେଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଲେଡ଼ା (ଦେଖ)
Neṛḍā Leṛḍā (See)

ନେଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଲେଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Neṛḍi (etc) Leṛḍi etc. (See)

ନେଢ଼େଇବା—ଗ୍ରାଦେ (ସିଦ୍ଧଭୂମ) କ୍ରି—ଶ୍ଲେଷ୍ମେଇବା—
Neṛḍheibā To limp.

ନେଣ୍(ଣା)(ଣୀ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ମା ଧାତୁ; ନଯୁନ)—
Neṇ(ṇā)(ṇi) ୧ । ନେବା କ୍ରିୟା—
ଲେନ, ଲେନା 1. Act of taking.
ଲେନ, ଲେନା ୨ । ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ ବା ବସ୍ତୁ—2. Money or thing which is due.
[ଦେଣ୍(ଣା)(ଣୀ) – ବିପରୀତ]
(ନେଏଣ, ନେଏଣା, ନେଏଣୀ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ନେଣ୍ ଦେଣ୍—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ନଯୁନ ଓ ଦାନ; ସଂ. ଲଭନ ଓ ଦାନ)—
Neṇ deṇ
ଲେନଦେନ, ଲେନାଦେନା ୧ । ନେବା ଓ ଦେବା; ନଆଦଆ—
ଲେନଦେନ 1. Giving and taking.
ନେଏଣ ଦେଏଣ, ନେଣା ଦେଣା, ନେଣି ଦେଣି ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବ୍ୟବସାସୂଗତ ଅଦଳବଦଳ—
2. Exchange; barter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବାଣିଜ୍ୟ; ବ୍ୟବସାୟ; କାରବାର (ଯହିଁରେ ପଣ୍ୟ ଓ ଧନାଦର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୁଏ)—
3. Business transaction; trade; mercantile transaction.

୪ । ବିକ୍ରି ଖରିଦ—
4. Sale and purchase of things.

୫ । ବିକ୍ରି ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଦେବା ବିକ୍ରେତା ମଧ୍ୟରେ ମୂଲ୍ୟର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—5. Passing of consideration for a property sold.

୬ । ପାଉଣା ଦେଣା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟକୁ ଦେୟ ଧନ ବା ବସ୍ତୁ—
6 Dues and debts of a person; assets and liabilities of a person.

ନେଣ୍ଡ(ଣ୍ଟା) Neṇṭa(ṇṭā) ନେଟା, ନାଠା **ଟଂଟା** —ଦେ. ବ—୧ । ଲେଞ୍ଜର୍ (ଦେଖ)
1. Lenjarā (See)
୨ । ଅଳଆ—2. Refuse matter.
୩ । ଗୋଲମାଲ—3. Noise; confusion.

ନେଣ୍ଟି Neṇṭi —ଦେ. ବ ଓ ବଣ -- ଲେଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Leṇṭi (See)

ନେଣ୍ଡ Neṇḍa —ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ପାରଳୁଦ ଓ ଝୁଜଙ୍ଗ) ବ (ସଂ. ଲେଣ୍ଡ)—ଲେଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Leṇḍa (See)

ନେତ Neta ନେତ **ଖୌଡ଼କୋ** —ଦେ. ବ. (ସଂ. ନେତ୍ର=ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଓଡ଼ଣା)—
୧ । ବାଳକାମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର; ଅଂଶୁକ—1. A kind of thin silk cloth worn by girls.

ତେ ବାଟୁ ପିନ୍ଧଅଛ ନେତ—ରୂପଉ, ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ପତାକା ସୁମରନୋ
୨ । ପତକା—2. Flag.
୩ । (ସଂ ନେତ୍ର=ମନ୍ତ୍ରନରଜ୍ଜୁ; ଏହା ମନ୍ତ୍ରନରଜ୍ଜୁପର ଲମ୍ବ ଥିବାରୁ) ଦେଉଳ ଉପରେ ପତାକା ଭଳେ ବନ୍ଧା ଯିବା ୧୦-୧୫ ହାତ ଲମ୍ବ ସରୁଆ ପତାକା—
3. A long and narrow flag; streamer.

ସେ ତଳେ ନେତ ବନ୍ଧା ହୋଇ,
ପଉଚ ଜନଙ୍କର ପାଇଁ । ସଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

୪ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରାର ପୂର୍ବଦିନ ହେବା ଉତ୍ସବବିଶେଷ; ନେତ୍ରୋତ୍ସବ—4. A festival of the Deity Jagannātha on the eve of the car festival.

୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ; ନେତ୍ରମଣି ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ— 5. A name given to females.

୬ । (ପୁଂ.) ନେତ୍ରାନନ୍ଦର ଡାକନାମ—
6. Name for calling Netrānanda.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ୟ ସଦ୍ଦର) ବ —କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବବିଶେଷ—
Name of a festival observed by girls.

ଖୋବାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ବସନ୍ତପଞ୍ଚମୀ ଦୋଳାକି ସୁନ୍ଦର ନେତ । ୦୨ ।

[ଦ୍ର—ପୁଷ୍ୟା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଣ୍ଡା ସେବକଙ୍କ କନ୍ୟାମାନେ ଏ ଉତ୍ସବ ପାଳନ୍ତି । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀଠାରୁ ସପ୍ତମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୃହର ଧନ ଅବବାହୁଡା କନ୍ୟାମାନେ ବେଶଭୂଷା ପିନ୍ଧି ମାର୍କଣ୍ଡେୟଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଆପଣା ଆପଣା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ସେମାନେ ଭୋଜନ କରି ସୁନ ର ସ୍ତନଆଦ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ।]

ନେତା Netā —ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)
୧ । ନାୟକ —1. Leader.
(ନେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରଗ୍ଭଳକ ବ୍ୟକ୍ତି —2. Conductor.
୩ । ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Guide .
୪ । ସ୍ୱାମୀ; ମାଲିକ—4. Owner.
୫ । ପ୍ରଭୁ; ଖାମିନ୍ଦ—5. Master.
୬ । ସର୍ଦ୍ଦାର—6. Headman.
୭ । କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହକ ବ୍ୟକ୍ତି—
7. Superintendent; manager.
୮ । ନିମ୍ବ ଗଛ (ହି. ଶ.)—8. The Nim tree.
୯ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକନାମ (ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ)—
9. A name of Bishnu.

ସଂ. ବଣ—୧ । ଯେ ନୟ—1. Taking.
୨ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ—
2. Leading; guiding; conducting.
୩ । ପ୍ରେରକ—3 Sending.
୪ । ପ୍ରାପକ—4. Receiving; procuring.
୫ । କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହକ—5. Superintending a work.

ନେତାରାମନ୍ୟ Netārām-manya —ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନେତାରାମ=ନେତୃ ଶବ୍ଦର ୬ଷ୍ଠୀ, ୧ବ+ମନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ନେତା ନୁହନ୍ତି ଅଥଚ ନେତା ବୋଲି ଗର୍ବ କରନ୍ତି—One who gives one's self the airs of a leader; one who calls himself a leader though he is not actually so.

ନେତି Neti —ସଂ. ବ. (ସଂ. ନ. ଇଚ୍ଛ; ଯାହାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବା ଅନ୍ତ ନାହିଁ)
ଈଶ୍ୱର; ପରଂବ୍ରହ୍ମ—The Supreme Spirit; God.

ନେତି(ତୀ) ଧୌ(ଧୌତି)ତି(ତୀ) Neti(tī) dho(dhauti)ti(tī) —ଦେ. ବ. (ସଂ. ନେତ୍ର=ମନ୍ତ୍ରନରଜ୍ଜୁ +ଧୋଇ=ଧୋଇବା) —
ନେତିଧୋତି ହଠ ଯୋଗ ସାଧନର ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷ; ଖଣ୍ଡିଏ ସରୁ ଲମ୍ବକନା।
ନେତୀ ଧୋତୀ ଯେଉଁରେ ଭରଦ୍ଧ କରି ଅନ୍ତ ସଫା କରିବାର ଯୌଗିକ ପ୍ରଣାଳୀ —An exercise done by Jogis by thrusting a long and narrow strip of cloth into the belly and bringing it out to cleanse the intestines.
(ଧୋଇ ୫ ଦେଖ)

ନେତୃତ୍ୱ Netṛutwa —ସଂ. ବ. (ନେତୃ+ଭାବାର୍ଥରେ ତ୍ୱ) —୧ । ନାୟକତ୍ୱ—
1. Leadership.
(ନେତୃତା—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଉତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ—
2. Guidance; management.

ନେତ୍ର—ସଂ. ବି. (ନୀ ଧାତୁ=ପାଇବା+କରଣ. ତ୍ର) ୧ । ଚକ୍ଷୁ; ଆଖି—
Netra 1. The eye.
୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
2. A kind of fine silk cloth.
୩ । ବସ୍ତ୍ର; ଅଂଶୁକ—3. Cloth.
୪ । ବୃକ୍ଷମୂଳ—4. The root of a tree.
୫ । ରଥ—5. Car; chariot; carriage.
୬ । ପଥ—6. Path; road.
୭ । ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡବଦ୍ଧ ରଜ୍ଜୁ—7. Churning string; the string of a churning stick.
୮ । ନାଡ଼ୀ—8. Tubular blood vessel; vein.
୯ । ବସ୍ତିଶଳାକା—9. Enema pipe.
୧୦ । ଜଟା—10. Matted hair.
୧୧ । ୩ ସଙ୍ଖ୍ୟା—11. The number '3'
୧୨ । ଦୃଷ୍ଟି—12. Sight; view.
୧୩ । କସ୍ତୁରୀ—13. Musk.
୧୪ । ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟା—14. The number two.(Apte).
୧୫ । ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ; ତାରକା—
15. A constellation; star (Apte).
ସଂ ବିଣ.—୧ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ—1. Leading.
୨ । ଗୁଲକ—2. Guiding.
୩ । ପ୍ରେରକ—3. Sending
୪ । ପ୍ରାପକ—4. Procuring.
୫ । ରକ୍ଷକ—5. Guarding.
୬ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—6. Engaging.
ଦେ. ବି—୧ । ଛିଦ୍ର—1. Hole.

ଚର୍ଚ୍ଚିସ୍ଥଳରେ ନବ ନେତ୍ର,
ବସ୍ତ୍ରାର ହୋଇ ଦଶ ପତ୍ର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

୨ । (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଓ ନେତ୍ରମଣିର ଡାକନାମ—
2. Name for calling (male) Netrānanda and (female) Netramaṇi.

ନେତ୍ର କୋଣ—ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍ର+କୋଣ)—ନାକକୁ ଲାଗିଥିବା ଆଖିର ଶେଷଭାଗ—The inner corner of the eye.
ନେତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ନେତ୍ର ସଙ୍କ } ଅନ୍ୟରୂପ

ନେତ୍ର କୋଷ—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍र+କୋଷ)—ନେତ୍ରପଟଳ—
Netra kosha Eyelid.

ନେତ୍ର ଗତ—ସଂ. ବିଣ ୧ । ନେତ୍ର ଗୋଚର (ଦେଖ)
Netra gata Netra gochara (See)
୨ । ଆଖିରେ ପଶିଥିବା—2. Which has entered into the eye.

ନେତ୍ର ଗୋଚର—ସଂ. ବିଣ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍ର+ଗୋଚର)—ଦେଖା ଯାଉଥିବା; ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର—Seen; visible; come under sight.
Netra gochara

ନେତ୍ରଗୋଚର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେଖିବା—
Netragochara karibā To see.
ନେତ୍ରଗୋଚର କରା **नेत्रगोचर करना**

ନେତ୍ର ଗୋଚର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେଖା ଯିବା—
Netra gochara hebā To be seen; to come to view.
ନେତ୍ରଗୋଚର ହଓୟା **नेत्रगोचरहोना**

ନେତ୍ର ଗୋଲକ—ସଂ. ବି (ନେତ୍र+ଗୋଲକ)—୧ । (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ)—
Netra golaka ଆଖିର ଡୋଳା—1. Eyeball.
ନେତ୍ର ପିଣ୍ଡ, ନେତ୍ର ମଣ୍ଡଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । (ବହୁବ୍ରୀ ହି) —ବଗ୍‌ଡ଼ା—
2. The cat.

ନେତ୍ରଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍र+ଛଦ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କରଣ ଅ)—ଆଖିପତା; ଚକ୍ଷୁଃ-(ନେତ୍ରପଟଳ, ନେତ୍ରପତ୍ର, ନେତ୍ରପକ୍ଷ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପକ୍ଷ୍ମ—Eyelid.
Netrachchhada

ନେତ୍ରଜ—ସଂ. ବି (ନେତ୍र+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଶ୍ରୁ; ଲୋତକ; ନେତ୍ରଜଳ—Tear.
Netraja

ନେତ୍ର ଜଳ—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ; ନେତ୍र+ଜଳ)—ନେତ୍ରଜ (ଦେଖ)
Netra jala Netraja (See)

ନେତ୍ର ତାର—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍र+ତାର)—ନୟନ ତାର (ଦେଖ)
Netra tārā Nayana tārā (See)
(ନେତ୍ର କନୀନିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୋଉଭଉ ଏହି ନାମ ତାର ବହୁ ବଡ଼ ହୋଇଲା ନେତ୍ରତାର ! ଉଷଃ ବୈଦେହୀଶବଦାସ –

ନେତ୍ରନାଡ଼ୀ—ସଂ. ବି—ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ—Loeobrymal fistula; a disease of the eye.
Netra nārḍi

ନେତ୍ର ପଥ—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍र+ପଥ)—ନୟନ ପଥ (ଦେଖ)
Netrapatha Nayana patha (See).

ନେତ୍ରପଥରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା—
Netrapathare parḍibā To be seen.
ନେତ୍ରପଥେ ପଡ଼ା ନେତ୍ରପଥେ ପଡ଼ି ଗଲେ ତ ସେ ଛଡ଼ା ।
नेत्रपथमेपड़ना ଭବଭୂତି, ଉତ୍ତରେ ଚରିତ୍ର ୪ ଗୀତ ।

ନେତ୍ର ପାତ—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍र+ପାତ)—ଦୃଷ୍ଟିପାତ—
Netra pāta Casting an eye upon.

ନେତ୍ର ପିତୁଲା—ଦେ. ବି (ସଂ.ନେତ୍र+ପୁତ୍ତଳ)—ନୟନ ପିତୁଲା (ଦେଖ)
Netra pitulā Nayanapitulā (See)
ପ୍ରିୟମ୍ବଦା, ତୁହ୍ମ ମୋ ନେତ୍ରପିତୁଲା ।
ଭବଭୂତି, ବେଣୀସଂହାର—

ନେତ୍ର ପୁଷ୍କର—ସଂ. ବି—ରୁଦ୍ରଜଟା ନାମକ ଲତା (ହି. ଶ.)—
Netra pushkara A kind of creeper

ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ନେତ୍र+ପ୍ରାନ୍ତ)—
Netra prānta ନୟନୋପାନ୍ତ; ଆଖି ଲାଞ୍ଜି—
(ନେତ୍ରୋପାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) The outer corner of the eye.

ନେତ୍ରବନ୍ଧ—ସଂ. ବି – ଆଖି ବୁଜାବୁଜି ଖେଳ (ହି. ଶ.)—
Netrabandha The Blind man's Buff (game).

Digitized by srujanika@gmail.com

ନେତ୍ରମଣି—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ମଣି)—ଚକ୍ଷୁର ତାର୍ —
Netramaṇi The pupil of the eye.

ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to females.

ନେତ୍ର ମଳ – ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ମଳ)—
Netra maḷa ଆଖିର ଲେନେସ୍; ଆଖିମଧ୍ୟରୁ ବାହାରିବା ମଳ—
(ନେତ୍ରବଷ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) The concrete rheum of the eyes

ନେତ୍ର ମାର୍ଗ—ସ. ବ—୧ । ନେତ୍ରଗୋଲକକୁ ମସ୍ତିଷ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ କର
Netra mārga ଥିବା ସୂତ୍ର (ହି. ଶ)—The nerve connecting the eyeball with the brain.

୨ । ନୟନପଥ (ଦେଖ)—2 Nayanapatha (See)

ନେତ୍ର ଯୋନି—ସ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନେତ୍ର + ଯୋନି = ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ)
Netra joni (ଅତ୍ରିମୁନିଙ୍କ ନୟନରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବାରୁ)
ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୨ । (ଯୋନି ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ନେତ୍ରରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା ଯାହାଙ୍କର)—ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.

[ଦ୍ର– ଗୁରୁ ଗୌତମଙ୍କ ଶାପରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶରୀରସ୍ଥାକ ସହସ୍ର ଯୋନିଚହ୍ନଦ୍ୱାର୍ ଆବୃତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଉକ୍ତ ଚହ୍ନମାନ ନେତ୍ରରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା ।]

ନେତ୍ର ରଞ୍ଜନ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ରଞ୍ଜନ)—ଅଞ୍ଜନ; କଜ୍ଜଳ—
Netra rañjana Collyrium.

ସ. ବହ—ନୟନ ପ୍ରୀତିକର—
Pleasing to the eye.

ନେତ୍ର ରୋଗ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ରୋଗ)—ଚକ୍ଷୁର ରୋଗ—
Netra roga Disease of the eye.

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ନେତ୍ରରୋଗ ୭୨ ପ୍ରକାର । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ୧୦ ବାୟୁଜନ୍ୟ, ୧୩ ଦ୍ୱପଜନ୍ୟ, ୧୬ ରକ୍ତଜନ୍ୟ, ୧୦ ପିତ୍ତଜ, ୬୫ ସନ୍ନିପାତଜ ଓ ୨ ବାହ୍ୟ ଅଟେ । ଏହି ୭୨ ରୋଗ-ମଧ୍ୟରୁ ୫ ସନ୍ଧିଗତ, ୬୧ ବର୍ତ୍ମଗତ, ୧୧ ଶୁକ୍ଳଭାଗ ସ୍ଥିତ, ୬କୃଷ୍ଣଭାଗ ସ୍ଥିତ, ୧୬ ସର୍ବତ୍ରଗତ, ୧୬ ଦୃଷ୍ଟିଗତ ଓ ୨ ବାହ୍ୟ ଅଟେ ।
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନେତ୍ରରୋଗହା—ସ. ବଣ. (ନେତ୍ର+ରୋଗ+ହନ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍) —
Netrarogahā ନେତ୍ରରୋଗର ଆରୋଗ୍ୟକର—
Curing eye-diseases.

ସ. ବ—ବଛୁଆଡ ଗୁଳ୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The stinging nettle plant.

ନେତ୍ର ସ୍ତମ୍ଭ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ସ୍ତମ୍ଭ)—
Netra stambha ଆଖିର ପଲକ ପଡ଼ିବା ବନ୍ଦ ହେବା—
(ନେତ୍ରସ୍ତମ୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) The stoppage of the winking or twinkling of the eye.

ନେତ୍ର ସ୍ରାବ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ସ୍ରାବ)—
Netra srāba ଆଖିରୁ ପାଣି ବୋହିବା—
The watering of the eyes.

ନେତ୍ରା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ନେତ୍ରାନନ୍ଦର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—
Netrā A name for calling Netrānanda.

ନେତ୍ରାଞ୍ଚଳ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର+ଅଞ୍ଚଳ)—୧ । ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ—
Netrāñchala 1. The outer corner of the eye.
(ନେତ୍ରାନ୍ତ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରାନ୍ତ ଓ କାନର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—2. The part between the outer corner of the eye and the ear.

ନେତ୍ରାନନ୍ଦ—ସ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନେତ୍ର + ଆନନ୍ଦ)—ନେତ୍ର ପ୍ରୀତିକର—
Netrānanda Pleasing to the eye.

ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନେତ୍ରାଭିଷ୍ୟନ୍ଦ—ସ. ବ—ଆଖିଧସ୍ ରୋଗ—
Netrābhishyanda Ophthalmia.

[ଦ୍ର— ଏ ରୋଗରେ ଆଖି ଡୋଳା ନାଲ ହୁଏ ଓ ବନ୍ଧେ, ଆଖିଭିତରେ ବାଲି ପଶିଲାପରି ପୀଡ଼ା ଜଣାଯାଏ, ଆଖିଭିତରକୁ ଛୁଞ୍ଚିମାରିଲାଭଳି ବେଦନା ହୁଏ, ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧେ, ଆଖିରୁ ପାଣି ଓ ଲେନେସ୍ ବୁନ୍ଦେ । ଏ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ନ କଲେ ଏହା ମାରାତ୍ମକ ଅନ୍ଧତ୍ୱ ରୋଗରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଆଖି ଯାଇଯାଏ ଓ ଆଖି ଫୁଟିଯାଏ । ଏ ରୋଗ ଅଥଂ ରୋଗ ।]

ନେତ୍ରାମୟ—ସ. ବ (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର+ଆମୟ) – ଚକ୍ଷୁର ରୋଗ—
Netrāmaya Eye-disease.

ନେତ୍ରାମ୍ବୁ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ଅମ୍ବୁ)—ଅଶ୍ରୁ; ଲୋତକ—
Netrāmbu Tear.

ନେତ୍ରାରି—ସ. ବ (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ଅରି; ଏଥିର କ୍ଷୀର ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲେ ଆଖି ଫୁଟିଯାଏ)—ସିଜୁ—Enphorbia.

ନେତ୍ରିକ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପିତକାରୀ (ସୁଶ୍ରୁତ)—
Netrika A kind of small syringe.

ନେତ୍ରୀ – ସ. ବଣ ଓ ବ. (ନୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଙ୍ଗି = ନେତୃ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Netrī ନେତାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Netā.

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ—1. A female teacher.

୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Goddess Lakshmī.

୩ । ନଦୀ—3. River.

ନେତ୍ରୋତ୍ସବ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନେତ୍ର + ଉତ୍ସବ)—
Netrotsaba ୧ । ଚକ୍ଷୁର ଆନନ୍ଦଦାୟକ ବସ୍ତୁ—
1. A feast to the eyes; any beautiful object; a delight of the eye.

୨ । ଦେଖିବାର ମଜା—2. Delightful feeling experienced on seeing a lovely object.

ଦେ. ବ—ରଥଯାତ୍ରାର ପୂର୍ବଦିନ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ହେବା ଉତ୍ସବ—A festival of the Deity Jagannātha on the eve of the car festival.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ନୂଆନ ଚକ୍ଷିତ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ରଙ୍ଗାଯାଏ (ଚକ୍ଷୁର୍ଦାନ ହୁଏ) ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନେତ୍ରୋପମ ଫଳ—ସଂ. ବ.—ବାଦାମ (ଗୁବ୍ରକାଶ)—
Netropama phala Almond.

ନେତ୍ର୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ନେତ୍ର + ଯଂ)—୧ । ନେତ୍ରର ହିତକର—
Netrya 1. Beneficial to the eye.
୨ । ନେତ୍ରରୋଗର ହିତକର—
2. Effective in the cure of eye-diseases.

ନେଥେଇ ଫୁଲୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (କଟକ ଓ ପୁରୀ) ବ—
Nethei phuli ୧ । ଅହଂକାରିଣୀ ନାରୀ; ଗର୍ବିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
(ନେଥେଇ ଫୁଲେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. An arrogant woman.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜର ବଦ୍ଧବ ବା ନିଜର ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ବାହାରେ ଦେଖାଇ ହୁଏ—2. A vain glorious woman.

ନେଦ(ଦା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଲେଣ୍ଡ)—୧ । ବସ୍ତାର ଲଣ୍ଡ; ମଲୋତ୍ସର୍ଗ
Neda(dā) ସମୟରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରରୁ ନିର୍ଗତ ବଦ୍ଧ ମଳପିଣ୍ଡ—
ନ୍ୟାଦ, ନେଦ 1. A solid cylindrical piece of
ଲେଂଡ଼, ନେଂଡ଼ nightsoil.
୨ । ବସ୍ତାର ପୁଲା ବା ମେଦ—
2. A mass of ordure.

ନେଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଲେଣ୍ଡ)—ଲେଦ; ଘୋଡ଼ାଆଦ ପଶୁଙ୍କ ଲଣ୍ଡି—
Nedi Circular bits of the dung of horses and
ନେଦୀ **ଲେଂଡ଼ୀ** other beasts.

ନେଦ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଘୋଡ଼ା) ଦଗିବା; ଲେଦ କାଢ଼ିବା—
Nedi kārdhibā (a horse) To pass dung.
ନେଦିଛାଡ଼ା **ଲେଂଡ଼ିଛାଡ଼ନା**

ନେଦିଷ୍ଠ—ସଂ. ବଣ. (ଅନ୍ତିକ = ସମୀପ + ଅତିଶୟାର୍ଥେ ଇଷ୍ଠ;ନଯାଚନସିବ)
Nedishtha ୧ । ଅତି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟତମ—
(ନେଦିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Nearest; adjacent.
୨ । ନିପୁଣ—2. Clever.
ସଂ. ବ ଅଙ୍କୋଟ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—
Ankota tree (See)

ନେଦିଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବଣ—ନିକଟସ୍ଥ (ହି. ଶ)—Adjacent.
Nedishthi ସଂ. ବ. ପୁଂ—ସହୋଦର ଭାଇ (ହି. ଶ)—
Uterine brother.

ନେଦୀୟାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଅନ୍ତିକ + ଅତ୍ୟର୍ଥେ. ଇୟସ୍; ନେଦୀୟସ୍ ଶବ୍ଦ
Nediyān ୧ମା. ୧ବ.)—ନିକଟତର—
(ନେଦୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nearer.

ନେନ୍ତା(ନ୍ଥା)—ଦେ. ବ.—ଲେନ୍ତା (ଦେଖ)
Nentā (nthā) Lentā (See)

ନେନ୍ଦ(ନ୍ଦେ)ରା—ଦେ. ବ.—ଲେନ୍ଦରା (ଦେଖ)
Nenda(nde)rā Lendarā (See)

ନେପ୍‌ଚୁନ—ବୈଦେ. ବ. (ପାରସୀ ଭାଷା)—ଗ୍ରହବିଶେଷ—
Nep-chun Neptune, the name of a planet.
ନେପଚୁନ **ନେପଚୁନ** [ଦ୍ର—ଏ ଗ୍ରହର ଅବସ୍ଥିତି ପୂର୍ବେ ଜଣା ନ ଥିଲା; ୧୮୪୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ ଗ୍ରହର ଅବସ୍ଥିତି ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ଏହା ଆକାରବିସ୍ତୃତିରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚତୁର୍ଥସ୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର । ଏହା ସୌର ଜଗତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଦୂରତମ ଗ୍ରହ ଅଟେ । ଏଥିର ବ୍ୟାସ ୩୨ ହଜାର ମାଇଲ୍; ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ୨୮୦ କୋଟି ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ୧୬୫ ବର୍ଷରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚାରି ଆଡ଼େ ଥରେ ଘୂରି ଆସେ । ପୃଥିବୀ ଚାରି ଘାଣ୍ଟେ ଚନ୍ଦ୍ର ବୁଲିଲା ପରି ଏ ଗ୍ରହର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଛି; ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର ନେପଚୁନ୍‌ର ଚାରିଘାଣ୍ଟେ ୫ ଦିନ ୨୧ ଘଣ୍ଟାରେ ଥରେ ଘୂରିଆସେ । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।)]

ନେପ—ଗ୍ରା. ବ. ଲେପ (ଦେଖ)
Nepa Lepa (See)

ନେପଟିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲେପଟିବା (ଦେଖ)
Nepatibā Lepatibā (See)
[ନେପଟା(ଟେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନେପଥ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ନେ = ନାସୃକ + ପଥ୍ୟ = ଯୋଗ୍ୟ ବା ମନୋହର)—
Nepathya ୧ । ବେଶ; ସଜ୍ଜା—1. Dress; attire.
୨ । ଅଳଙ୍କାର—2. Ornament.
୩ । ବେଶ ରଚନା ଗୃହ; ଅଭିନେତୃ ଦଳ ଯେଉଁ ଘରେ ସଜ୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତି—3. Dressing room; green room.
୪ । ରଙ୍ଗଭୂମି; ରଙ୍ଗଶାଳା—4. Stage; theatre.
୫ । ଅଭିନୟ ସ୍ଥଳର ଅନ୍ତରାଳ—5. The part of the theatre behind the scene.
୬ । ନଟ ଓ ନଟୀଙ୍କ ବେଶ—6. Stage costume.

ନେପଥ୍ୟ ବିଧାନ—ସଂ. ବ.—ସଜ୍ଜା ଗୃହରେ ଅଭିନେତା ଓ ଅଭିନେତ୍ରୀ-
Nepathya bidhāna ମାନଙ୍କର ବେଶ ପରିଧାନ—
Dressing in the tiring room.

ନେପଥ୍ୟେ—ସଂ. ଅ.— ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଅନ୍ତରାଳରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବେଶ ଗୃହ
Nepathye ମଧ୍ୟରେ—Behind the scene.
[ଦ୍ର—ଅଭିନୟ ଦେବା ସମୟରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ପଛ ଆଡ଼ୁ କେହି କିଛି କଥା କହିବାର ଦେଲେ ତାହାକୁ ନାଟକୀୟ ଭାଷାରେ 'ନେପଥ୍ୟେ' ବୋଲାଯାଏ ।]

ନେପାଳ—ସଂ. ବ. (ନେ + ପାଳ)—ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ସାନୁଦେଶସ୍ଥ
Nepāla ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—Nepal; an independent kingdom in the Himalayas.
[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ମିତ୍ର ରାଜ୍ୟ; ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ତିବତ୍, ପଶ୍ଚିମରେ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ, ଦକ୍ଷିଣରେ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ ଓ ବିହାର ପ୍ରଦେଶ, ପୂର୍ବରେ ବିହାର ପ୍ରଦେଶ ଓ ସିକ୍କିମ; କାଠମାଣ୍ଡୁ ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ; ଏ ରାଜ୍ୟବାସୀ ଗୁରୁଖାମାନେ ଇଂରାଜଙ୍କ ଭାରତୀୟ ସେନା କର୍ମ କରନ୍ତି । ଏଠାର ରାଜା କ୍ଷତ୍ରିୟ । ହିମାଳୟର ଧବଳଗିରି ଓ ଏଭେରେଷ୍ଟ (ଗୌରୀଶଙ୍କର) ଶୃଙ୍ଗ ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ନୟପାଳ ନାମକ ଋଷିଙ୍କ ନାମରୁ ଏ ଦେଶର ନାମ ନେପାଳ ହୋଇଥିବାର କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି ତିବତବାସୀମାନେ ଗୁରୁଖାଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁସିତ ଦେଶକୁ ପାଲ କହନ୍ତି ଓ ସିକ୍କିମ ଓ ଭୁଟାନ ଅଧିବାସୀମାନେ ନେପାଲର ପୂର୍ବ ଭାଗକୁ ନେ କହନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣରେ ନେପାଳ ଶବ୍ଦ ହୋଇଅଛି । ଉଇଗୁ ଭାଷାରେ ପାଳ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପଶମ ଓ ଲେପଚ୍ଚା ଭାଷାରେ ନେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗିରିଗୁମ୍ଫା; ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ସନ୍ଧିଶ୍ରଣରେ ଏ ନାମ ହେବାର କେହି କେହି କହନ୍ତି । ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ ଆଦରେ ନେପାଳ ନାମ ମିଳେ ନାହିଁ । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣର ରେବା ଖଣ୍ଡ, ନାଗର ଖଣ୍ଡ ଓ ସହ୍ୟାଦ୍ରି ଖଣ୍ଡରେ ଓ ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣରେ ଏ ଦେଶର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଶୈବ, ସଗମ ତନ୍ତ୍ର, ବୃହନ୍ନୀଳତନ୍ତ୍ର ଓ ବାରାହୀତନ୍ତ୍ରରେ ଏ ଦେଶର ନାମ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନ ମିଳେ । ନେପାଳରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ; ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏଠାକୁ ଓଡ଼ିଆ କୃଷ୍ଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ବା କାହ୍ନୁ ପାଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଯାଇ ତାନ୍ତ୍ରିକ ମତ ପ୍ରଚାର କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି । ନେପାଳର ସେନାପତି ରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରନ୍ତି । ରାଜାମାନେ ହିନ୍ଦୁ । ଏବେ ଓଡ଼ିଶାର ନୂଆଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନେପାଳର ରାଜ-ବଂଶର ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ।]

ନେପାଳ ନିମ୍ବ - ସଂ. ବି—ନେପାଳ ଜାତ ଉତ୍ତିକ୍ତ ତରୁବିଶେଷ—
Nepāla nimba Dirachta tree of Nepal.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ନୈପାଳ, ଜ୍ୱରାନ୍ତକ, ଅର୍ଦ୍ଧତିକ୍ତ, ଇନ୍ଦ୍ରାର, ସନ୍ଧିପାତହା ଓ ତୃଣ ନାମ; ଏହା ଜ୍ୱରର ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ ।]

ନେପାଳି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନେପାଳଦେଶବାସୀ—
Nepāli 1. Nepalese.

ନେପାଳୀ ୨। ନେପାଳଦେଶୀୟ—
2. Belonging to Nepal.

ଉତ୍ତର ଉତ୍ତରୀ ଖଣ୍ଡା ନେପାଳ ବିଣାର । ଘଣ୍ଟାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ନେପାଳିକା—ସଂ. ବି. (ନେପାଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ନେପାଳ ଦେଶରେ
Nepālikā ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ ବୋଲି)—
୧ । ମନଃଶିଳା—Red arsenic.

ନେପାଳ ବାଘ—ଦେ. ବି. (ଭୁଲ. ଇଂ. ଲ(ଲେ)ଓପାର୍ଡ୍=
Nepāli bāgha କେନ୍ଦୁଆ ବାଘ)—
ଚିତାବାଘ ୧ । ହେନ୍ନା ବାଘ—1. Hyena.
ନେପାଳୀ ବାଘ ୨ । (ସଂ. ଚିତ୍ର ବ୍ୟାଘ୍ର; ଦ୍ୱୀପୀ)—କେନ୍ଦୁଆ; କଲର୍ ପଡ଼ିଆ ବାଘ; ଚିତା ବାଘ—2. Leopard; Felis Pardus; Felis Leopardus.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମହାବଳ ବାଘ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଏମାନଙ୍କ ଦେହସାକ କଲର୍ ପତ୍ର ପର କଳା ଚେକା ଚେକା ଦାଗ ଥାଏ ।]

ନେପାଳ ମୂଷା—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ପାହାଡ଼ିଆ ମୂଷା—
Nepāli mūshā A species of big mountain-
ନେପାଳୀ ଚୂହା ପାହାଡ଼ୀ ଇନ୍ଦୁର mouse.

ନେପାଳୀ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) (ପ୍ରା. ଣୋମାଳଆ)—
Nepāli ୧ । ନବ ମାଳକା; ବାଆଳ ଫୁଲ—
ସଂ. ଯର୍ଯ୍ୟାଯୃ—ମଗ୍ରଲା 1. Zambac Floribus
ନବମାଳକା, ବାସନ୍ତୀ Multifli.
୨ । ମନଃଶିଳା—2. Red arsenic.

ନେପୁର—ଦେ. ବି—ନୂପୁର (ଦେଖ)
Nepura Nūpura (See)

ନେପୁର ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗୁଣ୍ଡୁମୂଷା—
ନେପୁର A squirrel.

ନେପୋଲିଅନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ନାମ)—ଖ୍ୟାତନାମା ଫ୍ରାନ୍ସ-ସମ୍ରାଟ—
Nepolian The Emperor Nepoleon of
ନେପୋଲିଅନ ନେପୋଲିୟନ France.
(ନେପୋଲିଅନ୍ ବୋନାପାର୍ଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଖ୍ରୀଃ୧୭୭୯ ରେ କର୍ସିକା ଦ୍ୱୀପରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ୧୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସୈନିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ୧୫ ବର୍ଷ ଶିକ୍ଷା ଲାଭକରି ଫ୍ରାନ୍ସର ସେନାଭୁକ୍ତ ହୋଇ ପରେ ସେନାପତି ହେଲେ । ୧୭୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରସ୍ୟନଗରୀର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରି ଏ ବିଷୟାଦ ହେଲେ ଓ ଫରାସୀ ସେନାପତିରୂପେ ଇତାଲୀକୁ ଜୟ କଲେ । ଖ୍ରୀଃ୧୭୯୮ରେ ଏ ମିଶର ଦେଶ ଜୟ କଲେ । ଖ୍ରୀଃ୧୭୯୯ରେ ଏ ଫ୍ରାନ୍ସରେ 'କନ୍ସୁଲ୍' ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନର ଭାର ନେଲେ । ୧୮୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏ ନିଜକୁ ଫ୍ରାନ୍ସର ସମ୍ରାଟ ଘୋଷଣା କଲେ ଓ ଇଉରୋପର ରାଜାମାନଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ପରାସ୍ତ କଲେ । ଖ୍ରୀଃ୧୮୧୨ ରେ ଏ ରୁଷିଆ ଆକ୍ରମଣ କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଖ୍ରୀଃ୧୮୧୪ ରେ ଇଉରୋପର ରାଜଗଣ ଏହାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେଲେ ଓ ଏହାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଏଲ୍‌ବା ଦ୍ୱୀପକୁ ପଠାଇଲେ । ଏ ସେଠାରୁ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ବିଷୟାଦ ଓ୍ୱାଟର୍ଲୁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଂରାଜ ସେନା-ନାୟକ ଓ୍ୱେଲିଙ୍ଗ୍‌ଟନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ୧୮୧୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନେପୋଲିଅନ୍ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଠାରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେଣ୍ଟ୍‌ହେଲେନା ଦ୍ୱୀପକୁ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ସେଠାରେ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ୧୮୨୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇହଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କଲେ ।]

ନେଫ(ଫେ)ଡ଼ା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଲେଫଡ଼ା (ଦେଖ)
Nepha(phe)rdā Lephardā (See).

ନେଫ(ଫେ)ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲେଫଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nepha(phe)rdibā Lephardibā (See)

ନେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନା ଧାତୁ)—୧ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Nebā 1. To take or receive.
ନେଓୟା ଲଓଆ ୨ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା—2. To remove.
ଲେନା ୩ । (ଦିନ ବା କାଳ) କଟାଇବା; ସାରିବା—
(ଦେବା—ବିପରୀତ) 3. To spend or pass (time).
(ନବା—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) କୁରୁକା ସଙ୍ଗେ ନାନା ଭବରଙ୍ଗେ ରଜନୀ ଭବସ୍ୱ ନଅନ୍ତୁ—
ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ—ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ।

୪ । ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କରିବା—
4. To snatch away by force; to kidnap.

ନେବା ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର; ନୟନ+ଆନୟନ)
Nebā ānibā କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ
ନେଓୟାଆନା ନେବା ଓ ତାହା ପୁଣି ଫେରାଇ ଆଣିବା—To
ଲେନାଲାନା take and bring back a thing
(ନବା ଆଣିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) from one place to another.

ନେବା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ
Nebā debā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ନେବା ଓ ତାହା ପୁଣି ଫେରାଇ
ନେଓୟା ଦେଓୟା ଦେବା—To take and give back a
ଲେନାଦେନା (ନବା ଦବା—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ—୧ । ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—
1. Taking and giving.
୨ । ବ୍ୟବସାୟରେ ବଦ୍ଧମୟ—
2. Exchange in business; barter.
୩ । କରଜ ନେବା ଓ ସୁଝିବା—
3. Taking a loan and repaying it.
୪ । ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ଖରିଦଦାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧନ ଓ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ପରସ୍ପର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—
4. Business transaction.

ନେଉ(ଭେ)ଡ଼ା(ରା) —ଦେ. ବଣ—ଲେଭେଡ଼ା (ଦେଖ)
Nebha(bhe)rḍā(rā) Lebherḍā (See)

ନେମ—ସଂ. ବ (ମା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅମ୍)—
Nema ୧ । କାଳ; ସମୟ—1. Time.
୨ । ଅବଧି; ସୀମା—2. Limit.
୩ । ଖଣ୍ଡ—3. Piece.
୪ । ପ୍ରାକାର; କାନ୍ଥ—4. Wall.
୫ । କୈତବ; ଛଳ—5. Guile.
୬ । ଅର୍ଦ୍ଧ; ଅଧ—6. Half.
୭ । ଗର୍ତ୍ତ; ଗାତ—7. Hole, pit.
୮ । ସାୟଂକାଳ—8. Evening.
୯ । ମୂଳ; ତେର—9. Root.
୧୦ । ଅନ୍ୟ (ହି. ଶ)—10. Another.

ନେମା ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ନେବା (ଦେଖ)—
Nemā Nebā (See)
ଏ ଭବସାଗରୁ ମତେ ଉଦ୍ଧାରଣ ନେମା । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ସବସଙ୍ଗୀତ ।
ଧୂପଅଗୁର୍ଜି କାହୁଆ ଗନ୍ଧା, ଚଷା ବୋଲେ ଧାନ ଦା ଟକୁ ନେମା ।
କୃଷିବଚନ ।

ନେମା(ମ୍ବା)ଳ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଲେମାଲ (ଦେଖ)
Nemā(mbā)la Lemāla (See)
ନେମାଳ ଭ୍ରବନେ ଚନ୍ଦ୍ରୋତ୍ପଳାର ସ୍ନେହ ସ୍ନାନ । ପ୍ରାଚୀ. ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ନେମି (ମୀ)—ସଂ. ବ (ମା ଧାତୁ=ଯାଇବା + କରଣ. ମି)—
Nemi (mī) ୧ । ଚକ୍ରର ପରିଧି; ପହି; ଚକ୍ରର ଧାର ବା ପ୍ରାନ୍ତ—
1. Circumference of a wheel; rim of a wheel.
ଚକ୍ର ନେମି ଭ୍ରମେ ଭ୍ରମ୍ୟ ଭ୍ରମେ ଏ ଜଗତେ
କେବେ ତଳେ ଉପରେ ବା କେବେ ଏହିମତେ । ଅମୃତଭନ—ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟ ।
୨ । କୂଅନନ୍ଦର ଫନ; ଘୋଡ଼ାନନ୍ଦ—
2. The edge of the upper ring surrounding a well.
୩ । କୂଅଘରସ୍ଥ କାଠର ତଉକାଠ ବା ତେକାଠ—
3. The trangular or rectangular wooden frame fitted on the mouth of a well (for facility of drawing water).
୪ । ଛନଣ ଗଛ; ବାବ୍ଦଣ ଗଛ (ଏଥିରେ ରଥ ଓ ଶଗଡ଼ ତିକର ନେମା ଛଆର ଦେଇଥିବାରୁ)—
4. A timber tree; Ougenia Dalbergioides.
୫ । (+ଅଶ୍ୱ. ମି)—ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ—
5. A place of pilgrimage.
୬ । ବଜ୍ର—6. Thunder.

ନେମ୍ବୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନମ୍ବୁକ)—ଲେମ୍ବୁ (ଦେଖ)
Nembu Lembu (See).
ନେବୁ **ନୀମ୍ବୁ**

ନେମ୍ବୁର—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଲେମ୍ବୁର (ଦେଖ)
Nembura Lembura (See)

ନେୟାର୍ଥତା—ସଂ. ବ ଶବ୍ଦଦୋଷବଶେଷ (କବି ସଙ୍କେତ କର ଯେଉଁ କଳ୍ପିତାର୍ଥ ପ୍ରଯୋଗ କରନ୍ତି ତାହା ଯେବେ କୌଣସି ବଶେଷ ଶବ୍ଦ-ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ନ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁଠାରେ ଟଣା ଓଟରସ କର ଅର୍ଥ ନଆସାଏ ସେଠାରେ ନେୟାର୍ଥତା ଦୋଷ ହୁଏ)—
Neyārthatā A defect in composition where the meaning is farfetched.

ନେର—ଗ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ—ଲେଡ଼ି; କରତଳ—
Neri Palm of the hand.
ଗ୍ରା. (ଇତର) ବଣ—ନେଳ (ଦେଖ)
Neli (See)

ନେଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନୀଳ)—ନୀଳ ଗଛ
Nela Indigo plant.

ନେଳ – ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ନୀଳ)—ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—
Neli 1. Blue colour.
ନୀଳ ୨ । ନୀଳବଟୀ—2. Indigo-ball.
ନୀଳ ୩ । (ସଂ. ନୀଳୀ)—ପାଣି ଉପରେ ମାଡ଼ିଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳ ବା ଶିଉଳି—
ତେ. ନୀଳି (ସଂ.ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ନୀଳନୀ, ରଙ୍ଗପତ୍ରୀ, ନୀଳପୁଷ୍ପୀ)
3. A kind of bluish moss which spreads rapidly on the surface of stagnant water.
[ଦ୍ର—ସାନ ବଡ଼ ଭେଦରେ ଏହା ୨ ପ୍ରକାର ।]
ଦେ. ବଣ—ନେଳଆ—Blue.

ନେଳଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ନୀଳ)—୧ । ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ —
Neliā 1. Blue.
ନୀଳ ୨ । ଈଷତ୍ ନୀଳ —
ନୀଳା 2. Bluish.

ନେଳ କଇଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନୀଳକୁମୁଦ) —ନୀଳକଇଁ; ନୀଲୋତ୍ପଳ—
Neli kaiñ A kind of water-lily
ନୀଳ କମଳ blue in colour; Nymphea
ନୀଳ କମଳ Stellatta (Kirtikar)
ଗୁଜରାଟି. ନୀଲକମଳ [ଦ୍ର—ଉତ୍ତରର ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ
ସ. ପେଯୂଷ, କୃଷ୍ଣକମଳ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଲଙ୍କାରେ ଏହା ଜନ୍ମେ ।
ଅଳ୍ପ ପାଣିଥିବା ପୋଖରୀରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ ଏହାର ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଫୁଲ ଈଷତ୍ ନୀଳ ଏବଂ ସାଧାରଣ କଇଁ ଫୁଲଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏଥିର ତେର ଓ ମୂଳ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନେଲଚ୍ଛ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ —ଖାସୀ (ଦେଖ)
Nelichha Khāsī (See)

ନେଲ ଦଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ମାଲ) ପାଣିରେ ଭାସିବା ଏକପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଉଦ୍ଭିଦ—A kind of minute weed floating on water; duck weed; Lemna.
Neli dala
ହଡ଼ୀଅଡ଼ୋ; ହରୀୟାଳୀ

[ଦ୍ର—ଏହାର ଧଳା ଧଳା ଓ ପୁଡା ପର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚେର ଥାଏ; ପଶ ମାଛ କାଚ ପର ଅଚ୍ଛ ଖ୍ଲେଟ୍ଟ । ଏହା ପାଣି ଉପରେ ବଡ଼ ବେଗରେ ମାଡ଼ଯାଏ—Kirtikar]

ନେଶମା—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଶ୍ଲେଷ୍ମନ୍)—୧ । ଲେଶମା; ଯାହାର ଫୂର୍ତ୍ତି ନ ଥାଏ—ମାଁଦା 1. Inactive; dull; lethargic.
Nesamā
[ନେଶମାପଣ, ନେଶମାପଣିଆ(ଆଁ)—ବ] ୨ । ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ଆଲସ୍ୟଯୁକ୍ତ—2 Feeling lazy on account of cold.

ନେଷ୍ଟୁ—ସଂ. ବ—ମାଟିଢେଲା; ଲେଷ୍ଟୁ—
Neshṭu A clod of earth (M. W.)

ନେସ(ସେ)ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲେସେଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nesa(se)rdibā Leserdibā (See)

ନେସନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ.)—ଏକଦେଶ ବା ରାଜ୍ୟବାସୀସମୂହଙ୍କ ଜାତି—
Nesan ନେସନ **ନେସନ** Nation.

ନେସନ(ନା)ଲ—ଦେ. ବଣ (ଇଂ. ନେସନାଲ୍)—ଜାତୀୟ; ଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—National.
Nasana(nā)l
ନେସନାଲ **ନେସନାଲ**

ନେସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲେସିବା (ଦେଖ)
Nesibā Lesibā (See)

ନେହର୍ ବନ୍ତି—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନହୋର ବନତୀ)—ନେହୁର୍ ନମସ୍ତେ; ବାରମ୍ବାର ସବନମ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା—Repeated humble requests.
Nehar bin-ti

ନେହାଇ—ଦେ. ବ.—୧ । ନହାଇ (ଦେଖ)
Nehāi 1. Nihāi (See)
(ନେହ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲେହ୍ (ଦେଖ) 2. Lehi (See)

ନେହାତ—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ନହାୟତ୍)—ନହାତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Nehāti Very much; excessive.
ନେହାତ **ନିହାୟତ** (ନହାତ; ନହାଇତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନେହୁଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ.—୧ । ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସିବା—
Nehurdā (rdi) 1. Kneeling down.
ହାଁଟୁ ଗାଡ଼ା ୨ । ନେହୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
ନିହୁଡ଼ନା, ଘୁଟନାଟେକନା 2. Nehurdibā (See)
୩ । ହେଟାଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)—3. Hetāgurdi (See)

ନେହୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—'ନେହୁଡ଼ିବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Nehurdā(rde)ibā Causative form of Nehurdibā.
(ନେହୁଡ଼ା[ଡ଼େ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ହାଁଟୁ ଗାଡ଼ାନ **ନିହୁଡ଼ାଦେନା, ଘୁଟନା ଟେକାନା**

ନେହୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନେହୁଡ଼ିବା; ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସିବା—
Nehurdibā 1. To kneel down.
(ନେହୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ.—୨ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଗୁହାଳୀରେ ହାଁଟୁଗାଡ଼ା ପିଲାଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—2. A kind of **ନିହୁଡ଼କର ବୈଠନା, ଘୁଟନା ଟେକନା** punishment for children of village schools in olden times.

[ଦ୍ର—ଏ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବା ପିଲା ଗୋଡ଼କୁ ସିଧା କରି ବା ଆଣ୍ଠୋଇ କରି ଅଣ୍ଟା ଲୁଆଇଁ ଦୁଇ କରତଳକୁ ଭୂଇଁରେ ରଖି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକାଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥାନ କରେ ।]

ନେହୁର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ମନୋହରଣ)—୧ । ସବନମ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା—
Nehurā 1. Humble prayer; humble request.
(ନେହୁର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୃହ; ଖୋସାମତ—
ଅନୁନୟ ବିନୟ, କାକୁତି ମିନତି 2. Flattery.
ନିହୋରା ଦେ. ବଣ — ସବନମ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନାକାଶ୍ଚ; ସ୍ତାବକ — Beseeching.

ନେହୁର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଗାତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା; ସ୍ତୁତ କରିବା—
Nehurā karibā To beseech; to request humbly.
(ନେହୁର୍ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମିନତି କରା **ନିହୋରନା**

ନେହୁର୍ ନମସ୍ତେ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି —ଅତି ସାନ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା; ଲକସୁକ ହେବା—To
Nehurā namaste hebā
(ନେହୁର୍ ନମସ୍ତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) pray in a very humiliating tone.
କାକୁତି ମିନତି କରା **ନିହୋରା ବିନତି କରନା**

ନେହୁର୍ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଗାତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
Nehurā pardibā To request humbly.
ଦେ. ବ.—ଖୋସାମତ; ବନତ —
Beseeching; humble request.

ନେହୁର୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନେହୁର୍ କରିବା (ଦେଖ)
Nehurā hebā Nehurā karibā (See)
(ନେହୁର୍ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନେହୁର(ଲ)ଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଯେ ଖୋସାମତ କରେ; ଖୁସାମତିଆ
Nehuri(li)ā (ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଗାଳ)—(a term of abuse
ଖୁଶାମୁଦେ **ଚାପଲୁସ** (ନେହୁର୍[ଲି]—ସ୍ତ୍ରୀ) applied to males)
Flathering.

ନୈଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—ନେଇ (ଦେଖ)
Naiñ Nei (See)

ନୈକ—ସଂ. ବଣ. (ନ + ଏକ)—ଅନେକ; ବହୁ—
Naika Many; various; more than one.
ସଂ. ବ.— ବିଷ୍ଣୁ—Vishnu (M. W.)

ନୈକଚର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
Naikachara Living in society; gregarious
(ନୈକଚସ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) (M. W.)

ନୈକଟିକ—ସଂ. ବଣ. (ନିକଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
Naikaṭika 1. Near by.
୨ । ସନ୍ନିହିତ—2. Adjacent; contiguous.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ —ଗ୍ରାମ ନିକଟସ୍ଥ ଆଶ୍ରମବାସୀ ଋଷି—A sage having his hermitage near a village.

ନୈକଟ୍ୟ—ସ. ବ. (ନିକଟ + ଭାବାର୍ଥରେ ଷ)—ସାମୀପ୍ୟ; ସନ୍ନିଧ — Naikaṭya Vicinity; nearness; proximity.

ନୈକଧା—ସ. ଅ. (ନୈକ + ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଧା)—ନାନାପ୍ରକାରେ— Naikadhā Variously.

ନୈକଭେଦ—ସ. (ବ୍ରଣ. ନ + ଏକ ଭେଦ)—୧ । ନାନାବିଧ— Naikabheda 1. Many; several; various.

୨ । ଉଚ୍ଚାବଚ; ଉତ୍ସାମାଗୁ; ଉଚ୍ଚମାଚ—
2. Uneven; irregular.

ନୈକରୂପ—ସ. ବ୍ରଣ(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ନ + ଏକରୂପ)— ୧ । ବହୁପ୍ରକାରର— Naikarūpa 1. Various; multifarious.

୨ । ନାନାକୃତ୍ତବିଶିଷ୍ଟ— 2. Multiform.

ସ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—A name of Bishṇu.

ନୈକଷେୟ—ସ. ବ. ପୁଂ (ନିକଷା = ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଏୟ)—୧ । ରାବଣ—1. Rābaṇa, Naikasheya

୨ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ—2. Kumbhakarṇṇa (brother of Rābaṇa.)

୩ । ବିଭୀଷଣ —3. Bibhīshaṇa.

୪ । ରାକ୍ଷସ—4. A cannibal; a demon.

ନୈକଷେୟୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୈକଷେୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) — Naikasheyī ରାବଣର ଭଉଣୀ ସୁର୍ପଣଖା ରାକ୍ଷସୀ— Sūrpaṇakhā; sister of Rābaṇa.

ନୈକୃତିକ—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ନିକୃତି + ଜୀବକାର୍ଥେ. ଇକ; ଯେ ନିଷ୍ଠୁର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଜୀବିକା ଚଳାଏ)— Naikṛutika (ନୈକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିଷ୍ଠୁର—1. Cruel.

୨ । ନିକୃଷ୍ଟ—2. Bad; inferior.

୩ । ରୁକ୍ଷ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ—
3. Harsh; surly; sullen.

୩ । ଅଧାର୍ମିକ—4. Irreligious.

୫ । ପାପୀ—5. Sinful.

୬ । ଅସତ୍—... Dishonest.

୭ । କଟୁଭାଷୀ—7. Harsh-speaking.

୮ । ନୀଚ; ହୀନ; ନିଷ୍ଟ—
8. Low; vile; wicked. (M. W.)

ନୈଗମ—ସ. ବ୍ରଣ. (ନିଗମ + ଅ)— Naigama ୧ । ନିଗମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Pertaining to Nigama or the Bedas.

୨ । ବାଣିଜ୍ୟକାରୀ—2 Trading.

୩ । ନାଗରିକ—3. Living in a town.

ସ. ବ—୧ । (+ ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ) ବେଦାନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର; ଉପନିଷଦ୍—
1. Theology.

୨ । ନଗରବାସୀ; ନାଗରିକ—
2. Citizen; townsman.

୩ । ନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର—3. Politics.

୪ । ନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର—4. Ethics.

୫ । ସୁଖ—5 Felicity.

୬ । ସମୃଦ୍ଧି—6. Prosperity; affluence.

୭ । ପଥ—7. Road; way.

୮ । ଗତି—8 Going; motion.

୯ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—9. Misfortune; ill luck

୧୦ । ଈର୍ଷା—10. Envy.

୧୧ । ନିନ୍ଦା—11. Reproach; blame.

୧୨ । ନାୟକ—
12. A leader; the hero of a plot.

୧୩ । ବେଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
13. An interpreter of the Bedas.

୧୪ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନୋପାୟ —
14. Means; expedient. (M.W.)

୧୫ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ ଆଚରଣ—
15. Prudent conduct (M. W.)

୧୬ । ବଣିକ—16. Trader; merchant (M. W.)

ନୈଗୃ— ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ନଇଗ୍ (ଦେଖ) Naichā ନୈଚା नैचा Naichā (See)

ନୈଚିକ—ସ. ବ. (ନୀଚୈଃ + ଚର୍ ଧାତୁ + ଅକ; ନୀଚାଚନ)— Naichika ବୃଷର ଶିରୋଦେଶ— The head of an ox or bull.

ନୈଚିକୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୈଚିକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— Naichikī ନୀଚକା; ନୀଚକୀ; ଉତ୍ତମା ଗାଈ; ସୁଧାର ଗାଈ— (ନୈଚକୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) An excellent cow.

ନୈଜ—ସ. ବ୍ରଣ. (ନିଜ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ ଅ)— Naija ନିଜର; ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସ୍ୱୀୟ— Own; pertaining to one's self.

ନୈତିକ—ସ. ବ୍ରଣ. (ନୀତି + ସମ୍ବେ. ଇକ)— Naitika ନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Relating to morality; moral.

ନୈତିକ ଜୀବନ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)— Naitika jībana ୧ । ଯେଉଁ ଜୀବନ ସୁନୀତି ଅନୁସରଣ କରି ଅତିବାହିତ ହୁଏ—1 A life passed in following morality.

୨ । ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରେ ପରଖିଲେ ଜୀବନ; ସୁନୀତି ବା କୁନୀତି ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ—
2. Life as judged from a moral standpoint.

ନୈତିକ ବଳ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)— Naitika bala ୧ । ସୁନୀତି ଅନୁସାରେ କର୍ମ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ବଳ ଜାତ ହୁଏ—1. Moral force; moral strength.

୨ । ମାନସିକ ବଳ—2. Mental strength.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୈତିକ ସାହସ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Naitika sāhasa ୧ । ସମାଜ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟର ମନରେ ଯେଉଁ ସାହସ ଜାତ ହୁଏ—
1. Moral courage.
୨ । ଉତ୍ତମ ବା ସୁନୀତି-ଅନୁମୋଦିତ କର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଯେଉଁ ନିର୍ଭୀକତା ଜନ୍ମେ—
2. Courage of one's convictions; fearlessness to do or die, resulting from one's adherance to morality.

ନୈତ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନିତ୍ୟ + ତ୍ୱାର୍ଥରେ ଅ)—
Naitya ୧ । ନିତ୍ୟତା—1. Perpetuity; eternity.
୨ । ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ—2. Constancy.
୩ । ନିତ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Daily duty.
ସଂ. ବିଣ—ନୈତିକ (ଦେଖ)—Naitika (See)

ନୈତ୍ୟକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିତ୍ୟ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)—
Naityika ୧ । ପ୍ରତିଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
1. Performable daily.
୨ । ଦୈନିକ—2. Repeated daily.
୩ । ସନ୍ତତ; ନିୟମିତ ରୂପେ ବା ପ୍ରତିଦିନ ଘଟୁଥିବା—
3. Perpetual; constant; regularly recurring.

ନୈଦାଘ—ସଂ. ବିଣ. (ନିଦାଘ + ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଅ)—
Naidāgha ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ନୈଦାଘିକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନୈଦାଘୀୟ } Pertaining to the summer season.

ନୈଦାନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିଦାନ + ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଅ)—
Naidāna ୧ । ନିଦାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
(ନୈଦାନିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Pertaining to Nidāna.
୨ । ନିଦାନାଧ୍ୟାୟୀ—
2. Reading the Nidāna.
୩ । ନିଦାନାଭିଜ୍ଞ—
3. Versed in the Nidāna.

ନୈଦେଶିକ—ସଂ. ବି (ନିଦେଶ + କରିବା ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Naidesika କିଙ୍କର; ଦାସ; ଅର୍ଦ୍ଦଲି—
Slave; servant; orderly.

ନୈଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିଦ୍ରା + ଅ)—ନିଦ୍ରାଳୁ—
Naidra (ନୈଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleepy.

ନୈଧାନ—ସଂ. ବିଣ (ନିଧାନ + ଅ)—ନିଧାନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Naidhāna Pertaining to Nidhāna.
(ନୈଧାନିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୈଧାନୀ—ସଂ. ବି (ନିଧାନ + ଈ) —(ସୁ) ଯେଉଁ ସୀମାର ଚତୁଃ ଭୂମିରେ ଯୋତାସିବା କୋଇଲା ବା ତୁଷଦ୍ୱାରା ଚର୍ଦ୍ଦିତ ହୁଏ (ହି. ଶ.)—
(Hindu Law) A boundary line which is distinguished by carbon or chaff buried in the ground.

ନୈପାଳ—ସଂ. ବିଣ (ନେପାଳ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—
Naipāla ନେପାଳୀ; ନେପାଳଦେଶୀୟ—
Nepalese.
ସଂ. ବି—୧ । ନେପାଳୀ ନାମ ଗଛ—
1. The Dirachta tree of Nepal.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଆଖୁ—
2. A species of sugarcane.

ନୈପାଳକ ସଂ. ବିଣ (ନେପାଳ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)-ନେପାଳଦେଶୀୟ—
Naipālika Nepalese.
ସଂ. ବି -- ତାମ୍ର; ତମା—Copper.

ନୈପାଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବୈଦ୍ୟକ) (ନେପାଳ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Naipālī ୧ । ଶେଫାଳିକା; ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଗଛ—
1 A flowering tree; Nyctanthes Arbortrestes.
୨ । ନୀଳ ଗୁଳୁ—2. Indigo plant.
୩ । ମନଃଶୀଳା—3. Red arsenic.
୪ । ନବମଲ୍ଲିକା; ନଆଳି—
4. Double jasmine.

ନୈପୁଣ – ସଂ. ବି (ନିପୁଣ + ତ୍ୱାର୍ଥରେ. ଅ)—
Naipuṇa ୧ । ନିପୁଣତା; ଦକ୍ଷତା; ପଟୁତା—
(ନୈପୁଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Skill; dexterity; cleverness.
୨ । ଯୋଗ୍ୟତା—2 Ability.
୩ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା—
3. Superiority; eminence.
୪ । ପାରିପାଟ୍ୟ—
4. Neatness; elegance; method; orderliness.

ନୈବିଡ୍ୟ—ସଂ. ବି (ନିବିଡ଼ + ତ୍ୱାର୍ଥରେ. ଯ)—୧ । ନିବିଡ଼ତା—
Naibidya 1. Denseness.
୨ । ଘନତା—2. Compactness.

ନୈବେଦ୍ୟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନୈବେଦ୍ୟ)—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗକରାଯିବା ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ—Offerings of food to a Deity.
ନୈବିଦ୍ଦି **ନିବେଦ**
[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଅଉଟ୍ରେଇ ସାମଗ୍ରୀ ନୈବେଦ୍ୟ ଦଆଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଅମୁହ୍ମା ଏବଂ ନବେଦ୍ୟ ହୋଇ ସରିଲେ ନୈବେଦ୍ୟ, ନର୍ମାଲ୍ୟ ବା ପ୍ରସାଦ ଆଖ୍ୟା ପାଏ ।]

ନୈବେଦ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନୈବେଦ୍ୟ)—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଲଗାଇବା—To offer food to a Deity.
Naibidya karibā
ନୈବେଦ୍ୟଦେବା
ନୈବେଦ୍ୟ ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନୈବିଦ୍ଦିଅର୍ପଣକରା **ନୋବେଦ୍‌ଚଢ଼ାନା**

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୈବେଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ଷ. ନୈବେଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ)—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦଆଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବସ୍ତୁଚୟ; ଅମୁର୍ଦ୍ଦ୍ଧା—Things kept ready for being offered to a Deity.
Naibidya sāmagrī

ନୈବେଦ୍ୟ—ଷ. ବ. (ନବେଦ + ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ—
Naibedya
1. Offering to a Deity; oblation.
[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ହେବା ପରେ ନୈବେଦ୍ୟ ନାମୀଲ୍ୟ ହୁଏ ।]
୨ । ଉପହାର—2. Present.

ନୈବେଶିକ—ଷ. ବଣ. (ନବେଶ + ହିତାର୍ଥେ. ଇକ)—ବିବାହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ବୈବାହିକ—Marital; matrimonial.
Naibesika
ଷ. ବ—୧ । ଉପହାର—1. Present.
୨ । ନବେଶ ବା ବିବାହ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କନ୍ୟାଦାନ—
2. Act of presenting one's daughter to a man for marriage

ନୈମଯ୍ୟ—ଷ. ବ, (ନମଯ୍ୟ + ଅ)—ବଣିକ୍; ବେପାରୀ—
Naimaya
Trader; merchant.

ନୈମିତ୍ତିକ—ଷ. ବଣ. (ନମିତ୍ତ + କୃତ ବା ଦତ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଇକ)—
Naimittika
୧ । ନମିତ୍ତ ବା କାରଣଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ—
1. Produced by a cause.
୨ । ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥକ—2. Casual; incidental.
୩ । ସାମୟିକ—3. Occasional.
୪ । ଯାହା କୌଣସି ନମିତ୍ତ ବା ପ୍ରୟୋଜନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ କରଯାଏ—4. Done for some present purpose or occasion.
(ଯଥା—ନୈମିତ୍ତିକ ଦାନ, ନୈମିତ୍ତିକ ସ୍ନାନ; ନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମ)
୫ । ନମିତ୍ତଜ୍ଞ; ଶକୁନଜ୍ଞ—
5. Expert in divining into auguries.

ନୈମିତ୍ତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ—ଷ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୈମିତ୍ତିକ + ଅନୁଷ୍ଠାନ)—
Naimittika anushṭhāna
ନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟା, ନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାସ୍ତ୍ର-ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଶିଷ୍ଟ ଘଟଣା ଉପଲକ୍ଷେ ଆଚରିତ କ୍ରିୟା—Ceremonies prescribed by the Śāstras for particular occasions.

ନୈମିତ୍ତିକ ପ୍ରଳୟ—ଷ. ବ—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦିନର ଅବସାନରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଳୟ ହୁଏ; କଳ୍ପାନ୍ତ ପ୍ରଳୟ—
Naimittika pralaya
The incidental deluge which takes place at the end of one day of God Brahmā (when Brahmā, the Creator slumbers).

ନୈମିଷ—ଷ. ବଣ. (ନମିଷ = ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମୟ ବା ଚକ୍ଷୁର ପଲକ ପଡ଼ିବା ସମୟ + ତୁଚ୍ଛାର୍ଥେ. ଅ)—
Naimisha
୧ । କ୍ଷଣିକ—1. Momentary; transient.
୨ । ନମିଷମାତ୍ର ସ୍ଥାୟୀ—2. Lasting for a moment or twinkling of the eye.

ଷ. ବ—ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ଦେଖ)
Naimishāraṇya (See)

ନୈମିଷାରଣ୍ୟ—ଷ. ବ. (ନୈମିଷ + ଅରଣ୍ୟ; ନେମି + ଶୃ ଧାତୁ + ଅନ୍ୟ; ନଯାଉନ)—ଋଷିଗଣ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ପ୍ରାଚୀନ ଅରଣ୍ୟବିଶେଷ—Name of a sacred forest inhabited by sages.
Naimishāraṇya

[ଦ୍ର—ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ତୀର୍ଥ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏଠାରେ ଶୁକ, ଗୌତ୍ତମାଦି ଋଷିମାନେ ସମବେତ ଋଷିଗଣଙ୍କୁ ମହାଭାରତ, ଭାଗବତ ଓ ପୁରାଣାଦି ଶୁଣାଇଥିଲେ ।

ବରାହ ପୁରାଣ ମତରେ ଭଗବାନ୍ ଦାନବ-କୁଳ ନିର୍ମୂଳ କରି ଗୌରମୁଖ ନାମକ ଋଷିଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, "ମୁଁ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ନିମିଷ ମଧ୍ୟରେ ଦୈତ୍ୟକୁଳକୁ ନାଶ କଲି । ଅତଏବ ଆଜିଠାରୁ ଏହି ସ୍ଥାନ ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେବ ।"

ବାୟୁ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଓ କୂର୍ମପୁରାଣ ମତରେ ଭଗବାନ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଚକ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରି ତାହା ଗଡ଼ଳନପୂର୍ବକ ଋଷିମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ଏ ଚକ୍ରର ନେମି ଯେଉଁଠାରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବ ସେହି ସ୍ଥାନହିଁ ତପଶ୍ଚରଣର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ବୋଲି ଜଣାଯିବ । ଏହା ଶୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଋଷିମାନେ ସେହି ଚକ୍ରର ପଛେ ପଛେ ଦଉଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଚକ୍ରନେମି ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ସେହି ସ୍ଥାନରେ ତପସ୍ୟା କଲେ । ଏହା ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଲା । (ହି. ଶ.)

ଏହା ଦାବଡ଼ା ରେଲଷ୍ଟେସନଠାରୁ ଇ. ଆଇ. ଆର୍ ରେଲର ମୋଗଲସରାଇ ଜଙ୍କ୍‌ସନ୍ ବାଟେ ୬୭୫ ମାଇଲ ଦୂର । ଅଯୋଧ୍ୟାର ସୀତାପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ । ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ମତରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଗୋମତୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କଲେ ସକଳ ପାପ କ୍ଷୟ ହୁଏ ।]

ନୈମିଷି—ଷ. ବଣ—ନୈମିଷାରଣ୍ୟବାସୀ—
Naimishi
Inhabiting the Naimishāraṇya.

ନୈମିଷିକ—ଷ. ବଣ. (ନମିଷ + ଇକ)—ନମିଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Naimishika
Relating to a Nimisha.
(ନୈମିଷୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୈମେୟ—ଷ. ବ. (ନ + ମି ଧାତୁ = ମାପିବା + କର୍ମ. ଏୟ = ନମେୟ; ନମେୟ + ଅ)—
Naimeya
୧ । ବିନିମୟ; ବଦଳ—1. Exchange; barter
୨ । ବାଣିଜ୍ୟ—2 Trade.

ନୈୟଗ୍ରୋଧ—ଷ. ବ. (ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ = ବରଗଛ + ଭବାର୍ଥେ. ଅ)—
Naiyagrodha
୧ । ବରଫଳ—
1. The fruit of Ficus Indica.
୨ । ବଟବୃକ୍ଷ—2. Banyan tree; Ficus Indica.

ନୈୟଙ୍କବ—ଷ. ବଣ. (ନ୍ୟଙ୍କୁ = ମୃଗଚର୍ମ + ଅ) — ମୃଗଚର୍ମ ନିର୍ମିତ—
Naiyaṅkaba
Made of deer skin.

ନୈୟତ୍ୟ—ଷ. ବ. (ନୟତ + ଯ)—ଆତ୍ମସଂଯମ—
Naiyatya
Self control.

ନୈୟମିକ—ଷ. ବଣ. (ନୟମ + ଆଗତ ଅର୍ଥେ ଇକ)—୧ । ନୟମିତ—
Naiyamika
1. Regular.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବଧ୍ୟନଦିଷ୍ଟ—2. Enjoined by rules.
୩ । ବୈଧ—3. Conformable to rules.

ନୈୟାୟିକ—ସ. ବଣ. (ନ୍ୟାୟ + ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ. ଇକ)—
Naiyāyika ୧ । ତାର୍କିକ; ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—
1. Versed in logic; dialectic.
୨ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to logic.
ସ. ବ—ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ ବେତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତି—Follower of the Nyāya system of Hindu philosophy; a student of the Nyāya philosophy; a logician.

ନୈରନ୍ତର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ. (ନିରନ୍ତର + ଭାବେ. ଯ) —୧ । ଅବଚ୍ଛିନ୍ନତା—
Nairantorjya 1. Continuity

ନୈରପେକ୍ଷ୍ୟ—ସ. ବ. (ନିରପେକ୍ଷ + ଭାବ. ଯ) —ନିରପେକ୍ଷତା—
Nairapekshya Independence; impartiality

ନୈରୟିକ—ସ. ବଣ. ନିରୟ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Nairayika ୧ । ନିରୟ ବା ନରକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Hellish.
୨ । ପାପୀ—2. Sinful.
୩ । (ବାସକାରୀ ଅର୍ଥରେ ଇକ —ନରକବାସୀ—
3. Living in hell.

ନୈରର୍ଥ୍ୟ—ସ. ବ. (ନିରର୍ଥ + ଯ)—ନିରର୍ଥକତା—
Nairarthya The state of being meaningless.

ନୈରାକାର—ସ. ବ. (ନିରାକାର + ଅ)—ନିରାକାର ଅବସ୍ଥା—
Nairākāra The state of being incorporeal.

ନୈରାଶ(ଶ୍ୟ)—ସ. ବ. (ନିରାଶ + ଅ; ଯ) —ଆଶାଶୂନ୍ୟତା; ଅତିରସା—
Nairāśa(śya) Desperation; hopelessness; despair; despondency; disappointment.

ନୈରୁକ୍ତ—ସ. ବଣ (ନିରୁକ୍ତ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Nairukta ୧ । ନିରୁକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ନିରୁକ୍ତ ଦେଖ)—
(ନୈରୁକ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Pertaining to the glossary of the Bedas.
୨ । ନିରୁକ୍ତାଧ୍ୟାୟୀ—2. Studying the Nirukta.

ନୈରୃତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୈର୍ଋତ)—ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ କୋଣ—
Nairuta The south-western point of the compass.
ଦେ. ବଣ—ନୈର୍ଋତକୋଣସ୍ଥ—Pertaining to the south western corner; southwestern.

ନୈର୍ଋତ—ସଂ. ବ. (ନିର୍ଋତି = ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Nairṛuta ୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A demon; giant.
୨ । ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ କୋଣ—
2. The southwest.
୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନୈର୍ଋତ କୋଣାଧିପତି ରାହୁ—
3. The ascending node or Dragon's head.
୪ । ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମକୋଣର ଅଧିପତି ଦେବ—
4. The Deity presiding over the south-west quarter of the globe.
୫ । ଅସଭ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
5. Name of a wild tribe.
୬ । ମୂଳାନକ୍ଷତ୍ର (ହ. ଶ) —6. The 19th asterism.

ନୈର୍ଋତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୈର୍ଋତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନୈର୍ଋତ କୋଣ—
Nairṛutī The south west quarter.

ନୈର୍ଗୁଣ୍ୟ - ସ. ବ. (ନିର୍ଗୁଣ + ଭାବେ. ଯ)—
Nairguṇya ୧ । ନିର୍ଗୁଣତ୍ୱ; ଗୁଣାଭାବତା—
1. Absence of attributes.
୨ । ମୂର୍ଖତା—2. Illiteracy

ନୈର୍ବାହିକ ସ. ବଣ. (ନିର୍ବାହ + ଇକ)—ନିର୍ବାହଯୋଗ୍ୟ—
Nairbāhika Accomplishable.

ନୈର୍ମଲ୍ୟ—ସ. ବ. (ନିର୍ମଳ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ନିର୍ମଳତା —
Nairmalya 1. Transparency.
୨ । ବିଶୁଦ୍ଧତା—2. Purity; spotlessness
୩ । ବିଷୟ ବୈରାଗ୍ୟ—3. Indifference to worldly affairs.

ନୈର୍ଲଜ୍ଜ—ସ. ବ. (ନିର୍ଲଜ୍ଜ + ଭାବେ. ଅ) - ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—
Nairlajja Shamelessness.

ନୈଶ—ସ. ବ. (ନିଶା + ଭାବ ବା ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—
Naiśa ୧ । ରାତ୍ରି ବା ନିଶାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1 Nocturnal; nightly.
୨ । ରାତ୍ରିକାଳୀନ—2. Taking place in the night.

ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Naiśa bidyālaya ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ରାତ୍ରିରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ—Night school.
[ଦ୍ର—ଶିଳ୍ପୀ, ମୂଲିଆ ଓ କୃଷକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଦିନଯାକ ନିଜ ନିଜ ଧନ୍ଦାରେ ଲାଗିଥିବାରୁ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଅବସର ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଏହିସବୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପାଠପଢ଼ାର ସୁବିଧା କରାଯାଏ ।]

ନୈଶିକ—ସ. ବଣ (ନିଶା + ଭବାର୍ଥେ. ଇକ)—ନୈଶ (ଦେଖ)
Naiśika Naiśa (See)

ନୈଶୀଥ—ସ. ବଣ. (ନିଶୀଥ + ଭବାର୍ଥେ. ଅ) ନିଶାକାଳୀନ—
Naiśītha Happening in the mid-night.

ନୈଶ୍ଚିତ୍ୟ—ସ. ବ. (ନିଶ୍ଚିତ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ନିଶ୍ଚୟ -
Naiśchitya 1. Certainty.
୨ । ସ୍ଥିରତା—2. Fixedness.

ନୈଷଦକ—ସ ବଣ. (ନି + ସଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ) —
Naishadika ୧ । ଉପବେଶନକାରୀ —1. Sitting.
୨ । ନିଷଦ ଦେଶବାସୀ (ହ. ଶ)—
2. Residing in the Nishada country.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୈଷଧ—ଶ. ବ୍ୟ. (ନଷଧ + ଉବାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ନଷଧଦେଶୀୟ—
Naishadha Pertaining to the country of Nishadha.
୨ । ନଷଧ ଦେଶବାସୀ—
2. Residing in the Nishadha country.
ଶ. ବ—୧ । ନଷଧଦେଶର ରାଜା—
1. A king of Nishadha.
୨ । ନଳ ରାଜା—2. King Nala, the husband of Damayanti.
୩ । ଶ୍ରୀହର୍ଷରଚିତ ନଳଚରିତ ସମ୍ବଳିତ ସଂସ୍କୃତ ମହାକାବ୍ୟ-ବିଶେଷ—3. Title of a Sanscrit poem written by poet Śriharsha.

ନୈଷଧକାର—ସଂ. ବ— ନୈଷଧ କାବ୍ୟ ପ୍ରଣେତା ଶ୍ରୀହର୍ଷ କବି—
Naishadhakāra The poet Śriharsha, the author of Naishadha.

ନୈଷାଦ(ଦି)—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନଷାଦ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅ; ଇ)—
Naishāda(di) ନଷାଦ ବା ବ୍ୟାଧର ପୁତ୍ର—
Son of a hunter.

ନୈଷ୍କର୍ମ୍ୟ—ଶ. ବ. (ନଷ୍କର୍ମନ୍ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ନଷ୍କର୍ମତା—
Naishkarmya 1. Neglect of work.
୨ । ନିଷ୍କର୍ମାପଣ; ଆଳସ୍ୟ···
2. Laziness; inactivity; idleness.
୩ । ସତ୍କର୍ମ ତ୍ୟାଗ—3. The giving up of work; complete cessation of activity.
୪ । ମୁକ୍ତି—4. Final beatitude; liberation.

ନୈଷ୍କିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନଷ୍କ = ସୁନା ମୋହୋର + ରକ୍ଷାର୍ଥେ. ଇକ)—
Naishkika ୧ । ଟଙ୍କାଶାଳାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—1. Mint-master.
୨ । କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ—2. Treasurer.
ସଂ. ବ୍ୟ—୧ । ନଷ୍କକ୍ରୀତ—
1. Purchased with a Nishka.
୨ । ନଷ୍କସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to Nishka.

ନୈଷ୍କିଞ୍ଚନ୍ୟ—ଶ. ବ. (ନଷ୍କିଞ୍ଚନ + ଭାବ. ଯ)—ନଷ୍କିଞ୍ଚନତା; ଦରିଦ୍ରତା—
Naishkiñchanya Poverty; indigence.

ନୈଷ୍କୃତିକ—ଶ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ନଷ୍କୃତ + ଇକ)—୧ । ନୈକୃତିକ; ଅଧାର୍ମିକ; ପାପୀ—Impious; wicked; sinful.
Naishkṛutika
(ନୈଷ୍କୃତିକା; ନୈଷ୍କୃତିକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପରବୃତ୍ତ ଛେଦନଚତୁର; ସେ ପରର ଦାନାରେ ଧୂଳ ଦଏ (ହୁ. ଶ)—3. Bent on depriving others of their livelihood.
୩ । ଅନ୍ୟର ହାନି କରି ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନରେ ରତ—
3. Engaged in furthering one's self interest by harming others.

ନୈଷ୍ଠିକ—ଶ. ବ୍ୟ. (ନଷ୍ଠା + ଇକ)—୧ । ନଷ୍ଠାପର—
Naishṭhika 1. Devoted; given to strict observance of rites.
ନୈଷ୍ଠିକା / ନୈଷ୍ଠିକୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
୨ । ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—
2. Firmly established.
୩ । ଦୃଢ଼—3. Firm; strict; fixed.
୪ । ଯେ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ସଯମ ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରେ; ଆଜୀବନ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ—4. Vowing life-long abstention and continence.
୫ । ସ୍ଥାୟୀ—5. Constant.
୬ । ଅନ୍ତିମ—6. Ulterior; last; final.
୭ । ମରଣକାଳରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (କର୍ମ) (ହୁ. ଶ)—
7 (acts) Proper to be done at the time of one's death.
ସଂ. ବ.—ଗୁରୁଗୃହରେ ଯାବଜ୍ଜୀବନ ବାସ କରି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଶିଷ୍ୟ—A student who lives at his preceptor's house for life and observes lifelong continence.

ନୈଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟ—ଶ. ବ. (ନଷ୍ଠୁର + ଭାବେ. ଯ)—ନଷ୍ଠୁରତା; କ୍ରୂରତା—
Naishṭhurjya Cruelty; severity.

ନୈଷ୍ଠ୍ୟ—ଶ. ବ. (ନଷ୍ଠା + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ—
Naishṭhya 1. Permanence.
୨ । ସ୍ଥିତି—2. Establishment.

ନୈସର୍ଗିକ—ଶ. ବ୍ୟ. (ନସର୍ଗ + ଉବାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ସ୍ୱାଭାବିକ; ପ୍ରାକୃତିକ—1 Natural; constitutional.
Naisargika
(ନୈସର୍ଗିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ନସର୍ଗଜାତ; ସ୍ୱଭାବଜ—1. Inborn; innate; inherent; instinctive.

ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ନୈସର୍ଗିକା + ପ୍ରବୃତ୍ତି)—ଜୀବ ଜନ୍ମରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ପାଇ ଥାଏ—
Naisargika prabṛutti Instinct.
(ନୈସର୍ଗିକ ବୃତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୈସର୍ଗିକ ବିଧାନ—ସଂ. ବ. — ଈଶ୍ୱରକ ନିୟମ; ପ୍ରାକୃତିକ ବିଧି—
Naisargike bidhāna Natural or divine law; law of nature.
(ନୈସର୍ଗିକ ବିଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୈସ୍ତ୍ରିଂଶିକ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ନସ୍ତ୍ରିଂଶ + ଧାରଣାର୍ଥେ. ଇକ)—
Naistrimśika ଖଡ୍ଗଧାରୀ—Bearing a sword.
ସଂ ବ.—ଖଡ୍ଗଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—Swordsman.

ନୈସ୍ନେହ—ସଂ. ବ. (ନସ୍ନେହ + ଭାବେ. ଅ)—୧ । ଶୁଷ୍କତା—
Naisneha 1. Dryness,
୨ । ବରସତା—2. Juicelessness.
୩ । ନିଃସ୍ନେହତା; ସ୍ନେହଘ୍ନାନତା—3. Disaffection.

ନୈହାରିକ ନକ୍ଷତ୍ର—ଶ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା; ନିହାରିକା + ଅ = ନୈହାରିକ + ନକ୍ଷତ୍ର)—
Naihārika nakshatra ନିହାରିକା ଅନ୍ତର୍ଗତ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ—
Nebulous stars.
[ଦ୍ର—ହଳ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୮୭ ବା ଘୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ନୈହାରିକ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଟେ ।]

ନୋଇ—ଦେ. ବ. (ଶ. ନାବିକ; ନୌବାହ)—
Noi ୧ । ନାବିକ; ନାଉଆ—1. Boatman.
ନାଉଡ଼େ ୨ । ନାବିକଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—2. Head boatman.
मल्लाह

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୋକ୍‌ସାନ୍(ନ) - ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ନୁକ୍‌ସାନ୍)—କ୍ଷତି—
Noksān(ni) ନୋକସାନ **नुकसान** Loss.

ନୋକ (ଇତ୍ୟାଦି) ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ—ଲୋକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Noka (etc) Loka etc. (See)

ନୋଚା(ଚି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ —
Nochā(chi) (etc) ଲୋଗ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Lcchā etc. (See)

ନୋଚ୍ଚ(ଚେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି - ଲୋଚ୍ଚଇବା (ଦେଖ)
Nochā(che)ibā Lochāibā (See)

ନୋଚେତ୍—ସ ଅ (ନୋ+ଚେତ୍) ୧ । ନୋହିଲେ; ନଉବା—
Nochet 1. If not.
୨ । ଅନ୍ୟଥା ନୁହେଁ—2. Otherwise; or else not

ନୋଟ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—୧ । ସ୍ମାରକ ଲିପି—
Not 1. Memorandum notes.
ନୋଟ ୨ । ଟିପ୍ପଣୀ—2. Notes; jottings.
नोट ୩ । ଟିପ୍ପଣୀ ବହି—3. Note book.
୪ । ମୁଦ୍ରା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରଚଳିତ ସରକାରୀ କାଗଜ —
4. Bank note; currency note.

ନୋଟ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟିପି ରଖିବା; ଟିପି ନେବା; ଟିପାଟିପି କରିବା-
Not karibā To jot down; to note down.
ନୋଟ କରା **नोट करना**
(ନୋଟ୍ ରଖିବା, ନୋଟ୍ ଲେଖିବା, ନୋଟ୍‌ନୋଟ୍ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୋଟ୍ ପେପର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Not pepar ଚିଠି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଅରୁଲେଡ କାଗଜ—
ନୋଟ ପେପର **नोट पेपर** Note paper; letter paper.

ନୋଟ୍ ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—ମୁଦ୍ରା ଆଦିକୁ ବଦଳାଇ ନୋଟ୍
Not bandhā(ndhe)ibā ରୂପେ ପରିଣତ କରିବା—
ନୋଟ ବାଁଧାନ **नोट भंजाना** To change money into notes.

ନୋଟ୍ ବହି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ନୋଟ୍ ଓ ଆ. ବହ୍ନି)
Not bahi ୧ । ଟିପ୍ପଣୀ ବହି—1. Note book.
ନୋଟ ବହି ୨ । ପକେଟ୍ ବହି—2. Pocket book
नोट वही (ନୋଟ୍ ବୁକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୋଟ୍ ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୋଟକୁ ବଦଳାଇ ଟଙ୍କାରେ
Not bhaṅgā(ṅge)ibā ପରିଣତ କରିବା—
ନୋଟଭାଙ୍ଗାନ To exchange notes into money.
नोट भंजाना

ନୋଟଣି(ଣି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ —
Notaṇa(ṇi) (etc) ଲୋଟଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Loṭaṇa etc. (See)

ନୋଟଣି ଲଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ ବନ୍ୟ ଲତାବିଶେଷ —
Notaṇi lai A kind of wild creeper.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ଖଣ୍ଟା ଏବଂ ଦଉକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନୋଟା—ଦେ. ବ—ଲୋଟା; ଡାଲ—
Notā ଘଟୀ **लोटा** A small brass water jug.

ନୋଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଛୋଟ ଲୋଟା; ଅବଖୁଣ୍ଟ; ସାମସେଇ —
Noṭi 1. A small metal jug.
ଘଟୀ ୨ । ନୁଣ୍ଟୀ; ନଟେଇ; ନଣ୍ଟୀ—2. A wooden reel for
लोटिया winding silk or cotton thread.
୩ । ଲୁଟି; ଡକାଇତି—3 Dacoity; looting.

ନୋଟିଆ -ଦେ. ବ—ନୋଟ (୧) (ଦେଖ)
Noṭiā Noṭi (1) (See)

ନୋଟିଫିକେସନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ନୋଟିଫିକେଶନ୍) — ବଜ୍ଞାପନ;
Noṭiphikesan ନୋଟିସ୍—Notification.
ନୋଟିଫିକେସନ **नोटिफिकेसन्**

ନୋଟିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲୋଟିବା (ଦେଖ)
Noṭibā Loṭibā (See)

ନୋଟିସ୍(ସି)—ବୈଦେ. ବ ଇଂ ନୋଟିସ୍) — ୧ । ବଜ୍ଞାପନ—
Noṭis si) 1. A notice; advertisement.
ନୋଟିସ ୨ । ଇସ୍ତିହାର—2. A notice issued by a
नोटिस public servant; proclamation.

ନୋଟିସ୍ ଜାରି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ନୋଟିସ୍ ଓ ଫା. ଜାରି) — କୌଣସି
Noṭis jāri ବଜ୍ଞାପନକୁ ପଞ୍ଚମାନଙ୍କଠାରେ ବା ସର୍ବସାଧାରଣରେ
ନୋଟିସଜାରୀ ପ୍ରକାଶ କରିବା—Publication or service of
नोटिसजारी a notice.

ନୋଟିସ୍ ବୋର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)— କଚେରି ଆଦିର ବାରଣ୍ଡାରେ
Noṭis bord ବା କୌଣସି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ପଟାରେ
ନୋଟିସବୋର୍ଡ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅବଗତି ନମନ୍ତେ ନୋଟିସ୍‌ମାନ
नोटिसबोर्ड ମରାଯାଏ—Notice board.
(ନୋଟିସବୋର୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୋଟିସୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) -- ନୋଟିସ୍ (ଦେଖ)
Noṭisu Notis (See)

ନୋଡ଼ା(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ - ଲୋଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nordā (etc) Lordā etc (See).

ନୋଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି - ଲୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nordibā Lordibā (See)

ନୋତକ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଲୋତକ) ଲୁହ—
Notaka ନୋତକ Tears.

ନୋତରା(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—ଲୋତରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Notarā (etc) (ନୋତରା-ସ୍ତ୍ରୀ) Lotarā etc (See).

ନୋତରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୋତରିବା (ଦେଖ)
Notaribā Lotaribā (See)

ନୋତା—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଲୋତ) — ୧ । ଚୋରା (ମାଲ)—
Nota 1. Stolen (property).
୨ । ଗୁପ୍ତ (ଧନ)—2. Hidden (property).
୩ । ପୋତିତ (ଧନ)—3. Buried (treasure).
ଦେ. ବ—୧ । ଗୁପ୍ତଧନ — 1. Hidden treasure
୨ । ପୋତିତ ଧନ —2. Buried treasure.
[ଦ୍ର - କବିତାରେ ଏହି ଅର୍ଥରେ ନୋଟା ଶବ୍ଦ ପୋଟା ଶବ୍ଦର
ସମ୍ବତରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା, ପୋଟାନୋଟା ନାଖିନଖାତ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୋଥ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନସ୍ତ=ନାସିକା)—ନୋଥ; ନଥ; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର
Notha ବାଆଁ ନାକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଗୋଲାକାର ଅଳଙ୍କାର—
ନଥ A kind of circular nose ring.
ନଥ [ଦ୍ର—ନୋଥ ଅନେକ ପ୍ରକାର, ଯଥା—କଡ଼ି
ସ. ନଥ ନୋଥ, ଦର୍ଷିଣି ନୋଥ, ଯାଜୁଁଳ ନୋଥ,
ଜାଲ ନୋଥ, ଭାର ନୋଥ ଓ ରହୁ ନୋଥ ।]

ନୋଥ ନାକ—ଦେ. ବ—ନାକର ଯେଉଁ ପୁଡ଼ାରେ ନୋଥ ପିନ୍ଧାଯାଏ
Notha nāka The outer skin of that side of the
ନଥନାକ nostril in which Notha is worn.
ନଥପୁଡ଼ା [ଦ୍ର—ଦେଶବଦେଶରେ ନାକର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପୁଡ଼ାରେ
ନୋଥ ପିନ୍ଧାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାରେ
ଗୁଣା ଓ ବାଆଁ ପୁଡ଼ାରେ ନୋଥ ଓ ବସଣୀ ପିନ୍ଧନ୍ତି; କୌଣସି
କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାରେ ମଧ୍ୟ ନୋଥ ପିନ୍ଧାଯାଏ ।]

ନୋଥ(ଥୁ)ରା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ସ୍ଥୂଲକାୟ)—୧ । ନପୁଂସକ
Notha(thu)rā ବ୍ୟକ୍ତି—1. Impotent person; eunoch.
[ନୋଥ(ଥୁ) (ଥେ)(ଥୋ)ରା—ସ୍ତ୍ରୀ]
୨ । ଅଧିକ ବୟସ୍କ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଯେ ବିବାହ କରି ନଥାଏ—
2. A grown up bachelor.
୩ । ଅତି ସ୍ଥୂଲକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A fat or corpulent person.

ନୋଥ(ଥି)(ଥୁ)(ଥେ)(ଥୋ)ରି ପଟା—ଦେ. ବ.—ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଚାଟ
Notha(thi)(thu)(the)(tho)ri paṭā ରଖିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ
ଗାଡ଼ୀକାବାଲା କାଠର ବା ବାଉଁଶର ଫମ୍ପା ବା ଚଉକାଠ ସଗଡ଼ର
ଦଣ୍ଡା ଉପରେ ଗଡ଼ା ହୋଇଥାଏ—A wooden frame
put on and tied to the beams of a bullock
cart over which a thatch is adjusted.

ନୋଥ(ଥି)(ଥୁ)(ଥେ)(ଥୋ)ରି—ଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ—('ନୋଥରା'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—
Notha(thi)(thu)(the)(tho)ri ୧ । ସ୍ତ୍ରୀସ୍ୱଭାବରହିତା ନାସ୍ତ;
ହିଜରୀ ହେଞ୍ଜଡ଼ୀ—1. A woman showing no
external signs of femininity.
୨ । ବୟସ୍କା କୁମାସ୍ତ; ଅରଆଡ଼ୀ ଦରବୁଡ଼ୀ—
2. A grown up maid.
୩ । ଅତି ସ୍ଥୂଲକାୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. Very corpulent woman.
୪ । ନୋଥରା ପଟା (ଦେଖ)—4. Nothari paṭā (See

ନୋଦ—ସଂ. ବ. (ନୁଦ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Noda ୧ । ଆଜ୍ଞା—1. Command; order.
୨ । ଅନୁମତି—2. Permission.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ପ୍ରେରଣା—3. Commissioning.

ନୋଦ ଦୁକା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଲାଦୁକା (ଦେଖ)—
Nodaduḳā [ନୋଦ(ଦୁ)କା—ସ୍ତ୍ରୀ] Lādukā (See).

ନୋଦନ—ସଂ. ବ (ନୁଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଛେଦନ—
Nodana 1. Cutting.
୨ । ନିବାରଣ—2. Prevention; prohibition.
୩ । ଅପସାରଣ; ଉଡ଼ାଦେବା—
3. Removing; driving away.
୪ । ପ୍ରେରଣ—4. Sending.
୫ । (+କର୍ମ. ଅନ) ଆଦେଶ—5. Command, order.
୬ । ଚାଳନ—6. Conducting.
୭ । ଯାନାଦିରେ ଯୋଜିତ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଚଲାଇବା କର୍ମ (ହି.ଶ.);
ଅଡ଼ାଇବା—7. The act of driving beasts
yoked to a conveyance.
୮ । ମଡାଇବା—8. Impelling; goading.
୯ । (+କରଣ. ଅନ) ପାଞ୍ଚଣ; ପ୍ରତୋଦ (ହି. ଶ.)—
9. A stick used for goading beasts yoked
to a conveyance or plough.

ନୋଦା(ଧା)—ଦେ. ବ— ନଡ଼ିଆ ବା ତାଳଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଲମ୍ବ ଭାବରେ
Nodā(dhā) ମଝିରୁ ଚର ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଶସ ଯାକ କାଢ଼ି ଯେଉଁ
ସିଉନୀ ଫାଳଟିଆ ନଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଏ (ଯହିଁରେ ପାଣି ଯିବା
କଣ୍ଡୀନ ଆସିବା କରିଯାରେ) ଲେଖା—A semicircular
tunnel or pipe made from the trunk of a
palm or cocoanut tree by splitting it
lengthwise into two and grooving
it and which is used for the purpose
of passing water through it.
[ଦ୍ର—ଏହି ନୋଦାକୁ ଗୁଳର ଓଳଉଳେ ଓଳର ସମାନ୍ତରରେ
ଲମ୍ବ ଭାବରେ ବାଳ ଦେଲେ ଓଳରୁ ଗଡ଼ିବା ବର୍ଷାଜଳ ନୋଦା
ଉପରେ ପଡ଼ି ନୋଦାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଗଡ଼ି ଯାଇ ତଳକୁ ପଡ଼େ ।
ଷେତକୁ ପାଣି ବୋହିବା ବେଳେ ଏହି ନୋଦାର ଏକ
ମୁଣ୍ଡରେ ଜଳାଶୟରୁ ଡେଙ୍ଗାରେ ପାଣି ଉଠାଇ ଢାଳ ଦେଲେ ସେ
ପାଣି ବୋହି ଆସି ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ପାଣି ମାଦାରରେ ପଡ଼େ ।
ନୋଦାର ମଝିକୁ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼ଧାରଣା ଉପରେ ଫଲଗ୍ନ କର ଏବଂ
ତାହାର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡକୁ ବନ୍ଦ କର ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଟେକିଦେଲେ
ସେ ପାଣି ସେହି ନୋଦାରେ ଗଡ଼ି ଆସି ନୋଦାର ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡରେ
ଖୋଲା ହୋଇଥିବା ପତ୍ରଣୀରେ ଜମା ହୋଇ କଆରରେ ମାଡ଼େ ।
ଏହିପରି ଏକମୁଣ୍ଡ ବୁଜା ନୋଦାକୁ ଜଳ କହନ୍ତି ।]

ନୋଦିତ—ସଂ. ବଣ (ନୁଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆଜ୍ଞାପିତ—
Nodita 1. Commanded.
୨ । ପ୍ରେରିତ—2. Sent; commissioned.
୩ । ଅପସାରିତ—3. Removed; driven away
୪ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତେଜିତ—4. Goaded; impelled.

ନୋପସ୍ଥାତା—ସଂ. ବଣ (ନ=ନୁହେଁ+ଉପ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ;
Nopasthātā ୧ସା. ୧ବ)—ଅସମୀପସ୍ଥ; ଦୂରସ୍ଥ—Distant;
(ନୋପସ୍ଥାତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ) remote.

ନୋବେଲ୍ ପୁରସ୍କାର—ବୈଦେ.ବ (ସ୍ୱିଡେନ୍‌ଦେଶୀୟ ନାମ ନୋବେଲ୍+
Nobel puraskāra ସଂ. ପୁରସ୍କାର)—ସ୍ୱିଡେନ୍ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ନୋବେଲପ୍ରାଇଜ **ନୋବେମପ୍ରାଇଜ** ୫ଟି ବାର୍ଷିକ ପୁରସ୍କାର—
Nobel prize; five annual prizes given in
(ନୋବେଲ୍ ପ୍ରାଇଜ୍ ଅନ୍ୟରୂପ) Sweden.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର – ଏହି ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଡାକ୍ତର ଆଲ୍‌ଫ୍ରେଡ୍. ବି. ନୋବେଲ୍ (ମୃତ ଖ୍ରୀ ୧୮୯୬) ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସେ ସ୍ୱିଡେନ ରାଜ୍ୟର ସରକାରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଧନ ସମର୍ପଣ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ଓ ଉଇଲ ଦ୍ୱାରା ସେଥିର ସୁଧରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ୫୫ ବୃତ୍ତି ଦଆଯିବାର ଖାଞ୍ଜା କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃତ୍ତିର ପରିମାଣ ୮ ହଜାର ପାଉଣ୍ଡ୍ ବା ପ୍ରାୟ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ତାଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତ କମିଟି ନିମ୍ନଲିଖିତ ୫୫ ବିଷୟରେ ଯାହାଙ୍କୁ ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି ସେ କଥକଣା କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ତଦନୁସାରେ ଏ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରତିବର୍ଷ ଦଆ ଯାଉଅଛି ।

୧. ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆବଷ୍କାର, ୨. ରସାୟନିକ ଆବଷ୍କାର, ୩. ଜୀବ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆବଷ୍କାର, ୪. ଆଦର୍ଶ ସାହିତ୍ୟିକ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚନା, ୫. ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉଦ୍ୟମ । ଉତ୍ତରଦାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କବିବର ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସର୍ ରମଣ ଏ ପୁରସ୍କାର ପାଇଅଛନ୍ତି ।]

ନୋଭ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଗ୍ରା. ବ—ଲୋଭ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Nobha (etc) Lobha etc (See)

ନୋଭ୍ଭି—ଗ୍ରା. ବିଶ—ଲୋଭ୍ଭି (ଦେଖ)
Nobhi Lobhi (See)

ନୋଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଓଳଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ମଲା ପର୍
Nola ଭଆର କରିଯାଇଥିବା ପାଳ ଦଉଡ଼ର ମୋଡ଼ା—
Coiled rope of straw used for tying up Oliās or straw packets for storing corn.

ନୋଲକ—ଦେ. ବ. (ସ. ଲୋଳକ)—୧ । ନାକପୁଡ଼ାର ମଝି ଦତ୍ତିରେ
Nolaka କରିଯାଇଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡୀ
ନୋଲକ (ଯହିଁରେ ଗୋଟିଏ ନୁଡ଼ୁକା ଲମ୍ବିଥାଏ); ନୁଡ଼ୁକା—1. A
ଲୋଲକ kind of nose ring with a pendant gem.
ନୁଲ୍‌କ, ନୁଲୁକ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କାନ ଓ ନାକର ଦଣ୍ଡି ବା
ନୁଲ୍‌କ, ନୁଲ୍‌କା } ଫାସିଆରେ ଝୁଲୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର
ସୁନା ବା ରତ୍ନଖଣ୍ଡ—2. A bit of gem or gold hanging as a pendant from an ear-ring or nose-ring.

ନୋଲା—ଦେ ବ—(ସ. ଲୋଳ=ଶିଥିଳ)—
Nolā ୧ । ମାଛ ପେଟରେ ଥିବା ମଞ୍ଜିର ଏକ ଛରୁଡ଼ା—
ଦାଗ 1. One of the twin cylinder-like cells of
ବଦ୍ଧୀ the roe or spawn found in the belly of big fishes.
ଦାଗ; ନୀଳ ୨ । ବେତ ପ୍ରହାରଦ୍ୱାରା ଦେହରେ ବସିଯିବା ଲମ୍ବ ନେଳ
ନେଳ ଦାଗ—2. The long bluish marks left on the body after a cane beating.

ନୋଲା ଫଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବେତଦ୍ୱାରା ଖୁବ୍ ମାଡ଼ ଦେବା,
Nolā phaṭā(ṭe)iba ସେପରି କି ଦେହରେ ପ୍ରହାରର ଲମ୍ବ
ଦାଗ ବସାନ ନୀଳ ଡାଲନା ଲମ୍ବ ଦାଗମାନ ରହିଯାଏ—
[ନୋଲା ବସା(ସେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] To leave marks on the body after a cane-thrashing.

ନୋଲା ଫାଟିଯିବା—ଦେ. ବ—ବେତମାଡ଼ର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଦେହରେ
Nolā phāṭijibā ଦାଗ ରହିଯିବା—The marks on the
ଦାଗ ବାସା body being left as a result of
ଦାଗ ପଡ଼ନା cane beating.
[ନୋଲା ବସିଯିବା; ନୋଲା ଫାଟିବା; ନୋଲା ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନୋଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ଲୁଲ ଧାତୁ=ଦୋହଲିବା; ଦୋଳିବା)—
Noli କାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ବଳୟାକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
ମାକଡ଼ୀ Ear-ring; a ring for the ear.
ବାଲୀ ଯାହାରଠାରେ ଦେଖିଥାନ୍ତେ ଛଣ୍ଡୀ ନୋଲି
ନେଇଥାନ୍ତେ ତାହା ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ଗାତ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହ ସରତ. ଶାନ୍ତି

ନୋଲିଆ—ଦେ ବ. ପୁଂ—ତେଲିଙ୍গା ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଧୀବରଜାତିବିଶେଷ—
Noliā A class of Telgu fishermen.
ନୁଲିଆ ଝଗଡାଟି ପୃଷ୍ଠେ ଭରଙ୍ଗେ ନୋଳିଅ ଗାଏ 'ଜୟ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର' ।
(ନୋଳିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୁପ୍ତ ନାଥ, ଗାଙ୍ଗଟା ।
ବାଲୀ ପହରନେବାଲା ଦେ. ବିଶ—କାନରେ ନୋଲି ପିନ୍ଧିଥିବା
(ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Wearing ear-rings.

ନୋହ୍(ହୁ)(ହୋ)ତି—ଦେ. ବ. (ସ. ନ ଭବତି)—
Noha(hu)(ho)ti ୧ । ନ ହେବା କଥା—1. Negation; no.
ନାଁ; ନା ହଓଆ (ଯଥା—ସେ ମୋତେ ହୋଇ ନୋହ୍ତି କିଛି
ନହୋନା କହିଲା ନାହିଁ ।)
[ନହୁ(ହୋ)ତି—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । (ଅଶୁଭ କଥାର ଶୁଭବାଚନ)
(ହୋତି—ବିପକ୍ଷତି) ଅନହୋତି; ହଇଜା; ଓଳାଉଠା; ଝାଡ଼ାବାନ୍ତି—
2. (euphemism) Cholera.
(ଯଥା—ସେ ନୋହୋତିରେ ଗଲା ।)

ନୋହ୍ନି—ଗ୍ରା. ବ—ଲୋହ୍ନି (ଦେଖ)
Nohi Lohi (See)

ନୋହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ନ+ଭୂ ଧାତୁ)—୧ । ନ ହେବା—
Nohibā 1. Not to be.
ନା ହଓୟା ଉଇକ'ର ନୋହି କଲାନାଗରୁ ଗଲୁ ରେ—ବିପ୍ରପୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋତ୍ତମ୍ ।
ନହୋନା; ଅନହୋତ ୨ । ନ ଘଟିବା—୨. Not to happen.
ଦେ. ବିଶ—ହୋଇ ନଥିବା—Undone; unperformed.
ନୋହିବା କଥା କେହି ହୋଇବ ନୋହର –
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ନୋହିଲେ—ଦେ. ଅ. (ସ. ନୋଚେତ୍)—ନ ହେଲେ; ନଭୁବା—
Nohile If not; otherwise; nor; else.
ନାହିଲେ ତାହା ପାରଲେ ମୋତେ କହ. ନୋହିଲେ ତୁନ ହୋଇ ରହ –
ନହୀଁତୋ ଭୂତ, ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ନୋହିଲେ ନାହିଁ—ଦେ. ଅ—ନ ହେଲେ ନାହିଁ—
Nohile nāhiñ Or else not; if not no.
ନା ହଲେ ନେଇଁ **ନହୀତୋ ନହୀଁ**

ନୋହୁ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଲୋହ୍ନ) —ଲହୁ; ରକ୍ତ—
Nohu (ନହୁ – ଅନ୍ୟରୂପ) Blood.

ନା ହଉକ ଦେ. କ୍ରି. (ଭବିଷ୍ୟତ ଇଚ୍ଛାସୂଚକ ଅନାଦରାର୍ଥ ଲୃ ପୁ.
ନେହନ୍ତା ୧ବ)—(ସେ ବା ତାହା) ନ ହେଉ—
Let (him) be not; be it not.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ମୁଁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ଡାକୁନୁ ମୋ ପିଲ୍ଲଟି ଅନ୍ୟ ଇସ୍କୁଲ୍‌ଆ ପିଲ୍ଲଙ୍କ ପରି ଅମାନଆ ନୋହୁ ।)

ଦେ. ଅ—ନୋହୁଣୁ (ଦେଖ)—Nohuṇu (See)

ନୋହୁଁ — ଦେ. କ୍ରି. (ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ; ୧ମ ପୁ. ସାନ୍ୟାର୍ଥରେ 'ନ ହେଉଁ' ଏହ କ୍ରିୟାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—

Nohuñ

ନଈ ୧ । (ଆମ୍ଭେ) ନ ଅଟୁଁ—1. (I) Am not.

ନହୁଁ ୨ । (ଆମ୍ଭେମାନେ) ନ ଅଟୁଁ—2. (we) Are not.

(ଯଥା—ଆମ୍ଭେମାନେ ପରର ଅନାଜ୍ଞାକାରୀ ନୋହୁଁ ।)

ନାହତେ ଦେ. ଅ.—ନୋହୁଣୁ (ଦେଖ)

ନେହ୍ନହୋତେ Nohuṇu (See)

ସେକାଳ ନୋହୁଁ ଅସ ସମସ୍ତେ ଜରବା, ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନରେ ରହିବା କୃଷ୍ଣଙ୍କି ହ. ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ. ଦନ ।

ନୋହୁଣୁ(ଣୁଁ)—ଦେ. ଅ.—ନ ହେଉଣୁ ; ନ ହେବା ପୂର୍ବେ—

Nohuṇu ṇuñ) Before (such a thing) happens

ନାହତେ ହତେ or takes place.

ନହାତେ ହୋତେ (ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ନୋହୁଣୁ ଶୀତ ପଡ଼ି ଗଲ୍ଲା ।)

ନୌ—ସ ବ. (ନୁଦ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଔ)—ନୌକା; ଡଙ୍ଗା—Boat.

Nau

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ 'ନୌ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କର ଗ୍ରୀକ୍ ଭାଷାର ନୌସ୍, ଲାଟିନ୍ ନାଭସ୍ Navis), ପ୍ରାଚୀନ ଜର୍ମାନ (Nacho) ନାଗ୍ୟେ । ଇଂରାଜରେ ନାଭି (Navy)ର ଅର୍ଥ ରଣତରୀ ସମୂହ ।]

ନବ୍ବଇ ଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ସ. ନବତି)—ନଉ; ନବେ; ୯୦—

ନବ୍ବେ Ninety; 90.

ନୌଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନବମ)—ନବମ—

Nauā Ninth.

ନଆଁଇ ଦେ. ବ.—ନଅଟି ବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ ତାସ୍; ନଦଲା; ନଦ୍—

ନବାଁ A playing card with 9 points on it.

ନହଲା **नहला**

ନୌଆଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ସ. ନବଉତ୍ତର ଶତ) (ସଂଖ୍ୟା-Nauāśae(he) ବାଚକ)—ଏକଶତ ନବେ—One hundred

ଏକଶ ନବ୍ବଇ ନୌସୈ and ninety.

(ଯଥା- ଉଣେଇଶି ଦଣ୍ଡା ନୌଆଶଦ୍ଦେ ଘଣ ଏଗାର କାହାଣ ଚଉଦ ଘଣ—ଘଣିକଆ ।)

ନୌକର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନଉକର୍; ନୌକର୍) —୧ । ଶୂକର —

Naukara 1. Servant.

ନୋକର, ନୌକର ୨ । ଗୃହ କର୍ମକାରୀ ଭୃତ୍ୟ—

ନୌକର 2. Domestic menial servant.

(ନୌକରାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୌକର ଶୂକର—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)—ପରିଜନ; ଭୃତ୍ୟାଦି--

Naukara chākara Servants; attendants;

ନୋକର ଚାକର **नौकर चाकर** retinue.

ନୌକର ସାହୁ—ଦେ. ବ. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଭୃତ୍ୟତନ୍ତ୍ର; ଭୃତ୍ୟ

Naukara sāhu ସମାଜ; ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଶାସନ ଚଳାଇବା ଭୃତ୍ୟ-

ନୌକର ସାହୀ ମଣ୍ଡଳୀ—Bureaucracy; the body of

नौकर साहा officials and servants carrying on administration; officialdom.

ନୌକରାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ନୌକର+ଓଡ଼ିଆ ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣୀ); Naukarāṇi ଦାସୀ; ଶୂକରାଣୀ—Maid servant.

ନୋକରାନୀ **नौकरानी**

ନୌକରୀ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା) —୧ । ନୌକର ବା ଶୂକରଗଣ

Naukarān ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to servants.

୨ । ଶୂକରୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to service.

(ଯଥା—ନୌକରୀ ଜାଗିରୀ ।)

ବ. (ବହୁବଚନ)—ଶୂକରମାନେ—Servants.

ନୌକରି - ଦେ. ବ. (ଫା. ନୌକର୍+ଓ. ଇ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଦାସତ୍ୱ—

Naukari 1. Slavery.

ନୋକରି ୨ । ଶୂକରି—2 Service.

ନୌକରୀ ୩ । ଶୂକରି ବୃତ୍ତି—3. The profession of service; service as a profession.

ନୌକରେନ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ. (ଭୁଲ. ହି. ନୌକରୀ)—

Naukaren ଶୂକରାଣୀ—A maid servant.

ନୌକା—ସ. ବ. (ନୌ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନାବ; ଡଙ୍ଗା—Boat.

Nauka

୨ । ଜାହାଜ—2. Ship.

ନୌକା ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୌକା+ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଖେପଣୀ;

Naukā daṇḍa କାଠ—1. A bamboo to propel a boat.

୨ । ଆଡୁଆ—2. An oar; paddle

ନୌକା ପଟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୌକା+ପଟ)—ଡଙ୍ଗାରେ ଟଣା

Naukā paṭa ଯିବା ପାଲ—The sail of a boat.

ନୌଚର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ନୌ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନାବିକ;

Nauchara ନୌକାରେ ବଚରଣକାରୀ—Using boats for travelling.

(ନୌଚାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୌଚାଳନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୌ+ଚାଳନ)—ଡଙ୍ଗା ଚଲାଇବା

Nauchālana କର୍ମ ବା କୌଶଳ—Navigation; the art of plying a boat.

ନୌଜୀବକ—ସଂ. ବ ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୌ+ଜୀବିକା)—ଯେ

Naujībika ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—

(ନୌଜୀବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A sailor; a boatman.

ନୌତନ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ ନୂତନ; ନବତନ)—୧ । ନୂତନ—

Nautan 1. New.

ନୋତନ **नौतुन** ୨ । ତାଜା; ତଟକା—2. Fresh.

ନୌତା(ତି) ଦେ ବ — ନଉତ୍ତ (ଦେଖ)

Nautā ti) Nauti (See)

ନୌତାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନୌ=ନୌକା+ତାର୍ଯ୍ୟ)—

Nautārjya ନାବ୍ୟ; ନୌକାଦ୍ୱାରା ପାର ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—

Navigable.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୌବତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) — ବୈଦେ. ବ (ଆ. ନଓବତ୍; ଫା. ନୌବତ୍)—
Naubat (etc) ନଉବତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ନୌବତ **नौबत** Naubat etc (See)

ନୌବଳ—ସ. ବ (ରୂପକ ବା ଶ୍ରୀ ତତ୍ପୁ; ନୌ+ବଳ)—
Naubala ୧ । ନୌକାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ; ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ ନୌକାଚୟ —Naval force; navy; armada.
୨ । ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ—2. A game of chess.

ନୌବାହ—ସ. ବ. (ନୌ+ବହ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Naubāha ୧ । ଯେ ଡଙ୍ଗା ଚଲାଏ; ନାବିକ—
ନୌବାହକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନୌବାହୀ } 1. Sailor; navigator.
୨ । ଆନ୍ଦୁଲ—2. An oar.
ସ. ବଣ—ଯେ ଡଙ୍ଗା ଚଲାଉ ଥାଏ—
Plying boat.

ନୌବାହିନୀ—ସ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ନୌ+ବାହିନୀ)—
Naubāhini ୧ । ନୌସେନା (ଦେଖ)
1. Nausenā (See)
୨ । ନୌସେନାବାହୀ ନୌକା ସମୂହ—୨. The navy

ନୌବିଦ୍ୟା—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନୌ+ବିଦ୍ୟା)—
Naubidyā ନୌକା ଚାଳନ ବିଦ୍ୟା—The science or art of navigation.

ନୌବୁତ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଉଣ୍ଡାର ଆଦ ଦାଣ୍ଡୁଆ ଜାଉଙ୍କ ବିବାହ
Naubuti ଉପଲକ୍ଷରେ ଜାଉଭୋଜ ବେଳେ ବର ଓ କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୀଢ଼ା ଉପରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଭେଟ ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ଧନ ରଖାଯାଏ; କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ସ୍ୱରୂପ ଦଆଯିବା ଭେଟୀ ଧନ—
A present of cash put on a wooden board by the bride's and bride-groom's parties on the occassion of a marriage before the feast is held, amongst some Śūdra castes. (e.g. barbers).

[ଦ୍ର—ଏହି ଧନ ପୀଢ଼ା ଉପରେ ରଖି ଦେଇ ବର ଓ କନ୍ୟା ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷୀୟ ମୁରବ୍ବା ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ ସତ୍ପାତ୍ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦଆ ଯାଏ ।]

ନୌ ବ୍ୟସନ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ତତ୍ପୁ; ନୌ+ବ୍ୟସନ=ବ୍ୟସନ୍)—
Nau byasana ଜାହାଜ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ବା ଜାହାଜର କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିପଦ—Shipwreck or any calamity befalling a ship.

ନୌ ଯାତ୍ରୀ—ସ. ବ (ନୌ+ଯାତ୍ରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nau jātri ନୌକାରେ ଯେଉଁମାନେ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି—
The passengers of a boat.
ସ. ବଣ.—ନୌକାରେ ଗମନକାର୍ଯ୍ୟ—
Travelling by boat

ନୌ ଯାନ—ସ. ବ. (ନୌ+ଯାନ)—
Nau jāna ୧ । (ଜ୍ଞ୍ୟା ଭତ୍)ନୌକାଦ୍ୱାରା ଗମନ —
1. Navigation
୨ । (ରୂପକ କର୍ମଧା) ଜଳରେ ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ନାବ ଆଦି—୨. Boats used as conveyance on water.

ନୌଯାୟୀ —ସ. ବ. ଓ ବଣ (ନୌ+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)
Naujāyi ନୌଯାତ୍ରୀ (ଦେଖ)—Naujātri (See)

ନୌରୋଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ ପାରସିକମାନଙ୍କର ନବବର୍ଷାରମ୍ଭ; ମୁସଲ୍ମାନମାନଙ୍କର ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ—
Nauroj
नौरोज 1. Mahomedan or Persian New Year's day.
୨ । ମୁସଲ୍ମାନମାନଙ୍କ ନବବର୍ଷାରମ୍ଭ ଦିନ କରାଯିବା ଉତ୍ସବ—
2. The festival observed by the Mahomedans on the Persian New year's day.

ନୌଲଖା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନବ+ଲକ୍ଷ; ଯହିଁର ମୂଲ୍ୟ ନଅ ଲକ୍ଷ ମୁଦ୍ରା)—
Naulakhā
ନ ଲାଖେର ବହୁ ମୂଲ୍ୟ (ହାର ଆଦି)—
नौलखा Very valuable (necklace etc
ନୌଲଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୌସେନା ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା. ନୌ+ସେନା)—
Nausenā ଜଳଯୁଦ୍ଧକାରୀ ସୈନ୍ୟ; ନୌବଳ—
(ନୌସୈନ୍ୟ —ଅନ୍ୟରୂପ) Naval force; navy

ନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୟ (ବହୁବଚନ) ମାନ; ଗଣ—
Nta Plural suffix.
ପୁରେ ପୁରେ ଅନ୍ଧାର ବାଡ଼ ଦେଖାଉଛ ଫେର
ମୋର ଦେହ ମାଲୁଣ୍ଡିକି ଦେଖିଲେ ଯାଉ । ଉଦାହ, ଶଶଂସେନ୍ତା ।
୨ । ଦ୍ୱିତୀୟା ବଭକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟୟ—
2. An inflection for the dative case.

ନ୍ୟକ୍କାର—ସ. ବ. (ନ୍ୟକ୍=ଘୃଣାର୍ଥରେ ଅବ୍ୟୟ r କୃ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)
Nyakkāra ୧ । ଘୃଣା; ଅବଜ୍ଞା—
1. Abhorrence; contempt.
୨ । ବମନ; ବାନ୍ତି—2. Vomiting.
୩ । ଧିକ୍କାର—3. Contemptuous words.

ନ୍ୟକ୍କାର ଜନକ—ସ. ବଣ. (ନ୍ୟକ୍କାର+ଜନ ଧାତୁ+ଅକ)—
Nyakkāra janaka ୧ । ଘୃଣାଜନକ—1. Contemptuous; producing aversion.
୨ । ବମନୋଦ୍ରେଗକାରକ—2. Producing a tendency to vomit.

ନ୍ୟକ୍କୃତ —ସ. ବଣ: (ନ୍ୟକ୍+କୃତ)—ଧିକ୍କୃତ; ଅବଜ୍ଞାତ
Nyakkṛuta Abhorred; loathed.

ନ୍ୟକ୍ଷ—ସ. ବଣ. (ନ+ଅକ୍ଷ)—
Nyaksha ୧ । ନିକୃଷ୍ଟ —1. Base; inferior.
୨ । ନୀଚ—2. Low; mean; vile.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶ । ସମସ୍ତ—3. Whole; entire.

ସ. ବ—୧ । ମହିଷ—1. Buffalo.

୨ । ପରଶୁରାମ—2. Paraśurāma.

ଶ । ତୃଣ—3. Grass.

ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ—ସ. ବ. (ନ୍ୟକ୍=ନମ୍ର+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ରୋଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ବହୁ ମୂଳ ଦ୍ୱାରା ନମ୍ରଦେଶକୁ ରୋଧ କରେ)—୧ । ବଟ ବୃକ୍ଷ; ବର ଗଛ—

Nyagrodha

1. The Banyan tree; Indian fig; Ficus Indica.

୨ । ଶମୀ ବୃକ୍ଷ—2. A tree; Accacia Suma.

ଶ । ଗୁର ଦ୍ୱାଦ ପରିମାଣ—

3. A measure of 4 cubits; fathom.

୪ । ବିଷ୍ଣୁ— 4. A name of Bishṇu.

୫ । ଉଗ୍ରସେନ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର—

5. Name of a son of Ugrasena.

୬ । ଦୁଇ ବାହୁକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ବିସ୍ତୃତ କଲେ ଯେଉଁ ପରିମିତ ଦୂରତା ହୁଏ (ହି. ଶ.)—

6. A measure of the two arms extended in opposite directions.

୭ । ମହାଦେବ (ହି. ଶ.)—7. Śiba.

୮ । ମୂଷିକପର୍ଣ୍ଣୀ; ମୂଷାକାନି (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)

8. Mūshākāni (See)

ନ୍ୟଗ୍ରୋଧନ—ସ. ବ (ନ୍ୟକ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଅବଜ୍ଞାନ-

Nyagrodhana

: Despising.

ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ ପରିମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ+ପରିମଣ୍ଡଳ)-

Nyagrodha parimaṇḍala

ସୁନ୍ଦର ବପୁଷ୍ମାନ୍ ପୁରୁଷ; ୪ ହାତ ଉଚ୍ଚ ପରିମସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ—

A tall man with proportionate limbs.

ନ୍ୟଗ୍ରୋଧପରିମଣ୍ଡଳା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବିଶାଳନତମ୍ବା, ସ୍ତ୍ରୀଶମଧ୍ୟା, କଠିନ-

Nyagrodhaparimaṇḍalā

ଭୁଗ୍ନ ସୁନମ୍ବା ଅଙ୍ଗନା—

A fair woman with symmetrical and graceful limbs, firm brests and lean waist.

[ଦ୍ର—ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀର ଶରୀରର ସ୍ପର୍ଶ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଶୀତଳ ଓ ଶୀତକାଳରେ ଉଷ୍ଣ ବୋଧହୁଏ ।]

ନ୍ୟଗ୍ରୋଧା(ଧୀ)—ସ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ (ବୈଦ୍ୟକ)—ମୂଷାକାନି ଗୁଳ୍ମ—

Nyagrodhā(dhī)

A medicinal plant; Mimosa Albida.

(ନ୍ୟଗ୍ରୋଧିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନ୍ୟଙ୍କୁ—ସ. ବ (ନ=ନମ୍ରତ+ଅନ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ).

Nyaṅku

୧ । ବହୁଶୃଙ୍ଗ ମୃଗବିଶେଷ; ଶାଖାପ୍ରଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ମୃଗ—1. A sort of antelope; a deer with branching antlers.

୨ । ଖରଗୋଶ; ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ରଜନ୍ତୁଦେହ ମୃଗବିଶେଷ—

2. A very small variety of deer; Oragulus Meminna.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ଗୋଡ଼ ଅତି ସରୁ; ପଛଆଡ଼ ଉଚ୍ଚା; ଗଳାର ଲୋମ ଦେହ ଲୋମ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । ଏହା ଶୃଙ୍ଗଧାରୀ ।]

ଶ । ମୁନିବିଶେଷ—3. The name of a sage.

ସ. ବିଣ—ନିତାନ୍ତ ଗମନଶୀଳ—Moving swiftly.

ନ୍ୟଚ୍ଛ—ସ. ବ – ଚର୍ମରୋଗବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ଦେହରେ ଚକା ଚକା କଳା ଦାଗମାନ ଦେଖାଯାଏ; ଅଙ୍ଗରୋଗ (ହି.ଶ.)-

Nyachchha

A skin disease in which black circular spots appear on the body.

ନ୍ୟଞ୍ଚ୍—ସ. ବିଣ (ନି+ଅନ୍ଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ନୀଚ—

Nyañch

1. Vile; mean.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର—2. Little.

ଶ । ନିମ୍ନ—3. Low.

୪ । (+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)-- ହେୟ—

4. Contemptible,

୫ । ଖର୍ବ—5. Dwarfish; short.

ନ୍ୟଞ୍ଚିତ—ସ. ବିଣ (ନି+ଅନ୍ଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) —ଅଧଃକ୍ଷିପ୍ତ—

Nyañchita

Thrown down.

ନ୍ୟଞ୍ଜଳିକା—ସ. ବ (ନି+ଅଞ୍ଜଳି+କ+ଆ) —ତଳଆଡ଼କୁ ପ୍ରସାରିତ ଅଞ୍ଜଳି (ହି. ଶ.)—The folded palms extended downwards.

Nyañjalikā

ନ୍ୟୟ—ସ. ବ (ନି+ଇ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ) —୧ । ଅପଚୟ; କ୍ଷତି —

Nyaya

1. Loss.

୨ । ବ୍ୟୟ—2. Expense.

ଶ । ନାଶ—3. Destruction.

ନ୍ୟସନ—ସ. ବ. (ନି+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—

Nyasana

୧ । ଦାନ—1. Giving.

(ନ୍ୟସ୍ତ—ବିଣ) ୨ । ଅର୍ପଣ—2. Depositing.

ଶ । ତ୍ୟାଗ—3. Abandonment; relinquishment.

୪ । ରଖିବା; ସ୍ଥାପନ—4. Placing; putting.

ନ୍ୟସ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଅସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ନିହିତ; ସ୍ଥାପିତ —

Nyasta

1. Placed; set down.

(ନ୍ୟସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରେରିତ —2. Sent.

ଶ । କ୍ଷିପ୍ତ—3. Thrown.

୪ । ନ୍ୟାସରୂପେ ରକ୍ଷିତ—4. Placed in trust.

୫ । ସମର୍ପିତ—5. Deposited.

୬ । ବିନ୍ୟସ୍ତ; ସଜ୍ଜିତ—6. Arranged; arrayed.

୭ । ତ୍ୟକ୍ତ —7. Abandoned; relinquished.

୮ । ହସ୍ତାନ୍ତରିତ—8 Assigned; transferred.

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । ରଚିତ—9 Composed.
୧୦ । ବିସ୍ତାରିତ—10 Expanded; spread.
୧୧ । ବନ୍ଧକ ରଖାଯାଇଥିବା—
11. Pledged; pawned.

ନ୍ୟସ୍ତ ଶସ୍ତ୍ର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟସ୍ତ + ଶସ୍ତ୍ର)—୧ । ଯେଉଁଲୋକ ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର କାଢ଼ିପକାଇ ଅଛୁ—1. Unarmed; having laid down one's arms.
୨ । ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପରାଙ୍ମୁଖ—
2. Averse from strife.
ସ. ବ—ପିତୃଲୋକ—The souls of the departed ancestors.

ନ୍ୟସ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ନ + ଅସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ.ଯ)—୧ । ତ୍ୟକ୍ତବ୍ୟ; ଫେପ୍ୟ—
Nyasya 1. Fit to be thrown away or abandoned.
୨ । ନ୍ୟସ୍ତହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be deposited.
୩ । ସ୍ଥାପନୀୟ—3. Fit to be placed

ନ୍ୟାଏ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ ଓ ବିଣ—ନ୍ୟାୟ (ଦେଖ)
Nyāe Nyāya (See)
ନ୍ୟାଏ ନଯାଇ ଅତେ ଜରୁଆଇ ଚୋଷ ଅତେ ବୁଝେ ନ୍ୟାଏ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୁପଣଗୀତ ।

ନ୍ୟାକ୍ୟ—ସ. ବ—ଉଷ୍ଣଭଣ୍ଡୁଳ; ଗରୁଲଭଜା; ମୁଢ଼ି—
Nyākya Fried rice.

ନ୍ୟାଙ୍କବ—ସ. ବି. (ନ୍ୟଙ୍କୁ + ଅ) ନ୍ୟଙ୍କୁ ମୃଗଚର୍ମ—
Nyāṅkaba The hide of Nyaṅku deer.

ନ୍ୟାଜ—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବିଣ. (ଫା. ଲଦ୍ୱାଜ୍)—ନିଆଜ (ଦେଖ)
Nyāja Niāja (See)
ନିହାଜ ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀର ଧ୍ୟାନ ଦୁହିଁଙ୍କର ପ୍ରେମ ଦେଲ ନଜରେ ନ୍ୟାଜ ।
ନିହାଜ ଚରିତ୍ରର୍ଥ, ସଜୀବ ।

ନ୍ୟାଦ—ସ. ବ. (ନ + ଅଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଆହାର (ହି. ଶ)—
Nyāda Food.

ନ୍ୟାୟ—ସ. ବ. (ନ = ନଷ୍ଟ, ସଭ୍ୟ + ଇ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ସଭ୍ୟଆଡ଼କୁ ନେଇଯାଏ) ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । ଯୁକ୍ତି; ବିତର୍କ—2. Reasoning; argument.
୩ । ବିଚାର—3. Judgment; consideration; adjudication.
୪ । ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ; ଔଚିତ୍ୟ—4. Propriety; fitness.
୫ । ସୁବିଚାର; ଧର୍ମବିଚାରଣା—
5. Righteousness; equity; justice.
୬ । ଆଇନ୍—6. Law.
୭ । ସତ୍ୟ—7. Truth.
୮ । ସତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
8. Ascertainment of truth.
୯ । ଷଡ଼୍‌ଦର୍ଶନାନ୍ତର୍ଗତ ଗୌତମ ପ୍ରଣୀତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ବା ଅନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀ ଶାସ୍ତ୍ର—9, One of the six systems of Hindu philosophy.
୧୦ । ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର; ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର; ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ—
10. Logic; dialectics.
[ଦ୍ର ଯୁକ୍ତି ଓ ତର୍କଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟର ଖଣ୍ଡନମଣ୍ଡନ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ହେତୁ, ଉଦାହରଣ, ଉପନୟ ଓ ନିଗମନ ଏହି ପଞ୍ଚାଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ।]
୧୧ । ଯୁକ୍ତିମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତବିଶେଷ; ମାଉ—11. Moral precept; the moral of a tale or subject.
(ଯଥା—ଗଡ୍ଡଳିକା ପ୍ରବାହ ନ୍ୟାୟ; କାକତାଳିକା ନ୍ୟାୟ ।)
୧୨ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଆରୋପିତ ତୁଳନା ବା ସାଦୃଶ୍ୟ—
12. Analogy.
୧୩ । ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବା ଘଟନା ସମ୍ପର୍କରେ ତୁଳନା ବା ସାଦୃଶ୍ୟ ସୂଚନାକାରୀ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତବାକ୍ୟ—13. Analogical sayings establishing comparision or similarity of one matter with another.
[ଦ୍ର—ଉପସ୍ଥିତ ଘଟନା ବା ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭବ ବା ଅସମ୍ଭବ ବିଷୟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ୱାରା ତୁଳନା ବା ଉପମା ଓ ସାଦୃଶ୍ୟସୂଚକ ଯେଉଁ ଆପ୍ତବଚନମାନ ଦେଶରେ ବହୁକାଲରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ତାକୁ ନ୍ୟାୟ ବୋଲିସାଏ । ଏହି ନ୍ୟାୟବଚନମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅକ୍ଷରାନୁକ୍ରମରେ ଦିଆଯାଇ ଅଛି ।]

ଦେ. ବ—୧ । ନିଷ୍ପତ୍ତି; ପଞ୍ଚାୟତ ବିଚାର—1. Arbitration.
ଇନସାଫ; ନ୍ୟାୟ ୨ । ବିଚାରଣା—2. Adjudication.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ପରି—1. Like; similar; resembling; analogous.
ମତନ
ମାଫିକ ୨ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ—2. Proper; reasonable.
ଦେ କ୍ରି. ବିଣ—ସଦୃଶ—Similarly; like.

ନ୍ୟାୟୁକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନ୍ୟାୟ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nyāyaka ୧ । ବିଚାରକ—1. Judge.
୨ । ତାର୍କିକ—2. A reasoner; logician.

ନ୍ୟାୟୁକର୍ତ୍ତୃ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାୟ୍ + କର୍ତ୍ତୃ)—
Nyāyakarttṛ ସୁବିଚାରକ—One who does justice; just; equitable.
(ନ୍ୟାୟୁକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସ. ବ—ବିଚାରପତ୍ତି—Judge.

ନ୍ୟାୟୁଗତ—ସ.ବିଣ. (ଯା ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାୟ୍ + ଗତ)—ନ୍ୟାଯ୍ୟ; ନ୍ୟାୟ୍ୟସଙ୍ଗତ—
Nyāyagata Equitable; righteous.

ନ୍ୟାୟୁତଃ—ସ. ଅ. (ନ୍ୟାୟ୍ + ତସ୍)—୧ । ନ୍ୟାୟାନୁସାରେ—
Nyāyataḥ 1. Equitably.
୨ । ଧର୍ମତଃ—2. In justice.
୩ । ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତରୂପେ—3. Reasonably; rationally.

ନ୍ୟାୟୁତା—ସଂ. ବ. (ନ୍ୟାୟ୍ + ତା)—୧ । ଉପଯୁକ୍ତତା—1. Fitness.
Nyāyatā ୨ । ଔଚିତ୍ୟ—2. Propriety.

ନ୍ୟାୟୁନିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟାୟ୍ + ନିଷ୍ଠା)—
Nyāyanishṭha ୧ । ନ୍ୟାୟପରାୟଣ—
(ନ୍ୟାୟୁନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Righteous; just.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନ୍ୟାଯ୍ୟନିଷ୍ଠତା, ନ୍ୟାଯ୍ୟନିଷ୍ଠତ୍ୱ ।ବ ୧ । ଅପକ୍ଷପାତ— 2. Impartial in judgment.

ନ୍ୟାଯ୍ୟନିଷ୍ଠା—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ନିଷ୍ଠା)—
Nyāyanishṭhā ୧ । ନ୍ୟାଯ୍ୟପରାୟଣତା 1. Justice; righteousness; rectitude.
୨ । ଅପକ୍ଷପାତିତା—2. Impartiality; equity.
ସଂ. ବଣ—'ନ୍ୟାଯ୍ୟନିଷ୍ଠ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Nyāyanishṭha.

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ନିସାପ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସମ୍ବତର)—ପଞ୍ଚାୟତ ବଗ୍ଭର—
Nyāyanisāpa Arbitration.
ନ୍ୟାୟନିସାପ **नयायनिसाफ**

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ନିସାପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନ୍ୟାଯ୍ୟ; ଫା. ଇନ୍‌ସାଫ୍)—
Nyāya nisāpa karibā କୌଣସି ବିଷୟକୁ ପଞ୍ଚାୟତରେ ପକାଇ ବଗ୍ଭରଣା କରିବା—
(ନ୍ୟାଯ୍ୟ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To arbitrate; to judge a matter by arbitration.
ନ୍ୟାୟ ନିସାପ କରା
नयाय निसाफ करना

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପଥ—ସଂ. ବ.) ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ପଥ)—
Nyāya pathā ୧ । ଧର୍ମ ମାର୍ଗ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଉପାୟ; ନ୍ୟାଯ୍ୟସଙ୍ଗତ ମାର୍ଗ— 1. The path of rectitude; the way of righteousness.
(ନ୍ୟାଯ୍ୟମାର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଆଇନ୍ ସଙ୍ଗତ ଉପାୟ—2 Legitimate means

ନ୍ୟାଯ୍ୟପର ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ପର)—ନ୍ୟାଯ୍ୟପରାୟଣା—
Nyāyapara Righteous; just; equitable
(ନ୍ୟାଯ୍ୟପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନ୍ୟାଯ୍ୟପରତା—ବ)

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପରାୟଣ - ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ପର = ପ୍ରଧାନ, Nyāya parāyaṇa ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ଅୟନ)—ନ୍ୟାଯ୍ୟପର (ଦେଖ)
(ନ୍ୟାଯ୍ୟପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନ୍ୟାଯ୍ୟପରାୟଣତା—ବ) Nyāyapara (See)

ନ୍ୟାଯ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ନ୍ୟାଯ୍ୟବାନ୍)—ନ୍ୟାଯ୍ୟପରାୟଣ—
Nyāyabanta Just; equitable.
ନ୍ୟାୟବନ୍ତ ନ୍ୟାୟବନ୍ତ ହୋଇ ଯେ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବଳ
नयायवन्त ମାଗିବେ ଅମି ତେଣିକି ଦୁଃଖୀ ଜନ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭରତ ୬ ନ ।

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବଳ—ଦେ. ବ—ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—
Nyāya bala A kind of game at chess.

ତଳୁଥିଲେ ଅନୁଚର ଶ୍ରୀକରେ ଘାଙ୍କର
ନ୍ୟାଯ୍ୟବଳ ବଳ ରୂପେ ଦୋଷୀ ଦୋଷୀ ପ୍ରାଣୀ । ଉଷାହରଣ, ମହାଭାରତ ।

[ଦ୍ର— ସତରଞ୍ଜ ଖେଳରେ ବିପକ୍ଷ ଖେଳାଳିର ସାରର ବଳ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ନ୍ୟାଯ୍ୟବଳ ଖେଳରେ ତାହା ନୁହେଁ । ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ସାରକୁ ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁମୋଦିତ ଭାବରେ ମାରିବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ନ୍ୟାଯ୍ୟବଳ ।]

ନ୍ୟାଯ୍ୟବାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nyāyabān ନ୍ୟାଯ୍ୟପରାୟଣ—Just; righteous.
(ନ୍ୟାଯ୍ୟବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନ୍ୟାଯ୍ୟବନ୍ତ - ବ).

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବଗ୍ଭର—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁମୋଦିତ ବଗ୍ଭର)—
Nyāya bichāra ୧ । ଧର୍ମ ବଗ୍ଭରଣା — 1. Adjudication.
୨ । ଅପକ୍ଷପାତ ବଗ୍ଭରଣା—
2. Impartial adjudication.

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ବିରୁଦ୍ଧ)—୧ । ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ—
Nyāya biruddha 1. Unfair; opposed to fairness.
(ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବିରୋଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅଯୌକ୍ତିକ—
3. Unreasonable; absurd; irrational.
୪ । ଅବୈଧ—4. Illegitimate; illegal.
(ନ୍ୟାଯ୍ୟବିରୁଦ୍ଧତା—ବ)

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + Nyāya buddhi ବୁଦ୍ଧି)—ନ୍ୟାଯ୍ୟାନ୍ୟାଯ୍ୟ ବୋଧଶକ୍ତି; ବିବେକ—
Conscience.

ନ୍ୟାଯ୍ୟରତ୍ନ—ଦେ. ବ.— ୧ । ନ୍ୟାଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପାରଦର୍ଶୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ Nyāya ratna ଉପାଧିବିଶେଷ—1. A title given to
ନ୍ୟାୟରତ୍ନ Sanskrit scholars for proficiency. in
नयायरतन logic.
(ନ୍ୟାଯ୍ୟଭୂଷଣ, ନ୍ୟାଯ୍ୟାଳଙ୍କାର, ନ୍ୟାଯ୍ୟବାଗୀଶ, ନ୍ୟାଯ୍ୟତୀର୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୈଯାୟିକ—2. A master logician.

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ.— ୧ । ଗୌତମ ଋଷି ପ୍ରଣୀତ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Nyāya śāstra 1. The Hindu philosophy started by sage Gautama.
୨ । ଯୁକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ର—Logic; dialectics.

ନ୍ୟାଯ୍ୟଶୀଳ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ଶୀଳ)—
Nyāyaśīla ନ୍ୟାଯ୍ୟପର (ଦେଖ)—Nyāyapara (See).
(ନ୍ୟାଯ୍ୟଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନ୍ୟାଯ୍ୟଶୀଳତା—ବ)

ନ୍ୟାଯ୍ୟସଙ୍ଗତ – ସଂ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ସଙ୍ଗତ) — ୧ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ;
Nyāya saṅgata ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁଗତ—1. Right; conform-
(ନ୍ୟାଯ୍ୟସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ) able to the rules of logic or the dictates of justice and equity.
୨ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ—1. Reasonable. equitable; rational

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ସଭା—ସଂ. ବ.—୧ । ଅଦାଲତ—
Nyāya sabhā 1. Court of justice.
୨ । ପଞ୍ଚାୟତ ବଗ୍ଭରସ୍ଥାନ—2. Court of arbitration.

ନ୍ୟାଯ୍ୟସାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ସୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ନ୍ୟାଯ୍ୟ
Nyāyasārī ବା ଯୁକ୍ତିପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Acting
(ନ୍ୟାଯ୍ୟସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) rightly, justly or reasonably.

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ସୂତ୍ର)—ନ୍ୟାଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରକଥିତ
Nyāya sūtra ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପଦ ବା ବାକ୍ୟ—Syllogism; logical proposition or aphorism.

ନ୍ୟାଯ୍ୟାଗତ—ସଂ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ + ଆଗତ)—ନ୍ୟାଯ୍ୟ—
Nyāyāgata Rational; equitable.

ନ୍ୟାଯ୍ୟାଚାର—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁଗତ ଆଚାର)—
Nyāyāchāra ସଦାଚାର; ଧର୍ମାଚରଣ—Virtuous course of action; good conduct.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନ୍ୟାସ୍ଥାଧିକରଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଅଧିକରଣ)—କୋର୍ଟ; ଅଦାଲତ—A court of justice.
Nyāyādhikaraṇa

ନ୍ୟାସ୍ଥାଧୀଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଅଧୀଶ) ବଗ୍ଭରପଡ଼ୁ; ଜଜ-(ନ୍ୟାସ୍ଥାଧିପତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) A judge.
Nyāyādhiśa

ନ୍ୟାସ୍ଥାନୁଗତ—ସ. ବିଣ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଅନୁଗତ)—
Nyāyānugata ୧ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ—1. Rational; logical.
ନ୍ୟାସ୍ଥାନୁମତ ନ୍ୟାସ୍ଥାନୁମୋଦତ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବିବେକପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—2. Conscientious.
୩ । ନ୍ୟାସ୍ଥସମ୍ମତ—3. Conformable to the principles of justice, equity or logic.

ନ୍ୟାସ୍ଥାନ୍ୟାସ୍ଥ—ସ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଅନ୍ୟାସ୍ଥ)—୧ । ନ୍ୟାସ୍ଥ ଓ ଅନ୍ୟାସ୍ଥ—1. Right and wrong.
Nyāyānyāya
୨ । ବଗ୍ଭର ଓ ଅବଗ୍ଭର—2. Justice and injustice.
ବିଣ —ନ୍ୟାସ୍ୟ ଓ ଅନ —Right & wrong.

ନ୍ୟାସ୍ଥାଳସ୍ଥ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଆଳସ୍ଥ)—କଚରି; ଅଦାଲତ—A court of justice.
Nyāyaḷaya

ନ୍ୟାସ୍ଥୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nyāyī ୧ । ନ୍ୟାସ୍ଥପର—1 Righteous; just.
(ନ୍ୟାସ୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନ୍ୟାସ୍ଥକର୍ତ୍ତା—2. Doing justice

ନ୍ୟାସ୍ଥୋପେତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଉପେତ= ଗତ; ପ୍ରାପ୍ତ)—ନ୍ୟାସ୍ଥନିଷ୍ଠ—Righteous.
Nyāyopeta
(ନ୍ୟାସ୍ଥୋପେତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନ୍ୟାସ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ନ୍ୟାସ୍ଥ+ଅନପେତାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ନ୍ୟାସ୍ଥସଙ୍ଗତ; ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ—1. Reasonable; just; equitable. right
Nyāẏya
(ନ୍ୟାସ୍ୟତା, ନ୍ୟାସ୍ୟତ୍ୱ—ବ)
୨ । ସଥାର୍ଥ—2. True.
୩ । ଯୋଗ୍ୟ—3. Fit.
୪ । ଉଚିତ—4. Proper.
୫ । ବୈଧ; ଆଇନସଙ୍ଗତ—
5. Legitimate; legal.
୬ । ଯାହା ନ୍ୟାସ୍ଥ ବା ଆଇନଦ୍ୱାରା ଲଭ୍ୟ—
6. Legally recoverable or receivable

ନ୍ୟାସ୍ୟ ଦାବି—ଦେ. ବ. (କଚରଅ)—ଆଇନ୍‌ସଙ୍ଗତ ଦାବି—Legitimate claim.
Nyāẏya dābi

ନ୍ୟାସ୍ୟ ଦେଣ(ଣା)—ଦେ. ବିଣ. (କଚରଅ)—ଯେଉଁ ଧନ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଦେୟ ଅଟେ—
Nyāẏya de-ṇa(ṇā)
[ନ୍ୟାସ୍ଥ ଦେୟ (ଣ)(ଣା)—ଅନ୍ୟରୂପ] Legally payable (due).
ଦେ. ବ. (କଚରଅ)—ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଦେୟ ଧନ—Legally enforceable due

ନ୍ୟାସ୍ୟ ପାଉଣା—ଦେ. ବ. (କଚରଅ)—ଆଇନଦ୍ୱାରା ଲଭ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ—Legally recoverable dues;
Nyāẏya pāuṇā
(ନ୍ୟାସ୍ୟପ୍ରାପ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) legitimate dues.
ଦେ. ବିଣ. (କଚରଅ)—ଅଇନ ଅନୁସାରେ ଯାହା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାପ୍ୟ—Legally due to a person.

ନ୍ୟାସ—ସ. ବ. (ନି+ଅସ୍ ଧାତୁ=ଷେପଣ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Nyāsa ୧ । ଅର୍ପଣ; ଉପାଚ୍ଚତ୍ତ; ସଂରକ୍ଷଣାର୍ଥ ଧନାଦି ଅର୍ପଣ—
1. Commitment; depositing; entrusting.
୨ । ସ୍ଥାପନ; ଥୋଇବା; ରଖିବା—
2. Setting down; placing.
୩ । ନିକ୍ଷେପ—3. Throwing.
୪ । ଶ୍ୱାସ-ପୂରଣ, ଧାରଣ ଓ ରେଚନପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରଜପ;ପୂରକ, କୁମ୍ଭକ ଓ ରେଚକପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରଜପ—
4. The act of repeating a formula while regulating the breath.
୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ଗଚ୍ଛିତ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. A deposit; a pledge.
୬ । ବନ୍ଧକ ଦେବା—6. Mortgaging; pledging
୭ । ବନ୍ଧକ ଦ୍ୱାଅିବା ସମ୍ପତ୍ତି—
7. Mortgaged property; pledge; pawn.
୮ । ତ୍ୟାଗ; ବର୍ଜନ—
8. Abandonment; renunciation.
୯ । ମନରେ କୌଣସି ଭାବର ଦୃଢ଼ାସ୍ଥାନ; ଧାରଣା—
9. Mental impression; conviction.
୧୦ । ସନ୍ନ୍ୟାସ—10 Renunciation of the world.
୧୧ । (ସଙ୍ଗୀତ) ରାଗର ବିଶ୍ରାମକ ସ୍ୱର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
11. (music) The tune which ends a musical air.
୧୨ । ପୂଜା କରିବା ସମୟରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ବକ ଦେବତାଙ୍କ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ (ଯଥା—କର, ହୃଦୟ, ଶିରଃ, ଶିଖା, କବଚ, ନେତ୍ରାଦି ଧ୍ୟାନପୂର୍ବକ ଉକ୍ତ ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କରେ) ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାପନ—
12. The symbolical placing of different letters in the different parts of the body of a Deity during esoteric worship.
୧୩ । ଯଥାସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପିତ ଦେବା ବା ବ୍ୟୟିତ ଦେବାଯାଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପିତ ଧନ—13. Deposit on trust for a particular purpose.
୧୪ । କୌଣସି ବାଧା ବା ରୋଗର ଶାନ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ବାଧାଗ୍ରସ୍ତ ବା ରୋଗୀର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରପାଠ (ହ. ଶ)—14. The act of reciting set formulae by touching the different parts of the body of a patient or a person affected by evil influence, to drive away the evil influence; the act of making hypnotic passes with the hand.
ଦେ. ବ – ପରମ୍ପରାଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା—Rule obtaining from time immemorial.

ବଧୂ ଥଥଚ ବ ଶାଶୁଠାବରୁ
ବୋଧ ଭାରୁ ବାଣୀ ଏହ୍ନ ନ୍ୟାସରୁ । ଭକ୍ତ. ବୈତେସ୍ୱାଶବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନ୍ୟାସ ଧାରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଉପପଦତତ୍ପୁ; ନ୍ୟାସ + ଧାରକ)—
Nyāsa dhārka ୧ । ବନ୍ଧକଗ୍ରାହୀ—1. Mortgagee; pledgee.
(ନ୍ୟାସଧାରୀ, ନ୍ୟାସରକ୍ଷକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଗଚ୍ଛିତବସ୍ତୁର ଜିମ୍ମାଦାର୍—
2. Trustee; a holder of a deposit.

ନ୍ୟାସ ଧାରଣ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନ୍ୟାସ + ଧାରଣ)—୧ । ଗଚ୍ଛିତ
Nyāsa dhāraṇa ବସ୍ତୁର ସରକ୍ଷଣ—1. Holding in trust,
ନ୍ୟାସରକ୍ଷଣ / ନ୍ୟାସରକ୍ଷା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ନ୍ୟାସରୂପେ ରଖିବା—2. Safe custody of a deposit; keeping in trust.

ନ୍ୟାସାପହ୍ନବ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନ୍ୟାସ + ଅପହ୍ନବ = ଅସ୍ୱୀକାର)—
Nyāsāpahnaba ୧ । ନ୍ୟାସର ଅସ୍ୱୀକାର—1. The denial
(ନ୍ୟାସାପହ୍ନୁତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) of a deposit
୨ । ନ୍ୟସ୍ତ ବସ୍ତୁ ବା ଧନର ଅପବ୍ୟବହାର୍—
2. Abuse of trust; breach of trust

ନ୍ୟାସିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନ୍ୟାସ + କ; ଇ ଆଗମ)—
Nyāsika ୧ । ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ବା ଧନର ରକ୍ଷକ—1. Trustee.
(ନ୍ୟାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବନ୍ଧକଗ୍ରାହୀ—2. Mortgagee.
୩ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—3. A person who has renounced the world.
୪ । ନ୍ୟାସକାର୍—4. A person who entrusts a thing with another.
ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ନିକଟରେ ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ରଖାଯାଏ—
Entrusted with a trust property.

ନ୍ୟାସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ନ୍ୟାସ)—୧ । (କଥା) ପ୍ରୟୋଗ
Nyāsibā କରିବା—To apply (words).
ନ୍ୟାସା ବାଣୀ ନ୍ୟାସେ କେ ଅନ୍ୟାସେ ସେ ଭରତା ରତ ସେ ।
ନ୍ୟସନା ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରିବା—
2. To place or adjust in the proper place
ପବନ ନ୍ୟାସି ସମୀରଣେ
ଯେ ଚଢ଼ ଦେଉଳ ଧାରଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ୫ଗଣ୍ଡ ।
୩ । ଅର୍ପଣ କରିବା—3. To entrust.
ଯେ ସୃଷ୍ଟି ଶଙ୍କର ଧାରଣେ
ନ୍ୟାସିବ ପରମକାରଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ
୪ । ଦେବା; ଦାନ କରିବା—
4. To give; to make over.

ନ୍ୟାସୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ. (ନ୍ୟାସ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Nyāsī ନ୍ୟାସିକ (ଦେଖ)—Nyāsika (See)
(ନ୍ୟାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନ୍ୟାହି—ଦେ. ବି—ନିହାଇ (ଦେଖ)
Nyāhi Nihāi (See)

ନ୍ୟୁବ୍ଜ—ସଂ. ବିଣ (ନି = ନୁଦେଁ + ଉବ୍ଜ୍ ଧାତୁ = ସରଳ ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nyubja ୧ । ବଙ୍କା; ବଙ୍କ—1. Crooked; bent.
(ନ୍ୟୁବ୍ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉପରଆଡ଼କୁ ବାଙ୍କିଥିବା ବା ଗୋଲ
(ନ୍ୟୁବ୍ଜତା - ବ) ଦୋଇଥିବା—2. Bent upwards; convex.
୩ । ଅଧୋମୁଖ—3. Stooping; looking downwards.
୪ । ବକ୍ରୀକୃତ—4. Warped
୫ । ଓଲଟ ପଡ଼ିଥିବା—5. Reversed.
୬ । କୁବ୍ଜା—6. Hump-backed; crook-backed.
ସଂ. ବି—୧ । ଚଟୁ; ଅଣକ—1. A ladle.
୨ । ଗୋଲାକାର ପଦାର୍ଥର ପିଠିବାଗ—
2. The convex surface of a round thing.
୩ । କରମଙ୍ଗା (ଫଳ) (ଦେଖ)
3. Karamaṅgā (fruit) (See)
୪ । କୁଶ—
4. A kind of sacrificial grass;
Poa Cynosuroides.
୫ । ମାଳା (ହ୍ର. ଶ)—Rosary of beads.

ନ୍ୟୁବ୍ଜଦେହ ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟୁବ୍ଜ + ଦେହ) - ୧ । କୁବ୍ଜା
Nyubjadeha ପିଠିଆ—1. Hump backed.
ନ୍ୟୁବ୍ଜଦେହା - ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଉପର ଆଡ଼କୁ
ନ୍ୟୁବ୍ଜପୃଷ୍ଠ, ନ୍ୟୁବ୍ଜଦେହୀ—ଅନ୍ୟରୂପ କୁବ୍ଜା—2. Convex.

ନ୍ୟୂନ—ସଂ. ବିଣ (ନି + ଉନ୍ ଧାତୁ = କମ୍ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nyūna ୧ । ଜଘନ୍ୟ—2. Vile; detestable.
(ନ୍ୟୂନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହୀନ; ନୀଚ—2 Low; mean
(ନ୍ୟୂନତା, ନ୍ୟୂନତ୍ୱ—ବ) ୩ । ଅଳ୍ପ; କ୍ଷୁଦ୍ର—3. Small; little.
୪ । ଅଭାବଯୁକ୍ତ—4. Deficient.
୫ । ଅଲ୍ପୁଲାନ; କମତି—5 Wanting; deficient.
୬ । ଅଳ୍ପତର—6. Less.

ନ୍ୟୂନକଳ୍ପେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନଡାନ୍ତୁ ପକ୍ଷରେ; ଅତି କମରେ—
Nyūnakalpe 1. At the least computation.
ନ୍ୟୂନକଳ୍ପେ; ନ୍ୟୂନପକ୍ଷେ ୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ରତ୍ୱରେ—
କମସେ କମ 2. On a small scale.
(ନ୍ୟୂନକଳ୍ପରେ, ନ୍ୟୂନପକ୍ଷରେ, ନ୍ୟୂନପକ୍ଷେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନ୍ୟୂନଧୀ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟୂନ + ଧୀ)—୧ । ଅଜ୍ଞ—
Nyūnadhī 1. Ignorant.
୨ । ହୀନବୁଦ୍ଧିଆ—2. Lowminded; ignoble.

ନ୍ୟୂନପଞ୍ଚାଶଦ୍ଭାବ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଉନପଞ୍ଚାଶତ୍ ବାୟୁଗ୍ରସ୍ତ; ପାଗଳ;
Nyūnapañchāśadbhāba ବାଉଳ—1. Mad; lunatic.
୨ । ଦୁଉଜ୍ଞାନ—2. Idiotic; stupid.

ନ୍ୟୂନାଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟୂନ + ଅଙ୍ଗ)—ବିକଳାଙ୍ଗ—
Nyūnāṅga (ନ୍ୟୂନାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Maimed; mutilated.

ନ୍ୟୂନାତିରିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ନ୍ୟୂନ + ଅତିରିକ୍ତ) - ଅଳ୍ପାଧିକ;
Nyūnātirikta କମ ବେଶୀ; ଅଳ୍ପ ବହୁତ—More or less.
ବିଣ ର ବିଣ—ପ୍ରାୟ—Nearly; almost; about.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନ୍ୟୂନାତିରେକ—ସ. ବ. (ନ୍ୟୂନ + ଅତିରେକ)—ସାମାନ୍ୟରେ କମ
Nyūnātireka ବେଶୀ ଅବସ୍ଥା; ଅଳ୍ପାଧିକ୍ୟ; କମ ବେଶୀ;
ତାରତମ୍ୟ—Deficiency or excess; desparity.

ନ୍ୟୂନାଧିକ—ସ. ବଣ. (ନ୍ୟୂନ + ଅଧିକ)—ନ୍ୟୂନାତିରିକ୍ତ (ଦେଖ)
Nyūnādhika Nyūnātirikta (See)

ନ୍ୟୂନାଧିକ୍ୟ—ସ. ବ. (ନ୍ୟୂନ + ଆଧିକ୍ୟ)—ନ୍ୟୂନାତିରେକ (ଦେଖ)
Nyūnādhikya Nyūnātireka (See)

ନ୍ୟୂନେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ୍ୟୂନ + ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) —ବିକଳେ-
Nyūnendriya ନ୍ଦ୍ରିୟ; ଯାହାର କେତେକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନାହିଁ --
(ନ୍ୟୂନେନ୍ଦ୍ରିୟତା—ବ) Deprived of some organs;
(ନ୍ୟୂନେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) wanting some of the organs.

ପ

ପ—ଏକବିଂଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ; 'ପ' ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ—The 21st Pa consonant of the alphabet corresponding to 'P'.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଓଷ୍ଠ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ଓଷ୍ଠ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ଦୁଇ ଓଷ୍ଠ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଏହାକୁ ସ୍ପର୍ଶ ବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ = ପାଳନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ରାଜା—1 King.
୨ । ରାଜପୁତ୍ର—2. Prince.
୩ । ଶାସ୍ତା; ଶାସନକର୍ତ୍ତା—3. Ruler.
୪ । (ପତ୍ ଧାତୁ = ପଡ଼ିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) –୧ । ବାୟୁ—
4. Air.
୫ । ଅଣ୍ଡ—5. Egg.
୬ । (ପା ଧାତୁ = ପାନ କରିବା + ଭାବ. ଅ) ପାନ—
6. Drinking.
୭ । (+ କରଣ. ଅ) ପାତ୍ର—7 Vessel.
୮ । ରକ୍ଷା – 8 Protection.

(ପା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପଦାଂଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ସଂଲଗ୍ନ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ହୋଇ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ—୧. ଯେ ପାନ କରେ (ଯଥା—ମଧୁପ, ଦ୍ୱିପ, ପାଦପ); ୨ ଯେ ପାଳନ କରେ ବା ରକ୍ଷା କରେ (ଯଥା—ଗୋପ, ଦସ୍ତିପ); ୩. ଯେ ଶାସନ କରେ (ଯଥା—ନୃପ, ଭୂପ ।]

ଦେ. ବ—ପଅ (ଦେଖ)—Pa-a (See)

ପଅ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦ)—ପୁଅ; ପଶାଖେଳରେ କାଠିରେ ପଡ଼ିବା
Pa-a ଏକସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—The turn of dice repres-
ପୋୟା enting the number 1 one).
ପଅ (ଯଥା—ପଅ ବାଆର = ୧ + ୧୨ = ୧୩ ।)

ପଅଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ପଁ (ଦେଖ) Pañ (See)
Pa-añ (ପଅଁ ପଅଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଅଁଜମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ପା) ପାଞ୍ଜମ୍ (ଦେଖ)
Pa-añjam Pāñjam (See)

ପଅଁତିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) —ପଇଁତିରିଶ (ଦେଖ)
Pa añtisa si) Paiñtirisa See)
(ପଅଁତିରିଶ[ଶି], ପଅଁତିରିଶ[ଶି] ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଅଁତିଶାଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଏକଶତ ପଞ୍ଚ-
Pa-añtisāe(he) ତିରିଶ – One hundred thirtyfive
[ପଅଁତିରିଶାଏ(ହେ); ପଅଁତିରିଶାଏ,ହେ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଅଁରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ —ପହଁରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pa-añra (etc) Pahañrā etc (See)

ପଅଁରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହ୍ର. ପେଁରି) —ଗୋଡ଼ର ବଳା—
Pa-añri Anklet.

ପଅଁଷଠାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସ. ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତରଶତ)—
Pa-añshaṭhāśae(he) ଏକଶ ପଅଁଷଠି; ୧୬୫ —
One hundred and sixty five.

ପଅଁଷଠୀ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସ. ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟି; ପ୍ରା ପଞ୍ଚସଠ୍ଠି)—
Pa-añshaṭhi ଷାଠିଏ ଅପେକ୍ଷା ୫ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସଂଖ୍ୟା; ୬୫ —
ପଇଁଷଠି ପଁଷଟ (ପଁଷଠୀ ଅନ୍ୟରୂପ) Sixty five; 65.

ପଅଣ୍ଡ—ଦେ. ବ —ପରଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Pa-anda Paranda See)

ପଅ ଫାଟିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଯାଜପୁର) ବ. —ଫସର ଫାଟିବା—
Pa-a phāṭiba Daybreak; dawn

ପଅ ବାଆର—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦ)—୧ । ପଶାଖେଳର କାଠିରେ
Pa-a bā-āra ପଡ଼ିବା ୧୩ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—1. The turn
ପୋୟାବାର, ପଅ'ବାର; ପ'ବାର of dice resulting in 13.

ପଅବାର [ଦ୍ର – ଅଖଣ୍ଡ ପଶାକାଠି ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଖଣ୍ଡରେ '୧' ଏବଂ
ପଅବାର, ପ ବାର, ପଦ୍ମବାର, ପୁଅବାର ପୋବାଆର, ପୋବାର } ଅନ୍ୟରୂପ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଖଣ୍ଡର ପ୍ରତ୍ୟେକରେ '୬' ଦାନ ପଡ଼ିଲେ ପଅବାର ହୁଏ । ଏପର ଦାନ ସଦ୍ଭଜରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆନନ୍ଦର ସମୟ; ସୌଭାଗ୍ୟବେଳ; ସୁଯୋଗ;
ମଜ୍ଜ ମଜଲିସର ବେଳ—2 A good opportunity; a time of merriment or joy.

(ଯଥା ଅବଧାନେ ଆଜ ଗାଆଁକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ପିଲାଙ୍କ ପଅ ବାଆର ପଡ଼ିଛି ।)

ପଅରଦିନ—ଦେ. ବ. (ସ. ପରେଦ୍ୟୁଃ)—ପରଶୁଃ; ଗତ କାଲିର ପୂର୍ବ
Pa-aradina ଦିନ ଓ ଆଗାମୀ କାଲିର ପର ଦିନ—Day after
ପରଶୁ ପରସୋଁ tomorrow; day before yesterday.
(ପଅରଦିନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏମା ବାଘକ ! ତୋ ବାପରେ ପଅରଦିନ – କେତୋଟ ଥୁଡ଼ୁ ଲା ଗୋଟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟ ୧ ଚଉଟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଡ଼ା ଏବ ୨ ଚଉଟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଗୁରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତ ନାହୁ । 'ଅରବଚ ୧ ବା ୨ ଚଉଁଟ କୋଣଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାଡ଼ ଯୁକ୍ତ ଶବ ଯୋଡ଼ରେ ସେବେ ଏ ଦୃଷ୍ଟାବୋଷରେ ନ ମଳିବ ତେବେ ସେହ ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକମେ ଚହଁର ବପଦତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାଡ଼ାଯୁକ୍ତ ଶବ ଯୋଡ଼ବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳରେ ଗାଛ' ଯୋଡ଼ବେ, ବୁଥ ନ ମିଳରେ 'ବୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଛୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଅଛ' ଦେଖିବେ; 'ଅରବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ଦେଖିବେ

ପଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଧି)—୧ । ପହି; ଶଗଡ଼ଚକର ପରିଧିକୁ ଘେରି-
Pai ଥିବା ଲୌହମସୃ ବଳସୃ—1. The iron-ring
ସାମା surrounding the rim of a cart.
पहिएका धुरा, पहिया ୨ । ଶଗଡ଼ ଚକର ପରିଧିରେ ଯୋଡ଼ା
ଦୋଇଥିବା କାଠ ଖଣ୍ଡମାନ; ନେମି—2. The wooden
arcs forming the circumference of a wheel.
୩ । ଶଗଡ଼ ଚକଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ଅଙ୍କିତ ରେଖା—
3. The track or mark left by the wheels
of a cart; cart-track.

ବଡ଼ଆଲ ୪ । (ସ. ପରିଧି) ଖେତର ଗୁର ପାଖେ ଦଆ ଯିବା ମାଟିର ଉଚ
ଟୀଲା ଛଡ଼—4. A high wall of earth raised
round a field with crops in it.

ପଇଆ—ଦେ. ବ (ସ. ପରିଧି)—ଶଗଡ଼ ଚକ—
Paiā Cart wheel; the whole circumference of
ଚାକା (ପେଇଆ; ପହିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) of the wheel.

ପଇଆ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶଗଡ଼ର ଚକ ପଙ୍କରେ ଲାଗି ଗଲେ ଓ
Paiā māriba ବଳଦ ଥକ ଗଲେ ଶଗଡ଼କୁ ଚଲାଇବା ନମନ୍ତେ
ଚାକଠେଲା ଚକର ପରିଧିକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ଠେଲିବା—To push on
पहिया मारना a cart by applying the hands to
(ପଇଆ ଠେଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the wheel.

ପଇ ଆମ୍ବଗଛ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବ.—କଲମୀ ଆମ୍ବଗଛ—
Pai āmba gachha Mango graft.

ପଇ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖେତର ଗୁର ପାଖେ ମାଟିର ଡେଲା-
Pai uṭhā(ṭhe)iba ଦ୍ୱାରା ବାଡ଼ କରିବା—To raise a wall
ଆଳ ଦେଓୟା or high ridge of sods round a field.
(ପଇ ଟେକିବା, ପଇ ଦେବା; ପଇ ବସା[ସେ]ଇବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇଁଚଲିଶ(ଶି) (ଉଚ୍ଚାଦ)–ଦେ.ବ. ଓ ବଣ.–ପଇଞ୍ଚାଳଶ ଉଚ୍ଚାଦ (ଦେଖ)
Paiñchāliśa(śi) (etc) Paiñchāliśa etc (See)

ପଇଁତିରିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ସଖ୍ୟାବାଚକ) (ସ. ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ;
Paiñtiriśa(śi) ପ୍ରା. ପଞ୍ଚତ୍ରିସ୍ —ଉରଶ ଅପେକ୍ଷା ୫ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସଂଖ୍ୟା;
ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ ପୈଁତୀଶ ୩୫ ସଂଖ୍ୟା—35; Thirty five.
ପଇଁତ୍ରିଶ(ଶି),ପଞ୍ଚତିରଶ(ଶି)ପେଁତିଶ,
ପେଁତିରଶ(ଶି), ପେଁତ୍ରିଶ, ପଇଁତିଶ(ଶି) } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଇଁତିରିଶାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ସଖ୍ୟାବାଚକ; ସ. ପଞ୍ଚ-
Paiñ tirisā śae(he) ତ୍ରିଂଶୋତ୍ତରଶତ)—ଏକ ଶତ ପଇଁତିରଶ;
[ପଇଁତିଶାଶଏ(ହେ)]—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧୩୫—135; One
hundred and thirtyfive.
(ସଥା—ପନର ନୁଆଁ ପଇଁତିରିଶାଶହେ ପଣ ଆଠ କାହାଣ ସାତପଣ—
ପଣିକଆ; ଏହୁପର ପଇଁତିରଣା ଦୁଇଶ (ଶ;ଶଅ;ଶତ.) = ୨୩୫)

ପଇଁରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପଅଁର (ଦେଖ)
Paiñrī Pa-añrī. (See)

ପଇକାର(ରି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୈକାର)—କୋଟି ବିକ୍ରି କରିବା
Paikār (rī) ବେପାରି; ଯେଉଁ ବେପାରି ବଡ଼ ମହାଜନ ଠାରୁ
ପାଇକାରି ସଉଦା ଆଣି ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରି
ପୈକାର(ରୀ) କରେ—1. Retail trader; a hawker trad-
(ପଇକାରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ing in retail.
୨ । ଅଳ୍ପ ମୂଳ ଧନ ବାଲା ବେପାରି—2. A petty trader.
ଦେ. ବଣ.—କୋଟି ବିକ୍ରି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to retail
sale or trade.

ପଇକାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୈକାରି)—୧ । କୋଟି ବିକ୍ରି; ପଣ୍ୟ-
Paikāri ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରୟ—1. Retail
ପାଇକାରୀ; ପଇକାରୀ **ପୈକାରୀ** sale or trade.
(ପଇକାରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେଉଁ ପ୍ରଜା ଅନ୍ୟର ଜମିକୁ ଭାଗରେ
ଚାଷ କରେ—2. A royat holding another
person's land on half of the produce rent

ପଇକାସ୍ତ—ବୈଦେ. ବ. (କଟକଆ) (ଫା. ପୈକାସ୍ତ୍)—ପାହୁ ରଇତ;
Paikāsta ଆପଣା ନିବାସ ମଉଜା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ମଉଜାରେ ଜମି ଚାଷ
ପୟକାସ୍ତ **ପୈକାସ୍ତ** କରିବା ପ୍ରଜା—A non-resident royat.

ପଇଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଖାନା; ପାଯ୍‌ଖାନା)—୧ । ପାଇଖାନା;
Paikhānā ମଳ ତ୍ୟାଗର ସ୍ଥାନ—1. Latrine; privy.
ପାୟଖାନା ୨ । ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—
पाखाना, पायखाना, पैखाना 2. Passing of stools
(ସଥା—ପଇଖାନାକୁ ଯିବା ।)
୩ । ମଳ; ବିଷ୍ଠା—3. Ordure; stools.
(ସଥା-- ପଇଖାନା ଫେରିବା ।)

ପଇଖାନାକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ଯିବା—
Paikhānā ku jibā To go to the latrine to ease
ପାୟଖାନାୟ ଯାଓୟା **पाखाना फिरना** oneself.
୨ । ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—2. To ease one self.
(ପାଇଖାନା ଫେରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇଖାନା ଖତିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ମେହେନ୍ତର ବା ମେହନ୍ତରାଣୀ)
Paikhānā khaṭibā ପାଇଖାନାର ବିଷ୍ଠା ଆଦି ସଫା କରିବା--
ପାୟଖାନା ସାଫ କରା **पाखना साफ करना** To cleanse a
(ପଇଖାନା ସଫା [ସାଫ୍] କରିବା ଅନ୍ୟରୂପ) privy.

ପଇଖାନା ତଲବ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) ମଳୋତ୍ସର୍ଗର ବେଗ—
Paikhānā talaba A tendency to pass stools;
ପାୟଖାନା ତଲବ **पाखाना लगना** call of nature.

ପଇଖାନା ପରିସ୍ରା—ଦେ. ବ (ଫା. ପାଖାନା ଓ ସ. ପ୍ରସ୍ରାବ)—
Paikhanā parisrā ୧ । ମଳ ତ୍ୟାଗ ଓ ପ୍ରସ୍ରାବ ତ୍ୟାଗ—
ପାୟଖାନା ପିସାବ 1. Passing of stools and urine.
पाखाना पेसाब ୨ । ମଳ ଓ ପରିସ୍ରା—2. Stools and urine.

ପଇଗମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)– ପଏଗମ୍ବର (ଦେଖ)
Paigambar Paegambar (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଚ	ଛ	ଜ,ଝ	ଟ	ଠ	ଡ,ଢ	ଣ,ନ	ତ	ଥ	ଦ	ଧ	ନ	ପ	ଫ	ବ	ଭ	ମ
୨	ଛ	ଝ	ଞ	ଣ	ଥ	ଧ	ନ	ପ	ଫ	ବ	ଭ	ମ	ଯ	ର	ଲ	ଵ	ଶ	ଷ	ସ	ହ	ଳ	କ୍ଷ

ପଇଚଲ୍ଲ—ପ୍ରାଦେ. (ହଳୋଲ) ବ—କଦଳ; ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡାର ଶେଷ ଫଳ-
Paichalā The uttermost long bit of wood joining the hind ends of the poles of a cart

ପ(ପା)ଇଗୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପାଦଗୁମ୍ଫ)—
Pa(pā)ichāri karibā ଗୋଡ଼ରେ ଗୁଲିବା; ପାଦଗୁର୍ଣ୍ଣକରିବା—
ପାଇଚାରୀ କରା **दल चलना** To walk on foot.

ଜୁ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପୈଜାର)—
Paijār ୧ । ଜୋଡା—1. Shoes.
ପୟଜାର **पैंजार** ୨ । ଚଟି ଜୋଡା—2. Slippers.

ପଇଞ୍ଚ(ଞ୍ଚି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରକୋଷ୍ଠ = ହାତର ମଣିବନ୍ଧ ବା କବଡ଼ି)—
Paiñcha(ñchi) ପହୁଞ୍ଚି; ଏକ ପ୍ରକାର ଖଡୁ—
ପଞ୍ଚି(ଚି), ପଜ୍ଜି, ପଇଞ୍ଚି, ପୈଞ୍ଚି } ଅନ୍ୟରୂପ
A kind of bracelet.
କଟକରେ ପଟ୍ଟ ଖଡବ ବ ଲଘ
ବାହାରଲେ ବାହାମାନଙ୍କ ଚହଟାର ।
पौंछी, पहुँची, पहुँचा କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦୁ- ମହାଘରଭ ବସଃ ।

ପଇଞ୍ଚାଳଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ପଞ୍ଚଚତ୍ୱା-
Paiñchaliśa(śi) ରିଂଶତ୍; ପ୍ରା. ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲିସଓ; ପଞ୍ଚତାଳୀସା)—
ପଇଁତାଳିସ ଚୁଲଣ ଅପେକ୍ଷା ପାଞ୍ଚ ଅଧିକ; ୪୫—
पैंतालिस Forty five. 45.

ପଇଞ୍ଚାଳଶାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)
Paiñchāliśāśae(he) (ସଂ. ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ୟୁତ୍ତରଶତ)—
ଏକ ଶହ ପଇଞ୍ଚାଳଶ; ୧୪୫ —
One hundred forty five; 145.
(ଏହାପର ପଇଞ୍ଚାଳଶାଦୁଇଶ = ଦୁଇଶ ପଇଞ୍ଚାଳଶ; ୨୪୫)

ପଇଞ୍ଚେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସଂଦ୍ୱିରୂପ) କ୍ରି—ଖଇଞ୍ଚେଇବା; ମାଛ ଆଦ
Paiñcheiba ଧରିବା ପାଇଁ ପାଣିରେ ଖଇଞ୍ଚି ଚଲାଇବା—
To stir a fishing contrivance or trap in water for catching fish.

ପଇଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ ପୁନର୍ଗୃତ; ସଂ. ପ୍ରବଷ୍ଟ) —
Paiṭha (କୌଣସି ପାଠ ବା ବଦ୍ୟା) ମୁଖସ୍ଥ ହେବା—
ମୁଖସ୍ଥ The state of being got by heart or committed to memory.
पइठ, बरजबान
ଦେ. ବଣ— ମୁଖସ୍ଥ; କଣ୍ଠସ୍ଥ—Learnt or got by heart.

ପଇ ।—ଦେ. ବ (ସଂ. ପୁନର୍ଗୃତ)—ପୁନର୍ଗୃତ; ମୁଖସ୍ଥୀକରଣ—
Paiṭā Getting by heart.
(ପଇଠା, ପେଠା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ—ମୁଖସ୍ଥ—Got by heart; learnt by rote.
ମୁଖସ୍ଥ **पइठ**

ପଇଠା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୁନର୍ଗୃତ) —୧ । ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—
Paiṭā(ṭe)ibā 1. To get by heart; to commit to memory; to learn by rote.
ପଇଠାଇବା, ପେଠାଇବା, ପୈଠାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । କୌଣସି ପାଠକୁ ବାରମ୍ବାର ଘୋଷିବା—
ମୁଖସ୍ଥକରା 2. To go on reading a passage till it is mastered.
पइठाना

ପଇଠିଣ୍(ନ୍) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. Pointing ପଏଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍)—
Paiṭiṇ(n) କାନ୍ଥର ଇଟା ଉପରେ ବବାକ୍ ଚୂନ ପଲସ୍ତର ନ କରି ଇଟା ବା ଥରର ସନ୍ଧି ରେଖା ଗୁଡ଼ିକ ଚୂନ ବା ସିମେଣ୍ଟ ଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କୃତ ଭାବରେ ଦେଖାଇବା କର୍ମ—
ପଇଠିଣି, ପଇଠିନ୍, ପେଠିନ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଏଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍ The act of 'pointing' the edges of the bricks or stones in a brick or stone masonry.
ଟୀପକାରୀ

ପଇଠିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପ୍ରବଷ୍ଟ) —୧ । ମୁଖସ୍ଥ ହେବା—
Paiṭibā 1. To be committed to memory; to be got by heart.
(ପଇଠିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)
ମୁଖସ୍ଥ ହଓଆ ୨ । (କୌଣସି ବଦ୍ୟା) ଆୟତ୍ତ ହେବା—
बरजबान होना, पइठजाना 2. To come under one's control, so that one can recite the passage; to be mastered.
ମନେ ଆସା ୩ । (ଘୋଷିଥିବା ବଷୟ) ସ୍ମୃତିପଥାରୂଢ଼ ହେବା—
(ପଇଠିଯିବା ଅନ୍ୟରୂପ) 3. To be remembered, to occur to one's memory.
(ଯଥା—ଶ୍ଲୋକଟି ମତେ ପଇଠୁ ନାହିଁ ।)

ପଇଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୀଠ; ପୃଷ୍ଠ) —୧ । କର ପୃଷ୍ଠ; ହାତ ପାପୁଲି—
Paiṭha 1. The back of the palm.
ହାତେର ପିଠ ୨ । ହାତର ତଳକୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାପନ କର
हथेलीकि पीछे भाग କର ପୃଷ୍ଠକୁ ଉପର ଆଡ଼କୁ ରଖିବା—
ପଇଠ, ପୈଠ, ପଇଠି, ପଏଠ, ପୈଠି } ଅନ୍ୟରୂପ
2. Placing of the palm of the hand on a place with its back upwards.
ପୈଠାନ, ଦାଖଲ
जमा, दाखिल ୩ । (ସଂ. ପ୍ରବଷ୍ଟ, ପ୍ରା. ପାଇଠ; ଭୁଲ. ଫା. ପଏଠ୍) (ଧନ ବା ବସ୍ତୁର) ଦାଖଲ—
3. Paying; depositing; delivering.
୪ । ମହାଜନୀ ଖାତାର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବା ଟଙ୍କା ବା ଜମା ଲେଖାଯାଏ—4. The credit side of a business-account.
୫ । ଖାତକର ମହାଜନକୁ ଦେବା ଧନ—5. Payments made to a creditor or trader by a debtor.
୬ । ଟଙ୍କା ଦେବାର ଥର; କିସ୍ତି—
6 Instalment of payment of money
[ଦ୍ର—ମହାଜନମାନଙ୍କଠାରୁ ଖରିଦଦାର ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ବା ଧନ ନଏ ଜାହା 'ବସ୍ତୁ' ବା 'ବଏ'—ଏବଂ ସେଯାହା ଧନ ବଏ ଜାହା 'ପଇଠ' ଘରେ ଲେଖାଯାଏ ।]
୭ । ପଇଠ (ଦେଖ)—7. Paiṭa (See)
ବଣ —୧ । ମୁଖସ୍ଥ—1. Got by heart; learnt by rote.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦାଖଲ କରି ଯାଇଥିବା—
2. Paid; handed over; delivered.

ପଇଠ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପ୍ରବିଷ୍ଟ)—୧ । ଦାଖଲ କରିବା—
Paiṭha karibā 1. To make payment.
ପୈଠାନ ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ପଦାଇବା; ଅର୍ପଣ କରିବା—
दाखलकरना; जमाकरना 2. To deliver.
(ପଏଠ କରିବା--ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଟ୍ରେଜରରେ ଖଜଣା ପଇଠ କରିବା)

ମୁଖସ୍ଥକରା ଦ୍ର । ମୁଖସ୍ଥ କରିବା; କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିବା—
वरजबानकरना, पढ़ठाना To get by heart.

ପଇଠ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ଧନ ବା ବସ୍ତୁ
Paiṭha debā ପଦାଇବା—1. To pay or deliver a
ପୈଠାନ thing or money to a person.
जमादेना, दाखलदेना ୨ । (ଖାଉକ) ଋଣ କାଗଜର ପୃଷ୍ଠରେ
[ପଇଠ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ମହାଜନ ନକଟରେ ଦାଖଲ
କରିଥିବା ଋଣ ବାବଦ୍ ଟଙ୍କା ବା ଧାନର ପରିମାଣ
ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—2. To endorse the part-
payment of a loan on the back of a bond.

ପଇଠ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଧନ ବା ବସ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ
Paiṭha nebā କରିବା—To receive payment; to
ପୈଠଲଓଆ **दाखललेना** take delivery of a thing.

ପଇଠି—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରତିଷ୍ଠା; ଗ୍ରା. ପଇଠ୍ଠା)—୧ । ଭର; ନିର୍ଭର—
Paiṭhi 1. Reliance; dependance.
ଭାର ସହାରା ୨ । କରତଳର ଭର—2. Support by means of the
palms; resting or propping on the palms.
ସର୍ଦ୍ଦାଙ୍କ ପଇଠି ଏତ, ଜଜଣ୍ଟ ପୁର ଯେ । ପ୍ରାତି. ପ୍ରଭାସ—ଶବ୍ଦିଶେଷ ।

ପଇଠା ଦ୍ର । (ସଂ. ପାଦପୀଠ) ସିଢ଼ି ବା ପାଦାଙ୍କର ଧାପ—
पैड़ी, खड़ी 3. A step of a stair-case.
୪ । ପଇଠ (ଦେଖ)—4. Paiṭha (See)
ବ୍ୟ—ପଇଠ (ଦେଖ,—Paiṭha (See)

ପଇଠିଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ନିରୂପିତ ସମୟମାନଙ୍କରେ— At stated
Paiṭhie periods; periodically (Howells).
ଠିକସମୟେ **ठिकवखतमें**

ପଇଠି ବୋଝ ଦେ. ବ—ଝିଅ ଶାଶୁଘରକୁ ସିବାର ୧ ସପ୍ତାହ
Paiṭhi bojha ମଧ୍ୟରେ ବାପଘରୁ ଝିଅର ଶାଶୁଘରକୁ ପଠାଯିବା
ପ୍ରଥମତତ୍ତ୍ୱ ସଜ୍ଜଲା ବେଭାର । (ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ପେଡ଼ାରେ ଅଲତା
भरकोरिकासन्देस ଫରୁଆ, ସିନ୍ଦୂର, ଦଲପା ଆଦ ଦଆଯାଏ ଓ
ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଜାଇ, ବଡ଼ି, ପରିବା, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଆଦ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟ
ପଠାଯାଏ)—A tray or basket of presents
sent to a daughter by her father within
the first week of her going to her
husband's house for the 1st time.

ପଇଡ଼-- ଦେ. ବ [ସଂ. ପତ୍ରଃ=ନଡ଼ିଆ ଗଛ (Apte); ପତ୍ରୋଦର=
Pairdā ନଡ଼ିଆ (M W); ପତ୍ରଃପେଟକ; ପତ୍ରଃପେଟୀ=ନଡ଼ିଆ (ହ.
ଭାବ ଶ); ପଇଡ଼ର ସଂ. ନାମ-- ତ୍ରେତ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)]—କଅଁଳ ନଡ଼ିଆ
ଡାବ ଫଳ; କସି ନଡ଼ିଆ—Young cocoanut fruit.

ମଲ୍ଲ ଚୋହଥିଲ ପଇଡାଣି । ଜଉଚ ବୋଇଲ ଗୀତ ଗୋଡାଣି । ଉଦ—

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆର ଗୋଟମା ବଡ଼ ଡୋଇଗଲେ ତା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶସ କ୍ରମଶଃ ଶାଣୁଆ ହୋଇଥାଏ ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଜଳର ପରିମାଣ କମି ଯାଇଥାଏ । ଶସ ଲଟୁଣୀପରି କୋମଳ ଥିବ ଅବସ୍ଥାରେ ଓ ନଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରେ ବେଶି ଜଳଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉକୁ ନଡ଼ିଆକୁ ପଇଡ଼ ବୋଲାଯାଏ । ଏହାର ଜଳ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଓ ଜୀଣ୍ଡି-କାରକ । ପଇଡ଼ ଉଉରେ ଥିବା କୋମଳ ଶସ ବା ନାଳ ମଧ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ରୁଚିକର ହୁଏ; ପଇଡ଼ ପାଣିରେ କପୂର ମିଶାଇ ତାକୁ କଞ୍ଚୁଣା କଂସାପାତ୍ରରେ ରଖିଲେ ତାହା କଷାକୁ ହୁଏ; ଯେଉଁ ପଇଡ଼ରେ ନାଳ ଲଗି ନ ଥାଏ ତହିଁର ପାଣି କଷାଳଆ ଓ ସ୍ୱାଦ ।

ନାଳପଇଡ଼=ଯେଉଁ ପଇଡ଼ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶସ ଅଦ୍ଧ କୋମଳ ଓ ନାଳୁଆ ହୋଇଥାଏ—A raw cocoanut, the kernel of which is very soft.]

ପଇଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରତିହାର)—ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଉପାଧି ପରିଡ଼ା ଶବ୍ଦର
Pairḍā ଅନ୍ୟତର ଆକାର—The family title of some
Śūdras.

ପଇତକ୍ ପଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୈତ୍ତିକ + ପ୍ରଦାହ)—ପ୍ରସ୍ରାବକ୍ଚାଳା;
Paitak parḍā ପ୍ରସ୍ରାଯୋଡ଼ା; ପ୍ରସ୍ରାବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ରୋଗ; ପରିସ୍ରା
ପଇଭୁକ ପଡ଼ା; ପଇଭୁକ ଯୋଡ଼ା; ପଇତକ୍ ପଡ଼ିବା; ପଇଭୁକ ଯୋଡ଼ିବା; ପୈଭୁକ ଯୋଡ଼ା; ପୈତକ ଯୋଡ଼ା } କରିବା ସମୟରେ —ଅନ୍ୟରୂପ] ପରିସ୍ରାନଳୀରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବୋଧ—
ପ୍ରସ୍ରାବ ଜ୍ୱାଳା Painful urination.
पेसाब जलन (ଦ୍ର—ଏହା ମେହରୋଗର ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ।]

ପଇତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପବିତ୍ର;; ଉପବୀତ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ
Paitā ବୈଶ୍ୟଙ୍କର ସଜ୍ଞପୂତ; ସଜ୍ଞୋପବୀତ—1. The sacred
(ପୈତା—ଅନ୍ୟରୂପ) thread worn by Brāhmaṇas,
ପୈତା Kshatriyas and Baiśyas.
जनेउ ଦେଖି କରେ ପଇତାରେ ଗାଇ ଦେଉ । କୃଷ୍ଣଦିହ୍ନ. ମହାଭରତ ଦନ ।

୨ । ସଜ୍ଞୋପବୀତ ଗ୍ରହଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ; ବ୍ରତରୂପ ସଂସ୍କାର—
2. The ceremony of being invested with the sacred thread.

[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ପଇତାକୁ କଶିଅ ଲେଖାଏଁ କର ଗଣ୍ଠି ପକାଇବାକୁ ହୁଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପିତା ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତି ସେମାନେ ୨ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ ୨ ଶିଅ ଓ ମୃତ ପିତୃକମାନେ ୩ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ ୫ ଶିଅ ପଇତା ପିନ୍ଧନ୍ତି । ବେଦଭେଦରେ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୈଶ୍ୟ ଭେଦରେ ପଇତାର ଗଣ୍ଠି ବଢ଼ନ୍ତି । ପଇତାରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା ପରେ ତାହାକୁ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରି ପିନ୍ଧିବାକୁ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ପଇତା ବାମକାନ୍ଧରୁ ତାହାଣ ପାଖ ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତମତେ ନାଭି-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବା ହୋଇ) ଲମ୍ବିଥାଏ । ଏ ପ୍ରକାର ପରିଧାନକୁ 'ସବ୍ୟ' ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରେତକର୍ମ ଓ ପିତୃକର୍ମ କରିବାବେଳେ କେବେ କେବେ ପଇତାକୁ ତାହାଣ କାନ୍ଧରୁ ବାଆଁ ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବାଇବାକୁ ପଡ଼େ; ଏହାକୁ 'ଅପସବ୍ୟ' ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ସନକାଦ ମୁନମାନଙ୍କୁ ତର୍ପଣ କରିବା ସମୟରେ ଓ ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ କର୍ମ-ବିଶେଷରେ ପଇତାକୁ ମାଳପରି ବେକରେ ଲମ୍ବାଇବାକୁ ହୁଏ;

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହାକୁ ନଷ୍ଟତ ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା ଓ ଝାଡ଼ା ଫେର ବସିବା ସମୟରେ ପଇତା କାଳେ ଭୂମିରେ ଲାଗିବ, ଏଥିପାଇଁ ପଇତାକୁ ଅଣ୍ଡାପାଖରୁ ଝେଙ୍କ ଡାହାଣ କାନରେ ଜଡ଼ୁଡେଇ ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ସବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଚଉଠିଆ ପଇତାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଏ । ମୃତପିତୃକଙ୍କର ନଅଗିଆ ପଇତା ମଧ୍ୟରୁ ଛଅଗିଆ 'ଉତ୍ତରୀୟ' ରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୁଏ ।

ବିବେକାନନ୍ଦ ସ୍ୱାମୀ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ବେଦରେ ମୃତ୍ୟୁନିମିତ୍ତ ଉପବୀତ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ବେଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁନିମିତ୍ତ ଉପବୀତର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁରାଣାଦରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ଦେଖାଯାଏ ।

ବୈଦିକଯୁଗରେ ଆଠବର୍ଷ ପୂରିବା ଆଗେ ପିଢା ବା ଅଉଜ୍ଝକ ବାଳକକୁ ଗୁରୁଗୃହରେ ଛଡ଼ାଦେଇ ଆସୁଥିଲେ । ସେହିଠାରେ ରହି ବାଳକ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିଲା । ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ ପାଇ ପ୍ରଥମେ ତାହାର ସଂସ୍କାରବିଧାନ କରୁଥିଲେ । ଏହାହିଁ ଆଜକାଲିର ଉପନୟନ । ଏହି ଉପନୟନର ମନ୍ତ୍ର ଓ ଶ୍ଲୋକଗୁଡ଼ିକରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଯେ ଶିଷ୍ୟକୁ ତାହାର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାବସ୍ଥାରେ କଘର କଠୋର ମାଦ୍ଧମସ୍ୟ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ହେବ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାତ୍ର ।

ଏହି ସଂସ୍କାର ସମୟରେ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟର ଅଣ୍ଟାରେ ତିରିତ୍ତ ମୁଞ୍ଜମେଖଳ ବାନ୍ଧି ଦେଉଥିଲେ । ଶିଷ୍ୟ ଏହି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାବସ୍ଥାରେ 'କାୟେନ ମନସା ବାଚ୍' ଅର୍ଥାତ୍ ଶରୀରଦ୍ୱାରା, ମନଦ୍ୱାରା ଓ ବାକ୍ୟ-ଦ୍ୱାରା ଅସତ୍ ବା ଅନ୍ୟାସ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ, ଏହି ସୁଦୃଢ଼ର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ପାଇଁ ଦୀକ୍ଷିତ ବାଳକକୁ ଏହି ତିରିତ୍ତ ମେଖଳା ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । କ୍ରମେ ବୈଦିକଯୁଗ ପରେ ଯେତେବେଳେ ସନାତନ ବୈଦିକ ଧର୍ମର ଅବନତି ଘଟିଲା, ଏହି ତିରିତ୍ତ ମୁଞ୍ଜମେଖଳା ପରବର୍ତ୍ତେ ସୂତ୍ରୋପବୀତର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମାତ୍ର ତହିଁରେ ସୂତ୍ରସଂଖ୍ୟା (୯) ଠିକ୍ ରହିଗଲା—ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ସ୍ୱାମିଶିଷ୍ୟ ସମ୍ବାଦ ।]

ପଇତା କାଟିବା—ଦେ. କି—ତୁଳାରୁ ସୂତା କାଟି ଉତ୍ତା ସୂତାରେ ପଇତା ତିଆରି କରିବା—To spin and prepare Paitā kāṭibā the thread for Paitā from cotton.
ପୈତାକାଟା **ଜନେଉକାତନା**

ପଇତା ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ଯଜ୍ଞୋପବୀତର ୩ ଖିଅରେ ପକାଯିବା ବନ୍ଧିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥି—The knot with which 3 rounds or strings of thread are made up into one garland to form Paitā.
Paitā gaṇṭhi
(ପୈତାଗଣ୍ଠି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୈତାର ଗାଁଠ **ଜନେଉକା ଗାଁଠ**

[ଦ୍ର—ବହୁତ ବେଦାସ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପଇତାର ଗଣ୍ଠି ବହୁତ ପ୍ରକାର ଅଟେ । ଗୋଟିଏ ଅସୁଖୁ ସୂତ୍ରକୁ ୩ ମୋଡ଼ କରି ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ପଇତା ଉପଯୋଗୀ କରାଯାଏ ।]

ପଇତା ଘର—ଦେ. ବ—ବ୍ରତ ଉତ୍ସବ; ଉପନୟନ ଉତ୍ସବ; ଦ୍ୱିଜବାଳକର ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ସଂସ୍କାର—The ceremony of a twice-born boy of wearing the sacred thread for the 1st time.
Paitā ghara
(ପୈତାଘର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୈତାଘର **ଜନେଉ**

ପଇତା ଘି(ଘେ)ନ୍ଧବା—ଦେ. କି—ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ କରିବା—To put on a new set of sacred threads.
Paitāghi(ghe)nibā
ପଇତାପରା **ଜନେଉପହିନନା**
(ପଇତା ପିନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇତା ଧାରି—ଦେ. ବଣ—ପଇତା ପକାଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Wearing the sacred thread.
Paitā dhāri
ପୈତାଧାରୀ **ଜନେଉଧାରୀ**

ପଇତା ପକା(ଟେକ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଦେହରେ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ କରିବା—1. To put on the sacred thread.
Paitā pakā(ke)nibā
ପୈତାପରା **ଜନେଉପହିନନା**
ପଇତାଫେଳ ଦେଓଆ ୨ । ପିନ୍ଧିଥିବା ପଇତାକୁ କାଢ଼ି ପକାଇବା—2. To put off the sacred thread.
ଜନେଉ ଫୈଁକଦେନା

ପଇତା ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—ଯଜ୍ଞୋପବୀତରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ସାର ପିନ୍ଧିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ତାକୁ ସଂସ୍କାର କରାଯାଏ—The incantations with which the sacred thread is consecrated before being worn.
Paitā mantra
(ପଇତାମନ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୈତାମନ୍ତ୍ର **ଜନେଉକା ମଂତର**

ପଇତା ସୂତା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସୂତ୍ରରେ ପଇତା ତିଆରି ହୁଏ—The yarn with which the Paitā is made.
Paitā sūtā
ପୈତାର ସୂତୋ **ଜନେଉକା ସୂତ**

ପଇତି—ଦେ. ବ—ମୁଗ, ବରି କୋଳଥ ଆଦର ପାଣିଆ ଡାଲି—Soup or broth of moong or other pulse.
Paiti
(ପୈତି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜୁସ **ପତଲୋଦାଲ**
ସାଇକଣ୍ଡଶର ବକାପଥର ଉତରିଲ ମୁଗକାର ସେହ ମୁଗକାର ପରତ ଜଲ ଖାଇବାରେ ବାପ ଭଲ । ଭଗ ।

ପଇତୃକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ସଂ. ପୈତୃକ)—ପୈତୃକ (ଦେଖ)—Paitṛuka (See)
Paitṛuka

ପଇତ୍ରିକ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାସୁର; ବଙ୍ଗଳା ତ୍ର ର ଜି ଉଚ୍ଚାରଣ) ବଣ—ପୈତୃକ (ଦେଖ)—Paitṛuka (See)
Paitrika

ପଇଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଦାତିକ)—ରାଜସେବକବିଶେଷ; ପିଆଦା—A peon; a class of servants attending on a king.
Paida
ପେୟାଦା **ପଇଦଲ ସିପାହୀ**

ପଇଦଲ(ଲ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଦଚଲନ; ସ୍ତ୍ରୀ=ପାପୃଚଲ; ଭୁଲ=ପା. ପୈଦଲ)—୧ । ପାଦରେ ଚଲିବା; ପାଦଚାରଣ—1. Walking by foot.
Paidala(la)
(ପୈଦଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୟଦଲ ୨ । ଗୋଡ଼ରେ ଚଲିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Walker; foot passenger.
ପଁଦଲ
୩ । ପଦାତି ସୈନ୍ୟ—3. Infantry regiment.
ଦେ. ବଣ—୧ । ପାଦଚାରୀ—1. Walking.
(ଯଥା—ପଇଦଲ ସିପେଇ ।)
୨ । ଯେଉଁ ରାସ୍ତା ଗୋଡ଼ରେ ଚଲିବା ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ (ଯାନାଦିର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ନୁହେଁ)—2. (road) Intended for foot passengers.
(ଯଥା—ପଇଦଲ ବାଟ; ପଇଦଲ ରାସ୍ତା) ।

Digitized by srujanika@gmail.com

କି. ବ୍ଦ—ପାଦରେ ଗଲକରି—By walking; going on foot.
(ଯଥା—ମୁଁ କଟକରୁ ପଇଦଲ୍ ଘୁଷ୍ଟା ଗଲି ।)

ପଇଦା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପୈଦା=ଉତ୍ପନ୍ନ; ପୈଦାଇସ୍=ଉତ୍ପତ୍ତି)—
Paidā ୧ । ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପତ୍ତି—1 Birth; production.
ପୟଦା,ପୟଦାଇସ ୨ । ଲାଭ; ଆୟ—2. Profit; income
ପୈଦା, ପଦାଇସ ବ୍ଦ—୧ । ଜାତ; ପ୍ରସୂତ—1. Born; begotton.
୨ । ପ୍ରାପ୍ତ; ଅର୍ଜ୍ଜିତ—2. Earned; got.
(ପଇଦାସ୍, ପୈଦା, ପୈଦାସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇଦା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଜନ୍ମ କରିବା—1. To give
Paidā karibā birth; to beget.
ପୟଦାକରା ୨ । ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—2. To produce.
पैदाकरना ନଜ ଚୁର୍ତ୍ତି, ନଜ ତାତ୍ପବଲରେ ମାଟ୍ଟରୁ ଫୁଲ ପଇଦା କରିଥନ୍ତି ।
ଫକାରମୋଦ୍ଦନ—ଟ୍ଟମାଣ ଅଠଗୁଣ ।
(ପଇଦାସ୍ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଆୟ କରିବା; ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
3. To get; to earn.

ପଇଦାବାର(ର)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୈଦଓ୍ୱାର୍)—କ୍ଷେତ୍ରର ଉତ୍ପନ୍ନ
Paidāwār(ri) ଦ୍ରବ୍ୟ; ଫସଲ—Produce of a field.
ପୟଦାବାର **पैदावार(रो)**

ପଇଦା ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ଜନ୍ମିବା—1. To be born.
Paidā hebā ୨ । ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—2. To be produced.
ପୟଦାହଓ୍ୟା ୩ । ଉପାର୍ଜ୍ଜିତ ହେବା—
पैदाहोना 3. To be earned.

ପଇଦ—ଗ୍ରାଦେ. (ମାନ୍ଦ୍ରାଜ) ବ—୧ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶରେ ପଇଦ ନାମକ
Paidi ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକପ୍ରକାର ବିକୃତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ।
(ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ୧୯୨୧ସାଲ୍ର ସେନ୍ସସ୍ ରିପୋର୍ଟ)—1. A form
of the Oriya language spoken by the
inhabitants of Paidi in the Madras
presidency. (Census Report of 1921).
ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଲି) ବ—୨ । ପିଆଦା; ପୁଲିସ୍ କନଷ୍ଟବଲ—
2. Peon; constable.

ପଇନା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କମାଣ—
Painā Cannon.

ପଇନ୍ତରା—ଦେ. ବ (ସ. ପଣାକୃତ; ଗ୍ରା. ପଣାଇତ; ହି. ପୈଂତ୍=
Paintarā ଖେଳରେ ବାଜ ରଖିବା)—ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ
ପଏଁତରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୋଦ୍ଧା ବା ମଲ୍ଲଙ୍କର ଛକାଛକି ହୋଇ ବାହୁରେ
तालठोंकना; ललकारा ଫୁଟ୍ଟୁକ ମାର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଠିଆହେବା
(ପଇଁତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଠାଣି—The preparatory pose of
wrestlers before wrestling.

ପଇବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ଲଥା; ଚକତ୍ତ; ଲୁଗାର ଛିଦ୍ର ବନ୍ଦ
Paiband କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—1. A small
पयबन्द patch of cloth sewn over a hole in a
पैबन्द cloth.
୨ । ଏକ ଗଛର ଡାଳକୁ କଲମ କରି ଆଣ୍ଟ ଅନ୍ୟ ଗଛର
ଡାଳରେ ଯୋଡ଼ି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଫଳ ଉତ୍ପାଦକ ଗଛ ଉତ୍ପାଦନ
କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—3. The system of grafting of
a branch on the branch or trunk of another
tree for producing good fruits.

ପଇବସ୍ତ(ସ୍ତି)—ବୈଦେ. ବ (କଟରଆ) (ଫା. ପୈବସ୍ତ୍=ଜଳ ଆଦ
Paibasta(sti) ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ କୌଣସି ଭୂମିରେ ବା ପଦାର୍ଥରେ
पयस्ति, पैयस्ति ମାଡ଼ିଯିବା ବା ଭେଦିବା)—ପଙ୍କୁ ପଡ଼ ଆବାଦ ଯୋଗ୍ୟ
पयवस्त, पैबस्त ହୋଇଥିବା ଭୂମି—Alluvion; land be-
(ପଇବସ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) come fit for cultivation by the
(ପଏବସ୍ତ, ପସ୍ତବସ୍ତ; ପୈବସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) deposit of riversilt
(ସିକସ୍ତ—ବପସ୍ତ୍ତ) on it.
(ସିକସ୍ତ ପଇବସ୍ତ—ନଈବଢ଼ିରେ ଧୋଇ ହୋଇ ନଦୀ ଗର୍ଭରେ
ଯାଇଥିବା ଜମି ଓ ନଈବଢ଼ି ଦ୍ୱାରା ପଙ୍କୁ ପଡ଼ିଥିବା ଜମି=
Alluvion & diluvion).

ପଇମାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୈମାଇସ୍=ଭୂମିମାପ; ସେଟ୍ଲମେଣ୍ଟ୍
Paimās ସୋଗୁଁ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ)—ଗ୍ରାମ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତଦାନ୍ତ ଭୂମିର
पयमास ଜରିବ—Revenue survey of land; cadastra.
पयमाइस survey
(ପୈମାସ, ପଇମାଶ, ପଏମାସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇମାସ୍ କମ୍ପାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପୈମାଇସ୍+ଇଂ. କମ୍ପାସ୍)—
Paimās kampās ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମ୍ଭ୍ରାଂଶ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ଭୂମି-
पैमाइस जरीब ଜରିବ—Cadastral survey.
(ପଇମାସ କୁମ୍ପାସ, ପଇମାସ ମାପ, ପଇମାସ ଜରିବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇମାସ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଭୂମି-
Paimās bandobasta ମାପ—Cadastral measure-
ପଏମାସ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ment in connection with Revenue
पैमाइस प्रबन्ध settlement.

ପଇମାସି—ବୈଦେ. ବ୍ଦ. (ଫା. ପୈମାଇସୀ)—ପଇମାସ୍ ସମ୍ଭ୍ରାଂଶ—
Paimāsi Cadastral; relating to cadastral survey.
ପୈମଇସୀ (ପଇମାସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
पैमाइसी ବ—ପଇମାସ୍ (ଦେଖ)—Paimās (See)

ପଇରନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପଏରନ୍ (ଦେଖ)
Pairan Paeran (See)

ପଇରବ(ବି)—ବୈଦେ. ବ. (କଟରଆ) (ଫା)—ପଏରବ୍ (ଦେଖ)
Pairab(bi) Paerab (See)

ପଇଲ୍ଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । (ତୁଳ. ହି. ପୈଲ୍ଲି) ବେଙ୍ଗଲା
Pairī (ଦେଖ)—1. Bengalā (See)
୨ । (ହି. ପୈଁଲ୍ଲି)—ପାଇଁରି (ଦେଖ)—2. Pāiñri (See)

ପଇଲମ୍—ଦେ. ବ. (ସ. ପାତ୍ତଲୀ; ଗ୍ରା. ପାଇଲୀ)—ପଲମ; ମାଟିର ବଡ଼
Pailam ପତ୍ର—An earthen pan.
ପଲମ **पैली; ढँकना** (ପଏଲମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. (ତୁଳ. ହି. ପୈଲା=୪ ସେର ମାପ-
Pailā ପାତ୍ର)—ଏକସେର ଓଜନର ଶସ୍ୟ ମାପିବା ପତ୍ରଟି—
A measure (of one seer only) of corn.
ପୟଲା ଗ୍ରା. ବ—୧ । ମାସର ପ୍ରଥମ ତାରିଖ—
पहला 2. The first day of a month.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପ୍ରଥମ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. The first one.
ବିଣ—ପ୍ରଥମ—First; earliest.
(ଯଥା—ପହିଲ୍ଲ କଚେଶ୍ୱରେ ଏ ମୋକଦ୍ଦମା ପଡ଼ିଲ୍ଲା; ପହିଲ୍ଲ ନମ୍ବର ।)
କ୍ରିୟା. (ଇତର) କ୍ରି.—ପଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଇତର ଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଅତୀତ କାଳର ରୂପ; ପଡ଼ିଲ୍ଲା—(a form of the verb to 'fall' in the past tense used by the lower class people) Fell; did fall; has fallen.
[ଦ୍ର—ଏହା ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନର କ୍ରିୟା; ଯଥା—ଏହା ବା ସେ ପଇଲ୍ଲା, ସେମାନେ ପଇଲେ, ମୁଁ ପଇଲି, ତୁ ପଇଲୁ, ତୁମେ ପଇଲ, ଆମେ ପଇଲୁଁ ।]

ପଇଲି—ଦେ. ବିଣ.—ପହିଲ (ଦେଖ)
-Paili Pahili (See)
(ପଇଲୁ[ଲେ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ—ପହିଲୁ (ଦେଖ)
Pahilu (See)

ପଇଶ୍—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରବେଶ, ପ୍ରା. ପଇସ)—୧ । ପ୍ରବେଶ (ଦେଖ)
Pais 1. Prabeśa (See)
ପ୍ରବେଶ ପଇସାର ୬ । ପୟସ୍ (ଦେଖ)—2. Payas (See)
ବିଣ—ପଶ୍ୟ (ଦେଖ)—Paśya (See)

ପଇସା—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦରୁ ପାହୁ; ପାହୁ ସଦୃଶ=ପଇସା, ବା ସ. Paisā ପାଦ+ଅଂଶ=ପାଦାଂଶ; ତୁଲ. ଇଂ. ପାଇସ)—
ପୟସା ୧ । ଏକ ଅଣାର ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଓ ଟଙ୍କାର ୬୪ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ
ପୈନା ମୂଲ୍ୟର ତାମ୍ରମୁଦ୍ରା—1. One pice.
୬ । ଧନ—2. Wealth; riches.
ଅଢ଼େ ନଇସା, କଡ଼ି ପଇସା - ଉଗ ।
୩ । ନଗଦ ଅର୍ଥ—3. Cash; money.
(ଯଥା—ତା ହାତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବସ୍ତୁର ପଇସା ଅଛୁ ।)

ପଇସା ଅଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଜସ୍ର ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବା—To spend money copiously or unceasingly; to pour out money like water.
Paisā ajārdibā
ଅଜସ୍ର ପୟସା ଖରଚ କରା
ପୈସା ଉଡ଼େଲନା (ପଇସା ଜୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବସ୍ତୁର ଅର୍ଥ ଅପବ୍ୟୟ କରିବା—To squander away money.
Paisā urḍā(rḍe)ibā
ଟାକା ଉଡ଼ାନ **ପୈସା ଉଡ଼ାନା**
(ପଇସା ଉଜାଡ଼ିବା; ପଇସା ବୁଡ଼ାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପଇସା ଉଡ଼ା; ପଇସା ଉଡ଼ିବା; ପଇସା ଉଡ଼ିଯିବା; ପଇସା ଉଜୁଡ଼ିବା, ପଇସାରେ ପଙ୍ଖି ଲଗିବା—ବଶେଷ୍ୟରୂପ)

ପଇସାକ—ଦେ. ବ—ଏକ ପଇସା ମାତ୍ର—
Paisāka ଏକ ପୟସା **एक पैसा** One pice only.

ପଇସା କଉଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଟଙ୍କା ଟୋକର; ଧନ—
Paisā kaurḍi 1. Riches
ପୟସା କଡ଼ି ୬ । ମୁଦ୍ରା ଆଦ ଧନ—2. Money.
ପୈସା କୌଡ଼ି ୩ । ନଗଦ ଟଙ୍କା—3. Hard cash.
(ପଇସା ପଇସି, ପଇସା ପଇସା, ପୈସା କଉଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା କମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧନ ଅର୍ଜନ କରିବା—
Paisā kamā(me)ibā 1. To earn money.
ପୟସା କାମାନ ୬ । ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଧନର ପରିମାଣ ଉଣା
ପୈସା କମାନା କରିଦେବା—2. To diminish the amount
ପୟସାକମାନ of money which one is in the habit of
ପୈସାଘଟାନା paying to another

ପଇସାକର—ଦେ. ବିଣ—ଏକ ପଇସା ମୂଲ୍ୟର—
Paisākara **एक पैसा का** Worth one pice only.
(ପଇସାଟ୍ଟକର, ପଇସ୍ଟ୍ଟକର, ପଇସିଟ୍ଟକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧନ ଅର୍ଜନ କରିବା—
Paisa karibā 1. To earn money.
ପୟସା କରା ୬ । ବହୁଧନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା—
पैसा करना 2. To hoard up a large amount.

ପଇସା କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବା; ଧନ ମୁକୁଳିବା—
Paisā kārḍhibā To spend money; to be liberal in spending money.
ପୟସା ବାହିର କରା ଅଣାରୁ ପଇସା କାଢ଼ିବ ନାହିଁ, ଜଳ ଜଳ ଲୁଡ଼ୁଡ଼ୁ
पैसा निकालना ଛଡ଼ବ ଚାହିଁ—ଉଗ ।
(ପଇସା ବାହାର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା କାଢ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଅକୁଣ୍ଠିତଭାବରେ ଧନ ବ୍ୟୟ କରେ—
Paisā kārḍhuā Spending money without murmur.
ପୈସା उड़ानेवाला
ଅଗ୍ରିମ ଦାଦନୀ ବ—କାମ କରିବା ପାଇଁ ଆଣିବା ଆଗରୁ ମୂଲ ବା କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକିବା ପାଇଁ ଆଣିବା ଆଗରୁ ମୂଲ—Money taken in advance towards one's wages or towards the price of things to be sold.

ପଇସାକଅ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଏକ ପଇସା ମୂଲ୍ୟର—
Paisākia 1. Worth one pice only.
ପୟସା ପୟସା,ଏକ ଏକ ପୟସାର ୬ । ଯାହାଁର ପ୍ରତ୍ୟେକର ମୂଲ୍ୟ ଏକ
ପୈସେକା ପଇସା—2. Worth one pice each.
(ପଇସ୍କଅ, ପଇସିକଅ, ପୈସାକଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅବୈଧଭାବରେ ଅନ୍ୟର ଧନ
Paisā khāibā ଅପହରଣ ବା ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—
ପୟସା ଖାଓୟା 1. To misappropriate another's money.
ପୈସାଖାନା. ପୈସା ଢୋ ଲେନା ୬ । ଲାଞ୍ଚ ନେବା—2. To take
(ପଇସା ବୁଡ଼ାଇବା; ପଇସା ବୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) bribe
୩ । ଆୟକୁ ନଜେ ନେବା—3. To appropriate the income.

ପଇସାଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଘୁଷ୍‌ଖୋର; ଉତ୍କୋଚଗ୍ରାହୀ—
Paisākhiā Addicted to taking bribe.
ପୈସା खानेवाला ଦେ. ବ—ଘୁଷ୍‌ଖୋରୀ—Bribery.

ପଇସାଖୋର—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧନ ଅର୍ଜନରେ ଅନୁରକ୍ତ—
Paisākhor 1. Addicted to earning money.
ପୟସାଖୋର ୬ । ପଇସାଖିଆ (ଦେଖ)
पैसाखोर Paisākhiā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଇସା ଗର୍ବ —ଦେ. ବ—ଧନଗର୍ବ; ଧନମଦ—Pride of wealth.
Paisā garba
ପୟସାର ଗର୍ବ **एइसेकी गर्मी**
ପଇସା ଗରବ, ପଇସା ଗରମ, ପଇସା-ଗରମି, ପଇସା ଦମ୍ଭ, ପଇସା ଦମାକ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଇସା ଗମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣା ଧନ ଖଞ୍ଚ କରିବା—
Paisā gamā(me)ibā 1. To lose one's money.
ପୟସା ଉଡ଼ାନ **पैसा गँवाना** ୨ । ଅପବ୍ୟୟ କରିବା—
2. To squander away money.

ପଇସା ଜୋର୍—ଦେ. ବ—ଧନବଳ—
Paisā jor Power of wealth.
ପୟସାର ଜୋର **पैसाका जोर** (ପଇସାର ଜୋର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା ଧାଉଡ଼ି—ଦେ. ବ.—୧ । ଅପବ୍ୟୟ—1. Extravagant
Paisā dhāurḍi expenditure (Howells).
ଖରଚର ସ୍ରୋତ ୨ । ଖର୍ଚ୍ଚର ସ୍ରୋତ—2. A flow of expendi-
पैसाका वहाव ture; successive expenditures.
(ପଇସା ସୁଅ, ପଇସାବୁହା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସା ପଇସି—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—ପଇସା
Paisā paisi କଉଡ଼ି; ନଗଦ ଧନ—Cash.
(ପୈସା ପୈସି—ଅନ୍ୟରୂପ) **टाका पयसा** **रुपैया पयसा**

ପଇସା ପାଣିକ ପକେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧନ ଅପବ୍ୟୟ କରିବା—
Paisā pāṇiki pakeibā To squander away money.
ଟାକା ପୟସା ଜଳେ ଫେଲା **पैसाको पानि करना,पैसापानिमे फेकना**
ପଇସା ପାଣିକ ଘୋଷାଡ଼ି ଦେବା, ପଇସା ପାଣିକ ଫିଙ୍ଗିବା, ପଇସା ପାଣିକୁ ଘୋଷଡ଼େଇ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଇସା ପାଣିରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାଦ୍ୱାରା ଇପ୍ସିତ ଫଳ
Paisā pāṇire paṛdibā ଲାଭ ନ ହେବା; ଅକାରଣ ଅର୍ଥ
ଟାକା ପୟସା ଜଳେ ପଡ଼ା ବ୍ୟୟ ହେବା—Useless expendi-
पैसा पानीमे पड़जाना ture; expenditure incurred without bearing any fruit.

ପଇସା ପାରି(ଡ଼ି) ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ—ପଇସାକୁ
Paisā pāri(ṛḍi) śoibā ବରଣାରେ ବଶ୍ଚଇ ଶୋଇବା)—
ପୈସାପର ସୋନା ୧ । ଖୁବ୍ ଧନୀ ହେବା—1. To be immen-
पैसापर सोना sely rich.
पैसा बिछिये शोआ
୨ । ଧନ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭାସକ୍ତ ବା ମାୟାଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
2. To have an inordinate attachment for money.
ଙ୍କ । ଅତି କୃପଣ ହେବା—3. To be very parsimonious or miserly.

ପଇସା ପୋକ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଡେଲୁଣି ପୋକ (ଯାହାକୁ
Paisā poka ଧଇଲେ ବା ଆଘାତ କଲେ ପଇସା ପରି ଚକ୍ରାକାରରେ
କୁଣ୍ଡଳିତ ହୋଇ ଯାଏ)—Galley worm.

ପଇସା ଫଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ଦେଶହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦେଶର
Paisā phaṇḍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ
ପୟସା ଫଣ୍ଡ **पैसाफण्ड** ପଇସା ଆଦାୟ କରି ଯାଇ ସଞ୍ଚୟିତ
ପାଣ୍ଠି—Pice-fund.

ପଇସା ବନ୍ଧା (ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପଇସାକୁ ଦେଇ ଚହଁ ବଦଳରେ
Paisā bandhā(ndhe)ibā ଟଙ୍କା ଆଣିବା; ଟଙ୍କା ବନ୍ଧାଇବା—
ଟାକା ବାନ୍ଧାନ To exchange copper into silver or
पैसा बन्धाना other coins; to change copper into currency notes.

ପଇସା ବାଲ୍ଲ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଧନବାନ୍; ଧନୀ—
Paisā bāllā 1. Wealthy; rich.
(ପଇସା ବୁଆଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାଦ୍ଧାଠାରେ ଅନେକ ନଗଦ
(ପଇସାବାଲୀ, ପଇସାବୁଆଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଟଙ୍କା ଅଛି—2. Possessing
ପୟସାଆଲା **पैसावाला** a large amount of ready cash.
ଙ୍କ । ମୂଲ୍ୟବାନ୍—3. Costly; valuable.

ପଇସା ବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟର ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନକୁ ଚାକୁ
Paisā burḍā(ṛḍe)ibā ନ ଦେବା—1. To permanently
ପୟସା ଡୁବାନା withhold paying a person his dues.
पैसा डुबाना ୨ । ଅନ୍ୟର ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନକୁ ଉପାଦ କରାଇବା—
(ପଇସା ଡୁବା(ବେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To cause another's dues to become time-barred or unrealisable.
ଙ୍କ । ପଇସା ଗମାଇବା (ଦେଖ)—
3. Paisā gamāibā (See)

ପଇସା ବୁଡ଼ି ଯିବା—ଦେ. ବ.—ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ
Paisā burḍi jibā ଆଦାୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଲୋପ ହେବା—
ପୟସା ଡୁବା **पैसाडुबाना** The state of one's dues
ପଇସା ବୁଡ଼ିବା
ପଇସା ଡୁବିବା } ଅନ୍ୟରୂପ becoming barred or unrealisable.
ପଇସା ଡୁବିଯିବା
୨ । ଧନରେ ବିଶେଷ ଖଞ୍ଚଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—2. Suffering of a great loss of money.

ପଇସାବୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଇସା ଉଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Paisā bubāibā 1. Paisā urḍāibā (See)
(ପଇସା ବୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟଠାରୁ ବହୁପରିମାଣରେ ଅର୍ଥ ନେବା—2. To take a large amount of money from another.
ଙ୍କ । ଅନ୍ୟକୁ ବହୁଧନ ଦେବା—
3. To give a large sum to another.
(ପଇସା ବୁଡ଼ା—ବିଶେଷ୍ୟରୂପ)

ପଇସା ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଟଙ୍କା ବା ନୋଟ ଦେଇ ଚହଁ
Paisā bhaṅgā(ṅge)ibā ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପଇସା ଆଣିବା; ଟଙ୍କା
ଟାକା ଭାଙ୍ଗାନ ଭଙ୍ଗାଇବା—To exchange notes or
रुपिया तोड़वाना silver coins into copper coins.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ ଟଙ୍କା ବା ନୋଟ ଭଙ୍ଗାଇବା ଅର୍ଥେ ।]

ପଇସା ମାଡ଼ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ପ୍ରାପ୍ୟକୁ ଜବରଦସ୍ତି ନେଇ
Paisā māṛḍi basibā ଯିବା ବା ନ ଦେବା—To forcibly
ପାଉନା ଚେପେରାଖା take another's money; to undeser-
पैसा पचारखना vingly refuse or hush up or appropriate another's money or dues; wrongfully not to pay one's dues.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଇସା ମୁଡ଼ୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଯେ ପଇସା ଘାଇ ମୁଣ୍ଡ ବଢ଼େ; Paisā murḍi ଭୁଲ. ହ୍ର. ପୈସା ମୁଁଡ଼ୀ=ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଠକ କରି (ପଇସା ମୁଁଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧନ ନେଏ)—ବେଶ୍ୟା; ଦାସ୍ତ୍ର— Prostitute.

ପଇସା ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରଭୂତ ଧନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା— Paisā rakhibā To hoard money or cash. (ପଇସା ସଞ୍ଚିବା ଅନ୍ୟରୂପ) ପୟସା ରାଖା **पैसा बटोरना**

ପଇସା ଲଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇ—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ଜଣ ଧନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧନ Paisā laṛdhā(ṛdhe)i ବ୍ୟପ୍ତିରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା—Rivalry ପୟସାର ଲଡ଼ାଇ **पैसेकि लड़ाइ** between two rich men as regards financial matters.

ପଉଗଣ୍ଡ – ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ)—ପୌଗଣ୍ଡ (ଦେଖ) Paugaṇḍa Pauganḍa (See)

ବାହୁଁ ପଉଗଣ୍ଡ କୁମାରେ, ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ଯେ ଜଗତରେ ।
ପ୍ରାତଃ. ପୂର୍ବଭନ ବନ୍ଦୋପାସ୍ୟ ।

ପଉଚ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ବିସ୍ତୃତ ବା ଉଚ୍ଚ— Paucha Extensive or high.

ଅଲେଖ ମଉର ଖୋଳ ଯୋଜନ ପଉଚ । ବୃନ୍ଦାବନଲୀଳା ଗୀତା ।

ପଉଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା— ଗ୍ରାମ୍ୟ. କ୍ରି—ପଦ୍ଧାଇବା (ଦେଖ) Pauñchā(ñche)ibā Pahañchāibā (See)

ପଉଞ୍ଚି – ଦେ. ବ—ପଇଁଚ (ଦେଖ) Pauñchi Paiñchi (See)

ପଉଞ୍ଚିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ପଦ୍ଧାଇବା (ଦେଖ) Pauñchibā Pahañchibā (See)

ପଉଟି – ଦେ. ବ. (ସ. ପୌଟବ)— Pauṭi ଶସ୍ୟାଦର ୨୦ ଗୌଣି ପରିମାଣ—A measure of ପୌଟା, ପଉଟା corn measuring 20 Gauṇis.

ପଉତ୍ର – ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପୌତ୍ର)—ପୋତ୍ର; ନାତି— Pautra Grand-son; son's son.

ଏହାଙ୍କଠାରୁ ବଣ ସେତେ
ପୁନ ପଉତ୍ର ଅଟନ୍ତିଟେ । ଜଗନ୍ନାଥ· ଭାଗବତ ।

ପଉନେ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପାଦୋନ; ଗ୍ରା. ପାଓନ)— Paune ପାଏ ଉଣା; ଏକ ପାଆ କମ— ପୌନେ Less by one quarter. **पौन, पौने** (ଯଥା – ମୋତେ ପଉନେ ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଦଅ= ପୌନେ -- ଅନ୍ୟରୂପ) ଟ ୧୯୯ ଦଅ ।)

[ଦ୍ର—'ପଉନେ' ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳୁ ନଥିଲା । ଏବେ ହିନ୍ଦି ଓ ବଙ୍ଗଳା ଅନୁକରଣରେ ଗଣିତର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ପଉରବ – ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ)—ପୌରବ (ଦେଖ) Pauraba Pauraba (See)

ପଉରବ ବଳର ବଉଧନ ହୋଇ । ଭୀଷ୍ମପର୍ବ-ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

ପଉରୁଷ—ଦେ. ବିଣ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପୌରୁଷ)— Paurasha ୧ । ପ୍ରଶଂସା —1. Praise.

ପଉରୁଷ / ପୌରୁଷ } ଅନ୍ୟରୂପ ବହୁଦିନ ହୋଇ ଅଣାଇଣ ପାଣ କରି ତାହାକୁ ବହୁତ ପଉରୁଷ ବଖାଣି, ବରଜ ଉମାସ୍ତ୍ରଣ ।

ପୌରସ ୨ । ବାହାଦୁର—2. Excellence; credit.

ପୁରୁଷାର୍ଥ ପଉରୁଷ ମୋହର ନଉଁରେ ମାହାର ଭରଣ ମଙ୍ଗବାର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଶକ୍ତି—3. Power; might

ଦେଖାଅ ଅନୁ କେତେ ତୋର ଅଛ ପଉରୁଷ । ଭୀଷ୍ମପର୍ବ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପଉର୍ଣ୍ଣମୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ)— Paurṇṇami ଶୁକ୍ଳ ମାସର ଶେଷ ଦିନ, ଯେଉଁ ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ଣିମା ପୂର୍ଣ୍ଣକଳାବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି— **पूर्णिमा** Full-moon day.

ପଉଲିବା – ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି ପରିବା ଆଦିକୁ ପନିକରେ Paulibā କାଟି ରନ୍ଧନୋପଯୋଗୀ କରିବା – To chop the kitchen vegetables with a Paniki (stationary chopper).

ପଏଁରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହ୍ର. ଏହା ଅର୍ଥରେ ପୈଞ୍ଚା)— Paeñri ଗୋଡ଼ର ବଳା; ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ— A species of anklet for the leg.

ପଏଁଶିଳା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଲରଆ) ବ. (ଭୁଲ. ହ୍ର ପଦ୍ମଁସୁଲ)— Paeñśilā ପନ୍ନକ—Fish knife; stationary chopper.

ପଏକାର ଦେ. ବ. (ସ. ପଦାତି)—ପଦାତି ସୈନ୍ୟ— Paekāra Infantry soldier. **पदतिक पैदल**

ପଏଖ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ; ଶୁକ୍ଳମାନ ମାସର ପ୍ରଥମ ବା Paekh ଶେଷ ୧୫ ଦିନ—Lunar fortnight.

ପଏଖ୍ ପାତର - ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ପକ୍ଷପାତ)—୧ । ପକ୍ଷପାତ— Paekh pātar ୨ Partiality.

ବିଣ—ପକ୍ଷପାତୀ—Partial.

ପଏଗମ୍ବର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପୈଗମ୍ବର୍) —ପୟଗମ୍ବର (ଦେଖ)— Paegambar Payagambara (See) (ପଏମ୍ବର୍, ପୈଗମ୍ବର୍, ପଇଗମ୍ବର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) **पयगम्बर पैगम्बर**

ପଏଗୁ—ଦେ. ବ (ସ୍ଥାନର ନାମ)—ପେଗୁ (ଦେଖ) Paegu Pegu (See)

ପଏଟିଣ୍ – ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପଏଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍)—ପଇଟିଣ୍ (ଦେଖ) Paeṭiṇ Paiṭiṇ (See) (ପଏଟ୍ଟିଣି, ପଏଟ୍ଟିଙ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଏଠ—ଦେ. ବ—ପଇଠ (ଦେଖ) Paeṭha Paiṭha (See)

ପଏଡ଼୍—ଦେ. ବ (ସ. ପ୍ରତିବନ୍ଧକ)— Paeṛḍ ୧ । ବ୍ୟାଘାତ; ବାଧା; ପ୍ରତିବନ୍ଧକ— **रोक** 1. Obstacle; obstruction.

दाब ୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ମାଡ଼ବସିବା ରୂପ— 2. A pressure put on a thing or covering it

पग; डेग ୩ । (ସ. ପଦକ; ଗ୍ରା ପଅଗ, ପଗ) ପାଦ ଦ୍ୱାରା ଥରକେ ଯେତେ ସ୍ଥାନ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ; ପାହୁଣ୍ଡ—3. The space enclosed by one step of a person while walking; one step; a pace.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଏଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ.ବ (ଇଂ.ପଏଣ୍ଟ୍)—୧ ।(ରେଲ୍‌ୱେ ଶବ୍ଦ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ରେଲ୍‌ଲାଇନ୍ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରେଲ୍‌ଲାଇନ୍ ମିଶିଥାଏ – 1. The point of railway line.

ପଏଣ୍ଟ

ପଏଣ୍ଟ; ପଏଣ୍ଟ ୨ । (କ୍ରିକେଟ୍‌ଖେଳ) ବାଟ୍ ଧରି ଖେଳୁଥିବା ଖେଳାଳିର ସମ୍ମୁଖର ଦକ୍ଷିଣ ଦଗରେ ଯେଉଁ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ଲୋକ ଜଗିଥାଏ— 2. The point of a cricket ground.

୩ । କୌଣସି ବିଷୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତର୍କସ୍ଥଳ; କୌଣସି ତର୍କର ବିବାଦାସ୍ପଦ ସ୍ଥଳ— 3. The point of an argument or dealing.

ଯଥା—(ମୁଁ ପଏଣ୍ଟ୍ ଛଡ଼ା କଥା କହିବି ନାହିଁ)

ପଏଣ୍ଟର—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପଏଣ୍ଟର୍)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଶିକାରୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାସ୍ତବ କୁକୁର—1. A pointer (dog).

ପଏଣ୍ଟର

୨ । ଯହିଁରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଏ — 2. Pointer; a pointing stick.

ପଏଣ୍ଟର

ପଏଣ୍ଟ୍‌ମାନ୍—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ. ପଏଣ୍ଟସ୍‌ମାନ)—ଯେଉଁ ଲୋକ ଦୁଇ ରେଲ୍‌ଲାଇନର ସଯୋଗସ୍ଥଳକୁ ଜଗିବାର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ —Pointsman.

ପଏଣ୍ଟ୍‌ସମାନ୍

ପୈଣ୍ଟସମୈନ୍ [ଦ୍ର—ପଏଣ୍ଟସମାନ୍ ପଏଣ୍ଟରେ ଥାଇ ଗୃହ (ପଏଣ୍ଟ୍‌ସ୍‌ମାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୋଡ଼ିଦେଲେ ରେଲଗାଡ଼ି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲାଇନ୍ ବାଟେ ଗତି କରେ ।]

ପଏଣ୍ଟିଙ୍(ଣ୍)—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପଏଣ୍ଟିଙ୍)— ପଇଣ୍ଟିଣ୍ (ଦେଖ)

ପଏଣ୍ଟିଙ୍(ଣ୍) **ପଇଣ୍ଟିଣ୍** (See)

ପଏତା—ପ୍ରା. ଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପଇତା—

ପଏତା ପବିତ୍ର ସୂତା

ପଏଦଲ୍—ଦେ. ବ—ପଇଦଲ (ଦେଖ)

ପଏଦଲ୍ **ପଇଦଲ** (See)

ପଏଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପଇଦା (ଦେଖ)

ପଏଦା (ପଏଦାଇସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) **ପଇଦା** (See)

ପଏଦାର—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦାତ୍ତିକ)— ପାଇକ—

ପଏଦାର ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ

ପୈକ ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ ପାଇକ ଯେ ପଦାତିକ

ପୈଦଲ ସୈନ୍ୟ ସେନାପତିମାନେ ହୋଇଲେ ବାହାର—ସାରଳା, ମହାଭାରତ ।

ପଏପାଟି—ଦେ. ବିଶ—ପରିପାଟି (ଦେଖ)

ପଏପାଟି **ପରିପାଟି** (See)

ପଏର୍(ରି)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ପୈଡ଼ା)— ବେଙ୍ଗଳା—Threshing or treading out of paddy sheaves by bullocks.

ପଏର୍(ରି) ପୈଡ଼ା

ପଏରଚ୍ଛା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ. (ସ. ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଭୁଲ. ହି. ପଡ଼ଗଢ଼ିଁ)—୧ । ପରିଷ୍କାର; ନିର୍ମଳ—1 Clear.

୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛ—2. Transparent.

୩ । ଅମ୍ଳାନ—3. Not pale.

୪ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—4. Bright.

୫ । ମେଘଦ୍ୱାରା ଅନାବୃତ—5. Unclouded.

ପଏରନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବ —ଠାକୁରଙ୍କଠାରେ ଅଧ୍ୟା ପଡ଼ିବା— Paeran Lying prostrate before a Deity till one's wishes are granted.

ପଏରବ୍(ବି)—ବୈଦେ. ବ. (କଟକିଆ) (ଫା)—୧ । ଯତ୍ନ; ଉଦ୍‌ଦ୍ୱର; ଯୋଗାଡ଼—1. Suitable arrangements taken for an aim.

ପଏରବି **ପୈରବୀ**

୨ । ମକଦ୍ଦମା ପାଇଁ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଉଦ୍ୟମ ବା ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାର— 2. Arrangements necessary for the conduct of a case.

ପଏରବ୍(ବି)କାର୍—ଦେ. ବ. (କଟକିଆ) (ଫା. ପୈରବ୍+ସ. କାର) — ମକଦ୍ଦମାରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ସମସ୍ତ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ପରିବୀକାର ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାର କରେ; ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରକାର—A person who looks after the necessary arrangements of a case.

ପଏରବ୍(ବି)କାର୍ **ପୈରବୀକାର**

ପଏଶ୍—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରବେଶ) – ୧ । ପଇଶ୍ (ଦେଖ)

ପଏଶ୍ **ହୁଁସ** **ଖୟାଲ, ଯାଦ** **ପଇଶ୍** (See)

୨ । ସ୍ମରଣ—2. Remembrance; recollection.

ପଏଶ୍ ହେବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ମନେ ପଡ଼ିବା; ସ୍ମୃତିପଥାରୂଢ଼ ହେବା— Paes hebā To be remembered.

ହୁଁସ ହଓଆ **ଯାଦ ହୋନା** ୨ । ପ୍ରବେଶ ହେବା—2. To arrive; to enter.

ପଏଶନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ବ – ଲୁଗାର ଉରଣି ସୂତା— Paesan The woof of a cloth.

ଦେ ବ. (ଲଟକିଆ; ଭୁଲ. ହି. ପସୀନା)—ଝାଳ; ସ୍ୱେଦ— Sweat; perspiration.

ପଏଶା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପଇସା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Paesā (etc) Paisā etc (See)

ପଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅଧୋବାୟୁ ନାଃସରଣକାଳୀନ ନାଦୁଅ ଶବ୍ଦ—A moderate sound due to the issuing out of wind through the anus.

ପଁ **ପେଁ**

[ଦ୍ର—'ଘୁଁ' ଶବ୍ଦ 'ଘଁ' ଶବ୍ଦଠାରୁ କ୍ଷୀଣତର । 'ପେଁ' ଶବ୍ଦ 'ପଁ' ଅପେକ୍ଷା ବହୁକାଲସ୍ଥାୟୀ ।]

ପଁଥୁ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ପଁଖୁଡ଼ୀ)—ମାଛର ଢେଣା— Pañthu The fins of fishes.

ପକଡ଼—ଦେ. ବ—ପଗଡ଼ (ଦେଖ)

ପକଡ଼ **ପଗଡ଼** (See)

ପକଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପଗଡ଼ା (ଦେଖ)

ପକଡ଼ା **ପଗଡ଼ା** (See)

ପକଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଗଡ଼ାଇ ବା (ଦେଖ)

ପକଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା **ପଗଡ଼ିବା** (See)

ବନ୍ଧି-ଚାରଣ ଛନ୍ତୁ ନ ପକଡ଼ି
ନ ମାନେ ନଉମାସ ନଣାଇଡ଼ି । ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗତା ।

ପକା(କ୍କା)—ଦେ.ବ.(ସ. ପକ୍ୱ)– କୋଠାଘର—Masonry building.

ପକା(କ୍କା) ଦେ. ବିଶ(ସ.ପକ୍ୱ)—୧ । ସୁପରିପକ୍ୱ—1. Ripe.

ପାକା ୨ । ଘିଅଭଜା —2. Boiled or fried in ghee.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପକ୍କା ୩ । ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—3. Cooked.
(କଚା—ବପଯ୍ୱତ) ୪ । (ଫା.ପକ୍କା) ଚରସ୍ଥାସ୍ଥି—4. Permanent.
୫ । ଚୂନ ଓ ପଥର ବା ଇଟାରେ କାମ କରିଯାଇଥିବା—
5. Masonry; brick-and-lime built
୬ । ମଜ୍ଜଭୁତ; ସୁଦୃଢ଼—6. Strong; substantial; firm.
୭ । ପ୍ରବୀଣ; ସୁଦକ୍ଷ—7. Experienced; expert.
୮ । ଯେ ସବୁକଥାକୁ ଭନ୍ନ ଭନ୍ନ କରି ଦେଖି କରେ—
8. Thorough; square.
୯ । ଉତ୍ତମରୂପେ କରିଯାଇଥିବା—9. Well done.
୧୦ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—10. Excellent.

ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷେପ; ଭୁଲ. ପାଲି. ପକ୍ଖଅ; Pakā(ke)ibā ପଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) –୧ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—
ଫେଲା 1 To place; to put.
ଫେଲ୍ଧନା ୨ । ପିନ୍ଧିବା—2. To put on; to wear.
୩ । ଫୋପାଡ଼ିବା; ଫିଙ୍ଗିବା; ନିକ୍ଷେପ କରିବା—
3. To throw away.
ମେ ପଦ ହସ୍ତୁ ପକାଇ
ଦେଶ ଅଭଗ୍ୟ କର୍ମ କଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୪ । ଭୂମିସାତ୍ କରିବା—4. To fell; to throw down on the ground.
(ଯଥା—ଦୁଇଜଣ ଧୋବା ଗଛଟାକୁ ପକାଇଲେ ।)
୫ । ଖାଇବା—5. To eat; to take.
(ଯଥା—ସେ ଆଜ ଅଫିମ ଟେଲାଏ ପକାଇଛି ।)
୬ । କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା; ଉତ୍ଥାପନ କରିବା—
6. To put up or introduce a subject; to broach a matter.
ବେତାର୍ଟନକୁ ସେନ ଗଲେ
ପଣ୍ଡିତ ଜନେ ପଚାରିଲେ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।
୭ । (ପଙ୍ଖାଆଦି) ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା—7. To wave; to move.
ଗମନର ପଛାଇ ମାରସ୍ୱ କଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୮ । ପୋତିବା; ରୋପିବା—8. To plant.
(ଯଥା—ସେ ବଗିଚାରେ ବହୁତ କଦଳୀ ଘୁଆ ପକାଇଛି ।)
୯ । (ଶରୀରଆଦି) ଭୂମିରେ ସ୍ପର୍ଶାଇବା; ପାରିବା—
9. To spread on the ground.
ସେହା ସୂତ୍ରେ ଦଣ୍ଡବତ ପକାଇ ଶୋଇଲେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୦ । (ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା:—କର ପକାଇବା, ଭୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇବା)—ଶୀଘ୍ର କୌଣସି କ୍ରିୟା କରିବା—10. To do an act without delay.
ଦୁହୁଟା ଭୁଲେ ମଡା କୁଣ୍ଡାଇ ଘାଟୁ
ପକାଇ ଲ ନସ୍ୱନ ବରଚ ବନବୁ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୧ । ବୁଜିବା—11. To close; to shut.
ଜନକ ବୋଉଲେ ବେ ବୋଉଲେ ନମେଣ
ନ ପକାଏ, ଏହା ଜାଣକ ସୃଷ ଏଣ । କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୨ । (ଧୋବାକୁ ଲୁଗାଆଦି) ଦେବା—12.
(ଯଥା—ସେ ଆଜ ଧୋବାଘରେ ଲୁଗା ପକାଇଛି ।)
୧୩ । ଖଡ଼ିରେ ଲେଖି ଗଣନା କରିବା;—
13. To calculate by writing.
(ଯଥା—ଦ୍ୱରନାଦ୍ୱାକ କାଲି ଖଡ଼ି ପକାଇବ ।)
୧୪ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—14. To part with.
(ଯଥା—ସେ ତୀର୍ଥରେ ନଖବାଳ ପକାଇବ ।)
୧୫ । ବସ୍ତୃତ କରିବା—15. To cast; to spread; to lay.
(ଯଥା—କେଉଁଠି ନଈରେ ଜାଲ ପକାଇବ ।)
୧୬ । ଆଘାତ କରିବା—16. To strike.
(ଯଥା—କାହିଁକି ପିଲାଟାକୁ ବାଡ଼ଏ ପକେଇଲୁ ?)
୧୭ । ଜନ୍ମ କରିବା; ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
17. To give birth to; to bring forth.
(ଯଥା—ଗାଈଟି ଏଥର ମାଇ ବାଛୁଟିଏ ପକେଇଛି; ଏ ବର୍ଷ ନାଲି କଦଳୀ ଗଛ କାନ୍ଦଏ କଦଳୀ ପକାଇଛି ।)
୧୮ । ମଳ ନିଃସାରଣ କରିବା—
18. To discharge faecos or ordure.
(ଯଥା—ପିଲାଟି ପାଣିଆ ପାଣିଆ ପକାଉଛି ।)
୧୯ । ନିଯୁକ୍ତ କରିବା; ଲଗାଇବା—19. To engage; to employ.
(ଯଥା—ଦଶ ଜଣ ଲୋକ ପକାଇଲେ ଏକା ଦନେକେ ଏ ଛାଆଟି ଥାନ କରି ସରି ଯିବ ।)
୨୦ । ଯୋଗ କରିବା—20. To join; to add to.
(ଯଥା – ଚମ୍ଚାରେ ଦସ୍ତା ପକାଇ ଆଉଟିଲେ ପିତ୍ତଳ ହୁଏ ।)
୨୧ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—21. To place; to put.
(ଯଥା—ସେ ବଲଦ ଉପରେ ପଲାଣ ପକାଇଲା; ସେ ଚା ପେଠିରେ ଦାଢ ପକାଇ ଗଲିଲା ।)
୨୨ । ଦୁଃଖ ଆଦି ଭୋଗ କରାଇବା—22. To cause to suffer or undergo.
(ଯଥା—ମଡେ ଭୁମେ ଆଣି ଏ ଦଣ୍ଡରେ ପକାଇଲ ।)
୨୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା ଦଗରେ ପ୍ରେରଣ କରିବା—23. To direct towards.
(ଯଥା—ସେ ମୋ ଉପରେ ବଜୁଲବଜା ପକେଇଲା ।)

ପକା ଉଠା—ଦେ. ବ.—ବାରଂବାର ପକାଇବା ଓ ଉଠାଇବା କର୍ମ—
Pakāuṭhā The acts of repeatedly throwing
ଫେଲାତୁଲା ଉଠାପଟକ down and lifting up.

ପକାଉଠା କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ
Pakā uṭhā karibā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗର୍ଜ୍ଜନ ବା ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା
ଫେଲାତୁଲା କମ୍ପମାନ କରିବା—1. f.g) To shake a place
ଉଠାନା ପଟକରନା by repeated roarings and loud
(ପକାଇବା ଉଠାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) sounds.
(ଯଥା—ସେ ଦୁହେଁ କଳ କଜଆରେ ଗାଆଁକୁ ପକାଉଠା କରୁଛନ୍ତି ।)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆନୋଳତ କରିବା—
2. (fig) To create a violent agitation or commotion.

Digitized by srujanika@gmail.com

କ । (ରୋଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅସ୍ଥିର କରିବା; ଛଟପଟ କଖାଇବା—3. To make a person restless through pangs.

(ଯଥା—ଏ ରୋଗ ପିଲାଟିକୁ ଭାରି ପକା ଉଠା କରୁଛି ।)

ପକା ଉ(ଓ)ପର—ଦେ ବ—୧ । କୋଠାର ଛାତ—1. The roof of a building.

ପାକାଘରେର ଛାତ ୨ । କୋଠାର ଦ୍ୱିତୀୟ ତଲ—2. The second storey of a building.

ପକା କୋଠା—ଦେ. ବ—ପଥର ବା ଇଟା ଓ ଚୂନ ଗାରିକରେ ନିର୍ମିତ କୋଠା—Brick or stone and lime masonry building.

ପାକାବାଡ଼ି ପକ୍କାକୋଠା

ପକା ଗାନ୍ଥ(ନ୍ଥି)ନି—ଦେ. ବ—କାନ୍ଥ ପ୍ରଭୃତିରେ ଚୂନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଇଟା ବା ପଥର ବସିବା—Brick and lime masonry.

ପାକାଗାନ୍ଥନୀ ପକ୍କାମିଲେବା

ପକା ଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଇଟା ଓ ଚୂନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କାନ୍ଥବଶିଷ୍ଟ ଛପରଘର—1. A thatched house of brick and lime masonry.

ପାକାବାଡ଼ି ପକ୍କାଘର ୨ । ଘର—2. A masonry building.

ପକା ଡୋଲା— ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷେପ + ଡୋଲନ)—

Pakā dolā ୧ । ପକାଉଠା (ଦେଖ)—1. Pakā uthā (See)

(ପକାଡୋଲା— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଣଦେଖା—2. (fig). Neglect.

ପକାଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପକ୍କଣ)—ଶବ୍ଦସାପଣ୍ଡି; ଶବରମାନଙ୍କ କୁଡ଼ିଆ—Pakāṇa A woodman's hut;a hamlet of woodmen's huts.

ପକାପକ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇଜଣ ଧସ୍ତାଧସ୍ତି ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ତଳେ ପକାଇବା—1. Mutual throwing down of two combatants.

ଫେଁକାଫେଁକି ୨ । ଦୁଇଜଣ ପରସ୍ପର ଉପରକୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପକାଇବା—2. Mutual throwing of things at each other.

ପାକାପାକୀ ଦେ. ବଣ—ପକ୍କା ବା ଠିକଣା ହୋଇଥିବା (ବିଷୟ); **ପକ୍କାପକ୍କୀ** ସୁସ୍ଥିରୀକୃତ—(any matter) Made permanent or fixed; well settled.

ପକା(କ୍କା) ମାଲ ଦେ. ବ—୧ । ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ—1. Very excellent thing.

ପାକାମାଲ ୨ । ଘିଅଭଜା ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ—2. Ghee-boiled food.

ପକ୍କା(କ୍କି)ମାଲ କ । ସୁଦୃଢ଼ ବସ୍ତୁ—3. A strong built thing.

[ପକ୍କ(କ୍କୁ)ମାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପକ୍କୁ—ତ୍ରି. ବଣ (ସଂ ପକ୍ୱ)—ସୁଜାଣ୍ଡି; ପରପକ୍ୱ (ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ)—Paku ; Well digested (food).

ପକେଟ୍—ବେଦେ. ବ (ଇଂ·)—ପାକେଟ୍; ଜାମାରେ ଲାଗି ଥିବା ଥଳ ବା ମୁଣି—Pocket of a coat.

ପକେଟ ଜେବ, ପାକୀଟ

ପକେଟ୍ ଅଭିଧାନ—ଦେ. ବ (ଇଂ. ପକେଟ୍ ଓ ସଂ. ଅଭିଧାନ) କୁରୁଡାର Paket abhidhāna ପକେଟ୍‌ରେ ରହି ପାରିବାଭଳ ଆକାରର **ପକେଟ ଅଭିଧାନ ଡେବୀ ଅଭିଧାନ** ଅଭିଧାନ—A pocket (ପକେଟ ଉର୍ଦ୍ଦିନାସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) dictionary.

ପକେଟ୍ ଆଲାଓ୍ୱାନ୍ସ—ବେଦେ, ବ (ଇଂ.)—ପକେଟ ଖରଚ; ବଡ଼-ଲୋକଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ଖୁଚୁରା ଖରଚ କରିବା ପକେଟଆଲାଉଆନସ ପାଇଁ ଅଭିଭାବକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ—

ଜେବ ଖରଚ Pocket allowance.

ପକେଟ୍ ଏଡିସନ୍—ବେଦେ. ବ (ଇଂ.)—କୌଣସି ପୁସ୍ତକର ପକେଟ୍‌ରେ Paket edisan ରହି ପାରିବାଭଳ ଛୋଟ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ପକେଟ ଏଡିସନ ହୋଇଥିବା ସଂସ୍କରଣ—

ଜେବୀ ସଂସ୍କରଣ Pocket edition.

(ପକେଟ୍ ସଂସ୍କରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପକେଟ୍ ୱାଚ୍—ବେଦେ. ବ (ଇଂ.)—ଯେଉଁ ଛୋଟ ଘଣ୍ଟା କୁର୍ତ୍ତା-Paket wāch ପକେଟ୍‌ରେ ରଖାଯାଏ—Pocket watch.

ପକେଟଓ୍ୱାଚ ଜେବଘଡ଼ୀ (ପକେଟ୍‌ଓ୍ୱାଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପକେଟ୍‌କଟା— ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପିନ୍ଧିଥିବା ଜାମାର Paket kaṭa ପକେଟ୍‌ରୁ କୌଶଳ କ୍ରମେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଚୋରି ପକେଟକାଟା କରିବା ଚୋରି—1. A pickpocket.

ପାକିଟମାର୍ ୨ । ପକେଟ୍‌ରୁ କୌଶଳ ପୂର୍ବକ ଚୋରି କରିବା—2. Pick pocketing.

(ପକେଟ୍‌ମାରୁ, ପକେଟ୍ ଚୋର, ପକେଟ୍‌ମାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପକେଟ୍ ଖରଚ—ବେଦେ. ବ (ଇଂ. ପକେଟ୍ ଓ ଆ. ଖର୍ଚ) —

Paket kharacha ୧ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ବାଜେ ବା ସଉକାରୀ ପକେଟ ଖରଚ କରିବାପାଇଁ ଦିଆଯିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ—1. Pocket **ଜେବଖର୍ଚ** allowance.

୨ । ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ ଓ ବହୁପନ୍ଥ ଆଦି ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଖରଚ ଛଡ଼ା ବାଜେ ଖରଚ—2. Private expenses; miscellaneous expenses

ପକେଟ୍ ଗୀତା— ଦେ. ବ (ଇଂ. ପକେଟ୍ ଓ ସଂ. ଗୀତା)— ପକେଟ୍‌ରେ Paket gitā ରହିପାରିବା ଭଳ ଆକୃତିର ଛୋଟ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ପକେଟଗୀତା ଗ୍ରନ୍ଥ; ଭଗବଦ୍ଗୀତାର ପକେଟ୍ ସଂସ୍କରଣ—

ପକେଟ୍‌ଗୀତା Pocket Gita.

[ଦ୍ର—ଏହାପର 'ପକେଟ୍‌ଚଣ୍ଡୀ' ଆଦି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ପକେଟ ଘଡ଼ି— ବେ. ବ (ଇଂ. ପକେଟ୍ ଓ ସଂ. ଘଟି)— ଉଆର; ଶୁନ୍ Paket ghaṛḍi ଘଡ଼ି—Pocket watch.

ପକେଟଘଡ଼ି ଜେବଘଡ଼ (ପକେଟ୍ ଘଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପକେଟ୍ ବହି—ବେଦେ. ବ—ପକେଟ୍‌ରେ ରହି ପାରିବାଭଳ ପୁସ୍ତକ—

Paket bahi **Pocket book.**

ପକେଟବଇ ପକେଟବହୀ (ପକେଟ୍‌ବୁକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପକେଟ ମାରିବା ଦେ. କ୍ରି—କୌଶଳପୂର୍ବକ ମନୁଷ୍ୟର ପକେଟ୍‌ରୁ ଧନ Paket maribā ଚୋରି କରିବା—To pick one's pocket.

ପକେଟମାରା ପକେଟମାରନା (ପକେଟ କାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପକୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ୱବଟକ)—ଫେଣ୍ଟା ଦୋଇଥିବା ବୁଟ
Pakoṛḍi ବେଶନ ବା ବୁଟ ବଟାକୁ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଗୁଙ୍କି
ପାକୋଡୀ; ଫୁଲୁରୀ ଫୁଲବଡ଼ ଆକାରରେ ଭଜା କରିବା ଖାଦ୍ୟ—
ପକୌଡ଼ୀ Small globules of gram-flour mixed with water, made into paste and fried in ghee or oil.

[ଦ୍ର— ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଲଙ୍କାମରଚ ଫଳକୁ ବୁଟବେସନ ଆଦରେ ବୁଡ଼ାଇ ତାକୁ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଗୁଣନ୍ତୁ। ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ବୁଟ ସଙ୍ଗେ ଲଙ୍କା ଓ ଅଜ ଆଦ ବଟା ଦୋଇ ମଧ୍ୟ ପକୋଡ଼ ଭଜା ହୁଏ ।]

ପକ୍କଣ—ସଂ. ବ. (ପଚ୍ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା + ଅଧିକରଣ. କଣ=ଭଣ୍ଡୁଳ-
Pakkaṇa କଣା; ଯେଉଁ ଘରେ ଭଣ୍ଡୁଳକଣା ବା ଖଦ ରନ୍ଧା ଯାଏ)—୧ । ଶବରଗୃହ—1. Woodman's hut.

୨ । ଚଣ୍ଡାଳ କୁଟୀର —2. A poor man's hut.

୩ । (+ କରଣ. କଣ) ଅଗ୍ନି—3. Fire.

ପକ୍କା—ଦେ. ବଣ. ସଂ ପକ୍ୱ—୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ; ସ୍ଥାୟୀ—
Pakkā 1. Permanent.
ପାକ୍କା ୨ । ମଜଭୂତ—2. Strong.
ପକ୍କ: ୩ । ଚୂନ ଗାନ୍ଥିନରେ ଭଜାର—
3. Made with lime masonry.
(କଚ୍ଚା - ବିପରୀତ) ୪ । ଘୃତପକ୍ୱ—4. Fried in ghee
୫ । ନପୁଣ; ଚତୁର—5. Clever; skilful.
୬ । ଦେଶଜାତ ବସ୍ତୁରୁ କୌଶଳ ପ୍ରଯୋଗପୂର୍ବକ ନର୍ମିତ—
6 Manufactured from raw articles.
୭ । ଶିକରରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ—
7. Confirmed in a service.

ପକ୍କି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ପକ୍କୀ)—୧ । ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
Pakki 1. Excellent
ପାକୀ **ପକ୍କୀ** ୨ । ଘୃତପକ୍ୱ—2. Boiled in ghee.

ପକ୍କିମାଲ୍—ଦେ. ବ—୧ । ଘୃତପକ୍ୱ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ—
Pakki māl 2. Excellent or rich food fried in ghee.
ପାକୀମାଲ ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ—2. Excellent thing.
୩ । ଦେଶଜାତ ମୌଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ କୌଶଳ ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା ନର୍ମିତ—
ପକ୍କୀମାଲ 3. Manufactured articles manufactured from raw materials.

ପକ୍କା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପଚ୍ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ)—
Paktā (ପକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାଚକାସ୍ତ୍ର; ପାଚକ—One who cooks.

ପକ୍ତି—ସଂ. ବ (ପଚ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ପାକ; ରନ୍ଧନ—
Pakti 1. Cooking
୨ । ପାଚିବା—2. Ripening.

ପକ୍ୱ—ସଂ. ବଣ. (ପଚ୍ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା + ତ)—
Pakwa ୧ । ପରିଣତ; ପାଚିଲା—1. Ripe; mature.
(ପକ୍ୱତା, ପକ୍ୱତ୍ୱ—ବ) ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବର୍ଦ୍ଧିତ—
2 Fully developed.
୩ । ପାକନିଷ୍ପନ୍ନ; ସିଦ୍ଧ—3. Well boiled; baked.
୪ । ପୁଜାର୍ଣ୍ଣ—4. Digested.
୫ । ଦୃଢ଼—5. Strong.
୬ । ସାରଯୁକ୍ତ—6. Substantial.
୭ । ବନାଗୋଟୁଣ୍ଣ—7 Decadent.
୮ । ଶୁଭ୍ର (କେଶ)— 8. Grey; white (hair).
୯ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—9. Intelligent.

ପକ୍ୱଣ—ସଂ. ବ. (ପଚ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ ବଣ; ଯେଉଁଠାରେ ପାକ
Pakwaṇa କରଯାଏ)— କୁଟୀର—Hut; cottage.

ପକ୍ୱାଧାନ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ସୋ; କର୍ମଧା; ପକ୍ୱ + ଆଧାନ)—ପାକସ୍ଥଳୀ;
Pakwādhāna ପାକାଶୟ - The stomach; the digestive
(ପକ୍ୱାଧାର, ପକ୍ୱାଶୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) organs.

ପକ୍ୱାନ୍ନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପକ୍ୱ + ଅନ୍ନ)—୧ । ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ—
Pakwānna 1. Cooked food.
୨ । ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ପଲଉ—2. Dainty sweets prepared with ghee; rich food.

ପକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)— ସଂ – ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Paksh (root) To take.

ପକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ପକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Paksha ୧ । ମାସାର୍ଦ୍ଧ; ପଞ୍ଚଦଶ ଦିବାରାତ୍ରି—1. Fortnight.

[ଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଓ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ଅମାବାସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ।]

୨ । ପକ୍ଷୀର ଡେଣା—2. Wing of a bird.

୩ । ବାଣ ବା ଶରରେ ଲଗିଥିବା ପକ୍ଷ ବା ପୁଚ୍ଛ—
3. The feather of an arrow.

୪ । ପାଖ; ପାର୍ଶ୍ୱ—4. Side; flank.

୫ । ଗୁଚ୍ଛ; ସମୂହ — 5. Collection; cluster.

୬ । ଭିତ; କାନ୍ଥ—6. Wall.

୭ । ବରଣ୍ଡା; ଘିଣ୍ଟା—7. Varanda; aisle.

୮ । ପାର୍ଶ୍ୱଗୃହ—8. Side room.

୯ । ରାଜହସ୍ତୀ—9. A king's elephant.

୧୦ । ବିରୋଧ 10. Opposition.

୧୧ । ଥର; ବାର—11. Time.

୧୨ । ସୈନ୍ୟ; ବଳ—12. Army.

୧୩ । ପ୍ରଶ୍ନ ବା ଉତ୍ତର—13. Question or answer.

୧୪ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର - 14. Reply.

୧୫ । ସହାୟ—15. Help; support.

୧୬ । ସଙ୍ଘ; ଦାୟ; ଗଣ; ଦଳ; ୨ଟି ବିପକ୍ଷ ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
16. Party; one of the contending parties.

୧୭ । ଏକପକ୍ଷଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—17 Partisan.

୧୮ । ଚୂଲିର ପଙ୍ଖା ବା ମୁହଁ—
18. The mouth of an oven.

୧୯ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟାବୋଧକ ଅଙ୍କ—19. Dual number; two.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨୦ । ମତ—20. Opinion.

୨୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଯୋଡ଼ା—21. Couple; pair.

୨୨ । ବିରୁଦ୍ଧ ଯୁକ୍ତିର ଏକ ଦିଗ—

22. One side of an argument.

୨୩ । (ନ୍ୟାସ୍ତ୍ରଦର୍ଶନ) ଅନୁମେୟ ବସ୍ତୁର ଆଧାର—

23. The subject of a logical proposition.

ଦେ. ବି.—୧ । ଏକ କଡ଼ାର ୨ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—

1. ½ of a kardā.

୨ । ଘଟଣା; ଅବସ୍ଥା—2. State; event.

ଢେବାରୁ ଦୁଇ ମେଢେ ଲଃପଟ,
ଉତ୍ତ । ପକ୍ଷ ଛଡ଼ାର ପଃ । ଜବତୁର୍ଦ୍ଦ୍ୟ. ଜବତାଜଃଖାଇ ।

୩ । ଚକ୍ଷୁର ଡୋଲା—3. Eye-ball.

ଏମନ୍ତ ନନ୍ଦନ. ମଧ୍ୟ ପକ୍ଷ ଅନ୍ତରଇ ରଞ୍ଜନ ।
ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଦେ. ବିଣ.—ବିପକ୍ଷ; ପ୍ରତିକୂଳ—Unfavourable.

ଏବେ ମୁ କଃଣ ପିଙ୍କ ନାହିଁ ପକ୍ଷ ଢେବାରୁ ଦୁ ଅଦ୍ଦଂଖାରେ ।
ଜବତୁର୍ଦ୍ଦ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପକ୍ଷକ—ସଂ. ବି.—୧ । ସହାୟୀ; ସପକ୍ଷ—

Pakshaka 1. Partisan; supporter

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱାର; ବାଡ଼ି ଦୁଆର—2. Back door; side door.

୩ । ପାର୍ଶ୍ୱ—3. Side; flank.

ପକ୍ଷକ ଲୋକ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି.—ଉକ୍ତ—

Pakshaka loka A devotee.

ପକ୍ଷର ଲୋକ ବଇଷ୍ଣବ-ପକ୍ଷର-ଲୋକ ଭୋଟିଚ ।

ପକ୍ଷକା ଅଦ୍ୟା ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶକଳାସ ।

ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ଗ୍ରହଣ)—୧ । ଦୁଇ ବିପକ୍ଷର

Paksha grahaṇa ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା

(ପକ୍ଷାବଲମ୍ବନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Taking one of the two sides.

୨ । ପକ୍ଷପାତ—2. Partiality towards one party

ପକ୍ଷଚର—ସଂ. ବି. (ପକ୍ଷ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—

Pakshachara 1. The moon.

୨ । ଅନୁଚର – 2. Follower; attendant.

୩ । ସହଚର—3. Companion.

୪ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଚର; ରକ୍ତବାକ ପକ୍ଷୀ—4. The ruddy gooes.

୫ । ଦ୍ୱସ୍ତୀ – 5. Elephant.

ପକ୍ଷତି—ସଂ. ବି. (ପକ୍ଷ + ମୂଳାର୍ଥରେ. ତି) – ୧ । ପକ୍ଷୀ ଡେଣାର ମୂଳ—

Pakhsati 1. The root of a brid's wing.

୨ । ଶୁକ୍ଳପଦ—2. The Ist. day of the moon's wane or increase.

ପକ୍ଷ ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବି. (ପକ୍ଷ + ଦ୍ୱାର)—୧ । ବାଡ଼ିଦୁଆର; ଗଳ କବାଟ—

Paksha dwāra 1. Back door;

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱ ଦ୍ୱାର—2. Side door.

୩ । ଗଳ କବାଟ; ଗୋର କବାଟ—3. Trap door.

ପକ୍ଷଧର—ସଂ. ବି. (ପକ୍ଷ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—

Pakshadhara 1. The moon.

୨ । ପକ୍ଷୀ· 2. Bird.

ସଂ. ବିଣ.—ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ—Winged

ପକ୍ଷ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିବାଦରେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କରିବା-

Paksha dharibā 1. To take a side in a dispute.

ପକ୍ଷ ଧରା ପାଣ୍ଡୁ ସୁତଙ୍କର ଦୁଃଖର ଦେଲେ ଗୋଟ,

ପକ୍ଷ ଥରନା ତଃ ଧର ରଦ୍ଦବାରୁ ମୋର ନାହିଁ ବଦ୍ଧ । କୃଷ୍ଣଜିଃ ମହାଭାରତ ।

(ପକ୍ଷ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପକ୍ଷପାତ ହେବା; ଏକ ପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାସ୍ତ୍ରରେ ଆସକ୍ତ ହେବା—2. To be partial to one party.

ପକ୍ଷପାତ—ସଂ. ବି. (ପକ୍ଷ + ପାତ)—୧ । ଏକ ପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାସ୍ତ୍ର ଆସକ୍ତି

Pakshapāta 1. Partiality.

୨ । ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ଆଜୁଳିବା–2. Inclining to ones

ଦେ. ବିଣ.—ପକ୍ଷପାତୀ—

Partial; one sided; prejudiced.

ପକ୍ଷପାତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପକ୍ଷ + ପାତିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଏକ ପକ୍ଷ

Pakshapāti ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାସ୍ତ୍ରାବରେ ଆସକ୍ତ—Partial;

(ପକ୍ଷପାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପକ୍ଷପାତିତା—ବ.) biased.

ପକ୍ଷପୁଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ପୁଟ)—ଡେଣା—

Paksha pūṭa Wing.

ପକ୍ଷବାନ୍ - ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପକ୍ଷ + ବତ୍ପ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ—

Pakshabān Winged.

ପକ୍ଷ ମୂଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ମୂଳ)—ପକ୍ଷତି (ଦେଖ)--

Paksha mūla Pakshati (See)

ପକ୍ଷ ସଞ୍ଚାଳନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ସଞ୍ଚାଳନ)—ଡେଣାକୁ

Paksha sañchālana ଇତସ୍ତତ ଚଲାଇବା; ଡେଣା ଝାଡ଼ିବା—

Moving the wings to and fro.

ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ସମର୍ଥନ)—ଏକ ପକ୍ଷର

Paksha samarthana ସହାୟତା—supporting one

(ପକ୍ଷସମର୍ଥକ—ବିଣ) party.

ପକ୍ଷାଘାତ—ସଂ. ବି. ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ଆଘାତ)—ବାତ ବ୍ୟାଧିବିଶେଷ;

Pakshāghāta ଏକାଙ୍ଗୀ ବାତ (ଯନ୍ତ୍ରିରେ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଅବଶ ହୁଏ)—Paralysis; palsey.

ପକ୍ଷାଘାତୀ—ସଂ· ବିଣ. ପୁଂ. (ପକ୍ଷାଘାତ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପକ୍ଷାଘାତ

Pakshāghātī (ପକ୍ଷାଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—

Paralytic; paralysed.

ପକ୍ଷାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପକ୍ଷ + ଅନ୍ତ)—ପକ୍ଷର ଶେଷ ଦିନ;

Pakshānta ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ବା ଅମାବାସ୍ୟା—The last day of a lunar fortnight.

ପକ୍ଷାନ୍ତର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା ସମାସ; ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ = ପକ୍ଷାନ୍ତର)—

Pakshāntara ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ; ଅପର ପକ୍ଷ—The other side; another view of an argument.

ପକ୍ଷାନ୍ତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅନ୍ୟର ପକ୍ଷରେ; ଅନ୍ୟଥା; ପରନ୍ତୁ—

Pakshāntare Otherwise; on the other side;

(ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) on the other hand.

ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ପକ୍ଷାନ୍ତରମେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପକ୍ଷିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚେଣ୍ଡାର ଦୁଇ ଖମ୍ଭ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆଡ଼ଧାରଣା—
Pakshiā ଆଡ଼ଧାରଣା—
ଦେ. ବ—ପକ୍ଷିଆ (ଦେଖ) —Pakhiā (See)

ପକ୍ଷିଚ(ଜ)ଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଟାୟୁ)—
Pakshicha ja)ṭā ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଜଟାୟୁ ନାମକ ଗୃଧ୍ରରାଜ—
ଜଟାୟୁ **जटायु** Name of the King of vultures mentioned in the Rāmāyaṇa.
[ଦ୍ର— ଏ ଦଶରଥଙ୍କର ମିତ୍ର ଥିଲେ ।]

ପକ୍ଷିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପକ୍ଷ + ଇନ୍ + ଙ୍କୀ. ଈ)—
Pakshiṇī ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷୀ — 1. A she-bird.
(ପକ୍ଷୀ—ପୁଂ) ୨ । ଦୁଇ ଦବା ଓ ଉଲ୍ଲଧ୍ୟସ୍ଥ ରାତ୍ରି—
2. Two days and the night between them; a period of 36 hours beginning from dawn.

ପକ୍ଷି ଧରା ଦେ. ବ ବ୍ୟାଧ; ଚଢ଼େଇମାରୁ—
Pakshi dharā A bird-catcher; a fowler.
(ପକ୍ଷିମାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ପକ୍ଷିମାର **पक्षी पकड़ने वाला**

ପକ୍ଷି ପାଣି—ଦେ. ବ—ଗୁନ୍ଥୁକାଳକା ଓ କୋଚଲ୍ଲଖାଇ ଆଦ ପକ୍ଷୀଙ୍କ
Pakshi pāṇi ପକ୍ଷକୁ ପାଣିରେ ସିଦ୍ଧ କରି ସନ୍ଧିପାତ ଓ ଆମବାତ
ପାଖୀର ସୁରତା ଆଦ ରୋଗରେ ଦଆଯିବା ପାମାଯୁବଶେଷ—
A broth prepared by boiling the wing of certain birds and used as a medicine for certain diseases (e.g rheumatism).

ପକ୍ଷି ବଦ୍ୟା—ସଂ. ବ—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ବବରଣ ସମନ୍ବିତ ବଦ୍ୟାବିଶେଷ —
Pakshi bidyā Ornithology.

ପକ୍ଷି ମଞ୍ଜାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ - ରାତ୍ରିରେ ବୋବାଳ ଶବ୍ଦକରା
Pakshi mañjāri ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—A kind of wild bird whose scream is heard in night and is deemed ominous.
[ଦ୍ର— ଏମାନଙ୍କ ଡାକ ଅଶୁଭ ସୂଚକ ।]

ପକ୍ଷିରା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପକ୍ଷ; ପକ୍ଷ ପର ପଡଲା ଦ୍ୱେବା ଯୋଗୁଁ)—
Pakshirā ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ (କବାଟ, ଚକି ଆଦ)—
ପାତଳା **खिआया हुआ** Worn out and emaciated.
(ଯଥା— କବାଟଟି ପକ୍ଷିରା ହୋଇ ଗଲାଣି ।)
ଦେ. ବ - ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା—
The state of being worn out.
(ଯଥା —ଏ କବାଟକୁ ପକ୍ଷିରା ବାଧିଲାଣି ।)

ପକ୍ଷିରାଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ପକ୍ଷିନ୍+ରାଜନ୍; ୯ମା. ୧ବ) -
Pakshirāja ୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପକ୍ଷୀ—1. An excellent bird.
୨ । ଗରୁଡ଼—2. Garuṛda.
୩ । ମୟୂର—3. Peacock.
ଦେ. ବ—କାହାଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ଘୋଟକ—
The winged horse of the folktales.

ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଡ଼ା— ଦେ.ବ—କାହାଣୀ ଓ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଉଡ୍ଡୟନଶୀଳ
Pakshirāja ghoṛda ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଘୋଟକବିଶେଷ—
ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଡ଼ା The winged horse of mythology and folktales.
पक्षिराज घोड़ा

ପକ୍ଷି ଶାବକ—ସ. ବ— ଚଢ଼େଇ ଛୁଆ—
Pakshi śābaka The young ones of a bird.

ପକ୍ଷିଶାଳା—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ପକ୍ଷୀ+ଶାଳା)—ଚଢ଼େଇଖୋଳା—
Pakshiśāḷā An aviary; a bird-house.

ପକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପକ୍ଷ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pakshī ୧ । ଚଢ଼େଇ; ବବ୍ଦଗ; ବବ୍ଦଙ୍ଗମ—1. Bird.
(ପକ୍ଷିଣୀ—ଶ୍ରୀ) ୨ । ବାଣ; ଶର—2. Arrow
ଦେ. ବ - ପଖି (ଦେଖ)—Pakhī (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ମୁଖା (ଦେଖ)—Mukhā (See)

ପକ୍ଷୀନ୍ଦ୍ର ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ପକ୍ଷୀ+ଇନ୍ଦ୍ର)—ଗରୁଡ଼; ଖଗେଶ୍ୱର—
Pakshīndra Garuṛda; the king of birds.

ପକ୍ଷୀୟ – ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପକ୍ଷ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ ଈୟ)—
Pakshīya ପକ୍ଷଭୁକ୍ତ; ଦଳଭୁକ୍ତ—Belonging to a party or side.

ପକ୍ଷୋଦ୍ଗମ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ପକ୍ଷ+ଉଦ୍ଗମ)—
Pakshodgama ପକ୍ଷୀର ଦେହରେ ପକ୍ଷର ଉତ୍‌ପତ୍ତି—The coming out of the wings on the body of a bird.
ପକ୍ଷୋଦ୍ଭବ, ପକ୍ଷୋଦ୍ଭେଦ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପକ୍ଷ୍ମ—ସଂ. ବ. (ପକ୍ଷ୍ ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ମ. ମନ୍; ପକ୍ଷ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ
Pakshma ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନେତ୍ରଚ୍ଛଦ ଲୋମ; ଆଖିର ପତାର ଲୋମ—1. The eyelashes.
୨ । ଲୋମ —2. Small hair.
୩ । ପକ୍ଷୀର ପାଳକ —3. The down of a bird.
୪ । ପୁଷ୍ପକେଶର —4. The filaments of a flower.
୫ । ସୂତ୍ରାଂଶ—5. Fibre.
୬ । ସୂତାର ଅଗ୍ରଭାଗ—6. The end of a thread.

ପକ୍ଷ୍ମଳ ସଂ. ବଣ. (ପକ୍ଷ୍ମନ୍ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଳ)—
Pakshmaḷa ନେତ୍ରଲୋମବିଶିଷ୍ଟ —
ଗହଳ ପକ୍ଷ୍ମଳ ଛନ୍ଦ୍ୟୁଳ ପକ୍ଷ । ଭଞ୍ଜ, ପ୍ରେମସ୍ୱଧାଳଧ୍ୟ ।

ପଖ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷ; ପ୍ରା. ପକ୍ଖ)—ମାସାର୍ଦ୍ଧ—
Pakha Fortnight
ପଖ ସେ ତତ୍ରମାତାର ଶାପ ପାଇ, ବଢ଼ର ପକ୍ଷରେ ଛଡ଼ାଇ ।
पख ଉଶୋଦଙ୍ଗ, ପ୍ରେମରକ୍ତିବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।
୨ । ଶୁକ୍ଳମାନ ପକ୍ଷ—2. Lunar fortnight.

ପଖ(ଖା)ଉଜ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷ = ପାର୍ଶ୍ୱ + ଆ ଅଜାଜ୍ = ଶବ୍ଦ;
Pakha(khā)uja ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଶରେ ଏହା ବାଜବା ହେତୁ)
ପଖୋଜ, ପଖାଜ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦୁଇ ପାଖରେ ଚର୍ମାନବ ଗୋଲ ଓ ଲମ୍ବ ବାଦ୍ୟ-ବିଶେଷ; ଢୋଲକା; ମର୍ଦ୍ଦଲ —
ପାଖୋୟାଜ A cylindrical drum covered with skin on both ends; Tambourine.
पखावज

ପଖଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ପର୍କଟ; ପ୍ରା. ପକ୍କଡ) —ପର୍କଟ (ଦେଖ)
Pakharda ପାକୁଡ଼ **पाकर** Parkaṭa (See)

ପଖନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ପାଷାଣ; ଭୁଲ; ହି. ପାଖାନ୍; ଷ
Pakhan ସ୍ଥାନରେ ଖ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପାଷାଣ; ପଥର—Stone.
ଗଉଡ଼ ବୁଦ୍ଧି ଥରେ, ପଖନ୍ ବୁନ୍ଦେ ଗୁରେ —ପ୍ରବଚନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଖନା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ (ସଂ. ପାଷାଣ; ଭୁଲ ହି. ପାଖାନ୍)--ପଥର;
Pakhanā ପାଷାଣ—Stone.

ପଖଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ନୀପୁର) ବ (ବଂ. ପାଖାଲ) – ପଖାଳ (ଦେଖ)
Pakhal Pakhāla (See)

ପଖଲା – ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳନ; ଧୋଇବା—
Pakhalā Washing.
ପାଖଲାନ ୨ । ଭାତ ପଖାଳିବା—
ପଖାରନା 2. Wetting boiled rice.
ଦେ. ବଣ—ଧୌତ; ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ—Washed.

ପଖଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ପଖାଳିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Pakshlā(le)ibā Causative form of pakhālibā.
ପାଖଲାନ **ପଖରାନା**

ପଖା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷ)—୧ । କଡ଼; ପାର୍ଶ୍ୱ—
Pakhā 1. Side; flank.
ଖାଲ୍ଖା ପଖା ପିଠି ମଣ୍ଡ ନାକ କାନରେ ଶର,
ପାଁଖୁରା ମଣ୍ଡି ଦୋଇଲେ ଦୁଇକୁଳ ଫୋଡା କର । କୃଷ୍ଣଦି, ମହାଭରତ, ଦ୍ରୋ--
୨ । ଖୁଆମୁଣ୍ଡି; ବାହୁର ମୂଳ—2. The root of the arm
୩ । କାନ୍ଧପାଖ ହାଡ଼—3. Shoulder blade.
ପାଖା ୪ । ରୁଲ୍ଲର ରନ୍ଧ୍ର ବା ମୁଖ—
4. The mouth of an oven.
ପଂଖା ୫ । ବ୍ୟଜନ; ପଙ୍ଖା—5. Fan.
ସ୍ତ୍ରିଗଣେ ସେ ପଙ୍ଖାଗଣ ପବାଇଲେ ।
ପୁଣ୍ଡେହୁଡ ସାନଗାନ ଥରନ୍ତିଲେ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ ।

ପଖାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—ପାଖେଇବା; ଏକପାଖକୁ
Pakhāiba ଘୁଞ୍ଚଇବା; ଆଡ଼େଇଦିବା—To move to a side.

ପଖା କାଢ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି— ୧ । ଗାଡ଼ିକୁ ରାସ୍ତାର ଏକପାଖକୁ
Pakhā kārdhiba ଚଲାଇବା—2. To move a cart to a side of the road.
୨ । ବାଟର ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚଇବା; ପାଖେଇବା—
2. To move to a side of the road.

ପଖା ଖସା(ସେ)ଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ମାଡ଼ ଦ୍ୱାରା ହାଡର ଡେଣାକୁ
Pahbā khasā(se)ibā ସ୍ୱସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ କରିବା—To displace
ଡେନାଭାଙ୍ଗା the arm from its socket by blows.
ପାଁଖୁରତୋଡ଼ନା ଜଉଡ଼ ଉଣ୍ଡାଇ ଫୋଟା, ନଉ ଘଙ୍ଗ ଥିବ ପଖା—
ତେବେ ସେ ଯାଇ ତେବେ ଦେଖା । ଭଗ ।
[ପଖା ଖସା(ସେ)ଇ ଦେବା, ପଖା ଭାଙ୍ଗିବା] } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଖା ଭାଙ୍ଗିଦେବା,

ପଖା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ବ୍ୟଜନ ଚାଳନ—
Pakhā pardibā The going on of a fan
ପାଖାଚଲା **ପଂଖାଚଳନା**

ପଖାବାଡ଼—ଦେ. ବ (ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରର ପରିଧିରେ
Pakhā bārd ଧରିବାପାଇଁ ବାହାରିଥିବା କାଠି—nautical;
ପଂଖାଡାଁଡ଼ The handles on the periphery of the wheel which controls the rudder of a ship.
ବାହର ପଖା ଡ଼ି ଧରିବା ହଳଣ ଲଗିଛି ଭାଁକରେ । ପଙ୍କାରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପଖାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳ; ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ପକ୍ଖାଳ)—୧ । ପାଣିରେ
Pakhāla ବଡୁଗ୍ ଦୋଇ ପରେ ଖିଆ ଯିବା ପାଇଁ ରଖାଯାଇ-
ପାନ୍ତାଭାତ, ପଖାଳ, ଭିଜାଭାତ୍, ପାକାଲ୍ ଥିବା ଭାତ; ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ
ପକ୍ଖାଲ୍, ପନ୍ଭାତ୍, ପନ୍ଭତା ଅନ୍ନ—1. Stale watered rice;
(ଭବଭ—ବପଗ୍ଭଭ) boiled rice moistened.
with water.
[ଦ୍ର--ଆଜ ପଖାଳ ଦୋଇଥିବା ଭାତକୁ ସଜ ପଖାଳ ଏବଂ ଗତ କାଲି
ପଖାଳ ଦୋଇଥିବା ଭାତକୁ ବାସୀ ପଖାଳ ବୋଲାଯାଏ । ଗରମ
ଭାତରେ ପାଣି ଦଆ ଯିବା ପରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ
ବ୍ୟବହାର କଲେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ିଁ ପଖାଳ କୁହାଯାଏ ।]
୨ । ପ୍ରକ୍ଷାଳନ; ଧୋଇବା—2 Washing.

ପଖାଳ କରିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳନ) ଘରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଲୁଗା;
Pakhāla kariā ଗାତ୍ରପିନ୍ଧା; ଯେଉଁ ଲୁଗା ପ୍ରତ୍ୟହ ଧୁଆଯାଏ —
ଆଟ୍ ପଉରେ A cloth worn every day at home and
ପଖାଳକେରା washed daily.
ପଖାଳକେରିଆ ଅନ୍ୟରୂପ

ପଖାଳଖିଆ ଦେ. ବ. (ସଂ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ ଓ ଖାଦ୍ୟ)—ପଖାଳଭାତ ଖାଇବା
Pakhāla khiā Eating of stale watered rice.
ପକାଲଖାଓୟା ଦେ. ବଣ.—୧ । ଯେ ପଖାଳଭାତ ଖାଇବାରେ
ପନଭାତ ଖାନା ଅଭ୍ୟସ୍ତ—1. Habituated to taking stale water rice.
୨ । ମୋଟାବୁଦ୍ଧିଆ—2. Dull headed.
୩ । ଗରିବ—3. Poor.

ପଖାଳିଆ—ଦେ. ବଣ.—ପଖାଳଖିଆ (ଦେଖ)
Pakhāliā Pakālakhiā (See)
ଖାଇବାର ରୁଚି ଡ଼ମ ଅଉ ରେ ମାର୍ଦ୍ଦ,
ପଖାଳିଆ ଆମେ ଯାଇ କରିବା ମା ବସ । ବିକାଶ. ଦଃଖଜେସ୍ୱ ।

ପଖାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—୧ । ଧୋଇବା; ପ୍ରକ୍ଷାଳନ
Pakhalibā କରିବା—1. To wash.
ପାଖାଳା ଜଉଁରିତଳା ଜଳେ ମୁଣ୍ଡ ପଖାଳା
ପଖାଳନା, ପଖାରନା ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଉପଜ୍ଞୋତ ।
୨ । ଭବଭଭାତରେ ପାଣି ପୂରାଇବା —2. To moisten boiled rice with water

ପଖାହାଡ଼— ଦେ. ବ.- ପିଠି ଓ ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ହାଡ଼—
Pakhā bārda Ribs.
ଦାଣ୍ଡ ଘୋଡ଼ା ପଦାତ ପଡ଼ ଉଡ଼ଉଡ଼,
ନ ଉଖିଲେ କେହୁ ଜୋଡ଼ିବ ପଦା ହାଡ଼ । କୃଷ୍ଣଦି, ମହାଭରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ପଖିଆ – ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷ; ଏହା ପକ୍ଷ ଆକୃତିର ଥିବାରୁ)—
Pakhiā ୧ । ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ମୁଣ୍ଡ ଠାରୁ
ପାଁଖା; ପକ୍ଷିଆ ଜଙ୍ଘ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ୁଥିବା ତାଳପତ୍ର ନିର୍ମିତ ଏକପ୍ରକାର
ଘୋଡ଼ଣୀ --। A covering made of palm-leaves matted together extending from the head to the things for protecting the body from rain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଘରର କାନ୍ଥ ଓ ଖୁମ୍ଭ ଉପରେ ଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
2. A plate of wood passing over the wall and the pillars of a house.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଆନୁକୂଲ୍ୟ—Favourableness.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—୧ । ଅନୁକୂଳ—
1 Favourable.

୬ । ପଖୀଯୁ—2. Belonging to a party.

ପଖିଆ ଘୋଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ.—ପଖିଆ ଆକୃତିର ପୂର
Pakhiā ghordā ଇଣ୍ଡୁର —A kind of steamboiled sandwich.

ପଖୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପକ୍ଷୀ)—୧ । ଚଢ଼େଇ—
Pakhī 1. Bird.
ପାଖୀ **ପଂକ୍ଷୀ(ଖୀ)** ୬ । ଚଢ଼େଇର ପକ୍ଷ—2. Bird's wing.
କଦମ୍ବ ଗଛରେ ବହୁ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରସାର—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ।
୩ । ପୁଚ୍ଛ—3. Tail.
୪ । ଚିଙ୍କି ଲାଞ୍ଜି—4. The tail of a husking-jack.
୫ । ଲଙ୍ଗଳର ପଶ୍ଚାତ୍ଭାଗ ଭଲ (ଯାହା ଭୂମି ଉପରେ ଘୁଷୁରେ)—
5. The blade of a plough.
୬ । କବାଟର ଉପର ଦଣ୍ଡୀ—6. The lintel.

ପ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ.—କହୁଣିଆ (ଦେଖ)
Kahunia (See)

ପଗ—ଦେ. ବ (ସ ପର୍ବ)—୧ । ପବ; ଆଙ୍ଗୁଳର ଦୁଇ ଗଣ୍ଠିର ମଧ୍ୟସ୍ଥ
Paga ଅଂଶ—1. Inter-node; phalanx of fingers.
ପାବ, ପବ ୬ । ବାଉଁଶ ଓ ବେତର ଦୁଇ ଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅଂଶ-
ପୋର 2. The part between two joints of a piece (ପବ—ଅନ୍ୟରୂପ) of bamboo or cane.

ପଗ ଛଡ଼ା— ଦେ. ବ—(ଆଖୁ ବେତ ଆଦ ଗଛର) ପବ ଡେଙ୍ଗା ହୋଇ
Paga chhardā ବଢ଼ିଯିବା ଅବସ୍ଥା—The state of the
ପାଡ଼ୁଦ୍ଦାର stem of a growing tree becoming long or
(ପବଛଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) tall.
ଦେ. ବିଣ—ପଗ ଡେଙ୍ଗା ହୋଇ ବଢ଼ିଥିବା:(ବୃକ୍ଷ ଆଦ)—With the stem growing tall.
୬ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଲମ୍ବରେ ବେଶି ବଢ଼ିଯାଏ—(a person) Who grows taller than ordinary people.

ପଗଛଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଛର ପବ ଡେଙ୍ଗା ହୋଇ ବଢ଼ିବା—
Pagachhardā debā 1. (the stem of a plant) To
(ପବଛଡ଼ା ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) grow tall.
୬ । ଡେଙ୍ଗା ହୋଇ ବଢ଼ିବା—
2. To grow tall; to grow in tallness.

ପଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଗ୍ରହ)—୧ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନା; ଗୋଲ୍ଲ;
Pagarda ପାକଡ଼ାନ **ପକଡ** ଗୁଲା—1. A ball.
୬ । ଅପରାଧୀକୁ ଧରାବନ୍ଧା କରିବା—
2. Arresting; seizure.
୩ । ଧରିବା; ଧରାଧରି—3. Catching; holding.
[ଦ୍ର—ଏହା 'ଧର' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦୃଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୪ । ମାଡ଼ ଆଦର ବୃଷ୍ଟି—
4. A shower or volley of blows or beating.
(ଯଥା—ସେ ଗାଈକୁ ଆଖି ପଗଡ଼େ ମାଡ଼ ଦେଲା ।)

ପଗଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଧରିବା; ଆସ୍ପୃଗ୍ଧାନ କରିବା—
Pagardā 1. Holding tight.
ପାକଡ଼ା **ପକଡ଼ା** ୬ । ଗିରଫଦାର କରିବା—
2. Arresting; seizing.

ପଗଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଗଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Pagardā(rde)ibā Causative form of pagardibā.
ପାକଡ଼ାନ **ପକଡାନା**

ପଗଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ. ପ୍ରଗ୍ରହ)—୧ । ପାଗ; ଠେକା; ଉଷ୍ଣୀଷ—
Pagardi 1. Turban; head-dress; a pugree.
ପାଗଡ଼ୀ, ପାଗ୍, ପଗ ଜଣେ କାହିଁ ତୋ ସାଲର ପଗଡ଼ – ଭ୍ରଧାନାଥ ଦରବାର ।
ପଗଡ଼ି, ପଗୟା, ପାଗ, ପଗରୀ
୬ । କାନର ନୋଳ—2. A kind of ear-ring.
[ଦ୍ର—ଏହା ଭଲ କାନରେ ପିନ୍ଧାଯାଏ । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇଥାଏ ।]

ପଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.(ସ. ପ୍ରଗ୍ରହ) —୧ । ଧରିବା; ଗିରଫଦାର କରିବା—
Pagardibā 1. To arrest; to seize.
ପାକଡ଼ା ଜଣଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଜକୁ ବାଟରେ ପଡ଼ି
ପକଡ଼ନା ଅଟକେ ବାଘଠାକୁ ଛୋଡେ ଦାନ୍ତ ରଡ଼ – କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୬ । ଜୋର କରି ଧରିବା—2. To hold tight.
୩ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—3 To attack.

ପଗତା—ଦେ. ବିଣ—ପୋଖତ; ପ୍ରବୀଣ—Experienced.
Pagatā ପୋଖତା **ପୋକ୍ତା**

ପଗରା—ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) –ସୁନା ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ କଣ୍ଠି କମ୍ବା ସୁନା ବ।
Pagarā ରୁପା କଙ୍କଣ ସୁନର ଦେଶିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ସରୁ ସରୁ ଗାର
ନକ୍ସାସୀ କଟା ଯାଇଥାଏ; ନକାସୀ—Artistic lines drawn on ornaments consisting of golden balls.

ପଗଲା(ଲ୍ଲା) —ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.(ସ. ପାଗଲ)—ବାଯୁ; ପାଗଲ; ବାଉଳ—
Pagalā(lā) ପାଗଲା **ପଗଲା** Mad; lunatic.
(ପଗଲ୍ଲ – ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଗଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାରମ୍ବାରଲେଇ କଥା କହିବା;
Pagalā(le)ibā ପାଗଲ ପରି କଥା କହିବା—1. To talk like
ପାଗଲାମିକରା **ପାଗଲପନା କରନା** a mad man.
(ପଗଲା(ଲ୍ଲା)ମି କରା— ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । କଥାରେ ଭୁଣ୍ଡାଇ ଦେବା—
2. To inveigle.

ପଗଲ କୋଠି—ଦେ. ବ—ବାଉଳାଶ୍ରମ; ପାଗଲମାନଙ୍କର ରହିବା ସ୍ଥାନ—
Pagalā kothi Lunatic assylum.
ପାଗଲଖାନା, ପାଗଲା ଗାରଦ **ପାଗଲଖାନା**
(ପାଗଲ୍ଲଖାନା, ପାଗଲ୍ଲ ଗାରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଗଲ ବୁଦ୍ଧିଆ—ଦେ. ବିଣ – ବାଉଳବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ—
Pagalā buddhiā Idiotic; lunatic.
ପାଗଲ **ପାଗଲବୁଦ୍ଧିକା**

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଗଲା(ଲ୍ଲା)ମି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ବାଉଳତା—
Pagalā(lā)mi Madness; lunacy.
ପଗଲାମି **पागलपना**
(ପଗଲା(ଲ୍ଲା)ପଣ, ପଗଲା ପଣିଆ[ଆଁ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଗାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରାକାର ବା ପ୍ରାଗାର)—୧ । କ୍ଷେତ୍ରର ହଦ୍ଦ; ସୀମାବଦ୍ଧ—1. Ridge round a field.
ପଗାର ୨ । କ୍ଷେତ୍ରର ସୀମା ହଦ୍ଦ ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବାଡ଼—
मेड़ 2. A fence raised over the ridge of a field.
ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଉଦ୍ୟାନ ବା କ୍ଷେତ୍ରର ଚତୁର୍ପାଖେ ଖୋଲାଯିବା ଚଉଡ଼ା ଓ ଗଭୀର ଗାତ—Deep and wide ditch round a cornfield or a garden.

ପଗୁ(ବୁ)ଆରି- ଦେ. ବ—ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Pagu(bu)āri Hārḍabhaṅgā (See)
(ପଗ(ବ)ଅଇରି; ପଗୌ(ବୌ)ରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଘା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଗ୍ରହ)—ଗୋମେଷାଦି ବାନ୍ଧିବା ରଜ୍ଜୁ—
Paghā A halter or rope for tying cattle.
ପାଗା, ପାଗାଦଡ଼ି ଗୋରୁ କୁଣ୍ଡନ୍ଦାର ଦୋଇଲବ ପଘାଡୋର ।
पगहा, पाघा ଉଦାତ- ଉଦ୍ଦିଗ୍ନେଣା ।

ପଘାରିବା—ପ୍ରା. ଦେ. (ସିଂହଭୂମ) କ୍ରି—ବଘାରିବା; ଛୁଙ୍କିବା—
Paghāribā To smoke curry with condiments and ghee or oil.

ପଙ୍କ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପଙ୍କ; କାଦୁଅ—
Pańk Mud; soft clay.

ପଙ୍କ୍ତି—ଦେ. ବ.---(ଗୃଧାଶ୍ୟାମ ଦାସଙ୍କ)—ବ୍ୟାସ୍ଥାମ ଆଦେଶ ବଚନ—
Pańkti A term of drill-fall in.

ପଙ୍କ—ସଂ. ବ (ପନ୍‌ର ଧାତୁ=ବସ୍ତାର କରିବା+ଅ)—୧ । କର୍ଦ୍ଦମ; କାଦୁଅ—1, Mud; mire; soft clay.
୨ । ଚନ୍ଦନାଦି କାଷ୍ଠ ମର୍ଦ୍ଦନରୁ ଜାତ ପଙ୍କବତ୍ ପ୍ରଲେପ —
2. Soft paste.
୩ । ପାପ—୩. Sin; guilt.

ପଙ୍କ ଉଝ(ଝୁ)ଳା—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଙ୍କ ଓ ଉଦ୍ଧାର)—
Pańka ujha(jhu)lā ପୋଖରୀ ବା କୂଅର ତଳରୁ ପଙ୍କ କାଢ଼ିବା
ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର କର୍ମ; ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର—Cleaning of mud from
पंकउड़ाह the bottom of a tank or well.

ପଙ୍କଉଝଳା ଏକାଦଶୀ—ଦେ. ବ—ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣ ଏକାଦଶୀ—
Pańkaujhalā ekādasi The 11th day of the black fortnight in the month of Fālguna.

ପଙ୍କ ଉଝାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପଙ୍କ ଓ ଉଦ୍ଧାର)—ପୋଖରୀ ବା କୂଅ
Pańka ujhāliba ତଳୁ ପଙ୍କ ଉଠାଇବା—To clear mud
ପଙ୍କୋଦ୍ଧାରକରା **पङ्कउड़ाहना** from the bottom of a tank or well.

ପଙ୍କଗ୍ରାହ—ସଂ. ବ (ପଙ୍କ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ହିଂସ୍ର ଜଳଜନ୍ତୁ-
Pańkagrāha ବିଶେଷ; ମକର; ମଗର—Shark.

ପଙ୍କଜ—ସଂ. ବ (ପଙ୍କ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପଦ୍ମ—
Pańkaja 1. Lotus.
୨ । ସାରସପକ୍ଷୀ—2. A kind of Indian crane.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ— Name given to males.
[ଦ୍ର—ଏହା ଯୋଗରୂଢ଼ ଶବ୍ଦ ।]

ପଙ୍କଜନୟନ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଙ୍କଜ+ନୟନ)—ପଦ୍ମ ପର
Pańkajanayana ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ଷୁଯୁକ୍ତ—Lotus-eyed; with
ପଙ୍କଜନୟନା, ପଙ୍କଜନୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ) eyes as beautiful as the lotus petals.

ପଙ୍କଜନ୍ମ—ସଂ. ବ (ପଙ୍କ+ଜନ୍ ଧାତୁ+ମନ୍)—ପଙ୍କଜ (ଦେଖ)
Pańkajanma Pańkaja (See).

ପଙ୍କଜିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଙ୍କଜ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପଦ୍ମିନୀ—
Pańkajinī 1. Collection of lotuses.
୨ । ପଦ୍ମ ପୋଖରୀ—2. A tank grown with lotuses.

ପଙ୍କତି—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ପଂକ୍ତି)—ପଂକ୍ତି (ଦେଖ)
Pańkati Pańkti (See)
ଫିଙ୍ଗଇ ଚମ୍ପେ ପୋଇ-ପଙ୍କତି—ପ୍ରଧାନାଥ ।

ପଙ୍କପର୍ପଟୀ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଙ୍କ+ପର୍ପଟୀ=ପିଠା)—କାଦୁଅ
Pańkaparpaṭi ଶୁଖିଗଲେ ତା ଉପରେ ପିଠା ଭଳ ଯେଉଁ ଖୋଲ ବା ଚେପ୍‌ଟା ଉଠେ—Cakes formed on the surface of dried mud.

ପଙ୍କପ୍ରକ୍ଷାଳନ ନ୍ୟାୟ—ସଂ. ନ୍ୟାୟ—ପ୍ରଥମେ ପଙ୍କରେ ପଶି ଦେହରେ
Pańkaprakshāḷana nyāya ପଙ୍କ ବୋଳ ହୋଇ ପରେ ଦେହରୁ ତାହା ଛଡ଼ାଇବାଲାଗି ଧୋଇଥାଇ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ପଙ୍କରେ ନ ପଶିବା ଭଲ; ଏହିପରି କୌଣସି ଜଟିଳ ବା ଅନାପ୍ତଜନକ ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ ନ କଲେ ପରେ ଉତ୍କଟ ଆପଦ ବିପଦରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଦରକାର ପଡ଼େ ନାହିଁ; 'କାଦୁଅରେ ପଶ ରେ ଗୋଡ଼ ଧୋ ରେ' ନ୍ୟାୟ—
A simile used in a case where a man should not enter into any inextricable difficulty.

ପଙ୍କରୁହ—ସଂ. ବ. (ପଙ୍କ+ରୁହ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯୋଗରୂଢ଼
Pańkaruha ଶବ୍ଦ)—ପଙ୍କଜ (ଦେଖ)—Pańkaja (See)
(ପଙ୍କେରୁହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଙ୍କା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଗଣ୍ଡାଜାତିଙ୍କ ଗୁରୁ ଓ
Pańkā ପୁରୋହିତଜାତିବିଶେଷ—A caste which officiate as priests for Gaṇḍās of Sambalpur.

ପଙ୍କିଳ—ସଂ. ବଣ. (ପଙ୍କ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଇଲ)—ପଙ୍କଯୁକ୍ତ—
Pańkila Muddy; miry.

ପଙ୍କୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଙ୍କ)—ପଙ୍କ—
Pańku पांक Mud; mire.

ପଙ୍କୁଆ—ଦେ. ବଣ—ପଙ୍କିଳ; ପଙ୍କଯୁକ୍ତ—
Pańkuā Muddy; miry.
ପେଁକୋ **कीचड़वाला; गदला**

ପଙ୍କେଇ—ଦେ. ବ. (ପାନବରଜ)—ପାନର ରୋଗବିଶେଷ—
Pańkei A disease attacking betel creepers.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଧାନ ବରଜ ଉଉରେ ପାଣି ଜମିଗଲେ ପାନଲତାମୂଳ ସଡ଼ିଯାଇ ଏହି ରୋଗ ଜନ୍ମେ ।]

ପଙ୍କେଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧାନବରଜା)—ବରଜରେ ବହୁତ ପାଣି ଜମିଗଲେ ଧାନଗଛ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—(betel plant) To be attacked with a disease on account of excess watering.

Pańkei jibā

ପଙ୍କେରୁହ—ସଂ. ବ. (ପଙ୍କେ=ପଙ୍କରେ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+ଅ,—Pańkeruha ପଙ୍କଜ (ଦେଖ)—Pańkaja (See)

ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଙ୍କ+ଉଦ୍ଧାର)—ପଙ୍କଉଦ୍ଧଲା—Pańkoddhāra Clearing a tank or well of its mud or mire.

ପଙ୍କ୍ତି—ସଂ.ବ.(ପନ୍ଚ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+ଭାବ.କ୍ତି—୧ । ଶ୍ରେଣୀ—Pańkti 1. Row; range.

(ପଂକ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦଳ—2. Cluster.

୩ । ସମୂହ—3. Collection.

୪ । ପନ୍ତି; ଧାଡ଼ି—4. Line.

୫ । ପାକ—5. Cooking.

୬ । ପଞ୍ଚାକ୍ଷରପରମିତ ଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—6. A sort of Sanskrit metre.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ବର୍ତ୍ତି ଲଘୁ ।]

୭ । ପୃଥିବୀ—7. The earth.

୮ । ଜାତିଆଣ ଭୋଜନରେ ଖାଇ ବସିବା ଲୋକଙ୍କ ଧାଡ଼ି—8. Row of eaters in a caste-feast.

୯ । ଗୌରବ—9. Respect.

ପଙ୍କ୍ତି ଦୂଷକ—ସଂ. ବଣ. (ପଂକ୍ତି+ଦୂଷକ)—ପତିତ ବା ସମାଜଚ୍ୟୁତ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯେ ପଂକ୍ତିଭୋଜନରେ ବସିଲେ ତା ସଙ୍ଗେ ବସିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପତିତ ବା ଦୂଷିତ ହୁଅନ୍ତି—Excommunicated (person).

Pańkti dūshaka

ପଙ୍କ୍ତିପାବନ—ସଂ. ବ ଷଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଂକ୍ତି+ପାବନ —ସର୍ବବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପଂକ୍ତିରେ ଭୋଜନ କଲେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପବିତ୍ର ହୁଅନ୍ତି; ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମସ୍ତ ବେଦବେଦାଙ୍ଗରେ ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ଓ ଯାହାଙ୍କର ୧୦ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଅବଚ୍ଛିନ୍ନଭାବରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି—A Brāhmaṇa versed in all the Bedas and in whose family the study of the Bedas has become an ancestral pursuit.

Pańkti pābana (ପଂକ୍ତିଶୋଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଗୃହବେଦରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ, ସମୁଦାୟ ବେଦାର୍ଥବେତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ, ବହୁପ୍ରଦ ଓ ଷଟ୍‌ଶତବର୍ଷବୟସ୍କ ବେଦାଙ୍ଗରେ ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ, ଦଶପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ବେଦାଧ୍ୟୟନଶୀଳ, ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚାଗ୍ନିକାସ୍ତ, ବ୍ରାହ୍ମବାହ୍ମଜାତ ସନ୍ତାନ ଓ ସାମବେଦ ଆରଣ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କଠୋପନିଷଦ୍ କଥିତ ତିନୋଟକେଇ ବୁଝିଥାଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପଂକ୍ତିପାବନ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯେଉଁ ପଂକ୍ତିରେ ବସି ଭୋଜନ କରନ୍ତି, ତାହା ପବିତ୍ର ହୁଏ । ମନୁ ୩।୧୮୫—୧୮୭ ।]

ପଙ୍କ୍ତି ଭୋଜନ—ଦେ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଂକ୍ତି+ଭୋଜନ)—ଭୋଜ ଓ ମଜ୍ଲିସରେ ବହୁ ଲୋକ ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ଭୋଜନ କରିବା—Taking food while sitting in a row; eating seated in a row.

Pańkti bhojana

ପଙ୍ଖା—ଦେ. ବ (ସଂ. ପକ୍ଷ)—୧ । ପକ୍ଷ—1. Wing.

Pańkhā ୨ । ପଖା; ବ୍ୟଜନ—2. Fan.

ପାଙ୍ଖା ୩ । ପଖାକୃତି ଅଙ୍ଗ—

ପଙ୍ଖା ପଙ୍ଖ 3. An oar shaped like a wing.

୪ । ଘରର ଛତରୁ ଝୁଲୁଥିବା ବ୍ୟଜନ—4. The pańkhā.

୫ । କାନ୍ଧର ହାଡ଼—5. Shoulder blade.

୬ । ବାହୁର ମୂଳ; ଖୁଆମୁଣ୍ଡି—6. The root of the arms.

୭ । ଚୁଲିର ରନ୍ଧ୍ର—7. The mouth of an oven.

ପଙ୍ଖୁ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଶୁଷ୍କ ବା ଅସାର ଅଂଶ—The dried and useless portion of a cocoanut.

Pańkhu

ପଙ୍ଗତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଂକ୍ତି)—୧ । ପଂକ୍ତି ଭୋଜନ—1. Dining while seated in a row.

Pańgata

ପଙ୍ଗତ ୨ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ର ଭୋଜନ—2 Dining together

ପଙ୍ଗତ ବଡ଼ିବା—ଦେ. ବ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏକ ପଂକ୍ତିରେ ଭୋଜନକ୍ରିୟା

Pańgata bardhibā

ପଙ୍ଗତ ହେଉଆ ୩ । ଜାତିଆଣ ଭୋଜରେ ଓ ବାବାଜ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ମଜ୍ଲିସରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ର ଭୋଜନ—3. Dining together of many persons in a feast.

ପଙ୍ଗତଶେଷ ହଓଆ ସମାପନ—The finishing of a caste dinner in a row.

ଅତଏବ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଦ୍ୟ ମୋର ପଙ୍ଗତ ହୁଏ । ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ପଙ୍ଗପାଳ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପତଙ୍ଗ ଓ ପାଳ=ପଂକ୍ତି)—ଝିଙ୍କା; ଋଜୁ । ପଙ୍ଗପାଳ ଟିଡ଼ୀ

Pańgapāla

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଦେଶଦେଶାନ୍ତରରୁ ଉଡ଼ି ଆସି ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପଡ଼ି ଶସ୍ୟଆଦି ଖାଇ ନଃଶେଷ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ୬ଟି 'ଗୁଡ଼ି' ବା ବପଦ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜମ ।]

ପଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧ । ଉଦ୍ଭିଦ ପାଂଶୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଲୁଣ—1. A kind of salt manufactured from vegetable ashes.

ପାଙ୍ଗା ନୁନ

ପଙ୍ଗା ୨ । ସମୁଦ୍ରପାଣିକୁ ନଆଁରେ ସିଝାଇଲେ ପାଣି ଭଲେ ଯେଉଁ ଲୁଣ ବସିଯାଏ—2 Salt prepared by boiling.

[ଦ୍ର—ଗୋଡ଼ା ଲୁଣ ରୁଆରୁଆ ଓ ଈଷତ୍ ପାଣ୍ଡୁର, ମାଳ ପଙ୍ଗା ଲୁଣ ସଫା ଓ ଚୂନା ଚୂନା ।]

୩ । ପଙ୍ଗା ମାଛ (ଦେଖ) —Pańgā māchha (See)

ପଙ୍ଗା ମାଛ—ଦେ. ବ (ସ. ପିଙ୍ଗଶ, ପିଙ୍ଗାଶ)—ଜଲଙ୍ଗ ବା ଆଡ଼ୀଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ମଧୁର ମାଛ—A kind of fresh-water-fish; Pangasius Buchanani.

Pańgā māchha

ପାଙ୍ଗାସ ବୁନ୍ନା, ଘୁଆଡ଼ି

(ପଦ୍ଦଙ୍ଗା, ପଦ୍ମଙ୍ଗା ମାଛ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପଙ୍କରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ପାଉଁଶିଆ । ଏମାନେ ଅଢାଉଆ ବଡ଼ ମାଛ; ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଚଉଡ଼ା, ପ୍ରାୟ

Digitized by srujanika@gmail.com

୬୪ ଦ୍ୱାଡ ଲମ୍ବ ଓ ୬।୫ ସେର ଓଜନ । ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଚଉଡ଼ା ଏବଂ ୬୫। ଦାଶ ଥାଏ । ଏମାନେ ଘୁର ଢେଲିଆ ମାଛ ଏମାନଙ୍କୁ ଭଦ୍ରଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତୁ ବୋନ୍ତୁ ଏମାନେ ବଷ୍ଠା ଓ ଶବ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତୁ ।]

ପଙ୍ଗିବା ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ)—ଅଯଥା ଗପିବା—
Pangibā To talk inconsistently.

ପଙ୍ଗୁ - ସଂ. ବିଣ—୧ । ଖଞ୍ଜ; ଶ୍ଲେଷ୍ଟା—1. Lame; halt.
Pangu (ପଙ୍ଗୁତା—ବ)
୨ । ପାଦବିକଳ; ଯାହାର ପାଦ କେମ୍ପା ହୋଇଥାଏ—
2. Maimed in the leg; crippled.
୩ । କୁଷ୍ଠରୋଗଜନିତ ବିକଳପାଦ—
3. Maimed by leprosy.
ସଂ. ବ—ଶନୈଶ୍ଚର—The planet Saturn.

ପଚ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—ପାକ କରିବା—
Pach (root) (ପଚନୀୟ—ବିଣ) To cook.

ପଚ୍‌ପଚ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କାଦୁଅ ପର ଲଡଲଡ ଓ କୋମଳ—1. Miry and soft.
Pach pach
ପଚପଚ **ପଚପଚ** ୨ । ଭୁଣ୍ଡରୁ ବାରମ୍ବାର ପିକ ପକାଇବାର ଶବ୍ଦ—
(ପଚପଚ, ପଚର୍‌ପଚର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The sound of spitting repeatedly.
୩ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ (ସ୍ଥାନ)—3. Muddy (place).
ପଚପଚା ମାଲ sweets soft to the taste and fried in or mixed with ghee, milk etc.

ପଚ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପାଚକ—
Pacha Cook.

ପଚକାଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛିଦ୍ର+କାଳକ)—ସଂ. ପଚତ=ସୁସଲଗ୍ନ+ କାଳକ)—ଶଗଡ଼ଚକର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖଣ୍ଡମାନ ବନ୍ଦ।
Pachakīlā
ପଚକାଲା, ପିଚକାଲା, ପୁଚକାଲା, ପୁଚୁକାଲା } ଶଗଡ଼ ଚକରୁ ଲୁହା ଦାଲ ଦୃଗୁଲଗଲେ ଅଥବା ଶଗଡ଼ର କୌଣସି ଅଂଶ ଦୃଗୁଲା ହୋଇଗଲେ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ତା ଜକଟରେ ଗୋଜାଖୀଲ ପୌଚକୀଳା **ପଚ୍ଚର** ଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ଯେଉଁ ପତଳା କାଠ ଖିଲ ବାଡ଼ିଆ ଦୋଇ ଉଠି କରିଯାଏ—Thin wooden wedges driven into the holes or slackned parts of a cart to make them tight.

ପଚକାଲା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଷ୍ଟ
Pachakīlā māribā ଦେବାର ଉପାୟ କରିବା—To take
ଗୋଜାଖୀଲ ମାରା up means of putting a person
ପଚ୍ଚର ଟୁଙ୍କନା in trouble.

ପଚନ—ସଂ. ବ. (ପଚ୍ ଧାତୁ+ଅନ) —୧ । ରନ୍ଧନ; ପାକ—
Pachana 1. Cooking.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ପାଚକ—3. Cook.
୪ । ପଚିଯିବା; ସଡ଼ିଯିବା—4. Rotting; putrefaction.
୫ । ପାଚିଯିବା—5. Ripening.
୬ । ପରପକ୍ୱ ହେବା—6. Maturing.

ପଚନାଗାର—ସଂ. ବ. (ପଚନ+ଆଗାର)—ପାକଶାଳା—
Pachanāgāra Cook room.

ପଚନାଗ୍ନି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଚନ କର୍ମ ସକ୍ଷମ ହୁଏ ଯେଉଁ
Pachanāgni ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା)—ଜଠରାଗ୍ନି—The gastric heat; the digestive fire of the belly.

ପଚନିକା—ସଂ. ବ. (ପଚନ+ଇକ+ଆ)—କରେଇ (ହି. ଶ.)—
Pachanikā Frying pan.

ପଚନୀ—ସଂ. ବ. (ପଚ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅନ) —କାଗଜୀ; କାଗଜୀନେବୁ
Pachanī (ହି. ଶ.)—Lime fruit.

ପଚପଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଘିଆଳୁ ଓ କୋମଳ (ଖାଦ୍ୟ) (ଯାହାକୁ
Pachapachiā ଚପିଲେ ଘିଅ ବାହାରେ)—1. (food)
ପଚପଚେ Soaked with ghee; rich (food).
ପଚପଚା ୨ । କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ—2. Muddy.
୩ । କାଦୁଅ ପର ଲଡପଡ—
3. Soft and yielding like mud.

ପଚପଚିଆ ମାଲ—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ବା ରସୋକ୍ତି)—ଘିଅପକ୍ୱ
Pachapachiā māla ବା ଘିଅଦୁଗ୍ଧାଦି ମିଶ୍ରିତ କୋମଳ ସୁଖାସ୍ୱାଦ୍ୟ
ପଚପଚେ ମାଲ ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି—(witticism) Delicacies and
ପଚପଚା ମାଲ sweets soft to the taste and fried in or mixed with ghee, milk etc.

ପଚମ୍ପଚା—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) - ଦାରୁହରିଦ୍ରା (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Pachampachā Cascinium Fenestratum.

ପଚର୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପଚ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଧଗ୍; ପୋଚଆ; ପୋଚର୍;
Pacharā ସଡ଼ା; ପର୍ଯୁଷିତ—1. Rotten; putrefied; putrid.
ପଚା **ସଡ଼ାଭୁଆ** ୨ । ମଇଳା—2. Dirty; filthy.
(ପୋଚର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜିଜ୍ଞାସା ପଚରା ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା;
ପଚାରିବା—1. Enquiring; questioning.
ବୋଲେ ଜଗଦେବ ଉତ୍କୋଚନ୍ତେ ବାସା କରାଇଙ୍କର ପଚରାରେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କୂଁଚୀ କୂଚୀ ୨ । (ସଂ. କୂର୍ଚ୍ଚ; କୂର୍ଚ୍ଚିକା) କାନ୍ଥ ଆଦିକୁ ଚୂନ-
ପାଣିଦ୍ୱାରା ସଫେଦ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁମର ପର ଝୋଟର ବୁରୁସ—2. A brush made of jute fibres used in white-washing walls; a white-washing brush.
ପଚ୍ଚର ୩ । ଶଗଡ଼ଚକର ପୁଣ୍ଠୀକୁ ଅର ସହିତ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଆବଦ୍ଧ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖିଲ—3. A peg used to set the spokes tightly to the rim.

ପଚର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଚାରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Pacharā(re)ibā Causative form of Pachāribā.
ଜିଜ୍ଞାସାନ ଏନ ନେ କୁଶଳରେ ଥାଇଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ
ପୁଚ୍ଛବାନା ତତ୍ସଦ୍ଭବଶ୍ରୁତ ଜାଣ କୁଶଳକୁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପଚର୍ ଉଚର୍—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ ଅନର୍ଥକ)—
Pacharā uchara ୧ । କୁହାକୋଇଲି; ଗପ; ଗଳ୍ପ—1. Talk.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବଲାକହା ୬ । ଉଦାହରଣ; ଉତ୍ତୁ ନେବା —

पुच्छताछ 2. Enquiry; interrogatories.

ପଚର୍ ପଚର୍—ଦେ. ବ – ୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ କର୍‌କର୍ —

Pacharā pachari 1. Mutual questioning or

ବଲାବଲି **पुच्छताछ** interrogating

୬ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—

2. Repeated questionings.

ପଚର୍ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି- ୧ । ପଚର୍‌ଦ୍ୱାର୍ କାନ୍ଥ ଆଦିରେ ଚୂନପାଣି

Pacharā māribā ବୋଳିବା—1. To whitewash a

कूंची लगाना wall with a brush made of jute fibres.

पच्चर मारना ୬ । ଶଗଡ଼ର ଘୁଣ୍ଟୀ ସଙ୍ଗେ ଅରକୁ ଖିଲଦ୍ୱାର୍ ଦୃଢ଼-

ଭାବରେ ସଲଗ୍ନ କରିବା—2. To tightly set a pin to the rim of a wheel by means of a peg.

ପଚା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପଚ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପୋଚିଆ; ସଡ଼ା; ଗଳିତ—

Pachā 1. Putrid; rotten.

ପଚା **सड़ा** ୬ । ନଷ୍ଟ; ବିକୃତ—

2. Spoiled; decayed; putrefied.

ଦଇବେ କୃଶତ୍ତେ ଦୁଃଖଗଲ ହାତ

ଚହ୍ନିବୁ ପଚା ଦୋଇ ବହ୍ନିଲ ଉଜଡ଼—କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପଚା **आसमानी** ଂ । ପୂଜପଡ଼ି ହୋଇଥିବା କ୍ଷତ—

3. Gangrenous.

୪ । ନୁଷଡ଼ ମାଲବର୍ଣ୍ଣ—

4. Bluish; of bluish colour.

ଦେଖଁ ଗଜଘଳର ବସନ୍ତସନ୍ନ, ପଚା ରୁଅଣେ ଅଡ ଘୋରଦା ଭେଳ –

ବଳରାମ, ସମ୍ଭବରଙ୍ଗ ।

ଦେ. ବ - ୧ । ରତ୍ନବିଶେଷ —1. A kind of gem.

ପଚାନ **सड़ाना** ୬ । ପଚାଇବା କ୍ରିୟା—

2. The act of ripening

ପଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଚ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ) – ୧ । (ପାଚିବାର

Pachā(che)ibā ଣିଜନ୍ତ) ପକ୍ୱ କର୍‌ାଇବା—

ପାକାନ **पचाना** 1. To cause to ripen.

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଫଳରେ ପରିଣତ କର୍‌ାଇବା —

2. (fig) To cause to be effected.

ମୋ ସୁକୃତ ଫଳ ପଚ୍ଚଇ—ଭବଭୂତି. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପଚାନ ଂ । (ପଚିବାର ଣିଜନ୍ତ) ସଡ଼ାଇବା—3. To cause to

सड़ाना rot; to promote putrefaction.

रंगाना ୪ । ('ପାଚିବା'ର ଣିଜନ୍ତ) — ରଞ୍ଜିତ କରିବା —

4. To dye.

ଲଖାଟା ଉସେ ପଚ୍ଚଇଚ୍ଚ ଚନ୍ଦ-ଲଳ । ଭକ୍ତ. ଲବଣ୍ୟ. ଗ ।

धिपाना ୫ । ଲୁହାକୁ ନିଆଁରେ ନାଲ କରିବା—

लालकरना 5. To redden a piece of iron by fire.

୬ । କଉଡ଼ି ଓ ପଶାଖେଳରେ ଖେଳାଳିର ଦାନ

ପକାଇବାଦ୍ୱାର୍ ଆପଣାର ସାର ପାଚିବାର ଉପାୟ କରିବା—

6. To cause one's bits to pass the ring in a game of dice or cowries.

ଏହ୍ନ ପଣ୍ଡାସାର ପକ୍ଷର ପାଇଁରେ ପ୍ରେମ ସ୍ୱତ ଶିଖାଇବୁ ।

ଭବଭୂତି. ସଙ୍ଗୀତ ।

पचाना ୭ । ଶରୀରକୁ ଦରଜ କର୍‌ାଇବା—

7. To cause the body to be painful.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗୋଡ଼ ହାତଆଦି ଘଷିବା—

To massage.

ଗଦ୍ଧଅ ଉପରେ ଗୋଡ଼ଣା ଉଲା

ପଚ୍ଚଇ ପଚ୍ଚଇ ଦଣ୍ଡେ ମନା । ତତ୍ତ ।

ପଚା ଘା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଘା ଅନେକଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଶୁଖି ଦୂଷିତ

Pachā ghā ହୋଇଯାଇ ଥାଏ ଏବଂ ଯାହାର ନକଝସ୍ତୁ ମାଂସାଦି (ପଚ୍ଚାଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଡ଼ି ଯାଇଥାଏ—Gangrene; morti-

ପଚାଘା **सड़ाघव** fication.

ପଚ୍ଚାଦି—ସଂ. ବିଣ. (ସଂ. ବ୍ୟାକରଣ)—ସଂସ୍କୃତରେ ପଚ୍‌ଆଦି କେତେକ

Pachādi ଧାତୁ—A class of verbal roots in Sanscrit

(ପଚ୍ଚାଦିଗଣ, ପଚ୍ଚାଦିଗଣୀସୃ—ଅନ୍ୟରୂପ) Grammar.

ପଚ୍ଚା ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ବାରେନ୍ଦ୍ର ପଡୁ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ସୁବାସିତ

Pachā patra ପତ୍ର—1. A kind of scented leaf;

ପଚାପାତା Pagostemon Patchouli.

पंचपात, पँचौली, पंचपानड़ी [ଦ୍ର—ଏହା ଭୂଲସ୍ୟାଦ ବର୍ଗର କଦାକାର ଶାକବିଶେଷ । ପତ୍ର ଶୁଖିଲେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ସୁଗନ୍ଧ ଥାଏ ଏହାକୁ ତେଲରେ ପକାଇଲେ ତେଲ ସୁଗନ୍ଧିତ ହୁଏ— ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।

ଏ ଗୁଳ୍ମ ପଶ୍ଚିମଘାଟ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବୋମ୍ବାଇ ଓ ବେରାରରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ରରୁ ଓ ଡାଙ୍ଗରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁବାସିତ ତେଲ ବାହାରେ । ଏ ତେଲର ଇଉରୋପରେ ଖୁବ୍ ଆଦର । ଏ ଗଛ ଘାନ ବରଜର ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ତ ଜମିରେ ଦୁଇହାତ ଛଡ଼ାରେ ଯୋଡାଯାଏ । ଏକ ଗଛରୁ ୬ମାସ ଅନ୍ତରରେ ଦୁଇଥର ଡାଳ କାଟାଯାଏ ଓ ଶୁଖିଲା ଡାଳକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୋଣ୍ଟ ବାନ୍ଧି ବଦେଶକୁ ରପ୍ତାନ କରାଯାଏ । ୬୬ ସେର ଡାଙ୍ଗ ଓ ପତ୍ରରୁ ୧୫ ସେର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତେଲ ବାଷ୍ପଆଣି-ଦ୍ୱାର୍ ବାହାର କରାଯାଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୬ । ସଡ଼ା ପତ୍ର—2. Putrefied or rotten leaf.

ପଚ୍ଚା ପାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପିଚ୍ଚ ପାଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Pachā pārdiā Pichā pārdiā (See)

ପାଚାପାଡ଼ **तोनपढ़िया**

ପଚ୍ଚା ପାଣି—ଦେ. ବ – ୧ । ପଚ୍ଚାଫଳଆଦିରୁ ବୋହିବା ପାଣି—

Pachā pāni 1. Water oozing out from rotten

ପଚାନି fruits.

सड़ापानी ୬ । ପୂତିଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ମଇଳା ପାଣି—

2. Foetid water.

ପଚ୍ଚା ପ୍ରବନ୍ଧ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ୱ + ପ୍ରବନ୍ଧ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ୱାଭ ବା ପ୍ରବନ୍ଧ-

Pachā prabandha Excellent mode or arrangement.

ସ୍ୱେତେ ବୋଲ ପଚ୍ଚ ପ୍ରବନ୍ଧେ ଭୂମ.ପ୍ଚ

ରଞ୍ଜିନେ ବଦ୍ୟ ବେଣ । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟଗଣ୍ଡଗ ।

ପଚ୍ଚାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଭଙ୍ଗି) କ୍ରି – ପଚ୍ଚାରିବା (ଦେଖ)

Pachārbā Pachāribā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଗୁରବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
Pachāribā 1. To question; to ask.
ଜିଜ୍ଞାସା କରା ପଗୁରନ୍ତି ଜନ୍ତୁ କୃଶାନୁରେ । କବଦୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
ପୁଛନା ୨ । ଉତ୍ତ୍ୱ ନେବା—2. To enquire; to make enquiries.
ଗୋ ପ୍ରିୟ ସହ୍ୟ, ବଗ୍ଧଲେ ପଗୁରଇ ନାହିଁ ।
ଗୋପେକ. ଇଦ୍ରରେଖା ।

ପଗୁ(ଞ୍ଚା)ଶ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚାଶତ୍; ପ୍ରା. ପଞ୍ଚାସା)—
Pachā(ñchā)śa ପାଞ୍ଚର ଦଶଗୁଣ ସଙ୍ଖ୍ୟା; ୫୦—
ପଞ୍ଚାଶ ପଚାସ Fifty; 50.
ଅର ପଗୁଶ ପୁଗ୍ୟାନ୍
ଚାଦ୍ଦାବ ଜଲେ ଜେଂଗୁ ମାନ୍ୟ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଚ୍ ଧାତୁ)—ସଡ଼ିବା; ଯର୍ଜ୍ଜିତ ହେବା—
Pachibā To rot; to putrefy.
ପଚା **ସଡ଼ନା** [ପଗୁ(ଚେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ]

ପଚିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. ପଞ୍ଚବିଂଶ, ପ୍ରା. ପଚୀସ)—୨୫—
Pachiśa(śi) 25; Twentyfive.
[ପଞ୍ଚଶ(ଶି)—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ—କଉଡ଼ିଖେଳରେ ୫ଟି ସାକ
ପଚିସ କଉଡ଼ି ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ସାର—The number
ପଚୀସ or value assigned to 5 cowries being thrown with the ventral side up in a game of cowries.

ପଚିଶ ସଓ୍ୱାଲ୍—ଦେ. ବ. (ଓ. ପଚିଶ ଓ ଫା. ସବ୍ଵାଲ୍=ପ୍ରଶ୍ନ)—
Pachiśa sawāl ଗଡ଼ଜାତ ମାଦ୍ରାଲର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବା କମିଶନର
ପଚିସ୍ ସଓ୍ୱାଲ ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧି-
ପଚୀସ ସବାଲ କାରତ୍ୱ ବଷୟକ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ
୧୮୧୪ ସାଲରେ ଜଦାମାନ୍ଜନ ୧୬ ଗୋଟି ଗଡ଼ଜାତର
ରାଜାଙ୍କୁ ପଗୁରଥିବା ୨୫ଟି ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ରାଜାମାନେ ଦେଇଥିବା
ଉକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର—The answers to 25 questions put by the Superintendent of the Orissa Tributary Māhāls to the Rājās in 1814 and the replies thereto regarding succession and customs which are taken as authority in questions of succession in the States of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତରମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ସଂକଳିତ ହୋଇଅଛି । ଗଡ଼ଜାତର ରାଜଗାଦିର ଉତ୍ତରାଧିକାରତ୍ୱ ବା ରାଜବଂଶ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲେ ତାହା ଏହି 'ପଚିଶ ସବ୍ଵାଲ' ଅନୁସାରେ ମୀମାଂସା କରାଯାଏ ଏବଂ କଲିକତ୍ତା ହାଇକୋର୍ଟ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକକୁ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ସମ୍ବନ୍ଧେ ନଜିର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରାଜାଙ୍କର ମଧ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରଥା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥା ଏହି ଯେ କୌଣସି ମୃତ ରାଜାଙ୍କର ବବାହିତା ରାଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ନ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ସହୋଦର ରାଜଗାଦି ପାଇବେ; ସହୋଦର ନଥିଲେ ସହୋଦରଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୌତ୍ର, ସେମାନେ ନ ଥିଲେ ପୁଲବାଇ (ଗାତ୍ରବଂ ମଉରେ ବବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ) ର ପୁତ୍ର ପାଇବେ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କର ଯୋଇଲ୍ ପୁଅ ବା ଦାସୀପୁତ୍ର ରାଜା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ; କନ୍ଧ ଖୋରଧା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କଟକାଜାତ ବା ମୋଗଲବନ୍ଦ ମାଦ୍ରାଲରେ ଦାସୀ ପୁତ୍ର ରାଜା ହୋଇ ପାରିବେ ।]

ପଚିଶା କୁଟା—ଦେ. ବ—'କୁଟା' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ—
Pachiśā kuṭā See notes under 'Kuṭā'.
ଦେ. ବ—୬୫ ଗୌଣୀ ଧାନ କୁଟାଳକୁ ଦେଲେ ସେ ୧୦ ଗୌଣୀ ଜୁହୁନା ଚାଉଳ ଦେବାର ପ୍ରଥା—
The practice of delivery of 10 measures of parboiled rice on receipt of 25 measures of paddy.

ପଚୁରି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଅନୁଗୁଳ) ବ—ଧାନକୁ ବର୍ଷକୁ ସ୍ୱାଇ
Pachuri (½) ସୁଧରେ କରଜ ଲଗାଇବା—
Investment of paddy on 25 per cent interest per season.

ପଚେଲିମ—ସଂ. ବଣ. (ପଚ୍ଚ+ଏଲିମ)—ସ୍ୱୟଂ ପକ୍ୱ—
Pachelima That which ripens of its own accord.

ପଚ୍ଛ-ବୁଲ୍—ଦେ. ବ—ଯୁବକ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଡ୍ରିଲସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
Pachh-bul ଆଦେଶ ବଚନ—A term of Drill 'Aboutturn.

ପଚ୍ଛରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାମଣ୍ଡା) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପଚ୍ଛୌରା; ସଂ
Pachhrā ପଶ୍ଚ, ପଶ୍ଚ; ପ୍ରା. ପଚ୍ଛ ବଡ଼)—୧ । ପାଛୁଡ଼ା; ଚାଦର—
1. An upper cloth.
୨ । ବିଛଣା ଚଦର—2. Bed-sheet.

ପଚ୍ଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଶ୍ଚାତ୍; ପ୍ରା. ପଚ୍ଛା)—୧ । ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ—
Pachha 1. Back; hind part.
ପେଛୁନ, ପିଛୁ ୨ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—2. Past time.
ପୋଛା, ପୀଛେ ୩ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—3. Future time.
(ଆଗ—ବପଗ୍ଧଉ) ୪ । ଶେଷ ଭାଗ—4. The latter part.
ଦେ. ବଣ—୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍ବର୍ତ୍ତୀ—1. Situate behind.
ପେଛଳୀ ୨ । ପଶ୍ଚାତ୍ ଗମନକାରୀ—2. Following.
ଛିପଲା ୩ । ପରେ ଆସିବା—3. Coming later.
୪ । ଅତୀତ; ପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା—4. Past; previous.
୫ । ଅନ୍ୟର ପରେ ବା ବଲମ୍ବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ(ବ୍ୟକ୍ତି)-
5. Performing a work later than another; behind-hand; tardy.
(ଯଥା—ଆଗ ସୁନା ପାଗ, ପଚ୍ଛ ଗୁହ୍ମ ଯୋଚ୍ଛ—ଶିଶୁବଚନ)

ପଚ୍ଛଆଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗ—
Pachha ārda 1. Hind part; back side.
ପଚ୍ଛ ପଟ୍ଟ } ଅନ୍ୟରୂପ ଶେଷଣ ଉଠି ମନ୍ତ୍ରେ ୨୬ ବାଇଗ
ପଚ୍ଛ ବାଗ } ଅଗ ପାସ ପଚ୍ଛ ଅଡ଼ରୁ ୮ ଖଣ୍ଡ ବେଗ ।
ପେଛନ ଦିଗ କୃଷ୍ଣସିଂହ. ଦୋଷରତ. ଦ୍ରୋଣ ।
ପିଛେ ତରଫ, ପିଛାଡ଼ୀ, ପିଛବାଡ଼ା, ପିଛଲା ତରଫ
(ଆଗଆଡ଼—ବପଗ୍ଧଉ) ୨ । ବାଡ଼ିଆଡ଼; ଘରର ସଦର ପାଖର ବପଗ୍ଧଉ ଦିଗର ଅଂଶ—2. The back part of a house.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଛ ଆଡୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pachha ārduā 1. Pertaining to the back side.
ପେଛନ ଦିଗର ୨ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—2. Back ward.
पिछला तरफका

ପଛ ଓରିଆ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଚାକର ବାକରଙ୍କୁ ଯେଉଁ
Pachha oriā ମୋଟା ଭାତ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ—
ମୋଟା ଭାତ Coarse boiled rice served to the
मोटा भात servants in rich families.

ପଛ କଥା—ଦେ. ବ—୧ । ଅତୀତ ବିଷୟ; ଅତୀତ ଘଟଣା; ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ
Pachha kathā ବିଷୟ—1. Things of the past;
ଗତକଥା previous matters.
पिछेकी बात ୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ପରେ କରିବା ଉଚିତ—
1. A thing which should be done afterwards.

ପଛ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପିଠି ବୁଲାଇ ଦେବା—
Pachha karibā 1. To turn one's back upon.
ପଛ ଫେରାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅବାସ୍ତା କରିବା—
ପେଛନ ଫିରା 2. (figurative) To neglect.
पिछा दिखाना ନୂଆ ନୂଆ ଭଲା କେତେ, ନୂଆ ଦେଶି ପୁରୁଣା ପାଖୋର ହେଲୁ,
ପଛ କର ବେଲୁ ମତେ—ଭଗ ।

ପଛକରେ—ଦେ. ଅ—ପଛକେ (ଦେଖ)
Pachhakare Pachhake (See)
ପଛ ପଛକରେ କରିବ ପ୍ରଣୋଦ । କୁଣ୍ଡଳିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ପଛ କାଟ—ଦେ. ବଣ—ପଛେ କଟା ଦେବା (ଫଳ)—
Pachha kāṭa (fruit) Taken latterly.
ପିଛୁକାଟ **पिछे काटा हुआ, देाँजी**

ପଛକୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍; ପରେ—1. Afterwards.
Pachhaku ୨ । ପୃଷ୍ଠ ଦଗକୁ—2. Backwards.
ପରେ ୩ । (ଅନୁକର) ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ—
ବାଦ 3. To the back of; behind.
(ବିପରୀତ— ଆଗକୁ) ୪ । ଶେଷରେ—4. At last.
ପିଠେ ୫ । ତତ୍ ପଶ୍ଚାତ୍—5. After that.
ପୀଛେ ୬ । ଭବିଷ୍ୟତକୁ—6. In future.
୭ । ଅନୁକର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ—
7 As one's successor.
(ଯଥା—ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ପଛକୁ ଆମ ଆଖିରେ କେହି ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ।)

ପଛକୁ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନକୁଷ୍ଟ ବୋଲି ବର୍ଜନ କରିବା-
Pachhaku pakā(ke)ibā 1 To consider as
ପେଛୁ ଫେଲା inferior.
पीछे छोड़ना ୨ । ଅନାଦର କରିବା—2 To disregard.
ବ୍ୟବହାରେ ପଛ ପଛେ ପକାଇ ଅବଧାନକୁ ନ ଥିଲି—
ଭକ୍ତ. ବୋଷ୍ଟୁଦ୍ଭାଣ୍ଡଭୂଦତ୍ତ ।
୩ । ମନରେ ନ ଧରିବା—3. Not to mind.
ପାସୋର ଜାସର ଲୁକ, ପଛକୁ ପକାଇ ନ ରେଲେ—
ନ ଚଲେ, ବଧୂ ନଟ୍ଟେଥିକୁ ଅଜ । ଭବସୁନ୍ଦ. ଭଜାଗୀତ ।
୪ । ପାସୋର ଦେବା—4. To forget.
୫ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପରେ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା—
5. To put off a work to be done afterwards.
୬ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଛାଡି ଚାଲିଯିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ପଛରେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା—6. To go ahead of a
person by leaving him behind.

ପଛ କୁହା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ କଥା କହେ—
Pachha kuhā 1. One who opens one's mouth
चूगलखोर; पीछेमे बोलनेवाला last.
୨ । ଯେ ପରୋକ୍ଷରେ ନିନ୍ଦା କରେ; ଚୁଗୁଲିଆ; ଚୁଗୁଲଖୋର—
2. Back-biting; tell-tale.
ଏଣ୍ଡ ଏ ପଛକୁହା ଲୋକ, ତେଣୁ ଅତି ଅବତେହେ ।
ଭୂପତି, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ପଛକେ—ଦେ. ଅ—୧ । କାଳେ—1. Lest.
Pachhake ୨ । ଯଦ୍ୟପ୍ୟାଉ—2. Even if.
ବରଂ, ପାଛେ ୩ । ସୁଦ୍ଧା—3. Even.
वरन्, शायद ଏହେ ପଛକେ ଯିବ ଉହାଁ ବଚନକୁ—କୁଣ୍ଡଳିନ୍ଦ, ମହାଭାରତ. ବନ ।
(ପଛକେ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ହେଲେ ମଧ୍ୟ—4. Inspite of.

ପଛ ଗୋଡ଼ାଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବଣ—୧ । ଅନୁସରଣିଆ—
Pachha gordāṇiā(āñ) 1. Dancing attendance on
another.
୨ । ଖୋସାମଦିଆ; ସ୍ତାବକ—2. Flattering; meanly
servile.

ପଛଘୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—1. Back sliding;
Pachha ghuṇchā shrinking back.
ସରେପଡ଼ା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ—
पीछे घूच्चुना 2. (fig) Unwillingness.
ପ୍ରସମାନଙ୍କରେ ପଦସ ହେଲେ ହାତ, ପାଇ ପଛଘୁଞ୍ଚା ହେବେ ଅତ ।
କୁଣ୍ଡଳିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ।

ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—
Pachhaghuṇchā deba 1. To shrink back; backslide.
ସରେପଡ଼ା ୨ । କୁଣ୍ଠିତ ହେବା; ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. To be unwilling.
୩ । ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେବା—3. To disagree.

ପଛଁ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍‌ଭାଗ + ପ୍ରଦର୍ଶନ)—ପୃଷ୍ଠ
Pachha dekhā(khe)ibā ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—ଦ୍ୱାର କର ଯୁଦ୍ଧ
ପିଠିନ ଦେଖା ଭୂମିରୁ ପଳାଇବା—To run away from the
पीछ दीखाना field.

ପଛ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପଛରେ ଯିବା;
Pachha dharibā ଅନୁସରଣ କରିବା—1. To follow
ପିଛନ ଧରା person; to walk behind a person.
पीछ पकड़ाना पीछे छूटना ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ
ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ବା ଆଶ୍ରୟାର୍ଥ ଅନୁସରଣ କରିବା—2. To
follow a person for help; to attend upon
a person for help.
୩ । ପଛରେ ଲାଗିବା (ଦେଖ)—
3. Pachhare lāgibā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଗର କରିବା—4. To insist on a person doing anything.

ପଛନ୍ତେ - ଦେ. ଅ. (ସଂ. ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ପଛରେ; ପୃଷ୍ଠଭାଗରେ—
Pachhante 1. On the back.
ପରେ ୨ । ପରେ—2. Afterwards.
ପିଛେ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀକେ ଅଗ ଏ ସ୍ତବଲ ଥିଲା,
ପଛନ୍ତେ ଦେବଲେକେ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଲେ ।
୩ । ଶେଷକୁ—3. At last; in the long run.
୪ । ପଛେ ପଛେ; ପଛରେ—4. Behind.

ପଛନ୍ଦ—ଦେ ଵ – ପସନ୍ଦ (ଦେଖ)
Pachhanda Pasanda (See)

ପଛ ପକେଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି (ନାଵୁଆଙ୍କ ଭାଷା)—ଡଙ୍ଗାର ପଛମଙ୍କୁ
Pachha pakei nebā କୂଳ ଆଡ଼କୁ ଆଣ୍ଜାଇବା—
(nautical) To ply a boat in such a manner that the back end will approach the shore.

ପଛ ବୁଣା—ଦେ. ଵଣ—(ସଂ. ପଶ୍ଚାତ୍ ବପନ)—୧ । ପଛରେ ବୁଣାଯାଇ-
Pochha bunā ଥିବା—1. Sown after the proper
ପରେ ବୁଣା season.
ପିଛେ ବୋଆଉଆ ୨ । ପଛରେ ବପନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2 One who has sown seeds after season

ପଛ ବୁଦ୍ଧି(ଧି)ଆ—ଦେ. ଵଣ—ଯାହାର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି ନ ଥାଏ; ଯଥା-
Pachha buddhi(dhi)ā ସମୟରେ ଯାହାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଵଶେ ନାହିଁ—
ପୀଛୁବୁଥିଆ; ବୁଦ୍ଧୁ One who has no presence of mind; not ready-witted.

ପଛ ବୁହା—ଦେ. ଵଣ—ଯାହା ହାତ ପଛଆଡ଼କୁ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ—
Pachha buhā 1. With hands pinioned,
ପିଛମୋଡ଼ା, ପଟମୋଡ଼ା ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଛଆଡ଼ୁଆ—
ଉଲ୍ଟା ବାଁଧ Backward.
୨ । ଦୁଇ ହାତକୁ ପିଠିଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ବାନ୍ଧିବା ବା ଧରିବା ଅବସ୍ଥାରେ —2. With hands pinioned or tied at the back

ପଛଭର— ଦେ. ଵଣ—୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—1. Behindhand;
Pachha bhara situated to the rear; going to
ପେଛିଏ ପଡ଼ା the rear or back side.
ପଛଲଗ ୧।୨ ତଉଣ ପଛ ଉଚ, ଯେଣେ ନାଃଵ୍ୟ ମୂକାଯାତ ।
କବ୍ୟାଃ. ଭାଗବ୍ୟ ।
୨ । ପଛରେ ଆସୁଥିବା—2. Following.

ପଛରେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ଅମୁକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ-
Pachhare ଯଥା—ପିଲାର ପଢ଼ାପଡ଼ି ପଛରେ ବାପ ଶବ୍ଦ ଶହ
(ଆଗରେ—ବପଶ୍ଚାତ) ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛୁ—1. For; in.
ପିଛନେ **ପାଛି** ୨ । ଅମୁକର ନମନ୍ତେ—2. For.
୩ । ଅମୁକକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ବା ମଙ୍ଗାଇବା ପାଇଁ—
(ଯଥା—ଅମୁକଙ୍କ ପାଇଁ ଭୋଟ ଦେବାକୁ ମୋ ପଛରେ ୪ ଜଣ ଗୋଡ଼େଇଛନ୍ତି ।)

୪ । ଅମୁକର ପାଲିନ, ରକ୍ଷଣ ବା ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ—
(ଯଥା—ନାଃଣୁଆଙ୍କ ପଛରେ ବାବୁଙ୍କର ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ଉଡ଼ୁଛୁ)
୫ । ପୃଷ୍ଠ ଭାଗରେ—5. On the back; on the back side of.
୬ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଲରେ; ଭବିଷ୍ୟତରେ—
6. In future.
(ଯଥା - ସେ ଡାକୁ ପଛରେ ଶୋଧୁଛୁ ।)
୭ । ଅମୁକର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ; ପରୋକ୍ଷରେ—7. In the absence of; behind the back of.
୮ । ଅମୁକର ଅଧିନାୟକତ୍ୱରେ—
8. Under the leadership of.
୯ । ଅମୁକକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ—
9. In the support of; to support him.
୧୦ । ବହୁ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଲରେ—
10 Far behind in time.
୧୧ । ବହୁ ଦୂରରେ—
11. Far behind in place.

ପଛରୁ ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗମନୋଦ୍ୟତ ବା କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
Pachharu ḍākibā ଅନୁକୂଳ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଛଆଡ଼
ପେଛୁନେ ଡାକା ଡାକ ଦେବା (ଏହା ଅଶୁଭ ସୂଚକ ଓ ଏଥର କେହି
ପୀଛେସେ ଫୁକାରନା ପଛରୁ ଡାକିଲେ ଅନୁକୂଳ ବଗିଡ଼େ ବୋଲି
ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି— To call a person from behind while he is going on some mission.

ପଛରେ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରୋକ୍ଷରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନିନ୍ଦା
Pachhare kahibā କରିବା—1. To blame a person
ପେଛନେ ବୋଲା behind his back.
ପୀଛେସେ କହନା ୨ । ଚୁଗୁଲ କରିବା—2. To back-bite a person.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କଥା କହି ସାରିବା ପରେ କଥା କହିବା—
3. To speak after a person.

ପଛରେ ଗୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ୱାର୍ଥନା ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ
Pachhare gordā(rde)iba କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁସରଣ
ପେଛୁ ଦୌଡ଼ନ କରିବା—1. To dance attendance on a
ପୀଛେ ଛୁଟନା person for the fulfilment of one's
(ପଛରେ ଲୁଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) prayer; to be tied to the purse-strings of another.
୨ । ସ୍ତାବକତା କରିବା; ଖୁଶୁ କରିବା—
2. To flatter a person
୩ । ଶିକାରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କରିବା—
3. To chase a prey.

ପଛରେ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଲିବା ସମୟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ
Pachhare chhārdibā ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବହୁ ଦୂର ପଛରେ ରଖି
ପେଛନେ ଛାଡ଼ା ଗଲି ଆସିବା—1. To leave a place or
ପୀଛେ ଛୋଡ଼ନା person far behind.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା ସମୟରେ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ବା ସେଠାର ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରଖି ଆସିବା—୬. To leave a person at a place to look after the affairs there.

ପଛରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଙ୍ଗୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗତି ନ
Pachhare phṛdiba ପାରି ପଛରେ ରହିଯିବା—
ପେଛନେ ପଡ଼ା 1. To lag behind.
पीछे पड़ना(रहना) ୨ । ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଗତିଯୋଗିତାରେ ନ ପାରିବା—2. To be behindhand one's mates in progress.

ପଛରେ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି – ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗତିବିଧି
Pachhare lagā(ge)ibā ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ
ପେଛନେ ଲାଗାନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—1. To employ
पीछे लगाना a person to watch the movements of another.

୨ । କୁକୁର ଆଦିକୁ ଶିକାର ପଛରେ ଦଉଡ଼ାଇବା—
2. To set a dog on a prey.

୩ । ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବା—
3. To spend money for a certain thing or person.

ପଛରେ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗତିବିଧିକୁ
Pachhare lāgibā ସାବଧାନତା ସହକାରେ ଓ ତାହାର ଅଜ୍ଞାତରେ
ପିଛନେ ଲାଗା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—1. To watch the move-
पीछे लगना ments of a person.

(ଯଥା—ସନ୍ଦେହୀ ଆସାମୀ ପଛରେ ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍ ଲାଗିଛନ୍ତି ।)

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ ଯେଉଁ ବାଟେ ଯାଇଛି ତାହାର ଖୋଜ ବା ଚିହ୍ନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅନୁସରଣ କରିବା—
2. To track a person.

(ଯଥା – ଘାଉଆ ବାଘ ପଛରେ ଶିକାରୀଯାକ ଲାଗିଛନ୍ତି ।)

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟାଚରଣ କରିବାକୁ ତାହାର ଛିଦ୍ର ଓ ଦୋଷ ସନ୍ଧାନ କରିବା – 3 To be on the look out for the faults of another with a view to injure him.

(ଯଥା – ଜଣକ ପଛରେ ଅଫିସ୍‌ଯାକ ସମସ୍ତେ ଲାଗିଲେ ସେ କେତେଦିନ ଚଳିପାରିବ ?)

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା—
4. To be engaged in serving a person

(ଯଥା—ଧନଗଢ଼ ରାଜାଙ୍କ ପଛରେ ୧୦ ଜଣ ସେବାକାରୀ ଲାଗିଛନ୍ତି ।)

୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ପାଇଁ (ଏତେ ଧନ) ବ୍ୟୟିତ ହେବା—5. To be spent for a certain purpose.

(ଯଥା—ଏ ପିଲାର ପଢ଼ା ପଛରେ ମୋର ବର୍ଷକେ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଲାଗୁଛି ।)

୬ । ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
6. Pachhare gordāibā (See)

୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କରିବା ବା ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—7. To be engaged in pressing or requesting or inducing or inciting a person to do something.

(ଯଥା – ଭୋଟ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନେ ଇଲେକ୍‌ସନ ପୂର୍ବରୁ ଭୋଟରମାନଙ୍କ ପଛରେ ଲାଗନ୍ତି ।)

ପଛ ମଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଡଙ୍ଗାର ପଛପ୍ରାନ୍ତର ତ୍ରିକୋଣାକାର ମୁଣ୍ଡ—
Pachha maṅga The triangular head of a boat
पीछेका माथा on the hind side.
(ଆଗ ମଙ୍ଗ—ବିପରୀତ) [ଦ୍ର—ଏହା ଉପରେ ପଟା ପଡ଼ିଥାଏ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡରେ ମଙ୍ଗଧର୍ ବା ସୁକାନ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ମଙ୍ଗଧର୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହିଠାରେ ବସେ ।]

ପଛଲା(ଲି)—ଦେ. ବିଣ—ପିଛଲା(ଲି) (ଦେଖ)
Pachhalā(li) Pichhalā(li) (See)

ପଛ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୂର ହେବା—
Pachha hebā To be gone.
ପିଛିଏ ଯାଓଆ ବଳଲଗାର୍ଥେ କୃପାଭୂଜାବଦ୍ଧ ମାନ
पिछे हटना ଅନ୍ତ ଦେଶୀଲେ ତାହା ଦୁଃଖ ଦୁଏ ପରନ୍ତୁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ

ପଛା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—ଶଗଡ଼ର ପଛ ଫଳ—
Pachhā The back side cross-bits put across the shafts of a bullock cart.

ପଛା(ଛେ)ଇବା—(ଫ. ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ପିଛେଇବା; ପଛଆଡ଼କୁ ଘୁଞ୍ଚିବା;
Pachhā(chhe)ibā ପଛକୁ ଦଳିବା—1. To back up; to
ପେଛେନ, ପିଛାନ move backward.
पिछे चलजाना ୨ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—
2. To shrink from a work.

୩ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପଛରେ ଆସିବା—
3 To be late; to be behindhand.

୪ । ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗତି ନ ପାରି ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ରହିବା—4. To lag behind.

୫ । ନିୟମିତ ଋତୁରେ ନ ହୋଇ ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ ହେବା—
5 To be late in the season than ordinary.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଭଦ୍ରଭ ମାସରେ ବର୍ଷା ନ ହେବାରୁ ଧାନ ବୁଣା ଖୁବ୍ ପଛେଇଲା ।)

ପଛାଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ପଛଆଡ଼; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ –
Pachhāṛda ପିଛେରଦିକ **पिछाड़ी** Back side

ପଛି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପଛୀ; ପଛୀ)– ପକ୍ଷୀ—
Pachhi Bird.
ସେସନେ ତକୋସ୍ୱା ପଛି କାରୁଣ କରଇ ନଣ ତେସନ ମୋ
ଅରଣ୍ୟର୍ଦନା ବଣପୋରରେ । ଭାରତୀ. ଉସବାରଣ୍ୟ ।

ପଛି(ଛୁ)ଆଣି—ଦେ. ବ—ପଛଆଡ଼—
Pachhi(chhu)āṇi Back side.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପଛଆଡ଼ୁ ଆସିଥିବା—1. That which has come or entered through the back side. (ଯଥା—ଆମ ଗ୍ରାମକୁ ନଈବଢ଼ିର ପଛଆଣି ପାଣି ମାଡ଼େ ।)

୨ । ପଛଆଡ଼େ ଥିବା—2. Situated behind.

ପଛୁ(ଛୁ)ଆଣି ପାଣି—ଦେ. ବି—ନଈବଢ଼ିର ଯେଉଁ ପାଣି ବନ୍ଧବାଟେ ବୁଲି ଆସିବାରୁ ସ୍ରୋତର ବିପରୀତ ଦିଗ ପେଛୁନ ଦିଗର ଜଳ ଦେଇ ଗ୍ରାମ ବା ସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟକୁ ଆସେ—Back water of a flood.

Pachhi(chhu)āṇi pāṇi
पिछला पानी

ପଛୁମ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂ. ପଶ୍ଚିମ)—ପଶ୍ଚିମ (ଦେଖ)

Pachhima पचिम, पछिम **पच्छिम** Paśchima (See)

ପଛୁମା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ପଶ୍ଚିମା (ଦେଖ)

Pachhimā पछिमा **पछिवाँ** Paśchimā (See)

(ପଛୁମାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଛୁଲ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ପିଛୁଲ (ଦେଖ)

Pachhilā Pichhilā (See)

ପଛୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—

Pachhuā 1. Backward.

ପେଛନେର ୨ । ପଶ୍ଚାତ୍ ଆଗତ—2. Arrived later.

पिछला, फिसड्डी ୩ । ଯେ ପଛଘୁଞ୍ଚା ହଏ—

3. One who moves backward.

୪ । ଯେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ କରେ; ଅଳସୁଆ—

4. Lazy; laggard.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଅନୁଚର; ଉଡ଼ିଆ—

Attendant; retinue.

ପ୍ର'ଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ମଞ୍ଚା ଉପରେ ବାଣୁଆକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଓ ବିପଦବେଳେ ଗୁଳ ଆଦ ଚଲାଇବା ସକାଶେ ସମର୍ଥ ଅର୍ଦ୍ଦଲବିଶେଷ—An orderly to help the hunter on the mañchā.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ଯେ ବଲମ୍ବରେ ଶେଯରୁ ଉଠେ—

Rising from bed late in the morning.

ପଛୁଆ(ଏ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ପଛେଇ ଯିବା—

Pachhuā(e)ibā 1. To fall back.

पिछान ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ ଯିବା—

पिछलना 2. To go behind.

ପଛେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ପଶ୍ଚାତ୍; ପ୍ରା. ପଚ୍ଛା)—୧ । ପଛକୁ (ଦେଖ)

Pachhe 1. Pachhaku (See)

ପରେ; ପାଛେ ପଛେ ମାରଣ କଳା ଦେଉଛୁ ଅସୁରକୁ ।

पीछे କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ପଛକେ (ଦେଖ)—2. Pachhake (See)

ଯେତେ ଶୂର ହେଉ ପଛେ ଉତନା ଦୂରର ।

ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍କଳସମନ୍ୱୟ ।

ପଛେ ପଛେ—ଦେ. ଅ—୧ । ପଛରେ—1. Behind.

Pachhe pachhe ୨ । ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ—

पाछे पाछे; पेछने पेछने 2. Immediately after.

पीछे पीछे ୩ । ଅନୁସରଣ କର—3. Following.

ଅସୁରନ୍ତ ଯେଣ୍ଟା ବେଗେ ଜଳ ପଛେ ପଛେ ଜଳ-ଅନୁତରଦ୍ୱନ ।

ପ୍ରଥାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ପଜା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପିଜ୍ ବା ପିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା)—୧ । ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଧାର କରିବା—1. Sharpening or whetting an instrument.

Pajā

पैजाना ୨ । ପଝା (ଦେଖ)—2. Pajhā (See)

ପଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ କ୍ରି. (ସଂ. ପିଜ ଧାତୁ)—୧ । ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ପଥର ଉପରେ ଘଷି ଧାରିଆ କରିବା—1. To whet or sharpen an instrument.

Pajā(je)ibā

टेना; पैनाना ୨ । ଲୁହା ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ଦନ୍ତୁରା ଅଗକୁ ନଆଁରେ ଘୋଡ଼ି ପିଟି ବାଡ଼େଇ ଧାରିଆ କରିବା—2. To whet a blunt weapon by heating and beating its edge.

ପଜ୍ଝଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଜ୍ଝଟିକା)—ପଜ୍ଝଟିକା (ଦେଖ)

Pajjhati Pajjhaṭikā (See)

[ଦ୍ର—ଏ ଛନ୍ଦର କବିତା ଉଷାରେ ସ୍ଥଳର ନୁହେଁ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ 'ଛମାଣଆଠଗୁଣ'ରେ ଏ ଛନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇଅଛି; କନ୍ତୁ ତାହା ଛନ୍ଦର ଅବିକଳ ଅନୁରୂପ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ପଜ୍ଝଟିକା ଛନ୍ଦାନୁକରଣରେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ଲୋକ ଦିଆଗଲା :—

ଧାଇଁଛି ସୁଦତ୍ତା ମୁକୁଳଡ-କେଶା
ବହୁଅଛୁ ଲ୍ୟେଡକ ସୁମଳନ-ବେଶା
ଧାଇଁଛି ଗୃଲଛୁ ଗଡ଼ କର ଦାଣ୍ଡେ
କବିତା ରଚନ ଶୁଣ ପଜ୍ଝଟି ଛନ୍ଦେ ।]

ପଜ୍ଝଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାତ୍ରାବୃତ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—

Pajjhaṭikā A Sanskrit metre with 16 syllables.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରତିପଦରେ ୧୬ ମାତ୍ରା । ହ୍ରସ୍ୱବର୍ତ୍ତି ହେଲେ ୧ ମାତ୍ରା, ଦୀର୍ଘବର୍ତ୍ତି ୨ ମାତ୍ରା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ତ୍ତି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ଏହିପରି ୧୬ ମାତ୍ରା ଗଣନା କରିଯାଏ । ଏଥିରେ ୫ମ ମାତ୍ରା ଗୁରୁ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାର ଲକ୍ଷଣ :—

ପ୍ରତିପଦ ସମଵିତ ଷୋଡ଼ଶ ମାତ୍ରା
ନବମ ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଭୂଷିତ ଗାତ୍ରା ।]

ପଝା - ଦେ. ବି—ପଜା; ରୋମନ୍ଥ; ଚର୍ବିତଚର୍ବଣ; ପାକୁଳ—

Pajhā Ruminating; chewing the cud.

ଜାବର **पागुर**

ପଝା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଭୁଲ. ସଂ. ପର୍ ଧାତୁ)—ପାଗୁଳ କରିବା; ପାଗୁଳିବା; ରୋମନ୍ଥ କରିବା—

Pajhā karibā To chew the cud; to ruminate.

ଜାବର କାଟା

पागुर करना

ପଝା ଗଡ଼େଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) କ୍ରି—ପାଗୁଳିବା—

Pajhā gardeibā To ruminate.

ପଝାରି—ଦେ. ବି—ଭଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି ପାର ହେଉଥିବା ଯାତ୍ରୀ; ନୌକା-ଯାତ୍ରୀ **सवार**

Pajhāri ରୋମନ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—Passengers in a ferry boat.

ପାହାଡ଼ିଆ ସବୁ ଭଡ଼ ମାଇରଥ
କରୁଛ ପଝାର ପାର । ନବକଳେବର. ଜୟଦ୍ରଥ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—ବସ୍ତାର କରିବା —
Pañch (root) To spread.

ପଞ୍ଚ —ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପଞ୍ଚ)– ଛେଣି ୨ (ଦେଖ)
Pañch पञ्च **पंच** Chheṇi 2 (See)

ପଞ୍ଚ୍ କରିବା – ଦେ. କ୍ରି—ବ୍ୟବହୃତ କାଗଜ କୋର୍ଟଫିସ୍ ଆଦରେ ଲୌହ-
Pañch karibā ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଛିଦ୍ର କରିବା—To punch a
पंचकरा **पंच करना** paper or used courtfees.

ପଞ୍ଚ୍ ଲାଇଟ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପଞ୍ଚ୍ = କୁଦ୍ଦ + ଲାଇଟ୍ = ଆଲୋକ;
Pañch lāiṭ ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—କେରୋସିନ୍ ବା ପେଟ୍ରୋଲ୍
पंचलाईट ତେଲର ବାଷ୍ପକୁ ଜଳାଇ ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକ
पंचलाइट ଜନ୍ମାଇବା ପ୍ରଦୀପବିଶେଷ—A very bright incandescent petrol lamp.

ପଞ୍ଚ ସ. ବ. (ପନର୍ ଧାତୁ + ଅନ; ପଞ୍ଚନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Pañcha ଗୁରୁରୁ ଏକ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟା—
Five; 5.

ସ. ବିଣ—ପଞ୍ଚସଂଖ୍ୟକ – Numbering five.

ପଞ୍ଚୟତ୍
पंच ଦେ. ବ—୧ । ପଞ୍ଚାୟତ—1. Panchayet; a board of arbitrators.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ପାଞ୍ଚରୁ ଅଧିକ ବା କମ୍ ମେମ୍ବର ରହନ୍ତି ।]

୨ । ଚଉକିଦାର ପଞ୍ଚାୟତ—2. The body of members of a chawkidari union.

୩ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସହଯୋଗ ସମିତିର ପଞ୍ଚାୟତ—3. The body of members of village co-operative society.

୪ । ସାଲସ; କୌଣସି ମକଦ୍ଦମାକୁ ଅପୋସିରେ ନଷ୍ପତ୍ତି କରିବାପାଇଁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ବ୍ରାଜ ହୋଇ ସାହାଙ୍କୁ ଭଲଲୋକ ମାନ ଥାଆନ୍ତି—4. Arbitrators.

୫ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବସିଥିବା ୫ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି --
5. Five persons sitting together to discuss a particular subject.

ପଞ୍ଚମୁଖେ ପରମେଶ୍ୱର । ଭଗ ।

୬ । ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି—6. Many persons.

୭ । ସାମାଜିକ ଅପରାଧ ବିଚାରାର୍ଥ ମନୋନୀତ ଜାତିଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ—7. A board of members of a society who judge about social offences.

ଜାତ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଉଲମଡ ହଲେ
ପଞ୍ଚମାନେ ତ ଦ୍ୱାରୁ କରମାନା ଦଉନ୍ତି । ପଙ୍କାଉମୋଦକ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁରୁଗୋଷ୍ଠି ଗ୍ରାମର ଗ୍ରାମବାସିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ପଞ୍ଚାୟତ—A board of members elected by the villagers of four different villages.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗଣ୍ଡୁଆଙ୍କର ମେମ୍ବର ହୋଇ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

ପଞ୍ଚଇ– ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପଞ୍ଚ ଓ ହି) — ପାଞ୍ଚଗୋଟି ମାତ୍ର; କେବଳ ୫ଟି —
Pañchai Five only (neither more nor less)
पांचई पाञ्चही

ପଞ୍ଚକ—ସ. ବିଣ. (ପଞ୍ଚନ୍ + କ) — ୧ । ପାଞ୍ଚସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pañchaka 1. Pertaining to the number 5.

୨ । ପାଞ୍ଚସଂଖ୍ୟକ —2. Five in number; consisting of five.

୩ । ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତ—
3. Purchased by 5 persons.

୪ । ପଞ୍ଚଦବସ ବୟସ୍କ—4. Five days old (Howells).

୫ । ପଞ୍ଚପରିମିତ—5. Measuring five.

୬ । ପଞ୍ଚଅଙ୍ଗ, ଅବୟବ ବା ଉପାଦାନବିଶିଷ୍ଟ—6. Having five limbs or parts or components.

ସ. ବ—୧ । ପାଞ୍ଚର ସମୂହ —1. A collection of fives.

୨ । ପାଞ୍ଚର ସମାହାର— 2. An aggregate of five; a pentad.

୩ । ପଞ୍ଚାବଡ—3. A board of arbitrators.

୪ । ପଞ୍ଚାୟତ —4. Arbitration.

୫ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ କରାଯିବା ପରାମର୍ଶ—
5. Consultation amongst many persons.

୬ । ପଞ୍ଚକ; କାର୍ତ୍ତିକମାସର ଶେଷ ପାଞ୍ଚଦିନ—6. The last 5 days of the month of Kartik.

୭ । ଜାତିବିଶେଷ—7. A particular caste (M. W)

୮ । ସ୍କନ୍ଦଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—8. Name of an attendant of Skanda (M.W)

୯ । ନହୁଷଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ —
9. Name of a son of King Nahusha (M. W)

୧୦ । ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚଜଣ ଶିଷ୍ୟ—10. The first five disciples of the Buddha

୧୧ । ପଞ୍ଚାଧ୍ୟାୟୀବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ—
11. A book consisting of five chapters (M.W.)

୧୨ । ପାଞ୍ଚକଣି କଉଡ଼ିରେ ଖେଳାଯିବା ଖେଳ; କସିପାଞ୍ଚ—
12. Name of a game played with five shells (M. W)

୧୩ । ଯୁଦ୍ଧଭୂମି—13. A field of battle (M. W)

୧୪ । ଶତକଡ଼ା ପାଞ୍ଚ ହିସାବେ ସୁଧ—
14. Interest at five per cent.

୧୫ । ଶଲ୍ୟନ ଶାସ୍ତ୍ର—15. The science of augery.

ପଞ୍ଚକନ୍ୟା – ସ. ବ – (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + କନ୍ୟା) ଗୌତମପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା,
Pancha kanyā ପାଣ୍ଡବପତ୍ନୀ ଦ୍ରୌପଦୀ, ବାଲୀପତ୍ନୀ ତାରା, ପଣ୍ଡୁ-
ପତ୍ନୀ କୁନ୍ତୀ ଓ ରାବଣପତ୍ନୀ ମନ୍ଦୋଦରୀ—Names of 5 women named in Hindu mythology as ever virgins.

[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳେ ପଞ୍ଚକନ୍ୟାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ମନୁଷ୍ୟର ପାତକ ନାଶ ହୁଏ । ଏ ପାଞ୍ଚଜଣଯାକ ଏକାଧିକ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭୋଗ୍ୟା ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏମାନଙ୍କର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥିଲା ବୋଲି ପୁରାଣରେ କଥିତ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚ କବଲ—ସ. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+କବଳ)—ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଭୋଜନ
Pañch kabaḷa ପୂର୍ବରୁ ଗୃହସ୍ଥ କୁକୁର, ପଙ୍ଗତ ବା ଚଣ୍ଡାଳ, କୋଢ଼ୀ, ରୋଗୀ ଓ କୁଆଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚଗ୍ରାସ ବା ପାଞ୍ଚ ଗୁଣ୍ଡା ଅନ୍ନ କାଢ଼ି ଦଏ (ହି. ଶ)—The five handfuls of rice kept separate for the dogs, the pariah, the lepers, the sick & the crows by every Hindu house-holder.

ପଞ୍ଚକର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+କର୍ଣ୍ଣ)—ଯେଉଁ ଗୋରୁର କାନରେ
Pañcha karṇṇa ପାଞ୍ଚ ଅଙ୍କପର ଚଡ଼ୁରେ ଛକ ଦିଆଯାଏ—
Branded in the ear with the figure five (as cattle) (M. W)

ପଞ୍ଚକର୍ମ—ସ. ବଣ (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+କର୍ମ)—ଆର୍ଯ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ
Pañcha karma ରୋଗ ଚିକିତ୍ସାର ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି କ୍ରିୟା—The five-kinds of medical treatment (1. giving emetics, 2. purging, 3. giving strenutatories, 4. administering oily enema & 5. administering an emena which is not oily.

ପଞ୍ଚ କଲ୍ୟାଣ(ଣୀ)—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+କଲ୍ୟାଣ)—୧ । ଯେଉଁ
Pañha kalyāṇa(ṇī) ଘୋଡ଼ାର ଗୁର ଗୋଡ଼ ଓ କପାଳରେ (ପଞ୍ଚ କଲ୍ୟାଣକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧଳା ଲୋମ ଥାଏ—1. A horse with 5 patches of white hair at 5 places (e. g. the 4 legs and the brow)

୨ । ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାର ଗୁରଗୋଡ଼ର ଲୋମ ଓ ମୁଖରଲୋମ ଧଳା—
2. A horse with white feet & a white mouth (M.W)

ଦେ. ବଣ—ଗୁର ଗୋଡ଼ ଓ କପାଳରେ ଧଳାଲୋମ ଥିବା (ଘୋଡ଼ା)—Having white hair on the brow and the 4 legs.

ପଞ୍ଚ କଷାୟ—ସ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ)—ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କଷାୟ
Pañcha kashāy ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଜାମୁ, ଶିମିଳ, ବାଡ଼ଅଁଳା, ବଡ଼ୁଲ ଓ ବରକୋଳ ଏହି ପାଞ୍ଚଟି ବୃକ୍ଷର ବକଳ ବା ଫଳ)ର କ୍ୱାଥ—A decoction prepared by boiling in water 5 particular astringent fruits or barks.

[ଦ୍ର—ମତାନ୍ତରେ—ବାସଙ୍ଗ, ପଟୋଳ, ବଡ, ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ଓ ନମ୍ବ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ୱାଥ ।]

ପଞ୍ଚ କୃତ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ)—୧ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ବନ୍ଧେ ପାଞ୍ଚଟି
Pañcha kṛutya କର୍ମ (ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ବା ପାଳନ, ଧ୍ୱଂସ ବା ସଂହାର, ତିରୋଭାବ ଓ ଅନୁଗ୍ରହ କର୍ମ)—1. The five actions by which the Supreme Being manifests itself.

୨ । ପ୍ଲକ୍ଷ (ଦେଖ)—୨. Plaksha (See)

ପଞ୍ଚକୋଣ—ସ ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+କୋଣ) – ୧ । ପାଞ୍ଚକୋଣ ବା
Pañchakoṇa ପାଞ୍ଚବାହୁବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର—1. A pentagon.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନଠାରୁ ୯ମ ଓ ୫ମ ସ୍ଥାନ—
2. (astrology) The 9th and the 5th places computed from the 'Lagna'.

ସ. ବଣ—ପାଞ୍ଚକୋଣିଆ; ପାଞ୍ଚକୋଣବିଶିଷ୍ଟ—Pentagonal.

ପଞ୍ଚକୋଳ ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ=୫+କୋଳ=ପିପ୍ପଳ)—
Pañchakoḷa ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୫ ଗୋଟି ପିପ୍ପଳଜାତୀୟ ଔଷଧ (ପଞ୍ଚକୋଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ରବ୍ୟ (ଯଥା—ପିପ୍ପଳ, ବଣପିପଳାମୂଳ, ଗୁଇକାଠ, ଧଳାଚଉଠାମୂଳ ଓ ଶୁଣ)ର ସମାହାର—
A collection or aggregate of 5 bitter drugs mentioned in Hindu medical books (viz long pepper, its root, piper chaba, plumbago; and dry ginger).

ପଞ୍ଚକୋଶୀ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପଞ୍ଚକ୍ରୋଶୀ)—୧ । ତୀର୍ଥଠାରୁ ୫ କୋଶ
Pañchakośī ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ—1. Situated **ପାଞ୍ଚକୁଶୀ** within 5 kros or 10 miles of a sacred place.
ପଚକୋସୀ, ପଂଚକୋସୀ ୨ । ତୀର୍ଥଠାରୁ ୫ କୋଶ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ (ପଞ୍ଚକୋଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାସ କରୁଥିବା—
2. Inhabiting a tract of country within 10 miles of a sacred place.

୩ । ପୁରୀଠାରୁ ୫ କୋଶ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିବା—
3. Inhabiting or hailing from within a radius of 10 miles from Puri.

ଦେ. ବ—କାଶୀତୀର୍ଥର ପରିକ୍ରମା—Circumambulation of the sacred city of Benares.

ପଞ୍ଚକୋଷ(ଶ)—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚ+କୋଷ=ଆବରଣ)—ବେଦାନ୍ତ-
Pañchakosha(sa) ବର୍ଣ୍ଣିତ ଆତ୍ମାର ୫ ଗୋଟି ଆବରଣ (ଯଥା—ଅନ୍ନମୟ କୋଷ; ପ୍ରାଣମୟ କୋଷ; ମନୋମୟ କୋଷ, ବିଜ୍ଞାନ କୋଷ ଓ ଆନନ୍ଦମୟ କୋଷ—(vedanta) The five fold vestures sheathing the human soul in a living man.

ପଞ୍ଚକ୍ରୋଶ—ସ. ବ—୧ । ପାଞ୍ଚକ୍ରୋଶ ଦୂରତ୍ୱ—
Pañchakrośa 1. A distance of 5 krosas or 10 miles

୨ ବନାରସ ବା କାଶୀର ଗୁର ଦଗରେ ୫ କୋଶ ଆକ୍ରାନ୍ତ ଭୂମି—2. The ground extending to 5 kros around Benares (M. W.).

୩ । କାଶୀ; ବାରାଣସୀ—3. The name of the sacred city of Benares (Apte).

ପଞ୍ଚକ୍ରୋଶୀ—ସ. ବଣ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+କ୍ରୋଶ)—ପଞ୍ଚକ୍ରୋଶ ପରିମିତ
Pañchakrośī ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥରେ ୫ କୋଶବ୍ୟାପି—
Extendning over a length and breadth of 10 miles.

ସ. ବ—ବାରାଣସୀ; ପଞ୍ଚକ୍ରୋଶୀ କାଶୀ—Benares (counted as a sacred place with a radius of 10 miles).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚ କ୍ଷାର—ଫ. ବ—ପଞ୍ଚ ଲବଣ (ଦେଖ)—
Pañcha kshāra Pañcha labaṇa (See)

ପଞ୍ଚଗଙ୍ଗା—ଫ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ଗଙ୍ଗା = ନଦୀ)—୧ । ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ *ଗୋଷ୍ଠ
Pañcha gaṅgā ତୀର୍ଥନଦୀ (ଯଥା - ଗଙ୍ଗା, ଗୋମତୀ, କୃଷ୍ଣା, ପିନାକିନୀ ଓ କାବେରୀ; ମତାନ୍ତରେ ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଗୋଦାବରୀ, କୃଷ୍ଣା ଓ କାବେରୀ; ମତାନ୍ତରେ ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ସରସ୍ୱତୀ, କାରଣା ଓ ଧୂତପାପା)—
1. The 5 sacred rivers according to the Hindu śāstras.

୨ । କାଶୀସ୍ଥିତ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Name of a sacred place in Benares.

ପଞ୍ଚଗତ—ଫ. ବଣ. (ବୀଜଗଣିତ)—ଯେଉଁ ରାଶିକୁ ପଞ୍ଚଗୁଣିତ କରି ପାଇଅଛୁ—(algebra) Raised to the fifth power (M. W.

ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ—ଫ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ଗବ୍ୟ = ଗୋଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
Pañchagabya ବସ୍ତୁ)—ପଞ୍ଚଗୋବର; ପଞ୍ଚଗୋବର; ଗୋରୁଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ * ଗୋଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପବିତ୍ର ପଦାର୍ଥ-
A mixture of the 5 productions of the cow (milk, curd, ghee, urine and dung).

[ଦ୍ର—ଦଧି, ଦୁଗ୍ଧ, ଘୃତ, ଗୋମୂତ୍ର ଓ ଗୋମୟ ଏହି * ଗୋଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଏହା ପାନ କଲେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପାପମୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଘିଅ, ଦୁଧ ଓ ଗୋମୂତ୍ର ଏକ ଏକ ପଲ, ଦହି ପାଞ୍ଚ ସେର ଓ ଗୋବର * ତୋଳା ମିଶାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବ—ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ ପାନପୂର୍ବକ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବିଧିବିଶେଷ—
An expiatory ceremony consisting of taking a mixture of the above 5 ingredients.

ପଞ୍ଚଗୁଣ—ଫ. ବ—ପଦାର୍ଥର * ଗୋଷ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ଗୁଣ (ଯଥା—
Pañchaguṇa ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ଶବ୍ଦ)—The five attributes of a thing perceptible to the organs of sense; the five objects of sense

ଫ. ବ—ପାଞ୍ଚଗୁଣା—Five fold.

ପଞ୍ଚ ଗୁପ୍ତ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପାଞ୍ଚଟି ଅଙ୍ଗ ଯାହାର ଗୁପ୍ତ;
Pañcha gupta କଚ୍ଛପ - 1. Tortoise.

୨ । (ଯହିଁରେ ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଗୋଚର ଉପଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେଇଅଛୁ) ଚାର୍ବାକ୍ ଦର୍ଶନ—2. The materialistic system of philosophy; the doctrines of Chārbāka.

ପଞ୍ଚ ଗୋବରି—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ)—ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ (ଦେଖ)
Pañcha gobari Pañchagabya (See)
ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ पंचगव्य

ପଞ୍ଚ ଗୋସାଇଁ—ଦେ. ବ—ପଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Pañcha gosāiñ Pañcha (See)
ପଞ୍ଚାଏତ ଜେହ୍ନ ଗରବ ଜାତ ଭତ ଦେଇ ନ ପାରଲେ ପଞ୍ଚ ଗୋସାଇଁ
ପଞ୍ଚ ଜନ୍ୟ ଦେଇ ତାହାକୁ ଉଠାଇ ବସନ୍ତି ।
ପଲ୍ଲୀସମାଜ, ୫୪୫ ପୃଷ୍ଠା ।

ପଞ୍ଚ ଗୌଡ଼—ଫ. ବ—୧ । ପ୍ରାଚୀନ ଗୌଡ଼ ବା ବଙ୍ଗ ଦେଶର *ଗୋଷ୍ଠ
Pañcha gaurda ପ୍ରଦେଶ (ଯଥା—ରାଢ଼, ବରେନ୍ଦ୍ର, ବଙ୍ଗ, ବାଗଡ଼ି ଓ ମିଥିଲା)—1. The five provinces of ancient Bengal.

୨ । ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଉତ୍ତରରେ ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର * ଭେଦ (ଯଥା—ସାରସ୍ୱତ, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ, ଗୌଡ଼, ମୈଥିଲ ଓ ଉତ୍କଳ (ହି.ଶ.)—2. Five classes of Brāhmaṇas inhabiting the north of the Bindhyas.

ପଞ୍ଚ ଗୌଡ଼ୀୟ—ଦେ. ବିଣ—ପଞ୍ଚ ଗୌଡ଼ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pañcha gaurdiya Pertaining to the Pañcha Gaurda.

ପଞ୍ଚଗ୍ରାସ—ଫ. ବ—୧ । ପଞ୍ଚ କବଳ (ଦେଖ)
Pañcha grāsa 1. Pañcha kabaḷa (See)

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚରୁ କର ସାର ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ପଞ୍ଚଗ୍ରାସ ବାୟୁଙ୍କ ନାମ ଧରି ଯେଉଁ * ଗୁଣ୍ଡା ଅନ୍ନ ଖାଏ—2. The five morsels of food taken by a Brāhmaṇa before taking his meal.

ପଞ୍ଚ ଗ୍ରାସୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚଗ୍ରାସ)—ପଞ୍ଚୁଗ୍ରାସୀ (ଦେଖ)
Pañcha grāsi Pañchugrāsi (See)

ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଷୁଃ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ଚକ୍ଷୁ)—ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନାମ—
Pañcha chakshuḥ A name of the Buddha.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ମାଂସ ଚକ୍ଷୁଃ, ଧର୍ମ ଚକ୍ଷୁଃ, ପ୍ରଜ୍ଞା ଚକ୍ଷୁଃ, ବିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଃ ଓ ବୁଦ୍ଧ ଚକ୍ଷୁଃ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

ପଞ୍ଚ ଚତ୍ୱାରିଂଶ—ଫ. ବ—ପଇଁତାଳିଶ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Pañcha chatwāriṁśa Forty five.
(ପଞ୍ଚ ଚତ୍ୱାରିଂଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଞ୍ଚ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ଫ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ପଞ୍ଚ + ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍)-
Pañcha chatwāriṁśat ଗୁଣଚାରି ପାଞ୍ଚ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ପଇଁଚାଳିଶ—Forty-five.

ପଞ୍ଚ ଚାମର—ଫ. ବ—ଷୋଡ଼ଶାକ୍ଷରଯୁକ୍ତ * ପାଦବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ
Pañcha chāmara ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—A Sanscrit metre of 16 syllables in each of the 4 lines.

[ଦ୍ର—ଉଦାହରଣ—
ପ୍ରସାଦ ଭୋକ୍ତୁରେତନ, ଦ୍ୱିଜାଂପତେ ବଚ୍ମେତନ ।
ପ୍ରସାଦ ଭୋକ୍ତମୋତନ, ପ୍ରଭେ ସ୍ୱୟାଂଶୁଜାତନ ॥]

ପଞ୍ଚ ଚାଳିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ସ. ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍; ପ୍ରା. ପଞ୍ଚ-
Pañcha chāḷiśa(śi) ଚତ୍ତାଳିଶା) - ପଇଁଚାଳିଶ; ୪୫—
ପୟଁତାଲୀଶ 45; Forty-five.
ପୈଁତାଲୀସ ପଞ୍ଚ ଚାଳିସେ ନଦନାନ, ସାନ୍ଧିକ ସମାଶ୍ରିତ ଜାଣ ।
ଭାରତୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ପଞ୍ଚଚୂଡ଼—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ଚୂଡ଼ା)—
Pañcha chūrda ପାଞ୍ଚଟି ଶିଖାବିଶିଷ୍ଟ; ପଞ୍ଚଶିଖ—
(ପଞ୍ଚଚୂଡ଼କ—ଅନ୍ୟରୂପ) Five-tufted.
(ପଞ୍ଚଚୂଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚଚୂଡ଼ା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ୱର୍ଗର ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—The name of a heavenly nymph.
Pañcha chūrḍā
(ପଞ୍ଚଶିଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଚଜନ - ସ. ବହୁ. (ପଞ୍ଚ=ପଞ୍ଚଭୂତ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ; ଯେ ପଞ୍ଚଭୂତରୁ ଜନ୍ମିଅଛୁ)—ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତରୁ ଜାତ—
Pañcha jana
Born of the 5 elements.

ସ. ବ—୧ । ପ୍ରାଣୀ—1. Animal.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ * ଶ୍ରେଣୀରେ ବଦ୍ଧକ୍ତ । ଯଥା—ଜରାୟୁଜ, ଅଣ୍ଡଜ, ସ୍ୱେଦଜ, ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ଓ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ।]

୨ । ମନୁଷ୍ୟ—2 Man.

୩ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—3. Name of a demon killed by Sree Krushna.

[ଦ୍ର—ଏ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୌତ୍ର; ଶଙ୍ଖରୂପେ ସମୁଦ୍ରରେ ବାସ କରୁଥିଲା ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁରୁ ସନ୍ଦୀପନାଗୁର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ଚୋରି କରି ନେଇ ଯାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ବଧ କରି ଗୁରୁପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଏହାର ଅସ୍ଥିକୁ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ଶଙ୍ଖ କରି ସ୍ୱୟଂ ବଜାଉଥିଲେ ।]

୪ । ମନୁଷ୍ୟ—4. Mankind (M. W.)

୫ । ଆତ୍ମା—5. The soul (M. W.)

୬ । ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ମହାପ୍ରାଣୀ—
6. The five classes of sentient beings.

(ଯଥା—ଦେବ, ଗନ୍ଧର୍ବ, ମନୁଷ୍ୟ, ନାଗ (ମତାନ୍ତରେ ଅସୁର) ଓ ପିତୃଗଣ ।)

୭ । ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଗଣନାକ୍ରମେ * ଜାତି—7. The 5 castes according to the calculation of the ancient Aryans.

(ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୂଦ୍ର ଓ ନିଷାଦ ବା ଅନାର୍ଯ୍ୟ ।)

୮ । ରାଜା ସଗରଙ୍କର କେଶିନୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଏକ ପୁତ୍ର—
8. The name of a son of King Sagara.

୯ । ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ—9. The five elements (M. W.)

୧୦ । ଏକ ପ୍ରଜାପତ୍ତିଙ୍କ ନାମ (ହ. ଶ.)—
10. Name of a progenitor of mankind.

ପଞ୍ଚଜନୀ—ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ଜନ) —ପାଞ୍ଚଜଣ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମଣ୍ଡଳୀ; ପଞ୍ଚଏଡ—An assemblage of 5 persons.
Pañchajanī

ପଞ୍ଚଜନୀନ—ସ. ବିଣ. (ପଞ୍ଚଜନ+ଇନ୍) — ପାଞ୍ଚ ଜଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପାଞ୍ଚଜଣିଆ-
Pañcha janīna Pertaining to 5 person.

ସ. ବ. ପୁଂ.—୧ । ଅଭିନେତା—1. An actor.

୨ । ବିଦୂଷକ—2. A buffoon

ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ—ସ. ବ.—୧ । ଶଙ୍ଖାସୁରର ପୁତ୍ର—1. Name of the son of Śaṅkhāsura.
Pañcha janya

ନାମ ତାଙ୍କର ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ; ମାସ୍ୱାଗ ଅସୁର ନନ୍ଦନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ଶଙ୍ଖରୂପଧାରୀ ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ ଅସୁରର ଅସ୍ଥି ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶଙ୍ଖରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ (ହ. ଶ.)—2 Name of the conch which Kṛushṇa was in the habit of carrying with him and blowing.

ପଞ୍ଚତିଆ—ଦେ. ବିଣ —ପାଞ୍ଚୋଟି ବସ୍ତୁ ବା ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pañchaṭiā Relating to the number five or five things.

ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ୱ ସ. ବ.—(ପଞ୍ଚ+ତତ୍ତ୍ୱ)—୧ । କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ୍ ଓ ବ୍ୟୋମ ଏହି ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ —1. The five primary or essential elements of the universe
Pañcha tattwa

୨ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବାମ ମାର୍ଗର ପଞ୍ଚ ମକାର (ଯଥା—ମଦ୍ୟ, ମାଂସ, ମଦ୍ୟ, ମୈଥୁନ ଓ ମୁଦ୍ରା)—2. The five rituals prescribed in the 'Tantras.

୩ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ *ଷ୍ଟ ତତ୍ତ୍ୱ (ଯଥା—ଗୁରୁତତ୍ତ୍ୱ, ମନ୍ତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ, ଦେବତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଧ୍ୟାନତତ୍ତ୍ୱ)—3. The five essentials of the Tantric exercise.

ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚ+ତନ୍ତ୍ର=ନାମ) ପ୍ରାଚୀନ ମିହିଲାରୋପ୍ୟନଗରର ରାଜପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ନୀତିଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ଡିତ ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମାଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ରଚିତ (ମିତ୍ରଭେଦ,ମିତ୍ରପ୍ରାପ୍ତି,କାକୋଲୁକ, ଲବ୍ଧପ୍ରଣାଶ ଓ ଅପରୀକ୍ଷିତକାରକ) ଏହି ପଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ —Title of a Sanskrit moral reader by Bishun Sarma.
Pañcha tantra

[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ବହୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭାଷାରେ ଅନୁଦିତ ହୋଇଅଛି । ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପାରସ୍ୟ ଭାଷାରେ, ୯ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରବ୍ୟ ଭାଷାରେ ଏବଂ ପରେ ହିବ୍ରୁ, ଗ୍ରୀକ୍, ଲାଟିନ, ଶିରିଆକ୍ ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଜର୍ମାନ୍, ଇଂରାଜୀ, ଫରାସୀ ଆଦି ଇଉରୋପୀୟ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଭାଷାରେ ଏହା ଅନୁଦିତ ହୋଇ ଇଂରାଜରେ 'ପିଲ୍ପେଙ୍କ ଗଳ୍ প' (Pilpay's fable) ନାମରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ଏହାର ଆରବ୍ୟ ଅନୁବାଦର ନାମ 'ବଦ୍ ପାଇ' । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ସଂସ୍କୃତ ହିତୋପଦେଶର କାହାଣୀମାନ ସଂଗୃହୀତ ।]

ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ.—(ପଞ୍ଚ+ତନ୍ତ୍ର+ଈ)—ପାଞ୍ଚଟି ତାରଯୁକ୍ତ ବୀଣା (ହ.ଶ.)—
Pañcha tantrī A five stringed harp.

ପଞ୍ଚତନ୍ମାତ୍ର—ସ. ବ.—(ପଞ୍ଚ+ତନ୍ମାତ୍ର = ସୂକ୍ଷ୍ମଭୂତାଦି)—(ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ)
Pañcha tanmātra ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ (କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ୍ ଓ ବ୍ୟୋମ) ଓ ସେମାନଙ୍କର ଯଥାକ୍ରମ ଗୁଣ (ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ଶବ୍ଦ)—(sāṅkhya philosophy) The five primordial matters and their respective attributes.

ପଞ୍ଚତପ—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚ+ତପ = ଅଗ୍ନି) - ୧ । (ବହୁଗ୍ରହି) ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଭୂତଳରେ ଆପଣାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦାଖେ ଚାରି ହାତରେ ଅଗ୍ନି ଚତୁଷ୍ଟୟ ସ୍ଥାପନ କରି ତପସ୍ୟାସାଧନ କରିବା—Practising austerities with the burning noon-sun overhead and four fires lit on one's 4 sides.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଆପଣା ଚାରି ପାଖେ ଅଗଦା ନଆଁ ଓ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହି ପର ପଞ୍ଚାଗ୍ନି—2. The five fires to which an ascetic exposes himself.

ପଞ୍ଚ ତପାଃ—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ; ପଞ୍ଚ + ତପସ୍) — ପଞ୍ଚାଗ୍ନି ସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ Pañcha tapāḥ ତପଃସାଧନକାରୀ—Practising austerities with five burning bodies (viz the sun over head and fire burning on 4 sides) around and above.

ପଞ୍ଚ ତରୁ—ଫ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ)—ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥିବା ୫ଟି ବୃକ୍ଷ (ଯଥା— ମନ୍ଦାର, Pañcha taru ପାରିଜାତ, ସନ୍ତାନ, କଲ୍ପବୃକ୍ଷ ଓ ହରିଚନ୍ଦନ)— Five heavenly trees said to thrive in the heavenly garden of Indra.

ପଞ୍ଚତା(ତ୍ୱ)—ଫ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ତ୍ୱ. ତା [ତ୍ୱ])—୧ । ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟକ Pañchatā (twa) ଦ୍ୱେବା ଅବସ୍ଥା—1. Fiveness.

୨ । ପଞ୍ଚଭୂତରେ ମିଶିବା; ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଶରୀରର ମିଶ୍ରଣ; ମୃତ୍ୟୁ— 2. Death; dissolution into the 5 elements of which the animal body is composed.

୩ । ପାଞ୍ଚ ଅଂଶରେ ବିଭାଗ—3. Division of a thing into five parts.

ପଞ୍ଚତିକ୍ତ—ଫ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ତିକ୍ତ)—୧ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ Pañcha tikta ୫ ଗୋଟି ତିକ୍ତ ପଦାର୍ଥ (ନିମ୍ବର ତେରର ବକଳ, ଗୁଳୁଚ, ବାସଙ୍କ, ଶୁଣ୍ଠି ଓ ଚରେଇତା; ମତାନ୍ତରରେ ଗୁଡ଼ୁଚ, କଣ୍ଟକାରୀ, କୁଡ଼, ପୋଟଳ ପତ୍ର ବା ତେର ଓ କଣ୍ଟକାରୀର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ—1. A combination of five bitter drugs mentioned in the Hindu medical science.

[ଦ୍ର—ଏହା ଜ୍ୱର, ବିସର୍ପ ଓ କୁଷ୍ଠ ଆଦି ଚର୍ମ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ।]

୨ । (ମତାନ୍ତରେ) ମହିଷ, ବରାହ, ଖଡ୍ଗ, ମୟୂର ଓ ରୋହିତକ ମତ୍ସ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ପିତ୍ତର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟ— 2. A combination of the bile of five animals.

ପଞ୍ଚତିରିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ପଇଁତିରିଶ (ଦେଖ) Pañchatiriśa(śi) Paiñtiriśa (See) [ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ(ଶି); ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶତ(ତ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଞ୍ଚତିରିଶାଣଏ(ଣେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ପଇଁତିରିଶାଣଏ (ଦେଖ) Pañchatiriśāṇae(he) Paiñtiriśāṇae (See) [ପଇଁତ୍ରିଶାଣଏ(ଣେ), ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶାଣଏ(ଣେ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଞ୍ଚ ତୀର୍ଥ—ଫ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ତୀର୍ଥ = ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ)—୧ । ବରାହପୁରାଣ Pañchatīrtha ମତରେ ୫ ଗୋଟି ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ (ଯଥା—ବିଶ୍ରାନ୍ତ, ପ୍ରୌକର, ନୈମିଷ, ପ୍ରୟାଗ ଓ ପୁଷ୍କର—1. The five sacred places mentioned in the Barāha Purāṇa.

୨ । କାଶୀସ୍ଥ ୫ ଗୋଟି ଶିବାଧିଷ୍ଠିତ ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ (ଯଥା—ଜ୍ଞାନବାପି, ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର, ଭାରକେଶ୍ୱର, ମହାକାଲେଶ୍ୱର ଓ ଦଣ୍ଡପାଣି — 2. The five sacred places in Benares.

୩ । ପୁରୀସ୍ଥେତ୍ରସ୍ଥ ୫ଗୋଟି ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ (ଯଥା—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ, ଶ୍ୱେତଗଙ୍ଗା, ରୋହିଣୀକୁଣ୍ଡ, ସମୁଦ୍ର ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ)— 3. The five sacred places in Puri

[ଦ୍ର ଏଥିର ବରନ—ମାର୍କଣ୍ଡେୟା ବଟାକୃଷ୍ଣ ରୋହିଣୀ ଚ ମହୋଦଧି, ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସରଃସ୍ନାସ୍ୟୀ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନ ଲଭ୍ୟତେ ।]

ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି — ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ-ଦର୍ଶନ ବା ପଞ୍ଚତୀର୍ଥରେ ସ୍ନାନଦାନାଦି Pañchatīrtha karibā କରିବା—To visit or bathe ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ କରା **पंचतीरथ करना** in the 5 sacred places.

ପଞ୍ଚ ତୃଣ—ଫ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ସମାହାରଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ତୃଣ)—କୁଶ, Pañcha tṛuṇa କାଶତୃଣ୍ଡି, ଅଶୱତ୍ଥ, କାଣ୍ଡକର ଓ ଆଖୁ ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ତୃଣଜାତୀୟ ମୂଳ-ମୂଳର ସମାହାର— A collection of three roots of 5 grasses (plants) used in medicine.

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଚନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଜ୍ୱରପ୍ରକାଶସଂହିତାରେ ଶାଳ, ଆଖୁ, କୁଶ, କାଶ ଓ କାଣ୍ଡରକୁ ପଞ୍ଚତୃଣ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ପଞ୍ଚତୃଣ କଷାୟ—ଫ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଞ୍ଚତୃଣ + କଷାୟ)— Pañchatṛuṇa kashāya ପଞ୍ଚତୃଣର ସମାନ ଓଜନ (ପ୍ରତ୍ୟେକ ୨ ତୋଲା)ର ମୂଳ ସିଦ୍ଧ ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦ୍ୱେବା କଷାୟଜଳ ବା ପାଚନବିଶେଷ—A decoction made of the roots of Pañchatṛuṇa boiled in water.

ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ—ଫ. ବଣ. (ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)— Pañchatriṁśa ପଇଁତିରଶ ସ୍ଥାନୀୟ—Thrity fifth.

ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶତ୍—ଫ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ପଞ୍ଚ ଅଧିକ ତ୍ରିଂଶତ୍)— Pañchatriṁśat ତିରଶରୁ ପାଞ୍ଚ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୩୫— Thirtyfive; 35

ପଞ୍ଚଥୁ—ଫ. ବ — କୋକିଳ; କୋଇଲି (ହି. ଶ)— Pañchathu Indian cuckoo.

ପଞ୍ଚଦଶ—ଫ. ବ ଓ ବଣ. (ପଞ୍ଚନ୍ + ଦଶନ୍)—୧ । ୧୫; ପନ୍ଦର— Pañchadaśa 1. 15; fifteen.

୨ । ପନ୍ଦରସ୍ଥାନୀୟ—2. Fifteenth.

ପଞ୍ଚଦଶାହ—ଫ. ବ. (ପଞ୍ଚଦଶ + ଅହନ୍)—ପନ୍ଦରଦିନ ବ୍ୟାପୀ କାଳ; Pañchadaśāha ପକ୍ଷ—Fortnight; a period of fifteen days.

ପଞ୍ଚଦଶାହିକ—ଫ. ବଣ. (ପଞ୍ଚଦଶାହ + ଇକ)—୧ । ୧୫ ଦିନରେ ସାଧ୍ୟ Pañchadaśāhika ବା କରଣୀୟ—1. Performable in a fortnight.

୨ । ପାକ୍ଷିକ—2. Fortnightly

୩ । ପକ୍ଷବ୍ୟାପୀ —3. Extending over a fortnight.

ପଞ୍ଚଦଶୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଞ୍ଚଦଶ + ଈ)—୧ । ବେଦାନ୍ତଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ— Pañchadaśī 1. Name of a treatise on vedānta.

୨ । ପକ୍ଷର ପନ୍ଦରଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା— 2. The new-moon and the full moon of a mouth.

ପଞ୍ଚ ଦେବତା—ଫ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗଣେଶ, ପାର୍ବତୀ, ମହାଦେବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ— Pañcha debatā The five Deities :—the Sun, Ganesha, Pārbatī, Mahādeba and Bishṇu.

ପଞ୍ଚଦେବ, ପଞ୍ଚଦେବତ — ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଆଦ୍ୟତ୍ୟ ରୁଦ୍ର (ମହାଦେବ) ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବୈଦିକ ଦେବତା ଅଟନ୍ତି ।]

ପଞ୍ଚ ଦ୍ରବିଡ଼—ଫ. ବ—ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳର ଦକ୍ଷିଣବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ୫ଟି ଶାଖା (ଯଥା—ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ତୈଲଙ୍ଗ, କର୍ଣ୍ଣାଟ, ଗୁର୍জ୍ଜର ଓ ଦ୍ରାବଡ଼)—The five different sects of Brāhmaṇas inhabiting the south of the Bindhya range.

Pañcha drabirḍa (ପଞ୍ଚଦ୍ରାବଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଚ ଦ୍ରାବକ—ଫ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ଦ୍ରାବକ = ରସସାର)—ଗୁଞ୍ଜା, ଟାଙ୍ଗୁଣା, ମହୁ, ଘିଅ ଓ ଗୁଡ଼—The five solvents (red and black berry borax, honey, ghee and molasses).

Pañcha drābaka

ପଞ୍ଚଧା—ଫ. ବି. (ପଞ୍ଚ + ପ୍ରକାରାର୍ଥରେ ଧା)—୧ । ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର—1. Five kinds of; of five kinds.

Pañchadhā

୨ । ପାଞ୍ଚଥର—2. Five times.

୩ । ପାଞ୍ଚଦିଗକୁ—3. To five directions.

୪ । ପାଞ୍ଚଭାଗରେ—4. Into five parts.

୫ । ପାଞ୍ଚବିଷୟ—5. Five subjects.

୬ । ପାଞ୍ଚଗୁଣ—6. Fivefold.

ପଞ୍ଚ ଧାର—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଆଠମଲ୍ଲିକର ସବୋଚ୍ଚ ପର୍ବତ-ବିଶେଷ—The highest mountain in Āṭhamallik State of Orissa.

Pañchadhāra

ପଞ୍ଚଧାର ଜଇଦଉ: କେଳ-ମଞ୍ଚରୂପୀ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର ।

ପଞ୍ଚ ନଖ—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ନଖ)—ଯେଉଁ ଜୀବର ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାତ ବା ଗୋଡ଼ରେ ୫ ଗୋଟି ନଖ ଥାଏ—Having 5 nails on each foot and hand.

Pañcha nakha

ଫ; ବ—ପଞ୍ଚନଖବିଶିଷ୍ଟ ଜନ୍ତୁ (ଯଥା—ମନୁଷ୍ୟ, ବାନର, କୂର୍ମ୍ମ, ହସ୍ତୀ, ବ୍ୟାଘ୍ର, କୁକୁର ଆଦି)—An animal having 5 nails or claws (e.g. man, ape, tortoise, elephant, tiger and dog).

[ଦ୍ର—ପଞ୍ଚନଖଯୁକ୍ତ ୫ ପ୍ରକାର ପଶୁ ମନୁସ୍ମୃତ୍ୟାଦି ମତେ ଭକ୍ଷ୍ୟ; ଯଥା—ଠେକୁଆ, କୂର୍ମ୍ମ, ଗଣ୍ଡାର, ଗୋଧ ଓ ସଜାରୁ ବା ଝିଙ୍କ । ଅନ୍ୟ ପଞ୍ଚନଖ ଜୀବମାନଙ୍କ ମାଂସ ଅଖାଦ୍ୟ ।]

ପଞ୍ଚ ନଦ—ଫ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ନଦ = ନଦୀ)—ଶତଦ୍ରୁ (ବା ସତଲଜ୍) ବିପାଶା (ବା ବ୍ୟାସ ବା ସିନ୍ଧୁ), ଇରାବତୀ (ବା ରାବୀ), ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା (ବା ଚେନାବ) ଓ ବିତସ୍ତା (ବା ଝେଲମ୍) ନାମକ ୫ ଗୋଟି ନଈ ସିନ୍ଧୁନଦ ଓ ତାହାର ୪ଟି ଶାଖା—The five rivers—The Sutlej, the Indus or the westernmost branch, the Rabi, the Chenab and the Jhelum.

Pañcha nada

୧ । ପଞ୍ଚନଦୀ-ମିଳନ-ଦେଶ; ଯେଉଁ ଦେଶରେ ୫ ଗୋଟି ନଦୀ ମିଳିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି—2. A country of 5 rivers.

୩ । ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶ—3. The province of Punjab.

୪ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—4. A sacred place for the Hindus.

ପଞ୍ଚନଦେ ଲୋକେ ପ୍ରୟାଗ ମଳ । ବୃନ୍ଦାବିଂହ, ମଦ ପୁରାତ ବନ୍ଦ ।

୫ । ପଞ୍ଚଗଙ୍ଗା; କାଶୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—5. Name of a sacred place in Benares.

ପଞ୍ଚନବତ—ସଂ.ବଣ. (ପଞ୍ଚନବତି + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ପଞ୍ଚାନବେ ସ୍ଥାନୀୟ—Ninety fifth.

Pañchanabata

ପଞ୍ଚନବତି—ସଂ ବ ଓ ବଣ. ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ପଞ୍ଚ ଅଧିକ ନବତି)—Ninety-five; 95.

Pañchanabati ପଞ୍ଚାନବେ; ନବେରୁ ପାଞ୍ଚ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୯୫—

ପଞ୍ଚନାଥ—ଦେ. ବ. (ସଂ ପଞ୍ଚ + ନାଥ)—ଭାରତରେ ଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ୫ ଗୋଟି ଦେବ—Five famous idols in India.

Pañchanātha

ପଞ୍ଚନାଥ **पंचनाथ**

(ଯଥା—ପୁରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଦରୀକାଶ୍ରେ ବଦରୀନାଥ, ଦ୍ୱାରକାରେ ଦ୍ୱାରକାନାଥ, ରାମେଶ୍ୱରରେ ରାମନାଥ ଓ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନରେ ରଙ୍ଗନାଥ ।)

ପଞ୍ଚନାମା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟସ୍ତନାମାଦ୍)—ପଞ୍ଚାଏତ ଫଏସଲା—Arbitrator's award.

Pañchanāmā

ପଞ୍ଚାୟତ ଫୟସଲା **पंचनामा**

ପଞ୍ଚନିମ୍ବ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ନିମ୍ବଗଛର ମୂଳ, ଛାଲ, ପତ୍ର, ଫୁଲ ଓ ଫଳ ଏହି ୫ଟି ଅଙ୍ଗ—The root, bark, leaves, flower and fruit of the neem tree.

Pañchanimba

[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପଞ୍ଚ ନୀରାଜନ—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ନୀରାଜନ = ଆରତି)—ପ୍ରଦୀପ, ପଦ୍ମ, ବସ୍ତ୍ର, ତାମ୍ର ବା ତାମ୍ରମୂଳପତ୍ର ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତଦ୍ୱାରା ଦେବତାଙ୍କର ଆରତି—The worship of a deity with a lamp, lotus, cloth and betel leaf and with recumbent posture.

Pañcha nirājana

ପଞ୍ଚପକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ = ୫ + ପକ୍ଷିନ୍; ୫ ଗୋଟି ପକ୍ଷୀ ଅଦ୍ୟାପେୟୁ ଗଣିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ନାମ) ଯହିଁରେ ଅଛି)—ଶୁଭାଶୁଭ ପ୍ରଶ୍ନସମାଧାୟକ ଶକୁନ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—Name of a treatise on augury or divination.

Pañchapakshi

[ଦ୍ର—ଅ, ଇ, ଉ, ଏ, ଓ ଏହି ୫ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ଯଥାକ୍ରମେ ଶ୍ୟେନ, ପେଚକ, ବାୟସ, କୁକୁଟ ଓ ମୟୂରରୂପେ କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ଏହି ପଞ୍ଚସ୍ୱର ସାହାଯ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତି, ଗ୍ରହ, ନକ୍ଷତ୍ର, ବାର, ତିଥି, ଦେବତା ଆଦି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ବିବାଦ ପ୍ରଶ୍ନସମାଧାନର ଉପାୟ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଇଂରାଜର ଅଗସ୍ତ୍ୟ (augury) ଶକୁନ ଶାସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଗତ୍ୱବିଧିରୁ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭୁଲମାତ୍ର ।]

ପଞ୍ଚ ପବନ—ସଂ. ବ—ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ (ଦେଖ)

Pañcha pabana Pañchaprāṇa (See)

ପଞ୍ଚ ପରମେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—୧ । ଧର୍ମ୍ମଚର୍ଚ୍ଚାର୍ଥ ପାଞ୍ଚ ବା ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମାଗମ—1. A religious gathering of 5 or many persons.

Pañcha parameśwara

ପଞ୍ଚପରମେଶ୍ୱର **पंचपरमेश्वर**

୨ । ପଞ୍ଚାଏତ —2. Arbitrators.

(ପଞ୍ଚପରମେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏହି ପଞ୍ଚପରମେଶ୍ୱର ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ପଇଚା କୁଇଁ ଦଉଛି—ପଞ୍ଚାରମୋଦନ: ଗଚ୍ଛଧ୍ୱମ୍ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚ ପର୍ବ—ବ. ବ—ମାସମଧ୍ୟସ୍ଥ * ଗୋଟି ବଶିଷ୍ଟ ଉଥି (ଯଥା—ଅଷ୍ଟମୀ, Pañcha parba ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ଅମାବାସ୍ୟା, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି)—Five special ceremonial days of the month.

ପଞ୍ଚ ପଲ୍ଲବ—ବ. ବ—୧ । (ବୈଦିକ କର୍ମରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ) ଆମ୍ର, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, Pañcha pallaba ବଟ, ପ୍ଲକ୍ଷ (ଜଗ୍ଗଗଛ) ଓ ଯଜ୍ଞଡମ୍ବିର ଏହି ଗଛମାନଙ୍କ ପତ୍ର—1. The five kinds of leaves sanctified to be used in vedic rites.

୨ । (ତାନ୍ତ୍ରିକ କର୍ମରେ) ପଣସ, ଆମ୍ର, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବଟ ଓ ବଇଲ ଗଛର ପତ୍ର—2. The 5 kinds of leaves to be used on special occasions as prescribed in the Tantras.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛମାନଙ୍କ ପତ୍ର ପୂଜାବେଳେ କଳସ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ କରିବାର ବଧି ଅଛି ।]

୩ । (ଔଷଧରେ) ଆମ୍ର, ଜାମ୍ବୁ, କଇଥ, ଟହଲ ଓ ବେଲଗଛର ପତ୍ର—3. The 5 kinds of leaves specified to be used in medicine.

ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ ଲଗି— ଦେ. ବ—ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ପୁରୀ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ Pañchapallaba lāgi ଉପରେ * ଗୋଟି ଗଛର ପତ୍ର ଅର୍ପଣ କରିବାର ଉତ୍ସବବିଶେଷ—A ceremony of putting the leaves of 5 trees on the idol Jagannātha of Purī on the bright 5th day of Māgha.

ପଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବ—ବ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ପାଣ୍ଡବ) —ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ, Pañcha pāṇḍaba ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ ଏହି ପାଞ୍ଚଜଣ ପଣ୍ଡୁପୁତ୍ର—The five Pāṇḍaba brothers.

ପଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବା—ଦେ. ବ—ନୂଆଗଡ଼ ଓ ଦଶପଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା * ଗୋଟି Pañcha pāṇḍabā ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ପର୍ବତବିଶେଷ—A mountain with 5 peaks between Nūāgarḍa and Daśapallā.

ପଞ୍ଚ ପାତକ—ବ. ବ.—ପଞ୍ଚ ମହାପାତକ (ଦେଖ)
Pañcha pātaka Pañcha mahāpātaka (See)

ପଞ୍ଚ ପାତ୍ର—ବ. ବ.—୧ । ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପିତୃପକ୍ଷରେ ଏବଂ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର Pañcha pātra ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ପିଣ୍ଡୀକରଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦରେ ଯେଉଁ * ଟି ପାତ୍ର ବା ପକ୍ଷ (ଯଥା—୬ ଦେବପକ୍ଷ ଓ ୩ ପିତୃପକ୍ଷ) ପିଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଏ—1. The five parties to whom oblations are made at śrāddhas.

୨ । ପୂଜାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପଞ୍ଚ ଧାତୁ (ତମ୍ବା, ସୁନା, ରୂପା, ପିତ୍ତଳ ଓ କଂସା) ନର୍ମିତ ଜଳପାତ୍ର; ପଞ୍ଚପାତ୍ରୀ—2. A glass made of 5 metals used during worship.

୩ । * ଗୋଟି ପାତ୍ର—3. A collection of 5 water vessels or pots.

୪ । ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
4. Pārbaṇa śrāddha (See)

ପଞ୍ଚପିତୃ—ବ. ବ.—ପିତା ଓ ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ଆଉ * ଜଣ ଗୁରୁଜନ (ଯଥା— Pañcha pitṛu ଜନ୍ମଦାତା, ଭୟତ୍ରାତା, ଶ୍ୱଶୁର, ପାଷ୍ଣାଗୁରୁ ଓ (ପଞ୍ଚପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନ୍ନଦାତା—Five persons (father, protector from danger, father-in-law, religious preceptor and master), standing in relation of a father to a person.

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମଦାତା ଭୟତ୍ରାତା ଯସ୍ୟ କନ୍ୟା ବୈବାହିତା ପାଷ୍ଣାଦାତାନ୍ନଦାତା ଚ ପଞ୍ଚୈତେ ପିତରଃ ସ୍ମୃତାଃ ।]

ପଞ୍ଚ ପିତ୍ତ—ସଂ. ବ.—ଔଷଧାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ * ଗୋଟି Pañcha pitta ଜୀବ (ଯଥା—ବଗ୍ଦ୍ୱ, ଶୁଗ, ମହିଷ, ଗୋହମାତ୍ର ଓ ମୟୂରର ପିତ୍ତ—The gall or bile of 5 animals used as medicine.

ପଞ୍ଚ ପୁଷ୍ପ—ସଂ ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ)—ଦେଶ ପୁରୁଣ ମତରେ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ * Pañcha pushpa ପ୍ରକାର ଫୁଲ (ଯଥା—ଚମ୍ପା, ଆମ୍ର, ଶମୀ, ପଦ୍ମ ଓ କଳମ୍ବର)—Five kinds of flowers of which the Deities are very fond.

ପଞ୍ଚ ପ୍ରଦୀପ—ସଂ ବ.—ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ପ୍ରଦୀପଯୁକ୍ତ ଆଲତ୍ତଦାନ; ଆଲତ୍ତ Pañcha pradīpa ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ପଞ୍ଚମୁଖ ପ୍ରଦୀପବିଶେଷ—A lamp with 5 wicks used at the time of the ceremonial waving of lights before a deity.

ପଞ୍ଚ ପ୍ରାଣ—ସଂ. ବ—ଶରୀରସ୍ଥ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ପବନ (ଯଥା—ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, Pañcha prāṇa ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ ଓ ସମାନ)—The 5 (ପଞ୍ଚପ୍ରାଣବାୟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) internal winds essential to the life of man.

[ଦ୍ର—ହୃଦୟସ୍ଥ ପ୍ରାଣବାୟୁଦ୍ୱାରା ରକ୍ତସଞ୍ଚାଳନ, ଗୁହ୍ୟସ୍ଥ ଅପାନବାୟୁଦ୍ୱାରା ଆଦ୍ୟାର୍ଯ୍ୟଗ୍ଲଳନ, କଣ୍ଠସ୍ଥ ଉଦାନବାୟୁଦ୍ୱାରା ସଦ୍ୟାଙ୍ଗରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟରକ୍ଷା ଏବଂ ନାଭିସ୍ଥ ସମାନବାୟୁଦ୍ୱାରା ପାଚନକ୍ରିୟା ସାଧିତ ହୁଏ ।]

ପଞ୍ଚ ବଲ୍କଲ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)(ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ବଲ୍କଲ)—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ପ୍ଲକ୍ଷ Pañcha balkala (ଜଗ୍ଗଗଛ) ଓ ବେଡ (ମଡାନ୍ତରରେ ପଲାଶ, ଶିଗ୍ରୁ), ବଟ, ଯଜ୍ଞଡମ୍ବିର ଏହି ଗଛମାନଙ୍କ ଛେଲି—The barks of 5 specified trees.

ପଞ୍ଚବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ବକ୍ତ୍ର)—୧ । ପଞ୍ଚାନନ; Pañcha baktra ମହାଦେବ—1. Mahādeba.

୨ । ପଞ୍ଚମୁଖି ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ—
2. A rudrāksha with 5 heads.

ସଂ. ବଶ.—ପଞ୍ଚମୁଖବଶିଷ୍ଟ—Having five faces.

ପଞ୍ଚ ବଟ—ବ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ବଟ)—୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବେଲ, ବର, Pañcha baṭa ଅଁଳା ଓ ଅଶୋକ ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଗଛ—
1. The five specified trees.

୨ । ପଞ୍ଚବଟୀ (ଦେଖ)—2. Pañchabaṭī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚବଟୀ – ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ବଟ)—
Pañchabaṭī ୧ । ପଞ୍ଚବଟ ରୋପିତ ହୋଇଥିବା ବନ—
1. A forest where the five specific trees are planted side by side.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ଉତ୍ତରରେ ବେଲ, ପଶ୍ଚିମରେ ବର, ଦକ୍ଷିଣରେ ଅଁଳା ଓ ଅଗ୍ନିକୋଣରେ ଅଶୋକ ରୋପଣ କଲେ ପଞ୍ଚବଟୀ ହୁଏ ।]

୨ । ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଦାବରୀ ତୀରସ୍ଥ ଜନସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବନବିଶେଷ—2. Name of the forest whence Rāvana carried off Sītā.

[ଦ୍ର—ଏହି ବନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାସ କରୁଥିବା ସମୟରେ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରିଥିଲା । ଏହା ଆଧୁନିକ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ନାଗପୁର ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥ ନାସିକ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ପଞ୍ଚ ବର୍ଗ—ସ. ବ.(ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ବର୍ଗ)—୧ । ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣମାଳା ମଧ୍ୟସ୍ଥ
Pañcha barga କ, ଚ, ଟ, ତ, ପ ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ବର୍ଗ—
1. The 5 classes or groups of consonants containing 5 letters each

୨ । ପାଞ୍ଚୋଟି ବସ୍ତୁର ସମୂହ—
2. A collection or aggregate of 5 articles.

ପଞ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣ – ସ. ବ—୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ବର୍ଣ୍ଣ)—ଧଳା, କଳା, ନାଲି,
Pañcha barṇṇa ହଳଦ ଓ ନେଳ ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ରଙ୍ଗ—
1 The five colours (e. g. white, black, red, yellow and blue).

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ପାଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣର ମୁରୁଜ; ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣୀ ମୁରୁଜ—
2. Powders of 5 colours.

୩ । ଓଁକାର ପ୍ରଣବର ୫ ଗୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ (ଯଥା—ଅ, ଉ, ମ ନାଦ ଓ ବନ୍ଦୁ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. The five component letters of sound of the mystic syllable 'Om'.

୪ । ଅରଣ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of a forest.

୫ । ପର୍ବତବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
5. Name of a mountain.

୬ । ପଞ୍ଚମହାଯଜ୍ଞ (ଦେଖ)—
6. Pañcha mahāyajña (See)

୭ । ଶରୀରର ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ—
7. The five organs of sense (Apte).

୮ । ଶରୀରର ପାଞ୍ଚଟି ଉପାଦାନ; ପଞ୍ଚଭୂତ—
8. The 5 essential elements of the body(Apte)

ପଞ୍ଚ ବଲା – ସ. ବ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବଲା, ଅତିବଲା, ମହାବଲା,
Pañcha balā ନାଗବଲା ଓ ରାଜବଲା (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Five particular herbs prescribed in Hindu medical treatises.

ପଞ୍ଚବର୍ଷ ଦେଶୀୟ – ସ. ବିଣ. ଯୁ—ଯାହାର ବୟସ ଅନାଜ ୫ ବର୍ଷ—
Pañchabarsha desīya About 5 years old.
(ପଞ୍ଚବର୍ଷ ଦେଶୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଞ୍ଚବାଣ – ସ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ବାଣ)—ମଦନ; କାମ;
Pañchabāṇa କନ୍ଦର୍ପ—1. Cupid; the God of amour.

ପଞ୍ଚବଶିଖ, ପଞ୍ଚଶାୟକ, ପଞ୍ଚଶର ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ଦ୍ୱିଗୁ) କନ୍ଦର୍ପଙ୍କର ସମ୍ମୋହନ (ଅରବିନ୍ଦ), ଉନ୍ମାଦନ (ଅଶୋକ), ଶୋଷଣ (ଆମ୍ର), ତାପନ (ନଆଳ) ଓ ସ୍ତମ୍ଭନ (ନାଲିକଇଁ ବା ମାଲୋପୁଲ) ନାମକ ୫ ଗୋଟି ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ ବାଣ—2. The arrow of cupid consisting of 5 flowers with 5 amorous attributes.

ପଞ୍ଚ ବାତ—ସ. ବ—ପଞ୍ଚ ପ୍ରାଣ (ଦେଖ)—
Pañcha bāta Pañcha prāṇa (See)
(ପଞ୍ଚବାୟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଚ ବାହୁ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ବାହୁ)—ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର
Pañcha bāhu ପାଞ୍ଚଟି ବାହୁ ଥାଏ— Pentagonal.
ସ. ବ – ପଞ୍ଚବାହୁବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର— Pentagon.

ପଞ୍ଚ ବିଂଶ—ସ. ବି. ଓ ବିଣ. (ପଞ୍ଚବିଂଶତି + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ପଚିଶି
Pañcha biṁśa ସ୍ତ୍ରୀମାତ୍ର—Twenty-fifth.

ପଞ୍ଚ ବିଂଶତି—ସ. ବିଣ. ଓ ବି (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ପଞ୍ଚ ଅଧିକ ବିଂଶତି)—
Pañcha biṁśati କୋଡ଼ିଏ ଅପେକ୍ଷା ପାଞ୍ଚ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ପଚିଶ; ୨୫—Twenty five.

ପଞ୍ଚ ବିଂଶତିକା—ସ. ବ—ପଚିଶ ସଂଖ୍ୟା ବା ବସ୍ତୁର ସଂଘଦ୍ୱ—
Pañcha biṁśatikā A collection of twenty five.
(ଯଥା—ବେତାଳ ପଞ୍ଚବିଂଶତିକା ।)

ପଞ୍ଚ ବିଧ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ବିଧା)— ପାଞ୍ଚପ୍ରକାରର—
Pañcha bidha (ପଞ୍ଚବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of five kinds.

ପଞ୍ଚ ଭଦ୍ର—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ଭଦ୍ର = ଶୁଭଚିହ୍ନ) —
Pañcha bhadra ୧ । ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁ, ପିଠି, ଦୁଇପଟ ଓ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶୁଭଲକ୍ଷଣସୂଚକ ଆବର୍ତ୍ତ ବା ରୋମଭଉଁରୀ ଥାଏ—1. A horse having 5 gyrating fur on 5 specified spots of the body (considered as auspicious to its owner).

୨ । ପାଚନବିଶେଷ (ଏଥିରେ ୫ଟି ଉପାଦାନ ଥାଏ; ଯଥା—ଗୁଳୁଚ, ଚେରଇପାପଡ଼ା, ମୁଥା, ଚରେଇତା ଓ ଶୁଣ୍ଠି)—
2. Name of a particular decoction made from 5 ingredients

୩ । ପଞ୍ଚ କଲ୍ୟାଣ (ଦେଖ)—
3. Pañcha kalyāṇa (See)

ପଞ୍ଚ ଭୁଜ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ—ପଞ୍ଚ ବାହୁ (ଦେଖ)
Pañch bhuja Pañcha bāhu (See)

ପଞ୍ଚଭୂତ—ସଂ. ବି. (ପଞ୍ଚ + ଭୂତ)—ସୃଷ୍ଟିର ୫ ଗୋଟି ମୌଳିକ
Pañchabhūta ଉପାଦାନ(ଯଥା—କ୍ଷିତି, ଅପ, ତେଜଃ, ଓ ମରୁତ୍

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ୍ୟୋମ)—The 5 primary elements of matter in the creation (e. g. earth, water, light, air and ether).

ପଞ୍ଚଭୂତାତ୍ମା—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚଭୂତ + ଆତ୍ମନ୍)—ଜୀବାତ୍ମା; ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଗଠିତ ଆତ୍ମା ବା ଶରୀର—
Pañcha bhūtātmā The individual or the body consisting of the 5 primary elements of matter.

ପଞ୍ଚ ଭୌତିକ ଚିକିତ୍ସା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Pañcha bhautika chikitsā ସ୍ୱଭାବ ଚିକିତ୍ସା (ଦେଖ)
Swabhāba chikitsā (See)

ପଞ୍ଚମ—ସଂ. ବିଣ. (ପଞ୍ଚନ୍ + ପୂରଣାର୍ଥରେ ମ)—
Pañchama ୧ । ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ —1. Fifth.
(ପଞ୍ଚମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦକ୍ଷ—2. Skilful; clever
୩ । ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର; ସୁନ୍ଦର—2. Beautiful; pleasing.
ସଂ. ବ—୧ । ସପ୍ତକ ସପ୍ତ ସ୍ୱର; ଗ୍ରାମର ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱର; 'ପା' ସ୍ୱର-
1. The 5th of the 7 musical notes of the gamut
[ଦ୍ର— ଏହି ସ୍ୱର ନାଭିରୁ ବାହାର ବକ୍ଷ, ହୃଦୟ, କଣ୍ଠ ଓ ମସ୍ତକ ଏପର ପାଞ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ବଚରଣ କରେ । ଏହା କୋକଳ କଣ୍ଠରୁ ଶୁଣାଯିବା ସ୍ୱରର ଅନୁରୂପ ବୋଲି କଳ୍ପିତ ।]
୨ । ଛଅ ରାଗ ମଧ୍ୟରୁ ତୃତୀୟ ରାଗ—
2. The 3rd of the 6 tunes of music.
[ଦ୍ର - କେହି କେହି ଏହାକୁ ହିଣ୍ଡୋଳ ରାଗର, କେହି କେହି ଏହାକୁ ଦୀପକ ରାଗର ପୁତ୍ର କହନ୍ତି । ଏହାର ଗାନ ସମୟ ଶରତ୍ ଋତୁର ପ୍ରାତଃକାଳ ବୋଲି କଥିତ ।]
୩ । ମୈଥୁନ—3. Copulation.

ପଇଞ୍ଚମ, ପଞ୍ଚମ, ପଞ୍ଚମ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ପାହୁଡ଼ ଉପରେ ଗୋଡ଼ର ପେଣ୍ଠାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଂକାର
ପଞ୍ଚମ ବିଶେଷ—A kind of ornament worn over the anklet round the tibia.

ପାଞ୍ଜର ପୈଁଜନୀ ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଜେବ୍; ଭୁଲ. ସ ପାଦ ପଞ୍ଜର)— ପାହୁଁଜମ; ଏକ ପ୍ରକାର ନୂପୁର—A kind of broad tinkling anklet.

ପଞ୍ଚମ ଅବସ୍ଥା—ଦେ. —ଶେଷାବସ୍ଥା; ମୃତ୍ୟୁ—
Pañchama abasthā ପଞ୍ଚମ ଦଶା Death.
ତାର ଦେଶି କର ପଞ୍ଚମ ଅବସ୍ଥା, ଉତସ୍ୱରେ ସେନଲେ ମହାଶୋକ ବ୍ୟଥା ।
କୃତ୍ତିବାସ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପଞ୍ଚ ମକାର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ମକାର = 'ମ' ବର୍ଣ୍ଣ)—
Pañcha makāra ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କାମ ମାର୍ଗ ଅନୁସାରେ ଉପାସନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ମଦ୍ୟ, ମାଂସ, ମତ୍ସ୍ୟ, ମୈଥୁନ ଓ ମୁଦ୍ରା ନାମକ ସାଧନାବିଶେଷ—A tantric ritual consisting of wine, meat, fish, cohabitation and money.

ପଞ୍ଚମ ତାନ—ସଂ. ବ—ପଞ୍ଚମ ୧ (ଦେଖ)
Pañchama tāna Pañchama 1 (See)

ପଞ୍ଚ ମନ—ଦେ. ବ—ପଞ୍ଚଭୂତାତ୍ମା (ଦେଖ)
Pañcha mana Pañcha bhūtātmā (See)
ତାହାର ପଞ୍ଚତ୍ୱ ଏହଣେ ହେବ ପଞ୍ଚ ମନେ ଏହା ଜାଣ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

ପଞ୍ଚମ ବେଦ—ଦେ. ବ—ମହାଭାରତ—
Pañchama beda The epic Mahābhārata.

ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱର—ସଂ. ବ—୧ । (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା) ସ୍ୱରୋଦୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ମୃତ୍ୟୁ ସ୍ୱର—
1 (astrology) Name of an inauspicious astrological combination.
[ଦ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷର ସ୍ୱରୋଦୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ୫ ସ୍ୱର । ବାଳସ୍ୱର, କୁମାର ସ୍ୱର, ଯୁବା ସ୍ୱର, ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଓ ମୃତ୍ୟୁ ସ୍ୱର ।]
୨ । ପଞ୍ଚମ ୧ (ଦେଖ)—1. Pañchama (See)
ପଞ୍ଚ ଦେବରେ ପରଭକ୍ତହିଁ ସ୍ୱରେ ପଞ୍ଚମ ପଞ୍ଚତ୍ୱ ଅବରେ ସେ ।
ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

ପଞ୍ଚ ମହାପାତକ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ମହାପାତକ)—
Pañcha mahāpātaka ବ୍ରହ୍ମ ହତ୍ୟା, ସୁରାପାନ, ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱ ହରଣ, ଗୁରୁ ପତ୍ନୀ ଗମନ ଓ ଉପରୋକ୍ତ ପାପରେ ଲିପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ବାସ-ରୂପ ୫ ଗୋଟି ଗୁରୁତର ପାପ (ମନୁସଂହିତା ୧୧।୫୪)—
ପଞ୍ଚ ମହାପାତକୀ—ପୁଂ ପଞ୍ଚ ମହାପାତକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ବିଣ
The five great sins (viz. murdering a Brāhmaṇa, drinking spirits, stealing from a Brāhmaṇa, adultery with the wife of one's elders and association with the above 4 classes of offenders,

ପଞ୍ଚ ମହାବ୍ୟାଧି—ସଂ. ବ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ପାଞ୍ଚଟି ବଡ଼ ରୋଗ (ଯଥା—ଅର୍ଶ, କୁଷ୍ଠ, ଯକ୍ଷ୍ମା, ପ୍ରମେହ ଓ ଉନ୍ମାଦ)—Five major diseases according to Hindu Medical books (e.g. piles, leprosy, pthisis, gonorrhoea and insanity).

ପଞ୍ଚ ମହାବ୍ରତ—ସଂ. ବ—ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ସତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ଆଚରଣୀୟ କର୍ମ (ଯଥା—ଅହିଂସା, ସୁନୃତା, ଅସ୍ତେୟ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଅପରିଗ୍ରହ)—The duties strictly enjoined on ascetics (viz. want of hurtfulness, truthfulness, freedom from stealing, continence and non-acceptance of gifts from others).

ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ—ସଂ. ବ—ପଞ୍ଚଭୂତ (ଦେଖ)
Pañcha mahābhūta Pañcha bhūta (See)

ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ମହାଯଜ୍ଞ)—
Pañcha mahājajña ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ (ବେଦାଧ୍ୟୟନ), ଦେବଯଜ୍ଞ (ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର), ପିତୃଯଜ୍ଞ (ତର୍ପଣ), ଭୂତଯଜ୍ଞ (ବୈଶ୍ୱ ଦେବ) ଓ ନୃଯଜ୍ଞ (ଅତିଥି ପୂଜା) ଗୃହସ୍ଥର ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଏହ ୫ ଗୋଟି ଯାଗ ବା ପୂଜା—The five great sacraments enjoined on every house-holder by

Digitized by srujanika@gmail.com

the vedas (viz. reading the vedas, performing vedic sacrifice, offering manes, offering oblations to the spirits and hospitality).

[ଦ୍ର—ଗୃହ କର୍ମ ପାଇଁ—୧. ଚୁଲି, ୨. ଉଖା ଓ ଶିଳ ଶିଲପୁଅ, ୩. ପହଁରା (ଝାଡୁ), ୪. ଚିକ୍କି ଓ ଉଦୁଖଲ ମୂଷଳ ଓ ୫. ପାଣି ମାଠିଆ ଏସବୁକୁ ଗୃହସ୍ଥକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କର ନାମ ପଞ୍ଚ ସୂନା;—ଏହି ସବୁରେ ବହୁ ଜୀବହତ୍ୟା ବା ଜୀବହିଂସା ଅଜ୍ଞାତ ଭାବରେ କରିଯାଏ. ଗୃହସ୍ଥକୁ ଏହି ପଞ୍ଚସୂନାଜନିତ ଜୀବହତ୍ୟା ପାପରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମହର୍ଷିମାନେ ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛନ୍ତି । ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଓ ବେଦାଧ୍ୟାପନ ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ତର୍ପଣ ପିତୃଯଜ୍ଞ, ହୋମ-ଦେବଯଜ୍ଞ; ଅନ୍ନଦାନ ଓ ବୈଶ୍ୱଦେବ-ଭୂତଯଜ୍ଞ ଓ ଅତିଥି ସେବା ନୃଯଜ୍ଞ । ଯେଉଁ ଗୃହସ୍ଥ ଆପଣା ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ପ୍ରତିଦିନ ଏହି ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ସେ ଗୃହରେ ବାସକଲ ସୁଦ୍ଧା ପଞ୍ଚସୂନା ଦୋଷରେ ଲିପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ (ମନୁ ୩ । ୬୯—୭୧ ଓ ୮୦—୮୧)

ପଞ୍ଚ ମହାଶବ୍ଦ—ସଂ. ବି.—ଶଙ୍ଖ, ଭେରୀ, କାହାଲୀ, ଝଲ୍ଲୀ ଓ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବା ଉପରୁ ଏହି ପଞ୍ଚବାଦ୍ୟର ଶବ୍ଦ—

Pañcha mahāśabda

The sounds of five kinds of musical instruments.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏହି ପଞ୍ଚବାଦ୍ୟ ରାଜମର୍ଯ୍ୟାଦା ଥିଲା ।]

ପଞ୍ଚ ମହିଷ—ସଂ. ବି.—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ମଈଁଷିଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ପାଞ୍ଚ ପଦାର୍ଥ

Pañcha mahisha

(ଯାହା ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋବର, ମୂତ୍ର, ଦୁଧ, ଦହି ଓ ଘିଅ)—Five things got from the buffaloes and used as medicine.

ପଞ୍ଚମା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ସଂ. ପଞ୍ଚମ; ହିନ୍ଦୁର ଗୁରବର୍ଣ୍ଣରୁ ବହିର୍ଭୂତ

Pañchamā

ଥିବାରୁ)—ଜାତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଚଣ୍ଡାଳାଦି ଜାତି (ଯଥା—ଦଣ୍ଡାସୀ ଜାତି)—Pariah: the untouchables.

ପଞ୍ଚ ମାଥ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଞ୍ଚ + ମସ୍ତକ)—ପଞ୍ଚାନନ; ଶିବ; ମହାଦେବ—

Pañcha mātha Śiba.

ତୁମ୍ଭ ଦେହ ଛାଣ ଜଉଁ ଉଣେ ପଞ୍ଚମାଥ । ବଶୁନାଥ. ଦଉଡ ପ୍ରମାସୂଣ ।

ପଞ୍ଚମାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—୧ । (ପଞ୍ଚମାସ + ୟ)—ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚ ମାସରେ

Pañchamāsya

ଘଟିବା—1. Happening every fifth month.

୨ । ପଞ୍ଚମାସ ବ୍ୟାପି—

Containing five months (M. W.)

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚମ + ଆସ୍ୟ)—ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱରରେ ଗୀତ ଗାଇ ଥିବା—3. Singing in the fifth note of the gamut.

ସଂ. ବି.—କୋକିଲ—The Indian cuckoo.

ପଞ୍ଚମୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଞ୍ଚମ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଥୀର

Pañchamī

ପର ତିଥି—1. The 5th. day of the lunar fortnight.

[ଦ୍ର—ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଞ୍ଚମୀମାନଙ୍କରେ ବ୍ରତ ଓ ଉପବାସାଦି କରାଯାଏ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଲପଞ୍ଚମୀ—ମହାଦେବଙ୍କ ବରାହ । ଶ୍ରାବଣ କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ—ନାଗ ପଞ୍ଚମୀ ବା ମନସା ପଞ୍ଚମୀ—ନାଗପୂଜା । ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଲ ପଞ୍ଚମୀ—ଜାଗ୍ରତ୍‌ଗୌରୀ ପଞ୍ଚମୀ; ଗ୍ରାମଦେବତା ପୂଜା । ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ—ରକ୍ଷା ପଞ୍ଚମୀ ବା ରେଖା ପଞ୍ଚମୀ; କବାଟରେ ଚନ୍ଦିତ ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣି ଓ ଭୈରବପୂଜା; ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ରେଖା ଲାଗି । ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଲ ପଞ୍ଚମୀ—ଋଷିପଞ୍ଚମୀ । ଗୁରୁପଞ୍ଚମୀ—ଶୁକ୍ଲପକ୍ଷ ଗୁରୁବାର ଦିନ ପଞ୍ଚମୀ ତିଥି ପଡ଼ିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା । ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ—ଅଘପଞ୍ଚମୀ ବା ନାଦାଣ ପଞ୍ଚମୀ—ଅଘପୂଜା । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଲ ପଞ୍ଚମୀ—ନଉପଞ୍ଚମୀ, ଦୁର୍ଗାପୂଜାରମ୍ଭ (ପଞ୍ଚମୀଠାରୁ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) । ମାଘ ଶୁକ୍ଲ ପଞ୍ଚମୀ—ବସନ୍ତପଞ୍ଚମୀ ବା ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ—ସରସ୍ୱତୀ ପୂଜା, ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ ଲାଗି ।]

୨ । ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି—2. The ending of the 5th or ablative case of a noun.

୩ । ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରିଣୀବିଶେଷ—

3. Name of a musical tune.

୪ । ପଶାର ଚୁକ—4. corner-spots of a dice-plate.

୫ । ବ୍ରତବିଶେଷ (ଏହାକୁ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଆରମ୍ଭ କରି ୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ଶୁକ୍ଲ ପଞ୍ଚମୀରେ କରିବାକୁ ହୁଏ)—

5. A ceremony observed on every 5th day of the bright fortnight of every month for 6 years beginning from śripañchami.

୬ । ଦ୍ରୌପଦୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

6 A name of Draupadī (M. W.).

୭ । (ତାନ୍ତ୍ରିକ ପଞ୍ଚମକାରର ପଞ୍ଚମ ତତ୍ତ୍ୱ)—ମୈଥୁନ—

7. Copulation (as the 5th tantrik tatwa) (M. W.)

୮ । ଏକ ପୁରୁଷର ଦୈର୍ଘ୍ୟର ଏକ ପଞ୍ଚମାଂଶପରିମିତ ଇଷ୍ଟକ (ଏହା ଯଜ୍ଞବେଦୀର ନିର୍ମାଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା ।—

8. A brick having the length of $\frac{1}{5}$ of a man's height (used in the construction of sacrificial altar) (M. W.)

୯ । ପଶାପାଲି—10. A chequered board for playging at draugts (M. W.)

ପଞ୍ଚମୀ ତିଥି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୁକ୍ଳ ମାନ ପକ୍ଷର ୫ମ ଦିନ—

Pañchamī tithi The 5th day of lunar fortnight.

ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷ୍ୟର ଅପାଦାନ

Pañchamī bibhakti ବିଭକ୍ତି (ଏହାର ଚିହ୍ନ 'ରୁ', 'ଠାରୁ')—The ending of the 5th or ablative case of a noun.

ପଞ୍ଚ ମୁଖ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ମୁଖ)—ପାଞ୍ଚଗୋଟି ମୁଖ

Pañcha mukha (ପଞ୍ଚମୁଖୀ) ବିଶିଷ୍ଟ—Five-faced.

ସଂ. ବି.—୧ । ପଞ୍ଚାନନ; ମହାଦେବ; ଶିବ—1 Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ୪ ହାତରୁ ୪ ମୁହଁ ଓ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଏକ ମୁହଁ ଥାଏ ।]

୬ । ପଞ୍ଚାସ୍ୟ; ସିଂହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. The lion (M. W.)

୩ । ପାଞ୍ଚଟି ମୁନ ଥିବା ଶର—

3. An arrow with 5 points (M. W.)

୪ । ପାଞ୍ଚ ରେଖାବଶିଷ୍ଟ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ବୀଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. A rudrāksha seed with five lines on it.

ଦେ. ବ.—ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ମୁହଁ ବା କଥା; ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁଖନିସୃତ ବାକ୍ୟ—Words uttered by five i.e. many persons.

ପଞ୍ଚମୁଖେ ପରମେଶ୍ୱର । ଭଗ ।

ପଞ୍ଚମୁଖୀ—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚମୁଖ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । (ଏହାର ୫ ଟି ପାଖୁଡ଼ା ଥିବାରୁ)—ସାଧାରଣ ଗେଣ୍ଡୁ କୁସୁମ ଫୁଲ—

Pañcha mukhī Gendarusa vulgaris (M. W.)

ପଞ୍ଚମୁଖୀ

(ପଞ୍ଚମୁଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜବା; ମନ୍ଦାରଫୁଲ—

2. China rose.

ଦେ. ବ—୧ । ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଥଳୀଯୁକ୍ତ ପୂଜା କୋଥଳି—

1. A bag of cloth with 5 pockets used in storing the ingredients of pūjā.

୨ । ପଞ୍ଚମୁଖୀ ମନ୍ଦାର (ଦେଖ)

2. Pañcha mukhī mandāra (See)

୩ । ବାସଙ୍ଗ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—3. Bāsanga.

୪ । ପାର୍ବତୀ (ହି. ଶ.)—4. Pārbatī.

୫ । ସିଂହୀ (ହି. ଶ) —5. A lioness.

ସ. ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ ପଞ୍ଚମୁଖର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Feminine of pañchamukha.

ପଞ୍ଚମୁଖୀ ମନ୍ଦାର—ସ. ବ (ସ. ପଞ୍ଚମୁଖୀ ଓ. ମନ୍ଦାର)—ଏକ ପରସ୍ତିଆ ନାଲି ମନ୍ଦାର ଫୁଲ—A kind of single petalled china rose.

Pañchamukhī mandāra

(ପଞ୍ଚମୁଖୀ ଜବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହାର ପାଞ୍ଚଟି ପାଖୁଡ଼ା; ଏଥିରୁ ସେଠାଁ ଗର୍ଭକୋଷ ବାହାର ଥାଏ ତାହାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ପାଞ୍ଚଟି ଶାଖା ଥାଏ ।]

ପଞ୍ଚମୁଣ୍ଡୀ—ସ. ବ (ପଞ୍ଚମୁଣ୍ଡ+ସମାହାରାର୍ଥରେ. ଈ)—ତନ୍ତ୍ରମତରେ ପାଞ୍ଚଟି ମୁଣ୍ଡ (ଦୁଇଟି ଚଣ୍ଡାଳର + ଏକ ଶୃଗାଳର + ଏକ ବାନରର + ଏକ ସର୍ପର) ଉପରେ ଆସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଯୋଗସାଧନ—A kind of performing jōga while sitting on a seat supported by 5 heads or skulls of dead persons and animals.

Pañchamuṇḍī

[ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହା ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଯୋଗସାଧନ ।]

ପଞ୍ଚମୁଦ୍ରା—ସ. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ମୁଦ୍ରା)—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଅଙ୍ଗୁଳି-ବନ୍ୟାସ—(ଯଥା—ଆବାହନୀ, ସ୍ଥାପନୀ, ସନ୍ନିଧାପନୀ, ସମ୍ରୋଧନୀ ଓ ସଂମୁଖୀକରଣୀ)—Five poses of the fingers or gestures exhibited during worship of a Deity

Pañcha mudrā

ପଞ୍ଚ ମୁଷ୍ଟିକ—ସ. ବ—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ସନ୍ନିପାତ ରୋଗପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପାଞ୍ଚଟି ପଦାର୍ଥ ଏକମୁଠା ଲେଖାଏଁ ଏକତ୍ର ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ପାଚନ (ଯଥା—ଯଅ, ବରକୋଳ, କୋଳଥ, ମୁଗ, ଓ ଅଣ୍ଡିଲା କୋଳି)—A decoction made of one handful of each of 5 particular ingredients used as antedote for collapse.

Pañcha mushṭika

ପଞ୍ଚ ମୂତ୍ର—ସ. ବ (ପଞ୍ଚ + ମୂତ୍ର)—ଔଷଧାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ସ୍ତ୍ରୀ ପଶୁ (ଗୋରୁ, ମେଷ, ମହଷ, ଗଧ ଓ ଛେଳି)ଙ୍କ ମୂତ୍ର—The urines of 5 female animals (cow, sheep, buffalo, ass and goat) used as medicine.

Pañcha mūtra

ପଞ୍ଚମୂଳ—ସ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ମୂଳ) ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତେ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ବଉନ୍ଦ ଗଛର ମୂଳଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଚନ-ବିଶେଷ—1. A decoction made up of 5 roots.

Pañcha mūla

୨ । (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ) (ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର) ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ ମୂଳର ସମଷ୍ଟି—2. A collection of 5 kinds of roots for medicinal purposes.

[ଦ୍ର—ଆୟୁର୍ବେଦରେ ୪ ପ୍ରକାର ପଞ୍ଚମୂଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି—୧ । ସ୍ୱଳ୍ପ ପଞ୍ଚମୂଳ ବା ଲଘୁ ପଞ୍ଚମୂଳ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ, କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ, ଲଟାବେଁକୋଳ, ଅଙ୍କୋଳ ଓ ଗୋଖୁରା ମୂଳ—୨ । ବୃହତ୍ ପଞ୍ଚମୂଳ—ବେଲ, ପାଟେଳି, ଗମ୍ଭାରୀ, ପଣପଣା ଓ ଅଗରୁଥୁ ମୂଳ—୩ । ତୃଣ ପଞ୍ଚମୂଳ—କୁଶ, କାଶ, ଶର, ଆଖୁ ଓ ଶାଳିଧାନ ମୂଳ—୪ । ଶତାବର୍ଯ୍ୟାଦି ପଞ୍ଚମୂଳ—ଛତୋଣି, ଭୂଇଁକଖାରୁ, ଜୀବନ୍ତୀ, କ୍ଷୀର-କାକୋଳୀ ଓ ଜୀବକ ବୃଷର ମୂଳ—୫ । ଜୀବକାଦି ପଞ୍ଚମୂଳ—ଜୀବକ, ମେଦା, ମହାମେଦା, ଋଷଭକ ଓ ଜୀବନ୍ତୀମୂଳ—୬ । ବଲାଦି ପଞ୍ଚମୂଳ—ବାଡ଼ ଅଣ୍ଡିଲା, ଘୁରୁଣୀ, ଗବ, ମୁଗପର୍ଣ୍ଣୀ ବା ମୁଦ୍ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ମୂଳ ୭ । ଗୋକ୍ଷୁରାଦି ପଞ୍ଚମୂଳ—ଗୋଖୁରା, ଶୋଯାଳୁଲ, ମହାକାଳ, ସୋରିଷ ଓ ଶୃଙ୍ଗାଟୀମୂଳ—୮ । ଗୁଡୂଚ୍ୟାଦି ବା ବହ୍ନି ପଞ୍ଚମୂଳ—ଗୁଳୁଚ, ମେଣ୍ଢାଶୃଙ୍ଗୀ, ଚେମେଡ଼ଲଇମୂଳ, ଭୂଇଁକଖାରୁ ଓ ଦ୍ୱଲପାମୂଳ—୯ । କଣ୍ଟକି ପଞ୍ଚମୂଳ—କରଞ୍ଜ, ଗୋଖୁରା, ଶଠମୂଳୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟିଆ ଓ କଣ୍ଟାଲେଉଟିଆ ମୂଳ ।

ପଞ୍ଚ ମୂଳୀ—ସ. ବ—୧ । ପଞ୍ଚମୂଳ ୨ (ଦେଖ)—

Pañcha mūlī 1. Pañchamūla 2 (See)

୨ । ସ୍ୱଳ୍ପ ପଞ୍ଚମୂଳ ବା ଲଘୁ ପଞ୍ଚମୂଳ (ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ, କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ, ଲଟାବେଁକୋଳ, ଅଙ୍କୋଳ ଓ ଗୋଖୁରା ମୂଳ—

2. An aggregate or decoction of 5 herbs.

ପଞ୍ଚ ଯଜ୍ଞ—ସ. ବ—ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞ (ଦେଖ)

Pañcha jajña Pañcha mahājajña (See)

ପଞ୍ଚ ଯାମ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାଞ୍ଚ + ଯାମ; ଯଜ୍ଞରେ ୫ଟି ଯାମ ବା ପ୍ରହର ଅଛି; ରାତିର ପ୍ରଥମ ୪ ଦଣ୍ଡ ଓ ଶେଷ ୪ ଦଣ୍ଡକୁ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଗଣାଯାଏ)—ଦିନ; ଦିବସ—

Pañcha jāma

Day

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚ ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ ଓ ରଙ୍ଗ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ସତରଞ୍ଜ
Pañcha raṅga ଖେଳ—1. A kind of game at chess.

ପଞ୍ଚରଂଗ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୁଜା କ୍ରମଶଃ ହସ୍ତୀ, ପଦାତ, ଦାବା, ଅଶ୍ୱ
ପଞ୍ଚରଂଗ ଓ ନୌକା ଏହି ୫ ବଲର ୫ ଜାତିରେ ମାତ୍ ହୋଇ-
ଯାଏ ।]

୨ । ରଙ୍ଗରସ; ରହସ୍ୟ; ତାମସା—2. Sports.

୩ । ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣ—3. Five colours.

ପଞ୍ଚ(ଞ୍ଚୁ)ରଙ୍ଗା(ଙ୍ଗୀ)—ଦେ.ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ ଓ ରଙ୍ଗ) —ବହୁବର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜିତ—
Pañcha(ñchu)raṅgā(ṅgī) Multicoloured.

ପାଁଚରଂଗୀ ପଂଚରଂଗା [ପଞ୍ଚ(ଞ୍ଚୁ)ରଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଞ୍ଚ ରତ୍ନ—ସଂ. ବ—୫ ପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମଣି, (ଯଥା—ହୀରା, ନୀଳା, ମୋତି
Pañcha ratna ମାଣିକ ଓ ପୋଦୋଳା)—The five gems (viz. diamond, sapphire, ruby, pearl and coral).

ପଞ୍ଚ ରସା—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ରସ + ଆ)—ଅଅଁଳା (ହି. ଶ)—
Pañcha rasā Embellic Myrobalan.

ପଞ୍ଚ ରାତ୍ର—ସଂ. ବ—୧ । ୫ ଦିନ ଓ ୫ ରାତ୍ର-ବ୍ୟାପୀ ହରିକୀର୍ତ୍ତନ—
Pañcha rātra 1. The chanting of hymns for 5 days and nights continually.

୨ । ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ-ଉପଦେଶକ ବେଦାନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. A treatise on Vedānta.

[ଦ୍ର—ଏଥିମଧ୍ୟରେ ନାରଦ, ବ୍ରାହ୍ମ, ଗୌତମ, ବାଶିଷ୍ଠ, ଶୈବ, କୌମାର ଓ କାପିଳ ଏହି ୭ଟି ପଞ୍ଚରାତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

୩ । ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଓ ପାଞ୍ଚ ରାତ୍ରବ୍ୟାପୀ ସମୟ—
3. A period of 5 successive days and nights.

୪ । ପାଞ୍ଚ ଦିନରେ ସମ୍ପାଦନୀୟ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—
4. A vedic sacrifice performable in 5 days.

ଦେ. ବ—ଦିବାନିଶିବ୍ୟାପୀ କାଳ ସମୟ—
A continuous period of time.
(ଯଥା—ମୁଁ ତ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଞ୍ଚରାତ୍ର ଚଲଚ୍ଛି, ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ସରୂପେ ଜଣାଇଲି ।)

ପଞ୍ଚ ରାଶିକ—ସ.ବ. (ପଞ୍ଚ + ରାଶି + କ)—ଗଣିତରେ ୪ ରାଶି ଦତ୍ତ ଥିଲେ
Pañcha rāśika ଅଜ୍ଞାତ ପଞ୍ଚମ ରାଶି ବାହାର କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—(mathematics) The method by which an unknown number is found when 4 numbers are given; the mathematical Rule of Five.

ପଞ୍ଚଲ—ସ ବ—ଶକରକନ୍ଦ (ଦେଖ)
Pañchala Śakarakanda (See)

ପଞ୍ଚ ଲବଣ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ ; ପଞ୍ଚ + ଲବଣ—
Pañcha labaṇa ୫ ପ୍ରକାର ଲୁଣ (ଯଥା—ସୈନ୍ଧବ, ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ, ବିଟ, ପଙ୍ଗା ବା ଔଦ୍ଭିଦ୍ଦ ଓ ସାମୁଦ୍ର—The five salts.

ପଞ୍ଚ ଲୁଣ—ଦେ. ବ—ପଞ୍ଚଲବଣ (ଦେଖ)
Pañcha luṇa Pañchalabaṇa (See)

ଲୋକପାଳ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ ; ପଞ୍ଚ + ଲୋକପାଳ)—ଗଣେଶ, ଦୁର୍ଗା
Pañcha lokapāla ବାୟୁ, ଆକାଶ ଓ ଅଗ୍ନି ମାନ୍ଦ୍ରାରଦ୍ୱୟ—
Five protectors of the creation according to the Hindus.

ପଞ୍ଚ ଲୋହ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚଲୌହ)—ପଞ୍ଚଲୌହ (ଦେଖ)
Pañcha lohi Pañchalauha (See)

ଦେ. ବଣ—ପଞ୍ଚଲୌହ ମିଶାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଭେଇଁରଆ)—
Made of five metals.

ପଞ୍ଚ ଲୌହ—ସ. ବ—୧ । ୫ ପ୍ରକାର ଧାତୁ (ଯଥା— ସୁନା, ରୁପା, ତମ୍ବା,
Pañcha lauha ରଙ୍ଗ ଓ ସୀସା)—1. The 5 metals:
(ପଞ୍ଚଲୋହ; ପଞ୍ଚଲୋହକ—ଅନ୍ୟରୂପ) gold, silver, copper, tin and lead.

୨ । ପଞ୍ଚପ୍ରକାର ଲୁହା (ଯଥା—ବଜ୍ରଲୌହ, କାନ୍ତଲୌହ, ପିଣ୍ଡଲୌହ, ଢୋଂଚଲୌହ ଓ ସାଧାରଣ ଲୌହ)—
2. Five kinds of iron.

ପଞ୍ଚଶବ୍ଦ—ସ. ବ—୧ । ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଦ୍ୟତ ୫ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟର
Pañcha śabda ଶବ୍ଦ (ଯଥା—ଭମ୍ବୀ, ତାଳ, ଝାଂଜ, ନାଗରା ଓ ତୁରୀ)—1. The sounds of 5 musical instruments sounded on festive occasions.

୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସୂତ୍ର, ବାର୍ତ୍ତିକ, ଭାଷ୍ୟ, କୋଷ ଓ ମହାକବି ପ୍ରୟୋଗ ନାମକ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ—2. (grammar) The classification of words into 5 classes.

୩ । ବେଦଧ୍ୱନି, ବନ୍ଦୀଧ୍ୱନି, ଜୟଧ୍ୱନି, ଶଂଖଧ୍ୱନି ଓ ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି—
3. Five kinds of sounds produced by men.

ପଞ୍ଚ ଶର—ସଂ. ବ—ପଞ୍ଚବାଣ (ଦେଖ)
Pañcha śara Pañchabāṇa (See)

ପଞ୍ଚ ଶସ୍ୟ—ସଂ. ବ—୫ ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ (ଯଥା ଧାନ, ବରି, ଯବ, ଗୁଣ୍ଡି ବା
Pañcha śasya ଗେଡସର୍ଷପ ଓ ମୁଗ)—The 5 grains (viz. paddy, biri, barey, linseed or white mustard and mung.

ପଞ୍ଚ ଶାଖ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି ; ପଞ୍ଚ + ଶାଖା)—ପଞ୍ଚଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—
Pañcha śākha Having 5 branches; five-branched.

(ପଞ୍ଚଶାଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । (୫ଟି ଆଙ୍ଗୁଠି ଥିବାରୁ) କର; ହସ୍ତ—
Hand.

୨ । ପାଞ୍ଚଶାଖାଯୁକ୍ତ ମଶାଲ (ହି. ଶ.)—
2. A torch with 5 prongs.

ପଞ୍ଚ ଶାଖା—ସଂ. ବ—ପଞ୍ଚଶାଖାଯୁକ୍ତ ମଶାଲ (ହି. ଶ.)—
Pañcha śākhā A torch with five prongs.

ପଞ୍ଚ ଶାସନ—ଦେ. ବ—ପଞ୍ଚାଏତ—Pañchayet; a board of
Pañcha śāsana arbitrators.

ଅଜବାର ଅବାଲତ ଦୁଅର ମେଲ
ପଞ୍ଚଶାସନ ବଏ ମାନ୍ଦୁ । ତକାଇମୋଦନ. ଭମାଣଅଠଗୁଣ୍ଡ ।

ପଞ୍ଚ ଶିଖ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି ; ପଞ୍ଚ + ଶିଖ) – ପଞ୍ଚଚୂଡ଼ା ; ଯାହାର
Pañcha śikha ୫ ଗୋଟି ଚୂଡ଼ା ବା ଅଗ୍ରାଗ୍ର ଅଛି—
Having five tufts.

ସଂ. ବ - ୧ । ସିଂହ—1. Lion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଧର୍ମଙ୍କ ଔରସରେ ହଂସାର ଗର୍ଭସଂଭୂତ ମୁନିବିଶେଷ—2. Name of a sage.

୩ । ଶିଂଘା ବାଜା (ହି. ଶ.)—3. Horn blown as a musical instrument.

୪ । ମହର୍ଷି କପିଲଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ସାଂଖ୍ୟଦର୍ଶନର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ.)—4. Name of a son of sage Kapila and a great philosopher.

ପଞ୍ଚ ଶିଖୀ—ବି. ବିଣ (ପଞ୍ଚନ୍+ଶିଖା+ଇନ୍)—ପଞ୍ଚଶିଖ—
Pañcha śikhī — Having five tufts.

ପଞ୍ଚଶୀର୍ଷ—ବି. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପଞ୍ଚ+ଶୀର୍ଷ)—ପାଞ୍ଚ ମୁଣ୍ଡିଆ—
Pañcha śirsha — Five headed
ବି. ବ—ମହାଦେବ—Śiba.

ପଞ୍ଚ ଷଠି—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟି (ଦେଖ)
Pañcha shaṭhi — Pañcha shashṭi (See)
ପଞ୍ଚଷଠି ପୈଁସଠ (ପଞ୍ଚଷଠି—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପଞ୍ଚଷଠ୍ୟଧିକଶତ(ଦେ)=ଏକଶତ ପଞ୍ଚଷଠି=One hundred and sixty five.

ପଞ୍ଚଷଷ୍ଠ—ବି.ବିଣ (ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Pañcha shashṭa — Sixty fifth

ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟି ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ପଞ୍ଚ ଅଧିକ ଷଷ୍ଟି)—ପଅଁଷଠି; ଷାଠିଏରୁ ୫ ଅଧିକ—Sixty five.
Pañcha shaṣṭi

ପଞ୍ଚ ସୁସ୍ତୁ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ପଞ୍ଚସପ୍ତତି) ପଞ୍ଚସପ୍ତତି (ଦେଖ)
Pañchasturī — Pañchastarī (See)

ପଞ୍ଚସପ୍ତତ—ସଂ. ବିଣ. (ପଞ୍ଚସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ପଞ୍ଚସପ୍ତତି ସ୍ଥାନସ୍ଥ-
Pañcha saptata — Seventy fifth.

ପଞ୍ଚସପ୍ତତି—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ.—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ପଞ୍ଚ ଅଧିକ ସପ୍ତତି)—
Pañcha saptati — ପଞ୍ଚସୁର; ସତୁର ଅପେକ୍ଷା ପାଞ୍ଚ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା ୭୫—Seventy five; 75.

ପଞ୍ଚସିଦ୍ଧାନ୍ତିକା—ସଂ. ବି.—ଶକ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ବରାହ-
Pañcha siddhāntikā — ମିହିର ବ୍ରାହ୍ମ, ବାଶିଷ୍ଠ, ରୋମକ, ପୌଲିଶ ଓ ସୌର ଏହି ପୁରାତନ ପଞ୍ଚସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅବଲମ୍ବନରେ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତିଷ-କରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ—The title of a Sanskrit astronomical treatise compiled by Barāhamihira and based on the conclusions of five ancient Indian and foreign astronomical systems in the 5th century of Śaka era.

ପଞ୍ଚ ସୁଗନ୍ଧକ—ବି. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ସୁଗନ୍ଧକ) ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ
Pañcha sugandhika (ଯଥା—କର୍ପୂର, କକ୍କୋଳ ବା ଶୀତଳ ପଞ୍ଚସୁଗନ୍ଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚନ, ଲବଙ୍ଗ, ଗୁଆ ଓ ଜାଇଫଳ; ମତାନ୍ତରରେ ଲବଙ୍ଗ. ଶୀତଳ ଚନ, ଅଗର ଚନ୍ଦନ, ଜାଇଫଳ ଓ କର୍ପୂର)—Five scented things.

ପଞ୍ଚ ସୂନା—ସଂ. ବ. (ଗୃହସ୍ଥର ନିତ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
Pañcha sūnā — ଉପଲକ୍ଷରେ ପାଞ୍ଚଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବା-ବେଳେ (ଅର୍ଥାତ୍ ୧. ଚୁଲ୍ଲୀ ଜାଳିବା, ୨. ଚଉ ପେଷିବା ବା ବାଟିବା, ୩. ଘର ଓଳାଇବା, ୪. ଢିଙ୍କି କୁଟିବା ଓ ୫. ପାଣି ପାଠିଆ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ) ଗୃହସ୍ଥ ଅଜ୍ଞାତରୂପେ ଯେଉଁ ଜୀବହିଂସା କରେ (ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—The unintentional injury to animals which a person commits daily while performing his domestic dutes (viz. 1. lighting the oven 2. grinding & pestling, 3. sweeping the floors 4. husking corn etc. 5. Using the water jar)

[ଦ୍ର—ଏ ପଞ୍ଚସୂନାଜନିତ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ୬ଷ ମହାଯଜ୍ଞ କରାଯାଏ ।]

ପଞ୍ଚସ୍ତର—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ ପଞ୍ଚସପ୍ତତି; ପ୍ରା. ପଚ୍ଚତ୍ତର
Pañchastari ୭୫; ସତୁରରୁ ୫ ଅଧିକ—75; seventy five.
ପଞ୍ଚତ୍ତର ପଚହତ୍ତରପ
(ପଞ୍ଚ ସତୁର, ପଞ୍ଚସୁର, ପଞ୍ଚସ୍ତୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଚ ସ୍ନେହ—ସଂ. ବ—ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଚକ୍କୁଣାଦ୍ରବ୍ୟ (ଯଥା—ଘିଅ, ତେଲ,
Pañcha sneha ଚର୍ବ୍ବା, ମଜ୍ଜା ଓ ମହୁଣ)—Five kinds of oily things (viz. ghee, oil, fat, marrow and wax.

ପଞ୍ଚ ସ୍ୱର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପଞ୍ଚ+ସ୍ୱର+ଆ)—ପଞ୍ଚସ୍ୱରଯୁକ୍ତ
Pañch swarā (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—(a melody) With 5 tunes.
ସଂ. ବ—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—Name of a work on astrology

ପଞ୍ଚ ସ୍ୱରୋଦୟ—ସଂ. ବ—ଅ, ଇ, ଉ, ଐ, ଔ ଏହି ୫ଟି ସ୍ୱରଘଟିତ
Pañcha swarodaya ଗଣନାଘଟିତଜନ୍ମାଦିଯୁକ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିଶେଷ—Name of a treatise on astrology.

ପଞ୍ଚସ୍ୱେଦ—ସଂ. ବ—ହିନ୍ଦୁବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାରର ସେକ
Pañchasweda (ଯଥା—ଶ୍ଲେଷ୍ମସ୍ୱେଦ, ବାଲୁକା ସ୍ୱେଦ, ବାଷ୍ପ ସ୍ୱେଦ, ଘରସ୍ୱେଦ ଓ ଜ୍ୱାଳାସ୍ୱେଦ)—Five kinds of heating operations prescribed in the Hindu medical treatises.

ପଞ୍ଚ ହତା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ପଞ୍ଚହସ୍ତ)—୧ । ପାଞ୍ଚହାତ ଉଚ୍ଚ—
Pañcha hatā — 1. Five cubits high.
ପାଁଚହାତ ଲମ୍ବା ୨ । ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା; ଅତି ଡେଙ୍ଗା—2. Very tall.
ପଚହତ୍ତା ପଞ୍ଚହତା ନର୍ଦ୍ଦ. ଗାଲ ୬୦ ଛତରେ ଲିଖିଯାଇଛନ୍ତି—
ପଞ୍ଚାରମେ ହନ. ଉଲ୍ଲୁଲ୍ଲୁ ।

ପଞ୍ଚା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ପଞ୍ଚନ୍)—'ପାଞ୍ଚ' ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ—
Pañchā — Multiplied by 5.
ପାଁଚେ ପାଁଚ୍ଚେ ଚଳ ପଞ୍ଚା ପଦରପଣ—ପଣଦଶ ।

ପଂଜା ଦେ. ବ—୧ । ପାଞ୍ଚଟିପ ଯୁକ୍ତ ତାସ୍—
ପଂଜା 1. A card with 5 points.
୨ । ପଶାଖେଳରେ ୫ ସଂଖ୍ୟକ ସାର୍—2. A throw of dice resulting in 5 points.

ବିଚାର ୩ । ବଖୂର; ପାଞ୍ଚ—
ବଜାର 3. Consultation; adjudication.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ୍ୟବେ ପଲଶ ରୁଧର ପଞ୍ଚା, ବକଣିଲ ପ୍ପ ପଦ୍ମସ୍ପେ ପଞ୍ଚା—
ଭଟ୍ଟ, ବୈଦେଶ୍ପଶବଲାଶ ।

ଚାନ୍ଦା **चंदा** ୪ । ଗ୍ରାମର ପାଞ୍ଚଜଣ ବା ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଆଦାୟ କରାଯିବା ଚେଦା; ଗୁନା—
4 Subscription raised from villagers for a common purpose.

ବାହିରେର କୁଠରୀ **पौली** ୫ । ଗୃହର ଗୁଲକୁ ବଢ଼ାଇ ପିଣ୍ଡାରେ କରାଯାଇଥିବା କୋଠର— 5. A room made in the veranda by elongating the thatch; out room.

ଦୁବଧା **दुबधा** ୬ । ସନ୍ଦେହ—6. Doubt.
ଏହ ସବାଉରୁ ବାଃରେ ବସା ପଞ୍ଚା
ବଦ୍ଧଥ ଭାଙ୍କ ପାଇଁ ନ ବହୁ ବହୁ ପଞ୍ଚା—କୃଷ୍ଣଂ ହ୍ୱ. ମଦ୍ଭାବରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ

ପଞ୍ଚାଅଶି – ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ. ପଞ୍ଚାଶୀତି; ପ୍ରା. ପଞ୍ଚାସାଇ; Pañchāśi ପଚାସୀ) — ୮୫, ଅଶିରୁ ୫ ଅଧିକ — Eighty
ପଚାଁଶୀ **पचासी** (ପଞ୍ଚାଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) five; 85.
(ଯଥା—ପଞ୍ଚାଅଶିଆଶଏ(ଚ୍ୱେ) = ଏକଶତ ପଞ୍ଚାଅଶି = ୧୮୫)

ପଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି — ୧ । (ପଞ୍ଚବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଦୋଳରେ ବସାଇ ଦୁଲାଇବା—
Pañchā(ñche)ibā ଦୋଲାନ **हिलाना** 1. To rock as in a cradle.
(ପଅଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜାଲବୁଣା ସୂତାକୁ ବଳବା— 2. To prepare threads for nets by rolling.
୩ । ଜାଲବୁଣା ସୂତାକୁ ବଳବା ପାଇଁ ଡାକୁଡ଼ାକୁ ଘୁରାଇବା— 3. To roll a spindle in order to prepare threads for nets.
୪ । ପାଞ୍ଚବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ— 4. To cause to think or infer.

ପଞ୍ଚାଏତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚାୟତନ = ପାଞ୍ଚ ଦେବତାଙ୍କ ସମୂହ)—
Pañchāeta ୧ । କୌଣସି ବବାଦ ଆପୋସିରେ ଭୁଷ୍ଟାଇବା ପାଇଁ
ପଞ୍ଚାୟତ ଏକାଧିକ (ସାଧାରଣତଃ ୫ ବା ଅଯୁଗ୍ମସଂଖ୍ୟକ) ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
पञ्चायत ଦଳ—1. A board of arbitrators.
[ଦ୍ର—ପୁରାକାଳରେ ଭାରତର ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ୀର ମଧ୍ୟରେ ୫ ଜାତି (ସଂ. ପଞ୍ଚଜାତି) (ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୂଦ୍ର ଓ ଶଙ୍କର) ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏ ୫ ଜାତି ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ପେ ବବାଚତ ୫ ଜଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ସଭାରୁ ପଞ୍ଚାଏତ ବୋଲାଯାଉଥିଲା । ସେହି ସଭା ଗ୍ରାମର ବଷୟ ବୁଝାସୁଝା କରୁଥିଲେ । ସେହି ପ୍ରଥାରୁ ସାଧାରଣ ବବାଦ ମୀମାଂସା ପାଇଁ ଉଭୟଙ୍କ ନବାଚତ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କମିଟିକୁ ପଞ୍ଚାଏତ ବୋଲାଯାଏ । Havell's Indian allegory in art].
୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ବଚାର ନମନ୍ତେ ନବାଚତ ଏକାଧିକ ଭଲୋକଙ୍କ ବୈଠକ— 2. Panchayet; a meeting of arbitrators.
୩ । ଏ ଶବ୍ଦର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ପାଇଁ ପଞ୍ଚ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥମାନ ଦେଖ—3. For the other meanings see under the word Pañcha

ପଞ୍ଚାଏତଦାର—ଦେ. ବ. (ପଞ୍ଚାଏତ୍ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର) —ପଞ୍ଚାଏତର
Pañchāetadār ସ୍ୱତ୍ୱ—Members of a Pañchāyata.
ପଞ୍ଚାଏତ **पञ्चायतदार**

ପଞ୍ଚାଏତ ନାମା—ଦେ. ବ. (ପଞ୍ଚାଏତ୍ + ଫା. ନାମାହ୍) —ଯେଉଁ
Pañchāeta nāmā ଦଲିଲଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷମାନେ କୌଣସି ବବାଦ ନଷ୍ପତ୍ତି
ପଞ୍ଚାଏତ ନାମା ନମନ୍ତେ ପଞ୍ଚାଏତ ମୁକରର କରନ୍ତି — A deed
पञ्चायतनामा appointing a board of arbitrators.

ପଞ୍ଚାଏତ(ତି) ଫଇସଲା—ଦେ. ବ—୧ । ପଞ୍ଚାଏତଙ୍କ ମୀମାଂସା—
Pañchāeta(ti) phaisalā 1. Adjudication by
ପଞ୍ଚାଏତ ଫୟସଲା **पञ्चायती फैसला** arbitrators.
୨ । ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କ ରାୟ— 2. Arbitrator's award or judgment.

ପଞ୍ଚାଏତି – ଦେ. ବ—୧ । ପଞ୍ଚାଏତଙ୍କ ବୈଠକ—
Pañchāeti 1. A meeting of arbitrators.
ପଞ୍ଚାୟତି ୨ । ଉଲ୍ଲେଖଙ୍କଦ୍ୱାରା ବବାଦ ମୀମାଂସା—
पञ्चायती 1. Arbitration.
ଦେ ବଣ—ପଞ୍ଚାୟତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Pertaining to a Pañchāyet.

ପଞ୍ଚାକ୍ଷର—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ଅକ୍ଷର) — ପାଞ୍ଚ ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ
Pañchākshara (ମନ୍ତ୍ର)—(a mantra) Consisting
(ପଞ୍ଚାକ୍ଷର୍ — ଶ୍ରୀ) of 5 letters.
[ଦ୍ର—ଶିବ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରଃ — ନମଃ ଶିବାୟ, ବଷ୍ଣୁ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର— ବଷ୍ଣବେ ନମଃ ।]
ସଂ. ବ — ୧ । ପଞ୍ଚ ଅକ୍ଷରବଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାଚୀନ ନାମକ ବୃତ୍ତ (ହ୍ୟ.ଶ.)—
1. Name of a Sanscrit metrie.
୨ । ଶିବ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରଃ; ନମଃ ଶିବାୟ— 2. A formula of Siba coosisting of 5 letters.

ପଞ୍ଚାଗ୍ନି — ସଂ ବ—୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ଅଗ୍ନି) ବେଦୋକ୍ତ ୫ ଗୋଟ
Pañchāgni ପଞ୍ଚାଗ୍ନି —1. The five sacrificial fires.
[ଦ୍ର— ଅନ୍ୱାହାର୍ଯ୍ୟ, ପଚନ ବା ଗାର୍ହପତ୍ୟ, ଆହବନୀୟ, ସଭ୍ୟ ଓ ଆବସଥ୍ୟ ଏହ ପାଞ୍ଚଗୋଟ ଅଗ୍ନି ।]
୨ । ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କର ଚାରି ଦଗରେ ଜଳୁଥିବା ଚାରିଗୋଟ ଅଗ୍ନି ଓ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏପର ପାଞ୍ଚଗୋଟ ଉତ୍ତାପଦାୟକ ତେଜ— 2 The four fires lighted on the 4 sides of a devotee and the blazing sun overhead.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତପସ୍ୱୀବଶେଷ; ଚାରିପାଖରେ ଚାରି ଗଦା ନଆଁ ଜାଳ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଯେଉଁ ତପସ୍ୱୀ ତପଃ ସାଧନ କରନ୍ତି — 3. A devotee performing austerities with 4 fires around and with the sun overhead.

ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ଅଙ୍ଗ) —
Pañchānga ୧ । ପାଞ୍ଚ ଅବୟବବଶିଷ୍ଟ — 1 Having 5 limbs or parts.
୨ । ବାହୁଦ୍ୱୟ, ଜାନୁଦ୍ୱୟ, ମସ୍ତକ, ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଓ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ସାଧନୀୟ (ପ୍ରଣାମ)—2. (obeisance) Done with the 5 parts of the body.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ୍ୟ—୧ । ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷାର ୫ଟି ଉପାୟ—1. The five expendients for maintaining a kingdom; the 5 terms of political expedients.

[ଦ୍ର—ସନ୍ଧାୟ, ସାଧନୋପାୟ, ଦେଶକାଳ ଭେଦ, ବିପତ୍ ପ୍ରତିକାର ଓ ସିଦ୍ଧି ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷାର ଉପାୟ ବା ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ; ମତାନ୍ତରରେ ସନ୍ଧାୟ, ସାଧନ ଉପାୟ, ଦେଶକାଳ ଭେଦ, ବିପତ୍ ପ୍ରତିକାର ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଅଟେ ।]

୨ । କଚ୍ଛପ—2. Tortoise.

୩ । ଘୋଡ଼ା—3. Horse

୪ । ଜପ, ତପ (ବା ହୋମ), ତର୍ପଣ, ଅଭିଷେକ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ତାନ୍ତ୍ରିକ କର୍ମ—4. The fivefold duties of a devotee according to the Tantric rites.

୫ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଗଛର ମୂଳ, ଖୋଲ, ଡହଳ, ପତ୍ର ଓ ଫଳ—

5. The five parts of a tree.

୬ । ମନୁଷ୍ୟର ପାଞ୍ଚଟି ଅଙ୍ଗ—6. The 5 limbs of man.

[ଦ୍ର— ବାହୁ, ଜାନୁ, ମସ୍ତକ, ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଓ ତନ୍ତୁ, ମନୁଷ୍ୟର ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରିବା ସମୟରେ ଭୂମିରେ ଲଗା ହୁଅନ୍ତି ।]

୭ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ତିଥି, ବାର, ନକ୍ଷତ୍ର, ଯୋଗ ଓ କରଣ—

7. (astrology) The five ascertainable data of a particular time.

୮ । ଦୁଇ ହାତ, ଦୁଇ ଆଣ୍ଠୁ ଓ ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ କରାଯିବା ପ୍ରଣାମ (ହି ଶ.)—8. Obeisance done by touching the ground with one's two hands, two knees and the head.

୯ । ପଞ୍ଚକଲ୍ୟାଣ ଘୋଡ଼ା (ହି. ଶ.)—9. A horse whose 4 legs and head are white.

୧୦ । ନ୍ୟାୟ ଶାସ୍ତ୍ରର ୫ଟି ଅଙ୍ଗ (ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ହେତୁବାଦ, ଉଦାହରଣ ଉପନୟ ଓ ନିଗମନ)—10 (Logic) The 5 component processes of arriving at a logical conclusion; the 5 members of a syllogism.

ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ—ସ. ବ. (ମ ଯ. ତତ୍ପୁ; ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଣାମ)—

Pañchāṅga praṇāma ୧ । ବାହୁ, ଜାନୁ, ମସ୍ତକ, ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଓ ତନ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣତି—1. Obeisance with the 5 limbs of the body.

୨ । ଦୁଇ ହାତ, ଦୁଇ ଆଣ୍ଠୁ ଓ ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ କରାଯିବା ପ୍ରଣାମ 2. The obeisance done by touching the ground with one's two hands, two knees and the brow.

ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଯୋଗ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବାର, ତିଥି, ନକ୍ଷତ୍ର, ଯୋଗ ଓ

Pañchāṅga jōga କରଣ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟିର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା- Auspicious time as regards the 5 items required by astrology.

ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଶୁଦ୍ଧି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ+ଶୁଦ୍ଧି)—

Pañchāṅga śuddhi ନ୍ୟାସବିଶେଷ; ପୂଜା ସମୟରେ ହୃଦୟ, ଶିରଃ, ଶିଖା, ବାହୁମୂଳ ଓ ନେତ୍ର ଏହି ୫ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗକୁ ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଶୋଧନ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The ritual of consecrating the 5 limbs of the worshipper.

ପଞ୍ଚାଙ୍ଗୀ—ସ. ବ—ହାତୀର ଅଣ୍ଡାରେ ବନ୍ଧାଯିବା ରଜ୍ଜୁବିଶେଷ—

Pañchāṅgī A rope for tying an elephant on the waist.

ପଞ୍ଚାଙ୍ଗୁଳ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ଅଙ୍ଗୁଳ)—୧ । ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ

Pañchāṅguḷa ଦୈର୍ଘ୍ୟ—1. A length of five digits.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଗବ ଗଛ; ଏରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ—

2. The castor seed plant.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରର ଆକୃତି ୫ଟି ଆଙ୍ଗୁଳ ପରି ।]

୩ । ତେଜପତ୍ର (ହି. ଶ.)—3. Cassia leaves.

ପଞ୍ଚାଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚାନନ)—

Pañchāṇa ୧ । ସିଂହ—1. Lion.

୨ । ପାଞ୍ଚ; ବିଚାର—2 Adjudication; consideration.

୩ । ଆଲୋଚନା—3. Consultation; review

୪ । ପଞ୍ଚାଣ ଉରା (ଦେଖ)—4. Pañchāṇa urā (See)

୫ । ଯେଉଁ ଚାକୁଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଜାଲ ବୁଣା ସୂତା ବଳାଯାଏ—

5 A spindle to spin thread for fishing nets.

ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—Excellent.

ପଞ୍ଚାଣ ଉରା—ଦେ. ବ—ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣିଆ ଖଲଘରର ଉପରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉରା--

Pañchāṇa urā The topmost cross-beam of a thatched house.

ପଞ୍ଚାତପା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+ଆତପ+ଆ)—

Pañchātapa ଯୋଗୀର ଆସନର ୧ ହସ୍ତ ପରିମିତ ଦୂରରେ ୪ ଦିଗରେ ୪ ଗଦା ନଆଁ ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଏପରି ୫ଟି ଆତପ ମଧ୍ୟରେ ତପସ୍ୟା—Austerity undergone in the midst of 4 fires around and with the blazing sun overhead.

ପଞ୍ଚାତ୍ମକ—ସ. ବିଣ. (ପଞ୍ଚ+ଆତ୍ମନ୍+କ)—

Pañchātmaka ୧ । ପଞ୍ଚଭୂତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to (ପଞ୍ଚାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) the five primary elements of the creation.

୨ । ସାଂସାରିକ—2. Material; mundane.

୩ । ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟକ—3. Consisting of five.

ପଞ୍ଚାନ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ ଓ ବିଣ—ପଞ୍ଚାବନ (ଦେଖ)

Pañchāna Pañchābana (See)

ପଞ୍ଚାନ ଗୁଣ ଯେ ସୁଗତ ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧି ଚିତ୍ତେତ ।
ପ୍ରାତୀ. ପୂର୍ଣତନ୍ତ୍ରୋଦ୍ଧୃତ ।

ପଞ୍ଚାନନ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+ଆନନ)—ପଞ୍ଚମୁଖବିଶିଷ୍ଟ—

Pañchānana Five-faced.

(ପଞ୍ଚାସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବ.—୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiba.

୨ । ସିଂହ—2. Lion.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଶିବଙ୍କୁ ପଞ୍ଚାନନ ବୋଲାଯିବାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି କେହି କେହି 'ପଞ୍ଚ ଅର୍ଥାତ୍ ବସ୍ତୁତ ଆନନ ଯାହାର' ଏପରି କରନ୍ତି; କେହି କେହି ଶିବର ଏକମୁଖ ଓ ଗୃହୀତ ପଞ୍ଚା ଦ୍ୱାରା ମୁଖର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ-ବୋଲି କହନ୍ତି—(ହ. ଶ.) ।]

୩ । ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱରସାଧନର ଏକ ପ୍ରଣାଳୀ—3. A kind of exercise of the scales of music.

[ଦ୍ର—ଆରୋହୀ ପଞ୍ଚାନନ ଯଥା;—ସାରେଗମପ, ରେଗମପଧ, ଗମପଧନ, ମପଧନସା

ଅବରୋହୀ ପଞ୍ଚାନନ ଯଥା;—ସାନ୍ଧପଧମ, ନ୍ଧପଧମଗ, ଧପମଗରେ, ପମଗରେସା—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପଞ୍ଚାନନ ମେଳା Pañchānana melā ପ୍ରାଦେ.(ଯାଜପୁର)ବ.—ପାଞ୍ଚଅଣାର ବା ପାଞ୍ଚ ପଇସାର ଜଳଖିବଶେଷ — A festival of offering 5 articles (ganja, ripe plantain, betel, areca nut and oil) each worth five pice or five annas to God Śiba.

[ଦ୍ର—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଜିନାଥ ମେଳା ହେବା ପର ଏ ମେଳାରେ ତେଲ ଭକ ପାଘରେ ଜଳା ଯାଏ, ସମବେତ ଭକ୍ତମାନେ ଗଞ୍ଜେଇକୁ ଧୂଆଁ ଖାଆନ୍ତି ଓ ଶେଷରେ କନ୍ଦଲୀ, ପାନ ଓ ଗୁଆ ଖାଆନ୍ତି ଓ ଏ ମେଳା ବଷୟକ ରଚିତ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ।]

ପଞ୍ଚାନନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଞ୍ଚାନନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା— Pañchānanī Goddess Durgā.

ପଞ୍ଚାନବେ—ଦେ.ବ. ଓ ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚନବତି, ପ୍ରା.ପଞ୍ଚନଉଇ) —୯୫— Pañchānabe ପଁଚାନ୍ବେ **पंचानबे** 95.

(ପଞ୍ଚାନୋଇ; ପଞ୍ଚାଣୋଇ, ପଞ୍ଚାଁଲୋଇ, ପଞ୍ଚାଲବେ, ପଞ୍ଚାନବେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଚାପଞ୍ଚି—ଦେ. ବ.—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବଳ କୌଶଳ ଦେଖାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା—1. Hand to hand fight; duel. Pañchāpañchi ବଳ କସାକସି; ପାଞ୍ଚାପାଞ୍ଚି

(ପାଞ୍ଚାପାଞ୍ଚି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବଗଡ଼—

2. Consultation; taking counsel of each other.

ପଞ୍ଚାପ୍ସରଃ—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ+ଅପ୍ସରସ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—୧ । ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟସ୍ଥ Pañchāpsaraḥ ସରୋବରବିଶେଷ—1. Name of a tank in the forest of Daṇḍakā.

[ଦ୍ର—ମନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣି ଋଷି ଏହି ସରୋବର ଖନନ କରାଇଥିଲେ—(ଆପ୍ତେ) । କେହି କେହି ଏହାକୁ ପଞ୍ଚା ସରୋବର ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହା ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଶାଣ୍ଡକର୍ଣ୍ଣି ବା ମନ୍ଦକର୍ଣ୍ଣି ନାମକ ଋଷି ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କ ତପସ୍ୟାର କଠୋରତାରେ ତ୍ରାତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ତପୋଭଙ୍ଗ କରିବା ପାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚାପ୍ସ ଅପ୍ସରାଙ୍କୁ ପଠାଇ ଥିଲେ;(ହ. ଶ.) । ଏହି ସରୋବରର ଜଳ ଉତ୍ତରେ ଶାଣ୍ଡକର୍ଣ୍ଣି ଋଷି ଉକ୍ତ ୫ ଗୋଟି ଅପ୍ସରାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ ଘର ନର୍ମାଣ କରି ଥିଲେ (M. W.) । ଏହି ହ୍ରଦ ଗର୍ଭରୁ ସର୍ବଦା ଅପ୍ସରାମାନଙ୍କ ଗୀତବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନି ଶୁଣା ଯାଏ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ମଧୁସୂଦନ ତାଙ୍କ କବତାବଳୀର 'ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ'ରେ ଏହି ଧ୍ୱନିକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—

ପଞ୍ଚାପ୍ସର ସରେ ରମ୍ୟ ରମଣୀ;
ସାଶାଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଏଣି ନସ୍ୱମା]

୨ । ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ (ଯଥା—ଦକ୍ଷିଣସାଗର ସନ୍ନିହିତ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ତୀର୍ଥ, ସୌଭଦ୍ର ତୀର୍ଥ, ପୌଲ୍ଲୋମ, କାବନ୍ଧ ଓ ଭରଦ୍ୱାଜ ତୀର୍ଥ; ୫ ଟି ଅପ୍ସରା ଏହିଠାରେ ବାସ କରୁଥିବାରୁ); ବାରତୀର୍ଥ—2. Name of a sacred place in South India.

ପଞ୍ଚାବଟ—ସଂ. ବ.—ଯଜ୍ଞୋପବୀତ—The sacrificial cord worn across the shoulder (Apte) Pañchābaṭa

ପଞ୍ଚାବନ ଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚାଶତ୍; ଗା. ପଞ୍ଚପଣ୍ଣା)—୫୫; Pañchābana ପଚାଶରୁ ୫ ଅଧିକ—Fifty five; 55.

ପଁଚାନ୍ନ **पचपन**

ପଞ୍ଚାବୟବ—ସଂ. ବ.—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ୧୦ (ଦେଖ) Pañchābayaba Pañchāṅga 10 (See)

ପଞ୍ଚାମର—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ=୫+ଅମର=ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ଗଛ)—ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ବୃକ୍ଷ [ଯଥା—ବଟ, ବଜୟୂ (ଗଞ୍ଜେଇ) ବେଲ, ନର୍ଗୁଣ୍ଡି (ବେଗୁନିଆ) ଓ କଳା ତୁଳସୀ]—Five long-lived plants and trees. Pañchāmarā

ପଞ୍ଚାମୃତ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ଅମୃତ)—୧ । ଦହି, ଦୁଧ, ଘିଅ, ମହୁ ଓ ଗୁଡ଼ ମିଶ୍ରିତ ପାନୀୟବିଶେଷ—1. A drink prepared by mixing together milk, curd, honey, ghee and molasses. Pañchāmṛuta

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ନାନ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗର୍ଭବତୀମାନଙ୍କୁ ଗର୍ଭ ଶୋଧନାର୍ଥ ସେବନ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।]

୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଗୁଳୁଚ, ଗୋଖରୁ, ଭାଲମୂଳୀ, ଗୋରକ୍ଷମୁଣ୍ଡୀ ଓ ଶତାବରୀ; ଗୁଣକର ୫ ଦ୍ରବ୍ୟ—2. Five particular herbs prescribed in the Hindu medical books.

ପଞ୍ଚାମୃତ ଯୂଷ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ପଞ୍ଚାମୃତ+ଯୂଷ)—କୋଲଥ, ମୁଗ, ବିରି, ହରଡ଼ ଓ ବରଗୁଡ଼ିକୁ ସିଝାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା କ୍ୱାଥବିଶେଷ—A decoction made by boiling together 5 kinds of particular pulse. Pañchāmṛuta jūsha

ପଞ୍ଚାମ୍ନାୟ—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ଆମ୍ନାୟ = ବେଦ) —ଶିବଙ୍କ ପଞ୍ଚମୁଖରୁ ନିର୍ଗତ ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର—The Tantras. Pañchāmnāya

ପଞ୍ଚାମ୍ର—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ଆମ୍ର)—୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ନିମ୍ବ, ଭକ୍ଷକ, ବଡ଼ ଓ ନାରିକେଳ ଏହି ୫ଟି ଗଛ— Pañchāmra

1. Five particular trees.

୨ । ୧ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ୧ ନିମ୍ବ, ୨ ଭକ୍ଷା, ୫ ନାଗେଶ୍ୱର, ୨ ତାଳ ଓ ୯ ନଡ଼ିଆ, ଏହିପରି ଏକତ୍ର ଲାଗିଥିବା ୨୩ ଗଛ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଓ ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—2. Five kinds of trees planted together and 23 in number.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚାମ୍ଳ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ + ଅମ୍ଳ)—ପାଞ୍ଚଗୋଟ ଖଟା ଜନ୍ତୁସ—
Pañchāmla Five acid vegetables.
[ଦ୍ର—ବରକୋଳ, ଡାଳମ୍, ଝଡ଼୍, ଖଟାପାଲଙ୍ଗ ଓ ଚନ୍ତୁଳ ଏମାନେ ପଞ୍ଚାମ୍ଳ; ମତାନ୍ତରରେ ଅମ୍ଳ ବେତସ, ଚନ୍ତୁଳ, ଜଂଘୀରଲେମ୍ବୁ କାଗଜୀ ଓ ଝଡ଼୍ ପଞ୍ଚାମ୍ଳ ଅଟେ - ହ୍ର. ଶ]

ପଞ୍ଚାୟତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ପଞ୍ଚାଏତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pañchāyata (etc) Pañchāeta etc (See)

ପଞ୍ଚାୟତନ—ସ. ବ.—କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ୫ଟି ମୂର୍ତ୍ତିର ସମାହାର—
Pañchāyatana A collection of five idols or images of a Deity.
(ଯଥା—ଶିବ ପଞ୍ଚାୟତନ)

ପଞ୍ଚାୟତି (ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ପଞ୍ଚାଏତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pañchāyati (etc) Pañchāeti etc (See).

ପଞ୍ଚାରୀ—ସଂ. ବ—ପଶା ପାଲୀ—
Pañchārī Chess-board (Apte).

ପଞ୍ଚାଳ—ସଂ. ବ (ପଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ବସ୍ତାର କରିବା + ସଜ୍ଞାର୍ଥରେ ଆଳ; କମ୍ବା ପଞ୍ଚ+ଅଳ)—୧ । ଗଙ୍ଗାର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ (ପଞ୍ଚାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ; ଦ୍ରୁପଦ ରାଜ୍ୟ—1. Name of an ancient kingdom on both sides of the Ganges.
[ଦ୍ର- ବର୍ତ୍ତମାନ ବେରଲିଠାରୁ ବୁନେଲଖଣ୍ଡ; ସିଲ୍ଲଆ ଇତ୍ୟାଦି ଏ ଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଦୃଷଦ୍ୱତୀ ନଦୀ ଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶର ନାମ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ; କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର, ମତ୍ସ୍ୟ, ପଞ୍ଚାଳ ଓ ଶୂରସେନକ ଦେଶର ନାମ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ଦେଶ । ଏମାନ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତର ସମୀପସ୍ଥ ଦେଶ । ଏତଦ୍ଦେଶପ୍ରସୂତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଲୋକମାନେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଚରିତ୍ର ଶିକ୍ଷା କରିବେ । ମନୁସଂହିତା ୨ । ୧୮—୨୦ । ରାଜା ଦ୍ରର୍ଯ୍ୟକ୍ଷ ଅଯୋଧ୍ୟାର ପଶ୍ଚିମ ଦେଶର ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ ମୋର ପଞ୍ଚ ପୁତ୍ର (ମୁଦ୍ଗଲ, ସୃଞ୍ଜୟ, ବୃହଦିଷୁ, ପ୍ରସ୍ତାର ଓ କାଂପିଲ୍ୟ) ମୋ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଅଳଂ (ଯଥେଷ୍ଟ) ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଉପାଖ୍ୟାନରୁ (ପଞ୍ଚ + ଅଳଂ) ପଞ୍ଚାଳ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି । ମହାଭାରତରେ ହିମାଳୟଠାରୁ ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ ବା ଚମ୍ବଲ ନଦୀପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଗଙ୍ଗାର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଦେଶକୁ ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶ ବୋଲି ଯାଇଅଛି । ଦ୍ରୁପଦ ପଞ୍ଚାଳର ରାଜା ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ କନ୍ୟା ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚାଳୀ ବୋଲିଯାଏ ।]
୨ । ପଞ୍ଚାଳଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2 An inhabitant of Pañchāla.
୩ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶର ରାଜା—3. A king of Pañchāla.
୪ । ମହାଦେବ; ଶିବ (ହ୍ର. ଶ)—4. Siba.
୫ । ବଢ଼େଇ ଓ କମାର କାମ କରୁଥିବା ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ଏକ ଜାତି (ହ୍ର. ଶ)—5. Name of a caste of men of S. India who work as carpenters & smiths.
୬ । ଋଷିବିଶେଷ—6. Name of a sage.
୭ । ବିଷଧର କୀଟବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ)—
7. A particular venomous insect (M. W).
୮ । ଛନ୍ଦ ବା ଶ୍ଲୋକବିଶେଷ—
8. Name of a metre (M. W)
୯ । ନାଗ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
9. Name of a serpent demon.
ସଂ. ବଣ—୧ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶୀୟ—
1. Pertaining to the Pañchāla country.
୨ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶବାସୀ—
2. Residing in the Pañchāla country.

ପଞ୍ଚାଳି—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା; ଦୋଘାଇ—
Pañchāli 1. Dilemma.
ହେୟାଁଲୀ ଶୁଣି ଚକିତ ଗୋପବାଳୀ, ବୋଲନ୍ତି ଚଢ଼ିଲୁ ପଞ୍ଚାଳି—
भंवरजाल, पहेली କରଜାଥ, ଭଗବତ ।
୨ । ପ୍ରହେଳିକା; ପଦ୍ଦଳି—2. Riddle.

ପଞ୍ଚାଳିକା—ସଂ. ବ (ପଞ୍ଚାଳ + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ୧ । ଦିଭୁଲା; ପୁତ୍ତୁଳି—
Pañchālikā 1 A doll
(ପଞ୍ଚାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଶାର ଚୁକ—2. The corner posts of a dice board.
୩ । ଗୀତବିଶେଷ—3. A popular song.

ପଞ୍ଚାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଇ ହାତରେ ମଚ୍ଚିବା ବା ମଳିବା; ମଞ୍ଚାଳିବା; କଚଲାନ
Pañchālibā ଚକ୍ଟିବା—To work or press a thing with both palms into a mass; to knead.
गुँधना, सानना

ପଞ୍ଚାଳିଶ(ତ୍)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. ପଞ୍ଚ ଚତ୍ୱାରିଂଶ ପ୍ରା. ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଳିଶ)
Pañchālisa(si) ୪୫; ଚାଳିଶରୁ ୫ ଅଧିକ—Forty-five; 45.
[ପଅଁ(ଇଁ)ଚାଳିଶ(ତ୍), ପୈଁଚାଳିଶ(ତ୍), ପୈଁଚାଳିଶ(ତ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ]
पयँतालिश् पैंतालिस

ପଞ୍ଚାଳୀ—ସଂ. ବ (ପଞ୍ଚାଳ + ଈ)—୧ । ପିଭୁଲା; କଣେଇ—1. Doll.
Pañchālī ଝରୁ ପଞ୍ଚାଳୀ ଝରକେ ନାହିଁ ଜ—ଜଗନ୍ନାଥପୂର୍ଯ୍ୟ, କରୋଇବଣ୍ଡ, ୫ ଗୀତ ।
୨ । ଦ୍ରୌପଦୀ—2. A name of Draupadī.
୩ । ପଶାଖେଳର ପାଲୀ—3. Diceboard; mat on which the dice is played.
୪ । ଏକପ୍ରକାର ଗୀତ; ପାଞ୍ଚାଳୀ—
4. A kind of popular song or poem.

ପଞ୍ଚାଶ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ. ପଞ୍ଚାଶତ୍—ପଚାଶ (ଦେଖ)
Pañchāsa (ପଞ୍ଚାଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pachāsa (See)
ସଂ. ବଣ—(ପଞ୍ଚାଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ପଚାଶ ସ୍ଥାନାପନ୍ନ—
Fiftyfifth.
(ପଞ୍ଚାଶିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗରରେ 'ପଞ୍ଚାସ' ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ଲେଖା ଯାଇଅଛି, କିନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣକ୍ରମରେ ଏହା 'ପଞ୍ଚାଶତ୍' ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବାରୁ 'ପଞ୍ଚାଶ' ସ୍ଥଳରେ 'ପଞ୍ଚାସ' ମୁଦ୍ରାକର ପ୍ରମାଦରୁ ଘଟିଅଛି । ମନ୍ନଅର୍ଦ୍ଧଲିଆମ୍ବଙ୍କ ଶବ୍ଦକୋଷରେ 'ପଞ୍ଚାଶ' ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ଅଛି ।]

ପଞ୍ଚାଶକ—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚାଶତ୍+କ)—
Pañchāsaka ପଚାଶ ସଂଖ୍ୟକ ବସ୍ତୁର ସମାହାର—
(ପଞ୍ଚାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) A collection or aggregate of fifty.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ପଞ୍ଚ ଗୁଣିତ ଦଶତ୍; ପଞ୍ଚନ୍ + ଦଶତ୍; ଭୁଲ. Pañchāśat ତ୍ରିଂଶତ୍; ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ ଇତ୍ୟାଦି —ପଞ୍ଚାଶ— Fifty; 50

ପଞ୍ଚାଶୀତି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ପଞ୍ଚ + ଅଶୀତି) - ପଞ୍ଚାଅଶୀ; ୮୫— Pañchāśīti Eighty five; 85.
(ପଞ୍ଚାଶି, ପଞ୍ଚାଅଶି—ଦେଶଜ ରୂପ)

ପଞ୍ଚାସ୍ୟ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ପଞ୍ଚ + ଆସ୍ୟ = ମୁଖ) — Pañchāsya ୧ । ପଞ୍ଚାନନ (ଦେଖ) — 1. Pañchānana (See)
୨ । ପାଞ୍ଚଟି ମୁନଥିବା (ଶର) — 2. Five-pointed (arrow).

ପଞ୍ଚାସ୍ର — ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ + ଅସ୍ର = କୋଣ) — Pañchāsra ପଞ୍ଚଭୁଜ କ୍ଷେତ୍ର—Pentagon,
ସଂ. ବଣ—ପଞ୍ଚଭୁଜସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପଞ୍ଚଭୁଜାକୃତି; ପାଞ୍ଚ କୋଣିଆ— Five cornered; pentagonal.

ପଞ୍ଚାହ – ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ଅହନ୍)—୧ । ପାଞ୍ଚ ଦିନ ସମଷ୍ଟି— Pañchāha 1. A period of 5 days. (M.W.)
୨ । ପାଞ୍ଚ ଦିନରେ ସମ୍ପାଦନୀୟ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ (ହ. ଶ.)— 2. A vedic sacrifice performable in 5 days.
ସଂ. ବଣ —ପାଞ୍ଚ ଦିନ ସମଷ୍ଟି ବ୍ୟାପି— Lasting five days (M. W).

ପଞ୍ଚାହ୍ନିକ—ସଂ. ବଣ. (ପଞ୍ଚାହ + ଇକ) — Pañchāhika ପାଞ୍ଚ ଗୋଷ୍ଠ ପର୍ବ ବା ଉତ୍ସବ ଦିନ ଯହିଁରେ ଥାଏ— Containing 5 feast days or festivals. (M W)

ପଞ୍ଚି ତନମାତ୍ର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ପଞ୍ଚତନ୍ମାତ୍ର (ଦେଖ) Pañchi tanamātra Pañchatanmātra (See)
ମହତ୍ତ ଅହଂକାର ଜାତ, ତା ହୁଁ ପଞ୍ଚ ତନମାତ୍ର ।
ପ୍ରାତୀ. ପୃଶ୍ନିଭଦ୍ର ତତ୍ତ୍ୱୋଦସ୍ ।

ପଞ୍ଚୀ—ସଂ. ବଣ. (ପଞ୍ଚନ୍ + ଇନ୍) —ପଞ୍ଚ ପରିମାଣ ଯୁକ୍ତ— Pañchī Measuring 5; pertaining to 5.

ପଞ୍ଚୀକରଣ—ସଂ. ବ. (ପଞ୍ଚ + ଅଭୂତ, ଭାବେ ଚ୍ବି + କରଣ)— Pañchīkaraṇa ବେଦାନ୍ତ ମତରେ ପଞ୍ଚଭୂତର ବିଭାଗବିଶେଷ— (ପଞ୍ଚୀକୃତ—ବଣ) (in Bedānta philosophy) The combination of the 5 primary elements of nature in certain definite proportions.

ପଞ୍ଚୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ) — Pañchu ୧ । ପଞ୍ଚାଏତ—1. Panchayet.
ପଞ୍ଚାଏତ ୨ । '୫' ସଂଖ୍ୟା—2. The number '5'
ପଞ୍ଚାୟତ ୩ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ପଙ୍ଗତ— 3. The dining together of Baishnabas.
୪ । ୫ ଜଣ ଉଲ୍ଲେଖକ —4. Five arbitrators.
୫ । (ଆଦରାର୍ଥକ) (ସଂ. ପଞ୍ଚାନନ) ଲୋକଙ୍କ ନାମ 5. Name given to males.
(ପଞ୍ଚୁଆ - ଅନାଦରାର୍ଥକ) [ଦ୍ର- ଅପତ୍ତିଆଣୀ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଛକଡ଼ିଆ, (ପଞ୍ଚି, ପଞ୍ଚେଇ ସ୍ତ୍ରୀ) ନକଡ଼ିଆ ନାମ ଦିଆଯିବା ପର ପାଞ୍ଚକଡ଼ିଆ ବା ପଞ୍ଚୁ ନାମ ଦିଆଯାଏ । ବାଳକାଙ୍କୁ ପଞ୍ଚି, ପଞ୍ଚେଇ ନାମ ଦିଆଯାଏ ।]
ଗ୍ରା. ବଣ—ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering five.
ସ୍ୱୀ ଗ୍ରାଜେ ପଞ୍ଚତୁର୍ଥ ଉରେ ପଞ୍ଚଥ ପାରକ ଦଳାରେ ।
ସତୋନ୍ତ. ଟ୍ରେମଉର୍ଜ୍ଜିତ୍ରଭୁଗୀତ ।
(ପଞ୍ଚୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଚୁଆତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ ଜାତି)—ପଞ୍ଚାଏତ— Pañchuāta Panchayet.
…ଆଜ ପଞ୍ଚୁଆତଙ୍କ ଅଗିରେ ଧୂତ ପକାଇବାର ବାଟ ନାହିଁ ।
ପଙ୍ଗାରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପଞ୍ଚୁଆତି—ଦେ ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚମ ଓ ଗ୍ରାତି)— Pañchuāti ୧ । ନବଜାତ ଶିଶୁର ଜନ୍ମର ୫ମ ଦିବସ— 1. The 5th day of an infant's birth.
୨ । ପଞ୍ଚମ ଗ୍ରାତ କୃତ୍ୟ ଜାତକର୍ମବିଶେଷ; ଶିଶୁର ଜନ୍ମର ୫ମ ଦିବସରେ ପ୍ରତିବେଶୀ ଓ ବାଳକ ବାଳକାମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ୁଲଭଜା ଆଦି ବାଣ୍ଟିବା ଉତ୍ସବବିଶେଷ—2. A ceremony performed on the 5th day of a child's birth when fried rice is distributed.
ପଞ୍ଚମୀ ଷଠୀ ସପ୍ତମ ଜନ୍ମଦିନ ଗଲ, ଏକାଦଶ ଦିବସ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲା ।
ବଶୁଦାସ, ଦଶାବତାରଚରିତ ।
୩ । ଶିଶୁର ଜନ୍ମର ୫ମ ଦିବସରେ ବଣ୍ଟାଯିବା ଭର୍ଜିତ ପଞ୍ଚ ଶସ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ଭୋଗ—3. An offering of 5 kinds of fried grain distributed on the 5th day of a child's birth.
ଚୌଦ୍ଦ ଆଉ ପଞ୍ଚୁଆତ ପଞ୍ଚୁଆତ ରେ । ଭକ୍ତ, ଭେଦେଶ୍ୱରଦାସ ।
୪ । ପଣା ଖେଳରେ ୫ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ - 4. The turning up of the dice resulting in 5 points.

ପଞ୍ଚୁଆତି ଚାଉଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମର ୫ମ ଦିବସରେ ବଣ୍ଟାଯିବା Pañchuāti chāula ମୁଢ଼ି ଆଦି—1. Fried rice distributed on the 5th day of a child's birth.
୨ । ପଞ୍ଚୁଆତି ୩ (ଦେଖ)—2. Pañchuāti 3 (See)

ପଞ୍ଚୁଆ ଫତୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରା) ବ—ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ Pañchuā phaturi ୧୮୧୮ ସାଲରେ ଘଟିଥିବା ଖୋରଧା ବାଣପୁରର ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ—The name of the rising of the Pāikas of Khurda (in Puri district) in the year 1818.
[ଦ୍ର—'ପଞ୍ଚୁ' ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ନେତା ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ପଞ୍ଚୁଆଳ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ)—ପାଞ୍ଚ; ୫— Pañchuāla Five; 5.
ପଞ୍ଚଥର ଦର୍ଶ ସୋଠାରେ ଗଲ ସର୍ବ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ପଞ୍ଚୁକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚକ)—ପଞ୍ଚକ (ଦେଖ) Pañchuka Pañchaka (See)
ପଞ୍ଚକ ପଞ୍ଚୁକ

ପଞ୍ଚୁକୁ(କୋ)ଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚକୋଳ)—ପଞ୍ଚକୋଳ (ଦେଖ) Pañchu ku(ko)la Pañchakola (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଚକୋଶ(ଶୀ)—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. (ସଂ. ପଞ୍ଚକୋଶୀ)—ପଞ୍ଚକୋଶୀ (ଦେଖ)
Pāñchukośa (śī) Pāñchakośī (See)
ପାଞ୍ଚକୁଶୀ ପ୍ରେକୋଶ ପୃଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ବିଷୟ ଉକ୍ତେ,
ପଚକୋଶୀ ତାହା ରୁପେ ବନେ ଚକ୍ର ଦେବଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ପ୍ରାଚୀ: ଶବ୍ଦଶେଖ ।

ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ)—ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ (ଦେଖ)
Pañchugabya Pañchagabya (See)

ପଞ୍ଚୁଗୋବର୍—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ)—ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ (ଦେଖ)
Pañchu gobari Pañchagabya (See)
(ପଞ୍ଚୁଗୁର୍ର, ପଞ୍ଚୁଗୋର୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) **ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ**

ପଞ୍ଚୁଗ୍ରାସୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚଗ୍ରାସୀ) ୧ । ବବାହ ଦନ ବରକନ୍ୟାଙ୍କର
Pañchugrāsī ବବାହ ବେଦରୁ ଉଠିଗଲ୍ପ ପରେ ଏକତ୍ରରେ ୫
ପଞ୍ଚଗ୍ରାସୀ ଗୁଣ୍ଡା ଭୋଜନ କରିବା—1. The taking of 5
handfuls of food by the married couple
just after the marriage rites.
୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଚଲୁ କର ସାରିବା ପରେ ଭୋଜନ କରିବା
ପୂର୍ବରୁ ପଞ୍ଚ ପ୍ରାଣବାୟୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଥମ ୫
ଗୁଣ୍ଡା ଅନ୍ନ ଖାଆନ୍ତି—2. The first five morsels
of rice taken by a Brāhmaṇa before
beginning his meal.
୩ । ବ୍ରତଘର ଦନ ସଙ୍କ୍ଷୋପବୀତ ଗ୍ରହଣ ପରେ ନୂଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯେଉଁ
୫ ଗୁଣ୍ଡା ଅନ୍ନ ଖାଏ—3. The first five morsels of
rice taken by the newly initiated
Brāhmaṇa just after his initiation.

ପଞ୍ଚୁତୀର୍ଥ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ)—ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ (ଦେଖ)
Pāñchutīrtha Pāñchatīrtha (See)

ପଞ୍ଚୁଦୋଳ—ଦେ. ବ.—ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରେ ପ୍ରତିପଦାଠାରୁ ୫ ଦନ ଉତ୍ସ
Pāñchu dola ଉତ୍ସ ସ୍ଥାନରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଭଗବନ୍ମାନଙ୍କର ମିଳନ—
ପଞ୍ଚଦୋଳ Exhibitions of the images of Rādhā and
Kṛushṇa during the five days after
Dolapūrṇṇimā.

ପଞ୍ଚୁନରିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ପଞ୍ଚନ୍+ସଂ. ଲମ୍ବିନ୍) —ପାଞ୍ଚନରି; ପାଞ୍ଚ-
Pāñchu nariā ସରିଆ; ପାଞ୍ଚ ସୂତ୍ରବଶିଷ୍ଟ—Five stringed
ପାଁଚନରୀ ପଚଲଡ଼ୀ (necklace).
ପଞ୍ଚୁନରି, ପଞ୍ଚୁସରି } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ.—ପାଞ୍ଚସରିଆ ଦ୍ୱାର—
ପଞ୍ଚୁସରିଆ } Five stringed necklace.

ପଞ୍ଚୁପରାଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ) —ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ (ଦେଖ)
Pāñchu parāṇa Pāñcha prāṇa (See)
ରୁହ ମୋ ଭତେ ରୁଷଣ, ରୁହ ମୋ ପଞ୍ଚୁପରାଣ । ଦାତା, ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ।

ପଞ୍ଚୁପଲ୍ଲବ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ)—ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ (ଦେଖ)
Pāñchu palaba Pāñcha pallaba (See)
ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ

ପଞ୍ଚୁପାଣ୍ଡବ(ବେ)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ)—୧ । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ (ଦେଖ)
Pāñchu pāṇḍaba(be) 1. Pāñcha pāṇḍaba (See)
ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ୨ । (ଗୁଢ଼େଳକା) ୫ ଫଡ଼ାବଶିଷ୍ଟ ଓଉ ଫଳ—
2. (a riddle) Dillenia Speciosa (a sour
fruit with 5 petals).

ଏଥର ଜଟେ ଜଲଥରୁ ବଳଥର ଜା। ମନେ
ସ୍ୱର୍ଗରୁ ପଡ଼ିଲେ ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ମାର୍ ବନବ ସ ଗଲେ । ଉତ୍କଳିକା ।

ପଞ୍ଚୁପାତ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚପାତ୍ର)—ପଞ୍ଚପାତ୍ର (୨) (ଦେଖ)
Pāñchu pātri Pāñchapātra (2) (See)

ପଞ୍ଚୁବତୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ ପଞ୍ଚବର୍ତ୍ତୀ) —ପଞ୍ଚବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)
Pāñchubaṭī Pāñchabaṭī (See)

ପଞ୍ଚୁବନ୍ନୀ(ନ୍ନି)—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. (ସଂ. ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣ) —୫ ବର୍ଣ୍ଣର (କଳା, ଧଳା,
Pāñchubanī (nni) ନେଳ, ରଙ୍ଗ ଓ ଦ୍ୱଲଦଆ) (ମୁରୁଜ)—
ପଞ୍ଚରଙ୍ଗି ପଚରଂଗ (powder) Of 5 colours.
(ପଞ୍ଚୁବର୍ଣ୍ଣୀ; ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣୀ— ଅନ୍ୟରୂପ) ଗ୍ରା. ବ.—ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଉତ୍ସ ଉତ୍ସ
ବର୍ଣ୍ଣର ମୁରୁଜ—Powder of five different
colours.

ପଞ୍ଚୁବାଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚବାଣ)—ପଞ୍ଚବାଣ (ଦେଖ)
Pāñchubāṇa Pāñchabāṇa (See)
ମଲସ୍ୱାଦ୍ଦ ପଞ୍ଚୁବାଣ ଦାସ୍ପେକ୍ଷ ସାଗେ ଗରୁତରମାନେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ପଞ୍ଚସାର୍ଥି ।

ପଞ୍ଚୁଭୂତ—ଗ୍ରା ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚଭୂତ)—ପଞ୍ଚଭୂତ (ଦେଖ)
Pāñchubhūta Pāñchabhūta (See)

ପଞ୍ଚୁମନ—ଦେ. ବ.—ପଞ୍ଚଭୂତାତ୍ମା (ଦେଖ)
Pāñchu mana Pāñchabhūtātmā (See)
ଜୀବଆତ୍ମା ପଞ୍ଚ ମନ ଦେଇଥନ୍ତ ମୋଧ ।
ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମରୂପଣ ଗୀତା ।
[ଦ୍ର—ପାଞ୍ଚ ମନ, ଯଥା—ମନ; ସୁମନ, ବମନ, କୁମନ ଓ
ଅମନ ।]

ପଞ୍ଚୁମୁଖ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚମୁଖ,—ପଞ୍ଚମୁଖ (ଦେଖ)
Pāñchu mukha Pāñchamukha (See)
ପଞ୍ଚମୁଖେ ରୂପ । ପ୍ରବଚନ ।

ପଞ୍ଚୁମୂଲ(ଳି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚମୂଲ) — ପଞ୍ଚମୂଲ (ଦେଖ)
Pāñchu mūḷa(ḷi) **ପଞ୍ଚମୂଳ** Pāñchamūḷa (See)

ପଞ୍ଚୁମେଳ—ଗ୍ରା. ବ—ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଉତ୍ସ ଉତ୍ସ ବସ୍ତୁର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ—
Pāñchumeḷa The mixing together of 5 different
ପଞ୍ଚମେଳ ପଚମେଲ things.
ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—୧ । ଯହିଁରେ ପାଞ୍ଚୋଟି ବସ୍ତୁ ମିଶିଡ଼ ହୋଇଥାଏ —
1. Consisting of a mixture of 5 things
୨ । ବହୁ ପଦାର୍ଥର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ —
2. Consisting of a mixture of many things.

ପଞ୍ଚୁରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା, ଙ୍ଗୀ)—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—୧ । ପାଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ—
Pāñchuraṅga(ṅgā, ṅgī) 1. Having 5 colours.
ପାଞ୍ଚ ରଙ୍ଗର ପଚରଙ୍ଗା ୨ । ବହୁବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ; ବ୍ରରଙ୍ଗୀ—
(ପଞ୍ଚୁରଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2 Multicoloured.

ପଞ୍ଚୁଲବଣ—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ପଞ୍ଚଲବଣ) - ପଞ୍ଚଲବଣ (ଦେଖ)
Pāñchulabaṇa Pāñchalabaṇa (See)
ପଞ୍ଚଲବଣ ପଚଲୋନ

ପଞ୍ଚେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । 'ପଞ୍ଚୁଆ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରୂପ—
Pāñcheī 1. Feminine form of 'Pāñchuā'.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବାଟମଙ୍ଗଲା (ଦେଖ)—2. Bāṭamangalā (See).

ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସ.ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—୧ । ଚକ୍ଷୁ, କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା ଜିହ୍ୱା ଓ ତ୍ୱକ୍, ପ୍ରାଣୀର ଏହ ୫ଟି ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ—

Pañchendriya

1. The five organs of sense, (viz the eye, the ear, the nose, tongue and the skin).

[ଦ୍ର—ଚକ୍ଷୁ- ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ, କର୍ଣ୍ଣ—ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ, ନାସିକା—ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଜିହ୍ୱା—ରସନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ତ୍ୱକ୍—ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟ ।]

୨ । ବାକ୍ ବା ଗଳା, ପାଣି, ପାଦ, ପାୟୁ ଓ ଉପସ୍ଥ, ପ୍ରାଣୀର ଏହ ୫ ଗୋଟି କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ—2. The five organs of action, (viz the layrnx, the hands, the legs, the anus and the organ of generation)

(ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି) ଯାହାର ୫ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅଛି—Having the five organs of sense.

ପଞ୍ଚେଷୁ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଞ୍ଚ+ଇଷୁ=ବାଣ)—ପଞ୍ଚଶର; କନ୍ଦର୍ପ

Pañcheshu

ମଦନ—Cupid.

ପଞ୍ଚୋପଚାର—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚ+ଉପଚାର)—ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଉପକରଣସଯୁକ୍ତ ଦେବପୂଜା—1. Worshipping a Deity with five kin s of oblations.

(ପଞ୍ଚୋପଚାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଦେବପୂଜାରେ ବ୍ୟବହୃତ ୫ ପ୍ରକାର ଉପକରଣ, ଯଥା—ଆସନ, ଅର୍ଘ୍ୟ, ଗନ୍ଧ, ପୁଷ୍ପ ଓ ନୈବେଦ୍ୟ—2. The five kinds of oblations offered to a Deity.

[ଦ୍ର—ଦେବପୂଜା ନମନ୍ତେ ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାରର ବିଧି ଅଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲୋକେ ପଞ୍ଚୋପଚାରର ଦେବପୂଜା କରି ଥାଆନ୍ତି ।]

ପଞ୍ଚୋଷଣ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ପଞ୍ଚ+ଉଷଣ)—ପିପ୍ପଳୀ, ପିପ୍ପଳୀ ମୂଳ, ଚବ୍ୟ, ଚିତ୍ରକ ଏହ ୫ଟି ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—

Pañchoshaṇa

Five particular medicinal articles mentioned in the Hindu medical treatises.

ପଞ୍ଜ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ବାସ କରିବା—To live.

Pañj (root)

ପଞ୍ଜ୍-ନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଡ଼ ବଳାଗରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର—

Pañj-nā

A kind of anklet.

ପଞ୍ଜଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ପଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)—

Pañjaṛda

1. Pañjaṛdi (See)

୨ । ପଞ୍ଜମ (ଦେଖ)—2. Pañjama (See)

ପଞ୍ଜଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚ)—୧ । ମହୋତ୍ସବ ବା ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ବହୁଲୋକଙ୍କର ମେଳ—

Pañjaṛdā

1. A gathering for the sake of an amusement or a festival.

୨ । ପଞ୍ଜଡ଼ି (ଦେଖ)—2. Pañjaṛdi (See)

୩ । ପଞ୍ଜରା ୪ (ଦେଖ)—3. Pañjarā 4 (See)

ପଞ୍ଜଡ଼ି—ଦେ. ବ ୧ । ପଞ୍ଜମ (ଦେଖ)—

Pañjaṛdi

1. Pañjama (See)

୨ । (ସ. ପଞ୍ଚ; ପା. ପଞ୍ଚ୍)—ପଣା ଓ କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ୫ ସଙ୍ଖ୍ୟକ ପଞ୍ଚଡ଼ି; ପଞ୍ଚୁଡ଼ି ଦାନ—2. The throw of dice or cowrie resulting in the turning up of 5

ପଁଜଡ଼ୀ, ପାଂଜୁରୀ

(ପଞ୍ଚୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଜମ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦମଞ୍ଜୀର, ପା. ପାଜେବ୍)—ପାଉଁଜମ୍; ପାଉଁଜବ; ପାଉଞ୍ଜର; ପାଦନୂପୁର; ବାଜେଣୀ—A woman's tinkling anklet.

Pañjama

ପାଞ୍ଜର, ପାଞ୍ଜଡ଼ ପୈଜନା

(ପଞ୍ଜବ, ପଞ୍ଜେବ, ପଞ୍ଜଡ଼, ପଞ୍ଜଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଞ୍ଜର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ପଞ୍ଜର)—ପିଞ୍ଜର୍‌ଦ୍ୱାଡ଼—

Pañjar

Rib.

ପଞ୍ଜର—ସ. ବ. (ପଞ୍ଜ୍‌ଧାତୁ+ଅଥିକରଣେ ଅର, ଯହିଁ ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ବାସ କରେ)—୧ । ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ—

Pañjara

1. Skeleton.

୨ । ଶରୀର; ଆଦ୍ୟ—2. Body; frame.

ସେହଳ ଲଦ୍ଦସ୍ତ ଦୋହଲ୍ଲର ଥାଇ ସୋଡ ପଞ୍ଜର । ସ୍ୱଥାକାଥ. ଉଷା ।

୩ । ପଞ୍ଜୁର—3. A cage; aviary.

୪ । ପିଞ୍ଜର୍‌ଦ୍ୱାଡ଼—4. The ribs.

୫ । ଜାଲ—5. Net (M. W.).

୬ । କେତେକ ସ୍ତବ ଓ କବଚର ନାମ (ଯଥା—ବଜ୍ର ପଞ୍ଜର)—6. Name of particular prayers and formularies (M. W.).

୭ । କଳିଯୁଗ—7. The Kali Age (M. W.).

୮ । ଗାଈମାନଙ୍କର ସଂସ୍କାରବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—8. A purificatory ceremony performed on cows (M. W.).

୯ । କୋଳକନ୍ଦ; ବାରାହୀକନ୍ଦ; ଭୂଇଁକଖାରୁ (ହି. ଶ.)—9. A kind of bulbous plant (M.W.); Disocorea.

ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହ—1. House; abode.

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚରା ଲମ୍ବ ଧ୍ୟାନ କର
ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ରନ ଚେଡ଼ି ଅଉସ ପଞ୍ଜର । ପ୍ରଭାସ. ଶଶିଶେଖା ।

୨ । ଜଳାକବାଟୀ; ଝରକା—2. Window; latticed window.

୩ । ସ୍ଥାନ—3. Place.

୪ । ଭାଜନ; ପାତ୍ର—4. Receptacle.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୌଣସି ବଡ଼ ଜଆସ୍ତର ଶିରପଟରେ ଥିବା ଛିପ ଜଆସ୍ତମାନ, ଯହିଁରୁ ପାଣି ବହି ଆସି ବଡ଼ ଜଆସ୍ତରେ ପଶେ—Sloping fields on the sides of a big field from which water flows down into the latter.

ପଞ୍ଜରକ—ସ. ବ—(ପଞ୍ଜର+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ପଞ୍ଜୁର—1. Cage.

Pañjaraka

୨ । ପଞ୍ଜୁର ପରି ବୁଣା ଯାଇଥିବା ଟୋକେଇ—

A basket woven like a cage

ପଞ୍ଜର ଖେଟ—ସ. ବ—ଖଇଟ୍ଟ—A sort of basket or wicker

Pañjara kheṭa

trap in which fish are caught. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଞ୍ଜର ଗୃଲନ ନ୍ୟାପ୍ୟ—ସଂ. (ଜ୍ୱଦାହ୍ୱରଣ ବଚନ ବା ନ୍ୟାପ୍ୟ)—ପଞ୍ଜୁର Pañjara chā̱lana nyāya ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପଞ୍ଜୁର ଦଲିବା ନ୍ୟାପ୍ୟ—The analogy of many birds being able to shake a cage.

ପଞ୍ଜର ମୂଲ ଦେ. ବ—୧ । ଝରକାର ପାଖ—1. The side of a Pañjara mū̱la window.

ଝରକାର ପାଶ ୨ । ଝରକାର ଉତ୍ତର ପାଖ — **झरकाका पास** 2. The inner side of a window.

(ଯଥା—ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ମାଇପେ ପଞ୍ଜର ମୂଳେ ଠିଆ ହୋଇ ବାଣ୍ଡରେ ହେଉଥିବା ତମାସା ଦେଖୁଛନ୍ତି ।)

ପଞ୍ଜରା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଞ୍ଜର)—୧ । ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ — Pañjarā 1. Skeleton

ପାଂଜରା, ପାଁଜରା ୨ । କଙ୍କାଳ ହାଡ଼—2. The ribs.

पसलि, पंजरी ଵ । ଜଲାକବାଟ —2. Window.

୪ । ଘର ଗୃଲର ଏକପାଖ— 4. One of the sloping halves of a thatch.

ପଞ୍ଜରା ହାଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଞ୍ଜର) —ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ — Pañjarā hā̱rda ପାଁଜର **ठठरी** The skeleton.

ପଞ୍ଜରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଞ୍ଜର)—ପଞ୍ଜୁର; ଆବଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀର ବନ୍ଧନଶାଳା; Pañjari ପିଞ୍ଜରା—Cage; aviary.

ପିଞ୍ଜରା ବଲୁର ମାଙ୍କଡ଼ ଶୂଅ ପଞ୍ଜର ବେନ୍ଧବେ— **पिंजड़ा; पंजरी** ପ୍ରାଚୀ—ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଗ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଶଗଡ଼ର ଫଳ—The rib-like cross pieces in the ground-frame of a cart.

ପଞ୍ଜରିଆ—ଦେ. ବଣ—ଶଠ; ଧୂର୍ତ୍ତ; ଠକ— Pañjariā Deceptive; fraudulent.

ଦେ. ବ—ଅନେକ ଗୋବର୍ ଚଢ଼େଇଙ୍କୁ ଜିଣିଥିବା ସେଇଁ ଗୋବର୍‌କୁ ପିଞ୍ଜରରେ ରଖାଯାଏ—

The bulbul kept in a cage after having vanquished many other rival birds.

[ଦ୍ର—ସେଇଁ ଚଢ଼େଇ ହାରିଯାଏ ତାର ପେଟକୁ କାଟି ତାକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି; ତାକୁ ପେଟକଟା ବୋଲିଯାଏ ।]

ପଞ୍ଜା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଞ୍ଚ; ଫା. ପଂଜା)—୧ । ପଞ୍ଜା Pañjā (etc) (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)—1. Pañjhā (etc) (See)

ପଞ୍ଜାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପଂଜାବ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ପଞ୍ଚ+ଅପ୍=ଜଳ ବା Pañjāb ଜଳଭାଗ; ସେଇଁ ପ୍ରଦେଶରେ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ନଦୀ ବହି ଯାଉଅଛି)—୧ । ପ୍ରାରମ୍ଭର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ପଞ୍ଚନଦ ପ୍ରଦେଶ- 1. The Pañjāb; the country of the five rivers in N. W. India.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାରମ୍ଭର ମାନଚିତ୍ରରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ପଞ୍ଜାବ ବା ପଞ୍ଚନଦ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେଉଁ ୫ଟି ନଦୀ ବହି ଯାଉଅଛି ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ସବୁ। ପଶ୍ଚିମରେ ସିନ୍ଧୁ (ଯାହାଁରେ କାବୁଲ ନଦୀ ପଡ଼ିଅଛି) ତହିଁର ପୂର୍ବକୁ ଝେଲମ(ବିତସ୍ତା, ଯାହା ତେନାବ୍ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅଛି), ତା ପୂର୍ବକୁ ତେନାବ(ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ବା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ଝେଲମ ଓ ତେନାବ ଦୁଇ ନଦୀ ମିଳିତ ହୋଇ ତେନାବ ନାମ ଧାରଣ କରିଅଛି), ତା ପୂର୍ବକୁ ରାବୀ (ଇରାବତୀ), ତା ପୂର୍ବକୁ ସତ୍‌ଲେଜ ଶତଦ୍ରୁ (ଏହାହିଁ ପୂର୍ବତମ ନଦୀ ଅଟେ) ଅଛି । ଶତଦ୍ରୁର ବ୍ୟାସ ନାମରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପନଦୀ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ତାହା ଅଛି କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ ଅଟେ । ଏସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ବିପାସା ବା ବ୍ୟାସା ନଦୀର ଠିକଣା କଉ ଦେଉ ନାହିଁ; ସଉବଚ ୫ସିନ୍ଧୁ ନଦର ପଶ୍ଚିମତମ ଧାରର ଅନ୍ୟ ନାମ ବିପାସ ଅଟେ ?]

୨ । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶ—

2. The Province of Panjab.

[ଦ୍ର— ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କାଶ୍ମୀର ରାଜ୍ୟ, ପୂର୍ବରେ ଆଗ୍ରା ଓ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ, ଦକ୍ଷିଣରେ ରାଜପୁତାନା ଓ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଓ ବେଲୁଚସ୍ଥାନ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଜଣେ ଲାଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଲାହୋର ।]

ପଞ୍ଜାବି—ଦେ. ବଣ —୧ । ପଞ୍ଜାବ ଦେଶୀୟ— Pañjābi 1. Pertaining to the Panjab.

ପାଞ୍ଜାବୀ ୨ । ପଞ୍ଜାବ ଦେଶବାସୀ— **पंजाबी** 2. Inhabiting the Panjab.

ଦେ. ବ - ୧ । ପଞ୍ଜାବ ଦେଶବାସୀ—1. A Panjabese.

୨ । ଫରଗୃମୁହାଁ ଆସ୍ତୀନ୍ (ହାତ) ଓ ବେକ ପାଖେ ବୋତାମ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର କୁର୍ତ୍ତା—2. A kind of coat with wide sleeves.

ପଞ୍ଜାରି—ଦେ. ବ—ପନ୍ଦାଡ଼ି (ଦେଖ) Pañjāri Pandā̱rdi (See)

ପଞ୍ଜି (ଞ୍ଜୀ)—ସଂ. ବ. (ପିନ୍‌ଜ ଧାତୁ=ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା+ଇ, ଈ)— Pañji (ñjī) ୧ । ପାଞ୍ଜି; ବତ୍ସର ଓ କାଲଜ୍ଞାପକ ଗ୍ରନ୍ଥ; ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ (ପଞ୍ଜିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଞ୍ଜିକା—1. Calendar; almanac.

୨ । ହିସାବ ଖାତା—2. Account book.

ଵ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ନୋଟ୍—3. Commentary explaining and analysing every word.

୪ । ତୁଳାର ବଳଣା—4. A roll of carded cotton.

୫ । ପ୍ରସ୍ତାବନା—5. Prologue.

୬ । ବ୍ୟାକରଣର ବୃତ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—

6 A grammatical commentary.

ପଞ୍ଜି (ଞ୍ଜୀ)କ(କା)ର - ସଂ.ବ—(ପଞ୍ଜୀ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—୧ । ପଞ୍ଜିକା Pañji(ñjī)ka(kā)ra (ପଞ୍ଜିକାକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରଣେତା—1. The author or compiler of an almanac.

୨ । ପାଞ୍ଜିଆ କରଣ —2. An accountant; a clerk in charge of accounts.

ପଞ୍ଜିରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଇଁରି (ଦେଖ) Pañjiri Paiñri (See)

ପଞ୍ଜୁଡ଼(ର୍ଦ୍ଦି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଞ୍ଜର)—୧ । ଆବଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ରହିବାର ଆଧାର; ପିଞ୍ଜରା—1. Cage. Pañjurdi(ri)

ପିଞ୍ଜରା; ଖାଁଚା ୨ । ଅଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ ଚନା ଓ ଧନିଆ ପ୍ରଭୃତି ମସଲାର ଚୂର୍ଣ୍ଣ **पिंजरा, पंजीरी** ମିଶାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ—

2. A kind of powder made of coriander seeds and sugar pounded together.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମା ବାବାଜୀମାନେ ଦ୍ୱାରଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ଓ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା ସମୟରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ଅଣ୍ଟାକୁ ଘିଅରେ ଭଜି ଚହଁରେ ଧନିଆଁ, ଚନା, ଶୁଣ୍ଠି, ଜଗୁର ଚୂନା ମିଶାଇ ଏହା କରଯାଏ । ଏହା ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଉରଡରେ ପ୍ରସୂତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ତିଆର ହୁଏ ଓ ଘର ବେଢ଼ର ଆଦରେ ମଧ୍ୟ ପଠାଯାଏ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପଞ୍ଜୁରିଆ— ଦେ. ବ—ପଞ୍ଜରିଆ (ଦେଖ)

Pañjuriā Pañjariā (See)

ପଞ୍ଜୁରିପାଣି – ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୁ) ବ—ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ନର୍ମଳ ତରଳ ବସ୍ତୁ—

Pañjuripāṇi Clear and transparent liquid.

(ଯଥା—ଏ ମାଲପା ପଞ୍ଜୁରିପାଣି ତଳ ଦଶୁଛୁ ।)

ପଞ୍ଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଞ୍ଜ ବା ପଞ୍ଚ; ଫା. ପଂଜା)—୧ । ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଠି ଯୁକ୍ତ କରତଳର ଦାଗ ବା ଛପ—1. The mark or impression left on a surface by the extended palm.

Pañjhā

ପଞ୍ଜା, ପଞ୍ଜା

ପଂଜା

୨ । ଦଳ; ସମୂହ—

2. A herd; group; a party; flock; club; crowd.

ପଞ୍ଚାଏ ଓଟ ବା ବର୍ଦ୍ଦି, କଥା ଏହାର ହିସି ହିସି—

ମଧୁସୂଦନ, ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ ।

୩ । ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଠିଯୁକ୍ତ କରତଳ—3. The palm of the hand with the five fingers.

୪ । ଦୁଇ ଜଣ ମଲ୍ଲ ପରସ୍ପରଙ୍କ ହାତର ପଞ୍ଜା ଉଡ଼ାଉଡ଼ି ଓ ଚପାଚପି କର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବଳ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—

4. The squeezing and twisting of the palms of each other by two athlets.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ଅଙ୍ଗୁଳମାନ ଛଡାଛଡ଼ି କରନ୍ତି ଓ କରତଳକୁ ଜୋରରେ ଚପନ୍ତି, ଯେ ସମ୍ଭାଳ ନ ପାରେ ସେ ହାରଯାଏ ।]

୫ । ଗଞ୍ଜପା ବା ତାସ ଖେଳର ପାଞ୍ଚ ବିଯୁକ୍ତ ସାର—

5. The card with five points.

୬ । ପଶା ଖେଳରେ ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—

6. The throw of dice resulting in five.

୭ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ନଖଯୁକ୍ତ ପାଦତଳ—

7. The claw of birds and the paw of beasts.

୮ । ଦୋମୁହାଁ କୋଡ଼ି ବା ଖୁରୁପି—2. Fork-hoe.

୯ । ମନୁଷ୍ୟର ହାତର ପଞ୍ଜା ଆକାରରେ କଟା ହୋଇ ଲମ୍ବ ବେଞ୍ଚ ଲଗିଥିବା ଧାତୁମୟ ପତ୍ର—

9. A thin metal plate cut in the shape of the extended palm and carried in the Tajia procession by the Mahomedans.

[ଦ୍ର— ଏହାକୁ ପତାକା ପର ମୁସଲମାନମାନେ ତାଜିଆ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବହନ କରନ୍ତି ।]

୧୦ । ଦେହରେ ଯେଉଁ ଅଂଶକୁ ହାତ ନ ପାଇବ (ଯଥା ପିଠି) ସେ ଅଂଶକୁ କୁଣ୍ଡାଇବା ପାଇ ମନୁଷ୍ୟର ପଞ୍ଜା ଆକାରର ଲମ୍ବ ବେଞ୍ଚଲଗା ଯନ୍ତ୍ର—

10. A kind of twiglike pick shaped like the extended palm with which men scratch the itching back.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ)—ପଝା (ଦେଖ)—

Pajhā (See)

ପଞ୍ଜାଏ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଏକଦଳ—

Pañjhāe A herd or company of.

ପଞ୍ଜା ଛକା(କ୍କା)—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସତର୍କ ଓ କପଟ ବ୍ୟବହାର; ଗୁଲ୍‌ବାଜୀ—

Pañjhā chhakā(kkā) 1. Mutual tactics between two persons.

ପଂଜା ଛକ୍କା ପଂଜା

୨ । ଓରଆର; ପରସ୍ପରକୁ ଜବ୍ଦ ବା ଦଇରାଣରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ବା ଦାଉ ଅନ୍ୱେଷଣ—2. Being on the look-out to over reach one another.

ପଞ୍ଜା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତାସ ଖେଳରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପାଞ୍ଚ ଥର ଜୟୀ ହୋଇଥିବା ଦଳ ଜୟର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ପାଞ୍ଚ ପଂଜାଧରା ବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ କାଗଜ ଖଣ୍ଡେ ରଖିବା—To put a card with five tips as a trophy to show (ପଞ୍ଜା ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) that a party has been the winning party for five times consecutively.

Pañjhā dharibā

ପଂଜା ଥରନା

ପଞ୍ଜା ପଞ୍ଜା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ଦଳ ଦଳ ହୋଇ—

Pañjhā pañjhā In clusters or groups.

ପଞ୍ଜା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ପଞ୍ଜା ସାହାଯ୍ୟରେ ଝାମ୍ପ ମାରିବା

Pañjhā māribā To strike with the claws or talons or paw.

ପଂଜା ମାରନା

ପଞ୍ଜା ଲଡ଼ା(ଡ଼ା,ଡ଼େ)ଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ + ଫା. ଲଡ଼ାଇ) ଦୁଇ-ଜଣଙ୍କର ବଳ କଷାକଷି

Pañjhā lard̤ā(rdhā, rdhe)i

ପଂଜା ଲଡ଼ାଇ

ପଞ୍ଜା ଲଡ଼ା(ଡ଼େ, ଡ଼ା ଡ଼େ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଞ୍ଜା ପକା(କେ)ଇବା }

ପଂଜା ଲଡ଼ାନ ହେବା ପାଇଁ ପରସ୍ପରର ପଞ୍ଜା ଚପା ଚପି—Mutual squeezing of the palms to test each other's strength.

ପଟ୍ – ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ ଧାତୁ ବା ପଟ୍ଟାଇ)— କୌଣସି ଚେପ୍ଟା ପଦାର୍ଥର ପଛପାଖ—The back side of a flat thing.

Paṭ

ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —ପଟ୍ ପଟ୍ (ଦେଖ)

Paṭ paṭ (See)

ଗ୍ରାଦେ. ସମ୍ବଲପୁର)— ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ; ଭୁଲ. ହି. ପଟ୍)—

୧ । ଶୋଣ—1. Flax.

୨ । ଅଂଶୁ—2. Fibre.

ପଟ୍‌କନ୍(ଣ)(ଣି)— ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁ) (ସଂ. ଘାତନ)—

Paṭ-kan(ṇa) (ṇi)

ପଟକନ ପଟକଣ(ନି)

୧ । ଫୋପାଡ଼ି ଦେବା; କଚାଡ଼ିବା—1. Dashing of a thing on the ground.

୨ । (ସଂ. ପତନ) ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା ଦେବା; କଚାଡ଼ା—

2. Falling down; being dashed to the ground with a thud.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଟ୍‌କା—ଦେ. ବ.—୧ । ପଟ୍‌କନ୍ (ଦେଖ)
Paṭkā
ପଟକା **ପୁଟକୀ** 1. Paṭ-kan (See)

୨ । ଅଗ୍ନି ସଯୋଗର ଫଟ୍ ଶବ୍ଦପୂର୍ବକ ବଦ୍ଧାଣ୍ଡି ହେବା ଚାଲ-ଫଟକା; ଚାଲଫଟକା; ଫଟ୍‌କି; ଫୋଟକା—2. A cracker.

୩ । ପଟକା (ଦେଖ)—3. Paṭakā (See)

୪ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଜୋର ପଟ୍ ଶବ୍ଦ—
4. A loud cracking or bursting sound.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ଗାମୁଛ—Napkin.

ପଟ୍‌କନ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ପଟ୍‌ଚ)—୧ । ପଟ୍ ଶବ୍ଦ
Paṭ-kini କର; ପଟାପଟ୍; ପଟ୍‌ପଟ୍ (ପଡ଼ିଯିବା)—
ପଟକରେ, ପଟାତକରେ 1. With a snapping sound.
ପଟକରନେ, ପଟସେ ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଅଛଣୀଗୁ—2. In quick succession.
ପଟ୍‌କର, ପଟ୍‌କର, ପଟ୍‌କନା, ପଟାଇ୍‌କନ୍, ପଟ୍‌ପାଟ୍, ପଟ୍‌କ୍‌ଦସ୍; ପଟାଇ୍‌ଦସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଟ୍‌କୁଡି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—୧ । ପିଠି—
Paṭ-kuti 1. Back.
୨ । ପିଠି ଆଡ଼—2 Back side.

ପଟ୍‌ନି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଫଲି (ଦେଖ)
Paṭ-ni 1. Phali (See)

୨ । ଆଣ୍ଠୁ ବା ଛବା ଘରର ଖଉରେ ଯକାଯିବା ରୁଅ, ଯହିଁ ଉପରେ ମାଟି ବା ଟାଇଲ ଦଆଯାଏ—2. The beams or rafters of a two-thatched house, on which tiles are fixed.

୩ । ଆଡ଼ କାଠ (ଦେଖ)—3. Ārdi kāṭha (See)

ପଟ୍‌ପଟ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ସଂ. ପଟଚ୍; ପଟ୍)—୧ । ଅଠାଲିଆ ବା କାଳୁଆ ପଦାର୍ଥରେ ଘନ ବସ୍ତୁ ଟକିଏ ଲାଗି ଓ ଟକିଏ ପଟ ପଟ୍ ପଟ୍ ଖସ୍ତି ଯିବାର ଶବ୍ଦ; ଫଟ୍ ଫଟ୍ ଶବ୍ଦ—
ପଟ 1. The sound of a hard substance rolling (ପଟର ପଟର—ଅନ୍ୟରୂପ) or moving along a gummy substance by coming in contact with it and by being separated from it at times.

୨ । ଦଉଡ଼ି ଆଦ ଜୋରରେ ଛିଣ୍ଡିଯିବା ଶବ୍ଦ—
2. Snapping sound of a rope.

ପଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
Paṭ (root) 1. To envelop; to surround.

୨ । ଛେଦନ କରିବା—2. To cut.

୩ । ବିଦାରଣ କରିବା—3. To pierce.

୪ । ଗମନ କରିବା—4. To go.

ପଟ—ସଂ. ବ. ।ପଟ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—(ଭୁଲ. Paṭa ତା. ପଟ୍ଟୈ)—୧ । ବସ୍ତ୍ର—1. Cloth.

୨ । (+କଣ୍ଠି ଅ) ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ର ବା କାଗଜ ଆଦ ଉପରେ ଛବି ଅଙ୍କା ଯାଏ—2. Ground of a picture; plate; canvas or screen or paper on which a picture is drawn.

୩ । ଚିତ୍ରପଟ; ଛବି—3 Picture
ଥପଣ ଗେ ତ ପଟ ପଟକେ ଦୋଉଅଛ ଚିତ୍ର ଦେ—
କବଚୂର୍ଯ୍ୟ—କବତା ।

୪ । ଘିଅଳ ଗଛ—4. A timber tree; Buchanania Latifolia.

୫ । ଅଙ୍ଗା; ଗୋଲ—5 Canvas; gunny.

୬ । ଖଉଡ଼; ଗୋଲ—6. Thatch; roof.

୭ । ଗଛର ଖଲ; ବଲ୍ଲଲ—7. Bark of a tree.

୮ । ପରଦା—8. Screen.

୯ । ଗଛର ଅଂଶୁମୟୀ ବଲ୍ଲଲ—
9 Fibrous bark of a tree

ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ)—୧ । ପଶା ଖେଳରେ ପଶା କାଠିକୁ ଗଡ଼ାଇଲେ ଯେଉଁ ଦାନ ପଡ଼େ—1. The throw of dice resulting in the turning up of certain points.
ଦାନ ପଟ

୨ । ଦଗ; ଚରଫ; ଆଡ଼—2. Direction; quarter.
ସେହ ବନର ଗଉ ପଟ ଯାକ ମାଡ଼ । କୁଶ୍ରଙ୍ଗିହ. ମଦାଲଉଉ. ବନ ।

୩ । କଦଳୀ ଗଛର ଖଲ; ପଟୁକା; ବାସୁଙ୍ଗା—3. The fibre of the bark of a plantain tree.

୪ । ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥାଯିବାର ପଟୁକା—4. The fibre or thread with which flowers are strung into a garland

୫ । ପାର୍ଶ୍ୱ; ପାଖ—5. Side.
ଗଉ ଚୋ ନଅଁ ଗଉ ପଟରେ କାଳ
ପୂର୍ବଦ୍ଦିଙ୍କୁ ଗଲୁଁ ଉପ କଲେ ଥଉ ମାଳ । କୁଶ୍ରଙ୍ଗିହ. ମଦାଲଉଉ. ବନ ।

୬ । ବ୍ୟକ୍ତି—6. Person.

୭ । ପକ୍ଷ; ଚରଫ—7. Party; side.
ବହ ପାଦାକୁ ଉଚ ବାଦାପଟ
ଜଜ ଜ ଚୋଷେ ନୁଢ଼ଁ ଚାଦା ପଟ । କବଚୂର୍ଯ୍ୟ, କବତା ।

୮ । ଅଙ୍ଗା; ବସ୍ତା; ପଲ୍ଲଣ; ଅଙ୍ଗାରେ ନମିତ ମୁଣା—
8. Gunny bag.

୯ । ଦୁଇ ବା ବହୁ ଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଖଣ୍ଡ; ଏକ ଗୋଟା—
9. One piece of many or a pair of things.
(ଯଥା—ଏକ ପଟ ଚଳ, ପଟେ ବଲଦ, ଏକ ପଟ ନଦ ।)

୧୦ । କବାଟର ଏକ ଖଣ୍ଡ—
10. A piece or panel of a door.

୧୧ । ସୁବଧା—11. Opportunity.

୧୨ । କଆପଟ; କଆ ଗଛର ଶିଅ—
12 The areal root of a screwpine tree.

୧୩ । ଛଣ ପଟ—13. Hemp.

୧୪ । ଥର; ବାର—14. Times.
ଅଗନ୍ତୁଁ ଥଉର ନଡ଼ି, ଦୁଇ ଗଉ ପଟ ସଡ଼ । ବ୍ରଜନାଥ, ସମ୍ବଲଉଉ ।

୧୫ । ପଟୁ (ଦେଖ)—15. Paṭu (See)

୧୬ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା—16. Rivalry; competition.
(ଯଥା—ସେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ପଟ ପକାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୭ । ପ୍ରତିଯୋଗୀ ବା ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାନସ୍ଥଳତା—17 Equality between rivals or calleagues.

୧୮ । ଏକ ସଂଖ୍ୟା; ଗୋଟା—18. Unit; individual.

(ଯଥା—ପଦ୍ମରାଜେ ସ୍ୱାଙ୍କ ଶାସନରେ ଭଟ୍ଟମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ୩ ପଟ୍ଟ ବନ୍ଧ ବାଜିଲେ ।)

୧୯ । (ସଂ. ପୃଷ୍ଠ) ଦୁଇ ପାଖଥିବା ବସ୍ତୁର ପୃଷ୍ଠ ଭାଗ; ପିଠି—19. The back side of a double-faced thing.

୨୦ । କୁସ୍ତୀ କଲ୍ଲବେଳେ ପହଲ୍‌ବାନ୍‌ର ଭୂମିକୁ ମୁହଁ ବା ପେଟ (ଚଉ—ବିପକ୍ଷ) ପାଖ ରହିବା ଅବସ୍ଥିତି—20 The position of a wrestler when he faces downwards and not upwards.

[ଦ୍ର— ଖେଳାଳୀ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀକୁ ଚତ କରି ନ ପାରିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀର ପଟ୍ଟ ଦୋଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ହାରିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—

Best; excellent.

ତତ୍ରରେ ଲକ୍ଷଣ ଏ ନାସ୍ତେ କପଟ ବଢ଼େ ଅମୂଲ୍ୟ ପଟ୍ଟ ମୁକୁଟ ।
ଉତ୍କ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍) ବି—ନଡ଼ିଆର ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ; ଶୁଦ୍ଧ ପଣ ୧୦ ଗଣ୍ଡା ବା ୩୬୦ କଡ଼ା ନଡ଼ିଆ—A unit of 360 cocoanuts.

[ଦ୍ର—୬ ପଟ୍ଟ = ୧ ଛେଲ୍ଲା = ୫ ପଣ (ନଡ଼ିଆ)]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଜଙ୍ଗଲରେ ବାରୁ। ସମ୍ବର ଆଦ ଗଡ଼ିଥିବା କାଦୁଆ ଭୂମି—Muddy soil where deer and wild hogs wallow.

ପଟକ— ସଂ. ବି. (ପଟ୍ ଧାତୁ + କଣ୍ଟୁ. ଅକ)—

Paṭaka ୧ । ତମ୍ବୁ; ଶିବର—1. Tent.

୨ । ସୂତା ଲୁଗା (ହି. ଶ.)—2. Cotton cloth.

ଦେ. ବି—ଏକପଟ୍ଟ ବା ଗୋଟାମାତ୍ର—

One only; one piece only.

ପଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଟକିବା (ଦେଖ)

Paṭa karibā 1. Paṭakibā (See)

୨ । (ଭୁମ୍ବ ବାଣର) ଭୁମ୍ବ କାଠକୁ ସମତଳ ଭାବରେ ଭୂମିଉପରେ ସଲଗ୍ନ କରି ସ୍ଥାପନ କରିବା—2. To place the log of a tumba firework horizontally on the ground.

ପଟକା— ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଟ୍ଟ)—୧ । କଟି ବସ୍ତ୍ର; କମର ପଟ୍ଟି—

Paṭakā 1. A cloth tied at the waist; belt.

ପଟକା ୨ । କଦଳୀ ଗଛର ଅଂଶୁମୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବଲ୍ଲଲ—

2. The fibre of plantain tree.

୩ । ମସ୍ତକରେ ବନ୍ଧା ଦେବା ପାଗ—

3. Turban tied round the head.

ବସ୍ତ୍ରରେ ଥିବ ବ୍ରହ୍ମ ଭଗ ଦତ୍ତ
ଚତ୍ତଟ ଦୋଇଥାଏ ଚର୍ମରେ ଥବ୍ରତ
ଏ ସକାଶୁ ସେ ଚର୍ମ ଟେକ ନଇସମ୍ବେ
ଗୋଇଥାନ୍ତୁ ବପାଲେ ପଟକା ଗୋଟେ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଜ୍ଞାନ. ବୋଧ ।

୪ । ପଟ୍‌କା (ଦେଖ)—4. Paṭ-kā (See)

ପଟକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଟକିବା (ଦେଖ)

Paṭakā(ke)ibā 1 Paṭakibā (See)

୨ । ପଟକିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

2. Causative of Paṭakibā.

ପଟକାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ପଟ୍ଟ ବା ଏକ ଯୋଡ଼ା ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ

Paṭakāṇiā ଏକ ପଟ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା ଯୁକ୍ତ—

Wanting one thing out of a pair

ପଟକା ପଟକି କରିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ବହ୍ୱାଇବା; ଭଣ୍ଡାଇବା; ଫୁସୁଲାଇବା—

Paṭakā paṭaki karibā 1. To inveigle.

୨ । ଭୁଲାଇ ଦେବା; ଭଣ୍ଡାଇ କର ବ୍ରଜ କରାଇବା—

2. To persuade a person by sweet words.

୩ । ଖୋସାମଦ କରିବା—3. To flatter.

ପଟକାର—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Paṭakāra ୧ । ଚତ୍ରକର—1. Painter.

୨ । ତନ୍ତୁବାୟ—2. Weaver.

ପଟକିବା—ଦେ. କ୍ରି – (ସଂ. ପତନ)—୧ । ଅନ୍ୟକୁ ଭୂମିରେ କଚାଡ଼ିବା—

Paṭakibā 1. To dash another on the ground; to throw down on the ground with force.

ପଟକନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଫୁସୁଲାଇ ନଜର ପଟ୍ଟକି ଦେବା / ପଟ୍ଟକାଇବା / ପଟ୍ଟକେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ପକ୍ଷକୁ ଟାଣି ଆଣିବା; ପଟ୍ଟକାଇବା—

2. (figurative) To bring a person to one's party by persuation or fraud.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କଳ କୌଶଳରେ ବଙ୍କି ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଆପଣା ବସ୍ତୁରୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେବା—3. (figurative) To get rid of a thing by hook or crook.

୪ । ଭୂମିରେ (ନଜର ମୁଣ୍ଡ ଆଦ) ବାଡ଼େଇବା—

4. To strike (one's head) on the ground.

୫ । କୁସ୍ତୀରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ମଲ୍ଲକୁ ଭୂମିରୁ ଟେକି ଭୂମିରେ କଚାଡ଼ି ଦେବା—5. To dash one's adversary wrestler on the ground after making him lose his foothold.

ପଟଚର—ସଂ. ବି—(ପଟଚ୍=ଶବ୍ଦାନୁକରଣ+ଚର ଧାତୁ=ଆଚରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚୋର—1. Thief.

୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର—

2. Rag; worn grament; torn cloth.

୩ । ମହାଭାରତ ଓ ପୁରାଣରେ. ବର୍ତ୍ତିତ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ-ବିଶେଷ—3. Name of a country of ancient India.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଏ ଦେଶର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଚୋଲ, କେହି କେହି ମଦ୍ର ଦେଶର ଅଂଶ,

Digitized by srujanika@gmail.com

କେହି କେହି ମସ୍ତ୍ୟ ଦେଶର ଦକ୍ଷିଣରେ ଓ ଚେଦ ଦେଶ ନକଟରେ ଥିବାର କହନ୍ତି—ହ. ଶ ।]

୪ । ଉକ୍ତ ଦେଶର ଅଧିବାସୀ—

4. Name of the people residing in the above country.

ପଟ୍ଟଣା(ନା) – ଦେ. ବ (ସଂ. ପତ୍ତନ)—୧ । ପାଟଣା; ଗ୍ରାମ—

Paṭaṇā(ṇā) 1. Village.

ପାଟନା ୨ । ବଡ଼ ଗ୍ରାମକୁ ଲାଗିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ—2. A hamlet

पटना on the outskirts of a big village.

୩ । ନଗର—3. Town.

(ଯଥା—ବଣାଖା ପଟ୍ଟଣା)

୪ । ଅନେକ ପାହ୍ନ ଜମିର ରସ୍ତୁଡଙ୍କ ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଗଠିତ ଉପନିବେଶ—4.A colony of non-resident tenants.

୫ । (ନାମ) (ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ନାମ ପାଟଳିପୁତ୍ର) ବହାର ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ପାଟଣା ବିଭାଗ, ଜିଲ୍ଲା ଓ ବହାର ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ—5. Patna; the name of a town, district and division in the Province of Bihar and Orissa.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ନାମ 'ପାଟଳୀ ପୁତ୍ର ପତ୍ତନ' ଶବ୍ଦରୁ 'ପାଟଳୀ ପୁତ୍ର' ଲୋପ ପାଇ କେବଳ 'ପତ୍ତନ' ବା 'ପଟ୍ଟଣା' ବାକି ରହି ଯାଇଅଛି ।]

ପଟ୍ଟତନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟତଳ ବା ପଟ୍ଟାଚ୍ଛାଦନ)—୧ । ନୌକାରେ

Paṭatana ବା ଗାଡ଼ି ଆଦିରେ ସୁବିଧାରୂପେ ବସିବା ବା

ପାଟାତନ ଶୋଇବା ନିମନ୍ତେ ବଶ୍ଚ ହୋଇଥିବା ପଟ୍ଟା—1. Planks

तखता, पाटरा spread over a boat or in carts and

ପଟ୍ଟାତନ ପଟ୍ଟୋତନ } ଅନ୍ୟରୂପ carriages to enable men to sit or lie down at ease.

ପାଟୋଳୀ ୨ । ପଟ୍ଟା ବଶ୍ଚ ହୋଇଥିବା ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା—2. A big

पटेला country-boat spread over with planks.

(ଯଥା—ଏ ଡଙ୍ଗାରେ ଘୋଡ଼ା, ଗୋରୁ ଓ ଗାଡ଼ି ଆଦିଙ୍କୁ ପାର କରାଯାଏ ।)

୩ । ଘର ଆଦିର ତଳରେ ପଟ୍ଟା ବଶ୍ଚାଇବା—

3. Planking of a floor.

ପଟ୍ଟତନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଡଙ୍ଗାରେ ପଟ୍ଟା ବଶ୍ଚାଇବା—

Paṭatana karibā To spread planks over a boat.

पाटातन करा पटरा बिछाना

ପଟ୍ଟ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଏକପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଅଯଥା ଆସକ୍ତି ଦେଖାଇବା;

Paṭa dharibā ପକ୍ଷପାତ କରିବା—1. To be partial; to

पक्षधरा पक्ष लेना lean to one party.

ପଟ୍ଟ ନେବା ପଟ୍ଟ ମାଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବା—2 To take sides; to support a party.

ସାହିବ ପଟ୍ଟ ଧରି ଅବଶ୍ୟ କହିବ
ତହିଁକି ଜାଗରୁକ ଥିବ ନରପତି
କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ: ଦ-ଶାନ୍ତି ।

୩ । ସାହାଯ୍ୟ କରିବା; ସହାୟତା କରିବା—3 To support.

ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଟ୍ଟ ଓ ନାୟକ)—ଉତ୍କଳୀୟ କରଣମାନଙ୍କ

Paṭanāyaka ଉପାଧିବିଶେଷ The family-title of

ପଟ୍ଟନାୟକ, ପଟ୍ଟନାଏକ, ପଟ୍ଟନାହାକ } ଅନ୍ୟରୂପ some high class Karaṇas of Orissa.

ପଟ୍ଟ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମକକ୍ଷ ହେବା—

Paṭa pakā(ke)iba ବାଜୀ ରାଖା 1. To compete.

होड़ करना ୨ । ସମକକ୍ଷ ହେବାକୁ ଯତ୍ନ କରିବା; ପ୍ରତିଯୋଗିତା

(ପଟ୍ଟ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To emulate; to vie; to try to be equal.

ପଟ୍ଟପଟ୍ଟ – ଦେ. ବିଶ. (ଏହା ନାଳ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—

Paṭapaṭṭa ନାଳ ପଟ୍ଟପଟ୍ଟ)—ସରସର; (ଲାଳଦ୍ୱାରା) ଦେହ ଇତ୍ୟାଦି

ଆବୃତ—Covered over with (saliva or slime).

ପଟପଟ ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଲାଲାମୟ ମସୃଣ ବସ୍ତୁ

पटपट କୌଣସି ଛିଦ୍ରରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପଶିବା ଓ ବାହାରିବାବେଳେ

ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ—1. The sound produced by a slimy thing being thrust into and brought out from a hole.

୨ । ପଟ୍ଟପାଟ୍ଟ (ଦେଖ) –2. Paṭapāṭa (See)

ପଟ୍ଟପାଟ୍ଟ—ଦେ. ଅ.(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଦାନ୍ତ ଛିଣ୍ଡିଯିବାର ଶବ୍ଦ—

Paṭapāṭa 1. Snapping sound.

ପଟପାଟି ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଠକାଠାକ ଶବ୍ଦ କରିବା—

पटपाट, पटापट 2. Producing repeated snapping

(ପଟ୍ଟପଟ୍ଟ, ପଟ୍ଟପାଟ୍ଟ, ପଟ୍ଟାପଟ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) sounds.

ରୁମେ ପଟ୍ଟପାଟ୍ଟେ ଛେଚଡ଼ିଲେ ପିଠିଦାଢ଼ – କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୫ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—3. In quick succession.

ତା ହସ୍ତ ଦ୍ୱୟକେ ଧନୁଶର ପିନ୍ଧି
ପଟ୍ଟପାଟ୍ଟେ ଗଲଟଙ୍କି ସୁଗ୍ରୀବ ଚର୍ତ୍ତି – କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । (ସଂ. ଝଟିତି) ଝଟପଟ୍ଟ; ଅତିଶୀଘ୍ର—4. Quickly.

ପଟ୍ଟବାଦ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଗୀତ ଆଦ୍ୟ ବୋଲ୍ଲ ସିବାବେଳେ ତାଳ ଦେବା ପାଇଁ

Paṭa bādya ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଝାଞ୍ଜ

(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —A kind of cymbals used in ancient times to beat measure during singing

ପଟ୍ଟ ବାସ —ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ପଟ୍ଟ ନିର୍ମିତ ବାସ)—

Paṭa bāsa ୧ । ବସ୍ତ୍ରଗୃହ; ତମ୍ବୁ; ରାବୁଟି—1. Tent.

(ପଟ୍ଟବାସକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚଉଡ଼ା ଧଡ଼ି ଥିବା ପାଟଶାଢ଼ୀ—

2. A broad bordered silk cloth for women.

୩ । ଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଫଗୁଚୂର୍ଣ୍ଣ, ସୁଗନ୍ଧ ଅବୀର—

3. Scented powder (which is sprinkled over people in festivals).

୪ । ପିଠା; କଣା ଗୁଣ୍ଡ—

4. Rice paste; dough for preparing cake.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଲୁଗା ଆଦକୁ ସୁଗନ୍ଧିତ କରିଥିବା ବସ୍ତୁ (ହି. ଶ.)—
5. Thing used for perfuming clothes.

୬ । ଲହଙ୍ଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
6. Lahaṅgā (See)

ପଟ ବେଶ୍ମ—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ଗ୍ଲୋ. କର୍ମଧା, ପଟନିର୍ମିତ ବେଶ୍ମ)—
Paṭa beśma — ବସ୍ତ୍ରଗୃହ; ତମ୍ବୁ—Tent.

ପଟଭାକ୍ଷ - ସଂ. ବି—ଦେଖିବା ବିଷୟରେ ଆଖିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ
Paṭabhākṣha ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of optical instrument used in ancient India.

ପଟମ୍ – ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ତନ; ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗି ସ୍ଥାନ ବା ନଗରମାନଙ୍କ ନାମରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—ନଗର—
Paṭam — Town.
ପାଟନା...ପଟଣା

ପଟ୍ଟଣ, ପାଟ୍ଟଣା, ପଟ୍ଟନ, ପଟ୍ଟନା, ପଟ୍ଟମ୍, ପଟ୍ଟନ, ପଟ୍ଟାମ, ପାଟ୍ଟମା, ପଟ୍ଟନା } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ବଣାଙ୍ଗାପଟ୍ଟମ୍ ବା ବଣାଙ୍ଗାପଟ୍ଟଣ, ମଚ୍ଛଲିପଟ୍ଟମ୍ ।)

ପଟ ମଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବି —ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Paṭa mañjarī Name of a secondary musical air.

[ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ରାଗିଣୀ । ଏହା ପଞ୍ଚମ ରାଗର, ମଡାନ୍ତୁରେ ଶ୍ରୀରାଗର ଓ ମଡାନ୍ତୁରରେ ହିନ୍ଦୋଳରାଗର ପତ୍ନୀରୂପେ କଳ୍ପିତ । ଦିନର ୬ ଦଣ୍ଡଠାରୁ ୧୦ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଗେୟ; କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ନଟ ଓ ମାଲଶ୍ରୀ ରାଗଦ୍ୱୟର ମିଳନରେ ଏହା ଉତ୍ପନ୍ନ—ହି. ଶ. ।]

ପଟ ମଣ୍ଡପ—ସଂ. ବି.(ମ. ଷ. ଗ୍ଲୋ. କର୍ମଧା, ପଟ ବା ବସ୍ତ୍ର ନିର୍ମିତ ମଣ୍ଡପ)—
Paṭa maṇḍapa — ତମ୍ବୁ; ରାଉଟି; ବସ୍ତ୍ରଗୃହ—Tent.
(ପଟ୍ଟଶାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟମସୁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଦେବଦାରୁଜାତୀୟ ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Pinus Ceraceoides. (Haines).
Paṭamasu — କୁଡୁମୀ

ପଟମୁ—ଦେ. ବି (ସଂ. ପତ୍ତନ = ନଗର; ପତ୍ତନବାସୀ)—କୁମୁଟୀମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—A family title of a trading caste.
Paṭamu

ପଟର ପଟର—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚଟି ଯୋଡା ମାଡ଼ି ଚଞ୍ଚଳ ଗତିରେ ଚଲିଥିବାର ଶବ୍ଦ—The sound produced by briskly walking with slippers on.
Paṭara paṭara — ଚଟର ପଟର

[ଦ୍ର—ଗୋଡ଼ର ଗୋଇଠି ଚଟିଜୋଡାର ତଳାର ଉତ୍ତର ଅଂଶରେ ବାରଂବାର ବାଜି ଏହି ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ପଟଳ—ସଂ. ବି (ପଟ୍ ଧାତୁ = ଛେଦନ, ବିଦାରଣ, ଅଚ୍ଛାଦନ + କରଣେ. ଅଲ)—୧ । ଅଂଶ; ବିଭାଗ—1. Part; division.
Paṭala (ପଟଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ତନ୍ତ୍ରର ପରିଚ୍ଛେଦ—2. Chapter of a Tantra.

୩ । ବେଦାଂଶ—3. A portion of the Bedas.

୪ । ଧାନ୍ୟାଦି ରଖିବାର ଆଧାର—
4. A receptacle for storing corn.

୫ । ଚନ୍ଦୁଆ—5. Canopy.

୬ । ବହୁ – 6. Many; multitude; assemblage.

୭ । ରାଶି; ସ୍ତୂପ—7. Heap; conglomeration; mass.
ନଥି ଲକ୍ଷଃ ପ୍ରାପ୍ତେ ବପଃ ପଟଳେ ପଃଳ ତ । ଭଃ, ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୮ । ଛପ୍ପର; ଚାଳ—8. Roof; thatch of a house.

୯ । ପେଟରା—9. A wooden box or trunk.

୧୦ । ଚାଲକ; ଚାଚା—10. A mark of sandal paste put on the forehead.

୧୧ । ପୁସ୍ତକର ଅଂଶ—11. Section of a book.

୧୨ । ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ, ପରଳ, ମୋତିଆ ବିନ୍ଦୁ—12. Film in the eye; cataract; pearl in the eye.

୧୩ । ଓଢ଼ଣା; ଘୋଡ଼ଣ—13. A veil or cover.

୧୪ । ଝୋଲେଇ—14. A basket.

୧୫ । ସିନ୍ଦୁକ; ବାକ୍ସ—15. A chest; a box.

୧୬ । ଗଢ଼ଣରେ ଥିବା ଲୋକର ବାକର, ପରିଚର, ଅନୁଚରବର୍ଗ—16 Train; retinue.

୧୭ । ଗଛ; ବୃକ୍ଷ—17. Tree; stalk.

୧୮ । ପରଦା (ହି. ଶ.)—18. Screen.

୧୯ । ପରସ୍ତ; ଭାଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—19. Layer; fold.

୨୦ । ପାହୁଲ; ପାର୍ଶ୍ୱ; ବସ୍ତୁର ଉନ ଉନ ପାଖ (ହି. ଶ.)—20. Face or side of a thing.

୨୧ । କାଠର ପଟା (ହି. ଶ.)—21. Wooden plank.

ଦେ. ବି—ଚଲ୍ଲିକାରେ ମିଳୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
A kind of fish found in Chilkā.

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଆଠମଣ୍ଡିକ) ବି.—ଛୁଛୁନ୍ଦା; ଛଚନ୍ଦା—Snake gourd.

ପଟଳପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଟଳ + ପ୍ରାନ୍ତ)—୧ । ଚାଳର ଶେଷଭାଗ; ଓଳ—1. The eaves of a thatch.
Paṭalaprānta (ପଟଳାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଛପ୍ପରର ଶେଷଭାଗ—2. The edge of a roof.

୩ । ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ରର ଶେଷଭାଗ—3. The end or hem of a covering cloth.

ପଟଳା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଉଦ୍ଭିଦ) ବି.—ପଟ୍ଟଳଦ୍ୱାରା ଢଙ୍କା—A boat covered over with planks; a boat with a planked deck.
Paṭalā

ପଟଳୀ—ସଂ. ବି. (ପଟଳ + ଈ)—୧ । ସମୂହ; ଗଣ—
Paṭalī — Many; assemblage; collection.
ନୂଆ ନଟ ପଟଳୀ ମୁହଁ ଦେ । ଭବଦୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ବେଦାଂଶ—2. A portion of Beda.

୩ । ତନ୍ତ୍ରର ପରିଚ୍ଛେଦ—3. A chapter of Tantra.

୪ । ସଞ୍ଚୟ—4. Saving.

୫ । ବାକ୍ସ –5. Box.

୬ । ପେଟରା—6. Trunk.

୭ । ଛପର; ଚାଳ (ହି. ଶ)—7 Thatch; roof.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଟହ—ସଂ. ବ (ପଟ୍=ଶବ୍ଦଶବ୍ଦ+ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ପଟ୍ ପଟ୍ ଶବ୍ଦ କରେ)—୧। ନାଗରା; ଢୋଲ; ଚାଉଁ—1. Drum; kettle drum.

Paṭaha

୨। ରଣ ଢକ୍କା—2. War-drum.

୩। (ଅଧିକରଣ. ଅ) ଆଡ଼ମ୍ବର—3. Ado.

୪। ମାରଣ; ବଧ—4. Killing; murder.

୫। କର୍ଣ୍ଣ ପଟହ; କାନ ଉଭରର ଝିଲ୍ଲି, ଯାହାଁରେ ଶବ୍ଦ ଯାଇ ବାଜେ—5. Ear-drum; tympanum; the drum-like membrane of the ear on which external sounds strike; tympanic membrane of the ear.

ପଟା(ଟା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଟ୍ଟ)—୧। କାଠର ପତଳା ଲମ୍ବଖଣ୍ଡ—1. Plate; wooden plank.

Paṭā(ṭṭā)

ପାଟା, ପଟ୍ଟା, ପଟରା

୨। ଅଧିକାର ପତ୍ର; ସନନ୍ଦ (ପୂର୍ବେ ଧାତୁ ଫଳକ ଉପରେ ଏହା ଅଙ୍କିତ ହେଉଥିଲା)—2. Sanad; a deed of gift or authority.

୩। ପାଉଁଆ—3. Strip.

୪। ଲମ୍ବା ଓ ସରୁଆ ଭୂଖଣ୍ଡ—4. A long and narrow strip of land; a narrow belt of land.

୫। ଚଉଡ଼ା ରେଖା—5. A broad line.

୬। ଓଢ଼ଣୀ; ଚାଦର—Sheet; scarf.

୭। (ସଂ. ପଟ୍ଟ) ଜମିଦାର ରୟତଙ୍କୁ ରୟତ ଭୂମି ଦେବାର ସନନ୍ଦ ପତ୍ର—7. Lease of rayati holding given by the landlord.

ଦୟା ଦେଇ ପରମାତ୍ମ ଦୁଇଗୁଣ ନେବେ—ପ୍ରଜାଠାରୁ ଶାଗୁଆ ଉଚ୍ଚି ଗାତା।

୮। ଲମ୍ବା ଓ ଚଉଡ଼ା ଦାଗ—

8. A long broad line; a stripe.

(ଯଥା—ଭା ଦେହରେ ନାଲି ପଟା ବସିଛି।)

୯। ଥର—9. Time.

(ଯଥା—ଏ ବଲରେ ଗୁର ପଟା ମଇ ଦେଲଣି।)

୧୦। ବସ୍ତ୍ରାଦି—10. Clothes.

(ଯଥା—ଲୁଗାପଟା; କନାପଟା।)

୧୧। ରଙ୍ଗ ବା ନାଲି ପାଟକୁଗା—11 Red silk cloth.

ଦୁଇ ସେନା ଯାକର ବସନେ ଉଦ୍ଦତେ
ବୃଦ୍ଧନ୍ତ ପଟାପର ଉଣ୍ଡିଲେ ସେ କେତେ। କୃଷ୍ଣଦିଂଦ ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ।

୧୨। ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ—

12. A kind of sea fish.

ଦେ. ବଣ—ପଟା ପରି ସମତୁଲ ବା ତେପଟା—

Flat or level like a plank.

(ଯଥା—ରୋଗ ଓ ବୟସ ଯୋଗୁଁ ଭା ଦେହଟାଉ ପଟା ହୋଇ ଗଲଣି।)

ଦେ. ବ—ଉରବାର ଖେଳ ଶିଖିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅଦାଢୁଆ ଖଣ୍ଡା—Foil; blunt sword used in fencing.

ପଟା

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ାରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ବା ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ମଲ୍ଲର ଦୁଇ ହାତରେ ଧରିଥିବା ଯଷ୍ଟିଦ୍ୱୟ—A pair of sticks held by both hands for defence and attack in fencing.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧। ମଇ (ଦେଖ)—

1. Mai (See)

୨। ସଙ୍ଗା; ଭାଡ଼—2. Scaffolding used as a loft.

ପଟା ଆଡୁ—ଦେ. ବ—ପଟା ଭାଡ଼ (ଦେଖ)—

Paṭā āṭu Paṭā bhārḍi (See)

ପଟାଇ—ଦେ. ବଣ. (କଚରିଆ)—୧। ପଟ୍ଟାସଙ୍କାନ୍ତ—

Paṭāi 1. Appertaining to a lease.

ପାଟାଇ ୨। ପଟ୍ଟାଦ୍ୱାରା ରଇତଙ୍କୁ ଦତ୍ତ—2. Leased out.

ପଟ୍ଟାଇ (ଯଥା—ପଟାଇ ଜମି; ପଟାଇ ସ୍ୱତ୍ୱ।)

ପଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ମିଳନ)—

Paṭā(ṭe)ibā ୧। ଧନ ବା ବସ୍ତୁଆଦି ଦାଖଲ କରିବା—

ପଟାଇଦେବା, ପଟେଇଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. To pay or deliver money or things.

ପଟାନ (ଯଥା—ଖଜଣାଖାନାରେ ମୁଁ ଚାଷବନୀ ଖଜଣା ପଟାଇ ଦେଲି।)

ପଟାନା

୨। ମିଷ୍ଟବାକ୍ୟ ବା ପ୍ରଲୋଭନଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା; ପଟକାଇବା—2. To win over a person by oily words; to seduce.

୩। ସମ୍ମତ କରାଇବା—3. To make one agree.

ପଟାଏ—ଦେ. ଅ—ଥରେ—Once.

Paṭāe ଏଥରକ ବୁଢାକୁ ଅଟକା କରି ପଟାଏ ଶିକ୍ଷାଦେବାକୁ ହେବ।

ଏକବାର ଏକଦ୍‌ଫା ବ୍ୟବହାର. ଗୌଡୁକ।

ପଟାଏତ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟପୁତ୍ରରୁ)—

Paṭāeta ରାଜାଙ୍କର ମଝିଆଁ ପୁଅ ବା ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରଙ୍କ ଭଲପୁଅ—Younger prince; a Raja's second son.

(ପଟାଇତ, ପଟେଇତ, ପଟ୍ଟାଇତ, ପଟ୍ଟାଏତ, ପଟ୍ଟାପୁତ, ପଟ୍ଟାପ୍ପୁତ୍, ପଟ୍ଟାପ୍ପେତ୍ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟାକ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧। ପଟ୍ ପଟ୍ ଶବ୍ଦ; ଦୁଇଟି କୋମଳ ପଟାପର ବସ୍ତୁର ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ଆଘାତ ଜନିତ ଶବ୍ଦ—

ପଟାତ୍, ପଟାକ୍(ତ୍)ଦ(ଧ)ସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. With a plattering sound.

ପଟାଂ ୨। କୋରଡ଼ା ମାରିବାର ଶବ୍ଦ—

ପଟାକ୍ 2. Smacking sound of whipping.

ପଟା କରି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ରଇତଙ୍କୁ ଜମି ପଟା ଦେବା—

Paṭā kari debā To lease out a land.

ପାଟା ଦେଓଆ **ପଟ୍ଟା ଦେନା**

ପଟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଟ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଜମି ଗ୍ରହଣ କରିବା; ପଟ୍ଟାନେବା—

Paṭā karibā To take a piece of land on lease.

ପାଟାକରା **ପଟ୍ଟାଲେନା** (ପଟା କରନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟା କବୁଲିୟତ୍—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ; ବସଗ୍ତ ସଦୃଶରଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)

Paṭā kabuliyat (ସଂ. ପଟ୍ଟା+ଫା. କବୁଲିୟତ୍)—ଜମିଦାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଟା କବୁଲିୟଂ
पट्टा कबुलियत
ପଟ୍ଟା କବଲତ
ପଟ୍ଟା କବୁଲତ
ପଟ୍ଟା କବୁଲ୍ୟତ
ପଟ୍ଟା କବୁଲଅତ
} ଅନ୍ୟରୂପ — ରଏତକୁ ଲେଖିଦେବା ରଇତଜମ୍ପିର ସନନ୍ଦ ଓ ରଇତ ଜମ୍ପିଦାରକୁ ଲେଖିଦେବା ସ୍ୱୀକାର ପତ୍ର—Lease and counterpart of a lease; Patta and Kabuliat.

ପଟ୍ଟା.କବୁଲିୟତ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ —ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ରଏତଭୂମି Paṭa kabuliyata ādāna pradāna ପ୍ରଜାକୁ ବଆସିବା ପାଟା ଓ କବୁଲିୟତର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ସମୟରେ ଜମ୍ପିଦାର ଓ ପ୍ରଜା-
पट्टा कबुलियतोंका आदान प्रदान ମଧ୍ୟରେ ପଟ୍ଟା ଓ କବୁଲିୟତର ବଆ ନଆ—The exchange of Patta and Kabuliat between the landlord and the tenant on the occassion of granting a lease.

ପଟ୍ଟା ଖେଲ —ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଦୁଇ ହାତରେ ସଷ୍ଟିଦ୍ୱୟ Paṭā khela ବା ଅଦାଡ଼ୁଆ ଖଣ୍ଡାଦ୍ୱୟ ଏକ ସମୟରେ ବୁଲାଇବା ରୂପ ମଲ୍ଲ କ୍ରୀଡ଼ା—1. Athletic sport consisting of brandishing two sticks or foils simultaneously with both hands.

୨ । ଦୁଇ ମଲ୍ଲଙ୍କର ଅଦାଡ଼ୁଆ ଖଣ୍ଡା ଦ୍ୱାରା କ୍ରୀଡ଼ା—2. Fencing with foils.

ପଟ୍ଟା ଗଜ—ଦେ. ବ—ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯେଉଁ ପଟ୍ଟା ଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା Paṭā gaja ପଲସ୍ତରକୁ ସମତଳ କରନ୍ତି—A long and thin plank of wood used by masons to plane a plastering.

ପଟ୍ଟା ଗ୍ରହୀତା— ଦେ. ବ. (କଚରଆ; ସଂ. ପଟ୍ଟ + ଗ୍ରହୀତା)—
Paṭā grahitā ଯେ ପଟ୍ଟା ନେଇ ଥାଏ —A lessee; lease-
ପାଟ୍ଟା ଗ୍ରହୀତା **पट्टादार** holder.

ପଟ୍ଟାଙ୍ଗିର—ଦେ. ବ (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଏକପ୍ରକାର ମୁନଆ ଚମୁଟା—
Paṭāṅgir A kind of pointed tongs.

ପଟ୍ଟା ଚାନ୍ଦୁଆ—ଦେ. ବ—କାଠ ପଟ୍ଟାରେ ତିଆର ହେବା ଚାନ୍ଦୁଆ—
Paṭā chānduā An awning made of planks.

ପଟ୍ଟା ଜଗତି ଦେ. ବ —ଯେଉଁ ଜଗତ ବା ଝୁଙ୍କି ଘରର ଛତ ପଟ୍ଟାରେ
Paṭā jagati ତିଆର ହୋଇଥାଏ—A room thatched with planks.

ପଟ୍ଟା ଝାଉଁ—ଦେ. ବ— ଏକ ପ୍ରକାର ଝାଉଁ ଗଛ —
Paṭā jhāuñ Thurja Orientalis (tree).
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଚେପ୍ଟା ଓ ଏହା ଚରହରତ୍ ।]

ପଟ୍ଟା ଟପ୍ — ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Paṭā ṭāp ୧ । ପଟ୍ଟାପଟ୍; ପଟ୍ ପଟ୍ ଶବ୍ଦ କର; ଟପଟପ ଶବ୍ଦ କର—
ପଟାପଟ 1. With a plattering sound.
पटापट ୨ । କ୍ରମାଗତ ପଟ୍ ପାଟ୍ ଶବ୍ଦ କର—2. With
(ପଟ୍ଟାପଟ୍— ଅନ୍ୟରୂପ) repeated clattering sounds.

୩ । ଅତି ଶୀଘ୍ର; ଟପାଟପ; ଝଟ ପଟ —
3. Quickly; in quick succession.

ଅଗ ବୁଇ ଲଙ୍ଗର ପଛ ଲଡାଡ଼ ପକେଇ ଦେଇ, ପଟ୍ଟାପଟ୍ ଛଡ଼ଗଲ ।
ଫକାରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । ବାରଂବାର—4. Repeatedly.

ପଟ୍ଟା ଟପ—ଦେ. ବ. ଓ ଅ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ ଓ ଆଟୋପ)—
Paṭā ṭapa ଆଡ଼ମ୍ବର; ଘନଘଟ୍ଟା—Ado; pomp; ostentation; grandeour.

ପଟ୍ଟା ଟୋପ—ଦେ. ବ. ଓ ଅ.— ୧ । ପଟ୍ଟା ଟପ (ଦେଖ)
Paṭā ṭopa 1. Paṭā ṭapa (See)

ସଉରେ କଥା ପଡ଼ିଥଲେ ଗୁରୁ ଦୋଷ
କରୁ କହିବାକୁ ଅସନ୍ତ ପଟ୍ଟା ଟୋପ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମଦାଲସଚରତ ବସ୍ତ୍ରଟ ।

୨ । ଘରର ଚଟାଣ ତଳେ ଧନ ଆଦ ଲୁଗ୍ଟଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ (ଯାହା ଉପରେ ପଟ୍ଟା ପଡ଼ିଥାଏ)—
2 A hole dug in the floor of a house to conceal things, over which planks are laid.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ପୂର୍ବକାଲରେ ଘର ତଳେ ଗାତ ଖୋଳ ସେଥିରେ ଧନ ଆଦ ଲୁଗ୍ଟଇ ରଖୁଥିଲେ ଓ ସେ ଗାତର ମୁହଁକୁ ପଟ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖୁଥିଲେ । ଧନ ଆଦ କାଢ଼ିବାର ଦରକାର ହେଲେ ପଟ୍ଟାକୁ କାଢ଼ୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଉକ୍ତ ଟୋପରର ମୁହଁ ପଟ୍ଟାରେ ବନ ରହୁଥିଲା ଓ ବାହାରର ଲୋକେ ଏହାକୁ ଠଉରଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ ।]

ପଟ୍ଟା ତାଲିକା—ଦେ. ବ—ଜମ୍ପିଦାରଙ୍କର ରଏତମାନଙ୍କଠାରୁ ଅସୁଲ ହେବା
Paṭā tālikā ଖଜଣାର ତାଲିକା—Rent roll; list of assests realisable from rayats of an estate.

ପଟ୍ଟା ଦାତା—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ଯେ ପଟ୍ଟା ଦେଇ ଥାଏ—
Paṭā dātā ପାଟ୍ଟାଦାତା **पट्टा देने वाला** A lessor.
(ପଟ୍ଟାଗ୍ରହୀତା—ବିପରୀତ)

ପଟ୍ଟାଦାର—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ପଟ୍ଟା ଗ୍ରହୀତା (ଦେଖ)
Paṭādāra Paṭā grahītā (See)
ପାଟ୍ଟାଦାର **पट्टादार**

ପଟ୍ଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଟ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ରଏତକୁ ଜମି ବନ୍ଦି କରିବା—
Paṭā debā To lease out a land to a tenant.
ପାଟ୍ଟା ଦେଓଆ **पट्टा देना**

ପଟ୍ଟା ଦୋଳି – ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ + ଦୋଳ)—
Paṭā doli ପଟ୍ଟା ଲଗିଥିବା ଦୋଳି—A swing with a planked seat.

ପଟ୍ଟା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଟ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ଜମିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Paṭā nebā To take a land on lease.
ପାଟ୍ଟା ନଓଆ **पट्टा लेना**

ପଟ୍ଟାନ୍ତର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ=ଚଉପଟ୍ଟ + ଅନ୍ତର=ଅନ୍ୟ, ଏଥିର
Paṭāntara ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ; ଏହି ବସ୍ତୁର ଚଉର ଅନ୍ୟ ଚଉ)—
୧ । ତୁଳନା; ଉପମା—1. Comparision.

ଦେଶ ଏ ଦ୍ରୌପଦୀ କୁନର
ହୋଇ କଦର୍ଥ ପଟ୍ଟାନ୍ତର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଦ୍ରୌପଦ ।

୨ । ସମତା—2. Similitude; similarity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ । ଉପମା ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
3. A thing worthy of comparision.
ତୁମେ ସେ ଭାଙ୍କ ପଟାରୁତ । ତୁଟେ, ସେମତଃମୃତ ।

ପଟା ପଟା—ଦେ. ଅ – ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଦାଗ ବା ରେଖାଯୁକ୍ତ ଦୋଇ—
Paṭā paṭa With long stripes; striped.
(ପଟାକୁ ଦଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟାପଟି—ଦେ. ବ—ଫୁସୁଲ୍ଲା ଫୁସୁଲ୍ଲି; ଉଣ୍ଡାଇବା; ଫୁସୁଲ୍ଲାଇବା—
Paṭāpaṭi Gaining over; seduction; inveigling.
ପଟାପଟୀ
ଏହୁ ରୂପେ ଇଦ, କରନ୍ତେ ପଟାପଟି
ମନେ ସବୁ ପ୍ରଜେ ଦୋଇ ପିଟାପିଟି । ଭୁଷୁଣ୍ଡି, ମହାଭରତ ଶାନ୍ତି ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଲହ—Quarrel.

ପଟା ପତ୍ର—ଦେ.,ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ ଓ ପତ୍ର)—
Paṭā patra ୧ । ସନଦ—1. A royal grant.
ପାଟ୍ଟା ୨ । ଦତ୍ତପତ୍ର—2 Deed of gift.
ପଟ୍ଟା ୩ । ଅଧିକାର ପତ୍ର—2. Title deed.

ପଟା ପଥର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ + ପ୍ରସ୍ତର)—
Paṭā pathara ପଥରର ତଉରସ ଓ ପତଳା ଖଣ୍ଡ—A slab
ପାଟାପଥର ପଟିଯା of stone.

ପଟା ପୋଶ – ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ଗୁଡ଼ାଳିଆ (ଦେଖ)
Paṭā posa Guḥāliā (See)

ପଟା ବଦଳ(ଲି)—ଦେ. ବ—ମିଆଦ ପଟାର ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ପୂରିଯିବା
Paṭa badala(li) ପରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ପ୍ରଜାକୁ ନୂଆ ପଟା
ଲେଖିଦେବା—Renewal of a lease.

ପଟା ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ—ଯେ ଲୋକ ଗଞ୍ଜପା ଆଦ କୌଣସି ପ୍ରକାର
Paṭābāj ଖେଳରେ ମାତେ—(A person) Addicted to
(ପଟାବାଜୀ—ବ) playing at card.

ପଟା ବାଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ସମ-
Paṭā bārḍa ବେତ ଦେବା ପାଇଁ ବା ସଭା କରିବା ପାଇଁ ଗଛ
(ପଟାବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୂଳେ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ମାଟିର ପିଣ୍ଡି—
An earthen platform at the foot of a tree where the villagers assemble daily to hold meetings.

ପଟା ଭାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ପଟା ଆଡୁ ; କାଠ ପଟାରେ ଛାଉର ଦୋଇଥିବା
Paṭa bhārḍi ଭାଡ଼ି ବା ଘରର ଭିତର ଛତ—An inner
rcof of a thatched house made of planks.

ପଟା ମଇ—ଦେ. ବ—କାଦୁଆ ଖେତକୁ ସମତୁଲ କରିବା ନମନ୍ତେ
Paṭā mai ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ମଇ—A harrow or
small ladder drawn over a muddy field to make it smooth.

ପଟା ମଣ୍ଡୋଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ + ମଣ୍ଡପ)—ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପର ଉପରେ
Paṭā maṇḍoi ଛତଭଳେ ପଟା ବସ୍ତ ଦୋଇଥାଏ—A pavill-
(ପଟା ମୁଣ୍ଡେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ion laid over with planks
below the roof.

ପଟା ମଣ୍ଡୋଇ ଦୁଃ ଦୁମୁ ଜଳଛ ଘଳଛ ନାଃ ମଉର ।
ଟୀକା—ଉଦ୍ଭଟ ମଣ୍ଡପ ।

ପଟା ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ମଇ.ଦ୍ୱାରା କର୍ଷିତ ଖେତର ଟେଲା
Paṭā māribā ଆଦ ଭାଙ୍ଗି ଭୂମିକୁ ସମତଳ କରିବା; ମଇ ଦେବା-
To level up a ploughed field with a ladder.

ପଟାମୁଣ୍ଡାଇ – ଦେ. ବ (ନାମ)—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ
Paṭāmuṇḍāi ବନ୍ଦରବିଶେଷ—1. An ancient port in the Cuttack district.
୨ । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନରେ ଥିବା ଆଧୁନିକ ଥାନା ଓ ଗ୍ରାମ-
ବିଶେଷ—2. Name of a Police Station and village in the Kendrapara subdivision of Cuttack.
ବ । ପଟାମଣ୍ଡୋଇ (ଦେଖ)—3. Paṭāmaṇḍoi (See)

ପଟାମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ – ବାନା ପଟା ଖେଳ; ଖେଳରେ ପଟା ଦ୍ୱାରା ଏକପ୍ରକାର
Paṭā muṇḍi ଖେଳ—A kind of game with foils; wrestling with foils.
ଯତ୍ତି ଥାପି ଥାଉନ୍ତି ପଟାମୁଣ୍ଡି ଖେଳ – ପୀତାମ୍ବର; ନୃସିଂହ ପୂଜନ ।

ପଟାମ୍ବର—ସଂ. ବ (ପଟ୍ଟ+ଅମ୍ବର) - ପାଟ ଖଦ୍ଦ; ପଟ୍ଟ ବସ୍ତ୍ର—
Paṭāmbara Silk cloth.
ପୀତ ପଟାମ୍ବର କାନ୍ତିଶୀ
ଦାନ ବ ଗ୍ରହତ ଦାନଂକା – ଭୂପତ୍ର, ସେମପଟ୍ଟ ମୃତ ।

ପଟାଲମ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପ୍ଲାଟୁନ୍; ବାଟାଲିଅନ୍ = ସେନାଦଳ; ଫା.
Paṭālam ବଟେଲିନ୍)—ପଲଟନ; ସିପାଘ୍ରୀ—Army; a
ପଲ୍ଲନ body of soldiers; platoon; batallion.
ପଲଟନ
କଟକରୁ ନଜେ ଭୁଖ ନ ପଟାଲମ ସେନ ଥିବି,
ଗାଁଲୋକେ ଯେ ବଦ୍ଧା ହୁଦା ଦେବେ ବଡ଼ା ନଃସଦେହ ।
ପଙ୍କାର ମୋହନ – ଭମା । ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପଟାଳି—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଟ୍ଟଳି)—୧ । ସାଗ କଆରୁ—A plot or
Paṭāli square of land prepared for growing
ମାଡ଼ kitchen-vegetables.
ବେଡ଼ା ୨ । ନଈରେ ଭାସି ଆସିବାର ଉପଯୋଗୀ ଏକଣ ଆବଦ୍ଧ କାଠ
ବା ବାଉଁଶର ସମଷ୍ଟି—A raft of bamboos or logs; a float of logs or bamboos for transportation; a fleet of logs.

ପଟାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ପଟାପରି ପତଳା ବା ତେପଟ୍ଟା—
Paṭāliia 1. Flat like a plank.
୨ । ପଟାହାରିଆ (ଦେଖ)—2. Paṭāhāriā (See)

ପଟାଳ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାଠ ବା ବାଉଁଶକୁ ଏକଣ ପଟାଳ ବାନ୍ଧ
Paṭāḷichchārḍibā ନଈ ଆଦରେ ଭସାଇ ଦେବା—To raft; to transport logs etc by forming a raft.

ପଟାଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୀର୍ଘାକାର ଜ୍ୱର ବା ଓଳାଉଠ
Paṭāḷi parḍibā ଦ୍ୱାରା ଏକ ସମୟରେ ବହୁତ ଲୋକ ମରି ଥିବା
ପଟାଳ ପର ପଡ଼ିବା; ପଟାଳ ପର ଗୋଇବା ପଟାଳ ପର ମରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ] ଲୋକଙ୍କର ଶବ କାଠ ପଟାଳ ପରି ଲଗାଲଗି ହେ ଇ ଏକସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିବା—
ପଟାରାହୋଜାନା (figurative) To lie down like logs in a raft (said of people dying in large numbers).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଟାଳବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଭୁଲ. ଓ. ପୋଟାଳବା) – ସମ୍ବର ଯୁଗ୍ମ (ମିଥୁନ)
Paṭāḷibā ଲୁଣି ବା କାଦୁଅ ମାଟିରେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ହେବା—
(a couple of Sambhar deer) To wallow together in a muddy ground.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବର ମିଥୁନ ଜୋଡ଼ା ପଡ଼ିବା ଋତୁରେ ଏହିପରି ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ପଟାଳ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗୁଡ଼ାଏ କାଠ ବାଉଁଶକୁ ଏକତ୍ର କର
Paṭāḷi bāndhibā ପଟାଳ କରିବା—1, To make logs into a raft; to raft.

୨ । ଶାଗ ଆଦ ଲଗାଇବା ନମନ୍ତେ କ୍ଷେତକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ପଟାଳରେ ପରିଣତ କରିବା ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ସୀମାବଦ୍ଧ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବଭକ୍ତ କରିବା—2 To make a field into small plots or blades for growing kitchen-vegetables.

ପଟା ଶିମ୍ବ— ଦେ. ବ.— ଏକପ୍ରକାର ଶିମ—A kind of bean.
Paṭā śimba [ଦ୍ର—ଏଥିର ଛୁଇଁ ପଟାଳିଆ ବା ଚେପ୍ଟା ଓ (ପଟାଶିମ— ଅନ୍ୟରୂପ) ଚଉଡ଼ା ।]

ପଟାସ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପଟାସ୍)—ବୃକ୍ଷର ପାଉଁଶରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକ
Paṭās ପ୍ରକାର କ୍ଷାର—Potash
(ପୋଟାସ୍— ଅନ୍ୟରୂପ) **ପଟାସ ପଟାସ**

ପଟା ସଲାମି—ଦେ. ବ.—(ସ. ପଟ୍ଟା ଓ ଫା. ସଲ୍ଲମୀ)—ରଇତ
Pāṭā salāmi ଜମିଦାରଠାରୁ ଜମି ପଟା ନେବା ବେଳେ ଯେଉଁ
ପାଟା ସେଲାମୀ ଟଙ୍କା ରେଟ୍ ହଏ—Premium paid to a land-
पटा सलामी lord by a rayat for a lease.

ପଟାସିଅମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପୋଟାସ୍ସିଅମ୍)—
Paṭāsiam ଏକ ପ୍ରକାର ଧାତବ ମୌଳିକ ପଦାର୍ଥ—
पटासिअम **पटासिअम** Potassium.

ପଟା ହାଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ପଲ୍ଲଣ ବାନ୍ଧିବା ବେଳେ
Paṭā hārḍa ବଳଦର ପେଟତଳ ଦେଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ିର
(ପଟାହାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗୋଛ—A bunch of strings passed below the belly of a pack-bullock.

ପଟାହାରିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଯାହା ଦେହରେ ପଟା ପଟା ବା ଚଉଡ଼ା ଓ
Paṭā bāriā ଲମ୍ବ ଗାରମାନ ଥାଏ—Striped.
धारीदार

ପଟାହାରିଆ ବାଘ ଦେ. ବ. (ସ ନାମ. ଶାର୍ଦ୍ଦୂଲ)—ଯେଉଁ ବାଘର
Paṭāhāriā bāgha ଦେହଯାକ ପଟା ପଟା ଡୋରିଆ କଲାଦାଗ-
ଗୋବାଘ **सेर** ମାନ ଥାଏ—Striped tiger; Felis Tigris.

ପଟାହାରିଆ ମଦ୍ଦାବଲ, ପଟାରିଆ ମଦ୍ଦାବଲ, ପଟାଳିଆ ବାଘ, ପଟାଳିଆ ମଦ୍ଦାବଲ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଟି—ସ ବ. (ପଟ୍ ଧାତୁ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା + ଇ)— ୧ । ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ--
Paṭi 1. A kind of cloth.

୨ । ପଲ୍ଲୀ; ପଡ଼ା—
2. Hamlet; quarter of a town or village.

୩ । ସମ ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କର ଦୋକାନ ଶ୍ରେଣୀ—3. A row of shops vending the same commodity.

ପାଟି ଦେ. ବ. (ସ. ପଟ୍ଟ; ପଟ୍ଟୀ ହିନ୍ଦୀ ପାଟୀ)—୧ । ଛୋଟ ଚଉପଟ—
पटी 1. A small picture.

(ପଟ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପାଲ; କେରେପାଲ—
2. Gunny; tarpaulin.

୩ । ଛୋଟ ପଟା—3. A small plank or plate.

୪ । ପଟା—4. Strip; plank; plate.

୫ । ପଟା ପଟା ଦାଗ—5. Stripe.

୬ । ଅଳ୍ପ ଚଉଡ଼ା ଲମ୍ବା ଭୂଖଣ୍ଡ —
6. A long & narrow strip of land.

୭ । ଚାଲ ଖଜୁର ଆଦ ପତ୍ରରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ବଚ୍ଛଣା ବା ଆସନ—7 A mat made of palm leaves.
(ଯଥା—ଶୀତଳପଟି; ଖଜୁର ପଟି)

୮ । ଶ୍ରେଣୀ; ଧାଡ଼ି—1. Row.

୯ । ବଣ୍ଟଣରେ କୌଣସି ପକ୍ଷର ହିସାବରେ ଦଆଯିବା ଲମ୍ବ ଭୂଖଣ୍ଡ; ସିଲ୍ଲା—9. A long strip alloted to a party during partition; a cosharer's particular allotment.

୧୦ । କ୍ଷତ ଉପରେ ଔଷଧ ପ୍ରଲେପ ଦେଇ ତହିଁ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ—10. Poultice; bandage; a rag covering a wound rubbed with ointments.

୧୧ । ଚର୍ମ ଲୁଗାରେ ସିଆଁ ହେବା ଢାଳ —
11. A patch of cloth patched over a hole.

୧୨ ଛଳ; ଛଳନା —
12. Feigning; pretence; fraud.

୧୩ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଏକପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତ୍ୱ ବଶିଷ୍ଟ ଭୂମି —
13. An under tenure.

୧୪ । ପିଛୁଡ଼ା—14. Glance; wink.

୧୫ । ଲମ୍ବ ଓ ଅଳ୍ପ ଚଉଡ଼ା ଲୁଗାର ଖଣ୍ଡ—
15. A long & narrow strip of cloth

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ବଣ୍ଟଣ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଣ୍ଟା ହେବା ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଏକତ୍ର ସଲଗ୍ନ ଅଂଶ ଜଣେ ହିସାଦାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ—
1 A compact block alloted to one cosharer in a partition by Government,

୨ । ଖେତ ଜିଆସ୍ତର ଅଂଶ—
2. Part of a field of corn.

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର). ବ—କର; ଖଜଣା—Tax; rent.

ପଟିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପଟାଦ୍ୱାରା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Paṭiā A kind of game with bats or foils

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଲାଖରାଜ କଲ୍ଲା—2. Name of a revenue-free estate in the Cuttack district.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ମୋଟ ଧାନ—

3. Name of a coarse kind of paddy.

ଦେ. ବର୍ଣ—୧ । ଯେ ପକ୍ଷ ନେଏ—

1. Partisan; siding with one party.

୨ । ସହାୟକ—

2. Supporting; helping; propping up.

୩ । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା—3. Pertaining to a side.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—କଡ଼ାପଟ୍ଟିଆ; ପଛପଟ୍ଟିଆ; ଭାହାଣପଟ୍ଟିଆ ।]

୪ । ପଟ୍ଟକିଆ (ଦେଖ)—4. Patikiā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର). ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ)—୧ । ଚଟେଇ; ମଣ୍ଡିଣା-(ପଟ୍ଟସ୍ଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Mat.

୨ । ଖଜୁର ପଟ୍ଟ—2. Mat made of date leaves.

୩ । ଗୁଣ୍ଡା; ଚଲେଇ—3 Bamboo-matting.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପଟ୍ଟଚନ ଡଙ୍ଗା—A boat floored with wooden planks.

ପଟ୍ଟିଆମ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଯ; କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—

Paṭiāma Name of a ear-ornament.

ପଟ୍ଟିଆ ମୂଷା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୃହୁଆ ମୂଷା—

Paṭiā mūshā Rats frequenting thatches.

ପଟ୍ଟିଆ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବା—

Paṭiā hebā To take up or support the cause or side of a person.

(ପଟ୍ଟଆ ବାନ୍ଧାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟ୍ଟିକା—ସଂ. ବ—(ପଟ୍ଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପଟ୍ଟ (ଦେଖ)

Paṭikā Paṭi (See)

୨ । ବୁଣା ଲୁଗା—2. Woven cloth. (Apte)

ପଟ୍ଟିକିଆ—ଦେ. ବର୍ଣ—୧ । ଦୁଇଟି ବା ଯୋଡ଼ା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକିଆ ହୋଇ ରହିବା—1. Being one left out of a pair.

ପଟ୍ଟଆ, ପଟ୍ଟକିଆ, ପଟ୍ଟକା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପଟ୍ଟକାଣିଆ; ଏକାଙ୍କୀ; ଗୋଟିକିଆ— 2. Single; singular.

ପଟ୍ଟିଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ପଟ୍ଟି ନାମକ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. An undertenant.

ପଟୀଦାର ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜମିଦାର—2. A small zamindar.

पट्टीदार ୩ । ଲମ୍ବା ଭୂମିର ଅଧିକାରୀ—2 Owner of a long strip of land.

(ପଟ୍ଟିଦାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟ୍ଟି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧପ୍ପା ମାରିବା; ଧପାଇବା—

Paṭi debā 1. To win a thing fraudulently or slyly; to defraud.

ପଟୀ ଦେଓଆ

पटी देना ୨ । ଛଳନା କରିବା—2. To feign.

(ପଟ୍ଟ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷତ ଆଦର ପ୍ରଲେପ ଉପରେ କନା ମାରିବା—3. To apply poultice or bandage over a wound.

୪ । କନାରେ ଡାଲ ପକାଇବା—4. To patch up.

ପଟ୍ଟି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚର୍ଗ୍ଗ ଲୁଗାରେ ଡାଲ ଦେବା—

Paṭi pakā(ke)ibā To put patches on a torn cloth.

ପଟ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୁଟ୍ ଧାତୁ ମିଳନେ)—

Paṭibā ୧ । ଗୁଳି ହେବା; ମନର ମେଳ ହେବା; ଏକମତ ହେବା—

ପଟିବା 2. To be of one mind; to agree.

पटना

(ଯଥା—ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପଟିବ ନାହିଁ ।)

୨ । ମେଳ ଖାଇବା; ଜୋଟ ଖାଇବା—2. To suit.

୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ହେବା—

3. To suit one's purpose.

ମୁଁ ଅନମାନ ବୁଲଇବି କହୁ କାହିଁ ପଟଇ ନାହିଁ ।

ପଲାଗମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗଣ୍ଠି ।

୪ । ଖାପ ଖାଇବା—4. To tally; to coincide.

୫ । ମନୋମତ ହେବା—5 To meet one's choice.

(ଯଥା—ଏ ଲୁଗାର ଗାତ୍ର ନ ପଟିବାରୁ ମୁଁ କଣିଲି ନାହିଁ ।)

ପଟ୍ଟିବାଜ୍—ଦେ. ବର୍ଣ—୧ । ଯେ କୌଶଳ ବା ଛଳନା ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରେ; କୌଶଳୀ—

Paṭibāj 1. Ingeneous; feigning; sly.

ପଟୀବାଜ

पटेबाज ୨ । ଲମ୍ପଟ—2. Lecherous; adulterous.

(ପଟ୍ଟିବାଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ପଟ୍ଟି(ଟ୍ଟି)ବାଜା – ବିଶେଷ୍ୟ]

ପଟ୍ଟିମା—ସଂ. ବ. (ପଟୁ+ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍)—୧ । ପଟୁତା—

Paṭimā 1. Dexterity; cleverness.

୨ । ଖଟା ପଣ—2. Acidity; sourness. (Apte)

ପଟ୍ଟି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ କଳ ବା ବିବାଦ) ମେଣ୍ଟିଯିବା-

Paṭi jibā 1 To be settled (said of a quarrel or dispute).

ପଟେ ଯାଓଆ

पटे जाना ୨ । ଅନ୍ୟର କଥାରେ ବଶୀଭୂତ ହେବା—2. To be won over by another; to be inveigled.

(ଯଥା—ତାଙ୍କମ ମୋ କଥାରେ ପଟ୍ଟ ଗଲେଣି ।)

ପଟ୍ଟିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପଟୁ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ ଇଷ୍ଠ)—

Paṭishṭha ପଟୁତମ; ଖୁବ୍ ପଟୁ—Very dexterous; very expert.

ପଟ୍ଟୀ—ସଂ. ବ. (ପଟ୍ଟ ଧାତୁ+ଈ)—ପଟ୍ଟ (ଦେଖ)

Paṭī Pati (See)

ଦେ. ଓ ଗ୍ରାଦେ. ବ—ପଟ୍ଟ (ଦେଖ)—Pati (See)

ପଟ୍ଟୀ ମାଫ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବର୍ଣ—ନାଷ୍ଟର (ଜମି)—

Paṭī māpha Rent-free (holding).

ପଟ୍ଟୀୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପଟୁ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇୟସୁନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—

Paṭīyān ପଟୁତର; ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବେଶି ପଟୁ—

(ପଟ୍ଟୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) More dexterous.

ପଟ୍ଟୀର—ସଂ. ବ (ପଟ୍ ଧାତୁ ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣେ ଈର)—

Paṭīra ୧ । କ୍ଷେତ୍ର—1. Field.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (+ଉ୍ଚ. ଈର) ଉଚ୍ଚତା—2. Height; eminence.
୩ । ପେଣ୍ଡୁ—3. A ball to play with.
୪ । ଚନ୍ଦନ—4. Sandal.
୫ । ମେଘ—5. Cloud.
୬ । କାମଦେବ—6. Cupid.
୭ । ଉଦର—7. Belly.
୮ । ମୂଳା—8. Radish.
୯ । ଖଦର—9. Catechu.
୧୦ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ଈର) ଗୁଲୁଣ୍ଡି—10. Seive.
୧୧ । ଆମବାତ—11. Rheumatism. (Apte).
୧୨ । ଶର୍ଦ୍ଦି—12. Catarrh. (Apte).

ସ ବ୍ୟ ୧ । ସୁନ୍ଦର—1. Beautiful. (Apte).
୨ । ଉଚ୍ଚ—2. High. (Apte).
୩ । ଡେଙ୍ଗା—3. Tall.

ପଟୁ—ସ. ବ୍ୟ. (ପାଟ୍ଟ ଧାତୁ = ପାଘି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଉ)—
Paṭu ୧ । ନିପୁଣ—1. Expert, dexterous; skilful; proficient.
ପଟୁ } ସ୍ତ୍ରୀ
ପଟ୍ଟୀ } ୨ । ସମର୍ଥ—2. Able.
୩ । ନୀରୋଗ; ସୁସ୍ଥ—3. Healthy; sound.
୪ । ଚତୁର—4. Clever.
୫ । ଧୂର୍ତ୍ତ—5 Cunning; sly; roguish.
ପଟୁଆ } ବ ୬ । ଉଷ୍ଣ—6. Warm.
ପଟୁଲି } ବ ୭ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—7 Bright.
୮ । ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧି—8. Sharp; smart.
୯ । ଶକ୍ତ; ସବଳ—9. Strong.
୧୦ । ପ୍ରଫୁଟିତ—10. Blown; expanded.
୧୧ । ନିଷ୍ଠୁର—11. Cruel.
୧୨ । ଅତ୍ୟଧିକ 12. Violent; intense. (Apte).
୧୩ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—13. Shrill; sharp sounding.
୧୪ । ବାବଦୂକ—14. Eloquent; talkative.

ସ. ବ—୧ । କଲରା—1. Memordica Charantia (a bitter fruit).
୨ । ପଟୋଳ—2. Trichosanthes Dioeca (an edible fruit).
୩ । ଛତୁାକ; ଛତୁ—3. Mushroom.
୪ । ଲବଣ—4. Salt.

ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ପତ୍ ଧାତୁ)—ନଈବଢ଼ିରେ ପାଣିରେ ପଲି ଗୋଳ ହୋଇ ଆସି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା ପଙ୍କ ଓ କାଦୁଅ ରେତ ମାଟିର ସ୍ତର—1. Silt; alluvial deposit.
୨ । ମଳ; ମଇଳା—2. Dirt.

ପଟୁ ୩ । (ସ. ପଟ୍ଟ)—ଏକପ୍ରକାର ମୋଟ ପଶମ ଲୁଗା—
ପଟ୍ଟୁ, 3. Worsted; coarse wollen stuff.
(ପଟ୍ଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ତେମଡ଼ା—
1. Tenacious.
୨ । କୋଚଟ; ମଇଳା—2. Dirty; filthy.
୩ । ପଟୁମାଟି ଯୁକ୍ତ—3. Alluvial.

ପଟୁଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ପଟୁମାଟି ଯୁକ୍ତ—1. Alluvial.
Paṭuā ୨ । କୋଚଟ; ମଇଳା—2. Dirty.
୩ । ତେମଡ଼ା—3. Tenacious.
୪ । ଯେ ପକ୍ଷ ଧରିଥାଏ—4. Partisan; avowing the cause of one party.
୫ । ଏକ ପାଖକୁ ଆଜୁଡ଼ ଥିବା—
5. Leaning to a side.

ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଧ ବା ଦହ ମାଠିଆ—
1. Milk or butter jug or pitcher.
[ଦ୍ର—ଏହା ମାଠିଆରୁ ଟିକିଟ ଓ ଠେକଠାରୁ ବଡ଼ ।]
୨ । ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା—2. Small country boat.
୩ । କଦଳୀପତ୍ରକା—3. The fibre of plantain tree.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକଜାତିୟ କଣ୍ଟାଳିଆ ଗଛ—
A thorny plant.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ କମଳା ପରି କନ୍ତୁ ଅଖାଦ୍ୟ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କଦଳୀଗଛର କଞ୍ଚା କାଣ୍ଡର ଖଣ୍ଡିତ ଅଂଶ; କଦଳୀ ଘୋଡ଼ା—A piece cut from the trunk of a plantain tree.

ପଟୁଆର—ଦେ. ବ—୧ । ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟାଦିସହ ଶୋଭାଯାତ୍ରା—
Paṭuāra 1, Ceremonial procession attended with music and dancing.
ପଟୁଆର } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଟୋଆର } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଓଲକଣା ମେଲଣକୁ ସିବା ସମୟରେ ଭଦ୍ରେଶ୍ୱରଙ୍କର ପଟୁଆର ସମସ୍ତଙ୍କର ଚତ୍ତ ହରଣ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଠାଠ; ଜୁଲୁସ କରେ ।)
୨ । ପଟୁଆରରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକେ; ପାଇକଦଳ—
2. Retinue accompanying a procession.

ପଟୁଆରଟ ରହ ଥଟ୍ଟେ ପାଇକେ
ଫର ଗଙ୍ଗା ଧରଣ ଯାଉଛନ୍ତି ଥୋକେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ—ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରାରେ ପ୍ରଥରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବଜେ-ପ୍ରତିମା ମଦନମୋହନ ବିମାନରେ ଫେର ଆସିଲାବେଳେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରହି ରହି ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଘରର ପିଣ୍ଡାରେ ବଆଯିବା ଭୋଗ ପ୍ରଦାନ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗତି କରିବାବେଳେ ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ, କୀର୍ତ୍ତନ ଆଦି ହେଉଥିବା ଶୋଭାଯାତ୍ରା—The very slowly marching procession of the idol Madanamohana (of Puri) while returning from the boat during the Chandanajātrā festival.

ପଟୁଆର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟାଦି ସମନ୍ୱିତ ଶୋଭା-
Paṭuāra karibā ଯାତ୍ରା କରିବା—To go in a procession accompanied with music and dancing.

ଲଖ ଲକ୍ଷ ଦେବ ଗୁମର ପଡ଼ୁଥିବ
ପଟୁଆର ବହୁ ମୋ ନଗରକୁ ସିବା । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଟୁଆର—ଦେ. ବ—୧ । ପଟୁଆର (ଦେଖ)—
Paṭuāri 1. Paṭuāra (See)
ପାଟୋୟାରି ୨ । (ସଂ. ପଟ୍ଟବାହନ; ହି. ପଟ୍ଟବାଘ)—ଗ୍ରାମର ରାଜସ୍ୱ
ପଟ୍ୱାରୀ ସଜ୍ଞାନ୍ତ କାଗଜ ପତ୍ର ଓ ହିସାବ ରଖିବା
(ପଟୋଆର—ଅନ୍ୟରୂପ) କର୍ମଚାରିବିଶେଷ—2. A village officer in charge of revenue papers; village accountant.
୩ । ଅମିନ; ଗ୍ରାମସ୍ଥ ସରକାର ମାପ କର୍ମଚାରୀ—
3. A village surveyor.

ପଟୁଆର ଜାଟିର—ଦେ. ବ—ପଟୁଆରମାନଙ୍କୁ ଦରମା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦିଆ-
Paṭuāri jāgiri ଯାଇଥିବା ଭୂମି—Service land granted
ପାଟୋୟାରି ଯାଏଗୀର **ପଟ୍ୱାରୀ ଜାୟଗୀର** to a Paṭuāri.

ପଟୁକ—ସଂ. ବି. (ପଟୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) —ପଟୋଲ—An edible fruit
Paṭuka and its creeper; Trichosanthes Dioeca.

ପଟୁକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଟ୍ଟକ)—
Paṭukā ୧ । ଅଣ୍ଟାରେ ଉଡ଼ିବା ଲମ୍ବିବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ; କଟିବନ୍ଧ; ପେଣ୍ଠୀ—
ପଟୁକା **ପଟ୍ଟକା** 1. Belt; girdle; sash.
ପାଟୁୟା **ରେସ** ୨ । କଦଳୀ ଗଛର ପତ୍ର—
ପାଗଡ଼ୀ 2. Fibre of plantain plant.
ପଗଡ଼ୀ ୩ । ପଗଡ଼ି—3. Turban.
ଗେଣ୍ଡଣି ଛଠି ମଣ୍ଡେ ପଟୁକା ଗାନ୍ଧନ୍ତ
ଅଗ ଅଗ ପଛ ଅଡ଼ିବୁ ବୋଲି ଦେଲ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ପଟୁତା—ସଂ. ବି. (ପଟୁ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—
Paṭutā ୧ । ଦକ୍ଷତା—1. Dexterity.
(ପଟୁତ୍ୱ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚତୁରତା—2. Cleverness; skilfulness.

ପଟୁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ଜମି ଉପରେ ପଟୁମାଟିର ସ୍ତର ବସିଯିବା—
Paṭu pardibā Deposit of silt on a land after
ପଲିପଡ଼ା **ରେତ ଜମନା** flood.
(ପଟୁ ବସିବା; ପଟୁ ଜମିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟୁ ବଉଳ—ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟଗଛ—
Paṭu baula A kind of wild tree.
[ଦ୍ର—କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ଶସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଛିନ୍ନ ହେଲେ ଏହି ଗଛର ଛେଲ ବାନ୍ଧି ଛିନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ଲେପନ କରନ୍ତି । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ. କଳ୍ପଦ୍ରୁମ]

ପଟେ—ଦେ. ବି—୧ । ଏକ ପଟ ମାତ୍ର; ଏକ ଗୋଟି ମାତ୍ର—
Paṭe 1. One only.
ବାଦ୍ୟ ନାଦ ଛଳେ ବୋଲେ ଲଗା ଲଗା ଅଉ ପଟେ ନାହିଁ ହୁଏ ଯେ ।
ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଳଦ ୩ ।

୨ । ଯୋଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ—2. One of a pair.
ପଟେ ଶଙ୍ଖା ବହୁ କୁମାଲ ଧାନ କୁଣ୍ଡ
ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ମହା ସୁଖରୁ ଭଲ ଲୁଣ୍ଟ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ ଶାନ୍ତି ।
୩ । ସମକକ୍ଷ ଲୋକ—3. One's equal.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦଗରେ; ଆଡ଼ରେ; ପାଖେ; ପାଖରେ; ପାର୍ଶ୍ୱରେ—On a side.
ସହସ ଦଣ ହାତ ଲେଙ୍ଘି ଗଲ ପଟେ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ସଭା ।

ପଟେରକ—ସଂ. ବି—ପାଣି କୂଳେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ତୃଣ; ପରୁଡ଼
Paṭeraka ସୁନ୍ଦର—A kind of reed.
ସଂ. ନାମ—ପଟ୍ଟେରକ, ଗୁନ୍ଦ୍ର, ରଚ୍ଛ, ଶଗ୍ମ, ଶିବ, ଶୃଙ୍ଗବେରଜ-ମୂଳକ, ଏରକା
ସାନ୍ତରା, ହୋଗଲା
ପଟେର, ଗୋଜ ପଟେର
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଏକ ଇଞ୍ଚ ଚଉଡ଼ା ଓ ୩୫ ଫୁଟ ଲମ୍ବ ଏବଂ ମୋଟା; ଏହି ପତ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ଲୋକେ ପରୁଡ଼ ମଣିଶା ବୁଣନ୍ତି । ଏଥିରେ ବାଜର ଘର କେଣ୍ଡା ଥିବା ଶସ୍ୟ ଫଳେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଷାୟ, ମଧୁର, ଶୀତଳ, ରକ୍ତ ପିତ୍ତ ନାଶକ ଓ ମୂତ୍ର, ଶୁକ୍ର, ରଜଃ ଓ ସ୍ତନ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧିକର । ହି.ଶ.]

ପଟେଲ୍—ଦେ. ବିଣ—ପଟ୍ଟି ବାଜ; ଧୂର୍ତ୍ତ—
Paṭel Sly; cunning.
(ପଟ୍ଟେଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ.ହି. ପଟେଲ୍)-
୧ । ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—1. A family-title
୨ । ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ବ୍ୟକ୍ତି; ସରକାର ରଇତମାନଙ୍କର ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିନିଧି—
2. A person appointed to represent a body of government royats in their dealings with the authorities.
[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ମାଟିଆଲ୍ (୧୯୨୮) ଅନୁସାରେ 'ପଟେଲ' ଉପାଧି ଓ ଅଧିକାର ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ, ମାତ୍ର ମନ ଆଚରଣ ଯୋଗୁଁ ଏ ଅଧିକାର କାଢ଼ି ନିଆଯାଏ । ଗରଣ୍ଟିମେଞ୍ଚ ଗ୍ରାମର ପଟେଲ ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି ।]

ପଟୋତଜ୍—ସଂ. ବି. (ପଟ +ଉତ୍ତଜ=ଗୃହ)—ବସ୍ତ୍ର ଗୃହ; ତମ୍ବୁ—
Paṭoṭaja Tent.

ପଟୋଲ—ସଂ. ବି. (ପାଟି ଧାତୁ=ଉପାଟନ କରିବା; ପାଟି ପାଇବା+କଣ୍ଡୁ ଓଳ; ଏହା ଶାସ୍ତ୍ରକ ଦୋଷମାନଙ୍କୁ ଉପାଟନ କରେ)—
ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ପଟୋଲ, ଲତା ଫଳ; ଚିଚ୍ଚୁକ, ଚୁଲକ, ପଟୁ, ପଟୁକ, କର୍କଶଦଳ, କୁଲଜ, ରାଜମାନ୍, ରାଜଫଳ, ରାଜ-ପଟୋଲ, ବରଚିଚ୍ଚ, ଅମୃତ ଫଳ, ଚିଚ୍ଚ ଉଦ୍ରକ, କଟୁଫଳ, କଟୁକ, କଟୁ, କର୍କଶଚ୍ଛଦ, ପ୍ରତୀକ, ରାଜେଷ୍ଟ, ରାଜନାମା, ପାଣ୍ଡୁ, ପାଣ୍ଡୁ ଫଳ, ସ୍ୱାଜଗର୍ଭ, ନାଗ ଫଳ, କୁଷ୍ଠାର, କାଶ ମର୍ଦ୍ଦନ, ପଞ୍ଚମ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନୀ, କଟୁସ୍ନୀ,
ପଟଳ
ପଲବଲ, ପରବଲ
ମ. ପଡ଼ବଲ୍
ତେ. କୋନ୍ଦୁ ପୋଟଲ୍
ଓ. ପୋଟଳ, ପଟୋଳ
[ଦ୍ର—ସଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଛ ପୃଥକ; ଫୁଲ ଧଳା; ପତ୍ର ତିଡ଼ା; ଫଳ ମଧ୍ୟ ଚିଚ୍ଚ, କୃଷି ଯୋଗେ ସ୍ୱାଦ ବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ; ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଲତା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଏହା ଜ୍ୱରଘ୍ନ । ଏହା କଟୁ ଚିଚ୍ଚ ମଧୁର ରସ, ଦୃଷ୍ଟିସାର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁପାକ, ଅଗ୍ନି ବର୍ଦ୍ଧକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ସାରକ, ପାଚକ, ରୁଚିକର, ଶୁକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ କଫ, ପିତ୍ତ, କଣ୍ଡୁ, କୁଷ୍ଠ, ଜ୍ୱର, ଦାହ, କାଶ, କୃମି, ରକ୍ତ ଓ ବିଷୋଷର ଉପକାରକ । ପଟୋଲର ପତ୍ର ପିତ୍ତ ନାଶକ ଏବଂ ମୂଳ ବିରେଚକ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଛଚ୍ଚିନା; ସାପୁଆ—Snake gourd.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଟୋଳକ—ସଂ. ବି. (ପଟୋଳ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ)—ଶାମୂକା; ଶୁକ୍ତି—
Paṭolaka Oyster-shell.

ପଟୋଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟୋଳ+କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Paṭolikā ୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଟୋଳ; କୁଆମଇଡା—1. A species (ପଟୋଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) of Paṭola of small size.
୨ । ଲଉି—2. A kitchen fruit of a creeper.

ପଟ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପଟ୍ଟା; Paṭṭa ତକ୍ତା—1. Plank; plate.
୨ । ରାଜଙ୍କାସୂ ଶାସନ; ସନନ୍ଦ—
2. Sanad; firman; a royal grant.
୩ । ଧୋବା ଗଣ୍ଡି—
3. Washerman's washing board.
୪ । ଶଯ୍ୟାର; ଓଢ଼ଣା—4. Sheet; upper garment.
୫ । ପେଷଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଶୀଳାପଟ୍ଟ—5. Pestling stone; stone-slab for grinding.
୬ । ଗ୍ରାମ—6 Village; hamlet..
୭ । ନଗର—7. Town; city.
୮ । ପୀଠ; ପୀଢ଼ା—8. A wooden seat or slab.
୯ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଚକ—9. A crossing of roads; a place where four roads meet.
୧୦ । ରାଜାସନ; ସିଂହାସନ—10. Throne.
୧୧ । ଯବନୀ—11. Curtain.
୧୨ । କୌଷର; ପାଟ; ରେଶମ—12. Silk; tussar.
୧୩ । ପଗଡ଼ି—13. Turban.
୧୪ । ଢାଲ—14. Shield.
୧୫ । ଲୁଗା—15. Cloth; garment.
୧୬ । ସୋଟ—16. Jute; hemp.
୧୭ । ନାର—17. Town; city. (Apte)
୧୮ । କ୍ଷତାଦ ବନ୍ଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ; ପଟ୍ଟୀ—
18. Bandage; ligature.
୧୯ । ଜମିଦାର ପ୍ରଜାକୁ ଜମି ଖଜଣାରେ ଦେବାର ନଦର୍ଶନ ପତ୍ର (ହି. ଶ)—19. Lease.
୨୦ । ମୁକୁଟ—20.Tiara; diadem. (Apte).
୨୧ । ପଟ୍ଟି; ଲମ୍ବ ସରୁଖଣ୍ଡ; ପାଢିଆ—21. Strip. (Apte).
୨୨ । କାଷ୍ଠାସନ; ଚଉକ—22. Chair; stool. (Apte).
୨୩ । ଘୋଡ଼ାର ପେଟୀ—24. A horse's girth. (Apte).

[ଦ୍ର—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ପ୍ରଧାନ ଅର୍ଥରେ ଓ ରାଜାସୂ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଦଙ୍କ ପୂର୍ବରେ ସଂ 'ପଟ୍ଟ' ଓ ଓଡ଼ିଆ 'ପାଟ' ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ପଟ୍ଟ ଜ୍ୟୋତ୍ତିଷୀ; ପଟ୍ଟଶିଷ୍ୟ; ପାଟଯୋଗୀ; ପାଟ ମହାଦେଈ; ପାଟଦାଗ; ପାଟ ଅଗଣା ।]

ପଟ୍ଟକ—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Paṭṭaka ୧ । ପାଟଲୁଗା—1. Silk cloth.
୨ । ସନନ୍ଦ ଲେଖିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁ ଫଳକ—
2. A plate of metal for inscription of royal edicts.
୩ । କ୍ଷତାଦରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପଟ୍ଟୀ—3. Bandage (Apte).
୪ । ଦଲୀଲ; ଲେଖ—4. Document (Apte).

ପଟ୍ଟ ଗୃହ—ସଂ. ବି—ତମ୍ବୁ; ରାଉଟୀ—Tent.
Paṭṭa gṛuha (ପଟ୍ଟବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟ୍ଟଜ—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ଟ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Paṭṭaja ରେଶମି ବସ୍ତ୍ର; ପାଟଲୁଗା—Silken cloth.
(ପଟ୍ଟଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିଷୀ—ସଂ. ବି - ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ପଣ୍ଡିତ—
Paṭṭa jyotishī Raja's chief astronomer; the
(ପଟ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିଷିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) astronomer royal.
ତାଙ୍କ ପଦେ ଗୁରୁ ପ୍ରତ୍ୟେହତ ପଟ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିଷ । ବ୍ୟାକୁଳ. ଉଦା ।

ପଟ୍ଟ ଦେବୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସିଂହାସନ ଯୋଗ୍ୟା କୁଳାଭିଷେକା ରାଜ୍ଞୀ; ପାଟ-
Paṭṭa debī ରାଣୀ; ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ରାଣୀ—The Raja's first Ranee; the queen consort.

ପଟ୍ଟନ—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅନ)—
Paṭṭana ୧ । ନଗର—1. Town; city.
(ପଟ୍ଟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗ୍ରାମ; ପଟ୍ଟଣା—2. Village; hamlet.

ପଟ୍ଟ ନାୟକ—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ଟ=ପ୍ରଧାନ+ନାୟକ=ଗୃଲକ)—
Paṭṭa nāyaka ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
The title of a king's officer.
ଦେ. ବି—ପଟ୍ଟନାୟକ (ଦେଖ)—Paṭanāyaka (See)

ପଟ୍ଟ ବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ପାଟ ଲୁଗା—
Paṭṭa bastra 1. Silk cloth.
(ପଟ୍ଟବାସଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଟ୍ଟଭବନ; ତମ୍ବୁ— 2. Tent.

ପଟ୍ଟ ଭବନ—ସଂ. ବି—ତମ୍ବୁ; ରାଉଟି; ବସ୍ତ୍ର ଗୃହ—
Paṭṭa bhabana Tent.

ପଟ୍ଟ ମହିଷୀ—ସଂ. ବି—ପଟ୍ଟ ଦେବୀ (ଦେଖ)
Paṭṭa mahishī Paṭṭa debī (See)
(ପଟ୍ଟରାଜ୍ଞୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଟ୍ଟଶାକ—ସଂ. ବି—ନଳତା ଶାଗ—
Paṭṭaśāka The leaves of jute plant.

ପଟ୍ଟ ଶିଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଗୁରୁଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶିଷ୍ୟ; ବଡ଼ ଗୁରୁ—
Paṭṭa śishya The seniormost or chief disciple; the head scholar.
ପଃ ଶିଷ୍ୟ ମହଂ ଦୁଃଖ ଚତୁଷ୍କର । ବ୍ୟାକୁଳ. ଉଲ୍ଲା ।

ପଟ୍ଟାବାସ—ସଂ. ବି—ତମ୍ବୁ; ପଟ୍ଟ ଗୃହ—
Paṭṭabāsa Tent.

ପଟ୍ଟାମ୍ବର—ସଂ. ବି—ପାଟ ଶାଢ—
Paṭṭāmbara Silken cloth.

ପଟ୍ଟିକା—ସଂ. ବି. (ପଟ୍ଟ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Paṭṭikā ୧ । ପାଟ—1. Silk.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପାଟ ଲୁଗା—2. Silken cloth.

୩ । ଶ୍ଲେଟ ପଟା—3. Tablet.

୪ । ଷଡାଦ ରୂପରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପଟ୍ଟୀ—4. Bandage (Apte).

ଦେ. ବ—ଅଠାଲ—Sail.

ଅଦୁରେ ଭାଇଜୀ ଖୋଟେ ଧାଏଁ ଟର ଟେଟେ
ଘୋଡାଉଛ, ରଙ୍ଗେ ଡୋଳ ଧରଚ ପଟିକା । ପ୍ରଥାରାଥ. ମଦାଗାନା ।

ପଟ୍ଟିକା ଲୋଧ୍ର—ସଂ. ବ—ନାଲି ଲୋଧ୍; ରକ୍ତ ଲୋଧ୍ର (ଗଛ)—
Paṭṭikā lodhra Red Symplocos Racemosa (used in colouring yarn).
(ପଟ୍ଟିକାଖ୍ୟ—ଅନ୍ୟନାମ)
ପାଟି ଲୋଧ ପଠାନୀ ଲୋଧ

ପଟ୍ଟିଳ—ସଂ. ବ—ପୂତି କରଞ୍ଜ (ଦେଖ) (ହି. ଶ.)
Paṭṭiḷa Pūti karañja (See)

ପଟ୍ଟିଶ(ସ)—ସଂ. ବ. [ପଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଈଶ(ସ)]—ଦୁଇ ଆଡ଼େ ଦାଢ଼ିଥିବା
Paṭṭiśa(sa) ଭରବାସ୍ତ୍ର ବଶେଷ—A very long double-bladed sword.
[ପଟ୍ଟୀଶ(ସ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ବ୍ୟାକୋଷ ପୁଷ୍ପ ମଞ୍ଜନ କୋଶସ୍ଥାନ ଦଟ୍ଟିଶ ବ ଭେଗ ଦୋଇଛ ଯେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଇନ ଖୁର ଦାଢ ଲମ୍ବା; ଏଥିର ଦୁଇ ପାଖ ଦାଡୁଆ, ଅଗ ଅଢ ସରୁ ଓ ମୁନଆଁ, ଏଥିର ମୁଠାରେ ବସ୍ତୁଡାଣ ଥାଏ ।]

ପଟ୍ଟୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ) —ଏକ ପ୍ରକାର ଖୁବ ମୋଟା ଓ କମ ଚଉଡ଼ା ପଶମୀ ଲୁଗା—A kind of coarse wollen cloth of small breadth.
ପଟୁ ପଟ୍ଟୁ

ପଟ୍ଟୋଲିକା—ସଂ. ବ (ପଟ୍ଟ=ଗ୍ରଜଙ୍କାସ୍ତ୍ର ସନଦ + ଉଲ + କ + ଆ)—
Paṭṭolikā ୧ । ଜମିର ପଟ୍ଟା—1. A lease of a land.

୬ । ଆଇନ୍ ବଷୟକ ଲିଖିତ ମନ୍ତବ୍ୟ—
2. A written legal opinion. (Apte)

ପଟ୍ୱାରି—ଦେ. ବ—ପଟୁଆର (ଦେଖ)
Paṭwāri Paṭuāri (See)

ପଠ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପାଠ ପଢ଼ିବା—
Paṭh (root) 1. To read; to study.
(ପାଠି ଧାତୁ—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ) ୬ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପାଠ କରିବା—
2. To read aloud.
୩ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଡାକିବା—3. To invoke a Deity.
୪ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦରେ ଲିଖିତ ବଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—
4. To cite; to quote; to mention (Apte).
୫ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—5. To declare; to describe; to express. (Apte).
୬ । ପଢ଼ାଇବା—6. To teach (Apte).
୭ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିବା—
7 To learn from a teacher. (Apte).

ପଠ୍ଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବ—କାନ୍ଥକୁଲୁ—
Paṭh-chā Niche in the wall.

ପଠଉଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପଠାଣ ସ୍ତ୍ରୀ—
Paṭhauṇī Paṭhāṇ woman.
ପଠାନ୍ନୀ, ପାଠାନୀ ପଠାନିନ, ପଠାନୀ
(ପଠାଉଣୀ, ପଠଉଣୀ, ପଠୋଣୀ, ପଠୌଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଠକ—ସଂ. ବଣ. (ପଠ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—ପଢ଼ୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି); ପାଠକ
Paṭhaka (ହି. ଶ.)—Reading; studying.

ପଠଦ୍ଦଶା—ସଂ. ବ. (ପଠ୍ ଧାତୁ + ଅଚ୍=ପଠଚ୍ + ଦଶା)—ପଢ଼ିବା ଅବସ୍ଥା; ଶିକ୍ଷାବସ୍ଥା; ପାଠାବସ୍ଥା—Student life; (ପଠଦବସ୍ଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) the time when a person is engaged in his studies; studentship career.

ପଠନ—ସଂ. ବ. (ପଠ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—୧ । ପଢ଼ିବା; ଅଧ୍ୟୟନ—
Paṭhana 1. Reading; studying.

୬ । ଲେଖାକୁ ପାଠ କରିବା—
2. Perusal of a written matter.

୩ । ମୁହଁରେ ବୋଲିବା; ଆବୃତ୍ତି—3. Recital.

ପଠନ ପାଠନ(ନା)—ସଂ.ବ. (ପଠ୍ ଧାତୁ + ଅନ ଓ ପଠ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + ଅନ)—
Paṭhana pāṭhana(nā) ନଜେ ପଢ଼ିବା ଓ ଅନ୍ୟକୁ ପଢ଼ାଇବା; ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନା—Learning and teaching.

ପଠନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ପଠ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ପାଠ୍ୟ—
Paṭhanīya 1. Readable.

୬ । ଶିକ୍ଷଣୀୟ—2. Fit to be learnt; deserving to be studied.

ପଠନେଚ୍ଛୁ(ଚ୍ଛୁକ)—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍); ପଠନ + ଇଚ୍ଛୁ)—ପଢ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ;ପଠନାଭିଳାଷୀ—
Paṭhanechchhu(chchhuka) Wishing to study; desirous of reading.
(ପଠନେଚ୍ଛା—ବ)

ପଠା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ପୃଷ୍ଠ ବ୍ରଣ)—ପିଠିରେ ହେବା ମାରାତ୍ମକ ବ୍ରଣ
Paṭhā ବଶେଷ; ପୃଷ୍ଠ ବ୍ରଣ—1. Carbuncle; a boil on the back; wasp's nest; furuncle.
ପିଠିଆଘାବ ଚୌଁଚୁଣ୍ଡ, ଚାଁଚନି
[ଦ୍ର—ଏହି ବ୍ରଣ ସାଧାରଣତଃ ମହିଁ ପିଠିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମେରୁଦାଣ୍ଡଉପରେ ଉଠେ ଓ ଏହା କ୍ରମଶଃ ଗୋଟିଏ ଚଉଡ଼ା ପିଠାର ଆକାର ଧାରଣ କରେ ଓ ଚଉଡ଼ା ପିଠାପରି ଭାର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଛିଦ୍ର ହୋଇଯାଏ । ବହୁମୂତ୍ର ରୋଗୀଙ୍କୁ ଏ ବ୍ରଣ ବଶେଷ ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରେ ଓ ଏହା ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମାରାତ୍ମକ ହୁଏ ।]

ଟାପୁ ୬ । (ସଂ. ପ୍ରସ୍ଥ) ନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଉଚ୍ଚସମସ୍ଥ ଉଚ୍ଚ ଭୂମି ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ-
2. An is let or a small grassy eminence in the bed of a river.

ବହୁତା ଟଙ୍କା ଚଣ୍ଡି ପଠାଉଛ ରଥାଙ୍କ-ବଧୂ-ବଲାଚ ।
ପ୍ରଥାରାଥ. ଯଜାତ ।

୩ । (ସଂ. ପ୍ରସ୍ଥାପନ) ପ୍ରେରଣ—3. Sending

ଦେ. ବଣ—ପ୍ରେରିତ—Sent.

ପଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ର+ସ୍ଥା ଧାତୁ ଣିଚ୍=ସ୍ଥାପି ଧାତୁ)—
Paṭhā(ṭhe)ibā ୧ । ପ୍ରେରଣ କରିବା—1. To send.
ପଠାନ ୬ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରଣ କରାଇବା—
ପଠାନା, ଭେଜ୍‌ନା 2. To cause to be sent.

ପଠାଣ—ବୈଦେ. ବ. (ଘୁସୁ ଘାଷା—ଘୁଞ୍ଚାଇବା ଶବ୍ଦରୁ ଉଦ୍ଭୂ. ପଠାନ)—
Paṭhāṇa ୧ । ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ, ଅଫଗାନସ୍ଥାନ ଓ ପାଠାନ ଲୋଦୀର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମବାସୀ ମୁସଲମାନ ଜାତିବଶେଷ—
ପଠାନ 1. The Pathans.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ପଠାଣମାନେ ଡେଙ୍ଗା ଓ ଦୀର୍ଘକାୟ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ମୁସଲ୍‌ମାନଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ । ଏମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ ଅଟେ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା ପ୍ରତି ଏମାନଙ୍କର ତୀବ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ ବହୁବାଦ ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରଥା ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାର କୋରାନ୍ ଅନୁସାରେ ନ ହୋଇ ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଗାନ୍ଧାର, କାମ୍ବୋଜ, ବାହ୍ଲିକ ଆଦରେ ରହୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଆଫଗାନ୍ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାଂଶ, ଉତ୍ତର ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ, ପଞ୍ଜାବ ଓ ବେହ୍ଲୁଚ୍ ଖଣ୍ଡର ଅଧିବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ କ୍ରୂର ଓ ହିଂସ୍ର, ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି । ଏ ଜାତି ଅନେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ; ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସୂଚକ ଶବ୍ଦ, ଯଥା ଖେଲ୍ (ଜକ୍କା ଖେଲ୍), ଜୟୀ (ଭୁରଙ୍ଗ ଜୟୀ; ଗୀଲଜୟୀ) ଲଗାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଜଣେ ସର୍ଦ୍ଦାର ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ମାଲିକ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଉତ୍ତର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ମାଲିକ୍‌ମାନେ ଶାସକ ଅଟନ୍ତି । ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ପଠାଣମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅସଭ୍ୟ; ଦୃଗଯୀ, ଡକାଇତ ଓ ଯୁବ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ । ଅଫଗାନସ୍ଥାନର ପଠାଣମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସଭ୍ୟ । ଉତ୍ତର-ବାସୀ ପଠାଣମାନେ ଉକ୍ତ ଦୁଇ ସ୍ଥାନର ପଠାଣମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକତର ସଭ୍ୟ ଓ ଶ୍ୱେତ ଓ କୃଷ୍ଣକର କର ଜାବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ପଠାଣମାନେ ଉଗ୍ର (fanatic) ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଅଟନ୍ତି (ହି. ଶ.) ।]

୨ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍—2. Mahomedan; Muslim.

୩ । ମ୍ଲେଚ୍ଛ; ବିଜାତୀୟ—Non-Hindu.

ସୁଦୋଧନ ବଦ୍ଧା ପଠାଣ ଥାଏ ମଲେ
ବୋଲି ସେବେ ଶୁଣିବ କାହିଁ ସେ ଭଲେ । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମି ହେତୁମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରଭୂତ ଥିବାରୁ) ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Wicked person.

ମୁର ମରଦର ତା କଥନ ପାଇଁ ବଷମଶର ପଠାଣ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପଠାଣ କେଲା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର କେଲା—
Paṭhāṇa kela A kind of Kelā.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ପୁରୁଷମାନେ ବାଇଁଶ ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର କସରତ୍ ଓ ଭେଲ୍ଲୀ ଦେଖାନ୍ତି ।]

ପଠାଣ ଗେହ୍ଲପ(ପୋ)—ଗ୍ରା. ବି (ଅଶ୍ଳୀଲ ଗାଳ)—ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁ ସନ୍ତାନର ମାତା ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରିଥାଏ—(A vile term of abuse) Son of a Hindu mother by a Mahomedan male.

ପଠାଣ ଗେହ୍ଲପୁଅ
ପଠାଣ ବେହ୍ଲ ପ (ପୋ) } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଠାନେର ଛେଲେ
ପଠନେଟା

ପଠାଣି—ଦେ. ବିଣ—ଅପତ୍ତିଆଣିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
Paṭhāṇi A name given to persons whose elders were dead before they were born.

(ଯଥା—ପଠାଣି ସାଆନ୍ତ)

[ଦ୍ର—ଅପତ୍ତିଆଣି ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପଠାଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
(ପଠାଣିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Pertaining to a Pathan
ପାଠାନେ ୨ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ପାଠାନୀ 2. Muslim; Mahomedan.

ପଠାଣି ଯିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରଥମ+ପ୍ରସ୍ଥାନ)—
Paṭhāṇi jibā ବିବାହୁଡା କନ୍ୟା ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ପରେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାମୀଘରକୁ ଯିବା; ପହିଲପାଳ ଯିବା—(said of a matured girl) To go to the husband's house for the first time after puberty.

ପଠାଣି ସାଆନ୍ତ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷୀ
Paṭhāṇi sā-ānta ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସାମନ୍ତଙ୍କ
(ପଠାଣି ସାମନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଡାକନାମ—Name by which the great Oria astronomer, the late Chandraśekhara Sāmanta was popularly known.

[ଦ୍ର—ସେ ଅପତ୍ତିଆଣି ଥିବାରୁ ପିଢାମାଢା ଶିଶୁକୁ ପଠାଣି ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।]

ପଠିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ଥାପନ)—ପ୍ରେରଣ—
Paṭhiā Sending.
ପାଠାନ (ପଠିଆ ପଠେଇ, ପଠିଆପଠି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପଠାବନୀ ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରେରିତ—Sent.

ପଠିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଠାଇବା (ଦେଖ)—
Paṭhiāibā Paṭhāibā (See)

ଜାଉଚ ରହିବ ପଠିଆଉ ହରି ତୋର
ଶ୍ରୀକର ମନରୁ । ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ପଠିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପଠ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପଢ଼ାଯାଇଥିବା—
Paṭhita 1. Read; learnt; studied.
୨ । ବୋଲି ଯାଇଥିବା; ଆବୃତ୍ତ—2. Recited.
୩ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପୁସ୍ତକାଦରୁ ପଢ଼ାଯାଇଥିବା—
3. Read aloud from a writing.

ପଠିନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପାଠିନୀ; ସମାସରେ ଅନ୍ୟଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ)—ପାଠକାରିଣୀ—Reading.

ସଙ୍ଗୀତ ପଠିନୀ ଲଙ୍କିତ ଗାଉରେ
ଉତ ପୁନଃ ପୁନଃ ଗାଇବେ । ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ପଠିବା—ଦେ.(ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପଠ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପଢ଼ିବା; ପାଠକରିବା—
Pathibā 1. To read.
ପଢ଼ା ପଠନ୍ତେ ପଠରୁ ଅଭିନ ଜାରଣ । ଉଷ୍ଟ. କୋଣାର୍କସ୍ତୋତ୍ରସୁବନ୍ତ ।
ପଢ଼ନା ୨ । କହିବା; ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା; ବୋଲିବା—
2. To say; to utter.

ବନ୍ଦର ଉର ମଙ୍କେ ଦୂର ହେଲ
ବଲେକ ସ୍ତମ ସ୍ତମ ପଠିଲ । ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପଡ଼୍ ପଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ପଡ଼ ପଡ଼ ଶବ୍ଦ—
Pard pard 1. Crackling sound.
ପଡ଼ପଡ଼ (ଯଥା—ସେ ବେଡରେ ଗ୍ରାମକୁ ଘାଣ୍ଟିବାରୁ ପଡ଼୍ ପଡ଼୍ କର ପିଟି ପକେଇଲା ।)
ପଡ଼ାପଡ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଡ଼୍ ପଡ଼ର୍ ପଡ଼ର୍ ପଡ଼ାପାଡ଼୍ ପଡ଼ାକ୍ ପଡ଼ାଚ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

୬ । ଲୁଗା ଚରଯିବା ବା ଫାଟିଯିବାର ଶବ୍ଦ—2. Sound produced by the ripping of a cloth.

କ । ବାରଂବାର ଅଧୋବାୟୁ ନିର୍ଗମନର ଶବ୍ଦ—3. Sound made by repeated loud discharge of wind from the anus.

[ଦ୍ର—ପଡ଼ ପଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ପୁଡ଼ାପାଡ଼୍; ପୁଡ଼୍ ପୁଡ଼୍ ।]

ପଡ଼ଗ୍ଧ(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସକର୍ମକ) (ସଂ. ପର୍ + ଚକ୍ଷ ଧାତୁ)—

Pardachā(che)ibā ପଡ଼ଚେଇବା ୧ । ନନ୍ଦା କରିବା—1. To blame.

କ୍ଷେଡ଼ନା ୬ । ଛଗୁଲେଇବା; ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବା; ଉପହାସ କରିବା—2. To jeerat; to gibe.

ପଡ଼ଗ୍ଧେଇବା ପଡ଼ଚିବା ପଡ଼ୁଚେଇବା ଧଡ଼ିଉଆ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

କ । ଗାଳଦେବା—3. To rebuke.

୪ । ପରୋକ୍ଷରେ ହୋଇଥିବା ନନ୍ଦାବାଦକୁ କହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ମୁକାବଲା ବା ମୁଆଜା କରିବା—4. To confront a slanderer with the person slandered about what the former had reported behind the latter.

ପଡ଼ଚୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପରୋକ୍ଷା = ଦୋଷୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବା)—

Pardachuā ୧ । ନନ୍ଦା—1. Blame.

ଯେତେ ଦଇବେ ଝୁଡ଼ ନ କାଣ ଗାଈଁ
କେତେ ଠାରେ ଖେତେ ପଡ଼ଚୁଅ ପାଇଁ । ଶ୍ରୀଅମ୍ବା ଗୀତ ।

ବୋଲିଠୋଲି, କ୍ଷେଡ଼ଛାଡ଼ ୬ । ଛଗୁଲ୍ଲ; ବ୍ୟଙ୍ଗ— (ପରଚୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Irony; gibe.

କ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ପ୍ରମାଣ—3. Direct evidence.

ପଡ଼ଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁରୁ ପତନ; ପ୍ରା. ପଡ଼ଣ)—ପଡ଼ିବା—

Pardana ପଡ଼ନ ପଡ଼ନା Falling.

ପଡ଼ତାଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପରତୋଳନ; ବଦୋବସ୍ତ ଇତ୍ୟାକାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—ପ୍ରତାଳ (ଦେଖ)—Pratāla (See)

Pardatāla ପଡ଼ତାଲ (ପରତାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଡ଼ତାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତାଳ କରିବା (ଦେଖ)—

Pardatālibā ପଡ଼ତାଲନା Pratāla karibā (See)

ପଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ତନ) —୧ । ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ—

Pardā 1. Village; hamlet.

ପାଡ଼ା (ଯଥା—ବଶ୍ୱାଳପଡ଼ା; କଲପଡ଼ା ।)

ପାଡ଼ା, ଟୋଲା ୬ । ଗ୍ରାମ ବା ସହରରେ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତି ବାସ କରିବା ଅଂଶ—2. Quarter of a town or village inhabited by a particular class.

(ଯଥା—ପଣ୍ଡିତପାଡ଼ା, ମୋଚ ପଡ଼ା ।)

କ । (ସଂ. ପତନ; ପ୍ରା. ପଡ଼ଣ) —ପଡ଼ିବା; ପତନ—

3. Falling; fall.

୪ । ପର୍; ଅନ୍ୟଦ୍ୱାର ଗଛରୁ ଫଳ ତୋଳାଇବା—

4. Having the fruits plucked through others.

୫ । ନଡ଼ିଆଆଦି ଗଛରୁ ଫଳ ତୋଳାଯିବାର ବାର ବା ଥର—

5. The plucking of fruits (cocoanuts) from trees.

(ଯଥା —ଆମ ବାଡ଼ଗଛରୁ ଏ ବରଷ ନଡ଼ିଆ ଭଲ ପଡ଼ା ହେଲ୍ଲ ।)

ପଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ପାତ୍ଚ ଧାତୁ)—

Pardā(rde)ibā ପାତାନ ପଡ଼ାନା ପର୍ଇବା ପରେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୧ । ପକାଇବା—1. To fell.

୬ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାର ଫଳ ତୋଳାଇବା—

2. To have the fruits plucked from trees by others.

୬ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାର ଶଯ୍ୟାଦି ପକାଇବା—

2. To have the bedding laid by another.

ସେଦିନ ଅଲିଅଳ ରଦ୍ଦନଗରେ ରହିଁ ଶଯ୍ୟାକୁ ପଡ଼ାଇବ ।
ରଙ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ପଡ଼ାଂ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବେତ ବା ଶୁଖୁକ ମାରିବା ଶବ୍ଦ—

Pardām ପଡ଼ାଂ ପଡ଼ାକ୍

୬ । ଦ୍ରୁତାଇ (ପଡ଼ିଯିବା)—

2. Suddenly (to fall down).

(ପଡ଼ାକ୍, ପଡ଼ାଙ୍, ପଡ଼ାଂକନା, ପଡ଼ାଂକନ, ପଡ଼ାଙ୍କନା, ପଡ଼ାଙ୍ କର ପଡ଼ାଙ୍କନ, ପଡ଼ାଙ୍ ଦଶ୍, ପଡ଼ାଙ୍ ଧସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଡ଼ା ଗାଁ(ଗାଆଁ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ତନ + ଗ୍ରାମ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ—

Pardā gāñ(gā-āñ) ପାଡ଼ା ଗାଁ ପୁରବା Small village; hamlet.

(ପଡ଼ା ଗାଁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଡ଼ାଣିଆଁ (ଆ)—ଦେ. ବିଣ —ଗଡ଼ାଣିଆ; ଢଲନ୍ତା—

Pardāṇiāñ(ā) ଢାଳୁ ଉତାରା ଢୁଅା Sloping.

ଦେ. ବି—ନିମ୍ନ ଭୂମି —Low land.

(ଢଠାଣିଆଁ—ବିପଦ୍ଗାମୀ)

ପଡ଼ାପଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —ପଡ଼୍ପଡ଼୍ —

Pardāpard Pard-pard.

ପଡ଼ାପଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଧସ୍ପସ୍; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ହେବା—

Pardāpardi ପକଡ଼ାବଲ Throwing each other on the ground; tussle; felling together.

(ପର୍ପର୍ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଡ଼ା ପଡ଼ସା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ତନ + ପ୍ରତିବାସୀ)—୧ । ସାଇ ପଡ଼ଶା—

Pardā pardisā ପାଡ଼ା ପଡ଼ସେ ଅଡ଼ୋସୀ ପଡ଼ୋସୀ, ପାସ ପଡ଼ୋସ 1. Neighbours.

୬ । ନିଜ ଗୃହର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନ—

2. Places adjoining one's residence.

[ପଡ଼ା ପଡ଼ୋସ, ପଡ଼ା ପ୍ରତିବାସୀ, ପଡ଼ାପଡ଼(ଡ଼ୋ)ସି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁ)—

Pardi ପାତଡ଼ା ଖଞ୍ଜା ଧାନ୍ୟ ବା ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ଖୋରାକୀ ପଇସା ବା ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ—1. Daily quota of paddy or provisions supplied for the maintenance of a person; a dole; a daily ration.

୬ । ଗୀତର ଶେଷରେ ବୋଲିଯିବା ଅନ୍ୟ ତ୍ରିଗାତ୍ମକ ପଦ—

2. The diverted refrain of a song.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଏକ ଜଣର ଉପଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଉଣ୍ଟୁଲାଦ; ସଞ୍ଜା—
3. Victuals sufficient for one person.
ତା ପଡ଼ ତୋର ବୋଠଁ ଦେଇ
ଅଇମି ତାଙ୍କ ବୁ ବୋଇଲ । ରୁଦ୍ର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପର୍ (ଦେଖ)
Pari (See)

ପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଡ଼ିତ) —୧ । ପଡ଼ିତ ଭୂମି; ଅନାବାଦ ଜମି—
Pardiā 1. Fallow land; uncultivated field;
ପଡ଼ୋ, ପଡ଼ା, ପଡ଼ତ୍ waste land.
ପଡ଼ତୀ ୨ । ସମତଳ ଘାସ ଭୂମି—2. Meadow.
୩ । ଯଦା ଜାଗା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ—3. Open field.
୪ । ନମ୍ନ ଭୂମି—4. Low land.
୫ । ନଦୀର ଅଳ୍ପ ଜଳ ଥିବା ସ୍ଥାନ—
5. Shallow part of a river.
୬ । ଦଳିଆ ବା ମୂଲିଆ ଯେଉଁ ଦିନ କାମ କରିବାକୁ ନ ଆସେ ସେ ଦିନର ଅନୁପସ୍ଥିତି—6. Abesence of a labourer from work on any day
୭ । ଲୁଗାର ଯେଉଁ ଅଂଶର ସୂତା ଠିକ୍‌ରୂପେ ବୁଣା ହୋଇ ପାରି ନ ଥାଏ—7. Part of a cloth where the woof and the warp threads have not been woven regularly.
୮ । ଶଗଡ଼ର ଗୋଟିଏ ଚକ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ଓ ଅନ୍ୟ ଚକ ଖାଲ ଜାଗାରେ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—8. The condition of one wheel of a cart being on a lower ground than the other.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପଡ଼ିତ; ଅକର୍ଷିତ—
(ଉଠିଆ—ବିପରୀତ) 1. Uncultivated; waste; fallow.
ପଡ଼ୁଣ୍ ପଡ଼ିଆ ରୁଣ୍ ଥାଇଁ ଉଠିଆ ରୁନି ଦେଲେ
ପଡ଼ତୀ ସେ ସୁକୃତ କହୁ ନ ପାରଇନ୍ତ ରଲେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ. ଅନୁଶାସନ ।

୨ । ଅନ୍ନଯୋଜିତ—2. Unemployed.
(ଯଥା ଆଜ ମୋର ଭଲ ପଡ଼ିଆ ।)
୩ । (ବାଛୁରୀ ବଢ଼ିଯାଇ ଥିବାରୁ) ଯେଉଁ ଗାଈ ବର୍ଷିକ ଯାଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ଦୁଧ କମି ଯାଇଥାଏ—3. (a milch cow) That has become dry.
୪ । ଦୋକାନରେ ପଦାର୍ଥ ବିକି ନ ହେବା (ସମୟ)—
4. Slack (season).
୫ । ନରସା; ନିକୃଷ୍ଟ—5. Inferior.
୬ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖାଇବା ସକାଶେ ପ୍ରତିଦିନ ପଡ଼ି ପାଏ—
6. Depending on a dole of rice.
୭ । ବାସ ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କେହି ବାସ କରୁ ନାହିଁ (ଯଥା—ପଡ଼ିଆ ଘର)—7. Uninhabited; abandoned (house); untenanted.
୮ । ବିକି ନ ହୋଇ ଦୋକାନରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା (ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ)
8. (any commodity) Which remains undisposed of in the shop.

ପଡ଼ିଆ ଉଠିଆ—ଦେ. ଚଣ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦୃଶର)—୧ । ଉଚ୍ଚ ନୀଚ
Pardiā uṭhiā (ଭୂମି)—1. Undulating (ground).
ପଡ଼ତୀ ଆବାଦୀ ୨ । ଅନାବାଦୀ ଓ ଆବାଦୀ (ଜମି)—
20. Waste and arable (land).
ପଡ଼ିଆ ଗାଈ—ଦେ. ବ—ବାଛୁରୀ ବଢ଼ିଗଲେ ଯେଉଁ ଦୁହାଁଳି ଗାଈଠାରୁ
Pardiā gāī ଦୁଧ ଦୁହାଁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଏ—A milch cow
ବିଷଖି ହୁଈ ଗାୟ which has become dry.
ପଡ଼ିଆ ଜୁଆର—ଦେ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଅମାବାସ୍ୟା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଦିନରେ
Pardiā juāra ହେବା ଅଳ୍ପ ନିମ୍ନଯୁକ୍ତ ଜୁଆର—Ebb tide;
ଘଟତୋଜ୍ୱାର (ଉଠିଆ ଜୁଆର—ବିପରୀତ) low tide.
ପଡ଼ିଆଣ - ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରତିବାଣୀ କମ୍ବା ପ୍ରତିତନ୍ତ୍ର)—ଲୁଗାର ଉରଣୀ
Pardiāṇa ବା ଚଉଡ଼ା ବାଗର ସୂତା—The woof of a
ପଡ଼ିୟାନ, ପଡ଼ାନ ଭରନୀ, ବାନା cloth; weft.
ପଡ଼ିଆଣି ଜୁଆର—ଦେ. ବ. (ଜାଦାଜିଆ ଭାଷା)—ପାଣିର ଉଚ୍ଚତା କମି
Pardiāni juāra ଯାଉଥିବା ଜୁଆରର ଅବସ୍ଥା; ଖଡ଼େଣୀ—
ଜ୍ୱାରକୀ ଘଟତୀ The subsiding state of a flow tide; the ebbing of a tide.
ଦେଦେବେଳେ ପଡ଼ିଆଣି ଜୁଆର,
ଜାଦାଜ ନଦୀର ବାଲଡ଼ାରେ ବନ୍ଦି ଯାଇଛୁ । ଫକୀରମୋହନ—ଉତ୍କଳକ୍ଷ ।
ପଡ଼ିଆ ଭୂଇଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପତିତ ଭୂମି)—୧ । ପତିତ ଜମି—
Pardiā bhūiṁ Fallow ground.
ପଡ଼ତ୍ ଜମି ୨ । ଗୋଚର ଜମି—
ପଡ଼ତୀ ଜମୀନ୍ 2. Grazing ground.
ପଡ଼ିଆ ବାଡ଼ି
ପଡ଼ିଆ ଜମି
ପଡ଼ିଆ ଭୂମି } ୩ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସାଧାରଣଙ୍କର ଛାଡ଼ା ଫେରିବା ସ୍ଥାନ—ଅନ୍ୟରୂପ] 3. The common easing ground of a village.
ଦେଉ, ଦ୍ୟାଉବ, ଦେ ପଦ ମୋଉବ,
ପଡ଼ିଆ ରୁ ରେ ଗୋଧନ ଚରାଉବ ହେ – ଉତ୍କଳିକା ପଲ୍ଲୀ ଗୀତ ।

ପଡ଼ିଆରୀ—ଦେ. ବ—ପଡ଼ିଆରୀ (ଦେଖ)
Pardiārī Pardhiārī (See)
ପଡ଼ିଆ ସୁନା—ଦେ. ବ.—ନରସା ବା ଭେଲ ସୁନା—Mixed gold.
Pardiā sunā ନିରସା ସୁନା **ଗୋବରାହା ସୋନା**
ପଡ଼ି ଉଠି ଧାଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଧା ବିପଦକୁ ନ ଗଣି ଅଗ୍ରସର
Pardiuthi dhāiṁbā ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଖୁବ୍ ବେଗରେ ଗତି
ପଡ଼ତେ ଉଠତେ ଆନା କରିବା—To run very quickly by ignoring all the difficulties.
ପଡ଼ି ଉଠି ପଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତି ଉଦ୍ବେଗରେ ବାଧା ବିଘ୍ନ
Pardi uṭhi palā(le)ibā ନ ଗଣି କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—To leave a place in hot haste.
ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ସଙ୍ଗରୁ ସ୍ୱର ଛଡ଼ି ଦେଇ,
ଚୋରଲେ ପଡ଼ି ଉଠି ହେ ନରବାର୍ଦ୍ଦି । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ପଡ଼ କାଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୈନିକ ଖଞ୍ଜା ଥିବା ପଡ଼ ବା ଖାଦ୍ୟର
Pardi kāṭa ଅଗ୍ରାପ୍ତି—1. Lack or deprivation of the
ଖୁରାକ ବନ୍ଦ daily supply or dole given out to a person; non-receipt of one's daily dole.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୋଜନାଭାବ—2. (figurative) Lack of one's daily food or supply.

ପଡ଼ି ଖିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ପଡ଼ ବା ଖଞ୍ଜା ଖାଦ୍ୟ-ସାମଗ୍ରୀ ମିଳେ—A person who gets dole.
Pardi khiā

ପଡ଼ିଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ପରିଚ୍ଛା (ଦେଖ) Parichhā (See).
Pardichhā

ପଡ଼ି ଦାତା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେ ପଡ଼ିଖିଆ ଲୋକଙ୍କୁ ଦୈନିକ ଖୋରାକ ଦିଏ—Almoner; one who distributes doles; distributer of provisions.
Pardi dātā

ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁ; ସଂ. ପତନ; ପ୍ରା. ପଡ଼ନ)—
Pardibā ୧ । ପତିତ ହେବା—1. To fall.

ପଡ଼ା ତୋଳାଇଲ ପର ଉଚ ଉଚେ ପଡ଼ିବା ଭଚ ଭବଭୂତିର୍ଯ୍ୟ. ଭଶୋଘଚଶ୍ଲ. ତ ଗୀତ ।
ପଡ଼ନୀ
(ପଡ଼ିବା ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଝଡ଼ିବା; ଭୂମିରେ ପତିତ ହେବା—
2. To drop down; to fall to the ground.

୩ । (ସମୟ) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—3. (a time) To arrive.
ଯଥା—ଆଜିକାଲି ବଡ଼ ସଦ୍ଦର୍ଗକାଳ ପଡ଼ୁଛି—

୪ । ଲୋଟିବା; ଗଡ଼ିବା; ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା—4. To roll on the ground; to wallow on the ground.

୫ । ଅନ୍ୟର ଗୋଡ଼ତଳେ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପତିତ ହେବା—
5. To lie prostrate at one's feet.

୬ । ସ୍ଖଳିତ ହେବା; ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ନିମ୍ନକୁ ଖସିବା—
6. To slip down.
ଯଥା – ଘୋଡ଼ାରୁ ପଡ଼ିଯାଇ ରାମର ଅଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।

୭ । (ନଦୀ) ବହିଯାଇ ସାଗର ଆଦରେ ମିଶିବା—
7. (a river) To flow and fall into (the sea).
ଯଥା—ଏ ନଈ ଚଲକାରେ ପଡ଼ୁଛି ।

୮ । ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ବାହାରିବା—
8. To come out; to issue.
ଯଥା—ମେଘରୁ ବର୍ଷା ପଡ଼ୁଛି; ଚାଳ ପାଣିରୁ ରକ୍ତ ପଡ଼ୁଛି ।

୯ । ଶୋଇବା; ଶଯ୍ୟାଗତ ହେବା—
9. To lie down; to be confined to bed.
ଯଥା—ତା ଘରେ ଛଅ ପ୍ରାଣୀଯାକ ରୋଗରେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

୧୦ । ଧୃତ ହେବା; ଧରା ହେବା—10. To be caught.
'ଜାଲିଆ ପାଦେ ନିତ ଯେ ! ନ ପଡ଼ନ୍ତି' – ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୧ । ହସ୍ତଗତ ହେବା; ଅଧିକାରକୁ ଆସିବା—
11. To come under one's control or disposal.

୧୨ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ଆସିବା—
12 To come; to arrive at.
ଅଇଲ ଧାଇଁ ପଡ଼ଇ କାହିଁ ସୁଅତ ଶବଦ ଝଡ଼ଏ ନାହିଁ—ଉଗ ।

୧୩ । ମନ ମିଳିବା ବା ସଙ୍ଗତ ହୋଇ ଚଳିବା—
13. To be on friendly or good terms.
ଯଥା—ସେ ଘଇତାମାଇପଙ୍କର ଘର ପଡ଼ୁଛି ।

୧୪ । ଗୃହିତ ହେବା; କଥା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
14. To be led or guided by; to act according to the advice of.
ଯଥା—ତା କଥାରେ ପଡ଼ି ଆଜ ମୋର ଏ ଦଶା ହେଲା ।

୧୫ । ଆସକ୍ତ ହେବା; ଅନୁରକ୍ତ ହେବା—
15. To be attached or addicted to.
ଯଥା—କୁସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ି ସେ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଛାଡ଼ି ଦେଲା ।

୧୬ । ମିଳିବା; ମେଳ ହେବା—16. To tally with.
ଯଥା—ତୋ କଥାକୁ ମୋ କଥା ପଡ଼ିଗଲା ।

୧୭ । ସମକକ୍ଷ ହେବା; ଅନୁକୂଳ ହେବା—
17. To be equal to; to fit in with.
ଯଥା—ବରଯାତ୍ର ଜାତକ ସଙ୍ଗେ କନ୍ୟାଯାତ୍ର ଜାତକ ଭଲ ପଡ଼ୁଛି ।

୧୮ । ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା—18. To stay waiting.
ଯଥା—ଆମ ମାମଲା ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଆମେ କଟକରେ ଛଅ ଦିନ ହେଲା ପଡ଼ିଛୁଁ ।

୧୯ । ଆବଶ୍ୟକ ହେବା; ଆବଶ୍ୟକ ହେବା—
19. To be necessary; to be wanted.
ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଶୀତ ପାଇଁକ ଖଣ୍ଡିଏ ମାଠ ବୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିଲାଣି ।

୨୦ । ଦନ୍ତୁର ହେବା—20. To become blunt.
ଯଥା—ଏ କଟୁଆର ଦାଢ଼ ପଡ଼ିଗଲାଣି ।

୨୧ । ଲାଗିବା; ବ୍ୟୟ ହେବା—21. To cost.
ଯଥା—ଦେଉଳଟିଏ ତୋଳାଇବାକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ପଡ଼ିବ ।

୨୨ । ହେବା—22. To be.
ଯଥା—ଏ ଲୁଗାର ଦାମ କେତେ ଟଙ୍କା ପଡିବ ? ଏ କଥା କଅଣ ମୋଫତ୍ ପଡ଼ୁଛି କି ?

୨୩ । ଆଲୋଚିତ ହେବା; ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଉତ୍ଥାପିତ ହେବା—
23. To be discussed; to be raised during a discourse or conversation.

ଚନ୍ଦ୍ରଭୂଷେ ଅନୁସ୍ୱାରଙ୍କର ସଙ୍ଗତେ
ସ୍ୱାର ସା ପଡ଼ଲ କହିବା ତା କେତେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨୪ । ଉତ୍ତର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହେବା; ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କ୍ରମେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯିବା—24. To be dealt with in the shape of questions & answers thereto.
(ଯଥା—ତାର ମୋର ବହୁତ ଦୁଖ ସୁଖ ପଡ଼ିଲା ।)

୨୫ । ବିଖ୍ୟାତ ହେବା; ପ୍ରକଟିତ ହେବା—
25. To be published.
କାହାରେ ବୁଝିଲେ ନାଁ ପଡ଼େ, ଦେବତ ତୋଳେଇଲେ ନାଁ ପଡ଼େ । ଚଉ—

୨୬ । ଝୁଲମ୍ବିତ ହେବା; ଲମ୍ବିବା—26. To hang down.
ଓଢ଼ଣା ପଡ଼ୁଛି ଦୁଅ ସରକ
ପାଟ ଶୁଭ୍ରଅଟି ତଉଟାଡ଼ିକ—ଚଉ ।

୨୭ । ଚଢ଼ାଉ କରିବା; ଜୁଜାଡ଼ି କରିବା—27. To attack; to commit depredations upon.

ଧୂମାନ୍ତ କରି ମୂଲକ ଯାକ, ଧନ କାଞ୍ଚନ ଲୁଟି ଅନେକ
ଯାଇଁ ପଡ଼ିଲେ ଷାଠିଏ ବାଟ ବନ ଉତର ସେ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖ – ସମର ଉତ୍ତର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨୮ । ଅନୁଭୂତ ହେବା—
28. To be felt or experienced.
ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଜ୍ୱର ଶୀତ ପଡ଼ୁଛି ।
୨୯ । ଘଟିବା—29. To happen; to occur.
ପଡ଼ିଲା ଏବେ ଅସ୍ତି ଦାତାର୍ଜି ବଦ୍ଦ—କୃଷ୍ଣର୍ଜି. ନଦ୍ଦାଇଟ, ବଳ ।
୩୦ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହେବା—30. To be proposed.
ଟେହେଇ ନାଳକ ଦେ ଦଉଛ ଅର ସାଉ ବଣରୁଆ—ଉଗ ।
୩୧ । ମୁଦା ହେବା; ବନ୍ଦ ହେବା—
31. To be closed or shut up.
ଯଥା—ସନ୍ଧ୍ୟା ନ ବୁଜୁଣୁ ଗାଆଁଯାକ ଭାଟି କବାଟ ପଡ଼ିଲଣି ।
୩୨ । ଫଳ ଘଟିବା—32. To result.
ଯଥା—ଯଠଶକୁ ପାଞ୍ଚରେ ହରଲେ କେତେ ପଡ଼ିବ ?
୩୩ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ହେବା—
33. To be waved to and fro.
ଟୁଙ୍କି ଉସାଣ ବନ୍ଦୁକ ଉନର ଗତ ଗାଉଣରେ ପଡ଼େ —ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଜଗନ୍ନୋହନ ।
୩୪ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରହାରିତ ହେବା—
34. To be struck repeatedly.
ଡ଼ିଙ୍କି ପଡ଼େ ଧମ ଧମ, ସାହାର ଉପର ଦେବ କଠିନ,
ଝାଲ ବୁଢ଼େ ଉମ ଗମ—ଉଗ ।
୩୫ । ରହିତ ହେବା; ଅକ୍ଷମ ହେବା; ଅବଶ ହେବା—
35. To become useless or unfit for work.
ଯଥା—ରାତିପାକ ଗୀତ ଗାଇଗାଇ ମୋ କଣ୍ଠ ପଡ଼ିଲଣି ।
୩୬ । ଖିଆ ପିଆ ହେବା —
36. To be eaten; to be partaken.
ଯଥା—ଆଜି ଝୋପାଏ ନାଲି ପାଣି ପଡ଼ିବାରୁ ଭାଲୁ ଭଲପୁର କଥା ଭଣୁଛୁ ।
୩୭ । (ସୁବଧା) ଜୁଟିବା—37. To come to pass; (an opportunity) to present itself.
ଯଥା—ଖଞ୍ଜ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଭାଲୁ ଝେଟେଇ ଦବ ।
୩୮ । ପଡ଼ିଆ ହେବା; ଅକର୍ଷିତ ହୋଇ ରହିବା—
38 To lie fallow.
ଯଥା—ବହନ ଅଭାବରୁ ମୋର ଏ ବର୍ଷ ୪ ମାଣ ଜମି ପଡ଼ ରହିଲା ।
୩୯ । ଭୂମି ଉପରେ ବିସ୍ତୃତ ହେବା—33. To be spread on the ground.
ଯଥା—ବହୁଣା ପଡୁଛୁ ।
୪୦ । ଆଶ୍ରିତ କର ରହିବା—
40. To remain as a dependant on.
ଯଥା—ମୁଁ ତ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ପାଖେ ପଡ଼ିଛୁ, ସେ ରଖିବେ ରଖନ୍ତୁ, ମାରିଲେ ମାରନ୍ତୁ ।
୪୧ । ଫଳରେ ଜଣା ଯିବା; ଦେଖାଯିବା—
41. To turn out to be; to be found.
ଯଥା—ଏ ବଲଦଟି ଭାରି ଝାଣୁଆ ପଡ଼ିଲା ।
୪୨ । ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବା; ଅଧୋଗାମୀ ହେବା—
42. To descend; to go down.
ଯଥା—ଭାରିଜୁର ଗୋଟାଏ ପଙ୍କା ପଡ଼ି ଯାଇଛି ।
୪୩ । ଦେଖା ଯିବା—43. To appear; to be seen.
ଯଥା—ମେଘ ଗଡ଼ିଯିବାରୁ ଆକାଶରେ ତରା ପଡ଼ିଲେଣି ।
୪୪ । (ଗଛରେ ଫଳ) ଧରିବା—44. (said of a fruit) To appear on a tree; to be borne by a tree.
ଯଥା—ମୋ ବାଡ଼ିରେ ଭଲ କାନ୍ଦ କଦଳୀ ପଡ଼ିଲଣି ।
୪୫ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—45. To be overtaken.
ଉବତ ଘରେ କୃଷ୍ଣ ଗାଦେ,
ନ ଘଡ଼େ ଗୋପ ମୋହ ବଢେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୪୬ । ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବା—
46. To be pronounced or uttered.
ଯଥା—ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜାରେ ଆଜି ଖୁବ୍ ହରିବୋଲ ହୁଳହୁଳ ପଡ଼ିଲା ।
୪୭ । (ଦନ୍ତଆଦି) ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହେବା—
47. To be dislocated.
ଯଥା—ବୁଢ଼ାଦନେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଯାଏ ।
୪୮ । (ଶାପ ଆଦି) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଫଳିବା—
48. (a curse) To bear fruit on a person.
ଯଥା —ତା ଉପରେ ମୋ ନିଶ୍ୱାସ ପଡ଼ିଲା ।
୪୯ । ପ୍ରେରିତ ହେବା—49. To be sent or issued.
ଯଥା—ବାପାଘରକୁ ସମ୍ବାଦଙ୍କ ଘରେ ଆମର ଗୁଆ ପଡ଼ିଛି ।
୫୦ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାପିତ ହେବା—
50. To be raised or pitched at a place.
ଯଥା—କଣ୍ଢା ପଡ଼ିଆରେ ତମ୍ବୁ ପଡ଼ୁଛି ।
୫୧ । ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିବା—51. To be begun.
ଯଥା— ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପଡ଼ୁଛି ।
୫୨ । ଉତ୍ପନ୍ନ ହବା; ଜାତ ହେବା—
52. To be born; to grow.
ଯଥା—ଆମ ଗାଈର ଗୋଟିଏ ମାଈ ବାଛୁରୀ ପଡ଼ୁଛି ।
୫୩ । (ରାସ୍ତା ଆଦି) ନୂତନ ଭାବରେ ହେବା—
53. (a road) To be constructed or laid.
ଯଥା—ଗ୍ରାମାସ ହେଲା ଆମ ଗାଁଆଁକୁ ପକା ସଡ଼କ ପଡ଼ୁଛି ।
୫୪ । (ରୋଗ) ଆକ୍ରମଣ କରିବା—54. To attack.
ଯଥା—ମୋର ପିତ୍ତଳ ପଡ଼ୁଛି; ଗୋବିନ୍ଦ ମାଆଙ୍କର ଥନଦ୍ୱର ପଡ଼ୁଛି ।
୫୫ । ସାଜିତ ହେବା—55. To be laid.
ଯଥା— ଖାଇବାକୁ ପତର ପଡ଼ୁଛି ।
୫୬ । ସୈନ୍ୟ ପକାଇବା—56. To encamp.
ଯଥା—ଆମ୍ଭ ଡୋଙ୍କାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହାକମ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।
୫୭ । ମିଶ୍ରିତ ହେବା—57. To be mixed.
ଘଇରେ ପଡ଼ିଛ କଦୂର ବାସ,
ଘଇ ଖାଇଲେ ଛଡ଼ିବ ବାଶ । ଶିଶୁଗୀତ ।
୫୮ । ତଳକୁ ଖସାଯିବା—58. To be lowered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ଜାହାଜର ଲଙ୍ଗର ପଡ଼ିଲା; ରେଲର ସିଗ୍ନାଲ୍ ପଡ଼ିଲାଣି ।

୫୯ (ଘରର ଶୁଭାଦ) ଦଆଯିବା—

59. (a foundation) To be laid.

ଯଥା— ଆଜ ଘରେ ଶୁଭ ପଡ଼ିଲା ।

୬୦ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—

60. To arrive at a place.

ଯଥା—ମୁଗ କଆରରେ ପଚ୍ଛେ ମାଙ୍କଡ଼ ପଡ଼ିଛନ୍ତି

୬୧ । ଚିତ୍ର ବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଖଚିତ ହେବା—

61. To be decorated with ornamental works.

ଯଥା—ଏ ଶାଢ଼ୀରେ କୁମ୍ଭ ପଡ଼ିଛି ।

୬୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବର୍ଷିତ ହେବା—

62. To be strewn or scattered about.

ଯଥା—ଲୁଗା ପଝାଯାକ ଘରେ ଏଣେ ତେଣେ ପଡ଼ିଛି ।

୬୩ । ସଂଯୋଜିତ ହେବା—6. To be set or joined to.

ଯଥା—ଏଥର ଭନ୍ତରେ ଗୋଝାଏ ବାରହାତିଆ ଶାଢ଼ୀ ପଡ଼ିଛି ।

୬୪ । ନିମ୍ନସ୍ଥ ବସ୍ତୁକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—

64 To touch a thing which is below

ବାଘ ଛଡ଼ାଥ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ି. ଲକ୍ଷେ ଚଖାଫୁଲ ଝଡ଼ି । ଚଟ ।

୬୫ । ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତିରୂପେ କଥିତ ହେବା—

65. To be exchanged as questions & replies.

ଯଥା—ସେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉର ଡାହୁକା ପଡ଼ିଛି ।

୬୬ । ଶବ୍ଦିତ ହେବା—66. To be sounded.

ଯଥା—ଢୋଲ ପଡ଼ିଲା ।

୬୭ । ରୋପିତ ହେବା; ବୁଣା ହେବା—

67. To be planted; to be sown.

ଯଥା—ଏ ବଲରେ ଭଲ ପଡ଼ିଛି; କୁଣ୍ଡରେ କୋହ ଗଛ ପଡ଼ିଛି ।

୬୮ । ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବା—4 To be given.

ଯଥା—ଚଡ଼ା ପାଇଁ କେଉଁଠ ଘରେ ୫ ଗୌଣି ଧାନ ପଡ଼ିଛି; ଧୋବାଘରେ ଲୁଗା ପଡ଼ିଛି ।

୬୯ । ଟଣା ଯିବା—69. To be drawn; to be dragged.

ଯଥା – ଘୋଷାରେ ଜାଲ ପଡ଼ିଛି ।

୭୦ । ବାଜିବା; ଲାଗିବା—70. To touch.

ପଦ୍ମୋତ୍ପଳିଙ୍କ ଜଳ ପଡ଼ର ଯାର ଦେହେ
ସେ ଦେହେ ନ ପଡ଼ର ଏ ସଂସାର ମୋହେ । କୃଷ୍ଣଚିନ୍ଦ୍ର. ମହାଭରତ. ବନ ।

୭୧ । କମିବା—To come down:

ଯଥା— ଜ୍ୱର ପଡ଼ିଲା ।

୭୨ । ବରଷିବା; (ଅମୁକ) ଉପରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ପଡିତ ହେବା—

72. To be showered upon; to rain.

ଯଥା — ଢୋ ମୁଣ୍ଡରେ ବର୍ଷା ପାଣି ପଡ଼ୁଛି ।

୭୩ । ମାଗଣାରେ ମିଳିବା—

73. To be available for nothing.

ଯଥା—ଏତେଇଁ କଅଣ ସଦାବର୍ତ୍ତ ପଡ଼ିଛି ଯେ, ତୁମେ ନିତି ଏଠାକୁ ଦଉଡ଼ୁଛ ?

୭୪ । (ବ୍ରଣ, ପିକୁଳ, ବାଘୀ ଆଦ ଶୀଘ୍ରଯୁକ୍ତ ରୋଗ) ଦେହରେ ଦେଖାଯିବା—74. To come out (said of boils & swellings).

୭୫ । (କୋଲଯ, ଗୃହ, ଶିଲ୍ପୁଳ ଆଦ ଦ୍ୱାର) ଗୃହର କବାଟ ବନ୍ଦ ହେବା—75. To be locked up with pad-lock or chain (said of the door of a house).

ଯଥା—ଦୋକାନରେ କୋଲଯ ପଡ଼ିଛି ।

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା ଯୋଗ ହେଲେ ସେ ଧାତୁର ଅର୍ଥକୁ ଦୃଢ଼ତର କରେ । ଯଥା—ଧାଇଁ ପଡ଼ ହୋ; ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିବା; ବସିପଡ଼ିବା; ଉଠିପଡ଼ିବା ଓ ଶୋଇ ପଡ଼ିବା ଇତ୍ୟାଦ ।

ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା; ଯଥା -- ଧାଇଁ ପଡ଼ିବା; ଉଠି ପଡ଼ିବା; ବସି ପଡ଼ିବା; ଶୋଇ ପଡ଼ିବା; ଗଡ଼ ପଡ଼ିବା; ନଇଁ ପଡ଼ିବା; ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା; ଚମକି ପଡ଼ିବା; ମାଡ଼ ପଡ଼ିବା; ଝାଙ୍କି ପଡ଼ିବା ଝଡ଼ ପଡ଼ିବା ଇତ୍ୟାଦ ।

ପଡ଼ିବାର ଅସମାପିକା ରୂପ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ରିୟା—ଯଥା ପଡ଼ିଯିବା; ପଡ଼ ଉଠି ଧାଇଁବା; ପଡ଼ ମରିବା ଓ ପଡ଼ ରହିବା ଇତ୍ୟାଦ ।

ପଡ଼ିବାର ସହଚର କ୍ରିୟା—ପଡ଼ିବା ଉଠିବା; ଉଠିବା ପଡ଼ିବା]

ପଡ଼ିବା ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବର୍ଷିତ ହେବା ଓ ଉତ୍ଥିତ ହେବା—

Parḍibā uṭhibā

ପଁଡ଼ାଉଠା

ପଡ଼ନା ଉଠନା

1. To be thrown up and down

୧ । ଦଉଡ଼ୁଥିବେଳେ ଅସମତଳ ବା ଖସଡ଼ା ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ଯିବା ଓ ପୁଣି ଉଠିବା—2. To fall down and get up while running over an uneven or slippery surface.

ଯଥା—ଜମିଦାରଙ୍କର ଭଲବ ହୋଇଛି ବୋଲି ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରିରେ ପ୍ରଜାମାନେ ପଡ଼ ଉଠି ଧାଇଁଛନ୍ତି ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘନ ଘନ ଗର୍ଜ୍ଜନ ବା ଉତ୍ତେଜିତ ବା ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯୋଗୁଁ କମ୍ପମାନ ବା ଅସ୍ଥିର ହେବା—3. (a place) To shake violently owing to repeated loud roaring or loud reports.

ଯଥା—ବାମ୍ବାଳ ଫୁଟିବାରୁ ସେ ଗାଁ ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି ।

୪ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ରୋଗର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅସ୍ଥିର ହେବା; ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଦେହ ହାତ ଗୋଡ଼ ବାଡ଼େଇବା କଟୁଡିବା—

4 (a person) To strike one's arms and legs in the paroxysms of a disease.

ପଡ଼ି ବାଣୁଆ – ସା. ଦେ (ଗଡ଼ଜାତି)-ବ—ପେଣ୍ଠିଆ (ଦେଖ)

Parḍi bāṇuā — Peṇṭhiā (See)

ପଡ଼ି ଭତ—ଦେ. ବ—ଦୈନିକ ଖଞ୍ଜା ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ—

Parḍi bhāta Daily quota or dole of boiled rice.

ଚଉଦ ବୁଝାଣ୍ଡେ ସେତେକ
ସବୁଙ୍କ ଦେଇ ପଡ଼ି ଛତ । ପ୍ରାତା, ନଗୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ପଡ଼ି ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଜୋରରେ ପଡ଼ିତ ହେବା—1. To fall down with force.

Parḍi maribā

୨ । ଅତି ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ି ରହିବା—2. To continue to stay at a place with great difficulty.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଡ଼ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବହୁକାଳ ଏକସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିବା—
Pardi rahibā 1. To lie at one place for a long time.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ଅସମାପ୍ତ ବା ଅଚ୍ଛତ ହୋଇ ବହୁକାଳ ରହିବା—
2. To be pending; (a work) to remain undone or unfinished.

୩ । ବହୁକାଳ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—
3. To wait for a long time.

୪ । ବହୁକାଳ ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଶଯ୍ୟାଗତ ହୋଇ ରହିବା—
4. To be confined to bed for a long time.

ପଡ଼ିଶା—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ପ୍ରତିବେଶୀ; ପ୍ରତିବାସୀ, ପ୍ରା. ପଡ଼ିବେସ)—
Pardisā ୧ । ପ୍ରତିବାସୀ; ସାଇପଡ଼ିଶା—
ପଡ଼ଶ, ପଡ଼ଶୀ 1. Neighbour.
ପଡ଼ୋସ ଡାବୁଅଲେ ପଡ଼ୁଶାବ ମଡାଗତା ବହୁ । ଘଧାନାଥ. ଫୁଲଘଣୀ ।
ପଡ଼ୁଶି, ପଡ଼ୋଶ, ପଡ଼ୋଶି } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପାଖରେ ଥିବାଲୋକ—
2. A person living close by.
ବୈଷ୍ଣବ ପଡ଼ଶା ଯେ ଜନ
ଦା ଭହଁ ନାହିଁ ଃ ମୋ ପଣ ।ରୁପଡ· ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।
ପଡ଼ୁଶୁଣୀ, ପଡ଼ୁଶୁଣୀ, ପଡ଼ୋଶୁଣୀ, ପଡ଼ଶାଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଦେ. ବଣ—ପ୍ରତିବେଶୀ; ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ—
Neighbouring; adjoining.

ପଡ଼ିହାରି—ଦେ. ବ—ପଡ଼ିଆରି (ଦେଖ)—
Pardihārī Pardhiārī (See)
ମୁଁ ତ ଦୋଇନ୍ତା ଘଣ୍ଟ ସ୍ୱତ
ବହୁତ ପଡ଼ିହାରି ଦୂତ । ରୂପତ· ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ପଡ଼େକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ପାଠଶାଳାରେ ପଢ଼ିବା ପିଲା—
Pardek A student.

ପଡ଼ୋତି—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବଣ—ପଡ଼ିଉ (ମାଲ); ବିକି ନ ହୋଇ
Pardoti ଦୋକାନରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା (ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ)—
(commodities) Which lie unsold in the shop.

ପଡ଼୍ୟା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବଣ. (ସଂ. ପଡ଼ତ)—ପଡ଼ିଆ—
Pardyā Waste (land).

ପଢ଼ଉ—ଦେ. ବି. (ତା. ପଡ଼ଗୁ)—୧ । ଛୋଟଡଙ୍ଗା; ଡଙ୍ଗୀ—
Pardhau 1. Small boat; lifeboat.
ଜାଲିବୋଟ ୨ । ଜାଲବୋଟ—2. Jollyboat; lifeboat.
ଜାଲା

ପଢ଼ଣ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପଠ୍ ଧାତୁ)—ପଠନ—Reading.
Pardhana ପଢ଼ା **ପଢ଼ନ୍ତ**

ପଢ଼ରେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଡ଼ାଣି; ଢଲଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ—
Pardharen Downward slope.
(ଢଢ଼ରେନ୍—ବପଶ୍ଚାତ) ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଢଲଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ ହୋଇଥିବା; ଗଡ଼ାଣିଆଁ—Sloping downward.

ପଢ଼ା— ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଠ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପଠନ—
Pardhā 1. Reading.

ପଢ଼ା; ପଢ଼ା ୨ । ଶୁଆସାଙ୍ଗଙ୍କର ପଦ ବୋଲିବା—
ପଢ଼ାଇ 2. Recitation by parrots and myna birds.
୩ । ଶିକ୍ଷା—3. Learning.
୪ । ସନ୍ତ; ଗୁରୁଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଦୈନିକ ପାଠ—4. Lesson.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପଠିତ; ପଠିତ ହୋଇଥିବା—
ପଢ଼ା 1. Read; learnt.
ପଢ଼ାହୁଆ ୨ । ପଢ଼ୁଆ; ପଢ଼ୁଥିବା—2. Reading.
୩ । ଯେଉଁ ଶୁଆ ବା ସାଙ୍ଗ ପଦ ଧରି ବୋଲୁଥାଏ—
3. Reciting words; talking (parrot or myna).
ପିଞ୍ଜର ମଝିନ ପଢ଼ା ସାରିକା
ପଢ଼ା ଛଡ଼ ବଲେ ମଣ୍ଡୁକ ଭକା । କବିସୂର୍ଯ. ବଉଦା ।

୪ । ପାଠୁଆ; ଶିକ୍ଷିତ—4. Learned; educated.

ପଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପଢ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ଅଧ୍ୟାପନା
Pardhā(rdhe)ibā କରିବା—1.Causative of Pardhibā;
ପଢ଼ାନ୍; ପଢ଼ାନ୍ To teach.
ପଢ଼ାନା; ପଢ଼ାବାନା ୨ । ପରାମର୍ଶ ଦେବା—2. To advise.
ବନ ଘୁବନ ଘୁବନା ଏକାକରେ ଉଲ ପଢ଼ାଇଛ ଜଃଧାସ ଗୋ ବାମାବ !
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପଢ଼ାକ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ—ଶିକ୍ଷିତ—
Pardhāka Learned; educated.
ଅପେ ପଢ଼ାକ ପଣ୍ଡିତ ଅପଣେ ମୂରୁଖ ।ପ୍ରାକୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ପଢ଼ା କରିବା—ଦେ· କ୍ରି—ପଠନ କରିବା; ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବା—
Pardhā karibā To study; to learn.

ପଢ଼ା ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଶିଷ୍ୟ) ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ସନ୍ତ ଘେନିବା—
Pardhā gheniba To take a lesson from the teacher for preparing it.
ପଢ଼ାଘିନିବା, ପଢ଼ାଆଣିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଢ଼ା ପଢ଼ି—ଦେ.ବ—ପଠନକର୍ମ; ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା; ଲେଖାପଢ଼ା. ପାଠାପାଠ—
Pardhā pardhi Learning; studying; education.
ପଢ଼ାପଢ଼ି; ପଢ଼ାପଢ଼ି **ପଢ଼ାପଢ଼ୀ**

ପଢ଼ାବନ୍ତ—ଦେ (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଯୋଗ) କ୍ରି. (ସଂ. ପଠ୍ ଧାତୁ)—
Pardhābanti (ପଢ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ପଢ଼ାନ୍ତର ବକଳ୍ପରୂପ)· (ସେ ବା ସେମାନେ) ଅଧ୍ୟାପନ କରନ୍ତି—Do teach (An obsolete form of Pardhānti).
ଅନେକ ଯତନ କରି ପଢ଼ାବନ୍ତ ମୋତ୍ତ । ତୁଳାପ ଶଶିଶେଖ ।

ପଢ଼ାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଢ଼ିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)— ପଠିତ ହେବା—
Pardhājibā To be read; to be deciphered.
ପଢ଼ାଯାଓଆ **ପଢ଼ାଜାନା** (ପଢ଼ାହେବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଢ଼ାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଟହ)—ବାଇଦ; ଢାଉଁ—
Pardhāra Drum.

ପଢ଼ା ସଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଠନ ସଙ୍ଗୀ)—ସହାଧ୍ୟାୟୀ; ସହପାଠୀ—
Pardhā sanga Class-mate; class-friend.
(ପଢ଼ାସଙ୍ଗୀ, ପଢ଼ାସାଙ୍ଗ, ପଢ଼ାସାଙ୍ଗୀ, ପଢ଼ୁଆସଙ୍ଗୀ, ପଢ଼ୁଆସାଙ୍ଗ, ପଢ଼ୁଆ-ସାଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ମୂଲଆଙ୍କ ବର୍ତ୍ତନ; ମୂଲ—
Pardhi Wages,

ପଡ଼ିଆରୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରତିହାରୀ)—୧ । ଦ୍ୱାରୀ; ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ—
Pardhiārī 1. Door-keeper.
ପଡ଼ିହାରୀ ପରହାରୀ ୨ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକବିଶେଷ—
2. A class of servants of the idol Jagannātha at Puri.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦେଉଳରେ ଡାକର୍ ହାକର୍ (ଅର୍ଦ୍ଦଳ କାମ) କରନ୍ତି ଓ ଦେଉଳରେ ଗୁବ ଖୋଲ ସେବକମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱ ସ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାପାଇଁ ଡାକନ୍ତି ।]

୩ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ଖବର ନେବା ଆଣିବା କରବା ଉଚ୍ଚ୍ୟ—
3. A servant or orderly of a Raja's harem.

୪ । କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଉପାଧି—4. The family-title of certain Brāhmaṇas.

ପଡ଼ିକି—ଗ୍ରା. ବଣ—ପାଠ ପଢ଼ିଥିବା; ପଢ଼ୁଆ—
Pardhiki Learned.

ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଠ୍ ଧାତୁ) (ସକର୍ମକ; ଅକର୍ମକ)—
Pardhibā ୧ । ପାଠ କରବା—
ପଢ଼ା **पढ़ना** 1. To read.
(ପଢ଼ାଇବା - ଣିଜନ୍ତ) ୨ । ଅଧ୍ୟୟନ କରବା; ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରବା—
2. To learn.

କ । ଉଚ୍ଚାରଣ କରବା; ଆବୃତ୍ତି କରବା—
3 To recite; to speak; to utter.

କେତେ ଯତ ଆର୍ଷ ବେଦକୁ ପଢ଼ୁନ୍ତ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

୪ । ଲେଖା ଅକ୍ଷରକୁ ପାଠ କରବା—
4. To decipher a writing.

ପଢ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଢ଼ିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—
Pardhi hebā କୌଣସି ଅକ୍ଷର ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପଠିତ ହୋଇପାରବା—
(a writing) To be legible.

ପଢ଼ୁଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ପଠ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପାଠାଧ୍ୟାୟୀ—
Pardhwā 1. Reading; studying.
ପଢୁୟା; ପଢ଼ୋ ପଢ଼ୁଆ; ପଢ଼ୋ ୨ । ଯେ ଭଲ ପଢ଼େ; ପାଠରେ ମନୋଯୋଗୀ—
पड़वैया; पढ़ैया 2. Attentive to his studies.

କ । ଯେ ପଢ଼ିଥାଏ —3. Read.
(ଯଥା—ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ୁଆ)।

ଦେ. ବ - ୧ । ଛାତ୍ର—1. Student; scholar.

୨ । ଶିଷ୍ୟ—2. Pupil.

କ । ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା; ପଡ଼ାଜ୍—
3. A small boat; a jolly boat.

ପଢ଼ୁଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରଥମ; ଗ୍ରା. ପଢ଼ଆଁ)—ପୋଢ଼ୁଆଁ; ପ୍ରଥମ
Pardhuāñ ଜାତ ସନ୍ତାନ—First born; eldest (son).

ଦେ. ବ.—ପ୍ରଥମଜାତ ସନ୍ତାନ—Eldest born child.

(ପୋଢ଼ୁଆଁ, ପୋଢ଼ୁହାଁ, ପୋରୁଆଁ, ପୋରୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଢ଼ୁଆଁ ଅଷ୍ଟମୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ)—ମାର୍ଗଶିର କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ—
Pardhuāñ ashṭamī The 8th day of the dark fortnight of the month of Mārgaśira.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ପରବାରର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନମାନେ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ପରବାରରେ ପିଠାପଣା ହୁଏ ।]

ପଢ଼ୁଆଁ ଗାଈ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗାଈ ପ୍ରଥମ ଗର୍ଭମାନ ପ୍ରସବ କରଥାଏ—
Pardhuāñ gāi A cow which has given birth to a calf for the 1st time.

ପଢ଼ୁଆଁ ପଦା—ଦେ. ବ—ପ୍ରଥମା ପଦା (ଦେଖ)
Pardhuāñ padā Pratham ā padā (See).

ପଢ଼େଇଁ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ.ହି. ପନଘ୍ଟ)—ଯୋତା—
Pardheiñ Shoe.

ପଢ଼ୋଉ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଠ୍ଟ)—ପଢ଼ଉ; (ଦେଖ)
Pardhou Pardhau (See).

ପଣ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରବା; ବେପାର କରବା—
Paṇ (root) 1. To trade.

୨ । ସ୍ତୁତି କରବା—2. To pray.

ପଣକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ.ହି. ପଣୁକ୍)—କପୋତ; କାପ୍ତା—
Paṇ-kā Dove.

ପଣଚୁ— ଗ୍ରାଦେ. (ଦିନ୍ନରୂପ) ବ. (ସଂ. ପଙ୍ଚିକା)—ଧନୁର୍ଗୁଣ—
Paṇ-chu Bow-string.

ପଣ—ସଂ. ବ. (ପଣ୍ ଧାତୁ=କଣିବା; ସ୍ତୁତି କରବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Paṇa ୧ । ଅଶି ସଂଖ୍ୟା; କୋଡ଼ିର ଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ି; କାହାଣର ଏକ ଷୋଡ଼ଶାଂଶ—1. Eighty of anything; eighty cowries.

୨ । ଅଣା; ବିଶ୍ୱା—2. One anna or biswā.

କ । (+ କର୍ମ. ଅ)—ବାଜି—
3. Wager; a stake at play.

୪ । ସରେତ୍—4. Stipulation; condition.

ସେ କନ୍ୟା ମୋତ୍ତେ ମୋ ପଣ୍ଡିତ ଥନ୍ତୁ,
ତା ଭାତ୍ତେ ମୋତ ପାଦକ ନ୍ତୁଗନ୍ତି । କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—5. Merchandise.

୬ । ଚୁକ୍ତି—6. Contract; pact.

୭ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—7. Vow; resolution; resolve.

କେତେ ନ ସହସ ଏ ମୋ ପଣ ଚକ୍ର ।ଣି । ବଧାକାଥ. କେଶୀସଂହାର ।

୮ । ବାଜ ରଖି ଯେଉଁ ଖେଳ ଖେଳାଯାଏ; ଦ୍ୟୂତ; ଜୁଆଖେଳ—
8. Gambling; a game at hazards.

୯ । ଭଡ଼ା—9. Hire.

୧୦ । ମୂଲ୍ୟ—10. Price; purchase-money; consideration money.

୧୧ । ବବାହରେ ବର ବା କନ୍ୟା ପାତ୍ରୀର ମୂଲ୍ୟସ୍ୱରୂପ ଗୃଘ୍ଟିତ ଅର୍ଥ ବା ଶୁଳ୍କ; କନ୍ୟାପଣ; ବରପଣ—
11. Marriage fee; price taken for giving a boy or girl in marriage.

୧୨ । ବେପାର; ବେଭାର; ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—12. Bargain; trade; barter; exchange.

୧୩ । ବ୍ୟବହାର—13. Treatment; use.

୧୪ । ବେତନ—14. Wages, salary.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୫ । ବଦ୍ଧ ମୁଷ୍ଟି—15. Closed fist.

୧୬ । ସତ୍ତ୍ୱ—16. Existence.

୧୭ ସ୍ତୁତି; ପ୍ରଶଂସା (ହି. ଶ.)—17. Eulogy; praise.

୧୮ । ପ୍ରାଚୀନ କାଲର ଏକମୁଠା ଶସ୍ୟର ପରିମାଣ (ହି. ଶ.)—
18. An ancient standard measure equal to the weight of one handful of grain.

୧୯ । ପ୍ରାଚୀନ କାଲରେ ମୁଦ୍ରାରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ୧୧ ମସା (ପରିମାଣରେ ୨୦ ମସା) ଓଜନର ତମ୍ବା ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. A bit of copper used in ancient India as currency weighing 11 or 20 Masās.

୧୭ । କାର୍ଷାପଣ; କାହାଣ; ଷୋଳପଣ—
17. One Kāhāṇa or sixteen Paṇas.

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ପ୍ରଜ୍ଞା; ଭୁଲ ପାଲି. ପଞ୍ଞା) ବାଲଙ୍ଗି; ଦମ୍ଭ; ମୁହଁ ଭୁରୁଡ଼ୁ—1. Bragging.

ତୁମ ଜଏ ପଣ ସରେ ନାହିଁ । ଭ ଗ ।

୨ । (ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) (ଅମୁକ) କାର୍ଯ୍ୟ—
(ପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The act of.
ପନା ଯଥା—ଗୋରପଣ ଦୁଷ୍ଟପଣ ।

୩ । ଶ୍ଳେଷ ଭାଷା—3. A pun (Howells).

୪ । ଅଣା; ଷୋଳ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ—
4. One sixteenth of any thing

୫ । (ସଂ. ପଣ = ବ୍ୟବହାର) ଅବସ୍ଥା—
5. State; condition.

କାମାରୁର ନଷ୍ଟକାଳ କାମନା ପୂରଇ,
ସାର୍ଥକ ପୁରୁଷପଣ କର ଏ ବସୁସେ । ସ୍ୱଧାକାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ର—ସଂ. ଜ୍ଞ ଓ ଜା ପ୍ରତ୍ୟୟର ଅର୍ଥ ।]

୬ । ଅଧିକାର—6. Authority.

ତାହାଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ପରମାଣେ ବୈଷ୍ଣବ ମଧ୍ୟେ ହେଲ ଜଣେ
ଭକତ ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ ଅମ୍ଭର ପଣ ନାହିଁ ଅଉ ।
ଭୂପତି, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୭ । କିଛି ଧନ—7. Some money.

ପାଉଲେ ପଣେ ଷଣେ ଟେକ ସେ କହନ୍ତି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାରାଉତ. ସତ୍ତା ।
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସବୁ ଥଡ଼ରେ ବୁଲୁଆନ୍ତି,
ପାଉଲେ ପଣେ ଷଣେ ଟେକ ସେ କହନ୍ତି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ସତ୍ତ ।

ପନ ପୌନ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପାଉଣ୍ଡ୍ ; ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ; ଯଥା—୧୬ ପଣ କାଗଜ; ୧୮ ପଣ କାଗଜ)—
ଅଧସେରରୁ ଏକ ଦୋପଇସା କମ ଓଜନ ପରିମାଣ—
A pound; a weight little less than ½ seer.

ପଣ ଅଜା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହ; ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରପିତାମହ; ଅଜାଙ୍କ ଅଜା—One's great great grand father.
Paṇa ajā (ପଣଆଈ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଅଜାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ଅଣଅଜା ବୋଲିଯାଏ ।]
ପରଦାଦା

ପଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—
Paṇa karibā To vow.

ପଣକରା ସତ୍ୟ କରି ପଣ କରୁଛ ତୁମ୍ଭ ଥରେ,
ପନ କରନା ପାଣ୍ଡବେ ପାଞ୍ଚଟେ ହେ ରହିଲେ ମୋ ଲାଗେ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ,

ପଣ କାହାଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇ
Paṇa kāhāṇiā(ām) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଚିତ ସମୟରେ ପଣେ
(ପଣ କାହାଣିକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖରଚ ନ କରି କଥା ବଳ ପଡ଼ିଲେ
କାହାଣେ ଖରଚ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ; କୃପଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1 Penny-wise pound-foolish (person); close-fisted; one who instead of spending one anna in time spends one rupee when the proper time is over, to save himself from danger.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟଧିକ ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ (ଯେ ପଣେ ଖରଚ ହେବା ସ୍ଥାନରେ କାହାଣେ ଖରଚ କରେ)—
2. (figurative) Ostentatious; unduly showy.
ଯଥା—ତୁମର ଏ ପଣକାହାଣିଆ ବେଭାରକୁ ମୁଁ କ ପାଏ ?

ପଣକଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗଣିତ—
Paṇakiā 1. Arithmetical multiplication table for computing paṇas or annas.
ପଣକିୟା; ନାମତା
ପହାଡ଼ା (ପଣିକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଗଣିତ ଗୁଣନ ଓ ହିସାବ ମୁଖସ୍ଥ କରିବାର ନାନାପ୍ରକାର ପଣକିଆ ଅଛି । ଯଥା—ସାଧା ପଣକିଆ; ଯାହା ପଣିକିଆ; କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ପଣିକିଆ ।]

ପଣକଆ ପ୍ରତି ସଂଖ୍ୟାର ଏକଗୁଣ ଠାରୁ ଦଶ ଗୁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥାଏ । ପ୍ରତି ସଂଖ୍ୟା ବା ଖଦାର ପଣିକଆକୁ ଉକ୍ତ ସଂଖ୍ୟାରେ 'କ' ଲଗାଇ ଏକକ, ଦୁଇକ, ତିନକ ଏହିପରି ପରବର୍ତ୍ତିକ ପଣିକଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଶୁମାନେ ମୁଖସ୍ଥ କରନ୍ତି ।

ଦୁଇକ ସାଧା ପଣକଆ ଯଥା—

୬	।	୮	୫	୫୬	୫	୫୬	୧	୧୬	୧।
୨	୪	୬	୮	୧୦	୧୨	୧୪	୧୬	୧୮	୨୦
୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭	୮	୯	୧୦
୨	୨	୨	୨	୨	୨	୨	୨	୧	୨

୧ମ ଖଦା ଦୁଇ କେ ଦୁଇ ପଣ । ୨ୟ ଖଦା ଦୁଇ ଦୁଣେ ଗୁରୁ ପଣ । ୩ୟ ଖଦା ଦୁଇ ତିନି ଛଅ ପଣ । ୪ର୍ଥ ଖଦା ଦୁଇ ଚାରି ଆଠ ପଣ । ୫ମ ଖଦା ଦୁଇ ପାଞ୍ଚା ଦଶ ପଣ । ୬ଷ୍ଠ ଖଦା ଦୁଇ ଷୋଡ଼ୋ ବାର ପଣ । ୭ମ ଖଦା ଦୁଇ ସତାଁ ଚଉଦ ପଣ । ୮ମ ଖଦା ଦୁଇ ଅଷ୍ଟାଁ ଷୋଳ ପଣ କାହାଣେ । ୯ମ ଖଦା ଦୁଇ କୁଆଁ ଅଠର ପଣ କାହାଣେ ଦୁଇ ପଣ । ୧୦ମ ଖଦା ଦୁଇ ଦଶାଁ କୋଡ଼ିଏ ପଣ କାହାଣେ ଗୁରୁ ପଣ । ଏହିପରି ପିଲାମାନେ ପଢ଼ନ୍ତି ।

ଶିଶୁମାନେ ଏହିପରି ପଢ଼ି ପଣକଆମାନ ମୁଖସ୍ଥ କରନ୍ତି । ଉଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲ ପଣକଆମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲ ଡାକ ଅଛି । (ଯାହା ପଣକଆ; କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ପଣକଆ)

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଇପଙ୍କର କାଚ—
2. A kind of glass bangles.

ଦେ. ବିଣ—ପଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to one paṇa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣ ଗୋସାଇଁ ବାପ(ପା)—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପିତାମହଙ୍କ ପିତାମହ, ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରପିତାମହ—1. Great great grand-father.
ପଣ ଗୋସେଇଁ ବାପ (ପା) } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଣ ଯେସେ ବାପ (ପା) } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଣ ଗୁସ ବାପ (ପା) } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପ୍ରପିତାମହ—2. Great grand-father; father of grand-father.

ପଣ ଗୋସାଇଁ ମାଆ—ସ୍ତ୍ରୀ **परदादा; पड़दादा**
ବୋଇଲ ରେ ପିଲେ ନ ଜଉ ଅଇ ଠପ
ଅସିଲ ମୁଁ ଟୁମ୍ଭ ପଣ ଗୋସେଇଁ ବାପ । କୁଶଦ୍ଧ୍ୱଜ. ମହା ପାତାଳ. ବନ ।

ପଣ ଗ୍ରନ୍ଥି—ସ. ବ.— ବଜାର; ହାଟ—
Paṇa granthi Market.

ପଣତ(ନ୍ତ)—ଦେ. ବ. (ସ. ପଝାନ୍ତ; ପଝପ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରା. ପଡ଼ନ୍ତ; ପାଲି. ପନ୍ତ)
Paṇata (nta) ୧ । ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରର ଶେଷଭାଗ; ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ—
ଆଁଚଳ 1. The end of a wearing cloth.
अंचल, अंचला ୨ । ଲୁଗାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବା ଅର୍ଦ୍ଧ—
ପଣତ କାନ୍ଥ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଣନ୍ତ କାନ୍ଥ } ଅନ୍ୟରୂପ
2. One half of a cloth.
ଦନ୍ୟୁଗ୍ରାଙ୍କ ଲୁଗା ପଣତ ପିନ୍ଧଇଲେ ।
କୁଶଦ୍ଧ୍ୱଜ. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଅନ୍ତ)—ଅନ୍ତ୍ୟ; ଅନ୍ତିମ—Last.
(ଯଥା —ପଣତ କାଳ)
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ପଝାମାନ ଯୋଡ଼ା ଦୋଇ ଗୋଟିଆ ଶଗଡ଼ର ଅରପ୍ପନ ଚକ ଛଆର ହୋଇଥାଏ—
The planks which form the solid wheel of a Goṭiā cart.

ପଣତ(ନ୍ତ) କାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ତିମ ସମୟ; ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ—
Paṇata(nta) kāla 1. Last days, old age.
୨ । ମୃତ୍ୟୁର ସମୟ—2. The time of death.

ପଣତ ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଶାଢ଼ିର ଶେଷ କାନ୍ଥ ବା ପଣତରେ ଥକା ସାଇଥିବା ଗଣ୍ଠି—A knot made up of the free end of a woman's cloth.
Paṇata gurdi
(ପଣନ୍ତ ଗୁଡ଼ି— ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣନ—ସ. ବ. (ପଣ୍ ଧାତୁ + ଅନ)--୧ । ବଣ୍ଟନସମୂହ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ବଦଳ—
Paṇana 1. Exchange; barter.
୨ । ବିକ୍ରୟ—2. Sale.

ପଣ ନାତି—ଦେ. ବ. ପୁଂ—(ସ. ପରପୌତ୍ର; ପ୍ରାକୃ. ପୁନପ୍ପା)-୧ । ନାତିର ନାତି-
Paṇa nāti 1. Grandson's grandson.
पड़ पोता, पनाती ୨ । ନାତୁଣୀର ନାତି—
ପଣ ନାତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ 2. Grand-daughter's grandson.
[ଦ୍ର— ନାତିର ପୁଅକୁ ଅଣନାତି ବୋଲ୍ଲଯାଏ]

ପଣନୀୟ—ସ. ବିଣ (ପଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ବିକ୍ରୟ ଯୋଗ୍ୟ—
Paṇanīya 1. Fit for sale; vendible.
୨ । ଯାହା କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରଯାଇ ପାରେ—2. Negotiable,
୩ । ଯାହା ପଣରୂପେ ରଖାଯାଇ ପାରେ—
3. Proper to be laid as a wager.

ପଣ ପଣ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସଙ୍ଖ୍ୟ—
Paṇa paṇa 1. Innumerable; countless.
୨ । ଏକ ପଣ ବା ଅଶି ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ଗଣିତ—
2. In groups of eighties.
ଦେ. ବ—ଅସଙ୍ଖ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବ—
Innumerable things or animals.

ପଣ ଫର—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Paṇa phara. ଜନ୍ମ ପତ୍ରିକାରେ ଲଗ୍ନର ୨ୟ, ୫ମ, ୮ମ ଓ ୧୧ଶ ସ୍ଥାନ—(astrology) The 2nd, 5th, 8th and 11th places computed from one's Lagna in the horoscope.

ପଣବ—ସ. ବ. (ପଣ୍ ଧାତୁ = ସ୍ତୁତି କରିବା + କରଣାର୍ଥେ ଅବ; ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ତୁତି କରଯାଏ)—
Paṇaba
୧ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ପଖୋଜ; ଶ୍ଲେଷ ଢୋଲ—
1. A kind of small drum.
ଦୁହୁଁଙ୍କ ସୁଦ୍ଧ ଦେଖି ପଣବ ଝଡ଼ିଲ
ମୟଦଳ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଇଲେ ନଉ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।
୨ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦାର ଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. A Sanskrit metre of ten letters.
୩ । ଶ୍ଲେଷ ନାଗରା—3. A small kettle drum.
ଦେ. ବ—ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
A kind of weapon of war.
ଢୋମର ଅଙ୍କୁଶ ଯେ ପଣବ ଲଙ୍ଗଳ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ପଣ ବନ୍ଧ—ସ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ପଣ + ବନ୍ଧ)—
Paṇa bandha ୧ । ସନ୍ଧି—1 Treaty.
୨ । ବାଜି ରଖିବା—2. Laying a wager.
ସ. ବିଣ—କୃତପ୍ରତିଜ୍ଞ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—Resolved.

ପଣବାନକ— ସ. ବ—ନାଗରା (ହି ଶ.)—
Paṇabānaka Kettle drum.

ପଣସ—ଦେ. ବ. (ସ. ପନସ; ପ୍ରା. ପଣସ)—
Paṇasa ବୃହତ୍ କଣ୍ଟକାଚ୍ଛାଦିତ ଖାଦ୍ୟ ଫଳ ଓ ଉହାଁର ଅକଣ୍ଟକ ସ. ରସାଳ, ମୃଦଙ୍ଗ ଫଳ, କଣ୍ଟକ ଫଳ, କଣ୍ଟକୀ ଫଳ, କଣ୍ଟା ଫଳ କାଁଟାଳ, କାଁଠାଳ **कटहल, कठल, पनस, कटहर,** ଚେ. ପନସ
ଗଛ—Jack fruit; Autocarpus Integrifolius.
[ଦ୍ର—ଏହା କଞ୍ଚା ବେଳେ ଭରକାରୀ ହୁଏ । ପାଚିଲେ ଏଥିର ଫୁଟୁରୁ ମଞ୍ଜିକୁ କାଢ଼ି ପକାଇ ଖୋସା ଛିଆଯାଏ ଓ ମଞ୍ଜିକୁ ଭରକାରୀ କର ଖିଆଯାଏ । ଏଥିର କାଠ ଦୃଢ଼ଥିଆ ଓ ଗଣ୍ଠିଆ । କସି ପଣସକୁ ପଣସ କଠା ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]
ସ. ବ—କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟର ବସ୍ତୁ; ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ସଉଦା (ହି.ଶ)—
Commodity; merchandise.

ପଣସ ଅଠା—ଦେ. ବ—ପଣସ ଫଳରେ ଥିବା ଅଠାମୟ ପଦାର୍ଥ—
Paṇasa aṭhā The gum inside the jack fruit.

ପଣସ କଠା—ଦେ. ବ—କସି ପଣସ ଫଳ—
Paṇasa kaṭhā Young jack fruit.

ପଣସ କଢ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପଣସ ଫୁଲର କଢ଼ର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ
Paṇasa kaṛdhiā (ଅଳଙ୍କାର)—ornament) Shaped like the bud of the flower of jack fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣସ କୋଷା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର, ସାଜପୁର) ବ—ପଣସ ଖୋଷା (ଦେଖ)—Paṇasa khoshā (See)

Paṇasa koshā

ପଣସ କୋଷା ମାଳ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସାଜପୁର) ବ—ଚମ୍ପାଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ପଣସ-ଫୁଟ ପରି କରି ତହିଁରେ ଗୁନ୍ଥା ଯାଇଥିବା ଫୁଲ ମାଳ—A garland made by stringing Champaka flowers the ends of which are pressed to resemble the capsules of a ripe jack fruit.

Paṇasa koshā māla

ପଣସ ଖୋଷା—ଦେ. ବ. (ସ. ପନସ + କୋଷ)—

Paṇasa khoshā

କଟହଲକା କୋଆ

୧ । ଯେଉଁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଖୋଳ ମଧ୍ୟରେ ପଣସ ମଞ୍ଜି ଥାଏ—1. The juicy capsules enclosing the seeds of the jack fruit.

୨ । ଚନା ଓ ଅଟାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ପ୍ରକାର ମିଠେଇ—2. A kind of sweetmeat made of sugar & flour.

ପଣସ ଚକଟା—ଦେ. ବ—ପାଚିଲା ପଣସ ଭିତରେ ଥିବା ସୁସ୍ୱାଦୁ ଫୁଟ ଗୁଡ଼ିକ ଘାଣି ବା ଦୁଧ ସଙ୍ଗେ ଚକଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ତରଳ ଖାଦ୍ୟ—A gruelly food prepared by pressing the juice out of the pulpy capsule of the jack fruit.

Paṇasa chakaṭā

ପଣସ ପିଠିଆ ଖଡ଼ୁ— ଦେ. ବ. (ବଙ୍କିଆ ଶବ୍ଦ)—ଏକପ୍ରକାର ଖଡ଼ୁ—

Paṇasa piṭhiā khaṛdu A kind of bracelet.

ପଣସ ପେଟା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଏକପ୍ରାର ଗାଳି; ବଡ଼ପେଟୁଆ—A term of abuse (ପଣସ ପେଟୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) applied to males; potbellied. (ପଣସ ପେଟୀ, ପଣସ ପେଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Paṇasa peṭā

ପଣସ ଫୁଟ—ଦେ. ବ—ପଣସ ଖୋଷା (ଦେଖ)

Paṇasa phuta Paṇasa khosā (See)

ପଣସ ବୋଟା—ଦେ. ବ—ପାଚିଲା ପଣସର ଖୋସା—

Paṇasa botā The outer rind of a ripe jack fruit. (ପଣସ ବୋଦ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣସ ଭଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ପଣସ ଫଳର ଡେଙ୍କକୁ ଲାଗିଥିବା ଫଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମୃଦୁରୁକୁଛ ଅଂଶ—

Paṇasa bhaṇḍā

ପଣସ ଭଣ୍ଡି, ପଣସ ଭୁଣ୍ଡି } ଅନ୍ୟରୂପ

A cylindrical part inside the jack fruits (which is really a part of the stem).

ପଣ ସୁନ୍ଦରୀ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲ୍ଲେ; ପଣ = ମୂଲ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତା ସୁନ୍ଦରୀ)—ବେଶ୍ୟା—Whore; prostitute.

Paṇa sundarī

(ପଣ ସ୍ତ୍ରୀ, ପଣଯୋଷିତ୍, ପଣନାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣସ୍ଥି—ସ. ବ—କପର୍ଦ୍ଦକ; କଉଡ଼ି (ହି. ଶ.)—

Paṇasthi Sea-shell.

ପଣା— ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରପାନକ)—

Paṇā

ପାନା

पन्ना, पना

୧ । ଗୁଡ଼ ବା ନବାଡ ମିଶ୍ରିତ ପାଣିଯୁ; ସରବତ୍—1. Sherbat; syrup; solution of sugar.

ଏହା କଞ୍ଚ ପଣା ପରଡ଼ ନାଳା ଅଳା ଖଣ୍ଡରେ ଦର ନେବାରୁ ତାଙ୍କ ମଲ୍ଲା—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାବରର. ବନ ।

[ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପଣା ହୁଏ; ଯଥା—ଛେନାପଣା, ଗୁଡ଼ପଣା, କଦପଣା, ଚନ୍ଦନପଣା, ପଇଡ଼ପଣା, ଦୁଧପଣା ଇତ୍ୟାଦି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭୋଗ ଦେବା ପ୍ରପାନକକୁ ଅଧରପଣା କହନ୍ତି ।]

୨ । ପେୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—2. A drink.

୩ । ପଣିବା (ଦେଖ)—3. Paṇibā (See)

୪ । ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)

4. Paṇā saṁkrānti (See)

ପଣା । ଆମ୍ବ ପାଣ୍ଡେ ବଣା । ଚଗ ।

ଦେ. ବଣ—କୁଟିବା ନାମନ୍ତେ ଢିଙ୍କିମୁଣ୍ଡା ଗାଡରେ ଭର୍ତ୍ତି ଦୋଇଥିବା—Filled in the pounding receptacle of a Ḍhiṅki.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆଖୁ ଦୋରୁଆ—

Juice pressed from sugarcane.

ପଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଣିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Paṇā(ṇe)ibā Causative of Paṇibā.

ପଣା(ଣେ)ଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପଣ)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—1. To resolve to do a thing; to vow to do a thing.

Paṇā(ṇe)i hebā

୨ । ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—

2. To act with a resolve.

ପଣାଙ୍ଗନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ପ. ଲ୍ଲେ. କର୍ମଧା; ପଣ = ମୂଲ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତା ଅଙ୍ଗନା)—୧ । ବରପକ୍ଷଠାରୁ ମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ପିତା ଯେଉଁ କନ୍ୟାକୁ ଦେଇଥାନ୍ତି—1. A bride for whom thefather receives price.

Paṇāṅganā

୨ । ବେଶ୍ୟା—2. Prostitute.

ପଣାପଣ—ସ. ବ. (ପଣ + ଆପଣ)—କୌଣସି ପଣ୍ୟର ଦରଦାମ ନରୂପଣ; ମୂଲ୍ୟଫୁଲ କରିବା—

Paṇāpaṇa Settling the price of a commodity.

ପଣାୟିତ—ସ. ବଣ. (ପଣ୍ ଧାତୁ + ଆସ୍ + କର୍ମ. ତ)—

Paṇāyita

୧ । ସ୍ତୁତ—1. Prayed.

୨ । ପ୍ରଶଂସିତ—2. Praised.

୩ । ବ୍ୟବହୃତ – 3. Used.

୪ । ବିକ୍ରୀତ—4. Sold.

୫ । କ୍ରୀତ—5. Purchased.

୬ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—6. Described.

ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରପାନକ + ଓ. ସଂକ୍ରାନ୍ତି)—ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ମେଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ବୈଶାଖ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ—The sun's equinoxial passage in summer; the first day of the solar month of Baiśākha.

Paṇā saṁkrānti

ଚରଖ ସଂକ୍ରାନ୍ତି

(ପଣାସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଏ—ଏହିଦିନ ଚଡ଼କ ପୂଜା ହୁଏ ଓ ପାଣ୍ଡୁଆ ନାଚନ୍ତି । ଏହିଦିନ ପଣା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଛତା ଓ ପଙ୍ଖା ଆଦି ସହିତ ଦାନ କରାଯାଏ । ଦେବତା ଓ ତୁଳସୀ ଗଛ ଉପରେ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ବସୁନରା ଘଟ ରଖାଯାଏ । ଗଡ଼ଜାତରେ ଶ୍ରୀମୁନାଟ ଏହି ଦିନଠାରୁ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣି—ଦେ. ବ. (ସ. ପଣ) – ଝଙ୍କାମୁଣ୍ଡେ ଅଣାଏ ବା କାଢ଼ାଣମୁଣ୍ଡେ
Paṇi ପଣେ ହୁସାବରେ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ରାଜସ୍ୱ ବା କମିଶନ୍—Rent or commission calculated at the rate of one Paṇa for every Kāhāṇa of one sixteenth.

ଦେ. ବଣ—ପଣିଆ (ଦେଖ)—Paṇiā (See)

ବୈଦେ. ବ - ପଣ (ଦେଖ)—Paṇa (See)

ବଣ—ଏତେ ପାଉଣ୍ଡ ଓଜନର୍—Of the weight of so many pounds.

ପଣିଅଜା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପଣଅଜା—
Paṇiajā Great great grandfather.
(ପଣିଅଜ୍ଜ – ସ୍ତ୍ରୀ) ବୁଦ୍ଧର ପଣିଅଜା ସତ୍ତଦେବଙ୍କର
परदादा ଜୋହଁ ତ ଅଜ୍ଜ ପୁଣ୍ଣ ଏ କଥା ବୋତର ।
କୁଶସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ପଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ—(ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପରେ ଭାବାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ;
Paṇiā(ām̃) ଯଥା – ମନୁଷ୍ୟପଣିଆ; ସୁନ୍ଦରପଣିଆଁ)—An Oria
पाना पना suffix meaning the state of (like the
(ପଣିଆ – ଅନ୍ୟରୂପ) English ness in manliness).

ଦେ. ବଣ—୧ । (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—
ପଣ ସଜ୍ଞାନ୍ତ—1. Relating to a paṇa.
(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଆମଆଡ଼େ ଗୁରୁପଣିଆ ଫସଲ ହୋଇଅଛି ।)

ଗନୀ ୨ । ପାଉଣ୍ଡିଆ; ପାଉଣ୍ଡସଜ୍ଞାନ୍ତ—
2. Relating to pound (weight).
(ଯଥା—୨୦ ପଣି ଫୁଲ୍‌ସ୍‌କାପ୍ କାଗଜ । [ସେଥିଁ ଏକ ରମ୍ କାଗଜର ଓଜନ ୨୦ ପାଉଣ୍ଡ] ।)

ପଣିକା—ଦେ. ବ. (ସ. ପଣ)—ଦୁଇ ପାହୁଲ୍ଲା—
Paṇikā Two pies; $\frac{2}{3}$ of a pice.

ପଣିକଆ – ଦେ. ବ—ପଣକଆ (ଦେଖ)
Paṇikiā Paṇakiā (See)

ପଣିତ—ସ. ବଣ. (ପଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପଣାୟିତ (ଦେଖ)
Paṇita Paṇāyita (See)

ପଣିତବ୍ୟ—ସ. ବଣ (ପଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Paṇitabya ୧ । ପଣ୍ୟ; କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ଯୋଗ୍ୟ—
1. Negotiable; vendible; saleable.
୨ । ବାଜାରୂପେ ରଖାଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
2. Fit to be placed as a wager or bet.

ପଣିତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Paṇitā ୧ । ସ୍ତୋତା—1. Praying.
(ପଣିତ୍ରୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ରେତା—2. Vendee; purchaser.
୩ । ବିକ୍ରେତା – 3. Vendor.
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । କ୍ରୀତା—1. Purchased.
୨ । ବିକ୍ରୀତା—2. Sold.

ପଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତା. ପଣ = ବ୍ୟବହାରେ ଯୋଗ୍ୟ କରିବା)—
Paṇibā ୧ । କୁଟିବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଢିଙ୍କିମୁଣ୍ଡାରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ କରିବା ବା ଭରିବା—
1. To put or push in a thing for pounding into the pounding hole of a Ḍhiṅki.
୨ । ଢିଙ୍କି ଗାତରେ କୁଟିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ପୂରାଇବା ପରି ବହୁ ପରିମାଣରେ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟକୁ ମୁଖଗହ୍ୱରକୁ ନିକ୍ଷେପ କରିବା ଓ ତାହା ଗିଳିବା—2. To gulp in large quantities; to put large quantities of food into the mouth voraciously; to swallow greedily or voraciously.
୩ । ବିଧାଆଦିଦ୍ୱାରା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବହୁ ପ୍ରହାର କରିବା—
3 To administer a volley of fists or strokes.
୪ । କୁଟିବା—4. To pound.
୫ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ପଣ ପଣ କରି ଗଣିବା—5. To count things by groups of one paṇa or 80
୬ । ବହୁତଗୁଡ଼ାଏ କଥା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କହିବା; ନଦ୍ଦିଲିବା—
6. To babble forth a volley of words.
୭ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଭରିବା—7 To fill up a place with any thing.
୮ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଯୋଗାଇବା—8. To supply anything abundantly at a place.

ପଣେ—ଦେ. ବ—କିଛି ଧନ—
Paṇe Some money.
ବସ୍ତ୍ର ପଣେ ନମସ୍ତେଣ ଗୁରୁ ବୋଲଇବେ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଲକ୍ଷ୍ମୀଗୀତା ।

ଦେ. ଅ—୧ । ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକପଣ ବା ୮୦ ଗୋଟା—
1. Eighty in number.
୨ । ଏକ ଷୋଡ଼ଶାଂଶ—2. One sixteenth.
୩ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ—3. Many.
ଢିଙ୍କି ପଡ଼ିଛ ପଣେ । ଶୂଚେଇ ବସାକୁ ଜଣେ । ପ୍ରଚଳିକା ।

ପଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଗମନ କରିବା—
Paṇḍ (root) To go.

ପଣ୍ଡୁକା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ ପଣ୍ଡୁକ; ପେଣ୍ଡୁକା)—
Paṇḍ-kā କପୋତ; କାପ୍ତା—Dove.
[ଦ୍ର—ପଣ୍ଡୁକା ତିନ ପ୍ରକାରର, ଯଥା—୧ । ଝାମଟୁରୁକୁ—ଧୂସର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସାନ; କୁରର । ୨ । ଛିଦ୍‌କେଲ୍—କଲାବନ୍ଧୁକୁ, ଈଷତ୍ ନାଲ । ୩ । ବୁଢ଼େଲ୍—ଘାଗ୍ ପରି ବଡ଼ ।]

ପଣ୍ଡ—ସ. ବଣ. (ପଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; କର୍ମ। ପଣ୍ ଧାତୁ+ଡ)—
Paṇḍa ୧ । ବ୍ୟର୍ଥ; ବିଫଳ—
ପଣ୍ଡକ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Fruitless; ineffectual.
ପଣ୍ଡଗ } ୨ । ନପୁଂସକ—2. Impotent.
(ପଣ୍ଡତା, ପଣ୍ଡତ୍ୱ—ବ) ୩ । ନିଷ୍ଫଳ (ବୃକ୍ଷ)—3. Barren (tree)
୪ । ଅଣ୍ଡିର ଗଛ—4. Male (plant).

ଦେ. ବ—୧ । ଗର୍ବ —1. Pride; arrogance.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୨ । ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An eunoch.

ପଣ୍ଡତା—ଦେ. ବ—(କାମକୁ ବଶୀଭୂତ କରିଥିବାରୁ)—ଋଷି—
Paṇḍatā Sage.

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୋକ ବେଲେ ରୋ ଦେଉଛା,
କଡ଼ ରୁ ଅନଥିର କଥା । ପ୍ରାଚୀ, ନର୍ଗଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ପଣ୍ଡର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମ ଜଲ୍ଲାର ପାଣ୍ଡକବଶେଷ—
Paṇḍarā Name of a Śūdra caste in the Ganjam district.

ପ୍ରାଦେ. (ଉଚ୍ଚରଙ୍ଗଖା; ବସ୍ତ୍ରର) ବଣ—ଧଳା—White.

ପଣ୍ଡ ଶ୍ରମ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ନିଷ୍ଫଳ ପରିଶ୍ରମ; ବୃଥା ଆୟାସ—
Paṇḍa śrama Ineffectual or fruitless labour; labour in vain.

ପଣ୍ଡା—ସଂ. ବ. (ପଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ + ଆ)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି—
Paṇḍā 1. Sharp intellect.
୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Wisdom.
୩ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ—3. Insight into the śāstras.
୪ । ବିଦ୍ୟା—4. Learning.
୫ । ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ—5. Science, spiritual knowledge.
୬ । ବେଦୋକ୍ତ ତୀକ୍ଷ୍ଣା ବୁଦ୍ଧି—6. Intellect sharpened by the study of the Bedas.

ପାଣ୍ଡା ପରାଡା ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଣ୍ଡା=ବେଦୋକ୍ତ ତୀକ୍ଷ୍ଣା ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ଦେବପୂଜକ ନମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ; ପୂଜାଦ୍ୱାରା ବ୍ରାହ୍ମଣ—
1. Priest; a Brāhmaṇa of lower status in society whose occupation is the worship and service of idols.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶ୍ରୋତ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉନ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶ୍ରୋତ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେବସେବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ (କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇତ୍ତବାସ) । ଏମାନେ ଆଜକାଲି ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ପାଚକ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବଶେଷ—
2. The family-title of certain Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର— ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ବେ 'ପଣ୍ଡା' ଉପାଧି ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ଓ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପୁଣ୍ଡ୍ର ରାଜାମାନେ 'ସାମନ୍ତ' ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବଡ଼ପଣ୍ଡା ଉପାଧି ଦେଉଥିଲେ ।]

୩ । ତୀର୍ଥରେ ଦର୍ଶନାଦି କରାଇବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରୀର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତୀର୍ଥଗୁରୁ—
3. The particular priest of a pilgrim at a sacred place of pilgrimage.

୪ । ଅଣ୍ଡିରା ମଇଁଷି; ଘୋଡ଼ାଏ—4. Male buffalo.

ମୁଣ୍ଡଖା ବଡ଼ପଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡ ପର ଝିପ୍ତ ବଜା –
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୫ । ଶଗଡ଼ ଆଦରେ ମଣ ଦୋଇ ନ ଥିବା ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରି—
5. A male calf not yet broken to the plough or cart.

୬ । (ସଂ. ପଣ୍ଡ) ଅଣ୍ଡିରା ଗଛ—6 A male tree.

୭ । ଛଣ, ନଡ଼ା ବା ଧାନ ଦଳାକୁ ଗଦା ମାଡ଼ିଲେ ସେହି ଗଦାର ଯେଉଁ ଚଉପାଖ ଅଂଶ ଭୂମି ଓ ଛପରର ତ୍ରିକୋଣ ଢାଲୁ ଅଂଶ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ—7. The main body of a straw rick from the ground upto the part from where the thatch begins to taper.

[ଦ୍ର—ଗଦାର ସର୍ବୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ଥ ରେଖାକୁ ମୁଣ୍ଡ ବା ମଥାନ କହନ୍ତି । ଗଦାର ଯେଉଁ ଅଂଶ କ୍ରମଶଃ ଢାଲୁ କରାଯାଇ ଛପର କରାଯାଏ ସେହି ତ୍ରିଭୁଜାକାର ଅଂଶକୁ ଗଣ୍ଡା ବୋଲାଯାଏ । ଗଣ୍ଡାର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଥିବା ଚତୁରସ୍ର ଅଂଶକୁ ପଣ୍ଡା ବୋଲାଯାଏ]

ଦେ. ବଣ—୧ । (ସଂ. ପଣ୍ଡ) ଅଣ୍ଡିରା (ଗଛ)—
1. Male (tree).
(ଯଥା—ପଣ୍ଡା ଢାଲଗଛ ।)
୨ । ରସ ବା ସାରପ୍ରାନ (ରୁଗ୍ନ ଫଳ)—
2 Sapless or seedless (diseased fruit).
(ଯଥା – ପଣ୍ଡା ପଣସ ।)

ପଣ୍ଡା ଗଛ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗଛରେ ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅଣ୍ଡିରା ଗଛ—
Paṇḍā gachha A tree which bears no fruit; a male tree.
(ଯଥା—ପଣ୍ଡା ଢାଲ; ପଣ୍ଡା ଅମୃତଭଣ୍ଡା ।)

ପଣ୍ଡା ଗୋସା(ସେ)ଇଁ ଦେ. ବ.(ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନାର୍ଥକ ସମ୍ବୋଧନ)—
Paṇḍā gosā(se)iñ ୧ । ପଣ୍ଡା—1. Paṇḍā.
ପାଣ୍ଡାଠାକୁର ପରାଡାଜୀ ୨ । ସାଧାରଣତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବା ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ—
2. A name by which a Paṇḍā or Brāhmaṇa is generally addressed to.
(ପଣ୍ଡା ଠାକୁର, ପଣ୍ଡାଜୀ -- ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣ୍ଡା ଜଗାଲି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଘୋଡ଼ାଏ ମାହାର (ଦେଖ)
Paṇḍā jagāli Porḍhua māhāra (See)

ପଣ୍ଡା ପଡ଼ିଆରି—ଦେ. ବ. (ସହରର ଶବ୍ଦ)—ଦେବପୂଜକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ସେବକମାନେ—Brāhmaṇas and Śūdras serving in a temple.
Paṇḍā parḍhiāri

ପଣ୍ଡା ପଣସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଣ୍ଡ ଓ ପନସ)—ରସପ୍ରାନ ବା ଅସ୍ୱାଦୁ ପଣସ—A juiceless jack fruit.
Paṇḍā paṇasa

ପଣ୍ଡା ମଇଁଷି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଣ୍ଡ ଓ ମହିଷ)—ଅଣ୍ଡିରା ମଇଁଷି—Male buffalo.
Paṇḍā maiñshi

ପଣ୍ଡା ମର୍ଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସହରର ଶବ୍ଦ; ଅନାଦରାର୍ଥକ ବ୍ୟବହାର)—ନମ୍ନଶ୍ରେଣୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ—Brāhmaṇas of lower order.
Paṇḍā mardhiā

ପଣ୍ଡା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଣ୍ଡ)—(ଧାନଗଛ ପ୍ରଭୃତି) ଅଦ୍ଭରୁ ରୂପେ ବଢ଼ିବା; ବଲ୍ଲା ହୋଇ ବଢ଼ିବା—(said of paddy plants) To grow up very luxuriantly.
Paṇḍā māribā

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଧାନ ଗଛର ପତ୍ର ଆଦ ଅଦ୍ଭରୁରୂପେ ବଢ଼ିଯାଏ ଫଳତଃ ସେ ଗଛରେ ଧାନ ଅଳ୍ପ ଫଳେ ।]

ପଣ୍ଡା ସୁଆଳ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସିଧା ସଳଖ ଘାସ—
Paṇḍā suāli Iseilema Lexum (grass).
[ଦ୍ର – ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ୧ ଠାରୁ ୩ ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ— Haines.]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣ୍ଡିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ଧାଣ୍ଡୁର—
Paṇḍiā Grey.

ପଣ୍ଡିଆଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପଣ୍ଡାଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ—A female of the
Paṇḍiāṇī Paṇḍā Brāhmaṇa class.

ପଣ୍ଡିକି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ତୁଳ. ହି. ପେଣ୍ଡୁକା)—କପୋତ—
Paṇḍiki Dove.

ପଣ୍ଡିଚେରି—ଦେ. ବି—ଭାରତର ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସିରେ ଫ୍ରାନ୍ସଦେଶ
Paṇḍi cheri ଶାସିତ ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ନଗର—

[ଦ୍ର—ଏହା ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍ ଭାରତର ରାଜଧାନୀ । ମାଦ୍ରାଜର ଦକ୍ଷିଣକୁ ୧୬୨ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣଆର୍କଟ ଜିଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା ଏ ନଗର ଛନଆଡ଼େ ବେଷ୍ଟିତ ଓ ଏହାର ପଶ୍ଚିମରେ ଆରବସାଗର । ଉଚ୍ଚିପୁରମ୍‌ଠାରୁ ଏସ୍. ଆଇ. ଆର୍. ରେଲର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ପେଣ୍ଡିଚେରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଅଛି । ଖ୍ରୀ. ୧୬୮୩ ସାଲରେ ଏଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଫରାସି ବସ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହ ଓ ଅଶାନ୍ତିରେ ଏହା ବହୁବାର ଇଂରାଜଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ହୋଇ ଶେଷରେ ଖ୍ରୀ.୧୮୧୬ ଠାରୁ ଏହା ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ଫ୍ରାନ୍ସର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଗୋଟିଏ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ବଡ଼ ସହର ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ବନ୍ଦର । ପ୍ରତିବର୍ଷ ସମୁଦ୍ର ବାଟେ ଏ ବନ୍ଦରରେ ୫୦୦ ଜାହାଜ ଲାଗେ । ଫ୍ରାନ୍ସ ଛଡ଼ା ଜନସ ଏଠାରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷା ଶସ୍ତାରେ ମିଳେ । ଫରାସୀ ସେନାପତି ଡୁପ୍ଲେଙ୍କ ମର୍ମର ମୂର୍ତ୍ତି ଏଠାରେ ଅଛି । ଭାରତରେ ଫରାସୀ ଅଧିକୃତ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନମାନ ଯଥା—ଚନ୍ଦନ ନଗର, ମାହି, କରାଇକାଲ ଓ ଯେମାନ୍]

ପଣ୍ଡିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ଡା = ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ + ଇତ=ଯୁକ୍ତ) —
Paṇḍita ୧ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ —1. Versed in the sacred lore.
(ପଣ୍ଡିତା—ସ୍ତ୍ରୀ; ମୂର୍ଖ—ବିପଣ୍ଡିତ)

୨ । ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned.

୩ । ଜ୍ଞାନୀ—3. Wise.

[ଦ୍ର—ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ସଦସତ୍ ଜ୍ଞାତା, ଧର୍ମାତ୍ମା, ସତ୍ୟବାଦୀ, ସତ୍ୟପ୍ରିୟ, ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ, ବିଦ୍ୱାନ୍ ଓ ସର୍ବ ହିତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲିଯାଇ ଅଛି ।]

୪ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ; କୁଶଳ; ଦକ୍ଷ—4. Versed in or skilled in any art; adept; proficient

ଯେଉ ଗେର ପଣ୍ଡିତ ବୋଲ ଭରତରୁ ମାତ୍ର ନାମ ।
ବଦେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ସଙ୍ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ବାଦ୍ୟରେ ଦକ୍ଷ—5. Versed in the arts of singing, dancing and music.

ସଂ. ବ—୧ । ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A scholar; a seer; a learned man.

୨ । ବୁଧ ଗ୍ରହ—2. The planet Mercury.

୩ । ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି; ଓସ୍ତାଦ୍—
3. A master musician; a professor of music.

ଦେ. ବିଣ—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାଭିଜ୍ଞ—Learned in Sanskrit

ଦେ. ବ—୧ । ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶିକ୍ଷକ—
1. A Sanskrit teacher; an Oriya teacher.

୨ । ଗୁରୁ; ଅଧ୍ୟାପକ—2. A teacher of primary school.

୩ । ସରକାରଙ୍କ ଗୁରୁ ଟ୍ରେନଙ୍ଗ୍ ବା ପଣ୍ଡିତଟ୍ରେନଙ୍ଗ୍ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଶିକ୍ଷକ—3. A passed or trained teacher.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଥମିକ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବା ଅଧ୍ୟାପକ; ଉଚ୍ଚ ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଇଂରାଜ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ମାଷ୍ଟର ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରାଥମିକ ଫାରସୀ ଓ ଆରବୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ମିଆଁଜୀ, ଉଚ୍ଚ ଫାରସୀ ଓ ଆରବୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ମୌଲବୀ ବୋଲାଯାଏ । କଲେଜରେ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଲେକ୍‌ଚରର୍ ବା ପ୍ରୋଫେସର୍ ବୋଲାଯାଏ । ଗୁରୁ, ପଣ୍ଡିତ, ମାଷ୍ଟର, ମିଆଁଜୀ ଓ ମୌଲବୀମାନଙ୍କୁ ଟାଇମ୍ କରିବା ପାଇଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଟ୍ରେନଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ୍ ଓ ଟ୍ରେନଙ୍ଗ କଲେଜମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ଅଛନ୍ତି ।]

୬ । ଜ୍ୟୋତିଷଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ —
4. An astrologer Brāhmaṇa.

୫ । ଏକ ପ୍ରକାର ଶୂଦ୍ର ଜାତି —5. A class of Śūdras.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିଙ୍କର ଆଦ୍ୟପୁରୁଷ ପଣ୍ଡିତ ବା ବୃଧଗ୍ରହ ।]

୬ । କାଶ୍ମୀରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ —
6. A family title of some Kashmiree Brāhmaṇas.

୭ । ବିହାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ —
7. A family title of some Brāhmaṇas of Bihar.

୮ । ସାଧାରଣ ଉଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଲାଗିବା ମାନ୍ୟାର୍ଥକ ପଦ—8. A title attached before the names of educated Brāhmaṇas.

(ଯଥା—ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ; ପଣ୍ଡିତ ମାଲକଣ୍ଠ ଦାଶ ।)

୯ । ପଣ୍ଡିତ ବାର (ଦେଖ)—9. Paṇḍita bāra (See)

ଉଚ ଦଶଘଡ଼ି, ଘୋନ ଚଉଠା, ବାର ମଙ୍ଗଳ, ପଣ୍ଡିତ ଷଠା,
ଗୁରୁ ଚଉଦ, ନନ୍ଦୀ ଅଠ, ଉତସ୍ତ ଅସ୍ତ ଶନିର ପାଦ୍ । ଭନ ବଚନ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ପଣ୍ଡିତ ବଂଶୋପାଧିବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଶୂଦ୍ରଜାତି—1. A class of Śūdras who are astrologers by profession.

୨ । ତେଲୁଗୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ.—2. A generic title for Telugu Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର—ଏ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଅଛି ।]

ପଣ୍ଡିତକ—ସଂ. ବ—୧ । (ନାମ) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର—
Paṇḍitaka 1. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

୨ । (ପଣ୍ଡିତ + କ) —ପଣ୍ଡିତ (ଦେଖ)—2. Paṇḍita (See)

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ପଣ୍ଡିତ (ଦେଖ) —Paṇḍita (See)

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଣ୍ଡିତ + ଗୋଷ୍ଠୀ) —
Paṇḍita goshṭhī ୧ । ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀ; ପଣ୍ଡିତସଭା—

ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳ
ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳୀ
ପଣ୍ଡିତ ସମାଜ
} ଅନ୍ୟରୂପ

1. An assemblage of Pandits.

୨ । ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀ—
2. Learned men collectively; the wise.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣ୍ଡିତ ଜାତୀୟ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ଡିତ + ଈଷଦର୍ଥେ ଜାତୀୟ)—
Paṇḍita jātīya ସାମାନ୍ୟରେ ଚତୁର—Somewhat clever (Apte).
(ପଣ୍ଡିତ ଜାତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଣ୍ଡିତ ଟ୍ରେନିଂ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଣ୍ଡିତ ଓ ଇଂ. ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍)—
Paṇḍita ṭrenim ଯେଉଁ ବଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ାଇବା (ପଣ୍ଡିତ ଟ୍ରେନିଙ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଟାଲିମ୍ କରାଯାଏ—A school or class for training pandits or vernacular teachers; a vernacular teacher-training institution.

ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରବର—ବି. ବଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତ—A chief Pandit.
Paṇḍita prabara (ପଣ୍ଡିତବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣ୍ଡିତ ବାର—ବି. ବ—ବୁଧବାର—Wednesday.
Paṇḍita bāra (ପଣ୍ଡିତବାସର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣ୍ଡିତ ବିଦାକି—ଦେ. ବ—ରାଜା ଓ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ସଭା ଓ ଉତ୍ସବାଦରୁ
Paṇḍita bidāki ନିମନ୍ତ୍ରିତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଉପଢୌକନ—Presents given to Pandits invited on special occasions by rich men.

ପଣ୍ଡିତ ବିଭାଗ—ଦେ. ବ—ପଣ୍ଡିତ ଟ୍ରେନିଂ (ଦେଖ)—
Paṇḍita bibhāga Paṇḍita ṭrenim (See)

ପଣ୍ଡିତ ବିଶ୍ୱନାଥ—ଦେ. ବ—ଜଣେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ—
Paṇḍita biśwanātha A famous Sanskrit Pandit of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ 'ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ' ଓ 'ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣାଲୋଚନା' ନାମକ ପ୍ରାମାଣିକ ସଂସ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏ କିକଳଙ୍ଗାଧିପତିଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ (ଜଗବନ୍ଧୁ-ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ) । ଏହାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାମ ପଣ୍ଡିତ ବିଶ୍ୱନାଥ କବିରାଜ ।]

ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳ(ଳୀ)—ବି. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଣ୍ଡିତ + ମଣ୍ଡଳ) —
Paṇḍita maṇḍala(lī) ପଣ୍ଡିତ ଗୋଷ୍ଠୀ (ଦେଖ)—Paṇḍita goshṭhi (See)

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ—ବି. ବ.—ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ମାନ୍ୟାର୍ଥକ ସମ୍ବୋଧନ—
Paṇḍita mahāśaya A respectful address to a ପଣ୍ଡିତ ମଶାଇ **पण्डित जी** Pandit.

ପଣ୍ଡିତମାନ୍ୟ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ଡିତ + ମନ୍ ଧାତୁ = ବୋଧ କରିବା + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସାମାନ୍ୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ
Paṇḍitamānī ଦ୍ୱାରା ଯେ ମହାପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଅଭିମାନ
(ପଣ୍ଡିତ ମାନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରନ୍ତି—1. Pedantic;
(ପଣ୍ଡିତ ମାନନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) pedagoguic; fancying one's self to be a big Pandit.
୨ । ମୂର୍ଖ—2. Unlettered; ignorant.

ପଣ୍ଡିତ ମାଷ୍ଟର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଣ୍ଡିତ + ଇଂ. ମାଷ୍ଟର)—
Paṇḍita māshṭara ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଇଂରାଜ ଶିକ୍ଷକ—ପଣ୍ଡିତ ମାଷ୍ଟର Sanskrit teacher and English teacher.
पन्डित माष्टर

ପଣ୍ଡିତ ମୂର୍ଖ—ବି. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ବିଦ୍ୱାନ୍ ଅଥଚ ନିର୍ବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟକ୍ତି—
Paṇḍita mūrkha A learned fool; an impractical learned man.

ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ଡିତଂ + ମନ୍ ଧାତୁ + ଯ; ଯେ ଆପଣାକୁ
Paṇḍitammanya ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଗର୍ବ କରେ)—
(ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଣ୍ଡିତ ମାନୀ (ଦେଖ)—
(ପଣ୍ଡିତଂ ମନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Paṇḍita mānī (See).

ପଣ୍ଡିତ ସଭା—ବି. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଣ୍ଡିତ + ସଭା)—୧ । ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ
Paṇḍita sabhā ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଳନୀ—1. Pandit-sabha; a gathering or association of learned men.
(ଯଥା—ପୁରୀ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତ ସଭା)
୨ । ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା, ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନାଦି ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ରାଜା ଓ ଧନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନ—
2 A gathering of Pandits invited by Rajas and rich men for holding learned discussions.

ପଣ୍ଡିତା—ବି. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପଣ୍ଡିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବିଦୁଷୀ; ବିଦୁଷୀ (ନାସ୍ତ୍ର)—
Paṇḍitā Learned (woman).

ପଣ୍ଡିତାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପଣ୍ଡିତା)—
Paṇḍitāṇī ୧ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A Pandit's wife.
ପଣ୍ଡିତାନୀ ୨ । ବିଦୁଷୀ—2. A learned woman.
पण्डितानी
(ପଣ୍ଡିତଆଣୀ, ପଣ୍ଡିତୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣ୍ଡିତାଭିମାନୀ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ଡିତ + ଅଭିମାନ + ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)
Paṇḍitābhimānī ପଣ୍ଡିତମାନୀ (ଦେଖ)
Paṇḍitamānī (See).

ପଣ୍ଡିତାୟମାନ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (ପଣ୍ଡିତ + ଆଚରଣାର୍ଥେ ଆୟୃ = ପଣ୍ଡିତାୟୃ
Paṇḍitāyamāna ନାମ ଧାତୁ + ଶାନ)—ଯେ ପୂର୍ବେ ପଣ୍ଡିତ ନ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଣ୍ଡିତ ପାଲଟି ଅଛନ୍ତି, କିମ୍ବା ପଣ୍ଡିତ ପରି ଆଚରଣ କରୁ ଅଛନ୍ତି; ଦଢାଡ଼ି ପଣ୍ଡିତ (ବ୍ୟଙ୍ଗ); ଭୂସ୍ ପଣ୍ଡିତ—A person who was not formerly a Pandit but has now turned out to be a Pandit; a person who shows himself off as a Pandit; a person professing himself to be a Pandit or passing himself off as a Pandit; pedagoguic.
(ପଣ୍ଡିତାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଣ୍ଡିତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ)—୧ । ପଣ୍ଡିତ ପଣିଆଁ—1. The
Paṇḍiti state or quality of being a pandit.
ପଣ୍ଡିତାଇ **पण्डिताई**
୨ । ପଣ୍ଡିତ ଗୃହର—2. The post of a retained
(ପଣ୍ଡିତାଇ, ପଣ୍ଡିତେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pandit.
୩ । ଶିକ୍ଷକତା—3. Teachership.
୪ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ; ବିଦୁତ୍ତା—4. Learning; the state of being learned.

ପଣ୍ଡିତୀ—ଦେ. ବଣ—୧ । ପଣ୍ଡିତ ସୁଲଭ; ପଣ୍ଡିତ ଯୋଗ୍ୟ—
ପଣ୍ଡିତୀ **पण्डिताउ** 1. Pedantic; becoming a
(ପଣ୍ଡିତଆ, ପଣ୍ଡିତେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) learned man.
୨ । ପଣ୍ଡିତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to a Pandit

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଣ୍ଡିତିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ପଣ୍ଡିତି (ଦେଖ)
Paṇḍitiā Paṇḍiti (See)

ପଣ୍ଡିତିମା—ଫ. ବ. (ପଣ୍ଡିତି + ଭାବାର୍ଥେ ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Paṇḍitimā ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ—Learning (Apte).

ପଣ୍ଡିତିଆ କଥା—ଦେ. ବ—ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଲେଖା ଓ କଥାରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ-ବହୁଳ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା—
Paṇḍitiā kathā ପଣ୍ଡିତାଉ ଭାଷା High flown Oria language as used by Pandits; affected or pedantic Oria language.
(ପଣ୍ଡିତେଇ ଭାଷା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହିପର ପଣ୍ଡିତିଆ ବଙ୍ଗଳା, ପଣ୍ଡିତିଆ ହିନ୍ଦି ଆଦ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ—୧ । ମାର୍ଗଶିର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ପଣ୍ଡୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Paṇḍu 1. The fullmoon day of Mārgaśira.
ଯଥା—ଅଇଲେ ପଣ୍ଡୁ ଗଲେ ମଶା,
ଗୋଡ଼ଫାଟି ଚୋଲି ମରୁକ ଦଶା – ଚଉ
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଓଷା ।]
୨ । ଶୀତ ଋତୁର ଆରମ୍ଭ—
2. The beginning of winter.
ଫ. ବ୍ୟ—୧ । ପାଣ୍ଡୁର; ମାଟିଆ ମିଶା ଧଳଦିଆ (ହି. ଶ) —
1. Brown.
୨ । ଫକା ଧଳା — 2. Greyish white.
୩ । ଇଷତ୍ ଦଲଦିଆ 3. Yellowish.
ଫ. ବ.—ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ—Brown or grey colour.

ପଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ପଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Paṇḍuā Paṇḍa (See)
ମନ ପଣ୍ଡୁଆ ରୂପ ପଣ୍ଡରେ
ଚାରୁ ଚାରି ସେ ଯହ୍ନ ଭରେ । ଗୀତା. ପରତେ ଗୀତ ।

ପଣ୍ଡୁଆ କାବତା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପଣ୍ଡୁକ୍)—କୁଆପର୍
Paṇḍuā kābatā ବଡ଼ ଅଣ୍ଡିରା କପୋତ—A kind of big he-dove.

ପଣ୍ଡୁ ଓଷା—ଦେ. ବ୍ୟ—ପଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Paṇḍu oṣā Paṇḍu (See)

ପଣ୍ଡୁ କାଆଁଳ ଦେ. ବ—ମାର୍ଗଶିର ମାସରେ ମେଘ ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ା କରୁଥିବା ଧାଗ—Cloudy weather appearing in the month of Mārgaśira.
Paṇḍu kā-āñ̃la
ପଣ୍ଡୁ କାଆଳ, ପଣ୍ଡୁ-କାହ୍ନାଇ, ପଣ୍ଡୁ କାହାଁଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଣ୍ଡୁ ପୁନେଇ(ଈ) -- ଦେ. ବ୍ୟ—ପଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Paṇḍu punei iñ Paṇḍu (See)
[ପଣ୍ଡୁ ପୁନଅ (ଅଁ), ପଣ୍ଡୁ ପୁନ(ନ୍ନ)ମୀ; ପଣ୍ଡୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଣ୍ଡୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସଂ. ବ୍ୟ—ମାର୍ଗଶିର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Paṇḍu pūrṇṇimā The fullmoon day of Mārgaśira.

ପଣ୍ଡୁର—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ୟ—ପାଣ୍ଡୁର (ଦେଖ)
Paṇḍura Pāṇḍura (See)
ପାଣ୍ଡରା ପଣ୍ଡୁର ବରଣ ପତ୍ର ପତ୍ର
ପଣ୍ଡରା ଧନ ମଣ୍ଡଳ ସଞ୍ଚାଳନ୍ତୁ – ଜଗନ୍ନାଥ-ଭଗବତ ।

ପଣ୍ଢେଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପନହୀ)—ଯୋତା—
Paṇḍhei Shoe.

ପଣ୍ୟ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ବିକ୍ରେୟ; ଯାହା କିଣାଯାଇ ପାରେ ବା ବିକାଯାଇ ପାରେ—1. Saleable; vendible; marketable; venal.
୨ । ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ; ଚଳନ୍ତି—2. Useful; current.
୩ । ପଣ ବା ମୂଲ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ; କ୍ରୀତ—3. Obtained by payment of price; purchased.
୪ । ଯାହା ବଜାରରେ କିଣିବାକୁ ମିଳେ —
4. Available in the market.
୫ । ବିକ୍ରୀତ—5. Sold.
୬ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ (ହି. ଶ.)—
7 Praiseworthy; commendable.
ସଂ. ବ ୧ । ବିକ୍ରେୟ ବସ୍ତୁ—1. A thing sold or offered in the market.
୨ । ସଉଦା—
2. Ware; merchandise; commodity.
୩ । ମୂଲ୍ୟ—3. Price
୪ । ମାସୁଲ; ଶୁଳ୍କ—4. Fee; customs.
୫ । ଭଡ଼ା—5. Hire.
୬ । ବେପାର; ବ୍ୟବସାୟ (ହି. ଶ)—6. Trade.
୭ । ବଜାର; ହାଟ (ହି. ଶ.) —7 Market; mart.
୮ । ଦୋକାନ (ହି. ଶ.)—8. Shop.

ପଣ୍ୟଜୀବ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପଣ୍ୟ + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + ଅ)—
Paṇyajiba ୧ । ବ୍ୟବସାୟୀ; ବେପାରୀ—1. Tradesman.
ପଣ୍ୟଜୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ସଉଦାଗର; ବଣିକ —
ପଣ୍ୟଜୀବୀ; ପଣ୍ୟ-ଜୀବକ, ପଣ୍ୟାଜୀବ } ଅନ୍ୟରୂପ
2. Trader; merchant.

ପଣ୍ୟ ଦାସୀ—ସଂ. ବ. (ମ ଯ. ତ୍ପୁ; ପଣ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତା ଦାସୀ)—
Paṇya dāsī ଯୋଇଲୀ—A hired maid servant.

ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପଣ୍ୟ + ଦ୍ରବ୍ୟ)—
Paṇya drabya ସଉଦା; ସଉଦା ପାଣ୍ଡ; ମାଲ; ବଜାରରେ ବିକା (ପଣ୍ୟବସ୍ତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଣା ହେବା ଦ୍ରବ୍ୟ—
Ware; commodity; merchandise.

ପଣ୍ୟ ପତି – ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଣ୍ୟ + ପତି)—
Paṇya pati ବଡ଼ ବେପାରୀ; ସଉଦାଗର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A merchant; big trader.

ପଣ୍ୟ ଫଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଣ୍ୟ + ଫଳ)—
Paṇya phala ବେପାରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଲାଭ —
Profit derived from trade.

ପଣ୍ୟ ଗାଥିକା—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଣ୍ୟ + ଗାଥିକା)—
Paṇya bīthika ୧ । ଦୋକାନ—1. Shop; stall.
ପଣ୍ୟଗାଥି ପଣ୍ୟଶାଳା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ହାଟ—2. Market; fair.
୩ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଦୋକାନ; ବଜାର—
3. Bazar; a row of shops.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଗୋଦାମ—1. Godown; warehouse.

ପଣ୍ୟ ଭୂମି—ସ. ବ—ପେଣ୍ଠଠାରେ ସଉଦା ପତ୍ର ଜମା ରଖାଯାଏ;
Paṇya bhūmi ଗୋଦାମ; ଗୋଲା; ଗଞ୍ଜ (ହି. ଶ)—
Mart; warehouse.

ପଣ୍ୟ ଯୋଷିତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଷ. ତ୍ପୁ; ପଣ୍ୟ=ମୂଲ୍ୟ ଦ୍ୱାରା
Paṇya joshitā କ୍ରୟୀତା+ଯୋଷିତା)—ବେଶ୍ୟା—
Prostitute; harlot; courtesan.
(ପଣ୍ୟ ବଲାସିନୀ, ପଣ୍ୟ ଯୋଷିତ୍, ପଣ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ, ପଣ୍ୟାଙ୍ଗନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଣ୍ୟାଜୀବ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଣ୍ୟ+ଆଜୀବ)—
Paṇyājība ପଣ୍ୟଜୀବ (ଦେଖ)
(ପଣ୍ୟାଜୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) Paṇyajība (See)

ପତ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପଡ଼ିବା—1. To fall.
Pat (root) ୨ । ଯିବା; ଗତି କରିବା—
2. To go; to move (Apte).
୩ । ଅଧୋଗମନ କରିବା – 3. To descend.
୪ । ଜଳକୁ ଖସି ପଡ଼ିବା—4. To drop; to fall down
୫ । ଓହ୍ଲାଇବା; ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ଜଳକୁ ଅବତରଣ କରିବା—
5. To get down; to alight (Apte).
୬ । ଉଡ଼ିବା; ଶୂନ୍ୟକୁ ଉଠିବା—
6 To fly; to soar (Apte).
୭ । (ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି) ଅସ୍ତଗତ ହେବା—
7. (a luminary) To set (Apte).
୮ । ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ବା ସ୍ୱଜାତିରୁ ବା ସ୍ୱସମାଜରୁ ଚ୍ୟୁତ ହେବା—
8. To forfeit or lose one's caste, position or rank (Apte).
୯ । ଘଟିବା—9. To come to pass; to occur(Apte).
୧୦ । (ଦୃଷ୍ଟି) ପାଉତ ହେବା—10. (one's look) To be directed to (Apte).
୧୦ । ନଜର ଉପରେ ବା ହସ୍ତରେ ମିଳିବା—
10. To fall to one's lot or share (Apte).
୧୨ । ନଜର ଶରୀରକୁ ଭୂମିରେ ପାଉତ କରିବା—
12. To lay oneself on the ground.

ପତ—ସ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ = ଯିବା+କରଣ. ଅ)—
Pata ୧ । ପକ୍ଷ—1. Wing.
୨ । (+ଭାବ. ଅ ଉଡ଼ିବା—2. Flight; flying (Apte.
୩ । ପତନ—4. Falling.
୪ । ଅବତରଣ—4. Alighting (Apte).
୫ । ଗମନ—5. Going (Apte).
ସ. ବ୍ରୀ—ସୁପରିପୁଷ୍ଟ—Cherished; wellfed (Apte).

ପତକ—ସ. ବ୍ରୀ. (ପତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପଡ଼ୁଥିବା—
Pataka Falling (Apte).
ସ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷିକ ତାଲିକା—
An astronomical table (Apte).

ପତକା—ଦେ. ବ. (ସ. ପତାକା)—
Patakā ୧ । ବାନା; ପତାକା—1. Flag.
୨ । ଛୋଟ ବାଲିଆ ମାଛ—2. Small Bāliā fish.
[ଦ୍ର—ଛୋଟ ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରତ୍ୟୟାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ବାଲିଆ ପତକା—Corresponding to the English suffix 'let' as in brook-let; rivulet; stream-let.]
୩ । ଛୋଟ ମାଛ—3. A small fish.

ପତକା ମାଛି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Patakā māchhi ଯୋଉକ ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ସାନ ମାଛି—
A kind of very small fly.

ପତଗ—ସ. ବ. (ପତ = ପକ୍ଷ+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ପକ୍ଷ ଦ୍ୱାରା
Pataga ଗତି କରେ କିମ୍ବା ପତନ=ଆକାଶରେ ଉଡ଼ କରି+
(ପତଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗମ୍ ଧାତୁ+ଅ)—
୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.
୨ । ଶଳଭ; ଝିଙ୍ଟିକା—2. Locust; a grasshopper.
୩ । ଉଡ଼ା ପୋକ—3. Moth.
୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—4. The sun.
୫ । ଅଗ୍ନି 5. Fire.
୬ । ବାଣ—6. Arrow.
୭ । ପାରଦ—7. Mercury.
୮ । ଚନ୍ଦନବିଶେଷ—8. A kind of sandal wood.
୯ । ଶାଳ ବା ଶାରଦ ଧାନବିଶେଷ—
9. A kind of winter paddy.
୧୦ । ଲେଖା ଆଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯୁକ୍ତ '+' ଚିହ୍ନ; ଛକ—
10. A cross mark made in writing,
୧୧ । ମହୁମାଛି—11. Bee (Apte).
୧୨ । ଖେଳିବାର ପେଣ୍ଡୁ—
12. A ball for playing with (Apte).
୧୩ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—
13. A name of Śrīkṛushṇa (Apte).

ପତଙ୍ଗ ଦେ. ବ. (ସ. ପତଙ୍ଗ = ଯାହା ଉଡ଼େ)—
ପତଙ୍ଗ ୧ । ଛୋଟମାନଙ୍କର କାଗଜର ଖେଳନା ବିଶେଷ—
1. A kind of plaything made of paper.

ଯେ ମୋର ଭର ପଟ୍ଟେ ଧରି
ପତଙ୍ଗ (ଖେଳାର ସ୍ୱଦରୁ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭୁଗତର ।

[ଦ୍ର—ଏହା କାଗଜ ବା ତାଲପତ୍ରରେ ନିର୍ମିତ ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଗୋଲାକାର ଫୁଲ । ଏହା ଖଣ୍ଡିଏ କାଠିର ଅଗରେ ଛୁଞ୍ଚୁଲା ହୋଇ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥାଏ ଓ ପବନ ଆଡ଼କୁ ତାକୁ ଦେଖାଇ କାଠି ଖଣ୍ଡି ଧରିଲେ ସେ ଫୁଲଟି ପବନ ବେଗରେ ଘୂରୁଥାଏ ।]
୨ । କାଗଜର ଘୁଡ଼ି—2. Paper kite.
୩ । (ସ. ପତଙ୍ଗ) ବକମ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱାରକୃଷ୍ଣ —ବ୍ରବ୍ୟଗୁଣ),
3. Bakama (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପତଙ୍ଗ ବୃତ୍ତ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତଙ୍ଗ ପର ବୃତ୍ତ=ବ୍ୟବହାର ଯାହାର)—ପତଙ୍ଗ ପ୍ରକୃତିକ; ପତଙ୍ଗ ଯେପରି (ପତଙ୍ଗ ବୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆଲୋକ ଦେଖି ଅଗ୍ନିକ ଭେଇଁ ପଡ଼େ ସେହି-ପ୍ରକାର ବିପଦ ବା ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପାତମନୋରମ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ—Following the ways of the moth; jumping into danger knowing beforehand the dire result.

Patanga brutta

ପତଙ୍ଗ ବୃତ୍ତି—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଟୀ ତତ; ପତଙ୍ଗ + ବୃତ୍ତି)—ପତଙ୍ଗ ନଆ କୁ ଭେଇଁ ପଡ଼ିବାପରି ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବିପଦକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା—The state of being knowingly attracted to a danger (like a moth).

Patanga brutti

ପତଙ୍ଗ ଭବ—ସ. ବଣ. (ପତଙ୍ଗ=ସୂର୍ଯ୍ୟ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ-ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Born of the sun.

Patanga bhaba

(ପତଙ୍ଗ ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ.—କାଳନ୍ଦୀ; ଯମୁନା—The Kālandi or Jamunā river.

ଅଥ ଭୋଜ ଉଚ ଚୁତ ଚତ
ଜମଜ ତତ ପତ ତତ ତତ । ଉତ୍ତ. ଏତନ୍ଦ୍ୟାଖ୍ୟ

ପତଙ୍ଗମ—ସ. ବ. (ପତ=ପକ୍ଷ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପତଗ (ଦେଖ) (ପତଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Patangama Pataga (See)

ପତଙ୍ଗିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପତଙ୍ଗ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ମହୁମାଛି; ନଲୁଝି ମହୁମାଛି—1. Tiny bee; a kind of small bee.

Patangikā

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ—2. A small bird.

ପତଞ୍ଚିକା—ସ. ବ —ଧନୁର ଡୋର (ହି. ଶ.)

Patañchikā Bowstring

ପତଞ୍ଜଳି—ସ. ବ. (ନାମ) (ଅପତତ୍=ପଡ଼ିଥିଲେ + ଅଞ୍ଜଳ=କରପୁଟ; ନଯାଡନ)—ମୁନିବିଶେଷ; ପାତଞ୍ଜଳ ବା ଯୋଗ ଦର୍ଶନ ଓ ପାଣିନ ବ୍ୟାକରଣର ମହାଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଣେତା—The name of a sage; the founder of the system of the Hindu joga philosophy and the commentator of the aphorisms of the Sanskrit Grammar of Pāṇini.

Patañjali

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ପାଣିନ ମୁନଙ୍କର ଅଞ୍ଜଳ ମଧ୍ୟକୁ ଏ ମୁନି ସର୍ପାକାରରେ ପତତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଦର୍ଶନଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ ଯୋଗସୂତ୍ର । ସାଧାରଣତଃ ଯୋଗଦର୍ଶନକାର ଓ ମହାଭାଷ୍ୟକାର ପତଞ୍ଜଳ ଜଣେ ଥିବାର ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପାଣିନ ବ୍ୟାକରଣର କାତ୍ୟାୟନଙ୍କ କୃତ ବାର୍ତ୍ତିକର ମହାଭାଷ୍ୟର ରଚୟିତା ପତଞ୍ଜଳ ଦର୍ଶନକାର ପତଞ୍ଜଳଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଦର୍ଶନକାରଙ୍କର ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳଅଛି । ହି. ଶ.]

ପତର୍ଦ୍ଦା ଜାଙ୍ଗଲ୍—ପ୍ରାଦେ (ସିଂଦ୍ଧଭୂମ) ବ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଝୁଦାଥିବା ବଣ—A jungle of small bushes.

Patardā jangal

ପତଡ଼—ସ. ବଣ. (ପତ୍ ଧାତୁ + ଅଡ଼; ପୁଂ. ପତନ; ସ୍ତ୍ରୀ. ପତତା)—୧ । ପତନଶୀଳ—2 Fallible.

୨ । ଢଳକୁ ପଡ଼ୁଥିବା—

2. Falling down; descending.

୩ । ଉଡ଼ୁଥିବା—3. Flying.

ସ. ବ—ପକ୍ଷୀ—Bird.

Patat

ପତତ୍ ପତଙ୍ଗ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପତତ୍ + ପତଙ୍ଗ)—ଅସ୍ତ ହେଉଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟ—The setting sun.

Patat patanga

ପତତ୍ ପ୍ରକର୍ଷତା—ସ. ବ. (ପତତ୍ + ପ୍ରକର୍ଷ + ତା)—ରଚନାର ଦୋଷ-ବିଶେଷ—A defect in composition.

Patat prakarshatā

[ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ଅନୁପ୍ରାସାଦର ପ୍ରକର୍ଷ କ୍ରମେ କମିଯାଏ ବା ରଚନାର ଭଙ୍ଗୀ ଶିଥିଳ ହୋଇପଡ଼େ ସେଠାରେ ପତତ୍‌ପ୍ରକର୍ଷତା ଦୋଷ ହୁଏ ।

ଯଥା—୧ । ଶୁକ୍ଳ କାନ୍ତେ ଶିଳ୍ପ କଳାଦରେ ମାମା ହେଲ ଭୁଲେ,
ମାଳ ଶଷ୍ଟିଟି। ପ୍ରତ ମନ ଭାର ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦଳ । ସ୍ୱଧାନାଥ, ଉଷା ।

ଏଠାରେ ପ୍ରଥମ ପାଦର 'ଲ' ଗତ ଅନୁପ୍ରାସ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଦରେ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ, ତେଣୁ କବିତାର ପ୍ରକର୍ଷ ପତତ ହେଲା ।

୨ । ମହାଗର ସ୍ତୋତ୍ରସ୍ତ୍ର ପୂତ ଶିଲାସ୍ତମ୍ଭ
ଗମ୍ଭୀର ଘର ଛତ୍ର ରୁଣ୍ଡାରୂଢ ଅସି
ଜଗନ୍ନାଳ ଜର୍ମ୍ମ ଭଗ୍ନତାଂସ୍ୱ କଳ୍ପତରୁ
ମାଲ୍ୟଭାରୁଣୀ ସାରଲ୍ୟମ୍ବିତ ଶ୍ୱଳଳା
ମୈଥିଳୀୟ, ମହାତଷ ବପଷ ବଦନେ । ସ୍ୱଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ଏଠାରେ ରଚନାର ଭଙ୍ଗୀ କ୍ରମେ ଶିଥିଳ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଭଙ୍ଗୀ ଶୈଥିଲ୍ୟ ଦୋଷ ହେଲା ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତତ୍ ପ୍ରକର୍ଷତା ଦୋଷ ହେଲା ।]

ପତତ୍ର—ସ. ବ. (ପତ=ପକ୍ଷ + ତ୍ରୈ ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ କିମ୍ବା ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା + ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯାହା ପକ୍ଷୀକୁ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ରକ୍ଷା କରେ; କିମ୍ବା ପତ୍ ଧାତୁ=ଉଡ଼ିବା + କରଣ. ଅଚ୍) — ୧ । ପକ୍ଷ; ପକ୍ଷୀର ଡେଣା—

Patatra

1. The wing of a bird; pinion.

୨ । ପକ୍ଷୀର ପର—2. Feather (Apte).

ପତତ୍ରି (ତ୍ରୀ)—ସ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ + ଅଣ୍; ପତଣ୍ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.

Patatri (trī)

୨ । ଶର; ବାଣ—2. Arrow.

୩ । ଘୋଡ଼ା—3. Horse (Apte).

ସ. ବଣ—୧ । ଉଡ଼ୁଥିବା—1. Flying.

୨ । ଡେଣାବଶିଷ୍ଟ—2. Winged.

ପତତ୍ରିରାଜ—ସ. ବ. (ଏଷ୍ଟୀ ତତ; ପତତ୍ରି + ରାଜନ୍)—ପକ୍ଷୀରାଜ; ଗରୁଡ଼—Garurda.

Patatrirāja

ପତତ୍‌ଗ୍ରହ—ସ. ବ. (ପତତ୍=ପଡ଼ିଥିବା ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖସ୍ଥରୁ ଜଳଆଦି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯାହା ମୁହଁରୁ ପଡ଼ିବା ଥୁକଆଦିକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ)—୧ । ପିକଦାନୀ—

Patat-graha

1. Spittle pot; spittoon.

୨ । ଅସମୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରଖା ଯାଇଥିବା ସୈନ୍ୟଦଳ—

2. The reserve of an army (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଯେଉଁ କମଣ୍ଡଳୁରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ଭକ୍ଷାନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି --
3. The bowl in which ascetics receive their doles.

ପତଦ୍ ଖ୍ୱରୁ—ସଂ. ବ. (ପତତ୍ + ଖ୍ୱରୁ) --ଶ୍ୟେନ— Patad-bhīru Hawk; falcon (Apte).

ପତନ—ସଂ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) --୧ । ଉଡ଼ିବା— Patana 1. Flying.

୨ । ଚଳନ—2. Motion.

୩ । ସ୍ଖଳନ—3. Slipping.

୪ । ଓହ୍ଲାଇବା—4 Descent.

୫ । ଖସିପଡ଼ିବା; ତଳକୁ ପଡ଼ିଯିବା; ଅଧଃପତନ—
5. Falling down; downfall.

୬ । ଭଂଶ—6. Decay; decline.

୭ । ନାଶ—7. Ruin; destruction.

୮ । ପାପ—8. Sin.

୯ । ସ୍ୱଧର୍ମରୁ ସ୍ଖଳନ ବା ଚ୍ୟୁତ—9. Apostacy.

୧୦ । ଅସ୍ତଗମନ – 10. Setting (as of the sun) (Apte).

୧୧ । ଭୂମିରେ ନିଜ ଦେହକୁ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପକାଇବା; ଗୋଡ଼ଉଲେ ପଡ଼ିବା—1. Laying one's self prostrate on the ground.

୧୨ । ସ୍ୱାଧିକାରରୁ ବା ଧର୍ମରୁ ବା ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ଚ୍ୟୁତ; ସ୍ୱସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ—
12 Falling from dignity, virtue or position.

୧୩ । ମୃତ୍ୟୁ—13 Death (Apte).

୧୪ । (ସ୍ତନ) ତଳକୁ ଓଦାଳ ପଡ଼ିବା—14. Hanging down; becoming flaccid (as breasts) (Apte).

୧୫ । ଗର୍ଭପାତ—15. Miscarriage (Apte).

୧୬ । (ଗଣିତ) ବିୟୋଗ; ଘେଡ଼ାଣ—
16. (arithmetic) Subtraction Apte).

୧୭ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହର ଅକ୍ଷାଂଶ—
17. (astronomy) The latitude of a planet (Apte).

ଦେ. ବ. (ସଂ; ପତ୍ତନ = ମୂଲଘୁଆ) —୧ । ସମତଳଭୂ—
ପତ୍ତନ ପତ୍ତନ; ପାଟନ 1. Level.
ଯଥା—ମୋଜଆ ପତନ ।

୨ । ମୂଲଘୁଆ—2. Foundation.

ପତନଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତନ + ଶୀଳ)—ବିନାଶ୍ୟ; ଯାହାର ପତନ ବା ବିନାଶ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ—
ପତନଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ } Fallible; subject to decay.
ପତନଶୀଳତା—ବି }

ପତନ ଦେ. ବ. (ସଂ. ପତ୍ତନ)—୧ । ଲୁଗା—
Patani 1. Cloth.

୨ । ସରୁ ଲୁଗା—2 Fine cloth.
ପୃଥକୁ ପିନ୍ଧାଏ ପଟ୍ଟଂପତନ
ଚଉକୁ ଚଳି ଏ ନେଇ । ଧୋଉରେ ଦାସୀ ଯୋ ଶୀତ ।

୩ । (ସଂ. ପତ୍ନୀ)—ଭାର୍ଯ୍ୟା --3. Wife.

ପତନ ୪ । (ସଂ. ପତ୍ତନ) ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଏକ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱ; ପତ୍ତନ—
4. An under tenure in Bengal.
[ଦ୍ର—ପତ୍ତନର ଅଧୀନ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱକୁ ଦରପତ୍ତନୀ ଓ ଦରପତ୍ତନୀର ଅଧୀନ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱକୁ ସେ-ପତ୍ତନୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପୁଆଳ ପ୍ରାଦେ. (ପୁଞ୍ଜ) ବ—୫ । (ସଂ. ପତନ) ବେଙ୍ଗଲା ପଡ଼ିବା ପରେ ମେର ଖୁରପାଖରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା କୁଟା ବା ପାଳ—5. Crushed straw lying scattered round the central threshing post.

ପତନ ଆଜ୍ଞା ହେବା—ଦେ ବ. (ମାଦଳାପାଞ୍ଜି)--କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ Patani ānjā hebā ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଶାଢ଼ୀ ବା ଅଧିକାର ଦିଆ ଯିବା—A person being granted a cloth in token of a certain honour or office.

ପତନ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଞ୍ଜ) କ୍ରି—୧ । ବେଙ୍ଗଲା Patani uṭhā(ṭhe)ibā ପଡ଼ିବା ଉତ୍ତାରୁ ବଳଦ ଫିଟ୍‌ଗଲ୍ଲ ପରେ (ପତ୍ତନ ଉଠା[ଠେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମେର ଖୁରପାଖରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା କୁଟା ଓ ଧାନକୁ ଉଠାଇ ନେବା—
1. To pick up the straw lying scattered round the threshing post after threshing.

୨ । ଖୁଣ୍ଟିର ଯେଉଁ କଆରରେ ପ୍ରଥମ ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ଅଞ୍ଜିମୁଠ ବୁଣା ଯାଇଥାଏ ଓ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଉକ୍ତ କଆରରୁ ଧାନ କଟା ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥାଏ, ସେ କଆରରୁ କଟା ହୋଇ ଆସି ଝଲାରେ ଯେଉଁ ଧାନ ହଲା ପୃଥକରୂପେ ଗଦାମରା ଯାଇଥାଏ, ଖୁଣ୍ଟିର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବଲର ଧାନ ବେଙ୍ଗଲା ପଡ଼ି ସାରିଲା ପର ଉକ୍ତ ଅନୁକୂଳ ଜମିର ଧାନକୁ ଗଦାରୁ ଭାଙ୍ଗି ବେଙ୍ଗଲା ପକାଇବା, ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁଣ୍ଟିର ବର୍ଦ୍ଧକର ଧାନ ଅମଳ କାମର ସଙ୍ଗଶେଷ ବେଙ୍ଗଲା ପକାଇ ଧାନକୁ ଅମଳ କରିବା--
2. To thresh and garner the last paddy sheaves of the season.

ପତନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପତ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ୍)—୧ । ପତନାର୍ହ—
Patanīya 1. Deserving to fall down.

୨ । ପତନଶୀଳ—2. Liable to fall.

ପତନୋଦ୍ୟତ ସଂ. ବିଣ. (୭ମୀ ତତ୍; ପତନ + ଉଦ୍ୟତ) -- ପଡ଼ିବାକୁ ଯାଉଥିବା; ଯାହା ଶୀଘ୍ର ପଡ଼ିଯିବ— (ପତନୋନ୍ମୁଖ ଅନ୍ୟରୂପ) About to fall.

ପତପତ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ୧ । ବାସୁ ଗୁଳଉ ପତ୍ରାଦିର Patapata ଶବ୍ଦ —1. The rustling sound of moving leaves.
ସଉସଉ ପତପତ ଉଡୁ ପବନ—ଦଦକଉ.୩. ଜଗନ୍ନାଥ ।

ପତପତ, ଲାହାଲୁଟ ୨ । ଭୋକ ଶୋଷରେ ଅତି ଆକାନ୍ତ—
2. Overpowered with hunger and thirst.
(ଯଥା—ସେ ପିଲ୍ଲଟି ଭୋକରେ ପତପତ ହେଉଅଛି ।)

୩ । (ଭୟାଦିରେ) ଥରଥୁରୁ; କାନ୍ତ—
3. Enervated through fear.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପତପତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ଷୁଧାରେ ଅବଶ ହେବା; କ୍ଷୁଧାକାନ୍ତ ହେବା— To be overpowered with hunger.
Patapata hebā
पटपट होना
(ପତପତେଇବା; ପତପତେଇ ସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତପତ ହୋଇଯିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—ଉତ୍ତରିବା— To become nervous.
Patapata hoijibā

ପତପତା—ଦେ. ବ—ଚଲକା ହ୍ରଦରେ ମିଳୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Patapatā A class of salt water fish found in the Chilkā lake.

ପତର—ସଂ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର) —ଗମନଶୀଳ —
Patara Moving.

ସଂ. ବ—ଲୌହ ପିତ୍ତଳାଦ ଧାତୁର ପାଚଆ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Thin plate of metal.

ପାତା पत्ता ଦେ. ବ. (ସଂ. ପତ୍ର)—୧ । ଗଛର ପତ୍ର—1. Leaf.
ପତ୍ରସ୍ୟେବ ପତ୍ର ଅଂଶ ନସ୍ୟନ—ଭୁକ୍ତିଂଦ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ୟ ।
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଗଛର ପତର ସେ ପତର ସେ ଗଛର ନାମଦ୍ୱାରା ଚହ୍ନାଯାଏ; ଯଥା—କଲରୁପତର, ଆମ୍ବପତର ଇତ୍ୟାଦି ।]

ପାଂ पत्ती ୨ । ପାତ; ଧାତୁ ଅଦ୍ଦର ପାଚଆ—
2. Thin slip of metal.

ପତ୍ର पत्र ୩ । ପତ୍ର; ଚଠି—3. Letter.
୪ । ଲେଖ—4. A writing.

ପାତା पन्ना ୫ । ପୁସ୍ତକର କାଗଜ—5. The leaf of a book.
[ଦ୍ର—ପୁସ୍ତକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପତରରେ ୨ ପୃଷ୍ଠା ଥାଏ ।]

ପାତା पत्तल ୬ । ଖାଇବା ପାଇଁ ପକାଯିବା ପଦ୍ମ ଓ କଦଳୀପତ୍ର—
6. A plantain or lotus leaf on which food is served.

ପାଂ पत्ती ୭ । ଛୁରୀ ବା ଶସ୍ତ୍ରାଦର ଲମ୍ବ ଓ ପତଳା ଫଳକ —
7. Thin blade of knife or sword.

୮ । ଧୂଆଁପତ୍ର—8. Tobacco leaves.

୯ । ଲେଖନଦ୍ୱାରା ଲେଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ତାଳପତ୍ର—
9 Palm leaf used for writing upon with iron stylos.

ଗ୍ରାଦେ. (ଆଠମଲ୍ଲିକ) ବ—ପାନ—Betel-leaf.

ପତର ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାଇସାରିବା ପରେ ଅଣ୍ଟିଆ ପତ୍ରକୁ
Patara uṭhā (ṭhe) ibā ଖାଇବା ସ୍ଥାନରୁ ଉଠାଇ ନେବା—
पत्ता उठाना To clear away the leaves on which people have eaten.

ପତର କଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଯେଉଁମାନେ ତାଳପତ୍ର କାଟି
Patara kaṭā ଲେଖନୀ) କରଣଜାତି—The writer or Karaṇa caste.
ପତର କଟା, ତନ୍ତୁର ବଣା, ଗଉଡ଼ଣୀ, ମାଳ
ଏ ଗୁରୁ ଜାତିକ ବଂଶାସ ନାଇଁ—ସମ୍ବଲପୁର ପ୍ରବଚନ ।

ପତର କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୋଜନ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା
Patara kāṭibā ନିମନ୍ତେ କଦଳୀ ଗଛରୁ ପତ୍ର ଦାଆ ଆଦଦ୍ୱାରା
पत्ता काटना କାଟିବା—1. To cut plantain leaves from the trees for being used as plates during meal.

୨ । ଲେଖିବା ପାଇଁ ତାଳପତ୍ରର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଂଶମାନ ଲେଖନଦ୍ୱାରା ସଜାଡ଼ି କରି କାଟିବା—2. To cut the edges of a palm leaf with the blade of a Lekhana (iron pen) to make it of proper size for writing upon.

ପତର କୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପତ୍ର କୁଟୀ) —ପତ୍ର କୁଟୀର; ପର୍ଣ୍ଣ—
Patara kuṛdiā A hut of leaves.
पत्तों का घर पत्रकुटी

ପତରଖଣ୍ଡି ଦଖଣ୍ଡି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଛୁ ମାତ୍ର କାମ ନ କରି ନଷ୍ଟମି
Patara khaṇḍi dikhaṇḍi karibā ଦ୍ୱାରା ବସି ରହିବା—
(ପତର ଖଣ୍ଡିକ ଦଖଣ୍ଡି ନ କରିବା ଅନ୍ୟରୂପ) To idle way one's time.
ନାମଂ ଘରେ ବସି ସେ ପତର ଖଣ୍ଡି ଦଖଣ୍ଡି କରୁଛନ୍ତି—ଉଗ ।

ପତର ଗୋଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଳ କରିବା ପାଇଁ ଗଛରୁ
Patara goṭā(ṭe)ibā ଝଡ଼ିଥିବା ଶୁଖିଲା ପତ୍ରମାନ ଓଳାଇ କରି
पत्ता बिछाना, पत्ता खरना ପାତା ଗୁଟାନ ସଂଗ୍ରହ କରିବା—To gather the fallen leaves which have dropped from trees for the purpose of fuel.

ପତର ଗୋଟିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । କାଷ୍ଠ ଅଙ୍ଗାରରୁ ରୁଲରେ ଜାଳିବା
Patara goṭiā ନିମନ୍ତେ ଯେ ଗଛରୁ ଝଡ଼ିଥିବା ଶୁଖିଲା ପତ୍ର
ପତର ଗୋଟେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ
ପତର ସାଜୁଣୀ } ସଂଗ୍ରହ କରେ—1. One who gathers dry leaves fallen from trees to use as fuel.
(ପତର ସାଜୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
पत्ता खरनेवाला ୨ । ଅତି ଗରିବ—2. Very poor.

ପତର ଚଟା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Patara chaṭā ଅଇଣ୍ଠାଖିଆ (ଦେଖ)—Aiṇṭhākhiā (See)
पत्ता चाटा ज़ुठाखाना, ज़ुठाखोर

ପତର ଗୃଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଇଣ୍ଠା ଖାଇବା (ଦେଖ)
Patara chāṭibā Aiṇṭhā khāibā (See)
पत्ता चाटा ज़ूठाखाना

ପତର ଝଡ଼ା ଦେ. ବ—ଶୀତ ଋତୁରେ ଗଛମାନଙ୍କରୁ ପତ୍ରସାକ ଝଡ଼ି
Patara jharḍa ପଡ଼ିବା—1. The falling of leaves from trees in winter
पत्ता झड़ा पत झड़
[ଦ୍ର—ପୁଷ ଓ ମାଘ ମାସରେ ଅଧିକାଂଶ ଗଛରୁ ପୁରୁଣା ପତ୍ରମାନ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ ଓ ବସନ୍ତ ଋତୁ (ଫଗୁଣ ଓ ଚୈତ୍ର) ରେ ଗଛରେ ନୂଆ ପତ୍ରମାନ କଅଁଳେ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶୁଖିଯିବା – 2. The state of becoming shrivelled and shrunk.
(ପତରଝଡ଼ାଦେବା—କ୍ରିୟା)
(ଯଥା—ଏତେ ଖାଇ ଏତେ ପିଇ ସେ ପିଲ୍ଲଟା ପତରଝଡ଼ା ଦଉଛି ।)

ପତର ତୁରୁକ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ – ଗଧିଆ ବାଘ –
Patara turuki Wolf; hyena.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପତର ନନ୍ଦା—ଦେ. ବ—କୃତଘ୍ନତା—
Patara nindā (ପତର ନନ୍ଦବା—କ୍ରିୟା) Ungratefulness.

ପତର ନନ୍ଦୁରା ଦେ ବଣ. ପୁଂ—ନମକ ହାରାମ; ଅକୃତଜ୍ଞ—
Patara nindurā Ungrateful.
(ପତର ନନ୍ଦୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପତର ହଗା, ପତର ହଗୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖାଇବା ପାଇଁ କଦଳୀ ଆଦର
Patara pakā(ke)ibā ପତ୍ର ତଳେ ବଛାଇବା—
ପାତା ପାଡ଼ା, ପାତାକରା 1. To spread plantain or other
ପତ୍ତଲ ଡାଲନା leaves on the ground over which meal will be served.
୨ । ଅଇଁଠା ପତ୍ରକୁ ଜଠାଇ ନେଇ ବାହାରକୁ ନକ୍ଷେପ କରିବା—
2. To throw the leaves used as plates during a meal.

ପତର ପାଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଖାଇବା ନମନ୍ତେ ପତର ବଛାଇବା ଓ ତହିଁ
Patara pāṇi ଉପରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—The spreading of plantain leaves and sprinkling water over them preparatory to the serving of food thereon.
୨ । ଖାଇବା ପତ୍ର ଉପରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିଲା ପରି ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଦୁପାତ ସଦୃ ବର୍ଷା ହେବା—୨. Raining in very small drops.

ପତର ପାଣିଆଁ(ଆଁ)—ଦେ. ବ - ଖାଇବା ପତ୍ରରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା ତଳ
Patara pāṇiā(ām̃) ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ବର୍ଷା—A sprinkling shower; drizzle.

ପତର ପୋଡ଼ା—ଦେ.ବ—ଶାଗ ବା ଚୁନା ମାଛ ଆଦରେ ଲୁଣ, ବେସର,
Patara porḍā ଦଲଦ, ତେଲ ଆଦ ଗୋଳାଇ ପତ୍ରରେ ପୁଡ଼ା
(ପତରପୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାନ୍ଧ ନଆଁରେ ପୋଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା
ବ୍ୟଞ୍ଜନ—Curry prepared by putting pot-herbs, or small fish etc in a packet wound over with leaves and burnt in charcoal fire

ପତର ଫଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ଵ—ଜହ୍ନି—
Patara phala Luffa Acutangula

ପତର ଫୁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବ —ରାତ୍ର ପାହିବା; ଫସର ଫାଟିବା—
Patara phuṭā Dawn; break of day.

ପତର ମୂଷା(ଷି) ଦେ. ବ. (ସଂ. ପତ୍ର ଓ ମୂଷିକ)—କାହାଣୀରେ
Patara mūshā(shi) ବର୍ଣ୍ଣିତ ଛେଳ (ଏ ଛେଳ ପଙ୍କରେ ଲୋଟି ଶୁଖିଲାରେ ପତର ଝଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଗଡ଼ି ଦେହସାକ ପତ୍ରରେ ଆବୃତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ କିଂଭୂତ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା—
(folk tale) A goat (which rolled in mud and then rolled over ground strewn leaves which struck to the mud on its body and made it very weird-looking.

ଉଦ୍ଧୃ—ପତର ମୂଷି ରେ ପତର ମୂଷି ! ନିଁ ବ ଦେଖିଛୁ ବ ?
ଉତ୍ତର—ମୁଁ ବ ଜାଣେ ନିଁ ଯଁ, ମୁଁ ଯାଇଥିଲି ଉଜ.ପର
ପତର ସୀ - କାହାଣୀ ।

ପତର ଲଚ୍ଛା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ —ସମ୍ବାଲୁଆ ପରି ଏକପ୍ରକାର
Patara lachhā ପୋକ—A kind of poisonous caterpillar; geometrid worm.
(ପତର ଲେଚ୍ଛା - ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର - ଏମାନେ ଭେଣ୍ଡି ଓ ଜହ୍ନି ପତରରେ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେହରେ ରୁମ ନ ଥାଇ କଣ୍ଟା ଥାଏ । ସେହି କଣ୍ଟା ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଲାଗିଲାଷଣି ଲାଚ୍ଛଲ୍ଲ (ଗୋଡ଼ା ଲୁହାରେ ଚଆଁ ଦେଲା) ଭଳ ଜ୍ୱାଳା ଜଣାଯାଏ । ଏମାନେ ମାଙ୍କ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ଓ ଏମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଓ ପଛରେ ପୁଞ୍ଜାଏ ଲେଖାଏ ଝକଝକ ଗୋଡ଼ ଥାଏ । ଏହି ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲନ୍ତି ।]

ପତର ଶଉର—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ପତ୍ର ଶବର)—ଏକପ୍ରକାର
Patara śaura ଜଙ୍ଗଲୀ ଅସଭ୍ୟ ଜାତି; ବନ୍ୟ ଶବରଜାତି—
ପତର ଶଉରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ An aboriginal hill-tribe.
ପତର ଶଉରୁଣୀ }
ବଣ ଡେମ୍ବାଙ୍କ ପତର ଶଉରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀ - ଉଗ ।

ପତର ସାଉଣ୍ଟା ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ—ପତର ଗୋଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Patara sāuṇṭā Patara goṭiā (See)
(ପତର ସାଉଣ୍ଟା; ପତର ସାଉଣ୍ଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପତର ସାଉଣ୍ଟିବା କ୍ରିୟା)

ପତର ସିଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାଳ ଆଦ ଗଛର ପତରମାନଙ୍କୁ ବଡ଼
Patara si-iñbā ଖଲପତ୍ର କରିବା ସକାଶେ ଖଡ଼କାଦ୍ୱାରା
(ପତର ସେଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେଇଁବା—To sew small sāla leaves on their edges to make up larger circular plates for meal.

ପତର ସିଜୁ(ଝୁ)—ଦେ. ବ (ସଂ. ପତ୍ର + ସୀହୁଣ୍ଡ) —ପତରଆ ସିଜୁ
Patara siju(jhu) (ଦେଖ)—Patariā siju (See)

ପତର ସୁନା—ଦେ. ବ—ପତଲା ପତ୍ର ଆକାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସୁନା—
Patara sunā Leaf gold; excellent gold made into thin leaves.
ପାତ୍ ସୋନା **ପତ୍ତର ସୋନା**
(ଇଂ ସ୍ୱନା—ବଘଉଚ)

ପତରଆ ସିଜୁ(ଝୁ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପତ୍ର + ସୀହୁଣ୍ଡ)—ଝାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ
Patariā siju(jhu) ତରୁବିଶେଷ—Euphorbia Nivulia; ସଂ. ମନସା, ସୁଣ୍ଡା, ବଜ୍ର, ସେହୁଣ୍ଡ Euphorbia Lengularia. ମନସାସିଜ; ପାତାସିଜ [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଝାଙ୍କୁଡ଼ା, ବକଳ ମୋଟା, ଖୁହର କଣ୍ଟା ପୋଡ଼ ପୋଡ଼, ପତ୍ର ମୋଟ, ମସୃଣ, ମସକା ଓ ଲମ୍ବ ଓ ପତ୍ରର ଅଗ ଗୋଲ ।]

ପତରୁ—ସଂ. ବଣ. (ପତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅରୁ)— ଗମନଶୀଳ—
Pataru Moving.

ପତଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବଣ—ପତଲା—
Patala Thin.

ପତଲନ୍(ମ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପାଣ୍ଟାଲୂନ୍)—ପାଇଜାମା—
Patalan(m) ପେଣ୍ଟୁଲ **ପତଲୁନ** Trousers; drawers.
[ପେଣ୍ଟଲୁନ୍(ମ୍); ପତଲୁନ୍(ମ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପତଲା—ଦେ. ବଣ.(ସ.ପତ୍ରଭୁଲ୍ଲ ବା ପତ୍ରଲ; ସଂ. ପାଣ୍ଡଃ; ପା. ପାତ୍ତ୍ର)—
Patalā ୧ । ପାତଳ; ସରୁ; ଯାହାର ବେଧ ଅଳ୍ପ କମ୍—
ପାତଳା **ପତଲା, ପତୋଳ** 1. Thin; fine

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପତଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଯଥା—ପତଳା ଲୁଗା ।)

ପତଳାପଣ
ପତଳାପଣିଆ(ଆଁ) } ବି ୨ । ଛଡ଼ାଛଡ଼ା; ଅଘନ—2. Sparse. (ଯଥା—ପତଳା ବାଳ ।)

୩ । ଶୀଣ୍ଡି—3. Lean. (ଯଥା—ପତଳା ଦେହ; ପତଳା ମନୁଷ୍ୟ ।)

୪ । କ୍ଷୀଣ; ଦୁର୍ବଳ—4. Slender; weak.

୫ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ତରଳ—5. Very watery; liquid. (ଯଥା—ପତଳା ଝାଡ଼ା ।)

୬ । ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନ (ମନ)— 6. Impatient; nervous (mind).

ପତଳା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି ଗାଢ଼ ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି କ୍ରିୟାରେ ତରଳ
Patalā karibā କର ଦେବା—To liquefy a solid.
ପାତଳା କରା **पतला करना**

ପତଳା କାନ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୁଗୁଲ ଶୁଣିବା ପ୍ରକୃତି; ଅଯଥା ବିଶ୍ୱାସ
Patalā kāna କରିବା ଖୋଇ—1. Credulousness.
କାନ ପାତଳା ୨ । ଅତି ରୁପ୍‌ରୁପ୍ କଥା ଶୁଣି ପାରିବାର ଶକ୍ତି—
पतला कान 2. The power of hearing very lowly uttered talk.

ପତଳା କାନି(ନୁ)ଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଚୁଗୁଲ
Patalā kāni(nu)ā(āṁ) ଶୁଣି ହଠାତ୍ ବିଶ୍ୱାସ କରେ—
କାନ ପାତଳା **कन पतला** 1 Credulous.

(ପତଳା କାନା)—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅତି
ପତଳାକାନ } ସ୍ତ୍ରୀ ରୁପ୍ ରୁପ୍ କଥା ଶୁଣି ପାରେ—
ପତଳା କାନେଇ ଈଁ) } 2. Having the power of hearing very low sound.

ପତଳା ଚମ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାତୃ + ଚର୍ମ)—ପତଳା ଚମଡ଼ା—
Patalā chama Thin skin.
ପାତଳା ଚମଡ଼ା **पतला चमड़ा** (ପତଳା ଚମଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତଳା ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ତରଳଆ ଝାଡ଼ା—
Patalā jhārdā Loose stools.
ପାତଳା ଦାସ୍ତ **पतला झाड़ा**
(ପତଳା ଦସ୍ତ, ପତଳା ବାହାରକୁ, ପତଳା ଘୋଖସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତଳା ନିଦ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ନିଦ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଓ କ୍ଷୀଣ ଶବ୍ଦରେ
Patalā nida ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ; ଖୁବ ନିଦ—
ପାତଳା ଘୁମ **पतला नींद** Very light sleep.

ପତଳା ଲୁଗା—ଦେ. ବ—ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ର—
Patalā lugā Fine texture; fine cloth.
ପାତଳା କାପଡ଼ **पतला कपड़ा** (ପତଳା କପଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତଳୀ—ଦେ. ବ—ପତଳାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Patalī Feminine of Patalā
ପାତଳୀ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବେଙ୍ଗଳା (ଦେଖ)
पतली Bengalā (See)

ପତା—ଦେ ବ. (ସ. ପତ୍ର) —୧ । ଆଖିର ଉପରସ୍ଥ ପିଚ୍ଛଡ଼ା, ପଲକ—
Patā ପାତା **पपोटा** 1 Eye lid.

ପାତା, ପତ୍ତା ୨ । ସାନ ବାଲିଆ ମାଛ ବା ବାଲିଆ ପତକା—
पत्ता, पता 2. Small Bāliā fish.

୩ । (ସ. ପ୍ରତ୍ୟୟ; ପ୍ରା. ପତ୍ତିଅ = ଖୋଜ ହି. ଶ.) ବସ୍ତୁର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ପରିଚୟ ବା ସୂଚନା; ଠିକଣା—
3. The whereabouts of a person or thing

୪ । ଚିହ୍ନ—4. Trace; token.

୫ । ଖବର; ସମ୍ବାଦ—5 News.

ମାଙ୍କ ପାଠ ମୋର ନାଉ କୁଳ ଓ ଦେଶର ପତା ନ ସୁଗିମାରୁ ବର କାଣ୍ଡିଲ ମାହୁଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୬ । ହଜିଥିବା ବସ୍ତୁର ସନ୍ଧାନ; ଖୋଜ—6. Information about a lost or missing thing; clue.

୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ରହିବା ସ୍ଥାନର ଠିକଣା—
7. The address of a person.

୮ । ଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱ; ରହସ୍ୟ—8. Secret.

ପତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପାତ ଧାତୁ)—
Patā(te)ibā ୧ । ପାତତ କରିବା—1. To lay down.
ପାତାନ, ପାତା ୨ । (କର) ପ୍ରସାରିତ କରିବା; ବଢ଼ାଇବା—
फैलाना 2. To extend.

ତହ କଥିଲା ଜଳ ଜିଭି ଜଳ ତୋଳ । ଯୋଗାନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରମା ।

୩ । ଆଘାତ ଅପେକ୍ଷାରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ବା ଶସ୍ତ୍ରର କୌଣସି ଅଙ୍ଗକୁ ଦେଖାଇବା; ଆଡ଼ିବା—2. To show one's head or other limb ready to receive a blow.

୪ । (ସ. ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପ୍ରତ୍ୟୟ କରିବା; ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—
4. To be confident; to trust.

(ଯଥା—ଏତେ ବଡ଼ କାମ କରିବାକୁ ମୋ ଖୁବ ପତାଉ ନାହିଁ । ଖୁବ ପତାଇବା = ମନରେ ସାହସ ଦେବା)

ପତାକା—ସ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ = ଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ଆ) —
Patākā ୧ । ନିଶାଣୀ; ଧ୍ୱଜା; ଅଗରେ ଚିହ୍ନସ୍ତମ୍ଭ ସମ୍ବାଳିତ ଦୀର୍ଘ ଖଣ୍ଡ ଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ—1. Flag; ensign; banner; standard.

୨ । ନିଶାଣ; ଚିହ୍ନ; ଲକ୍ଷଣ—
2. Mark; sign; symbol; emblem; token.

୩ । ନାଟକର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ—3. Episode or episodical incident in a drama (M. W)

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ନାଟକୀୟ କଣେ ପାତ୍ରର ଚରିତ୍ରାଗତ ଭାବର ବା ବିଷୟର ଅନ୍ୟ ଆଗନ୍ତୁକ ପାତ୍ରର ଭାବ ବା ବିଷୟଦ୍ୱାରା ଘୋଷଣ ହୁଏ ସେଠାରେ ପତାକା ହୁଏ । ହି. ଶ.]

୪ । ସୌଭାଗ୍ୟ—4. Prosperity; good fortune.

୫ । ଜ୍ୟୋତିଷିକ ରକ୍ଷା-ଚତୁରବିଶେଷ—5. An astrological figure employed as a charm.

୬ । ଦଶ ଖର୍ବ ସଂଖ୍ୟା; ଦଶ ଦ୍ୱାଜାର କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—
6. One trillion (number).

ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠତା; ପ୍ରତିଷ୍ଠା; ଉତ୍କର୍ଷ—
Distinction; excellence; superiority,

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚୂଡ଼ରେ ବେଲତ ଉପରେ ପତାକା ବଥଉଲ ଯେ ଦ୍ରୁଗଢ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ୫୧୦୩୦୪୦୫ ।

ପତାକା ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପତାକା+ଦଣ୍ଡ)—
Patākā danda ଯେଉଁ ବାଉଁଶ ବା କାଠର ଲମ୍ବା ସରୁ ଦଣ୍ଡର ଅଗରେ ପତାକାର କନା ଲଗିଥାଏ—Flagstaff.

ପତାକିକ—ସଂ. ବିଣ (ପତାକା+ଇକ)—
Patākika ୧ । ଧ୍ୱଜ ଯୁକ୍ତ—1. Furnished with a flag.
୨ । ଧ୍ୱଜବାହୀ—2 Carrying a flag.

ପତାକୀ—ସଂ. ବିଣ. (ପତାକା+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Patākī ପତାକାଧାରୀ—Having a standard; standard-bearing. (ପତାକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂ. ବ—୧ । ପତାକୀ ଚକ୍ର (ଦେଖ)
1. Patākī chakra (See)
୨ । ରଥ—2. Car; chariot.
୩ । ସେନା—3. Army.
୪ । ପତାକାଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Standard-bearer.
୫ । ପତାକା—5. Flag. (M. W)

ପତାକୀ ଚକ୍ର—ସଂ. ବ—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ଶିଶୁର ଜନ୍ମ ଗଣନାର୍ଥେ ଅଙ୍କିତ
Patākī chakra ଚକ୍ର ବିଶେଷ—(astrology) A circle drawn to calculate the evil influence on a child of planets at its birth.

ପତାଙ୍ଗି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ପତଙ୍ଗ)—କାଗଜର ଗୁଡ଼ି—
Patāngi Flying kite; paper-kite.

ପତାଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ମାଣ୍ଡିଆ ଓ ଧାନର ଅଗାଡ଼ି—
Patānḍ Chaff of paddy or Māṇḍiā grain.

ପତାଣ୍ଡି ଅଗାଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଯେଉଁ ଧାନର ଅଗାଡ଼ି ଉତରେ କଣ୍ଟା ମାତ୍ର ଶସ ନ ଥାଏ—
Patāṇḍi agārḍi Empty chaff of paddy

ପତା ଲଗିବା—ଦେ. ବି.—ସନ୍ଧାନ ମିଳିବା; ଠିକଣା ମିଳିବା—
Patā lāgiba Trace of one's whereabouts; clue to some matter. (ପତା ମିଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମୁଁ ତାର ମତ ଜାତ ଜଳ ଓ ଚେହେର ପତା ନ ଲଗିବାରୁ ତାର କୁଳ ନାହିଁ ।
ଉତ୍କଳମୋହନ. ଚକ୍ରସନ୍ତ ।

ପତାଲେଇ(ଈ)—ଦେ. ବି. ସଂ. ପତ୍ର ଓ ଲଦ୍ଧ ଧାତୁ=ଗୃହିବା; ଏମାନେ
Patalei(ī) ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇବାରୁ) ସମ୍ଭାଳୁଆ Caterpillar

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗଛର ଡାଳ ପତ୍ର ଆଦରେ ଜାବୁଡ଼ି କର ଲୁଚି ରହି ପତ୍ରକୁ ଖାଇ ସାଆନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ସଙ୍ଗରେ ନାଖେଡ଼ବଜା ହୋଇ ଲଗି ଥାଏ ଓ ତାର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଏ ତାକୁ କହନ୍ତି ସେ ତା ସାଙ୍ଗେ ପତାଲେଇ ଭଳଆ ଲଗିଛି ।]

ପତି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ୍)—
Pati ୧ । ପାଳକ; ରକ୍ଷକ—1. Protector; preserver.
(ଫଳି ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରଭୁ; ମାଲିକ—2. Lord; master.
୩ । ଭର୍ତ୍ତା; ସ୍ୱାମୀ—3. Husband.
୪ । ନାୟକ; ନେତା; ଗୁଲକ—4. Leader; guide.
୫ । ଦ୍ରବ୍ୟାଦର ଅଧିକର୍ତ୍ତା—5. Owner; possessor.
୬ । ରାଜା—6. King; sovereign.

କଦଉ କୃଷ୍ଣପିଡ଼ ଧଉଦୋଃପତ ।
କୃଷ୍ଣପିଡ଼. ୫୧୩୦୪୦୫. ୫୧ ।

ପିଣ୍ଡ ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ର) ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛର ପତ୍ର—
ସବଜୀ ଭାଂଗ 2. The leaves of Cannabis Sativa.
ଂ । (ସଂ. ପତ୍ନୀ) ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. Family title of some Brāhmaṇs.
ଯଥା—କୁଣ୍ଡି ନାହିଁ, ବାଡ଼ ନାହିଁ ଶଙ୍ଖବାସ ପତ୍ତ ।)
୪ । (ଜାତ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦ୍ଧରର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ; ଜାତପତ୍ତ)—ସମାଜ—4 Society.
(ଯଥା - ସେ ମଦ ଖାଇ ଜାତରୁ ଗଲା ପତ୍ତରୁ ଗଲା ।)
ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ. --ପତ୍ତ—Fallen.

ଭୁତଇ ଚୁତଗତତ ଅନ୍ତରେ ମୁଂତ ମତଲେ ଜର ତ ବସତ୍ତତ ଦ୍ରେ
ଜଦଥତ ! ଉଃ. ଦ୍ରେମମୁଥାଜ...

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଡ଼ି—
A kind of charm.

[ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା ପତ୍ରକୁ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କର ବାଘର ଖୋଜକୁ ଜଣି, ଅଷ୍ଟଚ ଖୋଜ ଚଲା ଉପରେ ଉକ୍ତ ପତ୍ରକୁ ପକାଇଲେ, ବାଘ ସେହି ବାଟେ ଫେର ଆସେ ଓ ଶିକାରୀ ସେହି ବାଟକୁ ଜଗି ରହି ବାଘକୁ ମାରେ ।]

ପତ୍ତଆର୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ; ପ୍ରା. ପତ୍ତଯ)—୧ । ବିଶ୍ୱାସ; ଆସ୍ଥା—
Patiārā 1. Confidence; trust; reliance; faith.
ପତ୍ୟାରା ପତ୍ତଅର ଯୋଡ଼ ନୋହୁଚ ଚୁମ୍ବର,
ପତ୍ତାରା ଉନ୍ମୁକ ଉଚ ଦେଲେ । ଉଦାର, ସାଥନ୍ତଥ ବାହା ।
(ପତ୍ତଆର, ପତ୍ୟାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜାମିନ୍; ପ୍ରତିଭୂ—
2. Surety; security.
୩ । ଖାତିର; ବ୍ୟବସାୟୀଗତ ସୁନାମ—
3. Credit in business: good will.
ଦେ. ବିଣ.—ବିଶ୍ୱସ୍ତ—Trust worthy; trusty.

ପତ୍ତଆର୍ ଉଠିଯିବା—ଦେ ବି. - ୧ । ଅନାସ୍ଥା—
Patiāra uṭhi jibā 1. Loss of confidence.
ପତ୍ୟାରା ଉଠେ ଯାଓୟା ୨ । ବ୍ୟବସାୟୀଗତ ସୁନାମର ଲୋପ—
ପତ୍ତାରା ଛୁଟଜାନା 2. Loss of business-credits.
(ପତ୍ତଆର୍ ବୁଡ଼ି ଯିବା; ପତ୍ତଆର୍ ଡୁବିଯିବା - ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତ୍ତଆର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ୍ୱାସ କରିବା; ଆସ୍ଥା ରଖିବା—
Patiārā karibā To have trust in; to believe; to rely on.
ପତିୟାରା କରିବା ପତିଆନା
(ପତ୍ତଆର୍ ଯିବା ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତ୍ତଆର୍ ଜାମିନ୍—ଦେ. ବି. (କଚରଆ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ
Patiāra jāmin ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାମିନ୍ ବା ପ୍ରତିଭୂ
ପତ୍ୟାରା ଜାମିନ ଦେବା—1. Personal security.
ପତ୍ତାରା ଜାମିନି ୨ । ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜାମିନ୍ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
(ପତ୍ତଆର୍ ଜାମିନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2, A person who stands surety for another.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପତିଆଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍ତର ଭାରତର ରାଜପୁତ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Patiālā Patiala, name of a Rajput state in
(ପଟିଆଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟନାମ) N. India.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜବଂଶ ସଙ୍ଗେ ଅଧୁନା ଉତ୍କଲର ଗେଙ୍କାନାଳ ଓ ଷଡ଼େଇକଲା ରାଜବଂଶମାନଙ୍କର ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ।]

ପତିଂବରା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତ୍ତିଂ=ପତ୍ତିଙ୍କୁ+ବର୍ ଧାତୁ=ବରଣ କରିବା
Patiṁbarā +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ସ୍ୱୟଂବରା; ଯେଉଁ
(ପତ୍ତିମ୍ବର—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱୟଂ ପତ୍ତି ନିର୍ବାଚନ କରି ବିବାହ
କରନ୍ତି—1. A woman choosing a partner
or husband for herself.

୨ । କଳାଜୀରା (ହି. ଶ.)—2. Black cuminseed.

ପତିକ—ସ. ବ—କାର୍ଷାପଣ ନାମକ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ମୁଦ୍ରା—
Patika An ancient coin of India

ପତିକାମା—ସ. ବଣ. (ପତ୍ତି+କାମ+ଆ)—ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ
Patikāmā ଇଚ୍ଛୁକା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Desiring
to get a husband.

ପତିଗତପ୍ରାଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତ୍ତିଗତ ପ୍ରାଣ ଯାହାର)—
Patigataprāṇa ପତିଙ୍କଠାରେ ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ—Attached
(ପତ୍ତିଗତପ୍ରାଣା– ସ୍ତ୍ରୀ) to one's lord or master.

ପତିଗତପ୍ରାଣା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପତ୍ତିଗତପ୍ରାଣର
Patigataprāṇā ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—1. Feminine of Patigata
prāṇa.

୨ । ସତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ); ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରାଣ ପତ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗେ
ଆବଦ୍ଧ, ଅର୍ଥାତ୍ ପତ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଗଲେ ଯେ ବଞ୍ଚି ପାରେ ନାହିଁ—
2. (a woman) Whose life is exclusively dedicated to the service of her husband;
devoted and chaste (woman).

ପତିଘାତି—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେ ଆପଣା ପ୍ରଭୁ ବା ସ୍ୱାମୀକୁ ହତ୍ୟା କରେ—
Patighātī Murdering one's master or lord.

ପତିଘାତିନୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତ୍ତି+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଈ; ନଘାତନ)—
Patighātinī ୧ । ସ୍ୱାମୀ ହତ୍ୟାକାରିଣୀ—
(ପତ୍ତିଘ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Killing her husband; murderess of her husband.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ବା ସାମୁଦ୍ରିକ ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଜାତକରେ
ବୈଧବ୍ୟ ଯୋଗ ଥାଏ—2. (a woman) Who according to astrology or palmistry is
destined to be a widow.

ପତିଘ୍ନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ପତ୍ତିଘାତୀ (ଦେଖ)
Patighna Patighātī (See)

ସ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ ବା ସାମୁଦ୍ରିକ ମତରେ ବୈଧବ୍ୟସୂଚକ
ଯୋଗ ବା ଲକ୍ଷଣ (ହି. ଶ.)—Astrological indication of a woman becoming a widow.

ପତିତ—ସ. ବଣ. (ସ. ପତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପଡ଼ିଯାଇଥିବା—
Patita 1. Fallen.
(ପତ୍ତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରାଜିତ—2. Defeated.

୩ । ଅଧୋଗତ; ଅଧୋଗାମୀ ହୋଇଥିବା—
3. Descended; lowered; fallen down.

୪ । ଚ୍ୟୁତ; ସ୍ଖଳିତ—4. Slipped.

୫ । ଅକର୍ଷିତ; ପଡ଼ିଆ—
5. Waste; uncultivated; fallow.

୬ । ଜାତିଚ୍ୟୁତ; ସମାଜ ବହିର୍ଭୂତ—6. Outcasted.
(ପତ୍ତିତତା[ତ୍ୱ]—ବ) ୭ । ଜାତି ବା ବର୍ଣ୍ଣର ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ରିୟାକର୍ମ
କରୁ ନ ଥିବା; ଆଚାରଚ୍ୟୁତ—7. Not observing
the duties of one's caste or society.

୮ । ଚଳିତ—8. Moved.

୯ । ଗଳିତ; କ୍ଷରିତ—
9. Oozed; flowing down.

୧୦ । ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ; ପାପୀ—
10. Sinful; sinning; fallen from virtue.

୧୧ । ଆଗତ—11. Come; arrived.

୧୨ । ସ୍ୱଧର୍ମତ୍ୟାଗୀ—12. Apostate.

୧୩ । ଅତି ଅପବିତ୍ର (ହି. ଶ.)—
13. Very unholy or impure.

୧୪ । ଅତି ନୀଚ—14. Very low or mean.

ପତିତ ଜମି—ଦେ. ବ—୧ । ପଡ଼ିଆ ଜମି—1. Waste land;
Patita jami land which is lying fallow.
ପତିତ ଜମି ୨ । ଅନାବାଦ ଜମି; ଯେଉଁ ଜମିରେ କୃଷି ହୋଇ
पतती जमीन ପାରେ ନାହିଁ—2. Uncultivable waste land.
(ପତ୍ତିତଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତିତ ଜାତି—ଦେ. ବ—୧ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବା ନୀଚ ଜାତି—
Patita jāti 1. Low caste.
ପତିତଜାତ ୨ । ପାପୀ ଜାତି—2. Sinning people.
पतितजात ୩ । ପଦଦଳିତ ଜାତି—
3. Downtrodden people.

ପତିତତ୍ରାହି—ଦେ. ବ. (ସ. ପତ୍ତିତ+ତ୍ରୈ ଧାତୁ)—ପତ୍ତିତପାବନ; ରାମ;
Patitatrāhi ବିଷ୍ଣୁ—Rāma; Saviour of the sinful.
(ପତ୍ତିତତ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦଦାତ ମେ ପତିତତ୍ରାହି ଦୂତ
ସୁବଳେ ସୁବଳ ଗଲ ଯେ – ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବରାସ ।

ପତିତ ପାବନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ପାପୀର ତ୍ରାଣକାରୀ; ପାପୀର ଉଦ୍ଧାର-
Patita pābana କାରୀ; ପାପୀଙ୍କୁ ଯେ ଉଦ୍ଧାର କରେ—
(ପତ୍ତିତ ପାବନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Saviour; purifying the sinful.
(ପତ୍ତିତତ୍ରାତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପତ୍ତିତପାବନ ଓ ଦେବୀମାନଙ୍କୁ ପତ୍ତିତପାବନୀ ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ ।]

ସ. ବ. ପୁଂ—ପାପୀର ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା; ଈଶ୍ୱର—
God; the Saviour of the sinful.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ—୧ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସିଂହଦ୍ୱାର ଗୁମୁଟର କାନ୍ଥରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—1. The image of the Deity Jagannātha just inside the lions-gate of the Puri temple.

[ଦ୍ର—ଅଶୁଶ୍ୟ ଜାତିମାନେ ମନ୍ଦିର ବା ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯାଇ ନ ଥିବାରୁ ସିଂହଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ଏହି ପତିତପାବନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି]

୨ । ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କେବଳ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—2. The image of Lord Jagannātha only set up and worshipped in a temple.

[ଦ୍ର - ପୁରୀ ମନ୍ଦିରରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ୩ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛନ୍ତି, କନ୍ତୁ ସିଂହଦ୍ୱାରସ୍ଥ ଗୁମୁଟରେ କେବଳ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ । ଯେଉଁ ଦେଉଳମାନଙ୍କରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ୩ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନ ହୋଇ କେବଳ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା ଯାଉ ଥାଆନ୍ତି, ସେ ଦେଉଳଟିର ପତିତପାବନ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ବୋଲାଯାଏ ।]

ପତିତ ପାବନ ବାନା—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ପତିତ ପାବନ + ପା. ବାନା) ପାପୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଯେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଭୁ ପରମେଶ୍ୱର; ଭଗବାନ ବା ବିଷ୍ଣୁ (ଦେବତାଙ୍କୁ, ବିଶେଷତଃ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସ୍ତବ କରିବା ସମୟରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସମ୍ବୋଧନ)—(a term addressed to a Deity specially to Bishnu in prayer) An epithet of God Bishnu; One who holds the banner of delivering the fallen.

Patita pābana bānā

ପତିତ ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବଣ—ଜାତିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଯେ ଜୀବନ ଯାପନ କରେ—Passing one's life in a fallen or outcasted condition.

Patita brutta

ପତିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ପତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ତବ୍ୟ)—୧ । ପତନଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to fall.

୨ । ଯାହା ପଡ଼ିବ—2. About to fall.

Patitabya

ପତିତ ସାବିତ୍ରୀକ - ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ଦ୍ୱିଜ ବଂଶଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଯୁକ୍ତ ବୟସରେ ବ୍ରତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ପତିତ ହୋଇଅଛି; ସାବିତ୍ରୀଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦ୍ୱିଜାତି)—(a twice born) On whom the ceremony of investiture has not been performed in due time.

Patita sābitrīka

ପତିତୋତ୍ପନ୍ନ - ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପତିତା ବା କୁଳଭ୍ରଷ୍ଟା ନାରୀ ଗର୍ଭଜାତ (ସନ୍ତାନ)—Born of a fallen woman.

(ପତିତୋତ୍ପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Patitotpanna

ପତିତୋଦ୍ଧାରଣ - ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପତିତପାବନ (ଦେଖ)—Patitapābana (See)

(ପତିତୋଦ୍ଧାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—ପତିତପାବନ (ଦେଖ) Patitapābana (See)

Patitoddhāraṇa

ପତିତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ପତି + ତ୍ୱ ବେ. ତ୍ୱ)—୧ । ପ୍ରଭୁତ୍ୱ—1. Mastery.

୨ । ପାଣିଗ୍ରହଣ ଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ ହେବାର ଭାବ—2. The state of being a husband.

Patitwa

ପତି ଦେବତା—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; ପତିରୂପ ଦେବତା)—ଦେବତାଙ୍କ ପରି ସ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ସ୍ୱାମୀ—A husband worshipped as a Deity by the wife.

Pati debatā

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତି ଅଟନ୍ତି ଦେବତା ଯାହାର)—ପତି ଦେବା, ପତି-ଦେବତା, ପତି ଧର୍ମ୍ମବତ୍ତା } ଅନ୍ୟରୂପ ପତିପ୍ରାଣା (ଦେଖ) Patiprāṇā (See)

ପତି ଧର୍ମ—ସଂ. ବ - ୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପତି + ଧର୍ମ) ପତିର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—1. The duties of a husband towards his wife.

୨ । (ମ. ପ. ଲୋ) ପତି ପ୍ରତି ପତ୍ନୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ହି. ଶ,)—2. The duties of a married woman towards her husband.

Pati dharma

ପତି ପତ୍ନୀ – ଦେ. ବ.(ସମାହାର)—ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ; ଦମ୍ପତି; ଗେରସ୍ତ ଘରଯା; ଘରୁଆ ମାଇପ—Husband and wife; a married couple.

Pati patnī

ପତିପଦା— ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରତିପଦ)—ଶୁକ୍ଲମାନ୍ ପକ୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିବସ—The first day of the lunar fortnight.

Patipadā

ପ୍ରତିପଦ **ପଡ଼ିବା** (ପତିପ, ପତିପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତିପ୍ରାଣା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତି ଅଟନ୍ତି ପ୍ରାଣ ଯାହାର)—ପତି ପରାୟଣା, ପତିଗତ ପ୍ରାଣା } ଅନ୍ୟରୂପ (a wife) Devoted to her husband; chaste and devoted (woman); virtuous and doting (wife).

Patiprāṇā

ପତିବତ୍ନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତି + ବତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସଧବା; ଅହଅ (ସ୍ତ୍ରୀ); ସଉଣ୍ଡିକା—(ପତିବତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) (a woman) Having her husband living.

Patibatnī

ପତି ବରତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ପତିବ୍ରତ)—ପତିବ୍ରତ (ଦେଖ) Patibrata (See)

Pati barata

ପତିବରତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପତିବ୍ରତା)—ପତିବ୍ରତା (ଦେଖ) Patibratā (See)

ପତିବ୍ରତା

ପତିବ୍ରତ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ)—ସ୍ତ୍ରୀର ପତି ସେବା ଓ ସତୀତ୍ୱ ରୂପ ବ୍ରତ; ପାତିବ୍ରତ୍ୟ—Chastity; devotion to one's husband.

Patibrata

ପତିବ୍ରତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତି ଅଟନ୍ତି ବ୍ରତ ଯାହାର)—ପତିବ୍ରତା ପତିଙ୍କଠାରେ ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତା; ପତିପ୍ରାଣା; ସତୀ; ସାଧ୍ୱୀ-(ପାତିବ୍ରତ୍ୟ—ବ) (a wife) Devoted to her husband; chaste and devoted (woman).

Patibratā

ପତିମତି—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତି + ମତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—Having her husband living.

Patimati

ପତି ମହାପାତ୍ର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବକବିଶେଷ; ବିଦ୍ୟାପତି ବଂଶଧର—The descendants of Bidyāpati who had brought the idol of Jagannātha from the village of the Śabara in the forest to Puri.

Pati mahāpātra

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଅଣସର ଘରେ ଥିଲାବେଳେ ଏହି ପଣ୍ଡ ମହାଯାଣମାନେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବା ଓ ଭୋଗଆଦ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସେବକ । ଢେଙ୍କୁ ଦେବସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ଗୁଣ୍ଡିଚ୍ଚ ଯାତ୍ରାର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ସେମାନଙ୍କର ଖାସ୍ ମାରଫତରେ ରହନ୍ତି ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ଅସୂରୁ ଏକ ମାସର ଆସୂ ଏମାନେ ପାଆନ୍ତି । ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଛତିଶା ନଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି-କାଲରୁ ରହିଅଛି ।]

ପଣ୍ଡ ମିଶ୍ର—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଯାଜପୁରର କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶ-
Pati miśra ବିଶେଷ—A respectable Brāhmaṇa family of Jajpur.

ପତିମ୍ବରା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପଟ୍ଟଂବର୍ (ଦେଖ)
Patimbarā Patiṁbarā (See)

ପତି ସହଗମନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପତ୍ତ+ସହ ଗମନ)—
Pati sahagamana ପତ୍ତଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପତ୍ତଙ୍କ ଚିତାନଳରେ (ପତ୍ତ ସହମରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜୀବନ୍ତା ପତ୍ନୀଙ୍କର ଆରୋହଣପୂର୍ବକ ମରଣ—A widow's voluntary sacrifice by ascending the funeral pyre of her dead husband.

ପତିଷ୍ଠ—ସ. ବଣ. (ପତ୍ ଧାତୁ+ଶୀଳାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଣୁ)—
Patishṭha ପତନଶୀଳ—Fallible.

ପତୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଦନା ପୁଡ଼ୁଗା (ଦେଖ)
Patuā Danā purḍugā (See)

ପତୁଆ ପୁଅ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ—
Patuā pua ପରିବାରର ବା ପିତା ମାତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ—The eldest son of the parents.

ପତୁରି—ଦେ. ବ. (ସ. ପତ୍ର)—ଧାନ ଗଛର ପତ୍ରମାନ ଖୁବ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ ବଢ଼ିଯିବା ଅବସ୍ଥା—The state of the leaves of paddy plants growing inordinately long.
ପତୁରି ପଡ଼ିବା, ପତୁରି ପଡ଼ିଯିବା, ପତୁରି ମାରିବା, ପତୁରି ମାରିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଧାନ ଭଲ ଫଳେ ନାହିଁ ।]

ପତୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପତ୍ର)—ପତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paturiā Leafy.
(ପତରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ପତୁରିଆ ସିଜୁ ।)

ପତୁରିଆ ଶରର—ଦେ. ବ—ପତର ଶରର୍ (ଦେଖ)
Paturiā śa-ara Patara śaurā (See)
(ପତୁରିଆ ଶବ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତୁରିଆ ସିଜୁ(ଝୁ)—ଦେ. ବ—ପତରିଆ ସିଜୁ(ଝୁ) (ଦେଖ)
Paturiā siju(jhu) Patariā siju(jhu) (See)

ପତୁରି ଖଇର—ଦେ. ବ—ପତ୍ରି ଖଇର (ଦେଖ)
Paturi khaira Patri khaira (See)

ପତୁଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଳ; ପାଲିକା=ଦାଣ୍ଡି; ଭୁଲ. ଫା. ପାଲ୍‌କୀ; ମ. ପାଲେଲି; ଗୁର୍ଜ୍ଜ. ଭଜେଲ୍ଲ)—
ପାତିଲ, ତିଜେକ ୬ । ବଡ଼ମୁହାଁ ତେପ୍ତା ଶ୍ଲେଷ ହାଣ୍ଡି—
पतिली 1. A small flat earthen pot.
(ପାଉଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ବେଙ୍ଗଲା—2. Thrashing of paddy with bullocks treading on the sheaves in a circle.
୩ । ଧାନ ମଳା ହୋଇ ଝଡ଼ା ହେବା ପରେ କଣ୍ଟିବା ଧାନ ଗଦା-
3. A heap of winnowed and cleansed paddy.

ପତ୍ତଙ୍ଗ—ସ. ବ—ପତ୍ରାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Pattaṅga Patrāṅga (See)

ପତ୍ତନ—ସ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)—
Pattana ୧ । ନଗର—1. City.
୬ । ଗ୍ରାମ; ପଟ୍ଟଣା—2. Village; hamlet.
ଚତୋଜନ ପତ୍ତନ ଗୋଷା ଚେଉଁ ପତ୍ତନ—ବାହୁଡ଼ାକୁ ଅବର ସେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶ ; ବଡାସ ।
୩ । ମୃଦଙ୍ଗ—3. A drum of earth.
୪ । ମୂଳପୁଅ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର) 4. Foundation.
୫ । ସୂତ୍ରପାତ; ଆରମ୍ଭ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—5. Beginning.
୬ । ଉପନିବେଶ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—6. Colony.
ଦେ. ବ—୧ । ପତନ; ସମତଳ—1. Level
୬ । ମୂଳପୁଅ ପକାଇବା—2. Laying the foundation

ପତ୍ତନି—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସ. ପତ୍ତନ=ଗ୍ରାମ; ବ. ପତ୍ତନି)—
Pattani ଏକ ପ୍ରକାର ମକଦମୀ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତ୍ୱ—The Pattni tenure in Bengal; a kind of middleman's tenure
[ଦ୍ର—୧ମ ପତ୍ତନର ଅଧୀନ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱକୁ ଦରପତ୍ତନ ଓ ଇଲ୍ମିସ୍ତ ସ୍ୱତ୍ୱକୁ ସେପତ୍ତନ କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

ପତ୍ତନି ତାଲୁକ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ପତ୍ତନି (ଦେଖ)
Pattani tāluka Pattani (See)
(ପତ୍ତନିମାଦ୍ଦାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତ୍ତନିଦାର—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. – ମକଦମ; ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ—
Pattanidār Under tenure holder.

ପତ୍ତର—ଦେ. ବ. (ମୁସଲମାନୀ ଅଳଙ୍କାର)—ଫାସିଆରେ ଓହଳି ଥିବା Pattara ଧାତୁର ପାନ-ଆକୃତି ପତଳା ଖଣ୍ଡ—A betel leaf-shaped bit of metal which is attached to an earring as a pendant.

ପତ୍ତା—ଦେ. ବ. – ପଟା (ଦେଖ)
Pattā Patā (See)

ପତ୍ତି—ସ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଇ) ୧ । ଗମନ; ଗତି—1. Motion.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ) ବୀର—2. Hero.
୩ । ପଦାତିକ; ସୈନ୍ୟ—
3. Infantry; foot soldier.
ଯେଣି ହୋଇ ଗଲେ ପତ୍ତି ଅଶ୍ୱ, ଅଶ୍ୱ ରଥେ । ରଘୁନାଥ. ମହାଭା.।
୪ । ଯୋଦ୍ଧା—4. Warrior.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ୧ ଦସ୍ତୀ, ୧ ରଥ, ୩ ଅଶ୍ୱ, ୫ ପଦାତିକ ସମନ୍ୱିତ ସେନା—
5. A detachment of army consisting of one elephant, one car, three horses and five footmen.

୬ । ୫୫ ଜଣ ପଦାତିକ—6. 55 foots-soldiers.

ପଞ୍ଚାଦନ ପଦାତ୍ରରେ ବ୍ୟଥଇ ପତ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ଭୀଷ୍ମପର୍ବ ।

ପତ୍ତିକ Pattika—ସଂ. ବି. (ପତ୍ତ+କ)—୧ । ଦଶ ଘୋଡ଼ା, ୧୦ ହାତୀ, ୧୦ ରଥ ଓ ୧୦ ପଦାତି ସମନ୍ୱିତ ସେନାଦଳ (ହି. ଶ.)—
1. A company of soldiers consisting of 10 horsemen; 10 elephant riders; 10 cars and 10 foot-soldiers.

(ଯଥା—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ୧୦ ପତ୍ତିକକୁ ସେନା ଓ ୧୦ ସେନାକୁ ବଳ କୁହାଯାଉଥିଲା ।)

୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ସେନାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—
2. The commander of the above company.

ପତ୍ନୀ Patnī—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପତି+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଆପଣାର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସହଧର୍ମିଣୀ—One's married wife; spouse.

(ପତ୍ନୀର ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଜାୟା, ଭାର୍ଯ୍ୟା, ଦମ୍ପିତା, କଲତ୍ର, ବଧୂ, ସହଧର୍ମିଣୀ, ଦାସ୍ୟ, ଦାର, ଗୃହିଣୀ, ପାଣିଗୃହୀତା, ସ୍ତ୍ରୈଣ, ଜନ, ଗୃହ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପତ୍ନୀ ବତ୍ସଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଆପଣା ଭାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ—
Patnī batsala Attached to one's wife.

ପତ୍ନୀବ୍ରତ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପତ୍ନୀ+ବ୍ରତ)—ଆପଣାର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଭିଗମନ ନ କରିବାରୂପ ବ୍ରତ ବା ସଙ୍କଳ୍ପ—
Patnī brata The vow of fidelity to one's married wife

ପତ୍ୟାରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ପତିଆରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Patyārā (etc) Patiārā etc (See)

ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ପତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ର)—୧ । ଦଳ; ଗଛର ପତ୍ର—
Patra 1. Leaf of a tree

୨ । ବହିର କାଗଜ—2. Leaf of a book.

୩ । ଚିଠି—3. Letter.

୪ । ଲେଖା; ଲିପି; ଦଲିଲ—
4. Document; deed; a writing.

୫ । ହୁକୁମନାମା—5. Order.

୬ । ଅଙ୍ଗୀକାର ପତ୍ର—
6. Deed of agreement or contract.

୭ । ପକ୍ଷ; ଡେଣା—7. Wing of a bird.

୮ । ଧାତୁର ପାତଆ—8. Foil of metal.

୯ । ବାଣର ପକ୍ଷ—9. The feather of an arrow.

୧୦ । ଯାନ; ବାହନ—10. Vehicle; conveyance.

୧୧ । ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ପାତ—11. Blade of a weapon.

୧୨ । ଦେହରେ ପତ୍ରାକୃତି ରଚନାବଳୀ—
12. Leaf-like painting on the body.

୧୩ । ଅନ୍ନାଦି ଖାଇବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ପାରିବା ପତ୍ର—
13. Leaves used as plates for meal.

୧୪ । ତେଜପତ୍ର (ହି. ଶ.)—14. Cassia leaf.

୧୫ । ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ.)—15. Bird.

ଦେ. ବି. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ପଇସା ପତ୍ର; ହୁସାବ ପତ୍ର; ଚିଠି ପତ୍ର; କାଗଜ ପତ୍ର; ଜନସ ପତ୍ର; ପାଉଣା ପତ୍ର)—

୧ । ସମୂହ—1. Collection.

୨ । ଆଦି; ଇତ୍ୟାଦି—2. Etcetra.

ଦେ. ବି (ଜାଦ୍ୱାଜଅ ଶବ୍ଦ)—ନୌକାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆହୁଲାର ଚଉଡ଼ା ପଟ୍ଟ ଚଉଡ଼ା ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ଆହୁଲାର ପଙ୍ଖା—
The fan-shaped end of an oar; the spoon-shaped blade of an oar.

ପତ୍ରକ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥ. କ)—୧ । ପତ୍ତର—2. Leaf.
Patraka ୨ । ତେଜ ପତ୍ର—2. The Cassia leaf.

୩ । ପତ୍ରାବଳି ରଚନା—
3. Leaf-like paintings on the body.

ପତ୍ର କୀଟ—ସଂ. ବି—ବହି ଓ କାଗଜରେ ଯେଉଁ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି—
Patra kīṭa Moths attacking books.

ପତ୍ର କୁଟୀ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—ପତ୍ରକୁଡ଼ିଆ—
Patra kuṭī A hut of leaves and branches.
(ପତ୍ରକୁଟୀର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତ୍ର କୁର୍ଦ୍ଦିଆ—ଦେ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—
Patra kurdiā ଗଛର ଡାଳଆ ପତ୍ରରେ ନର୍ମିତ ଦୋଇଥିବା ପାତାର କୁଁଡ଼େ ପରନକୁଟୀ କୁଟୀର; ପର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀର—A hut of leaves and branches.

ପତ୍ର କୋବି—ଦେ. ବି. (ବେଦ୍ୟକ)—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ଧା କୋବି—
Patra kobi A kind of cabbage.
ବାଁଧାକପି ବନ୍ଧଗୋଭୀ [ଦ୍ର—ଏହା ପିଅରେ ଭୃଙ୍ଗ ଖାଇଲେ ରକ୍ତ ପୁଷ୍ପି ଓ ଆୟୁର୍ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ।]

ପତ୍ର ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି—ପନାସିଆ (ଦେଖ)
Patra gundi Panāsiā (See)

ପତ୍ରଦାରକ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ଦାରୁକ)—କରତ—
Patradāraka A saw.

ପତ୍ର ପରଶୁ—ସଂ. ବି. (ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭୃତ ନାମ—ଛେଦକା)—
Patra paraśu ସ୍ପଣ୍ଡୀଦ ଧାତୁ ଛେଦକ ଶସ୍ତ୍ର; ଛେଣି—
(ପତ୍ର ପର୍ଶୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) A tool for cutting metal.

ପତ୍ରପାଠେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ପତ୍ର ପାଠ ମାତ୍ରକେ—
Patrapāṭhe Immediately on reading the letter.
ପତ୍ରପାଠେ (ଯଥା, ପତ୍ରପାଠେ ଆସିଣ ଆସିବେ)

ପତ୍ରପାଳ—ସଂ. ବି—ଲମ୍ବ ଛୁରି ବା କଟାର (ହି. ଶ.)—
Patrapāla A long knife or dagger.

ପତ୍ରପାଳୀ—ସଂ. ବି—୧ । ବାଣର ପଛ ଭାଗ (ହି. ଶ.)—
Patrapāḷī 1. The hind part of an arrow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କଇଞ୍ଚି; କଇଁର (ହି. ଶ.)—2. Scissors.

ପତ୍ରପୁଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର+ପୁଟ)—ପତ୍ରପଦ୍ମ; ପତର ଠୋଙ୍ଗା—
Patraputa A cup made of leaves.

ପତ୍ରପୂଡ଼ା—ଦେ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାନବିଶେଷ—
Patrapurdā A kind of ancient boat.
[ଦ୍ର—ଭୋଜଗ୍ରାଜଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ 'ଯୁକ୍ତିକଲ୍ପତରୁ' ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ପତ୍ରପୁଷ୍ପ(ଷ୍ପା)—ସଂ. ବି—ରକ୍ତ ତୁଳସୀ; କଳାତୁଳସୀ—
Patrapushpa(shpā) Ocimum Sanctum.

ପତ୍ରପୁଷ୍ପକ—ସଂ. ବି— ଭୂର୍ଜପତ୍ର ଗଛ—
Patrapushpaka Birch tree; Betula Utilus.

ପତ୍ର ବନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତ୍ର ପର ବନ୍ଧ=ରଚନା ଯାହାର)—
Patra bandha ୧ । ପତ୍ରପୁଷ୍ପାଦର ଚିତ୍ର—1. Painting or drawing of flowers and leaves.
୨ । ଚିତ୍ରକାବ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a pictorial composition.

ପତ୍ରବାହ—ସଂ. ବି—ବାଣ—
Patrabāha Arrow.
(ପତ୍ରବାହକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲିପିବାହୀ; ଯେ ଚିଠି ବୁହାଏ—
2. Messenger; bearer of a letter; letter-carrier.
ଦେ. ବି—ଡାକହରକରା—Postman.

ପତ୍ର ବିଶେଷ—ସଂ. ବି—୧ । ଚିତ୍ରା ଘେନବା; ଛଲକ ଚର୍ମ; ଦେହରେ
Patra bisesha ପତ୍ରାଦ ଚର୍ମଣ—1. Painting of foliage on the body.
ପତ୍ରବିଶେଷକ / ପତ୍ରଲେପ / ପତ୍ରାଙ୍କୁଳ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନ କପୋଳାଦରେ କସ୍ତୁରୀ ଚନ୍ଦନଦ୍ୱାରା ପତ୍ର ରଚନା—
2. Painting of various designs on the breasts and cheeks of women.

ପତ୍ର ବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର=ପତ୍ରାକାର+ବେଷ୍ଟ=ବଳସ୍)—
Patra beshṭa ୧ । ତାଡ଼—1. Amulet.
(ପତ୍ରଦ୍ରୁମ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତାଟଙ୍କ—
2. A kind of earring.

ପତ୍ର ବ୍ୟବହାର—ସଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର+ବ୍ୟବହାର)—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ
Patra byabahāra ମଧ୍ୟରେ ପତ୍ରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—
Exchange of letters between two persons; carrying on of correspondence.

ପତ୍ର ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—ପତ୍ରବିଶେଷ (ଦେଖ)
Patra bhaṅga Patrabisesha (See)
[ପତ୍ରଭଙ୍ଗି(ଙ୍ଗୀ), ପତ୍ରରଚନା, ପତ୍ରଲେଖ(ଖା), ପତ୍ରବଲ୍ଲରୀ]—ଅନ୍ୟରୂପ

ପତ୍ରମଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ପତ୍ରର ଅଗ୍ରଭାଗ—
Patramañjarī 1. The apex of a leaf.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତ୍ରର ମଞ୍ଜରୀ ପର ମଞ୍ଜରୀ ଯାହାର) ପତ୍ରର ଅଗପର ଛଲକ ରଚନା—2. Painting on the body resembling the apex of leaves.

ପତ୍ରମୁଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ର+ମୁଦ୍ରା)—ମୁଦ୍ରିତ ପତ୍ର; ମୁଦା ଚିଠି—
Patramuda An enveloped or sealed letter.
ମୁଦାଚିଠି ଏନ୍ତୁ ବାରବା ବୁଝୁମାରବା ଝେଁ ପତ୍ରରେ ପାରନ୍ତ ।
ବନ୍ଦଚିଠ୍ଠୀ ଉଃ. ବୋଃଚଃଦ୍ଧାଣ୍ଡୁଚନ୍ତ ।

ପତ୍ର ରଥ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପତ୍ର ଅସ୍ତେ ରଥ ଯାହାର)—୧ । ପକ୍ଷୀ—
Patra ratha 1. Bird.
୨ । ବାଣ—2. Arrow.

ପତ୍ରଳ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର୍ ଧାତୁ+ଅଳ)—ପାତଳ ଦହି; ଘୋଳଦହି—
Patrala Whey; churned curd.

ପତ୍ର ଲିଖନ—ସଂ. ବି—ଚିଠି ଲେଖିବା—Writing of letters.
Patra likhana (ପତ୍ରଲେଖନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତ୍ର ଲେଖ—ସଂ. ବି—ପତ୍ରବିଶେଷ (ଦେଖ)
Patra lekha (ପତ୍ରଲେପ—ଅନ୍ୟରୂପ) Patrabisesha (See)
ଦେ. ବି—ଚିଠି—Letter.

ପତ୍ର ଲେଖା—ସଂ. ବି—ପତ୍ରବିଶେଷ (ଦେଖ)
Patra lekhā Patrabisesha (See)
ଦେ ବି - ଚିଠି ଲେଖିବା—Writing of a letter.

ପତ୍ର ଶବର—ସଂ. ବି (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର ପରିଧାନକାରୀ ଶବର)—ପତର
Patra śabara ଶବର (ଦେଖ) Patara śaurā (See)
(ପତ୍ର ଶବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପତରଶବର-ଦେଶଜରୂପ)

ପତ୍ର ଶିରା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର+ଶିରା)—ପତ୍ରରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚ
Patra śirā ଶିରା ରେଖାମାନ—The lines or ridges on a leaf.
(ପତ୍ରନାଡ଼ିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର+ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ବେଲପତ୍ର (ହି.
Patra śreshṭha ଶ.)—The leaves of the Bela tree.

ପତ୍ରସିଜୁ(ଝୁ)—ଦେ. ବି—ପତରସିଜୁ (ଦେଖ)
Patrasiju(jhu) Patarasiju (See)

ପତ୍ର ସୂଚୀ—ସଂ. ବି—୧ । କଣ୍ଟା; କଣ୍ଟକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Patra sūchī 1. Thorn.
୨ । ସୂଚୀପତ୍ର (ଦେଖ)—2. Sūchīpatra (See)

ପତ୍ରା—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । ସାନ ସାନ ବୁଦା—
Patrā 1. Small bushes.
୨ । ସାନ ସାନ ବୁଦା ଥିବା ସ୍ଥାନ—
2. A place overgrown with bushes.

ପତ୍ରାଖ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର+ଆଖ୍ୟା—ନାମ ଯାହାର) —୧ । ଚେଜପତ୍ର—
Patrākhya 1. Cassia leaf.
୨ । ଡାଳଶପତ୍ର—2. The leaf of the Silver fir; Abies Webbiana.

ପତ୍ରାଙ୍କ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ; ବହିର ପ୍ରତ୍ୟେକ
Patrāṅka ପୃଷ୍ଠାରେ ଯେଉଁ କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା ଲେଖା ଯାଇଥାଏ—
The figure or number of a page of a book; page-number of book.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପତ୍ରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—୧ । ରକ୍ତ ଚନ୍ଦନ—
Patrāṅga 1. Red sandal;
(ପଶ୍ଚାତ୍ୟ, ପଶ୍ଚାତ୍ୟ—ଅନ୍ୟନାମ) Pterocarpus Santalinus.
୨ । ବକମ ଗଛ—2. Caesalpinia Sappan.

ପତ୍ରାବଳି(ଳୀ)—ସଂ. ବି.—୧ । ପତ୍ରବିଶେଷ (ଦେଖ)
Patrāvali(lī) 1. Patra bisesha (See)
୨ । ପତ୍ର ସମୂହ—2. A collection of leaves.
୩ । ଚିଠିମାନଙ୍କ ସମୂହ—3. A collection of letters.
୪ । ଗେରୁ (ହି. ଶ.)—4. Red ochre.

ପତ୍ରାଳି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର). ବି.—ଖେଚ ଖେଚ ଜୁଦାଆଦ ଥିବା ସ୍ଥାନ—
Patrāli A place full of small bushes.

ପତ୍ରି—ଦେ. ବି—୧ । ବନ୍ୟ ଗୁଳୁବିଶେଷ—
Patri 1. Flueggea Obovata.
୨ । ପଣ୍ଡା ଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ—
2. A caste of Brāhmṇas.
୩ । ଦେବତାଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ; ପନ୍ଦିବଡୁ—
3. A class of Sebaks or attendants of idols.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପୂଜାପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ପୂଜାର ଉପକରଣ ଓ ତୁଳସୀ, ବେଲପତ୍ର, ପୁଷ୍ପାଦ ଯୋଗାନ୍ତି ।]
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଖଲ ପତ୍ର—Leaves sewn together and used as plate for taking meals on.

ପତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଚିଠି—
Patrikā 1. Letter.
୨ । ଗେଜେଟ୍; ସମ୍ବାଦପତ୍ର—
2 Gazette; newspaper.
୩ । ସାମୟିକ ପତ୍ର—3. Magazine.

ପତ୍ରି ଖଇର—ଦେ. ବି—ଭଲ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ା ଦୋଇଥିବା କଳା ଖଇର—
Patri khaira Blocks of black catechu wound round with palm leaves.

ପତ୍ରିଙ୍ଗା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତଙ୍ଗ)—ଶାଖାଶସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ଗର କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷି ବିଶେଷ; ବାଜିଁଶ ପଉରଆ ପକ୍ଷୀ—The Indian Bee-eater.

ପତ୍ରିଣୀ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କଅଁଳପତ୍ର; ନବ ପଲ୍ଲବ—
Patriṇī Tender leaf.

ପତ୍ରି ବଡୁ—ଦେ. ବି—ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ନଯୋଗ ବା ସେବକବିଶେଷ—A class of attendants of the idols at Puri and Bhubaneswar.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପୂଜା ସମୟରେ ଉଜୁା ପଣ୍ଡାଙ୍କ ନକଟରେ ଫୁଲ, ତୁଳସୀ ପତ୍ର, ବେଲ ପତ୍ର ନେଇ ଯୋଗାନ୍ତି ।]

ପତ୍ରି ମସିଣା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର). ବି.—ପରୁଡ଼ା ମସିଣା—
Patri masiṇā A mat made of a wide-bladed reed.

ପତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର + ଇନ୍; ୧ମା, ୧ବ)—୧ । ପକ୍ଷୀ—
Patrī 1. Bird.
୨ । ଶର; ବାଣ—2. Arrow.
୩ । ପର୍ବତ—3. Mountain.
[ଦ୍ର—ପୁରାଣମତେ ପର୍ବତମାନଙ୍କର ପୂର୍ବେ ପକ୍ଷ ଥିଲା ।]
୪ । ରଥ—4. Car.
୫ । ବୃକ୍ଷ—5. Tree; plant.
୬ । ତାଳ ଗଛ—6. Palm tree.
୭ । (ପତ୍ର + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ) ପତ୍ରିକା; ଚିଠି—Letter.
୮ । ଶ୍ୟେନ; ଭଲାଣ (ହି. ଶ.)—8. Falcon.
ସଂ. ବିଣ.—ପତ୍ରବତ୍ପିଷ୍ଟ—Leafy.

ପତ୍ରୋର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ର + ଊର୍ଣ୍ଣା + ଅ)—୧ । ଧୌତ କୌଷେୟ—
Patrorṇṇa 1. Washed silken cloth.
୨ । ଫଣଫଣା; ଶ୍ୟେନାକ—
2. Bignonia Indica (plant).

ପତ୍ରୋପସ୍କର—ସଂ. ବି – କାସମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Patropaskara Kāsamardda (See)

ପତ୍ରୋଲ୍ଲାସ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପତ୍ର + ଉଲ୍ଲାସ) —
Patrollāsa ଫୁଲର କଢ଼ି; ମୁକୁଳ—
Flower-bud; blossom.

ପଥ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗମନ କରିବା—
Path (root) To go.

ପଥୁରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ପଥୁରିଆ—
Path-riā Stone-mason.

ପଥ—ସଂ. ବି. (ପଥ୍ ଧାତୁ + ଅ; ତୁଳ. ଇଂ. ପାଥ୍; ଗ୍ରୀକ୍ ପୋଣ୍ଟୋସ୍)—
Patha ୧ । ରାସ୍ତା; ବାଟ; ମାର୍ଗ—1. Path; road; way.
୨ । ରନ୍ଧ୍ର; ଛିଦ୍ର—2. Hole.
୩ । ଦ୍ୱାର—3. Exit; door.
୪ । କୌଶଳ; ଉପାୟ; କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ଉପାୟ—
4. Contrivance; means; ways and means.

କ ବରତ ନ ବଞ୍ଚଇ ପଥ । ବରଷୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ଗତି; ଚଳନ—
5. Line of conduct; mode of living.
୬ । ସ୍ୱଭାବ; ପଦ୍ଧତି; କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ବିଧାନ—
5. Manner; mode of work.
୭ । ଦୃଷ୍ଟି ଆଦର ସୀମା—
7. Reach (of the eye).
(ଯଥା—ନୟନ ପଥ; ଦୃଷ୍ଟି ପଥ; କର୍ଣ୍ଣ ପଥ ।)
୮ । କାର୍ଯ୍ୟର ଗତି ବା ଧାରା—8. Course.
(ଯଥା—ଧର୍ମ ପଥ, ମାତ୍ର ପଥ ।)

ପଥକ—ସଂ. ବି. (ପଥ + କ)—
Pathaka ୧ । ଯେ ବାଟ ଦେଖାଏ; ପଥ ଦର୍ଶକ—
1. A guide.
୨ । ଜିଲ୍ଲା; ପ୍ରଦେଶ—
2. A district; canton (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଥ କଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—ଆଗରେ ଥାଇ ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Patha kardhā(rdhe)ibā ବାଟ ଦେଖାଇବା—
ପଥ ଦେଖାନା To lead the way; to guide.
राह बताना ବୋଲନ୍ତୁ କଢ଼ାଅ ଟେ ପଅ, ଅଗ ହୋଇରେ ଗୋସାଇଁ ।
[ପଥ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପଥ କର—ଦେ. ବ.(ଇଂ. ରୋଡ୍ ସେସ୍‌ର ଅନୁବାଦ; ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Patha kara ରୋଡ୍ ସେସ୍; ରାଜ୍ୟର ସାଧାରଣ ରାସ୍ତାମାନ ଭଲ ପଥକର ଓ ମରାମତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
रोड सैस ଭୂସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଟାକ୍ସ—
Road-cess.

ପଥ କଲ୍ପନା—ସଂ. ବ—ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—
Patha kalpanā Juggling tricks: conjuring.

ପଥ ଖରଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଥ+ଫା. ଖର୍ଚ୍ଚ)—
Patha kharacha ପାଥେୟ; ବାଟ ଖରଚ; କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ
ପଥ ଖରଚ ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ବାଟରେ ଯାହା ବ୍ୟୟ ହୁଏ—
राह खर्चा Journey-expenses; travelling expenses.

ପଥଗାମୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପଥ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)-
Pathagāmi ବାଟରେ ଯାଉଥିବା—Travelling in a road.
(ପଥଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ. ପୁଂ—ପଥିକ; ବାଟୋଇ—
(ପଥଚାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Traveller; passenger; wayfarer.

ପଥ ଦର୍ଶକ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ଯେ ବାଟ କଢ଼ାଏ—
Patha darśaka A leader; a guide; a conductor.

ପଥ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ବାଟ ଦେଖାଇବା; ବାଟ
Patha dekhā(khe)ibā କଢ଼ାଇବା—1. To lead the way; to guide.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଉପାୟ ବା ଢାଞ୍ଚା ଆରମ୍ଭ କରିବା—2. (figurative) To do a new thing which others will follow
ଆତଙ୍କୁ ବୁଝାନି ଦେଖାଇଲେ ପଥ
ଏବେ ଜଜଙ୍କ ସ୍ନେହ ଭାଜନ । ବ୍ରହ୍ମାସ. ଗୀତ ଲବଙ୍ଗ ।

ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଥ+ପାର୍ଶ୍ୱ)—ବାଟ ପାଖ—
Patha pārśwa Wayside.

ପଥ ପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଥ+ପ୍ରାନ୍ତ)—
Patha prānta ୧ । ବାଟ ପାଖ—1. Wayside; side of the road.
୨ । ପଥର ସୀମା—2. The end of a road; terminus.

ପଥ ବାହିବା—ଦେ. କି—ବାଟ ଚାଲିବା—
Patha bāhibā To walk.
ପଥଚଲା ମୋତେ ପରମାଣ୍ଡ ଦେଇ, ଜତ୍ତେ ଯେ ଗଲେ ପଥ ବାହୁ ।
रास्ता चलना । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପଥ ଭୁଲିବା—ଦେ. କି—୧ । ବାଟ ଭୁଲିବା; ଭୁଆଁ ବୁଲିବା—
Patha bhulibā 1. To lose one's track; to make
ପଥ ହାରାନ mistake about the road one has
पथ भूलना to take.

୨ । ଅବାଟରେ ଯିବା—
2. To go on a wrong track.

ପଥ ଭ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ବାଟ ଭୁଲିଛି—
Patha bhrānta 1. One who has lost his way.
(ପଥଭ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୁପଥଗାମୀ—2. Proceeding in a wrong path.

ପଥର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ତର; ପ୍ରାକୃତ ପତ୍ଥର)—
Pathara ପାଥର **पत्थर** ୧ । ପ୍ରସ୍ତର; ପାଷାଣ—1. Stone.
[ଦ୍ର—ପଥର ଅନେକ ପ୍ରକାରର; ଯଥା—୧. ମୁଗୁନି (chlorite), ୨. ବାଲିଆ ପଥର (କଳା ବା କୁଣ୍ଡା) (sandstone), ୩. ଶଙ୍ଖମର୍ମର (marble), ୪. ଖଡ଼ିପଥର (ଦୁଧିଆ ଓ ମାଟିଆ ଆଦି) (chalkstone, soapstone), ୫. ମାକଡ଼ା ପଥର (laterite), ୬. ଝିଟିକ ବା ସ୍ଫଟିକ (quartz), ୭. ଅକର୍ମଶୀଳା ପଥର (volcanic stone), ୮. ଗେଙ୍ଗୁଟି (ghooting), ୯. ସ୍ଲେଟ୍‌ପଥର (slate stone), ୧୦. ବାଲିଗରଡ଼ା (pebble, gravel), ୧୧. ବଡ଼ୁଲମାଲା (spotted stone) । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀ ଅଛି ।
ବାବୁ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର 'ଭୁବନେଶ୍ୱର ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପଥରକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା—(୧) ଡାଲମା—(କ) ଶୁକ୍ଳ (ଖ) ରଙ୍ଗ, (୨) ସ୍ୱଜଗଣିଆ—(କ) ରଙ୍ଗ (ଖ) ଦଲଦଆ, (୩) କଳା—(କ) ଖଡ଼ିଆ (୪) ଟାଣ (୫) ନରମା, (ଖ) ବଗଡ଼ା କଳା—(୧) ସରୁ (୨) ମୋଟ, (୩) ମାଙ୍କଡ଼ା (୪) ବଡ଼ୁଲମାଲା, (୬) କୁଣ୍ଡାପଥର (୭) ମୁଗୁନି ପଥର (୮) ଖଡ଼ି-ପଥର ଓ (୯) ଭକ୍ ।]
୨ । ପଥର ପରି ଟାଣୁଆ ବସ୍ତୁ—
2. Any hard thing compared to stone.
ଦେ. ବଣ.—୧ । (ପଥର ପରି) ଦୁଃଖ ସହନଶୀଳ (ହୃଦୟ)—
1. Capable of endurance (heart)
ଅତ ପଥର କଲଣ ନହ ପତ୍ର, ଥରଗା ଫିପ୍ ପହୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—2. Patient.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର; ନିଷ୍କରୁଣ—
3. Hard-hearted; cruel; unfeeling.
୪ । ଅଭୟ ସାହସୀ; ନିର୍ଭୀକ—
4. Courageous; dauntless.

ପଥର ଖଡ଼ି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପ୍ରସ୍ତର+ଖଟି)—ଚକ୍ ଖଡ଼ିଠାରୁ ଟାଣୁଆ
Pathara khardi ପଥର; ଖଡ଼ି ପଥର—Chalk stone.

ପଥର ଗାର—ଦେ. ବ.—ପଥର ଉପରେ ପକା ଯିବା ରେଖା—
Pathara gāra A line drawn on stone.
ପାଥରେର ଉପର ଦାଗ ଦେ. ବଣ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ); ପଥର ଉପରେ ଗାର
पत्थरकी लकीर ପଡ଼ିଲେ ଯେପରି ଦୃଢ଼ତ୍ୱରେ ରହେ ଓ ଲିଭେ
ପଥରର ଗାର } ଅନ୍ୟରୂପ କାହିଁ ଯେପରି (ପଥର)—୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—
ପଥରରେ ଗାର 1. (figurative) Long lasting; permanent; firm as a
(ପାଣିର ଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) rock.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅଟଳ (ଅଙ୍ଗୀକାର ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା), ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ—
2. Inviolable (promise); unchangeable.

ପଥର ଗୁଟୁ—ଦେ. ବ. – ଏକ ପ୍ରକାର ଗଡ଼ଶା ଜାତୀୟ ମାଛ—
Pathara guṭu A kind of freshwater fish.
[ଦ୍ର ଏମାନେ ପାଣିରେ ପଥର ସଦ୍ଧରେ ରହନ୍ତି; ଦେହ କଜଳ ପରି କଳା ।]

ପଥର ଗେରୁ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗୈରିକ (୧) (ଦେଖ)
Pathara geru Gairika (1) (See)

ପଥର ଚି(ଚୁ)ପୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.— (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ପଥରକୁ ରପୁଡ଼ିବା ଯେଉଁପରି ଅସମ୍ଭବ ସେହିପରି)—
Pathara chi(chu)purdibā
ପାଥର ନିଙ୍ଗଡ଼ାନ ୧ । ଯେଉଁ କର୍ମରୁ ଫଳ ଲାଭ ନ ହେବ, ଫଳ ଲାଭ
पत्थर निचोड़ना ଆଶାରେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1. To do a thing from which it is imposible to get any result.
୨ । ଅତି କୃପଣ ଓ ଅଦାତା ଠାରୁ କିଛି ଦାନ ଆଶା କରିବା—
2. To hope for any gift from a miser.

ପଥର ଚୂନ—ଦେ ବ.—ପଥର ପୋଡ଼ି କରି ଉହାଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚୂନ—
Pathara chūna Stone lime.
ପାଥରଚୂନ पत्थरकाचूना

ପଥର ଟାଶରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.— ସମତଳ ବୃହତ ପଥର—
Pathara ṭāśarā A big level slab of stone.

ପଥର ପାଣି ହୋଇ ଯିବା—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ଦୟାରେ ତରଳିଯିବା—
Pathara pāṇi hoi jibā
पत्थर पिघलना, पत्थर पसीजना The melting of a very hard heart.
ପଥର ପାଣି ହେବା, ପଥର ପାଣେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ସେ ହାଡ଼ ଶୁଣିଲେ ପଥର ବି ପାଣି ହୋଇଯିବ ।
ଗଲତ୍ପଣ୍ଡରାଶ. ପିଘଳି ସ୍ରବଣ ।

ପଥର ଫୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ, ପାଷାଣଭେଦା) ରୁକୁଣୀ ହାଡ ପୋଷ୍ଟ
Pathara phorda ଗୁଳ୍ମ—Coleus Aromaticus.
ପାଥର ଚୂର पत्थरचूर (a herbarious plant).
[ଦ୍ର—ତୁଳସ୍ୟାଦି ବର୍ଗର ଶାକବତ୍ତେଷ, ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ, ମୋଟା ଓ ମାଂସଳ ଏବଂ ଶିରାଯୁକ୍ତ । ପତ୍ର ଓ ଡାଳ ତ୍ରର ମସକା । ଫୁଲ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଓ ଧଳା ନାଲି । ପେଟ ବରିଡ଼ିଲେ ଏ ପଉରକୁ ମରର ସଙ୍ଗେ ବାଣ୍ଟି ପିଅନ୍ତି ।]

ପଥର ବାଉରାଣୀ—ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—ନରଶ୍ରେଷ୍ଠା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ—
Pathara bāurāṇī A helpless woman.

ପଥର ବାସନ—ଦେ. ବ.—ପଥରରେ ନିର୍ମିତ ପାତ୍ରାଦି—
Pathara bāsana Stone utensils.
ପାଥରେ ବାସନ पत्थरका बरतन

ପଥର ଭିକା(ଖା)ରି—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଗୃହହୀନ ଉଞ୍ଛୁକ; ଯେ ବାଟରେ ବୁଲି ଉଞ୍ଛା କରେ—1. A homeless beggar.
ପଥର ଭିକାରୀ पथका भिखारी
[ପଥର ଭକା(ଖା)ରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ଜ୍ଜବ ଓ ବାସହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An utterly destitute and homeless person.

ପଥର ମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—ଲୁଣି ମାଛ ବିଶେଷ—
Pathara muṇḍi A kind of fish found in the sea
[ଦ୍ର—ଏହାର କାଣ୍ଡ ଥାଏ । ଏହା ୬ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ । ଏ ମାଛର ମୁଣ୍ଡ ଉତରୁ ବାଲଗରଡ଼ା ପରି ପଥର ବାହାରେ ।]

ପଥର ମୁଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ନାଲ ବର୍ଷାକୁ ସାପ—
Pathara muṇḍei A kind of red coloured poisonous snake

ପଥରର ଛାତି—ଦେ. ବ.—୧ । ଅତି କଷ୍ଟର ହୃଦୟ—
Patharara chhāti 1. Hard heart.
ପାଥରେର ବୁକ୍ ୨ । ଦୁଃଖ ଶୋକାଦିରେ ଅବିଚଳିତ ମନ—
पत्थरकी छाती 2. A mind which is not moved by any feeling; unperturbed mind
ପଥରର ବୁକୁ, ପଥର ହୃଦୟ, ପଥର ଛାତି } ଅନ୍ୟରୂପ
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ମନ—
3. Very patient mind.
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହନଶୀଳ ହୃଦୟ—4. A mind which can bear much suffering.

ପଥର ଶଙ୍ଖାଳି—ଦେ. ବ—ବାଟରେ ସହାୟ ହେବା ପଦାର୍ଥ—
Pathara śaṅkhāḷi Help on the way.
(ପଥରୁ ଶଙ୍ଖାଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୋ. ନାମ ପଥରୁ ଶଙ୍ଖାଳି—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପଥରୋଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଥ+ରୋଧ)—ଯିବା ବାଟରେ
Patharodha ଉପସ୍ଥିତ ବାଧା—Obstruction of one's path.

ପଥଶରମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଥଶ୍ରମ)—୧ । ପଥଶ୍ରମ; ବାଟ ଚଲିବା ଯୋଗୁଁ ଜନ୍ମିବା କ୍ଲାନ୍ତି—
ପଥଶର୍ମ, ପନ୍ଥଶରମ, ପନ୍ଥଶର୍ମ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Fatigues of journey.
୨ । (ସଂ. ପରିଶ୍ରମ) ପରିଶ୍ରମ—
2. Labour; toil.

ପଥଶରମି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପଥଶ୍ରମୀ)—୧ । ପଥଶ୍ରାନ୍ତ; ଭ୍ରମଣକ୍ଲାନ୍ତ—
Pathaśarami 1. Tired or fatigued with journey.
(ପଥଶର୍ମି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସଂ. ପରିଶ୍ରମୀ) ପରିଶ୍ରମଶୀଳ—
2. Laborious.

ପଥଶ୍ରମ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ପଥଶ୍ରାନ୍ତ)—୧ । ଭ୍ରମଣଜନିତ କ୍ଲେଶ—
Pathaśrama 1 Troubles of a journey.
୨ । ଭ୍ରମଣଜନିତ କ୍ଲାନ୍ତି—
2. Fatigues of a journey.
ଗ୍ରା. ବ – ପରିଶ୍ରମ—Labour; exertion.

ପଥଶ୍ରମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପଥଶ୍ରମ+ଇନ୍; ୯ମା.୧ବ.)—ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—
Pathaśramī Fatigued by a journey.
(ପଥଶ୍ରମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରା. ବିଣ—ପରିଶ୍ରମୀ—Laborious.
ତେଣ ପଣ୍ଡିତ ମୋତ ସ୍ୱାମୀ
ତତ ପାଖରେ ପଥଶ୍ରମୀ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ବାଟ ଚଲି ଚଲି କ୍ଲାନ୍ତ—
Pathaśrānta Tired with the journey; way worn.

ପଥଶ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବ - ବାଟ ଚଲିବା ଯୋଗୁଁ କ୍ଲାନ୍ତି—
Pathaśrānti Fatigues due to a journey.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଥହରା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ପଥ + ହୃ ଧାତୁ)—ଯେଉଁ ଲୋକ ଗନ୍ତବ୍ୟ Patha harā ପଥକୁ ଭୁଲ ଅବାନ୍ତରେ ଯାଉଛୁ; ପଥ ହଜିଥିବା; ପଥହାରା ବାନ୍ତ ବଣା—Having lost one's way.

ପଥି—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ପଥ୍ୟ) ରୋଗୀର ଯୋଗ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ; ସୁପଥ୍ୟ— Pathi 1. Invalid's diet; food beneficial for an ପତ୍ତି invalid; regimen.

ପରହେଜ ୨ । ସଦ୍ୟ ପ୍ରସୂତର ପଥ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ—2. Fit diet for the newlly delivered mother.

କ । (ସଂ. ପଥିନ୍) ପଥିକ—

3. Traveller; wayfarer.

ସଂ. ବି. ୧ । (ପଥ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ଅଥିକରଣ. ଇ) ପଥ; ମାର୍ଗ—1. Path; road; course.

ପରନ୍ତୁ ଏହ ପ୍ରଭାବ ରୀତି, ପଠନେ ଗାନେ ଭାଙ୍ଗର ଗତ
ଗାଇବା ପଥା ବୈଭ୍ରାଣଠି, ଗାଇବା ସାଧ ଦେ—ଅନନ୍ତ ଚନ୍ଦ, ଉତ୍ତ ପ୍ରଭାତ,

୨ । ମତବାଦ; ମତବାଦୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—

2. Sect; doctrine (M. W)

କ । ନରକବିଶେଷ—3. A divisicn of hell. (M. W)

ଦେ. ବିଣ— ରୋଗୀର ପଥ୍ୟ (ଖାଦ୍ୟ)—(food) Beneficial for an invalid

ପଥିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ପଥିନ୍=ପଥ + ଗତ୍ୟର୍ଥରେ. କ)— Pathika ୧ । ପଥଭ୍ରମଣକାରୀ—1. Wayfaring; travel- (ପଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ling.

୨ । ଗୃହଠାରୁ ବହୁଦୂରସ୍ଥ ବିଦେଶବାସୀ; ପ୍ରବାସୀ—

2. Sojourning.

ସଂ. ବି—୧ । ଯାତ୍ରୀ; ବାଟୋଇ—1. Traveller; wayfarer.

୨ । ବିଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରବାସୀ—2. Sojourner.

କ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ—A guide (M. W,)

ପଥିକଜନ ବଧୂ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଥିକ + ଜନ + ବଧୂ) Pathikajana badhū ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରବାସୀ—Wife of a sojournere.

ପଥିକ ନିବାସ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ; ପଥିକ + ନିବାସ)—ଯାତ୍ରୀ ନିବାସ; ଚଟ୍ଟି— Pathika nibāsa A serai; traveller's resting place; (ପଥିକ ବାସ, ପଥିକ ଶାଳା, ପଥିକାଶ୍ରମ—ଅନ୍ୟରୂପ) an inn.

ପଥି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ରୋଗୀ) ପଥ୍ୟ ଖାଇବା— Pathi karibā To take diet (said of an invalid), (ପଥି ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପତ୍ତିକରା **पथ्य करना**

ପଥିକା—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଥିକ+ଆ)—ପଥିକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Pathikā Feminine of Pathika.

ସଂ. ବି— ମୁନକ୍କା; ନାଲି ଦ୍ରାକ୍ଷାଫଳ (ହ, ଶ.)— Red grapes. (M. W)

ପଥି ଜଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ରୋଗୀ) କୁପଥ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ସୁପଥ୍ୟ ଖାଇବା— Pathi jagibā To live on a regular diet which is ପଥ୍ୟେତେଥାକା **पथ्यसेरहना** beneficial for an invalid. (ପଥି ଜଗି ଚଳିବା, ପଥି ଧାଡ଼ ରଖିବା, ପଥିରେ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଥି ଦେୟ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଥିନ୍ + ଦେୟ —ରାଜପଥରେ ଯିବା Pathi deya ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରାଯିବା ଶୁଳ୍ଲ— A toll levied on a public road. (M. W).

ପଥି ଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି.—ଖଇର ଗଛ— Pathi druma Acacia Catechu (tree).

ପଥି ପଥ—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ରାସ୍ତାକୁ ଲାଗିଥିବା ଛୋଟ ରାସ୍ତା ବା ଗଳି— Pathi patha Lane.

ବାନ୍ତ ଭଲାନ୍ତ ଜଣବା ପେଣ୍
ପଥି ପଥେ ସିଉଗଲେ ଭେଣ୍—ଗୀତା. ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ।

ପଥି ମଧ୍ୟରେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ପଥିମଧ୍ୟ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବହୁବ୍ରୀ)—ଅଧ Pathi madhyare ବାନ୍ତରେ; ବାନ୍ତରେ—Half way on (ପଥି ମଧ୍ୟେ—ଅନ୍ୟରୂପ) the road; on one's way.

ପଥିମଧ୍ୟେ **पथिमधेा**

ପଥିଲ—ସଂ. ବି—(ପଥି + ଲା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଥିକ; ଯାତ୍ରୀ— Pathila Traveller; wayfarer. (M. W)

ପଥୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପଥ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପଥିକ— Pathī Traveller.

୨ । ପଥ ଦର୍ଶକ—୨. Guide.

କୃଷ୍ଣ ଯାତ୍ରା ଭୁତେ ପଥୀ, କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ ଦେ ରଥ ।

(ପଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭକ୍ତ. କୋଣାର୍କକ୍ଷେତ୍ରବର୍ଣ୍ଣନ ।

ପଥୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପଥ + ଈୟ) ୧ । ପଥ ସମ୍ପର୍କୀୟ— Pathīya 1. Relating to the road.

୨ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ—

2. Sectorial; relating to a sect.

ପଥୁକ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ପଥିକ)—ପଥିକ; ଯାତ୍ରୀ— Pathuki way farer; traveller.

ପଥୁୟା ପୁଣିରୁ ସଜ ବାଟେ ଭୁନି

मुसाफीर, राहगीर ଯେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତେ ପଥଶ୍ରମା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପ୍ରା. ବିଣ—୧ । ପଥ ଭ୍ରମଣକାରୀ; ପଥିକ—

1. Travelling; wayfaring.

୨ । ଅନୁଭବୀ—2, Experienced.

ପଥୁକ ବଧୂ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପଥିକ ବଧୂ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରବାସୀ— Pathuki badhū Wife of a sojourner.

ନବନ ପ୍ରବଳ ମନରେ ଜାତ
ପଥିକବଧୂ ବଲାପଡ଼ ଚରି—ପ୍ରାତୀ, ଉଦ୍ଭ୍ୟନଷ୍ଟବ ।

ପଥୁରିଆ—ଦେ. ବି (ସଂ. ପ୍ରସ୍ତର)—୧ । ପଥର କାଟିବା ମିସ୍ତ୍ରୀ— Pathuriā 1. A stone cutter; stone-mason.

ପାଥୁରେ ୨ । ପଥୁରିଆ ରୋଗ (ଦେଖ)—

पत्थर फोड़ा 2. Pathuriā roga (See)

ପାଥରିଆ ଦେ. ବିଣ—୧ । ପଥରପରି ଶକ୍ତ ଓ ଗଣ୍ଠିଆ—

पथरीला 1, Hard as stone.

୨ । ପ୍ରସ୍ତରମୟ—2, Stony,

ପଥୁରିଆ ଟିଙ୍କ—ଦେ. ବି—(ପଥର ପରି) ଦୃଢ଼ ଶଳ୍କର ଓ ଚେପ୍ଟା Pathuriā ṭiṅka ଟିଙ୍କ—A kind of flat-bodied tick.

(ଦ୍ର—ଟିଙ୍କ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଥୁରିଆ ରୋଗ—ଦେ. ବ—ମୂତ୍ରାଶୟର ଅଶ୍ମସ୍ଥ ରୋଗ—
Pathuriā roga Gravel; the calculus of the
ପାଥରୀ ପଥରୀ bladder or the kidneys.
(ପଥୁର ରୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ରୋଗୀର ମୂତ୍ରାଶୟରେ ପଥରର କ୍ଷୁଦ୍ର ରେଣୁମାନ କ୍ରମଶଃ ଘଣୀଭୂତ ହୋଇ ବାଲୁଗରଡ଼ା ପର ବଢ଼ିଯାଏ ଓ ମୂତ୍ରାଶୟର ଦ୍ୱାରରେ ଏହା ଅଟକି ଯାଇଁ ମୂତ୍ରାବ ନିର୍ଗମନରେ ବାଧା ଦଏ ।]

ପଥୁରି—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରସ୍ତରଣୀ)—୧ । ପଥର ବାସନ—
Pathuri 1. Stoneware; stone utensil.
ପାଥରୀ ୨ । ପଥରର କଂସା, ଚିନା ବା କୁଣ୍ଡୀ—
ପଥରୌଟା, ପଥରୌଟୀ, ପଥରି 2. A cup of stone.

ପଥ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପଥ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—
Pathya ୧ । ଉପକାରକ; ହିତକର—1. Beneficial.
୨ । ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit; proper.
୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର—3. Healthy; wholesome.
୪ । (ପଥ+ଯ) ପଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4. Belonging to the way.
ସଂ: ବ—୧ । ରୋଗୀର ଯୋଗ୍ୟ ଆହାର; ପଥ୍—
1. Invalid's diet; regimen.
୨ । ସୁପଥ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ—2. Beneficial diet.
୩ । ସୈନ୍ଧବଲୁଣ (ହି. ଶ.)—3. Rock salt.
୪ । ହିତ; ମଙ୍ଗଳ—4. Good; benifit.
୫ । ଛୋଟ ହରଡ଼ା ଗଛ—5. Small myrobalan tree; Terminalia or Citrina. (M. W).

ପଥ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଥ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ହରଡ଼ା; ହରିତକୀ—
Pathyā 1. Myrobalan.
୨ । ରାସ୍ତା; ବାଟ—
2. Path; way; road. (M. W).
୩ । ସପ୍ତଚ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. Name of a Sanscirt metre.
୪ । ତରୋଇ (ହି. ଶ.); କାକୁଡ଼ି—4. Cucumber.
୫ । ଗଙ୍ଗା (ହି. ଶ.)—5. The river Ganges.
୬ । ଲବଣବିଶେଷ—6. A kind of salt (M. W).

ପଥ୍ୟାପଥ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ପଥ୍ୟ+ଅପଥ୍ୟ)—ପଥ୍ୟ ଓ ଅପଥ୍ୟ
Pathyāpathya (ଖାଦ୍ୟ)—(foods) Wholesome and unwholesome.

ପଥ୍ୟାଶୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପଥ୍ୟ+ଅଶ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୩ମା. ୧ବ)—
Pathyāsi ଯେ ପଥ୍ୟ ଖାଏ—Eating wholesome diet.
(ପଥ୍ୟାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଦ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Pad (root) 1. To go.
୨ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଠିଆ ହେବା—
2. To stand fast or fixed. (M. W).

ପଦ୍ଦୁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ—ଘାରୁଡ଼ା; ଘାଡ଼ୁଡ଼ୁ—
Pad-rā Given to much breaking wind.
(ପଦ୍ଦୁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଦ୍ଦୁର ପୋକ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଘାଡ଼ୁଡ଼ୁ ପୋକ (ଦେଖ)
Pad-rā poka Pārdurā poka (See)

ପଦ—ସ. ବ. (ପଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—
Pada ୧ । ଚରଣ; ଗୋଡ଼—1. Leg.
୨ । ଢଲଘା; ପାଦ—2. Foot; sole of the foot.
୩ । ପଦଚିହ୍ନ—3. Foot print.
୪ । ଲକ୍ଷ୍ୟ—4. Aim.
୫ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବାଚକ ଶବ୍ଦ; ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ଶବ୍ଦ—
5. An inflected word; a word derived from a root.
[ଦ୍ର—ଶବ୍ଦରେ ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତାହାକୁ ପଦ ବୋଲାଯାଏ ।]
୬ । ଅବସ୍ଥାନ; ସ୍ଥାନ—6 Spot; station.
୭ । ଶ୍ଲୋକର ଚରଣ; ଶ୍ଲୋକର ପାଦ—
7 Foot of a verse; quarter of a verse.
୮ । ଉପାଧି; ପଦବୀ—
8. Rank; title; position in life.
୯ । ଆଧିପତ୍ୟ—9. Mastery.
୧୦ । ଚିହ୍ନ—10. Trace; mark.
୧୧ । ସମ୍ମାନସୂଚକ ଅଧିକାର; ଗୌରବ—
11. Office; employment.
୧୨ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ସମୃଦ୍ଧି—12. Power; affluence.
୧୩ । ସମ୍ମାନ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଗୌରବ—13. Dignity.
୧୪ । ଛଳ; କପଟ—14. Guile; deceit.
୧୫ । ନିନ୍ଦା, ପ୍ରଶଂସା ଆଦର ବିଷୟ—
15. Subject; object of praise or blame.
୧୬ । ପ୍ରକରଣ; ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଭାଗ—16. Chapter.
୧୭ । ବାକ୍ୟ—17. Sentence.
୧୮ । ବସ୍ତୁ; ପଦାର୍ଥ—18. Article; thing.
୧୯ । କିରଣ—19. Ray of light.
୨୦ । ଚତୁର୍ଥାଂଶ—20. Quarter; a fourth part.
୨୧ । ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଥାନ (ହି. ଶ.)—
21. Position according to one's fitness.
୨୨ । ମୋକ୍ଷ; ନିର୍ବାଣ; ମୁକ୍ତି (ହି. ଶ.)—
22. Final beatitude; salvation.
୨୩ । ପ୍ରଦେଶ (ହି. ଶ.)—
23. Province; part of a country.
୨୪ । ଈଶ୍ୱରଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୀତ; ଭଜନ; ପଦ୍ୟରେ ରଚିତ ସ୍ତବ—
24. Hymn; prayer in verse.
୨୫ । ପଦକ୍ଷେପ—25. Step; pace; stride. (Apte).
୨୬ । ଛାପ—26. Impression. (Apte).
୨୭ । ସମ୍ମାନସୂଚକ ପଦବୀ ବା ଉପାଧି—
27. Dignty; honorific title.
୨୮ । ଆଧାର—28. Receptacle. (Apte).
୨୯ । ବାହାନା—29. Pretext. (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୩୦ । (ଗଣିତ) ବର୍ଗମୂଳ—
30. (arithmetic) Square root. (Apte).
୩୧ । ରକ୍ଷା; ଆଶ୍ରୟ—
31. Protection; preservation (Apte).
୩୨ । ପଶା ବା ସତରଞ୍ଜ ପାଲ୍ଲୀର ଘର—
32. A square or house on a chess-board.(Apte)
୩୩ । ବାକ୍ୟର ଅଂଶ—
33. Part of a sentence. (Apte).
୩୪ । କ୍ଷେତ୍ର—34. A plot of ground. (Apte).
ଦେ. ବ—୧ । ଗୀତ—1. Song.
୨ । ପଦ୍ୟ—2. Poetry.
୩ । ଗାରୁଡ଼ ମନ୍ତ୍ର—3. Charm; magical sentence or incantation; estoteric or magical formula.
୪ । ଆଦେଶ—4. Order.
୫ । ମାର୍ଗ; ପଥ—5. Path.
ପାପ ପଦେ ଦେବ ଧର୍ମେ ଦେଇ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି—ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦି, ଚନ୍ଦ୍ରମାହତ୍ୟ ।
୬ । ବାହନ—6. Conveyance.
କରୁଣାସାଗର ଜଗ୍ନ୍ଥ ତତ୍ପଧରେ—
ପଦ ଯତ୍ନ ପରକାଶେ ସେ କାମିନୀ । ସାଜକୃଷ୍ଣ, ଉତ୍ତରଢ଼ୋଲ ।
୭ । ପଦ୍ମନାଭର ଡାକ ନାମ—
7. Name for calling Padmanābha.

ପଦକ—ସଂ. ବ. (ପଦ + ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥ.କ)—୧ । ଲିପିଯୁକ୍ତ ମୁଦ୍ରାକୃତି ଧାତୁ ଖଣ୍ଡ; ଚକମା—2. Medal.
Padaka
୨ । କଣ୍ଠହାରସ୍ଥ ମୁଦ୍ରାକୃତି ବର୍ତ୍ତୁଳ ଫଲକବିଶେଷ—
2. A coin-like ornament for the neck.
୩ । ନିଷ୍କ—3 A standard weight of gold.
ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପଦ ବା ବାକ୍ୟ ମାତ୍ର—
(ପଦକ, ପଦେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. One sentence only.
୨ । ପଦାତି—2. Foot solder.
ବାହୁ ଗଜ ରଥ ପଦକ । ଶବ୍ଦ. ଚିନ୍ତାମଣି ଶବ୍ଦକୋଷ ।

ପଦ କଟକ—ସଂ. ବ—ନୂପୁର—
Pada kaṭaka A tinkling ornament worn round the ankles.
ହସ୍ତ ବଳୟ ପଦ କଟକର. ଶୁଭ୍ର ଭୂଷର ଶର୍ବରି ହର୍ଷଇ ।
ଉଷ୍ଟ. ଭେମସୁଧାକର୍ଯ୍ୟ ।

ପଦ କମଲ—ସଂ. ବ—(ରୂପକ କର୍ମଧା; ପଦ + କମଲ—ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାମୂଳକ ସମ୍ବନ୍ଧ) ପାଦପଦ୍ମ; ପଦ୍ମପାଦ; ପଦ୍ମପର ସୁନ୍ଦର ଗୋଡ଼—Lotus foot; foot as lovely as the lotus.
Pada kamala
ପଦ ନଳନ, ପଦ ସରୋଜ, ପଦାବ୍ଜ, ପଦାମ୍ବୁଜ ପଦାମ୍ଭୋଜ, ପଦାରବିନ୍ଦ, ପଦ ପଙ୍କଜ, ପଦ ପଦ୍ମ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପଦ କାଟୁ କରିବା—ଦେ. ବ—ମନ୍ତ୍ର ସଫଳ ହେବା—
Pada kāṭu karibā The taking effect of an incantation.

ପଦକାର—ସଂ. ବ. (ପଦ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବେଦର ମନ୍ତ୍ର-ପଦ-ବିଭାଜକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା—1. The author
Padakāra
(ପଦକୃତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) of the work which paraphrases vedic fomulae.
୨ । ଗୀତ ରଚୟିତା—2. Composer of a song.
୩ । କବି—3. Poet.

ପଦ କ୍ରମ – ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + କ୍ରମ)—୧ । ଗଲିବା—
Pada krama 1. Walking.
୨ । ପହଣ୍ଡ; ପାହୁଣ୍ଡ—2. Step.

ପଦ କ୍ଷେପ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + କ୍ଷେପ)—୧ । ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ଗଲିବା; ପଦାର୍ପଣ—1. Stepping; pacing.
Pada kshepa
ପଦ କ୍ଷେପଣ
ପଦ ବିକ୍ଷେପ
ପଦପାତ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପାହୁଣ୍ଡ—
2. Pace.

ପଦଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପଦ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଦଗାମୀ—
Padaga Walking.
(ପଦଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ପଦାତି—1. Foot solder.
୨ । ପିଆଦା—2 Peon.
ଦେ. ବ.—ପଦଗମନ; ପାଦରେ ଗଲିକର ଯିବା—
Walking on foot.
ତରଣୀ ପୁତ୍ର ନାଗେଶ୍ୱର ଶୋଭନ୍ତୁ ବଡ଼ାଇ ପଦଗରେ ରତ ।
ଭକ୍ତ. ଦୋଣୀବୃନ୍ଦାବନ୍ଦ୍ୟ ।

ପଦ ଗତି—ସଂ. ବ(ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଗତି)—ଗଲିବାର ଢଙ୍ଗ; ଗଲି—
Pada gati Gait, manner of going or walking (Apte)

ପଦ ଗର୍ବ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପଦଜନିତ ଗର୍ବ)—ଅଧିକାର
Pada garba ଯୋଗୁଁ ମନରେ ହେବା ଗର୍ବ—Pride of power; vanity arising out of one's high position.

ପଦ ଗର୍ବିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ୟମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଗର୍ବିତ)—ଅଧିକାର
Pada garbita ପାଇବା ଯୋଗୁଁ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପଦଗର୍ବୀ – ଅନ୍ୟରୂପ) Proud of one's power.
[ପଦ ଗର୍ବିତା, ପଦ ଗର୍ବିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ପଦ ଗୌରବ—ସଂ. ବ (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଗୌରବ)—ପଦ ବା
Pada gauraba ଅଧିପଦର ଜନିତ ସମ୍ମାନ—Dignity of a
(ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) position or station.

ପଦଚର—ସଂ. ବ. (ପଦ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଦାତିକ
Padachara (ହି. ଶ.) Foot soldier.

ପଦ ଚାରଣ—ସଂ. ବ—ଗଲିବା; ଚଳିବା; ପାଇଁଚାର—
Pada chāraṇa Walking.

ପଦଚାରୀ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ପଦ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୬ମା: ୧ବ)—
Padachārī ଗୋଡ଼ରେ ଗଲିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person)
(ପଦଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ Walking on foot.

ପଦ ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଚିହ୍ନ)—ଚଲାର ଦାଗ;
Pada chihna ଭୂମିରେ ଗଲୁଥିବା ପାଦର ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ ବା ଦାଗ ଭୂମିରେ ପଡ଼େ—Footprint; footmark left on the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦଚ୍ଛାୟା—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ—ଛାୟା; ସନ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଛ ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛା)—୧ । ତରଣାଶ୍ରୟ —1. Patronage.

Padachchhāyā

୨ । ପ୍ରଭୁ ବା ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦତଳେ ଶରଣ—

2. Taking shelter under the feet of a Deity or great personage.

ପଦଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବ (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଛେଦ; ସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଚ୍ଛେ ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛେ) — (ବ୍ୟାକରଣ) ସନ୍ଧି ବା ସମାସଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ପଦମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ କରିବା—Resolution of a compound word or sentence into its component parts.

Padachchheda

ପଦବ୍ଭେଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଦବ୍ଭେଦ }

ପଦ ଚ୍ୟୁତ—ସ. ବ୍ରୀ. ସଂ (ୟୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଚ୍ୟୁତ)—୧ । ଅଧିକାର ଭ୍ରଷ୍ଟ; କୌଣସି ଅଧିକାରରୁ ବହିଷ୍କୃତ କରି ଯାଇଥିବା (ପଦଭ୍ରଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପଦଚ୍ୟୁତା, ପଦଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପଦଚ୍ୟୁତ—ବ)

Pada chyuta

1. Removed from one's position.

୨ । ବରଖାସ୍ତ ହୋଇଥିବା—2. Dismissed.

ପଦଜ—ସ. ବ୍ରୀ. (ପଦ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —ପଦରୁ ଜାତ—

Padaja Born of the foot.

ସ. ବ.—୧ । ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠି—

1. The fingers of the leg.

୨ । (ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପଦରୁ ଶୂଦ୍ର ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ) ଶୂଦ୍ର—

2 A Śūdra.

ପଦ ଟୀକା—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ଇଂରାଜି ଫୁଟ୍‌ନୋଟ୍‌ର ଅନୁବାଦ)—କୌଣସି ପୁସ୍ତକର ମୌଳିକ ଅଂଶରେ (ପାଦଟୀକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲେଖା ଥିବା ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ବିଷୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ଯାହା କି ସେହି ପୃଷ୍ଠାର ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ଲେଖା ଯାଇଥାଏ—

Pada ṭīkā Footnote.

ପଦ ତଳ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ତଳ)—ତଳପା—

Pada tala Sole of the foot.

ପଦ ତ୍ୟାଗ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ତ୍ୟାଗ)—କର୍ମତ୍ୟାଗ; ଇସ୍ତଫା—

Pada tyāga Resignation.

ପଦ ତ୍ରାଣ—ସ. ବ. (ପଦ + ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଜୋତା—

Pada trāna (ପଦାତ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Shoes.

ପଦତ୍ରୀ—ସ. ବ.—ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ.)—

Padatrī Bird.

ପଦ ଦଳିତ—ସ. ବ୍ରୀ.—(ତ୍ୟା ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଦଳିତ)—ତରଣ ମର୍ଦ୍ଦିତ—

Pada dalita Trodden under the feet.

ପଦ ଦାରିକା – ସ. ବ (ପଦ + ଦାରିକା)—ଗୋଡ଼ ଫାଟ ରୋଗ—

Pada dārikā A disease of the soles; chilblain.

ପଦ ଦୋଷ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଦୋଷ)—ଯେଉଁ ଦୋଷ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଦକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହିଥାଏ—

Pada dosha Some defects in composition as regards the component words.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୁତିକଟୁତା, ଅଶ୍ଳୀଳତା, ଅନୁଚିତତା, ଗ୍ରାମ୍ୟତା, ସନ୍ଦିଗ୍ଧତା, ନେୟାର୍ଥତା, ନିହତାର୍ଥତା, କ୍ଲିଷ୍ଟତା, ବିରୁଦ୍ଧମତିକାରତା, ନିରର୍ଥକତା ଅସାଧୁତା, ଅନବୀକୃତତା, ପୁନରୁକ୍ତତା, ଅଶ୍ଳୀଳ ପଦତା, ନ୍ୟୂନପଦତା, ପଦତ୍ରୁଟି ପ୍ରକର୍ଷତା, ଦୁରନ୍ୱୟ, ଅକ୍ରମତା, ଅସମାନ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ, ବିଧେୟାବିମର୍ଶ, ସଙ୍ଗଭଙ୍ଗ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧିତ୍ୟାଗ—ଏହି ସବୁ ଦୋଷ ପଦଦୋଷର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ପଦ ଧୂଳି—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ଧୂଳି)—ତରଣ ରଜ; ପାଦ ତଳେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳି—The dust of one's foot.

Pada dhūli

[ଦ୍ର—ଗୁରୁଜନ ଓ ପୂଜ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପଦଧୂଳି ଶିଷ୍ୟ ଓ ବାଳକ ବାଳକାମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଶୁଭଜନକ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

ପଦଧୂଳି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗୁରୁଜନ ବା ପୂଜ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦର ଧୂଳିକୁ ଶିଷ୍ୟ ବା ବାଳକବାଳକାଙ୍କ ଉପରେ (ପଦଧୂଳି ପକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପକାଇବା—

Padadhūli debā

पैरोंकी धूल देना 1. To lay the dust of the feet of the elders on a disciple or infant.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନିଜେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା—

2. (figurative) To arrive at a place.

ପଦ ନ୍ୟାସ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ନ୍ୟାସ)—୧ । ପଦକ୍ଷେପ—

Pada nyāsa 1. Stepping; step; pace.

୨ । ପଦଚିହ୍ନ—2. Foot mark.

୩ । ଗୋଖରା (ଦେଖ)—3. Gokharā (See)

ପଦ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବାକ୍ୟ କହିବା—

Pada pakā(ke)ibā 1. To speak sentences.

୨ । ଗୀତ ବୋଲିବା—2 To sing songs.

୩ । ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—3. To utter incantations.

୪ । ରଚିତ ପଦ୍ୟରେ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ମିଳାଇବା—

4. To harmonise the rhyme in a composition.

୫ । ପଦକ୍ଷେପ କରିବା—5. To step; to pace.

ପଦ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ପଦ୍ୟରେ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ପଡ଼ିବା—

Pada pardibā 1. Rhyming.

୨ । ବାକ୍ୟର କଥନ—2. Speaking of sentences.

ପଦ ପଦକେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ପ୍ରତି ପଦରେ—

Pada padake 1. In every word or sentence.

ପଦେ ପଦେ ୨ । ପ୍ରତି ପଦବିକ୍ଷେପରେ—

बातो बातोंमे (ପଦେ ପଦେକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. At every step.

ନ ଜାଣି ଇହିଁ ପଦ ବଢ଼ୁଲେ ପଦପଦକେ କଡ଼ା – ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ—3 At every moment.

ପଦ ପଲ୍ଲବ—ସ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ପଦ + ପଲ୍ଲବ)—କୋମଳ ପତ୍ର ତୁଲ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ତରଣ—

Pada pallaba Foot delicate like a tender leaf.

ପଦ ପାଠ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ + ପାଠ)—ବୈଦିକ ପଦମାନଙ୍କର ପୃଥକ୍ ଲେଖନ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ —

Pada pāṭha (ସଂହିତା ପାଠ – ବିପରୀତ) The arrangement of the vedic text in which each word is written and pronounced in its original form and independently of phonetic changes. (Apte.).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦପୃଷ୍ଠ - ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ପୃଷ୍ଠ)—ଗୋଡ଼ ତଳପାର ଉପର-
Pada pṛushṭha ଭାଗ ବା ଗୋଡ଼ର ପାପୁଲି—The instep; the bridge of the feet.

ପଦପ୍ରାନ୍ତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ପ୍ରାନ୍ତ)—୧ । ପଦତଳ—
Pada prānta 1. Sole of the foot.
୨ । ତରଣର ଅଗ୍ରଭାଗ—
2. The extremity of the foot.
୩ । ପଦର ନିକଟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ—
3. A place near one's foot.
(ଯଥା—ଏ ଗରବକୁ ଆପଣଙ୍କ ପଦପ୍ରାନ୍ତରେ ସ୍ଥାନ ଦେବେ ।)

ପଦ ପ୍ରାର୍ଥୀ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍; ପଦ + ପ୍ରାର୍ଥୀ)—
Pada prārthī ୧ । ଅଧିକାରଲାଭେଚ୍ଛୁ; ଉମେଦ୍‌ବାର—
(ପଦପ୍ରାର୍ଥିନୀ - ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Seeking employment.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଶ୍ରୟ ବା ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥୀ—
2. (figurative) Seeking shelter or favour.

ପଦବନ୍ଧ—ସ. ବ—ପଦନ୍ୟାସ; ପାହୁଣ୍ଡ—
Padabandha Footstep; step (Apte).

ପଦବି(ପ୍ପି)—ସ. ବ. (ପଦ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତରି. ଅବି; ଅଥବା ପଦ = ପାଦ + ଅବ୍ ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା—1. Dignity.
୨ । ଅବସ୍ଥିତି—2. Position; rank.
୩ । ଅଧିକାର—3. Office; post· authority.
୪ । ପନ୍ଥା; ପଥ—4. Road; way.
୫ । ବଶିଷ୍ଠ ଅଧିକାରଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ—
5. Authoritative position.
୬ । ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାଧି—6. Honorific title.
୭ । ବଂଶଗତ ଉପାଧି; ଉପନାମ—
7. Family title; surname.
୮ । ପଦ୍ଧତି; ପ୍ରଣାଳି—8. Mode; manner.
୯ । ବ୍ୟବସାୟ—9. Profession.
୧୦ । ସଦାଚରଣ—
10. Good conduct or behaviour (Apte).
ଦେ. ବ—ଆଡ଼ମ୍ବର—Pomp; splendour.
ପରକ ଦେଖାଇ ପରସ୍ପରେ ଭଲାମାଳା
ଦେଖାରେ ମହାଭାଗ୍ୟବେ ଚଢ଼ଳ ପଡ଼ିଲ । ଭକ୍ତ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

ପଦ ବୃଦ୍ଧି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ବୃଦ୍ଧି)—ଅଧିକାରର ବୃଦ୍ଧି—
Pada bṛuddhi 1. Advancement in rank or position.
୨ । ପଦୋନ୍ନତି; ଚାକିରୀରେ ଉପର ପାହ୍ୟାକୁ ଉଠିବା—
2. Promotion in service.
୩ । ଗୋଡ଼ଫୁଲା—3. Swelling of the foot.
୪ । ଗୋଦର—4. Elephantiasis.

ପଦ ବ୍ରଜ(ଜ୍ୟା)—ସ. ବ. (ଅସ୍ଥା ତତ୍; ପଦ + ବ୍ରଜ[ଜ୍ୟା] = ଗମନ)—
Pada braja(jyā) ପଦଦ୍ୱାରା ଗମନ; ଚାଲିବା—
Walking; going by foot.

ପଦ ଭଞ୍ଜନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ଭଞ୍ଜନ)—
Pada bhañjana ୧ । ଦୁରୂହ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟା—
1. Explanation of difficult words.
୨ । ସନ୍ଧି ବା ସମାସଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟର ପଦମାନଙ୍କର ପୃଥକ କରଣ—
2. Analysis of words; etymology.

ପଦ ମତ୍ତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଅସ୍ଥା ତତ୍; ପଦ + ମତ୍ତ)—ଅଧିକାର ଯୋଗୁଁ
Pada matta ଗର୍ବିତ—Inflated with the pride of
(ପଦମଦ; ପଦମତ୍ତତା—ବ) (ପଦମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) power.

ପଦ ମର୍ଦ୍ଦନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ମର୍ଦ୍ଦନ)—
Pada marddana ୧ । ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ିବା; ଗୋଡ଼ ଘଷିବା—
1. Rubbing of the feet; massage of the feet.
(ପଦସ୍ପବାହନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖୋସାମଦ କରିବା—
2. (figurative) Flattering.

ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—
Pada marjyādā ୧ । ଅଧିକାରର ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ—1. Due respect or decorum.
୨ । ଅଧିକାରଜନିତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
2. Respect due to a rank.

ପଦ ମିଳା(ଜୋ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ରଚନାରେ ପଦମାନଙ୍କୁ ମିତ୍ରାକ୍ଷର-
Pada milā(le)ibā ବିଶିଷ୍ଟ କରିବା.—To harmonise the
ପଦ ମିଳାନ rhyme while composing a poem.
पद् मिलाना (ପଦ ମିଳିବା—ବ)

ପଦର—ପଦ. ବ. (ସ. ପ୍ରାନ୍ତର)—୧ । ପ୍ରାନ୍ତର—
Padara 1. An open field.
ମାଠ ୨ । ପଡ଼ିଆ ଭୂମି—2. Waste land.
मैदान ୩ । ବସ୍ତୀଶୂନ୍ୟ ସମତଳ ଭୂଖଣ୍ଡ—
3. A large tract of open country.
୪ । ସମୁଦ୍ର ପଲ୍ଲାର ବା ପଲ୍ଲା—4. The vast sandy plain on the sea beach.

ପଦ ରଜଃ—ସ. ବ—(ମ. ଧ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ପଦ + ରଜଃ)—ପଦଧୂଳ—
Pada rajaḥ Dust of one's foot.
(ପଦ ରେଣୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଦର ବାଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ସହରର' ବ—ବାଡ଼ି ବଗିଚା—
Padara bārḍi Garden.

ପଦର ବୁଲି—ଦେ. ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଗାଳ—a term
Padara bulī of abuse applied to females)—
ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସବୁଦା ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
(a woman) Who loves to loaf about.

ପଦ ଲେହନ—ସ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ଲେହନ)—୧ । ଅନ୍ୟର
Pada lehana ଗୋଡ଼ ଚୁଷିବା—1. Licking the foot of another.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତୋଷାମଦ କରିବା—2. (fig) Flattering.

ପଦ ଲେଖୀ—ସ. ବଣ.—(ପଦ + ଲିହ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୩ମା. ୩ବ)—
Pada lehī ଖୋସାମଦକାରୀ—One who flatters.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦ ଶବ୍ଦ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଶବ୍ଦ)—ଗଲ୍ଲବେଳେ ପାଦ ପକାଇବାର ଶବ୍ଦ—Sound of foot steps while walking,
Pada śabda

ପଦଶୃଙ୍ଖଳା—ସ. ବ—ନୂପୁର—
Pada śṛṅkhalā A tinkling ornament worn round the ankles,

ତତ ଦୃଙ୍ଖଳା ବସ୍ତୁ ସେଇକା ଅଟେ ଦୃଙ୍ଖଳା ନଦି । ଭଟ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାରଥୁ ।

ପଦଷ୍ଠୀବ—ସ. ବ.—(ପଦ+ଅଷ୍ଠୀବ; ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଯୁଗପତ୍ ଜଡ଼ିତ ଚରଣ ଓ ଜାନୁଦ୍ୱୟ)—୧ । ବସିବାବେଳେ ଜାନୁ ଓ ଚରଣ ଦ୍ୱୟ ଏକତ୍ର କରିବା; ଡେରି ହୋଇ ବସିବା—
Padashṭhiba
1, Bringing together the feet and the knees while sitting; sitting down on the heels,

ପଦ ସେବା—ସ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ସେବା)—୧ । ଗୋଡ଼ ଘଷିବା—
Pada sebā 1, Massage of the feet,
୨ । ଆଶ୍ରୟ କରିବା—2, Taking shelter.

ପଦ ସେବକ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଗୋଡ଼ ଘଷିବା ଚାକର—
Pada sebaka 1. Humble servant,
(ପଦସେବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ବିନୟୀ ବଚନ) ବିନୀତ ଭୃତ୍ୟସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Most obedient and humble servant, (a term of humilty)

ପଦ ସ୍ଖଳନ—ସ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ସ୍ଖଳନ,—୧ । ଗୋଡ଼ ଖସି ପଡ଼ିବା—1, Slipping of the feet.
Pada skhalana
୨ । ପଦଚ୍ୟୁତି—2. Dismissal.
୩ । କଥା କହୁଁ କହୁଁ କୌଣସି ପଦ ଛାଡ଼ିଯିବା—
3, Omitting some words while talking.

ପଦ ସ୍ଖଳିତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ+ସ୍ଖଳିତ)—ସ୍ଖଳିତ ପଦ—
Pada skhalita ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଖସି ଯାଇଥାଏ—Slipped.
(ପଦ ସ୍ଖଳନ—ବ) (ପଦ ସ୍ଖଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)—

ପଦସ୍ଥ—ସ. ବିଶ. (ପଦ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପଦ ବା ଅଧିକାରରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ବା ନିଯୁକ୍ତ—1, Employed
Padastha or placed in a posion or rank; invested with office,
(ପଦସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ମାନ୍ୟ; ସମ୍ଭାନ୍ତ—
2. Respectable: of postion.
୩ । ଉଚ୍ଚପଦଧାରୀ—3. Holding a high office.
୪ । ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
4. Pedestrian (Howells).

ପଦା—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ପଦ ବା ସ୍ଥାନର)—୧ । ଶୂନ୍ୟ—
Padā 1. Empty.
ଖୋଲା ଖୁଲା ୨ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଖୋଲା—2 Open.
୩ । ବୃକ୍ଷାଦି ଶୂନ—3. Treeless.

ଦେଖିଲ ଅଗୋଚରେ ହୋଇଅଛ ପଦା । ବଳରାମ. ବଚନସମାପ୍ତି ।

୪ । ବହିଃସ୍ଥ—4. Outer.
୫ । ପଡ଼ିଆ ପରି ଜନଶୂନ୍ୟ—
5. Solitary like a waste.

ଉଜାଡ଼ ଉଜାଡ଼ ୬ । ବିନଷ୍ଟ—6. Destroyed.

ଦେ. ବ—୧ । ପଡ଼ିଆ—1. Waste.
୨ । ବାହାର—2. Outside.
୩ । ବସ୍ତୀଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନର—3. Open field; plain.
୪ । ବୃକ୍ଷ ଲତାଶୂନ ସ୍ଥାନ—
4. Treeless field; open place; wilderness
୫ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ସ୍ଥାନ—5 Place.
(ଯଥା—ଶୂଳଆପଦା; ମସାଣିପଦା ।)

ପଦା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ବୃକ୍ଷଲତାଦି ଓପାଡ଼ି ବା କାଟି ତାହାକୁ ପଡ଼ିଆରେ ପରିଣତ କରିବା—
Padā karibā
ଉଜଡ଼ାନ ଉଜାଡ଼ନା 1. To turn a place into an open field by clearing trees and jungles.

ଏହୁ ସମସ୍ତରେ ସେ ସ୍ଥାନ ଧରି ଗଲା
ତାଇଙ୍କଲେ ତତବେ ବନ ବରୁ ତୋ । କୃଷ୍ଣବିହ. ୬ଦାଢ଼ଇତ, ୬୬ ।

୨ । ଜନଶୂନ୍ୟ କରିବା—2. To desolate.
(ଯଥା—ମାଲେରିଆ ଜର ସେ ଗାଁକୁ ପଦା କରି ଦେଲାଣି ।)
୩ । ସମୂଳେ ବିନାଶ କରିବା—
3. To destroy.

ସ୍ତ୍ରୀମଙ୍କ ଅନ୍ତରୁ ତ ଅଇ ସେ ଜରା
ଜରତେ ଉହୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ଶତ୍ରୁକୁ ତୋ । କୃଷ୍ଣବିହ, ମହାଜ୍ୱରତ, ୭୬ ।

୪ । ଖରାପ କରିବା—
4. To devastate; to waste.

ପଦାକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାହାରକୁ ଯିବା— 1, To go out;
Padāku jibā to go out to the open.
ବାହି ଯାଓଆ ୨ । ପୋଖରୀପାଣି ଯିବା; ଝାଡ଼ାଫେର ଯିବା—
बाहर जाना 2, To go out to ease one's self,
(ପଦାଆଡ଼େ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଦାଘାତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଆଘାତ)—ଗୋଇଠା;
Padāghāta ପଦଦ୍ୱାରା—Kick.

ପଦାଙ୍କ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅଙ୍କ=ଚିହ୍ନ)—୧ । ପଦଚିହ୍ନ—
Padāṅka 1. Foot-print.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆଚରିତ ପନ୍ଥା—
2, One's course of action or conduct.

ପଦାଙ୍ଗୁଳି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅଙ୍ଗୁଳି)—ଗୋଡ଼ର
Padāṅguli ଆଙ୍ଗୁଠି—Toe.

ପଦାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ)—ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା
Padāṅgushṭha ଆଙ୍ଗୁଠି—The great finger or thumb of the foot.

ପଦାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଦା—
Padārḍi Mace; a club,

ପଦାତ(ତି)—ସ. ବ. (ପଦ=ଗୋଡ଼+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପଦଗତି ସୈନ୍ୟ—1. Infantry;
Padāta(ti) foot soldier.
(ପଦାତିକ; ପଦାତିସୈନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଧାଇକ; ପିଆଦା—2, Peon; footman.
୩ । ସମ୍ବାଦବାହକ—3, Messenger; courier.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦାନତ – ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଆନତ)—
Padānata ୧ । ଚରଣତଳେ ନମସ୍କୃତ; ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା—
(ପଦାନତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1, Lying prostrate at the feet of a
(ପଦାବନତ—ଅନ୍ୟରୂପ) person.
୨ । ଅଧୀନ—2, Subordinate.
୩ । ଅତି ହୀନ—3. Very humble.
୪ । ଅନୁଗତ; ବଶମ୍ବଦ—
4, Subservient; obedient,

ପଦାନି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. ବହୁବଚନ (ସ. ପଦାନ୍ନ)—
Padāni ପାହୁଣ୍ଡମାନ—Steps.
ପଥଦ୍ରାନ ବସ୍ତ୍ରେଣ 'କୃଷ୍ଣ' ଅମଗ୍ନଃସ୍ – ଦ୍ରୁତୀ: ରଘୁନାଥ ।

ପଦାନୁବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ)—
Padānubartti ୧ । ପଦାନୁସରଣକାରୀ; ପଦ ଅନୁସରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)–
(ପଦାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1, Following the foot-steps of.
(ପଦାନୁଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଧୀନ—2, Subordinate.

ପଦାନ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପଦାତି)—ପଦାତିକ—
Padānti Foot soldier,
ତୋନ୍ନ ବେଶେ ଦୂଣ ବେନ କଈଦେଶେ – କୃତ୍ତିବି, ମଦାଇଉ, ଅତ ।

ପଦାନ୍ୱୟ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅନ୍ୱୟ) — ବାକ୍ୟସ୍ଥ ପଦମାନଙ୍କର
Padānwaya ଅନ୍ୱୟ ବା ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ—The construction of the words in a sentence; connection of one word with another in a sentence; parsing,

ପଦାବଳି(ଳୀ)—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଆବଳି[ଳୀ]) —
Padāvali(lī) ୧ । ଶବ୍ଦସମୂହ—1, Series of words.
୨ । ଗୀତସମୂହ—2, Series of verses.
୩ । ଭଜନମାନ—3. A number of psalms.

ପଦାବୃତ୍ତି—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଆବୃତ୍ତ) — ୧ । ଗୋଟିଏ ପଦର
Padābṛtti ପୁନରୁଚ୍ଚାରଣ—1, Repetition of a word.
୨ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର) ପୃଥକ ଅର୍ଥରେ ଏକ ଶବ୍ଦର ଏକାଧିକଥର
ପ୍ରୟୋଗ—2, (rhetoric) The use of the same word with many meanings,

ପଦାଭିଳାଷୀ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅଭିଳାଷୀ)—
Padābhilāshi କୌଣସି ପଦ ବା ଅଧିକାର ପାଇବା ପାଇଁ
(ପଦାଭିଳାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଇଚ୍ଛା କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Desirous
(ପଦାଭିଳାଷ—ବ) of a rank or office.

ପଦାମ୍ବୁଜ—ସ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ପଦ+ଅମ୍ବୁଜ)—୧ । ପାଦପଦ୍ମ; ପଦ୍ମ
Padāmbuja ପରି ସୁନ୍ଦର ଚରଣ; ଚରଣ ପଦ୍ମ—1 Lotus
(ପଦାମ୍ଭୋଜ— ଅନ୍ୟରୂପ) feet; feet as graceful as the
(ପଦାରବିନ୍ଦ —ଅନ୍ୟରୂପ) lotus.
୨ । ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପଦ—
2 The feet of one's elders.
[ଦ୍ର—ଏହାପରି ପଦନଳିନ, ପଦସରୋଜ, ପଦାମ୍ଭୋରୁହ, ପଦ-ପଙ୍କଜ ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପଦାର—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅର=ଧୂଳି)—୧ । ଚରଣରେଣୁ-
Padāra 1. The dust of one's feet.
୨ । ନୌକା—2. A boat.

ପଦାରଥ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ ପଦାର୍ଥ)—ପଦାର୍ଥ (ଦେଖ)
Padāratha Padārtha (See)

ପଦାର୍ଘ୍ୟ—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ସ୍ତ୍ରୀ; ପଦ+ଅର୍ଘ୍ୟ)—ଅଣ୍ଡୁଥି ବା ଆଗନ୍ତୁକ
Padārghya ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇବା ନମନ୍ତେ ବଢାଯିବା ଜଳ-
Water given to wash the feet of an honoured guest.

ପଦାର୍ଥ –ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅର୍ଥ)—୧ । ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ—
Padārtha 1, Import or meaning of a word.
୨ । ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
2. A thing denoted by a word.
୩ । ବସ୍ତୁ; ଦ୍ରବ୍ୟ—3. Thing; article.
୪ । ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ—4. Inanimate object.
୫ । ସାର; ସତ୍ତ୍ୱ—5. Substance.
୬ । (ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ) ପ୍ରମାଣଯୋଗ୍ୟ ୬ ଗୋଟି ବିଷୟ—
6. (philosophy) The 6 objects of proof; categories.
[ଦ୍ର—ଯଥା—ଦ୍ରବ୍ୟ, ଗୁଣ, କର୍ମ, ସାମାନ୍ୟ, ବିଶେଷ ଓ ସମବାୟ ଏବଂ ଛଡ଼ା 'ଅଭାବ' ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରମାଣଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ।]
ଦେ. ବ—ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି—Riches.

ପଦାର୍ଥ ଦର୍ଶକ—ସ. ବ—ବସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନ; ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନ; ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା
Padārtha darśana ଦ୍ୱାରା ଚେତନାଚେତନ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର
ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ } ଅନ୍ୟରୂପ ଉତ୍ପତ୍ତି, ଗୁଣ ଓ କର୍ମାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ-
ପଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା } ଲାଭ ହୁଏ; ଜଡ଼ ବିଜ୍ଞାନ—Natural philosophy; Natural science; physics.

ପଦାର୍ଥ ବାଦ—ସ. ବ—ଜଡ଼ବାଦ; ଯେଉଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥକୁହିଁ
Padārtha bāda ଏ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଧାନ ବା ପ୍ରଥମ ମୂଳ ବୋଲି
(ପଦାର୍ଥବାଦୀ—ବିଣ. ପୁଂ.) ପ୍ରତିପାଦିତ କରାଯାଏ—Materialism; materialistic theory of the universe.

ପଦାର୍ଥ ବିତ୍—ସ. ବିଣ. ପୁ.. (ପଦାର୍ଥ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Padārtha bit ୧ । ବୈଜ୍ଞାନିକ—1. Scientist.
୨ । ପ୍ରକୃତ ବିଜ୍ଞାନାଭିଜ୍ଞ; ପ୍ରାକୃତିକ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ—
2. Naturalist; versed in physical science.

ପଦାର୍ପଣ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ+ଅର୍ପଣ)—୧ । ଚରଣ ବିନ୍ୟାସ—
Padārpṛṇa 1. Setting one's foot.
୨ । ପ୍ରବେଶ —2. Entry.
୩ । ଆସି ପହଞ୍ଚିବା; ଉପସ୍ଥାନ—3. Arrival.

ପଦାୟତ—ସ. ବିଣ. (ପଦ+ଆୟତ)—ପାଦ ସମାନ ଲମ୍ବ—
Padāyata As long as a foot.

ପଦାୟୁତା—ସ. ବ. (ପଦାୟତ+ଆ) ଯୋତା—
Padāytā Shoe (M, W)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦାଶ୍ରୟ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ+ଆଶ୍ରୟ)—୧ । ଚରଣାଶ୍ରୟ; Padāśraya କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତର ଚରଣରେ ଆଶ୍ରୟ—
1. Shelter under one's foot.
୨ । ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତଙ୍କଠାରେ ଆଶ୍ରୟ; ଅନ୍ୟର ପଦତଳେ ଶରଣ—
2. Protection of a greatman patronge.

ପଦାଶ୍ରିତ - ଷ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ପଦ+ଆଶ୍ରିତ)—୧ । ଅନ୍ୟର Padāśrita ପଦତଳେ ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାପ୍ତ—1. Sheltered under (ପଦାଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) another's feet; patronised or protected by another,
୨ । ଅନୁଗତ; ବଶଂବଦ—2 Humble; obedient; subservient; dependant,

ପଦାସନ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ+ଆସନ)—ପାଦପୀଠ; ପାଦାସନ; Padāsana ଗୋଡ଼ ଥୋଇବା ପାଇଁ ପୀଢ଼ା—Foot stool.

ପଦାସ୍ତ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଇତର) ବ ପଦାର୍ଥ—
Padāsta Article,

ପଦାହତ—ଷ. ବଣ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ+ଆହତ)—ଯାହାକୁ ପଦଦ୍ୱାରା Padāhata ଆଘାତ କରାଯାଇଅଛି—Kicked or struck by (ପଦାହତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପଦାପହତ—ଅନ୍ୟରୂପ) the feet

ପଦି—ଦେ. ବ—୧ । ପୁଂ—ପଦ୍ମନାଭର ଆଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—
Padi A name for calling Padmanābha,
(ପଦିଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ) ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ—ପଦ୍ମାବତୀର ଡାକ ନାମ—
A name for calling Padmābatī,

ପଦିଆ ମାକଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମେଧ; ଅଣ୍ଡିର ମାଙ୍କଡ଼—
Padiā mākard Male monkey,

ପଦିଏ—ଦେ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଏକ ପଦ ବା ବାକ୍ୟ ମାତ୍ର—
Padie One word or sentence only,
(ପଦେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ତା ମୁହଁରୁ ପଦିଏ କଥା ଶୁଣିଲେ ମୋ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚ ଉଠେ ।]

ପଦିକ—ଷ. ବ. (ପଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—୧ । ପଦାତି—
Padika 1, Infantry; foot solder,
(ପଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୋଡ଼ର ଅଗ୍ର; ପଦାଗ୍ର—
2, The point of the foot or extremity (M,W)
୩ । ପାଇକ; ପିଆଦା—3, Peon; footman.
ଷ. ବଣ—୧ । ପାଦରେ ଚଲୁଥିବା—
1, Going on foot; pedestrian;
୨ । ଏକ ପଦ ଲମ୍ବ—2, One foot long.
୩ । ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଂଶ ବା ଖଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—3; Comprising only of one division or partition (M. W)
(ପଦିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥ)—ପଦେ; ଏକ ପଦମାତ୍ର-
One word or sentence only.

ପଦିକା—ଦେ. ବ. (ଷ. ପଦ)—୧ । ନଳ; ଭୂମି ମାପ କରିବା ସକାଶେ Padikā ବ୍ୟବହୃତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଷ୍ଟିବିଶେଷ—1. A land-measuring rod of certain length.
ନଳ ଲମ୍ବା
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଆମ ଦେଶରେ ପଦିକାଦ୍ୱାରା ଭୂମି ମାପ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଥିଲା; ଯଥା ୨୪ ଦସ୍ତି ପଦିକା, ବଶି ଦସ୍ତି ପଦିକା, ୧୬ ଦସ୍ତି ପଦିକା, ୧୮ ଦସ୍ତି, ୧୪ ଦସ୍ତି ପଦିକା, ଉସ୍ତି ଉଳେ ଟୀକା ଦେଖ ।]
୨ । ଚୌପଣ; ଚୌଅଣା—2. 4 panas; 4 annas.

ପଦିକା ଚଲିବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ପଦିକା ମାପର Padikā chalibā ଆରମ୍ଭ କରିବା—Beginning of the measurement of a land with the rod from one place to another.

ପଦିକା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଭୂମି ମାପିବା ସକାଶେ ପଦିକା Padikā pakā(ke)ibā ଚଲେଇବା—To measure land
ପଦିକା ଚଲା(ଲେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ by means of a
ପଦିକା ଚଲେଇବା } rod.

ପଦିକା ମାପ—ଦେ. ବ.—ପଦିକାଦ୍ୱାରା ଜମିର ଜରିପ—
Padikā māpa Measurement of a land by means
ନଳେ ମାପ ଲଟ୍ଠମେ ନାପ of a rod.

ପଦୁଅଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ. (ଷ. ପଦ୍ମ)—ପଦ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paduañ (etc) ପଦୁମ Padma etc (See)

ପଦୁଆଁ—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଷ. ପଦ୍ମାବତୀ)—ପଦ୍ମାବତୀର ଡାକ ନାମ—
Paduāñ ପଦୁମା, ପଦିମିନୀ A name for calling
(ପଦୁଆଁବତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Padmābatī,

ପଦେ—ଦେ. ବ.—ପଦକ; ଏକ ପଦ ମାତ୍ର—
Pade One word or sentence or quarter song
ଏକଟା କଥା ଏକ ବାତ only.
ଦେ. ଅ.—ରୂପେ; ସ୍ୱରୂପ—In the shape of; as.
ସେ ହର ସଙ୍ଗରୁ ମଧ୍ୟେ, ଜଣେ ବହରେ ଅସ୍ତ୍ରପଦେ ।
ଜଗୋଥ ଭତବତ ।

ପଦେ ଅଧେ—ଦେ. ବ.—୧ । ଅଳ୍ପ କଥା ବା ବାକ୍ୟ ମାତ୍ର—
Pade adhe 1. A few words only; a sentence or
ଅଳ୍ପସଳ୍ପ ଏକ ଦେ ବାତ a half.
୨ । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର—2. A little.
ପଦେ ହଧେ ଦିଶି ଗୁରୁ ହୋଇବେ ଅଦାର । ଶ୍ରା ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ପଦେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତର ମୁଣ୍ଡରେ ଥାପି ବା ଗୁପଡ଼ା Padeibā ମାରିବା—To pat on the head of a person
ଅପଡ଼ାନ, ଚଡ଼ମାରା

ପଦେ ପଦେ—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପ୍ରତି ପଦରେ; ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ—
Pade pade 1. At every foot step.
ପଦେପଦେ ଅକସର ୨ । ପ୍ରତିଥର—2. Every time.
୩ । ପୁନଃପୁନଃ; ବାରମ୍ବାର—3. Repeatedly.
(ଯଥା—ମତେ ପଦେ ପଦେ ବପଦ ପଡ଼ୁଛୁ ।)
୪ । ଏକ ଏକ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି—
4. One word at a time.
୫ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏକ ପଦ ମାତ୍ର—5. One word each.
(ଯଥା—ସେ ଓ ମୁଁ ଦୁହେଁ ପଦେ ପଦେ କଥା ଭାଷା ହୋଇ ବଦାସ୍ୱ ହେଲୁଁ ।)
୬ । ଠିକେ ଠିକେ; ଚୁମ୍ବକରୂପେ—6. In short; shortly.

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । ପଦକୁପଦ; ପଦେ କଥାକୁ ପଦେ ଉତ୍ତର; ପଦକାପଦ—
7. Word for word; one word in reply to another.
ପଦେ ପଦେ ପଡ଼ୁଛ ଉତରଗ୍ରା ଚଲୁଥିବ । ଭଗ ।
୮ । ପଦେ କଥା କହ ଜହୁଷଣ ଥମି ଯାଇ ଫେର୍ ପଦେ କଥା କହିବା ପ୍ରକାରେ; ଏକ ଏକ ପଦ କରି—
8. Uttering one word at intervals.

ପଦୋଦକ—ସ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ପଦ + ଉଦକ)—ଗୁରୁଜନ ବା ଦେବତାଙ୍କର ପାଦ ଧୁଆ ପାଣି; ପାଦୋଦକ; ପାଦୁକ; ଚରଣାମୃତ—Washings of the foot of an elder or of a Deity.

ପଦୋନ୍ନତି—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଦ + ଉନ୍ନତି)—୧ । ଅଧିକାର ବା କ୍ଷମତାର ବୃଦ୍ଧି—1. Increase of power.
୨ । ଗୃହରରେ ଉନ୍ନତି—2. Promotion.

ପଦ୍ଧତିକା—ସ. ବି.—ପଜ୍ଜଟିକା (ଦେଖ)
Paddhatikā Pajjhatikā (See)

ପଦ୍ଧତି(ତୀ)—ସ. ବି. (ପଦ = ଗୋଡ଼ + ଦଧ୍ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + କର୍ମ. ତି + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ—ଯାହାକୁ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରାଯାଏ ।)—୧ । ପଥ—1. Road; path.
୨ । ଲଙ୍ଗଳ; ଶଗଡ଼ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଯାଇ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ଥିବା ଚିହ୍ନ—2. Trace; track.
୩ । ବିଧି; ନିୟମ—3. Rule; system.
୪ । ପ୍ରଣାଳୀ—4. Method; mode.
୫ । ଶ୍ରେଣୀ; ଧାଡ଼ି; ପଂକ୍ତି—5. Row.
୬ । ଉପାଧି; ପଦବୀ—6. Title; rank.
୭ । ରେଖା—7. Line.
୮ । ପ୍ରବାହ—8. Flow; current.
୯ । ଆଚାର; ରୀତି—9. Custom; practice.
୧୦ । ଆଚାରନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବିଭିନ୍ନ ବେଦ ଅନୁସାରେ ଲିଖିତ ବିଭିନ୍ନ ଗୃହ୍ୟ ସୂତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବିଶଦଭାବରେ ବୁଝାଇ ଦିଆ ଯାଇ ଥାଏ—10 A guide book or a manual laying down rituals or ceremonials of different Bedas.
୧୧ । କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ (ହି. ଶ.)—
11. Mode or method of work.

ପଦ୍ମ - ସ. ବି. (ପଦ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ମନ୍; ଯେ ଜଳରେ ଗମନ କରେ)—୧ । ଜଳଜାତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତା ପୁଷ୍ପ ବିଶେଷ; ଉତ୍ପଲ; ପଙ୍କଜ—
[ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଜଳଜ, ଅରବିନ୍ଦ, କମଳ, ଶତପତ୍ର, ପଙ୍କଜ, ପଙ୍କେରୁହ, ଡାମରସ, ସାରସ, ସରସୀରୁହ, ସରୋରୁହ, ବାରିଜ, ସ୍ୱାକୀବ, ଅମ୍ବୋଜ, ଅମ୍ବୁଜ, ଅମ୍ବୋରୁହ, ଶ୍ରୀବାସ, ଶ୍ରୀପର୍ଣ୍ଣି, ଇନ୍ଦିରାଲୟ, ଅବ୍ଜ, କଞ୍ଜ, ନଳ, ନାଳକ, ବଳଜ, ଅମ୍ଳାନ, ଧୃଷ୍ଟକ ।]
1. Lotus; Saluadora Indicus; Nelumbium Speciosum.
[ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତ, ରକ୍ତ, ନୀଳ, ଭେଦରେ ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର, ଏହା ଲଙ୍କା, ପାରସ୍ୟ, ଚୀନ, ଯାପାନ ଓ ମାଲଦ୍ୱୀପରେ ଏବଂ ଉତ୍ତରତରେ ସବୁଆଡ଼େ ଜନ୍ମେ । ଏହା
ପଦ୍ମ ଲତା ସିଧା, ସରୁ ଓ କଣ୍ଟକମୟ;
ପଦ୍ମ ବଢ଼ୁଚ ଉଚ୍ଚକୁ ଓ ଦୂରକୁ ମାଡ଼େ ।
ଡା. ଅମୃତ
ଏହାର ପତ୍ର ପାଣି ଉପରେ ଭାସିଥାଏ; ଫୁଲ ଧଳା ଓ ନାଲି ମିଶା ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ତେର, ନାଡ଼ି, ପତ୍ର, ପଞ୍ଜି ଆଦି ସବୁ ଅଂଶ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ପଦ୍ମଫୁଲ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରେ ଫୁଟି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ବେଳକୁ ବୁଜ ହୋଇଯାଏ ବୋଲି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ପଦ୍ମବନ୍ଧୁ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ନାଗସର୍ପବିଶେଷ—
2. A variety of cobra snakes.
୩ । ଲକ୍ଷ କୋଟି; ୧୦୦୦୦୦,୦୦୦୦୦୦୦—
3. One-thousand millions or billions (M. W)
[ଦ୍ର—ଏ ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧେ ମତାନ୍ତର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ; ମଧ୍ୟ କେହି କେହି ଏହାକୁ ୧୪।୧୫।୧୭ ଶୂନ୍ୟବଶିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି ।]
୪ । ନଦ୍ମରାଗବିଶେଷ; ପଦ୍ମରାଗ ମଣି—
4. Spinel ruby; a gem.
୫ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ; ପଦ୍ମବନ୍ଧ—
5. A posture in copulation.
୬ । ପଦ୍ମାକାରରେ ରଚିତ ସେନାବ୍ୟୂହବିଶେଷ—
5. A form of battle array; an army arrayed in the form of a lotus. (M. W)
୭ । ଚକ୍ଷୁାକୁ ଦେହାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଷଡ଼ଚକ୍ର—
7. Six imaginary circles inside the human body according to Tantra.
(ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ଯଥା—ମୂଲାଧାର, ସ୍ୱାଧୀନତା, ମଣିପୁର, ଆନ୍ତର, ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅଜ୍ଞାନ ।)
୮ । ହାତୀର ଶୁଣ୍ଡ ଓ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନବିଶେଷ—
8. Circular red spots on the head and trunk of an elephant.
୯ । ସୀସା (ହି. ଶ.)—2. Lead.
୧୦ । କୁବେରଙ୍କ ନବରତ୍ନବିଶେଷ—
10. One of the gems of Kubera.
୧୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ହସ୍ତଧୃତ ଏକ ଆୟୁଧ—
11. One of the weapons held by Bishnu.
(ଯଥା—ବିଷ୍ଣୁ ଚାରି ହାତରେ ଚାରିଟି ଆୟୁଧ ଧରନ୍ତି ଯଥା—ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମ ।)
୧୨ । ଗଳାରେ ପିନ୍ଧିବାର ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର (ହି. ଶ.)—
12. An ornament for the neck.
୧୩ । ସାମୁଦ୍ରିକ ମତରେ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ପାଦରେ ଥିବା ସୌଭାଗ୍ୟସୂଚକ ଚିହ୍ନବିଶେଷ—13. An auspicious mark on the foot of great men.
୧୪ । ମନୁଷ୍ୟର ଦେହରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଧଳା ଜାଇମକା (ହି. ଶ.)—14. A particular mark or mole on the human body. (M. W)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୫ । (ବାସ୍ତୁ ବଦ୍ୟା) ସ୍ତମ୍ଭର ସପ୍ତମଭାଗ (ହ୍ର. ଶ.)—
15. (architecture) A particular part of a column or pillar. (M.W)

୧୬ । ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶ.) —
16- Padma kāshṭha (See)

୧୭ । ଭୂମି ଆଦିରେ ଅଙ୍କିତ ପଦ୍ମାକାର ଚିତ୍ର——
17. The form or figure of a lotus drawn on the ground or other surface. (M.W)

୧୮ । ମନ୍ଦିରବିଶେଷ—18. A kind of temple. (M.W.)

୧୯ । ପଦ୍ମାସନ—19. A particular posture of the body in religious meditation. (M.W.)

୨୦ । କେତେକ ନାଗସାପଙ୍କ ଫଣା ଉପରେ ଥିବା ପଦ୍ମାକାର ଚିହ୍ନ (ହ୍ର. ଶ.)—20. Circular mark on the hood of some cobra snakes.

୨୧ । ବଳଦେବଙ୍କ ନାମ—21. A name of Baladeba.

୨୨ । ଏକପ୍ରକାର ଲୋହାନ୍—
22. A species of bdellium. (M.W.)

୨୩ । ନକ୍ଷତ୍ରସୁଞ୍ଜବିଶେଷ—
23. A particular constellation.(M.W.)

୨୪ । ଶୀତାଳାନ୍ତ ନରକବିଶେଷ—
24. Name of a particular cold hell.(M.W.)

୨୫ । ସୁଷ୍କର ମୂଳ (ହ୍ର. ଶ.)—25. The root of Nelumbium Speciosum. (M.W.)

୨୬ । ହସ୍ତୀ—26. Elephant. (M.W).

୨୭ । ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ପୌରାଣିକ ଦେଶବିଶେଷ—
27. Name of a mythological country.

୨୮ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନାମ—28. A name of Rāma, the son of Daśaratha. (M W.)

୨୯ । ପଦ୍ମପୁରାଣ – 29. Name of a Purāṇa.

୩୦ । ସ୍ଥଳ ପଦ୍ମ—30. Hibiscus Mutabilis (flower and plant).

ଦେ. ବ.—୧ । ଯୋନି; ପ୍ରସବାନ୍ତେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଯୋନିବାଟେ ଓ ରକ୍ତାତିସାର ରୋଗରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଗୁହ୍ୟ ବାଟେ ବାହାର ପଡ଼ିବା ମାଂସପିଣ୍ଡ—1. Prolapse of the uterus through the female organ or prolapse of the rectum through the anus.

୨ । ପଦ୍ମଚରଣ, ପଦ୍ମନାଭ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling Padmacharaṇa, Padmanābha etc.

ପଦ୍ମକ—ସଂ. ବି. (ପଦ୍ମ + ସାଦୃଶ୍ୟଥରେ କ) – ୧ । ଦାଢ଼ି ଦେହରେ ଥିବା ପଦ୍ମ ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ ବା ବିନ୍ଦୁ—1. Red circular marks or spots found on the skin of an elephant.

୨ । ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ (ଦେଖ)—2. Padmakāshṭha (See)

୩ । କୁଷ୍ଠରୋଗ—3. Leprosy.

୪ । ପଦ୍ମାକୃତି ସୈନ୍ୟ ବ୍ୟୂହ—4. An army arrayed in the form of a lotus flower.

୫ । ପଦ୍ମାସନ (ଦେଖ)—5. Padmāsana (See)

୬ । କୁଚ—6. Costum or Arabicus. (M.W)

ପଦ୍ମ କଣ୍ଟକ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + କଣ୍ଟକ)—୧ । ପଦ୍ମ ନାଡ଼ରେ ଥିବା କଣ୍ଟା—1. The thorns on the stem of a lotus.
(ପଦ୍ମିନୀ କଣ୍ଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଦେହରେ ପଦ୍ମକଣ୍ଟା ପରି ଫଳଯିବା ରୋଗବିଶେଷ—
2. A kind of pimple; Lichen Papillaris.

ପଦ୍ମ କନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + କନ୍ଦ)—ପଦ୍ମମୂଳ—
Padma kanda The root of a lotus plant.

ପଦ୍ମ କର—ସଂ. ବି.—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + କର)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Padma kara The sun.

୨ । (ରୂପକ) ପଦ୍ମ ପରି ସୁନ୍ଦର ହସ୍ତ; କର ପଦ୍ମ—
2. A lotus-like hand.

ପଦ୍ମ କାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + କାନ୍ତ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Padma kānta 1. The sun.

୨ । ପଦ୍ମରାଗ ମଣି—2. Ruby.

ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ଲୋ; କର୍ମଧା; ପଦ୍ମ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ କାଷ୍ଠ)—
Padma kāshṭha ପଦ୍ମ ଭଳି ସୁଗନ୍ଧ କାଷ୍ଠବିଶିଷ୍ଟ ପାଦପ
[ସଂ. ପଦ୍ମକ, ପଦ୍ମ, ପଦ୍ମଗନ୍ଧ, ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A tree having the
ପଦ୍ମାଗ, ମଲସ୍ଥ, ଶୃରୁ, scent of a lotus; Prunus
ପୀତରକ୍ତ, ସ୍ଥପ୍ତଦ୍ୱ, ଏବଂ Padam; Cerasum
ପଦ୍ମବାଚକ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ ।] Puddum.
ତେ. ପଦ୍ମପୁଚକ୍କୋ, [ଦ୍ର—ଏହାର କାଠ ବସର୍ଘ, ଦାହ
ଏଣୁଗୁସଦ୍ଦଦେଗ୍ଧା ବଳେଖାଃ, କୁଷ୍ଠ, କଫ, ରକ୍ତପିତ୍ତ,
ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ ପଦ୍ମାକ, ପଦ୍ମପାୟ ବମି, ବ୍ରଣ ଓ ପିପାସାନାଶକ ।]

ପଦ୍ମ କିଞ୍ଜଲ୍କ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + କିଞ୍ଜଲ୍କ)—ପଦ୍ମ ଫୁଲ ମଧ୍ୟରେ
Padma kiñjalka ଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ କେଶର—The filaments
(ପଦ୍ମକେଶର—ଅନ୍ୟରୂପ) inside the lotus flower.
ଦେ. ବ.—କୋମଳ ପଦ୍ମ ବୀଜ—Soft lotus seeds.

ପଦ୍ମକେତୁ -- ସଂ. ବି.—ପଶ୍ଚିମାକାଶରେ ସମୟେ ସମୟେ ଗୁଚ୍ଛ ଭମାମ୍ ଦେଖା
Padmaketu ଯିବା ଧୂମକେତୁବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A particular comet appearing in the western sky.

ପଦ୍ମକେଶର ଗୁଣା—ଦେ. ବ. (ବର୍ଣ୍ଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ପଦ୍ମକେଶର ପରି ଦଶୁ-
Padma kesarī guṇā ଥିବା ରୁଆବସା ନାକରେ ପିନ୍ଧିବା
ଆଠକୋଣିଆ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of gold
ornament for the nose, looking like
the filaments of a lotus flower.

ପଦ୍ମ କୋଶ(ଷ)—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + କୋଶ)—ପଦ୍ମଫୁଲର
Padma kośa (sha) ସାଜକୋଷ—The calyx of lotus flower

ପଦ୍ମ କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବ.—ଓଡ଼ିଶାର କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ଥିବା ତୀର୍ଥ—
Padma kshetra Name of a place held sacred by the Hindus in Kendrapara in the Cuttack district of Orissa.

ପଦ୍ମ ଖସିପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରବାଟେ ପଦ୍ମ ବାହାରିବା—
Padma khasipaṛdibā Prolapse of the rectum through the anus.
ପଦ୍ମଖସେପଡ଼ା
(ଯଥା—ବହୁଦିନ ଅତିସାର ବା ନାଲରକ୍ତ ଝାଡ଼ା ହେଲେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ବାଟେ ମଧ୍ୟ ପଦ୍ମ ଖସିପଡ଼େ ।)

ପଦ୍ମ ଗନ୍ଧ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଗନ୍ଧ)—ପଦ୍ମପରି ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
Padma gandha Scented like a lotus flower.
(ପଦ୍ମଗନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପଦ୍ମଫୁଲର ଗନ୍ଧ—
The scent of a lotus flower.

ପଦ୍ମଗନ୍ଧା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ମଗନ୍ଧ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—'ପଦ୍ମଗନ୍ଧ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Padmagandhā Feminine of Padmagandha.
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସୀତାଙ୍କ ନାମାନ୍ତର (ଦେହ ପଦ୍ମପରି ବାସୁ ଥିବାରୁ)—
An epithet of Sitā.

ପଦ୍ମଗନ୍ଧି(ନ୍ଧୀ)—ସ. ବିଣ. [ପଦ୍ମଗନ୍ଧ + ଇ (ଇନ୍)]—ପଦ୍ମଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
Padmagandhi(ndhī) Lotus scented.
ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ (ଦେଖ)—
Padmakāshṭha (See)

ପଦ୍ମ ଗର୍ଭ—ସ. ବ—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + ଗର୍ଭ)—ପଦ୍ମଫୁଲର ଅଭ୍ୟନ୍ତର—
Padma garbha 1. The interior of a lotus flower.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବ୍ରହ୍ମା (ପ୍ରଳୟ ପରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭିଦେଶସ୍ଥ ପଦ୍ମରୁ ଜାତ ହୋଇ ଥିବାରୁ)—2. Brahmā.
୩ । ଶୁକ୍ତିକା; ଶାମୁକା—3. Oyster.
୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହ. ଶ)—4. The sun.
୫ । ବିଷ୍ଣୁ—5. Bishṇu. (M. W.).
୬ । ବୁଦ୍ଧ—6. The Buddha. (M. W.).
୭ । ଶିବ—7. Śiba. (M.W.).

ପଦ୍ମ ଗୁଲଞ୍ଚ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପଦ୍ମଗୁଲୁଚ (ଦେଖ)—
Padma gulañcha Padmaguluchi (See)

ପଦ୍ମ ଗୁଲୁଚ—ଦେ. ବ—ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲତାବିଶେଷ—
Padma guluchi Tinospora Tomentosa; Plumeria Rubra.
ପଦ୍ମଗୁଲଞ୍ଚ
पद्म गुडुच [ଦ୍ର—ଏହା ଗୁଲଞ୍ଚ ପରି ବୁଦାଳଆ ଲତା; ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଫୁଲ ନାଲିଆ; ଛଲରେ ଆବୃ ଥାଏ । ଏହା ଗୁଲଞ୍ଚ ପରି ବଲକାରକ ।]

ପଦ୍ମଗୃହା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଗୃହ + ଆ)—ପଦ୍ମାଳୟା; ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Padmagṛuhā A name of Lakshmī.

ପଦ୍ମ ଗୋଖର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଦ୍ମ ଓ ଗୋଖୁର)—ନାଗବିଶେଷ—
Padma gokhara A kind of cobra.
(ଯଥା—ଏହାର ଫଣା ଉପରେ ପଦ୍ମଫୁଲପରି ଗୋଲାକାର କଳା ଚକ୍ର ଥାଏ ।)

ପଦ୍ମଗ୍ଭରଣୀ—ସ. ବ. (ପଦ୍ମ + ଚର୍ ଧାତୁ + ଇନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Padmachāriṇī ୧ । ସ୍ଥଳପଦ୍ମ; ସ୍ଥଳକମଳ; ଥଳକମଳ—
1. Hibiscus Mutabilis.
[ଦ୍ର—ଜବାଦିବର୍ଗର ଏହି ପୁଷ୍ପଗୁଳ୍ମ ୫।୬ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ବଡ଼ ବଡ଼; ଫୁଲ ଶରତ୍‌କାଲରେ ଫୁଟେ । ଏ ଫୁଲ ପ୍ରଥମେ ଧଳା ଓ ପରେ ପଦ୍ମବର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଈଷତ୍ ଲାଲ ହୁଏ ।]
୨ । ହଳଦୀ (ହ. ଶ)—2. Turmeric.
୩ । ଗେଣ୍ଡୁ; କୁସୁମ ଫୁଲ (ହ. ଶ)—3. Safflower.
୪ । ଲାକ୍ଷା (ହ. ଶ)—4. Shell lac.

ପଦ୍ମଜ—ସ. ବ. (ପଦ୍ମ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବ୍ରହ୍ମା—
Padmaja God Brahmā.

ପଦ୍ମ ତନ୍ତୁ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + ତନ୍ତୁ) - ୧ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମର ନାଡ଼—
Padma tantu 1. The stem of a lotus.
୨ । ମୃଣାଳର ସୂତ୍ର—2. The fibre of lotus stalk.

ପଦ୍ମତୋଳା—ଦେ. ବ—କେଲାମାନଙ୍କର ସାପ ଧରିବା ବା ସାପ ଖେଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ବୋଲିବା ଗୀତ—
Padmatolā
ମାଣ୍ଟ ମାର୍ଜାର ସର୍ପ ଯେଣ ନ ଧରେ ସେତେ ପଦ୍ମତୋଳା ଗଇଲେ ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଜଗନ୍ମୋହନ ।
[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ 'ପଦ୍ମତୋଳା'ର ପଦମାନ ବୋଲି କାଳିୟହ୍ରଦ ବା ଯମୁନାରୁ ପଦ୍ମ ତୋଳିଥିଲେ ଏବଂ କାଳିୟନାଗକୁ ଦମନ କରିଥିଲେ । କେଲାମାନେ ସାପଙ୍କୁ ଖେଳାଇଲାବେଳେ ପଦ୍ମତୋଳା ବୋଲନ୍ତି । ପଦ୍ମତୋଳା ଗୀତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—"କାଳୀ ଙ୍କ ବନମାଳ ! ଅନ୍ଧାରେ ନ ଦିଶଇ ବାଟ ! କ ଗୋବନ ଦ୍ୱର ! ମେଘ ଯେ ମାଲ, ମାଲ ! ବଜୁଳ କଡ଼ାଉଛୁ ବାଟ ! କ ଗୋବନ ଦ୍ୱର !"
ଫଳତଃ ଦେଖାଯାଇ ଅଛି ଯେ କେଲାମାନେ 'ପଦ୍ମତୋଳା' ପଦମାନ ବୋଲିବା ସମୟରେ ଗୋଖର ସାପମାନେ ପଡ଼ିଆ ଓ ଗାତଆଦିରୁ ବାହାରନ୍ତି ଏବଂ ଫେଣ ଟେକି ଗାୟୁକଆଡ଼କୁ ସ୍ଥିର-ଭାବରେ ଗୁହାଁ ରହନ୍ତି । ନାଗସାପ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସାପ ପଦ୍ମତୋଳା ମାନେ ନାହିଁ । ନାଗେଶ୍ୱରୀ ବଜାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସାପମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।]

ପଦ୍ମ ଦଲେକ୍ଷଣ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଦଳ + ଇକ୍ଷଣ)—
Padma dalekshaṇa ଯାହାର ଆଖି ପଦ୍ମଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ପରି—
(ପଦ୍ମଦଲେକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Lotus-leaf-eyed.

ପଦ୍ମ ନାଗ—ସ. ବ—ନାଗବିଶେଷ; ପଦ୍ମଗୋଖର—
Padma nāga A kind of cobra.

ପଦ୍ମ ନାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦ୍ମନାଲ)—ପଦ୍ମଲତାର ନାଡ଼; ମୃଣାଳ—
Padma nārda The stem or stalk of a lotus.
पद्मके नाल पद्मकी डंटी

ପଦ୍ମନାଭ - ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ ନାଭିରେ ଯାହାର ବା ପଦ୍ମବତ୍ ନାଭି ଯାହାର)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ନାରାୟଣ—
Padmanābha 1. The God Bishṇu,
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ନାଭିରୁ ଯେଉଁ ପଦ୍ମ ବାହାର ଥିଲା ସେହି ପଦ୍ମରେ ବ୍ରହ୍ମା ଥିଲେ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ଉହିଁରୁ ବାହାର ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. The God Brahmā.

୩ । ନାଗବିଶେଷ—3. A species of cobra.

୪ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଶତପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—4. Name of one of the hundred sons of Dhṛutarāshṭra.

୫ । ଆର୍ଗ୍ଭନ ମାସ—5. The name of the eleventh month reckoned from Mārgaśira. (M.W.)

୬ । ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Name of a magical formula spoken over weapons. (M. W.)

୭ । ନାଗ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
7. Name of a serpent demon.

୮ । ଉତ୍ସର୍ପିଣୀର ପ୍ରଥମ ଅର୍ହତ୍‌ଙ୍କ ନାମ—8. Name of the Ist Arhat of the future Utsarpiṇī. (M. W.)

ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ପଦ୍ମନାଭ ଦେବ—ଦେ.ବି. (ନାମ) — ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଜନୈକ ରାଜା-
Padmanābha deba A king of a Feudatory state of Orissa.

[ଦ୍ର—'ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାଟକ' ନାମକ କାବ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ—ଚାରଣୀ. ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ । ଏ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥକାର-ମାନଙ୍କୁ ନାନାରୂପେ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ ।]

ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣ ଦେବ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଚନ୍ଦ୍ରମହାରାଜା (ଦେଖ)
Pædmanābha nārāyaṇa deba Chandra mahārājā (See)

[ଦ୍ର—ଏ 'ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାଟକ' ଓ 'ଅହଲ୍ୟା ଶାପ ମୋଚନ' ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।
ଚାରଣୀ. ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ ।]

ପଦ୍ମନାଭ ପରୀକ୍ଷା—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ—
Padmanābha parīkshā A famous Oria musician.

[ଦ୍ର—ଏ ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟକ 'ଗୀତ ତାଲ ପ୍ରବନ୍ଧ' ନାମକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଚାରଣୀ. ଉତ୍କଳ. ସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ]

ପଦ୍ମନାଭ ଭଞ୍ଜ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଭଞ୍ଜ ଯୁଗର ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି-
Pādmanābha bhañja An Oria poet of the Bhañja period.

[ଦ୍ର—ଏ 'ଶଶିରେଖା' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ।]

ପଦ୍ମ ନାଳ—ସଂ. ବି—ପଦ୍ମ ଡାନ୍ଥି; ମୃଣାଳ—
Padma nāḷa The stalk or fibre of lotus.

ପଦ୍ମ ନିଧି—ସଂ. ବି—କୁବେରଙ୍କର ରତ୍ନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
Padama nidhi Name of one of the gems possessed by Kubera.

ପଦ୍ମ ନେତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ନେତ୍ର)—ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ସୁନ୍ଦର ନୟନବିଶିଷ୍ଟ—
Padma netra Lotus-eyed.

ପଦ୍ମ ନେତ୍ରା / ପଦ୍ମ ନେତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ବି—୧ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
1. Name of a bird (M. W).

୨ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ବୁଦ୍ଧବିଶେଷ—
2. Name of a future Buddha. (M. W)

ପଦ୍ମ ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ+ପତ୍ର)—୧ । ପଦ୍ମ ଗଛର ପତ୍ର—
Padma patra 1. Lotus leaf.

ପଦ୍ମ ଦଳ / ପଦ୍ମ ପର୍ଣ୍ଣ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଣି ପଡ଼ିଲେ ଚଳ ଚଳ ହୁଏ ଏବଂ ପାଣି ପତ୍ରର ଦେହରେ ନ ଲାଗି ଖସି ପଡ଼େ । ଗରିବ ଲୋକେ ପଦ୍ମ ପତ୍ରରେ ଅନ୍ନାଦ ଖାଆନ୍ତି ।]

୨ । ପୁଷ୍କର ମୂଳ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
2. Pushkara mūla (See)

ଦେ. ବି—ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ଭୋଜନ ପାତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ପଦ୍ମପତ୍ରାକାର ରୌପ୍ୟପାତ୍ରବିଶେଷ—A silver plate resembling a lotus-leaf used by rich men.

୩ । କୁରୁ (ଦେଖ)—3. Kurdhā (See).

ପଦ୍ମ ପଦ୍ମ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଅସଂଖ୍ୟ—
Padma padma Innumerable.

ପଦ୍ମ ପଦ୍ମ ଜଳ ପଦ୍ମ ମାସ – ଭକ୍ତ. କୋଣି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମ ।

ପଦ୍ମ ପରାଗ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ+ପରାଗ)—ପଦ୍ମ ଫୁଲ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରେଣୁ—
Padma parāga The pollen of a lotus flower.

ପଦ୍ମ ପଲାଶ ଲୋଚନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+
Padma palāśa lochana ପଲାଶ+ଲୋଚନ)—ପଦ୍ମ ଫୁଲର (ପଦ୍ମ ପଲାଶ ଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାଖୁଡ଼ା ପରି ନେତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—
Having eyes like the lotus petal.

ପଦ୍ମ ପାଖୁଡ଼ା—ଦେ. ବି—ପଦ୍ମ ଫୁଲର ଦଳ—
Padma pākhurḍā The petal of a lotus flower.
ପଦ୍ମରପାପଁଡ଼ି **ପଦ୍ମକୀପସୁଡ଼ୋ**

ପଦ୍ମ ପାଣି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ ପାଣିରେ ଯାହାର)—୧ । ପଦ୍ମକର;
Padma pāṇi ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.
(ପଦ୍ମ ହସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଦ୍ମପର କୋମଳ ହସ୍ତ—
2. Hands as delicate as the lotus.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.
୪ । ବ୍ରହ୍ମା—4. Brahmā.
୫ । ବୁଦ୍ଧ—5. The Buddha.

(ପଦ୍ମହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ, ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯାହା ହାତରେ ପଦ୍ମପର ଚିହ୍ନ ଅଛି—1. Having the mark of a lotus flower on the hand.
୨ । ପଦ୍ମ ଫୁଲ ହାତରେ ଧରିଥିବା—
2. Holding a lotus flower.

ପଦ୍ମ ପାଦ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ପଦ୍ମ+ପାଦ)—ପଦ୍ମ ପର ସୁନ୍ଦର
Padma pāda ପାଦ; ପାଦ ପଦ୍ମ—Feet resembling a lotus flower.

ପାଦ ପଦ୍ମ ଦେ. ବି—ପାଦର ପାପୁଲି ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ପାପଦ୍ମ—An ornament put on over the back of the feet consisting of a circular piece of metal put in position with chains connected with the ankle and the toes.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦ୍ମ ପୁରାଣ—ସଂ. ବ—ମହର୍ଷି ବେଦବ୍ୟାସକୃତ ମହାପୁରାଣବିଶେଷ—
Padma purāṇa One of the 18 Hindu Purāṇas.

ପଦ୍ମ ପୁଷ୍କର—ଦେ. ବ—ସୁପକ୍ୱ ଓ ଶୁଷ୍କ ପଦ୍ମବୀଜ—The ripe Padma pushkara and dry seed of lotus flower.
ପଦ୍ମେରବୀଚି [ଦ୍ର— ପଦ୍ମବୀଜ ସୁପକ୍ୱ ହୋଇ ଶୁଖିଗଲେ କଲା **କମଳଗଟ୍ଟା** ଦିଶେ । ଲୋକେ ତାହାକୁ ଫୋଡ଼ ମାଳା କରି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏହାକୁ ପୁଷ୍କରମାଳା ବୋଲାଯାଏ ।]

ପଦ୍ମ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ—୧ । ପଦ୍ମଫୁଲ୍—1. The lotus flower.
Padma pushpa ୨ । କରବୀଫୁଲ (ହି. ଶ)—
2. Oleander.
୩ । ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ)—3. A kind of bird.

ପଦ୍ମ ପୋଖରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଦ୍ମ ଓ ପୁଷ୍କରଣୀ)—ପଦ୍ମାକର; ପଦ୍ମବହୁଳ ଜଳାଶୟ—A tank full of lotus-flowers.
ପଦ୍ମପୁଖୁର ପଦ୍ମକାତାଲ

ପଦ୍ମପ୍ରଭ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ପ୍ରଭା)—
Padmaprabha ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ପ୍ରଭାବିଶିଷ୍ଟ—Having the glow of a lotus flower.
(ପଦ୍ମପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବ—ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଭାବୀ ଅବତାରବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
Name of a future incarnation of the Buddha.

ପଦ୍ମପ୍ରିୟା ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ପ୍ରିୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Padmapriyā ମନସାଦେବୀ—Goddess Manasā; the Goddess over the serpents.

ପଦ୍ମ ବନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ବନ୍ଧ=ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ)—
Padma bandha ୧ । ପଦ୍ମଫୁଲ ଆକୃତିର ଚିତ୍ରକାବ୍ୟବିଶେଷ—
1. A sort of artificial composition in the form of a lotus flower.
୨ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—2. A posture in copulation.

ପଦ୍ମବନ୍ଧୁ ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ+ବନ୍ଧୁ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Padma bandhu 1. The sun.
୨ । ମଧୁକର; ଭ୍ରମର—2. The Black bee.
[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମ ଫୁଟେ ଏବଂ ଫୁଟିଲା ପଦ୍ମରୁ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଭ୍ରମର ତାହା ପାଖକୁ ଆସେ । ଏଣୁ କବିକଳ୍ପନାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଭ୍ରମର ପଦ୍ମଫୁଲର ବନ୍ଧୁ ।]
୩ । ଆକନ୍ଦ ଗଛ; ଅର୍କଗଛ—3. Calotropis Gigantea (plant).

ପଦ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ପଦ୍ମ+ବର୍ଣ୍ଣ)—
Padma barṇṇa ୧ । ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
1. Rosy colour.
୨ । ଯଦୁଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର—2. Name of a son of king Jadu.
ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
(ପଦ୍ମବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Rosy; rose-coloured.

ପଦ୍ମ ବାଳ—ସଂ. ବ. (ପଦ୍ମ+ବାଳ=ବାଳକ; ପଦ୍ମରୁ ଜାତ ବୋଲି)—
Padma bāla ବୟାଭା; ବ୍ରହ୍ମା—Brahmā.

ଚାଁଦର ଅଲୋଡ଼ାଇ ଉଦ୍ର ମଦ୍ଦାଳ
କାଣି ଚନ୍ଦନରେ ଚଡ଼ଇ ପଦ୍ମବାଳ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମଦାଳ:୦ ପ୍ରୟୋଗ ।

ପଦ୍ମବାସା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ବାସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Padmabāsā ୧ । ପଦ୍ମାଳସ୍ଥା; ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
1. Goddess Lakshmī.
୨ । କମଳାସନା; ସରସ୍ୱତୀ—2. Goddess Saraswatī.

ପଦ୍ମ ବୀଜ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ+ବୀଜ)—ପଦ୍ମଫୁଲ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଫଳ ବା
Padma bīja ମଞ୍ଜି—The seed of lotus flower.

ପଦ୍ମଭବ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ଭବ=ଉତ୍ପତ୍ତି)—ବ୍ରହ୍ମା—
Padmabhaba God Brahmā.
ଭବନ ଛଡ଼ ଛଗେ କେଣେ ନ ଯାଏ ଏଡା ଜଲ ବିନା । ପଦ୍ମଭବ ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ପଦ୍ମଭାସ—ସଂ. ବ. (ପଦ୍ମ+ଭାସ୍+ଅ)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.
Padmabhāsa (ପଦ୍ମଭାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଦ୍ମଭୂ—ସଂ. ବ· ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)
Padmabhū ବ୍ରହ୍ମା—God Brahmā.

ପଦ୍ମ ମଧୁ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ+ମଧୁ)—ପଦ୍ମଫୁଲର ମହୁ—
Padma madhu Lotus honey.
[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ ଏବଂ ଚକ୍ଷୁରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ; ପଦ୍ମପୁଷ୍ପି ଯୋଉମାନେ ଜକଟରେ ମହୁମାଛିମାନେ ପଦ୍ମଫୁଲରୁ ଯେଉଁ ମହୁ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି ତାକୁ ପଦ୍ମମଧୁ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପଦ୍ମ ମୁଖ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ମୁଖ)—
Padma mukha ଯାହାର ମୁଖ ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ସୁନ୍ଦର—
(ପଦ୍ମମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) With face as graceful as a lotus.
ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā.

ପଦ୍ମମୁଖୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ମମୁଖ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ସୁନ୍ଦରମୁହାଁ—
Padmamukhī With face as graceful as a lotus.
ସଂ. ବ—ଦୂବା ଲତା— The creeping cynoden.

ପଦ୍ମ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବ—ଉତ୍ତୋଳନ କଲ୍ପିତ ପଦ୍ମର ଆକାରସଦୃଶ ଅଙ୍ଗୁଳି ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—A posture or figure made by the fingers used in Tantrik rituals.
Padma mudrā

ପଦ୍ମ ଯୋନି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି ପଦ୍ମ+ଯୋନି=ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ)—
Padma joni ପଦ୍ମଭୂ (ଦେଖ)—Padmabhū (See)

ପଦ୍ମ ରାଗ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ+ରାଗ=ବର୍ଣ୍ଣ)—
Padma rāga ୧ । ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ମଣିବିଶେଷ; ପଦ୍ମା—
1. Ruby; spinel ruby.
୨ । ପୋଦୋଲା; ପ୍ରବାଳ—2. Coral.

ପଦ୍ମ ରେଖା—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପଦ୍ମାକୃତି ରେଖା)—
Padma rekhā (ଜ୍ୟୋତିଷ) କରତଳସ୍ଥ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ସୂଚକ ରେଖା—A slighty red line on the palm of the hands of certain person from which it is inferred that the persons will become very rich.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏ ରେଖା ତାର ଚତୁପର, * । ଦାଢରେ ଏ ରେଖା ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବହୁ ଧନଶାଲୀ ଓ ରାଜା ହୁଏ ।]

ପଦ୍ମ ଲାଞ୍ଛନ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଲାଞ୍ଛନ = ଚିହ୍ନ)—
Padma lāñchchana ୧ । ପଦ୍ମଯୋନି; ବ୍ରହ୍ମା—
1. God Brahmā,
୨ । (ପଦ୍ମାକୃତି ରେଖା ଚିହ୍ନ ସାହାର) ନୃପତି; ରାଜା—
2. A king,
୩ । କମଳ ପାଣି; ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The Sun-god.
୪ । (ଏହାଙ୍କର ପଦ୍ମନିଧି ଥିବାରୁ) କୁବେର—
4. The Hindu God of wealth.

ପଦ୍ମ ଲାଞ୍ଛନା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ମ ଲାଞ୍ଛନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Padma lāñchhanā 1. The Goddess of wealth.
୨ । ସରସ୍ୱତୀ—2. The Goddess of learning.
୩ । ଦୁର୍ଗା—3. The Goddess Durgā.

ପଦ୍ମ ଲୋଚନ—ଫ. ବ. (ଉପମିତ କର୍ମଧା)—ପଦ୍ମପର ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର—
Padma lochana Eye like a lotus flower.
(ପଦ୍ମଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବହୁ ପୁଂ (ଉପମିତ ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଦ୍ମତୁଲ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ଷୁଯୁକ୍ତ—Lotus-eyed.
ଦେ. ବ ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ପଦ୍ମ ସ୍ନୁଷା— ଫ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ—
Padma snushā 1. A name of the Ganges.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Durga.

ପଦ୍ମା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ମ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ;
Padmā ପଦ୍ମାଳୟା—1. Goddess Lakshmī.
୨ । ଲବଙ୍ଗ—2. Cloves.
୩ । ମନସା ଦେବୀ—3. Goddess Manasā.
୪ । ପଦ୍ମଗନ୍ଧିନୀ (ଦେଖ)—4, Padmachāriṇī (See)
୫ । ମଣ୍ଡା କୁସୁମ ଫୁଲ—
5. The safflower; Carthamus Tinctoria.
୬ । ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀଙ୍କର ଏକଉମାଂସଖୀ—
6. One of the companions of Chandrāvalī.
ପଦ୍ମା ବୃକ୍ଷରେ ରସବଧିରେ ଅତିଥରୁ ବଦେ ବଦଳ—
ଃ ରାମନନ୍ଦ, ବଦରଥ ଓ ଭ୍ରମଣ ।
୭ । ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦ ଓ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ମିଳିତ ହେବା ପରେ ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ନଦୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି—
7. Name of a river formed by the Brahmaputra and the Ganges joined together and flowing into the Bay of Bengal.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ 'ମେଘ୍ନା' । ଏହାର ସ୍ରୋତର ଗତି ଅତି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଥିବାରୁ ଏହା ଅନେକ ପୁରାତନ ଗ୍ରାମ ଧ୍ୱଂସ କରି ନୂତନ ତର ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କର ଅନେକ ପୁରାତନ କୀର୍ତ୍ତି ଗର୍ଭସାତ୍ କରିଥିବାରୁ ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ 'କୀର୍ତ୍ତିନାଶା' ।]

୮ । ଭାଦ୍ରବ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ (ହି. ଶ.)—8, The 11th day of the bright lunar fortnight of Bhādra.

ପଦ୍ମାକର—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମ + ଆକର) —ପଦ୍ମବହୁଳ ଜଳାଶୟ;
Padmākara ପଦ୍ମ ଯୋଗୁଣ—A tank full of lotus flowers.

ପଦ୍ମାକ୍ଷ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଅକ୍ଷି)— କମଳ ଲୋଚନ—
Padmāksha Lotus-eyed.
(ପଦ୍ମାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବ—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ପଦ୍ମବୀଜ—
2. Lotus seed.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

ପଦ୍ମାବତୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ମ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ବତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Padmābatī ୧ । ମନସା ଦେବୀ—1. Goddess Manasā.
୨ । ପଦ୍ମାନଦୀ—2. The Padma river.
୩ । ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନଗରର ପୁରାତନ ନାମ—3. The ancient name of the town Ujjain in N. W. P.
୪ । ଦାତା କର୍ଣ୍ଣ ରାଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀ—4. Name of the wife of king Karṇṇa.
୫ । ପାଟଣା ନଗରର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ (ହି. ଶ.)
5. Ancient name of the city of Patna.
୬ । ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ—(ହି. ଶ.)—6. Safflower.
୭ । ପନ୍ନା ନଗରର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Ancient name of the town Panna.
୮ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Name of a heavenly nymph.
ଦେ. ବ—୧ । କବି ଜୟଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
1. The wife of poet Jayadeba.
୨ । ନବଦ୍ୱୀପବାସୀ ମହାତ୍ମା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ମାତା—
2 The name of the mother of Sree Nityananda of Nuddea.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ - 3. A name given to females.
୪ । କାଶୀ ରାଜକନ୍ୟା; ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମହାରାଣୀ—
4. Name of the queen of Purushottama Deba, king of Orissa.

ପଦ୍ମାଳୟା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଆଳୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ;—
Padmālayā ୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—1. Goddess Lakshmī.
୨ । ଲବଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—2 Cloves.

ପଦ୍ମାସନ—ଫ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା; ପଦ୍ମ + ଆସନ) — ଯୋଗାସନବିଶେଷ—
Padmāsana 1. A posture in sitting prescribed in the Sastras.
[ଦ୍ର—ପଦ୍ମାସନରେ ଚେକାପକାଇ ବସି ବାମ ଊରୁ ଉପରେ ଦକ୍ଷିଣ ପଦ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଊରୁ ଉପରେ ବାମ ପଦ ବନ୍ୟାସପୂର୍ବକ ପଦଦ୍ୱୟର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଦ୍ୱୟକୁ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ବାଟେ ହାତ ଦ୍ୱୟକୁ ବୁଲାଇ ଉଦ୍ଧାର ଧରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଚିବୁକ ରକ୍ଷା କରି ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ନାସାଗ୍ରକୁ ଗ୍ରହିବାକୁ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । କମଳ ବା ପଦ୍ମଫୁଲ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆସନ—2. A seat made up of lotus flowers.

୩ । ରତ୍ତବନ୍ଧବଶେଷ; ପଦ୍ମବନ୍ଧ—
3. A posture in copulation.

୪ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବ୍ରହ୍ମା—4. Brahmā.

୫ । ଶିବ (ହି. ଶ)—5. Śiba.

୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ) — 6. The sun.

ପଦ୍ମାସନା — ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ମାସନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) — ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Padmāsanā Lakshmī.

ପଦ୍ମିନୀ—ସ. ବ.— ୧ । (ପଦ୍ମ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Padminī ମୂଳ, ନାଡ଼, ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପାଦ ସହିତ ପଦ୍ମ ଲତା—
1. The lotus plant.

୨ । ହସ୍ତିନୀ; ମାଈ ହାତୀ—2. A female elephant.

୩ । କାମଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥା ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟା ପଦ୍ମଗନ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ—3. The 1st of the 4 classes into which young women are divided in the erotic science of ancient India.

[ଦ୍ର— ଏମାନେ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ, ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ, କ୍ଷୀଣମଧ୍ୟା, ପୀନସ୍ତନା ଓ ଜଡମିଶା । ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ଓ ମୁଖରୁ ପଦ୍ମ ଗନ୍ଧ ବାହାରୁ ଥାଏ । ଏମାନେ ଅତି ସୁକୁମାରୀ, ସାଧ୍ୱୀ, ଦୟାଶୀଳା, ସୁଲକ୍ଷଣା ଓ ମଧୁର ପ୍ରେମଶୀଳା । ଏ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର 'ଶଶ' ଜାତୀୟ ପୁରୁଷମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାମୀ ।

ଭବତି କମଳନେତ୍ରା, ନାସିକା କ୍ଷୁଦ୍ର ରନ୍ଧ୍ରା, ଅବରଲ କୁଚଯୁଗ୍ମା, ସାର୍ଦ୍ଧକେଶୀ କୃଶାଙ୍ଗୀ । ମୃଦୁ ବଚନ ସ୍ୱଶୀଳା ନୃତ୍ୟଗୀତାନୁରକ୍ତା ସକଳ ଋତୁ ସୁବେଶା ପଦ୍ମିନୀ ପଦ୍ମଗନ୍ଧା ।]

୪ । (+ସମୂହାର୍ଥରେ ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପଦ୍ମ ସମୂହ—
4. A collection of lotus flowers,

୫ । ପଦ୍ମ ବହୁଳ ପୁଷ୍କରଣୀ—5. A pond full of lotus.

ଦେ. ବ.— ଚତ୍ତୋରର ରାଣା ଭୀମସିଂହଙ୍କ ପତ୍ନୀ—The wife of Rāṇā Bhīmasiṁha of Chitor.

ପଦ୍ମିନୀ କାନ୍ତ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଦ୍ମିନୀ + କାନ୍ତ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Padminī kānta The sun.
(ପଦ୍ମିନୀବଲ୍ଲଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଦ୍ମୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପଦ୍ମ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—
Padmī ୧ । (ପଦ୍ମ ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚତ୍ତ ଥିବାରୁ) ହସ୍ତୀ—
(ପଦ୍ମିନୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Elephant.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

୩ । ପଦ୍ମ ସମୂହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର —
2. A collection of lotus flowers.

୪ । ପଦ୍ମବହୁଳ ଦେଶ (ହି. ଶ.)—
4. A country abounding in lotus.

୫ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ବୁଦ୍ଧବଶେଷ—
5 Name of a future Buddha.

ସ ବର୍ଣ୍ଣ.—ପଦ୍ମବଶିଷ୍ଟ—
Having or abounding in lotus flowers.

ପଦ୍ମେଶୟ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମେ = ପଦ୍ମରେ + ଶୟ = ଯେ Padmeśaya ଶୟନ କରନ୍ତି)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

ପଦ୍ମୋଦ୍ଭବ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦ୍ମ + ଉଦ୍ଭବ) —ପଦ୍ମେଶୟ Padmodbhaba ୧ (ଦେଖ)—Padmeśaya 1 (See)

ପଦ୍ୟ—ସ. ବ. (ପଦ = ଚରଣ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଯ)—୧ । ଛନ୍ଦୋଯୁକ୍ତ Padya ରଚନା; ଶ୍ଲୋକ; ଛନ୍ଦ—Metrical composition; (ଗଦ୍ୟ—ବିପରୀତ) verse; poem; poetry.

୨ । (ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପଦରୁ ଜାତ ବୋଲି) — ଶୂଦ୍ର—2, A Śūdra.

୩ । ଶଠତା (ହି. ଶ.)—3. Fraud; deceit.

ସ ବର୍ଣ୍ଣ.—୧ । ପଦ୍ୟଯୁକ୍ତ—1, Metrical; poetical.

୨ । ପଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2, Relating to the foot.

ପଦ୍ୟମୟ—ସ. ବର୍ଣ୍ଣ. (ପଦ୍ୟ + ଅବ୍ୟୟାର୍ଥ. ମୟ)—୧ । ପଦ୍ୟଯୁକ୍ତ Padyamaya (ରଚନା) —1. Poetical.

୨ । ପଦ୍ୟ ପରି ମଧୁର (ଜୀବନ)—2, (life) Full of (ପଦ୍ୟମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) poetry; sweet as poetry.

୩ । ପଦ୍ୟ ପରି ମଧୁର ଭାବ ବା କଳ୍ପନା ପୂର୍ଣ୍ଣ—
3. Full of poetic sentiments; romantic.

ପଦ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ ଧାତୁ + ଯ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ସ୍ତବ; ସ୍ତୁତି— Padyā 1. Hymn.

୨ । ପ୍ରଶଂସା—2 Praise, enlogy

୩ । ପଥ; ରାସ୍ତା—3. Path; road; way.

ପଦ୍ୟାବଳି(ଲୀ) — ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ; ପଦ୍ୟ + ଆବଳି (ଲୀ)] — ପଦ୍ୟସମୂହ— Padyāba_li(_lī) Collection of verses.

ପଧାନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଧାନ)—୧ । ଗ୍ରାମଜଯୁକ୍ତ ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ Padhāna ବ୍ୟକ୍ତି—1. Village headman.

ପ୍ରଧାନ ୨ । ଦଲବେଦ୍ଦେର; ଗ୍ରାମର ରାଜସ୍ୱ ଅସୂଲକାରୀ କର୍ମଚାରୀ— **ପ୍ରଥାନ, ମୁଖିଆ** 2. Village rent-collector,

୩ । ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଉପାଧିବଶେଷ—
3, A family title of certain Śūdras,

ଦେ. ବର୍ଣ୍ଣ.—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Chief.

ପଧାନ(ନି) ହେତା—ଦେ. ବ.— ପଧାନ କାର୍ଯ୍ୟର ପାରିଶ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ Padhāna(ni) hetā ପଧାନକୁ ଦିଆ ଯାଇ ଥିବା ଭୂମି— **ମୁଖୋତର ଜାଗିର** Service land granted to a Padhāna.
[ପଧାନ(ନି) ଜାଗିର—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନ ଜାଣି ତହିଁ ପଧନ ହେତା, ସଇ ଯାଇ ନେଇ ଗଲେ ଦ୍ରୋଣା – ଭଗ ।

ପଧାନି—ଦେ ବ.—୧ । ପଧାନର ଅଧିକାର ବା କର୍ମ—1. The post or occupation of a Padhāna.

୨ । ପଧାନର ପାରିଶ୍ରମିକ — 2, The remuneration of a Padhāna.

ଦେ. ବର୍ଣ୍ଣ.—ପଧାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —
Pertaining to a Padhāna.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଧାନ ସରବରାକାର—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରଧାନ ଓ ଫା. ସରବରାଦ୍ର)—
Padhāni sarabarākāra ଓଡ଼ିଶାର ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀବର୍ଗବିଶେଷ-
A class of under tenants of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସାଧାରଣ ସେରବରାକାର ଅପେକ୍ଷା ଦୃଢ଼ତର ସ୍ୱତ୍ୱ-ବଶିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଅଟନ୍ତି ।]

ପଧାନ ସରବରାକାରି—ଦେ. ବ—ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱବିଶେଷ-
Padhāni sarabarākāri A class under tenure under a landlord in Orissa.

ପନ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସ୍ତୁତି କରିବା—
Pan (root) 1. To pray.
୨ । ବ୍ୟବହାର କରିବା—2. To use.

ପନ୍‌ଖି—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପନକ (ଦେଖ)
Pan-khi Paniki (See)

ପନକ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସାରୁ—
Panaka A kind of arum. (M. W)

ପନଗା(ଙ୍ଗା) ନାରାୟଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପନ୍ନଗ ଓ ନାରାୟଣ)—ସାରଳା
Panagā(ṅgā) nārāyaṇa ମହାଭାରତ ଓ ନୃସିଂହ ପୁରାଣାଦରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—A name given to Durjyodhana in Purāṇas.

ପନଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପନ୍ନଗ)—ସର୍ପ; ସାପ—
Panaṅga **ପନଂଗ** Serpent.

ପନଦ(ନ୍ଦ)—ଦେ. ବ—ପରନ୍ଦ (ଦେଖ)
Panada(nda) Paranda (See)

ପନରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—(ସଂ. ଯବନାଳ; ଜାବନାଳ)—
Panarā ବାଜରା ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ; ଜନାର—A kind of maize (corn).

ପନଶୀଳ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରାମାଦୃତ ବର୍ତ୍ତିତ ମର୍କଟ ସୂଥପତ୍ତ—
Panaśīla Name of a commander of the monkey troops mentioned in the Rāmāyaṇa.
ରାମାୟଣରେ ପନଶୀଲରେ ସୁଶୀଳ—ଉଃ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପନସ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ପଣସ—
Panas Jack fruit.

ପନସ—ସଂ. ବ (ପନ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି କରିବା+କର୍ମ, ସଜ୍ଜାର୍ଥରେ ଅସ୍)—
Panasa ୧ । ପଣସ (ଦେଖ)—1. Paṇasa (See)
୨ । ବାନରବିଶେଷ—2 A species of monkey.
୩ । ଗ୍ରାମାଦୃତ ବର୍ତ୍ତିତ ବାନର ସୂଥପତ୍ତ—3. Name of a monkey chief mentioned in the Rāmāyaṇa.
ବର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ବଳବ ଭାଇମ ଉତ୍ପତ୍ତି
ଏଙ୍ଗୁଡିରେ ପନସ ବଳବ ସଫର । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୪ । କଣ୍ଟକ—4. Thorn. (M. W)
୫ । ଏକ ପ୍ରକାର ସାପ—
5. A species of serpent. (M. W)

ପନସ କାଳ—ସଂ. ବ (ଅଷ୍ଠୀ ଜଡ଼; ପନସ+କାଳ)—ପଣସ ଭିତ୍ତି—
Panasa kīla The cylindrical part inside a jack fruit.

ପନସତା(ନା)ଲିକା—ସଂ. ବ—ପଣସ ଗଛ—
Panasatā(nā)likā The jack fruit tree. (M. W)

ପନସା(ସୀ)—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବ୍ରଣଯୁକ୍ତ ଚର୍ମରୋଗ—
Panasā(sī) A kind of malady; postular phlegmonoid inflammation of the skin or extenal organs. (Apte).

ପନସାରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ. (ସଂ. ପନକ)—ସାରୁ ମୁଣ୍ଡାରେ ଲାଗିଥିବା ଶାଖା ସାରୁ; ସାରୁଗୁଲି; ଗୁଲିସାରୁ—
Panasāru The long protuberances coming out of the main bulb of the arum root.

ପନସାସ୍ଥି—ସଂ. ବ (ଅଷ୍ଠୀ ଭଡ଼; ପନସ+ଅସ୍ଥି)—ପଣସ ଭିତି—
Panasāsthi The kernel of the jack fruit. (M. W)

ପନସିକା—ସଂ. ବ—କାନ ଓ ବେକରେ ବାହାରିବା ବଣ୍ଟୋଳକ ରୋଗ
Panasikā ବଣ୍ଟେଷ—Postules on the ear & neck. (M. W)

ପନହ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ସଂ. ଉପାନତ୍; ଉଲ. ହି. ପନ୍ହୀ)—
Panaha ଜୋତା; ପାଣ୍ଟୋଇ—Shoes.

ପନା(ହ୍ନା)—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରବ)—ଗୋ ଆଦ ପଶୁଙ୍କ ସ୍ତନ—
Panā(hnā) 1, The udder of cows and other
ପାନା, ପାଲାନ୍ beasts.
ଥନ, ଅୟନ ୨ । (ସଂ. ପରିଣାହ) ଲୁଗାର ପ୍ରସ୍ଥ—
2. The breadth of cloth.

ପାନା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ ପ୍ରପାନକ)—ଆଖୁ ଦୋରୁଅ—
ପନହୋ Sugarcane juice.

ପନା(ନେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଆପାନ)—୧ । (ଗାଈ ଆଦ ସ୍ତ୍ରୀ ପଶୁ-ମାନଙ୍କର ବେଶୀ ଦୁଧ ଦେବାର ପରିଶୃତ୍ୟକ) ବଡ଼ [ପନ୍ନା(ନ୍ତେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ପନ୍ନା ବାହାର କରିବା; (ଦୁଧିଆଳ ଗାଈ
ପନହାନା ବା ଛେଳି) ନଜର ପନ୍ନା ସ୍ତନମୁଣ୍ଡି ଥିବାର ଦର୍ଶାଇବା—
(a milch cow or goat) To exhibit signs of the full udder being ready to be milked.

ପନାୟିତ—ସଂ. ବଣ. (ପନ୍ ଧାତୁ+ଆୟୃ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବର୍ତ୍ତିତ—
Panāyita 1. Described.
୨ । ପ୍ରଶଂସିତ—2. Praised.
୩ । ସ୍ତୁତ—3. Prayed; besought.

ପନାସି—ଦେ ବ. (ସଂ. ପଣ୍ୟାକା, ପଣାଧା ଓ ପଣ୍ୟାଖା)—ମଧ୍ୟପ୍ରାନ୍ତ ଓ ଗଡ଼ଜାତରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ; ସବାଇ—
ବାବଇ, ବାବୁଇ, ସବାଇ A kind of grass with which
ଭାଭର, ବଭନୋ, ବବରୀ, ବବଈ ropes are made; Pollindium Augustifolium; Ischaemum Augustifolium.
[ଦ୍ର—ଏହା ଧାନ୍ୟାଦ ବର୍ଗର ସାର୍ଘାୟୁଃ ଆରଣ୍ୟ ଘାସ । ଏହାର ଯଜ୍ଞ ଲମ୍ବରେ ୧୍ୟ ବା ୨ ହାତ ବଢ଼େ । ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତ, ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଜଙ୍ଗଲରେ, ପାହାଡ଼ିଆ ଓ ଶୁଖିଲା ଭୂମିରେ ଏ ଘାସ ଜନ୍ମେ । ଏ ଘାସକୁ ବଳ ଦଉଡ଼ କରିଯାଏ । ଏହି ଘାସକୁ କୁଟି ଭହିଁରୁ କାଗଜ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । କାଗଜପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରୁ ଏ ଘାସର ବହୁତ ରପ୍ତାନ ହେଉଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପନାସିଆ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ତୃଣବିଶେଷ—A kind of wild grass; Elaeocarpus Robustus (Haines).
Panāsiā
ପନାସି ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—ପନାସି ଘାସରେ ବଳାଯିବା ଦଉଡ଼ି—
Panāsi daurḍā(ṛḍi) Rope made of Panāsi grass.
ସବାଇର ଦଡ଼ୀ **बभनोकीरस्सी**
ପନାସି ପତ—ଦେ. ବ—ପନାସି ଘାସର ଅଂଶୁ—
Panāsi paṭa The fibres of the Panāsi grass.
बभनोका रेसा
ପନ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଣ୍ଡି=ପଡ଼; ଏହା ପଡ଼ପର ପଡଲା ଥିବାରୁ)—
Pani ୧ । ରଙ୍ଗଡା; ପତଲା ଜର ପାଉଆ—
ରାଂତା 1. Thin slices of coloured metal foil;
पन्नी tin foil.
୨ । ସୁନେଲ ଓ ରୁପେଲ କାଗଜ—
2. Paper coloured with gold or silver colour.
[ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା ଦେବା ପ୍ରତିମାଆଦିଙ୍କୁ ସଜ୍ଜିତ କରାଯାଏ ।]
୩ । (ସ. ପଣ୍ଡି=ଲଙ୍ଗଳର ପଷାକୃତି ଚଳ, ଯାହା ମାଟିରେ ଘୁଷୁରେ ଓ ଯାହାର ମଝିରେ ଲଙ୍ଗଳଲୁହା ପଶିଥାଏ)—
ଲଙ୍ଗଳର ପଷ—3. Plough blade.

ପନଅର—ଦେ. ବ—୧ । ପତ୍ରବା ପଡ଼—
Paniara 1. Kitchen vegetables.
सबजी ୨ । ବାଇଗଣ ଫଳ—2. Brinjal (fruit).
୩ । (ସ. ପନ୍ନୀର)—ସୁବାସିତ ଜଳ—3. Scented water (sprinkled over guests and images).
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କ୍ଷୌର ଦେବା—Shaving.

ପନଅର(ରି) ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଦେ. ବ—ପଣ୍ଡାଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ
Paniara(ri) brāhmaṇa ପତ୍ରବା ପଡ଼ ଫସଲ କର ବିକ୍ର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି; ସାରୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A lower class of Brāhmaṇas who earn their livelihood by raising and selling kitchen vegetables.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଅଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉତ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀମଧ୍ୟରୁ ୧ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ ।]

ପନଅର ଲାଗି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରଜାଙ୍କର କ୍ଷୌର ଦେବା
Paniara lāgi ବ୍ୟ—The process of the shaving of Rajas; shaving operation.
ପନର ଲାଗି } ଅନ୍ୟରୂପ
ପନ୍ୟର ଲାଗି } ବିଣ—କ୍ଷୌର ହେଉଥିବା—
Undergoing the process of being shaven.

ପନଆ(ହା)—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାନଆଁ; କଙ୍କତିକା—
Paniā(hā) Haircomb.
ପନଆ(ଏ)ଲ—ଏକପ୍ରକାର ଚିକଣିଆ ତୁଳା ସୂତାର କନା, ଯାହା ଗରମ କନା ତଳେ ଅସ୍ତର ଦିଆଯାଏ—A kind of smooth cotton stuff used as lining under woollen cloth.
Paniā(e)l ପାନିଏଲା **पनैला**

ପନ କାଚ—ଦେ. ବ—ରଙ୍ଗଡା ମଡ଼ାଯାଇଥିବା ଦାଢରେ ପିନ୍ଧିବା କାଚ—
Pani kāchа Glass bangles overlaid with tinfoils.
ରାଂତାରଚୂଡ଼ୀ **पन्नीकीचूड़ी**
ପନକ—ଦେ. ବ. (ସ. ବଙ୍କି=ପିଞ୍ଜଗ୍ଦାଢ଼; ପିଞ୍ଜଗ୍ଦାଢ଼ ପର ବଙ୍କା-
Paniki ଥିବାରୁ)—ପତ୍ରବାଆଦି କାଟିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ (ପନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୀଢ଼ା ଉପରେ ସଲଗ୍ନ ହୋଇଥିବା ଲୁହାର ବଂଟୀ, ବୋଁଟୀ ବଙ୍କାଛୁରୀ; ପୀଠବଶିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତରୀ—
पहँसुल, हँसिआ A curved knife attached to a
ଦେ. କାତ୍ତୀପୀଠ wooden board for chopping
ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ଦାଁସିସ୍ତା kitchen vegetables; vegetable chopper.
ପନ ପତ୍ରବା—ଦେ. ବ. (ସ. ପନ୍ନୀର)—ପତ୍ରବାପତ୍ର; ରନ୍ଧନୋପଯୋଗୀ
Pani paribā ଶାକସବଜୀ—Kitchen vegetables including potherbs.
साकसबजी; हरीतरकारी; तरतरकारी
ପନର—ଦେ. ବ. (ସ. ପନ୍ନୀର)—ପନଅର ୩ (ଦେଖ)—
Panira Paniara 3 (See)
ଅମଳ ଜମଳ ଦୋମଳ ତରଣ ଗୀତା ନୋହୁବାକୁ ପାସ୍ତଲେ
ପନରେ, ଲଭିସାଇ ଗୋଳ ସିହ୍ନଲେ । ଉତ୍ତ. ସ୍ୱଭଣ୍ଡବଗ୍ଗ।
ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଗୋବସ୍ତୁର ଆମାଶସ୍ଥ ରସଦ୍ୱାରା ଦୁଧକୁ
ପନୀର ଛଣାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିବା ଛେନା—Cheese.
पनीर
ପନର ଝର—ଦେ. ବ—ଗୋଲାପ ପାସ୍ (ଦେଖ)—
Panira jhari Golāpa pās (See)
ପନ୍ତ୍ର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. କନ୍ଥା)—ଛୋଟ ଛୋଟ ଶିଶୁଙ୍କ
Pant-rā ଗାଣ୍ଡିଉଲେ ପକାଯିବା କନା; ପିଲାଙ୍କ ଗୁଦ୍ଦକନା—
A rag or piece of cloth put under the body of an infant lying on the bed.
ଦେ. ବ. (ସ. ଗାନ୍ତାର)—ପନ୍ତାର (ଦେଖ)—
Pantāra (See)
ପନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସ. ପନ୍ଥା)—୧ । ମାର୍ଗ; ବାଟ—
Panta 1. Road; path; way.
पन्थ ୨ । (ସ. ପଂକ୍ତି)—କ୍ରମ—
पंथ 2. Regular succession.
ପନ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ—୧ । (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ. (ସ. ପଂକ୍ତି; ଭୁଲ. ହି. ପାଁତ)
Pantā ପଂକ୍ତି; ଧାଡ଼ି—1. Row.
୨ । (ମାଲଗାର) ବ—ଦାକା; ବହୁଲୋକ ମିଳି ଶିକାରୀଜନକଙ୍କୁ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଆଣିବା କର୍ମ—2. A beat or driving of beasts to a hunter.
ଦେ. ବ. (ସ. ଗାନ୍ତାର)—ପଡ଼ିଆ; ବୃକ୍ଷାଦ୍ୟାବୃତ ବୃତ୍ତସ୍ତୁତ୍ତେତ୍ର—
Prairie; an extensive open field.
ପନ୍ତା ଜଗିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ମାଲଗାର) କି—ଶିକାର ବେଳେ କୌଣସି
Pantā jagibā ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାର ଚାରି ଆଡ଼େ ଘେରି ରହିବା—
The act of surrounding a specified limit by the beaters.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପନ୍ତାଡ଼(ର)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରାନ୍ତର)—
Pantārda(ra) ୧ । ପ୍ରାନ୍ତ—1. End.
ପାନ୍ତର ୨ । ପ୍ରାନ୍ତର; କୌଣସି ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଡ଼ିଆ—
ପାଁତର 1. Prairie.
ଙ । ବୃକ୍ଷାଦ ଶୂନ୍ୟ ମରୁଭୂମି—3. Treeless desert.
୪ । ପୋଖରୀର ବଦ୍ଧ ଓ ପାଣି ଧାର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶୁଖିଲା ଅଂଶ; ବଗରଗ—4. The dry shore of a tank between the highest and the lowest water line.
୫ । ଦୁଇ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବୃକ୍ଷଲତାବିହୀନ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ପଡ଼ିଆ; ଗଣ୍ଡାର—5. An extensive plot of open land between two villages.
୬ । ବୃକ୍ଷାଦ ଶୂନ୍ୟ ଦୂର ପଥ—
6. A lonely treeless distance,
୭ । ନଈ ଆଦର କୂଳ—7. Shore.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ନଦୀର ଉଭୟ କୂଳସ୍ଥ ସମୁଦାୟ ଭୂମି—
The land on both banks of a river.
(ଯଥା—ନଈ ପନ୍ତାର ମାଡ଼ ବଢ଼ିଛୁ ।)

ପନ୍ତାରି—ଦେ. ବ. (ପାନବରଜ)—ପାନ ବରଜରେ ଛଅମାନଙ୍କ ଉପରେ
Pantāri ଆଡ଼ ବାଗରେ ବଶ୍ଚ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ବାଉଁଶ—
Long bamboos put across the eves of the thatch of a betel plantation.

ପନ୍ତାରି ଆଖୁ—ଦେ. ବ.—ସମୁଦ୍ର କୂଳ ବା ବାଲି ଭୂମିରେ ଜାତ ଆଖୁ—
Pantāri ākhu Sugarcane produced on the sea-shore and sandy land.

ପନ୍ତା ଲଗାଇବ—ପ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ଡା) କ୍ରି.—ଭାଡ଼ ଚଢ଼ାଲେଇବା (ଦେଖ)
Pantā lagāibā Bhārdi chahaleibā (See)

ପନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଂକ୍ତି)—୧ । ଧାଡ଼ି; ଶ୍ରେଣୀ—
Panti 1. Row; line.
ପାଁତି **ପାଁତି** ୨ । ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବଢ଼ା ହୋଇଥିବା ଭୋଗ—
2. Offerings placed in a row before a Deity.
ଙ । ବୁଣା ଜାଲର ଘରମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି—
3. A row of squares in a net.
[ଦ୍ର—ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ବା ପନ୍ତିରେ ଏକ ଘର ହୁଏ ।]
୪ । ପନ୍ତି ଭୋଗ (ଦେଖ)—
4. Panti bhoga (See)
୫ । ସମୂହ; ରାଶି—5. Multitude.
କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ବାଣ ପନ୍ତିକ ସେ ନଚ୍ଛନ୍ତ,
କାଟନ୍ତେ ପୂର୍ବ ବାଣେ ହୋଇ ବଳବ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମଦ୍ରାଜ୍ଞରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ପନ୍ତି ଖେଳ—ଦେ. ବ.—ଧାଡ଼ି ଧୋକଡ଼ା(୨) (ଦେଖ)
Panti khela Dhārdi dhokarda(2) (See)

ପନ୍ତିବାହୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଂକ୍ତି ଓ ବାହୁ)—ଦଶଭୁଜ ରାବଣ—
Panti bāhu Rābaṇa,

ପନ୍ତି ଭୋଗ—ଦେ. ବ.(ସଂ. ପଂକ୍ତି+ଭୋଗ; କର୍ମ। ପଥ + ଭୋଗ)—ଉତ୍ସବ
Panti bhoga ବାଦ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ ଦେବପ୍ରତିମା ଗ୍ରାମ ବାଣ୍ଡରେ ବଜେ
ପଂଥୀ ଭୋଗ କଲ୍ୟ ବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥର ସାମନା ବାଣ୍ଡରେ କଛଣା ଠିଆ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଗୃହସ୍ଥର ଘରେ ବା ପିଣ୍ଡାରେ ବଢ଼ା ହୋଇଥିବା ସେହିଁ ଭୋଗ ବା ନୈବେଦ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ହୁଏ—
Offerings offered to an idol while being taken on the road in a procession during some festivals.

ପନ୍ତି ଭୋଜନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଂକ୍ତି ଭୋଜନ)—ଏକା ଜାତିର ଲୋକେ
Panti bhojana ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବସି କରିବା ଭୋଜନ;
ପଂଗତ, ପଂଗତୀ ପଙ୍ଗତ—Caste-dinner of people sitting in rows.

ପନ୍ତି ମୁଖ(ଖା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଂକ୍ତି ଓ ମୁଖ)—ବ୍ରହ୍ମା—
Panti mukha(khā) Brahmā.
[ପନ୍ତିମୁହିଁ(ହାଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ପନ୍ତି ମୁଖ। ଦେଲ ଏ ଚପଡ଼ ।
ଅରମନ୍ଦୁ. ଚତୁର୍ଦ୍ଧ ଚତ୍ରାନନ।

ପନ୍ତିରଥ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଂକ୍ତି ଓ ରଥ)—ରାଜା ଦଶରଥ—
Panti ratha King Daśaratha.

ପନ୍ତୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ପ୍ରାନ୍ତ)—ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ପଣତ
Pantuā କାନ୍ଥ—The end of the wearing cloth of a woman during her menses.
[ଦ୍ର—ରୋଗୀ ଏବଂ ବିଶେଷତଃ ଆଖି ଧର ଥିବା ଲୋକର ଦେହର ପନ୍ତୁଆ ବାଜଲେ ରୋଗ ସଦ୍ଦରେ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ସମ୍ବଲପୁରବାସୀଙ୍କର ବଶ୍ୱାସ ।]

ପନ୍ଥ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଥିନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ପନ୍ଥାଃ)—୧ । ଦୂରତ୍ୱ—
Pantha 1. Distance.
ପନ୍ଥ **ପଂଥ** ୨ । ମାର୍ଗ; ପଥ—2. Way.
ଙ । ଶିଖ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—3. The Sikh sect.

ପନ୍ଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ଦେ. ବ.—ଅର୍ଦ୍ଧପଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ (ଦେଖ)—Arddha patha
Pantha śrāddha śrādha (See)

ପନ୍ଥା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଥିନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ. ପନ୍ଥାଃ;)—୧ । ପଥ; ମାର୍ଗ
Panthā 1. Way; road.
ପଂଥା **ପଂଥା,** ୨ । ଉପାୟ—2. Means.
ଙ । ସ୍ୱଭାବ—3. Nature.
୪ । କୌଣସି ଧର୍ମସମ୍ପ୍ରଦାୟ—
4. Any religious sect.
୫ । ଅଭିପ୍ରାୟ—5. Intention.
୬ । ଧର୍ମ ମତ—6. Tenet; doctrine.

ପନ୍ଥୀ—ଦେ. ବଶ. (ସଂ. ପନ୍ଥାଃ)—ଧର୍ମସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ—Professing
Panthī the tenets of a sect or religion.
ପନ୍ଥୀ **ପଂଥ; ପଂଥ** [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—ନାନକ ପନ୍ଥୀ; କବୀର ପନ୍ଥୀ ।]

ପନ୍ଥୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ପଥିକ) – ପଥିକ—
Panthukī Traveller; wayfarer.
ପନ୍ଥୁପନ୍ଥାଥୁ **ପଂଥକୀ**

Digitized by srujanika@gmail.com

ପନ୍ଥେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପନ୍ଥେଇ ଓଷାରେ ପୂଜା କରି ଯିବା ଦେବତା—1. The Deity worshipped in Panthei oshā.

Panthei

୨ । ପନ୍ଥେଇ ଗାଡ଼ (ଦେଖ)—

2. Panthei gārda (See)

ପନ୍ଥେଇ ଓଷା—ଦେ. ବ—ବାଣ୍ଟମଙ୍ଗଲାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୁଷମାସରେ ଗ୍ରାମ ବାଣ୍ଡରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ପୂଜା ଓ ବ୍ରତ—(ପନ୍ଥେଇ ପୂଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) Festival of worshipping the Panthei Deity during the month of Pusha

Panthei oshā

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପୁଷମାସ ଆରମ୍ଭରୁ ଈଦନ, ଽଦନ ବା ବାରଦନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ପରେ ଗ୍ରାମ ବାଣ୍ଡରେ ପ୍ରତ୍ତ ଗୃହସ୍ଥର ଘର ସାମନାରେ ଗାଡ ଖୋଳ ଗାଡ ଉପରେ ବାଲି ଗଦା କରି ଅପମାରଙ୍ଗ ଗଛ ଯୋଡ଼ି ଗ୍ରାମର ବୃଦ୍ଧତମା ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାମର ବାଣ୍ଟକୁ ଓଲାନ୍ତି ଓ ଥରକେ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ କାଖେଇ ତାର ପାର୍ଥ ଜୀବନ କାମନା କରୁ ଥାଆନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ବାଲିଗଦାକୁ ମୁଡ଼ି, ଉଖୁଡ଼ା, ଚକୁଲି ପିଠା ଓ ବରାଦ ପିଠା ପୂଜା କରନ୍ତି । ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ହୁଳହୁଳି ଦେଇ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି ।]

ପନ୍ଥେଇ ଗାଡ଼—ଦେ. ବ—ପୁଷ ମାସରେ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ପନ୍ଥେଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ନମନ୍ତେ ବାଣ୍ଡ ମଝିରେ ଖୋଳା ଯାଇ ଲିପା ପୋଛା ହୋଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—

Panthei gārda

Hole dug on the village road for the worship of Panthei.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗାଉରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପଥର ବା ମାଟି ବା ବାଲୁଗୁଡ଼ିଏ ଥୋଇ ତାକୁ ପନ୍ଥେଇ ଠାକୁରାଣୀ କଳ୍ପନା କରି ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହି ଠାକୁରାଣୀ ସବୁଦିନେ ସେଠାରେ ଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ପୁଷମାସରେ କେବଳ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି ।]

ପନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଡଙ୍ଗାର ବକ୍ଷାସାର ବା ମୂଳଦଣ୍ଡାରେ ଫୋଡ଼ା ଦୋଇ ପଡ଼ିବା ଆଡ଼ ପଟା—Cross beams joining the two side-plates of a country boat.

Panda

ପନ୍ଦର—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ସଂ. ପଞ୍ଚଦଶ; ପ୍ରା. ପଣରହ ପାଲି. ପଣ୍ଣରହ)—ପଞ୍ଚଦଶ—15; fifteen.

Pandara

ପନେର, ପନର ଦେ. ବ—ବଜ୍ର—Thunderbolt.

ପଂଦରହ ମନର ଭେଳ ମୋ ଘରରେ ଥିବାରୁ ପଦର ପଡ଼ଇ ଶିରେ— ଭଞ୍ଜ, ପ୍ରବଂଧନଥ ।

ସଂ. ବ—ବିନ୍ଧ୍ୟ ପୁରାଣୋକ୍ତ ପର୍ବତବିଶେଷ—

Name of a mythological mountain. (M. W)

ପନ୍ଦର୍ଦ—ଦେ. ବ—ପନ୍ଦାଡ଼ (ଦେଖ)—

Pandara

Pandārda (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପନ୍ଥ ପରିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତ ଶୂଦ୍ରଜାତି ବିଶେଷ—Name of a low caste dealing in the kitchen vegetables.

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଓଳଡଲେ (ପନ୍ଦାଡ଼ରେ) ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପାଙ୍ଗ ପିତୃମାତୃକ ଶିଶୁ ଏ ଜାତିର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ।]

ପନ୍ଦାଡ଼(ର)—ଦେ. ବ—୧ । ପନ୍ତାଡ଼ (ଦେଖ)

Pandārda(ra)

1. Pantārda (See)

ପନ୍ଦାଡ଼(ର୍ଦ୍ଦ) । **ପନ୍ଦାଡ଼ଆ** ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଘରର ଦାଢ଼ଅନ୍ତ ଉଳେ ଥିବା ପାଞ୍ଚ-ଭାଗ ବା ପିଣ୍ଡାର ଶେଷଭାଗ—

ଛାଚଲୋ ଓସାରା

2. The end of the veranda under the gable of a thatched house.

୩ । ଘରର ଗୁଲର ଗୋଟିଏ ପାଖ—

3. One half of the thatch of a house.

୪ । ଘରର ଓଳ—4. Eaves of a thatch.

୫ । ଓଳଭଳ—5. The ground below the eaves of a thatched house.

ପନ୍ଦାଡ଼(ର୍ଦ୍ଦ)—ଦେ. ବ—୧ । ପନ୍ଦାଡ଼ (ଦେଖ)

Pandārdi(ri)

1. Pandārda (See)

୨ । ଶଗଡ଼ ଚକର ଭୁମ୍ବ(ଦାଣ୍ଡ) ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଛିଦ୍ରର ଦୁଇ ମୁହଁରେ ବସିଥିବା ଲୌହବଳୟ ବା ବଲା; ଓଲୁଅ—

2. Iron ring set round the axle-hole of the hub of a cart-wheel.

ପନ୍ନ—ସଂ. ବଣ. (ପତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପଡ଼ିତ—

Panna

1. Fallen.

୨ । ଚ୍ୟୁତ—2. Separated; displaced.

୩ । ଅଧୋମୁଖ—3. Facing downwards.

୪ । ନଷ୍ଟ—4. Spoiled; ruined.

ପନ୍ନଗ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପନ୍ନ=ପଡ଼ିତ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଗମନ କରେ; କିମ୍ବା ପତ୍=ପାଦ+ନ=(ପନ୍ନଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାହିଁ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ପାଦ ନାହିଁ ଅଥଚ ଗମନ କରୁଥିବାରୁ)—୧ । ସର୍ପ—1, Serpent.

Pannaga

୨ । ସୀସା—2. Lead (metal)

୩ । ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ—3. A kind of fragrant wood.

ପନ୍ନଗ କେଶର—ସଂ. ବ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ପନ୍ନଗ=ସର୍ପ ପର ବଜ୍ର+କେଶର)

Pannaga kesara

ନାଗେଶ୍ୱର; ନାଗକେଶର ଫୁଲ—The Messua Ferra flower.

ପନ୍ନଗାରି—ସଂ. ବ—(ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପନ୍ନଗ+ଅରି)—୧ । ଗରୁଡ଼—

Pannagāri

1. Garurda

୨ । ମୟୂର—2. Peacock.

୩ । ନକୁଳ—3. Ichneumon

ପନ୍ନଗାଶନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପନ୍ନଗ=ସର୍ପ+ଅଶନ=ଭୋଜନ)—ଗରୁଡ଼—Garurda.

Pannagāśana

ପନ୍ନଦ୍ଧା—ସଂ. ବ (ପତ୍=ପାଦ+ନଦ୍ଧ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ତ)—ପାଣ୍ଡୋଇ; ଜୋତା; ଚର୍ମ ପାଦୁକା—Shoes.

Pannaddhā

(ପନ୍ନଦ୍ଧୀ, ପନ୍ନଧ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପନ୍ନା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣ, ବୃକ୍ଷର ପତ୍ରପତ୍ର ଦ୍ୱାରଦ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ବା ପନ୍ନା ନାମକ ସ୍ଥାନର ଖଣିରୁ ବାହାରୁଥିବାରୁ)—ମରକତ ମଣି—

Pannā

ପନ୍ନା ପଦ୍ମା

Emerald,

[ଦ୍ର—ସଂ ନାମ—ମରକତ, ମରକ୍ତ, ଗାରୁତ୍ମକ, ଗାରୁତ୍ମତ, ଗରୁତ୍ମାସ୍ୟ, ହରିନ୍ମଣି, ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ, ଦ୍ୱାରଦ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀ, ସୌହଶେଷ୍ୟ, ଗରୁତ୍ମାଙ୍କିତ, ଗରୁତ୍ମତ୍ପାର୍ଶ୍ୱି, ସୌପର୍ଣ୍ଣି, ବୃଧରତ୍ନ, ଗରଲାରି, ବାସବୋଲ, ଗରୁତ୍ମ, ଗାରୁତ୍ମ, ଗରୁତ୍ମତ୍ପାର୍ଶ୍ୱି, ବାସୁବୋଲ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

କୋମ୍ପିସ୍ପୋମ୍ ନାମକ ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ଏଥିରେ ଥିବାରୁ ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଦରଚ୍ ବା ସାବଜା ହୁଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର କଲମ୍ବିଆର ଖଣିରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପନ୍ନା ମିଳେ । ଉରଡର ପନ୍ନା ଗ୍ରଜ୍ୟର ଖଣିରୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ମିଳେ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷମତରେ ଏହାର ଅଧିଷ୍ଠାତା ବୁଧଗ୍ରହ ଓ ଏହା ଧାରଣ କଲେ ବୁଧଗ୍ରହର କୋପ ଶାନ୍ତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ମଧୁରରସ, ରୁଚକର, ପୁଷ୍ଟିକର, ସାର୍ଯ୍ୟ-ବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପ୍ରେଡବାଧା, ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ଜ୍ୱର, ବମନ, ଶ୍ୱାସ, ମନ୍ଦାଗ୍ନି, ପାଣ୍ଡୁ, ବାଘୀ ଓ ବାତପୋତର ନାଶକ—ହ. ଶ.]

ପନ୍ନୀର—ସଂ. ବ. (ପତ୍+ନୀର)—ଭୂମିରେ ଛିଞ୍ଚାଯିବା ସୁବାସିତ ଜଳ—
Pannīra Scented water used for sprinkling on the ground.

ପନ୍ହଇ—ପ୍ରାଦେ. (ଭତପ୍ରାକୃଖା) ବ—ଜୋତା; ପାଣ୍ଟୋଇ—
Panhai Shoes.

ପନ୍ହା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧରୁମ) ବ—ମାଛ ଯାଆଁଳ—
Panhā The fry of fishes.

ପପୟା—ଦେ. ବ. (ନବ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ପର୍ପୀତା. ପପୋତା)—
Papayā ଅମୃତଉଣ୍ଡା (ଗଛ ଓ ଫଳ)—
ନବ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ନଳକାଦଳ; ମଧୁକର୍କଟୀ; ଏରଣ୍ଡଚର୍ଭିଟ; ପର୍ପୀତା; ପପୋତା
(ପପେପ୍ୟା - ଅନ୍ୟରୂପ)
ପେଁପେ, ପେପେ
ପେଁପୟ, ପପୈୟା; ପପିତା
The Papaya; Caricia Papaya (tree); Papaw (fruit).
[ଦ୍ର—ଏହା ଆମେରିକାର ଗଛ । ପ୍ରାୟ ୪୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍-ମାନେ ଏହାକୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆଣି-ଥିଲେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଉରଡର ସବୁଡ କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଅଛି । ଏହା ୬୦ ଦାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ରର ଡେଙ୍ଗ ଲମ୍ବା; ପତ୍ର ଗବପତ୍ରାକୃତି । ଏହି ଗଛର ଗଣ୍ଡି ଓ ପତ୍ରର ଡେଙ୍ଗ ଫମ୍ପା । ଅଣ୍ଡିରା ଓ ମାଈଗଛ ଅଲଗା । ଏହାର ଫଳ କଦଳୀଉଣ୍ଡାକୃତି । ଏହା ପାଚଲେ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଓ ଜୀଣ୍ଟିକର । କଞ୍ଚାଫଳ ଉରକାସ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପପି(ପୋ)ତା – ନବ୍ୟ ସଂ. ବ—ପପୟା (ଦେଖ)—
Papi(po:tā Papayā (See)

ପପି(ପେ)ୟା—ଦେ. ବ—୧ । ପପୟା (ଦେଖ)
Papi(pe)yā 1. Papayā (See)
ପପୀହା ପାପିୟା କୋଳାବୁଳାବୁଲ ୨ । ଗୃଡକ ପକ୍ଷୀ—
3. Coccyster; Jacobinus (bird)
ସଂ. ନାମ. ଗୃଡକ, ନୋକକ; ମେଘ ଜୀବନ; ଶାରଙ୍ଗ ସାରଙ୍ଗ, ସ୍ତୋକକ

ପପୀ—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ର—
Papī The moon.

ପ ଫାଟିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ.—ଫସର ଫାଟିବା—
Pa phāṭibā The day breaking forth; day-break
(ପଅ ଫାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପବ)—ପଗ (ଦେଖ)
Paba **ପୋର ପଗ** Paga (See)

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ପବ ମାନ ହୋଇ,
ଖାଇ ସତ୍ତୁ ମନ ତୃପ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପବନ—
1. Air.
୨ । ଗୋବର—2. Cowdung.
୩ । (+ଭୂବ ଅ) ଧାନରୁ ଅଗାଡ଼ି ସଫା କରିବା—
3. Winnowing of corn.

ପବଅଇର—ଦେ. ବ.—ହାଡ଼ିରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Paba airi Hārdabhangā (See)
(ପବଇର, ପବଜୁର, ପର୍ବୈର, ପର୍ବୌର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପବତା(ଦା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଙ୍କଜ ମତ୍ସ୍ୟ)—ଅକାଢିଆ ଗେଡବର୍ଣ୍ଣ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
Pabatā(dā) The butter fish; Pabda; Callichrous Bimaculatus.
ପାବଦା ପପତା
[ଦ୍ର—ଏହା ବଡୁଆ ମାଛ ପରି । ଏହାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱ । ଏହାର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଆଉ କଣ୍ଟା ନାହିଁ ।]

ପବନ—ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ବାୟୁ—
Pabana 1. Air; wind.
୨ । ବାୟୁ ଦେବତା—2. The God of wind; æolus.
୩ । (+ଭୂବ. ଅନ) ଧାନ୍ୟାଦିରୁ ତୁଷ ଉଡ଼ାସାରଣ—
3. Winnowing of husks from grains.
୪ । ଶୋଧନ—4. Refining; cleansing.
୫ । କୁମ୍ଭାରର ଉଆ—5. Potter's kiln.
୬ । ଜଳ; ପାଣି (ହ. ଶ.)—6. Water.
୭ । ଶ୍ୱାସ (ହ. ଶ.)—7. Breath.
୮ । ପ୍ରାଣବାୟୁ (ହ. ଶ.)—8. Vital air of the body.
୯ । ବିଷ୍ଣୁ—9. Bishnu.
୧୦ । ଉତ୍ତମ ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ରର ନାମ (ହ. ଶ)
10. Name of a son of Uttama Manu.
୧୧ । ଚାଲୁଣୀ—11. Sieve; strainer. (Apte)
ସଂ. ବିଣ—୧ । ପବନ—1. Pure.
୨ । ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed; clean.
ଦେ. ବ – ୧ । ଝଡ଼—1. Storm.
୨ । ଦ୍ୱାଦଶ ଗୋପାଳ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ (ବୈଷ୍ଣବ ଦେଖ)—
2. One of the 12 Gopālas of Oria Baishnaba literature.

ପବନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଙ୍ଖାଦ୍ୱାରା ବହିବା—
Pabana karibā To fan.

ପବନ ଗତି—ସଂ. ବ—୧ । ବାୟୁର ଗତିପରି ଦ୍ରୁତ—
Pabana gati Velocity like that of the wind.
(ପବନ ବେଗ – ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବାୟୁବେଗ—
2. The vilocity of wind.

ପବନଚକ୍ର(କ୍ରୀ) – ଦେ. ବ (ପବନ+ଚକ୍ର; ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Pabana chakra(krī) ଯେଉଁ ଚକ୍ର ବା କଳ ପବନ ଦ୍ୱାରା ପବନ ଚକ୍ର ଚୁଲେ—Wind mill; weather cock.
ପବନ ଚକ୍କି ସଂ. ବ—ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ (ହ. ଶ.)—Whirlwind.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପବନ ଦେବତା—ସ. ବ—ଦେବତା ରୂପେ କଳ୍ପିତ ବାୟୁ—
Pabana debatā Wind God; Aeolus.

ପବନ ନନ୍ଦନ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପବନ+ନନ୍ଦନ)—୧ । ମାରୁତି;
Pabana nandana ହନୁମାନ୍—1. Hanumān.
ପବନ କୁମାର, ପବନ ତନୟ, ପବନ-ନନ୍ଦ, ପବନ ପୁତ୍ର, ପବନ-ସୁତ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଭୀମ—2. Bhīma.

ପବନ ପଥ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପବନ+ପଥ)—ଆକାଶ ପଥ—
Pabana patha 1. Aerial way.
୨ । ଆକାଶ—2. The sky.
୩ । ବାୟୁସଞ୍ଚାଳନ ପଥ—
3. The space left for ventilation.

ପବନ ବହ—ଦେ. ବ (ପବନ+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନାକ;
Pabana baha ନାସିକା—Nose.
ପବନ ବହ ସର ସଗ୍ରହ ସହ ଅର୍ଥବ ପଦ – ଅରମନ୍ୟ. ବଦଗ୍ ଧଚନ୍ତ୍ରାନଣ ।

ପବନ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାୟୁ ସାଧନାଦ୍ୱାରା ନଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ବାୟୁର
Pabana bāndhibā ଗତି ସଯତ କରିବା—To restrain the breath by exercise.
ପବନ ରୁଦ୍ଧିବା, ପବନ ରୋଧିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶ୍ୱାସରୋଧକରା ଦେ ଦୁଧ ପିଅନ୍ତୁ ପବନ ବାନ୍ଧ—
ଶ୍ୱାସ ରୋକନା ଛାତ୍ର. ପରତେଗୀତା ।

ପବନ ବାହନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପବନ+ବାହନ)—ଅଗ୍ନି—
Pabana bāhana Fire. (Apte)

ପବନ ବ୍ୟାଧି—ସ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଖା ଉଦ୍ଧବ—1. A name
Pabana byādhi of Śrikṛushṇa's friend Uddhaba. (Apte).
୨ । ଆମବାତ—2. Rheumatism. (Apte).

ପବନା—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେ ପବନ ପରି ଗତି କରେ; ଦ୍ରୁତ-
Pabanā ଗତିବଶିଷ୍ଟ—1. Quickly moving like wind.
(ପବନ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯେ ପବନ ପରି ବେଗରେ କଥା କହେ—
2 One who talks swiftly or glibly.
୩ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ବାଦ୍ୱାପିଅ—3. A telltale; a liar.

ପବନାଶନ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପବନ+ଅଶନ)—୧ । ଯେ ପବନ
Pabanāśana ଖାଇ ବଞ୍ଚେ—1. Subsisting on air.
ପବନଭୁକ୍, ପବନାଶ, ପବନାହାର, ପବନାହାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଜଳହାର—2. Fasting.
ସ. ବ—ସର୍ପ—Serpent.

ପବନାଶନାଶ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପବନାଶନ+ଅଶ୍ ଧାତୁ+ଅ)—
Pabanāśanāśa ୧ । ମୟୂର—1. Peacock.
(ପବନାଶନାଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗରୁଡ଼—2. Garurda.

ପବନୀ—ସ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ଈ)—ଝାଟୁଣୀ—
Pabanī Broom. (Apte)

ପବମାନ—ସ ବ. ପୁଂ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ; ମ ଆଗମ)—
Pabamāna ୧ । ବାୟୁ—1. Wind.
୨ । ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଅଗ୍ନି—
2. One of the 5 sacrificial fires.
ସ. ବଣ—ପବିତ୍ରକାରୀ—Purifying.

ପବାକା—ସ. ବ—ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—
Pabākā Whirlwind (Apte).

ପ ବାର—ଦେ. ବ—ଅଅ ବାଆର (ଦେଖ)
Pa bāra Pa-a bā-āra (See)

ପବି—ସ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ର—
Pabi 1. The thunder of Indra.
୨ । ବାଣ—2. Arrow (Apte).
୩ । ବାକ୍ୟ—3. Speech (Apte).
୪ । ଅଗ୍ନି—4. Fire (Apte).

ପବିତ—ସ. ବଣ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୂତ—
Pabita 1. Sacred.
୨ । ପରିଶୋଧିତ—2. Purified.
ସ. ବ—୧ । ଯଜ୍ଞୋପବୀତ; ପଇତା—
1. The sacred thread.
୨ । ଗୋଲମରିଚ—2. Black pepper.

ପବିତର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—ପବିତ୍ର (ଦେଖ)
Pabitara Pabitra. (See)
ପବିତ୍ତର ବାଲଙ୍କାଁଡ଼ନକର୍ତ୍ତିସ୍ ତେ ପବତର
ଏତେକ ନାସ କାଣ କାର୍ତ୍ତିକେସ୍ୱରଙ୍କ—କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭରତ. ଚଳ ।

ପବିତା—ସ. ବଣ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—ପବିତ୍ରକାରକ—
Pabitā (ପବିତ୍ରୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) Purifying.

ପବିତ୍ର—ସ. ବଣ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ର) —୧ । ଶୁଦ୍ଧ; ପୂତ—
Pabitra 1. Pure; sacred.
ପବିତ୍ରତା, ପବିତ୍ରତ୍ୱ } ବ ୨ । ପାପଘ୍ନ—2. Sinless.
୩ । ପାପହାରକ—3. Removing sin.
ସ. ବ—୧ । କୁଶ—1. The Kusa grass.
୨ । ଜଳ—2. Water.
୩ । ବେଦମନ୍ତ୍ର—3. A vedic formula.
୪ । ପଇତା; ଯଜ୍ଞୋପବୀତ—
4. The sacred thread worn by the twice-born.
୫ । ଘୃତ—5. Ghee.
୬ । ତାମ୍ର—6. Copper.
୭ । ମଧୁ—7. Honey.
୮ । ଅର୍ଘ୍ୟପାତ୍ର—8. Water pot.
୯ । ତିଳ ଗଛ—9. The sessamum plant.
୧୦ । (+କରଣ. ଇତ୍ର) ପରିଷ୍କାରକ ଯନ୍ତ୍ର; (ଯଥା—ଚାଲୁଣୀ)—
10. An instrument for cleansing or purifying, such as a sieve (Apte).
୧୧ । ବୈଦିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଅନାମିକା ଅଙ୍ଗୁଳରେ ପିନ୍ଧାଯିବା କୁଶର ମୁଦି—11. A ring of Kusa grass worn on the ring finger on certain religious occasions (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୨ । ହୋମର ଘୃତକୁ ଛିଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କୁଶଦ୍ୱୟ—
12. Two blades of Kuśa grass used in purifying and sprinkling ghee in sacrifices (Apte).

୧୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ର) ବର୍ଷା—13. Rain (Apte).

୧୪ । (+ଭୂବ. ଇନ) ସଫା କରିବା—
14. Cleansing (Apte).

୧୫ । ଘର୍ଷଣ; ଘଷିବା—15. Rubbing (Apte).

ପବିତ୍ରକ—ସଂ. ବି. (ପବିତ୍ର + ସଙ୍କାର୍ଥରେ. କ)—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟର ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର—
Pabitraka 1. A Kshatriya's sacred thread.
୨ । କୁଶ—2. The Kuśa grass.
୩ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ—
3. The sacred fig tree; Ficus Religiosa.
୪ । ଉଦୁମ୍ବର—4. The sacrificial fig tree.

ପବିତ୍ର ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଯବଧାନ—
Pabitra dhānya Barley.

ପବିତ୍ର ମନାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପବିତ୍ର + ମନସ୍)—
Pabitra manāḥ ପବିତ୍ରାତ୍ମା—Pure in soul and mind.
(ପବିତ୍ର ଚେତାଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପବିତ୍ରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପବିତ୍ର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତୁଳସୀ—
Pabitrā 1. Tulasī (plant and leaf); the Holy Basil.
୨ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—2. Turmeric.
୩ । ନଦୀବିଶେଷ—3. Name of a river.
୪ । ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The eleventh day of the bright lunar fortnight of Śrābaṇa.
୫ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. The religious fig tree.

ପବିତ୍ରାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ)କ୍ରି. (ସଂ. ପବିତ୍ରୀକରଣ)—
Pabitrāibā ୧ । 'ପବିତ୍ରିବା' କ୍ରିୟାର ଶିଜନ୍ତ ରୂପ; ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ରୀକରଣ ପବିତ୍ର କରାଇବା—1. To cause to be purified.
पवित्र करना
୨ । ପବିତ୍ରିବା; ପବିତ୍ର କରିବା—2. To purify.
ତେବେ ମଧ୍ୟ ତତ ଗଙ୍ଗାଶୁଁ ସ୍ୱର୍ଗ ଯାଏ
ଚତ୍ରଛନ୍ତ ଅଗ ଶ୍ୱର ପବୀଏ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ.ଶାନ୍ତ ।

ପବିତ୍ରାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପବିତ୍ର + ଆତ୍ମନ୍)—ପବିତ୍ରାତ୍ମା—
Pabitrātmā Pure-minded.

ପବିତ୍ରାରୋପଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ତିଥିରେ ବିଷ୍ଣୁ
Pabitrāropaṇa ପ୍ରଭୃତି ଦେବତାଙ୍କୁ ପଇତା ପିନ୍ଧାଇବାରୂପ ଉତ୍ସବ-
(ପବିତ୍ରାରୋହଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A ceremony of presenting the sacred thread to idols in the month of Śrābaṇa.
୨ । ଉପନୟନ; ବ୍ରତ—2. Investiture with the sacred thread (Apte).

ପବିତ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପବିତ୍ର ନାମ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Pabitrita ୧ । ଯାହାକୁ ପବିତ୍ର କରାଯାଇଅଛି—
(ପବିତ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Purified.
ସବଁ ଦେବ ଦେବୀ ସ୍ନାନେ ପବିତ୍ରିତ
ଜାଲାତଳ ଦେବେ ବନ୍ଦେ ଯେ ସହତ । ଭଥାଗାଥ. ଭଲ୍ଲବା ।
୨ । ନର୍ମଲୀକୃତ—2. Cleansed.

ପବିତ୍ରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ପବିତ୍ରିତ)—ପବିତ୍ରିତ କରିବା—
Pabitribā To purify.

ପବିଧର—ସଂ. ବି. (ପବି + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Pabidhara A name of Indra.

ପବିର—ସଂ. ବି—୧ । ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା (ହି. ଶ.)—
Pabira 1. Ploughshare.
୨ । ଶସ୍ତ୍ର (ହି. ଶ.)—2. Weapon.
୩ । ବଜ୍ର (ହି. ଶ)—3. Thunderbolt.

ପବ୍ୟ—ସଂ. ବି (ପୂ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ଯଜ୍ଞପାତ୍ର (ହି. ଶ.)—
Pabya Sacrificial vessel.

ପବ୍ଲିକ୍—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ(ଇଂ)—ସର୍ବସାଧାରଣ—
Pablik पब्लिक **पब्लिक** Public.

ପବ୍ଲିକ୍ ପ୍ର(ପ୍ରୋ)ସିକ୍ୟୁଟର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ.ପବ୍ଲିକ୍ ପ୍ରୋସିକ୍ୟୁଟର୍)—
Pablik pra(pro)sikyuṭar ଫଉଜଦାର ମକଦ୍ଦମାରେ ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ମକଦ୍ଦମା ଚଲାଇବା ଓକିଲ ବା ଘୁଲସ୍
पब्लिक प्रसिकिउटर କର୍ମଗୃଖ୍ଖ—Public prosecutor.

ପବ୍ଲିକ୍ ମିଟିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ସାଧାରଣ ସଭା; ଯେଉଁ ସଭାରେ
Pablik miṭiṅg ସର୍ବସାଧାରଣ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରନ୍ତି—
पब्लिक मिटिङ्ग Public meeting.
पवलिक मिटिङ्ग

ପବ୍ଲିକ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକାଳୟର
Pablik lāibrerī ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛି—Public library.

ପବ୍ଲିକ୍ ୱାର୍କ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗ; ସର୍ବ-
Pablik wārk dipārtmenṭ ସାଧାରଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ
(ପବ୍ଲିକ୍ ୱାର୍କ୍ସ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଭାଗ; ବାରବ ନିସ୍ତିର
पब्लिक ओयार्कस डिपार्टमेन्ट ବିଭାଗ—Public Works
पवलिक वर्क्स डिपार्टमेंट Department.
[ଦ୍ର—ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ P. W. D. (ପି. ଡବଲ୍ଯୁ. ଡି)]

ପବ୍ଲିକ୍ ହଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ଲମ୍ବା କାମରାରେ ସର୍ବ-
Pablik hal ସାଧାରଣ ସଭା ଆଦି ହୁଏ—Public hall.
पब्लिक हाल **पवलिक हाल**

ପବ୍ଲିକ୍ ହେଲ୍ଥ୍ ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ
Pablik helth aphisar ପରିଦର୍ଶକ କର୍ମଗୃଖ୍ଖବିଶେଷ—
पब्लिक हेल्थ अफिसर Public Health Officer.
पवलिक हेल्थ अफसर

Digitized by srujanika@gmail.com

ପବ୍ଲିକ୍ ହେଲ୍ଥ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —
Pablik helth dipārtmeṇt ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ବିଭାଗ—
ପବ୍ଲିକ ହେଲ୍‌ଥ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ Public Health Department.
ପବଲିକ ହେଲ୍‌ଥ ଡିପାର୍ଟମେଂଟ

ପବ୍ଲିଶର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—(ପୁସ୍ତକାଦର) ପ୍ରକାଶକ—
Pablisar Publisher.
ପବ୍ଲିସର **ପବ୍ଲିସର**

ପମେଟ୍‌ମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୋମେଟ୍‌ମ୍)—
Pameṭam କେଶ ଓ ଚର୍ମର କୋମଳତା ବୃଦ୍ଧି ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ
ପମେଟମ ବଦେଶୀୟ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—Pomatum;
ପମେଟମ (ପମେଡ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Pomade.

ପମ୍ପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଜଳ-ଉତ୍ତୋଳକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଦମକଳ —
Pamp 1. Pump; water-pumping machine.
ପମ୍ପ **ପଂପ** ୨ । ବାୟୁପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନଳ—2. Airpump.

ପମ୍ପ୍‌ସୂ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପାଉଲା ଭଳବିଶିଷ୍ଟ ଯୋଡା—
Pampsū Pump shoe.
ପମ୍ପ୍ ଜୂତା **ପଂପସୂ** (ପାମ୍ ସୂ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପମ୍ପା— ଫ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା + କର୍ମ. ପ = ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ନଦୀ-ବାଚକ ଶବ୍ଦ)—୧ । ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରୁ ବାହାର ଓଡ୍ରଦେଶର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରାରେ ପଡ଼ୁଥିବା ନଦୀବିଶେଷ (କ୍ଷାନେନ୍ଦ୍ର)—1. Name of a river in central India.

[ଦ୍ର— ଏହି ନଦୀ କୂଳରେ ମତଙ୍ଗ ମୁନିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଥିଲା । ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏହି ନଦୀ ସ୍ଥିରଜଳା ଥିବାରୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ସରୋବର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ (କ୍ଷାନେନ୍ଦ୍ର) ।]

୨ । ମଧ୍ୟଭାରତର ବନ୍ଧ୍ୟାଚଳ ନିକଟରେ ଗୋଦାବରୀ ତୀରରେ ଅଗସ୍ତି ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ନିକଟସ୍ଥ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ସରୋବର-ବିଶେଷ—2. Name of a tank in central India near the Bindhya range.

ପମ୍ବାଲୁ—ତ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲ) ବିଣ—ସ୍ଥୂଳକାୟ—
Pambāḷu Fat.

ପୟଃ—ଫ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା + କର୍ମ. ଅସ୍; ପୟସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା· ୧ବ.)—୧ । ଜଳ—1. Water.
(ପୟସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଗ୍ଧ—2. Milk.
୩ । ରସ—3. Vital sap; juice.
୪ । ତରଳୀୟ ବସ୍ତୁ—4. Fluid.
୫ । ବର୍ଷାଜଳ—5. Rain water.
୬ । ରେତଃ—6. Semen; virile. (Apte)
୭ । ଖାଦ୍ୟ—7. Food. (Apte)

ପୟଃ କନ୍ଦା—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ପୟଃ + କନ୍ଦ + ଆ)—ଭୂଇଁକଖାରୁ—
Payaḥ kandā (ଦେଶୀ) (ହି. ଶ.)—Bhūiñ kakhāru. (See)

ପୟଃପୂର—ଫ. ବ.—ପୁଷ୍କରଣୀ (ହି. ଶ.)—
Payaḥ pūra Pond.

ପୟଃ ପେଟୀ—ଫ. ବ—ନଡ଼ିଆ (ହି. ଶ.)—
Payaḥ peṭī Cocoanut.

ପୟଃ ପ୍ରଣାଳୀ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୟଃ + ପ୍ରଣାଳୀ)—୧ । ପାଣି-ନଳା—1. Watercourse; water-channel.
୨ । ପାଣି ମାଡ଼ିବାର; ପାଣି ଗଡ଼ିଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦ୍ଧତି—
2. Drain.
୩ । ନର୍ଦ୍ଦମା; ଯେଉଁ ବାଟରେ ପାଣି ସ୍ୱତଃ ଗଡ଼ିଯାଏ—
3. Gutter.

ପୟଃ ଫେନ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୟଃ + ଫେନ)—ଦୁଧର ଫେଣ—
Payaḥ phena Froth of milk.

ପୟଗମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପୈଗମ୍ବର)—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର
Payagambara ବର୍ତ୍ତିତ ଈଶ୍ୱର-ପ୍ରେରିତ ଦୂତ—
ପଇଗମ୍ବର, ପଏଗମ୍ବର, ପଯ୍‌-ଗାମ୍ବର, ପୈଗମ୍ବର, ପୟମ୍ବର } } ଅନ୍ୟରୂପ Heavenly messenger; angel; prophet.
ପୟଗମ୍ବର
ପୈଗମ୍ବର, ପୈଗମ, ପୈୟମ [ଦ୍ର—ମହମ୍ମଦ୍ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ପୟଗମ୍ବର ଥିଲେ ।]

ପୟଗମ୍ବରି—ଦେ. ବ—ଈଶ୍ୱର ପ୍ରେରିତ ଦୂତର କର୍ମ—
Payagambari The state of being a heavenly messenger
ପୟଗମ୍ବରୀ
ପୈଗମ୍ବରି, ପୈୟମ୍ବରି (ପୟଗମ୍ବର – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୟଗୁ—ଦେ. ବ—ପେଗୁ (ଦେଖ)
Payagu Pegu (See)

ପୟମାସ(ସି)—ବୈଦେ. ବ—ପଇମାସ୍ (ଦେଖ)
Payamāsa(si) Paimāsa (See)

ପୟର୍—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସଂ. ପଦ; ପ୍ରା. ପୟ)—ଗୋଡ଼—
Pāyara Leg.
ପାୟ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଉ ମୋ ଭରଣା ତା ଶିର-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କି ପଦ୍ମର ଘାଏ ।
ପୈର ସ୍ୱାମୀନାଥ, ସଯାତି ।

ପୟର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ ଧରି କ୍ଷମା ବା ଦୟା ଭିକ୍ଷା କରିବା—
Payara dharibā To hold another's leg while praying for mercy or favour.
ପାୟ ଧରା **ପୈର ଥାମନା**

ପୟଲ୍ଲ—ତ୍ରାଦେ. (ମେଦମାସୁର) ବ (ଭୁଲ, ସଂ. ପୟଲ୍ଲ)—ପହଲ୍ଲ—
Payalla The first day of a month.
ବିଣ—ପହିଲି; ପ୍ରଥମ—First.

ପୟସ—ଫ. ବ—(ପା ଧାତୁ=ପିଇବା + କର୍ମ. ଅସ)—ଜଳ—
Payasa Water.
ଦେ, ବ—ଗିଆଲ—Whim.

ପୟସ୍ତ (ସ୍ତି)—ବୈଦେ. ବ (କଚରଆ) (ଫା. ପୈବସ୍ତ)—ନଦୀର କୂଳରେ
Payast(sti) ବା ନଦୀଗର୍ଭରେ ବାଲି ବା ପଙ୍କ ପଡ଼ି ଯେଉଁ ଜମି
ପୟସ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—Alluvial formation in the bed or
ପୈବସ୍ତ shore of a river.
[ପୟବସ୍ତ (ସ୍ତି)—ଅନ୍ୟରୂପ] (ବିପକ୍ଷରେ—ସୀକସ୍ତ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୟସ୍ୱଲ—ଫ. ବ୍ୟ (ପୟସ୍+ବଲ)—୧ । ଜଳଯୁକ୍ତ—
Payaswala 1. Watery.
୨ । ଦୁଗ୍ଧମୟ—2. Milky.
(ପୟସ୍ୱଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବ—ଛାଗ; ଛେଳି—Goat.

ପୟସ୍ୱାନ—ଫ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପୟସ୍+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଜଳଯୁକ୍ତ—
Payaswān Watery.
(ପୟସ୍ୱତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଗ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଦୁଗ୍ଧମୟ—2. Milky.
ଫ. ବ—ମେଘ—Cloud.

ପୟସ୍ୱିନୀ—ଫ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୟସ୍+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Payaswinī ଦୁଗ୍ଧଆଳୀ—Milch; giving plenty of milk.
ଫ. ବ—୧ । ଦୁଗ୍ଧଆଳୀ ଗାଈ; ଯେଉଁ ଗାଈ ପ୍ରଚୁର ଦୁଧ ଦଏ—
1. A cow giving a large quantity of milk.
୨ । ନଦୀ—2. River.
୩ । ରାତ୍ରି—3. Night.
୪ । ଛାଗୀ—4 A she-goat.
୫ । କ୍ଷୀରକାକୋଳି—5. A medicinal herb.

ପୟସ୍ୱୀ—ଫ. ବ୍ୟ. (ପୟସ୍+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—
Payaswī 1. Watery; full of water.
(ପୟସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଗ୍ଧମୟ—2. Milky.

ପୟସ୍ୟ—ଫ. ବ—୧ । (ପୟସ୍=ଦୁଧ+ବକାର୍ଥରେ. ଯ)—
Payasya ଦୁଧରୁ ଛଣାର ଦହି, ଛେନାଆଦି ଦ୍ରବ୍ୟ—
1. Curd, cheese etc made from milk.
୨ । (ପୟସ୍+ସ୍ତ୍ରିୟାର୍ଥରେ ଯ)—ବରଡ଼ି—2. Cat.
ଫ. ବ୍ୟ—୧ । ଦୁଗ୍ଧରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ—
1. Prepared from milk.
୨ । ଜଳୀୟ—2. Watery.

ପୟସ୍ୟା—ଫ. ବ. (ପୟସ୍ୟ+ଆ)—୧ । ଆମ୍ବିକା; ଛେନା—
Payasyā 1. Cheese.
୨ । ବସାଦହି—2. Curd (Apte).
୩ । କ୍ଷୀରକାକୋଳି—3. A kind of herb.
୪ । କଲଙ୍କାସ୍ (କବର୍ଗଜ ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
4 Name of a medicinal plant.

ପୟା—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦ; ପ୍ରା)—ଶଗଡ଼ଚକର ପରିଧି—
Payā The rim of a cart-wheel.
(ପହୁ, ପହୁଆ, ପହ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) **पहिया**

ପୟା(ୟାଁ) ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ସ. ପାପାମାବାସ୍ୟା)—
Payā(yāñ) amābāsyā କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା; ପିପେଇ ଦେଓୟାଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା—The new-moon of the month of Kārtika.
दीवाली (ପୟା ଅମାସ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ପିତୃ-ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରନ୍ତି ଓ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପାପାଲୋକ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଶୂଦ୍ରମାନେ ଏହାକୁ 'ବଡ଼ବଡ଼ଆଉକା' ଉଆଁସ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ପୟାଁଖଡ଼ା ବାହାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବ—ଦୁଃଖର ଚରମ ସୀମା ଭୋଗ ହେବା—
Payāñkhardā bāhāribā The suffering of great misery.

ପୟାଁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ପୟା ଅମାବାସ୍ୟା (ଦେଖ)—
Payāñ śrāddha Payā amābāsyā (See)

ପୟାଣ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରସ୍ଥାଣ)—ପ୍ରସ୍ଥାନ—
Payāna Departure.
पयान ନଦୀସମାସ୍ରୋତେ ପଦା ବଲେକ ପସ୍ଥାଣ ।
पयान ବଶ୍ୱନାଥ. ବଟତୁଲସାସ୍ପଣ ।

ପୟା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଳଦମାନେ ଗୁଲୁଥିବା ବା ସ୍ତୁଗିତ ହୋଇଥିବା ଶଗଡ଼କୁ ଚଲାଇବା ନମନ୍ତେ ଚକକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ପେଲିବା—
Payā māribā To put the hands to the wheel of a slow or stationary cart.
पहिया मारना

ପୟାର—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦାବଳୀ)—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାକ୍ଷରରେ ରଚିତ ଦୁଇପାଦବିଶିଷ୍ଟ ଗୀତବିଶେଷ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦ—
Payāra Name of a metre consisting of 14 letters in each of the two lines.
पयार शर्करी; दोहा
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ନର୍ସିଂହଦାସଙ୍କ ଶତାଧିକ ପୟାରରେ ରଚିତ ।]
୨ । ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଲୋକର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ—2. Metrical Oria translation of Sanscrit slokas.

ପୟା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ପାପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ପାପଦାନ-ଆଦ ଦେବାରୂପ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—
Payā śrāddha Śrāddha performed in the Debāḷī evening.

ପୟେକାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୈକାର)—୧ । ପଇକାର (ଦେଖ)
Payekāra 1. Paikāra (See)
ଦାନ ହୋଇଛ ଯଜ୍ଞେଶ୍ୱର
ଆଗର ଛେଉ ପୟେକାର । ଖ୍ରାତୀ, ଜର୍ଜ୍ଜମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ପୟେକାରୀ—ବୈଦେ. ବ—ପଇକାରୀ (ଦେଖ)
Payekārī Paikārī (See)

ପୟୋଘନ—ଫ. ବ. (ପୟସ୍=ଜଳ+ଘନ=ଘମାଭୂତ)—
Payoghana କରକା; ଜୁଆପଥର—Hailstone.
(ପୟୋଗଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୟୋଦ—ଫ. ବ. (ପୟଃ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମେଘ—
Payoda 1. Cloud.
୨ । ମୁଥା—2. Bulbous grass- root.

ପୟୋଦନ—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପୟଃମିଶ୍ରିତ ଅଦନ)—ଦୁଧଭାତ—
Payodana Boiled rice mixed with milk.

ପୟୋଧର—ଫ. ବ. (ପୟଃ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
payodhara ୧ । ଜଳଧର; ମେଘ—1. Cloud.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନ—2. Woman's breast.
୩ । ପଶୁଙ୍କ ପଲ୍ଲା—3. Udder of a beast.
୪ । ନଡ଼ିଆ—4. Cocoanut.
୫ । ନାଗର ମୁଥା (ଦେଖ)—5. Nāgara muthā (See).
୬ । ଉଡ଼ାଗ; ପୁଷ୍କରଣୀ (ହି. ଶ)—6, Tank.
୭ । ପର୍ବତ (ହି. ଶ)—7. Mountain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୮ । ଅର୍କଫୁଲ୍ଲ (ହି. ଶ)—8. Calotropris Gigantea.
୯ । ସମୁଦ୍ର (ହି. ଶ)—9. The sea.
ଫ. ବ୍ରୀ—୧ । ଦୁଗ୍ଧଧାରଣକାରୀ—1. Containing milk.
୨ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of water.
ଦେ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁଗ୍ଧଆଳୀ (ଗାଈ)—
Full of milk; milch (cow).

ବତ୍ସକ ସନ୍ନ ସୁରର ପୟୋଧର ତୁକ ତୁକ ଝଃଜଜନ୍ତ ।
ଉତ୍ତ, ବୈତେଲ୍ଲଶବଳାସ ।

ପୟୋଧି -ଫ. ବ. (ପୟଃ+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ଜଳଧି; ସମୁଦ୍ର—1. Ocean; the sea.
Payodhi
୨ । ମେଘ—2. Cloud.

ପୟୋଧିକ—ଫ. ବ. (ପୟଃ+ଅଧିକ)—ସମୁଦ୍ର ଫେଣ—
Payodhika The bone of cuttle fish.

ପୟୋନିଧି—ଫ. ବ (ପୟସ୍+ନ+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇ)—
Payonidhi ପୟୋଧି—ଦେଖ—Payodhi (See)

ପୟୋବାହ—ଫ. ବ (ପୟସ୍+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମେଘ—
Payobāha 1. Cloud
୨ । ମୁଥା—2. Bulbous grass-root.

ପୟୋବ୍ରତ—ଫ. ବ (ପୟଃ=ଦୁଗ୍ଧ+ବ୍ରତ)—୧ । ଫାଲ୍ଗୁନ ଶୁକ୍ଲପକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ବ୍ରତବିଶେଷ—1. A vow
Payobrata observed in the bright lunar fortnight of Fālguna in which the devotee subsists on milk only.

[ବ୍ର—ଫାଲ୍ଗୁନ ଶୁକ୍ଲ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୪ ଦିନ ଏହି ବ୍ରତ ପାଳନ କରିଯାଏ । ଏଥିରେ କେବଳ ଦୁଗ୍ଧପାନ କରି ରହିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ବସ୍ତ୍ରକୁ ପୟଃ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଗ୍ଧଦ୍ୱାରା ସ୍ନାପନ କରିଯାଏ ।]

୨ । ଏକଦିନ ଓ ଏକରାତ୍ରି ବା ଜନରାତ୍ରିବ୍ୟାପୀ କାଳ କେବଳ ଜଳ ପାନ କରି କରିଯିବା ବ୍ରତ (ମଧ୍ୟପୁରାଣ)—(ହି. ଶ.)—
2. Name of a vow observed by subsisting on water only for a day and night or for a period coverd by 3 successive nights.

ପୟୋମୁକ୍—ଫ. ବ. (ପୟସ୍+ମୁଚ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ପୟୋମୁଚ; ୧ମା· ୧ବ.)—୧ । ମେଘ—
Payomuk (ପୟୋମୁଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Cloud.
୨ । ମୁଥା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Bulbous grass root.

ପୟୋମୁଖ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୟଃ+ମୁଖ)—୧ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ମୁହଁପାଖରେ କେବଳ ଦୁଧ ଥାଏ (ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ଅସାର ପଦାର୍ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇଥାଏ)—1. (a pot) With
Payomukha milk at the mouth only.
୨ । ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ (ଶିଶୁ); ସ୍ତନନ୍ଧୟ (ହି. ଶ.)—
2. Sucking (child); subsisting on milk.

ପର୍ (ଧାତୁ) —ସ—ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Par (root) To fill.

ପର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଫରର୍; ପଡଲା ଲୁଗାକୁ ଲମ୍ବ କରି
Par ଚରିବାର ଶବ୍ଦ—The sound of tearing a cloth
ଚରର (ପରର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) into long slices.

ପରଉଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପରବାଦ୍ ——୧ । ଚିନ୍ତା; ଚିନ୍ତା; ଉଦ୍ବେଗ—1. Anxiety; care.
Par-uā
ପରବାୟ, ପରୋୟା ୨ । ଦକ୍ଷ—2. Fear.
ପରବାହ ୩ । ଧ୍ୟାନ; ମନୋଯୋଗ—3. Attention.

ପରିବା, ପରିବା, ପରିବାପୁ, ପରିବେଇ, ପରୁଆ, ପରବାଇ, ପରେଇ । ଅନ୍ୟରୂପ

ପରଉଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚିନ୍ତିତ ବା ଚିନ୍ତିତ ହେବା—
Par-uā karibā 1. To be anxious for.
ପରବାୟ କରା ୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା ବା ଚିନ୍ତନା କରିବା—
ପରବାହ କରନା 2. To think about.
୩ । ଖାତିର କରିବା—
3. To care; to treat with regard.

ପରଉଆନା—ବୈଦେ. ବ. (କଟରଆ) (ଫା. ପରବାନା)—
Par-uānā ୧ । ଆଦେଶପତ୍ର; ହୁକୁମନାମା—
ପରଓୟାନା, ପରୋୟାନା 1. Order; writ.
ପରବାନା ୨ । ନୋଟିସ୍—2. Notice; process.
ପରିବାନା, ପରୁଆନା, ପରେଆନା, ପରଗଣା, ପରୁନା, ପରିବାନା } ଅନ୍ୟରୂପ
୩ । ଓାରଣ୍ଟ—
3. Warrant.
୪ । ଛାଡପତ୍ର—4. Permit; pass.
୫ । ସମନ—5. Summons.

ପରଉଆନା ଜାରି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଟରଆ)—୧ । କୌଣସି
Par-uānā jāri karibā ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଦେଶପତ୍ର
ପରୋୟାନା ଜାରୀ କରା ଦେବା—1. To serve a notice or
ପରବାନା ଜାରି କରନା process on a person
୨ । ହୁକୁମ ପ୍ରକାଶନ କରିବା—
2. To publish a notice.
୩ । ଆଦେଶପତ୍ର ବାହାର କରିବା—
3. To issue a notice.

ପରଉଆନା ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (କଟରଆ) (ଫା)—ହୁକୁମନାମା-
Par-uānā nabis ଲେଖକ—A clerk who writes
ପରୋୟାନା ନବୀସ orders and warrants.
ପରବାନା ନବୀସ

ପରଉଆର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ପରଉଆ (ଦେଖ)
Par-uār 1. Par-uā (See)
ପରଓୟାର ୨ । ଜୈନମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
ପରବାର 2. A family title of certain Jainas.
(ପରିବାର; ପରିବାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପରବର ବୈଦେ. ବ୍ରୀ. (ଫା. ପରବର୍=ପ୍ରତିପାଳକ)—ରକ୍ଷକ; ପ୍ରତିପାଳକ—One who proteots.
(ଯଥା—ଗଣ୍ଡବ ପରଉଆର ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର୍‌ଘନଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଗଣ୍ଡଜାତିର ଦଳପତି—
Par-ghaniāñ The headman of the 'Gond' community.

ପର୍‌ଛି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୃହଦ୍ୱାରର ଦୁଇପାଖର ଚାଳ ମଧ୍ୟରୁ
Par-chhi ଗୋଟିଏ ପାଖ ବା ପଟ୍ଟଗ୍ର—One of the flanks of the thatch of a house.

ପର୍‌ଛିତ୍(ତି)—ଦେ. ବ. (ସ. ପର+ଛିତ୍)—୧ । ଗୃହପାଖେ ବୁଲାଯିବା
Par-chhit(ti) ପାଚେରି—1. Compound wall.
ପରଛିତ, ପରଛତୀ ୨ । ଯେଉଁ ମାଟିକାନ୍ଥର ପାଚର ଉପର ଛପର
ପରଚ୍ଛତ୍ତୀ ଦୋଇଥାଏ—2. Thatched compound wall of earth.

ପର୍‌ଜାଏତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ପର=ଅନ୍ୟ+'ଜାତ' ସ୍ଥଳରେ
Par-jāet 'ଜାଏତ' ଉଚ୍ଚାରଣ; ଭୁଲ. ନପା=ନଏତ୍ ଓ ଗ୍ରାତ
=ଗ୍ରଏତ୍)—ଅନ୍ୟ ଜାତି—Another caste.
ଦେ. ବଣ—ଅନ୍ୟଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଅସବର୍ଣ୍ଣ—
Belonging to another caste.

ପର୍‌ଝିବା—ପ୍ରଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପରଜିବା (ଦେଖ)
Par-jhibā Parajibā (See)

ପର୍‌ଦେଶ୍—ଦେ. ବ. (ସ. ପରଦେଶ)—୧ । ବଦେଶ—
Par-deś 1. Foreign country.
ବିଦେଶ **ପରଦେଶ** ୨ । ପ୍ରବାସ—2. Sojourn.

ପର୍‌ଦେଶୀ—ଦେ. ବଣ—୧ । ବଦେଶୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Par-deśī 1. Belonging to a foreign country.
ବିଦେଶୀ **ପରଦେଶୀ** ୨ । ପ୍ରବାସୀ—2. Living abroad;
(ପର୍‌ଦେଶୀଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) sojourning.

ପର୍‌ବସ୍ତ୍(ସ୍ତି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପର୍‌ବରଶ୍)—ପାଳନ; ପୋଷଣ—
Par-bast(sti) Bringing up; maintaining.
ପରବସ୍ତ ବଣ—ପାଳିତ; ପ୍ରତିପୋଷିତ—
ପରବସ୍ତି, ପରବସ୍ତ Brought up; maintained.

ପର୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Par-bā Parḍibā (See)
ବୈଦେ. ବ.—ପର୍‌ଜିଆ (ଦେଖ)—Paruā (See)
(ପର୍‌ବାଏ, ପର୍‌ବାଇ,ପର୍‌ବାସ୍ତି – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍‌ହୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ପର୍‌ସ୍ତ=ଗତବର୍ଷର
Par-hur ପୂର୍ବବର୍ଷ)—୧ । ଗତବର୍ଷ—1. Last year.
୨ । ଆଗାମୀବର୍ଷ—2. Next year.

ପର୍‌ହେଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) ୧ । ପଥ୍ୟ; ପଥ୍ୟଜନିତ ବା—
Par-hej 1. Taking of articles or diet beneficial
ପରହେଜ to a patient.
ପରହିଜ ୨ । ସଯମ—2. Self-control.

ପର୍‌ହେଜ୍‌ଗାର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ପର୍‌ହେଜ୍‌ଗାର=ସଯମୀ; ଯେ
Par-hej-gār ପଥ୍ୟରେ ଚଳେ)—୧ । ସାଧୁ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ପରହେଜଗାର 1. Honest (person).
ପରହିଜଗାର ୨ । ସଯମୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପର୍‌ହେଜ୍‌ଗାସ୍ତ—ବ) 2. Self-controlled (person).
ବ । ଯେ ପଥ୍ୟରେ ଚଳେ—3. Observing rules of dietary.

ପର—ସ. ବିଣ. (ପୃ ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କରଣେ ଅ)—
Para ୧ । ଅପର; ଅନ୍ୟ—1. Other; another.
୨ । ଅନାତ୍ମୀୟ; ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟ—
2. Foreign; strange; unconnected.
ବ । ଭିନ୍ନ; ପୃଥକ୍—3. Separate; different.
ଭ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ନିଷ୍ଠ; ପରାୟଣ;ଆସକ୍ତ—
4. Attached to; devoted to; absorbed in.
ମ । ଉତ୍ତମ—5. Good.
ଯ । ପରମ; ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
6. Principal; chief; supreme.
ର । ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ—7. Distant.
ଳ । ପରବର୍ତ୍ତୀ; ଭବିଷ୍ୟତ୍—8. Succeeding; future.
ସ. ସର୍ବନାମ—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅପର ଲୋକ—
1. Another person.
୨ । ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟ ବା ଅନାତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Outsider; stranger.
ସ. ବ—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
୨ । ନିର୍ବାଣ; ମୁକ୍ତି—2. Salvation; deliverance; beatitude.
ବ । ପରମାତ୍ମା; ପର୍‌ବ୍ରହ୍ମ—3. God; the Universal Soul.
ଭ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଆୟୁଷ୍କାଳ—
4. The age or lifetime of Brahmā.

ପର୍—ସ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । କେବଳ—1. Only.
Param ୨ । ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ—2. Surely.
ବ । କିନ୍ତୁ—3. But.
ଭ । ପଶ୍ଚାତ୍; ପରେ—4. Afterwards; later on.

ପର୍‌ଚ—ସ. ଅ—୧ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ; ଏବଂ ମଧ୍ୟ—
Paramcha 1. And also.
(ପର୍‌ଞ୍ଚ, ପର୍‌ଚୁ, ପର୍‌ନୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ତେବେ ପୁଣା—2. Then even.
ବ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ—3. On the other hand also.

ପର୍‌ବ୍ରହ୍ମ ସ. ବ—ପରବ୍ରହ୍ମ ୧ (ଦେଖ)—
Parambrahma Parabrahma 1 (See)

ପରଃଶତ—ସ. ବ. (ପର+ଶତ; ନଯାଚନ)—ଶତାଧିକ ସଙ୍ଖ୍ୟା—
Parahśata More than a hundred.
ସ. ବିଣ—ଶତାଧିକ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—
Above a hundred; exceeding a hundred.

ପରକଟ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସ. ପ୍ରକଟ)—ପ୍ରକଟିତ; ବିଖ୍ୟାତ; ଖ୍ୟାତ—
Parakaṭa Known; celebrated
ପ୍ରକଟ ବ,ହୁସର ବୋଲି ତା ନାମ ପରକଟ ।
ପରଘଟ, ପ୍ରଗଟ କୃଷ୍ଣଦାସ, ମହାଭରତ ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରକଟା—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ପର୍=ପକ୍ଷ+କର୍ତ୍ତିତ)—
Parakaṭā ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀର ଡେଣା କଟା ଦୋଇଥାଏ—
ପରକାଟା (a bird) Whose pinions have been clipped.
परकटा (ଯଥା—ପରକଟା ପାରୁ ।)

ପରକଟିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ପ୍ରକଟିବା (ଦେଖ)
Parakaṭibā Prakaṭibā (See)
ପ୍ରକଟା
प्रगटना ଜଜ୍ଞେ ଜଜ ଗଜ ଅଜ ବରହ ଗଜ
[ପରକଟା(ଟେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] ଦେଦରେ ପରକଟ ସେ ।
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପରକନା—ଦେ. ବ—୧ । କଞ୍ଚାଗୁଳୁ କାଟିବା ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ
Parakanā ଦୁଇଶାଖିଆ ଯଷ୍ଟିବିଶେଷ—
ଦୁଶାଖା 1. A pronged or forked stick used in
दोकन्हा cutting brambles or thorns.
ପରକାନୀ ୨ । ତୋପ ଓ ବନ୍ଧୁକର ପାଖରେ ଥିବା କଣ୍ଡିବତ୍ ସ୍ଥାନ,
परकाना ଯହିରେ ଛିଦ୍ରବାଟେ ନଆଁ ଲଗାଯାଏ—1. The
lateral hole on the base of a gun-barrel
or cannon through which the gun or
cannon is ignited.

ପରକରଣ—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ହିସାବ ଲେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Parakaraṇa Accountant of a temple.

ପର କଲମ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପର୍+କଲମ୍)—ପକ୍ଷୀକଲମ—
Para kalama ପରକଲମ **परकलम** Quill pen.

ପରକଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପରକାଲ୍ଲ; ପର୍‌ଗାଲହ୍)—୧ । ଡାକସାଜ
Parakalā ମହିରେ ବସାଯିବା ଆରସି ବା କ୍ଷୁଦ୍ର କାଚଖଣ୍ଡ—
ପରକଲା 1. Small bits of mirror or glass set
परकाला in finery.
୨ । ଝିକ କାଚଖଣ୍ଡ—2. Small bit of glass.

ପରକାୟ ପ୍ରବେଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ଓ ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପର+କାୟ+
Parakāya prabeśa ପ୍ରବେଶ)—ଆପଣାର ଆତ୍ମାକୁ ଅନ୍ୟ
(ପରକାୟା ପ୍ରବେଶ—ଦେଶଜରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ପ୍ରାଣୀର ଦେହରେ
ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରିବାର ଯୋଗସାଧକର ସିଦ୍ଧିବିଶେଷ—
An operation performed by Jogi experts
by which their spirit enters the body of
another person or animal.

ପରକାର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରକାର)—ପ୍ରକାର—
Parakāra Kind; manner.
ପରକାର ଜାଣିଣ ଏ ସଂହୃତା ନାନା ପରକାରେ ।
परकार, प्रकार କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମତତ ଅତ ।

ଦେ. ଅ—ପରି; ସଦୃଶ—Like.
ବାତ ଶାବଙ୍କ ପରକାର, ବଘଜବ ମୃତ ଶବର ।
ଉଦ୍ଧ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପରକାରଜୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପର+କାର୍ଯ୍ୟୀ)—
Parakārajī ୧ । ପରୋପକାରୀ—1. Philanthropic;
(ପରକାର୍ଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) beneficent.

ପରକାର୍ଯୀ ୨ । ପରର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ—2. Devoted to the
परकाजी service of others.

ପରକାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ସ. ପର+କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ପରୋପକାର—
Parakārjya Doing good or rendering service
ପରକାରଜ, ପରକାମ } ଅନ୍ୟରୂପ to others.
ପରେର କାଯ ସେଇ ବୈଷ୍ଣବ ପଦରଜେ, ସାମର୍ଥପଣ ପରକାର୍ଯ୍ୟେ ।
ରୂପତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

दुसराका काम ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାମ—
2. Another person's work.

ଦତ୍ତ ଶାଇ ପରକାମ କରେ ବଏ ବାପା !
ପଙ୍କାରମୋଦନ. ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ ।

୩ । ଅନ୍ୟର ସେବା—3. Service of another.

ପର କାଳ—ସ. ବ.(କର୍ମଧା; ପର+କାଳ)—ମୃତ୍ୟୁର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—
Parakāla The future state after death.
(ବିପରୀତ—ଇହକାଳ)

ପରକାଶ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ପ୍ରକାଶ (ଦେଖ)
Parakāśa ପରକାଶ **परकास** Prakāśa (See)

ପରକାଶିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରକାଶ)—
Parakāśibā ୧ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. To publish;
ପରକାଶା to exhibit.
परकासना ବନଜ ଜଳ ଘଶି ଅନଦେ ପରକାଶି । ମଧୁସୂଦନ. ସଜମାଳା ।

୨ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଦେଖାଯିବା—
2. To open out; to appear.

ପରକୀୟ—ସ. ବିଣ. (ପର+ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଈୟ; କ ଆଗମ; ତୁଲନା କର
Parakīya ସ୍ୱକୀୟ, ସ୍ୱକୀୟ)—୧ । ଅନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
(ପରକୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Pertaining to another.
(ବିପରୀତ—ସ୍ୱକୀୟ) ୨ । ଅନ୍ୟପରୀୟ; ଅନ୍ୟର —
[ପରକୀୟତ୍ୱ(ତ୍ୱ)—ବ] 2. Belonging to a 2nd person
or stranger.
୨ । ଏସ ଆପଣାର ନୁହେଁ; ଅନାତ୍ମୀୟ—3. Strange; not
belonging to oneself.
୪ । ବିପକ୍ଷ; ବିପକ୍ଷତାଗ୍ରସ୍ତ—4. Hostile. (M. W.)

ପରକୀୟ ରସ—ସ. ବ—ପର ପୁରୁଷ ଓ ପର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିବା ପ୍ରଣୟ-
Parakīya rasa The attachment between a
ପରକୀୟ ପ୍ରଣୟ } ଅନ୍ୟରୂପ woman and her
ପରକୀୟ ପ୍ରୀତି, } paramour.
ପରକୀୟପ୍ରେମ

ପରକୀୟ ସାଧନ(ନା)—ସ. ବ. (ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ)—
Parakīya sādhana(nā) ପରକୀୟା ନାୟିକାର ପରପୁରୁଷ
ପ୍ରତି ଯେପରି ଗଭୀର ପ୍ରଣୟ ଥାଏ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ସେହିପରି
ଏକାନ୍ତ ଅନୁରାଗସହ ଭଜିବା ପ୍ରଣାଳୀ—
Mode of being devoted with intense love
to God like that of a woman to her
paramour.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ବଷ୍ଟ୍ରୁଙ୍କୁ ଭଜନା କରିବା ପାଇଁ ପରକୀୟା ନାୟିକାର ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସେବା ଓ ପ୍ରୀତିର ଉଲ୍ଲେଖ କରଥାନ୍ତି । ଚୈତନ୍ୟଦେବ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ ଯେ ପରକୀୟା ନାୟିକା ଅର୍ଥାତ୍ ବହିର୍ମୁଖୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଯେପରି ଗଭୀର ଅନୁରାଗ ଦେଖାଏ, ଉକ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ସେହିପରି ଉକ୍ତି ନ କଲେ ଭଗବତ୍ପ୍ରାପ୍ତି ଘଟେ ନାହିଁ । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମଧ୍ୱଜାମାନେ ତାହାଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତିର ବଶ୍ଳେଷଣରେ ରାଧିକା ଓ ଗୋପୀମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପରକୀୟା ନାୟିକା ଥିବାର ଦୋହ ଦେଇ ପରକୀୟ ରସର ଆସ୍ୱାଦନକୁ ଉକ୍ତ ମାର୍ଗର ସାଧନ ପଥ ବୋଲି କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଦେଖାଇଲେ ଏବଂ ତାହାର ଫଳରେ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ଓ ବ୍ୟଭିଚାର ପ୍ରବେଶ କଲା ।]

ପରକୀୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରକୀୟ+ଆ)—ପରକୀୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Parakīyā Feminine of Parakīyā.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରକୀୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

୧ । ପର ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A woman devoted a paramour.

୨ । କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକାବଶେଷ—
2. A class of heroines described in love-stories.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟମାନଙ୍କର ନାୟିକାମାନଙ୍କୁ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି, ଯଥା—ସ୍ୱୀୟା ବା ସ୍ୱକୀୟା (ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତା) ଅନ୍ୟା ବା ପରକୀୟା (ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତା), ସାଧାରଣସ୍ତ୍ରୀ (ବେଶ୍ୟା) । ପରକୀୟା ନାୟିକାଙ୍କର ଦୁଇ ଭେଦ; ଯଥା—ଅନୂଢ଼ା (ଅବବାହିତା) ଓ ଉଢ଼ା (ବବାହିତା) । ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ପରପୁରୁଷଠାରେ ଆସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧା ଓ ପର ପୁରୁଷର କୌଶଳ ବା ଚତୁରତାକ୍ରମେ ତାହାଠାରେ ଆସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଉଦ୍ବୋଧିତା ବୋଲାଯାଏ । ପରକୀୟାଙ୍କର ପୁଣି ୭ ଭେଦ ଅଛି ଯଥା—ଗୁପ୍ତା, ବଦଗ୍ଧା, ଲକ୍ଷିତା, କୁଳଟା, ଅନୁଶୟାନା ଓ ମୁଦିତା—ହ. ଶ.]

ପରକୃତି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ପ୍ରକୃତି)—
Parakuti (etc) ପ୍ରକୃତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ପରକିତି **परकिति** Prakṛuti etc. (See)

ପର କୁତ୍ସା—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+କୁତ୍ସା)—ପରର ନିନ୍ଦା—
Para kutsā Reviling a person.
(ପରନିନ୍ଦା, ପରଗ୍ଲାନ, ପରକୁତ୍ସନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର କ୍ଷଣ—ସଂ. ବ—ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—
Para kshaṇa Next moment.

ପର କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+କ୍ଷେତ୍ର)—୧ । ଅନ୍ୟର ଜମି—
Para kshetra 1. Another person's field.

୨ । ପର ସ୍ତ୍ରୀ—2. Another person's wife.

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀର—
2. Another person's body.

ପରଖ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପରୀକ୍ଷା; ଗ୍ରା. ପରକ୍ଖ)—୧ । ପରୀକ୍ଷା—
Parakha 1. Test; trial; experiment.
ପରଖ, ପରୋଖ् ସ୍ତ୍ରବର ପରଖ ନାର—ବ୍ୟାକରଣ. ପତାଚ ।

ପରଖ ୨ । ଗୁଣ ଦୋଷର ବବେଚନା—2. Consideration; discrimination between right & wrong.

୩ । ପରୀକ୍ଷା; ଔଷଧର ଅନୁପାନ—
3. A vehicle for a dose of medicine.

ପରଖ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରୀକ୍ଷା ଦେବା; ପରୀକ୍ଷିତ ହେବା ପାଇଁ
Parakha debā ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—1. To appear at a test.
ପରଖ ଦେଓୟା **परख देना**

୨ । କୌଣସି ଔଷଧ ସେବନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତହିଁରେ ମଧ୍ୟାଦି ଅନୁପାନ ଯୋଗ କରିବା—2. To add a vehicle before taking a medicine.

ପରଖର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—ପ୍ରଖର (ଦେଖ)
Parakhara Prakhara (See)
ଏତେ ବୋଲି ତରତରେ ପରଖର—ଦାଶୁ. ନଳ ୬୨୪ ।

ପରଖା—ଦେ. ବ (ସ. ପରୀକ୍ଷା)—ପରଖ; ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
Parakhā Testing.
ପରଖା ଦେ. ବଣ—୧ । ପରୀକ୍ଷିତ—1. Tested.
ପରଖାଇ ୨ । ପରୀକ୍ଷାକାରୀ; ତଦ୍ଭାବ—2. Testing.
ପରଖାଦ୍ୟର ଥରେ ଏଡ଼େ ପରଖା ହେଲେ ବି
ପରଖୁଆ ଥରେ ଥରେ ଗୋଟାଏ ତତ ପଡ଼େ—ଫକୀର ମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପରଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧—(ସ. ପର+ଖାଦ ଧାତୁ) ଅନ୍ୟାସ୍ୱତ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତ
Parakhāibā ଆପଣାର ଧନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା—1 (outsiders) To appropriate one's property or money.
ପରେଖାଓୟା **परखाना**
ପରଖାନା ୨ । ପରୀକ୍ଷିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
2. Causative of Parakhibā.

ପରଖାଉ—ଦେ. ବ—ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ (ଅନ୍ୟଗଛର ଖାଦ୍ୟରେ ବଞ୍ଚି ଥିବାରୁ)—
Parakhāu Parasitic plant; mistletoe.
ପରଗାଛା ଦେ. ବଣ.—ପରୋପଜୀବୀ—
ପରଗାଛୁଆ Living upon others

ପରଖି ପରଖି—ଦେ. ବ.ଓ ବଣ.—୧ । କ୍ରିୟାବିଶି; ପରସ୍ପରର ପରୀକ୍ଷାକୁ
Parakhā parakhi ପରୀକ୍ଷା କରିବା—1. Testing each other.
ପରଖା ପରଖି **परखा परखि**

୨ । ଭଲ ମନ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ବା ବାଛିବା—
2. Testing; examining.
ଝଲା ଜଣା ଗଣି ଦେଖା ପରଖିରେ ପଡ଼ିବ ତତତଲ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଉତ୍କଳସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପରଖିଆ—ଦେ. ବଣ.—ପରୋପଜୀବୀ—Living upon another; dependent; toady.
Parakhiā

ପରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପରୀକ୍ଷା —୧ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
Parakhibā 1. To test; to experiment.
(ପରଖ କରିବା, ପରଖ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପରଖକରା, ପରଖା **परखना**

ପରଗଛ(ଛୀ)—ଦେ. ବ. (ସ. ନାମ ବନାକ)—୧ । ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ—
Paragachhā (chhī) 1. Mistletoe.
ପରଗାଛା ୨ । ନର୍ମୂଳୀ (ଦେଖ)
परगाछा, बाँदा 2. Nirmūlī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଗଣ—ଦେ. ବ.—ପ୍ରବାସ—
Paragaṇa Sojourn.
ପରଦେଶ ପରଦେଶ ମୋର ସାଇଁଟଲେ ପରଗଣ, ଜଉଁ ଜଉଁ ଜଉଁ !—ଶୀଶୂଗୀତ ।

ପରଗଣା(ନା)(ନ୍ନା)—ବୈଦେ. ବ.(ଫା. ପରଗନା; ତୁଳ ସ. ପରଗଣ=
Paraganā(nā)(nnā) ଗୃହ)—ଜିଲ୍ଲାର ରାଜସ୍ୱ ବଭାଗ; ପ୍ରଗନ୍ନା;
ତକଲ୍ଲା—Fiscal subdivision of a district; pergunna.
ପରଗନା, ପରଗଣା **ପରଗନା**
[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍ ରାଜତ୍ୱରେ ଏ ରାଜସ୍ୱ ବଭାଗ ହୋଇଥିଲା; ଏହା ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଚଳୁ ଅଛି । କେଉଁଗୁଡ଼ିଏ ମହଜାର ସମଷ୍ଟି ପରଗଣା; ଗୁଡ଼ିଏ ପରଗଣାର ସମଷ୍ଟି ଥାନା; ଗୁଡ଼ିଏ ଥାନାର ସମଷ୍ଟି ଉଦ୍ୱସିଲ; ଗୁଡ଼ିଏ ଉଦ୍ୱସିଲର ସମଷ୍ଟି ଜିଲ୍ଲା ।]

ପରଗଣେ—ଦେ. ଅ. (କଚରଆ)—ପ୍ରଗଣେ (ଦେଖ)
Paragaṇe Pragaṇe (See)

ପରଗ୍ରନ୍ଥି—ସ. ବ.—୧ । ଆଙ୍ଗୁଳର ଗଣ୍ଠି—
Paragranthi 1. Finger joint.
୨ । ଆଙ୍ଗୁଠିର ପବ—2. Internode of the finger.

ପର ଗ୍ଲାନି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଗ୍ଲାନି)—ପରର ନନ୍ଦା;
Para glāni ପରାପବାଦ—Slander; backbiting.
(ପରନନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରଘଟ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ପ୍ରକଟିତ)—ପ୍ରକଟିତ; ସଦ୍ଭ ପ୍ରକାଶିତ—
Paraghaṭa Widely published; published
ପ୍ରକଟ **ପରଘଟ** broadcast.

ପର ଘର—ଦେ. ବ.—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘର—
Para ghara 1. Another person's house.
ପରେର ଘର ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାର—
ଦୁସରାକା ଘର 2. Another person's family

ପରଘର କରି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସାର ଉପର
Paraghara ḳari debā ଚଳବ ଭାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେବା—
To arrange for the wellbeing of another person's household or family.

ପରଘର ପଶା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଗାଳି)—୧ । ଚୋର—
Paraghara paśā 1. Thief.
(ପରଘର ପଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରାନ୍ନଭୋଜୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A hanger on.
୩ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. An adulterer; a lecher.
ଦେ. ବିଣ—ଯେ ପରର ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କରେ—
Entering another person's house.

ପରଘର ବୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ
Paraghara burḍā ଘଟାଏ—1. Bringing about ruin
(ପରଘର ବୁଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) to another's family.
୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାର ନାମରେ କଳଙ୍କ ରଟନା
ବା ଦୋଷାରୋପ କରେ—2. Publishing scandals regarding another's family; scandal-monger.

ପରଘର ଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାର
Paraghara bhaṅgā ମଧ୍ୟରେ କଳହ-ବୀଜ ବୋପଣ କରେ—
(ପରଘର ଭଙ୍ଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who sows seeds of dissension and disruption in another's family.
୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ କରେ—2. One who brings about ruin to another's family.

ପରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସୁଗନ୍ଧଜଲ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ପ୍ରସ୍ତରମୟ
Paraṅga ବା ଝାଙ୍କି ଅଞ୍ଚଳ—The general name of the high lands of Khurdhā Subdivision which are of a high level and watered by springs and produce good paddy crop every year.
[ଦ୍ର—ଏ ଅଞ୍ଚଳ ନାତିଉଚ୍ଚ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଥିର ଖେତମାନଙ୍କରେ ଝରଣାର ପାଣି ମାଡ଼େ ଓ ଭଲ ଧାନ ଫସଲ ହୁଏ; ବେଶି ବର୍ଷା ହେଲେ ଏ ସ୍ଥାନ ଉଚ୍ଚ ଥିବାରୁ ପାଣି ଜମା ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ । ଅଉଯବ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଧୋଇ ବା ମରୁଡ଼ି ବାଧେ ନାହିଁ ।]

ପରଙ୍ଗିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ମ) ବିଣ—୧ । ପରଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳୀୟ—
Paraṅgiā 1. Relating of Paraṅga.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଓଲ୍ଲା; ନାବୋଧ —
2. (figurative) Stupid; foolish.

ପରଚ(ଚେ)—ପ୍ରା. ବ. (ସ. ପରିଚୟ) —ଚିହ୍ନା; ପରିଚୟ—
Paracha(che) Acquaintance.
ପରିଚୟ, ଚେନା ଅର୍ଦ୍ଧ ପରତେ ହୋଇଛ ସତ
ପରଚେ, ପରଚୈ, ପରଚତ ନୋହୁନ୍ତ ବେନ ଅଙ୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଦିତ –
ଉଷ. ଦୋଷଚ୍ଛାଗୁଦ୍ଦଣ୍ଡ ।
(ପରେଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ—ପରିଚିତ—Acquainted.
ମୋତେ ତୁହ୍ନର ପରତେ ହୋଇନି – ପ୍ରାତ'. ପରଚତଗୀତା ।

ପରଚଖା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—କାଞ୍ଜିପାଣି (ଦେଖ)
Parachakhā Kāñjipāṇi (See)

ପରଚଣ୍ଡ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ପ୍ରଚଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Parachaṇḍa **ପରଚଂଡ** Prachaṇḍa (See)
ଏହା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଯେ ବଳ ପରତଖେ
ବାମଦେବ ଋଷିଙ୍କି ବନ୍ଧଲେକ କାଖେ – ଭୁଷ୍ଣଯଁ ଭ, ମହା ଭରତ, ବନ ।

ପରଚଣ୍ଡା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ପ୍ରଚଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Parachaṇḍā Prachaṇḍa (See)
ଚଳଭୁଜ ଭଇ ଚ ଯୁଦ୍ଧେ ପରଚଣ୍ଡା ।
ଦାନିବେ ଶତ ସୈନ୍ୟ ଧରି ପରି ଚଣ୍ଡା—କୃଷ୍ଣବିଂଚ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ପରଚରିବା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରଚର)—ପ୍ରଚରିବା; ହେବା;
Paracharibā ଘଟିବା—To come into existence.
ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତେ ଏବୁଯେ ସ୍ୱରଭଙ୍ଗ ପରତରେ—ଉଷ. ବୈଦେଶ୍ୱରତଲାଭ ।

ପର ଚର୍ଚ୍ଚା—ସ. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଚର୍ଚ୍ଚା)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଷୟରେ
Para charchchā ଆଲୋଚନା—Discussion on the affairs or sujject of others.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଗୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପରଗ୍ଗ)—ପାରଗ୍ଗ; ବନୋବସ୍ତ ଖାନାପୁସ୍ତା
Paracha ଅମୀନ ରସ୍ତ୍ତ ଜମିର ସେଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ବବରଣଲିପି
ପାର୍ଚା **परचा** ପ୍ରଜାକୁ ଦଅନ୍ତୁ—A slip of paper given to a rayat by a Settlement Amina.

ପରଗୁ(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପରିଚୟ) —୧ । ପରିଚିତ
Paracha(che)iba କରାଇବା—
1. To cause to be acquainted with.
୨ । ଜଣାଇବା—2. To inform.
୩ । ପଡ଼ରୁଆ ଦେବା —
3. To make sinister innuendoes.

ପରଗୁର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରଗୁର)—ପ୍ରଗୁର (ଦେଖ)
Parachāra ପରଚାର **परचार** Prachāra (See)
ଉଦାହରଣ ବରଷର୍ବି ପଇଗର ବଗର ଉଇଙ୍ଗବଗେ—
ଅନ୍ତନ୍ୟୁ. ବଚତ୍ୟଚତ୍ତାନଣି ।

ପରଗୁରିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରଗୁର)—ପ୍ରଗୁର କରିବା—
Parachāriba ପରଚାରା **परचारना** To publish.

ପରଗୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବ—ଲଙ୍ଗଳର ଯୁଆଳର
Parachāli ବାକୁଲି (ଯାହାର ମୁହଁ ଉଲଆଡ଼କୁ ଦୋଇଥାଏ)—
The wooden pins attached to the ends of the yoke of a plough.

ପରଚିତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ—ଅନ୍ୟର ମନୋଗତ ଭାବକୁ ଜାଣି
Parachitta parjyāya jñāna ପାରିବା (ହି.ଶ.—Divining at the thoughts of others; thought-reading.

ପରଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପରିଚୟ) —୧ । ପରିଚୟ ଦେବା—
Parachibā 1. To introduce a person to another.
୨ । ଚହ୍ନା ଦେବା —2. To give out one's identity.

ପରଚୁଆ—ଦେ. ବ—ପଡ଼ରୁଆ (ଦେଖ)—
Parachuā Pardachuā (See)

ପରଚୁଳ(ଲା)(ଲ୍ଲା)—ଦେ. ବ—କୃତ୍ରିମ କେଶ; ଛଦ୍ମ ବେଶ ପାଇଁ ପରିହିତ
Parachūla(lā)(llā) କେଶ—Wig; periwig; false
ପରଚୂଲା **बालोंकी टोपी** hair

ପରଚ୍ଛନ୍ଦ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଛନ୍ଦ=ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଳାଷ; ଛ
Parachchhanda ସ୍ଥାନରେ ସଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ଚ୍ଛ)—ପରର ଅଭିପ୍ରାୟ —
Another's will or intention.
ସ. ବହୁ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପରବଶ; ପରାଧୀନ—
Dependent on another.

ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ. (ପରଚ୍ଛନ୍ଦ+ଅନୁବର୍ତ୍ତିନ୍;=ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁ-
Parachchhandānubartti ବର୍ତ୍ତିନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
(ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପରାଧୀନ—1. Dependent
(ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତିତା—ବ) on another.
୨ । ଯେ ପରର ମନ ଜଗି କାମ କରେ—
2. Acting according to the pleasure or dictates of another.
୩ । ଖୋସାମଦିଆ—3. Sycophant; flattering.

ପରଚ୍ଛିଦ୍ର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଛିଦ୍ର; ସଜ୍ଞ ଯୋଗୁଁ 'ଛ' ସ୍ଥାନରେ
Parachchhidra 'ଚ୍ଛ')—୧ । ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଦୋଷ—
1. Other people's faults or weak points.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁପ୍ତ କଥା—
2. The secrets of others.

ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନୁସାରୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରଚ୍ଛିଦ୍ର+ଅନୁସାରିନ୍;ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନୁସାରିନ୍
Parachchhidrānusārī ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ପରର ଦୋଷ
(ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନୁସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧରେ—Fault-finding;cavilling.
(ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନୁସାରିତା—ବ)

ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପରଚ୍ଛିଦ୍ର+ଅନ୍ୱେଷଣ)—
Parachchhidrānweshaṇa ପରର ଦୋଷ ଖୋଜ ବୁଲିବା—
Seeking for a hole in other peoples' coats.

ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷିନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Parachchhidrānweshī ପରଦୋଷ ଖୋଜବୁଲିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Seeking for others' faults.
(ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷିତା—ବ)

ପରଚ୍ଛାଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟା)—ଦର୍ପଣ ଓ ପାଣିଆଦରେ ପଡ଼ିବା
Parachhāi କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଶ୍ଚୟା; ପ୍ରତିବିମ୍ବ—
ପ୍ରତିବିମ୍ବ Image of a thing on mirror or water;
परछाईं reflected image.

ପରଚ୍ଛୁତ୍(ତି)—ଦେ. ବ – ୧ । ପାଚର; ଗ୍ରାଗାର—
Parachhit(ti) 1. Compound wall.
ପରଛତୀ ୨ । ଛପର ଦୋଇଥିବା ମାଟି ପାଚର—
परछत्ती 2. A thatched compound wall of earth.

ପରଚ୍ଛିଦ୍ର—ଦେ. ବ. (ସ. ପରଚ୍ଛିଦ୍ର)—୧ । ପରର ଦୋଷ—
Parachhidra Other peoples' faults or weak
ପରେର ଛିଦ୍ର **दुसराकाछिद्र** points.
ଚହଁ ଚ ଶକୁନ୍ତଳା ଦୋଇଲେ ସଜନ
ପରଚ୍ଛିଦ୍ର ସୋରଷ ପ୍ରମାଣେ ଥିଲେ ସେନ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ନବାକ୍ଷରଉ ଥଦ ।
୨ । ପରର ଗୁପ୍ତ କଥା—2. Other peoples' secrets.

ପରଜ—ଦେ ବ. (ସ. ପଞ୍ଚମକା)—ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
Paraja A musical tune.
ପରଜ [ଦ୍ର—ଏହା ଗାନ୍ଧାର, ଧନାଶ୍ରୀ ଓ ମାରୁ ରାଗର ମିଳନରେ
परज ଜାତ । ରାତ୍ରି ୧୧ ଦଣ୍ଡ ଠାରୁ ୧୫ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଗେୟ ।
ଏଥିରେ ଋଷଭ, ଧୈବତ କୋମଳ ଓ ମଧ୍ୟମ ତୀବ୍ର ସ୍ୱର ଲାଗେ ।
ଏହା ହନୋଲରାଗର ସହଚର—ହି. ଶ.]

ସ. ବଣ. (ପର+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପରଠାରୁ ଜାତ—
(ପରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) Born of another.
ସ. ବ—ପରଞ୍ଜ (ଦେଖ)—Parañja (See)

ପର ଜଞ୍ଜାଳ—ଦେ. ବ—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜଞ୍ଜାଳ—
Para jañjāla Another's trouble or complication.

ପରଜଞ୍ଜାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେ ପରର ଜଞ୍ଜାଳ ବା ଦୁଃଖରେ ଘାଣ୍ଟିହୁଏ-
Parajañjāliā Troubled with other peoples'
(ପରଜଞ୍ଜାଳୀ, ପରଜଞ୍ଜାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) troubles or affairs.
(ପରଜଞ୍ଜାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଜଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଛୁଙ୍କ (ଦେଖ)
Parajaṇā Chhuṅka (See)

ପରଜନ—ସଂ. ବ—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
Parajana ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Another person.

ପରଜ(ଜ୍ୱ)ଲିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରଜ୍ୱଲନ)—୧ । ଜଳିବା—
Paraja(jwa)libā 1. To burn.
ପରଜ୍ୱାଳା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହେବା—
परजरना 2. (figurative) To fire in anger; to become furious with anger.

ଶୂର୍ପ ଅସୁରେ ପରଜ୍ୱଳ ଯେସନ୍ତନ ସମ୍ଭୁ ଉଲୁଛ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ପରଜା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ପ୍ରଜା)—୧ । ରଇତ; ପ୍ରଜା—
Parajā 1. Tenant; subject; royat.
ପ୍ରଜା **परजा**

ହସ୍ତିନାରୁ ଅଦିଲେ ସମସ୍ତ ପରଜା । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ପରଝା (ଦେଖ)—2. Parajhā (See)
୩ । ଗୋଣ୍ଡୀ ଭାଷାର ଏକ ଭାଷା—
3. A dialect of the Goṇḍī language.
୪ । ବଶାଖାପାଟଣାର ଜୟପୁର ଆଦ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ବାସ କରୁଥିବା ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
4. A non-aryan people living in the agency tracts of Vizag district.
[ଦ୍ର— ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ଶତକଡ଼ା ୫ ।]
୫ । ବସ୍ତର ଅଞ୍ଚଳର କୃଷକ ଜାତିବିଶେଷ—
5. A caste of agriculturists in Bastar.

ପରଜାପତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଜାପତି)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—
Parajāpati 1. Brahma.

ଧନ୍ୟ ସେ ପରଜାପତ, ବରକୁ ବନ୍ୟା ସଜାସନ୍ତି । ଭଗ ।

୨ । ସୁନ୍ଦର-ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ପୋକବିଶେଷ—2. Butterfly.

ପରଜା ପାଟକ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—ପ୍ରଜ୍ୟବାସୀ ପ୍ରଜା ଓ ନାନାଜାତୀୟ
Parajā pāṭaka ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—Subjects and people of different classes in a kingdom.

ପରଜ(ଝି)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘିଅଣକୁ ବଘାରବା ବା ଘିଟ୍ଟେଇବା—
Paraji(jhi)bā To curry; to fry or season curry with oil or ghee and spices.
[ପରଜା(ଝା)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଛୋକା **बघारना, छौंकना**

ଦିଅ ଦେଙ୍କୁ ମସଲଥବ ପରଜାଇ
ଦେଲେ ଦିନ ଭର୍ତ୍ତା ପାତ୍ରରେ ଜେଇ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ସଭା ।

ପରଝା—ଦେ. ବ—ଘିଅଣକୁ ବଘାରବା କର୍ମ—The process of seasoning curry with oil or ghee and spices.
ଛୋକ **छौंक; तड़का**

ପର ଝିଅ—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁହିତା—
Para jhia 1. Another's daughter.
ପରେର୍ ମେୟେ ୨ । ବୋହୂ; ଅନ୍ୟ ପରିବାରରୁ ଆପଣା ପରିବାରକୁ
दुसराकी लड़की ବଧୂ ରୂପେ ଆଗତା କନ୍ୟା—
2. Daughter-in-law.

ପରଞ୍ଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଘର ଛଆର ସମୟରେ କାଠଆଦିକୁ
Parañja ଉପରକୁ ଉଠାଇ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଛଆର କରିବା ଚାଳ ବା ମଞ୍ଚ—A temporary platform or scaffolding made of planks to enable workmen to work high up in side the thatchframe.

ସଂ. ବ. (ପରଂ = ପରକୁ + ଜ ଧାତୁ = ଜୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
୧ । ତେଲ ଘଣା (ପ୍ରକୃତବାଦ)—1. Oil mill.
୨ । ଛୁରୀର ଦାଢ଼—2. Sharp edge of knife.
୩ । ଫେଣ—3. Froth; foam.

ପରଞ୍ଜୟ—ସଂ. ବ. (ପରଂ = ଶତ୍ରୁକୁ + ଜ ଧାତୁ = ଜୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Parañjaya ଅ) – ଶତ୍ରୁ ଜୟକାରୀ; ରିପୁଞ୍ଜୟ—
The vanquisher of one's enemies.

ପରଞ୍ଜା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ – ଗୁଳ ଘରର ରୁଅ; ରୁଅ—
Parañjā Rafters of a thatched house.

ପରଟ(ଠ)—ଦେ. ବ.(ସଂ. ପ୍ରଲୋଠନ)—ଘିଅ ବୋଳା ଯାଇ ସେକାଯାଇ
Paraṭa(ṭhā ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ ଭାଙ୍ଗ କରି ଯାଇଥିବା ରୁଟି—
(ପରେଟା, ପରେଠା—ଅନ୍ୟରୂପ) A flat bread or pie be
ପରେଟା, ପରଟା smeared with ghee and made into
परौंठा many folds.

ପରଢାଲୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଢୁଦା—
Paradhāluā A badge.

ପରଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପରିଧାନ)—୧ । ପରିଧାନ; ପିନ୍ଧିବା—
Paraṇa 1. Wearing.
(ପରିଧଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିନ୍ଧା; ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା—
ପରନ୍ **पहनावा** 2. Cloths worn.
୩ । ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାର ଢଙ୍ଗ—
3. Mode of wearing cloth or dressingo.

ପରଣାମ୍—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ପ୍ରଣାମ)—ପ୍ରଣାମ (ଦେଖ)
Paraṇām ପେନାମ **परनाम** Praṇāma (See)

ପରଣାମିବା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରଣାମ)—
Paraṇāmibā ପ୍ରଣାମ କରିବା—To bow down.

ପେନାମକରା ସ୍ୱପ୍ନେ ବର୍ଷିଲେ ମୂଳ ଗଣେ, ପୂଜିଲେ ବଳ ପରଣାମେ ।
परनामना ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପରଣାମୀ—ଗ୍ରା. ବ ପ୍ରଣାମୀ (ଦେଖ)
Paraṇāmī ପେନାମୀ **परनामी** Praṇāmī (See)

ପରତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ତ; ପତ୍ର; ପତ୍ରଳ)—
Parata ୧ । ସ୍ତର; ଢଦ୍ଦ—1. Layer.
ପରତ ୨ । ପ୍ରସ୍ତ; ଭାଙ୍ଗ—2. Fold; plait.
परत ୩ । (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପରତେ (ଦେଖ)
3. Parate (See)

ପରତଃ—ସଂ. ଅ. (ପର + ତସ୍)—
Paratah ୧ । ପରଲୋକରେ—1. In the existence after death.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପରଠାରୁ—2. From another.
୩ । ଭବିଷ୍ୟତରେ—3. In future.
୪ । ପରୋକ୍ଷରେ—4. Indirectly.

ପରତଃ ପ୍ରମାଣ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରତଃ+ପ୍ରମାଣ)—
Paratah pramāṇa ଯାହା ସ୍ୱତଃ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏନି; ପରୋକ୍ଷରେ ପ୍ରମାଣିତ; ଯାହା ଅନ୍ୟ ପ୍ରମାଣର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ—
Not self-evident; requiring other proof.

ପରତକ୍ଷ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ)—ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—
Parataksha Direct; seen with one's own eyes.
ପରତେକ **परतच्छ**

ପରତଚ୍ଛୁ(ଚ୍ଛୁ)—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁଃ)—ପ୍ରତଚ୍ଛୁ; ଚଷମା—
Paratachchu(chchhu) Spectacles.

ପର ତନ୍ତ୍ର—ସ. ବିଣ. (ପର+ତନ୍ତ୍ର=ଅଧୀନ)—ପରାଧୀନ; ପରବଶ—
Para tantra Dependent on or subject to another.

ପରତଲା(ଳ୍ଲା)—ଦେ. ବ—୧ । ଚମଡ଼ାର ବା କନାର ଯେଉଁ ପଟ୍ଟୀ କାନ୍ଧ
Paratalā(lā) ବାଟରେ ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡୁଥା ପର ଲମ୍ବି ଥାଏ ଓ
ପରତାଳା **परतला** ସହିରେ ତରବାରି ଓ ସଙ୍ଗୀନ୍ ଆଦ ଲଟକା ଯାଏ—
1. A leathern or cloth band or strap which is worn along one shoulder and reaches the other side of the waist and from which a sword is suspended; a shoulder-belt.
୨ । ପିଆଦାଙ୍କ ବ୍ୟାଜ—2. Peon's badge or belt.

ପରତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରସୃ; ପଡ)—
Paratā(te)ibā ପ୍ରସୃ ପ୍ରସୃ କର ଭାଙ୍ଗିବା—
ତହକରା **तहकरना** To fold in layers.

ପରତାପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରତାପ)—ପ୍ରତାପ (ଦେଖ)
Paratāpa Pratāpa (See)
ପରତାପ ତବଣର ପରତାପେ ତନ ପୁର ଦେହଁ ନରତ ଜହିଁ ଦେ ।
परताप ବଗ୍ଗନାଥ, ତତ୍ତ ପ୍ରମାସ୍ତ ।

ପରତାପୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସ. ପ୍ରତାପୀ)—ପ୍ରତାପୀ; ପ୍ରତାପବାନ୍—
Paratāpī Powerful; mighty.
ମହା ରୋଉଣୀ ସ୍ୱପ୍ନେ ଦେଖଲ ଦେଶସ । ଟାଳୀ. ପ୍ରତାପ ଶଶିଶେଖର ।

ପରତାଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପ୍ରତାଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Paratāla (etc) Pratāla etc. (See)
ପରତାଳ **परताल**

ପରତା(ଳ୍ଲା)ଲା—ଦେ. ବ—ପରତଲା (ଦେଖ)
Paratā(lā)lā Paratalā (See)

ପରତାଳିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ପ୍ରତାଳ କରିବା—
Paratālibā To test by remeasurement.
ପରତାଳକରା **परताल करना**

ପରତିଜ୍ଞା—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପ୍ରତିଜ୍ଞା)—
Paratijñā ୧ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—Vow.
ପରତିଜ୍ଞା **परतिज्ञा** ୨ । କ୍ଷମତା—2. Power.

ପରତୀତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସ. ପ୍ରତୀତ)—ପ୍ରତୀତ (ଦେଖ)
Paratīta Pratīta (See)
ପରତୀତ ମନ ଧନ ଗେର ପରଗତ ଗୋ ।
परतीत ଅରୁମନ୍ୟ, ବଦର୍ଥତତ୍ତ୍ୱାନଂ ।

ପରତୀତି—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରତୀତି)—ପ୍ରତୀତି (ଦେଖ)
Paratīti Pratīti (See)
ପରତୀତ ଉଳ ସ୍ୱରୂପା ଚରିତ ଅନବଦ୍ୟ-ଲତା-ପତ୍ର ପରଦତ ଗୋ ।
परतीत ଅରୁମନ୍ୟ. ବଦର୍ଥେ ଜ୍ଞାନଂ ।

ପରତେ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ପ୍ରତେ; ବିଶ୍ୱାସ—
Parate I. Confidence; trust; faith; belief.
୨ । ଅନୁମାନ—2. Guess; inference.
ପତ୍ୟାରା ନତେ ଏହୁଟୁତେ ଦେଇଥନ୍ତ ପରତେ ।
पतियारा କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ. ସଭା ।

ପରତେ(ତ୍ୟେ)କ(କେ)—ଗ୍ରା. ସର୍ବ. (ସ. ପ୍ରତ୍ୟେକ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ—
Parate (tye)ka(ke) Each.

ପରତେ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—
Parate jībā 1. To believe.
ପରତେ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ପରତେ ଯିବ ସରୁ କଥା ଜଣ ଦେବେ ।
ପରତେ ପାଇବା } କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ. ବନ ।
ପତ୍ୟାରା କରା **पतियाना** ୨ । ଅନୁମାନ କରିବା—2. To guess.

ପରତ୍ୱ(ତା)—ସ. ବ. (ପର+ତ୍ୱ ଅର୍ଥରେ ତ୍ୱ)—୧ । ପ୍ରଭେଦ—
Paratwa(tā) 1. Difference.
୨ । ଶତ୍ରୁତା—2. Hostility.
୩ । ଅଜାତ୍ୱ—3. The state of being foregin or strange.
୪ । (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର) ସାଧାରଣ ଗୁଣର ପ୍ରକାର; ବହୁଦେଶଗତ ଓ ବହୁକାଳଗତ ଗୁଣ—4. (Logic) Nature of common or generic property (Howells).
୫ । ଦୂରତ୍ୱ; ଦୂରବସ୍ତିତ—5. Remoteness.

ପରତ୍ର—ସ. କ୍ରି. ବିଣ. (ପର+ସ୍ଥାନାଧିକରଣାର୍ଥେ. ତ୍ର)—୧ । ଅନ୍ୟତ୍ର;
Paratra ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ—1. Elsewhere.
(ଅତ୍ର—ବିପରୀତ) ୨ । ପରକାଳରେ—
2. In future; after death.
୩ । ପରେ; ଭବିଷ୍ୟତରେ—3. Hereafter.

ପରତ୍ର ଭୀରୁ—ସ. ବିଣ. (ପରତ୍ର=ପରକାଳରେ+ଭୀରୁ)—ଯାହାର
Paratra bhīru ପରକାଳର ଭୟ ଅଛି; ଧର୍ମଭୀରୁ; ଧାର୍ମିକ—
Religious; god-fearing.

ପରଦଲା—ଦେ. ବ.—ପରତଲା (ଦେଖ)
Paradalā Paratalā (See)
ଶତ୍ରୁ ପରଦଲା ସହରରେ ପଶିଲା.
ବାହୁ ଦୋଇଲେ ଲୁଟା ଉଡ କର ତହିଁ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ ବନ ।

ପରଦା—ବୈଦେ.ବ.(ଫା.ପର୍ଦା)—୧ । ଉତ୍ତରର କଥା ବାହାରକୁ ଦେଖାନ
Paradā ଯିବା ପାଇଁ ଲୁଗା ଆଦର ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଲଟକାଇ ଦିଆ ଯାଇ
ପରଦା **परदा** ଥାଏ; ଯବନିକା; ପଟ—1. Screen; curtain.
(ପର୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆବରଣ; ପଟାଚ୍ଛାଦନ—
2. Cover; covering.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଗୁପ୍ତତା —3. Secrecy; privacy.

୪ । ଅନ୍ତଃପୁର; ଅବରୋଧ—
4. Seraglio; female apartments.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳୁଅଛି ।]

୫ । ସମ୍ଭ୍ରମ; ଇଜ୍ଜତ୍—
5. Ijjat; position; decency; honour.

୬ । ସୀତାରର ବଉନ୍ନ ସ୍ୱର ପ୍ରକାଶକ ଲୁଦ୍ରା ବା ପିଢଲର ଆଡ଼-କାଠି ବା ପାଟ୍ଟ—6 Cross-pieces of a guitar.

୭ । ବ୍ୟବଧାନ; ବାଡ଼—7. Fencing; partition.

୮ । ଲଜ୍ଜା—8. Shame; modesty.

୯ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ରହିବା ପ୍ରଥା; ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ବାଣ୍ଟକୁ ନ ବାହାରିବା ପ୍ରଥା—9. The system or custom of females being confined to the inner apartments of the house and not coming out to public view.

୧୦ । ପରସ୍ତ; ପରତ; ସ୍ତର—10. Layer.

୧୧ । କାନ ଭିତରେ ଓ ଆଖିର ତୋଳା ଉପରେ ଥିବା ଖୁବ୍ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚର୍ମ; ଝିଲ୍ଲୀ—11. Membrane.

୧୨ । ଲୋକଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତରାଳରେ ଅବସ୍ଥିତି—13. Staying behind the reach of public gaze; privacy.

୧୩ । ଦ୍ୱାରମୋନିଅମରୁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ୱର ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ—
13. The part of a harmonium from which sounds issue.

ପରଦା ଖୋଲ୍—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଯାହାର ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ
Paradā khol ହୋଇ ଥାଏ—1. Having the mystery
ବେପରଦା **परदा खुलना** cleared up.

୨ । ଯାହାର ଆବରଣ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ—
2 Having the curtain lifted up; unveiled.

୩ । ସମ୍ପ୍ରତି ପ୍ରକାଶିତ—3. Published broadcast.

ପରଦା ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବା—
Paradā kholibā To publish any secret.
ପରଦା ଖୋଲା **परदा खोलना**

ପରଦାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଘା.)—ସମ୍ପାଦନକାରୀ—
Paradāj Performing.
ପରଦାଜ **परदाज** (ଯଥା—କାରୁପରଦାଜ୍ = କର୍ମ ସମ୍ପାଦକ ।)

ପରଦାନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ପ୍ରଦାନ)—ପ୍ରଦାନ (ଦେଖ)
Paradāna Pradāna (See)

ଦେବେ ପାଗେ ଭଲ ଭଲୀ ନବରତ୍ନ,
ବାଟଣୀ ବଳା ପରଦାନ ପ୍ରକାଶ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ପରଦାନସିନ୍—ବୈଦେ.ବିଣ (ଘା.)—୧ । ଯେ (ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ)
Paradā nasin ସର୍ବଦା ପରଦା ପଛଆଡ଼େ ଲୋକଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତରାଳରେ
ପରଦାନସୀନ ରହେ; ଅବରୋଧବାସିନୀ; ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଶ୍ୟା; ଅନ୍ତଃପୁର—
परदानसीन ବାସିନୀ—1. Living behind the curtain; confined to the female compartments; cenfined in the Zenana.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ବାହାରକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ—
2. (a woman) Who does not come out in public.

ପରଦା ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—'ପରଦା ବାନ୍ଧିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Paradā bandhā(ndhe)ibā Causative form of
ପରଦା ଫେଲାନ 'Paradā bāndhibā'—
परदा डलवाना ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା; ଗୁପ୍ତ ରଖିବା—
To keep secret.

ପଦ୍ମଦ ପଡ଼ିବ ଖୋଲ ଦିଜା ପାନ ପରଦାବନ୍ଧାର ବଚନରେ—
କବନ୍ଦର୍ପ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରଦା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ଗୋପନ କରିବା;
Paradā bāndhibā ଲୁଚାଇବା—1. To conceal.
ପରଦା ବାନ୍ଧା ୨ । ସଯତ କରିବା—2. To control; to check; to restrain.

परदाडालना ୩ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଗୁପ୍ତ ରଖିବା—
3. To keep any matter secret.
[ପରଦା ଝାଡ଼ିବା, ପରଦା ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପରଦାର(ରଃ)—ସଂ. ବି.(ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍; ପର + ଦାର[ରଃ] ,—ପରସ୍ତ୍ରୀ—
Paradāra(rāh) Another man's wife.
ପରଦାର ଦେ. ବି. (ସଂ. ପରଦାର ଗମନ)—ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ଭୋଗ;
परदार ଲାକ୍ଷଣିକ—Adultery.
(ପରପତ୍ନୀ, ପରନାଯ୍ୟ, ପରସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରଦାର(ରା) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ଭୋଗ କରିବା—
Paradāra(rā) karibā To commit adultery with
ପରଦାର କରା **परदारा करना** another's wife

ସେ ବଡ଼ା ଜଲେ ପରଦାର – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପରଦାର ଗମନ—ସଂ. ବି—ପରସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ସଂସର୍ଗ—
Paradāra gamana Adultery with another man's
(ପରଦାରୋପଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) wife.

ପରଦାରଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରଦାର + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୩ମା.
Paradāragāmi ୧ବ.)—ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଂସର୍ଗକାରୀ—
Adulterous (person); committing adultery,
[ପରଦାରୋପଗାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) with another's wife.

ପରଦାରିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରଦାର+ଇକ) —ପରଦାରଗାମୀ —
Paradārika Adulterous person).

ପରଦାରି(ରେ)ଣୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପରଦାରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) —କୁଲଟା;
Paradāri(re)ṇi ଭ୍ରଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Adulterous (woman).

ପର ଦିନ—ସଂ. ବି.—ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦିବସ —
Para dina Next day.
ଦେ. ବି—ପଅର ଦିନ (ଦେଖ)—
Pa-ara dina (See)

ପର ଦେଶ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପର + ଦେଶ,—ଉତ୍ତମଦେଶ; ବିଦେଶ—
Paradeśa Foreign land; strange country.
ପରଦେଶ **परदेश** ଦେ. ବି—ପ୍ରବାସ—Sojourn.
(ସ୍ୱଦେଶ—ବିପରୀତ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଦେଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପରଦେଶୀୟ)—୧ । ପ୍ରବାସୀ—
Paradesiā (ପରଦେଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Sojourning.
ପରଦେଶୀ ୨ । ଉତ୍ତଦେଶାଗତ—2. Come from abroad;
परदेशी come from a strange country.
୩ । ବିଦେଶୀ—3. Foreign.

ପରପୁଅ ପରଦେଶିଆ ବନ୍ଧୁ, କେତେ ବାଟୁନେଇ ଜାଇ । ଉଗ ।

ପରଦେଶୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରଦେଶ + ଈୟ) — ଅନ୍ୟ ଦେଶର—
Para desīya Relating to a foreign country; foreign.

ପର ଦ୍ୱେଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରଦ୍ୱେଷ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Paradweshī ୧ । ପରପ୍ରତି ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ—1. Envious.
(ପରଦ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଶତ୍ରୁଭାପନ୍ନ—
(ପରଦ୍ୱେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Inimical; hostile.
ଧନରେ ବନ୍ଧୁ ଅରଜିବା—ଦେ. ନ୍ୟାସ୍ୱ—ପରଧନ ବ୍ୟସ୍ୱ କରି
Para dhanare bandhu arajibā ଆପଣାର ଉପକାରର
ବା ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ପନ୍ଥା କରିବା—To earn a personal friend or benifit by spending another's money.
(ପରଧନରେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର ଧର୍ମ—ସଂ. ବି—୧ । (କର୍ମଧା) ନିଜର ଧର୍ମ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ—
Para dharma 1. An alien religion.
(ସ୍ୱଧର୍ମ—ବିପରୀତ) ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଅନ୍ୟ ଜାତି ବା ବର୍ଣ୍ଣର
ଆଚରିତ ଧର୍ମ—2. Law or duties of another person or caste.
୩ । (ଯୋଗ ଦର୍ଶନ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଶକ୍ତି (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. (Joga philosophy) Sensualism.

ପର ଧାମ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପର + ଧାମ)—୧ । ବୈକୁଣ୍ଠ; ସ୍ୱର୍ଗ—
Paradhāma 1. Heaven.
୨ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷଗତି—2. Salvation.
୩ । ପରମେଶ୍ୱର (ହି. ଶ·)—3. God.

ପର ଧାରତା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ
Para dhāratā ଋଣୀ—1. A person indebted to
(ପରଧାର୍ତ୍ତ; ପରଧାରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) another.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଖାତକ—
2. Another person's debtor.
୩ । ଋଣ ହେତୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଆବଦ୍ଧ ବା ପରାଧୀନ—3. A person who is not his own master, being indebted to another.
ଦେ. ବି—ପରଠାରୁ ଆଣିଥିବା ଋଣ—
Loan incurred from another.

ପରନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ପଦ୍ ଧାତୁ ,—ଅଧ୍ୟା;
Paran ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଧାରଣା—
Lying prostrate before a Deity till one's wishes are fulfilled or granted.

ପରନ୍ ପଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ
Paran pardibā ଅଧ୍ୟା ପଡ଼ିବା—
To lie prostrate before a Deity till one's wishes are granted.

ପରନା—ପ୍ରାଦେ· (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ପାରଣା (ଦେଖ)
Paranā Pāraṇā (See

ପର ନିନ୍ଦକ—ସଂ. ବିଣ—ପରର ନିନ୍ଦାକାରୀ—
Para nindaka Reviling other people.
(ପରନିନ୍ଦକ—ଦେଶଜରୂପ)

ପରନ୍ତପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରଂ = ଶତ୍ରୁକୁ + ତପ୍ ଧାତୁ = ତାପ ଦେବା
Parantapa + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶତ୍ରୁର ପୀଡ଼ାଦାୟକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପରଂତପ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Oppressive to the enemy.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜୟୀ—2. Self-denying; self-controlled.
ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । ମଗଧର ଜନୈକ ରାଜା—
1. Name of a king of Magadha.
୨ । ତାମସ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Tāmasa Manu.

ପରନ୍ତୁ—ସଂ. ଅ. (ପରମ୍ + ତୁ)—୧ । କନ୍ତୁ—
Parantu 1. But; on the other hand.
(ପରଂତୁ = ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତଥାପି—2. Yet; still.
୩ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ; ଅଧିକନ୍ତୁ—3. Moreover.
୪ । କନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ—4. But also.
୫ । ଏବଂ ମଧ୍ୟ—5. And also.

ପରଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—ଡଙ୍ଗାର ଦୁଇ ପାଖର ଫଳରେ ଥିବା ଦୁଗୁଣା ବା ଏକ
Paranda ମଙ୍ଗରୁ ଅନ୍ୟ ମଙ୍ଗକୁ ଲାଗିଥିବା ଦୁଇଟି ସ୍ଥୂଳ ଓ ଲମ୍ବ
आड़ा काठ ପଟାକୁ ଉଡ଼ି ରହିଥିବା ଆଡ଼ କାଠ ଖଣ୍ଡମାନ—
The cross-beams which join the two edges of a country boat.

ପରପଞ୍ଚ(ଞ୍ଚା)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରପଞ୍ଚ = ଭ୍ରମ; ବଞ୍ଚନା)—
Parapañcha(ñchā) ୧ । ମାୟା—Delusion.
ପ୍ରପଞ୍ଚ; परपंच ୨ । ବଞ୍ଚନା—2. Cheating; fraud.
୩ । ଦ୍ୱିଧାସ୍ଥା—3. Awkward position.
୪ । ଅମଙ୍ଗଳ—4. Evil.
୫ । କପଟତା—5. Hypocricy.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅମଙ୍ଗଳିଆ; ଅଶୁଭ—
1. Unpropitious; inauspicious.
୨ । କଦାକାର; ବିକଟ; ଅସୁନ୍ଦର; କୁତ୍ସିତ—
परपंचक, परपंची 2 Ugly.
ପାଇବାର ମଜ୍ଜ, ଦେଖି ପରପଞ୍ଚ ପରପଞ୍ଚ—ଉଗ ।
୩ । ମନ୍ଦ—2. Bad; evil.
୪ । ଅତି ଦୁଷ୍ଟ; ଧୂର୍ତ୍ତ—4. Very wicked.
୫ । କପଟୀ; ମାୟାବୀ—5. Deceptive; illusive.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର ପତ୍ର—ସ. ବ—କୌଣସି ପୁସ୍ତକରେ ପୃଷ୍ଠାର ଶେଷରେ ଲେଖାଯିବା
Para patra ଅଧିକା ଶବ୍ଦ (ଯାହା ପୁଣି ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୃଷ୍ଠାର ଆଦ୍ୟରେ ଲେଖା ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଯହିଁରୁ ପର ପର ପୃଷ୍ଠାମାନ ଧରି ପଢ଼େ)—Catchword; a word under the last line of a page which is repeated at the top of the next page (Howells).

ପର ପଦ—ସ. ବ. (ପର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ପଦ=ସ୍ଥାନ) —
Para pada ୧। ମୁକ୍ତି—1. Salvation.
(ପରମ ପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—
2. Excellent place.

ପର ପର—ଦେ.ଅ—କ୍ରମିକ; କ୍ରମଶଃ ପରବର୍ତ୍ତୀ; ଉତ୍ତରୋତ୍ତର —
Para para Serial; consecutive.
ପରପର **सिलसिला, तरतीब**

ପର ପରମେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ପରାତ୍ପର ପରମେଶ୍ୱର (କୁନ୍ତୀଲାଙ୍କୁମାସ୍ତ୍ର ନଅ ଭୁଣ୍ଡୀ)—The Great God
Para parameśwara

ପରପାଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ—ଭ୍ରମାତ୍ମକ; ଭୁଲ; ଭ୍ରାନ୍ତ—
Parapāṭa Wrong; mistaken.
ବ—ଭ୍ରମ; ଭ୍ରାନ୍ତି—Mistake.

ପରପାନକ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରପାନକ)—
Parapānaka ପଣା; ସୁସ୍ୱାଦୁ ପାନୀୟବିଶେଷ—
ପାନା **पन्ना** Syrup; sherbat.
ପରପାନକ ସ୍ୱାଦୁ ଘୃତ ଘୃତରେ ଦ୍ୱର୍ଯରେ ଦାମା ଗୋଦର ।
ଅରୁମନ୍ୟୁ. ବଦରଧରନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ପର ପିଣ୍ଡାଦ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପର=ଅନ୍ୟ+ପିଣ୍ଡ=ଅନ୍ନ+ଅଦ୍ ଧାତୁ =ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Para pinḍāda ପରାନ୍ନଭୋଜୀ; ପରାନ୍ନଜୀବୀ —Feeding at another's table; a sponger; feeding at another's cost.

ପର ପୁଅ—ଦେ.ବ—୧। ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁତ୍ର—
Para pua 1. The son of another person.
ପରେର ଛେଲେ ୨। ଅନାତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Outsider; not
दुसराका लड़का related to one's self.
ପର ପୁଅ ମଲ, ନାଁ, ସ୍ତୋଗ ଚାହାରେ ଚାହାରେ ଗଲ—ଭୃଗ ।
୩। ପର ପୁରୁଷ; ଜାର—3. A paramour; gallant.
ତର ପୁଅ ପରତେଣିଅ ବନ୍ଧୁ, କେତେ ବାନ୍ଧୁନେଇ ଜାଉ—ଭୃଗ ।

ପର ପୁରୁଷ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପର+ପୁରୁଷ)—
Para purusha ୧। ଅନାତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—1. An outsider.
୨। ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ—
2. Husband of another woman.
୩। ଉପନାୟକ; ଉପପତି—
3. Paramour; illicit lover; a gallant.
୪। ପରମ ପୁରୁଷ; **ବିଷ୍ଣୁ**—4. Bishṇu.

ପର ପୁରୁଷ ଗାମିନୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ—
Para purush gāmini Adulterous (woman); going after another husband.

ପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଶ୍ନା ଉଚ୍ଚ; ପର+ପୃଷ୍ଠ)—
Para pushṭa ୧। ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳିତ —
1. Nourished by a stranger
୨। ଯେଉଁ ଜୀବ ବା ଉଦ୍ଭିଦ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ —
2. Parasitic.
ସ. ବ—କୋକିଳ—Cuckoo.
[ଦ୍ର—କୋକିଳ ଆପଣା ଡିମକୁ ଫୁଟାଇ ନ ପାରି କୁଆ ବସାରେ କୁଆ ଡିମ ସଙ୍ଗେ ଥୋଇ ଦେଇ ଆସେ । କୁଆ ବାରି ନ ପାରି କୋଇଲି ଡିମକୁ ଫୁଟାଇ ଦିଏ ଏବଂ ଛୁଆଙ୍କୁ ଆଧାର ଦେଇ ବଢ଼ାଏ । କୋଇଲି ଛୁଆ ବଡ଼ ହୋଇ ଉଡ଼ି ପାରିଲାରୁ କୁଆ ବସା ଛାଡ଼ି ଆପଣା ମାଆ ପାଖକୁ ଉଡ଼ି ଆସେ ।]

ପରପୁଷ୍ଟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରପୁଷ୍ଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Parapushṭā ୧। ମଲ୍ଲିଙ୍ଗ—1. Mistleto.
୨। ବେଶ୍ୟା—2. Harlot.
ସ. ବିଣ—ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳିତା—Maintained or brought up by another.

ପରପୂର୍ବା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର+ପୂର୍ବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Parapūrbā ପୂର୍ବେ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାମୀକୁ ବିବାହ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ଜଣେ ସ୍ୱାମୀ ଥିଲେ—
A woman previously married to another; a woman who has had a former husband.
[ଦ୍ର—ପରପୂର୍ବା ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର,ଯଥା, କ୍ଷତା (ଯେ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାମୀର ସହବାସ କରି ଥାଏ) ଓ ଅକ୍ଷତା (ଯେ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାମୀର ସହବାସ କରି ନ ଥାଏ) ।]

ପରବ—ଦେ. ବ. (ସ. ପର୍ବ)—୧। ବ୍ରତାଦି ଧର୍ମୋତ୍ସବ —
Paraba 1. Religious festival.
ପରବ **तयौहार** ୨। ଉତ୍ସବ—2. Festival
୩। (ପଦ୍ୟ) ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—3. Full moon day.
ପ୍ରାଣବନ୍ତ ପରବ କାହିଁ କରେ, ପରବ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୪। ଧୂମ୍ ଧାମ୍—4. Ado.
୫। ମହୋତ୍ସବ; ଭୋଜୀ—5. Feast.
୬। ଆଶ୍ୱିନ ମାସର ଦୁର୍ଗାପୂଜା—6. Durgā pūjā performed during the month of Āswina.
୭। ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଖଣ୍ଡ (ସଂଖ୍ୟାରେ ୧୮ଟି)—
7. A volume of the Mahābhārata
ଶୁଣ ଏହାଙ୍କର ପରବ ସମ୍ଭବ,
ଏହୁଁ କର ପାରେ ପାରବ ଜନ୍ମହ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।
୮। ଅମାବାସ୍ୟା—8. The new moon.
[ଅଷ୍ଟମୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଏହି ସବୁ ଦିନକୁ ପର୍ବ ବୋଲିସାଏ ।]
୯। ମୁଖାଦିର ଭଙ୍ଗୀ—
9. Bodily gesture or expression.
ଶ୍ରୀମତ ପରବରୁ ସ୍ମରଣ କର । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରବ ଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ.—ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଚନ୍ଦ୍ର—
Paraba chandra Full moon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରବ ଚନ୍ଦ୍ର ଉପୁଡ଼ି ପିଇବା ପାଗୁଣ,
ପରଶର ସମସ୍ତେ ସେ ଦୁହେ ଯେଉଁ ବଣ। ଦତ୍ତସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ।

ପରବତ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପର୍ବତ)—୧। ପର୍ବତ—
Parabata 1. Mountain.
ପରବତ **परबत** ମନୋରଥ ଗତ ଅସିଅବ ରଣ୍ଣୀ ମାଲ୍ୟବଂତ ପରବତେ।
ପ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ।
୨। ଜନୈକ ଋଷି—2. Name of a saint
ପରବତ ନାରଦ ଦୁଇ ଋଷିବର।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ।

ପରବତ କାଉଁରିଆ—ଦେ. ବି.—ଝୋଟ ଜାତୀୟ ଅଳ୍ପ ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମବିଶେଷ-
Parabata kāuṁriā (ଏଥିର ଡେଙ୍ଗ ନାଲି ଓ ପତ୍ର ଖଟା; ଲୋକେ ପଟ ଶାକ ଶାଗ ଓ ଭରକାରି କରି ଖାଆନ୍ତି ଓ ଏ ଗଛର ଡଙ୍ଗା **पटुया शाग** ବାହାରେ)—A red variety of Jute plant.

ପରବତା—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ କାଠ ଖୁଣ୍ଟରେ ବାନ୍ଧିବଲ ବାଣ ଡେଇଁ ଯାଇ
Parabatā ମଗ୍ଯାଏ—A post used as a support to the tail of a rocket before it is set fire to.

ପରବତିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ.ସଂ. (ପାର୍ବତୀୟ)—ପାର୍ବତୀୟ; ପାର୍ବତ୍ୟ—
Parabatiā Mountainous; hilly.
ଦେ. ବି.— ନାନ୍ଦାକା ଶୁଆ—
A big species of parrot.

ପରବନ୍ଧ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରବନ୍ଧ)—ପ୍ରବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Parabandha Prabandha (See)
ପରବନ୍ଧ **पर्बंध** ଅଥ ଅନ୍ତର ହୋଇଛି ସ୍ତୁତା ପରବନ୍ଧ।
ଗୀତା. ଦୁଷ୍କରୁପଣ ଗୀତା।

ପରବ ପରବାଣୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ସମ୍ଭବର; ସଂ. ପର୍ବ ଓ ପର୍ବାଣୀ)—ପୁଣ୍ୟ ପର୍ବ
Paraba parabāṇi ଉତ୍ସବାଦ—Feasts and festivals.
(ପରବ ପର୍ବାଣୀ; ପର୍ବପର୍ବାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) **तयोहार**

ପରବ ପୁନଅଁ—ଗ୍ରା. ବି. (ସମ୍ଭବର; ସଂ. ପର୍ବ ଓ ପୁଣ୍ୟ)—ବିଶିଷ୍ଟ
Paraba puniañ ଉତ୍ସବମାନ—Various festivals.
(ପରବପୁଣ୍ୟ, ପରବପୁନେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରବଲ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—ପ୍ରବଳ (ଦେଖ)
Parabala **परबल** Prabala (See)
ଅସିତ ପରବଲରୁ ଦରୁମସ୍ତ,
ଉତ୍କ. କୋଶଳବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡବଦ୍ଧ।

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି.—୧। ଶମ୍ବାଳୁଆ ପୋକ; ଶୁଆଁ ବାଳ—
1. Caterpillar; the wooly bear.
୨। ପ୍ରବାଳ (ଦେଖ)—2. Prabāla (See)

ପର ବଲେଇ—ଦେ. ବି.—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଜଞ୍ଜାଳ—
Para balei Another person's responsibility or affairs.
(ପରର ବଲେଇ, ପରର ବଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରବଶ(ଶ୍ୟ) —ସଂ. ବିଣ. (ଅସ୍ତ୍ରୀ ଡତ୍; ପର+ବଶ; ବଶ୍ୟ=ବଶୀଭୂତ)—
Parabaśa(śya) ୧। ପରତନ୍ତ୍ର; ପରାଧୀନ—Dependent
[ପରବଶା(ଶ୍ୟା)—ସ୍ତ୍ରୀ] on another; under the dominion of another.
[ପରବଶ(ଶ୍ୟ)ତା—ବିଶେଷ୍ୟ]
୨। ଅଧୀନ; ଅଭିଭୂତ ରୂପେ ଆସକ୍ତ—2. Subject to; addicted to dominated by.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—କ୍ରୋଧ-ପରବଶ; କାମପରବଶ।]

ପରବସ୍(ସ୍ତ୍)(ସ୍ତି)—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ପରବରିସ୍)—ପ୍ରତିପାଳିତ—
Parabas (sta) (sti) Brought up; maintained.
ପରବରିସ **परबरिस**
ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—୧। ପ୍ରତିପୋଷଣ—1. Maintenance.
୨। ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ—2. Livelihood.

ପରବସ୍ (ସ୍ତ)(ସ୍ତି)କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା—
Parabas(sta) (sti) karibā To maintain.
ପରବରିସ କରା **परबरिस करना**

ପରବସ୍(ସ୍ତ)(ସ୍ତି) ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା;
Parabas(sta)(sti) hebā ଚଳାଚଳ ହେବା—To get on in the world; to earn one's living.
ପରବରିସ ହୋନା **परबरिस होना**

ପରବା(ଇତ୍ୟାଦି)—ପରୁଜ୍ଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Parabā (etc) Par-uā (etc) (See)
[ପରବାଇ(ୟେ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପରବାଣୀ—ସଂ. ବି—୧। ଧର୍ମ୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—
Parabāṇi 1. A religious head.
୨। ବତ୍ସର (ହି. ଶ.)—2. Year.
୩। ମୟୂର (ହି. ଶ.)—3. Peacock.

ପରବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପରାଧୀନ—
Parabān Subordinate; subservient.
(ପରବତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରବାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—ପରୁଜ୍ଆନା (ଦେଖ)
Parabānā Par-uānā (See)
(ପରୱାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖାଇବେ ଚଲିବର ପରବାନା—
ପ୍ରଧାନାଥ ପରମାର।

ପରବାର୍ ବୈଦେ. ବି—ପରୁଜ୍ଆର୍ (ଦେଖ)
Parabār Par-uār (See)

ପରବାରି—ଦେ. ବି—(ସଂ. ପରବାର)—ଦାସୀ; ପରବାରି—
Parabāri A maid servant.

ପରବାରେ— ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧। ସିଧା ସିଧା—
Parapāre 1. Directly; straightway.
(ଯଥା ସେ ପୁଣିରୁ ପରବାରେ କଲିକତା ଚାଲିଗଲେ।)
(ପରବାହାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଆଦୌ—2. At all.
(ଯଥା —ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପରବାରେ ଦେଖି ନାହିଁ।)

ପରବାସ—ସଂ. ବି. (ଅସ୍ତ୍ରୀ ଡଙ୍; ପର+ବାସ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
Parabāsa ବାସସ୍ଥାନ—Another's house.
ପରବାସ ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ପ୍ରବାସ)—ପ୍ରବାସ; ବିଦେଶବାସ—
परदेश Residence in a foreign country; sojournment.
କେଉଁଠାରେ କରୁଣ ସ୍ୱର ପରବାସି। କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରବାସିକା—ସ. ବ.—ମଲ୍ଲଙ୍ଗ—
Parabāsikā (ପରବାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Mistletoe.

ପରବାସୀ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ପ୍ରବାସୀ)—ପ୍ରବାସୀ—
Parabāsi Residing away in a foreign country; (ପରବାସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) living away from home;
ପରବାସୀ **परदेशी** sojourning.
ପରବାସୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଧିକ ଲେଖା ଗଣି—ଶିଶୁଶଙ୍କର, ଭଷା ଅନୁଚ୍ଛେଦ ।

ପରଭାଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସ. ପ୍ରଭାଣ)—ପ୍ରଭାଣ (ଦେଖ)
Parabiṇa Prabiṇa (See)
परबीन ଚତୁର ଲୋକମାନଙ୍କରେ ପରଭାଣ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ପରବୁଦ୍ଧି—ସ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର + ବୁଦ୍ଧି)—ଅନ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି ବା ପରାମର୍ଶ-
Para buddhi Another's advice.

ପର ବୁଧିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—
Para budhiā 1. Lacking in intelligence.
परमतिया ୨ । ଯେ ପରର ପରାମର୍ଶରେ ଚଳିତ ହୁଏ—
2. Led by the advice of another person.
୩ । ପଛ ବୁଦ୍ଧିଆ; ଯାହାର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ—
3. Having no presence of mind.

ପରବେଶ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରବେଶ)—ପ୍ରବେଶ (ଦେଖ)
Parabeśa Prabeśa (See)
परवेश ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରବିଷ୍ଟ (ଦେଖ)—
Prabishṭa (See)
ରମ୍ଭଶୂନ୍ୟୀ ପାଖରେ ଢୋଲେ ପରବେଶ—କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ ବନ ।

ପରବେଶ ହେବା—ଗ୍ରା. କି. (ସ. ପ୍ରବେଶ)—୧ । ପ୍ରବେଶ କରିବା;
Parabeśa hebā ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବା—1. To enter.
(ପରବେଶିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
परवेशा 2. To arrive; to be in attendance.
परवेशना ପାଣ୍ଡବଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ
ସେ ତୁମ ପରବେଶ ଢୋଲେ କରନ୍ତୁରେ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ ଆଦି

ପରବେଶ୍ମ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପର + ବେଶ୍ମନ୍)—ସ୍ୱର୍ଗ—
Parabeśma Heaven.

ପର ବୈରାଗ୍ୟ—ଦେ. ବ (ମହାମାଧର୍ମର ପରିଭାଷା)—ମହାମାଧର୍ମୀବଲମ୍ବୀ
Para bairāgya ମାନଙ୍କର ସାଧନାର ଶେଷ ଫଳ—The consummation of the Sannyāsa of the Mahimā sect of Orissa.
[ଦ୍ର—ମହିମା ଗୋସାଇଁ ଅବଧୂତାଶ୍ରମ ସନ୍ନ୍ୟାସ ପନ୍ଥାକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି କରି ଅଛନ୍ତି;—ଅପର ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ପର ବୈରାଗ୍ୟ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ପ୍ରଥମେ ବାଷପୃବାସନାରେ ବୈରାଗ୍ୟ ଜନ୍ମିଲେ ତ୍ୟାଗୀ ହୋଇ ଯେଉଁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ତାକୁ ଅପର ବୈରାଗ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବା ମଧ୍ୟଶରଣଦ୍ୱ ବୋଲାଯାଏ । ଉପରେ ସମାଧି 'ସାଧନ ସଙ୍ଗୀତ' ମୁମୁକ୍ଷୁ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଭକ୍ତ ବକେକରେ ଅଧିକାର ଜନ୍ମିଲା ପରେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ତମସ୍ୟାଦ ମହାବାକ୍ୟ ଉପଦେଶ ଦ୍ୱାରା 'ସୋଽହଂ' ଅର୍ଥାତ୍ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି ଭାବ ଜନ୍ମିଲେ ଯେଉଁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ତାହାକୁ ପର ବୈରାଗ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବା ଅଦ୍ୱ ମାର୍ଗ ଶରଣ ବୋଲାଯାଏ । ଦ୍ରାଚା—ବଳରାମ ବାବା ମହାମାଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ।]

ପରବୋଧ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସ. ପ୍ରବୋଧ)—୧। ପ୍ରବୋଧ; ସାନ୍ତ୍ୱନା—
Parabodha 1. Consolation.
ପରବୋଧ **परबोध** ୨ । ଉପାଖ୍ୟାନ—2. Episode.
ନବମ ସ୍କନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନେ ଦେବଯାନୀ ଦେବଯାନୀ ବଚୋଦ
ଜହ୍ନବାରୁ ଥାଞ୍ଚା ଦୋଇ ଏଥର ଯେ ପରବୋଧ । ଦ୍ରାଚା, ଉତ୍କଳସମ୍ଭବ ।

ପରବୋଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପ୍ରବୋଧ)—ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା—
Parabodha karibā To console.
ପରବୋଧ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ପରବୋଧା
ପରବୋଧିବା } **परबोधना**

ପରବ୍ୟଥା—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହାର; ଇଂରାଜର
Parabyathā ଅନୁବାଦ)—ପ୍ରସବ ବାସିଦନ କାମ୍ବା ତା ପରେ
ପରବ୍ୟଥା ପ୍ରସବବେଦନା (ଶୂଳ) ପରେ ଅନୁଭୂତ ହେବା ବେଦନା—Afterpain.
[ଦ୍ର—ଜରାୟୁଭିତରେ ରକ୍ତ ଜମିଥିଲେ କାମ୍ବା ଫୁଲର କୌଣସି ଅଂଶ ଛିଣ୍ଡି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରହିଯାଇଥିଲେ ଏପରି ବେଦନା ହୁଏ—(ସ୍ତ୍ରୀରୋଗ ଓ ପ୍ରସୂତିଚର୍ଯ୍ୟା)]

ପର ବ୍ରତ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର + ବ୍ରତ)—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର (ହି. ଶ)—
Para brata A name of Dhṛutarāshṭra.

ପର ବ୍ରହ୍ମ—ସ. ବ—୧ । ପରମେଶ୍ୱର; ପରଂବ୍ରହ୍ମ—
Para brahma 1. God; the Supreme Spirit.
୨ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରତିପାଦକ ଉପନିଷଦ୍‌ବିଶେଷ—
2. A Bedānta treatise treating of the all-pervading Essence of the universe as God.

ପରଭା—ଗ୍ରା. ବ—୧ । (ସ. ପ୍ରଭା)—ପ୍ରଭା (ଦେଖ)—
Parabhā 1. Prabhā (See)
୨ । (ସ. ପ୍ରଭାବ) ପ୍ରଭାବ (ଦେଖ)—2. Prabhāba. (See)

ପର୍‌ଭାଗ—ସ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା; ପର + ଭାଗ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠାଂଶ—
Para bhāga 1. Chief part.
୨ । ଉତ୍କର୍ଷ—2. Excellence; pre-eminence.
୩ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—3. Next part.
୪ । ଉତ୍ତରାଂଶ; ଶେଷଭାଗ—4. Last part; latter part.
୫ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଂଶ—
5 The portion of another.

ପର ଭାଗ୍ୟୋପଜୀବୀ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; ପରଭାଗ୍ୟ +
Para bhāgyopajībi ଉପଜୀବୀ)—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
(ପରଭାଗ୍ୟୋପଜୀବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ କର୍ତ୍ତର କରି ଆପଣା
ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—1. One who eks out one's existence depending on the fortunes of another person.
୨ । ପରାନ୍ନଭୋଜୀ—2. Feeding at another's expense.

ପରଭାତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—୧ । (ସ. ପ୍ରଭାତ) ପ୍ରଭାତ; ସକାଳ—
Parabhāta 1. Morning.
ପରଭାତ **परभात** ୨ । (ସ. ପର + ଉକ୍ତ) ପରାନ୍ନ; ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ଖାଦ୍ୟ—
2. Another person's food.
୩ । ପରପ୍ରଦତ୍ତ ଅନ୍ନ—3. Food given by another person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ତୁମ୍ଭଙ୍କ ନାଡ ବର ପରଭତ ଚାର
ଯା ଜାଉଛ ମୋର ଅଭଦ୍ୟ ଏଥି ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣବିଂଡ଼. ମହାଭରତ ଭ୍ରତ୍ସୋଗ

ପରଭୃଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ— ପରଭୃଙ୍ଗୀଶ—
Parabhātuā Living on another's food.

ପରଭାବ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରଭାବ)—ପ୍ରଭାବ (ଦେଖ)—
Parabhāba परभाव Prabhāba (See)

ପରଭୁ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରଭୁ)—ପ୍ରଭୁ (ଦେଖ)—
Parabhu Prabhu (See)

ପରଭୁରେ ରୁରେ ମାର ପାରୁଛେ ଇହିତ ବାସ. ଲୋପର ।
ଅରୁମଲ୍ୟ. ବଦର୍ ଧରନ୍ତ୍ରାମଣି।

ପର ଭୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର + ଭୁକ୍ତ) —
Para bhukta ୧ । ପୂର୍ବେ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଭୁକ୍ତ ବା ଭୋଗ କରାଯାଇ-
(ପରଭୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥିବା—1. Previously enjoyed by another.
୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ—2. Possessed by another.

ପରଭୃତ୍—ସଂ· ବ. (ପର=ଅନ୍ୟ + ଭୃ ଧାତୁ ⇒ ପୋଷଣ କରିବା +
Parabhrut କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଯେ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କୋକଳଙ୍କୁ ପାଳନ
କରେ)—କାକ—The crow.

ପରଭୃତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ;ପର=ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃକ + ଭୃତ=ପାଳିତ)—
Parabhṛuta କୋକଳ—Cuckoo.
(ପରଭୃତା— ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ—୧ । ପରପୁରୁଷ; ଉପନାୟକ—
1. Paramour; illicit lover.
ବେଶ୍ୟା ପର ଚୂତ ପରେ ପରଭୃତ ବସା ଯାଇ ଗାଇ ଗଥାଇ ଯେ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । ଦୂତ—2. Messenger.
ବଶେଷରେ ମନ ଭନସ୍ୱ ନ ଜର ପରଭୃତ ନାମୋଦସ୍ୱ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
ଦେ. ବଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ; ମହତ୍—Great.
ବଳସନ୍ତ ପରଭୃତ ଭ୍ରମରେ, ବରଷ୍ଣାସିତ ସହଁ ମଧରେ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପରମ—ସଂ. ବଣ. (ପର=ଉତ୍ତମ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ମା ଧାତୁ=ମାପିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Parama ଅ)—୧ । ସମଧିକ; ସର୍ବୋତ୍ତମ—1. Highest; supreme.
(ପରମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରଥମ; ଆଦ୍ୟ—2. First; primary.
୨ । ଚରମ—3. Final.
୪ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—4. Best; superior; chief.
୫ । ମହତ୍—5. Great.
୬ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—6 Extreme; excessive.
୭ । ମହତ୍ତମ—7. Greatest.
୮ । ପ୍ରକୃତ—8. Actual; true.
ବଣର ବଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very; excessively; profoundly.
(ଯଥା—ପରମ ପରିପୁଷ୍ଟ ।)
[ଦ୍ର—ପରମ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ୍ୟର ବିଶେଷଣ ଓ ବଣର ବଣ ରୂପେ ନାନା ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ପରମଦୁଃଖ; ପରମଦୁଃଖିତ; ପରମକ୍ରୁଦ୍ଧ; ପରମଦୁର୍ମେଧାଃ; ପରମପ୍ରୀତ; ପରମପ୍ରୀତି;ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ପରମଶ୍ୱର; ପରମମନ୍ୟମାନ; ପରମମଦ୍ୟାନ୍; ପରମବେଦ୍ୟାତ୍ମକ; ପରମଶୋଭନ; ପରମସମ୍ମତ; ପରମାଙ୍ଗନା; ପରମାର୍ତ୍ତ ।]
କ୍ରି· ବଣ—୬ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Very; much; extremely.
୨ । ସମଧିକରୂପେ—2. Highly; greatly.

ପ. ବ—୧ । ଶିବ (ହ. ଶ)—1. Siba.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ)—2. Bishṇu.
ଦେ. ବ—ପରମାତ୍ମା; ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ଈଶ୍ୱରସତ୍ତା—
The Divine particle or soul in man.
ଜୀବ ପରମ ବେନ ଅଂଶ ଏ ବଦ୍ଧ ମୁକ୍ତିରେ ପ୍ରବେଶ ।
ରୂପତ, ତ୍ରୈମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ପରମ କ୍ରୁଦ୍ଧ—ସଂ ବଣ. ପୁଂ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗାନ୍ୱିତ—
Parama kruddha (ପରମ କ୍ରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Extremely angry.

ପରମ ଗତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମା + ଗତି) —
Parama gati ୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗତି—1. The supreme path (to heaven).
୨ । ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଆଶ୍ରୟ—
2. Supreme resort or refuge.
୩ । ମୋକ୍ଷ; ନିର୍ବାଣ—3. Final deliverance; final beatitude; salvation.

ପରମ ଗବ—ସଂ. ବ—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବଳଦ—
Parama gaba An excellent bull. (M. W.)

ପରମ ଗହନ—ସଂ. ବଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁପ୍ତ ବା ଅବୋଧ୍ୟ—
Parama gahana Very mysterious or profound.

ପରମ ଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଗୁରୁ)—
Parama guru ଗୁରୁଙ୍କ ଗୁରୁ; ଅଜା ଗୁରୁ—
One's preceptor's preceptor.
ଦେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
A title given by Rajas to Brāhmaṇas.

ପରମ ଜ୍ୟୋତିଃ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରମ + ଜ୍ୟୋତିଃ)—
Parama jyotiḥ ୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । (କର୍ମଧା) ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଃ; ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରଭା—
2. Divine light; heavenly halo.

ପରମ ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ତତ୍ତ୍ୱ)—
Parama tattwa ୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ତତ୍ତ୍ୱ—1. The supreme principle.
(ପରମ ତତ୍ତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ—
2. The ultimate truth or secret; metaphysical truth.
୩ । ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ସତ୍ୟ—3. The highest truth.

ପରମଦା—ଗ୍ରା· (ପଦ୍ୟ) ବ (ପ୍ରମଦା) —ପ୍ରମଦା; ସ୍ତ୍ରୀ—
Paramadā Woman.
ପରମଦା ବଳ ସନ୍ତ, ପରମ ଦାରୁଣ ଫୁଲ ଧନୁ ପାଏ ଅନୁସର ଅନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ।
ବଦଗ୍ଧ୍ୟ ତୃଣା ଗୀତ ।

ପରମଦ୍ରୁ—ସଂ. ବ—ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ—
Paramadru Amyris Agallocha (tree). (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରମ ଧାମ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ବୈକୁଣ୍ଠ; ସ୍ୱର୍ଗ—
Parama dhāma Heaven.

ପରମ ପଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ପଦ)—
Parama pada ୧ । ମୋକ୍ଷ—1. The final beatitude.
୨ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ—
2. The highest position imaginable.
୩ । ଅପବର୍ଗ—3. Summum bonum of life.
୪ । (ଶ୍ରୀ ଢଙ୍ଗ) ପରମ ଦେବତାଙ୍କର ଚରଣ—
4. The Feet of God.

ପରମ ପଦାର୍ଥ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ପଦାର୍ଥ)—
Parama padārtha ପରମ ପଦ (ଦେଖ)
Parama pada (See)

ପରମ ପରମ—ସ. ବ—ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ; ସର୍ବୋଚ୍ଚ—
Parama parama Highest or most excellent of all. (M. W.)

ପରମ ପରିତୋଷ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ପରିତୋଷ)—
Parama paritosha ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ—
ପରମ ପରିତୁଷ୍ଟି } ଅନ୍ୟରୂପ
ପରମ ସନ୍ତୋଷ } Supreme happiness.
(ପରମ ପରିତୁଷ୍ଟ, ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—ବିଣ)

ପରମ ପିତା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଜଗତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିତା)—
Parama pitā ପରମେଶ୍ୱର; ଜଗତ୍ପିତା ଈଶ୍ୱର—
The Almighty Father; God.

ପରମ ପୁରୁଷ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ପୁରୁଷ)—ପରମେଶ୍ୱର—
Parama purusha The Supreme Spirit; God.
(ପରମ ପୁଂସ, ପରମ ପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରମ ଫଳ—ସ. ବ—୧ । ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉତ୍ତମ ଫଳ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପରିଣାମ—
Parama phala 1. Excellent result.
୨ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—Salvation; final beatitude.

ପରମ ବନ୍ଧୁ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ବନ୍ଧୁ)—
Parama bandhu ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ—An excellent or eminent friend.
ଦେ. ବ—୧ । ବନ୍ଧୁର ବନ୍ଧୁ—1. One's friend's friend; one's relative's relative.
୨ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ; ମହାପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧୁ—2. A person related to one by god-relationship; a god-relation.

ପରମ ବୈଷ୍ଣବ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ପରମ + ବୈଷ୍ଣବ)—
Parama baishṇaba ବିଶେଷ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପରମ ବୈଷ୍ଣବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Greatly devoted to Bishṇu.

ପରମ ବୈଷ୍ଣବୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ଦେବୀ ବା ଶକ୍ତି ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଜୀବ ବଳି ପଡ଼େ ନାହିଁ
(ପରମ ବିଷ୍ଣୁଶକ୍ତିରଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ମୂର୍ତ୍ତି)—
1. A Goddess before whom victims are not sacrificed.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. A name of Durgā.

ପରମ ବ୍ରହ୍ମ—ସ. ବ—ପରମ ପୁରୁଷ; ପରମେଶ୍ୱର—
Parama brahma The Suprem Spirit; God.

ପରମ ଭକ୍ତ—ସ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଗତ ଭକ୍ତ—
Parama bhakta A very faithful devotee or adherent.

ପରମ ଭଟ୍ଟାରକ—ସ.ବ. ପୁଂ—ସମ୍ରାଟଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Parama bhaṭṭāraka A title given to emperors in ancient times.
(ପରମ ଭଟ୍ଟାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରମ ମାୟା—ସ. ବ—ପରମେଶ୍ୱର—
Parama māyā God.

ପରମ ମୁକ୍ତି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ମୁକ୍ତି)—ଜନ୍ମାଣ; ମୁକ୍ତି—
Parama mukti Final beatitude.
(ପରମ ମୋକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରମ ଯୋଗୀ—ସ. ବ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଗୀ—
Parama jogī 1. An eminent devotee or ascetic.
୨ । ମହାଦେବ—2. An epithet of Śiba.

ପରମର୍ଦ୍ଧିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରମ + ଋଦ୍ଧି + କ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ୍ୟବାନ—
Paramarddhika Very fortunate.
(ପରମର୍ଦ୍ଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରମ ରସ—ସ. ବ.—ଘାଣି ମିଶା ଦହି; ଜଳ ମିଶ୍ରିତ ଭକ୍ତ (ହି. ଶ.)—
Parama rasa Churned buttermilk mixed with water.

ପରମ ରହସ୍ୟ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା, ପରମ + ରହସ୍ୟ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ
Parama rahasya ଗୋପନୀୟ ବା ଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱ—
Profound or the deepest mystery.

ପରମର୍ଷୀ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଋଷି)—ମହର୍ଷି; ଶ୍ରେଷ୍ଠମୁନି
Paramarshī (ବେଦବ୍ୟାସ, ନାରଦ, ଶୁକ, ମାର୍କଣ୍ଡେୟପ୍ରଭୃତି)—
An eminent sage; a saint of the 1st rank.

ପରମ ସମୁଦୟ—ସ. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ସୂଚକ—
Parama samudaya 1. Very auspicious. (M W.)
୨ । ଅନ୍ୟନ୍ତ ଭଲକାର୍ଯ୍ୟ—2. Very successful. (M.W)

ପରମ ସମ୍ମତ—ସ. ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ମାନିତ—Highly esteemed; much revered (M. W.)
Parama sammata

ପରମ ସର୍ବତ୍ର—ସ. ଅ—ସବୁଠାରେ—Everywhere; throughout. (M. W.)
Parama sarbatra

ପରମ ସୁଖ—ସ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ—Supreme happiness.
Parama sukha (ପରମସୁଖୀ—ବିଣ)

ପରମ ସୁନ୍ଦର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର—
Parama sundara Very beautiful.
(ପରମ ସୁନ୍ଦରୀ, ପରମାସୁନ୍ଦରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରମ ହଂସ—ସ. ବ. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ପରମ = ପ୍ରଧାନ + ହଂସ = ଯୋଗୀ)—
Parama haṁsa ୧ । ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମନ କରିଥିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯୋଗୀ; ସିଦ୍ଧପୁରୁଷ; ମହାଯୋଗୀ—1. An ascetic of the highest order; a religious man who has subdued all his senses by abstract meditation.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଜ୍ଞାନର ପରମ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ସତ୍ତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ ଅନୁଭବ କରି ପାରଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପରମହଂସ ବୋଲାଯାଏ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ନ୍ୟାସ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଶିଖାସୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରି ଦଣ୍ଡ କମଣ୍ଡଳୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ପରମହଂସ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ତାଙ୍କର ଦଣ୍ଡ କମଣ୍ଡଳୁ ଗ୍ରହଣ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ; ସେ ସବୁ-ପ୍ରକାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ସନ୍ଧ୍ୟା, ଇର୍ଣ୍ଣ, ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ଆଦି କରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ ଓ ସେ କାହାକୁ ନମସ୍କାର କରିବେ ନାହିଁ । ସେ ସବୁଦା ଅଧ୍ୟାତ୍ମନିଷ୍ଠ, ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ, ନିଗ୍ରହ ଓ ବ୍ରହ୍ମବତ୍ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମରେ ସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅବଧୂତମାନଙ୍କର ୪ଟି କ୍ରମ ଅଛି, ଯଥା—କୁଟୀଚକ, ବହୂଦକ, ହଂସ ଓ ପରମହଂସ । ପରମ ହଂସ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ । ପରମହଂସ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଥରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୨ । ସିଦ୍ଧପୁରୁଷଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—

2. A title of an eminent saint.

୩ । ପରମାତ୍ମା; ପରମେଶ୍ୱର—

3. The Supreme Spirit; God.

ଦେ. ବ. (ନାମ)—କଟକ ସହରଠାରୁ ୧୦ ମାଇଲ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗ୍ରାମବିଶେଷ—Name of a village 10miles east of the town Cuttack.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପରମହଂସ ନାଥ ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଶିବରାତ୍ରିରେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ । ଏହି ଗ୍ରାମର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସଫିପୁର, ବମୁର ଓ ଅଥଙ୍ଗାରେ ଭଲ 'ପାନ' ଫସଲ ହୁଏ । ଏହି ପାନ ପରମହଂସୀ ପାନ ନାମରେ ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ପରମା—ସ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପରମ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—'ପରମର' ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Paramā Feminine of 'Parama'

ସ. ବ.—ଚବ୍ୟ (ହି. ଶ.)—Piper Chaba.

ଦେ. ବ.—ପରମାନନ୍ଦର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—Name by which a person named Paramānanda is called.

(ପରମି, ପରମୁ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ)

ପରମାକ୍ଷର—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଅକ୍ଷର)—ଓଁକାର—

Paramākshara The sacred syllable Om (M.W.)

ପରମାଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି ଓ ବିଣ (ସ. ପ୍ରମାଣ)—

Paramāṇa ୧ । ପ୍ରମାଣ (ଦେଖ)—1. Pramāṇa (See).

ପରମାଗ ଯହିଁ ସଂସାର ପରମାଣ, ରୂପ ରସଶବ୍ଦ ବର୍ତ୍ତମାନ

ପରମାନ ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଜଉ ।

୨ । (ସ. ପରମାଣ) ପରମାଣ (ଦେଖ) Parimāṇa (See).

ପରମାଣିକ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରମାଣିକ) — ୧ । ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—

Paramāṇika 1. The headman of a caste.

ପରାମାଣିକ ଅର ଅର ଜାତିର ପର ଜନମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଜଣେ ପରମାଣିକ

ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗଣ୍ଠି ।

୨ । ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—

2. Family-title of some weavers.

୩ । ତନ୍ତୁସମାଜର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପାଧି—

3. A title of the headman amongst weavers.

୪ । ଉଣ୍ଡାର ଜାତିର ମୁଖ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ଉପାଧି—

4. A title of the headman of the barber cast.

ପରମାଣି ବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—୧ । (ସ.ପରମାଣ) ପରମାଣିବା (ଦେଖ).

Paramāṇibā 1. Parimāṇibā (See)

ପରମାଣା ହେଉଛନ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଡ ଜ ଅମାଣି— ଗୀତା. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଙ୍କ ଗୀତା ।

ପରମାନନା ୨ । (ସ. ପ୍ରମାଣ) ପ୍ରମାଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—

2. To accept as evidence.

୩ । ସ୍ୱୀକାର କରିବା—3. To agree.

ପରମାଣୁ—ସ. ବି (ପରମ + ଅଣୁ = କଣା, ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—

Paramāṇu ୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ଅଂଶ—1. Infinitesimal particle or atom.

୨ । ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ଅଂଶ—2. Molecule.

[ଦ୍ର—ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ ମତରେ ପଞ୍ଚଭୂତ ମଧ୍ୟରୁ ଆକାଶର ପରମାଣୁ ନାହିଁ; ଆଉ ଚାରିଭୂତ (ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ତେଜଃ ଓ ବାୟୁ)ର ପରମାଣୁ ଅଛି । ବସ୍ତୁକୁ କ୍ରମଶଃ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ ଅଣୁ ହୁଏ; ଅଣୁକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ ପରମାଣୁ ହୁଏ । ପରମାଣୁ ଚକ୍ଷୁଗ୍ରାହ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ପରମାଣୁମାନଙ୍କ ସଂଯୋଗରେ ଚାରିପ୍ରକାର ବସ୍ତୁର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଦୁଇ ଦୁଇ ପରମାଣୁର ମିଳନରେ ଦ୍ୱ୍ୟଣୁକ ବା ଅଣୁ; ୩ ଦ୍ୱ୍ୟଣୁକର ମିଳନରେ ତ୍ରସରେଣୁ; ଚାରିଦ୍ୱ୍ୟଣୁକର ମିଳନରେ ଚତୁରଣୁକ ହୁଏ । ଏହି ପରମାଣୁମାନଙ୍କ ସଂଯୋଗରେ ବାୟୁ, ବାୟୁର ପରମାଣୁଗଣର ସଂଯୋଗରେ ଜଳ, ଜଳର ପରମାଣୁଗଣର ସଂଯୋଗରେ ପୃଥିବୀର ଓ ପୃଥିବୀ ପରମାଣୁଗଣର ସଂଯୋଗରେ ତେଜଃ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ; ଏହାହିଁ ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନର ପରମାଣୁବାଦ । ପରମାଣୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଅନନୁମେୟ ଅଟେ, ଏହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆଧୁନିକ ରସାୟନ ଓ ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନ ମତରେ ୭୫ ଟି ମୂଳ ପଦାର୍ଥର ପରମାଣୁଦ୍ୱାରା ଏ ଜଗତର ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ନିର୍ମିତ । ପରମାଣୁମାନଙ୍କ ଚଳନଦ୍ୱାରା ଆଲୋକ, ବିଦ୍ୟୁତ, ତାପ ଆଦି ଜାତ ହୁଏ—ହି. ଶ. ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣର ଗୋଟିଏ ଅଣୁ ୫୦ଟି ପରମାଣୁର ସମଷ୍ଟି ଅଟେ—M.W.]

ପରମାଣୁ ବାଦ—ଦେ. ବ (ଜଡ଼ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ)—ଜଡ଼ ଜଗତର ଯାବତୀୟ ବସ୍ତୁ ପରମାଣୁମାନଙ୍କ ଯୋଗାକର୍ଷଣର ଫଳ ବୋଲି ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଯେଉଁ ମତ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି—The atomic theory of the universe; the atomistic system of the Baiśeshika system of Hindu philosophy.

(ପରମାଣୁ ବାଦ—ବିଣ. ପୁଂ.)

ପରମାଣେ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ପ୍ରମାଣେ (ଦେଖ).

Paramāṇe .Pramāṇe (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମାଣେ ଏନନ୍ତ ଶୁଣି ଯୋଗୀମାନେ
ବରାବର ବୋଲନ୍ତି ଥଲ୍ଲ ପରମାଣେ – ବୃଦ୍ଧ. ତ୍ରୈମଞ୍ଜୁଷ ।

ପରମାତ୍ମା—ସ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ପରମ + ଆତ୍ମନ୍)—୧ । ପରମେଶ୍ୱର;
Paramātmā ପରବ୍ରହ୍ମ—1. God; the Supreme Spirit.

୨ । ଜୀବଠ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଥିବା ଈଶ୍ୱରସତ୍ତା—
2. The Divine Particle or Soul in man; the Supreme or Unievrsal Soul.

[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀରରେ ଜୀବାତ୍ମା ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବାତ୍ମାରେ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପେ ପରମାତ୍ମା ବା ଈଶ୍ୱରସତ୍ତା ବର୍ତ୍ତମାନ ।]

ପରମାତ୍ମୀୟ—ସ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ପରମ+ଆତ୍ମୀୟ)—ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ—
Paramātmīya One's very close or intimate friend.
(ପରମାତ୍ମୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରମାଦ—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସ. ପ୍ରମାଦ)—ପ୍ରମାଦ (ଦେଖ)
Paramādá Pramāda (See)
ପରମାଦ ପାଉଁଚ ଧଂଶୀ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ
ପରମାଦ୍ ଜୀବ ବଧ୍ୟଂସ ହେଲେ ପରମାତେ । ଭବଭୂର୍ଜ୍ୟ,
ବ୍ୟଣ (ସ. ପ୍ରମାଦଦାୟୁକ)—ଦୁଃଖଦାୟୁକ—
Painful; afflicting.
ତ୍ରିସ୍ୱହ୍ନ, ପରମାଦ ବଡ଼ ବୁହ ଗୋ । ଭବଭୂର୍ଜ୍ୟ, ଜଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର. ପ ଗୀତ ।

ପରମାଦର—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ପରମ + ଆଦର)—ଅତ୍ୟଧିକ ଆଦର;
Paramādara ସମାଦର—Greatest respect or regard.
(ପରମାଦୃତ, ପରମାଦରଣୀୟ—ବ୍ୟଣ)

ପରମାଦ୍ୱୈତ—ସ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ପରମ+ଅଦ୍ୱୈତ)—ପରମାତ୍ମା;
Paramādwaita ପରମେଶ୍ୱର—God; the Supreme Spirit.

ପରମାନନ୍ଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧାରୟ; ପରମ + ଆନନ୍ଦ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ
Paramānanda ଆନନ୍ଦ—1. Supreme delight or bliss; highest felicity.

୨ । ଅଖଣ୍ଡାନନ୍ଦ; ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସୁଖ—
2. Permanent bliss; eternal happiness.
୩ । ପରମେଶ୍ୱର—3. God; the Supreme Being.
୪ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—4. Śrīkṛushṇa.
ପରମାନନ୍ଦଙ୍କ ପଦାବଳୀ ଦୂତ । ଗୀତଗ୍ରନ୍ଥ ବଦ୍ଧା ନେଲେ—ସଙ୍ଗୀତ ।
ପୁଂ. ବ. ପୁଂ— ଲୋକଙ୍କ ନାମ —
Name given to males.
ବ୍ୟଣ—ପରମ ଆନନ୍ଦିତ—Highly pleased.
ପରମାନନ୍ଦ ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରା—ବୃଦ୍ଧ. ତ୍ରୈମଞ୍ଜୁଷ ।

ପରମାନ୍ନ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଅନ୍ନ = ଖାଦ୍ୟ.)—(ଦୈବ ଓ
Paramānna ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ) ଖୀର; ଯାଯୂସାନ୍ନ; ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଶର୍କରାଦ୍ୱାରା ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ—
A kind of rice-gruel; rice boiled with milk and sugar (lit. best food).

ପରମାପଦ—ଦେ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଆପତ୍)—ଘୋର ସଙ୍କଟ—
Paramāpada Extreme danger.

ପରମାପ୍ୟାୟିତ—ସ. ବ୍ୟଣ —ଅତି ତୃପ୍ତାର୍ଥ—
P ramāpyāyita Much gratified.

ପରମାୟୁ —ଦେ. ବ. (ସ. ପରମାୟୁସ୍)—ପରମାୟୁଃ (ଦେଖ)
Paramāyu Paramāyuh (See)
ପରମାୟୁଷ, ପରମାଇଷ ଅନ୍ୟରୂପ [ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଜୀବଙ୍କ ପରମାୟୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜନ୍ମଲକ୍ଷିତ ପ୍ରବଚନ ଅଛି; ଯଥା—
ପରମାୟୁ ନରକୁଞ୍ଜର ବ୍ୟଶାଶଏ (୧୨୦ ବର୍ଷ)
ପରମାୟୁ ଉନ ପଦରେ ଘୋଡ଼ା ଷଯେ (୪୫ ବର୍ଷ)
ଗୋରୁ ତବଶ, କୁକୁର ବାଆର
ଉନଶ ବର୍ଷରେ ମରେ କମ୍ଭୀର
ଛଅଶ ଶାଗୁଣା, ନଅଶ କୁଆ
ବାୟା ହେଲେ ମରେ ବଲୁଆ ।

ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ମନୁଷ୍ୟର ପରମାୟୁ ବ୍ୟଶାଶଦ୍ୱେ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦଶାଗଣାକ୍ରମେ ରବିଦଶା ୬, ଚନ୍ଦ୍ର ୧୦, ମଙ୍ଗଳ ୭, ରାହୁ ୧୮, ବୃହସ୍ପତି ୧୬, ଶନି ୧୯, ବୁଧ, ୧୭, କେତୁ ୭ ଓ ଶୁକ୍ର ୨୦ ବର୍ଷ, ଏପରି ଭୋଗ ହୁଏ ।]

ପରମାୟୁଃ—ସ. ବ. (ପରମ + ଆୟୁସ୍) —୧ । ପ୍ରାଣୀର ଜୀବନ-କାଳ;
Paramāyuh ଆୟୁଷ—1. Duration or span of life of an animal; life time.

୨ । କୌଣସି ଜାତୀୟ ପ୍ରାଣୀର ଜୀବନକାଳର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସୀମା—
2. Longest period of life attained by any class of animals.

ସ. ବ୍ୟଣ—ଯେ ବହୁକାଳ ଜୀବିତ ରହିଅଛି—
Reaching to a very advanced age. (M. W).

ପରମାୟୁଷ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରମ + ଆୟୁସ୍ + ଅ; ଯାହା ବହୁ
Paramāyusha ଦିନ ବଞ୍ଚେ)—ପିଆଶାଳ ଗଛ (ହି. ଶ.)—
Terminalia Tomentosa. (M. W).

ପରମାୟୁ ହାନି—ଦେ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପରମାୟୁଃ+ହାନି)—ରୋଗ ଓ
Paramāyu hāni ଘାତାଦଦ୍ୱାରା ପରମାୟୁ କମିଯିବା—
(ପରମାୟୁ କ୍ଷୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Shortening of the span of one's life.

ପରମାର—ଦେ. ବ—ଅଗ୍ନିକୁଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ରାଜପୁତ ଜାତିବିଶେଷ—
Paramāra ପରମାର **ପରମାର** A sect of Rajputs.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମାଲବରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ ।]

ପରମାହ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଅହନ୍)—୧ । ଶୁଭଦିନ—
Paramāha 1. An auspicious day.

୨ । ଉତ୍ତମ ଦିବସ—2. An excellent day.

ପରମାର୍ଥ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ+ଅର୍ଥ)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତୁ—
Paramārtha 1. Supreme thing; any excellent or important object.

୨ । ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ —2. The supreme object of life; summum bonum of life.
୩ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ—
3. Spiritual knowledge. (Howells).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହିଁଛୁ। 'ଅତଏବ' ର ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଥିବ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଦୃଷ୍ଟାକ୍ଷୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଦୂଧ ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ।

୪ । ଧର୍ମ—4. Religion.
୫ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ—5. Whole truth. (Howells).
୬ । ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ—6. Exactitude; reality.
୭ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନ—7. Best kind of wealth.
୮ । ଲବ୍ଧିତ ଧନ—1. Longed for riches.
୯ । ପର°ବ୍ରହ୍ମ—9. The Supreme Being.
୧୦ । ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅର୍ଥ ବା ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—
10. Excellent sense or meaning.
୧୧ । ବେଦାନ୍ତାଦି—11. The Bedānta etc. (M. W).
୧୨ । ମୋକ୍ଷ—12. Final beatitude.
୧୩ । (ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ) ଦୁଃଖର ସର୍ବଥା ଅଭାବରୂପ ସୁଖ (ହ୍ର. ଶ)—
13. (Nyāya Philosophy) Happiness due to the total absence of misery.

ଦେ. ବ—ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ—
Religious object; spiritual object.

ପରମାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱ—ସ. ବ—ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ—The supreme knowledge
Paramārtha tattwa of the divinity of God.

ପରମାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରମାର୍ଥ + ତତ୍ତ୍ୱ + ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଅ)—
Paramārtha tattwajña ୧ । ବେଦାନ୍ତଜ୍ଞ—
(ପରମାର୍ଥବିତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Versed in the Bedānta.
୨ । ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ; ଈଶ୍ୱରତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ—2. Knowing the Supreme Being; knowing the highest truth.

ପରମାର୍ଥ ଦରିଦ୍ର—ସ. ବଣ—ଫଳତଃ ଗର୍ବ୍ୱ; ନାଦାନ୍ ହୁଅ ବଶ୍ଚା
Paramārtha daridra ଦରିଦ୍ର—Really poor.

ପରମାର୍ଥବିତ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରମାର୍ଥ + ବିତ୍ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପରମାର୍ଥତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ (ଦେଖ)—
Paramārthabid Paramārtha tattwajña (See)
(ପରମାର୍ଥଜ୍ଞ, ପରମାର୍ଥବାଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରମାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ—ଅଧ୍ୟାତ୍ମବିଦ୍ୟା—Theology;
Paramārtha bidyā philosophy; spiritual knowledge.

ପରମାର୍ଥୀ—ସ. ବଣ—୧ । ମୁମୁକ୍ଷୁ—1. Seeking salvation.
Paramārthi ପରମାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱଜିଜ୍ଞାସୁ—2. Inquisitive of; the highest truth.

ପରମାରଥ ଦେ. ବଣ—ଗୋଡ଼ା ବୈଷ୍ଣବ—
A devoted Baishnaba.

ଦେ. ବ – ଧର୍ମ କର୍ମ; ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
A pious or religious act.

ପରମି(ମେ)ଶର—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପରମେଶ୍ୱର)—ପରମେଶ୍ୱର – God.
Parami(me)śara **ପରମେସର**

ପରମୀକରଣ ମୁଦ୍ରା—ସ. ବ—ଦେବତାଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ
Paramīkaraṇa mudrā ତାନ୍ତ୍ରିକ ଦେବପୂଜାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆଙ୍ଗୁଳ ମୁଦ୍ରା ବିଶେଷ; ମହାମୁଦ୍ରା (ହ୍ର. ଶ)—
A posture of the fingers during worship.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁଇହାତର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଲଗ୍ନ ଅନ୍ୟ ଆଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କ ପଙ୍ଖା ପର ମେଲାଇ ପ୍ରତିମାକୁ ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ। ହ୍ର. ଶ. ।]

ପରମୁଖାପେକ୍ଷା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ଓ ୬ଷ୍ଠ୍ୟା ତତ୍ପୁ; ପର + ମୁଖ + ଅପେକ୍ଷା)—
Paramukhāpekshā ପରନିର୍ଭରତା; ଅପରର ସାହାଯ୍ୟ ବା ଉପଦେଶ-ପ୍ରତ୍ୟାଶା—Dependence on another; mean servility.

ପରମୁଖାପେକ୍ଷିତା—ସ. ବ. (ପରମୁଖାପେକ୍ଷା + ଇନ୍ + ତ୍ୱାର୍ଥରେ ତା)—
Paramukhāpekshitā ପରନିର୍ଭରଶୀଳତା; ପରମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିବା ଭାବ—The state of depending on another; subserviency.

ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରମୁଖାପେକ୍ଷା + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Paramukhāpekshī ଅପରର ସାହାଯ୍ୟ ବା ଆଦେଶପ୍ରତ୍ୟାଶୀ—
(ପରମୁଖାପେକ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Depending on another;
(ପରମୁଖାପେକ୍ଷିତା—ବ) subservient.

ପରମେଷ୍ଠା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାର୍‌ମାଣ୍ଟ୍)—ଏକପ୍ରକାର ମୋଷ୍ଟଲୁଗା—
Parameṭā Paramatta.
ପାରମେଟା [ଦ୍ର—ଏଥିର ଝାଣୀ ସୂତା ଭୂଲାର ଓ ଉରଣୀ
ପରମାଟା ପଶମର । ଏହା ମୋଷ୍ଟା ଓ ଚକଣା କନା ।
[ପାର୍‌ମା(ମେ)ଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଅର ପରମାଷ୍ଟା ନାମକ ସ୍ଥାନରୁ ଆମଦାନ ହେଉଥିବା ମେଣ୍ଢାରୁମ (ପଶମ)ରୁ ଏ ଲୁଗା ଆଗେ ବୁଣା ଯାଉଥିଲା ବୋଲି ଏ ଲୁଗାର ଏହି ନାମ ରହିଅଛି—ହ୍ର. ଶ]

ପରମୃତ୍ୟୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ; ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ କୁଆ ମରେ ନାହିଁ)—
Paramṛutyu କାକ; କୁଆ (ହ୍ର. ଶ)—Crow.

ପରମେଶ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଈଶ)—୧ । ଜଗଦୀଶ୍ୱର—
Parameśa 1. God.
(ପରମେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—
2. God Śiba.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.

ପରମେଶୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରମେଶ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—
Parameśī (ପରମେଶ୍ୱରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Goddess Durgā.

ପରମେଶ୍ୱର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ + ଈଶ୍ୱର)—
Parameśwara ୧ । ପରମେଶ (ଦେଖ)—
1. Parameśa (See)
୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. God Indra. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ସ୍ୱରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଽ	ଓ	ଔ	ଳ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଯ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	●	ନ୍

ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଶିଷ୍ଟ ନମସ୍କାରରେ Parameśwaraṅku naibedya debā ବ୍ୟବହୃତ) ଭୋଜନ (ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଶାକାନ୍ନ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—To eat; to dine.

ପରମେଶ୍ୱରୀ—ସ. ବ. (ପରମେଶ୍ୱର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦୁର୍ଗା—
Parameśwarī 1. Goddess Durgā.

୨ । ସୀତା—2. A name of Sītā (M. W.).

ପରମେଷ୍ଠୀ—ସ. ବ. (ପରମେ=ଅତି ଉଚ୍ଚସ୍ଥ ସ୍ଥାନରେ, ସ୍ୱର୍ଗରେ+ସ୍ଥା. Parameshthī ଧାତୁ=ରହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—

୧ । ଶିବ—1. Śiba.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

୩ । ବ୍ରହ୍ମା—3. Brahmā.

୪ । ଶାଲଗ୍ରାମ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ—4. Name of a peculiarly shaped śālagrāma.

୫ । ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ରଦାତା ଗୁରୁ—5. Spiritual preceptor.

୬ । ଗରୁଡ଼ (ହି. ଶ)—6. Garurda.

ପରମୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ+ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ)—ବହୁଳବଭବ—
Paramaiswarjya Supreme grandeur or power.

ପରମୋତ୍କୃଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. (ପରମ+ଉତ୍କୃଷ୍ଟ)—ଅତି ଉତ୍ତମ—
Paramotkṛushṭa Superlatively good.

ପରମୋଦ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରମୋଦ)—ପ୍ରମୋଦ (ଦେଖ)
Paramoda Pramoda (See)

ପରମୋଦ

परमोद ବଢାଇଲେ ସୁଖରେ ମୋର ପରମୋଦ ।
କୃଷ୍ଣଦିବ, ମହାଭାରତ ବନ ।

ପରମୋନ୍ନତି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମ+ଉନ୍ନତି)—୧ । ଉନ୍ନତିର ଚରମସୀମା—1. Culmination; the highest pitch.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥା—
2. (astronomy) Culmination of a planet.

ପରମ୍ପର—ସ. ବିଣ. (ପରଂ+ପର)—ଧାରାବାହିକ; ଏକର ପର ଅନ୍ୟ—
Parampara Successive; one after another.

ସ. ବ—୧ । ଅନୁକ୍ରମ—1. Succession.

୨ । ଅଣନାତିର ପୁଅ; ପଣନାତି; ପ୍ରପୌତ୍ରର ପୁଅ—
2. Great great grandson.

୩ । ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର, ପ୍ରପୌତ୍ର, ପରପୌତ୍ରାଦି; ବଂଶ; ସନ୍ତତି—
3. Progeny; one's lineal descendants.

୪ । ମୃଗମଦ; କସ୍ତୂରୀ (ହି. ଶ)—4. Musk.

୫ । ଏକପ୍ରକାର ହରିଣ—5. A species of deer (M. W.).

ପରମ୍ପରା—ସ. ବ. (ପର+ପର+ଆ)—୧ । ଧାରା; ପୂର୍ବାପର କ୍ରମ—
Parampara 1. System; order.

୨ । ସମୂହ—2. Collection; series.

୩ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରା; ଅନୁକ୍ରମ—
3. Continuous succession; uninterrupted line; unbroken series.

୪ । ଅନ୍ୱୟ; ବଂଶପରମ୍ପରା—4. Family; lineage; progeny; a line of descendents.

୫ । ହିଂସନ; ମାରଣ—5. Hurting; killing.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧାରାବାହିକ—I. Regular.

୨ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ—2. Unbroken.

ଦେ. ଅ—୧ । ଆବାଲ୍ୟରୁ—1. From infancy.

ବତକ୍ଷଣ ଦୋଇଲେ ତ ଦେବ ପରମ୍ପର – ଉଷ. ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ ।

୨ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ—
2. In an unbroken line or series.

୩ । ଧାରାବାହିକରୂପେ—
3. In regular succession.

ବାଳାଗଜଇଥ ପଉଚପୁରଙ୍ଗ ପରମ୍ପର ଦୋଇ ଏ ଥଇ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୪ । ଆବହମାନ କାଳରୁ—
4. From time immemorial.

ପଣ୍ଡିତ ଉତ୍ତେ ଗାଣୀ ପୁଣି ଜାଣଁ ଶୁଣି ନ ଥିଲଇ ପରମ୍ପର ।
ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

୫ । ବହୁ ପୁରୁଷ ଦେଇ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପେ—
5. Uninterruptedly for generations.

ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଧାରାନୁକ୍ରମେ; କ୍ରମାନୁସାରେ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରାରେ—In continuous succession; successively.
Parampara krame **परंपरा**

ପରମ୍ପରା ଗତ—ସ. ବିଣ (ପରମ୍ପରା+ଗତ; ଆଗତ)—
Parampara gata ୧ । ଯାହା ଧାରାବାହିକରୂପେ ଆସେ, ଘଟେ ବା ଚଳି ଆସୁଅଛି—1. Successive; happening or come down in regular succession.

୨ । ବଂଶାନୁଗତ—2. Hereditary.

୩ । ପିତୃପୈତାମହିକ; ବଂଶାନୁକ୍ରମେ ଆଗତ—
3. Traditional; propagated from father to son for generations; descended in regular succession.

ପରମ୍ପରିତ ରୂପକ—ସ. ବ – ରୂପକ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ (ରୂପକ ଭଳେ
Paramparita rūpaka ନୋହି ଦେଖ)—
A kind of simile; a figure of speech. (See notes under 'Rūpaka')

[ଦ୍ର—ରୂପକ ଅଳଙ୍କାର ■ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସାଙ୍ଗ, ନରଙ୍ଗ ଓ ପରମ୍ପରିତ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରମ୍ପରାଣ—ସ. ବିଣ (ପରମ୍ପର୍ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ)—
Paramparīṇa ୧ । କ୍ରମାଗତ—1. Successive.
୨ । ଧାଗ୍‌ବାହ୍ନିକ—2. Serial; methodical; systematic.
୩ । ବଂଶପରମ୍ପର୍‌କ୍ରମେ ଆଗତ; ବଂଶାନୁଗତ—
3. Hereditary; traditional.

ପରରାତ୍ର—ଦେ. ବି. (ସ. ଅପରରାତ୍ର ?)—ଅପରରାତ୍ର; ଶେଷରାତ୍ର—
Para rātra The short hours of the night; the latter or closing part of the night; the last watch of the night.
ଶ୍ରୀଦଶ୍ୟମା ପରରାତ୍ରେ
ଚରୁଗ ଅସ୍ଥି ଧରି ତ୍ରସ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରଲ—ଦେ. ବି. (ସ. ପଟଳ)—ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ମୋତିଆବନ୍ଦ;
Paraḷa ଆଖି ଡୋଲାରୁପରେ ମାଡ଼ିଥିବା ଆବରଣ—
ଛାନି **पिटारा, मोतिआबिंद** Film in the eye; cataract; pearl in the eye.

ପରଳା—ଦେ. ବି.—ଘରର ରୁଅମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଡା ବଛାଇବା—
Paraḷā Laying of a layer of split bamboos on the rafters of a thatched house.

ପରଳି—ଗ୍ରାଦେ. (କଳାବାଣ୍ଡି) ବି—ବାଉଁଶ ଚାଲି—
Parali A tray of wicker work.

ପରଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପଟଳ)—
Paraḷibā ଘରର ରୁଅମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଡା ବଛେଇବା; [ପରଳା(ଳେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବେଭୁରେଇବା—
ଠାଠ ବାଁଧନା To lay a layer of split bamboos on the rafters of a thatched house.

ପରଲୋକ—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ପର + ଲୋକ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା—
Paraloka 1. The state after death; the realm of the departed.
(ଇହଲୋକ—ବିପରୀତ)
୨ । ଲୋକାନ୍ତର; ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜୀବ ଯେଉଁ ଲୋକ ବା ଜଗତକୁ ଯିବାର କଳ୍ପିତ ଅଟେ—2. The next world; the future world (after death).
[ଦ୍ର—ଈଶ୍ୱର ଓ ପରଲୋକରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନାସ୍ତିକ ବୋଲାଯାଏ ।]
ଦେ. ବି—(ସ. ପରଲୋକ ଗମନ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
1. Death.
୨ । ବାଜେ ମନୁଷ୍ୟ; ଅନାତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Outsider; a person not related to one's self.
ଏଣୁ ପରଲୋକେ ଦଲାଇଲ ଛଡ଼—ଚନ୍ଦ୍ରାନର୍ଣ ।

ପରଲୋକ ଗତ—ସ.ବିଣ. ସୁଂ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍; ପରଲୋକ + ଗତ)—ମୃତ
Paraloka gata Dead; departed; deceased
(ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ, ପରଲୋକ ଯାତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପରଲୋକଗତା, ପରଲୋକପ୍ରାପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରଲୋକ ଗତି—ସ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍; ପରଲୋକ + ଗତି)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ-
Paraloka gati 1. Death.
୨ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୋକ୍ଷ—
2. Final beatitude after death.

ପରଲୋକ ଗମନ—ସ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍; ପରଲୋକ + ଗମନ)—ମୃତ୍ୟୁ—
Paralokā gamana Death; decease.
(ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତି, ପରଲୋକ ଯାତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରଲୋକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୃତ ହେବା; ମରିବା—
Paraloka hebā To die; to be dead.
(ପରଲୋକ ଗମନ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପରଲୋକ ହଓୟା **परलोकगामी होना**

ପରଶ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସ. ସ୍ପର୍ଶ)—୧ । ସ୍ପର୍ଶ—
Paraśa 1. Touch.
ପରଶ **परस** ପରସ୍ପରଣି ପରଶରେ ଲୌହ ବାଞ୍ଛନ ହୁଏ ଉଲେ—
ରୂପଚ. ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ ।
୨ । ସଙ୍ଗଲାଭ—2. Association.
କୃଷ୍ଣ ପରଶରେ ପଃ ନସ୍ତରେ—ଭଗ ।
୩ । କଷ୍ଟି ପଥର—3. Touchstone.
୪ । ଚୁମ୍ବକ ପଥର—4. Magnetic stone.
ପୁରୁଷ ଲୌହକୁ ନଙ୍କେଁ ନାଗ ପରଶ—ଉଷ, ପ୍ରେମ ସୁଧାକୂପ ।
୫ । ସ୍ପର୍ଶ ମଣି—5. The philosopher's stone.

ପରଶଂସା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସ. ପ୍ରଶଂସା)—
Paraśaṁsā ପରଶଂସା Praśaṁsā (See)
परशंसा ବହୁତ ପରଶଂସା କଲେ ତୁଷ୍ଟ ଚତ୍ତେ—କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼ି, ନଢାଇଉତ ଭଜ ।

ପରଶଂସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ପ୍ରଶଂସା) —ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
Paraśaṁsibā ପରଶଂସା To praise
परशंसना କୃଷ୍ଣ ନହୁମା ପରଶଂସି ଏକଲୁ ଥରେକ ବଶେଷ—
ରୂପଚ., ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ ।

ପରଶଂସୀ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସ. ପ୍ରଶଂସିତ)—ପ୍ରଶଂସିତ—
Paraśaṁsī Praised; eulogised.
ଆଜ ମୋର ଜୀବକୁ ଦେବ ଯେବେ ନାଶି
ତେବେ ଜିଣା ହେବ ଜଗତେ ପରଶଂସୀ । କୃଷ୍ଣକିଂଡ଼ି, ନଢାଇଉତ ବସ୍ତ୍ର ।

ପରଶନ—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ପ୍ରଶ୍ନ)—ପ୍ରଶ୍ନ; ଜିଜ୍ଞାସା—
Paraśana Question; query.
ପରଶନ **प्रसन** ପରସନ ହେବା ନ ହେବା ସଜେଇଁ ପରଶନ ଦେଖି ଦେଖି—
ଭବଦୂର୍ଜ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରଶ ମଣି—ଦେ. ବି (ସ. ସ୍ପର୍ଶମଣି)—୧ । ସ୍ପର୍ଶମଣି—
Paraśa maṇi 1. The philosopher's stone.
ପରଶ ପଥର, ପରଶୁ ପଥର, ପରଶୁ ମଣି } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏ ମଣି ଯାହାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ତାହା ସୁନା ହୋଇଯିବ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]
ପରେଶ ପାଥର, ପରଶ ପାଥର **पारस पत्थर** ୨ । କଷ୍ଟି ପଥର—
2 Touch stone.
୩ । ଚୁମ୍ବକ ପଥର—3. Magnet.

ପରଶାଳା—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ; ପର + ଶାଳା —ସଙ୍ଗଙ୍ଗ (ହ୍ର. ଶ)—
Paraśāḷā Mistletoe.

ପରଶିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ସ୍ପର୍ଶ)—
Paraśibā ୧ । ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—1. To touch.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଶା ସଂ ପରଶୁ ଶବ୍ଦ-ପରଶୁ-ପର-ଅମନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
परसना ଉତ୍ତ. ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ପରଷିବା ।
୨ । (ସଂ. ପରବେଷଣ) —ପରଷିବା (ଦେଖ)
2. Parashibā (See)

ପରଶୁ—ସଂ. ବ. (ପର=ଶତ୍ରୁ+ଶୁ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କରଣ ଉ)-
Paraśu ପରଶୁଧ; ଯୁଦ୍ଧ କୁଠାର; ଟାଙ୍ଗି; ହାଙ୍ଗି ଆ—
Battle axe; hatchet
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡର ମୁଣ୍ଡରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ବସ୍ତୁତାସ୍ୟ ତୀକ୍ଷ୍ଣଲୌହ ଫଳକ ଲାଗି ଥାଏ ।]
ପରଶ ଦେ. ବ — ୧ । ପରଶମଣି (ଦେଖ)
परश 1. Paraśamaṇi (See)
୨ । ପରଶୁରାମ (ଦେଖ)—2. Paraśurāma (See)
ଉତ୍ତ ପରଶୁ ଅବତାର, ଯାହ କୁଠାର ସେନ ଜଣ ।
ଗୀତା. ଜର୍ଗଣମାଦାସ୍ୟ ।
(ପରଶୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ) ୩ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ପରଶୁରାମ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—3. Name by which a person named Paraśurāma is called.

ପରଶୁ କେଦାର—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଗଦ (ଯହିଁରେ ସାପ ବିଷ ଦୂର ହୁଏ) — A kind of vegetable root which is antidote against snake poison.
ନଡ଼ର ପରଶୁ କେଦାର ପତ୍ର
ପାଇଲ ପଣି ପଣା ପଣି ଦୂର । କବସ୍ପର୍ଶ. କବତା ।

ପରଶୁଧର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପରଶୁ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Paraśudhara ଯେ ପରଶୁ ଧରିଥାଏ—Holding a battle-axe; armed with a hatchet.
ପରଶୁଧାରୀ, ପରଶୁପାଣି } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଂ. ଅ—୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba.
୨ । ପରଶୁରାମ (ଦେଖ)—2. Paraśurāma. (See)
୩ । ଗଣେଶ—
3. God Gaṇeśa; the younger son of Śiva.

ପରଶୁ ରତନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ପର୍ଶ ରତ୍ନ)—
Paraśu ratana ପରଶମଣି; ସ୍ପର୍ଶମଣି—
ପରସ ପାଥର The philosopher's stone.
पारस पत्थर ଲଉଡ଼େ ପରଶୁ ରତନ. ସ୍ପର୍ଶ ଯଉଁ ବଡ଼ନ ।
ପରଶୁମଣି, ପରଶୁ ପଥର } ଅନ୍ୟରୂପ ବୃତ୍ତ. ହେମଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ ।

ପରଶୁରାମ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପରଶୁ=କୁଠାର [ଯୁକ୍ତ]+ରାମ=ରାମାବତାର)—ଜମଦଗ୍ନି ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଭାର୍ଗବ —
Paraśurāma Parasurāma; a son of Jamadagni.
[ଦ୍ର—ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ୬ଷ୍ଠ ଅବତାର; ପୃଥିବୀକୁ ୨୧ ବାର ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ପରଶୁ । ଏ ପିତାଦେଶରେ ସ୍ୱୀୟ ମାତା ରେଣୁକାଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ ଓ ପରେ ପିତାଙ୍କୁ ସଞ୍ଜୀବନ କର ମାତାଙ୍କୁ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତା କରାଇଥିଲେ । ଏ ମହାବୀର ଥିଲେ; ଏହାଙ୍କ ପିତୃବ୍ୟ। କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟାର୍জ୍ଜୁନ ବା ସହସ୍ରାର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ ଏ ବଧ କରିଥିଲେ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାହାଦୁର ଦୋଇ ସାର ସୀତାଙ୍କୁ ସେନ ମିଥିଲାରୁ ଫେରି ଆସିବା ସମୟରେ ବାଟରେ ଏ ତାଙ୍କୁ ରେଣ୍ଟ ଧନୁ ପରୀକ୍ଷା ନମନ୍ତେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କ ହାତରୁ ଧନୁ ନେବା ସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ଦେହରେ ଥିବା ବିଷ୍ଣୁ ତେଜଃ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ଏବଂ ଏ ଦଉଡ଼ରେ ଦୋଇ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ଗଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ନାମ ସମନ୍ତାନ୍, ସୁଷେଣ, ବସୁ ଓ ବିଶ୍ୱାବସୁ ।]

ପରଶ୍ୱ(ଶ୍ୱଃ)—ସଂ. ଅ. (ପର+ଉତ୍ତରସ୍ୟାର୍ଥେ ଶ; ଶସ୍)—
Paraśwa(śwaḥ) ୧ । ଆଗାମୀ ପଅର ଦିନ; ଆଗାମୀ କାଲିର ପରଶୁ **परसों** ପରଦିନ—1. Day after tomorrow.
୨ । ଗତ କାଲିର ପୂର୍ବ ଦିନ—
2. Day before yesterday. (Ganguli).

ପରଶ୍ୱଧ—ସଂ. ବ. [ପର=ଶତ୍ରୁ+ଶ୍ୱନ୍=କୁକୁର (ପର+ଧେ ଧାତୁ=
Paraśwadha ପାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ କୁକୁର ପର (ପରସ୍ୱଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶତ୍ରୁର ରକ୍ତକୁ ପାନ କରେ]—
ପରଶୁ; କୁଠାର—Battle-axe.

ପରଶ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଶ୍ରୀ)—
Paraśrī ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶ୍ରୀ ବା ସମୃଦ୍ଧ—
Prosperity of another person.

ପରଶ୍ରୀ କାତର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପରଶ୍ରୀ+କାତର)—
Paraśrī kātara ଅସହିଷ୍ଣୁ; ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁଖ ସମ୍ପଦ (ପରଶ୍ରୀକାତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେଖିଲେ ବ୍ୟଥିତ ହୁଏ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର (ପରଶ୍ରୀକାତରତା—ବ) ସୁଖ ଯାହା ଆଖିରେ ସାଏ ନାହିଁ—
Envious; pained at another person's weal or prosperity.

ପରଷା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପରବେଷଣ) —ପରବେଷଣ—
Parashā ପରସା Serving of food.
परोसना, परसना ମାଦ କରିବା ମାନ୍ୟ ପରିବା —ଉଗ ।

ପରଷା(ଷେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ପରଷିବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Parashā(she)ibā Causative form of Parashibā.
ପରସାନ **परसाना**

ପରଷାଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପରବେଷଣ)—ପରବେଷଣ—
Parashāṇa Serving out of meal to guests.
ପରସା **परसना**

ପରଷା ପରଷି—ଦେ. ବ—ପରବେଷଣ କର୍ମ —
Parashā parashi The act of serving out meal to guests.
ପରସା ପରସି **परसा परसि**

ପରଷିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପରବେଷଣ)—
Parashibā ଖାଦ୍ୟ ପରବେଷଣ କରିବା; ଖାଇବା ଲୋକର ପତ୍ରରେ ବା ପାତ୍ରରେ ଖାଦ୍ୟ ଦେବା—
परसना To serve food.
(ପରଷି ଦେବା —ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁଇଜଣ ପରଷିଲେ ଅଳ୍ପ ଭୋଷଣରେ ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ପ୍ରବୋଧଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ନାଟକ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରଷୁଣୀ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପରିବେଷଣ)—
Parashuṇī ପରିବେଷଣକାର୍ଯ୍ୟ—Serving meal.
(ପରଷାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚୁଡ଼ ପ୍ରକାର ବୁଲଣୀ, ଯେ ସଙ୍ଗେ ଥରେ ପରଷୁଣୀ ।
पारिवेषुनी परीसिया ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
[ପରଷୁଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦେ. ବ—ପିତ୍ତ୍ରା; ଏକ ପ୍ରକାର ପତଳା କଂସାପାତ୍ର (ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପାତ୍ରରୁ ଭାତ ଆଦି ନଆସାଇ ପତରରେ ପରଷା ହୁଏ—A thin bell metal utensil used in serving out rice from big pots.

ପରସଙ୍ଗ———ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସଙ୍ଗ)—ପ୍ରସଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Parasaṅga ପରସଙ୍ଗ **परसंग** Prasaṅga (See)

ପରସନ୍ନ(ନ୍ନ)—ସଂ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସନ୍ନ) —
Parasana(nna) ୧ । ଅନୁକୂଳ; ପ୍ରସନ୍ନ—1. Favourable; propitious; kind.
परसन्न परसन
ତୁହ୍ନ ଉତ୍ତଠାରେ ମନ
ତୁଅର ସଦା ପରସନ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।
୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Satisfied.
ଏକେଇ ଜନ, ତହିଁକି ଜାଡ଼ଅ ଗୋସେଇଁ ପରସନ – ଭଗ ।
ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସନ୍ନତା)—ପ୍ରସନ୍ନତା; ସନ୍ତୋଷ; ଅନୁଗ୍ରହ—Satisfaction; favour.
ତଳ ରୂପ ଗୋଦରଜ ବଢ଼େ ପରସନ୍ନ । ଇନ୍ଦ୍ର ବୈଦେହୀଶ ବଳାଇ ।
ଗୋଟିର ପରସନ୍ନ ଚାର, ସବଳ ହୁଅ ସଫଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରସା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ)—
Parasā (etc) ପ୍ରସ୍ରାବ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
पेछाब परसाद Prasrāba etc (See)
(ପରସ୍ରା, ପରସାବ, ପରସ୍ରାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରସାଦ—ଗ୍ରା. ବ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରସାଦ)—
Parasāda ୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଭୋଗ—
परसाद 1. Offering to a Deity.
୨ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଭୋଜ୍ୟ; ଅଇଁଠା—
2. The leavings of a person's meal.
୩ । ଅନୁଗ୍ରହ—3. Favour.
ଚକ ବସ୍ତ୍ରନେ, ଭଲାଇ ମଦନ ଇଥକୁ, ଯାହା ପରସାଦେ ଉଦ୍ଦ ହ
ହଉବା ଗୋଚର ଗୋବେଦ ହଅଇକୁ । ଉଷ, ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ପରସାଦ—ଗ୍ରା. ବିଶ. (ସଂ. ପ୍ରସାଦୀକୃତ)—
Parasādi ୧ । ନିବେଦିତ – 1. Offered.
परसादी ୨ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ (ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ)—
परसादि 2. (food) Left after dinner.
୩ । ଜୁଗୁପ୍ସ; ପରତ୍ୟକ୍ତ ଓ ତ୍ୟକ୍ତ—
3. Abandoned or discarded after enjoyment.
(ଯଥା—ଦଅଁକର ପରସାଦ ମାଲ ମୋ ବେକରେ ପକାଇ ଦଅ ।)
ଗ୍ରା. ବ—ପରସାଦ (ଦେଖ)—Parasāda (See)

ପରସା ପୋଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ ଜ୍ୱାଳା)—
Parasā porḍā ଗ୍ରନ୍ଥି ମେହ ରୋଗବିଶେଷ—
ପରସ୍ରା ପୋଡ଼ା
ପରସାବ ପୋଡ଼ା } ଅନ୍ୟରୂପ Painful and scanty urination; a disease of the urethral organ.
ପରସା ଜଳା
पेछाब यन्त्रणा [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା ସମୟରେ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟରେ ଭିତର ପୋଡ଼ାଜଳା ହୁଏ; ପରସ୍ରା ଦ୍ରଲଦ୍ଧା ବା ନାଲି ଦୋଇ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ସରତ ହୁଏ ।]
पिशाबकि ज्वाला
ପରସା ମୁଣ୍ଡେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) କ୍ରି—(ସ୍ତ୍ରୀ) ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ
Parasā muṇḍeibā ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଯିବା—
(a woman) To look out for a husband of one's choice; to go out to select a husband for one's self.

ପରସିଦ୍ଧି(ଧ୍ଦି)—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ପ୍ରସିଦ୍ଧି)—
Parasiddhi (dhi) ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଖ୍ୟାତି – Celebrity.
ପରସିଦ୍ଧି **परसिद्धि** ଗ୍ରା. ବିଶ.—ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Celebrated.
[ପରସିଦ୍ଧ(ଧ)—ବିଶ]
ସୁବଳ ସ୍ତୋକ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜ
ଏମନ୍ତେ ନାମ ପରସିଦ୍ଧି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରସୀମା—ସଂ. ବ. (ପର + ସୀମା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Parasīmā ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜମିର ବା ରାଜ୍ୟର ସୀମା—
ପରର ସୀମା The boundary of the land or
दुसराका सिवाना country of another.

ପରସ୍ତ(ସ୍ତ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ତ=ବସ୍ତାର; ସଂ.ପଶ୍ଚ; ସଂ. ପ୍ରସ୍ତର=ପଥର
Parasta (stha) ଶଯ୍ୟା)—୧ । ପ୍ରସ୍ତ; ସ୍ତର—1. Layer.
ପରସ୍ତ, ପରତ ୨ । ବାର; ଥର—2. Time.
परत ୩ । ଭାଙ୍ଗ—3. Fold; plait.
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖଞ୍ଜା; ଅଗଣା—
Courtyard.

ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ସ୍ତ ସ୍ତ ଦୋଇ—
Parasta parasta 1. In layers.
ପରତ ପରତ ୨ । ସ୍ତର ପରେ ସ୍ତର—
परत परत 2. Layer after layer.
(ପରସ୍ତକା ପରସ୍ତ, ପରସ୍ତକୁ ପରସ୍ତ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରସ୍ତା(ସ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ କର ଭାଙ୍ଗିବା; ଚଟ୍ଟଉବା–
Parastā(ste)ibā To fold into layers; to plait;
ପରତାନ **तह करना, तहियाना** to braid.

ପରସ୍ତାତ୍—ସ. ଅ (ପର + ତାତ୍; ନ୍ୟାଉନ):—
Parastāt ୧ । ପଶ୍ଚାତ୍—1. Behind.
୨ । ପରେ—2. After.
୩ । ଆଉରି; ପୁନଶ୍ଚ—3. Again; also.

ପରସ୍ତା ପରସ୍ତି —ଦେ. ବିଶ—ସ୍ତର ସ୍ତର ଦୋଇ ସଞ୍ଚିତ; ଚଟ୍ଟାଚଟ୍ଟି–
Parastā parasti ପରତାପରତି Folded up in layers.

ପରସ୍ତାବ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ତାବ)—୧ । ପ୍ରସ୍ତାବ—
Parastāba 1. Proposal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପ୍ରସଙ୍ଗ—2. Course of conversation; connection.

୩ । ବିଷୟ—3. Subject.

ମୁଁ ଯେ ନୋହଇ ତୋ ଭବ ;
ଦୁହିଁକ ମାନା ପରସ୍ତାବ । ରୂପଚ ପ୍ରେମଚାମୃତ ।

ପରସ୍ତିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ—ପ୍ରସ୍ତ)—(ଏଢେ) ପରସ୍ତ ବା ସ୍ତରଯୁକ୍ତ—
Parastiā
तहबाला Folded in layers.

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ । ଯଥା—ଛନ୍ନ ପରସ୍ତିଆ ।]

ପରସ୍ତିଣ—ଗ୍ରା. ବି. (ସ. ପରସ୍ତ୍ରୀ)—ପରସ୍ତ୍ରୀ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାର୍ଯ୍ୟା—
Parastirī Another person's wife.

(ପରଭସ୍ତ୍ରୀ, ପରଭରୁଲ୍ଲ, ପରଭଣ୍ଟା; ପରଭର୍ତ୍ତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଇସ୍ତିଁ ଦ୍ୱରଣ ଯେ ଦଣ୍ଡାରଙ୍ଗା ଗୃଣୀ – ଗ୍ରାତୀ ଶ୍ରୀଗୁରୁରକ୍ତି ଗାଇ୍ଆ ।

ପରସ୍ତୁତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ପ୍ରସ୍ତୁତ)—୧ । ଉପସ୍ଥିତ; ବଦ୍ୟମାନ—
Parastuta 1. Present.
परस्तुत परस्तुत ୬ । ଉଦ୍ୟତ—2. Ready.

ତୁମ୍ଭ ହୃତେ ପ୍ରାଣ ସଉଁ ଏ ପରସ୍ତୁତ – କୃଷ୍ଣଜିହ୍ୱ, ମହାଭାଇତ ପଦ୍ୟ ।

୩ । ଯଥାକ୍ରମେ; କ୍ରମାନୁସାରେ—3. Respectively.

ପରସ୍ତେ—ଗ୍ରା. ଅ—୧ । ଏକ ସ୍ତର—
Paraste 1. One layer or fold.
एकपरत एकपरत ୬ । ଏକଥର—2. Once.

ସମ୍ବଲ୍ପୀ ସମ୍ବଲ୍ପୀ ଜହୁ ପ୍ରବୋଲୁ ନାସିକାଧାରୁଣୀମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ତେ କୁଣ୍ଡାଇଗଲେ ।
ପଙ୍କାରମୋଦନ. ଛନାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ବୁଦେ; (ଗାଳ, ମାଡ଼ ଆଦର) ଏକ ଦ୍ୱଣ୍ଣା—
3. A shower of (rebuke or beating).

ଯଥା—ତାକୁ ଆଜ ଆଣ୍ଠା କର ପରସ୍ତେ ଶୋଧ୍‌ଦେଇ ଆସିଲ୍ଲ ।

ପରସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପର + ସ୍ତ୍ରୀ)—ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ଭାର୍ଯ୍ୟା—
Parastrī Another man's wife.

(ପରପୁରୁଷ—ପୁଂ) ଦେ. ବି—ପର ସ୍ତ୍ରୀ ଗମନ—
Adultery with anothers' wife.

ପରସ୍ତ୍ରୀ ଗମନ—ସ. ବି.—(ପରସ୍ତ୍ରୀ + ଗମନ)—ଅନ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ଜାର—
Parastrī gamana କର୍ମ; ବ୍ୟଭଚାର କର୍ମ—
Adultery with a woman.

(ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗ, ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମ, ପରସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସ, ପରସ୍ତ୍ରୀ ହରଣ, ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଭୋଗ; ପର ସ୍ତ୍ରୀ ସଂସର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରସ୍ତ୍ରୀ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍)—
Parastrīgāmī ପର ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ସହବାସକାରୀ—Adulterer.

ସ. ବି. ପୁଂ—ପରସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ପରପୁରୁଷଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) An adulterer.

ପରସ୍ପର—ସ. ବିଣ. (ପର + ପର; ବୀପ୍ସାଦ୍ୟର୍ଥ)-ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ; ଇତରେତର—
Paraspara Mutual; reciprocal.

ସ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ; ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ଏହପର ଭାବରେ; ଜେଣ୍ଟା—1. Mutually.

୬ । ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ; ଆପୋସିରେ—
2. Amicably.

୩ । ଯଥାକ୍ରମେ; କ୍ରମାନୁସାରେ—3. Respectively.

ସ. ବି.—୧ । ମୃଗବିଶେଷ—A kind of deer.

୬ । ପ୍ରପୌତ୍ରର ପୁତ୍ର—2. Great great grandson.

୩ । ବଂଶ—3. Race; progeny.

ସ. ସର୍ବନାମ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ—Each other; one another.

ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରସ୍ପର + ବିରୋଧୀ)—
Paraspara birodhī ୧ । ଏକଜଣ ଅନ୍ୟର ପ୍ରତିକୂଳ—
(ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Opposing each other.

୬ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟର ବିପକ୍ଷତ—
2. Contrary to each other.
(ପରସ୍ପର ବିରୋଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରସ୍ୱ—ସ. ବି. (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍; ପର + ସ୍ୱ; ଭୁଲ; ଦେବସ୍ୱ; ଶିବସ୍ୱ; ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱ)—
Paraswa ପରଦ୍ରବ୍ୟ; ପରଧନ—
Another's property; the property of others.

ପରସ୍ୱାପହରଣ—ସ. ବି. (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍; ପରସ୍ୱ + ଅପହରଣ)—ପରଧନ
Paraswāpaharaṇa ହରଣ; ଚୋର—Theft.

ପରସ୍ୱାପହାରକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରସ୍ୱ + ଅପହାରକ)—ଚୋର—
Paraswāpahāraka Thief.
(ପରସ୍ୱାପହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପରସ୍ୱାପହାରକା; ପରସ୍ୱାପହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରସ୍ମୈପଦ—ସ. ବି. (ପରସ୍ମୈ = ପର ଶବ୍ଦର ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ବଚନ;
Parasmaipada ଅନ୍ୟନମିତ୍ତ;+ପଦ = ତ, ତସ୍ ଓ ଅନ୍ତ ଆଦ
(ଆତ୍ମନେପଦ—ବିପରୀତ) ଚତ୍ତ (ସ୍ମୃତ ଧାତୁର ବିଭକ୍ତିବିଶେଷ)—
କର୍ତ୍ତୃ ବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ କ୍ରିୟାର ବିଭକ୍ତି; କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟର କ୍ରିୟାରୂପ ।
The form of a Sanscrit verb in the active voice when the action denoted is performed for the benefit of another; the active voice of verbs.

(ଯଥା—ସେ କରୁଛି = ସଃ କରୋତି (ପରସ୍ମୈପଦ = ସେ ପର-ପାଇଁ କରୁଅଛି)—Active voice.

ଦାଦାଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଅଛି—ସଃ କୁରୁତେ—ସେ ନିଜ ପାଇଁ କରୁଅଛି (ଆତ୍ମନେପଦ)—Passive voice.]

ପର ହସ୍ତ—ସ. ବି. (ପର + ହସ୍ତ)—୧ । ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ହାତ—
Para hasta 1. The hand of another person.

୬ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାର; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜମାଦାର—
2. The control or custody of another person.

ପରହସ୍ତଗତ—ସ. ବିଣ. (ପରହସ୍ତ + ଗତ)—୧ । ଆପଣାର ଆୟତ୍ତରେ
Parahastagata ନ ଥିବା—1. Beyond one's own
(ପରହସ୍ତଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପରହସ୍ତକ—ଦେ. ରୂପ) control.

୬ । ପରର ହାତକୁ ଯାଇଥିବା (ଧନ);ଯେଉଁ ଧନ ବା ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କରଗତ ହୋଇଥାଏ—2. (property or thing) Which has gone to the possession, control or custody of another.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର ହାତ—ଦେ. ବ (ସ. ପରହସ୍ତ)—ପର ହସ୍ତ (ଦେଖ)
Para hāta Para hasta (See)

ପରେରହାତ ଦେ. ବଣ—ପରହାତଆ (ଦେଖ)
ଦୁସରାକା ହାଥ Para hātiā (See)

ପରହାତ ଚଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଧନାଦି) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କବଜରେ
Para hāta chardhibā ଦେବା—1. (property) To
ପରେରହାତେ ଚଢ଼ା go to the control of another.
ଦୁସରାକାହାଥମେ ଗୀରନା ୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିର
ପରହାତ ଦେବା
ପର ହାତରେ ଚଢ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ] ଦେବା—2. To become
ପର ହାତରେ ପଡ଼ିବା } subservient to another person.

ପରହାତଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ପର ହସ୍ତଗତ (ଦେଖ)
Para hātiā 1. Para hastagata (See)
୨ । ପରର ଅଧିକାର ବା ଆୟତ୍ତାଧୁକ୍ତ—
2. Under the control or disposal of another.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସାଧ୍ୟ—
3. Accomplishable by another.

ପର ହିତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ହିତ)—ପରର ମଙ୍ଗଳ;
Para hita ପରୋପକାର—The good of other people; benefit to others.

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ପରହିତରତ, ପରହିତାନୁଷ୍ଠାନ, ପରହିତାନୁଷ୍ଠାତା, ପରହିତାନୁଷ୍ଠାତ୍ରୀ, ପରହିତାକାଙ୍କ୍ଷୀ, ପରହିତାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ, ପରହିତ ବ୍ରତ, ପରହିତୈଷଣା, ପରହିତୈଷୀ, ପରହିତୈଷିଣୀ, ପରହିତେଚ୍ଛୁ, ପରହିତେଚ୍ଛା, ପରହିତାଭିଳାଷ, ପରହିତାଭିଳାଷୀ, ପରହିତାଭିଳାଷିଣୀ, ପରହିତ ସାଧକ ଓ ପରହିତ ସାଧିକା ଆଦି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ପରୁ—ସ. ଅ—(ଉପସର୍ଗ) (ପୃ ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଆ)—
Parā ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉପସର୍ଗ—A prefix used in the following senses.
୧ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ—1. Preeminence.
୨ । ସର୍ବତୋଭାବ—2. In all ways; in every way.
(ଯଥା—ପରାକ୍ରମ)
୩ । ଅତିକ୍ରମ—3. Passing over; surpassing.
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ବିଶେଷ ଭାବରେ—4. Excessively.
(ଯଥା—ପରାନର୍ଘ)
୫ । ଗମନ—5. Going.
(ଯଥା—ପରାଗତ)
୬ । ଶେଷ, ଅନ୍ତିମ—6. Final.
(ଯଥା—ପରାକାଷ୍ଠା)
୭ । ବଧ—7 Killing.
(ଯଥା—ପରାହତ)
୮ । ଦୂରକୁ—8. Far; to a distance.
୯ । କ୍ଷତି—9. Loss.
୧୦ । ଆତ୍ମମୁଖ୍ୟ—10. Situation in front.
୧୧ । ପ୍ରାତିଲୋମ୍ୟ—11. Inversion; against the grain.
୧୨ । ସହିତ—12. With.
(ଯଥା—ପରାଗ)
୧୩ । ବିକ୍ରମ—13. Power; might.
୧୪ । ତିରସ୍କାର—14. Rebuke.
୧୫ । ଲୌଟିବା—15 Returning.
(ଯଥା—ପରାବୃତ୍ତ)
୧୬ । ପ୍ରାତିକୂଲ୍ୟ—16. Opposition.
(ଯଥା—ପରାସ୍ତ)
୧୭ । ବିପରୀତ—17. Opposite.
(ଯଥା—ପରାଜୟ)
୧୮ । ଅନାଦର; ଅବଜ୍ଞା; ଅବହେଳା—
18. Slighting; disregard.
(ଯଥା—ପରାକରଣ)
୧୯ । ପୁନଶ୍ଚ—19. Again.
୨୦ । ଭଙ୍ଗ—20. Breaking.
୨୧ । ପଛଆଡ଼କୁ—21. Backwards.
(ଯଥା—ପରାପତିତ)
୨୨ । ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ—22. Upwards.
(ଯଥା—ପରାବର୍ତ୍ତ)
୨୩ । ନିନ୍ଦିତ—23. Blameworthy.
(ଯଥା—ପରାଭବ)
୨୪ । ମୁକ୍ତି—24. Liberation
(ଯଥା—ପରାକୃତ)

ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
1. Feminine of Para.
୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟା; ପରମା—2. Excellent.
୩ । ପ୍ରଧାନା; ମୁଖ୍ୟା—3. Chief; principal.
୪ । ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିପାଦିକା—
4. Demonstrating spiritual knowledge.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାଭିମୂଳଠାରୁ ପ୍ରଥମେ ଜାତ ନାଦ ସ୍ୱରୂପ ବର୍ଣ୍ଣ—1. The element of the letter when it emanates first from inside the root of the navel.
୨ । ବେଦାନ୍ତ; ଉପନିଷଦ—2. Vedānta philosophy.

ଦେ. ଅ. (ସ. ପ୍ରାପ୍ୟ)—୧ । (ସଶଯାର୍ଥକ; ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—ଟି ?—
1. (Interrogative or denoting doubt) Is it so ? will you ?

ଯିଏ ସତ୍ତ ପରଣ ସଙ୍ଗିନୀ ଭେଟିଥାରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ଅନୁରୋଧାର୍ଥକ ବାକ୍ୟ ଶେଷରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଉଲ୍ଲ —
2. (denoting request) Please; wont you ?

ଠାଆଁକି ଚାହିଁଲା ମୁଣ୍ଡେ ମନମଥ ପାଶ,
ବନ୍ଧନ କର ତୁ ସତ୍ତ ମୋତେ ପରେ । ବିନୋଦିନୀ ଠ ଗୀତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅ । (ବାକ୍ୟ ଶେଷରେ; ଦୃଢ଼ାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ)—ଓ—
3. (used in emphasis at the end of a sentence) Certainly; too.
(ଯଥା—ମୁଁ ଜାଣେ ପରା; ଏ ଲୋକ ମଉଡ ଅଧବାଟରେ ଦଗା ଦେବ ।)

ମତନ ଅ । ପରାଏ; ପ୍ରାୟ; ସମାନ; ପର—4. Like.

ବରାବର; ଏକସାଁ ମୋଡୋଠାରୁ ସ୍ୱେକ ଦଲାଏ ଥହିଲଇଁ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବଘଃ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଚତୁର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ ସେ ଶବ୍ଦର ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ଯଥା ତା ପରା ଲୋକ]

ଗ୍ରା. ବ. (ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)(ସଂ. ପାଡନ)—୧ । ଫଳଆଦି ଗଛରୁ ପାଡ଼ା ତୋଳା ଦେବା—1. The plucking of fruits
ତାଡ଼ନା, ତୋଡାଇ from trees.
ପାତନା (ଯଥା—ଆମ୍ବପରା, ନଡ଼ିଆ ପରା ।)
୨ । ପାଡ଼ିବା, ଭୂମିରେ ପକାଇବା—
2. Felling (of a person) on the ground.
(ଯଥା—ଧରା ପରା ଲଗାଇବା, ପରାପର ଲଗାଇବା ।)
ଅ । ଭୂମିରେ ବସ୍ତ୍ର ଦେବା—
3. Being laid or spread on the ground.
(ଯଥା—ଶେଯ ପରା ।)

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରକାର)—୧ । ପର; ପ୍ରକାର; ସଦୃଶ—
ମତନ 1. Similar; like.
ଏକସା (ଯଥା—ତାରପରା ସୁନ୍ଦର ମୁହଁକୁ ବସନ୍ତ ଦାଗ ଖରାପ କରଦେଲା ।)
ତୋଡ଼ାହୁଆ ୨ । ତୋଳା ହୋଇଥିବା (ଫଳ)—
ପାଡ଼ା 2. Plucked (fruit)
ଫଇଲାହୁଆ ଅ । ଭୂମିରେ ବସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିବା (ବସ୍ତୁଣା)—
ପଡ଼ା 3. (bed) Spread on the ground.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପଡ଼ା; ସାଇ—
A quarter of the town or village.
କାଁ କାଁ କାଁ, ଥମର ପରକୁ ନ ସିବୁ ନାଚ,
ପିଣ୍ଡ ତଳେ ଦେବୁ ଗାଁଚ । ଦୋଇଗୀତ ।

ପରାଇ—ଦେ. ଅ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରାୟ)—ପ୍ରାୟ—Like.
Parāi ସରଦାଇମାନେ ନଶୁର ବଡନେ କମ୍ପିବେ ପରାଣ ପରାଇ ।
ମତନ ଏକସାଁ ଦୁଇନାଥ, ସମରତରଙ୍ଗ ।

ପରା(ରେ)ଇବା—(ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ପାରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ; ସଂ. Parā(re)ibā ପାଡ ଧାତୁ)-୧ । ଗଛଆଦରୁ ଫଳ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ତୋଳା-
ପାଡ଼ନ୍ ଇବା; ପଡ଼ାଇବା—1. To cause to be plucked.
ପଡ଼ାନା (ଯଥା—ସାଆନ୍ତ ବସି ନଡ଼ିଆ ପରାଉ ଅଛନ୍ତି ।)
ପବାନ ୨ । (ସଂ. ପରିଧାପନ)—ଭୂଷିତ କରାଇବା; ପିନ୍ଧାଇବା;
ପହନାନା ପଦ୍ଧରଣ କରାଇବା—2. To cause to put on.
ପାତାନ ଅ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ବସ୍ତ୍ରାଦି ଭୂମିରେ ବସ୍ତାଇବା—
ଫଇଲାନା 3. To cause to be spread.

ଗ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ପରନା)—ପଳାଇବା—
To fly away.

ଗ୍ରା (ଇତରବ୍ୟବହୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କ୍ରି—ପଳାଇବା-To flee away.

ପରାଏ—ଦେ. ଅ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରାୟ) - ପ୍ରାୟ—Like.
Parāe ମିଥ ଖାଇଲ ପିଥଦା ପରାଏ ମାର ହିଙ୍କେ ଥରୁ ଥାଉ ।
ମତନ ବରାବର (ପରାଏକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରାଏଣ—ଗ୍ରା. ଅ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରାୟ) —ପରାଏ (ଦେଖ)
Parāeṇa Parāe (See)
ଝଡ଼ ବାସ ପରାଏଣ ସମାରେ ଉଡ଼ୁଚେ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୀତା ।

ପରାଂଗତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍+ଗତି)—୧ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—
Parāṁgati 1. Salvation.
(ପରାଙ୍ଗତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉଦ୍ଧାର—2. Deliverance.
(ଯଥା—ମୁଁ ପରାଂଗତି ପାଇଗଲି ।)

ପରାକ୍—ସଂ. ଅ—ପରାଙ୍ (ଦେଖ)—
Parāk Parāṅ (See)

ପରାକ୍‌ପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବ—ଅପାମାର୍ଗ—
Parāk-pushpī Achyranthes Aspera (plant).

ପରାକ—ସଂ. ବ. (ପର୍=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ+ଅକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Parāka କରଣ ଅ)—୧ । ଦୂରତ୍ୱ—1. Distance.
୨ । ଦ୍ୱାଦଶ ଦିନବ୍ୟାପୀ ଉପବାସ ବ୍ରତ ବା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତବିଶେଷ—
2. A religious penance or expiation perfomed in 12 days.
ଅ । ବଳି ପକାଇବାର ଖଡ୍ଗ—3. A sacrificial sword (Apte).
୪ । ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—4. A kind of animal (M. W.).
୫ । ରୋଗବିଶେଷ—5. A kind of disease (Apte).
ସଂ. ବିଣ—କ୍ଷୁଦ୍—Small.

ପରାକରଣ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ. (ପର୍=ପୂର୍ବେ+କୃ ଧାତୁ=କରିବା+
Parākaraṇa ଭାବ. ଅନ; କର୍ମା ପର୍=ଅବଜ୍ଞା+କରଣ)—
୧ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା; ଅବହେଳନ—
1. Slighting; disregarding; disdaining.
୨ । ରଦ୍ କରିବ —2. Setting aside (M. W.).

ପରାକର୍ମ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପରାକ୍ରମ)—ପରାକ୍ରମ; ବଳ—
Parākarma Might; potency.

ମନ ତେ ପର ଯା ପରାକର୍ମ
ତୋପୀମାନଙ୍କ ତନୁ ହେ ଜାଣିମ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନମଣ୍ଡପ ।

ପରାକାଷ୍ଠା—ସଂ. ବ. (ପର୍=ଶେଷ+କାଷ୍ଠା=ସୀମା)—୧ । ଚରମ ସୀମା—
Parākāshṭhā 1. Extreme limit; acme.
(ପରାକୋଟି - ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଧିକ୍ୟ—2. Excess.
ଅ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସୀମା—3. Highest pitch.
୪ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆୟୁର ଅର୍ଦ୍ଧେ—4. Half of the lifetime of Brahmā.

ପରାକୃତ(ତ)—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରାକୃତ)—୧ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା—
Parākṛta(ti) 1. The Prākṛta language.
(ପରାକୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚ ପରାକ୍ରତ ସଂସ୍କୃତ
ସେ ଭବତ୍ତାସ୍ମ ବଳସ୍ମୃତ
ଗାଇ ଶୁଣ୍ଟ ଗୋପୀମନେ
ବେଦ ନ ଶୁଣେ ବେଡ଼େ ସ୍ୱନେ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମଚଣ୍ଡାମୃତ ।

୬ । ଓଡ଼ିଆଭାଷା—2. The Oria language.
(ଯଥା—ବାଲ୍ମୀକି ରାମାୟଣକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ପରାକ୍ରତରେ ଭାଙ୍ଗି ନାହାନ୍ତି ।)

୩ । ପ୍ରତଳତ ଦେଶୀୟ ଭାଷା—
3. The vernacular of a country.

ପରାକ୍ରମ—ସ. ବ. (ପର=ସବଂତୋଭାବରେ+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା Parākrama +କରଣ. ଅ)—୧ । ଷମତା; ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ—
1. Power; potency.

୨ । ସାହସ—2. Courage; valour.

୩ । ବିକ୍ରମ—3. Might.

୪ । ବଳ—4. Strength; prowess.

୫ । ପୁରୁଷକାର—5. Exertion.

ପରାକ୍ରମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଳ ବା ସାହସ ଦେଖାଇବା—
Parākrama karibā 1. To show one's valour or
ପରାକ୍ରମ ଦେଖାନ ପରାକ୍ରମ ଦିଖାନା prowess.

ଦୁହିଁରେ ସେଉଁ ଯେକ ପରାକ୍ରମ କରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ପରାକ୍ରମ କାଢ଼ିବା
ପରାକ୍ରମ ଦେଖାଇବା
ପରାକ୍ରମ ଦେଖେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ନିଜର ବାହାଦୁରୀ କହିବା—2. To praise one's own prowess; to brag; to boast.

ବୃଦ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀସଖାଏ ମାଇବ
ପରାକ୍ରମ କହି ତା ସଭାରେ ବହିବ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ପରାକ୍ରମଶାଳୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରାକ୍ରମ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଶାଳନ୍, ୧ମା. Parākramaśālī ୧ବ)—୧ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ; ବଳିଆ—
(ପରାକ୍ରମଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Potent; powerful; mighty.
(ପରାକ୍ରମଶାଳିତା—ବ) ୨ । ସାହସୀ—2. Valorous; valiant.

ପରାକ୍ରମୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରାକ୍ରମ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Parākramī ପରାକ୍ରାନ୍ତ (ଦେଖ)—
(ପରାକ୍ରମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Parākrānta (See)

ପରାକ୍ରାନ୍ତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପରାକ୍ରମଶାଳୀ; ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ—
Parākrānta
(ପରାକ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Powerful; mighty.

୨ । ସାହସୀ—2. Valiant; heroic.

ପରାଗ—ସ. ବ. (ପର=ସହଜ+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ବାୟୁ ସହଜ ଗମନ କରେ ବା ଉଡ଼ାଯାଏ)—
Parāga
୧ । ଧୂଳି—1. Dust.

୨ । ପୁଷ୍ପରେଣୁ—2. The farina or pollen of a flower.

୩ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣି—3. Scented powder.

୪ । ଚୂର୍ଣ୍ଣି; ଗୁଣ୍ଡା—4. Powder.

୫ । ଚନ୍ଦନ—5. Sandal.

୬ । (ପର+ଗମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ସୁନାମ; ଖ୍ୟାତି—
6. Good name; reputation; fame.

୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋପରାଗ; ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ; ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ—
7. Lunar or solar eclipse (M. W.).

ସନ୍ଧିହିତା ଭର୍ତ୍ତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରାଗରେ
ସ୍ନାନ କରିଲ ସେବ ସେଉ ସ୍ୱର୍ଗରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ।

୮ । ସ୍ୱାଧୀନତା—8. Independence (M. W.).

୯ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଗତି (ହି. ଶ)—9. Unrestricted motion.

୧୦ । ପର୍ବତବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
10. Name of a mountain.

ପରାଗ କେଶର—ସ. ବ. (ପରାଗ+କେଶର)—ଶିମ୍ବୋଦେଶରେ ରେଣୁ-
Parāga kesara ଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତ୍ର ସମୂହ—
Stamen of flowers.

[ଦ୍ର—ଏହା ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କର ପୁଂଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଅଟେ ।]

ପରାଗତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର=ପଶ୍ଚାତ୍; ବିପରୀତାର୍ଥରେ+ଆ+ଗମ୍ ଧାତୁ
Parāgata +କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପଶ୍ଚାଦାଗତ—
(ପରାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Come late; arrived late.

୨ । ବିସ୍ମୃତ—2. Forgotten.

୩ । ପ୍ରତ୍ୟାଗତ—3. Returned.

୪ । ବ୍ୟାପ୍ତ—4. Spread.

୫ । ବିକସିତ—5. Expanded; blown.

୬ । ଯୁକ୍ତ—6. Joined; attached.

ପରାଙ୍—ସ. ଅ—ପଶ୍ଚାତ୍; ପଛକୁ—
Parāṅ Backwards.

ପରାଙ୍ମୁଖ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରାଙ୍=ପଛ ଆଡ଼କୁ ମୁଖ
Parāṅmukha ଯାହାର)—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ—1. Shrinking;
(ପରାଙ୍ମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) averse from.
[ପରାଙ୍ମୁଖତା—ବ] ୨ । ଅନଭ୍ୟୁକ—
2. Unwilling; reluctant.

୩ । ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇଥିବା; ବିମୁଖ—
3. Having the face turned away or averted.

୪ । ପ୍ରତିକୂଳ—4. Unfavourable; adverse.

୫ । ନିବୃତ୍ତ; ସାନ୍ତ—
5. Ceased; discontinued; stopped.

୬ । ଉଦାସୀନ—6. Indifferent.

୭ । ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ—7. Turning away from.

ପରାଚ୍—ସ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରତିସ୍ରୋତଗାମୀ; ଓଲଟାଗତି କରୁଥିବା—
Parāch 1. Moving against the current.

୨ । ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀ—2. Going upwards.

୩ । ପରୋକ୍ଷଗମ୍ୟ—3. Indirectly comprehensible.

୪ । ବାହ୍ୟାନ୍ତମୁଖ (ହି. ଶ.)—4. Facing outwards.

୫ । ବିମୁଖ—
5. With the face averted; averse.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରାଚତ – ଗ୍ରା (ଇତର) ବ (ସ. ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ)—୧ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—
arā chita 1. Expiatory rites.
ପରାଚତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଗେ ପରାଚତ ହୋଇ ଅଗେ ସେନେ ଥାନ—
ପ୍ରାଚୀ, ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା ।

ସ. ବଣ—(ପର+ଆ+ଚତ=ପ୍ରତ୍ତପାଳତ)—
୧ । ପର ପୁଷ୍ଟ; ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରତ୍ତପାଳତ—
1. Brought up or fostered by another.
୩ । ସ୍ୟମକ୍ ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Well spread; diffused.

ପରାଚନ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରାଚୀନ)—ପ୍ରାଚୀନ; ପୁରୁଣା—
Parāchina Old; ancient.

ପରାଚୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) (ସ. ପ୍ରାଚୀ)—୧ । ପୁରୁଜଳ୍ଲାର ପ୍ରାଚୀନଦା—
Parāchī 1. The Prāchī river in Puri district.
୨ । (ପଦ୍ୟ) ପ୍ରାଚୀ—ଦେଖ—2. Prāchī (See)
ତେଣ୍ଟ ଦେଣ୍ଟ ଦେଶାଦେଶ ପାଟଳମା ପରାଚୀମୁଳେ—ବଳାଇ ଯଗାତ ।

ପରାଚୀନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରାଚ୍=ବମୁଖ+ଇନ୍)—୧ । ବମୁଖ;
Parāchīna ପରାଙ୍ମୁଖ—1. Shrinking from; turning
(ପରାଚୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) back one's face upon; averted.
୨ । ଅନଚ୍ଛୁକ—2. Disinclined to; averse from.
୩ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଖାତର ନ କରେ—
3. Not minding; not caring about.
୪ । ପରେ ଘଟିବା—
4. Happening subsequently or afterwards.
(Apte)
୫ । ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବା ସୀମାର ବାହାରେ ଅବସ୍ଥିତ—
5. Situated on the other side; being beyond.
ଗ୍ରା. ବଣ—ପ୍ରାଚୀନ—Old; ancient.

ପରାଜୟ – ସ. ବ—(ପର୍=ବ୍ୟତ୍ତକ୍ରମ; ବିପରୀତ+ଜ ଧାତୁ=ଜୟ
Parājaya କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପରାଭବ; ପରାସ୍ତ ହେବା -
(ପରାଜିତ—ବଣ) 1. Defeat; overthrow.
[ବିଜୟ—ବିପରୀତ] ୨ । ମକଦ୍ଦମାରେ ହାରିବା—
2. Defeat or discomfiture in a law suit.
ଦେ. ବ—ପରାଞ୍ଜୟ—(ଦେଖ)—Parāñjaya (See)

ପରାଜିତ—ସ. ବଣ.ପୁଂ. (ପର+ଜ ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parājita ୧ । ପରାଭୂତ; ବିଜିତ; ଯେ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ହାରିଛି—
(ପରାଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Defeated; vanquished; overthrown.
୨ । ଯେ ମକଦ୍ଦମାରେ ହାରିଛି—
2. Defeated in a law suit.

ପରାଞ୍ଚ୍—ସ. ବଣ.—ପରାଚ୍ (ଦେଖ)
Parāñch Parāch (See)

ପରାଞ୍ଜୟ—ଗ୍ରା. ବ—(ସ. ପରାଜୟ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଧିକ୍କାର; ଗାଳମନ୍ଦ-
Parāñjaya 1. Rebuke; censure.
୨ । ନିନ୍ଦା; ନଦା—2. Blame.
୩ । ଅବମାନନ—3. Humiliation.
ଗ୍ରା. ବଣ—ପରାଜିତ—Vanquished; overpowered.

ପରାଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପରାତ; ଧାତୁ ନମିତ ବଡ଼ ଥାଳି—
Parāṭ A large metal plate.

ପରାଟା—ଦେ. ବ—ପରାଟା (ଦେଖ)
Parāṭā Paraṭā (See)

ପରାଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରାଣ)—୧ । ଜୀବନ—
Parāṇa ପରାନ **जान, जी, परान** 1. Life.
ଚ ସ୍ପର୍ଶ, ଚେ ପାଣ୍ଡୁବାଣ ଏ ଦରଦ୍ୟ ପରାଣେ ଗୁନ୍ଦେ ଥାଇ—
ଉଥାନାଥ. ନନ୍ଦାଯାନୀ ।

୨ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ପରସ୍ପର ପ୍ରତ୍ତ ସମ୍ବୋଧନ; ସଙ୍ଗୀ ବା ଅତ୍ତ ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତ୍ତ ସମ୍ବୋଧନ)
ପ୍ରାଣଧନ; ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—2. One's dearest or beloved person.

ପରାଣ ଘେନିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—(ସ. ପ୍ରାଣ+ଗ୍ରହଣ)—ମାର ପକାଇବା—
Parāṇa ghenibā To kill.
ପରାନ ନଓଆ **जानलेना** ଉଚ୍ଚତ ଉପାସ୍ତରେ ଘେନିବା ପରାଣ।
(ପରାଣ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କୃସ୍ତସିଂହ-ନନ୍ଦାଯାଗତ ଥର ।

ପରାଣ ଛୁଡ଼ିବା – ଗ୍ରା. କ୍ରି—ମରିବା—
Parāṇa chhārdibā To die.
ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ା ଗ୍ରା. ବ—ମୃତ୍ୟୁ; ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ; ଦେହରୁ ପ୍ରାଣ ବାୟୁର
जी छोड़ना ବହିର୍ଗମନ--Dying; death; breathing
(ପରାଣ ଭେଙ୍ଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) one's last.
ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ା **प्राण निकलना**
(ପରାଣ ଉଡ଼ିଯିବା, ପରାଣ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରାଣ ଦେବତା—ଗ୍ରା. ବ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—
Parāṇa debatā ୧ । ପରାଣ ଧନ (ଦେଖ)
ପରାନ ଦେବତା 1. Parāṇa dhana (See)
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତି କରାଯାଏ—2. A person to whom one is very much devoted.

ପରାଣ ଦେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ କମ୍ବା କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
Parāṇa debā ସାଧନାର୍ଥ ନିଜର ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରିବା; ପ୍ରାଣ
ପରାନ ଦେଓଆ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—To sacrifice or offer
जान देना one's life for another or for attaining some object.

ପରାଣ ଧନ—ଦେ. ବ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ପ୍ରାଣ+ଧନ)—
Parāṇa dhana (ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ପରସ୍ପର ସମ୍ବୋଧନ; ସଙ୍ଗୀ ବା ଅତ୍ତ ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରସ୍ପର ସମ୍ବୋଧନ;)
ପ୍ରାଣ ଧନ; ଅତ୍ତ ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରାଣ ସଦୃଶ; ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ
ବ୍ୟକ୍ତି—One's dearest person.

ମୋ ସୁଣ ପରାଣ ଧନ ବାରେ ଫେରି ଗହିଁ ଯାରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।
ସିନ୍ଦୁ ପଦ୍ମ ପରାଣ ସଙ୍ଗିନୀ ଉଠିଥାରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।
ପରାଣ ପିତୁଳୀ ହ ମୋ ହେ ନେତ୍ର ଝରାଇ । ସଙ୍ଗୀତ ।
ଏ ଗୁଣ ସାଗର ନାଗର ହେଲେ ମୋ ପରାଣ ସଖା ।
ଉଥାନାଥ. ଇଷା ।

[ପରାଣ ନଥି, ପରାଣ ପିତୁଳା, ପରାଣ ବନ୍ଧୁ, ପରାଣ ସଙ୍ଗୀତ,
ପରାଣ ସଙ୍ଗାତ—ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରାଣ ସଖା, ପରାଣ ସଙ୍ଗୀ—ପୁଂ
ପରାଣ ଧନ, ପରାଣ ପିତୁଳୀ, ପରାଣ ସଙ୍ଗିନୀ, ପରାଣ ସଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ—
ଅନ୍ୟରୂପ]
ପରାଣ ଧନ, ପରାଣ ପୁତୁଳ, ପରାଣ ବନ୍ଧୁ—ପୁଂ
ପରାଣ ଧନୀ, ପରାଣ ପୁତଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ **प्राण प्यारा(री)**

ପରାଣ ଧରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଜୀଇଁବା; ବଞ୍ଚି ରହିବା—
Parāṇa dharibā To live; to exist; to subsist.
ପରାନ ଧରା **जीना**

ପରାଣ ନାଟିକା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପ୍ରାଣ + ନାଟିକା)—
Parāṇa nāṭikā ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ନାଡ଼ୀ; ଜୀବନ ନାଟିକା; ହୃଦସ୍ପନ୍ଦର ରକ୍ତବାହୀ ଶିରା—
1. Life-string; heart-string.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟର ଅତି ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି; ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତି—2. (figurative) One's dearest person.

ପରାଣ ପାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ମୃତ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା; ବଞ୍ଚିବା; ଜୀବିତ ହେବା—
Parāṇa pāibā To be saved from death; to live.
ପରାନ ପାଓଆ **जान पाना**
ମୁଇଁଭୁର ଜଳନ୍ତର ଧସ୍ତମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ତର ପରାଣ ପାଇଲେଣ୍ଟ ପ୍ରଣଂସାରେ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରାଣ ମୂରୁଛିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରାଣ ପ୍ରତି ମାୟା ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Parāṇa mūruchhibā 1. To be indifferent to one's life.
ପ୍ରାନେର ଆଶା ତ୍ୟାଗକରା **जीकी आशा तयागना**
୨ । ପ୍ରାଣର ଆଶା ତ୍ୟାଗ କରିବା—
2. To give up the hope of life.
ଏ ସମସ୍ତ ସୁଖଶ୍ରୁତିଙ୍କ ଉଲ ବାହି
ସୁବ ବରୁ ଅଛନ୍ତୁ ପରାଣ ମୂରୁଛ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାରାଉତ ଦ୍ରୋଣ ।

ପରାଣୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରାଣୀ)—୧ । ପ୍ରାଣୀ; ଜୀବ; ଜନ୍ତୁ—
Parāṇī 1. Animal, living being.
ପ୍ରାଣୀ **प्राणी** ୨ । ବ୍ୟକ୍ତି; ଜନ—2. Person.
ତିନି ଭରଣେ ପଡ଼ି ଭଜ ପରାଣୀ, ମାତାମାନଙ୍କ ମାନ୍ୟ କରୁଣ ଯେ.
ଦେଗେ ଦେଲେ ମେଲଣି । ବଳରାମ, ବତ୍ତଗୁଣାସୁଣ ।
୩ । ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ, ପ୍ରାଣନାଥ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling persons named Prāṇa-bandhu, Prāṇ aṛushṇa and Prāṇanātha.

ପରାଣେ ମରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ମୃତ ହେବା; ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା—
Parāṇe maribā 1. To die.
ପ୍ରାନେ ମରା ୨ । ପ୍ରାଣାନ୍ତକ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବା—
2. To suffer a great misery.
'ତାନ ସଙ୍ଗେ ପୀରତ କଲ—ଦରଶେ ମଲ' । ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରାଣେଶ୍ୱରୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରୀ)—ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରୀ—
Paraṇeśwari One's dearest woman.
ପରାଣେଶ୍ୱରି ବନା ଅନ ବଜନେ, ଭାବନ୍ତୁ ନାହିଁ ତୋତେ ଉଜଳା ଉନେରେ ।
ଉତ୍ତ ଭବଶ୍ୟନ୍ତୀ ।

ପରାତ(ତ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ର; ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ପ୍ରାତୋ; ଇଂ. ପ୍ଲେଟ୍)—
Parāt(ta) ଧାତୁ ନର୍ମିତ ବଡ଼ ଥାଳି—
ପରାତ **परात** A big metal plate or tray.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅଟା ଦଳିବା ଓ ବେଶି ପରିମାଣର ମିଠାଇ ଆଦି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରକୁ ଉପହାର ପଠାଇବା ଆଦି ବୁଝେ ।]

ପରାତ୍ପର—ବି. ବଣ. ପୁଂ (ପର୍ତ୍ତ୍ = ଶ୍ରେଷ୍ଠଠାରୁ + ପର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Parātpara ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠତର—Greatest; highest; supreme.
(ପରାତ୍ପର—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବି. ବ. ପୁଂ—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ପରାତ୍ପରା—ବି. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରାତ୍ପର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଭଗବତୀ; ଦୁର୍ଗା—
Parātparī Goddess Durgā.

ପରାତ୍ମନ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପରାତ୍ମନ୍)—ପରମାତ୍ମା—
Parātmana God.
ସବଦା ଅଛ ଭଗବାନ, ନଥେ ଥବର ପରାତ୍ମନ ।
ଗାତା. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତତ୍ତ୍ୱେଦସ୍ୱ ।

ପରାତ୍ମା—ବି. ବ. (ପରାତ୍ମନ୍; କର୍ମଧା; ପର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ଆତ୍ମନ୍)—
Parātmā ପରମାତ୍ମା; ପରମେଶ୍ୱର—God; the Supreme Spirit.

ପରାଦ—ବି. ବଣ. ପୁଂ (ପର + ଅଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପରାନ୍ନଜୀବୀ (ଦେଖ)—Parānnajībī (See).
(ପରାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରାଦାନ—ବି. ବ. (୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପ; ପର + ଆଦାନ)—ପରାର୍ଥେ ଦାନ; ପରୋପକାରାର୍ଥ ଦାନ—
Parādāna A gift for the benifit of others.

ପରାଧି—ବି. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; ପର + ଆଧି)—୧ । ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ରୋଗ—
Parādhi 1. The disease or sickness of other people.
୨ । (କର୍ମଧା; ପର + ଆଧି)—ଗୁରୁତର ବ୍ୟାଧି—
2. Severe illness.

ପରାଧିକାର—ବି. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; ପର + ଅଧିକାର)—
Parādhikāra ୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଧିପତ୍ୟ—
1. Another's supremacy.
(ସ୍ୱାଧିକାର—ବିପରୀତ) ୨ । ଅନ୍ୟର ଇଲାକା—
2. Another's jurisdiction.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦଖଲ—3. Another's possession.
୪ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଷୟ ବା ସମ୍ପର୍କ—
4. Another person's affair or concern.

ପରାଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା—ବି. ବ. (ପରାଧିକାର + ଚର୍ଚ୍ଚା)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି. ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା—
Parādhikāra charchchā Officiousness; meddlesomeness; discussion about a matter relating to another person; interference with another's concern.

ପରାଧୀନ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; ପର + ଅଧୀନ)—ପରତନ୍ତ୍ର; ଅନ୍ୟର ବଶୀଭୂତ—Subject to another; depending on others.
(ପରାଧୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସ୍ୱାଧୀନ—ବିପରୀତ) (ପରାଧୀନତା, ପରାଧୀନତ୍ୱ—ବି)

ପରାନ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—(ଣ ସ୍ଥାନରେ ନ ଓ ପଦର ଶେଷବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱିତ୍ୱ ଉଚ୍ଚାରଣ; ଭୁଲ. ହିନ୍ଦୀ. ପରାନ୍)—ପ୍ରାଣ—Life.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଠେଙ୍ଗା ଖାଇ ପଳାଇ ଗଲେ (ଠେଙ୍ଗାଘାତରେ ପ୍ରାଣ ଯାଏ)—ଉକ୍ତ ।

ପରାନ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପର = ସଂସାର + ଅନ୍ତକ = ନାଶକ)—ମହାଦେବ—Siba.

ସଂ. ବିଣ—ଶତ୍ରୁନାଶକ; ଶତ୍ରୁସଂହାରକ—Destructive of the enemy.

ପରାନ୍ନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପର + ଅନ୍ନ) — ୧ । ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ସ୍ୱୋପାର୍ଜ୍ଜିତ ନୁହେଁ—1. Food not earned by the sweat of one's brow.

୨ । ସ୍ୱଜନେତର ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅନ୍ନ ବା ଖାଦ୍ୟ- 2. Food cooked by a stranger.

୩ । ପରସ୍ୱାମିକ ଅନ୍ନ—3. Food supplied by or belonging to another.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ—ଗୁରୁ, ମାତୁଳ, ଶ୍ୱଶୁର, ପିତା, ଭ୍ରାତୃ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ପକ୍ୱାନ୍ନ ପରାନ୍ନ ନୁହେଁ ।]

୪ । ଓପର ଭୋଜନ; ଫୋକଟ ଭୋଜନ— 4. Meal at the table of others; eating at another's expense.

୫ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ— 5. Food intended for another; another's food.

ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ—Servant. (M. W.)

ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପରାନ୍ନଜୀବୀ (ଦେଖ)—Parānnajībi (See).

ପରାନ୍ନଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରାନ୍ନଜୀବନ୍; ପରାନ୍ନ + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍)—ପରାନ୍ନଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳିତ; ମାଗଣାଖିଆ—Living or subsisting on another's food; sponging.

(ପରାନ୍ନପରପୁଷ୍ଟ, ପରାନ୍ନପୁଷ୍ଟ, ପରାନ୍ନଭୋଗୀ, ପରାନ୍ନଭୁକ୍, ପରାନ୍ନଭୋଜୀ, ପରାନ୍ନଧ୍ୱଂସୀ, ପରାନ୍ନୋପଜୀବୀ —ପୁଂ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ପରାନ୍ନଜୀବିନୀ, ପରାନ୍ନପୁଷ୍ଟା, ପରାନ୍ନଭୋଜିନୀ, ପରାନ୍ନପରପୁଷ୍ଟା, ପରାନ୍ନଧ୍ୱଂସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ପରାପତ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ପ୍ରାପ୍ତ)—ପ୍ରାପ୍ତ—Parāpata Received.

ଏପଥେ ଅତହୁଁ ଦୂରତ, ପ୍ରାଣୀ ଗୋବନ୍ଦେ ପରପତ—ରୂଦେ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିମୃତ ।

ପରାପତି—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି (ସଂ. ପ୍ରାପ୍ତି)—ପ୍ରାପ୍ତି—Parāpati Receipt.

ତାହା ପରପତି ମୋ ହୋଇବ କେହ—ଉଷ, ହୋଇବୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ।

ପରାପତିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପର + ଆ + ପତ୍ ଧାତୁ = ଆଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ; ପ୍ରତ୍ୟାଗତ— Parāpatita 1. Returned; come back.

୨ । ସମାଗତ—2. Come; arrived.

ପରାପବାଦ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପର + ଅପବାଦ)—ପରନିନ୍ଦା; ପର ନାମରେ ଅପବାଦ—Parāpabāda Defamation.

ସବୁଠାରେ ସମସ୍ତେ ଗୁଣବନ୍ତ ହୋଇ,
ଥାଏ ପରପବାଦ ଦେଇଥାନ୍ତି କହି । ବୃଷଭେନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ, କର୍ଣ୍ଣ ।

ପରାପର—ସଂ. ବିଣ. (ପର + ଅପର)—୧ । ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ— Parāpara 1. Distant and nearer; remote and proximate.

(ପରାପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରାଥମିକ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ— 2. Primary & secondary; prior & subseqent.

୩ । ଉଚ୍ଚତର ଓ ନିମ୍ନତର; ଉଚ୍ଚ ଓ ନୀଚ—3. High and low; higher and lower; highest and lowest.

୪ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉତ୍ତମ ଓ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ମନ— 4. Better and worse.

୫ । ଆଗ ଓ ପଛ—5. That which comes first and that which comes after; frontal and hind.

୬ । ପ୍ରଥମେ ଘଟିଥିବା ଓ ପରେ ଘଟିଥିବା— 6. Earlier and later.

ସଂ. ବି.—ପରୂଷକ; ଫାରସା (ଗଛ ଓ କୋଳ) (ହି. ଶ.)— Asiatica Grewia (tree and plum). (M.W.)

ଦେ. ବି—ଶତ୍ରୁ ଓ ମିତ୍ର—Enemy and friend.

ଜନ୍ମର ହୋଇଲେ ନ ଚଢ଼ିଲେ ପରପର—ଗ୍ୟାତା, ନଳଚରିତ ।

ପରାବର—ସଂ. ବିଣ. (ପର + ଆବର)—୧ । ପରାପର (ଦେଖ) Parābara 1. Parāpara (See)

(ପରାବରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । କାଳପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ଆଗତ—2. Traditional; handed down from earlier to later times (M. W.).

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରବର୍ତ୍ତୀ—3. Each successive (M. W.).

ସଂ. ବି. (ବହୁବଚନ ପ୍ରଯୋଗ; ପରାବରଃ)—୧ । ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣ ଓ ବଂଶଧରଗଣ—1. Ancestors and descendants (M. W.).

୨ । କାରଣ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ—2. Cause and effect (M.W.).

୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଫଳ—3. Motive and consequence (M. W.).

୪ । ଜଗତ୍—4. Universe (M. W.).

୫ । ବେଦାନ୍ତ—5. Bedānta.

ପରାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ପର୍ + ବୃତ୍ ଧାତୁ = ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିବା + ଘଞ୍. ଅ) — Parābarta ୧ । ବିନିମୟ; ବଦଳ— 1. Exchange; barter.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—2. Returning

୩ । ପଛକୁ ଲେଉଟିବା—3. Turning back.

୪ । ମୁହଁ ଘୁଞ୍ଚାଇବା—4. Turning round.

ପରାବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ପର୍ + ବର୍ତ୍ତନ)—୧ । (ବଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା) Parābarttana ପ୍ରତିଫଳନ—1. Reflection.

୨ । ପରାବର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)—2. Parābartta (See)

ପରାବର୍ତ୍ତନ ବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବି (ହିନ୍ଦୁ ଲ) Parābarttana byabahāra ଥରେ ବଗ୍ଦର ହୋଇ- ଯାଇଥିବା ମକଦ୍ଦମାର ପୁନର୍ବିଚାର (ହି. ଶ)—Review or revision of a case.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରାବର୍ତ୍ତିତ—ଫ. ବଣ (ପରା + ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ = ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିବା + କର୍ମ. ତ)—
Parābarttita

୧ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ—1. Returned.

୨ । ପ୍ରତିଫଳିତ—2. Reflected.

ପରାବହ—ଫ. ବ. (ପର୍ = ଉପରକୁ + ବହ୍ ଧାତୁ = ବୋହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ପ୍ରବାହିତବାୟୁ; ସପ୍ତବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ—
Parābaha One of the 7 kinds of winds; wind which rushes upwards.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ ।]

ପରାବୃତ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ପର୍ = ପୁନର୍ଯ୍ୟ + ବୃତ୍ ଧାତୁ = ବଦ୍ୟମାନ ରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Parābṛutta ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—1. Returned; turned back.

୨ । ପରିବର୍ତ୍ତିତ—2. Changed.

୩ । ପଳାୟିତ—3. Fled away.

୪ । ବଦଳା ଯାଇଥିବା—4. Exchanged; bartered.

୫ । ଅନ୍ତର୍ହିତ—5. Passed away; disappeared. (M. W.).

୬ । ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ; ଗଡ଼ୁଥିବା—6. Wallowing; rolling. (M. W.).

୭ । (ହନ୍ ସ୍ମୃ ତ) ରଦ କରିସାଇଥିବା (ଆଦେଶ)—
7. (Law) Reversed; set aside (as a judgment). (M. W.).

୮ । ଫେରାଇ ଦିଆସାଇଥିବା—
9. Restored; given back. (M. W.).

୧୦ । ପ୍ରତିହତ; ପ୍ରତିଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ—
10. Recoiled; rebounded. (M. W.).

ପରାବୃତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ପର୍ + ବୃତ୍; ପର + ଆବୃତ୍)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—
Parābṛutti 1. Coming back.

୨ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—2. Change.

୩ । ପଳାୟନ—3. Fleeing.

୪ । ବଦଳ—4. Exchange; interchange; barter.

୫ । ମକଦ୍ଦମାର ରାୟର ରଦ ହେବା—5. Reversion of a sentence or judgment in law.

୬ । ନିଆ ଯାଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ଫେରସ୍ତ—
6. Restoration of property. (M. W.).

୭ । ପ୍ରତିଘାତ—7. Recoiling; rebounding. (M. W.).

୮ । ସଫଳ ନ ହେବା; ବିଫଳ ହେବା—
8. Not taking effect. (M. W.).

ପରାବ୍ୟାଧ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ପର୍ + ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍. ଅ)—କୌଣସି ଫେକା ବା ସଜ୍ଜରୁ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଗୁଳାଆଦି ଆଘାତ କରିବାର ଶେଷସୀମା—
Parābyādha A stone's throw; the range of any missile. (M. W.).

ପରାଭବ—ସଂ. ବ. (ପର୍ = ନିନ୍ଦିତ + ଭୂ ଧାତୁ = ହେବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Parābhabɔ ୧ । ଭର୍ତ୍ସାର—1. Rebuke.

(ପରାଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପରାଜୟ—
2. Defeat; overthrow.

ତାହାଙ୍କ ପରାଭବେ ଦେଇ ପଠାଇବ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର, ମହାରମ୍ଭ ୪ଙ୍କ ।

୩ । ବିନାଶ—3. Destruction; ruin; dissolution.

ଧର୍ମ ମୋ ସେବେ ସତ ହେବ
ଏଣ୍ଟ ପାଇବେ ପରାଭବ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ବିଫଳତ୍ୱ—4. The state of being ineffectual.

୫ । ଅତିକ୍ରମ—5. Surpassing.

୬ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା; ଅନ୍ତର୍ଧାନ—
6. Vanishing; disappearance (M. W.).

୭ । ବିଚ୍ଛେଦ—7. Separation (M. W.).

୮ । ଅବମାନନ; ସମ୍ମାନଧ୍ୱଂସ—
8. Humiliation; mortification (M. W.).

ଛଡ଼ ଅଟା ତଳେ ବୃଷ ସେହୁ ପରାଭବ । ବୈଶବବୋଇଲ ।

୯ । ଘୃଣା—9. Contempt (M. W.).

୧୦ । କ୍ଷତି—10. Injury (M. W.).

୧୧ । ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ୬୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବା ଚତ୍ୱାରିଂଶ ବର୍ଷର ନାମ—11. Name of the 14th or fortieth year in Jupiter's cycle of sixty years (M. W.).

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷମତରେ ଏ ବର୍ଷ ପୃଥିବୀରେ ଅଗ୍ନି, ଶସ୍ତ୍ରପୀଡ଼ା ଓ ରୋଗ ବେଶି ହୁଏ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଭୟ ହୁଏ । ହି.ଶ ।]

ଦେ. ବ—୧ । କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ—1. Trouble.

ସବୁ ସମ୍ପଦ ଏଣେ ଲଭେ, ଜୀବନ ପଡ଼େ ପରାଭବେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ନିର୍ଯ୍ୟାତନ—2. Oppression; harassment.

ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପାଶେ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ବି ଉଦ୍ଧାର
ଅଷିଣ ପରାଭବ ଦେଇ ମୋ ଦେହକୁ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପରାଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ପର୍ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Parābhabī ପରାଭବକାରୀ; କଷ୍ଟଦାୟିକା—
Troublesome; harassing.

କପ୍ତସର ପତ୍ତ ପଦ୍ମରସ ବାନ ନାଗର ଠକ୍ରର ରହ୍ନ ରହ୍ନ ।
(ପରାଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉଷ. ଚୋଳଚ୍ଦ୍ରାଶ୍ୱମେଧ ।

ଦେ. ବଣ—୧ । ପରାସ୍ତ; ପରାଭୂତ—
1. Defeated; overthrown.

ବହୁ ତେତା ବହୁ ଗ୍ରାମ ଦେଶ, ମୁହିଁ ତୋରେ ଦେଇ ପରାଭବା ଯେ ।
ଉଷ. ଚୋଳଚ୍ଦ୍ରାଶ୍ୱମେଧ ।

୨ । ଦୁଃଖ ଭୋଗି—2. Beset with trouble.

ଦେଶ ନଁ ବଣ୍ଟ, ପାଟେ ସେବ, କୁପ୍ତଙ୍କ ଦେଇ ପରାଭବା ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରାଭିନ(ନ୍ନ)—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ପ୍ରଭିନ୍ନ)—ପ୍ରଭେଦ—
Parābhina(nna) Difference.

ପରାଭୂତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ପର୍ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Parābhūta ୧ । ପରାଜିତ—1. Defeated; vanished.

(ପରାଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିନ୍ଦିତ—2. Blamed.

୩ । ଭର୍ତ୍ସିତ—3. Censured.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ—4. Surpassed; overcome.
୫ । ବିନଷ୍ଟ—5. Perished; ruined.
୬ । ଅବମାନିତ—
6. Humiliated; degraded; humbled.
୭ । କଷ୍ଟ ପ୍ରାପ୍ତ—7. Forlorn (M. W).

ପରାଭୂତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ପରା+ଭୂ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—ପରାଭବ (ଦେଖ)
Parābhūti — Parābhaba (See)
ଅର୍ଥା ତା ପଥେ ସିନା, ଜାଣି ଜଲପି ଥିବା, ତା ପଛେ ସେତେ ପରାଭୂତ କରେ । ଦକ୍ଷିଣ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରାଭୃତ—ବି. ବଣ. (ପରା + ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Parābhṛuta ୧ । ଲୁକ୍କାୟିତ—1. Concealed; hidden (M. W.).
୨ । ବାହିତ—2. Borne (M. W.).
୩ । କଢ଼ା ଯାଇଥିବା—
3. Taken off; put aside (M. W.).

ପରାମନନ—ସ. ବ. (ପରା+ମନ୍ ଧାତୁ=ବୋଧ କରିବା; ଅନୁତାପ କରିବା+ଭାବ. ଅନ; ପରା=ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ବିଶେଷ; ପ୍ରଗାଢ଼+ମନନ=ଚିନ୍ତା— ୧ । ପ୍ରଗାଢ଼ ଚିନ୍ତା—
Parāmanana
1. Deep meditation
୨ । ବ୍ରହ୍ମ ବିଷୟକ ଚିନ୍ତା; ଧ୍ୟାନ—
2. Spiritual meditation.
୩ । ଅନୁତାପ—3. Repentance.

ପରାମର୍ଶ—ପୁ. ବ. (ପରା=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ମୃଶ୍ ଧାତୁ=ବିବେଚନା କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ବିଶେଷ ମନ୍ତ୍ରଣା—
Parāmarśa 1. Consultation.
୨ । ବିବେଚନା; ବିଚାର—2. Consideration; judgment; reflection; thought.
୩ । ଯୁକ୍ତି—3. Reasoning; argument.
୪ । ଉପଦେଶ—4. Advice.
୫ । (ନ୍ୟାସ୍ର ଦର୍ଶନ) ବ୍ୟାପ୍ତି ବିଶିଷ୍ଟର ପକ୍ଷଧର୍ମତ୍ୱ ବୁଝି ଜ୍ଞାନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—5. (logic) Deduction; ascertaining that the Paksha or subject possesses the Hetu or cause; inference; drawing conclusion from analogy or experience.
୬ । ଧରିବା; ଓଟାରିବା (ଯଥା—କେଶ ପରାମର୍ଶ)—
5. Seizing; pulling (M. W.).
୭ । (ଧନୁ) ଆମ୍ବନ; ଟାଣିବା; ନୁଆଇଁବା—
6. Bending or drawing (as a bow).
୭ । ଅବମାନନ; ଅତ୍ୟାଚାର; ଆକ୍ରମଣ—
7. Violent assault; attack.
୮ । ଧର୍ଷଣ—8. Violation; ravishment.
୯ । ବାଧା ପ୍ରଦାନ—
9. Disturbance; hindrance (M. W.).
୧୦ । ସ୍ମୃତି; ସ୍ମରଣ କରିବା—1. Calling to mind; recollection; remembrance.
୧୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ନିର୍ଣ୍ଣୟ—11. Ascertainment.
୧୨ । ଧୀର ଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶନ—12. Touching gently.
୧୩ । ରୋଗାକ୍ରମଣ—13. Affection by disease (Apte).
୧୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ପ୍ରଧାନ ଓ ଅପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ—14. (logic) Knowledge of the minor premise in its connection with the major (Apte).
ଦେ. ବ—ଗାଳ ମନ; ଭିରସ୍କାର—Rebuke.

ପରାମର୍ଶ କରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବିଚାର କରିବା; ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବା—
Parāmarśa karibā 1. To consult; to hold consultation.
परामर्श करिबा **परामर्श करना**
୨ । (ନଖ ଆଦି) ଆଜୁଁଶିବା—1. To stroke; to caress.
(ଯଥା— ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁକ୍ତାଶିଖା ପରାମର୍ଶ କରି ଦଣ୍ଡାଇ ଶୃଣାକ୍ଷ୍ୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଦେଖା ଦେଲେ ଏବଂ ଅଭିନୟର ସୁରୁଯାଇ ଦେଲା । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ. ମୁଦ୍ରା ରାକ୍ଷସ ନାଟକ ।)

ପରାମର୍ଶ ଦାତା—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ପରାମର୍ଶ+ଦାତୃନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Parāmarśa dātā ଯେ ବୁଦ୍ଧି ବଢାଏ; ମନ୍ତ୍ରଣା ଦାତା—(ପରାମର୍ଶ ଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Advisor; counsellor.

ପରାମର୍ଶ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପଦେଶ ଦେବା; ବୁଦ୍ଧି ବଢେଇବା—
Parāmarśa debā 1. To advice.
परामर्श देना ୨ । ଗାଳ ମନ କରିବା—2. To rebuke.
୩ । ଅପମାନ ଦେବା—3. To insult.
(ପରାମର୍ଶ ଦେବା—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ପରାମର୍ଶ ସିଦ୍ଧ—ବି. ବ. (କ୍ୟା ତତ୍; ପରାମର୍ଶ+ସିଦ୍ଧ)—
Parāmarśa siddha ମନ୍ତ୍ରଣା ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ—Arrived at or settled after consultation.

ପରାମର୍ଷ—ପୁ. ବ. (ପରା+ମୃଷ୍ ଧାତୁ—କ୍ଷମା କରିବା; ସହିବା+ଭାବ. ଅ)
Parāmarsha ସହିବା—Bearing; suffering.

ପରାମର୍ଷ—ଗ୍ରା. ବ.—୧ । (ପରାମର୍ଶ) ପରାମର୍ଶ; ଆଲୋଚନା—
Parāmarśa 1. Consultation.
୨ । ଭିରସ୍କାର—2. Rebuke.
୩ । ଅବମାନନା—3. Insult.

ପରାମୃତ—ବି. ବଣ. (ପର୍ + ମୃତ)—ମୃତ୍ୟୁ ଆଦିର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ
Parāmṛuta (ହି. ଶ.)—Released from the bond of death etc.
ପୁ. ବ. (ପର=ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ+ଅମୃତ)—ବୃଷ୍ଟି (ହି. ଶ)—Raining.

ପରାମୃଷ୍ଟ—ବି. ବଣ—(ପର୍+ମୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)=୧ । ସମ୍ୟକ ବିବେଚିତ;ବିଚାରିତ—
Parāmṛushṭa 1. Well considered.
୨ । ସ୍ପୃଷ୍ଟ—2. Touched.
୩ । ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—3. Ascertained.
୪ । ଯଥାସ୍ଥାନେ ମନ୍ତ୍ରଣା କରାଯାଇଥିବା—4. Consulted.
୫ । ଧୃତ—5. Seized.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଅବମାନିତ—6. Insulted.
୭ । ଧର୍ଷିତ—7. Violated; ravished.
୮ । ପୀଡ଼ିତ—8. Attacked with disease.

ପରାମ୍ଭବ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ପରାଭବ)—ପରାଭବ (ଦେଖ)
Parāmbhaba Parābhaba (See).

ପରାୟ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପରାଜୟ (ଦେଖ)
Parāy (etc) Par-ujā. (See)

ପରାୟ—ଦେ. ଅ—(ସ. ପ୍ରାୟ)—୧ । ପ୍ରାୟ; ପରି୍ଏ; ପ୍ରାୟେ; ତୁଲ୍ୟ—
Parāya ମତନ ବରାବର 1. Like; similar to.

ତୋଳା ପ୍ରତମାର୍ ପରାୟେ ଭୂମ୍ନ୍ ଯଶୋଦା ଅନ୍ତ ପାଇ—
ବଳଭଦ୍ରଦାସ, ବୈଶାଖ ବଣ୍ଣ, ୬ ଗୀତ ।

୨ । ପ୍ରକାରେ; ଅନୁସାରେ—2. According to.

ଇଣି ଅର୍ଥି ବହୁଳେ ବହୁବା ପରାୟେ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ, ମହାଭାରତ ଟୀକା ।

ଦେ. ବଣ—ତୁଲ୍ୟ; ସମ—Similar.

ପରାୟେ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପରାୟେକ } ଅନ୍ୟରୂପ ଏହାକାରର ପଃ ପରାୟେ ପ୍ରତ୍ୟେସେ ଏଣେ, ସାନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରଗୋଳ ।

ପରାୟଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର=ଏକମାତ୍ର+ଅୟନ=
Parāyaṇa ଆସକ୍ତି, ସ୍ଥାନ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଲାଗିଥିବା—1. Wholly occupied with any matter.

(ପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତି ଅନୁରକ୍ତ, ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ; ଅନୁରକ୍ତ,
[ପରାୟଣତା—ବ] ଏକନିଷ୍ଠ—Devotedly attached to; devoted to.

୩ । ସେବା କରିବାକୁ ତତ୍ପର ବା ଉତ୍ସୁକ—3. Dedicated to the service of; ready to serve the cause of.

୪ । ଅଭୀଷ୍ଟ—4. Wished for; desired.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଧର୍ମପରାୟଣ, ସେବାପରାୟଣ, ଉଦରପରାୟଣ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରାୟଣ, ଈଶ୍ୱରପରାୟଣ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ।]

ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପର=ଉତ୍ତମ+ଅୟନ=ଆଶ୍ରୟ)—
୧ । ଉତ୍ତମ ଅବଲମ୍ବନ—1. Good support.
୨ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥା—2. Highest stage.
୩ । ଚରମ ଆଶ୍ରୟ; ଶେଷ ଅବଲମ୍ବନ—
3. Ultimate resort.

ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ନରପତି
ତାଙ୍କର ଭୂମ୍ନେ ତ ଅଃ ପରାୟଣ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ, ମହାଭାରତ ଆଦି

୪ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର=ସଂସାର+ଅୟନ=ଆଶ୍ରୟ)—
ନାରାୟଣ; ଭଗବାନ—4. God.

ପରାୟତ—ସ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପରର ଆୟତ=ଆୟତ୍ତତା ଯହିଁରେ;
Parāyati ପର+ଅୟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅତ)—
୧ । ପରାଧୀନ—1. Dependent on another.
୨ । ଅତି ବିସ୍ତୃତକାୟବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having an extensive body.
୩ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ—3. Going after; following.

ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପର+ଆୟତ)—ଅତିଶୟ ବିସ୍ତାର—
Expanse.

ପରାୟତ୍ତ—ସ. ବଣ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଆୟତ୍ତ=ଅଧୀନ)—
Parāyatta ୧ । ପରାଧୀନ; ପରବଶ—1. Dependent on another.
(ପରାୟତ୍ତ—ବ)
୨ । ଅନ୍ୟର ଅଧିକୃତ—
2. In the possession of another.

ପରାୟୁଃ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର+ଆୟୁସ୍)—ଯେଉଁ ଲୋକ ଶତବର୍ଷ
Parāyuḥ ବୟଃଅତିକ୍ରମ—One who has reached the highest age or 100 years. (M. W.)

ସ. ବ—ବ୍ରହ୍ମା—Brahmā.

ପରାରଧ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପରାର୍ଦ୍ଧ)—ପରାର୍ଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Parāradha Parārddha. (See)

ପରାରି—ସ. ଅ. (ପର=ଅନ୍ୟ; ଗତ+ଅବ୍ଦ=ପୂର୍ବତ୍ତରବର୍ତ୍ତିନ୍ ବର୍ଷେ;
Parāri ନଞତତ୍ପୁରୁଷ)—୧ । ଗତ ବର୍ଷର ପୂର୍ବବର୍ଷ; ତତ୍ପୂର୍ବ ବର୍ଷ—
1. Year before last.
୨ । ଆସନ୍ନ ବର୍ଷର ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ—
2. Year after next.

ସ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଅରି)—ପରର ଶତ୍ରୁ—
The enemy of another.

ପରାରୁ—ସ. ବ—(ଧୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା+ଆରୁ)—କଲରା ଫଳ ଓ
Parāru ଗଛ (ହି. ଶ.)—Memordica Charantia (M. W.).

ପରାର୍ଥ—ସ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପର=ଅନ୍ୟ+ଅର୍ଥ=ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ)—
Parārtha ଅନ୍ୟୋଦ୍ଦେଶ୍ୟଯୁକ୍ତ—Having another object.

ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଅର୍ଥ)—୧ । ପରର ଉପକାର—
Other people's benefit or interest.

୩ । (କର୍ମଧା; ପର+ଅର୍ଥ)—ପ୍ରଧାନ ପ୍ରୟୋଜନ; ପ୍ରଧାନ ସ୍ୱାର୍ଥ—
3. Highest interest.
୪ । ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—4. Principal aim.
୫ । ମୁଖ୍ୟ ଅର୍ଥ—5. Chief meaning.
୬ । ରତି; ସଙ୍ଗମ—6. Sexual intercourse.

ପରାର୍ଥ ପର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରାର୍ଥ+ପର)—୧ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—
Parārtha para 1. Unselfish.

(ପରାର୍ଥପରସୃଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପରୋପକାର କରିବାକୁ ସର୍ବଦା
ପରାର୍ଥପରା } ସ୍ତ୍ରୀ ପରାର୍ଥପରାସୃଣା } ସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍ପର—2. Always ready to render service or benefit to others.

(ସ୍ୱାର୍ଥପର, ସ୍ୱାର୍ଥପରାସୃଣ—ବିପକ୍ଷତ)
[ପରାର୍ଥପରତା(ତ୍ୱ), ପରାର୍ଥପରାସୃଣତା(ତ୍ୱ)—ବ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରାର୍ଦ୍ଧ—ସ.ବ. (ପର=ଅଦ୍ଭଶସ୍ + ଋଧ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
Parārddha ୧ । ଶତସହସ୍ରଲକ୍ଷ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—
୧୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦; ଏକସଂଖ୍ୟା ପରେ ୧୭ଟି ଶୂନ୍ୟ ବସାଇଲେ ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟା ହୁଏ—
1. One hundred thousand billions (M.W.).
୨ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସଂଖ୍ୟା —2 The highest number.
୩ । ଅପରାର୍ଦ୍ଧ; ଶେଷାର୍ଦ୍ଧ —3. The second half.
୪ । (ପର=ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର + ଅର୍ଦ୍ଧ=ଆୟୁଷ୍କାଳର ଅଧେ) —
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆୟୁର ଶେଷାର୍ଦ୍ଧ—
4. The second half of the lifetime of Brahmā.
ବ୍ରହ୍ମାର ଅସୁଖ ଯେ ହୋଇ, ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପରାର୍ଦ୍ଧ ହୋଇଲା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଦଶବତ ।
୫ । (ପର = ସମ୍ୟକ୍ + ଋଦ୍ଧ = ସମୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ) —ବିଷ୍ଣୁ—
5. A name of Bishṇu.

ପରାର୍ଦ୍ଧକ—ସ. ବ. (ପରାର୍ଦ୍ଧ + କ) —କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅଧେ—
Parārddhaka One half of anything (M.W.).

ପରାର୍ଦ୍ଧ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପର + ଅର୍ଦ୍ଧ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଯ) —୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠଠାରୁ
Parārddhya ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
1. Chiefest; supreme.
୨ । ଅପରାର୍ଦ୍ଧରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. Being on the remote or other half (M.W.).
ସ. ବ.—୧ । ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ—1. Heaven.
୨ । (ପରାର୍ଦ୍ଧ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ) ପରାର୍ଦ୍ଧ (ଦେଖ)—
2. Parārddha (See).

ପରାଲବ୍ଧ—ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରାପ୍ତବ୍ଧ) — ଅଦୃଷ୍ଟ; କପାଳ—
Parālabdha **परालब्ध** Luck; fortune.
ପରଲବ୍ଧେ ଥଲେ ସନ୍ତୋଷଭଲେ ଥିଅ — ଦ୍ରା.ଚି. ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡ ।

ପରାଶର—ସ. ବ. (ନାମ) (ପର = ଉତ୍କ୍ରମ + ଆ + ଶୃ ଧାତୁ=ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମୁନିବିଶେଷ; ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ପିତା—
Parāśara 1. Name of a sage.
[ଦ୍ର—ଏ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ପୁତ୍ର (ପତ୍ନୀରୁରେ ପୌତ୍ର) ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟ (ପରାଶରସଂହିତା) କଳିଯୁଗରେ ପ୍ରଚଳିତ । ଏ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା ନାମ୍ନୀ ଧୀବର କନ୍ୟାଠାରେ ଆସକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ କନ୍ୟା ଗର୍ଭରୁ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା; ପରାଶର ଋଗ୍ବେଦ ସଂକଳନ କରିଥିବାର କଥିତ । (M. W.)
୨ । (ନାମ) ଆୟୁର୍ବେଦର ଏକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନାମ
2. Name of a professor of Hindu medicine.
୩ । (ନାମ) ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନାମ —
3. Name of an author of astronomical work.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ର—4. Indra.
୫ । ଚନ୍ଦ୍ର—5. Moon
୬ । ନାଗବିଶେଷ —6 Name of a Nāga.

ପରାଶର ସଂହିତା – ସ. ବ. (ସ.ଯ.ଲୋ. ପରାଶର + ସଂହିତା) —
Parāśara saṁhitā ପରାଶର ମୁନିଙ୍କ କୃତ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର—
Name of a code of Hindu Law compiled by sage Parāśara.

ପରାଶରୀ—ସ. ବ. (ପରାଶର=ପରାଶରକୃତ ବିଧାନ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍)
Parāśarī ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମୀ; ଯତି—
A Hindu who has taken to the last stage of life.

ପରାଶ୍ରୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର + ଆଶ୍ରୟ—୧ । ପରଠାରେ ଶରଣ
Prāśraya ନେବା—1. Taking shelter under another.
୨ । ପରାଧୀନତା—2. Subservience.
୩ । ଶତ୍ରୁର ଆଶ୍ରସ୍ଥଳ—3. A refuge to enemies.
ସ. ବିଣ. ଯୁଂ.—ପରାଶ୍ରିତ; ପରାବଲମ୍ବୀ—
(ପରାଶ୍ରୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dependent on another.

ପରାଶ୍ରୟୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ – ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ; ନର୍ମଲୀ ଲତା—
Parāśrayā Mistletoe.

ପରାଶ୍ରିତ—ସ. ବିଣ. (ପର + ଆଶ୍ରିତ)—୧ । ଅନ୍ୟର ଶରଣାଗତ —
Prāśrita 1. Taking shelter under another.
(ପରାଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରାଧୀନ—2. Subservient.
ସ. ବ.—ଦାସ; ଭୃତ୍ୟ—Servant; slave (M.W.).

ପରାସ—ସ. ବ. (ପରା + ଅସ୍ ଧାତୁ + ଅ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଫିଙ୍ଗାଯିବା
Parāsa ଷ୍ଟେକା ବା ଶର ବା ଗୋଲା ଆଦି ପଡ଼ିବାର ଦୂରତ୍ୱ—
Stone's throw; the range of a missile; the range or distance of any thing thrown.

ଦରଦ **दर्द** ଦେ. ବିଣ. (ସ. ତ୍ରାସ = କ୍ଲେଶ)—ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ; ଦରଜ ହୋଇଥିବା — Painful.
ଗାଇନ୍ଦ ଡେଇଁବା ଥାଏ ଯା ପର ଜଳନ ପରାସ ଗୋ । ବଳଦର୍ପ ସଜୀବ ।
ଦୁଃଖଦାୟକ; ଦୁଃଖଜନକ—Grievous; affecting.
ଦେବଶ କୁସୁମ ଟଙ୍କେ ନ ବିକା ସଲ୍ଲୋଖ,
ସେ ଗନ୍ଧ ହୋଇବ ଏକେ ଘ୍ରାଣକୁ ପରାସ । ସ୍ତୁତି, ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
ଦେ. ବ—୧ । ଦେହର କୌଣସି ଅଂଶର ଦରଜ; ବ୍ୟଥା—
1. Pain in any part of the body.
୨ । ଦୁଃଖ—2. Sorrow; misery; grief.
୩ । କଷ୍ଟ —3. Trouble.

ପରାସନ—ସ.ବ. (ପର=ଶତ୍ରୁ + ଅସ୍ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + ଭାବ.ଅନ)-
Parāsana ହନନ; ବଧ—Killing; slaughter.

ପରାସ ଲଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । (ଦେହରେ କୌଣସି ଅଂଶ) ଦରଜ
Parāsa lāgibā · ହେବା—1. Pain in any part of the
ଦରଦ ହଓଆ **दर्द होना** body.
(ପରାସ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନକୁ ବାଧିବା—
2. Pain in the mind.

ପରାସୁ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର=ଅନ୍ୟର; ଦୂର + ଅସୁ=ପ୍ରାଣ)—
Parāsu ମୃତ; ଗତପ୍ରାଣ—Dead.

ପରାସୁତା— ସ. ବ. (ପରାସୁ + ଭାବାର୍ଥେ. ତା;)—
Parāsutā ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନିଦ୍ରାପ୍ରବଣତା—2. Sleepiness.

ପରାସ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ପର୍=ନିନ୍ଦତ+ଅସ୍ ଧାତୁ=ଦେବା; ବିଶେଷ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—

Parāsta

୧ । ନିନ୍ଦତ; ତିରସ୍କୃତ—1. Rebuked; blamed.

୨ । ପରାଜିତ—2. Vanquished; defeated.

୩ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ—3. Surpassed; overcome.

୪ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4. Abandoned.

୫ । ଫିଙ୍ଗା ଯାଇଥିବା—5. Thrown away.

୬ । ଅସ୍ୱୀକୃତ—6. Repudiated; rejected (M.W.).

ପରାହ୍ନ—ଫ. ବି. (ପର=ପଶ୍ଚାତ୍; ଆଗତ+ଅହ୍ନ୍=ଦିନ)—

Parāha

ପରଦିନ—Next day.

ପରାହତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ପର୍+ହନ୍ ଧାତୁ=ପରାଜିତ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—

Parāhata

(ପରାହତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ପରାଜିତ; ବିଜିତ—1. Defeated; vanquished.

୨ । ତିରସ୍କୃତ—1. Rebuked.

୩ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ବିନଷ୍ଟ—3. Powdered; crushed.

୪ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—4. Overtaken; attacked.

୫ । ଆହତ—5. Hurt.

୬ । ବାଧା ପ୍ରାପ୍ତ—6. Obstructed.

୮ । ପଛକୁ ହଟା ଯାଇଥିବା—

8. Driven back; repulsed.

ପରା ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସ. ପାରିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ; ସ. ପାରିତ)—

Parā hebā

तोड़ा जाना

पीठाहोआ

बिछा होना

୧ । (ଆମ୍ବ ଆଦ ଫଳ) ଗଛରୁ ତୋଳା ହେବା—

1. To be plucked (said of fruit).

୨ । (ବିଛଣା ଆଦି) ଭୂମିରେ ପାରିତ ହେବା—

2. To be laid (said of bed).

୩ । ଭୂମିରେ ବିସ୍ତୃତ ହେବା; ବିସ୍ତୃତ ହେବା—

3. To be spread on the ground.

ପରାହ୍ନ—ଫ. ବି. (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ; ପର+ଅହ୍ନ୍=ଦିବସ; ଦିବସର ପର ବା ଶେଷ ଭାଗ)—

Parāhṇa

(ପୂର୍ବାହ୍ନ—ବିପରୀତ)

ଅପରାହ୍ନ; ଓପର ଓଳ; ଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ଠାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ—

Afternoon.

ପରି—ଫ. ଅ. (ଉପସର୍ଗ) (ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଯାହା ଧାତୁର ପୂର୍ବରେ ବସି ଅର୍ଥ ପୂରଣ କରେ)—

Pari

A prefix used in the following senses.

୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ; ସର୍ବତୋଭାବରେ—

1. Completely.

ଯଥା—ପରିଚ୍ଛଦ; ପରିଣତ, ପରିତ୍ୟାଗ ।

୨ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ—2. On all sides; around.

ଯଥା—ପରିକ୍ରମା, ପରିକ୍ଷିପ୍ତ, ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ।

୩ । ଅତିଶୟ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—3. Very much.

ଯଥା - ପରିଚାଳନ, ପରିଶ୍ରମ, ପରିତୃଣ ।

୪ । କ୍ରମଶଃ; ବାରମ୍ବାର—4. Repeatedly; gradually.

ଯଥା—ପରିଚ୍ଛଦ; ପରିବେଷଣ ।

୫ । ଭାଗ—5. Part.

୬ । ଦୋଷ କୀର୍ତ୍ତନ—6. Speaking evil of others.

ଯଥା—ପରିବାଦ, ପରିପନ୍ଥୀ, ପରିଭାଷଣ ।

୭ । ଶେଷ—7 End.

ଯଥା—ପରିପାକ ।

୮ । ସୁସାଧନ; ଭୂଷଣ—8. Decoration.

ଯଥା—ପରିକର୍ମ ।

୯ । ଶୋକ — Sorrow.

ଯଥା—ପରିଦେବନ ।

୧୦ । ପୂଜା—10. Worship.

ଯଥା—ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ।

୧୧ । ଚିହ୍ନ; ସଙ୍କେତ—1 Sign; indication.

ଯଥା—ପରିଭାଷା ।

୧୨ । ସମ୍ୟକ୍; ବିଶେଷ ଭାବରେ—12. Greatly.

ଯଥା—ପରିତାପ, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ପରିଗଣନ ।

୧୩ । ବ୍ୟାପ୍ତି—13. Diffusion.

ଯଥା—ପରିସର ।

୧୪ । ସର୍ବତ୍ର—14. At all places

ଯଥା—ପରିପ୍ଲୁତ ।

୧୫ । ପୁନଃ—15. Repetition.

ଯଥା—ପରିହାସ ।

୧୬ । ବର୍ଜ୍ଜନ; ତ୍ୟାଗ—16. Abandonment.

ଯଥା—ପରିହାର ।

୧୭ । ଆଲିଙ୍ଗନ—17. Embracing.

ଯଥା—ପରିରମ୍ଭ ।

୧୮ । ନିରସନ—18. Refutation.

୧୯ । ଗାଢ଼—19. Deep.

ଯଥା—ପରିଷ୍ୱଙ୍ଗ ।

୨୦ । ଅଭିମୁଖ—20. Facing.

ଯଥା—ପରିଗ୍ରାମ ।

୨୧ । ବ୍ୟାଧି—21. Sickness.

୨୨ । ସହ; ପଶ୍ଚାତ୍—22. With; after.

ଯଥା—ପରିଚର ।

୨୩ । ପ୍ରତି ବଦଳ—23 Exchange.

ଯଥା—ପରିଦାନ, ପରିଶୋଧ ।

୨୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର—24. Small.

ଯଥା—ପରିକଥା ।

୨୫ । ପୁନଃବାର—25. Again.

ଯଥା—ପରିକୃତ ।

୨୬ । ଉପରି—26. Above; over.

ଯଥା—ପରିକେଶ; ପରିଘୋଷ ।

୨୭ । ନିବୃତ୍ତି—27. Cessation.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ପରିକାର୍ତ୍ତିତ ।

୨୮ । ସବ୍ବାଙ୍ଗରେ—28. In all limbs; throughout the whole body.

ଯଥା—ପରିକ୍ଷତ ।

୨୯ । ପୂର୍ବରୁ—29. Before.

ଯଥା—ପରିବେତ୍ତା, ପରିବେଦନ ।

୩୦ । ଏକତ୍ର—30. Together.

ଯଥା—ପରିଷଦ୍ ।

୩୧ । କ୍ରମ; କ୍ରମ—31. Succession.

ଯଥା—ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ପରଶୁ ପରସୋଁ ଦେ. ବ. (ସ. ପରେ ଦ୍ୟୁ)—୧ । ପଅର ଦିନ; ଗତ କାଲିର ପୂର୍ବଦିନ—1. Day before yesterday.

୨ । ଆସନ୍ତା କାଲିର ପରଦିନ—

2. Day after tomorrow.

ଯଥା—ସେ କାଲି ପର ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ ।

(ପରୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ) ୩ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ପରମାନନ୍ଦର ଡାକନାମ—

3. A name for calling Paramānanda.

**ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପଡ଼; ହଳଆଳୁ ଘରେ ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ଖାଇବା ପାଇଁ ମାସ ହିସାବରେ ଦଅଯିବା ଧାନ—Paddy given to one's ploughman in lieu of food.

ମତନ ଦେ. ଅ—୧ । (ସ. ପ୍ରାପ୍ତ) ପରି; ସମାନ; ପ୍ରାୟ; ତୁଲ୍ୟ;

ବରାବର ସଦୃଶ—1. Like.

ଉଠୋଇସ ମାଂସେନ ଚତୁଷ୍ପଦଃ ପର ବ ଅଟଇ ବଡ଼ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋସ ତନ୍ତ୍ର. ଗୀତ ।

ପରେ ପର ୨ । (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଉପରି)—ଉପରେ—

2. Over; on.

ସନ୍ଦେଜେ ଦସ୍ୱାଳୁ ଗୁଣ ପରୁଗାଳୁ ମୋହପର ନୟୁବନେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ମତନ ୩ । (ସ. ପ୍ରକାର) (କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ) ପ୍ରକାରେ;

ମୁତାବିକ ଅନୁସାରେ—3. According to.

ତୋଲିବା ପର ଦେ ଚଅର ଦେବ ଇଅ,

କସ ଯାଇ ତୁମ୍ଭେ ତହିଁରେ ମଦାରଥ । ବୃଷ୍ଣିପ. ମଦାଲସଚ ଚ୍ୟୋଣ ।

ପରିଆଏର୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ପରଗର)—୧ । ଗତବର୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଷ; ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ—1. Year after next.

ପରିଆଙ୍ଗୁଠି—ଦେ. ବ. (ସ. ପରି ଉପସର୍ଗ=କ୍ଷୁଦ୍ର + ଅଙ୍ଗୁଳ)—

Pari āṅguṭhi ଅନାମିକା ଆଙ୍ଗୁଳ—Ring finger.

ପରିଆଣ—ଦେ. ବ. (ଉତ୍କଳୀୟ ଭାଷା)—ଉରଣୀ ସୂତା—

Pariāṇa Woof; weft.

ପରିକଥା—ସ. ବ. (ସ. ପରି=କ୍ଷୁଦ୍ର + କଥା)—୧ । ଉପକଥା; ଅଖ୍ୟାୟିକା

Parikathā 1. Story; fable.

୨ । ଏକ କାହାଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଉପ୍ରସଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନ୍ୟ କାହାଣୀ—2. Episode

୩ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଖ୍ୟାନ—

3. Religious tale (M. W.).

ପରିକନ୍ୟା—ଦେ. ବ—ପରକନ୍ୟା (ଦେଖ)—

Parikanā Parakanā (See).

ପରିକର—ସ. ବ. (ପରି + କୃ ଧାତୁ=କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଅ)—

Parikara ୧ । ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ; ଶଯ୍ୟା—1. Bedstead; bed.

୨ । ସଂ. (ପରି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସହଚର—(ପରିକର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Companion.

୩ । ପରିବାର; ପରିଜନ—3. Family.

୪ । ପରିଚ୍ଛଦକ; ଉତ୍ତମ୍ୟ; ଅନୁଚର—

4. Attendant; servant; retinue; entourage.

ତୋର ପରିକର ରେ ସ୍ୱମା ! ତୋର ପରି କର,

ଅଜ ଭୂହ ଉତେ ମୋତେ ତୋର ପରି କର । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ଯାନ ବାହନ—5. Conveyance.

୬ । (ପରି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ) —ଉପକରଣ—

6. Material.

୭ । ସମୂହ—7. Collection.

୮ । କଟିବନ୍ଧ—8. Belt; zone; girdle.

୯ । ଆରମ୍ଭ—9. Beginning.

୧୦ । ନିଶ୍ଚୟ—10. Decision.

୧୧ । ପ୍ରଗାଢ଼ ଚେଷ୍ଟା—11. Great exertion.

[ଦ୍ର—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ପରିକର ବାନ୍ଧିବା=ଅର୍ଥାତ୍ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଅଣ୍ଟା ଉଡ଼ିବା ବା ପ୍ରଗାଢ଼ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୧୨ । ବିବେକ—12. Conscience.

୧୪ । ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ—14. Strong determination; resolve.

୧୫ । (ପରି + କର) ବାହାଡ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି; ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ବାହାରିଥିବା ଅନ୍ୟ ଅଧିକା ଅଙ୍ଗୁଠି—

15. A redundant or extra finger.

୧୬ । କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—

16. A figure of speech in which many significant epithets or adjectives are employed, one after the other, to give force to a statement.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଥପ୍ରାଧୁର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଶେଷଣମାନ ଯେଉଁଠାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଥାଏ, ସେଠାରେ ପରିକର ଅଲଙ୍କାର ହୁଏ ।

ଉତ୍ତମାସ ଉଙ୍ଗଣ୍ଟୀ ରୁ ଚଲ୍ଲା

ତୋର ଟରେ ପର ଶ୍ରୀମତା ମାଣିକା ।

ଦୁଇ ଭୂଜ ଅଂଶର ସ୍ତନରେ ଲତଣୀ

ଲତନ୍ତ୍ରଙ୍ଗା ଗ୍ରତ୍ ଚତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି । (ଚଣ୍ଡିକା)

ଚୂଳମଣି—ଅଳଙ୍କାର ଚଉଚ୍ଚଣୀ ।]

ଦେ. କ୍ରି—ଅମୁକ ପରି ବା ଭଳି କର—Make like.

ବାସର ସହଚ ଚରଚ ଚଚ

ବାସର ବାସ ପର ଚଉ ଅଚ । ଚଚପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରିକରଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରକରଣ)—ଧାରା; ପ୍ରକରଣ—

Parikaraṇa Article; paragraph; item.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ସନ ୧୮୦୫ ମସିହାର ୧୬ କାନୁନର ୭ ପରିକରଣ ।

ପରକର୍ତ୍ତା—ସ. ବ. ପୁଂ—(ପର + କର୍ତ୍ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ Parikarttā ଅବବାହୁତ ଥାଇ କନିଷ୍ଠ ଭାଇର ବବାହ ସଂସ୍କାରକାସ୍ତ ଯାଜକ—A priest who officiates at the marriage ceremoney of a person whose elder brother is still unmarried.

ପରକର୍ମ—ସ. ବ—କ୍ଲୀ—(ପର = ଭୂଷଣ + କର୍ମନ୍ = କର୍ମ)—
Parikarma ୧ । ଅଙ୍ଗ ସଜ୍ଜାର; ପ୍ରସାଧନ; ବେଶ ଦେବା—
1. Toilet; decoration of the body.
୨ । ଗାଧୋଇବା ପରେ ଦେହରେ ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନାଦ ଲେପନ—
2. Painting or perfuming of the body after bath.
୩ । ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ସଜବାଜ ହେବା—3 Dressing.
ସ. ବ—ଭୃତ୍ୟ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—Servant.

ପରକର୍ମୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପର + କର୍ମନ୍)—ପରିଷ୍କାରକ; ଭୃତ୍ୟ—
Parikarmā Attendent; servant.
ପରୀକରମା ଗ୍ରା. ବ—(ସ. ପରିକ୍ରମା)—ପରିକ୍ରମ ୩—(ଦେଖ)
Parikrama 3. (See).

ପରକର୍ମୀ—ସ. ବ.ପୁଂ. (ପରିକର୍ମ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Parikarmi ୧ । ବେଶକାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରସାଧକ—1. One who dresses up a person.
(ପରିକର୍ମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୃତ୍ୟ; ପରିଷ୍କାରକ—
2. Attendant; servant.
ସ. ବ୍ରହ୍ମ – ୧ । ପରିଷ୍କାରକାସ୍ତ—1. Cleansing.
୨ । ବେଶକାସ୍ତ—2. Dressing; decorating.

ପରକର୍ମେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବ୍ରହ୍ମ—(ସ. ପରିକ୍ରମେ)—୧ । ଅନୁସାରେ—
Parikarme 1 According to.
୨ । ଏକର ପରେ ଅନ୍ୟ, ଏହିରୂପେ; ଏକାଦ୍ଧକ୍ରମେ—
2. In succession; one after the other; seriatim.

ପରକାଳନ(ନା)—ସ. ବ. (ପରି + କାଲ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Parikālana(nā) ୧ । ଗୋଡ଼ାଇବା—1. Chasing. (M.W.)
(ପରିକାଳିତ—ବ୍ରହ୍ମ) ୨ । ଧରିବା—2. Seizing; taking hold. (M. W.)
୩ । ଗିଳିବା—
3. Devouring; swallowing. (M. W)
୪ । ବ୍ରତାଦର ଆଚରଣ—
4. Practice; observance. (M. W.)
୫ । ବିଚାର କରିବା; ବିବେଚନ—
5. Consideration. (M. W.)
ଦେ. ବ—ଗଣନା; ଇସ୍ତ୍ରି—Counting; estimate.

ପରକାଳିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସ. ପରି + କାଲ୍ ଧାତୁ)—ଅଭ୍ୟାସ
Parikālibā କରିବା; ବ୍ରତାଦ ଆଚରଣ କରିବା—To practise; to observe.

ଗୋଲଧାରଣା ପରିକାଳି
ଜଳ ଜନ୍ତୁରେ ଅଟ୍ଟି ଜାଳି
ପଞ୍ଚ ପବନ ଜଳ ପିଣ୍ଡେ
ଦ୍ରୋମ କରିବ ଅଟ୍ଟି କୁଣ୍ଡେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ପରକଳ୍ପନ—ସ. ବ. (ପରି + କଳ୍ପ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—ପ୍ରବଞ୍ଚନା;
Parikalpana ଦଗାବାଜୀ (ହି. ଶ.)—Deceit; cheating. (M W.)

ପରକଳ୍ପନ(ନା)—ସ.ବ (ପରି = ସମ୍ୟକ୍ + କୃପ୍ ଧାତୁ = କଳ୍ପନା କରିବା + ଭାବ ଅନ)—୧ । କଳ୍ପନା; ଆବଷ୍କରଣ—
Parikalpana (nā) 1 Invention; contrivance; imagination.
ପରିକଳ୍ପିତ } ବ୍ରହ୍ମ ୨ । ରଚନା—2. Arranging;
ପରିକୃପ୍ତ } composing.
୩ । ସ୍ଥିତ୍ୟକରଣ—3. Fixing; settling.
୪ । ବଣ୍ଟନ—4 Division; distribution.
୫ । ପ୍ଲାନ୍; ନକସା—5. Design; plan.

ପରକଳ୍ପିତ—ସ. ବ୍ରହ୍ମ—(ପରି + କୃପ୍ ଧାତୁ = ସମର୍ଥ ହେବା; କଳ୍ପନା
Parikalpita କରିବା + କର୍ମ. ତ)—୧ । ରଚିତ; ଚଳିତ—
1. Arranged; composed.
୨ । ଆବଷ୍କୃତ—2. Invented; contrived.
୩ । ସ୍ଥିତ୍ୟକୃତ; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—3. Settled; fixed.
୪ । ଅନୁଷ୍ଠିତ; ସମ୍ପାଦିତ—4. Accomplished; done.
୫ । ଆଶା କରିସାଇଥିବା—5. Wished for; expected.

ପରକା—ଗ୍ରା. ଅ—(ସ. ପ୍ରାପ୍ତି)—ପରି (ଦେଖ)
Parikā ମତନ **କେପେସା, ବରାବର** Pari (See
ଭୂସ୍ୱର ପରକା ଧୂଳଅ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ମାଛ ଜପୁଥିବ ।
ଗ୍ରାମ୍ୟ – ସାଅନ୍ତ୍ରଅ ବାଡ଼ା ।

ପରକାଙ୍କ୍ଷିତ—ସ. ବ. (ପରି = ଗଡ + କାଙ୍କ୍ଷ୍ = ଅଭିଳାଷ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ
Parikāṅkshita ଇତ; ଯାହାର ପାର୍ଥିବ ଭୋଗାଭିଳାଷ ନାହିଁ)—ତପସ୍ୱୀ; ଯୋଗୀ—An ascetic.
ସ. ବ୍ରହ୍ମ—୧ । (ପରି + କାଙ୍କ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଯେ ସମସ୍ତ ପାର୍ଥିବ ଅଭିଳାଷ ତ୍ୟାଗ କରିଅଛି 1. Having renounced all worldly desires.
୨ । (ପର + ସମ୍ଭୂ ଧାତୁରୂପେ + କାଙ୍କ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
ଅଭିଳଷିତ—2. Wished for.

ପରକାତର—ସ. ବ୍ରହ୍ମ. ପୁଂ. (ପରି = ଅତ୍ୟନ୍ତ + କାତର)—ଅତି ଭୀରୁ—
Parikātara Very timid; coward. (M. W.)
(ପରିକାତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପରିକାତରତା—ବ)

ପରକୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ୍ରହ୍ମ. (ପରି = ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ + କୀର୍ଣ୍ଣ = ବିକ୍ଷିପ୍ତ)—୧ । ବିକ୍ଷିପ୍ତ;
Parikīrṇṇa ବ୍ୟାପ୍ତ—1. Diffused; scattered; strewn about.
୨ । ସମର୍ପିତ—2. Delivered; given over.
୩ । ବିସ୍ତୃତ—3. Spread.
୪ । ଗହିଆଡ଼େ ଘେରା ହୋଇଥିବା; ବେଷ୍ଟିତ—
4. Surrounded.
୫ । ବହୁ ବସ୍ତୁ ବା ବସ୍ତୁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଗହଳଆ—
5. Crowded (M. W)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିକୀର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ. (ପରି=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ+କୀର୍ତ୍ତନ=ପ୍ରଶଂସା)—
Parikirttana ୧। ପ୍ରଶଂସା—1. Eulogy; praise.
୨। ଗାନ—2. Song.
୩। ପ୍ରଚାର—3. Proclamation; announcement.
୪। ଉଚ୍ଚାରଣ—4. Utterance.

ପରିକୀର୍ତ୍ତିତ—ସ. ବଣ. (ପରି=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ+କୀର୍ତ୍ତିତ=ପ୍ରଶଂସିତ)—
Parikirttita ୧। ପ୍ରଶଂସିତ—1. Praised; eulogised.
୨। ଗୀତ—2. Sung.
୩। ବ୍ୟକ୍ତ; ପ୍ରକାଶିତ—3. Expressed.
୪। ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରଚାରିତ—
4. Published aloud; proclaimed.
୫। ଉଚ୍ଚାରିତ; କଥିତ—
5. Uttered; said; pronounced.
୬। ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗତ; ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚାରିତ—
6. Proclamed on all sides.
୭। ଆହୂତ—7. Called.

ପରିକୃଶ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରି=ଅତ୍ୟନ୍ତ+କୃଶ=କ୍ଷୀଣ)—
Parikṛśa ଅତି କ୍ଷୀଣ—Very thin; emaciate. (M.W.).
(ପରିକୃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଆକାର—
(ପରିକୃଶତା—ବ) Slender size (M. W.).

ପରିକେଶ—ସ. ବ. (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ପରି=ଉପରିଭାଗ+କେଶ)—
Parikeśa କେଶର ଉପରିଭାଗ—The surface or upper-part of the hair.

ପରିକ୍ୱଣନ—ସ. ବଣ. (ପରି+କ୍ୱଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Parikwaṇana ଉଚ୍ଚ ଗର୍ଜ୍ଜନକାରୀ—Loud sounding; loud (M. W.).
ସ. ବ—ମେଘ (ହ. ଶ)—Cloud.

ପରିକ୍ରମ—ସ. ବ. (ପରି=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Parikrama ଭାବ. ଅ)—୧। ଧାଡ଼ିବାହୁକତା; ଧାଡ଼ି—
ପରିକ୍ରମା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Succession; series; order.
ପରିକ୍ରମଣ } ୨। ଇତସ୍ତତଃ ପାଦଚାଳନ; ବୁଲିବା—
(ପରିକ୍ରାନ୍ତ—ବଣ) 2. Walking to and fro.
୩। ପ୍ରଦକ୍ଷିଣୀକରଣ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ସ୍ଥାନର ଚତୁରିପାଖେ ବୁଲି ଆସିବା—3. Circumambulation; going round a thing, person or place.
ଗରୁଡ଼ ଅତି ଥରେ ନତ ସେ ଜିବରୁ
ପରିକ୍ରମ କରଣ ଶାଥର ଘରରୁ। କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି।
[ଦ୍ର—ଦେବଦ୍ରବ୍ୟ, ମନ୍ଦିର, ତୁଳସୀବୃକ୍ଷ, ଗୁରୁଜନ ଓ ତୀର୍ଥଆଦିର ଚତୁରିପାଖେ ବୁଲି ଆସିବାକୁ ପରିକ୍ରମ ବୋଲାଯାଏ। ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳଠାରୁ ନଦୀର ଗୋଟିଏ କୂଳ ପାଖେ ପାଖେ ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ସେଠାରୁ ପୁଣି ନଦୀର ଅପରକୂଳ ବାଟେ ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳକୁ ଆସିବାର ନାମ ପରିକ୍ରମ।]
୪। ପର୍ଯ୍ୟଟନ—4. Travelling.
ବହୁତ ଗାର୍ମାନ ପରକ୍ରମ କରି। କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଆଦି।
୫। ଗମନ—5. Going.
୬। ଗତି କରି ଟପିଯିବା—6. Outetripping; overtaking.
୭। କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବା ସ୍ଥାନର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ବାଟ ବା ପାଖଦେଇ ଚାଲିଯିବା—7. Going past (M. W.).

ପରିକ୍ରୟ—ସ. ବ. (ପରି=ପୁନର୍ବାର+କ୍ରୟ)—୧। ବିକ୍ରୀତ ବସ୍ତୁର
Parikraya ପୁନର୍ବାର କ୍ରୟ—1. Purchasing of a thing
(ପରିକ୍ରୀତ—ବଣ) which had been once sold.
୨। ଟଙ୍କାଦେଇ ଶାନ୍ତି କ୍ରୟ—
2. Purchasing of peace with money.
୩। ଭଡ଼ା—3. Hire.
୪। ବନ୍ଧକ ବସ୍ତୁକୁ ମୁକୁଳାଇବା—4. Releasing of a pledged article; redemption of a mortgaged property.
୫। ଟଙ୍କା ଦେଇ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି କିଣାଯାଏ—
5. Peace purchased with money.
୬। ମୂଲ୍ୟ—6. Wages (M. W.).
୭। ନଗଦଟଙ୍କା ଦେଇ ଜିନିସ କିଣିବା—7. Cash purchase; purchasing of an article by paying the price cash.
୮। କିଣିବା; କ୍ରୟ—8. Purchasing.

ପରିକ୍ରିୟା—ସ. ବ. (ପରି=ଚତୁରିଆଡ଼େ+କ୍ରିୟା=ଖାତଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟନ
Parikriyā କରିବା)—୧। ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପରିଖାଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟନ କରିବା—1. Digging a moat round a place.
୨। ସଂସ୍କରଣ—2. Consecration; purification.
୩। ଏକଦିନସାଧ୍ୟ ଯାଗବିଶେଷ—
3. A sacrifice performable in a day.
ଆ. ବ. (ସ. ପ୍ରକ୍ରିୟା)—କୌଣସି ଔଷଧ ବା ପ୍ରୟୋଗର ଗୁଣ ବା ଫଳ—The effect of a medicine or appliance.

ପରିକ୍ଲିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ପରି=ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ୱ+କ୍ଲିଶ୍ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ପାଇବା
Parikliṣṭa +କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧। ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ୱ କ୍ଲେଶପ୍ରାପ୍ତ—
1. Much troubled.
୨। ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—2. Harassed.
୩। ବିନଷ୍ଟ—3. Ruined.

ପରିକ୍ଷ—ଆ. ବ—୧। (ସ. ପରୀକ୍ଷା)—ପରିଖ (ଦେଖ)—
Pariksha 1. Parikha (See)
୨। (ସ. ପରିକ୍ଷିତ)—ପରିକ୍ଷିତ୍ (ଦେଖ)—
2. Parikhit (See)
ଶୁଣ ପରକ୍ଷ ନରନାଥ, କୃଷ୍ଣଚରିତ ସୁଗତତ। ଜଗନ୍ନାଥ ସୁଗତତ।

ପରିକ୍ଷତ—ସଂ. ବଣ. (ପରି=ସର୍ବାଙ୍ଗରେ+କ୍ଷତ=କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ତ)—
Parikshata ୧। ବିନଷ୍ଟ—1. Ruined.
(ପରିକ୍ଷତ—ବ) ୨। ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆହତ—2. Much hurt.
୩। ସର୍ବାଙ୍ଗରେ କ୍ଷତ; କ୍ଷତବିକ୍ଷତ—
3. Wounded in all the limbs.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିକ୍ଷୟ—ସଂ. ବି. (ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ+କ୍ଷୟ; ପରି+କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହେବା
Parikshaya +ଭାବ. ଅ)—୧। ବିନାଶ—
1. Ruin; destruction.
୨। କ୍ଷୟ—2. Decay; wane.
୩। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବୃତ୍ତି—3. Cessation.
୪। ଶେଷ; ଅନ୍ତ—4. End.

ପରିକ୍ଷା—ସ୍ତ्री. ବି. (ପରି+କ୍ଷି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;+ଆ)—୧। କାଦୁଅ-
Parikshā 1. Clay; mud. (M. W.)
୨। ମଇଳା; ମଳ—2. Dirt. (M. W.)

ପରିକ୍ଷାଣ—ସ. ବିଣ. (ପରି+କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷୟିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ନ)—
Parikshāṇa ଭସ୍ମୀଭୂତ—Charred or burnt to cinder. (M. W.)

ପରିକ୍ଷାମ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପରି=ଅତ୍ୟନ୍ତ+କ୍ଷାମ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃଶୀ-
Parikshāma କୃତ—Excessively emaciated or
(ପରିକ୍ଷାମା—ସ୍ତ्री) (ପରିକ୍ଷାମତା—ବ) dried up. (M. W.)

ପରିକ୍ଷିତ୍(ତ)—ସ. ବି. (ନାମ) (ପରି+କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷୀଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Parikshit (ta) କ୍ୱିପ୍; କମ୍ବା କର୍ମ. ତ)—ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ପୁତ୍ର,
ପରୀକ୍ଷିତ
} ଅନ୍ୟରୂପ
ପରୀକ୍ଷିତ୍ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ନାତି; ଜନମେଜୟ ରାଜାଙ୍କ ପିତା—
Name of the son of Abhimanyu and father of Janamejaya.

[ଦ୍ର—କୁଳର ଅନ୍ତ କ୍ଷୀଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ କମ୍ବା କୁରୁ କୁଳର କ୍ଷୟ ପରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କୁ ଏ ନାମ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ଶୈଶବରେ ରାଜ୍ୟଭାର ଦେଇ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ମୁନିଙ୍କ ଶାପରେ ଏହାଙ୍କୁ ତକ୍ଷକ ଦଂଶିବାରୁ ଏ ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଶୁକ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ଭାଗବତ ଆଦି ପୁରାଣ ଶୁଣିଥିଲେ । କୁରୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ପରିକ୍ଷିତ ଥିଲା । ଆଉ ଜଣେ ଜନମେଜୟଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ପରିକ୍ଷିତ ଥିଲା । ଅଯୋଧ୍ୟାର ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ପରିକ୍ଷିତ ଥିଲା । (M. W.)]

ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ପରିକ୍ଷିପ୍ତ—ସ. ବିଣ.—(ପରି=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ଫେଲଣକରିବା
Parikshipta +କର୍ମ. ତ)—୧। ଚାରି ଆଡ଼େ ଘେରି ହୋଇଥିବା;
ପରିବେଷ୍ଟିତ—1. Surrounded; encircled.
୨। ବିକ୍ଷିପ୍ତ—2. Scattered.
୩। ପରିତ୍ୟକ୍ତ—3. Abandoned.
୪। ନିକ୍ଷିପ୍ତ—4. Thrown.

ପରିକ୍ଷୀଣ—ସ. ବିଣ. (ପରି=ଅତ୍ୟନ୍ତ+କ୍ଷୀଣ=କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ତ)—
Parikshīṇa ୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—1. Much decayed.
୨। ଅତି କ୍ଷୀଣ—2. Excessively emaciated.
୩। ଅତି ଦୁର୍ବଳ—3. Very weak.

ପରିକ୍ଷେପ—ସ. ବି. (ପରି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ଫେଲଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Parikshepa ୧। ପରିବେଷ୍ଟନ—1. Surrounding
୨। ନିକ୍ଷେପ—2. Throwing.
୩। ପରିତ୍ୟାଗ—3. Abandonment.
୪। ବିକ୍ଷେପ; ଛିଞ୍ଚିବା—4. Scattering.
୫। ବୃତ୍ତର ପରିଧି—5. Circumference. (M. W.)

ପରିକ୍ଷେପକ—ସ. ବିଣ. (ପରି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ଫେଲଣ କରିବା+
Parikshepaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧। ଯେ ପରିବେଷ୍ଟନ କରେ—
(ପରିକ୍ଷେପିକା—ସ୍ତ्री) 1. Surrounding; encircling.
୨। ଯେ ଇତସ୍ତତଃ ବସ୍ତୁ ଦିଏ—2. Scattering.
୩। ଯେ ନିକ୍ଷେପ କରେ—3. Throwing.

ପରିକ୍ଷ—ଦେ. ବି. (ସ. ପରୀକ୍ଷା)—୧। ପରୀକ୍ଷା—
Parikha 1. Test; examination.
ପରଖ ୨। ଔଷଧରେ ଅନୁପାନ ମିଶ୍ରିତ କରିବା—
ପରଖ 3. Mixing of a vehicle with a medicine.
୩। ରାଜ ଉପକରଣବିଶେଷ—
3. One of the royal paraphernalia.
୪। ପିକଦାନୀ—4. Spittoon.
ବାମେ ଅଛନ୍ତି ବଦ୍ୟାଜୀ
ପାନ ପରଖ କରେ ଧରି – ଟାଟା, ଚୂର୍ଣ୍ଣତନ ତଦ୍ଦ୍ୟାବନ୍ଦ ।

ପରିକ୍ଷା—ସ. ବି. ସ୍ତ्री. (ପରି=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ+ଖନ୍ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା+
Parikhā କର୍ମ. ଅ+ସ୍ତ्री. ଆ)—ନଗର ବା ଗଡ଼ର ଚାରିପାଖେ
ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ଗଭୀର ନାଳ; ଗଡ଼ଖାଇ—A ditch
or moat round a fort or town.

ପରିଖିବା—ଭା. କ୍ରି—(ସ. ପରୀକ୍ଷା)—ପରଖିବା; ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
Parikhibā To test; to examine.
ପରଖକରା **ପରିଖନା**

ପରିଖୀକୃତ—ସ. ବିଣ—(ପରିଖା ଅଳୂଆ ଭଳିକି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କୃ+କୃ ଧାତୁ=
Parikhīkṛuta କରିବା+କର୍ମ. ତ;)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଚାରିପାଖରେ
ପରିଖା ଖୋଳା ଯାଇଅଛି; ପରିଖାଦ୍ୱାରା କୃତ ବେଷ୍ଟନ—
Surrounded by a moat

ପରିଖ୍ୟାତ—ସ. ବିଣ—(ପରି=ସମ୍ୟକ୍ତ+ଖ୍ୟାତ)—୧। ପ୍ରଖ୍ୟାତ; ଅତି.
Parikhyāta ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିଖ୍ୟାତ—Celebrated; reputed.
(ପରିଖ୍ୟାତି—ବ) ୨। ଅମୁକ ନାମରେ କ୍ଷୀତ ବା ଡକା ଯାଉଥିବା—
2. Called as; named as.

ପରିଗଣନ(ନା)—ସ. ବ—(ପରି=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ଗଣ୍ ଧାତୁ=
Pariganana(nā) ଗଣନା କରିବା+ଭାବ ଅନ;+ଆ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
(ପରିଗଣିତ—ବିଣ) ବା ସବିସ୍ତାରକଗଣନ—Complete or
accurate enumeration.

ପରିଗତ—ସ. ବିଣ—(ପରି+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; ଜାଣିବା+
Parigata କର୍ମ. ତ)—ପରିଜ୍ଞାତ—1 Known.
୨। ପ୍ରାପ୍ତ—2. Attained; received.
୩। ବେଷ୍ଟିତ—3. Surrounded; encompassed.
୪। ଯାହାର ଚାରିପାଖେ ପରିକ୍ରମା କରାଯାଇ ଅଛି—
4. Circumambulated; gone round. (M. W.)
୫। ଅନୁଭୂତ—5. Experienced. (M. W.)
୬। ବିସ୍ମୃତ—6. Forgotten. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । (କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଗତ—7. Gone.

୮ । ବିସ୍ତୃତ—8. Spread; diffused.

୯ । ଚେଷ୍ଟିତ—9. One who has exerted or tried.

୧୦ । ମୃତ (ହି. ଶ.)—10. Dead; deceased.

ପରିଗଦିତ—ସଂ. ବି. (ପରି + ଗଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା + କ୍ତ ବି. ତ)—Parigadita ସମ୍ୟକ୍ କୀର୍ତ୍ତନ; ପରିକୀର୍ତ୍ତନ—Relation; narrating.

ସ. ବିଣ. (+କର୍ମ.ତ)—ବର୍ଣ୍ଣିତ—Related; narrated.

ପରିଗମିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍+ଗମ୍ ଧାତୁ ଣିତ + କର୍ମ. ତ)—Parigamita ୧ । ପରିଗଣିତ—1. Conducted.

୨ । ଅତିବାହିତ (ସମୟ)—2. Spent (time); passed.

ପରିଗର୍ଭିକ—ସଂ. ବି.—ଅଣ୍ଡି ଆସ୍ରେଗ; ଗର୍ଭିଣୀମାତାର ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରିବା Parigarbhika ଯୋଗୁଁ ଶିଶୁର ହେବା ଦସ୍ତ (ହି. ଶ.)—Infantile diarrhœa due to sucking the breast of a pregnant mother.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶିଶୁର କାଶ ହୁଏ, ଅରୁଚି ଓ ତନ୍ଦ୍ରା ହୁଏ, ଶରୀର ଦୁର୍ବଳ ହୁଏ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଓ ପେଟ ବଡ଼ ହୋଇଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏଥିରେ ଶିଶୁକୁ ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଔଷଧ ଦଆଯିବା ଉଚିତ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ପରିଗୁଣ—ଦେ. ବି. (ଭୁଲ ସଂ. ପ୍ରଗମ=ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରକାଶ)—୧ । ଅବସ୍ଥା-Pariguṇa 1. State; condition; first manifestation. (M.W.)

୨ । ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅବସ୍ଥା—2. Internal condition.

୩ । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସୂଚନା; ଲକ୍ଷଣ—3. First indication.

ଗାଈ ପରିଗୁଣ, ଯୋବା ରୁଠରୁ ଜଣେ,
ଘୋଟୁ ପରିଗୁଣ, ଛଡ଼ ଶାଶୁ ଘରେ ।
ଶାଶୁ ପରିଗୁଣ, ପାଞ୍ଚରେ ବସେ,
ମାଆ ପରିଗୁଣ, ଘର ପରସେ ।
ପୁଅ ପରିଗୁଣ, ଚାଲିଲେ ଥାଏ,
ଚଢ଼ି ପରିଗୁଣ, ଦେଖିଲେ ହସେ,
ଝିଅ ପରିଗୁଣ, ମାଆ ସଙ୍ଗେ ନିଏ । ଚଗ ।

ପରିଗୁଣିତ—ସଂ. ବି. (ପରି+ଗୁଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୁନଃ କଥିତ; Parigunita ପୁନଶ୍ଚର୍ବ୍ବିତ—1. Repeated; reiterated.

୨ । ସଂଖ୍ୟା ଯୋଗ କରିସାଇ ବର୍ଦ୍ଧିତ—2. Augmented by addition of. (M.W.)

ପରିଗୁଣ୍ଠିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ଗୁଣ୍ଠ ଧାତୁ କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆବୃତ; Parigunṭhita ଘୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା—1. Covered with (M. W.)

୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Hidden.

ପରିଗୁଣ୍ଡିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ଗୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ଧୂଳ ବା ଗୁଣ୍ଡା Parigunḍita ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Covered with dust. (M. W.)

ପରିଗୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ (ପରି + ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା + କର୍ମ. ତ)-Parigūrḍha ଅତି ଗୁପ୍ତ—Very secret.

ପରିଗ୍ରଦ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ଗୃଧ୍ ଧାତୁ=ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକାଂକ୍ଷା କରିବା + Parigṛuddha କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଅତି ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—(ପରିଗ୍ରୋଧ—ବ) Very greedy (M. W.).

ପରିଗୃଭୀତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)-- Parigṛuhita ୧ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ; ସ୍ୱୀକୃତ—

1. Agreed to; accepted; admitted.

(ପରିଗୃଭୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମଞ୍ଜୁର କରାଯାଇଥିବା—

2. Granted; sanctioned.

୩ । ବେଷ୍ଟିତ—3. Surrounded; enveloped; fenced.

୪ । ଧୃତ—4. Seized; grasped.

୫ । ପ୍ରାପ୍ତ—5. Obtained.

୬ । ପାଳିତ (ଆଦେଶ)—6. Obeyed.

ପରିଗୃହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି=ସବଦୋଭାବରେ + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ Parigṛuhya କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ; (ପରିଗୃହ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପରିଗୃଭୀତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—

1. Acceptable; admissible.

୨ । ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ—2. Agreeable.

୩ । ପ୍ରାପ୍ୟ—3. Obtainable.

୪ । ମଞ୍ଜୁର କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—4. Fit to be granted.

ପରିଗୃହ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପରିଗୃହ୍ୟ + ଆ)—୧ । ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ—Parigṛuhyā 1. Married woman (M. W.).

୨ । ଧର୍ମ ପତ୍ନୀ (ହି. ଶ.)—2. Wedded wife.

ପରିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (ପରି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି + Parigraha ଭାବ. ଅ)—୧ । ସ୍ୱୀକାର—1. Admission.

ପରିଗୃଭୀତ / ପରିଗ୍ରାହ୍ୟ } ବିଣ ୨ । ଦାନ ଗ୍ରହଣ—

2. Acceptance of a gift.

୩ । ସମ୍ପର୍କ—3. Intercourse; association.

୪ । ଅର୍ଜ୍ଜନ; ପ୍ରାପ୍ତି—4. Acquisition; attainment.

୫ । ଦଖଲ ନେବା; ଆତ୍ମୀକରଣ—

5. Taking possession.

୬ । ଧାରଣା—6. Retention; conception.

୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ—7. Solar eclipse.

୮ । ଦଖଲ; ଅଧିକାର—

8. Authority; dominion; control.

୯ । ସମ୍ପତ୍ତି—9. Property.

୧୦ । ପିନ୍ଧିବା; ପରିଧାନ—10. Putting on.

୧୧ । ବିବାହ; ଦାରପରିଗ୍ରହ—

11. Marrying; marriage; taking of a wife.

୧୨ । ଅନୁଗ୍ରହ—12. Grace; favour. (M. W.)

୧୩ । ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ—

13. Homage; reverence. (M. W).

୧୪ । ଦଣ୍ଡ—14. Punishment. (M.W.)

୧୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଜ ଘର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—

15. Admittance into one's house. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୬ । ବୋଧ; ବୁଝିବା—16. Understanding.
୧୭ । ବାଡ଼ ବୁଜିବା—17. Fencing round.
୧୮ । ଘେରିଇବା; ବେଷ୍ଟନ—
18. Enclosing;surrounding.
୧୯ । ରୂପ ଗ୍ରହଣ—19. Assuming of a form. (M. W.)
୨୦ । (+କର୍ମ. ଅ)-ପତ୍ନୀ—20. Wife.
୨୧ । ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—21. Concubine; mistress.
୨୨ । ପରିଜନ; ଗହଣ— 2. Attendants; retinue.
୨୩ । ଶପଥ—23. Oath.
୨୪ । ଅଭିସମ୍ପାତ—24. Imprecation; curse.
୨୫ । ଗ୍ରସ୍ତଗ୍ରସ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ—25. Eclipsed sun.
୨୬ । ସେନାର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—
26. The rear or reserve of an army.
୨୭ । ଘରକରଣା—27. Household. (M. W.)
୨୮ । ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରାଦି ପରିବାର—28. Family.(M. W.)
୨୯ । ରାଜାଙ୍କର ଅନ୍ତଃପୁର—
29. The seraglio of a prince. (M. W.
୩୦ । ଗୃହ—39. House; abode. M. W.
୩୧ । ମୂଳ; ମୂଳକାରଣ—
31. Root; origin; foundation. (M. W.)
୩୨ । ଦତ୍ତବସ୍ତୁ; ଦାନ—32. Gift; present.
୩୩ । ଯୋଗଫଳ—33. Sum; totality
୩୪ । (+ ଭାବ. ଅ) ସାଦର ଗ୍ରହଣ (ହି. ଶ.)—
34. Hospitable reception.
[ଦ୍ର—ଦାର ପରିଗ୍ରହ=ବିବାହ; ପତ୍ନୀ ଗ୍ରହଣ; ମୂର୍ତ୍ତି ପରିଗ୍ରହ=ରୂପ ଧରିବା ।]

ପରିଗ୍ରହ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପରିଗ୍ରହ)—ବିବାହ କରିବା—
Parigraha karibā To marry.
ଜର୍ଜ୍ଜ ନାମେ ଜନ୍ୟା ପରିଗ୍ରହ ହଉ,
ଭକ୍ତସ ଦଶ ଭର୍ତ୍ତୁ ଭବପଲ୍ଲ ହେଉ ।। କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ – ଅଶ୍ୱ ।
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପାଇଁ ପରିଗ୍ରହ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥମାନ ଦେଖ]

ପରିଗ୍ରହ ଦ୍ୱିତୀୟ—ସ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ପରିଗ୍ରହ + ଦ୍ୱିତୀୟ)—
Parigraha dwitiya ୧ । ସସ୍ତ୍ରୀକ; ପତ୍ନୀ ସଙ୍ଗେ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅଛନ୍ତି-
1. Accompanied by one's wife.
୨ । ସପରିବାର—
2. Accompanied by one's family.

ପରିଗ୍ରହିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସ. ପରିଗ୍ରହ)—(ମୂର୍ତ୍ତି) ଗ୍ରହଣ ବା
Parigrahibā ଧାରଣ କରିବା—To assume (a form).
ମୂର୍ତ୍ତି ପରିଗ୍ରହ ହେଲେ, ଦେ ପାଦ୍ମ !—ପଦ୍ମନାଭ. ୭୭ବା ।
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପାଇଁ ପରିଗ୍ରହର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥମାନ ଦେଖ]

ପରିଗ୍ରାମ—ସ. ଅ. (ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥୀଭାବ; ପରି= ଅଭିମୁଖେ + ଗ୍ରାମ)—
Parigrāma ୧ । ଗ୍ରାମାଭିମୁଖେ—Towards a village.
୨ । ଗ୍ରାମର ସମ୍ମୁଖରେ—2. In front of a village.
ସ. ବ—ଗ୍ରାମର ସାମନା ଭାଗ (ହି. ଶ.)—
The front part of a village.

ପରିଗ୍ରାହକ—ସ. ବହ. ପୁଂ. (ପରି=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ
Parigrāhaka କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ପରିଗ୍ରହ
[ପରିଗ୍ରାହ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ] କରେ—1. Accepting.
ପରିଗ୍ରାହକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଗ୍ରାହ୍ୟତା—2, Taking.
ପରିଗ୍ରାହ୍ୟତା } ୩ । ସ୍ୱୀକାରକର୍ତ୍ତା—
3. Admitting; agreeing.

ପରିଗ୍ରାହ୍ୟ—ସ. ବହ. (ପରି + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ପରିଗ୍ରାହ୍ୟ
Parigrāhya ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ – Fit to be accepted.

ପରିଘ—ସ. ବ – (ପରି=ସର୍ବତୋଭାବରେ + ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+
Parigha କରଣ. ଅ)–୧ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. A kind of iron weapon used in ancient times in fighting; a bludgeon or club studded with iron.
ପାଶରେ ଯେ ପରିଘ ଥିଲା ଦୋଇଥିବ ।
ସ୍ତ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ହେବେ ଭଲୁ ବାସ କଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ୪୬ ।
[ଦ୍ର—ଏହାର ଆକାର ମୁଦ୍ଗର ପରି ଗୋଲ ଓ ମୋଟା; ଏହା ପୁରୁଷ ପ୍ରମାଣ ଲମ୍ବା ଓ ବଳପୂର୍ବକ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ନକ୍ଷିପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଏହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁହାର ବଲା ବସୁ ଥିଲା ।]
୨ । ଲୁହାର କଳଣୀ; କବାଟ କଳବାର ଅର୍ଗଲ—
2. Iron bar for shutting a door.
୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବିଷ୍କମ୍ଭାଦି ସପ୍ତବିଂଶ ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ଉନବିଂଶ ଯୋଗ—3. One of the 27 astrological conjunctions.
୪ । ଘଟ; କଳସ—4. Pitcher; jar.
୫ । (ପରି+ହନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ) ବ୍ୟାଘାତ; ବାଧା—
5. Obstacle; hindrance.
୬ । ଆଘାତ—6. Stroke.
୭ । (+କର୍ମ ଅ) ତୋରଣ ଦ୍ୱାର; ଫାଟକ; ଗୋପୁର—
7. Gateway; gate.
୮ । କାଚ ଘଡ଼ୁ—8 A glass pitcher. (M. W.)
୯ । ଘର (ହି. ଶ.)—9 House.
୧୦ । ପର୍ବତ (ହି. ଶ.)—10. Mountain.
୧୧ । ବଜ୍ର— 11. Thunder.
୧୨ । ଶେଷ ନାଗ; ବାସୁକ - 12, Bāsuki.
୧୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—13. Moon.
୧୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—14. Sun.
୧୫ । ନଦୀ—15. River.
୧୬ । ସ୍ଥଳ—16. Land.
୧୭ । ଅବିଦ୍ୟା (ହି. ଶ.)—17. Ignorance.
୧୮ । ସ୍ତ୍ରୀଚୋଲୁ ମୃତଗର୍ଭବିଶେଷ (ହି. ଶ.); ଜନ୍ମ ହେବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ଭ୍ରୂଣ ଯୋନ ଦ୍ୱାରରେ ଆଙ୍କଡ଼େଇ କରି ଅଟକିଯାଏ (ହି. ଶ.)—18. Dead foetus; a child which presents a peculiar crooss position in birth.(M. W).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୯ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ବା ଅସ୍ତ ହେବାବେଳେ ଯେଉଁ ମେଘ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ାଏ (ହି. ଶ.)—19. A cloud which hides the sun during sunrise or sunset.

ପରିଘଟ୍ଟନ—ସ. ବ. (ପରି + ଘଟ୍ଟ ଧାତୁ=ଘାଣ୍ଟିବା + ଭାବ ଅନ)—
Parighaṭṭana ୧ । ଘାଣ୍ଟିବା; ଆଲୋଡ଼ନ—1 Stirring up.
(ପରିଘଟ୍ଟିତ—ବଣ) ୨ । ଘଷିବା—2. Rubbing.

ପରିଘାଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ପରିଘ; ପରିଘାତ —୧ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—
Parighāi 1. Sturdily; strongly.
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—2. Repeatedly.

ପରିଘାତ—ସ. ବ. (ପରି + ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Parighāta ୧ । ହନନ; ବଧ—1. Killing; slaughter.
(ପରିଘାତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଘାତ—2. Striking.
୩ । (+କରଣ. ଅ)—ବଘ୍ନ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—
3. Obstacle; hindrance.
୪ । ପରିଘ; ଲୌହମୁଖ ମୁଦ୍ଗର—
4. A club studded with iron.
୫ । ଅର୍ଗଲ—5. Bolt; bar.
୬ । ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଏ—
6. A weapon used for killing.

ପରିଘୋଷ—ସ. ବ. (ପର=ଉପରସ୍ଥ + ଘୋଷ = ଶବ୍ଦ)—
Parighosha ୧ । ମେଘର ଗର୍ଜ୍ଜନ; ଘଡ଼ଘଡ଼ା—
1. The roar of clouds.
୨ । ଆରବ; ଶବ୍ଦ—2. Sound
୩ । (ପର=ନିନ୍ଦିତ + ଘୋଷ)—ଅକଥ୍ୟ କଥା—
3. Unuterable speech.

ପରିଚ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପରିଚୟ)—ପରିଚୟ—Acquaintance.
Paricha ଦେ. ବଣ. (ସ. ପରିଚିତ)—ପରିଚିତ—
ପରେଚ **परचे; परचा** Acquainted.

ପରିଚୟ—ସ. ବ. (ପର=ସଂଯୋଗରେ + ଚ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା
Parichaya + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଆଲାପ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମଧାମାଦି ଜାଣିବା—1. Acquaintance.
(ପରିଚିତ—ବଣ) ୨ । ଅଭିଜ୍ଞାନ—
2. Intimate knowledge.
୩ । ଗୁଣଯୁ; ଘନିଷ୍ଠତା; ଜଣାଶୁଣା—
3. Intimacy; friendship.
୪ । ଅଭ୍ୟାସ (ହି. ଶ)—4. Practice. (M W.)
ଦେ. ବଣ. (ସ. ପରିଚିତ)—ପରିଚିତ—Acquainted.

ପରିଚୟ ଜଗ(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି
Parichaya karā(re)ibā ସଙ୍ଗେ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବା—
परिचय कराना To introduce a person to another.

ପରିଚୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଲାପ କରିବା; ଘନିଷ୍ଠତା ସ୍ଥାପନ
Parichaya karibā କରିବା—To pick up acquaintance with a person.
परिचय करना

ପରିଚୟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚିହ୍ନାଦେବା; ଆପଣାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶ
Parichaya debā କରିବା —1. To make one's self known.
परिचय देना ୨ । ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇବା—2. To testify.

ପରିଚୟ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରମାଣ ପାଇବା—
Parichaya pāibā 1. To get proof of.
परिचय पाना ୨ । ଜାଣି ପାରିବା—
2. To come to know.

ପରିଚର—ସ. ବ. (ପରି=ପଶ୍ଚାତ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Parichara ଅ) - ୧ । ସହଚର—1. Companion.
୨ । ଅନୁଚର—2. Attendant.
୩ । ପରିଗ୍ରହକ; ଭୃତ୍ୟ—3. Servant.
୪ । ଶସ୍ତ୍ରାର ରକ୍ଷକ—4. Body-guard.
୫ । ସେନା ନାୟକବିଶେଷ—
5. A kind of commander of an army.
୬ । ଚୌକିଦାର—6. Watchman.
୭ । ରୋଗୀର ସେବାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
7. A person who tends sick people.
୮ । (+ଭାବ. ଅ)—ସେବା; ଭୃତ୍ୟତ୍ୱ—
8. Service; homage.

ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବ. (ପରି+ଚର ଧାତୁ=ସେବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି+
Paricharjyā ଭାବ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ସେବା; ଭୃତ୍ୟପଣ—
1. Personal service; attendance.
୨ । ଶୁଶ୍ରୂଷା—2 Tending.
୩ । ସତ୍କାର; ପୂଜା—3. Worship; adoration.
୪ । ଉପାସନା—4. Prayer.
୫ । ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ—5. Circumambulation.

ପରିଚାୟକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରି+ଚ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Parichāyaka ଅକ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଯେ ପରିଚୟ କରାଇଦଏ—1. Introducing a person to another.
(ପରିଚାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଚିହ୍ନାଇ ଦଏ—
2. Making known.
୩ । ଜ୍ଞାପକ—3. Intimating.
୪ । ପ୍ରଦର୍ଶକ—4. Showing.
୫ । ସୂଚକ—5. Indicating.

ପରିଚାର—ସ. ବ. ପୁଂ—ପରିଚର (ଦେଖ)
Parichāra Parichara. (See).

ଦୀନାଇଛନ୍ତି ଅବା ମାଡ଼ିବା ଭାବରେ
ଦରଖତେ ଯେ ରହିଁ ବେତେ ପରିଚାର । କୃଷ୍ଣଙ୍କି ନଦୀରାଜ ଥିବ ।

ପରିଚାରକ—ସ. ବ. ପୁଂ.—(ପରି + ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ
Parichāraka ଅକ)—୧ । ସେବକ; ଭୃତ୍ୟ—2. Servant.
(ପରିଚାରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରୋଗୀ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person engaged to tend a patient.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଗୃରିକା } ସ୍ତ୍ରୀ
ପରିଗୃରିଣୀ }
Parichārikā
Parichāriṇī
କ । ଦେବମନ୍ଦିରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ; ପରିଚ୍ଛ—2. Superintendent of a temple.

ପରିଗୃର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି + ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ଯ)—ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଯାଇବା ଯୋଗ୍ୟ; ସେବ୍ୟ—Deserving to be tended or looked after.
Parichārjya
(ପରିଗୃର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିଗ୍ଲଳକ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପରି + ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ + କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—
Parichālaka ୧ । ନେତା—1. Leader.
(ପରିଗ୍ଲଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ତଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Superintendent.
କ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—3. Head.
୪ । ଯେ ଗାଡ଼ି ଆଦିକୁ ଚଲାଏ—
4. Conductor; driver.
ସ. ବିଣ—ପରିଗ୍ଲଳନକାର୍ଯ୍ୟ—Guiding; leading.
ସ. ବି.—(ବିଜ୍ଞାନ ପରଭାଷା)—ଯାହା ଏକ ପରମାଣୁରୁ ଅନ୍ୟ ପରମାଣୁକୁ ତାପାଦି ଚଲାଏ—Conductor (of heat or light or electricity.)

ପରିଗ୍ଲଳକତା—ସ. ବି. (ବିଜ୍ଞାନ ପରଭାଷା)—୧ । ଜଡ଼ ବସ୍ତୁର ଏକ ପରମାଣୁରୁ ଅନ୍ୟ ପରମାଣୁକୁ ତାପ ଆଦି ସଞ୍ଚାଳନ କରିବାର ଗୁଣ—1. The property of a thing of conducting heat etc.
Parichālakatā
୨ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା; ନେତୃତ୍ୱ—2. Leadership.

ପରିଗ୍ଲଳନ—ସ. ବି. (ପରି + ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ଚଳିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Parichālana ୧ । ସମ୍ପାଦନ; ନିଷ୍ପାଦ—
(ପରିଗ୍ଲଳିତ—ବିଣ) 1. Accomplishment.
୨ । ସଞ୍ଚାଳନ—2. Moving.

ପରିଗ୍ଲଳିତ—ସ. ବିଣ.—(ପରି + ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ମ. ତ)—
Parichālita ୧ । ସମ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପାଦିତ—
1. Accomplished; conducted.
୨ । ଗ୍ଲଳିତ—2. Moved.

ପରିଚି—ଗ୍ରା. ବି. —(ସଂ. ପରିଚୟ) —ପରିଚୟ—
Parichi Acquaintance.
ବିଣ. (ସଂ. ପରିଚିତ)—ପରିଚିତ—Acquainted.

ପରିଚିତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପରି + ଚି ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + କର୍ମ. ତ.)—୧ । ଜ୍ଞାତ—1. Known.
Parichita
(ପରିଚିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଚିହ୍ନିତ—2. Recognised
(ପରିଚିତ—ବି) କ । ଜଣା ଶୁଣା, ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଆଲାପାଦି ଅଛି—
3. Acquainted; well known.
୪ । ଗଦା କରି ଯାଇ ଥିବା—4. Heaped up; collected.

ପରିଚିନ୍ତନ—ସ. ବି.—(ପରି + ଚିନ୍ତନ)—୧ । ପରିକଳ୍ପନ (ଦେଖ)
Parichintana
1. Parikalpana (See)
୨ । ମନନ—2. Reflection.
[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ପରିଚିନ୍ତକ, ପରିଚିନ୍ତିତ, ପରିଚିନ୍ତନୀୟ, ପରିଚିନ୍ତ୍ୟ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ପରିଚେୟ—ସ ବି. ପୁଂ—(ପରି + ଚି ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Paricheya ୧ । ପରିଚିତ୍ତର ଯୋଗ୍ୟ—
(ପରିଚେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be known.
୨ । ସବୁଆଡୁ ସଙ୍ଗୃହୀତ ହୋଇ ଗଦା କରିଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2 To be collected all round or from every side (M. W.).

ପରିଚୁମ୍ବନ—ସ. ବି. (ପରି + ଚୁମ୍ବ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ପ୍ରେମ ପୂର୍ବକ ଚୁମ୍ବନ—Loving kiss.
Parichumbana

ପରିଚ୍ଛଦ୍—ସ. ବିଣ. (ପରି + ଛଦ୍ ଧାତୁ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଭୂଷଣ ବିଶିଷ୍ଟ—Adorned with.
Parichchhad

ପରିଚ୍ଛଦ—ସ. ବି. (ପରି = ସର୍ବତୋଭାବରେ + ଛଦ୍ ଧାତୁ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ବେଶ; ପୋଷାକ—
Parichchhada
୨ । ପରିଜନ; କୁଟୁମ୍ବ—2. Relative.
କ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା—3. Cloth used for wearing.
୪ । (ପରି + ଛଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ଆଚ୍ଛାଦନ; ଘୋଡ଼ଣି; ଆବରଣ—4. Covering.
୫ । ଯାନ ବାହନାଦି—5. Conveyance.
୬ । ଅସବାବ ପତ୍ର; ଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି—6. Furnitures; fittings; goods and chattels.
୭ । ରାଜ ଚିହ୍ନ—7. Paraphernalia of royalty.

ପରିଚ୍ଛନ୍—ଦେ. ବି —ପରିଚ୍ଛନ୍ (ଦେଖ)
Parichchhan Parichhan (See)

ପରିଚ୍ଛନ୍ଦ—ସ. ବି.—(ପରି + ଛଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅ)—୧ । ପରିଚ୍ଛଦ; ପୋଷାକ—1. Dress.
Parichchhanda
୨ । ଅଙ୍ଗରଖା; ଅଙ୍ଗାବରଣ; କୁର୍ତ୍ତା—2. Coat.
କ । ସାଞ୍ଜୁ—3. Coat of armour.
୪ । ସହଚରଗଣ; ଅନୁଚର—4. Train; retinue.

ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ଛଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଆବୃତ—1. Covered.
Parichchhanna
୨ । ପରିଚ୍ଛଦଯୁକ୍ତ; ପୋଷାକ ପରିହିତ—2. Dressed.
କ । ପରିଷ୍କୃତ—3. Cleansed.
୪ । ସଜ୍ଜିତ—4. Furnished; equipped.
୫ । ଅଳଂକୃତ—5. Adorned.
୬ । ଉତ୍ତମ—6. Good.
୭ । ଲୁକ୍କାୟିତ—7. Concealed; hidden.
୮ । ଛଦ୍ମ ବେଶ ଦ୍ୱାରା ଗୋପିତ—
8. Disguised (M. W.).

ପରିଚ୍ଛା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ)—ପରିଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Parichchhā Parichhā (See)

ପରିଚ୍ଛିତ୍ତି—ସଂ. ବି.—୧ । ସୀମା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Parichchhiti 1. Boundary.
୨ । ଦୁଇ ପଦାର୍ଥକୁ ପରସ୍ପର ଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପୃଥକ କରିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Complete separation of two things from each other.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବିଭାଗ; ବଣ୍ଟନ (ହି. ଶ.)—3. Division; partition.

ପରିଚ୍ଛିତ୍ତି—ସଂ. ବ.—(ପରି+ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛିଣ୍ଡାଇବା+ଭାବ. ଇ)—
Parichchhitti ୧ । ବ୍ୟବଧାନ—1 Intervention; space between.

୨ । ଯଥାର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣନା—2. Correct description.

୩ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ଅବଧାରଣ—
3. Ascertainment; determination.

୪ । ଅନୁଗ୍ରଳ—4. Background.

୫ । ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ସଂଜ୍ଞା—5. Accurate definition (M.W.).

୬ । ବିଭାଗ; ପୃଥକ୍‌କରଣ—
6. Partition; separation. (M.W.)

୭ । ସୀମା—7. Limit. (M. W.)

ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ—ସ. ବ. (ପରି+ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parichchhinna ୧ । ପରିମିତ; ସୀମାବଦ୍ଧ—1. Limited; circumscribed.

୨ । ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—2. Ascertained.

୩ । ବିଭକ୍ତ—3. Divided.

୪ । ପ୍ରତିକୃତ—4. Remedied; obviated.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ—
Clearly.

ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ପରମ୍ପରୁ ବିତ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ—ପ୍ରାଚୀ. ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରକାଶିକା ଗୀତା ।

ପରିଚ୍ଛେଦ—ସ. ବ. (ପରି+ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Parichchheda ୧ । ବିଚ୍ଛେଦ—1. Separation.

୨ । ଅଂଶ; ଭାଗ—2. Part; portion.

୩ । ସୀମା—2. Limit; boundary.

୪ । ଶେଷ; ସମାପ୍ତି—4. End; finish.

୫ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଉପ୍ପ ଉପ୍ପ ବିଷୟ ବିଭାଗ; ଅଧ୍ୟାୟ—
5. Chapter of a book; section of a work.

୬ । ନିଶ୍ଚୟ—6. Certainty.

୭ । (ପରି+ଛିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ) ଅବଧାରଣ; ନିର୍ଣ୍ଣୟ—
7. Ascertainment.

୮ । ଭେଦ ଜ୍ଞାନ—8. Discrimination.

୯ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନାଶ—8 Destruction; ruin.

ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ସେବେ ଜଳର ବିଚ୍ଛେଦ, ତାହା ଜାଣରେ ଦେଲେ ପରିଚ୍ଛେଦ:
ଏହାକୁ ବହିବା, ଏତାଦୃଶେ ଏମା ଜର ଘାଟିବା ।
ଜଗନ୍ନାଥ—ସପ୍ତୀତ ।

୧୦ । କାଟି କରି ବିଭକ୍ତ କରିବା—10. Severing.

୧୧ । ବିଭାଗ; ବଣ୍ଟନ—11. Partition; division.

୧୨ । ସଂକଳ୍ପ—12. Resolution.

୧୩ । ପ୍ରକୃତ ସଜ୍ଞା—13. Accurate definition. (M. W.)

୧୪ । ପ୍ରତୀକାରଣ—
14. Remedying, obviating. (M. W.)

ପରିଚ୍ଛେଦ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ପରି+ଛିଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ବିଭାଜ୍ୟ—
Parichchhedya I. Divisible; partible.

୨ । ପରିମେୟ—2 To be measured. (M. W.)

ପରିଚ୍ୟୁତ—ସ. ବଣ. (ପରି+ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ=ସ୍ଖଳତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Parichyuta ୧ । ବିଚ୍ୟୁତ; ସ୍ଖଳତ; ଭ୍ରଷ୍ଟ—1. Fallen off; slipped off.

(ପରିଚ୍ୟୁତ—ବ) ୨ । ପତିତ—2 Fallen down.

୩ । ଜାତିରୁ ବା ସଂଘରୁ ବହିଷ୍କୃତ—
3. Excommunicated; expelled from caste or society.

ପରିଚ୍ଛନ୍—ଦେ. ବ—୧ । ପାଇବା; ରସିଦ—
Parichhan 1 Receipt.

(ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜମାସି ରସିଦ—
2. Full satisfaction receipt.

୩ । ଦୁଇ ପଟାର ସନ୍ଧିରେ ଥିବା ଫାଙ୍କ ଉପରେ ମଗ୍‌ଜିବା କାଠର ପତଳା ପାତଆ ବା ବଟ—3 Thin plank put over the opening of two planks.

ପରିଚ୍ଛଣ୍ଡେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଛନା ଛନ ହୋଇ—
Parichhande Intertwined; twined with each other.

ଦୁସ୍ତେ ଦୁସ୍ତେ ଅଙ୍ଗସ୍ତେ ଅଙ୍ଗ ସ୍ତେ ପରିଚ୍ଛଣ୍ଡେ
କେଶ ତନ୍ତୁନାହ ତଚ୍ଛଟି ରତ ଏବେ—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରଥ ।

ପରିଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—(ସ. ପଞ୍ଚାଙ୍କ)—୧ । ମନ୍ଦିରର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—
Parichhā 1. The head officer or superintendent of a temple.

परिच्छा ୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
2. Superintendent; supervisor.

ମାଝର ପରିଚ୍ଛା ଅଛର କାହିଁ—ପ୍ରାଚୀ. ପରୀତ ଗୀତା ।

୩ । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ବା ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. The headman of a village.

ପରିଚ୍ଛା(ଚ୍ଛେ)ଇ—ଦେ. ବି.—ପରିଚ୍ଛାଙ୍କ କର୍ମ—
Parichhā(chhe)i The work, service or post of a Parichhā.

ସ. ବିଣ—ପରିଚ୍ଛା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to the Parichhā.

(ଯଥା—ପରିଚ୍ଛାଇ ଶାଢ଼ୀ)

ପରିଚ୍ଛା(ଚ୍ଛେ)ଇ ଶାଢ଼ୀ—ଦେ. ବ—ପରିଚ୍ଛା ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ
Parichhā chhei) sārdhi ଶାଢ଼ୀ ବା ବସ୍ତ୍ର ପାଏ—
A cloth given to a person on his appointment as the Parichhā of a temple.

ପରିଚ୍ଛିତ୍—ଦେ. ବ—ପରଚ୍ଛିତ୍ (ଦେଖ)
Parichhit Parachhit (See)

ପରିଜନ—ସ. ବ. (ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ+ଜନ=ସ୍ତ୍ରୀପୁ ଲୋକ)—
Parijana ୧ । ସ୍ୱଜନ; ପରିବାର; ଘୋଷ୍ୟ ବର୍ଗ—
1. Family; one's dependants.

୨ । (ପରି=ପଶ୍ଚାତ୍+ଜନ=ଲୋକ) ଭୃତ୍ୟ; ଅନୁଚର; ସେବକ—
2. Servant; attendant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅଛ ବୃଦ୍ଧ ସେବା କେଶାକୁ ବେଇ ଅଛ
ଅଲେ ଯେ ସେ ଅସି ଦୋଇଲେ ପରିଜନ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ ।

୩ । ଅନୁଚର ବର୍ଗ—3. Retinue.

ଉଚ୍ଚ ଜ ଶତତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରିଜନ
ପ୍ରାପ୍ତ ଦେଶ ଦେଶ କରିଣ ଭ୍ରମଣ । ପ୍ରଧାନାଶ. ଚୈତ୍ର ।

ପରିଜନ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ) ସ୍ତ୍ରୀ – ସେବିକା; ଗୃହକର୍ମୀ—
Parijanī Maid servant.

ଦବ୍ୟ ବେଶ ସଜ୍ଜିତୀ, ଯାଇ ସେତେ ପରିଜନ
ସେବାସୂଧ ସଙ୍ଗେ ସେନ ସଙ୍ଗେ ଚଳାସ୍ତେ । ପାତୀ. ଉତ୍ତସ୍ୟମଣ୍ଡପ ।

ପରିଜମ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ଜଡ଼ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Parijama ତ୍ରିପଲକବିଶିଷ୍ଟ କାଚ; ଲମ୍ବା ତ୍ରିକୋଣ କାଚ—Prism.

ପରିଜୟ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପର=ସର୍ବତ୍ର + ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା + ଣକ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—ସର୍ବତ୍ର ଜୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ—
Parijajya Able to vanquish all.

ପରିଜା—ଦେ. ବ. (ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ) —
Parijā ୧ । ପର୍ଯ୍ୟାୟ—1. Series; class.

ପରିଯା, ପରିଯ୍ୟା, ପରିର୍ଯ୍ୟା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କରଣମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—2. A family title of Karaṇas,
୩ । ପାରିଜା (ଦେଖ)—3. Pārijā (See).

ସ. ବ. (ବୈଦିକ ସ୍ୱତ୍ୱ) ଆଦ୍ୟ ଜନ୍ମ ଭୂମି (ହି. ଶ.)—
The original birth-place.

ପରିଜ୍ଞାତ—ସ. ବିଣ. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍ + ଜ୍ଞାତ)—
Parijñāta ୧ । ବିଶେଷ ରୂପେ ଜ୍ଞାତ; ସୁପରିଚିତ—
(ପରିଜ୍ଞାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Thoroughly known.
୨ । ଚିହ୍ନା ଯିବା—2. Recognised.
୩ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—3 Ascertained.

ପରିଜ୍ଞାତା—ସ. ବିଣ. (ପରି + ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୬ମା.୧ବ)-
Parijñātā ୧ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଜାଣିଥିବା; ସୁଜ୍ଞାତା—
(ପରିଜ୍ଞାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Knowing well.
୨ । ଜ୍ଞାନୀ—2. Wise (M. W).
୩ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—3. Intelligent (M. W.)

ପରିଜ୍ଞାନ—ସ. ବ. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍ + ଜ୍ଞା ଧାତୁ= ଜାଣିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Parijñāna ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ—1. Thorough knowledge.
୨ । ସୁପରିଚୟ—2. Recognition; intimate acquaintance.
୩ । ଅନୁଭବ—3. Experience; perception.
୪ । ଭଲ ମନର ପ୍ରଭେଦ ଜ୍ଞାନ—
4. Discrimination between good and evil.

ପରିର୍ଦ୍ଦା—ଦେ. ବ— ୧ । ଶୂଦ୍ରଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Parirdā 1. A family-title of Śūdras.
୨ । ଘୋଡ଼ା ସଇସ—
2. Syce; groom of a horse.

ଏଣ୍ଟ ଦେଲେ ନକୁଳ ବସ୍ତ୍ର ସୁରକ୍ଷ
ଅର୍ପିଲେ ଧର୍ମ ବର ପରିର୍ଦ୍ଦା ବେଶର । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ ।

ପରିର୍ଦ୍ଦୀନ—ସ. ବ. (ପରି + ର୍ଦ୍ଦୀ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) —
Paridina ଚକ୍ରବତ୍ ଉଡ଼ିବା—Flying of a bird in a circle.

ପରିଣତ—ସ. ବିଣ. (ପରି + ନମ୍ ଧାତୁ=ନମ୍ର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Pariṇata ୧ । ବନତ; ନୁଆଁ ଯାଇଥିବା—1. Bent.
୨ । ଭଲକୁ ନଇଁଥିବା—2. Bent down.
୩ । ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତ; ପରିବର୍ତ୍ତିତ—
3. Changed; transformed.
୪ । ବୃଦ୍ଧ—4. Old; advanced in age.
୫ । ସୁପକ୍ୱ—5. Ripened; developed; mature.
୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଚନ୍ଦ୍ର)—6. Full (moon).
୭ । ଅସ୍ତଗତ (ସୂର୍ଯ୍ୟ)—7. Set (moon).
୮ । ସୁଜୀର୍ଣ୍ଣ (ଅନ୍ନ)—
8. Well digested (food).

ପରିଣତ ବୟସ୍କ—ସ. ବିଣ. ଷଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରିଣତ୍+ବୟସ୍)—
Pariṇata bayaska ବୃଦ୍ଧ ବୟସ୍କ—Advanced in age.
(ପରିଣତ ବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିଣତି—ସ. ବ. (ପରି + ନମ୍ ଧାତୁ=ନମ୍ର ହେବା + ଭାବ. ତି)—
Pariṇati ୧ । ବନତ—1. Bending.
୨ । ଅବନତ; ଭଲକୁ ନଇଁ ପଡ଼ିବା—2. Bending down
୩ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—3. Change.
୪ । ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତି—4. Transformation.
୫ । ସୁପକ୍ୱତା—5. Ripeness; maturity.
୬ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ—6. Old age.
୭ । ସମାପ୍ତି—7. End.
୮ । ଚରମ ଦଶା; ପରିଣାମ—
8. Last condition; final state.

ନାହିଁ ଉଭ ପରିଣତରେ ନରମର୍ଣ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୯ । ଶେଷ ଫଳ; ପରିପାକ—9. Ultimate result.
୧୦ । ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତି; ସଫଳତା ହେବା ଅବସ୍ଥା—10. Fulfilment.

ପଉଁ ଚନ୍ଦ, ଏପ୍ତ ପିଇବା ପାଁସୁଷ
ପରିଣତ ସମସ୍ତେ ସେ ହେଲେ ଯେତେ ଦଖ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋସ୍ତବଖଣ୍ଡ, ୨ ଗୀତ ।

ପରିଣତେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ—ଶେଷରେ; ଅବଶେଷରେ—
Pariṇate At last; finally.

ଶ୍ରୋତଣ ଉଚ୍ଚରେ ମାନ୍ତେ ପରିଣତେ ଥରାଇ ବର ହେତେ ଉଚ୍ଚ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପରିଣଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ—(ପରି + ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା + କର୍ମ. ତ)—
Pariṇaddha ୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—1. Well bound.
୨ । ସମ୍ବଦ୍ଧ; ସଯୁକ୍ତ—2. Attached.
୩ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—3. Embraced.
୪ । ପରିହିତ—4. Put on; worn.
୫ । ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ (ହି. ଶ.)—5. Extensive.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଣୟ – ସଂ. ବ—(ପରି + ନୀ ଧାତୁ = ନେବା; ପାଇବା + ଭାବ. ଅ) — Pariṇaya ବିବାହ; ଦାରପରିଗ୍ରହ; ପାଣିଗ୍ରହଣ — Marriage; (ପରିଣୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ) wedding.

ପରିଣାମ — ସଂ. ବ—(ପରି + ନମ୍ ଧାତୁ = ନମ୍ର ହେବା + ଭାବ. ଅ)— Pariṇāma ୧ । ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତି; ବିକୃତି—1. Transformation; change of condition.

୨ । ଶେଷ; ଅବସାନ—2. End.

୩ । ଶେଷ ଫଳ—3. Ultimate result.

୪ । ପରିପକ୍ୱତା—4. Ripeness; maturity.

୫ । କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—

5. A figure of speech.

[ଦ୍ର—ପରିଣାମ ଓ ରୂପକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି ସୂକ୍ଷ୍ମ । ରୂପକ ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟର ଶୋଭାକୁ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତ କରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ରୂପକରେ ସଦୃଶ ବସ୍ତୁର ତାଦାତ୍ମ୍ୟ ମାତ୍ର ବିଷୟୀବିଶେଷରେ ଅବଭାସିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ପରିଣାମରେ ତାହା ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଉପମାନର ତାଦାତ୍ମ୍ୟ ଫଳସାଧନରୂପେ ଉପମେୟରେ ଆରୋପିତ ହୁଏ—

ଅର୍ଥାତ୍ ଆରୋପ୍ୟମାଣ ବସ୍ତୁ ଆପଣାର ପ୍ରୟୋଜନ ବଶତଃ ଆରୋପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରେ । କୁଲମଣି ଅଲଙ୍କାରଭରଙ୍ଗିଣୀ ।

ପରିଣାମ ଅଲଙ୍କାରରେ ଆରୋପ୍ୟମାଣ ବସ୍ତୁ ଆରୋପିତ ବିଷୟୀ ସହିତ ଅଭେଦରୂପରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପ୍ରକୃତାର୍ଥର ଉପଯୋଗୀ ହୁଏ । ଯଥା—

ଅନାଦଇ ଜରତେଲ ନବଯୌବନ କାମନା ଷ୍ଟୋଭର ଧଗ୍ଧ
କାମନା ନଦୀର ବଳୁଅ ଶୋଷଇ ପ୍ରେମ ସେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ତାତ୍ତ୍ୱ ।
ରଘୁନାଥ – ସପ୍ତାଚ ।

୬ । (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ) ଜୀବଗଣର କ୍ରମ ବିବର୍ତ୍ତନ—

6. (Science) Evolution; cosmic evolution.

ପରିଣାମ ଦର୍ଶନ — ସଂ.ବ. (ପରିଣାମ + ଦର୍ଶନ)—ଦୂରଦର୍ଶନ; ଭବିଷ୍ୟତରେ Pariṇāma darśana କଅଣ ଘଟିବ, ଏହା ଜାଣିବା — (ପରିଣାମ ଦୃଷ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) Foresight; prudence; providence.

ପରିଣାମ ଦର୍ଶିତା—ସଂ. ବ—(ପରିଣାମ ଦର୍ଶିନ + ଭାବ ଅର୍ଥରେ ତା)— Pariṇāma darśitā ଦୂରଦର୍ଶିତା— Far-sightedness; foresight.

ପରିଣାମ ଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ. (ପରିଣାମ ଦର୍ଶିନ୍; ପରିଣାମ + ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + Pariṇāmadarśi କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ଚରମଦର୍ଶୀ; ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଦର୍ଶୀ; (ପରିଣାମ ଦର୍ଶିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସୁଦୂରଦର୍ଶୀ; ପରେ କ ଫଳ ଘଟିବ ଏଥିପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—Prudent; provident; farseeing; foresighted.

ପରିଣାମ ବାଦ—ସଂ. ବ—୧ । (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ)—ସମସ୍ତ ଜୀବ ପ୍ରଥମରେ Pariṇāma bāda ଗୋଟିଏ ଜୀବର କ୍ରମବିକାଶ ବା ପରିଣାମ, ଏହାଭଳ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମତବିଶେଷ, ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ—The Evolution theory of the universe.

[ଦ୍ର— ଏହି ମତକୁ ଇଂରାଜ ପଣ୍ଡିତ ଡାରୱିନ୍ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଚାର କଲେ]

୨ । ସାଙ୍ଖ୍ୟମତ; ଯେଉଁ ମତରେ ଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ନାଶ ଆଦି ନାହିଁ ପରିଣାମରୂପେ କଥିତ (ହି. ଶ.)—2 The theory of Sāṁkhya philosophy that the creation is nothing but change.

ପରିଣାମ ଶୂଳ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) — ଶୂଳରୋଗବିଶେଷ; ଖାଦ୍ୟ- Pariṇāma śūla ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିପାକ ହେବା ସମୟରେ ପେଟକୁ ମାରିବା ରୋଗ—Renal colic; colic which is felt when the food is digested.

ପରିଣାମିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରଣାମ) —ପ୍ରଣମିବା; ନମସ୍କାର Pariṇāmibā କରିବା—To make obeisance; to bow down before a person as a mark of reverence.

ପରିଣାମୀ—ସଂ. ବିଣ. (ପରିଣାମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ - Pariṇāmī Changing; everchanging;changeable.

ପରିଣାୟ—ସଂ. ବ. (ପରି + ନୀ ଧାତୁ = ନେବା + ଭାବ. ଅ)— Pariṇāya ୧ । ପରିଣୟ; ବିବାହ —1. Marriage. (ପଣ୍ଡିଣାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଶାପାଲି ଓ ସତରଞ୍ଜ ପାଲିର ଗୁଟି-ପାଖରେ ଗୋଟି ଚଲାଇବା—2. Moving the balls on the chess-board or dice-board.

୩ । ଗ୍ରାମ ଗୁଡିପାଖେ ଥିବା ସର୍ବସାଧାରଣ ଜମି (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ସ୍ମୃତି)- 3. The village common round a village.

ପରିଣାୟକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର + ନୀ ଧାତୁ = ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)— Pariṇāyaka ବିବାହକାରୀ; ଯେ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରେ— Marrying.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ସ୍ୱାମୀ; ପତି; ଭର୍ତ୍ତା—

1. Married husband.

୨ । ପ୍ରଭୁ—2. Lord; master.

୩ । ସେନା ଅଧିନାୟକ; ସେନାପତି—

3. Commander; general of an army.

ପରିଣାହ—ସଂ. ବ. (ପରି = ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ + ନହ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା Pariṇāha + କରଣ. ଅ)—୧ । ବ୍ୟାପ୍ତି; ବିସ୍ତାର— (ପରିଣାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Extension; extent.

୨ । ଓସାର—2. Breadth; width.

୩ । ବିଶାଳତା—

3. Expanse; latitude; extensiveness.

୪ । ପରିଧି —4. Circumference.

୫ । ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ (ହି. ଶ.)—5. Sigh.

ପରିଣାହୀ—ସଂ. ବିଣ. (ପରିଣାହିନ୍; ପର + ନହ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା Pariṇāhī + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—୧ । ଓସାରିଆ— (ପରିଣାହିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Broad.

୨ । ବିଶାଳ—2. Extensive.

୩ । ବିସ୍ତୃତ—3. Extended.

୪ । ପରିଧିବିଶିଷ୍ଟ—4. Circular.

ପରିଣୀତ —ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର + ନୀ ଧାତୁ = ବିବାହ କରିବା + କର୍ମ. ତ) Pariṇīta ୧ । ବିବାହିତ—1. Married.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପରିଣୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମାପ୍ତ; ସମ୍ପନ୍ନ (ହି. ଶ.)—
2. Accomplished.

ପରିଣେତା—ସ. ବ. ପୁଂ.—(ପରି+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପରିଣେତୃ; Pariṇetā ୧ମା. ୧ବ.)—ସ୍ୱାମୀ—Husband.
ସ. ବଣ. ପୁଂ—ବରାନ୍ୱକାଙ୍କ୍ଷୀ—Marrying.

ପରିଣେୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ପରି + ନୀ ଧାତୁ=ପାଇବା + କର୍ମ. ଯ)—
Pariṇeya ୧ । ବରାନ୍ୱ ଯୋଗ୍ୟ—
(ପରିଣେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Marriageable.
୨ । ସ୍ୱାମୀରୂପେ ବରିବ ଦେବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ପୁରୁଷ)—
2. (a man) Fit to be taken as husband.

ପରିତଃ—ସ. ଅ.—(ପରି+ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ତସ୍)—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ—
Paritaḥ 1. On all sides.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—2. Fully; completely.
୩ । ସର୍ବତୋଭାବରେ—3. In all ways.

ପରିତପ୍ତ—ସ. ବିଣ.—(ପରି+ତପ୍ ଧାତୁ=ତାପ ଦେବା + କର୍ମ. ତ)—
Paritapta ୧ । ସନ୍ତପ୍ତ; ଉତ୍ତପ୍ତ—1. Heated; hot.
(ପରିତପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମନସ୍ତାପ ଯୁକ୍ତ—
(ପରିତପ୍ତି—ବ) 2. Sorrowing; pained; sorry.
୩ । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପଯୁକ୍ତ—3. Repentant.

ପରିତାପ—ସ. ବ. (ପରି+ତପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଉତ୍ତାପ—
Paritāpa 1. Heat.
(ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ପରି+ତପ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ)—
ମନୋଦୁଃଖ; ମନସ୍ତାପ; ଶୋକ—
2. Sorrow; grief; anguish.
୩ । ସ୍ନେହ—3. Affection; attachment.
୪ । ଅନୁତାପ—Repentance.
୫ । ଭୟ; ଜର; (ହି ଶ.)—5. Fear.
୬ । ଉଦ୍‌ବେଗ (ହି. ଶ.)—6. Anxiety.
୭ । (ପରି+ତପ୍ ଧାତୁ+ଅଧି. ଅ)—ନରକବିଶେଷ—
7. Name of a part of the hell.

ପରିତାପିତ—ସ. ବିଣ. (ପରିତାପ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ସନ୍ତାପିତ—
Paritāpita 1. Heated.
(ପରିତାପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୋକାନ୍ୱିତ—2. Grieved.
୩ । ଅନୁତାପିତ—3. Repentant.

ପରିତାପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପରି+ତପ୍ ଧାତୁ)—
Paritāpibā ୧ । ଦୁଃଖିତ କରାଇବା—
ପରିତାପା **परितापना** 1.To cause grief: to aggrieve.
୨ । ତତାଇବା—2. To heat.
୩ । ଅନୁତପ୍ତ କରାଇବା—3. To cause one to repent.

ପରିତାପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପରିତାପ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Paritāpī ୧ । ପରିତାପିତ (ଦେଖ)—1. Paritāpita (See)
(ପରିତାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଖ ବା ବ୍ୟଥାଦାୟକ—
2. Giving pain; painful; afflicting.

ପରିତାଳ—ଦେ. ବ.—(ପରି+ତାଳ)—ଦୁଇବସ୍ତୁ ପରସ୍ପର ସହିତ
Paritāḷa ବାଜିବା; ଘାତପ୍ରତିଘାତ—Collision; striking with each other.

କାଣେ ତାଣେ ପରିତାଳ, ଜ୍ୟୋତ କାତର ଅନଳ,
ଭୁନ ଚନ୍ଦ୍ର ମେନ ଭାବେ ସେ ମେଳ । ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀସବଳାଷ ।
ଦୃଷ୍ଟିକ ମର୍ଦ୍ଦି ପରିତାଳ,
ଦେହୁଁ ଗଉଡ ଶ୍ରମ ଝାଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରିତିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ତିକ୍ତ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପିତା—
Paritikta Very bitter.
ସଂ. ବ.—ନିମ୍ବ; ନିମ୍ବ (ହି. ଶ.)—Nimba (tree).

ପରିତୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପରି=ଅତିଶୟ+ତୁଷ୍ ଧାତୁ=ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
Paritushṭa (ପରିତୁଷ୍ଟି, ପରିତୋଷ—ବ) 1. Fully satisfied.
(ପରିତୁଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରିତୃପ୍ତ—2. Contented.
୩ । ଆନନ୍ଦିତ; ପ୍ରସନ୍ନ—3. Pleased.
୪ । ଅଭିଳଷିତ ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଯାହାର ମନ ବୋଧ ହୋଇଅଛି—4. Satiated; gratified.

ପରିତୃପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପରି+ତୃପ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ.)—ପରିତୁଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Paritṛupta (ପରିତୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ। ପରିତୃପ୍ତି—ବ) Paritushṭa (See)

ପରିତେଜିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—(ସଂ. ପରିତ୍ୟାଗ)—ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Paritejibā To give up; to abandon.

ଜର୍ଜ୍ଜର ଭବରୁ ଯେ ତ୍ରାଣେ.
ପରିତେଜି ଜର୍ମ ପରଭେଜେ । ପାଟୀ. ଜର୍ଜ୍ଜରମାଡ ସ୍ତୁ ।

ପରିତେଜ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ପରିତ୍ୟଜନ)—ପରିତ୍ୟାଗ (ଦେଖ)
Paritejyā Parityāga (See).

ପରିତୋଷ—ସଂ. ବ. (ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ+ତୋଷ=ସନ୍ତୋଷ)—
Paritosha ୧ । ପରିତୃପ୍ତି—1 Satisfaction.
(ପରିତୁଷ୍ଟ—ବିଣ) ୨ । ମହାନନ୍ଦ—2. Great pleasure.
(ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ପରିତୋଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିତୋଷିବା—ଦେ କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ପରିତୋଷ)—
Paritoshibā ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା; ପରିତୃପ୍ତ କରିବା—
ପରିତୋଷା **परितुषना** To satisfy; to gratify.

ଏଭଳି କୃଷ୍ଣ ଯେ ତୋଷେ,
ଜଜ ଭଦର ପରିତୋଷେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରିତ୍ୟକ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ମ.ତ)—
Parityakta ୧ । ବର୍ଜ୍ଜିତ—1. Abandoned.
(ପରିତ୍ୟକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରି ଯାଇଥାଏ—
(ପରିତ୍ୟାଗ, ପରିତ୍ୟଜନ—ବ) 2. Shunned.

ପରିତ୍ୟକ୍ତା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରିତ୍ୟକ୍ତ+ଆ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ୱାମୀ ତ୍ୟାଗ
Parityaktā କରିଅଛି—(a wife) Abandoned by the husband.
ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପରିତ୍ୟକ୍ତୃ; (ପରିତ୍ୟକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ମା. ୧ବ)—ପରିତ୍ୟାଗକାରୀ—
Abandoning.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିତ୍ୟଜନ—ସଂ. ବି. (ପରି + ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା + ଭାବଅର୍ଥ)
Parityajana ୧ । ବର୍ଜନ; ପରିତ୍ୟାଗ—
(ପରିତ୍ୟାଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ—ହି. ଶ) 1. Abandonment.
୨ । ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ—2. Shunning one's society.
୩ । ଅଭ୍ୟାସାଦର ତ୍ୟାଗ—3. Giving up of a habit.

ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ;
Parityajya ବର୍ଜନୀୟ (ହି. ଶ.)—Fit to be abandoned or shunned.
(ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବି. (ପରି + ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + ତ୍ୟାଗ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Parityāga ପରିତ୍ୟଜନ (ଦେଖ)—Parityajana (See).
(ପରିତ୍ୟକ୍ତ—ବିଣ)

ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ମ. ଯ)
Parityājya ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ବର୍ଜନୀୟ—
(ପରିତ୍ୟଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fit to be abandoned or shunned.

ପରିତ୍ରାଣ—ସଂ. ବି. (ପର = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ + ତ୍ରୈ ଧାତୁ = ରକ୍ଷାକରିବା
Paritrāṇa + କର୍ମ. ଅ) — ୧ । ମୁକ୍ତି; ରକ୍ଷାର —
1. Deliverance; liberation.
୨ । ମୋକ୍ଷ—2. Salvation; final beatitude.
୩ । ରକ୍ଷା—3. Protection; preservation.
୪ । ଦେହର ଲୋମ (ହି. ଶ)—4. The hair of the body; fur.

ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି (ପର + ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
୧ । ପରିତ୍ରାତା; ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—
1. Pretector; saver.
ମୋହଲେ ତୁ ପରିତ୍ରାଣ ନର୍ଦ୍ଦସ୍ୱ ଅଭନ୍ତୁ ତାଣ, ନାଶେଣ ଦଳନ୍ତି ଦେବତ୍ତା—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଟୋସ୍ୱ ବନ୍ଧୁ—୫ ଗୀତ ।
୨ । ମୋକ୍ଷଦାତା—2. Saviour.
୩ । ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା—3. Deliverer.

ପରିତ୍ରାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି + ତ୍ରୈ ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ମ ତ)—
Paritrāta ୧ । ମୁକ୍ତପ୍ରାପ୍ତ; ବନ୍ଧନାଦରୁ ମୁକ୍ତ—
(ପରିତ୍ରାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Delivered; liberated.
୨ । ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—2. Saved.
୩ । ରକ୍ଷିତ—3. Protected; preserved.

ପରିତ୍ରାତା—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ. (ପର + ତ୍ରୈ ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା +
Paritrāta କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପରିତ୍ରାତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
୧ । ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା—1. Delivering; deliverer.
୨ । ମୋକ୍ଷଦାତା—2. Saving; saviour.
୩ । ରକ୍ଷକ—3. Protecting; protector; preserving preserver.
(ପରିତ୍ରାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପରିତ୍ରାତ + ଆ)—ପରିତ୍ରାତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ —
Feminine of Paritrāta.

ପରିତ୍ରାୟକ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ. (ପର + ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Paritrāyaka ପରିତ୍ରାତା (ଦେଖ)—Paritrātā (See).
(ପରିତ୍ରାପକ—ଅନ୍ୟରୂପ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
(ପରିତ୍ରାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିତ୍ରାହି—ସଂ. କ୍ରି—(ପର + ତ୍ରୈ ଧାତୁର ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥେ; ମ୍ଲେଚ୍ଛ, ମଧ୍ୟମ
Paritrāhi ପୁରୁଷ ଏକବଚନ)—ରକ୍ଷାକର; ଉଦ୍ଧାର କର ।
ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମତେ ପରିତ୍ରାଣ କର—
Oh Lord ! save me.
[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବ ତ୍ରୈ ଧାତୁ ଆତ୍ମନେପଦୀ, ମାତ୍ର ମ୍ଲେଚ୍ଛ 'ସ୍ୱ' ବଦଳିରେ ବଳଲରେ 'ହି' ଆଦେଶ ହୁଏ, ସମ୍ଭବରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଯୋଗ ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—ପରିତ୍ରାହି ଜଗନ୍ନାଥ ତ୍ୱାମେବ ଶରଣଂ ଗତଃ; ତ୍ରାହିମାଂ ମଧୁସୂଦନ ଇତ୍ୟାଦି ।]
ଦେ. ବି—ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ରବ—
ପରିତ୍ରାହି ତ୍ରାହି The call of a person in destress for protection.

ପରିଦଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ପର + ଦଗ୍ଧ)—୧ । ଈଷତ୍ ଦଗ୍ଧ; ସାମାନ୍ୟରେ
Paridagdha ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା—
1. Slightly burnt; scorched; scalded.

ପରିଦର—ସଂ. ବି. (ପର + ଦୃ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଭୁଲ. ଇଂ. ପାଇଓ୍ୱାଥ୍)
Paridara ଦନ୍ତରୋଗବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ଦାନ୍ତଯାକରୁ ଦାନ୍ତ ଅଲଗା ହୋଇଯାଏ ଓ ରକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ରକ୍ତ ପଡ଼େ—
A disease of the teeth; pyrrhea; looseness of the teeth accompanied with bleeding.

ପରିଦର୍ଶନ—ସଂ ବି. (ପର + ଦର୍ଶନ) — ଉତ୍ତମରୂପେ ଦେଖିବା; ମନୋ-
Paridarśana ଯୋଗ ପୂର୍ବକ ଅବଲୋକନ —
Inspection; observation.
(ପରିଦ୍ରଷ୍ଟା; ପରିଦର୍ଶକ; ପରିଦୃଷ୍ଟ; ପରିଦର୍ଶିତ — ବିଣ)

ପରିଦାନ—ସଂ. ବି.—(ପରି = ବଦଳରେ + ଦାନ) — । ବଳମସ୍ତୁ;
Paridāna ପ୍ରତିବଦଳ—1. Exchange.
୨ । ବନ୍ଧକ ଜିନିଷକୁ ଫେରାଇଦେବା—
2. The returning of a pledge.
୩ । ଉଆପସ କରିବା; ନେଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଲେଉଟାଇବା —
3. Return of a thing taken.

ପରିଦାୟୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପରି + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Paridāyī ପରବେତ୍ତାର ଶଶୁର; ବଡ଼ ଭାଇ ଅବବାହୁଡ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଯେଉଁ ସାନ ଭାଇ ବବାହ କରେ, ଏପର ବର ସଙ୍ଗେ ନିଜର କନ୍ୟାର ବବାହ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
A person who gives his daughter or ward in marriage to a man whose elder brother is not yet married.

ପରିଦାସ—ଦେ. ବି—୧ । ଦାସର ଦାସ; ଅତିଦାସ—
Paridāsa 1. Slave of a slave.
୨ । ଅତି ହୀନ ଦାସ—
2. A very humble servant.
ଜାରବା ପତ ତରଣେ ଦାସ ପରିଦାସ । ବିଶୁଃସ୍ତବ. ଉଷାଅନୁରାଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଦାହ—ଦେ. ବି. (ପରି+ଦାହ)—
Paridāha ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାହ ବା ଜ୍ୱଳନ—
(ପରିଦାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Much burning.
(ପରିଦଗ୍ଧ—ବିଣ) ୨ । ମାନସିକ ପୀଡ଼ା; ସନ୍ତାପ—
2. Grief; anguish.

ପରିଦିଗ୍ଧ—ସ. ବି—ମାଂସ ପୁର ଦଅସାଇଥିବା ପିଠା—
Paridigdha Meat covered with meal. (M. W.)

ପରିଦିନ—ଦେ. ବି. (ସ. ପରେଦ୍ୟୁସ୍)—ପଅର ଦିନ—
Paridina Day before yesterday; day after
(ପରିହ୍ନ—ବିଣ) tomorrow.
ପରଶୁ **परसों**

ପରିଦୀନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ଦୀନ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ—
Paridīna Much dejected or afflicted.
(ପରିଦୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିଦୁର୍ବଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶକ୍ତ—
Paridurbala Extremely weak or decrepit.
(ପରିଦୁର୍ବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ; ପରିଦୁର୍ବଳତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ—ସ. ବିଣ. (ପରି=ସବୁ ଆଡ଼େ+ଦୃଶ୍ୟମାନ)—
Paridṛśyamāna ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା—
Seen around.

ପରିଦୃଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ—୧ । ଭଲ କରି ଦେଖା ଯାଇଥିବା—
Paridṛushṭa 1. Beheld.
୨ । ଅନୁଭୂତ—2. Perceived.
୩ । ଜ୍ଞାତ—3. Known.

ପରିଦୃଢ଼—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଦୃଢ଼ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଦୃଢ଼ୀକୃତ—
Paridṛuddha Made strong or firm; strengthened.
(ପରିଦୃଢ଼ୀକରଣ—ବି)

ପରିଦେବ—ସ. ବି.(ପରି+ଦେବ ଧାତୁ=ବିଳାପ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Parideba ୧ । ବାହୁନା କାନ୍ଦଣା; ବିଳାପ; ଖେଦୋକ୍ତି—
1. Lamentation; bewailing.
୨ । ଅନୁତାପ—2. Repentance
(ପରିଦେବନ, ପରିଦେବନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିଦେବକ—ସ. ବି. ପୁଂ (ପରି+ଦେବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Paridebaka ୧ । ଯେ ବିଳାପ କରେ—1. One who
(ପରିଦେବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) wails or complaints.
୨ । ଯେ ଅନୁତାପ କରେ—2. One who repents.

ପରିଦେବିତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଦେବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Paridebita ୧ । ଯାହାପାଇଁ ବିଳାପ କରଯାଏ—
1. Lamented; bewailed.
ସ. ବି. (+ଭାବ. ତ)—ବିଳାପ—Bewailing;
lamentation.

ପରିଦେବ୍ୟା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପରି ଦେବନ୍; ପରି+ଦେବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Paridebī ଇନ୍) —୧ । ବିଳାପକାରୀ; ବିଳାପୀ—
(ପରିଦେବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Lamenting; bewailing.
୨ । ଅନୁତାପୀ—2. Repentant.

ପରିଦ୍ୟୂନ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଦେବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Paridyūna ୧ । ଦୁଃଖିତ—1. Sorrowful.
୨ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଦୁଃଖ ପ୍ରାପ୍ତ—
2. Made miserable by another.

ପରିଧାତବ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ.
Paridhātabya ତବ୍ୟ)—ପରିଧେୟ—Fit to be worn.

ପରିଧାନ—ସ. ବି. (ପରି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Paridhāna ୧ । ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—1.Putting on or wear-
(ପରିହିତ—ବିଣ) ing of clothes; clothing.
୨ । ଘୋଡ଼ାଇବା; ଆଚ୍ଛାଦନ—2. Covering.
୩ । (ପରି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)—
ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—
3. Cloth which a person wears.
୪ । ପୋଷାକ—4. Dress.
୫ । ଦେହକୁ ଲଗି କରି ପିନ୍ଧାଯିବା ଲୁଗା—
5. An under garment.
୬ । ବୋଲ୍ଲ ଯାଉଥିବା ସ୍ତବ ଆଦର ସମାପ୍ତି (ହ୍ର. ଶ.)—
6. Closing or concluding of a recitation.
୭ । (+କରଣ. ଅ) ଘୋଡ଼ଣୀ—7. Lid.

ପରିଧାନ କରିବା—ଦେ. କି—ପିନ୍ଧିବା—To wear; to put on.
Paridhāna karibā
परिधान करना **परिधान करना**

ପରିଧାନ ବଲ୍କଳ—ସ. ବି. (ପରିଧାନ+ବଲ୍କଳ)—
Paridhāna balkala ବସ୍ତ୍ର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଗଛର ଛାଲ—
The bark of a tree used as cloth.

ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ର—ସ. ବି. (ପରିଧାନ+ବସ୍ତ୍ର)—୧ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା—
Paridhāna bastra 1. A cloth which is worn.
(ପରିଧାନ ବାସଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୋଷାକ—2. Dress.
୩ । ଉତ୍ତର—3. An upper garment. (M. W.)

ପରିଧାନୀୟ—ସ. ବିଣ (ପରି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Paridhānīya ପିନ୍ଧିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be put on.
ସ. ବି—ପିନ୍ଧା ଲୁଗା; ଧୋତ୍ତା—An under garment.

ପରିଧାପନ—ସ. ବି. (ପରି+ଧାପି ଧାତୁ=ପିନ୍ଧାଇବା; ଧୋଇବା ଇତ୍ୟାଦି
Paridhāpana +କର୍ମ. ଅନ)—୧ । ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ର—
(ପରିଧାପକ—ବିଣ) 1. A cloth used for wearing.
୨ । (ପରି+ଧାପି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇବା—
2. Causing to put on; dressing up another person.

ପରିଧାବନ—ସ. ବି—(ପରି+ଧାବନ)—୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଗମନ—
Paridhābana 1. Following.
୨ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ—2. Pursuing.
୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ସେବା—3. Attendance. (as a
servant); rendering of personal service.
୪ । ପଳାଇ ଯିବା—
4. Running away; escaping. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଧାସ୍ୟ—ସ. ବ—(ପରି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Paridhāya ୧ । ପରିଚ୍ଛଦ; ପୋଷାକ—1. Dress; clothes.
୨ । (ପରି+ଧା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ) ପରିଧାନ; ପିନ୍ଧିବା—
2. Wearing.
୩ । (ପରି+ଧା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ନିତମ୍ବ—
3. Buttocks.
୪ । ଜଳାଧାର—4. Receptacle for water.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅନୁଚରବର୍ଗ—
5. Train; retinue. (M. W.)

ପରିଧାସ୍ନକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Paridhāyaka ୧ । ଗୁରିଆଡ଼େ ଘେରିଥିବା—
(ପରିଧାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Surrounding.
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଗୁଡ଼ାଇଥିବା—2. Winding.
ସ. ବ~୧ । ବାଡ଼ (ହି. ଶ.)—
1. Fencing; enclosure.
୨ । ଇଡ଼ାଦେବାଲୀ (ହି. ଶ.); ଦଢା—
2. Compound wall.

ପରିଧାରଣ—ସ. ବ—(ପରି+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ)—
Paridhāraṇa ୧ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—1. Obstacle; obstruction.
୨ । (+ଭାବ ଅନ)—ବହନ—
2. Bearing; carrying. (M. W.)
୩ । ଟେକ ଧରିବା—3. Supporting. (M. W.)
୪ । ସହନ—4. Enduring. (M. W.)

ପରିଧାରଣା—ସ.ବ—(ପରି+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+ଭାବ.ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
Paridhāraṇā ୧ । ଧରି ରଖିବା—1. Holding fast.
୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—2. Patience. (M. W.)
୩ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—3. Perseverance. (M. W.)

ପରିଧି—ସ. ବ.—(ପରି+ଧା ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ମ. ଇ)—
Paridhi ୧ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତର ଚତୁଃ ସୀମାରେ ଥିବା ରେଖା; ବେଢ଼—1. (geometry) Circumference of a circle.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରର ମଣ୍ଡଳ—
2. The disc or orb of the sun & the moon.
୩ । ବୃତ୍ତ—3. Circle.
୪ । ପରିବେଷ୍ଟନ—4. Surrounding.
୫ । ଚକ୍ରବାଳ; ଦିଗ୍‌ବଳୟ—5. Horizon.
୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରର ଗୁର ପାଖରେ ପଡ଼ିବା ବଳୟାକାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରେଖା—6. A halo or bright circle seen round the sun & the moon.

ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡଳରେ ତ ପଉଛ ପରିଧି – ବୃଶ୍ଚିଦି ମହାସରତ ବଳ ।

୭ । ଚକ୍ରର ପହି—
7. The rim or circumference of a wheel.
୮ । ବାଡ଼; ଘେର—
8. Fencing; enclosure. (M. W.)
୯ । ସଜ୍ଞାଗ୍ନିକୁ ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ନିର ଗୁରିଘାଏ ସ୍ଥାପିତ ୩ ଖଣ୍ଡ ଲମ୍ବ ଡାଳ ବା କାଠି—6. The three fresh sticks laid round a sacrificial fire to keep it together. (M. W.)
[ଦ୍ର—ଏ ଭଳ ଖଣ୍ଡ କାଠିକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ମଧ୍ୟମ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଉତ୍ତର ପରିଧି ବୋଲାଯାଏ—M. W.)
୧୦ । (ପୃଥିବୀର ସ୍ଥଳଭାଗକୁ ବେଢ଼ି ଥିବାରୁ) ସମୁଦ୍ର—
10. The ocean.
୧୧ । ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ଲୁଗା; ପୋଷାକ (ହି. ଶ.)—
11. Clothes; dress; garment.
୧୨ । ଘୋଡ଼ଣୀ—12. Cover. (M. W.)
୧୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତ) ପ୍ରଥମ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃତ୍ତର ପରିଧିରେ ଥିବା ବିନ୍ଦୁକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଅଙ୍କିତ ବୃତ୍ତ—
13. Epicycle. (M. W.)
୧୪ । ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁ ଯେଉଁ ଡାଳରେ ବନ୍ଧାଯାଏ—
14. The branch of the tree to which the sacrificial victim is tied. (M. W;)

ପରିଧିସ୍ଥ—ସ. ବ—(ପରିଧି+ସ୍ଥା ଧାତୁ=ରହିବା; କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ପରିଧିରେ ଅବସ୍ଥିତ)—୧ । ଶସ୍ତ୍ରର ରକ୍ଷକ; ଉଦ୍ଦ୍ୟ—
Paridhistha 1. Bodyguard.
୨ । ଯୁଦ୍ଧରେ ରଥ ଓ ରଥୀକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରହରୀ (ହି. ଶ.)—2. A guard posted to keep watch on the chariot & the charioteer.
୩ । ମୋସାହେବ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. A hanger on; a toady.
ସ. ବଣ—୧ । ପରିବେଷ୍ଟନକାରୀ—1. Surrounding.
୨ । ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ—
2. Situated on the four sides.

ପରିଧୂପନ—ସ. ବ—(ପରି=ଗୁରିଆଡ଼େ+ଧୂପି ଧାତୁ=ଧୂଆଁ ଦେବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଗୁରିଆଡ଼େ ଧୂଆଁ ଦେବା—
Paridhūpana 1. Fumigation.
ପରିଧୂମନ, ପରିଧୂମାସ୍ୟନ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଉଷ୍ଣା ପ୍ରକୋପର ଏକ ଉପଦ୍ରବ । ଯହିଁରେ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ବମନୋଦ୍ବେଗ ହୁଏ (ହି. ଶ.)—2. A violent symptom of vomiting in a disease attended with extreme thirst.

ପରିଧୂପିତ—ସ. ବଣ. (ପରି+ଧୂପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଧୂପଦ୍ୱାରା ସୁଗନ୍ଧୀକୃତ—
Paridhūpita 1. Scented by fumigation.
୨ । ଧୂପର ସୁଗନ୍ଧଦ୍ୱାରା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଆମୋଦିତ—2. With sweet smell diffused on all sides by fumigation.

ପରିଧେସ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ପରି+ ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ପରିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ
Paridheya Fit to be put on.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ. (+ତ୍ରବ. ଯ)—ପିନ୍ଧା ଲୁଗା; ଧୋତ—
An under garment (M. W.)

ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପରିଧେୟ + ବସ୍ତ୍ର)—ପୋଷାକ—
Paridheya bastra Wearing apparel.

ପରିନିର୍ବାଣ—ସ. ବ.—(ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ + ନିର୍ବାଣ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବାଣ
Parinirbāṇa ବା ମୋକ୍ଷ—1. Entire cessation of
(ପରିନିର୍ବୃତ—ବ) rebirth.
(ପରିନିର୍ବାତ, ପରିନିର୍ବୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ—2. Complete extinction of individuality. (M. W.)

ପରିନିଷ୍ଠା—ସ. ବ. (ପରି + ନିଷ୍ଠା)—୧ । ପରାକାଷ୍ଠା; ଚରମ ସୀମା—
Parinishṭhā 1. Extreme limit; maximum limit.
(ପରିନିଷ୍ଠିତ—ବ) ୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣତା—
2. Fullness; completeness; accomplishment.
୩ । ଜ୍ଞାନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Complete knowledge (M. W.)
୪ । ଅଭ୍ୟାସର ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Completeness of habit or exercise.

ପରିନୈଷ୍ଠିକ—ସ. ବଣ. (ପରିନିଷ୍ଠା + ଇକ)—୧ । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ;
Parinaishṭhika ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Most excellent; perfect.
୨ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ—2. Highest.

ପରିପକ୍ୱ—ସ. ବଣ. (ପର = ଉତ୍ତମରୂପେ + ପକ୍ୱ)—୧ । ସୁପକ୍ୱ—
Paripakwa 1. Well ripe; quite ripe.
(ପରିପକ୍ୱତା—ବ) ୨ । ସୁସିଦ୍ଧ—
2. Well boiled; well cooked; well dressed.
୩ । ସୁପରିଣତ—3. Well developed.
୪ । ସୁଜୀର୍ଣ୍ଣ—4. Well digested.
୫ । ପରିଣତ; ପ୍ରୌଢ଼ (ବୁଦ୍ଧି); ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
5. Very sharp or mature (intellect).
୬ । ବହୁଦର୍ଶୀ—6 Experienced.
୭ । ନିପୁଣ; କୁଶଳ—7. Adept; skilful.
୮ । ମୁମୂର୍ଷୁ—8. Near death; about to pass away.

ପରିପଣ— ସ. ବ. (ପରି + ପଣ୍ ଧାତୁ = ବେପାର କରିବା + କରଣ. ଅ;
Paripaṇa ଯାହାଦ୍ୱାରା ବା ସାହାଯ୍ୟରେ ବେପାର କରାଯାଏ)—
ବ୍ୟବସାୟର ମୂଳ ଧନ; ପାଣ୍ଠି; ପୁଞ୍ଜି—
The capital of a trade.

ପରିପଣିତ—ସ. ବଣ. (ପରି + ପଣ୍ ଧାତୁ = କ୍ରୟବିକ୍ରୟ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି
Paripaṇita + କର୍ମ୍ମ. ତ)—୧ । ବେପାରରେ ଲଗା ଯାଇଥିବା;
(ପରିପଣନ-ବ) ମୂଳଧନରୂପେ ଖଟା ଯାଇ ଥିବା—
1. Invested in trade.
୨ । ନ୍ୟାସୀକୃତ—2. Deposited in trust.
୩ । ବାଜି ରୂପେ ରଖା ଯାଇ ଥିବା—
3. Wagered. (M. W.)
୪ । ବନ୍ଧକ ରଖା ଯାଇ ଥିବା—4. Pledged. (M. W.)

ପରିପଣ୍ଡିମା—ସ. ବ. (ପରି + ପଣ୍ଡୁ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଇମନ୍)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧଳା
Pari paṇḍimā ରଙ୍ଗ ବା ଫକ୍କା ରଙ୍ଗ—
(ପରିପାଣ୍ଡିମା; ପରିପାଣ୍ଡୁରିମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Complete whiteness or paleness.

ପରିପନ୍ଥକ— ସ. ବ.—(ପର = ଦୋଷ ଙ୍କାର୍ତ୍ତନ + ପନ୍ଥକ = ଯେ ପଥରେ
Pari panthaka ଗମନ କରେ)—୧ । ପଥରୋଧକ ବ୍ୟକ୍ତି—
ପରିପନ୍ଥିକ, ପରିପନ୍ଥୀ } ଅନ୍ୟରୂପ I. One who obstructs the way.
୨ । ପ୍ରତିକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତି; ବିରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Antagonist.
୩ । ଶତ୍ରୁ ବିପକ୍ଷ—3. Adversary; enemy.
କେଚି ଶବ୍ଦ ପରପନ୍ଥୀ ଥାଇ ଅଛି ଭଲି ବଦେନ୍ତୀ ସମ୍ମ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀସହବାସ ।
୪ । ଦସ୍ୟୁ; ଡକାଏତ; ବାଟପାଡ଼ୀ—
4. Robber; highway man.
୫ । ବିଘ୍ନ; ବ୍ୟାଘାତ—5. Obstacle; hindrance.
ସ. ବଣ.—୧ । ପଥ ଅବରୋଧକାରୀ—
1. Obstructing the way.
୨ । ପ୍ରତିକୂଳାଚରଣୀ—2. Acting against.
୩ । ବାଧାଜନକ—3. Hindering; obstructing.

ପରିପରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଭୁଲ. ସ. ପରପତ୍ନୀ = ଶତ୍ରୁ)—
Pari parā ୧ । ମନୁଆ—1. Self-willed.
୨ । ଯେ ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମନେ କରେ—
2 One who thinks too much of one's self.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.
୪ । ଯେ ଆପଣାର ବଡ଼େଇ କହି ହୁଏ—4 Boastful.
୫ । ଆପଣା ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
5. Wishing to hear one's own eulogy.
ଦେ. ବ.—ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—Shamelessness.

ପରିପରୀ—ସଂ. ବ.—ଶତ୍ରୁ; ବିପକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି—
Paripari Adversary; antagonist. (M. W.)

ପରିପାକ—ସଂ. ବ. (ପର + ପଚ୍ ଧାତୁ = ରନ୍ଧନ କରିବା + ତ୍ରବ. ଅ)—
Paripāka ୧ । ପରିଣାମ; ଶେଷାବସ୍ଥା—1. Final state.
(ପକ୍ୱପାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପାକ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. Being completely cooked or dressed.
୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ହଜମ—
3. Digestion.
୪ । ପାଚିଯିବା; ପକ୍ୱତା—4. Ripening; maturity.
୫ । ନୈପୁଣ୍ୟ—5. Skill.
୬ । ଉତ୍କର୍ଷ—6. Excellence.
୭ । ପୂର୍ଣ୍ଣତା—7. Perfection. (M. W.)
୮ । ଫଳ—8. Result; consequence. (M. W.)
୯ । ଅନୁଭବ—9. Experience. (M. W.)
୧୦ । ଚତୁରତା—
10. Cleverness; shrewdness. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ୍ୟ—ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ; ପରିପକ୍ୱ—
Matured; ripened.

ତେବେ ଦେଲେ ଦୁଷ୍ଟ ଦୋଷ ପରିହାର
କରେ ଜାତ ଭାବର ମୋହିତ ସାଲବ । କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ପରିପାଟଳ—ଫ. ବିଶ. (ପରି+ପାଟଳ)—ଫକ୍କା ନାଲ—
Paripāṭala (ପରିପାଟଳମା – ବି) Pale red.

ପରିପାତି(ତୀ)—ଫ. ବି. (ପରି=ପରେ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ+ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ;
Paripāti(tī) ପାତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଇ; ଈ)—
ପରିପାଟି ୧ । ଅନୁକ୍ରମ; ଆନୁପୂର୍ବିକ ଧାରା—
1. Order; succession.

ବଥାନେ କଲଗାଣ ଦଶନରୁ ଉତ୍ପାତ ଦେଉ୍ୟ ପରିପାଣୀ ନାଶିଲ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା—2. Good arrangement.
୩ । ନୈପୁଣ୍ୟ; କୌଶଳ—3. Skill.
୪ । କାରୁଗସ୍ତ—4. Art.
୫ । ଉତ୍କର୍ଷ—5. Excellence.
୬ । ରଙ୍ଗ; ସ୍ୱାଦ; ପଦ୍ଧତି—6. Method; mode; style.
୭ । ଅଙ୍କ; ଗଣିତ—7. Arithmetic. (M. W.)
ଦେ. ବିଶ—୧ । ଧାରାବାହିକ—1. Methodical.
୨ । ମନୋହର; ସୁନ୍ଦର—
2. Graceful; neat; elegant.
୩ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ—3. Well arranged; orderly.
୪ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—4. Excellent.

ପରିପାତ—ଫ. ବି. (ପରି+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Paripāta ବହୁତ ଭାବରେ ପତନ—
Falling copiously.

ଅନନ୍ତେ ଅଶ୍ରୁ ପରିପାତ, ଏକ ଅବଳେ ଦୋଳାୟିତ ।
ରୂପତ. ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ପରିପାଳକ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପରି+ପାଳକ)—
Paripālaka ୧ । ଯେ ଉତ୍ତମପୋଷଣ କରେ—
(ପରିପାଳୟିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Maintaining; fostering.
ପରିପାଳକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଆଶ୍ରୟଦାତା—2. Giving shelter.
ପରିପାଳୟିତ୍ରୀ } ୩ । ରକ୍ଷକ—3. Guarding;
protecting.

ପରିପାଳନ(ନା)—ଫ. ବ୍ୟ. (ପରି=ସମ୍ୟଗ୍ଭାବରେ+ପାଳନ+ଆ)—
Paripālana(nā) ୧ । ଉତ୍ତମପାଳନ; ପରିପୋଷଣ—
(ପରିପାଳିତ—ବିଶ) 1. Maintaining; fostering; nourishing.
୨ । ରକ୍ଷା କରିବା—2. Guarding; protecting.
୩ । ଯତ୍ନ ନେବା—3. Taking care of.

ପରିପାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ପରିପାଳନ)—
Paripālibā ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଦେଖାଇବା—
ପରିପାଳା परिपालन करना To exhibit; to manifest.

ସତ୍ତଜେ ଦସ୍ୟାଳୁ ଗୁଣ ପରିପାଳୁ ମୋହ ପଃ ଜଧୁବଜରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପରିପାର୍ଶ୍ୱ—ଫ. ବିଶ—ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—
Paripārśwa Being at or by one's side.
ଫ. ବ—ପାର୍ଶ୍ୱ (ହ୍ରସ୍ୱ. ଶ)—Side; flank.

ପରିପୁଷ୍ଟ—ଫ. ବିଶ—୧ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ପାଳିତ; ଉତ୍ତମ ରୂପେ ପୋଷିତ—
Paripushṭa 1. Well nourished; well nurtured.
୨ । ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ—2. Well developed.
(ପରିପୋଷ, ପରିପୋଷଣ—ବ)

ପରିପିଙ୍ଗ—ଫ. ବିଶ—ଫକ୍କା ନାଲ—
Paripiṅga Brownish red. (M. W.)
(ପରି ପିଙ୍ଗର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିପିଚ୍ଛ—ଫ. ବ—ମୟୂର ପୁଚ୍ଛର ପରରେ ଗଢି ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Paripichchha An ornament made of the feathers of a peacock's tail. (M. W.)

ପରିପିଷ୍ଟ—ଫ. ବିଶ. (ପରି+ପିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Paripiṣhṭa ୧ । ଦଳିତ—1. Crushed.
୨ । ଗୋଡ଼ରେ ମଳା ଚକଟା ଦୋଇଥିବା; ପଦମର୍ଦ୍ଦିତ—
2. Trampled down.

ପରିପିଷ୍ଟକ—ଫ. ବ—ସୀସା (ହ୍ରସ୍ୱ. ଶ.)—
Paripiṣhṭaka Lead. (M. W.)

ପରିପୀଡ଼ନ—ଫ. ବ. (ପରି+ପୀଡ଼ନ) – ୧ । ଚପୁଡ଼ିବା—
Paripīrdana 1. Squeezing; pressing out. (M.W.)
(ପରିପୀଡ଼ିତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନଷ୍ଟ କରିବା—2. Injuring.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ଦେବା—3. Tormenting.
୪ । ପେଶିବା—4. Grinding; pressing.

ପରିପୂତ—ଫ. ବିଶ. (ପରି+ପୂତ)—
Paripūta ୧ । ପରିଷ୍କୃତ—1. Cleansed.
(ପରିପୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଝାଡ଼ୁଡ଼ା ଦୋଇ ପରିଷ୍କୃତ (ଶସ୍ୟାଦି)—
ପରିପାବନ } ବ ପରିପୂତ } 2. Winnowed (corn); threshed.
୩ । ଅତି ପବିତ୍ର; ବିଶୁଦ୍ଧ—3. Quite pure.
୪ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—4. Purified.
୫ । ଛଣା ଦୋଇଥିବା—5. Strained.

ପରିପୂରିତ—ଫ. ବିଶ. (ପରି+ପୂରିତ)—
Paripūrita ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାପ୍ତ—1. Finished.
(ପରିପୂରଣ—ବ) ୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋଇଥିବା—2. Filled up.
୩ । ସମ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ—3. Accomplished.
୪ । ଅନୁଭୂତ—4. Experienced. (M. W).

ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବିଶ. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍+ପୂର୍ ଧାତୁ=ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବା+
Paripūrṇṇa କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋଇଥିବା—
(ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା, ପରିପୂର୍ତ୍ତି—ବ) 1. Filled up.
୨ । ଉପରିପୂର୍—
2. Filled up to the brim; brimming with.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ପରିତୃପ୍ତ—3. Fully satisfied; quite content.
୪ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—
4. Completed; finished; whole; perfect.
୫ । ଧନାଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Filled up with riches.

ଟାଙ୍କ ବରଉନରୁ ବାହୁ ମର୍ଦ୍ଦିନ,
ଭଣ୍ଡାର ଭରୁ ନାହାନ୍ତି ତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ସଭା ।

୬ । ସଫଳ; ସିଦ୍ଧ—6. Successful.
୭ । ପରିବ୍ୟାପ୍ତ—7. Diffused; spread on all sides.

ପରିପୃଷ୍ଟ—ବି. ବିଣ. (ପରି+ପୃଷ୍ଟ=ଜିଜ୍ଞାସିତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ
Paripṛuṣṭa ଜିଜ୍ଞାସିତ—1. Well questioned.
(ପରିପୃଚ୍ଛା, ପରିପୃଚ୍ଛନ—ବି) ୨ । ତଦନ୍ତ କରିଯାଇଥିବା—
2. Enquired about.

ପରିପେଲବ—ବି. ବିଣ—ଅତି ସୁକୁମାର—Very delicate.
Paripelaba ବି. ବି—କେଉଁଟିଆ ମୁଥା—
Cyperus Rotundus. (M. W.)

ପରିପ୍ରେଷଣ—ବି. ବି. (ପରି+ପ୍ର+ଇଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Paripreshaṇa ୧ । ଚାରିଆଡ଼କୁ ଦୂତ ପଠାଇବା—
(ପରିପ୍ରେଷିତ—ବିଣ) 1. Sending forth emissaries to all sides
୨ । ନିର୍ବାସନ—2. Exiling; transportation.
୩ । ପରିତ୍ୟାଗ କରିଣ—3. Abandonment.

ପରିପ୍ରେଷ୍ୟ—ବି. ବି (ପରି+ପ୍ର+ଇଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଭୃତ୍ୟ—
Paripreshya Servant.
ବି. ବିଣ—ଦୂତ ରୂପେ ପ୍ରେରିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
Fit to be sent forth as an emissary.

ପରିପୋଟ—ବି. ବି. (ପରି+ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ଖୋସା ଛଡ଼ାଯିବା+ଭାବ.ଅ)—
Paripoṭa ୧ । ଖୋସା ବା ଛାଲ ଛଡ଼ାଯିବା—
1. Peeling off or dropping off of the skin or bark; disquamation.
୨ । ବହୁତ ଭାରୀ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ଯୋଗୁଁ କାନରେ ହେବା ଫୁଲା ଓ ଝଡ଼ରୋଗ—Peeling off of the skin of the ear and swelling of the lobes due to wearing very heavy ear-ornaments.
(ପରିପୋଟକ, ପରିପୋଟନ, ପରିପୋଟକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିପୋଷ—ବି. ବି. (ପରି+ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Paripoṣa ଦୃଢ଼ ପୁଷ୍ଟି ବା ବୃଦ୍ଧି—Good nourishment.

ପରିପୋଷଣ—ବି. ବି. (ପରି+ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ପାଳନ—
Pariposhaṇa Nurture; nourishing.

ପରିପ୍ଲବ—ବି.ବି.(ପରି=ସବୁଦିଗରେ+ପ୍ଲୁ ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ.ଅ)-
Pariplaba ୧ । ପ୍ଲାବନ—1. Flood.
୨ । ଉପଦ୍ରବ; ଅତ୍ୟାଚାର—2. Oppression; tyranny.
୩ । ସନ୍ତରଣ—3. Swimming.
୪ । ଇତସ୍ତତଃ ଦଉଡ଼ିବା—4. Running to and fro.
୫ । (+କରଣ. ଅ)—ନୌକା—5. Boat.

ବି. ବିଣ. (ପରି+ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ଆକୁଳ; ଅସ୍ଥିର—1. Restless.
୨ । କମ୍ପମାନ—2. Trembling.

ପରିପ୍ଲୁତ—ବି. ବିଣ. (ପରି+ପ୍ଲୁ ଧାତୁ=ଭାସିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)
Pariplυta ୧ । ପ୍ଲାବିତ; ମଗ୍ନ—1. Flooded; inundated.
୨ । ଅବଗାହିତ; ସ୍ନାତ—2. Bathed.
(ପରିପ୍ଲୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଆକୁଳତ—3 Overwhelmed.
୪ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ା ଯାଇଥିବା; ସିକ୍ତ—4. Immersed.
୫ । କମ୍ପମାନ—5. Shaking; trembling.
୬ । ଓଦା—6. Wet; moistened.
ବି. ବ—ଡଆଁ; ଲମ୍ଫା—A spring; jump. (M. W.)

ପରିପ୍ଲୁତା—ବି. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରିପ୍ଲୁତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ମଦ୍ୟ; ମଦ—
Pariplυtā 1. Wine; spirituous liquor.
୨ । ମୈଥୁନ ବା ଋତୁସ୍ରାବ କାଳରେ ଯେଉଁ ଯୋନିରେ ପୀଡ଼ା ଜାତ ହୁଏ (ହ. ଶ.)—2. A female organ which becomes painful during coition or menses.
ବି. ବିଣ—ପରିପ୍ଲୁତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pariplυta.

ପରିଫୁଲ୍ଲ—ବି. ବିଣ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିକସିତ (ନେତ୍ର)—
Pariphulla 1. Widely opened (eye).
୨ । ରୋମାଞ୍ଚିତ—2. Horripilated; with the hairs of the body standing on end.

ପରିବକ୍ତ୍ରା—ବି. ବ. (ପରି+ବକ୍ତ୍ର+ଆ)—ଗୋଲାକାର ବେଦୀ (ହ. ଶ.)
Paribaktrā A circular pulpit or altar.

ପରିବତ୍ସର—ବି. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—୧ । ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ବୃହସ୍ପତି ଦ୍ୱାଦଶରାଶି ଭୋଗ କରେ । ସୌର
ପରିବତ୍ସରାବ୍ଦ } ବିଣ ଦ୍ୱାଦଶ ବତ୍ସର; ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ଏକ ବତ୍ସର—
ପରିବତ୍ସରୀୟ } 1. One year of the cycle of Jupiter which is equal to 10 solar years.
୨ । ସମ୍ବତ୍ସର; ଏକବର୍ଷ—2. One year.
୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସମ୍ବତ୍ସରବିଶେଷ; ପାଞ୍ଚବରଷ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ
3. (astronomy) The second of a cycle of five years.

ପରିବଦନ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ନିନ୍ଦା; ପରର
Paribadana ଦୋଷ ବର୍ଣ୍ଣନ—Blaming; describing the fault of others.

ପରିବନ୍ଧ—ବି. ବ—(ପର=ନାନା+ବନ୍ଧ=ବନ୍ଧନ)—
Paribandha ୧ । ନାନାପ୍ରକାର—1. Various kinds.
୨ । ଚାତୁରୀ; ଛଳନା—2. Deceit.
ବି. ବିଣ. (ପରି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
ଜଡ଼ାଜଡ଼ି—Intertwined.

କାନକୁ କାନ ପରିବନ୍ଧ
ଦୋଷେ ଦରନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର । ଜଗନ୍ନାଥ – ଭାଗବତ ।

ପରିବନ୍ଧନ—ବି. ବ. (ପର+ବନ୍ଧନ)—ଗୁଡ଼େଇ କର ବାନ୍ଧିବା—
Paribandhana Tying round. (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିବର୍ଜ୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନ—ସଂ. କ୍ରି—(ପରି=ସଦ୍ଭୋଗ୍ୟବରେ+ବୃଜ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+ଭାବ.ଅନ)—୧। ସଦ୍ଭା ତ୍ୟାଗ-
Paribarjja(rja)na 1. Complete forsaking; abandonment.
୨। ହନନ; ବଧ—2. Killing; slaughter.

ପରିବର୍ଜ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—(ପରି+ବୃଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—୧। ପରିତ୍ୟକ୍ତ-
Paribarjjita 1. Abandoned.
(ପରିବର୍ଜ୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଗୁରାଆଡ଼େ ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଇଥିବା—
2. Wound round. (M. W.)

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତ)—ସଂ. ବ—(ପରି+ବୃତ୍ ଧାତୁ=ବଦଳାଇବା ଇତ୍ୟାଦି+
Paribarta(rtta) ଭାବ. ଅ)—୧। ବଦନମସ୍ତ; ପ୍ରତ୍ୟବଦଳ—
1. Exchange; barter.

ପରିବର୍ତ୍ତୀ / ପରିବର୍ତ୍ତନ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨। ଅବସ୍ଥାନ୍ତର; ଦଶାନ୍ତର—
2. Another condition; change.
୩। ଯୁଗାନ୍ତ—3 The end of a juga.
୪। ଯାହା ବଦଲରେ ଦିଆଯାଏ—
4. A thing given in exchange.
୫। ଜଗତର ଅନ୍ତ—
5. The end of the world. (M. W.)
୬। ଗ୍ରହର ସ୍ୱକକ୍ଷରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—
6. Revolving; revolution of a planet. (M.W.)
୭। ବର୍ଷ—7. A year. (M. W.)
୮। ଫେରାଇ ଦେବା; ଫେରସ୍ତ—8. Return. (M. W.)
୯। ଗୃହ—9. Abode. (M. W.)
୧୦। ସ୍ଥାନ—10. Spot; place. (M. W.)
୧୧। ପୁସ୍ତକର ପରିଚ୍ଛେଦ—
11. Chapter; section of a book. (M. W.)
୧୨। ଇତସ୍ତତଃ ଚଳନ—
12. Moving to & fro. (M. W.)
୧୩। କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା—13. Turning sides.
୧୪। ଲୁଣ୍ଠନ—14. Robbing.
୧୫। କୂର୍ମ୍ମ ରୂପ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କୂର୍ମ୍ମ ଅବତାର—
15. The incarnation of Bishṇu in the shape of a tortoise.

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତ)ନ—ସଂ. ବ.—(ପରି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ଅନ)—
Paribarta(rtta)na ୧। ପରିବର୍ତ୍ତ—(ଦେଖ)—
1. Paribarta. (See).
୨। ବାଳ କାଟିବା; ବାଳ କଟୁରା—
2. The cutting or clipping of the hair. (M.W)
୩। ରକ୍ଷଣ—3. Protecting; defending.

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତ)ନଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ପରିବର୍ତ୍ତନ+ଶୀଳ)—
Paribarta(rtta)naśīla ୧। ଯାହା ବଦଲେ—
1. Changing.
(ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଯାହା ଘୁରେ—2. Revolving.

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତ)ନୀୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ପରି+ବୃତ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—
Paribarta(rtta)nīya ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗ୍ୟ—Changeable.

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତ) ବିବାହ—ସଂ. ବ. (ପରିବର୍ତ୍ତ+ବିବାହ)—ଏକ ପରିବାରରେ
Paribarta(rtta) bibāha କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିବା ଏବଂ ସେହି ପରିବାରରୁ କନ୍ୟା ଆଣିବା—Giving a daughter in marriage in a family & bringing a daughter from the same family in marriage.

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତି)କା—ସଂ. ବ—ଲିଙ୍ଗର ରୋଗବଶେଷ; ଅଧିକ କୁଣ୍ଡାଇବା
Paribarti(rtti)kā ବା ଆଘାତ ଲାଗିବାରୁ ଲିଙ୍ଗଚର୍ମ୍ମ ଲେଉଟି ପଡ଼ି ଫୁଲିଯିବା ରୋଗ (ହି. ଶ.)—Swelling and turning out of the foreskin due to excessive itching or stroke.

ପରିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତି)ତ—ସଂ. ବ—(ପରି+ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ=ବଦଳ କରିଯିବା+
Paribarti(rtti)ta କର୍ମ.ତ)—୧। ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତ; ରୂପାନ୍ତରିତ
1. Changed; modified.
୨। ବଦଳା ଯାଇଥିବା—2. Exchanged.
୩। ବଦଳରେ ପ୍ରାପ୍ତ—
3. Received in exchange.

ପରିବର୍ତ୍ତି(ର୍ତ୍ତି)ନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରିବର୍ତ୍ତିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପରିବର୍ତ୍ତୀର
Paribarti(rtti)nī ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Paribartī.
ସଂ. ବ—ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ; ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକାଦଶୀ—
The 11 day of the bright fortnight of the month of Bhādra.

ପରିବର୍ତ୍ତୀ(ର୍ତ୍ତୀ)—ସଂ. ବିଣ.—(ପରିବର୍ତ୍ତିନ୍; ପରି+ବୃତ୍ ଧାତୁ=ଅବସ୍ଥାନ
Paribartī(rttī) କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—୧। ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—
1. Changing.
(ପରିବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଯେ ବଦଳାଏ—2. Exchanging,

ପରିବର୍ତ୍ତୁ(ର୍ତ୍ତୁ)ଳ—ସଂ. ବିଣ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲାକାର (ହି. ଶ)
Paribartu(rttu)la Quite round or circular. (M. W.)

ପରିବର୍ତ୍ତେ(ର୍ତ୍ତେ)—ଦେ. ଅ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ; ଯଥା ସ୍ୱୟ
Paribarte(rtte) ପରିବର୍ତ୍ତେ)—୧। (ଅମୁକର) ବଦଲରେ—
ପରିବର୍ତ୍ତେ 1. In exchange of.
ପରିବର୍ତ୍ତମେ ୨। (ଅମୁକର) ସ୍ଥାନରେ—2. In the place of.

ପରିବର୍ଧ(ର୍ଦ୍ଧ)କ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ବୃଧ୍ ଧାତୁ+ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Paribardha(rddha)ka ଅକ)—ବୃଦ୍ଧିକାରକ; ଉତ୍କର୍ଷକ—
Increasing; improving.
ସଂ. ବ.—ଘୋଡ଼ା ସହିସ; ଅଶ୍ୱରକ୍ଷକ—Hostler; syce; groom. (M. W.)

ପରିବର୍ଧ(ର୍ଦ୍ଧ)ନ—ସଂ. ବ.(ପରି+ବୃଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Paribardha(rddha)na ୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି—
(ପରିବୃଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) Great growth; increase.
୨। ବଢ଼ିବା—2. Increasing.
୩। ଗୋରୁ ଆଦଙ୍କ ଜୀବଙ୍କୁ ପାଳ ବଢ଼ାଇବା—
3. Rearing of animals.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିବର୍ଦ୍ଧି(ଦ୍ଧ)ତ—ଫ. ବଣ.—[ପରି + ବୃଧ୍ ଧାତୁ (ଣିଜନ୍ତ) = ବର୍ଦ୍ଧି ଧାତୁ
Paribardhi(rddhi)ta = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା + କର୍ମ. ତ)—
(ପରିବୃଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ—1. Increased.
(ପରିବର୍ଦ୍ଧିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିସ୍ତାରିତ—2. Extended.
୩ । ପାଳିତ ପୋଷିତ—3. Reared; brought up.
୪ । (ଜଳାଶୟ) ଖୋଳା ଯାଇ ଥିବା—
4. (tank) Excavated. (M. W.)

ପରିବର୍ହ—ଫ. ବ. (ପରି = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ + ବର୍ହ ଧାତୁ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା,
Paribarha ଶୋଭା ପାଇବା + କରଣ. ଅ)—୧ । ପରିଚ୍ଛଦ;
ପରିଧେୟ; ପୋଷାକ—1. Dress.
୨ । ରାଜ ଚିହ୍ନ—2. Paraphernalia of royalty.
୩ । ଗୃହ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି; ଘରକରଣା ଜିନିସପତ୍ର—
3. Furnitures; goods and chattels.

ପରିବସଥ—ଫ. ବ.—(ପରି = ଗୃହ ଦଗରେ + ବସ୍ ଧାତୁ = ବାସକରିବା
Paribasatha + ଅଥୁକରଣେ ଅଥ) —ଗ୍ରାମ—Village.

ପରିବହ—ଫ. ବ.—(ପରି=ଉପରେ + ବହ୍ ଧାତୁ = ବହନ କରିବା +
Paribaha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବାୟୁମଣ୍ଡଳସ୍ଥ ସପ୍ତ ବାୟୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସୁବହ
ବାୟୁର ଉପରିସ୍ଥ ବାୟୁ—Name of one of the 7
winds according to Hindu mythology.
[ଦ୍ର—୨ ବାୟୁର ନାମ—ଆବହ, ଉଦ୍ବହ, ସମ୍ବହ, ପ୍ରବହ, ବିବହ,
ପରିବହ ଓ ସୁବହ ।]

ପରିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ରନ୍ଧା ହୋଇ ନ ଥିବା ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Paribā 1. Green uncooked vegetables.
କାଞ୍ଚା ତରକାରୀ ସଦ୍ଭଲ ପରିବା ଏବା ଠାବେ ମିଳାଇଲେ ।
शाक, सबजी ପ୍ରାତି. ନଚ୍ଚରୁତ ।
୨ । ଭଜଣ ଯୋଗ୍ୟ ଫଳ ମୂଳ—2. Kitchen vegetables;
fruits and roots used as curry.

ପରିବାଦ—ଫ. ବ. (ପରି=ଦୋଷ କୀର୍ତ୍ତନ + ବଦ୍ ଧାତୁ = କହିବା +
Paribāda ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)—୧ । ଅପବାଦ—1. Defamation.
୨ । ନିନ୍ଦାବାଦ—2. Blame.
(ପରିବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପରିବାଦଜ—ବିଣ)
ଉତ ମିତ୍ର ଦୃଷ୍ଟୀ ଉତ ଯେ ପରିବାଦ,
ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଅଜ୍ଞାନ ଅଭମା ବଦାତ । ଋଗ୍ବେଦ. ନଦାସୀୟ ସୂତ୍ରଯୋଗ ।
୩ । ଦୋଷ ବା ଅପରାଧର ଅଭିଯୋଗ—
3. Charge; accusation.
୪ । ଅସତ୍ୟମୂଳକ ନିନ୍ଦାବାଦ—
4. Slander which is not true.
୫ । ଭର୍ତ୍ସାର—5. Rebuke.
୬ । ସାରଙ୍ଗୀର ତନ୍ତ୍ରୀକୁ ବଜାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ତାରର ଅଙ୍ଗୁଳିତ୍ର;
ମିଜ୍‌ରାବ୍—6. A cap of wire put on the fingers
to strike the string of a harp or guitar.

ପରିବାଦକ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ପରି=ନିନ୍ଦା + ବଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Paribādaka ୧ । ନିନ୍ଦୁକ—1. Calumniator.
(ପରିବାଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅପବାଦକ—2. Defamer.
୩ । ଭର୍ତ୍ସାରକ—3.One who censures or rebukes.
୪ । ଅଭିଯୋଗକାରୀ—
4. Complainant; accuser.
୫ । ସାରଙ୍ଗୀବାଦକ—5. A player on the harp.

ପରିବାଦିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପରି = ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ + ବଦ୍ ଧାତୁ = କହିବା
+ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସପ୍ତତନ୍ତ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାରଙ୍ଗୀ—
A harp with seven strings.

ପରିବାଦ୍ୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରିବାଦନ୍; ପରିବାଦ + କର୍ତ୍ତୃ.ଶୀଳାର୍ଥେ.ଇନ୍)
(ପରିବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିନ୍ଦାକାରୀ—1. Blaming.
୨ । ଅପବାଦକାରୀ—2. Defaming.
୩ । ଭର୍ତ୍ସନାକାରୀ—3. Abusing.
୪ । (+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍) ଅପବାଦଗ୍ରସ୍ତ—
4. Defamed.
ଫ. ବ—୩ । ବାଦୀ, ମୁଦେଇ—
3. Complainant; plaintiff; accuser.

ପରିବାଧା—ଫ. ବ. (ପରି + ବାଧା) —୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ା ବା କଷ୍ଟ—
Paribādhā 1. Excessive pain.
୨ । ଶ୍ରମ; ପ୍ରିଶ୍ରମ—2. Labour; exertion.

ପରିବାପ—ଫ. ବ. (ପରି + ବପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ବାପି ଧାତୁ = ମୁଣ୍ଡନ
Paribāpa କରିବା + ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)—୧ । ମୁଣ୍ଡନ; ଲଣ୍ଡା କରିବା—
(ପରିବାପ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Shaving.
୨ । ବୁଣିବା; ବପନ—2. Sowing.
୩ । ରୋପଣ; ରୋଇବା—
3. Planting of seedlings or plants.
୪ । (ପରି + ବପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ବାପି ଧାତୁ + ଅଥୁକରଣ. ଅ)
କୃତ୍ରିମ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ—4. A pool; pond.
୫ । ଘରର ଉପକରଣ—5. Furniture (Apte).
୬ । ଅନୁଚରବର୍ଗ—6. Train; retinue (Apte).
୭ । (+କର୍ମ. ଅ) ମୁଢ଼ି—7. Fried grains or rice.
(Apte.)
୮ । ବସାଦହି—8. Coagulated milk (Apte).

ପରିବା ପତର—ଦେ. ବ.—(ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ରନ୍ଧନ ଯୋଗ୍ୟ
Paribā patara ଶାକସବଜୀ; ପନ୍ଲପରିବା; ଉଦ୍ଭି ଉରକାଣ୍ଡ;
(ପରିବା ପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ପନ୍ଲଅର—Kitchen vegetables
ତରୀ ତରକାରୀ **शाक सबजी** of various kinds.

ପରିବାପନ—ଫ. ବ. (ପରି + ବାପି ଧାତୁ = ମୁଣ୍ଡନ କରିବା + ଘଞ୍ ପ୍ର.ଅନ)—
Paribāpana ଲଣ୍ଡା କର ଖିଅର କରିବା; ମୁଣ୍ଡନ—Shaving.
(ପରିବାପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିବାପିତ—ଫ. ବଣ. (ପରି + ବପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ବାପି ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)-
Paribāpita ୧ । ଲଣ୍ଡା କରାଯାଇଥିବା; ମୁଣ୍ଡିତ—
1. Shaven.
୨ । ବୁଣା ଯାଇଥିବା; ଉପ୍ତ—2. Sown.
୩ । ରୋପିତ—3. Planted; transplanted.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିବାର—ସଂ- ବି. (ପରି+ବୃ ଧାତୁ=ବରଣ କରିବା; ଆବରଣ କରିବା Paribāra +କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପରିଜନ; ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ—

ପରିବାର, ପରିବରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ

1. One's family and dependants.

୨ । ଅନୁଚର—

2. Train; suite; retinue; followers.

ସଙ୍ଗରେ ବହୁତ ପରିବାର.
ଯଉଣ ବ୍ୟଜନ ଗ୍ରମଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଖଡ୍ଗାଧାର—3. Sheath; scabbard.

୪ । ଏକ ସ୍ୱଭାବ ବା ଆକାରର ବସ୍ତୁଗଣ—

4. Things of the same class or nature.

୫ । ପରିଚ୍ଛଦ—5. Dress; raiment.

୬ । (+କରଣ. ଅ) ଆବରଣ; ଘୋଡ଼ଣୀ—

6. Cover; covering. (M.W.)

୭ । ଗ୍ରାମର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ବାଡ଼—

7. A hedge round a village. (M.W.)

୮ । ଜ୍ଞାତି ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. Direct and collatral relations; one's agnates and cognates.

୯ । ଛତ୍ରଖଡ୍ଗଚାମରାଦି-ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଗଦ୍ୟଣରେ ଯିବା ସାମଗ୍ରୀ (ହି. ଶ.)—9. Royal paraphernalia.

ପରିବାର ଘରବାଲୀ ଦେ. ବି.—ସ୍ତ୍ରୀ—Wife.

ପରିବାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ବାରିତ)—

Paribārita ଚାରିଆଡ଼େ ଘେରି ଯାଇଥିବା; ପରିବେଷ୍ଟିତ; ଆବୃତ- Surrounded by; covered with; veiled in.

ପରିବାରୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାସୀ ପରିବାରର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପେ ପରି- Paribārī ଗଣିତା ହେବାରୁ) —ଦାସୀ; ଚାକରାଣୀ—

ଝୀ ଟହଲୁନୀ Maid servant.

ସଦ୍ମ, ସଖା ପରିବାରଙ୍କ ସେଜରେ
ନଜ ନାସ୍ୱ ରୁଲି ସେ ଗେଲରେ ରୁଲଲେ ।
ଭୁଷୁଣ୍ଡି ବ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

[ଦ୍ର—ଘୋଇଲୀ ଓ ଦାସୀ ପରେ ଏ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା, ଦାସୀ ପରିବାସ୍ୱ, ଘୋଇଲୀ ପରିବାସ୍ୱ ।]

ପରିବାରିୟ—ସଂ. ବିଣ. (କଡରଆ)—

Paribārīya ପରିବାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପାରିବାରିକ—

(ପରିବାରିକ—ଦେଶଜରୂପ) Relating to a family.

(ଯଥା—ପରିବାରିୟ ସଙ୍ଗଡ଼ ।)

ପରିବାସ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅ)—

Paribāsa ୧ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ଗୃହ; ବାସସ୍ଥାନ (ହି. ଶ.)—

1. House; residence.

୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଅବସ୍ଥାନ—2. Staying.

୩ । (ପର=ଉତ୍ତମ+ବାସ) ସୁବାସ; ସୁଗନ୍ଧ (ହି. ଶ.)—

3, Sweet smell; fragrance.

୪ । ବିଦେଶ ବାସ—4. Sojourn. (M. W)

ପରିବାସନ—ସଂ. ବି – ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ.)—

Paribāsana Piece.

ପରିବାହ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—

Paribāha ୧ । ପ୍ଲାବନ; ପାଣି ବା ଜଳାଶୟ ଆଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ (ପରିବାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଣି ବାହାରି ଯିବା; ଉଛୁଳିବା (ହି. ଶ)—

(ପରିବାପ୍ତ, ପରିବାହିତ—ବିଣ) 1. Overflowing; inundation (Apte).

୨ । (+କରଣ. ଅ) ବହିବା ପାଣି ବୋହିଯିବା ନଳା—

2. A drain for the overflowing water.

ପରିବିନ୍ନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପରି=ପୂର୍ବରୁ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

Paribinna ଯେଉଁ ଅବିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାନ ଭାଇ ବିବାହିତ ହୋଇଥାଏ—An unmarried elder brother whose younger is married.

ପରିବିତ୍, ପରିବିତ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

(ଯଥା—ବିବାହିତ ସାନ ଭାଇକୁ ପରିବେତ୍ତା ବୋଲାଯାଏ ।)

ପରିବିନ୍ଦକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପରି+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Paribindaka ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ବଡ଼ ଭାଇ ବିବାହିତ (ପରିବିନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବିବାହ କରେ—

A person who gets married before his elder brother.

ପରିବିନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବିଦ ଧାତୁ+ଅନ)—

Paribindana ୧ । (+ଭାବ. ଅନ) ବଡ଼ ଭାଇର ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ସାନ ଭାଇର ବିବାହ—1. Marriage of the younger brother before that of the elder.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ପରିବିନ୍ନ (ଦେଖ)

2. Paribinna (See)

ପରିବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) —

Paribishṭa ୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘେରି ହୋଇଥିବା; ପରିବେଷ୍ଟିତ—

1. Surrounded; beseiged. (M. W.)

୨ । (ପରି+ବିଶ୍ ଧାତୁ+ତ) ପରଷା ଯାଇଥିବା (ଖାଦ୍ୟ)—

2. Served [food].

ପରିବିଷ୍ଟି—ସଂ. ବି (ପରି+ବିଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—

Paribishṭi ୧ । ସେବା; ଚାକରି—1. Service; attendance.

୨ । ବେଷ୍ଟନ—2. Surrounding.

ପରିବୀକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବି+ଇକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+ଭାବ. ଅନ)-

Paribīkshaṇa ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ; ଅତିନିବେଶ ସହକାରେ ଦର୍ଶନ- Observation; careful look.

ପରିବୀକ୍ଷିତ, ପରିବେକ୍ଷକ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପରିବୀତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ବା ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା ଅଥବା ବେ ଧାତୁ =ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—

Paribīta ୧ । ପରିବେଷ୍ଟିତ—1. Surrounded; circumscribed.

୨ । ସମାଚ୍ଛାଦିତ—2. Well-covered; enveloped.

୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Pervaded; overspread.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିବୃଢ଼—ସ. ବ. (ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ+ବୃହ୍ ଧାତୁ=ସମ୍ବଦ୍ଧ ଥିବା Paribṛurdha +କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ପ୍ରଭୁ; ସ୍ୱାମୀ—Lord; master..

ପୃଥ୍ୱୀ ଚକ୍ରନାଭ ପରିବୃଢ଼ ମାଲୁବେଶ, ଦୃଶଘରୟେ ଏ ଉସ ଗୋ ।
ଦଶମ୍ୟାଂ. ଭଶୋସ୍ତଦଶ୍ୱ ପ ଗୀତ ।

ପରିବୃତ—ସ. ବିଣ (ପରି=ଗରିଆଡ଼େ+ବୃ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା Paribṛuta +କର୍ମ.ତ)—୧ । ପରିବେଷ୍ଟିତ; ବେଢ଼ା ହୋଇଥିବା-1. Surrounded.

୨ । ସମାବୃତ—2. Well covered.

ପରିବୃତି—ସ. ବ. (ପରି+ବୃତ୍ ଧାତୁ=ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିବା+ଭାବ. ତି)—Paribṛuti ୧ । ବେଷ୍ଟନ; ପରିଧି—1. Circumference.

୨ । ବାଡ଼—2. Fence.

୩ । ଆବରଣ; ଛାଙ୍କୁଣୀ—3. Cover.

୪ । ଘେରିବା—

4. Surrounding; standing round. (Apte).

ପରିବୃତ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—Paribṛutta ୧ । ବେଷ୍ଟିତ (ହି. ଶ.)—1. Surrounded.

୨ । ଘୂରିଥିବା—

2. Revolved; turned round (Apte).

୩ । ପଛକୁ ଫେରିଥିବା—

3. Turned back; retreated (Apte).

୪ । ବଦଳା ଯାଇଥିବା; ବଦଳସ୍ୱ କରାଯାଇଥିବା—

4. Exchanged; bartered (Apte).

୫ । ସମାପ୍ତ—5. Finished; ended (Apte).

୬ । ଓଲଟା ପାଲଟା କର ଯାଇଥିବା (ହି. ଶ.)

6. Inverted; turned upside down.

(+ଭାବ. ତ) ଆଲିଙ୍ଗନ—Embrace (Apte).

ପରିବୃତ୍ତି—ସ. ବ. (ପରି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—Paribṛutti ୧ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—1. Change.

୨ । ବଦଳସ୍ୱ—2. Exchange; barter.

୩ । (ସାହିତ୍ୟ) ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ—

3. A figure of speech in which there is an exchange of a thing for what is equal, less or greater.

[ଦ୍ର—ଏକ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ସମାନ ବା ନ୍ୟୂନ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ ପରିବୃତ୍ତି ଅଲଙ୍କାର ହୁଏ; ଯଥା—

ତୋ ଦେହରୁ ଶୌଭ୍ୟ ନେଇ ଗନ୍ଧବହ-
ଙ୍କାରବାସୀଙ୍କି ଦେଇଛୁ ।
ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତାପ ନେଇ ଅର୍ଦ୍ଧି ଗର୍ଭେ
ବାଡ଼ବଙ୍କୁ ଥୋଇଛୁ ।
ଭୁଲମଣି. ଅଲଙ୍କାରଭରଙ୍ଗିଣୀ ।

ଯେଉଁ ଅଲଙ୍କାରରେ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁକୁ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ସମାନ ବା ଅସମାନ (ଅଧିକ ବା ନ୍ୟୂନ) ବସ୍ତୁ ଆଣିବାର କଥା ହୁଏ ତାହା ପରିବୃତ୍ତି ଅଲଙ୍କାର; ଯଥା—ମୃଗଲୋଚନା ମୋତେ ତାହାର କଟାକ୍ଷକୁ ଦେଇ ମୋ ହୃଦୟକୁ ନେଇଅଛ ଓ ମୁଁ ମୋ ହୃଦୟକୁ ଦେଇ ମଦନ-ଜ୍ୱରକୁ ପାଇଅଛି । ସମାନ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ବସ୍ତୁର ବଦଳସ୍ୱ କଲ୍ପିତ ହେଲେ ସମପରିବୃତ୍ତି ହୁଏ; ଅସମ ବସ୍ତୁର ବଦଳସ୍ୱ ହେଲେ ବିଷମପରିବୃତ୍ତି ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତି; ଫେରିବା—

4. Return; turning back (Apte).

୫ । ସମାପ୍ତି—5. End; termination (Apte).

୬ । ଘେର; ବେଷ୍ଟନ (ହି. ଶ)—

6. Surrounding (Apte)

୭ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିବା ବା ରହିବା—

7. Staying or dwelling in a place (Apte).

୮ । ଲିଙ୍ଗର ଅଗ ଚମର ସଙ୍କୋଚନ—

8. The contraction of the prepuce or foreskin of the penis.

୯ । ରଚନାରେ ଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ କରି ଏକ ଶବ୍ଦ ସ୍ଥଳରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର—

9. Substitution of one word for another without affecting the sesne (Apte).

(ଯଥା—ବୃଷଧ୍ୱଜ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବୃଷଲ୍ଲାଞ୍ଛନ ବା ବୃଷବାହନ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ।)

ପରିବେତ୍ତା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପରି=ଦୂଇରୁ+ବଦ୍ ଧାତୁ=ଲାଭ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—ବଡ଼ ଭାଇ ଅବିବାହିତ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ବିବାହିତ ସାନ ଭାଇ—A person who gets married before his elder brother is married.

[ଦ୍ର—ବଡ଼ ଭାଇ ଦେଶାନ୍ତରଗାମୀ, ନପୁଂସକ, ପତିତ, ମୂକ, ବଧିର, ଅନ୍ଧ, କୋଢ଼ି, ବିବାହ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ, ବେଶ୍ୟାସକ୍ତ ଓ ଚିରରୋଗୀ ହେଲେ, କିମ୍ବା ଆପଣାର ଅନୁର ଭାଇ ହୋଇଥିଲେ, କିମ୍ବା ସାନ ଭାଇକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ବଡ଼ ଭାଇ ବିବାହିତ ନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସାନ ଭାଇ ବିବାହ କରିବାର ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ଅଛି । ଅବିବାହିତ ବଡ଼ ଭାଇକୁ ପରିବିତ୍ତ, ପରିବେତ୍ତି ବୋଲାଯାଏ ।]

ପରିବେଦ—ସ. ବ. (ପରି+ବିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ସମ୍ୟକ୍‌ଜ୍ଞାନ—Paribeda Complete or accurate knowledge (Apte).

ପରିବେଦନ—ସ. ବ. (ପରି+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଲାଭ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—Paribedana ୧ । ଅନୂଢ଼ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା ବିବାହ ନ କରୁଣୁ କନିଷ୍ଠର ବିବାହ—1. The marriage of a person whose elder brother is still unmarried.

୨ । ବିବାହ—2. Marriage (Apte).

୩ । ବୋଧ; ପୂର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନ—

3. Complete or accurate knowledge.

୪ । ଲାଭ—4. Profit; gain.

୫ । ପ୍ରାପ୍ତି—5. Acquisition.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଅଗ୍ନ୍ୟାଧାନ; ଅଗ୍ନି ହୋତ୍ର ପାଇଁ ଗୃହରେ ସଚ୍ଚାର୍ଗି ସ୍ଥାପନ—
6. Maintaining the household fire (Apte).

୭ । ସର୍ବାଙ୍ଗ ବ୍ୟାପ୍ତି—
7. Pervasion on all sides (Apte).

୮ । ଆଲୋଚନା; ବାଦବିବାଦ (ହି. ଶ.)—
8. Discussion (Apte).

୯ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ (ହି. ଶ.)—
9. Misery; pain.

ପରିବେଦନା—ସଂ. ବି. (ପରି+ବେଦ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+ଭାବ· ଅନ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲେଶ; ଯନ୍ତ୍ରଣା—
Paribedanā
1. Misery; pang.

୨ । ଦୂରଦର୍ଶିତା—
2. Prudence; foresight (Apte).

୩ । ଚତୁରତା; ବିଦଗ୍ଧତା (ହି. ଶ.) —
3. Shrewdness (Apte).

ପରିବେଦିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରି+ବେଦ୍ ଧାତୁ=ଲାଭ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍କ)—ପରିବେତ୍ତାର ସ୍ତ୍ରୀ; ସେଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ (ପରିବେଦନୀୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବିବାହିତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତାର କନିଷ୍ଠକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ—
Paribedinī
The wife of a younger brother who gets married before his elder. (M. W.).

ପରିବେଶ—ସଂ. ବି. (ପରି=ଚାରିଆଡ଼େ+ବିଶ୍ ବା ବିଷ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା; ବ୍ୟାପିବା+ଅଧ୍ଞ. ଅ)—୧ । ପରିଧି—
Paribeśa
(ପରିବେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Circumference.

୨ । ମଣ୍ଡଳ—2. Halo; orb.

୩ । ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟର ମଣ୍ଡଳ—3. The disc of the sun or moon; the halo round the sun or moon.

୪ । (+ଭାବ. ଅ) ପରିବେଷଣ; ପରଷିବା—
4. Serving of meal.

୫ । (+ଭାବ. ଅ) ଘେର; ବେଷ୍ଟନୀ—
5. Any thing surrounding or protecting.

୬ । ପରିଧାନ—
6. Putting on; clothing; dressing. (M. W.).

ପରିବେଷକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ପରି+ବିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Paribeshaka
(ପରିବେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରଷୁଣି; ପରଷାଳ; ପରିବେଷଣକାରୀ—
(ପରିବେଷିକା; ପରିବେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Meal-server; one who serves up meals; a waiter.

ପରିବେଷଣ—ସଂ. ବି.—(ପରି+ବିଷ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Paribeshaṇa
୧ । ଭୋଜନ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ପରଷିବା—1. Serving up of meals; distributing food.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପରିଧି—
2. Circumference. (M. W.)

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରର ମଣ୍ଡଳ—
3. The halo round the sun or moon. (M. W)

ପରିବେଷ୍ଟନ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବେଷ୍ଟ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ଭାବ. Paribeshṭana ଅନ)—୧ । ଘେରିବା; ଘେରିବା—
1. Surrounding; beseiging.

୨ । (+କରଣ. ଅନ) ପଟ୍ଟୀ—2. Ligature; bandage.

୩ । ବାଡ଼—3. Fencing; enclosure.

୪ । ଆବରଣ; ଘୋଡ଼ଣୀ —4. Cover.

୫ । ବନ୍ଧା—5. Compound wall.

୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପରିଧି—
6. Circumference. (M. W.)

୭ । ଗୁଡ଼ାଇବା; ବାନ୍ଧିବା—
7 Tying round or up. (M. W.)

ପରିବେଷ୍ଟିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ବେଷ୍ଟ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ Paribeshṭita କର୍ମ. ତ)—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଷ୍ଟିତ—
1. Surrounded.

୨ । ଆବୃତ; ପରିବୃତ—2. Covered; veiled.

୩ । ପଟ୍ଟଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—
3. Bandaged; swathed. (M.W.)

ପରିବୋଧ—ସଂ.ବି.—(ପରି=ସମ୍ୟକ୍+ବୋଧ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ—
Paribodha
1. Complete knowledge.
(ପରିବୋଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦଣ୍ଡର ଧମକ ଦେଇ ବା ଭୟଙ୍କର ଭୟ ଦେଖାଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ରୋକିବା; ଚେତାଇବା—2. Act of preventing a person from doing something by threat of punishment or evil result.

ପରିବ୍ୟୟ—ସଂ. ବି. (ପର+ବ୍ୟୟ)—୧ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଭୁଗିଥିବା
Paribyaya ବ୍ୟୟ—1. Cost. (M W.)

୨ । ମସଲା—2. Condiment; spices. (M, W.)

ପରିବ୍ୟାଧ—ସଂ. ବି.—୧ । ଜଳବେତସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Paribyādha
1. A species of reed; Calamus Fasciculatus. (M. W.)

୨ । ଦୁମୋପୁଲ; କନିଅର (ହି. ଶ.)—
2. Prerospermum Ascerifolium. (M.W.)

୩ । ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ—3. Marigold.

ପରିବ୍ରଜ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପର+ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+ଭାବ. Paribrajyā ଯ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତପସ୍ୟା—
1. Religious austerities.

୨ । ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଆଶ୍ରମ ପରେ ୪ର୍ଥ ଆଶ୍ରମ ବା ଚତୁର୍ଥ ବୃତ୍ତ ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ ନାନା ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ—2. Religious mendicancy after completing the Bānaprastha stage of life.

୩ । ପରିବ୍ରାଜନ; ଧର୍ମାର୍ଥ ପରିଭ୍ରମଣ—
3. Travel for religious purposes.

୪ । ଇତସ୍ତତଃ ପରିଭ୍ରମଣ—
4. Strolling or wandering from place to place.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିବ୍ରାଜ୍—ସ. ବି. ପୁଂ.—(ପରି+ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍) —୧ । ପର୍ଯ୍ୟଟକ—1. Traveller.

Paribrāj

ପରିବ୍ରାଜ
ପରିବ୍ରାଜକ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଋଷି; ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମଧର୍ମୀ ସନ୍ଥ; ଚତୁର୍ଥ ଆଶ୍ରମ ଅବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

ପରିବ୍ରାଜୀ
ପରିବ୍ରାଜିକା
ପରିବ୍ରାଜକା } ସ୍ତ୍ରୀ

2. Ascetic of the 4th or last religious stage of life.

୩ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—3. A religious recluse.

ସ. ବିଣ.—ଭ୍ରମଣକାରୀ—Travelling.

ପରିବ୍ରାଜନ—ସ. ବି.—(ପରି + ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା + ଭାବ.ଅନ)

Paribrājana ୧ । ପରିଭ୍ରମଣ—1. Travel.

୨ । ପରିବ୍ରଜ୍ୟା ଗ୍ରହଣ—2. The taking of the vow of a Paribrāja.

ପରିବ୍ରାଜୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ପରିବ୍ରାଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପରିବ୍ରାଜର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Paribrājī Feminine of Paribrāja.

ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ପରିଭ୍ରମଣକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଋଷି—

1. A female itenerant ascetic.

୨ । ମହାମୁଣ୍ଡୀ; ବଡ଼ ଥାଲଉଣୀ (ଲତା)—

2. Spheranthus Mollis (creeper).

ପରିବ୍ରାଟ୍—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପରିବ୍ରାଜ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—ପରିବ୍ରାଜ୍ (ଦେଖ)

Paribrāṭ Paribrāj (See)

ପରିଭକ୍ଷ—ସ. ବିଣ.—(ପରି+ଭକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅନ୍ୟର ଦ୍ରବ୍ୟ ଭୋଜନକାରୀ; ପରାନ୍ନଭୋଗୀ (ହି. ଶ.)—(ପରିଭକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Paribhaksha Subsisting on the food of another.

ପରିଭକ୍ଷଣ—ସ. ବି. (ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ, ବବାକ୍ + ଭକ୍ଷଣ)—ବବାକ୍ ଖାଇ ଯିବା; ପୋଛୁ ପାଛୁ ଖାଇଦେବା-(ପରିଭକ୍ଷିତ—ବିଣ)

Paribhakshaṇa Eating without leaving any remainder; eating up.

ପରିଭବ—ସ. ବି. (ପରି + ଭୂ ଧାତୁ=ହେବା; ପରାଜୟ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ପରାଭବ; ପରାଜୟ—1. Defeat.

Paribhaba

(ପରିଭୂ; ପରାଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ)—୨ । ଧିକ୍କାର—2. Rebuke.

୩ । ଅବମାନନା—3. Insult.

୪ । ଅସମ୍ମାନ—4. Disrespect.

ପରିଭବୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ପରିଭବନ୍; ୧ମା. ୧ବ. ପରି + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—୧ । ପରାଭବକାରୀ—

Paribhabī 1. Defeating.

(ପରିଭ୍ୱା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ପରିଭବୀ, ପରିଭବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଧିକ୍କାରୀ; ଧିକ୍କାରକାରୀ—2. Rebuking.

୩ । ଅପମାନକାରୀ; ଅବଜ୍ଞାକାରୀ—3. Insulting.

୪ । ଦ୍ରଷ୍ଟା—4. Seeing.

ପରିଭାଷକ—ସ.ବିଣ.—(ପରି + ଭାଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ନିନ୍ଦକ—

Paribhāshaka 1. Blaming.

(ପରିଭାଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧିକ୍କାରକ—2. Rebuking.

୩ । ଅପବାଦକାରୀ—3. Slandering; defaming.

ପରିଭାଷଣ—ସ. ବି.—(ପରି=ପରସ୍ପର + ଭାଷଣ=କଥନ)—

Paribhāshaṇa ୧ । ବାକ୍ୟାଳାପ; କଥୋପକଥନ—

1. Conversation.

୨ । (ପରି=ନିନ୍ଦା, ଦୋଷ କୀର୍ତ୍ତନ + ଭାଷଣ=କଥନ)—ନିନ୍ଦାବାଦ—2. Blaming.

୩ । ଧିକ୍କାର; ଉଲ୍ଲୁଗୁଣା—3. Rebuking; jeering.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଗର୍ଭିଣୀ, ଆପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ, ବୃଦ୍ଧ ଓ ବାଳକ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ନ ଦେଇ ପରିଭାଷଣ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଉଚିତ ।]

୪ । ଲକ୍ଷଣ—4. Symptom.

୫ । ସଙ୍କେତ—5. Sign.

୬ । ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ—6. Describing the symptoms of a disease; prognosis.

ପରିଭାଷା—ସ.ବି.—(ପରି=ବ୍ୟାପ୍ତ + ଭାଷା=କଥନ)—୧ । ବିଶେଷାର୍ଥ-

Paribhāshā ବୋଧକ ସଙ୍କେତ—1. Sign indicating special meaning.

୨ । ବିଜ୍ଞାନ ଆଦିରେ ପ୍ରଚଳିତ ସଜ୍ଞାବିଶେଷ—

2. Technical term.

୩ । ପରିଷ୍କୃତ ବା ସ୍ପଷ୍ଟଭାଷଣ—

3. Clear expression; lucid speech.

୪ । ବିଶିଷ୍ଟ ପଦସମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ—

4. Meaning of technical words.

୫ । ବିଶିଷ୍ଟ ପଦସମାନଙ୍କର ତାଲିକା—5. A list of technical words; technology.

୬ । ନିନ୍ଦା (ହି. ଶ.)—6. Blame.

୭ । ଭର୍ତ୍ସନା—7. Censure; reproof (M. W.).

ପରିଭାଷିକ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପାରିଭାଷିକ)—

Paribhāshika ପାରିଭାଷିକ (ଦେଖ)

Pāribhāshika (See)

ପରିଭାଷିତ—ସ. ବିଣ. (ପରି + ଭାଷ୍ ଧାତୁ=କହିବା + କର୍ମ. ତ)—

Paribhāshita ୧ । କଥିତ—1. Spoken.

୨ । ପରିଭାଷା ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତ—

2 Expressed in technical terms.

୩ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ —3. Explained. (M. W.)

ପରିଭୁକ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ପରି + ଭୁଜ୍ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା + କର୍ମ.ତ)—

Paribhukta ୧ । ଯାହା ଭୋଗ କରି ସାଇଅଛୁ; ଉପଭୁକ୍ତ—

(ପରିଭୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Enjoyed before by another.

୨ । ଦୂଇରୁ ବ୍ୟବହୃତ—2. Used before.

୩ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବରୁ ଭକ୍ଷିତ—

3. Eaten before by another.

ପରିଭୂତ—ସ. ବିଣ. (ପରି + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—

Paribhūta ୧ । ପରାଜିତ—1. Defeated; conquered.

(ପରିଭୂତ—ବି) ୨ । ଅଭିଭୂତ—2. Overpowered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଣ । ଭର୍ତ୍ସିତ—3. Chastised.
ତ । ଅନାଦୃତ—4. Slighted.
ଥ । ଘୃଣିତ—5. Despised.
ଦ । ଅବଜ୍ଞେୟତ—6. Disregarded.

ପରିଭୂଷଣ—ସ. ବି. (ପରି+ଭୂଷଣ) —୧ । ସଜାଇବା—
Paribhūshaṇa 1. Equipping; furnishing.
୨ । କୌଣସି ପ୍ରଦେଶର ବା ଭୂଖଣ୍ଡର ସ୍ୱଜସ୍ୱ ଶତ୍ରୁକୁ ଦାନ କରି ତହିଁ ବଦଳରେ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି କ୍ରୀତ ହୁଏ (ହି. ଶ.)—
2. Peace purchased by paying or the cession of the whole revenue of a province to the enemy. (M. W.)

ପରିଭେଦ—ସ. ବି. (ପରି+ଭେଦ) —ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ଆଘାତ—
Paribheda Hurt or injury caused by weapons.

ପରିଭୋଗ—ସ. ବି. (ପରି+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Paribhoga ୧ । ସମ୍ଭୋଗ—1. Enjoyment.
ପରିଭୁକ୍ତ, ପରିଭୋକ୍ତ୍ୟ } ବଣ ୨ । ସଙ୍ଗମ; ମୈଥୁନ—
2. Sexual intercourse.
ଣ । ଜୀବନୋପାୟ; ଜୀବିକା—
3. Means of subsistence. (M. W.)
ତ । ସମ୍ଭୋଗର ଉପାୟ—
4. Means of enjoyment. (M. W.)
ଥ । ପର ଦ୍ରବ୍ୟର ଅବୈଧ ବ୍ୟବହାର—
5 Illegal use of another's goods. (M. W.)
ଦ । ଗୁରୁ ଧନର ଉପଭୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Enjoyment or appropriation of the property of one's preceptor.

ପରିଭ୍ରମ—ସ. ବି. (ପରି+ଭ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Paribhrama ୧ । ପରିଭ୍ରମଣ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଭ୍ରମଣ; ପର୍ଯ୍ୟଟନ—
1. Moving about; roaming; wandering.
୨ । ଭ୍ରମ; ଭ୍ରାନ୍ତି; ପ୍ରମାଦ—
2. Mistake; error. (M. W.)
ଣ । କଥାକୁ ବୁଲେଇ କରି କହିବା—3. Circumlocution; rambling discourse. (M. W.)

ପରିଭ୍ରମଣ—ସ. ବି. (ପରି+ଭ୍ରମ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅନ) —
Paribhramaṇa ୧ । ପରିକ୍ରମ (ଦେଖ)
1. Parikrama (See)
୨ । ଇତସ୍ତତଃ ଚଳନ—2. Moving to and fro.
ଣ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ—3. Travelling.
ତ । ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ଗୋରି ଆଡ଼େ ବୁଲିବା—
4. Turning round; revolving.
ଥ । ପରିଧି—5. Circumference. (M. W.)

ପରିଭ୍ରଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ପରି+ଭ୍ରଂଶ ଧାତୁ=ସ୍ଖଳିତ ହେବା+କର୍ମ. ତ)—
Paribhrashṭa ୧ । ପତିତ—1. Fallen.
(ପରିଭ୍ରଂଶ—ବି) ୨ । ବିଚ୍ୟୁତ; ସ୍ଖଳିତ—2. Slipped off.

(ପରିଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଣ । ନଷ୍ଟ—3. Spoiled; destroyed; ruined; lost
ତ । ପଳାୟିତ—4. Fled away; escaped.

ପରିମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଉନ୍ନମାନଙ୍କ ଭାଷା)—
Parim karibā ୧ । ଲୁଗା ବୁଣିବା ପାଇଁ ଟାଣି ସୂତାକୁ ମଣ୍ଡରେ ବୁଡ଼ାଇ ତାକୁ ଲମ୍ବ କରି ଓଟାରି ବାନ୍ଧିବା ପରେ ପାନଅ ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଟାଣି ସୂତାମାନଙ୍କୁ ଝୁଣ୍ଟାଇ କରି ଗୋଣ୍ଟ ଗୋଣ୍ଟ ବା ଖିଅ ଖିଅ କରିବା—
To separate the warp threads by means of the comb after immersing them in gruel for weaving.

ପରିମଣ୍ଡଳ—ସ. ବି. (ପରି=ଚାରି ଆଡ଼େ+ମଣ୍ଡଳ=ଗୋଲ; ପରିଧି)—
Parimaṇḍala ୧ । ପରିଧି—1. Circumference.
୨ । ବୃତ୍ତ—2. Circle; sphere.
ଣ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ—3. The orb of or halo round the sun and the moon.
ତ । ଗୋଲାକାର; ବର୍ତ୍ତୁଳତା—
4. Roundness; rotundity.
ଥ । ଗୋଲକ—5. Globe; sphere.
ଦ । ଏକ ପ୍ରକାର ବର୍ଷାକୁ ମଶକ (ପୁଣୁଡ) —
6. A kind of venomous gnat.
ସ. ବଣ—୧ । ଗୋଲ—1. Circular.
(ପରିମଣ୍ଡଳତା—ବି) ୨ । ବର୍ତ୍ତୁଳ—2. Round; globular.
ଣ । ଅଣୁ ପରିମିତ—
3. Of the measure of an atom.

ପରିମର—ସ. ବି. (ପରି+ମୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—
Parimara ୧ । ବହୁ ଜୀବଙ୍କର ମରଣ—
1. The dying in numbers. (M. W.)
୨ । କୌଣସି ଲୋକର ଗୋରି ପାଖ ଘେରି ଜୀବମାନଙ୍କ ମରଣ—
2. The dying round any one. (M. W.)
ଣ । ଶତ୍ରୁର ବିନାଶାର୍ଥ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଅଭିଚାର—3. A magical rite for the destruction of one's adversary.
ତ । ବାୟୁ; ପବନ (ହି. ଶ.)—4. Wind.
ସ. ବଣ—ଯାହା ଚାରି ପାଖେ ବହୁ ଲୋକ ମରି ଅଛନ୍ତି—
One round whom many people have died.

ପରିମର୍ଶ—ସ. ବି. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍+ମୃଶ୍ ଧାତୁ=ସ୍ପର୍ଶ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଘର୍ଷଣ —1. Rubbing.
୨ । ଲାଗିଯିବା; ଛୁଇଁବା; ସ୍ପର୍ଶ—2. Touching.
ଣ । ସଂଘର୍ଷ—3. Collision.
ତ । ବିବେଚନା—4. Thorough consideration.
ଥ । ଚିନ୍ତନ—5. Reflection (M. W.).

ପରିମର୍ଷ—ସ. ବି. (ପରି+ମୃଷ ଧାତୁ=ସହ୍ୟ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Parimarsha ୧ । ଦ୍ୱେଷ; ହିଂସା, ଅସୂୟା —
1. Malice; spite.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଈର୍ଷ୍ୟା—2. Envy.
୩ । କ୍ରୋଧ—3. Anger; rage.

ପରିମଳ—ସ. ବି. (ପରି=ଚତୁରଆଡ଼େ+ମଲ୍ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଘ୍ରବ. ଅ)—୧ । ଚନ୍ଦନ ଆଦର ଲେପନ ଜନିତ ସୁଗନ୍ଧ—1. Perfume arising from the paste of fragrant substance.

Parimala

୨ । ପୁଷ୍ପଆଦରୁ ଉଦ୍‌ଭୂତ ସୁବାସ—
2. Smell arising from flowers; scent.
୩ । ସମ୍ଭୋଗ—3. Enjoyment.
୪ । ମୈଥୁନ—4. Copulation; connubial pleasure.
୫ । ସଜ୍ଜନ ସଦ୍ଭବାସ—
5. Living with good people.
୬ । ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଳନୀ—
6. A meeting of learned men.
୭ । କଳଙ୍କ—7. Stain. (M. W.).
୮ । ଦଳନ; ବାଟିବା (ହି. ଶ)—
8. Pounding; pasting; bruising.

ବି. ବ—୧ । ଅବସ୍ଥା—1. Condition; state.
୨ । ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅବସ୍ଥାର ପୂର୍ବସୂଚନା; ପରିଗୁଣ—
2. Indication.
ଟୀ ପରିମଳ ଯୋଗାଉଠରୁ ଜଣା । ଭଗ ।
୩ । ମେଳ; ଗଦ୍ଦଳ—3. Crowd.
ଯାହା ପରିମଳ ଦେଉଳକୁ ସିନା ହେଲେ,
ଶଶିସେନ । ଦୂରକୁ କୁମ୍ଭର ଅଣାଇଲେ । ପ୍ରାତୀ. ଭୁଟୋ ଶଶିସେନ ।

ବି. ବିଣ—ସୁବାସିତ; ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
Fragrant; sweet smelling.
ନାନା କୁସୁମେ ପରିମଳ
ଭୁବେ ଜନ୍ମଇ ବନମାଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପରିମଳ ମୟ—ସ. ବିଣ. (ପରିମଳ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ.ମୟ)—ସୁବାସପୂର୍ଣ୍ଣ; ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—Fragrant.

Parimala maya

ଉତ୍ତିଣ ଭରେ ବହେ ମୃଦୁଳ
ପରିମଳମୟ ମଳୟାନିଳ । ମଧୁସୂଦନ. ସତ୍ୟଭାମା ।

ପରିମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ନାମ) (ସ. ପ୍ରମୀଳା)—ପ୍ରମୀଳା (ଦେଖ)—

Parimalā Pramīlā (See)

[ଦ୍ର—ଚକଟୀର ସ୍ତୁତା ସ୍ତୋତ୍ରମୋଦ୍ଦନଙ୍କ ନାଟକରେ 'ପରିମଳା-ସଦ୍ଭଗମନ'ରେ ପ୍ରମୀଳାର ନାମ ପରିମଳା ଦଆଯାଇ ଅଛୁ ।]

ପରିମାଣ—ସ. ବି. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+ଘ୍ରବ. ଅନ)—

Parimāṇa ପରିମିତ ପରିମେୟ } ବିଣ

୧ । ପରିଧି, ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ, ଆକାର, ଓଜନ, ସଂଖ୍ୟା, କାଳ, ମୂଲ୍ୟଆଦର ମାପ—1. Measure of circumference, length, breadth, size weight, number, duration, value and quantity.

୨ । ବିସ୍ତାର—2. Extent.
୩ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ; ଆକାର—
3. Size; length and breadth; dimensions.
୪ । ଗଣିବା—4. Counting.
୫ । ସଂଖ୍ୟା—5. Number.
୬ । ଆକାରର ବର୍ଗ ବା ଘନଫଳ—
6. Superficial or cubical area.
୭ । ଓଜନ—7. Weight.
୮ । ମାପର ଉପକରଣ—8. Material or standard for measurement or weighing.

ପରିମାଣ ଫଳ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପରିମାଣ+ଫଳ)—

Parimāṇa phala

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକ୍ଷେତ୍ରର ବର୍ଗଫଳ—
Area of a plot of land.

[ଦ୍ର—କ୍ଷେତ୍ରର ପାର୍ଶ୍ୱ ଓ ପ୍ରଛ ଗୁଣିଲେ ଯେଉଁ ଗୁଣିତ୍ଥଏ ।]

ପରିମାଣାତ୍ମକ—ସ.ବିଣ. (ପରିମାଣ+ଆତ୍ମନ୍+କ)—ପରିମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ;-

Parimāṇātmaka (ପରିମାଣାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Quantitative; relating to measure.

ପରିମାଣି—ଦେ. ଅ. (ସ. ପ୍ରମାଣ)—ତୁଲ୍ୟ; ପରି; ପ୍ରମାଣେ—

Parimāṇi Like; similar to.

ଯେ ଜଣନ୍ତୁ କେତୁକାଣି
ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପରିମାଣି । ପ୍ରାତୀ ସତୀଚନ୍ଦ୍ର. ପ୍ରେମରତ୍ନିଗୀତା ।

ପରିମାଣିକ—ଦେ. ବ—୧ । ସମାଜର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—

Parimāṇika 1. The headman of a caste-guild.

ପରାମାଣିକ ଠାକୁର

୨ । ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବଶେଷ—
2. A family-title of weavers,

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲି)—ମନ୍ଦିରର ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ଖଣ୍ଡଣୀ ପାଇଁ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଦେବା ଫିସ୍ ସ୍ଥିର କରେ ଓ ଆଦାୟ କରେ—
A temple officer who settles & realises fees from pilgrims for offerings to a Deity.

ପରିମାଣିକା—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲି) ବ—ଜଗନ୍ନାଥ ଆଦ ଦେବତାଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଶେଷ ଖଣ୍ଡଣୀ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଯାତ୍ରୀ ଦେବା ଫିସ୍—

Parimāṇikā The fees paid by pilgrims for offering special bhog to a Deity.

ପରିମାଣିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସ. ପରିମାଣ)—୧ । ମାପ ସ୍ଥିର କରିବା—1. To ascertain or determine the measure of.

Parimāṇibā **ପରିମାନନା**

ଲକ୍ଷ ଅଲକ୍ଷ ହେଉ ପ୍ରାଣୀ ।
ବୋଧ କରିବେ ପରିମାଣି । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା; ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା—
2. To indicate; to lay down.
ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେ ପ୍ରମାଣେ ପରିମାଣି ଦେଲାନ ମାନ—ମଧ୍ୟଭାଗ ।
୩ । ରଚନା କରିବା—3. To compose.
ନାନ୍ଦିଲ ଭାଗବତ ବାଣୀ
ଗଣା ପ୍ରବନ୍ଧେ ପରିମାଣି । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।
୪ । ବିଚାରିବା—
4. To think; to keep in view.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବଳା ଭଦ୍ରଜନ ପରମାଣ
ଅଟଲେ ଅନ୍ନେ ତ ନ ଜାଣି । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।

ପରିମି—ଗ୍ରା. ବ—(ନାମ)—(ଆଦରାର୍ଥକ) ପରମାନନ୍ଦର ଡାକ ନାମ—
Parimi ପରମାନନ୍ଦ— Name for calling Paramānanda.

ପରିମିତ—ସଂ. ବଣ—(ପରି+ମା ଧାତୁ+ମାପିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parimita ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାବଦ୍ଧ—1. Definite; of given dimensions; limited.
(ପରିମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ପରମାଣଯୁକ୍ତ—
2. Of proper or fixed to quantity.
୩ । ସଯତ—3. Moderate; temperate.
୪ । ନିୟମିତ—4. Regulated.
[ପରମିତତା (ତ୍ୱ)—ବ] ୫ । ଅଳ୍ପ—
5. Small; little; sparing.
୬ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—
6. Defined; determined; ascertained.
୭ । ମାପ ହୋଇଥିବା; ଉଜ୍ଜ ହୋଇଥିବା—
7. Measured; weighed.
୮ । ସଙ୍ଖ୍ୟାତ—9. Numbered.
୯ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—9. Of a fixed number.

ପରିମିତ ବ୍ୟୟୀ— ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରିମିତ+ବ୍ୟୟୀ)—ଉଚିତ ଖରଚ;
Parimita byaya ଆୟକୁ ଦେଖି ବ୍ୟୟୀ—Frugality; economy.

ପରିମିତବ୍ୟୟିତା, ପରିମିତବ୍ୟୟିତ୍ୱ } ବ ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରିମିତ+ବ୍ୟୟୀ)—ମିତବ୍ୟୟୀ; ଯେ ବ୍ୟୟ କରିବା
(ପରିମିତବ୍ୟୟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଷୟରେ ସଯତ—
Economical; frugal.
[ପରିମିତବ୍ୟୟା, ପରିମିତବ୍ୟୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ପରିମିତ ଭୋଜନ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ପରିମିତ+ଭୋଜନ)—
Parimita bhojana ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସଯତ ଖାଦ୍ୟ-
(ପରିମିତାହାର—ଅନ୍ୟରୂପ) Moderate meal.

ପରମିତଭୋଜନା, ପରମିତାହାର, ପରିମିତାହାରିଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସଯମ—
2. Moderation in eating; temperance; abstemiousness.

ପରିମିତ ଭୁଜ୍, ପରମିତାହାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରମିତ+ଭୋଜନ)—ଖାଦ୍ୟ ପାନ ବିଷୟରେ ସଯତ-
Temperate in meal.

ପରିମିତାଚାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପରମିତ+ଆଚାର)—ସଂଯତ ଆଚରଣ
Parimitāchāra ବା ବ୍ୟବହାର—Well regulated conduct.
(ପରିମିତାଚାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ.ବଣ.ପୁଂ—ସଂଯତ—Of moderate or regulated conduct.

ପରିମିତାଚାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରିମିତାଚାରିନ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—
Parimitāchāri ସଂଯତ—Moderate.
(ପରିମିତାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ପରିମିତାଚାରିତା—ବ]

ପରିମିତି—ସଂ. ବ—(ପରି+ମା ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ଯେଉଁ ବଦ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଜମିର ମାପ ଜଣାଯାଏ; କ୍ଷେତ୍ର ପରିମାଣ ବଦ୍ୟା—
Parimiti 1. Mensuration.
୨ । ମାପର ଫଳ—2. Measure; result of measurement.
୩ । ମାପିବା—3. Measurement.
୪ । ପରିମାଣ—4. Quantity

ପରିମିସର—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପରମେଶ୍ୱରର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) —ପରମେଶ୍ୱର
Parimisara (ପରମିସୋର—ଅନ୍ୟରୂପ) God.

ପରିମିସ(ସି)ରି ନୋ(ଲୋ)ଟ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦର ଅଶୁଦ୍ଧ
Parimisa(si)ri no(lo)t ଉଚ୍ଚାରଣ—ପ୍ରମିସରି ନୋଟ୍ (ଦେଖ)
Pramisari not. (See).

ପରିମୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ—(ପରି+ମୁଚ୍ ଧାତୁ=ମୋଚନ କରିବା+
Parimukta କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ବର୍ଜିତ—
1. Abandoned; shunned.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମୁକ୍ତ—2. Fully liberated; freed.

ପରିମୁକ୍ତ ସଙ୍ଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପରିମୁକ୍ତ=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Parimukta saṅga ପରିତ୍ୟକ୍ତ+ସଙ୍ଗ=ବିଷୟୀ ଭୋଗ)—
ବର୍ଜିତ ବିଷୟୀ ଭୋଗ; ବିଷୟୀଭୋଗ ପ୍ରତି ଜହ୍ନିହ; ବିରାଗୀ—
One who has renounced worldly engagements.

ପରିମୁଖେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—(ସଂ. ପରିମୁଖଂ=ମୁହଁର ଗୁରିଯାଖେ)—
Parimukhe ସମ୍ମୁଖରେ —In front; before.

ବୃଦ୍ଧା ନନ୍ଦନ ପରୁ ଗେ
ପୁଣି ପୂର୍ତ୍ତିର ଅମୃତଗେ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।

ପରମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ
Parimuṇḍā ନିଜର ହୀନତା ପ୍ରକାଶ—1. Expressing one's humility before a Deity or before another.
୨ । ଅନ୍ୟକୃତ ଦୋଷ ବା ଅପରାଧକୁ ଆପଣା ଉପରକୁ ନେବା-ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା—2. Taking the blame for the fault of another on one's head.
୩ । ମନର ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ—3. Giving vent to one's grief or mental anguish.

ପରମୁଣ୍ଡା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆପଣାର ହୀନତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Parimuṇḍā jibā 1. To express one's humility.

ବଡ଼ାଇ ପଣକୁ ହାଥ ପରମୁଣ୍ଡା ଯାଇ ।
କୃଷ୍ଣଦାସ. ଦେଉଳଟୋଳା ।

ନିହୁ ୨ । ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
निछावर होना 2. To praise; to eulogise.
୩ । ମନରେ ଦୁଃଖ କରିବା—3. To be sorry.
୪ । ନେହୁରା ହେବା—4. To request humbly.

ବୁଝା ଏ ବହୁଳେ ଏବା ପରମୁଣ୍ଡା ଯାଇ,
ସତ ବଡ଼ ଦେଉଳ ମାହାର ଅଟଇ । କୃଷ୍ଣଦାସ. ଦେଉଳଟୋଳା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଅନ୍ୟ କୃତ ଦୋଷ ବା ଅପରାଧର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଆପଣା ମୁଣ୍ଡରେ ନେବା—5. To take the blame for the fault of another on one's head.

୬ । ଅଭିମାନ କରିବା—
6. To be sullen on account of displeasure.

୭ । ନମସ୍କାର କରିବା—
7. To bow down in reverence.

ମୋ ପିତୃଚରଣକୁ ନମସ୍ତେ,
ତରଣେ ପଠାଇଲା ଆଜ୍ଞା ଆଜି । କନ୍ଦୋଥ. ଭଜନ୍ତ ।

ପରିମେୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ପରି + ମା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ପରିମାଣଯୋଗ୍ୟ—1. Measurable.

(ପରିମେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗଣନାଯୋଗ୍ୟ—
(ପରିମେୟୀ[ତ୍ତି]—ବି) 2. Numerable; calculable.

୩ । ପରିମିତ; ସୀମାବଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—
3. Limited; definite.

୪ । ସଯତ—4. Moderate.

୫ । ପରିମାଣଯୁକ୍ତ—5. Measured.

୬ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ—
6. Of definite or limited number.

ପରିମୋକ୍ଷ—ସଂ. ବି.—(ପରି + ମୋକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ମୁକ୍ତ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—Parimoksha ପରିତ୍ରାଣ—1. Deliverance; liberation.

(ପରିମୋକ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମଳତ୍ୟାଗ—
2. Passing of stools; evacuation.

୩ । ପରିତ୍ୟାଗ—3. Abandonment.

୪ । ମୋକ୍ଷ; ନିର୍ବାଣ—4. Final beatitude.

ପରିମୋଷ—ସଂ. ବି.—ଚୋରି; ସ୍ତେୟ (ହି. ଶ.)
Parimosha Theft.

ପରିମୋଷକ—ସଂ. ବି.—ଚୋର (ହି. ଶ.)—
Parimoshaka Thief.

ପରିମୋଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଚୋରା ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ (ହି. ଶ.)
Parimoshī Stealing by nature; of a thievish nature.
(ପରିମୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିମ୍ଲାନ—ସଂ. ବିଣ—(ପରି + ମ୍ଲାନ=ମଳିନ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ମ୍ଲାନ—
Parimlāna 1. Very pale or wan.
(ପରିମ୍ଲାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ଷୀଣୀଭୂତ—
2. Become thinner; emaciated.

୩ । କ୍ଲାନ୍ତ—3. Exhausted.

୪ । ଝାଉଁଳି ଯାଇଥିବା—4. Faded; withered.

ସଂ. ବି.—ଭୟ ବା ଦୁଃଖରେ ମୁହଁର ବିରସ ପଣ—
1. Change of countenance by fear or grief. (M. W.)

୨ । କଳଙ୍କ; ଦାଗ—2. Stain.

ପରିଯନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ପର୍ଯନ୍ତ)—ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଶେଷ; ଅବସାନ—
Parijanta End.

ସେତା ଆରେ ଲାଖ ଯେତନ ପରିଯନ୍ତେ,
ମତ ଦୋଇଣ ମତା ସାଗର ଘାଥନ୍ତେ ।
କୃଷ୍ଣଜିଂତ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପରିଯନ୍ତ, ପରିଯନ୍ତେ, ପରିଯ୍ୟନ୍ତେ} ଅନ୍ୟରୂପ ଗ୍ରା. ଅ.—ଯାବତ; ଯାକେ; ଯାଏ—Till; upto.

ସେହାଠୁ ଜନ୍ମେନସ୍ ଅନ ପରିପନ୍ତେ ।
କୃଷ୍ଣଜିଂତ. ମହାଭାରତ. ଅତ ।

ପରିଯନ୍ତ ୨ । ଏତେ ଦୂରତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
परियंत 2. To a distance of

ପରିଯଙ୍କ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି.—(ସଂ. ପର୍ଯଙ୍କ)—ପର୍ଯଙ୍କ; ପଲଙ୍କ—
Parijyaṅka, **परियंक** Bedstead.

ସାତରେ ଦେଖିଲ ଆମନେ ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇ.
ଅମୂଲ୍ୟ ପରିଯଙ୍କ ମୋହିବ ଲଗଇ । କୃଷ୍ଣଜିଂତ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପରିରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି.—(ପରି=ସଦ୍ଭାବାଦିରେ + ରକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂରକ୍ଷଣ
Parirakshaṇa 1. Careful preservation;
(ପରିରକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) protecting.
(ପରିରକ୍ଷକ, ପରିରକ୍ଷିତ, ପରିରକ୍ଷିତା—ପୁଂ—ବିଣ) ୨ । ଉଦ୍ଧାର—
(ପରିରକ୍ଷିକା, ପରିରକ୍ଷିତା, ପରିରକ୍ଷିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ) 2. Deliverance; rescue. (M. W.)

୩ । ସାବଧାନତା; ଯତ୍ନ—3. Care; caution. (M.W.)

୪ । ଜଗିବା—4. Guarding.

ପରିରଟନ—ସଂ. ବି (ପରି + ରଟନ)—୧ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବା—
Pariraṭana 1. Cryingaloud. (M.W.).
ପରିରଟକ—ବିଣ—ପୁଂ. } ପରିରଟକା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ } ୨ । ଚିତ୍କାର କରିବା—
2. Screaming. (M.W.).

ପରିରବ୍ଧ—ସଂ. ଭୂତ. (ପରି ରବ୍ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା + କର୍ମ. ତ)
Parirabdha ୧ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—1. Embraced; hugged.
(ପରିରବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଆଲିଙ୍ଗନକାରୀ—
2. Embracing. (M.W.)

ପରିରମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (ପରି=ଦୃଢ଼ ଭାବେ + ରମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—Parirambha ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ; ଜାବୁଡ଼ି କର
ପରିରମ୍ଭ } ପରିରମ୍ଭଣ } ଅନ୍ୟରୂପ କୁଣ୍ଢେଇବା—Tight embrace; hugging.

ବିଣ—ପରିରବ୍ଧ, ପରିରମ୍ଭିତ—ପୁଂ. } ପରିରବ୍ଧା, ପରିରମ୍ଭିତା—ସ୍ତ୍ରୀ }

ପରିରମ୍ଭା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପରିରମ୍ଭିତ)—ଆଶ୍ଳେଷିତ; ପରିରବ୍ଧ—
Parirambhā Embraced.

ବୋଲ ହିଁସ ମଧେ ଘାତ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରା—
ବେଗେ ଘାତ ଦେଶକେ ସେ ପରିରମ୍ଭା । ଉତ୍ତ. ବେତେଲ୍ଲଂବଲାସ ।

ପରିରମ୍ଭିବା—ଦେ. ପଦ୍ୟ. କ୍ରି—ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
Parirambhibā To embrace.

ପରିରମ୍ଭା ଅତ ଚୁତର ମନ୍ଦରତ ଲତା,
परिरंभकरना ପରମ୍ପର ସେମନେ ବନତା । ପ୍ରାଚୀ. ଭଦ୍ରସ୍ୟମଣ୍ଡଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିସ୍ପନ୍ଦକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପରି=ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ+ରନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରକାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Parispandaka
(ପରିସ୍ପନ୍ଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରନ୍ଦନାକାରୀ—
1. Publishing broadcast.

ପରିସ୍ପନ୍ଦିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାରକାରୀ—
ପରିସ୍ପନ୍ଦିନୀ } 2. Screaming. (M. W.)
୩ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କ୍ରନ୍ଦନକାରୀ—
3. Crying aloud. (M. W).

ପରିସ୍ଫୁନ—ସ. ବ.—୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) କୌଣସି ଜ୍ୟୋତିଷ୍କର ଆପଣାର
Parisphurana ମେରୁଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଘୂରୁ ଘୂରୁ ବିଷୁବରେଖାର ଏକଦଗରେ ୨୭ଡ଼ିଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ପୁଣି ଫେରି ଆସି ଅପର ଦଗରେ ୨୭ ଡିଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତି କରି ପୁଣି ଆପଣା ସ୍ଥାନକୁ ଫେର ଆସିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. (astronomy) Libration; apparent irregularity in the motion of a planet whereby its globe seems to turn slightly round to each side alternately.

୨ । ପଛରେ ରହିଯିବା—
2. Lagging; lingering. M. W).

ପରିସ୍ଫୋଟନ—ସ. ବ. (ପରି+ସ୍ଫୋଟନ)—ଘଷି ମାଜି ଚକ୍ଚକ କରିବା;
Parisphotana ପାଲିସ କରିବା—Polishing; smoothing.

ପରିସ୍ଫୋଟନ—ସ. ବ. (ପରି=ଚାରିଆଡ଼େ+ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁ=ଲେଖିବା+ଣିଚ୍ ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନର ସୀମାକୁ ଚାରିଆଡ଼େ ରେଖାଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟନ—1. Surrounding the limit of the sacrificial place by lines.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଚାରିଆଡ଼େ ଗାର କାଢ଼ିବା—
2. Drawing lines round about.

ପରିଶଙ୍କନୀୟ—ସ. ବଣ. (ପରି=ବିଶେଷରୂପେ+ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ=ଭୟ ହେବା, ଆଶଙ୍କା କରିବା+କର୍ମ ଅନୀୟ)—
Parisankaniya (ପରିଶଙ୍କା—ବ) ବିଶେଷ ଶଙ୍କାର କାରଣ; ଆଶଙ୍କନୀୟ; ଭୟର
(ପରିଶଙ୍କ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଷୟ; ଭୟ ଯୋଗ୍ୟ—
Apprehensible; to be doubted or distrusted.
(ପରିଶଙ୍କନୀୟା, ପରିଶଙ୍କ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ)
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ପରିଶଙ୍କିତ, ପରିଶଙ୍କିତବ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ପରିଶରମ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପରିଶ୍ରମ)—ପରିଶ୍ରମ—
Parisarama Labour.
ପରିସରମ **मेहनत** (ପରିଶର୍ମ; ପରିଶ୍ରମ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଗ୍ରା. ବଣ—ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ; ଆୟାସ ସାଧ୍ୟ—Labcursome.

ପରିଶର୍ମି—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ପରିଶ୍ରମୀ)—ପରିଶ୍ରମୀ—
Parisarmi Laborious.

ପରିଶିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ପରି+ଶିଷ୍ ଧାତୁ=ଶେଷ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parisishta ୧ । ବାକୀ ରହିଯାଇଥିବା; ଅବଶିଷ୍ଟ—
1. Remaining; left.

୨ । ଯାହା ପରିଶେଷରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ—
2. Joined at the end.
ଦେ. ବ.—୧ । ପୁସ୍ତକର ଶେଷରେ ଯୋଗ କରାଯିବା ଅଭିରିକ୍ତ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ଲେଖାଥିବା ଅଂଶ—
1. Supplement; appendix.
୨ । ଅବଶିଷ୍ଟ ବା ବାକୀଥିବା ଅଂଶ—2. Remainder.

ପରିଶୀଳନ—ସ. ବ. (ପରି+ଶୀଳ୍ ଧାତୁ=ଏକାଗ୍ର ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା+
Parisilana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅନୁଧ୍ୟାନ; ଅନୁଶୀଳନ ପୂର୍ବକ
(ପରିଶୀଳକ, ପରିଶୀଳିତ—ବଣ) ଅଧ୍ୟୟନ—
1. Study; constant application.
୨ । ଛୁଇଁବା—2. Touch; contract.
୩ । ଆଲିଙ୍ଗନ—3. Embrace.
୪ । ସଙ୍ଗମ—4. Intercourse.
୫ । ଅବଗାହନ—5. Immersion; bath.

ପରିଶୀଳନା—ସଂ. ବ. (ପରିଶୀଳନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଅନୁଶୀଳନା—
Parisilani A corollary.

ପରିଶୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ (ପରି=ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧକରିବା
Parisuddha +କର୍ମ. ତ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—
(ପରିଶୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Completely cleansed or purified.
(ପରିଶୋଧିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର; ପବିତ୍ରୀକୃତ—
(ପରିଶୁଦ୍ଧ—ବ) 2. Pure; purified
୩ । ସଂସ୍କୃତ; ସଂଶୋଧିତ—3. Rectified.
୪ । ସଫା ସୁତୁରା କରାଯାଇଥିବା; ପରିଷ୍କୃତ—
4. Cleared off.
୫ । ଦୋଷାରୋପରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିମୁକ୍ତ—5. Aquitted of a charge or accusation.

ପରିଶୁଷ୍କ—ସ. ବଣ. (ପରି+ଶୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶୁଷ୍କ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Parisushka ୧ । ବିଶୁଦ୍ଧ; ନିତାନ୍ତ ଶୁଖିଲା; ଶୁଖି ଯାଇଥିବା—
(ପରିଶୁଷ୍କତା—ବ) 1. Perfectly dry; dried up;
(ପରିଶୁଷ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) parched.
୨ । ନୀରସ—2. Sapless.
୩ । ଝାଉଁଳିଥିବା; ସେମ୍ପୁଡ଼ିଥିବା—
3. Shrivelled up; withered; shrunk.

ପରିଶେଷ—ସ. ବ. (ପର+ଶେଷ)—
Parisesha ୧ । ସର୍ବଶେଷ—1. The last thing.
୨ । ଅବଶେଷ—2 Remnant; remainder.
୩ । ଉପସଂହାର; ସମାପ୍ତି; ଅବସାନ—
3. Conclusion; termination.
୪ । ବାକୀ; ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ; ବଳକା—4. Residue.
୫ । ଧାଡ଼; ସୀମା—5. Border; limit.
୬ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଶେଷରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଅଂଶ; ପରିଶିଷ୍ଟ—
6. Supplement.
ସ. ବଣ—ଅବଶିଷ୍ଟ—Remaining; left over.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଶେଷରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ପରିଶେଷ)—
Pariśeshare ସର୍ବଶେଷରେ; ସବୁ ଶେଷରେ—At last.
ପରିଶେଷେ **आखीरमे**

ପରିଶୋଧ—ସ. ବି. (ପରି=ସମ୍ୟକ୍+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+
Pariśodha ଭାବ. ଅ)—
(ପରିଶୋଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଋଣ ଶୁଦ୍ଧି; ଋଣ ଶୁଝିବା—
(ପରିଶୋଧିତ, ପରିଶୋଧକ—ବିଣ) 1. Liquidation of a debt; paying off.

୨ । ସଂଶୋଧନ; ସଫାର; ପରିଷ୍କାର କରିବା—
2. Cleansing; purification.

ପରିଶୋଧକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ଶୋଧକ)—
Pariśodhaka ୧ । ଋଣ ଆଦି ପରିଶୋଧ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପରିଶୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Liquidating a debt.

୨ । ଯେ ପରିଷ୍କାର କରେ—2. Clearing; purifying.

ପରିଶୋଷ—ସ. ବି. (ପରି+ଶୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶୁଷ୍କ ହେବା+ଭାବ. ଅ)—
Pariśosha ୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶୁଷ୍କତା—1. Complete
(ପରିଶୋଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) dryness.
(ପରିଶୁଷ୍କ—ବିଣ) ୨ । ବାଷ୍ପ ଦ୍ୱାରା ଜଳାଦିର ଅନ୍ତର୍ଧାନ—
2. Evaporation. (M. W.)

ପରିଶ୍ରମ—ସ. ବି. (ପରି+ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ପରିଶ୍ରମ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Pariśrama ୧ । ବିଶେଷ ଶ୍ରମ; ମିହନ୍ତ—
ପରିଶ୍ରାନ୍ତି } ଅନ୍ୟରୂପ
ପରିଶ୍ରମ } 1. Labour; toil.

୨ । କ୍ଲାନ୍ତି; ଶ୍ରାନ୍ତି—2. Fatigue.
୩ । ଆୟାସ—3. Exertion.
୪ । ଧାରାବାହିକ ପାଠାଭ୍ୟାସ—4. Regular study.
୫ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—5. Perseverance.

ପରିଶ୍ରମ କାତର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରିଶ୍ରମ+କାତର)—
Pariśrama kātara ୧ । ଶ୍ରମବିମୁଖ; ଦହ ଚଞ୍ଚା; ପରିଶ୍ରମ
(ପରିଶ୍ରମ କାତରତା—ବି) କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ—
(ପରିଶ୍ରମ କାତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Disliking labour.

୨ । ସୁସ୍ତି; କୋଡ଼ିଆ—2. Idle; lazy.

ପରିଶ୍ରମ ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ପରିଶ୍ରମ କରିବା—
Pariśrama pa**r**dibā To labour.

ପରିଶ୍ରମର ଫଳ—ଦେ. ବି—ପରିଶ୍ରମର ଫଳସ୍ୱରୂପ ସାଧିତ କାର୍ଯ୍ୟ—
Pariśramara pha**l**a The result of one's labour.
ପରିଶ୍ରମେର ଫଳ **परिश्रमका फल**

ପରିଶ୍ରମୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରିଶ୍ରମିନ୍; ପରିଶ୍ରମ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍;
Pariśramī ୧ମା. ୧ବ)—
(ପରିଶ୍ରମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ମିହନ୍ତୀ—1. Laborious.

୨ । ପରିଶ୍ରମକାରୀ—2. Exerting; labouring.
୩ । ପାଠାଭ୍ୟାସରତ—3. Studious.
୪ । ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—4. Persevering.

ପରିଶ୍ରୟ—ସ. ବି. (ପରି+ଶ୍ରି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ବାଡ଼—
Pariśraya 1. Fencing; enclosure.

୨ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—2. Refuge; assylum.
୩ । ସଭା; ସମ୍ମିଳନୀ—
3. Assembly; meeting. (M. W.)

ପରିଶ୍ରାନ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Pariśrānta ଶ୍ରାନ୍ତିଯୁକ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତ; ମିହନ୍ତ କରି କରି କ୍ଲାନ୍ତ—
(ପରିଶ୍ରାନ୍ତି—ବି) Fatigued; worn.

ପରିଶ୍ରୁତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶୁଣିବା+କର୍ମ. ତ)—
Pariśruta ୧ । ଯାହା ଶୁଣା ଯାଇଅଛି—1. Heard.

୨ । ବିଖ୍ୟାତ; ବିଶ୍ରୁତ—1. Famous; celebrated.

ପରିଶ୍ଳେଷ—ସ. ବି. (ପରି+ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା+ଭାବ.ଅ)-
Pariśleśha ଆଲିଙ୍ଗନ—Embrace.

ପରିଷଦ୍—ସ. ବି. (ପରି=ଏକତ୍ର+ସଦ୍ ଧାତୁ=ବସିବା, ବସିବା+
Pariśhad ଅଧିକରଣେ କ୍ୱିପ୍=ପରିଷତ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଯେଉଁଠାକୁ
ଅନେକ ଲୋକ ଏକତ୍ର ଯାଆନ୍ତି)—
୧ । ସଭା; ମଣ୍ଡଳୀ—1. Assembly; meeting.

୨ । ଏକ ବଂଶଜର ଅନୂନ ନ୍ୟାୟବେଦବେଦାଙ୍ଗକୁଶଳ
ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସଭା—2. A meeting of not less than 21 learned men.
୩ । ସମୂହ—3. Assemblage.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍) ସଭାର ସଭ୍ୟ—
4. A member of an assembly. (M. W.)
୫ । ଦର୍ଶକ—5. Spectator. (M. W.)

ପରିଷଦ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପରି+ସଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pariśhada ୧ । ସଭାସଦ; ସଭାର ସଭ୍ୟ; ସଦସ୍ୟ—
(ପାରିଷଦ; ପାର୍ଷଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A member of an assembly.

୨ । ଶୋଭାସାଧାରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଘେରି ଗଲୁଥିବା ଅନୁଚର—
2. Retinue; train.
୩ । ଦରବାରୀ; ରାଜସଭାସଦ—3. Courtier.

ପରିଷଦ୍ବଳ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପରିଷଦ୍+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ବଲ)—
Pariśhadbala ସଭାସଦ; ସଭାର ସଭ୍ୟ—
(ପରିଷଦ୍ବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) A member of an assembly.

ପରିଷ୍କନ୍ଦ—ସ. ବି—୧ । ପିଢାମାଢା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପାଳିତ
Pariśhkanda ପୁତ୍ର; ଦୁଲ୍ଲଭ—1. Foster child.

୨ । ଭୃତ୍ୟ—2. Servant. (M. W.)
୩ । ଗାଡ଼ି ପାଖେ ପାଖେ ଦଉଡ଼ିବା ଶୂକର—3. A servant running by the side of a carriage.
୪ । ମନ୍ଦିର—4. Temple. (M. W)

ପରିଷ୍କର—ସ. ବି. (ପରି+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ଅଳଙ୍କାର—
Pariśhkara Ornament; decoration

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଷ୍କାର—ସଂ. ବି. (ପରି+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ; 'ସ'ର ଆଗମ)—
Parishkāra (ପରିଷ୍କୃତ—ବିଣ)
୧। ଶୋଧନ; ସଂସ୍କାର; ଶୁଦ୍ଧି—1. Purification.
୨। ପାକ କରଣ—2. Dressing; cooking.
୩। (+କର୍ମ. ଅ) ଗୃହର ଉପକରଣାଦି—3. Domestic furnitures and utensils.
୪। ସଂଯମ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିରୋଧ—4. Self discipline.
୫। ସ୍ୱଚ୍ଛତା; ନର୍ମ୍ମଲତା—5. Transparency; clearness.
୬। ଶୋଭା—6. Beauty; grace.
୭। (+କର୍ମ. ଅ) ଅଳଙ୍କାର (ହି. ଶ)—7 Ornament; decoration.
୮। ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣ—8. Initiation (M. W.).
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପରିଷ୍କୃତ)—୧। ପରିଷ୍କୃତ—
परिस्कार 1. Cleansed.
सफा, सफा ୨। ନର୍ମ୍ମଲ; ସଫା—2. Clean.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଜଳ।
୩। ସ୍ୱଚ୍ଛ—3. Clear.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଦର୍ପଣ।
୪। ପରିପାଟୀ; ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—4. Neat and clean.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଘର।
୫। ମନୋହର; ସୁନ୍ଦର—5. Beautiful.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ମୁଖ।
୬। ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—6. Faultless.
୭। ସରଳତାପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅକପଟ; ନିଷ୍କପଟ—7. Frank.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର କଥା, ପରିଷ୍କାର ହୃଦୟ।
୮। ମଳଘ୍ନ—8. Dirtless.
୯। ଆବର୍জ୍ଜନାଶୂନ୍ୟ; ସଫା ପୁଞ୍ଜୁରା—9. Free from refuse.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଦାଣ୍ଡ।
୧୦। ନିଃସନ୍ଦେହ—10. Doubtless.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର କଥା।
୧୧। ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଲିଖିତ—11. Clearly written; legibly written.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଲେଖା।
୧୨। ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—12. Excellent.
୧୩। ନିର୍ବ୍ୱିଘ୍ନ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକଶୂନ୍ୟ—13. Free from obstacles; unobstructed.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ପଥ
୧୪। ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ—14. Uttered or pronounced clearly.
୧୫। ମଧୁର—15. Sweet.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଗଳା।
୧୬। ମେଘଶୂନ୍ୟ—16. Cloudless.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଆକାଶ।
୧୭। ରୋଗଶୂନ୍ୟ; ନୀରୋଗୀ; ସୁସ୍ଥ—17. Free from sickness; healthy.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଦେହ।
୧୮। ବିଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—18. Purified.
୧୯। ଖୋଲସା—19. Clear.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଛାଡ଼।
୨୦। ଚୋପା; ଶୁଭ୍ର—20. Bright.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଚେଦ୍ଦର୍।
୨୧। ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟ—21. Moonlit.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ରାତ୍ରି।
୨୨। ଉତ୍ତମରୂପେ ନର୍ମ୍ମଲ କରାଇଯାଇଥିବା—22. Well cleansed.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଲୁଗା।
୨୩। ସୁଦକ୍ଷ—23. Skilful.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଖେଳାଳି।
୨୪। ସୁବୋଧ୍ୟ—24. Easily comprehensible.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ଭାଷା।
୨୫। ସ୍ୱାଭାବିକ—25. Natural.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ନାଡ଼ି।
୨୬। ଅମଳିନ—26. Not dirty; not stained.
ଯଥା—ପରିଷ୍କାର ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ।
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧। ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ—1. Clearly.
परिस्कार ଯଥା—ମତେ ପରିଷ୍କାର ଦେଖା ଯାଉଛୁ।
साफ ୨। ସୁନ୍ଦରରୂପେ—2. Well.
ଯଥା—ଏ ଫଟୋଖଣ୍ଡି ପରିଷ୍କାର ଉଠିଯାଇଛୁ।
୩। ନର୍ମ୍ମଲରୂପେ—3. Cleanly.
୪। ସରଳଭାବରେ—4. Frankly.
୫। ପରିପାଟିରୂପେ—5. Decently; nicely.

ପରିଷ୍କାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପରିଷ୍କରଣ)—୧। ପରିଷ୍କୃତ କରିବା
Parishkāra karibā ଅର୍ଥାତ୍ ସଫା କରିବା—
परिस्कार करना 1. To cleanse; to sweep.
साफ करना ୨। ନର୍ମ୍ମଲ କରିବା—2. To clear off dirt.
୩। ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝାଇ ଦେବା—3. To explain clearly.
୪। ପରିଶୁଦ୍ଧ କରିବା—4. To purify.

ପରିଷ୍କାରଣ—ସଂ. ବି—୧। ପାଳିତପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—
Parishkāraṇa 1. Foster-son.
୨। ଦତ୍ତକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—2. Adopted son.

ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—ଦେ. ବିଣ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ପରିଷ୍କୃତ ଓ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ)—ନର୍ମ୍ମଲୀକୃତ ଓ ପରିପାଟି
परिस्कार परिछन्न ଶୁଭ୍ର ସୁପରିଷ୍କୃତ—Clean and tidy; neat
साफसुतरा and clean.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଷ୍କୃତ—ସଂ. ବିଣ—(ପରି + କୃତ; ନଯାଇନ)—୧ । ନିର୍ମ୍ମଳୀକୃତ—
Parishkṛuta 1. Cleansed; cleared up.
(ପରିଷ୍କୃତ୍ତ—ବି) ୨ । ଶୋଧିତ—2. Purified.
୩ । ଓଳା ଓଳ ହୋଇଥିବା—
3 Well scoured; well swept.
୪ । ବୁଝାଇ ହଆ ଯାଇଥିବା—
4. Well explained.
୫ । ସୁବୋଧ୍ୟ—
5. Explicit; easily comprehensible.
୬ । ପାଲସ କର୍ ଯାଇଥିବା – 6. Polished.
୭ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—7. Beautiful.

ପରିଷ୍କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି. (ପରି+କ୍ରିୟା; ସ. ଅଗମ)—୧ । ଅଲଙ୍କରଣ—
Parishkriyā 1. Decorating; embellishment.
୨ । ଶୋଧନ (ହି. ଶ.)—
2. Purifying; cleansing.
୩ । ମଜାମଜ (ହି. ଶ.)–3. Scouring.
୪ । ସଜାଇବା (ହି. ଶ.)—4. Furnishing.

ପରିଷ୍ଟବନ—ସଂ. ବି – (ପରି + ସ୍ତୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) – ୧ । ଅଭ୍ୟନ୍ତ
Parishṭabana ପ୍ରଶଂସା କରିବା (ହି.ଶ.)—1. Eulogising;
(ପରିଷ୍ଟୁତ—ବିଣ) praising.
(ପରିଷ୍ଟୁତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାର ସ୍ତୁତ କରିବା (ହି. ଶ.)—2. Praying.

ପରିଷ୍ଟି—ସଂ. ବି—୧ । ସବୁଆଡ଼େ ଖୋଜିବା—
Parishṭi 1. Searching all round. (M. W.)
୨ । ବଳାତ୍କାର—2. Violence. (M. W.)
୩ । ବାଧା—
3. Obstruction; impediment. (M. W.)
୪ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—4. Dilemma. (M. W.)

ପରିଷ୍ଟୋମ—ସଂ. ବି—ପରିସ୍ତୋମ (ଦେଖ)
Parishṭoma Paristoma. (See)

ପରିଷ୍ୱଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସ୍ୱନ୍ଜ୍ ଧାତୁ = ଆଲଙ୍ଗନ + ଭାବ. ଅ.)—
Parishwaṅga ୧ । ଗାଢ଼ାଲଙ୍ଗନ—1. Tight embrace.
(ପରିଷ୍ୱକ୍ତ—ବିଣ) ୨ । ଆସଙ୍ଗ—2. Conjunction.
(ପରିଷ୍ୱଜ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିସଂଖ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ପରି + ସଂଖ୍ୟା)—୧ । ଗଣନା—
Parisaṁkhyā 1. Calculation; enumeration.
୨ । ମୋଟ; ସମଷ୍ଟି—2. Sum; total. (M. W.)
୩ । ପୁନରାବୃତ୍ତି—3. Recapitulation. (Apte)
୪ । କାବ୍ୟର ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ—4. A rhetorical figure in which by the special mention of a thing similar things are excluded.
(ପରିସଂଖ୍ୟାତ—ବିଣ) [ଦ୍ର—ପ୍ରଶ୍ନପୂର୍ବକ ହେଉ ବା ପ୍ରଶ୍ନ ବ୍ୟତିରେକେ ହେଉ କିଛିତ ବସ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ଯେବେ ତତ୍ ସଦୃଶ ବସ୍ତୁର ନିଷେଧ ଜଣାଯାଏ, ତାହାହେଲେ ପରିସଂଖ୍ୟା ଅଲଙ୍କାର ହୁଏ ମଥା:–

ସଂସାରେ କ ବସୁ ଅଟଇ ମାନବର ରୁଷଣ ?
ଯଶ ଏବା, ନୁହେଁ ଉତନ. ହେନ ଜାଣଜଗଣ ।
ବାଡ଼ାଏ ଜଗତେ ଯନ୍ତେ ଯନ୍ତେ ଜନ ଜଉଣ ?।
ଅର୍ଥ ଜନ – ପୁଣ୍ୟ ତରୁତ, ନୁହେଁ ପାପାଚରଣ ।
କେ ଅଟେ ପ୍ରକୃତ ନସ୍ତନ ? ମନ, ନୁହେଁ ଏ ଅଙ୍ଗି,
ଅସ୍ଥି ଏବା ଶିରା ଅଟଇ ପାପ ପୁଣ୍ୟର ସାକ୍ଷୀ ।
କୁଳନଦି, ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ।

ପରିସଂଖ୍ୟାନ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସଂଖ୍ୟାନ)—୧ । ପରିସଂଖ୍ୟା
Parisaṁkhyāna ୧, ୨, ୩ (ଦେଖ)—1. Parisaṁkhyā. 1, 2. 3. (See).
୨ । ସମ୍ଯକ୍ତ ଜ୍ଞାନେତନ ବା ଜଗୁର—2. Proper estimate; correct judgment. (Apte).

ପରିସଂଘୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ସମ୍ + ଘୁଷ୍ ଧାତୁ + ତ) — ଜନଜନ ବା
Parisaṁghushṭa ଗୋଳମାଳ ଶବ୍ଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—Filled with cries or noise.

ପରିସଖ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଧୁତା; ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁତା—
Parisakhya Perfect or true friendship. (M. W.)

ପରିସଞ୍ଚର—ସଂ. ବି. (ପରି + ସଞ୍ଚର)—ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଳୟକାଳ (ହି. ଶ.)—
Parisañchara The time of universal dissolution. (M. W.)
(ପରିସଞ୍ଚର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଇତସ୍ତତଃ ବିଚରଣକାରୀ—Roving about; vagrant (M. W.)
(ପରିସଂଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିସନ୍ତାନ—ସଂ. ବି—(ପରି + ସମ୍ + ତନ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ଅ)—ତାର;
Parisantāna ତନ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ.)—Wire; string.

ପରିସଭ୍ୟ—ସଂ. ବି—ସଭ୍ୟସଦ—
Parisabhya Member of a council or assembly.

ପରି ସମାପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ସମ୍ + ଆପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Pari samāpta ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମାପ୍ତ—Finished;
[ପରିସମାପ୍ତି – ବି] accomplished; brought to a close; consummated.

ପରିସମୂହନ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସମ୍ + ଉହ୍=ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Parisamūhana ୧ । ଓଳାଇକରି ଗଦା କରିବା—
1. Heaping; sweeping together. (M. W.)
୨ । ସଜ୍ଞାଗ୍ନିରେ ସମିଧ ପକାଇବା (ହି. ଶ.)—
2. Putting fuel-sticks on the sacrificial fire.
୩ । ତୃଣ ଆଦିକୁ ନଆଁରେ ପକାଇବା (ହି. ଶ.)—
3. Throwing of grass etc on fire.

ପରିସର—ସଂ. ବି. (ପରି + ସୃ ଧାତୁ=ଯିବା + ଅଧି. ଅ)—୧ । ନଗର
Parisara ନଦୀ ବା ପର୍ବତାଦିର ନିକଟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ; ପର୍য୍ୟନ୍ତ ଭୂମି—
1. Precincts; vicinity; premises.
୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
2. Adjacent lands; neighbourhood; environs.
୩ । ଆକାର—3. Dimension; shape; extent.
୪ । ବ୍ୟାପ୍ତି; ବିସ୍ତାର; ଚଉଡ଼ା—4. Extension.
୫ । ଚଉଡ଼ା. ପସ—5. Width; breadth

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ—
6. Place occupied by a thing; position; site.
୭ । ମୃତ୍ୟୁ—7. Death.
୮ । ବିଧି—8. Rule; precept.
୯ । ପ୍ରଦେଶ—9. A part of the country.
୧୦ । ଶିରା; ନାଡ଼ୀ—10. Vein; artery.
୧୧ । ଦେବତା—11. A god (Apte).
୧୨ । ପରିସରଣ (ଦେଖ)
12. Parisaraṇa (See)
ବି. ବଣ—ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ; ସଲଗ୍ନ—
Adjacent; lying near. (M. W.)

ପରିସରଣ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Parisaraṇa ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death; decease; demise.
୨ । ପରାଜୟ—2. Defeat.
୩ । ଚଞ୍ଚଳତା—
3. Walk or moving about.

ପରିସର୍ପ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସୃପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Parisarpa ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯିବା—
(ପରିସର୍ପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Going about in search of.
୨ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ—2 Pursuing.
୩ । ଚଞ୍ଚଳତା—3 Walking about; roving.
୪ । ବେଢ଼ିବା; ପରିବେଷ୍ଟନ—
4. Surrounding; encircling.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ସର୍ପବିଶେଷ—
5. A species of serpent.
୬ । କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଷ୍ଠବିଶେଷ—
7. Name of a mild form of leprosy. (M. W.)
[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ୧୧ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଷ୍ଠ ରୋଗମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକଉମ; ଏଥିରେ ଦେହରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ରୁଣ ପରି ଫଳଯାଏ ଓ ତାହା ଦେହ ଉମାମ କ୍ରମଶଃ ବ୍ୟାପେ । ଏ ବଙ୍ଗୋଟକରୁ ପୂଜ ବାହାରେ । ହ୍ର. ଶ.]
୭ । (+ଭାବ. ଅ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଠିକଣା ଜଣା ନ ଥିବା ସ୍ଥଳରେ ସେ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଯାଇଅଛୁ ଉହାଁରେ ପରଲକ୍ଷିତ ଚିହ୍ନ, ଖୋଜ ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖୋଜିବା—
7. Tracking a person by following his foot-steps or other signs left by him.
୮ । (+ଭାବ. ଅ) ଭୂମିରେ ଘୁଷୁରି ଘୁଷୁରି ଯିବା (ହ୍ର. ଶ.)—
8. Crawling.

ପରିସର୍ପ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ପରି+ସୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଯ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Parisarjyā ୧ । ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଗମନ—
1. Going towards all sides.
୨ । ବିଶ୍ୱ ହୋଇଯିବା—1. The condition of being strewn about.
୩ । ସେବା—3. Service; personal attendance. (M. W.)

ପରିସା(ସ୍ରା)—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପରିସ୍ରାବ)—ପରିସ୍ରାବ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Parisā(srā) Parisrāba 1 & 2 (See)
(ପରିସାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପେଛାବ **पेसाव**

ପରିସାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି + ସୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Parisāraka ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲୁଥିବା—
(ପରିସାରିକା, ପରିସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Roving; wandering.
(ପରିସାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିସିଦ୍ଧି—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ପ୍ରସିଦ୍ଧି)—ପ୍ରସିଦ୍ଧି (ଦେଖ)
Parisidhi **परसिध** Prasiddhi (See)
ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରସିଦ୍ଧ) ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିଖ୍ୟାତ —Celebrated.
ସେହି ଅବତାରେ ସେହି ଯଥାର୍ଥ
ସେ ସେ ଅଗମେ ଜନମେ ପରସିଧ । ଗ୍ରାଚୀ. ଶବରାର୍ଥ ।

ପରିସୀମା—ସଂ. ବି. (ପରି+ସୀମା)—
Parisīmā ୧ । ଶେଷ ସୀମା—1. Extreme limit; border; boundary.
୨ । ଅନ୍ତ—2. End.
୩ । ଗଣନା; ଇୟତ୍ତା—3. Knowing; calculation.
୪ । ଚତୁଃସୀମା; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ—
4. The boundaries on the four sides.

ପରିସ୍କନ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ—ପରିପୁଷ୍ଟ; ମାତା ପିତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା
Pariskanda ପାଳିତ (ବାଳକ)—(a child) Fostered by persons other than the parents.

ପରିସ୍ତରଣ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସ୍ତୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Paristaraṇa ୧ । ଚାରି ଆଡ଼େ ବିଶ୍ୱ ଦେବା ବା ବୁଣିବା—
(ପରିସ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Strewing round.
(ପରିସ୍ତୃତ—ବିଣ) ୨ । କଆଁ ଉପରେ କୁଟା ଆଦ ପକାଇବା—
2. Throwing straw etc into fire.
୩ । ଘୋଡ଼ାଇବା (ହ୍ର.ଶ) —3. Covering; enveloping
୪ । ଏକତ୍ର ଗଦା କରିବା—4. Heaping together.

ପରିସ୍ତୋମ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସ୍ତୋମ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା + କର୍ମ. ଅ)-
Paristoma ୧ । ହାତୀ ପିଠିରେ ପଡ଼ିବା ଚିତ୍ରିତ କମ୍ବଳ; ହାତୀଝୁଲ—
1. The pictured covering over an elephant; the coloured housings of an elephant.
୨ । ଘୋଡ଼ଣୀ; ଘଟାଟୋପ—2. Coverlet.
୩ । ଗଦି—3. Cushion (Apte).

ପରିସ୍ଥ୍ୟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପରିସ୍ଥାନ) —
Paristhaya ୧ । ସ୍ଥିରତା—1. Fixity; fixedness.
୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2 Certainty.
(ଯଥା—ତା କଥାରୁ ତୁନ୍ତୁ ପରିସ୍ଥ୍ୟ ମିଳଲା ନାହିଁ ।)

ପରିସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି. (ପରି + ସ୍ଥାନ)—
Paristhāna ୧ । ବାସ ସ୍ଥାନ—1. Abode. (M. W.)
୨ । ସ୍ଥିରତା—2. Fixedness. (M. W.)
୩ । ଦୃଢ଼ତା—3. Firmness.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିସ୍ଥିତି—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ଥା. ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—
Paristhiti ୧ । ଅବସ୍ଥା; ଅବସ୍ଥାନ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
1. State; condition.
୨ । ଗୃହଆଡ଼ର ଅବସ୍ଥା—
2. All circumstances taken together.
୩ । ପରିସ୍ଥାନ (ଦେଖ)—3. Paristhāna (See).

ପରିସ୍ପନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ପନ୍ଦ)—୧ । ବକମ୍ପନ—
Parispanda 1. Vibration; tremor.
୨ । ଥରିବା—2. Quivering; throbbing.
୩ । ଗତି—3. Motion.
୪ । (ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିର) ରକ୍ଷଣ—
4. Keeping or maintaining (a sacred fire).
୫ । ପଦ୍ମାବଳୀ ରଚନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
5. Painting on the body.
୬ । କେଶର ସଜ୍ଜା—
6. Decoration of the hair (M. W.).
୭ । ଗୃପ—7. Pressure (M. W.).
୮ । ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ସହକାରେ ପଡନ—8. Crash (M. W.).
୯ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅନୁଚରବର୍ଗ—
9. Retinue; train. (M.W.).

ପରିସ୍ପର୍ଦ୍ଧା—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା)—ପ୍ରତିଯୋଗିତା—
Parisparddhā Rivalry.
(ବିଣ. —ପରିସ୍ପର୍ଦ୍ଧୀ—ପୁଂ. ପରିସ୍ପର୍ଦ୍ଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରିସ୍ଫୁଟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁ=ଫୁଟିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Parisphuṭa ୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଫୁଟିଥିବା—
1. Fully blown.
୨ । ସ୍ପଷ୍ଟ—2. Clear; quite plain; manifest.
୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ସ୍ପଷ୍ଟ—3. Fully developed. (M.W.)

ପରିସ୍ଫୁରଣ—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ଫୁରଣ)—୧ । ଆଖି ମିଟିକା ମାରି ଗୁହାଁଚା-
Parisphuraṇa 1. Glancing.
(ପରିସ୍ଫୁରିତ—ବିଣ) ୨ । କଢ଼ି ଫୁଟିବା—
(ପରିସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Budding; shooting.
୩ । ଠକ ଠକ ଡେଇଁବା; ସ୍ପନ୍ଦନ—
3. Palpitation; quivering; throbbing.
୪ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖାଯିବା; ଶୋଭା ପାଇବା—
4. Shining forth.

ପରିସ୍ଫୁରନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପରିସ୍ଫୁରିତ)—ପୁଂ—ବିଶେଷ ଭାବରେ
Parisphuranta ପ୍ରକାଶିତ; ପ୍ରକୃଷ୍ଟ—
Budded; clearly manifest.
ପରା ଉନ୍ତ ଯେ ସୁନ୍ଦର ।
ଦରଦ ମାସ୍ୱଙ୍କର । ପ୍ରାଚା, ପୃଷ୍ଠଭ. ଚଦ୍ଦୋ।ଦସ୍ ।

ପରିସ୍ୟନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ୟନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଝରିବା—
Parisyanda 1. Oozing.
(ପରିସ୍ୟନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଟୋପା ଟୋପା ପଡ଼ିବା—
(ପରିସ୍ୟନ୍ଦୀ—ବିଣ) 2. Dropping.
୩ । ସ୍ରୋତଃ—3. Flow; stream.

ପରିସ୍ରବ—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ରୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ବହିଯିବା—
Parisraba 1. Flowing; streaming
୨ । ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ—2 The birth of a child.
୩ । ଜଳଆଡ଼କୁ ଗଡ଼ିଯିବା—3. Gliding down.
୪ । କୁସୁମ ଫୁଲ—4. Rottleria Tinctoria (M. W.).

ପରିସ୍ରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରସାବ)—ପରିସ୍ରାବ; ପ୍ରସ୍ରାବ; ମୂତ୍ର—
Parisrā Urine.
ପିଛାବ, ପେଛାବ **पेशाव** (ପରିସାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଗ୍ରାମ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ଆକାରମାନ, ଯଥା—ପରସା, ପରସ୍ରା, ପରସାବ, ପରସ୍ରାବ, ପରିସା, ପରସାବ, ପ୍ରସା, ପ୍ରେସା, ପେରେସା ।]

ପରିସ୍ରା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା—
Parisrā karibā To urinate; to pass urine.
ପେଛାବକରା **पेशावकरना**
(ପରସା କରିବା, ପରିସ୍ରାବ କରିବା, ପ୍ରସା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିସ୍ରାଖାନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ ଓ. ଆ. ଖାନା=ସ୍ଥାନ)—
Parisrākhānā ଲୋକେ ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—
ପେସାବଖାନା **पेसावखाना** Urinal.
(ପରିସ୍ରାବଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିସ୍ରାଜ୍ୱଳା—ଦେବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ ଓ ଜ୍ୱାଳା)—ପ୍ରସା କରିବା ସମୟରେ
Parisrājalā ପ୍ରସ୍ରାବ ଦ୍ୱାରରେ ଅନୁଭୂତ ତୀବ୍ର ବେଦନା
ପେଛାବଜଳା (ରୋଗବିଶେଷ)—
ପରିସ୍ରା ଜ୍ୱାଳା / ପରିସ୍ରା ଘୋଡ଼ା } ଅନ୍ୟରୂପ Scalding of urine; painful urination accompanied with burning sensation in the urethral canal.

ପରିସ୍ରା ତଲବ ଦେବା—ଦେ. ବି.—ପ୍ରସ୍ରାବର ଆବେଗ ଜଣାଯିବା; ମୂତ୍ର
Parisrā talab debā ମାଡ଼ିବା—A tendency to make
ପେଛାବପାଓଆ **पेसाव तलवहेना** water.
(ପରିସ୍ରା ମାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିସ୍ରାଦ୍ୱାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ ଓ ଦ୍ୱାର)—ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Parisrā dwāra Male or female organ.
ପେଛବଦ୍ୱାର **पेसाबकी नाली**
(ପରିସ୍ରା ଦୁଆର, ପରିସ୍ରାବ ଦ୍ୱାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିସ୍ରା ନଳ(ଳୀ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ ଓ ନଳ)—
Parisrā nala(li) ମୂତ୍ରଦ୍ୱାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନଳ—
ପେଛାବନାଳୀ Urinary passage; the urinary
पेसावकीनाली canal.

ପରିସ୍ରାପୋଡ଼ା—ଦେ. ବି.—ପରିସ୍ରା ଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ)—
Parisrāpordā Parisrā jalā (See).

ପରିସ୍ରାବ—ସଂ. ବି. (ପରି+ସ୍ରାବ)—୧ । ପାଣିର ବୋହିଯିବା—
Parisrāba 1. Efflux; flow of water.
୨ । (ଆଧୁନିକ ରସାୟନ) ଛକିବା; କୌଣସି ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥକୁ ଷାରଜଳ ସହିତ ଆଲୋଡ଼ିତ କରି ଲୁଗାରେ ଛଣିନେବ ପ୍ରକ୍ରିୟା—3. The process of sifting a liquid after mixing it with ash-water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ତହିଁର ବାଷ୍ପକୁ ଥଣ୍ଡା କରି ଅର୍କ ବାହାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା; ଚୁଆଁଇବା— ୫. Distillation.

ପେଛାବ ପୋଥାବ ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବ)—୧ । ମୂତ୍ର; ମୂତ୍ର— 1. Urine.

୨ । ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ—2. Urination.

ପରିସ୍ରାବଣ—ସଂ.ବ. (ପରି+ସ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ ସ୍ରାବ ଧାତୁ+ଅଧି. ଅନ)—Parisrābaṇa ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ପାଣି ଛଣାଯାଏ—A filtering or straining vessel.

ପରିସ୍ରାବି—ସଂ. ବିଣ— (ପରି+ସ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ସ୍ରାବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବହି ଯାଉଥିବା— Parisrābi 1. Flowing.

୨ । ଝରୁଥିବା—2. Oozing.

ସଂ. ବ—୧ । ସବୁବେଳେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ବାଟେ ଘନରସ ବାହାରିବା;ଉଗନ୍ଦର ରୋଗବିଶେଷ—1. A form of fistula of the anus.

୨ । ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ଜଳୋଦର୍ଯ୍ୟ ରୋଗବିଶେଷ—2. An incurable form of swollen abdomen. (M.W.)

ପରିସ୍ରୁତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ସ୍ରବିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—Parisruta ୧ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ଝରିବା; ସାରିତ— 1 Falling by drops; trickled.

୨ । ଅର୍କ ବାହାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଝରିଥିବା; ସ୍ରାବିତ— 2. Distilled.

ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅତର; ପୁଷ୍ପସାର— Essence of flowers; otto.

ପରିସ୍ରୁତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପରିସ୍ରୁତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ମଦ୍ୟ; ମଦ୍ୟର— Parisrutā 1. Spirits; wine.

(ପରିସ୍ରୁତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦ୍ରାକ୍ଷା ମଦ୍ୟ— 2. Wine from grapes.

ପରିହ୍ଆରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ପରିତ୍ରି)—Parih-āri ୧ । ଗତ ବର୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଷ—1. Year before last.

ପରଃ ଆରି
ପରହାରି
ପରଆଦ୍ୱେ(ଏ)ର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଆଗାମୀ ବର୍ଷର ପରବର୍ଷ— 2. Year after next.

ପରିହତ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ— Parihata 1. Abandoned.

୨ । ଧୃତ—2. Seized; taken.

ସଂ. ବ—୧ । ଲଙ୍ଗଳର କାନ୍ଧି (ହ. ଶ.)—1. The part of the plough between the handle & the plough blade.

୨ । ଖଣ୍ଡେ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଲଙ୍ଗଳ (ହ. ଶ.)— 2. A plough made of one piece of wood only.

ପରିହର—ସଂ. ବ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ପରିହାର; ତ୍ୟାଗ— Parihara Abandonment.

ପରିହରଣ—ସଂ. ବ—(ପରି+ହୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ହାନ— Pariharaṇa 1. Loss.

ପରିହୃତ
ପରିହାଣି
ପରିହାରକ } ବିଣ ୨ । କ୍ଷୀଣତା— 2. Weakness; feebleness.

୩ । ପରିହାର; ପରିତ୍ୟାଗ; ବର୍ଜ୍ଜନ— 3. Abandonment; relinquishment.

୪ । (ଦୋଷ) ଛଡ଼ାଇବା; କ୍ଷାଳନ; ନିରାକରଣ— 4. Repelling; removing; refutation.

୫ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଧିକାରର ବାହାରୁମଣ୍ଡଳରେ ଜବରଦସ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ନେବା—5. Snatching away by force.

ପରିହରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—Pariharaṇiya ୧ । ପରିତ୍ୟାଗର ଉପଯୋଗୀ; ତ୍ୟାଜ୍ୟ— (ପରିହରଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be abandoned or shunned.

୨ । ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ; ଗ୍ରାହ୍ୟ— 2. Fit to be taken; acceptable.

୩ । ଛଡ଼ାଇ ନେବାର ଯୋଗ୍ୟ— 3. Fit to be snatched away.

୪ । ନିବାରଣୀୟ—4. Preventible.

ପରିହରମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ=ସଂ. ଶାନଚ)—ଯେ ପରିହାର କରୁଅଛୁ— Pariharamāṇa (ପରିହରମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Relinquishing; abandoning; avoiding.

ପରିହରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପରିହରଣ)—ପରିହାର କରିବା; Pariharibā ତ୍ୟାଗ କରିବା—To abandon; to shun; ପରିହରା **ପରିହରନା** to avoid.

ବେଦନଚ ପରିହର ସହତ ବଲ୍ଲଭେ
ବଦ୍ଧ ଦ୍ୱେବେ ଥର୍ଯ୍ୟଭୁମେ ଥର୍ଯ୍ୟଭୁତେ ଯେତେ –
ବ୍ରଧାନାଥ—ମହାଯାତ୍ରା ।

ପରିହର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ପରିହରଣୀୟ; Parihartabya ପରିହାର୍ଯ୍ୟ—Fit to be abandoned; avoidable.

ପରିହସନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରି+ହସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—Parihasaṇiya ୧ । ଉପହାସ୍ୟ—1 Laughable; (ପରିହସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ludicrous.

୨ । ପରିହାସର ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର— 2. Fit to be laughed at or jested with.

ପରିହସିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ହସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଯାହାକୁ Parihasita ଅଟ୍ଟା ବା ଉପହାସ କରାଯାଏ—Laughed at; (ପରିହସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) jeered at.

ବ—(+ଭାବ. ତ)—ପରିହାସ—Jest.

ପରିହାର—ସଂ. ବ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପରିତ୍ୟାଗ; Parihāra ସଙ୍ଗଆ ତ୍ୟାଗ—1. Abandonment; desertion; relinquishment; avoidance.

ପରିହୃତ
ପରିହାଣି
ପରିହାର୍ଯ୍ୟ } ବିଣ ୨ । ଅନାଦର; ଅସମ୍ମାନ—2. Insult; disrespect; disesteem.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଦୋଷାପନୟନ; ଦୋଷ ଛଡ଼ାଇବା; ଦୋଷ କ୍ଷାଳନ—
3. Repelling of a charge; refuting.
୪ । ଏଡ଼ାଇବା; ଏଡ଼ିବା—
4. Escaping from; shunning; avoiding.
୫ । ନିଜ ଉପରୁ ଦୋଷ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର; ଖଣ୍ଡନ—
5. Refutation; reply to an accusation against oneself.
୬ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ଅନୁରୋଧ—6. Prayer; request.
୭ । ରକ୍ଷାଛଡ଼; ମୋଚନ; ମୁକ୍ତି—7. Exemption.
୮ । ବିଦାୟ—8. Bidding adieu.
୯ । ପରାଜୟ—9. Defeat.
୧୦ । ଉପେକ୍ଷା—10. Disregard; indifference.
୧୧ । ରାଜପୁତ୍ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଶାଖା (ଏମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଅଗ୍ନିକୁଳ)—11. Name of a branch of the Rajputs.
୧୨ । (+କର୍ମ. ଅ)—ଗ୍ରାମର ଗୃହପାଖେ ଗୋଚୁରଣପାଇଁ ଛଡ଼ା ଥିବା ପଡ଼ିଆଭୂମି (ହି. ଶ)—12. The common grazing ground round a village.
୧୩ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ପାଇଥିବା ଧନାଦି (ହି. ଶ)—
13. Booty; spoils.
୧୪ । କର ବସାଣରୁ ମୁକ୍ତି (ହି. ଶ)—
14. Exemption or remission from taxation.
୧୫ । ଭରସ୍କାର (ହି. ଶ)—15. Rebuke; censure.

ପରିହାରୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Parihārī ୧ । ପରାଜୟକାରୀ; (ଅମୁକ ଅପେକ୍ଷା) ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
(ପରିହାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Defeating; excelling.
ପରିହାରିଣୀ, ପରିହାରିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୧ । ପରିହରଣକାରୀ (ପରିହରଣର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅର୍ଥ ଦେଖ)—2. Doing an act of Pariharaṇa (See).

ପରିହାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Parihārjya ୧ । ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ; ପରିହର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
(ପରିହାର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be relinquished or shunned; avoidable.
୨ । ରକ୍ଷାଛଡ଼ ବା ମୁକ୍ତିଲାଭ ପାଇବା ଯୋଗ୍ୟ—
2. Deserving exemption.

ପରିହାସ—ସ. ବ. (ପରି+ହସ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟ. ଅ)—୧ । ଥଟ୍ଟା—
Parihāsa 1. Jesting; mockery.
ପରିହସିତ, ପରିହସନୀୟ, ପରିହାସ୍ୟ } ବିଣ ୨ । କୌତୁକ—2. Sport; mirth.
୩ । ଉପହାସ—3. Ridicule; laughter; jeering.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ହାସ ପରିହାସ, ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ, କୌତୁକ ପରିହାସ ।]
୪ । କ୍ରୀଡ଼ା; ଖେଳ; (ହି. ଶ)—4. Play.

ପରିହାସକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରି+ହସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Parihāsaka ଯେ ପରିହାସ କରେ—Mocking; jesting.
(ପରିହାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ବିଦୂଷକ—Jester.

ପରିହାସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥଟ୍ଟା ତାମସା କରିବା—
Parihāsa karibā To play jests with; to cut jokes with.
ପରିହାସକରା **परिहासकरना**
[ପରିହାସ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପରିହାସ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରିହାସ କରିବା (ଦେଖ)
Parihāsa lagā(gē)ibā Parihāsa karibā (See)

ପରିହାସି—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସ. ପରିହାସ୍ୟ)—୧ । ପରିହାସ
Parihāsi ସ୍ତ୍ରୀପାତ୍ର (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯାହା ସଙ୍ଗେ ପରିହାସ ବା ଥଟ୍ଟା କରିବା ସମାଜସମ୍ମତ—1. Fit to be jested with according to social custom.
୨ । ପରିହାସ କରୁଥିବା—2. Jesting.
୩ । ଯେ ସବୁବେଳେ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରେ; ଥଟ୍ଟିଲ; ପରିହାସପ୍ରିୟ—
(ପରିହାସିଆ—ଧନ୍ୟରୂପ) 3. Jestive; sportive; jocular.
[ଦ୍ର—ଆମ ସମାଜରେ ଆଈ, ଅଜା, ନାଈ, ନାଉଣୀ, ନାଉଣୀ-ଜୋଇଁ, ନାଉଣୀବୋହୂ, ଉଣୋଇ ଓ ଶଳା, ଶାଳୀ, ଶଳାଣ୍ଡିଜ, ନଣନ, ଦିଅର, ଜାଉଜ, ନଣନେଇ ଓ ଭଉଣୀଜୋଇଁ ଏମାନେ ପରିହାସି ଅଟନ୍ତି ।

ପରିହାସ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ହସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Parihāsya ଥଟ୍ଟା ତାମସାର ଯୋଗ୍ୟ; ପରିହସନୀୟ—
(ପରିହାସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Rediculous; laughable.
(ପରିହାସ୍ୟତା—ବ) ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ପରିହାସ)—ପରିହାସ (ଦେଖ)
परिहस Parihāsa (See)

ପରିହିତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parihita ୧ । ପିନ୍ଧା ହୋଇଥିବା; ପିନ୍ଧନ୍ତ—1. Clothed; worn; clad; put on; donned.
(ପରିହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—2. Covered over.
ପ୍ରାଦେ.(ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.(କଟକିଆ ଭାଷା)—ସନ୍ନିକଟ;ସନ୍ନିହିତ—Very close.

ପରିହୀନ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ହା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) —୧ । ଶୀଣ
Parihīna 1. Weak.
(ପରିହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—2. Wasted; waned.
(ପରିହୀଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସମ୍ୟକ୍ ବଞ୍ଚିତ—
3 Defrauded; deprived of; deceived.
୪ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ତ୍ୟକ୍ତ—4. Abandnoed.

ପରିହୃତ—ସ. ବିଣ. (ପରି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପରିତ୍ୟକ୍ତ—
Pari hṛuta 1. Abandoned; deserted.
(ପରିହୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିମୁକ୍ତ—2. Liberated.
୩ । ବଳପୂର୍ବକ ଗୃହୀତ—3. Snatched; seized; robbed
୪ । ଖଣ୍ଡିତ—4. Confuted; repelled; refuted.
୫ । ପତିତ; ଭ୍ରଷ୍ଟ (ହି. ଶ)—5. Fallen.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ନଷ୍ଟ; ଧ୍ୱସ୍ତ (ହି. ଶ.)—6. Ruined.

ପରୀ—ବୈଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ପରୀ; ଭୁଲ. ଇଂ ଫେଯ୍ୟାସ୍ତ; ସଂ. ଅପ୍ସର୍) —
Parī ୧ । ଅପ୍ସର୍; ପକ୍ଷୟୁକ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ ଦେବଯୋନିବିଶେଷ —
ପରୀ **परी** Fairy; nymph.

[ଦ୍ର ପାରସ୍ୟ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ କାହାଣୀରେ ପକ୍ଷୀମାନେ କୋହକାଫ୍ ପର୍ବତବାସିନୀ ପକ୍ଷୟୁକ୍ତା ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପଧାରିଣୀ ବୋଲି କଳ୍ପିତା । ଏମାନଙ୍କ ରୂପ ଠିକ୍ ନାରୀଙ୍କ ପରି, କେବଳ ଖାଲି ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ଲାଗିଥିବାରୁ ଏମାନେ ଆକାଶ ପଥରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ଫାରସୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ସାହିତ୍ୟରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । କେବଳ ସ୍ୱର୍ଗବାସିନୀ ଦିବ୍ୟ ନାମ୍ନୀ ଦେବଯୋନୀ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ବୋଲି କଥିତା । ଫାରସୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ କବିତାରେ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ 'ପରୀ' ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଯାଇଅଛି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଣାକଟା ପରୀ ବୋଲାଯାଇଅଛି (ହି. ଶ.)]

୨ । ପରୀ ପରି ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. An exquisitely beautiful and charming woman; a paragon amongst women.

ପରୀକ୍ଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପରୀକ୍ଷା)— ୧ । ପରୀକ୍ଷା—
Parīksha 1. Examination.

ପଢିବ ଜନମେ କୁହ କରିଛ ପଣ୍ଡୀ । ଗ୍ରାନ୍ଥି, ୬୯୦ ୨୪୦ ।

୨ । ଜଳୀୟ ଔଷଧ ସହିତ ଅନୁପାନ ମିଶ୍ରଣ—2. Mixing of a vehicle with certain liquid medicines.
(ଯଥା—ଏ ପାଚନରେ ମଧୁ ପଣ୍ଡୀକ ଦେଇ ଖାଇବାକୁ ଦେବ ।)

୩ । (ସଂ. ପରୀକ୍ଷିତ) ପରୀକ୍ଷିତ ରାଜା—
3. Name of a king.

ଶୁଣ ପଣ୍ଡୀକ ନରନାଥ,
କୃଷ୍ଣ ଚରିତ ଭାଗବତ । ଜଗନ୍ନାଥ ସୁତ୍ରତ ।

ପରୀକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପର + ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Parīkshaka ୧ । ଯେ ପରୀକ୍ଷା କରେ—
(ପରୀକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Examiner.

୨ । ଦୋଷଗୁଣବିଚାରକ; ସମାଲୋଚକ—
2. Judge; critic.

ପରୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ପର+ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Parīkshā ୧ । ଦୋଷ ଗୁଣର ବିଚାର —
(ପରୀକ୍ଷଣ — ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Examination.
(ପରୀକ୍ଷିତ, ପରୀକ୍ଷିତବ୍ୟ; ପରୀକ୍ଷ୍ୟ—ବିଶ)

୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—2. Investigation; enquiry.

୩ । ବିଶ୍ଳେଷଣାଦି ଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥର ଗୁଣାଦି ନିର୍ଣ୍ଣୟ—
3. Experiment by analysis and synthesis.

୪ । ମାଣ୍ଡ; ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅପରାଧିତା ବା ନିରପରାଧତାର ପ୍ରମାଣ ନେବା (ଯଥା—ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା)—4. Ordeal.

୫ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନାଦିରେ ଦୋଷ ଅଛି କି ନାହିଁ ଏଥିର ପ୍ରମାଣାର୍ଥ ଦିଅନ୍ତୁ—5. Test of gold and gems.

ଦେ. ବ.—୧ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାର ନିମନ୍ତ୍ର କାଳ ପରେ ବିଦ୍ୟା ଓ ଗୁଣ ବିଚାରାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରଶ୍ନାଦିର ଉତ୍ତର ସମାଧାନ ରୂପ କ୍ରିୟା—
1. Examination of students.

୨ । ଜଳୀୟ ଔଷଧ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଅନୁପାନ—
2. A vehicle for taking certain medicines.

୩ । ଦେବୋତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ; ପରଗ୍ଭ—୪. A superintendent of an endowment.

ପରଗ୍ଭ ଦ୍ୱାରା ଥଞ୍ଚା ଦେଲେ ଚଢ଼ନ୍ତି । ଭକ୍ତ, ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣଚଟ୍ଟା ।

ପରୀକ୍ଷା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଶ୍ଳେଷଣାଦି ଦ୍ୱାରା ଗୁଣାଦି ନିର୍ଣ୍ଣୟ
Parīkshyā karibā କରିବା —1. To experiment.
परीक्षाकरना, परिखना ୨ । ଦ୍ରବ୍ୟର ଉତ୍କର୍ଷ ବା ଅପକର୍ଷ ପରଖ କରିବା—
2. To test.

୩ । ବିଦ୍ୟା ବା ଯୋଗ୍ୟତା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରାଦିଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—3. To examine a student.

ପରୀକ୍ଷା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ଉପଯୁକ୍ତତାର ପରୀକ୍ଷା ଦେବା—
Parīkshyā debā To appear at an examination;
ପରୀକ୍ଷା ଦେଓୟା to undergo a test or ordeal.
परीक्षा देना କଠିନ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲେ ଲଙ୍କାଠାରେ ମଜା ।
ନିଜ ବିଚାରେ ନାଁରା ବଜାନ୍ତୁ ।

ପରୀକ୍ଷା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଛାତ୍ରର ଯୋଗ୍ୟତା ବିଚାରାର୍ଥ
Parīkshyā nebā ପ୍ରଶ୍ନାଦି ଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷା କରିବା—1. To
ପରୀକ୍ଷା ଲଓୟା examine a student.
परीक्षा लेना ୨ । ଯୋଗ୍ୟତାର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖିବା— 2. To test.

ପରୀକ୍ଷା ଫଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତାର
Parīkshyā phala ବିଚାରର ଶେଷ ଫଳ—The result
of an examination; examination result.

ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପରୀକ୍ଷା+ଅର୍ଥିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପରୀକ୍ଷା
Parīkshārthī ଦେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ—Desirous of
(ପରୀକ୍ଷାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) appearing at an examination.
ସଂ. ବ—ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବା ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Candidate; examinee.

ପରୀକ୍ଷିତ—ସଂ. ବ. (ପର+ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଷଯୁ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ତ ପ)—
Parīkshit ପରୀକ୍ଷିତ୍ (ଦେଖ) —Parīkshit. (See).

ପରୀକ୍ଷିତ—ସଂ. ବ. (ପର+ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପରୀକ୍ଷିତ୍ (ଦେଖ)
Parīkshita Parīkshit. (See).
(ପରୀକ୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶ—(ପର+ଈକ୍ଷିତ)—୧ । ଯାହାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଯାଇଅଛି—1. Examined; tried; investigated; experimented.

୨ । ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ଦେଖା ଯାଇଥିବା—
2. Tested by experience.

ପରୀକ୍ଷିତ ଔଷଧ—ସଂ. ବ.—ଯେଉଁ ଔଷଧର ଗୁଣ ବା ଫଳ ଏଥିପୂର୍ବେ
Parīkshita aushadha ଦେଖା ଯାଇଅଛି—Well tried
or tested medicine.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରୀକ୍ଷିତ ତୁଟକା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସାମାନ୍ୟ ବୁଟୀର ଗୁଣ ଏଥିପୂର୍ବେ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇଅଛି—A well-tried simple remedy.
Parīkshita tuṭakā ପରୀକ୍ଷିତଟୀଟକା

ପରୀଜାଦ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ପରୀ ପରି ସୁନ୍ଦର—
Parījād Beautiful as a fairy.
ଡାନାକାଟାପରୀ **ପରୋଜାଦ**

ପରୀଣାୟ୍—ସଂ ବ—ପରିଣାୟ (ଦେଖ)
Parīṇāya Pariṇāya. (See)

ପରୀଣାହ—ସଂ. ବ—ପରିଣାହ (ଦେଖ)
Parīṇāha Pariṇāha. (See)

ପରୀତ—ସଂ. ବ—(ପରି=ଚାରିଆଡ଼େ+ଇ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parīta ୧ । ବେଷ୍ଟିତ; ପରିବୃତ—1. Surrounded.
୨ । ଯୁକ୍ତ; ବଣିଷ୍ଟ—2. Joined; connected.
୩ । ପରିଗତ—3. Gone forth.

ପରୀତ୍ତ—ସଂ. ବଣ—୧ । ସୀମାବଦ୍ଧ (ହୁ. ଶ.)—
Parītta 1. Limited.
୨ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—2. Narrow.
୩ । ସଙ୍କୁଚିତ—3. Contracted.

ପରୀ ଦେଶ—ଦେ. ବ—(ଫା. ପରୀ+ସଂ. ଦେଶ)—ପରୀମାନେ ଯେଉଁ କାଲ୍ପନିକ ଦେଶରେ ବାସ କରନ୍ତି—Fairy-land.
Parī deśa
ପରୀ ରାଜ୍ୟ **ପରୀମୂଲକ** (ପରି ସୁଇଜ, ପରି ସୁଜ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରୀରମ୍ଭ—ସଂ ବ—ପରିରମ୍ଭ (ଦେଖ)
Parīrambha Parirambha. (See)

ପରୀହାର—ସଂ. ବ—ପରିହାର (ଦେଖ)
Parīhāra Parihāra. (See)

ପରୀହାସ—ସଂ. ବ—ପରିହାସ (ଦେଖ)
Parīhāsa Parihāsa. (See)

ପରୁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ପରୁତ୍)—୧ । ଗତ ବର୍ଷ; ଗୋଦସ୍ତା—
Paru 1. Last year.
୨ । (ସ. ପରତ୍) ଅପେକ୍ଷା; ଠାରୁ—2. Than,
ନଁ ଭୁମ୍ଭ ଦାସ ଜହୁ ଦାସ—ରଶୋବନ୍ତ ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।
୩ । (ସ. ଉପରି) ଉପରୁ—3. Down from.
ପଡ଼ିଲେ ଦ୍ୱାସପରୁ ନାଦଣ ବଢ଼ୋଳା—କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ସଂ. ବ—୧ । ପର୍ବତ (ହୁ. ଶ.)—1. Mountain.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ—2. Heaven; paradise.
୩ । ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—3. Knot.
୪ । ସମୁଦ୍ର—4. The ocean (Apte).

ପରୁଆ (ଇଡ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପରୁଆ ଇଡ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paruā (etc) Par-uā etc. (See).
(ପରେଇ, ପରୋଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପରୋୟା **ପରବାହ** ଗଲଚର୍ଚ୍ଚି ବଳା ଦେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ପରୁଆ ନାହିଁ ।
ବୁଦାଇ ଗାନ୍ତୁଆ ବାହା ।

ପାରେ (ବସୁର) ବ (ସ. ପାରାବତ)—ପାର୍—Pigeon.

ପରୁଆନା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ପରୁଆନା (ଦେଖ)
Paruānā Par-uānā (See)
(ପରୋଆନା, ପରନା, ପରୁନା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭିତ୍ତିଜାର ପରୁଆନା × × × ସବୁ ମୋ ପାଟରେ ଅଛୁ ।
ପଳାରମୋଦନ ଭମାଣଅଠଙ୍କ ।

ପରୁଆର—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ପରୁଆର (ଦେଖ)
Paruār Par-uār (See)

ପରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ବଶାକାଠିର ତଳେ ଦଉଡ଼ି ଲଗି ଝୁଲୁଥିବା ଚାଲପଡ଼ରେ ଉପାର ପଲ୍ଲା—1. A square bit of wicker work hanging from the roller of 'Bisā kāthi'.
[ଦ୍ର—ଏହା ଉପରେ ଜନସପଡ଼ ରଖାଯାଇ ଓଜନ କରାଯାଏ ।]
୨ । (ସଂ. ପଟ୍ଟେରକ) ସନ୍ତର୍ (ଦେଖ)
2. Santarā (See).

ପରୁଡ଼ି ମସିଣା—ଦେ. ବ.—ସନ୍ତର୍ ମସିଣା (ଦେଖ)
Parurdi masiṇā Santarā masinā (See)
ପଟେରକୀ ଚଟାଇ

ପରୁତ୍—ସଂ. ଅ. (ପର+ବର୍ଷ. ଅର୍ଥରେ ଉତ୍)—ଗତ ବର୍ଷ; ଗୋଦସ୍ତା—
Parut Last year.

ପରୁଶୁ (ଇଡ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ.—ପରଶୁ ଇଡ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paruśu (etc) Paraśu etc (See)

ପରୁଷ—ସ. ବଣ. (ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଉଷ)—
Parusha ୧ । କଠିନ—1. Hard.
(ପରୁଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କଠୋର; କର୍କଶ; ରୂଢ଼; ରୁକ୍ଷ—
(ପରୁଷତା[ତ୍ୱ]; ପାରୁଷ୍ୟ—ବ) 2. Rough; severe; rude.
ହଥ ମୋତେ ଗାଳି ପଛେ ମ ନ ପାଇଁ ପରୁଷ ସୁରୁଷ ଜାତ ଗୋ ।
ବଳଭୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଉଦ୍ଧତ; ଉଗ୍ର—3. Abusive; rude.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—4. Cruel; unkind.
୫ । ବହୁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—5. Multicoloured.
୬ । ଶ୍ରୁତିକଟୁ—6. Harsh or disagreeable to the ear.
୭ । କଷ୍ଟଦାୟକ (ପବନ)—7. Keen; piercing (wind).
୮ । ମଳିଆ—8. Dirty (Apte).
୯ । ଛପଛପକିଆ—9. Spotted; variegated.
୧୦ । ଝାଙ୍କୁଡ଼ା—10. Shaggy (Apte).

ସ. ବ.—୧ । କଠୋର ବଚନ; ଗାଳି—
1. Harsh or abusive speech (Apte).
୨ । ଫାରସା କୋଳ (ଦେଖ)—2. Phārasā koḷi (See).
୩ । ମାଳ ଝିଙ୍କା; ବାଣା—
3. The blue-flowered variety of Barlaria.
୪ । କାଣ୍ଡସର—4. A kind of reed.
୫ । ଶର; ବାଣ (ହୁ. ଶ)—5. Arrow.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ.—୧ । କଠୋରତା—
1. Roughness; harshness.
୨ । କାଠିନ୍ୟ—2. Hardness.
୩ । କର୍କଶତା—3. Rudeness.
୪ । ନିଷ୍ଠୁରତା—4. Cruelty.
—ସ. ବ.—କର୍କଶ ସ୍ୱର—
Parusha kaṇṭha Rude tone; harsh tone.

ପରୁଷ ଫଳ—ସ. ବ.—ଫାରସା କୋଳ (ଦେଖ)
Parusha phaḷa Phārasā koḷi (See)

ପରୁଷାଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ପରିବେଷଣ)—ପରୁଷିବା—
Parushāṇa Serving out meal.
ପରିବେଶନ **ପରସନା**

ପରୁଷିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପରିବେଷଣ)—ପରୁଷିବା (ଦେଖ)
Parushibā Parashibā (See)
ପରେସା **ପରସନା**

ପରୁଷୁଣୀ—ଦେ. ବ୍ୟ.—ପରୁଷୁଣୀ (ଦେଖ)
Parushuṇī Parashuṇī (See)

ପରୁଷୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ୟ.—ପରୁଷୁଣିଆ (ଦେଖ)
Parushuṇiā(āṁ) Parashuṇiā (See)

ପରୁଷ—ସ. ବ.—ଫାରସା କୋଳ ଓ ଗଛ (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Parūsha (ପରୂଷକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Phārasā (See)

ପରେ—ଦେ. ଅ.—(ସ. ପର)—୧ । ଉତ୍ତାରୁ; ଅନନ୍ତର—
Pare 1. After.
ପରେ **ପରେ** ୨ । ପଶ୍ଚାତ୍—2. Afterwards.
୩ । ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ରେ—3. In future.
୪ । (ଅମୁକର) ପରେ; ଉତ୍ତାରେ—4. After that.
୫ । ଠାରେ; ଉପରେ—5. Over; above.
ତାର ପରେ ବ ବଜ୍ରାଘ୍ର । ବଳରାମ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୬ । (ଅମୁକର) ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ—6. High above.
ତୋଳ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବସିବେ ଗୌରବେ,
ତୋର ମନେ ବେଳେ ଜଗଣ୍ୟ ମାନବେ । ରଘୁନାଥ. ଦରବାର ।
ପରେ ୭ । (ଅମୁକର) ଉପରକୁ; ଆଡ଼କୁ—
ପର 7. Towards (that).
କୃପାଗର୍ଦ୍ଦ ଯେ ଜୁଉକମ୍ପୀ ଦୁହେଁ ମିଶି,
ଏଷ୍ଟକେଭୁ ପରେ ଜଳଜେ ଚର ଘଟି । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।
(ଅମୁକର) ବାହାରେ—8. Out side (that).
କାଳ ମାତ୍ରାର ପରେ ଉନ୍ନ,
ପର ଅଟଇ। ବେଦ ମାହିଁ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ଚେୟେ ୯ । (ଅମୁକ) ଅପେକ୍ଷା; ରୁ; ଅଧିକା; ଠାରୁ—
ସେ 9. Over and above; than.
ସା ଚନ୍ଦ୍ର ନାନା ଶାଢ଼ା ପରେ,
ତୈଳ ନାହିଁ ଏ ସଂସାରେ ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ପର; ପର୍‌ସ୍ୱେ—Like; similarly.

ପରେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ପା)—ପରୁଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Parei (etc) Par-uā etc. (See)

ପରେଇବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି.—(ଳ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Pareibā ପଳାଇବା (ଦେଖ)—Paḷāibā (See)

ପରେଚ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ. (ସ. ପରିଚୟ)—ପରିଚୟ (ଦେଖ)
Parecha Paricbaya (See)

ପରେଟ୍(ଡ)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାରେଡ୍)—୧ । ପଲଟଣ ବା କନଷ୍ଟ-
Pareṭ (ḍ) ବଲମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଦୋଇ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଙ୍ଗ ଓ
ପାରେଡ଼ **ପରେଟ** ଅସ୍ତ୍ରାଦ ଗ୍ଭଳନ—
1. Military or police parade.
୨ । ଗ୍ରାମ ଚୌକିଦାରମାନଙ୍କର ସପ୍ତାହର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସରେ
ଥାନାରେ ହାଜର ଦେବା—2. The chowkidar's
weekly parade at the police station.

ପରେଟ୍(ଡ୍) ପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପଡ଼ିଆ ବା ଖୋଲା ଯାଗାରେ
Pareṭ(ḍ) paṛdiā ସୈନିକମାନେ ପରେଟ୍ କରନ୍ତି—
ପାରେଡ଼ ମାଠ Parade-ground; parade field.
ପରେଟ ମୈଦାନ

ପରେଟ୍ ପାଳି—ଦେ. ବ—ସପ୍ତାହର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସ ମାନଙ୍କରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ
Pareṭ pāḷi ଗ୍ରାମର ଚୌକିଦାରମାନଙ୍କର ଥାନାରେ ହାଜର ଦେବା
ପାଳି—Parade-day of village chowkidars.

ପରେଠା—ବୈଦେ. ବ (ହ୍ନ)—ପରଠା (ଦେଖ)
Pareṭhā Paraṭhā (See)
(ପରେଠା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରେଣ—ଗ୍ରା. ଅ. (ପଦ୍ୟ)—ପରେ; ଉପରେ—
Pareṇa On; above.
ଅଯ ଉନ୍ନ ପରେଣ ସେହୁ ବସେ । ଗ୍ରାମୀ, ପରବେ ଗୀତା ।

ପରେତ—ସ. ବ୍ୟ. (ପର=ପରଲୋକ+ଇ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ;
Pareta ଅର୍ଥାତ୍ ପର ଲୋକକୁ ଯେ ଯାଇଛି)—
ମୃତ—Dead; departed.
ବ—୧ । ପ୍ରେତ; ମୃତ ଲୋକର ଭୂତ—
1. The ghost of a dead man.
୨ । ମୁର୍ଦ୍ଦାର—2. Dead body; corpse.

ପରେତ ରାଟ୍—ସ. ବ. (ପରେତ=ପ୍ରେତ+ରାଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)-
Pareta rāṭ ପ୍ରେତଙ୍କ ରାଜା; ଯମ ରାଜା—
The God of death; Jama.

ପରେଦ୍ୟୁଃ—ସ. ଅ. (ପର+ଦିବସାର୍ଥେ ଏଦ୍ୟୁସ୍)—ପଅର ଦିନ—
Paredyuḥ Day before yesterday; day after
to-morrow.

ପରେଶ—ସ. ବ. (ପର+ଈଶ)—
Paresa ୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ଶିବ—3. Śiba.

ପରେଶ ନାଥ—ଦେ. ବ—ପାର୍ଶ୍ୱନାଥ (ଦେଖ)
Paresa nātha Pārśwanātha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—କଲ୍‌କତାରେ ଜୈନ ସେଠଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପରେଶନାଥ ମନ୍ଦିର ମର୍ମ୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ଓ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ କାଚ ଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପରେଷ୍ଟୁ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବହୁପ୍ରସୂତା ଗୌ; ବରଷ ବଆଣୀ ଗାଈ—
Pareshṭu A cow which has often calved (Apte).

ପରୋଆନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପର୍ ଉଆନା (ଦେଖ)
Paroānā Par-uānā (See)

ପରୋକ୍ଷ—ସ. ବିଣ. (ଅବ୍ୟୟୀ ଭାବ; ପର=ଅଗୋଚର+ଅକ୍ଷ=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—
Proksha ୧ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଗୋଚର—1 Imperceptible; beyond (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—ବିପରୀତ) the ken of the senses.
[ପରୋକ୍ଷ(କ୍ଷ)ତା—ବ] ୨ । ଅସାକ୍ଷାତ୍; ଅଦୃଶ୍ୟ—
2. Invisible.
୩ । ଦୃଷ୍ଟିର ବହିର୍ଭୂତ—
3. Out of sight; beyond one's ken.
୪ । ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—4. Indirect.
୫ । ଗୁପ୍ତ—5. Surreptitious; latent.
ସ. ବ—୧ । ଅନୁପସ୍ଥିତି; ଅଭାବ (ହି. ଶ.)—
1. Absence; want.
୨ । ପରମ ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A seer; a very wise man.
୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅତୀତ କାଳ—
3. (grammar) Past tense.

ପରୋକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପରୋକ୍ଷ+ଜ୍ଞାନ)—
Paroksha jñāna ୧ । ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଜ୍ଞାନ—1. Knowledge of things unseen; clairvoyance.
୨ । ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ—2. Indirect knowledge.

ପରୋକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ—ସ. ବ—ସାକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରମାଣ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରମାଣ—
Paroksha pramāṇa Circumstantial or indirect evidence.

ପରୋକ୍ଷ ଭୋଗ—ଦେ.ବ. (ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ୍)—ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରୀର ଅନୁପସ୍ଥିତି
Paroksha bhoga ବା ଅଜ୍ଞାତରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ତାହାର ସମ୍ପତ୍ତିର ଉପଭୋଗ—, Hindu law) Enjoyment of one's property by another in his absence or without his knowledge.

ପରୋକ୍ଷରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ପରୋକ୍ଷେ)—
Parokshare ଜଣକର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ— In one's absence; ପରୋକ୍ଷେ behind one's back.

ପରୋଢ଼ା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଂସ୍କୃ ଢଉ; ପର ଦ୍ୱାରା ଊଢ଼ା=ବିବାହିତା)—
Parordhā ପର ସ୍ତ୍ରୀ—Another man's wife; the married wife of another person.

ପରୋପକାର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପର+ଉପକାର)—
Paropakāra ପରହିତ ସାଧନ—Doing good to others; benevolence; philanthropy.

ପରୋପକାରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A wife wholly devoted
Paropakārā to her husband. (M. W.)

ପରୋପକାରୀ—ସ. ବିଣ. ଘୁଂ. (ଉପପଦ; ପର+ଉପକାରୀ)—
Paropakāri ପରହିତ ସାଧକ—Doing good to others; philanthropic; beneficent.
(ପରୋପକାରିଣୀ, ପରୋପକାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପରୋପକାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପରୋପକାରିତା—ବ)

ପରୋପକୃତ—ସ. ବିଣ. ଘୁଂ—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଉପକାର ପ୍ରାପ୍ତ —
Paropakṛuta Benefitted by another.
(ପରୋପକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପରୋପଜୀବୀ—ସ. ବିଣ. ଘୁଂ. (ଉପପଦ ତତ ପୁରୁଷ; ପର+ଉପଜୀବୀ)—
Paropajībī ୧ । ପରାନ୍ନରେ ପାଳିତ—1. Brought up at (ପରୋପଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) another's expense.
୨ । ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ—
2. Depending upon another.

ପରୋଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାରୋଲ୍)—
Parol ସେଉଁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସାଙ୍କେତିକ ଶବ୍ଦ ବା ପଦ ସେନାମାନଙ୍କ
ପାରୋଲ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତି ଦିନ ଚଳେ ଓ ଯାହା ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା
परोल ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା ଦଳର ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ—
Parol; a daily pass word in a camp or garrison.

ପରୋଷ୍ଟୀ(ଷ୍ଟ୍ରୀ)—ସ. ବ—ଅସରପା (ହି. ଶ.)—
Paroshṭī(shṭrī) Cockroach (Apte).

ପର୍କଟ—ସ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବଗ—
Parkaṭa 1. A kind of Ardea (bird).
(ପର୍କଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନୁଶୋଚନା—2. Regret. (M.W.).
୩ । ଉତ୍କଣ୍ଠା—3. Anxiety. (M. W.).
ଗା. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରକଟିତ)—ପ୍ରକଟିତ; ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ—
Published everywhere.

ପର୍କଟି(ଟୀ)—ସ. ବ—୧ । ଜାତିଗଛ; ଏକଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—
Parkaṭi(ṭī) 1. A kind of fig tree; Ficus Infec-
ପାକୁଡ଼ଗାଛ **पाखल** toria; the wave-leafed fig tree.
[ଦ୍ର—ଏହି ଗଛ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ବେଶି ଦେଖାଯାଏ ।]
୨ । କଞ୍ଚାଗୁଆ—2. A fresh betel nut. (M.W.).

ପର୍ଜ(ଜ୍ଜ)ନ୍ୟ—ସ. ବ. (ପୃଜ୍. ଧାତୁ=ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍ୟ;
Parja(rjja)nya ନିପାତନ)—୧ । ଶବ୍ଦକାରୀ ମେଘ—
1 Thunder cloud; rain cloud.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. God Indra.

ପର୍ଜନ୍ୟା—ସ. ବ—ଦାରୁହଳଦୀ (ଦେଖ)—Dāruhaḷadī (See).
Parjanyā (ପର୍ଜନ୍ୟା-ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍ଝିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ପରଜିବା (ଦେଖ)—
Parjhibā Parajibā (See).

ପର୍ଣ୍ଣ୍(ଧାତୁ)—ସ.—ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
Parṇṇa (root) To become green.

ପର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ. (ପର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗଛର ପତ୍ର—
Parṇṇa 1. Leaf of trees.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜନକ କନ୍ୟା ସ୍ନାନେ ଚଳନ ଅଇ,
ପର୍ଣ୍ଣ ଗଢ଼ଳ ସହଁ ଉଲୁଟ୍‌ଚଉଗା । ଦ୍ୱିଜମାଧବ- ସେତବୁଦ ।

୬ । ତାମ୍ବୁଳ; ପାନ—2. Betel leaf.
୩ । ପକ୍ଷୀର ଡେଣା; ପକ୍ଷ —
3. Pinion; wings of a bird.
୪ । ପକ୍ଷୀର ପର—4. Feather.
୫ । ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ବା ଦଳ —
5. The petal of a flower.

ପର୍ଣ୍ଣକାର—ସ. ବ—ପାନର୍ ଜାତି—A caste of Śūdras
Parṇṇakāra growing and selling betel leaves

ପର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଗ୍ଲେ; ପର୍ଣ୍ଣ + କୁଟୀ)—
Parṇṇa kuṭī ୧ । ପତ୍ରକୁଡ଼ିଆ; ପତ୍ର—
ପର୍ଣ୍ଣକୁଟି, ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା, ପର୍ଣ୍ଣଶାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. A hut made of leaves.
୨ । ମୁନଙ୍କ ପତ୍ର—
2. Hermitage; arbour.

ପର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡ—ସ. ବ—ବୃତ୍ତ; ଫୁଲ କଢ଼ିକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିବା କୋମଳ
Parṇṇa kuṇḍa ପତ୍ରାଂଶ—Calix of a flower.

ମୂଳ – ଉତ୍ତମ ଲତି ବୃତ୍ତାକେ ଚାରୁ ଅଛ ପର୍ଣ୍ଣକୁଣ୍ଡ—ଗୁଥାନାଥ. ଭକ୍ତଗୀ ।

ପର୍ଣ୍ଣ କୃଚ୍ଛ୍ର— ସ. ବ— କେବଳ ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇ ଯେଉଁ ବ୍ରତ ଅନୁଷ୍ଠାନ
Parṇṇa kṛuchchhra କରିଯାଏ—An austerity performed by living on leaves of trees only.

[ଦ୍ର— ଏ ବ୍ରତରେ ୧ମ ଦିନ ପଳାଶ ପତ୍ର, ୨ୟ ଦିନ ଉମ୍ବିରପତ୍ର ୩ୟ ଦିନ ପଦ୍ମ ପତ୍ର ଓ ୪ର୍ଥ ଦିନ ବେଲ ପତ୍ରର କ୍ୱାଥ ପିଇ ରହିବାକୁ ହୁଏ—ହି. ଶ. ।]

ପର୍ଣ୍ଣ ଦାହ—ସ. ବ—ପଲ୍ଲାଶ ଦାହ; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହ ନ ମିଳିଲେ ଜ୍ଞାତ
Parṇṇa dāha କୁଟୁମ୍ବମାନେ ପଲ୍ଲାଶ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୂର୍ତ୍ତି ରଚନା କରି ଉକ୍ତ କଳ୍ପିତ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦାହ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The practice of cremating an effigy of the deceased made up of 'Palāśa' leaves when his dead body can not be procured for cremation.

ପର୍ଣ୍ଣ ନର—ସ. ବ— ଶବଦାହାର୍ଥ ପଲ୍ଲାଶ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ନର୍ମିତ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର
Parṇṇa nara ମୂର୍ତ୍ତି—The effigy of a dead person. made up of Palāśa leaves for cremation.

ପର୍ଣ୍ଣ ନାଳ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ଉତ୍ତ; ପର୍ଣ୍ଣ+ନାଳ)—ପତ୍ରର ଡେଙ୍କ—
Parṇṇa nāḷa Leaf stock; petiole.

ପର୍ଣ୍ଣ ବାଦ୍ୟ— ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ଉତ୍ତ; ପର୍ଣ୍ଣ+ବାଦ୍ୟ) —
Parṇṇa bādya ୧ । (ନଡ଼ିଆ, ଭାଲଆଦର୍) ପତ୍ର ନର୍ମିତ ପେଁ କାଳ—Whistle made by frolling leaves of trees, e.g. of cocoanut, plam etc
୩ । ପତ୍ରନର୍ମିତ ପେଁ କାଳର ଶବ୍ଦ—
2. Sound produced by blowing into a rollded leaf.

ପର୍ଣ୍ଣ ବୀଟୀକା—ସ. ବ—ପାନଖିଲି; ବଡ଼ଆ—
Parṇṇa bīṭikā A packet made up of betel nut and spices etc. and rolled up in betel leaf for chewing.

ପର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ଷ— ସ. ବ ଶ. ସୁଂ. (ପର୍ଣ୍ଣ + ଭକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Parṇṇa bhaksha ପତ୍ର ଖାଇ ଯେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରେ—Feeding on leaves.

ପର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ—ସ. ବ. (ପର୍ଣ୍ଣ + ଭୋଜନ)—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଛେଳ—
Parṇṇa bhojana Goat.
୨ । (ଅଷ୍ଠୀଉତ୍ତ)- ପତ୍ର ଖାଇ ବଞ୍ଚିବା—
2. Subsisting on leaves only.

ପର୍ଣ୍ଣ ମଣି—ସ. ବ—୧ । ପନ୍ନା ରତ୍ନ—1. Emerald.
Parṇṇa maṇi ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ ଯନ୍ତ୍ର—2. A kind of magical instrument.

ପର୍ଣ୍ଣମୟ— ସ. ବଣ—୧ । ଶାଖାପତ୍ରମୟ—1. Made of leaves.
Parṇṇamaya ୨ । (+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମସ୍)—ପତ୍ର ବହୁଳ—2. Leafy.

ପର୍ଣ୍ଣ ମୃଗ—ସ. ବ—୧ । ଶାଖାମୃଗ; ବାନର—1. Monkey.
Parṇṇa mṛuga ୨ । କଟାଶ; ବୃକ୍ଷମାର୍ଜ୍ଜାର—2. Wild cat.
୩ । ଯେଉଁ ପଶୁମାନେ ଗଛ ଉପରେ ଚଲପ୍ରଚଳ ହୁଅନ୍ତି—3. Beasts frequenting trees.

ପର୍ଣ୍ଣ ଲତା—ସ. ବ—ପାନ ଲତା—
Parṇṇa latā The Piper Betel creeper.

ପର୍ଣ୍ଣ ଶବର—ସ. ବ—ପତର ଶବର୍ (ଦେଖ)—
Parṇṇa śabara Patara śaurā (See)
(ପର୍ଣ୍ଣ ଶବର୍—ଶ୍ୱୀ)

ପର୍ଣ୍ଣ ଶଯ୍ୟା—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଗ୍ଲେ; ପର୍ଣ୍ଣ=ପତ୍ର ନର୍ମିତ + ଶଯ୍ୟା=ବିଛଣା)—ଗଛର ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶଯ୍ୟା—
Parṇṇa śajyā A bed or couch made up of leaves.

ପର୍ଣ୍ଣ ଶାଳା(ଳ)—ସ. ବ—୧ । ପର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀ (ଦେଖ)—
Parṇṇa śāḷā(ḷā) 1. Parṇṇa kuṭī. (See)
୨ । ଯମୁନା ଓ ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବୃହତ୍ ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପନିବେଶର ନାମ—2. Name of a great settlement of Brāhmaṇas between the Jamuna & the Ganges. (M. W.)

ପର୍ଣ୍ଣସି—ସ. ବ—୧ । କମଳ; ପଦ୍ମ (ହି. ଶ.)—
Parṇṇasi 1. Lotus.
୨ । ପାଣି ମଧ୍ୟରେ ନର୍ମିତ ଘର (ହି. ଶ.)—
2. A house built in the midst of water; a summer house.
୩ । ଅଳଙ୍କରଣ—
3. Decoration; toilet. (M. W.)
୪ । ଶାକସବଜୀ; ପତ୍ରବା—
4. A vegetable. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର୍ଣ୍ଣାଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର୍ଣ୍ଣ + ଅଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ବୃତ୍ତପାଇଁ ପତ୍ର ଖାଇ ବଞ୍ଚେ—Subsisting on leaves in pursuance of a religious vow.

Parṇṇāda

ପର୍ଣ୍ଣାଦାର, ପର୍ଣ୍ଣାଦାଣ୍ଡ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପର୍ଣ୍ଣାଶନ—ସଂ. ବି—(ପର୍ଣ୍ଣ + ଅଶନ)—୧ । (ଶ୍ରୁତି ଉକ୍ତ) ଖାଦ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ପତ୍ର—1. Leaves used as food.

Parṇṇāśana (ପର୍ଣ୍ଣାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ମେଘ—2. Cloud. (M. W.)

ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେ ପତ୍ର ଖାଇ ବଞ୍ଚେ—Living on leaves; feeding on leaves.

ପର୍ଣ୍ଣାସ—ସଂ. ଃ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ତୁଳସୀ—

Parṇṇāsa 1. A species of Basilicum;.

୨ । ନିମ୍ବବୃକ୍ଷ—2. Cedrela Toonā. (M. W.)

ପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବି. (ପର୍ଣ୍ଣ + ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ.)—୧ । ବୃକ୍ଷ; ଗଛ—

Parṇṇī 1. Tree.

୨ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)—2. Śālaparṇṇī. (See)

୩ । ଡେଜପତ୍ର (ହି. ଶ.)—3. The cassia leaf.

୪ । ପୃଷ୍ଠ ପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)— 4. Pṛushṭha parṇṇī. (See)

ପର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପାଡ଼ିବା; ବାଡ କର୍ମ କରିବା—

Parda (root) To pass wind through the anus.

[ପର୍ଦ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବି—(ପର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପାଡ଼; ଅଧୋବାୟୁ—

Parda 1. Wind passed throught the anus.

(ପର୍ଦ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘନ କେଶ—

2. Thick hair. (M. W.)

୩ । ମୁଣ୍ଡର କେଶ (ହି. ଶ)—

3. The hair of the head.

ପର୍ଦ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ପର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ବାଡ କର୍ମ; ପାଡ଼ିବା; ଅଧୋବାୟୁ ତ୍ୟାଗ—Emitting offensive wind; passing wind through the anus.

Pardana (ପର୍ଦ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍ଦ୍ଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ପରଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Pardā (etc) Paradā ete. (See)

ପର୍ପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—

Parp (root) To go; to move. (Apte)

ପର୍ପ—ସଂ. ବି. (ପର୍ପ୍ ଧାତୁ + ସଜ୍ଞା. ଅ)—୧ । କଅଁଳ ଘାସ—

Parpa 1. Young grass. (Apte)

୨ । ପଙ୍ଗୁ ପୀଠ; ଯେଉଁ ଯାନରେ ପଙ୍ଗୁମାନେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି. ଖଞ୍ଜବାଦ୍ୟ ଶକଟ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—

2. A seat for cripples; a wheeled carriage in which cripples are moved about. (Apte)

୩ । ଗୃହ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. House.

ପର୍ପଟ—ସଂ. ବି. (ପର୍ପ୍ ଧାତୁ + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅଟ)—୧ । ଛେଚ ପାପୁଡ଼ା; ପାପୁଡ଼; ପାଉଁଡ଼—

Parpaṭa ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—1 Gharapordiā. (See)

୨ । ପାପୁଡ଼; ପାଉଁଡ଼—2. A thick flat cake prepared of pasted pulse.

୩ । ସୁବାସିତ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ; ସୌଗନ୍ଧ୍ୟମୃତ୍ତିକା—

ପର୍ପଟକ, ପର୍ପଟୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

3 A kind of fragrant earth. (Apte)

୪ । ସୁଗନ୍ଧବିଶେଷ—

4. A kind of perfume. (Apte)

ପର୍ପଟଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି.(ଯେଉଁ ଗଛର ଛଲ ପର୍ପଟପର)—କୁମ୍ଭି ୨ । (ଦେଖ)—

Parpaṭa druma Kumbhi. 2 (See)

ପର୍ପଟୀ—ସଂ. ବି—ଆମୁଙ୍କେଦୋଲୁ ବଧିରେ ପ୍ରସୁତ ଗ୍ରହଣୀ ରୋଗର ଔଷଧବିଶେଷ—A medicine for dysentery.

(ପର୍ପଟୀରସ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ପାରା ଓ ଗନ୍ଧକକୁ ଭୃଙ୍ଗରାଜ ରସରେ ଜାର ଜହ୍ନି ସଙ୍ଗେ ତମ୍ବା ଓ ଲୁଣ୍ଡା ଭସ୍ମ ମିଶାଇ ଏହା ଉଆର କରାଯାଏ ।]

ପର୍ପଲ୍—ସଂ. ବି—ବାଳର ବେଣୀ—

Parpari A braid of hair, (M. W.)

ପର୍ପଲ୍ଲିକ—ସଂ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା + ଇକ. ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ)—

Parparīka ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

୩ । ଜଳାଶୟ—3. Reservoir; tank.

ପର୍ପଲ୍ଲୀଣ—ସଂ. ବି—ପତ୍ରର ଶିର୍—

Parparīṇa The vein of a leaf (M. W.).

ପର୍ପିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଦୋଳାରେ ନଆ ଅଣା କରାଯାଉ ଥିବା ଖଞ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି—A cripple who moves about in a chair.

Parpika (ପର୍ପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପର୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗତି କରିବା—To go; to move.

Parb (root) (ପଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍ବ(ର୍ବ୍ବ)—ସଂ. ବି. (ପୃ. ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା + ବନ୍; ପର୍ବନ୍ ଶବ୍ଦ)—

Parba(rbba) ୧ । ସନ୍ଧି; ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—

1. Knot; joint; knuckle.

୨ । ଆଖୁ, ବେତଆଦିର ଦୁଇଟି ଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଂଶ; ଆଙ୍ଗୁଠିର ଦୁଇ ଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଂଶ; ପବ; ପଗ—2. The part of a cane between two knots; internode.

୩ । ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପ୍ରତିପଦାର ସନ୍ଧି—3. The juncture between the newmoon and its next day.

୪ । ଯାତ୍ରା; ପରବ; ଉତ୍ସବ—4. Festival; an occasion of rejoicing.

ବୋଇବା ବି ମାତା ଭୁମ୍ଭେ, ଘର ଦେଲେ ଏ ଅଭମ୍ଭେ
ପର୍ବକାଳେ ବେନକୂଳ ଗ୍ରାସେ—ଉଚ୍ଚ, ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ ।

୫ । ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ—5. Gesture.

୬ । ମହାଭାରତର ୧୮ ଗୋଟି ବିଭାଗ—

6. Parts (numbering 18) of the Mahābhārat.

୭ । ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାୟ—

7. Section or chapter of a book.

୮ । ଅଷ୍ଟମୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ବିଶେଷ ତିଥି—8. The 8th, 14th, fullmoon and newmoon of the lunar month and the first day of the solar month.

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । ପ୍ରସ୍ତାବ—9. Proposal.

୧୦ । କ୍ଷଣ—10. Moment; instant (M. W.).

୧୧ । ବିଷୁବ; ସମଦିବା ରାତ୍ରି—
11. Equinox; solstice (M. W.).

୧୨ । ଧର୍ମ, ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ବା ଉତ୍ସବାଦିର ସମଷ୍ଟି—
12. Holiday.

୧୩ । ଦେହର ଅଙ୍ଗ, ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ହାଡ଼ର ଗଣ୍ଠି—13. A limb; member; joint of the body; knuckle (M. W.).

୧୪ । ଅଂଶ; ବିଭାଗ—14. Portion; part; division (M. W.).

୧୫ । ସିଢ଼ିର ପାହାଚ; ପାବନ୍ଦ —
15. The step of a staircase (M. W.).

୧୬ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାଲାଂଶ—16. A period; fixed time (M. W.).

୧୭ । ଅଷ୍ଟମୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ କୃତ୍ୟ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—17. A sacrifice performed on the occasion of a change of the moon (M. W.).

୧୮ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରର ଗ୍ରହଣ—
18. Solar or lunar eclipse (M. W.).

୧୯ । ସୁଯୋଗ ବା ସୁବିଧା —
19. An opportunity or occasion (M. W.).

୨୦ । ଶୁକ୍ଲପକ୍ଷ (ହି. ଶ)—20. Lunar fortnight.

ଦେ. ବ—୧ । ବ୍ୟାପାର; ଘଟଣା—
1. Happening; event; affair.

୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Ado; noise.

ପର୍ବକ—ସଂ. ବି. (ପର୍ବ + କ)—ଆଣ୍ଠୁ—
Parbaka — Knee-joint.

ପର୍ବକାର(ରୀ)—ସଂ. ବି ପର୍ବ (ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ଅମାବାସ୍ୟା, ଅଷ୍ଟମୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଆଦି)ରେ କରଣୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଯଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପୁରୋହିତ ଅର୍ଥଲୋଭରେ ତଦତ୍ତିରିକ୍ତ ଅନ୍ୟ ଦିବସମାନଙ୍କରେ କରେ—A Brāhmaṇa who, from motives of gain, performs on common days ceremonies which ought to be performed on Parba days.

ପର୍ବଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପର୍ବ + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୩ମା. ୧ବ)—
Parbagāmī — ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଷ୍ଟମୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ସଂକ୍ରାନ୍ତ୍ୟାଦି ନିଷିଦ୍ଧ ତିଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସ କରେ—Cohabiting with one's wife on the prohibited Parba days.

ପର୍ବଣ—ସଂ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ + ଅନ)—୧ । ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା କର୍ମ (ହି. ଶ)—
Parbaṇa 1. The act of completing or filling up.

୨ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—2. Name of a demon.

୩ । ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—3. A knot (M. W.).

ପର୍ବଣୀ—ସଂ. ବି. (ପର୍ବନ୍ + ଅ + ଈ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Parbaṇī — 1. Full moon day.

(ପର୍ବଣିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚକ୍ଷୁସନ୍ଧିର ରୋଗବିଶେଷ —
2. A disease of the so called junctures of the eye. (Apte)

୩ । ପୂରଣ କରିବା କର୍ମ—3. Filling up.

୪ । ଉତ୍ସବ—4. Festival (M. W.).

ପର୍ବତ—ସଂ. ବି.—(ପର୍ବ ଧାତୁ + କତ୍ତୁ. ଅଚ; ପୁରାଣ ମତରେ ପୂର୍ବେ ପର୍ବତମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ଥିଲା ଓ ସେମାନେ ଉଡ଼ି ଯାଉ ଥିଲେ; ଇନ୍ଦ୍ର ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଛେଦନ କଲେ)
Parbata

୧ । ଗିରି; ପାହାଡ଼—1. Mountain; hill; rock.

୨ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ —
2. Name of a heavenly chorister.

୩ । ନାରଦଙ୍କ ସହଚର; ଦେବର୍ଷିବିଶେଷ —
3. Name of a sage.

୪ । ପାବଦା ମାଛ; ବଟୁଆ ମାଛ—4. A kind of fish; Silurus Pabda; the butter fish.

୫ । ଶାକବିଶେଷ—5. A kind of potherb or vegetable.

୬ । ହିମାଳୟ—6. The Himalayan mountains.

୭ । ସାତ ସଂଖ୍ୟା—7. The number seven. (M. W.).

୮ । ଗଛ—8. Tree. (M. W.)

୯ । ସୋମ ରସକୁ ଛେଚିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ —
9. A fragment of rock or stone for pressing out the Soma juice. (M. W.)

୧୦ । ପର୍ବତାକାର ମେଘ—
10. A mountain-like cloud. (M. W.)

୧୧ । ଅଷ୍ଟବସୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
11. Name of one of the 8 Basu Deities.

୧୨ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ମର୍କଟ ବିଶେଷ—
12. Name of a monkey. (M. W.)

୧୩ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଗଠିତ ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀ (ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଦେଖ)—
13. Name of one of the 10 religious orders founded by Saṅkarāchārjya's pupils whose members add the word Parbata to their names.

୧୪ । ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
14. Name of a son of sage Marīchi.

ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସ୍ତୂପ ବା ବହୁ ପରିମାଣ—
(figurative) A large quantity or heap of any thing.

ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନର ଗନ୍ଧେ ପୂରିତ ପର୍ବତ
ଦୂରୁ ତାର ଯେଣ ହୋଇ ଶୁଭ୍ର ଚତ୍ର । କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର, ମହାଭାରତ ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର୍ବତ କଙ୍କଡ଼ା – ଦେ.ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ବଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥଳଚର
Parbata kaṅkaṛdā କଙ୍କଡ଼ା (ଏମାନେ ପଥର ସଙ୍କରେ ରହନ୍ତି)- A kind of crab moving on land.

ପର୍ବତ କାଉଁରିଆ—ଦେ. ବ—ପରବତ କାଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Parbata kāuṅriā Parabata kāuṅriā (See)

ପର୍ବତ କାକ—ସ. ବ—ଦ୍ରୋଣକାଳ; ଡାମରକୁଆ—
Parbata kāka Raven.

ପର୍ବତ କୀଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର୍ବତ ଅଟେ କୀଳା ଯାହାର; ପର୍ବତ + କୀଳ + ଆ; ପୁରାଣ ମତରେ ୭ଟି ପର୍ବତ [ପର୍ବତ ଧାରା—ଅନ୍ୟରୂପ] କୀଳକ ସ୍ୱରୂପ ପୃଥିବୀକୁ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ଥିବାରୁ)—ପୃଥିବୀ—The earth
Parbata kīlā ପର୍ବତ + କୀଳ + ଆ; ପୁରାଣ ମତରେ ୭ଟି ପର୍ବତ [ପର୍ବତ ଧାରା—ଅନ୍ୟରୂପ] କୀଳକ ସ୍ୱରୂପ ପୃଥିବୀକୁ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ଥିବାରୁ)—ପୃଥିବୀ—The earth

ପର୍ବତଜ—ସଂ. ବଣ. (ପର୍ବତ + ଜନ୍ ଧାତୁ = ଜାତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Parbataja ପର୍ବତରୁ ଜାତ—Born of a mountain.
(ପର୍ବତଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—ମୈନାକ ପର୍ବତ (ହିମାଳୟ ପର୍ବତର [ପର୍ବତାତ୍ମଜ—ଅନ୍ୟରୂପ] ପୁତ୍ର) —A name of the Mainaka mountain.

ପର୍ବତଜା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପର୍ବତଜର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—
Parbatajā Feminine of Parbataja.
(ପର୍ବତାତ୍ମଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପାର୍ବତୀ—
I. Goddess Pārbatī.
୨ । ପାର୍ବତ୍ୟ ନଦୀ —2. Mountain-river.

ପର୍ବତ ଦାନ ସଂ. ବ— ପର୍ବତ ଆକାରର ଶସ୍ୟ, ଲବଣ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟାଦ
Parbata dāna ବସୁରାଶିର ଦାନ—A gift of gold, silver, salt, grains heaped up the shape of a mountain. (M. W.)

ପର୍ବତ ଦୁର୍ଗ—ସଂ. ବ— ଅଗମ୍ୟ ପର୍ବତ—
Parbata durga An inaccessible mountain. (M. W.)

ପର୍ବତ ଧାତୁ—ସଂ. ବ.—ଖଣିରୁ କଢ଼ାଯିବା ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁ—
Parbata dhātu Ore. (M. W.)

ପର୍ବତବାସିନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପର୍ବତବାସିନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପର୍ବତ ବାସୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Parbatabāsī
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଟାମାଂସୀ—
Nard; spikenard.
୨ । କାଳୀ; ଦୁର୍ଗା—2. Durgā,
୩ । ଗାୟତ୍ରୀ (ହ. ଶ .—3. A name of Gāyatrī.

ପର୍ବତବାସୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ – ପାହାଡ଼ିଆ—
Parbatabāsī Hilly; living in mountains.
[ପର୍ବତବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ସଂ ବ—ପାହାଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Mountaineer; hillman.

ପର୍ବତ ମାଟି—ଦେ. ବ—୧ । ପୌତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତିକା—
Parbata māṭi 1. A kind of yellow earth.
୨ । ପଙ୍କ ଉପରର ସର (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
2 A thick coating formed on mire.

ପର୍ବତ ମାଳା—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର୍ବତ + ମାଳା)—ବହୁ ଦୂରକୁ ଲମ୍ବି ଥିବା ପର୍ବତ—Mountain range.
Parbata mālā
[ପର୍ବତଜାଲ, ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପର୍ବତ ମୋଚା—ସଂ. ବ—ପାହାଡ଼ିଆ କଦଳୀ —
Parbata mochā A species of plantain growing on hills.

ପର୍ବତରାଜ [ତୃ]—ସଂ. [ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର୍ବତ + ରାଜ (ଟ୍)—୧ । ଉଚ୍ଚତମ ପର୍ବତ—1. Highest mountain.
Parbatarāja [t]
(ପର୍ବତ ଏ ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ —
2. The Himalyas.

ପର୍ବତାଣି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦେବୀ ବିଶେଷ —
Parbatāī Name of a popular Goddess.
(ପର୍ବତେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍ବତାରି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପର୍ବତ + ଅରି; ଏ ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ପର୍ବତମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଛେଦନ କରିଥିବାରୁ)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Parbatāri Indra.

ପର୍ବତାଶୟ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର୍ବତ + ଆଶୟ)—ମେଘ—
Parbatāśaya Cloud.

ପର୍ବତାଶ୍ରୟ—ସଂ ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପର୍ବତ + ଆଶ୍ରୟ) – ୧ । ପାଙ୍କଡ଼ିଆ
Parbatāśraya ବ୍ୟକ୍ତି; ପର୍ବତବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Mountaineer.
(ପର୍ବତାଶ୍ରୟୀ – ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପର୍ବତାଶ୍ରୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶରଭ ନାମକ ଅଷ୍ଟପଦୀ ପୌରାଣିକ ଜୀବ—
2. Name of a fabulous eight-legged animal.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ପର୍ବତବାସୀ—Living in the mountain.

ପର୍ବତାସ୍ତ୍ର—ସଂ ବ—ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ
Parbatāstra A weapon of war mentioned in the mythologies.
[ଦ୍ର ପୁରାଣାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ଏହି ଶର ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ସେଥିରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥରଖଣ୍ଡମାନ ବରଷି ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ପେଷି ମାର ପକାଇଥିଲା ଓ ନିଜ ସେନାର ଗୁରୁଘାଏ ପାହାଡ଼ପର ପଥରଗଦା ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ସେନା ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲା ।]

ପର୍ବତିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ପାର୍ବତୀୟ)—୧ । ପାର୍ବତୀୟ—
Parbatiā 1. Hilly; mountainous,
ପାହାଡ଼ିୟା ୨ । ପର୍ବତ ପରି ଉଚ୍ଚ—2. High as mountain.
पर्वती

ପର୍ବତିଆ କୋଶ ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ – ପ୍ରାପ୍ତ ୨½ ବା ୩ ମାଇଲ
Parbatiā kosa ଦୂରତା ବଶିଷ୍ଟ କୋଶ—A kros of 2½ or 3 milse.
[ଦ୍ର—ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ବତ ଆଖିକୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଖା ଯାଉଥିବାରୁ ସେହି ଅନୁଭବରୁ ଏପରି କୋଶ କୁହାଯାଏ ।]

ପର୍ବତିଆ ଖଡ଼ା ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ପତ୍ରବଶିଷ୍ଟ ଓ ସାଧାରଣ ଖଡ଼ା ଗଛଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଖଡ଼ାଗଛ –
Parbatiā khaṛdā 1. A kind of large variety of Khaṛdā pot herb.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର୍ବତିଆ ବାରୁା—ଦେ. ବ—ବରୁହ ବିଶେଷ—
Parbatiā bārhā A kind of wild boar.
[ଦ୍ର—ବାରୁା ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ପର୍ବତିଆ ବୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ପାହାଡ଼ିଆ ବୋଡ଼ା ସାପ—
Parbatiā bordā A species of mountain boa (snake).

ପର୍ବତୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ପର୍ବତ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଈୟ୍) ୧ । ପର୍ବତ-
Parbatīya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପାର୍ବତ୍ୟ—1. Mountainous.
୨ । ପର୍ବତବାସୀ—2. Living in the mountains.

ପର୍ବ ପର୍ବାଣି ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଉତ୍ସବ ଦିବସମାନ; ସାଙ୍ଗାଉଥି; ଯାତ୍ରାପର୍ବ—The days of various festivals.
Parba parbāṇi
ପରବତ୍ୟୋହାର
(ପର୍ବପୁଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସ୍ୱନଥାଁ ଓ ପଙ୍ଗଡଙ୍ଗରେ ଯେ ସବୁ ବଜାରୁ,
ବାଇଗଣ, କଦଳୀ ରେଣ୍ଟ ଅସେ ଯେ ସବୁ
ସଙ୍ଗରେ ସଲଙ୍ଗେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଏ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପର୍ବ ସନ୍ଧି—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପର୍ବ + ସନ୍ଧି)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ
Parba sandhi ପ୍ରତିପଦ୍, କିମ୍ବା ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପ୍ରତିପଦ୍‌ର ସନ୍ଧି-ସ୍ଥଳ—1. The time between the last day of one lunar fortnight and the 1st day of the next.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣର ସମୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The time of a solar or lunar eclipse.
୩ । ଆଣ୍ଠୁର ଗଣ୍ଠି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Knee-joint.

ପର୍ବତ୍ (ସ୍ତି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପର୍ବରଶ୍)—ପାଳନ; ପୋଷଣ—
Parbast (sti) Maintainance.
(ପର୍ବରଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—ପ୍ରତିପୋଷିତ—Maintained.
ପରବରିଶ, ପର୍ବରିଶ

ପର୍ବସ୍ଫୋଟ—ସଂ. ବ—ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ମାନଙ୍କୁ ଫୁଟାଇବା—
Parbasphoṭa The crackling of the finger-joints.

ପର୍ବାପର୍ବ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ପର୍ବ ପର୍ବାଣି (ଦେଖ)
Parbāparba Parba parbāṇi (See)

ମୋହର ଯାନା ପର୍ବାପର୍ବେ
ବଧୂ ବଧାନ ଯଥା ପୂର୍ବେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପର୍ବାହ—ସଂ. ବ. (ପର୍ବ + ଅହ୍ନ୍)—ପର୍ବ ଦିବସ; ଉତ୍ସବ ଦିନ—
Parbāha Day of festival; galaday; holiday.

ପର୍ବିତ—ସଂ. ବ—ପାହାଡ଼ ମାଛ; ପର୍ବତ ୪ (ଦେଖ)
Parbita Parbata 4 (See)

ପର୍ମ—ଗ୍ରା ବିଣ. (ସଂ. ପରମ)—ପରମ, ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ—
Parma Supreme.
ସେ ରୂପ ପର୍ମ ଚତୁରାଇ । ଯଦୁନାଥ. ଚୈତନ୍ୟଭକ୍ତି. ବୃନ୍ଦାବନଦାସ ।

ପରମେଶ୍ୱ(ଶ)ର—ଗ୍ରା. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) —ପରମେଶ୍ୱର —
Parmeśwa(śa)ra God.
(ପର୍ମେଶର, ପର୍ମେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର ଦୁଃଖ ଦେଖନ୍ତୁ ଖୋଳ ଲଭ ପରମେଶ୍ୱର । ଚାଣ୍ଡୀ. ବୃନ୍ଦାବନଦାସ ୨ ।

ପର୍ଯ୍ୟଗ୍ନି—ସଂ. ବ. (ପର୍+ଅଗ୍ନି) — ସଜ୍ଞ ବା ସଜ୍ଞୀୟ ପଶୁକୁ ଯେଉଁ ଘାଣ
Parjyagni ବା ଜଳନ୍ତା ନଆଁ ଧରି ପରକ୍ରମା କରାଯାଏ (ହି.ଶ.)—
Circumambient fire; lighted fire carried round a sacrificial fire or victim. (M. W.)

ପର୍ଯ୍ୟଗ୍ନିକରଣ—ସଂ. ବ. (ପର୍ଯ୍ୟଗ୍ନି + କରଣ)—
Parjyagnikaraṇa ହୋମ ବା ସଜ୍ଞୀୟ ପଶୁର ଗୁରି ପାଖେ ଜଳନ୍ତା ନଆଁ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ପରକ୍ରମଣ—
The ritual of carrying a lighted fire round a Homa or a sacrificial victim.

ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ—ସଂ. ବ (ପର୍+ଅନକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣେ
Parjyaṅka ଅ)—୧ । ପଲଙ୍କ; ଖଟ—1. Bedstead; couch.
୨ । ପାଲଙ୍କି—2. Palanquin.
୩ । ଉପବେଶନ ବିଶେଷ; ପିଣ୍ଡି ମାଡ଼ି ଗୋଡ଼ ଟେକି ବସିବା—
3. A kind of posture in sitting; squatting with the heels and the hams.
୪ । ନର୍ମଦାର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପର୍ବତ ବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
4. Name of a mountain north of the Narmadā river.
(ଏହା ବିଷୟର ପୁନ ବୋଲ କଲ୍ପିତ ।)
୫ । ପିଣ୍ଡି ଓ ଭଲଘା ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ବସିବା ବେଳେ ଯେଉଁ ଲୁଗାକୁ ପିଠି, ଅଣ୍ଟା ଓ ନଳ ଗୋଡ଼ ଗୁରି ପାଖେ ଗୁଡ଼ାଇ ବନ୍ଧାଯାଏ—5. A cloth wound round the loins and legs while sitting on the heels and the hams.

ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବନ୍ଧ —ସଂ. ବ—୧ । ବସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପୃଷ୍ଠ, ଅଣ୍ଟା ଓ ଜାନୁଦ୍ୱୟକୁ
Parjyaṅka bandha ବାନ୍ଧି ବସିବା—1. The act of sitting and binding a cloth round the back, the loins and the knees. (M.W.)
(ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବନ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ପାର୍ଶ୍ୱସନ—2. Sitting on the hams.

ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କିକା—ସଂ. ବ. (ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଅ)—
Parjyaṅkikā କ୍ଷୁଦ୍ର ପଲଙ୍କ—A small bedstead.

ଲଭଇ ଦଶାନ-ସୁତ ଅଙ୍ଗିତ ତ-ଜିତ ଛୋଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କିକା ।
ସାରଳା. ବନପର୍ବ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟକ-ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପର୍+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Parjyaṭaka ପରିଭ୍ରମଣକାରୀ—Wandering about; strolling.
(ପର୍ଯ୍ୟାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବ—୧ । ପରିବ୍ରାଜକ; ପଥିକ—
1. Traveller; stroller; wanderer; tourist.
୨ । ବାରବୁଲା ଲୋକ; ଛଡ଼ର—
2. A tramp; a vagabond. (M. W.)

ପର୍ଯ୍ୟଟନ—ସଂ. ବ. (ପର୍+ଅଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Parjyaṭana ୧ । ପରିଭ୍ରମଣ—1. Travelling; roaming about.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦେଶ ଭ୍ରମଣ—2. Touring; perigrination.

ପର୍ଯ୍ୟଟିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବା; ଭ୍ରମଣ କରିବା—
Parjyaṭibā पर्यटति To wander; to travel.

ପର୍ଯ୍ୟଟନା ସେ ସେବେ ନଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ୍ତି
ତୁମିଣ ସେବେ ନସ୍ତାଇନ୍ତୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପର୍ଯ୍ୟଧ୍ୟୟନ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ପଢ଼ିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ—
Parjyadhyayana Averse from study.

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ସ. ବି. (ପରି+ଅନ୍ତ)—
Parjyanta ୧ । ସୀମା—1. Boundary; border.
୨ । ଶେଷ; ଅନ୍ତିମ ସୀମା—
2. Limit; extremity.
୩ । ଅବସାନ; ଶେଷ—3. End.
୪ । ପାର୍ଶ୍ୱ—4. Side; flank.
୫ । ସମୀପ; ନିକଟ—5. Nearness; vicinity.
ବି—୧ । ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ; ଶେଷ ସୀମାରେ ସ୍ଥିତ—
1. Situate in the extremity.
୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
2. Adjoining, neighbouring. (M. W.)
ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ସ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତମ୍)—
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧ । (କାଳ, ସ୍ଥାନ ଓ ବିଷୟ) ଅବଧି; ଯାଏଁ—
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ତକ 1. Up to; till; as far as; until.
୨ । (ସ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ=ଶେଷରେ) ଅମୁକର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
2. To the end of.

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂମି—ସ. ବ୍ୟ. (କର୍ମଧା; ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ+ଭୂମି) —
Parjyanta bhūmi ୧ । ସୀମା ଭୂମି—1. Border-land; frontier.
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂ, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ଭୂମି; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ଅଞ୍ଚଳ—
2. Precints; vicinity.
୩ । ନଦୀ ଶୈଳାଦିର ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଭୂଭାଗ—3. Tract. adjoining a river or mountain.
୪ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବା ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—
4. A neighbouring or adjacent district.

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଦେଖ)
Parjyante Parjyanta (See)
ସ. ଅ—ଶେଷରେ—At the end. (M. W

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ୟ—ସ. ବି – ପର୍ଜନ୍ୟ (ଦେଖ)
Parjyanya Parjanya (See)

ପର୍ଯ୍ୟବସାନ—ସଂ. ବି. (ପରି+ଅବସାନ)—୧ । ସମାପନ—
Parjyabasāna 1. Completion.
୨ । ସମାପ୍ତି; ଶେଷ
2. Termination; end; conclusion.
୩ । ଅନ୍ତର୍ଭାବ; ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା—
3. Inclusion; amalgamation.
୪ । ରାଗ; ରୋଷ (ହି. ଶ.)—4. Anger.
୫ । ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ନିରୂପଣ (ହି. ଶ.)—
5. Ascertainment of the true meaning.

ପର୍ଯ୍ୟବସିତ—ସ. ବି. (ପରି+ଅବସିତ=ସମାପ୍ତ)—୧ । ପରିଣତ—
Parjyabasita 1. Turned into.
୨ । ନିଃଶେଷିତ—2. Emptied.
୩ । ସମାପ୍ତ—
3. Ended; terminated; finished; completed.
୪ । ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନାଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—
4. Ascertained by observation.
୫ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦୂରସ୍ଥ—
5. Living farther off (M. W).

ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥା—ସ. ବି. (ପରି+ଅବସ୍ଥା)—୧ । ବାଧା—
Parjyabasthā 1. Obstacle.
(ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବ୍ୟାଘାତ; ପ୍ରତିରୋଧ—
2. Obstruction; impediment.
୩ । ବିରୋଧ—3. Opposition; contradiction.
୪ । ଅବରୋଧ—4. Siege.
୫ । ବିପକ୍ଷତା—5. Antagonism.

ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥାତା—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପରି + ଅବ + ସ୍ଥା. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୨ସା. ୧ବ.)—୧ । ପ୍ରତିକୂଳ—
(ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Opposing.
୨ । ବ୍ୟାଘାତକାରକ—2. Obstructing; impeding.
ସ. ବ – ୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
୨ । ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷ—2. Adversary; antagonist.

ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥିତ—ସ. ବ୍ୟ. (ପରି+ଅବସ୍ଥିତ)—୧ । ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟାପ୍ତ
Parjyabasthita ହୋଇ ସ୍ଥିତ—1. Existing by; pervading everywhere.
୨ । ଅବସ୍ଥିତ—2. Stationed; standing (M. W).
୩ । (ଅମୁକ ପ୍ରତି) ଆସକ୍ତ; ଅନୁରକ୍ତ—
3 Devoted or addicted to (M. W).
୪ । ଆନନ୍ଦିତ; ହୃଷ୍ଟ—
4. Merry; of good cheer (M. W).
୫ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା ଯୋଗୁଁ ସୁଖୀ—
6. Comfortable. (M.W.)
ବି—ବିଷ୍ଣୁ; ଈଶ୍ୱର—God.

ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପରି + ଅବ + ଈକ୍ଷ ଧାତୁ=ଦେଖିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପରିଦର୍ଶନକାରୀ; ନିରୀକ୍ଷଣକାରୀ—Observing; minutely seeing.
(ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବି—୧ । ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦି ଦର୍ଶକ—
1. Observator of stars and planets.
୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—2. Superintendent.

ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ—ସ. ବି. (ପରି + ଅବ + ଈକ୍ଷଣ)—୧ । ନିରୀକ୍ଷଣ;
Parjyabekshana ପରିଦର୍ଶନ—1. Observation.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିତ—ବଣ) ୨ । ଉତ୍ତାବଧାରଣ; ଉଦନ୍ତ—
2. Investigation.
୩ । ଉତ୍ତାବଧାନ—
3. Supervision; superintendence.

ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣିକା—ଫ. ବ. (ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ମାନ-
Parjyabekshaṇikā ମନ୍ଦର; ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାର ମନ୍ଦର—Observatory.

ପର୍ଯ୍ୟୟ—ଫ. ବ. (ପର୍+ଅୟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Parjyaya ୧ । ପ୍ରାତିକୂଲ୍ୟ; ବୈପରୀତ୍ୟ—1. Opposition.
୨ । ଅବୈଧ ଆଚାର—2. Illegal conduct.
୩ । କୌଣସି ନିୟମ ବା କ୍ରମର ଉଲ୍ଲଂଘନ (ହି. ଶ.)—
3. Transgression of any rule or order.

ପର୍ଯ୍ୟୟଣ ଫ. ବ. (ପର୍+ଅୟ୍ ଧାତୁ+ଅନ; ଯାହା ଉପରେ ବସି
Parjyayaṇa ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ)—୧ । ପଲ୍ଲଣ; ଥୋଡ଼—
1. Pack-saddle.
୨ । ପଶୁପୃଷ୍ଠରେ ପଡ଼ିବା ଆସନ; ଜୀନ୍—2. Saddle.

ପର୍ଯ୍ୟଶ୍ରୁ—ଫ. ବଣ (ପର୍+ଅଶ୍ରୁ)—୧ । ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ—
Parjyaśru 1. Tearful; full of tears.
୨ । ଭୂରି ଅଶ୍ରୁମୟ—
2. Brimming with tears; flooded with tears.

ପର୍ଯ୍ୟସନ—ଫ. ବ. (ପର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Parjyasana ୧ । ଦୂରୀକରଣ; ଅପସାରଣ—1. Removing.
୨ । ଇତସ୍ତତଃ ଫିଙ୍ଗିବା—
2. Throwing or tossing about.

ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ପର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Parjyasta ୧ । ବିକ୍ଷିପ୍ତ—1. Strewn; scattered about.
(ପର୍ଯ୍ୟାସ—ବଶେଷ୍ୟ) ୨ । ଫିଙ୍ଗି ଦିଆସାଇଥିବା—
2. Thrown or cast about.
୩ । ବିସ୍ତାରିତ; ପ୍ରସାରିତ—3. Extended; spread.
୪ । ଦୂରୀକୃତ; ଅପସାରିତ—4. Removed; driven out.
୫ । ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତିତ; ଓଲଟାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—
5. Overturned; upset; inverted.
୬ । ଆହତ; ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—6. Wounded; struck.
୭ । ନିହତ—7. Killed.
୮ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ପତିତ—8. Fallen.
୯ । ବ୍ୟାପ୍ତ—9. Diffused.
୧୦ । (+କର୍ମ. ତ) ବେଷ୍ଟିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ—
10. Surrounded;encompassed;ensnared(M.W).

ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତାପହ୍ନୁତି—ଫ. ବ—ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବଶେଷ—
Parjyastāpahnuti A figure of speech.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବସ୍ତୁର ଗୁଣ ଗୋପନ କରି ସେହି ଗୁଣ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଆରୋପଣ କରିସାଏ ।]

ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତି—ଫ. ବ. (ପର୍+ଅସ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—
Parjyasti ୧ । ଡେରି ହୋଇ ଢଳଯାରେ ବସିବା—
1. Sitting up on the heels. (M. W).
୨ । ପିଣ୍ଡି ମାଡ଼ି ବସିବା—
2. Sitting on the hams (M. W).
୩ । ଚେକା ପକାଇ ବସିବା—
3. Sitting cross-legged.

ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତିକା—ଫ. ବ. (ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯାହା ବିସ୍ତାରିତ ହୁଏ)—
Parjyastikā ୧ । ଶଯ୍ୟା—1. Bed.
୨ । ପଲଙ୍କ; ଖଟ—2. Bedstead; couch.

ପର୍ଯ୍ୟା ଆକୁଳ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ.—ପର୍ଯ୍ୟାକୁଳ (ଦେଖ)—
Parjyā ākula Parjyākula (See)

ପୂର୍ବ ଦୁଃଖ ଭାପ ପା ୨ ପୁଣି ଶପଥ ଅଚରଇ,
ପୂର୍ବହିଁ ପର୍ଯ୍ୟା ଥକୁଲେ ଅତ ଜବେଣ । ଭାରତ. ଉସବାରମ୍ଭ ।

ପର୍ଯ୍ୟାକୁଳ—ଫ. ବଣ. (ପର୍+ଆକୁଳ)—୧ । ଅତି କାତର; ଅତି
Parjyākula ବ୍ୟାକୁଳ—1. Very uneasy; bewil-
[ପର୍ଯ୍ୟାକୁଳତା(ତ୍ୱ)—ବ] dered; confused.
୨ । ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ—2. Disordered; confused.
୩ । ଅତି ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ—3. Very anxious.
୪ । ସ୍ଖଳତଗତି—4. Tottering.
୫ । ଗୋଳିଆ (ପାଣି)—5. Turbid (water). (M.W.)

ପର୍ଯ୍ୟାଚାନ୍ତ—ଫ. ବ. (ପର୍+ଆଚମ୍)—ଏକ ପଂକ୍ତିରେ ବସି ଭୋଜନ
Parjyāchānta କରୁ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଉଠି
(ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତାନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଲେ ବା ଆଞ୍ଚେଇଲେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଭୋଜନ ପାତ୍ର ବା ପତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବଞ୍ଚି ରହି ଥାଏ—The remains of the food left in the plates of all the people dining in a row when one of them leaves the place or washes the face and hands.

ପର୍ଯ୍ୟାଣ—ଫ. ବ. (ପର୍+ଯା ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—
Parjyāṇa ପର୍ଯ୍ୟାୟଣ (ଦେଖ)—Parjyāyaṇa (See)

ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ପର୍+ଆପ୍ ଧାତୁ=ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Parjyāpta ୧ । ପ୍ରାପ୍ତ; ଲବ୍ଧ—1. Got; received; gained.
୨ । ସମର୍ଥ—2. Able.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Complete; full.
୪ । ଯଥେଷ୍ଟ; ପ୍ରଚୁର—
4. Sufficient; enough; adequate.
୫ । ସମସ୍ତ—5. Whole; entire.
୬ । ପରିମିତ—6. Definite; moderate; limited.
୭ । ସମ୍ପନ୍ନ—7. Endowed.
୮ । ବହୁ ପରିମିତ—
8. Copious; abundant; many; much.
୯ । ବିସ୍ତୃତ—9. Extensive; wide.
୧୦ । ସମାପ୍ତ—10. Completed; finished. (M. W.)
୧୧ । ବୃହତ୍—11. Large.
୧୨ । ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ—12. Suitable; fit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ.—(+ଭାବ. ଢ)—ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—
1. Sufficiency; adequacy.
୨ । ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ—2 Ability.
୩ । ପରିତୋଷ; ତୃପ୍ତି—3. Satisfaction.
୪ । ଯୋଗ୍ୟତା—4. Suitableness; fitness.

ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବାଦୀ—ଫ. ବହ. ପୁଂ.—(ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ+ବାଦିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Parjyāpta bādī — ମିତବାଦୀ; ମିତ ଭାଷୀ—
ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତବାଦିନୀ / ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଭାଷିଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ — Of moderate speech; sparing in speech.
(ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଭାଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି—ଫ. ବହ. (ପରି+ଆପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଢ)—୧ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—
Parjyāpti — 1. Sufficiency; adequacy.
୨ । ପରିପୂର୍ତ୍ତି—2. Completion; fulness.
୩ । ପରିତୃପ୍ତି—3. Satiety; satisfaction.
୪ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—4 Competence; ability.
୫ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ; ସଂସାର ଯାତ୍ରାର ସୁଗମତା—5. Competency.
୬ । ଅବସାନ—6. End.
୭ । ପରିମିତତା—8. Moderation; temperance.
୯ । ଅପସାରଣ—9. Removal.
୧୦ । ବାରଣ—10. Prevention.
ପ୍ରା. ବ.—୧ । ଜୀବିକା—1. Livelihood.
୨ । ଆବଶ୍ୟକତା—2. Need; necessity.
(ଯଥା—ମୋର ଏଥିରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି ଚଳିବ ନାହିଁ ।)

ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତି(ର୍ତ୍ତ)—ଫ. ବ. (ପରି+ଆ+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Parjyābartta(rta) — ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ—1. Return.
(ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଦଳ—2. Exchange.
(ପର୍ଯ୍ୟାବୃତ୍ତ, ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ—ବିଣ) ୩ । ସଂସାରରେ ପୁଣି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ (ହି. ଶ.)—3. Taking rebirth in the world after death.

ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଫ ବ.—(ପରି+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Parjyāya — ୧ । କ୍ରମ; ଅନୁକ୍ରମ—1. Succession; regular order; rotation.
୨ । ପାଳି—2. Turn; periodic turn.
୩ । ନିୟମିତ କ୍ରମ—3. Regular succession.
୪ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ 4. Sufficiency.
୫ । ସୁଯୋଗ; ଅବସର—5. Opportunity.
୬। ଶ୍ରେଣୀ; ପ୍ରକାର—6. Kind; class.
୭ । ପଦାର୍ଥର ଗୁଣ ବା ଧର୍ମ—
7. Attribute of a thing.
୮ । ଏକାର୍ଥ ବାଚକ ଶବ୍ଦ; ସମ ନାମ; ସମାନାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ—
8. Synonym.
ଏଣୁ ଜ୍ଞାନର କଳାନଥି ପର୍ଯ୍ୟାୟେ କଲେ ବଳାତ୍କେ ଖିଚି –
ଉଃ, ଦୋଃଦୁହ୍ୟାଶ୍ରୟଦଙ୍କ ।
୫ । ଅର୍ଥାଲଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ପୂର୍ବକାଳରେ ବା ଉତ୍ତର କାଳରେ ଅନେକ ବସ୍ତୁର ଉଦ୍ଭବ କଥା ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ବସ୍ତୁର ସ୍ଥିତି ବା ଗତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ—
9. A figure of speech describing a thing at different places or positions in succession.
୧୦ । ରଚନା (ହି. ଶ.)—10. Construction.
୧୧ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ବା କୁଳରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ—11. Mutual relationship between two persons of the same family or class.

ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ—ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ଯଥାକ୍ରମେ—
Parjyāya krame — 1. Respectively.
୨ । ପାଳି ଅନୁସାରେ—2. By turns; rotation.
୩ । ନିୟମିତ କ୍ରମାନୁସାରେ; ଏକର ପର ଅନ୍ୟ—
3. In regular succession.

ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବୃତ୍ତି—ଫ. ବ.—ଏକକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାର
Parjyāya bṛutti — ବୃତ୍ତି—The state or condition of abandoning one and taking another.

ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଏକ ପଦାର୍ଥର ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ଭିନ୍ନ ନାମ—
Parjyāya śabda — Synonym.

ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଶୟନ—ଫ. ବ.—ପହରାମାନଙ୍କର ପାଳିଅନୁସାରେ ଶୋଇବା ଓ
Parjyāya śayana — ଚେଇଁବା—Alternate sleeping and watching of watchmen by turns.

ପର୍ଯ୍ୟାୟୋକ୍ତ—ଫ. ବିଣ. (ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; ପର୍ଯ୍ୟାୟ+ଉକ୍ତ)—
Parjyāyokta — ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ଉକ୍ତ; ପରେ ପରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ—Described seriatim.

ପର୍ଯ୍ୟାୟୋକ୍ତି ଅଳଙ୍କାର—ଫ. ବ—ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—
Parjyāyokti alaṅkāra — A figure of speech.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ବକ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟକୁ ସାକ୍ଷାତ୍‌ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା ନ କରି ବାକ୍ୟରଙ୍ଗିଦ୍ୱାରା ସୂଚନା କରାଯାଏ, କିମ୍ବା ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ରମଣୀୟ ବ୍ୟାଜ ଦ୍ୱାରା କାବ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରା ଯାଏ ସେଠାରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟୋକ୍ତି ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ, ଉଦାହରଣ ଯଥା—
୧ । ଜଉଁ ସୁବଦନକେ ପରଯତ୍ନେ ସହିଁ ଅସୁଧ ଶିଖା,
ରୁଷ ଯୁବତିକି ମାରଣାର୍ଥେ ତେଣେ ନୈପୁଣ୍ୟ ଦେଖା । ବୈଦ୍ୟନାଥ. ଉଷା.
୨ । ଉତ୍ପାଦୋନ୍ନ ବସ୍ତ ସହିଁ ନାରଫେଣୀ,
ଜାଇଫଳକେ ପୂର୍ଣ ମରୁଜକା କେଣୀ । ବୈଦ୍ୟନାଥ. ବରଯା।

ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା—ଫ. ବ. (ପରି+ଆଲୋଚନା)—
Parjyālochanā — ୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଆଲୋଚନା—
(ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Circumspection;
ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚକ / ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚିତ } ବିଣ attentive observation.
୨ । ବିତର୍କ—
2. Deliberation; reflection.
୩ । ସମାଲୋଚନା—3. Criticism.

ପର୍ଯ୍ୟାସ—ଫ. ବ. (ପରି+ଅସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Parjyāsa — ୧ । କ୍ରମ ଭଙ୍ଗ; ଓଲଟ ପାଲଟ ହେବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ } ବଣ
ପର୍ଯ୍ୟାସିତ. }
(ପର୍ଯ୍ୟାସନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
1. Upturning; overturning.
୨ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—
2. Change; revolution.
୩ । କ୍ରମାନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ—3. Rotation.
୪ । ବିନାଶ—4. Destruction; ruin.
୫ । ବଧ—5. Killing.
୬ । ପତନ—6. Fall.
୭ । ବ୍ୟାପ୍ତି; ବିସ୍ତାର—7. Extension.
୮ । ପରିକ୍ରମା—8. Circumambulation.
୯ । ବେଷ୍ଟନ କରି ବସିବା—9. Sitting round.

ପର୍ଯ୍ୟାହାର—ସଂ. ବି. (ପରି+ଆ+ହୃ. ଧାତୁ=ନେବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Parjyāhāra ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେବା—
1. Taking or carrying a thing from one place to another; conveying.
୨ । ବହନଯନ୍ତ୍ରିକା; ବାଡ଼ାଙ୍ଗି—2. A yoke borne across the shoulder for carrying loads suspended at each end.
୩ । ବୋଝ—3. A load. (M. W.)
୪ । କଳଶ—4. Pitcher. (M. W.)
୫ । ଶସ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ—5. Storing grain. (M. W.)

ପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ପରି+ଉକ୍ଷ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅନ)—
Parjyukshaṇa ୧ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ହୋମ, ପୂଜା ଆଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠ ପୂର୍ବକ ଚାରିଆଡ଼େ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା (ହି. ଶ.)—
1. Sprinkling water on all sides by reciting certain formulae.
୨ । ସେଚନ—2. Sprinkling.

ପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ଷଣୀ—ସଂ. ବି. (ପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ଷଣ+ଙୀ)—ଯେଉଁ ପାତ୍ରରୁ ଜଳ ନେଇ ଚାରିଆଡ଼େ ଛିଞ୍ଚାଯାଏ—
Parjyukshaṇī A vessel for sprinkling water.

ପର୍ଯ୍ୟୁତ୍ସୁକ—ସଂ. ବି. ଘୁଂ. (ପରି+ଉତ୍ସୁକ)—୧ । ଉତ୍କଣ୍ଠିତ—
Parjyutsuka 1. Very anxious; mentally restless.
(ପର୍ଯ୍ୟୁତ୍ସୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
[ପର୍ଯ୍ୟୁତ୍ସୁକତା(ତ୍ୱ)—ବି]
୨ । ସମୁତ୍ସୁକ; ଲାଳାୟିତ—
2. Eagerly desirous; longing for.
୩ । ଅନୁରକ୍ତ—3. Attached.
୪ । ଶୋକାକୁଳ—4. Sorrowful; grieved.

ପର୍ଯ୍ୟୁଦୟ—ସଂ. ଅ. (ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟୁଦସ୍ତଂ; ପରି+ଉଦସ୍ତ)—
Parjyudaya ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ—
About sunrise. (M. W.).

ପର୍ଯ୍ୟୁଦସ୍ତ—ସଂ. ବଣ. [ପରି=ସବୁଦିଗରେ+ଉତ୍ (ଊଦବର୍ତ୍ତ୍ୟ)+ଅସ୍. ଧାତୁ=ନିବାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ]—
(ପର୍ଯ୍ୟୁଦସନ - ବି)
୧ । ନିଷିଦ୍ଧ; ନିବାରିତ—
1. Prohibited; excluded; denied.
୨ । ପରାଜିତ—2. Defeated; vanquished.
୩ । ନାମଞ୍ଜୁର କରି ଯାଇଥିବା—3. Rejected.

ପର୍ଯ୍ୟୁଦାସ—ସଂ. ବି. (ପରି+ଉତ୍+ଅସ୍. ଧାତୁ+ଅ)—
Parjyudāsa ୧ । ନିବାରଣ—1. Prohibition.
୨ । ପରାଜୟ—2. Defeat.
୩ । ନିଷେଧାତ୍ମକ ନିୟମ—3. A prohibitive rule.

ପର୍ଯ୍ୟୁପାସନ-ସଂ. ବି. (ପରି+ଉପ+ଅସ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବି. ଅନ)—
Parjyupāsana ୧ । ଗୋରଆଡ଼େ ବସିବା—1. Sitting round.
ପର୍ଯ୍ୟୁପାସିତ } ବଣ.
ପର୍ଯ୍ୟୁପାସକ }
୨ । ସେବା—2. Service; attendance; worship.
୩ । କ୍ଷମା ବା ଦୋଷ ମାଗିବା - 3. Asking pardon or excuse.
୪ । ବନ୍ଧୁତା—4. Friendliness. (M. W.)
୫ । (+ଅଧିକରଣ) ଯେଉଁଠାରେ ଶିଉଣୀ ପକାଯାଏ—
5. Encamping ground. (M. W.)

ପର୍ଯ୍ୟୁପ୍ତି—ସଂ. ବି. (ପରି+ବପ୍ ଧାତୁ=ବୁଣିବା+ଘଞ୍. ତ)—
Parjyupti ଗୋରଆଡ଼େ ମଞ୍ଜି ବୁଣିବା--Sowing round of seeds.

ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ—ସଂ. ବି. (ପରି+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ତ, ଷତ୍ୱ ବିଧାନ)--୧ । ବାସୀ; ଉଦ୍ଗୀ—1. Stale; not fresh; insipid.
୨ । ପଚା; ସଡ଼ା—
2. Putrid; decomposed; rotten.
୩ । ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରାତ୍ରି ଯାପନ କରିଥାଏ—
3 Having passed the night. (M. W.)

ପର୍ଯ୍ୟୁସିତାନ୍ନ—ଦେ. ବ—ବାସୀଉଡ଼ିଆ—
Parjyusitānna Rice boiled yesterday.

ପର୍ଯ୍ୟେଷଣ(ଣା)—ସଂ. ବ—(ପରି+ଏଷଣ)—
Parjyeshaṇa (ṇā) ୧ । ଗବେଷଣା; ସର୍ବଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ - 1. Investigation.
୨ । ସଦ୍ଭୁ ଅନ୍ୱେଷଣ—2. Thorough search.

ପର୍ଶନ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପ୍ରଶ୍ନ)—ପ୍ରଶ୍ନ (ଦେଖ)
Parśana Praśna. (See)
ପରଶ୍ନ ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରସନ୍ନ)—ପ୍ରସନ୍ନ (ଦେଖ)
परशन Prasanna (See)

ପର୍ଶନାଲ୍ ଆଲାଓାନ୍ସ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଦମୀ ଛଡ଼ା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଦିଆଯିବା ଭତ୍ତା—
Parśanāl ālāwāns
ପର୍ସନାଲ ଆଲାଓିଆସ Personal allowance,

ପର୍ଶନାଲ୍ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ ବା ସଚିବ
Parśanāl āsishṭānṭ ଆଦଙ୍କ ସହାୟକ କର୍ମଚାରୀ—
(ପର୍ଶନାଲ୍ କ୍ଲର୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) Personal assistant.

ପର୍ଶନାଲ୍ ଡିକ୍ରୀ(ଗ୍ରୀ)—ବୈଦେ.ବି. (ଇଂ)—ସଖ୍ତର ଉପରେ ଯେଉଁ ଡିଗ୍ରୀ
Parsanāl ḍikrī (grī) ଦିଆ ଯାଇ ନ ଯାଇ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ
ପର୍ସନାଲ ଡିଗ୍ରୀ ଦିଆଯାଏ—Personal decree.

ପର୍ଶୁ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ପରଶୁ (ଇତ୍ୟାଦି)
Parśu(etc) Paraśu etc. (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ—ପରଶୁରାମର ଡାକ ନାମ—
Name for calling 'Paraśurāma.

ପର୍ଶୁକା—ସଂ. ବ. (ପର୍ଶୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପଞ୍ଜରାସ୍ଥି; ପଞ୍ଜର ହାଡ଼—
Parśukā Rib.

ପର୍ସେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ଅ (ଇଂ)—ଶତକଡ଼ା; ଅନୁପାତ ଅନୁସାରେ ଶହକେ ଏତେ—Per cent.
Parsent
ପାରସେଣ୍ଟ ପାରଶେଂଟ

ପର୍ସେଣ୍ଟେଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଅନୁପାତ ଅନୁସାରେ ଶହକେ କେତେ ହେବ ଏଥିର ହିସାବ—Percentage.
Parsentej
ପାର୍ସେଂଟେଜ ପର୍ସୌଂଜ

ପର୍ଷଧ—ସ. ବ—ପରଶ୍ୱଧ (ଦେଖ)
Parśwadha Paraśwadha (See)

ପର୍ଷଦ୍—ସ. ବ (ପୃଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରୀତ କରିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅଦ; ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୀତ କରିଯାଏ)—ପରିଷଦ; ସଭା—Association; society; assembly.
Parshad

ପର୍ଷଦ୍‌ବଳ—ସ. ବ (ପର୍ଷଦ୍+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ବଲ)—ସଭ୍ୟସଦୃଶ—
Parshad-bala Member of a society.

ପର୍ଷା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପରିଷା (ଦେଖ)
Parshā Parashā (See)

ପର୍ଷିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—ପରିଷିବା (ଦେଖ)
Parshibā Parashibā (See)

ପର୍ସନ୍—ପ୍ରା. ବିଣ (ସ. ପ୍ରସନ୍ନ)—ପ୍ରସନ୍ନ (ଦେଖ)
Parsan Prasanna (See)

ପର୍ସା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ—ପରସା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Parsā (etc) Parasā etc (See)
(ପର୍ଷାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପର୍ସାଦ—ପ୍ରା. ବ (ସ. ପ୍ରସାଦ)—ପ୍ରସାଦ (ଦେଖ)
Parsāda Prasāda (See)

ପଲ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go.
Pal (root) ୨ । ରକ୍ଷା କରିବା—2. To save.

ପଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ହେବ୍ରୁ ନାମ)—ସେଣ୍ଟ୍ ପଲ୍; ବାଇବଲ୍ ଲିଖିତ ମହାପୁରୁଷ—Saint Paul.
Pal
ପଲ ପଲ [ଦ୍ର—ଏ ମହାତ୍ମା ଇଂଲଣ୍ଡର ରକ୍ଷକ ମହାତ୍ମାରୂପେ ପୂଜିତ ହେଉଅଛନ୍ତି। ଏହି ଶବ୍ଦକୁ ବାଇବଲର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକ 'ପାଉଲ' କରିଅଛନ୍ତି।]

ପଲ୍‌ବିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପଲ୍‌ବିବା (ଦେଖ)
Pal-bibā Palabibā (See)

ପଳ—ସ. ବ (ପଲ୍ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା+କରଣ. ଅ)—୧ । ଓଜନରେ ଗୁରୁ କର୍ଷ ପରିମାଣ; ଗୁରୁ ତୋଳା ପରିମାଣ—
Pala 1. A weight of 4 tolas.
[ଦ୍ର—୧ ସେର=୨୦ ପଳ, ୧ ବିଶା=୬୫ ପଳ।]
୨ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ସୂକ୍ଷ୍ମ କାଳ; ୬୦ ବିପଳ—
2. Moment; 24 seconds.
[ଦ୍ର—୧ ଦଣ୍ଡ=୬୦ ପଳ, ୧ ପଳ=୬୦ ବିପଳ।]
୩ । ଆମିଷ; ମାଂସ—3. Flesh; meat.
୪ । (+ଭାବ. ଅ) ପ୍ରତାରଣା—4. Cheating.
୫ । ଚଳନ—5. Moving; motion.
୬ । ପାଳ; କୁଣ୍ଠା; ଶସ୍ୟଘ୍ନନ ପରେ ଶଣ—6. Straw after threshing; straw shorn of grains
୭ । ଗତି (ହି. ଶ.) 7. Movement.
୮ । ମୂର୍ଖ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ.)—8. A dunce.
୯ । ଉଜୁରି; ତୁଳାଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶ.)—9. Balance; scales.

ପଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଳ)—୧ । ଏକଜାତୀୟ ଜୀବଙ୍କ ସମୂହ—
Pala 1. A herd of animals.
ଦଳ ଝୁଣ୍ଡ ମହୁଷାଳେ ସହିଁ ନର୍ଜନେ ବଦ୍ଧନ୍ତି ମହୁଷ-ଗଇ—ରଘୁନାଥ. ଉଷା।
(ପଲ୍ଲବ; ପଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦଳ; ପଞ୍ଜା—2. Crowd; flock.
୩ । ପଶୁଙ୍କ ଦଳ—3. A herd of beasts.
[ଦ୍ର—ଉଦ୍ଭିଦଜାତୀୟ ଜୀବଙ୍କ ପଲକୁ ଉଦ୍ଭିଦ ନାମରେ, ଉଡ଼ାଯାଏ—ଚଢ଼େଇ, କୁକୁର, ସାକଡ଼, ଗୋରୁ, ଛେଳି, ହରିଣ, ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପଲ। ବାଛୁରୀ, ଗୋରୁ, ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଗୋଠ। ମନୁଷ୍ୟ ଘୁଷୁରୀଙ୍କ ପଲ ବା ସାନ୍ତଣ ବା ଫଉଦ। ଯାତ୍ରୀ, ନାଟବାଲାଙ୍କ ଦଳ ପଞ୍ଜା ବା ମେଳ। ଯାତ୍ରୀ ଓ ମାଛଙ୍କ ସାନ୍ତଣ ବା ଖେଦା। ମାଛ ଜାଆଁଳଙ୍କ ମଦା। ପିଲାଙ୍କ ଖାଉଡ଼ି, ଗୋଠ। କୁମ୍ଭୀର, ସାପ, ବାବାଜୀଙ୍କ ମେଳ, ଭେଲା, ମେଲା। ଜନ୍ତା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଓ ଡେଲୁଣୀ ପୋକ ଆଦି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବଙ୍କ ମଲା, ମଦା।]
୪ । ସମୂହ—4. Multitude.
ଶଲର ପର ଅଶ୍ୱତ୍‌ଥାମା ଶରପଲ ବାହାରୁରେ ମାରିବା ପାଇଁ ଯୋଦ୍ଧା ଉଇ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ।

ପଲଉ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପଲ୍ଲଉ; ଭୁଲ. ସଂ. ପଲାନ୍ନ, ପୁଲ୍ଲକ=ମାଂସ ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ)—ଆମିଷ ମିଶ୍ରିତ ଘିଅପକ୍ୱ ଅନ୍ନ—Rice boiled with meat and ghee.
Palau
ପଲାଓ
ପୂଲାଏ, ପଲାଏ ପଲଉ ବନା ବଜେ ନ ଜାଉଉ ଘଉ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ସଭା।
(ପଲ୍ଲଉ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଲକ—ଦେ. ବ (ସ. ପଲ+କ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ଓ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରଜ; ଆଖିର ନିମେଷଦ୍ୱାରା 'ପଲ' ନିରୂପିତ ହେଉଥିବାରୁ; ୬୫ ନିମେଷ=୧ପଲ; ଫା. ପଲକ୍—ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ ଓ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ଆଖି ପିଟିବାର ସମୟ; ନିମେଷ; କ୍ଷଣମାତ୍ର—1. A moment; twinkle.
Palaka
ପଲକ
ପଲକ
ପଲକେ ପଲକେ ଦୂଇ ପ୍ରହ୍ୱାଙ୍କ ଅଙ୍କେ ନଶ ଯୋହିଥିଲେ ସ୍ଥିତ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ
୨ । ଆଖି ପିଟିବା—
2. Wink; twinkling of the eye.
୩ । ଆଖିପତା—3. Eyelid.
ପଲମ ପଲକ ପମ ରକ୍ଷନ—ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି।

ପଲକ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଖି ବୁଜ ପିଟାଇବା—
Palaka pakā (ke)ibā 1. To wink; to twinkle.
ପଲକ ଫେଲା ୨ । ଆଖି ବୁଜିବା—
ପଲକ ଗିରାନା 2. To close the eyelid.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଲକ ପିଚ୍ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଲକପକାଇବା ୧ (ଦେଖ)
Palaka pichhārdibā Palaka pakāibā (See)

ପଲକ ରହିତ—ଦେ. ବ୍ୟ—ନିର୍ନିମେଷ—
Palaka rahita Winkless.
(ପଲକସ୍ପନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଲକା(କୁ)ପଲ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ପଲ ପଲ; ଏକଦଳ ପରେ ଅନ୍ୟ ଦଳ, ଏହିପରି ଅନେକ; ଦଳଦଳ ହୋଇ; ଦଳେ ଦଳେ ଅନେକ ଦଳ—Herd after herd; in numerous herds; following each other in flocks.
Palakā(ku)pala
ଡ଼କେ ଝୁଣ୍ଡ଼

ପଲକ୍ଷ—ସଂ. ବ୍ୟ—ଶ୍ୱେତ; ଧବଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Palaksha White.
ସଂ. ବ—ଧଳାରଙ୍ଗ—White colour.

ପଲକ୍ଷାର—ସଂ. ବ (ପଲ=ମାଂସ+କ୍ଷର୍ ଧାତୁ=କ୍ଷରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ମାଂସରୁ କ୍ଷରେ)—ଶୋଣିତ; ରକ୍ତ—Blood.
Palakshāra

ପଲଖ (ଖା)—ଦେ ବ (ସଂ. ପଲ=କୁଟା; କୁଟାପର ଅସାର ଥିବାରୁ)—କାଠର ଉପରେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ସ୍ଥଳ ତଳେ (ମଞ୍ଜି—ବପସ୍ତର) ଥିବା ଅସାର ଅଂଶ—The unsubstantial or soft part round a timber below the bark.
Palakha (khā)
ପଲକାକାଠ

ବୃକ୍ଷର ପଲଖେ ସୋନା ମାଟି ଭରେ ଭରି—ଚନ୍ଦ୍ରାବଳି. ବଙ୍ଗୀୟ ।

ପଲଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀ—
Palagaṇḍa Mason.

ପଲଙ୍କ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଲ୍ୟଙ୍କ)—ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ; ଖଟ—
Palaṅka Bedstead; couch.
ପାଲଙ୍କ ପଲଙ୍କେ ଶୁତ୍ରଯ ପନା ଏତେବ କହୁ—ଭୁତା. ଶଂଶୁଶବର ଉଷାଅନ୍ତାଖ ।
ପଲଂଗ

[ଦ୍ର—ଖଟରେ ବାଡ଼ ନ ଥାଏ । ପଲଙ୍କରେ ବାଡ଼ ଥାଏ । ଗଦ୍ଦ ପଲଙ୍କରେ ମଶାଘ୍ନଜାଲ ଓ ଗଦ୍ଦ ଥାଏ ।]

ପଲଙ୍କ ଚଉକୀ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜା ଶୋଇଥିବେଳେ ତାଙ୍କ ପଲଙ୍କ ପାଖରେ ପହରାଦେବା ଜଗୁଆଲି—(ପଲଙ୍କଚୌକି—ଅନ୍ୟରୂପ) A watchman who keeps watch near the bedstead when a Raja is asleep.
Palaṅka chaukī

ନଳପୁବସନ୍ତ ସକାଳ ପଲଙ୍କ ଚୌକି ଦୋଇଥାଏ—ଅପଣ୍ଡୀ ଦଶରୁମାର ଚରିତ ।

ପଲଙ୍କ ଚା—ଦେ. ବ—ଉତ୍ତରଭାରତୀୟ ସାହେବମାନେ ସକାଳୁ ନିଦ୍ରା ତ୍ୟାଗ କରି ବିଛଣା ଛାଡ଼ି ଉଠି ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ବିଛଣାରେ ଥାଇ ଯେଉଁ ଚାହା ଖାଆନ୍ତି—The cup of tea (taken by Europeans in India) before leaving the bed in the morning.
Palaṅka chā
ପଲଂଗ ଚା
ପଲଙ୍କ ଚାହା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଲଙ୍କ ଚାହା

ପଲଙ୍କଟ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ପଲ=ମାଂସ+କଟ୍ ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଶଙ୍କା ହେଉ ଯାହାର ମାଂସ ସଙ୍କୁଚିତ ହୁଏ)—୧ । ଉତ୍ସାହୀ—1. Timid (Apte).
Palaṅkaṭa
୨ । ଲଜ୍ଜାଳୁଆ—2. Bashful (Apte).

ପଲଙ୍କ ପିଠି—ଦେ. ବ—ପଲଙ୍କ ପରି ଚଉଡ଼ା ପିଠି—
Palaṅka piṭhi Broad back (compared to a bedstead).
ପାଲଙ୍କ ପିଠ **ପଲଂଗକା ଏସାପୀଠ**

ପଲଙ୍କ ପିଠିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯାହାର ପିଠି ପଲଙ୍କ ପିଠି ପରି ଚଉଡ଼ା
Palaṅka-piṭhiā (ଘୋଡ଼ା)—Broad-backed (horse).
ପାଲଙ୍କ ପିଠେ **ପଲଂଗକାଏସା ପୀଠବାଲା**

ପଲଙ୍କଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପଲ=ମାଂସକୁ+କଷ୍ ଧାତୁ; ହିଂସା କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରାକ୍ଷସ—Demon.
Palaṅkasha

ପଲଙ୍କଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଲଙ୍କଷ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ରାକ୍ଷସୀ—1. A demoness.
Palaṅkashā
(ପଲଙ୍କଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମକ୍ଷିକା—2. Flea.
୩ । ବିଂଶୁକ; ପଳାଶ—3. Brutea Frondosa tree.
୪ । ଲାକ୍ଷା; ଲାଖ—4. Shellac.
୫ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଖରୁ—
5. A medicinal herb; Tribulus Terrestris.
୬ । ରାସ୍ନା; ଏକ ପ୍ରକାର ଆମ୍ବଗଛର ନର୍ମଳି—
6. Vanda Roxburghii.
୭ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ—7. Bdellium.

ପଲଚ୍ଛି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାମଡ଼ା) ବ—ଗୃହ—
Palachhi Lean-to.

ପଲଟଣ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲାଟୁନ୍; ବାଟେଲ୍ଲିଅନ୍; ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ପଲଟନ୍, ଭୁଲ. ଫା. ବଟେଲନ୍)—୧ । ସୈନ୍ୟଦଳ—
Palaṭana
ପଲଟନ **ପଲଟନ** 1. Army; regiment; battallion.
(ପଲଟନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୈନ୍ୟ—2. Soldier.
(ଯଥା—କଲା ପଲଟଣ, ଗୋରା ପଲଟଣ, ଜର୍ମାଁ ପଲଟଣ ।)

ପଲଟଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ୍ୟ—ପଲଟଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Palaṭaṇiā(āṅ) Regimental; belonging to or
ପଲଟନେ **ପଲଟନିୟା** pertaining to the army; military.
(ପଲଟନିଆ[ଆଁ]—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ପଲଟଣିଆ ସାହେବ, ପଲଟଣିଆ ଡାକ୍ତର ।)

ପଲତା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—୧ । (ସଂ. ପଟ୍) ଛୋଟ ଗଛ—
Palatā 1. Jute plant.
ପଲତା ୨ । (ସଂ. ପଟୋଳ) ପୋଟଳପତ୍ର ଓ ଲତା—
ପରବଲ 2. The Patola creeper and leaves.
୩ । ଜମ ଓ ପଶାରୁଣୀ ଆଦ ପତ୍ରକୁ ବାଟି ତହିଁରେ ପରିବା ମିଶାଇ କରିଥିବା ଝୋଳ ତରକାରି—3. A gruelly soup made by boiling some pasted leaves.

ପଲନ୍ତି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)ବ—୧ । ପକ୍କାକୋଠା ଜମା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଜନ୍ମିଥିବା ସବୁଜ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ପଦାର୍ଥ; ଶିଉଳି—
Palanti 1. Moss.
୨ । ପୋଖରୀ ମାଛ, କଙ୍କଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଦେହରେ ବସିଥିବା ଶସଡ଼ା ସଦୃଶ ପଦାର୍ଥ—2. A mossy growth found over very old fishes, crabs etc.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଲ୍‌ପଲ୍—ଦେ. ଅ—ପଲକାପଲ୍ (ଦେଖ)
Palapala — Palakāpala (See)
(ପଲ୍ଲେ ପଲ୍ଲେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଟିବେଟ୍ଟିବଉଡ଼, ଦୂରୁ ବୈଟେଟିବଠ ଶବ୍ଦେମଣି ପ୍ରେରେ ପରେପଦ୍ଧେ :- ବ୍ୟାକାଶ. ମଦାଭାଗ୍ୟ ।

ପଲି(ଲ)ବ—ସଂ. ବ. (ଦଲ=ଆମିଷ+ବା ଧାତୁ=ଖାଇବା+କରଣେ. ଅ)—ପୋଲୁହ; ମାଛଙ୍କୁ ମାଡ଼ିବସ୍ତିବାର ବାଉଁଶ ପାଉଆ ଜନିତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A basket-like contrivance for catching fish by pouncing upon them.
Pala(la)ba — ପଲୋ ଝାବା

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପଲ୍ଲବ)—ପତ୍ର—Leaf.

ପଲବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପଲ୍ଲବତ) —୧ । (ଗଛରୁ) ପତ୍ର ଜଅଁଳବା; କୁଅଁ ଦେବା; ପଲ୍ଲବତ ହେବା—
Palabibā — ପଲବା
1. (a tree) To shoot forth; to bring forth leaves and shoots. — ପଲ୍ଲବନା
୨ । ଉଦ୍ରିକ୍ତ ହେବା—2. To be excited.
୩ । ଅଗ୍ରସର ହେବା—3. To advance.
୪ । ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—4. To increase.

ପଲମ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଶରା; ମାଟିର ଡେଲଡ଼ଣୀ; ହାଣ୍ଡି ମୁହଁର ଛାଙ୍କୁଣୀ—
Palama — ସରା
A shallow concave earthen pan used as a cover for earthen pots and as a frying pan. — ଢକ୍କନ, ଚପନୀ

ପଲମ ପେଟା—ଦେ. ବଣ—ଯାହାର ପେଟ ପଲମ ପରି ଚଉଡ଼ା ଓ ଫୁଲୁକା—Pot-bellied.
Palama petā
(ପଲମ ପେଟେଇ, ପଲମ ପେଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପଲମ ପେଟୁଆ, ପଲମ ପେଟୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଲ୍ଲଲ—ସଂ. ବ. (ପଲ୍ ଧାତୁ+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅଲ)—୧ । ମାଂସ—
Palala — 1. Flesh; meat.
୨ । ଚଙ୍କ—2. Mud; mire.
୩ । ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିର ପଙ୍କ—3. Alluvial deposit.
୪ । ଜଳ ଓ ଚନ୍ଦନଦ୍ୱାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ; ଖଜା—4. A kind of sweetmeat.
୫ । (ପଲ=ମାଂସ+ଲା ଧାତୁ, ଗ୍ରହଣ କରିବା+ଅ) ରାକ୍ଷସ—5. A demon.

ପଲ୍ଲଲାଶୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପଲଲ+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ମାଂସାଶୀ—Carnivorous; flesh-eating.
Palalāśi — (ପଲଲାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଲ୍ଲୀୟ ଉପାଦାନ—(ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟରେ ମାଂସର ଉପକରଣମାନ ଥାଏ—Carbohydrates.
Palaliya upādāna

ପଲସ୍ତରା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲାଷ୍ଟର୍)—
Palastarā — ପଲସ୍ତାରା, ପଲସ୍ତର
ଗୃହର କାନ୍ଥ ଉପରେ ପତଳା ସ୍ତରରେ ମାଟି ବା (ପଲସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚୂନର ଲେପ—Plastering.

ପଲସ୍ତରା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘରର କାନ୍ଥରେ ସମତଳ ଉପରେ ମାଟି ବା ଚୂନର ସ୍ତର ବୋଳିବା—
Palastarā karibā — ପଲସ୍ତାରା କରା
To plaster the wall with mud or me. — ପଲସ୍ତର କରନା

ପଲସ୍ତୀ—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲାଷ୍ଟର୍; ଡେ. ପାଲ୍ଲସ୍ତୀ)—
Palasti
୧ । ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପୋଲ୍‌ଟିସ୍—1. Plaster; poultice.
୨ । ମଲମ—2. Ointment; liniment.

ପଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପରମାଣ ବାଚକ ପଲ; ତୁଲ. ସଂ. ପଲଘ=ଜଳ ପାତ୍ର)—ଗ୍ରାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରୁ ତୈଳ ଘୃତ ଆଦି ଉଠାଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଲୁହା ଗୁମୁଟ୍ (ଏଥିରେ ଦଣ୍ଡ ଥାଇ ବେଞ୍ଚ ପାତ୍ରଠାରୁ ସମକୋଣ ହୋଇ ଉପରକୁ ଉଠି ଥାଏ)—A spoon or ladle with an upright handle for lifting oil, ghee etc from a jar.
Palā — ପଲା
ପଲୀ, କୋଇଆ

କ୍ରି. (ପଳାଇବା କ୍ରିୟାର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଅନୁଜ୍ଞା ଦ୍ୱିତୀୟା ପୁରୁଷରେ ରୂପ)—ତୁ ପଳାଇ ଯା—(Thou) Go away; be gone. — ଭାଗୋ
(ଯଥା—ମୋ ଜୁଜୁଟି ଉପର ଦୁଷ୍ଟୁ—କହୁଣୀ ମାରେ ରୁଟି ରୁଟି, ଦୂର ପଳା ଦୂର ପଳା—ଶିଶୁ ଗୀତ ।)

ପଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା; ସଂ. ପଲ୍ଲି; ତୁଲ. ଡେ. ପଲ୍ଲ)—
Palā — ପାଭାରକୁଁଡ଼େ ଝୋଁପଡ଼ୀ, ପରନକୁଟୀ
୧ । ପତ୍ର କୁଡ଼ିଆ; ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା—1. A hut made of leaves.
ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି.....ଅନ୍ଧାର ପଲ୍ଲର ବାହାରୁ ଅସିଲେ ।
ବ୍ୟାକାଶ. ବଙ୍ଗେଲା ।
୨ । ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆ—2. A tiny hut.
୩ । ଛୋଟ ଘର; କୁଡ଼ିଆ—3. Cottage.

ପାଲ୍ଲା, ପଲ୍ଲଡ଼ ପାଲ୍ଲା
୪ । (ସଂ. ପଲ) ତରାଜୁର ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା ପାତ୍ର—4. The scale pans of a balance.

ପ୍ରାଦେ. ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉଷାର; କାକର—Dew.
୨ । (ଗଞ୍ଜାମ)—ଚଳ; ଗୁଗୁଚ୍ଛ—Seedling.
(ଯଥା—ଧାନପଲ୍ଲା=ଧାନଚଳ)
୩ । (ଗଡ଼ଜାତ)—ବାଘ ଆଦି ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଶିକାର କରିବାକୁ ଶିକାରୀ ଜଗି ରହିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ଖୋଳାଯାଇ ଡାଳ ପତ୍ର ଆଦିରେ ମୁହଁ ଘୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଗାତ—A pit dug in the ground and covered over with twigs and leaves under which a hunter lies in ambush.
୪ । (ଦିଦ୍ଭୂମ) ବଣ—କ । ଘୋଳା; ପଙ୍କା—1. Hollow.
ଖ । ମାଗଣା; ମୋଫତ୍—2. Got gratis.

ପଲ୍ଲଇ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗୋ-ପାଳକ)—
Palāi
ପଲେଇ, ପଲେ } ଅନ୍ୟରୂପ
୧ । ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କ ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—1. The headman of cowherds.
୨ । ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର ବଂଶଗତ ଉପାଧିବିଶେଷ—2. A family-title of cowherds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶ । ଯୋଦ୍ଧାଇ; ରାଜାଙ୍କର ଉଚ୍ଚପଦବିଶେଷଙ୍କ ଉପାଧି—
3. Title of a class of servants of a Raja.

ପଲା(ଳେ)ଇ ପଶିବା Palā(le)i pasibā **ପଲାକର ଛୀପନା** **ପାଲିୟେଟୁକା**—ଦେ. କ୍ରି—ଉପରେ ବିପଦରୁ ପଳାଇ ଯାଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ନେବା—To flee from danger and take shelter in some place in fear; to take refuge.

ପଳାଇ ପଶିଲ ମାନ୍ତ୍ରୀ ଘରେ
ସାନ୍ତ୍ରୀ ମଉଳ ଉପଦ୍ରବେ—ଭଗ ।

ପଳା(ଳେ) ଇବା Palā(le)ibā **ପଲାନ, ପାଲାନ** **ଭାଗନା, ପଲାନା**—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଲାୟନ)—
୧ । ପଳାୟନ କରିବା—1. To fly away; to flee.
୨ । ଅନ୍ତରୀଣ ହେବା; ଲୋପ ପାଇବା—
2. To disappear.

ସେ ମୁଣ୍ଡ ଉତ୍ତରୁ ମହମ ଦେଶି ପଳାଉ ଦୁଃଖ ପାସିବ ।
ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍କଳଗାଥା ।

ଶ । (ପାଳିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ)—
ପାଲାନ **ପଲବାନା** ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପାଳନ କରାଇବା—3. To cause to be brought up or reared by another.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲି ଯିବା—
1. To depart; to go away from a place.
୨ । ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା—2. To move swiftly.

ପଲାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଳ ସ୍ଥଳରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Palāibā ପଳାଇବା (ଦେଖ)— Palāibā (See)

ପଳା(ଳେ)ଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—To run away from a place.
Pala(le)i jibā **ପାଲିୟେ ଯାଓୟା** **ଭାଗଜାନା, ପଲାଜାନା**

ପଲାଉଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଲାୟନ)—
Palāuṇi ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଯିବା—
ପାଲାନ **ପଲାନା, ପରାନା** Fleeing away; swift motion.

ସେ ଗରଜ ପଳାଉଣି ବେଳ ବଳା ବଳାଡ ଛଳିଣୀ ରବ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପଲାଉ(ଉ)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପଲାଉ (ଦେଖ)
Palāo(u) Palāu (See)

× × × × ପୋସୁମାନଙ୍କ ଗାନା ପଲାଓ ସକାଶେ ଏତଣ ଝଡା ବନ୍ଧୁତ ଦେବ—
ପଳାରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପଲାଗି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଳ=ମାଂସ+ଅଗ୍ନି; ମାଂସର ଅଗ୍ନି ସ୍ୱରୂପ)—ପିତ୍ତ—Bile.
Palāgni

ପଲାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଳ=ମାଂସ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ ଅଙ୍ଗ ଯାହାର)
Palāṅga ଶିଶୁମାର; ଶୁଣୁକ—A porpoise.

ପଲାଞ୍ଚିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଲ୍ୟାସ୍ତୃଣ)—ହାତୀର ସାଜବିଶେଷ—
Palāñchiā A kind of elephant's saddle.

ହାଇରା ଅମାର ଅନ୍ଧ ଶିବୁଡ ଝୋଯର ପଲାଞ୍ଚିଆ ସର୍ଦ୍ଦାର ମାନ ।
ବୃନ୍ଦାବନ, ସମରତରଙ୍ଗ ।

ପଲାଣ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାଣ, ପଲ୍ୟାଣ, ପ୍ରା. ପଲ୍ଲାଣ)—
Palāṇa ୧ । ଯୋଡ଼ିଆ ବଳଦଙ୍କ ପିଠିରେ ଲଦାଯିବା ଅଖାର ଆସ୍ତରଣ-(ପଲ୍ଲାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Pack-saddle.

ପାଲାନ ଗାଈଁ ପଲ୍ଲଙ୍ଗ ବଗଲ ଅଣିଥିଲେ, ତାହା ଉଭ ଗାଉଘାଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।
ପାଲାନ ପଳାରମୋହନ, ଗନ୍ଥସ୍ଥ ।

୨ । (ସଂ. ପଲ୍ୟାସ୍ତୃଣ) ହାତୀ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଅଖାର ଗଦି, ଯାହା ଉପରେ ହାଉଦା କସାଯାଏ —
2. Pack-saddle for elephant.

ଶ । ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା; ସେନା ସାଜିବା—
3. Battle-array; preparing soldiers for battle.

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ନବ ପ୍ରସୂତ ଗାଈଙ୍କ ପ୍ରସବ ଦ୍ୱାରକୁ ଫୁଙ୍କିବା; ଗାଈଙ୍କୁ ଧରିବା—Blowing air into the abdomen of a newly delivered milch cow.

ପଲାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାଣ)—
Palāṇibā ୧ । ଯୋଡ଼ି ବଳଦ ଉପରେ ପଲ୍ଲାଣ ଲଦିବା—
ପାଲାନକରା **ପଲାନାନା** 1. To put the pack saddle on the back of a pack-bullock.
୨ । ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଜିନ୍ ଓ ହାତୀ ପିଠିରେ ଗଦି ଉଡ଼ିବା—
2. To put the saddle on a horse or the pack-saddle on an elephant.

ଶ । ସେନାଙ୍କୁ ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—
3. To array the soldiers for battle.

ପଲାଣ୍ଟି—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପତଳା ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଚୁମ୍ବଡ଼ା—
Palāṇṭi A thinly woven reed-mat.

ପଲାଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବ. [ପଲ୍ ଧାତୁ=(ରେଗରୁ) ରକ୍ଷା କରିବା+ଅଣ୍ଡୁ; ନଘାଇନ]-ପିଆଜ—Onion.
Palāṇḍu

ପଲାତକ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ପଲାୟିତ)—୧ । ପଳାଇ ଯାଉଥିବା—
Palātaka 1. Fleeing away; fugitive; deserting; run away.
୨ । ନିରୁଦ୍ଦେଶ—2. Absconding.
ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପଳାଇ ଯାଉଥାଏ—
A run away; a fugitive; deserter.

ପଲାନ୍ନ—ସଂ. ବ. [ମ.ଯ.ସ୍ତ; ପଳ=ମାଂସ(ସହିତ ପକ୍ୱ)+ଅନ୍ନ]-ପଲାଉ-
Palānna A rich food consisting of rice boiled with ghee and meat.

ପଲାପ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଲାପ)—ପ୍ରଲାପ (ଦେଖ)—
Palāpa Pralāpa (See).

ସଂ. ବ—୧ । ହାତୀର ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ (ହି. ଶ.)—
1. The temples of an elephant.
୨ । ପଘା—2. Halter; rope (Apte).

ପଲ୍ଲ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା ନିର୍ମାଣ କରିବା—To build or raise a leaf-hut at any place.
Palla pakā(ke)ibā (ପଲ୍ଲ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଲାୟନ—ସଂ. ବ. (ପରି+ଅୟ୍. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)
Palāyana ୧ । ଭୟରୁ ଦ୍ରୁତ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ—
(ପଳାୟକ, ପଳାୟିତ—ବିଶ) 1. Flying away through fear.
୨ । ଚଞ୍ଚଳ ଦୌଡ଼ିକରି ଚାଲିଯିବା—
2. Flight; fleeing away escape, taking to one's heels

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଲାୟନ ପର—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ପଲାୟନ + ପର)—
Palāyana para ୧ । ପଲାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟତ—
(ପଲାୟନପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Ready to flee away.
୨ । ପଲାୟମାନ; ପଲାଉଥିବା—2. Fleeing away.

ପଲାୟମାନ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ପର୍ + ଅୟ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Palāyamāna ପଲାଉଥିବା—Fleeing away; absconding; taking to one's heels.
(ପଲାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଲାୟିତ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ପର୍ + ଅୟ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Palāyitā ୧ । ପଲାଇ ଯାଇଥିବା—1. Fled; run away.
(ପଲାୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ—2. Absconded.

ପଲ୍ଲଲ—ସ. ନ. (ପଲ = କୁତ୍ସା + ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଅଲ)—୧ । ପାଳ; କୁତ୍ସା—
Palāla 1. Crushed and grainless straw.
୨ । ଶୁଖିଲା ଘାସ—2. Hay.
୩ । ଶସ୍ୟଘ୍ନ ତୃଣଦଣ୍ଡ—3. Cornless stem of grass.

ପଲ୍ଲଲ ଦୋହଦ—ସ. ନ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଲାଲ ଦ୍ୱାରା ଦୋହଦ ହୁଏ
Palāla dohada ଯାହାର; ପାଳ ବାନ୍ଧିଲେ ଆମ୍ବ ଗଛର
ମୁକୁଳୋଦ୍ଗମ ହୁଏ)—ଆମ୍ବ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Mango tree.

ପଲା(ଲା)ଶ—ସ. ନ. (ପଲ୍ ଧାତୁ—ପିବା + ଅ = ପଲ; ଅଶ୍ ଧାତୁ =
Palā(lā)śa ବ୍ୟାପିବା + ଅ = ଅଶ; ପଲ + ଅଶ; କର୍ମ। ପଲ =
ଓ. ପଲ୍ଲଶ ପତ୍ର + ଅସ୍ ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ
ପଲାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଢାକ୍, ପଲାଶ୍, ତେସୁକାପେଡ୍, କକ୍କିଆ, କନ୍‌କେରି ଚିଚା
ସ. ପର୍ଯ୍ୟା. — ପଲା(ଲା)ଶ, ଚଂଶୁକ, ପର୍ଣ୍ଣି, ସାଙ୍ଗିକ, ରକ୍ତ-ପୁଷ୍ପକ, କ୍ଷାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବାଉଘୋଥ, ବ୍ରହ୍ମବୃକ୍ଷ, ବ୍ରହ୍ମବୃକ୍ଷକ, ବ୍ରହ୍ମୋପ-ନେତା, ସମ୍ମିବର, କରକ, କ୍ରିପତ୍ରକ, ବ୍ରହ୍ମସାଦ୍ୟ, କ୍ରିପର୍ଣ୍ଣି, ପଲାଶକ, ରକ୍ତ ପୁଷ୍ପ, ସୁଭଦ୍ରୁ, କାଷ୍ଠଦ୍ରୁ, ସ୍ୱାଜ ସ୍ନେହ, କୃମିଘ୍ନ, ବକ୍ର ପୁଷ୍ପକ, ସୁପର୍ଣ୍ଣୀ ।

୧ । ଚଂଶୁକ—1. The Dhak tree; Butea Frondosa.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ମଧ୍ୟମାକୃତି ଉରୁ ବିଶେଷ । ଗଛ ବଙ୍କା ଓ ଗଣ୍ଠି ଆ; ପତ୍ର କ୍ରିପର୍ଣ୍ଣି । ଶୀତ ଶେଷରେ ଗଛରୁ ପତ୍ର ଝଡ଼ି ଯାଏ ଓ ବସନ୍ତାଗମରେ ଗଛର ଚଞ୍ଚୁପର ଡୋଫା ନାଲ ଫୁଲରେ ଥାଏ। ଏହି ଗଛ ପୂର୍ଣ୍ଣି ଦୋଇଯାଏ । ଏହି ଗଛ ଗୁରୁତର ସଦୃଶ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିର ଗୁଲ ଚରଦେଲେ ଏକ-ପ୍ରକାର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଯ୍ୟାସ (Bengal kino) ବାହାରେ । ଏହାର ଫୁଲକୁ ପାଣିରେ ସିଝାଇଲେ ଏକପ୍ରକାର ନାଲରଙ୍ଗ ବାହାରେ । ପୂର୍ବେ ଏହାର ରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଅକ୍ଷରକୁ ରଞ୍ଜିତ କରା ଯାଉଥିଲା । ଫୁଲ ଝଡ଼ିଗଲେ ତେପଟା ଓ ଚଉଡ଼ା ଛୁଇଁ ହୁଏ; ଛୁଇଁରେ ତେପଟା ସ୍ୱାଜ ଥାଏ । ପଲାଶ ସ୍ୱାଜକୁ ପଲାଶ ପାପଡ଼ୀ କହନ୍ତି ।

ଦେଖିବାକୁ ପଲାଶ ଗଛପରି, କନ୍ତୁ ସ୍ଥୂଳତର ଏକପ୍ରକାର ଲଟାଜାତିଆ ଗୁଳ୍ମକୁ ଭୂଇଁପଲାଶ (ସ. ଭୂପଲାଶ; ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣି ପଲାଶ) ବୋଲାଯାଏ (Butea Superba) । ଏହାର ଫୁଲ ପଲାଶ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଜନ୍ମେ; (ସୋଗେଶ-ଚନ୍ଦ୍ର) । ପଲାଶର ସ୍ୱାଜ ପେଟର କୃମିଘ୍ନ । ଫୁଲ, ତେଲ ଓ ମଞ୍ଜି ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ପତ୍ର ମୋଟା ଥିବାରୁ ତାକୁ ସିଁଇ କରି ଖଲ୍‌ପତ୍ର କରାଯାଏ, ଚତୁପତ୍ର କରାଯାଏ । ଉତ୍ତରଭାରତରେ ଧୂଆଁ ପତ୍ରର ଗୁଣ୍ଡ ଭରଇ କରି ଏ ପତ୍ରକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ପିକା ବଳାଯାଏ । ପଲାଶ ଗଛର ଶାଳକୁ ଛେଚ ଉଙ୍ଗା ଓ ଜାହାଜର ଫାଟରେ ପୂରାଯିବା ଅସ୍ତା ଉଆର କରାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଡେଙ୍କରେ ୩ଟି ପତ୍ର ଲାଗିଥାଏ । ଏ ଗଛର ଶାଳର ଅଂଶୁରେ ଦଉଡ଼ି ଉଆର ହୁଏ । ଏଥିର ଡାଙ୍ଗକୁ ସିଝାଇ କରି ଏକ ପ୍ରକାର ଖଇର ଉଆର କରାଯାଏ, ଏ ଗଛର ବକଳରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠା ବାହାରେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏଥିର ଫୁଲ ବାତବର୍ଦ୍ଧକ, ମଳରୋଧକ, ତୃଷା, ଦାହ, ପିତ୍ତ, କଫ, ରକ୍ତ ବିକାର, କୁଷ୍ଠ ଓ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ନାଶକ । ଏଥିର ଫଳ କଫ, ବାତ, ଉଦରରୋଗ, କୃମି, କୁଷ୍ଠ, ଗୁଲ୍ମ, ପ୍ରମେହ, ବାସୀ ଓ ଶୂଳନାଶକ । ଏଥିର ସ୍ୱାଜ ସ୍ନିଗ୍ଧ, କଫ ଓ କୃମିନାଶକ । ଏଥିର ଅଠା ମଳ-ରୋଧକ ଓ ଗ୍ରହଣୀ, ମୁଖରୋଗ, ଶ୍ୱାସ ଓ ସ୍ୱେଦ ଦୂରକାରକ ।

ଏ ବୃକ୍ଷକୁ ହନୁମାନେ ପବନଞ୍ଜୟ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଏ ବୃକ୍ଷର ଉଲ୍ଲେଖ ବେଦରେ ମିଳେ । କେତେକ ଯଜ୍ଞପାତ୍ର ପଲାଶ କାଠରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଉପନୟନ କାଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାର ପଲାଶ ଦଣ୍ଡ ଧାରଣ କରେ । ବସନ୍ତକାଳରେ ଉତ୍କଳ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଶୁକନାସାବତ୍ ପୁଷ୍ପରେ ପତ୍ରଘ୍ନ ଡାଳମାନ ଲବ୍ଧ ହୋଇ ଅତି ରମଣୀୟ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଫୁଲ ନଗନ୍ଧ; ଏଥିପାଇଁ ସଂସ୍କୃତ କବିମାନେ ଏ ଫୁଲର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗନ୍ଧହୀନତା ବିଷୟରେ ଅନେକ ଲେଖିଯାଇ ଅଛନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । (ପଲ = ପତ୍ର + ଅଶ)—ପତ୍ର—2. Leaf.
୩ । ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା—
3. Petal of a flower.
୪ । ପତ୍ର ପରି ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ—4. Emerald colour.
୫ । ମଗଧ ଦେଶ (ସୋନ ନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ଦକ୍ଷିଣ ବିହାର ଅଞ୍ଚଳ)—
5. Bihar (country); South Bihar.
୬ । (ପଲ = ମାଂସ + ଅଶ୍ ଧାତୁ ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରାକ୍ଷସ—
6. Demon.
କଥେ ପଲାଶ ଦୃଶ୍ୟନ୍ତ ସଖା ବିଦର୍ଭସ୍ୟ ପୁତ୍ର ପବମ୍ବେ ସଖା
(ପଲାଶ — ପଲାଶ ବୃତ୍ତ. ସମ୍ଭବ) —
ରତ୍ନ — ବୈତେସ୍ପତ୍ତ ବଳାଶ ।
୭ । ପ୍ରେତ—7. Ghost.
୮ । ଗୃଧ୍ରଜାତୀୟ ପକ୍ଷି ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
8. A bird resembling the vulture.
୯ । ଲାକ୍ଷା—2. Red lac. (M. W.)
୧୦ । ଡୋଫା ନାଲ ରଙ୍ଗ—
10. Cochineal. (M. W.)
୧୧ । ଶଠୀ; ଗନ୍ଧ ପଲାଶୀ—
11. Curcuma Zedoaria. (M. W.)

ବିଣ—୧ । ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ; ଶ୍ୟାମଳ—
1. Green or emerald coloured.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Merciless; unkind.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଲାଶକ—ସଂ. ବ—(ପଲାଶ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ପଲାଶ ଗଛ ଓ ଫୁଲ
Palāśaka 1. The Dhak tree & flower.
୨ । ଶଠୀ—2. Curcuma Zedoaria. (M. W.)
୩ । କପୂର (ହି. ଶ.)—3. Camphor.
୪ । ଲାକ୍ଷା (ହି. ଶ.)—4. Red lac.

ପଲାଶ ନ(ଲ)ଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ.(ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ନାମ ଭୂପଲାଶ, ଦ୍ୱସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣି ପଲ୍ଲାଶ)—ଲଟାଜାତିଆ ପଲାଶ ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ—
Palāśa na(la)i Butea Superba (creeping plant).

ପଲାଶ ପାପଡା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଲାଶ+ପର୍ଦ୍ଦ; ଏ ଲୁଚି ଓ ମଞ୍ଜି ପର୍ଣ୍ଣ ପର ପଡଲାଥିବାରୁ)—ପଲାଶପାପଡ଼ୀ ପଲ୍ଲାଶ ବୀଜ ବା ଲୁଚି—The seed or bean of Butea Frondosa tree.
Palāśa pāpardā (rdi)
ପଲାଶ ପାପଡ଼ୀ
[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପଲାଶିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଲାୟନ)—(ହାତୀ) ବେଗରେ ଗମନ କରିବା—To walk swiftly (said of an elephant).
Palāśiba
ଝଟକାରନା

ପଲ୍ଲଗିଲ କେରଳ ପାନ୍ତ୍ରୁଙ୍କେ ବୋଲେ ଗୁରୁଥାଉ ଉରଉର ।
ଶିଶୁଗୀତ, ମୂଲଦାଢ ।

ପଲ୍ଲ(ଲା)ଶୀ—ସଂ.ବ.(ପଲ୍ଲଶ=ପଶ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଶୀଘ୍ର ବା ଶୀରକୋଳ ଗଛ—
Palā(lā)śī 1. A kind of plum tree.
୨ । (ପଲ=ମାଂସ+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଇନ୍) ରାକ୍ଷସ—
2. Demon.
୩ । ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ—3. Wild animal.
୪ । ପଲାଶ ନଇ (ଦେଖ)—4. Palāśa nai (See).
୫ । ବୃକ୍ଷ—5. A tree (M. W.).
୬ । ଶଠୀ—6. Curcuma Zedoaria(plant).

ବଣ—୧ । (ପଲ୍ଲଶ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପତ୍ର ଯୁକ୍ତ; ପତ୍ର ବହୁଳ—1. Leafy.
୨ । (ପୁଂ) (ପଲ=ମାଂସ+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଇନ୍; ୧ମା. (ପଲ୍ଲଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ବ)—ମାଂସାଶୀ—Carnivorous.

ଦେ. ବ. (ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶର ଗ୍ରାମ ବିଶେଷ—
ପଲାସୀ Name of a village in Bengal where the
ପଲାସୀ battle of Plassey was won by the English in 1757 A.D.

ପଲ୍ଲଶୀ ଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ. (ଭାରତ ଇତିହାସ) ଖ୍ରୀ୧୭୫୭ ଶାଲରେ ପଲ୍ଲଶୀ-ଠାରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧ—
Palāśī juddha
ପଲାସୀ ଯୁଦ୍ଧ The battle of Plassey in 1757 A.D.
ପଲାସୀକୀ ଲଡ଼ାଇ [ଦ୍ର—ଏହି ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଲାଇବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବଙ୍ଗଳାର ନବାବ ସିରାଜୁଦ୍ଦୌଲାଙ୍କର ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସିରାଜୁଦ୍ଦୌଲା ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ବଙ୍ଗ ଇଂରାଜମାନଙ୍କ କରଗତ ହେଲା ।]

ପଲା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପାଳିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେବା—To be reared up.
Pal̤ā hebā
(ପଲାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯଥା—ଗଡ଼ଜଦ୍ୱାରା ବା ଲୁପ୍ତ ଗୁଳ୍ମକ ପଲା
ପାଲାହଓଆ **पालाहोना** ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ପଲି—ଦେ.ବ. (ଭୂଲ. ବ. ପଲ୍ଲ)—ପଙ୍କ ମାଟି (ନଦୀ)—
Pal̤i Silt; alluvial deposit.

ପଲି(ଲୀ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଲ୍ଲୀ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଡ଼ିଆବଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରାମ—1. A hamlet of huts.
Pali(lī)
ପଲ୍ଲୀ (ଯଥା—ଶତପଲ୍ଲୀ ପଲି ।)
ପୁରବା, ଟୋଳୀ ୨ । ଦଶ ଲକ୍ଷ ଗାଈଙ୍କର ସମଷ୍ଟି—
2. A collection of one million cows.

ଏତସ୍ତେକ ଗାଈ ହେଲେ ଟୋ ଗୋସ୍ତେକ ବୋଲ
ସତସ୍ତେ ଗୋଷ୍ଠ ହୋଇଲେ ଦୁଇ ଏକ ପଲ୍ଲ । ସାରଳା, ମହାଭାରତ ଥଉ

ପଲି(ଲୀ) କର—ଦେ. ବ—ଶଅରମାନେ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଠପତ୍ର ଗୋଷ୍ଠାଇ ଆଣି ଡାବା ସିଲ୍ଲଇ କର ଖଜଣପତ୍ର ବନ୍ଦି କରିବା
Pali(lī) kara
[ପଲ(ଲ୍ଲ)ଟିକସ—ଅନ୍ୟରୂପ] ନମନ୍ତେ ରାଜାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଟିକସ ଦଅନ୍ତି—A tax paid to a Raja for bringing Sal leaves to be sewn into big feeding plates.

ପଲିକ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପଲଡକେଶା ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ—
Pal̤iknī 1. An old grey-haired woman (Apte).
୨ । ବାଲଗର୍ଭିଣୀ ଗୌ; ପହିଲ ଥର ବଏ ଯାଇଥିବା ଗାଈ; ଯେଉଁ ଗାଈ ପ୍ରଥମଥର ଗର୍ଭଧାରଣ କରିଅଛି (ହି. ଶ)—
2. A cow for the first time with calf.

ପଲିଘ—ସଂ. ବ—୧ । କଳଶ—1. Waterpot; pitcher(Apte).
Pal̤igha ୨ । ଉଚ୍ଚକାନ୍ଥ; ପ୍ରାକାର—
2. Wall; rampart (Apte).
୩ । ଲୁହା ଗୋବମଗ୍ ବା ଲୁହାର ମୁଦ୍ଗର—
3. An iron club or one studded with iron.
୪ । ଗୋଗୋଷ୍ଠ; ଗୁହାଳ—4. A cowpen (M. W.).
୫ । ଗୋପୁର; ଫାଟକ ଘର—5. The portalled gateway of a building (Apte).
୬ । ଅର୍ଗଳ (ହି. ଶ)—6. A bar.
୭ । କାଚର ଜଳପାତ୍ର—7. A glass water-vessel. (M. W.).

ପଲିଟିକ(କା)ଲ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ. ପୋଲିଟିକାଲ୍)—ରାଜନୀତିକ—
Palitika(kā)l Political.
(ପଲିଟିକେଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡଜାତ) ବ—
ପଲିଟିକାଲ ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍ (ଦେଖ)
ପଲିଟିକେଲ Palitikāl ejent (See)

ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କର
Palitikāl ejent ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମ୍ପର୍କ
ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ସ୍ଥାପନାର୍ଥ ନିଯୁକ୍ତ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ବିଶେଷ
ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟ କର୍ମଚାରୀ—Political Agent.

ପଲିଟିକାଲ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସରକାରଙ୍କର ଯେଉଁ
Palitikāl dipārtment ବିଭାଗରେ ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟ-
ପଲିଟିକେଲ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ମାନ ବୁଝାଏ—Political department of the Government.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଲିଟିକ୍ସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରାଜନୀତି—
Palitiks Politics.
ପଲିଟିକ୍ସ ପଲିଟିକ୍ସ

ପଲିତ—ସଂ. ବ. (ପଲ୍. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ତ)—
Palita ୧ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ହେତୁ କେଶର ଶୁକ୍ଳତା; ବାଳ ପାଚିବା—
1. Greyness of the hair due to old age.
୨ । କର୍ଦ୍ଦମ; କାଦୁଅ; ଚଙ୍କା—2. Clay; mud; mire.
୩ । ତାପ—3. Heat.
୪ । ପାଚିଲାବାଳ; ଶୁକ୍ଳୀଭୂତ କେଶ—
4. Grey hair. (Apte)
୫ । କେଶଗୁଚ୍ଛ—5. A tuft of hair. (M. W.)
୬ । ଗଗ୍ଗଲ—6. Benzoin. (Apte)
୭ । ମରିଚ—7. Pepper. (Apte)
୮ । ଶିଳାଜତୁ (ହି. ଶ)—
8. Bitumen; asphalt.
ବିଶ—୧ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାଯୋଗୁଁ ଶୁକ୍ଳୀକୃତ (କେଶ)—
(ପାଲତ୍ୟ—ବ) 1. Hoary; grey (hair)
୨ । ବଳବଳକା; ବଳଯୁକ୍ତ—2. Wrinkled.
୩ । ଜରାଗ୍ରସ୍ତ; ବୃଦ୍ଧ—2. Old; aged.

ପଲତା—ବୈଦେ. ବ —(ଫା. ପିଲ୍ତାହ୍; ଭୁଲ, ଓଡ଼ିଆ ବଳତା, ସଂ. Palitā ବର୍ତ୍ତିକା) ୧ । ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ ନିର୍ମିତ ସ୍ଥୂଳ ବଳତା; ସଳତା; ପଲିତା ବର୍ତ୍ତୀ; ମୋଟ ବତ୍ତା—1. A stout wick for an oil lamp.
ପାଲତା
୨ । ବନ୍ଧୁକରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ରଞ୍ଜକ—
2. The match of a gun.
୩ । ବାଣରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବାରୁଦ ଦିଆଯାଇ ବଳା ଯାଇଥିବା ବଳତା; ରସ ବଳତା—3. A long wick containing gunpowder used to light fireworks.
୪ । ନାଳ ଘାଆ ଓ ବଥରୁ ଦୂଜ ଆଦ ବାହାର କରିବା ନମନ୍ତେ ବଥ ମୁହଁରେ ଦିଆଯିବା କାଠି ବା ସୁନ୍ତା—4. A twig or skein of cotton thrust into a boil or sinus for the exudation of pus.
ପଲତା ଦେ. ବ.—ନଳତା ଶାଗ; ନଳତା ପିତା—
ପରବଲ The bitter leaves of jute plant.

ପଲତା ପତ୍ର—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—୧ । ପଟୋଳଗଛର ଲତା ଓ
Palitā patra ପତ୍ର—1. The twigs and leaves of
ପଲତେ ପାତା Patola creeper.
ପରବଲକୀ ପତୀ [ଦ୍ର—ଏହାର ରସ ଉତ୍ତ୍ର ଓ ଉପକାରୀ ।]
୨ । ପସାରୁଣୀ ଲତାର ପତ୍ର—
2. The leaves of Pasāruṇī creeper.
[ଦ୍ର—ଏହା ବାନ୍ତ କମ୍ବା ସିଦ୍ଧ କର ରୋଗୀ ପାଇଁ ଝୋଳ କରଯାଏ ।]

ପଲଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ପଲଚ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଯାହାର ବାଳ
Palitī ପାଚି ଯାଇ ଥାଉ—Greey-haired.
(ପଲଚ୍ଚମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଲିଶ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ)—ପାଲିଶ; ଘଷା ମଜା ହେବାରୁ ଚକ୍‌ଚକ—
Palis Polish.
ପାଲିସ ପାଲିଶ ବିଶ—ଘଷା ମଜା ହୋଇ ଚକ୍‌ଚକ ଦେଖାଯାଉଥିବା-
Polished.

ପଲିସି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Palisi ୧ । ଜୀବନ ବିମା କରିବାର ନିଦର୍ଶନ ଦଲିଲ—
ପଲିସୀ 1. Life Insurance Policy.
ପାଲିସୀ ୨ । ମାଡ; କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ଗୁପ୍ତ—2. Policy.
୩ । କୂଟ ମାଡ; ଗୁଲ୍‌ବାଜୀ—
3. Crooked policy; machiavellianism.

ପଲିସି ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଇଂ. ପଲିସୀ+ଫା. ପରୁସ୍ପୃ ବାଜ୍)—
Palisi bāj ଗୁଲ୍‌ବାଜ; କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥେ ଯେ କୂଟ ମାଡ
ପଲିସୀବାଜ ଅବଲମ୍ବନ କରେ—Machiavellian.
ଚାଲବାଜ (ପଲିସିବାଜୀ—ବି)

ପଲିସି ହୋଲ୍ଡର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Palisi holdar ଯେଉଁ ଲୋକ ଜୀବନ ବିମା କରିଥାଏ—
Policy-holder; the holder of an Insurance Policy.

ପଲେ—ଦେ. ବିଶ—ଏକ ପଲ ପରିମିତ; ଓଜନ କରିସି ଓଜନର
Pale Measuring or weighing one Pala.
ଏକ ପଲ ବ—ଏକ ପଲ ମାତ୍ର—One Pala only.
ଏକପଲ

ପଲେ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଏକ ପଲ ବା ଏକ ଦଳ (ଗାଈ ଆଦି)—
Pale 1. One herd of.
ଏକଦଳ ୨ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—2. A large number of; a
ଏକଝୁଣ୍ଡ, ଏକଦଳ crowd of.
(ଯଥା—ତା ଘରେ ପଲେ ଛୁଆ ।)
ବ ଓ ଅ.—ଏକ ଦଳ ମାତ୍ର—One herd only.

ପଲେ(ଲୋ)ଈ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପଲାୟିକା)—
Pale(lo)ī ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀ ସଂସର୍ଗକୁ ସୁଖ ନ ପାଇ ସବୁବା ବାପ
ହୁଡକା, ହୁଡୁକା ଘରକୁ ପଳାଏ—(a woman) Who does
ଭଗେଡୁ, ଭଗେଲୀ not like to live with her husband and often runs away to her parental roof on very slight provocations

ପଲେଇ ପଶା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୟରେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ
Palei paśā ପଳେଇ ଆସି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନିଏ—
ଭଗେଡୁ, ଭଗୋଡ଼ା (a man) Who runs away from danger and takes shelter in another's
ହୁଡ଼କା roof through fear.
୨ । ଭୟାଳୁ—2. Timid; coward.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଲେଇ ପଶୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପଲାୟନ + ଗବେଶ)—
Palei pasi ୧ । ପଲେଇ (ଦେଖ)—1. Palei (See)
ପାଲାହୁଡୁକା ଭଗେଲୀ, ରୁଷଗହଡ଼ୀ ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀ ଘରୁ ପଲାୟନ କରି ଅନ୍ୟ ପରିବାରରେ ପଶେ ବା ଆଶ୍ରୟ ନଏ—
2. (a woman) Who runs away from her husbands roof and takes shelter in another family.

ପଲ୍ଟଣ(ନ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ପଲଟଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paltaṇa (na) (etc) Palaṭaṇa etc. (See)

ପଲ୍ଲଲ—ସଂ. ବ. (ପଲ୍ ଧାତୁ=ସିବା + ସଙ୍କାର୍ଥେ. ବଲ; ଯେଉଁଠାକୁ ଗୋମେଷାଦି ପାଣି ପିଇବାକୁ ଯାଆନ୍ତି; ଭୁଲ. ଇଂ. ପୁଲ; ପଡ଼୍ଲ; ଲାଟିନ୍—ପାଲସ୍; ଗ୍ରୀକ୍—ପାଲସ୍)—
Palwala ଛୋଟ ଜଳାଧାର; ଡୋବା; ଚୁଆ—
Pool; very small tank; a small reservoir of water; puddle.
ଉଷ୍ଟ୍ରକି ଚ୍ୟାଉ ନଈ ଅଛ ଯୋଗି, ମନୋହର ନାର ପଲ୍ୱଳ ଦେଖି ।
ଉଷ୍ଟ. ଦୋଃ ଚୃଣ୍ଡୀ ସୂଚନ୍ତ ।

ପଲ୍ୱଲାବାସ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଲ୍ୱଲ + ଆବାସ)—
Palwalābāsa କଚ୍ଛପ; କଇଥ—Tortoise.

ପଲ୍ୟଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ପର୍+ଅଙ୍କ; ର ଓ ଳ ର ବେଦ ନ ଥିବାରୁ)—
Palyaṅka ୧ । ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ; ଖଟ୍ଟ; ପଲଙ୍କ—
1. Bedstead; couch.
୨ । ମଞ୍ଚ—2. Raised framework; scaffolding.
୩ । କୃଷି—3. Agriculture.
୪ । ପିଣ୍ଡି ଓ ଢଲପାରେ ଉରୁ ଦେଇ ବସିବା ସମୟରେ ଅଣ୍ଡା ଓ ନଳ ଗୋଡ଼କୁ ଗୁଡ଼ାଇ କରି ବାନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ର—4. A cloth wound the waist and legs while sitting on the heels and hams.
୫ । ଢଲପା ଓ ପିଣ୍ଡିକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ବସିବା—
4. Sitting on the hams and heels.
[ଦ୍ର—ପଲ୍ୟଙ୍କ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।]

ପଲ୍ୟୟନ—ସଂ. ବ—(ପର୍ + ଅୟ୍. ଧାତୁ=ସିବା; ବସିବା + ଅଧିକରଣେ; ଅନ; ଯାହା ଉପରେ ବସିବାକୁ ହୁଏ)—
Palyayana ୧ । ପଲ୍ଲଣ; ଥୋଡ଼—1. Pack-saddle.
୨ । ଘୋଡ଼ାର ଜିନ୍— 2. Saddle of a horse.
୩ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ—3. Rein; bridle. (Apte)

ପଲ୍ଲ(ଧାତୁ)—ସଂ—ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—
Palla(root) To go to move.

ପଲ୍ଲ—ସଂ. ବ. (ପଲ୍ ଧାତୁ + ଅ)—୧ । ଶସ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣ ସ୍ଥାନ; ଅମାର—
Palla Granary.
୨ । ଓଳଆ—2. A packet made of straw and wound with straw ropes for storing corn.
ଦେ. ବ—ପଲ (ଦେଖ)—Pala. (See)

ପଲ୍ଲବ—ସଂ. ବ. (ପତ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉପ=ପତ୍; ପତ୍ + ଲବ=ଅଳ୍ପ; ପାଦା ପାଚଲେ ଝଡ଼ିପଡ଼େ)—୧ । ନୂଆପତ୍ର; କଅଁଳଆ ପତ୍ର—1. New leaf; tender leaf.
୨ । ଶାଖାଗ୍ର; ଗଛର ନୂଆ କଅଁଳଥିବା ଖେଚ୍ଚ ଡାଳ; କୁଆଁ—
2. Young shoot of a plant; a sprout.
୩ । ଗଛର ପତ୍ର—3. Leaf of a tree.
୪ । ଶୃଙ୍ଗାର; କେଳି—
4. Coition; copulation; amorous sport.
୫ । ବଳସ୍ଥ; ଖଡ଼୍—5. Wristlet.
୬ । ବହ ପୁରୁଷ—6. Adulterer; paramour.
୭ । ପାଳ; କୁହୁଡ଼ା—7. Cushed straw.
୮ । (ନାମ) ପଲ୍ଲବ (ଦେଖ)—8. Palhaba. (See)
୯ । ବିସ୍ତାର—8; Expansion; spreading.
୧୦ । କଢ଼ି— 10. Bud; blossom. (Apte)
୧୧ । ଅଲକ୍ତକ—11. Red dye for the feet. (Apte)
୧୨ । କଙ୍କଣ; ବଳସ୍ଥ—
12. Bracelet; armlet. (Apte)
୧୩ । ବଳ (ହି. ଶ.)—13. Strength.
୧୪ । ଚଞ୍ଚଳ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
14. Restlessness; unsteadiness. (Apte)
୧୫ । ବସ୍ତ୍ରାନ୍ତ—
15. The end of a robe or garment (Apte).
୧୬ । ନୃତ୍ୟ କାଳରେ ହାତର ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥିତି (ହି. ଶ.)—
16. A particular posture of the hand during dancing.
୧୭ । (ପୁଂ.) କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଗର—
17. A libertine. (Apte)
ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଲ୍ଲବ=ପତ୍ର)—କର ପଲ୍ଲବ; ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ହାତ ଅଗରେ ଲଗାଦେବା ପୁଷ୍ପ ସଜ୍ଜିତ ପତ୍ରରଚନା—
A circular slip of leaves overlaid with flowers put on the tip of the stumped hands of the image of Jagannātha.

ପଲ୍ଲବକ—ସଂ. ବ. (ପଲ୍ଲବ + କ)—୧ । ଜାର; ବହୁପୁରୁଷ—
Pallabaka 1. A paramour; libertine. (Apte)
୨ । ଅଶ୍ୱାଭିବକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପୁରୁଷର କାମପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥକାରୀ ବାଳକ—2. A catamite. (Apte)
୩ । ବେଶ୍ୟାର ଇଆର—
3. The paramour of a harlot. (Apte)
୪ । ଅଶୋକ ଗଛ—4, The Asoka tree. (Apte)
୫ । ଏକପ୍ରକାର ମାଛ (ହି. ଶ.)—
5. A kind of fish. (Apte)
୬ । ପଲ୍ଲବ (ଦେଖ)—6. Pallaba. (See)

ପଲ୍ଲବଗ୍ରାହିତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ. (ପଲ୍ଲବଗ୍ରାହିନ୍ + ଭାବ. ତା; ତ୍ୱ)—
Pallabagrāhitā(twa) ୧ । ସରୁ ବଂଶରେ ଉପରଠାରୁ ଥିବା

ଜ୍ଞାନ—1. Literary shallowness; superficial knowledge in all matters; the state of being a jack of all trades.

୨ । ବେଦରକାଣ୍ଡ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥାର ଚର୍ଚ୍ଚା—

2. Dealing with trifles. (Apte)

ପଲ୍ଲବଗ୍ରାହୀ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ପଲ୍ଲବ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.-Pallabagrāhī ୧ବ.)—୧ । ସବ୍‌ଜାନ୍‌ତା;ସ୍ୱସଂଂକଥିତ ସବଂଜ୍ଞ;ଯାହାର (ପଲ୍ଲବ ଗ୍ରାହ୍ୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଜ୍ଞାନ ନ ଥାଏ—

1. Having no mastery on all subjects; superficial; shallow (person);jack of all trades but master of none.

[ଦ୍ର—ଏଥର ଲୋକର ସବୁଗଛର ଅଗ ପତ୍ର ଛଣାଇବା ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା ହୁଏ ।]

୩ । ନୂଆପତ୍ର କଅଁଳୁଥିବା (ବୃକ୍ଷ ବା ଲତା)—

2. Putting forth sprouts.

୩ । ଯେ ବେଦରକାଣ୍ଡ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରେ—

3. Dealing with trifles.

ପଲ୍ଲବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପଲ୍ଲବିତ ବା ପତ୍ରଯୁକ୍ତ କରିବା; Pallabā(be)ibā କଅଁଳାଇବା—1, To cause to shoot forth sprouts or leaves.

ଶୁଖିଲ ଡହକୁ ପଲ୍ଲବାଏ ଗୋ ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଜାତ କରାଇବା; ଜନ୍ମାଇବା—2. To cause to be produced or grown.

ପଲ୍ଲବାଏ ଅମୃତେ ଥଦରେ ।
ଜଦମୂର୍ଦ୍ଧ- ଜଦତା ଜଣ୍ଟୋଳ ।

୩ । ଡେଜାଇବା—3. To instigate; to incite.

କୁଟିଳ ବୁଦ୍ଧିରେ କେହିଁ ଅନ୍ୟଥରେ ସଜା ଦେଇଛ ପଲ୍ଲବାଇ ।
ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ

ପଲ୍ଲବାଧର—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଲ୍ଲବ ପର କୋମଳ ଓ ରକ୍ତାର Pallabādhara ଅଧର ଯାହାର)—ଯାହାର ଅଧର ବା ଓଷ୍ଠ (ପଲ୍ଲବାଧରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଲ୍ଲବ ପର କୋମଳ, ରକ୍ତାର ଓ ମନୋହର—Rosy-lipped.

ପଲ୍ଲବାଧାର—ସ. ବ୍ର. (ଶ୍ରୀ ତତ୍ପୁ; ପଲ୍ଲବ+ଆଧାର)—ଗଛର ଡାଳ—Pallabādhāra Branch of tree.

ପଲ୍ଲବାରୁଣ—ସ. ବ୍ରୀ—ପଲ୍ଲବ ପର ଅରୁଣ ବା ରକ୍ତାର—Pallabāruṇa Rosy like new tender leaves. (ପଲ୍ଲବାରୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଲ୍ଲବିକ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ପଲ୍ଲବ=ଶୃଙ୍ଗାର+ଇକ)—୧ । ରସିକ; Pallabika ନାଗର; ବିଟପୁରୁଷ—1. Libertine.

୨ । ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଉପାୟରେ ପୁରୁଷର କାମ ବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥକାରୀ ବାଳକ—2. A catamite (Apte).

ପଲ୍ଲବିତ—ସ. ବ୍ରୀ. (ପଲ୍ଲବ+ଇତ)—୧ । ପତ୍ର କଅଁଳିଥିବା; ଯେଉଁ Pallabita ଗଛରୁ ନୂଆ ପତ୍ର ବା କୁଅଁ ବାହାରୁ ଥାଏ—

1. Covered with newly sprouted twigs and leaves; sprouting.

୨ । ଅତିରଞ୍ଜିତ—2. Exaggerated.

୩ । ବିସ୍ତାରିତ—3. Spread; extended (Apte).

୪ । ଲାକ୍ଷାରଞ୍ଜିତ—4. Dyed red with lac (Apte).

୫ । ରୋମାଞ୍ଚିତ (ହ. ଶ.)—

5. With the hairs of the body erect through sudded emotion; horripilated.

ସ. ବ—ଲାକ୍ଷାରସ—Lac dye (Apte).

ପଲ୍ଲବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପଲ୍ଲବ)—୧ । (ଗଛ) କୁଅଁ ଦେବା; Pallabibā କଅଁଳିବା—1 (tree) To shoot forth new leaves or twigs.

ପଲ୍ଲବିତ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କ ଅଶାରୁ—କୃଷ୍ଣଚିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ୟ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସତେଜ ହେବା—2. To thrive.

ପଲ୍ଲବୀ—ସ. ବ. (ପଲ୍ଲବ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗଛ; ବୃକ୍ଷ— Pallabī 1. Tree.

୨ । (ନାମ) ପଲ୍ଲବ (ଦେଖ)—

2. Palhaba (See)

ସ. ବ୍ରୀ—ପଲ୍ଲବଯୁକ୍ତ—Furnished with leaves.

ପଲ୍ଲବେ(ଭେ)ରମ୍—ସ. ବ. (ନାମ)—ମାଦ୍ରାଜ ନକଟରେ ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ Pallabe(bhe)ram ପଲ୍ଲବ ରାଜାମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ—

A place near Madras which was the capital of the ancient Palhaba kings and from the site of which ancient potteries of prehistoric times have been unearthed.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୃତ୍‌ପାତ୍ରମାନ ଏ ସ୍ଥାନର ଭୂଗର୍ଭରୁ ମିଳଅଛି ।]

ପଲ୍ଲା—ଦେ. ବ—ପଲ୍ଲ (ଦେଖ) Pallā Palā (See)

ପଲ୍ଲି(ଲ୍ଲୀ)—ସ. ବ. [ପଲ୍ଲ ଧାତୁ+ଅଧି ଇ; (ସ୍ତ୍ରୀ+ଈ)]— Palli(llī) ୧ । ପଡ଼ା; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗ୍ରାମ—1. Hamlet; small village.

୨ । ଛୁଟିପିଟି; ଗୃହ ଗୋଧିକା—2. House lizard.

୩ । ଗ୍ରାମ (ହ. ଶ.)—3. Village.

୪ । କୁଡ଼ିଆ; କୁଟୀ (ହ. ଶ.)—

4. Cottage; hut (Apte).

୫ । ଗୃହ; ବାସ ସ୍ଥାନ—5. House; station (Apte).

ପ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି)—କଣ୍ଡୁ ରୋଗ—Itches.

ପଲ୍ଲି(ଲ୍ଲୀ) ଗ୍ରାମ—ସ. ବ—ପଲ୍ଲି ୧-୩ (ଦେଖ) Palli(llī) grāma Palli 1-3 (See)

ପଲ୍ଲି(ଲ୍ଲୀ) ପତନ—ସ.ବ—ଶୂନ୍ୟରୁ ବା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଛୁଟିପିଟି Palli(llī) patana ଖସି ପଡ଼ିବା—

The falling down of a house-lizard on a man.

[ଦ୍ର—ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ବାମ ଅଙ୍ଗରେ, ଉରରେ, ମୁଣ୍ଡରେ, ପିଠି, ବଂଶ ଦେଶ ଓ କର ଚରଣରେ ଛୁଟିପିଟି

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଡ଼ିଲେ ମଙ୍ଗଳ ଘଟେ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଅଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିଲେ ସ୍ୱଜନ ଧନ ବସ୍ତ୍ରୋଗାଦି ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟେ । ମାଡ଼ ମଡାନ୍ତରରେ ଏଦ୍ୱାର ଜପଯୋଡ ନୁଏ ବୋଲି ବବେଚଡ ନୁଏ ।]

ପଲ୍ଲବ(ଗ୍ଧ)—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରୀକ ଇତିହାସ)—

Palhaba(bī) ୧ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୨୫୦ରୁ ଖ୍ରୀଃ ୧୦୦୦ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ରାଜବଂଶ—

1. Name of an ancient Royal family of South India.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜବଂଶ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦିରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ କାଞ୍ଚୀଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଜୟ କରି-ଥିଲେ । ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନସାଙ୍ଗ ଭାରତକୁ ଆସିବା ସମୟ (ଖ୍ରୀ୬୪୦) ରେ କାଞ୍ଚୀରେ ପଲ୍ଲବରାଜ ନରସିଂହବର୍ମା ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ନରପତି ହୋଇଥିଲେ । ପଲ୍ଲବ ରାଜାମାନେ ପ୍ରଥମେ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ (ବେଙ୍ଗୀ)ରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ସେଠାରୁ ବତାଡ଼ିତ ହୋଇ କାଞ୍ଚୀରେ ରାଜଧାନୀ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଖ୍ରୀ୧୦୦୦ରେ ଚୋଳରାଜା ରାଜରାଜଦେବ ଏ ବଂଶର ରାଜାକୁ ପରାସ୍ତ କରି ଏହାଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟ ଲୋପ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ପୁଦୁକୋଟ୍ଟା ରାଜା ଏହି ପଲ୍ଲବରାଜାଙ୍କ ବଂଶଧର । ଅଶୋକ ଖ୍ରୀ. ପୂ ୨୫୦ରେ ଏହି ପଲ୍ଲବ ରାଜ୍ୟକୁ ବୌଦ୍ଧ ପ୍ରଚାରକ ପଠାଇ-ଥିଲେ; କନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ପଲ୍ଲବରାଜ୍ୟ ଗୁଜରାଟରେ ଥିଲା (ହୁ.ଶ.)

ଏ ରାଜାମାନେ କୁରୁରାଜାଙ୍କର ମିତ୍ରରାଜା ଥିବାର ମହାଭାରତରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ଅଛୁ । କେହି କେହି ପଣ୍ଡିତ କହନ୍ତି ଯେ ମହାଭାରତରେ ଏମାନଙ୍କର ଓ ଶକ ଓ ଯବନମାନଙ୍କର ନାମ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ଲେଖକମାନେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

ମନୁ ସଂହିତାରେ ପହ୍ନବ ଗୋଷ୍ଠୀ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଗଣିତ ।]

୨ । ପ୍ରାଚୀନ ପଲ୍ଲବ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ଜାତିବଂଶ—2. The people of South India governed by the Palhaba kings; the Parthians who settled in South India.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଇରାନ୍‌ର ପାର୍ଥିଆରୁ ଆସି ପ୍ରଥମେ ପାରସ୍ୟରେ ତତ୍ପରେ ପଶ୍ଚିମୋତ୍ତର ଭାରତରେ, ତତ୍ପରେ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ଓ ସର୍ବଶେଷରେ ଦକ୍ଷିଣଭାରତରେ ବସତି କରିଥିଲେ ।]

୩ । ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ପାରସ୍ୟ ବା ଇରାନୀ ଜାତି—

3. The Pelhabis, an ancient Persian nation.

[ଦ୍ର—ମନୁସ୍ମୃତି, ଗ୍ରୀସ୍ମୃତି, ମହାଭାରତ ଆଦି ପୁସ୍ତକରେ ଖସ, ଯବନ, ଶକ, କାମ୍ବୋଜ, ବାହ୍ଲୀକ, ଦାରଦ ଆଦି ପଶ୍ଚିମଭାରତବାସୀ ଜାତିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପହ୍ନବ ଜାତିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛୁ । ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ-ମାନଙ୍କର ସାଧାରଣତଃ ପାରସ୍ୟବାସୀ ବା ଇରାନୀମାନଙ୍କ ପଲ୍ଲବ ନାମ ଦଆ ଯାଇଅଛୁ । କେତେକ ଇତିହାସିଜ୍ଞ ଐତିହାସିକ ପହ୍ନବଶବ୍ଦକୁ ପାର୍ଥିଆ ନିବାସୀ ପାରଦ(ଜାତି)ର ଅପଭ୍ରଂଶ ଥିବାର କହନ୍ତି, କନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ପହ୍ନବ ଓ ପାରଦ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ଥିବାର କଥିତ । ହରିବଂଶ ଓ ମନୁସଂହିତା ମତରେ ପାରଦ, ଶକ ଆଦି ଜାତିଙ୍କ ପରି ପହ୍ନବମାନେ ପ୍ରଥମେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଥିଲେ, ପରେ ସଂସ୍କାର ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ପତିତ ଥିଲେ । ସଗରରାଜା ଏମାନଙ୍କୁ ବଳାତ୍କାର କ୍ଷତ୍ରିୟ ଧର୍ମରୁ ପତିତ କରାଇ ମ୍ଲେଚ୍ଛରୂପେ ପରିଣତ କଲେ । ବାଲ୍ମୀକିୟ ରାମାୟଣରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଗାଈ ଶବଲାର ହମ୍ବାରବରୁ ପହ୍ନବଜାତି ଜନ୍ମିଥିବାର କଥିତ (ହୁ. ଶ.) ।]

୪ । ପାରସ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ପ୍ରଦେଶ ଓ ନଗର (ହୁ. ଶ.)—

4. Name of an ancient province and town of Persia.

୫ । ପ୍ରାଚୀନ ପାରସ୍ୟଦେଶ (ହୁ. ଶ.)—

5. Ancient Persia.

୬ । ପ୍ରାଚୀନ ପାରସ୍ୟ ବା ଇରାନରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ବିଶେଷ—6. The Pelhabi language; an ancient laugvage of Persia.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ପାରସୀ ଓ ଆଧୁନିକ ପାରସୀର ଏକ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଭାଷା । ପ୍ରାଚୀନ ପାରସୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ପାର୍ସୀମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ 'ଯେନ୍ଦାବେସ୍ତା'ର ଅନୁବାଦ ଓ ଟୀକାମାନ ଏହି ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଭାଷାରେ ସେମିଟିକ (Semitic) ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ବହୁଳତା ଦେଖାଯାଏ (ହୁ. ଶ.)—

ପଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ—ଜଳଜୁମ୍ବୀ (ହୁ. ଶ.) ବୋରହ୍ୱାଞ୍ଜି—

Palhikā Pistia Stratiotes; an aquatic plant.

ପଶ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—ବନ୍ଧନ କରିବା—

Pas (root) To tie; to bind down.

ପଶମ—ବେଦେ. ବ· (ଫା; ତୁଲ. ସଂ. ପଶୁଲୋମ)—ଭଣ୍ଡା; ପଶୁଲୋମ—

Pasama ପଶମ **पशम** Wool; fur.

[ଦ୍ର—ତିବ୍ବତ ଓ ହିମାଳୟରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଛେଳିଙ୍କ ଲୋମ ମୂଲରେ ଖୁବ୍ ସରୁ ଶ୍ୱେତ କଅଁଳିଆ ଭୁଲାପରି ଲୋମ ଥାଏ; ତାକୁ ପଶମ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପଶମୀ – ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ପଶମୀନା)—୧ । ପଶମ ନିର୍ମିତ—

Pasamī 1. Woolen.

(ପଶ୍ମିନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାଲୁଆ—2. Wooly; hairy.

ପଶମୀନା **पशमिना**

ପଶା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଶକ; ପ୍ରା. ପାସା)—୧ । ଚଉସାର; ଅକ୍ଷକ୍ରୀଡ଼ା—

Pasā ପାଶା **पासा** 1. Game at dice.

ହାଲ ୨ । (ସଂ. ପାର୍ଷ୍ଣି=ଗୁଲୁ) କୋଡ଼ି, କାଙ୍କ, କୁରୁଡ଼ି ଆଦର ମୂଳଦେଶସ୍ଥ ବଳୟ (ଯାହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବେଣ୍ଟ ପଶିଥାଏ); କାଙ୍କ ଆଦର ମୁଣ୍ଡି—2. The ring of a spade or axe through which the handle is passed.

୩ । ଲଙ୍ଗଳ ମୁହଁରେ ଲଙ୍ଗଳଲୁଦାକୁ ସଂଲଗ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲୌହ ନିର୍ମିତ ବେଷ୍ଟନୀ ବା ମୁଦିଆ—3. A ring of iron through which the plough iron is thrust.

୪ । କୋଡ଼ି କାଙ୍କରେ ମାଟି ଦାଣିବାର ଏକଥର—

4. One stroke of a spade for cutting earth.

(ଯଥା—ମୁଁ ପଶାଏ ମାଟି ଦାଣିଲି ବେଳକୁ ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । କୋଡ଼ି କାଙ୍କ ଆଦର ପଶା ବା ମୁଣ୍ଡିରେ ପ୍ରହାର—
5. A blow with the base or ring of a spade or axe.

ନ ଜାଣି ଗୋଦଉ କରନ୍ତ ଓଟା,
ଘରେ ଖାଇଥାଏ ଖାଇଥି ପଶା – ଭଗ ।

(ପଶି—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ—(ସଂ. ପ୍ରବେଶ) (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ଦ୍ୱାଡ଼ଘର ପଶା; ଗାଉପଶା)—୧ । ପ୍ରବେଶକାର୍ଯ୍ୟ—
1. Entering; going into.

ପାଁଜୀ ୨ । ଥଳ; ନଦୀ ଆଦରେ ଲୋକେ ପଶିକର ଯିବାର ଅବସ୍ଥା-ଯୁକ୍ତ (ଜଳଭାଗ)—2. Fordable.

(ଯଥା – ଅଶୀତ ମାସରେ ମହାନଦୀ ପଶା ହୋଇଯାଏ)

ପ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ – ଛୁଞ୍ଚି ବା ଡାକ୍ତରଙ୍କର କଣା—
Eye of a needle.

ପଶା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଶିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Pasā(śe)ibā 1. The causative form of Pasibā.

ଢୋକାନ ୨ । ଦୂରଇବା; ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇବା—
ଘୁସାନା 2. To cause to enter, to thrust.

୫ । କୋଡ଼ି କାଙ୍କ ଆଦର ପଶାରେ ଆଘାତ କରିବା—
3. To strike with the handle of a spade.

ପ୍ରାଦେ (ଲରଆ) କ୍ରି—ପ୍ରତ ଗାଳିବା—To press out water from the boiled rice in the cooking pot.

ପଶା କାଠି ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଶକ ଓ କାଷ୍ଠ)—୧ । କାଠ ବା ହାଡ଼ଦାନ୍ତ ବା ଶିଂଘ ନର୍ମିତ ପଶା ଖେଳିବାର ଚତୁରସ୍ରାକୃତି କାଠି—
ପାଶାସାରୀ ପାସା 1. Dice.

ଏହି ନ ପାରୁଲୁ ପଶାକାଠିକ – ଉଷ୍ଟ, ଟେଡ଼ୋଶବଲାସ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ୫ଖଣ୍ଡ; ପ୍ରତ୍ୟେକର ଚାରି ପିଠିରେ ଗୋଲାକାର ବନ୍ଦୁମାନ ଥାଏ, ଗୋଟିଏ ପିଠିରେ ୧; ୨ଯୁରେ ୨; ୩ଯୁରେ ୫ ଓ ଚତୁର୍ଥରେ ୬ଗୋଟି ଗୋଲ ବନ୍ଦୁଥାଏ; ପଶା ଖେଳିବା ସମୟରେ ଏହି ୫ଖଣ୍ଡି କାଠି ଗଡ଼ାଇବାକୁ ହୁଏ ।

ପଶା ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଶବ୍ଦ ଅଡ଼ (ସଂ. ଅକ୍ଷ)=ପଶା ଗୋଟି ଚଳିବାର ବାଟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ; ଯୁଗ (ସଂ. ଯୁଗ୍ମ)=ଦୁଇଟି କାଠିରେ ସମ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ ପଡ଼ିଲେ ଦୁଇଟି ଗୋଟି ଏକତ୍ର ଚଳିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁଧାନ—
2. A species of fine paddy.

ପଶା ଖେଳ – ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାଶକ + କ୍ରୀଡ଼ା)—ପାଶକ କ୍ରୀଡ଼ା; ପାଶାଖେଳ
Pasā khela ଚତୁସାର ଖେଳ—The game at dice; **ପାଶାଖେଳ** dice play.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୪ଜଣ ଖେଳାଳୀ ୨ ଦଳ ହୋଇ ଖେଳନ୍ତି; ପୂର୍ବେ ଖେଳାଳୀମାନେ ପଣ ବା ବାଜି ରଖି ପଶା ଖେଳୁଥିଲେ । ଏହି ଖେଳରେ ନଳ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜ୍ୟ ଓ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ହରାଇ ବନବାସ କରିଥିଲେ ।]

ପଶା ଖେଳାଳୀ—ଦେ ବଣ – ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପଶା ଖେଳରେ ନିପୁଣ—
Pasā khelāli A gamester; gambler at dice.
ପାଶା ଖେଳାଡୀ ଜୁଆରୀ

ପଶା ଗୋଟୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଶକ ଓ ଗୁଟି)—
Pasā goṭi ପଶା ଖେଳର ଗୁଲା ବା କାଷ୍ଠ ଗୁଳିକା—
ପାଶାର ଗୁଟୀ The small circular figures or pawns
ପାଶାକା ଗୋଟୀ used in the game of dice.

[ଦ୍ର—ଏହା ୪ ରଙ୍ଗର (ଦ୍ୱଲଦୀ, କାଲୀ, ନାଲୀ ଓ ନେଳୀ); ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ୪ ଗୋଟି ଲେଖାଏଁ, ମୋଟରେ ୧୬ ଗୋଟି ଗୋଟୀ ଥାଏ ।]

ପଶା ଦାନ—ଦେ. ବ—ପଶା କାଠିକୁ ଗଡ଼ାଇଲେ ୩ ଖଣ୍ଡଯାକ କାଠି
Pasā dāna ପିଠିରେ ଦେଖାଯିବା ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି—
ପାଶାର ଦାନ The result of a throw of dice.
ପାସାକା ଦାବ [ଦ୍ର—ଉପୁର, ଉଜନ ବା ଉନ ପୁଅ=୧+୧ +୧ । ଚଉକ=୧+୨+୧ । ପଞ୍ଜା ବା ପଞ୍ଜଡ଼=୨+୨ +୧ । ଛକା ବା ଛକଡ଼=୨+୨+୨ । ସାତ ବା ପାଞ୍ଚ ଦୁଇ =୫+୧+୧ । ଅଠା ବା ଛ ଦୁଇ ବା ପାଞ୍ଚ ଉନ=୬+୧ +୧ ବା ୫+୨+୧ । ନଅ ବା ଛ ଉନ ବା ପଞ୍ଜା ଗୁର =୬+୨+୧ କମ୍ବା ୫+୨+୨ । ଦଶ ବା ଛ ଗୁର=୬ +୨+୨ । ଏଗାର ବା ଦଶ ପୁଅ=୫+୫+୧ । ବାର ବା କତେ ବାର ବା ଦଶ ଦୁଇ=୬+୫+୧ କମ୍ବା ୫+୫ +୨ । ଏଗାର ଦୁଇ ଉର ବା ପ ବାର ବା ପୁଅବାର =୬ +୫+୨ କମ୍ବା ୬+୬+୧ । ଚଉଦ=୬+୬+୨ । ପନର ==୫+୫+୫ । ଷୋଳ=୫+୫+୬ । ସତର=୬+୬+୫ । ଅଠର=୬+୬+୬ ।]

ପଶାପଶି—ଦେ. ବ—୧ । ପଶାଇବା କ୍ରିୟାମାନ; ପୁଣିପୁଣି—
Pasāpaśi 1. Acts of thrusting.
ଢୁକାଢୁକି ୨ । ପ୍ରବେଶ ଆଦ; ପଶିବା ଆଦ—
ଘୁସାଘୁସି 2. Entry.

ପଶା ପାଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶାରଫଳ; ଶାରପଟ୍ଟ)—
Pasā pāli ପଶା ଖେଳର ଗୋଟୀମାନ ଯେଉଁ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ରଖିତ
ପାଶାର ଛକ୍ କଳାର ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଗଢ଼ିତ ହୁଏ—
ପସାକା ବିସାତ Dice board or dice plate.

ପଶା ବଡ଼ ଦାନ—ଦେ. ବ—ଦଶ ସଂଖ୍ୟା—
Pasā barḍa dāna Ten.

ପଶା ବଡ଼ ଦାନ ସ୍ୟଦନ (ବଡ଼+ଇଅ)(=ବଶଉଅ)।
ଉଷ୍ଟ ଦୋଷ ଦୂରୀକୃତ ସ୍ୱଦସ୍ତ ।

[ଦ୍ର—କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ବଡ଼ ଦାନ ୧୦ ଅଟେ ।]

ପଶା ସାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଶକ + ସାର=ଗୋଟୀ)—
Pasā sāra ପଶା ଗୋଟି (ଦେଖ)—Pasā goṭi (See)

ପଶି—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ମଫସଲ—
Pasi Countryside; muffassil.

ପଶିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପସାବନ; ସଂ. ପ୍ରସ୍ରାବଣ)—
Pasiā ପେଜ—Water filtered from boiled rice.

(ସାଜପୁର) ବ—ପଶି (ଦେଖ)—Pasi (See)

ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରବେଶ; ପ୍ରା. ପଇଶ)—
Pasibā ୧ । ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବା; ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
ଢୁକା, ଢୋକା 1. To enter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଘୁସଣା, ପେଠଣା ଏକା ଦୋଇ ଅଶ୍ରମ ଭିତରେ ପଶିଲେ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

(ବାହାରିବା—ବିପକ୍ଷରେ) ୨ । ଭିତରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—
ପୁରାଇବା } ପ୍ରଯୋଜକ 2. To remain within.
ପଶାଇବା } (ଯଥା—ସେ ସବୁ ବେଳେ ଘରେ ପଶିଛି ।)

୩ । ଆଶ୍ରୟ ବା ଶରଣ ନେବା—2. To take refuge.
ମୁଁ ଗାଈସ ଚରଣରେ ପଶି ଅସାର ସଙ୍ଗରେ ମାହୁଁ ବର୍ହି ।
କବିଶୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । କୌଣସି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ କର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା—
4. To undertake a difficult task.
ମହା ବଜ୍ରାଙ୍ଗି ଏ ମସ୍ତୀ ଉଶ୍ରୁଙ୍ଗି ଭେଳ
ହେଉଗ ବଜ୍ରମେ ପଶ ସେ ସଙ୍ଗାମେ । ଗୁଣାକର, ମହାଯାତ୍ରା ।

୫ । ନିକଟକୁ ଯିବା—5. To go near.
ଯ.ବତ ପ୍ରେମେ ଙ୍କ ମିଶେ, ଗୋବିନ୍ଦ ଏ ପାଶେ ନ ପଶେ ।
ଭୂପତି, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୬ । ଆସକ୍ତ ହେବା—
6. To be devoted or attached to.
ତାହାର ଚରଣାରବିନ୍ଦେ
ମନ ପଶିବ ଅତ୍ରମାନେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

[ଚଣ୍ଡୀଦାସ ଓ ଶୂନ୍ୟପୁରାଣ ଆଦ ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳା ପଦ୍ୟରେ 'ପଶିବା' କ୍ରିୟାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ପଶୁ—ସ. ବ. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଦୃଶ ସ୍ଥାନରେ ପଶ ଆଦେଶ (Apte); ଯେ ସମସ୍ତ ଦେଖିଯାରେ)—
Paśu

୧ । ସଲାଙ୍ଗୁଳ ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ—
1. Beast; brute; a quadruped with a tail.
୨ । ଛାଗ—2. Goat.
୩ । ଗୋ ମେଷାଦ ଗୃହପାଳିତ ଜନ୍ତୁ—3. Cattle.
୪ । ମୂର୍ଖ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. Illiterate person; an ignorant person.
୫ । ପଶୁ ପ୍ରକୃତିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. Brute-natured person.
୬ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—6. A blockhead; stupid person.
୭ । ବଳି ଦିଆଯିବା ବୋଦା—
7. Victim sacrificed as an offering.
୮ । (ତନ୍ତ୍ର) ନିଷ୍ଠାବାନ୍, ସାଦକତ୍ୟାଗୀ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
8. (Tantra) A very pious and abstemious person.
୯ । ଜୀବ; ପ୍ରାଣୀ—
9. Animal; living being (Apte).
୧୦ । ଅଗ୍ନି—10. Fire (Apte).
୧୧ । ଯାଜ୍ଞ (ହି. ଶ.)—11. Vedic sacrifice.
୧୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥାଏ—
12. An uninitiated person.
୧୩ । ଦେବତା (ହି. ଶ.)—13 Deity.
୧୪ । ଯଜ୍ଞଡମ୍ବିର (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
14. Jajñaḍimbiri (See)
୧୫ । ପ୍ରମଥ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. An attendant of Śiba.

ବଣ—୧ । ମୂର୍ଖ—1. Silly; stupid; block-headed.
୨ । ପଶୁ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Beastly; brute-natured.

ପଶୁ କର୍ମ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁର ଆଚରଣ କର୍ମ)—୧ । ପାଶବ
Paśu karma କର୍ମ—1. Brutal deed; beastly act.
(ପଶୁକ୍ରିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଶୁ ପରି ହିତାହିତ ବିବେଚନା ଶୂନ୍ୟ କର୍ମ—2. Acting like beasts; beastly act.
୩ । ମୈଥୁନ—3. Copulation.
୪ । ଯଜ୍ଞରେ ପଶୁ ବଧ—4. Animal sacrifice.

ପଶୁକଳ୍ପ—ସ. ବଣ. (ପଶୁ + ଭୁଲ୍ୟାର୍ଥେ. କଳ୍ପ)—ପଶୁ ପରି; ପାଶବ—
Paśukalpa Beastly; brutish.
ବ—ଯଜ୍ଞାଙ୍ଗ ପଶୁବଳି ବିଧାନ—The ritual of offering victims in a sacrifice.

ପଶୁ ଗାୟତ୍ରୀ—ସ· ବ. (ମ.ପ. ଲୋ; ପଶୁ ବଳି ଦେବା ସମୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ
Paśu gāyatrī ଗାୟତ୍ରୀମନ୍ତ୍ର)—ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପଶୁକୁ ବଳି ଦେବା ପୂର୍ବରୁ (ପଶୁମନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ତା କାନରେ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର କହି ଦିଆଯାଏ—
The vedic formula whispered into the ear of a victim before it is sacrificed.

[ଦ୍ର—ଏ ମନ୍ତ୍ର ଗାୟତ୍ରୀର ଛାଞ୍ଚରେ ରଚିତ; ଯଥା—ଓଁ ପଶୁପାଶାୟ ବିଦ୍ମହେ, ଶିରଶ୍ଛେଦାୟ (କର୍ମା ବଶ୍ୟକର୍ମଣେ) ଧୀମହି, ତନ୍ନୋଜୀବଃ ପ୍ରଚୋଦୟାତ୍ ।]

ପଶୁଚର—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଶୁ+ଚର)—ପଶୁମାନଙ୍କର ଚରିବୁଲି—
Paśuchara Grazing ground for beasts.

ପଶୁ ଚର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଶୁ+ଚର୍ଯ୍ୟା)—୧ । ପଶୁପରି
Paśu charjyā ବିବେକଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର; ପାଶବ ବ୍ୟବହାର—
1 Beastly conduct.
୨ । ପଶୁପାଳନ; ଗୋମେଷାଦି ପାଳିବା—
2. Cattle breeding.
୩ । ରମଣ—3. Copulation (Apte).
୪ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର (ହି. ଶ)—4. Arbitrary conduct.

ପଶୁତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ. (ପଶୁ+ଭାବ. ତା; ତ୍ୱ)—ପାଶବ ଅବସ୍ଥା—
Paśutā(twa) Beastility.

ପଶୁ ଧର୍ମ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଶୁ+ଧର୍ମ)—୧ । ପଶୁକର୍ମ (ଦେଖ)
Paśu dharma 1. Paśukarma (See)
୨ । ବିଧବା ବିବାହ—The marrying of widows. (Apte).
୩ । ଅମ୍ପାଗମ୍ୟ ବିଚାର ରହିତ ମୈଥୁନ—
3. Promiscuous cohabitation.
ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଶୁର ଆଚାର ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Beastial; brutal.

ପଶୁପତି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପଶୁ+ପତି)—୧ । ମହାଦେବ—
Paśupati 1. Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପଶୁନାଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଶିବଙ୍କର ସଜମାନ ମୂର୍ତ୍ତି—
2. One of the forms of Śiba.
୩ । ସିଂହ—3. The lion.
୪ । ପଶୁରକ୍ଷକ—4. A herdsman (Apte).
୫ । ଅଗ୍ନି (ହ. ଶ)—5. Fire.
୬ । ଔଷଧ (ହ. ଶ)—6. Herb.

ପଶୁପତ୍ତ ନାଥ—ଦେ. ବ—ନେପାଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଶିବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ନାମ—
Paśupati nātha Name of a phallic image of Śiba worshipped in Nepal.
[ଦ୍ର—ଭାରତରେ ୪୬ ଗୋଟି ତୀର୍ଥମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ ।]

ପଶୁ ପାତକ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା)—ପଶୁହତ୍ୟା ପାପ—
Paśu pātaka Sin committed by the killing of an animal.
ବ୍ୟର୍ଥକ ଅରକ ପଶୁପାତକ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଜାସ ।

ପଶୁପାଳ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁ+ପାଳ)—
Paśupāla ପଶୁମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ପଶୁଜଗୁଆଳ—(ପଶୁପାଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) One who tends or rears cattle; (ପଶୁପ, ପଶୁପାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) herdsman.

ପଶୁପାଳକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁ+ପାଳକ)—
Paśupālaka ପଶୁପାଳ (ଦେଖ)—Paśupāla (See)
ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଷ୍ପ ଓ ପାଳକ)—ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜଆଦ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକ ବର୍ଗବିଶେଷ—A class of śebakas of the Deities, Jagannātha (of Puri) and Liṅgarāja (of Bhubaneswar).
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦର୍ପଣ ଦେଖାଇ ଶ୍ରୀମୁଖ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ, ଦାନ୍ତକାଠି ଲଗି, ଆଚମନ, ଧୂପ ଦୀପ ସହିତ ଶ୍ରୀମୁ ଶ୍ରୀରେ ପଞ୍ଚାମୃତ ସ୍ନାନ, ସୁଗନ୍ଧ ଅଏଁଳା ଲଗି ଇତ୍ୟାଦି କରାଇବେ । ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାତୀନ ଉଜୁଲ ।
ଏମାନେ ରଥ ଉପରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ ଲଗାନ୍ତି ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବେଶ ଲଗି କରନ୍ତି ।]

ପଶୁପାଳନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁ+ପାଳନ)—
Paśupālana ଗୋ ମେଷାଦି ପଶୁଙ୍କୁ ପାଳିବା—(ପଶୁରକ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Rearing of cattle.
୨ । ଗୋ ମେଷାଦିକୁ ଜଗିବା—
2. The tending of cattle.

ପଶୁ ପାଶ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁ+ପାଶ)—୧ । ପଶୁକୁ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—1. A rope for tying cattle or other beasts. (ପଶୁରଜ୍ଜୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ସଜ୍ଞପଶୁ ବାନ୍ଧିବାର ରଜ୍ଜୁ—
2 Rope for tying a victim of sacrifice.
୩ । ଜୀବର ସଂସାରବନ୍ଧନ—3. The bonds which enchain the individual soul (Apte).
୪ । ପଶୁବଳି ବିଶିଷ୍ଟ ସଜ୍ଞ; ପଶୁମେଧ—
4. Animal sacrifice (Apte).

ପଶୁ ପାଶକ—ସ. ବ—୧ । ପଶୁପାଶ (ଦେଖ)—
Paśu pāśaka 1. Paśupāśa (See)
୨ । ରତ୍ତବନ୍ଧ ବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
2. A mode of sexual enjoyment (Apte).

ପଶୁ ପ୍ରୋକ୍ଷଣ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ପଶୁ+ପ୍ରୋକ୍ଷଣ)—ବଳି ନିମନ୍ତେ.
Paśu prokshana ଅଉପ୍ରେତ ପଶୁକୁ ଛେଦନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ରୀକରଣ—The act of consecrating an animal before sacrifice.

ପଶୁ ପାଣ୍ଡି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କାଞ୍ଜିଭାଉସ୍—
Paśu phāṇḍi Cattle pound.

ପଶୁ ବଳି—ସ. ବ—୧ । ବୋଦା—1. Beast offered as a victim in a sacrifice.
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ପଶୁବଧ—
2. Animal sacrifice.

ପଶୁ ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ (ମ.ପ.ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ପଶୁ ସୁଲଭ ବୁଦ୍ଧି)—
Paśu buddhi ୧ । ପଶୁପରି ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧି; ଯୁକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବୁଦ୍ଧି—1. Very little intelligence like that of beasts.
୨ । ଆଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)—2. Ādyābuddhi (See)
ବିଣ—୧ । ମୂର୍ଖ; ଅଜ୍ଞ—2. Stupid.
୨ । ହିତାହିତ ବିବେଚନା ଶୂନ୍ୟ—
2. Wanting discrimination.

ପଶୁ ବୁଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପଶୁବୁଦ୍ଧି)—ପଶୁବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)
Paśu budhiā Paśubuddhi (See)
(ପଶୁ ବୁଦ୍ଧିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଶୁ ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁ+ବୃତ୍ତି)—ପଶୁକର୍ମ (ଦେଖ)
Paśu bṛutti Paśukarma (See)
ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଶୁପରି ଆଚରଣକାରୀ—
Beastial; beastly; brutal.

ପଶୁମାର—ସ. ବ—କଂସେଇ
Paśumāra (ପଶୁମାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Butcher.
ପୂରେ ବାଦ୍ୟନ୍ତ ବଗୁଜନେ,
ପଶୁଙ୍କୁ ପଶୁମାର ଯେହ୍ନେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ପଶୁମାରଙ୍କ ଘରେ ଯେହ୍ନେ,
ବନ୍ଧରେ ଥାନ୍ତି ପଶୁଗଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପଶୁ ମେଧ—ସ. ବ—ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞରେ ପଶୁ ବଧ କରାଯାଏ—
Paśu medha Animal sacrifice.
(ପଶୁଯଜ୍ଞ, ପଶୁଯାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଶୁ ମେହନ କାରିକା—ସ. ବ—ହାଲିମ (ଦେଖ)—
Paśu mehana kārikā Hālima (See).

ପଶୁରାଜ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପଶୁ+ରାଜ)—ମୃଗେନ୍ଦ୍ର; ପଶୁଶ୍ରେଷ୍ଠ;ସିଂହ-
Paśurāja The king of beasts; lion.

ପଶୁରି—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚ+ଓ ସେର)—
Paśuri ୧ । ପାଞ୍ଚସେର ପରିମାଣ ବା ଓଜନ—
ପଞ୍ଚେରା ପସେରୀ 1. The weight of 5 seers.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପାଞ୍ଚସେର ଓଜନର ବଟକର୍—
2. A standard for weighing 5 Seers.
ବ୍ୟ—ପାଞ୍ଚସେର ଓଜନବଣ୍ଡିଷ୍ଟ—
Weighing 5 Seers.

ପଶୁର ଗଉଣୀ—ଦେ. ବ—ସେଇଁ ଗଉଣିରେ ପାଞ୍ଚସେର ପରିମିତ ଶସ୍ୟାଦି ସମ୍ଭାଏ—A measuring pot of the capacity of 5 Seers.
Paśuri gauṇī (ପଶୁର ଗୌଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପଶୁ ହତ୍ୟା—ସ. ବ—୧ । ଯଜ୍ଞରେ ପଶୁକୁ ବଲିଦେବା—
Paśu hatyā 1. The slaughter of animals for sacrifice; (ପଶୁଘାତ, ପଶୁବଧ, ପଶୁମାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଜୀବହତ୍ୟା—2 Animal slaughter.

ପଶେର୍—ପ୍ରାଦେ. (ଜଲାଦାଣ୍ଡି) ବ—ବାଳୁଙ୍ଗା—
Paśer Awned wild paddy.

ପଶ୍ଚାତ୍—ସଂ. ଅ—(ପର + ଅସ୍ତାତ୍=ନିପାତନସିଦ୍ଧ)—୧ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ; ପରେ—1. After; afterwards; subsequently.
୨ । ଏଥି ପରେ (କାଳରେ ବା ସ୍ଥାନରେ)—
2. Hereafter (in space or time).
୩ । ପଛରେ—3. Behind.
୪ । ପିଠି ଆଡ଼େ—
4. In the back; in the rear.
୫ । ଭବିଷ୍ୟତରେ—5 In future.
୬ । ପଛ ଆଡ଼—6. From behind.
୭ । ପଛ ଆଡ଼କୁ—7. Backwards.
୮ । ଅବଶେଷରେ; ପରିଶେଷରେ—
8. Finally; at last. (Apte)
୯ । ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ—9. From the west. (Apte)
୧୦ । ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ—
10. Towards the west. (Apte)
ବ୍ୟ—୧ । ପଛଆଡ଼େ ଥିବା—
1. Situate behind; hinder.
୨ । ପରେ ଘଟିବା—2. Future.

ପଶ୍ଚାତ୍ କର୍ମ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଆରୋଗ୍ୟ ହେବା ପରେ ଶଲ୍ୟର ବଳ, ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଗ୍ନି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ କରାଯିବା ଉପଚାର—Treatment done during convalascence to restore strength and digestion.
Paścāt karma

ପଶ୍ଚାତ୍ କୃତ—ସ.ବ—୧ । ଯାହାକୁ ପଛରେ ଛଡ଼ି ଆସିବାକୁ ହୋଇଥାଏ-
Paścāt kṛuta 1. Left behind(Apte).
୨ । ଯାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଟପି ଯାଏ ବା ବଳଯାଏ—
2. Surpassed (Apte).
୩ । ଯାହାକୁ କେହି ପଗ୍ଧରନ୍ତି ନାହିଁ—
3. Thrown to the background (Apte).

ପଶ୍ଚାତ୍ଗାମୀ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପଶ୍ଚାତ୍ + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୩ମା.୧ବ)—
Paścātgāmī ୧ । ଯେ ପଛେ ପଛେ ଯାଏ—
(ପଶ୍ଚାତ ଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Following.
୨ । ଯେ ପଛ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରେ—
2. Moving backwards.
୩ । ପରବର୍ତ୍ତୀ—3. Following; succeeding.

ପଶ୍ଚାତେ—ଦେ. ଅ. (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍)—
Paścāte ୧ । ପରେ; ଭବିଷ୍ୟତରେ; ପଛକୁ; ପଛେ—
ପଶ୍ଚାତ
ପଶ୍ଚାତ୍ତ
ପଶ୍ଚାତ୍ତେ } ଅନ୍ୟରୂପ] 1. In future; afterwards.
ଭାହାଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦ ଛାନ ପାଇ, ପଶ୍ଚାତେ ବି ଗତବ୍ୟ ପାଇ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭକ୍ତବେ ।

ପାଛେ, ପିଛନେ ୨ । ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ—2. In the back.
ପୋଛେ

ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ—ସ. ବ. (ଅବ୍ୟୟୀ ଭାବ; ପଶ୍ଚାତ୍ + ତାପ)—
Paścāttāpa ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଯୋଗୁଁ ମନରେ ଜାତ (ପଶ୍ଚାନୁତାପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦହିବା ଖେଦ; ପସ୍ତାଇବା; ଅନୁତାପ—Repentance; contrition.
ଏଡ଼ା ଦେଖିଣ ସୁଯୋଧନ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ
ଜର ଅବା ଜ୍ଞତ ବାନ୍ତିବାର ପାପ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ପଶ୍ଚାଦ୍ଭିଗ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପଶ୍ଚାତ୍ + ଦିଗ)—
Paścāddiga ୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ (ଦେଖ)
ପଶ୍ଚାଦ୍ଦେଶ
ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Paścādbhāga (See)
୨ । ପଶ୍ଚିମ—2. The west.

ପଶ୍ଚାଦ୍ବଂଶ—ଦେ. ବ—(ବାଇବ୍ଲ ଅନୁବାଦ; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଉତ୍ତର ବଂଶଧରଗଣ—Descendants.
Paścādbaṁśa

ପଶ୍ଚାଦ୍ବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପଶ୍ଚାତ୍ + ବୃତ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)
Paścādbartti ପଛଆଡ଼େ ଅବସ୍ଥିତ—Situate behind.
(ପଶ୍ଚାଦ୍ବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପଶ୍ଚାର୍ଦ୍ଧ—ସ. ବ. (ଅପର + ଅର୍ଦ୍ଧ; ନିପାତନ)—୧ । ଶରୀରର ଗୋଡ଼-ଠାରୁ ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶ—1. The part of the body below the navel; the lower half of the body.
Paścārddha (ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ-ବିପରୀତ)
୨ । ବସ୍ତୁର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ—2. The latter half.
୩ । ପଶ୍ଚିମାଂଶ—3. The western side (Apte).

ପଶ୍ଚିମ—ସ. ବ. (ପଶ୍ଚାତ୍=ପଛଆଡ଼େ + ଇମ; ଉପାସନାକାଳରେ ଏହା ଦିଗ ମନୁଷ୍ୟର ପଛକୁ ଥିବାରୁ; କମ୍ବା ପଶ୍ଚ=ପଶ୍ଚାତ୍ + ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ମ; ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ପ୍ରଥମେ ଉଦିତ ହେବା ପରେ ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଗମନ କରନ୍ତି)—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍ତୀ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଅସ୍ତ ଯାଆନ୍ତି—1. The west.
Paścima
୨ । ପୃଷ୍ଠଦେଶ; ପଛଆଡ଼ —
2. Back side; hind part.
୩ । ଶେଷଭାଗ—3. Last portion.
ବ୍ୟ—୧ । ପଶ୍ଚିମଦିଗସ୍ଥ—1. Western.
୨ । ଶେଷ; ଚରମ—2. Final; last.
୩ । ପଛଆଡ଼ର—3. Hinder; hindmost.
ଦେ. ବ—୧ । ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ ଅଂଶ; ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ—
1. Western India.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶ—
2. The North Western Province of India

ପଶ୍ଚିମ ଅବସ୍ଥା—ସ. ବ—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
Paschima abasthā 1. Death.
ତାହାଙ୍କର ପଶ୍ଚିମ ଅବସ୍ଥା ହୋଇଲେ
ଅସ୍ମେମାନେ ସମସ୍ତ ତାଙ୍କ ପାଖେ ପିନ୍ଧି ଉଲେ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ନଦାଲ୍ଲରତ. ବସ୍ତ୍ର

୨ । ଶେଷ ଅବସ୍ଥା—2. Last stage.

୩ । ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥା—3. Dying condition.

ପଶ୍ଚିମ ଇବାଟ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ —
Paschima kabāṭa A family title of the Kshatriyas.

ପଶ୍ଚିମ ଘାଟ—ଦେ. ବ —ବମ୍ବେ ପଦ୍ଦଭର ପଶ୍ଚିମ ଶାଖା, ଯାହା ବମ୍ବେଇ ପ୍ରଦେଶର ପଶ୍ଚିମାଂଶରେ ସମୁଦ୍ରର ସମାନ୍ତର ଦୋଇଅଛୁ—The Western Ghat mountain range in western India.
Paschima ghāṭa
ପଶ୍ଚିମୀ ଘାଟ
ପଶ୍ଚିମ ଘାଟ

ପଶ୍ଚିମ ଜୀବନ—ସ. ବ—ଶେଷ ଜୀବନ; ଜୀବନର ଶେଷଭାଗ—
Paschima jībana The last part of the life.
ଜରଥଇ ଅଶା କନ୍ଦେ ଯାପନ
ତୋ ପଶ୍ଚିମରେ ପଶ୍ଚିମ ଜୀବନ—ବଳାଇ. ଗୀତା ।

ପଶ୍ଚିମ ଦକ୍ଷିଣ—ସ. ବ—ପୃଥିବୀର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ
Paschima dakshiṇa କୋଣ; ନୈର୍ଋତ କୋଣ—
The south western point of the compass.

ପଶ୍ଚିମ ଦୁଆର—ଦେ. ବ. (ସ. ପଶ୍ଚିମ+ଦ୍ୱାର) —୧ । ଘର ବା ଗଡ଼ ବା ମନ୍ଦର ବା ମନ୍ଦର ବେଢ଼ାର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗର ଦ୍ୱାର—1. The western door or gate of a house or compound or temple.
Paschima duāra
ପଶ୍ଚିମ ଦୁୟାର
ପଶ୍ଚିମ ଦରବାଜା

୨ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦର ବେଢ଼ାର ପଶ୍ଚିମ ଦ୍ୱାରରେ ଥୁବେ ଥିବା ବେଶ୍ୟାଲୟମାନ—2. The houses of prostitutes which were formerly located near the western gate of the Puri temple.

୩ । ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—3. Anus.
(ଯଥା—ଢାଦାର ପଶ୍ଚିମ ଦୁଆର ଶବ୍ଦ କରୁଛୁ=ସେ ବାଉକର୍ମ କରୁଛୁ ।)

ପଶ୍ଚିମ ବାହିନୀ—ସ. ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଶ୍ଚିମ+ବହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଯେଉଁ ନଦୀ ପଶ୍ଚିମକୁ ବହି ଯାଇଅଛୁ—(a river) Flowing towards the west.
Paschima bāhinī

ପଶ୍ଚିମ ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ—ପଛ ବୁଦ୍ଧି—
Paschima buddhi After-wit.

ପଶ୍ଚିମ ରାତ୍ର—ସଂ. ବ - ଶେଷ ରାତ୍ର; ରାତ୍ରର ଶେଷଭାଗ—
Paschima rātra The small hours of the night.

ପଶ୍ଚିମ ରାତ୍ରି—ଦେ. ବ.—(ସ. ପଶ୍ଚିମ ରାତ୍ର)—ପଶ୍ଚିମ ରାତ୍ର (ଦେଖ)
Paschima rātri Paschima rātra (See)
ପଶ୍ଚିମ ରାତି ପ୍ରାଣ ହୋଉ,
ନବଲ ତାଙ୍କ ଅର ବାହୁଁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ପଶ୍ଚିମା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଶ୍ଚିମ+ଆ)—ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ; ପ୍ରତୀଚୀ—
Paschimā The west.

(ପଶ୍ଚିମାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଭାରତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ ବାସୀ—
ପଚିମା 2. A person of Western India.
ପଚ୍ଛମୀ

୨ । ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A man of the North Western province of India.

ବିଣ.—ପଶ୍ଚିମ ଦେଶୀୟ—Western.
ପଶ୍ଚିମ ଦେଶ ଯଥୋଚିତ ବାସ, ପିଛାଇ ସକଳ ଦୋଇଲେ ଦୋଷ
ଉଚ୍ଚ. କୋଣ୍ଢଭାଗ ୪୦ ଅ ।

ପଶ୍ଚିମାଚଳ—ସ. ବ.—ଅସ୍ତାଚଳ (ଦେଖ)
Paschimāchaḷa Astāchaḷa (See)

ପଶ୍ଚିମା ପବନ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଥଣ୍ଡା ପବନ ଶୀତ ଦିନେ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ ବହେ—The cold wind blowing from the west.
Paschimā pabana
ପିଚ୍ଛିମେ ବାତାସ
ପଚ୍ଛମୀହବା

ପଶ୍ଚିମୀ—ସ. ବିଣ—୧ । ପଶ୍ଚିମ ଦିଗସ୍ଥ—
Paschimī 1. Of the west.

୨ । ପଶ୍ଚିମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Western.

ପଶ୍ଚିମୋତ୍ତର—ସ. ବ.—(ପଶ୍ଚିମ+ଉତ୍ତର)—ପୃଥିବୀର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତର ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କୋଣ; ବାୟୁକୋଣ
Paschimottara The north western point of the compass.

ପଶ୍ୱାଚାର—ସ. ବ.— (ସ. ପ. ଲୋ; ପଶୁର ଉପଯୁକ୍ତ ଆଚାର)—
Paśwāchāra ୧ । ପାଶବ ବ୍ୟବହାର—
1. Beastly conduct.

୨ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ଆଚାରବିଶେଷ—
2. A kind of Tantric ritual.
[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ମତରେ ତିନି ପ୍ରକାରେ ସାଧନା କରି ଯାଏ; ଯଥା, ଦ୍ରବ୍ୟାଚାର ଓ ପଶୁ; ପଶ୍ୱାଚାର ବା ବୈଦିକାଚାର କଳିଯୁଗରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଏଥିରେ ନଦ୍ୟସ୍ଥାନ, ସନ୍ଧ୍ୟା, ପୂଜନ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ କର୍ମ କରିବ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବରେ ଦେଖିବ, ଅନ୍ୟର ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ, ସତ୍ୟ କହିବ ଓ ମଦ୍ୟ ମାଂସ ବ୍ୟବହାର କରିବ ନାହିଁ(ହ.ଶ)]

ପଶ୍ୱାଚାରୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପଶ୍ୱାଚାର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Paśwāchārī ୧ । ପାଶବ ବ୍ୟବହାରକାରୀ—
(ପଶ୍ୱାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Acting brutally; bestial.

୨ । ପଶ୍ୱାଚାର ବିଧିରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନକାରୀ—
2. Following the Paśwāchāra Tantra-exercises.

ପଶ୍ୟ—ଦେ. ବ.—(ସ. ପ୍ରବେଶ; ଉପା ଦୃଶ୍ ଧାତୁର ଅନୁଜ୍ଞା ୨ୟ ପୁରୁଷ ଏକ ବଚନର ଆକାର ସ. ପଶ୍ୟ=ଦେଖ)—୧ । ଦୃଷ୍ଟି—
Paśya ଖେୟାଲ **ଖଯାଲ** 1. Sight.

୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ—
2. Attention to any point.

୩ । ଧ୍ୟାନ; ଖିୟାଲ—3. Care; thought.

୪ । ସ୍ମରଣ—4. Remembrance; recollection.

ପଶ୍ୟତୋହର—ସ. ବ. ପୁଂ—[ପଶ୍ୟତଃ=ଦେଖିବା ଲୋକର+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ=ହର=ଯେ ହରଣ କରେ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଖି ଆଗରେ (ସୁନାଲୁ) ହର ନଏ]—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧ । ବଣିଆ—1. Goldsmith.

୨ । ଚୋର—2. Thief.

ପଷ୍ଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—(ସଂ. ସ୍ପଷ୍ଟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସ୍ପଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Pashṭa ପଷ୍ଟ Spashṭa. (See)

ପସନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. (ବସ୍ତୁର) (ଭୁଲ. ହି. ପସୀନା; ସଂ. ସ୍ବେଦନ)—ଘାଲ-
Pasanā Sweat; perspiration.

ପସନା ଫୁଟିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—ଘାଲ ବହିବା—
Pasanā phuṭibā Sweat coming out of the body; perspiration.

ପସନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—୧ । ନିର୍ବାଚନ; ବାଛିବା;—
Pasanda 1. Selection.

ଅପସନ୍ଦ, ନାପସନ୍ଦ, ବେପସନ୍ଦ } ବିପକ୍ଷରେ ୨ । ରୁଚି; ମନୋନୟନ; ଅରୁଚି—
2. Choice; liking.

ପଚ୍ଛନ୍ଦ ଦେ । ମଞ୍ଜୁର; ଗ୍ରହଣ—
ପସଂଦ 3. Acceptance.

୪ । ସମ୍ମାନ—4. Regard; respect.

୫ । ଅନୁମୋଦନ—5. Approval; approbation.

ବିଣ.—୧ । ମନୋନୀତ—1. Selected; chosen.

୨ । ଅନୁମୋଦିତ—2. Approved.

୩ । ଗୃହୀତ—3. Accepted.

୪ । ମନୋମତ; ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ; ରୁଚିର ଅନୁକୂଳ—
4. Choice; suiting one's choice or taste.

୫ । ଅନୁରୂପ; ତୁଲ୍ୟ—5. Like; similar.

ବଚ୍ଚଥ ବଚ୍ଚକ ବଚ୍ଚ, ଅଧରରେ ବଦ୍ଦ ଜର ଜୁଡ ପସନ୍ଦ ଦସା—
ଜଜସୂର୍ଯ—ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ରୁଚିକର; ଉତ୍ତମ; ସୁନ୍ଦର—
6. Beautiful; decent.

ଏଥରୁ ବଡ଼ ପସନ୍ଦ × × × ତେବାର ଶିରରୁ ମୋର ଦୃଶ୍ୟ ।
ଜଜସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । ଉଚିତ—7. Proper.

ପ୍ରପଞ୍ଚ ସାଜରେ ଜଣା ନ ଥାଇ ସଂଶସ୍
ପସନ୍ଦ ନହଇ ପର ସୁଭୁଷରେ ସ୍ନେହ—
ଜଜସୂର୍ଯ—କରୋଷ୍ଟ କଲ୍ପ. ପ. ଗୀତ ।

୮ । ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ—8. Reliable; trustworthy.

୯ । ଯୋଗ୍ୟ; ଅନୁକୂଳ—9 Suitable; fitting.

ପସନ୍ଦ କରିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । ମନୋନୀତ କରିବା—
Pasanda karibā 1. To choose; to select.

ପଚ୍ଛନ୍ଦକରା ୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. To praise.

ପସନ୍ଦକରା ନା ଦେ । ଅନୁମୋଦନ କରିବା—
3. To aprove; to take a fancy to.

୪ । ସମ୍ମାନ କରିବା; ଖାତିର କରିବା—
4. To treat with respect or regard.

୫ । ଭଲ ପାଇବା; ରୁଚି ପାଇବା—5. To like.

୬ । ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—6. To believe; to trust.

୭ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଗୁଣ ବା ମୂଲ୍ୟ ବିଚାର କରିବା—
7. To take into consideration the quality or price of a thing; to appraise.

ପସନ୍ଦକୁ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନୋମତ ହେବା—
Pasandaku āsibā To meet with one's approval; to suit one's choice.

ପସନ୍ଦଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ—(ଫା. ପସନ୍ଦଦାର୍)—୧ । ଅନୁମୋଦିତ—
Pasandadār 1. Approved; choice.

(ପସନ୍ଦଦାରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେ ଉତ୍ତମରୂପେ ପସନ୍ଦ କରିପାରେ—
ପଚ୍ଛନ୍ଦଦାର 2. Competent to select a thing.

ପସନ୍ଦଦାର ଦେ । ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର—
3. Graceful to look at.

ପସନ୍ଦ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ମାନିତ ହେବା; ଖାତିରରେ ଆସିବା—
Pasanda pardibā 1. To be treated with respect or regard.

(ପସନ୍ଦରେ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଚ୍ଛନ୍ଦ ପଡ଼ା (ଯଥା—ଏ କାଲର ଝୋକାଙ୍କୁ ମୁରବ୍ବୀମାନେ ପସନ୍ଦ
ପସନ୍ଦପଡ଼ନା ପଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି)

୨ । ମନୋମତ ହେବା; ଅନୁମୋଦିତ ହେବା—
2. To be approved; to meet with approval; to suit one's choice.

ପସନ୍ଦ ପଡ଼ିବ ସୋଇ ସିନା ମାତ୍ର ପରଥା ବଖାଣ ବଚନରେ—
ଜଜସୂର୍ଯ. ଜଜଯାବସ୍ଥୋଳ ।

୩ । ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବା—3. To be believed.

ପସନ୍ଦ ସଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—୧ । ଅନୁମୋଦିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ-
Pasanda sai 1. Worthy of approval or belief; approvable.

(ପସନ୍ଦ ସହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଚ୍ଛନ୍ଦସହି ୨ । ରୁଚିର ଅନୁରୂପ—
ପସନ୍ଦସହା 2. According to one's liking or fancy.

ପସନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବିଣ—(ଫା. ପସନ୍ଦୀ)—ପସନ୍ଦଦାର (ଦେଖ)—
Pasandi Pasandadār. (See)

(ପସନ୍ଦଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପସର—ଦେ. ବି—ପସର୍ (ଦେଖ)—
Pasara Pasarā. (See)

ଯେସନେ ବଣିଆ ପସର—ରୂପେ ଥେମ ପଶାମୁଡ ।

ପସର୍—ଦେ. ବି—(ସଂ. ପ୍ରସାର=ପଣ୍ୟ ବିକ୍ରୟ; ଭୁଲ. ପାଲି. ପସାର;
Pasarā କମ୍ବା ସ. ପଣ୍ୟଶାଳା)—୧ । ବୁଲାବିକାର ବା ଜିଠା—
ପସରା ଦୋକାନର ବିକ୍ରେୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ଭାର—1. Collection
ପସରହଟ୍ଟା; ପସରଡ଼ା; ପସରା of commodities or wares of a pedlar; pedlary.

୨ । ଦୋକାନ—2. Shop.

ବସ୍ତୁର ଦୃଶ୍ୟ ପାଖୋଲ ବାଟି ବରସ୍ତ ପସର୍—
ଜଜସୂର୍ଯ ଉତ୍କାଳର ଭଗ ବ. ଗୀତ ।

୩ । ଜିଠାଦୋକାନୀର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ରଖିବା ଝୁଙ୍ଗଡ଼ା;ପଣ୍ୟାଧାର—
3. A basket or tray on which commodities are exhibited for sale by a pedlar.

୪ । ଆଶ୍ରୟ—4. Support.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ଉପାୟ—
5. Means of support.
୬ । ବୋଝ—6 Load.
୭ । ଆଧାର—7. Receptacle.
୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିମାଣ—
8. (figurative) A full measure.
(ଯଥା—ଘର କଲେ କଳଙ୍କ ପସର ମୁଣ୍ଡେଇବାକୁ ହୁଏ ।)
ଗାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଖାତର; ପରୁଆ—
Care; regard.
(ଯଥା—ତାର ଏ କଥାରେ ପସର୍ ନାହିଁ)

ପସର୍ ମେଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିକ୍ରେୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଧାରକୁ ପଣ୍ୟ ବିକ୍ରୟାର୍ଥ ଖୋଲି ରଖିବା—To exhibit or spread out the basket or tray of commodities for sale.

Pasarā melā(le)ibā
ପସର୍ ପକା(କେ)ଇବା
ପସର୍ ବାଢ଼ିବା
ପସର୍ ମେଲବା
} ଅନ୍ୟରୂପ
ପସରା ଖୁଲା **पसरहट्टा खुलना**

ପସଲ୍ଲ—ଦେ. ବି—(ବୃଷ୍ଟିର) ଅସର୍—
Pasalla Shower; outpour (of rain).
ପସଲା **बौछार; झड़**

ପସାର—ଦେ. ବି—(ସଂ. ପ୍ରସାର)—୧ । ଖ୍ୟାତି; ପ୍ରତିପତ୍ତି—
Pasāra 1 Reputation.
ପତିୟାରା **पत्यारा**
୨ । ବ୍ୟବସାୟୀଗତ ବିଶ୍ୱାସ ବା ସୁନାମ—
2. Credit or reputation in trade or business.
୩ । ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା—
3. Success in business.
ପସାର ୪ । ବିସ୍ତୃତି; ପ୍ରସାର—
पसार 4. Expanse; extent.
୫ । ବ୍ୟବସାୟର ବିସ୍ତାର ବା ଉନ୍ନତି—
5. Extention of business; improvement in trade.

ପସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପ୍ରସାରିତ); ୧ । ଦୋକାନର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ମେଲାଇ ରଖିବା—1. To exhibit the basket of commdities for sale.
पसारना
୨ । ମେଲାଇବା—2. To spread out; to stretch out.

ପସାରୀ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ବୁଲାବିକା—
Pasārī 1. A pedlar.
(ପସାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପଣ୍ୟ ବିକ୍ରେତା; ଦୋକାନୀ—
2. Shop keeper; stall holder; grocer.
ଗାଁଜଳ, ପସାରୀ ୩ । ହାଟ ଆଦିକୁ ଯେଉଁ ବିକ୍ରେତାମାନେ ପସର୍ ପଂସାରୀ ଯେଉ ଆସନ୍ତି; ଯେଉଁ ଦୋକାନୀ—3. Sellers coming to a market with baskets; huckster.

ଗୁଣ୍ଡାଳ ପସର୍ ପ୍ରମାଣ
ଗୁଣି ସ୍ୱାଦ ଫଳ ଅଣ
ତାହା ସେମନେ ବେଗେ ଅଣ
ପସାର ଜାଣେ ନ ଗର୍ଜି ।
ଭୂତ – ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।

ପସାରୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । (ପସାରୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ହାଟକୁ ପସର୍ ନେଇ ପଣ୍ୟାଦି ବିକ୍ରି—
Pasārunī
ସ.—ପ୍ରସାରଣୀ, ଗୁଜବଲା, ଉଦ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ, ପ୍ରତାପଙ୍ଗା, ସରଣୀ, ସାରଣୀ, ପ୍ରସାରଣୀ, ଗନ୍ଧାଳ, ବଲା, ଗନ୍ଧପ୍ରସାରଣୀ, ଉଦ୍ରା, ଗନ୍ଧଉଦ୍ରା, ସ୍ୱପ୍ରସର୍, କଟଂଉର୍, ସାରଣୀ, ପ୍ରସର୍ ।
ସ. ଗୃନବେଲ, ପ୍ରସାରଣୀ
ଓ. ସବରେଲଓେଟୁ, ଗୋସ୍ତେମଗୋରୁ
ଗୁ. ପ୍ରସାରଣ, ବେଲ୍ୟ
ଗନ୍ଧଭାଦୁଲିୟା, ଗାନ୍ଧାଲ, ଗାଁଦାଲ, ଗନ୍ଧଭାଦୁଲ
गान्धालो, पसरन, गन्धलि, गन्धपसार(री)
A female huckster.
୨ । (ସ. ପ୍ରସାରଣୀ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଔଷଧି ଲତା—
2. A medicinal creeper; Paederia Fœtida.
[ଦ୍ର—ଏ ଲତାର ପତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ । କନ୍ଦ ଇଅଣ ବା ଝୋଲ ହେଲେ ଏଥିର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ରହେ ନାହିଁ । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଡଙ୍କର ଝୋଲ କର ପଥ୍ୟରୂପେ ରୋଗୀ ଖାଏ । ଏହାର ରସ ଦେହରେ ମାଲସ କଲେ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ପ୍ରସାରଣୀ । ଏହା ଆକୁକାଦ ବର୍ଗର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ରୋହଣୀ ଲତା, ଫୁଲ କଲମ୍ବ ଲତାର ଫୁଲ ପରି ଓ ଶରତ୍ କାଲରେ ଫୁଟେ; ଏ ଲତା ବହୁତ ମାଡ଼ି ଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ବଲଗାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧକ, ବାତ ପିତ୍ତ ନାଶକ, ଉଗ୍ନାଗ୍ନି ସଂଯୋଜକ, ସ୍ୱରଭଙ୍ଗ ଓ ବାତ ଆଦ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

ପସିନା—ଦେ. ବି. (ସ. ପ୍ରସ୍ୱେଦନ)—ଝାଳ—
Pasinā ଘାମ **पसाना** Sweat.
(ପସିନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପସ୍ତା—ଦେ. ବି.—(ସ. ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ; ପ୍ରା. ପଚ୍ଛତାବ)—ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ—
Pastā ପସ୍ତାନ **पच्चताव** Repentance.

ପସ୍ତା(ସ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ପ୍ରା. ପଚ୍ଛତାବ)—ଅନୁତାପ କରିବା—To repent.
Pastā(ste)ibā
ପସ୍ତାନ **पछतानो**

ପହଁନ୍ତିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁଷ; ପ୍ରା. ପହାଣ୍ଟ)—ପାହାନ୍ତିଆ—Early hours of the morning.
Pahañtiā
(ପହଣ୍ଟିଆ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପହଁନ୍ତିଆ ତରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ପାହାନ୍ତିଆ ତରା (ଦେଖ)
Pahañtiā tarā Pāhāntiā tarā (See)
(ପହଣ୍ଟିଆ ତରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପହଁନ୍ତିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ଅଭ୍ୟାସ ବଶତଃ ଲାଳାୟିତ ହେବା—1. To be tempted owing to habit.
Pahañtibā
(ପହଁନ୍ତି ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—ସବୁଦିନ ଏଠାରୁ ପୁଆଲ ଖାଇ ଗାଈଟା ପହଁନ୍ତୁଛେ ।)
୨ । (ନଆଁ) ଲାଗି ଯିବା—
2. To break out (said of fire).

ପହଁରା—ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ବହୁକର=ଝାଡ଼ୁ; ବହୁକର=ଝାଡ଼ୁ—ବହୁ ଧାତୁ)—ଓଳାଇବା—
Pahañrā ଦେବା ବ୍ୟର୍ଥ)
ଝାଁଟି **झाड़ू, बुहारनी, बढ़नी** 1. Sweeping.
୨ । ଝାଡ଼ୁ; ସମ୍ମାର୍ଜନୀ—
2. Broomstick.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଝାଡ଼ୁ ଦେବା; ଓଳାଇବା—
3. Sweeping a place clean.

ଅଙ୍ଗଣା ଝଡ଼ିବ ପହିରି,
ତହିନ ଗୋଳ ଦଣ୍ଡ ଝିଅ । ଭଜନ ।

ସାଁତାର ୪ । (ସଂ ପ୍ଲବନ ପ୍ରା. ପବଣ)—ସନ୍ତରଣ—
ପୈରାହି 4. Swimming.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ଖେତରେ ଖୋଳାଯିବା ପହଣୀ; ପାଣି ନାଳ—
Small water-channel dug in a field.

ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ପାଣିର ଗଭୀରତା ମନୁଷ୍ୟର ଉଚ୍ଚତା ଠାରୁ ବେଶି ଓ ଯାହାକୁ ପହଁରିବାଦ୍ୱାରା ପାର ହେବାକୁ ପଡ଼େ—
(water) Which is more than a man's depth.

ପହଁରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ପହରାଇବା (ଦେଖ)
Paharāibā Paharāibā (See)

ପହଁରା ପାଣି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଜଳର ଗଭୀରତା ମନୁଷ୍ୟର ଉଚ୍ଚତା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଓ ସନ୍ତରଣଦ୍ୱାରା ଯାହା ସାଁତାର ପାନୀ ଉଲ୍ଲଘନ କରାଯାଇ ପାରେ; ଗଭୀର ଜଳ—
ପରାବ Water which is more than a man's depth and which can be crossed by swimming; deep water.

ପହଁରା ପହଁରି—ଦେ. ବ.—୧ । ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ପରଷାର କରିବା କର୍ମ—
Paharā paharī 1. Sweeping.

୨ । ସନ୍ତରଣ କର୍ମ—2. Act of swimming.

ପହଁରା ମୁଠା—ଦେ. ବ.—ଘର ଆଦି ଓଳାଇବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ାଏ ଖଡ଼କା
Paharā muthā ଏକତ୍ର ଗୋଣ୍ଠ ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା
ଝାଁଟା ଗାଛି ସମ୍ମାର୍ଜନୀ—A bundle of twigs bound
ଝାଡୁ; ବୁହାରନୀ together and used as a broom-stick.

ପହଁରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ଓଳାଇବା—
Paharibā 1. To sweep a place clean.
ଝାଁଟି ଦେଓୟା ୨ । (ସଂ. ପ୍ଲବ ଧାତୁ) ସନ୍ତରଣ କରିବା; ଜଳରେ ଭାସି
ବୁହାରନା ଗତି କରିବା—2. To swim.
ସାଁତାର କାଟା ୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଉପରେ ଉପରେ ଗତି କରିବା—
ପାରନା, ପଁରନା 3. To move on the surface.
୪ । ଭାସିବା; ଭାସମାନ ହେବା—4. To float.

ପହଙ୍ଗା—ଦେ. ବ.—ପଙ୍ଗା ମାଛ (ଦେଖ)
Pahangā Pangā māchha (See)

ପହଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ର. ଉପସର୍ଗ. ଅଞ୍ଚ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା)—
Pahanchā ହାତ ପାଇବା ଯାଗା—A place within the
ପହଚ=ପହୂଚ reach of one's hands.
(ପହୁଞ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପହଞ୍ଚା—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ର + ଅଞ୍ଚ ଧାତୁ)—୧ । ପହଞ୍ଚିବା କର୍ମ—
Pahanchā 1. Arrival.
ପୌଚା ୨ । ଦୋଳ ଚଲାଇବା; ଦୋଳର ଇତସ୍ତତଃ ଗୁଲନ—
ପହୁଁଚ 2. Rocking a swing.

ପହଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପ୍ର + ଅଞ୍ଚ ଧାତୁ)—ପହଞ୍ଚିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—The causative form of pahanchibā.
Pahanchā(nche)ibā
ପହଁଚାନା, ପହୁଁଚାନା ୧ । ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା; ଉପନୀତ କରାଇବା—
[ପହୁଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] 1. To cause to arrive at.

୨ । ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ବହି ନେବା—
2. To convey or carry from one place to another place.

୩ । (ଦୋଳକୁ) ଝୁଲାଇବା—
3. To rock (a swing).
(ଯଥା—ଦୋଳ ପହଞ୍ଚାଇବା, ପଇଡା ପହଞ୍ଚାଇବା ।)

୪ । ପଞ୍ଚାଇବା (ଦେଖ)—4. Panchāibā (See)

ପହଞ୍ଚି—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Pahanchi Paincha (See)
(ପହୁଞ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ୱନାଖଡ଼ୁ ପହୁଞ୍ଚ ଉଚନ ମୁଣ୍ଡିବା,
ଲଗାଇ ବର ଗୋଟ ବଶୁଛନ୍ତ ଏବା ।
କୃଷ୍ଣଜିତ, ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

ପହଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି [ସଂ. ପ୍ର + ଅଞ୍ଚ ଧାତୁ; ସଂ. ପ୍ରଭୃତ=ଉପରେ ଗତ;
Pahanchibā ପ୍ରା. ପହୂଚ (ହ. ଶ] ଉପଗତ ହେବା; ଉପସ୍ଥିତ
ପହୁଞ୍ଚା, ପୌଚା ହେବା—To reach; to arrive at.
ପହୀଂଚନା

ପହଡ଼—ଦେ. ବ (ଭୁଲ. ଚା. ପଡ଼; ତେ ପହୂଡ଼=ଶୋଇବା)—ପହୁଡ଼;
Pahardā ରାଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା ବା ଶୟନ; ଦେବତାଙ୍କର ନିଦ୍ରା
(ପହୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ବିଶ୍ରାମ ନିଦ—Sleep (used for
ଘୁମ the sleep of kings and Deities)
ନୀଂଦ [ଦ୍ର—ଏହା ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ନିଦ୍ରା ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ । ମଧୁସୂଦନ କବିତାବଳରେ ('ତେଜିଣ ବେଗେ ପହୁଡ଼ ଗୋଧନ ଯେନ ଗଜ୍‌ଡ଼') ଗଜ୍‌ଡ଼ର ନିଦ୍ରାପ୍ରତି ପହୁଡ଼ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏହା ସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ ।]

ପ୍ରାମ୍ୟ (ଇତର ଭାଷା) ପ୍ରହର; ୪ ଘଡ଼ି ସମୟ; ଯାମ; ୩ ଘଣ୍ଟା
ସମୟ—A unit of time; about three hours.

ପହଡ଼ ଘର—ଦେ. ବ—(ରାଜାଙ୍କର) ଶୟନ କକ୍ଷ; ଶୋଇବା ଘର—
Pahardā ghara Bedchamber (of a Raja).

ପହଡ଼ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେବତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ନିର୍ବାହିତ
Pahardā pakā(ke)ibā ନିଦ୍ର ଶେଷ କର ପହୁଡ଼ ପଡ଼ିବାର ନିଦ୍ର ସମାଧାନ କରିବା—To perform the daily ceremonials or rites leading up to the daily sleep of an idol.

ପହଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—(ଦେବତା, ରାଜାଆଦି) ନିଦ୍ରିତ ହେବା—
Pahardā pardibā Being asleep (said of Rajas and idols).

ପହଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପହୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Pahardā(rdē)ibā The causative form of
[ପହୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] Pahardibā).
ଶୁଆଇବା—To cause to sleep.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପହଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ରାଜା) ଶୋଇବା—
Pahaṛdibā 1. To sleep (said of a Raja).
(ପହୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) • ପହୁଡ଼ ଥାଇ ଜଣା, ନ ଗଲ ମୋତେ ବଣା
ଅନାଅ ଲଗାଇଲ ଗେଲେ ଲମ୍ବ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ପଡ଼ିବା—2. To fall.

୩ । ବାଣ ମାରିବା—3. To fire; to throw arrows.

ପହଣା(ନା)—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ମେଦନୀପୁର, ସାଜପୁର, ଭଦ୍ରକ) ବ (ଭୁଲ. ବଂ Pahaṇā(nā) ପୋନାମାଛ) ମାଛ ଜାଆଁଳି; ଗ୍ରେହ୍, ଗୁଲୁଡ଼ି, ମିରକାଳ ଆଦ ମାଛଛୁଆ—The fry of fishes.

ପହଣୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରବେଣୀ; ସଂ. ପଯଃ + ନାଳୀ)—
Pahaṇī ୧ । ଜଳନାଳ—1. Water channel.
ନାଳା ୨ । ଲମ୍ବା ଗଭୀର ଗାତ—2. Trench; moat;
ପୈନ ditch; long deep pit.

ପହଣ୍ଡ - ଦେ. ବ (ସଂ. ପଦ୍ଧଣ୍ଡ ବା ପଦ ଓ ହୁଣ୍ଡନ=ଗତ୍ତ; ସଂ. ପାଦଦଣ୍ଡ; Pahaṇḍa ପ୍ରା. ପ୍ରାସୃତ୍ତଣ୍ଡ; ପାଲି. ପାଖଣ୍ଡନ) —୧ । ପାଦ; ପାହୁଣ୍ଡ;
ପା ପାଦକ୍ଷେପ—1. Step; footstep.
ପୈଁଡ଼, ପଗ ଚଅ କେତେ ପହଣ୍ଡ ଧର ମୋତେ ଜାର—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଗୁଲିବା ସମୟରେ ଦୁଇପାଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ—
2. Pace; the space between the two steps of a person walking.

୩ । ଇରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ—3. The ground piece of a door-frame.

୪ । ସରୁ ପିଣ୍ଡା—4. Portico; narrow veranda.

୫ । ଗୁଲିବା—5. Walking.

ପହଣ୍ଡ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଦକ୍ଷେପ କର ଗୁଲିବା—
Pahaṇḍa pakā(ke)ibā 1. To walk step by step; to step.
[ପହଣ୍ଡି ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ପା ଫେଲା ବନବୁ ସିବା ପାଇଁ ଆନକୁ ପହଣ୍ଡ
ଡଗମାରନା ଗଣାଇକେ ଛଡ଼ ଅପଣା ସଜ୍ୟଞ୍ଚ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍ ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁଲିବା—2 To walk slowly.
ଟେଁ ଟେଁ କରୁ ପହଣ୍ଡ ଗଣାଇଲେ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍ ମହାଭାରତ ବନ ।

ପହଣ୍ଡ ମଣା—ଦେ. ବ—ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ପହଣ୍ଡି ବଜେ ସମୟରେ
Pahaṇḍa maṇā ଜଣେ ସେବକ ଆଗେ ଆଗେ ଗୁଲି ବାଟ
(ପହଣ୍ଡ ମଣାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଢ଼ାଇବା କର୍ମ—Act of leading the way.

ପହଣ୍ଡ ମଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ରାଜାମାନଙ୍କ ଗୁଲିବା ଆଗରୁ ଜଣେ
Pahaṇḍa maṇā(ṇe)ibā ଆଗୁଆ ଲୋକ ବାଟ କଢ଼ାଇବା—
ପଥଦେଖାନ To lead the way before Rajas walking.
ରାସ୍ତାଦିଖଲାନା [ଦ୍ର—ପହଣ୍ଡମଣାଇବା ଲୋକ ଆଗରେ ଯାଉଥିବାରୁ ବାଟର ସକଳ ଗୋଲମାଳ ବା ଅବସ୍ଥା କଥା ଡେଙ୍ଗାଇ ରାଜାଆଦଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରଦଏ ।]

୨ । ପଛରେ ଆସୁଥିବା ରାଜା ଆଦଙ୍କୁ ବାଟ କଢ଼ାଇବାବେଳେ ବାଟ କଢ଼ାଳ 'ଏହି ବାଟେ ଆସନ୍ତୁ' ବୋଲି କହିବା—
2. To utter words of cautioning about the way while leading the way.
ପାଣ୍ଡବ ଦୁଡ଼ନା ବୋଇକ ପହଣ୍ଡ ମଣାଉଛ ବାରମ୍ବାର—
ଲକ୍ଷ. ଦୋଷ୍ଟଦ୍ରୌଣ୍ଡୁଦଙ୍ଗ ।

ପହଣ୍ଡ ମଣାଯିବା—ଦେ. ବ—(ପହଣ୍ଡ ମଣାଇବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—
Pahaṇḍa maṇājibā ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ବାଟ କଢ଼ାଇବା କର୍ମ ସମ୍ପାଦିତ ହେବା—Being led by another while walking.
ଲକ୍ଷର କ୍ରୋଶରେ ନୃପ ଜଗତ୍ତରେ ଏ ପଥ ପହଣ୍ଡ ମଣାଯିବ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପହଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁଲିବ.—
Pahaṇḍi 1. Pacing; striding; walking with measured steps.
ପା ପା ଚଲା ହହଲ
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—2. A kind of game.
୩ । ପହଣ୍ଡି ବଜୟ (ଦେଖ)—
3. Pahaṇḍi bijaya. (See)

ପହଣ୍ଡି ବଜୟ—ଦେ. ବ—୧ । ଭ୍ରମଣ; ପାଦ ଗୁରଣ—
Pahaṇḍi bijaya 1. A walk.
ପହଣ୍ଡି ବଜୟେ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପହଣ୍ଡି ବଜେ }
୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପଦକ୍ଷେପ ଦେଇ ଗୁଲି—2. Walking by slow steps.
୩ । ଗୁଣ୍ଡିଚା ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଉଳରୁ ରଥ ଉପରକୁ, କମ୍ବା ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଉଳକୁ ନଆ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦେଉଳଠାରୁ ରଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କମ୍ବା ରଥଠାରୁ ଦେଉଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଢାଙ୍କୁ ସେବକମାନେ ବାହାଦଣ୍ଡା କର ଧର ଓ ପାଟ ଡୋରରେ ଝୋଟି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଉଆଇଁ ଉଆଇଁ ନେବାର ବଧ୍ୟ—
The process of taking the images of idols Jagannātha, Balabhadra and Subhadrā in a stately procession by gradual leaps from the temple to the car or vice versa during the car-festival.
ପହଣ୍ଡି ବଜୟେ ଜଇନ୍ତ
ଚଳ ରଥରେ ଚଳ ମୂର୍ତ୍ତି—ସଶୋବନ୍ତ ଦେନଉକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

[ଦ୍ର—ଏହି ପହଣ୍ଡି ବଜୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—୧ । ଗୋଟି ପହଣ୍ଡି=ପ୍ରଥମେ ବଳଭଦ୍ର, ପରେ ସୁଭଦ୍ରା ଓ ସବଂ ଶେଷରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କର ପହଣ୍ଡି ବଜେ କରାଇ ରଥ ଉପରକୁ ନେବା—୨ । ଧାଡ଼ି ପହଣ୍ଡି=ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଲଗା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଗପଛ କର ପ୍ରଥମେ ବଳଭଦ୍ର ଭଣ୍ଡରେ ସୁଭଦ୍ରା ଓ ସବଂଶେଷରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳମଧ୍ୟରୁ ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକା ଧାଡ଼ିରେ ଚଲାଇ ରଥ ଉପରକୁ ନେବା ।]

ପହନା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଲରୁଆ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପାହୁନା; ସଂ. ପ୍ରାଘୂର୍ଣ୍ଣ, Pahanā ପ୍ରା.ପାଘୂଣ=ଅତିଥି)—କୁଣିଆ; ଅତିଥି; ଅଭ୍ୟାଗତ—
(ପହନା, ପହୁନା—ଅନ୍ୟରୂପ) Guest.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପହନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଡଙ୍ଗାର ଧନୁକାକାର ଦାଢ଼ ବା ଫନ୍ଦ—
Pahanda The bow-shaped broad upper edge or brim of a boat.
ଡୋଙ୍ଗାରଧାର **नावकाकिनार**

ପହପଟ—ଦେ. ବିଣ—ଅନାବୃତ; ଉନ୍ମୁକ୍ତ—
Pahapaṭa ଖୋଲା **खुला** Open.
(ଯଥା—ପହପଟ ପଢ଼ିଆ)
ବ—ତାଲବିଶେଷ—A kind of musical measure.
(ଦ୍ର—ଏ ତାଲର ଗୀତ ସ୍ତ୍ରୀ ମାନେ ଗାଆନ୍ତି ।)
ପ୍ରତ ନବୁଣ୍ଟେ ଦାଇ ପହପଟ—ଜଦସ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଟା ଜଟ୍ଟୋଟ ।

ପହପଟ ମେଲା—ଦେ.ବିଣ.—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଖୋଲା ବା ମୁକୁଳା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ—
Pahapaṭa melā Fully open; wide open.
ଏକେବାର ଫାଙ୍କା **खुलोजगह**

ପହ ଫାଟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ହି. ପୌ ଫାଟନା)—
Paha phāṭibā ପସର ଫାଟିବା ବେଳ; ବଡ଼ ଭୋର—
Early dawn; daybreak.

ପହର—ଦେ.ବ. (ସ. ପ୍ରହର) —ପ୍ରହର; ଦିବସର ବା ରାତ୍ରିର ଗୁର ଭାଗରୁ
Pahara ଏକ ଭାଗ ସମୟ; ଗୁର ଘଡ଼ି; ଯାମ; ତିନ ଘଣ୍ଟା—
ପହର A watch of 3 hours; a period of about
पहर three hours.
ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବ.—ସମୟ—Time.

ପହରଣ—ଦେ. ବ.—(ସ. ପ୍ରବରଣ; ପରିଧାନ)—୧ । ବସ୍ତ୍ରାଦ ପରିଧାନ—
Paharaṇa 1. Putting on; wearing of cloth.
ପରନ ୨ । ପୋଷାକ; ପରିଚ୍ଛଦ—
पहरन, पहनावा 2. Dress; raiments.
(ଯଥା—ଆମ ବାବୁମାନେ ସାହେବ ପହରଣକୁ ଭାରି ସୁଖ ପାଉ ଅଛନ୍ତି ।)
୩ । ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାର ଢଙ୍ଗ ବା ଛାନ୍ଦ
3. Mode or fashion of putting on dress.
ପହରଣ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକ, କେହିଥା ମଇଳା, ଚରିତ୍ର-ଚଙ୍ଗ-ଗଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡେ ଲୁଗା.
ପଙ୍ଗାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପହରା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପ୍ରହର; ପହରୀ; ଆଗେ ପ୍ରହରୀମାନେ ଏକ
Paharā ପ୍ରହରକୁ ଏକ ପ୍ରହର ବଦଳ ଦେଉଥିଲେ)—
ପାହାରା ୧ । ଜଗିବା—1. Watching; guarding.
पहरा ୨ । ଜଗିବାର ପାଳି—
2. Watch; turn of watching.
୩ । ପହରୀ ବାଲା (ଦେଖ)—3. Paharā bālā (See)
୪ । ରାଜତ୍ୱ; ଅଧିକାର କାଳ—4. Regime; turn of the exercise of one's authority.
୫ । ଚାଲିଚଳନ—5. Conduct; manners.
୬ । ପହଁରି (ଦେଖ)—6. Pahañrā (See)
୭ । (ସ. ପାଦ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାଦ ଦେବା—
7. Stepping at a place.
୮ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାଦ ଦେବାର ଫଳ—
8. The result of a person's setting foot at a place.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଘରେ ବୋହୂର ପହରୀ ଭଲ ପଡ଼ିଲା ।)

ପହରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପହରିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Paharā(re)ibā 1. The causative from of Paharibā.
ସାଁତରାନ ୨ । ସନ୍ତରଣ କରାଇବା—
तिराना, तैराना 2. To cause to swim.
୩ । ଭସାଇବା—3. To cause to float.
୪ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଝାଡ଼ୁ କରାଇବା—4. To cause another to cleanse or sweep a place.
୫ । ଉପରେ ଉପରେ ଚଲାଇବା—
5. To move on the surface.
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି.—ପିନ୍ଧାଇବା—
To make (a person) put on a cloth.

ପହରଏ ପାଣି—ଦେ. ବିଣ—ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଅଧିକ ଗଭୀର (ଜଳ);
Paharāe pāṇi ଯହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପହଁରିବାକୁ ପଡ଼େ—
(ପହଁରଏ—ଅନ୍ୟରୂପ) More than a man's depth
ସାଁତାରପାନି (of water) in which a man is obliged
पैराव to swim.

ପହରା କରିବା —ଦେ. କ୍ରି—ପହରା ଦେବା (ଦେଖ)
Paharā karibā Paharā debā (See)

ପହରାଜ—ଗ୍ରା. ବ—ପ୍ରହରାଜ ୧ (ଦେଖ)
Paharāja Praharāja 1. (See)

ପହରା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଗିବା—
Paharā debā To keep watch.
ପାହାରା ଦେଓୟା; **पहरा देना**

ପହରା ବାଲା—ବେଦେ. ବ—୧ । ଜଗୁଆଳ; ସନ୍ତ୍ରୀ; ରକ୍ଷକଦାର—
Paharā bālā Watchman; guard; sentry.
ପାହାରାଓୟାଲା; **पहरावाला** (ପହରା ବୁଆଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପହ(ହଁ)ରାଳି—ଦେ. ବିଣ—ପହରିବା ବାଲା (ଦେଖ)
Paha(hañ)rāḷi Paharibā bālā (See)
ସାଁତାରଦେନେଓୟାଲା; **तैराकी**

ପହରିକିଆ—ଦେ ବିଣ (ସ. ପ୍ରହର)—ଏକପ୍ରହର ସ୍ଥାୟୀ —
Paharikiā Existing for one Prahara.
ଏକପହରସ୍ଥାୟୀ

ପହରିକିଆ ତ(ତା)ରା—ଦେ.ବ. ରାତ୍ରି ପ୍ରହରକଠାରେ ପଶ୍ଚିମରେ ବୁଡ଼ିଯିବା
Paharikiā ta(tā)rā ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ; ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମ ପହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଶୁକତାରା; **पहरतिआ तारा** ଯେଉଁ ତାରା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରୂପେ ଦେଖା ଦେଇ
ପଶ୍ଚିମରେ ଡୁବିଯାଏ—The Evening star;
the Hesperus; Venus.
[ଦ୍ର—ଏହି ପହରିକିଆ ତାରା ପ୍ରକୃତରେ ତାରା ନୁହେଁ; ଏହା ଗୋଟିଏ
ଗ୍ରହ ଓ ଏହା ପୃଣି ସାଦ୍ଧାନ୍ତି ଭାବ ରୂପେ କେତେଦିନ ସାଦ୍ଧାନ୍ତିଆରେ
ମୂଳ ଦିଗରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପହରି ଦିନ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ସ. ପରେଦ୍ୟୁଃ)—ପରିଦିନ—
Pahari dina Day before yesterday or day after
ପରଶୁ to-morrow.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପହରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝାଡ଼ୁ କରିବା; ଓଳାଇବା—
Pahariba 1. To sweep.
(ପହରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସଂ. ପ୍ଲବ୍ ଧାତୁ) ସନ୍ତରଣ କରିବା—
2. To swim.
ଜ ଅବା ପହିଁରୁ ଥଲେ ସେ'ରସିକ-ରସିକା;ଝୁଡ଼ାଉରେ—ବ୍ରଜନାଥ. ସପ୍ତଶ।
ସାତାର ଦେଓୟା ୩ । ଜଳ ଉପରେ ଉସିବା—3. To float on
ପଁରନା the surface of the water.
୪ । ପହିରଣ କରିବା; ପିନ୍ଧିବା (ଲୁଗା ଓ ପୋଷାକ ଆଦ)—
4. To put on or wear (clothes)
ଘରଡେ ସରୁ ଯାମା ଅଙ୍ଗରେ ପହିର
ସିଟାଇ ଦେଶେ ସେଇ ଅଛନ୍ତୁ ଦେଢେ ଉଦ୍ଦ ।
କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ ଅବା;

ପହରିବା ବାଲା—ଦେ. ବଣ—ସନ୍ତରଣପଟୁ—
Pahariba bālā Swimmer; expert in swimming.
ତଁରାକ, ତଁରନେବାଲା

ପହରୀ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ପ୍ରହରୀ)—ପ୍ରହରୀ—
Pahari Watchman.
ପାହାରା, **ପହରୀ, ପହରୁ**

ପହରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ଶବ୍ଦ ଜାତିଙ୍କ ଜ୍ଞାପା)—ଗତ ବା
Paharu ଆଗାମୀ ବର୍ଷ—Next year; last year.

ପହଲ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପହଲୁ; ଭୁଲ. ସଂ. ପଟ୍ଟଳ)—୧ । କାଠଖଣ୍ଡର
Pahala ଦାଢ଼କୁ ରନ୍ଦାବାର୍ ଗଡ଼ାଣିଆ କରିବା—
ପଲ 1. Making the edge of a piece of wood
ପହଲ sloping by the carpenter's plane.
୨ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ଅତ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ମଣିମାନଙ୍କର କଟା
ଦୋଇଥିବା ପାଖ—2. The side of a precious stone showing the cut; facet.
୩ । କୋଣବିଶିଷ୍ଟ ଘନ ବସ୍ତୁର ଗୋଟିଏ ସମତଳ ପାଖ—
3. The broad surface of a many-surfaced article.
୪ । ପରସ୍ତ; ସ୍ତର—4. Layer.

ପହଲଦାର—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ପହଲୁଦାର୍)—ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ପହଲ ବା
Pahaladār ସମତଳ ପାଖ ଥାଏ—Faceted; having
ପଲଦାର, ପହଲଦାର planes.

ପହଲା—ଗ୍ରା. ବ—ପୋହଲା (ଦେଖ)
Pahalā Pohalā (See)
ପଲା, ମୁଣ୍ଡା

ପହଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୧ । ହାତକୁ ହଲାଇ ସଗର୍ବ ଗତି—
Pahalla 1. Walking in a proud manner by hanging one's hands; strutting.
୨ । (ସଂ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ) ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—2. The name by which a person named Prahlāda is called.
(ପହଲ୍ଲ, ପହଲୁ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ)

ପହଲ୍ଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗର୍ବରେ ହାତ ହୁଲାଇ ଗତି କରିବା—
Pahallā(le)ibā 1. To strut.
ପଠନା ପୂର୍ବି ଗଲଇ ପହଲଇ,
ଭଓାନ ଅଗେ ଦୋଇଲେ ଲହଗାଆ । ନବୋଥ. ଭାଗବତ ।
ପୁସଲାନା ୨ । ଭଣ୍ଡାଇବା; ଭୁଲାଇବା; ଫସୁଲାଇବା—
2. To hoodwink a person by oily words.
୩ । ବାଆଁରେଇ ଦୋଇ କଥାକୁ ଉପେକ୍ଷ ନ କରିବା—
To feign not to hear what a person is speaking.

ପହଲ୍ଲ ପହଲ୍ଲି—ଦେ. ବ-ଭଣ୍ଡା ଭଣ୍ଡି; କଥାରେ ଲୋକକୁ ଭୁଲାଇବା—
Pahallā pahalli Hoodwinking; inveigling.
ଭଓାଭଓି, ଫୁସଲାଫୁସଲି

ପହଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରହେଳିକା)—୧ । ଉକ୍ତି—
Pahali 1. Popular saying.
ହେୟାଲୀ ୨ । ପ୍ରବଚନ; ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ—
ପହେଲି 2. Proverb.
୩ । ପଦ ମିଳା ଯାଇଥିବା ପ୍ରବଚନ—
3. Rhyming proverb.
୪ । ପ୍ରହେଳିକା; ନାଆଁ ଦିଆ—4. Riddle.
୫ । ପଦ୍ୟରେ କଥିତ ପ୍ରହେଳିକା—
5. Squib or gibe in rhyme.
(ଯଥା—ଦନେଇ ଦାସଙ୍କ ପହଲ ।)
୬ । ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି—6. Irony; innuendo; ironical sentences; covert attacks in rhyme.

ପହଲ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି
Pahali pakā(ke)ibā ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବଚନ ବା
(ପହଲ ମେଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପହଲମାନ ବୋଲିବା—
ହଡ଼ାକାଟା To utter innuendoes with
ବ୍ୟଗକରନା, ପହେଲିବୁଝାନା reference to a person.

ପହଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହାତ ହଲାଇ ଗର୍ବ ସହିତ ଗତି କରିବା—
Pahalibā To strut.

ପହି—ଦେ. ବ—ପଇ (ଦେଖ)
Pahi Pai (See)

ପହିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ପଇଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Padiā (etc) Paiā etc (See)
ପହିୟା ଗ୍ରାଦେ (ସଂ ପ୍ରହୃତ) ବ—ଘାଷଣ—
A small stick used for driving cattle; a herdsman's staff.

ପହିଜ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ପ୍ରଜ୍ଞା; ପ୍ରା. ପଜ୍ଜା=
Pahija ଦ୍ଧ)—୧ । ପଇଆ (ଦେଖ).
(ହ୍ରସ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Paiā (See).
୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Ado.
୩ । ବିବାଦ—3. Dispute.
୪ । ବାଦାନୁବାଦ—4. Altercation.
୫ । ବଳ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଡାକିବା—5. Challenging
୬ । ଗର୍ବ—6. Pride.

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । କ୍ରୋଧ—7. Anger.
୮ । ବୁଦ୍ଧି—8. Intelligence.
୯ । ଆସ୍ଫାଳନ—9. Bragging.
୧୦ । ପାଦୁଡ଼—10 An ornament for the leg.

ପହ୍ନ ବାଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବ—ବଇ ବାଡ଼ (ଦେଖ)—
Pahi bārḍa Bai bārḍa (See).

ପହିଲ୍(ଲି)ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପହ୍ଲବାନ୍)—୧ । ମଲ୍ଲ—
Pahil-(li)man 1. An athlete; a wrestler.
ପାଲୋୟାନ ୨ । ମଲ୍ଲବଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ ମଲ୍ଲ—
पहलवान 2. A fencing master engaged for
[ପହ୍ଲ୍(ଲ)ବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ] teaching wrestling.

ପହିଲ୍(ଲି)ମାନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ମଲ୍ଲର କର୍ମ—
Pahil-(li)māni 1. Act of a wrestler,
ପାଲୋୟାନୀ ୨ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଘରେ କୁସ୍ତିଆଦ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ
पहलवानी ରଖାଯିବା ମଲ୍ଲର ଓକିର—2 The post of a
wrestler retained by a rich man.

ପହିଲ୍ମାନିଆଁ(ଆ)—ବେ. ବଣ—୧ । ପହିଲ୍ମାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pahil-māniāñ(ā) 1. Relating to a wrestler.
ପାଲୋୟାନୀ ୨ । ପହିଲମାନର ଯୋଗ୍ୟ—
पहलवानी 2. Becoming or befitting to a wrestler.

ପହିଲ—ବେ. ବଣ (ସଂ. ପ୍ରଥମ ପ୍ରା. ପହ୍ଲିଲ୍ଲ; ଭୁଲ· ଇଂ. ପ୍ରାଯ୍ମର୍)—
Pahila ୧ । ପ୍ରଥମ; ଆଦ୍ୟ—1. First.
ପ୍ରଥମ, ପୟଲା ୨ । ଆଦ୍ୟଜାତ—2. First born.
पहिल, पहिला ୩ । ଅଗ୍ରଜ—3. Earlier born; elder.

ପହିଲା—ବେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଥମ. ପ୍ରା. ପହ୍ଲିଲ୍ଲ)—ମାସର ପ୍ରଥମ ତାରିଖ;
Pahilā ପଇଲା—The first day of a month.
ପୟଲା, ପହିଲା **पहिला**
ବଣ—ପହିଲ (ଦେଖ)—Pahila (See).
ପ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧୁଭୂମ) ବ—ପଇଲା (ଦେଖ)—Pailā (See).

ପହିଲା ଡିଗ୍ରୀ—ବେ. ବ. (କଚରଆ)—ପ୍ରାଥମିକ ଡିଗ୍ରୀ (ଦେଖ)—
Pahilā ḍigrī Prāthamika ḍigrī (See).
ପୟଲାଡିଗ୍ରୀ **पहिलाड़िग्री**

ପହିଲା ନମ୍ବର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ)—୧ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀୟ—
Pahilā nambara 1. Of first class.
ପୟଲାନମ୍ବର ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
पहला 2. Excellent.
ବ—ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା—The first number.

ପହିଲି—ବେ. ବଣ—ପହିଲ (ଦେଖ)—
Pahili Pahilā (See).
କ୍ରି. ବଣ—ପହିଲେ (ଦେଖ)—Pahile (See).

ପହିଲି ଧୂପ—ବେ. ବ—ଦେବତାଙ୍କ ଜକଟରେ ସକାଳେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବଆ
Pahili dhūpa ଯିବା ଧୂପ, ବାସ, ନୈବଦ୍ୟାଦ ପୂଜା—
प्रथम रोग The first of the daily worship and
पहिलाभोग offering made to a Deity.

ପହିଲି ପାଳି—ବେ. ବ—ପଇଲି ପାଳି; ବାଲ୍ୟ ବବାହରୁ କନ୍ୟା ରଜସ୍ୱଳା
Pahili pāḷi ହେବା ପରେ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟକୁ ସ୍ତ୍ରୀର ସହ୍ନତ
ଦିରାଗମନ ଯାତ୍ରା କରିବା; ନବବଧୂ ଯାତ୍ରା—The starting of
पहिली विदागरी a girl wife for her husband's house
for the first time after attaining puberty.

ପହିଲି ବିଆଣ—ବେ. ବ—ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନ ଜନନକର୍ମ; ପ୍ରଥମ ପ୍ରସବ—
Pahili biāṇa The act of giving birth to a child
for the 1st time; the first delivery.

ପହିଲି ବିଆଣୀ—ବେ. ବଣ—ପ୍ରଥମ ପ୍ରସୂତ (ଗାଈ); ପ୍ରଥମ ପ୍ରସୂତ—
Pahili biāṇī (a cow) Which has calved for the
ପ୍ରଥମପ୍ରସୂତା ପହିଲା first time.

ପହିଲି ଭୋଗ—ବେ. ବ—ପଇଲି ଭୋଗ; ଧନୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ମକର
Pahili bhoga ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକାଳେ ଦେବତାଙ୍କ ଜକଟରେ
प्रथम भोग ଦେବା ପିଠା ଓ ଖେଚୁଡ଼ି ଆଦ ଭୋଗ—
पहिला भोग Offering of sweets to a Deity in the
morning during the month of Dhanu
or Pausha.

ପହିଲୁ—ବେ. କ୍ରି. ବଣ—ପହିଲେ (ଦେଖ)—
Pahilu (ପହିଲୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pahile (See).
ଏହେ ଅଷ୍ଟମୂର୍ଦ୍ଧ ନାଥ ତୋ ପଦେ ପହିଲୁରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥଦାସ, ଭାଗବତ ୬୯ ଖଣ୍ଡ ।

ପହିଲେ—ବେ. କ୍ରି. ବଣ—(ସଂ. ପ୍ରଥମ; ପ୍ରା. ପହିଲ୍ଲେ)
Pahile ୧ । ଆଦ୍ୟରେ; ପ୍ରଥମେ—
ପ୍ରଥମଥେକେ 1. At first; in the beginning.
पहिले, पहले ୨ । ପ୍ରଥମଠାରୁ; ଆଦ୍ୟରୁ—
2. From the beginning.
ପହିଲେ ସ୍ୱପ୍ନଦରୁ ସଞ୍ଚାଇଲ ବଧ୍ୟ । ମଧୁସୂଦନ, ଇତ୍ତରଭାଗ ଦରଦ ।

ପହିଲେ ପହିଲେ—ବେ. କ୍ରି. ବଣ—ପ୍ରଥମେ; ଆଦ୍ୟକାଲରେ—
Pahile pahile In the beginning.
ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ **पहले पहिले** [ପହିଲୁ(ଲୁଁ) ପହିଲୁ(ଲୁଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପହୁଁରିବା—ବେ. କ୍ରି—ପହଁରିବା (ଦେଖ)—
Pahuñribā Pahañribā (See)
ବଧ୍ୟ ବଇଳକ ପହୁଁ ଗ୍ରନ୍ଥୀ ପହୁଁରି । ପ୍ରାଗୀ, ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପଣଗୀତା ।

ପହୁରିବା—ବେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପରଧାନ)—ପିନ୍ଧିବା—
Pahuribā To put on.
ପରା **पहरना** ବସ୍ତ୍ର ପହୁରିଲେ ସେତେଦେଳେ ସେ ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରାଗୀ, ଜଳବରତ ।

ପହ୍ନା—ବେ. ବ (ସଂ. ଆପୀନ)—୧ । ପନା; ଗୋରୁପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସ୍ତନ—
Pahnā 1. Udder of cows and other female
ପାନା **थन, अयन** beasts.
ଦୁଧ ପିଇ ବାଛୁରି ଯେବେ ପହ୍ନା ଛଡ଼େ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ, ମହାଭାରତ ଥର ।
୨ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମରେ ଲାଗିଥିବା ଚମଡ଼ାପଟ୍ଟୀ—
2. A leather strip attached to a reins of a horse.
ପ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧୁଭୂମ) ବ—ମାଛ ଛୁଆଁ ଛୁ—
The fry of fishes.
ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପହ୍ନାଦ୍)—ଲୁଗାର ଓସାର—
The breadth of a cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପନ୍ହା(ହ୍ନେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପ୍ରସ୍ନବନ; ପୟଃସ୍ରବଣ; ଭୁଲ. ପ୍ରା. Pahnā(hne)ibā ପଯ୍ହବନ)—୧ । ଗାଈମାନେ ବେଶି ଦୁଧ ପାନାନ ଦେବାର ପରଗୃଯୁକ ବଡ଼ ପନ୍ଧା ବାହାର କରିବା— **पन्हाना, पासना, पानीयाना** 1. To swell the udder to [ପନ୍ଧା(ହ୍ନେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] be milched; to have a big udder (which will give much milk) (said of a cow.

୨ । (ଦୁଧଆଲୀ ଗାଈ ବା ଛେଳି) ନଜ ପନ୍ଧାରେ ଥିବା ଦୁଧ ଚରକୁ ଗଡ଼ି ଆସିବା ବେଳେ ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା-2. (a milch cow or goat) To cause its dugs to swell by allowing the milk from the udder to descend to the dugs; to indicate yearning to be milched or to give a sueking to her calf by becoming restless.

ଅସଙ୍ଗା ଗାଈ ଚରେରେ ପନ୍ତାଇବ ଛାଁର—
ପ୍ରାଚୀ – ଚୁମ୍ବନରୂପଣ ଗୀତା ।

୩ । ଦୁଧ ଦୁହାଁଳ ଦୁଧ ଦୋହିଁବାକୁ ବସିଲେ ଗାଈମାନେ ମୁଣ୍ଡ ପକାଇ ପନ୍ଧା ଦେଖାଇବା—

3. (a cow) To be ready for being milched.

ପନ୍ଧିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ପହିଆ (ଦେଖ)—
Pahniā Pahiā (See)

ପନ୍ଧେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—ଉତ୍ସାହିତ କରିବା; ଅଗ୍ରସାନ୍ୟିତ କରାଇବା—To make a person interested to say or to do something.
Pahneibā

ପନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ପଲ (ଦେଖ)
Pahla Pala (See)

ପନ୍ଧବ—ସଂ. ବ—ପଲ୍ଲବ (ଦେଖ)—
Pahlaba Palhaba. (See)

ପନ୍ଧବୀ—ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପନ୍ଧବମାନଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା—
Pahlabī The dialect used by the Pelhevis.

ପନ୍ଧା—ଦେ. ବ—କୁଡ଼ିଆ—
Pahlā ପାଳା **झोपड़ी,परनकुटी** Hut; cottage.

[ଦ୍ର – ଧାନ ଖେତ, ମାଛମରା ବାଡ଼ ଆଦ ରକ୍ଷଣରେ ଜଗିବା, ଲୋକ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କୁଡ଼ିଆ ଘର ଉଆର ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ ପନ୍ଧା କହନ୍ତି ।]

ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚଳ—Seedling.

ପନ୍ଧା ଜଗେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଆଠମଲ୍ଲିକ) କ୍ରି—ଚଳ ରୋଇବା—
Pahlā jageibā To transplant seedlings.
(ପନ୍ଧା ରୋଇବା – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପା (ଧାତୁ)—ସଂ—ପାନ କରିବା; ପିଇବା —
Pā (root) To drink.

ପା—ଦେ. ବ ଓ କ୍ରି ଓ ଅ—ପାଆ (ଦେଖ) —
Pā Pā-ā (See)

ପାଅଇ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ପାଇବା କ୍ରିୟାର ଭବିଷ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୂତାସ୍ତ ପୁରୁଷ;ଏକ ବଚନ ଅନାଦରାର୍ଥକ)—(ସେ) ପାଏ—
Pā-ai **पाय** **पाता** (he) Gets.

ନ ଜଉଳେ ପାଅଇ ପାଅର ଗରୁଅ—
କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ – ମହାଭାରତ. ସଭା

ପାଅ—ଦେ· ବ—(ସଂ. ପାଦ=ଚତୁର୍ଥାଂଶ. ପ୍ରା. ପାଅ)—୧ । ପଦ;.
Pā-ā **पा** **पाउँ पाओँ पावँ** ଚରଣ—1. Leg.

ଦିଗସ୍ତ ଯଜ ଥିବାଯାଏ, ମନ ନ ପଡେ ତୋର ପାଏ –
ରୁପଉ. ପ୍ରେମଦୁଆମୃତ ।

୨ । ପାଦ—2. Foot.

୩ । ପାଦତଳ —3. Sole of the foot.

୪ । ଚତୁର୍ଥାଂଶ—4. One fourth.

ପୁଆ ୫ । ଏକ ସେରର ଚତୁର୍ଥାଂଶ—
पाव; पौआ 5. One fourth of a Seer.

୬ । ଏକ କ୍ରୋଶ ଦୂରତ୍ୱର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଅଧ ମାଇଲ—
6. One fourth of a Kros; half a mile.

୭ । ଏକ ମାଣ ଜମିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ—
7. One fourth of an acre of land.

୮ । ଏକ ଗୌଣିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ—
8 One fourth of a Gauṇi measure.

୯ । ଏକ ଶହ ପାନର ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ୨୫ଟା ପାନପତ୍ର—
9. 25 betel leaves.

୧୦ । ଏକ ପା ଓଜନର ବଟକର୍—
10. A weight of $\frac{1}{4}$ seer.

୧୧ । ଏକ ପା ମପିବାର ପାତ୍ର—
11. A measure of $\frac{1}{4}$ seer.

କ୍ରି—(ପାଇବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ଅନାଦରାର୍ଥକ ତୁ କର୍ତ୍ତା ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ତୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋ—1. You do get.

୨ । ତୁ ଭୋଗ କର —2. You do enjoy.

ଅ—(କୌଣସି ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି କଷ୍ଟ ପାଇବାର ଦେଖି ତା ପ୍ରତି ତାଚ୍ଛିଲ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଆହା ହୋଇ ! କଷ୍ଟ ଭୋଗ କଲୁ—
All right? you have got a proper reward for your act; well served !

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପରମାଣବଶେଷ; ଏକ ସୋଲ୍ଲର ଏକ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ବା ଆଠ ଭୋଲା—
A unit of measurement.

[ଦ୍ର—ଅଡ଼ା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ପାଅଁ(ଆଁ)ତର୍—ଦେ.ବ (ସ. ପ୍ରତ୍ୟୁତ + ତାର୍)—୧ । ସ୍ୱଇରୁ ଉଠି କୌଣସି
Pā-aṁ(āṁ)tarā ବଶିଷ୍ଟଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନୁକୂଳ; ଅନୁଦସ୍ୟ ଯାତ୍ରା-
पाएँतरा 1. Starting on a mission early before
पाएतराव daybreak.

ପୁଅଁ(ଆ)ତର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା – ସେ କାଲି ପାଆଁତର୍ କର କଟକ ଗଲେ ।)
ପାଇଁ(ଏଁ)ତର୍ }
ପାଦାଁତର୍ }

୨ । ପାହାନ୍ତା ତାର୍—
2. Morning star.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଆଁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପାଦ ଓ ପତନ)—୧ । ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିବା
Pā-āñ pa̤rdibā ପଡ଼ି ଲୋଟିବା—1. To roll at the
ପାୟେପଡ଼ା feet of another person in suppli-
पावपड़ना (ପାଆ ପଡ଼ିବା ଅନ୍ୟରୂପ) cation.
୨ । ଦାନ୍ତରେକୁଟା ଦେବା; ଦନ୍ତରେ ତୃଣ ଧରି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
ପାଦତଳେ ଲୋଟିବା—2. To roll at the feet of
another in a supplicating manner by
holding a tuft of straw between the
teeth.

ପାଆଁ ପଡ଼ି ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଆଁ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Pā-āñ pa̤rdi soibā Pā-āñ pa̤rdibā (See)
ପାୟେପଡ଼ା ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇବ ବୋଲି ପରଶଂସା କରେ
पावपड़ना ପାଆଁ ପଡ଼ି ଶୋଇ ଅପଣା ସ୍ଥାନେ ଗଲେ – କୃଷ୍ଣଶଂଦ, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତ
(ପାଁ ପଡ଼ି ଶୋଇବା, ପାଁ ପୁଡ଼ି ଶୋଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଆକଆ—ଦେ. ବଣ—ଏକପାଆ ପରମାଣ ବା ଓଜନ ବିଶିଷ୍ଟ—
Pā-ākiā 1. Weighing or measuring one Pā-ā
ଏକପୋଆ **पावभरका** or ¼ of a Seer.
(ପାଇକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
କପୋଚାଲର ୨ । ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ପାଏ ଗୁଡ଼ଳ ଫୁଟି ପାରେ—
पावभर चावलकी 2. (an earthen pot) Capable
of holding one Pua of rice while boiling.
ବ—ଏକ ପାଆ ମପିବାର ପାତ୍ର—
A pot of the capacity of ¼ seer.

ପାଆକଆ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଏକପାଆ ଗୁଡ଼ଳ ଫୁଟି
Pā-ākiā hāṇḍi ପ୍ରାୟ ହୋଇପାରେ—A pot of the
ଏକପୋଚାଲେର ହାଁଡ଼ି capacity of containing ¼ seer of
पावभर चावलकी हाँड़ी rice while being boiled.

ପାଆଜମ—ଦେ. ବ—ବଲଗଣ୍ଠିର ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର—
Pā-ājama An ornament for the ankle.
(ପାଆଞ୍ଜମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଆ ତଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦତଳ)—ପାଦତଳ—
Pā-ā ta̤la ପାୟେର ତଳା **तलवा** The sole of the foot.
(ପାଆତଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଆତଳିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପାଦତଳ)—୧ । ପାଦତଳସ୍ଥ—
Pā-ātali̤ā 1. Situate under one's foot.
ପାୟେର ତଳାର ୨ । ପଦାଶ୍ରିତ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଅନୁଗତ—
पावकेदबेलका 2. Dependent on the favour of.
କ । ଅଧୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Subordinate (person).

ପାଆଦାନ୍—ବୈଦେ.ବ.(ପା; ଭୁଲ ସ.ପାଦ+ଆଧାନ)—ପାଁଦାନ୍ (ଦେଖ)
Pā-ādān ପାଁଦାନ **पावदान** Pāñdān (See)
(ପାଆଁଦାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଆ ଧୁଆ—ଦେ. ବ.(ସ. ପାଦ ଓ ଧାବନ)—୧ । ଗୋଡ଼ ଧୋଇବା—
Pā-ā dhuā 1. Washing of the feet.
ପା ଧୋୟା ୨ । ବବାହ ବେଦରେ ଶଳା ଭଗ୍ନୀପତ୍ତିର ଗୋଡ଼ ଧୋଇ
पयर धोना ଦେବାରୂପ ଆଚାର—2. The ceremony of the
(ପାଧୁଆ—ଅବ୍ୟୟରୂପ) bride's brother washing the feet
of the bridegroom on the marriage altar.

ପାଆଧୁଆ କଂସା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ କଂସାରେ ବବାହ ବେଦୀ ଉପରେ
Pā-ādhuā kaṁsā ଶଳା ଭଣୋଇର ଗୋଡ଼ ଧୋଇବାର
ପା ଧୋୟା ବାଟି The metal basin used in washing the
पयरधोआ वाटी feet of the bridegroom.

ପାଆନ୍ତା—ଗ୍ରା. ବ—ପାହାନ୍ତା (ଦେଖ)
Pā-āntā Pāhāntā (See)

ପାଆ ପଦ୍ମ—ଦେ.ବ. (ସ. ପାଦ ଓ ପଦ୍ମ)—ଗୋଡ଼ର ପାପୁଲିରେ ପିନ୍ଧା-
Pā-ā padma ଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପଦ୍ମାକୃତି ଅଳଙ୍କାର—A kind
ପାପଦ୍ମ of ornament for the back of the feet.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଗୋଟିଏ ପାଖ ବଲାଗଣ୍ଠିରେ ଗଇଣ୍ଠା ଯାଏ, ଅନ୍ୟ
ପାଖ ଗୋଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କରେ ଥିବା ମୁଦ୍ରାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଟକା
ଯାଏ ।] (ପାଆ ପଦ୍ମଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଆପୋଛ(ଷ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ପା. ପାଦଂପୋସ୍)—ପାଁପୋଛ (ଦେଖ)
Pā-āpochha(sh) Pāñpochha (See)

ପାଆଫିଆ—ଦେ. ବ—ବବାହର ପୂର୍ବଦିନ ଅଣ୍ଡାର ଓ ଅଣ୍ଡାରୁଣୀ ବର
Pā-āphiā ଓ କନ୍ୟାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଅଲତା ଦେବା ବିଧି—
ପାୟେ ଆଲତା The ceremony of painting the feet
महावर लगाना of the bride and the bridegroom with
(ପାଆଫିଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) lac on the eve of marriage.

ପାଆଭାଗ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦ ଓ ଭାଗ=ଗୃହର ପାଦଦେଶ)—ବାରଣ୍ଡା;
Pā-ābhāga ଗୃହର ପିଣ୍ଡା; ପାଭାଗ—Veranda; portico.
ବାରନ୍ଦା **बरामदा, ओसार।**

ପାଆଲୁଗି—ଦେ. ବ ଓ ଅ (ସ. ପାଦ+ଲଗ୍ନ)—ଦଣ୍ଡବତ୍ତ—
Pā-ālāgi ପାୟେପଡ଼ା **पाँवलागी** Obeisance.
(ପାଲ୍ଲଗି, ପାଉଁଲ୍ଲଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଆଲୁଗି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡବତ୍ତ ହେବା; ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିବା—
Pā-ālāgi hebā To bow down; to prostrate one-
ପାୟେପଡ଼ା self at another's feet in reverence.
पाँवलागी करना
(ପାଲ୍ଲଗି ହେବା, ପାଉଁ ଲଗି ହେବା, ପାଉଁ ଲଗିହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଇ—ଦେ. ବ —୧ । (ସ. ପାଦ) ପାପୁଲି; ଏକପଇସାର ଏକ-
Pāi ଚତୁର୍ଥାଂଶ ମୂଲ୍ୟର ତାମ୍ରମୁଦ୍ରା—1. A pie; ⅓ of a pice.
ପାଇ **पाइ** ୨ । ପାହୁ ରଉତ—2 Non-resident royat.
ପାହୀ **पाही** କ । ଡୁଡୁ ଖେଳରେ ଏକପକ୍ଷର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—
3. The space alloted to one party in the
game of Ḍuḍu.
ବଣ—ଉନ୍ନ ମଉଜାବାସୀ (ପ୍ରଜା) —
Non resident (tenant).
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ – କାଖ; ପିଲାଙ୍କୁ
ଯେଉଁ କଡ଼ରେ ଅଣ୍ଟା ଉପରେ ବସାଇ କାଖେଇବାକୁ
ହୁଏ—Flank; the part of the body on
which grown up people carry infants.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ)—୧ । ଡୁମ୍ବ (ଦେଖ)—1. Tumba (See)

୨ । ଦୁଇ ସେର ଓଜନର ଶସ୍ୟ ମପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗଜୁଣି—

2. A wickerwork corn-measuring pot of the capacity of 2 Seers.

୩ । ଦୁଇବାଟ ଓଜନ (୧୬୮ ବା ୨୦୦ ତୋଲା)—

3. A standard weight below 200 tolas.

ପାଇଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଲଗି; ନମନ୍ତେ—

Pāiñ 1. For; for the sake of.

ପାଇଁକ } ପେଇଁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜଣ ଜଣଙ୍କରେ ବଢ଼ଲେ ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡ
ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଜେ ପଡ଼ଇଲ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ ।

ଜନ୍ୟ ୨ । ଯୋଗୁଁ; ହେଉରୁ—

କେଲିୟେ, କୋ 2. Because of; on account of.

୩ । (ଯାହାକୁ) ଲାଭ କରିବା ନମନ୍ତେ—

3. For getting which.

ଯାହା ପାଇଁ ଶିବ ପୂଜୁ ଥାଇଁ — ବଳରାମଦାସ ସଙ୍ଗୀତ ।

ପାଇଞ୍ଚେକ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଞ୍ଚକ)—କସି ପାଞ୍ଚ—(ଦେଖ)—

Pāiñchheka Kasipāñchi. (See)

ପାଇକ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଦାତିକ. ପ୍ରା. ପାଇକ୍କ; ସଂ. ପାତ୍ତିକ)—

Pāika ୧ । ପଦାତିକ—1. A foot soldier.

ପାଇକ ଗଲ ନ ପାରଇ ପାଇକ ଅଗେ

ପାୟକ ପଣ କରୁଥାଏ ମାଇପ ଆଗେ – ଭଗ ।

୨ । ପିଆଦା—2. Peon; footman.

୩ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି-ବିଶେଷ—3. A caste of Kshatriyas inhabiting Khurda and the hilly states of Orissa.

[ଦ୍ର—ଆଗେ ଏମାନେ ରାଜାଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ୍ରମାନେ ସମରକୁଶଳ ଜାତି ଥିଲେ । ଏମାନେ ପଚିଶ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଥିଲେ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜାମାନେ ଓଡ୍ରମାନଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କଲେ ଓ ଏହି ଓଡ୍ରମାନଙ୍କ ନାମରୁ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଓଡ୍ରଦେଶ ବା ଓଡ଼ିଶା ନାମରେ ଡାକିଲେ । ଗଙ୍ଗ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳେ ଓଡ୍ରମାନେ ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଯାଗିର ପାଇ ବାସ କଲେ । ପରେ ଖୋରଧାରେ ହୋଇବଂଶଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭରେ ଏମାନେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଖୋରଧା ମଧ୍ୟରେ ଯାଗିର ପାଇ ବାସ କଲେ । ଏହି ଓଡ୍ରମାନେ ସାଧାରଣତଃ ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଓଡ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ପଦାତିକ ହୋଇଥିଲେ । ସୁତରାଂ ସମସ୍ତ ପଦାତିକ ଦଳ ପାଇକ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏମାନେ ଖୋରଧାରେ ବସତି କରି ଯାଗିର ଜମି ଚାଷ କରୁଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ଜରୁରୀ ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ । ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଭେଦରେ ପାଇକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—

(୧) ପଦାତି ପାଇକ—ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଶସ୍ତ୍ର ଲମ୍ବା ଓ ସିଧା ତରବାରି ଏବଂ କାଠରେ ଢାଲ ଛାଉଣି ଓ ଲୁହା ଗୋବତ୍ଥିବା ଛାଲ; ଏମାନେ ଦୁର୍ଗ ଓ ରାଜ ନଅର ରକ୍ଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ ।

(୨) ବାଣୁଆ ପାଇକ—ପ୍ରଥମେ ଧନୁଶର ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ଥିଲା, ପରେ ଘୁଣି ବନ୍ଧୁକ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଅଭିଯାନରେ ଦୂର ଦେଶକୁ ଯିବା ପ୍ରଧାନତଃ ଏମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ।

(୩) ଛେଙ୍କିଆ ବା ଛିଙ୍କିଆ ପାଇକ—ଧନୁଶର ଓ ଖଣ୍ଡା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର । ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ରାଜା ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶତ୍ରୁ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏମାନେ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହୁଥିଲେ ।

ପାଇକମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ପରିଚ୍ଛଦ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଝୋପି ଏବଂ ଶରୀରର ସର୍ବାଙ୍ଗ ବ୍ୟାଘ୍ର ଚର୍ମରେ ଆବୃତ ଓ ଦୁଲଘା ତେଲରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ମସ୍ତକର ବଡ଼ ସିନ୍ଦୂର ଝୋପା ଯୋଗେ ଏମାନଙ୍କ ଆକୃତି ଭୀଷଣ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାଇକମାନଙ୍କର ସାହସ ଓ କୌଶଳ ପ୍ରସଂଶନୀୟ ଥିଲା । ସେମାନେ ୩୦୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବଳ ମୁସଲମାନ୍ ବାହିନୀ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଦେଶ ରକ୍ଷା କରି ରାଜ୍ୟବଢ଼ାଇ ଥିଲେ ଏବଂ ଶତ ଶତ ବର୍ତ୍ତବ୍ୟାପୀ ପରାଧୀନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମରହଟ୍ଟା ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ହୋଇ ଲଢ଼ିଥିଲେ (କୃପାସିନ୍ଧୁ ଜୁଲ୍ଲଲ ଇତିହାସ) । ଅସଲ ଓଡ଼ିଆ ପୂର୍ବ-ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ବଂଶଧର ପାଇକମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ ପାଇକ ଓ ଶୂଦ୍ର ଜାତୀୟ ଅନ୍ୟ ପାଇକମାନଙ୍କୁ ଶୂଦ୍ର ପାଇକ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପାଇକ କାହାଣୀ—ଦେ. ବ. (ପାଇକର କହିବା ଗପ)—

Pāika kāhāṇī ୧ । ଅସମ୍ଭବ ଗପ—

1. Incredible tale; travellers' tale.

୨ । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଲ୍ପ—

2. Bluster; a talk full of self-praise.

ପାଇକଚ୍ଛା(ଛ୍ଚି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଦ ଓ କଚ୍ଛ)—ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାର ସାମନା ପାଖରେ ଭଲକୁ ଲମ୍ବିଥିବା ଫେରକୁ ଗୋଡ଼ ମାଲକାଛା ସହ ବାନ୍ଧେ ପଛଆଡ଼କୁ ନେଇ ଅଣ୍ଟାପଛେ ଖୋସିବାର ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ପ୍ରଣାଳୀ—A mode of tucking back the hanging end of the loin cloth for the purpose of athletic exercises.

[ଦ୍ର—ମଲ୍ଲମାନେ ଲୁଗାକୁ ପାଇକଚ୍ଛ ମାର ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୋକକୁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଶ୍ରମ ସାଧ୍ୟ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଲୁଗାକୁ ପାଇକଚ୍ଛ ମାରେ, ତାହାହେଲେ କାମ କଲ୍ଲ-ବେଳେ ଜୁହ୍ନକାନ ଆଗଆଡ଼େ ଉଲେ ପୃଷ୍ଠରେ ନାହିଁ ବା ଦୋହ୍ଲୋଲେ ନାହିଁ ।]

ପାଇକଚ୍ଛା ମାରିବା—ଦେ.-କ୍ରି—ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ସାମନା ପାଖେ ଓହ୍ଲଉଥିବା ପାଇକଚ୍ଛା ମାରିବା ଫେର କାନିକ ଘୁଡ଼ା ଭଲବାଟେ ନେଇ ମାଲ କାଛାନାରା ଅଣ୍ଟାର ପଛଆଡ଼େ ଖୋସିବା—

କଚ୍ଛନି କଚ୍ଛନା To tuck up the hanging front por-

(ପାଇକଚ୍ଛ ଉଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) tion of the cloth by

Digitized by srujanika@gmail.com

tucking it down between the thighs and attaching it to the back part of the waist.

ପାଇକ ଜାଗିର—ଦେ. ବ—ପାଇକମାନଙ୍କୁ ଦରମା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଜାଗିର— Paikan Jaghir; service-land granted to a Paik.
Pāika jāgiri

ପାଇକ ଧୋବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଉଜ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ବାହାନାରେ ସେହିଁ ସବୁ ଜାଗିରଖିଆ ଧୋବା ଲୁଗା କାଚିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ—The washerman-service-holders who were accompanying the army under the ancient Bhañja kings of Orissa.
Pāika dhobā

ପାଇକ ଫୁଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—ଗୋଡ଼ବାଣ ଫୁଲ— A kind of flower.
Pāika phula
(ପାଇକର ଫୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ—ଦେ. ବ—୧୮୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଖୋରଧାର ପାଇକମାନେ କରିଥିବା ମେଳ— The Paik rebellion of Khurda of 1817. A. D.
Pāika bidroha
(ପାଇକ ମେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଖୋରଧାର ଇଂରାଜ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ କଠୋର ବ୍ୟବହାର, ପାଇକାନ୍ ଜାଗିର ଉପରେ କର ବସାଇବା, ଲୁଣ କର ବସାଇବା ଓ ବଙ୍ଗାଳୀ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ କଲେ ବଲେ କୌଶଳେ ଜାଗିର ନେବା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇଥିବା ପାଇକମାନେ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଜଗବନ୍ଧୁ ବଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୮୧୭ ସାଲ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ୪୦୦ କନ୍ଧ ଘୁମୁସରରୁ ଖୋରଧାକୁ ଆସି ଉତ୍ପାତ କଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍ତେଜିତ ପାଇକମାନେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଓ ବାଣପୁର ପୁଲିସଥାନା, କଚରି, ସରକାରୀ ଘର ଓ ଧନ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଖୋରଧା, ଲେମ୍ବାଇ ଓ ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ପରେ ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କନ୍ଧ ରାଜାର କୁଜଙ୍ଗ ଓ କନ୍ଧକାର ପାଇକମାନେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଏ ବିଦ୍ରୋହକୁ ଛ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରାଜମାନେ ସିପାହି ଓ ପଲଟଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦମନ କରି ନେତାମାନଙ୍କୁ ଓ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ, ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ ଓ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଦମନ କଲେ ଓ ଖୋରଧାକୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ନିଜର ଖାସ ମାହାଲ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଶାସନ କଲେ । (କୃପାସିନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ) ।]

ପାଇକ ମାଗୁଣି—ଦେ. ବ—ପିଲାମାନେ ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ— A kind of children's outdoor game.
Pāika māguṇi

ପାଇକରା—ଦେ ବ. (ସ. ପଦାତିକ + ରାଜ)—ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ପାଇକ ଓ ଖଣ୍ଡାଇତ ମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ— A title given by Rajas to Paiks.
Pāikarā
ପାଇକରଏ, ପାଇକରସ୍ୱ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବଣ୍ଟାଗତ ଉପାଧିରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ।]

ପାଇ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି. (ଭୂଲ.ହିନ୍ଦୀ. ପଦ୍ଧଲ୍ଲୁ ପରି ଲେଖା)—ପିଲାମାନଙ୍କୁ କାଖେଇବା; କାଖ କରିବା—To carry children on one's sides or flanks above the waist.
Pāi karibā

ପାଇକସ୍ତ(ସ୍ତା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୈକାସ୍ତ୍) - ପାହୁ ରାଇତ; ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଜମି କୃଷ କରୁଥିବା ଏକ ପାଇକାସ୍ତ ପରକାସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରଜା— A Pahi raiyat; nonresident tenant of a village.
Pāikasta(stā)

ପାଇକା—ଦେ· ବ—ଏକ ପା ପରିମାଣବିଶେଷ; ପାଆଙ୍କଆ ମାଣ— 1. A measure for one pā-ā or ¼ of a seer.
Pāikā
୨ । (ନାମ) କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମହାନଦୀର ଦୁଇ ଶାଖା ନଦୀ ଦୁଇଟି— 2. Name of two branches of the Mahānadī river in the district of Cuttack.

ପାଇକା ପାଡବା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଛପାଖାନାରେ ସାଧାରଣ ମଧ୍ୟଭଳ ଆକାରର ଅକ୍ଷର— The Pica type (in printing).

[ଦ୍ର—ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର ଯଥା—ସ୍ମଲ୍ ପାଇକା Small pica, ସାଧାରଣ ପାଇକା Pica, ଡବଲ୍ ପାଇକା Double pica ।]

ପାଇକାଣ(ନ୍)—ଦେ. ବ (ବହୁବଚନ)—ପାଇକମାନେ— The Paikas.
Paikāṇa(ṇ)

କେ ଅବା ସ୍ୱର୍ଗରୁ କେତୁ ଉତ୍ତରନ୍ତ,
ରସ୍ତ ପାରଲେ ପାଇକାଣ । ଚୂନାଥ. ଖଣ୍ଡର ଉତ୍ତର ।

ବିଶ—ପାଇକାଳି (ଦେଖ)—Paikāḷi (See).

ପାଇକାନ୍ ଜାଗିର—ଦେ. ବ—ପାଇକମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ବେତନ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଜାଗିର ଜମି— Service tenures granted to Paikas.
Pāikāṇ jāgiri
(ପାଇକାଳ ଜାଗିର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଇକାର—ଦେ. ବ—ପଇକାସ୍ତ (ଦେଖ)— Paikārī. (See).
Pāikāra (ପାଇକାସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଥମେ ଗର୍ତ୍ତଠାରୁ ହଳେ ଭୂଇଁପୋତ୍ତ,
ସେ ହଳେ ପାଇକାରକୁ, ପାଇକାର ହାତରୁ
ହଳେ ମୋଡାମଡାଣ – ପଙ୍କାର ମୋଡନ ଗଲ୍ପୀକ୍ !

ପାଇକାଳ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ପାଇକମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ— 1. Due to the Paikas.
Pāikāḷi
(ପାଏକାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା - ପାଇକାଳ ଖୋରାକ)—
୨ । ପାଇକମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କୀୟ— 2. Pertaining to the Paikas.
(ଯଥା—ପାଇକାଳ ଯାଗିର)

ପାଇକା(ଖା)ସ୍ତ(ସ୍ତା)—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ—ପାହୁ ରାଇତ— Non-resident cultivator of a village.
Pāikā(khā)sta(stā)
ପାହୀ ପାହୀ

ପାଇକେରା ଗଛ—ଦେ. ବ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାଦୁକା (ଦେଖ) Lakshmī pāduka (See)
Pāikerā gachha

ପାଇଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପଇଖାନା (ଦେଖ) Paikhānā (See)
Pāikhānā

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଇଚ୍ଛା(ଚ୍ଛା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଦ୍‌ଶାହ୍; ପାଦ୍=ସିଂହାସନ+ Pāichhā(chchhā) ଶାହ୍=ସ୍ୱାମୀ)—
ପାତସା ବାଦସାହା; ରାଜା; ସମ୍ରାଟ—
ପାଚ୍ଛା, ପାଚ୍ଛାହ King; emperor; sovereign.
(ଯଥା—ଝାଡ଼ ଖଣ୍ଡ ପାଇଚ୍ଛା, ଦ୍ୱକ୍ ନାକ୍ ପାଇଚ୍ଛ ।)
୨ । ଗଞ୍ଜପା ସାରର ୧୨ ସଂଖ୍ୟା ଯୁକ୍ତ ଚଉ; ରାଜା ଚଉଡ ସାର—
2. The card representing 12 (king) in the Gañjapā game.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗାଡ଼ି ବା ରଥରେ ରାଜାଙ୍କର ଚଢ଼ି ଥାଏ ।]

ପାଇଚ୍ଛ ମାଳି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମୟର ମହୁଲ୍ ରାଜ୍ୟର
Pāichhā māli ରାଣୀ—Name of the Rani of the Mahuri estate in the time of Poet Kavi-surjya who was some time the Court of Wards Manager of the estate.

ପାଇଜଙ୍ଗା(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବ—ପାଇଜାମା (ଦେଖ)
Pāijaṅgā(ṅghā) Pāijāmā (See)

ପାଇଜମ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଜେବ୍)—ପାଉଜର (ଦେଖ)
Pāijama Pāujari (See)
(ପାଇଁଜର, ପାଇଁଜଡ଼, ପାଇଁଜର, ପାଇଁଜୁଡ଼, ପାଇଁଜୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଇଜାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଜାମା; ଭୁଲ. ସଂ. ପାଦ ଓ ଜଙ୍ଘା)—
Pāijāmā ୧ । ଗୋଡ଼ ମୁଣା; ଗାଣ୍ଠି ମୁଣା; ଯେଉଁ ଗୋଡ଼ମୁଣାର
ପାୟଜାମା ଗୋଡ଼ ବଲାଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଥାଏ—
ପାଯଜାମା, ପାଜାମା 1. Trousers; long drawers.
୨ । ପତଲୁନ—2. Pantaloons.
୩ । ପାଣ୍ଟ—3. Pant.

ପାଇଟାଲ—ଦେ. ବ—୧ । ମିସ୍ତ୍ରୀ—1. Architecht; mason.
Pāiṭāla ୨ । ଦୈନିକ ମୂଲିଆ—2. A day-labourer.
(ପାଇଟିଆଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) **ଟହଲ**

ପାଇଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପରିପାଟୀ ବା ପାଟୀ=ଅନୁକ୍ରମ; ଭୁଲ—
Pāiṭi ଓଡ଼ି. ପାର୍ଟି)—
ପାଇଟ, ପାଟି, ପାଟ ୧ । ଗୃହମାର୍ଜନାଦି ନିତ୍ୟ କର୍ମ; ଗୃହର ଶୃଙ୍ଖଳା
ଟହଲ ଓ ପରିପାଟୀ ସମ୍ପାଦକ ନିତ୍ୟ କର୍ମ; ମାତ ଗୃହ କର୍ମ; ଆଡ଼ଙ୍ଗୀ—
1. The menial works of a household.
ପାଇଟ କରୁଅଛ ଦାସୀକ ପରରେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ନ୍ଦ୍ରେଟ ଶ୍ରମିକର—2. Menial service.
୩ । ଦୈନିକ ଧନ୍ଦା—
3. Daily work or business.
୪ । କାରିଗରି—4. Workmanship.

ପାଇଟିଆ—ଦେ. ବ—ପାଇଟାଲ (ଦେଖ)
Pāiṭiā Pāiṭāla (See)

ପାଇଟି ପତର—ଦେ. ବ. (ଅନର୍ଥକ ୬ଷ୍ଠ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Pāiṭi patara ଦୈନିକ ଦୁଖ ଧନ୍ଦା; ଆଡ଼ଙ୍ଗ ପଡ଼—
ପାଟିଝାଟି, ପାଟିଝାଟି One's daily avocations.
ଟହଲ ଟୁକରା

ପାଇଟି ଭୋର୍—ଦେ. (ବାକ୍ୟ)—କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା—
Pāiṭi bhor The work is done; well done!

ପାଇଟି ଶେଷ ହେବା—ଦେ. ବ—ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ହୋଇଯିବା—
Pāiṭi sesha hebā Being ruined.
(ଯଥା—ଆସ୍ପରୁ ବମ୍ପ ବଳଲେ ପାଇଟି ଶେଷ ହେବ ।)

ପାଇଟି ସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ଦୈନିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନ ସମାଧାନ
Pāiṭi sāribā କରିବା—To finish one's alloted daily duties.

ପାଇଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ) ଏକ ଗାଲନ୍‌ର ଅଷ୍ଟମାଂଶ; ତରଳ
Pāiṇṭ ପଦାର୍ଥର ବୈଦେଶିକ ପରିମାଣ ବିଶେଷ—Pint.
ପାଇଣ୍ଟ ୨ । (ଇଂ. ପେଣ୍ଟ୍)—ପେଣ୍ଟ୍ (ଦେଖ)—
ପାଇଣ୍ଟ 2. Paeṇt. (See)

ପାଇଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମର ଓଡ଼ିଆ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Pāiṇḍā A class of untouchable Orias in Ganjam.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ପାଣ ଶ୍ରେଣୀର ଅନୁରୂପ ।]
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଛଦାମଠାରୁ ଆହୁର କମ୍ ମୂଲ୍ୟର
ଧନର ପରିମାଣ—An amount less than ¼ of a pice.

ପାଇନ୍—ଗ୍ରାଦେ. ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ – ପାଣି—1. Water.
Pāin ୨ । (ମେଦନୀପୁର)—ସୁନାରେ ଝଲାଯିବା ନକୃଷ୍ଟ ଧାତୁ—
2. Alloy used in soldering gold.

ପାଇପ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପାଇପ୍)—୧ । ନଳ—
Pāip ପାଇପ **ପାଇପ** 1. Tube.
୨ । ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପାଣି ନେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ.
ଧାତୁ ଆଦିର ବଡ଼ ନଳ—2. Water-pipe,

ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପ୍ର+ଆପ୍. ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା
Pāibā ପାଓୟା **ପାନା** ଲଭିବା—1. To get; to receive.
ଅରଜନ ଏ ବଦ୍ୟା ପାଇବେଣ ସେବେ
ଜନଲେକ ସାକ ଅଲଭ୍ୟେ ଜଣିବେ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To earn.
୩ । ଅନୁଭବ କରିବା; ଭୋଗ କରିବା—3. To enjoy; to experience.
କାଲ ସୁଖଦ ପାଇଛ
ଘରରୁ ଉଠି ଯାଇଛ । ଚଉ ।
୪ । ଅଖିବା—4. To suffice.
(ଯଥା—ମତେ କରିକ ଯିବାକୁ ବେଳ ପାଇବ ନାହିଁ)
୫ । ସୁବିଧା ବା ସୁଯୋଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—5. To have opportunity or occasion (for something.)
[ଯଥା—ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହା ଦେଖିବାକୁ (ବା ଶୁଣିବାକୁ) ପାଇଲୁଁ]
୬ । ମେଳ ଖାଇବା; ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା; (ମନର) ଅନୁମତ ହେବା—
6. To tally with; to suit.
(ଯଥା—ତା କଥାଟା ମୋ ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ)
୭ । ପ୍ରବେଶ ହେବା; ପହଞ୍ଚିବା—7. To reach.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେହୁକାଳେ ତାଙ୍କମାନଙ୍କ ସମୀପେ
ବ୍ୟାସ ମହାଋଷି ପାଇଗଲେ ଥରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଥଵ ।

୮ । (ସଂ. ପ୍ରଭାତ) ପାହିବା; ପ୍ରଭାତ ହେବା—
8. To dawn.

ପାଇବ ଘର, କୁଥ ନେଇଗବ ବଜଲପାତ । ଚଗ ।

୯ । ବୋଧ ହେବା; (କୌଣସି କଥା ମନକୁ, ଚତ୍ତକୁ, ମଜ୍ଜାକୁ) ଯେଜ୍ଞବା; ମନୋମତ ହେବା—9. To meet with one's approval; to seem; to occur to one's mind.

କେ ବୋଇଲେ କଣ୍ଠରେ ଶର ସନ୍ଧ ଯାଇ
ବଵବ ସେ ମରବ ପାଉଛ ମନ୍ତ୍ରାକୁ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ-ମହାଭାରତ ବନ ।

୧୦ । ମାନିବା; ସମ୍ମତ ହେବା; ଅନୁମୋଦନ କରିବା—
10. To agree to; to approve of.

ମୋଇଲେ ଏ କଥାକୁ ପାଏ ତ ଭ୍ରତସ୍ୱ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ: ମହାଭାରତ ବନ '

୧୧ । (ଅନ୍ୟର ମନୋଗତ ଭାବ) ବୁଝି ପାରିବା—
11. To be able to understand or comprehend (another's mind).

(ଯଥା—ମୁଁ ଏତେ ସେବା କରି ସ୍ତବ୍ଧା ତା ମନ ପାଇଲି ନାହିଁ)

୧୨ । ମଣିବା; ବୋଧକରିବା—12. To think.

ଜଣେ ହୋଇ ବହୁତ ଜନଙ୍କର ପ୍ରାଣ
ନେବାର ଉପାୟ ପାଇଛ ମୁଁ ଜାଣ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

୧୩ । ଖାଇବା; ଭୋଜନ କରିବା—13. To eat.

ବ୍ୟସନ୍ତ ଭରି ସେ ଚୁଡ କରୁଥାଏ
ତରି ନର୍ମଲ୍ୟକୁ ଏସେ ବେଳେ ମାନ ପାଏ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତ ।

୧୪ । (କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇଲେ) ହାତ ଗୋଡ଼ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—14. To be within the reach of one's hand and feet.

ଏ ଫଳ ଭଲରେ ସ୍ପଷ୍ଟ
ହସ୍ତ ନ ପଏ ବଡ଼ ଭଉ – ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

୧୫ । ସ୍ୱୀକାର କରିବା—15. To accept.

ଧନ୍ୟବାନ ଭଲେ ଗୁରୁ ଜଳ ନ ପାଇବେ ।
ପ୍ରାଗୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁରଙ୍କ ଗୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—ପିଲା ପ୍ରସବ କରିବା —
To give birth to a child; to be delivered of a child.

ପାଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
Pāi jibā 1. To get.
ପେୟେ ଯାଓୟା ୨ । (ସ୍ଥାନରେ) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
पोजाना 2. To arrive at; to reach.

ସେହୁକାଳେ ତାଙ୍କମାନଙ୍କ ସମୀପେ,
ବ୍ୟାସ ମହଋଷି ପାଇଗଲେ ଥରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଥଵ

୩ । (କାଳ) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—3. (the time) To come.

ପବନକାଳ ମୋ ନକଟେ ଯିବ ପାଇ
ପାଇବାକୁ ଜଣି ବସ୍ତୁଟିଏ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ;

୪ । ଅତିବାହିତ ହେବା; ବତି ଯିବା —
4. To pass; to expire.

ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ବର୍ଷେ ପାଇ ଗଲା ।
ଜାଲହଣ୍ଡ ଦାଶ. ପିଣ୍ଡଦ ସମାପ୍ତ ।

୫ । (କାଳ ବା ସ୍ଥାନ)—ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା—
5. To approach (a place or time).

୬ । ପାହିବା; ପ୍ରଭାତ ହେବା—6. To dawn.

ପାଇଲା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁଠାରୁ ଦ୍ରବ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ—
Pāilā 1. (a place) From which something is got.

ଲେକେ ପାଇଲ ଗଡ଼ଆ ବୃତ୍ତାନ୍ତ । ଚଗ ।

୨ । ଲବ୍ଧ; ପ୍ରାପ୍ତ—2. Received; got.

ପାଇଲ ଧନ ସଡ଼ନ୍ତ ନାହିଁ । ଚଗ ।

ଦେ. କ୍ରି, (ସଂ. ପ୍ର+ଆପ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ଅତୀତକାଳ ନ୍ୟୂ ପୁରୁଷ ଏକବଚନର କ୍ରିୟା; ଅମାନ୍ୟାର୍ଥେ, ଯଥା—ଗ୍ରାମ ବାସରେ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ପାଇଲା)—ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା—
(he) Got.

ପାଇଲି—ଦେ. ବ—ପାହିଲି (ଦେଖ)
Pāili Pāhili (See)

ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ; ଅତୀତକାଳ ୧ମ ପୁରୁଷ ଅମାନ୍ୟାର୍ଥେ)—ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି (ମୁଁ)—(I) Got.

ପାଇହା—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ସଂ. ପଦଗା)—ପାହୁଆ (ଦେଖ)
Pāihā Pāhiā (See)

ପାଉ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ପାହୁ (ଦେଖ)—
Pāu Pāhu (See)

ପଉଁଜ(ଜ)ଡ଼(ଣ)—ବୈଦେ. ବ—ପାଉଜର (ଦେଖ)
Pāuñja(ji)ṛḍi(ri) Pāujari (See)
(ପାଉଁଜ; ପାଉଁଜବ[ମ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଉଁଦାନ୍—ବୈଦେ. (ଫା)—ପାଁଦାନ୍ (ଦେଖ)
Pāuñdān (ପାଉନ୍ଦାନ୍ – ଅନ୍ୟରୂପ) —Pāndān (See)

ପାଉଁ ପିଆଦା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପଦ+ଫା. ପ୍ୟାଦା)—ଗୋଡ଼ରେ
Pāuñ piādā ଗଲ ଆସିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person)
पापेयादा पावपैदल Walking on foot.

ପାଉଁପୂଜା—ଦେ. ବ. (ଫା. ପାଉଁ+ସଂ. ପୂଜା)—୧ । ପାଦପୂଜା—
Pāuñpūjā 1. Worship of one's feet.
पादपूजा ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମାଦର ଓ ସତ୍କାର—
2. Much homage and adoration.

ପାଉଁପୋଛ(ସ୍)—ଦେ ବ. (ଫା. ପାଉଁପୋଷ୍=ପାଦୁକା)—
Pāuñpochh(s) ପାପୋଛ୍ (ଦେଖ) —Pāpochh (See)
पाँपोस पाँपोस
[ପାଉଁପ୍ଲୋଛ(ସ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପାଉଁରୁଟି—ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ପାଓ=ଅଟାରେ ତିଆରି ପିଠା ଓ
Pāuñruṭi ଗ୍ରେଟ୍=ସାଦା ସେକା ସାଇଥାଏ, Roasted bread;
पाउरोटी ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍. ପାଇଁଗ୍ରେଟ୍=ସେକା ପିଠା; ଭୁଲ. ସଂ. ଗ୍ରେଷ୍ଟିକା;

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଁବରୋଟି ରୋଷା—ଚାଦ୍ଦାରେ ସେକା ଗହମ ଅଟାର ପିଠା)—
ପାଉଁରୋଟ
ପାଓଁରୋ(ରୁ)ଟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଅଟାରେ ଖମିର୍ ବା ଏକପ୍ରକାର ଚୂନା ମିଶା ଯାଇ ଦହକ ନଆଁର ଧାସରେ ସିକ ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲୁକା ରୁଟି=Loaf.

ପାଉଁଶ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଂଶୁ=ଧୂଳ)—ଉସୁ—
Pāuñśa ପାଁଶ **पाँस, राख** (ପାଁଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ashes.

ପାଉଁଶ କୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଂଶୁକୂଳ)—ଯେଉଁଠାରେ ଗୃହସ୍ଥର
Pāuñśa kurdha ରୁଲରୁ କଢ଼ା ଦେବା ପାଉଁଶ ଗଦ୍ଦନ ଜମା
(ପାଉଁଶଗଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିଯାଏ—A heap of domestic
पाँशकुड़ राखकीढेरी ashes.

ପାଉଁଶ ପାଉଁଶିଆ—ଦେ. ବ—ପାଷାଣଭେଦା ଗୁଳୁ; ରୁକୁଣୀ ଦାଢପୋଷ
Pāuñśa pāuñśiā ଗୁଳୁ—Colenus Aromaticus (herb).
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଇ)—ବଥୁଆ ଶାଗ (ଦେଖ)
Bathuā śāga (See)
ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପାଂଶୁଳ)—ପାଂଶପାଂଶିଆ; ପାଂଶୁଳ; ପାଉଁଶିଆ—
Ashy; ash-coloured; grey.

ପାଉଁଶ ପାଉଁଶିକିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଇ)ବ—ପାଉଁଶ ପାଉଁଶିଆ (ଦେଖ)
Pāuñśa pāuñśikiā Pāuñśa pāuñśiā (See)

ପାଉଁଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପାଂଶୁଳ) —୧ । ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ପାଉଁଶ
Pāuñśiā ପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ମାଟିଆ—1. Ashy; ash-
ପାଂଶୁଟିୟା; ପାଂଶୁଟେ **भूरा, मटमैला** coloured
୨ । ପାଉଁଶ ବୋଳା ହୋଇଥିବା—
2. Besmeared with ashes.

ପାଉଁଶିଆ ବନ୍ତଳ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ତଳ କଦଳୀ—
Pāuñśiā bantaḷa A kind of banana.
ପାଂଶୁଟିୟା କାଁଚକଳା [ଦ୍ର—ଏ ଫଳ ପାକଳ ହେଲେ ଏହାର ଉପରଭାଗ ପାଉଁଶିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରେ ।]

ପାଉଁସି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ. (ସ. ପର୍ଣ୍ଣିକା=ପଙ୍ଖୁଡ଼ାଡ଼ା)—
Pāuñsi ପନ୍ନକ—Vegetable chopper set on a
plate of wood.

ପାଉହା—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ପାହୁ (ଦେଖ)
Pāuhā (ପାହୁଆ – ଅନ୍ୟରୂପ) Pāhu (See)

ପାଉଆର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ପାଦ୍ଦାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāuār (etc) Pāwār etc (See)

ପାଉଚ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦବୀ)—ସୋପାନ; ପାବଚ୍ଚ; ପାହାଚ—
Pāucha ଧାପ, ପଇଠା **पैड़ी, सीढ़ी** Steps.
(ପାଉଚ[ଚ୍ଚ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଉଜରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଜେବ୍; ତୁଲ. ସ. ପାଦମଞ୍ଜୀର)—
Pāujari ପାଦର ଘୁଙ୍ଗୁରଯୁକ୍ତ ବଳା—A tinkling anklet.
ପାଁଜୋର, ପାଇଜୋର **पाजेब, पाँजेब**
ପାଉଜବ, ପାଉଁଜବ, ପାଉଜମ, ପାଉଁଜମ,
ପାଉଞ୍ଜମ, ପାଉଁଜର(ଡ଼), ପାଉଜର,
ପାଉଁଜର, ପାଞ୍ଜେର, ପାଉଜେର, ପାଉଁଜେର } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଉଞ୍ଜ, ପାଉଞ୍ଜେବ, ପାଉଁଜେବ

ପାଉଡ଼—ଗ୍ରା. ବ—ପାହୁଡ଼ (ଦେଖ)
Pāurda Pāhurda (See)

ପାଉଡର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—
Pāuḍar 1. Powder.
ପଉଡ଼ାର ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅଣ୍ଡନେଡ଼ବର୍ଗ ମୁହଁକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବା ପାଇଁ
पाउडर ଯେଉଁ ସୁଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଳନ୍ତି—2. Face-powder.

ପାଉଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚୂଡ଼ାଁ ନାମକ ଆଦମ ପାବ୍ଦତ୍ୟ
Pāurdiā ଜାତି—An aboriginal tribe of the Orissa
states.

ପାଉଡ଼ୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ଭୂମ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ ପାବ୍ଦତ୍ତା)—ସିଂଦ୍ଭୂମିରେ
Pāurdī ପୂଜିତା ପାବ୍ଦତ୍ତା ଦେବୀ—A name of Goddess
Pārbatī worshipped in the Singhbhum
district.
[ଦ୍ର—ସଢ଼େଇକଲା, ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର ଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ଦେବୀଙ୍କୁ ଲୋକେ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ପାଉଡ଼ୀ ମେଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ଭୂମ) ବ—ପାଉଡ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର
Pāurdī meḷa ୧୨ ବର୍ଷରେ ଥରେ ହେବା ଯାତ୍ରା—
A festival of the Goddess Pāurdī
observed once in 12 years.
[ଦ୍ର—ପୂଜା ଅଭିପ୍ରାୟ ସିଂଦ୍ଭ ଏ ଯାତ୍ରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ସଢ଼େଇକଲାର ସମସ୍ତେ ଯୋଗ ଦଅନ୍ତି ।]

ପାଉଣା—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରାପଣ; ପ୍ରାପ୍ୟ)—ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ—
Pāuṇā Money due; dues.
ପାଓନା ବିଣ—୧ । ପ୍ରାପ୍ୟ—1. (any money or thing)
पावना, पाना Due to or from
(ଦେଏଣା—ବିପରୀତ) ୨ । (ସ. ପାଦୋନ) ଚତୁର୍ଥଭାଗରୁ ଉଣାଭାଗ—
ପୌନେ **पौने** 2. Three fourth.
(ଯଥା—ପାଉଣା ୩ ଟଙ୍କା=ଟ ୨୩)

ପାଉଣାଦାର—ଦେ. ବ—୧ । ଯାହାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଥାଏ—
Pāuṇādār 1. One to whom money is due.
(ଦେଣଦାର—ବିପରୀତ) ୨ । ମହାଜନ—2. Creditor.
(ପାଉଣାବାଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଓନାଦାର **पावनादार**

ପାଉଣା ଦେଏଣା—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ବିପରୀତାର୍ଥ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Pāuṇā de-eṇā ୧ । ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନର ପ୍ରାପ୍ତି ଓ ଦେୟ ଧନର ଦାନ—
(ପାଉଣା ଦେଣା – ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Receipt of one's dues
ପାଓନା ଦେନା and payment of one's liabilities.
पवना देना ୨ । ପ୍ରାପ୍ୟ ଓ ଦେୟ ଧନ—
2. Dues and liabilities of a person; amounts due from and payble to any person.
୩ । ପ୍ରାପ୍ୟ ଓ ଦେୟ ଧନର ହିସାବ ଛାଡ଼ାପ—
3. Settlement of accounts.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ 'ଦେଣା ପାଉଣା' ଆକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଉଣା ନିକାଶ(ଶି)—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନର ହିସାବ ପତ୍ର ହେବା ପରେ ବଥା ନଥା
Pāuṇā nikāśa(śi) ପାଓଣା ନିକେଶ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଉହାଁର ନିଷ୍ପତ୍ତି—
पावना निकाश Settlement of dues and liabilities between two persons.

ପାଉଣା ପତ୍ତର—ଦେ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ନରର୍ଥକ ସଦ୍ଦରର ଶବ୍ଦ)—
Pāuṇā patara ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ ଆଦି; ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ—(ପାଉଣା ଧନ— ଅନ୍ୟରୂପ)
पाओना पय़सा **पावना पत्तर** Various dues; dues of all sorts.

ପାଉଣ୍ଡ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାଉଣ୍ଡ)—
Pāuṇḍ ୧ । ପ୍ରାପ୍ତ ୧୦ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା·
1. Pound; an English gold coin.

[ଦ୍ର—୧ ପାଉଣ୍ଡ=୨୦ ଶିଲିଙ୍ଗ; ୧ ଶିଲିଙ୍ଗ=୧୨ ପେନସ୍ ୧ ପାଉଣ୍ଡ=୨୦ ଶିଲିଙ୍ଗ=୨୪୦ ପେନ୍ସ; ପେନ୍ସ ଶବ୍ଦ ପେନ୍ନୀ ଶବ୍ଦର ବହୁବଚନ; ୧ ପେନ୍ନୀ ବୋଲାଯାଏ କମ୍ରୁ ଏକରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ପେନ୍ସ ବୋଲାଯାଏ, ଯଥା—୪ ପେନ୍ସ । ପେନ୍ନୀ ମୁଦ୍ରା ତାମ୍ର ବା ନକେଲ ଧାତୁ ନର୍ମିତ; ଶିଲିଙ୍ଗ୍—ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ଓ ପାଉଣ୍ଡ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ଅଟେ । ଭାରତକୁ ବଲ୍ଲାତରୁ ଗିନା ବା ସଭରେନ୍ ନାମକ ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ଆସେ ତହିଁର ମୂଲ୍ୟ ୨୧ ଶିଲିଙ୍ଗ୍ ଅଟେ ଓ ସୁନାର ଭାଉ କମ ବେଶି ହେବା ସଙ୍ଗେ ଓ Exchange (ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ମୁଦ୍ରା ବଦଳ) ର ରେଟ୍ ଅନୁସାରେ ଏହି ଗିନାର ମୂଲ୍ୟ ଭାରତରେ କମ୍ ବେଶି ହୁଏ । ମୋଟା ମୋଟି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ପାଉଣ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ ଭାରତ ପ୍ରଚଳିତ ମୁଦ୍ରା ଅନୁସାରେ ଦଶ ଟଙ୍କା ଧରାଯାଏ; କମ୍ରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ (୧୯୫୫ ସାଲରେ) ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ୫ ୧୫୍ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଚଢି ଯାଇଅଛୁ । ଗିନାର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୬୦ ଟଙ୍କା ହୋଇଅଛୁ ।]
ପାଉଣ୍ଡ, ପାଉନ, ପୌଣ୍ଡ ୬ । ଇଂରାଜ ଓଜନବିଶେଷ; ୫୦ଭର ଓଜନରୁ
पाउंड, पाउन, पउन କଛୁ କମ; ପ୍ରାୟ ବାଲେଶ୍ୱର ଅଧସେର—
2. Pound (weight).
୬ । କାଞ୍ଜି ହାଉଡ୍—2. Pound; kine house.

ପାଉଣ୍ଡ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ସ. ପଦ୍ଧତି)—
Pāuṇḍa (etc) ପହଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pahaṇḍa etc. (See)

ପାଉଣ୍ଡ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଉଲିବା; ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଦକୁ
Pāuṇḍa pakā(kc)ibā ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା କର ପକାଇ ଗଲିବା—
पा फेला To walk with long and slow strides.
डग भरना, धाप देना

ପାଉଣ୍ଡର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାଉଡର୍ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Pāuṇḍara ପାଉଡର (ଦେଖ)—Pāuḍara (See)

ପାଉଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଇଂ. ପାଉଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ଇଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଅନ୍ୟ
Pāuṇḍiā ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ ଯଥା—
ପନ୍ଦୀ **पाउण्डवाला** ୬୪ ପାଉଣ୍ଡିଆ କାଗଜ)—
୧ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ଓଜନ ଏତେ ପାଉଣ୍ଡ—
1. Of the weight of so many pounds.
୬ । ଯେଉଁ କାଗଜର ଏକ ରିମ୍ର ଓଜନ ଏତେ ପାଉଣ୍ଡ—
2. (paper) Of which one ream weighs so many pounds.
(ଯଥା—ରଏଲ ପାଉଣ୍ଡିଆ ଡବଲଫୁଲ୍ସକାପ୍ କାଗଜ ।)

ପାଉଣ୍ଡେଜ୍ ଫିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଚରଥା ଶବ୍ଦ)—
Pāuṇḍej phis ଅଦାଲତରେ ନଲ୍ଲାମ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନଲ୍ଲାମ
पाउंडेज फिस ଜରସମନ ଉପରେ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେବା ଫିସ୍—
पाउंडेज फिस Poundage fees; fees paid by an auction purchaser to court at a certain percentage.

ପାଉତି—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରାପ୍ତି)—
Pāuti ୧ । ପ୍ରାପ୍ତି ସୂଚକ ଲେଖା ରସିଦ—
दाखिला **रसिद, रसिद फारम** 1. Receipt.
୬ । ଖଜଣା ପ୍ରାପ୍ତିର ରସିଦ—1. Rent receipt.
୩ । ଚେକ ପାଉତି—3. Cheque receipt.

ପାଉତି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧନ ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦୋହୋର ରସିଦ
Pāuti kāṭibā ଲେଖି ମୂଳ ଖଣ୍ଡ ଆପଣା ପାଖେ ଲେଖି ଅଗ ଖଣ୍ଡ
ଧନ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେବା—
(a payee) To give to the payer a cheque-receipt after cutting it from the counterfoil.

ପାଉତି ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଦରର ଶବ୍ଦ; ନରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ)—
Pāuti patra ରସିଦ ଆଦି ପ୍ରାପ୍ତି ସୂଚକ ଲେଖା—
रसिद टसिद Receipt or other written acknowledgement of payment.
रसिद उसिद
(ପାଉତି ପତର; ପାଉତି ପାଉତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଉଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ପ୍ରତାରକ (ବ୍ୟକ୍ତି); ସେ ଭଣ୍ଡାଏ—
Pāudiā Deceitful; cheating.
ଧାପାବାଜ **धोंखाबाज** (ପାଉମର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଉ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭଣ୍ଡାଇବା
Pāu debā 1. To put off on some excuse.
(ପାଉ ମାରିବା ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧପ୍ପା ମାରିବା—
धपा मारा **देना** 2. To cheat.

ପାଉପଣ—ଦେ. ବ—ଧପ୍ପାବାଜୀ; ଠକାମି—
Pāupaṇa Cheating; fraud; deception.
धापाबाजी **धोकाबाजी**
[ପାଉପଣିଆ(ଆଁ),ପାଉଆପଣ, ପାଉଆପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)]

ପାଉର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରଦ୍ୱାର)—ପାହୁରାଇବା (ଦେଖ) -
Pāurā(re)ibā Pāhurāibā (See).

ପାଉରାଣୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଦ୍ୱାରାଣୀ)—ପାହୁରାଣୀ (ଦେଖ)—
Pāurāṇī Pāhurāṇī (See).

ପାଉରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପରଧାନ) —ପାହୁରିବା (ଦେଖ)—
Pāuribā Pāhuribā (See).

ପାଉଲ— ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦ)—ପାହୁଲ (ଦେଖ)—
Pāula Pāhula (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଉଲ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଉଣ୍ଡ ପକାଇବା (ଦେଖ)—
Pāula pakā(ke)ibā Pāuṇḍa pakāibā (See).
[ପାଉଲ ପକା(କେ)ଇ ଗୁଲବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପାଉଲି—ଦେ. ବ—ପାହୁ; ପଇସାର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ମୁଦ୍ରା—
Pāulā ପାଙ୍ଗି ପାଇ A copper pie.
(ପାଉଲ୍ଲା – ଅନ୍ୟରୂପ) ହାଉଲେ ! ଚଳ ପଇସା ପାଉଲେ – ଶିଶୁଚଳନ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସୁଚୁକ—
One fourth of a rupee; a four anna bit.

ପାଉଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ – କାଉଲା (ଦେଖ)—
Pāuli Kāula (See).

ପାଉଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଉଣ୍ଡ ପକାଇବା (ଦେଖ)—
Pāulibā Pāuṇḍa pakāibā (See).

ପାଉସେର—ଦେ. ବ—୧ । ମହାଜନଙ୍କୁ ବେପାରଠାରୁ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କଣାଇ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାପ୍ୟ; ଦଲ୍ଲାଲର କମିଶନ୍ ବା ଦସ୍ତୁର—
Pāuseri (ପାଉସେର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Commission of a broker or commission agent.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କରାଯିବା ଦେଣ ନେଣରେ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଝିରେ ପାଇବା ଲାଭ—
2. (figurative) The profit which accrues to a third person when there is some transaction between two persons.

ପାଏ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—୧ । ଓଜନରେ ବା ମାପରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଗୁରୁ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ—
Pāe 1. One Pao in weight or measure.
୨ । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—2. One fourth.
ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଦ)—ପାଦ—Foot; leg.
ପା ଉଠ ଶବର ଇଡ଼ ପାଏ
ପାବ ମନେ ନ କର ବଡ଼ ଉସ୍ୱେ । ଜଗନ୍ନାଥ-ଭକ୍ତଗଡ ।
ପାଏ ପାବମେଁ ୨ । ପାଦରେ—2. At the foot.
ରେଣ ଗଲ ଦୋଇ ପାସ୍ୱେ,
ଭଲ ବା ନ ଭଲ ଏ ଜାସ୍ୱେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଏକପାଦ ବା ପଦକ୍ଷେପ ମାତ୍ର—
ଏୟ ଏକପାବ By one step only.
ଆସ୍ତାଧାଳରେ ଥିବ ଠାସ୍ୱେ,
କାହିଁକି ନ କରିବ ପାଏ । ଦାଶୀ, ଜଗତ୍ପ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।
ପାୟ ଦେ. କ୍ରି. (ପାଇବା କ୍ରିୟାର ନାଭ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ଅନାଦରାର୍ଥକ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ 'ସେ' କର୍ତ୍ତୃ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—(ସେ) ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ—(he) Gets; receives.
ପାଏକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଦାତିକ)—ପାଇକ (ଦେଖ)—
Pāeka Pāika (see).
ପାଏକ କୁଦାଣେ ମନେ ଘରେ ତାସ—ଭାଗବତ ଦରବାର ।
ପାଏଙ୍ଗ୍ - ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନ୍ୟଲତାବିଶେଷ—
Pāeṅg A wild creeper.
[ଦ୍ର– ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଗୁଡ଼ୁଲ ସଙ୍ଗେ ବାଟି ପିଠା କରନ୍ତି ।]

ପାଏଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. ପାଦ ପୀଠ)—ଦେବତା ଓ ରାଜାମାନଙ୍କ ଗମନ କରିବା ବାଟରେ ବଛାଯିବା ଲୁଗା—
Pāerḍā A cloth which is spread on the road on which great men pass and images of Deities are taken.
ଜଗନ୍ନାଥ ପାଏଡା ସବୁ ବଙ୍କ ପାଣ୍ଡରେ – ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଘୋଡ଼ା ଜିନ୍‌ର ରେକାବ—
Stirrup.

ପାଏନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଭୁଲ. ନଦୀ ସ୍ଥାନରେ ନଏନ୍; ଗୁଡ଼ ସ୍ଥଳରେ ଗୁଏଡ଼)—ପାଣି; ଜଳ—Water.
୨ । (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ବ. ପାଏନ୍)—ସୁନା ଝାଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମିଶା ଧାତୁର ପତଳା ପତ୍ର—
Alloy used for joining two bits of gold.

ପାଏନ୍ କଖାରୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ – ପାଣିକଖାରୁ (ଦେଖ)—
Pāen kakhāru Pāṇi kakhāru (see).

ପାଏନ୍‌ଧାର୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଠାକୁରାଣୀ ମାଜଣା କରିବା; ଗ୍ରାମରେ ହଇଜା, ବସନ୍ତଆଦି ମାସ୍ୱାତ୍ମ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କୁ ପାଣି ଫୁଲ ଦେଇ ପୂଜା କରିବା—To worship the village Goddess on occasions of divine visitations (e. g. cholera, smallpox.).

ପାଏନ୍‌ବତା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ବଡା ଗୁଳର ଓଳ ବା ଶେଷ ଦାଢ଼ରେ ରୁଅ ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧାଯାଏ; ପାଣି ବତା—A long split bamboo tied to the lower ends of the rafters of a thatched house.
[ଦ୍ର—ଖପରୁଲି ଘରେ ଉକ୍ତ ବତାରେ ଖପରାଇଣ୍ଟିର ଚଲପାଖ ଅଟକ ରହେ ଏବଂ ଗୁଳ ଘରେ ଛତର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡ ତହିଁରେ ଲଇ ଦ୍ୱାର ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

ପାଏନ୍ ଶାଗ—(ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ସୁନୁସୁନିଆ ଶାଗ (ଦେଖ)—
Pāen śāga Sunusuniā śāga (See)

ପାଏ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ିବା; ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିବା—
Pāe parḍibā To fall prostrate at the feet of another.
(ପାଏଁ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାଏ ପଡ଼ି ଉଠି ଜିରେ କରତୁ ଯୋଡ଼,
ପାୟେ ପଡ଼ା ପାବପଡ଼ନା ପ୍ରାର୍ଥନା – ବୃନ୍ଦାବନଲୀଳା ଗୀତା ।

ପାଏବନ୍ଦ୍ - ବୈଦେ. ବଣ—(ପା. ପାବନ୍=ଆବଦ୍ଧ; ଅସ୍ୱାଧୀନ)—
Pāeband ୧ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ) ଏକାନ୍ତ ନିଯୁକ୍ତ—
ପାବନ୍ଦ 1. Busily engaged (in some work).
(ପାଏବନ୍ଦୀ—ବ) (ଯଥା—ମୁଁ ମକଦ୍ଦମା ପାଇଁ କଟକରେ ଏବନ ପାଏବନ୍ଦ ହେଲି)
୨ । ଅସ୍ୱାଧୀନ; ନାଗୁର; ବାଧ୍ୟ—
2. Helpless; not free.

ପାଏର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଭୁଲ. ହ୍ର. ପାଏଡ଼)—୧ । କ୍ଷେତ୍ରର ହଡ଼; ଆଡ଼—1. Ridge of a field.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଧ—2. A small embankment.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଏଲ୍ଲଗି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ଅ. (ତୁଳ. ହି. ପାଓଁଲ୍ଗୀ)—
Pāelāgi ଦଣ୍ଡବତ (ଦେଖ)—Daṇḍabata (See).

ପାଏସ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାସ୍ସ (ଦେଖ)—
Pā s Pāyasa. (See)

ପାଂକ୍ତ—ସ. ବଣ—(ପଂକ୍ତି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ; ପଂକ୍ତି-
Paṁkta ବଦ୍ଧ—1. Arranged or set in a row or rows.

୨ । ପଂକ୍ତି ବା ସମାଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —
2. Social; relating to society.

୩ । ସାମାଜିକ ଭୋଜୀ ବା ପଂକ୍ତିଭୋଜନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —
3. Relating to caste dinner.

ପାଂକ୍ତେୟ—ସ. ବଣ. (ପଂକ୍ତି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଏୟ)—ପାଂକ୍ତ (ଦେଖ)—
Pāṁkteya Pāṁkta. (See)

ପାଂଶନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପନ୍‌ଶ୍ ଧାତୁ=ବନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Pāṁsana ୧ । ଯେ ନାଶ କରେ; ବନାଶକ—
(ପାଂଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destructive, ruinous.

୨ । ଦୂଷଣକାରୀ—2. Staining; bringing down stigma on a person.

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—କୁଳ ପାଂଶନ ପୁରୁ ।]

ପାଂଶୁପାଂଶି(ଶୁ)ଆ—ଦେ. ବଣ—ପାଂଶୁପାଂଶୁଆ (ଦେଖ)—
Pāṁs-pāṁsi(su)ā Pāṁsupāṁsuā. (See)

ପାଂଶୁ—ସ. ବ—(ପନ୍‌ଶ ଧାତୁ = ବନାଶ କରିବା + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଉ)—
Pāṁsu ୧ । ଧୂଳ—1. Dust; crumbling soil.
(ପାଂସୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପାପ—Sin.

୩ । ପାଉଁଶ—3. Ashes.

୪ । କଳଙ୍କ—4. Stain; stigma.

୫ । କର୍ପୂର ବିଶେଷ—5. A kind of camphor.

୬ । ଅନେକ ଦିନରୁ ସଞ୍ଚିତ ଗୋବର; ଖତ—6. Cowdung stored for a long time for being used as manure.

୭ । ସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି—
7. Immoveable property; landed property.

୮ । ସଙ୍ଗାଲୁଣ—8. Sea salt; white salt.

୯ । ପୁଷ୍ପ ପରାଗ—The pollen of a flower.

୧୦ । ସ୍ତ୍ରୀରଜଃ—10. The menses. (M. W.)

ପାଂଶୁକ—ସ. ବଣ. (ପାଂଶୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଧୂଳ ଧୂସରିତ;
Pāṁsuka ଧୂଳସ୍ୱରୂପ—1. Dusty; besmirched with dust.
(ପାଂସୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପାଂଶୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପାପିଷ୍ଠ—2. Sinful.

୩ । ଧୂଳପରି ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ମାଟିଆ—
3. Dust coloured.

୪ । ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked.

୫ । ଲମ୍ପଟ; ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ—
5. Lecherous; adulterous.

୬ । ମଳଆ; ମଇଳା—6. Dirty.

୭ । ବାଲୁକାମୟ—7. Sandy.

୮ । ଅପବିତ୍ରୀକୃତ—8. Sullied; defiled.

୯ । ଅବମାନିତ—9. Disgraced.

୧୦ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ, ଯଥା-କୁଳପାଂଶୁକ = କଳଙ୍କକାରୀ)-
10. Sullying; defiling.

ପ. ବ—୧ । ଦୃଢ଼ କରଞ୍ଜ—
1. A kind of Pongamia tree.

୨ । ବରଘୋଲ—2. Guilandina Bonducella tree (M. W.).

୩ । ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A sinner

୪ । ଶିବଙ୍କ ଅଷ୍ଟବିଧଶେଷ, ଯାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ନରକପାଳ ଲଗିଥାଏ;
ଦଣ୍ଡାସ୍ତ୍ର; ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ—4. A kind of bludgeon with a human skull set at the top.

୫ । ପୁଂଶ୍ଚଲ; ଉପପତି—5. Paramour; gallant.

୬ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—6. Adulterer; lecher; a profligate man.

୭ । ଶିବ—7 Siba.

୮ । ଧୂଳିମୟ ସ୍ଥାନ—8. A dusty place.

ପାଂଶୁକ(କା)ସୀସ—ସ. ବ—ହରିତକଶ (ହି. ଶ.)—
Pāṁsuka(kā)sīsa Sulphate of iron (M. W.).

ପାଂଶୁକୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଂଶୁକ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Pāṁsukā 1. An unchaste woman.
(ପାଂସୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରଜସ୍ୱଳା ବା ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ରଜୋବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman in her menses; a menstruous woman.

୩ । ପିତୃକୁଳ ବା ସ୍ୱାମିକୁଳରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇବା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A woman who brings stain on her husband's or father's family.

୪ । ପୃଥିବୀ—4. The earth.

୫ । କେତକୀ ବା କଆଫୁଲ; (ଯଥା—ଏଥିର କେଶର ରଜଃ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—5. Pandanus Odoratissimus (flower).

୬ । ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—6. A licentious woman (M.W.).

ପାଂଶୁ କୂଳ—ସ. ବ—୧ । ସିଆଁକନ୍ଥାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୌଦ୍ଧ ଉତ୍ସୁମାନଙ୍କ
Pāṁsu kula ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର (ହି. ଶ)—1. The cloth
ପାଂଶୁକୂଳ worn by Buddhist ascetics
ପାଂସୁକୁ(କୂ)ଳ } ଅନ୍ୟରୂପ consisting of rags sewn together.

୨ । ଯେଉଁ ଦଲ୍ଲାଲରେ ବଗିଚା ପଟ୍ଟାଙ୍କ ନାମ ଲେଖାଯାଇ ନ ଥାଏ (ହି. ଶ)—2. A deed which does not mention the name of the principal person; a legal document not made out in any particular person's name (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଂଶୁକୁଲୀ— ସ. ବ. (ପାଂଶୁ + କୁଲ + ଈ)—ରାଜପଥ —
Pāṁsukulī A high road (M. W.).

ପାଂଶୁକୂଳ—ସ. ବ—୧ । ଧୂଳଗଦା; ଅଳଆଗଦା—
Pāṁsukūla 1. A dust heap.

୨ । ପାଉଁଶକୁଡ଼ (ଦେଖ)—2. Pāuñsakurdha (See).

୩ । ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚିତ୍ରକନା, ଯାହା ଏ ଅଳଆଗଦାରୁ ଗୋଟାଅଯାଏ—
3. A collection of rags out of a dust-heap used by Buddhist monks for their clothing (M. W.).

ପାଂଶୁ କ୍ରୀଡ଼ା—ସ.ବ. (୭ମ୍ୟା ବା ୭ମ୍ୀ ତତ୍ପୁ; ପାଂଶୁକ୍ରୀଡ଼ା)—ଧୂଳଖେଳ—
Pāṁsu krīrdā Playing in the sand or dust (M. W.).
(ପାଂଶୁକ୍ରୀଡ଼ନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଂଶୁ ଖଳ—ସ. ବ—ଧୂଳ ବା ବାଲିର ଗଦା—
Pāṁsu khala Sand heap; dust heap.
(ପାଂଶୁସଞ୍ଚୟ; ପାଂଶୁଧାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଂଶୁ ଚାମର—ସ. ବ—୧ । ଧୂଳଗଦା—
Pāṁsu chāmara 1. A heap of dust (M.W.).
(ପାଂସୁଚାମର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଟ୍ଟବାସ—2. Tent.
୩ । ସୁବାସିତ ରଜଃ—3. Perfumed powder.
୪ । ଦୂବ ଘାସରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ବନ୍ଧ—
4. A bank covered with Dūba grass (M.W).
୫ । ପ୍ରଶଂସା—5 Praise (M. W.).
୬ । କଖି କାକୁଡ଼ି—6. A small cucumber. (M. W.)

ପାଂଶୁପତ୍ର— ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପାଂଶୁ + ପତ୍ର)—ବଥୁଆ ଶାଗ (ଦେଖ)
Pāṁsupatra (ହି. ଶ.)—Chenopodium Album; Bathuā sāga (See)

ପାଂଶୁ ପାଂଶୁଆ—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ପାଂଶୁ)—୧ । ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣିଶ୍ଚ—
Pāṁsu pāṁsuā 1. Dust coloured.
୨ । ଧୂଳିମୟ—2. Dusty.
ଦେ. ବ.—ପଉଁଶ ପାଉଁଶିଆ (ଦେଖ)
Pāuñsa pāuñsiā (See)

ପାଂଶୁ ବର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ.—(କର୍ମଧା; ପାଂଶୁ + ବର୍ଣ୍ଣ)—ପାଉଁଶିଆ ବର୍ଣ୍ଣ—
Pāṁsu barṇṇa Ash-colour.
ସ. ବଣ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପାଂଶୁ + ବର୍ଣ୍ଣ)—ପାଉଁଶିଆ—Ashy.

ପାଂଶୁ ମର୍ଦ୍ଦନ—ସ.ବ.—ଆଲବାଲ; ଗଛମୂଳରେ ଖୋଳାଯିବା ପାଣି ସଲା-
Pāṁsu marddana An excavation for water round the root of a tree (M. W.)

ପାଂଶୁ(ସୁ)ର – ସ. ବଣ.—(ପାଂଶୁ + ସୂତ୍ରାର୍ଥେ ର)—ଧୂଳିମୟ—
Pāṁsu(su)ra Dusty.
ବ.—୨ । ଧୂଳିମୟ ସ୍ଥାନ—2. Dusty place.
୩ । ଡାଉଁଶ—2. Gadfly.
୪ । ଚଲତ୍ ଶକ୍ତିହୀନ କେହି ଓ ଖଞ୍ଜ (ହି. ଶ)—
4. A cripple carried or moving about in a chair (M. W.)

ପାଂଶୁଳ—ସ. ବଣ.—(ପାଂଶୁ + ସୂତ୍ରାର୍ଥେ. ଳ)—ପାଂଶୁକ (ଦେଖ)—
Paṁsula Pāṁsuka (See)
(ପାଂଶୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ.—ସତଳ ଲବଣ; ଶାମ୍ବର ଲବଣ; (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ); ଲୁଣି ମାଟିରୁ ବାଦ୍ଧାର କରାଯିବା ଲୁଣ—
A kind of slat extracted from saline soil.

ପାଂଶୁ ଲବଣ—ସ. ବ.—ପାଂଶୁଳ (ଦେଖ)
Pāṁsu labaṇa Pāṁsula (See)

ପାଂଶୁଳା – ସ. ବ. ଓ ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ—(ପାଂଶୁଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pāṁsulā ପାଂଶୁକା (ଦେଖ)—Pāṁsukā (See)
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ପାଂଶୁକ (ଦେଖ)—Pāṁsukā (See)

ପାଂଶୁଳୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ. ପାଂଶୁଳା)—ଅସତୀ ଓ ଭ୍ରଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Pāṁsulī Unchaste or frofligate (woman).

ପାଂସନ—ସ. ବଣ.—(ପନ୍ଶ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପାଂଶକ (ଦେଖ)-
Pāṁsana Pāṁsaka (See).

ପାଂସିଠା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ପାନ ସିଠା (ଦେଖ)
Pāṁsiṭhā Pāna siṭhā (See)

ପାଂସୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବ.— ପନ୍ଶ ଧାତୁ + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଉ)—
Pāṁsu (etc) ପାଂଶୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāṁsu etc (See)

ପାଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ଅ.—ପାଇଁ; ନମନ୍ତେ—
Pāñ (ଠାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)— For; on account of.

ପାଁଚ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରଭ୍ରଖା ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ବଣ (ସ. ପଞ୍ଚ)—
Pāñch ପାଞ୍ଚ—Five

ପାଁଚପଟିଆ – ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବଣ.—ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣିଆ ଘର—
Pañcha paṭiā A thatched house with five long plates or seṇis'.

ପାଁଯା(ଯାଁ)—ଗ୍ରାଦେ.—(ଉତ୍ତରଭ୍ରଖା) ବ.—ଚାଦ. ଗୋଡ଼—
Pāñyā(āñ) Leg; foot.

ପାଁଦାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାଇଁଦାନ; ସ. ପାଦାଧାନ—
Pāñdāna ୧ । ପାଦପୀଠ—1. A foot-rest; foot-stool.
(ପାଦାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପାଁଦାନ **pāṁdān** ୨ । ଗାଡ଼ି ବା ସଗଡ଼କୁ ଉଠିବା ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ପଟା ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦେବାକୁ ହୁଏ—
2. Foot-board of a vehicle.

ପାଁୟେଶ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପାଂଶୁ)—ପାଉଁଶ—
Pāñyeśa (ପାୟେଁଶ, ପାଏଁଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ashes.

ଚାହ ଦୂବର୍ଣ୍ଣ ଶଙ୍କର, ପାଁୟେଶ ସେନହୁ ଭର
ଜଳଜ ପଙ୍କରେ ସେ ହେଲେ, ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ ସେ—
ଚଣ୍ଡୀନାଥ—ବଦରିସମାସ୍ପର୍ଶ ।:

ପାଁସାତ – ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ (ସଙ୍ଖ୍ୟାବାଚକ; ସ. ପଞ୍ଚ ଓ ସପ୍ତ)—
Pāñsāta ୧ । ପାଞ୍ଚ ବା ସାତ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—
ପାଞ୍ଚ୍‌ସାତ 1. Five or seven.
ପାଁଚ ସାତ ୨ । ଅଳ୍ପ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—2. A few; about five or seven.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାକ୍—ବୈ. ବ.—(ଇଂ. ପାକ୍)—ସୂତାର ବଡ଼ା—
Pāk ପ୍ୟାକ୍ **पेक्** A pack of thread.

ପାକ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଇଂ. ପାକ୍)—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ପୁସ୍ତକାଦିକୁ
Pāk karibā ଏକତ୍ର ସୂତାରେ ବାନ୍ଧି କାଗଜ ଆଦି ଗୁଡ଼ାଇ
प्याक्करा ପୋଟଳା କରିବା—To pack some
पेक्करना articles into a parcel.

ପାକ୍ଟି—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. ପକେଟ୍)—ପକେଟ୍—
Pāk-ṭi ପକେଟ **पाकट** Pocket.

ପାକ୍ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ସ. ପକ୍ୱ)—ପାଚିବା—
Pāk-bā To ripen.

ପାକ୍ଲା—ଗ୍ରା. ବିଣ.—(ସ. ପକ୍ୱ)—ପାଚିଲା; ପକ୍ୱ—
Pāk-lā Ripe.
पाका पकाहुआ, पाकट

ପାକ—ସ. ବ.—(ପଚ୍ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Pāka ୧ । ରନ୍ଧନ; ରନ୍ଧିବା; ରନ୍ଧଣା; ରୁଷେଇ—
1. Cooking.

ବଧାନ କମଲା ସାର ପାକେ ଭୋଜ୍ୟ ଦେଲେ ଯେ ।
ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ୪ ପ୍ରକାର ପାକ ହୁଏ; ଯଥା (୧) ଭୂମପାକ; (୨) ନଳ ପାକ; (୩) ସୌମ୍ୟ ପାକ; (୪) ଗୌପ୍ୟ ପାକ—ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

୨ । ସିଝାଇବା—2. Boiling.

୩ । ଭାଜିବା—3. Baking; roasting.

୪ । ସିଝିବା; ସିଦ୍ଧ ହେବା—4. Being boiled.

୫ । ହଜମ; ପରପାକ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
5. Digestion; assimilation of food.

୬ । ପରିଣତି; ପରିଣାମ; ଫଳ—
6. Completion; development of consequences.

ବଘାଚ କର୍ମ ପାକ ହେଲ ଯଦି । ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୭ । (ଫଳ ଆଦର) ପକ୍ୱତା; ପାଚି ସିବା—
7. Ripening; ripeness (of fruit).

୮ । ବଥ ଆଦ ପାଚିବା; ଦୂଷପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
8. Suppuration (of boils).

୯ । ବାଳ ପାଚିବା—9. Ripening of the hair; greyness (of the hair).

୧୦ । ଦଉଡ଼ି ବା ସୂତାକୁ ଭଲ କରି ମୋଡ଼ିବା—
10. Twisting of thread or string into a rope.

୧୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପରିଣତ ହେବା—
11. Maturity; full development.

୧୨ । ଇଟା ପୋଡ଼ା—12. Burning of bricks. (M. W)

୧୩ । ରନ୍ଧା ଯାଇ ଥିବା ଖାଦ୍ୟ; ପକ୍ୱାନ୍ନ—
13. Any cooked or dressed food. (M. W.)

ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ବଲ୍ଲବ ସେ ପାକ ନ କରୁଁ—ଭାରତ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ବିଂ।

୧୪ । ବଥ—14. Abscess; ulcer. (M. W.)

୧୫ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା; ପୂର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥା; ଯୋଖତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
15. Completion; perfection. (M. W.)

ମନେ କରେ ପୂନଃ ଗୋଳତା ବଟାଇଁ,
ଅଳ୍ପ ସତ ପଟ ପାକ ହୋଇ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣଦିତ ମହାରାଉତ ଶାନ୍ତ ।

୧୬ । ଉତ୍କର୍ଷ—16. Excellence. (M. W.)

୧୭ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ କୃତ କର୍ମର ପରିଣାମ ବା ଫଳ—
17. The development of the consequences of an act done in a former life. (M.W.)

୧୮ । ଫଳବଶିଷ୍ଟ କର୍ମ—
18. Any act having consequences. (M.W.)

୧୯ । ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ରେ ପରିବାରର ପାକ କିୟା ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ—19. Domestic fire. (M. W.)

୨୦ । ରନ୍ଧିବା ପାତ୍ର; ରନ୍ଧନ ପାତ୍ର: ପାଗ ହାଣ୍ଡି—
20. Cooking utensil. (M. W).

୨୧ । କୌଣସି ଦେଶରେ ରାଜଦ୍ରୋହ ବା ସମୂହ ଉତ୍ପାତ ଉପସ୍ଥିତ—
21. General panic or revolution in a country. (M. W.)

୨୨ । ପାଗ; କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଚନା, ମିଶ୍ରି, କନା, ଗୁଡ଼ଆଦିର ଶିରାରେ ବା ମହୁରେ ବୁଡ଼ାଇ ପୁଆଇବା (ହ. ଶ)—22. The seasoning of any article in syrup or honey.

୨୩ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ଅକ) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ନଦ୍ଦତ ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
23. A demon killed by Indra.

[ଦ୍ର—ଏହା ହେତୁରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନାମ ପାକଶାସନ ।]

୨୪ । ଶାବରେ ପିଣ୍ଡ ପାଇଁ ପାକ କରାଯାଇଥିବା ଖିରି (ହ. ଶ)—
24. Gruel prepared with milk for being offered in Śrāddha.

୨୫ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ଅକ) —ପେଚକ—25. Owl (Apte).

୨୬ । (+କର୍ମ. ଅକ)—ଶସ୍ୟ—26. Grain (Apte).

୨୭ । ଜୀବ ଶିଶୁ—27. The young of an animal (M. W.).

୨୮ । କଅଁଳା ପିଲା; ଶିଶୁ—
28. A child; infant (M. W.).

ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହସ୍ଥର ପାଗହାଣ୍ଡିର ଏକସାର—
1. A set of earthen cooking pots used in a family.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୃହରେ ବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ରନ୍ଧନ କରାଯାଇଥିବା ଅନ୍ନାଦ—2. Food cooked in the home of or by a certain person.

ସ. ବିଣ—୧ । ଅତିଶିଶୁ—1. Very young (M. W.).

୨ । ସରଳାନ୍ତଃକରଣ—2. Simple-minded.

୩ । ମୂର୍ଖ—3. Ignorant.

୪ । ଅକୃତ୍ରିମ—4. Inartificial.

୫ । ସତ୍; ସାଧୁ—5. Honest.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁପରିପକ୍ୱ—1. Well ripened.

୨ । ଫଳ ପ୍ରସୂ—2 Producing result.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବୁ ନାହୁଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ସ୍ୱରାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅପସାରିତ ଁ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ବି । ପକ୍ୱ; ସିଦ୍ଧ—3. Boiled; cooked; dressed.
ପାକମାଂସ ଜିଣିଛଣି, କଢ଼ାଇଲେ ଦେଇଥେ ଅଣି,
ସତ୍ୱମୁ ଘୋଡ଼ୁଥ ହେଲ ପାଶେ ଛଡ଼ାଲେ ହେ । ବଳରାମ. ବଉଷଗ୍ଧମାସ୍ୱଣ ।
ଦ । ପରିଣତ—4. Developed.

ପାକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ରନ୍ଧିବା—1. To cook.
Pāka karibā ୨ । ସିଝାଇବା; ସିଦ୍ଧ କରିବା—
ପାକକରା 2. To boil.
पाक करना ବି । ନଆଁରେ ସେଙ୍କିବା ବା ଭାଜିବା—
3. To bake; to fry; to roast.
ଦ । ଆଲୁଅିବା—4. To agitate over fire.
ପୂର୍ବ ଅନଳେ ପାକ ଜଳେ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଏବ ଠଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପାକ କାର—ସଂ. ବି. (ସଂ. ପାକ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପାଚକ;
Pāka kāra ରନ୍ଧନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A cook.
କାଳ ହୋଇବ ପାକକାର,
ମୃତ୍ୟୁ ଦେବତା ରକ୍ଷକାର । ଭାରତୀ. ଜଗତ୍ତମମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ପାକ କାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପାକ + କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ରନ୍ଧନକ୍ରିୟା—
Pāka kārjya 1. Cooking.
ପାକକର୍ମ, ପାକକ୍ରିୟା, ପାକପ୍ରକ୍ରିୟା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଆଦ୍ୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା—2. The digestion of food; the dessolutions of the food inside the stomach.

ପାକ କୁଟୀ—ସଂ. ବି. (ପାକ + କୁଟୀ)—୧ । କୁମ୍ଭାରର ଉଦ୍ଦା—
Pāka kuṭī 1. Potter's kiln (M. W.).
(ପାକଘୁଟୀ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୁମ୍ଭାରଶାଳ—
2. Pottery (M. W.).

ପାକ କୃଷ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ପାକ + କୃଷ୍ଣ; ପାହା ପାଚିଲେ କୃଷ୍ଣାଭ ହୁଏ)—
Pāka kṛushṇa କରଜା କୋଳ—Carissa Carandas
(ପାକଫଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) (berry) (M. W.).

ପାକ ଚକ୍ର—ଦେ. ବି. (ପରିକ୍ରମ + ଚକ୍ର)—୧ । ଶଠତା; କୌଶଳଜାଲ;
Pāka chakra କଳକୌଶଳ—1. Artifice; stratagem.
ପାକଚକ୍ର ୨ । ପାଣି ଉପରସ୍ଥ; ସଲମଲା—2 Eddy.
ବି । ଅପରାଧୀକୁ ଦଣ୍ଡଦେବାର ଏକପ୍ରକାର ଚକ୍ର—
3. A kind of wheel used in ancient times to punish criminals; rack.
ଦ । ଜଟିଳ ରହସ୍ୟ; କୁଟ ସମସ୍ୟା—4. Riddle.
ୟ । ଚକ୍ରମଧ୍ୟସ୍ଥ ଚକ୍ର—4. A wheel within a wheel.
୬ । ଘୂରୁଥିବା ଚକ୍ର—6. A whirling wheel.

ପାକଜ—ସଂ. ବି. (ପାକ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଲୁଣିପାଣିକୁ
Pākaja ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ ବା ଅଗ୍ନିରେ ପାକ କଲେ ଯାହା ମିଳେ)—
୧ । ସଙ୍ଗାଲୁଣ—1. Salt prepared by the boiling and evaporation of sea-water.
୨ । ପେଟଫମ୍ପା—2. Flatulence (M. W.).
ସଂ. ବିଣ—ପାକଦ୍ୱାରା ଜାତ ବା—
Produced by cooking or roasting.

ପାକଡ଼ା—ଦେ. ବି—ପାଖଡ଼ା (ଦେଖ)
Pākarḍā Pākharḍā (See).
(ପାକଡ଼ା ଖଇର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାକ ପଣ୍ଡିତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପାକ+ପଣ୍ଡିତ)—ରନ୍ଧନରେ ସିଦ୍ଧ-
Pāka paṇḍita ହସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A master in the art of
(ପାକପଣ୍ଡିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) cooking (M. W.)

ପାକ ପାତ୍ର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାକ + ପାତ୍ର)—ରନ୍ଧିବା ହାଣ୍ଡି—
Pāka pātra (ପାକଭାଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) Cooking pot.

ପାକ ଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବି—୧ । ବୃଷୋତ୍ସର୍ଗ ଓ ଗୃହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆଦି କର୍ମରେ ଶିଘ୍ର
Pāka jajña ଆହୁତି ଦଆଯିବା ହୋମ (ହି. ଶ.)—
1. Vedic sacrifice in which milk-gruel is offered to fire.
୨ । ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ ଛଡ଼ା ଗୃହସ୍ଥର ନିତ୍ୟକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନ୍ୟ ୪ଟି ଯଜ୍ଞ [ଯଥା—ବୈଶ୍ୱଦେବ, ହୋମ, ବଳକର୍ମ ଓ ଅତିଥିସେବା; କାରଣ ଏ ଗୁରୁ କର୍ମରେ ପକ୍ୱାନ୍ନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ (ହି. ଶ.)]—
3. The 4 daily rites which a Hindu householder has to perform by the offering of cooked food.

ପାକ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ରନ୍ଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୁଚ୍ଛି—
Pāka jantra 1. Oven constructed on scientific principles for cooking.
୨ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଔଷଧାଦି ପାକ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. Scientific apparatus used for boiling medicines.
ବି । ପାକସ୍ଥଳୀ; ଜଠରର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଭୁକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିପାକ ହୁଏ—3. Digestive organ; stomach.

ପାକ ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାହ– ସଂ. ବି (ଆଧୁନିକ ଡାକ୍ତରି ପରିଭାଷା)—ପାକସ୍ଥଳୀରେ
Pāka jantra pradāha ଜ୍ୱାଳା ଅନୁଭୂତ ହେବା ରୋଗ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)
Gastrites.

ପାକରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି—ତେଜ ପତ୍ର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Pākaranjana The leaf of Laurus Cassia.

ପାକର୍‌ଡ଼—ଦେ. ବି—ପାଖଡ଼ା (ଦେଖ)
Pākarā Pākharḍā (See)
(ପାକର୍‌ଡ଼ ଖଇର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାକଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ—
Pākal Red.

ପାକଳ—ସଂ. ବି. (ପାକ+ଳ)—
Pākala ୧ । କୁଡ଼ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
1. Costus Speciosus.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ସ୍ୱରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଚ	ଝ,ଷ	ଞ	ଲସ୍ୱ	ଊ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ	ଯ	ଵ	ଂ୍ୟ	ଇଅ	ଷ	ନ

୨ । ହସ୍ତୀର ଜ୍ୱର ରୋଗ—2. Fever of elephants.

ଣ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.

୪ । ବାୟୁ; ପବନ—4 Wind. (M. W.)

୫ । ଅଗ୍ନି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ (ଲାଲେନ୍ଦ୍ର)—
5. Fiery red colour.

୬ । ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟ ଜନିତ ମାରାତ୍ମକ ସନ୍ନିପାତ ଜ୍ୱରବିଶେଷ (ହ.ଶ.)-
6. A kind of mortal fever.

ପ. ବ୍ରୀ—୧ । ସାହା ପକ୍ୱ କରେ—
1. Ripening; bringing to ripeness.

। ସାହା ବଥ ଆଦିକୁ ପଚାଇ ଦିଏ—
2. Causing suppuration of boils.

ଣ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କଳା—3. Quite black. (M. W.)

ପାକଳ ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପକ୍ୱ; ପକ୍ୱ)—
ପାକବାଲା ୧ । ପକ୍ୱ—1. Ripe.

୨ । (ସୂତା) ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବଳା ହୋଇଥିବା—
2. Well twisted.

ଣ । ସୁପରିଣତ (ଫଳ); ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବନ୍ଦ ଯାଇଥିବା କନ୍ତୁ ପାଚ ନ ଥିବା; ପକ୍ୱ ପ୍ରାୟ—3. Matured but not yet ripe; half ripe.

[ଦ୍ର—ପାଚ ଯାଇଥିବା କଦଳୀ ପାକଲ୍ଲ କଦଳୀ; ସୁପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଅଥଚ ପାଚ ନ ଥିବା କଦଳୀ=ପାକଳ କଦଳୀ ।]

୪ । ଅତ୍ୟଧିକ ପରିଶ୍ରମ ବା ପ୍ରହାର ଆଦି ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟଥା ଯୁକ୍ତ (ଶରୀର)—4. (body or limb) Become painful on account of excessive labour or beating.

ପାକଳ କାନ୍ଧ—ଦେ. ବ. (ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କ ଭାଷା)—
Pākala kāndha ବହୁତ ସମୟ କାନ୍ଧରେ ସବାର ଜମ୍ବା ଭାର ବୋହିବା ଉତ୍ତାରୁ ଦରଜ ହୋଇଥିବା ବା ଉର ଯାଇଥିବା କାନ୍ଧ—The shoulder of a palki-bearer when it becomes acutely painful after carrying a heavy load for a long time.

ପାକଲ୍ଲ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା) (ସଂ. ପକ୍ୱ)—
Pākalā ୧ । ପାଚିଲା; ପକ୍ୱ (ଫଳ)—1. Ripe (fruit).

ପାଚ୍ଚଲ୍ଲ, ପାକେଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାକା, ପାକଲା, ପକା, ପକେଟ

୨ । (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ) ପାଣିରେ କଷ କଷାଇ ଥିବା ସୁରଞ୍ଜିତ (ଗାମୁଛ)—
2. Tinted reddish yellow, being seasonably immersed in water.

(ଯଥା—ପାକଲ୍ଲ ଗାମୁଛ ।)

ଣ । ଶୁଭ୍ର—3. White; grey (hair).

(ଯଥା— ପାକଲ୍ଲ କାଳ, ପାକଲ୍ଲ ଦାଢ଼ି ।)

୪ । ବହୁଦିନ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଓ ତେଲ ଆଦି ମଖି ଯିବାରୁ ରକ୍ତାଭ ହୋଇଥିବା (ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି)—
4. (a bamboo stick) Which has assumed a reddish yellow tint by being used and handled for a very long time and smeared with oil.

(ଯଥା—ପାକଲ୍ଲ ବାଡ଼ି ।)

୫ । ଘିଅ ବା ତେଲ ଆଦି ବହୁକାଳ ଯୁଗି ଯାଇଥିବାରୁ ଯେଉଁ ମାଟି ଘଡ଼ିର ରନ୍ଧ୍ରମାନ ତେଲ ବା ଘିଅ ପିଇଥାଏ; ସଡ଼—
5. (earthen pot) The pores of which have become saturated with oil or ghee by constant use.

(ଯଥା—ପାକଲ୍ଲ ଘଡ଼ି)

୬ । ଯେଉଁ ବ୍ରଣ ଆଦିରେ ପୂଯ ହୋଇଅଛି—
6. Ripe (boil); suppurated.

ପାକଲା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପକ୍ୱ)—୧ । ପଚାଇବା—
Pākalā(le)ibā 1. To cause ripeness.

ପାକାନ ପକାନା ୨ । ସୂତା ଆଦିକୁ ବଳ ପାକଲ କରିବା—
ପାକାନ ପାକ୍ଦେଇ 2. To twist yarn or fibres well.

ଫୁସଲାନ ଣ । ଫୁସୁଲେଇବା—
ଫୁସଲାନ 3. To wheedle; to cajole.

ପାକଲାନ ପୁଲପୁଲାନା ୪ । (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳନ) ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଦାନ୍ତରେ ନ ଚୋବାଇ ଏ କଳରୁ ସେ କଳକୁ ଜିଭ ଦ୍ୱାରା ଚଳାଇବା—
4. To cause food to slide from one side of the mouth to the other without chewing it.

୫ । (ସଂ. ପ୍ରୋଦ୍ଗାର) ପାଗୁଳ କରିବା; ରୋମନ୍ଥ କରିବା—
5. To ruminate

ପାକଲ୍ଲ ଗାମୁଛ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର)—(ପାକଲ୍ଲ + ଗାମୁଛ)—ପାଣିକଷ
Pākalā gāmuchhā ଦେଇ ନାଲ କରି ଯାଇଥିବା; ସୁରଞ୍ଜିତ ଗାମୁଛ—A napkin which has been tinged red by a special process of seasoning it in water.

[ଦ୍ର—ନୂଆ ଗାମୁଛକୁ କେତେଦିନ ପାଣିକଷ କର (ଅର୍ଥାତ୍ ପାଣିରେ ଓ ଡୋଡ଼ାଣିରେ ବଡୁରାଇ ଓ ଶୁଖାଇ) ଓ ପାଗ ଯୋଗ ଅନୁସାରେ ଭିହିଁରେ ସୋରଷତେଲ, ପଇଡ଼ ପାଣି, ସପୁର ପାଣି, କଳ, ଛେନାପାଣି ଓ ଦୁଧ ଦେଇପୁଣି ଓ କଣ୍ଟକ ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୋକେ ଗାମୁଛକୁ ପଚାରନ୍ତି । ଗାମୁଛ ପଚାରିବାକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାସ ଲାଗେ । ଭିହିଁର ରଙ୍ଗ ରକ୍ତାଭ ଦଲଦଅ ହୁଏ ଓ ଗାମୁଛ ବଦ୍ଦଲଆ ହୋଇଯାଏ । ଉକ୍ତ ଗାମୁଛକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନେ ଓଦା କରି ଦେହରେ ପକାଇଲେ ଶୀତଳ ଲାଗେ ଓ ଭିହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ସୁସ୍ନିଗ୍ଧ ଗନ୍ଧ ବାହାରେ; ସମସ୍ତଙ୍କ ଦାଉରେ ଗାମୁଛ ପାତେ ନାହିଁ । ଗାମୁଛ ପଚାରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ସହ ଓ ପାଗଯୋଗ ଅନୁସାରେ ସୋରଷତେଲ ଆଦି ଦେବାକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୁଏ; ପାଗ ଯୋଗ ବଗିଡ଼ଲେ ଗାମୁଛରେ ଧଲାଚଉ ଓ କଲାଚଉ (ଧଳା ଓ କଳା ଝିପି ଝିପି ଦାଗମାନ) ମାରଯାଏ । ପାଚଲ୍ଲ ଗାମୁଛର ସଉକା ଲୋକମାନେ ରନ୍ଧନ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଓ ବପବ୍ଦରେ ଦେବ୍ଦରେ ଏ ଗାମୁଛକୁ ଓଦା କର ପକାନ୍ତି ।]

ପାକଲ୍ଲ ଘଡ଼—ଦେ. ବ—ତେଲ ବା ଘିଅରେ ସଡ଼ ହୋଇଥିବା ମାଟିଘଡ଼-
Pākalā ghardi An earthen pot the pores of which have become saturated with ghee or oil.

[ଦ୍ର—ଏପର ଘଡ଼ରେ ଘିଅ ବା ତେଲ ରଖିଲେ ସେ ଘଡ଼ ଉକ୍ତ ଘିଅ ବା ତେଲକୁ ଶୋଷିନଏ ନାହିଁ । ନୂଆ ଘଡ଼ରେ ଘିଅ ବା ତେଲ ରଖିଲେ ଘଡ଼ର ରନ୍ଧ୍ରମାନ କେତେକ ଘିଅ ବା ତେଲ ଶୋଷି ନଏ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ପାକଲ୍ଲ ଘଡ଼, ପାକଲ୍ଲ ମାଠିଆ ଆଦକୁ ଆଦର କରନ୍ତି ।

ଏହିପର ପାକଲ୍ଲ ମାଠିଆ, ପାକଲ୍ଲ ହାଣ୍ଡି, ପାକଲ୍ଲ ପଲମ ଆଦ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପାକଲ୍ଲ ଦାଢ଼ି—ଗ୍ରା. ବ—ଶୁଭ୍ର ଶ୍ମଶ୍ରୁ—
Pākalā dārdhi White or grey beard.
ପାକାଦାଢ଼ୀ **पकीदाड़ी**

ପାକଲ୍ଲ ଦାଢ଼ିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ.—ଶୁଭ୍ର ଶ୍ମଶ୍ରୁ ବଶିଷ୍ଟ—
Pākalā dārdhiā Having grey beard.
ପାକାଦାଢୀଓୟାଲା ଯଜ ଓ କେତେ ପାକଲ ଦାଢ଼ିଆ ବୁଢ଼ା ଥିଲିଟା ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣରତ୍ନା
पकीदाढ़ावाला

ପାକଲ୍ଲ ଦାନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପକ୍ୱ+ଦନ୍ତ)—ପାନବୋଳ ବା
Pākalā dānta ମେଦ୍ଦେଉରେ ସୁରଞ୍ଜିତ ଦନ୍ତ—
ପାକାଦାତ Teeth dyed red by chewing betel etc.
रंगलदाँत

ପାକଲ୍ଲ ଦହ-ଗ୍ରା. ବ—ମାଡ଼ଆଦ ଯୋଗୁଁ ଦରଜ ହୋଇ ଯାଇଥିବା
Pākalā diha ଶରୀର—Body which has become painful with severe beating.

ପାକଲ୍ଲ ବାଡ଼ି-ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ ବହୁଦିନ ବ୍ୟବହାର
Pākalā bārdi କରିସିବାରୁ ଓ ସମୟେ ସମୟେ ଉହିଁରେ ତେଲ ବୋଳାଯିବାରୁ ରଙ୍ଗାର ଦଲଦଆ ଦେଖାଯାଉଥାଏ—
A bamboo walking stick which has assumed a yellowish tint by being handled for a long time and now and then besmeared with oil.

ପାକଲ୍ଲ ବାଳ—ଗ୍ରା. ବ—(ସ.ପକ୍ୱ+ବାଳ)—ପକ୍ୱ କେଶ—
Pākalā bāla Grey hair.
ପାକାଚୁଲ **पकाबाल** (ପାକଲ୍ଲବାଳୁଆ—ବଣ)

ପାକଲ୍ଲ ବୁଢ଼ା—ଗ୍ରା. ବ—(ସ.ପକ୍ୱ+ବୃଦ୍ଧ)—ଅତି ବୃଦ୍ଧ ଲୋକ—
Pākalā burdhā Very old man.
ପାକଲା ବୁଢ଼ୋ **झुलझुल बुड्ढा**

ପାକଲି(ଳୀ)—ସ. ବ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)—
Pākali(lī) Kakardā śṛungī. (See)

ପାକଲିଆ—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ପକ୍ୱ)—୧ । ପକ୍ୱ—
Pākaliā ପାକରାଲ **पक्का** Ripe.
୨ । ଈଷତ୍ ପକ୍ୱ; ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ—2. Half ripe.
୩ । ସୁପରିଣତ; ପକ୍ୱପ୍ରାପ୍ତ—3. Well matured.
୪ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବଲା ହୋଇଥିବା (ସୂତା)—
4. Well twisted (yarn or thread).

ପାକଶାଳା—ସ. ବ—(ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍; ପାକ+ଶାଳା)—ହାଣ୍ଡିଶାଳ; ରନ୍ଧନ
Pākaśālā ଶାଳ; ରନ୍ଧଣା ଘର—Cook room; kitchen.
(ପାକାଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହନୁ ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ବାସଗୃହର ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣ (ଅଗ୍ନି) କୋଣରେ ଗୃହସ୍ଥ ପାକଶାଳା ନର୍ମାଣ କରିବେ ଓ ଧୂଆଁ ବାହାରିଯିବା ପାଇଁ ଘରର ଛତରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଖିଡ଼ିକ କରିବେ—ହୁ. ଶ. ।]

ପାକ ଶାସନ—ସ.ବ. (ଉପପଦ ତତ୍; ପାକ=ରାକ୍ଷସବଶେଷ+ଶାସନ)—
Pāka śāsana ଇନ୍ଦ୍ର—Indra.
ପାକଦ୍ୱିଷ୍, ପାକଦ୍ୱିଷ; ପାକଦ୍ୱନ୍ତା
ପାକରିପୁ, ପାକାରି, ପାକନିସୂଦନ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାକଶାସନ—ସ. ବ.—(ପାକଶାସନ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର
Pākaśāsani ଜୟନ୍ତ—The name of Indra's son.

ପାକ ଶାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ.—ରନ୍ଧନ କୌଶଳ ବା କଳା ରୂପ ବଦ୍ୟା—
Pāka śāstra Culinary art; the science or art of cooking. (M.W)
(ପାକବଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାକ ଶୁକ୍ଳ—ସ. ବ.—ଚକ୍ ଖଡ଼ି—
Pāka śukla Chalk.(M.W.)

ପାକସ୍ଥଳୀ—ସ. ବ.—(ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍; ପାକ+ସ୍ଥଳୀ)—ପୁଣ୍ଡି; ପେଟ
Pākasthalī ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମୁଣାରେ ଖାଦ୍ୟ ଜାଣ୍ଡି ଦେବା
(ପାକାଶୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମୟରେ ରହେ; ପକ୍ୱାଶୟ—
Stomach; digestive organ.

ପାକସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ.-(ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍; ପାକ+ସ୍ଥାନ)—୧ । ପାକଶାଳା;
Pāka sthāna ରୁଷେଇ ଘର—1. Cook room.
୨ । କୁମ୍ଭାରର ଉତ୍ତା—2. Potter's kiln.

ପାକସ୍ଥାଳୀ—ସଂ. ବ.—(ଅଷ୍ଟୀ ତତ୍; ପାକ+ସ୍ଥାଳୀ)—ପାଗ ହାଣ୍ଡି;
Pāka sthālī ରନ୍ଧନ ହାଣ୍ଡି—Cooking pot.

ପାକ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାକ+ହାଣ୍ଡି)—ପାଗ ହାଣ୍ଡି, ରୋଷାଇ-
Pāka hāṇḍi ହାଣ୍ଡି—Cooking pot.
ପାକେର ହାଁଡ଼ି ଜବଜ ବଧ ପାକ ହାଣ୍ଡି ଯେ ଜହ୍ନବ । ହାରୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭ୍ୟ ଗୀତା
पाककीहाँड़ी तौला

ପାକାତିସାର—ସଂ. ବ.—ଉଦ୍ଦଣ୍ଡୀ; ପୁରାତନ ନାଲରକୁ ଝାଡ଼ା—
Pākātisāra Chronic dysentery. (M. W.)

ପାକାମ୍ବର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପକ୍ୱ=ସୁରଞ୍ଜିତ+ଅମ୍ବର)—ଗେରୁଆ
Pākāmbara ଲୁଗା—A cloth dyed with red ochre.

ପାକାମ୍ବରୀ—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ପକ୍ୱ+ଅମ୍ବର)—ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି-
Pākāmbarī ଥିବା—Wearing cloth dyed red.

ପାକାସ୍ପର୍ଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ· ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା)—ସ୍ତ୍ରୀର ରଜଃସ୍ରାବ—
Pākāsparśa Menstruation; monthly course.
ପାକାସ୍ପରଶ
ପାକାସ୍ପରଶ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବଣ.—ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା (ଦେଖ)
ପାକାସ୍ପର୍ଶ Pākāspṛuśya (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାକ+ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ+ଅ;
Pākāspṛusyā ପରନ୍ତୁପାଚ; ପାକ ଅର୍ଥେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଯାହାର)—
(ପାକାସ୍ପର୍ଶ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ରଜସ୍ୱଳା; ଋତୁମତୀ—

ପାକାସ୍ପର୍ଶ୍ୟ
ପାକାସ୍ପର୍ଶ୍ୟ(ଶା)
ପାକାସ୍ପରଶ(ଶା)
} ଦେଶଜରୂପ
Menstruated; (a woman) in her menses.

[ଦ୍ର—ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦକୋଷରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ ଶବ୍ଦ ପରେ ଚଳଅଛୁ ।]

ପାକିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ.—ପାଆକଆ (ଦେଖ)
Pākiā Pā-ākiā (See)

ପାକିଂ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାକଙ୍ଗ୍)—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦୂର ସ୍ଥାନକୁ
Pākiṁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଘୋଟଲା ବା ଘୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା—
ପେକିଂ **ପକିଙ୍ଗ୍** (ପାକଙ୍ଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Packing.

ପାକିଂ ଗୁର୍ଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ପାକିଂ କରିବାର
Pākiṁ chārj ବ୍ୟୟ ବା ପାଉଣା—Packing charge.
ପେକିଂ ଚାର୍ଜ **ପକିଙ୍ଗ୍ ଚାରଜ** (ପାକଙ୍ଗ୍ ଗୁର୍ଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାକିଟ୍(ଟି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ.—୧ । (ଇଂ.ପକ୍କେଟ୍) ପକେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି
Pākiṭ(ṭi) (etc) (ଦେଖ)—Paket etc (See)
ପକେଟ **ଜେବ, ଧୋକଡ଼ୀ, ପାକିଟ**
ଗୁ. ଖିସ୍ସା, ପାକଟ, ଗଜରୁ

ପାକିଟ୍‌ମାର୍(ରୁ)—ଗ୍ରା.ବ.—ଅନ୍ୟ ଲୋକର ପିନ୍ଧିବା କୁର୍ତ୍ତାର ପକେଟ୍‌କୁ
Pākiṭ-mār(ru) କାଟି ବା ପକେଟ୍‌ରେ ହାତ ପୂରାଇ ପକେଟ୍‌ରେ
ପକେଟମାର ଥିବା ଜିନିଷ ଚୋରି କରି ନେବା ଚୋର—
ଜେବକଟ, ପାକିଟମାର Pick-pocket.
ଗୁ. ଗଜବାକାଢରୁ, ଖିସାକାଢରୁ

ପାକିବା—ଦେ, କ୍ରି—(ସଂ. ପକ୍ୱ)—ପାଚିବା—
Pākibā To ripen.

ପାକିମ—ସଂ. ବଣ.—(ପାକ+ଇମ)—୧ । ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—
Pākiṁa 1. Cooked (M. W.)
୨ । ପୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା (ମାଟି ପାତ୍ର)—
2. Burnt (earthenware). (M.W.)
୩ । ପାଚିଲା—3. Ripened; ripe.
୪ । ସୁପରପୁଷ୍ଟ—4. Matured. (M. W.)
୫ । ଅଗ୍ନି ବା ଖରା ଉତ୍ତାପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଲବଣ)—
5. (salt) Obtained by cooking or evaporation. (M.W.)
୬ । ଢାଲ କରି ନାଲ ହୋଇଥିବା (ଧାତୁ)—
6. Red hot (metal). (M. W.)

ପାକିଲା—ଗ୍ରା. ବ.—ପାକଲା (ଦେଖ)—
Pākilā Pākalā (See)

ପାକୁ—ସଂ. ବ. (ପାକ+ଉ)—ପାଚକ—
Pāku Cook (Apte).

ପାକୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—(ସଂ. ଫଲକ)—୧ । ଦନ୍ତହୀନ—
Pākuā 1. Toothless.

ପାକେଇ
ପାକୋଇ
} ସ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ଦରା ଦହଅ ପାକୁଆ ବାଡ଼ୁଆ ବାଡ଼ୁଆ ଆଁ କର, ଆଖି ବୁଜ × × ଚାଉଳ ଥଇକ ବସି ପଡ଼ଅଛ ।
ପକାଇମେ ଦହନ. ହମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଡ ।

ଫୋକଲା ୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—2 Worn.
ଫୋକଲା, ଫୋପଲା ୩ । ଦନ୍ତୁର (ଦାଉଆର) —
3. Blunt (weapon).
ଯଥା—ପାକୁଆ କାଙ୍କ, ପାକୁଆ କଟୁରି ।

ପାକୁଆ ପାଟି—ଦେ. ବ—ଦନ୍ତହୀନ ମୁଖ —
Pākuā pāti Toothless mouth.
ଫୋକଲା ମୁଖ; **ଫୋପଲା ମୁହଁ**

ପାକୁଆ ପାଟେଇ
ପାକୋଇ ପାଟି
} ସ୍ତ୍ରୀ.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଦନ୍ତହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Toothless (person).
(ପାକୁଆ ପାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାକୁକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପାକ+ଉକ)—ପାଚକ; ରୁଷେଇଆ —
Pākuka Cook.

ପାକୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍କଟୀ; ପ୍ରା. ପକ୍କଡ଼ୀ)—
Pākurḍa ଜରି ଗଛ (ଦେଖ)
ପାକୁଡ **ପାକଡ଼, ପାଖଡ଼** Jari gachha (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—
ଶ୍ଲେଷ ଶ୍ଲେଷ ପତ୍ରବଣ୍ଟିଷ୍ଟ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—
A kind of Ficus Religiosa; small-leaved fig tree.

ପାକୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. ପକ୍ୱବଟକ; ଭୁଲ. ହି. ପକୌଡ଼ୀ)—
Pākurḍi ବଟା ବରରେ ପିଆଜ ଓ ଲଙ୍କାମରଚ ମିଶାଇ ଘିଅ
(ପାକୋଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ତେଲରେ ଖଣ୍ଡିବା ଏକପ୍ରକାର ପିଠା—
A kind of cake fried in ghee or oil.

ପାକୁ ପାକୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Pāku pāku ୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପାଟିକୁ ଆଁ କରି ପୁଣି ବନ୍ଦ
ପକପକ **ଫକଫକ** କରିବା; ଟାକୁ ଟାକୁ—
ଗୁ. ଉଚକା 1. Alternately opening & shutting the mouth.
(ଯଥା—ମାଛୁଆକ ଶୁଖିଲାରେ ବଡ଼ ପାଟି ପାକୁ ପାକୁ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।)
୨ । ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷୀଣ ନିଶ୍ୱାସ ସହ ପାଟିକୁ ମେଲିବା ଓ ବନ୍ଦ କରିବା—2. Feeble gaspings of a dying man accompanied with alternate opening and shutting of the lips.
(ଯଥା—ବୁଢ଼ା ଆସି ପାକୁ ପାକୁ ହେଲାଣି ।)
୩ । ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ଖାଦ୍ୟର ଲାଳସାରୁ ପାଟିକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ମେଲିବା ଓ ବନ୍ଦ କରିବା; ଟାକୁ ଟାକୁ—
3. Repeated opening and shutting of the mouth in eager hankering after some dainty food when it is before one's eyes.
(ଯଥା—ବାଘ ଆଧାର ଦେଖି ପାଟିକୁ ପାକୁ ପାକୁ କରୁଛି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାକୁଲା(ଳି)—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରୋଦ୍ଗାର)—
Pākulā(li) ପାଗୁଳ; ରୋମନ୍ଥ; ରବିଚଉବିଶ—
ପାଇଜ, ଜାବର Chewing the cud; ruminating.
ପାଗୁର, ଜୁଗାଳି ମ. ରୋଁଥ୍ ଗୁ. ବାଗୋଳୀ

ପାକୁଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରୋଦ୍ଗାର)—
Pākuli karibā ୧ । ରୋମନ୍ଥ କରିବା—
ପାଇଜକାଟା 1. To ruminate; to chew the cud.
ପଗୁରାନା ୨ । ପାକଲେଇବା; ଦନ୍ତଘ୍ନାନ ବ୍ୟତୀତ ଖାଦ୍ୟ
ଗୁ ବାଗୋଲଚ୍ଚି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କଲର ଏ ପାଖ ସେପାଖ ଗଡ଼ାଇବା—
ପାକୁଲାଇବା ପାକୁଲେଇବା ପାଗଲାନ ପୁଲପୁଲାନା ଆଡ଼େ ଗେଲା ନିଗରନା } ଅନ୍ୟରୂପ
2. To roll the food inside the mouth from one side to the other without chewing.
୨ । ନ ଚେବାଇ ଗିଳିବା—2. To swallow a thing without chewing.

ପାକେଟ୍—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପକେଟ୍)—
Pāketa ୧ । ପକେଟ୍—1. Pocket.
ପାକେଟ ୨ । (ଇଂ. ପାକେଟ୍) ଘୁଣ୍ଡା; ପାର୍ସେଲ୍; ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା
ପାକିଟ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଆବରଣରେ ବନ୍ଦ କରା ଯାଇଥିବା
ଗୁଡ଼ିଏ ବସ୍ତୁର ଘୁଡ଼ା—2. Packet.

ପାକେଟି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପକେଟ୍)—ପକେଟ୍—
Pāketi Pocket.

ପାକେପା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପାଆକଅ; ଏକ ପାଆ ପରିମିତ; ଏକପାଆ
Pākepā ପରିମାଣରେ ନିର୍ମିତ—1. Of ¼ Seer in weight.
ପାଆକେ ପା ପାଆକେ ପାଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଯହିଁର ପ୍ରତ୍ୟେକର ପରିମାଣ ଏକ ପାଆ—
2. Weighing one fourth of a Seer each.

ପାକେପାଣ୍—ଗ୍ରା. ବିଣ—ପାକେପା (ଦେଖ)
Pākepāṇa Pākepā (See)
ଝଲକ ଲଉ ପାକେ ପାଣ୍
ଦୁଅ ବୋଇଲ କଉଡ଼ି ଅଣ୍
ମାଅ ବୋଇଲ କଉଡ଼ି ନାହିଁ
ଝଲକ ଲଉ ପାଉନୁ କାହିଁ ? ଶଶୁ ଗୀତ ।

ପାକେଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାକଲାଇବା (ଦେଖ)
Pākeleibā Pākalāibā (See)

ପାକ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Pākya ୧ । ରନ୍ଧାଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
1. Fit to be cooked.
୨ । ଯାହାକୁ ପଖାଇ ବଆଯିବ—2. To be ripened.
ସ. ବ—ସୋରା—Saltpetre (Apte).

ପାକ୍ଷ—ସ. ବିଣ. (ପକ୍ଷ+ଅ)—ପାକ୍ଷିକ ୧, ୬ (ଦେଖ)
Pākṣa Pākshika 1, 6 (See)

ପାକ୍ଷପାତିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପକ୍ଷପାତ+ଇକ)—
Pākshapātika ଯେ ପକ୍ଷପାତ କରେ;ଯେ ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରେ—
(ପାକ୍ଷପାତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Partial (Apte).

ପାକ୍ଷିକ—ସ. ବିଣ. (ପକ୍ଷ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Pākshika ୧ । ଏକ ପକ୍ଷ (୧୫ ଦିନ) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to a fortnight.
୨ । ପକ୍ଷପାତୀ—2. Partial; favouring a party or faction.
୩ । ପକ୍ଷୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to a bird.
୪ । ପକ୍ଷୀର ଡେଣା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4. Relating to the wing of a bird.
୫ । ଯାହା ପନ୍ଦର ଦିନେ ଥରେ ଘଟେ ବା କରାଯାଏ—
5. Happening or done once in a fortnight; bi-weekly.
୬ । କୌଣସି ପକ୍ଷ (ଦଳ) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
6. Relating to a party or faction.
୭ । ଯୁକ୍ତିର ପକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
7. Relating to the sides of an argument.
୮ । ଯେଉଁ ନିୟମ ପାଳନ କରିବା ଇଚ୍ଛାଧୀନ—
8. Optional; subject to an alternative. (Apte)
ସ. ବ—୧ । (ପକ୍ଷିନ୍+ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥେ. ଇକ)—ଚଢ଼େଇଆ; ଚଢ଼େଇମାରୁ—1 A bird catcher; fowler.
୨ । (ପକ୍ଷ+ଇକ) ଇଚ୍ଛାଧୀନରେ କରାଯିବା ଅନ୍ୟ ନିୟମ; ବିକଳ୍ପାନୁରୂପ—1. An alternative. (Apte)

ପାକ୍ଷିକ ଜ୍ୱର—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପାକ୍ଷିକ+ଜ୍ୱର)—ପନ୍ଦର ଦିନ
Pākshika jwara ଅନ୍ତରରେ ହେଉଥିବା ଜ୍ୱର—Fever attacking once in a fortnight; fever recurring after 15 days.

ପାକ୍ଷିକ ପତ୍ର—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପାକ୍ଷିକ+ପତ୍ର)—ପନ୍ଦର ଦିନେ ଥରେ
Pākshika patra ପ୍ରକାଶିତ ହେବା କାଗଜ ବା ସମ୍ବାଦ ପତ୍ର—Bi-weekly paper.

ପାକ୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପାକ୍ଷିକ+ଶ୍ରାଦ୍ଧ)—ପନ୍ଦର ଦିନେ
Pākshika śrāddha କରାଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବିଶେଷ—A Śrāddha performed once in a fortnight.

ପାଖ—ଦେ. ବ—(ସ. ପାର୍ଶ୍ୱ;)—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱ—
Pākha 1. Side.
୨ । ନୈକଟ୍ୟ; ସାମୀପ୍ୟ—
2. Nearness; vicinity; proximity.
ପାଶ ୩ । ଦେହର ପାର୍ଶ୍ୱ; କଡ଼—
ବଗଲ, ପାସ 3. Side of the body; flank.
ଗୁ. ପାସ ୪ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ଥାନକୁ ଲାଗିଥିବା ଅବସ୍ଥା—4. The state of adjoining a thing, person or place.
୫ । ଦଗ; ଉରଫ; ଆଡ଼—
5. Quarter; direction.
୬ । ବସ୍ତୁର ବା ସ୍ଥାନର କୌଣସି ଦଗର ସୀମା—
6. The boundary of a thing or place on one side.

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । ସନ୍ନିଧି; ସାନ୍ନିଧ୍ୟ; ସାମ୍ନ ଖ୍ୟ—
7 One's presence; front; company.
୮ । ବହୁତଳ ବଶିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ଗୋଟିଏ ତଳ—8. One surface of a thing having more than one surface.
୯ । ଅଧିକାର; ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ—
9. Power of disposal; custody;control.
(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ପାଖରେ କୌଣସି ଚାକର ନାହିଁ)
୧୦ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ; ଆନୁଚର୍ଯ୍ୟ—
10. Companionship; attendance.
୧୧ । (ସଂ. ପକ୍ଷ)—ପକ୍ଷ; ଦଳ —11. Party; side.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—
1, Situate or lying on the side of;
୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—2. Near; at hand.
୩ । ସଲଗ୍ନ; ଲଗାଲଗି—3. Adjoining; adjacent.
୪ । ଅଳ୍ପ ଦୂରତ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ—
4. Situated at a small distance.
୫ । ସନ୍ନିଧିରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଅବସ୍ଥିତ—
5. Situate or present in front or before.
୬ । ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ—
6. Next; immediately following.
୭ । ନିକଟତର—7. Nearer.
(ଯଥା—କଟକକୁ ପୁରୀ ଅପେକ୍ଷା ଭୁବନେଶ୍ୱର ପାଖ ଅଟେ)
୮ । ସର୍ବଦା ସହଚର ବା ଅନୁଚରରୂପେ ସଙ୍ଗେ ରହିଥିବା (ଲୋକ)—8. Attending on a person.
(ଯଥା—ପାଖ ଲୋକ)

ପାର୍ଶ୍ୱ ଆଖ—ଦେ. ବ—(ଅର୍ଥାତ୍ ୨ୟ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—୧ । ପାଖ—
Pākha ākha 1. Side.
(ଆଖ ପାଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
2. Adjacent place.
୩ । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଓ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ସ୍ଥାନମାନ—
3. The places near and in front of a person.
୪ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଚାରିଆଡ଼େ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନ—
4. Places surrounding a locality; surroundings.

ଆସପାଶ ଦେ. ବଣ—୧ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
आसपास ଗୁ. ଆସ ପାସ 1. Near.
୨ । ପରସ୍ପରକୁ ଲଗାଲଗି—
2. Adjoining each other.
୩ । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—3. Situated at a small distance; not far off;near by.

ଦେ. ଅ—ପ୍ରାୟ—Approximately.
(ଯଥା—ଏ ବାକ୍ୟରେ ଶବ୍ଦେଶ୍ୱର ଆଖ ପାଖ ଚରଣ ଲଗିଲା ।)

ପାଖକୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ନିକଟକୁ—
Pākshaku 1. Near; to the side of.
(ପାଖକୁ, ପାଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମ୍ମୁଖକୁ; ସନ୍ନିଧିକୁ; ଠାକୁ—
ପାଶେ ପାସ 2. To; to the presence of.
ଗୁ. ପାସ ୩ । ସଲଗ୍ନ ହୋଇ; ଲଗିକରି—3. Adjoining.
୪ । ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ—
4. Next to; immediately following.
୫ । କାର୍ଯ୍ୟର ସହାୟକ ବା ସହକର୍ମୀ ରୂପେ; ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ସହାୟ ହେବା ପାଇଁ—As a help when required.
(ଯଥା—ବୁଢ଼ୀ ପାଖକୁ ଜଣେ ଝିଅ ନ ଥିଲେ ତାର ଅସୁବିଧା ପଡ଼େ; ମୋ ପାଖକୁ ଚାରି ଜଣ ନ ହେଲେ ଭାଷାକୋଷର ସମ୍ପାଦନ କର୍ମ ଚଳିବା ଦୁର୍ଘଟ ।)
[ଦ୍ର—ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ 'ଘରପାଖକୁ' ଶବ୍ଦ 'ଘରକୁ' ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ମୁଁ ଘର ପାଖକୁ ଯାଉଛି ।]

ପାଖକେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ—
Pākhake 1. On one side.
एक दिगे ୨ । ଗୋଟିଏ ସୀମାରେ—2. On one boundary.
एक तरफमे ୩ । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ—3. In one party; on one side.

ପାଖଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାମ, ଶ୍ୱେତ ଖଦିର)—ପାଖଡ଼ା ଖଇର; ଏକ ପ୍ରକାର ଫକା ଓ ଈଷତ୍ କଷା ଖଇର—Pale catechu; gambier.
Pākhardā
[ପାଖଡ଼ା(ରା)ଖଇର—ଅନ୍ୟରୂପ]
ସଂ. ନାମ—ଶ୍ୱେତ ଖଦିର, ଶ୍ୱେତସାର, କଦର, ସୋମବଲ୍ଲକ
ପାପଡ଼ୀ ଖୟର, ପାଲ୍ଲାଖୟର
पाखरा खैर, सफेदखैर
ଗୁ. କେଉଡ଼ିଆ କାଥା; ଗୋରଡ଼
ମ. ପାଂଢ଼ରା ଖୈର
ତେ ରବାସୁ ତେଲଚଂଡ଼
[ଦ୍ର—ଏହା ଆନ୍ତ୍ରୁକାବ୍ଦ ବର୍ଗର କ୍ଷୁପବ୍ଧଶେଷରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଖଇର । ମାଲ୍କୁା, ସିଙ୍ଗାପୁରଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜାତ ବୃକ୍ଷର ଅଠାରୁ ପାଖଡ଼ା ଖଇର ହୁଏ । ଏ ଖଇରର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁର ଓ ଏହା କଲା ଖଇର ଅପେକ୍ଷା ଅଳ୍ପ କଷା । ଏହା ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରସାଦକ ଓ ମୁଖରୋଗ, ରକ୍ତ ଦୋଷ ଓ କଫନାଶକ ।

ପାଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ପାଆ ପରିମିତ—
Pākhanda 1. Measuring one fourth of a Seer.
୨ । (ସଂ. ପାଷଣ୍ଡ)—ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସଘ୍ନ—2. Heretical.
ନବଦ ପାଖଣ୍ଡ ଜାନ ଏନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦନ୍ଦ—ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା
୩ । (ସଂ. ପାଷଣ୍ଡ) ପାଖାଣ୍ଡି (ଦେଖ)—
3. Pākhāndi (See)
ସଂ. ବ—ବେଦାଦ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ—A heretic. (Apte).

ପାଖ ପଡ଼ିଶା—ଦେ. ବ (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ ଓ ପ୍ରତିବେଶୀ)—୧ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିବାସୀ—1. Near neighbour.
Pākha pardisā
ପାଖ ପଡ଼ୋଶ
ପାଖପଡ଼ା
ପାଖ ପଡ଼ୋଶୀ
ପାଖ ପଡ଼ିଶା ସେ କେଉ ଜାତ ହେଉ
କେଉ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ।
ବ୍ରଜନାଥ, କେତାଇଗୌରୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଶପଡ଼ୋଶ ୬ । ଗୃହର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନ —
ପାସପଡୋସ 2. Places in the neighbourhood of
ଗୁ. ଆଡ଼ୋଶୀ ପଡ଼ୋଶୀ a person's house.
ଦେ. ବିଣ—ଗୃହର ନିକଟରେ ବାସ କରୁଥିବା; ସାଇପଡ଼ଶା —
(a person) Living in the neighbourhood of a person's house.

ପାଖ ପାଖ—ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ଲଗାଲଗି—
Pākha pākha Adjoining each other.
ପାଶା ପାଶି **ପାସ ପାସ**

ପାଖ ପୁଖା—ଦେ.ବି ଓ ବିଣ ଓ ଅ(ସଦ୍ଦରର; ପୁନରୁଚ୍ଚାରିତ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ
Pākha pukhā ନିରର୍ଥକ; ୨ୟ ଶବ୍ଦ)—ପାଖଆଖ (ଦେଖ)
Pākha ākha (See)
(ଯଥା—ପୁଅ ତ ମୋ ଘରର ପାଖପୁଖା ନୁହେଁ ଯେ, ମୁଁ ଦଉଡ଼-
ଯାଇ ତାହାକୁ ଦେଖି ଆସନ୍ତୁ ।)

ପାଖ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ସ୍ଥାନର) ପାଖକୁ ବା
Pākha mārdibā ନିକଟକୁ ଆସିବା—To come near (a
ପାଶେଘେଁଷା **ପାସଫଟକନା** place or person).

ପାଖରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପ୍ରବର; ଭୁଲ. ସଂ. ପର୍‌ଜନ୍ୟୀ)—
Pākharā ୧ । ଦୁଷ୍ଟ; ପାଜୀ—1. Wicked.
ଦୁଷ୍ଟୁ ଦୁଷ୍ଟ; ନଟଖଟ ୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.
[ପାଖରାପଣ, ପାଖରାପଣିଆ (ଆଁ)—ବିଶେଷ୍ୟ] ୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—
3. Immodest; shameless (Revd. Grundy).
ଦେ. ବି—ପାଖଡ଼ା (ଦେଖ)—Pākhardā (See)
ଘୃାଦେ (ପୁରୁଷ) ବି—ତଖାଙ୍କଠାରୁ ନମ୍ନତର ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
A class of Śūdras lower than the Chashās.

ପାଖରା ଖଇର—ଦେ. ବି—ପାଖଡ଼ା (ଦେଖ)
Pākharā khaira Pākhardā (See).

ପାଖରୁ—ଦେ. ଅ (ପାଖ ଶବ୍ଦରେ ୫ମୀ ବିଭକ୍ତି ସୂଚକ 'ରୁ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ
Pākharu ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ନିକଟରୁ—
(ପାଖୁରୁ, ପାଖୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. From.
ପାଶଥେକେ ୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରୁ—
ପାସସେ 2. From an adjacent place.
୩ । ଅମୁକର ଅଧିକାରରୁ ବା ଦଖଲରୁ—
3. From the control or possession of,
୪ । (ଅମୁକର) ଅଭିଭାବକତ୍ୱ ବା ଶିକ୍ଷକତ୍ୱର ଅଧୀନତାରୁ—
4. From the guardianship or tutorship of (a person).
(ଯଥା—ମୁଁ ପିଲାକୁ ଗୃହିଣୀଙ୍କ ଅବଧାନରୁ ଉଠାଇଆଣି
ଇସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ଛଡ଼ି ଦେଇଛି ।)
୫ । (ଅମୁକର) ସାହଚର୍ଯ୍ୟରୁ—5. From the company or companionship (of a person).
୬ । (ଅମୁକ ନିକଟରେ କରିବା) ଚାକରରୁ ବା ସେବାରୁ—
6. From the service of (a person).
୭ । (ଅମୁକ) ଦିଗରୁ—7. From the quarter or direction of.

[ଦ୍ର—ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ 'ଘର ପାଖରୁ' ଶବ୍ଦ ଘରଠାରୁ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପାଖରେ—ଦେ. ଅ (ପାଖ ଶବ୍ଦରେ ୭ମୀ ବିଭକ୍ତିସୂଚକ 'ରେ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ
Pākhare ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ନିକଟରେ;
(ପାଖେରେ; ପାଖେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Near; at hand.
ପାଶେ **ପାଶମ** ଦୃଶ୍ୟଟିକୁ ଚିତ୍ରି ଚିତ୍ରା ପାଖରେ ରଖି ।
କବିସମ୍ରାଟ୍ ଉତ୍ତୋଳ ରଙ୍ଗଟି ସ ଗୀତ ।
୨ । (ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି)ଠାରେ; ସଙ୍ଗରେ—With (a person).
(ଯଥା—ତା ପାଖରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଧନ ନାହିଁ ।)
୪ । (ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ) ତୁଳନାରେ—
4. In comparision with (a person or thing).
(ଯଥା—ପଢ଼ା ବିଷୟରେ ଗୁମ ପାଖରେ ଶାମ କିଛି ନୁହେଁ ।)
୫ । (ଅମୁକର) ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ବା ସହବାସରେ—
5. In the companionship of (a person.)
୬ । (ଅମୁକର) ସେବାରେ—6. In the service of.
୭ । (ଅମୁକର) ସହାୟକ ସ୍ୱରୂପ—
7. As a helper of (a person.)
୮ । ଏକ ସଙ୍ଗରେ; କଡ଼ରେ—
8. Together with; by the side of.
ପାଖରେ ଶତ୍ରୁ, ବାହାରେ ଦୁହେ, ତା କଥା ହିଁ ଅନାସ୍ତୁ ଦୁଇ । ଭଗ ।

ପାଖରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସଙ୍ଗରେ ବସିବା—
Pākhare basibā 1. To sit with.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସମାନସ୍ଥଳ ହେବା—
2. To be equal with.

ପାଖ ଲୋକ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱଲୋକ)—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱଚର—
Pākha loka 1. Companion.
ପାଶେର ଲୋକ ୨ । ଅନୁଚର—
ନୌକର 2. Attendant; personal servant.
୩ । ଅର୍ଦ୍ଦଲି; ଚାକର—3. Orderly; servant.
ଦୂରତ୍ୱରେ ଗୃହଁ ଦେଇ, ପାଟଲେଉକୁ ପଶୁଇଲ, ଏ କଥା ?
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପାଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—ପାଖିବା (ଦେଖ)
Pākhāibā Pākhibā (See)

ପାଖାଣ୍ଡ(ଣ୍ଡି)—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ପାଷଣ୍ଡ=ବେଦବିରୁଦ୍ଧବାଗ୍‌ଜୀ; ସଂ.
Pākhānda(ṇḍi) ପାଖଣ୍ଡ 'ଡ' ସ୍ଥାନରେ ଖ ଉଚ୍ଚାରଣ; ସମ୍ଭବତଃ
ପାଖାଣ୍ଡି ପଣ
ପାଖାଣ୍ଡିପଣିଆ (ଆଁ) } ବିଶେଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପାଷଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ପାଖଣ୍ଡରୂପେ
ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବାର ମନେହୁଏ
ପାଖଣ୍ଡ ଜଲଆମ୍ବୁ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି)—ପାଷଣ୍ଡ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—
ପାଖଣ୍ଡୀ Wicked; vile; wanton.
ଦେ. ବି.—ଦୁଷ୍ଟାମି—Wickedness; wontonness.

ପାଖା ପାଖି—ଦେ. ଅ.—୧ । ଅତ୍ତି ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ; ସନ୍ନିକଟ—
Pākhā pākhi 1. Very near.
ପାଶାପାଶି ୨ । ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତ—
ପାସ ପାସ 2. Near future.
୩ । ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—3. Adjoining each other.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖାଳିବା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି.—(ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳନ; ତୁଳ. ବଂ. Pākhāliba ପାଖଲ୍ଲନ)—ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରିବା; ଧୌତ କରିବା—To wash.

ପାଖି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ଅ.—ପାଖକୁ—

Pākhi To the side or direction of.

ତ ଜଲେ ରୁଖି ବୋଇ ନୃପ ଦୂର ଆଡି,
ବୁଡ଼ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଡ଼ାନ୍ତେ ଦୂର ପାଖି । କୁଷ୍ଣଦିହ. ମଦାଳରତ ଅନୁଶାସନ

ପାଖିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ—

Pākhiā Situated on the side; lateral.

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ବାଆଁ ପାଖିଆ; ଦୁଇ ପାଖିଆ, ଏକ ପାଖିଆ ।]

ପାଖିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାଖିବା (ଦେଖ)

Pākhiāibā Pākibā (See)

ପାଖିଆ ପାଖେଇ—ଦେ. ବ.-୧ । ଏକ ପାଖକୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ Pākhiā pākhei ଆଡ଼େଇବା ବା ହଟାଇବା କର୍ମ; ଆଡ଼େଇ ଦେବା—1. The act of making people move to one side,

୨ । (ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଆସୁଥିବା ଦୁଇଜଣ) ପରସ୍ପର ବିପରୀତ ପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଆଡ଼େଇ ଯିବା—2. (two persons coming from opposite directions) Moving to mutually opposite sides; making way for each other.

ପାଖି ପଟା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ+ପଟ)—କାଠମୁଣ୍ଡି କରିବାଦ୍ୱାରା Pākhi paṭā ଚରା ହୋଇ ଯିବା ପରେ ଦୁଇ ପାଖର ସେଇଁ ପଳଖା ଖଣ୍ଡମାନ ରହି ଯାଏ—The slices on both sides which remain after a log is sawed into planks.

ପାଖିବନ୍ଧା ମହଣ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱବନ୍ଧନ+ଓ. ମଣ)—ସଗଡ଼ରେ Pākhi bandhā maha,na ବା ହଳରେ ଲଗି ଥିବା ମଣ୍ଡିଆ (ପଖିବନ୍ଧା ମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମହଣ ହୋଇଥିବା) ବଳଦଙ୍କ ପାଖରେ ଅମଣ୍ଡିଆ ଦାମୁଡ଼ିକୁ ଅବ୍ୟସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ବାହୁକର ବୁଦ୍ଧାଇ ମଣ କରିବା—Breaking of a steer in plough or cart by tying it with the yoked bullocks and causing it to walk alongside for some time.

ପାଖିବା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ । ଏକ ପାଖକୁ ଆଜୁଳିଯିବା—Pākhibā 1. To lean to one side.

୨ । ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଯିବା—

2. To move to one side.

୩ । (ସମୟ ବା ସ୍ଥାନ ବା ବ୍ୟକ୍ତି) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା; ପାଖକୁ ଆସିବା—3. (a time, place or person) To come near; to become nearer; to approach.

ଅଖେଇଟ, ଅଗଲ ଅଖଇ ପାଖେଇଲ । ଭଗ ।

୪ । ପାର୍ଶ୍ୱ ଦିଗକୁ ଗତି କରିବା—4. To make a side-long movement.

୫ । ଆଡ଼େଇ ଯିବା; ଏକ ପାଖକୁ ଅଜାଡ଼ି ଯାଇ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବା—5. To make room for another person to pass.

ପାଖୁ—ଦେ. ଅ.—(ପାଖ ଶବ୍ଦରେ *ମୀ ବଉଲ୍ଟାର 'ଉ' ଚଉ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ Pākhu ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—ପାଖରୁ (ଦେଖ)—(ପାଖୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pākharu (See)

ପାଖୁଆ—ଦେ. ବିଣ.—ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—

Pākhuā Adjoining.

ପାଶେର **पासका**

ପାଖୁକୁ—ପ୍ରା. ଅ—ପାଖକୁ (ଦେଖ)

Pākhuku Pākhaku (See)

ପାଖୁଡ଼ି(ଡ଼ା)(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷ; ପକ୍ଷ୍ମ)—

Pākhurda(rdā)(rdi) ୧ । ପୁଷ୍ପର ଦଳ—1. The petal of a flower

ଅଣା ଅଛ ତ ବନ୍ଧୁର ବାହୁଲ୍ୟକ ବାଳକୁସୁମ ପାଖୁଡ଼ା ।
କବ୍ୟୁର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ପାକଡ଼ୀ, ପାବଡ଼ୀ, ପାପଡ଼ୀ ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ନ୍ୟସ୍ତ ପତଳା ସ୍ତର—**पंखड़ी, पंखुड़ी, पखड़ी** 2. Thin layers laid over one another.

୩ । କପା ବା ଶିମିଳି ତୁଳାର କୋଷର ଉପରସ୍ଥ ପତଳା ଆବରଣ-3. The capsule of cotton or silk-cotton pods.

ପାଖୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—ଗୁର Pākhurdiā ପାଖୁଡ଼ିଆ, ରଙ୍ଗ ପାଖୁଡ଼ିଆ)—ଦଳବିଶିଷ୍ଟ (ପୁଷ୍ପ)—ପାପଡ଼ିଓୟାଲା **पखड़ीवाला** Petalled (flower).

ପାଖୁରୁ—ପ୍ରା ଅ.—ପାଖରୁ (ଦେଖ)—

Pākhuru Pākharu (See).

ପାଖେ—ଦେ. ଅ—ପାଖରେ (ଦେଖ)—

Pākhe Pākhare (See).

(ପାଖେରେ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) ସେ କଥା ମୁଁ ତୋର ପାଖେ,
କହିବ ଭକ୍ତ କନ ସୁଗେ ! କବେ ଅ. ଭାଗବତ ।

ପାଖେଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—ଆଡ଼େଇ ଦେବା; ଲୋକଙ୍କ Pākhei debā ବାଟରୁ ଆଡ଼େଇ ଦେବା—

To cause people to move away from a person's path.

ପାଖେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ । ପାଖିବା (ଦେଖ)—

Pākheibā 1. Pākhibā (See).

ପାଖେ ଅସୁଛ ସେ ଅନ୍ତମାଳ—ଭୋଳାଥ. ଚରିବାରୁ ।

୨ । ପାଖେଇ ଦେବା—2. Pākhei debā (See).

[ଦ୍ର—ପାଖେଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆସିବା, ଯିବା, ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ପାଖେଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅକର୍ମକ)—ଗୋଟାଏ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯିବା—

Pākhei jibā To move to one side.

(ପାଖେଇ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଖେ ପାଖେ—ଦେ. ଅ—୧ । ବସ୍ତୁର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବା ନିକଟରେ—

Pākhe pākhe 1. Side by side; along the side of.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ରେଲ୍ ଲାଇନ୍ ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କର ପାଖେ ପାଖେ ଖଣ୍ଡଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ୁଛି ।

ପାଶେ ପାଶେ ୬ । ସବୁବେଳେ ନକଟରେ—

ପାସପାସ 2. Always at hand.

(ଯଥା—ତୁମେ ଡରନାଁ, ମୁଁ ତୁମ ପାଖେ ପାଖେ ଅଛି ।)

ପାଗ୍‌ରାଗ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର; ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ପାଗଯୋଗ (ଦେଖ)—

Pāg-rāg Pāga joga (See).

ପାଗ୍‌ଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ ବଣ. ପୁଂ.—ପାଗଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—

Pāg-lā (etc) ପଗଲା; ପାଗ୍‌ଲା—ଶ୍ରୀ Pāgalā etc. (See).

ପାଗଲ୍ଲମି—ଦେ. ବ—ପାଗଲାମି—

Pāg-lāmi Pāgalāmi (See).

ପାଗ – ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଗ୍ରହ; ପ୍ରା. ପଗ୍ଗହ)—୧ । ପଗଡ଼; ଠେକା;

Pāga ପାଗ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ—1. Headdress;

ପାଗ turban.

ପାଗବାନ୍ଧେ ଫେନ ଅଟନ୍ତି ଜ ଜର୍ସି—ବୃଷ୍ଣସଂ ଦ. ମହାଭାରତ ଜନ ।

[ଦ୍ର—କମ ଚଉଡ଼ା ଓ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା ଲୁଗା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗୁଡ଼ାଅ ଦୋଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ପଗଡ଼କୁ ପାଗ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଅର୍ଥରେ ପାଗ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର, ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା, ମରହଟ୍ଠୀ, ଆସାମୀ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଅଛି ।]

ପାକ ପାଗ ୨ । (ସଂ. ପାକ)—ରନ୍ଧନ; ରନ୍ଧା—2. Cooking.

୩ । ରନ୍ଧନପାତ୍ରର ଏକସାର—

3. One set of cooking pots.

ମୋଟା ମାଡ ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ ପଶିଲ ଯେ ! ହାଣ୍ଡି ପାଗ ମାରୁ ଜଲ ଯେ—

ଜଗନ୍ନାଥଦାସ. ଶବ୍ଦାର୍ଣ୍ଣବ ।

୪ । ରନ୍ଧନର ବା ଭଜାଭଜିଆଦି ପାଗ କରିବାର ଏକଥର—

4. One cooking or seasoning with syrup.

ପାକା ପାଗ ୫ । ଭଜାଭଜି, ମିଠାଇ, ମୋଦକ, ପିଠା ଆଦି ତିଆର କରିବା ନମନ୍ତେ ନଆଁ ଉପରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୁଡ଼ ବା ଚନର ଗାଢ଼ରସ; ସିର୍‌—5. Syrup for seasoning sweetmeats, cakes and fried corn.

୬ । ଏକଥର ପାକରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ, ଭଜାଭଜି, ପିଠା ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି—6. Food, cakes, sweetmeats prepared at one cooking.

୭ । ଯେଉଁଥିରେ ଏକାଧିକ ବସ୍ତୁ ମିଶାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ, (ଯଥା—ନାସ୍, ଗୁଣ୍ଡି, ଚୂନପତ୍ର) ତହିଁର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ଏକଥର ବା ଏକଥରର ପରମାଣ—7. A quantity of a compound article which is prepared with various ingredients at one time.

ଯଥା—କାଲି ମୁଁ ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡି ପାଗକ କରିଥିଲ ତାହା ଆଗଥରକ ଅପେକ୍ଷା ଭଲ ହେଲା ।

୮ । (ସଂ. ଭୁଲ.ଧାତୁ—ପଗଲ୍ (ଦହନ)ରୁ)—8. Weather.

(ବେପାଗ, ଅପାଗ—ବିପରୀତ) ଯଥା—ଖରାପାଗ; ମେଘୁଆପାଗ ।

ମୌସୁମ ୯ । କୃଷି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ଋତୁ—9. Weather favourable for particular agricultural operation.

୧୦ । ସୁଯୋଗ; ସୁବିଧା—10. Opportunity.

ପାଗ ଅଛୁଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପାକ + ଅସ୍ପୃଶ୍ୟା)—ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା ଦେଖ)

Pāga achhuāñ Pākāspṛuśyā (See).

ପାଗ କରିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୃଷି କର୍ମର ଅନୁକୂଳ ଋତୁ ପଡ଼ିବା —

Pāga karibā 1. The arrival of the proper season or weather for a particular agricultural operation.

ଯୋଗହୋନା

(ଯଥା— ଆଜ ଧାନ ବୁଣିବାକୁ ଭଲ ପାଗ କରିଛି ।)

ପାଗ ପକା(ଜମ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଗ ଦେବା }

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଋତୁ ବା ସମୟ ପଡ଼ିବା—

2. The arrival of the proper weather or time for doing a certain work.

ଦେ. କ୍ରି—ପୁରୁଣା ପାକପାତ୍ରମାନ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ରନ୍ଧନାର୍ଥ ଏକ ସାର ନୂଆ ପାକପାତ୍ର କରିବା—To replace an old set of cooking pots by a new set.

ପାଗ ଗୁଡ଼ା ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ ଉଡ଼ିବା—

Pāga gurdā(rde)ibā To tie a turban round the head.

(ପାଗ ବାନ୍ଧିବା, ପାଗ ଉଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଗବାଁଧା **ପାଗ ବାଁଧନା**

ପାଗ ଚଟୁ—ଦେ. ବ—ଗୁଡ଼ାଆଙ୍କର ଭଜାଭଜା ତିଆର କରିବା ପାଇ

Pāga chaṭu ବ୍ୟବହୃତ ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ଚଟୁ—The flat-headed

ପାଗକରଣ୍ଡୁ ladle used by confectioners in seasoning fried paddy in syrup.

ପାଗ ଛଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପାକ + ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ)—

Pāga chhardā ୧ । ବର୍ଜିତ (ହାଣ୍ଡି); ମୃତ୍ତିକାଦି ଅଶୌଚ

ଛୁତହର ଶେଷରେ ରନ୍ଧନଶାଳାରୁ କଢ଼ା ଯାଇଥିବା (ହାଣ୍ଡି)—

1. Discarded or abandoned (earthen cooking pots).

୨ । ଋତୁମତୀ ହେବାରୁ ରନ୍ଧବାର ଅଯୋଗ୍ୟା (ସ୍ତ୍ରୀ); ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା—2. Menstruated; (a woman) in her monthly course.

ପାଗ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଋତୁସ୍ନାନ ପରେ ପାକଶାଳାରେ

Pāga chhuiñbā ପ୍ରବେଶ କରି ରନ୍ଧନ କରିବା—

ପାକ ଛୁନା 1. (a woman) To cook for the first

(ପାଗ ଖୋଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) time after her purificatory bath after the menses.

୨ । ନବବଧୂ ଶଶୁରାଳୟକୁ ଆସି ଶଶୁରଙ୍କ ପାକରେ ପ୍ରଥମେ ରନ୍ଧବା—3. (a new bride) To cook for the first time in the husband's cooking.

ପାଗ ଝୁକ ଯିବା—ଦେ. ବ—କୃଷି ଉପଯୁକ୍ତ ଋତୁ ବା ସମୟ ବଳିଯିବା—

Pāga jhuki jibā The passing away of the proper season for a particular agricultural operation.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଗଡ଼ – ଦେ. ବ. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ) (ସ. ପ୍ରଗ୍ରହ=ଦଉଡ଼ି)—
Pāgarḍa **ପାଗଡ଼** ୧ । ବୋଝ ଆଦ ଟାଣିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୋହ ଦଉଡ଼ି- 1. (nautical term) Tug; tugging rope; towing rope.

× × ପାବର ଗଛ ପର ତହିଁ ଡାକିଲେ—ପାଗଡ଼, ପାଡ଼େ, ପାଗଡ଼ ।
ପଞ୍ଚାରମୋହନ, ଚକ୍ରଧ୍ୱନ୍ତ ।

୨ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଉପାଧ୍ୱବଶେଷ—
2. A family title of Śūdras.

ପାଗଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—
Pāgarḍa māribā **ପାଗଡ଼ ସମେଟନା** ବୋଝ ଆଦର ଟଣା ଶେଷ ହେବା ପରେ ପାଗଡ଼କୁ ଉଙ୍ଗା ଉପରକୁ ଟାଣି ଗୋଟାଇ ଆଣିବା—To hoist in the towing rope.

ପାଗଡ଼ ମେଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—
Pāgarḍa meṇṭā(ṇṭe)ibā **ପାଗଡ଼ ବଗଲାନା** ଗଡ଼ ବଣ୍ଡିଷ୍ଟ ଏକ ଉଙ୍ଗାର ପାଗଡ଼କୁ ବପଷ୍ଟଡ ବଗରୁ ଆସୁଥିବା ଉଙ୍ଗାର ପାଗଡ଼ ଉପର ବା ଉଳ ଦେଇ ଟାଣି ନେବା—To pass the towing rope of a moving boat over or below that of another boat coming from an opposite direction.

ପାଗଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶକଟା ଖେଳର ଦାନବଶେଷ—
Pāgarḍā 1. Name of a throw in the game of Sakaṭā.

୨ । ପାଖଡ଼ା (ଦେଖ)—2. Pākharḍā (See)

ପାଗଡ଼ା ଖଇର—ଦେ. ବ—ପାଖଡ଼ା (ଦେଖ)
Pāgarḍā khaira Pākharḍā (See)

ପାଗ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସୁଯୋଗ ଦେବା—
Pāga debā 1. To allow an opportunity.

୨ । ପାଗିବା (ଦେଖ)—2. Pāgibā (See)

ପାଗ ପଟୁକା—ଦେ. ବ. (ସହରର ଶବ୍ଦ; ସ. ପ୍ରଗ୍ରହ+ପଟ୍ଟକ)—
Pāga paṭukā **ଖଡ଼ାଚୂଡ଼ା ପାଗ ପଟକା** ୧ । ଘୋଷାକ ପରଚ୍ଛଦ—1. Dress.
୨ । ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା ପଗଡ଼ ଓ ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧିବା କମରବନ୍ଧ—2. Turban and belt.

ପାଗ ଯୋଗ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସହରର ଶବ୍ଦ)—
Pāga joga **ଲଗନ ଯୋଗ** ୧ । ଶସ୍ୟାଦ ଆବାଦ ହେବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁକୂଳ ସମୟ ଓ ଅନୁକୂଳ ପ୍ରକ୍ରିୟାମାନ—
1. The proper season and operations for growing a crop.

୨ । ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା; ସୁଯୋଗ—
2. Favourable condition; opportunity.

୩ । ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥାମାନଙ୍କର ସମୁଚ୍ଚୟ—
3. The aggregate and concatenation of all favourable conditions.

ପାଗଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ବଗା; ଓଲୁ; ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—
Pāgal Stupid.

ପାଗଲ(ଲ୍ଲ)—ସ. ବ. ପୁଂ—ବାୟୁ। ଲୋକ—
Pāgala(la) A mad man.
ପାଗଳ (ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଗଳିନୀ) **ପାଗଲ, ପଗ୍‌ଲା** ସ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ବୟୁା; ବାଉଳ; ବଦ୍ଧଉନ୍ମସ୍ତିଷ୍କ—1. Mad; deranged in mind.

ଶୁଗଳ ପାଟେ ହୋଇ, ସିଂହ ଗରେ ପଶି ଯାଇ ।
(ପାଗଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଶ୍ୱନାଥ: ଚତୁବ୍ରମାସ୍ୟ ।

୨ । ବମୁଗ୍ଧ—2. Enchanted; charmed.
୩ । ବାଉଳ ପର କୋଧାଦରୁ ହତାହତ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—
3, Maddened; one who has lost his reasoning power, being overcome with passion.

ପାଗଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉନ୍ମତ୍ତ କରାଇବା—
Pāgala karibā **ପାଗଳକରା** To madden.

ପାଗଳ ଖାନା—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଗଳ+ଫା. ଖାନେହ୍)—
Pāgala khānā **ପାଗଳଖାନା** ବାଉଳମାନଙ୍କ ଚକସ୍ତାର୍ଥ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଶ୍ରମ; ପାଗଳାଖାନା ବାଉଳାଶ୍ରମ—Lunatic assylum; mental hospital.
(ପାଗଳାଖାନା, ପାଗଳଖାନା, ପାଗଲ୍ଲଖାନା; ପାଗଲ କୋଠି, ପାଗଲ୍ଲ ଗାରଦ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଗଳା(ଲ୍ଲ) ଆ(ଆ)ସିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପାଗଳ+ଇଷତ୍)—
Pāgalā(lā) ā(āñ)siā ଇଷତ୍ ବଦ୍ଧଉନ୍ମସ୍ତିଷ୍କ; ପିତପାଙ୍କୁଳା ପାଗଳାଟେ (ଲୋକ)—Crack-brained; crazy-
ପଗଲାସା

ପାଗଳା(ଲ୍ଲ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ପାଗଳ)—ପାଗଳ (ଦେଖ)—
Pāgalā(lā) Pāgala (See)
ପାଗଳୀ(ଲ୍ଲି) ପାଗଳା(ପୁଂ),ପାଗଳୀ, ପାଗଳିନୀ(ସ୍ତ୍ରୀ)
ପାଗଳନା, ପାଗଲ୍ଲନା, ପାଗଲୁଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ **ପାଗଲା(ପୁଂ), ପାଗଲୀ(ସ୍ତ୍ରୀ)**

ପାଗଳା(ଲ୍ଲ, ଲେ, ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାଉଳପର ପଯିବା; Pāgalā(lā, le, le)ibā ପ୍ରଳାପ କରିବା—1. To rave like a mad man.

୨ । (ସ.ପ୍ରୋଦ୍ଗାର) ପାଗୁଳାଇବା; ରୋମନ୍ଥ କରିବା—
2. To ruminate.
୩ । ପାକଳାଇବା ୪ (ଦେଖ)—
3. Pākalāibā 4. (See)
୪ । କଥାରେ ଭଣ୍ଡାଇବା; ଭୁଲାଇବା—
4. To wheedle; to cajole.
୫ । ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବଷୟର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ବା ପ୍ରକୃତ କଥା ନ କହି ଏଣୁ ତେଣୁ କହିବା—
5. To prevaricate, to make evasive replies or statements.

ପାଗଳା(ଲ୍ଲ) ଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟା ଠିକ ସମୟ ରଖେ Pāgalā(lā) ghaṇṭā ନାହିଁ—1. A clock which often goes wrong.
ପାଗଳା **ପଗଲା ଘଣ୍ଟା**

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଜେଲଖାନାରେ ହଠାତ୍ ବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ଜେଲ୍‌ର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟାକୁ ପିଟି ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି—2. Alarm gong which is sounded in a jail in times of emergency.

ପାଗଳା(ଳ)ମି--ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)-୧ । ପାଗଳପଣ; ବାଉଳତା- Pāgal(lā)mi 1. Madness; insanity.

ପାଗଲାମୀ ୬ । ବାଉଳ ପରି ପ୍ରଲାପ କରିବା—

पागल पन 2. Raving like a mad man.

ପାଗଲ(ଳ)ପଣ, ପାଗଳ(ଳ)ଚଣିଆ(ଆଁ) ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ନିର୍ବୋଧତା— 3. Folly; foolishness.

ପାଗଲୀ(ଳୀ)—ସ. ବ ଓ ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ—(ପାଗଲ+ଈ)—ପାଗଲର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ- Pāgal(lī)(lī) Feminine of Pāgala.

ପାଗଳୀ; ପାଗଳିନୀ **पगली** [ପାଗଲମା, ପାଗଲେ(ଲେ)ଇ—ଦେଶଜରୂପ]

ପାଗଲେ(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବଣ—ପାଗଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି; ବାଉଳ ପ୍ରାପ୍ତ; Pāgal(le)i ବାଉଳ ସୁଲଭ—Befitting a mad man.

ପାଗଲାଇ ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଗଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— **पगलाई** Feminine of Pāgala.

ପାଗ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—(ସ. ପାକ+ହଣ୍ଡିକା)—୧ । ପାକଶାଳାରେ Pāga hāṇḍi ପାକାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ହାଣ୍ଡି; ପାକ ଭାଣ୍ଡ— ପାକେରହାଁଡ଼ି 1. Earthen cooking pots actually **पाककीहाँड़ी** in use.

୬ । ପାଗୁଆଳ ହାଣ୍ଡି (ଦେଖ)—

2. Pāguāḷi hāṇḍi (See)

ପାଗା—ଦେ. ବ—(ସ. ଘୁଡ୍ର=ଘୋଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି)— Pāga ଘୋଡ଼ାଶାଳ; ଅସ୍ତାବଳ—Stable. ଅସ୍ତବଲ ଅସ୍ତାବଲ

ପାଗା ପଟକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର)—ବ—ପାଗ ପଟୁକା— Pāgā paṭakā Pāga paṭukā (See)

ପାଗି—ଦେ. ବଣ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ପାଗଧାରୀ; Pāgi ଉଷ୍ଣୀଶଧାରୀ—1. Wearing a turban.

ପାଗଓୟାଲା (ଯଥା—ନାଲିପାଗିଆ)

पागवाला ୬ । ଚନରେ ପାଗ କରାଯାଇଥିବା— (ପାଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Seasoned in syrup.

(ଯଥା—ଦୋପାଗି ଭୁଷୁଡ଼ା)

୩ । ପକ୍ୱ; ସିଦ୍ଧ—3. Boiled.

(ଯଥା – ସୂର୍ଯ୍ୟପାଗି ।)

ପାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପାକ)—୧ । (ଅକର୍ମକ) ଖୁବ୍ ବର୍ଷା ପରେ Pāgibā ଖେତରୁ ପାଣି ମରିଯାଇ ତାହା ଗ୍ଲିଷ ହେବାର ଓ ବୁଣା (ପାଗେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା—1. (a field) To become fit for ploughing and sowing seeds after a shower.

୬ । (ଅକର୍ମକ) କଞ୍ଚା ନଡ଼ିଆ ଶୁଖିଯାଇ ବ୍ୟବହାର ବା ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା—2. (cocoanut) To become fit for use.

୩ । (ଅକର୍ମକ) କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ଅଛରୁ ଜଳ ଶୁଖିଯିବାଦ୍ୱାରା ତାହା ବ୍ୟବହାରର ଉପଯୋଗୀ ହେବା—3. (any article) To become fit for use after the water in it has dried up.

୪ । (ସକର୍ମକ) ଖଇ ଆଦକୁ ଗୁଡ଼ ବା ଚନର ଶିରାରେ ପୁଆଇବା— **पागना** 4. To season fried grains in boiling syrup.

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—(ଗାଈ) ବତର ପଡ଼ିବା; ଋତୁମତ୍ତା ହେବା—(a cow) To be in heat.

ପାଗୁଆଳ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ପାଗ ହାଣ୍ଡି; ରନ୍ଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟି Pāguāḷi hāṇḍi ପାତ୍ର; ପାକ ଭାଣ୍ଡ—1. Earthen cooking pot.

୬ । ଯେଉଁ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ ଖଜା ଗୁଡ଼ିଆମାନେ ଭୁଷୁଡ଼ାର ପାଗ କରନ୍ତି ଏବଂ ଖଇ କରନ୍ତି—2. Big earthen pots in which fried corn is seasoned in boiled sugar and in which dough is boiled for preparing cakes.

ପାଗୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଫାଟକ— Pāgurḍi Gate.

ପାଗୁଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରୋଦ୍ଗାର)—ପାଙ୍କୁଳା (ଦେଖ) Pāguḷā (ପାଗୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pākuḷā (See)

ଜାବର, ପାଇଁଜ, ଜାଓର **पागुर, जुगाली**

ପାଗୁଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଙ୍କୁଳ କରିବା (ଦେଖ) Pāguḷā(le)ibā Pākuḷi karibā (See)

ପାଗୁଳ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ପାକସ୍ଥଳୀ)—ପାକପାତ୍ର; ପାଗହାଣ୍ଡି— Pāguḷi 1. Cooking pot.

୬ । (ସଂ. ପ୍ରୋଦ୍ଗାର) ପାଙ୍କୁଳା (ଦେଖ)

2. Pākuḷā (See)

୩ । ଚର୍ବିତଚର୍ବଣ ବେଳେ ଗବାଦି ପଶୁ ପେଟ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟର ଗୋଲା ଆଣି ପାଟିରେ ରେମନ୍ଥ କରନ୍ତି— 3. Cud.

ପାଗୁଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଙ୍କୁଳ କରିବା (ଦେଖ) Pāguḷi karibā Pākuḷi karibā (See)

ପା-ଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ପା=ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ+ଘଣ୍ଟା)—ପନ୍ଦରମିନିଟ୍— Pā-ghaṇṭā 15 minutes; a quarter of an hour.

ପା ଘଣ୍ଟା ଘ-ଘଣ୍ଟା ବାଦେ ବାରୁ ମାଇକ୍ ଥରେ ଥରେ ଜଣାର କରୁଛେ ।

पावघन्टा ପଲାରମୋହନ, ଗଲ୍ପସଲ୍ପ

(ଧାଏଘଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଂକ୍ତେୟ—ସ. ବ. (ପଙ୍କ୍ତି+ଏୟ)—ସାମାଜିକ ଭୋଜନରେ ଏକ ପଂକ୍ତିରେ Pāṁkteya ବସି ଭୋଜନ କରିବାର ଅଧିକାର—Entitled to dine in one line with other caste-people.

ପାଙ୍ଗିବା—ଗ୍ରାଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଶୁଭ Pāṅgibā ପାଖିବା; ଅମଙ୍ଗଳ ଇଚ୍ଛା କରିବା—1. To wish evil of another.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ପୁଗ୍ଗ) (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ସାଧ୍ୟ କରିବା—
2. To teach a person a lesson, to subjugate a person by punishment.

୩ । (ପୁଗ୍ଗ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅସମର୍ଥ କରିବା—
3. To incapacitate a person.

୪ । (ଗଞ୍ଜାମ) ଗୁଣି ଗାରଡ଼ି ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ବଶୀଭୂତ କରିବା—
4. To bring a person under cortrol by application of magical charms.

(ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି— କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ମନ୍ତ୍ରାଦ ଅଭିଚାର ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ଭୂତ ବା ଡାହାଣି ଲଗାଇବା—5. To cause derangement of mind by employing charms.

ପାଙ୍ଗଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଗଲ)—୧ । ମନ୍ଦାଗ୍ନିଜନିତ ରୋଗ-ବିଶେଷ—1. A disease due to indigestion.
Pāṅgulā (ପାଙ୍ଗୁଲଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ବାଉଳତା—2. Madness.

ପାଙ୍ଗୁଳୀ, ପାଙ୍ଗୁଳେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ବାଉଳ—
1. Mad; insane.
କ୍ୟାପା
सिड़ी

୨ । ଛଷଉ ବାଉଳ; ବକୃତମସ୍ତିଷ୍କ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Crack-brained.

ପାଚିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ପଚ୍ ଧାତୁ)—ପାଚିବା—
Pāch-bā To ripen; to become ripe.

ପାଚକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପଚ୍ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pāchaka ୧ । ଯେ ପାକ କରେ; ରନ୍ଧୁଣିଆ; ସୁଆର; ରୁଷେସ୍ୟା—
(ପାଚିକା, ପାଚକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A male cook.

୨ । ବହ୍ନି—2 Fire.

୩ । ଜଠରାଗ୍ନି; ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ଶରୀରାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଶକ୍ତି—3. Digestive energy inside the stomach.

୪ । ଟଙ୍କଣ; ଟାଙ୍ଗଣା (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—4. Borax.

୫ । ପିତ୍ତ—5. Gall; bile (M. W.).

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତିର ସହାୟକ ୫ ପ୍ରକାର ପିତ୍ତ ବା ରସମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ । ଏହାର ସ୍ଥାନ ଆମାଶୟ ଓ ପକ୍ୱାଶୟ ଅଟେ । ଏହା ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପକ୍ୱ କରିଏ ଓ ଉହାରୁ ଉତ୍ତମ ରସ, ବାୟୁ, ପିତ୍ତ, କଫ, ମୂତ୍ର ଓ ପୁରୀଷ ଆଦିକୁ ପୃଥକ୍ କରେ—ହ. ଶ]

୬ । ଲବଣଯୁକ୍ତ ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ଔଷଧ; ହଜମୀ ଔଷଧ (ହ. ଶ)—
6. Digestive saline medicine.

ବି. ବଣ—୧ । ରନ୍ଧନକାର୍ଯ୍ୟ—1. Cooking.

୨ । ସାହା ପରିପକ୍ୱ କରିଏ—
2. Causing ripeness or maturity; maturing.

୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—3. Digestive; tonic.

୪ । କ୍ଷୁଧାବର୍ଦ୍ଧକ—4. Appetising.

ପାଚକଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ମେଇ(ଲତା) (ଦେଖ)
Pāchakarda Pāñchakordamei(creeper) (See)
(ପାଚକଡ଼ମା, ପାଚକଡ଼ମେଇ, ପାଚକୋଡ଼ମା(ମ୍ନା, ମେ, ମୋ)ଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଚକ ପାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଗ) ବି. (ସଂ. ପାଚକ+ପାନୀୟ)—
Pāchaka pāṇi ଭାଙ୍ଗ; ପତ୍ର, ମରିଚ ଓ ମସଲା ଘୋଟାପାଣି; ସିଦ୍ଧି—Bhāṅg; Ganja leaves and black pepper and other spices pasted together and mixed with water and made into a drink.

ପାଚଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରାଜନ)—ଗବାଦି ଚାଳନ ଯଷ୍ଟି; ବଳଦ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଖୁଣ୍ଟବାଡ଼ି; ପାଚନ, ପାଁଚନୀ ଠେଙ୍ଗୁଣୀ—A cattle-driving stick; a goad.
ପୈନା

ଅତ ଚଞ୍ଚଳ ତ ଅଣ୍ଡ ସେ ଘୋଡ଼ାଏ
ପାଚଣ ବାଡ଼ ବାଜନ୍ତେ ତ ତାଙ୍କ କାମ୍ପେ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ପାଚନ—ସଂ. ବି. (ପଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଚ ଧାତୁ=ପରିପାକ କରିବା+
Pāchana କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ବହୁବିଧ ଔଷଧର କ୍ୱାଥ; ଔଷଧ-ସିଦ୍ଧଜଳ—1. A decoction of several ingredients; infusion of drugs.

[ଦ୍ର—ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କୁ ୧୬ ଗୁଣ ପାଣିରେ ମନ୍ଦ ଅଗ୍ନିରେ ସିଝାଇ ଉହାଁର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ଜଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତାହାକୁ ନଆଁରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେଉଁ ପାଣି ବା କ୍ୱାଥ ଛଣି ନଆଯାଏ ତାକୁ ପାଚନ ବୋଲାଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ୫୦୦ରୁ ଅଧିକ ପାଚନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି—ହ. ଶ. ।]

୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

୩ । ଅମ୍ଳ ରସ (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—3. Acid.

୪ । ରକ୍ତେରଣ୍ଡ (ରାଜନିର୍ଘଣ୍ଟ)—4. The red Ricinus; the red variety of castor seed plant.

୫ । ଖଟା ସ୍ୱାଦ; ଆମ୍ଳିକାପଣ—
5. Acidity; sourness. (Apte).

୬ । ରୋଷେଇ କରିବା କର୍ମ; ରନ୍ଧନ—
7. Act of cooking or baking.

୭ । ଫଳ ଆଦିକୁ ପକ୍ୱ କରିବା କର୍ମ—
7. Act of ripening.

୮ । ବଥ ଆଦିକୁ ପଖାଳିବା କର୍ମ—
8. Act of extracting pus etc. from a boil; causing suppuration.

୯ । ଘାଆ ଆଦିକୁ ଶୁଖାଇବା କର୍ମ (ସୁଶ୍ରୁତ)—9. Causing a wound to close by means of styptic. (M. W.)

୧୦ । ଘାଆ ଆଦିକୁ ଶୁଖାଇବା ଔଷଧ ବା ପ୍ରୟୋଗ—
10. A stiptic for closing a wound; an astringent medicine. (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—11. Penance; expiation. (M. W.

୧୨ । ଯେଉଁ ମଧ୍ୟରେ ଖାଦ୍ୟାଦ୍ୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
12. The process of digestion of food.

୧୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ଔଷଧ—13. Digestive medicine.

୧୪ । ଯାହା ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ମିଳେଇ ଦଏ—
14. A dissolvent. (M. W.)

ସ. ବଣ.—୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ; ହଜମ୍ୀ—1. Digestive.

୨ । ରନ୍ଧନକାର୍ଯ୍ୟ—2. Cooking.

୩ । ଯାହା ଫଳ ଆଦିକୁ ପକ୍ୱ କରଏ—3. Ripening.

୪ । ଯାହା ନରମ କରେ—
4. Softening; relaxing. (M. W.)

୫ । ଯାହା ବଥ ଆଦିରେ ପୂଜ ଜନ୍ମାଏ—
5. Suppurative. (M. W.)

୬ । ଆମ୍ଳିକା; ଖଟା—6. Sour (Apte).

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର)—ବ.—ପାଞ୍ଚଣ; ଗବାଦି ତାଡ଼ିନ ଦଣ୍ଡ—
Cattle-driving stick.

ପାଚନକ—ସ. ବି. (ପାଚ ଧାତୁ=ପରିପାକ କରାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+କ; ଏହା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିକୁ ପାକ କରଏ)—
Pāchanaka

୧ । ସୋହାଗା—1. Borax.

୨ । ପାଚନ ୧।୧୦।୧୩। ୧୪ (ଦେଖ)
2. Pāchana 9, 10, 13, 14 (See)

୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ପାଗସ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ—
3. A sort of diet drink. (M. W.)

ପାଚନିକା—ସ. ବି. (ପାଚନ+ଇକ+ଆ, କମ୍ବା ପାଚନକ + ଆ)—
Pāchanikā

୧ । ରନ୍ଧନ—1. Cooking.

୨ । ପକ୍ୱ କରାଇବା—1. Maturing; ripening.

ପାଚନୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଚନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ହରିତକୀ; (ମେଦଣୀ)—
Pāchanī Myrobalan.

ପାଚନୀୟ—ସ. ବଣ. (ପଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Pāchanīya ପାଚ୍ୟ; ଯାହା ପାକ କରି ଯାଇପାରେ—
To be cooked, digested, matured or ripened.

ପାଚୟିତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପାଚୟିତୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା.ଏ.ବ)—
Pāchayitā (ପାଚୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ରନ୍ଧନକାର୍ଯ୍ୟ—1. Cooking.

୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—2 Digesting.

୩ । ପକ୍ୱକାରୀ—3. Ripening; maturing.

ପାଚଲ—ସ. ବଣ. (ପଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଅଲ)—
Pāchala ୧ । ରନ୍ଧନକାର୍ଯ୍ୟ—1. Cooking.

୨ । ଯାହା ପଚ୍ୟ—2. Ripening.

୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—3. Digestive.

ସ. ବି—୧ । ରୁଷେସ୍ୟା—1. Cook.

୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

୩ । ବାୟୁ—3. Wind.

୪ । ଅଗ୍ନିର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ପକ୍ୱ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—
4. A thing dressed without the aid of fire (Apte).

ପାଚଲ—ଦେ. ବି (ସ. ପଚ୍ ଧାତୁ)—ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ; ପାଞ୍ଚିଆ ତିଅଣ—
Pāchala A kind of vegetable curry; hodge-podge.
ହିନ୍ଦୀ **सतंजा; सतनजा**
ଇଲା ପାକରେ ମନ୍ତ୍ର; ଅମ୍ବିଳ, ପାଚଲ ବେଶର ।
ଗୁମଦାସ, ପାର୍ବତୀଭାଷକୁ ।

ପାଚଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ (ସ. ପକ୍ୱ)—ପାକଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāchalā (etc) Pākalā etc (See).
ପାକା **पका** କଞ୍ଚା ହେଲେ ପାଚଲ ପର ଦେଖାଇବ ।
ବୃହତ୍ସଂହିତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିବ ।

ପାଚୁ—ଦେ. ବି (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍; ପ୍ରା. ପଚ୍ଛା)—୧ । ପାଛୁ; ନିତମ୍ବ; ପିଠି—
Pāchā 1. Buttocks.
ପାଛା **पाछा,पीछा** ୨ । ପାଚୁପାଡ଼ (ଦେଖ)
2. Pāchāpārd (See).

ପାଚୁପାଡ଼—ଦେ. ବିଣ (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍ + ପ୍ରାନ୍ତ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୂଦିତ)—
Pāchāpard ଯେଉଁ ଶାଢ଼ୀ ଲୁଗାର ପିଠିରେ ପଡ଼ିବା ଅଂଶରେ
ପାଛାପେଡ଼େ **तोनपढ़िया** ଗୋଟିଏ ରଙ୍ଗିନ୍ ପଟ୍ଟୀ ଥାଏ—
(ପାଚୁପାଡ଼, ପାଚୁପାଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (a cloth for female
ପାଛାପେଡ଼େ କାପଡ଼ wear) Having a broad stripe
तिनपढ़ीया lengthwise about the middle of it.

ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଶାଢ଼ୀର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ରଙ୍ଗିନ୍ ପଟ୍ଟୀ ଥାଏ—
A cloth for female wear having a broad coloured stripe running lengthwise about the middle.

[ଦ୍ର—ଏସବୁ ଶାଢ଼ୀ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଚଳେ ଓ ବଙ୍ଗାଲୀଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ଓଡ଼ିଆଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଳଅଛି । ଲୁଗାର ଯେଉଁ ଅଂଶ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିଠି ଉପରେ ରହେ (ଅର୍ଥାତ୍ ଲୁଗାର ଚଉଡ଼ା ବାଗରେ ଏକ ପାଖରେ ୬ ପଣ ଓ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଲୁଗାର ଦଶପଣ ଥାଏ) ସେହି ଅଂଶରେ ଲୁଗାର ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ ଉଭୟ ପାଖର ଧଡ଼ି (ପାଡ଼୍) ଆକୃତିରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟି ବୁଣା ଯାଇଥାଏ । ଉକ୍ତ ଶାଢ଼ୀକୁ ପିନ୍ଧିଲାବେଳେ ଉକ୍ତ ପଟ୍ଟୀଟି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପିଠି ଉପରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ବନ୍ଦାର ଅଞ୍ଚଳରେ ମାଇପେ ପିନ୍ଧିବା ଶାଢ଼ୀର ମଝିରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧଡ଼ି ଉଳ ପଟ୍ଟିଥାଏ (ଉନ୍‌ପଡ଼ିଆ) ଓ କେଉଁକ ଶାଢ଼ୀରେ ଦୁଇପାଖର ଧଡ଼ିକୁ ଛଡ଼ି ମଝିରେ ଉଳ ପଟ୍ଟି ଥାଏ (ପର୍ ପଡ଼ିଆ) ।

ପାଚି—ଦେ. ବି—(ସ. ପାକ)—୧ । ପାଲକ; ଉଲ ଫସଲ ଅମଦାନ ହେବାର ଅବସ୍ଥା ବା ସମୟ—1. The state or season of a bumper crop.

୨ । ଫସଲ—2. Crop; harvest.

ପାଚିଆ—ଦେ. ବି. (ସ. ପଟ୍ଟ)—୧ । ବାଉଁଶ ପାଚିଆ, ଭାଲ ବା ଖଜୁର ପତ୍ର, କାଇଁଶ ଆଦିରେ ବୁଣା ଛୋଟ ଟୋକେଇ; ପେତେ, ପେଥେ; **पथिआ** ବାଉଁଶିଆ—1. Small wicker work basket.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଚିଆ ବସାଦହି —ଦେ. ବ—ପାଚ୍ଛଆ ବସାଦହି—(ଦେଖ)
Pāchiā basādahi Pāchhiā basā dahi (See).

ପାଚିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପାଚକ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—ରନ୍ଧୁଣୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ପାକ କରେ; ରନ୍ଧନକାରିଣୀ—A female cook.
Pāchikā
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଚକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Pāchaka.

ପାଚିକାଭାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାଚିକା+ଭାର୍ଯ୍ୟା)—
Pāchikābhārjya Having a cook for a wife. (M.W).

ପାଚିତ—ସ. ବଣ. (ପଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Pāchita ୧ । ଭଜା ହୋଇଥିବା—1. Roasted.
୨ । ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—2. Cooked.
୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରି ସାଇଥିବା—3. Digested.

ପାଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପଚ୍ ଧାତୁ)—୧ । (ଫଳାଦି) ପକ୍ୱ ହେବା—
Pāchibā 1. (a fruit) To ripen.
ପକା ୨ । (କେଶ) ଶୁକ୍ଳ ହେବା—
ପକନା 2. (the hair) To become grey.
୩ । (ଦେହ) ପ୍ରହାର ବା ଅତ୍ୟଧିକ ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ହେବା—
3. (the body) To become painful for over-exertion or beating.
୪ । (ବ୍ରଣ) ପୂଜେଇବା—4. (a boil) To suppurate.
୫ । (ନଆଁରେ ଧାତୁଆଦି) ଲାଲ ହେବା—
5. (a bit of metal) To become red-hot.
୬ । (ଗାମୁଛ, ଦାନ୍ତ) ରଞ୍ଜିତ ହେବା—
6. (napkin, teeth) To become tinged red.
୭ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ ହେବା—7. To become very old.
୮ । ଫଳରେ ପରିଣତ ହେବା—8. To result in.
୯ । (କଉଡ଼ି ବା ପଶାଖେଳରେ ଦାନ ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା) ଖେଳାଳିର ସାର ସବୁ ଘରଯାକ ହୋଇ ଶେଷ ମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିବା—
9. (the pieces in a game of dice or cowrie) To succeed in reaching the destination of the movements,
୧୦ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜମା ହେବା; ଏକତ୍ର ହେବା; ଜମିବା—
10. To accumulate.

ଜେନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫଳ ପାଚିଥିଲା—ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୧ । (ଘୋଡ଼ା ଇଟା ଓ ହାଣ୍ଡି) ଉତ୍ତମରୂପେ ପୋଡ଼ିହେବା—
11. (brick or earthen pot) To be well-burnt.
୧୨ । କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—
12. To grow gradually.
୧୩ । ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ସଞ୍ଚିତ ହେବା—
13. To be in store for future.
(ଯଥା—ତୋ କପାଳରେ ଗୁଡ଼ଏ ମାଡ଼ ଗାଇ ପାଚିଲଣି ।)

ପାଚି(ଚେ)ରୀ—ଦେ. ବ—(ସ. ପ୍ରାଚୀର)—୧ । ବେଢ଼ା—
Pāchi(che)rī 1. Compound;: rampart.
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଦେଇ ଦୃଢ଼ ର ପାଚେରୀ । ରଘୁନାଥ, ମହଦେବଙ୍କ ।
୨ । ମାଟି ପଥର ବା ଇଟା ନିର୍ମିତ ଉଚ୍ଚ ପାଚୀର, ପାଁଚିଲ, ପାଁଚିର କାନ୍ଥ—High wall.
परकोटा, चहर दिवारी ଘର ଗରପାଖେ ପଡ଼ିଛ ପାଚେରୀ—ବୃନ୍ଦାବିନ, ମହାଭାରତ, ସଭା ।

ପାଚିଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—(ସ. ପକ୍ୱ)—ପାକଲା ଇତ୍ୟାଦି
Pāchilā (etc) (ଦେଖ)—Pākalā etc. (See)
(କଞ୍ଚା—ବିପରୀତ) ପାକା **पक्का** ଅତଏ ଚାସ ମଝରଙ୍ଗ
ଓଷ୍ଠ ପାଚିଲ ଫଳ ବସ୍ତ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥ, ସ୍ୱଗବତ ।

ପାଚିଲା କୋଡ଼ମେଇ ଫଳ—ଦେ. ବ ଚମ୍ପାଫଳ—(ଦ୍ୱରେକୁଣ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟ-ଗୁଣ) ଗହମ କାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Pāchilā kordamei phala Gahama kākurdi (See)

ପାଚିଲ୍ଲର—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ—ପାଚିଲା; ପକ୍ୱ—
Pāchilāra (ପାଚିଲ୍ଲର—ଅନ୍ୟରୂପ) Ripe.
ସଯସ ନାଗିଲ ପାସ ପାଚିଲର ଫଳ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା

ପାଚୀ—ଦେ. ବ— ଔଷଧି ଲତାବିଶେଷ—
Pāchi A kind of medicinal creeper.
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାସୃ—ମରକଉପଙ୍ଗୀ; ଦରଡ ଲତା, ଦରଡ ପତ୍ରିକା, ପତ୍ରୀ, ସୁରଭି, ମାଲାରଞ୍ଜି,ଗାରୁମ୍ଭଡ, ପତ୍ରିକା
पाचि, पच्चे
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଟୁ, ହୃଦ୍ୟ, ଉଷ୍ଣ ଓ କଷାସୃ । ବାଉଦୋଷ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥିଭୂତବିକାର-ନାଶୀ, ଉତ୍କ୍ଲେଦୋଷପ୍ରଶମକ, ବ୍ରଣରେ ହିତକର; (ରତ୍ନ-ନିର୍ଘଣ୍ଟ) ।]

ପାଚେଲି—ଦେ. ବ—ପାଚଲି (ଦେଖ)—
Pācheli Pāchala (See)
ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ପାଷାଲୀ)—ଏକ ଧର୍ମରେ ନିଷ୍ଠା ନ ରଖି ପାଞ୍ଚଆଡ଼େ ମନ ବୁଲାଇବା (ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ)— Wavering; hesitant (religious belief); having no firm faith.
ସ୍ୱୋକାନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ବୟସ୍କ, ପାଚେଲି ଧର୍ମ ଯେ ନଷ୍ଟକ.
ତାହାଙ୍କ ଉଚ୍ଚି ଉପଦେଶ, ସେମନ୍ତ କରିବ ବଖାସ । ବୃଦ୍ଧ. ସ୍ତ୍ରୋତଗାମ୍ଭୀ ।

ପାଚ୍ଛା—ବୈଦେ. ବ—ପାଇଚ୍ଛ (ଦେଖ)—
Pāchchhā Pāichhā (See)

ପାଚ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—(ପଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—୧ । ପରପାକ ଯୋଗ୍ୟ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଉପଯୁକ୍ତ—
Pāchya 1. Digestible.
୨ । ରନ୍ଧା ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be cooked or roasted.
୩ । ସିଝିବା ଯୋଗ୍ୟ—3. Fit to be boiled.

ପାଚ୍ଛା—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. ପାଦ୍ ସାଦ୍)—ପାଇଚ୍ଛ (ଦେଖ)—
Pāchhā Pāichhā (See)

ପାଚ୍ଛା
ପାଚ୍ଛା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ—ପାଚ୍ଛ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Pāchā etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଛୁଆ—ଦେ. ବ—ପାଚିଆ (ଦେଖ)—
Pāchhiā Pāchiā (See)

ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ବୁଇଁଣ ରୁଟିରେ ବାଇବେଲ ଲେଖକ ଶିଖାଇଲେ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଗଢ଼ ପାଛୁଆ ବଳ ପଡ଼ଇ— ପଙ୍କାର ମୋହନ ହମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପାଛୁଆ ବସାଦହ—ଦେ. ବ—୧ । ପାଚିଆରେ ଚିତୋଡ଼ି ବୋଳ ଭାର Pāchhiā basādahi ରନ୍ଧ୍ରସାକ ନବୁଜ କର ସେଥିରେ ଦୁଧକୁ ପେତେଦେଇ ମହ ଦେଇ ଜମାଇ କରିବା ଗାଢ଼ ବସାଦହ—1. Milk **पथियाकी दहा** curdled in a basket made impervious by smearing it with paste.

[ଦ୍ର—ପୁଷ୍ପା ଇଚ୍ଛା ମାଣିକପାଣ୍ଡାରେ ଏପର ଦହ କରିଯାଏ ।]

୨ । ବସାଦହକୁ ପାଚିଆରେ ଅଜାଡ଼ି ପାଚିଆର ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଭହଁର ଜଳୀୟ ଅଂଶ ଝରିଗଲେ ସେଇଁ ଗାଢ଼ ଦହ ରନ୍ଧେ—2. Thick curd prepared by putting curd in a basket and letting the watery portion ooze out of it.

[ଦ୍ର—ଏପର ଦହ ହୁନୋଲ ଆଦ ଗଡ଼ଜାତରେ ଭଲ ହୁଏ; ଏମନ୍ତ କ, ଏ ଦହକୁ କାଠଡବର ଟୋଲ୍ଲରେ ରଖି ବହୁ ଦୂର ଦେଶକୁ ନଆ ଯାଇପାରେ ।]

ପାଛୁ—ପ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ଅ (ଭୁଲ. ବ. ପାଛୁ)—ପଶ୍ଚାତ୍; ପଛରେ—
Pāchhu After; behind

ପାଛୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—[ସ. ପକ୍ଷପଟ; ପ୍ରା. ପଚ୍ଛଡ଼ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର); ସ Pāchhurḍā ପ୍ରଚ୍ଛଦ. ଭୁଲ. ପା—ପାଛୁଡ଼ା]—୧ । ଉତ୍ତରୀୟ; ଗୃଦର; ବହିର୍ବାସ—1. Sheet; scarf.

ପାଛୁଡ଼ି, ପାଛୋଡ଼ା, ପାଛୋଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାଛୁଡ଼ାରେ ପୃଷ୍ଠ ଅଙ୍ଗାରେ ଗାଇଲେ,
କାନ୍ଦେ ଛୁଟା ଧର ଯେ ଯାହା ଘରେ ଗଲେ ।
ବୃନ୍ଦାବିନ୍ଦ, ମହାଭାରତ ବନ ।

ପାଛୁଡ଼ା ପାଛୁଡ଼ୀ

ପିଛୌରା [ଦ୍ର—ଲୁଗାକୁ ପିନ୍ଧା ଓ ଗୃଦରକୁ ପାଛୁଡ଼ା କହନ୍ତି ।].

ପାଛୋଡ଼ା, ପାଛୁଡ଼ା, ପାଛୁଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ସ. ପ୍ରକ୍ଷୋଟନ + ଡାଡ଼ନ) ପାଛୁଡ଼ିବା—2. Winnowing.

ପଛୋଡ଼ନା, ଫଟକନା ଦେ. ବଣ—କୁଲାଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା (ଶସ୍ୟାଦି)—Winnowed.

ପାଛୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପ୍ର + ଖୁଟ୍ ଧାତୁ; ପ୍ରକ୍ଷୋଟନ = ସୂର୍ପ ବା କୁଲାର ଓ ସୂର୍ପଚାଳନ)—କୁଲାଦ୍ୱାରା ଧାନ ଗୃଡ଼ାଳ ଆଦରୁ ଭୁଷ ଓ ଆବର୍ଜ୍ଜନା ଆଦ ଦୂର କରିବା—To winnow; to remove husks from grains with the help of the winnowing fan.

ପାଛୁଡ଼ିବା (ପାଛୋଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) **ପାଛୁଡ଼ା ଫଟକନା, ପାଛୋଡ଼ନା**

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—କ୍ରି.—ବଳୁଆ ଯୁବକମାନେ ଶଗଡ଼ ଚକର ଭୁମ୍ବକୁ ନଜର ଲାହ ପାଖେ ଲଗାଇ ରଖି ଶଗଡ଼ର ପହଲକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଧର ଚକକୁ କୁଲା ପାଛୁଡ଼ିବା ପର ଉପରକୁ ଓ ତଳକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କର ବ୍ୟାୟାମ କରିବା—To move the rim of a cart-wheel up and down with the hands like a winnowing fan by fixing its hub at one's navel.

ପାଛୋଟି ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାଛୋଟିବା—୨ (ଦେଖ)
Pāchhoṭi āṇibā Pāchhoṭibā 2 (See)

ସମ୍ବନ୍ଧୀଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ଆଣନ୍ତୁ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ ହମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପାଛୋଟି ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଗନ୍ତୁକ ମାନମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥ ଖଣ୍ଡଦୂରକୁ ଯାଇ ଭେଟିବା—
Pāchhoṭi āsibā To meet an honoured incomer at some distance before he arrives at a place.

ଦୁମ୍ଭଙ୍କ ପାଛୋଟି ଅସ୍ତଇନ୍ତ କ ଅତତେ—ମଧୁସୂଦନ ବଦାବଳୀ ।

ପାଛୋଟି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଛୋଟିବା—୧ (ଦେଖ)—
Pāchhoṭi debā Pāchhoṭibā 1 (See)

ପାଛୋଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ଗମନ; ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ରଜନ; ଭୁଲ. ସ. Pāchhoṭibā ପ୍ରସ୍ଥାପନ)—୧ । ବଳାଇ ଦେବା; ବଦାୟ ଦେବା ଆଗ ବାଢ଼ାନ ନମସ୍ୟେ ବନ୍ଧୁ ବା ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କିଛିଦୂର ବଳାଇ ଦେବାକୁ ଯିବା; ପାଛୋଟି ଯିବା—1. To accompany a departing honoured guest for some distance to see him off.

୨ । ଆଗନ୍ତୁକ ବନ୍ଧୁ ବା ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପଣା ନକଟରେ ପହଞ୍ଚିବ ପୂର୍ବରୁ ଖଣ୍ଡଦୂରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଣିବା—
2. To advance to some distance to meet an incoming honoured guest and accompany him to the destination.

ପାଛୋଟି ଗଲେ ଦୂର ଯାଇ, ସାଙ୍ଗରେ ଚଉବତ ହୋଇ ।
ରୂପଚ, ବ୍ରେମଗ୍ରାମୃତ ।

ପାଛୋଟି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାଛୋଟିବା (ଦେଖ)
Pāchhoṭi jibā Pāchhoṭibā (See)

ପାଛୋଟି ଯାଇ ଉଦ୍ଧବଙ୍କି ସେ ଭେଟିଲେ ।
କୃଷ୍ଣକିଂଦ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ପାଛୋଣି—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ବାସନ (ନନ୍ଦେ)—
Pāchhoṇi A kind of utensil.

ଗଡ଼ ସୁନାଗଣ୍ଡଆ ନାନୁଆ ଟୋଲ୍ଲ ଭମ,
କୁଡ଼ ଚ କଂସା ଥାଳ ପାଛୋଣି ପଲମ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରୁଣ ।

ପାଜ—ସ. ବ.—ବଳ (ଜ୍ଞାନ୍ଦକୋଷ)—
Pāja Strength.

ପାଜମ୍—ବୈଦେ. ବ.—ପାଉଁଜରି (ଦେଖ)
Pājam Pāuñjari (See)

ପାଁଜମ୍, ପାଜେମ୍, ପାଁଜେମ୍, ପାଜେବ୍, ପାଁଜେବ୍, ପାଁଜ(ଜ)ର, ପାଁଜୁର (ଡ଼) } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାଜସ—ସ. ବ.—(ସ. ପଜ୍ ଧାତୁ=ପାଣ୍ଡି ପାଇବା + ଭାବ ଅସ)—
Pājasa ୧ । ଦୃଢ଼ତା; ବଳ—
1. Firmness; vigour; strength. (M. W.)

୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—
2. Brightness; glitter; sheen. (M. W.)

୩ । ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ—3. Heaven and earth (M. W.)

୪ । ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—4. Food. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଜସ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପାଜସ + ଯ)—୧ । ପ୍ରାଣୀର ପେଟ ଅଂଶ—
Pājasya 1. The region of the belly of an animal. (M. W.)

୨ । ଦେହର ପାର୍ଶ୍ୱ; କଡ଼ (ହି. ଶ.)—
2. Flank; side of the body.

ପାଜାମା—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ପାଯ୍‌ଜାମା)—୧ । ପାଇଜାମା (ଦେଖ)
Pājāmā 1. Pāijāmā (See)

ପୋଥାକ ବନ୍ଧାଚ ଚିଲ ପାଜାମା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । (ଫା. ପାଜେବ)—ପାଉଁଜର (ଦେଖ)—
2. Pāuñjari (See)

ପାଜି—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ପାଯ୍ୟ=ମାଡ଼; ଦୁର୍ଣାମ; ଘୃଣ)—୧ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମାଡ଼—1. Low; mean; vile.
Pāji

ପାଜୀ ପାଜୀ ୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖଳ—2. Wicked; wanton.

ମାର ପାଜି ମଡ଼ା ବଳ ଭଳ କରବାରୁ । ଭବସର୍ବସ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ପରର ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Bent on injuring others.

ପାଜିକ—ସଂ. ବି.—ଶ୍ୟେନ—
Pājika Falcon (M. W.)

ପାଜିଖୋର—ଦେ. ବିଣ.—ପାଜି (ଦେଖ)
Pājikhor Pāji (See)

ପାଜିଗିର—ବୈଦେ. ବି.—(ସଂ. ପାଯ୍ୟ + ଫା. ଗଭ୍ୟ ଗିର)—
Pājigiri ୧ । ପାଜି ବା ମାଡ଼ ଲୋକର ବ୍ୟବହାର—
1. Meanness; vileness.

୨ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଖଳତା—2. Wickedness.

ପାଜୀପାନା, ପେଜେମି ପାଜୀପନ, ପାଜୀଗିରି

[ପାଜପଣ, ପାଜାପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପାଜିର—ବୈଦେ. ବି.—ପାଉଁଜର (ଦେଖ)
Pājiri Pāuñjarí (See)

ପାଜୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ୱଭୂମ) ବି.—(ଭୁଲ. ବଂ. ପାଉଁଜ)—ପାଲୁଚ; ଗ୍ରେମନ୍ଥ—Ruminating; chewing the cud.
Pāju

ପାଞ୍ଚ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)— ବି. ଓ ବିଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚନ୍)—
Pāñch ପଞ୍ଚ; ପାଞ୍ଚ—Five.

ପାଞ୍ଚ ପାଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ସଂ. ପଞ୍ଚପଲ୍ଲି)—ଗ୍ରାମସମୂହ; ଗ୍ରାମପୁଞ୍ଜ—A union or number of villages.
Pāñch-pāli

ପାଞ୍ଚ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—(ସଂ. ପଞ୍ଚନ୍)—ଗୁର ଅପେକ୍ଷା ଏକ ଅଧିକ—
Pāñcha **ପାଁଚ୍ ପାଁଚ** Five.

ଚାର୍ତ୍ତଇଁ, ଥଡ଼ଙ୍କାପୁ ଦକ୍ଷିଣାର୍ଦ୍ଧ,
ଅବସଥ୍ୟ, ଲୌକିକ ଏବୁଦେ ପାଞ୍ଚ ଅର୍ଥ । କୃଷ୍ଣଦିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. ବି.—(ସଂ. ବାଞ୍ଛା; ସଂ. ପଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟକ୍ତ କରବା; ବସ୍ତାର କରବା)—୧ । ପୂର୍ବରୁ ଭାବନା; ଆଗତ ପାଞ୍ଚ; ପାଁଚା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ପାଇଁ ବଶ୍ୱର—1. Forethought; thought **ସୋଚ, ସୋଚ ବିଚାର** for the future.

୨ । ଭାବନା; ବଶ୍ୱର; ଚିନ୍ତା—2. Thought.

ମାତୁ ଚିତ୍ତ ଭଲ ଭଲ ଚତଉଡେଇ,
ଜଣେ ପାଇବାକୁ ଦେବ ନ ଜଣ୍ଟ ପାଞ୍ଚକୁ—ଭୂଟଣୀ. ଚତ୍ତମ ଭଗବ୍ୟଣ ।

୩ । ପରାମର୍ଶ—3. Advice; consultation.

୪ । ଅନୁମାନ—4. Guess.

ଧାଟରେ ଏତେ ଗୁଃବଣ; ପାଞ୍ଚସିଦ୍ଧି ଦେବ ଶେଷ ।
ଉତ୍ତ. କୋଣ୍ଟଭ୍ଭାଗ୍ରମୁଦଙ୍ଗ ।

୫ । କାମନା—5. Wish; desire.

ପଁଚ୍ ପଂଚ ୬ । ପଞ୍ଚସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ; ପାଞ୍ଚଜଣ—6. Five persons.

ବଧ ମୋ ଉଛନ୍ତୁ; ବୁଜକା ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ କରୁଛନ୍ତୁ । ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୱାଶବଦାୟ ।

୭ । ପଞ୍ଚାୟତ—7. A body of arbitrators.

୮ । ପଞ୍ଚାୟତ; ଆପୋସି ମୀମାଂସା—8. Arbitration.

ଦେ. ବିଣ—ଅନେକ ସଂଖ୍ୟକ—Many.

ପାଞ୍ଚ ମିଶିପରେ ପାଞ୍ଚ କଥା,
ପାଞ୍ଚ ମାଇପରେ ପାଞ୍ଚ କଥା । ଉଗ ।

ପାଞ୍ଚ ଅବକାଶ—ଦେ. ବି—ଦେବତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଦେବା ସମୟରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନର ଅଭାବ ଦେବା ଅବସ୍ଥା—
Pāñcha abakāśa ଏକ ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଅନ୍ୟ ବେଶଗ୍ରହଣ The five daily recesses of an idol (specially of the Diety Jagannātha at Puri).

ଅଧ୍ୟାପ୍ୟ ପାଞ୍ଚ ଅବକାଶ ଯେ ଗ୍ରହାସେ—ପ୍ରାତଃ. ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।
(ଅବକାଶ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)

ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଲିଆ—ଦେ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ମାଇ (ଦେଖ)—
Pāñcha āṅguliā Pāñchakoṛdamāi (See).

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ପାଞ୍ଚଟି ଆଙ୍ଗୁଠି ପରି ପଞ୍ଚଶିରା ଯୁକ୍ତ । ଏହାର ମୂଳର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକ୍ଷେପ କଲେ ଉପଦଂଶ ବ୍ରଣ ଶୁଷ୍କ ହୁଏ । ଏହା ବିଷ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ପାଞ୍ଚୁଉତ(ତ୍ତ)ର ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ. Pāñcha uta(tta)ra śae(he) ପାଞ୍ଚୋତ୍ତରଶତ)—ଏକଶହପାଞ୍ଚ; ୧୦୫—One hundred and five

ଜାତକର ପାଞ୍ଚ ଉତ୍ତରଶତ ଭାଇ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭାରତ ବଗ୍ଗ ।

ପାଞ୍ଚ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଭାବିବା; ପାଞ୍ଚିବା—
Pāñcha karibā 1. To think; to consider.

ପାଁଚା ସୋଚ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ ନାନା ପାଞ୍ଚ କରୁଥିଲୁଁ ଏଥିକୁ ତୁମ ଉତ୍ତରପର ।
ଶାନ୍ତୀ, ଉତ୍ତମ୍ଭ୍ୟଦ୍ଭଗ ।

୨ । ପରାମର୍ଶ କରିବା—2. To consult.

ପାଞ୍ଚ କାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା ହୋଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଉପୁଜିଥିବା—
Pāñcha kāṇḍiā Growing sparsely; sparse.

(ଯଥା—ତା ଦେହ ଯାକ ପାଞ୍ଚକାଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ବସନ୍ତ ବାହାରିଛି ।)

ପାଞ୍ଚ କୋଡ଼ମା(ମେ)ଇ(ଈଁ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଞ୍ଚ + କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ)—
Pāñcha koṛdamā(me)i(iñ) ଗନ୍ଧମ କାକୁଡ଼ି; ମହାକାଳ; ଏକଜାତୀୟ ବନ୍ୟଲତା—A kind of wild creeper; Citrilus Colocynthis; colocynth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ନାମ—ମହାକାଳ; ଇନ୍ଦ୍ରାବାରୁଣୀ, ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ମାକାଳ, ରାଖାଳ ଶସା

ଇନ୍ଦ୍ରାୟନ, ଇନାରୁ ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ମ୍ବାଇ, ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ମେଇଆ ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ମେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏହା କୁଷ୍ମାଣ୍ଡାଦିବର୍ଗର ପାର୍ଶ୍ୱ ଲତାବିଶେଷ। ଏହା ବଡ଼ବଡ଼ ଗଛରେ ମାଡ଼େ। ପତ୍ର ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଳିପର ପଞ୍ଚ ଶିରାବିଶିଷ୍ଟ। ପତ୍ରର ପୃଷ୍ଠଭାଗ ରୋମଯୁକ୍ତ, ଫୁଲ ଦିଲଦିଆ। ପାଚିଲା ଫଳ ଖୁବ୍ ନାଲ। କନ୍ଦ ଉତ୍ତରର ପଦାର୍ଥ କାଇଆ ଓ ଗୋବରପର।]

ପାଞ୍ଚଗଡ଼ିଆ ଚଷା—ଗ୍ରା.ଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶୂଦ୍ର ବା ଚଷାଙ୍କ ଶାଖା-ବିଶେଷ—A class of Śūdras.

Pāñchagaṛdiā chashā

ପାଞ୍ଚଗୋଟିଆ—ଦେ. ବ—ଏକତ୍ର ସଲଗ୍ନ ପାଞ୍ଚଟି ଗୋଲକରେ ଗଠିତ କର୍ଣ୍ଣାଭରଣବିଶେଷ—

Pāñchagoṭiā

(ପାଞ୍ଚଗଣ୍ଡିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of earring consisting of 5 balls set together.

ମରୁଡା ପାଞ୍ଚଗୋଟିଆ, ମାଡ଼ା ପୁରୁଷ—ଦାଢ଼ୀ, ଛତ୍ରଦଣ୍ଡଦ୍ଧା।

ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମାଜରେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବା—To be counted as a respectable person in society.

Pāñchajaṇaṅka bhitare basibā

ପାଞ୍ଚରେ ବସିବା ପାଞ୍ଚଜଣରେ ବସିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାଶୁ ପରଘର, ପାଞ୍ଚର ବଗ୍ଗେ—ଉଗ।

ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ପଞ୍ଚଜନ ନାମକ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟା; ଅସିକ୍ନୀ—Name of a daughter of Pāñchajana, a progenitor of mankind.

Pāñchajanī

ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚଜନ=ହରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୌତ୍ର ସମୁଦ୍ରବାସୀ ଛଅଟି ରୂପ ଅସୁରବିଶେଷ + ଜାତାର୍ଥେ ଯ; ଏହି ଅସୁରର ଅସ୍ଥିରେ ନର୍ମିତ ହୋଇଥିବାରୁ)—

Pāñchajanya

୧। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶଙ୍ଖର ନାମ—

1. Name of the conch blown by Srikṛushṇa

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେଉଁ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଗୁରୁ ସାନ୍ଦୀପନ ମୁନଙ୍କୁ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ଦେବା ପରବର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱଜଥିବା ପୁତ୍ରକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ ସେହି ସମୟରେ ପଞ୍ଚଜନ ନାମକ ଏକ ସମୁଦ୍ରବାସୀ ଅସୁରକୁ ମାରି ତାଙ୍କ ଗୁରୁପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ ଓ ତାଠାରୁ ଏ ଶଙ୍ଖ ଆଣିଥିଲେ।]

୨। ଅଗ୍ନି (ମେଦନୀ)—Fire

୩। ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—3. A species of fish (M.W.).

୪। ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଅଠଟି ଉପଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—

4. Name of one of the 8 peninsulas of the mythological island Jambu.

ପାଞ୍ଚଟା—ଦେ. ବଣ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ପଞ୍ଚ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—

Pāñchaṭā

(ପାଞ୍ଚଟା, ପାଞ୍ଚୋଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେ. ବ—୧। ଗୋଟା; ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ପାଞ୍ଚ

(ପାଞ୍ଚଟି, ପାଞ୍ଚୁଟି, ପାଞ୍ଚୋଟି—ଆଦରାର୍ଥକରୂପ) 1. Five in number

୨। ଘଣ୍ଟାରେ ପାଞ୍ଚ ବାଜିବା ସମୟ—2. Five o'clock.

ପାଞ୍ଚଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରାଜନ)—୧। ପାଚଣ (ଦେଖ)—

Pāñchaṇa 1. Pāchaṇa (See).

(ପାଞ୍ଚଣ ବାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ହସ୍ତେ ମାନ୍ଦ ପାଞ୍ଚଣ ବାଡ଼ ଧରିଥିଲେ

ପାଚନ କାଢ଼ା ଖୁଣ୍ଟକୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ଦେଶି ଧାଇଁଲେ।

(ପାଞ୍ଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ, ମହାଭାଗବତ ଅଦ।

୨। (ସ. ପାଚନ)—ପାଚନ; କ୍ୱାଥ—2. Decoction.

ପାଞ୍ଚଣା—ଦେ. ବ—୧। ପାଞ୍ଚ ୧ ଠାରୁ ୫ (ଦେଖ)

Pāñchaṇā 1. Pāñcha 1 to 5 (See)

ପାଁଚାନା ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚ + ଆନକ)—ପାଞ୍ଚ ଅଣା—Five annas.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ସଙ୍ଗର ନମ୍ବୁମ ଓଡ଼ିଆର ଦେଶଜ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଖଣ୍ଡୁନ ଥିବାରୁ ପାଞ୍ଚ + ଅଣା = ପାଞ୍ଚଣା ହେଲା। ଏହିପର ତୁଳନା କର ଆଠ + ଅଣା = ଆଠଣା; ଦଶ + ଅଣା = ଦଶଣା।]

ପାଞ୍ଚଦଶ—ସ. ବଣ. (ପଞ୍ଚଦଶ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ. ଅ)—

Pāñcha daśa ୧। ପଞ୍ଚଦଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

(ପାଞ୍ଚଦଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Relating to the number fifteen

୨। ପଞ୍ଚଦଶୀ ତିଥି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

2. Relating to the 15th day of a lunar fortnight.

ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ପାଞ୍ଚରୁ ଅଧିକ ଓ ଦଶରୁ ଅନଧିକ—More than five and less than ten.

ପାଞ୍ଚଦଶ୍ୟ—ସ. ବ. (ପଞ୍ଚଦଶ + ସମାହାରାର୍ଥେ. ଯ)—

Pāñchadaśya ପନ୍ଦରର ସମାହାର—An aggregate or collection of fifteen (Apte)

ସ. ବଣ—ପାଞ୍ଚଦଶ (ଦେଖ)—Pāñchadaśa (See).

ପାଞ୍ଚଧାର(ରା)—ଦେ. ବ—ଆଠମଲ୍ଲିକର ପର୍ବତବିଶେଷ—

Pāñchadhāra(rā) Name of a hill in the Athmallik State of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୯୪୮ ଫୁଟ୍।]

ପାଞ୍ଚ ନଖ—ସ. ବଣ. (ପଞ୍ଚ ନଖ + ଅ)—

Pāñcha nakha ପାଞ୍ଚ ନଖବିଶିଷ୍ଟ ଜନ୍ତୁର ଚମଡ଼ାରେ ନର୍ମିତ—Made of the skin of an animal with 5 claws. (M. W.)

ସ. ବ=ପାଞ୍ଚ ନଖବିଶିଷ୍ଟ ଜନ୍ତୁର ମାଂସ—The flesh of an animal with five claws. (M. W.)

ପାଞ୍ଚ ନଖିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପଞ୍ଚ + ନଖ)—

Pāñcha nakhiā ଯେଉଁ ଜୀବମାନଙ୍କର ପାଞ୍ଚଟି ଲେଖାଏଁ (ପାଞ୍ଚ ନଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଖ ଅଛି—(animals) Having 5 claws.

ପାଞ୍ଚନଦ—ସ. ବଣ. (ପଞ୍ଚନଦ + ଅ)—

Pāñchanada ପଞ୍ଚନଦ ବା ପଞ୍ଜାବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

(ପାଞ୍ଚନଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Relating to the Panjab.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଞ୍ଚନବ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚନବତି)—ପଞ୍ଚାନବେ—
Pāñchanaba Ninetyfive; 95.
ପାଞ୍ଚନବ ବାଣ ସେ ମୁଖ ଦୁଃସନଙ୍କୁ
ବରଲେ ଲୁଚକମା ଜୀବନ ନେବାକୁ । କୃଷ୍ଣଜିତ, ମହାଭରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପାଞ୍ଚନର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ+ଲଡ଼ୀ)—
Pāñchanari ପାଞ୍ଚଟି ସୂତ୍ର ବା ଦ୍ୱାର ବଶିଷ୍ଟ (ମାଳା)—
ପାଞ୍ଚନରୀ **पचलड़ी** Five-stringed (necklace).
[ପାଞ୍ଚ ନରଆ, ପାଞ୍ଚଲର, ପାଞ୍ଚ ଲରଆ, ପାଞ୍ଚ ସର(ର୍), ପାଞ୍ଚସରଆ, ପାଞ୍ଚ-ସୋର୍, ପାଞ୍ଚ ସୋରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପାଞ୍ଚନା—ଦେ. ବ—ପାଞ୍ଚ ୧ ଠାରୁ ୫ (ଦେଖ)
Pāñchanā Pāñcha 1 to 5 (See)
ସେ କହୁ ଉଠଲେ ମନ ପାଞ୍ଚନା ଥଗେଡେ ।
ଗୀତା, ଚ ବ୍ରହ୍ମରୂପଣ ଗୀତା ।

ପାଞ୍ଚ ପଚିଶ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ପଞ୍ଚନ୍; ପଞ୍ଚବିଂଶ)—
Pāñcha pachisa ୧ । ସର୍ବସାଧାରଣ—1. The public;
ପାଁଚପଚିଶ **पाँचपचिशों** the general public.
(ପାଞ୍ଚ ପଚଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ତାକୁ ପାଞ୍ଚ ପଚଶ ଜଣୁଛନ୍ତୁ ।)
ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—
ବହୁ—Many.

ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚୁ—ଦେ. ବ—ପଞ୍ଚାସ୍ତର ସଦସ୍ୟମାନେ—
Pāñcha pāñchu The members of a Panchayet or board of arbitrators.

ପାଞ୍ଚ ପାଦକ—ସଂ. ବଣ. (ପଞ୍ଚପାଦ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇକ)—
Pāñch pādika ୫ ପାଦ ଲମ୍ବା; ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ଲମ୍ବା—
Five feet long.

ପାଞ୍ଚପାହାଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ପିଲାଙ୍କ ଖେଳବିଶେଷ—
Pāñcha pāhiā A kind of children's game.

ପାଞ୍ଚ ପୁତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ+ପୁତ୍ର)—ପାଞ୍ଚ ପୁତ୍ରର ମାତା—
Pāñcha putrī The mother of five sons.
ତୁମ୍ଭେ ପାଞ୍ଚ ପୁତ୍ରୀ ଦୋଇଛ ସତ୍ୟ କେଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍ତ, ମହାଭରତ, ଉତ୍ତଯୋଗ ।

ପାଞ୍ଚ ବାତ୍ସରିକ—ସଂ. ବଣ. (ପଞ୍ଚ ବତ୍ସର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ ଇକ)—
Pāñcha bātsarika ୧ । ପଞ୍ଚ ବର୍ଷୀୟ—1. Relating to a period of five years.
(ପାଞ୍ଚବାର୍ଷିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପାଞ୍ଚ ବାତ୍ସରିକା, ପାଞ୍ଚ ବାର୍ଷିକା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଘଟିବା—
1. Happening at interval of five years.
୨ । ଯାହାର ବୟସ ପାଞ୍ଚ ବରଷ—3. Aged five years.
୪ । ଯାହାର ମିଆଦ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ; ପାଞ୍ଚ ସାଲ୍—4. Which holds good for a period of five years.

ପାଞ୍ଚ ଭାଙ୍ଗୁଣୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପଞ୍ଚ+ଭଙ୍ଗ)—
Pāñcha bhāṅguṇī ୧ । ଯାହା ପାଞ୍ଚ ପରସ୍ତ କରି ସାଇଅଛି—1. Folded into five folds or layers.
ପାଞ୍ଚ ଭାଙ୍ଗୁଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ] **पचहरा**
୨ । ସେଭଳି ଦଉଡ଼ି ପାଞ୍ଚ ସରୁ ସୂତାରେ ବଳା ଦୋଇଅଛି—
2. Twisted with five strands.

ପାଞ୍ଚ ଭୌତିକ—ସଂ. ବଣ. (ପଞ୍ଚଭୂତ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Pāñcha bhautika ୧ । ପଞ୍ଚଭୂତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to the five prime elements of nature.
ପାଞ୍ଚ ଭୌତିକ ଏ ଶରୀର
ଅଥା ନଶ୍ଚେତ ନଶ୍ଚବାରେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।
୨ । ପଞ୍ଚଭୂତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ପାଞ୍ଚଭୂତରେ ନିର୍ମିତ—
2. Composed of the five elements of nature.
୩ । ଯହିଁରେ ପଞ୍ଚଭୂତ ଥାଏ—
3. Containing the five primary elements.
ସଂ. ବ—ଶରୀର; ଦେହ—The material body.

ପାଞ୍ଚମ୍—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାଦ ମଞ୍ଜୀ)—ପାଉଜର (ଦେଖ)—
Pāñcham Pāujari (See)
(ପାଞ୍ଜଡ଼, ପାଞ୍ଜବ, ପାଞ୍ଜମ, ପାଞ୍ଜର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଞ୍ଚ ମଥା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଞ୍ଚନ୍ ଓ ମସ୍ତକ)—ପଞ୍ଚମୁଖ; ପଞ୍ଚାନନ; ଶିବ—Śiba (the five-faced God.)
Pāñcha mathā ମହାଦେବ;
ପାଞ୍ଚ ମାଥ, ପାଞ୍ଚ ମୁଣ୍ଡ, ପାଞ୍ଚ ମୁଡ଼ି, ପାଞ୍ଚ ମୁଖ } ଅନ୍ୟରୂପ
ବଜେ ବଜ୍ର ବଜାର ସେ ସେନ ପାଞ୍ଚ ମୁଣ୍ଡ—
ସାରଲା ମହାଭରତ ବନପର୍ବ ।

ପାଞ୍ଚ ମିଶା—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ପଞ୍ଚ+ମିଶ୍ରିତ)—ବହୁ ପଦାର୍ଥର ମିଶ୍ରଣରେ
Pāñcha misā ଜାତ—Consisting of many things
ପାଁଚ ମିଶାଲୀ **पच मेल** mixed together.
(ପାଞ୍ଚ ମିଶାଣ, ପାଞ୍ଚ ମିଶାଳ, ପାଞ୍ଚ ମେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଞ୍ଚ ମିଶାଳି ଶାଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ—ନାନାପ୍ରକାର ଶାଗ ପତ୍ର
Pāñcha misāli sāga ମିଶାଇଲେ ଯାହା ହୁଏ—
Pot herbs or kitchen-herbs consisting of the leaves of many plants.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଗରିବ ଲୋକ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି ।]

ପାଞ୍ଚ ରଙ୍ଗା—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ପଞ୍ଚ+ରଙ୍ଗ)—ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର; ବହୁ ରଙ୍ଗ
Pāñcha rangā ବଶିଷ୍ଟ—Multicoloured; variegated
ପାଞ୍ଚରାଙ୍ଗା **पचरंगा** (ପାଞ୍ଚରଙ୍ଗି; ପାଞ୍ଚ ରଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଞ୍ଚରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଦ୍ର ସମାଜରେ ଜଣେ ବୋଲ ଗଣ୍ୟ
Pāñchare basibā ହେବା—1. To be counted as a
ପାଁଚେବସା **पाँचोंमेंबैठना** respectable person in society.
୨ । ପଞ୍ଚାସ୍ତର ସଭ୍ୟର ଜଣେ ସଭ୍ୟ ହେବା—
2. To be a member of a board of arbitrators.

ପାଞ୍ଚଲା ପାଣ୍ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାଟ ଖେଳର ୫ମ ଆଘାତ—
Pāñchalā pāṇḍu The 5th stroke in the game of marbles.

ପାଞ୍ଚଲକା—ସଂ. ବ—(ପଞ୍ଚାଲ+ଇକ ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବସ୍ତ୍ରାଦ ନିର୍ମିତ
Pāñchalikā କନ୍ଦୁକ—A doll made of cloth.
(ପାଞ୍ଚାଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଞ୍ଚଶାବ୍ଦିକ—ସଂ.ବ—(ପଞ୍ଚନ୍=ପାଞ୍ଚ+ଶବ୍ଦ=ଧ୍ୱନି+ନଞ୍ଅର୍ଥେ. ଇକ)
Pāñchaśābdika ୧ । ପଞ୍ଚପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ—1. Five kinds of musical instruments

[ଦ୍ର—ଅଙ୍ଗଜ (ଯଥା—କରତାଳ; ମୁଖବାଦ୍ୟ) । ଚର୍ମଜ (ଯଥା—ଢୋଲ) । ଉତ୍ତଜ (ଯଥା—ସାରଙ୍ଗୀ; ସୀତାର) । କାଂସ୍ୟଜ (ଯଥା—ଝାଞ୍ଜି; ଘଣ୍ଟା) । ଫୁତ୍‌କୃତ (ଯଥା—ବେଣୁ; ଭୁସ୍ତି; ବଂଶୀ) । ଏହି ପଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣ—ରେବାଖଣ୍ଡ]

୨ । ନାନା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର—

2. Musical instruments in general. (Apte)

ପାଞ୍ଚାଳ—ସ. ବ—(ପଞ୍ଚାଳ=ଦେଶ ବିଶେଷ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶର ରାଜା—1. The king of the Pāñchāla.
ପାଞ୍ଚାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ

୩ । ବଢ଼େଇ, ତନ୍ତୀ, ଭଣ୍ଡାର, ଧୋବା ଓ ମୋଚ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଜାତିଙ୍କର ପାଞ୍ଚକ ବା ସାମାଜିକ ସଙ୍ଘ ବା ସମୁଦାୟ (ହି. ଶ.)

3. An association of five caste-guilds; (viz, carpenters, weavers, barbers, washermen and shoe makers). (Apte)

ପାଞ୍ଚାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ୍ରୀ; (ପଞ୍ଚାଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶୋଦ୍ଭବ; ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶୀୟ—Relating to the country of the Pañchālas.

ପାଞ୍ଚାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପଞ୍ଚାଳ+ନିବାସ ବା ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)
Pāñchālī ୧ । ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶର ନାସ୍ତ୍ରୀ ବା ରାଜକୁମାସ୍ତ୍ରୀ—

1. A woman or princess of the Pañchālas.

୨ । ଦ୍ରୌପଦୀ—2. A name of Draupadī.

୩ । ପୁତ୍ତଳିକା; କୁଣ୍ଢେଇ—3. Doll; puppet.

୪ । ସାହିତ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ବାକ୍ୟ ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ—

4. A kind of literary compostion.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାଞ୍ଚ ବା ଛଅ ସମାସଯୁକ୍ତ କାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦାବଳି ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଥାଏ । ସୁକୁମାର ଓ ମଧୁର ବର୍ତ୍ତିନାରେ ଏ ରଚନା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଗୌଡ଼ୀ ଓ ବୈଦର୍ଭୀ ରୀତିର ସନ୍ଧିଶ୍ରଣକୁ ମଧ୍ୟ କେହି କେହି ପାଞ୍ଚାଳୀ କହନ୍ତି—ହି. ଶ]

୫ । ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱର ସାଧନର ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ—

5 A mode of musical exercise.

[ଦ୍ର—ଆରୋହୀ ଯଥା—ସାରେ ସାରେ ଗା; ରେଗା ରେଗାମା; ଗାମା ଗାମା ପା; ମାପା ମାପାଧା; ପାଧା ପାଧାନି; ଧାନି ଧାନିସା—

ଅବରୋହୀ ଯଥା—ସାନି ସାନିଧା; ନିଧା ନିଧାପା; ଧାପା ଧାପାମା; ପାମା ପାମାଗା; ମାଗା ମାଗାରେ; ଗାରେ ଗାରେସା—ହି. ଶ]

୬ । ଏକ ପ୍ରକାର ପିତ୍ତଳ (ହି. ଶ.)—

6. A kind of brass.

ପାଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—୧ । ବରାହ ବେଷରେ ବରର ପିନ୍ଧିବା ଦୁଲଦଆ ବା ନାଲ ଧଡ଼ିଆ ଲୁଗା ଯୋଡ଼—1. A kind of bordered cloth worn by the bridegroon during marriage.
କନ୍ଠା

ଗୋଡ଼ ଉଲକୁ ସେଣ୍ଟ ପଡ଼ିଥିବ ପାଞ୍ଚି.
ଓଠା ଦେବ ବୋଲ ତା ଝେଙ୍କେଲେ ସେ ପାଞ୍ଚି—କୃଷ୍ଣଚିଂଡ଼. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

[ଦ୍ର—ବରାହ ବେଷରେ କନ୍ୟା ପିନ୍ଧିବା ଶାଢ଼ୀକୁ ବଡ଼ଲବାଟ ବା ବଡ଼ଲ ପାଟ ବୋଲାଯାଏ; ପାଞ୍ଚି ଓ ବଡ଼ଲପାଟର ଅଗ୍ରଭାଗ ବେଦରେ ବରାହ ବେଳେ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଗଣ୍ଠି ହୁଏ ।]

୨ । ବ୍ରତ ବେଷରେ ପିନ୍ଧା ପିବା ଲୁଗା ଯୋଡ଼—

3. A pair of cloths worn by a boy at the investiture of the sacred thread.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସଂଭବତଃ ଏହାର ଲମ୍ବା ପାଞ୍ଚହାତ ଥିବାରୁ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାମୁଛା—Small napkin.

ପାଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ବାଞ୍ଛା)—୧ । ଇଚ୍ଛା କରିବା; କାମନା କରିବା—1. To wish; to desire.
ପାଁଚା
ସୋଁଚନା

ମୋଦ୍ଦପର ପାଞ୍ଚ ଅଛ ସେ ନଂ ବାଞ୍ଛା କଲିଜି ଜଡସ୍ୱ ଗୁଳବାକୁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଭାବିବା; ଚିନ୍ତା କରିବା—2. To think.

ଧରିବା ପର ପାଞ୍ଚ ତଡ଼େ ଲମ୍ବ ଦୋଇ । କୃଷ୍ଣଚିଂଡ଼, ମହାଭାରତ ବନ ।

୩ । ଅନୁମାନ କରିବା—3. To guess.

କରୁଛ ଏହା ବହୁ ବୋଲ ସେ ପାଞ୍ଚଲେ । କୃଷ୍ଣଚିଂଡ଼. ମହାଭାରତ ବନ ।

୪ । ପରାମର୍ଶ କରିବା—4. To consult.

୫ । କଳ୍ପନା କରିବା—5. To imagine.

ସ୍ୱପ୍ନ ଶୀ-ଚଉ୍ୟା- ଙ୍କ ଦେଖି ମନ୍ତ୍ର
ମନସ ଏସନ ପାଞ୍ଚି । ଉଷାହାଣ, ଯଯାତ ।

୬ । ଆଲୋଚନା କରିବା; ବିଚାର କରିବା—

6. To consider the pros and cons of a matter

୮ । ସ୍ଥିର କରିବା; ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—

7. To settle; to resolve.

ଶେଷ ପାଣ୍ଡୁ ସୁତଙ୍କ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ
ବାଲେ ଅନୁର୍ଗଣ ମଧ୍ୟ ସେ ଅମସ୍ତ । କୃଷ୍ଣଚିଂଡ଼, ମହାଭାରତ ଶଲ୍ୟ ।

୮ । ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବିଷସ୍ତ ବିଚାର କରିବା ବା ସ୍ଥିର କରିବା—

8. To think or decide about a matter beforehand; to premeditate.

ପାଞ୍ଚୁଟା—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ପାଞ୍ଚ ଗୋଟା—
Pāñchuṭā ପାଞ୍ଚଟା, ପାଞ୍ଚଟେ **ପାଞ୍ଚୁଠା** Five.
(ପାଞ୍ଚୋଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପାଞ୍ଚୁଟି, ପାଞ୍ଚୋଟି—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ)

ପାଞ୍ଚୁଣି—ଦେ. ବ. (ସ. ବାଞ୍ଛା)—ପାଞ୍ଚ ୧ଠାରୁ ୫ (ଦେଖ)
Pāñchuṇi Pāñcha 1 to 5 (See)
(ପାଞ୍ଚେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚରୁଡ଼ ପାଞ୍ଚ ଟି ଯାଚ ଜାଣିଲେ ନୃସିଂହ ।
ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।
ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚେଣି କରନ୍ତୁ ପଦ୍ମାଇ । ସାରଳା, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ପାଞ୍ଚେହେଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଚହି)—ପାଞ୍ଚଜଣଯାକ—
Pāñchehen̄ All the five.
ପାଁଚଜନାଇ
ପାଁଚୋଁହି

ପାଞ୍ଚେହେଁ ପ୍ରଦାନ ହୁଅ ଠ୍ରଦବ୍ରାହ୍ମସ ।
ସାରଳା, ମହାଭାରତ ଅଦ୍ୟ

ପାଞ୍ଜଡ଼(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—୧ । ପଇଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Pāñjarda(ṛdi) 1. Pañji (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପାଉଁଜର (ଦେଖ)—2. Pāuñjari (See)

ପାଞ୍ଜବ(ମ)—ନେଦେ. ବ – ପାଉଁଜର (ଦେଖ)
Pāñjaba(ma) Pāuñjari (See)

ପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଜିକା)—୧ । ପଞ୍ଜିକା; ବନାବ ପାଞ୍ଜି; ମାସ, ତିଥି, ବାର ନକ୍ଷତ୍ର ଆଦ ଜ୍ଞାପକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥ—
Pāñji ପାଁଜି 1. Almanac; calendar.

ପତ୍ରା, ପଂଚାଂଗ, ପଂଜୀ ୨ । ତାଳପତ୍ରରେ ଲିଖିତ ହିସାବ—
2. Accounts written on palm-leaf.

ମତ୍ତ ଜାଟଂବଙ୍ଗ ବାରୁକ ଜାଂଦଳ
ଚଞ୍ଚିଲେ ଲେଖି ଟା କରଣେ ପାଞ୍ଜିରୁଁ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର, ମହାଭରତ ବନ ।

୩ । ହିସାବ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ତାଳପତ୍ର—
3. Palm-leaves on which accounts are written.

[ଦ୍ର— ଯେଉଁ ତାଳପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ହିସାବ ଲେଖାଯାଏ ତାହା ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖାଯିବା ତାଳପତ୍ରମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଲମ୍ବା । ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖାଯିବା ତାଳପତ୍ରମାନ ଫାଳ ଫାଳ କରାଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାର ମଝିରେ ଛିଦ୍ର କରାଯାଇ ଛିଦ୍ରମଧ୍ୟରେ ସୂତା ଗଲାଯାଇ ପୃଷ୍ଠାମାନଙ୍କ ସଯୋଗରେ 'ପୋଥି' ହୁଏ; କନ୍ତୁ ହିସାବପତ୍ର ଲେଖାଯିବା ତାଳପତ୍ର-ମାନ ଗୋଟା ଗୋଟା ରଖାଯାଇ ତହିଁର ମୂଳପାଖମାନ ଏକତ୍ର ତାଳସୂତର ମଡ଼ୁଆରେ ବନ୍ଧାଯାଏ ଓ ପ୍ରତ୍ତ ତାଳପତ୍ରର ଅଗପାଖ ଫାଳ କରାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ବେ ଜମିଦାର ହିସାବ ପତ୍ର ଓ ଜମିମାପ ଉଡ଼ିଚଆମାନ ପାଞ୍ଜିରେ ଲେଖାଯାଉ ଥିଲା ଓ ଅନେକ ପୁରୁଣା ଜମିଦାରଙ୍କ ଘରେ ପାଞ୍ଜିବଡ଼ାମାନ ଅବଶ୍ୟ ସଚତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଅନେକ ଗୁଡ଼ଏ ପାଞ୍ଜି ବଡ଼ାକୁ ମୃଦଙ୍ଗାକାର କର ବନ୍ଧା ଯାଉଥିଲା । ଆଜକାଲି କାଗଜ କଲମର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ ତାଳପତ୍ର ଓ ଲେଖନର ବ୍ୟବହାର ଲୋପ ହୋଇଅଛି; କାଗଜ ଅପେକ୍ଷା ତାଳପତ୍ର ବହୁକାଳ ସ୍ଥାସ୍ଥୀ ହେଉଥିଲା ।]

୪ । ଯମରାଜାଙ୍କ ମହାଫିସ୍‌ଖାନାରେ ରକ୍ଷିତ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ସକଳତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ପାପପୁଣ୍ୟର ତାଲିକା—4. The record of the pious and sinful acts of persons, said to be maintained by Chitragupta in the record-room of Jama.

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା ମୃତ୍ୟୁପରେ ଯମଲୋକକୁ ଗଲେ ସେଠାରେ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ ଏହି ପାଞ୍ଜି ଦେଖି ତାହାର ଦଣ୍ଡ ବା ପୁରସ୍କାର ବିଷୟ ଯମରାଜାଙ୍କ ଗୋଚରେ ପେଶ୍ କରନ୍ତି ।]

ପାଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଂଜୀକାର)—୧ । ଯେ ପାଞ୍ଜି ଧରି ବନ, ବାର ତିଥି ଆଦ କହେ; ନାବାକ; ଜ୍ୟୋତିଷ—1. An astrologer.

ପଂଜିୟାର ୨ । ଯେ ରାଜାଙ୍କର ହିସାବପତ୍ର ରଖେ—
2. A Raja's accountant.

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥସୁଛନ୍ତି ବ୍ୟବହାରଜୀବ
କରଣ, ପାଞ୍ଜିଆ, ସାକ୍ଷୀ, ପଦାତିକ ଥବ । ସ୍ୱଧାକାଥ, ମହାଗତ୍ରା ।

ପାଞ୍ଜିଆ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ—କରଣଙ୍କ ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Pāñjiā paṭṭanāyaka A title given to Karaṇas by Rajas.

ପାଞ୍ଜି କହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ବନାବ ପାଞ୍ଜିରୁ ତିଥି, ବାର, ନକ୍ଷତ୍ର ଆଦ ପାଠ କରିବା—'an astrologer)
Pāñji kahibā ପାଁଜୀବଲା To read out the contents of an almanac.

ପଂଚାଙ୍ଗ ଫଲକହନା

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ରାଜା ଓ ଧନୀମାନଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନରେ ପ୍ରତିବନ ସକାଳେ ଜ୍ୟୋତିଷ ଆସି ସେବନର ପାଞ୍ଜି କହି ଯାଉଥିଲେ । ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବନ ଦୋଳବେଦୀରେ ଦେବପ୍ରତିମାଙ୍କ ଆଗରେ ଗଣକ ଆଗାମୀ ବର୍ଷର ପାଞ୍ଜିରେ ଲେଖାଥିବା ବିଷୟମାନ ପାଠ କରନ୍ତି ।]

ପାଞ୍ଜିକାର—ଦେ. ବ. (ସ. ପଞ୍ଜିକାକାର)—ପଞ୍ଜିକା ପ୍ରକାଶିତା—
Pāñjikāra The compiler of an almanac.

ପାଞ୍ଜିପତର—ଦେ. ବ. (ଅନର୍ଥକ ୨ୟ ସ୍ୱରତର ଶବ୍ଦ)—
Pāñji patara ତାଳ ପତ୍ରରେ ଲିଖିତ ହିସାବ ପତ୍ରମାନ—
ପାଁଜୋପୁଥି Accounts written on palm leaf.

ପଂଜୀପତ୍ର (ପାଞ୍ଜି ପତ୍ର, ପାଞ୍ଜି ପୋଥି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଥ ମାଦାନ୍ତୁ, ଗାଥ ମାଦାନ୍ତୁ
ମାଦାନ୍ତୁଙ୍କ ପାଗେ ଥାଉ ମାଦନ୍ତୁ
ପାଞ୍ଜି ତଉର ମୋହ ମାଦାନ୍ତୁ – ଉଗ ।

ପାଞ୍ଜିବଡ଼ା—ଦେ. ବ—ହିସାବ ପତ୍ର ବା ପଞ୍ଜିକା ଲେଖାଥିବା ତାଳ ପତ୍ରର ଗୋଛା—
Pāñji birḍā A number of written palm-leaves tagged into a bundle at the left corner.
ପାଂଜୀ ପୁଂଥୀ
ପଂଜୀପୋଥି

ପାଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. Part, ପାର୍ଟ)—
Pāṭ ୧ । ପୁସ୍ତକର ଅଂଶ ବା ଖଣ୍ଡ—
ପାର୍ଟ 1. Part or volume of a book.

ପାଟ ୨ । ନାଟକାଦିନସ୍ଥରେ ନେତୃ ବିଶେଷଙ୍କ ପ୍ରତ୍ତ ଭୂମିର ଦଆଯାଇଥିବା ନାଟକାସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଭୂମିକା—2. The part taken by an actor in a dramatic performance.

ପାଟ ୩ । (ଇଂ. ପଟ୍ଟ) ସାହେବମାନଙ୍କର ଝାଡ଼ା ଫେରିବା କମୋଡ୍‌ରେ
ପାଟ ଥିବା କୁଣ୍ଡ—3 Commode-pot.

ଗାଦେ. ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ପଟ୍ଟ)—
ପାଟ; ରେଶମ—1. Silk.

୨ । (କଲାବାଣ୍ଡି) ବ—ଡୁ ଡୁ ଆଦ ଖେଳର ଘାଇ; ପାହ—
2. The boundary line drawn between the two parties of players in the game of Ḍuḍu.

ପାଟ୍‌ଶୁଣ୍ଡି—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପିଚକାଳା;
Pāṭ-sunṭi ଲଙ୍ଗଳ ଓ ଇଷକୁ ଯୋଗ କରିବା ଲୁଗି ଖିଲ—
The wooden pin which tightens the plough with the shaft.

ପାଟ୍‌ଜୁଷି—ଗ୍ରା. ବ—ପାଟଜୋଷି (ଦେଖ)
Pāṭ-jushi Pāṭajoshi (See)
(ପାଟ୍‌ଜୋଷି, ପାଟ୍‌ଦୁଷି, ପାଟ୍‌ଦୋଷି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟ୍‌ନା(ଣା)—ଦେ. ବ—ପାଟଣା (ଦେଖ)
Pāṭ-nā(ṇā) Pāṭaṇā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଟନା(ନେ)ଇ—ଦେ. ବ୍ୟ—ପାଟଣେଇ (ଦେଖ)
Pāṭ-nā(ne)i Pāṭaṇei (See)

ପାଟ୍‌ନି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଉଲ. ହି. ପାଟନ୍)—କୋଠାର କଡ଼-
Pāṭ-ni Timber of a building.

ପାଟ୍ ପନଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ହି. ନାମ ଅନଗା)—କଙ୍କି-
Pāṭ-paniāñ The dragon fly.
(ପାଟ୍ ପନହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟ୍ ସାହାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ବରଗୌରି ଫୁଲ—
Pāṭ-sāhāli The common Balsam flower.

ପାଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଟ୍ଟ)—୧ । କୌଷେୟ ବସ୍ତ୍ର—
Pāṭa ରେସମ ପାଟି **रेसम, पाट** 1. Silk cloth.

ପାଟ ୨ । କପା; ନାଲ ବା ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ସୂତା—
पाट 2. Red or other coloured cotton yarn.

୩ । ରାଜ ସିଂହାସନ—3. Throne.

ନଥଲ ପଡ଼େ ଧର୍ମ ଗଣ୍ଡେ
ହାତିଲେ ଦେଇସେନ ପାଟ୍ଟେ । ଜଉଲାଥ, ଭାଗବତ ।

୪ । ପ୍ରଶସ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡ—
4. An extensive piece of land.

ଦେଳିଲ ଜମିର ନଳ ବଜ୍ୟ ପାଟ । ଉଖାରାଥ, ନଳଦେଶ୍ୱର ।

ଜଳାଭୂମି ଦଲଦଲ
୫ । ଖାଲୁଆ ଓ ସବଦା ପାଣି ଜମିଥିବା ଜମି; ଜଳାଭୂମି-
5. Fen; low and unproductive land; bog; marsh; swamp.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସବଣା ଆଦ ଧାନର ଫସଲ ଭଲ ହୁଏ ।]

୬ । ଏକ ପୁରୁଷ—6. Generation.
(ଯଥା—ଆମ ପାଞ୍ଚ ପାଟରେ କେହି ଶିକ୍ଷିତ ନ ଥିଲେ)

୭ । ସାନ ହ୍ରଦ—7. Small lake.

୮ । ରାଜବଂଶ (ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି)—
8. Royal family.

୯ । ପ୍ରଭୁ; ରକ୍ଷକ; ରାଜା; ଅଧିକାରୀ; ମାଲିକ—
9. King; master; protector; owner.

କଳହାବଦା ଏବେ ଦୋଇଲ ଅଣଗାଣ,
ନୂଆସ୍ତର ମଲରୁ ଭାଜିଲ ସବୁ ଲଣ୍ଠ । ପିଣ୍ଡାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୧୦ । ଗୋବରା ଚଢ଼େଇ ପେଟଭଲେ ଥିବା ନାଲି ଓ ଚକ୍ରଣ ପ୍ରେମ-
10. The red feathers in the belly of a Gobarā bird.

ଗୋବରା ଚଢ଼େଇର ପାଟ ଉପୁଡ଼ାଇ,
ସଡ଼େଇ ପଖେ ଦୋଇଲେ ଚ ଦୃହଁ । କୃସ୍ନସିଂହ, ମଡ଼ାରାଉତ କର୍ଣ୍ଣ ।

୧୧ । ସମୂହ—11. Collection; multitude.

ଜଳିଲ ଚରସ ନଙ୍ଗେ ବୁରୁଥାଏ,
ଜଳିଲର ଅଡ଼ାଇ ଅଣ୍ଟଲେ ଗୋଥାଏ ।

୧୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ନାମ—
12. A name given to females.

ପାଠ ପାଟ
୧୩ । (ବଙ୍ଗଳାର ଝୋଟ କଲରେ କୁଲିକାମ କରିବାକୁ ଯାଇ ଢେଙ୍କୁ ଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—ଝୋଟ—13. Jute.

୧୪ । ରଜୁଡ଼ାଇ; ସ୍ତୁ—14. Breadth; width.

ଗ୍ରାଦେ—୧ । (ଗଡ଼ଜାତ)—ବ—ପଣାସକାନ୍ଥରେ ବ୍ରତଧାରୀ-ମାନେ ଉପରେ ଗଡ଼ିଯିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ଜଳାଯିବା ନଆଁ ବା ବଗ୍ଧିବା କଣ୍ଟା—1. Fire or thorns spread in a long pit over which devotees walk on the Paṇāsaṁkrānti day.

ଯଥା—ନଆଁ ପାଟ; କଣ୍ଟା ପାଟ ।

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ପାଟୁଆ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । (ବାମଣ୍ଡା)—ଜଳପ୍ରପାତ—2. Waterfall; cascade.

୩ । (ଭଉରି ଭଳା ବସ୍ତର)—ବ—ପିଠି—3. Back.

ପାଟ ଦେ. ବ୍ୟ—(ସ. ପଟ୍ଟ)—୧ । ପଟ୍ଟ; କୌଷେୟ ନର୍ମିତ—
पाट Silken.

ଯଥା—ପାଟଖଦ, ପାଟଶାଢ଼ୀ, ପାଟଲୁଗା ।

୨ । ପ୍ରଧାନ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ପାଟଗ୍ରଣୀ, ପାଟଜୋଷୀ)—2. Chief.

ନଜ ରାଇଯା ପାଟବଂଶୀ,
ଜାନ୍ତରେ ଥାନ୍ତୁ କୋଟେ କର୍ତ୍ତି । ଭୂପତି. ପ୍ରେମଭଞ୍ଜାମୃତ ।

୩ । ରାଜାଙ୍କର ଖାସ୍ ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗୁଥିବା—3. Used by the king; reserved for the use of the king.

ମୋ ଛତ ଉତର ଅଟନ୍ତ,
ନଦନ ପାଟଗଜମୁନ୍ତ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମଭଞ୍ଜାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ଯଥା—ପାଟଦାଢ଼ି; ପାଟଘୋଡ଼ା; ପାଟଅଗଣା; ପଟ୍ଟଖଣ୍ଡା; ପାଟଗୁଡ଼ ।]

୪ । (ସ. ପାଟଲ)—ଗୋଲାପୀ; ପାଟଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
4. Pale red; rosy.

ଯଥା—ପାଟଗୋକ ।

ପାଟ ଓପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋବରା ଚଢ଼େଇର ଶିଖାରେ ଓ
Pāṭa opārdibā ମଲଦ୍ୱାର ଗୁହାଖେ ଥିବା ନାଲି ଓ ଚକ୍ରଣ
(ପାଟ ଉପାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରେମ ଉପାଡ଼ିବା—
1. To uproot the red feathers from the head and navel of a Gobarā bird.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଗୋବରା ଚଢ଼େଇ ଅନ୍ୟ ଚଢ଼େଇ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ାଇ କରି ହାର ଯାଏ ତାହାର ପାଟ ଓପାଡ଼ି ପଛିସ୍ୱାମୀ ତାକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦଏ; ଅତଏବ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରେ ଦର୍ପ ହାନ କରିବା; ଅବମାନିତ କରିବା ଅର୍ଥରେ ପାଟ ଓପାଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଦର୍ପ ହାନ କରିବା; ବଳିତ ସତ୍ତ ଘଞ୍ଚାଇ ନାରଖାର କରିବା; ଅବମାନିତ କରିବା—
2. (figurative) To crush the pride of a person; to humiliate a person; to injure or ruin a person.

ଯଥା—ମୁଁ ତାର ପାଟ ଓପାଡ଼ି ଦେବ ।

ପାଟକ—ସ. ବ. (ପଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କ୍ୱୁ. ଅକ)—
Pāṭaka ୧ । ନଦ୍ୟାଦିର କୂଳ—
1. The bank or shore of a river.

୨ । ଗ୍ରାମର ଅଂଶ; ଗ୍ରାମାର୍ଦ୍ଧ—
2. Half portion or quarter of village.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ପଶାର ଗୋଟି ଗଡ଼ିବା—3. The moving of the pieces in the game of dice.

୪ । ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—4. Musical instrument.

୫ । ବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନି—

5. The sound of a musical instrument.

୬ । ରୋଧ—6. Obstruction.

୭ । ମୂଳଧନର କ୍ଷତି—

7. Loss of capital or stock. (Apte)

୮ । ପାଣି ନିକଟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ରଚିତ ସୋପାନ ଶ୍ରେଣୀ—

8. A flight of steps leading to the water (Apte).

୯ । ପଶାକାଠି ଗଡ଼ାଇବା —

9. Throwing the dice (Apte).

୧୦ । ଫଟାଇବା ଅସ୍ତ୍ର—

10. A splitter; divider (Apte).

୧୧ । ଦୀର୍ଘ ଫାଙ୍କ—11. A long span (Apte).

୧୨ । ପଶା (ହି. ଶ.)—12. Dice.

ଦେ. ବି.—(ସଂ. ପାଟକ=ଗ୍ରାମାଂଶ; ଗ୍ରାମାଂଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକେ)-ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଉଦ୍ଧ ଉପଜାତି ବା ଦ୍ୱାଦୁଆ ଜାତି—The various subcastes amongst the śūdras according to their respective callings.

ପାଟକେ ଦାନରେ କ୍ରମ୍ବ କଳସ୍ୱ କଟନ୍ତ । ଭଟ୍ଟ. ଘବଣ୍ୟ ବଗ୍ଗ ।

[ଦ୍ର—ହନୁମାନଙ୍କର ୪ ଜାତି (ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ଓ ଶୂଦ୍ର) ଓ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ୩୬ ପାଟକ ଅଛି । ଯଥା —
(୧) ଗଉଡ଼ (୪ ଜାତି —ମଗଧା, ମଥରପୁରଆ, ଗୋପପୁରଆ, ଉମାଳ) । (୨) ଉଣ୍ଡାର—କନାମୁଠିଆ ଓ ଚମ୍ମୁଠିଆ (ବା ଦ୍ୱାଦୁଆ)। (୩) ବଢ଼େଇ (୪) କମାର; (୫) ଧୋବା (୬) ଭନ୍ତ (୭) ଘୋଷଳ ବଣିଆ (୮) ନାପୁକ—(ମାଷ୍ଟବଂଶ ଓ ଖଡ଼ବଂଶ) (୯) ଭୁଲାରଣା, (୧୦) ଢେଲ;(୧୧) ଚାମ୍ପିଳ, (୧୨) ଓଡ଼, (ଓଡ଼ଚଷା,ଓଡ଼ଘାଇକ) (୧୩) ଚଷା (ଶୁଧ ଚଷା) (୧୪) ଗୋଲ୍ଲ; (୧୫) କେଉଟ, (୧୬) ମାଲୀ ବା ମାଲାକାର, (୧୭) ଶୁଣି, (୧୮) ଶଙ୍ଖାର, (୧୯) ପାଟର, (୨୦) ଝରୁଡ଼ା ବା ଖଡ଼ୁଗ, (୨୧) କଂସାର, (୨୨) ଥଟାର, (୨୩) ପଥୁରିଆ, (୨୪) ବୈଶ୍ୟ ବଣିଆ, (୨୫) କାଉଗ, (୨୬)। ଗୁଡ଼ିଆ, (୨୭) କୁମ୍ଭାର, (୨୮) ଚଉକାର, (୨୯) ଦରଜ, (୩୦) ମଲ୍ଲା, (୩୧) ରଙ୍ଗଣୀ ବା ସୂଚାଳ, (୩୨) ଚମ୍ଭାର, (୩୩) ଲୁଣିଆ, (୩୪) ଥୋଡ଼ିଆ, (୩୫) ରସଗ, (୩୬) ବୁଣା । ଖଣ୍ଡାଏତ, ମଦ୍ୟାନ୍ତ ଓ ମଦ୍ୟାନ୍ତ୍ୟକ ପାଟକରେ ଯାଆନ୍ତ ନାହିଁ । ବାଉରି, ଗୋଖା, କଣ୍ଡର ପାଣ, ଶବର, ଦ୍ୱାଡ଼ି, ଡମ, ଚମାର ଏମାନେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରୁ ପାଟକରେ ଯାଆନ୍ତ ନାହିଁ । ପଗ୍ଗର ସହଡା ଅନୁସାରେ ଗଉଡ଼, ମାଳ, ଢେଲି, କେଉଟ, ଗୁଡ଼ିଆ, ବଢ଼େଇ, କୁମ୍ଭାର, କମାର ଓ ଉଣ୍ଡାର ଏହି ନଅଟି ପାଟକ ବା ନବଶାୟକ ଅଟନ୍ତି । ପାଟକ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରିବା ଏମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଚଳେ ।]

ପାଟ କଙ୍କଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଥିବା କାଳ
P'āṭa kaṅkarḍā ଖୋଳ କଙ୍କଡ଼ାବିଶେଷ—A kind of small red-coloured crab found on the seashore

[ଦ୍ର—ଏହା ଭକ୍ଷଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । କନ୍ତୁ ଔଷଧ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଏମାନେ ଏତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବାସ କରନ୍ତି ଯେ, ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ ଯେପରି କେହି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଗୈରିଆଡ଼େ ସିନ୍ଦୂର ବସ୍ତ୍ର ଦେଇଛି ।]

ପାଟକପୂପ—ଦେ. ବି—କାଠିଆକଦଳୀବିଶେଷ—
Pāṭakapurā A kind of Banana which is sweet when ripe. କାଁଠାଳୀକଳ **मालभोग**

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଚିଲେ ସୁସ୍ୱାଦୁ ହୁଏ । ଏଥିରେ କଦଳୀ-ଚକଟା ହୁଏ ।]

ପାଟ କଳ —ଦେ. ବି—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) —ଯେଉଁ କଳରେ ଝୋଟରୁ
Pāṭa kaḷa ଅଖା ଆଦ ତିଆର ହୁଏ; ତନ୍ତ୍ରକଳ; ଝୋଟ କାରଖାନା-
ପାଟକଳ **पाट कारखाना** Jute mill.

ପାଟକି—ଦେ. ବି—ପାଟକ (ଦେଖ)—
Pāṭaki [Pāṭaka (See)

ଦେ. ବିଣ—ପାଟକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the sub-castes amongst the śūdras.

ପାଟକି ଜାତିରେ ଏତେ ବଡ଼ ଅରଅଡ଼ୀ କନ୍ୟା ଘରେ ରଖିବାକୁ ମନା—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପାଟ କେରଣ୍ଡି—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର କେରଣ୍ଡି ମାଛ—
Pāṭa kerāṇḍi A kind of Barb fish; Barbs Conchonius. କାଁଚନପୁଞ୍ଜି **खेसरा**

[ଦ୍ର—ଏହି ମାଛର କଡ଼ ପାଖର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ନାଲିଗାର ଥାଏ ଓ ଏହାର ଦେହ ଶୀଘ୍ର ଦରଦ୍ରବ୍ୟ]

ପାଟ ଖୋସା—ଦେ.ବି—(ସଂ.ପଟ୍ଟ + କୋଷ)—ପାଟ ବା ରେଶମ ପୋକଙ୍କ
Pāṭa khoshā ଖୋଳ ବା ଗୋଟି—Silk cocoon.
(ପାଟ ଗୋଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଟେରକୋୟା **रेसमकाकोवा**

ପାଟ ଗୁଣ୍ଡି —ଦେ. ବି—(ଏଥିରେ ପାଟ ବା ରେଶମ ସୂତା ରଞ୍ଜିତ ହେଉ
Pāṭa guṇḍi ଥିବାରୁ)—କମଳାଗୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)—Kamalā guṇḍi (See)

ପାଟ ଚେଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)— ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ନାଲିଲାଞ୍ଜିଆ ଚେଙ୍ଗ
Pāṭa cheṅga (ṅgā) (ମାଛ) —Red-tailed Cheṅga fish.

ପାଟ ଚୋଲି—ଦେ. ବି—(ସଂ. ପଟ୍ଟ + ଚୋଳ)—ପାଟର କାଞ୍ଚଳି—
Pāṭa cholī **पाटकीचोली** A bodice of silk.

ବଇଦିଆ ଲଭୁଗୋଟ ବେଶ୍ୟା ପାଟଚୋଲି –
ଭଟ୍ଟ ବୈଦେଖୁଟବୋଧ ।

ପାଟଚ୍ଚର—ସଂ. ବି—(ପଟ୍ଟଚର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଚୋର; ତସ୍କର—
Pāṭachchara Thief; robber; pilferer.

ପାଟ ଛତ—ଦେ· ବି—(ସଂ. ପଟ୍ଟ + ଛତ୍ର)–ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ
Pāṭa chhati ଟେକା ଯାଉଥିବା ରେଶମ କନାରେ ଆବୃତ ଛତା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ରେସମେରଛାତି Silken umbrella held over Rajas and
ପାଟକୀ ଛତରୀ idols.

ପଦ୍ମ ପଦ୍ମନ ଧରନ୍ତ ତା ଶିରେ ସୁଜୋଡ ପାଟଛତ –
ବଦବଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

ପାଟ ଜଡ଼ା —ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ଦାପୁର, ଯାଜପୁର) —ବ —୧ । ବଲ୍ଲଭ
Pāṭa jarḍā ବାଇଗବା (ଦେଖ)—1. Bilāti bāigabā
(See)

୨ । ନାଲ୍ଲଗବ; ରକ୍ତେରଣ୍ଡ—
2. The red variety of the castor seed plant.

ପାଟ ଜଥା —ଦେ. ବ—ଏକଜ ବୁଣା ପାଟର ଧୋଉ ଓ ଗଦର—
Pāṭa jathā A pair of silken cloths (loin cloth
ପାଟଜୋଡ଼ା and sheet) woven in one length.
(ପାଟ ଯୋଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟ ଜେମା —ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଜାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା-
Pāṭa jemā The eldest daughter of a Rāja.

ପାଟ ଜୋଷି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଟ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିଷୀ)—୧ । ରଜାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ
Pāṭa joshi ଜ୍ୟୋତିଷ ପଣ୍ଡିତ—1. The chief astrologer
of a Raja; the astrologer royal.

ପାଡ଼ ଜୋଷି
ପାଡ଼ ଜୁଷି
ପାଡ଼ୁଷି
ପାଡ଼ୁଷି } ଅନ୍ୟରୂପ

କଣାଇଲ ପାଟଜୋଷୀ ଗଣି ଶୁଭବେଳା ନୃପତ
ଜନ୍ମରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାନଣି – ବଳମାଳଦ୍ୟ ।

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ରଜଦତ୍ତ ଉପାଧି
ବଶେଷ—2. A title bestowed
on Brāhmaṇas by Rājas.

ପାଟଡୋର(ରି)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଟ୍ଟ + ଡୋର)—ରେଶମର ତାଆର
Pāṭa ḍora(ri) ଦଉଡ଼ା—Silk string.
ରେସମେରଡୁରୀ **ପାଟଡୋର**

ପାଟଣା(ନା)—ଦେ. ବ—(ସ. ପଟ୍ଟନ)—୧ । ନଗର; ସହର—
Pāṭaṇā(nā) ପାଟନା **ପଟ୍ଟନ** 1. City; town.
୨ । ଗ୍ରାମ Village.

ସମ୍ଭୁନାଉଟେ-ବୃନ୍ଦାବନ ନଉଟେ ଗୋପ ବୋଲ ପାଟଣାଧ୍ୟେ –
ପ୍ରାଚୀ – ଉଦ୍ଧବସ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଗ ।

୩ । ପ୍ରାଚୀନ ପାଟଳପୁତ୍ରର ଆଧୁନିକ ନାମ (ଏହା ବହାର
ପ୍ରଦେଶର ପାଟଣା ବଭାଗ ଓ ପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ରଜଧାନୀ)—
3. Patna; name of a town, district and
division of the Province of Bihar.

[ଦ୍ର—ଏହା ବହାର ପ୍ରଦେଶର ରଜଧାନୀ । ଏଠାରେ ପାଟଣା
ହାଇକୋର୍ଟ ଓ ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ
କୂଳରେ ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥି ନିକଟରେ ପ୍ରାଚୀନ ପାଟଳ
ପୁତ୍ରର ଅନେକ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ; ଇଂରଜମାନେ ପୂର୍ବେ
ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ପକ୍କା ଧାନକୋଠା ନର୍ମାଣ କରିଥିଲେ, ତାହା
ଅବଧି ବଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ଏହା ଗଙ୍ଗା ଓ ସୋନ ନଦୀର ସଙ୍ଗମ
ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

୪ । ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ଜାତ ରଜ୍ୟ; ବଲ୍ଲଙ୍କିର-
ପାଟଣା—4 Patna; name of one of the
Orissa states.

୫ । ପଟ୍ଟଣେଇ (ଦେଖ)—5. Paṭaṇei (See)

ପାଟଣା(ଣେ)ଇ—ଦେ. ବ—ପାଟଣା ଦେଶୀୟ—Belonging or
Pāṭaṇā(ṇe)i ପାଟନାଇ **ପାଟନିୟା** appertaing to Patna.

ପାଟନାଇ
ପାଟନେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ପାଟଣାଇ ଆଡ଼ୁ; ପାଟଣେଇ
କୋହ ।)—

ପତ୍ତନୀ ଦେ. ବ—ଜମିଦାରଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ
ପଟନୀ ହୋଇଥିବା ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱ ଗ୍ରାମ ବା ମଉଜା—A village of
which the rent payable by the tenure-
holder is permanently settled.

ପାଟଦ—ସ. ବ—କାର୍ପାସ; କପା (ହ. ଶ.)—
Pāṭada Cotton.

ପାଟଦନ୍ତାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ନାଲିଆ କଣ୍ଟା ଓ କୋମଳ ପତ୍ର
Pāṭa dantāri ଥିବା ଲଟାଳିଆ ବୁଦା—A kind of
creeping thorny bush.

ପାଟଦେଉ—ଦେ. ବ—(ସ. ପଟ୍ଟ + ଦେବ)—ଯୁବରଜ; ରଜାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
Pāṭadeu କୁମାରଙ୍କ ଉପାଧି—The title of the eldest
ଯୁବରାଜ son or heir apparent of a Raja.

ପାଟନ—ସ. ବ—(ପତ୍ ଧାତୁ, ଣିଜନ୍ତ—ପାତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +
Pāṭana ଭାବ. ଅନ —୧ । ଛେଦନ; କର୍ତ୍ତନ—
(ପାଟିତ; ପାଟମାନ୍, ପାଟ୍ୟ—ବଣ) 1. Cutting.

୨ । ବଦାରଣ; ଫାଡିବା; ଚିରିବା—
2. Tearing up; splitting; cleaving.
୩ । ବଭାଜନ—
3. Dividing; cutting to pieces.
୪ । ବନାଶନ—4. Destroying. (M. W.)
୫ । ଫୋଡିବା—5. Piercing.
୬ । ଦକ୍ଷିଣାପଥର ପ୍ରାଚୀନ ରଜଧାନୀବଶେଷ (ହ. ଶ.)—
6. Name of an ancient town in the Deccan.

ପାଟନ କ୍ରିୟା—ସ. ବ. (ସ୍ରୁତ)—ବଥାଆଦକୁ ଫୋଡ଼ିବା—
Pāṭana kriya Lancing an abscess or ulcer
(ପାଟନକର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) (M. W.).

ପାଟନା —ସ. ବ. (ପାଟନ + ଆ) — ଛେଦ; କଟା ହୋଇ କରିଯିବା ଗାତ-
Pāṭanā A cut; an incision (M. W.).

ଦେ. ବ—ପାଟଣା ୩-୪ (ଦେଖ)—Pāṭaṇā 3-4 (See)

ପାଟ ନେତ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଟ୍ଟ + ନେତ୍ର)—ରେସମର ସରୁଲୁଗା—
Pāṭa neta Silken cloth of delicate texture.
ପାଟିନେତ **ପାଟଖୋରକୀ**

ପାଟପ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଟବ)—୧ । ପାଟବ; ପଟୁତା—
Pāṭapa 1. Skill.
ଚତୁରାଇ ୨ । ବାହାଦୁରୀ—2. Excellence.

ତହିଁ ଜଏ ହେଲ ଅତଣା ପାଟପ
ଦେଖାଇ ନୃତ୍ୟ କଲ୍ ଜରେ ଦମ୍ଭ ଭେଗ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ପାଟ ପଥର—ଦେ. ବ—ଦେଉଳ ବା ପଥର କୋଠାର ଦୁଇବାଟ ବା
Pāṭa pathara ଝରକାର ଉପରେ କାନ୍ଥରେ ଆଡ଼ଧାରଣା
ଝନକାଟ ପଥର ବଛାଯିବା ଲମ୍ବା ପଥର—Lintel stone.
ପାଟପଥର

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଟପନଆ(ଆଁ)—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଙ୍କି—
Pāṭapaniā(āñi) [ପାଟପନ୍ଦା(ଦାଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ] Dragon-fly.

ପାଟ ପହଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଟଳ + ପ୍ରବାଳ)—ନାଲ ପୋଦୋଳା—
Pāṭa pabalā ଲାଲପଲା **लालमुंगा** Red coral.
(ପାଟପୋଏଲା, ପାଟ ପୋଦ୍ଦଲା, ପାଟପୋଦ୍ଦୋଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟପୁକ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ଦମାପୁର; ଉତ୍ତର ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ପୋ ସ୍ଥାନରେ ପୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସାଧବବୋହୂ; ପାଟପୋକ—
Pāṭapuka Cochineal (insect).

ପାଟ ପୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ ବା ସାଧବ ଘରବୋହୂ ପୋକ;
Pāṭa poka ମଖମଲ ପୋକ—1. Cochineal insect.
ମଖମଲୀ ପୋକା ଉଦ୍ଭଟ ମଣ୍ଡିଷ ସେ ସୁବରାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ
वीरबहुटी ଦୋଣ ଜଳିଟଙ୍କ ପାଟପୋକ ଦୃଶ୍ଚି !
କୃଷ୍ଣମିଂହ, ମହାଭାରତ କର୍ଣ୍ଣ ।

ପାଟପୋକା ୨ । ପାଟସୂତା ଉଆର କରିବା ପୋକ—
रेसमकाकीड़ा 2. Silk worm; the silk moth; Bombyx.

ପାଟ ପୋତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୃହର ମୂଳଘୁଆ ବା ମୂଳପଥର
Pāṭa potā(te)ibā ପକାଇବା—To lay the foundation stone of a building.

ପାଟଫୁଲି—ଦେ. ବ—୧ । ପାଟନମିତ ଯୋଯ—
Pāṭaphuli 1. Tassels made of silk.
ରେସମେରଥୋପୀ ଘୋଡା ମୁଣ୍ଡେ ପାଟଫୁଲି; ଘୋଡା ଯାଇଥିବ ବଜାରରୁଲି,
रेसमका लटकन ଘର ଦେଇ ଚଲିଛନ୍ତି । ଉଚ୍ଚତ ଘୋଡାଗାଡ ।
୨ । ଫୁଲିଲଗା କସ୍ତା ସୂତାର ଫିତା—
पाटका, पींठा 2. Tassellated tape.
[ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଜୁଡ଼ାରେ ଉଡ଼ାଯାଏ ।]
୩ । କୁରୁବକ; ରକ୍ତଝିଣ୍ଟି—
3. The red-flowered variety of Barlaria.
[ଦ୍ର—ଏହିଫୁଲର ରଙ୍ଗ ଆରକ୍ତ; କଦମ୍ବଫୁଲ ପରି ଆକାର ।]

ପାଟ ଫେଟା—ଦେ. ବ—ପାଟଲୁଗା; ରେସମର ଧୋତି—
Pāṭa phetā A long loin-cloth of silk.
ରେସମେରଧୁତୀ ପିନ୍ଧିବାର ବାହ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଟଫେଟା ।
रेसमीधोती କୃଷ୍ଣମିଂହ, ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

ପାଟବ—ସଂ. ବ. (ପଟୁ + ଭାବାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ପଟୁତା; କୁଶଳତା; କୌଶଳ—
Pāṭaba 1. Skill; dexterity.
ଅଚଣାକର ଦେଖାଇବା ପାଟବରେ । କୃଷ୍ଣମିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।
୨ । ଚତୁରତା—2. Cleverness.
୩ । ଶୀଘ୍ରତା—3. Quickness.
୪ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ; ଆରୋଗ୍ୟ—4. Health (M.&W.).
୫ । ତେଜଃ—5. Energy (Apte).
ସଂ. ବଣ. (ପଟୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପଟୁ—
1. Skilful; dexterous.
୨ । ଚତୁର—2. Clever; sharp.

ପାଟବଂଶୀ—ଗ୍ରା ବ. (ସଂ. ପଟ୍ଟମହିଷୀ)—ପଟ୍ଟମହିଷୀ; ପାଟରାଣୀ—
Pāṭabaṁsī The principal Ranee of a Raja.
ପାଟରାନୀ **पटरानी**

ପାଟ ବରତ—ଦେ. ବ—୧ । ଅନନ୍ତ ବ୍ରତ ଓ ସୁଦଣା ବ୍ରତଆଦ କରିଥିବା
Pāṭa barata ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହାତରେ ବାନ୍ଧିଥିବା ପାଟଫୁଲ—
(ପାଟବ୍ରତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A tassellated string put on by persons observing certain vows.
୨ । ରେସମର ଫୁଲ ଲଗିଥିବା ବାହୁସୂତ୍ର—
2. An amulet-string furnished with silken tassels.
ବଦମାଇ ପାଟସୂତ, ହାତରେ ବୁଲଉଚିତ । ରଙ୍ଗ, ଲବଣ୍ୟଙ୍ଗ ।

ପାଟବଲି(ଲି)ଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଳିଆ କୁକୁର—
Pāṭa bali(li)ā A kind of ferocious wild dog.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ପାଟରେ ଚକ୍ରଣ, ରକ୍ତାକ୍ତ ଲୋମବହିଷ୍ଣୁ, ଏମାନଙ୍କୁ ବାଘ ମଧ୍ୟ ଭୟ କରେ । ଏମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଅରଣ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।]

ପାଟ ବାଟେ—ଗ୍ରାଦେ. (ଭଦ୍ରରତ୍ରୀ) ଅ—ଧଚ୍ଛରେ—
Pāṭa bāṭe

ପାଟବିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାଟବ + ସ୍ୱାର୍ଥେ ଇକ)—୧ । ପଟୁ; କୁଶଳ—
Pāṭabika 1. Skilful.
(ପାଟବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ; ଶଠ—2. Fraudulent; sharp.
୩ । ଚତୁର—3. Clever

ପାଟବେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ବିଧିମତେ—
Pāṭabe Duly.
ପାଟଲୀସୂତ୍ର ନରେଟେ, ପାଟବେ ଦେଲେ ସଦେଟେ ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଟ୍ଟୁଦ୍ଧାଣ୍ଡବଦ୍ଧ ।

ପାଟବୋହୂ ମଣିମାଁ।—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯୁବରାଜୀ; ଯୁବରାଜଙ୍କ
Pāṭa bohu maṇimā(māñi) ପ୍ରଧାନ ସ୍ତ୍ରୀ—The principal wife of an heir apparent of a Raja.

ପାଟ ଭଣଜା(ଞ୍ଜା)—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭଣଜା; ଆପଣାର
Pāṭa bhaṇajā(ñjā) ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର—
The eldest son of one's eldest sister.

ପାଟଭଲି—ଦେ. ବ.—ଶୁକ ଜାତୀୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—
Pāṭa bhāli A species of small parrot;
(ପାଟଭଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) paroquet; parrakeet; Conurus Carolinensis.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସାଧାରଣ ଶୁଆଙ୍କ ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏହାଙ୍କର ଦେହ ସବୁଜ ଓ ମୁଣ୍ଡ ନାଲିଆ, ପକ୍ଷର ଦୁଇ କଡ଼ରେ ନାଲି ଦାଗ ଥାଏ ।]

ପାଟ ଭୁଆଷୁଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପାଟ ପୋକ; ସାଧବ ଘର
Pāṭa bhuāshuṇī ବୋହୂ—Cochineal insect.

ପାଟ ମଞ୍ଜୁଆତି—ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ମଞ୍ଜୁଆତି ଗୁଳ୍ମ—
Pāṭa mañjuāti A species of red flowered Lawsonia.

(ଦ୍ର—ମଞ୍ଜୁଆତି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଟ ମଣିମା(ମଁା)—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ପଟ୍ଟ ମହାଦେଵୀ; Pāṭa maṇimā (māñ) ପାଟ ମହାଦେଵୀ—
A Raja's principal or eldest Ranee.

ପାଟ ମହାଦେଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପଟ୍ଟ+ମହାଦେଵୀ)—ପଟ୍ଟମହିଷୀ; Pāṭa mahādeī ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ସ୍ତ୍ରୀ—
ପାଟରାନୀ, ପାଟେଶ୍ୱରୀ The chief wife of a Raja; the **ପଟରାନୀ, ପାଟମହିଷୀ** eldest Ranee.
(ପାଟ ମାହାଦେଈ, ପାଟ ମହାଦେଵୀ, ପାଟମହିଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ରୁମ୍ଭେ ଭାଙ୍କର ପୁଣି ପା ମହାଦେଈ
ଦୋଇ ସୁଗ ବୃଷ୍ଟିତ ମାଗ କଦୁ ଥାଇଁ—କୃଷ୍ଣଚିନ୍ଦ୍ର ମହାରାଉତ ଶବ୍ଦ

ପାଟ ମୁଦ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପଟ୍ଟ+ମୁଦ୍ରକା)—କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ରାଜାମାନଙ୍କ Pāṭa mudi ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ବର କନ୍ୟାଙ୍କର ମହାପ୍ରସାଦ ଜଗନ୍ନାଥ ପାକାଦେଖା **ତିଲକ** ଉତ୍ସବ—The ceremonial betrothal amongst Rajas and Kshatriyas.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବର ପକ୍ଷରୁ କନ୍ୟାପାଇଁ ପାଟ ଶାଢ଼ୀ ଓ ମୁଦ-ଉପଢୌକନ ଦିଆ ଯାଏ ଏବଂ କନ୍ୟା ପକ୍ଷରୁ ବରକୁ ପାଟଲୁଗା ଓ ମୁଦ ଉପଢୌକନ ଦିଆ ଯାଏ ଓ ବର ପକ୍ଷ ଓ କନ୍ୟା ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବାଗ୍ଦାନ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବିବାହ ବିଷୟ ଓ ଦିବସର ରୁଜୁ ହୁଏ ।]

ପାଟମ୍ବର—ସଂ. ବ.—ପଟ୍ଟାମ୍ବର; ରେସମୀ ଲୁଗା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pāṭambara Silken cloth.
(ପାଟଂବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟୁଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—(ସଂ. ପଟ୍ଟକାର)—ପାଟ, କସ୍ତା, ସୂତା ଓ ଲୁଗା Pāṭarā ଆଦି ବ୍ୟବସାୟୀ ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—A Hindu **ପାଟୁଆ, ପଟୋ ବଜାଜ, ପଟବା** caste of dealers in cloth (ପାଟୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) and cotton yarn.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ରେସମ ଓ ତୂଳାର ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ସୂତା (ପାଟ ଓ କସ୍ତା), ପାଟଫୁଲ, ଧଡ଼ିଆ, କରଧନ ଆଦି ବିକନ୍ତି ଓ ଲୁଗାର ଦୋକାନ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମାନେ କର୍ଣ୍ଣି ଆଦିକୁ ପାଟ ବା ସୂତା ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଗୁନ୍ଥନ୍ତି ।]

ପାଟୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ପଟ୍ଟରାଜ୍ଞୀ)—୧ । ପଟ୍ଟମହିଷୀ; ପାଟ Pāṭarāṇī ମହାଦେଈ—1. The eldest or principal **ପାଟରାନୀ** Ranee.
ପଟରାନୀ ୨ । ପାଟୁଆ ଜାତିୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
ବଜାଜୀନ, ପଟବାଇନ 2. A woman of the Pāṭarā caste.

ପାଟଳ—ସଂ. ବ.—(ପାଟଳା=ପାଟଳଫୁଲ+ଉଲ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ଫିକା Pāṭala ନାଲି; ଶ୍ୱେତ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ଗୋଲାପି ରଙ୍ଗ—
1. Pale red colour; whitish red colour; rose colour.
୨ । ପାଟଳା * (ଦେଖ)—2. Pāṭalā 3 (See)
* । ଏକ ପ୍ରକାର ଶାରଦ ଧାନ—
3. A kind of winter paddy.
୪ । ସୁନ୍ଦାର ବା ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—4. Mesua Ferra (tree).
୫ । ଗୋଲାପ—5. Rose.
୬ । ସେବତୀ ଫୁଲ—6. Musk rose.

(ପାଟଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ.—ପାଟଳ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଗୋଲାପୀ—
Pale red.

ଦେ. ବ.—୧ । ପାଟଳ ପୁଷ୍ପ—1. Pāṭali flower.
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାନବିଶେଷ (ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ)—
2. A kind of old ship.

ପାଟଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପାଟ=ବସ୍ତ୍ରାର+ଳ ଧାତୁ=ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. Pāṭalā ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ; ବା ପଟ ଧାତୁ=ଫାଟି ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ; ଫଳ ଫାଟି ଯିବାରୁ ଏହ ନାମ)—୧ । ଦୁର୍ଗା—
1. A name of Durgā.
୨ । ପାଟେଳୀ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—
2. Sterospermum Suaveolens; Bignonia Suaveolens (tree and flowers).
[ଦ୍ର—ଏହା ନାଉଡ଼ିହଡ଼ ବନ୍ୟଉତ୍ପନ୍ନ; ଫୁଲର ବର୍ଣ୍ଣ ଫିକା ନାଲି, ଫୁଲ ସୁଗନ୍ଧ । ଫୁଲ ଡେଙ୍ଗରେ ଗୁଚ୍ଛ ହୋଇ ଓହ୍ଲାଇ ଥାଏ । ଫୁଲରୁ କେଶର ଝଡ଼ି ଗଛ ମୂଳେ ଗଦା ହୁଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଫଳ ଲମ୍ବା, ସିଧା ଓ ମାଳରକୁ ବର୍ତ୍ତି । ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ୱେତାଭ ପୁଷ୍ପ ଯୁକ୍ତ ପାଟଳକୁ 'ଘଣ୍ଟା ପାଟଳ' ବୋଲାଯାଏ । (ଘଣ୍ଟା ପାଟଳ ଦେଖ)
ପଦ୍, ପାଟଳ, ପାଡ଼ରି, ପାଡ଼ର, ପାରଳ, ପାଦଲ, ପାଦିଆଳା, ପାଦରିଆ, ପରୁର, ପରୁଲ, ପାର (Kirtikar)
ସ. ପାଡ଼ଲି
ତେ. କଲଗୋରୁ. କାଲଗୋଡୁ
ମ. ପାଡ୍ରୀ
(ସଂ ସିଦ୍ଧପାଟଳା) । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ପାଟଳ—କଷାୟ ଉତ୍ତ ରସ, ତ୍ରିଦୋଷଘ୍ନ ଓ ଅରୁଚି, ଶ୍ୱାସ, ଶୋଥ, ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟିହର, ବମ୍ନି, ହିକ୍କା ଓ ତୃଷ୍ଣାନାଶକ । ଏହାର ପୁଷ୍ପ କଷାୟ ଓ ମଧୁର ରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, କଫ, ରକ୍ତଦୋଷ, ପିତ୍ତ ଓ ଅତିସାର ନାଶକ ଏବଂ କଣ୍ଠଶୋଧକ । ଏହାର ଫଳ ରକ୍ତ ପିତ୍ତ ନାଶକ, ଏବଂ ଏହ ଫଳକୁ ମଦ୍ୟ ସଙ ଘୋର ସେବନ କଲେ ହିକ୍କା ରୋଗ କମିଯାଏ । ଶ୍ୱେତ ପାଟଳ ପାଇଁ ସିଦ୍ଧ ପାଟଳା ଦେଖ ।]

୩ । (ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ପିଚ୍ଛିଲା) ବହୁଦାନା—
3. Cydonia Vulgaris; Quince-seed.
[ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମ ହିମାଳୟର ଓ ପଞ୍ଜାବର ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷର ଫଳ-ବୀଜ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ପାଚେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ସ୍ନିଗ୍ଧ, କାସଘ୍ନ ସେତ୍ତ ଓ ଯୋନିର ଦାହ ନିବାରକ ଓ ଶରୀର ସ୍ଥାନର ଜ୍ୱାଳା ନିବାରକ ।]

୪ । ରକ୍ତ ଲୋଧ୍ର (ହ. ଶ.) (ଦେଖ)—4. The red variety of Symplocos Racemosa tree.

୫ । ଜଳକୁଂଭୀ; (ହ. ଶ.); ବୋରହାଙ୍କି—5. Pistia Stratiotes; an aquatic plant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଟଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପାଟଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pāṭala.

(ପାଟଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ—ପାଟଳ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
(ପାଟଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Rose-coloured; rosy.

ପାଟଳ(ଲୀ)—ସଂ. ବ—୧ । ପାଟଳା ୨ (ଦେଖ)
Pāṭala(lī) 1. Pāṭalā 2 (See)
୨ । ପାଣ୍ଡୁ ଫଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Pāṇḍu phala (See)
ଵ । ପଟୋଳ (ଦେଖ)—2. Paṭola (See)

ପାଟଳଆ ଲୋ(ଲୋ)ଧ(ଧୁ)—ଦେ. ବ. (ସ.ପଟ୍ଟିକା ଲୋଧ୍ର)
Pāṭalīā lo)dha(dhu) ଏକପ୍ରକାର ଆରଣ୍ୟ ବୃକ୍ଷ—
[ପାଟଳାଲୋ(ଲୋ)ଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ] The red variety of
ପାଟୋଳଆ ଲୋଧ } ଅନ୍ୟରୂପ Simplocos Racemosa (tree).
ପାଟୋଳଆ ଲୋଧୁ }
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ପଟ୍ଟିକା ଲୋଧ୍ର ଦ୍ରୁ—ଏହାର ଗୁଳ୍ମରୁ ଔଷଧ ଓ
କମ୍ବୁକ, ସ୍ଥୂଲବଲ୍କଲ, ଜାଣ୍ଡି ପତ୍ର, ରଙ୍ଗ ହୁଏ ।]
ପାଟଲୋଧ **पठानी लोध** ବୃହତ୍ ପତ୍ର, ପଟ୍ଟି ଓ ଲାକ୍ଷା ପ୍ରସାଦନ
ଗୁ. ପଠାଣୀ ଲୋଦର

ପାଟଳକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁପ୍ତ କଥା ଜାଣେ—
Pāṭalika 1. Knowing the secrets of
(ପାଟଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) others (Apte).
୨ । କାଳ ସମସୃଜ୍ଜ— 2. Knowing time and place
(Apte).
ସ ବଣ. ପୁଂ—ଶିଷ୍ୟ; ଶୁଚ୍ଚ —A pupil (Apte).

ପାଟଳିତ—ସଂ. ବଣ. (ପାଟଳ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇତ)—
Pāṭalita ପାଟଳ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ପାଟଳ ବର୍ଣ୍ଣ ରଞ୍ଜିତ—
Dyed pale red.

ପାଟଳ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (ନାମ) (ପାଟଳ+ପୁତ୍ର)—
Pāṭali putra ପ୍ରାଚୀନ ମଗଧର ରାଜଧାନୀ; ଅଧୁନାକ ପାଟନା
(ପାଟଳୀ ପୁତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ବିହାରର ରାଜଧାନୀ—
The ancient name of Patna.

[ଦ୍ରୁ—ଏହା ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁପ୍ତଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା, ସିକନ୍ଦର (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର୍) ଭାରତକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ଏହା ବିଶେଷ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏହାକୁ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ Palibothram (ପାଲିବୋଥ୍ରାମ) ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ Sandrakotas (ସାନ୍ଦ୍ରାକୋଟସ୍) ନାମରେ ଡାକୁଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ପାଟଳପୁତ୍ର ଅଧୁନାକ ପାଟନା ସହରରୁ ୬୪ ମାଇଲ ପୂର୍ବରେ ଗଙ୍ଗା ତଟରେ ଥିଲା । ଏହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ କୁମ୍ଭରାର । ଏଠାରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ପ୍ରାଚୀନ ପାଟଳ-ପୁତ୍ରର ବହୁତ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ବାହାରୁଅଛି । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ କେତେକ ଶତାବ୍ଦି ଭାରତରେ ଏ ନଗର ବିଶେଷ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଓ ବିଦ୍ୟାଚ ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ପୁସ୍ତକରେ ଏହାର ନାମ ପୁଷ୍ପପୁର ଓ କୁସୁମପୁର ଲେଖାଅଛି । ଶେର୍‌ସାହା ଅଧୁନାକ ପାଟଣା ନଗରକୁ ବସାଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳୀୟ ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଭଗିନୀ ପାଟଳୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ କୌଣ୍ଡିଲ୍ୟ ମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ବଳରେ ଏ ନଗର ବସାଇ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ପାଟଳୀପୁତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ବୁଦ୍ଧ-ଦେବଙ୍କ ସମକାଳୀନ ରାଜା ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ଉଦାଇର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନଗର ନର୍ମାଣ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଖୋଜାଉଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅବଗତ ହୋଇଲେ ଯେ ବୁଦ୍ଧଦେବ ନାଳନ୍ଦରୁ ବୈଶାଳୀକୁ ଯିବା ସମୟରେ ବାଟରେ ଏହି ପାଟଳୀ ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଖାମାଗାର ନର୍ମାଣ କଲେ ଓ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଥିଲେ ଯେ ଏହି ଗ୍ରାମ ଗୋଟିଏ ବଖାଳ ନଗରରେ ପରିଣତ ହେବ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହା ଶୁଣି ଏହିଠାରେ ନଗର ବସାଇବାର ସ୍ଥିର କଲେ—ହି. ଶ]

ପାଟଳୀ—ସଂ. ବ. (ପାଟ=ବସ୍ତାର+ଳା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଈ)—
Pāṭalī ୧ । ପାଟଳ (ଦେଖ)—1. Pāṭali (See)
୨ । ପାଟନା ନଗରର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The presiding Goddess of Patna city.
ଵ । ଗାଧିଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଭଉଣୀ—
3. Name of a sister of Biswāmitra.
[ଦ୍ରୁ—ଏହାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ କୌଣ୍ଡିଲ୍ୟ ମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର ଏ ନଗର ବସାଇଥିଲେ ।]

ପାଟଳୀ ତୈଳ—ସଂ. ବ—ଗୁଜୁଲ ମୁଗୁର ତୈଳ (ବଙ୍ଗଳା ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Pāṭalī taila Chalmugra oil.
[ଦ୍ରୁ—ଏହା ବମନକାରକ, ବଳବର୍ଦ୍ଧକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ରସାୟନ । ଏହା କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୂ ଓ ଚର୍ମଦୋଷ ନାଶକ ।]

ପାଟଳୀମା—ସଂ. ବ. (ପାଟଳ+ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pāṭalīmā ପାଟଳ ବର୍ଣ୍ଣ—Rosy colour; pale
red tint.

ପାଟ ଲୁଗା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର)—ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—
Pāṭa lugā ରେଶମକାପଡ଼ **पाटकापड़ा** Silken cloth.
ପାଟଲୁଗା ଗୋଟିକେ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବାଗଲେ—
କୁଶୁର୍ଵଂଦ୍ର-ନଦାରାରଙ୍ଗ-ଥତ ।
[ଦ୍ରୁ—ଏହିପରି ପାଟପିନ୍ଧା; ପାଟଶାଢ଼ୀ ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ]

ପାଟଶାଳି(ଲି)ଆ—ପ୍ରଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଗଞ୍ଜାମର ପାଟଶାଳି ନାମକ
Pāṭaśāli(li)ā ସ୍ଥାନର ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରାବୁଣା କଥା ସୂତାର
पाड़साली ଖୁବ୍ ସରୁ ଲୁଗା—I. A fine cotton cloth
(ପାଟୁଣାଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) woven by the weavers of
a village Pāṭaśāli in Ganjam.
୨ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ତନ୍ତୁଜାତିବିଶେଷ—2. Name of a
weaver caste weaving Pāṭaśālia cloth.
[ଦ୍ରୁ—ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରାକୃତ ସୂତାର ଖୁବ୍ ପତଳା ଲୁଗା ଭାରତ-ବିଖ୍ୟାତ । ମାରତ୍ତାର ଅଞ୍ଚଳର ତନ୍ତୀମାନେ ଏକପ୍ରକାର ରେଶମୀ ବସ୍ତ୍ର ବୁଣନ୍ତି । ଉକ୍ତ ତନ୍ତୀମାନଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୀରେ 'ପଟ୍ଟସାଲୀ' ବୋଲିସାଏ]
ଵ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଥିବା ଏକଜାତୀୟ ତନ୍ତୀ—
3. A class of weavers in the Deccan.
[ଦ୍ରୁ—ଏମାନେ ଶୈବ ଅଟନ୍ତି; ଏମାନେ ଶିବ ଲିଙ୍ଗ ଆକାରର ଗୋଟିଏ ଗୋଲକକୁ ସୂତାରେ ଗୁନ୍ଥି ବେକରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଓ କପାଳରେ ଭସ୍ମର ଫାଟା ଗାର କାଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ମଦ୍ୟ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଏକ ଗୋତ୍ରରେ ବିବାହ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଏମାନେ ଲିଙ୍ଗାୟତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ଅଟନ୍ତି—ହି. ଶ.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଟ ସଉଦା—ଦେ. ବ.—ପାଟଗ୍ରାମାନଙ୍କ ଦୋକାନରେ ବିକ୍ରି କରିବା ରେସମ ଓ ଭୁଲାର ସୂତା, ପାଟଫୁଲ, କରଧୂନ, ଧଡ଼ିଆ ଆଦ—Silk and cotton threads tassellated tapes; waiste tapes etc sold by Pāṭarās.
Pāṭa saudā

ପାଟା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ—ଟାଙ୍ଗର; ଚଦାମୁଣ୍ଡିଆ—
Pāṭā Bald headed.

ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବ—(ସ. ପଟ୍ଟ)—ଖଦ—
Loin cloth.

ପାଟାମୁଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ). ବିଣ. ପୁଂ—ଟାଙ୍ଗରମୁଣ୍ଡିଆ—
Pāṭāmuṇḍā Bald-headed.
(ପାଟମୁଣ୍ଡିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ; ପାଟମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାଟି—ଦେ. ବ—(ସ. ପଙ୍କ୍ତି)—୧ । ଶ୍ରେଣୀ—
Pāṭi ପାଟି **पाटि** 1. Row.
ଯଥା—ପାଟିଏ ଦାନ୍ତ ।

ମୁଖ मुह ୨ । ମୁଖ; ତୁଣ୍ଡ—2. Mouth.
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ଏବେ ଅଛ କାଳ ଘୋଷ
ଏଣୁ ତାଙ୍କ ବଦ୍ଧେ ବନ୍ଧୁ ତା ପାଟି । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାରାଉତ ବନ ।

ଆବାଜ ୩ । ତୁଣ୍ଡଦ୍ୱାର କରିବା ଓ ଅନ୍ୟକୁ ଶୁଣାଯିବା ଧ୍ୱନି—
3. Voice of the mouth.
୪ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର—4. Loud voice.
୫ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଗୋଲମାଲ—
5. Noise caused by loud voice.

ହଲ୍ଲା; ସୋର ୬ । କପାଳ ଠାରୁ ଗାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୋଲା ଯିବା ଚନ୍ଦନ ଓ ଢଲକର ପଟି—6. A stripe of sandal or other paste smeared on the forehead and reaching the cheeks.

ପାଢ଼ୀ ୭ । ଗୃହ ଛତର ବଡା ତଳେ ଉତ୍ତ ଉପରେ ଲମ୍ବ ଦୋଇ ପକା ଯିବା କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ ବା ଚଲ ଶ୍ରେଣୀ—7. The lower wooden or bamboo plate just below the rafters of a thatched house near the eaves.
କେତେ କେତେ ଶମ୍ବ ପାଟ ଘଉଁଚ ଉହୁଁରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ।

୮ । (ସ. ପଟ୍ଟ) ଲଲାଟର ଫଳକ—
8. The surface of the brow.
ଲଲାଟ ପାଟରେ ଶୋଭା ଚନ୍ଦନର ବନ୍ଦ—ସ୍ତୋତ୍ର ରତ୍ନାକର ।

ପାଟା ୯ । ଧାତୁର ଲମ୍ବା ପତଳା ପତ୍ର—
पट्टी; पाटा 9. Metal plate.
ଯଥା—ଚମ୍ବା ପାଟ ସନଦ ।
୧୦ । କାଠର ପଟା—10. Wooden plank.
୧୧ । ସୁନ୍ଦା; ମାଙ୍ଗ; ଟେରି; ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ ଦୁଇଭାଗ କର କୁଣ୍ଡାଇ ମଦ୍ଦଣ ବା ପମେଟମ୍ ଦ୍ୱାରା କରିଯିବା କେଶବିନ୍ୟାସ—
11. Artistic parting of the hair on the head with the comb and keeping the parted hairs in position with the help of pasted and unguents.

ଦେ. ବିଣ.—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—କ୍ଷୁଦ୍ର; ଛୋଟ—
ପାତି छोटा Small.
ଯଥା—ପାଟ ଖଣ୍ଡା=ଛୋଟ ଖଣ୍ଡା ।

ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିଚକ୍ରଭୂମ) ବ.—ଶଗଡ଼ର ପଇ—
The rim of a cart wheel.
ପ୍ରାଦେ. (କଲାଦ୍ୱାଣ୍ଡି)—ବ.—ଶ୍ରେଣୀ—
The wall plate of a thatched house.

ପାଟିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ପଟା ପଟା ଦାଗ—
Pāṭiā Stripe.
ଧାରି, ଡୋରିଆ ୨ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ ଦୁଇଭାଗରେ ଭାଙ୍ଗି ବେଶ ରଚନା କରିବା—2. The two parts of the hair divided in the middle.
पाटि, पटिया
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—(ଭୁଲ. ହି. ପାଡ଼ୀ)—ଶ୍ରେଣୀ, ଘରର ଗୁଳ ଉଲରେ ଉଡ଼ାଯିବା ଲମ୍ବ କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ—
The wall plate of a thatched house.
[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତ ଉପରେ ଲମ୍ବ ଦୋଇ ରଖା ଯାଏ । ଏହାର ଉପରେ ରୁଅ ପଡ଼େ ।]

ଦେ. ବିଣ.—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—ପାଟି ବା ମୁଖଶବ୍ଦ-(ପାଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଶିଷ୍ଟ—Voiced (as in loud-voiced).
ଯଥା—ବଡ଼ ପାଟିଆ, ଉଚ୍ଚ ପାଟିଆ ।

ପାଟିଆ ମୂଷା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଗୃହୁଆ ମୂଷା—
Pāṭiā mūshā Rats frequenting thatches.

ପାଟିକଢ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧଚର୍ବିତ ବା ଉଚ୍ଚିଷ୍ଟ (ପାନଗୁଆ ଆଦ)—(Chewed betel or pieces of nut) Brought out of one's mouth.
Pāṭikaṛdhā
ଉଗିଲା
[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ବସ୍ପୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସ୍ନେହରେ ଓ ରସିକ ରସିକା ପରସ୍ପରକୁ ଆପଣା ପାଟିକଢ଼ା ପାନ ମୁହଁଦ୍ୱାରା ଦିଅନ୍ତି ।]

ପାଟି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଚଳାର କରିବା—
Pāṭi karibā ହଲ୍ଲାକରନା To make a loud noise.

ପାଟିକା—ସ. ବ—୧ । ଏକଦିନର ମୂଲ (ହି. ଶ)—
Pāṭikā 1. A day's wages.
୨ । ଶଲ; ଗେପା (ହି. ଶ)—2. Rind; bark.
୩ । ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—3. Name of a tree.

ପାଟି ଖଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଖଣ୍ଡା—
Pāṭi khaṇḍā Scimitar; small sword; rapier.
ପାତି ତଲୋୟାର छोटी तलवार

ପାଟି ଖନ୍ଦ ମାରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ ଶୀତ ହେଉରୁ ଦୁଇ-ପାଟି ଖାନି ମାରିବା ଦାନ୍ତପାଟ ପରସ୍ପର ସହିତ ବାଜିବା—
ଥିଗ୍‌ଘୀ ବଂଧନା 1. Chattering of the jaws due to extreme cold.
ପାଟ ଖନ୍ଦ ମାରିବା
ପାଟ ଖଟ୍ଟ ବାଜିବା
ପାଟ ଜାଡ଼ିବା
ପାଟ ଜାଡ଼ ମାରିବା
ପାଟ ଜାଡ଼ିଯିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ହଠାତ୍ ଭୟ ହେତୁ ବାକ୍ୟର ପଦ ଓ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କର ସ୍ଖଳନ—
2. Stammering due to extreme fright.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଟିଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ତେଲୁଗୁ ?)—ବେକର ଅଳଙ୍କାର
Pāṭirdi ବିଶେଷ—A kind of ornament for the neck.

ପାଟିତ—ସ. ବିଣ. (ସନ୍ଧି ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଟି ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା, Pāṭita ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ—
1. Pierced; split.
୨ । ଭଗ୍ନ—2. Broken.
୩ । କ୍ଷତ—3. Wounded.
୪ । ଫୋଡ଼ାଯାଇ ଥିବା—4. Bored; pricked

ପାଟି ତୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସଦ୍ଭରର)—ମୁଖଧ୍ୱନି—
Pāṭi tuṇḍa The voice of one's throat.
ଗଳାର ଆବାଜ ଯଥା—ତାଙ୍କ ପାଟିତୁଣ୍ଡରେ ଏଗାଆଁ କଖୁଛୁ ।
मुहँकीआवाज

ପାଟିତୁଣ୍ଡ ବାଜିବା—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର ଶୁଣାଯିବା—
Pāṭituṇḍa bājibā The loud voice being heard to a distance.
आवाज सुनाई पड़ना

ପାଟିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ସନ୍ଧି ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାଟି ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା)—୧ । ଚିପିଦେବା—
Pāṭidebā 1. To press hard.
୨ । ଚୂନା କରିବା—2. To reduce to powder.

ପାଟି ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ—ମୁଗଆଦ ଯୋଗୁଁ ବାକ୍‌ଶକ୍ତି ରହିତ ହେବା; କଥା କହି ନ ପାରିବା—
ପାଟି ବୁଜି ହୋଇଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା }
Pāṭi pardijibā Lockjaw; the automatic closing of the mouth.
दाँतीलगजाना

ପାଟି ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାର କରିବା—
Pāṭi pārdibā 1. To cry aloud; to bowl.
୨ । ଦୁଇ ଦାନ୍ତପାଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିବା—
2. To close or shut up one's mouth or lips.
ଗର୍ଜେ ପଶିବ ସେତେବେଳେ
ପାଟି ପାଡ଼ିବ ଅବଢ଼େଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ରାଗବତ ।

ପାଟି ପାଣେଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ଲୋଭନୀୟ ଖାଦ୍ୟ ବା ଖଟାଆମ୍ବ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁର [ପାଟି ନା(ଲା)ଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଲୋଭରେ ପାଟିରୁ ନାଲ ଗଡ଼ିବା;
मुहँमे पानीआना ମୁଖରୁ ଲାଳାସ୍ରାବ—1. Salivation due to hankering after food presented before one's mouth.
୨ । ମୁଗଯୋଗୁଁ ପାଟିକ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସବୁ ବସ୍ୱାଦୁ ଓ ପାଶିଚିଆ ଲାଗିବା; ଅରୁଚ—୨. Disrelish and want of taste in food due to disease.

ପାଟି ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁହଁ ଖୋଲି କଥା କହିବା—
Pāṭi phiṭā(ṭe)ibā To open the mouth and talk.
मुँह खोलना

ପାଟି ଫିଟିବା—ଦେ. ବ—ବାକ୍ୟ ସ୍ଫୁରିବା—
Pāṭi phiṭibā The opening of the month for speaking.
मुँह खलना

ଦେହରେ ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ପାଟି ଫିଟି ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପାଟିବତା—ଦେ. ବ—ଭୁଣ୍ଡିବତା (ଦେଖ)
Pāṭi batā Tuṇḍibatā (See)

ପାଟି ବଥା(ଥେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ଅତ୍ତରକୁ ପରମାଣରେ କହିବା
Pāṭi bathā(the)ibā ଦୀର୍ଘରୁ ପାଟିରେ ପୀଡ଼ା ବୋଧ ହେବା—A feeling of weariness in the mouth after a good deal of talking.
ବହୁ ବହୁ ଏବେ ବଥାଇଲଣି ପାଟି ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀଂଦ୍ର, ମହାଭାରତ, ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ପାଟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ—ପୋତିବା—
Pāṭibā To bury.

ପାଟି ବାନ୍ତୁଳି ଜିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—
Pāṭi bāntuḷi jibā ପାଟି ଖଜ ମାରିବା (ଦେଖ)
Pāṭi khani māribā (See)

ପାଟି ବୁଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅକର୍ମକ)—
Pāṭi bujibā ୧ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ସ୍ତମ୍ଭିତ କରିବା—
ମୁଖ ବନ୍ଦକରା 1. To stop loud talking.
मुहँ बन्द करना ୨ । ଚୁପ୍ ରହିବା; କଥା ନ କହିବା—
ପାଟି ବନ୍ଦ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଟି ମୁଦିବା }
2. To shut up one's mouth; to cease talking; not to speak.

ପାଟି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସଂଯତ ହେବା—
Pāṭi māribā (figurative) To be abstemious in the matter of food.

ପାଟିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚପି ହୋଇଯିବା—
Paṭijibā To be pressed up.
(ପାଟି ହୋଇଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—କବାଟ କଳଚ୍ଚା ବେଳେ ତା ଆଙ୍ଗୁଳି ପାଟିଗଲା ।)

ପାଟିରୁ କଥା ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—
Pāṭiru kathā chhardā(rde)i nebā
बात छीन लेना କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ଯିବାର ଠିକ୍ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ କେହି ଠିକ୍ ସେହି କଥା କହିଦେବା—To forestall a person; to speak out what one was just going to say.

ପାଟିରେ ବେଙ୍ଗ ବନ୍ଧା ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଥା କହିବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିବା—
Pāṭire benga bandhā hebā
मुहँमे काँटा ठो का हान 1. Losing one's power of speech.
[ପାଟିରେ ବଣ୍ଡା (ଠିପି) ମଗ୍ନ ହେବା; ପାଟିରେ ଘାଆ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ତୋ ପାଟିରେ କଅଣ ବେଙ୍ଗ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିଲ ?
କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ, ନଅରୂପୀ ।
ଖିର ଖାଇବ ବେଳକୁ ପୁଅର ମଥ
ଝୁଲୁଝୁଲ.ବେଳକୁ ପାଟିରେ ଘାଆ । ଚଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଟିଳ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପାଟଳୀ)—ପାଟଳା (ଦେଖ)
Pāṭili Pāṭalā (See)
(ପାଟୁଳ, ପାଟେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟିସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାର୍ଟିସନ୍)—୧ । ବଣ୍ଟଣ—
Pāṭisan 1. Partition.
ପାର୍ଟିସନ ୨ । ଜମିଦାରୀ ବଣ୍ଟଣ—2. Partition of Estates
ପାର୍ଟୀସନ ୩ । ଦୁଇ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଦଆଯିବା ବ୍ୟବଧାନ—
3. Partition set up between two places.

ପାଟି ହେବା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାଡ) କ୍ରି—ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଯିବା; ଆବୃତ
Pāṭi hebā ହେବା—To be covered up.
ସଡଡ ପାଟର ସରସ୍ୱତ ଧୂଳରେ ପାଟି ହୋଇ
ଡୁଳଥିଆ ହୋଇଗଲଣି । ଉତ୍କଳ ସେବକ (ପା ୧୪-୩ ୨୧ ।)

ପାଟୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଟ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ପାଟି ଧାତୁ=ପାଟି ପାଇବା+
Pāṭī କର୍ତ୍ତୃ. ଇ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପରପାଟୀ; ଶୃଙ୍ଖଳା—
1. Arrangement; method; order.
୨ । ଶ୍ରେଣୀ—2. Row.
୩ । ଏକଜାତୀୟ ବସ୍ତୁର ଶ୍ରେଣୀ; ସଂଜ୍ଞ—
3. A row of things of the same class.
୪ । ଯୁଜ୍ଞ—4. Group.
୫ । ପ୍ରଣାଳୀ—5. Mode; manner.

ପାଟୀଗଣିତ—ସ. ବ—(ପାଟୀ=ପରପାଟୀ+ଗଣିତ)—ଅଙ୍କଶାସ୍ତ୍ର—
Pāṭīgaṇita Arithmetic.

ପାଟୀନ—ସ. ବ—ପାଠୀନ (ଦେଖ)
Pāṭīna Pāṭhīna (See)

ପାଟୀର—ସ. ବ (ପଟୀର୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—ଚନ୍ଦନବିଶେଷ—
Pāṭīra A kind of sandal.

ପାଟୁଆ—ଦେ. ବ—ପଣ୍ଡପାଟୁଆ; ଚୈତ୍ର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ
Pāṭuā ବ୍ରତ ପାଳନପୂର୍ବକ ଶ୍ରାମ୍ବନାଥ କରିବା ନର୍ତ୍ତକ—
Persons who dance in observance of a religious vow on the occasion of Paṇā Saṁkrānti.
[ଦ୍ର— କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ପାଟୁଆମାନେ ପିଠିରେ ଝୁଣା ମାରି ବେଶିଶିର୍ ଦାଢ଼ଉଛନ୍ତି ବଙ୍କାଗ୍ର କଣ୍ଟା ଯୋଡ଼ା ସେ ଝୁକରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ ବାଜିଁଶ ଅଗରେ ଝୁଲନ୍ତି । ବାଉର, କଣ୍ଡର୍, ପାଣ ଓ ଉମ୍ବ ଆଦ ପାଟୁଆ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅନ୍ତି ।]

ପାଟୁଆ ଉତ୍ସ(ଚ୍ଛ)ବ—ଦେ. ବ.—ଚଡ଼କ ପୂଜା (ଦେଖ)
Pāṭuā utsa(chchha)ba Chaṛdaka Pūjā (See)
(ପାଟୁଆ ଜାତ, ପାଟୁଆ ଜାତର୍, ପାଟୁଆ ଯାତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟୁ ପାଟୁ—ଦେ. ବିଣ—କ୍ଷୁଧା ବା ତୃଷାରେ ପରିଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠତାଳୁ; କ୍ଷୁଧାରେ
Pāṭu pāṭu ବା ତୃଷାରେ ଶୁଷ୍କ ବା ଅସ୍ଥିର—Troubled by
ପଟପଟ the pangs of extreme hunger or thirst; with the mouth parched up owing to thirst and hunger.
ଦାଢ଼ାର ପାଟ ହୋଇଯାଇଚ୍ଚ ପାଟୁ ପାଟୁ
ପାଣି ବଥ ବୋଲ ସେକଇଁ କରେ ଜଣୁ । କୃଷ୍ଣଚିନ୍ଦ୍ର. ମହାଭରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।
(ଯଥା—ଉଚ୍ଚଆଣି ପିଲ୍ଲଟା ଦୁଧ ନ ପାଇ ଘୋକରେ ପାଟୁ ପାଟୁ ହେଲଣି ।)

ପାଟୁଳ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାଡ) ବ—ଘର ଛଆର କାମରେ ଲଗିବା ଭଲ
Pāṭuli ବଡ଼ ଓ ଟାଣୁଆ ଗଛ—A big and hard tree fit for being used as material for building houses.
ଗ୍ରା. ବ—ପାଟଳା (ଦେଖ)—Pāṭalā (See)

ପାଟେଈ—ଦେ. ବିଣ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ, ଯଥା ବଡ଼ ପାଟେଈ;
Pāṭeī ଛୋଟ ପାଟେଈ)—୧ । ପାଟୁଆର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
(ପାଟେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Feminine of Pāṭiā.
ହନହନୀ, ବତକ୍‌କଡ଼ ୨ । ଭୁଣ୍ଡେଈ; ବାଗ୍ଦଲା; ମୁଖର୍—
2. Talkative (woman).
୩ । କଳହୁଡ଼ୀ—3. Quarrelsome (woman).
୪ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗଳାର ସ୍ୱର ଉଚ୍ଚ ବା କଡ଼ା—
4. (a woman) Having a loud or harsh tone.

ପାଟେ କଳି—ଦେ. ବ. —କଳର ଏକ ଦୀର୍ଘ; ବୁଦ୍ଧେ କଳିଆ—
Pāṭe kaḷi A full course or heat of quarrelling.
ଏକଟକ୍କର ଝଗଡ଼ା ଯଥା—ସେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ପାଟେ କଳି କଲା ।
ପାଟେ କଳିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ବୋଧ ହୁଏ ପାଟେ କଳି
ପାଟେ ଉକର୍‌ଲି(ର) } =ସେତେ କଳି କଲେ ପାଟି ଘୋଳ ହୋଇ ଯାଏ ।]

ପାଟେଲୀ—ଦେ. ବିଣ.ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସ. ପାଟଳା)—ପାଟଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ (ଗାଈ)-
Pāṭeḷī Pale red (cow).
ଗ୍ରା. ବ. – ୧ । ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—1. Name of a popular Goddess.
୨ । ପାଟଳା (ଦେଖ)—2. Pāṭalā (See).

ପାଟ୍ଟୁ—ବୈଦେ (ତେଲୁଗୁ) ବ—ପଲସ୍ତ୍ତା; କାନ୍ଥ ଆଦରେ ଚୂନର ସ୍ତର
Pāṭṭu ବୋଳ ଢାଙ୍କୁ ମାଠିବା—Plastering.

ପାଟ୍ୟ—ସ. ବ (ପଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—ଛଣପଟ (ହି. ଶ.)—
Pāṭya Flax.

ପାଟ୍ରା—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ—୧ । ପାଟର୍ (ଦେଖ)
Pāṭrā 1. Pāṭarā (See)
୨ । ପେଟର୍ (ଦେଖ)—Peṭarā (See).

ପାଟ୍ରାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଟର୍‌ଣୀ (ଦେଖ)
Pāṭrāṇī Pāṭarāṇī (See).

ପାଠ—ସ. ବ (ପଠ୍ ଧାତୁ=ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Pāṭha ୧ । ପଠନ; ଲେଖାଥିବା ବିଷୟକୁ ପଢ଼ିବା—
1. Reading of any written matter; perusal.
୨ । ଆବୃତ୍ତି—2. Recital.
(ଯଥା—ସ୍ତୋତ୍ରପାଠ; ବେଦପାଠ; ମନ୍ତ୍ରପାଠ ।)
୩ । ପୁସ୍ତକର ପଠନୀୟ ଅଂଶ—3. Text of a book; the readable portion of a book
୪ । ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା; ପଢ଼ାପଢ଼ି; ଅଧ୍ୟୟନ—
4. Learning; study.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ସନ୍ଥ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଭ୍ୟାସ ବା ଆୟତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଗୁରୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତି ନିରୂପିତ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ—
5. A lesson given to a pupil for preparing in a fixed time.

୬ । ଅଧ୍ୟାପନ; ପଢ଼ାଇବା —6. Teaching.

୭ । କୌଣସି ବିଷୟ ବା ପଦ ବା ଶବ୍ଦ ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣରେ ଯେଉଁପରି ଲେଖା ଯାଇଥାଏ—
7. Different readings of the same matter or word or line found in different editions or copies of the same book.

ଦେ. ବ—୧ । ଶିକ୍ଷାଲାଭ—1. Education; attainment of learning.

ଦୋଳଯାତ୍ରେ ଭାତ (ଶେଷ), ଦୋଳ ପାଠକ ପାଠ—ଉଗ ।

୨ । ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ (ଯଥା—ବାଳକା ପାଠ; ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠ)—
2. Text book; reader.

୩ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—3. The scripture.

(ଯଥା—ପାଠ ଡାକୁଚ୍ଛି ଦୁଷ୍ଟଲୋକର ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରିବ ।)

୪ । ପ୍ରଚଳିତ ବିଧି; ରୀତି—
4. Current rule; custom; usage.

୫ । ପନ୍ଥା; ମାର୍ଗ; ପଦ୍ଧତି—5. Way; mode; fashion.

(ଯଥା—ଆଜିକାଲିର ଝୋକାଏ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ପାଠ ବାହାର କରୁଛନ୍ତି ।)

୬ । ଆଚରଣ; ଆଚରିତ ପନ୍ଥା—
6. Course of action; conduct.

(ଯଥା—ଆମ ଘରେ ନନାଙ୍କର ପାଠେ ଢ, ନାମାଙ୍କର ପାଠେ ।)

୭ । ନିତ୍ୟକର୍ମ—7. Daily act.

ନଇ ଜାବ ଖାଇବାର ଅଛି ଆଜ ପାଠ ।
କୃଷ୍ଣବିଂଦ ମଡ଼ାଉଛ ବଟ ।

୮ । ଖବର; ସମ୍ବାଦ—8. News; tidings.

ବାର୍ତ୍ତାବହ ଜ୍ଞାନ ବଶ୍ୱ ପାଠମାନ ମୋତର ଦେବାକୁ ।
ଉତ୍କ ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୯ । ଅଭ୍ୟାସ—9. Habit.

ପ୍ରାଦେ (ଭଲରଭାଖା) ବ—ପିଠି—Back.

ପାଠକ—ସଂ ବ. ପୁଂ (ପଠ୍ ଧାତୁ=ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pāṭhaka ୧ । ପଢ଼ୁଆ; ଯେ ପଢ଼େ—1. Reader.
(ପାଠିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ପଠ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାଠି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଅଧ୍ୟାପକ—2. Teacher;

୩ । ପୁରାଣ ପଣ୍ଡା—
3. A reader of the Purāṇas.

୪ । ଯେ କୌଣସି ପୁସ୍ତକରୁ ପଢ଼େ—
4. A reader or reciter from a book.

ସଂ. ବଶ. ପୁଂ—୧ । ପାଠନକାର୍ଯ୍ୟ —1. Reading.

୨ । ଆବୃତ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟ—2. Reciting.

୩ । ଅଧ୍ୟାପନକାର୍ଯ୍ୟ—3. Teaching.

ଦେ. ବ.—ପଞ୍ଚମ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
A family-title of certain Brāhmaṇas of north and west India.

ପାଠ ଗୁରୁ—ସଂ. ବ.—(ପାଠ+ଗୁରୁ)—ବଦ୍ୟା ଗୁରୁ; ଯେ ବଦ୍ୟା ପଢ଼ାନ୍ତି—Teacher.
Pāṭha guru

ପାଠଘୋଷା— ଦେ. ବ—ମୁଖସ୍ଥ କରିବାପାଇଁ ପୁସ୍ତକର କୌଣସି ଅଂଶର ବାରଂବାର ଆବୃତ୍ତି—Repeating or learning a portion of a book to commit it to memory.
Pāṭhaghoshā
ପାଠଘୋଷାନ
(ପାଠ ଘୋଷିବା —କ୍ରିୟାରୂପ)

ଦେ. ବଶ—ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠକୁ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ବାରଂବାର ଘୋଷେ ବା ମୁଖସ୍ଥ କରେ—Learning by rote; repeatedly reading a lesson aloud to get it by heart.

ପାଠ ଡାକୁଚ୍ଛି—ଦେ. ବାକ୍ୟ.— (ଅମୁକ ବିଷୟ) ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି—(a particular thing) Is witten in ancient books or scriptures; so say the books.
Pāṭha ḍākuchhi
ପାଠ ଡାକଲ୍ଲ
ପାଠ କହିଲ୍ଲ
ପାଠ କହୁଛି
ପାଠରେ ଅଛି
ପାଠଭାକୁ(ଖୁ)ଛି
} ଅନ୍ୟରୂପ

ପାଠ ଡାକୁଛି,
ଜଣେ ଛଡ଼େଇନ, ଜଣେ ଭଣ୍ଡୁଛ । ଉଗ ।

(ଯଥା—ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଜଣେ ଲୋକ ବନ୍ଧୁକଖୁରେ ସହିବା ଧନକୁ ଚା ପରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଅପବ୍ୟୟରେ ଉଡ଼ାଇ ଦଏ ।)

ପାଠନ(ନା)—ସଂ. ବ, ସ୍ତ୍ରୀ.—(ପଠ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ପାଠ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ; +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଅଧ୍ୟାପନା; ପଢ଼ାଇବା; ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ବଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେବା—Teaching.
Pāṭhana (nā)

ପାଠ ପଢ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାଠ+ପଠନ; ପାଠନ)—
Pāṭha pardhā ୧ । ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା; ଅଧ୍ୟୟନ—
ପାଠପଢ଼ା **ପାଠପଢ଼ା** 1. Reading; education; study.

"ମାଆଁ ମାଆଁ ରେ ! ପାଠପଢ଼ା ବଡ଼ ଦୁଃଖ;
ହାତ ଗୋଡ଼ ଦୁଇ ଲଗଇ ରେ । ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବଡ଼ ସୁଖ—ଶୀଗୁବଟନ

୨ । ଅଧ୍ୟାପନା—2. Teaching.

ଦେ. ବଶ.—୧ । ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ (ଶିଷ୍ୟ)—
1. Studying (student).

୨ । ଅଧ୍ୟାପନକାରୀ (ଗୁରୁ)—2. Teaching (master).

୩ । ଶିକ୍ଷିତ; ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ—3. Educated.

୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପିଲାଏ ପଢ଼ନ୍ତି—
4. (a place) Where children study.

ଯଥା—ପାଠ ପଢ଼ା ମେଲ୍ଲ ।

ପାଠ ପଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ପାଠ+ପାଠନ)—
Pāṭha pardhā(rdhe)ibā ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦେବା—
ପାଠପଢ଼ାନ 1. To impart education to pupils.
ପାଠ ପଢ଼ାନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପଦେଶ ଦେବା; ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା—
2. (figurative) To give advice.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (କଚରଆ)—ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଘରେ ଢାଲମ୍ କରବା—
3. To coach one's witness.

[ଦ୍ର—କଚେରରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରବାକୁ ଆସି ଥାଆନ୍ତି ସେହି ପକ୍ଷର ମାମଲଢକାର-ମାନେ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଅମୁକ ଅମୁକ ବିଷୟ କହିବ ବୋଲି 'ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି' । 'ମୌକ୍ତିକଂ ନ ଗଜେ ଗଜେ'—ସବୁ ଦାନ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁକୁତା ନ ଥିଲା ଭଳି ସବୁ ଓକିଲ ବା ସବୁ ମୁକ୍ତାରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ପଢ଼ାଇବା ବିଦ୍ୟା ଆସେ ନାହିଁ । ସାକ୍ଷୀ କଚରରେ ଦାକମଙ୍କ ପାଖରେ ଜବାନ-ବନ୍ଦୀ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ କଅଣ କହିବ ତାହା ନିଜ ପକ୍ଷର ଓକିଲ, ମୁକ୍ତାର ବା ମାମଲଢକାରଙ୍କ ଆଗରେ କହେ ଓ ସେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଠାରେ ଝୁଣ୍ଟେ ବା ଝୁଣ୍ଟିବାର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ ତାହା ଜୁକ୍ତ ମାମଲଢକାର ତାକୁ 'ଶୁଦ୍ଧ ଅଶୁଦ୍ଧ ପୂଗଇ ଗାଇବାକୁ' ଆଜ୍ଞା କର ପାଠ ପଢ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଆଜ କାଲି ମଫସଲ ଅଦାଲତ ଓ ବିଶେଷତଃ ଫଉଜଦାରୀ କୋର୍ଟରେ ଯେଉଁ ମାମଲଢକାର ବା ଓକିଲ ମୁକ୍ତାର ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ବିଷୟରେ ଯେତିକ ବେଶି ସିଦ୍ଧ-ହସ୍ତ ତାଙ୍କର ସେତିକ ବେଶି ନାମ ଡାକ ଓ ବଢ଼ତି ।]

ପାଠ ପଢ଼ିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ପାଠ + ପଠ୍ ଧାତୁ)—୧ । ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରବା; ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦ୍ୟା ଲାଭ କରବା
Pāṭha pardhibā 1. To acquire learning; to undergo a course of education.
पाठ पढ़ना

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାଠ ବା ସ୍ତବକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରବା—
2. To be engaged in studying a particular lesson.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କଚରଆ)—ମାମଲଢକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା (ସାକ୍ଷୀ) ମକଦମା ପଢ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଢାଲମ୍ ହେବା—
3. (figurative -(a witness) To be coached beforehand.

ପାଠ ପଢ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ଶୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରୁଅଛି—1. Studying; being educated.
Pāṭha pardhuā **पढ़ुआ** **पढ़ुआ**

୨ । ଶିକ୍ଷିତ; ଯେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିଅଛି—
3. Educated.

୩ । ଯେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦେଉ ଅଛନ୍ତି—
3. Teaching; imparting education.

୪ । ଯେଉଁ ଗୁରୁଙ୍କ ଠାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବାଲ୍ୟ କାଲରେ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ—4. One who had been a persona's teacher in the latter's boy-hood.

ପାଠ ବାଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀ.ବ.—(ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କ ଲଉଡ଼ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବାଡ଼ି
Pāṭha bārḍi ବୁଲାଇବାର ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ତମ୍ଭ—A kind of brandishing the stick in stick play.

ପାଠ ମଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ମଇନା ବା ସାସ୍ତ (ହି. ଶ.)—
Pāṭha mañjarī A species of myna bird.

ପାଠଲେ—ସ୍ତାଦେ. (ଉତ୍ତର ଦିଗ; ବସ୍ତୁର) ଅ—ପଛରେ—
Pāṭhale Behind.

ପାଠ ଶାଠ—ଦେ. ବ.—(ନିରର୍ଥକ ଅନୁଚର ଶବ୍ଦ,—୧ । ବିଦ୍ୟାଅବ—
Pāṭha śāṭha 3. Learning etc.
ପଢା(ଡ଼ା) ପଢ଼ି(ଟି) **पढ़ालिखा** ୨ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ—
2. Exhibition of one's learning.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚୋରରେ ହେ ସକଳ ଦୁଷ୍ଟ ଛାତ୍ର,
ଜଣି ବନ୍ଦୁ ଦିଜଙ୍କ ଭଦ୍ର ପାଠ ଶାଠ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନନ୍ଦାତ୍ମଜ ବନ ।

୩ । ବିଦ୍ୟା ଓ ବୁଦ୍ଧି—
3. Learning and intelligence.

୪ । ଲେଖା ପଢ଼ା—4. Reading and writting.

ପାଠଶାଳା(ଳ)—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଠ+ଶାଳା=ଗୃହ)—
Pāṭhaśāḷā(lā) ବିଦ୍ୟାଳୟ; ସ୍କୁଲ—School.
(ପାଠାଳୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ.—ଲୋୱର୍ ପ୍ରାଇମେସ୍ସ୍ କୁଲ; ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବିଦ୍ୟାଳୟ; ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ; ଗୁରୁଶାଳୀ; ଗୁଦାଳ—Primary vernacular school.

ପାଠଶିମ(ମ୍ବ)—ଦେ. ବ—ତେୟଟା ଶିମ୍ବ ବିଶେଷ—
Pāṭhaśima(mba) A kind of flat bean.
पट्टाशीम

ପାଠା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଆକାନବିନ୍ଦ (ଦେଖ)
Pāṭhā Akānabindhi. (Sea)

ପାଠାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଅନ୍ୟ+ପାଠ)—୧ । ଅନ୍ୟ ପାଠ—
Pāṭhāntara 1. Another lesson.
(ପାଠଭେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକପୁସ୍ତକର ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣରେ ଏକ କଥାର ବିଭିନ୍ନରୂପ ଲେଖା—2. Another reading from a different book.

ପାଠାଭ୍ୟାସ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଠ+ଅଭ୍ୟାସ)—
Pāṭhābhyāsa ବିଦ୍ୟାନୁଶୀଳନ; ପାଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରବା—Preparing a lesson; studying.

ପାଠାର୍ଥୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପାଠ+ଅର୍ଥୀ)—ଛାତ୍ର—
Pāṭhārthī Student.
(ପାଠାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ—Wishing to study.

ପାଠିକା—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଠକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pāṭhikā ପାଠକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pāṭhaka.
ସଂ. ବ—ଅକାନବିନ୍ଦ (ଦେଖ)—Akānabindhi (See).

ପାଠିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପଠ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ପାଠି ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—
Pāṭhita ଅଧ୍ୟାପିତ—Taught.

ପାଠୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପଠ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Pāṭhī ପାଠକ; ଯେ ପଢ଼େ—Reading; studying.
(ପାଠିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—ସଦ୍ୱପାଠୀ, ବେଦପାଠୀ ।]

ସଂ. ବ—୧ । ଚଞ୍ଚକ ବୃକ୍ଷ; ଧଳା ଚଡା ଗଛ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବିଶେଷ—
2. A family-title of Brāhmāṇas.

ପାଠୀନ—ସ. ବ. (ପାଠ + ସଙ୍କାର୍ଥେ ଇନ)— ୧ । ପାଠକ—
Pāṭhīna 1. Reader.
ସ. ନାମ—ବୋଦାଲ, ବଦାଲକ, ସହସ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର, ବୋୟାଲ
୬ । (ପାଠୀ = ପୃଷ୍ଠ + ନମ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ଅ)—ବାଲଆମାଛ—
2. Boal fish.

ପହିନା, ପଢ଼ିନା, ବୁଆରୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଶ୍ଳେଷ୍ମକର ଓ ବଳ-ବର୍ଦ୍ଧକ, ଏହାଦ୍ୱାରା ରକ୍ତ ଓ ପିତ୍ତ ଦୂଷିତ ହୁଏ ଏବଂ କୁଷ୍ଠରୋଗ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏହା ମାଂସଭୋଜୀ ଓ ଶବଭୋଜୀ ।]
୩ । ଗୁଗ୍‌ଗୁଲ ବୃକ୍ଷ—3. Amyris Agallochum (tree).

ପାଠୋଦ୍ଧାର—ସ. ବ. (ଦୁର୍ଜ୍ଞା ଉଦ୍ଧାର; ପାଠ + ଉଦ୍ଧାର)—
Pāṭhoddhāra ପୁସ୍ତକରେ ଦେଖାଯିବା କୌଣସି ଦୁରୂହ ବା ଅବୋଧ୍ୟ ପଦ ବା ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥକୁ ବୋଧଗମ୍ୟ କରାଇବା—
The elucidation of any knotty or obscure passage in a book.

ପାଠୋନ୍ନତି—ସ.ବ. (ଦୁର୍ଜ୍ଞା ଉନ୍ନତି; ପାଠ + ଉନ୍ନତି)—ଶିକ୍ଷାର କ୍ରମୋନ୍ନତି—
Pāṭhonnati The progress of education.

ପାଠ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ପଠ୍ ଧାତୁ = ପଢ଼ିବା + କର୍ମ. ଯ)— ୧ । ପଢ଼ିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ପାଠଯୋଗ୍ୟ; ପଠନୀୟ—1. Worth reading; legible; fit to be perused.
୬ । ଯାହା ବଦ୍ୟାଳୟରେ ପଠିତ ହେବାପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି—2. Prescribed as text-book in a school.

ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଘଣ୍ଟ—ସ. ବ. (ପାଠ୍ୟ + ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Pāṭhya nirghaṇṭa ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ମାନଙ୍କର ତାଲିକା—
A list or syllabus of text-books.

ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ—ସ. ବ. (ପାଠ୍ୟ + ପୁସ୍ତକ)— ୧ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଠିତ
Pāṭhya pustaka ହେବା ପାଇ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକ; ପଢ଼ାବହି—1. Text book.
୬ । ଯେଉଁ ବହି ପଢ଼ିବା ଯୋଗ୍ୟ—
2. A book worth reading.

ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କମିଟି—ଦେ. ବ.—ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର (ସ. ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ
Pāṭhyapustaka kamiṭi ଇଂ. କମିଟି) + ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକମାନ ମନୋନୀତ କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସମିତି—
Text-book committee.

ପାଠ୍ୟାବସ୍ଥା—ଦେ. ବ. (ଅପପ୍ରୟୋଗ) (ପାଠ୍ୟ + ଅବସ୍ଥା)—
Pāṭhyāvasthā ପଠଦଶା; ଛାତ୍ରାବସ୍ଥା—Student life.
ପାଠ୍ୟବସ୍ଥା

ପାଡ଼—ଦେ. ବ—ଲୁଗାର ଧଡ଼ି; କନାସ୍ତ—
Pārḍ The hem or border of a cloth.
ପାଡ଼ ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ (ଭୁଲ ଇଂ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଓ ହି. ପାଡ଼୍) —ଘୋଷସ୍ତ ବନ୍ଧ—
The high bank of a tank.

ପାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ପର୍ଦ୍ଦନ; ଭୁଲ. ଇଂ. ଫାର୍ଟ୍)—
Pārda ଅପାନବାୟୁ ; ବାତକର୍ମ—Ventris Crepitus.
ପାଦ ପାଦ fart; wind passed through the anus.

ପାଡ଼ ଗଣ୍ଠି—ଗ୍ରା. ବ. (ଅଶିଷ୍ଟ) (ସ. ପର୍ଦ୍ଦ + ଗ୍ରନ୍ଥି)—
Pārda ganṭhi ବହୁ ଶିଶୁ ବାଳକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧୋବାୟୁ ନିଃସାରକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ମାଣ୍ଡ—A kind of ordeal for adjudging as to who of the assembled children broke wind.

[ଦ୍ର—ଏକତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଗୁଡ଼ାଏ ଶିଶୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କେହି, ବାତକର୍ମ କଲେ ଓ ନ ମାନିଲେ, ଜଣେ ଗୁଡ଼ାଏ ଲୁଣା କାଠି ହାତରେ ମୁଠାଇ ଧରେ ଓ ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଣାରେ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ଥାଏ । ଲୁଣାମାନ ଧରିଥିବା ଶିଶୁର ହାତରୁ ସେହି ମୁଠିଆ ହୋଇ-ଥିବା ଲୁଣାରୁ ଉପସ୍ଥିତ ଶିଶୁମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଓଟାର ନିଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଥିବା ଲୁଣା ଖଣ୍ଡି ନିଏ, ସେହି ଶିଶୁ ଏହି କୋଦଣ୍ଡା ନିଶାପ ଅନୁସାରେ ବାତକର୍ମ କରିଥିବାର ଶିଶୁ ଦରବାରରେ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ । ହାତର ଅଞ୍ଚଳରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠିର ଅଗକୁ ବଙ୍କା କରି ଦେଇ ଜଣେ ପିଲା ଆପଣା ଆଖି ବୁଜ ଉକ୍ତ କାଠିକୁ ଦୁଇ ହାତର କରତଳରେ ଦହ ଖୁଆକୁ ମୋହିଲା ଭଳ ଘୁରାଏ ଏବଂ ଘୁରାଉ ଘୁରାଉ ଉକ୍ତ କାଠିର ବଙ୍କାକୃତ ଅଗ୍ର ଯେଉଁ ପିଲା ଆଡ଼କୁ ଲୁଲି ଯିବାର ଦେଖାଯାଏ ସେହି ପିଲାଟି ବାତକର୍ମ କରିଥିବାର ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ ।]

ପାଡ଼ଜୁଷି—ଗ୍ରା. ବ—ପାଡ଼ୁଷି (ଦେଖ)
Pārḍajushi Pārḍushi (See)
(ପାଡ଼ଦୁଷି, ପାଡ଼ଦୋଷି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଡ଼ର—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ପର୍ଦ୍ଦକ)—
Pārdarā ୧ । ପାରଡ଼ା; ପାରୁଡ଼ା; ଯେ ବାତ କର୍ମ କରେ —
ପାଡ଼ୁଆ, ପାଡ଼ୁର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Habituated to breaking wind very often.
ପାଡ଼ର୍ଣ୍ଣୀ, ପାଡୁ(ଡ଼ୋ)ଣି, ପାଡୁଣ୍ଣି } ସ୍ତ୍ରୀ ୬ । ଭରୁଆ; ଛେରୁଆ —
2. Timid; coward.
ପେଦା, ପାହ୍ୟା **ପଦୋଡ଼ା, ପଦ୍ଦୁ**
୩ । ପାଡ଼ ପରି ପୂତି ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—3. Of very offensive smell like the wind from the anus.

ପାଡ଼ର ଘୋକ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୃତ୍ୟଶୁ, ପୂତିକାଶ୍ଚ)—
Pārdarā poka ପାରଡ଼ା ବା ପାରୁଡ଼ା ପୋକ; ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ (ପାଡୁର ପୋକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୃଢ଼ପକ୍ଷୀ ଷଟ୍‌ପଦୀ କୀଟ—
ପଦୀ, ପେଦାପୋକା Lady bird; Coccinella;
ପଦନୀକୀଡ଼ା Hippodamea Maculata.
ଅନ୍ୟତ୍ର ଉର୍ବର । ଦେଖାଯାଉ ପୁଲକୁ ପାରୁଡ଼ା ପୋକ—ଦେଖ ।
[ଦ୍ର—ଏମାନେ କଖାରୁ ଫୁଲରେ ବସିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ କାଳ କମ୍ବା ଦ୍ୱଲଦଆ, ଦେହରେ କଳାକଳା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଫୁଟ୍ ଫୁଟ୍‌କିଆ ଦାଗ ଥାଏ । ଏହାକୁ ହାତରେ ମଳଲେ ବା ଏହା ହାତରେ ଲାଗିଲେ ଗହାଁଏ । ଏମାଦଙ୍କ ପଞ୍ଚଯୁକ୍ତ ପୃଷ୍ଠର ବ୍ୟାସ ଅଧ ଇଞ୍ଚ ଠାରୁ ⅝ ଇଞ୍ଚ ।]

ପାଡ଼ଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—ନାଦ୍ୱାଗୁଳଆ ଗୃଳ ଘରର ଲମ୍ବ ବାଗରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ (କାନ୍ଥ ବା ଖୁମ୍ଭ) —

Pārdiā (ଭୁଳଆ—ବିପଶ୍ଚିତ) Lateral (wall or post of a gabled thatched house).

ଦେ. ବ—୧ । ପାଡ଼ଆ କାନ୍ଥ (ଦେଖ)

1. Pārdiā kāntha (See)

୨ । ପାଡ଼ଆ ଖମ୍ବ (ଦେଖ)

2. Pārdiā khamba (See)

୩ । ପାଡ଼ଆ ଶ୍ରେଣୀ (ଦେଖ)

3. Pārdiā seṇī (See)

ପାଡ଼ଆ କାନ୍ଥ—ଦେ. ବିଣ—ନାଦ୍ୱାଗୁଳଆ ଗୃଳ ଘରର ପିଣ୍ଡା ଓ ଘର

Pārdiā kāntha ଭିତର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କାନ୍ଥ—

The wall of a gabled thatched house between the veranda and the inside.

ପାଡ଼ଆ ଖମ୍ବ—ଦେ. ବ—ଗୃଳ ଘରର ପିଣ୍ଡା ପାଖର କାନ୍ଥରେ ସେଉଁ

Pārdiā khamba ଖୁମ୍ଭ ବସି ଥାଏ—The lateral posts

ପାଢ଼କା ଖୁଂଟୀ of a gabled thatched house.

(ପାଡ଼ଆ ଖମ୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଡ଼ଆ ଶ୍ରେଣୀ—ଦେ. ବ - ଗୃଳ ଘରର ପାଡ଼ଆ ଖମ୍ଭ ଉପରେ ସେଉଁ

Pārdiā seṇī ଶ୍ରେଣୀ ପଡ଼ିଥାଏ—Wall plates laid on

ପାଢ଼ୀ the lateral pillars of a thatched house.

ପାଡ଼ନୀ—ସ. ବ - ମାଟିର ହାଣ୍ଡି (ହି. ଶ.)—

Pārdinī An earthen pot or boiler. (M. W.)

ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପର୍ଦ୍ଦ୍ ଧାତୁ)—

Pārdibā ୧ । ଅପାନ ବାସୁ ଶବ୍ଦ କରିବା; ବାଡ କର୍ମ କରିବା—

(ପାଡ଼ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To break wind; to pass

ପାଦା wind through the anus; to void wind

ପାଦନା from the stomach.

୨ । (ସ. ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ପାତ ଧାତୁ)—

ପାତତ କରାଇବା; ପକାଇବା; ପାରିବା; ଭୂମିରେ ବସ୍ତୁତ କରିବା; ଭୂଇଁରେ ପକାଇବା; ବଛାଇବା—

ପାଡ଼ା, ପାତା 2. To spread a thing on the ground.

ବିଛାନା, ପସାରନା (ଯଥା—ବସ୍ତ୍ରଣା ପାଡ଼ିବା, କୁଟା ପାଡ଼ିବା ।)

ବସ୍ତ୍ରଟେ ବୁଣ ଗୁଡ଼ଏ ଉତ୍ତେ ପାଡ଼ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ବନ୍ଦକରା ୩ । (କବାଟ) ପକାଇବା; ବନ୍ଦ କରିବା; (ଦ୍ୱାର) ରୁଦ୍ଧ

ବନ୍ଦ୍ କରନା କରିବା—3. To close or shut (a door).

ପୁଣି ଉସ୍ ପାଇଣ ଗର ଦାର ଦାଟ

ମାନଙ୍କର ଥଲେ ସେ ପାଡ଼ରେ କବାଟ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର, ମହାଭାରତ, ବନ ।

(ଡିମ) ପାଡ଼ା ୪ । ଗର୍ଭରୁ ବାହାର କରିବା; ଗର୍ଭଚ୍ୟୁତ କରାଇବା—

(ଅଣ୍ଡା) ଦେନା, ପାଡ଼ନା 4. To lay (eggs).

(ଯଥା—ଉମ୍ ପାଡ଼ିବା ।)

ପାତା ବାଁଧନା, ପାଡ଼ନା ୫ । ଉଆର କରିବା—5. To erect.

(ଯଥା—ଜଃ ପାଡ଼ିବା, ଚୁଲି କରିବା ।)

ଧାରେ ଆନା ୬ । ପାଡ଼ିବା; ନଗଦ ପଇସା ନ ଦେଇ କାଳ କରି

ଉଠାବନା ସଉଦା ଆଣିବା—6. To purchase or bring commodities on credit.

ପାଡ଼ନା ୭ । ଭୂମିରେ ଲଗାଇବା ବା ଭୂମି ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବା—

7. To make a thing stick to the ground; to bring a thing close to the ground.

(ଯଥା—ବଢ଼ିଣାକୁ ପାଡ଼ କରି ଘରକୁ ଓଳେଇ ନେଲେ ଝିକଏ ସୁବା ଅଳଆ ରହିବ ନାହିଁ ।)

ମଚାନା ୮ । ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ କରିବା; (ଡକା) ଛଡ଼ିବା—

8. To make a loud sound; to emit a loud cry.

ପାଡ଼ିଲେ ଭକା ଜସ୍ତକରୁ ମୁଖ ପାଣି—କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଫେଲା ୯ । (ପ୍ରମାଦାଦି) ପକାଇବା; ଘଟାଇବା—

ଗିରାନ 9. To bring (danger); to cause.

ଯେ ଦନ୍ତ ହଇଲେ ଏକଥା ଛଡ଼ାଇଲେ

ପ୍ରମାଦ ପାଡ଼ିଲେ ବୃକ୍ଷ ଯତ୍ନେ—ଦ୍ୱାଦାଶ. ଦ୍ରୌପଦୀ ।

ପାଡ଼ା ୧୦ । ପାରିବା; ଫଳ ଆଦ ଗଛରୁ ତୋଳିବା—

ତୋଡ଼ନା 10. To pluck (fruits) from trees.

(ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ପାଡ଼ିବା ।)

ବୁଜା ୧୧ । ଗୁଡ଼ିଦେବା; (ଦୁଇ ଓଠ ବା ଦାନ୍ତପାଟିକୁ) ମୁଦ

ମୁଦନା ଦେବା—11. To shut or close up (one's mouth or jaws.

ଗର୍ଜେ ପଶିବ ଯେତେବେଳେ,

ପାଟ ପାଡ଼ିବ ଅବହେଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

(କାନ) ପାତା (କାନ)ଦେନା, ଲଗାନା ୧୨ । (କାନକୁ) କୌଣସି କଥା ବା ଧ୍ୱନିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଭୂଇଁ ଆଡ଼କୁ ଲୁଆଇଁବା ବା ମଝିରେ ବ୍ୟବଧାନ ନ ଥିବା କାନ୍ଥ ବା କବାଟରେ କାନକୁ ଲଗାଇବା—12. To press one's ears close to the ground or door in order to be able to overhear a thing.

[ଦ୍ର—କାନ ପାଡ଼ିବା ଓ କାନ ଡେରିବା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଏହି କ, କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା କଥା ଶୁଣିବା ପାଇଁ କାନକୁ ଭୂମି ଆଡ଼କୁ ଲୁଆଇଁବାକୁ କାନ ପାଡ଼ିବା କହନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଆସୁଥିବା ଦିଗକୁ କାନକୁ ବୁଜାଇବାକୁ କାନ ଡେରିବା କହନ୍ତି; ଗୋପନରେ କେହି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବା ବେଳେ ଚତୁରସ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଘରର ବାହାରେ ଥାଇ ବ୍ୟବଧାନ ଥିବା କାନ୍ଥରେ ବା କବାଟରେ କାନ ଲଗାଇବାକୁ କାନ ପାଡ଼ିବା କହନ୍ତି ।]

ପାତା ପାଥନା, ପାଡ଼ନା ୧୩ । (ବଡ଼, ଘସି, ଗଜା, ଇଟା ଆଦର ପିଣ୍ଡୁଲାମାନଙ୍କୁ ଶୁଖାଇବା ପାଇଁ) ଭୂମି ବା ପଟା ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ କରିବା—13. To lay (cowdung cakes, balls of confectionary bricks) on the ground or board to dry.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଡ଼ୁର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—ପାଡ଼ର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pārḍurā (etc) Pārḍarā etc (See)

ପାଡ଼ୁଷି—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—ପାଟଯୋଷି (ଦେଖ)
Pārḍushi Pāṭajoshi (See)

ପାଡ଼ୁଷି ମହାପାତ୍ର—ଦେ. ବ୍ୟ—ଦେବତାଙ୍କ ସେବକଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Pārḍushi mahāpātra Title of some temple servants.

ପାଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ଭୀରୁ; କାପୁରୁଷ—
Pārḍha Coward.

କାୟର ଜେ ପାଡ଼ ଜେଡ଼ୁ ମରଦ ତଲା ଏହୁ ଠ ବରେ ପଡ଼ିବ ଜିଭା—
ଦୁଜନାଥ ସତରଉତଙ୍ଗ ।

ପାଡ଼େ (ସିଂହଭୂମ) ବ୍ୟ (ସଂ. ପାଠା=ଅକାନବିନ୍ଧି (ଗୁଲୁ) (ଦେଖ)
Akānabindhi (See)

ପାଡ଼ି—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ପାଠୀ=ପଠନକାସ୍ତ୍ର)—୧ । ପଣ୍ଡା ଜାତୀୟ ଦେବଲକ ସେବକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—1. A low class of Brāhmaṇas serving in temples.
(ପାଡ଼ିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ପାଁଡ଼େ ୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
ପାଠକ, ପନ୍ଦ୍ରା, ପାଁଡେ 2. A family title of Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର—ଏହ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶାସଜ୍ଞ ବା ଦାନୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଜନ୍ମୁଷ୍ମ । ଗୌଡ଼, ସାରସ୍ୱତ, ଗୁଜରାଟୀ ଓ ମୈଥିଲ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପାଠକ ବଂଶୋପାଧି ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୩ । (ଭୁଲ. ସଂ. ପାଡ଼ଙ୍ଗ=ଗୁନ୍ଧବା ହାଣ୍ଡି; ଲୁଣ ହାଣ୍ଡିରେ ରନ୍ଧା ହେଉ ଥିବାରୁ) ଲୁଣ ଗୁନ୍ଧବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person who boils sea water for manufacturing salt.

ପାଡ଼େ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଲରଆ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପାଡ଼ୀ)—ମାଈ ମହଁଷୀ ଛୁଆ—A female calf of buffalo.

ପାଡ଼ଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ପଣ୍ଡା ଓ ପାଡ଼ୀ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Pārḍhiā brāhmaṇa A class of Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦ୍ୱଲୁଆଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଓ ପଣ୍ଡା ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ । ଏମାନେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ସଉଦା ବନ୍ଧବା ପାଇଁ ଦୋକାନ କରନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମର କେତେକ ଗ୍ରାମରେ ଏହ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ପୁରୋହିତ କରୁଥିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାଳରେ ସଉଦା ନେବା—
Pārḍhibā 1. To purchase commodities on credit.
ଲୌଲୀବାଜୀ କରନା ୨ । କୌଣସି ଦେସ୍ତକୁ ସୁଝିବା ପାଇଁ ବଳମ୍ବ କରିବା—2. To delay the repayment of any due.

୩ । କୌଣସି ଦେସ୍ତକୁ ଦେବା ପାଇଁ ଭଣ୍ଡିବା—
3. To put off payment of one's liabilities on various pretexts from day to day.

ପାଡ଼ୁ—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ.—୧ । ଯେ ଉଧାର ବା ଋଣ ନେଇ କାଳରେ ସଉଦା କଣି ତାହା ସୁଝିବାକୁ ବଳମ୍ବ କରେ—
Pārḍhu 1. (a person) Who delays the payment of the price of commodities purchased on credit.
ଲୌଲୀବାଜ (ପାଡ଼ୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପାଡ଼େଇ, ପାଡ଼େଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଦେଣଦାର; ଋଣଗ୍ରସ୍ତ—
2. Involved in debt; indebted.

୩ । ଠକ; ଧପାବାଜ୍—3. Cheating; deceitful.

ପାଣ—ଦେ. ବ୍ୟ.—(ଭୁଲ. ସଂ. ପାଣବକ=ବାଦ୍ୟ ବାଦକ=
Pāṇa A drummer).

୧ । ନୀଚ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଜାତିବିଶେଷ—
ପାନ୍, ପାଂ, ଡୋମ୍ 1. A class of low untouchable caste.
ଡୋମ (ପାଲୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଢୋଲ ବଜାନ୍ତି, ମଲ୍ଲ ଗୋରୁ ଚମଡ଼ାର ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି, ବେଉରେ ଚଉକି ଓ ପେଟରା ଆଦ ବୁଣନ୍ତି, ଘୋଡ଼ା ସଇସ ଓ ଚଉକିଦାର କାମ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ମଦ୍ୟ ଓ ଗୋମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତରେ ପାଣଙ୍କର ଜାତି ତିନି ପ୍ରକାର । (୧) ଲୁଗାବୁଣା; (୨)ବଡ଼ା ବେପାର; (୩)ଚଉକିଆ, (୪) ସଯୋଗୀ ବୈଷ୍ଣବ । ଗଡ଼ଜାତରେ ବାଡ଼ମାନେ ଢୋଲ ଆଦ ବାଦ୍ୟ ମାନ ମଧ୍ୟ ବଜାନ୍ତି; ପାଣମାନେ ଢୋଲ ବଜାନ୍ତି ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତର ପାଣମାନେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୋର । ସିଂହଭୂମର ପାଣମାନେ ଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି ଓ କୁକୁଡ଼ା ଓ ଗୋମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୨ । ପାଣୁ (୩) (ଦେଖ)—Pāṇu 3 (See)

ସଂ. ବ.—(ପଣ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ଭାବ. ଅ)—୧ । ବାଣିଜ୍ୟ; ବେପାର—
1. Trade; traffic.

୨ । ବଣିକ୍; ବେପାରୀ—2. Trader.

୩ । ବାଜୀ ରଖି ଖେଳା ଯିବା ଖେଳ; ଜୁଆ—
3. Game; gambling.

୪ । ଜୁଆରେ ରଖା ଯିବା ବାଜୀ (ହି. ଶ.)—
4. Wager; stake at play.

୫ । କର; ହସ୍ତ; ପାଣି. (ହି. ଶ.)—5. Hand.

୬ । ପ୍ରଶଂସା (ହି. ଶ.)—6. Praise (M. W.)

ପାଣ ଛୁଆଁ—ଦେ. ବ.—ପାଣକୁ ଛୁଇଁବାଦ୍ୱାରା କଳ୍ପିତ ଅପବତ୍ତା—
Pāṇa chhuāñ Impurity caused by the touch of a Pāṇa.

ଦେ. ବିଣ.—ପାଣ ଛୁଇଁବା ଯୋଗୁଁ ଅପବତ୍ତ—
Made impure by the touch of a Pāṇa.
(ଯଥା—ପାଣଛୁଆଁ ଖପରା ।)

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଉଚ୍ଚଜାତିର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପାଣଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ଅପବତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ପଳନ୍ତୁ ଆମ୍ବ ଓ ପଣସ ଆଦ ଗଛର ଗୁଣ୍ଡିଏ ପାଲଦଉଡ଼ ଘେରିର ଉକୁ ପାଲଦଉଡ଼ ଉପରେ ପାଣଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିଏ ଖପରା ରଖାଇ ବନ୍ଧନ୍ତି । ଉକୁ ପାଣଛୁଆଁ ଖପରା ଲଗିଥିବା ଦଉଡ଼କୁ ଉଚ୍ଚଜାତିର ଲୋକେ ଛୁଇଁଲେ ଅପବତ୍ତ ହେବେ, ଏହ ଆଶଙ୍କାରେ ଦଉଡ଼ ଘେରି ହୋଇଥିବା ଆମ୍ବ ଆଦ ଗଛକୁ ଉଚ୍ଚଜାତୀୟ ଲୋକେ ଛୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣତା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦି ଦ୍ୱିରୁପ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୃହସ୍ଥର ଘରକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ କୂଅ
Pāṇati ବା ପୋଖରୀରୁ ପାଣିଆଣି ଦେବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ
(ପାଣିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲୋକ—A woman who is engaged
on hire to fetch water from a well or pond
for the domestic use of a person.

ପାଣବ—ସ. ବ. (ପଣବ + ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—ମର୍ଦ୍ଦଲ; ମାଦଲ—
Pāṇaba Drum; a kind of drum.

ପାଣବିକ—ସଂ. ବଣ. (ପଣବ + ଇକ)—ପଣବ ବା ଢୋଲ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāṇabika Relating to a drum.
(ପାଣବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ବାଦ୍ୟବାଦକ; ଯେ
ବାଜା ବଜାଏ—1. Drummer (M. W.).
୨ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—2. A species of bird.

ପାଣି—ସ. ବ. (ପଣ୍ ଧାତୁ = ବ୍ୟବହାର କରିବା + କରଣ ଇ; ଅଥବା
Pāṇi ପଣ୍ ଧାତୁ = କ୍ରୟବିକ୍ରୟ କରିବା + କରଣ. ଇ; ଭୁଲ.
ଲ୍ୟୁଟନ୍—ପଲ୍ଲା; ଜର୍ମାନ୍—ଫୁଲ୍ଲେନ୍; ପ୍ରାଚୀନ ଇଂଗ୍ଲିଶ୍—
ଫଲ୍ଲ୍ ଭୁଲ ଇଂ. ଫାମ୍ = କରଭଲ;)—୧ ।କର; ହାତ—
1. Hand.
୨ । କନ୍ଦୁଣିଠାରୁ ଅଙ୍ଗୁଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତାଂଶ—2. The part
of the hand between the elbow and the
fingers.
୩ । କୁଲକ ବୃକ୍ଷ; କୋଇଲଖିଆ ଗଛ—
3. Ruella Longifolia (plant).
୪ । (+ଅଧିକରଣ. ଇ)—ଦୋକାନ; ହାଟ; କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—
4. A place of sale; shop; market. (M. W.).
ଦେ. ବ. (ସ. ପାମାନ୍; ପ୍ରା. ପାଣି)—୧ । ଜଳ—
ପାନୀ 1. Water.
ପାନୀ ୨ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ; ରସ; ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ—
ମ. ପାଣୀ 2. Liquid; juice; sap.
ଯଥା—ଘାଆରୁ ଭାରି ପାଣି ଦେଉଛି ।
ଡେ. ନରଲୁ, ଉଦକମୁ ୩ । ପଣା; ପାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
3. A drink.
ଯଥା—ସୋଡ଼ା ପାଣି; ପଇଡ଼ ପାଣି ।
[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର, ସୋନପୁର ଓ ମେଦନୀପୁର ଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ
ଲୋକେ 'ପାଣି'କୁ 'ପାଏନ୍' ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]
୪ । ବଲଦର କୃଷ ବା ଶଗଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବାର ବର୍ଷ ବା
କାଳ; କାଟ—4. A period of one season or
year in which a bullock works in plough
or cart.
ଯଥା—ମୋ ଦାମୁଡ଼ିଟ ଛକ ପାଣିର ହେଲାଣି ।
୫ । କମାରମାନେ ଲୁହାକୁ ବା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ତାତ୍ତିଲା
ବା ଦରତାତ୍ତିଲା ଲୁହାକୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବାର କ୍ରିୟା—
5. The process of tempering iron or weapon
with water.
୬ । (ସ. ପାଣୀ) ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବଶୋପାଧିବିଶେଷ—
6. A family-title of Brāhmaṇas.
୭ । ପୁରୁଷର ୱୀର୍ଯ୍ୟ; ରେତଃ—7. Semen virile.
୮ । ସ୍ତ୍ରୀରଜଃ; ରକ୍ତଦପାଣି—8. Menstrual flux.
୯ । ସ୍ତ୍ରୀରେତଃ—9. The semen of females.
୧୦ । ତେଜଃ; ସରସପଣ—10. Vigour.
ପୂଂପଣ ମଂରେ ନାହିଁ ଆଉ ପାଣି । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।
୧୧ । ବର୍ଷା—11. Rain.
ପାଣି ବନ୍ଦୁଛ ନ, ପବନ ବନ୍ଦୁଛ ନ । ଭକ୍ତକାକୁମାସ, ନଅଭୁଣ୍ଡି ।
୧୨ । ବନ୍ୟାଜଳ—12. Flood water.
୧୩ । ଜଳବାୟୁ—13 Climate.
ଯଥା—ମୋ ଦେହରେ କଲିକତାର ପାଣି ଗଲା ନାହିଁ ।
୧୪ । ଜଳର ଗଭୀରତା—14. Depth of water.
ପାଣି ନ ଦେଖି ଲଙ୍ଘଣା ହେବା ନ୍ୟାୟ । ଉଗ ।
ଯଥା—ଏ ପୋଖରୀରେ କାଡେ ପାଣି, ପୁରୁଷେ ପାଣି, ପହଁରିଏ
ପାଣି ।
୧୫ । ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦଶ ଉପଲକ୍ଷରେ ଦଆଯିବା ଜଳ—
15. Oblation of water offered to the spirits
of one's deceased ancestors.
ଯଥା—ତା କୁଳରେ ପାଣି ଦେବାକୁ କେହି ରହିଲେ ନାହିଁ ।
[ଦ୍ର—ପାଣିର ସଂସ୍କୃତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଜଳ, ପୟଃ, ନୀର, ଉଦକ,
ଉଦ, ରସ, ଅପ୍, ଜୀବନ, ଅମ୍ବୁ, ଅର୍ଣ୍ଣଃ, ସ୍ରୋତ, ପଦ୍ମ, ତୋୟ,
ବାରି, ଅମୃ, କବନ୍ଧ, ସଲିଲ. ବନ, ବାଃ, ଘୃତ, ମଧ, ପୁଷ୍ପରସ,
ପିପ୍ପଲ, କ୍ଷୀର, ବିଷ, ରେତ, କଶ, ରୁସ୍, ଭୁଗ୍ୟା, ସୁକ୍ଷେମ, ଧରୁଣ,
ସୁରା, ଅରବନ, ଧନୁବଭୁ, ଜାମ୍ନି, ଆୟୁଧ, କ୍ଷସୃ, ଅହ୍ନ, ଅକ୍ଷର,
ସ୍ରୋତ, ଭୃପ୍ତି, ପସୃ, ସର, ଦ୍ୱେଷଜ, ସଦ୍ମ, ଔଜ, ସୁଖ, କ୍ଷଜ,
ଶୁଚ, ଯାଦୁ, ଭୂତ, ଭୁବନ, ଉବଷ୍ୟତ୍, ବ୍ୟୋମ, ସଙ୍ଗ, ମଦ୍ମଃ,
ସଣ୍ଡୀକ, ସ୍ମୃତିକ, ସତାନ, ଗହନ, ଗଭୀର, ଗଭ୍ଲଂଗ, ଭ୍ରମ,
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ସଦନ, ରୁତ, ଯୋନ, ସଭ୍ୟ, ରଯ୍ଟି, ସତ୍ତ, ଦୃଣ୍ଟି, ସଙ୍ଗ,
ଅକ୍ଷିତ, ବର୍ହି, ନାମ, ସର୍ପି, ପବ୍ରତ୍ର, ଅମୃତ, ଇନ୍ଦୁ, ସ୍ୱଃ, ସର୍ଗ,
ସବର, ବସୁ, ଭୂପ, ଶୁକ୍ର, ତେଜଃ, ଜଲାଷ, କମଳ, କାଲାଲ,
ପାଥ, ପୁଷ୍କର, ସବଃତୋମୁଖ, ପାମାନ୍, ମେଘପୁଷ୍ପ, ସଲ, ଜଡ଼, କ,
ଅଂଧ, ନାର, କୁଶ, କାଣ୍ଡ, ସବର, ସର, କର୍ବୁର, ବ୍ୟୋମ,
ସବ, ଇରା, ବାଜ, ଚାମର, କଂବଲ, ସ୍ୟନ୍ଦନ, କ୍ଷର, ଉର୍ଜ,
ସୋମ, ମଦ୍ମତ୍—ହ୍ର. ଶ.]

ପାଣି ଅଁଳା—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରାଚୀନାମଲକ, ପାମାନ୍ୟାମଲକ)—
Pāṇi a-aṁḷa ନେପାଳ, ବଙ୍ଗ, ଆସାମ, ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ, କଙ୍କଣ
ପାଣି ଅଁଳା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଜନ୍ମିବା ଶ୍ଲେଷ ଶୁଲ୍ମ
ପାଣି ଅଁଳା ଅନ୍ୟରୂପ] ବିଶେଷ—Flacourtia
ପାନିୟାଲା, ପାନିଆମଳା Cataphracta (plant).
ପାନିଅମ୍ବରା, ପନିବାଲା, [ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଳରେ କଣ୍ଟା ନ
ପାନୀଆଁବଲା ଥାଏ, ଗଛର ଗଣ୍ଡିରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ ।
ଡେ. ପ୍ରାଚୀନାମଲକମୁ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ନାହିଁ, ଫଳ ଖାଇଲେ
ମ. ପାଣଆମ୍ଲେ ଭିତର କୋଳ ପର କଲା ହୁଏ, କନ୍ତୁ
ଗୁ. ପାଣିଆଁବଲା ଫଳ ଭିତର କୋଳଠାରୁ ବଡ଼ ।
ଅର୍ଣ୍ଡିଗ୍ ଓ ମାନ୍ ଗଛ ପୃଥକ୍; ଫଳ.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର, ଶାଖା, ଛେଇ ଓ ଫଳ ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ୱର ଓ ହୃଦ୍‌ରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା କ୍ରିମିଦୋଷନାଶକ ଓ ଜ୍ୱରଘ୍ନ ।]

ପାଣି ଅଛୁଆଁ ଜାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାନୀୟ + ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ + ଜାତି)—

Pāṇi achhuāñ jāti — ଯେଉଁ ମାତ ଶୂଦ୍ର ଜାତିଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଜଳ ଜଳ ଅଛେଁୟା ଜାତ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଉଚ୍ଚ ଜାତିଙ୍କ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ—

पानी नहीं चलनेवाली जात Some low caste Śūdras, the water touched by whom is not to be used by Brāhmaṇas and other high castes.

[ଦ୍ର—ଅଟ୍ଟ ମାତ ଜାତିଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ହିନ୍ଦୁମାନେ (ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ) ଛୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବା ଅଛୁଆଁ ଜାତି । ଯଥା—ଡୋମ, କଣ୍ଡରା, ହାଡ଼ି, ବାଉରି, ଡମ, ଚମାର; ଏମାନଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତର ଶୂଦ୍ର ଜାତିଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ହିନ୍ଦୁମାନେ ଛୁଇଁ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଜଳକୁ ପିଅନ୍ତି ନାହିଁ; ଏମାନଙ୍କୁ ପାଣି ଅଛୁଆଁ ଜାତି କୁହାଯାଏ । ଯଥା—ଗନ୍ଧ, କେଉଟ, ଜ୍ୟୋତିଷ ନାସ୍ୟକ, ତୁଲା-ଧୋଣା । ଏମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତର ଶୂଦ୍ର ଜାତିଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ହିନ୍ଦୁମାନେ ଛୁଅନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଜଳକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ପାଣି ଛୁଆଁ ଜାତି କହନ୍ତି; ଯଥା—ଗଉଡ଼, ଉଣ୍ଡାର, ତୀର୍ଥା, ଗୁଡ଼ିଆ, କମାର, ବଢ଼େଇ, ପାଟରା, ମାଳ, କଂସାର ।]

ପାଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପାନୀୟ ,—

Pāṇiā(āñ) — ୧ । ଜଳବହୁଳ; ଜଳୀୟ—

ପାତଳା, ପାନୀସା 1. Abounding in water; watery.

पनिहा, पनला ୨ । ଜଳମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with water.

୩ । ତରଳ—3. Liquid.

୪ । ପାଣିଗୁ; ପାଣିର ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ; ସ୍ୱାଦସ୍ପାନ—

4. Having the taste of water; insipid; tasteless.

୫ । (ପଶୁପାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—

ଏତେ ବର୍ଷ ହଲ ବା ଶଗଡ଼ରେ ଲଗା ଯାଇଥିବା (ବଳଦ)—

5. (a bullock) Which has worked in the plough or cart for so many years.

ଏ ପାଣିଆ ବଳଦ ହଳକର ବାମ ସାଙ୍ଗେ ଗଲ

ଏ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା କେବେ ଜଏ ଶୁଣିଥିଲ ? ଫକୀରମୋହନ. ଲଛମନିଆ ।

ଭାରୀ ପନିହାର ଦେ. ବିଣ—ଜଳବାହକ; ପାଣି ବୁହାଳି—Water carrier.

ଦେ. ବିଣ—ଶୀତଳ—Cold.

(ଯଥା—ସନ୍ଧିପାଟ ମଳୁର ଦହ ହାତ ପାଣି ହୋଇ ଯାଉଛି ।)

ପାଣିଆଁ ଗଉଡ଼—ଦେ. ବ—ପାଣି ଆପଟ (ଦେଖ)

Pāṇiāñ gaurda — Pāṇi āpaṭa (See)

ଜଳର ଭାରୀ **पनीहार**

ପାଣି ଆଖିଆ—ଦେ. ବ—ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—

Pāṇi ākhiā — A sort of sea fish.

ପାଣି ଆଞ୍ଜୁଳା—ଦେ. ବ. (ପାଣି + ଅଞ୍ଜଳି) —ଜଳାଞ୍ଜଳି—

Pāṇi āñjulā — An oblation of water with the palms joined together to form a cup.

ଜଳର ଅଂଜଳା **पानीकी अंजुली**

ପାଣି ଆପଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—

Pāṇi āpaṭa — ରାଜାମାନଙ୍କ ନଅରକୁ ପାଣି ବୁହାଇବା ଗଡ଼ଜ—Water-carrier to the palace of a Raja.

ପାଣି ଆମ୍ବ—ଦେ. ବ—ପାଣିରେ ହଳଦି, ଅଦା, ତେଲ ପକାଇ ଉତ୍ତପ୍ତ

Pāṇi āmba — ପାଣିକୁ ୩।୪ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟତାପୀ କରିବା ପରେ ସେହି ପାଣିରେ ସଦ୍ୟ ତୋଳା ହୋଇ ଆସିଥିବା ପାଚିଲା ଆମ୍ବକୁ ସାଇତି ରଖିବା—A process of preserving ripe mangoes in water mixed with turmeric, ginger and oil and seasoned in sun's rays for 4 or 5 days.

[ଦ୍ର—ଏପରି କଲେ ଆମ୍ବ ୩।୪ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିକୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହେ ।]

ପାଣି ଆଳୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାନୀୟାଳୁ)—

Pāṇi āḷu — ବନ ଜାତ ଆଳୁବିଶେଷ—A kind of wild yam.

ପାଣିଇଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କୂଅ ବା ପୋଖରୀରୁ ପାଣି

Pāṇi-iṭī — ଆଣି ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କ ଘରେ ଯୋଗାଏ—

पनहारनीन A female water-carrier.

(ପାଣେଇଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣି ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ଖୋଳା ସାରିଥିବା କୂପ ଆଦିରୁ ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ

Pāṇi uṭhibā — ତଳରୁ ଜଳ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିବା—

ଜଳଉଠା **पानी उठना** The coming up of water from underground spring through an opening in a well or tube well.

ପାଣି ଉତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ)—

Pāṇi utāribā — କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ବେଇଜ୍ଜତ ବା ଅପମାନିତ କରିବା—To insult or humiliate a person.

ପାଣିଓତା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶୁଣ୍ଡି ଜାତି—

Pāṇiotā — The wine distiller caste.

ପାଣିକଖାରୁ—ଦେ. ବ (ଓ. ପାଣି + ସଂ. କର୍କାରୁ)—କଖାରୁ ଜାତୀୟ

Pāṇi kakhāru — ଲତା ଓ ଫଳ—Cucurbita Pepo (Haines); Benincusa Cerefera; pumpkin; white gourd-melon.

ସଂ. ନାମ—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ, ଭମ୍ରିଷ

ଛାଚିକୁମଡ଼ା, ଚାଳକୁମଡ଼ା **पेठा, सफेद कुमड़ा, कुम्हड़ा**

ସ. ଲୋପଲା

ଇ. ବୁଡ଼ିଦପୁମ୍ପଡ଼

[ଦ୍ର—ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ; ବୋଇଦ୍ଧକଖାରୁ ବିଦେଶରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଛି । ଏହାର ଫୁଲ ଏଷତ୍ ହଳଦିଆ; ଫଳ ଷ୍ଟେଟବେଳେ ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ, ପକ୍ୱ ହେଲେ ପାଚିଁଶପର ଧଳା ଚୂନାରେ ଆବୃତ ହୁଏ । ଫଳମାନ ଉଢ଼ଆ ବା ମୃଦଙ୍ଗପର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣି କଣ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ (ସିଦ୍ଧବୁମ୍) ବ—ଶିଂଘଡ଼ାଫଳ—
Pāṇi kaṇṭā Water chestnut.

ପାଣି କଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳର ଗଭୀରତାକୁ ମାପିବା—
Pāṇi kaṇṭibā To fathom the depth of
ଜଳମାପା water.
पानीका थाह लेना

ପାଣି କଥୁ—ଦେ. ବ—ପାଣି କୋଥ (ଦେଖ)
Pāṇi kathu Pāṇi kotha (See)

ପାଣି କମିବା—ଦେ. ବ—କୂଅ, ପୋଖରୀ, ନଈଆଦରୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ
Pāṇi kamibā ଜଳ ଅଳ୍ପ ହୋଇଯିବା—The decrease of
(ପାଣି କମିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) water in a well, tank or
ଜଳ କମେ ଯାଓୟା river during summer.
पानी टुटना, पानी घटना

ପାଣି କନା—ଦେ. ବ—ଘାଆ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ଷତ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଡ଼ା-
Pāṇi kanā ଇବା ସକାଶେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା କନା—
ଜଳେ ଭିଜାନ ନେକଡ଼ା A piece of wet rag used for
पन कपड़ा putting over boils, cuts, wounds etc.

ପାଣି କର—ଦେ. ବ—ଜଳ କର; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଡ଼ୁଆ ବା କେନାଲରୁ
Pāṇi kara ପାଣି ଆଣି ଆପଣା କ୍ଷେତରେ ମଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର-
ଜଳକର ସ୍ୱାମୀ ଜଳ-ସ୍ୱାମୀକୁ ଦେବା କର ବା ଖଜଣା—
जलकर 1. Watercess; water rate.

୨ । ସରକାରଙ୍କର କେନାଲ୍ ରେଭନ୍ୟୁ ବା ଜଳକର
—2. Canal-cess; cess levied by
Government from canal irrigated
lands.

ପାଣି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କଠିନ ପଦାର୍ଥକୁ ତରଳ
Pāṇi karibā କରିବା—1. To liquefy any hard or
ଜଳକରା solid thing.
पानी करना ୨ । ପରାସ୍ତ କରିବା—
2. To vanquish; to defeat.

୩ । ଘୋଡ଼ାକୁ ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରାଇ ଘର୍ମାକ୍ତ କରାଇବା—
3. To cause a horse to perspire with
hard labour.

୪ । ଶୁନାଅ କରିଦେବା—4. To cause alarm.

୫ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପଢ଼ାଇବା ବା ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—
5. To get by heart.

ପାଣି କଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ କଳଦ୍ୱାରା ଜଳାଶୟ ଓ କୂଅଆଦରୁ
Pāṇi kala ପାଣି ଉପରକୁ ଉଠାଯାଏ; ଦମକଳ—
ଜଳେର କଳ, ଦମକଳ 1. Water-pumping machine.
पानी उठानेकी कल, दमकल ୨ । ଯେଉଁ କଳ ବା ଚକ ପାଣିର
ଜଳେର କଳ ବେଗଦ୍ୱାରା ଘୂରିଲେ ହୁଏ—2. Water-mill;
पनचक्की water-wheel.

ପାଣି କଷ—ଦେ. ବଣ—ପାଣିରେ ବହୁବାର ଉଜା ଓ ଶୁଖା ହୋଇ
Pāṇi kasha ଏଷତ୍ ହରଡାଭ କଳା ଯାଇଥିବା (ଗାମୁଛ)—
पानीमे कसा हुआ (a napkin) Which has assumed
a yellowish tint by frequent
immersion in water.

ପାଣି କାଉ—ଦେ (ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ବ (ସ. ପାନୀୟ + କାକ; ସଂ. ଜଳ
Pāṇi kāu କାକ)—ପ୍ଲବଗବର୍ଗର ପ୍ରାୟ ୧ ହାତ ଦୀର୍ଘ ଜଳଚର
(ପାଣି କୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲମ୍ବପଦା ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—
ପାନିକୋଆ, ପାନିକୌଟି The little cormorant; the
ପାନିକାକ, ପାନିକୌଡ଼ି coal goose; Phalacrocorax.
पानीकउआ [ଦ୍ର—ଏହାର ଅଣ୍ଡା ଚେପଟା, ପକ୍ଷୀ ସାନ. ବେକ
ଲମ୍ବା; ଓପର ଅଣ୍ଡା ଭଲକୁ ବଙ୍କେଇ ଥାଏ । ଲାଞ୍ଜ ପ୍ରାୟ ନାହିଁ;
ବର୍ଣ୍ଣ ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଏମାନେ ଅଧିକ ସମୟ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି
ଯାଇଥାନ୍ତି ।]

ପାଣି କାଚ—ଦେ. ବ (ସ. ପାଣି + କାଚ)—ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ସରୁଆ କାଚ
Pāṇi kācha ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of slender
glass bangle.

ସେ ବୁଜେ ବାନ୍ଧଛ ରୂପା ସୂତା ବଦମତୀ
ପାଣିରେ ତା ପାଣିହାତ ମିଲ୍ଲା ବଡ଼ଥଲୀ ସେ—ଭୀଷ୍ମ. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

ପାଣି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପାଣି
Pāṇi kāṭibā ନେବାର ନାଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
ଜଳକାଟା **पानीकाटना** To cut a channel for the
flow of water from one place to
another.

୨ । (ମାଛ ବା ଡଙ୍ଗା ଆଦ ଜଳରେ ସିନ୍ଧା ସମୟରେ କମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟ
ପହଁରିବା ସମୟରେ) ଜଳକୁ ଦୁଇ ଭାଗ କରିବା—
2 To plough a way through water (said of
fishes, boats and swimmers).

୩ । (କଫଘ୍ନ ଔଷଧ) ଶରଦ୍ଦର ପ୍ରତିଶେଧ କରିବା—
3. To counteract the effect of cold (said of an
antidote for cold).

ପାଣି କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୂଅରୁ ଜଳ ତୋଳିବା—
Pāṇi kāṛḍhibā 1. To lift water from a well.
ଜଳତୋଳା **पानीकाढ़ना** ବାବାଜୀ ଅଇଲେ ଉତରୁ, ଠେକ ଠେକ ବହି
ପାଣି ହାଡୁଲେ ମ୍ୟୋଦ୍ଧ ଉତରୁ—ହାତସୁଗୀତ ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଜଳ ବା ରସ ଚପୁଡ଼ିବା ବା ନିଗାଡ଼ିବା—
2 To press out water from any watery
thing.

୩ । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗମ କରିବା—
3. (indecent) To cohabit with a woman.

ପାଣି କାଦୁଅ—ଦେ. ବ (ସ. ପାନୀୟ + କର୍ଦ୍ଦମ)—ବର୍ଷାଜନିତ ଜଳ ଓ
Pāṇi kādua ଉତ୍ପନ୍ନ କର୍ଦ୍ଦମ—Water and mud due
ଜଳକାଦା **पानीकीचड़** to rain.

ପାଣିକାଣି—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Pāṇikāṇi Bridelia Retusa tree (Haines).
କସାଇ **कोसाइ**

ପାଣିକି ଚ୍ଛେଲି—ଦେ. ବଣ (ନ୍ୟାସୃ)—(ଛେଳିମାନେ ଯେପରି ପାଣିରେ
Pāṇiki chheli ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଉରନ୍ତି ସେହିପରି) କୌଣସି
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନଚାହୁଁ ଅସଙ୍ଗ—
Very unwilling to do a certain work.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣିକ(କୁ) ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । (ଧନକୁ) Pāṇiki ku) pakā(ke)ibā ବୃଥା ବ୍ୟୟ କରିବା— [ପାଣିକ ପକା(କେ)ଇଦେବା, ପାଣିକୁ(କ) ଫିଙ୍ଗି ଦେବା, ପାଣିରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] 1. To spend money for no purpose. ୨ । ଅପାତ୍ରରେ ଧନ ଦେବା- ଜଳେଫେଲା 2. To give money to an unworthy object or cause. **ପାନୀମଁ ଫେଙ୍କନା, ପାନୀମେଁ ବହାନା**

ପାଣି କୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଜଳକାକ)—୧ । ପାଣିକୁଆ (ଦେଖ) **Pāṇi kuā** 1. Pāṇi kuā (See) ପାନିକୌଡ଼ୀ, ପାନୀକୌଟ ସତ୍ତଳ, ଗାଙ୍ଗୋଇ, ଦୀଘ, ବୋଦ, ପାଣିକୁଆ **एनकौया जलकौया** ଅତି ଜଳ ବହୁଜାଗେ ସଦା ଝଙ୍କାରଇ— (ପାଣିକାକ – ଅନ୍ୟରୂପ) ରଘୁନାଥ. ଚଉକା ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୧ ଦାଢ ବଢ଼ନ୍ତି । ଚଞ୍ଚୁ ଚେଙ୍ଗଟା ଓ ବଙ୍କାଗ୍ର, ପକ୍ଷ ଛୋଟ; ଦେହ କଳା ଓ ପୁଚ୍ଛ କଳାମିଶା ସାବ୍‌ଜା, ପିଠି ପକ୍ଷ ଓ ପଦ ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ।]

୨ । ପାଣିକୁଆ ପରି କନ୍ଥୁ କ୍ଷୁଦ୍ରାକର ଓ ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ— 2. The brown headed gull.

ପାଣିକୁମ୍ଭା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାଡ) ବ—ମାଟିଆବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ, ରାତ୍ରିରେ Pāṇikumbha ଶବ୍ଦ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ— A kind of brown bird emitting loud sounds in the night.

ପାଣି କୁସୁମ—ଦେ. ବ—ଜଳ କୂଳରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ— Pāṇi kusuma A kind of tree growing near water.

ପାଣି କୁହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଶୀତଋତୁ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ Pāṇi kuhuṛdi ଦେବା କୁହୁଡ଼ି; ରଣ କୁହୁଡ଼ୀ— ବନକୁୟାସା **वर्षाकीकुहासा** 1. Fog appearing in seasons except winter, indicating early rain.

[ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ବର୍ଷା ହେବାର ସୂଚନା ମିଳେ ।]

ଗଣ୍ଡୁଶା ୨ । ବନ୍ୟଘାସବିଶେଷ—2. A kind of wild grass; Panicum Millare (Haines).

ପାଣି କେନ୍ଦର (ଡ଼) (ଳ)—ଦେ. ବ—(ପାଣି+ସଂ. କନ୍ଦଳୀ; ସଂ Pāṇi kendari (ṛdi) (li) ନାମ ଜଳଜକନ୍ଦ, କନ୍ଦଳୀ)— ପାନିକଳା ଜଳଜ ଶାକବିଶେଷ । କନ୍ଦଳୀ ୧ (ଦେଖ)— **कादं, कँदरी** Ottelia Alismoides, an aquatic plant.

ପାଣି କେନ୍ଦର (ଡ଼) ପାଣି କେନ୍ଦୁର (ଡ଼) ପାଣି କେନ୍ଦୁଳ (ଳ) ପାଣି କେନ୍ଦୁଳ (ଳ) } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ପୋଖରୀ ଆଦର କୂଳ ଓ ବଲ, ଖାଲ ପ୍ରଭୃତିର ଅଳ୍ପ ଜଳ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏହାଜନ୍ମେ । ବର୍ଷା-ଋତୁ ଆରମ୍ଭରେ ଗଛ ଉଠେ । ମୂଳରୁ ଡେଙ୍ଗୁଲଗା ପତ୍ର ଆକାର ପତ୍ର ବାହାରେ । ଫୁଲ ଧାତୁସ୍ ଫୁଲପରିଥଲା ଓ ବିଦଳ । ଡାହାର ମୂଳ ଯାଏ ନାଡ଼ରେ କଦଳୀ ପରି ଗୋଟିଏ ଫଳ ଧରେ । ଡାକୁ ବାଟି ବାଉ ଫୁଲରେ ବୋଳିଲେ ଫୁଲ୍ଲା ଓ ଦରଜ କମିଯାଏ ।]

ଯେ ଉଭ ସଂସ୍ପର୍ଶେ କରା ଗୋଲଦଉ ଦଶର ପାଣି କେଉଁବ— ଦଉଦୋର. ନୈଷ୍ଠ ।

ପାଣିକେନ୍ଦୁ—ଗ୍ରାଦେ (ପୁଲ୍ଲି) ବ—ବୈଶ୍ୟ କରଣ ଜାତିବିଶେଷ— **Pāṇi kendu** A caste of Baiśyas.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ବୈଶ୍ୟ; ଏମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ବଧବା ବିବାହ ନାହିଁ ଓ ବାଲକାବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । କରଣ-ମାନଙ୍କଠାରୁ ଏମାନେ ସମାଜରେ ସମ୍ମାନିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି ମହାନ୍ତି, ନାୟକ ଇତ୍ୟାଦି । ଜମିଦାରୀ ଓ ଗଜଗାଁରେ କୌଣସି କୌଣସିଠାରେ ଏମାନେ ଭୋଇ ରୂପେ ଗ୍ରାମର ହିସାବ ପତ୍ର ରଖିଥିଲେ । କରଣ ଶବ୍ଦ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ପାଣିକୋଥ—ଦେ. ବ—ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ; ଆଖିଧରା ରୋଗ— **Pāṇikotha** Ophthalmia.

ପାଣିକୋଥୁ } ପାଣିକୋଢ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଆଖି ନାଲି ହୋଇଯାଏ ଆଖିରୁ ପାଣି ବହେ, ଆଖି ଖୁଣ୍ଟି ହୁଏ ଓ ଚୋକ ଉଠା, **आंख उठना** ଆଖିରେ ଲେଦସ୍ ଧରେ ।]

ପାଣି କୋଦାଳ – ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାଡ) ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ— **Pāṇi kodāla** A kind of wild tree.

ପାଣି ଖମ୍ବ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାଡ) ବ—ଗୃହ ଘରର ପିଣ୍ଡା ଦାଢ଼ରେ ଥିବା **Pāṇi khamba** ଖୁମ୍ଭ—The posts on the edge of the (ପାଣିଖୁମ୍ଭ, ପାଣିଖୁମ୍, veranda of a thatched house. ପାଣିଆ ଖମ୍ବ - ଅନ୍ୟରୂପ) **उलतिका खम्भा**

ପାଣି ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଳ ପାନ କରିବା— **Pāṇi khāibā** 1. To drink water. ଜଳଖାଓୟା **जलपीना** ୨ । ଜଳଖିଆ କରିବା— 2. To take light refreshment.

[ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତରେ ପାଣିକୁ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ —ପିଅନ୍ତି ।]

पानीउठाना, पानीशोखना ୩ । (ଅଟା, ମଇଦା ବା ରବ୍ଧାଦ୍ରବ୍ୟ)—ଜଳ ଶୋଷିବା—3. (said of flour) To suck or take in much water.

୪ । (କୌଣସି ଶୁଖିଲା ସ୍ଥାନ) ବହୁତ ପାଣି ଶୋଷି ନେବା— 4. (a dry place) To assimulate or suck in water.

ପାଣିଖିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଦିଦ୍ଭୂମ)ବ.—(ଭୁଲ. ହି. ପନ୍‌ଖିଆ)—ଜଳଖିଆ **Pāṇikhiā** —Tiffin.

ପାଣିଗଡ଼ା—ଦେ. ବ.—୧ । ପାଣି ଗଡ଼ିବା (ଦେଖ) **Pāṇi gaṛdā** 1. Pāṇi gaṛdibā (See) ୨ । ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଉପରୁ ଉଲକୁ ପାଣି ବହି ଯିବା ପାଇଁ କରାଯିବା ନାଳ—2. A channel cut for the flow of water for fishing purpose.

ପାଣି ଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରୁ ନିମ୍ନ **Pāṇi gaṛdibā** ଜାଗାକୁ ଜଳ ବହି ଅସିବା— ଜଳଗଡ଼ା 1. The flowing down of water. **पानी गोरना** ୨ । ମୁଖରୁ ପାଣି ବା ଲାଳ ବହିବା— **पानी उतरना** 2. The watering of the mouth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅଣ୍ଡକୋଷ ଜଳଦୃଣ୍ଡି ହୋଇ ଫୁଲି ଦେବା—
2. The swelling of the testicle; hydrocele.

ପାଣି ଗଡ—ଫ. ବ୍ୟ.—(ପାଣି+ଗଡ)—କରଗତ; ଆପଣାର ହାତ ମୁଠା ଭିତରକୁ ଆସିଥିବା (ବସ୍ତୁ)—Brought under control; come to the hand.
Pāṇi gata

ଶତ୍ରୁ ସ୍ୱୟଂ ଜଲାକ୍ଷ ଥିବାରୁ ଜୟ କରିବାକୁ ପାଣିଗଡ ।
:କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋବନ୍ଧୁ ୫: ଗୀତ ।

ପାଣି ଗମ୍ଭାର—ଦେ. ବ.—ଗମ୍ଭାର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Pāṇi gambhāri. A species of Gmelina Arborea tree.
ପାନୀ ଗାମାର **ଗମ୍ଭାର**
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛମାନ ପାଣିକୂଳରେ ହୁଏ ।]

ପାଣି ଗାମୁଛା—ଦେ.ବ.—(ପାଣି+ଗାମୁଛା)—ଯେଉଁ ଗାମୁଛାକୁ ପାଣି କଷି
Pāṇi gāmuchhā କରି ପଖାଳି ଅସ୍ନାନ ବସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର
ପାନିତୋଳା କରନ୍ତି—A napkin seasoned in water.

ପାଣିଗାର—ଦେ. ବ.—୧ । ଜଳ ଉପରେ କଟାଯିବା ରେଖା—
Pāṇi gāra A line drawn on water.
ଜଳରେ ରେଖା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାଣିରେ ରେଖା ପରି ଅସ୍ଥାୟୀ ବସ୍ତୁ-
ପାନୀ କୀଲକୀର 2. (figurative) Any thing as transient
(ପାଣିରେ ଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) as a line drawn on water.
(ପଥର ଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣି ଗୃହୀତା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପାଣି+ଗୃହୀତୃ+ଈ)—ପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—
Pāṇi gṛuhīti Wife.

ପାଣିଗ୍ରହ—ଫ. ବ. ପୁଂ.—(ପାଣି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+ଅଶ୍.
Pāṇigraha ଅ)—ବିବାହ—Marriage.
(ପାଣିଗ୍ରହଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣି ଗ୍ରହୀତା—ଫ. ବ. ପୁଂ—(ପାଣି+ଗ୍ରହୀତା)—ସ୍ୱାମୀ—
Pāṇi grahītā (ପାଣିଗ୍ରହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Husband.

ପାଣିଗ୍ରାହୀ—ଫ. ବ.—(ପାଣି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Pāṇigrāhī ଇନ୍)—ହାତ ଧରିଥିବା ଲୋକ—
(ପାଣିଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (a person) Holding one's hand.
ଦେ. ବ.—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
1. A title of Brāhmaṇas.
୨ । ରାଜା ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର ଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଭୂମିଦାନ କରିବା ସମୟରେ
ସକଳ୍ପ ସହିତ ଜଳ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ହାତକୁ ଦିଅନ୍ତି—
2. A Brāhmaṇa who receives the formal gift of land made to a colony of Brāhmaṇas by a Raja.

[ଦ୍ର—ରାଜାମାନେ ପୂର୍ବେ ବହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦୂରଦେଶରୁ ଅଣାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନ ବସାଇବା ସମୟରେ ଏକ ଶାସନର ଉପଭୋଗୀ ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ହାତକୁ ପାଣି ଛେକି ନ ଦେଇ ସେମାନେ ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱରୂପ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ହାତକୁ ଦାନ-ସକଳ୍ପ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ପାଣି ଛେକି ଦେଉଥିଲେ; ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପାଣି-ଗ୍ରାହୀ ବୋଲାଯାଉଥିଲା ।]

ପାଣିଘ—ଫ. ବ.—(ପାଣି+ହନ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pāṇigha ୧ । ଚୋଲ ଆଦି ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A drummer (Apte); one who plays on a hand-instrument (M. W.)
୨ । ଶିଳ୍ପୀ—2. A handicraftsman. (Apte).
୩ । (+କର୍ମ. ଅ)—ହାତରେ ବଜାଯିବା ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦି ବାଦ୍ୟ—
3 Musical instrments played on by the hands.

ପାଣିଘାଟ—ଦେ. ବ. (ଫ. ପାଣିଯୃ+ଘଟ୍ଟ)—ପୁଷ୍କରିଣୀ ଆଦିର ଯେଉଁ
Pāṇighāṭa ଘଟ୍ଟ ବା ଅଂଶକୁ ଲୋକେ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି—
ଜଳର ଘାଟ The part of a pond frequented by
ପନଘଟ people for bringing water from.

ପାଣି ଘାତ—ଫ. ବ.—ହାତଦ୍ୱାରା ଆଘାତ (ଯଥା; ବଧା; ଗୁମୁଡ଼ା; ମୁଣ୍ଡି;
Pāṇi ghāta ମୁଠା)—A blow with the hand.

ପାଣି ଘି(ଘେ)ନିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଫ. ପାଣିଯୃ+ଗ୍ରହଣ; ପ୍ରା. ଘେନଣ)-
Pāṇi ghi(ghe)nibā ୧ । ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ଲିଙ୍ଗ ବା
ଜଳ ଶୌଚକୃତ୍ୟ ସୋନାକୁ ଜଳଦ୍ୱାରା ଧୌତ କରିବା—
ପାନୀ ଲେନା; ପାନୀଛୁନା 1. To wash the private parts after making water.
ଏ ବାହାରେ ସେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଣ ମରନ୍ତୁ
ପାଣି ଘେନବାର କଥାଟି ନ ଜାଣନ୍ତୁ । ବୃନ୍ଦାବତୀ, ମଦାଲସଚରିତ ଲିଖି ।
୨ । ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ଜଳଦ୍ୱାରା ଶୌଚ ଦେବା; ଛଅଁଚବା—
2. To wash the posteriors after evacuation.

ପାଣି ଚଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ପାଣି
Pāṇi chaṛdhā(ṛdhe)ibā ଢାଳିବା—1. To pour water
ଜଳଚଢ଼ାନ on the image of a Deity.
ପାନୀଚଢ଼ାନା ୨ । ଲୁହାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଟାଣୁଆ କରିବା ପାଇଁ
ଯୋଗଯୋଗ ଅନୁସାରେ ତାତା ତାତି ଥାଇଁ ଥାଇଁ ତାକୁ
ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବା—2. To temper an iron weapon or steel by cooling it with water.
୩ । ରୋଗୀର ଚର୍ମତଳରେ କୁଞ୍ଚପର ପିଚକାରୀଦ୍ୱାରା ଜଳୀୟ
ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—3. To give injections to a patient.

ପାଣିଚୁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜଳୀୟ ସ୍ୱାଦବର୍ତ୍ତିତ୍ୱ; ସ୍ୱାଦଘ୍ନତା—
Pāṇichā 1. Tasteless; insipid.
ପାନିସା, ପାନସିୟା ୨ । ଅଦ୍ଧରକୁ ଜଳଯୁକ୍ତ—2. Diluted with
ପାନସୋହା water; soaked with water; watery.
[ପାଣିଚ, ପାଣିଚଆ, ପାଣିପାଣିଗୁ, ପାଣିପାଣିଆ, ପାଣିପାଣିଚଆ, ପାଣିସିଆ, ପାଣିପାଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପାଣିଚି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ପୁଗ୍ଗ) ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆଭିତରୁ ପାଣିଯାକ
Pāṇichi ଶୁଖି ଯାଇ ନ ଥାଏ—1. Cocoanut, the water inside which has not yet completely dried up.
[ଦ୍ର—ପାଣି ଶୁଖିଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆକୁ ଖୁରୁଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଧାନ (ଜଳବହୁଳ ଜମିରେ ଏ ଧାନ ଫସଲ ଭଲ ହୁଏ)—2. A kind of paddy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣି ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ କ—୧ । ପତ୍ରଣି ବା ବାଃ ମେଲ୍ଲ Pāṇi chhar**dā**(**rde**)ibā କର ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କଅରରେ ଜମା ଜଳଛଡ଼ାନ ଦୋଇଥିବା ପାଣିକୁ ନକାଶି କରାଇବା—

ପାନୀଛୋଡ଼ାନା 1. To open out a way for accu-
(ପାଣି ଛଡ଼ାଇଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) mulated water.

ଜହଳଡ଼ାଦେଓଆ ୨ । ମନ୍ତ୍ରପାଠ ବା ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ

ଉତ୍ସର୍ଗ କରନା ପୂର୍ବକ ଦେବତାଙ୍କ ନବେଦ୍ୟ ଭୋଗର ଗୁରୁପାଖେ ତଳେ ପାଣି ବୁଲାଇ ଦେବା; ଉତ୍ସର୍ଗ କରବା—

2. To offer some article to a Deity by encircling it with a handful of water.

୩ । (ଜୀବନର) ଆଶା ପରତ୍ୟାଗ କରବା—

3. To give up the hope of one's life.

୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରବା—

4. To dedicate one's life for a certain object.

× × × ଜୀବନକୁ ତ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଦେଇଛୁଁ ।

ରବାଙ୍କ—କଃକ ବଜସ୍ୱ ।

ପାଣିଛଡ଼ା ପଣ୍ଡା ସେବକ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକ Pāṇichhar**dā** pa**ṇḍā** sebaka ବିଶେଷ—A class of servants of the Deity Jagannātha of Puri.

ଦ୍ରଃ--ଏମାନେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପଶ୍ଚାତ ସେବା କରନ୍ତି । ଜଗବନ୍ଧୁ, ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

ପାଣି ଛତର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଣୀୟ + ସତ୍ର) — ଜଳଛତ୍ର (ଦେଖ)

Pāṇichhatara Jalachhatra (See)

ଜଳହତ୍ର **ପାନୀଛତ୍ର** (ପାଣିଛତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣି ଛବ—ଦେ. ବ—ଜଳଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଚିତ୍ରକୁ ଅନ୍ୟ କାଗଜରେ Pāṇi chhabi ବସାଯାଏ; ଜଳଛବି; ଏକକାଗଜ ଉପରେ ଥିବା

ଜଳଛବି ଯେଉଁ ଛବିକୁ ଓଦା କର ଅନ୍ୟ କାଗଜ ଉପରେ ମାଡ଼-

ଜଳଛବି ଦେଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ କାଗଜରେ ଉକ୍ତ ଛବି ଉଠିଯାଏ—

Transfer-picture.

ପାଣି ଛଃ—ପ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ—ପାଣିପାଟିଆ (ଦେଖ)

Pāṇi chhāṭa **Pāṇipāṭiā** (See)

ଜଳେରଛାଟ ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବର୍ଷାଜଳ ତୀର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଭାବରେ

ପାନୀକାଚ୍ଛୋଂଟା କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ପଡ଼େ—1. Rain water

(ପାଣିଛଃବା—କ୍ରିୟାରୂପ) which splashes a thing in a slanting manner.

୨ । ତୀର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଭାବରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କଡ଼ପାଖରୁ ବା ତଳଆଡ଼ୁ ଯେଉଁ ପାଣି ଛଃାଯାଏ—2. Water splashed on a thing from a side or from below.

ପାଣି ଛୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଣୀୟ + ସେଚନ)—

Pāṇi chhiñchā ୧ । ଜଳସେଚନ କରବା—

ଜଳସିଂଚା; ଜଳେରଛୀଟ 1. Sprinkling of water.

ପାନୀସିଂଚନା ୨ । ବଲରେ ପାଣିମଡ଼ାଇବା—

(ପାଣିସିଞ୍ଚା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Irrigating a field for raising crop.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଉଡ଼ିଖେଳରେ କେଉଁଜଣ ଜୋଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଖେଳବା ବେଳେ ଜଣେ ଖେଲାଳି ବଲପଡ଼ିଲେ ଦୁଇ-ଦଳର ଲୋକେ ବେଳେ ବେଳେ ଆପଣା ଦଳରେ ଦରକାର ବେଳେ ଖେଳବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଖେଳାଳିକୁ ରଖିଥାଆନ୍ତି—

An extra player kept in reserve to replace one of a pair of players in a game of cowries.

ପାଣି ଛୁଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପାଣୀୟ + ସିଚ୍ ଧାତୁ) —

Pāṇi chhiñchibā ୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଜଳବନ୍ଦୁ ସେଚନ

ଜଳସିଂଚା କରବା—1. To sprinkle water on a place.

ପାନୀ ସିଂଚନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୋମଳ କଥା କହି ମନୋରଞ୍ଜନ କରବା—2. (figurative) To please a person by soft words.

ଉପରେ ଉପରେ ଛୁଞ୍ଚିଲ ପାଣି
ତଳେ କାନ୍ଦୁଥାଏ ଶିଅକୁ କାଣି । ଭଗ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୋମଳ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ରୋଧକୁ ଶାନ୍ତ କରବା—3. To quench the anger of a person by soft words.

୪ । ଲୋକେ ଖାଇବାପାଇଁ ଭୂମିରେ ପାତ୍ରିତ କଦଳୀପତ୍ରଆଦି ଉପରେ ଖାଦ୍ୟ ବଢ଼ାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଜଳବନ୍ଦୁ ସେଚନ କରବା--

4. To sprinkle water on plantain or other leaves spread on the ground before food is served on them.

[ଦ୍ର—ଖାଇବା ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରଥମେ ଓଳାଇବାକୁ ଦ୍ରବ, ଓଳଆ ଦେବା ପରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଭୂମିରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚାଯାଏ, ତା ପରେ କଦଳୀ ପତ୍ର ପକାଯାଏ, ତା ପରେ କଦଳୀ ପତ୍ର ଉପରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ଯାଏ, ତା ଉପରେ ଲୁଣ ବଢ଼ାଯାଏ, ତା ପରେ ଅନ୍ନାଦ ବଢ଼ାଯାଏ ।]

ପାଣି ଛୁଡ଼କା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପାଣି ପ୍ରଥମେ ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ପଡ଼ି ତହିଁରୁ

Pāṇi chhir**ḍ**ikā ଉଛୁଘାଉ ପାଇ କଡ଼ବାଗରେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ

ଜଳେର ଝାଟ ପଡ଼େ—Splatter; splashing of

ପାନୀକେ ଛାଟ water on a thing after coming

(ପାଣି ଛୁଡ଼ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) in contact with the

[ପାଣି ଛୁଡ଼କା(କେ)ଇବା—କ୍ରିୟାରୂପ] ground.

ପାଣି ଛୁଆଁ ଜାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଣୀୟ + ସ୍ପର୍ଶ)—

Pāṇi chhuāṅ jāti ଯେଉଁ ଶୂଦ୍ର ଜାତିଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟଜଳ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି

ଜଳ ଛୋୟାଁ ଜାତ ଉଚ୍ଚ ଜାତିଙ୍କ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପେସ୍ୟ —

ପାନୀ ଚଳନେବାଲୀଁ ଜାତ High caste Śūdras, the water touched by whom can be drunk and used by Brāhmaṇas and people of other high castes.

(ପାଣି ଅଛୁଆଁ ଜାତି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।)

ପାଣି ଛେଜା(ଦା, ଜେ, ଦେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପାଣୀୟ + ଉତ୍ସର୍ଜନ)--

Pāṇi chhejā(**dā**, je, de)ibā ଡଙ୍ଗା ମଧ୍ୟରେ ଛିଦ୍ର କରି

ପାନୀ ଉପଚ୍ଚନା ପଶିଥିବା ପାଣିକୁ ବେଣ୍ଟଆ ଦ୍ୱାରା ଛଠାଇ

ବାହାରକୁ ଘୋଷାଡ଼ିବା—To bale out water which has leaked into a boat through the fissures, by means of a wooden cup.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣିଜ—ବି. ବ.(ପାଣି=ହସ୍ତ + ଜନ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)-
Pāṇija ନଖ; କରୁହ—Finger-nail.

ପାଣି ଜୋଖା—ଦେ. ବ—ଆଖି ଧରିବା ସ୍ଥାନରେ ଆଖି ପତା ମଧ୍ୟରେ
Pāṇi jokhā ବାହାରିବା ସ୍ଫୁଦ୍ର ବ୍ରଣ—Small pimples
ଚୋଖର ଫୁରକନା appearing inside the eye lids in
आँखका कौंड़ी Ophthalmia.

[ଦ୍ର—ସେଥିରେ ସାହାଡ଼ା ଉଙ୍କର କ୍ଷୀର ଓ କନଗିର ଡେଙ୍ଗର କ୍ଷୀର ଲଗାଇଲେ ଭଲ ହୁଏ ।]

ପାଣି ଝିଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଉଡ଼ିରେ କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ିବା—
Pāṇi jhiṅkibā To lift up water from a well
ଜଳ ତୁଲା with the help of a rope and
पानी भींकना pitcher.

ପାଣି ଟେକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଭୂମି ଆଦ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ
Pāṇi ṭekibā ଦାନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସଙ୍କଳ୍ପ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ
ଜଳ ଦେଓୟା ପୂର୍ବକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତକୁ ମୁଢ଼ାଏ ପାଣି ଦେବା—
पानी देना 1. To make over a handful of water
ପାଣି ଆଞ୍ଜୁଳା ଟେକିବା } ଅନ୍ୟରୂପ to a Brāhmaṇa by
ପାଣି ଆଞ୍ଜୁଳି ଟେକିବା } reciting some formu-
las before handing over a gift.

୨ । ଶତ୍ରୁର ଅମଙ୍ଗଳ କାମନା କରି ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଧରି ପାଣି ଆଞ୍ଜୁଳା ଛାଡ଼ିବା – 2. To offer handfuls of water by invoking a Deity and wishing one's enemy evil.

୩ । ତର୍ପଣ ସମୟରେ ଦେବତା ଓ ପିତୃ ଆଦଙ୍କୁ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେବା—
3. To offer libations of water to the spirits of one's deceased ancestors.

ପାଣି ଡୁବୁକ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ, ହି. ପନଡୁବ୍ବା)—ମାଛରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—
Pāṇi ḍubuki Kingfisher.

[ଦ୍ର—ଏ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ା ମାଛ ଧରେ ।]

ପାଣି ଢାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ପାଣି ଇଡ଼ିବା—
Pāṇi ḍhāḷibā 1. To pour out water from
ପାନୀଢାଳା **पानी उंडेलना** a pot
(ପାଣି ଅଜାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶିବ ଲିଙ୍ଗଙ୍କ ଉପରେ ଜଳ
ଅଜାଡ଼ିବା—2. To pour out water on the
image of Śiba

ଦେ. ବ—ବହୁ ପରିମାଣରେ ବର୍ଷା ହେବା—
Raining in torrents.

ପାଣିତ—ଦେ. ବିଣ – ପାଣିଦିଆ (ଦେଖ)
Pāṇita Pāṇidiā (See)
ଶାଳିତ ପାଳିତ ଅର୍ଥ କୌଦୁଇଁ ଅଞ୍ଚାର । ପ୍ରଧାନାଥ, ନବାଙ୍କାଣ୍ଡ ।

ପାଣି ତଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଣି + ତଳ)—କରତଳ; ତେଣ୍ଡୁ—
Pāṇi taḷa Palm of the hand.

ପାଣିତା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଣିଇତା (ଦେଖ)
Pāṇitī Pāṇi-itī (See)
(ପାଣେଇତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣି ତୋଲା—ଦେ. ବ. (ସ. ପାମ୍ପୃ + ଉତ୍ତୋଳନ) —
Pāṇi toḷā ୧ । 'ଦଣ୍ଡଜାତ' ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ
(ପାଣିସଧା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଦ୍ୟ ସହିତ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ଗୋଟିଏ
ପାଣି ତୋଳବା } କ୍ରିୟାରୂପ ପୋଖରୀକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସ୍ନାନକରି
ପାଣି ସାଧିବା } ସେଠାରୁ ପାଣି ଆଣିବା ଉତ୍ସବ—
ଜଳସାଧା 1. The ceremony of bringing water
from a tank after bathing there, performed
by the observers of the vow in 'Daṇḍajāta.'

[ଦ୍ର—ପାଣିତୋଳା ଦିନଠାରୁ ସଙ୍କାନ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱାଦଶ କରନ୍ତି ।]

୨ । ବିବାହାଦି କର୍ମରେ ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ଗୃହରୁ ଜଳ ସଂଗ୍ରହ
ରୂପ ମଙ୍ଗଳ କର୍ମ—2. The ceremony of
collecting water from the houses of neighbours on occasions of marriage.

ପାଣି ଦ(ଦେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ବୃକ୍ଷ ଆଦର ମୂଳରେ) ଜଳ ଢାଳିବା-
Pāṇi da(de)bā 1. To water plants.
ଜଳ ଦେଓୟା ଥମ୍ବ ଗଛରେ ପାଣି ଦଇଁ ଦଇଁ ଶିମ୍ବ ଗଛ ସରୁ । ଶଶୀ ଗୀତ ।
पानीदेना ୨ । ଲୁହାକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ସକାଶେ ଉତ୍ତପ୍ତ ଲୁହାକୁ
ପାନାନ ଜଳରେ ବୁଡ଼ାଇବା—2. To immerse hot
पानी चुझाना iron in water to temper it.
ପାଣି ଦେଇଥିଲୁ ଶାଣିଲ ବାଣକୁ ବାଛବ ବଇରୁ ବାହୁଁ ।
ଉଷ୍ଟ, ଲବଣୟବଙ୍ଗ ।

୩ । (ତର୍ପଣାଦରେ) ପିତୃ ଲୋକଙ୍କୁ ତର୍ପଣ କରିବା—
ଜଳ ଦେଓୟା 3. To offer libations of water to the
जलदेना spirits of one's deceased ancestors.
ତୁମ୍ଭେ ସେଉଁମାନଙ୍କୁ ଦେବ ବାରି ପାଣି
ସେହିତ ଚାହୁଁ ପାଣି ଦେଇଛନ୍ତି ପୂର୍ଣ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ନବାଙ୍କାରତ. ସଭା ।

୪ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ଘଟ ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଜଳ ବହି ଆଣି
ଯୋଗାଇବା—4. To supply water by carrying it from some other place.

୫ । ତୃଷାତୁରକୁ ଜଳ ପିଇବାକୁ ଦେବା—
5. To give water to a person to drink.

୬ । (ଘାଆ ଆଦ) ଜଳୀୟରସ ଉଦ୍ଗିରଣ କରିବା—
6. To water; to emit water (said of sore, the eyes or nostrils.)
(ଯଥା—ମୋ ଆଖି ୨ ମାସ ହେଲା ପାଣି ଦଉଛି ।)

ଦେ. ବ—୧ । (ଘାଆ, ଆଖି, ନାକ ଆଦରୁ) ଜଳସ୍ରାବ ହେବା;
पानीआना ପାଣି ଗଡ଼ିବା—1. Watering of any sore or the eyes or nostrils.

୨ । (କୋଠା, ଡଙ୍ଗା, ନଳ ଆଦର ଛିଦ୍ର ବାଟେ) ଜଳ ଭେଦ
ବାହାରିବା—2. Oozing of water through leaks; leaking.

ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ବନ୍ଧଶୀ ପକାଇବାବେଳେ ଜଳର
ଗଭୀରତା ସ୍ଥିର କରିବା ଓ ତଦନୁସାରେ ବନ୍ଧଶୀ
ସୂତାରେ ଡେରେଣ୍ଡା ବସାଇବା—To fathom the depth of water for angling and adjust the float on the angling string.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣି ଦଳ—ଦେ. ବ—ଜଳଜ ବା ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଳଜ ଘାସ—

Pāṇi dala — A kind of aquatic grass; Echinochla Colona (Haines); Paniculum Ripens (Kirtikar).

ପାନି କଡ଼ ତୀ — **ଦଳ**

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଏହାର ତେରଗୁଡ଼ିକ ଜ୍ୟୁଥାଏ । ଏ ଘାସର ପତ୍ର କ୍ରମରେ ୬ଫୁଟ୍ ଠାରୁ ୪ଫୁଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ଏହା ଗୋରୁ ଗାଈ ଓ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ । ଏହାର ସ୍ତର କ୍ରମେ ଜଳାଶୟ ଉପରେ ମାଡ଼ିଯାଇ ଏଡ଼େ ଶକ୍ତ ହୁଏ ଯେ, ଏହା ଉପରେ ପିଲ୍ଲ ଓ ବାକୁଲ୍‌ମାନେ ଗୁଲ ଯାଇ ପାରନ୍ତି ଓ ଏହାର ତେର କ୍ରମଶଃ ଜଳାଶୟର ତଳ ଦେଶରେ ଯାଇ ମାଡ଼େ ।]

ପାଣି ଦିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୃଢ଼ କରିବା ନମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଯାଇଥିବା

Pāṇi diā — **ପାନୀ ଟୋଜା ହୁଆ; ପାନୀବାର** (ଶସ୍ତ୍ରାଦ)—1. Well tempered (iron weapon etc.)

ତତ୍ତ୍ୱରେ ପାଣିକି ପାଣିଦଆ ଖଣ୍ଡା—ଲୁଖୁଣ୍ଡି. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶାଣିତ—

2. Whetted; sharpened.

୪ । ଜଳବାହକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

4. (a person) Who carries water.

ପାଣିଦିଆ ମୁହଁ—ଦେ. ବ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାଣିଦିଆ ଅସ୍ତ୍ର ପରି ଯେଉଁ ଲୋକର ମୁହଁ ଭାରି ହୀଣ; ଯେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ କଥା କହେ—1. A fearless

Pāṇidiā muhaṁ — speaker.

୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Shameless person.

ପାଣି ଦୁଧ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାନୀୟ + ଦୁଗ୍ଧ) —ଜଳ ମିଶ୍ରିତ ଦୁଗ୍ଧ—

Pāṇi dudha — Milk diluted with water; milk which contains a quantity of water.

ଜଳୟା ଦୁଧ

ପନିହା ଦୁଧ

ପାଣି ଦହରେ ଯିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ସହ୍ୟ ହେବା—The

Pāṇi dihare jibā — suiting of the climate of a place to one's constitution

ଜଳ ସଓୟା

ପାନୀ ସହ୍ୟ ହୋନା

ପାଣି ଦ୍ରବ୍ୟ—ଦେ. ବ—(ପାଣି + ଦ୍ରବ୍ୟ) —ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ରତ୍ନ—

Pāṇi drabya — Gold and gems.

ପାଣି ଧଣ୍ଡ (ଣ୍ଡା)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାନୀୟ + ଭୁଣ୍ଡୁର) —ବିଷଘ୍ନ ଜଳଚର ସର୍ପ ବିଶେଷ—Water-

Pāṇi dhaṇḍa (ṇḍā) — snake; Homalopsidae.

ଟେଁଡ଼ା, ଟୋଡ଼ା

ଡେଁଡ଼ହା, ଡେଁଢ଼ା

କେଉଁ ବନ ପୁଣି ସେ ବନକୁ ବାହାରେ,
ରେଖା ପାଣି ଧଣ୍ଡାଏ ଶୋଇଛ ଦେଖିଲେ ।

କୃଷ୍ଣିଂଡ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ମାଛ ଓ ଗେଣ୍ଡା କଙ୍କଡ଼ା ଖାଆନ୍ତି ।]

ପାଣି ଧରିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର

Pāṇi dharibā — ଦେହରେ ନ ଚଳିବାରୁ ତାକୁ ରୋଗ ଧରିବା—Becoming sick owing to the cli-

ଜଳଧରା

ପାନୀ ଲାଗନା — mate of a place not agreeing with one's constitution.

ପାଣି ଧାନ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାନୀୟ + ଧାନ୍ୟ)—ଯେଉଁ ଧାନ କେଣ୍ଡୀ

Pāṇi dhāna — ପାଣି ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଆବାଦ କରାଯାଏ—

କଳାଧାନ — Kinds of paddy which are grown in

ପାନୀଧାନ — water-logged places.

ପାଣି ନ ଗଳିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ଛିଦ୍ରଶୂନ୍ୟତା ଯୋଗୁଁ ଜଳ ଭେଦ

Pāṇi na gaḷibā — ନ ପାରିବା ଅବସ୍ଥା

ଜଳ ନା ଗଳା **ପାନୀ ନ ଘୁସନା** — 1. Imperviousness.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଭେଦ୍ୟ ପ୍ରୀତି—

2. Close intimacy between two persons.

ପାଣି ନଳା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପ୍ରଣାଳୀ)—ପାଣି ବୋହିଯିବାର ରାସ୍ତା—

Pāṇi naḷā — Water channel; gutter.

(ପାଣି ନାଳ, ପାଣି ନାଳ; ପାଣି ମାଦାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଳନାଳା, **ପାନୀନାଲା**

ପାଣିନି—ସଂ. ବ—(ନାମ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ରକାର—

Pāṇini — Name of the celebrated compiler of Sanscrit Grammar.

[ଦ୍ର—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ୪ର୍ଥ ଓ ୫ମ ଶତାବ୍ଦି ପୂର୍ବେ (ମତାନ୍ତରରେ ୭ମ ଶତାବ୍ଦି ପୂର୍ବେ) ଗାନ୍ଧାର ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଶାଲାତୁର ଗ୍ରାମରେ ଏ ଜନ୍ମି ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ଆଠ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବରତ୍ତ । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୂତ୍ର ଉଦାହରଣ ସହ ଦିଆ ଯାଇଅଛୁ । ଆନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଧାତୁପାଠ ନାମକ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ପ୍ରତିଷ୍ଠ ଏ ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ । କଥିତ ଅଛୁ ଯେ ଏ ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷାଲାଭାର୍ଥ ପାଟଳପୁତ୍ରର ବର୍ଷ ନାମକ ଉପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ ନିକଟରେ କେତେକ ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଶାନୁରୂପ ପାଠୋନ୍ନତି ନ ହେବାରୁ ହିମାଳୟକୁ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କଲେ ଓ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ମହାଦେବଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ତାଙ୍କ ବରରେ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ ଦାକ୍ଷୀଦେବୀ—ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର ।]

ଦେ. ବ.—ପାଣିନିଙ୍କ କୃତ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ—The Sanscrit grammar by Pāṇini.

ପାଣିନୀୟ—ସଂ. ବଣ—(ପାଣିନି + ଇୟ)—୧ । ପାଣିନି କୃତ—

Pāṇinīya — 1. Composed by Pāṇini.

୨ । ପାଣିନିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ—

2. Mentioned in the work of Pāṇini.

୩ । ପାଣିନିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠକ—

3. Studying the books of Pāṇini.

ପାଣି ପଟା—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଶେଷରେ ରୁଅମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଦିଆ

Pāṇi paṭā — ଯାଇଥିବା ମୁହଁ ପଟା—The plate which is put to the lower ends of the rafters in a thatched house.

(ପାଣିପାଟିଆ; ପାଣିଆପଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଢ଼

[ଦ୍ର—ଏ ପଟା ଗୃହର ଛତ ଓ ଖପରଲୀକୁ ଅଟକାଇ ରଖେ ।]

ପାଣି ପଡ଼ର୍ ଗଳି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସମକୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ

Pāṇi paṛdat gaḷi — ଦୁଇଟି ଗୃହର ମଝିରେ ଥିବା ଓ ସେହି ବାଟ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେଇ ଘର ଉତ୍ତରକୁ ପାଣି ଗଳ ଆସୁଥିବାର ଛିଦ୍ର ବା ଜଳା; ଲଂଘା —The juncture of two thatches meeting at right angles.

ପାଣି ପଡ଼ିବା —ଦେ. ବ — ୧ । ଜଳ ପଡ଼ିଡ ଦେବା—
Pāṇi pardibā 1. The falling down of water
पानीगोरना ୨ । ନଈ ବଢ଼ିବା—2. Inundation of a river
जवानीआना ୩ । ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ବା ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
3. Attainment of puberty (in the case of a girl) or adolescence (in the case of a boy.)
ଅଳତୁ ଏଡ଼େ । ପାଣିପଡ଼ିଲେ ସେ ଦିବସ ହେଉଛି – ଉଗ ।
୪ । ଖୋଳା ହେଉଥିବା କୂପ ବା ପୁଷ୍କରଣୀରେ ଜଲୋଦ୍ଗମ ହେବା ବା ପାଣି ଝାଳିବା—4. The first appearance or oozing of water in a tank or well which is being sunk.

ପାଣି ପଣା—ଦେ. ବ (ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ପାନୀୟ + ପ୍ରପାନକ)—୧ । ଜଳ
Pāṇi paṇā ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପାନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—
जलपान पानीउनी 1. Water or any other drink.
(ପାଣି ପାଣି – ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜନ ଜନ ଉତ୍ତରୁ ତରୁଣି ଦିବସ
ପାଣି ପଣା କରୁଚ ଛଡ଼ା ଅନ୍ନ ଗ୍ରାସ – କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାଭାରତ. ଅରଣ୍ୟପର୍ବ ।
୨ । ଜଳଖିଆ—2. Tiffin; light refreshment.

ପାଣିପଥ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଅମ୍ବାଲା ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Pāṇipatha ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର—Name of a battle field
पानीपथ पानोपथ between Delhi and Ambala; Panipat.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଓ ଏହା ନିକଟରେ ଭାରତସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ-ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଏକାଧିକ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ନିକଟରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଓ ସାହାବୁଦ୍ଦିନ ଘୋରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏଥିର ନିକଟରେ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ତହିଁର ଫଳରେ ଭାରତରେ ପଠାଣ ରାଜ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଓ ଖ୍ରୀ. ୧୫୨୬ ରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ବାବର ପଠାଣ ସମ୍ରାଟ ଇବ୍ରାହିମ୍ ଲୋଦୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ମୋଗଲସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ଏହା ଭାରତ ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ଖ୍ରୀ. ୧୫୫୬ ରେ ଆକବର ତାଙ୍କ ମାମୁ ଓ ଶିକ୍ଷା ଗୁରୁ ବୈରମ୍ ଖାଁଙ୍କ ସହାୟତାରେ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଏହିଠାରେ ମହମ୍ମଦ୍ ଆଦଲ୍‌ସାହାଙ୍କ ସେନାପତି ହିମୁଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ପିତାଙ୍କ ହୃତ ରାଜ୍ୟର ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ; ଏହା ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧ । ୧୭୨୧ ସାଲରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଫଗାନସ୍ତାନର ରାଜା ଆହ୍ମଦ୍‌ସାହା ଅବ୍‌ଦାଲି ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ପେଶବା ବାଲ୍ଲଜୀ ବାଜୀରାଓଙ୍କ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଏହିଠାରେ ପରାସ୍ତ କରି ମରହଟ୍ଟା ଶକ୍ତିର ଧ୍ୱଂସସାଧନ କରିଥିଲେ; ଏହା ତୃତୀୟ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧ—ଗ୍ରୋଥରେ ସାହେବଙ୍କ ଭାରତ ଇତିହାସ ।)

ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ପାଣିପଥରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧମାନ—
Pāṇipatha juddha The wars at Panipatha.
(ପାଣିପଥ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

ପାଣି ପବନ—ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭବର) (ସ. ପାନୀୟ + ପବନ)—
Pāṇi pabana ୧ । ବର୍ଷା ଓ ତୋଫାନ; ଝଡ଼ ଓ ବରଷା—
ଜଳ ବାତାସ, ଜଳ ଝଡ଼ 1. Rain accompanied with wind.
वरषा झक्कर ୨ । ଜଳ ବାୟୁ; ଆବ୍ ହାଓ୍ୟା—
ଜଳ ହାଓ୍ୟା 2. Climate.
आब हवा

ପାଣି ପର—ଦେ. କ୍ରି ବିଶ—୧ । ଅନର୍ଗଳ ବା ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ରୂପ—
Pāṇi pari 1. Fluently.
ଜଳର ମତନ (ଯଥା—ପାଣି ପର ପଢ଼େଇବା ।)
पानीके एसा, पानीका तरह ୨ । ଅଜସ୍ର (ବ୍ୟୟ କରିବା)—
2. Copiously.

ପାଣି ପର ପଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ରୂପେ ପାଠ କରିବା; ଅବଶ୍ରାନ୍ତ
Pāṇi pari pardhibā ଭାବରେ କୌଣସିଠାରେ ନ ଅଟକି
ଜଳେ ମତନ ପଡ଼େ ଯାଓ୍ୟା ପଢ଼ିଯିବା; ଗଡ଼ ଗଡ଼ କର ପଢ଼ିଯିବା;
धड़ाधड़ पढ़ना ଅନର୍ଗଳ ପଢ଼ିବା—
To read out a thing fluently or uninterruptedly.

ପାଣି ପର ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି — ୧ । ଦୂର ହେବା; ଲୁପ୍ତ ହେବା; ଉଭେଇ
Pāṇi pari jibā ଯିବା; ନ ରହିବା—1. To disappear;
ପାନୀର ମତନ ବୟେ ଯାଓ୍ୟା to vanish.
पानीके एसा बहयाना (ଯଥା—ଆମ ନାବାଳକ ରାଜା ଗାଦିରେ
(ପାଣି ପର ବୋହିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବସିଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ପାଣି ପର ଯିବ ।)
୨ । ଜଳ ସ୍ରୋତ ପର ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା—
2. To move swiftly like the flow of water.

ପାଣି ପଶା—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ପାନୀୟ + ପ୍ରବେଶ)—
Pāṇi paśā ପାଣି ଲାଗି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା (ଧାନ, ଗହୁଳ, ଶସ୍ୟ)-
भीगना Spoiled by coming in contact with water.
[ଦ୍ର—ପାଣି ପଶା ଧାନ, ଗହୁଳ, ଶସ୍ୟ ଆଦ ବସ୍ତ୍ରାଦ ଦ୍ରବ ।]

ପାଣି ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୃତ ଘରେ ପୁତ୍ରାଦିଙ୍କଠାରୁ ତର୍ପଣ ପ୍ରଭୃତି
Pāṇi pāibā ପାଇବା—1. To receive oblations of
ଜଳ ପାଓ୍ୟା water from one's descendants
जलपाना after death.
ସେବେ ପାଣି ପାଇବା ଆଶା ମନକୁ ଅଛି
ସେବେ ଭୁଲା ହୁଅ ଦେ ଅମ୍ବିକାଙ୍କ ବର୍ତ୍ତି । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର: ମହାଭାରତ, ଶଲ୍ୟ
୨ । କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ବା ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଜଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା
2. To get sufficient water for any field or for drinking etc.
(ଯଥା – ଏ ବର୍ଷ ବର୍ଷା ଅଭାବରୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ପାଣିପାଇଲେ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବୃକ୍ଷ ଆଦ ବଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
3. To be watered (said of trees and plants).
(ଯଥା—ପାଣି ନ ପାଇବାରୁ ମୋ ବାଇଗଣ ଗଛଯାକ ମରଗଲା ।)
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀରେ 'ପାନାପାନା' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ (ସ୍ତ୍ରୀ) ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବା ।]

ପାଣି ପାଟି—ଦେ. ବ—୧ । ପାଣି ବତା (ଦେଖ)
Pāṇi pāṭi 1. Pāṇi batā (See)
(ପାଣି ପାଟ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ପାଣିପଟା (ଦେଖ)—2. Pāṇipaṭā (See)

ପାଣି ପାଟିଆ ଘର—ଦେ. ବଣ—କେବଳ କାଠ ରୁଅ ଓ କାଠ ବତାରେ
Pāṇi pāṭiā ghara ଓ ଓଳ ଚଲେ ପାଣି ପାଟ୍ଟା ଦଆ ହୋଇ
କାଠେର ଘର ଛଆର କରାଯାଇଥିବା ଖୁଲ ଘର; ଧଳଆ ଘର—
କାଠ ଘର A thatched house the upper frame of which is exclusively made of wood.

ପାଣିପାଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ—ପାଣିବସନ୍ତ; ହାଡ଼ପଟ୍ଟ—
Pāṇipāṇiā(āñ) Chicken pox.
ଦେ. ବଣ—ପାଣିଆ ୧।୨।୩।୪ (ଦେଖ)
ଜଳ ସା **ପାନୀ ପାନୀ** Pāṇiā 1, 2, 3. 4 (See)

ପାଣି ପାଣ୍ଡେ—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ରେଲ୍ ଷ୍ଟେସନରେ
Pāṇi pāṇḍe ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପିଇବା ପାଣି ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ
ପାନିପାଁଡ଼େ ନିଯୁକ୍ତ ଉଡ଼ିଆ—A servant who is enga-
ପାନୀପାଁଡି ged by the Railway to supply drinking water to passengers.

ପାଣିପଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାନୀୟ+ପାନ) —୧ । ଜଳପାନ—
Pāṇipiā 1. Drinking of water.
ଜଳପାନ ୨ । ଜଳଖିଆ—2. Light refreshment.
ପାନୀପୀନା, ପନପିଲାବ ୩ । କୂଳେଚର ପକ୍ଷୀବିଶେଷ —
3. A kind of wading bird.

ପାଣି ପିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପାଣି ପିଇବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Pāṇi piāibā ୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଳପାନ କରିବାକୁ ଦେବା—
ପାଣିପେଇବା, ପାଣିପିଏଇବା, ପାଣିପ୍ୟାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
1. To give a person water to drink.
ଜଳଖାଓୟାନ, ପାନୀପିଲାନା ୨ । ସଜ୍ଞାଘ୍ନ ବା ମୁମୁର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖରେ ଜଳ ଦେବା—2. To pour water into the mouth of a senseless or dying person.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଳଖିଆ ଖୁଆଇବା —
2. To give a person some light refreshment.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ କରିବା ବା ପରିଶ୍ରମ କରାଇବା—4. (figurative) To cause a person to labour hard; to tire or weary a person.
[ଦ୍ର—ଲୋକ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ପାଣି ପିଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ପାଣି ପିଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଳ ପାନ କରିବା—
Pāṇi pi-ibā 1. To drink water.
ଜଳପାନକରା, ଜଳଖାଓଆ ୨ । ଜଳଖିଆ କରିବା—
ପାନୀପୀନା 2. To take light refreshment.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅତି କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—
3. To be overtired by doing work.

ପାଣି ପିଢ଼ା—ଦେ. ବ. (ସହରର) (ସଂ. ପାନୀୟ+ପୀଠ)—
Pāṇi pirdhā ଆଗନ୍ତୁକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବା ପାଇଁ ପାଣି
ଜଳପୀଢ଼ି ଓ ବସିବାପାଇଁ ଦଆଯିବା ପିଢ଼ା; ପାଦ୍ୟ ଓ ଆସନ—
ପାନୀପୀଢ଼ା Water to wash the feet and a stool to sit upon (given to an incoming guest)
ଏହୁ ଦୁଇଟି ପାଣି ପିଢ଼ା ଅଣିବଥ । କୃଷ୍ଣଚିନ୍ଦ୍ର, ମଦାଲସରତ ଅଙ୍କ ।

ପାଣି ପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବ. (ପାଣି+ପୀଡ଼ନ=ପ୍ରଦ୍ୱଣ)—
Pāṇi pīrdana ପାଣିଗ୍ରହଣ; ବିବାହ—
Marriage; wedding.
ବଉବ ସ୍ତବଣୀ ଜସ୍ପୁର ଚେ
ଜଉବେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଣି ପୀଡ଼ନ । ନଦଳଗୋଳ, କୃଷ୍ଣକୁମାର ।

ପାଣି ଫଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାନୀୟ ଫଳ) —ଶିଙ୍ଘଡ଼ା —
Pāṇi phala Water chestnut; Trapa Dispinosa.
ସଂ. ନାମ—ଜଳଫଳ; ଶୃଙ୍ଗାଟକ [ଦ୍ର—ଏହା ଜଳଜ ଶାକବିଶେଷ । ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ଲତା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଫଳ ତ୍ରିକୋଣ ଓ ଦୁଇ ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ । ଫୁଲ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଓ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ବର୍ଷାକାଳ ଅପରାହ୍ଣରେ ଫୁଟେ । କାଶ୍ମୀର ଦେଶୀୟ ଶିଙ୍ଘଡ଼ା ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ । ଏଥିରୁ ଖେଇ। ଛଡ଼ାଇଲେ ଉତରୁ ଧଳା ସୁସ୍ୱାଦୁ ଶସ ବାହାରେ । ଏଥିରୁ ପାଲୁଅ ହୁଏ ।]
ପାନୀଫଳ, ପାନୀଫଲ

ପାଣି ଫାଟିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୁଧଆଦର ଜଳୀୟାଂଶ ଓ ଛେନା ପୃଥକ୍ ହେବା—1. To be turned into whey in part when curdled (the curdled portion becoming separate from the watery portion).
ଦୁଧଛେଁଡ଼ା, ଦୁଧଫଟନା, ବୃଥାହଓୟା
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଷ୍ଫଳ ହେବା; ବ୍ୟର୍ଥ ହେବା—
2. (figurative) To be fruitless.
ଯଥା—ମୋର ଏତେ ପରିଶ୍ରମ ପାଣି ଫାଟି ଗଲା ।
ପାନୀମେଦାନା

ପାଣି ଫୁକାର—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବନ୍ଧ ବା ପୋଲ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାଣି
Pāṇi phukāra ବୋହିଯିବାର ଘର୍ —The opening in
ପାନୀକାଅମରା a dam or bridge through which water flows.

ପାଣି ଫୁ(ଫୋ)ଟ(ଟୁ)କା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାନୀୟ+ସ୍ଫୋଟକ)—
Pāṇi phu (pho)ṭa (ṭu)kā ୧ । ଜଳ ବୁଦ୍‌ବୁଦ—
ଜଳେର ଭୁଡ଼ ଭୁଡ଼ି 1. Water bubble
ପାନୀକା ବୁଲବୁଲା, ପାନୀକା ବତାସା
ଏ ଜାବନ ପାଣି ଫୋଟକା ପରସ୍ପେ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମଦାଲସରତ, ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ନଶ୍ୱର ବସ୍ତୁ—
2. (figurative) Any transient thing.
ଜୀବନଟା ପାଣିଫୋଟକା, ପାଣିପିଢ଼ ଠୋ ଫଟକା ।
ବ୍ରହ୍ମାବ, ଗୀତଲହରୀ ।

ପାଣି ଫୁଟା(ଟ୍ଟ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପାନୀୟ+ଫୋଟନ)—ପାଣିକୁ
Pāṇi phuṭā(ṭe)ibā ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ବସାଇ ତହିଁରୁ ବୁଦ୍‌ବୁଦ
ଜଳ ଫୋଟାନ ବାହାର କଗ୍‌ଇବା—To boil water
पानी फूटाना

ପାଣି ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପାନୀୟ+ଫୋଟନ)—୧ । ଅଗ୍ନି-
Pāṇi phuṭibā ଉପରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ଜଳରୁ ବୁଦ୍‌ବୁଦର ନିର୍ଗମ—
ଜଳଫୋଟା **पानी फुटना** 1. The boiling of water.
୨ । ଘର୍ଷାତ୍ମକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଜଳରୁ ବୁଦ୍‌ବୁଦ ନିର୍ଗମ—
2. Bubbling of water.

ପାଣିବତା—ଦେ. ବ.—(ଗୃଲ ଘରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଓଲ ପାଣି ପଡ଼
Pāṇi batā ପିଣ୍ଡାର ଦାଢ଼ ଛିଡ଼ା ନ ଯିବ ବୋଲି ଗୃଲକୁ ଅଳ୍ପ
पाड़ बता ବଢ଼ାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଗୃଲର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରୁଅକୁ
ମହିରେ ମହିରେ ଅନ୍ୟ ରୁଅମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଲମ୍ବ ରଖି ଲମ୍ବ
ରୁଅମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବତା—
A lath of split bamboo put at the ends of projecting rafters of a thatch.

ପାଣିବନ୍ତ—ଦେ. ବଣ—ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ (ମୁକ୍ତା, ହୀରାଆଦି)—
Pāṇibanta (pearl or diamond) Of first water.
पानीदार ସମ୍ଭାବ ଗୃହ ଅଣି ପିଙ୍ଗି ମୁଁ ଦେଇ ପାଣି—
ବନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁଳ ମେଚ ଦ୍ୱାରକୁ । ଭବପୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପାଣି ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ଜଳ+ବନ୍ଧନ)—ଜଳ ପ୍ରବାହ
Pāṇi bandhā(ndhe)ibā ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧ ପକାଇବା—
ବାଁଧ ବାଁଧନ To construct a dam to stop the
पानी बाँधना flow of water.

ପାଣି ବସନ୍ତ—ଦେ. ବ.—ପାଣି ପାଣିଆ; ହାଡ଼ଫୁଟି—
Pāṇi basanta Chicken pox.
ପାନୀବସନ୍ତ **भातिया शीतला, पनगोटी**

ପାଣି ବାଟ—ଦେ. ବ.—(ସ. ପାନୀୟ+ବର୍ତ୍ମ)—୧ । ଜଳନିର୍ଗମର
Pāṇi bāta ପଥ—1. An opening or channel for
ଜଳେରରାସ୍ତା the flow of water.
नीवाट ୨ । ଜଳ ପଥ—2. Waterway.
୩ । ନଦୀ ଓ ପୋଖରୀର ଗାଧୁଆ ଘାଟ ନିକଟକୁ ଯିବାର ରାସ୍ତା—
3. The path leading to a bathing place in a tank or river.

ପାଣି ବିଛୁ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାନୀୟ+ବୃଶ୍ଚିକ)—ପାଣିରେ ବିଚରଣକାରୀ
Pāṇi bichhā ଏକ ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ଲମ୍ବ କୀଟ—A kind of
poisonous long insect living in water
and having the shap of a scorpion.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର କଙ୍କଡ଼ା ବିଛାର ଆକୃତି । ଏମାନେ ପାଣିରେ
ଯଥେଚ୍ଛ ଚଲେ ଓ ସନ୍ତରେ ଦଂଶନ୍ତି ।]

ପାଣି ବିରାଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ. ନାମ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ; ସ. ପାନୀୟ+ବିଡ଼ାଳ)—
Pāṇi birārḍi ଓଧ—Otter.
ଉଦ୍ ବିରାଳ, **उद् बिलाब**
(ପାଣି ଭୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପାଣି ବିଲେଇ—ଶୂଦ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ରୂପ)

ପାଣି ବୁଡ଼ା (ଡ଼େ) ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବଂଶର, ବ୍ୟକ୍ତିର ବା
Pāṇi burḍā (ṛḍe)ibā ସ୍ଥାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା—
ନାମ ଡୁବାନ To bring about the ruin of the good
name or reputation of a family, person or place.

ପାଣି ବୁହା—ଦେ. ବ (ସ. ପାନୀୟ+ବହନ)—୧ । ଜଳକୁ ପାତ୍ର ଦ୍ୱାରା
Pāṇi buhā ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେବା—
पानी वहा 1. Carrying water in any vessel from
पानी पटाना one place to another.
୨ । କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଜଳାଶୟାଦିରୁ ଜଳ ଉଠାଇବା—
2. Baling of water from a tank for irrigating fields.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କଠିନ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
3. (figurative) Any hard or laboursome work.
[ଦ୍ର—'ଭିକି କୁଣ୍ଡା', ପାଣି ବୁହା' 'କୋଡ଼ ଦଣ୍ଡା, ପାଣି ବୁହା' ଓ 'ଘଣା ପେଲ୍ଲା, ପାଣି ବୁହା' ଆଦି ଶବ୍ଦ କଠିନ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଗ କରିଥାଏ ।]
ଦେ. ବଣ. ଓ ବ—ପାଣି ବୁହାଳି (ଦେଖ)—
Pāṇi buhāḷi (See)

ପାଣି ବୁହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପାନୀୟ+ବହ୍ ଧାତୁ)—
Pāṇi buhāibā ୧ । କ୍ଷେତରେ ପଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କୌଣସି
(ପାଣି ବୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଳାଶୟରୁ ଜଳ ଉତ୍ତୋଳନ
ପାନୀ ବହାନ କରିବା—1. To bale out or lift water
पानी लाना from a tank to irrigate fields.
୨ । କୂପ ପୁଷ୍କରଣୀ ଆଦିରୁ ଗୃହର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମାଠିଆ
ଆଦିରେ ଜଳ ବହନ କରିବା—2. To carry water in water-vessels from one place to another

ପାଣି ବୁହାଳି—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ
Pāṇi buhāḷi ପାତ୍ରରେ ପାଣି ବହନ କରୁଥିବ—(person)
पनहरा Carrying water in water vessels from one place to another.
ଦେ. ବ—ପାଣି ବହନ କରି ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Water carrier.

ପାଣି ବେଗୁନିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ (ସ. ଜଳ ବେତସ)—ଜଳ ବେତସ—
Pāṇi beguniā (āñ) Water ratan.
ପାଣି ବେଗୁନିଆଁ ଥମ୍ଭର ପ୍ରବାହର
ଭର କର ଯେ ଲଭଁ ପଡ଼ଇ ଭଲର । କୃଷ୍ଣଚିଂଡ଼, ମନ୍ଦାରାଭତ ଶ.ନ୍ତ ।

ପାଣି ବେତ—ଦେ. ବ—ଜଳବେତସ; ବେତର ପ୍ରକାରବିଶେଷ—
Pāṇi beta Water ratan.
ଜଳ ବେତ, **पानी बेंत** (ବେତ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣି ବୋହିବା—ଦେ. ବ (ସ. ପାନୀୟ + ବହ୍ ଧାତୁ)—
Pāṇi bohibā ୧ । ସ୍ରୋତ ବହିବା—1. The flowing of
ଜଳ ବହା, **पानी बहना** water.
୨ । ମୁଖରୁ ଲାଲାସ୍ରାବ—2. Watering of the mouth.
୩ । ସ୍ୱେଦୋଦ୍ଗମ ହେବା—2. Perspiration.
୪ । ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ନାସିକାରୁ ଜଲୋଦ୍ଗମ—
4. Watering of the nostrils due to cold.
୫ । ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ସ୍ରାବ ବା ଜଳ ସ୍ରାବ—
5. The coming of tears to the eyes.
୬ । ଘାଆ ଆଦିରୁ ନାସା ଦେବା—
6. Watering of sores.
ଦେ. କ୍ରି—ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପାତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ଜଳ
ନେବା—To carry water from one place to
another in a water vessel.
ଉଦା ସାଥନ୍ତୁାଣୀ ବ୍ରଣୀ—ଦେଇଥିବ ଚଢ଼ମାଇଥ ଘରେ ଯେ ଗଉଡ଼ ବୋହିବେ ପାଣି—
ଶିଶୁଗୀତ

୨ । କୁଆରକ ଜଳ ମଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଖାଲ ବା ପୋଖରୀରୁ ଉଠାଇବା—
2. To bale out water from a tank or river to
irrigate a field.

ପାଣି ଉଅଁର(ରା) – ଦେ. ବ—ଦୃଢ଼ପୃଷ୍ଠ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଜଳକୀଟବିଶେଷ—
Pāṇi bha-aṁra(rā) A kind of stiff-winged
जलकीड़ी aquatic insect; the water betle;
(ପାଣିଭମ୍ବର—ଅନ୍ୟରୂପ) Dytiscut.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଦ୍ରୁତ ବେଗରେ ପାଣି ଉପରେ ପହଁରନ୍ତି
ଓ ପଛ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଆହୁଲ ମାରନ୍ତି । ଏମାନେ ମଦା ମଦା
ହୋଇ ପାଣି ଉପରେ ଘୁରୁକର ବୁଲନ୍ତି ।]

ପାଣି ଉର୍ଉର୍—ଦେ. ବ (ସ. ପାନୀୟ + ଭ୍ରମ୍ଭ)—ଯେଉଁଠାରେ ପାଣି
Pāṇi bhauṁri ଚକ୍ର ପରି ଘୂରି ଭଲକୁ ପଶି ଯାଉଥାଏ; ଜଳାବର୍ତ୍ତ–
ଜଳଭଉରୀ, ଜଳଭ୍ରମୀ **पानोभंवर** Whirlpool; eddy.
(ପାଣିମଲମଲ; ପାଣିଭମ୍ବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣି ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପେଟ ଟାଣିଲେ ପେଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ
Pāṇi bhāṅgibā ବଡ଼ ପାତ୍ରରେ (କଂସାରେ) ଜଳ ରଖି ଗୋଟିଏ
ଜଳଭାଙ୍ଗା **पानीघाटना** ଛୋଟ ପାତ୍ରଦ୍ୱାରା ଭିତରୁ ଜଳ ଉଠାଇ
ପୁଣି ସେହି ବଡ଼ ପାତ୍ର (କଂସା ପ୍ରଭୃତି) ମଧ୍ୟକୁ ଉପରୁ
ଅଜାଡ଼ିବା—1. To put a large disb filled
with water on the belly and lift the
water from it with a smaller vessel
and then pour it down into the
bigger vessel repeatedly.
୨ । କୌଣସି ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଉପଯୁକ୍ତପରି ପାଣି ମିଶାଇ
ତାହାକୁ ତରଳତର କରିଦେବା—To make a
liquid thinner by diluting it with
water.
ଏକ ପାତ୍ରରୁ ଅନ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ଅଜାଡ଼ିବା—
3. To pour bhāṅga from one pot
to another and vice versa repeatedly
before drinking it.

ପାଣି ମଞ୍ଜୁଆତି—ଦେ. ବ—ମଞ୍ଜୁଆତିବିଶେଷ—
Pāṇi mañjuāti A kind of Mañjuāti.
(ମଞ୍ଜୁଆତି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

ପାଣିମଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି – ଫସଲ ଆଦି ପାଇଁ ଜଳକୁ କ୍ଷେତ୍ରର
Pāṇimarḍā(rḍe)ibā ସବୁ ଅଂଶରେ ବଣ୍ଟନ କରାଇବା—
पानीचराना; पानीचढ़ाना To irrigate a field with
water.

ପାଣିମନ୍ତୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳକୁ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରିବା—
Pāṇimanturibā To consecrate water by blowing
ଜଳପଢ଼ା one's breath into it while repeating
पानोपरीरना; पानोपढ़ना, पानोफुङ्कना certain esoteric
formulas.

ପାଣିମରା – ଦେ. ବ—ଜାହାଜ ପ୍ରଭୃତିରୁ ପାଣି ନିଷ୍କାଶନ—
Pāṇimarā Baling out water from the hold
पानोमारना of ships.
ଅଧ ଘଉ ସରବ ଜାହାଜ ଗାମତ ଦେଲ
ସମସ୍ତେ ମିଶି ପାଣିମରାରେ ଲଗି ଥାଇଁ । ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପାଣିମରିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଅଙ୍ଗରୁ ଶକ୍ତି କମ୍ ହେବା;
Pāṇimaribā ଅଙ୍ଗ ଅବଶ ହେବା; କ୍ଲାନ୍ତି—
ଜଳମରା 1. The loss of energy of a limb; weariness.
पानोमरना (ଯଥା—ଘରେ କାଲ ଠିଆ ହୋଇ ମୋ ଗୋଡ଼ରୁ
(ପାଣିମରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଣି ମଲାଣି ।)
୨ । ଚକ୍ଷୁର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅବଶ ହେବା—
2. The tiring of the eyesight.
(ଯଥା—ଭଜନ ଦଳ ହେଲା ଭାଙ୍କ ଆସିବାକୁ ଗହୀଁ ଗହୀଁ ଆଖିରୁ
ପାଣି ମଲାଣି ।)
୩ । ସଙ୍ଗମ ଶକ୍ତି ଲୋପ ହେବା—
3. Loss of sexual vigour.
୪ । ଉତ୍ତାପଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନିର୍ଜଳ ହେବା—
4. The evaporation of water from a thing.

ପାଣି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଗ୍ନି ଆଦିର ଉତ୍ତାପଦ୍ୱାରା କୌଣସି
Pāṇi māribā ପଦାର୍ଥର ଜଳୀୟ ଅଂଶକୁ ନିଃଶେଷ କରିବା—
ଜଳମାରା 1. To dry up water from a thing by
पानीमारना, पानीउतारना applying heat.
(ପାଣିମାରିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ଅଭିରୁଚି ମୈଥୁନଦ୍ୱାରା
ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର କାମୁ ପ୍ରଶମନ କରିବା—2. (indecent)
To assuage the sexual hankering of a
woman by intercourse.
୩ । ଆଖି, ମୁଣ୍ଡ ବା ଅଙ୍ଗରେ ପାଣିର ଛିଟକା ମାରିବା—
3. To splash water on the head or face of a
person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜଣଙ୍କୁ ନାମ ହଡ଼ରେ ମାରୁଛ ଟୋଦର ପାଣି । ଉଗ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଷ୍ଟ ବା ଅଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦମନ କରିବା—4. (figurative) To punish a wicked or uncivil person.

୫ । ବେଇଜ୍ଜତ କରିବା—5. To humiliate a person.

ପାଣିମିଲା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନେ ଦଶାହ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ଉପଲକ୍ଷରେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରକୁ ସେଇଁ ଲୁଗା ବେଉରରୂପେ ପଠାନ୍ତି—The cloth sent to the house of a relation on the occasion of his obsequal rites.

ପାଣିମୁକ୍ତ—ସଂ. ବ—ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ନକ୍ଷେପଣୀୟ ଅସ୍ତ୍ର—(ଯଥା—ବଲ୍ଲମ୍; ତେଣ୍ଟା) (ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର)—Any weapon or messile thrown by the hand.

ପାଣିମୁଖ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାଣି + ମୁଖ; ବ୍ରାହ୍ମଣର ହସ୍ତ ଅଟେ ମୁଖ ଯାହାର)—ପିତୃ ଲୋକ (ସୁବଲ ଚନ୍ଦ୍ର)—The spirits of the departed ancestors.

ପାଣି ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଲୋକର ଇଜ୍ଜତ ବା ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ବା ରକ୍ଷା କରିବା—**पानीरखना** 1. To preserve or save the honour of a or person.

୨ । କୌଣସି ବଂଶର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବା ସୁନାମ ବଜାୟ ରଖିବା—2. To maintain or keep intact the good name or reputation of a person family.

ପାଣିର ଗାର—ଦେ. ବ.—ପାଣିଗାର (ଦେଖ)

Pāṇira gāra — Pāṇi gāra (See)

[ଦ୍ର—ପାଣିରେ ଗାର ପକାଇଲା ମାତ୍ରେ ଲଣ୍ଡ ଗଲା ପର ସେଇଁ ବସ୍ତୁ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିସାଇ, କରିସାଏ ନାହିଁ, ସେହିଠାରେ ସେହି ବସ୍ତୁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର "ପାଣିର ଗାର" ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।]

ପାଣିରେ ପକା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଜଳସାତ୍ କରିବା—1. To comign a thing to water.

ପାନୀମେ ଡ଼ାଲନା. ପାନୀମେ ଫେଙ୍କଦେନା ୨ । ବଡୁରାଇବା—2. To moisten.

୩ । ବୃଥାରେ (ଧନ) ବ୍ୟୟ କରିବା—3. To spend money without any result.

୪ । ଅପାତ୍ରରେ ଧନ ଦେବା—4. To give money to an unworthy object or man.

ପାଣିରେ ସର ପକା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1. To do the imposible.

୨ । ହୃଦୟରେ କପଟ ରଖି ମୁଖରେ ମଧୁର ବାକ୍ୟ କହିବା—2. To utter sweet words while entertaining simister throughout in the mind.

ପଣିଲଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଜଙ୍ଗଲରେ ଛାୟାଯୁକ୍ତ ଓ ଶୀତଳ ସ୍ଥାନରେ ଭଲେ ମାଡ଼ିବା ଲତାବଶେଷ—A kind of tenacious wild creeper growing in shady and cool places.

Pāṇi lai

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରର ଆକୃତି ଝଙ୍କାର ଆକୃତି ପରି । ଏହା ଲଇ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପାଣି ଲଗି—ଦେ. ବ.—୧ । ସଙ୍କଳ୍ପପୂର୍ବକ ଦେବତାଙ୍କ (ବିଶେଷତଃ ଶିବ ଲିଙ୍ଗ) ଉପରେ ପାଣି ଢାଳିବା ବା ଚଢ଼ାଇବା; ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ନାନ—1. Pouring water on the image of a Deity.

Pāṇi lāgi

୨ । ରଜା ଆଦିଙ୍କ ସ୍ନାନ ବିଧି—2. The bath of Rajas.

ପାଣି ଲାଉ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ.—ଲାଉ (ଦେଖ)

Pāṇi lāu — Lāu (See)

ପାଣି ଲାଜକୁ (କୋ)ଳୀ—ଦେ. ବ.—(ପାଣି + ସଂ. ଲଜ୍ଜାକୁଳା)—ବର୍ଷାସ୍ଥ ଜଳ ନକଟରେ ଜନ୍ମିବା ପାଣିଲାଜକୁଣ୍ଡ, ପାଣି ଲାଜକୋଳୀ, ପାଣି ଲାଜକୋଣ୍ଡ } ଅନ୍ୟରୂପ କଣ୍ଟକପ୍ଲାନ ଲତାବଶେଷ—Neptunia Obracia; an aquatic pot-herb.

ସଂ. ନାମ—ଅଲମ୍ବୁଷା, ଖରଭ୍ୱକ୍, ମୋଦୋଗଲା ଛୁଇଁଲେ ବୁଜ ହୋଇ ଯାଏ । ଏହାକୁ ଶାଗ ପାନି ପାନିଲାଜକ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର ଫୁଲ ଈଷତ୍ ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣ ।]

पानी छुइगुइ

ପାଣି ଲେଉଟିଆ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଉତ୍ତୁଳୀସୂକ)—ଲେଉଟିଆ ଶାଗ (ଦେଖ)

Pāṇi leuṭiā — Leuṭiā (See)

(ପାଣି ନେଉଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦ୍ୱିରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)

ପାଣିଲୋହା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ପାଣିସାରୁ (ଦେଖ)

Pāṇi lohā — Pāṇi sāru (See) (Haines).

ପାଣି ଶଙ୍ଖ—ଦେ. ବ.—(୧) (ସଂ. ପାନୀୟ + ଶଙ୍ଖ)—ସେଇଁ ଶଙ୍ଖର ଗାତ୍ରିରେ ଛିଦ୍ର ନ ଥାଏ ଓ ଯାହାଁରେ ଦେବ ପୂଜା ପାଇଁ ଜଳ ରଖାଯାଏ—1. A conch without a hole which contains water for purposes of being used during worship.

Pāṇi saṅkha — पाणिशङ्ख, पानिशङ्ख

୨ । (ସଂ. ପାଣି = ହାତ + ଶଙ୍ଖ)—ସେଇଁ ଶଙ୍ଖକୁ ହାତରେ ଧରି ଫୁଙ୍କି ବଜାଯାଏ—2. A conch which is blown with the mouth by being held with the hands.

ପାଣିଶିଉଳୀ—ଦେ. ବ. -(ସଂ. ପାନୀୟ + ଶୀତଳ)—ଜଳଜ ଲତା ଶାକ-ବିଶେଷ—Lemanthemum Indicum; Menyanthes Cristate; Vellarisa Cristata.

Pāṇi siuḷī — पानि शिअली — पातड़ी

[ପାଣିଶିମ୍ବି(ମୁ)ଳା—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର କଇଁ ପତ୍ର ପରି ସଂ. ନାମ—ଶୀତାଳୀ ଜଳୁ ପତଳା ଓ ମସୃଣ । ଗଛ ପାଣିରେ ଭାସି ଭାସି କାଳାନୁସାରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଡାଙ୍ଗରେ ଗଣ୍ଠିରୁ ତେର

ଜନ୍ମେ ଓ ସେ ତେର ପାଣିରେ ଝୁମ୍ପଥାଏ । ଫୁଲ ଗ୍ଲେଃ ଓ ପତ୍ରର ଧଡ଼ ଚର୍ ଚର୍ । ଫୁଲର ଡେଙ୍ଗ ଦ୍ୱଲଦ୍ୱଆ, ଏଦ୍ୱାର ପତ୍ରକୁ ଫୁଲ୍ଲ ଓ ବଥ ଉପରେ ପକାଇଲେ ଥଣ୍ଡା ଲାଗେ । ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଗ୍ଲେଃଜାତୀୟ ଲତାକୁ ଗ୍ଲେଃ ପାଣିଶିଉଳୀ (Lemanthum cristatum) କହନ୍ତି ।]

ପାଣି ଶୋର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ.—ପାଣି ବୋହିଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାଳଆ—Drainage; water channel.

Pāṇi sorā

ପାଣିଶୋଲରି—ଦେ. ବ —ପାଣିକୂଳରେ ଜନ୍ମିବା ଶାକବଗେଷ—

Pāṇi solari A kind of aquatic pot-herb.

[ଦ୍ର—ଏଦ୍ୱାର ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଉନ୍ମୂଳପତ୍ର ଭଳ ଗ୍ଲେଃ, ଏଦ୍ୱାର ଶାଗ ରୁଚିକର ।]

ପାଣି ସଡ଼କା ମାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—(କୌଣସି ସ୍ଥାନ) ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ହେବା—(a place) To become moist or damp.

Pāṇi sardakā māribā

ପାଣିସର୍ଗ୍ୟା—ସ. ବ. (ପାଣି + ସୃଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ + ଆ; ଯାହା ଦ୍ୱାଉ ଦ୍ୱାର୍ ନର୍ମିତ ହୁଏ)—ରଜ୍ଜୁ; ଦଉଡ଼ି (ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର)—Rope.

Pāṇi sargyā

ପାଣିସାଇଁ(ଇ)—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ. (ସ. ପାନୀୟ + ଶାୟିନ୍)—ଜଳଶାୟୀ (ଦେଖ)

Pāṇi sāiṅi) ପାଣି ସେଇଁ(ଇ)—ଅନ୍ୟରୂପ Jalaśāyī (See)

ପାଣି ସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝାଡ଼ା ଫେର ସାର ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ଜଳ ଦ୍ୱାର୍ ଶୌଚ କରିବା—ଜଳ ଶୌଚ ହେଉଆ **ପ ଛୁନା, ପାନୀ ଲେନା**

Pāṇi sāribā 1. To wash the posteriors after easing oneself.

ଥୂଲ ପାଣି ମାର ଅଗଣାର ବଖାକୁ
ମେ ଗୃହେ ଅମଙ୍ଗଳ ହୁଅଇ ତହାକୁ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭ୍ରତେ ଶାନ୍ତ ।

୨ । ଜଳ ପାନ କରିବା—2. To drink water.

ପାଣିସାରୁ—ଦେ. ବ. (ସ. କୋଚ; ଏକକନ)—କାଁଟା କଚୁ **ପାନୀ ଅରବୀ**

Pāṇisāru A kind of Colocacia; Lasia Heterophylla; vitis Late foloia (Haines).

[ଦ୍ର—ଏଦ୍ୱାକୁ ଗରବ ଲୋକେ ସିଝାଇ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏଦ୍ୱାକୁ ଖାଇଲେ ପାଟି କୁଣ୍ଡେଇ ହୁଏ । ଏଦ୍ୱା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଏକ ପ୍ରକାର ପତ୍ରର ଡେଙ୍ଗ ହରିଦ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ଡେଙ୍ଗ ବାଇଁଗଣି ରଙ୍ଗର ।]

ପାଣି ସାଲ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାନୀୟ + ଶାଳା)—

Pāṇi sāla ୧ । ପଥିକମାନଙ୍କ ପିଇବାକୁ ଦେବା ନମ୍ତିତ୍ତ ଓ ଜଳଛତ୍ର ପାଣି ରଖିବା ନମ୍ତିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଘର; ପାଣି ଛତର— **ପନସାଲ, ପୌସରା** 1. A house where water is stored up and distributed to wayfarers.

୨ । ଟେଣ୍ଡା ଶାଳ (ଦେଖ)

2. Teṇḍāsāla (See)

ପାଣିହଲା—ଦେ. ବ—ଉରଯୁଚର ବଷାକୁ ସର୍ପବଶେଷ—

Pāṇihalā A kind of poisonous amphibeous snake.

(ପାଣିହୁଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣିହୁଲା ଥଣ୍ଡା ଚଉ ଅବ ଏ ସାପ
ଇହାଇ ପଃ ଥଉ ଜଣଙ୍କ ସମୀପ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମଦ୍ଭାଗବତ. ଜଣ୍ଟ ।

ପାଣି ହେବା (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ —ଡେଲୁଣିପୋକ—Galley worm.

ପାଣି ହେବା (ଗଞ୍ଜାମ; ଜୟପୁର; ବଣାଖାପଃଣା)—ସାଃବର୍ଣ୍ଣ ସାପ—A kind of nonvenemous brown coloured snake.

ପାଣି ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ଜଳାର୍ଦ୍ର ହେବା—

Pāṇi hebā 1. To become wet.

ପାନୀ ହୋନା ୨ । ମିଳେଇଯିବା—2. To be dissolved in water.

ଙ । (ଲୁଣ ଆଦ) ପାଣିରେ ପରିଣତ ହେବା—

3. To turn into water.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାଣି ପର ଉତ୍ତେଇଯିବା—

4 (figurative) To vanish like water.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାଣି ପର ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯିବା—

5. (figurative) To become cold like water.

(ଯଥା—ସନ୍ଧିପାଚ ଯୋଗୁଁ ତା ହାତ ହାତ ପାଣି ହୋଇ ଯାଉଛି ।)

ପାଣୀ—ସ.ବ.(ପଣ୍ ଧାତୁ = ବ୍ୟବସାୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;୧ମା ୧ବ)—

Pāṇī ୧ । ବେଦାର୍ଥ ବ୍ୟବସାୟୀ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ.

1. A sect of Brāhmaṇas whose profession was to explain the Bedas.

୨ । ହସ୍ତ; ହାତ—2. Hand. (M. W.)

ଦେ. ବ —ପିନ୍ନଅର ଓ ପଣ୍ଡାଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି—A family title of a lower order of Brāhmaṇas.

ପାଣୁ—ଗ୍ରା. ବ—୧ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ, ପ୍ରାଣଧନ, ପ୍ରାଣନାଥ ନାମର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—(ପାଣୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ)

Pāṇu 1. A name by which persons whose name begin with 'Prāṇa' are called.

୨ । ଅପତ୍ତ୍ୟିଆଣୀଙ୍କ ନାମ—2. A name given to boys whose elders died before the former were born.

ଙ । କନ୍ଧମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୁଗାବୁଣା ଜାତି-

3. A class of lowcaste weavers living in the precincts of Kandha villages.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମଧ୍ୟରୁ ଭୂଦେବତାଙ୍କୁ ବଲି ଦେବା ନମ୍ତେ 'ମେରିଆ' କିଣା ଯାଉଥିଲା । କନ୍ଧମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆପଣା-ଠାରୁ ସାନ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଏହି ପାଣମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଯାଇ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଲୋକ ଚୋରାଇ ଆଣି ମେରିଆ ପାଇଁ କନ୍ଧମାନଙ୍କ ଯୋଗାଉଥିଲେ ।]

ପାଣେଇଟା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଣିଇଟା (ଦେଖ)

Pāṇeiṭī Pāṇi-iṭī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପାନୀୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମଧାତୁ)—
Pāṇeibā ୧ । ଜଳରୂପେ ପରିଣତ ହେବା—
ଜଳ ହଓୟା 1. To turn into water.
पानी होना ୨ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—2. To become filled
(ପାଣେଇଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) up with water.
୩ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
3. To become full of watery-substance.
(ଯଥା—ଭିଜା ଦନ ଘରେ ବସନ୍ତ ପାଣେଇଯାଏ, ଉପରେ ପୂଜେଇ ଯାଏ ।)
୪ ।(ମୁଖ) ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଲାଳାମୟ ହେବା—
4. To water; to salivate (said of the mouth of person hankering after food).
୫ । ଜଳରେ ମିଶାଇବା ବା ମିଳାଇବା—
5. To dissolve in water.
୬ । ଜଳରେ ପରିଣତ କରିବା—
6. To turn into water.

ପାଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ତେଲୁଗୁ ?)—ଖଜଣା; ଫସଲ—
Pāṇṭā Crop.

ପାଣ୍ଟା ନଷ୍ଟି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଫସଲର କ୍ଷତି—
Pāṇṭā nashṭi Loss of a crop.

ପାଣ୍ଠି—ବୈଦେ. ବ—ପାଣ୍ଠି (ଦେଖ)
Pāṇṭi Pāṇṭhi (See)

ପାଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—୧ । ମୂଳଧନ; ବେପାର ବଣିଜର ମୂଳଧନ; ପୁଞ୍ଜି—
Pāṇṭhi 1. The capital of business.
ପୁଁଜି ୨ । ଗଚ୍ଛିତ ଧନ; ସଞ୍ଚିତ ଧନ—
पुंजी 2. Stock; hoard.
ପାଣ୍ଟି ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାଇଣ୍ଟ୍)—ପାଇଣ୍ଟ; ପ୍ରାୟ ଏକ-
पांटी ପାଅ ପରିମିତ (ବ୍ରାଣ୍ଡି; କେରୋସିନ ତେଲଆଦ)—
Pint (measure of liquid).

ପାଣ୍ଠି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଚ୍ଛିତ ଧନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା—
Pāṇṭhi karibā 1. To hoard money.
ପୁଁଜିକରା ୨ । ମୂଳଧନରୂପେ ବିବେଚନା କରିବା—
पुंजि करना 2. To consider as the capital of a business.

ପାଣ୍ଠି ବୋତଲ—ବୈଦେ. (ଇଂ. ପାଇଣ୍ଟ୍ + ବଟଲ୍)—
Pāṇṭhi botala ଯେଉଁ ବୋତଲରେ ଏକ ପାଇଣ୍ଟ୍ ପରିମିତ
ପାଣ୍ଟିବୋତଲ ତୈଳାଦ ଧରିବ—Pint bottle; a bottle
पांटीबोतल of the capacity of one pint.

ପାଣ୍ଡ୍‌ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. ପାଣ୍ଡୁର)—ପାଣ୍ଡୁର (ଦେଖ)
Pāṇḍ-rā Pāṇḍarā (See)

ପାଣ୍ଡ୍‌ରି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଣ୍ଡୁରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pāṇḍ-ri Feminine of Pāṇḍarā.

ପାଣ୍ଡବ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପାଣ୍ଡୁ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Pāṇḍaba ୧ । ପାଣ୍ଡୁରାଜାଙ୍କର ପଞ୍ଚପୁତ୍ର; ପଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବ—
1. The five sons of king Pāṇḍu.
[ଦ୍ର—ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ, ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ, ଏମାନେ ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୁନ୍ତୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମ ୩ଜଣ, ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶେଷ ୨ଜଣ ।]
୨ । ସେଲମ ନଦୀତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଦେଶ (ହି.ଶ)—
2. Name of an ancient province of North India on the bank of the river Sutlej.
୩ । ପାଣ୍ଡବ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—
3. An inhabitant of the ancient province of that name.

ଦେ. ବ—୧ । ଗଉଡ଼ ଜାତିବିଶେଷ—
1. A sect of cowherds.
୨ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—2. A name given to males.

ପାଣ୍ଡବନଗର(ରୀ)—ସ. ବ—ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ; ପ୍ରାଚୀନ ଦିଲ୍ଲୀ (ହି. ଶ)—
Pāṇḍabanagara(rī) A name of ancient Delhi.

ପାଣ୍ଡବାୟନ—ସ. ବ. (ପାଣ୍ଡବ + ଅୟନ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ହି. ଶ)—
Pāṇḍabāyana A name of Śrīkṛushṇa.

ପାଣ୍ଡବୀୟ—ସ. ବ. (ପାଣ୍ଡବ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଈୟ)—୧ । ପାଣ୍ଡବ ସମ୍ବନ୍ଧୀ—
Pāṇḍabīya 1. Relating to the Pāṇḍabas.
୨ । ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷୀୟ—2. Of the side or party of the Pāṇḍabas.

ପାଣ୍ଡବେୟ—ସ. ବ ପୁଂ—୧ । (ପଣ୍ଡୁ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ —
Pāṇḍabeya ପାଣ୍ଡବ—1. The Pāṇḍabas.
୨ । (ପାଣ୍ଡବ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜା
ପରୀକ୍ଷିତ (ହି. ଶ)—2. A name of king Parīkshita.

ପାଣ୍ଡର—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡୁ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅର)—
Pāṇḍara ୧ । ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ; ଫିକାରଙ୍ଗ—1. Pale yellow colour; yellowish white colour.
୨ । ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—2. White colour.
୩ । ମରୁଆ (ଦେଖ)—3. Marunā (See)
୪ । କୁନପୁଷ୍ପ (ଦେଖ)—4. A flower kunda (See)
୫ । ଗିରିମାଟି; ଗେରୁ—5. Red ochre.
ସ. ବଣ. ପୁଂ—ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଫିକା—Pale.
ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାଉଡର) —ପାଉଡର (ଦେଖ)
Pāuḍara (See)

ପାଣ୍ଡର—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପାଣ୍ଡର)—୧ । ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Pāṇḍarā 1. Grey; brown.
(ପାଣ୍ଡରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦ୍ୱରଦ୍ରାଭ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ପାଣ୍ଡରା **पान्डू** 2. Yellowish white.
୩ । ପାଉଁଶିଆ—3. Ashy.
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଣ୍ଡରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pāṇḍara.

ପାଣ୍ଡର କଦଳୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଣ୍ଡର + କଦଳୀ)—
Pāṇḍarā kadalī ପାଉଁଶିଆ ବନ୍ତୁଳ (ଦେଖ) —
ଦ୍ୱିରେକୃଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ—Pāuñsiā bantala (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣ୍ଡରୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଣ୍ଡୁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pāṇḍarī Feminine of Pāṇḍarā.

ପାଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) ବଣ. (ସ. ପଣ୍ଡ)—ବିଫଳମନୋରଥ; ବିଫଳ-
Pāṇḍā Fruitless; unsuccessful.

[ଦ୍ର—ଟ୍ରେଇନ୍ ଖିଲଗଲ୍ଲା । ଭଦ୍ରଲୋକଟି ଟ୍ରେନରେ ଉଠି ନ ପାର ପାଣ୍ଡା ହୋଇ ଷ୍ଟେସନରେ ବସି ରହିଲେ । ଗଡ଼ଜାଉବାସିନୀ (୨୬ । ୪ । ୩୦)]

୨ । (ପାରକୁଦ) ଚଲିକାରେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଦେଖାଯିବା ଏକ-ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—2. A kind of aquatic bird frequenting the Chilka lake in winter.

ପାଣ୍ଡାଳ—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ.)—ସଭାମଞ୍ଚ; ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ; ବକ୍ତୃତାଲୟ—
Pāṇḍāl Pandal.
ପାଣ୍ଡାଳ ଫୌଡ଼ାଳ

ପାଣ୍ଡା ହଂସ—ପ୍ରାଦେ. (ପାରକୁଦ) ବ.—ଚକ୍ରବାକ—
Pāṇḍā haṁsa The ruddy goose.

ପାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—୧ । କୁମ୍ଭାରୁଣୀମାନେ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଟିବା କଣ୍ଟାଝାଟି ଗୋଛ—1. Bundles of thorn; shrub and twigs collected by potter women from jungle for burning earthen pots.

୨ । ଚଲିକାରେ ଦେଖାଯିବା ପାଣ୍ଡୁରଛପଦ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ —
2. A kind of grey webfooted aquatic bird.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶିଶୁଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ) ସ୍ଥୂଳକାୟ ଓ ଖର୍ବ—Stout and dwarfish.

ପାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଏକପ୍ରକାର ପାଣ୍ଡୁରଛପଦ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ—
Pāṇḍiā 1. A kind of grey webfooted bird.
ପାଲତି (ପାଣ୍ଡିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜଙ୍ଘ—2. Thigh.

ପାଣ୍ଡିଆ ମାଡ଼ି ବସିବା—ଦେ. ବ.—ଦୁଇ ଜଙ୍ଘକୁ ଭୂମିରେ ଲେଖାଇ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସଲଗ୍ନ କରି ବସିବା—
Pāṇḍiā mārḍi basibā To squat with the thighs touching the ground.
पालति मारके बैठना

ପାଣ୍ଡିଆ ପାଡ଼ି ବସିବା, ପାଣ୍ଡିଆ ପାରି ବସିବା
ପାଣ୍ଡିଆ ପକାଇ ବସିବା, ପାଣ୍ଡିଆ ପାଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ—ସ. ବ.—(ପଣ୍ଡିତ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ବଦ୍ୟା—
Pāṇḍitya 1. Learning.

୨ । ନୈପୁଣ୍ୟ—2. Skill.

୩ । ଚତୁରତା—3. Cleverness; talent.

୪ । ବିଦ୍ୱତ୍ତା—4. Scholarship; erudition.

ପାଣ୍ଡୁ—ସ. ବଣ.—(ପାଣ୍ଡୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବା ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଉ)—୧ । ଧୂସର; ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ପାଣ୍ଡୁଆ
ପାଣ୍ଡୁଆ } ବିଶେଷ୍ୟ 1. Grey; pale white.

୨ । ଗୌର ବା ଶ୍ୱେତ—White.

୩ । ଶୁକ୍ଳ ପୀତ—3. Yellowish white.

୪ । ପ୍ରେତ—4. Pale; yan.

ସ. ବ.—୧ । ରୋଗବିଶେଷ; ଦଲଦଆ କାମଳ ରୋଗ—
1. Jaundice.

[ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗରେ ଆଖି ଦଲଦଆ ହୋଇଯାଏ । ଏହା ରକ୍ତମ୍ଲାନତାରୁ ଜାତ ହୁଏ]

୨ । ଭାରତର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
2. Name of a sacred place in India.

୩ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଦେଶବିଶେଷ—
3. Name of a country in south India.

୪ । ହସ୍ତିନା ନଗରୀର ରାଜା; ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପିତା; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସାନ ଭାଇ—4. Name of the father of the Pāṇḍabas.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ଔରସରେ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଏକ ବିଧବା ରାଣୀ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ଅମ୍ବାଳିକା ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କର ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣୀ ହୋଇ ଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହି ପୁତ୍ରର ନାମ ପାଣ୍ଡୁ ହୋଇଗଲା ।

ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ କୁନ୍ତୀ ଓ ମାଦ୍ରୀ । କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ ଏବଂ ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ ଜନ୍ମି ଥିଲେ । ଅଭିଶାପ ଫଳରେ ସେ ନିଜେ ସ୍ତ୍ରୀସହବାସ କରୁ ନ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱୟ ଦୁର୍ବାସାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ମାଳାରୁ ଜପି ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କ ଔରସରେ ଏକ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ । ଏହି ପଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ଏକଦା ସେ ମୃଗ ବୋଲି ମୃଗରୂପୀ କୌଣସି ଋଷି-ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ଏହି ମୃଗରୂପୀ ଋଷି ସେହି ସମୟରେ ସ୍ୱପତ୍ନୀ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ଅଭିଶାପ ଯୋଗୁଁ ପାଣ୍ଡୁ ସ୍ତ୍ରୀସହବାସରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । କେତେକାଳ ପରେ ପାଣ୍ଡୁ ଉକ୍ତ ଅଭିଶାପ ବିଷୟ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ମାଦ୍ରୀଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ସମୟରେ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।)

୫ । ଶ୍ୱେତହସ୍ତୀ—5. White elephant.

୬ । ପଟୋଳ ଫଳ—6. The Paṭola fruit.

ପାଣ୍ଡୁକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପାଣ୍ଡୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ପାଣ୍ଡୁରୋଗ—
Pāṇḍuka 1. Jaundice.

୨ । ପାଣ୍ଡୁରାଜା—2. King Pāṇḍu.

୩ । ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ—3. Grey colour.

ପାଣ୍ଡୁର—ସଂ. ବି ଓ ବଣ. ପୁଂ. (ପାଣ୍ଡୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ର; ଅଥବା ପାଣ୍ଡୁ ଧାତୁ =ଗମନ କରିବା+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ଉର)—ପାଣ୍ଡର (ଦେଖ)
Pāṇḍura (ପାଣ୍ଡୁର-ସ୍ତ୍ରୀ) Pāṇḍara (See)

ସ. ବ.—ଧବଳ କୁଷ୍ଠ—White leprosy (Apte)

ପାଣ୍ଡୁରଙ୍ଗ—ସ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—୧ । ଶାକବିଶେଷ—
Pāṇḍu raṅga 1. A kind of pot-herb.
ପାଟ ରାଙ୍ଗା ୨ । କୁଆମଇଡା ବା ମଝିମଝିକା—
2. A kind of kitchen vegetbles.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣ୍ଡୁର ଦ୍ରୁମ—ଷ. ବ. ସଂ (ପାଣ୍ଡୁର+ଦ୍ରୁମ)—(ଏହା ପାଣ୍ଡୁର ଥିବାରୁ)
Pāṇḍura druma କୁଟଜ; ପିଢାକୋରୁଆଁ ଗୁଳ୍ମ—
ଅନ୍ୟ ଷ. ନାମ— Holarrhena; Anti dysenterica
କୁଟଜ, ଗିରିମଲ୍ଲିକା (plant).

ପାଣ୍ଡୁରା—ଦେ. ବଣ.—(ଷ. ପାଣ୍ଡୁର)—ପାଣ୍ଡର (ଦେଖ)
Pāṇḍurā Pāṇḍarā (See)
(ପାଣ୍ଡୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଷ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଣ୍ଡୁରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pāṇḍura.

ପାଣ୍ଡୁରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବଣ.—ପାଣ୍ଡୁର (ଦେଖ)
Pāṇḍuriā Pāṇḍura (See)

ପାଣ୍ଡୁରିମା—ଷ. ବ. (ପାଣ୍ଡୁର+ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍)—ପାଣ୍ଡୁତା; ଫକାବର୍ଣ୍ଣ—
Pāṇḍurimā Paleness; white or pale-colour. (Apte).

ପାଣ୍ଡୁଲିପି—ଷ. ବ.—(କର୍ମଧା; ପାଣ୍ଡୁ+ଲିପି)—୧ । ଖସଡ଼ା; ଚଠା—
Pāṇḍu lipi Priliminary rough sketch of a
(ପାଣ୍ଡୁଲେଖ; ପାଣ୍ଡୁଲେଖ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) document.
୨ । ହାତଲେଖା ପୁସ୍ତକ—2. Manuscript.
୩ । ଭୂମିରେ ବା ପଟାରେ ଖଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର—
3. A rough draft or sketch made with chalk on the ground or board (Apte).

ପାଣ୍ଡେ—ଦେ. ବ.—କନଉଜୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Pāṇḍe Family title of some Kanauji Brāhmaṇas
ପାଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଲେ ପାଠ, ହ ଦିଗୁଣେ ଥଠ—ଉଗ।

ପାଁଡ଼େ ପାଣ୍ଡେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଅଗରିଆ ଓ କେଉଟଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—Family title of some Agariā and fishermen in Sambalpur.

ପାଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବ. (ଷ. ପଦ୍ମକ୍ରୀ; ଉପାନତ୍)—୧ । ଚର୍ମପାଦୁକା;
Pāṇḍei ଜୋତା—1. Shoes.
ପାଣ୍ଡୋଇ, ପାଣ୍ଡେଇ, ପାଣ୍ଡୋଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଗୋଇଠି ନ ଥିବା ଚର୍ମପାଦୁକା; ଚଟିଜୋତା—2. Slippers.
ପାନଇ ୩ । ମରହଟ୍ଟୀ ଜୋତା—
3. Country slippers with projecting tips.
ପାନ ହି; ପନାଇ ୪ । ଝୁମ୍ପାରୁଣୀ ଓ ଗଉଡ଼ମାନେ ଗୋଡ଼ ଉଳଘାକୁ କଣ୍ଟାରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଚଟି ଯୋତା—4. Leathern sandals.
ଏଇଲ୍ୟେ ଦେଲେକ ଯୋଡ଼ଏ ପାଣ୍ଡେଇ । କୃଷ୍ଣଚଂ, ମହାଭାରତ ସଭା ।
[ଦ୍ର—ଏହି ଜୋତାର ଉଳଘାରେ ଚମଡ଼ା ପରିବର୍ତ୍ତରେ କାଠ-ଥାଏ । ଉପରେ ଚମ ଦଉଡ଼ି ବା ଦଉଡ଼ିର ଫାଶ ଥାଏ ।]

ପାଣ୍ଡେଇକୁଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ଜୋତା ମାଡ଼ିଥିବା; ଚର୍ମପାଦୁକା
Pāṇḍeikudā ପରିହିତ (ପଦ)—(feet) Wearing shoes; habituated to putting on shoes.

ପାଣ୍ଡେଇ କୁଦିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି—ଜୋତା ମାଡ଼ିବା—
Pāṇḍei kudibā To put on shoes.

ପାଣ୍ଡେଇଖିଆ—ଦେ. ବଣ. ସଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Pāṇḍeikhiā ଜୋତାମାଡ଼ଖିଆ; ଯେ ଜୋତାରେ ମାଡ଼ ଖାଇବା
ପାଣ୍ଡୋଇଖିଆ, ପାଣ୍ଡେଇଖିଆ, ପାଣ୍ଡୋଇଖିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ଉପଯୁକ୍ତ ବା ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଯାହାକୁ ଜୋତାରେ ମାଡ଼ ଦିଆଯାଏ—
Deserving or habituated to shoe-beating.

ପାଣ୍ଡେବ—ଗ୍ରା. ବ. (ପାଣ୍ଡବର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପାଣ୍ଡବ (ଦେଖ)
Pāṇḍeba Pāṇḍaba (See)

ପାଣ୍ଡେୟ—ଦେ. ବ—ପାଣ୍ଡେ (ଦେଖ)
Pāṇḍeya Pāṇḍe (See)
[ଦ୍ର—ପାଣ୍ଡେ ଉପାଧ୍ୟାୟ କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି। 'ପାଣ୍ଡେ' ସ୍ଥଳରେ ପାଣ୍ଡେୟ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ପାଣ୍ଡେରା—ଗ୍ରା. ବଣ. ସଂ—ପାଣ୍ଡର (ଦେଖ)
Pāṇḍerā (ପାଣ୍ଡେରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pāṇḍarā (See)

ପାଣ୍ଡ୍ୟ—ଷ. ବ—ରଙ୍ଗାଯାଇ ନ ଥିବା ପଶମର ପୋଷାକ—
Pāṇḍwa An uncoloured woollen garment (Apte).

ପାଣ୍ଡ୍ୟ—ଷ. ବ—୧ । ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ—
Pāṇḍya 1. An ancient province or kingdom of south India.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆଧୁନିକ ମାଲବାର, କାନଡ଼ା ଓ କଙ୍କଣ ।]
୨ । ଉକ୍ତଦେଶର ରାଜା—
2. A king of the Pāṇḍya country.
୩ । ଉକ୍ତ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An inhabitant of the Pāṇḍya country.

ପାଣ୍ଧିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପାଣ୍ଡିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāṇḍhiā (etc) Pāṇḍiā etc (See)

ପାଣ୍ଧେ(ଣ୍ଢୋ)ଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପାଣ୍ଡେଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāṇḍhe(ṇḍho)i (etc) Pāṇḍei etc (See)

ପାଣ୍ୟ—ଷ. ବଣ. (ପଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ପ୍ରଶଂସନୀୟ—
Pāṇya Commendable; praiseworthy (Apte)

ପାଣ୍ହଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବ. (ଷ. ଉପାନତ୍; ପଦ୍ମକ୍ରୀ)—
Pāṇhai ପାଣ୍ଡେଇ; ଜୋତା—Shoes.

ପାତ—ସଂ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଘଟଣା—
Pāta 1. Happening; coming to pass; occurrence.
ଯଥା—ଅନର୍ଥପାତ; ବଜ୍ରପାତ ।
୨ । ପତନ; ପଡ଼ିବା—2. Falling; fall.
ଯଥା—ବୃଷ୍ଟିପାତ; ଉଲ୍କାପାତ; କରକାପାତ ।
୩ । ଲିଖନ—3. Writing
ଯଥା—ଅଙ୍କପାତ; ଧାରାପାତ ।
୪ । ଉଲକୁ ଖସିବା; ଓହ୍ଲାଇବା—
4. Descent; descending; alighting (Apte).
୫ । ଗମନ—5. Going.
୬ । (ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାତ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ) କ୍ଷେପ—
6. Throwing.
ଯଥା—ଜ୍ୟୋତିଷ୍ପାତ ।
୭ । ବଧ—7. Killing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ଶତ୍ରୁପାତ ।

୮ । ନଯାତ; କ୍ଷୟ; ନାଶ—8. Destruction; ruin.

ଯଥା—ଗର୍ତ୍ତପାତ; ଶସ୍ତ୍ରପାତ; ଦେହପାତ ।

୯ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ବା କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଯୋଗ କରଣ—

9. Directing the eyes or ears towards a thing; casting.

ଯଥା—ଦୃଷ୍ଟିପାତ; କର୍ଣ୍ଣପାତ ।

୧୦ । ଭଲେ ବସ୍ତୁଇବା—10. Spreading on the ground.

ଯଥା—ଶଯ୍ୟାପାତ ।

୧୧ । ଧରଶାୟୀ କରିବା—11. Felling.

୧୨ । ଭୂମିରେ ପକାଇବା; ମୋଚନ; ସ୍ରାବ—

12. Shedding (of tears, of blood); discharging; emitting.

ଯଥା—ଅଶ୍ରୁପାତ; ସ୍ନେଡକପାତ; ରକ୍ତପାତ ।

୧୩ । ଆଘାତ—13. Stroke; blow (Apte).

ଯଥା—ଖଡ୍ଗପାତ; ଗଦାପାତ ।

୧୪ । ଆକ୍ରମଣ—14. Inroad; attack (Apte)

[ଦ୍ର—ପତନ ବା ପତନା ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—ବୃଷ୍ଟିପାତ, ଉଲ୍କାପାତ, ଶସ୍ତ୍ରପାତ, ରେଖାପାତ, ଶବ୍ଦପାତ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୧୫ । (ପତ୍ ଧାତୁ=ଉଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରାହୁଗ୍ରହ—

15. The ascending node.

୧୬ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—କୌଣସି ଗ୍ରହର ଅମଙ୍ଗଳଜନକ ଅବସ୍ଥିତି—16 (astrology) An inauspicious or malignant aspect of a planet (Apte.)

ସଂ. ବିଣ.—(ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ମ.ତ)—

୧ । ରକ୍ଷିତ—1. Protected; saved.

୨ । ପାଳିତ—2. Maintained.

ଦେ. ବି.—(ସଂ. ପତ୍ର)—୧ । ଧାତୁର ପାଚଆ—

1. Metal foil; thin blade of metal.

୨ । (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ) ମୁସଲମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମଝି କାନରେ ପିନ୍ଧିବା ପତ୍ରାକାର ସୁନା ଓ ରୂପାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—

2. Gold or silver ring worn in the middle of the ear by Muslim females and wrought with filagree work resembling foliage.

ପାତକ – ସଂ. ବି. – (ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ. ପାତ ଧାତୁ=ଭଲକୁ ପକାଇବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯାହା ମନୁଷ୍ୟର ଅଧଃପତନ ଘଟାଏ)—

୧ । ପାପ—1. Sin.

କରଇ ଯେ ପାତକମାନଙ୍କୁ ଦୂଷଣ ।

କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

୨ । ଦୋଷ; ଅପରାଧ—2. Guilt; crime.

୩ । ପତନକାରକ ବସ୍ତୁ; ଯାହା ପତନ ଘଟାଏ—

3. That which causes some thing to fall down.

୪ । ମନୁଷ୍ୟର ଅଧଃପତନର ହେତୁ—4. The cause of one's downfall or ruin.

[ଦ୍ର—ପାତକ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—(୧) ମହାପାତକ; (୨) ଉପପାତକ ।

ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା, ସ୍ତ୍ରୀହତ୍ୟା, ଗୋହତ୍ୟା, ଗୁରୁପତ୍ନୀଗମନ ଓ ବାଲକ ହତ୍ୟା ଏଗୁଡ଼ିକ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ମହାପାତକ ବା ମହାପାପ (henious sins) ଅଟେ । ମତାନ୍ତରରେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା, ଗୋହତ୍ୟା, ସୁରାପାନ, ସ୍ତେୟ ବା ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁରୁଙ୍ଗନାସଙ୍ଗମ ଏ ପାଞ୍ଚଟି ମହାପାତକ ଅଟେ । (ମନୁ ୧୧।୫୫); ମିଥ୍ୟାକଥନ, ସୁରାପାନ, ଅବବାହିତା କନ୍ୟାରମଣ, ପରସ୍ତ୍ରୀଗମନ ଓ କୁତଘ୍ନତା; ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏ ଗୁଡ଼ିକ ଉପପାତକ ବା ଲଘୁତର ପାପ (lesser sins). ହୁନ୍ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆହୁରି ୫୪ ଟି ଉପପାତକ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

ଯଥା—ମାଛଆ ପାତକ ।]

ସଂ. ବିଣ.—ପତନ ଘଟାଇବା~

Causing fall or downfall.

ପାତକ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦ୍ୱାରା କଳର ପାପ କ୍ଷୟ କରିବା—(ପାତକ ଝଡ଼ିବା—ବିଶେଷ୍ୟରୂପ)

Pātaka chhardā (rde)ibā To expiate for one's sin.

ପାତକ ଲାଗିବା—ଦେ. ବି.—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦୋଷଭାଗୀ ହେବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି ପାତକ ଭବର୍ତ୍ତିବା—(ପାତକ ଝଡ଼ିବା—ବିପରୀତ)

Pātaka lāgibā पातक लगना The sharing of a sin.

ପାତକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ସଂ. ପାତକୀ)—ପାତକୀ (ଦେଖ)

Pātakā Pātakī (See)

(ପାତକୀ; ପାତକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାତକୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାତକନ୍; ପାତକ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—

Pātakī ପାପୀ—1. Sinful.

(ପାତକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧର୍ମରେ ଶସ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ, ମୂର୍ଖରେ ଚତୁରତା, ପାତକୀ ହୃଦୟରେ ଧନ ବନ୍ଧା । ବଗନଦୂତ. ବତ୍ତୁସଂହାସ୍ତ୍ର ।

୨ । ଅପରାଧୀ—2. Offending; guilty.

୩ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked; wanton.

ସଂ. ବି—୧ । ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1 Sinner.

୨ । ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Offender.

୩ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A wicked person.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ —ପାତକୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

Feminine of Pātakā.

ପାତଞ୍ଜଳ—ସଂ. ବି. (ପତଞ୍ଜଳଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଅର୍ଥରେ+ଅ)—

Pātañjala ୧ । ପତଞ୍ଜଳ ମୁନିକୃତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର —

1. The branch of Hindu philosophy propounded by sage Patañjali.

[ଦ୍ର—ଏହାର ନାମ ଯୋଗଦର୍ଶନ; ଏହା ଶ୍ରୀ ଗୁରୁ ବା ପାଦରେ ବରକୁ ।

୧ । ଯୋଗପାଦ (ଏଥିରେ ଯୋଗର ଲକ୍ଷଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ

୨ । ସାଧନପାଦ (କ୍ରିୟା ଯୋଗାଦି ସାଧନ ପ୍ରକରଣ) ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବିବୃଦ୍ଧପାଦ (ଧ୍ୟାନ ଧାରଣାଦି ବିବୃଦ୍ଧ ବିବରଣ) ।
୪ । କୈବଲ୍ୟପାଦ (ସିଦ୍ଧିପଞ୍ଚକାଦ କୈବଲ୍ୟ) ।]

୨ । ପତଞ୍ଜଳ ମୁନିକୃତ ବେଦାନ୍ତର ମହାଭାଷ୍ୟ –
2. The commentary of the Bedānta by sage Patañjali.

[ଦ୍ର—ପତଞ୍ଜଳ ଦେଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।].

ପାତନ—ସଂ. ବି. (ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାତ ଧାତୁ=ତଳକୁ ପକାଇବା +ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅଧଃକ୍ଷେପଣ; ଭୂମିରେ ପକାଇବା—1. Throwing down; causing to fall down; felling.

Pātana (ପାତ୍ତ—ବଣ)

୨ । ବନ୍ୟାସ—2. Arranging.
୩ । (ରସାୟନ) ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ; ସାରଣ—
3. (chemistry) Distillation.
୪ । ନିଷ୍କାସଣ—4. Extraction.
୫ । ବିନାଶନ; ନଯାଉ କରିବା—
5. Destruction; annihilation.
୬ । (+କର୍ମ୍ମ ଅନ) କାନର ପତ୍ତା—
6. The blade of the ear.
୭ । ବିସ୍ତାର କରିବା—7. Spreading out.
୮ । ଲେଖିବା; ଅଙ୍କନ—
8 Writing down; drawing.
୯ । ଫିର୍ଜି ଦେବା—9. Throwing; casting.
୧୦ । ଅବମାନନ—10 Humbling; lowering (Apte).
୧୧ । ଦୂରୀକରଣ—11. Removing (Apte).
୧୨ । ପଡନ ଘଟାଇବା—
12. Causing to fall down.
(ଯଥା—ଗର୍ଭପାତନ ।)
୧୩ । ମୋଚନ; ସ୍ରାବ—
13. Emitting; shedding; discharging.
(ଯଥା—ରେତଃପାତନ ।)
୧୪ । ଦଣ୍ଡାଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
14 Striking; giving blows with.
(ଯଥା—ଦଣ୍ଡ ପାତନ ।)

ପାତନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପାତନ)—
Pātanā
୧ । ଜଞ୍ଜାଳ—1. Complicated state of affairs; complication.

୨ । ଘଟଣା—2. Happening; event.

ଦୁଆର ଉପରେ ଯେତେ ପାତନା, ହାର ଉପରେ ଏ ସବୁ ଥାପନା ।
ପ୍ରାଚୀ, ପରଚେଗୀତା ।

ସଂ. ବି. (ପାତନ+ଆ)—୧ । ସଂସ୍ଥାପନା—
1. Establishing; setting up.

ମୋଗୀ ଗୋପାଳ ଅଂଶ ଆଗ ଯାଇ
ପୁଡ ପାତନା ଭବେ ଥିବେ ରହି । ପ୍ରାଚୀ, ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

୨ । ପାତନ (ଦେଖ)—2. Pātana (See)

ଅଗୋ ତୁ ସପନାଟେ ସପନ ପାତନା ପାଟ
ବଣାଇ ଭୁଂନେରୁ ଘଟ ଜନମାନଙ୍କ । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

୩ । ଉଆଣ; ସମ୍ପାଦନ—3. Creation; doing.

ଇଂରେ ଦୁଃଖର ନପାତ, ପାତନା ଯାଉ ଏ ସମସ୍ତ ।
ପ୍ରାଚୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଭ ଉଜ୍ଜ୍ୱୋବସ୍ୱ ।

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ବ)—ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି; ନଉଡ଼ି—
Big earthen cooking pot.

ପାତନା ମାନ—ଦେ. ବି—ଉତ୍ପାତ ଘଟଣାସମୂହ—
Pātanā mānna
Befalling of various calamitious events.

ପାତର—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପାତ୍ର)—ପାତ୍ର (ଦେଖ)
Pātara
Pātra (See)

ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ପାତ୍ର)—ପାତ୍ର; ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ—
Fit; proper

ବଉଦାଳୁ ମାଗେ ମାକେ ମଥେ କେ ଲଗିବ ଲଖେ ଦେକେ କଥାଇଁ ପିନ୍ଧାକେ
ଲଜ୍ଜ ଯେ ଥିଲା । ବାଳା ଦୁଇର ତିସ୍ତର ଦେଉ ଦୁଅନ୍ତେ ହର ପ୍ରଯୋଗେ ଭୂଷ୍ୟ
ପାଉର ନୋଦେ ଉର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବିଣ—ପାତଳ—Thin.

ପାତର ଅନ୍ତର—ପ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ପାତ୍ର ଅନ୍ତର (ଦେଖ)
Pātara antara
Pātra antara (See)

କେଜ୍ଜ ବାହାକୁ ନୁହନ୍ତୁ ପାତର ଅନ୍ତର । ପ୍ରାଚୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଲରୂପଣ ଗୀତା ।

ପାତରଆଣୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବି—(ଭୁଲ. ହି. ପତୁରିଆ, ପାତୁରା=
Pātariāṇī
ବେଶ୍ୟା)—୧ । ବେଶ୍ୟା—1. Whore; prostitute.

୨ । ନର୍ତ୍ତକୀ—2. A female dancer.

ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାତ୍ର ଉପାଧ୍ୟଧାରୀ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ—The wife of a person having the title of Pātra.

ପାତଲ୍ ଘଁଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—(ହି. ବଲ୍ଲସ୍ତୁତ ଭଁଣ୍ଟା)
Pātal ghaṇṭā
ବାଇଗଣ—Tamato.

(ପାତଲ୍ ଘଣ୍ଟା; ପାତଲ୍ ଭଁଣ୍ଟା; ପାତଲ୍-ଭଣ୍ଟା; ପାତଲ୍ ଭାଁଣ୍ଟା; ପାତଲ୍ ଭାଣ୍ଟା) ଅନ୍ୟରୂପ

ପାତଳ—ଦେ. ବି—(ପା+ତଳ)—ପାଦ ତଳ—
Pātala
The ground below one's feet.

ପାୟତଳା ଏଇଣ ବୋଇକ ପଡ଼ିଲ ପାଟେଲେ—
ପାବତଳା ବିଦ୍ୟୁତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—ଜଗୋଟ୍ଟ ଚଞ୍ଚଳ ଗୀତ ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପାଆତଳଆ; ପାଦତଳସ୍ଥିତ—
1. Situate below one's feet.
୨ । ଅନୁଗତ—2. Dependent; subservient.
୩ । ଅତି ହୀନ—3 Very low.

ପାତଳା ଆ) ଅନ୍ୟରୂପ

୪ । (ସଂ. ପତ୍ତୁଲ୍ୟ, ପତ୍ତଳ=ପତ୍ରପତ୍ର ସରୁ)—ପତଳା; ସରୁ—4. Thin; fine; slender.

(ବଦ୍ଧଳ—ବିପରୀତ) ୫ । କୃଶ; ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—
5. Emaciated; lean; slender-bodied.

ପାତଳା; ପାତର ୬ । ଜଳରେ ଗୋଳଆ ଢୋଇଥିବା—
पतला; पातर Diluted with water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଜଳୀୟ; ତରଳ—7 Watery; liquid.

୮ । ଅଘନ—8. Sparse; loose; not dense.

ପାତଳ ଘୃତ—ଦେ. ବ—ଯବାଗୁ; ପାଉ—

Pātaḷa bhāta Gruel.

ପାତଳା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ପତ୍ରଳ)—ପାତଳ (ଦେଖ)—

Pātaḷā (ପାତଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ Pātaḷa (See)

ପାତଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପାତଳ (ଦେଖ)—

Pātaḷiā Pātaḷa (See)

ଦେ. ବ—୧ । ଅନୁଗତ ବ୍ୟକ୍ତି—

1. A subservient or dependent person.

୨ । ଉଚ୍ଚୟ; ଦାସ; ପାଦସେବକ—

2. Servant; slave.

ଶ୍ରୀକେଦାରନନ୍ଦନକୁ ପଞ୍ଚତମାଳଅବ୍ଦ ରଜେ କଦରଦ ପାଦାଙ୍କର ପାତଳିଥିକୁ ।
କବିବୃନ୍ଦ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପାତଳୀ—ଦେ. ବ—ପଥରକୁ ଚକ୍କଣ କର ଘାଣିବାର ଖେଣ୍ଟ ନଦ୍ୟାଣ—

Pātaḷī A small chisel to smooth a stone.

ପତଳୀ ଦେ. ବିଣ—ସ୍ତ୍ରୀ—ପାତଳାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

ପତଳୀ Feminine of Pātaḷā.

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—

A woman of a particular class.

ପାତଶା—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. ପାତ୍‌ଶାହ୍)—ବାଦସାହା; ସମ୍ରାଟ—

Pātaśā Emperor; king.

(ପାତ୍ଶା—ଅପ୍ରରୂପ) **ପାତଶାହ**

ପାତଶାଇ(ହି)—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. ପାତ୍‌ଶାହ୍ଗି)—ସମ୍ରାଟପଣ—

Pātaśāi(hi) Sovereignty.

ବାଦସାହୀ ଦେ. ବିଣ—୧ । ବାଦସାହୀ; ସମ୍ରାଟସୁଲଭ—

1. Befitting a king; kingly.

୨ । ରାଜକୀୟ—2 Royal.

ପାତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ପା ଧାତୁ=ପାଳନ କରବା; ରକ୍ଷା କରବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ପାତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପାଳକ; ରକ୍ଷଣକର୍ତ୍ତା—1. Preserver.

(ପାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପାନକର୍ତ୍ତା—2. Drinker.

ପାତାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପତାକା)—ପତାକା—

Pātāṅga Flag.

ପାତାମ୍—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପତ୍ର)—ସରୁ ପାଚ୍ଚିଆ—

Pātām **ପାତାମ ପତ୍ତୀ** Metal foil; thin slip of metal.

ପାତାଳ—ସଂ. ବ—(ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ବା+ଅଧିକରଣ. ଅଲ)—

Pātāḷa ୧ । ଅଧୋଭୁବନ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଭୁବନ—1. The nether world; the mythological regions below the earth.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀର ତଳେ କ୍ରମାଗତ ତଳକୁ ତଳକୁ ୭ଟି ଭୁବନ ଅଛି । ତାକୁ ପାତାଳ ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ପାତାଳମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୭ଟି ଥିବା ବିଷୟରେ ସବୁ ପୁରାଣ ଏକମତ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ପୁରାଣ ଓ କୋଷ ମାନଙ୍କରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—

ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ରସାତଳ, ପାତାଳ, (ଶବ୍ଦରତ୍ନାବଳୀ ।)

ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ରସାତଳ, ପାତାଳ, (ଯଦୁ ପୁରାଣ-ପାତାଳଖଣ୍ଡ ।)

ଅତଳ, ସୁତଳ, ବିତଳ; ଗଭସ୍ତିମତ୍, ମହାତଳ, ରସାତଳ ପାତାଳ (ଅଗ୍ନି ପୁରାଣ) ।

ଅତଳ, ବିତଳ, ନିତଳ, ଗଭସ୍ତିମତ୍, ମହାତଳ, ସୁତଳ, ପାତାଳ (ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ।)

ତଳ, ଯତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳ ତଳ, ମହାତଳ, ରସାତଳ, (ପ୍ରବୁଦ୍ଧବାଦ) ।

ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ରସାତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ପାତାଳ (ଆପ୍ତେ) ।

ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ରସାତଳ, ପାତାଳ (ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର) ।

ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ତଳ, ରସାତଳ, ପାତାଳ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।)

ଏହି ପାତାଳଲୋକରେ ନାଗମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏହା ସ୍ୱର୍ଗଠାରୁ ଅଧିକ ସୁଖମୟ ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ବିଲସ୍ୱର୍ଗ ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଏଥିରେ ସମୃଦ୍ଧ ଭୁବନ, ଉଦ୍ୟାନ, ବିହାର, କ୍ରୀଡ଼ାରତ୍ନରମାନ ଅଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଦାନବମାନଙ୍କର ବାସ ଓ ଏଠାରେ ମହାଦେବ ରହନ୍ତି । ଏଠାରେ ଦିବସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶୀତଳ କିରଣ ଦିଅନ୍ତି ଓ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣରେ ଶୈତ୍ୟ ନ ଥାଏ, କେବଳ ଆଲୋକ ଥାଏ । ଏହି ସପ୍ତ ପାତାଳ ଅନନ୍ତ ବା ଶେଷ ନାଗଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଶେଷ ନାଗ ହାଇ ମାଇଲେ ସାଦ୍ରିତୋଯାବ୍ଧିକାନନ ସପ୍ତ ପାତାଳ କମ୍ପି ଉଠେ । ଏଠାର ନଦୀର ନାମ ହାଟକା ବା ପାତାଳ ଗଙ୍ଗା ବା ଭୋଗବତୀ । ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ—୨।୫]

୨ । ଗହ୍ୱର ଗର୍ତ୍ତ—2. A deep hole; abyss.

୩ । ଭୂଗର୍ଭ—3. The interior or bowels of the earth.

୪ । ନରକ—4. Hell

୫ । ନାଗଲୋକ—5. The regions inhabited by the mythological Nāgas.

୬ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ୪ର୍ଥ ସ୍ଥାନ—

6. (astrology) The 4th place computed from one's Lagna

୭ । ବାଡ଼ବାନଳ—7. Submarine fire.

ପାତାଳ ଗରୁଡ଼(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—୧ । ଔଷଧ ଲତାବିଶେଷ—

Pātāḷa garuṛda(ṛḍi) 1. A medicinal creeper, Cocculus Villosus; Cogenaria Vulgaris.

ସଂ. ନାମ—ବଲ୍ଲାଦନୀ, ସୋମବଲ୍ଲୀ, ଗାରୁଡ଼ୀ, ମହାବଳା, ଦୃଢ଼ଲତା, ସାର୍ପବଲ୍ଲୀ, ବନଉତ୍ପଳା, ପାତାଳ ଗରୁଡ଼, ଛିନ୍ନରୁହା, ସୌପର୍ଣ୍ଣୀ, ଉତ୍ପଳାଙ୍ଗା, ମୋଚକାଙ୍ଗା, ମୋଚକାଖ୍ୟା,

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବ ଜାବଦ୍ୱୀପ ଛଡ଼ା ସମସ୍ତ ଭାରତ ଓ ଲଙ୍କାରେ ଜନ୍ମେ । ଏହା ଖେଣ୍ଟ ହାମୁଡ଼ିଆ ଗୁଳ୍ମ, ଶାଖା ଗୁଚ୍ଛକ ଲମ୍ବା ଓ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଘଟି

ଡାଣ୍ଡୀ, ସାର୍ପକାଣ୍ଡା, ସର୍ପାମୂଳ; ବନଉଲ୍ଲୁକା
ପାତାଳ ଗରୁଡ଼ି, ଶିଲିନ୍ଦା ଛେଣ୍ଡ଼ା, ଜାମତକିବେଲ, ଛିରୋଟା ତେ. ଦୂସର ଡୋଗେ, ଦୁସାରଡାଗା, ଚପୁରୁଡଗା ମ. ଢାନଚେଲ, ବାମନାବେଲ୍ଲ, ଚୁଣ୍ଡ୍ରି, ଢାନଗ୍ଧ ବେଲ ଗ୍ଧ. ବେଚ୍ଚି, ବେଚ୍ଚୀଓଲପ ଡା. କଉକକୋଡ଼

ଉବରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ । ପତ୍ତର ରସରେ ପାଣି ମିଶାଇଲେ ଏକ ପ୍ରକାର ଲାଲ ରସରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଏହି ରସ ଚନ ସହିତ ମେହଗ୍ଧେଗରେ ଔଷଧ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ଚେର ଓ ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଔଷଧ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । (Kirtikar).

ଏହାର ପତ୍ର ମଧୁର, ରୁଚିକର, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, କଫ, ପିତ୍ତ ଓ ଦାହ-ନାଶକ ।]

୨ । ଗନ୍ଧବିଶେଷ; ସର୍ପବିଷନାଶକ ଚେର—

2. A kind of sweet smelling root which is an antidote against snake-bite.

ସ. ନାମ—ଚନ୍ଦ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ରୀ

୩ । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆଣା ଯାଇ ଲଗାଯାଇଥିବା ଉଦ୍ଭିଦବିଶେଷ—

3. Ranwolfia Serpentina (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ଝଡ଼ାଗଛ ପରି ଢେଙ୍ଗା ଗୁଳ୍ମ । ଏହା ୩।୪ ଫୁଟ ବଢ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଚେର ବାଟି ଘଷିଲେ ସର୍ପଦଂଶ ରୋଗୀ ଭଲ ହୁଏ । ଏଥିର ପ୍ରତ୍ତ ଗଣ୍ଠିରେ ୩।୪ ଟା ପତ୍ର ବଳୟାକାରରେ ଥାଏ । ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଉଡର ମାଲରକୁ, ବହୁତ୍‌ବରଣ ନାଲ, ଫଳ କଳା ଓ ଗୋଡ଼ା ଗୋଡ଼ା ।]

ପାତାଳ ଗଙ୍ଗା—ସ. ବ. (ପାତାଳ + ଗଙ୍ଗା)—ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ପାତାଳ Pātāla gangā ଲୋକରେ ପ୍ରବାହିତା ନଦୀ; ଭୋଗବତୀ—

Name of a river said to flow in the nether regions

[ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗାର ନାମ ମନ୍ଦାକିନୀ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟଗଙ୍ଗାର ନାମ ଭାଗୀରଥୀ, ପାତାଳଗଙ୍ଗାର ନାମ ଭୋଗବତୀ ।]

ପାତାଳ ପୁରୀ—ସ. ବ. (ପାତାଳ + ପୁରୀ)—

Pātāla purī ୧ । ପାତାଳ—1. The nether regions.

୨ । ସପ୍ତ ପାତାଳ ମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ଲୋକ—

2. Name of the lowest of the seven nether regions according to Hindu mythology

ପାତାଳପୁରୀ ଦେ. ବ— ମାଟି ତଳେ ନିର୍ମିତ ଗୁପ୍ତଗୃହ—

A house or cellar built below the ground; undergrcund vault

ପାତାଳ ଫୁଟା—ଦେ. ବିଣ—(ସ. ପାତାଳ + ଫୁଟ)—୧ । ଅତି ଗଭୀର; Pātāla phuṭā ଅତଳସ୍ପର୍ଶୀ—1. Very deep; abysmal.

(ପାତାଳଫୁଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ପାତାଳଫୁଟା କୂଅ ।)

ପାତାଳଭେଦ ୨ । ସ୍ୱୟଂଭୂ (ଲିଙ୍ଗ); ଯେ ପାତାଳରୁ ଭୂମି ଭେଦ କରି ବାହାରଅଛନ୍ତି—2. A phallic image of Siba which has appeared on the ground of itself.

(ଯଥା—ପାତାଳଫୁଟା ଲିଙ୍ଗ ।)

ପାତାଳଭେଦୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—

Pātālabhedī A species of medicinal plant.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଚେର ମାଟି ଭିତରେ ବହୁ ଦୂରକୁ ଯାଇଥାଏ । ଚେର ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

ପାତାଳ—ଦେ. ବିଣ (ପ୍ରାଚୀନ; ମାଦଲାପାଞ୍ଜି) (ସ. ପାତାଳ)—ଭୂଗର୍ଭରେ Pātāli ପୋତା ଯାଇଥିବା—Buried underground.

[ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ଦସ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ସେବକମାନେ ତାଙ୍କୁ ପାତାଳ କରିଥିଲେ ।]

ପାତ—ସ. ବ—(ପା ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ତ)—ପ୍ରଭୁ; Pāti ସ୍ୱାମୀ—Lord; master.

ପାତୀ ଦେ. ବ—(ସ. ପତ୍ତି=ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପତ୍ତର)—୧ । କୌଣସି **ଫାଳି** ବସ୍ତୁର ଛୁଦ୍ର ଓ ପାତଳା ଦୋଇ କଟା ଯାଇଥିବା ସରୁ ଖଣ୍ଡମାନ—1. Thin slice.

(ଯଥା—କଦଳୀ ପାତ ।)

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦାର୍ଥ—

2. A small thing; a diminutive thing.

ରୂପି ୩ । ପାତ ମାକଡ଼—3. An ape.

୪ । ଅତ୍ତ ପତଳା ବା ଶୀର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି—

4. An emaciated person.

୫ । (ସ. ପାତ୍ର; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ) ଆଧାର—

5. Receptacle.

(ଯଥା—କଜ୍ଜଳପାତ୍ତା, କଲାପାତ୍ତା ।)

୬ । (ସ. ଦଂଷ୍ଟ୍ର) ପାଙ୍କିଆ—

6 Long and broad line; stripe.

୭ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ—7. A small animal.

(ଯଥା—ବଣଲପାତ୍ତ, କଜ୍ଜଳପାତ୍ତ (ପକ୍ଷୀ) ।)

ପାତି ଦେ. ବିଣ (ସ. ପତ୍ତକ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ; ଭୁଲ. **ନନ୍ହ** ଇଂ. ପେଟ୍ଟୀ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତିବଶିଷ୍ଟ— Diminutive; petty.

(ଯଥା—ପାତ୍ତମାକଡ଼, ପାତ୍ତହଂସ, ପାତ୍ତଶିଆଳୀ ।)

ଦେ. ଅ—(ନିରର୍ଥକ) ଇତ୍ୟାଦି—A redundant word used after nouns meaning etcetera; and. suchlike things.

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ 'ଇତ୍ୟାଦି' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା— ଜନ୍ନଷଠାତ୍ତ, ସତ୍ତଦାପାତ୍ତ, ଗଡ଼ଣାପାତ୍ତ, ଦୋକାନପାତ୍ତ, ଭୁଲନା କର— ପଇସାପତ୍ତର, କାଗଜପତ୍ତ, ଜନ୍ନଷପତ୍ତ ।]

ପାତ୍ତେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାଉଁଶର ପାତ୍ତଆ—Thin lath of bamboo.

ପାତ୍ତେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସ. ଦଂଷ୍ଟ୍ର) କଉଡ଼ିଖେଳବିଶେଷ—

A kind of game played with cowries or small sea-shells.

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡିଏ ଲମ୍ବା କାଠ ବା ବଡା ଉପରେ ୧୦।୧୨ଟି ସାନ କଉଡ଼ିକୁ ଲମ୍ବା ବାଗରେ ସଜାଇ କରି ରଖାଯାଏ । ଖେଳାଳି ସେ ବଡାଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଆଣ୍ଠା ଦାଢରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଉଡ଼ି ଧରି ଉକୁ ସଙ୍କିତ କଉଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମାରେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାତିଆ—ଦେ. ବ.—(ସ. ପତ୍ର, ପଟ୍ଟିକା)—୧ । ସରୁ ପତଳା ପତ୍ର—
Pātiā 1. Thin slip; lath.
ପାଥି **ପଟ୍ଟୀ** ଯଥା—ଚମ୍ପାପାତିଆ, ଲୁହାପାତିଆ ।
୨ । (ବଣୀଆ ଶବ୍ଦ) ଧାତୁର ଅଳଙ୍କାରକୁ ସୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ଉକ୍ତ ଧାତୁରେ ନରସା ଧାତୁ ମିଶାଇ ଛାଞ୍ଚର କଢ଼ାଯାଇଥିବା ସରୁ ଧାତୁ ପତ୍ର—2. Thin metal slip used as solder.
୩ । ବାଉଁଶପାତିଆ; ପତଳା ଚୋଇ ଚଢ଼ାଯାଇଥିବା ବାଉଁଶ—
3. Thin lath of bamboo.
ମାଇ ପତ ଖଣ୍ଡୁଲାରେ ଯେ ବାଉଁଶ ପାତିଆ ।
ଦଇତଶୋର. ନର୍ଇଣୀ ।

ପେଟିୟା, ପେଟେ **ପଟ୍ଟୀ, ପାଟୀ** ୪ । (ସ. ପତ୍ର ବା ପଂକ୍ତି)—କପାଳ ଉପରର କେଶର ଉର୍ଯ୍ୟକ ବନ୍ୟାସ; ପାଟିଆ; ସୁନ୍ଥା; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କପାଳର କେଶକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ମଝିଣ ଓ ବଙ୍କା ଚୋଇଥିବା ମେଥି ଦ୍ୱାରା ଭାଙ୍ଗ କରିବା କେଶବନ୍ୟାସ—Arrangement of the hair of the head with a comb so as to make a line by separating the hair of the temple of one's head into two parts and make them stick to their position by means of wax or other gummy substance.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅତି ପତଳା—1. Very thin.
୨ । ଅତି ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—
2. Much emaciated; thin-bodied.

ପାତିଆ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସୁନ୍ଥା ପକାଇବା; ସୁନ୍ଥା କାଟିବା—
Pātiā kāṭibā To make a line by parting the hair of the temple with a comb.
ପେଟେ ପାଡ଼ା, ପାଟୀ ପାଡ଼ା **ପଟ୍ଟୀ ସଂବାରନା, ପଟ୍ଟୀ ବଠାନା**
ପାତିଆ ପକା(କେ)ଇବା, ପାତିଆ ପାଡ଼ିବା, ପାତିଆ ପାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାତି ଚୋର—ଦେ. ବ.—ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜନସ ଚୋର କରେ; ଠାଉରିଆ ଚୋର—A petty thief; a pilferer.
ପାତିଚୋର **ଉଠାଇଗୀରା; ଅଂଟୀବାଜ**

ପାତି ଢଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ବାଉଁଶ ପାତିଆରେ ବୁଣା ଯାଇଥିବା ଚଗା—An impervious manger made of bamboo laths.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା ପାଣି ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।]

ପାତିତ—ସ.—ବିଣ.—(ପତ୍ ଧାତୁ, କ୍ତ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଫୋପଡ଼ା ପାଇଥିବା; ଫିଙ୍ଗା ଯାଇଥିବା; କ୍ଷେପିତ—
Pātita 1. Thrown; cast.
୨ । ଭୂମିରେ ପକା ଯାଇଥିବା— —2. Felled down.
୩ । ବିସ୍ତାରିତ; ବିସ୍ତୃତ ଯାଇଥିବା—
3. Spread out.
୪ । ଝଡ଼ି ଥିବା; ଖସି ପଡ଼ି ଥିବା; ଝଡ଼ାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—
4. Plucked; shed.

ପାତିତ୍ୟ—ସ. ବ.—(ପତିତ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ପଡ଼ିଯିବାର ଅବସ୍ଥା
Pātitya 1. State of having fallen down.
୨ । ପତିତ ବା ଘୃଣାବସ୍ଥା—2 Degraded condition.
୩ । ନୈତିକ ଘୃଣତା—
3. Moral degradation; moral depravity.
୪ । ଜାତିରୁ ପତିତ ବା ଚ୍ୟୁତ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
4. The state of being degraded from society or of being outcasted.
୫ । ପାପ—5. Sin.
ପାତିତ୍ୟଂ ମୁଂଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମହାପ୍ରଭୋଃ,
କାତ ବଥଂସ ଦ୍ରେତ୍ରେ ପରମାତ୍ମେ – ବଦସ୍ତ୍ୟଂ: ସର୍ଜାତ ।

ପାତି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାତ ଧାତୁ)—
Pāti debā ୧ । (ବସ୍ତୁଙ୍କୁ) ପକାଇବା; ବିସ୍ତୃତ କରିବା—(ପାତିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To spread out.
ପାତା **ପସାରନା** ଚନ୍ଦ୍ରି ଫୁଲ ମାଲୀ ମାଲୀ ପ୍ରାସ୍ପେ ପାତ ଭୂତ
ଭୂତକେ ଚନ୍ଦ ଲେଖିବ ଭଲ ଭଲ—ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସ୍ପଧାନନ୍ଦ ।
୨ । (ଫାନ୍ଦ, ଗୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତି) ଭୂମିରେ ଲମ୍ବାଇବା; ପତାଇବା—
2. To lay out.
ସତ୍ୟବାନ ଶୋଇବାବେଳରେ ମୃଗରୁ
ପାତଦେଲେ ଦେବ ଯେ ଅପଣା ଜଘନ୍ୟ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୩ । (ହାତ, କାନ) ଷ୍ଟେକକର ଦେଖାଇବା; ପ୍ରସାରିତ କରିବା—
3. To extend (hand, ear).
୪ । (ଗଣ୍ଠି) ରଚନା କରିବା; ପକାଇବା—
4. To make (knot).
ପାଥନା ୫ । (କାନ) ଡେରିବା; ଶୁଣିବାପାଇଁ କାନକୁ ନୁଆଁଇବା—
5. To lower or direct one's ears to listen.
ପାଦା ଶୁଣି ସ୍ୱପ୍ନାଟ ବର୍ଷ ବେଳ ପାଟ
ବରଗଲେ ଶୋକ ଅଟ୍ଟିରେ ଅତ ଚାଟ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୬ । (ପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି) ଷ୍ଟେକକର ଦେଖାଇବା—
6. To show by holding up (a cup)
ଚହ୍ନ ଚ ସଉଦଣ୍ଡୀ ଦ୍ୱନା ପାଟ ପାତ
ସେ ଦକତଥାଚ ସେ ଖଇଲେ ଝଟଚ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ ବଜ୍ଜଟ ।
୭ । ନରୂପଣ କରିବା—
7. To ascertain; to take for granted.
ଉନଗୁଣର ଚ ଖାତ ଅର୍ଦ୍ଦିତ
ଚ ଏ ଅହ ଭୂତ ଚୋଇ ପାତଚ—ପ୍ର କୀ, ଗରଡେଗାରା ।

ପାତିନୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପାତିନ୍+ଈ)—ପାତାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pātinī Feminine of Pāti.

ପାତିବ୍ରତ୍ୟ—ସ. ବ (ପତିବ୍ରତା+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—ସତୀତ୍ୱ; ପତିବ୍ରତାର ଧର୍ମ; ପତିପରାୟଣତା—Chastity; conjugal fidelity; concentrated devotion to one's husband.

ପାତି ମାକଡ଼—ଦେ. ବ—ନାଲମୁହାଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠଜାତୀୟ ମାକଡ଼—
Pāti mākaṛda Red-faced monkey; ape; Macacus Rhesus.
(ପାତିମାଙ୍କଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ରଙ୍ଗୀବାଁଦର, ପାତିବାଁଦର **ବଂଦର**

ପାତିଲ—ସ. ବ (ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ଲ)—ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Pātiḷa ପାତିଲ ଆଣ୍ଟିକା; ପଥୁଲ—A wide-mouthed
ପତୀଲ ପା. ପତ୍ତାଲ୍ଲ ମ. ପାତେଲ୍ଲ small earthen pot.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାତିଳୀ—ସ. ବ (ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାତ ଧାତୁ + ଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ବା ପାତ + ଇଳ)—୧ । ପାତ୍ରଳ (ଦେଖ)—1. Pātila (See).

Pātilī

୨ । ଫାନ୍ଦ; ଶିକାରର ଜାଲ—2. Snare; hunter's net.

୩ । ନାରୀ; ସ୍ତ୍ରୀ—3. Woman.

ପାତିଶା—ବୈଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ; ଫା. ପାତ୍‌ଶାହ୍)—ବାଦଶାହା; ସମ୍ରାଟ (ମାଦଲାପାଞ୍ଜି)—Emperor.

Pātisā

ପାତି ଶିଆଳ—ଦେ. ବ - ଶଗାଳଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନ୍ତୁ; କୋକଶିଆଳ; କୋର୍ଲା- Fox.

Pāti śiāla

ପାତୀଶେୟାଳ **लोमड़ी** (ପାତ୍ରଶିଆଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାତି ଶିପ—ଦେ. ବ—ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ମିଳିବା ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିପ— Very small oyster shells.

Pāti śipa

खुरचन, छोटाशिप ପାତିଶୀପ

ପାତିଶେର(ର)—ଦେ. ବ—ବାଲେଶ୍ୱର ସେର; ଅଶି ତୋଲା ଓଜନର ସେର (ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ—୩୨।୪)— A standard seer weighing 80 Tolās.

Pātiśeri(ra)

ପାତିହା ଦ୍ୱାଜ୍‌ଦୁହମ୍—ବୈଦେ (ଆରବୀ. ଫାତ୍ତିଆଦୋହାଜଦମ୍) ବ— ଫାତ୍ତିଆଦୋହଜ୍‌ଦମ୍ (ଦେଖ) Phātiādohajdam (See).

Pātihā dwāj-duham

ପାତ୍ତିହା ଦ୍ୱାଜ୍‌ଦମ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାତ୍ତିହା ଦୋଆ(ହା)ଜ୍‌ଦମ୍ }

ପାତି ହଂସ—ଦେ. ବ—କୁଜା ହଂସ; ବତକ; ଗେଡ଼ୀ ହଂସ— A common duck; a gander.

Pāti hamsa

पातिहाँस **बतककड़ी, बत्तकी**

ପାତ୍ତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ; ପାତ୍ତନ, ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା + କର୍ତ୍ତୃ. 'ଇନ୍)—୧ । ଯେ ପଡ଼େ; (ପାତ୍ତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଡ଼ୁଥିବା —2. Falling.

Pātī

୨ । ଉଡ଼ୁଥିବା—2. Flying.

୩ । (ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + ଇନ୍)ଯେ ପକାଏ—3. Throwing.

ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ପାତ୍ତ—(ଦେଖ) —Pāti (See).

ପାତୁଆ—ଦେ. ବଣ—ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପାତଳ— Thin at one end.

Pātuā

ଦେ. ବ—୧ । ବନ୍ୟଜାତ୍ତବିଶେଷ; ପତର ଶବ୍ଦର—

1. Name of a nomad hill-tribe wearing-leaves.

ଅଙ୍ଗମାନ ଗୁମ୍ଫା-ନାଇଆ ପତ୍ରଥ ବସନ୍ତ ଜରୁ ସଂଜ୍ଞାତ —
ବ୍ୟାକୋଥ – ପାଟଣା ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲୁଗା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପତ୍ର ଗୋଛରେ ଶରୀରର ଗୋପ୍ୟ ଅଙ୍ଗମାନ ଆବୃତକରି ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ କରନ୍ତି ।]

୨ । ଜୁଆଙ୍ଗ ଭାଷାର ଅନ୍ୟ ନାମ 2 Another name of the language of the Juāngas.

୩ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—

3. A kind of fish (found in the Chilka).

ପାତୁକ—ସ. ବଣ—(ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଶୀଳାର୍ଥେ ଉକ)—ପଡ଼ନଶୀଳ—Fallible; tending to fall.

Pātuka

(ପାତୁକା— ସ୍ତ୍ରୀ)

ସ. ବ—୧ । ପର୍ବତର ଢାଲୁ; ପର୍ବତସାନୁ —

1. The slope of a mountion.

୨ । ଜଳ ହସ୍ତୀ—2 Hippopotamus.

ପାତୁରୁ ଭାଜି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ମଦରଙ୍ଗା (ଶାଗ)— A kind of pot herb.

Pāturu bhāji

ପାତୁଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ—(ସ. ପାତ୍ର; ଭୁଲ, ପତୁଲି)— ଖୋଳ ହାଣ୍ଡି; ଆଣ୍ଟକା—Small earthen pot

Pātul

ପାତେକ—ପ୍ରା. ବ—(ସ. ପାତକ)—ପାତକ; ପାପ— Sin

Pāteka

ବେନ ବନ୍ଧେ ଶୁଣିଲେ ପାତେକ ତେକ ଧ୍ୱଂସ —
ପ୍ରାତା. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ପାତେକି—ପ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପାତକୀ)—ପାପୀ — Sinful.

Pāteki

ପାତେଲା—ପ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ—ପାତଳ— Thin.

Pāteli

ପାତେଲିଆ—ପ୍ରା. ବଣ—ପାତଳିଆ— (ଦେଖ) — Pātali (See)

Pāteliā

ପାତ୍ର—ସ. ବ—(ପା ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ର; ବା ପା ଧାତୁ= ପାନ କରିବା + କରଣ. ତ୍ର; ଯହିଁରେ ଜଳାଦି ରଖାଯାଏ ବା ପାନ କରାଯାଏ)—୧ । ବସ୍ତୁର ଆଧାର—

Pātra

1. A receptacle; a pot; a vessel.

୨ । ଭୋଜନ; ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ; (କୌଣସି ବିଷୟର) ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି-

2. Object; recipient; fit object for.

ଶୁଣିବେ ଯେବେ ନୃତ୍ୟ ପାତ୍ର
କହି ଦେ। ଜନ୍ମ କର୍ମ ତୋହ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—

3 A competent person; a person competent to do some thing.

୪ । ବାସନ—4. Utensil; plate; bowl.

୫ । ବିବାହାର୍ଥୀ; ବର—

5. Bridegroom; bridegroom elect.

୬ । ମନ୍ତ୍ରୀ—6. Minister.

୭ । (ଭୂଗୋଳ) ଦୁଇ ହ୍ରସ୍ୱର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଜଳ ଧାର; ପ୍ରଣାଳୀ—

7. (Geography) A strait.

୮ । ନାଟ୍ୟର ଅଭିନେତା—8. Actor of a play.

୯ । ଦେହ; ଶରୀର—9. Body.

ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧୦ । କନ୍ୟା 10 Bride; bride elect.

ସ. ବଣ—ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—Fit; competent.

ରାଜ୍ୟର ଶୁଭିବାକୁ ପାତ୍ର ଦୁଇଜଣ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାରାଜର ଥର ।

ଦେ. ବ—୧ । ଶୂଦ୍ର ଓ ଖଣ୍ଡାୟତଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—

1. A family-title of Śūdras and Khaṇḍāetas.

୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ବର—2 A deserving bridegroom

୩ । ଉତ୍ତମ ଲୋକ—3. A good man.

୪ । ବ୍ୟକ୍ତି; ମନୁଷ୍ୟ—4 A person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ଉରିବା ପାତ୍ର (ଉରିବା ଲୋକ), ଛଡ଼ିବା ପାତ୍ର (ଛଡ଼ି-ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି)

ପାତ୍ର ଅନ୍ତର—ଦେ. ବ—୧ । ପକ୍ଷପାତ—
Pātra antara 1. Partiality.
ପକ୍ଷପାତ ୨ । ଜଣକ ପ୍ରତି ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ଓ ଅନ୍ୟ
ପକ୍ଷପାତର ବ୍ୟକ୍ତି ସମାନପଦସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେହେଁ ତାହା ପ୍ରତି କରିବା ଅନ୍ୟରୂପ ବ୍ୟବହାର—2. Unequal dealing or behaviour with different persons; discriminating treatment.

ପାତ୍ରତା—ସଂ. ବ. (ପାତ୍ର + ତ୍ୱାର୍ଥେ ତା)—୧ । ଉପଯୋଗିତା—
Pātratā 1. Fitness.
(ପାତ୍ରତ୍ୱ—ବ) ୨ । ସମ୍ମାନ—2. Respect; homage.

ପାତ୍ର ପକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ପାତ୍ର + ପକ୍ଷ)—ବରଯାତ୍ରୀ; ବରଙ୍କଦଳ —
Pātra paksha The party accompanying the bridegroom to a marriage.

ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାତ୍ର + ମନ୍ତ୍ରୀ; ସହରର ଶବ୍ଦ)—
Pātra mantrī ରାଜସଭାସ୍ଥ ଅମାତ୍ୟାଦ କର୍ମଚାରୀ—
(ପାତ୍ରମିତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) Ministers and other officers of the court of a king.
ସୁଭାଷ ଏହା ଜାଣି ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ସେଜ ସେହି ରୁଦ୍ୟମୁଦ୍ର ପଦ୍ମରେ ଯାଇ ଥାଏ ।
ଜାନକୀ. ତିଲ୍ଲଙ୍କ ରାମାୟଣ ।

ପାତ୍ର ଶେଷ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ପାତ୍ରରେ ବଳିଥିବା ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର
Pātra śesha ଶେଷ)—ଅଇଁଠା; ଭୋଜନ ପାତ୍ରରେ ଖାଇବାଲୋକ ଛଡ଼ାଯାଇଥିବା ଉଚ୍ଛାବଶିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ (ହି. ଶ)—
The leavings of an eater in the plate.

ପାତ୍ର ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବ (ଅଷ୍ଟୀ ଦ୍ରବ୍ୟ; ପାତ୍ର + ସଂସ୍କାର)—ମନ୍ତ୍ରାଦ ଦ୍ୱାରା ପୂଜା-
Pātra samskāra ପାତ୍ରକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା—The purification of the sacrificial vessels by means of mystic formulas.
ଦେ. ବ—ବାସନ ମାଜିବା—Scouring of utensils.

ପାତ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବଣ—୧ । ପାତ୍ରରେ ରକ୍ଷିତ—
Pātrastha 1. Put in or consigned into a vessel.
୨ । ସତ୍‌ପାତ୍ରରେ ନ୍ୟସ୍ତ—
2. Consigned to a proper person.
ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ— ଉପଯୁକ୍ତ ବରଙ୍କୁ ବିବାହିତା (କନ୍ୟା) —
ପାତ୍ରସ୍ଥ (a girl) Given in marriage to a worthy bridegroom.

ପାତ୍ରସ୍ଥ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ ଦେବା—
Pātrastha karibā 1. To give a girl in marriage.
ପାତ୍ରସ୍ଥକରା ୨ । କନ୍ୟାକୁ ସତ୍ ପାତ୍ରରେ ଦାନ କରିବା—
2. To give a girl in marriage to a suitable or worthy bridegroom.

ପାତ୍ରସାତ୍—ସଂ. ଅ. (ପାତ୍ର + ଅର୍ପିତ ଅର୍ଥରେ ସାତ୍)—
Pātrasāt ୧ । ପାତ୍ରସ୍ଥ; ପାତ୍ରରେ ଅର୍ପିତ—
1. Consigned to a vessel or pot.
୨ । ସତ୍‌ପାତ୍ରରେ ଦାନ—
2. Gift to a proper person.
୩ । କନ୍ୟାକୁ ସତ୍‌ପାତ୍ରକୁ ବିବାହାର୍ଥେ ଦାନ—
3. Giving a girl in marriage to a suitable bridegroom.

ପାତ୍ରା ୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବଞ୍ଜାଲ ଜମିଦାର ଜମିଦାର
Pātrāṇī ପାଇବା ଦିନ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଥମେ ଜମିଦାର ଗାଦିରେ ବସିବା ଦିନ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରନ୍ତି—
The girl whom a Bīñjhāla Zamindar marries on the day he is installed as Zamindar (in Sambalpur)
[ଦ୍ର—ଏପରି ପାରମ୍ପରିକ ବିଧି ଅଛି ଯେ ସେଦିନ ଗୋଣ୍ଟିଏ ନୂଆ ଭୂର୍ଯ୍ୟାକୁ ନୂଆ ବଞ୍ଜାଲ ଜମିଦାର ବିବାହ କରିବେ ।]

ପାତ୍ରାପାତ୍ର ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ. (ପାତ୍ର + ଅପାତ୍ର + ଜ୍ଞାନ)—
Pātrāpātra jñāna କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଯୋଗ୍ୟତା ବା ଅଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ – Discrimination about the worthiness or otherwise of a person in relation to whom a person is going to do a certain act.

ପାତ୍ରାସାଦନ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଟୀ ଦ୍ରବ୍ୟ; ପାତ୍ର + ଆସାଦନ)—
Pātrāsādana ଯଜ୍ଞପାତ୍ରର ଯଥାସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାପନ—
The placing of a sacrificial vessel at its proper place.

ପାତ୍ରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାତ୍ରୀ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରପାତ୍ର—
Pātri 1. A small pot or vessel
କୋଶୀ ୨ । ତର୍ପଣାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ତମ୍ବାର ନୌକାକୃତି ପାତ୍ର—
ପାତ୍ରୀ 2. A boat-shaped copper pot used in offering libations of water to the manes.
ଦିଜମାନେ ତତ୍ କ୍ଷେ ପାଣି ବଢେ ଥୋଇ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ନଦୀରୂପ ବନ ।
[ଦ୍ର—ଏହାର ଗୋଣ୍ଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ପାଣି ଗଡ଼ାବାକୁ ପାହାନ୍ତାଆ ନାକ ଥାଏ ।]
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ଲାସ୍—3. A small glass.

ପାତ୍ରିଆଣୀ – ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ – ପାତ୍ର ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀ—
Pātriāṇī The wife of a Pātra.

ପାତ୍ରିଯ—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ(ପାତ୍ର+ଇୟ)—ସହଭୋଜୀ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
Pātriya ଏକ ପାତ୍ରରେ ଭୋଜନ କରିଯାଇ ଥାଏ —
(ପାତ୍ରିଯା—ସ୍ତ୍ରୀ) (a person) With whom one can take
(ପାତ୍ର୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) food from the same plate.

ପାତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ପାତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପାତ୍ର—
Pātrī 1. Pot; vessel.
୨ । ହୋମ ଯଜ୍ଞାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ର—
2. A sacrificial vessel.
୩ । ବିବାହଯୋଗ୍ୟା କନ୍ୟା —
3. A marriageable bride.
୪ । କୁମାରୀ—4. Maid; virgin.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା; ବଧୂ—5. Bride.
୬ । ଜଠା ରନ୍ଧ୍ର (ହ. ଶ)—2. A removeable oven.

ପାତ୍ରୀୟ—ସ. ବିଣ. (ପାତ୍ର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଛ)—ପାତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pātrīya Relating to a Pātra.
ସ. ବି. କ୍ଲୀ—ଯଜ୍ଞପାତ୍ର—Sacrificial vessel.

ପାଥ—ସ. ବି. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ; ଥ ଆଗମ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Pātha 1. Sun.
(ପାଥସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । (+କର୍ମ. ଅ)—ଜଳ—3. Water.
୪ । ଅନ୍ନ (ହ. ଶ)—4. Food.
୫ । ଆକାଶ (ହ. ଶ)—5. The sky.
୬ । ବାୟୁ (ହ. ଶ)—6. Air.
ଦେ. ବି. (ସ. ପାର୍ଥ)—ଅର୍ଜୁନ; ଇନ୍ଦ୍ରସୂ ପାଣ୍ଡବ—
ପାରଥ Arjuna.
ସେହୁ ଗାଣ୍ଡୀବ ସେହୁ ପାଥ, ସେହୁ ଗାଣ୍ଡୀବ ଏବେ ମାଥ । ଭଗ ।

ପାଥଃ—ସଂ. ବି. (ପାଥସ୍; ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ମ ଅସ୍; ଥ. ଆଗମ)—ପାଥ (ଦେଖ)—Pātha (See)
(ପାଥସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଥ ନାଥ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଥ+ନାଥ)—ସମୁଦ୍ର—
Pātha nātha The sea; ocean.

ପାଥ ରଥ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପାଥ=ଜଳ+ରଥ=ଯାନ; ପାଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯାନ)—ନୌକା; ଡଙ୍ଗା—
Pātha ratha Boat.

ପାଥିଃ—ସଂ. ବି. (ପାଥିସ୍; ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇସ୍; ଥ. ଆଗମ)—ସମୁଦ୍ର—1. The sea; ocean.
୨ । ଆଖି—2. The eye.
୩ । ଜଳ—3. Water.
୪ । ଘାଆ ଉପରେ ଆଚ୍ଛାଦକ ଖୋଲ ବା ରକ୍ତର ଶୁଖିଲା ବକଳ (ହ. ଶ)—4. A peel formed over sores.

ପାଥିକ—ସ. ବି ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ପଥିକ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ପଥିକ ବା ବିଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ସନ୍ତାନ—
Pāthika The son of a traveller or sojourner.

ପାଥିକ୍ୟ—ସ. ବି—(ପଥିକ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—ପଥିକ ଭାବ; ପଥିକତ୍ୱ—
Pāthikya The state of being a traveller.

ପାଥୁରି—ଦେ. ବି—(ସ. ପ୍ରସ୍ତର)—ମୂତ୍ରାଶୟରେ ପଥର ଜନ୍ମିବା ରୋଗ; ପାଥୁରି ଅଶ୍ମରୀ—A disease; the stone in the kidneys; calculus in the bladder.
ପାଖୁରେ **ପଥରୀ**

ପାଥେଫୋନ୍—ବୈଦେ (ଇଂ) ବି—ଗୀତ ଅନୁକରଣ କରିବାର କଳ ବା ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—Pathephone.
ପାଥେଫୋନ **ପାଥେଫୋନ**

ପାଥେୟ—ସ. ବି—(ପଥ+ପ୍ରସ୍ଥାନାର୍ଥେ. ଏସ୍)—୧ । ପଥିକର ବାଟରେ ଖାଇବା ପଦାର୍ଥ—1. Articles required by a traveller during the journey.
୨ । ବାଟୋଇର ବାଟରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ସାଙ୍ଗରେ ରଖିଥିବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ, ଯାତ୍ରା ବାଟୋଇ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଥାଏ—2. Food which a traveller takes with him for being partaken of during the journey.
୩ । ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ—3. Passage-money.
୪ । କନ୍ୟା ରାଶି (ହ. ଶ.)—
4. The astronomical sign Virgo.

ପାଥୋଜ—ସ. ବି—(ପାଥସ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pāthoja (ପାଥୋରୁହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଦ୍ମ—Lotus.

ପାଥୋଦ—ସ. ବି—(ପାଥସ୍+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pāthoda ଜଳଦ; ମେଘ—Cloud.
(ପାଥୋଧର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଥୋଧି—ସ. ବି—(ପାଥସ୍=ଜଳ+ଧା. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଅଧି)—ଜଳନଧି; ସମୁଦ୍ର—The sea; ocean.
(ପାଥୋନଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଥ୍ୟ—ସ. ବିଣ—(ପାଥ+ଯ)—୧ । ଆକାଶବାସୀ—
Pāthya (ହ. ଶ.)—1 Living in the sky.
୨ । ବାୟୁରେ ରହିବାବାଲା (ହ. ଶ.)—
2. Living in the air.

ପାଦ୍‌ଶା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ପାଦ୍‌ଶାହ୍)—ପାତଶା (ଦେଖ)—
Pād-śā Pātaśā (See)

ପାଦ—ସ. ବି. (ପଦ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—୧ । ଚରଣ; ଗୋଡ଼—1. Leg; foot.
୨ । ତଳପା—2. Sole of the foot.
୩ । ବୃକ୍ଷର ମୂଳ; ତେର—3. Root of tree.
୪ । ପାହୁଣ୍ଡ—4. A step.
୫ । କିରଣ; ରଶ୍ମି—5. Ray; beam.
୬ । ପର୍ବତର ମୂଳ ଦେଶ—
6. The foot of a mountain.
୭ । ଗୀତଧାଡ଼ିଆ ଶ୍ଲୋକର ଏକଧାଡ଼ି—
7. One line of a stanza or quatrain.
୮ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ମୂଳଦେଶ—8. Base.
୯ । ଚତୁର୍ଥାଂଶ—9. One fourth; quarter.
ବାପର ଯୁଗ ବୁଲ ପାଦ ଜଣା ଧର୍ମ-କୃଷ୍ଣଙ୍କିଡ଼ ମହାଭାରତ ବନ ।
୧୦ । ପାହାଚ—10. Step of a staircase.
୧୧ । (ହଜ୍ ଆଇନ୍ ବା ଶ୍ରୁତି) ମକଦ୍ଦମା ଚଲାଇବାର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ସିଢ଼ି ବା ଉପରର—11. The different stages or steps in the conduct of a suit
[ଦ୍ର—ଯଥା—ଭାଷାପାଦ ବା ପୂର୍ବ ପକ୍ଷ ପାଦ—
ଅରଜ—Plaint.
ଉତ୍ତର ପାଦ—ଜବାବ—Written statement.
କ୍ରିୟା ପାଦ—ପ୍ରମାଣ—Evidence.
ସାଧ୍ୟସିଦ୍ଧି ପାଦ—ରାୟ; ଫଏସଲା—Judgment and decree.]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୨ । ବଡ଼ ପର୍ବତର ସମୀପସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ବତ (ହ. ଶ.)—
12. A hill close to a mountain.
ପାଦଗିରି ପର୍ବତିକା – ଜଗନ୍ନାଥ ।

୧୩ । ଚକସ୍ତ୍ରାର ଗୁରୁଗୋଟ୍ଟ ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ବୈଦ୍ୟ, ରୋଗୀ, ଔଷଧ ଓ ଉପଗୁରକ) (ହ. ଶ)—13. The four concomitants of medical treatment.

୧୪ । ଗତିର କ୍ରିୟା; ଗମନ; ଚଲିବା (ହ. ଶ)—
15. Walking.

୧୫ । ଶିବ (ହ. ଶ)—15. Śiba.

୧୬ । ଏକ ଋଷିଙ୍କ ନାମ (ହ. ଶ)—
16. Name of a sage.

ପାଦ କଟକ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଦ+କଟକ)—ପାହୁଡ଼; ମଣ୍ଡ; ବଳା—Anklet.
Pāda kaṭaka
(ପାଦ କୀଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଦ ଗଣ୍ଡିର—ସ. ବ—(ପାଦ+ଗଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଶୀଘ୍ର ଦେବା+ଇର)—ଶ୍ଲୀପଦ; ଗୋଦର—Elephantiasis of the leg.
Pāda gaṇḍira

ପାଦଗତ—ସ. ବଣ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଦକୁ ଗତ ବା ପ୍ରାପ୍ତ)—ପଦାଶ୍ରିତ; ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Falling prostrate at the feet of another.
Pādagata
ସେ ମାସ୍ଟାଙ୍କର ପଦଗତ
ନମଇ ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ – ଜଗନ୍ନାଥ ରାଗବତ ।

ପାଦଗତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ପାଦକୁ ଆଶ୍ରୟ କର; ପଦାଶ୍ରୟରେ—At or below the feet.
Pādagate
ଏଣୁ ମୁରୁଦ ପାଦଗତେ
ଯେ ସ୍ୱାଣୀ ଭଜନ୍ତୁ ନଇଚେ – ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

ପାଦ ଗୟା—ଦେ. ବ—(ନାମ)—ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନବିଶେଷ—A sacred place of the Hindus.
Pāda gayā
[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଦାବସ୍ତ୍ର ଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ୪୬ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ସ୍ନାନ ଓ ପିଣ୍ଡ ଦାନ କରି ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀମାନେ କୃତାର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ମଦନମୋହନ—ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ]

ପାଦଗାମୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାଦ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ପାଦ-ଗାମିନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—ପାଦଗଙ୍କ—(ପାଦଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Walking on foot.
Pādagāmī

ପାଦ ଗ୍ରନ୍ଥି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ପାଦ+ଗ୍ରନ୍ଥି)—୧ । ବଳାଗଣ୍ଠି—1. Ankle.
āda granthi
୨ । ଗୁଲୁଲି, ଗୋଇଠି—2. Heel.

ପାଦ ଗ୍ରହଣ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ମାନ୍ୟାର୍ଥ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା ବା କ୍ଷମା Clasping or embracing the feet of any person in token of respect or submission or for asking pardon.
Pāda grahaṇa ଆଶା କରିବା ପାଇଁ ଗୋଡ଼ ଧରି ପ୍ରଣାମ କରିବା

ପାଦ ଗ୍ରହଣୀ—ସ. ବ. (ପାଦ+ଗ୍ରହଣ+ଇନ୍; ସାହା ଆରୋହୀର ପାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ)—ଘୋଡ଼ାର ଜଳର ଦୁଇ ପାଖରେ ଝୁଲୁଥିବା ରେକାବ—Stirrups.
Pāda grahaṇī

ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳନର ଜଳ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ଭେଇଁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରେ ସବ୍ୟାଖ୍ୟା ପରେ ।
ଜଳଚଣ୍ଡ – ମାସ୍ୱାଦେବା ।

ପାଦଚାର—ସ. ବ. (ପାଦ+ଚର ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଚଲିବା; ଚଲଚଲ—1. Walking.
Pādachāra

ପାଦଚରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଦଚଳନ }

ଜଣାଣ୍ଡ ଅନ୍ଧାରେ ମୁହଁ ପାଦଚର
ଫେରୁଚରେ ଦଂସପୁରେ—ଜଗନ୍ନାଥ ପାଳଙ୍ଗ ।

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଆହ୍ନିକ ଭୋଗ ବା ଗତି—
2. (astronomy) The diurnal motion of planets.

ପାଦଚାରୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାଦ+ଚର ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପାଦଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Going on foot; walking.
Pādachārī
ସ. ବ—ଗୋଡ଼ରେ ଚଲିବା ବ୍ୟକ୍ତି—1, A pedestrian.
୨ । ପଦାତିକ—2. Foot soldier.

ପାଦ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଦରେ ହାତ ଦେଇ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—ପା ଛୋଆ **पैर छुना** To take an oath by touching one's feet.
Pāda chhuiṅbā
ଏ କଥା ଅନ ଥିବ ଯେବେ ମୋ ମାନସ
ଛୁଇଁ ଚ ଜାଣ ସିନ ଭୂମି ପାଦ ଦେଶ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ମହାଭାରତ ବନ ।

ପାଦଜ—ସ. ବଣ. (ପାଦ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୋଡ଼ରୁ ଜାତ—Born of the foot.
Pādaja
ସ. ବ—(ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପାଦରୁ ଜାତ ହୋଇ ଥିବାରୁ) ଶୂଦ୍ରଜାତି—The Śūdra or non-Brahman caste.

ପାଦ ଜଳ—ସ. ବ—୧ । (ମ.ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧାରୟ) ପାଦୋଦକ; ଗୋଡ଼-ଧୁଆ ପାଣି—1. Water with which a person's feet are washed.
Pāda jala
୨ । ଘୋଳ ଦହି (ହ. ଶ)—2. Churned curd.

ପାଦ ଟୀକା—ସ.ବ—ପଦ ଟୀକା (ଦେଖ)
Pāda ṭīkā Pada ṭīkā (See)

ପାଦଡ଼(ରି)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୃ. ପାଦ୍ରି; ପାଡ୍ରୀ)—୧ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମଯାଜକ—1. A priest; a Padre.
Pādarḍi(ri)
(ପାଦାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମପ୍ରଚାରକ—
ପାଦ୍ରୀ **पादरी** 2. Missionary.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ମରହୁଡ଼ୀ ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ) ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭାବରୁ ଧର୍ମ ଓ ଆଚାର ଭ୍ରଷ୍ଟ ହିନ୍ଦୁ ଯୁବକ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. (figurative) A young man or person who does not observe orthodoxy on account of the influence of western education.

ପାଦତଳ—ସ.ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ତଳପା—
Pādatala 1. Sole of the foot.
୨ । ଗୋଡ଼ର ତଳ; ପାଦତଳ; ପାଆତଳ—
2. The part below the foot,
ପାୟେରତଳା ଦେ. ବ—ପାଦର ଜଳସ୍ଥ ଭୂଭାଗ—
पायकातला The earth round or near the feet of a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଦତଳଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ପାଆ ତଳଆ (ଦେଖ)
Pādatal̤iā Pā-ā tal̤iā (See)

ପାଦତଳେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା; ନମସ୍କାର କରିବା
Pādatal̤e par̤dibā ବା କ୍ଷମା ମାଗିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପାୟେ ପଡ଼ା, ପାୟେରତଳେ ପଡ଼ା ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିବା—
ପାବଁ ଲାଗୀହୋନା To lay down one's self at a person's feet in reverence, salutation or for soliciting pardon.

ପାଦତ୍ରାଣ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାଦରକ୍ଷାଣ=ରକ୍ଷା ହୁଏ ଯାହାଦ୍ୱାରା) —
Pādatrāṇa ୧ । ପାଦୁକା; ଯୋଡା—1. Shoes; boots.
(ପାଦତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖଡ଼ମ; କଠଉ—
2. Sandals.
୩ । ମୋଜା—3. Stockings.
୪ । ଗୋଡ଼ରେ ଉଡ଼ା ଦେବା ପଟ୍ଟୀ—4. Leggings.

ପାଦ ଦେଶ—ସଂ. ବ—୧ । ପଦ; ଚରଣ—1. Leg; foot.
Pāda deśa
୨ । (ପର୍ବତ ବା ବୃକ୍ଷର) ତଳ ଦେଶ—
2. The foot (of a tree or mountain).
୩ । ନମ୍ନାଂଶ—3. Lower part.

ପାଦ ଧୂଳି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ପାଦରଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāda dhūl̤i(etc) Pādaraja etc (See)

ପାଦପ—ସଂ. ବ. (ପାଦ=ମୂଳ ଦ୍ୱାରା+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ);-
Pādapa ଯେ ମୂଳଦ୍ୱାରା ପିଏ)—୧ । ବୃକ୍ଷ—1. Tree.
୨ । (ପାଦ+ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଯୋଡା—
2. Shoes; slippers.
୩ । ପାଦପୀଠ—3. Foot stool.

ପାଦ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Pāda par̤dibā 1. Going to or coming to a place.
ପା ପଡ଼ା ସେ ସ୍ଥାନରେ ଯାହାର ପଡିଅଛି ପାଦ
ପଧାରା ହୋନା କେବେ ଯାହାକୁ ସଙ୍ଗ ନ ପାରେ ବଡେ ।
[ପାଦ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପସ୍ଥିତି—
2. The presence of a person at a place.
ତୁକାନ୍ତ ମିଳନା
୩ । ପଦ୍ୟରେ ଦୁଇ ଧାଡ଼ିର ଯତ୍ତପାଉର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେବା—
3. Rhyming of lines in poetry.

ପାଦ ପଦ୍ମ—ସଂ. ବ. (ଉପମିତ)—ପଦ୍ମ ପରି ସୁନ୍ଦର ପଦ—
Pāda padma Lotus-feet; foot as beautiful as lotus.
ପା ପଦ୍ମ
ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ର ପାପୁଲିରେ ପିନ୍ଧିବା ଗୋଲାକାର ଅଳଂକାର ବିଶେଷ; ପାଆ ପଦ୍ମ—A circular lotus-shaped ornament worn over the instep.

ପାଦପା—ଦେ. ବ. (ପାଦ+ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପାଦୁକା—Shoes; sandals.
Pādapā

ପାଦ ପାପୁଲି—ଦେ. ବ—ପାଦ ପୃଷ୍ଠ—
Pāda pāpuli The back of the foot; instep.
ପୈରକୀ ପୀଠ ଉଚ୍ଚ ଉଦରେ ସେ ପାଦ ପାପୁଲି । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ ଗୀତ ।

ପାଦ ପୀଠ—ସଂ. ବ. (ମ. ତ. ତ୍ପୁ; ପାଦ ରଖିବାର ପୀଠ)—
Pāda pīṭha ଗୋଡ଼ ରଖିବାର ଆସନ ବା ପୀଢ଼ା—
Foot stool; foot rest.

ପାଦ ପୀଡ଼ା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ପୀଡ଼ା)—
Pāda pīr̤dā ୧ । ଗୋଡ଼ରେ ଜନ୍ମିବା ରୋଗ—
1. Disease in the leg; foot disease.
୨ । ବହୁ ପଥ ଚାଲିବା ଯୋଗୁ ପାଦରେ ଜନ୍ମିବା ବ୍ୟଥା—
2. Pain in the leg due to walking a long distance.
୩ । ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧା—3. Aching in the leg.

ପାଦ ପୂଜା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Pāda pūjā ୧ । ସମ୍ମାନାର୍ହ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦେବତାଙ୍କର ଚରଣରେ ଅର୍ପିତ ପୂଜା—1. Worship of the feet of a respectable person or Deity.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗଭୀର ସମ୍ମାନ—
2. (figurative) Profound veneration.

ପାଦ ପୂରଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ + ପୂରଣ)—
Pāda pūraṇa ୧ । ବାକ୍ୟାଳଙ୍କାର; ବାକ୍ୟକୁ ଶ୍ରେଷ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ଯଥା—ଇ (ଏକାଇ);ଟି (ଦେଇଟି); ପର୍—1. Expletive used to fill up a word.
୨ । ଶ୍ଲୋକର ଏକ ବା ଅନେକ ଚରଣ ଶୂନ୍ୟ ବାକ ଚରଣକୁ ରଚନା କରିବା—2. The filling up of omitted line or lines in a stanza.

ପାଦ ପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ପୃଷ୍ଠ)—ଗୋଡ଼ର ପାପୁଲି—
Pāda prushṭha The instep

ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—
Pāda prakshāl̤ana ଗୋଡ଼ ଧୋଇ ଦେବା—
Washing of the feet.

ପାଦ ପ୍ରହାର—ସଂ. ବ. (୩ୟା ତତ୍; ପାଦ+ପ୍ରହାର)—
Pāda prahāra ପଦାଘାତ; ଗୋଇଠା—Kick.

ପାଦ ବଲ୍ମୀକ—ସଂ. ବ—ପାଦ ଗଣ୍ଡିର (ଦେଖ)
Pāda balmīka ādā gaṇḍira (See)

ପାଦ ବକ—ସଂ. ବ. (ପଦସ୍ୟ=ପଥ+କୁଶଲାର୍ଥେ. ଇକ)—
Pādabika ପାନ୍ଥ; ପଥିକ—Passenger; traveller.

ପାଦ ବନ୍ଦ—ଗ୍ରା. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ; (ସଂ. ପାଦାରବିନ୍ଦ)—
Pāda binda ପଦାରବିନ୍ଦ—Lotus feet.
ଏକ ବସ୍ତୁ ପାର ବନ୍ଦ ଉଦସ୍ୱରେ ଗୁଣି । ପ୍ରାଚୀ ବୃନ୍ଦାବନୀ ଗୀତା ।

ପାଦ ବ୍ୟଥା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ଖାଦ୍ୟ)—
Pāda byathā ପାଦ ପୀଡ଼ା (ଦେଖ)
(ପାଦ ବଥା—ଦେଶଜରୂପ) Pāda pīr̤dā (See)

ପାଦ ମୂଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଗୋଇଠି—
ādā mūl̤a Heel of the foot.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଦ ଯମକ—ସଂ. ବ—ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଶ୍ଲୋକର ପାଦ ବା ଚରଣର
Pāda jamaka ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶରେ ସ୍ୱନ୍ୟସ୍ତ ଯମକ—
Alliteration at certain places in a line of poetry.

ପାଦ ରକ୍ଷକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ରକ୍ଷକ)—
Pāda rakshaka ପାଦତ୍ରାଣ; ପାଦୁକା; ଯୋତା—Shoes.

ପାଦ ରଜ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପାଦ ଓ ରଜସ୍)—
Pāda raja ୧ । ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳ—
1. The dust of the feet.
୨ । (ସଂ. ପାଦ ଓ ଆ.ଦର୍ଦ୍)—ପାଦ ପୀଡ଼ା (ଦେଖ)
2. Pāda pīrdā (See)

ପାଦରଜ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସମ୍ମାନାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Pādaraja pakā(ke)ibā (କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ମହାପୁରୁଷ ପାୟେର ଧୂଳା ଦେଓୟା ବା ବନ୍ଧୁ ଆଦଙ୍କର) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ଆସିବା-
पैरक धूली देना 1. To come to a place; to arrive at a place.
(ପାଦ ରଜ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପାଦ ରଜ ପଡ଼ିବା—ବିଶେଷ୍ୟ)
(ଯଥା—ମୋ କୁଡ଼ିଆରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ରଜ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।)

ପାଦ ରଜ୍ଜୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୋଡ଼ରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପଟ୍ଟୀ—
Pāda rajju 1. Leggings.
୨ । ପଶୁ ଆଦଙ୍କ ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧାଯିବା ଦଉଡ଼ି—
2. Ropes for tying the legs of animals.

ପାଦ ରଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ରଥ=ଯାନ)—
Pāda ratha ପାଦୁକା—Shoes.

ପାଦରି—ବୈଦେ. ବ—ପାଦଡ଼ି (ଦେଖ)
Pādari Pādardi (See)

ପାଦରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Pādare pardibā Pāda tale pardibā (See)
ପାୟେ ପଡ଼ା ତଳଗା ତୁଲେ ଋତି ପାଦରେ ପଡ଼ିଲେ ।
पाव पड़ना କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପାଦଶା—ବୈଦେ. ବ—ପାତଶା (ଦେଖ)
Pādaśā Pātaśā (See)
(ପାଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଦ ଶୈଳ—ସଂ. ବ—ବଡ଼ ପର୍ବତର ପାଦ ଦେଶରେ ଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Pāda śaila ପାହାଡ଼; ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ ପର୍ବତ—A hill at the foot of a mountain.

ପାଦ ସମ୍ବାହନ—ସଂ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ସମ୍ବାହନ)—
Pāda sambāhana ପାଦ ସେବା (ଦେଖ)—
Pāda sebā (See)

ପାଦ ସେବା—ଦେ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ସେବା)—ଗୋଡ଼ଘଷା;
Pāda sebā କରତଳଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଡ଼କୁ ଘଷିବା ବା ମୋଡ଼ିବା—Rubbing of the legs; massage of the legs.

ଶାଶୁଙ୍କ ମନ୍ଦିଁ ନଉ ପରତିଣ ଭଉ
ପାଦସେବା କରଇଁ ଦୋଇଁ ଘରେ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ପାଦ ସ୍ଫୋଟ—ସଂ. ବ—ଗୋଇଠିରେ ଉଠିବା ବଥ; ଚାଲୁକା ବଥ—
Pādasphoṭa A boil on the heel; a chilblaine.

ପାଦାଙ୍ଗଦ—ସଂ. ବି. (ପାଦ+ଅଙ୍ଗ=ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Pādāṅgada ଯାହା ପାଦର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ)—ମଳ; ନୂପୁର—Anklet.

ପାଦାଙ୍ଗୁଳି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ଅଙ୍ଗୁଳି)—ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠି-
Pādāṅguli Toe.

ପାଦାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାଦ+ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ)—ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା
Pādāṅgushṭha ଆଙ୍ଗୁଠି—The great toe.

ପାଦାଡ଼ି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପାଦ)—୧ । ଅଳସୁଆ (ଲୌକିକ)—
Pādārdi 1. Lazy.
आलसी ୨ । ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—2. Dilatory.
ବୈଦେ. ବ—ପାଦଡ଼ (ଦେଖ)—Pādardi (See)

ପାଦାଣ୍ଡି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପାଦ)—ପଳାୟିତ; ଲୁ—
Pādāṇḍi Gone away; fled.

ପାଦାଣ୍ଡି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଳାୟନ କରିବା; ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Pādāṇḍi debā To go away.
नदौगपारह होना ଯଥା—ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେଠାରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ ଗୋଧୂଳି ସେଠାରୁ ପାଦାଣ୍ଡି ଦେଲେ ।

ପାଦାତ—ସଂ. ବି. (ପାଦ+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pādāta ପାଦାତ (ଦେଖ)—Pādāti (See)

ପାଦାତି—ସଂ. ବି. (ପାଦ+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Pādāti ପଦାତି ସୈନ୍ୟ; ଯେଉଁ ସୈନ୍ୟ ଭୂମିରେ ଥାଇ ଯୁଦ୍ଧ (ପାଦାତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରନ୍ତି—Foot soldier; infantry.

ପାଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପାବ୍‌ଦାନ୍; ସଂ. ପାଦଧାନ)—
Pādān ପାଦପୀଠ; ଗାଡ଼ି ବା ଶଗଡ଼କୁ ଉଠିବା ନିମନ୍ତେ
पादान ଯେଉଁ ପଟା ଉପରେ ପାଦ ଦେବାକୁ ହୁଏ—
पावदान A foot-rest; foot-stool; foot-board.
(ପାଦାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଦାନ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ପାଦାନ୍ତ)—ପଦାତ ସୈନ୍ୟ—
Pādānti Infantry.
ପାଦାନ୍ତ ବଳ ପ୍ରବଳରେ ଗମନ୍ତେ
ରେଣୁଏ ଅଶୁଏ ଛତ୍ର ନ ଉଖିଲେ ଅକାଶ ପ୍ରକାଶ ନଯନ୍ତେ ।
ଉଷ, ଦୋଷାବ୍ଦାଶ ପୂଜଣ ।

ପାଦୁ—ସଂ. ବ. (ପାଦ+ଉ)—ଯୋତା—Shoes.
Pādu ଦେ. ବ—ଛଳା ସାସାରେ ପଟ୍ଟୀଦର କଉଡ଼ି—
A cowry or shell filled with molten lead.

ପାଦୁକ—ସଂ. ବିଣ. (ପଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ପାଦ+ଶୀଳାର୍ଥେ ଉକ)—
Pāduka ୧ । ଗମନ ଦକ୍ଷ—1. Expert in walking.
୨ । (ପାଦ+ଉକ)—ଯେଉଁ ଶିଶୁର ପାଦଦ୍ୱୟ ପ୍ରଥମେ ମାତୃ-ଗର୍ଭରୁ ବାହାର ଥାଏ—2. (a child) Whose legs come out at first at birth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଦୋଦକ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପାଦ ଧୁଆଯାଇଥିବା ଜଳ—1. Water with which the feet of a revered elder or Brāhmaṇa have been washed.

चरणोदक, चरणोमृत (ପାଦୁକପାଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଗୁରୁଜନ ଓ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପାଦ ଧୋଇ ଦେଇ ସେହି ପାଦୁକକୁ ପିଇବାର ଓ ଅଧର, ଆଖି ଓ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଛି । ଯଥା

ଉତ୍ତମ ଜଳେ ଗଡ ଧୋଇ
ଅଧର ନେତ୍ର ଶିରେ ଦେଇ । ରୂପଚ, ସ୍ତୋତ୍ରାମୃତ ।]

୨ । ଦେବତାଙ୍କର ସ୍ନାନ ଜଳ—2. The hallowed water with which the image of a Deity has been washed.

୩ । ଦେବତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ କଢ଼ାଯାଇଥିବା ତୁଳସୀଅବ—3. Tulasī leaves taken out of a Deity.

ପାଦୁକା—ସଂ. ବ. (ପାଦ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଉ+କ)—୧ । ଖଡ଼ମ; କଠାଉ—1. Sandals.

୨ । ଜୋତା—2. Shoes.

୩ । ଚଟ୍ଟ ଜୋତା—3. Slippers.

ପାଦୁ—ସଂ. ବ. (ପଦ୍ ଧାତୁ+ଉ)—ଯୋତା—Shoes.

ପାଦୋଦକ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧାରୟ; ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳକ ଉଦକ)—ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଯେଉଁ ଜଳରେ ଧୁଆ ହୋଇଥାଏ—Water with which the image of a Diety or the feet of an elder or Brāhmaṇa have been washed.

ପାଦ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପାଦ+ଜନ୍ମିତ୍ୟର୍ଥେ ଯ)—୧ । ଆଗନ୍ତୁକ ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦପ୍ରକ୍ଷାଳନାର୍ଥ ଜଳ—1. Water for washing the feet of a venerable guest.

୨ । ପାଦୋଦକ—2. Water with which the feet have been washed.

ସଂ. ବିଣ. (ପାଦ+ଯ)—ପାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the foot.

ପାଦ୍ରି—ବୈଦେ. ବ.—ପାଦଡ଼ (ଦେଖ) Pādri Pādardi (See)

ପାଧା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) —ବ.—ପାଞ୍ଚ ପାହୁଆ (ଦେଖ) Pādhā Pāñcha pāhiā (See)

ପାନ—ପ୍ରାଦେ. ବ.—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର)—୧ । ପାନ, ତାମ୍ବୂଳ—1. Betel.

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର; ମେଦନୀପୁର) (ତୁଳ. ବ. ପାଇନ୍; ପାନ)—ସୁନା ଅଳଙ୍କାର ଝାଳବା ପାଇଁ ନକୁଷ୍ଣ ଧାତୁ ମିଶ୍ରିତ ଖାଦ—2. Alloy used in soldering gold.

ପାନ୍ତି ବେଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଅପରହ୍ଣ ୩ ଟା ଠାରୁ ୫ଟା ବେଳ—Afternoon 3 to 5.

[ଦ୍ର—ଏ ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଗୃହ କର୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଜଳ ଆଣିବାକୁ ଗ୍ରାମର କୂଅ ବା ପୋଖର ଆଦି ନିକଟକୁ ଯାଆନ୍ତି ।]

ପାନ୍‌ତୁଆ—ଦେ. ବ.—ପାନୁଆ (ଦେଖ) Pān-tuā Pāntuā (See)

ପାନ୍‌ବିରଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ତୁଳ. ହି. ପାନବିଡ଼ା)—ପାନଖିଲ (ଦେଖ)—Pānakhila (See) (ପାନ୍‌ବିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Pān-birdā

ପାନସି—ବୈଦେ. ବ. (ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍-ପିନାସି; ଇଟାଲୀୟ-ପିନାଷ୍ଟା; ଚୀନ୍‌ଭାଷା—ପାନ୍‌ସି ସାମ୍ପାନ୍)—ଜଳ ବହ୍ନାର୍ଥ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା; ପଡ଼ଉ ଡଙ୍ଗା; ପାନସି ସରୁ ଡଙ୍ଗା; କାଠୁଆ—Small pleasure-boat with a small room on it; jolly boat. **फरसनाव**

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ କୋଠରି ଥାଏ । କଲିକତାର ଗଙ୍ଗା ନଦୀରେ ଅନେକ ପାନ୍‌ସୀ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପାନ—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା; ରକ୍ଷା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—Pāna

୧ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥର ଗଳାଧଃକରଣ; ପିଇବା—1. Drinking; draught.

୨ । ରକ୍ଷଣ—2. Protecting; preserving.

୩ । ଶାଣୋଲ୍ଲେଖନ; ପଜାଇବା—3. Whetting.

୪ । (+ଅଧ୍ୱ; ଅନ) ପାନ ପାତ୍ର—4. A goblet; drinking glass; wine glass.

୫ । ଶୁଣ୍ଡି—5. A wine dealer; distiller.

୬ । ନାଳ; ଜଳ ନାଳ—6. A canal (Apte).

୭ । ନିଶ୍ୱାସ—7. Breath; expiration (Apte).

୮ । ପାନୀୟ ବସ୍ତୁ—8. A drink or beverage in general (Apte).

୯ । ମଦ୍ୟାଦି ପାନ—9. Drinking spirituous liquors (Apte).

ଦେ. ବ.—୧ । ଥରେ ସେବନ ଯୋଗ୍ୟ ଔଷଧ—1. A dose of medicine.

पान, नागरवेल

ସଂ ତାମ୍ବୂଲ, ନାଗବଲ୍ଲି, ତାମ୍ବୂଳୀ ନାଗିନୀ, ଭକ୍ଷ୍ୟପତ୍ରୀ, ମୁଖରଞ୍ଜକପତ୍ରୀ, ନାଗବଲ୍ଲୀ, କାମଙ୍ଗନୀ ।
ତେ. ତାମଲ ପାକୁ
ତା. ବେଟ୍ଟିଲି
ମ. ନାଗବେଲ
ଗୁ. ନାଗରବେଲ୍ୟ, ପାନ
ପାନ
ଆ. କାନ୍
ଫା. ବର୍ଗଂଡବୋଲ୍

୨ । (ସଂ. ପଣ୍ଡି) ସର୍ପାୟୁ ଲତା ବିଶେଷର ପତ୍ର—2. Piper betel; Charvica Betel; betel leaf

[ଦ୍ର—ଏ ଲତା ଆର୍ଦ୍ର ଓ ସମୋଷ୍ଣ ଜଳବାୟୁଯୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଛିପ ଏବଂ ବାଲିଆ ମାଟିରେ ବଢ଼େ । ଏହା ବେଶି ଖରା ବା ବର୍ଷା ସହ୍ୟ ପାରେ ନାହିଁ । ଖୁସ୍ପାମଣ୍ଡପ 'ବରଜ' ତଥା ଲତା ଉପରେ ଖୁସ୍ପା କରି ଏ ଲତା ଚାଷ କରାଯାଏ । ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଦଖାର ଛଡ଼ା ଗୁରାତର ସବଂଜ, ସିଂହଲ, ଜାବା ଓ ଶ୍ୟାମ ଆଦି ଉଷ୍ଣ ଜଳବାୟୁମୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର କୃଷି ହୁଏ । ପାନ ଗଛର ଫୁଲ, ଫଳ ବା ମଞ୍ଜି ହୁଏ ନାହିଁ । ପାନ ଲତାର ଡାଙ୍ଗକୁ ଯୋଡି ପାନର କୃଷି କରି ଯାଏ । ନାନା ପ୍ରକାର ପାନ ଅଛି;

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଥା—ଦେଶୀ ପାନ, ଶ୍ଚଚ ପାନ, କର୍ପୂରକାନ୍ତୁ ପାନ, ମଘୀ । ଗସ୍ୟା ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ମଘୀ ପାନ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲି ବିବେଚିତ । ଓଡ଼ିଶାରେ ପାନର କୃଷି ଖୁବ୍ ଲାଭଜନକ । ଏଥିପାଇଁ ପାନ ଜମିର ଏକରର ଖଜଣା ପଗ୍ଚଶ ଟଙ୍କାଠାରୁ ଦେଢ଼ ଶହ ଟଙ୍କା ହୁଏ । ବଡ଼ ଆକୃଦ୍ଧବଶିଷ୍ଟ ପାନକୁ ଭଡ଼ି ପାନ, ସାଧାରଣ ବା ମଧ୍ୟମ ଆକୃଦ୍ଧବଶିଷ୍ଟ ପାନକୁ ମଦ୍ଦା ପାନ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାନକୁ ଗୁଣି ପାନ କୁହାଯାଏ । ୫୦୪ ପାନରେ ଏକ କଡ଼ା ଓ ଦୁଇ କଡ଼ାରେ ଏକ ଶହ ହୁଏ । ଚୂନ, ଗୁଆ, ଗୁଣ୍ଡି, ଖଇର ଓ ମସଲା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଇ ପାନକୁ ଖିଲି ଭାଙ୍ଗି ଲୋକମାନେ ମୁଖବାସରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଗୁଣ୍ଡି ଦଆ ନ ଯାଇଥିବା ପାନକୁ ସାଦା ପାନ ଓ ଗୁଣ୍ଡି ଦଆଯାଇଥିବା ପାନକୁ କଡ଼ା ପାନ କହନ୍ତି । ବଙ୍ଗଦେଶୀୟଙ୍କ ଶ୍ଚଚ (ଶ୍ୱେତ) ପାନକୁ ବଙ୍ଗଳା ପାନ କୁହାଯାଏ । ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ଲୋକଙ୍କର ପାନ ଖାଇବା ଅଭ୍ୟାସ ଅତ୍ୟଧିକ । ମଫସଲରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ପାନ, ଗୁଆ, ଗୁଣ୍ଡି, ଖଇର ଓ ଚୂନ ଥିବା ମୁଣି (ବଟୁଆ) ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସି ଝୁଲାଇ ଥାଆନ୍ତି ଓ ଭଦ୍ର ଲୋକମାନେ ସଙ୍ଗରେ ଖିଲି ପାନ ଥିବା ବଟା ବା ଡବା ରଖନ୍ତି । ଅଗତ୍ୟକ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପାନ ଖିଲି ଦଆଯାଏ; ଯୋଜରେ ଓ ସାମାଜିକ ସଭାରେ ଓ ସମ୍ମିଳନରେ ଅଗତ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପାନଖିଲି ଦଆଯାଏ । ଦରବାର ଆଦରେ ମଧ୍ୟ ଦରବାରୀମାନଙ୍କୁ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ପାନଖିଲି ବଣ୍ଟାଯାଏ ।

ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା କଫ, ମୁଖଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟ, ମଳ, ବାୟୁ, ଶ୍ରାନ୍ତି, ଗ୍ଲାନ୍ୟାଦ୍ଧତା ନାଶକ । ଜ୍ୱର, ମୁଖଶୋଷ, ରକ୍ତପିତ୍ତ, ମଦ, ମୂର୍ଚ୍ଛା ଓ ନେତ୍ରରୋଗୀ ଓ ରୁକ୍ଷ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ଏହା ସେବନ ନିଷିଦ୍ଧ । ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପାନ ଖାଇଲେ ନିଦୋଷ କୁପିତ ହୁଏ ଓ ଶୁକ୍ରାର, ନେତ୍ର, କେଶ, ଦନ୍ତ, ଅଗ୍ନି ,ଶ୍ରୋତ୍ର, ବର୍ତ୍ତି ଓ ବଳର କ୍ଷୟ ହୁଏ—ଦେବେନ୍ଦ୍ର—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।

ପାନ ରସ କଫ ଆଦି ଅନେକ ରୋଗରେ ଔଷଧର ଅନୁପାନ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଭୋଜନ ପରେ ଗୁଆ, ଖଇର, ଚୂନ ଓ ମସଲା ଦଆ ପାନ ଖାଇଲେ ମୁଖର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପକ୍ଷରେ ଏହା ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।]

୩ । ଚୂନ ବୋଳାଯାଇ ଗୁଆର ଛୋଟ ଛୋଟ ଖଣ୍ଡ, ମସଲା, ଖଇର ଦଆଯାଇ ଖିଲି ମୋଡ଼ାଯାଇଥିବା ପାନ; ପାନଖିଲି—

3. A packet of betel leaves rolled with small pieces of betelnuts, spices, catechu etc. inside it.

୪ । ଚଲକାରେ ମିଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଚଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ—

4 A kind of shrimp (found in the Chilka lake).

୫ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ପାନ ପର ଦଶୁଥିବା ନାକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଳଙ୍କାର—

5 A small gold ring for the nose with a top resembling a betel leaf.

୬ । ତାସ ଖେଳରେ ପାନ ଆକୃତିର କଳା ଓ ନାଲ ରଙ୍ଗର ତାସ—(ନାଲ ପାନକୁ ଦୁରଜନ ଓ କଳାକୁ ଇସ୍କାପାନ ବୋଲାଯାଏ)—

6. The two suits or kinds of playing cards resembling the size of betel leaves; the spades and the hearts amongst the playing cards.

ପ୍ରାଦେ. (ବାମଡ଼ା, ଆଠମଣ୍ଡିକା)—ବି.—ଗଛର ପତ୍ର—Leaf. (ଯଥା—ସରଗୀ ପାନ=ଶାଳୁଆ ଗଛର ପତ୍ର ।)

ପାନଅଇଡ଼ (ଉ;ର୍)—ଦେ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧି ଲତା; ନାଗଦଅଣା—

Pāna airda (rdi; ri) A kind of medicinal creeper.

ସଂ. ଅର୍କପର୍ଣ୍ଣୀ; ଅର୍କମୂଳା; ଅହିଗନ୍ଧ; ନାଗଦମନୀ; ବିସର୍ପିଣୀ; ମହାଯୋଗେଶ୍ୱରୀ] ସୁନନ୍ଦା

ନାଗଦନା, ଈଶାରମୂଳ ଈଶାରମୂଳ, ରୁହିମୂଳ, ନାଗଦୈନ

ତେ. ଏଶ୍ୱଗନ୍ଧେ

ଫା. ମାରଗେବା

ଆ. ହୁଯୋନ

[ଦ୍ର—ଏହା ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । କୃଷ୍ଣ ଅପେକ୍ଷା ବିସର୍ପିଣୀ] ଶୁକ୍ଳ ପାନଅଇଡ଼ଗଛ ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ) । ଏହାର ଚେର ସାପକାମୁଡ଼ା ଓ ବିଷ ନାମୁଡ଼ା ମାରିବା ସ୍ଥାନରେ ଲେପ ଦଅଯାଏ ଓ ଖାଇବାକୁ ଦଆଯାଏ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମାସିକ ଋତୁସ୍ରାବକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କରିବା ପାଇଁ ଏହାର ମୂଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଦଇଜା ଓ ଅଢିସାର ରୋଗରେ ଗୋଲମରିଚ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ମୂଳକୁ ବାଟି ଖାଇଲେ ବହୁ ଉପକାର ହୁଏ । ଏ ପତ୍ରର ରସ ସାମାନ୍ୟ ମାଦକ, ଛେଳି ପେଟ ବେମାରରେ ଉପକାରୀ । ଏହାର ମୂଳ ପତ୍ରର ରସ ଉତ୍କ୍ଲ ଓ ଉଷ୍ଣ । ଏହା ସେବନ କଲେ ବାତ, ସନ୍ନ ଓ ବୃଶ୍ଚିକବିଷ, ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠ, ଗ୍ରହଣୀ, ବିସର୍ପ, ଜ୍ୱର, ଦଦ୍ରୁ ଓ ବ୍ରଣରୋଗ ନିବାରିତ ହୁଏ । ଏହାର ମୂଳର କ୍ୱାଥ, ଅଜାର୍ଣ୍ଣ-ବରେଚନ, ରଜୋରୋଧ, ଆଘାତଜନିତ ବେଦନା, ହୃଦରୋଗ ଓ ଏକାହ୍ନିକ ଜ୍ୱର ହରଣ କରେ । ଏଥିର ମୂଳ ଘୋର ଆଖିରେ ଲଗାଇଲେ ଆଲୁଅ, ବ୍ରଣ ଭଲ ହୁଏ । ଏହା ଗର୍ଭସ୍ରାବକ—

ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ପାନକ—ସଂ. ବି (ପାନ+କ)—ସୁପାନକ; ପଣା; ସରବତ—

Pānaka A sweet drink; syrup.

[ଦ୍ର—ଚନ, କନ ବା ଗୁଡ଼କୁ ପାଣିରେ ଗୋଳ ସେଥିରେ କାଗଜରସ ବା ତେନ୍ତୁଳ ଆଦର ସାମାନ୍ୟ ଅମ୍ଳରସ ମିଶାଇ ମୁଖ-ରୋଚକ ପାମ୍ପୟ ଭଆର କରାଯାଏ ।]

ପାନ କଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ବଙ୍ଗାଳଆ ଖୋସାର ମଣ୍ଡଳାକାର ବେଣୀର ସହ ପାନକାଁଟା ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହାର ବଙ୍କା କଣ୍ଟା—

Pāna kaṇṭā Hair pin with a metal leaf over it.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପିଠିରେ ପାନପତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାତୁଖଣ୍ଡ ଲାଗିଥାଏ ।]

ପାନ କପୁର—ଦେ. ବି—(ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣି.+କର୍ପୂର)—୧ । ଏକପ୍ରକାର କପୁର—

Pāna kapura. 1. A kind of camphor.

୨ । ପାନକପୁରୁ (ଦେଖ)—2 Pānakapurā (See)

ପାନକପୁରୁ—ଦେ. ବି (ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣି+କର୍ପୂର; ଏହାର ପତ୍ର କର୍ପୂର ପତ୍ର ବାସିବାରୁ)—ନାରଙ୍ଗାଦି ବର୍ଗର କ୍ଷୁପବିଶେଷ—

Pānakapurā Clausena Heptaphylla; (a small plant with camphor scented leaves).

ପାନକପୁର ପାନଡ଼ୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗରେ ଜନ୍ମେ; ଅନ୍ୟତ୍ର ଲୋକେ ସଜ୍ଜିରେ ବଗିଚାରେ ଲଗାନ୍ତି । ପତ୍ର ସଲଲେ କର୍ପୂରର ଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ପତ୍ରରେ ପ୍ରାୟ ୨୫ ପର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଏହା ଦୈଲିକୁ ବା ପାଗାସୂକୁ ସୁବାସିତ କରିବା ପାଇଁ ତହିଁରେ ମିଶାଯାଏ ।]

ପାନ ଖିଲ(ଲି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣ+କାଲକ)—ଗୁଆ ସସଲ୍ଲ ଆଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ମୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ପାନର କାହାଲି—ପାନଖିଲି, ପାନେର ବୀଡ଼ା

Pāna khila (li) Betel leaf rolled into a packet and containing spices, lime, catechu and small pieces of betel nuts.

ପାନକା ବୀଡ଼ା, ପାନକି ଖିଲ୍ଲୀ

[ଦ୍ର—ପାନକୁ ଦୁଇ ଫାଳ କର ତର ତହିଁରେ ଚୂନ ବୋଳ ଖଇର, ଭଙ୍ଗା ଗୁଆ, ସସଲ୍ଲ ଓ ଉମାଖୁର ଗୁଣ୍ଡି ଦେଇ ନାନା-ଆକାରରେ ପାନଖିଲ୍ ମୋଡ଼ାଯାଏ । ଯେଉଁ ପାନଖିଲ୍ ମଧ୍ୟରେ ଗୁଣ୍ଡି ଦଆଯାଇ ନ ଥାଏ ତାକୁ ସାଦା (ଧା) ଖିଲ ଓ ଯହିଁରେ ଗୁଣ୍ଡି ଥାଏ ତାକୁ କଡ଼ା ଖିଲ କହନ୍ତି ।]

ପାନ ଗୋଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବ—୧ । ମଦ୍ୟପାନ ଚକ୍ର; ଯେଉଁଠାରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ-ମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ମଦ୍ୟପାନାଦ ପଞ୍ଚମକାରର

Pāna goshṭhi (ପାନଗୋଷ୍ଠିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସାଧନା କରନ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. A place where Tantrik devotees assemble and perform wine drinking and other Tantric rites.

୨ । ତାଡ଼ୀଖାନା; ଖଣ୍ଡୀ; ମଦୁଆଙ୍କ ଆଡ୍ଡା—

2. A place where people assemble for drinking toddy or wine; tavern.

୩ । ମଦଉ ଖଣ୍ଡ—3 Opium smoking den.

ପାନ ଟେକା—ତ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସିନ୍ଧବଭୂମ) ବ—ବବାହ ପୂର୍ବରୁ

Pāna ṭekā ବର ପକ୍ଷୀୟ ଓ କନ୍ୟାପକ୍ଷୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେବା ମଦ୍ୟାଦ୍ୟାଦ ଉତ୍ସବ—Ceremony of formal betrothal done between the bride's and bridegroom's guardians.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ପତ୍ର ବା ଲେଖାକୁ ପାନପତ୍ର ବୋଲାଯାଏ ।]

ପାନଡିବା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଧାତୁମୟ ଦୁଇଫାଳିଆ ପାତ୍ର ବା ବାକ୍ସରେ

Pāna ḍibā ଖିଲପାନ ରଖାଯାଏ; ପାନଡବା—A pot for keeping prepared betel.

ପାନେର ଡିପେ

ପାନଡବା, ପନବଟା

(ପାନଡବିଆ, ପାନଡିବା, ପାନଡବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାନତୁଆ—ଦେ. ବ—ପାନ୍ତୁଆ (ଦେଖ)

Pānatuā Pāntuā (See)

ପାନଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଓ. ପାନ+ଫା. ଦାନ୍)—

Pānadān ୧ । ପାନଡବା (ଦେଖ)

ପାନଦାନ 1. Pānaḍibā (See)

ପାନଦାନ ୨ । ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କ ସଭା ଓ ମଜଲିସରେ ଆଗନ୍ତୁକ-ମାନଙ୍କ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବା ପାଇଁ ଦଆଯିବା ପାନଖିଲ୍‌ମାନ ଯେଉଁ ଆଧାରରେ ରଖାଯାଏ—2. A tray in which rolled packets of betel are kept and presented to guests in social gatherings.

ପାନ ଦୋଷ—ସଂ. ବ (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପାନଜନ୍ୟ ଦୋଷ)—

Pāna dosha ଅତ୍ୟଧିକ ମଦ୍ୟପାୟିତା; ମଦୁଆଗିରି—Intemperance.

ପାନପ—ସଂ. ବ—(ପାନ+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମଦ୍ୟପ; ମଦୁଆ

Pānapa (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A drunkard.

ପାନ ପତୁରି ଘାସ—ଦେ. ବ—ପାନିଆ ଘାସ (ଦେଖ)

Pāna paturi ghāsa Pāniā ghāsa (See)

ପାନ ପତୁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣ+ପଟ୍ଟ)—

Pāna paturi ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ କେଶରେ କପାଳ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ପାନ ଆକାରର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—

A kind of ornament shaped like a betel leaf and put on the brow over the hair by women.

(ପାନପତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଏକ ପାନପତ୍ରରୂପ । ମୁକ୍ତେଜ୍ ତେଢ଼ ଲେଢ଼ର କେଶ ଘନ୍ଦ ଜଡ଼ା କଢ଼ ଲଢ଼ ଜର ଅର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୪. ବଦର୍ଥଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ତ୍ତ ।

ପାନ ପାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପାନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ର)—

Pāna pātra ୧ । ଗିଲ୍ଲସ—1. Drinking glass.

(ପାନ ଗ୍ଲାଜନ, ପାନ ଗ୍ଲାସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମଦ ଦେଇବା ପାତ୍ର—

2. Wine glass.

୩ । ପାଣି ପିଇବାର ପାତ୍ର—

3. Drinking pot; drinking bowl.

ପାନ ପିକ—ଦେ. ବ—ଖିଲ ପାନ ଖାଇବା ଲୋକର ପାଟିରୁ ବାହାରିବା

Pāna pika ପାନ ରସ ମିଶ୍ରିତ ଥୁେପ—Saliva or spittle induced by chewing betel.

(ପାନପିଙ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାନେର ଥୁ ଥୁ **ପାନକା ପୀକ**

ପାନ ଫୁଲ—ଦେ. ବ—ବବାହ ପୂର୍ବରୁ ବର ଓ କନ୍ୟା ପକ୍ଷରୁ ପରସ୍ପରକୁ

Pāna phula ଦଆଯିବା ଉପଢୌକନସ୍ୱରୂପ ପାନ ଓ ଫୁଲ—

ପାନ ଫୁଲ Presents of betel and flowers exchanged between the bride and bridegroom before marriage.

ପାନ ବଟା—ଦେ. ବ—ପାନଡବା (ଦେଖ)

Pāna baṭā Pānaḍibā (See).

ପାନ ବଟୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପର୍ଣ୍ଣ; ସଂ. ବଟ=ଗଣସୂତ୍ର)—ପାନ ଖାଇବାର ଉପକରଣ ଆଦ (ପାନ, ଚୂନ, ଖଇର, ଗୁଆ ଓ ଗୁଣ୍ଡି) ରଖାଯିବା ମୁଣି—

Pāna baṭuā

ପାନକାବଟୁଆ Betel-pouch; a pouch in which the ingredients for chewing betel are kept.

(ପାନମୁଣି, ପାନଥଳି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ—ପାନଡବା—A pot for keeping rolled up betel-packets.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାନ ବଣିକ୍(କ)—ସ. ବ—ଶୁଣ୍ଡି; ମଦ୍ୟବିକ୍ରେତା—
Pāna banik(ka) Wine seller.
(ପାନବଣିଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାନ ବରଜ—ଦେ. ବ (ସ. ପଣ୍ଡି+ବାଟ=ମଣ୍ଡପ)—ଯେଉଁ ଗୁମ୍ଫାମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟରେ ପାନ ଫସଲ ଲଗେଥାଏ—
Pāna baraja A shade of grass and reed made for
ପାନବରଜ rearing betel;
ପନବାଡ଼ି; ପାନକାବରୌଜା; ବରେବ betel plantation.

[ଦ୍ର—ପାନ ଲତା ଜାତି ଗଛ ଓ ବାଲିଆମାଟିରେ ଜୟାଏ। କନ୍ତୁ ପାନ ଫସଲରେ ବର୍‌ବର ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା ଦରକାର। ପାନ ଗଛ ଖରାରେ ମରଯାଏ; ଏଥିପାଇଁ ଇଙ୍କଡ଼ ନାମକ ଗୁଳ୍ମର ଡାଳ ଛଆର କର ଉହାଁରେ ଗୁମୁଣ୍ଡିଆ ଓ କାନ୍ଥ କର ସେହି ଗୁମୁଣ୍ଡିଆ ଭଲେ ପାନ ଲଗାଇବାକୁ ହୁଏ। ଏହାକୁ ପାନବରଜ କୋଲ୍ଲଯାଏ।]

[ଦ୍ର—ପାନ ଓ ପାନବରଜସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କେତେକ ଶବ୍ଦ :—ନଅ, ଲଅ—ପାନଲତା। ଗଣ୍ଡି ଗୃ—ପାନଲତାର ଖଣ୍ଡିଆ ଅଂଶ ବା ପବର ମୂଳଗଣ୍ଡି, ଯାହାକୁ ଭୂମିରେ ପୋତି ଲୋକେ ନୂତନ ଗଛ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି। ଛିଣ୍ଡା—ପାନଲତାର ଗଣ୍ଡିରୁ ବାହାରିବା ଡଙ୍କି ବା କଡ଼ମା। ଗଛ—ଏକତ୍ର ଲଗାଯାଇଥିବା ଦୁଇ ଥାଡ଼ି ପାନ ଲତା। ଆଡ଼ୁ—ଆଟଣ୍ଟ ପାନ 'ଗଛ'ର ଥାଡ଼ି ଅନ୍ତରରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଡେଲଙ୍ଗି ବାଉଁଶର ଛକ। ଏଥିର ତଳ ଭୂଇଁରେ ଓ ମୁଣ୍ଡ ବରଜର ଗୁଡରେ ଲାଗେ। ଛୁଞ୍ଚ—ବରଜର ଗୁଡ ବା ଗୁଳ ଉପରେ ପର୍‌ଯାଇଥିବା ଡେଲଙ୍ଗି ବାଉଁଶ (ଯାହା ଉପରେ ଯୁଣ ବନ୍ଧୁଯାଇ ଗୁମ୍ଫା କର୍‌ଯାଏ। ବନ୍ଧଣୀ, ବନ୍ଧଣି—ବରଜ ଗୁଡରେ ଛୁଞ୍ଚ ଉପରେ ବନ୍ଧୁଯିବା ଯୁଣ ବଡ଼ା। ପାଖୁଡ଼—ଅଗ କଟାଯାଇଥିବା ଇଙ୍କଡ଼, ଯାହା କ ଡାଳ ବନ୍ଧାଯାଇ ବରଜ ଗୃରପାଖରେ ଦିଆଯାଏ।]

ପାନ ବରଜ—ଦେ. ବ (ସ. ପଣ୍ଡି+ବାରୁଜୀବ, ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧। ଯେଉଁ
Pāna baraji ଲୋକ ପାନ ବରଜ କର ପାନ ଫସଲ କରେ—
ବାରୁଇ A person who raises betel by
ବରଈ agriculture.
(ପାନବରଜିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ପାନ ଫସଲ ପ୍ରସ୍ତୁତକରିବା ଶୂଦ୍ର-ଜାତିବିଶେଷ—2. A caste of Śūdras which raises betel plantations; a betel planter

ପାନବଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ପାନବାଡ଼ା)—ପାନଖିଲ
Pānabirḍā (ଦେଖ)—Pānakhila (See).

ପାନବଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ପଣ୍ଡି ଓ ବଟକା)—ପାନଖିଲି—
Pānabirḍiā A packet made up of pieces of betel unts, spices etc packed in betel leaf.

ପାନ ବିଭ୍ରମ—ସ. ବ—ପାନାତ୍ୟୟ (ଦେଖ)
Pāna bibhrama Pānātyaya (See).

ପାନ ବୋଲ—ଦେ. ବ—ପାନଖିଲି ଖାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅଧରରେ ଓ
Pāna bola ଦାନ୍ତରେ ବସିଥିବା ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତର—
ପାନକା ରଂଗ; ପାନକୀ ଲଲାଈ Red dye of the lips and teeth due to chewing betel.

ଅଧର ସୁନ୍ଦର ନ ଥାଉ ପାନ ବୋଳ
ଧଳାରୁଆଉ ସବୁକେଳରେ ପ୍ରବାଳ—ବୃନ୍ଦଂଦ. ମଦାଲସଚମ୍ପୁ.

ପାନ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାନ ପତରରେ ଚୂନ ବୋଳ ଭାହାଁରେ
Pāna bhāṅgibā ଖଇର ଓ ଗୁଆ ମସଲା ଆଦି ଦେଇ ପାନ
ପାନସାଜା ଖିଲି ସଜ୍ଜିତ କରିବା—To make up betel and
पान लगाना pieces of nuts, spices etc into packets.

ଚରୁବ ଯତନେ ଭାଙ୍ଗି ପାନ। ଅରୁମନ୍ୟ ଦଦରଥ ଚମ୍ପୁ.

ପାନ ଭୂମି—ସ. ବ.—ମଦ ଖଣ୍ଡି; ଭାଡ଼ିଖଣ୍ଡି—
Pāna bhūmi A place where people gather for
(ପାନଭୂ; ପାନଭୁମି—ଅନ୍ୟରୂପ) drinking wine or toddy.

ପାନ ମସଲା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପଣ୍ଡି+ଫା. ମଶାଲ୍ଲା)—ପାନ ଖିଲିରେ ଦିଆ
Pāna masalā ଯିବା ମସଲା (ଯଥା—ଗୁଳୁଗୁଡ଼, ଅଲେଇଚ, ଯାଇତ୍ରୀ
ପାନ ମସଲା ଲବଙ୍ଗ, ଜାଇଫଳ ଓ କବାବଚିନି)—Spices taken
पानका मशाला with betel.

ପାନମଧୁରୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଣ୍ଡି+ମଧୁରିକା)—ଧନ୍ୟାଦିବର୍ଗର ବର୍ଷାୟୁଃ
Pānamahurī ଶାକବିଶେଷ—Anisse; aniseed; fennel;
ସ. ମିଶେଯୀ, ମଧୁରିକା, ମିସି, Faeniculium Vulgare.
ଅବାକ୍‌ପୁଷ୍ପୀ; ସଦ୍ଦଉ ପୁଷ୍ପିକା,
ଛିଣ୍ଡା, ଶାଲେୟ, ଶାଲୀନ
ଗୁ ବରଯାଲୀ
ଡେ. ଲୁପି; ପୋଦଜଲ କୁରହ ସୌଫ]
ମ. ବଡ଼ୀ ଶୌଫ
ଫା. ବାସ୍‌ବାନ୍
ଆ. ଏଜଯାନଜ
ପାନମହରୀ, ମୌରୀ, ମଉରୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ଖିଲି ପାନରେ ଓ ଗୁଣ୍ଡବାର ମସଲା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ। ଏହା ଔଷଧରେ ଲଂଗ ଓ ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଏହା ସୋନଗୁଳ, ଅଗ୍ନି-ମାନ୍ଦ୍ୟ, ମଳବଦ୍ଧତା, କ୍ରିମି, ଶୂଳ, କାସ, ବତ୍ତି, ଶ୍ଲେଷ୍ମା ଓ ବାୟୁନାଶକ। ଏହା ବୃଷ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ ଓ ପାଚକ।]
ସଉପ, ସୌପ, ମିଠାଜିରା
(ପାନମଉର, ପାନମୌଲି, ପାନମଧୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାନରା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପଣ୍ଡିକାର)—୧। ପାନବରଜ (୨) (ଦେଖ)
Pānarā 1. Pānabaraji (2) (See)
ବାରୁଇ, ବାରଜୀ; ପାନବରଜୀ, ପାନତି ୨। ପାନ ବେପାରୀ—
ପନେରି, ବରଇ 2. A trader in betal-leaves.
(ପାନେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାନ ଲୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ବରଜଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—ପାନ ଲତାରୁ ପାନ
Pāna lorḍā ଛଣ୍ଡାଇବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—Plucking of betel leaves from the creeper.

ପାନ ଲୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବରଜମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—ପାନଲତାରୁ
Pāna lorḍibā ପାନ ତୋଳିବା—To pluck betel leavs from the creeper.

ପାନ ଶିର—ଦେ. ବ.—ପାନ ଡେଙ୍ଗାକୁ ଲାଗି ଥିବା ପାନପତ୍ରର ପିଠି
Pāna śira ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିରା—The continuation of the
(ପାନଶିର—ଅନ୍ୟରୂପ) stem of a betel leaf.

ପାନ ଶୌଣ୍ଡ—ସ. ବଶ. ପୁଂ. (ପାନ=ମଦ୍ୟପାନ+ଶୌଣ୍ଡ=ମତ୍ତ)—
Pāna śaunḍa ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାନରତ; ମଦୁଆ; ମଦ୍ୟପାନାସକ୍ତ—
One addicted to drink; drunkard.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାନସ—ଦେ. ବ.—(ଫା. ଫାନୁସ୍)—କାଚ, ମେଘନାଲ ଓ କାଗଜ
Pānasa ନିର୍ମିତ ଦୀପାଧାରବିଶେଷ—Chineese lantern.
ଫାନସ ଫାନୁସ [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ପାନସ ଉପରେ ଉଡ଼େ ଭାଲୁ (ପାନୁସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉଡ଼ା ପାନୁସ କୁହା ଯାଏ ।]

ସ. ବିଣ. (ପନସ + ଅ)—ପଣସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to the jackfruit.

ସ. ବ—ପଣସରୁ ଛଆର ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଏକପ୍ରକାର ମଦ୍ୟ—
A kind of wine prepared in old times from the jack fruit.

ପାନାଗାର—ସ. ବ. (ପାନ + ଆଗାର)—ମଦଖଣ୍ଡ; ଯେଉଁ ଘରେ ମଦ
Pānāgāra ପିଇବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି—Tavern;
a house where people assemble to drink
(ପାନାଳୟ, ପାନଶାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) wine.

ପାନାତ୍ୟୟ—ସ. ବ—ଅତ୍ୟଧିକ ମଦ୍ୟପାନ ଯୋଗୁଁ ଜନ୍ମିବା ରୋଗ
Pānātyaya ବିଶେଷ—A disease due to excessive drinking of wine.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନ ବାଢ଼ ଓ ପୀଡ଼ା ହୁଏ, ମୁହଁ ଦଲଦଲା ହୋଇଯାଏ, ଘନ ଘନ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୁଏ, ପ୍ରଳାପ ହୁଏ ଓ ମୁହଁରୁ ଫେଣ ବାହାରେ—ହୁ. ଶ ।]

ପାନାର୍ଥୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାନ + ଅର୍ଥ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pānārthi ୧ । ଯେ ପିଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ—
(ପାନାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Desirous of drinking.

୨ । ଯାହାକୁ ଶୋଷ କରୁଥାଏ—2. Thirsty.

ପାନାସକ୍ତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପାନରେ ଆସକ୍ତ)—
Pānāsakta ୧ । ଯେ ସବୁବେଳା ଜଳପାନ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
(ପାନାସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Habituated to drinking water.

୨ । ଯେ ସବୁବେଳା ମଦ୍ୟପାନରେ ଲିପ୍ତ—
2. Addicted to drink; drunkard.

ପାନି(ନିଁ)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବସ୍ତର) ବ—ପାଣି; ଜଳ—
Pāni(niñ) Water.

ପାନିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରବେଣୀ; ପ୍ରସାଧନୀ)—୧ । କଙ୍କଉକା;
Pāniā(āñ) କେଶ ପ୍ରସାଧନୀ; କଙ୍ଘେଇ—1. Comb.
ଚିରନୀ; ଚିରୁନୀ, କାଁକଈ
ककही, कंघी

୨ । ଲୁଗାବୁଣା ସମୟରେ ଟାଣୀ ସୂତାକୁ ଧାଡ଼ିମତେ ଟାଣି ଧରିବା ନିମନ୍ତ୍ରି ବ୍ୟବହୃତ ଡେ. ଦୁବେ. କଙ୍କଉକା ସଦୃଶ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
2. A comb of weavers through which the warp threads are passed to keep them distinct from each other during weaving.

୩ । କାନ୍ଧ ଓ ଖୁଆ ମୁଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତିକୋଣ ହାଡ଼—
3. The scapula.

୪ । ଉଲ୍ ଓ ହୋଇ ଆଦିକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ପରିଷ୍କାର କରିବା ପାନିଆ—
4. A comb for clearing wool, flax etc.

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବସ୍ତର) ବିଣ.—ପାଣିଆ—Watery.

ପାନିଆଁ ଦହି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଘୋଳ ଦହି—
Pāniāñ dahi Churned curd.

ପାନିଆ ଖେଳ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ଏକପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା—
Pāniā khela A kind of indoor game.

[ଦ୍ର—ଦୁଇଜଣ ଖେଳାଳି ଏଥିରେ ଖେଳନ୍ତି । ଝିଟିକା-କାରରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପାନ ଗୋଡ଼କୁ ଛେଳି ଓ ବଡ଼ ଗୋଡ଼କୁ ବାଘ କଳ୍ପନା କରିଯାଇ ଭୂମିରେ ଗାର କଟାଯାଇ ରଖାଯାଏ । ଜଣେ ଖେଳାଳି ଛେଳି ହୁଏ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବାଘ ହୁଏ । ଛେଳି ଗୋଡ଼ମାନ ଏପର ବସାଇବାକୁ ଦେବ ଯେ ବାଘ ଗୋଡ଼ ଭାଲୁ ଡେଇଁ କରି ଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ପାନିଆ ଘାସ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ—
Pāniā ghāsa A kind of grass.
(ପାନିଆଁ ଘାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ପାନିଆପର ତଉଡ଼ା, ଏହାର ପତ୍ର ଧାନ ପତୁଆରୁ ସାନ ଓ କୋମଳ ।]

ପାନିକ—ସ. ବ—(ପାନ + ଇକ)—ମଦ୍ୟକାର ଓ ମଦ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ
Pānika ବ୍ୟକ୍ତି; ଶୁଣ୍ଡି—A vender of spirituous liquors; wine distiller. (Apte)

ପାନିକି—ଗ୍ରା. ବ—ପାଲ୍‌କି (ଦେଖ)
Pāniki Pālinki (See).

ପାନି କୁଆଲି—ପ୍ରାଦେ (ସୋନପୁର) ବ—ପାଣି କୁଆ (ଦେଖ)—
Pāni kuālī Pāṇi kuā (See).

ପାନିଲ—ସଂ. ବ—(ପାନ + ଇଲ)—ପାନପାତ୍ର—
Pānila A drinking vessel; goblet. (Apte).

ପାନିହାରି ବେଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହୁ.
Pānihāri belā ପନିହାଗ୍ର ବେଲ୍ଲ)—ପାନ୍‌ତି ବେଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Pān-ti belā (See)

ପାନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—(ପା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ପେୟ; ପାନର
Pānīya ଉପଯୁକ୍ତ—1. Drinkable.

୨ । ପିଇବା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ—
2. Intended to be drunk.

୩ । ରକ୍ଷଣୀୟ—
3. To be preserved or protected.

୪ । ଜଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to water.

୫ । ଜଳଚର(ଜୀବ)—5. Aquatic (animal)

ସ. ବ—୧ । ଜଳ—1. Water.

୨ । ପଣା—2. Sweet drink.

୩ । ପିଇବାର କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. A drink; beverage.

ପାନୀୟ କାକିକା—ସ. ବ—ପାଣିକୁଆ (ଦେଖ)
Pānīya kākikā Pāṇikuā (See)

ପାନୀୟ ନକୁଳ—ସଂ. ବ—ଓଅ—
Pānīy nakula Otter.

ପାନୀୟ ଫଳ—ସ. ବ—୧ । ପାଣି ଫଳ; ଶିଙ୍ଗଡ଼ା—
Pānīya phala 1. Water chestnut.

୨ । ମଖନା—2. A kind of aquatic plant, the seeds of which are fried and eaten.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଣିଆ ବର୍ତ୍ତିକା—ସଂ. ବ—ବାଲୁକା; ବାଲି—
Pāṇiy barṇṇikā Sand (Apte).
(ପାଣିଆ ବର୍ତ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଣିଆ ଶାଳା—ସଂ. ବ—୧ । ପାଣି ରଖିବାର ଘର—
Pāṇiay śāḷā 1. A house for storing water.
(ପାଣିଆ ଶାଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଥିକମାନଙ୍କୁ ଜଳ ବଣ୍ଟା ହୁଏ; ଜଳଛତ୍ର—1. A place for distribution of water to travellers.

ପାଣିଆ ଶାଳାରେ ପ୍ରାଣିମାତ୍ରେ,
ଦଇବେ ନିଜସ୍ତ ହେଉନେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ରାଟବଟ ।

ପାଣିଆମଲକ—ସଂ. ବ—ପାଣି ଅଁଳା (ଦେଖ)
Pāṇiyāmaḷaka Pāṇi a-aṁḷā (See)

ପାଣିଆଳୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଶଙ୍ଖ ପାରୁ—
Pāṇi āḷu 1. A kind of sweet edible arum.
ଶଂକଆଳୁ ୨ । ଗଯା ଆଳୁ—
ପାନାଆଳୁ 2. A kind of sweet yam.

ପାଣୁ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ—(ତେଲୁଗୁ)—ଟାକ୍ସ; ଟିକସ; ଶୁଳ୍ଲ-
Pāṇu Tax; cess.
(ଯଥା—ସଂସାର ପାଣୁ = ଇଂରାଜୀ ଟାକ୍ସ)

ପାଣୁଆରି—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାନ ଅଇଡ଼ (ଦେଖ)
Pāṇuāri (ପାନେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pāna aiṛda (See)

ପାନେ—ଦେ. ଅ - ଏକପାନ ବା ମାତ୍ରା ପରିମିତ (ଔଷଧାଦି)—
Pāne A dose of (medicine).
ଏକପାନ ଏକଖୁରାକ

ପାନେଲ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପାନେଲ)—ଯେଉଁ କବାଟର ପଟା ଖଣ୍ଡେ ଚଉକାରେ ନ ବୋଇ ଗୁରୁଯାଖେ ଚଉକାଠ ପରି ଚଉକା ପାନିଲ ପାନିଏଲ୍,ନଖାସୋଦ୍‌ରକୀବାଡ଼ ବସାଯାଇ ମଝିରେ ଖଣ୍ଡେ ପଟା ଉଡ଼ା ଯାଇଥାଏ—
ପାନଅଲ୍; ପାନଆଲ୍, ପାନଏଲ୍, ପାନଲ୍, ପାନଏଲୀ } ଅନ୍ୟରୂପ Panelled door.

ପାନେଲା—ବୈଦେ. ବ—ପନେଲା (ଦେଖ)
Pānelā Panelā (See)
ପାନଆଲ୍ଲା, ପାନଏଲ୍ଲା } ଅନ୍ୟରୂପ ପାନେଲା, ପିନିଓଲା
ପନେଲା

ପାନ୍ତୁଆ—ଦେ. ବ—ଲାଲମୋହନ; ଗୋଲ୍ଲପ ଜାମୁ ନାମକ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
Pāntua A kind of Indian sweetmeat made from cheese.
ପାନିତୁଆ; ପାନତୋୟା ପାନନ୍ତୁଆ
[ଦ୍ର— ଦୁଧ ଛେନା ସଙ୍ଗେ ଗହୁଳ ଗୁଣ୍ଡା ମିଶାଇ ଗୋଲ୍ଲାକାର ଦିଣ୍ଡ କରାଯାଏ । ପରେ ତାକୁ ଘିଅରେ ପାକ କର ଚନା ରସରେ ଡୁବାଇ ଏହା ଉଆର ହୁଏ ଓ ଏହା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପାନ୍ଥ—ସଂ. ବ. (ପଥିନ୍ = ପଥ + କୁଶଳ ବା ପଟୁ ଅର୍ଥରେ· ଅ)—
Pāntha ୧ । ବାଟୋଇ; ପଥିକ; ପର୍ଯ୍ୟଟକ—1. Traveller
୨ । ବଦେଶରେ ଥିବା ପୋଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବଚ୍ଛେଦ ଦୁଃଖୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A lover separated from his sweetheart being far away from home.

ପାନ୍ଥ ନିବାସ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାନ୍ଥର ନିବାସ)—ପାନ୍ଥଶାଳା—
Pāntha nibāsa (ଦେଖ)—Pānthaśāḷā (See)

ପାନ୍ଥ ପାଦପ—ସଂ. ବ—(ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ମାଡାଗାସ୍କର ଆଦି ପାନ୍ଥପାଦପ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଜନ୍ମିବା କଦଳୀ ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଗଛ—The traveller's tree; Ravenala Madagascariensis.
[ଦ୍ର—ଏହାର ବାହାଙ୍ଗାର ମୂଳକୁ ଛୁଞ୍ଚାଦ୍ୱାରା ଖତ କଲେ ତହିଁରୁ ଜଳପରି ସୁସ୍ୱାଦୁ ପାଣିଆ ରସ ବାହାରେ ଓ ତାହା ପଥିକମାନେ ପିଅନ୍ତି । ଏ ଗଛକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ କେତେକ ଲୋକ ଆଣି ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ଏ ଗଛରୁ ମଧ୍ୟ ଜଳପରି ସୁସ୍ୱାଦୁ ରସ ବାହାରେ ।]

ପାନ୍ଥ ଶାଳା—ସଂ. ବ—ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାନ୍ଥର ଶାଳା)—ପଥିକମାନଙ୍କ ପାନ୍ଥ ଶାଳା ଆଶ୍ରୟାର୍ଥ ନିମିତ୍ତ ଘର; ଚଟ୍ଟୀ—An inn; a serai; a rest house for wayfarers.

ପାପଚି ପିଠା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ - ଗୁଡ଼ ଭାଗ କମ୍ ଥିବା ଖୁବ୍ ମୋଟା କାକରା ପିଠା—
Pāp-chi piṭhā A thick pastry cake having a small quantity of sugar.

ପାପଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—(ଫ. ପର୍ଦ୍ଦହ)—କନ୍ଧମାଳ ଜଙ୍ଗଲର ପାପ-ṛdi ଏକପ୍ରକାର ବଣୁଆ ଗଛର ମୂଳକୁ ବା କନ୍ଦାକୁ ତେକା (ପାପିଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ତେକା ପତଳା କର କାଟି ଶୁଖାଇ କରାଯିବା ପରିବା—A kind of kitchen vegetable consisting of thin bits sliced from the root of a wild tree.
[ଦ୍ର— ଏହାକୁ ସିଝାଇ ତରକାରି କର ଖିଆ ଯାଏ ଓ ଗୁଡ଼ ସଙ୍ଗେ ପାଗ କର ଗୁଣ୍ଡୁଡ଼ା କର ଖିଆ ଯାଏ । କନ୍ଧମାନେ ଏହାକୁ ହାଟକୁ ବକିବାକୁ ଆଣନ୍ତି ଓ ଝୋକେଇଦରଅ ଦାମରେ ବକନ୍ତି ।]
ଦେ. ବ.—ପାପଡ଼ି (ଦେଖ)—Pāpaṛdi (See)

ପାପ—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + ଅପାଦାନେ. ଘ; ମନୁଷ୍ୟ ପାପ ଯାହା ଠାରୁ ଆପଣାକୁ ସବଦା ରକ୍ଷା କରେ)—
(ପାପକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ପାତକ; ଅଧର୍ମ—1. Sin.
(ପୁଣ୍ୟ—ବପରୀତ) ୨ । ଦୁଷ୍କୃତ୍ତ; ମନ୍ଦକର୍ମ—
2. Guilt; villainy; depravity.
୩ । ଅପରାଧ—3. Offence; crime.
୪ । ଅନିଷ୍ଟ—4. Evil; injury.
୫ । ଅମଙ୍ଗଳ; ଆପଦ, ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—
5. Calamity; misfortune.
୬ । ବଧ; ହତ୍ୟା (ହି. ଶ.)—6. Murder; slaughter.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ କର୍ମର ଫଳ ଇହଲୋକରେ ଓ ପରଲୋକରେ ଅଶୁଭ, ଯେଉଁ କର୍ମ ପରିଣାମରେ କର୍ତ୍ତାର ଅମଙ୍ଗଳକର, ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ବା ସମାଜର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଏ, ଯାହା ଶାସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିନ୍ଦିତ ତାହାକୁ ପାପ ବୋଲାଯାଏ । ପାପର ଫଳରେ କର୍ତ୍ତାର ଇହକାଳରେ ଦୁଃଖଭୋଗ ଓ ନିନ୍ଦା ଓ ପରକାଳରେ ନରକଭୋଗ ହୁଏ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଷିଦ୍ଧ କର୍ମ କରିବା ଓ ବିହିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

କର୍ମ ନ କରିବା ପାପ । ପାପର ସ୍ୱସର୍ଗକାଳ ମଧ୍ୟ ପାପଭୋଗୀ ହୁଏ । ପ୍ରାସ୍ଚିତ୍ତ, ଅନୁତାପ ଓ ଦଣ୍ଡଭୋଗଦ୍ୱାରା ପାପର କ୍ଷୟ ହୁଏ । ଇହକାଳରେ ଯାହାର ପାପକ୍ଷୟ ହୋଇ ନ ଥାଏ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ପାପର ଫଳରେ ନରକ ଭୋଗ କରେ ବା ନୀଚଯୋନିରେ ଜନ୍ମ ଲଭ ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରେ । ମନୁରେ ଅଛି ଯେ, ପାପ ପ୍ରକାଶ ଓ ଅନୁତାପଦ୍ୱାରା ପାପ କ୍ଷୟ ହୁଏ ।]

ସଂ. ବଣ.—(ପାପ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପାପୀ; ପାପିଷ୍ଠ—1. Sinning.

ତଇବେ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଅଛିନ୍ତ ସେ ପାତ,
ମୋ ବାହୁପୃଷ୍ଠରେ ତା ମାନ ଥିବ ଲେପ—କୃଷ୍ଣଦଂଡ. ମଦ୍ଦାଦରଉ. ବନ ।

୨ । ପାପଜନକ—2. Sinful.

୩ । ଅନଷ୍ଟକର—3. Injurious; deleterious.

୪ । ଦୁଷ୍ଟ; କ୍ରୁର; ଖଳ—4. Wicked.

୫ । ଅଶୁଭ; ଅମଙ୍ଗଳକର—5. Evil; inauspicious.

ବେ. ବ.—୧ । ବରଣ୍ଡାକର ବଷୟ; ବରଣ୍ଡାର କାରଣ—1. Botheration.

୨ । କଳଙ୍କ—2. Stain.

(ଯଥା—ଅମୁକ ମଲ୍ଲ, ପାପ ଗଲ୍ଲ ।)

ପାପ କର୍ମ—ସଂ. ବ.—୧ । (କର୍ମଧାରସ୍ୱ)—ପାପଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ—1. Sinful act.

(ପାପକାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (କର୍ମଧା) ମନ୍ଦ କର୍ମ—2. Wicked deed.

ପାପକର୍ମୀ - ସଂ. ବଣ. (ପାପ + କର୍ମନ୍; ୯ମା. ୧ବ.; ବହୁବ୍ରୀହି)—Pāpakarmā. ପାପୀ—Sinner; sinning; sinful; committing sins.

(ପାପକର୍ମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାପକାରିଆ — ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ବୁଲାନ୍ତି (ବଲଦ) (ଦେଖ)—Pāpakāriā Bulānti (balada) (See)

ପାପକୃତ୍—ସ. ବଣ. (ପାପ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ପାପିଷ୍ଠ; ଯେ ପାପ କରେ—Pāpakṛut Sinful; sinning.

ପାପକ୍ଷୟ—ସଂ. ବ.—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାପ କ୍ଷୟ)—ପାପର ମନ୍ଦଫଳର କ୍ଷୟ ବା ହ୍ରାସ ବା ଅନ୍ତ—Pāpa kshaya 1. The decrease or end of the evil effects of sin

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପର କ୍ଷୟ ହୁଏ ଯେଉଁଠାରେ) ତୀର୍ଥ (ହି. ଶ.)—2. A sacred place of pilgrimage.

ପାପଗର୍ଭ—ସଂ. ବ. (ମ. ତ ତ୍ପୁ;)—ପାପ ପ୍ରଣୟ ଜନିତ ଗର୍ଭାବସ୍ଥା—Pāpa garbha Pregnancy resulting from illicit connection.

ପାପଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଅମଙ୍ଗଳକାରୀ କେତେକ ଗ୍ରହ—Pāpa graha 1. Some of the inauspicious planets in Hindu astrology.

(ଶୁଭଗ୍ରହ—ବିପରୀତ)

[ଦ୍ର—ଶନି, ରବି, ମଙ୍ଗଳ, ରାହୁ ଓ କେତୁ ଏମାନେ ପାପଗ୍ରହ ଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବୁଧ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ କୌଣସି ଗ୍ରହ ପାପଗ୍ରହ ।]

୨ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀଠାରୁ ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯିବା ଚନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ.)—2. (astrology) The moon in its phases from the 8th day of the dark lunar fortnight to the 8th day of the bright fortnight.

ପାପଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—[ପାପ + ହନ୍ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍]—ପାପହା Pāpaghna ମନୁଷ୍ୟର ପାପ ନାଶ କରେ; ପାପନାଶକ—Destroying one's sins.

(ପାପଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂ. ବ—ଗଣ୍ଡି; ତିଳ—Sesame; sesamum seed.

ପାପଘ୍ନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାପଘ୍ନ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ପାପଘ୍ନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—Pāpaghnī Feminine of Pāpaghna.

ପାପ ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (ସଂ. ପାପଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର)—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) Pāpa chandra ବିଶାଖା ଓ ଅନୁରାଧା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ) (ପାପଚନ୍ଦ୍ରମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ଥିତ ଚନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ)—(astrology. The moon when it is in the south of the 16th and the 17th asterisms.

ପାପଚର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାପ + ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Pāpachara ପାପ ଆଚରଣକାରୀ; ପାପୀ—Sinning.

(ପାପଚରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ପାପଚର୍, ପାପଚରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାପଚିନ୍ତା—ସଂ. ବ – ପାପ କରିବାର ଚିନ୍ତା—Pāpachintā Sinful thought.

ପାପଚେତାଃ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପ + ଚେତସ୍; ୯ମା. ୧ବ) —Pāpachetāḥ ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Of sinful or wicked mind.

(ପାପଚିତ୍ତ, ପାପମତ୍ତ, ପାପବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାପ ଛୁଇଁବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାପ + ସ୍ପୃଶ ଧାତୁ)—ଆପଣାର ପ୍ରିୟପାତ୍ରର ଅମଙ୍ଗଳାଶଙ୍କା ମନରେ ଉଦୟ ହେବା—Pāpa chhuiñbā Portentious thoughts about one's loved being.

ପାପଛୁଁଆ।
ପାପଛୁଁନା

ପାପ ଜୀବ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପାପ + ଜୀବ)—ପୁରାଣାନୁସାରେ ସ୍ତ୍ରୀ, ଶୂଦ୍ର, ହୂନ ଓ ଶବରଆଦି ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—Pāpa jība A woman, a Śūdra, a Hun and a Śabara (according to the Hinndu Purāṇas).

ପାପଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍ପଟ; ପ୍ରା. ପପ୍ପଡ଼)—୧ । ବଟା ମୁଗ ବା ବୁଟ Pāpaṛda ସହିତ ଲୁଣ, ଜୀର, ସାଜମାଟି, ଦ୍ୱେଙ୍ଗୁଆଦି ମିଶାଇ ପାପଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପତଳା ପିଠା—1. A thin cake prepared of pasted pulses.

ପାପଡ଼

(ପାପଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଭାଜି କରି ଖାଇଲେ ରୁଚିକର ହୁଏ ।]

୨ । ଆଉଟା ଦୁଧ ଜଉରେ ପଡ଼ିବା ସରର ବହୁ ସ୍ତରକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ରଖାଯାଇ ଶୁଖା ଯାଇଥିବା ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ; ସ୍ତର ହୋଇ ସଞ୍ଚିତ ସରଜା—2. A cake made up of seveal layers of cream pressed together.

ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଇଂ. ପପର୍) —୧ । ପାପଡ଼ ମକଦମା (ଦେଖ)—1. Pāpaṛda makadamā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଇଂ. ପପର୍)—ମକଦମାର ଖରଚ୍ ଚଲାଇବାକୁ ଅକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A pauper; a person who is declared unable to pay the courtfees of a suit filed by him.

ପାପଡ଼ ମକଦମା—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—(ଇଂ. ପପର୍=ନସ୍ୱ ଓ ଫା. ମୁକଦ୍ଦମା)—ଅର୍ଥଘ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅଦାଲତରେ କୋଽଫିସ୍‌ର ଖର୍ଚ୍ଚାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ କୌଣସି ମକଦମା ଚଲାଇବା ନିମନ୍ତେ ଦାଏର କରିବା ମକଦମା—Pauper suit.

Pāpardā makadamā
ପାଁପରମୋକଦମ
ପାଁପର ମୁକଦ୍ଦମା
ପାଁପଡ଼ସୁଟ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାପଡ଼ସୁଟ୍ }

ପାପଡ଼ା—ଦେ ବ—୧ । ପାପଡ଼ ୧ (ଦେଖ)
Pāpardā 1 Pāparda 1 (See)
୨ । ପାପଡ଼ି (ଦେଖ)—2 Pāpardi (See)
୩ । (ଫ. ପର୍ଦ୍ଦହ)—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବଙ୍ଗ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆଦରେ ଜନ୍ମିବା ନାଭ୍ୟୁଚ୍ଚ ବନ୍ୟ ତରୁବିଶେଷ—
ପାପଡ଼ା 3. A wild timber-tree.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରଚ୍ଛବର୍ଷ ପତର ଝଡ଼ା ଦଏ ଓ ନୂଆ ପତ୍ର କଅଁଳେ । ଏହାର ମଞ୍ଜିକାଠ ଚକ୍କଣ ଓ ଧଳା ଓ ହଲଦିଆ ମିଶା ବର୍ଣ୍ଣ, ଚେମ୍ପଡ଼ ଓ ଝାଣୁଆ । ଏ କାଠରେ ପାନିଆ ଭିଆର ହୁଏ । ଏ'କାଠରେ ଖୋଦନ କାମ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ କରାଯାଇ ପାରେ—ହ୍ର. ଶ ।]

ଦେ. ବଣ—ପୋରହା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ—Worn out.

ପାପଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପପର୍ଟୀ)—୧ । ହିମାଳୟରେ ଉତ୍ପନ୍ନ କ୍ଷୁଦ୍ରଶାକ ବିଶେଷ—1. Podophyllum Emodi; a medicinal plant.
Pāpardi

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳରେ ରେଚକ ଔଷଧ ହୁଏ ।]

୨ । ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—2. Gharapordiā (See)
୩ । ପାପଡ଼ ୧ (ଦେଖ)—3. Pāparda 1 (See).

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣିମାଛ—
A kind of sea-fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ନଈ ମୁହାଣରେ ମିଳନ୍ତି ।]

ପାପ ତାପ—ସଂ. ବ. (ସଦ୍ଭବର, ପାପ+ତାପ)—ପାପ ଓ ଦୁଃଖ—
Pāpatāpa Sin and pain.

ପାପତତିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ପାପଚେତା)—(ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି) ପାପମନା—Evil-minded.
Pāpatitiā
(ପାପତତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାପଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ—୧ । ପାପଯୁକ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଖିବା—1. Sinful look; looking on a person with a sinster motive.
Pāpadrushṭi

୨ । ପ୍ରତିକୂଳ ଦୃଷ୍ଟି—2. Evil eye.
୩ । ଅଶୁଭକର ଦୃଷ୍ଟି—3. Inauspicious look.

ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଦୃଷ୍ଟି ପାପମୟ ଅଟେ—
1. Having a sinful glance.

୨ । ଯାହାର ଦୃଷ୍ଟି ଅମଙ୍ଗଳକର—
2. Having an inauspicious glance.

ପାପ ଦୋସ୍ତି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦୋସ୍ତି ; ଆ. ଦୋସ୍ତୀ)—ପାପ ପ୍ରଣୟ—
Pāpa dosti Illicit love.
ପାପ ଦୋସ୍ତି **पाप दोस्ति**

ପା ପଦ୍ମ—ଦେ. ବ—ପାଦ ପଦ୍ମ (ଦେଖ)
Pā padma Pāda padma (See)

ପାପନାମା—ଫ. ବଣ. (ପାପ+ନାମନ୍ ; ୪ମା. ୧ବ)—
Pāpa nāmā ୧ । ଅମଙ୍ଗଳ ବା ଅଶ୍ଳୀଳ ନାମଧାରୀ (ହ୍ର. ଶ.)—
1. Bearing an inauspicious or indecent name.

ପାପ ନାଶ—ଫ. ବ—ପାପ ମୋଚନ (ଦେଖ)
Pāpa nāśa Pāpa mochana (See)
୨ । ଅପକୀର୍ତ୍ତି ଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି) (ହ୍ର. ଶ.)—
2. (a person) Having an evil repute.

ପାପ ନାଶକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ—ପାପଘ୍ନ (ଦେଖ)
Pāpa nāśaka Pāpaghna (See)
(ପାପ ନାଶିକା; ପାପନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପାପନାଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାପ ନାଶନ—ସ. ବ. ପୁଂ—ପାପଘ୍ନ (ଦେଖ)
Pāpa nāśana Pāpaghna (See)
(ପାପ ନାଶନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଫ. ବ—୧ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ (ହ୍ର. ଶ.)—1. Expiation.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ୍ର. ଶ.)—2. Bishṇu.
୩ । ଶିବ (ହ୍ର. ଶ.)—3. Śiba.
୪ । ପାପ ମୋଚନ (ଦେଖ)
4. Pāpa mochana (See)

ପାପ ନାଶିନୀ କୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଥିବା ପଥର ପାନ୍ଧାଡ ବନ୍ଧା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ପୁଷ୍କରଣୀ—
Pāpa nāśinī kunḍa Name of an artificial tank of Bhubaneśwara.

ପାପ ନିଶ୍ଚୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପ+ନିଶ୍ଚୟ)—
Pāpa niśchaya ପାପ କରିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ—
(ପାପ ନିଶ୍ଚୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Determined to commit sin.

ପାପ ପତି—ଫ. ବ. (ମ. ଘ. ଲୋ)—ଜାର; ଉପପତ୍ତି—
Pāpa pati A paramour.

ପାପ ପୁରୁଷ—ଫ. ବ—୧ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ପାପ; ସଇତାନ; ପାପ ନାମଧାରୀ କଳ୍ପିତ ପୁରୁଷ—
Pāpa purusha
1. Sin personified; Satan.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ମତରେ କଳ୍ପିତ ପାପପୁରୁଷର ସମସ୍ତ ଶରୀରର ଉପାଦାନ ଓ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ଲୋମମାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ଉତ୍ପନ୍ନ ପାପ ବା ମହାପାପକ ଓ ଉପପାପକ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ କଜ୍ଜଳ-କଳା, ଏହାର ଆଖି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ଏ ସବୁବେଳା କ୍ରୁଦ୍ଧ ଓ ଏହାର ଆୟୁଧ ଖଡ୍ଗ ଓ ଢାଲ । ହ୍ର. ଶ.]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ମ. ପ. ଲୋ; ପାପ କର୍ମକାରୀ ପୁରୁଷ)—
ପାପୀ ବା ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A villain; a wicked person.

ପାପ ପ୍ରଣୟ—ସ. ବ—ପରସ୍ତ୍ରୀ ବା ପରପୁରୁଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମ—
Pāpa praṇaya Illicit love; adulterous love.

ପାପ ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସ. ବଣ. ଓ ବ ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପ+ପ୍ରବୃତ୍ତି)—
Pāpa prabṛutti ପାପ ମତି (ଦେଖ)
Pāpa mati (See)

ପାପ ଫଳ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାପ+ଫଳ)—
Pāpa phala ୧ । ପାପର ଅଶୁଭ ଫଳ—
1. The evil effects of sinful acts.
୨ । (କର୍ମଧା) ମନ ବା ଅଶୁଭ ଫଳ—2. Evil result.
ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେଉଁ କର୍ମର ଫଳ ପାପ; ପାପଜନକ—
Sinful (act).

ପାପ ବୁଦ୍ଧି—ସ. ବ—ମନ ପ୍ରବୃତ୍ତି—
Pāpa buddhi Evil disposition.
(ବିପରୀତ—ଧର୍ମବୁଦ୍ଧି) ସ. ବଣ—ପାପ ଚେତା (ଦେଖ)
Pāpa chetā (See)

ପାପ ଭକ୍ଷଣ—ସ. ବ—କାଳ ଭୈରବ (ଦେଖ) (ହ. ଶ.)—
Pāpa bhakshaṇa Kāla bhairaba (See)

ପାପ ଭାକ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ପାପ+ଭାଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ପାପ—1. Sinning.
୨ । ପାପର ଫଳ ଭୋଗୀ—
2. Sharing the punishment for a sin.

ପାପ ଭାଗୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାପ+ଭାଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପାପ ଭାକ୍ (ଦେଖ)
Pāpa bhāgi Pāpa bhāk (See)
(ପାପ ଭାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାପ ଭୀରୁ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Pāpa bhīru ଧର୍ମ ଭୀରୁ; ପାପ କରିବାକୁ ଯେ ଡରେ—
Fearing sin; scrupulous; god-fearing.

ପାପ ମତି—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପ+ମତି)—
Pāpa mati ପାପୀର ମନ ସର୍ବଦା ପାପ କର୍ମ ଆଡ଼କୁ ଧାଏଁ—
Evil-minded; malevolent.
ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପାପ+ମତି)—
ପାପ କର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ଆକୃଷ୍ଟ ମନ—
Inclination to do evil.

ପାପମୟ—ସ. ବଣ. (ପାପ+ପୂର୍ତ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ମୟ୍)—
Pāpamaya ୧ । ପାପରେ ପୂର୍ତ୍ତି (କର୍ମ, ଜୀବନ)—
(ପାପମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Sinful; full of sin.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିନ୍ତା, କର୍ମ ଓ ଚେଷ୍ଟା ପାପରେ ପୂର୍ତ୍ତି; ପାପୀ—
2. (a person) Sinful in thought, act and endeavours.

ପାପ ମୋଚନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପାପ+ମୋଚନ)—
Pāpa mochana ୧ । ପାପରୁ ମୁକୁଳାଇବା—
1 Liberation or redemption from sin.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଦୋଷର ବା ପାପର କ୍ଷମା—
2. Remission of guilt.
ସ. ବଣ—ପାପରୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେ ମୁକ୍ତ କରେ—
Redeeming a person from sin.

ପାପ ମୋଚନି—ସ. ବ—ଚୈତ୍ର କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷ ଏକାଦଶୀ (ହ. ଶ.—)
Pāpa mochani The eleventh day of the dark fortnight of Chaitra.

ପାପରା—ଦେ. ବଣ—୧ । ପୋରଢ଼ା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
Pāparā 1. Worn out; decayed.
ପୁରୁପୁରା ୨ । କାଷ୍ଠଦଷ୍ଟ—2. Worm-eaten.
୩ । ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ; ନସ୍କା—3. Fragile.

ପାପ ରୋଗ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ପାପ+ରୋଗ)—୧ । ଯେଉଁ ରୋଗ
Pāpa roga ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ ବା ଇହ ଜନ୍ମରେ କରିବା ପାପର ପରିଣାମ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି — Any disease believed to be the penalty for sins committed.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କୁଷ୍ଠ, ଯକ୍ଷ୍ମା, କୁନଖ (କଣନଙ୍ଗା), ଶ୍ୱାବଦନ୍ତ (ଦାନ୍ତ କଳା ପଡ଼ିଯିବା), ପୀନସ, ପୂତି ବକ୍ତ୍ର (ଶ୍ୱାସ ବାସୁରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରିବା), ଖ୍ରୀନାଙ୍ଗତା, ଶ୍ୱିତ୍ର, ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠ, ପଂଗୁତା, ମୂକତା, ଲୋଲଜିହ୍ୱତା, ଉନ୍ମାଦ, ଅପସ୍ମାର, ଅନ୍ଧତା, କାଣତ୍ୱ, ଭ୍ରାମର (ମୁଣ୍ଡ ଘୂରିବା), ଗୁଲ୍ମ, ଶ୍ଲୀପଦ (ଗୋଦର) ଆଦି ପାପରୋଗ ଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଓ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା, ସୁରାପାନ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହରଣ ଆଦି ବିଶେଷ ବିଶେଷ ପାପ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନରକ ଗମନ ହୁଏ ଓ ପରେ ପଶୁ, କୀଟ, ପତଙ୍ଗ ଆଦି ପାପ ଯୋନିରେ ଜନ୍ମ ଲାଭ କରିବା ପରେ ପୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ଲାଭ ହୁଏ—ହ. ଶ)

୨ । ମସୂରିକା; ବସନ୍ତରୋଗ (ହ. ଶ)—2. Small pox.

ପାପର୍ଦ୍ଧି—ସ. ବ. (ପାପ+ଋଦ୍ଧି)—ମୃଗୟା (ହ. ଶ)—
Pāparddhi Hunting.

ପାପଲ୍ଲବ—ଦେ. ବ. (ସଂ ପାଦ+ପଲ୍ଲବ; ଭୁଲ; କରପଲ୍ଲବ)—(ଗୁରୁଜନ, ଦେବତା, ମହାପୁରୁଷ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଦ ପ୍ରତି ଏ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ) ପଲ୍ଲବ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନ ପାଦ; କୋମଳ ପାଦ—Dainty feet; tender feet.
ଯାହା ପାପହର ମହାପାପଲବ ନ ଉଷେ ମୁରଣ ଛଗତ୍ର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତୁ ବଲା ।

ପାପ ଶୋଧନ—ସ.ବ (ପାପ+ଶୋଧନ)—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦି ଦ୍ୱାରା ପାପଶୁଦ୍ଧି—1. Purification of a sinner by expiation.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ (ହ. ଶ)—2. Any place of pilgrimage.

ପାପ ସମ୍ଭବ—ସ. ବଣ—ପାପରୁ ଜାତ—Born of sin.
Pāpa sambhaba

ପାପହର—ସ. ବଣ. (ପାପ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ପାପନାଶକ—
Pāpahara Destroying the evil consequence of sin.
(ପାପହା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପାପହର—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାପା—ସ.ବ--ଦ୍ୱସ୍ତା,ଜ୍ୟେସ୍ଥା, ଅନୁରଧା ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବୁଧଗ୍ରହର ଗତି(ହି.ଶ)--
Pāpā The passing of the planet Mercury through the 13th, 18th and 17th asterisms.

ଦେ.ଅ (ଶିଶୁବଚନ;ଭୁଲନାକର ଇଂରାଜ ଶିଶୁବଚନ ପାପା=ପିତା)
ପାପା; ଶିଶୁମାନେ ପିତାଙ୍କୁ ସଂବୋଧନ କରିବା ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକଶବ୍ଦ—
ପାପା A name by which a child naturally accosts its father; papa.

ପାପାଙ୍କୁଶା—ସଂ. ବ. (ପାପ+ଅଙ୍କୁଶ+ଆ)—ଆଶ୍ୱିନଶୁକ୍ଳା ଏକାଦଶୀ
Pāpāṅkuśa (ହି. ଶ)—The eleventh day of the bright fortnight of the month of Aświna

ପାପାଚରଣ—ସ.ବ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;ପାପ+ଆଚରଣ)—ପାପକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
Pāpācharaṇa Sinful conduct; commission of sin.

ପାପାଗ୍ଭର—ସଂ. ବିଣ. ପୁ. (ପାପ+ଆଗ୍ଭର)—ପାପାଗ୍ଭରୀ (ଦେଖ)
Pāpāchāra Pāpāchāri (See).

ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) —ପାପଯୁକ୍ତ ଆଗ୍ଭର; ପାପାଚରଣ (ଦେଖ)
Pāpācharaṇa (See).

ପାପାଗ୍ଭରୀ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ(ପାପ+ଆ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍୧ମା.୧ବ)--
Pāpāchāri ପାପ କର୍ମକାରୀ—Sinful;of sinful conduct. (ପାପାଗ୍ଭରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାପାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପ+ଆତ୍ମନ୍)—୧ । ପାପଚେତା;
Pāpātmā ପାପରେ ଅନୁରକ୍ତ—1. Sinful; sinnig.

୨ । ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମା—2 Of wicked disposition.

ପାପାଶୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପାପ+ଆଶୟ)—୧ । ପାପୀ—
Pāpāśaya Sinning; sinful.
(ପାପାଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ ପାପଚେତା (ଦେଖ)
(ପାପାଶୟତା—ବ) 2, Pāpachetā (See)

ପାପାହ—ସଂ. ବ. (ପାପ+ଅହନ୍)—୧ । ଅଶୌଚ କାଳ—
Pāpāha 1. The time of impurity owing to a birth or death.

୨ । ଅଶୁଭ ଦିନ—2. Inauspicious day.

ପାପିୟା-ଦେବ—୧ । ପାପୟା (ଦେଖ)—
Pāpiā 1. Pāpayā (See)
(ପାପେୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୁଞ୍ଜରେ ମିଷ୍ଟସ୍ୱରକାରୀ ଏକପ୍ରକାର
ପାପୀୟା **ପପୀହା** ଇଜ୍ରେପୀୟ ପକ୍ଷୀ--2 Nightingale

ପାପିଷ୍ଠ--ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାପ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)--୧ । ମହାପାପୀ—
Pāpishṭha 1. Very sinful.
(ପାପିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅପରାଧୀ—2. Guilty.

ପାପିଷ୍ଠୀ-ଦେ, ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ପାପିଷ୍ଠା)—ପାପକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Pāpishṭhī Sinful woman.

ପାପିଷ୍ଠା ଏହୁ କୁତଦ୍ଭୁତ.
ଧ୍ରୁବ ଏହାର ଏ ସନ୍ତତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭା.ଉଦ୍ୟୋ ।

ପାପୀ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ. (ପାପ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pāpī ୧ । ପାପକାରୀ—1. Sinful; committing sin.
(ପାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
୩ । କ୍ରୂର; ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ—3 Cruel.
ସଂ. ବ—୧ । ପାପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A sinner.
୨ । ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An offender.
୩ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Wicked person.
୪ । କ୍ରୂର ବ୍ୟକ୍ତି—4. A cruel person.

ପାପୀ ତାପୀ—ଦେ. ବ (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ପାପୀ+ତାପୀ)—
Pāpī tāpī ୧ । ଅଦ୍ୟତନ ପାପ କରିଥିବାରୁ ସନ୍ତପ୍ତ—
ପାପୀ ତାପୀ 1. Repentant for one's sins.
ପାପୀ ତାପୀ ୨ । ପାପୀ ଓ ଦୁଃଖୀ—2. Sinful and miserable.

ପାପୀୟାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପାପ+ଅତ୍ୟର୍ଥେ ଇୟସ୍; ପାପୀୟସ୍ ଶବ୍ଦ;
Papiyān (ପାପୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ମା. ୧ବ) --ପାପିଷ୍ଠ —Sinful.

ପାପୁଡି —ଦେ. ବ—ପାପଡ଼ (ଦେଖ)
Papurḍi Pāpaṛḍa (See)

ପାପୁଲ—ଦେ. ବ - (ସଂ ପୃଷ୍ଠ)—୧ । କରପୃଷ୍ଠ—
Pāpul: 1. The back of the palm.
ହାତେର ପିଠ ଦେହରୁ ଝାଳ ବହି ଯାଉଅଛ, ଦୀ ହାତ ପାପୁଲରେ
ଉପର ହତୀ ମୁହଁରୁ ପୋଛ ପୋଛ ପୋଛ ପକାଉଅଛନ୍ତି ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯାତ୍ରୀ ।

[ଦ୍ର—କରତଳକୁ ଲେଉଡ଼ ଓ କରପୃଷ୍ଠକୁ ପାପୁଲ କହନ୍ତି ।]

ପାପୁଲର ପିଠି ୨ । କରତଳ—2 Palm of the hand.
ତଳୁଆକା ଉପରଭାଗ ୩ । ପାଦର ପୃଷ୍ଠ—3. The instep.

[ଦ୍ର—ପାଦତଳକୁ ତଳପା ଓ ପାଦପୃଷ୍ଠକୁ ପାପୁଲ ବୋଲିସାଏ ।]

ପାପୁଲିକାଣ୍ଡ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ହାତର ପାପୁଲରେ ହୋଇଥିବା
Pāpulikāṇḍa ଏକପ୍ରକାର ଦୁଷ୍ଟ 'ଘାଆ'—
A sore on the back of the palm.

[ଦ୍ର—ଏହା ହାତର ପାପୁଲର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ମାଡ଼ିଯାଇ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ବିଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ ।]

ପାପୂଜା—ଦେ. ବ (ସହଚର; ସଂ. ପାଦପୂଜା)—୧ । ପାଦପୂଜା—
Pāpūjā 1. Worshipping the feet.

୨ । ଦେବତା ଓ ମହାପୁରୁଷ ଆଦିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନାର୍ଥ ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ; ଭେଟି; ସଲାମୀ—2. Money presented to a Deity or great man as a mark of respect.

ଦେର ଦେର ଟଙ୍କା ପାପୂଜା ପଠାଇଥଉନ୍ତୁ;
ଦେମାନଙ୍କର ପଥ ଦେଉ ନାହିଁ—ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପାପୋଛ(ସ୍) ବୈଦେ. ବ (ଧା. ପାଦପୋସ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ପାଦ ଓ
Pāpochh s) ସଂ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ, ଓଡ଼ିଆ ପୋଛିବା) ବାହାରୁ ଘରକୁ
ପାପୋଶ ପଶି ଆସିବା ଲୋକର ତଳପାରେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳି
ପାପୋଶ ଓ କାଦୁଅ ଆଦିକୁ ଛଡ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ତଳପାରୁ
ପୋଷାର ଦେବା ପାଇଁ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପକାଯିବା କଡା.
ଆଦର ଆସ୍ତରଣ—Door mat.

ପାପ୍ମା —ସଂ. ବ (ପା ଧାତୁ+ଅପାଦାନେ ମନ୍; ୧ମା.୧ବ)—୧ । ପାପ—
Pāpmā 1. Sin; vice.
୨ । ଅପରାଧ—2. Guilt.
୩ । ଖଳତା; ଦୁଷ୍ଟତା--3. Wickedness.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥା; ମନ୍ଦ ଦଶା —
4. Bad fortune or state (Apte).
ଫ ବ୍ରୀ—୧ । ପାପମୟ—1. Sinful.
୨ । ପାପୀ—2. Sinning.
୩ । ଅନଷ୍ଟକର—3. Injurious; hurtful. (Apte.)

ପାବ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ —ଆଦମ ଜାତି ବିଶେଷ—
Pāb — A class of aborigines.

ପାବକ—ସଂ. ବିଣ. (ପୂ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pābaka (ପାବକା—ସ୍ତ୍ରୀ) — ଶୁଦ୍ଧକାରକ; ପବିତ୍ରତା ବିଧାୟକ; ଯାହା ପବିତ୍ର କରେ—Purifying; cleansing.
ସଂ. ବି ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ତାପ (ହି. ଶ.)—2. Heat.
୩ । ସଦାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A pious man.
୪ । ଭଲ୍ଲାତକ; ଭେଲଆ—4. Marking nut.
୫ । ନାଲ ଚିତା ଗଛ; ରକ୍ତ ଚିତ୍ରକ —
5. Plumbago Rosea (plant).
୬ । ସଦାଚାର (ହି. ଶ.)—
6. Approved conduct or practice.
୭ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ; ଅଗରଥୁ ଗଛ (ହି. ଶ.)—
7. Premna Integrifolia (tree).
୮ । ବନ୍ତୁଳସୀ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—8. Birdaṅga (See)
୯ । କୁସୁମ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—9. Kusuma (See)
୧୦ । ବରୁଣ (ହି. ଶ.)—10. The God of the ocean.
୧୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ.)—11. The sun.
୧୨ । ଅଗ୍ନିଦେବ—12. The God of fire (Apte).
୧୩ । ତିନି ସଂଖ୍ୟା—13. The number three (Apte).
୧୪ । ମୁନି; ଋଷି—14. Saint; sage (Apte).
୧୫ । ବୈଦ୍ୟୁତାଗ୍ନି—15. Fire got from electricity.
୧୬ । ବହ୍ନି ମନ୍ତ୍ର—
16. Vedic formula for worshipping fire.

ପାବକ ଋଷି— ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ ଜାତ ସତ୍ତେଇଶି ଜଣ
Pābaka ṛushi — ଋଷି—A generic term for 27 sages said to have sprung up from the body of Brahmā.

[ଦ୍ର–ମହାଭାରତ ବନପର୍ବରେ ଲେଖାଅଛି କି, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ ୨୭ ଜଣ ପାବକ ଋଷି ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଜ୍ୟୋତିର୍ବେଦରେ ଅଗ୍ନିଙ୍କର ଏହିସବୁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଅଙ୍ଗିରା, ଦକ୍ଷିଣ, ଗାର୍ହପତ୍ୟ, ଆହବନୀୟ, ଜନ୍ମିଷ୍ଟ୍ୟ, ବିଦ୍ୟୁତ, ଶୂର, ସମ୍ବର୍ତ୍ତ, ଲୌକିକ, ଜାଠର, ବିଷଗ, କବ୍ୟ, କ୍ଷେମବାନ୍, ବୈଷ୍ଣବ, ଦସ୍ୟୁମାନ୍, ବଲଦ, ଶାନ୍ତ, ଘୃଷ୍ଟ, ବିଭୁବସୁ, ଜୋତିଷ୍ମାନ୍, ଉରୁ, ଉଦ୍ଦ, ସ୍ୱିଷ୍ଟକୃତ୍, ବସୁମାନ୍, କବି, ସୋମ ଏବଂ ପିତୃମାନ୍ । ହି. ଶ]

ପାବଚ୍ଚ—ଦେ. ବ ପାହାଚ; ସିଢ଼ି; ସୋପାନ—
ଧାପ ଦର୍ଜା, ଖାଡ଼ୋ Flight of steps; ladder; stair.

ପାବତା(ଦା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଫଦ୍ଦ)—ପଦ୍ମଟଗସ୍ଥ୍ୟ—
Pābatā(dā) — Callichrus Pabda (fish).
ପାବଦା ପପଟା

ପାବନ—ସଂ. ବିଣ (ପୂ ଧାତୁ ଣିଚ ପାବ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ପବିତ୍ର—1. Sacred; pure; holy.
(ପାବନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପବିତ୍ରତାବିଧାୟକ; ଯାହା ପବିତ୍ର କରେ—
2. Purifying; sanctifying.
୩ ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା; ଉଦ୍ଧାରକାରୀ—
3. Delivering; saving.
୪ । (ପବନ+ଅ) ପବନ ପିଇ କର ଯେ ବଞ୍ଚିଥାଏ (ହି. ଶ.)—
4. Subsisting on air only.
ସଂ. ବି (ପୂ ଧାତୁ ଣିଚ ପାବ ଧାତୁ+ଅନ)—୧ । ଜଳ—
1. Water.
ଉଦାହରଣ- ପବନ-ପ୍ରବାହ
ଭିତ୍ତେକଥାବଙ୍କା ଟଙ୍କା ପାବନ-ପରଶେ – ଉଧାନାଥ, ମଦ୍ୟାସାଜା ।
୨ । ଗୋମୟ—2. Cowdung.
୩ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—3. Penance; expiation.
୪ । ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ (ଦେଖ)—4. Rudrāksha (See)
୫ । (+ଭାବ ଅନ); ପବିତ୍ରୀକରଣ—5. Sanctifying.
୬ । ଶୁଦ୍ଧୀକରଣ—6. Purification.
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବିଷ୍ଣୁ—7. Bishnu.
୮ । ଅଗ୍ନି—8. Fire.
୯ । ବ୍ୟାସଦେବ—9. Byāsa (author of the Mahābhārata).
୧୦ । କୁଷ୍ଠ; କୁଡ଼ (ହି. ଶ.)—
10. Costus Speciosus.
୧୧ । ପୀତ ଭୃଙ୍ଗରାଜ (ହି. ଶ.)—
11. The yellow flowered variety of Bhṛungarāja.
୧୨ । ଚିତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—
12. Plumbago Zeylanica (plant).
୧୩ । ଚନ୍ଦନ (ହି. ଶ.)—13. Sandal.
୧୪ । ସିହ୍ଲକ; ଶିଲାରସ (ହି. ଶ.)—
1 . Benzoin; incense (Apte).
୧୫ । ସିଦ୍ଧପୁରୁଷ (ହି. ଶ.)—
15. A spritually great man.
୧୬ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ତିଳକ ରେଖା—
16. A sectarial mark (Apte).

ପାବନି—ସଂ. ବ (ପବନ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଇ)—୧ । ହନୁମାନ୍—
Pābani — 1. Hanumān.
୨ । ଭୀମ—2. Bhīma.

ପାବନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପାବନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପବିତ୍ରକାରିଣୀ—
Pābanī — Purifying.
ସଂ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ—1. The river Ganges.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଗାଈ —2. Cow.
୩ । ତୁଳସୀ—3. The Holy Basil.
୪ । ହରଡ଼ା—4. Myrobalan.

ପାବନ୍ତି—ଦେ. କ୍ରି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ପାଇବା କ୍ରିୟାର ପାଆନ୍ତୁର ବିକଳ୍ପ ରୂପ—Do get.
Pābanti

ମୋଉଇ ଅନ୍ତ ଯେ ପାବନ୍ତି
ଜନ୍ମ ମରଣ ଭୟଗାନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀ. ନର୍ଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ପାବନ୍ଧ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ପାଏବନ୍ଦ (ଦେଖ)
Pābanda Pāebanda (See)

ପାବନ୍ଦି—ଦେଦେ. ବି. (ଫା)—ପାଏବନ୍ଦ (ଦେଖ)
Pābandi Pāebandi (See)

ପାବମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ; ମ ଆଗମ)—
Pabamāna ପବିତ୍ରତା ବିଧାୟକ—Purifying.
(ପାବମାନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାବିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପୂ ଧାତୁ ଣିଚ ପାବ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—
Pābita ୧ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—1. Sanctified.
୨ । ଶୋଧିତ—2. Purified.

ପାବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ପବିତ୍ର କରିବା—
Pābibā To purify.

ଏକ ବଂଶରେ ଶୁଦ୍ଧ ଜାଣ
ପାବିଲା ବଶୁଦ୍ଧ ବେଦେଣ । ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ତନ୍ତ୍ରୋଦସ୍ୱ ।

ପାବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୂ ଧାତୁ ଣିଚ ପାବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ପାବନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—ପବିତ୍ରତାକାରକ—
Pābī (ପାବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Purifying.

ପାବୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି. (ସଂ. ପବ୍‌ତ)—କେନ୍ଦୁଝର, ବଣେଇ, ବାମଣ୍ଡା ଓ ପାଲଲହଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଭୂୟାଁମାନଙ୍କ ଆବାସ ସ୍ଥାନର ନାମ; ଭୂୟାଁପୀଡ଼—Name of the place inhabited by the Bhuyāñs in some of the Orissa States.
Pāburdi

[ଦ୍ର—ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ବ, ପଣସ କାଗଜଲେମ୍ବୁ, କଦଳୀ ଓ ଚମ୍ପାଆଦର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗଛମାନ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣରେ ଜନ୍ମି ପ୍ରଚୁର ଫଳ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରସବ କରନ୍ତି ।]

ପାବୁଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ)—ପାହାଡ଼—
Pābuli Hill.

ପବେନ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ ପାବନ)—ହନୁମାନ୍—
Pābeni Hanumān.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ବୃକ୍ଷ ସେ ଯେ ଉପାଡ଼ି ଧରଇ,
ପାବେନର ଅଙ୍ଗେ ବେଗେ ପିନ୍ଧଇବ ନେଇ । ବଶ୍ୱନାଥ, ବଜ୍ରଙ୍ଗ ରାମାୟଣ ।

ପାବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପୂ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ପବିତ୍ର କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Pābya Fit to be purified.

ପାଭ୍ରାଗ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପଦ ଓ ଭ୍ରାଗ; ଗୃହର ପାଦଦେଶ)—ଗୃହର ପିଣ୍ଡା; ବରଣ୍ଡା—Veranda; portico.
Pābhrāga

(ପାଆଭ୍ରାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଭ(ଭୋ)ର—ପ୍ରା. ଅ. (ସବାର ଗହଡ଼ମାନଙ୍କ ଡାକ)—
Pābha(bho)r ଏଠାରେ ବଲାଗଣ୍ଠି ବୁଢ଼ିବା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ପାଣି
ପାବୋର ଅଛି—(a halloo of palki-bearers) Here we have to wade through more than ankle-deep water.
[ପାଆର(ଭୋ)ର—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପାମ(ମା)—ସଂ. ବି. (ପିଷ ଧାତୁ=ଶୁଷ୍କ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମନ୍; ପାମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—କାଛୁ; କୁଣ୍ଡି ଆ—Itches.
Pāma.mā

ପାମଘ୍ନ—ସଂ. ବି. (ପାମନ୍+ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା କାଛୁ କୁଣ୍ଡି ଆର ମହୌଷଧ)—ଗନ୍ଧକ—Sulpher.
Pāmaghana

ପାମନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପାମନ୍=କାଛୁ କୁଣ୍ଡି ଆ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ନ)—
Pāmana କାଛୁର; କାଛୁ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
(ପାମନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Suffering from itches.

ପାମର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାମନ୍=କାଛୁ+ରା ଧାତୁ+ଉତ୍ପତ୍ତି କରିବା
Pāmara +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, କର୍ମ ପାପ୍ମା=ପାପ+ରା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
(ପାମରୀ;ପାମରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । କାଛୁର—1. Attacked with scabs; scabby (Apte).
୨ । ଅଧମ—2. Vile; mean.
୩ । ନୀଚ; ଇତର—Low; base; vulgar.
୪ । ଘୃଣ୍ୟ—4. Despised; despicable.
୫ । ପାପିଷ୍ଠ—5. Sinful
୬ । ନିର୍ବୋଧ; ମୂର୍ଖ—6. Stupid; foolish; silly.
୭ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—7. Wicked; rogue.
୮ । ନିରାଶ୍ରୟ; ବେଗତିରା—8. Poor; helpless (Apte).
୯ । ଦୁଷ୍ଟ ବା ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A wicked or low man (Apte).
୨ । ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A fool; idiot (Apte)
୩ । ଘୃଣ୍ୟ କର୍ମକାରୀ ନୀଚ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person of lowest extraction engaged in the most degrading occupation.

ବାଡ଼ଅ ବାଡ଼େଇ ହୋଇ ମରନ୍ତୁ ପାମରେ । ଭଧୋନାଥ, ନଳୋପାଖ୍ୟା ।

ପାମର ଯୋଗ—ସ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ନିକୃଷ୍ଟ ଯୋଗସାଧନ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ନଟ ଓ ବାଜୀଗରମାନେ ଅଦ୍ଭୁତ ଖେଳ ଦେଖାନ୍ତି
Pāmara jōga A kind of Jōga exercise with the help of which people exhibit wonderful feats.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସାଧନଦ୍ୱାରା ଅନେକ ରୋଗର ନାଶ ହୁଏ ଓ ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ । କେହି କେହି ଏହାକୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମିସ୍‌ମେରିସ୍ମ (mesmerism) ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରନ୍ତି । (ହ. ଶ.)]

ପାମର୍ତ୍ତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପାପ ମରଣ)—ମୃତ୍ୟୁର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ପୁନର୍ବାର ଜୀଇଁ ଉଠିବା—The survival of a person who shows signs of death and is taken by the people to be dead.
Pāmarā

ପାମର୍ତ୍ତ ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ପର୍+ମା ଧାତୁ)—କୌଣସି ପରିମାପକ ଦ୍ୱାରା ମାପ କରିବା—To be measured.
Pāmarā jibā

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାମା—ସଂ. ବ.—(ପେ ଧାତୁ=ଶୁଷ୍କ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ମନ୍)—
Pāmā ୧ । କାଛୁ—1. Itches.
୨ । ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡି ଆ—2. Scabies; eruption.
୩ । ବଇଖ—3. Eczema
୪ । ଶୁଖ୍ ଯାଦୁ—4. Dry ringworm.
୫ । ଯେଉଁ ରୋଗ ହେଉରୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଚଜା ରୋଗ ହୁଏ—
5. Disease accompanyined by baldness (Howells).

ପାମାରି—ସଂ ବ. (ପାମା+ଅର=ଶତ୍ରୁ)—ଗନ୍ଧକ—
Pāmāri Sulpher.

ପାମିରା ପଏଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ.ବ. (ନାମ) ଇଂ.ପାମିର୍=ହେନ୍ତାଳ+ପଏଣ୍ଟ୍=
Pāmirā paeṇṭ =ନାସୀ)—ମହାନଦୀ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ୁଥିବା ମୁହାଣରେ ଥିବା ଭେଲ୍ଲାର ପୂର୍ବ ଭଗ ଅଗ୍ର—
(ପାମିର୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ—ଅନ୍ୟନାମ) Palmyra point; the cape formed near the mouth of the Mahānadī in the Bay of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ହେନ୍ତାଳ ବା ପାମିର୍ (Palmyra) ଗଛ ବହୁତ ଥିବାରୁ ଏଠାକୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଆସିଥିବା ଇଂରାଜ ପୋତର ନାବିକମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏହାକୁ ଏହି ନାମରେ ଡାକିଥିଲେ ଓ ସେହିଦିନଠାରୁ ଏହାର ଏହି ନାମ ଚଳିଅଛି]

ପାମେଲ—କେ. ଅ— ସଂ. ପାଦ+ମିଳନ) (ଯୁବକ ଗ୍ରଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ
Pamel ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଡ୍ରିଲ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଦେଶ ବଚନ)—ଗୋଡ଼କୁ ଏକ ସମୟରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଜଠାଅ ଓ ପକାଅ—
A term of drill; mark-time.

ପାମୋଜ୍—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ପାରା, ଯାହାଙ୍କ ଗୋଡ଼ର ପର
Pamoj ଆଙ୍ଗୁଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ି ଆସିଥାଏ—
ପାମୋଜ; **पामोज** 1. A species of pigeon whose feathers cover their toes.
୨ । ଯେଉଁ ଦୁଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ା ମୁହଁକୁ ବୁଲାଇ ଆରୋହୀର ପାଦକୁ କାମୁଡ଼େ —2 A vicious horse which bites at the feet of the rider.

ପାମ୍ପଡ଼—ଦେ. ବ—ପାପଡ଼ (ଦେଖ)—
Pāmpaṛda Pāpaṛda (See)

ପାମ୍ପଡ଼ି—ଦେ. ବ—ପାପଡ଼ (ଦେଖ)—
Pampaṛdi Pāpaṛdi (See)

ପାମ୍ପଡ଼ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଆଁ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Pampaṛdi soibā Pā-āñā-paṛdiba
ପାମ୍ପଡ଼ିବା
ପାମ୍ପ ଡ଼ି ଶୋଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାୟୁ ସଂ. ବ—(ପାଧାତୁ+ଅ; ଯ ଆଗମ) ଜଳ—Water (Apte).
Paya

ପାୟୁକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପାନକାରୀ—
Payaka (ପାୟିକା-ସ୍ତ୍ରୀ) Drinking (Apte)

ପାୟୁଖାନା—ବୈଦେ. ବ—ପାଇଖାନା (ଦେଖ)
Pāyakhānā Pāikhānā (See).

ପାୟୁଗୃର୍—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାଦଗୃରଣ)—ପଦବ୍ରଜରେ ଭ୍ରମଣ—
Pāyachāri ପାୟଚାରୀ **पैदल** Walking.

ପାୟୁଜଙ୍ଘା(ଘା)—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. ପାଜାମା)—ପେଣ୍ଟଲୁନ୍;
Pāyajaṅga(ṅghā) ଗାଣ୍ଡିମୁଣା—Pantaloon; pant.
ପାୟଜାମା **पायजामा**
ପାୟିଜାମା, ପାୟିଜଙ୍ଘା(ଘା), ପାୟୁଜମା
ପାୟୁଜାମା, ପାୟିଜମା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାୟୁନ୍ଦାଜ୍—ବୈଦେ. ବ—ଘରେ ସଫା ଫର୍ଶ୍ ଆସନର ଧାରରେ ପଡ଼ିଥିବା
Pāyandāj ମୋଟ ଆସନ, ଯହିଁ ଉପରେ ଆଗନ୍ତୁକମାନେ ଗୋଡ଼ର
ପାଏନ୍ଦାଜ **पायन्दाज** ଧୂଳ ଆଦ ପୋଛୁ ଫର୍ଶ୍ ଉପରକୁ ଯାଆନ୍ତି—
A coarse mat on which incomers rub off the dust of their feet before they go and sit upon the valuable sheet spread on the floor.

ପାୟୁଦଲ୍—ଦେ. ବଣ— ସଂ. ପାଦଦଳ; ପ୍ରା. ପାୟୁଦଲ)—ପଇଦଲ୍
Pāyadal (ଦେଖ)—Paidala (See)
ପୈଦଲ **पायदल**

ପାୟୁମାଲ୍—ବେଦେ. ବଣ. (ଫା.)—୧ । ଗୋଡ଼ରେ ଚକଟା ହୋଇଥିବା
Pāyamāl 1. Trodden with the feet.
ପାୟମାଲ **पायमाल** ୨ । ବନଷ୍ଟ; ଧ୍ୱଂସ—
(ପାୟୁମାଲୀ—ବ) 2. Devastated; ruined.

ପାୟୁସ—ସଂ. ବ—(ପୟସ୍=ଦୁଧ+ବକାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପରମାନ୍ନ;
Pāyasa ଖିର; ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଶର୍କର୍ ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ—1. Frumenty; gruel made of rice or wheat flour boiled with milk and sugar.
୨ । ସରଲ ନର୍ଯ୍ୟାସ (ହି. ଶ.)—
2. The gum of the pine tree; turpentine.
୩ । (+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ର) ଦୁଗ୍ଧ—3 Milk. (Apte)
୪ । ଅମୃତ—4. Nectar. (Apte)
ସ. ବଣ—(ପୟସ୍+ଅ)—ପୟଃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to milk or water.

ପାୟସିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ପୟସ୍+ତ୍ରିୟାର୍ଥେ. ଇକ)—ଯେ ଆଉଟା
Pāyasika ଦୁଧ ଖାଇବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—Fond of boiled (ପାୟସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) milk. (Apte)

ପାୟା - ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାଦ; ଫା. ପାୟହ୍)—୧ । ପାଇଆ; ଖଟ ବା
Pāyā ଚଉକର ଗୋଡ଼ - 1. The posts of a bedstead
ପାୟା **पाया** or chair.
୨ । ସ୍ତମ୍ଭ; ଖୁଣ୍ଟ—2. Pillar; post.
୩ । ସମ୍ମାନ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା —
3. Respectability; dignity.
୪ । ପଦବୀ; ପଦ - 4. Position; rank; situation.
୫ । ସମ୍ମାନଯୁକ୍ତ ପଦବୀ—
5. A position of respectability.
୬ । ତୁଲ୍ୟତା; ସମତା—6. Equality.
୭ । ସିଢ଼ିର ପାହାଚ—7. The step of a stair.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଯୁ ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ପ୍ରାପ୍ତ; ପାଇବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ମିଳିବା—To be got; to be recovered.
Pāyā jibā
ପାଓୟା ଯାଓୟା **ପାୟାଜାନା**

ପାୟିକ—ସଂ. ବି. (ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—
Pāyika ୧ । ଶସ୍ତ୍ରର ରକ୍ଷକ ସେନ୍ୟ—1. Body guard.
୨ । ଚଉକିଦାର—2. Guard; watchman.
୩ । ପାଇକ; ପାଏକ; ପଦାତ୍ତିକ (ହି. ଶ.)—
1. Foot soldier (Apte).
୪ । ପିଆଦା—1. Peon.

ପାୟୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ(ପା ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ; ୧ମା. ୧ବ)—ପାନକାରୀ—
Pāyī Drinking.
(ପାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉରଜା ଉଚ୍ଚତ କେଚିଁ ରୂପ ପାୟୀ
ଦୁଦ୍ଧ ଦେଇ ଏହା ଥରେ ମନ ଧ୍ୟାଏଁ ।
ସ୍ୱଧାନାଥ. ଚରିତ୍ର ।

[ଦ୍ର—ଏହା ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ସୁଧାପାୟୀ; ରୂପପାୟୀ; ଦୁଗ୍ଧପାୟୀ ।

ପାୟୁ—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଯାହା ମଳ
Pāyu ନିଃସରଣ କରିବା ସୋଗୁଁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରେ)—
ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର; ମଳଦ୍ୱାର—Anus.

ପାୟେ—ଦେ. ଅ. (ସ. ପାଦ)—୧ । ପାଏ; ଏକପା ମାତ୍ର—
Pāye 1. One Pua only.
ଏକପୋୟା ୨ । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—2. One fourth.
ଏକପାବ; ପାବଭର ୩ । ପାଦରେ—3. At the feet.
ପାତ୍ର ଉପ୍ପେ ଚରଣ ସୁରୁପ୍ପେ
ପାଅଁମେ ଶରଣ ଲଇ କୃଷ୍ଣ ପାପ୍ପେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପାୟେଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପାଏଡ଼ା (ଦେଖ)
Pāyerḍā Pāerḍā (See)
ବୃଦ୍ଧେ ଟାପ୍ପେଡ଼ା ପାଉ ଜଇ
ହାଉ ନଈଁ ଦେଲ ବହୁ । ସତୋବନ୍ତ. ସ୍ୱେମଲକ୍ତି ବୃନ୍ଦଗୀତା ।

ପାୟେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିବା—
Pāye parḍibā To fall at the feet of another; to prostrate oneself before another.
ପାବପଡ଼ନା ଶୁଣି ନଇ ଯେ ବଡ ବଖାଦ ପାଇ
ସବୁ କଥା ଶୁଣି ପାପ୍ପେ ପଡ଼ି ଗୋଇ । ପ୍ରାଚୀ. ନଲଚରିତ ।

ପାୟ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ପାନକରିବା ଯୋଗ୍ୟ—
Pāẏya 1. Drinkable.
୨ । ନୀଚ; ହୀନ; ଘୃଣ୍ୟ—
2. Low; vile; contemptible (Apte).
ସ. ବ—୧ । ଜଳ—1. Water.
୨ । ପାନ କରିବା—2. Drinking (Apte).
୩ । ରକ୍ଷା—3. Protection (Apte).
୪ । ପରିମାଣ—4. A measure (Apte).
୫ । ବ୍ୟବସାୟ; ବୃତ୍ତି; ପେଶା—
5. Practice; profession (Apte).

ପାର୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । କର୍ମ ସମାପ୍ତି କରିବା—
Pār (root) 1. To complete a work.
୨ । ପାରିବା—2. To be able.

ପାର—ଦେ. ଅ—୧ । ଉଲ୍ଲଂଘନ—1. Crossing.
Pār ୨ । ଲୁପ୍ତ; ପଳାତ୍ତିତ—2. Gone.
୩ । ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଥିବା—
3. Saved from danger.

ପାର ଉତ୍ତା(ତ୍ତୀ)ର—ଦେ. ବ. (ସ. ପାର ଓ ଉତ୍ତରଣ)—୧ । ଲୋକମାନେ
Pār utā(ttā)r ନଦୀଆଦିକୁ ନୌକାଦ୍ୱାରା ପାର ହୋଇ ଅରପକୂଳରେ
ପାରଉତାର ନୌକାରୁ ଉଭୁର ଥିବା—1. Crossing a
ପାରଉତ୍ତାର } ଅନ୍ୟରୂପ river and setting foot on the other
ପାରଉତ୍ତର } side.
୨ । କୌଣସି ବିପଦରୁ ପରିତ୍ରାଣ—
2. Deliverance from a danger.
ନଦୀମହାନାଳ ଥଲ ଚାର ଉତ୍ତରହିଁ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଗୋପୀ ।

୨ । ଲୋକଙ୍କୁ ନୌକାଦ୍ୱାରା ନଦୀଆଦି ପାର କରାଇବା କର୍ମ—
2. Act of ferrying people across.

ପାର—ସ. ବି. (ପର+ଅ, କର୍ମା ପାର୍ ଧାତୁ=କର୍ମ ସମାପ୍ତ ହେବା+
Pāra ଭାବ. ଅ; କର୍ମା ପୃ ଧାତୁ=ନଦୀଆଦି ପାର କରିବା+
କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜଳାଶୟ ବା ନଦୀର ଅନ୍ୟ ତୀର;
ପାର—1. Opposite or further bank; the other side or shore of a river or water.
ଉତୁର ଚରଣୀ ଦୋଇ ନଈଥ ରୁ ପାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଉଦ୍ଧାର; ଉତ୍ତରଣ—2. Deliverance.
୩ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—3. Salvation.
୪ । (ପୃ ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
କୌଣସି ବିଷୟର ସୀମା ବା ଶେଷପ୍ରାନ୍ତ—
4. The end or limit of anything; goal; extremity.
କଳନ୍ତର ପୁରଦର ଗୃହ ଜଳପାରେ
ଉର୍ବିଲ ଉସ କା ଉସକୁଚଦଳ ପାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ପୂର୍ତ୍ତି—5. Fulness.
୬ । ପାରଦ; ପାର୍ ଧାତୁ—6. Mercury (metal).
୭ । ନିଜକୃତ ସଙ୍କଳ୍ପ ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ପୂର୍ତ୍ତି ବା ସଫଳତା—
7. Fulfilment or fruition of one's promise or vow.
ପ୍ରତଜ୍ଞର ପାରକୁ ପାଇଲ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ
ବନ୍ଦୀ ଜସୁଦ୍ଧ ଉଦ୍ଧାର ନଥନ । କୃଷ୍ଣଜ୍ଜି, ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ଦେ. ବ—୧ । ନଦୀଆଦିର ଉଲ୍ଲଂଘନ—
1. Crossing of a river.
୨ । ନଦୀପଦରେ ବିପଦଆଦିକୁ ଝଟିଯିବା—
2. Going through a danger safely.
୩ । (ସ. ପରପାକ)—ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ପରପାକ—
3. Digestion of food.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ସ୍ୱକୃତ ପାପ; ଅପରାଧଆଦର ଵଷମସ୍ୱ ଫଳ ଭୋଗରୁ ମୁକ୍ତି—4 Exemption from suffering the punishment for a sin or guilt.

୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ପାର୍ବତୀ ନାମକ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଡାକବାର ନାମ—5. Name by which a woman named Pārbatī is called.

ଦେ. ଵଣ—୧ । ଯେ ନଦୀଆଦ ପାର ହୋଇଥାଏ—1. Having crossed a river.

୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିଯାଇ ଥିବା (ଖାଦ୍ୟ)—2. Digested (food),

ପାର ଉତ୍ତା(ତ୍ତା)ର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପାର+ଉତ୍ତରଣ)—Pāra utā(ttā)ra karibā ପାରଉତାରକରା ପାର୍ଉତାରକରା କରିଇ ଅପର କୂଳରେ ପହଞ୍ଚାଇବା—1, To take people across a river safely; to ferry a person across. **पारउतारना**

୨ । ଉଦ୍ଧାର କରିବା; ପରିତ୍ରାଣ କରିବା—2, To deliver.

ପାରଉତ୍ତି(ତ୍ତା)ର ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା—Pāra uttā(tā)ra pāibā ପାର ପାଓୟା To come out of danger safely. **पार करना**

ପାର ଉତ୍ତି(ତ୍ତା)ର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନଦୀ ଅଦ ପାର ହେବା; ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—Pāra uttā(tā)ra hebā 1. To cross a river. ପାରଉତାର ହଓୟା **पारउतरना**

୨ । ଵପଦରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—2. To come out of a calamity safely.

ପାରକ—ସ. ଵଣ. ତ୍ରିଂ (ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—Pāraka ୧ । ଚତୁର—1. Clever.

(ପାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପାରଗ; ପାରଙ୍ଗମ; ନିପୁଣ; ଦକ୍ଷ; ପଟୁ—2. Expert; skilful; able.

୩ । ଯାହା ଅପର ପାରକୁ ନଏ—3. Ferrying across.

୪ । ପୂରକ—4. One who fills up; filling up.

୫ । ଯାହା ଅନ୍ୟପାରକୁ ପାର ହେବାକୁ ସମର୍ଥ କରେ—5. Enabling to cross.

୬ । ରକ୍ଷକ; ପାଳନକାରୀ; ପାଳକ—6. Protecting.

୭ । ଉଦ୍ଧାରକାରୀ—7. Saving; delivering.

୮ । ସନ୍ତୋଷଜନକ—8. Pleasing; satisfying (Apte).

ଦେ. ଵ. (ସ. ପଞ୍ଚକ)—ଦେଵ ମନ୍ଦିରର ସେଵକଵିଶେଷ—A class of temple servants.

(ପାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସେଵକ ପ୍ରଥମେ ଆସି ମନ୍ଦିରର କଵାଟର ଜଉମୁଦ ପଞ୍ଚସା କଲ୍ଲ ପରେ କଵାଟ ଫିଟେ ।]

ଗ୍ରା. ଵ.—(ସ. ପାଲକ; ଇଉର ବ୍ୟଵହୃତ 'ଲ' ସ୍ଥାନରେ 'ର' ଉଚ୍ଚାରଣ)—୨ । ପାଲନ; ସୁସମସ୍ୱ—2. The state of favourable weather for a bumper crop.

୨ । ସୁଯୋଗ—2. Good opportunity.

ପାରକତା(ତ୍ୱ)—ସ. ଵ. (ପାରକ+ତା, ତ୍ୱ)—୧ । ପଟୁତା; ନିପୁଣତା—Pārakatā (twa) 1. Expertness.

୨ । ଯୋଗ୍ୟତା—2. Ability; competence.

ପାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ପାର)—୧ । ଏ ପାରରୁ ସେ ପାରକୁ ନଦୀ ଆଦ ଦ୍ୱାରା ନେବା—1. To take a person across (a river or water); to ferry a person across. Pāra karibā ପାର କରା **पार करना**

୨ । ନଦୀପଦରେ ଗୁରୁପାକ ଖାଦ୍ୟକୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To digest a heavy or rich food easily.

୩ । ଉଦ୍ଧାର କରିବା; ତାରିବା—3. To deliver.

୪ । ଵପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା—4. To save from danger.

୫ । ଶେଷ କରିବା—5. To end.

କରିବ ଦ୍ରୌପଦୀ ତର ଦୁଃଖ ଅଜ ଗାର । ଗଧାନାଥ. ଦେଶୀସଦ୍ଭାର ।

୬ । ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଵପଦରୁ ନଦୀପଦରେ ମୁକ୍ତି ଲଭିବା—6. To escape from a danger unhert.

୭ । ନିଜ କୃତ ପାପ ବା ଅପରାଧର ଵଷମସ୍ୱ ଫଳରୁ ନିଷ୍କୃତି ବା ଅବ୍ୟାହତି ଲାଭ କରିବା—7. To be exempt from suffering the evil consequence of one's sin or guilt.

ପାରକା(ଖା)—ଦେ. ଵଣ. (ସ. ପାରକ)—୧ । ଚତୁର; ସିଆଣା—Pārakā(khā) 1. Clever. ସେୟାନା **सेयाना**

୨ । ଶଠ; ଧୂର୍ତ୍ତ—2. Cheating; sly; artful.

୩ । ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked.

୪ । ଶୀଘ୍ରଗାମୀ—4. Swift.

ବାପ ବଙ୍କା, ପୁଅ ସଳଖ, ନାଉ ଖୋଳା ଘର ପାରକା । ପ୍ରବେଳକା ।

ପାରକା(ଖା) ପଣ—ଦେ. ଵ. (ସ. ପାରକ)—୧ । ଚତୁରତା—Pārakā(khā) paṇa 1. Cleverness.

ପାରକା ପଣିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାରକା ପଣିଆଁ }

୨ । ଶଠତା; ଧୂର୍ତ୍ତତା—2. Slyness; artfulness.

ପାରକ୍ୟ—ସ. ଵ. (ପର+କ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ପରୋପକାରତା—Pārakya 1. Benifitting others.

୨ । ପରାଶ୍ରିତତା; ପରାଧୀନତା—2. Subordination; the state of belonging to another.

୩ । (ପାରକ+ଭାଵାର୍ଥେ. ଯ)—ପାରକତା; ସାମର୍ଥ୍ୟ—3. Competence; ability.

୪ । ଶତ୍ରୁ—4. Enemy (Apte)

୫ । (ପରଲୋକରେ ମଙ୍ଗଳକର) ପୁଣ୍ୟକର୍ମ (ହି. ଶ.)—5. Pious or meritorious conduct (Apte).

ସ. ଵଣ.—୧ । ପରାଶ୍ରିତ—1. Belonging to another; alien.

୨ । ପର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to another.

୩ । ଶତ୍ରୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଶତ୍ରୁଭଵ—3. Relating to the enemy; inimical.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବିପକ୍ଷ—4. Hostile.

୫ । ପରକାଳରେ ଉପକାରୀ—

5. Useful in the next world (Apte).

ପାରଖୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପକ୍ଷିକ)—

Pārakhī — ଯେ ପରଖ କରେ; ପକ୍ଷିକ—

(ପାରଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Testing; examining.

ପାରଖୀ ଦେ. ବି—ପରଖାଲୀ; ପକ୍ଷା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—

Examiner; tester.

ମାଲଭ ଚଢ଼ିଲ ଏ ମୁର୍ଖ ବଣିକ ଯୁଟ-ଖୁର ପାରଖୀ ।

ବଳରାମ, ଯତ୍ରାଣ ।

ପାରଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାର=ଅନ୍ୟ ତୀର + ଗମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—

Pāraga ୧ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ—1. Successful.

(ପାରଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ନଦୀ ଆଦିକୁ ପାର ହୋଇଅଛି; ପାରଗାମୀ

2. One who has crossed.

୩ । ନିପୁଣ; ସମର୍ଥ; ପଟୁ—

3. Competent; skilful.

୪ । ଯୋଗ୍ୟ—4. Capable; able.

୫ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟର ଶେଷ ସୀମାକୁ ଯାଇଥାଏ—

5. Having gone to the utmost limit; accomplished.

୬ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ପଣ୍ଡିତ—

6. One who has thoroughly mastered anything. thoroughly versed in or conversant with.

୭ । ଯେ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ନଦୀଆଦିର ଅପର ପାରକୁ ନଏ—

7. Ferrying across.

୮ । ଅତି ବିଦ୍ୱାନ—8. Very learned (Apte).

ପାରଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ପାର + ଗତ)—

Pāragata ୧ । ନଦୀକୁ ପାର ହୋଇଥିବା; ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ—

(ପାରଗାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Having crossed a river,

ପାରଗତା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ପାରଗ (ଦେଖ)

ପାରଗାମିନୀ } 2. Pāraga (See)

୩ । ପବିତ୍ର—3. Pure; sacred.

ସଂ. ବି—ଜୈନ—A Jaina saint.

ଦେ. ବିଣ—ଭଲରୂପ ହୋଇଥିବା—Trained.

ପାରଗତ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଭଲରୂପ କରିବା—

Pāragata karibā To train.

ପାରଗ୍ରାମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପର ଗ୍ରାମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇକ) —

Pāragrāmika ୧ । ପରର ଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

1. Relating to another man's village.

୨ । ବୈରକାରୀ; ବୈର ଭାବାପନ୍ନ; ବିପକ୍ଷ—2. Inimical.

ପାରଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. (ପାର୍ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Pāraṅga ପଟୁ; ନିପୁଣ—Competent; able.

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟେ ଗଙ୍ଗା ଫଳକ ଧରଥାନ୍ତୁ

ସେ ଦେଶରେ ପାରଙ୍ଗ ସେମାନେ ହୋଇନ୍ତୁ । କୃଷ୍ଣକର୍ଣ୍ଣ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି

ପାରଙ୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାର୍+ଗତ)—ପାରଗତ (ଦେଖ)

āraṅgata (ପାରଙ୍ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pāragata (See)

ପାରଙ୍ଗମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପାର୍=ଅନ୍ୟ ପାରକୁ + ଗମ ଧାତୁ + Pāraṅgama କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଅନ୍ୟ ରୂପ ପାରଗ; ଭୁଲ; ବହୁଙ୍ଗମ;

(ପାରଙ୍ଗମା—ସ୍ତ୍ରୀ ଭୁଜଙ୍ଗମ)—ପାରଗ (ଦେଖ)

Pāraga (See)

ପାରଚ୍—ବେଦେ. ବି. (ଫା. ପାରଚ୍)—ପାର୍ଚ୍ଚ (ଦେଖ)

Pārachā Pārchā (See)

ପାରଜ—ସଂ. ବି—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—

Pāraja Gold (Apte).

ପାରଜାୟିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରଜାୟା + ଇକ)—

Pārajāyika ୧ । ପରସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

1. Relating to another's wife.

୨ । ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ—2. Adulterous.

ପାରଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ପାଡ଼ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Pārarḍā (etc) Pārḍarā etc. (See)

ପାରଣ(ଣା)—ସଂ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ + ଭାବେ. ଅନ; ଷଷ୍ଠେ+ଆ)—

Pāraṇā ୧ । ବ୍ରତ ବା ଉପବାସ ପରେ ପ୍ରଥମ ଭୋଜନ; ଭୋଜନ

(ପାରଣୀୟ—ବିଣ) ଦ୍ୱାରା ଉପବାସର ଉଦ୍ୟାପନ; ପାଳନା—

1. Breaking of a religious fast; the first meal after a fast, a breaking fast.

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱାଦଶୀ ବ୍ରତ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବ୍ରତରେ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ପାରଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।]

ବିଷ୍ଣୁ ତୁଲସୀ ଶୂନ ରହି ଇନ୍ଦ୍ର ହାର୍ଦ୍ଦ ବନ ବଥ ଭାଙ୍କୁ ଶୋଣିତ ପାରଣା ।

ବଳରାମ, ମହାଭାରତ ।

୨ । ବ୍ରତର ସମାପ୍ତି—

2. Formal conclusion of a fast.

୩ । (ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି ଦେବା + ଣିଚ୍=ପାର ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା + ଭାବେ. ଅନ+ଆ)—ତୃପ୍ତି—

3. Satiety; satisfaction.

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ମେଘ—4. Cloud.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ—5. Accomplishment (Apte).

୬ । ସମାପ୍ତି (ହୁ. ଶ.)—6. Completion.

୭ । ସମସ୍ତ ଲେଖାର ପଠନ—

7. Reading through; perusal (Apte).

୮ । ଭୋଜନ—8. Eating (Apte).

ପାରଣା—ସଂ. ବି.—ପାରଣ (ଦେଖ)—

Pāraṇā Pāraṇa (See)

ପାରତ୍ ପକ୍ଷରେ—ଦେ. ଅ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁ କୃତ)—

Pārat pakshare ନତୁବା ପକ୍ଷରେ; ଯଥାସମ୍ଭବ; ଯେବେ ସମର୍ଥ

ପାରତ ପକ୍ଷେ ହୁଅ ତେବେ—At least, if possible.

जब हो सके (ପାରତ ପକ୍ଷେ, ପାରତ ପକ୍ଷରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଯଥା—ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ହୁକୁମ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ପାରତ୍ ପକ୍ଷରେ ମାସକୁ ୨୦୦୦ ଗଜ ସୂତା କାଟିବେ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାରତ—ଶ. ବ. (ନାମ)—ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ ଓ ତହିଁର ଅଧିବାସୀ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଜାତିର ନାମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pārata Parthia; name of an ancient country and its mlechha people.

[ଦ୍ର—ଏହା କାସ୍ପିୟାନ୍ ହ୍ରଦର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥିତ ପାହାଡ଼ର ଅଦୂର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ପାରସ୍ୟଦେଶର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ । ପାରସ୍ୟଦେଶ ବହୁକାଳଯାଏ ଏଠା ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ଥିଲା । ମନୁସଂହିତା, ମହାଭାରତ ଓ ବୃହତ୍‌ସଂହିତାରେ ଏ ଦେଶର ଓ ଏ ଜାତିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳାଲେଖରେ 'ପାର୍ଥିବ' ଶବ୍ଦର ଉଲ୍ଲେଖ ମିଳେ । କେହି କେହି 'ପହ୍ଲବ' ଶବ୍ଦକୁ ପାର୍ଥିବର ଅପଭ୍ରଂଶ ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ପାରତ ବା ପାରଦ ଓ ପହ୍ଲବ ଦୁଇ ପୃଥକ୍ ଜାତି ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ହ. ଶ.]

ପାରତନ୍ତ୍ରିକ—ଶ. ବିଶ—(ପରତନ୍ତ୍ର + ସମ୍ବେ. ଇକ)—୧ । ପରାଧୀନ—
Pāratatantrika 1 Dependent.
(ପାରତନ୍ତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରତନ୍ତ୍ର—2. Subservient.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉପଦିଷ୍ଟ—3. Enjoined by the religious treatise of another. (Apte)

ପାରତନ୍ତ୍ର୍ୟ—ଶ. ବ—(ପରତନ୍ତ୍ର + ଭାବେ. ଅ)—ପରାଧୀନତା—
Pāratatantrya Subservience; subordination;
(ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—ବିପରୀତ) dependence, subjection.

ପାରତ୍ରିକ—ଶ. ବିଣ. (ପରତ୍ର + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ପରଲୋକ
Pāratrika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to future existence;
(ଐହିକ—ବିପରୀତ) relating to the life after death, relating to the next world after death
୨ । ପରଲୋକରେ ଆବଶ୍ୟକ ବା ଉପକାରୀ—
2. Useful in the future existence.
୩ । ପରଲୋକରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଭୋଗ କରିବା—
3. Enjoyble in the future life.

ପାରଥ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ)—ବ. (ଶ. ପାର୍ଥ)—ପାର୍ଥ (ଦେଖ)—
Pāratha **पारथ** Pārtha (See)

ପାରଥିବ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—(ଶ. ପାର୍ଥିବ)—ପାର୍ଥିବ (ଦେଖ)—
Pārathiba **पार्थिव** Pārthiba (See).

ପାରଥୁକ(କ୍ୟ)—ଗ୍ରା. ବ—(ଶ. ପାର୍ଥକ୍ୟ)—ପାର୍ଥକ୍ୟ—
Pārathuka(kya) Difference.

ପାରଦ—ଶ. ବ—(ପାର = ପଣ୍ଡିତା + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ ପଣ୍ଡିତା ବା ବୁଦ୍ଧି ଦାନ କରେ—୧ । ପାରା ଧାତୁ—
Pārada ଶ. ରସରାଜ; ରସେନ୍ଦ୍ର; 1. Mercury; quicksilver.
ଅମୃତ; ହରବୀଜ [ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ନାନାପ୍ରକାର ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]
୨ । ପାରତ (ଦେଖ)—2 Pārata (See)
ଶ. ବିଣ—(ପାର = ଅନ୍ୟ ପାର + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଅପର ପାରକୁ ପାର କରାଏ)—ପାରକାରୀ; ନଦୀ ପାର କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Ferrying across; acting as a ferryman.

ପାରଦ ଜାରଣ—ଶ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାରଦ+ଜାରଣ)—
Pārada jāraṇa (ବୈଦ୍ୟକ) ପାରାମାରିବା; ପାରାକୁ ଭସ୍ମ କରିବା—(ପାରଦ ମାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Oxidisation of mercury.

ପାର ଦଣ୍ଡକ—ଶ. ବି—(ପାର + ଦଣ୍ଡକା + ଅ)—ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗସ୍ଥ ଭୂଭାଗ; ଗୋଦାବରୀର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ଦେଶ
Pāra daṇḍaka ବିଶେଷ—Country beyond the Daṇḍakā forest.
[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଅଂଶ ଥିଲା ।]

ପାରଦ ଭସ୍ମ—ଶ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ପାରା ଭସ୍ମ; ଆମ୍ଳୁବେଦକ ବା
Pārada bhasma ରସାୟନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ପାରଦର ପାଉଁଶ—Oxide of mercury.

ପାର ଦରଶନ—ଦେ. ବିଶ (ପଦ୍ୟ)—ପାରଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)—
Pāra daraśana Pāradarśī (See)

ଯେ ଅନ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ମନୁଜନ
ବେଦାନ୍ତ ପାର ଦରଶନ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପାରଦର୍ଶିକ—ଶ. ବିଶ—(ପାର+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ = ଦର୍ଶ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯାହା ବିପରୀତ ପାରକୁ ଦେଖାଏ—
Pāradarśika (ପାରଦର୍ଶିତା(ତ୍ୱ)) 1. Showing the opposite bank.
୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛ; ଯାହା ଉତର ଦେଇ ଦେଖାଯାଇ ପାରେ—
2. Transparent.

ପାରଦର୍ଶିତା—ଶ. ବ—(ପାରଦର୍ଶିନ୍ + ଭାବ. ତା)—୧ । ପଟୁତା—
Pāradarśitā 1. Proficiency; skill.
୨ । ଅଭିଜ୍ଞତା—2. Experience.
୩ । ଦୂରଦର୍ଶିତା—3 Foresight.

ପାରଦର୍ଶୀ—ଶ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପାର + ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ପାର·Pāradarśī ଦର୍ଶିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଦୂରଦର୍ଶୀ; ପରିଣାମଦର୍ଶୀ—
(ପାରଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having foresight; foresighted;
(ପାରଦୃଶ୍ୱା—ଅନ୍ୟରୂପ) foreseeing; prudent.
୨ । ଅଭିଜ୍ଞ; ବହୁଦର୍ଶୀ—2. Experienced.
୩ । ସମର୍ଥ—3. Competent; capable.
୪ । ପାରଙ୍ଗମ; ପଟୁ—4. Skilful; expert; conversant with; well versed in; proficient in.
୫ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବା କଳାରେ ସୁବିଜ୍ଞ—
5 Well versed in a science or art.
୬ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟର ଶେଷ ସୀମାକୁ ଦେଖିଥାଏ—
6 Having seen the end of a matter.

ପାରଦାରିକ—ଶ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରଦାର + ଆସକ୍ତ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Pāradārika ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ; ପରସ୍ତ୍ରୀରତ—Adulterous.
ଶ. ବ—ଲକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତି—Adulterer.

ପାରଦାର୍ଯ୍ୟ—ଶ. ବ—(ପରଦାର + ଷ୍ୟ)—ପରଦାର ଗମନ—
Pāradārjya Adultery; intriguing with another man's wife.

ପାରଦେଶ୍ୟ—ଶ. ବିଣ ପୁଂ—(ପରଦେଶ + ଷ୍ୟ)—୧ । ପ୍ରବାସୀ—
Pāradeśya 1. Sojourning.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପାରଦେଶିକ, ପାରଦେଶ୍ୟ —ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିଦେଶୀ—
ପାରଦେଶ୍ୟା } ସ୍ତ୍ରୀ 2. Foreign; outlandish.
ପାରଦେଶିକ୍ଷା }
ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A sojourner.
୨ । ବିଦେଶୀ ବ୍ୟକ୍ତି —2. A foreigner.
୩ । ପଥିକ—3. A traveller. (Apte)

ପାର ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରତ୍ରାଣ ପାଇବା; ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା—
Pāra pāibā 1. To be delivered.
ପାରପାଓୟା पारलगना
୨ । ନଈପଦରେ ଲଘନ କରିବା; ତରିବା—
2. To cross safely.
୩ । ବିପଦକୁ ଲଙ୍ଘିବା—
3. To overcome a calamity.

ପାରବ' —ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ପାର୍ବଣ)—ପାର୍ବଣ (ଦେଖ)
Pārabaṇa Pārbaṇa (see)
ପାରତଳେ ମଧୁ ଚାଖି ମଧୁ ପାରଣେ । —ଜଦବଶୋର. ସୀତାକନବାସ ।

ପାରବତ—ସଂ ବ.—ପାରାବତ (ଦେଖ)
Pārabata Pārābata (see) (Apte)

ପାରବତିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ପାର୍ବତ୍ୟ)—ପାର୍ବତ୍ୟ (ଦେଖ)
Pārabatiā Pārbatya (see)

ପାରବତୀ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପାର୍ବତୀ)—୧ । ପାର୍ବତୀ—
Pārabatī 1. Goddess Pārbatī.
ନଚାହେବ ନଚର୍ଷିଣ ପାରବତୀ
ସେହୁ ମଧ ଉପ୍ର ଘେନଲେ ନଜମଡ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।
୨ । ପାର୍ବତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling Pārbatī.
ଦେ. ବ—ପ୍ରଜାପତି—Butterfly

ପାରବଶ୍ୟ—ସଂ. ବ (ପରବଶ + ଭାବେ ଯ)—ପରବଶତା; ପରାଧୀନତା—
Pārabaśya Dependence; subservience.

ପାରବାଟ—ଦେ. ବ. (ସ ପାର ଓ ବାଟ)—୧ । ମୁକ୍ତି; ଉଦ୍ଧାର—
Pārabāṭa 1. Deliverance.
୨ । ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ—
2. Scheme or steps for deliverance.

ପାରବାଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉଦ୍ଧାର କରିବା —To deliver.
Pārabāṭa karibā

ପାରମହଂସ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ପରମହଂସ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଯ)—ପରମହଂସ
Pāramahaṁsya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —Relating to a Paramahaṁsa.
ସଂ. ବ—ପରମହଂସଙ୍କ ଆଚରିତ କର୍ମ—Most sublime asceticism or meditation.

ପାରମାଣବ—ସଂ. ବଣ.—(ପରମାଣୁ + ଅ)—ପରମାଣୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāramāṇaba Molecular.

ପାରମାଣବାକର୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)
Pāramāṇabākarshaṇa (ସଂ. ପରମାଣବ + ଆକର୍ଷଣ)
ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥସ୍ଥ ପରମାଣୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ଆକର୍ଷଣ—(Physics) Molecular attraction.

ପରମାର୍ଥିକ—ସଂ. ବ. (ପରମାର୍ଥ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇକ)—୧ । ପରମାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱ
Pāramārthika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Theological; relating to the highest truth.
୨ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ—2. Spiritual.
୩ । ଧାର୍ମିକ; ଧର୍ମିଷ୍ଠ—3. Religious; pious.
୪ । ପାରଲୌକିକ—4. Relating to future existence.
୫ । ପରମ ମଙ୍ଗଳଜନକ —5. Very beneficial.
୬ । ସତ୍ତ୍ୱବଶିଷ୍ଟ; ସତ୍; ବାସ୍ତବ—6. Real; essential; existent (Apte).
୭ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—7. Excellent; best (Apte).

ପାରମିକ—ସଂ. ବଣ (ପରମ + ଇକ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ
Pāramika Chief; principal; supreme; best (Apte).
(ପାରମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାରମିତ—ସଂ. ବଣ (ପାର୍+ଇ ଧାତୁ=ଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Pāramita ୧ । ଅନ୍ୟ ପାରକୁ ଯାଇଥିବା—1. Gone to the opposite bank (Apte).
୨ । ପାର ହୋଇଥିବା; ଯାହାକୁ କେହି ପାର ହୋଇଥାଏ —
2 Crossed; transversed (Apte).
୩ । ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ; ଯଥୁତ୍ତୋନାସ୍ତି—3. Transcendent.

ପାରମେଷ୍ଠ୍ୟ—ସଂ. ବ (ପରମେଷ୍ଠି + ଯ)—୧ । ସର୍ବୋଚ୍ଚତା; ଉତ୍କର୍ଷ—
Pārameshṭhya 1. Supremacy; highest position (Apte).
୨ । ରାଜଚିହ୍ନସମୂହ ରାଜଚିହ୍ନ—2. Royal insignia(Apte).

ପାରମ୍ପରୀଣ—ସଂ. ବଣ (ପରମ୍ପରା+ଇନ)—୧ । ପରମ୍ପରାଗତ—
Pāramparīṇa 1. Traditional.
(ପାରମ୍ପରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ରମିକ —2. Successive.
୩ । ବଂଶଗତ—3. Hereditary.

ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ (ପରମ୍ପରା+ଯ)—୧ । ଅନୁକ୍ରମ; କ୍ରମାନୁସୃତ୍ତ
Pāramparīya ଧାରା; ପରମ୍ପରାକ୍ରମ—1. Succession; regular succession.
୨ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମ; ବଂଶପରମ୍ପରା—2. Succession for generations; successive generations; hereditary succession.
୩ । ମୁହଁ ମୁହଁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଚଳି ଆସୁଥିବା କଥା—
3. Oral traditions handed down to posterity.
୪ । ମଧ୍ୟସ୍ଥତା—4. Intermediation (Apte).
ସଂ. ବଣ—୧ । ପାରମ୍ପରକ—1. Successive,
୨ । ପରମ୍ପରାଗତ; ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଆଗତ —
2. Traditional; handed down from generation to generation.

ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟୋପଦେଶ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ସେହିଁ ହିତ ବାକ୍ୟ
Pāramparīyopadeśa ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଚଳି ଆସୁଛି—Traditional instruction; tradition, regarded by the Paurāṇikas as a Pramāṇa or proof (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାର ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି – ୧ । ବଷମସ୍ୟ ଫଲରେ ପରଣତ ନ ହେବା—

Pāra jibā 1. Not to result in any bad result; to agree with.

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଧନ ଓ ବୟସ ବଲରେ ଅମୁକ ଲୋକ ଯେଉଁ ପାପମାନ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କୁ କେବେ ପାର ଯିବ ନାହିଁ ।)

ପାରହୁଏୟା **पारहाना** ୬ । ସହ୍ୟହେବା; ସହ୍ୟ ହୋଇଯିବା—(ପାରହେବା--ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To be borne; to be tolerated.

ବଶ ଜଲ ଜଲୁ ଶିବ । ଶେ ଜଲାଇଲୁ ଅଳ ଟର୍ଦେ ପାର ଯିବ ।

ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—3. To be digested

(ଯଥା—ବେଙ୍ଗ ପେଟରେ କଣ ଯିଅ ପାର ଯିବ ?)

୪ । (ପାପ ଆଦ) ନଜଠାରେ ନ ଲଗିବା; ଖଡ଼ିବା—

4. (the sinfulness of an act.) Not to affect a person.

ମଙ୍କଡ଼ ଏଥେ କେଉଁ ଉଚ

ବଷ୍ଣୁଙ୍କ ଲେଖି ପାର—ଭୂତ ଭେମଦାମୃତ ।

୫ । (ବପଦ ଆଦ) ଶେଷ ହେବା—

5. (misery) To end.

ଭାଇର ବଦେ ଜେହ୍ନବନୁ ପାରଉଛି—ରାତୀ ନଜଉଛ ।

୬ । ମୁକ୍ତ ହେବା; ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—

6 To be delivered; to attain salvation.

ଧନ୍ୟ ଜାବନ୍ତି ଏହାର

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାପୁ ଗଲ ତାର – ଜଗନ୍ନାଥ ଭୂତବ ।

ପାରସ୍ଥିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବଣ (ପାର ଧାତୁ + ଇଷ୍ଣୁ)—୧ । ମନୋହର—

Pārayishṇu 1. Pleasing; gratifying (Apte).

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରବାକୁ ସମର୍ଥ—

2. Able to accomplish anything (Apte).

୩ । ପର ପାର ବା ଶେଷକୁ ଯିବା ବଷୟରେ ସମର୍ଥ—

3. Able to go to the end of anything (Apte).

ପାରଳା – ଦେ. ବ— ପାରଳା ଖେମୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)

Pāraḷā Pāraḷā khemuṇḍi (See)

ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜାମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରଜ୍ୟ ଓ ତାହାର ଗ୍ରଜଧାନୀ—

Pāraḷākhemuṇḍi Parlakemidi; name of big estate in Ganjam.

(ପାରଲ୍ଲାଖେମିଡ଼ି, ପାରଲାଖିମିଣ୍ଡି (ଡ଼), ପାରଲ୍ଲାଖିମୁଡ଼ି, ପାରଲ୍ଲାଖିମୁଣ୍ଡି, ପାରଲ୍ଲାଖେମଡ଼ି, ପାରଲ୍ଲା ଖେମଡି, ପାରଲ୍ଲା ଖେମଣ୍ଡି, ପାରଲ୍ଲା ଖେମିଣ୍ଡି, ପାରଲ୍ଲା ଖେମୁଡ଼ି, ପାରଲ୍ଲା ଖେମୁଣ୍ଡି — ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର– ଖେମଣ୍ଡି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ । ଏ ଗ୍ରଜ୍ୟର ଗ୍ରଜାମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଗଜପତ୍ତି ଗ୍ରଜବଂଶୀୟ । ଏମାନଙ୍କ ଜପାଧ୍ୟ ଗଜପତ୍ତି ନାରାୟଣ ଦେବ । ଏ ବଂଶର ଗ୍ରଜାମାନେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ସାହିତ୍ୟ, କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ଅଉନସ୍ଥ ଆଦ କଳାବଦ୍ୟାମାନଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କର ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଗ୍ରଜଧାନୀରେ ଗୋଟିଏ ସେକେଣ୍ଡ ଗ୍ରେଡ କଲେଜ ଅଛି । ଏହି ବଂଶର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସେକେଣ୍ଡ ପ୍ରିନ୍ସ୍ ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣ ଦେବ (ଡାକନାମ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାରାଜା) ଜଣେ ବଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ମହାତ୍ମା ଥିଲେ । ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଥିଲା । ଏଥିର ଗ୍ରଜା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତ୍ତି ନାରାୟଣ ଦେବ ବଲ୍ଲଭର ପ୍ରଥମ ରାଜ୍ୟାଭଷେବଲ୍ କନ୍‌ଫରେନ୍ସରେ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଅଞ୍ଚଳ ଏକ ଶାସନାଧୀନ ହେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରଥିଲେ ତହିଁର ଫଳରେ କେତେକ ଉତ୍କଳଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳ ମିଶି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ସଘଟିତ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେବା ସମ୍ପର୍କରେ ରାଜା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜ୍ୟାଭଷେବଲ୍ କନ୍‌ଫରେନ୍ସରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଚେଷ୍ଟା ଓ ତୃତୀୟ କନ୍‌ଫରେନ୍ସରେ ଖଲକୋଟ ଆଠଗଡ଼ର ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ପାରଳା ଖେମୁଣ୍ଡିରେ କବ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମି ଥିଲେ । ଏହି ରାଜ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ।]

ପାରଲୌକିକ—ଫ ବଣ (ପରଲୋକ + ଇକ)—୧ । ପରଲୋକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ

Pāralaukika 1. Relating to the existence after death.

(ପାରଲୌକିକା—ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍ଗ)

ପାରଶ—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ସ୍ପର୍ଶମଣି) ପରଶୁ (ଦେଖ)

Pāraśa 1. Paraśu (See)

ପାଶ ୨ । (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—ପାର୍ଶ୍ୱ; ପାଖ—2. Side.

ପାସ ୩ । ଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପଡର ପାଖରେ ଖାଦ୍ୟ ବଢ଼ାଯାଇଥିବା ଆଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ପଡର, ଯାହାକ କୌଣସି ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ—

1. A plantain leaf on which some food is served and which is put near the plate or leaf from wich a person takes his meal.

ପାରଶବ—ସଂ. ବଣ. (ପରଶୁ + ଅ)—ପରଶୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Pāraśaba Relating to or derived

(ପାରଶବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲଙ୍ଗ) Paraśu (axe) weapon.

ସଂ. ବ—୧ । ଲୌହ ନର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ରବଶେଷ; ଟାଙ୍ଗିଆ; କୁଠାର; ପରଶୁ—1. Battle axe.

୨ । (ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପରଶୁ ନର୍ମିତ ହୁଏ) — ଲୌହ—

2. Iron.

୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଔରସରେ ଶୂଦ୍ରା ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ; ନଷାଦଜାତ-

3. A son born of a Brāhmaṇa father and Śūdra mother as a result of amorous connection (Apte).

୪ । ପର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ; ଜାରଜ—

4. A bastard; an adulterine.

୫ । ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶର ନାମ (ଯହିଁରୁ ମୁକ୍ତା ମିଳୁଥିଲା) (ହ. ଶ.)—5 Name of an ancient pearl-producing country.

ପାରଶୀ(ସୀ)—ଦେ. ବ ,ଫ ପାରସିକ)— ୧ । ଏକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଧର୍ମ —

Pāraśī(sī) 1. Name of a religious faith.

(ପାର୍ସୀ, ପାର୍ଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାର୍ସୀ **पारसी**

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏ ଧର୍ମ ପାରସ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ଜୋରୋଆଷ୍ଟର (Zoroaster) ବା ଜରଥୁସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ବଲ୍ଖ୍ୟାର ରାଜା ବସ୍ତ୍ରସ୍ପଙ୍କୁ ଜୋରୋଆଷ୍ଟର (ଫା. ଜରଥୁସ୍ତ୍, ଜରତୁସ୍ତ୍) ଏ ନୂତନ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରଥିଲେ । ଜୋରୋଆଷ୍ଟର୍ ୭୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମୃତ ହେଲେ । ଆରବମାନେ ୬୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରସ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ କରି ଏ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କୁ ମୁସଲମାନ୍ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରବାରୁ ଏମାନେ ଖୋରାସାନକୁ ପଳାଇ ଗଲେ ଓ ସେଠାରୁ ବୋମ୍ବାଇର ୯୦ ମାଇଲ ଉତ୍ତର ଗୁଜରାଟର ସଞ୍ଜନ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ୭୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏମାନେ ସ୍ଥାମାସ୍ପ ଭାଷା ଓ ସ୍ୱତ ମାତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରବାକୁ ରାଜି ହେବାରୁ ଏଠାର ସ୍ଥାମାସ୍ପ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା ଏମାନଙ୍କୁ ବମ୍ବେର ଉତ୍ତରରେ ବାସ କର ରହିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏମାନେ ପାରସ୍ୟରୁ ଆସିଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ନାମ ପାରସୀ ହେଲା । ଭାରତରେ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧ଲକ୍ଷ ଟବ ଓ ଏମାନେ ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶର ଅଧିବାସୀ । ଏମାନେହିଁ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ଇଂରାଜ ସଭ୍ୟତା ଓ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ; ମନ ଓ ଭଲ ମଧ୍ୟରେ ସବଦା ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି, ଶେଷରେ ମନ ଦ୍ୱାରବ ଓ ଭଲ ଜତବ; ଭଲ ଓ ମନ ଏକ ଈଶ୍ୱର (ଆହୁର୍ ମଜଦା)ଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି । ଏମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଏହି କ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାରସି 'ଆଶା' ପଥରେ ବଚରଣ କରବେ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତମ ଚନ୍ତା କରବେ ଓ ଉତ୍ତମ ବାକ୍ୟ କହିବେ । ବୈଦିକ ସ୍ତବ ଓ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତବ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପରି ଏମାନଙ୍କର ଉପନୟନ (ନଜୁଯୋତ୍) ସଂସ୍କାର ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାରସୀ ବାଳକ ଓ ବାଳିକା ଏ ସଂସ୍କାର ଲାଭ କର ଖଣ୍ଡିଏ କୁର୍ତ୍ତି, ଖଣ୍ଡିଏ ମେଖଲା ଓ ଖଣ୍ଡିଏ ମଖମଲ ଟୋପି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ପାରସୀମାନଙ୍କ ବବାହ ବେଳେ ବବାହ ମନ୍ତ୍ର ପହ୍ଲବୀ ଭାଷାରେ ଓ ସଂସ୍କୃତରେ ଅର୍ଥର ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ।

ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ଗଲେ ଦେହ (ଶବ) ଅପବିତ୍ର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରଯାଏ । ମୃତ ଶବକୁ ଖର୍ତ୍ତରେ ପକାଇ ଦେବାର ବନ୍ଧ ଅଛି, ଏଥିପାଇଁ ମେଲ୍ଲା ଥିବା ଘର (Tower of Silence) ନର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ପକା ଯିବା ଶବକୁ ଶାଗୁଣାମାନେ ଉପରୁ ଉଡ଼ି ଆସି ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ମୃତାତ୍ମା ଶାନ୍ତି ପାଇନ କରନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁର ଚତୁର୍ଥ ଦିନ ପ୍ରେତାତ୍ମାର ମୋକ୍ଷ କାମନାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଉତ୍ସବ ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କ ମତରେ ଅଗ୍ନି ବଶୁଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥ, ତେଣୁ ତହିଁରେ ଶବଦାହ କରବା ଅନୁଚିତ ମନେ କର ଏମାନେ ତହିଁରେ ଶବଦାହ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ଧର୍ମମନ୍ଦିରରେ ଅହର୍ନିଶ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେଉଥାଏ । ଏମାନେ ଅଗ୍ନି ଉପାସକ ।]

୨ । କନ୍ଦୁ ପୁରୁଷ ପୂର୍ବେ ପାରସ୍ୟ ଦେଶରୁ ଆସି ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କର ଥିବା ଜାତିବିଶେଷ—

2. The Parsees; a fire-worshiping nation of western India who orginally migrated from Persia.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ନିକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ର ଜେଣ୍ଡାବେସ୍ତା; Zendavesta (ଜଂଦ୍ ଅବସ୍ତା) । ୧୯୨୧ ସାଲର ସେନ୍ସସ୍ ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ପାରଣୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୯ ଲକ୍ଷ ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର ପାଲ୍ଭୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ।]

ପାରସୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ପାରସ୍ୟ ଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—

पारसी 3. A Persian.

ସଂ. ବ.—(ପାରଶ + ଈ)—ପାରସୀ ଭାଷା—

The Persian language (Apte.)

ଦେ. ବଣ.—ପାରସ୍ୟ ଦେଶୀୟ—Persian.

(ଯଥା—ପାରଣୀ ଭାଷା ।)

ପାରଣୀ(ସୀ)କ—ସଂ. ବ.—(ପାରଶ୍ୟ + ଇକ)—୧ । ପାରଶ୍ୟ ଦେଶବାସୀ

Pārasī(sī)ka ବ୍ୟକ୍ତି—1. A Peraian (Apte).

୨ । ପାରସ୍ୟ ଦେଶୀୟ ଅଶ୍ୱ—

2. A Persian horse (Apte).

(ପାରସିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବଣ.—ପାରସ୍ୟ ଦେଶୀୟ; ପାରସ୍ୟ ଦେଶୋଦ୍ଭବ—Persian.

ପାରଣୀ(ସୀ)କ ଫଳ—ସଂ. ବ.—(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ମ୍ଲେଚ୍ଛାମ୍ଳିକା)—

Pārasī(sī)ka phala ଆଲୁବୋଖାର୍—Cherry plum.

ଆଲୁବୋଖରା **आलुबोखारा**

ମ. ଜ୍ୱାଖାରୁକ ଗୁ. ଅଲୁ ଫା. ଆଲୁସ୍ୟା ଆ. ଇକ୍ଲାମ୍

ପାରଣୀ(ସୀ)କ ବଚ୍—ସଂ. ବ—ଖୋରାସାନୀ ବଚ; ଶ୍ୱେତ ବଚ; ଘୋଡ଼ା

Pārasī(sī)ka bachā ବଚ—A species of Orris root

ସଂ. ହୈମବତୀ; ଶ୍ୱେତ ବଚ୍, ପାରସିକ ବଚ୍ or sweet flag; Achorus Calumus.

ବାଲ୍‌ବଚ, ଖୁରାସାନୀବଚ **खुरासानीवच, सफेदवच** [ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୁଳୁର ମୂଳ; ଏହା ଦେଖିବାକୁ

ମ. ବେଖଣ୍ଡ ଧଳା ।]

ଗୁ. ଘୋଡ଼ା ବଚ; ତେ. ବାସା, ବଡ଼ଜ, ନଲ୍ଲରସ; ତା. ବସମ୍ବୁ;

ଫା. ସୋସନଜର୍ଦ ଅଗରୁ; ଆ. ଜବଲ୍‌ବୁଜ୍ ।

ପାରଣୀ(ସୀ)କ ଯମାନୀ —ସଂ. ବ—ପାରସ୍ୟ ଦେଶୀୟ ଯୁଆଣୀ; ଖୋରାସାନୀ

Pārasī(sī)ka jamānī ଯୁଆଣୀ (ବୀଜ)—Henbane;

ସଂ. ନାମ—ଯବାନୀ, ଯାବନୀ, seeds of Hysocyamus

ଜାତ୍ରା, ଭୁରୁଣ୍ଡା, ମଦକାରଣୀ, Niger.

ପାପ୍ୟା, ଶଖାମା, କୁବେର, [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ

ମାଦକ ଓ ମଦକାରକ । ଏହା କଟୁ, ରୁକ୍ଷ, ପାଚକ, ମଳ-

ଖୋରାସାନୀ ଜୋୱାନ ସଂଗ୍ରାହକ, ଉତ୍ତେଜକୀୟ ମାଦକ,

खुरासानी अजवायन ଗୁରୁ, ବାତକର ଓ କଫନାଶକ ।]

ମ ଖୁରସାନୀ ଓମା; ଗୁ. ଖୁରାସାନୀ ଅଜମା; ତେ. ଖୁରସାନ ବାମୁ;

ତା. ଖୋରସଣୀ ଓ ନାମଶିକ୍କାମୁଡ଼ୁ; ଫା. ବଜ୍‌ରୁଲ୍‌ବଜ୍;

ଆ. ବଜରୁଲ୍ ବଜ୍ ।

ପାରଣୀ କୋଟ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାରଶୀକ ଓ ଇଂ. କୋଟ୍) —ବେକ

Pārasī kota ପାଖରେ ବୋତାମ ଲଗା ଜଙ୍ଘ ଚଳକୁ ଲମ୍ବି ଥିବା

ପାର୍ସୀକୋଟ ଏକପ୍ରକାର କୋଟ—Parsee coat.

पारसीकोट

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାରଶ୍ୱ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ । ପାଖ—
Pāraśwa 1. Side.
ସେ ଯାଗ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଭ୍ରମଣସ୍ୱଳ ଭରତ
ପାରଶ୍ୱରେ ପଡାଇଦେଲେ ପତ୍ତର। କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭରତ ଆଦ ।
୨ । ପାରଶ ଦ୍ର (ଦେଖ)—2. Pāraśa 3. (See)

ପାରଶ୍ୱଧ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପରଶ୍ୱଧ=କୁଠାର+ଘଞ୍ ଅର୍ଥେ ଅ.)
Pāraśwadha ପରଶୁଧାରୀ; ପରଶୁ କୁଠାର ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ—
(ପାରଶ୍ୱଧିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Armed with a battle axe; carrying a battle axe; halbertman.

ପରଶ୍ୟ(ସ୍ୟ)—ସଂ. ବ—ଉତ୍ତର ବହୁ ପଶ୍ଚିମ ଓ ଆଫଗାନ୍ ସ୍ଥାନର
Pāraśya(sya) ସନ୍ନିକଟ ପଶ୍ଚିମବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶବିଶେଷ—Persia (country).

[ଦ୍ର— ଏଥିର ରାଜାଙ୍କୁ 'ଶାହା' ବୋଲାଯାଏ । ଏଦେଶବାସୀମାନେ ଜାତିରେ ମୁସଲମାନ୍ । ପୂର୍ବେ ଏମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ନି ପୂଜା କରୁଥିଲେ ଓ ପରେ ମୁସଲମାନ୍ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।·ଏ ଦେଶର ଆଦମ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନେ ପାରସ୍ୟରୁ ଆସି ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଓ ଏହିମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ 'ପାର୍ଶୀ' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ପାରସ୍ୟ ଦେଶବାସୀ ଓ ଉତ୍ତରବାସୀ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆଦମ ଆର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ଶାଖା ଥିଲେ ଓ ଦୁଇ ଦେଶବାସୀ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା ଓ ପାରସ୍ୟ ଠାରୁ ସରଯୂ ନଦୀ କୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂମିକୁ ଆର୍ଯ୍ୟଭୂମି ବୋଲା ଯାଉଥିଲା । ପାରସ୍ୟର ଅନ୍ୟ ନାମ 'ଇରାନ୍' । ଏହା ଶବ୍ଦ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଏକ । ପାରସ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ରାଟ ଜେରକ୍ସସ୍ ଆପଣା ନାମ ପୂର୍ବରେ 'ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର' ଉପାଧି ବସାଇଥିଲେ । ପାରସ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀର ନାମ ପାରସ୍ୟପୁର (ଗ୍ରୀକ୍ ପାର୍ସିପୋଲିସ୍) ଥିଲା । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ପାରଶ୍ୟ ନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ବେଦ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ପାରଶ୍ୟ ଦେଶର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମହାଭାରତ, ରଘୁବଂଶ, କଥାସରିତ୍ସାଗର ଆଦ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାର ନାମ ମିଳେ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ପାରସ୍ୟର ଓ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତର ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପାସନା ଓ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଆଦରେ ଭେଦ ନ ଥିଲା । ସେମାନ ଅଗ୍ନି, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବାୟୁ ଆଦ ଦେବଙ୍କ ଉପାସନା ଓ ଅଗ୍ନି ହୋତ୍ର, ସୋମପାନ ଓ ଯଜ୍ଞାଦି କରୁଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପୂଜିତ ଦେବତାମାନଙ୍କ ନାମ ବେଦୋକ୍ତ ଦେବତାମାନଙ୍କର ନାମର ବର୍ଣ୍ଣସାଦୃଶ୍ୟ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ଭାଷାର ମୂଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା । ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାରୁ ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତର ଉତ୍ପତ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ପାରସୀକ ଓ ବୈଦିକ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ନ ଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ପାରସୀମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଜେନାବସ୍ତାରେ ଉତ୍ତରର ନଦୀ ଓ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କର ନାମ ଅଛି (ଯଥା ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ ପରବର୍ତ୍ତରେ ହପ୍ତହନ୍ଦୁ; ସରସ୍ୱତୀ ପରବର୍ତ୍ତରେ ହରେସ୍ୱେତୀ, ସରଯୂ ପରବର୍ତ୍ତରେ ହରଜୁ, ଯଜ୍ଞ ପରବର୍ତ୍ତରେ ଯସ୍ନ, ଇନ୍ଦ୍ର ପରବର୍ତ୍ତରେ ଜନ୍ଦ, ଅସୁର ପରବର୍ତ୍ତେ ଅହୁର) । ପାରସ୍ୟର ଋଷି ଜରଥୁସ୍ତ (Zoroaster) ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଧର୍ମରୁ ଏକ ଉନ୍ନତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସୃଷ୍ଟିକର ଜେନ୍ଦାବସ୍ତା (Zendavesta) ଗ୍ରନ୍ଥ ପାରସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚାର କଲେ । ଜେନ୍ଦାବସ୍ତାରେ ବେଦ ପରି ଗାଥା (ଗାଥ) ଓ ମନ୍ତ୍ର (ମନ୍ତ୍ର) ମାନ ଅଛି; କେତେକ ମନ୍ତ୍ର ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଳୁଛି । ସମ୍ଭବତଃ ବେଦର ସଙ୍କଳୟିତା ବେଦ ବ୍ୟାସ ଓ ଜେନ୍ଦାବସ୍ତାର ସଙ୍କଳୟିତା ଜରଥୁସ୍ତ ସମକାଳୀନ ଥିଲେ—ଇ. ଶ]

ସଂ. ବିଣ—ପାରସ୍ୟ ଦେଶୀୟ—Persian.

ପାରଷଦ—ଗ୍ରା. ବ (ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ପାର୍ଷଦ)—ପାଷଦ (ଦେଖ)
Pārashada Pārshada (See)
ବମାନ ମଧ୍ୟେ ନାରସ୍ୱଣ
ବେଷ୍ଟିତ ପାରଷଦ ଗଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପାରସ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପାରଦ ରସ)—ପାର୍ ଧାତୁ—
Pārasa Mercury (metal).
(ପାରସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପାରସ୍ୟ ଦେଶବାସୀ—Persian.

ପାରସ୍ତ୍ରୀକ—ସଂ. ବିଣ.—(ପରସ୍ତ୍ରୀ+ଇକ)—ପାରଜାୟିକ (ଦେଖ)
Pārastrīka Pārajāyika (See)

ପାରସ୍ତ୍ରୈଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପରସ୍ତ୍ରୀ+ନ)—ପାରଦାରିକ—
Pārastraiṇa Adulterous.

ପାରସ୍ତ୍ରୈଣେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପରସ୍ତ୍ରୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ; ଇଞ୍
Pārastraiṇeya ଆଗମ; ନକାରଲୋପ)—୧ । ପରସ୍ତ୍ରୀ ଜାତ
(ପାରସ୍ତ୍ରୈଣେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ –) ସନ୍ତାନ; ଜାରଜ ସନ୍ତାନ—
1. The offspring of adultery; bastard.
୨ । କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନ—2. Child begotton by a person on the wife of another.

ପାରସ୍ପରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପରସ୍ପର+ଇକ)—ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pārasparika Relating to each other.

ପାରସ୍ୟକୁଳୀନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପରସ୍ୟକୁଳ=ଅନ୍ୟର ବଂଶ+ନାଆର୍ଥେ
Pārasyakulīna ଇନ; ଅନ୍ୟର ବଂଶରେ ଜାତ)—ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର
An adopted son (Apte.)

ପାରହଂସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରମହଂସ+ୟ)—ପରମହଂସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pārahaṁsya Relating to an ascetic who has subdued all his senses (Apte).

ପାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପାର ହେବା; ଉତ୍ତରିବା; ନଦୀର ଏ
Pāra hebā ପାରରୁ ସେ ପାରକୁ ଯିବା—1. To cross a river.
ପାର ହଓୟା ୨ । (ବିପଦରୁ) ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
ପାର ହୀନା 2. To escape unhurt (from danger).
୩ । (ବିବାହ ଯୋଗ୍ୟା କନ୍ୟା) ବିବାହିତା ହେବା—
3. (a marriageble girl) To be given in marriage.
୪ । ବିଷମୟ ଫଳରେ ପରିଣତ ନ ହେବା—
4. No to result in any bad result

ପାରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାରାବତ)—୧ । କପୋତ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ; କବୁତର;
Pārā ଶୁଦ୍ଧ କପୋତ—1. Pigeon; Columba Intermedia.
ପାୟରା ପରିବା ସଂ. କଳରବ; ଅରୁଣୋଚ୍ଚାରନ [ଦ୍ର—ଏମାନେ କପୋତ ଶ୍ରେଣୀୟ ।
ତେ. ପାରୁବା ପିନ୍ଧା ଅପାଳତ ଅବସ୍ଥାରେ ଏମାନେ ଘରର
(ପାରା, ପାରେଇ, ପାରାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖୁଲରେ ଦେଉଳର ଖୋଲରେ ଓ
ପର୍ବତ ଖୋଲରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ରଙ୍ଗ ମାଟିଆ ନେଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ୍ତମ୍ଭପାଲଡ ପାର୍ଗମାନେ ଧଳା, କଳା, ନାଲି ଆଦ ନାନା ରଙ୍ଗର ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦକୁ ଘୁମୁରବା କହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଧ୍ୱନି 'ଚକ୍ ବକୂମ୍ କୂମ୍' । ଏମାନେ ବହୁ ଉଚ୍ଚରେ ଉଡ଼ି ପାରନ୍ତି ଓ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ ଲେଞ୍ଜଣି ପାର୍ଗମାନେ ବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି । ଇଉରୋପ ଆଦ ଦେଶରେ ଏମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଚିଠି ବାନ୍ଧି ଦେଇ ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଏମାନେ ଦୂର ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ଦ୍ୱାର୍ ଦୂରବାସୀମାନେ ସବାଦ ପାଆନ୍ତି । ପାର୍ଗମାନଙ୍କର ଉଡ଼ିବା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ସଉକରେ ପାର୍ ପାଳନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅତି ପ୍ରଖର । ଏମାନେ ଉପରକୁ ୧।୨ ମାଇଲ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠି ମେଘରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଭୂଇଁରେ ସୋରିଷ ବୁଣି ଦେଲେ ଏମାନେ ବହୁ ଉଚ୍ଚରୁ ତାହା ଦେଖି ଖୁଣ୍ଟି ପାରନ୍ତି । ଏମାନେ ଘମୁରୁଲା ବେଳେ ବେକ ଫୁଲନ୍ତି ।

ବହୁତ ଜାତୀୟ ପାର୍ । ଯଥା— ଦେଉଳଆ ପାର୍, ଲେଞ୍ଜଣୀପାର୍, ପର୍‌ପାଓଁ ପାର୍, ରେସମୀ, ସୀସ୍‌ଜ୍, ଲଙ୍କା ପାର୍, ପାଙ୍ଗଡାଆ ପାର୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । (ଫ. ପାରଦ)— ପାରଦ ଧାତୁ—

2. Mercury; quicksilver.

ସଂ. ନାମ— ପାରଦ, ରସରାଜ, ରସନାଥ, ମହାରସ, ରସ, ମହାତେଜସ୍, ରସୋତ୍ତମ, ସୁତରାଟ୍, ତପଲ, ଜୈନ, ଶିବବୀଜ, ଶିବ, ଅମୃତ, ରସେନ୍ଦ୍ର, ଲୋକେଶ, ଦୁର୍ଦ୍ଧର, ପ୍ରଭୁ, ରୁଦ୍ରଜ, ହରତେଜଃ, ରସଧାତୁ, ସ୍କନ୍ଦ, ଦେବ, ଦ୍ରବ୍ୟରସ, ସତୋଦ, ସୂତକ, ସିଦ୍ଧ ଧାତୁ, ପାରତ, ହରବୀଜ

[ଦ୍ର—ପାର୍ ବା ପାରଦ— ଦେଖିବାକୁ ଚଳ ଚଳ ଓ ଧଳା । ଏହା ଖଣିରୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ ବା ଗନ୍ଧକ ସଙ୍ଗେ ମିଶ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଙ୍ଗୁଳ ରୂପରେ ମିଳେ । ଭାରତରେ କେବଳ ନେପାଳରେ ପାର୍‌ର ଖଣି ଅଛି । ଚୀନ, ଜାପାନ ଓ ସ୍ପେନ୍ ଦେଶରେ ପାର୍‌ର ଖଣି ଅଛି । ପାର୍ ତରଳ, କନ୍ଦୁ ଖୁବ ଭାସ୍ୱା । ପାର୍ ଥଣ୍ଡା ପାଇଲେ ଗାଢ଼ ହୁଏ । ଖଣିରେ ଥିବା ପାର୍‌ରେ ଗନ୍ଧକ, ସୁନା, ରୂପା ମିଶି ଥାଏ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପାର୍‌କୁ ଉକ୍ତ ଧାତୁମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରାଯାଏ । ପାର୍ ଦ୍ୱାର୍ ଅନେକ ଦରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ପାର୍ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ସହଜରେ ମିଳାଇଲେ ମିଶି ପାରେ; ଏଥିପାଇଁ ସୁନା, ରୂପା ଆଦ ଧାତୁର ଲେପ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଦେବାକୁ ହେଲେ ଉକ୍ତ ଧାତୁକୁ ପାର୍ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଲେପ ଢଙ୍ଗର କର ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ବୋଳ ଦଆଯାଏ । ପରେ ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କଲେ ପାର୍ ବାଷ୍ପ ହୋଇ ଉଡ଼ଯାଏ ଓ ସୁନା ବା ରୂପାର ଲେପ ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ରହିଯାଏ । କାଚ ପଛଆଡ଼େ ପାର୍ ଲେପିଲେ ତାହା ଦର୍ପଣ ହୁଏ । ପର୍ ଉପରେ ତାପର କ୍ରିୟା ବିଶେଷ ଦେଖାଯିବାରୁ ପାର୍ ଦ୍ୱାର୍ ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ର ନର୍ମିତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ପାର୍ ଶିବଙ୍କ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ଆୟୁର୍ବେଦରେ ପାର୍‌ର ଅନେକ ଅସାଧାରଣ ଗୁଣ ଥିବାର କଥିତ । ପାର୍‌କୁ ଜାରଣ ମାରଣ କରି ଔଷଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ଉକ୍ତ ଔଷଧ ସେବନ ଦ୍ୱାର୍ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ନିବାରିତ ହୁଏ, ଏପରି କଥିତ ଅଛି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ପାର୍ ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ଯୋଗବାହୀ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ସମସ୍ତ ରୋଗ ନାଶକ । ପାର୍‌କୁ ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ବିଧିରେ ଶୋଧନ କରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ଏହା ଅମୃତବତ୍ ଫଳଦ ହୁଏ, କନ୍ତୁ ଅଶୋଧିତ ଅବସ୍ଥାରେ ସେବନ କଲେ ଏହା ଦ୍ୱାର୍ ମାରାତ୍ମକ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟେ ।]

ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାର୍‌ଗ୍ରାଫ୍)—୧ । ଲିଖିତ ବିଷୟର ବା ପାରା ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ବା ଅନୁଚ୍ଛେଦ—

ପାରା, ପୈରା 1. Para; paragraph.

୨ । (ଫା. ପାର୍ = ଖଣ୍ଡ) ପୁସ୍ତକରେ ଅଧ୍ୟାୟ; କୋର୍‌ଆନ୍‌ର ଅଧ୍ୟାୟ

2. Chapter of the Koran.

ପାର୍ ଆଖି— ବେ. ବ—ପାର୍ ପରି ପ୍ରଖର ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି—

Parā ākhi Keen sight; ability to see minute things from a distance like the pigeon.
ପାୟରା ଦୃଷ୍ଟି **ପରେବା ଦୃଷ୍ଟି**

ପାର୍ ଆଖିଆ—ବେ. ବିଣ. ପୁଂ—ପାର୍ ପରି ପ୍ରଖର ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—

Pārā ākhiā Keen-sighted.
ପରେବା ଆଁଖିଆ (ପାର୍ ଦୃଷ୍ଟିଆ— ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପାର୍ ଆଖେଇ— ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାର୍‌କା—ପ୍ରାବେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ— ଦୁଇ ପଇସା; ଦୋଅଣ୍ଣି—

Pārākā Half anna.

ପାର୍ ଖୋପ— ବେ. ବ—ପୋଷା ପାର୍‌ମାନେ ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା ହୋଇ ବାସ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପାର୍ ଘରେ ହୋଇଥିବା କୋଠରୀ—Pigeon hole.

Pārā khopa
ପାୟରା ଖୁବରୀ
ପରେବାକୀ ଖୋଁତା

ପାର୍(ରେ)ଗ୍ରାଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାର୍‌ଗ୍ରାଫ) ଲିଖିତ ବିଷୟର ବା ପ୍ରବନ୍ଧର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଂଶ— Paragraph.

Pārā(re)grāph
ପାରେଗ୍ରାଫ **ପୈରାଗ୍ରାଫ**

ପାର୍ ଘଟିତ ଔଷଧ— ବେ. ବ—ଯେଉଁ ଔଷଧରେ ପାରଦ ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ ଅଟେ—

Pārā ghaṭita aushadha Medicine having mercury as an ingredient; a mercurial preparation.

ପାର୍ ଘୁମୁର— ବେ ବ—ପାର୍‌ର ମୁଖ ଶବ୍ଦ—

Pārā ghumurā The sound or cawing of a pigeon.
ପାୟରାର ଡାକ **ପରେବାକୀ ଗୁଟକନା**

ପାର୍ ଚାନ୍ଦି—ବେ. ବ. (ସଂ. ପାର୍‌ବତ + ଚନ୍ଦ୍ରକ)—

Pārā chāndi ଘୀ ଚାନ୍ଦି; ଏକ ପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛ—
ପାୟରା ଚାଁଦ A kind of flat sea fish; a variety of flounder.
ବଡ଼ୀ ଚାଁଦୀ

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଚେପଟା, ବୃତ୍ତାକାର ଓ ଧଳା । ଏମାନେ ଏକ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାସରେ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର କାଣ୍ଟ ଅଛି ।]

ପାର୍ ଛତ— ବେ. ବ. (ସଂ. ପାର୍‌ବତ ଓ ସଂ. ଚ୍ଛତ୍ର)—

Pārā chhati ପାର୍‌ମାନେ ଉଡ଼ି କରି ଆସି ବସିଥିବା ନିମନ୍ତେ ପାର୍ ଉପରେ ଯୋଡା ହୋଇଥିବା କାଠିର ଅଗରେ ନିର୍ମିତ ଚତୁଷ୍କୋଣ ମଞ୍ଚ— A square framework of bamboo-laths put at the top of a pole driven to the ground for enabling the piegons to take rest after a flight; pigeons' roost.
ପାର୍ ଛତର } ଅନ୍ୟରୂପ
କବୁତରର ମାଚା
ପରେବାକୀ ଛତ୍ତା

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାରାଞ୍ଜି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତେ. ପାରଞ୍ଜି)—
Pārāñji କୋଠା କାନ୍ଥ ଆଦ୍ଦ ଗଢ଼ିଲ୍ଲ ବେଳେ ରାଜ ମିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ ଉଆର ହୋଇଥିବା ବାଉଁଶ ବା କାଠର ମଞ୍ଚା- A scaffolding of wood or bamboo on which masons sit while building high walls etc.

ପାରାପତ—ସ. ବ. (ପାର+ଆ+ପତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ବଳ ଦ୍ୱାରା ପଡ଼ିଚ ହୁଏ)—ପାରାବତ (ଦେଖ)
Pārāpata Pārābata (See)

ପାରାପାର—ସ. ବ. (ପାର=ଏପାର+ଅପାର=ଅନ୍ୟ ପାର)—
Pārāpāra ୧ । ସମୁଦ୍ର—1. Ocean.
୨ । ନଦୀ ଆଦର ଉଭୟ କୂଳ; ଏପାର ସେପାର—
2. Both shores of a river.

ପାରାପାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୋକଙ୍କୁ ନଦୀର ଏପାର ସେପାର ପାର Pārāpāra karibā ଉତ୍ତାର କରିବା—To ferry people ପାର ଉତାର କରା **पार उतारना** across a river.

ପାରାପାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଈ ପାର ହେବା—
Pārāpāra hebā To cross a river; to cross and ପାର ଉତାର ହଓଆ recross a river.
पार उतरना

ପାରାପିଟ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ ପାରାପେଟ୍)—କୋଠାର ଛାତ ଉପରେ Pārāpiṭ ଦଆ ଯାଇଥିବା ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ପାରେଣ୍ଟ—Parapet. ପାରାପେଟ **पैरापीट** (ପାରାପେଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାରାଫିନ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପାରାଫ୍ଫିନ)—୧ । କୋଲ୍ତାର୍ ବା Pārāphin ରାଲରୁ ବାହାରିବା ମହମ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଧଳା ବସ୍ତୁ- ପାରାଫୀନ୍ **पैराफीन्** 1. Paraffin.
୨ । କେରାସିନ୍ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଖଣିଜ ତେଲ—
2. Paraffin oil.

ପାରାବତ—ସ. ବ—(ପାର+ଅବ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ)-
Pārābata ୧ । ପାରି ଚଢ଼େଇ; ଗୃହ କପୋତ—1. Pigeon.
୨ । କପୋତ; କାପତା—
2. Dove; turtle dove.
୩ । ମାକଡ଼—3, Monkey. (Apte)
୪ । ପର୍ବତ—4. Mountain. (Apte)
୫ । କେନ୍ଦୁ ଗଛ (ହି. ଶ.)—
5. Diospyrus Melanoxylon. (tree).
୬ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ନାଗ ବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
6. Name of a mythological serpent.
୭ । ସୁଶ୍ରୁତୋକ୍ତ ଏକ ପ୍ରକାର ଖଟା ପଦାର୍ଥ (ହି. ଶ.)—
7. Name of a sour thing mentioned in the Suśruta.
୮ । ଦତ୍ତାତ୍ରେୟଙ୍କ ଗୁରୁ (ହି. ଶ.)—8. Name of the preceptor of sage Dattātreya.
ଦେ. ବ—(ସ. ପାରେବତ)—ପିଜୁଳ—Guava.
ପରେ ପାରାବତ ଥୋର ତରଡ଼ା—
ବୃଷଦିତ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପାରାବତା—ସ. ବ—୧ । ଗୋପ ଗୀତ (ହି. ଶ.)—
Pārābatī 1. The song of cowherds.
କଇଣ୍ଡ ଜଦେ ବଣ ପାରାବତୀ ଦ୍ୱାରେ—
ଦୀନକୃଷ୍ଣ—ଇଷ ଉତ୍କୋଳ ।
୨ । ନଅର କୋଳି (ହି. ଶ.)—
2. Na-ara koḷi (See)
୩ । ନଦୀ ବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—3. Name of a river.

ପାରାବାର—ସ. ବ—(ପାର=ସୀମା, ଅପର ପାର+ଅବାର; ଯାହାର Pārābāra ପାରକୁ ବାର ହୁଏ ନାହିଁ)—୧ । ସମୁଦ୍ର—
1. Ocean.
୨ । ସମୁଦ୍ରର ଅନ୍ୟକୂଳ—
2. The opposite shore of a sea.
ଦେ. ବ—୧ । ସୀମା; ଅନ୍ତ—1. limit; extreme limit.
୨ । ପରିଗଣନା; ଇୟତ୍ତା; କଳନା—
2. Count; calculation.
୩ । ନଦ୍ୟାଦିର ଦୁଇକଳ (ହି. ଶ.)—
3. The two shores of a river.

ପାରାବାରିଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ପାରାବାର+ଗମନାର୍ଥେ. ଇନ)—
Pārābārīṇa ୧ । ପାରଗାମୀ—1. Having gone over (ପାରାବାରିଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) to the other end.
୨ । ପାରଙ୍ଗମ—2. Expert; well versed.

ପାରା ଭାର୍ଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଘୋଷା ପାରାମାନଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଭୂମିଠାରୁ କଛ Pārā bhārḍi ଉଚ୍ଚରେ ନର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଥାକ୍ ଥାକ୍ ଖୋପଯୁକ୍ତ ପାରରାର କୁଠରୀ(ବାକ୍ସ) କାଠର ପଞ୍ଜୁର—Pigeon house; a **कावुक,परेवाखाना** dovecot.

ପାରାୟଣ—ସ.ବ—(ପାର=ସମାପ୍ତ+ଅୟନ=ଗମନ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତିତା; Pārāyaṇa ସମାପ୍ତି—1. End; completion; totality.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି କର ପାଠ କରିବା; ମୂଳରୁ ଶେଷଯାଏ ପାଠ କରିବା—2. Reading thorough of a book in a fixed time.
୩ । ପୁରାଣ ପଢ଼ିବା; ପୁରାଣ ପାଠ—
3 Reading of a Purāṇa.
୪ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—4. Excellent place.

ପାରାୟଣିକ—ସ. ବ.ପୁଂ (ପାରାୟଣ+ଇକ)—୧ । ପୁରାଣାଦି ଆଦ୍ୟୋପାନ୍ତ Pārāyaṇika ପାଠ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person who reads a Purāṇa thorough.
୨ । ଛାତ୍ର (ହି. ଶ.)—2, Student.

ପାରାଶର—ସ. ବଣ. (ପରାଶର+ରଚିତାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପରାଶର ମୁନିଙ୍କ Pārāśara କର୍ତ୍ତୃକ ରଚିତ ବା ସଙ୍କଳିତ—1. Compiled or composed by sage Parāśara.
୨ । ପରାଶର ମୁନିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Relating to sage Parāśara.
୩ । (+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ) ପରାଶର ବଂଶଜ—
3. Born in the family of Parāśara.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବ—୧ । ପରାଶର ମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର ବେଦବ୍ୟାସ—
1. Sage Byāsa, the composer of the Mahā-bhārata.
୨ । ପରାଶର ସଂହିତା—2. The code of Hindu law compiled by Parāśara.

ପାରାଶରି—ସଂ. ଓ ବ—(ପରାଶର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—୧ ବେଦବ୍ୟାସ-
Pārāśari 1. Sage Byāsa.
୨ । ଶୁକଦେବ (ହି. ଶ.)—2. Sage Suka.

ପାରାଶରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ्री. (ପାରାଶର+ଇନ୍; ବେଦବ୍ୟାସଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି
Pārāśarī ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ)—ଋଷି; ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମୀ (ହି. ଶ)—
A retired householder who has become an ascetic.

ପାରାଶର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.ଓ ବ—(ପରାଶର+ସମ୍ବନ୍ଧାଦ ଅର୍ଥେ. ଯ)—ପାରାଶର
Pārāśarjya (ଦେଖ)—Pārāśara (See)

ପାରାଷୂଟ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ, ପାରାଷୂଟ୍)—ଉଡ଼ୁଥିବା ବେଲୁନ୍‌ରୁ
Pārāshūṭ ଭଲକୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର
ପାରାସୁଟ ପୈରାସୂଟ ଛତା—Parachute.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଝୋକେଇ ଝୁଲୁଥାଏ । ଉଇରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ବେଲୁନରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେ ଝୋକେଇରେ ବସିଲେ ଝୋକେଇ ଉପରେ ବନ୍ଧାଥିବା ଛତାଟି ମେଲ୍ଲା ହୋଇଯାଏ ଓ ତାହା ଧୀରେ ଧୀରେ ଭୂଇଁ ଆଡ଼କୁ ଖସି ଖସି ଆସେ ।]

ପାରାସ—ଦେ. ବି—୧ । ପାରଦ—
Pārāsa 1. Mercury.
୨ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ମର୍କଟ ସେନାପତ୍ତିବିଶେଷ—
2. A monkey-chief described in the Rāmāyaṇa.

(୧+୨) ବ୍ୟବସ୍ଥିତେ ଦୂତର୍ଣ୍ଣ କରୁ ଦେଉ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧ
ପାରସ ମିଶି ଘନ ଘନ ସେ । ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶ ବଲାସ ।

ପାରି—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+ଅଧିକରଣ ଅରି)—
Pāri ମଦ୍ୟପାନ ପାତ୍ର (ହି. ଶ)—Wine glass; wine cup.
ପାର ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାର)—୧ । ନଦୀଆଦିର ଅପରପାର ବା ପାଖ-
ପାର 1. Opposite side or shore of a river or sea.
୨ । ନଦୀଆଦିର ତୀର—2. The shore of a river etc.

ଏହୁଠାରୁ ଶତେକ ଯେ ଜନ ଅନ୍ତରେ
ମନ.ଦ୍ୱାଦଶକର ସେ ସେ ପାର ଉତରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୩ । ପାଖ; ପାର୍ଶ୍ୱ—3. Side.
୪ । ପାରଦେବା; ଉତ୍ତରଣ—4. Crossing.
୫ । ବିପଦଆଦିରୁ ଉଦ୍ଧାର—
5 Deliverance from a danger.

ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ କଲେଽ ଏ ଅର୍ଜୁନ ପାର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୬ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ପାର୍ବତୀର ଡାକ ନାମ—
6. Name for calling Pārbatī.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଦୀଆଦିକୁ ପାର ହୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Crossed.
୨ । ଯେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଅଛି—2. Delivered.

ପାରିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପାରା ପକ୍ଷୀ—1. Pigeon.
Pāriā ୨ । ଏକପ୍ରକାର ମୋଟା ସୂତାରେ ଚଉର ପଠା—
ପାୟରା 2. A cloth made of raw or coarse
परेवा silk.
ଗରଦ ୩ । ପାଡ଼ିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
छहरा रेसम 3. Pārdiā etc (See)

ସଦ୍ୟ ଖେଉଥିବା ଦୋଇଛ ଉତ୍ତର ପାରିଆ । ପ୍ରାଚୀ, ବ୍ରହ୍ମକୁଣ୍ଡଗୀତା ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ପାର ହେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Going to cross a river.
୨ । (ଅପର) ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. Situated on the (other) shore.
୩ । ପାଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—3. Pārdiā (See)

ପାରିଆ କାନ୍ଥ—ଦେ. ବ—ପାଡ଼ିଆ କାନ୍ଥ (ଦେଖ)
Pāriā kāntha Pārdia kāntha (See)

ପାରିଆ ଖମ୍ବ—ଦେ. ବ—ପାଡ଼ିଆ ଖମ୍ବ (ଦେଖ)
Pāriā khamba Pārdiā khamba (See)
(ପାରିଆ ଖମ୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାରିଆ ମକୁଟା—ଦେ. ବ—ପାରିଆ ୨ (ଦେଖ)
Pāriā makuṭā Pāriā 2 (See)
(ପାରିଆମଠା - ଅନ୍ୟରୂପ) ଗରଦର କାପଡ଼ छहरा रेसमी

ପାରିଆ ସେଣୀ—ଦେ. ବ - ପାଡ଼ିଆ ସେଣୀ (ଦେଖ)
Pāriā seṇī Pārdia seṇī (See)

ପାରି ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକରଣ)—
Pāri uṭhibā କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—
ପେରେ ଉଠା शकना To succeed in a matter.

ପାରି କଉଡ଼ି—ଦେ. ବ—ନଦୀ ପାର ହେବାର ମାସୁଲ; ଘାଟକଉଡ଼ି—
Pāri kaurdi Money paid for being ferried
ପାରାନୀ across.

ପାରି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲୋକଆଦିଙ୍କୁ ନଦୀର ଏକପାରରୁ ଅପର
Pāri karibā ପାରକୁ ନୌକାଆଦିଦ୍ୱାରା ନେବା—1. To ferry
ପାରକରା पारउतारना across; to transport
people etc. over a river.

ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଅଶା ଦେଇ ପାରିବଳ ଢେଲେ । ସ୍ୱଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ଉଦ୍ଧାର କରିବା—2. To deliver.

ନଳ ଅବିଣ ତୋତେ ତେତେ ପାର କରି । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ବନ ।

ପାରିକାଂକ୍ଷା—ସଂ. ବ—ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଅଭିଳାଷୀ ଧ୍ୟାନନିରତ ତପସ୍ୱୀ
Pārikāṁkshī (ହି. ଶ)—An ascetic who devotes
himself to abstract meditation.

ପାରିକ୍ଷିତ—ସଂ. ବି. (ପରିକ୍ଷିତ୍+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—ଜନମେଜୟ—
Pārikshita A patronym of king Janamejaya.

ପାରିଖେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରିଖା+ଏୟ)—ପରିଖା ବେଷ୍ଟିତ—
Pārikheya Surrounded by a ditch (Apte).
(ପାରିଖେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାରିଗର୍ଭିକ—ସଂ. ବ. (ପରିଗର୍ଭ+ଇକ)—କବୁତର; ପାରିବତ (ହି. ଶ)-
Pārigarbhika Pigeon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାରିଗା ଜମି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାରଗ୍ରାମିକ+ଫା. ଜମୀନ୍)—
Pārigā jami ଆପଣା ଗ୍ରାମ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଥିବା କୃଷି
(ପାରଗାଁ ଜମି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜମି—Land for cultivation
दीहट which is in a village other than one's own.

ପରିଗ୍ରାମିକ—ସଂ. ବିଣ (ପରି+ଗ୍ରାମ+ଇକ)—ଗ୍ରାମର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ
Pārigrāmika ଅବସ୍ଥିତ—Situated round a village
(ପାରିଗ୍ରାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (Apte).

ପାରିଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ ପର୍ଯ୍ୟାୟ)—୧ । ଶ୍ରେଣୀ—1, Class.
Pārijā
୨ । ଗୀତଆଦ୍ୟ ବୋଲିବା ସମୟରେ ଗୀତର ଅର୍ଥ ଓ ଭାବ
ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ନର୍ତ୍ତକର ଅଙ୍ଗ ଓ ହସ୍ତାଦିର ଭଙ୍ଗି; ହସ୍ତକ—
वतावन 2. Manual representations made by a dancer to express the purport of the words used in the song which he is singing.

ପାରିଜା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ନର୍ତ୍ତକ ବା ନର୍ତ୍ତକୀ) ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗିଆଦି
Pārijā karibā ଦ୍ୱାରା ବୋଲୁ ଯାଉଥିବା ଗୀତର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ
वतावन करना କରିବା; ଗୀତାର୍ଥକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ଠାରିବା—
To represent by the movement of the hands and limbs the meaning of the song which is being sung by a dancer.

ପାରିଜାତ—ସଂ. ବ. (ପରିଜାତ=ଜନ୍ମିଥିବା+ଅ; ପାରନ୍=ସମୁଦ୍ର+
Pārijāta ଜାତ; ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ ବାହାରିଥିବାରୁ)—
(ପାରିଜାତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଦେବତରୁ; ସ୍ୱର୍ଗର ମନ୍ଦାର; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
ଉଦ୍ୟାନର ପ୍ରଧାନ ପୁଷ୍ପ—1. A mythical flower of Paradise and its tree.

[ଦ୍ର—ଏହା ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ ବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଦିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାର ଥିଲା ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାକୁ ଆପଣା ନନ୍ଦନ ଉଦ୍ୟାନରେ ଲଗାଇଥିଲେ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉକ୍ତ ବୃକ୍ଷକୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନରୁ ବଳଦ୍ୱଂକ ଆଣି ସତ୍ୟଭାମାଙ୍କ ବହିର କାନନରେ ଲଗାଇଥିଲେ ।]

(ପାରିଜାତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a scent.

୩ । ପାଳଧୁଆ ଗଛ—
3. The coral tree; Erythrina Indica.

୪ । ଶୃଙ୍ଗାର ହାର (ହେ. ଶ.)—
4. Nyctanthes Arboretrestes (flower.)

୫ । କୋବିଦାର (ହେ. ଶ.) (ଦେଖ)
5. The red variety of Kāñchana tree.

୬ । (ନାମ) ଐରାବତ ବଂଶର ଏକ ହାତୀ (ହେ. ଶ.)—
6. Name of a mythological elephant.

୭ । ସିତୋଦ ପର୍ବତ (ହେ. ଶ)—
7. Name of a mountain.

୮ । (ନାମ) ଋଷିବିଶେଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Name of a sage.

୯ । ସୁଗନ୍ଧ—9. Fragrance (Apte).

ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ପିଠା—
Name of a kind of cake.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଏକପ୍ରସ୍ତିଆ ପାଞ୍ଚପାଖୁଡ଼ିଆ ମନ୍ଦାର
ଫୁଲ—Single-petalled China rose.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମହିରୁ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ଗର୍ଭକେଶର ବାହାର ଥାଏ । ବହୁ ପରସ୍ତିଆ ମନ୍ଦାର ଫୁଲକୁ ମନ୍ଦାର ବୋଲୁଯାଏ ।

ପାରିଜାତ ନଡୁ—ଦେ. ବ.—ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନକଟରେ
Pārijāta nardu ଭୋଗ ଦେବା ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
ପାରିଜାତ ଲଡୁ (ଡୁ)
ପାରିଜାତ ନଡୁ
ପାରିଜାତକ ଲଡୁ(ଡୁ) } ଅନ୍ୟରୂପ
A kind of sweet meat offered to the Deity Jagannātha at Puri.

[ଦ୍ର—ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନକଟରେ ଭୋଗଦେବା ଏକ ପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ଏହା ଛେନା, ଗୁଡ଼ ଓ ସାମାନ୍ୟ ଗହମ ଚୂନାରେ ଉଆର ଦୋଇ ଘିଅରେ ପୁଆ ଯାଇଥାଏ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସଞ୍ଜଧୂପ ଓ ବଡ଼ସିଂହାର ଧୂପରେ ଏହା ଭୋଗ ଲାଗେ ।]

ପାରିଣାଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ପରିଣୟ+ଯ)—୧ । ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāriṇājya 1—Relating to marriage.
୨ । ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷେ ପ୍ରାପ୍ତ—2. Received on the occassion of marriage.

ସଂ. ବ.—୧ । ଯୌତୁକ; ବିବାହ ସମୟରେ କନ୍ୟା ଉପହାର ପାଇଥିବା ଧନ—1. Property received by a girl at the time of marriage; Dower; dowry.

୨ । ବିବାହ ସମୟରେ କନ୍ୟାର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବିକାନିର୍ବାହାର୍ଥ କୃତ ବ୍ୟବସ୍ଥା—2. Marriage settlement (Apte).

ପାରିଣାହ୍ୟ—ସଂ. ବ.—ଘରକରଣା ଦ୍ରବ୍ୟମାନ; ଆସ୍‌ବାବ୍‌ପତ୍ର—
Pāriṇāhya Goods and chattels; household articles and furniture
(ଯଥା—ଖଟ, ପଲଙ୍କ, ବାସନ, ବରତନ, ଶିଲ, ଚକି, ଚିଙ୍କି, ବାକସ, ସିନ୍ଦୁକ, ପେଡ଼ି, ପେଟରା)

ପାରିଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଡଙ୍ଗାର କନ୍ଧ ବା କୋଠଘରମାନଙ୍କ ଚଳ
Pāriṇi ଦେଶରେ ବିଛା ଯାଇଥିବା ଶାବାଡ଼ାଝାଟି ବା ଚଲେଇ—
(ପାରେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Mat or brush wood spread
पाटन on the bottom of a boat.
୨ । ପାରିଣି ବଡା (ଦେଖ)—2. Pāriṇi batā (See)

ପାରିଣି ବଡା—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବଡା ଡଙ୍ଗାର ଚଳେ ବା ଶଗଡ଼ର
Pāriṇi batā ଫଳମାନଙ୍କ ଫାଙ୍କ ଉପରେ ବା ଘରର ରୁଅର
(ପାରେଣିବଡା— ଅନ୍ୟରୂପ) ଫାଙ୍କମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଛା ଯାଇଥାଏ ।
पटनवत्ता Split bamboos spread on the bottom of a boat or on the ribs of a thatch-frame.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାର୍‌ଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—୧ । ନଦୀଘାଟରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ Pāritaṇḍa ଆଦାୟ କରାଯିବା କର—1. A cess or tax **ଘାଟସେସ** levied from subjects at a ferry ghat.

୨ । ନଦୀ ଓ ହ୍ରଦରେ ନୌକାବାଲାଙ୍କଠାରୁ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦାୟ ହେଉଥିବା କର—2. A ferry-rate levied by a king from boatmen.

୩ । ଚିଲିକାର ମଚ୍ଛଦଆ-ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଜମିଦାର ଯେଉଁ ଝିକସ ବା ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରନ୍ତି—3. Tax collected from fishermen by the local zamindar in the Chilka lake.

ପାରିତଥ୍ୟା—ସ. ବ—ମୁଣ୍ଡର କେଶକୁ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମୁକ୍ତାର Pāritathyā ମାଳା—A string of pearls for binding the hair (Apte).

ପାରିତୋଷିକ—ସ. ବଣ. (ପରିତୋଷ + ଇକ)—ଆନନ୍ଦଜନକ—
Pāritoshika Pleasing; gratifying (Apte).

ସ. ବ—୧ । ବକ୍ସିସ୍—1. Reward; gratuity.

୨ । ଭେଟ; ଉପଢୌକନ; ଉପହାର—2. A present.

୩ । ପୁରସ୍କାର; ପ୍ରାଇଜ୍—3. Prize.

ପାରିଧି—ଦେ. ବ (ଭୁଲ. ହି. ପାରଧୀ=ବ୍ୟାଧ, ଶିକାରୀ; ସ. ପରିଧି= ଚାରିଆଡ଼େ ବେଷ୍ଟନ, ବେଢ଼ିବା)—ମୃଗୟା; ଶିକାର—
ଶିକାର Sport; hunting; chase.

ପାରିଧି, ଶିକାର ଶେଷ ଘୋର, ଟଳ ! ଅଜ ମାନବ ପାରିଧି
ସେହି ପାରିଧିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲୁ ତୁହି ଥରେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାନନି. ବଳରାମଦାସ ।

ପାରିଧିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ପରି=ସଙ୍ଗଠୋଉଳବରେ + ବ୍ୟାଧ)—ଶିକାରୀ—
Pāridhiā A hunter; huntsman.
ଶିକାରୀ ଯିବା ପାରିଧିଆ ଯତ୍ନବନ କରି
ପାରଧୀ ଜୟ କରଇ କାନ୍ଦନ ତରୁ । ଉତ୍ତ. କୋଣ୍ଟ୍ରାଓସ୍ୱଦସ୍ୱ ।

ପାରିଧି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିକାର କରିବା—
Pāridhi karibā To go a-hunting.
(ପାରିଧିକୁ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶିକାର କରା, **शिकार करना, पारिध करना**

ପାରିଧ୍ୱଜିକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ପରି + ଧ୍ୱଜ + ଇକ)—ପତାକା ବାହକ—
Pāridhwajika Standard-bearer. (Apte)

ପାରି(ରି)ନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ (ପର=ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ + ଇନ୍ଦ୍ର=ପ୍ରଭୁ, ଜଘାଜନ)—
Pāri(ri)ndra ୧ । ମୃଗେନ୍ଦ୍ର; ସିଂହ—1. Lion.

୨ । ଅଜଗର ସର୍ପ—2. A large snake; boa; boa constrictor.

ପାରିପନ୍ଥିକ—ସ. ବ—(ପରିପନ୍ଥିନ୍ + ଇକ)—ଲୋର; ଡକାୟତ—
Pāripanthika Robber; highway man (Apte).

ପାରି ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାର ପାଇବା (ଦେଖ)—
Pāri pāibā Pāra pāibā (See)

ପାରିପାଟ୍ୟ—ସ. ବ (ପରିପାଟୀ + ଯ)—୧ । ସୁଶୃଙ୍ଖଳା—
Pāripātya 1. Regularity; method; order.

୨ । ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା—2. Neatness.

ପାରିପା(ପା)ତ୍ରା—ସ. ବ—ସପ୍ତ କୁଳପର୍ବତରୁ ଏକ—
Pāripā (jā)trā One of the 7 mythological (ପାରିପାତ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ranges of the globe.

[ଦ୍ର—ଏହା ବନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଲି କଥିତ; ଏଥିରୁ ବେଦସ୍ମୃତି, ବେଦବତୀ, ବୃତ୍ରଘ୍ନୀ, ସିନ୍ଧୁ, ସାନଜମା, ସଦାନ୍ତଃ, ମନ୍ଥୀ, ପାର୍, ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ, ନୁପୀ, ବଦଶା, ବେତ୍ରବତୀ ଓ ଶିପ୍ରା ଆଦି ନଦୀ ବାହାର ହୋଇଛି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି ।]

ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ—ସ. ବ (ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ + ଅ)—ଅନୁଚରବର୍ଗ—
Pāripārśwa Retinue; attendants; escort (Apte).

ପାରିପାର୍ଶ୍ୱକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ + କ)—ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ କ (ଦେଖ)
Pāripārśwaka Pāripārświka (See)

ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ—ସ. ବଣ (ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ + ଇକ)—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—
Pāripārświka 1. Surrounding; concomitant.

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—2. Situate on the side.

ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପାରିଷଦ—1. Courtier.

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଚର; ପାଶ୍ୱୋକ; ଉଡ୍ୟ; ଗୃହର—
2. Attendant; servant.

୩ । ସହଚର—3. Companion.

୪ । (ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର) ସୂତ୍ରଧାରର ସହଚର ନଟ—
4. An assistant to the head actor.

୫ । ଉପଗ୍ରହ; ଗ୍ରହର ଚାରିପାଖେ ପରିଭ୍ରମଣ କରୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରହ—
(ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ।)
5 A satellite of a planet.

ପାରିପ୍ଲବ—ସ. ବଣ. (ପରିପ୍ଲବ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ବେପମାନ; କମ୍ପମାନ; ପରିପ୍ଲବ—1. Trembling; shivering; unsteady; tremulous.

୨ । ଅସ୍ଥିର; କାତର; ବ୍ୟାକୁଳ—2. Troubled; agitated; bewildered.

୩ । ପହଁରୁଥିବା; ଭାସମାନ—3. Swimming; floating.

ସଂ. ବ. ୧—(ନାମ)—ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
1. A sacred place of the Hindus.
କୃତ୍ତିବାସେ ପାରିପ୍ଲବରେ ସ୍ନାନ କଲେ
ଅଶ୍ୱମେଧ ଫଳ ଲଭଇ ସେହୁ ଭଲେ । କୃଷ୍ଣଦଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ

୨ । ଡଙ୍ଗା—2. Boat (Apte).

୩ । ଅସ୍ଥିରତା—3. Restlessness (Apte).

୪ । ଜଳପକ୍ଷି ବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—4. A kind of aquatic bird.

ପାରିପ୍ଲାବ—ସଂ ବଣ.—୧ । ପାରିପ୍ଲବ (ଦେଖ)—1. Pāripl̥aba Pāripl̥āba (See).

୨ । ପାଣ୍ଡହଂସ; ବତକ—2. Goose (Apte).

ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପର ଧାତୁ=କର୍ମ ସମାପ୍ତି କରିବା, କ୍ଷମ ହେବା;
Pāribā ଭୁଲ; ତା. ପେରୁ=(ବଢ଼ିବା)
ପାରା ୧ । କ୍ଷମ ହେବା; ସମର୍ଥ ହେବା—1. To be able.
ଶକନା ୨ । ଯୋଗ୍ୟ ହେବା—2. To be fit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାତା ୩ । (ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାଚ ଧାତୁ) ପାରିବା; ପାଚିବା;
ପାରନା ଭୂଇଁରେ ବଖ୍ଖାଇବା; ପକାଇବା—
3. To spread on the ground.
ଯଥା—ଶେଯ ପାରିବା

ପାଥନା ୪ । (କାନକୁ ଶ୍ରବଣାର୍ଥ) ପାଚିବା—4. To set ready or direct (one's ears to hear something more clearly.)
ଯଥା—କାନ ପାରିବା

୫ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—5. To place; to set up.

ପାରିଲେଣ ଏବେ ଦେବ ବଳ୍ଦର୍ତ୍ତନ
ଭାଲେରି ଶିଖରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସିଂହାସନ । ସ୍ରଧାନାଥ. ଚିତ୍ରିକା

୬ । ଗଛରୁ ଫଳ ଆଦ ଘେନିବା; ତୋଳିବା—
ତୋଡ଼ନା 6. To pluck fruits from trees.
(ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ପାରିବା ।)

୭ । ସମକକ୍ଷ ହେବା; ତୁଲ୍ୟ ହେବା—
7. To be equal to.
(ଯଥା—ପଡ଼ାରେ ତୋ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ପାରିବ ନାହିଁ ।)

୮ । ହଟେଇବା; ପରାଜୟ କରିବା—8. To defeat.

ନ ପାରିବା ଶତ୍ରୁ ବାରେ ବହୁତର
ବେଳ କାଳ ଜାଣି ହେତ ପଳାଇତ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

୯ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହେବା; ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—9. To become fit for worldly duties (e. g. earning, maintaining one's family, doing work).

୧୦ । ଭୂମିରେ (ଘଷି) ଥାପିବା—
10. To lay on the ground.
ପାଥନା, ପାଡ଼ନା (ଯଥା—ଘଷି ପାରିବା ।)

୧୧ । ନୁଆଇଁବା; ନତ କରିବା—
11. To bend; to lower.
(ଯଥା—ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ପାର ଦେଇ ନ ଥିଲେ ରେଲ ଗାଡ଼ିର ଗାଡ଼ିଦାନ୍ ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ଛତୁ କର ଦେଇ ଥାଆନ୍ତା ।)

୧୨ । ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—12. To earn.
(ଯଥା—ପୁଅ ପାରିଲେ ମୋର ଆଉ ଚନ୍ତା କଅଣ ?)

୧୩ । ଥାପିବା; ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
13. To prepare; to make; to set up.
(ଯଥା—ଚୁଲି ପାରିବା ।)

୧୪ । ଭୂମିରେ କଗ୍ଡ଼ ଦେବା; ଭୂମିସାତ୍ କରିବା—
14. To fell; to dash to the ground.

୧୫ । (ସଂ. ପାର ଧାତୁ; ସଂ. ପାରଗ) ସାବାଳଗ ହେବା; ଯୌବନ ଲାଭ କରିବା; (କନ୍ୟା) ପ୍ରୌଢ଼ା ହେବା; ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ହେବା; (କନ୍ୟା) ରଜୋବତ୍ତୀ ହେବା—15. To attain maturity or puberty.

୧୬ । କାମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—
16. To be able to work.

(ଯଥା—ମୋତେ ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ଦୂରଲ୍ଲରୁ ମୁଁ ଆଉ ଏଣିକି ପାରୁ ନାହିଁ; ତା ପୁଅମାନେ ଏବକୁ ପାର ଗଲେଣି ।)

୧୭ । ପକାଇବା—16. To throw.

ଦୂ ହୋ ଗୁଣ୍ଡର ବେଟେଗ ଜାଠି ପାର । ପ୍ରାଚୀ. ନଳ ଚରିତ ।

୧୮ । (ଡମ୍) ପ୍ରସବ କରିବା—18. To lay (eggs).
ପାଡ଼ନା (ଯଥା—କୋଇଲ ଥରକେ ଦୁଇ ଉନଷି ଡମ୍ ପାରେ ।)

୧୯ । ଲେଖିବା; ଅଙ୍କନ କରିବା; ଚହିତ କରିବା—
19. To write down; to draw; to make a drawing.
(ଯଥା—ଆମର ନୂଆବୋହୂ ମୁରୁଜରେ ଭୂଇଁରେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ ଚଜ୍ର ପାରିଛି ।)

[ଦ୍ରୁ—ସମର୍ଥ ହେବା ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ପାରିବା କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—କର ପାରିବା, ଖାଇ ପାରିବା ଓ ଜାଣିପାରିବା, ଦେଖିପାରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ପାରିବାର—ଦେ. ବିଶ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ଭୁଲ. ସଂ. ପାରିଜ୍ଞମ)—
Pāribāra ୧ । ଯୋଗ୍ୟ; ସାମର୍ଥ୍ୟ—1. Competent; capable.
ଲାଏକ, ପାରଂଗତ
ଭୂମ୍ଭେମାନେ ହୋଇ ଏବେ ପାରିବାତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ,ମହାଭାରତ. ମଉ ।

୨ । ବଳୁଆ—2. Strong.

୩ । ଅର୍ଜ୍ଜନ କାରୁଆ—3. Earning.

୪ । ଉପଯୁକ୍ତ—4 Fit.

୫ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—5. Excellent.

ପାରିବାର ପଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଯୋଗ୍ୟତା—1. Capability; competence; ability.
Pāribāra paṇa
ପାରଂଗତା
ପାରିବାର ପଣିଆ(ଆଁ)
ପାରିଜ୍ଞର ପଣ
ପାରିଜ୍ଞର ପଣିଆ(ଆଁ) } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ବଳୁଆ ପଣ; କ୍ଷମତା; ସାମର୍ଥ୍ୟ—2. Strength; potency.

୩ । ଉତ୍କର୍ଷ; ବାହାଦୁରୀ—3. Excellence.

ପାରିବାର ପୁଅ—ଦେ. ବି—୧ । ଅର୍ଜ୍ଜନ କାରୀ ପୁତ୍ର—
Pāribāra pua 1. An earning son.
ଯୋଗ୍ୟପୁତ୍ର
୨ । ଗୃହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ପୁତ୍ର—
ଲାଏକ ଲଡ଼କା; ପାରଂଗତ ଲଡ଼କା 2. A son able to look after domestic concern.

୩ । ଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର—3. An able son.

ମୋ ପୁଅ ଭଉ ପାରିବାର,
ଅଣେ ଋଣ, ଏବ ଉଧାର । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟଚରିତ୍ର ।

ପାରିବିତ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରିବେତ୍ତୃ+ଯ)—ସାନ ଭାଇର ବିବାହ ପରେ
Pāribittya (ବଡ଼ଭାଇ) ଅବିବାହିତ ରହିବା ଅବସ୍ଥା—
(ପାରିବେତ୍ତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Being unmarried while one's younger brother is married (Apte).

ପାରିବ୍ରାଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରିବ୍ରାଜ+ଯ)—ପରିବ୍ରାଜକତ୍ୱ—
Pāribrājya The wandering life of a religious
(ପରିବ୍ରାଜକ—ଅନ୍ୟରୂପ) mendicant.

ପାରିଭଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ପରି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ+ଭଦ୍ର=ସୌଭାଗ୍ୟ+ଅ)—
Pāribhadra ୧ । ପାରିଜାତ (ଦେଖ)—
(ପାରିଭଦ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Pārijāta (See),

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପାଳଧୂଆ (ଦେଖ)—2. Pāladhuā (See).
୩ । ଦେବଦାରୁ ଗଛ—3. Pine tree.
୪ । ନିମ୍ବଗଛ—4. The Nim tree.

ପାରିଭାବ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରିଭୂ+ଯ)—୧ । ଜାମିନ୍ ହେବା; ପ୍ରତିଭୂତ୍ୱ—
Pāribhābya 1. Bail, security; surety-ship.
୨ । କୁଡ଼ ଔଷଧ—2. Costus Specious.

ପାରିଭାଷିକ—ସଂ. ବି. (ପରିଭାଷା+ଇକ)—୧ । ପରିଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ;
Pāribhāsika ଶିଳ୍ପ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନାଦି ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଓ ବିଶେଷାର୍ଥ ବାଚକ (ଶବ୍ଦ)—
1. Glossarial; conventional; technical (words).
୨ । ସାଧାରଣ; ପ୍ରଚଳିତ—2. Current; universally received (Apte).

ପାରିମାଣ୍ଡଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରିମଣ୍ଡଳ+ଯ)—୧ । ଅଣୁ ବା ପରମାଣୁର
Pārimāṇḍalya ପରିମାଣ—1. The measure of an atom or molecule.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଭାସମାନ ରେଣୁ—
2. A moat in the sunbeam (Apte).

ପାରିମାପ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରି+ମାପ+ଯ)—ପରିଧି—
Pārimāpya Circumference; compass (Apte).

ପାରିମିତ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରିମିତ+ଯ)—୧ । ସୀମା—
Pārimitya 1. Limit.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ ବା ସଂଖ୍ୟା—
2 Limited extent or number.

ପାରିମୁଖିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପରିମୁଖ+ଇକ)—୧ । ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା—
Pārimukhika 1. Being before the face (Apte).
(ପାରିମୁଖିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିକଟରେ ଥିବା—2 Being near.
୩ । ଉପସ୍ଥିତ—3. Present (Apte).

ପାରିଯାନିକ—ସଂ. ବି. (ପରି+ଯାନ+ଇକ)—ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି ବା
Pārijānika ଯାନରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପରିଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି—
A travelling carriage or caravan.

ପାରିରକ—ସଂ. ବି. —ମୁନି; ଋଷି; ତପସ୍ୱୀ—
Pāriraka An ascetic (Apte).
(ପାରିରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାରିଲ କନ୍ୟା—ଦେ. ବି—ବଢ଼ିଲା କନ୍ୟା; ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା କନ୍ୟା—
Pārilā kanyā A girl who has attained puberty.

ପାରିଲାର(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପାରିବାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Pārilāra (etc) 1. Pāribāra etc (See).
ଢେଲେ ଜାଣ ପାଇଟିକ ବଡ଼ ପାରିଲର—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ପାରିଶ(ଷ)—ସଂ. ବି.—୧ । ପଦ୍ମଚ କାହୁଁରିଆ—
Pāriśa(śha) 1. A kind of plant.
ପଳାଶ ପିପୁଲ **पारिश पीपल**
[ଏହାର ଗଛ ବେଶି ଗଛ ପରି; ଫଳ କଷା ବକୁଡ଼ା ପରି; ଏ ପତ୍ର ଓ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଖଟା । ଏଥିର ଫୁଲ ବେଶି ଫୁଲ ପରି ପଞ୍ଚଦଳ । ଏହାର ମୂଳ ମିଠା; ଛାଲ ମିଠା ଓ କଷା । ବୈଦ୍ୟକ-ମତରେ ଏ ଫଳ ଗୁରୁପାକ, କୃମିଘ୍ନ, ଶୁକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧକ ଓ କଫକାରକ—ହ. ଶ.) ୨ । ପାଶ୍ଚଶ (ଦେଖ)—2. Pāriśa (See).

ପାରିଶୀଲ—ସଂ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ପିଠା; ମାଲପୁଆ (ହ. ଶ.)—
Pāriśīla A kind of cake (Apte).

ପାରି ଶୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପତ୍ ଧାତୁ ଶିର୍=ପାଛ ଧାତୁ+ଶୀ ଧାତୁ;
Pāri śuā ଯାହାକୁ ଭୂମିରେ ପାରି ଶୋଇବାକୁ ହୁଏ)—
୧ । ଶଯ୍ୟା; ବିଛଣା—1. Bedding
୨ । ବିଛଣା ଚାଦର—2. Bedsheet.

ପାରି ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶୋଇବା ନିମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଆସନ
Pāri śoibā ପକାଇବା— To spread something (e.g. ପେତେଶୁଆ mat) on the ground to sleep upon.
बिछाके सोना ଦେ. ବି.—ପାରିଶୁଆ (ଦେଖ) Pāri śuā (See).

ପାରିଷଦ—ସଂ. ବି. (ପରିଷଦ=ସଭା+ବିଦ୍ୟମାନାର୍ଥେ. ଅ)—
Pārishada ୧ । ରାଜସଭାର ସଭ୍ୟ—1. Courtier.
୨ । ସଭାସଦ୍; ସଭ୍ୟ—
2. Member of an association.
୩ । ପାଖ ଲୋକ—3. Attendant.
୪ । ଦେଖଣାହାରୀ; ନାଟ୍ୟାଦିର ଦର୍ଶକ—4. Spectator.
୫ । ହିସାବ ପରୀକ୍ଷକ—5. Auditor.
୬ । ସହଚର—6. Companion.
୭ । ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ—7. A king's companion (Apte).
ସଂ. ବିଣ.—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱଗୁଣୀ—1. Accompanying.
୨ । ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ—2. Concomitant.

ପାରିଷଦ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପରିଷଦ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଯ)—ଦେଖଣାହାରୀ; ସଭାର
Pāri shadya ଦର୍ଶକ—A spectator (Apte).

ପାରିସିର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—ଯାହା କୃଷିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନୁହେଁ (ହ. ଶ.)—
Pārisirīya Not produced by cultivation (Apte).

ପାରିହାରିକ—ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଯେ ଧରେ—
Pārihārika 1. Taking; seizing (Apte).
୨ । ବେଷ୍ଟନକାରୀ—2. Surrounding (Apte).
(ପାରିହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. ପୁଂ —୧ । ମାଲାକାର—
1. A maker of garlands.

ପାରିହାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି—୧ । ହାତ ଖଡ଼ୁ—1. Bracelet (Apte).
Pārihārjya ୨ । ଧରିବା—2. Seizing; taking (Apte).

ପାରିହାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପରିହାସ+ଯ)—୧ । ପରିହାସଜନିତ—
Pārihāsya 1. Resulting from jest or joking.
୨ । ପରିହାସମୟ—2 Jesting; jocular.
ସଂ. ବି—ଥଟ୍ଟା—Jest; joke; fun (Apte).

ପାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପାର)—୧ । ନଦୀଆଦି ଅତିକ୍ରମ କରିବା;
Pāri hebā ପାର ହେବା—1. To cross to go
पारहोआ पारहोना across; or through.
ପାରହେଲେ ଗ୍ରାହ୍ୟସଂକୁଚ ନଦୀ ଜଳ। କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ପ୍ରବୋଧଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ନାଟକ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା—
2. To pass through a danger safely.

ପାରି— ସ. ବ—୧ । ହସ୍ତିବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
Pāri 1. A rope for tying an elephant (Apte).
୨ । କିଛି ଜଳ—2. A quantity of water (Apte).
୩ । ପାନପାତ୍ର—3. A drinking vessel; water-jar; cup (Apte).
୪ । ଦୁଗ୍ଧଭାଣ୍ଡ—4. Milk-pail (Apte).
୫ । ପୁଷ୍ପ ପରାଗ—5. Pollen (Apte).
ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାର୍ବତୀର ଡାକନାମ—
A name for calling Pārbati.

ପାରିକ୍ଷିତ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପରୀକ୍ଷିତ୍+ଅଣ୍ଅର୍ଥେ. ଅ)—
Pārikshita ରାଜା ଜନମେଜୟ—Raja Janamejaya.

ପାରିଣ—ସ. ବଣ. (ପାର+ଇନ)—୧ । ପାରଗ—
Pāriṇa 1. Competent; able.
୨ । ସୁବଜ୍ଞ—2. Well versed.

ପାରିନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ—ପାରେନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)
Pārindra Pārindra (See)

ପାରିରଣ—ସ. ବ—୧ । କଚ୍ଛପ (ହି. ଶ)—
Pāriraṇa 1. Tortoise (Apte).
୨ । ଯଷ୍ଟି; ବାଡ଼—2. A stick; staff (Apte).
୨ । ପଟ୍ଟ ଶାଟିକା; ପାଟଶାଢ଼ୀ—
2. A silken garment (Apte).

ପାରିଶ(ଷ)—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ନାତିବୃହତ୍ ବୃକ୍ଷ—
Pāriśa(sha) The tulip tree; the Portia tree; Thespesia Populnea.
ସ. ପାରିଶ(ଷ), ପଲାଶ, କମଣ୍ଡଳୁ, ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ, କନକାଳ, କପିବୃକ୍ଷ, କପୀତନ, ସୁପାର୍ଶ୍ୱକ, ପ୍ଲକ୍ଷ ଗୟାଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ପଳାଶପିପୁଳ
ପାରିଶପିପୁଳ, ପାରିଷ୍ଫ
ଗୁ. ପାରସ ପିପ୍ଲୋ
ଢେ. ଗଙ୍ଗାରୟି
ଢା. ପାରଷ; ପୂର୍ବସ
ମ. ଢେଙ୍ଗ, ପାରସପିପଳଢେଣ୍ଡ
ପା. ପର୍ଯ୍ସବେଲ୍ଲ ।
[ଦ୍ର—ଏହା ଜବାନ୍ଧ ବର୍ଗର ଉରୁ । ପତ୍ର ପାନପତ୍ର, ପତ୍ରର ଅଗ୍ର ଅଣ୍ଡାକୃତି ପତ୍ର ପତ୍ର ଲମ୍ବା, ଫୁଲ ବଡ଼ ବଡ଼ ଓ ହଳଦିଆ, ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଫୁଟେ । ଫଳ ଗର୍ଦ୍ଦଭର ଅଣ୍ଡକୋଷ ଭଳି । ଗଛର ବକଳକୁ ଚରଦେଲେ ହଳଦିଆ ରସ ବାହାରେ । ଏ ଗଛ ଉଷ୍ଣ-ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ଭାମିଲ ନାମ ପରଶ; ପାରଶ— ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]

ପାରିଶ(ଷ) ଫଳ—ସ. ବ—ଅମୃତରମ୍ଭା ଫଳ; ପପେସ୍ପା (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Pāriśa(sha) phala The papaya fruit; Carica
ପେଁ ପେ **ପପୟା** Papaya.

ପାରୁ—ସ. ବ—(ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+ଉଣ୍ଅର୍ଥେ. ରୁ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ-
Pāru 1. The sun.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

ରେସା ଦେ. ବ—୧ । ରସ ଚପୁଡ଼ା ହେବା ପରେ ବେଲ, ଆମ୍ବ,
ଆଶ ଇନ୍ଦୁଳ ଓ ପଣସ ଆଦି ଫଳର ଉନ୍ମସ୍ତ ପିଠା—
1. The rejected fibrous portions of the kernel of mango and some other fruits after the juice is pressed out.

୨ । (ସ. ପାର୍ ଧାତୁ) ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ—2. Ability.
(ଯଥା—ମୁଁ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କଲି ।)
[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଥରେ କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।]
ଦେ. ବଣ—(ସ. ପଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଚେପଟା—1. Flat.
(ଓଖ—ବମସ୍ତଚ)
୨ । ନତ—2. Bent.
୩ । ନମ୍ର; ନୀଚ—3. Low.
(ଯଥା—ଘରର ଖଲଟା ପାରୁ ହୋଇଅଛି ।)
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ଚିତ୍ର). ବ—ମହତ୍ତ୍ୱ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
Dignity; respectability.

ପାରୁଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସ. ପାରାବତ)—୧ । ପାରାବତ; କବୁତର—
Pārua 1. Pigeon
ପାୟରା ହଂସ ହରଡ଼ ମୟୂର ପାରୁଆ—ପ୍ରତାପ. ଶଶୀସେନା ।
ପରେବା
୨ । (ସ. ପାର୍ଦ୍ଦଭ) ପରୁଆ ମାଛ; ପାବଡା ମାଛ—
2. Butter fish.
ଦେ. ବଣ—ବଳଷ୍ଠ; ପାରିବା—
Strong; able; competent.
ସେମାନେ ବ ଏଡ଼େ ପାରୁଆ ହେଲେ ଭୁସକ୍ତ ଜଣିଲେ—
ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ଚମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପାରୁଡ଼ା (ଇଡ୍ୟାଦ)—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ପାର୍ଦ୍ରା ଇଡ୍ୟାଦ (ଦେଖ)—
Pārurḍā Pārdurā etc (See)
ଆହେ ରସିକ ! କଲାଇ ଫୁଲରୁ ପାରୁଡ଼ା ଚୋବ—ଉଗ ।

ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ନ୍ତେ)—ଦେ. କି. ବଣ—ଯଥାଶକ୍ତି; ସାଧ୍ୟମତେ—
Pāru parjyanta(nte) To the best of one's ability.
ଭରଶକ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ—ଦ୍ୱାରୀନାଥ. ବବେଳା ।

ପାରୁଶ—ଦେ. ବ—(ସ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ—
Pārusha 1. Side part.
ପାଶ ଉଜୁଟି ରସାଳ ବଟୁଳ ଗମର ଗର ପାରୁଶରେ ପଡ଼େ—
ପାସ ଘାଣକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
ପାରସ ୨ । ଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପତ୍ର ଜକଟରେ ଅନ୍ୟ ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି
ପାରସ ପାଇଁ ପୃଥକ୍ ଥାଳ ବା ପତ୍ରରେ ବଢ଼ା ହୋଇଥିବା ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି-
2. A plate of rice etc served on a seperate plate and kept aside near the plate of an eater.
ପାଶା ପାସ ୩ । ନୈକଟ୍ୟ; ସାମୀପ୍ୟ—3. Vicinity.
ସରୋବର ତଟେ ଚମତ୍କାର ବନ
ପାରୁଶେ ଜଳ ଜଳ ପଡ଼େ ଘନ । ଶିଶୁଶିକ୍ଷା. ଉଷାଅନୁଭାଷ
୪ । (ନଦୀ ବା ସମୁଦ୍ରର) ତୀର—4. Shore
ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ୍, ଉତ୍ତର ପାରୁଶେ
ଶିଶୁଶିକ୍ଷା. ଉଷାଅନୁଭାଷ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାରୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପୁରୁଷ=କର୍କଶ+ଭାବ. ଯ)—୧ । ରୁଢ଼ତା;
Pārushya କର୍କଶତା—1. Rudeness; roughuess.
୨ । ଅଶ୍ରିଯ ଭାଷଣ; କଠୋରତା—2. Rude speaking; churlishness; scurrilous language.
୩ । ଗାଳମନ୍ଦ; ତିରସ୍କାର—3. Abuse; reproach; abusive language.
୪ । ଅପମାନ—4. Insult (Apte).
୫ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ (ହ. ଶ)—5. Indra's garden (Apte).
୬ । ଅଗୁରୁ (ହ. ଶ)— 5. Aloe-wood (Apte)
୭ । ବୃହସ୍ପତି—7. Bṛuhaspati (Apte).

ପାରେବତ ଫଳ—ସଂ. ବି.—୧ । ପିଟୁଡ଼ି ଫଳ—1. Guava fruit; Ficus Pigeonis.
Pārebata phala
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ପାରେବତ; ରେବତ, ଆରେବତକ, ରୈବତକ, ମଧୁଫଳ, ଅମୃତଫଳ. ପାରେବତକ । [ଦ୍ର—ଏହା ଉଦ୍ୟାନଜାତ କ୍ଷୁଦ୍ରବୃକ୍ଷ; ମହାପାରେବତ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପାରେବତ, ସାମ୍ରାଣିଜ, ରକ୍ତ ରୈବତକ, ବୃହତ୍ ପାରେବତ
ପେସ୍ତାରା
ଅମୃତ
ଦୈ. ଉତ୍ତରଗେ ଦ୍ୱୀପଜ ଓ ଦ୍ୱୀପ ଖର୍ଜ୍ଜୁର ଏହା ବଡ଼ ପିଟୁଡ଼ିର ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କ୍ରିମି, ବାୟୁ, ତୃଷ୍ଣା, ଜ୍ୱର, ବଦାହ, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଭ୍ରମ, ଶ୍ରମ ଓ ଶୋଷ ବନାଶକ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଚେ୍ୱାଇ ଘଷିଲେ ମୁହଁର ଅରୁଚି ଓ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ନାଶ ହୁଏ ।]
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଖଜୁର (ହ. ଶ.)—
2. A kind of date.

ପାର୍କ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାର୍କ୍)—
Pārk ଜନାକାର୍ଣ୍ଣ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ସାମସ୍ତିକ ବଶ୍ରାମ ପ୍ରଦ୍ୱଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ବୃକ୍ଷବେଷ୍ଟିତ
ପାର୍କ ଉପବନ—Park.

ପାର୍ଘଟ—ସଂ. ବି—୧ । ଧୂଳି—1. Dust (Apte).
Pārghaṭa ୨ । ଭସ୍ମ; ପାଉଁଶ (ହ. ଶ.)—2. Ashes.

ପାର୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାର୍ଚ୍‌ମେଣ୍ଟ୍)—
Pārch-ment ଚମଡ଼ାର ଅଂଶୁ ମିର୍ଣ୍ଣିତ କନ୍ଧୁ ଦନ ସ୍ଥାସ୍ଥୀ ଏକ
ପାର୍ଚମେଣ୍ଟ ପ୍ରକାର କାଗଜ—Parchment (paper).
ପରଚମେଣ୍ଟ [ଦ୍ର—ଏଥର କାଗଜ ସନଦ, ସାଟିଫିକଟ ଓ ଦଲିଲ ଲେଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପାର୍ଚ୍ଚା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ପାର୍ଚ୍ଚ୍)—
Pārchā ପାରସ୍ପ; ସେଟଲମେଣ୍ଟ ସମ୍ପର୍କରେ ସର୍ତ୍ତେ ଦେବା
ଚିର୍କୁଟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରଇତକୁ ମିଳିବା କାଗଜ ଖଣ୍ଡ—
ପାରଚା Slip of paper given to a royat showing the particulars of his holding during the survey in Settlement operations.

ପାର୍ଜନ୍ୟାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ପର୍ଜନ୍ୟ+ଅ+ଅସ୍ତ୍ର) —ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Pārjanyāstra A kind of weapon of offence.
ଏ ଅସ୍ତ୍ରରେ ବରଷେ ବହୁ ପ୍ରବଳିତ
ମସ୍ତକ ପାର୍ଜନ୍ୟାସ୍ତ୍ର କର ସାନ୍ଦ୍ରଘନ ।
ସେ ଅସ୍ତ୍ର ମସ୍ତ ବେଦ ସ୍ତମ୍ଭନ ତର୍ଜନ
ପାଶରୁ ଜଳ ଧାରୁ ଜାତ ବହ୍ନ ନାଶ । ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତମ୍ଭ ।
[ଦ୍ର—ଏ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଳଧାରାର ଉଦ୍ଗମ ହେଉଥିବାର କଥିତ ହେଉଥିଲା ।]

ପାର୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାର୍ଟ୍)—
Pārt ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦର ଭାଗ—1. Part of a work.
(ପାର୍ଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଟକର କୌଣସି ଅଭିନେତା ବା
ପାର୍ଟ **ପାଟ** ଅଭିନେତ୍ରୀର ଅଭିନେୟ ଅଂଶ—
2. The part played by an actor or actress in a dramatic performance.
୩ । ଅଂଶ; ଭାଗ—3. Part.

ପାର୍ଟି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାର୍ଟି) —
Pārṭi ୧ । କୌଣସି ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମବେତ ହୋଇ
(ପାର୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥିବା ବା ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ଦଳ—
ପାର୍ଟି **ପାର୍ଟୀ** 1. Party.
(ଯଥା—ମିଉଜିକ୍ ପାର୍ଟି, ଥିଏଟର ପାର୍ଟି ।)
୨ । ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷରେ କାର୍ଯ୍ୟିବା ବନ୍ଧୁ ସମ୍ମିଳନ ଓ ଚାହା ଓ ଜଳଖିଆର ଭୋଜ—2. A party of friends assembled; evening party; tea party; garden party.
(ଯଥା—ଗାର୍ଡନ୍ ପାର୍ଟି, ଟୀ ପାର୍ଟି, ଇଭନିଙ୍ଗ୍ ପାର୍ଟି ।)
୩ । ମକଦମାର ପକ୍ଷ (ବାଦୀ ବା ପ୍ରତିବାଦୀ)—
3. A party in a case.

ପାର୍ଟିସନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାର୍ଟିସନ୍)—ବଣ୍ଟା ଆଗ୍—
Pārṭisan Partition.
ପାର୍ଟିସନ **ପାରଟୀସନ**

ପାର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ପୃଥା=କୁନ୍ତୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Pārtha ୧ । କୁନ୍ତୀ ପୁତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ—
1. The three elder Pāṇḍaba brothers.
୨ । (ବିଶେଷତଃ) ଅର୍ଜୁନ—
2. (particularly) The third Pāṇḍaba.
୩ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—
3. Name of a heavenly chorister.
୪ । ଅର୍ଜୁନ ଗଛ—4. The Arjuna tree.
୫ । ପୃଥ୍ୱା ପତ୍ର; ରାଜା—5. A king.

ପାର୍ଥକ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପୃଥକ୍+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—
Pārthakya ୧ । ବିଚ୍ଛେଦ—1. Separation.
୨ । ବିଭିନ୍ନତା—2. Separateness; variety.
୩ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ—3. Individuality.
୪ । ପ୍ରଭେଦ—4. Difference; distinction.
୫ । ଏକାକିତା—5. Singleness.

ପାର୍ଥବ—ସଂ. ବି. (ପୃଥୁ+ଭାବାର୍ଥେ. ଅ)—
Pārthaba ୧ । ପୃଥୁତା—1, Fatness.
୨ । ବିଶାଳତା—2. Greatness; extent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଚଉଡ଼ାଇ; ପ୍ରସ୍ଥ—3. Width.

ଫ. ବ୍ୟ—ପୃଥୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to Pṛuthu.

ପାର୍ଥଲୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ତୋଷାଲୀ (ଦେଖ)
Pārthalī Toshālī (See)

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ନାମ 'ଏକ ପ୍ରସ୍ଥର' ବା 'ତୋଷାଲୀ' । ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭଙ୍କ ସ୍ୱଜଦ୍ରବ୍ୟ ମେଗାସ୍ଥିନସ୍ 'ଏକ ପ୍ରସ୍ଥର' ବା ତୋଷାଲୀକୁ 'ପାର୍ଥଲୀ' ବୋଲି ଲେଖିଥିଲେ । କୃଯାସିକ୍ . ଇଣ୍ଡିଆସ]

ପାର୍ଥିବ—ଫ. ବ୍ୟ. (ପୃଥ୍ୱୀ + ଅ)—
Pārthiba ୧ । ପୃଥ୍ୱୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Earthly; terrestrial.

୨ । ସାଂସାରିକ—2. Worldly.

୩ । ପୃଥ୍ୱୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—3. Born of the earth.

୪ । ପୃଥ୍ୱୀ ଶାସନକାରୀ—
4. Ruling the earth (Apte).

୫ । ରାଜକୀୟ—5. Kingly; royal (Apte).

୬ । ମାଟିରେ ନିର୍ମିତ—6. Earthen.

୭ । ପୃଥ୍ୱୀବାସୀ—7. Inhabiting the earth.

ପୁ. ବ. (ପୃଥ୍ୱୀ + ଈଶ୍ୱରାର୍ଥେ. ଅ)—
୧ । ରାଜା—1. A king.

୨ । ଯୋଦ୍ଧା—2. Warrior.

୩ । ତଗର (ଦେଖ)—3. Tagara (See)

୪ । ମାଟି ବାସନ—4. Earthen vessel.

୫ । ଶରୀର—5. The body.

୬ । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—6. The planet Mars.

୭ । ମୃତ୍ତିକା ନିର୍ମିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ—
7. An image of Śiba made of earth.

ପାର୍ଥିବୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୃଥ୍ୱୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ସୀତା—
Pārthibī 1. Sītā.

ବେଧା ବହୁତ ଦଶମୂର୍ବା ଅଶୁଭ ଶୁଭର ଲେଉଡ଼ ପାର୍ଥବୀ—
ଉଦ୍ଭ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Goddess Lakshmī (Apte).

୩ । ଉମା; ପାର୍ବତୀ (ହି. ଶ.)—3. Goddess Pārbatī.

ପାର୍ଥିକ—ଗ୍ରା. ଦେ. ବ—ଷମତା; ବଳ—Strength.
Pārthika
(ମୋର ଏ ବଷପୂରେ ପାର୍ଥିକ ସରଗଲ୍ଲଣି,ଦୈନିକ ଆଣ୍ଠା ୧୫-୨୧-୨୯)

ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. (ଫ. ପାର୍ଥକ୍ୟ)—ପାର୍ଥକ୍ୟ (ଦେଖ)—
Pārthakya (See).

ପାର୍ପର—ଫ. ବ—୧ । ଏକପୋଷ ଗୁଡ଼ୁଲ—
Pārpara 1. A handful of rice (Apte).

୨ । ଷୟ ରୋଗ—2. Consumption (Apte).

୩ । ପାଉଁଶ—3. Ashes (Apte).

୪ । କଦମ୍ବ ଫୁଲର କେଶର—
4. Filament of Kadamba flower (Apte).

୫ । ଯମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. The Hindu God of death (Apte).

ପାର୍ବଣ—ଫ. ବ. (ପର୍ବନ୍=ଅମାବାସ୍ୟାଦ ଉଥି+କୃତ ବା ଦତ୍ତାର୍ଥେ ଅ)—
Pārbaṇa ୧ । ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦ ପର୍ବରେ କୃତ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—
1. Śrāddha performed on new moon and full moon.

୨ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଳାବୃଦ୍ଧି—2. Waxing of the moon (Apte).

୩ । ମୃଗବିଶେଷ—3. A kind of antelope.

ଦେ. ବ—ଦଶହରା; ଦୁର୍ଗାପୂଜା—
The autumnal worship of Durgā.

ପାର୍ବଣୀ—ଦେ. ବ—ଦଶହରା ସମୟରେ ଉତ୍ତ୍ୟାଦଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ବକ୍ସିସ୍—
Pārbaṇī Presents or tips given to servants during the Puja festival.

ଫ. ବ୍ୟ—ପାର୍ବଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Pārbaṇa.

ପାର୍ବତ—ଫ. ବ୍ୟ (ପର୍ବତ + ଅ)—୧ । ପାର୍ବତ୍ୟ—
Pārbata 1. Mountainous.
(ପାର୍ବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପର୍ବତବାସୀ—
2. Living on a mountain.

୩ । ପର୍ବତଜାତ—
3. Growing on or coming from a mountain.

ପୁ. ବ—୧ । ମହାନିମ୍ବ; ଘୋଡ଼ାନିମ୍ବ ଗଛ—
1. A kind of Nim tree.

୨ । ଶିଲାଜତୁ (ହି. ଶ.)—2. Benzoin.

୩ । ପାରାବତ; ପାରା—3. Pigeon.

୪ । ସୀସାଧାତୁ (ହି. ଶ.)—4. Lead.

ପାର୍ବତ ପୀଲୁ—ପୁ. ବ—ଅକ୍ଷୋଟ; ଅକ୍ଷରୋଟ (ହି. ଶ.)—
Pārbata pīlu The walnut tree; Juglans Regia.

ପାର୍ବତିକ—ପୁ. ବ. (ପର୍ବତ + ସମୂହାର୍ଥେ ଇକ)—ପର୍ବତ ଶ୍ରେଣୀ—
Pārbatika A multitude of mountains; a mountain range (Apte).

ପାର୍ବତୀ—ପୁ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପର୍ବତ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ ଦୁର୍ଗା; ହିମାଳୟ କନ୍ୟା ଉମା; ଗିରିଜା—1. Pārbatī.

୨ । ପର୍ବତ ଜାତ ନଦୀ— Hill-stream.

୩ । ପାଷାଣଭେଦୀ ଗଛ—3. A medicinal plant.

୪ । ଧାଇଫୁଲ; ଧାତକୀ (ଦେଖ)—4. Dhātakī (See).

୫ । ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ମୃତ୍ତିକା—5. A kind of fragrant earth of Surat.

୬ । ଗଉଡୁଣୀ—6. A female cowherd (Apte).

୭ । ଦ୍ରୌପଦୀ—7. An epithet of Draupadī (Apte).

ବ୍ୟ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପାର୍ବତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପର୍ବତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟା—
Relating to mountain.

ପାର୍ବତ ପ୍ରଭୁର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲି ନୟନରେ – ମଧୁସୂଦନ ।

ଦେ. ବ—୧ । ପତଙ୍ଗବିଶେଷ; ପ୍ରଜାପତି ପୋକ—
1. Butterfly.

ବରଣ ଲକ୍ଷଣା ଦେଶ ବହୁରେ ପାର୍ବତୀ – ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ନାମ—
2. Name given to females.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାର୍ବତୀ ମନ୍ଦାର—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲଗଛ—
Pārbatī mandāra A kind of flower tree.
[ଦ୍ର—ମନ୍ଦାର ଫୁଲ ପର ଫୁଲ, ମାଡ଼ ମନ୍ଦାର ଗଛଠାରୁ ବଡ଼ ଗଛ ।]

ପାର୍ବତୀମାଆ ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଯାଜପୁରର ବଖ୍ୟାତ ଗୁଣ୍ଡି—
Pārbatīmā-ā gunḍi A kind of tobacco powder prepared in Jajpur.
[ଦ୍ର—ଯାଜପୁରରେ ପାର୍ବତୀମା ବୋଲି ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଏହି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧୁଥିଲା)

ପାର୍ବତୀୟ—ସଂ. ବ. (ପର୍ବତ+ଈୟ)—ପାର୍ବତ୍ୟ (ଦେଖ)—
Pārbatīya Pārbatya (See).

ପାର୍ବତୀୟ ଉପଦେଶ—ଦେ. ବ. (ବାଇବଲ୍ ଅନୁବାଦ)—ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ
Pārbatīya upadeśa ପର୍ବତ ଉପରେ ଦେଇଥିବା ଉପଦେଶ—
The Sermon on the Mount.

ପାର୍ବତେୟ—ସଂ. ବଣ. (ପର୍ବତ+ଏୟ)—ପାର୍ବତ୍ୟ (ଦେଖ)—
Pārbateya Pārbatya (See).
ସଂ. ବ.—୧ । ସୁର୍ମା—1. Antimony.
୨ । ଜିଙ୍ଗିନା (ଦେଖ)—2. Jinginī (See).
୩ । ଧାତକୀ (ଦେଖ)—3. Dhātakī (See).
୪ । ପାର୍ବତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Hillman.
ଶବ୍ଦନ ପାର୍ବତେୟଗଣ ସଙ୍ଗେ ଥଉ,
ଉଗଜାର ଦୋଇଥଲେ ଉଷାକଂସ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ ଶ୍ଲୋ.

ପାର୍ବତ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—(ପର୍ବତ+ଯ)—୧ । ପର୍ବତ ଜାତ—
Pārbatya 1. Born of a mountain.
୨ । ପର୍ବତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Mountainous.
୩ । ପର୍ବତବାସୀ—3. Dwelling in the mountain.
୪ । ପର୍ବତ ସଙ୍କୁଳ—4. Hilly.

ପାର୍ଯ୍ୟନ୍ତିକ—ସଂ. ବଣ—(ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ+ଇକ)—ଅନ୍ତିମ—
Pārjyantika Final; last. (Apte)
(ପାର୍ଯ୍ୟନ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାର୍ଲା ଖେମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ପାରଲା ଖେମୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Pārlā khemuṇḍi Pāralā khemuṇḍi (See)
(ପାର୍ଲାଖିମୁଣ୍ଡି, ପାର୍ଲାଖିମିଡ଼ି, ପାର୍ଲାଖେମିଡ଼ି, ପାର୍ଲାଖେମିଣ୍ଡି, ପାର୍ଲାଖିମିଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ୍)—
Pārliāment ୧ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସଭା—
ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟ୍ / ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Parliament.
୨ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଶାସକ ସଭା—
ପାର୍ଲିୟାମେଣ୍ଟ **ପାର୍ଲାମେନ୍ଟ** 2. The British Parliament.

ପାର୍ଶବ—ସଂ. ବ. (ପର୍ଶୁ+ଅ)—ପର୍ଶୁଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—
Pārśaba A warrior armed with battle-axe.

ପାର୍ଶଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାର୍ଶେଲ୍)—୧ । ପୁଲନ୍ଦା—
Pārśal 1. Parcel.
(ପାର୍ଶେଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଡାକ ପୁଲନ୍ଦା—
ପାର୍ସେଲ **पासल** 2. Postal parcel.

ପାର୍ଶୀ—ଦେ. ବ—ପାରଶୀ (ଦେଖ)
Pārśī Pāraśī (See)

ପାର୍ଶୀ ଗୁଜୁରାଟୀ(ଟି)—ଦେ. ବ—ପାରଶୀମାନଙ୍କର କଥିତ ଗୁଜୁରାଟୀ ଭାଷାର ଏକ ଭାଷା—A dialect of Gujarāṭī spoken by the Parsees.
Pārśī gujurāṭī(ṭi) **पार्शीगुजराती**

ପାର୍ଶୁକା—ସଂ. ବ. (ପର୍ଶୁ+କ+ଆ)—ପଞ୍ଜରା ହାଡ଼—
Pārśukā Rib.

ପାର୍ଶ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ପର୍ଶୁ=ପିଞ୍ଜରାହାଡ଼+ଅ; ଅଥବା ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅ)—୧ । କଡ଼; କାଖର ତଳଭାଗ; କଙ୍କାଳ; ପିଞ୍ଜରା-ହାଡ଼ର ଉପରଭାଗ—1. The flanks; the side of the body; the region of the ribs.
Pārśwa
୨ । ଧାର—2. Edge.
୩ । ଡାହାଣ ବା ବାମ ପାଖ—
3. Side (right or left).
୪ । ନୈକଟ୍ୟ; ଅଦୂରତ୍ୱ—
4. Nearness; vicinity; proximity.
୫ । (ପର୍ଶୁ+ସମୂହାର୍ଥେ ଅ) ପର୍ଶୁକା ସମୂହ—
5. A number of ribs.

ପାର୍ଶ୍ୱକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାର୍ଶ୍ୱ=ଷଠୀ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—
Pārśwaka ୧ । ଅନେକ ପ୍ରକାର କୁତ୍ସିତ ଉପାୟରେ ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜନକାରୀ (ହ. ଶ)—1. Earning money in many questionable ways.
୨ । କୂଟନୀତି ଦ୍ୱାରା ଯେ ଅପରର ବଢ଼ତି କରେ (ହ. ଶ)—
2. Reaping one's advantage by crooked policy.

ପାର୍ଶ୍ୱଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାର୍ଶ୍ୱ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pārśwaga ୧ । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—1. Situate on a side.
(ପାର୍ଶ୍ୱଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ପାଖେ ପାଖେ ଚାଲେ—
2. Moving on one's side.
ସଂ. ବ—୧ । ସହଚର; ପାର୍ଶ୍ୱଚର—1. Companion.
୨ । ଅନୁଚର—2. Attendant.
୩ । ଅର୍ଦ୍ଦଳୀ ଚାକର; ପାଖଲୋକ—
3. Orderly; personal servant.

ପାର୍ଶ୍ୱଚର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାର୍ଶ୍ୱ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pārśwacharа ପାର୍ଶ୍ୱଗ (ଦେଖ)—Pārśwaga (See)
(ପାର୍ଶ୍ୱଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଶ—ସଂ. ବ—କଡ଼; ପାଖ—
Pārśwa deśa Side; flank.

ପାର୍ଶ୍ୱନାଥ—ଦେ. ବ—ଜୈନ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ତୀର୍ଥଙ୍କର; ପରେଶନାଥ—
Pārśwa nātha The founder of Jainism.
[ଦ୍ର—ଏ ବାରାଣସୀର ରାଜା ଅଶ୍ୱସେନ ଓ ପୁଣ୍ୟବତ୍ତା ରାଣୀ ବାମାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ପୌଷ ମାସ କୃଷ୍ଣଦଶମୀ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ । ଏହାଙ୍କ ମାତା ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଅପଣା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ସର୍ପ ଦେଖିଥିବାରୁ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ପାର୍ଶ୍ୱନାଥ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଉଚ୍ଚରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହାଙ୍କ ଥିଲେ, ଏହାଙ୍କ ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ ନୀଳ ଥିଲା ଓ ଏହାଙ୍କ ଶରୀରରେ ସର୍ପ ଚିହ୍ନ ଥିଲା । କୁଶସ୍ଥାନର ରାଜା ପ୍ରସେନଜିତ୍‌ଙ୍କ କନ୍ୟା ପ୍ରଭାବତୀଙ୍କୁ ଏ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟାନର କାନ୍ତରେ ଧର୍ମାତ୍ମା ନେମିନାଥଙ୍କ ଚରଣ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ଏହାଙ୍କ ମନରେ ବୈରାଗ୍ୟ ଉଦୟ ହେଲା । ଏ କାଶୀରେ ୮୫ ଦିନ ଉପସ୍ୟା କରି ଜ୍ଞାନଲାଭ କଲେ ଓ କୈବଲ୍ୟ ହେଲେ । ସୁହ୍ମ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଆଦି ଅନେକ ଦେଶ ବୁଲି ଏ ଦସ୍ୟାଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କଲେ । ନିଜର ନିର୍ବାଣକାଳ ନିକଟ ହେବାର ଜାଣି ସମେତଶିଖର (ବର୍ତ୍ତମାନ ହଜାରିବାଗର ପରେଶନାଥ ପାହାଡ଼)କୁ ଆସି ସେଠାରେ ଏ ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଲଦଶମୀ ଦିନ ଯୋଗଦ୍ୱାରା ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ (ହି. ଶ)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୭୫୦ ଅବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଶ୍ୱନାଥ ଜୈନ ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଖଣ୍ଡଗିର ଓ ଉଦୟଗିରରେ ଏହାଙ୍କର ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଜୈନମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଏହାଙ୍କର ନଗ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜିତ ହୁଏ । ଏ ପ୍ରଥମେ ଲାଡ଼ (ଲୁବ୍ଧ) ଦେଶରେ ବୁଲି ଜୈନ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । (ହି. ଶ)]

ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଶୋଇଥିବେଳେ କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା; କଡ଼ ଲେଉଟାଣି—
Pārśwa paribarttana Changing the side or flank; turning round from one side to the other while lying on the ground.

ପାର୍ଶ୍ୱପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକାଦଶୀ—ଷ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପାଶ ପରିବର୍ତ୍ତନରୂପ ଉତ୍ସବ; ଶୟନ ଏକାଦଶୀର ପରବର୍ତ୍ତୀ ବଡ଼ ଏକାଦଶୀ; ଭାଦ୍ରମାସର ଶୁକ୍ଲ ଏକାଦଶୀ—The bright 11th day of the month of Bhādra.
Pārśwaparibarttana ekādasī (ପାର୍ଶ୍ୱୈକାଦଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ—ଏ ଦିନ ବିଷ୍ଣୁ ଶୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ବାଆଁପାଖରୁ ଡାହାଣ ପାଖକୁ କଡ଼ ଲେଉଟନ୍ତି ବୋଲି ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଲେଖାଅଛି ।]

ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—ଷ. ବିଣ—(ପାର୍ଶ୍ୱ + ବୃତ ଧାତୁ=ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପାଖରେ ଥିବା; (ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କଡ଼ରେ ଥିବା—1. Situated on the side.
Pārśwabarttī

୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—,
2. Adjoining; adjacent.
୩ । ନିକଟକୁ ଲଗିଥିବା—3. Contiguous.

ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ—ଷ. ବ—ପାଖ; କଡ଼—
Pārśwa bhāga Side; flank.

ପାର୍ଶ୍ୱ ଶୂଳ—ଷ. ବ—କଙ୍କାଳକୁ ମାରିବା ଶୂଳ ରୋଗବିଶେଷ—
Pārśwa:śūla Shooting pain in the side; pleurisy.

[ଦ—ଏଥିରେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ କଙ୍କାଳ ଉପରେ ହାତରେ ଫୋଡ଼ିବା ପର ବେଦନା ଜଣାଯାଏ ।]

ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ—ଷ. ବିଣ—(ପାର୍ଶ୍ୱ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପାଖରେ ଥିବା—1. Situated on a side.
Pārśwastha

(ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ—
2. Adjacent.

ପାର୍ଶ୍ୱାସ୍ଥି—ଷ. ଅ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାର୍ଶ୍ୱ + ଅସ୍ଥି)—ପଞ୍ଜର ହାଡ଼—
Pārśwasthi Rib.

ପାର୍ଶ୍ୱିକ—ଷ. ବିଣ—(ପାର୍ଶ୍ୱ + ଇକ)—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pārświka Relating to the sides; lateral.

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱକ (ଦେଖ)—2. Pārśwaka (See)

ପାର୍ଷତ—ଷ. ବିଣ—(ପୃଷତ + ଅ)—ଦ୍ରୁପଦରାଜା ପୃଷତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pārshata Relating to Pṛushata the king of Drupada.

ଷ. ବ—ଦ୍ରୁପଦ ପୁତ୍ର ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ—
A name of Dhṛushṭadyumna.

ପାର୍ଷତୀ—ଷ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଷତ + ଈ)—ଦ୍ରୌପଦୀ—
Pārshatī Draupadī.

ପାର୍ଷଦ—ଷ. ବ—(ପର୍ଷଦ୍=ସଭା + ଅ)—୧ । ସଭାସଦ୍; ସଭ୍ୟ—
Pārshada 1. Member of an association.

୨ । ଅର୍ଦ୍ଦଲୀ ଶୂକର; ପାଖ ଲୋକ—
2. An orderly; a personal servant.
୩ । ମନ୍ତ୍ରୀ—3. Counseller; minister.

ପାର୍ଷ୍ଣି(ର୍ଷ୍ଣୀ)—ଷ. ବ—(ପୃଷ୍ ଧାତୁ=ସିକ୍ତ କରିବା + କର୍ମ. ନି)—୧ । ଗୁଲୁର ଅଧୋଦେଶ; ଗୋଇଠି—1. Heel.
Pārshṇi(shṇī)

୨ । ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ; ପଶ୍ଚାଦ୍ଦେଶ—
2. Back side; the back.
୩ । ସୈନ୍ୟର ପଶ୍ଚାଦ୍ ଭାଗ—
3. The rear of an army.
୪ । ପୃଷ୍ଠ ଶତ୍ରୁ—4. An enemy in one's rear.
୫ । ଗୋଇଠା—5. A kick. (Apte)
୬ । ଜୟ କରିବା ଇଚ୍ଛା—
6. Desire of conquering. (Apte).
୭ । ଅନୁସନ୍ଧାନ; ତଦନ୍ତ—
7. Inquiry. (Apte).
୮ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—
8. A licentious woman (Apte.)
୯ । (ସ୍ତ୍ରୀ) କୁନ୍ତୀ—
9. An epithet of Kuntī. (Apte)

ପାର୍ଷ୍ଣିଗ୍ରହ—ଷ. ବ—(ପାର୍ଷ୍ଣି + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅନୁଚର—
Pārshṇi graha A follower.

ପାର୍ଷ୍ଣିଗ୍ରାହ—ଷ. ବ—(ପାର୍ଷ୍ଣି + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସେନାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗରୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଶତ୍ରୁ—
Pārshṇigrāha 1. An enemy in the rear. (Apte)

୨ । ସେନାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗର ସେନାପତି—2. A commander of the rear of an army. (Apte)
୩ । ରାଜାଙ୍କ ସହାୟକ ମିତ୍ର ରାଜା—
3. An ally who supports a prince.

ପାର୍ଷ୍ଣି ଘାତ—ଷ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାର୍ଷ୍ଣି + ଘାତ) —ଗୋଇଠା—
Pārshṇi ghāta Kick.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାର୍ଷ୍ଣିତ୍ର—ସଂ. ବ—(ପାର୍ଷ୍ଣି + ତ୍ରୈ ଧାତୁ + ଅ)—ସେନାର ପଛପାଖରେ ଥିବା ସହାୟକ ସୈନ୍ୟ—A rear guard; reserve; a body of forces in the rear. (Apte).
Pārshṇitra

ପାଲ୍‌କା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପଲ୍ଲବ)—ମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ କାନ୍ଥ ଆଦର ସମତଳରୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇ କରିବା ଚୂନ କାମ—Raised ridges made on wall with lime.
Pālkā

ପାଲ୍‌ଟି ମାରି ବସିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଭୁଲ. ହି. ପାଲଥୀ ମାରନା)—ଚେକା ପକାଇ ବସିବା—To sit with the legs crossing each other; to sit on the ground cross-legged.
Pāl-ṭhi-māri basibā

ପାଳ—ସଂ. ବଶ—(ପା ଧାତୁ ଣିଚ୍; ପାଳ ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + ଅ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ) — ୧ । ପ୍ରତିପାଳକ—
Pāla
1. Maintainer.

(ଯଥା—ଭୂପାଳ)

୨ । ରକ୍ଷକ; ଜଗୁଆଳ—2. Protector; keeper.

(ଯଥା—ଅଶ୍ୱପାଳ; ଗୋପାଳ)

୩ । ଜଗୁଆଳ—3. Watchman.

(ଯଥା—ଦ୍ୱାରପାଳ ।)

୪ । ପିକଦାନୀ (ହି. ଶ)—4. Spittoon; spitting pot.

୫ । ଚତୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ) — 5. Leadwort

୬ । ପଶୁଚାରଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ରଖୁଆଳ—
6. A herdsman (Apte).

୭ । ଦଳ; ସମୂହ; ପଲ—7. Herd; flock.

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ପଲ୍ଲଲ)—କୁଣ୍ଠା—
ପୁଆଳ
1. Crushed straw; trodden straw.

ପ୍ରାଳ ୨ । (ସଂ. ପାଳ—ପାଣି ଅଟକାଇବା ବଦ୍ଧ; ପଲ୍ଲଲ = ପଙ୍କ; ପାଂକୀଜମୀନ ପଟୁ)—ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ବା ନଦୀତୀରସ୍ଥ ପଟୁ ପଡ଼ିଥିବା ଉତ୍ତମ ଜମି—2. Silted land on the bed or bank of a river.

୩ । ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶବିଶେଷ—
3. The Pal dynasty of Bengal.

[ଦ୍ର—ପାଳବଂଶର ରାଜାମାନେ ବୌଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଏମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ନବମଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନେ ମଗଧରେ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ ଓ ଓଦନ୍ତପୁର (ଆଧୁନିକ ପାଟଣାଜଙ୍କାର ବଦ୍ଧାର ନଗର) ଏମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏମାନେ ଉତ୍ତର ଓ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଗୋପାଳ ଖ୍ରୀ ୮୫୫ ଠାରୁ ୮୭୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଏ ବଂଶର ଦେବପାଳ କାମରୂପ ଓ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଜୟ କରିଥିଲେ । ଏ ବଂଶର ଧର୍ମପାଳ ଉତ୍ତରରେ ଜଲନ୍ଧର, ଦକ୍ଷିଣରେ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ, ପଶ୍ଚିମରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ପୂର୍ବରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ଏ ବଂଶର ନବମ ରାଜା ମହୀପାଳ (ଯାହାଙ୍କ ନାମର ମହୀପାଳ ଦିଘୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦିନାଜପୁରରେ ଅଛି) ଖ୍ରୀ ୧୦୭୭ ରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସେନରାଜାମାନେ ପାଳମାନଙ୍କୁ ବଙ୍ଗ ଦେଶରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । କନ୍ନୁ ବଂଶୀୟ ଶିଲାଲୀଙ୍କ ପୁଅ ମହୀପାଳ ଶିଲାଲୀ ଖ୍ରୀ ୧୧୫୨ ସାଲରେ ଏ ବଂଶର ଶେଷରାଜା। ଗୋବିନ୍ଦପାଳଙ୍କ ରାଜ୍ୟଚ୍ୟୁତ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳ ବଂଶ ବଦ୍ଧାରରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ (ପ୍ରୋଫେସର୍ ସାଙ୍ଖେବଙ୍କ ଇଂରାଜ ଗ୍ରନ୍ଥଭଇତ୍ତାସ) । ପାଳ ରାଜାମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଥିବାର ତାମ୍ରଶାସନରେ ଲେଖା ଅଛି(ହି.ଶ)।]

୪ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ପାଲଲହଡ଼ା ରାଜବଂଶୋପାଧି—
4. The family-title of the Ruling Chiefs of Pallahara State of Orissa.

୫ । ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
5. A family-title of Sūdras and Kshatriyas and Brāhmaṇas of Orissa.

୬ । ବଙ୍ଗୀୟ କାୟସ୍ଥଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
6. A family-title of Bengalee Kāyasthas.

[ଦ୍ର—'ପାଳ' ଶବ୍ଦ ଗ୍ରାମ ବା ନଗର ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—ବାଲିଆପାଳ ; ଲୁଆଁପାଳ; ଗୁଡ଼ାଁପାଳ ।]

ପ୍ରାଦେ —୧ । (ଆଠମଣ୍ଡିକ) ବ—ପାଳୁଅ—
1. Flour made from certain roots.

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୨ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ (ଏରୁରୁଟି ଓ ଅଦା ପ୍ରଭୃତିର) ଗୁଣ୍ଡା—
2. Fine powder.

୩ । ଅଦା ଓ ଏରୁରୁଟି ପ୍ରଭୃତି ଚୂର୍ଣ୍ଣି, ଦୁଗ୍ଧ ଏବଂ ସର୍କରାରେ ସିଦ୍ଧ ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ପାୟସ—3. Gruel made by boiling flour with milk and sugar.

ପାଲ—ଦେ. ବ. [ସଂ. ପାଳ = କାର୍ପାସ ବସ୍ତ୍ର; ତୁମ୍ବା ଇଂ. ପାଲ୍ (Pall) = ପୋଡ଼ଣୀ; ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର]—୧ । ଅଖାରେ ତିଆରି ପାଇଲ, ପାଲ ପରଦା; କେରପାଲ—1. Tarpaulin.
Pāla

ପାଲ ୨ । ଖଣ୍ଡେ ଅଖାରେ ନମିତ ଷ୍ଟେଟ ତମ୍ବୁ—
2. A pal; small tent.

୩ । ଜାହାଜ ଓ ଡଙ୍ଗାକୁ ପବନରେ ଚଲାଇବା ନମନୀୟ ଖୁଣ୍ଟରେ ବନ୍ଧା ହେବା ମୋଟା ବସ୍ତ୍ର—
3. Sail; sail-cloth.

[ଦ୍ର—ବାଲେଶ୍ୱର ପୂର୍ବେ ବନ୍ଦର ଥିଲା ଓ ଓଡ଼ିଆ ନାବିକମାନେ ଜାହାଜ ଚଲାଉଥିଲେ । ଜାହାଜର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପାଲମାନଙ୍କର ନାମ, ଯଥା—ଟବର୍—ମାସ୍ତୁଲର ଉପର ଅଂଶରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପାଲ—Top sail. ଗାଉ—ମାସ୍ତୁଲରେ ବନ୍ଧାଯିବା ବଡ଼ ବା ପ୍ରଧାନ ପାଲ—Main sail. ଜାଉ—ମାସ୍ତୁଲ ସଙ୍ଗେ କଣବାଗେ ଲାଗିଥିବା ଲଗିରେ ବନ୍ଧା ହେବା ବଙ୍କା ପାଲ—Small sails attached to rods forming angles with the mast]

୪ । ଅଖାପାଲ—4. Sack cloth.

୫ । କଉ, ମାଗୁର, ଆଡ଼ୀ ଓ ଚଉଲ ଆଦି ମାଛମାନେ ଶଙ୍ଖ ବା ବାଲିରେ ସେଉଁ ବସା କରନ୍ତି; ଦମ୍ବର—4. Nest or recess made by fishes in the sand or mud at the bottom of water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଖାପର; କୁଟଳ; ଫାନ୍ଦ—
6. Intrigue; snare.
ମିଛ ମୋ ! ଏମନ୍ତ ଚାରତ ଘର
ତାକୁ ପାଲୁ ତେ ସିବ ବରତ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ତତ୍ତଖଣ୍ଡାମଣି ।
୭ । ପ୍ରଲୋଭନ—7 Temptation.

ପାଲକ – ସଂ. ବଣ. (ପା ଧାତୁ + ଣିଚ୍=ପାଳ ଧାତୁ=ପାଳବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Pālaka ଅକ)—୧ । ପାଳନକାର୍ଯ୍ୟ—
(ପାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Maintaining; nourishing; rearing up.
୨ । ରକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟ—2. Protecting; preserving; keeping in custody.
୩ । ସେ ଜଗେ—3. Watching; tending.
ସଂ. ବ—୧ । ପାଳନକର୍ତ୍ତା—1. Maintainer; supporter; rearer.
୨ । ରକ୍ଷକ—2. Protector; custodian.
୩ । ଜଗୁଆଳ—3. Watchman.
୪ । ଅଭିଭାବକ – 4. Guardian
୫ । ଚଡା ଗଛ (ହି. ଶ.)—5. Leadwart.
୬ । (+କର୍ମ. ଅକ) ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6 Adopted son.
୭ । ପାଲଙ୍ଗ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—7. Pālaṅga (See).
୮ । ଅଶ୍ୱରକ୍ଷକ; ସଇସ—8 Syce; groom.

ଦେ. ବ—୧ । ଶସ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତିଯୁକ୍ତ ଋତୁ ବା ଅବସ୍ଥା; ଭଲ ପାଗ—1. Favourable weather for crops
୨ । ସୁଯୋଗ—2. Favourable opportunity.

ପାଲକ୍—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ଦାପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ପାଲକ)—ଚଢ଼େଇଙ୍କର
Pālak ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ରୁମ୍ଭ; ପର—Feather of a bird.

ପାଲକ—ଦେ. ବ—ପଲ୍ଲଙ୍କ (ଦେଖ)—
Pālaka Palaka (See).
ଶୁଭ ଡେଇ ନଡ଼ା ସାଡ଼ାର ମାହିଁ,
ଡାଉ ଜଳ ଯା ପଲଙ୍କ ନ ଥାଇ । ପାଟୀ. ପରତେ ଗାଁତା ।

ପାଲକ ପୁତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଳକ + ପୁତ୍ର)—୧ । ପାଳିତ ସନ୍ତାନ;
Pālaka putra ପୋଷ୍ୟଦାନ ସାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ପୁଅ ପରି ପାଳ ବଢ଼ାଇ ଥାଏ—1. A child brought up as a son.
ପାଳକ ପୁତ୍ର ୨ । ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—2. Adopted son.
ପାଲକ (ପାଳକ ପୁଅ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଳ କର୍ଲା–ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପାଳ ବା ନଈର ପଠ ଜମିରେ
Pāḷa karlā ଜନ୍ମୁଥିବା କଲରା; ଝୁଣ୍ଟି କଲରା—
Memordica fruits grown on silted river-bed lands.
[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଲ ଗୋଲ ଏବଂ ଶ୍ଲେଷ୍ଟ; ସାଧାରଣ ଜମିରେ ଜନ୍ମୁଥିବା କଲରାଠାରୁ ଏହା ଅଧିକ ପିଢା ।]

ପାଲକାଧିପ—ସଂ. ବ. (ପଳଡ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗଣନା ଅନୁସାରେ କୌଣସି
Pālakādhipa ବର୍ଷରେ ସୃଷ୍ଟିର ପାଳନକାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହ—
(ପାଳକାଧିପତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) (astrology) The planet said to be the protector of the earth during a certain year

ପାଲକି—ଦେ. ବ—ପାଲଙ୍କି (ଦେଖ)
Pālaki Pālaṅki (See).

ପାଳ କୁଟା—ଦେ. ବ (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ପଳ +
Pāḷakuṭā କୁଟ୍ଟିତ)—କୁଟା—Crushed straw.

ପାଳ ଗଦା—ଦେ. ବ—୧ । କୁଟାର ସ୍ତୂପ—
Pāḷa gadā 1. A heap of crushed straw.
ପାଳଇ, ପାଳଇ, ପାଳୋଏ ୨ । ଉପରେ ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା
ପୁଆଳକୀ ଗଦା ଜମ୍ବନ୍ତେ କୁଟାର ଭିଆର ସ୍ତୂପ; ମେଦ—
2. A straw rick containing paddy stored in it.

ପାଲଙ୍କ—ସଂ. ବ—୧ । ପାଳଙ୍ଗ ଶାଗ—
Pālaṅka 1. Spinach.
(ପାଳଙ୍କୀ, ପାଳଙ୍କ୍ୟ, ପାଳଙ୍କ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବାଜ ପକ୍ଷୀ—2. Hawk.

ପାଲଙ୍କ—ସଂ. ବ—ପଲଙ୍କ; ଖଟ—
Pālaṅka Bedstead; couch.

ପାଲଙ୍କି—ଦେ. ବ (ସଂ. ପାଲଙ୍କ; ତେ. ପାଲ୍ଲକ)—୧ । ମରହଟ୍ଟୀ ପାଲ୍କି;
Pālaṅki ଯେଉଁ ଯାନରେ ବର ବସି ବିବାହ ହେବାକୁ ଯାଏ—
(ପାଲ୍କି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. An old fashioned palanquin.
ପାଲକୀ ପାଲକୀ ୨ । ଉପରେ ଗୁଡ ଥିବା ନରବାହ୍ୟ ଯାନ—
Sedan chair; palki.
ରଜା ପାଲକିରେ ସେ ଜନ୍ୟାକୁ ସୋର
ସେନଗଲେ ପରକୁ ଅତ ଘୋଷ ବହୁ— କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପାଲଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପାଲଙ୍କ)—ବର୍ଷାୟୁଃ ଖାଦ୍ୟଶାକବିଶେଷ—
Pālaṅga A kind of annual potherd; spinach; Spinacia Obracia.
(ସଂ. ପାଲଙ୍କ୍ୟା; ସ୍ନିଗ୍ଧପତ୍ରା; ଗ୍ରାମ୍ୟବହ୍ନିଜା; କୁରକା; ଚୀରଚ୍ଛେଦା [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର
ପାଳଂ, ପାଳଙ୍ଗ ୧—ମିଠା ପାଳଙ୍ଗ ବା ସାଧାରଣ ପାଳଙ୍ଗ ।
ପାଲ୍ଲଙ୍କ; ପାଲକ ବ—ପାଳଙ୍ଗ । ୨—ଖଟ୍ଟାପାଳଙ୍ଗ—
ସଂ. ପାଲଙ୍କ; ପୋଇଶାକ Rumex vesicarius. ବଂ. ରୁକାପାଲଂ ।
ଗୁ. ପାଲଖମାଜୀଜା ଖଟ୍ଟାପାଳଙ୍କର ଶାଗ ଖଟ୍ଟା; ଏହାର ମୂଳ
ଫା. ଇସ୍ପନାଖ୍ ପାଖରୁ ଗୋଖ୍ରଏ ପଙ୍ଖ ବାହାରେ । ଏ ଶାକ
ଆ. ଅସ୍ପନାଖ ଗୁଳୁର ଡାଙ୍ଗ ହୁଏ ନାହିଁ; ମୂଳରୁ ପତ୍ରଗୁଚ୍ଛ ବାହାରେ; କେଉଁ ସାଜରୁ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ଡାଙ୍ଗ ବାହାରେ ସେଥିରେ ଫୁଲ ଓ ଫଳ ସେଲ୍ଲା ଧରେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ବାତଜନକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ଲେଷ୍ମକର, ଭେଦକ, ଗୁରୁ, ବଷ୍ମୀ ଏବଂ ମଦରୋଗ, ଶ୍ୱାସ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ ବଷଦୋଷନାଶକ ।]
ସଂ. ବ—ପାଲଙ୍କ (ଦେଖ) Pālaṅka (See)

ପାଳ ଚୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ପାଳ ବଣ୍ଡା (ଦେଖ)—
Pāḷa chuṇṭā Pāḷa biṇḍā (See)

ପାଳ ଛତୁ—ଦେ. ବ—ପାଳ ଜମା ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପାଳ ସଡ଼ିଯିବା ପରେ
Pāḷa chhatu ଉଠିବା ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ—Mushrooms
ପୁଆଳଛାତୁ growing on the site of rotten
ଗୋବରଛତ୍ତା straw rick.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଏହା ଛତୁ ଚରକାସ୍ତ ଓ ପଚର ଘୋଡ଼ା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ପାଳଗଦାରେ ଲୁଣ ପାଣି ଗାଳିଲେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଛତୁ ଫୁଟେ ।]

ପାଳ ଜମି—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଉଲ ସରୁଧାନ ଫସଲ ଦେବା ଉଳ
Pāla jami ଅଚ୍ଛ ଜୁଲୁଖ୍ଖ ମାଟିର ଜମି—A land of superior quality in which fine rice grows abundantly.

ଦେ. ବ—ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ବା ନଦୀ କୂଳରେ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ିଥିବା ଜମି—Silted land on the bed or banks of a river.

ପାଲଟ(ଟା)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ; ଗ୍ରା. ପଲ୍ଟଟ=ଓଲଟ ପାଲଟ)—
Pālaṭa(ṭā) ୧ । ବଦଳ— 1. Exchange.
ପାଲ୍‌ଟା, ପାଲଟା ପୁଣି ଦେଢ ଇଞ୍ଚ ପାଲଟ ମୋଟେ ଜର୍
ପଲଟ କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

୨ । ବିପରୀତ ବା ଅସଙ୍ଗତ ଘଟଣା—
2. Discrepant matters or events.

ଏ ରୁପେ ସେବେ ସକଳ ପାଲଟ
ମନମଥ ଦେଶିଥିଲ ଜ ଥାଟ – ଜଦସ୍ପର୍ଶ. ଜଦତା ।

୩ । ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରିବା କର୍ମ—3. The act of inverting.

୪ । ମାଙ୍କଡ଼ଡଉ—4. Somersault.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ବଦଳ ହୋଇଥିବା—1. Exchanged.

୨ । ବଙ୍କ; ଆଡ଼—2. Side-long.

୩ । ପିନ୍ଧିଲା ପରେ ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ର ଛଡ଼ା ହୋଇଥାଏ—
3. Put off (cloth).

ଅତେ ପାଲଟା ଶାଢ଼ି ଗୋଟେ—ରୂପଚ. ଦ୍ରୌପଜୀମୃତ ।

୪ । ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ—4. Inverted; turned upside down.

ପାଲଟ ଗୃହାଣି—ଦେ. ବ—୧ । ବିପରୀତ ଦୃଷ୍ଟି; ଫେରି ଗୃହଁିବା—
Pālaṭa chāhāni 1. A returning glance.
ଆଡ଼ଚାଇନି ୨ । ଆଡ଼ ଗୃହାଁଣି; ଅପାଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟି—
तिरछी चितवन 2. A lover's glance in exchange for a glance by the loved; oblique side-long glance.

ତେବଡାଙ ଛୁଟସ୍ପେ ଥୋଇ ମଦନକୁ
ମାରଉଛ ପାଲଟ ଗୃହାଣିରେ ତାକୁ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଥଦ

ପାଲଟଣା—ଗ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବିଣ.—ପାଲଟା (ଲୁଗା)—
Pālaṭaṇā Worn (cloth).
(ଯଥା—ପାଲଟଣା ଲୁଗା ।)

ପାଲଟଣା ଜାହାଜ—ଦେ. ବ —ଯେଉଁ ଜାହାଜ ପାଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗତିଲାଭ କରେ—
Pālaṭaṇā jāhāja A sailing ship.
ପାଲଟାନା ଜାହାଜ **पालचढ़ा हुआ जहाज**

ପାଲଟା—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ—ଲ୍ଲଟ=ବସ୍ତ୍ର)—
Pālaṭā ୧ । ପାଲଟ (ଦେଖ)—1. Pālaṭa (See).

୨ । ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—2 Worn cloth.

୩ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—3. Put off cloth.

୪ । ପିନ୍ଧି ଥିବା ଲୁଗାର ବଦଳରେ ଅନ୍ୟ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର—4. A change of clothes.

ଦେ. ବିଣ—ପାଲଟ (ଦେଖ)—Pālaṭa (See).

ପାଲଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଲଟିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Pālaṭā(ṭe)ibā Causative form of Pālaṭibā.

ପାଲଟାନ ୧ । ବଦଳାଇବା—1. To exchange
पलटान ୨ । ଫେରାଇଦେବା—2. To return.

ପାଲଟା ପାଲଟି—ଦେ. ବ—ବଦଳା ବଦଳ—
Pālaṭā pālaṭi Mutual exchange.
ପାଲଟା ପାଲ୍‌ଟି ଦରଣ ବରସ ପାଲଟା ପାଲଟି ମଧୁଛଃ ଦଃ ଜସେ—
पलट पलटी ଭକ୍ତ. କୋଟ୍ଟବୃକ୍ଷାଶ୍ରମଜ ।

ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ସହ ବଦଳା ବଦଳ ହୋଇଥିବା—
Exchanged.

ପାଲଟା ସିଂହ—ଦେ. ବ—୧ । ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Pālaṭā siṁha 1. A title conferred by the Rajas.

୨ । ଖଣ୍ଡାୟତ ପ୍ରତ୍ତଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
2. A family title of the Kshatriyas.

ପାଲଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ; ଗ୍ରା. ପଲ୍ଟଟ) —ବ୍ୟାୟାମ କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ;
Pālaṭi **पलटा(टी)** ମାକଡ଼ଚଉ ମାରିବା—Somersault.

ପାଲଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜଯପୁର) ବ—ଶୂଦ୍ର ଓ ଖେଟକାତ୍ତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ
Pālaṭiā ହାତରେ ପିତ୍ତଳର ଯେଉଁ ବାଙ୍ଗୁଡ଼ି ପିନ୍ଧନ୍ତି—
A kind of broad bracelet worn by low caste females.

ପାଲଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ; ସଂ. ପ୍ରଲୋଠନ)—୧ । ପିନ୍ଧାଲୁଗାକୁ
Pālaṭibā ଖୋଲିବା—1. To undress; to change one's
ପାଲଟା **पलटना** (ପାଲ୍ଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) dress.

ବସ୍ତ୍ର ପାଲଟି ଦ୍ରୁତକୂଳେ
ଝାସି ପଶିଲେ ଶୀଘ୍ରଜଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ବଦଳିବା—2. To change,

କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ପାଲଟଇ ଯାର ଚଣ୍ଡି ଚିତ୍ତ – ମଧୁସୂଦନ. ଜଦତା ।

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ପରିଣତ ହେବା—
3. To be changed into (another thing).

କୃଦନ ସେବେ ପାଲଟିବ ରଙ୍ଗ—ଜଦସ୍ପର୍ଶ. ଜଦତା ।

୪ । ଲେଉଟିବା; ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ ହେବା; ଫେରିବା—
4. To return; to come back; to turn.

ତେବଲ୍ଲଜ ବଚନେ ତେବ ସୈନ୍ୟବଳ
ପାଇଣ ପାଲଟିଲେ ଛଡ଼ଣ ଜୈକଲ୍ୟ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ପାଖେଇ ଯିବା—5. To advance to some distance to see a person off.

ଶ୍ରୀପତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଚ୍ଚାନିଲ ସଙ୍ଗେ ତେଜ.
ବହୁ ପାଲଟି ଅଇଲେ ସ୍ୱଜନମନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ବାଲ୍ମୀକିରାମାୟଣ ।

୬ । ବସ୍ତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା; ଲୁଗା ବଦଳିବା; ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାକୁ ଖୋଲି ଅନ୍ୟ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—6. To change one's cloth.

ପାଲଣ—ଗ୍ରା. ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଲନ)—୧ । ପାଳନ; ପାଳିବା—
Pālaṇa 1. Maintaining.
ପାଳନ **पालन** (ପାଲଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତଜନ ପ୍ରତି ଯୁଗେ ଜରେ ପାଳଣ—ପ୍ରାଜା. ଶଶିସେନା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ବ୍ରତ ଆଦିର ନିୟମ ରକ୍ଷା କରିବା—
2. Observance of vows.
୩ । ରକ୍ଷଣ—3. Preserving; saving; protecting.
୪ । ରକ୍ଷା—4. Protection.
୫ । ଆଦେଶ ମାନିବା—5. Obeying of an order.
ଦେ. ବି—୧ । ରକ୍ଷିତ—1. Preserved; protected.
୬ । ପାଳିତ—2. Maintained.

ପାଳଣା—ଗ୍ରା ବି. ଓ ବିଣ. (ସ. ପାଳନ)—୧ । ପାଳନା (ଦେଖ)—
Pāḷaṇā 1. Pālanā (See).
(ପାଳିଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ପାଳଣ (ଦେଖ)—2. Pāḷaṇa (See).
ସମ୍ବରଣ ପୃଥ୍ୱୀ ପାଳଣା ସହୁଁ ଜଲେ—କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭରତ. ଅଦି ।

ପାଳଣା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଳିବା; ରକ୍ଷା କରିବା—
Pāḷaṇā karibā 1. To preserve; to save.
ପାଳା ୨ । ନିରପଦରେ ରଖିବା—
ପାଳନା 2. To keep free from danger.
ଯୁଦ୍ଧରେ ମୋର ସେନା ପାଳଣା ନ କରି,
ଅଲଗା ଦୋଇ ଗଲେ କର୍ଣ୍ଣ ଧନୁର୍ବାଣ—କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭରତ. ଅଦି ।
୩ । ବ୍ରତାଦିର ନିୟମ ପାଳନ କରିବା—
3. To observe a vow.
୪ । ପାରଣା କରିବା; ଉପବାସ ପରେ ପ୍ରଥମ ଭୋଜନ କରିବା—
5. To break fast after a vow

ପାଳଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଳନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—
Pāḷaṇī (ପାଳେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Proteetress.
ସଂହାରିଣୀ ପାଳଣୀ ଧାରଣୀ ସଂସାର,
ପ୍ରକୃତିବାରଣୀ ସଙ୍କଟେ ନିସ୍ତାର । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍ସବ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରସ୍ତ ।

ପାଳତୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ସ. ପାଳଡା)—ପୋଇଲି—
Pāḷatī 1. Maid servant.
(ପାଳତା—ଅନ୍ୟରୂପ) କାହିଁ ପାଇଁ ତୁମେ ସତିବ ମୋର ଗୋଡ଼,
ଧାଈ **ଧାୟ** ପାଳଟାଏ ଅଛନ୍ତି ତୁମଠାରୁ ବଡ଼ ।
କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭରତ. ବରାଟ ।
୨ । (ସ. ପାଳୟିତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ଦାସୀ ରାଜକୁମାର ବା ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ପାଳ ଥାଏ—2. A maid servant who acts as the foster mother of a prince or princess.
୩ । ପାଳତୀ ମା (ଦେଖ)—3. Pāḷatī mā (See)

ପାଳତୀ ମା—ଦେ. ବି.—(ସ. ପାଳୟିତ୍ରୀ-ମାତା)—ପର ଶିଶୁକୁ ନିଜ ପର ପାଳଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—Foster mother.
Pāḷatī mā
(ପାଳତା ମା; ପାଳତା ମାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧାଈମା **ଧାୟମା**

ପାଳତୀ ସେବା—ଦେ. ବି.—ପାଦ ସେବା; ଦାସୀର ସେବା; ଗୋଡ଼ଘଷା—
Pāḷatī sebā The service of a maid servant; the service of massaging the feet of one's master or mistress.
ମୁଁ ଯାହାକୁ ଅଟେ କରଣ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ,
ତାହାର ମୁଁ ପାଳତୀ ସେବା ନ କରଁ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭରତ. ବରାଟ ।

ପାଳ ଦେଓ—ଦେ. ବି.—ଓଡ଼ିଶାର ପାଲଲହଡ଼ା ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—
Pāḷa deo The family title of the Rajas of Pallahara State (Orissa).
(ପାଳଦେବ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏ ବଂଶର ଏକ ପୁରୁଷ ଗଣେଶ୍ୱର ପାଳ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୁଷ ମୁକୁନ୍ଦପାଳ ଉପାଧି କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।]

ପାଳଧୁଆ—ଦେ. ବି. (ସ. ପାରିଭଦ୍ର)—ଗ୍ରାମ୍ୟ ନାଡ଼ପାର୍ଘ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Pāḷadhuā The Indian coral tree; Erythrina Indica; Erythrina Stricta.
ପାଲିଟା(ତା) ମାଁଦାର; ପାଲତେ ମାଦାର, ପାଲିଧା **ଫରହଦ; ପାଲିଧା, ପଙ୍ଗରା, ଫରଦ**
ସ.—ପାରିଜାତ, ରକ୍ତକୁସୁମ, କଷ୍ଟ କଂଶୁକ, ମନ୍ଦାର, ପାରିଜାତକ, ନମ୍ର ଦ୍ରୁ, ପାରିଭଦ୍ର
ଗୁ. ପାଙ୍ଗେରୋ
ମ. ପାଙ୍ଗଲ୍ୟ, ପଙ୍ଗଲ୍ୟ, ପାନଗେ
ଡେ. ମେଦୁଗୁ, ବାରଦେ, ବାଡ୍ଡଦ
ତା. ମୁରୁକ
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ନୂଆଳ ଶାଖାରେ କଲା କଷା ଥାଏ, କାଠ ଧଳା ଓ ଦ୍ୱାଲୁକା, ପତ୍ର ଶିପର୍ଣ୍ଣି, ବସନ୍ତ କାଲରେ ପତ୍ର ଝଡ଼ି ପଡ଼ ଗଛ ଯାକ ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲରେ ଭର ଯାଏ । ଏହାର କଢ଼ ଛଅଣ କଷା ଯାଏ ଓ ପତ୍ରର ରସ କୃମି ନାଶକ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ବାୟୁ, କଫ, ଶୋଥ, ମେଦ ଓ କୃମି-ଜା. ମୁରୁକ ନାଶକ ଓ ଏଥିର ପତ୍ର ପିତ୍ତଜ ରୋଗ ଓ କଣ୍ଠ ରୋଗ ବିନାଶକ । ପାଳଧୁଆ ଗଛଠାରୁ ଶ୍ୱେତ ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ପାଳଧୁଆକୁ ଶ୍ୱେତ ପାଳଧୁଆ କହନ୍ତି । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୮।୧୦ ହାତ ଓ ଫୁଲ ପାଳଧୁଆର ରଙ୍ଗ, ବିନ୍ତୁ ଗୋଟିଗୋଟିକିଆ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଶ୍ୱେତ ଶ୍ୱେତ କୋଳିବିଶେଷ—
A kind of yellow plum.
[ଦ୍ର—ଏହାର ରଙ୍ଗ ଦଲଦିଆ ।]

ପାଳନ—ସ. ବି.—(ପା ଧାତୁ+ଣିଚ୍=ପାଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Pāḷana ୧ । ଭରଣ ପୋଷଣ; ପ୍ରତିପାଳନ; ଭୋଜନ ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦି (ପାଳତ, ପାଳନୀୟ, ପାଳ୍ୟ—ବିଣ) ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବା—1. Maintenance; bringing up.
୨ । ରକ୍ଷଣ—2. Protection; preservation.
୩ । ବ୍ରତାଦି ସଥାବିଧି ଆଚରଣ କରିବା—
3. Observance (of fast and ceremonies).
୪ । ଜଗିବା—4. Guarding; watching.
୫ । ପାଖରେ ରଖିବା—5. Keeping.
୬ । ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରସୂତା ଗାଈର ଦୁଗ୍ଧ; ଗଜର ଦୁଧ—6. The milk of a cow which has newly given birth to a calf.
୭ । ଆଦେଶ ମାନିବା—
7 Carrying out of or obedience to an order.

ପାଳନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ପା ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଳ ଧାତୁ)—
Pāḷana karibā ୧ । (ଶତ୍ରୁ।ଗତ ଲୋକକୁ) ରକ୍ଷା କରିବା; ପାଳନ କରା ନିରପଦରେ ରଖିବା—1. To save; to protect; **ପାଳନ କରନା** to keep; to preserve.
୨ । (ରାଜ୍ୟ ଓ ପ୍ରଜା) ଶାସନ କରିବା—2. To rule over.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । (ଶିଶୁ, ପଶୁ, ଗୋ ଆଦକୁ ଖାଦ୍ୟ, ପାମ୍ପତ୍ୟ, ଆଦ ଦେଇ ପୋଷିବା, ବଢ଼ାଇବା, ଲାଳନ ପାଳନ କରିବା—
3. To rear up; to bring up.

୪ । (ପରିବାରକୁ ବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ଭୋଜନ ଓ ପରିଧେୟ ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇବା; ଭରଣ ପୋଷଣ କରିବା—
4. To maintain; to support.

୫ । (ଆଜ୍ଞା, ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ବ୍ରତ) ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
5. To follow; to observe.

୬ । (ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ, ମେଷ) ଗୃହପାଳିତ ପଶୁଆଦଙ୍କୁ ସେବା କରିବା—
6. To tend.

୭ । ଜଗିବା—7, To watch.

ପାଳନ କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ପ୍ରତିପାଳକ; ପୋଷଣାଦ୍ୱାସ୍ତ—
Pālana karttā Maintaining; bringing up. (ପାଳନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାଳନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାରଣା)—୧ । ବ୍ରତ ଉପବାସ ପରେ ପ୍ରଥମ ଭୋଜନ—1. Breaking a fast; the first meal taken after a religious fast. ପାରଣା **पारणा**
(ପାଳନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପାଳଣ (ଦେଖ)—
ପାଳନ **पालन** 2. Pālaṇa (See).

ଦାସ୍ୟାନ ଦୋଇ ପାଳନା ଵଇଠ,ନା—
କୃଷ୍ଣସିହ ମହାଭରତ—ସଦ୍ଧ ।

ପାଳନୀୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ରକ୍ଷଣୀୟ
Pālanīya ପାଳିବାର ଯୋଗ୍ୟ (ପାଳିବାର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅର୍ଥରେ (ପାଳନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—Fit to be protected, tended reared up, observed, followed etc (See Pālibā).

ପାଳନ୍ତା—ଦେ. ବ—୧ । ପାଳିତା—
Pālantā ଯେପାଳେ **पालनेवाला** 1. Brought up,

ବଦେହ ସ୍ୱଜନ ପାଳନ୍ତା ବେ ଧ୍ରୁବା ସୀଜା ଗ୍ରେସ୍ତ ବନା କେହୁ—
ଉଷ୍ଟ—ଦେବେସ୍ପଶ ଲୋସ ।

୨ । ପାଳକ—
2. Maintaining; bringing up.

ପାଳ ପକା(କେ)ଇ ଉଚ୍ଚ ହେବା—ଦେ. (ପ୍ରବଚନ)—କୌଣସି କାରଣ ନ ଥାଇ ବା କେହି ବଡ଼ ବୋଲି କହୁ ନ ଥିଲା ବେଳେ ଅପେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ଜାହିର କରିବା ଓ ଦେଖାଇ ଦେବା—To boast for nothing; to vainly boast of one's greatness without any foundation.
Pāla pakā(ke)i uchcha hebā

ପାଳ ବାଇଗଣ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପାଳ ଜମିରେ ଜନ୍ମୁଥିବା ବାଇଗଣ; ପାଳୁଆ ବାଇଗଣ—
Pāla bāigaṇa

[ଦ—ଏହା ବାଡ଼ି ବାଇଗଣ ଠାରୁ ଆକୃତିରେ ବଡ଼, କିନ୍ତୁ ସେପରି ସୁସ୍ୱାଦୁ ନୁହେଁ ।]

ପାଳ ବିଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ପାଳ ଚୁଣ୍ଡା; କୁଣ୍ଡାବିଣ୍ଡା; ଘୁଳାଏ କୁଣ୍ଡା—
Pāla biṇḍā A plug of straw tied together.
ପୋୟାଲେରଛିପି **पुआलकागटठा**

ପାଳବିଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀ—ଦେ. ବ—ଅବବେଚକ ରାଜାଙ୍କର ନିରୁ ବୁଝା ମନ୍ତ୍ରୀ—
Pālabiṇḍā mantrī A foolish minister of a foolish king.
ଗବାଚନ୍ଦ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ **बेवुझमन्त्री**

[ଦ—କାହାଣୀରେ ଅଛି 'ଅବୁଝାମଣା ରାଜାକୁ ପାଳବିଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀ'। ଗୋଟିଏ ଅବୁଝା ରାଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁହଁ ଖୋଲିଥିଲେ କାଳେ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଫସ୍ ଫାସ୍ ବୁଦ୍ଧି ଗୁଡ଼ାକ ପଦାକୁ ବାହାର ଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ସବୁବେଳେ ମୁହଁରେ ବଣ୍ଡାଏ ପାଳ ମାର ରାଜସଭାରେ ବସିଥାଆନ୍ତି । ରାଜା ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମୁହଁରୁ ପାଳବିଣ୍ଡାଟା ଓଟାରି ପକାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ବଢାଇ ଦଅନ୍ତି ଓ ପୁଣି ସେହି ପାଳବିଣ୍ଡାକୁ ମୁହଁରେ ମାଡ଼ି ଦଅନ୍ତି । ପାଳବିଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଓ ଅବୁଝାମଣା ରାଜାଙ୍କର ବଚାରଣା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନେକ ହାସ୍ୟୋଦ୍ଦୀପକ ଗଳ୍ପ ଅଛି । ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି ପାଳବିଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ପଦ୍ୟାକାରରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।]

ପାଳୟିତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Pālayitā ୧ । ପାଳନକର୍ତ୍ତା— 1. Supporting preserving; keeping.
(ପାଳୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ରକ୍ଷକ—2. Protecting.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପାଳିବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Rearer.

୨ । ପୋଷଣାଦ୍ୱାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Supporter.

୩ । ରକ୍ଷକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Protector.

୪ । ବ୍ରତଧାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. An observer of vows.

ପାଲରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖାପରରେ ପକାଇବା; କରାଗତ କରିବା; ବଶୀଭୂତ କରିବା—
Pālare pakā(ke)ibā 1. To bring a person under one's control or machination.
ପାଲେଫେଲା, ପାଲୟଫେଲା **पालेगेराना**

୨ । ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ବଶ କରିବା—
2. To bring under control by temptations.

୩ । ବିପଦରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପକାଇବା—
3. To cause a person to be involved in danger.

ପାଲରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଶୀଭୂତ ହେବା; କରାଗତ ହେବା—
Pālare pardibā 1. To come under one's control.
ପାଲାୟପଡ଼ା, ପାଲେପଡ଼ା **पालेपड़ना**

୨ । କୁଚକ୍ର ବା କୁମନ୍ତ୍ରଣା ଦ୍ୱାରା ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେବା—
2. To come under another's machinations.

୩ । ଅନ୍ୟର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ବିପନ୍ନ ହେବା—
3. To be involved in danger by another's machinations.

ପାଲଲହଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ଜାତ—
Pālalahardā A State in Orissa.

[ଦ—ଏଥିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୪୫, ବର୍ଗମାଇଲ । ଏହା ବାମଣ୍ଡାର ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବତ ମଳପୃଗିର । ଯାହା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦୁଇଟି ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ରେଖା କରାଯାଇଛି । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଷାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରିତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଦୁଃଖ ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଃ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ନଗରର ସନ୍ତୋଷ ପାଳ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଦୂରେ ଏ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ରାଜାଙ୍କ ସମୟକ ସର୍ପ—

ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ପାଲଶ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ପଲଶ୍; ଫ. ପରକର୍ମ)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଘଷି ମାଜ ମସୃଣ କରିବା—1. Polishing.

ପାଲସ୍, ପାଲସି } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାଲିଶ ପାଲିଶ ୨ । ଘଷା ମଜା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମସୃଣତା; ଚକଣା; ଶୁକ୍ରଚକ୍ୟ—2. Polish.

୩ । ଚଉକ, ମେଜ ଆଦର ଉପରକୁ ଘଷି ମାଜି ମସୃଣ କରି ତାକୁ ଚକ୍‌ଚକିଆ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲକ୍ଷାଦି ଲେପନ; ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍; ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍ ପାଲଶ୍—3. Varnish; French polish.

ବୈଦେ. ବଣ—ଘଷା, ମଜା ହୋଇ ମସୃଣ ହୋଇଥିବା; ଚକଣିଆ; ଚକ୍‌ଚକିଆ—Well polished; shining; burnished; varnished.

ପାଲଶ୍ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଘଷି ମାଜି ଖୁବ୍ ମସୃଣ ଓ ଚକଚକିଆ କରାଇବା—To bring out polish from a thing by rubbing and varnishing. (ପାଲଶ୍ ବାହାର କରିବା, ପାଲଶ୍ କାଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) it well; to make a thing shining by polishing.

Pālaś uṭhā(ṭhe)ibā
ପାଲିଶଉଠାନ, ପାଲିଶଓଠାନ
ପାଲିଶନିକାଲନା

ପାଲଶ୍ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ଘଷା ମଜା ହୋଇ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଚକଣିଆ ଦେଖାଯିବା—The state of a thing being well polished; having a polished shining surface.

Pālaś uṭhibā
ପାଲିଶଉଠା
ପାଲିଶ ନିକଲନା

ପାଲଶ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚକଣିଆ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଘଷା ମଜା କରିବା—1. To polish.

Pālaś karibā
ପାଲିଶକରା
ପାଲିଶକରନା

୨ । ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍ କରିବା—2. To varnish.

ପାଲଶ୍ ଗୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଖଡ଼ି ଆଦର ଚୂର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରା କାଠ ବା ଧାତୁର ପଦାର୍ଥକୁ ମାଜି ଚକ୍‌ଚକ କରାଯାଏ—Polishing powder.

Pālaś gunḍā
ପାଲିଶଗୁଡ଼ୋ
ପାଲିଶ ଚୂରନ

(ପାଲଶଗୁଣ୍ଡି, ପାଲଶିଗୁଣ୍ଡା, ପାଲଶିଗୁଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଲ୍ଲା—ଦେ. ବ (ସଂ. ପଞ୍ଚାଳୀ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟୁ; ଫ. ପାଳ=ଓଡ଼ିଆ ପାଳ=ବ. ପାଲ୍ଲା=ପର୍ଯ୍ୟାୟୁ ବା କ୍ରମ)—୧ । ୧୪ ଅକ୍ଷରିଆ ପଞ୍ଚାଳ ଛନ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ପାଁଚାଳି ଗୀତ ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ ଦେବତାଙ୍କର (ବିଶେଷତଃ ସତ୍ୟପୀର ବା ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଗୋସାଇଁଙ୍କର) ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଧର୍ମ ସଙ୍ଗୀତ (ସାଧାରଣତଃ ଏହାକୁ ପୂଜା ବୋଲାଯାଏ)—Religious song composed in lines of 14 letters dealing with Mythological lore (and especially of Satya Narayana) corresponding to the old mystery plays of Europe.

Pālā
ସତନାରାୟନକୀପୁଜା

[ଦ୍ର—ପାଲ୍ଲା ଆମଦେଶକୁ ବଙ୍ଗ ଦେଶରୁ ଆସିଅଛି । ଏହା ବଙ୍ଗୀୟ କବି 'କବିକଣ୍ଠି'ଙ୍କର ରଚିତ ୧୪ ଅକ୍ଷରିଆ ଛନ୍ଦ । ମୁସଲମାନଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ 'ପୀର'ଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ 'ସତ୍ୟପୀର' ବା ସ୍ୱନପୁରୁଷୋତ୍ତ୍ୱ 'ସତ୍ୟନାରାୟଣ' ରୂପରେ କଳ୍ପନା କରି ଶିରଣୀ (ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ବୁନ୍ଦିଆ କଳା ଆମ୍ଭେମାନେ ତାକୁ ସ୍ୱନପୁରୁଷୋତ୍ତ୍ୱ ପାଚିଲା କଦଳୀ-ଚକଟା କରିଅଛୁଁ) ଭୋଗ ଲଗାଇ ଇପ୍ସିତ ଫଳ (ଯଥା—ଧନଲାଭ ସନ୍ତାନ ଲାଭ, ମକଦମା ଜିତ୍ତି, ବେପାରରେ ଉନ୍ନତି, ଶତ୍ରୁନାଶ ଇତ୍ୟାଦି) ମନାସନ୍ତୁ ଓ ଫଳ ପଟିଲେ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କୁ ଏକ ପାଲ୍ଲା, ଶୁଦ୍ଧ ପାଲ୍ଲା, ଆଠ ପାଲ୍ଲା ବା ଷୋଳ ପାଲ୍ଲା ମନାସନ୍ତୁ । ପାଲ୍ଲା ସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରେ ରଚିତ । ବଙ୍ଗଳାଭାଷାନଭିଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୌଳିକ ବଙ୍ଗରଚନାଯାକ ବଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ପାଲ୍ଲାରେ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବିଷୟକ ଘଟଣାମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଥାଏ, (ଯଥା ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା, ରାଜ୍ୟଲାଭ, ଡକାଏତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ବର୍ତ୍ତିବା, ପୁତ୍ରଲାଭ, ଧନଲାଭ ଆଦ ହେବା, ସତ୍ୟପୀରଙ୍କୁ ନ ମାନିବା ଲୋକର ଅନଷ୍ଟ ଘଟିବା) । କେତେକ ପାଲ୍ଲାର ନାମ —ଜନ୍ମପାଲ୍ଲା, କାଠୁରିଆ, ମର୍ଦ୍ଦଗାଜୀ, ରତ୍ନାକର, ବିଦ୍ୟାଧର, ବଉଦ୍ଦା, ମନୋହର ଫାସିଆର୍, ସଉଦାଗର ପାଲ୍ଲା ।

ଗୋଟିଏ ଆସନ (ପୀଢ଼ା ବା ଚଉକା) ମହଁରେ 'ସତ୍ୟନାରାୟଣ' ବା 'ସତ୍ୟପୀର'ଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନା କରି ଓ ଗୁରୁପାଖରେ ଗୁରୁଦେବତା (ଗଣେଶ, ଶିବ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଦୁର୍ଗା) ଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନା କରି ଗୁରୁ ଦେବତାଙ୍କୁ 'ମୁକାମ' ବା ଭୋଗ ସ୍ୱରୂପ ଗୁରୁ ଜାଗାରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଭୋଗ ବଢ଼ାଯାଏ ଓ ମହଁରେ ଥିବା ନାରାୟଣ ବା ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ପାଇଁ 'ଶିରଣୀ' ଭୋଗ ବଢ଼ାଯାଇ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଭୋଗ କରି ସାରିଲା ପରେ ପାଲ୍ଲା ବୋଲାଯାଏ । ପୋଥିରୁ ପଢ଼ି ପାଲ୍ଲା ବୋଲିଲେ ତାକୁ 'ପୋଥିପୂଜା ବା 'ପୋଥିପାଲ୍ଲା' ବୋଲାଯାଏ ଓ ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟାଦିସହ ପାଲ୍ଲା ବୋଲିଲେ ତାକୁ 'ଠିଆପାଲ୍ଲା' ବା 'ଠିଆ ପୂଜା' ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ପାଲ୍ଲା ବୋଲନ୍ତି ବା ନାଚନ୍ତି ତାଙ୍କୁ 'ପାଲ୍ଲାବାଲ୍ଲା' ବା ପୂଜାବାଲ୍ଲା ବୋଲାଯାଏ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଚଉପଦୀ, ଚାହ୍ନିକା, ଛନ୍ଦ ଓ ଗୀତ ଆଦ ମଧ୍ୟ ପାଲ୍ଲା ବୋଲା ସମୟରେ ପାଲ୍ଲାବାଲ୍ଲାମାନେ ଲଗାନ୍ତି । ପାଲ୍ଲାବାଲ୍ଲାଙ୍କ ଏକାଧିକ ଦଳ ପାଲ୍ଲା ବୋଲାରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଦେଖାଇ ଆପଣା ଆପଣା ବିଦ୍ୟା ପରୀକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି, ଏହାକୁ 'ସାଉଁଳପାଲ୍ଲା' ବା 'ଲଢ଼େଇ ପାଲ୍ଲା' ବା 'ବାଦାପାଲ୍ଲା' ବୋଲାଯାଏ । ପାଲ୍ଲାବାଲ୍ଲାଙ୍କ ଦଳର ନେତାକୁ 'ଗାୟକ' ବୋଲାଯାଏ । ଗାୟକ ଡାହାଣ ହାତରେ ଗିନ୍ନି ଧରି ଓ କାଖରେ ଚଉଁର ଜାବ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଳ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

ପାଲ୍ଲର ପଦମାନ ବୋଲେ ଓ ତାହାର ସଙ୍ଗୀମାନେ ତାଳ ଧରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଗାୟକ ବୋଲିବା ପଦକୁ ପୁନଃପୁନଃ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ 'ପାଳଆ' ବୋଲାଯାଏ । ଗାୟକ ସଙ୍ଗେ ସେଉଁ ଲୋକ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଏ ତାକୁ ବାୟକ କହନ୍ତି । ଗାୟକ ଗୀତ ବୋଲେ ଓ ତା ସଙ୍ଗେ ବାୟକ ବାଦ୍ୟ ବଜାଏ । 'ଶିରପାଳଆ' ବା ତାହାଣ ପାଳଆ ଗାୟକକୁ ଗୀତବୋଲାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ଆଉ ଦୁଇ ତିନ ଜଣ ତାଳ ଧରିବା ଲୋକ ଝାଞ୍ଜ ବଜାଇ ଗାୟକର ଗୀତର ତାଳ ବା ଘୋଷାକୁ ପୁନଃପୁନଃ କରନ୍ତି । ଏମାନେ 'ପାଳଆ' । ପୂଜାଦଳ ନାନା-ପ୍ରକାର ଭଙ୍ଗୀ ଓ ଅଳଙ୍କାରରେ ରଚିତ ମେଷଯୁଦ୍ଧ,ସିଂହାବଲୋକନ, ବ୍ୟାଘ୍ରଗର୍ଜ୍ଜ, ମଣ୍ଡୂକପ୍ଲୁତ, ଯମକ, ଛନ୍ଦ, ଗୀତ, ଶ୍ଲୋକ, ଚତୁଷ୍ପଦୀ, ତଗଡମାଳୀ ଆଦ୍ୟ ବୋଲନ୍ତି । ଲଢ଼େଇ ପାଲ୍ଲରେ ବିପକ୍ଷଦଳମାନେ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ଓ ପରହାସୋକ୍ତି ଦ୍ରୁତ ଗୀତ ଓ 'ଦାସ୍ଟିକା' ବା 'ଡାଏକା' ବୋଲାବୋଲି ହୋଇ କାଲ୍ପନିକ ଚଉଁର ଉଦ୍ଦ ମଗ୍ନର ହୁଅନ୍ତି । ଠିଆ ପାଲ୍ଲ କରିବା ପାଲ୍ଲବାଲ୍ଲମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଜଣେ ଖୁବ୍ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଆଶୁ ରଚନାଶକ୍ତି ଦେଖାଇ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ମୋହିତ କରନ୍ତି ।

୨ । ଧର୍ମ ସଙ୍ଗୀତସହ ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦ୍ୟ—2 Religious songs accompanied with music and dance.

୩ । ସତ୍ୟପୀର ବା ସତ୍ୟନାରାୟଣଦେବଙ୍କ ପୂଜା—

3. The ceremony of worshipping Satyanārāyaṇa Deity.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କଳ କଜିଆ—

4. (figurative) Loud quarrelling.

ପାଲ୍ଲଇବା—ପ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି. (ବ ପାଲ୍ଲନ)-ପଳାଇବା—

Pālāibā To run away.

ପାଲ୍ଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । 'ପାଲ୍ଲ' ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦ୍ୟ କରିବା—

Pālā karibā 1. To perform Pālā play.

ପାଲ୍ଲ ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଲ୍ଲ ଜମା(ମେ)ଇବା }

୨ । କଳକଜିଆ କରିବା—2. To quarrel.

୩ । ଗୋଳମାଳ କରିବା—3. To set up a row.

ପାଲ୍ଲଗି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଦ + ଲଗ୍ନ)—ଦଣ୍ଡବତ—

Pālāgi Obeisance.

ପାଲାଗନ ଅ—ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର !—Obeisance to you !

ପାଲ୍ଲ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା-ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଲ୍ଲର ଅଭିନୟ ସମାପ୍ତି କରିବା—

Pālā bardhā(rdhe)ibā 1. To finish the performance of Pālā.

ପାଲା ସାରା

(ପାଲ୍ଲ ସାରି କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବର ବା ଗୋଳମାଳମୟ କର୍ମର ସମାପ୍ତି କରିବା—

2. (figurative) To end any matter or show or ado.

ପାଲ୍ଲ ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବ—ପାଲ୍ଲର ଅଭିନୟର ସମାପ୍ତି—The conclusion of the performance of a Pālā

ପାଲା ସାରି ହୁଅିବା (ପାଲ୍ଲ ସାରି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pāiā.

ପାଲ୍ଲବାଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ପାଲ୍ଲ ବୋଲିବା ଗାୟକ ବା ନର୍ତ୍ତକ—

Pālābālā 1. The actor or singer of Pālā songs.

ପାଲ୍ଲଜିଆଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପାଲ୍ଲଜିଆଲ୍ଲ }

[ଦ୍ର—ଏକଦଳ ପାଲ୍ଲବାଲ୍ଲ ୫ କମ୍ବା ୬ ଜଣ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ପୁଣି ଦୁଇଟି ଦଳରେ ବଣ୍ଟି ହୋଇ ପାଲ୍ଲ ବୋଲନ୍ତି ।

୧ମ ଦଳ—୧. ଗାୟକ (ଏହାଙ୍କଠାରେ ତଅଁର ଓ ମଞ୍ଜର ଥାଏ), ୨. ବାୟକ (ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଇବାବାଲ୍ଲ), ୨. ଶିରପାଳଆ, ଶ୍ରୀପାଳଆ ବା ତାହାଣ ପାଳଆ (ଏ ଦୁଇଜଣ ଝାଞ୍ଜ ଧରିଥାଏ; ପାଳ ଦେଲ୍ଲ ବେଳେ ବଜାଏ, କନ୍ତୁ ଗାୟକ ବୋଲିବା ବେଳେ ବଜାଏ ନାହିଁ; ଗାୟକ ସଙ୍ଗେ କେବଳ ଗୀତ ବୋଲେ ।

୨ୟ ଦଳ (ଯେ ଗାୟକର ବୋଲିବା ଗୀତର ତାଳ ଧରନ୍ତି ବା ଘୋଷାକୁ ପୁନଃପୁନଃ କରନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଳରେ ୧. ପାଳଆ, ୨. ପାଳଆ, ୩. ପାଳଆ; ଏ ତିନି ଜଣ ବା ଚାରି ଜଣ ଝାଞ୍ଜ ଧରିଥାନ୍ତି ଓ ତାଳ ଧରିଲ୍ଲ ବେଳେ ବଜାନ୍ତି ।

ଗାୟକ ଗୀତ ବୋଲେ, ବାୟକ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଏ ଓ ଶ୍ରୀପାଳଆ ମଧ୍ୟ ଗାୟକ ସଙ୍ଗେ ବେଳେ ବେଳେ ବୋଲେ । ୨ୟ ଦଳ ତାଳ ଧରନ୍ତି । ଗାୟକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଆଶୁ କବି ଥାଆନ୍ତି । ଗାୟକ ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ଓ ପାଳଆ ପାଳ ଧରିବା ବେଳେ ବାୟକ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଏ, ଶିରପାଳଆ ଗାୟକ ସଙ୍ଗେ ଗୀତ ବୋଲେ, କନ୍ତୁ ପାଳଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଝାଞ୍ଜ ବଜାଏ । ଗାୟକର ଅନୁପସ୍ଥିତି ବା ଅକ୍ଷମ ଅବସ୍ଥାରେ ଶିରପାଳଆ ପାଲ୍ଲରେ ଗାୟକର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।]

ପାଲ୍ଲ ମନାସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବା ସତ୍ୟପୀର ଗୋସାଇଙ୍କୁ ଶିରିଣି ଭୋଗ କରି

पूजा मानना ପାଲ୍ଲର ଅଭିନୟ କରାଇବା ପାଇଁ ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା

(ପାଲ୍ଲ ଯାଚିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—To vow to have the performance of Pālā on the event of a person's wished for object being attained.

[ଦ୍ର—ମକଦ୍ଦମା ଡିଗ୍ରୀ ହେଲେ, ପୁଅ ଜନ୍ମ ହେଲେ ବା ଅନ୍ୟ ମନସ୍କାମନା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବା ଥରେ ପାଲ୍ଲ କରାଇବି ବୋଲି ଲୋକେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଡାକି ପାଲ୍ଲ ମନାସନ୍ତି । କେହି ୪ ପାଲ୍ଲ କେହି ୮ ପାଲ୍ଲ ଓ କେହି କେହି ୧୬ ପାଲ୍ଲ ଯାଚନ୍ତି ଏବଂ କାମ ଫତେ ହେଲେ ତଦନୁସାରେ ଏକ ବା ତତୋଽଧିକ ଯୋଡ଼ିପାଲ୍ଲ କମ୍ବା ଠିଆପାଲ୍ଲ କରନ୍ତି ।]

ପାଲାଶ—ସଂ. ବିଣ. (ପଲାଶ + ଅ)—୧ । ପଲାଶ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Palāsa 1. Relating to Palāsa tree.

(ପାଲାଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହରିତ୍ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—2. Green (colour).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବ—୧ । ତମାଲପତ୍ର (ହି. ଶ.)—
1. Tamāla leaves.
୨ । ତେଜପତ୍ର (ହି. ଶ.)—2. Cassia leaves.
୩ । ଦ୍ୱଗଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ—3. Green colour (Apte).
୪ । ପ୍ରାଚୀନ ମଗଧ ଦେଶ—
4. The ancient Magadha country (Apte).

ପାଳ୍ଲ ସାୟ୍ Pālā sāya **ପାଳାସାୟ**—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଳ + ସମାପ୍ତି)—ପାଳ୍ଲ ଅଭିନୟର ସମାପ୍ତି—The concluding of a Pālā performance.

ପାଳ (ଧାତୁ)— Pāli (root)
ସଂ. (ପା ଧାତୁ ଣିଚ୍)—ପାଳନ କରିବା; ପାଳିବା—To preserve; to bring up; to observe; to obey; to carry out.

ପାଳ(ଳୀ) Pāli(lī)—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଳ ଧାତୁ= ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ମ. ଇ; ଈ)—୧ । ପଂକ୍ତି; ଶ୍ରେଣୀ—1. Row; line.
୨ । ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ଧାର; ସୀମା—
2. Margin; end; edge; extremity; limit.
୩ । ପ୍ରଦେଶ—3. Province; part of a country.
୪ । ଖଡ୍ଗାଦିର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର; ଦାଢ଼—
4. Edge of sharp weapons.
୫ । ସିଦ୍ଧ କରିବାର ପାତ୍ର—5. Cooking pot; boiler.
୬ । ଅଙ୍କ; କ୍ରୋଡ଼—6 Lap; bosom (Apte).
୭ । ପ୍ରଶଂସା ବଚନ—7. Eulogisim; praise.
୮ । କୋଣ (ହି. ଶ.)—1. Angle; corner.
୯ । ହାଣ୍ଡି; ସ୍ଥାଳୀ—9. A pot.
୧୦ । ସେତୁ; ବନ୍ଧ—10. Embankment; dam.
୧୧ । ପୋଲ; କାନ୍ଥ—11. Bridge; causeway (Apte).
୧୨ । ଦାଗ; ଚିହ୍ନ—12. Sign; mark; spot.
୧୩ । ସୀମା—13. Boundary.
୧୪ । ଶ୍ମଶ୍ରୁଳା ସ୍ତ୍ରୀ—14. A bearded woman.
୧୫ । ପିଣ୍ଡି—15. Haunch; hip (Apte).
୧୬ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତି—16. Stipend; scholarship.
୧୭ । କଣ୍ଡିଲଭାଗ; କାନର ଅଗ୍ର ଭାଗ (ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ନୋଳ ଆଦି ଦିଆଯିବା ପାଇଁ ଫୋଡ଼ା ହୁଏ—
17. The tip of the ear.
୧୯ । କେଶକୀଟ; ଉକୁଣୀ—19. Louse.
୨୦ । ଗୋରୁଙ୍କ ଅଷ୍ଟେଇ; ଖଅଡ଼; ଗୁହାଳ—
20. A crib for a cattle; a sty.
୨୧ । ପାହଲି; ଶସ୍ୟ ମାପିବାର ମାଣ—
21. A small measuring pot for corn.
୨୨ । ରାଶି—22. Heap.
୨୩ । ପାଳ ଗଦା—23. Hayrick; stack of straw.
୨୪ । ଲମ୍ବ ଜଳାଶୟ—24. An oblong pond (Apte).
୨୫ । ଶିକ୍ଷା ପାଉଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଛତ୍ରର ପ୍ରତିପାଳନ କର୍ମ—25. The maintenance of the pupil by his teacher during his period of studies (Apte).
୨୬ । ପରିଧି—26. Circumference (Apte).
୨୭ । (ସ୍ଥାଳୀ) ପାକପାତ୍ର; ହାଣ୍ଡି (ହି. ଶ)—
27. A pot; boiler (Apte).
୨୮ । ଏକପ୍ରସ୍ଥ ପରିମିତ ଉତ୍ତଳ (ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚସେର)—
28. A particular measure of capacity (Apte).
୨୯ । ପାଲ—29. Sail (Ganguly).

ପାଳା; ପାଳି ପାରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ)—୧ । ପର୍ଯ୍ୟାୟ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ରମିକ ସମୟ—1. Turn or change of doing any work in succession.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟର କ୍ରମ—
2. Fixed time in succession.
୩ । ଥର—3. Time.
ଗୀତଫଃ ନଃ ନାଁ ଓମା ଅଗତର ନ ଧର. ପାଇବମାଃ ଉତ୍ତର ଗୋ ।
୧ବସୂର୍ଯ୍ୟ, ବଂଶୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ, ପ ଗୀତ ।
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ—4 Fixed time.
ଏଜ ଦଜେ ମୋର ପଡ଼ଇ ଉତ୍ତ ପାଚ – କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ବନ ।
୫ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ପୂଜା ଓ ସେବା ଆଦି କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସ ବା ସମୟ—5. Turn of offering worship.
୬ । ସପ୍ତାହର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିବସ (ଯଥା—ହାଟ ପାଳି)—
6. Week-day of a weekly market.
୭ । ପ୍ରଧାନ ଗାୟକ ଗୀତ ବୋଲିବା ପରେ ଗୀତର ଯେଉଁ ଘୋଷାକୁ ଅନ୍ୟମାନେ ବୋଲନ୍ତି—7. Recital of the refrain of a song.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ନିବ; ଲୁହାର କଲମର ଅଗ୍ର—Nib.

ପାଳ୍ଲି Pāli ପାଲୀ ପାଲୀ—ଦେ. ବ. [ପାଳ=ପଂକ୍ତି; ପଲ୍ଲୀ=ଗ୍ରାମ ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାମ୍ୟଲୋକଙ୍କ କଥିତ ଭାଷା, କମ୍ବା ପାଳାଶ=ମଗଧ ଦେଶ)—୧ । ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଯାହାରେ ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି; ସଂସ୍କୃତର ଗୌଣ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା; ବୌଦ୍ଧମାଗଧୀ ଭାଷା—1. The Pāli language.

[ଟି—ଏହି ଭାଷାରେ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା (classical language) ପରାଦ୍ଦେଲ୍ଲ ଉଲ ଶ୍ୟାମ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ସିଂହଳ ଆଦି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ପାଲୀଭାଷା ଅଧୀତ ହେଉଅଛି । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଅଭ୍ୟୁଦୟ କାଲରେ ଏ ଭାଷାର ପ୍ରଚାର ପଶ୍ଚିମରେ ବାହ୍ଲୀକ (ଆଫଗାନ୍ ତୁରସ୍ତର ଉତ୍ତର) ଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ଶ୍ୟାମ ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଉତ୍ତର ଭାରତରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ସିଂହଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ବୁଦ୍ଧ ପାଲୀଭାଷାରେ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଅଶୋକଙ୍କ ଗିରିଲିପିମାନ ଏହି ଭାଷାରେ ଲିଖିତ । ପାଲୀ ଭାଷାର ସୁଗଠନ ବ୍ୟାକରଣ କଚ୍ଚାୟନ (କାତ୍ୟାୟନ)ଙ୍କ 'ସୁଗତ୍ତକଳ୍ପ' । ଏ କାତ୍ୟାୟନଙ୍କୁ କେହି କେହି ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ଷଷ୍ଠଶତାବ୍ଦୀର (ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶିଷ୍ୟ) ଓ କେହ୍ କେହ୍ ଖ୍ରୀ. ପୂର୍ବ ୩୦୦ ଶତାବ୍ଦୀର ଲୋକ ବୋଲି କହନ୍ତି । କେହ୍ କେହ୍ ବରରୁଚ କହିଙ୍କୁ ଏହା କାତ୍ୟାୟନ ବୋଲି କହନ୍ତି । କାତ୍ୟାୟନ ପାଲୀକୁ ମାଗଧୀ ଓ ମୂଳଭାଷା ବୋଲି କହି-ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ପାଲୀକୁ ମାଗଧୀ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାଲୀଭାଷା ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରାଚୀନ ମାଗଧୀଭାଷା ଅଟେ । ଏହାକୁ ପ୍ରାଚୀନ ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତ ବୋଲାଯାଇ ପାରେ । ପାଲୀ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ମତଭେଦ ଦେଖାଯାଏ । କେହ୍ କେହ୍ କହନ୍ତି ଏହା 'ପଙ୍କି' ବା ପଡ଼ାଗାଁର ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା ଥିଲା । କେହ୍ କେହ୍ କହନ୍ତି ଏହା 'ପାଲାଶ' ବା ମଗଧର ଭାଷା । କେହ୍ କେହ୍ କହନ୍ତି ଏହା ପଲ୍ଲବ ଭାଷା; କେହ୍ କେହ୍ କହନ୍ତି ଏହା ପାଟଳୀ ବା ପ୍ରାଚୀନ ପାଟଣାର ଭାଷା ଥିବାରୁ ଏହା ନାମ ହୋଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ପାଲୀ ଶବ୍ଦ ସଂ.ପାଳ (ପଂକ୍ତି)ରୁ ବାହାର ଥିବାର ଅନୁମାନ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରାଚୀନ ହୀନଯାନ ଶାଖାର ସମସ୍ତ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପାଲୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ, କିନ୍ତୁ ନବ ମହାଯାନ ଶାଖାର ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପରେ ସଂସ୍କୃତରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି—ଯୁ. ଶ ।]

ଛକ ୨ । (ପଞ୍ଚାଳୀ, ସଂ. ଶାରଫଲ) ପଶାଖେଳର ବା ଶତରଞ୍ଜ **चौसरकी बिसात; पाशा** ଖେଳର ସମ୍ମାନ ଚଉ ହୋଇଥିବା କନାର ଉତ୍ପୁଷ୍ଟ—A chequered cloth board for playing the game of dice; diceboard.

ହେମ ଦଣ୍ଡାର ପଞ୍ଚର ପାଇଁ ପଲ୍ଲଟିବା ସବୁ ଶିଖାଇଲୁ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ—3. Name given to females.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ପଙ୍କି)—୧ । ଗ୍ରାମର ପଡ଼ା—
1. Part or quarter of a village.
୨ । ପଡ଼ାଗାଁ—2. Hamlet.
(ଯଥା—ବରପାଲ ।)

ପାଳଆ—ଦେ. ବ—ପାଲ୍ଲବାଲ୍ଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ପାଳ ଧରେ ପାଲିଆ ବା ଗାୟକ ବୋଲିବା ଗୀତକୁ ଅନୁରୂପ କରେ; ଅନୁଗାୟକ— **मैरिआ** The singer who follows the principal singer of a Pālā in chorus.

ପାଲ୍ଲବାଲ ପାଳଆମାନେ ସମସ୍ୱରରେ ଗୀତ ଧରିଲ ପରି
ସମସ୍ତେ ଭାର ଦେଲେ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

ଦେ. ବଣ. (ପୁଂ. ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସେବା ବା ଗୁଳରର ପାଳ ଥାଏ—A person having the turn of service on a particular day.
(ଯଥା—ପାଳଆ ପାଇକ; ପାଳଆ ଘୋଇଲା ।)

ପାଳଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଅତି ନୀଚ ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
Pāliā A low caste Śūdra.

ପାଳ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁଆଦିଙ୍କୁ ବହୁକାଳ ପାଳନ କର ବଢ଼ାଇବା— Pāli āṇibā **पालतेअना** To bring up a child.

ପାଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପଣାର ପାଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସେବା, କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଗୁଳର ବଜାଇବା— Pāli karibā **पालाकरा** To work at one's turn of service.

ପାଳକା—ସଂ. ବ. (ପାଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଶସ୍ତ୍ରର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର— Pāḷikā 1. Sharp edge of a weapon.
୨ । କାନପତ୍ର—2. Lobe of the ear.

ପାଳ ଖଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଳ କରିବା (ଦେଖ) Pāḷi khaṭibā **पाला खाटा** Pāḷi karibā (See)

ପାଲ୍‌କି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପଲ୍ୟଙ୍କ) —ପାଲ୍ଲି; ପାଲ୍‌କ— Pālaṅki A palanquin; a palky.
(ପାଲ୍‌କ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ୮୪ ବାଡ ଲମ୍ବ, ୨ ବାଡ ଚଉଡ଼ା, ୨ ବାଡ ଉଚ୍ଚ କାଠର ବାକ୍ସ ପର ଯାନବିଶେଷ । ଏଥିର ଆଗ ଓ ପଛରେ ଗୋଟିଏ ଲେଙ୍ଗାଏ ବାଉଁଶ ଲଗିଥାଏ । ସେହି ବାଉଁଶକୁ ୨ଜଣ ବା ୩ଜଣ ଲେଙ୍ଗାଏ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ନେବା ଆଣିବା କରନ୍ତି । ଆଗ ବାଉଁଶକୁ କୁମ୍ଭ ଓ ପଛ ବାଉଁଶକୁ ପିଙ୍ଗ କହନ୍ତି । ପାଲ୍‌କି ୨ ପ୍ରକାର; ଯଥା—୧ । ଆଧୁନିକ ପାଲ୍‌କି ବା ସବାର । ୨ । ମରହଟ୍ଟୀ ପାଲ୍‌କି । ମରହଟ୍ଟୀ ପାଲ୍‌କି ଗୋଟିଏ ପଲଙ୍କ ପର ହୋଇଥାଏ ଓ ଏହା ଉପର ଦେଇ "——" ଏହିପର ଗୋଟିଏ ବଙ୍କମଧ୍ୟ ବାଉଁଶ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମରହଟ୍ଟୀ ପାଲ୍‌କି ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ବାହାଘର ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ପାଲ୍‌କିକୁ ଆମ ଦେଶରେ ବେହେରା ଓ ବାଉରମାନେ କାନ୍ଧାନ୍ତି; ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତ ଓ ମେଦିନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଘାଣ ଓ ବାଡ଼ମାନେ କାନ୍ଧାନ୍ତି, ଓ ପଶ୍ଚିମରେ 'କାନ୍ଦାର'ମାନେ କାନ୍ଧୁଆନ୍ତି । ବେହେରାମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ୱରରେ ଗୀତ ଗାଇ ଡାକ ଡାକ ପାଲ୍‌କି ବୁହାନ୍ତି ।]

ପାଲ୍‌କିଆ—ଦେ. ବ—ପାଲ୍‌କି ବାହକ— Pālaṅkiā A palki bearer.
पालकीवाहक; कहार ସିଦ୍ଧ ପାଲ୍‌କିଆ ଅପଭ୍ରଂଶ
ନଭ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ସଙ୍ଗେ ଭେଟ । ରୂପଚ. ତ୍ରୈମଯଜ୍ଞାମୃତ ।

ପାଲ୍‌କି ଉପରେ ପାଟଛତା—ଦେ. ବ (ପ୍ରବଚନ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) Pālaṅki upare pāṭachhatā **पालकीमें भागका भूतफमाय, एकहल सर्गमें वहना** ବରବଶାଳୀ ଥିବାର ଅନୁମାନ ସ୍ୱାତ୍ମକ । ସୁନ୍ଦରୀ ପାଲ୍‌କି ପାଖେ ପାଖେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଟର ଛତା ମେଲ ପାଲ୍‌କି ଉପରକୁ ଧରିଥିଲେ ତାହା ଅଧିକତର ବରବର ପରଶ୍ୱକ ହୁଏ— (fig) The state of one lucky event befalling on an already lucky person.

ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଲ୍‌କିରେ ଚଢ଼ି ଯାତାୟାତ କରିବା— Pālaṅki chaṛdhā **पालकी चढ़ना** To ride on a palki; to use the palki as a conveyance.
ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ବରଘରରେ ବର୍ଯ୍ୟା ହେବାପାଇଁ ବର କନ୍ୟାର ଘରକୁ ଓ ବାହାଘରେ ବର ଓ କନ୍ୟା ଏକତ୍ର ବରଘରକୁ **पालीकिचढ़ा** ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ି ଆଡ଼ମ୍ବରସହିତ ଯାଆନ୍ତି—
(a marriage) In which the bridegroom is taken in a palki for marriage and returns with the bride in palki and with procession.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ା ବାହା—ଦେ. ବ.—ସାଙ୍ଗର ବବାହ ଉତ୍ସବ; ଯେଉଁ ବବାହରେ ବର ବଉ ଦେବା ପାଇଁ ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ି ଯାଆନ୍ତି ଓ ବବାହ ପରେ କନ୍ୟା ସହିତ ଏକ ପାଲ୍‌କିରେ ବସି ଶୋଭାଯାତ୍ରା କର ବାହୁଡ଼ନ୍ତି—A marriage in which the bridal procession is accompanied with pomp and a palki with the bridegroom.

Pālinki chardhā bāhā
ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ା ବାହାଘର, ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ା ବଉ, ପାଲ୍‌କି ଚଢ଼ା ବଉଘର } ଅନ୍ୟରୂପ
पालकी चढ़ा विवाह घ

ପାଲ୍‌କି ବେହେରା—ଦେ. ବ—ସବାର ବେହେରା (ଦେଖ)

Pālinki beherā **कहार** Sabāribeherā (see)

ପାଲଜର—ଯେଉଁ ଜର ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଏକ ବା ଅଧିକ ଦିନ ଛଡ଼ା ଆକ୍ରମଣ କରେ—Tertian or quartan fever.

Pālijara
पालाजर **पालिज्वर**—ଅନ୍ୟରୂପ

ପାଲିତ୍ (ଥ୍)—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଳ ଧାତୁ)—ବଙ୍ଗ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ଉପାଧି ବିଶେଷ—Family title of some Kāyasthas; Palit (Bengalee).

Pālit (th)

ପାଲିତ—ସ. ବିଣ (ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ତ)—୧। ରକ୍ଷିତ—1. Protected; preserved

(ପାଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ବର୍ଦ୍ଧିତ—2 Nourished; maintained; brought up.

ସ. ବ—ଶାଖୋଟ ବା ସଦ୍ଦାଡ଼ା ଗଛ—Strebulus Asher (tree).

Pālita

ପାଲିତବ୍ୟ—ସ. ବିଣ—(ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ତବ୍ୟ)—ପାଳିତ ହେବାର ଉପଯୋଗୀ—Worthy of being maintained or preserved or nourished or observed.

Pālitabya
(ପାଳିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାଲି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାୟକର ବୋଲିବା ଗୀତକୁ ଅନୁସରଣ କର ଘୋଷିବା—To recite a song sung by a singer in chorous; to recite the refrain of a song.

Pāli dharibā
पालाधरा
सङ्गदेना

[ଦ୍ର—ସଭ୍ୟନାରୟଣ ପାଲ୍ଲ ଗୀତ ଓ ଜଗବନ୍ଧୁ ଆଦର ଦାଣ୍ଡିଗଉରେ ଓ ସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରଧାନ ଗାୟକକୁ ଗୀତ ବୋଲିବା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଅବସର ଦେବା ପାଇଁ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଳି ଧରନ୍ତି । ଏମାନେ ପାଳି ଧରିବାବେଳେ ଗାୟକ ଝିଙ୍କଏ ଦମ୍ ନଏ ।]

ପାଳି ନେବା ଦେ. କ୍ରି—ପାଳି ଆଣିବା (ଦେଖ)—

Pāli nebā Pāli ānibā (See)

ପାଲିନ୍ଦ—ସ. ବ—(ପାଳ ଧାତୁ=ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା+ଇନ୍=ମଧୁ ମକ୍ଷିକାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିପାଳନ କରେ ବୋଲି)—କୁନଫୁଲି—A short of jasmine.

Pālinda

ପାଲିନ୍ଦୀ(ନ୍ଧୀ)—ସ. ବ—(ପାଳ ଧାତୁ+ଇନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧। ଜିବୃତ; ଉତ୍ତୁଡ଼ୀ ଲତା; ଶ୍ୟାମାଲତା—1. A medicinal creeper.; Ipomea Turpe Thum.

Pālindī(ndhī)
ସ. ଜିଘୁଟା, ଜିବୃତା, ଶ୍ୟାମା
ତେଉଡ଼ୀ

ତରବଦ୍
ସ. ଉତ୍ତୃଡ଼
ତେ. ଆଲତେଗଡ଼

୨। କୁଅମଇତା (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ—2. A kind of cucurbitatious fruit and its creeper.

ପାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. 'ପା ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଳ ଧାତୁ)—୧। ଶିଶୁ କାଳରୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରିବା—1. To bring up; to nourish from childhood.

Pālibā
पाला पालाना

ଡୋଲା ଝରମାରୁ ପରବ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଯଶୋଦା ଅଛନ୍ତ ପାଳ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋଜଦେଶ

୨। (ଜୀବ ଆଦିଙ୍କୁ) ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ପୋଷିବା—2. To tend; to rear.

୩। ରକ୍ଷିବା—3. To keep,

୪। ଜଗିବା; ରକ୍ଷା କରିବା—4. To save; to protect; to watch.

ସେ ଜଗତ୍ପତି ପୂର୍ବରୁ ପାଳ ଅଛ । କୃଷ୍ଣଚିନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

୫। (ଆଦେଶ) ମାନିବା—5. To obey or to carry out (an order).

ବେନ୍ତ ବାଢ଼ା ବୋଲି ଅଥ ପାଳବ ମୋଘ ବେଘ ବୋଲ ।
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି

୬। ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—6. To carry out one's promise.

୭। ବ୍ରତ ଆଦିର ବିଧି ବା ନିୟମ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—7. To observe (a rule or penance or vow.)

୮। (ପ୍ରଜ୍ୟ ଓ ପ୍ରଜା) ସୁଶାସନ କରିବା—8. To rule with mercy and justice.

ଯେ ପ୍ରଜ୍ୟ ପାଳଇ ଏତେ ଯତନେ । ମଧୁସୂଦନ ।

୯। ଛୁଆଁତଆ ବା ମୃତ୍ୟୁକଥା ଅଶୌଚର ବିଧି ରକ୍ଷା କରିବା—9. To observe the rules of pollution in cases of death or birth amongst relations.

୧୦। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ଦେଇ ତାହାର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବା; ପୋଷିବା—10. To maintain or support a person by providing him with food and raiment.

ପାଳୁ—ଦେ. ବ—ପାଳୁଅ (ଦେଖ)

Pālu Palua (See)

ପାଳୁ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ). ବ—(ତେ. ପାଲୁ—ଦୁଧ; ତୁ. ପୁଗ୍ଗ—Milk.

ପାଲୁ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧। କାଠ ଚଳଣ କରିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବଢ଼େଇର ରନ୍ଦା—1. A carpenter's plane.

Pālu
रांदा

୨। ପାଳୁ (ଦେଖ)—2. Pālu (See).

ପାଳୁଅ—ଦେ. ବ. (ସ. ପଲଲ=ଉଲରୁଣ୍ଡି, ପଙ୍କ)—୧। ଦଲଘା ଜାତୀୟ ବଡ଼ ବନ୍ୟଶାକ ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଶୁଷ୍କ ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳ—1. Curcuma Zeodharia; Zeodary; Starch; Indian arrow root; Curcuma Anyustifolia; Curcuma Aromatica (Haines).

Pālua
पालो; शटी
कचूर
ସ. ଗନ୍ଧସାର; କର୍ଚ୍ଚୁର, ବେଧମୁଖ୍ୟ, ଦ୍ରାକ୍ଷଡ଼, କଲ୍ଲକ, କର୍ଚୂର, ଶଠୀ; ଗନ୍ଧମୂଳୀ, ଜଟାଳ

[ଦ୍ର—ପାଳୁଅ ଗଛ ପୂର୍ବ, ମଧ୍ୟ ଓ

ଫା. ଜଂବାଦ ଦକ୍ଷିଣ ଉତ୍ତରଦେଇ ବେଶି ହୁଏ।
ମ. କଗ୍ଯେର୍ ପୂର୍ବ ହିମାଲୟ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମରେ ଏ ଗଛ
ଗୁ. କରୂଦ୍ରା ବେଶି ଜନ୍ମେ । ଶୀତ ଆରମ୍ଭରେ
ଆ. ଏରକୂଲକାପୁର ଏହାର ମୂଳ ଭଲ ହୋଇ ଗୃଷ
ହୋଇଥିବା ଜମିରେ ପୋତାଯାଏ ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ପାଣି
ଦିଆଯାଏ । ପୁଷ ମାଘରେ ଏହାର ପଡ଼ ଝଡ଼ାଇରୁ ଏହାର ମୂଳକୁ
ଖୋଳ ପାଣିରେ ଧୋଇ କୁଟି ପାଣିରେ ବଡୁରାଇଲେ ଭଲେ
ଗୋଝିଏ ପଲା ସୁର ବସିଯାଏ । ଡାକୁ ଶୁଖାଇ କୁଟି ଛଣି ପାଳୁଆ
କରାଯାଏ । ଏହା ରୋଗୀ ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ପଥ୍ୟ ଏବଂ
ଲଘୁପାକ । ଏହା ପାଳୁଆରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ପାସୃସ ଆଦ ହୁଏ ।
ଏହା ଷଡ୍ କର୍ପୂର ଗନ୍ଧବତିକ୍ଷ । ପୂର୍ବେ ପାଳୁଆରେ ବକମ କାଠର
ରଙ୍ଗ ମିଶାଇ ଲୋକେ ଅବର ଉଆର କରୁଥିଲେ; ଏବେ ମଧ୍ୟ
କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପାଳୁଆରୁ ଅବର କରାଯାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର
ମତରେ ଏହା ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ରୁଚକାରକ, କଣ୍ଠଉତ୍କ୍ଲେଷ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ
ତୃପ୍ତିଦାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଲଘୁ; ଏହା କୁଷ୍ଠ, ଅର୍ଶ, ବ୍ରଣ, କାସ, ଶ୍ୱାସ, ଗୁଲ୍ମ
ବାୟୁ, କଫ ଓ କୃମିନାଶକ; ଏହାଦ୍ୱାରା ଗଲଗଣ୍ଡ, ଗଣ୍ଡମାଳା,
ଅପଚୀ ଓ ମୁଖର ଜଡ଼ତା ନବ ରତ ହୁଏ—ବଙ୍ଗଳା ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]
୨ । ପାଳୁଆ ଗଛର କନ୍ଦ ଓ ଶିଙ୍ଗଡ଼ା ଆଦକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କର ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରାଯିବା ଅଟା—2. Starch.

ପାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ – ଯାହା ପାଳ ବା ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ପଲୁ ଜମିରେ ଫଳେ—
Pāluā Grown in silted river-side lands.
(ଯଥା—ପାଳୁଆ ବାଇଗଣ ।)

ପାଳୁଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି— ପାଳୁଆ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
Pālugundi Sottie powder; Zeodary powder.
(ପାଳୁଆଗୁଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଳୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ – ୧ । ପାଣଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Pāluṇi 1. A female of the Pāṇa caste.
୨ । ଅଉଁଶୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ—
2. Name given to females.

ପଳେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଳିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Pāleibā Causative of Pālibā.

ପାଲେଶ୍ – ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାଲେଶ୍)—ରାଜପ୍ରାସାଦ—
Pāles ପାଲେସ **पालेस** Palace.

ପାଲେଶ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ ପାଲେଶ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍)
Pāles suparinṭendeṇṭ ରାଜପ୍ରାସାଦର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
ପାଲେସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ **पालेससुप्रदंट** Palace superintendent.

ପାଲ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ପାଳଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)–ପାଳନୀୟ (ଦେଖ)—
Pālya Pālaniya (See).
ଦେ. ବିଣ—ପାଳିତ (ଦେଖ)—Pālita (See).
ପାଲ୍ୟ ଯାହାର ମୋତ୍ର ତାହାର ଅଜ ବାହାର ଭିତ୍ତି ।
ଅମରସିଂହ. ବଦରଧ୍ୟତନ୍ତ୍ରାମର୍ଗି ।

ପାୱା—ଦେ. ବିଣ—ପାହୁ (ଦେଖ)
Pāwā Pāhu (See)

ପାୱା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୂଦିତ)—
Pāwā jibā ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ମିଳନ—To be had; to be got; to be recovered.
पाया जाना पाओया याओया

ପାୱାର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାୱାର୍)—
Pāwār ୧ । କ୍ଷମତା—1. Power.
पावार ୨ । ରେଲ ଗାଡ଼ି; ମଟର ଓ କଳ ଆଦର ବଳ—
2. Power of a machine.
୩ । ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟ ଆଦ ବଗିରଙ୍କୁ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଗିର କରିବା ଓ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର କ୍ଷମତା—3. The power conferred on Magistrates or on the functionary to deal with cases of certain descriptions.

ପାୱାର ହାଉସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାୱାର୍ ହାଉସ୍)—
Pāwār hāus ଯେଉଁ ଘରେ କଳ ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉତ୍ପାଦିତ
ପାଓୟାର ହାଉସ କରାଯାଇ ତାହା ବଜୁଳ ବତ୍ତା ଓ ପଙ୍କା ଆଦ
पावार हौस ଚଲାଇବା ପାଇଁ ଦୂରକୁ ଗୁଳତ କରାଯାଏ—
Power house.

ପାଶ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାଶ୍)—୧ । ପରୀକ୍ଷାରେ ସଫଳତା ଲାଭ ବା
Pās ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. Passing of an examination.
पास ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାର ବା ମଟରଗାଡ଼ି ଆଦ
ଚଲାଇବାର ଲିଖିତ ଅନୁମତି ପତ୍ର; ଛଡ଼ ଚିଠି—
2. A permit, a pass.
୩ । ବନ୍ଧୁକ ଆଦ ବ୍ୟବହାର କରିବା, ବାଜା ବଜାଇ ଶୋଭାଯାତ୍ରା
ନେବା ଆଦ ପାଇଁ ସରକାରରୁ ମିଳିବା ଛଡ଼(ଚିଠି)—
3. Licence for the use of a gun or for taking a procession.
୪ । ଆଧୁନିକ ଲୋକ ବଦ୍ୟା (mismerism) ର ବାଜିଗର
ଅନ୍ୟ ଲୋକର ଦେହରେ ହାତ ବୁଲାଇବା ରୂପ କର୍ମ—
4. Pass (given by a mismerist to hypnotise a patient.)
୫ । (ଫା. ପାସ୍) କୌଣସି ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଛିଞ୍ଚିବାରେ
ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ର—A pot or vessel used in sprinkling scouts.
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—
ଗୋଲାବ ପାଶ]

ବୈଦେ. ବିଣ.—ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ—Passed.

ପାଶ୍—ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ତୁଳ: ହି. ପାସ୍; ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—
୧ । ପାଖ—1. Side.
୨ । ନୈକଟ୍ୟ—2. Nearness.

ପାଶ୍—ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବିଣ.—ଅଦୂର; ନିକଟ—
Adjoining; near; not distant.

ପାଶ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଇଂ. ପାସ୍)—ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
Pās karibā To pass an examination.
ପାଶକରା **पासकरना** (ଫେଲ ହେବା—ବିପରୀତ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଶ୍ ଖବର୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ପାସ୍+ଫା. ଖବର୍)—ପଗ୍ଷାରେ
Pas khabar ଖୁଡ଼ ପାଶ୍ କରଥିବା ସବାଦ—
पाशेर खबर News of an examinee's passing
पाशकी खबर an examination.

ପାଶ୍ ନମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ପାସ୍+ନମ୍ବର୍)—କୌଣସି
Pās nambara ପଗ୍ଷାରେ ପଗ୍ଷାର୍ଥୀର ପାଶ କରବା ପାଇଁ
पाश मार्क **पास मारक** ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ନମ୍ବର—Pass mark in
(ପାଶ୍ ମାର୍କ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) an examination.

ପାଶ୍‌ପୋର୍ଟ୍(ର୍ଟ୍)—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ପାଶ୍‌ପୋର୍ଟ୍)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
Pās pot(rt) ଦେଶାନ୍ତରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଯେଉଁ
पाशपोर्ट ଖୁଡ଼ପତ୍ର ନଏ—Pass ports; a permit granted
पासपोर्ट to a person to travel in foreign countries.

ପାଶ୍ ବୁକ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡାକ ଘରେ କମ୍ପା ବ୍ୟାଙ୍କ୍ ଆଦରେ
Pās buk ଟଙ୍କା ଜମା କରଥିବା ଲୋକକୁ ଟଙ୍କା ଜମା କରବାର
पाशबुक **पासबुक** ନଦର୍ଶନ ରୂପେ ମିଳବା ହିସାବ ବହି—
(ପାଶ୍ ବହି—ଅନ୍ୟରୂପ) Pass book (of any bank).

ପାଶ୍ ଲିଷ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାଶ୍ ଲିଷ୍ଟ)—କୌଣସି ପଗ୍ଷାରେ ପାଶ୍
Pas lisht କରଥିବା ଖୁଡ଼ମାନଙ୍କ ତାଲିକା—
पाश लिष्ट **पास लिष्ट** Pass list.
(ପାଶ୍‌ଲିଷ୍ଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଶ—ପୁ. ବ.—(ପଶ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧବା+କରଣ. ଅ; କମ୍ପା ପାଶି ଧାତୁ
Pāśa +କରଣ. ଅ,—୧ । ରଜ୍ଜୁ; ଦଉଡ଼ି—
1. Rope; string; cord.
୨ । ଶିକୁଳି—2. Chain; fetter; bond.
୩ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦ ଧରବାର ଫାଶ; ଫାନ୍ଦ—
3. Noose; snare; trap.
୪ । ଜାଲ—4. Net.
୫ । ଅକ୍ଷ; ପଶାଖେଳ—5. Game of dice.
୬ । ପାଶାସ୍ତ୍ର; ଶସ୍ତ୍ରଭେଦ; ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
6. A noose; a weapon of offence.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ପକାଇ ଶତ୍ରୁକୁ ଅଘଣା ଆଡ଼କୁ
ଟାଣି ଆଣିବାକୁ ଦେଉଥିଲା—
୭ । ଗଣ୍ଠି—7. A knot; loop. ୮ । ସୂତ୍ର—8. Thread.
୯ । ପଶାକାଠି—9. Die; dice
୧୦ । ବୁଣା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତ୍ରର ଧଡ଼—The edge or border
of anything woven (Apte)
୧୧ । (କେଶ ବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବସିଲେ)—ସମୂହ; ଗୁଚ୍ଛ; ବଡ଼ା—
11. A tuft or mass.
(ଯଥା—କେଶପାଶ)
୧୨ । (ଖଳ, ଉଷକ୍ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ପରେ ବସିଲେ) କୁତ୍ସିତ—ଯଥା
ଖୁଡ଼ାପାଶ; ବୈସ୍ୱାକରଣପାଶ; ଉଷକ୍‌ପାଶ)
12. A contemptible or worthless person.

ପାଶ. ବିଣ.—୧ । (କର୍ତ୍ତାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବସିଲେ) ସୁନ୍ଦର—
1. Beautiful, graceful.
(ଯଥା—କଣ୍ଠିପାଶ)
୨ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା ଭଗ୍ନପାଶ=ଖଣ୍ଡିଆ ଛତା)
କୁତ୍ସିତ; ମନ—2. Ugly; bad.

ପାଶ ବେ. (ପଦ୍ୟ) ବ.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ । ପାଖ—
पास 1. Side.
ଯା ଯା ମୋ ପାଶରୁ । ବଚନପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ.
୨ । ନୈକଟ୍ୟ; ସମୀପ—2. Vicinity.
ଅପରୂପୀ ଦେଲେ ବାସ
ନିକଟେ ପାଶକୁ ଯିବ କ୍ଷମା କର ତୋଷ । ଉଷ, ପ୍ରେମଦ୍ୱାଦଶ୍ୱ.
୩ । ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ—3. The sides; flank.
ଫୁଲ ପଙ୍କା ଫୁଲ ଥଇଥ ଗମର ଫୁଲଶାରେ ଧରି ନରେ
ବେନ ପାଶରେ,ମଜେ ମଜେ ଭାବବା କ ବହୁତ ବଚନରେ । ପଞ୍ଚକୃଷ୍ଣ. ଜଗମୋହନ.
୪ । (ପାନବରଜାଙ୍କ ଭାଷା) ପାନ ଗଛର ଧାଡ଼ି—
4. A row of plants in a betel plantation.

ପାଶକ—ପୁ. ବ. (ପାଶି ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରବା+କଣ୍ଡୁ. ଅକ)—
Pāśaka ୧ । ପଶାଖେଳ—1. Game of dice.
୨ । ପଶାକାଠି—2. Die; dice (Apte).

ପାଶକ ପୀଠ—ପୁ. ବ.—୧ । ଜୁଆ ଖେଳର ଘର—
Pāśaka pīṭha 1. A gambling house. (Apte).
୨ । ଯେଉଁ ପଟା ଉପରେ ପଶା ଖେଳା ଯାଏ—
2. A gambling table. (Apte).

ପାଶ କ୍ରୀଡ଼ା—ପୁ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଶ ଦ୍ୱାରା କ୍ରୀଡ଼ା)—
Pāśa krīrḍā ଅକ୍ଷକ୍ରୀଡ଼ା; ପଶା ଖେଳ; ଉତ୍ସାର—
The game of dice; playing at dice

ପାଶଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଷାଣ; ଭୁଲ. ଫା. ପାସଙ୍ଗ୍)—
Pāśaṅga ୧ । ଉତ୍ତୁରର ଦୁଇ ପାଖକୁ ସମାନ କରବାକୁ
पाषाङ्ग ଯେଉଁ ପାଷାଣ ବା ଇଟା ଖଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହୁଏ—
पासङ्ग, पसंगा 1. A piece of stone or brick-bat put
ସ. ପାସଙ୍ଗ on one of the paus of a scale to make
ଫା. ପାସଙ୍ଗ୍ the beam horizontal; a make weight.
୨ । ଭୁଲା ଦଣ୍ଡର ଦୁଇ ପାଲ୍ଲାର ସମତା—
2. Equilibrium of a scale-beam

ପାଶଙ୍ଗ ଧରବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପାଷାଣ+ଧୃ ଧାତୁ)—
Pāśaṅga dharibā ତୁଲା ଦଣ୍ଡର ଉଭୟ ତରଫର ପଲ୍ଲାକୁ
पाषाङ्ग भाङ्गा ସମାନ କରବା ନମନ୍ତେ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ଥିବା
पासङ्ग डालना ପଲ୍ଲାରେ ଇଟା ଖଣ୍ଡମାନ ରଖିବା; କଡ଼ଘା
[ପାସଙ୍ଗ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଧରବା—
To set the balance right by putting a piece of brick-bat or earth on one of the paus to secure equipoise.

ପାଶଙ୍ଗରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖାଇର
Pāśaṅgare pakā(ke)ibā କରବା—1. To care for.
पासंगमे लगाना ୨ । ସମ୍ମାନ ଉତ୍ତୁରେ ଦେଖିବା—
2. To look upon with respect

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅନୁରୋଧ ଆଦିକୁ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
3. To pay heed to any request or advice.
(ଯଥା—ମୋ କଥାଟାକୁ ସେ ପାଶଙ୍ଗରେ ପକାଇଲା ନାହିଁ ।)

ପାଶଙ୍ଗରେ ନ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Pāśaṅgare na pardibā ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନୀୟ ନ ହେବା—
पासंग बराबर न होना, पासंगभी न होना 1. Not to be considered worth comparing.
୨ । ସମାନ ନ ହେବା—2. Not to be equal.
୩ । ଅନେକଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ବୋଲି ବିବେଚିତ ନ ହେବା—
3. No to be considered as a distinguished person amongst many.
୪ । ସମ୍ମାନ-ସହିତ ବିବେଚିତ ନ ହେବା—4. Not to be regarded with a feeling of respect.
(ଯଥା—ଆଜି କାଲିକାର ଛୋକାଙ୍କ ଦଳରେ ଆମେ ମରଦ୍‌ଟିଏ ଯାକ ପାଶଙ୍ଗରେ ପଡ଼ୁ ନାହୁଁ ।)

ପାଶ ପାଣି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବରୁଣ—
Pāśa pāṇi The Hindu God of ocean.

ପାଶଧର, ପାଶହସ୍ତ, ପାଶଭୃତ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ବରୁଣ ଦେବତା ହାତରେ ଗୋଟିଏ ପାଶ ଧରିଥାଆନ୍ତି ।]

ସଂ. ବିଣ—ପାଶ ରୂପ ଅସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ—
Armed with a noose.

ପାଶବ—ସଂ. ବିଣ. (ପଶୁ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପଶୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāśaba 1. Beastly; bestial.
୨ । ପଶୁର ଯୋଗ୍ୟ—2. Becoming a beast.
୩ । ନିଷ୍ଠୁର—3. Heartless; cruel.
ସଂ. ବି—ପଶୁସମୂହ—A herd of beasts; a flock of beasts.

ପାଶ ବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପାଶ+ବଦ୍ଧ)—
Pāśa baddha ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଥିବା—Noosed; ensnared.

ପାଶ ବନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; ପାଶ+ବନ୍ଧ)—
Pāśa bandha ୧ । ଫାଶ; ଫାନ୍ଦ—1 Snare.
(ପାଶ ବନ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଫାଶରେ ବନ୍ଧା ହେବା—
2. Being ensnared.

ପାଶବିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପଶୁ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—ପାଶବ (ଦେଖ)
Pāśabika Pāśaba (See)

ପାଶଭୃତ୍—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପାଶ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ପାଶପାଣି (ଦେଖ)
Pāśabhṛut Pāśapāṇi (See)

ପାଶମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି—ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
Pāśamudrā A posture of the fingers used by Tantra worshippers.
[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାତରେ ତର୍ଜନୀ ଓ କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ରକୁ ବୃତ୍ତାକାରରେ ସଂଲଗ୍ନ କରି ଉକ୍ତ ବୃତ୍ତ ଦ୍ୱୟକୁ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଜୁଆଁଇଲେ ପାଶମୁଦ୍ରା ହୁଏ । ହ. ଶ.]

ପାଶା—ତ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି. (ସଂ. ପାଶକ)—
Pāśā ୧ । ପଶା ଖେଳ—1. The game of dice.
୨ । (ରଣିଆ ଶବ୍ଦ) ଅଳଙ୍କାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଏକ ପ୍ରକାର ରୂପା କଡ଼—2. A kind of silver ring used in ornaments.

ବୈଦେ. ବି. (ତୁର୍କୀ ଭାଷା; ଫା. ବାଦ୍‌ଶାହ୍)—
ତୁରସ୍କର ସର୍ଦ୍ଦାରମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—
Pasha; a title of Turkish Chiefs.

ପାଶି (ଧାତୁ)—ସଂ. (ପଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—ବନ୍ଧନ କରିବା—
Pāśi (root) To bind.

ପାଶି—ତ୍ରାଦେ. ବି. (ସଂ. ପାଶ)—ଫାଶ—
Pāśi Noose; snare.
ବାଛିବାକୁ ମୋ ମନ ରୁ ପାଶି । ଭରତ୍‌ଦ୍ୱାଜ, ଦଶାବତାର ସଙ୍ଗୀତ ।

ପାଶିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପାଶ+ଇକ)—ଯେ ଫାଶ ଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଧରେ—
Pāśika A bird catcher.

ପାଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପାଶ+ଇତ)—ପାଶବଦ୍ଧ—
Pāśita Fettered; ensnared.

ପାଶୀ—ସଂ. ବିଣ (ପାଶ+ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—ପାଶାସ୍ତ୍ରଧାରୀ—
Pāśī Armed with a noose.
(ପାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । ବରୁଣ—
I. The Ocean-god.
୨ । ଯମ—2. The God of death.
୩ । ବ୍ୟାଧ—3. A hunter or fowler.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଫାଶ ବସାଇ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦି ଧରେ—
4. A person who catches birds and beasts by setting snares.
୫ । ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଳାରେ ଯେଉଁ ହାଡ଼ ଫାଶ ବସାଏ (ହ. ଶ.)—5. A public hangman.
ଦେ. ବି (ସଂ. ପାଶ)—ଫାଶ—Noose.
ଉତ୍ତ ଲୁବ୍ଧକ ଯେଇକୁ ପ୍ରକାଶି
ବସ୍ତାରତ କରୁଣ ବାରୁପାଶୀ ଇତ୍ୟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ)—ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
Adjacent.
ବଦୂରେ ସେ ପାଶୀ ଦେଇ ପାଶୀ କୋହ ଉଚ୍ଚ – ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପାଶୁକ—ସଂ. ବିଣ (ବୈଦିକ)—(ପଶୁ+ଅକ)—୧ । ପଶୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāśuka 1. Relating to animal (Apte).
୨ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ବଳିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to a victim of sacrifice (Apte).

ପାଶୁପତ—ସଂ. ବିଣ (ପଶୁପତି=ମହାଦେବ+ଅ)—ମହାଦେବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāśupata Belonging to Mahādeba.
(ପାଶୁପତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । ଶିବଭକ୍ତ; ଶୈବ—
1. A devotee of Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମହାଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଶିବଙ୍କ ଅମୋଘାସ୍ତ୍ର—
2. Name of a weapon of Śiba.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ତପସ୍ୟାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମହାଦେବ ଏହାକୁ ଅର୍ଜୁନକୁ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ ।]

୩ । ବକ ଫୁଲ; ଅଗସ୍ତି ଫୁଲ—
2. A flower; Agasti; Grandiflora.

ପାଶୁପତଦର୍ଶନ—ସ. ବ—ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ହିନ୍ଦୁଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Pāśupata darśana Name of a Sectarian treatise of Hindu Philosophy.

[ଦ୍ର—ସର୍ବାର୍ଥଦର୍ଶନ ସଂଗ୍ରହରେ ଏ ଦର୍ଶନର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏଥିରେ ଜୀବମାତ୍ରଙ୍କୁ 'ପଶୁ' ସଜ୍ଞା ଦିଆ ଯାଇଅଛି ଓ ପଶୁପତି ଶିବ ଜଗତର ଓ ଜୀବର ଅଧୀଶ୍ୱର ଥିବାର ଲେଖା ଅଛି । ମୁକ୍ତି ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସର୍ବ ଦୁଃଖର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିବୃତ୍ତି ଓ ପରମୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ବୋଲି ଏଥିରେ ଲେଖା ଅଛି । ଅନ୍ୟ ଦର୍ଶନମାନଙ୍କରେ ଦୁଃଖର ନିବୃତ୍ତିକୁ ମୁକ୍ତି ବୋଲା ଯାଇଅଛି, କିନ୍ତୁ ପାଶୁପତ ଦର୍ଶନରେ ଦୁଃଖର ନିବୃତ୍ତି ସଙ୍ଗେ ପରମୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ନ ହେଲେ ମୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଦୃକ୍‌ଶକ୍ତି ଓ କ୍ରିୟାଶକ୍ତି ପରମୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟପ୍ରାପ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାର ଦୁଇଟି ଫଳ । କେହି କେହି ଭଗବଦାସତ୍ୱପ୍ରାପ୍ତିକୁ ମୁକ୍ତି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାଶୁପତଦର୍ଶନ ମତରେ ଏହା ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ, ବନ୍ଧନ ଅଟେ—ହି. ଶ.)

ପାଶୁପତବ୍ରତ—ସ. ବ—ବ୍ରତବିଶେଷ—
Pāśupatabrata A religious penance.

[ଦ୍ର—ଏହି ବ୍ରତପାଳନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ଥରେମାତ୍ର ଖାଇବେ । ତ୍ରୟୋଦଶୀ ଦିନ ଅଯାଚିତଭାବରେ ଯେ ଯାହା ଦେବ ଖାଇବେ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ଦିନଯାକ ଉପବାସ କରି ରାତ୍ରରେ ଖାଇବେ ଓ ତହିଁ ପରଦିନ ଉପବାସ କରିବେ ।]

ପାଶୁପତାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ—ଶିବଙ୍କର ତ୍ରିଶୂଳ; ଶୂଳାସ୍ତ୍ର—
Pāśupatāstra The trident of Śiba.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଶିବଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇ ଏ ଅସ୍ତ୍ର ଶିବଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିଲେ ।]

ପାଶୁପାଲ୍ୟ—ସ. ବ (ପଶୁପାଳ+ଷ୍ୟଞ୍. ୟ)—ପଶୁପାଳନ ବୃତ୍ତି—
Pāśupālya The occupation of rearing cattle.

ପାଶୁବନ୍ଧକ—ସ. ବ (ପଶୁ+ବନ୍ଧକ+ଅ)—ଯଜ୍ଞର ବଳିପଶୁ ବାନ୍ଧିବା ସ୍ଥାନ (ହି. ଶ)—
Pāśubandhaka The place where the victim intended for a sacrifice is tied down.

ପାଶେ—ଦେ. ଅ (ସ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ । ନିକଟରେ—
Pāśe 1. Near.

ପାଶେ ପାଶମେ ୨ । ନିକଟକୁ—2. To.

ତା ପାଶେ ପାଅନା ସେ ନେଉ କହୁଛ ହେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଠାରେ—3. At.

ପାଶ୍ଚା—ଦେ. ବ (ଯା. ପାଦସାହ)—ବାଦସାହା; ମୁସଲମାନ ରାଜା; ସମ୍ରାଟ—
Pāśchā King; emperor.

ପାତଶା ପାସା

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ(ତ୍ତ୍ୟ)—ସ. ବିଶ (ପଶ୍ଚାତ୍+ଭବ ଅର୍ଥେ. ଯ ବା ତ୍ତ୍ୟ)—
Pāśchātya(ttya) ୧ । ପଶ୍ଚିମଦିଗସ୍ଥ; ପ୍ରତୀଚୀନ; ପ୍ରାଚ୍ୟର—
1. Western; occidental.

୨ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ; ପଛଆଡ଼େ ଥିବା—
2. Being behind; posterior; hind.

୩ । ପରେ ଘଟିବା—3. Subsequent.

୪ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗତ; ପଛେ ଆସିବା—
4. Coming after.

୫ । ପଶ୍ଚିମଦେଶୀୟ—5. Belonging to the western country or the western Hemisphere.

୬ । ପଶ୍ଚିମଦେଶାଗତ—
6. Hailing from the west.

୭ । ଅନ୍ତିମ—7. Last; ultimate.

ସ. ବ—୧ । ଇଉରୋପୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A European.

୨ । ଯବନ—2. A Mahomedan (coming to India from the west).

୩ । ପଛଆଡ଼—3. The hind part.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ପ୍ରାଚ୍ୟର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ଇଉରୋପ ଓ ଆମେରିକା ଆଦିରେ ଆବିଷ୍କୃତ ବିଜ୍ଞାନ—
Pāśchāty bijñāna Western science.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା—ସ. ବ—ପ୍ରାଚ୍ୟରେ ଇଉରୋପବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶିକ୍ଷା—Western education; Education promulgated in India by the Europeans.
Pāśchātya śikshyā

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା—ସ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରାଚ୍ୟକୁ ପଶ୍ଚିମରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଇଉରୋପରୁ ଆସି ଅଛି—
Pāśchātya sabhyatā 1. Western civilization introduced in India by the Europeans.

୨ । ଇଉରୋପ, ଆମେରିକା ଆଦି ଦେଶର ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା—
2. Modern civilisation.

ପାଷକ—ସ. ବ—ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Pāshaka A kind of ornament for the leg.

ପାଷଣ୍ଡ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ପାଶ+ଷଣ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ; ବା ପା=ବେଦ ଧର୍ମ+ଷଣ୍ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟକରିବା (ପାଷଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pāshaṇḍa ୧ । ବେଦବିରୁଦ୍ଧବାଗ୍ମୀ; ବିଧର୍ମୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସଦାଚାରଭ୍ରଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A heretic; a heterodox; a person who forsakes vedic ways and follows other ways.

୨ । ବିଧର୍ମୀ—2. An apostate.

୩ । ଅହିନ୍ଦୁ—3. A non-Hindu.

୪ । ବୌଦ୍ଧ ବା ଜୈନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—
4. A Buddhist or Jaina.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପାମର—5. Wicked man.
୬ । ଶଠ—6. Rogue; villain.
୭ । ନାସ୍ତିକ—
7. An atheist; imposter.
୮ । ପାପୀ—8. Sinner.
୯ । ଧର୍ମ୍ମଧ୍ୱଜୀ ବା କପଟଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
9 An imposter; a religious hypocrite.
୧୦ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ (ହି. ଶ)—
10. Religious sect.
୧୧ । ଧର୍ମ୍ମମତ (ହି. ଶ)—
11. Religious doctrine or tenet.
୧୨ । ବେଦବହିର୍ଭୂତ ବାଦ ଓ ଆଚରଣ —
12. Heresy; heterodoxy. (Apte)
ବିଜେ ପାଣ୍ଡେ ଅଚରତେ
ସେ ପଞ୍ଚଜ ନ କରୁବେ—ଜଜଲାଥ. ଭାଗବତ ।
ବି. ବ୍ୟ—୧ । ଅଧର୍ମ୍ମୀ—1. Impious.
୨ । ସଦାଗ୍ରହଭ୍ରଷ୍ଟ—
2. Heretical; heterodox.
୩ । ପ୍ରତାରକ; ଶଠ—3. Fraudulent.
୪ । ନାସ୍ତିକ—4. Blashemous.
୫ । ଦୁଷ୍ଟ—5. Wicked.
୬ । ପାପିଷ୍ଠ—6. Sinful.
୭ । ଧର୍ମ୍ମଧ୍ୱଜୀ—7. Hypocritical.

ପାଷଣ୍ଡକ—ସଂ. ବି ଓ ବିଶ—ପାଷଣ୍ଡ (ଦେଖ)–
Pāshaṇḍaka (ପାଷଣ୍ଡିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pāshaṇḍa (See)

ପାଷଣ୍ଡତା(ତ୍ୱ) —ସଂ. ବି—(ପାଷଣ୍ଡ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା, ତ୍ୱ)—
Pāshaṇḍatā(twa) ୧ । ଅଧାର୍ମିକତା—1. Impiety.
୨ । ଭଣ୍ଡତା—2. Hypocricy
୩ । ଈଶ୍ୱର ନିନ୍ଦା—3. Blashemy.
୪ । ନାସ୍ତିକତା—4. Atheism.
୫ । ବହୁତ ଧର୍ମ୍ମ; ଧର୍ମ୍ମୀମାନଙ୍କର—5. Heresy.

ପାଷଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଶ. ପୁଂ – (ପାଷଣ୍ଡ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pāshaṇḍī ପାଷଣ୍ଡ (ଦେଖ)— Pāshaṇḍa (See)
ସଂ. ବି ଓ ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାଷଣ୍ଡର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pāshaṇḍa.

ପାଷାଣ -- ସଂ. ବି (ପିଷ୍ ଧାତୁ=ବାଟିବା+କରଣାର୍ଥ. ଆନ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଟାଯାଏ)—୧ । ପଥର; ଶିଳା—1. Stone.
୨ । ବଟକରା—
2. A piece of stone used as a weight.
୩ । ପାଶଙ୍କ—
3. A piece of stone put on one of the scale pans to make the beam horizontal.

ପାଷାଣଗର୍ଦ୍ଦଭ—ସଂ. ବି—ହନୁ ସନ୍ଧିଜାତ କ୍ଷୁଦ୍ର ରୋଗବିଶେଷ; ଦାନ୍ତ ମୂଳ ଫୁଲା ରୋଗ (ହି. ଶ)—
Pāshāṇa garddabha Swelling of the jaws.

ପାଷାଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ – ସଂ. ବି—ମାର୍ଗଶିର ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—
Pāshāṇa chaturddasī The 14th day of the bright fortnight of the month of Mārgasira.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ପାବଜୀଙ୍କୁ ପାଷାଣାକାର ବିଷ୍ଣୁକ ଦ୍ୱାରା ଚୂନା କରାଯାଏ ।]

ପାଷାଣ ଦାରକ—ସଂ. ବି—୧ । ପଥର ଭେଦ କରିବାର ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ପାଷାଣ ଦାରଣ – ଅନ୍ୟରୂପ)
Pāshāṇa dāraka ହାଙ୍ଗି ଆ—1. An axe for piercing stones.
୨ । ପଥର କାଟିବା ବଟାଲି; ପଥରିଆଙ୍କ ସଜ—
2. A stone cutter's chisel.

ପାଷାଣ ଭେଦକ—ସଂ. ବି—ପାଷାଣ ଭେଦା (ଦେଖ)—
Pāshāṇa bhedaka Pāshāṇa bhedī (See).
(ପାଷାଣ ଭେଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଷାଣଭେଦୀ—ସଂ. ବି. (ଏହା ପଦ୍ମଜରୁ ଜନ୍ମୁଥିବାରୁ)—୧ । ରୁକୁଣୀଦାଳ ଘୋଷ ଗୁଳ୍ମ; ଭୁଲସ୍ୟାଦ୍ଧ ବର୍ଗର ସୁବାସଯୁକ୍ତ ଶାକ ପାଷାଣ ଚୂର, ପାଥରଚୂର ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
ପଥରଚୂର 1. Colenus Aromaticus; Irissp.
ତେ. ପିଣ୍ଡିତେଟୁ [ଦ୍ର—ଏହା ଭୁଲସ୍ୟାଦ୍ଧବର୍ଗର ଶାକ
ମ. ପାଷାଣଭେଦା ଗୁଳ୍ମ; ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ, ମାଂସଳ, ଭାଙ୍ଗିଲେ ମସ
ସଂ. ନାମ—ଅଶ୍ମଘ୍ନ; ଅଶ୍ମଭେଦା ମସ ହୁଏ । ପତ୍ରର ଧାର ଦନ୍ତୁର; ଏହାର
ଶିଲାଗର୍ଭଜ; ପାଷାଣଭେଜ, ପତ୍ର ବାଟି ପିଇଲେ ପେଟ ବିଗିଡ଼ିଥିଲେ
ପାଷାଣଭେଜନ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ।]
ସଂ. କରଜୋଡ଼ — ୨ । ଲମ୍ବାଳଆ ଅପୁଷ୍ପକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକ
ହେମସାଗର, ପାଷାଣଭେଦକ, ବିଶେଷ; ହମସାଗର; ହେମସାର୍ଗର—
ଗିରିଜ, ଉତ୍ପଲୋଜଳା 2. Colinus Ambonicus;
ପାଥରକୁଚି, ହିମସାଗର, ହେମସାଗର Kalucho Laciniata
ପଖାନଭେଦ Selaginella Irissp.
ଫା. ଗୋଶଦ [ଦ୍ର—ଏହା ପାର୍ଶ୍ୱାସ୍ଥ ଓ ଗଛ
ଆ. ଜନ୍ତୁଆନା ସିଧା; ପତ୍ର ମୋଟା ଓ ମାଂସଳ ଏବଂ
ତେ. ଚେଲ ନୁରୁପିଣ୍ଡି ପକ୍ଷାକାରରେ କର୍ତ୍ତିତ; ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ ଓ
ହଲଦିଆ; ଏହା ଶୀତଘାର୍ଯ୍ୟ, ଉତ୍ତ କଷାସ୍ୱରସ; ବସ୍ତିଶୋଧକ ଓ ଭେଦକ;
ଜିଦୋଷ, ଅର୍ଶ, ଗୁଳ୍ମ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅଶ୍ମରୀ, ହୃଦ୍‌ରୋଗ; ଯୋନିରୋଗ,
ପ୍ରମେହ, ପ୍ଲୀହା, ଶୂଳ ଓ ବ୍ରଣ ନିବାରକ ।]
ଦେ. ବି.—ପୁରୁଣାକୋଠା ଓ ଦେଉଳର ପଥର, ଇଟା ସନ୍ଧି
ଓ ଅବ୍ୟବହୃତ କୂଅ ଓ ବାଲ୍ମିମାନଙ୍କ ନନ୍ଦ ଓ ପଥର ସନ୍ଧିରେ
ଉଠିବା ଶାଖା ପତ୍ରିଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ—Ferns.
ପାଷାଣ ଭେଦରେ ମଣ୍ଡିତ ଭୋଜନ
ଶଇବାଳ ସ୍ତରେ ରହି ସୁତକଣ । ଗୁଥାମାୟ. ଚଉରା

ପାଷାଣମୟ—ସଂ. ବିଶ.—(ପାଷାଣ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ) ୧ । ପାଷାଣ ବା
Pāshāṇamaya ପଥରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of stone; stony.
୨ । ପାଷାଣରେ ନର୍ମିତ—2. Made of stone.

ପାଷାଣ ରୋଗ—ସଂ. ବି.—ଅଶ୍ମରୀ ରୋଗ (ହି. ଶ.)—
Pāshāṇa roga Stone in the bladder.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଷାଣ ସମ୍ଭବ ବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ.—ପ୍ରବାଳ; ପୋଦ୍ଦଲା (ହି. ଶ.)—
Pāshāṇa sambhaba ballī Coral.

ପାଷାଣ ହୃଦୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପାଷାଣ+ହୃଦୟ)—କଠିନ ହୃଦୟ—
Pāshāṇa hṛudaya Cruel heart.
(ପାଷାଣ ହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିଷ୍ଠୁର—
Cruel; stone-hearted; hard-hearted.

ପାଷାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପାଷାଣ)—୧ । ପାଷାଣମୟ—
Pāshāṇiā 1. Stony.
୨ । ପାଷାଣ ପରି କଠିନ—2. Hard as stone.

ପାଷାଣୀ—ସଂ. ବି. (ପାଷାଣ+ଈ)—୧। ବଟକଗ୍—
Pāshāṇi 1. Stone weight.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durga.

ପାଷାଣ୍ଡ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ପାଷଣ୍ଡ)—ପାଷଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Pāshāṇḍa Pāshaṇḍa (See)
(ପାଷାଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପାଷ୍ଟୋ—ଦେ. ବି.—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର କଥିତ ଏକ ପ୍ରକାର ଇରାନିଅନ୍ ଭାଷା—
Pāshṭo A group of Eranian language spoken by above 4 lacs of people in N. W. Frontier. Provinces; the Pashtoo language.
ପାସ୍ତୋ
(ପାଷ୍ଟୁ, ପାସ୍ତୁ (ସ୍ତୋ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାସୁର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. (ସଂ. ବିସ୍ମରଣ)—
Pāsura (etc) ପାସୋର (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Pāsora etc. (See).

ପାସୁରା—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—(ସଂ. ବିସ୍ମରଣ—ପାସୋରା (ଦେଖ)
Pāsurā Pāsorā (See)

ପାସୁରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାସୋରାଇବା (ଦେଖ)
Pāsurā(re)ibā Pāsorāibā (See)

ପାସୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପାସୋରିବା (ଦେଖ)
Pāsuribā Pāsoribā (See)

ପାସେଜ୍ ମନି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଜାହାଜ ଆଦରେ ବନ୍ଦୁଦୂରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଲାଗିବା ଭଡ଼ା—Passage-money.
Pāsej mani
ପ୍ୟାସେଜ ମନି **ପଁସେଜ ମନୀ**

ପାସେଞ୍ଜର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ରେଲ ଓ ଜାହାଜ ଆଦରେ ଯିବା ଯାତ୍ରୀ—1. Passenger.
Pāsenjar
ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ୨ । ପାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ି—
ପଁସେଞ୍ଜର 2. Passenger train.
(ପାସଞ୍ଜର, ପାସେଞ୍ଜର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାସେଞ୍ଜର୍ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାସେଜର+ସଂ. ଗଡ୍ଡୀ)—
Pāsenjar gāṛdi ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି—A Passenger Train.
(ପାସେଞ୍ଜର ଟ୍ରେନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଟ୍ରେନ **ପଁସେଂଜର ଟ୍ରେନ**

ପାସେଞ୍ଜର୍ ଜାହାଜ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାସେଞ୍ଜର=ଫା. ଜାହାଜ)—
Pāsenjar jāhāja ଯେଉଁ ଜାହାଜରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି—A passenger ship.
ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଜାହାଜ **ପଁସେଂଜର ଜାହାଜ**

ପାସୋର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ବିସ୍ମରଣ; ପ୍ରା. ବିସ୍ମରଣ; ବିସ୍ମରଣ)—
Pāsora ବିସ୍ମୃତ; ବିସ୍ମରଣ; କୌଣସି ବିଷୟ ଭୁଲିଯିବା—
ପାସର / ପାସୁର } ଅନ୍ୟରୂପ Forgetting; oblivion; forgetfulness.
ପାସରନ **ବିସରନା** ଦେ. ବିଣ—ବିସ୍ମୃତ—Forgotten.

ପାସୋର ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ବିସ୍ମରଣ)—
Pāsora jibā ସ୍ମୃତିରୁ ଅନ୍ତର ହେବା; ମନେ ନ ପଡ଼ିବା—To be forgotten.
(ପାସୋର ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପାସର ଯାଓୟା **ବିସର ହୋନା**

ପାସୋରା—ଦେ. ବି—ପାସୋର (ଦେଖ)
Pāsorā Pāsora (See)
(ପାସର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ବିସ୍ମରଣ)—
ପାସରା ୧ । ବିସ୍ମରଣଶୀଳ—1. Forgetful.
ବିସରାଉ ୨ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ଦୁଃଖପାସୋରା; ଶୋକପାସୋରା) ଯେ (ଦୁଃଖଆଦିକୁ) ପାସୋରାଇ ଦିଏ—
2 Causing to forget (one's sorrow).
ପାସୋରଇ ଦେଓି, ହରି; କେତୁ ଜନ
ଏ ଶୋକପାସୋର ଅମ୍ଲସ୍ୱରୂପନ । ରଘୁନାଥ. ଭଲ୍ଲଟା ।

ପାସୋରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାସୋରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ
Pāsorā(re)ibā —1. Causative of Pāsoribā.
ପାସରାନ ୨ । ଭୁଲାଇବା—2. To cause to forget; to
ବିସରାନା; ବିସରାବନା bring about forgetfulness.
ପାସୋରଇ ମନୁ ନାନା କରନ ଲଘାଇ
ପୀଉ ଅଶ୍ରୁ ବରଷାଇ ଗୋ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତୋପରତ୍ନ ।

ପାସୋର ପକା(ଟେକ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—ଭୁଲିଯିବା; ବିସ୍ମୃତ ହେବା—To forget.
Pāsori pakā(ke)ibā
(ପାସୋରଦେବା, ପାସୋରିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପାସରେ ଯାଓୟା **ବିସରଜାନା**

ପାସୋରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—ଭୁଲିବା; ବିସ୍ମୃତ ହେବା—
Pāsoribā To forget.
ପାଶରା ଈର୍ଷାର କନ୍ଦଳେ ଅହା ପାସୋର ଏ କଥା ।
ବିସରନା ରଘୁନାଥ – ମହାପାତ୍ର ।

ପାହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ପାଦ)—ପାହୁଣ୍ଡ—
Pāhā Step; the space between the 2 legs while walking.

ପାହାଚ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପାବଚ୍ଚ)—୧ । ପାଦଚ୍ଚ; ସୋପାନ—
Pāhācha 1. Step of a ladder or staircase.
(ପାହାଞ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସିଢ଼ି—2. Ladder; stairs.
ଧାପ **ସୀଢ଼ୀ, ସୀଢ଼ୀ**

ପାହାଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପର୍ବତ; ପାଷାଣ)—
Pāhāṛda ୧ । ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ପର୍ବତ; ମୃତ୍ତିଆ—
ପାହାଡ଼ 1. Hill; hillock.
ପହାଡ଼ ୨ । ମାଟି ବା ପଥରର ଉଚ୍ଚସ୍ତୂପ—
2. A big mound of earth or stones.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଉଚ୍ଚ ଗଦା ବା ରାଶି—
3. (figurative) A big mass or heap of anything

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାହାଡ଼ ଚଉ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାହାଡ଼ିଆ ବଡ଼ ସାପ—
Pāhārda chiti A big species of hill-snakes.

ପାହାଡ଼ ତଳ—ଦେ. ବ—୧ । ପର୍ବତର ନିମ୍ନଦେଶ—
Pāhārda tali 1. The foot of a hill.
ପାହାଡ଼ତଳ, ପାହାଡ଼ତଳୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଉପତ୍ୟକା—2. A valley.
ପାହାଡ଼ତଳା ତରାଇ ୩ । ପର୍ବତର ନିମ୍ନରେ ଥିବା ଭୂମି—
3. Terai.

ପାହାଡ଼ ତଳିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଉପତ୍ୟକା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pāhārda taliā 1. Relating to a valley.
ପାହାଡ଼ତଳୀ ତରାଇକା ୨ । ଉପତ୍ୟକାବାସୀ—
2. Living in a valley.

ପାହାଡ଼ ତୋଡ଼—ଦେ. ବଣ—ଯାହା ପାହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସମର୍ଥ; ଖୁବ୍ ବଳୁଆ ବା ଶକ୍ତଆ—Very hard or strong (as if able to break a hill into pieces.
Pāhārda torda
ପାହାଡ଼ ତୋଡ଼
ପାହାଡ଼ତୋଡ଼

ଗୋର ନ ଗାଏ ଇଠାଉନ୍ ତଁଲ ପାହାଡ଼ତୋଡ଼ ମନତା—
ଦୁଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ପାହାଡ଼ା—ଦେ. ବ—(ସ. ପାଦ ସ୍ଥାପନ)—୧ । ପାଏଡ଼ା; ଦେବତାଆଦି ବାଜେ ଦେବା ସମୟରେ ବାଟରେ ବଛା ଯାଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର—1. Cloth spread over the road on which a deity will pass.
Pāhārdā
ପାଁବଡ଼ା

ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗୀତ ଜଉଡ଼ ବାହୁଡ଼ା ବଜେ ପାହାଡ଼ାରେ
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ସୁନା ରୁପାର ଜିନିସ ତିଆରରେ ବଣିଆଙ୍କୁ ମଜୁରୀ ଦିଆଯିବା ଭୁଷ୍ଟି, ବଷ୍ଟା ବା ଘାଣ୍ଟି—2. Allowance made to goldsmiths for wastage of gold and silver in preparing ornaments.

ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ମଧୁର ମାଛ—
1. A kind of fresh-water-fish.
୨ । ଘୋଡ଼ା ଜିନ୍‌ର ଟେକାବ—2. Stirrup.

ପାହାଡ଼ାସିଂହ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Pāhārdāsimha A family title of some Kshatriyas.

ପାହାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ପାର୍ବତ୍ୟ; ପାର୍ବତୀୟ)—୧ । ପାର୍ବତ୍ୟ; ପର୍ବତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Mountainous; hilly.
Pāhārdiā
ପାହାଡ଼ୀୟା,; ପାହାଡ଼ୀ
ପହାଡ଼ୀ; ପହାଡ଼ିୟା
୨ । ପର୍ବତବାସୀ—
2. Living in the mountains.
୩ । ପର୍ବତଜାତ—3. Found in mountains.

ଦେ. ବ—ପାହାଡ଼ିଆକେଦାର (ଦେଖ)—
Pāhārdiā kedāra (See)

ପାହାଡ଼ିଆ ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ ନାଇରଥ କରୁଛ ପଝାର ଗାର—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗନ୍ନାଥ ।

ପାହାଡ଼ିଆ କେଦାର—ଦେ. ବ—୧ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
Pāhārdiā kedāra 1. Name of a musical air.
[ଦ୍ର—ରାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

୨ । ପାହାଡ଼ରେ ବା ପାହାଡ଼ ନିକଟରେ ଥିବା ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—
2. A hilly field or plot of cultivated land (Howells)

ପାହାଡ଼ିଆ ମୂଷା—ଦେ. ବ—(ସ. ପର୍ବତ ମୂଷିକ)—ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ମୂଷା—A kind of big rat inhabiting in mountains: a species of marmot.
Pāhārdiā mūshā
ପାହାଡ଼ୀ ଇନ୍ଦୁର
ପହାଡ଼ିୟାଚୂହା

ପାହାଡ଼ି ଶିଶୁ—(ସ. ସିତ୍ସାଲ)—ଏକପ୍ରକାର ଶିଶୁ ଗଛ—
Pāhārdi sisu Dalbergia Latifolia (tree) Haines.
ପାହାଡ଼ୀଶିଶୁ ସିତିସାଲ ପାହାଡ଼ୀଶିଶମ

ପାହାଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ପର୍ବତବାସୀ ଲୋକ—
Pāhārdi Hill tribe; mountaineer; hill men.
ପାହାଡ଼ୀ ଦେ. ବଣ—ପାହାଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
ପହାଡ଼ୀ Pāhārdiā (See)

ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାଟକବବିଶେଷ—
A caste of the Śūdras of the district of Ganjam.

ପାହାଣ—ଦେ. ବ (ଥଟାରଙ୍କ ଭାଷା)—ପିତଳ ଢଳା ଦେବା ସକାଶେ ତମ୍ବା ଓ ଖପର ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁ—A mixed metal or alloy used in soldering pieces of brass.
Pāhāṇa

ପାହାଣିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପତନ)—ଢଲମଳ; ଢାଲୁ; ଗଡ଼ାନ୍ତିଆ—
Pāhāṇiā Sloping; slanting.
ଗଡ଼ାନିୟା; ଢାଲୁ
(ପାହାନା, ପାହାନିଆ, ପାଆନିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାହାନ୍ତରା—ଦେ. ବ—(ସ. ପ୍ରଭାତ+ଆତ୍; ଭୂତ୍)--ପାଆଁତର୍ (ଦେଖ)
Pāhāntarā Pā-āñtarā (See)
(ପାହାଁତର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାହାନ୍ତରା ବଇ ବୁହେଁ ବଇବା କାମନ—
ପୀତାମ୍ବର. ଗଦାଜଗନ୍ନାଥବର୍ଣ୍ଣ ।

ପାହାନ୍ତରା ଅନୁକୂଳ—ଦେ. ବ—ଉଷା ଯାତ୍ରା; ଉଷା କାଳରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଘରୁ ପାହନ୍ତରା ଯାତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ ବାହାରିବା; ଜମ୍ବୁ ଯାତ୍ରା—
Pahāntarā anukūla
ମୋରକୀଜାତ୍ରା
Starting for a certain destination or work from home before dawn (i. e. when the morning star is rising).
[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଉଷାକାଳରେ ଯାତ୍ରା କରିବା ଶୁଭ]

ପାହାନ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଭାତ)—ପାହାନ୍ତି (ଦେଖ)
Pāhāntā Pāhānti (see)

ପାହାନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଭାତ)--ରାତ୍ର ପାହିବା ସମୟ; ରାତ୍ରର ଶେଷ ଭାଗ
Pāhānti ବଡ଼ ଭୋର—The latter part of the
(ପାହାନ୍ତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) night; day-break; the time before
ଭୋରବେଳା ସବେରା ପହଫାଟନା dawn; early morning.

ବାଣ ପାଟେ ମୋ ଦେହ ଯାଉଥିବ ଚାହ
ଏଣୁ ଗୋଇ ପଡ଼ିଲ ଦୁଅନ୍ତେ ପାହାନ୍ତି । କୃଷ୍ଣଦେଇ. ମଦାଲସରତ. ଉତ୍‌ଯୋଗ

ଦେ. ବଣ. —(ସ. ପ୍ରାତ୍ତା)—୧ । ପ୍ରାତଃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to day-break.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ପାହାନ୍ତିଆ ଶୀତ)
୨ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷ କାଳୀନ—2. Occuring at day-break.
(ଯଥା—ପାହାନ୍ତି ବାଜା)
୩ । (ସଂ. ପ୍ରାପଣ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ;
(ଯଥା—ହାତ ପାହାନ୍ତି)—(ଗୋଡ଼ ହାତଦ୍ୱାର୍) ପହଞ୍ଚିବାର ଯୋଗ୍ୟ (ସ୍ଥାନ)
3. Reachable (by the hand or foot).

ପାହାନ୍ତି ଅବକାଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ଅବକାଶ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ସମୟରେ ଦେବତାମାନଙ୍କର ପହଡ଼ ଉଙ୍ଗିବା ପରେ କରାଯିବା ଆରମ୍ଭ ଆଦ—
Pāhānti abakāśa
1 The ceremonies performed before Deities in the early morning.

ପ୍ରଭାତୀ ୨ । ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରିବା ସମୟରେ ବୋଲାଯିବା ସ୍ତୁତି ଗୀତ—
ପ୍ରଭାତୀ
2. Hymns and songs recited before day-break.

ପାହାନ୍ତି ଖେଚଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ (ପୁଲ୍ଲ) ବ.—କୁସ୍ତୀ କସରତ୍ କରୁଥିବା ଯୁବକମାନେ ପାହାନ୍ତିଆରୁ କୁସ୍ତୀ ଆଦ କରିସାର ଖାଇବା ଖେଚଡ଼ି—Rice boiled with pulse and ghee taken by athletes in the morning.
Pāhānti khechardi

ପାହାନ୍ତି ତାର୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁଷ, ତାର୍)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ତାର୍; ରାତ୍ର (ପାହାନ୍ତିଆ ତର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ସକାଳ ଦେଖାବେଳକୁ ପୂର୍ବାକାଶରେ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ—1. The morning star; the shining star seen in the eastern sky before dawn.
Pāhānti tārā
ଧ୍ରୁବକ୍ୟା

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ନୁହେଁ, ବର୍ଷର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସମୟରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଗ୍ରହ ଯଥା—ମଙ୍ଗଳ, ବୃହସ୍ପତି, ଶୁକ୍ର ଓ ଶନି ପାହାନ୍ତିଆ ସମୟରେ ପୂର୍ବଦଗରୁ ଉଅଁନ୍ତି—କନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ଓ ତା ପରେ ବୃହସ୍ପତି । ଏମାନେ ଗତି କରୁ କରୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବଆଡ଼େ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପାହାନ୍ତିଆ ତାର୍ ବୋଲାଯାଏ ଓ ରାତ୍ର ପହରକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶ୍ଚିମଆଡ଼େ ଦେଖ ଯାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପହରକଆ ବା ସନ୍ଧ୍ୟା ତାର୍ କହନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ପୁନଶ୍ଚ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥିବା ପ୍ରଶ୍ନ ନକ୍ଷତ୍ର (dogstar—ଯାହା ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ) ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ବା ରାତ୍ର ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମାକାଶରେ ବା ପୂର୍ବାକାଶରେ ଦେଖାଗଲେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ତାର୍ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ତାର୍ କହନ୍ତି ।]
୨ । ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ—2. The Venus.

ପାହାନ୍ତି ପଖାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁଷ + ପ୍ରକ୍ଷାଳତାନ୍ନ)—ରାତ୍ର ପାହାନ୍ତିଆରୁ ଖିଆଯିବା ପଖାଳ ଭାତ—
Pāhānti pakhāla
Moistened rice taken early before day-break.

ବଙ୍ଗଳା ପାନ ତାର ସେ ବୁଡ଼ି ! ତୋ ପାନ୍ତ ତ ପାତ୍ରେ ନାହିଁ,
ପାନ୍ତ ପାତ୍ରେ ନାହିଁ ରେ ବୁଢା ! ମୁଁ ପାହାନ୍ତି ପଖାଳ ତାର ।
ଅରୁଣ ଗୀତ ।

ପାହାନ୍ତି ଶୀତ—ଦେ. ବ—ଫାଲ୍ଗୁନ ଓ ଚୈତ୍ର ମାସର ରାତ୍ର ଶେଷ ପହରର ଆଡ଼ୁଆ ଅନୁଭୂତ ହେବା ସାମାନ୍ୟ ଶୀତ—
Pāhānti sita
ସୁବହକା ଜାଡ଼ା
Slight cold felt towards the end of the night in months of Phālguna and Chaitra.

ପାହାର—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରହାର)—୧ । ପ୍ରହାର; ଆଘାତ; ମାଡ଼—
Pāhāra
1. Blow; beating.
ଘା **ଚୋଟ, ଲାଠୀ**
୨ । ଯଷ୍ଟି ବା ବେତ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—
2. Stroke of a stick or cane.
୩ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କୁଟିବା—
3. Repeated beating or pounding.
୪ । ଢିଙ୍କିରେ କୁଟିବା—
4. Pounding with a Ḍhiṅki.
ମୋନା ୫ । ଢିଙ୍କିର ମୁଣ୍ଡରେ ଲାଗିଥିବା ମୁଷଳ—
ମୂସଲ
5. The pounding pestle attached to a Ḍhiṅki.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକାଧିକ୍ରମେ ଲାଗିଥିବା ବହୁତ ଛୋଟ ବା ଗଡ଼ୁଆ ଜମି—A succession of mounds or slopes.
(ଯଥା—ଛୋଟ ପାହାର ଗଡ଼ୁଆ ପାହାର ।)

ପାହାରପୁର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଆଇ. ବ. ରେଲର ଜମାଲଗଞ୍ଜ ଷ୍ଟେସନ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ରାଜସାହୀ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ପାହାରପୁର **ପହାରପୁର** ଗ୍ରାମ—A village in the district of Rajsahi near the Jamalganj station of the I. B. Ry.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରାମରୁ ଭୂଗର୍ଭରୁ କେତେକ ସୁନ୍ଦର ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଆଗେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୫ମ ଓ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବଙ୍ଗଦେଶୀୟମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବଳରାମଙ୍କର ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ସେହି ଖୋଦଉଲପୀ ଓ ପ୍ରସ୍ତରଲିପୀମାନଙ୍କରେ କୃଷ୍ଣ ଓ ବଳରାମଙ୍କର କେତେକ ବାଲ୍ୟଲୀଳ ବିଷୟ ଘଟଣା ଖୋଲା ଯାଇଅଛି, ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ଯାବା, ବାଲିଆଦ ଉପକରଣମାନଙ୍କରେ ଅନୁକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରୁ ବାହାରିଥିବା ତାମ୍ର ଶାସନ ୧୫୯ରୁ ୪୭୯ ଖ୍ରୀ: ମଧ୍ୟରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିବାର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଇ ଅଛି ଓ ଏଥିରେ ଗୁପ୍ତ ରାଜେନମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେକ ବୃତ୍ତ ଖଣ୍ଡି ଥିବାର ଲେଖାଅଛି ।]

ପାହାରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରହରୀ)—୧ । ପ୍ରହରୀ—
Pāhārī
1 Watchman.
ପାହାରା **ପାହରୁୟହରୀ** ପାହାରା ଜଣାଇବା ଗୀତ
ଶୁଣ ଧାଇଁକେ ଦେଖ ବହୁ । ଜଗୋଥ. ବ୍ରତବତ ।
୨ । ଦ୍ୱାରୀ; ଦରୁଆନ—
2. Door keer; gate keeper.

ଦ୍ୱାର ନବୁଝଣ ପାହାରେ ବହିଲେ ଜଗତ ସେବୁ ପାହରୀ ।
ଶିଶୁଶଙ୍କର ଉଷାବିଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାହାରୀ ପାଇକ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପ୍ରହରୀ+ପାଟିକ)—ରାଜାଙ୍କ ନଅରରେ
Pāhārī pāika ପ୍ରହରୀରୂପେ ଜଗିବା ପାଇକ—
ପାହାରା ପାଏକ The footmen acting as guards in a
पहरी पायक Rajbati.

ପାହାରୁଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ପଥର ଉପରେ ଧାନକୁ କୁଟି
Pahāruṇī ଗୁଣ୍ଡଳ ବାହାର କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସମାଲଗା
ଠେଙ୍ଗ ବା ମୂଷଳ—A stout iron-studded stick
used in threshing paddy on stone-slabs.
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ଚଡା ବା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଜାତ]

ପାହି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଧୀ=ପରିଖା=ସୀମା ବା ପାଦକ=beams)
Pāhi ୧ । ପାଣ୍ଠୁଲା; ପଇସାର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ—
ପାଇ 1. Copper pie; copper coin worth one
पाइ third of a pice.
୨ । ପଇସା; ଅଣାକର ଗଣ୍ଡା ଭାଗର ତୃତୀୟ—
2. Fourth part of one anna; pice.
ପାଳା **सीमा** ୩ । ଡୁଡୁ ଖେଳ ଆଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପକ୍ଷଙ୍କର
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା—3. The respective areas of the
opposing parties in a game.
୪ । ଡୁଡୁ ଖେଳରେ ଦୁଇ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
କରିବା ମଧ୍ୟ ରେଖା—4. The middle line or
goal in a game of Ḍuḍu.
ପାହୀ ୫ । ବଳ ବଶ୍ମ ଧାନ କଟା ପ୍ରଭୃତି ବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
पाहि चास ଶ୍ରମିକ ନଜର ଯେଉଁ ଲମ୍ବା ଭୂମିଖଣ୍ଡରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—
5. The long strip of land in a paddy
field which an individual labourer
weeds out or from which he reaps
paddy.
୬ । ଥାନା ଓ ଗୁମନା ଛଡା ଅନ୍ୟ ରାଇତ ଜମି—
6. Rayati holding except Thāni and
Chāndanā
ପାଇକାସ୍ତା ଦେ. ବଣ (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—ଏକ ମଉଜାରେ କୃଷ
पाही କରୁଥିବା ଯେଉଁ ପ୍ରଜାର ବାସସ୍ଥାନ ସେ ଗ୍ରାମରେ
(ପାହୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନ ଥାଏ—Non-resident
(raiyat).
ପାହି **पाहि** ସଂ. କ୍ରି (ଘା ଧାତୁ ତ୍ଲେଚ୍ ଅନୁଜ୍ଞା)—ତାହା, ମୋତେ ରକ୍ଷାକର—Save me.

ପାହୁଆ—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା. ପାସ୍ବାନ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ପାଦ) —୧ । ପଦସ୍ଥ—
Pāhiā 1. Position.
ପାୟା **पावापाया** ୨ । ଖୁଣ୍ଟ; ସ୍ତମ୍ଭ—2. Post.
(ପାଦ୍ୟା, ପାସ୍ୟା, ପାଇଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଖଟର ଖୁରା—
3. Bed-post
୪ । ଟେବଲ୍, ଆଲମାରି, ଚଉକି ଆଦ ଅସବାବ୍ର ଗୋଡ଼—
4. The leg or foot of any piece of furni-
ture,
୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ବା ସାଂସାରିକ ପରସ୍ଥିତି—
5. The social or worldly position or degree
of a person; rank.
୬ । ପାଦାଚ; ସୋପାନ ଶ୍ରେଣୀର ଗୋଟିଏ ଆରୋହଣୀ—
7. A step of a ladder or of a flight of steps.
୭ । ଅବସ୍ଥିତି—7. Situation.
ଦେ. ବଣ.—ପାହୁ (ରଇତ)—
Nonresident (raiyat).

ପାହିଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ଅ.—ନମନ୍ତେ; ପାଇଁ—
Pāhiñ (ପାହିଁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) For.

ପାହି କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—କ୍ରି.—୧ । ଶିଶୁ ଆଦକୁ
Pāhi karibā କାଖେଇବା—1. To carry an infant on
the flank over the waist by encircling the
arm round its waist or back.
୨ । ନଜର ବାସ କରୁଥିବା ଗ୍ରାମରୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ କୃଷ
କରିବା—2. To take up cultivation work in
a village other than one's own.

ପାହି କୃଷ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ+କୃଷ)—ଏକ ଗ୍ରାମରେ ଅନ୍ୟ
Pāhi chāsha ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଥିବା କୃଷ—The culti-
पाहि चास vation or holding held by a nonresident
raiyat.

ପାହି ଜଗିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାଗୁଡ଼ି ଖେଳରେ ମଧ୍ୟ ରେଖାକୁ ଜଗିବା—
Pāhi jagibā To guard the middle line in the
game of Ḍuḍu.

ପାହି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧାନ କାଟି ଲମ୍ବରେ କରଡ଼ା
Pāhi pakā(ke)ibā ପକାଇବା—To lay the paddy
stalks in rows after reaping them and
before they are gathered into sheaves

ପାହି ପଣିକଆ—ଦେ. ବ.—ପାହି, ଅଣା, ସୁଲୁକା ଓ ଟଙ୍କାର ହିସାବ
Pāhi paṇikiā ପିଲାଙ୍କୁ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଗାଣିତିକ
पाईर नामता पहाड़ ପଦ୍ଧତି—A multiplication table learnt
by rote by children for mastering
calculations of rupees, 4 anna pieces,
anna and pice.
(ଯଥା—ଦୁଇକେ ଦୁଇ ପାହି, ଦୁଇ ଅଣା, ଦୁଇ ସୁଲୁକା ଆଠ ଅଣା,
ଦୁଇ ଟଙ୍କା ।)

ପାହି ପଦକା—ଦେ. ବ.—ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଜମି ମାପ କରିବାରେ
Pāhi padikā ବ୍ୟବହୃତ ପଦକା—A measuring rod
used in another village.

ପାହୁପ୍ରଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାର୍ଶ୍ୱ+ପ୍ରଜା)—ଏକ ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରୁ-
Pāhi prajā ଥିବା ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରଜା—
ପାଇକାସ୍ତା ରାୟତ A non-resident raiyat.
पाहि प्रजा (ପାହୁ ରଇତ, ପାହୁଆ ପ୍ରଜା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାହିବା—ଦେ. କି.—(ସ. ପ୍ରଭାତ)—(ରାତ୍ରି) ପ୍ରଭାତ ହେବା—
Pāhibā (the night) To break into dawn; to dawn.
ଭୋର ହଓୟା **फटना; भोरहोना**
ବଲ୍ଲଦେଗ ନ ପାହୁଁ ଥରବା ଅଜଣାରେ । ବଦସୂର୍ଯ. ଉଷୋତ୍ତରଖ୍ଣ୍ଡ ।

ପାହିଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଡ଼ି ସ. ପାଛଲି; ପ୍ରା. ପାଇଲି=ମାପିବାର ମାଟିର ପାଡ଼ି)—୧ । ଏକ ପାଅ ମାପର ପାତ्र—
ପାଉଲୀ 1. A measure of ¼ of a seer.
पइला, पैली, तम्मा ୨ । ଗଡ଼ଣୀର ୧/୨୦ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ ପରିମାଣ ମାଡ଼ୁ—2. A measuring pot of corn equal to 1/20 of a gouny.

ପାହି ସ୍ଥିତିବାନ—ଦେ. ବ.—ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମବାସୀ ରାଇତର ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଥିବା ୧୨ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକାଳ ଦଖଲ ସ୍ୱତ୍ୱ—
Pāhi sthitibān Occupancy right in a holding of a non-resident raiyat (which accrues after 12 years' possession).
ଦେ. ବିଣ.—ଜଜର ପାହି ଜମିରେ ଦଖଲ ସତ୍ତ୍ୱବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଜା—
(raiyat) Having a right of occupancy in his holding.

ପାହୁ—ଦେ. ବିଣ.—ପାହୁ; ଧୂର୍ତ୍ତ—Cunning.
Pāhu ଧୋକାବାଜ **धोखेबाज**
ବଞ୍ଚକ ପାହୁ; ଛଳ ଦେଖାଇ ଅଛ ନଦ୍ଦ—ଭଗ ।
୨ । ପ୍ରତାରକ—2. Cheating.
(ପାହୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ.—ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Rouge; a cheat.

ପାହୁଗିରି—ଦେ. ବ.—୧ । ପାହୁଗିର; ଧୂର୍ତ୍ତତା—
Pāhugiri 1. Cunning.
ଧୋକାବାଜୀ ୨ । ଶଠତା—
धोखाबाजी 2. Deception.
ପାହୁପଣ; ପାହୁପଣିଆ(ଆଁ) ପାହୁଆପଣ; ପାହୁଆପଣିଆଁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପାହୁଡ଼—ଦେ. ବ.—ପାଉଡ଼; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧିବା ଅଳଙ୍କାର
Pāhurda ବିଶେଷ; ଗୋଡ଼ର ବଳା; ଗୋଡ଼ଖଡ଼ୁ—
घोखाबाज An anklet.
ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପାହୁଡ଼ର ଶବ୍ଦ
ବଦ୍ଦେବ ସେ ବନ ଜନୁଙ୍କ ସ୍ତବଥ—କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପାହୁଣ୍ଡ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ (ସ. ପାଦକୁଣ୍ଡନ; ପାଦଦଣ୍ଡ; ପ୍ରା: ପାଯଡ଼ଣ୍ଡ)—୧ । ପହଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāhunda (etc) 1. Pahanda etc (See).
୨ । ପାହୁଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
2. Pāhula etc (See).
୩ । ପାହୁଲ ପକାଇବା (ଦେଖ)
2. Pāhula pakāibā (See).

ପାହୁମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଠକିବା—
Pāhumāribā 1. To cheat.
ଠକାନ ୨ । ଠକକର କୌଶସି ବସ୍ତୁ ଲାଭ କରିବା—
ठगना पट्टीमारना 2. To get a thing by fraud.

ପାହୁର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ପ୍ରଦାର)—ଧୀରେ ଧୀରେ ଛିଙ୍କିରେ ପାଦାରରେ ଶସ୍ୟାଦିକୁ କୁଟିବା—
Pāhurā(re)ibā ଧୀରେ ଧୀରେ କୁଟନା To pound slowly with pestle.

ପାହୁରାଣୀ—ଦେ. ବ (ସ. ପ୍ରଦାରଣୀ)—୧ । ପାହୁରାଣୀ; ଧାନ କୁଟିବା ମୁଷଳ—A pestle to pound or husk
ମୋନା **मूसल** Corn.
(ପାହୁରୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛିଙ୍କିର ପାଦାର—
2. The pestle of a Dhinki.
ଙ । ଷ୍ଟେଟ ଠେଙ୍ଗା; ଠେଙ୍ଗୀ—
3 A small lathi cudgel
୪ । ଉଲୂଖଲ ମୁଷଳ; ଧାନରୁ ଗୁଜୁଲ ବାହାର କରିବା ଏବଂ ଗୁଜୁଲ ଓ ଡାଲିଆଦିକୁ କାଣ୍ଡିବା ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ପଥର ବା କାଠର ଦେମଦସ୍ତା ଓ କାଠର ଲମ୍ବା ମୁଆ—
4. A pestle and mortar to thresh and bruise paddy into rice.
[ଦ୍ର—ବୈଦିକଯୁଗରେ ଋଷିମାନେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଧାନ କୁଟୁଥିଲେ କନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଛିଙ୍କି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେହେଁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଏହା ଚଳ ଆସୁଅଛି । ଏ ଦେଶକୁ ଆସୁଥିବା ଦକ୍ଷିଣିଆ, ମାଟିଆ ଓ ସବାଶିଆ କେଲାମାନେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଧାନ କୁଟନ୍ତି ଓ ଗୁଜୁଲ କାଣ୍ଡନ୍ତି ।]

ପାହୁରିବା—ଦେ. କି. (ସ. ପରିଧାନ)—୧ । ପାହୁରିବା; ପରିଧାନ କରିବା—1. To wear.
ପହୀରନା ୨ । ଦେହରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେବା—
2. To cover the body with.

ପାହୁଲ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦରୁ)—୧ । ପାହୁଣ୍ଡ; ପାଉଲ; ପାଦଚିହ୍ନ—
Pāhula 1. Foot-step.
ନୋରାର ବ୍ୟଗ୍ରେ ଚୌଗେ ଅସୁଁ ମାର୍ଗରେ କେଦାର
ଦେଖିଲ ବ୍ୟାଘ୍ର ପାହୁଲ । ସାରଳା. କେଦାରଗୌରୀ ।
୨ । ଲାଠି ଖେଳିବା ସମୟ ହାତରେ ଯଷ୍ଟି ଧରି ବଡ଼ଗଡ଼ରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ଅଗ୍ରସର ହେବା—2. Act of stepping in big steps done by a stick player.
ଙ । ଶିଖ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶିଖ ଧର୍ମ ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣ—
3. The initiation of a person into Sikh religion.

ପାହୁଲ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଧୀରେ ଧୀରେ ପଦକ୍ଷେପ କରିବା—
Pāhula pakā(ke)ibā To walk with slow strides
ପାପାଚଲା or steps (said of elephants).
धीरेधीरे चलना [ଦ୍ର—ହାଡୁ ପାହୁଲପକାଏ ଓ ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା ପୂର୍ବରୁ ମଲ୍ଲ ଯଷ୍ଟି ଧରି ପାହୁଲ ପକାଏ ।]

ପାହୁଲୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପାଦକ)—୧ । ପାହି ପଇସାର ଏକଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶାଂଶ; ପାଉଲ—1. Pie; a copper pie.
ପାଇ ୨ । କରତଳ; ନେଢ଼ା—
पाई 2. Palm of the hand.

Digitized by srujanika@gmail.com

ହାତରତେଲୋ ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାହୁଲ (ଦେଖ)
ତଲହତ୍ଥୀ Pāhula (See)

ପାହୁଲାଏ—ଦେ. ବ—ଏକ ପାହୁଲ ମାଡ଼—
Pāhulāe One pie only
ଏକପାଇ **ଏକପାଇ** (ପାହୁଲାକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାହୁଲାକଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ପାହୁ ମୂଲ୍ୟର—
Pāhulākiā 1. Worth one pie.
ପଇସାହୀ ୨ । ମୂଲ୍ୟହୀନ—2. Of no value; valueless.
(ପାହୁଲାକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାହୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାହୁଲ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Pāhulibā Pāhula pakāibā (See)

ପାହୁଲେ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପାହୁଲ ମାଡ଼—
Pāhule 1. One pie only.
ଏକପାଇ ଡାକଲେ ! ଏନ ପଇସା ପାନ୍ଥଲେ । ଭଟ ।
ଏକପାଇ ୨ । ଏକପାଦ ପାହୁଣ୍ଡ—2. One step only.

ପାହୁଲେ ପାହୁଲେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଏକ ପାହୁ
Pāhule pāhule ଲେଖାଏଁ—1. One pie each.
୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପାହୁଣ୍ଡେ ଲେଖାଏଁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ—
2. By advancing slowly; step by step.

ପିଅଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—ପିଆଇବା—
Piaibā To make (a person) drink.

ପିଅଁଲା—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପିଙ୍ଗଳା)—ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ୀ; ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ୩
Piañlā ଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଦମ—
ପିଙ୍ଗଳା One of the 3 vital veins of the body.
ଇଅଁଲା ପିଅଁଲା ସୁଷୁମ୍ନା ଜନ
ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ସରସ୍ୱତୀ ଯେନ । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେଗୀତା ।

[ଦ୍ର—ଇଡ଼ା, ପିଙ୍ଗଳା ଓ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କୁ ଭାଷାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଇଅଁଲା, ପିଅଁଲା ଓ ଶିଶୁମୁଣା ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ପିଅନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପିଆଦା; ଚପରାସୀ; ବରକନ୍ଦାଜ—
Pian ପିଉନ **ପିଉନ** (ପିଉନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Peon.

ପିଅନ୍ବୁକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପିଆଦାମାନଙ୍କର ହାତରେ ପଠାଯିବା
Pian-buk ସମ୍ମାନ ଅଭ୍ରେତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇବାର ନଦର୍ଶନ
ପିଅନବୁକ୍ ଯେଉଁ ବହି ବା ଖାତାରେ ଥାଏ—
ପିଅନବୁକ (ପିଅନବହି—ଅନ୍ୟରୂପ) Peon book.

ପିଅର—ଦେ. ବ. (ସ. ପିତୃ)—୧ । ପିତା—
Piara 1. Father.
ପିତୁ ଯେଉଁ ସେ ମାତା ପିତା ଦେବ
ସସାର ପିଅର ଜନମା । ଉତ୍କୋଚନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରିକା ।
୨ । (ସ. ପ୍ରିୟ)—ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
ପିୟା 2. Dearest person.

ପିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ପା ଧାତୁ)—ପାନ କରିବା—
Piā Drinking.

ପିଓନ; ପିଆ ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେ ପାନ କରେ—
ପୀନା 1. Drinking (person).
୨ । ଢଳା ଢୋଇଥିବା (ଧାତୁମୟ ବସ୍ତୁ)—
2. Cast (metal article).
୩ । ପାନ ଦେବାପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ (ବସ୍ତୁ)—
3. Intended to be drunk.

ପିଆଇ(ଡ଼)—ଦେ. ବ—ପିଆ କଉଡ଼ି (ଦେଖ)
Piāi(ḍi) Piā kaurdi (See)

ପିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପା ଧାତୁ ଣିଚ)—୧ । ପିଇବା କ୍ରିୟାର
Piāibā ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. Causative of Pi-ibā.
ପିଆନ **ପିଲାନା; ପିଆନା** ୨ । (ମାତା ଶିଶୁକୁ ସ୍ତନ୍ୟ) ପାନ କରାଇବା—
2. To give a sucking to a child.
ପିଏଇବା, ପିଏଇବା, ପିଏଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
୩ । ପାନାର୍ଥ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ଜୀବକୁ ଜଳାଦି ଦେବା—
3. To give a drink to a person or animal.
୪ । ମାଳର ଦାନାଗୁଡ଼ିକ ସାରବ୍ରା ଭାବରେ ଗୁନ୍ଥି ଦେବା—
4. To string very closely the beads of a necklace with a stout thread.
୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ଜୀବର ମୁଖରେ ପାନୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଦେବା ବା ଢାଳିବା—5. To pour a drink into the mouth of a person or animal.
୬ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଢାଳ ସଦ୍ଭାନ ବୁଜିବା—
6. To close the interstices or cracks by filling them up with some liquid.
(ଯଥା—ଗୁଡ଼ିଏ ଇଟା ଭୂଇଁରେ ବସ୍ଥାଇ ତହିଁର ସନ୍ଧିରେ ପାଣିଆ ଚୂନ ବା କାଦୁଅ ଦିଆଇଲେ ତାହା ନବୁଜି ରହିବ ।).
୭ । କୌଣସି ଅଳଙ୍କାରର ସନ୍ଧିରେ ଢଳା ଧାତୁ ଢାଳିବା—
7. To pour molten metal into holes of an ornament.

ପିଆ କଉଡ଼ି—ସ. ବ—ମଦ୍ୟ ପାନ ନମନ୍ତେ ପାଣ ଦ୍ୱାଡ଼ ଆଦିଙ୍କ
Piā kaurdi ଦାଆନ୍ତିବା ପୁରସ୍କାର ପଇସା—Tip given to
ପୀନେକେ ଲିୟେ ପଇସେ drummers and sweepers for a drink.
ପିଆଇ କଉଡ଼ି, ପିଇ କଉଡ଼ି, ପେହ୍ନ କଉଡ଼ି, ପିଆଇ(ହ୍ନି)କଉଡ଼ି } ମହୁଁ ଜାଉଛେ ତୁଡ଼ ଜାଉଛେ ତୁଡ଼, ମାରୁଛ ଯେଉ ବଦ୍ଦ—ବାରୁ ହେ । ପାନାଗୀତ

ପିଆ(ୟା)ଜ—ଦେ. ବ. (ଫା. ପ୍ୟାଜ; ପିୟାଜ) – ପଲାଣ୍ଡୁ—
Piā(yā)ja Onion; Allium Cepa; Allium
ସ. ଯବନେଷ୍ଟା, ଦୁର୍ଗନ୍ଧ, ଗୋତ୍ରକନ୍ଦ, Ascalonicum.
ଉଷ୍ଣ, ମୁଖଦୂଷଣ, ଶୂଦ୍ରପ୍ରିୟ, [ଦ୍ର—ଏହା କୃଷି ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ
କୃମିଘ୍ନ, ପଲାଣ୍ଡୁ, ସୂକନାକ, ବହୁ ସ୍ତରଯୁକ୍ତ ପତ୍ରଖୋଳଦ୍ୱାରା ଆବୃତ
ଲୋହଗନ୍ଧକ, ମୁଖଗନ୍ଧକ, ତୀବ୍ରଗନ୍ଧ ମୂଳବଶେଷ । ପତ୍ରଗୁଚ୍ଛକ
ବହୁପତ୍ର, ବଶ୍ୱଗନ୍ଧ, ଗ୍ରୋଚନ, ସରୁ ନଳ ପରି । ମୂଳରୁ ଗୋଟିଏ
ପିୟଜ, ପେୟାଜ ନଳାକାର କାଣ୍ଡ ବାହାରେ, ସେହି
ପିୟାଜ, ପ୍ୟାଜ କାଣ୍ଡର ଅଗରେ ଫଳ ଧରେ । ଧଳା
ତେ. ନରୁଲ୍ଲିତେଟ୍ଟୁ, ନରୁଲ୍ଲିପାୟମୁ] ଓ ନାଲ ଭେଦରେ ପିଆଜ ଦୁଇ ପ୍ରକାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ମ. ଗେଢକନ୍ଦା, କାନ୍ଦା ଯଥା—ଶ୍ୱେତପଲ୍ଲାଣ୍ଡୁ ଓ ରକ୍ତ ବା
ଢା. ବେଞ୍ଜୟୁମ ରକ୍ତ ପଲ୍ଲାଣ୍ଡୁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ପିଆଜକୁ
ଗୁ. ଡୁଂଗଲ୍ଲୀ ଉଲ୍ଲ କନ୍ଦନ୍ତୁ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ
ଫା. ପ୍ୟାଜ ଏହା ରସୁଣ ପର୍ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ।
ଆ. ବସଲ ଏହା ମଧୁର ରସ, ମଧୁର ବିପାକ, ଅନୁଷ୍ଣ-
ୱୀର୍ଯ୍ୟ, କଫକାରକ, ନାଡ଼ିପିତ୍ତଜନକ, କଣ୍ଠଶୋଧକ, ମେଧାଜନକ,
ଚକ୍ଷୁର ହିତକର, ରସାୟନ, ମାଂସବର୍ଦ୍ଧକ, ବଲକାରକ, ୱୀର୍ଯ୍ୟ-
ବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଗୁରୁ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ଓ ହି. ଶ.

ପିଆଜ ଜ୍ୱରଜର ସଂଜ୍ଞ କୃମି କର୍‌ଯାଏ । ଏହା ଖାଇଲେ ମୁହଁରୁ
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ହନୁମାନଙ୍କର ଏହା ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ । ଏହା
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୱର, ଗୁଲ୍ମ, ଅରୁଚି, କାସ, ଶୋଥ, ଅମ୍ଳ ଦୋଷ, କୁଷ୍ଠ, ଅଗ୍ନି-
ମାନ୍ଦ୍ୟ, କୃମି, ବାୟୁ ଓ ଶ୍ୱାସନାଶକ । ଏଥିରୁ ବାହାରିବା ତେଲ
ଉତ୍ତେଜକ ଓ ତେଜନା ଜନକ । ପିଆଜର ରସକୁ ବସ୍ତ୍ର ମାରିବା
ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଇଲେ ବେଦନା କମିଯାଏ ଓ ଏହାକୁ ଶୁଂଘାଇଲେ
ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଲୋକର ଚେତନା ହୁଏ । ମୃତ୍ତିକା ଭେଦରେ ପିଆଜର
ଆକାର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ବଡ଼ ହୋଇ ହୁଏ ।]

ପିଆଜ ଷଣ୍ଢା—ଦେ. ବ—ପିଆଜ ମୂଳରୁ ବାହାରୁଥିବା କାଣ୍ଡ ସହିଁରେ
Piāja shaṇḍā ଫୁଲ ଧରିଥାଏ—The flowering stem
ପିୟାଜକଳୀ **ପ୍ୟାଜସଗଡା** of the onion plant.
(ପିଆଜ ଷଣ୍ଢା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଆଜ ସାଇଁ—ଦେ. ବ — ପିଆଜ ପତ୍ର—
Piāja sāiñ The leaves of onion.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶାଗ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।]

ପିଆଜ—ଦେ. ବ—୧ । ପିଆଜକୁ ପିଠରେ ବୁଡ଼ାଇ ଘିଅ ବା ତେଲରେ
Piāji ଭଜା ଯାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ପିଠା—
ପିୟାଜି 1. A cake made by frying an onion
ପିୟାଜି, କଚରୀ dipped into flour paste.
୨ । ପିଆଜର ଫିକା ନାଲି ରଙ୍ଗ—2. Pinkish colour.
ଦେ ବିଣ. ପିଆଜ ପରି ଫିକା ନାଲି—Pinkish.

ପିଆଜଆ—ଦେ. ବିଣ—ପିଆଜ ପରି ଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ—
Piājiā Smelling like onion.
ପିୟାଜି ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ):—ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ଓ ଗଛ—
ପିୟାଜୀ A kind of tree.
ସ. ପୀଲୁ, ଗୁଡ଼ଫଳ, [ଦ୍ର—ଏହାର ସାନ ଓ ବଡ଼
ବରେଚନ **ଫଳ** ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ବଡ଼ ପିଆଜଆର
ପୀଲୁ ନାମ ମଧୁପାଳୁ ।
ପୀଲୁ ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ. କଲ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ପିଆଣ—ଦେ. ବ—ପିହାଣ (ଦେଖ)
Piāṇa Pihāṇa (See)

ପିଆଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ—୧ । ଝାଉରି (ଦେଖ)
Piāṇiā(āñ) 1. Ṭabhāri (See)
୨ । ପିହାଣିଆ (ଦେଖ)—1. Pihāṇiā (See)

ପିଆଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପ୍ୟାଦା; ସଂ. ପଦାତି)—
Piādā ୧ । ପିଅନ; ରପଗ୍‌ସୀ—1. Peon.
ପିୟାଦା, ପେୟାଦା ୨ । ପାଇକ—2. Foot-man.
ପିୟାଦା, ପଯାଦା ମିଅର ମାଇକ ପିଅଦା ପଇଁ ମାର ଛିଙ୍କେ ଆସୁ ଯାଉ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଅଧିକାର—Authority.
(ଯଥା—ତୁ କଣ ମୋଠାରେ ପିଆଦା ଦେଖାଉଛୁ ।)

ପିଆଦା ମିଆଦି—ବୈଦେ. ବ. (କଚରାଅ) (ଫା. ପ୍ୟାଦା+ମିୟାଦି)—
Piādā miādi କୌଣସି ବ-କ୍ତି ଜକଟଙ୍କୁ ପଠାଯିବା ପିଆଦାର
ପ୍ୟାଦା ମେୟାଦୀ ଖରଚ, ଯାହାକ ପକ୍ଷ ଜକଟରୁ ଆଦାୟ କରାଯାଏ—
ପଯାଦା ମିୟାଦୀ Process fees realised from a party
to meet the charges of a peon.

ପିଆଦା ମୁତଇନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପ୍ୟାଦା+ମୁତାଇୟୁନ୍)—
Piādā mutain କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ କୌଣସି
ପିୟାଦା ମୋତାୟନ ପିଆଦାକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ନଯୋଗ କରିବା—
ପଯାଦା ମୂତାୟୁନ Deputation of a peon for a
ପିଆଦାମୁଇନ୍ special purpose.
ପିଆଦାମୁତୟୁନ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପିଆଦାମୋତଇ(ୟି)ନ୍ }

ପିଆନୋ—ବେଦେ. ବ (ଇଂ)—ତାରଯନ୍ତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ସିନ୍ଧୁକ ପରି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର
Piāno ବିଶେଷ—Piano; organ.
ପିୟାନୋ **ପିୟାନୀ**

ପିଆ ପାଇଟି—ଦେ. ବ—ଧାତୁଦ୍ରବ ଛାଳ ଉଆର କରି ଯାଇଥିବା
Piā pāiṭi କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ; ଢଳା କାମ—
ପୌତକା କାମ Artistic work done by casting metals.

ପିଆ ପିଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପା ଧାତୁ ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—୧ । ପାନ କରିବା—
Piā pi-i 1. Drinking.
ପୀନା ୨ । ମଦ୍ୟପାନ କ୍ରିୟା—
2. Drinking of wine.
୩ । ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ମିଶି ମଦ୍ୟ ପାନ କରିବା—
3. A drinking bout.
୪ । ପରସ୍ପରକୁ ପିଆଇବା—
4. Causing each other to drink.
୫ । ବହୁବାର ପିଇବା କ୍ରିୟା—
5. Repeated acts of drinking.

ପିଆ ପେଇ—ଦେ. ବ—ପିଆପିଇ (୪) (ଦେଖ)
Piā pei Piāpi-i (4) (See).

ପିଆ(ୟା)ର—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ହି)—(ସଂ. ପ୍ରିୟ) —ନାଗସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରିୟତମ
Piā(yā)r ବ୍ୟକ୍ତି—A lady's lover, gallant or
ପିୟାର **ପ୍ୟାର** sweetheart.
ବିଣ—ପ୍ରିୟ—Dear.

ପିଆ(ୟା)ରା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ପ୍ରିୟ)—୧ । ପ୍ରିୟ—
Piā(yā)rā 1. Dear.
(ପେଆର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ ମାର୍ ବାମର ପିଆର ।
ପିୟାରା **ପ୍ୟାରା** ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପ୍ରିୟତମ—2. Dearest; beloved.
ଙ । ଅଧୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି) ବଶଂବଦ—
3. Dependant; subservient.
ଦେ. ବ (ସଂ. ପାରେବତ ଫଳ; ଭୁଲ. ପର୍ଟୁଗୀଜ୍—ପେର୍ତ୍ତ)—
୧ । ଏକପ୍ରକାର ପିଣ୍ଡୁଡ଼—
1. Guava (fruit); Ficus Carica.
୬ । ପ୍ରିୟଗାଡ଼—2. Favourite; beloved person.
ଙ । ପ୍ରେମ; ପ୍ରେମ; ଆଦର—
3. Attachment; love.

ପିଆ(ୟା)ରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପ୍ରିୟା)—୧ । ପ୍ରିୟା; ପ୍ରେୟସୀ—
Piā(yā)rī 1. A beloved woman; a man's sweet-heart.
ପ୍ୟାରୀ
୬ । ରାଧିକାଙ୍କ ହିନ୍ଦୀ ନାମାନ୍ତର—
2. An epithet of Rādhikā.
ଙ । (ନାମ) ପୁଂ—ପିଆସ୍ତଚରଣ ବା ପିଆସ୍ତମୋହନ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—3. A name by which a person named Piārī-charaṇa or Piārimohana is called.

ପିଆସ୍ତ ଚରଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ହିନ୍ଦୀ ନାମାନ୍ତର; ରାଧାଙ୍କ
Piārī-charaṇa ପ୍ରିୟତମ—1. A Hindi epithet of Kṛushṇa.
ପାଆସ୍ତମୋହନ, ପିଆସ୍ତବଲ୍ଲଭ, ପିଆସ୍ତଲାଲ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ପୁଂ. ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ—
2. Name given to males.

ପିଆସ୍ତମୋହନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ (ନାମ)—କଟକର
Piārīmohana āchārjya ପିଆସ୍ତମୋହନ ଏକାଡେମୀ ନାମକ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—
Late Babu Piarymohan Acharjya of Cuttack.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାତ୍ମା ଉତ୍କଳରେ ଉପନିବେଶୀ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ଅତି ଅଳ୍প ବୟସ (୬୮ ବର୍ଷ ବୟସ) ରେ ମୃତ ହୋଇଥିଲେ (୧୮୫୬—୧୮୮୧) । ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଇଂରାଜ ଶିକ୍ଷା କରିବା ସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ମିଳିଥିଲା ଓ ସେ ସମୟରେ 'ଉତ୍କଳ ସୁତ୍ର' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନର୍ଭୀକତା-ଦ୍ୱାରା ତତ୍କାଳୀନ ରାଜପୁରୁଷମାନେ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳକୁ ଏ ଆପଣାର ମାତୃଭୂମିରୂପେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ଇତିହାସର ଅଭାବ ଦେଖି ଏ ବହୁ ଶ୍ରମ, ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ଓ ପୁରୁଣା ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ନଥିମାନ ଗବେଷଣାପୂର୍ବକ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ଇତିହାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଇତିହାସ ସତ ଖଣ୍ଡିଏ ଇତିହାସ ଅବଶ୍ୟ ସକଳତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରତି ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରେମ ଥିଲା । ଏ ମହାଶୟ କଟକର ପିଆସ୍ତମୋହନ ଏକାଡେମୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବର୍ଷରେ ସୁଦ୍ଧାଧର ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅକାଳ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳର ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତି ହୋଇଅଛି ।]

ପିଆସ୍ତ ମୋହନ ସେନ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ସ୍ୱନାମ ଧନ୍ୟ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ
Piārī mohan sena ସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର—Late Babu Peary Mohan Sen of Cuttack.

[ଦ୍ର—ଏ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପନିବେଶକାରୀ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗୀୟ ବଙ୍ଗୀୟ ବୈଦ୍ୟ ପରିବାରରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସାଲେପୁର ଥାନାର ରଘୁନାଥ ନଗର ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ସ୍ୱନାମ ଧନ୍ୟ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସେନଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମ । ସେ ୧୮୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ ୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର କଟକ, ପୁରୀ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ସ୍କୁଲ ଡେପୁଟି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଜନ ଜୀବନରେ ତଥା କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଯେଉଁ ଚରିତ୍ରବତ୍ତାର ଆଦର୍ଶ ରଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକର ଅନୁକରଣୀୟ । ସାଧୁତା, ନମ୍ରତା, ଉଦାରତା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା, ଧର୍ମପ୍ରାଣତା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ ପଦବାଚ୍ୟ କରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ତାହାଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଠିଥିଲା । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଯେପରି ପବିତ୍ର ସେହି ବିଭାଗର ଯଥାର୍ଥ ପୁରୋଧା ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ପାଇ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ବିବରଣ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତଙ୍କ 'ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ' ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି ।]

ପିଆଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପିୟାଳ, ପ୍ରିୟାଳ)—ପିୟାଳ (ଦେଖ)
Piāḷa Piyāḷa (See)
ପିଆଳ, ପିୟାଳ

ପିଆଲା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପ୍ୟାଲ୍ଲ)—୧ । ପାନ ପାତ୍ର—
Piālā 1. Drinking cup.
ପେୟାଲା, ପ୍ୟାଲା ୨ । ଗିନା; ବାଟୀ—2. A cup.
[ଦ୍ର—ଏହାର ମୁହଁ ପାଖ ଚଲପାଖ ଅପେକ୍ଷା ଚଉଡ଼ା ।]
(ପେଆସ୍ତ, ପିୟାଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଆ(ୟା)ଲି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ପ୍ୟାଲ୍ଲ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଗିନା—
Piā(yā)li A small cup.
ପେୟାଲୀ, ପ୍ୟାଲୀ

ପିଆସ୍—ତ୍ରାଦେ (ଲରଆ) ବ (ସଂ. ପିପାସା; ଭୁଲ. ହି. ପିଆସ୍)—
Piās ପିପାସା; ଶୋଷ—Thirst.

ପିଆଶାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପୀତଶାଳକ)—ପିୟାଶାଳ (ଦେଖ)
Piāśāḷa Piyāśāḷa (See)
ପିୟାଶାଳ, ପିୟାଶାଲ

ପିଆସ (ସା)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପିପାସା)—୧ । ତୃଷ୍ଣା; ପିପାସା—
Piāsa(sā) 1. Thirst.
ପିୟାସ(ସା) ୨ । (ସଂ. ପ୍ରୟାସ; ପ୍ରତ୍ୟାଶା) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପାଇବା
ପିୟାସ୍ : ପ୍ୟାସ ପାଇଁ ବଳବତ୍ତା ଇଚ୍ଛା; ଅତିଲାଷ—2. An intensive desire for a thing.

ପିଆସୀ—ଦେ. ବଣ (ସଂ ପିପାସୁ; ପିପାସିତ)—୧ । ତୃଷାର୍ତ୍ତ—
Piāsi 1. Thirsty.
ପିୟାସୀ(ସୁ) ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅତିଲାଷୀ; ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ—
ପ୍ୟାସା 2. Eagerly desirous for a thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପିଇବା କର୍ମ ଶେଷ କରିବା—
Pi-i debā 1. To finish drinking.
ପିୟେ ଯାଓୟା ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପିଇବା—2. To quaff off;
पी जाना to exhaust a liquid by drinking.

ପିଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ପା ଧାତୁ)—୧ । ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ ପାନ କରିବା—
Pi-ibā 1. To drink a liquid.
ପିୟା ୨ । ମଦ୍ୟ ପାନ କରିବା—2. To drink wine.
पीना ସେଠାରେ ସବୁମାନେ ସଫ୍ଟ୍ରଏ ଜଲେ,
(ପିଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାବସ୍ତ ସବ୍ବ ଥଣିଶ ପିଇଲେ ।
ପିଆଇବା, ପିଏଇବା, ପେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମହାଇଉତ. ଥଦ ।
୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଡ଼ି ଯିବା—
3. To tally completely with.
୪ । (ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ କାଠ ବା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ) ଢାଳିଥିବା ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥକୁ ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶୋଷଣ କରିବା—4. To draw oil etc into the pores; to become soaked with.
(ଯଥା—ଏ ବଡ଼ାଟ୍ଟ ଖୁବ୍ ତେଲ ପିଇଛୁ ।)
୫ । ଚାଖିବା—5. To taste.
୬ । ଧୂମ୍ର ପାନ କରିବା—6. To smoke.
୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଜର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ କରିବା—
7. To assimilate or incorporate a thing into one's body.
ପିଇ ବଥନ୍ତ ଗୋଷ୍ଟକଥାବ ସେ ବଚୋସ୍ତ କରେ—ବଚୋସ୍ତଉଥିଲୁ ।
୮ । ପୀଡାଦର ମାଧ୍ୟସ୍ଥ ହୃଦୟରେ ସ୍ପନ୍ଦଣ କରିବା—
ତଣ୍ଡୀ ଗୀତ ଗାସୁଣ ପିଇବା—ବଚୋସ୍ତଉଥିଲୁ ବ ଗୀତ ।

ପଇସା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପିଜୁସା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Pi-isā (etc) (ପିଇଜୁସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Piusā etc (See)

ପିଇସାଶୁର - ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପିଜୁସାଶୁର (ଦେଖ)
Pi-isāśura Piusāśura (See)
(ପିଇଜୁସୀ ଶାଶୁ, ପିଇଶାଶୁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିଇସୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପିଜୁସୀ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Pi-isī (etc) Piusī etc (See)

ପିଉ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗିରଜାରେ ପାସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ ପାଇଁ ବାଡ଼ ଦିଆ ଆସ୍ଥାନ—Pew; enclosed platform for the preacher in a church.
ପିଉ **पिउ**

ପିଉନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବେଦେ. ବ.—ପିଅନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Piun (etc) Pian (etc) (See)
ପିଉନ୍ **पुअन**

ପିଉନି ଜଜ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ. ପୁଇନ; ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍-ପୁଇନେ+ଇଂ. ଜଜ୍)—
Piuni jaj ହାଇକୋର୍ଟର ଚଫ୍ ଜଷ୍ଟିସ୍ (ପ୍ରଧାନ ଜଜ୍)ଙ୍କ ସହକାସ୍ତ୍ର
ପିଉନି ଜଜ ଷ୍ଟେଟ୍ ଜଜ୍—Puisne Judge.
पुअनोजज

ପିଉନିଟିବ୍ ଟାକ୍ସ—ବେଦେ. ବ. (ଇ)—କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଅସାଧାରଣ
Piunitibh tāksa ରୂପେ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ହେବାର ଦେଖା ଗଲେ ଓ
ପ୍ୟୁନିଟିଭ ଟାକସ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଲୋକଙ୍କ ମେଳ ଯୋଗୁଁ ଅପଘ୍ୟୟର
पिउनेटिभ टैकस ସନ୍ଧାନ ବା ନଗ୍ନକରଣ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାସ୍ତ୍ର ନଯୁକ୍ତ ଅଧିକା ପୁଲିସ ଫଉଜଙ୍କ ଖରଗ୍ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଲବାସୀଙ୍କ ଉପରେ ସରକାରଙ୍କ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ
ଟାକ୍ସ—Tax for maintenance of Punitive Police in a certain distrubed area.
(ପିଉନିଟିବ୍ ପୋଲିଶ୍ ଟାକ୍ସ, ପିଉନିଟିବ୍ ଟକସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଉନିଟିବ୍ ପୁଲିଶ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଉକ୍ତ
Piunitibh pulis ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମେଳ ବା ଦୃଷ୍ଟି
ପିଟୁନି ପୁଲିଶ ଯୋଗୁଁ ଅସାଧାରଣ ରୂପେ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ହେଲେ ଓ
दंडकर पुलिस ତାହାର ସନ୍ଧାନ ବା ନଗ୍ନକରଣ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ କଡ଼ା ପହରା ଦେବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ନଯୁକ୍ତ ଅଧିକା ପୁଲିସ ଫଉଜ—Punitive Police.

ପିଉରିଟାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କର
Piuritān ଅଧନ୍ତନ ଶାଖାବିଶେଷ—
ପ୍ୟୁରିଟାନ **पिउरिटैन** Puritan.
(ପ୍ୟୁରଟାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଉଲି(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୀତ; ସଂ. ପିଙ୍ଗଳ)—ପକ୍କା ଦଲଦଆ ରଙ୍ଗ—
Piuli(rdi) Lemon chrome; pale yellow colour.
ପିଇଲୀ(ଡ଼ୀ) **पीला**

ପିଉଶାଶୁ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ପିତୃଷ୍ୱସା+ଶ୍ୱଶ୍ରୂ)—ଆପଣା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର
Piusāśu ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପିଉସୀ; ଆପଣା ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଭଉଣୀ—
ପିଶାଶ, ପିଶାଶୁଡ଼ୀ The sister of one's father-in-law.
पिसियाशास, फुफेरीशास (ପିଉସୀ ଶାଶୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଉଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୀଯୂଷ)—ଅମୃତ—
Piusha Nectar.

ପିଉସା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ପିତୃ ସ୍ୱସାର ଓଡ଼ିଆ) ପୁଂଲିଙ୍ଗ—ପିଇସା;
Piusā ପିତାଙ୍କ ଭଗିନୀପତ୍ତ; ପିତୃସ୍ୱସାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—
ପିସା, ପିସେ Husband of one's father's sister.
पीसा, फूफा, पिईसा, ପିଇସାର ପୁଅ ହୋଇଣ ଏ ଦାରବା,
ଦଇଣ ଗୋଡ଼ରେ ଯାତ କର୍ ଏବା ।
କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର ମହାଉତ. ସଲ୍ଲ ।

ପିଉସାଶୁର—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—(ପିତୃଷ୍ୱସୃ+ଶ୍ୱଶୁର)—ଆପଣା ସ୍ୱାମୀ
Piusāśura ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପିଉସା—
ପିସଶୁର The husband of one's father-in-law.
फूफरा ससुर

ପିଉସୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ପିତୃଷ୍ୱସୃ; ପ୍ରା. ପିଉସିଆ)—ପିତୃସ୍ୱସା;
Piusī ପିତାଙ୍କ ଭଗିନୀ—One's father's sister.
ପିସୀ, ପିସୀମା ଏହୁଲେ ତା ଶୁଣି ପିଉସୀ ପଡୁଛନ୍ତି
फुफी, फुफा, पीसी, पिउसी ନ ଦେଲେବ ମୋ ପୁନ ବଲେ ଅପ୍ରାଧର୍
କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର ମହାଉତେ ସଲ୍ଲ ।

ପିଉସୀଝିଅ ଭଉଣୀ—ଦେ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ପିତୃ ସ୍ୱସୃ+ଦୁହିତା+ଭଗିନୀ,-
Piusījhia bhauni ଆପଣା ପିଉସୀଙ୍କ ଝିଅ—One's causin
ପିସାତବୋନ, ପିସ୍‌ତୁତାବୋନ being the daughter of one's
फुफेरिबहोन, पिसिआउतबहोन father's sister.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଉସୀପୁଅ ଭାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—(ସଂ. ପିତୃ ସ୍ୱସୃ+ପୁତ୍ର+ଭ୍ରାତା)—
Piusīpua bhāi ଭ୍ରାତୃ ସ୍ଥାନୀୟ ଆପଣା ପିତୃସୀଙ୍କ ପୁଅ—
ପିସାତଭାଇ, ପିସ୍‌ତୁତୋ ଭାଇ One's cousin, being the
ଫୁଫେରାଭାଇ, ପିସୀଆଉତଭାଇ son of one's father's sister; one's father's sister's son.

ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ୍ୟ ପିତୃସୀ ପୁଅ ଭଳି—
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମନ୍ଦାକରତ ଅଟ ।

ପି: ଏ:—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟର ସାଙ୍କେତିକ)—
Pi: e: ୧ । ପଲଟନକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ—(P A; symbolical letters
ପି. ଏ **पि. ए** for) 1 Political Agent.
୨ । ପର୍ସନାଲ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ—(P. A; symbolical letters for)
2. Personal Assistant.

ପିଏଡୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଦୁରୂମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ଗୋଲାକାର
Pi-e-u ଚେପଟା ଗଜା—A kind of flat sweetmeat.

ପି. ଏଚ. ଡି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟର ସାଙ୍କେତିକ)—
Pi. ech. ḍi ଫିଲଜଫି ବା ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଉପାଧି—
ପି. ଏଚ. ଡୀ. Ph. D; Doctor of Philosophy.
पि. एच. डी.

ପି. ଏମ୍. ଆ(ଏ)କାଡେମୀ—ବୈଦେ. ବ—(ଦେଶୀୟ ନାମ ଦିଆଯା
Pi. em. ā(e)kāḍemī ମୋହନର ସାଙ୍କେତିକ+ଇଂ.
ପି.ଏମ.ଏକାଡ଼େମୀ ଆକାଡେମୀ)—କଟକରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ୟାରୀମୋହନ
ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହାଇସ୍କୁଲର ସାଙ୍କେତିକ—P M.
Academy; the High English School at
Cuttack started by the late Babu Peary
Mohan Acharya and called the Peary
Mohan Academy.

ପି. ଏମ୍. ଜି—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦତ୍ରୟର ସାଙ୍କେତିକ) —
Pi. em. ji ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ଜେନେରାଲ; ଡାକ ବିଭାଗର ପ୍ରାଦେଶିକ
ପି ଏମ ଜି ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ—P- M. G; Post Master
पि एम जि General.

ପିଓ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଦୁରୂମ) ବ—ପିଏଡୁ (ଦେଖ)
Pio (ପିଓଡୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pi-e-u (See)

ପିଁ—ଦେ.ବ. (ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ)—ଶିଶୁମାନେ ନଡ଼ିଆ ବା ଚାଲ ପତ୍ର ମୋଡ଼
Piñ ସେଇଁ ସେଏଁକାଳ କରନ୍ତି—A flute made by rolling
a blade of cocoanut or palm leaf.

ପିଁଧଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) କି—ପିନ୍ଧାଇବା—
Piñdhaibā To make (a person) put on a cloth.

ପିଁପିଁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଛୋଟ ସୁସୁର ବା ଶିଶିଲି;
Piñ piñ ଛୋଟ ସିଟି—1. A small whistle.
(ପି ପି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜଳ ପିଁପିଁ ଚଢ଼େଇର ଶବ୍ଦ—
पीपही 2. An onomatopoic sound uttered by the Sora (bird) or the Jacenna.

ପିକ୍ ନିକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ବଣଭୋଜା—Picnic.
Pik nik **पिक्‌निक्** **पीकनीक**

ପିକ୍‌ନିକ୍ ପାର୍ଟି(ର୍ତି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପିକ୍‌ନିକ୍+ପାର୍ଟୀ)—
Pik-nik pāṭi(rṭi) ବଣଭୋଜା ନମନ୍ତେ ସମ୍ମିଳିତ ସଙ୍ଗିମଣ୍ଡଳ—
ପିକନିକ ପାର୍ଟି **पाकनिक पार्टी** Picnic party.

ପିକ୍‌ରିକ୍ ଏସିଡ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଚର୍ମ ଘୋଡ଼ ଦେବା ଏକପ୍ରକାର
Pik-rik esiḍ ବର୍ଷାକୁ ରୋଧକାରୀ ଦ୍ରବ୍ୟ—
ପିକ୍‌ରିକ୍ ଏସିଡ଼ **पिकरिक एसिड़** Picric acid.

ପିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପି ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା
Pika +ଅ)—କୋକିଳ; କୋଇଲ—
(ପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) The Indian cuckoo; the black cuckoo;
କୋଇଲ the koel; Endynamys Honorata;
कोयल; कोइली Cuculus Indica.
ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ରଞ୍ଜିତ କରିବା; ପିଙ୍ଗଳ=ଈଷତ୍
ପିଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରକ୍ତାବର୍ଣ୍ଣ; ଏହା ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ; କମ୍ବା
ପିକ; ପିଚ ପିଚ ଧାତୁ=ଚୁପୁଡ଼ିବା)—ପାନଖିଆ; ଚାମୁଳ
पीक ରକ୍ତାବନ; ପାନଖିଲି ଖେଇଲାରେ ଯେଉଁ ଲାଲ-
ମିଶ୍ରିତ ନାଲରସ ପାଟିରୁ ବାହାରେ—The red spittle
coming out of the mouth after chewing betel.

ଚାମୁଳ ବର୍ଣ୍ଣ ପଦାର୍ଥ
ପିକ ପଦାର୍ଥ ବହୁମାନ । ରୂପର. ପେମପଥାମୃତ ।

ପିକଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ.ବ(ଇଂ.ଟିକେଟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Pikaṭ ରେଲ ବା ଜାହାଜରେ ଯିବା ନମନ୍ତେ ମୁଦ୍ରିତ ଟିକଟ—
Tickets for railway travelling or travelling on board a ship.

ପିକଠ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ—ଓସ୍ତ ଗଛ—
Pikaṭh Pipal tree.

ପିକ ଦାନୀ—ଦେ. ବ. (ଓଡ଼ିଆ. ପିକ+ଫା. ଦାନ୍)—
Pika dānī ପିକ ପକାଇବାର ପାତ୍ର—
ସ ପ୍ରତିଗ୍ରହ, ପୂଗପାତ୍ର, ନଷ୍ଠୀବନପାତ୍ର A spittoon; a spit-
ପୀକଦାନ; ପୀକଦାନୀ pot.
पाकदान ଉଚ୍ଚାରଣା ଉଚ୍ଚକା ଦବଦେ ପିକଦାନୀ ।
(ପିକଦାନା, ପିକ୍‌ଦାନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦନ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ. ଦଶୋଚ୍ଚତମ୍ ର ଗୀତ ।

ପିକ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ପାଟିରୁ ପିକ କାଢ଼ିବା—
Pika pakā(ke)ibā To throw out the red spittle
ପୀକ୍‌ଫେଲା, ପିକଲାନ of the mouth after chewing
पीकफेंकना betel.

ପିକ ବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କମ୍ବା ବହୁବ୍ରୀହି)—ଆମ୍ବଗଛ—
Pika bandhu The mango tree.
(ପିକବନ୍ଧୁର, ପିକବନ୍ଧୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିକ ବାଣୀ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପିକ ତୁଲ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ମଧୁର କଥା
Pika bāṇī କହୁଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Sweet-toned (lady).
(ପିକବଚନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦନ୍ତଦେବ ଲଣିଗଣି ଧଇର୍ଯ୍ୟ ଗହାଣି ଜାଣି
ସୁଖେ ଥେମେ ପିକବାଣୀ ବାଣୀ । ଉଷ. ଥେମପୁଥାଳଧ ।

ପିକା—ଦେ. ବ—ଧୂମପାନ ବର୍ତ୍ତିକା; ଧୂଆଁପତ୍ର ବଲା ହୋଇଥିବା
Pikā କାବାଲୀ; ଚୁରଟ୍—A cheroot; a cigar.
ଚୁରୁଟ **चेरुट; चिरुट** ତା. ସୁରୁଟ୍ଟୁ, ତେ. ପଗାକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିକା ଖାଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ପିକାଦ୍ୱାରା ଧୂମପାନ କରିବା—
Pikā khāibā To smoke a cheroot.
ଚୁରୁଟ ଖାଓୟା **चिरुट पीना**

ପିକାଖିଆ – ଦେ. ବ—୧ । ପିକାଦ୍ୱାରା ଧୂମପାନ –
Pikākhiā 1. Smoking with a cheroot.
बीड़ि पीनेकेलिये पैसा ୨ । ଧୂମପାନ କରିବା ପାଇଁ ପିକା କିଣିବା ନମନ୍ତେ ଶୂଦ୍ରଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ପୁରସ୍କାର—2. A tip given to Śūdra menials for purchasing cheroot for smoking.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଓ ମଉଜରେ ସମୟ ଯାପନ—
3. Passing time easily and without anxiety.
ଘରଭଡ଼ା ପାଣ ଅଣ୍ଟିଏ ଦେଇଣ
ପୃଥିରେ ପିକାଖିଆ ଭଡ଼ ଯାଉ ନାହିଁ – ଭକ୍ତ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ—ପିକାଦ୍ୱାରା ଧୂମପାନ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)–
Habituated to smoking cheroot.

ପିକା ଲଗା(ଗେ)ଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ପିକାରେ ନିଆଁ ଧରାଇବା—
Pikā lagā(ge)ibā To light a cigar.
ଚୁରୁଟ ଧରାନ **चिरुट धराना**

ପିକେକ୍ଷଣ – ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିକ + ଈକ୍ଷଣ)—
Pikekshaṇa କୋକିଳ ପରି ରକ୍ତିମ ଚକ୍ଷୁ ବିଶିଷ୍ଟ—Having (ପିକାକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) eyes as red as those of a cuckoo.
(ପିକେକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—କୋଇଲିଖିଆ (ଦେଖ) (ହ. ଶ)—
Koilikhiā (See).

ପିକେଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—(ଅଧିକ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଯେଉଁମାନେ ପିକେଟିଙ୍ଗ୍ କରନ୍ତି—
Piketar
ପିକେଟାର **पिकेटार** Picketer.

ପିକେଟିଂ—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ)--(ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବ୍ୟବହୃତ)-
Piketiṁ ଦୋକାନ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ପିକେଟିଂ ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବାକୁ ଆସିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ **पिकेट** ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ଦ୍ୱାରା ନିବାରଣ କରିବାକାର୍ଯ୍ୟ—Picketing.
(ପିକେଟିଙ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କାଳରୁ ଏ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପଶିଛି । ସ୍କୁଲ, ପଶୁଶାଳା ଦ୍ୱାର, କରେରା ଓ ଦାରୁ ଆଦି ସ୍ଥାନରୁ ସେଠାକୁ ଯିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପିକେଟିଂ କରାଗଲା ଓ ଲୋକେ କଥାରେ ନ ଭୁଲିଲେ ବାଟରେ ଶୋଇପଡ଼ି କମ୍ବା ଆଗରେ ଜୁଗାଳ ବାନ୍ଧି ବନ୍ଦ କରି, କମ୍ବା ଲୋକଙ୍କ ଘର ଚାରି ପାଖ ଘେରି ପିକେଟିଂ କରାଗଲା ।]

ପିକ୍କ – ସଂ. ବ. (ପିକ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + କୈ ଧାତୁ = ଗ୍ଭବା + ଅ)—
Pikka ହସ୍ତି-ଶାବକ—A calf of elephant.

ପିକ୍‌ରିକ୍ ଏସିଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) – ପିକ୍‌ରିକ୍ ଏସିଡ୍ (ଦେଖ)—
Pikrik esid Pik-rik esid (See).

ପିଗିଲ(ଲି)ବା – ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ର + ଗଲନ)—ତରଳିବା—
Pigili(li)bā To turn into liquid; to be molten.
ଗଳା **पिघलना** [ପିଗ(ଗି)ଲା(ଲେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ପିଙ୍କ—ଦେ. ବ—ପିକ (ଦେଖ)—
Piṅka Pika (See).

ପିଙ୍କା—ଦେ. ବ—ପିକା (ଦେଖ) —
Piṅkā Pikā (See),

ପିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ—ରଙ୍ଗାଇବା + ଅ)—୧ । କପିଶ ବର୍ଣ୍ଣ; ମାଳ
Piṅga ପୀତ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
1. Tawny colour; auburn; bluish yellow
୨ । କପିଳ; ମାଟିଆ ବର୍ଣ୍ଣ—2. Reddish brown; khaki
୩ । ମୂଷିକ—3. A rat.
୪ । ହରତାଳ—4. Yellow orpiment.
୫ । ପଶୁଶାବକ—5. The young of an animal.
୬ । ଶିଶୁ; ବାଳକ—6. A boy; child.
୭ । ମଇଁଷି (ହ. ଶ.)—7. Buffalo.
୮ । ପିଙ୍ଗଳ (ଦେଖ)—8. Piṅgala (See).
ସଂ. ବ୍ରଣ—ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—Of tawny colour.
ଦେ. ବ—ପିଙ୍ଗ; ସବାରର ପଛପାଖ ବାଉଁଶ—
The pole attached to the posterior side of a palanquin.

ପିଙ୍ଗ କପିଶା—ସଂ. ବ—(ପିଙ୍ଗ + କପିଶ + ଆ)—ଅସରପା (ହ. ଶ.)—
Piṅga kapiśā Cockroach.

ପିଙ୍ଗ ଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବହ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିଙ୍ଗ + ଚକ୍ଷୁଃ)—
Piṅga chakshuḥ ଯାହାର ଆଖି ଦେଖିବାକୁ ମାଟିଆ; ଚଲାଆଖିଆ–
(ପିଙ୍ଗାକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Brown-eyed.
ସଂ. ବ—କୁମ୍ଭୀର—Alligator.

ପିଙ୍ଗଳ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ପିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ରଙ୍ଗେଇବା + ଅଳ)—
Piṅgaḷa ୧ । କପିଶ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—1. Of tawny colour.
(ପିଙ୍ଗଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଢଲଢଆ (ହ. ଶ)—2. Yellow
୩ । ନସ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ (ହ. ଶ)—3. Snuff-coloured.
ସଂ. ବ – ୧ । କପିଳ ବର୍ଣ୍ଣ—1. Tawny colour.
୨ । ଘଂଟା ନାଲିଆ ବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂସର ନାଲି—
2. Reddish brown colour.
୩ । ପାଉଁଶିଆ ରଙ୍ଗ—3. Ashy colour.
୪ । ଘିଆର ଗାଢ଼ମାଳ—4. Yellowish blue.
୫ । ଘଂଟା ଢଲଢଆ—5. Dull yellow.
୬ । ନସ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣ (ହ. ଶ)—6. Snuff-colour.
୭ । ଘିଅ ବର୍ଣ୍ଣ (ହ. ଶ)—7. Yellow colour.
୮ । ଶ୍ୱେତ ପେଚା—8. The brown owl.
୯ । ନେଉଳ—9. Ichneumon.
୧୦ । ନାଗବିଶେଷ—10. A species of hooded serpent.
୧୧ । ଅଗ୍ନି—11. Fire·
୧୨ । ବାନର—12. Monkey.
୧୩ । ମଣିବିଶେଷ—13. Name of a gem.
୧୪ । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—14. The planet Mars.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୫ । ଛନ୍ଦୋଶାସ୍ତ୍ରକାର ଆର୍ଷ୍ୟଋଷିବିଶେଷ—

15. Name of a Hindu musical composer; a sage, the author of a work on Hindu Prosody.

[ଦ୍ର—ଏ ଛନ୍ଦୋଶାସ୍ତ୍ରର ଅନ୍ଧ ଆର୍ଷ୍ୟ ଥିବାର କଥିତ ଓ ଏହାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ବେଦାଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ—(ହ. ଶ) ।].

୧୬ । ଶିବ—16. A name of Mahādeba.

୧୭ । ଏକାଦଶ ରୁଦ୍ରମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—

17. One of the 11 Rudra-Deities.

୧୮ । ପିତ୍ତଳ—18. Brass.

୧୯ । ହରତାଳ—19. Yellow orpiment.

୨୦ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକବିଶେଷ—

20. A satellite of the sun.

୨୧ । ବସ୍ତ୍ସରବିଶେଷ; ମହାଯୁଗ ଚକ୍ରର ୬୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଏକପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ ବର୍ଷ—(ହ. ଶ)—

21. The 51st year of a cycle of 60 years.

୨୨ । ଭାଷାବିଶେଷ—22. Name of a dialect.

[ଦ୍ର—ବ୍ରଜଭାଷା (ଦେଖ) ।]

୨୩ । ପିଙ୍ଗଳାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କୃତ ଛନ୍ଦଃ ଶାସ୍ତ୍ର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

23. A treatise on Prosody by sage Piṅgaḷa.

୨୪ । ଛନ୍ଦଃଶାସ୍ତ୍ର (ହ. ଶ.)—

24. The science of metres; prosody.

୨୫ । ସ୍ଥାବରବିଷବିଶେଷ—

25. A kind of mineral poison.

୨୬ । ପ୍ରଭାତରେ ଗେୟ ଭୈରବ ରାଗର ଏକ ସୁଜ୍ଞ, ରାଗ ବିଶେଷ (ହ. ଶ)—26. Name of a musical air.

୨୭ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣୋକ୍ତ ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ଦେଶ ବିଶେଷ (ହ.ଶ.)—27. Name of an ancient country to the northwest of India.

୨୮ । ଉଶୀର; ବେଣାମୂଳ (ହ. ଶ)

28. The fragrant root of Beṇā grass.

୨୯ । ରାସ୍ନା (ହ. ଶ.) (ଦେଖ)—29. Rāsnā (See).

ପିଙ୍ଗଳ କୋଡ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପେନାଲ୍ କୋଡ୍) । ପିନାଲ୍ କୋଡ୍

Piṅgaḷa koḍ (ଦେଖ) Pīnāl koḍ (See)

(ପିଙ୍ଗଲକୋଡ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଙ୍ଗଳ ଲୌହ—ସ. ବି.—ପିତ୍ତଳ—

Piṅgaḷa loha Brass.

(ପିଙ୍ଗଳ ଲୌହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଙ୍ଗଳା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପିଙ୍ଗଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବାମନ ନାମକ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ୍ଗଜର ସ୍ତ୍ରୀ—

Piṅgaḷā 1. The female of the mythological elephant guarding the south quarter of the globe.

୨ । ଭାଗବତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଜଣେ ବେଶ୍ୟାର ନାମ—

2. The name of a courtesan described in the Bhāgabata.

[ଦ୍ର—ବିଦେହନଗରବାସିନୀ ଏ ବେଶ୍ୟା ଏକ ସମୟରେ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଙ୍କେତ ସ୍ଥାନରେ ନାଗରର ଆଗମନ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ବ୍ୟର୍ଥମନୋରଥା ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନଃକଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ମନରେ ଈଶ୍ୱରଭକ୍ତିର ଉଦୟ ହୋଇ ଓ ସେ ଏକନ୍ତ ନିଷ୍ଠା ଦ୍ୱାରା ମୋକ୍ଷଲାଭ କଲା । ମହାଭାରତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ମୋକ୍ଷ ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦେବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପିଙ୍ଗଳା ବେଶ୍ୟାର ଉଦାହରଣ ଦେଇଥିଲେ ।]

୩ । ନାଡ଼ୀ ବିଶେଷ—3. One of the three veins or blood vessels of the human body.

[ଦ୍ର—ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅସ୍ଥିବଜ୍ଜ୍ଞାନ ମତରେ ଶଙ୍ଖାରମଧ୍ୟସ୍ଥ ୩ ଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ନାଡ଼ୀମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥିତ ନାଡ଼ୀ; ଏହା ମସ୍ତକଠାରୁ ମେରୁଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ଏହା ଶ୍ୱାସ କ୍ରିୟାର ଏବଂ ବାୟୁ ଗମନାଗମନର ପ୍ରଧାନ ପଥ ଅଟେ । ଉଲ୍ଲମତରେ ଏ ନାଡ଼ୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ । ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ୀ ବାଟେ ପବନ ଗଲ୍ଲ ବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ଡାହାଣ ନାକପୁଡ଼ା ବାଟେ ଶ୍ୱାସ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ଏ ନାଡ଼ୀରେ ଶ୍ୱାସ ଯିବାବେଳେ କଠିନ ବିଷୟର ପଠନ, ପାଠନ, ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ନୌକାରୋହଣ, ସ୍ନାନପାନ, ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ, ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା ଆଦି କଲେ ଭଲ ଫଳ ହୁଏ ।—ହ. ଶ]

୪ । ଶିଂଶପା ବୃକ୍ଷ; ଶିଶୁ ଗଛ—4. The śisu timber-tree; Dalbergia Sisu.

୫ । ରାଶିଚକ୍ରର ସ୍ଥାନ ବା ସମୟ—5. An astrological house or period.

୬ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—(ହ.ଶ)—6. Goddess Lakshmī.

୭ । ଗୋରୋଚନା (ହ.ଶ)—7. A yellow dye extracted from cows.

୮ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—8. A species of bird.

ପିଙ୍ଗଳିକା—ସ.ବି. (ପିଙ୍ଗଳ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧ । କ୍ରୌଞ୍ଚ; କାଣ୍ଡିବଗ—

Piṅgaḷikā 1. The heron; the paddy bird; Bredeola Grayi.

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଦଂଶକ ମକ୍ଷିକା (ହ. ଶ)—2. A kind of biting fly.

ପିଙ୍ଗଶ—ସ. ବି.—ପିଙ୍ଗାଶ (ଦେଖ)

Piṅgaśa Piṅgāśa (see)

ପିଙ୍ଗ ସାର—ସ. ବି. (କର୍ମଧା)—ହରତାଳ—

Piṅga sāra Yellow orpiment.

ପିଙ୍ଗ ସ୍ଫଟିକ—ସ. ବି.—ଗୋମେଦ ମଣି (ହ. ଶ.) (ଦେଖ)

Piṅga sphaṭika Gomeda (See)

(ପିଙ୍ଗାସ୍ଫଟିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଙ୍ଗା—ସ. ବି. (ପିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗୋରୋଚନା—

Piṅgā 1. A yellow pigment found in the head of the cow.

୨ । ଦୁର୍ଗା; ଚଣ୍ଡିକା—2. Durgā.

୩ । ହରଦ୍ରା; ହଳଦୀ—3. Turmeric.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ୀ—4. One of the 3 principal veins of the human body.

୫ । ବଂଶଲୋଚନା—5. The bamboo manna.

୬ । ହିଙ୍ଗୁ (ହି. ଶ.)—6. Asafoetida.

ପିଙ୍ଗାକ୍ଷ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚଳାଆଖିଆ; ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁ-
Piṅgākṣha ବିଶିଷ୍ଟ—Having tawny eyes.

(ପିଙ୍ଗାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ.—୧ । ମହାଦେବ—1. Śiba.

୨ । ବ୍ୟାଧବିଶେଷ—2. Name of a fowler.

୩ । କୁମ୍ଭୀର (ହି. ଶ.)—3. Alligator.

ପିଙ୍ଗାତୀର୍ଥ—ସ. ବ.—ମହାଭାରତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Piṅgātīrtha A sacred place of the Hindus described in the Mahābhārata.

ପିଙ୍ଗା ତୀର୍ଥ ସ୍ନାନକୁ ବଯିଲା ତାହ ଶବ,
ତେବୁ। ଫଳ ସମାନ କରୁ ନ ଯୋଗାଏ । କୃଷ୍ଣଦିଂହ ମହାରଉତ ବନ।

ପିଙ୍ଗାଶ—ସ. ବ. (ପିଙ୍ଗ=ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ + ଆଶ=ମାଂସ ଯାହାର)—
Piṅgāśa ୧ । ପହଙ୍ଗା ମାଛ; ପହଣା ମାଛ; ପଙ୍ଗା ନାମକ ଅକାଉଆ ମାଛ—1. The Siluroid or sheat fish; Pangasius Buchanani (a kind of fish).

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ରେଘଡ଼ା; ମୁହଁ ଚଉଡ଼ା; ୪ ଟା କଣ ଅଛି; ଏହା ୨୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଓ ଓଜନରେ ୪।୫ ସେର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ; ଏ ମାଛ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତେଲିଆ ।]

୨ । ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଗ୍ରାମାଧିପତି (ହି. ଶ)—2. The headman of a village.

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସୁନା (ହି. ଶ.)—3. Pure gold.

ପିଙ୍ଗାଶୀ—ସ. ବ. (ପିଙ୍ଗା + ଅଶ୍ ଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ନୀଳଗଛ—
Piṅgāśī Indigo plant.

ପିଙ୍ଗାସ୍ୟ—ସ. ବ.—ପିଙ୍ଗାଶ (ଦେଖ)
Piṅgāsya Piṅgāśa (See)

ପିଙ୍ଗେକ୍ଷଣ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଙ୍ଗାକ୍ଷ (ଦେଖ)
Piṅgekshaṇa Piṅgāksha (See)
(ପିଙ୍ଗେକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିଚ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ପୋଛିବା—1. To wipe or rub out.
Pich (root) ୨ । ଚପିବା—2. To press.

ପିଚୁ—ବୈଦେ. ବ.—୧ । (ଇଂ. ପୀଚ୍) ବଦେଶରୁ ଆମାଡ ଜଦ୍ୟ.
Pich ତରୁ ବଶେଷ—1. Prunus Persica; the peach
ପୀଚ **पीच** tree and fruit; the Persian apple

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ଲ୍ଲେମଣ, ହରଦ୍ରାର ଓ ଲ୍ଲୋହିତ ଓ ସବୁଜ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ, ମଞ୍ଜି ନାଲୁଆ । ଏହାର ଡାଳରେ ଭଲ ବାଡ଼ ହୁଏ ।]

୨ । (ଇଂ. ପିଚ୍) ଆଲ୍‌କାତରାକୁ ତରଳାଇ ତହିଁରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଘନ ଅଠାଳିଆ ପଦାର୍ଥ—2. Pitch; coal tar.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କୋଠାର ଛତର ଫାଟରେ ଢାଳନ୍ତି ।]

ପିଚ୍‌କଟ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ.—(ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ.—ବରକ୍ତ—
Pich-kaṭ Vexed; teased.

ପିଚ୍‌କା(କେ)ଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ସ. ପିଚ୍ ଧାତୁ=
Pich-kā(ke)ibā ଚପିବା; ତୁଳ. ହି. ପୀଚକନା)—ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ବା ମହୁଲକୁ ଚପି ଦେଇ ତା ମଧ୍ୟରୁ ମଞ୍ଜିକି ବାହାର କରି ଦେବା—1. To cause the seed to blurt out from a ripe mango by pressing the fruit from all sides.

୨ । ପାଚିଗଲା ପରେ ବଥକୁ ଚପି ତା ମଧ୍ୟରୁ ମଞ୍ଜି ଓ ପୂଜ ବାହାର କରି ଦେବା—2. To bring out pus from a ripe boil by pressing it on the sides.

ଦେ. କ୍ରି.—ପିଚକବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Causative of Pichakibā.

ପିଚ୍ ପିଚ୍—ଦେ. ଅ. (ଧନ୍ୟନୁକରଣ)—ଦୃଢାଇ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଫୋଡ଼ି
Pich pich ଦେଇ ଗଲେ ସେଥିରୁ ପିଚକାର ମୃଦୁଁରୁ ଥାଣି ଆଦ
ପୀଚ ପୀଚ ବାହାରିବା ପରି ଜୋରରେ ରକ୍ତ ଛୁଟିବା—
पीच पीच The flowing of blood from a hole in the body like water forced through a syringe.

ପିଚ୍‌ପିଚା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ପଚ୍ (ଦେଖ)
Pich-pichā Pach (See)

ପିଚ୍ ବୋଡ଼୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେଷ୍ଟ୍ ବୋଡ଼୍)—କାଗଜର ମୋଟା
Pich bord ପଟା—Paste board.
ପିଁଚବୋଡ଼ **दफती, कूट**

ପିଚ(ଚି)କାରୀ—ଦେ. ବ.—ପିଚକା (ଦେଖ)
Picha(chi)kārī Pichikā (See)

ପିଚଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ଅପି-ନିଷ୍ପନ୍ନ + ଚମ୍ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା + ସଜ୍ଞାର୍ଥ.
Pichaṇḍa ଚ)—୧ । ପେଟ; ଉଦର—1. Belly.

୨ । ଥଲୁଲ ପେଟ—2. A big belly.

୩ । ପଶୁର ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ—3 The back of a beast.

ପିଚଣ୍ଡିକା—ସ. ବ. (ପିଚଣ୍ଡ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୋଡ଼ର ପାପୁଲି—
Pichaṇḍikā The instep of the foot.

ପିଚଣ୍ଡିଲ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ପିଚଣ୍ଡ + ଇଲ)—
Pichaṇḍila ୧ । ଥଲୁଲ ପେଟିଆ—
(ପିଚଣ୍ଡିଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Pot-bellied; big-bellied.

୨ । ଭୋଟା; ସ୍ଥୂଳକାୟ—2. Corpulent.

ପିଚରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ପିଞ୍ଜଟ; ପିଚଟ)—
Picharā ଆଖିରୁ ବହୁବା ଲେନ୍ଦ୍ରା—
ପିଚୁଁଟା Concrete rheum exhuded from the
कीचड़, काँची eye; eye-rheum.

ପିଚା—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଚ)—
Picha ନଡମ୍; କଟିର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ
ପାଛା ଥିବା ମାଂସପିଣ୍ଡଦ୍ୱୟ; ଗାଣ୍ଡି—
पीन, चूतड़ Posteriors; buttock; rump.
(ପିଚ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଡ଼ ସେ ଚାଲଚଇ ପିଚ୍ଚରେ ପିନ୍ଧୁ ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାରଉତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଗ୍ଘାଡ଼—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ସେହିଁ ଲୁଗାର ମଝିରେ
Pichāpārda ଗୋଟିଏ ପଟା ଥଡ଼ ଥାଏ—
ପାଚାପାଡ଼ୀ A cloth with a broad stripe in
तिनपढीया the middle.
ଦେ. ବଣ—ମଝିରେ ଆଡ଼ ଗୋଟିଏ ଥଡ଼ ଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର)—(a woman's cloth) Having a long stripe running about the middle.
(ପିଗ୍ଘାଡ଼, ପିଗ୍ଘାଡ଼ିଆ, ପିଗ୍ଘାଡ଼ି, ପିଗ୍ଘାଡ଼ିଆ, ପିଣ୍ଡଘାଡ଼, ପିଣ୍ଡଘାଡ଼ୀ, ପିଣ୍ଡଘାଡ଼ି, ପିଣ୍ଡଘାଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଗ୍ଶ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ପିଶାଚ)—
Pichāśa ପିଶାଚ; ପ୍ରେତ; ଭୂତ; ପିଚାଶ—
ପିଚାସ **पिशाच** Goblin; ghost; demon; fiend; imp.
ପିଗ୍ଶୀ, ପିଗ୍ଶୁଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ଦେ. ବଣ—ପିଗ୍ଶିଆ (ଦେଖ)
Pichāśiā (See)

ପିଗ୍ଶି—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ପିଗ୍ଶିଆ (ଦେଖ)
Pichāśi Pichāśiā (See)

ପିଗ୍ଶିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ପୈଶାଚକ)—
Pichāśiā ୧ । ପିଶାଚ ପ୍ରକୃତିକ—
ପିଗ୍ଶୀ, ପିଗ୍ଶୁଣୀ, ପିଗ୍ଶେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Of fiendish nature.
୨ । ଅର୍ଥ ପିଶାଚ; ଲୋଭୀ—
2. Avaricious.
पिशाचिआ ୩ । କୃପଣ—3. Miserly.
୪ । ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked.

ପିଗ୍ଶୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପିଶାଚୀ)—
Pichāśuṇī ୧ । ଗ୍ରାମ ଦେବତାବିଶେଷ—
ପିଶାଚୀ 1. Name of a village-Goddess.
पिशाचनी, चुडैल ୨ । ପ୍ରେତ ଯୋନିବିଶେଷ—
2. A female imp or fiend.
[ଦ୍ର—ଅନୁଢ଼ ଜ୍ଵରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସୂତ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କଲେ ସେ ପିଗ୍ଶୁଣୀ ହୁଏ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ପିଚକା—ଦେ.ବ. (ପିଚ୍‌ପିଚ୍ ଶବ୍ଦରେ ଏଥିର ମୁହଁରୁ ପାଣି ବାହାରିବାରୁ)—
Pichikā ୧ । ପାଣିକୁ ଦୂରକୁ ନିକ୍ଷେପ କରିବାର ସରୁ ମୁହଁ।
ପୀଚକାରୀ, ପୀଚକିରୀ ନଳ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
पिचकारी, पिचक, पिचुक्का 1. A syringe.
ପିଚକା, ପିଚକାର, ପିଚକାସ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ ଉତ ମନମଥ ବୃନ୍ଦେ ପଶାଇ ପିଚକା ଖେଳୁଥିଲେ । ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।
ପୁଁଚକେ ୨ । (ପିଲ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଅନର୍ଥକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ) ପିଲ୍ଲ ଆଦ
बच्चा (ଯଥା—ପିଲ୍ଲ ପିଚକା=ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଆଦି)—
Children and other incumbrances of one's family.
ଦେ. ବଣ—ବଚକାମା; କ୍ଷୁଦ୍ର—
Small; pigmy; tiny like a child.

ପିଚକା ।ରିବା——ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପିଚକାସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ପାଣି ନିକ୍ଷେପ
Pichikā māribā କରିବା ବା ଛୁଟିବା—
ପିଚକାରୀ ମାରା 1. To cause water to flow
पिचकारी मारना through a syringe.
ତଦନ ପିଚକା ମାର କରନ୍ତୁ ଯଦ । ଶୈଶବର ଲଜ୍ଜା ଅତ୍ୟଳ୍ପ ।
୨ । ପିଚକିବା (ଦେଖ)—2. Pichikibā (See)
[ପିଚକା ମାରିବା, ପିଚକାର ମାରିବା, ପିଚକାର ମାରିବା, ପିଚକା(କେ)ଇବା, ପିଚକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପିଚକିବା—ଦେ.କ୍ରି.(ସଂ.ପିଚ୍ ଧାତୁ=ଚପିବା; କର୍ମା ପିଚ୍‌ପିଚ୍ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)
Pichikibā ପିଚକାରରୁ ପାଣି ଛୁଟିଲା ପରି ରକ୍ତ ଆଦି ଛୁଟିବା;
ପିଚକିବା, ପିଚିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଛୁଟିକିବା—To flow like water coming out of a syringe; to spurt out.
ଫିନକିରି ଦେଓୟା **पिचकारी छुटना**
[ପିଚକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ ଓ ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ପିଚକିଲା—ଦେ. ବ—ଲଙ୍ଗଳର କଣ୍ଟ ଦେଶରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ଲଙ୍ଗଳକୁ
Pichikilā ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ରଖିବା ପାଇଁ ବସାଯିବା ବାଉଁଶର ବା
ଚପକନ କାଠର ଛୋଟ ଖିଲ—Small wooden or
पच्चर bamboo pins driven into a plough
ପିଚକିଲା, ପିଚୁକିଲା } ଅନ୍ୟରୂପ hole to tighten the beam of the plough.

ପିଚଣ୍ଡି—ସଂ. ବ—ପିଚଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Pichiṇḍi Pichaṇḍa (See)

ପିଚଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବ—ପିଚଣ୍ଡିକା (ଦେଖ)
Pichiṇḍikā Pichaṇḍikā (See)

ପିଚଣ୍ଡିଲ—ସଂ. ବ—ପିଚଣ୍ଡିଲ (ଦେଖ)
Pichiṇḍila Pichaṇḍila (See)

ପିଚପିଚ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Pichipichi ୧ । ପାନ ପିକ ଇତ୍ୟାଦିର ପକାଇବାର ଶବ୍ଦ—
(ପିଚପିଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The sound of repeated
ପିଚପିଚ **पिचपिच** spitting.
୨ । ଇତ୍ୟାଦିର ଚାବୁକ ବା ବେତ ମାରିବା ଶବ୍ଦ—
2. Sound of repeated whipping.
୩ । ପିଚ୍‌ପିଚ୍ (ଦେଖ)—3. Pich-pich (See)

ପିଚ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଖତ ଆଦରୁ ରକ୍ତ) ପିଚକିବା (ଦେଖ)—
Pichi hebā Pichikibā (See).
ଯଷ ଉଷ ପିଶାଚ ମାନେ ନାଚ ନାଚ
ଚାଇଲେ ଦେଇଥର ରକ୍ତ ସବୁ ପିଚ—
କୃଷ୍ଣବିଂଦ ମହାଭାରତ. ବର୍ଣ୍ଣ ।

ପିଚୁ—ସଂ. ବ—(ପିଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଉ)—୧ । କପା; କାର୍ପାସ—
Pichu 1. Cotton.
୨ । କପା ତୁଳା—2. Cotton wool.
୩ । କଡ଼ିଏ ପରିମାଣ; କର୍ଷ; ୨ ତୋଲା—
3. A weight of 2 tolas.
୪ । କୁଷ୍ଠ ରୋଗବିଶେଷ—
4. A kind of leprosy.
୫ । ଅସୁରବିଶେଷ—5. Name of a demon.
ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପିଚ୍) – ଗୁଲ; ଆଲ୍‌କାତ୍ରା—
Coal tar; pitch.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଚୁଟ(ଟି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଞ୍ଜଟ)—ନେତ୍ର ମଳ; ନେତ୍ରସ୍ରା—
Pichuṭa(ṭi) The concrete rheum exuded from
ପିଚୁଟି କୋଚଡ଼, କାଁଚି the eyes.

ପିଚୁତାର—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପିଚ୍ ଓ ତାର)—ଗ୍ଲଲ; କୋଲ୍‌ତାର୍—
Pichu tāra Coaltar; pitch.
ପିଚୁ ତାରକୋଲ

ପିଚୁମନ୍ଦ(ଦ୍ଧ)—ସଂ. ବ. (ପିଚ୍=କ୍ଲୁଷ୍ଟ ସ୍ରେଗ+ମୃଦ ଧାତୁ=ମର୍ଦ୍ଦନ
Pichumanda(rdda) କରିବା+ଅ)—ନିମ୍ବ ଗଛ—The
Neem tree; Melia Azadirakta.

ପିଚୁରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପିଚୁଳ (ଦେଖ.—
Pichuri Pichuli (See)

ପିଚୁଳ—ସଂ. ବ—(ପିଚ୍=ତୁଳା+ଳ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+ଅ)+
Pichula ୧। କପା ତୁଳା—1. Cotton wool.
୨। ଝାଉଁ ଗଛ—2. The Tamarisk tree.
୩। ପାଣି କୁଆ—3. The diver crow; cormorant.
୪। ନଡୁଲ; ହିଜଳ ଗଛ; ଇଞ୍ଜଳ ବୃକ୍ଷ—
4. Barringtonia Acutanglia.

ପିଚୁଳି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—
Pichuli Ventilago Maderas; Ventilago
ରାଇରୁଈ, ରକ୍ତପିତା ରାଇଧାନି, ପିତ୍ତି Caliculata.

ପିଚୂ—ସଂ. ବ—ଷୋଳ ମଷା ବା ଏକ କର୍ଷ ଓଜନ (ହି. ଶ)—
Pichū The weight of 2 tolas.

ପିଚ୍ଛ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧। ବିଭାଗ କରିବା—.
Pichchha (root) 1. To divide.
୨। କାଟିବା; ଛେଦନ କରିବା—2. To cut.
୩। ଚପିବା—3. To press.
୪। ଦବିଯିବା—
4. To sink down; to become depressed.

ପିଚ୍ଛଟ(ର)—ସଂ. ବ—(ପିଚ୍ଛ ଧାତୁ+ଅଟ; ଅର)—୧। ସୀସା—
Pichchaṭa(ra) 1. Lead.
୨। ରାଙ୍ଗା—2. Tin.
୩। ନେତ୍ର ସ୍ରେଗବିଶେଷ; ଆଖିଧସ୍ ସ୍ରେଗ—
3. Ophthalmia.

ପିଚ୍ଛ(ଧାତୁ)—ସଂ—୧। ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
Pichchha(root) 1. To give pain; to torture.
୨। ବାଧା ଦେବା—2. To hinder.
୩। ଛେଦନ କରିବା—3. To cut.
୪। ବିଭକ୍ତ କରିବା—4. To divide.
୫। ଚପିବା—To press tightly.

ପିଚ୍ଛ—ସଂ. ବ—(ପିଚ୍ଛ ଧାତୁ+ଅ)—୧। ମୟୂରପୁଚ୍ଛ—
Pichchha 1. The tail of peacock.
(ପିଚ୍ଛକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ପକ୍ଷୀର ଲାଞ୍ଜ—
2. The tail feather of a bird.
୩। ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—3. Tail.
୪। ଚୂଡ଼ା—4. Crest.
୫। ମୋଚରସ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)—5. Mocharasa (See)

କୁଚୀ, କୁଁଚୀ ଦେ. ବ—(ସଂ. ଚିଚ୍ଛ)—୧। ଗୁମର ବା ପୁଚ୍ଛାକାରରେ
କୁଚୀ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଖଜୁର ଗଛର ଡାଳ; ପିଞ୍ଜ—
I. Some brances of date palm tree bound together (like the aspergill of the Roman Catholic church).

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଗୋବରପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଧାନ କଅଁଳରେ ବା ଧାନଗଛ ଉପରେ ଛିଞ୍ଚଦେଲେ ଗୋରୁମାନେ ଗୋବର ଗନ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ଧାନ ଗଛ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବଢ଼ାନ୍ତି ନାହିଁ]

୨। ସ୍ରଜମ୍ପିଙ୍କୀମାନେ ପଲସ୍ତର୍ କରିଯିବା ସ୍ଥାନରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କୁଟାର ବନ୍ଧା ଗୋଛ—
2. A bundle of straw bound together and used in sprinkling water over the part to be plastered.

୩। ସ୍ରଜୋପକରଣବିଶେଷ; ସ୍ରଜ ଗୁମର; କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁମର—
3. A small chowrie of feathers or tail-shapped fan used to fan kings. (one of the insignia of royalty)

୪। ଘିଉ ଗାଳିବା ପାଇଁ ଅଣିଆ ହୋଇଥିବା ଘିଉ ହାଣ୍ଡି ମୁହଁରେ ଜଆସିବା ପୁଚ୍ଛାକାର ତାଳପତ୍ରର ମଡ଼ୁଆବନ୍ଧା ବଡ଼ା—
4. A bundle of palm-leaf backs put on the mouth of an inclined cooking pot for sifting down the scum from boiled rice.

[ଦ୍ର—ଘିଉହାଣ୍ଡି ଫନ୍ଦରେ ଏହାକୁ ଲଗାଇ ଘିଉହାଣ୍ଡିକୁ ଅଣାଇ ଦେଲେ ଘିଉ ଯାକ ହାଣ୍ଡିମଧ୍ୟରେ ରହିଯାଏ ଓ ସେ ପିଞ୍ଜର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଖଣ୍ଡି ହୋଇ ପେଳିଯାକ ତଳକୁ ବହି ଆସେ।]

[ଦ୍ର—'ପିଚ୍ଛ' ପକ୍ଷିଙ୍କ ପୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ଅଟେ ଓ 'ଗୁମର' ପଶୁଙ୍କ ପୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ଅଟେ। ପୁଚ୍ଛର ସାଧାରଣ ଅର୍ଥ ପଶୁଙ୍କ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଓ ପିଚ୍ଛର ଅର୍ଥ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼।]

ପିଚ୍ଛନ—ସଂ. ବ. (ପିଚ୍ଛ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧। ଚପିବା (ହି. ଶ)
Pichchhana 1 Pressing.
୨। ଚପିକର ତେପ୍ପା କରିବା (ହି. ଶ)—2. Causing depression by pressing.

ପିଚ୍ଛ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପିଚ୍ଛଦ୍ୱାର୍ ଜଳ ବା ଗୋବରପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—
Pichchha māribā To sprinkle water or cowdung-
କୁଁଚିମାରା କୁଚୀମାରନା water with a Pichchha.

ପିଚ୍ଛଳ—ସଂ. ବଣ. (ପିଚ୍ଛ ଧାତୁ+ଅଲ)—୧। ଖସଡ଼ା—
Pichchhala 1. Slippery.
୨। (ପିଚ୍ଛ+ଳ) ପୁଚ୍ଛ ଯୁକ୍ତ—2. Tailed; having a tail.
ସଂ. ବ.—୧। ମୋଚରସ (ଦେଖ) ହି. ଶ)—
1. Mocharasa (See)
୨। ଆକାଶବଲ୍ଲୀ; ନର୍ମୁଲି ଲତା (ହି. ଶ) (ଦେଖ)—
2. Nirmūli (creeper) (see)

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଶିଶୁ ଗଛ (ହି. ଶ)—3. The Śiśu tree.

୪ । ବାସୁକୀବଂଶର ସର୍ପବିଶେଷ (ହି. ଶ)—

4. Name of a mythological serpent.

ପିଚ୍ଛଲଛଦା—ସଂ. ବି. (ପିଚ୍ଛଲ + ଛଦ୍ + ଆ)—୧ । ବରକୋଳ ଗଛ—

Pichchhalachchhadā 1 The Jejube tree.

(ପିଚ୍ଛଲଦଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୋଇଲତା—

2. Basella Alba (creeper)

ପିଚ୍ଛା—ସଂ. ବି(ପିଚ୍ଛ ଧାତୁ=ଗ୍ରଗକରିବା + କର୍ମ.ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧ । ଗ୍ରଡର

Pichchhā ମେଳ—1. The scum of boiled rice.

୨ । ସାପର ଗରଳ—2. The poisonous saliva or venom of a snake.

୩ । ଧାଡ଼ି; ପଂକ୍ତି; ଶ୍ରେଣୀ—3. Row, range; line.

୩ । ଘୋଡ଼ାର ପାଦର ରୋଗ; ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ପାଟୁଆରୋଗ—

4. A foot disease of the horse.

୫ । ଶିଶୁ ଗଛ—5. The Śiśu tree; Dalbergia Sisso.

୬ । କଦଳୀ ଭଣ୍ଡା; ମୋଚରସ—6. The flower sheath at the end of a bunch of plantains.

୭ । କୋଷ; ଖୋଳ—7. A sheath.

୮ । ଆବରଣୀ; ଘୋଡ଼ଣୀ—8. A cover; lid.

୯ । ଚେଳକା; ଜାକେଟ୍; ପତେଇ—

9. Jacket; waist-coat.

୧୦ । ଗୁଆ ଗଛ—10. The areca nut tree.

୧୧ । ଶିମ୍ବିଳ ଗଛର ଅଠା—

11. The gum of silk-cotton tree.

୧୨ । ନାରଙ୍ଗ ଗଛ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

12. Nāraṅga tree (See)

୧୩ । ନର୍ମଳା ଗଛ (ହି. ଶ.)—

13. The clearing nut (tree).

୧୪ । ନର୍ମୂଳୀ ଲତା (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—

14. Nirmūlī (See).

ଦେ. ବ—ପିଚ୍ଛ (ଦେଖ)—Pichchhā (See).

ଦେ. ଅ—ପିଚ୍ଛ (ଦେଖ) -Pichchhā (See).

ସଗ ସାଥରୁ ଭଲରେ ନହୁଁ,

ଦାତେ ବଇରୁ ଯେ ଭାଡ଼ାଙ୍କ ପିଚ୍ଛା । ଭାଡି, ପରତେ ଗୀତ ।

ପିଚ୍ଛିକା—ସଂ. ବି. (ପିଚ୍ଛ + କ + ଆ)—୧ । ଚମର (ହି. ଶ.)—

Pichchhikā 1. The chowri fan.

୨ । ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ (ହି. ଶ.)—2. The tail feathers of a peacock.

୩ । ଜୈନସାଧମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପଶମର ଚଅଁର (ହି. ଶ.)—

3. A chowri made of wool used by the Jaina ascetics.

ପିଚ୍ଛିଲ—ସଂ. ବଣ. (ପିଚ୍ଛ + ଇଲ)—୧ । ଖସଡ଼ା—

Pichchhila 1. Slippery.

୨ । ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ—2. Tailed.

୩ । ନାଲୁଆ—3. Gummy; slimy.

୪ । ପେଜୁଆ—4. Besmeared with the scum of boiled rice; scummy.

୫ । ସ୍ନିଗ୍ଧ; ତେଲିଆ—5. Oily.

ସଂ. ବ—୧ । ପେଜୁଆ ଭାତ—1. Scummy rice.

୨ । ଘିଉ, ତେଲ ବା ଜଳଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ—

2. Curry abounding in water, oil or ghee.

୩ । ଡାଲି—3. Dal; soup of split pulse.

୪ । ସୂପ; ଝୋଳ—4. Soup; broth.

୫ । ଝାଉଁ ଗଛ—

5. The Tamarisk tree; the trembling poplar.

୬ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଖଟା, କୋମଳ ଓ କଫକାରୀ ପଦାର୍ଥ (ହି.ଶ.)—

6. Any sour and soft thing.

୭ । ଶ୍ଲେଷ୍ମାନ୍ତକ; ଓଉ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

7. Dilenia Speciosa (fruit)

ପିଚ୍ଛିଲ ତ୍ୱକ୍(ର୍)—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପିଚ୍ଛିଲ + ତ୍ୱକ୍)—ସାଦାର ଛଲ

Pichchhila twak(ch) ବା ବକଳ ନାଲୁଆ—

Having slippery bark or rind

ସଂ. ବ—୧ । କାରଙ୍ଗ ଗଛ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—

1. Nāraṅga tree (See).

୨ । ଧାମଣ ଗଛ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—

2. Dhāmaṇa tree (See).

ପିଚ୍ଛିଲଦଲା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପିଚ୍ଛିଲ + ଦଳ; ସାଦାର ପତ୍ର ବା ପାଖୁଡ଼ା

Pichchhiladalā ନାଲୁଆ)—ପିଚ୍ଛଲଛଦା (ଦେଖ)—

(ପିଚ୍ଛିଲଛଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pichchhalachchhadā (See).

ପିଚ୍ଛିଲା—ସଂ. ବି. (ପିଚ୍ଛିଲ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଶିମ୍ବିଳୀ ଗଛ—1. The

Pichchhilā silk cotton tree; Bombax Heptaphyllum.

୨ । ଶିଶୁଗଛ—2. Dalbergia Sisso tree.

୩ । ପୋଇ ଲତା—3. Basella Alba (creeper).

୪ । କୋଇଲଖିଆ ଗଛ—4. A medicinal thorny plant; Barleria Longifolia.

୫ । ସାରୁ—5. The arum (an esculent root).

୬ । ବିଛୁଆଡ଼ ଗଛ—6. The stinging nettle.

୭ । ଗିସି; ପେଶୁ (ହି. ଶ.)—7. Linseed

୮ । ଅଗୁରୁ (ହି. ଶ.)—8. Aloewood.

ପିଚ୍ଛ୍ରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଲରଆ) ବି.(ଭୁଲ. ହି. ପିଛୌରି)—ପାଛୁଡ଼ା; ଚଦର;

Pichh-ri ଉତ୍ତରୀୟ—A cloth put on the upper part of the body; a sheet.

ପିଚ୍ଛ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପିଚ୍ଛ)—ପିଚ୍ଛ (ଦେଖ)—

Pichchha Pichchha (See)

ଶଲଃ ପିଚ୍ଛ ସ୍ପୃଶ୍ୟର

ଭକା ଖଃଗ୍ର ଶ୍ରାଦ୍ଧସ୍ତର । ଭୂଗତ – ଗ୍ରେମଚାଶ୍ମତ.

ପିଚ୍ଛଡ଼ା(ଳା)—ଦେ. ବି. (ସଂ.ଅକ୍ଷିପତ୍ରଳ; ସଂ.ପକ୍ଷ୍ମ)—୧ । ଆଖିପତା; ଆଖିର

Pichhardā(lā) ପଲକ; ଦୃଗଶ୍ଚଳ—Eyelid.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚୋଖେର ପାତା ଚକ୍ଷୁଗୋଲ ଜଗତରେ ସଜ ସଖୀ
ପପୋଟା, ପଲକ, ବିରନୀ ବୋଲେ ବଶି ପିଛୁଡ଼ା ନ ପଡ଼ ଅଖି ।
ବଶ୍ୱନାଥ, ବରହ ସମାସ୍ୱଣ.

ପିଛୁଡ଼ା (ଲା) } ପିଛୁଡ଼ା (ଲା) } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଆଖିର ପଲକ ପଡ଼ିବା—2. Wink; blinking; twinkling of the eye.

ପିଛଡ଼ା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଷଣମାତ୍ର ଆଖି ବୁଜିବା—
Pichhárdā pakā(ke)iba To wink; to shut the eye.
ପଲକଫେଲା ପଲକଗିରାନା

ସଜ୍ଜନନମାନେ ଯେ ତାହାଙ୍କୁ ଗ୍ରହିଁଲେ
ପିଛଡ଼ା ନ ପକାଇ ସ୍ତବତେ ରହିଲେ । ବ୍ରଜୁସଂହ ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ.

ପିଛଡ଼ା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି.— ଷଣମାତ୍ର ଆଖି ବନ୍ଦ ରହିବା—
Pichhardā pardibā Blinking; wink.
ପଲକପଡ଼ା ଏ ଜନ୍ୟା ରୂପ ଦେଖି ମୋହର ପିଛୁଡ଼ା
ପଲକଗିରନା ନ ପଡ଼ିଲ ବାରୁ କରୁଛ ଭଡ଼ ଚୌଡ଼ା
କୁଶସିଂହ.ମିନହାରଇଟ, ଉତ୍ସଯୋଗ

ପିଛଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ(ସ. ପିଚ୍ଛଧାରଣୀ)—ଭୂତ ଲଗିଲେ ଯେଉଁ ଗୁଣିଆ ବା
Pichhaṇī କାଳସୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୂତାବିଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ
ଓଝାନୀ **ଉଜାଇନ; ପିଚ୍ଛଲପାଈ** ଧର ଝାଡ଼େ—
ପିଛୁଣୀ } ପିଛୁଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ A female exorcist.

ପିଚ୍ଛଳ—ଦେ. ବିଣ. (ସ ପିଚ୍ଛଳ; ପିଚ୍ଛିଲ)— ଖସଡ଼ା—
Pichhala **ପିଚ୍ଛଡ଼** Slippery

ପିଚ୍ଛଲ—ଦେ. ବିଣ.—(ସ. ପଶ୍ଚାତ୍)—ପିଚ୍ଛିଲ (ଦେଖ)
Pichhalā Pichhilā (See)

ପିଚ୍ଛଲା ରାତ—ତେ. ବି. (ସ. ପଶ୍ଚିମରାତ୍ର)—୧ । ରାତ୍ରର ଶେଷ ଭାଗ;
Pichhalā rāti ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—
ପିଚ୍ଛଲୋରାତ 1. The early hours of the morning; the last hours of night; the time past midnight.
୨ । (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍+ରାତ୍ରି)—ଗତରାତ୍ରି—2. Last night.

ପିଚ୍ଛଲା ପହର—ଦେ. ବି. (ସ. ପଶ୍ଚିମ+ପ୍ରହର)—ରାତ୍ରର ଶେଷପ୍ରହର—
Pichhalā pahara The last watch of the night.
ପିଚ୍ଛଲା ପହର

ପିଚ୍ଛଳି—ଦେ.ବି.(ସ.ବଂଶଣ=କୋଡ଼ଗାଣ)—୧ । ଦେହର ସନ୍ଧି ଉତରର
Pichhali ଗିଲ୍ଟି; ବାଗୀ—1. Bubo; lymphatic
ବାଗୀ, ବାଓ gland.
ଗିଲଟୀ; ବଦ; ବାଘୀ ୨ । ଗିଲ୍ଟି ପଡ଼ିବା ରୋଗ—
(ଟିଚ୍ଛୁଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Enlargement of lymphatic gland.

ପିଚ୍ଛଲି—ଦେ. ବିଣ.—(ସ. ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ)—୧ । ପଛଲି; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—
Pichhali 1. Situate behind.
ପେଛଲୀ ୨ । ପଛଆଡ଼େ ଅସୁଥିବା—2, Coming behind;
ପିଚ୍ଛଲା (ଲୀ) coming in the rear.
(ଆଗଲି—ବିପରୀତ) ୩ । ଅନ୍ତ୍ୟ, ଶେଷ—3. Last.
୪ । ପରବର୍ତ୍ତୀ—4. Later; latter.
୫ । ପୂର୍ବତନ; ବିଗତ—5. Last; past.

ପିଚ୍ଛଳ ଦରଜ—ଦେ. ବି—ଗିଲ୍ଟି ଦରଜ ହେବା ରୋଗ—
Pichhali daraja Bubo; painful inflammation of a
ବାଗୀ **ଗିଲଟୀ** lymphatic gland.
(ପଚ୍ଛଳ ଦରଦ, ପିଚ୍ଛୁଳ ଦରଦ, ପିଚ୍ଛୁଳ ଦରଜ,
ପିଚ୍ଛୁଳ ପଡ଼ିବା, ପିଚ୍ଛଳ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଚ୍ଛଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ ଖସି ପଡ଼ିଯିବା—
Pichhali pardibā To lose one's foot hold

ପିଚ୍ଛଲିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସ. ପିଚ୍ଛଳ; ହି. ଫିସଲନା;
Pichhalibā ବ. ପିଚ୍ଛଲ୍ଲନ)—(ଗୋଡ଼) ଖସିଯିବା—
To trip; to slip.

ପିଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—୧ । (ସ. ଶ୍ରିତ)—ପିଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Pichhā 1. Pichā (See)
ପିଛନ; ପିଛୁ **ପୀଚ୍ଛା** ୨ । (ସ. ପଶ୍ଚାତ) ଘୋଡ଼ାଆଦିଙ୍କ ପଛଗୋଡ଼—
2. The hind legs of a horse.
୩ । ଶିମିଳଅଠା (ବୃକ୍ଷଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
3. The gum of silk-cotton.
୪ । (ସ. ଅକ୍ଷିପତ୍ରଳ, ପକ୍ଷ୍ମ) ଆଖିର ପିଛୁଡ଼ା; ପତା—
4. Eye-lid.
ଦେଖି ଅଖିଳ ଯୋଗେଶ୍ୱର
ନସ୍ତକ ପିଣ୍ଡ ବଲେ ସ୍ଥିର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
(ଆଗ—ବିପରୀତ) ୫ । (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍)—ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—
5. Back side.
ଦେ. ଅ (ସ. ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ପଛରେ—
1. Behind.
୨ । ଆଡ଼କୁ—2. Towards.

ପିଛୁ; ପେଛୁନେ **ପିଛେ** ୩ । ସକାଶେ; ଯାଇଁ; ନମନ୍ତେ—
. For; on account of.
(ଯଥା—ତା ପିଣ୍ଡ ମୋର ମାସକୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ଖରଚ ହେଉଛି) ।
୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ) ପ୍ରତ୍ୟେକଯାଇଁ—
4. Each; for each.
(ଯଥା—ଘରପିଣ୍ଡ ଅଣାଏ ଗୁନା ହୋଇଛି ।)

ପିଣ୍ଡ(ଛେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଶ୍ଚାଇବା; ପିଠି ନ ବୁଲାଇ ପଛଆଡକୁ
Pichhā(chhe)ibā ଘୁଞ୍ଚିବା; ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବା—
ପେଛୁହଟା To move backwards facing the
ଉଲଟାଚଲନା (ପିଛେ(ଛେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) front.

ପିଣ୍ଡ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଘୋଡ଼ା ଆଦି) ପଛ ଗୋଡ଼ରେ ନାଉ
Pichhā uṭhā(ṭhe)ibā ମାରିବାକୁ ଗୋଡ଼ ଉଠାଇବା—
ଲାଥୀଉଠାନ To raise the hind legs to kick.
ଲଥାଡ଼ ଉଠାନା

ପିଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଫେରିବା—
Pichhā karibā To turn one's back upon.
ପିଛାକରନା ଏକା ଘରେ ରହି ଗାଇ ଜଗତ
ତାହା ପରେ ପିଣ୍ଡ କରନ୍ତୁ ମୋର—ଗୀତା, ଉତ୍ତରଗୀତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଚ୍ଛଡ଼—ଦେ. ବ(ସଂ. ପକ୍ଷପାତ)—୧ । ଆଖିର ପଲକ—
Pichhārḍa 1. Eye-lid.
୨ । ପଲକପାତ—2. Blinking.
୩ । ନିମେଷ ମାତ୍ର ସମସ୍ତ—
3. A twinkle of the eye.

ପିଚ୍ଛଡ଼—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ପଶ୍ଚାତ) —୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗସ୍ଥ—
Pichhārḍi 1. Pertaining to the rear; postern.
ପିଛାଡ଼ି **पिछाड़ि**
୨ । ପଛ ଗୋଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to the hind leg.

ଦେ. ବ—୧ । ପିଚ୍ଛଡ଼ (ଦେଖ)
1. Pichhārḍa (See).

ପଛାଡ଼ ୨ । ଘୋଡ଼ାର ପଛ ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧାଦେବା ଦଉଡ଼ା—
2. The ropes for tying the postern legs of a horse.
୩ । ପଶୁର (ଘୋଡ଼ାର) ପଛ ଗୋଡ଼—
3. The hind legs of a beast.
୪ । (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ) ପଶ୍ଚିମଦଗ—
4. (nautical) West (mariner's compass).
୫ । ଗାଡ଼ିରେ ଲଗିଥିବା ବଳଦଙ୍କ ପିଣ୍ଡା ଚକଦ୍ୱାର ଘଷି ନ ଦେବା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡା ଦେହରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବାଉଁଶଖଣ୍ଡ (ଯାହା ଜ ବଳଦଙ୍କ ପିଣ୍ଡା ଓ ଚକ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ)—
5. A piece of bamboo tied to the shafts of a cart to save the posteriors of the bullocks from being hurt by the moving wheels.

ପଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଖିର ପଲକ ପକାଇବା—
Pichhārḍibā To blink; to wink.
पलकफेलना ଉନ୍ମଗ୍ନୀ ସଖୀ ଭୂଲେ ମୋ ରୂପ ଦେଖି
पलक गीराना ପିଚ୍ଛଡ଼ ନ ପାରଇ ଭାର ଦେଜ ଥଣି – କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ଦଜ ।

ପିଚ୍ଛଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଛ ଗୋଡ଼ରେ ନାତ ମାରିବା—
Pichhārḍi māribā To kick with the hind leg or legs.
ନାଥୀ ମାରା **लथाड़ मारना**

ପିଛା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଛେ ପଛେ ଯିବା—
Pichhā dharibā 1. To follow.
ପେଛୁ ପେଛୁ ଯାଓଆ ୨ । (ଶିକାର୍ଯ୍ୟ) କୌଣସି ଜୀବ ଯାଇଥିବା ବାଟକୁ ଉଣ୍ଡି ଦା ପଛେ ପଛେ ଯିବା—
पीछा करना 2. To follow an animal on its track.
୩ । ଆଶ୍ରୟ ବା ଅନୁଗ୍ରହାର୍ଥ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସଙ୍ଗେ ଗୋଡ଼ାଇବା—3. To dance attendance upon a person for some favour.

ପିଛା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଛେ ପଛେ ଯିବା—
Pichhā pardibā To follow after (Howells).

ପିଚ୍ଛରେ—ଦେ. ଅ—ପିଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Pichhāre Pichhā (See)

ପିଚ୍ଛରେ ଲଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଶ୍ରୟ ବା ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ
Pichhāre lāgibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସବଦା ଅନୁସରଣ
पीछे लगना କରିବା—1. To wait upon a person; to follow a person for some favour or help.
(ପିଛରେ ଲଗାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ କରିବା—
2. To take utmost care of a person.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନଷ୍ଟାଚରଣ କରିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଉଣ୍ଡିବା—3 To shadow a person.
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ ପାଇଁ (ଏତେ ଧନ) ବ୍ୟୟିତ ହେବା—4. (so much money) To be spent after a person or thing.

ପିଚ୍ଛଳ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଗୃହ ଘରର ଓଳ—
Pichhāl 1. The eaves of a thatched house.
ଘରେ ନାହିଁ ବଇହଁ ଝାଁ, ପିଛଅଡେ ମେଘ ଆଁ – ଉଦ ।
୨ । (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ପିଛୱାଡ଼ା) ଘରର ପଛଆଡ଼; ବାଡ଼ିଆଡ଼—2. Back side of the house.

ପିଚ୍ଛଳ୍ ତଳ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଓଳତଳ—
Pichhāl tal The ground below the eaves of a thatch.

ପିଚ୍ଛଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପିଚ୍ଛଡ଼ା (ଦେଖ)
Pichhirḍā Pichharḍā (See)

ପିଚ୍ଛିଲ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ପଛଲ; ପଶ୍ଚାଭାଗରେ ଥିବା;
Pichhilā ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—1. Situate behind.
ପିଛନ, ପେଛନ, ପିଛା **पिछला** ୨ । ପଛଆଡ଼େ ଆସୁଥିବା—
(ଆଗିଲ୍ଲ—ବପଶ୍ଚାତ) 2. Following; coming in the rear.
୩ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—3. Preceding; previous.
୪ । ବଗତ କାଳୀନ—4. Past; arrear.

ଦେ. ବ—୧ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—1. Hind part.
୨ । ପଛଆଡ଼—2. The rear.
୩ । ଅତୀତ କାଳ—3 The past.

ପିଚ୍ଛୁଆ—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ହାତର ଚୁଡ଼ି ପଛରେ କନୁଶୀଆଡ଼କୁ
Pichhuā ଯିବାପିନ୍ଧିବା ଅଳଙ୍କାର—A kind of bracelet
पचली worn near the elbow above the churḍi.

ପିଚ୍ଛୁଲା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷାଳନ) —ଅଇଁଠା ବାସନକୁ
Pichhulā(le)ibā ପାଉଁଶ ଆଦରେ ନ ମାଜି କେବଳ ମାତ୍ର
पखालना ପାଣିରେ ଧୋଇଦେବା—To wash superficially a utensil which has been used in taking meals.
(ପିଚ୍ଛଲାଇବା, ପିଚ୍ଛଲେଇବା, ପିଚ୍ଛୁଲାଇବା, ପିଚ୍ଛୁଲେଇବା, ପିଚ୍ଛୁଳିବା, ପିଚ୍ଛୁଳାଇବା, ପିଚ୍ଛୁଳେଇବା, ପିଚ୍ଛୁଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଚ୍ଛୁଳି—ଦେ. ବ—ପିଚ୍ଛଳି (ଦେଖ)—
Pichhuli Pichhali (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଛୁଳି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ପିଚ୍ଛଳ) ଗୋଡ଼ ଖସି ପଡ଼ିବା—
2. To trip and fall down.
ଦୃଷ୍ଟେ ଅର୍ଦ୍ଧପଥେ ତୃଣ ପିଚ୍ଛିଳ ପଡ଼ୁଛ—ପ୍ରାଜ୍ଞ, ତୃଣଜରୂପଣ ଗୀତା ।

ପିଚ୍ଛିଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ପକ୍ଷ୍ମ)—୧ । ଆଖିର ପକ୍ଷ୍ମ; ପିଚ୍ଛିଡ଼ା—Eye-lid.
ଗୋ କାଳ କୃଷ୍ଣର ତ୍ୱଲିବା,
ପୀ କାର ପିଛେଡ଼ାରେ ସ୍ଥିତା । ଯଶୋବନ୍ତ, ପ୍ରେମଭକ୍ତି ତୃତୀୟା

ପିଜରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସୂତା କାଟିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ତୁଳାର ବଲଣା—Cotton-rolls used for spinning yarn.

ପିଜାସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଞ୍ଜୁଷ)—କର୍ଣ୍ଣମଳ; କାନଗୁହ; କାନଗଇ—The rheum deposited inside the ear; the wax of the ear.
କାନେର ଖୋଳ **ମୀଡ଼, ମୀଜ**

ପିଜୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ପାରେବତ ଫଳ)—
ପିଜୁଡ଼ି; ପିଆର; ଗୃଜ୍ଜଳଅଫଳ—Guava; Ficus Carica; Psidium Guyava.
ପେୟାରା; ପିୟାରା
ଅମୃତ; ପୟାରା
ପିଜୁଡ଼ି, ପିଜୁଡ଼ୁ, ପିଜୁଳ, ପିଜୁଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମ. ଧେରୁ
ଦେ. ଜଇରମେ
ପ୍ରଥମେ ଆସିଥିଲା । ଏହା ଜମ୍ବୁକାଦ ବର୍ଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଦ୍ୟାନ ବୃକ୍ଷ; ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଲରେ ଥଲା ଫୁଲ ଧରେ; ଗଛ ପ୍ରାସ୍ଥ ବଙ୍କା; ଗୁଲ ମସୃଣ; ବକଳରୁ ଗୁଲ ପାଖୁଡ଼ା ଜୁଠିସାଏ; କାଠ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଆ;କଞ୍ଚାଫଳ ଓ ପକ୍ୱ କଷା;ପାଚିଲେ ସ୍ୱାଦୁ ହୁଏ । ଏହାର ପକ୍ୱ ମୁଖର ଦୁର୍ଗନ୍ଧନାଶକ; ଏହାର ମଞ୍ଜି ଗୃଜ୍ଜଳ ପରି, ଏଥିପାଇଁ ଏହାର ନାମ ଗୃଜ୍ଜଳଆ ।
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଆମେରିକାରୁ ଏ ଦେଶକୁ

ଏହା ବଡ଼ ଓ ସାନ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ସାନ ପିଆରର ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ପାରେବତ, ରୈବତ, ଆରେବତକ, ମଧୁଫଳ, ଅମୃତ ଫଳ ଓ ପାରେବତକ । ଏହା ମଧୁରରସ, ବଲକାରକ, ହୃଦସ୍ପୃଗ୍ଭାସ୍ନା, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ରୁଚିକର ଓ ଶୁକ୍ରଜନକ ।

ବଡ଼ ପିଆରର ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ମହାପାରେବତ, ସ୍ୱଣ୍ଡି ପାରେବତ, ସାମ୍ରାଣିଜ, ଖାରକ, ରକ୍ତରୈବତକ, ବୃହତ୍ ପାରେବତ, ଦ୍ୱୀପଜ ଓ ଦ୍ୱୀପଖଜୁର; ଏହା ବଲକାରକ, ପୁଷ୍ଟିକର, ବୃଷ୍ୟ, ଏବଂ ତୃଷ୍ଣା ଓ ଜ୍ୱର ନାଶକ । ଏହା ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପିଆର ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ । ଉଭୟ ପ୍ରକାର ପିଆରର ପତ୍ରକୁ ଘୋଡ଼ ଅଣ୍ଡମ ସଙ୍ଗେ ଗାଢ଼ ଲୋକେ ମଦତ୍ ବା ଗୁଲ ଭଆର କରନ୍ତି ।]

ପିଞ୍ଚ—ଦେ. ବ—୧ । ପିଚ୍ଛ (ଦେଖ)—1. Pichha (See).

ପିଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—୧ । ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ ପତ୍ରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ା—
2. Small bunches of dry cocoanut leaves tied together.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) – ଘଣାର ଖାଡ଼—
The stick attached to the basin of an oil mill.

ପିଞ୍ଚଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ପିଚ୍ଛଡ଼ା (ଦେଖ)—1. Pichhardā (See)
Pinchhardā ୨ । (ସ. ପିଞ୍ଜଟ) ନେତ୍ରମଳ; ଆଖିନେଦେଗ୍—
2. Concrete rheum of the eye.

ପିଞ୍ଚା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧାନ ଗଛକୁ ଗୋରୁ ଖାଇଯିବେ ନାହିଁ
Pinchha debā ବୋଲି ପିଞ୍ଚାଦ୍ୱାରା ଧାନ ଗଛରେ ଗୋବରପାଣି
(ପିଞ୍ଚା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛିଞ୍ଚିବା—1. To sprinkle
କୁଚୀମାରା water mixed with cow-dung on
କୁଚୀମାରନା paddy plants to prevent cattle from nibbling them.
୨ । ପଲସ୍ତର କରିବା ପୂର୍ବରୁ କାନ୍ଥ ଉପରେ ପିଞ୍ଚାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—2. To sprinkle water with the help of a mason's brush on wall which is being plastered.
୩ । ଉଡ ହାଣ୍ଡିର ମୁହଁରେ ପିଞ୍ଚାକୁ ଦାବୁଡ଼ାଇ ଉଡହାଣ୍ଡିକୁ ଅଣାଇ ଉଡରୁ ପେଜ ଗାଳିବା—3. To put a bunch of straw etc on the mouth of an inclined cooking pot to let the rice water escape therefrom.

ପିଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—୧ । ପରଶୁଣି; ପଉଲା କଂସା, ଯହିଁରେ ବଡ଼ ପାଇଁରୁ
Pinchhā ଉଡ ଆଣି ପରିବେଷଣ କରିବାକୁ ହୁଏ—1. A
ସରବା thin metal bowl to serve rice.
(ପିଞ୍ଚା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସ. ପିଚ୍ଛ) ଗୃମର ଜାତୀୟ ବ୍ୟଜନ ବିଶେଷ—2. A kind of chowrie like fan.
ଅଇଠ ପିଞ୍ଚା ସୁରମର । ଖାଉ ମୁଳ ସୁର ନର – ଭୂପତ ପ୍ରେମପୀୟୂଷ ।
୩ । ପିଚ୍ଛଡ଼ା (ଦେଖ)—
3. Pichhardā (See)
ତା ରୂପ କନ୍ୟାମାନେ ଗାଇଁ । ନସ୍ତ୍ର ପିଞ୍ଚା ନ ତଇଲ – ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ପିଞ୍ଚାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପକ୍ଷ୍ମପାତ)—ପିଚ୍ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)—
Pinchhārdibā Pichhārdibā (See)
ଧାନ ମଙ୍ଗଳ ରୂପ ଦେଖି
ପିଞ୍ଚାଡ଼ି ନ ପାରଇ ଅଖି – ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ପିଞ୍ଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଆଘାତ କରିବା—
Pinj (root) 1. To strike.
୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.
୩ । ବାସ କରିବା—3. To live.
୪ । ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—4. To touch.
୫ । ମିଳିତ ହେବା—5. To meet; to mix with.
୬ । ଚକ୍ ଚକ୍ ହେବା; ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—
6. To shine; to sparkle.
୭ । ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ ହେବା—7. To become tawny.
୮ । ରଞ୍ଜିତ କରିବା—8. To paint; to dye.

ପିଞ୍ଜ – ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ବଧ; ହତ୍ୟା—
Pinja 1. Killing; murder; slaughter.
୨ । ଏକପ୍ରକାର କପୂର—2. A kind of camphor.
୩ । ବଳ; ଶକ୍ତି—3. Power; might; strength.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବଣ. ସୁଂ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ଆଘାତ କରିବା + (ଟିଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) କର୍ମ. ଅ)—୧ । ବ୍ୟାକୁଳିତ—
1. Disturbed; confused.
୨ । କାତର—2. Confounded.

ପିଞ୍ଜକ—ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ରଞ୍ଜିତ କରିବା + କରଣ. ଅକ)—
Piñjaka ହରତାଳ (ହି. ଶ)—Yellow orpiment.

ପିଞ୍ଜଟ—ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଟ)—ନେତ୍ରମଳ; ନେତ୍ରସ୍ରା—
Piñjaṭa The concrete rheum or mucus of the eye.

ପିଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ସ୍ପର୍ଶ କରିବା; ଆଘାତ କରିବା + କରଣ. ଅନ)—୧ । କପା ଉଣିବା ଧନୁ; କାର୍ପାସ ସ୍ଫୋଟକ ଧନୁ—
1. A bow used in carding cotton.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ତୁଳା ଉଣିବା—
2. Carding of cotton.

ପିଞ୍ଜର—ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ+ଅର)—୧ । ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ଅଶ୍ୱବିଶେଷ—
Piñjara 1. A bay or chestnut horse.
୨ । ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—2. Tawny colour.
୩ । ହରତାଳ—3. Yellow orpiment.
୪ । ପକ୍ଷୀ ପାଳିବାର ପଞ୍ଜୁସ୍—4. Bird-cage.
୫ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—5. Gold.
୬ । ପଞ୍ଜର ହାଡ଼—6. The ribs.
୭ । ଦେହାସ୍ଥି ଗୁଞ୍ଜ; ଚର୍ମ ଓ ମାଂସ ହୀନ ହାଡ଼ର ଥାଟ—
7. Skeleton.
୮ । ପିତ୍ତଳ—8. Brass.
କରୁଣା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯେ, ବାନ ପିଞ୍ଜର ପରରେ ।
ଦୀନ, ବେ ବେସ୍ତାଶବଲାଗ ।
୯ । ନାଗେଶ୍ୱର ଫୁଲ—
9. The Nāgeśwara flower; Messua Ferra.

ସଂ. ବଣ.—୧ । ପିଙ୍ଗଳ—
1, Tawny; reddish yellow.
୨ । ପୀତ; ହଳଦିଆ (ହି. ଶ.)—2. Yellow.

ପିଞ୍ଜରକ—ସଂ. ବ.—ହରତାଳ (ଦେଖ)
Piñjaraka Yellow orpiment.

ପିଞ୍ଜରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଞ୍ଜର)—ପିଞ୍ଜରୀ (ଦେଖ)
Piñjarā Piñjarī (See)

ପିଞ୍ଜରା ପୋଲ—ଦେ. ବ.—ବୃଦ୍ଧ ଓ ଅକ୍ଷମ ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରମ; ଗୋଶାଳା—A shelter for decrepit and sick cattle.
Piñjarā pola
ପିଞ୍ଜରାପୋଳ **पिंजरापोल**

ପିଞ୍ଜରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଞ୍ଜର)—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ରଖିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧିତ କାଠ ବା ଲୁଦାର ଛୋଟ ଘର; ପଞ୍ଜୁସ୍—
ଖଚା. ପିଞ୍ଜରା **पिंजरा(ड़ा)** Bird cage.
ଦିବ ଜଗୋଡ ଶୂଅ ଶାବ୍ଦ, ଖଣ୍ଡିଡ ହୋଇଛ ପିଞ୍ଜରୀ—ରୂପତ, ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।

ପିଞ୍ଜଳ—ସଂ. ବଣ.—(ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ)—
Piñjaḷa ୧ । ଫକା ପଡ଼ ଯାଇଥିବା—1. Turned grey.
(ଟିଙ୍ଗଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା ମୁହଁ ଫକା ପଡ଼ ଥାଏ—
2. With the face turned pale.
୩ । ଭୟ ବା ଶୋକଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାକୁଳ—3. Overcome with grief or terror; panic-struck.
୪ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—4. Extermely confounded; dumbfounded.

ସଂ. ବ—୧ । କୁଶ ପତ୍ର—1. A blade of Kuśa grass.
୨ । ହରତାଳ—2. Yellow orpiment.
୩ । ଜଳ ବେତସ (ହି. ଶ)—3. Water ratan.
୪ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଯଜ୍ଞରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି କୁଶ (ହି. ଶ.—4. Two blades of Kuśa grass tied together and used in vedic sacrifice.
୫ । ପ୍ରଦୀପର ବର୍ତ୍ତିକା—
5. The wick of a lamp. (Apte)

ପିଞ୍ଜା—ସଂ. ବ—(ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ+ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । ହଳଦୀ—
Piñjā 1. Turmeric.
୨ । ହିଂସା—2. Envy.
୩ । କ୍ଷତ—3. Injury.
୪ । ବଧ—4. Killing.
୫ । ଆଘାତ—5. Hurting; striking.
୬ । ଠେଙ୍ଗା; ବାଡ଼ି—6 Stick
୭ । ତୁଳା—7. Cotton.
ଦେ. ବ—(ସଂ. ପିଞ୍ଜନ)—ତୁଳା ଉଣିବା—
Carding of cotton.
ଦେ. ବଣ—ଉଣା ହୋଇଥିବା—Carded (cotton).

ପିଞ୍ଜା(ଞ୍ଜେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା—
Piñjā(ñje)ibā ପିଞ୍ଜିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—Causative of
ପେଁଜାନ **धुनवाना** Piñjibā.
ମୂଲାରୁ ତୁଲା ନୋହିଲଇ ତୁଲ ଦେହକୁ ପିଞ୍ଜାଇ ଦେଉଛ—
ଅର୍ଜୁନ. ବଦନ୍ଥଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ପିଞ୍ଜାନ—ସଂ. ବ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Piñjāna Gold.

ପିଞ୍ଜିକା—ସଂ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଉଣା ତୁଲାର ବଳଣା—A roll of carded cotted from which thread is spun; a skein of cotton wool.
Piñjikā
ପାଇଜ
ପୁନି

ପିଞ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ.ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା)—୧ । ତୁଲାକୁ ଉଣିବା—1. To cleanse or card cotton into wool.
Piñjibā
ଧୋନା, ପେଁଜା **तुनना, धुनना**
୨ । ତୁଲା ଉଣିବା ପରି ମନ୍ଥି ପକାଇବା—2. To thoroughly overhaul (like carding cotton).
୩ । ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିବା—3. To smash up; to disentangle the parts of a thing.
ଥକ କରବ ଶତ୍ର ଶତ୍ର, ଛଃ ପିଞ୍ଜିବ ତୋର ଦର୍ପ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଞ୍ଜୁ (ଞ୍ଜୂ)—ସ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ + ଉ; ଊ) —ସାଥର ବଳତା; ବତ୍ତା—
Piñju(ñjū) The wick of a lamp.
ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ତୁଳାର ବଳଣା—A roll of carded cotton used in spinning thread.
(ଯଥା—ସେ ପିଞ୍ଜୁ ବୋଳଲ୍ଲା ପର ଲ୍ଲେକଟାଏ ।)

ପିଞ୍ଜୂଷ—ସ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ + ଉଷ)—କର୍ଣ୍ଣମଳ; କାନଗଇ—
Piñjūsha The wax of the ear.

ପିଞ୍ଜେଟ—ସ. ବ. (ପିଞ୍ଜ ଧାତୁ + ଏଟ)—ପିଞ୍ଜଟ (ଦେଖ)
Piñjeṭa Piñjaṭa (See)

ପିଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ସଦ୍ଦଡ ହେବା—
Piṭ (root) 1. To be gathered into one.
୨ । ମିଳତ ହେବା—2. To meet.
୩ । ଶବ୍ଦ ସହତ ସଘାତ କରିବା—
3. To strike with a noise.
୪ । ସତ୍ତଦ୍ଧ କରିବା; ଗଦା କରିବା—
4. To gather; to heap together.

ପିଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ସନ୍ନିଧିରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ବଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ ବେଞ୍ଚ, କୁରୁଚ ଆଦ ପିଟି ପଡ଼ିବା ନମନ୍ତେ ଖୋଲା ଯାଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—
पीट Pit (in a theatre hall).

ପିଟ୍‌ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନାମ) —ଇଂରାଜ ସର୍ଟହାଣ୍ଡ୍ ବା ସୁସ୍ଥ ଲିପିର ଆବଷ୍କାରକ—Pitman; the inventor of the system of shorthand which goes by his name.
Piṭ-maṉn
पीटमैन

ପିଟ—ସ. ବ. (ପିଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ବାଉଁଶ ପାଚଣା ନର୍ମିତ ଝୋକେଇ; ଡୋଲ—1. Basket made of bamboo laths.
୨ । ପେଡ଼ା; ପେଟରା; ପେଡ଼ି—
2. A wicker work trunk.
୩ । ଫୋଟକା; ବଷ୍ଫୋଟକ—
3. Pimple; blister: postule.
୪ । ଘୁଷୁରଙ୍କ ଅଟେଇ—4. Hovel for hogs; crib.
୫ । ଗୃହ—5. House.
୬ । ଛତ—6. Roof (Apte).
୭ । ଧ୍ୱଜାରେ ଲଗିବା ଅଲଙ୍କାରବଶେଷ—7. A kind of decoration attached to a flag.
୮ । ଗ୍ରନ୍ଥ ବଭାଗ; ଗ୍ରନ୍ଥର ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ.)—
8. Volume of a book or literary production.
୯ । ରଚନା ବା ଲେଖାର ସତ୍ତଦ୍ଧ—
9. A collection of writings (Apte).
୧୦ । ଶସ୍ୟାଗାର; ଅମାର—13. Granary (Apte).

ପିଟକ—ସ. ବ. (ପିଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅକ)—ପିଟ (ଦେଖ)
Piṭaka Piṭa (See)

ପିଟକା—ସ. ବ. (ପିଟକ + ଆ)—୧ । ଶ୍ଲେଟ୍ମ ବ୍ରଣ—
Piṭakā 1. A small boil or pimple (Apte).
୨ । ଶ୍ଲେଟ୍ମ ପେଟଗ୍ (ହି ଶ.)—2. A small box.

ପିଟଣା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପିଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୋବା; ଭୂଇଁ ପିଟି ସମତୁଲ କରିବାର ମୁଗୁର—1. Rammer or mallet used by masons to beat and pave down the floor of a house or the ground.
Piṭaṇā
ପିଟନା **पिटना**
ବାଟରୁ ରେ ବାଲି ପିଟଣାରେ । ଗ୍ରାରୀ, ପରତେ ଗୀତା ।
୨ । ମାଡ଼; ପ୍ରହାର—2. Beating.

ପିଟର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନାମ)—୧ । ବାଇବଲ୍ ଲଖିତ ମହାତ୍ମା ପିଟାର **पिटार** ସେଣ୍ଟ୍‌ପିଟର—1. St. Peter.
Piṭar
[ଦ୍ର—ଏ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଜଜନିକ ଭକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।]
୨ । ପିଟର ଦ ଗ୍ରେଟ୍ (ଦେଖ)—2. Piṭar di greṭ (See)

ପିଟର ଦ ଗ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନାମ; ପିଟର = ନାମ + ଦ ଗ୍ରେଟ୍ = ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହାପୁରୁଷ)—ରୁଷିଆର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ସମ୍ରାଟ—Peter the Great; a famous czar of Russia.
Piṭar di greṭ
ପିଟର ଦି ଗ୍ରେଟ
पटर दी ग्रेट

ପିଟା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପିଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପିଟିବା; ବାଡ଼େଇବା—
Piṭā 1. Beating down or ramming; hammering.
ପିଟାଇ **पिटाई**
୨ । ବେତାଦ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର—2. Thrashing with a cane or thin stick.
୩ । ଘଣ୍ଟା ଓ ଢୋଲ ଆଦ ଉପରେ ଆଘାତ—
3. Striking on a gong or drum.

ପିଟା, ପେଟା ଦେ. ବଣ—୧ । ବାଡ଼ଆ ହୋଇଥିବା—
पिटाहुआ 1. Beat down; beaten; rammed.
୨ । ଦାଉଡ଼ରେ ବାଡ଼ଆ ହୋଇଥିବା—
2. Hammered.
୩ । ମାଡ଼ ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
ପିଟୁ 3. Habituated to thrashing.

ପିଟା(ଟେ)ଇବା—ପିଟିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Piṭā(ṭe)ibā Causative of Piṭibā.
ପିଟାନ, ପେଟାନ କର୍ତ୍ତୃ ଜଣେ ଜଣେ କରଣ ପିଟାଅ
पटाना, पिटवाना ପଛେ ତାହାକୁ ଯମ ପୁରକୁ ପଠାଅ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍ର. ମହାଭରତ. ଶାନ୍ତି ।

ପିଟା ଘଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ପିଟା ଘଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Piṭā ghaṛḍi 1. Piṭā ghaṇṭa (See)
୨ । ଯେଉଁ ସମୟଜ୍ଞାପିସୂକ ଘଡ଼ି ଟଙ୍ଗ୍ ଟଙ୍ଗ୍ ହୋଇ ବାଜି ସମୟ ଜଣାଇ ଦଏ—2. Chiming clock.
ଘ ଅକ୍ଷର ହୋଇଅଛି ପିଟା ଘଡ଼ି ଘଣ୍ଟା ।
ପାଟୀ, ବୃନ୍ଦାବନଯଣ ଗୀତା ।

ପିଟା ଘଣ୍ଟା(ଣ୍ଟା)—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟାରେ ଆଘାତ କରି ଶବ୍ଦ
Piṭā ghaṇṭa(ṇṭā) କରାଯାଏ—1. Gong.
ପେଟା ଘଣ୍ଟା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନେକ ଗାଳିନା
पिटा घण्टा ଆଦ ସହ୍ୟ ସହ୍ୟ ପଥର ପାଲଟି ଗଲ୍ପଣି—
2. A person hardened to constant beating.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଣ୍ଡାପିଟି—ଦେ. ବ—୧ । ବାଡ଼ଆ ବାଡ଼େଇ—
Piṭāpiṭi 1. Mutual beating.
ପିଟାପିଟି ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରହାର; ନର୍ଦ୍ଦମ ମାଡ଼—
ପିଟାପିଟି 2. Sound thrashing or beating.
ଦେ. ବଣ—ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବାଡ଼ଆବାଡ଼େଇ ହେବା—
Beating each other.

ଯେ ଝଗଡ଼ା ଭାଙ୍କର ପିଣ୍ଡାପିଟି
ଦୋଇ ହେତେ ଯୁଦ୍ଧ ରୁମିର ଗଲେ ଛୋଟ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କି, ମହାଭାରତ, ୨୫ ।

ପିଟା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପିଟିବାର କର୍ମ ବାଚ୍ୟ)—ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହୃତ
Piṭā jibā ବା ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ବାଡ଼ଆ ହେବା—
ପିଟା ଯାଓୟା To be beaten or hammered.
ପିଟାଯାନା (ପିଟା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଟା ଲୁହା—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଟ୍ ଧାତୁ + ଲୌହ)—
Piṭā lubā ଯେଉଁ ଲୁହାକୁ ନଆଁରେ ଢଢାଇ ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟି
ପେଟା ଲୋହା ବା ବାଡ଼େଇ କାମ କରାଯାଏ—
ପିଟା ଲୁହା Wrought iron.
(ଢଲା ଲୁହା—ବିପରୀତ)

ପିଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଳାପୁର) ବ—ପେଡ଼ିପେଡ଼ିକିଆ (ଦେଖ)
Piṭi Perḍiperḍikiā (See)

ପିଟି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥରେ ଜୋରରେ ପିଟିବା—
Piṭi debā To strike once with force.

ପିଟି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପିଟିବା; ଅଢ଼ୟକୁ ପ୍ରହାର
Piṭi pakā(ke)ibā କରିବା—To beat copiously; to
give a sound thrashing.

ପିଟିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ପିଟ୍ ବା ପିଟ୍ଟ ଧାତୁ=କୁଟିବା; ତୁଳ.ସ. ପୀଡ଼ ଧାତୁ)—
Piṭibā ୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ କରିବା; ପଘାତ କରିବା—
ପିଟା, ପେଟା 1. To ram; to strike repeatedly.
ପିଟନା ୨ । ହାତୁଡ଼ିରେ ଧାତୁ ଆଦକୁ ଆଘାତ କରିବା—
2. To hammer.
କ । ବାଡ଼େଇବା; ପ୍ରହାର କରିବା; ଯଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
3. To thrash; to beat with a stick.

ମୋତ ପାପୀଷ ପଟ୍ଟ ପିଟ୍ଟଲରେ । ଭଲ୍ଲୁର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖ । ଭୂମିରେ ଆଘାତ କରିବା—
4. To strike on the ground.
(ଯଥା—ମୁଣ୍ଡ ପିଟିବା ।)
ଗ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟରେ ହାତ ବା କାଠି ଆଦ ଆଘାତ କରିବା—
5. To beat a drum.

ଦୋଇ କାମଲଳ ପିଟେ ଡଟା ଦ.ଇଦ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ପିଟି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କେତେକ ସମୟ ପିଟିବା—
Piṭi jibā To go on beating for some time.

ପିଟିସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେଟିସନ୍) (କରରଆ)—ଦରଖାସ୍ତ;
Piṭisan ଆବେଦନ ପତ୍ର—Petition.

ପିଟିସନ୍ ରାଇଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—(କରରଆ)—
Piṭisan rāiṭar ୧ । ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖକ; ନବସିନ୍ଦା—
1. Writer or scribe of a petition.
୨ । (ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥ)—କଚେରୀରେ ପେଟିମାନେ
ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ନାମରେ ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖନ୍ତି ଓ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରନ୍ତି—
2. Petition writer working in courts.

ପିଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନଜେ ବାଡ଼େଇ ହେବା—
Piṭi hebā 1 To strike (one's self).

ପାଣ୍ଡବ ସଭ ଦେଖ ପିଟି ହୋଇ ଉଠେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ ବ ।

୨ । ପିଟା ଯାଇ ପାରିବା—2. To be beaten.
(ଯଥା—ଏ ଝାଗୁଆ ଲୁହା ପିଟି ହେଉ ନାହିଁ ।)

ପିଟି ହୋଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲୋହପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ଝାଗ ବସ୍ତୁରେ
Piṭi hoi jibā ବା ଭୂମିରେ ଆଘାତ ପାଇବା—To strike or
come with force against a hard substance.
(ଯଥା—ମୋ ମୁଣ୍ଡ କାନ୍ଥରେ ପିଟି ହୋଇଗଲା ।)

ପିଟୁଣି—ଦେ ବ.—(ସ. ପିଟ୍ ଧାତୁ)—ଓଳଆକୁ ବାଳ୍ଦ ସାର ଭାଲୁ
Piṭuṇi ସମତୁଲ କରି ବାଡ଼େଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପଟା ବା
ପୀଟନା ପିଟୁଣା—A flat mallet used to make the
surface of an Oḷiā smooth by beating.

ପିଟ୍ଟକ—ସ. ବ. (ପିଟ୍ ଧାତୁ + ତ + କ)—ଦନ୍ତମଳ; ଦାନ୍ତର ଛଉଆ;
Piṭṭaka ଦନ୍ତ କଞ୍ଚୁକ—The tartar or excretion of
the teeth.

ପିଠ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଆଘାତ କରିବା—
Piṭh (root) 1. To strike.
୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.
ଗ । କଷ୍ଟାନୁଭବ କରିବା; କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା—
3. To feel pain; to be afflicated.

ପିଠ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଷ୍ୟା)—ବ—ପିଠି—
Piṭh Back.

ପିଠ—ସ. ବ. (ପିଠ୍ ଧାତୁ + ଅ)—କ୍ଲେଶ; ଯାତନା—
Piṭha Pain; agony.

ପିଠଉ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଷ୍ଟୋଦକ)—ଗୁଡ଼ଲଙ୍କୁ ବଟୁରଇ ବାଟି କରି
Piṭhau ଚଉଳ, ଚଉଡ଼ ଆଦ ପିଠା ନାମରେ ଭଜାର କରାଯିବା ଘନ
ପିଠୁଳି ପିଠାଳି ଲେଦ୍ୱ—Liquid pulp of moistened
ଚଉରେଟ ଲପସୀ rice prepared by grinding; liquid
paste used for making pastry cakes;
batter.

ମାଙ୍କ ଦେ ଚଉଲ ମୂଳ ପିଣ୍ଡ ଚଉଳଇ । ବଳରାମଦାସ ।

ପିଠର—ସ. ବ. (ପିଠ=କ୍ଲେଶ + ର୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା + ଅ)—
Piṭhara ୧ । ହାଣ୍ଡୀ; ସ୍ଥାଳୀ—1. Earthen pot; pan.
(ପିଠରକ, ପିଠରକା, ପିଠର୍ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପେଟ୍ରା—
2. A basket.
ଗ । ଗୃହ—3. House.
ଘ । କୋଠରୀ—4 Room.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପଟୀ; ମୁନ୍ଦୁର୍—5. Mat.

୬ । ମୁଥା—6. Bulbous grass-root.

୭ । ଦଧିମନ୍ଥନ ଦଣ୍ଡ; ଦହିଜଉଁଆ—

7. Churning rod; churner.

ପିଠଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ପିଠ = କ୍ଲେଶ + ର୍ ଧାତୁ = ଭତ୍ସଣ କରିବା + ଅ)—

Piṭharī ପିଠର (ଦେଖ)—Piṭhara (See)

ପିଠଳ—ଦେ. ବି.—ପିଠୋଳ (ଦେଖ)

Piṭhaḷa Piṭhoḷa (See)

ପିଠା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପିଷ୍ଟକ)—ଗହମ, ଚଣ୍ଡୁଳ, ମୁଗ ଆଦ ବଟା ବା

Piṭhā ଚୁନା ବାସ୍ ପ୍ରସୁତ ଦେଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ—

ପିଠା **चपाती पूआ** Cake.

ପଞ୍ଚଥା ଚନ୍ଦ୍ରଘାତ ଧେନୁ ବଗାଶକ;

ହ ଦେଇଣୀଙ୍କ ପିଠା ତେବେଡ଼ ଉଖବ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

[ଦ୍ର—ପିଠା ଅନେକ ପ୍ରକାରରେ ଢଙ୍ଗର ହୁଏ । ଗୁଡ଼ୁଲ ବଟା ପାଣିଆ ଦେଲେ ତାକୁ ପିଠଉ ଓ ଘନ ଦେଲେ ତାକୁ ଖଳ ବା ସୋଦୁଅ ବୋଲ୍ଲ ଯାଏ ।

ପୋଡ଼ କର, ଭାଜ କର, ତେଲ ବା ଘିଅରେ ଖଣ୍ଡି, ପାଣିରେ ସିଝାଇ ଓ ବାଷ୍ପରେ ସିଝାଇ ପିଠା ଢଙ୍ଗର କରାଯାଏ ।

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପିଠାର ନାମ ଯଥା - କାକର୍, ନାନମାନ, ଆରସା ପୁର ବା ଲୁଚି, ରୁଟି, ଖଳରୁଟି, ଇଣ୍ଡୁର ବା ଏଣ୍ଡୁର, ଚକୁଳି, ଚଡୁ, ପୋଡ଼ପିଠା, ମଣ୍ଡା, ଗଇଁଠା, ପୁଳି, ବରଲଡ୍ଡୁ, ବରବର୍, ଅପମାଲୁ ବା ଅମାଲୁ (ମାଲପୁଆ), ହୁଲି (କାନ୍ଦୁ ବା ନାଡ଼ୁ) ଓ ପାପଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳରେ, ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ନକଟରେ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାଦେବଙ୍କଠାରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ପିଠା ପୂଜାରୁ ଚଳ ଆସୁଅଛି, ଯଥା—

ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନକଟରେ—ଜଗନ୍ନାଥବଲ୍ଲଭ, ଖଜା, ଗଜା, ଖରୁମା, ମଗଜଲଡ୍ଡୁ, ଛେନାଭାଡ଼ଆ, ଛେନାମାଣ୍ଡୁଅ, ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି ଓ ଚପୁଲି; ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ନକଟରେ— ଗୋପାଲବଲ୍ଲଭ, ସରପୁଲି, କାକର୍ ଓ ଡାଲମ୍, ଅମୃତ ରସାବଲି; ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ନକଟରେ—ବସନ୍ତ ବା ବସନ୍ତ ଆରସା, କାନ୍ଦୁ ଓ ଡାଲମ୍; ଏଦ୍ଭାଡ଼ା ଆଧୁନିକ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ନୂତନ ଧରଣର ପିଠା ମଧ୍ୟ ଲୋକେ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଗଣ୍ଡାମରେ ଲଙ୍କାମରଚକୁ ପିଠୁରେ ବୁଡ଼ାଇ ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ଖଣ୍ଡନ୍ତି ଏହାକୁ—ପକୌଡ଼ୀ କହନ୍ତି ।]

ପିଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିଠିଆଇବା (ଦେଖ)

Piṭhā(ṭhe)ibā Piṭhiāibā (See)

ପିଠାଉ—ଦେ. ବି—ପିଠୁ (ଦେଖ)

Piṭhāu Piṭhau (See)

ପିଠା ଓଷା—ଦେ. ବି—ପିଠା ଯାତ୍ରା (ଦେଖ)

Piṭhā oshā Piṭhā jātrā (See)

ପିଠା ଖଡ଼୍‌କା—ଦେ. ବି—ପିଠା ପାଉଆ (ଦେଖ)

Piṭhā khaṛdikā Piṭhā pātiā (See)

ପିଠା ପଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପିଷ୍ଟକ ଓ ପ୍ରପାନକ)—

Piṭhā paṇā ଉତ୍ସବ ଆଦରେ ଖିଆଯିବା ନାନା ପ୍ରକାରର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—Sweetmeats and cakes taken during festivities.

ପିଠା ପଥୁରି—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—

Piṭhā pathuri ପଥରରେ ଢଙ୍ଗର ପତଳା ଚାଉଣି—A thin pan made of stone.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଚକୁଳି ପିଠା ହୁଏ ।]

ପିଠା ପାତିଆ—ଦେ. ବି—ଲୁହା ଖଡ଼୍‌କା; ଚକୁଳି ଆଦ ପଠାକୁ ଘଲମରୁ

Piṭhā pātiā ଉଠାଇବା ନମନ୍ତେ ଖଜବଜାଉ ଲୌହ ଦଣ୍ଡ—

A thin iron laddle broadened at one end to lift cakes from the pan.

ତଟ ପିଠା ପାଉଆ ଦୁହେଁ ଛନ୍ତୁ ବାଗେ ।

କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବଙ୍ଗଳ ।

ପିଠା ଫଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ନେଉଥିଆ ଫଳ—

Piṭhā phaḷa The bullocks heart (fruit).

ପିଠା ଯାତ୍ରା—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ଓଷା; କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମି ସମୟରେ କଟକ

Piṭhā jātrā ନଗରର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଧବଳେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ନକଟରେ ହେବା ଯାତ୍ରା—

A festival observed at Dhabaleswara near Cuttack in which cakes and gruel are offered to the Deity.

[ଦ୍ର—ଏ ଯାତ୍ରାରେ ଲୋକମାନେ ବଶେଷ ପରମାଣରେ ଚୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି । ମଣ୍ଡା ଓ ଖୀରସା ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ ଲାଗେ ।]

ପିଠାଳୁ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. (ତୁଳ. କ. ପିଠାଲି)—

Piṭhāḷu ପିଠୁ (ଦେଖ)—Piṭhau (See)

ପିଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପୃଷ୍ଠ)—

Piṭhi ୧ । ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ; ଜୀବ ଦେହର ପେଟର ବପଖିଉ ବା ପିଟି **पीठ** ଉପରସ୍ଥ ଅଂଶ—1. Back.

(ପେଟ—ବପଖିଉ) ଅରେ ଶଙ୍କନ ଯା ଧରୁରୁ ପଶା ମାଠି

ସେହୁ କାଣ୍ଡ ଦୋଇଁ ଗଲଯିବ ପିଠି । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ସଭା ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଉପର ଭାଗ—

2. The surface of a thing.

୩ । ପଦାର୍ଥର ଗୋଟିଏ ପାଖ—

3. One side of a thing.

ଅଇ ପିଠି ଦର୍ପଣରେ ମୁଖ ନ ଦଶଇ । ପ୍ରାଚୀ. ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

୪ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ବା ଫେରିବାର ଏକ ଥର—

4. One trip of a double journey.

(ଯଥା —ରୁପାଇ କାର୍ଡ଼ର ପ୍ରେରକ ପୁଇ ପିଠିର ଡାକ ମାସୁଲ ଦେଇଥାନ୍ତି ।)

୫ । ପଛ ପାଖ—5. Back side of a thing.

ଏ ପ୍ରେମ ମୋତେ ନ ଲଭଇ

ଦର୍ପଣ ପିଠି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ । ଭୂପତି, ପ୍ରେମତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ।

୬ । ପକ୍ଷ; ତରଫ—6. Side; party.

ଏଇଠା କର ପିଠିରୁ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ଫକୀରମୋହନ, ଗାଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପିଠିଆ—ଦେ. ବି—କଳା ପିଠିଆ; କଳା ବେଠିଆ, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ

Piṭhiā ଟାଣିବା ଲୋକ—Puller of the car of Jagannātha.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ସବୁଦା ମାଡ଼ ଗାଳ ଖାଇ ଖାଇ ଗଧୁଆ ହେବାରୁ ଯେ ମାଡ଼ ଗାଳ ଆଦକୁ ଖାତର କରେ ନାହିଁ—1. Not caring for rebukes or thrashing (being habituated to rebukes or thrashings).

ପିଠେଇ / ପିଠୋଇ } ସ୍ତ୍ରୀ

ପିଟୁ

୨ । ପୃଷ୍ଠଯୁକ୍ତ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—
2. Having back like.
(ଯଥା—ଥଲଙ୍କ ପିଠିଆ ।)

୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ପିଠି ବୁଲାଇଥିବା—
3. Having one's back towards.
(ଯଥା—ଖଗ୍ ପିଠିଆ ହୋଇ ବସିବା ।)

୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ପିଠିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
4. Carrying on different works with the back.
(ଯଥା – ଦ ପିଠିଆ ବଲଦ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ବଲଦ ଶଗଡ଼ ଓ ହଲରେ ଲାଗେ ।)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଅନୁଜ; କନିଷ୍ଠ (ଭାଇ)—(ଉଠିଆ—ବପଗ୍ରଜ) Younger (brother).

ପିଠିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଓଡ଼ିଆ ପିଠି ଶବ୍ଦରୁ ନାମ୍ନ୍ନ ନାମ ଧାତୁ)—
Piṭhiāibā ୧ । ପିଠି ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇବା—
पीठदेना, पीठ दिखाना 1. To turn one's back upon.
(ପିଠେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଇନ୍ତେ ମାରଣ ଜଣ ନଠିଥାଉ ।
ପଳାଇଲେ ଦାନବେ ଇସ୍ପେ ପିଠିଆଇ ।
କୃଷ୍ଣଚିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଖଗ୍ ବା ବର୍ଷାକୁ ପିଠି ଦେଖାଇବା ବା ପଡାଇବା—
2. The expose one's back to the sun or rain.

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଠେକିବା ବା ଠେଲିବା ପାଇଁ ପିଠି ଲଗାଇବା—3. To put one's back to lift or push a thing.

୪ । ମାଡ଼ଗାଳକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରିବା—
4. Not to care for rebukes or thrashing.

୫ । ଆଦେଶ ଆଦ ଅମାନ୍ୟ କରିବା—
5. To disregard or disobey an order.

୬ । ଖାତର ନ କରିବା—6. To ignore.

ପିଠିଆ ଉଠିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ବପଗ୍ରଜ ସଦ୍ଭରର)—
Piṭhiā uṭhiā ଅଗ୍ରଜ ଓ କନିଷ୍ଠ (ଭାଇମାନେ); ଏକୋଦର ପ୍ରସୂତ—Utrine (brothers).

ପିଠି ଆଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରହାର ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପିଠି ପତାଇ କର
Piṭhi ārdibā ରହିବା—To wait with one's back ready to take a blow.

ପିଠି ଆଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଗଲଯିବା—
Piṭhi ārdeibā To go away from or leave a place.
(ପିଠି ଆଡ଼େଇ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
पीठ दिखाकर जाना; पीठ फेरना

(ଯଥା—ଗୃହାଲୀରୁ ମୁଁ ପିଠି ଆଡ଼େଇ ଦେଇଁ ଦେଇଁ ପିଲ୍ଲମାନେ ଘୋଘା ଆରମ୍ଭ କରବେ ।)

ପିଠିଆ ବଲଦ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଲଦ ପିଠିରେ ଭାର ବହେ; ପଲ୍ଲଣ
Piṭhiā balada ବୁହା ବଲଦ; ଥୋଡ଼ିଆ ବଲଦ—Pack-bullock.

ପିଠିଆ ଭାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାନଭାଇ—
Piṭhiā bhāi Younger brother.

ପିଠି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଛଆଡ଼କୁ ବୁଲଯିବା—
Piṭhi karibā 1. To turn one's back.

୨ । ଅମାନ୍ୟ କରିବା—2. To disobey.

ତାହାଙ୍କ ବହୁତ ମୋତେ କରି ପିଠି । କୃଷ୍ଣଚିଂଦ୍ର, ମହାଭାରତ ବନ ।

୩ । ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗଦେବା; ଲେଉଟି କରି ଶତ୍ରୁଆଡ଼କୁ ପିଠି-ଦେଖାଇବା—3. To turn one's back and fly away from battle.

ଲଢ଼ିବେ ସେ ଘାତରେ ନ କରି ପିଠିକି
ବୋଇଲେ କହି ଯାଇ ଭୂମି ଇଶାଃକ । କୃଷ୍ଣଚିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରୁ ବା କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଗଲଯିବା—
4. To leave a place or person.

ଏରୂପେ କହି ବ୍ୟାସ ଅଦୃଶ୍ୟ ଛଡିଲେ
ଯାଉଁ ବୋଲି ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ପିଠି କଲେ । କୃଷ୍ଣଚିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

୫ । ଅନୁପସ୍ଥିତ ହେବା—5. To be absent.

୬ । ଅନାଦର କରିବା; ଭାବ୍ୟ ନ ନେବା; ନ ପଶ୍ଚାରିବା—
6. Not to take care of a thing.

୭ । ଭୁଲଯିବା—7. To forget.

ପିଠି କାମୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ପୃଷ୍ଠ + କବଳ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
Piṭhi kāmurdā ପଶ୍ଚାତ୍ରେ ବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
पीठ पीछे बुराकहना ଅନୁପସ୍ଥିତରେ ତାହାର ନନାବାତ; ଚୁଗୁଲ—(ପିଠିକାମୁଡ଼ିବା; ପିଠିରେ କାମୁଡ଼ିବା—କ୍ରିୟାରୂପ) Backbiting.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଚୁଗୁଲଆ; ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନନାକାତ୍ତ (ପିଠିକାମୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Backbiting; speaking evil of a person behind his back.

ପିଠିକ(କୁ)କନା ପେଟକୁ ଦାନା—ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟପାଇଁ ଦୁଇଟି ଜ
Piṭhiki(ku)kanā peṭaku dānā ଦରକାତ୍ତ ପଦାର୍ଥ—Raiment (for the back) and food (for the belly).

ପିଠି କୁଣ୍ଡେଇ ହେବା—ଦେ. ବ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମାଡ଼ ଖାଇବାପାଇଁ
Piṭhi kuṇḍei hebā ପିଠିରେ କଣ୍ଡୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—(ପିଠି ଗଲୁ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (figurative) The itching
पिठचुलकन of one's back to get a sound thrashing.
(ଯଥା—ତୁ ଜାଣି ଶୁଣି ଅନ୍ୟାସ୍ୟ କରୁଛୁ ! ତୋର କଅଣ ପିଠି କୁଣ୍ଡେଇ ହେଉଛୁ କ ?)

ପିଠି ଗୁଡ଼(ପୁ)ଡ଼ା ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ନେହ ବା ଆଦରର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପିଠିରେ ହାତମାରିବା
ପିଠିରେ ହାତବୁଲା(ଲେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପିଠିରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁଡ଼ା ମାରିବା—
पिठ ठोंकना 1. To pat on one's back in fondness.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କଅଁଳେଇ ସଅଁଳେଇ କଥା କହିବା—2. (figurative) To cajole; to wheedle.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା—3. (figurative) To encourage a person.

ପିଠିଚ୍ଛଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚଉ ହୋଇ ଶୋଇ ବନ୍ଧ ଉଜ୍ଜିବା—
Piṭhichhāṭa Cutting somersault while lying on the back.

ପିଠି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଯୁଦ୍ଧରେ) ପୃଷ୍ଠରଙ୍ଗ ଦେବା—
Piṭhi debā 1. To turn one's back (in the battle).
୨ । ପିଠି କରିବା (ଦେଖ)—2. Piṭhi karibā (See)

ପିଠି ପେଟ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଧା ବା ଉପବାସଯୋଗୁଁ ପେଟ ଉଉରଆଡ଼କୁ ପଶିଯିବା—1. The sinking of the belly to the wall of the back on account of starvation.
୨ । ଅଛ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ ଦେବ ଅବସ୍ଥା—2. Emaciation.

ପିଠି ବୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ର—ପିଠି କରିବା (ଦେଖ)
Piṭhibulā(le)ibā Piṭhi karibā (See)

ପିଠିମାଛ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Piṭhimāchha 1. A species of fish.
୨ । ବଡ଼ମାଛର ପିଠି ଅଂଶ—
2. The back part of a fish.

ପିଠିର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—କନିଷ୍ଠ (ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀ)—
Piṭhira Younger (brother or sister).

ପିଠିରେ କାମୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପୃଷ୍ଠ+କବଳ)—
Piṭhire kāmuṛdibā ୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ରଗୁଲ କରିବା; ପିଠେ କାମଡ଼ାନ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ତାହାର ନନ୍ଦା କରିବା—1. (fig.) To backbite; to speak evil of a person behind his back.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅପ୍ରତୀକାରଣୀୟ ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—
2. (figurative) To injure a person without his being able to remedy or retaliate.

ପିଠିରେ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମାଡ଼ ଖାଇବା—
Piṭhire khāibā 1. To be beaten.
(ପିଠିରେ ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାରଖାଓୟା ପୀଠପରଖାନା

ପିଠିରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବା; ସହାୟ ହୋଇ; ରକ୍ଷା କରିବା—To back; to support; to render help; to protect.
Piṭhire paṛdibā

ପିଠି ହାଡ଼—ଦେ. ବ—ମେରୁଦଣ୍ଡ—
Piṭhi hāṛda Back bone.

ପିଠୁଆର—ଦେ. ବ—ରନ୍ଧଣରେ ବଅସିବା ମସଲାବତ୍ତା ପାଣି—
Piṭhuāra Spice paste added to curry for giving it flavour.

ପିଠେଇ—ଦେ. ବଣ—ପିଠିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Piṭheī Feminine of Piṭhiā

(ପିଠୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଠୋଉ—ଦେ. ବ—ପିଠଉ (ଦେଖ)—
Piṭhou Piṭhau (See)

ପିଠୋ(ଠୌ)ଣି—ଦେ. ବ—(ସ. ପିଷ୍ଟପଣ୍ଡୀ, ପୃଶ୍ନିପଣ୍ଡୀ—ପୃଶ୍ନିପଣ୍ଡୀ
Piṭho'ṭhau)ṇi (ଦେଖ)—Pṛuśniparṇṇī (See).

ପିଠୋଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଶୁଷ୍କରେ ଚଳା ଦୋଇ ପିଠା ଆକୃତ୍ତିରେ ଉଆର କରାଯାଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର କନ୍ଦ—
Piṭhola 1. A kind of sugar manufactured in the form of cakes.
ପିଠୌରୀ
୨ । ବନକାଉ ଆଳୁବଶେଷ—
2. A kind of wild yam.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କଞ୍ଚା ଓ ସିଝାଇ କର ଖାଆନ୍ତୁ ।]

ପିଡ଼କ—ସ. ବ—୧ । ସ୍ଫୋଟ ବ୍ରଣ—
Piṛdaka 1. Small boil; pimple.
୨ । ଫୋଟକା—2. Blister.

ପିଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—(ସ. ଶୃଙ୍ଗା)—ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ବର୍ଷାୟୁଃ ଶାକ ବଶେଷ—A pot herb; Trigonella Corniculata.
Piṛdaṅga
ସ. ନାମ—ଶୃଙ୍ଗା, ଅସୃକ୍, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ· ଦେବୀ, ମରୁଦ୍ଭାଲା, ଲଡା, ଲଘୁ, ସମୁଦ୍ରାନ୍ତା, ବଧୂ, କୋଷ୍ଟ, ବର୍ତ୍ତା; ଲଙ୍କାପିତ୍ତିକା—
ପିଡ଼ିଙ୍ଗ, ପିଙ୍ଗି, ପିଡ଼ଙ୍ଗ
ଅସବରଣ ଅସ୍ପରକପୂରୀ
ମ. ଶୃଙ୍କା, ଗାଗୌଣା
ତେ. ଶୃଙ୍କଥନେଡୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ମୁ
ଫା. ଅସବରଗ୍
[ଦ୍ର—ପତ୍ର ଛନ୍ଦଫାଳଆ, ଛୁଇଁ ରେପତ୍ରା ଓ ବଙ୍କା, ଗଛ ସେଥି ଗଛ ପର । ଏହା ଶାଗରୂପେ ଖିଆ ଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁର ଉତ୍ତ୍ତ ରସ । ଶୀତବାର୍ଯ୍ୟ, ଶୁକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧକ, ତ୍ରିଦୋଷ ନାଶକ ଏବଂ ଏହା କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୁ, ବଷ,ଘର୍ମ, ଦାହ, ଅଲଷ୍ଟ୍ରୀ, ଜ୍ୱର ଓ ରକ୍ତଜ ବ୍ୟାଧି-ବନାଶକ ।]

ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡି—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ)—ସାଙ୍କେତିକ, ପବ୍ଲିକ୍ ୱାର୍କସ୍ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ଏଇ ୩ଟି ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଇଂରାଜି ଅକ୍ଷର ନେଇ)—ସରକାରଙ୍କ ବାହକ ମିସ୍ତିରି ବଭାଗ; ପୂର୍ତ୍ତବଭାଗ—P W. D. Public Works Department of the Government.
Pi ḍablyu. ḍi
[ଦ୍ର - ଇଂରାଜି ପବ୍ଲିକ୍ ୱାର୍କସ୍ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ଅର୍ଥ ସର୍ବ-ସାଧାରଣ କର୍ମବିଭାଗ । କେହି କେହି ଏହାକୁ D. P.W. ଡି. ବି. ଡବଲ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି ।]

ପିଡ଼(ଡ଼)ର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲିଡର) ଓକିଲ—Pleader.
Piṛda(ṛdha)ra

ପିଡ଼(ଡ଼)ର ପାଇଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—୧ । ଓକାଲ୍ତି—
Piṛda(ṛdha)ra pāiṭi 1. Pleadership,

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଓକିଲ ବ୍ୟବସାୟ—
2. The profession of a pleader

ପିଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ପିଣ୍ୟାକ=ଗ୍ରୀ ପିଡ଼ିଆ)—ତୈଳ ସାଜ ପେଡ଼ା ଦୋଇ ସେଥିରୁ ତୈଳ ନିଷ୍କାସିତ ହେବା ପରେ ବଳିଥିବା ସ. ପିଷ୍ଟକ; ତୈଳ ପିଷ୍ଟକ; ଖଳ ପଦାର୍ଥ—Oil-cake.
Pirdiā
ଖଇଳ **खलि**

ପିଡ଼ିଖି—ଦେ. ବ.—ପିଡ଼ିପିଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Pirdikhi Pirdipirdiā (See)

ପିଡ଼ିପିଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ବଡ଼ାଲାସ)—୧ । କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
Pirdipirdiā 1. Kundurukhati (See)
୨ । (ସ. ଚଣ୍ଡୀ) ଦେବୀ ଲତା (କବରଜ ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
2. A creeper.

ପିଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପିଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Pirduā 1. Pirdiā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
A forest produce.

ପିଢ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ପୀଠ)—୧ । ଉଚ୍ଚସ୍ଥ; ବେଦୀ—
Pirdha 1. An altar; platform.
ପିଁଡ଼ୀ; ପିଢ଼ୀ ୨ । ପୀଠସ୍ଥାନ—
पीढ़ा, पीढ़ी 2. A famous or sacred place.
୩ । ଗୃହଗୁଳର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ—
3 The summit of a thatch.
୪ । ବଂଶାନୁଗତ ପୁରୁଷ; ପୋସ୍ତାମା—
4. Successive generation of a family.
୫ । ଉଚ୍ଚ ହଡ଼ା—5. A high ridge.
୬ । ଦୂର ପୁରୁଷଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ—6. Ancestral seat.
୭ । ଦେବମୂର୍ତ୍ତିର ମୂଳ ଆସ୍ଥାନ—
7. The pedestal of an idol.
୮ । ବାଜି; ଜୁଆଖେଳରେ ରଖାଯିବା ପଣ—8. Wager.
ଧୂସ୍ତର ତୁ ଆସ ଆମ୍ଭେ ପଣା ଖେଳବା
ଯେତେ ଧନ କୋଇବୁ ତୁ ପିଢ଼ ହରୁଣା । ଗ୍ରାତୀ. ନଜରୁଲ ।
ହବ ଜହ୍ନା ଚିତ ହଉ,
ସଭାମେ ଯେ ଯାହାର ଘର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୯ । ବାସସ୍ଥାନ; ବସତ୍ତି—9. Residence.
(ଯଥା—ଭୂସ୍ୟାଁ ପିଢ଼)
୧୦ । ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ଜଙ୍ଗଲ ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ—
10. A small principality under a Raja.
୧୧ । ଗଦା; ରାଶି; ସ୍ତୂପ—11. Heap.
ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—କୋନ୍ଧ, କନ୍ଧ, ଶବରଆଦ ଅନାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ବସତ୍ତି ବା ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ସମବାୟ—A union of villages of the Aborigines.

ପିଢ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ପୀଠ)—୧ । ଉଳେ ବସିବାର ଦୁଇମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଡ଼ିଥିବା କାଷ୍ଠାସନ—1. A low wooden stool or platform.
ପିଢ଼ୀ, ପିଁଢ଼ା
पाढ़ा ତହି ଦିନେ ପିଢାରେ ଗୋଡ଼ ଥଲେ ଘୋଇ ।
କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ମଦାଳତତ. ୩୯ ।

୨ । ଖାଇ ବସିବାର କାଷ୍ଠାସନ—2. A stool or seat sitting on which people take meals.
୩ । ଗୃହର ଗୁଳର ସ୍ଥାନ—
3. The ridge of a thatch.
ପିଢ଼ାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦଣ୍ଡରେ
ମୋରଣା ଲମ୍ବାନ୍ତୁ ହରଷେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୪ । ଘରର ଗୁଳର ଉପର ପାଖ—4. The outer portion of the thatch of a house.
ଗ୍ରେତମାନେ ଉତ୍ତରେ ଏବଂ। କାଣିଘାର ସେହୁଦନ ଘରର ଚାହା ପିଢ଼ା ବା ବାଡ଼ନ୍ତୁ
ପଳ ହତଲୀଙ୍କା ଦମ୍ବା ଦଲର ଥାନ ଗ୍ରେର ଦର ଘେନଯାନ୍ତୁ ।
ପଲାରମୋହନ, ଉଥମାଶଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପିଢ଼ାପାଣି—ଦେ. ବ. (ସହରର ଶବ୍ଦ)—ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ
Pirdhāpāni ଦୁଇ ଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ବସ୍ତୁ; ଯଥା—ବସିବାକୁ ପିଢ଼ା ଓ ଖାଇବା ସ୍ଥାନରେ ଓ ପତ୍ରରେ ଛିଞ୍ଚିବାକୁ ଓ ପିଇବାକୁ ପାଣି—A seat to sit on and water to drink and sprinkle on the spot where a person sits to take his meal.

ପିଢ଼ାପୁଅ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ—ପୁଅପାଁଢ଼ା—
Pirdhāpua A wooden doll.

ପିଢ଼ାମୁଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଧାନବଲରେ ଜନ୍ମୁଥିବା ଘାସ
Pirdhāmuṇḍi ବିଶେଷ—A kind of weed growing in paddy fields.

ପିଢ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ପୀଠିକା)—୧ । ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ପୁରୁଷ—
Pirdhi 1. Generation.
ପିଢ଼ି (ଯଥା—ସିବେଶ୍ୱରପୁରରେ ଆମର ପାଞ୍ଚ ପିଢ଼ି ଭୋଗ
पीढ़ी ହେଲାଣି ।)
୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନକୁ ଆରୋହଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ପାଦପୀଠ—
2. A foot-stool.

ପିଢ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲିଡ଼ର୍) —ପିଡ଼ର୍ (ଦେଖ)
Pidhra Pirdar (See).

ପିଣ—ଗ୍ରା. ଗ୍ରାଦେ. (କଟକସହର) ଅ. (ସ. ପୁନଃ)—ପୁଣି; ପୁନର୍ବାର—
Pin Again.

ପିଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ରାଶି କରିବା; ଗଦା କରିବା; ଏକତ୍ରିତ କରିବା—
Pind (root) To heap up; to gather together.

ପିଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ପିଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଘନ; ରାଶି; ସମୂହ—
Pinda 1. Mass; collection.
୨ । ମେଞ୍ଚା—2. Lump.
୩ । ଗଦା; ରାଶି—3. Heap; mass.
୪ । ପେଣ୍ଡା; ଗୋଛା—4. Cluster; bunch.
୫ । ପରିମାଣ—5. Quantity.
୬ । ଜୀବିକା—6. Livelihood.
୭ । ଲୌହ—7. Iron.
୮ । ପିଣ୍ଡୁଳା; ଗୋଲା; ଗୋଲକ; ଗୋଟି—
8. A ball; a globe; a globular lump.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପିତୃମାନଙ୍କୁ ଦେଯୁ ଦାଉରେ ବଲାସାଇଥିବ ଚଲ୍ଲି-ଫଲାକାର ଅନ୍ନାଦ୍ଦ—9. An offering of rice etc made into a ball and offered to ancestors; funeral-cakes.

୧୦ । ଗୋଲ ପଦାର୍ଥ—10. A round thing.

୧୧ । ଦେହ; ଶରୀର —11. Body.

ଟୋଠରେ ମନ ଥାଣ ଉଷି ଅବର୍ତ୍ତରେ
ପିଣ୍ଡ ଧରଣ ବୃଥାଏ ବିନା ବଳେ । ବୃନ୍ଦଂଦ୍ର, ମହାଭରତ. ଥବ ।

୧୨ । ଅନ୍ନ ଗୁଣ୍ଡା, କବଳ, ଗ୍ରାସ—12. One mouthful of food made up into a ball; morsel.

୧୩ । ଘରର ଚିଣ୍ଡା—13. Veranda; portico.

୧୪ । ବଳ; ଶକ୍ତି; ଷମତା —
14. Might; power; strength.

୧୫ । ଶିଲ୍ଲକ; ଗୁଗ୍ଗୁଲ; କୁନ୍ଦରୁ ଖଡ଼ୀ; ସୁଗନ୍ଧ ଧୂପବଶେଷ; ଲୋବାନ୍—15. Frankincense; Gum Olibanum.

୧୬ । ଓଡ଼ ପୁଷ୍ପ; ମନ୍ଦାର ଫୁଲ—16. China rose.

୧୭ । ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ—17. Food.

୧୮ । ମାଂସ—18. Flesh; meat.

୧୯ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ; ମଦ୍ଦଣ ଗଛ—
19. A tree; Mimosa Catechu.

୨୦ । ଗଜ କୁମ୍ଭ—20. The projection on both the sides of an elephant's brow or forehead.

୨୧ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ—21. Foetus; embriyo.

୨୨ । (ଗଣିତ) ରାଶିମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି—
22. (arithmetic) The total of certain numbers.

୨୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବୃତ୍ତ ଚକ୍ରର ଚତୁର୍ଥାଂଶର $\frac{1}{24}$ ଭାଗ, ୩ ଡ଼ିଗ୍ରୀ ୪୫ ମିନିଟ୍—23. (astronomy) The 24th part of the quardants of a circle; 3 degrees and 45 minutes.

୨୪ । ଚକ୍କା ଲହୁଣୀ—24. Fresh butter.

୨୫ । ଭୋଜନ; ଆହାର (ହି. ଶ.)—
25. Eating; taking meal.

ବି. ବ୍ରୀ. —୧ । ସଙ୍ଗୃହୀତ; ଏକାଭୂତ—
1. Gathered into a lump.

୨ । ଘନ; ସାନ୍ଦ୍ର—2. Thick.

୩ । ଗୋଟାଳଆ—3. Consisting of a lump.

୪ । ରାଶିକୃତ—4. Heaped up.

ଦେ. ବ.—୧ । ମୂଳ ଧନ— 1. Capital.

୨ । ପିଆଜ ଆଦର ଗୋଲାକାର ମୂଳ—
2. Bulbous root; root stock.

୩ । ଗଣିତର ମୂଳ ସଙ୍ଖ୍ୟା—3. The root of a mathematical problem.

ପିଣ୍ଡକ—ସ. ବ. (ପିଣ୍ଡ+କ)—୧ । ଶିଲ୍ଲକ ନାମକ ଧୂପ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Piṇḍaka 1. Frankincense; Gun Myrrh.

୨ । ପିଶାଚ—2. Fiend; goblin.

୩ । ଅସୁର; ରାକ୍ଷସ—2. Demon.

୪ । ପିଣ୍ଡାଳୁ—4. Yam.

୫ । ଗାଜର—5. Carrot.

ପିଣ୍ଡ କନ୍ଦ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପିଣ୍ଡାଳୁ; ଖମ୍ବ ଆଳୁ—
Piṇḍa kanda Yam.

ପିଣ୍ଡ କର୍କଟୀ—ସ. ବ.—ବୋଇତ କଖାରୁ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Piṇḍa karkaṭī Boiti kakhāru (See)

ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜ୍ଜୁର(ରୀ)— ସ. ବ.—(ପିଣ୍ଡାକାରରେ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ) ଆରବ ଦେଶୀୟ ପାଚିଲା ଖଜୁରୀ କୋଳି; ସେଣ୍ଡି ଖଜୁରୀ—Arabian date fruits.
Piṇḍa kharjura (rī)

ପିଣ୍ଡତଗର—ସ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ତଗର (ଫୁଲ ଓ ଗୁଲ୍ମ)—
Piṇḍa tagara A kind of Tagara (flower and plant).
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଦଣ୍ଡଦ୍ରୁସ୍ତୀ ଓ ବହ୍ନିଶ

ପିଣ୍ଡଦ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ —ଯେ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦେବାର ଶାସ୍ତ୍ର
Piṇḍada ଅନୁସାରେ ଅଧିକାରୀ—Entitled to offer the
ପିଣ୍ଡଦାତା, ପିଣ୍ଡଦାୟୁକ, ପିଣ୍ଡଦାୟୀ, ପିଣ୍ଡପ୍ରଦ } ଅନ୍ୟରୂପ funeral cakes to an ancestor.

ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ପିତୃ ଲୋକଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦଏ—
1. One who offers funeral cakes to the departed ancestors.

୨ । ସପିଣ୍ଡ; ନିକଟସ୍ଥ ଆତ୍ମୀୟ—
2. Nearest male relation.

୩ । ମୁରବ୍ବୀ—Patron; guardian.

୪ । ଅନ୍ନଦାତା—4. Supporter.

ପିଣ୍ଡଦାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ସମୟରେ
Piṇḍadāna ପିଣ୍ଡ ଦେବା—Offering or presentation (ପିଣ୍ଡ ନିବପନ, ପିଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) of funeral cakes to the manes.

ପିଣ୍ଡ ଦଅ—ଦେ. ବ.—ପିଣ୍ଡଦାନ (ଦେଖ)
Piṇḍa diā Piṇḍa dāna (See)
ପିଣ୍ଡ ଦେଓୟା **पिण्ड देना**

ପିଣ୍ଡ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ପିଣ୍ଡଦାନ)—ପିଣ୍ଡ ଦାନ କରିବା; ପିତୃ ଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପିଣ୍ଡ ଉତ୍ସର୍ଗ ବା ଅର୍ପଣ କରିବା—To offer funeral cakes to the deceased ancestors.
Piṇḍa debā
ପିଣ୍ଡ ଦେଓୟା **पिण्ड देना**
(ପିଣ୍ଡପକା(କେ)ଇବା — ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଣ୍ଡପାତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପିଣ୍ଡ+ପାତ)—୧ । ପିଣ୍ଡଦାନ (ଦେଖ)
Piṇḍapāta 1. Piṇḍadāna (See)

ପିଣ୍ଡପାଦ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦ୍ୱସ୍ତୀ—
Piṇḍapāda Elephant.

ପିଣ୍ଡପୁଷ୍ପ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଶୋକ ଫୁଲ—1. The Asoka
Piṇḍa pushpa flower; Janesia Asoka.

୨ । ପଦ୍ମ—2. Lotus.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ମନ୍ଦାର—3. China rose.

୪ । ଝଗର ଫୁଲ—4. The Coronaria (flower).

ପିଣ୍ଡଫଳା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପିଡା ଲାଉ—
Pinḍaphalā Bitter gourd.

ପିଣ୍ଡବୀଜ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯାହାର ବୀଜ ପିଣ୍ଡ ବା ଗୋଲ)—
Pinḍabīja କନଅର ଗଛ—Bastard Oleander.
(ପିଣ୍ଡବୀଜକ—ଅନ୍ୟରୂପ) yellow oleander.

ପିଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଶରୀର ରୂପକ ସମ୍ଭାର—
Pinḍa brahmāṇḍa The body imagined to be the universe.

ଏ ପିଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସ୍ୱାମୀ ଅର୍ଗାରେ ରହିଲା ।
ସ୍ୱାଗୀ, ବ୍ରହ୍ମନରୂପଙ୍କ ଗୀତା ।

ପିଣ୍ଡଭାକ୍—ସ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ପିଣ୍ଡ+ଭଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Pinḍabhāk ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ପିଣ୍ଡକୁ ଯେଉଁ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି—(ancestors) Partaking of or receiving funeral cakes offered by the descendants.

ପିଣ୍ଡଭାଗୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପିଣ୍ଡ+ଭଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍+ଇନ୍;
Pinḍabhāgī ୧ମା. ୧ବ; ପିଣ୍ଡଭୁଗିନ୍ ଶବ୍ଦ)—ପିଣ୍ଡଭୁକ୍
(ପିଣ୍ଡଭୁଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦେଖ)—Pinḍabhāk (See)

ପିଣ୍ଡମୂଳ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
Pinḍamūla ୧ । ଗର୍ଜର; ଗାଜର—1 Carrot.
୨ । ଶାଲଗମ୍ (ହ. ଶ.)—2. Turnip.

ପିଣ୍ଡରୋଗ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେଉଁ ରୋଗ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Pinḍa roga ଦେହର ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହିଅଛି (ହ. ଶ.)—1. A chronic disease.
୨ । କୁଷ୍ଠ ରୋଗ (ହ. ଶ.)—2. Leprosy.

ପିଣ୍ଡଲେପ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପିଣ୍ଡ+ଲେପ) --
Pinḍalepa ଲେପ ଭଳି; ପିତୃ,ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦେବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଉପରର ୩ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଛୋଟ ପିଣ୍ଡମାନ ଦିଆଯାଏ—Smaller rice cakes offered to one's great great grand-fathers, his father and grand-father during a Śrāddha.

ପିଣ୍ଡଲୋପ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପିଣ୍ଡ+ଲୋପ)—୧ । ବଂଶ ଲୋପାଦ
Pinḍalopa ଜନିତ ପିତୃ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ପିଣ୍ଡ ଦାନ ବନ୍ଦ ହେବା—1. The cessation of funeral offering due to the extinction of a family.
୨ । ନିର୍ବଂଶ ଅବସ୍ଥା—2. Extinction of a family.

ପିଣ୍ଡ ଲୋପ ହେବା—ବୁଲ ବୁଡ଼ିଯିବା; ନିର୍ବଂଶ ହେବା—
Pinḍa lopa hebā The extinction of a family.
पिंड लोप होना ପାଙ୍ଗଶ ଅସ୍ତଂ ଦେଇଛନ୍ତୁ ଶାପ
ଅସ୍ମେ ମଲେ ଅସ୍ମର ପିଣ୍ଡ ହେବ ଲୋପ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଅନୁଶାସନ ।

ପିଣ୍ଡା—ସ. ବ. (ପିଣ୍ଡ+ଅ)—
Pinḍā ୧ । ଇସ୍ପାତ—1. Steel.
୨ । କସ୍ତୁରୀବତ୍ତେଷ—2. Musk.
୩ । ହଳଦୀ (ହ. ଶ.)—3 Turmeric.
୪ । ବଂଶପତ୍ରୀ; ବାଉଁଶ ପତ୍ରଆ ଘାସ (ହ. ଶ)—
4. A kind of grass.
ବାରାନ୍ଦା ଦେ. ବ. (ସ. ପିଣ୍ଡା)—ଘର ଭାଗ; ଉରଣ୍ଡା—
बसारा, बरांडा Veranda; portico.

ପିଣ୍ଡାବସା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କାମ କରବାକୁ ଘରୁ ନ
Pinḍābasā ବାହାର ସବୁଦା ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସିଥାଏ)—
ଅଳସୁଆ; ନଖଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Idle (person).

ପିଣ୍ଡାୟସ—ସ. ବ—ଇସ୍ପାତ—
Pinḍāyasa Steel.

ପିଣ୍ଡାର—ସ. ବ—୧ । ଶାକବତ୍ତେଷ—
Pinḍāra 1. A kind of pot herb.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତଳ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ । ହ. ଶ.]
୨ । କ୍ଷପଣକ (ହ. ଶ.)—
2. A Buddhist mendicant.
୩ । ଗୋପ; ଗୋରୁ ଜଗୁଆଳ (ହ. ଶ.)—
3. Cowherd.
୪ । ବକଙ୍କତ ବୃକ୍ଷ (ହ. ଶ.); ଉଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)
4. Bhaiñcha (See)

ପିଣ୍ଡାରକ—ବ—୧ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରଦେଶକୁ ଦ୍ୱାରକାସ୍ଥିତ ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥ-
Pinḍāraka ବତ୍ତେଷ—1. Name of a place of pilgrimage in W. India.
[ଦ୍ର—ଏହା ଗୁଜରାଟରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଏକ କୋଶ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣ, ଲିଙ୍ଗ ପୁରାଣ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରତତ୍ତ୍ୱରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏ ତୀର୍ଥରେ ସ୍ନାନ କର ପାଣ୍ଡବ ଗୋଦ୍ଦତ୍ୟା ପାପରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଥିଲେ । ହ. ଶ.]
୨ । ବସୁଦେବ ଓ ରୋହିଣୀଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—
2 Name of a son of Basudeba.
୩ । ନାଗବତ୍ତେଷ (ହ. ଶ.)—
3. Name of a mythological serpent.

ପିଣ୍ଡାରୀ—ଦେ. ବ. (ହି. ପିଣ୍ଡାରୀ, ମ. ପେଣ୍ଡାରୀ, ଭୁଲ ଓ ପେଣ୍ଡ=ଦ୍ୱାଡ଼,
Pinḍārī ଦ୍ୱାଡ଼ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ ଦସ୍ୟୁ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦିରେ
पिंडारी ମଧ୍ୟଭାରତରେ ଲୁଣ୍ଠନାଦି ଉପଦ୍ରବ କରୁଥିବା ଦସ୍ୟୁ-
ଦଳ—The Pindarees; hordes of robbers who infested central India in the 18th century.

[ଦ୍ର—ପିଣ୍ଡାରୀମାନେ କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ନ ଥିଲେ । ଲୁଣ୍ଠନରୁ ପିଣ୍ଡାରୀ ବୋଲିସାରୁ ଥିଲା । ମରହଟ୍ଟା, ଅଫଗାନ୍ ଆଦି କେତେକ ଜାତିର ଲୋକ ଏହି ଦଳଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ରାଜ୍ୟ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୈନ୍ୟଦଳ ନ ଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଏମାନେ ମଧ୍ୟଭାରତରେ ଲୁଣ୍ଠପାଟ କର

Digitized by srujanika@gmail.com

ବିଶେଷ ଉପଦ୍ରବ କରୁଥିଲେ । ଅମୀର ଖାଁ ପିଣ୍ଡାରୀମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର ଥିଲେ । ଲର୍ଡ଼ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ୧୮୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବିପୁଳ ସୈନ୍ୟ ନେଇ ଏମାନଙ୍କୁ ଘେରିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଦଳପତି ଅମୀର ଖାଁ ଗ୍ୱାଲିୟରାଧିପତିଙ୍କ ସହ ସନ୍ଧି ହେଲେ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଅମୀର ଖାଁଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଅବଧ୍ୟ ହଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ନବାବ । ପିଣ୍ଡାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ସର୍ଦ୍ଦାର ଚତୁର ଖାଁ ଅରଣ୍ୟକୁ ପଳାଇ ଯାଇ ବ୍ୟାଘ୍ର ମୁଖରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିଲେ । ତୃତୀୟ ସରଦାର କରୀମ ଖାଁ ଧଉଡ ହୋଇ ଇଂରେଜଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେବାରୁ ଏହାଙ୍କୁ ସଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ବସ୍ତି ଜିଲ୍ଲାରେ କେତେକ ଜମି ବଂଶାନୁକ୍ରମେ ଜାଗିର ଦିଅଗଲା । ଏହିପରି ପିଣ୍ଡାରୀମାନଙ୍କ ଦଳ ଧ୍ୱଂସ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ।— ଗୋଲାଲାଲ ଦାସ. ମିଡ୍ଲ୍ ଗ୍ରଡ ଇତିହାସ ।]

ପିଣ୍ଡାର୍କ—ଦେ. ବ—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ପିଣ୍ଡାରକ (ଦେଖ)—
Piṇḍārka — Piṇḍāraka (See)

ବରାହ ତୀର୍ଥ ପ୍ରବେଶିଲେ । ପିଣ୍ଡାର୍କ ତୀର୍ଥ ସ୍ନାନ କଲେ ।
ରୂପକ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।

ପିଣ୍ଡାଳୁ(ଳୂ)—ସ. ବ—ବାଉଖୋଜଆ ଦେଶୀଆଳୁ—
Piṇḍāḷu(ḷū) — Yam; sweet potato; Discova Globosa; Batatas Esculatus.

ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ପିଣ୍ଡାଳକ, ପିଣ୍ଡ କନ୍ଦ, ସ୍ପର୍ଶ କନ୍ଦ, କନ୍ଦଗ୍ରନ୍ଥି, ପିଚ୍ଛିଲ ଓ ସ୍ୱାଦୁକନ୍ଦକ—
ଚୁବଡ଼ୀଆଳୁ
ସୁଥନୀପିଁଡ଼ିଆ; ଶକ୍ତାଳୁ, ରତାଳୁ
ମ. ରତାଳ୍ଲେ
ଗୁ. ରତାଳୁ
ତେ. ଚରଗେଡ଼
ତା. ସାମଂସ୍ପୋଙ୍ଗଂ

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ବାଟ ଗୋଡ଼ାଇଲ ଭଳି ଗୋଲ; ଏହା ଆଳୁକୁ ଛଅଣ କରି ଖିଆଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ବୃଷ୍ୟ, ସନ୍ତର୍ପଣ । ଏହା ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଦାହ, ଶୋଷ ଓ ପ୍ରମେହ ନାଶକ ।]

ପିଣ୍ଡାହ୍ୱା—ସ. ବ—ନାଡ଼ୀ ହିଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)—
Piṇḍāhwā — Nārḍi hingu. (See)

ପିଣ୍ଡି (ଧାତୁ)—ସ—ପିଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)—
Piṇḍi(root) — Piṇḍa (root) (See)

ପିଣ୍ଡି—ସ. ବ—(ପିଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + ଇ)—୧ । ଚକ୍ରନାଭି; ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ—1. The nave of a wheel.
Piṇḍi

୨ । ଗୋଡ଼ର ପାପୁଲି—2. The instep.
୩ । ଆଣ୍ଠୁର ଗୋଲ ହାଡ଼—3. Knee bone.
୪ । ଗୋଡ଼ର ଚଣ୍ଡା; ଗୋଡ଼ର ପେଣ୍ଡା—
4. The calf of the leg.
୫ । ଗୋଟ ଗୁଣ୍ଡା—
5. A mouthful of food made up into a ball.
୬ । ଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଥିବା ବଇଠ—
6. Pedestal for the image of a Deity.
୭ । ବେଦୀ; ପୀଠ—7. Altar; platform.
୮ । ଚିଣ୍ଡା—8. Veranda.
୯ । ଖଜୁର କୋଳ—9. Date fruit.
୧୦ । ଲାଉ—10 Gourd; pumpkin.
୧୧ । ଗୋଟେ ପିଣ୍ଡୁଳା—
11. A small round ball or lump.

ପିଣ୍ଡୀ ଦେ. ବ—(ସ. ପିଣ୍ଡ)—୧ । ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ ହାଣ୍ଡି ଆଦି
ପିଢ଼ି ରଖିବା ପାଇଁ ମଲା ଥିବା ଉଚ୍ଚ ବେଦୀ; ଚଙ୍ଗଡ଼ା—
1. An earthen platform with circular grooves to put cooking pots on.
୨ । ଗଛମୂଳେ ବନ୍ଧାଯିବା ବେଦୀ (ଏଥିରେ ଲୋକ ବସନ୍ତି)—
2. A platform raised at the foot of a tree.
୩ । ଏକ ମାଳାଲ ପାଇଖାନାରେ ହାଡ଼ା ଫେରିବା ବେଳେ ଭେର ହୋଇ ବସିବା ପାଇଁ ନର୍ମିତ ଇଟା ବା ପଥରର ବଇଠି—3. Blocks of brick or stone raised in a latrine to rest one's feet on.

ପିଣ୍ଡିକ ଦୀକ୍ଷିତ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବଲ୍ଲଭାଥପୁର ଶାସନର
Piṇḍika dīkshita — ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚ ବଂଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Name of a Brāhmaṇa of high family of Puri district who performed Jajna.

[ଦ୍ର—ଏ ପୂର୍ବେ ସଜ୍ଞ କର ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଦୀକ୍ଷିତ ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ।]

ପିଣ୍ଡିକ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖୋରଧାବାସୀ ଜଣେ କବି—
Piṇḍika śrichandana — A poet of Khordhā.

[ଦ୍ର—'ମୁକୁନ୍ଦମାଳା' ଓ 'ବସନ୍ତରାସ' ଏ କବିଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ—ଆରଣ୍ୟ. ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ପିଣ୍ଡିକା—ସ. ବ. (ପିଣ୍ଡ + କ + ଆ)—୧ । ପିଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Piṇḍikā — 1. Piṇḍi (See)
୨ । ବଡ଼ ଆବୁ; ଗୋଟାଳଆ ମାଂସବୃଦ୍ଧି—
2. Round fleshy swelling.
ଦେ. ବ—୧ । ଦେବତାଙ୍କ ପାଦପୀଠରେ ଦର୍ଶକ ଦର୍ଶନ କଲା ବେଳେ ଦେବା ଭେଟି—
1. Present given to a Deity at the pedestal when a person pays a visit.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଶୀଭୂତ କରିବା ଭେଟି ବା ଉତ୍କୋଚ—
2. Present or bribe given to a person.
୩ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ଦାନାବନ୍ଧିଥିବା କସ୍ତୁରୀ (କବରୀଜ ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—3. Musk with big grains.
୪ । ଗେଣ୍ଡାମ୍ଳିକା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର); ତନ୍ତୁଳ—
4. Tamarind.

ପିଣ୍ଡିକା ଚଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲା-
Piṇḍikā chardhā(rdhe)ibā — ବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଦପୀଠରେ ଭେଟି ରଖିବା—1. To place a gift of money at the pedestal of a Deity.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧନାଦି ଭେଟି ବା ଉତ୍କୋଚ ଦେବା—
2. To give a present or bribe to a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଣ୍ଡି(ଣ୍ଡୀ)ଖର୍ଜୁର(ଳ)—ଫ. ବ—ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜୁର (ଦେଖ)
Piṇḍi(ṇḍī)kharjura(rī) Piṇḍa kharjura (See)

ପିଣ୍ଡିତ—ଫ. ବଣ. (ପିଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ତ)—
Piṇḍita ୧ । ପିଣ୍ଡାକୃତ କରାଯିବା; ସଦ୍ଦଟ—
1. Rolled into a ball.
୨ । ସାନ୍ଦ୍ର; ଘନ—2. Dense.
୩ । ରାଶୀକୃତ—3. Heaped up; consolidated.
୪ । ଗୁଣିତ—4. Multiplied.
୫ । ମିଶାଣ କରାଯାଇଥିବା—5. Added up.
ଫ. ବ—୧ । ଶିଲାରସ (ହି. ଶ)—1. Styrax; benzoin.
୨ । କଂସା (ହି. ଶ)—2. Bell metal.
୩ । ଗଣିତ (ହି. ଶ)—3. Mathematics.

ପିଣ୍ଡିତାର୍ଥ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ପିଣ୍ଡିତ+ଅର୍ଥ)—କୌଣସି ବାକ୍ୟର ବା
Piṇḍitārtha ବାକ୍ୟସମୂହର ସ୍ଥୂଳାର୍ଥ—The consolidated meaning of a whole passage (Apte).

ପିଣ୍ଡିଲ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ପିଣ୍ଡି+ଳ)—୧ । ମୋଟା ଗୋଡ଼ରଣ୍ଡା-
Piṇḍila ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Having large calves (ପିଣ୍ଡିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (Apte).
୨ । ଗଣନାରେ ଦକ୍ଷ—2. Skilled in calculations (Apte).
ଫ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଗଣକ; ଜ୍ୟୋତିଷ—
1. Astronomer; fortune-teller.
୨ । ପୋଲ; ସେତୁ—2. Bridge.
୩ । ମାଟିଗଦା; ସ୍ତୂପ—3. Mound.

ପିଣ୍ଡିଶୂର—ଫ. ବ. ପୁଂ—ପିଣ୍ଡୀଶୂର (ଦେଖ)
Piṇḍiśūra Piṇḍīśūra (See)

ପିଣ୍ଡୀ—ଫ. ବ. (ପିଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ଈ; ପିଣ୍ଡ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Piṇḍī ୧ । ପିଣ୍ଡି (ଦେଖ)—1. Piṇḍi (See)
୨ । ପିଣ୍ଡୁଳ—2. Ball; circular packet; roll.
୩ । ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜୁର (ଦେଖ)
3. Piṇḍa kharjura (See)
୪ । ଭିକ୍ଷୁକ—4. Beggar.
୫ । ପିଣ୍ଡଦାତା—5. One who offers funeral cakes to the manes.
୬ । ଏକ ପ୍ରକାର ଡଗର ଫୁଲ (ହି. ଶ.)—
6. A kind of Tagara flower.
ଫ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଦେହଧାରୀ—1. Having a body.
୨ । ପିଣ୍ଡଭୁକ୍—2. Partaking of funeral cakes of rice.

ପିଣ୍ଡୀକରଣ—ଫ. ବ. (ପିଣ୍ଡ+ଅଭୂତ ଭାବରେ କୃ+କରଣ)—
Piṇḍīkaraṇa ଗଦା କରିବା—Gathering into a heap.

ପିଣ୍ଡୀକୃତ—ଫ. ବଣ. (ପିଣ୍ଡ+ଅଭୂତ ଭାବରେ କୃ+କୃତ)—
Piṇḍīkṛuta ୧ । ମେଞ୍ଚା କରି ଯାଇଥିବା—
1. Made into a lump.
୨ । ଗୁଣ୍ଡା ବଳାଯିବା—2. Rolled into a ball.
୩ । ବଳା ଯାଇଥିବା—3. Pressed together.
୪ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ରାଶୀକୃତ—
4. Concentrated at one point.
୫ । ରାଶୀକୃତ—5. Heaped up.

ପିଣ୍ଡୀତକ—ଫ. ବ.—୧ । ତୋଲକ (ଦେଖ
Piṇḍītaka 1. Ṭolaka (See)
କବରୀଜ ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଡଗର ଫୁଲ (ହି. ଶ.)—
2. A kind of Tagara flower.
୩ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ (ହି ଶ.)—
3 Bushy Gardenia (tree).

ପିଣ୍ଡୀପୁଷ୍ପ—ଫ. ବ.—ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—
Piṇḍīpushpa The Asoka tree.

ପିଣ୍ଡୀଭୂତ—ଫ. ବଣ—(ପିଣ୍ଡ+ଅଭୂତ ଭାବରେ କ୍ୱି+ଭୂତ)—ଏକତ୍ର
Piṇḍībhūta ବଳାଯାଇ ଗୋଟା କରାଯାଇଥିବା—Made or pressed into a lump; conglomerated.

ପିଣ୍ଡୀର—ଫ. ବଣ—(ପିଣ୍ଡ+ଇର)—ଶୁଖିଲା, ସାରସ—
Piṇḍīra Sapless; dry.
ଫ. ବଣ—୧ । ସମୁଦ୍ର ଫେଣ—
1. Cuttle fish bone.
୨ । ଡାଳମ୍—2. Pomegranate.
୩ । ଲହଡ଼ା ଆଘାତରେ ଜନ୍ମିବା ଫେନ—
3. Foam of the sea.

ପିଣ୍ଡୀଶୂର—ଫ. ବ. ପୁଂ—(ପିଣ୍ଡି=ଆପଣା ପିଣ୍ଡାରେ ଶୂର=ସାର; ଭୁଲ—
Piṇḍī śūra ଉଦ୍ଦ ଲୁଗା)—୧ । ଯେ ଆପଣା ଦୁଆର ମୁହଁରେ ସାରତ୍ୱ ଦେଖାଏ କନ୍ତୁ ବାହାରକୁ ଗଲେ ଜ୍ୱରୁ; ଗେଦ୍ଦେଶ୍ୱର; ଉଦ୍ଦଲୁଚା—1. A person who brags of his bravery at his threshold; a braggart.
୨ । କାପୁରୁଷ—2. A coward; poltroon.
୩ । (ପିଣ୍ଡୀ = ଅର୍ଦ୍ଧପିଣ୍ଡ ଖାଇବା ବିଷୟରେ ଶୂର=ସାର) ଭୋଜନ-ପଟୁ; ପେଟୁ—3. A glutton; a greedy person.

ପିଣ୍ଡୁଳା—ଦେ. ବ—(ଫ. ପିଣ୍ଡ)—୧ । ଗୋଲାକାର କରାଯାଇଥିବା ମାଟି
Piṇḍulā ବା କାଦୁଅ—1. A lump of clay.
ପିଣ୍ଡା ଉଦାହ ମାଟି ପିଣ୍ଡୁଳାହ
ପିଂଡ଼ା, ପିଂଡ଼ୋ ଜୀବନ ଉତ୍ତେ ଦୁନ୍ତି ଦସ—ଜଗନ୍ନାଥ ଦୁଗଦତ ।
୨ । ଗୋଲା—2. A ball; a round lamp.
ପୁଣି ମାଂସ ପିଣ୍ଡୁଳାକୁ ସେ ମଡାଇ।ଣ
ଜଳ ପିଣ୍ଡଣ କଲ୍ଲଲେ ଶଉଠାଣ—
ବୃନ୍ଦାବଂଦ. ମଡାଇତ—ଅବ ।

ପିଣ୍ଡୁଳି—ଦେ. ବ—(ଫ. ପିଣ୍ଡୁ)—ପିଣ୍ଡୁଳା (ଦେଖ)—
Piṇḍuli Piṇḍulā (See)

ପିଣ୍ଡୋଳା—ଦେ. ବ—ପିଣ୍ଡୁଳା (ଦେଖ)
Piṇḍolā Piṇḍulā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଣ୍ଡୋଳି—ସ. ବ. (ପିଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ଓଳ)—
Piṇḍoḷi ଖାଇ ସାରିବା ପରେ ଖାଇବା ପତ୍ରରେ ବଳ ପଡ଼ି ରହି ଯାଇଥିବା ଉତ୍ତମ ଖାଦ୍ୟ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟାବଶେଷ; ଉତ୍କ୍ରୋଛିତ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ—Orts; leavings of a meal.
ଦେ. ବ—ପିଣ୍ଡୁଳା (ଦେଖ)—Piṇḍuḷā (See)

ପିଣ୍ୟାକ—ସ. ବ. (ପିଷ୍ ଧାତୁ=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅକ; ନପାଉନ)—
Piṇyāka ୧ । ଗୁଣ୍ଡି ବା ସୋରିଷର ପିଡ଼ିଆ—
1. Oil cake of sessamum or mustard.
୨ । ପିଡ଼ିଆ—2. Oil cake.
୩ । ହେଙ୍ଗୁ—3. Asafœtida.
୪ । ସିଲ୍ଲକ—4. Frankincense.
୫ । ଯାଫ୍ରାନ—4. Saffron.
୬ । ଶିଳା ଜତୁ (ହି. ଶ.)—6. Bitumen; benzoin.

ପିତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ପିତା; ତିକ୍ତ—
Pit Bitter (in taste)

ପିତ୍‌କୁରୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତିକ୍ତତା—
Pitkuruā Bitter taste; bitterness in taste.

ପିତ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିତ୍)—୧ । ପିତ୍ତ; ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ—
Pita 1. Bile.
ପିତ୍ତ पित्त
୨ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ପୀତାମ୍ବର ଓ ପୀତାମ୍ବରୀ ଆଦର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling Pitāmbarī and Pitāmbara etc.

ପିତ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ପିତ୍ତ ଉଠିବା (ଦେଖ)
Pita uṭhibā Pitta uṭhibā (See)

ପିତଃ—ସ. ସମ୍ବୋ (ପିତୃ ଶବ୍ଦର ସମ୍ବୋଧନ ରୂପ)—ହେ ପିତା—
Pitaḥ Oh father.

ପିତ କେରାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ପିତ୍ତ ଥିବା ସାନ କେରାଣ୍ଡି ମାଛ—
Pita kerāṇḍi Small species of Kerāṇḍi.
(ପିତାଁକେରାଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପିତା ମାଛ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

ପିତ ଖସାଇବା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.କ୍ରି—ପିତ୍ତ ଖସାଇବା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pita khasāibā (etc) Pitta khasāibā etc. (See)

ପିତର—ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ; ସ. ପିତୃ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ବହୁବଚନ; ପିତରଃ)—
Pitara ପିତୃ ଲୋକ; ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣ—
One's deceased ancestors.
ଯଜ ଧାତ୍ୟ ପିଣ୍ଡାଚ ଗୃହ୍ୟକ ପିତର ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈ. ମହାଦ୍ୱାରତ. ଅନ୍ତ ।

ପିତଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିତ୍ତଳ)—
Pitaḷa ୧ । ପିତ୍ତଳ; ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁବିଶେଷ—
ପିତଳ पीतल 1. Brass.
୨। ପିତ୍ତଳରେ ନର୍ମିତ ପରମାଣ ପାତ୍ର; ଗଡ଼ୁଣୀ—
2. A measure made of brass.

ପିତଳ କାନ—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Pitaḷa kāna ୧ । ଦୂରରୁ ଭୁନ ଭୁନ କଥା ଶୁଣି ପାରିବାର ଶକ୍ତି—
1. The power of hearing a very low voice from afar.
୨ । ଚୁଗୁଲ ଶୁଣିବାର ଅଭ୍ୟାସ—
2. Habit of hearing back bitings.

ପିତଳିଆ—ସ. (ପିତ୍ତଳ)—ପିତଳ ପରି—
Pitaḷiā Like brass.
पीतली, पीतला

ପିତା—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା; ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପିତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା ବହୁବଚନ ୧ ବଚନ)—
Pitā ୧ । ବାପ; ଜନକ—1. Father.
୨ । (ସ. ଦ୍ୱିବଚନ)—ପିତା ମାତା ଉଭୟ—Parents.
୩ । (ସ. ବହୁବଚନ)—ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକବାସୀ ପିତୃ ଲୋକ—
Manes.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥା—ଅଗ୍ନିଷ୍ୱାତ୍ତ, ବର୍ହିଷଦ, ସୁଭାସ୍ୱର, ଆଜ୍ୟପ, ଉପହୂତ, କବ୍ୟାଦ ଓ ସୁକାଳିନ ।
ଅନ୍ୟ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଶବ୍ଦର ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଯଥା—ସଂସ୍କୃତ—ପିତୃ, ପାର୍ସି—ପଦର୍, ଗ୍ରୀକ୍—ପାଟେର୍, ଲାଟିନ୍—ପାଟର୍, ଜର୍ମାନ୍—ଫାଡେର୍, ଇଂରେଜ—ଫାଦାର୍ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମଦାତା, ଅନ୍ନଦାତା, ଉପନୟନଦାତା, ଶ୍ୱଶୁର, ସାକ୍ଷାଗୁରୁ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଏମାନେ ପିତାଙ୍କ ପରି ।
ସମାସରେ 'ପିତା'ଠାରେ ପିତୃ ଶବ୍ଦ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ପିତୃସ୍ୱସା, ପିତୃଧନ ଇତ୍ୟାଦି ।]
ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ତରକାରୀରେ ନିମ୍ବ ଆଦି ପିତା ବସାଯାଇ ତିକ୍ତ ସ୍ୱାଦ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ—1. A curry flavoured with bitter leaves (e. g. Neem).
ସୁକ୍ତାନି
ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୨ । ପୀତାମ୍ବର ଓ ପୀତାମ୍ବରୀର ଡାକ ନାମ—
1. A name by which Pītāmbara or Pītāmbarī is called.

ତିତୋ ଦେ. ବଣ. (ସ. ପିତ୍ତ; ତିକ୍ତ)—
୧ । ତିକ୍ତ—1. A bitter taste.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତିକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ପରି ଯାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଖରାପ ଲାଗେ; କଟୁ—2. Bitter; disagreeable.
ବଚ୍ଚାଷରେ କଡ଼ କେଥ୍ୟ ଭାଇ ପିତା କର
ତୁହି ନ ତୁହି କୋଗୋଇ ବାଣୀ ପିତା ସର । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପିତା ଆଳୁ—ଦେ. ବ—ଟୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Pitā āḷu Ṭungā (See)

ପିତା କୋରମା—ଦେ. ବ. (ସ. କୂଟଜ)—କୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
Pitā koramā Koruāñ (See)

ପିତା କୋରୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସ. କୂଟଜ)—କୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
Pitā koruāñ Koruāñ (See)
(ପିତା କରୁଆ, ପିତା କରୁଇ, ପିତା କରୋଇ, ପିତା କରେଇ, ପିତା କୁଡ଼େଇ, ପିତା କୋଡ଼େଇ, ପିତା କୋରେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତା ଗହମା—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟଶାକ;
Pitā gahamā ପିତା ଶାଗ—A kind of bitter leaf.

ପିତାଜାମୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଭାତଜାମୁ (ଦେଖ)
Pitājāmu Bhātajāmu (See)

ପିତାଟିଆ—ଦେ. ବଣ—ଈଷତ୍ ତିକ୍ତ ସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—
Pitāṭiā Of slightly bitter taste.

ପିତାତରଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ତିକ୍ତ ଭୁଣ୍ଡିକେଶୀ)—
Pitātarar̤dā ଜଳି ପର ତିକ୍ତସ୍ୱାଦ ଏକପ୍ରକାର ଆରଣ୍ୟ ଲତାଫଳ—A cucurbitaceous fruit growing wild; Luffa-amera; Luffa-pluckiliana (Haines).
ସ. ତିକ୍ତକୋଶାତକୀ, ତିକ୍ତକୋଶାତକୀ, କୃତବେଧନ କଟୁତୁଣ୍ଡୀ, ତିକ୍ତତୁଣ୍ଡୀ ତିତାତରୁଇ; ଟେଟାଟେଙ୍ଗେଲ; ତେଲକୁଚା; ତିତାପରୋଲ କଟୁତରାଇ ଝିଙ୍ଗା
ତେ. ତେତାସ୍ପାର, ତେଦୁଦୋଣ୍ଡା.
ଗ. ବୋଦକାଜଲି, ପିତ୍ତୋରଡ଼ା, ପିତ୍ତମଟକା
(ପିତାତୋରଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିତାତରଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପିତାତରଡ଼ା (ଦେଖ)
Pitātaral̤ā Pitātarar̤dā (See)

ପିତାତଅଣ—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ତରକାରୀରେ ନମ୍ବଆଦ ପିତା ମିଶାଯାଇ ଥାଏ—Curry flavoured with bitter ingredients.
Pitātiaṇa

ପିତାଦତ୍ତା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପିତୃଦତ୍ତା)—ପିତୃଦତ୍ତା (ଦେଖ)
Pitādattā Pitr̤udattā (See)
ପିତାଦତ୍ତା ଜନନୀ ଗୁଳଦତ୍ତା ପୃଥ୍ୱୀ । ପ୍ରବଚନ ।

ପିତାନଲିତା—ଦେ. ବ—ନଳତାପିତା—
Pitānal̤itā The leaves of the bitter jute plant.
[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

ପିତାପାଣି—ଦେ. ବ—ବର୍ଷାଋତୁର ପ୍ରଥମ ଅସର୍ ବର୍ଷା—
Pitāpāṇi The first shower of a season; the first monsoon shower of the year.
ପହିଲୁ ଅଷାଢ ସିମିତ ନଇରେ ପିତାପାଣି ବଢ଼ିବ
ନାଥ ମେଇଦେବେ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପିତାପାଣିଆ—ଦେ. ବ—ପିତାପାଣି (ଦେଖ)
Pitāpāṇiā Pitāpāṇi (See)

ପିତାପିତା—ଦେ. ବ—ବରସ—Pale
Pitāpitā ଯଥା—(ସେ ମୁହଁ ପିତାପିତା କରିଛୁ ।)

ପିତାପୁତ୍ର—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ବାପ ଓ ପୁଅ—
Pitāputra Father and son.

ପିତାପୋଇ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପିତାପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଜଙ୍ଗଲପୋଇ—
Pitāpoi A kind of creeper.

ପିତାବାଲ୍‌ଜି—ଦେ. ବ. (କନ୍ଧୁଷା)—ପ୍ରଧାନ ଦେବତା; ପରମେଶ୍ୱର;
Pitābāl̤ji ସବୁ ଦେବତାଙ୍କର ପିତା—
The great father God.

ପିତାମଇତା—ଦେ. ବ. (ସ. କନ୍ଦୁଭୁଣ୍ଡୀ)—
Pitāmaitā ପୋଟଳ ଜାତୀୟ ଆରଣ୍ୟ ଲତାଫଳ ବିଶେଷ—
କଟୁତରାଇ; ତିକ୍ତପଲତା A bitter variety of Paṭola.

ପିତାମଶିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋଲ ଆଳୁ ପରି ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟମୂଳ—A kind of wild root like potato.
Pitāmaśiā
[ଦ୍ର—ଗଛ ଆଳୁ ଲତାପରି ମାଡ଼ିଥାଏ । ମୂଳକୁ ଗରିବ ଲୋକେ (ଶବର, କନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି) ମନ୍ୱର କାଳରେ ପାଣିରେ ସିଝାଇ ଖାଇ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ପିତାମହ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପିତୃ+ପିତାଙ୍କ ପିତା ଅର୍ଥରେ ଅମହ)—
Pitāmaha ୧ । ପିତାଙ୍କ ପିତା; ଜେଜେବାପ—
1. Paternal grand-father.
୨ । ସୁରଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā.
(ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକେ ତାହାଙ୍କୁ ପିତାମହ ବୋଲି ନର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି ।)
୩ । ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି—3. Dakshya Prajāpati.

ପିତାମହୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିତାମହ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଜେଜେମା; ବଡ଼ମା—
Pitāmahī Paternal grand-mother.

ପିତାମାଛ—ଦେ. ବ—ପିଣ୍ଡକେରାଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Pitāmāchha Pitakerāṇ̣di (See)

ପିତା ମାତା—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ବାପ ଓ ମା; ଜନକ ଜନନୀ—
Pitā mātā Father and mother; parents.

ପିତା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନମ୍ବପତ୍ର ଆଦକୁ ଭଜା ତୈଳରେ ମିଶାଇ
Pitā māribā ତରକାରୀକୁ ତିକ୍ତସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ କରିବା—
To flavour a curry with bitters.

ପିତାଲାଉ—ଦେ. ବ. (ସ. ତିକ୍ତ ଓ ଅଲାବୁ)—
Pitālāu ତିକ୍ତସ୍ୱାଦୁବିଶିଷ୍ଟ ଅଲାବୁ ଜାତୀୟ ଫଳ—
ସ. କଟୁତୁମ୍ବୀ ତିତାଲାଉ ततलौआ Bitter gourd.

ପିତା ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତିକ୍ତ ବୋଧ ହେବା—
Pitā lāgibā 1. To taste bitter.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ, କୌଣସି ବିଷୟ) ଅସୁଖକର ବୋଧ ହେବା—
2 (Fig) To feel unpleasant.
ଘରଣର ଗୁଣୀ ହେରୁ, ଯେଣେ ପିତା ଲଗୁଚ
ମାଳବିକା ଦାଶ. ପିଲଙ୍କସ୍ୱନ୍ୟୁଦ୍ଧ ।

ପିତାଳି—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ସାନକେରାଣ୍ଡି ମାଛ—
Pitāl̤i A kind of small fish.

ପିତାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ପିତାଟିଆ (ଦେଖ)
Pitāl̤iā (ପିତୁଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pitāṭiā (See)

ପିତାଳୁ—ଦେ. ବ—ପାଣିଗମ୍ଭାରି (ଦେଖ)
Pitāl̤u Pāṇigambāri (See)

ପିତାଶ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସ. ପିଶାଚ)—୧ । ପିଶାଚ—
Pitāśa 1. Fiend.
(ପିତାଶୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଇଂ. ପିକେକ୍ସ)—ଗଇନ୍ତୀ, ଦୁଇପାଖରେ ମୁନ ଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି କୁରାଢ଼ି—2. Pickaxe.
ଦେ. ବଣ—୧ । ପୈଶାଚିକ—1. Fiendish.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତାଶଖିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଅଭିଶାପ—
Pitāśakhiā A curse given to males.
(ପିତାଶଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତା ଶାଗ—ଦେ. ବ—ପାଣି ମରସାଇଥିବା ପଡ଼ିଆରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ-
Pitāśāga ପ୍ରକାର ଉତ୍ତମ ବର୍ଷାସୁ ଶାକ—A pot herb
ସ. ଗ୍ରୀଷ୍ମସୁନ୍ଦରକ; ପଣିଜ growing in meadows;
ଗିମିଶାକ, ଗିମାଶାଗ Erythrea Roxburghii;
ଗେନ୍ଦ୍ରା Mollugo spergula.
(Kirtikar)

[ଦ୍ର—ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାମୁଖୀ; ଫୁଲ ଗୋଛେ; ଶୀତ ଦିନେ ଫୁଟେ; ଫଳ ଫାଟିଯାଏ । ଏହା ପିତ୍ତ, କଫ, କାମଳ, ପାଣ୍ଡୁ ଓ ପ୍ଲୀହାନାଶକ ।]

ପିତାଶିଆ—ଦେ. ବଣ—(ସ. ପିଶାଚ)—୧ । ପୈଶାଚକ—
Pitāśiā 1. Fiendish.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.

ପିତା ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବ—ପିଠ କଡ଼ା ହୋଇ ନ ଥିବା କେରଣ୍ଡି ଆଦ
Pitāśukhuā ସାନ ମାଛର ଶୁଖୁଆ—
A kind of small dry fish

[ଦ୍ର—ଏହା ପିତା ଲାଗେ ବୋଲି ଏ ନାମ ।]

ପିତାଶୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପିଶାଚୀ)—ପିତାଶର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pitāśuni Feminine of Pitāśa.
ଅଡ଼ରେ ଅନେକ ପିଟାଶୁଣୀ—ଫଳାରମୋଡ଼ନ ଉମାଣ ଆଠଗୁଣ ।

ପିତ ନାଟ—ଦେ. ବ—(ସ. ପିତୃ ଓ ନୃତ୍ୟରୁ)—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟୋଗଦ୍ୱାରା
Pitināṭa ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲଗାଯିବା କଳକଜ୍ଜିଆ—
Quarrel brought about by magic.

ପିତପାଙ୍ଗୁଳା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳା (ଦେଖ)—
Pitipāṅgulā Pittapāṅgulā (See)
(ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତ ପାଙ୍ଗୁଳିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ପିତ୍ତ ପାଙ୍ଗୁଳା (ଦେଖ)—
Pitipāṅguliā Pitta pāṅgulā (See).
(ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତ ପିତେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପିତ୍ତ)—କ୍ଷୁଧାଜୁର ହୋଇ ଅନ୍ନ
Pitipiteibā ବ୍ୟତୀତ ହେବା—To be distressed by the
(ପିତ୍ତପିତେଇ ମିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) agonies of hunger.

ପିତୃଃ ପୁତ୍ର—ସ. ବ—(ସ. ପିତୃଃ=ପିତାଙ୍କର ପୁତ୍ର)—ଉପଯୁକ୍ତ ବା
Pituhputra ବଖ୍ୟାତ ପିତାଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ର; ବାପର ପୁଅ—
The son of a renowned father; the fit son of a fit father. (Apte)

ପିତୁ ନାଟ—ଦେ. ବ—ପିତ ନାଟ (ଦେଖ)—
Pitunāṭa Pitināṭa (See)

ପିତୁଳା—ଦେ. ବ—(ସ. ପୁତ୍ରିକା, ପ୍ରା. ପୁତ୍ତଳକା)—୧ । ପ୍ରତିମା;
Pitulā (ପିତୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୂର୍ତ୍ତି—1. Image; idol.
ଲେଟେ ସଖାରେ ନ ଉଶି ବୁଟା
ପ୍ରତରରେ ପିସ୍ତଳ ପିତୁଟା—ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ।
ପୁତୁଳ ୨ । ପୁତ୍ତଳିକା; କଣ୍ଢେଇ—2. Doll.
୩ । ଆଖିର ପୁଅ—3. The pupil of the eye.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଖିର ପୁଅ ପରି ଅତି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. (Fig) One's dearest or most beloved person

ପିତୁଳା କନ୍ଦାଇବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ମୁମୂର୍ଷୁ ରୋଗୀର ମୃତ୍ୟୁର
Pitulā kandāibā ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହିବା—
The sheding of tears of a diseased person just before death.
(ଯଥା—ଯାକୁ ପିତୁଳା କନ୍ଦେଇଲାଣି, ଏ ଆଉ ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ)

ପିତୁଳା ଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଘରେ ପିତୁଳାମାନେ ଥାଆନ୍ତି—
Pitulāghara 1. A house where dolls are kept.
୨ । ଦେଉଳର ଚାରି ପାଖରେ ପାର୍ଶ୍ୱଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବସାଇବା
ଘର—2. Small temples where images are set up round a temple.

ପିତୁଳା ନାଟ—ଦେ. ବ—(ସ. ପୁତ୍ତଳ ଓ ନୃତ୍ୟ)—କଣ୍ଢେଇ ନାଟ—
Pitulā nāṭa Doll dancing; puppet show.
ପୁତଳ ବାଜୀ

ପିତୁଳା ପୂଜା—ଦେ. ବ—ଈଶ୍ୱର ଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରତିମା ପୂଜା—
Pitulāpūjā Image worship; idol worship.

ପିତୁଳି—ଦେ. ବ—ପିତୁଳା (ଦେଖ)
Pituli Pitulā (See)
ଦେ. ବଣ—ପିତୁଳିଆ (ଦେଖ)
Pituliā (See)

ପିତୁଳିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ତିକ୍ତରୁ)—
Pituliā ୧ । ପିତାଳିଆ; ଈଷତ୍ ତିକ୍ତ—
ତିତକୁଟେ 1. Slightly bitter in taste.
(ପିତୁଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସ. ପିତ୍ତଳ) ପିତ୍ତଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Brassy; brazen.
୩ । ପିତ୍ତଳ ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—3. Of brassy colour.
୪ । ପିତ୍ତଳ ମିଶ୍ରିତ—
4. Mixed or alloyed with brass.
୫ । ପିତ୍ତଳ ବାସନରେ ରହିବା ଯୋଗୁଁ ଖରାପ ହୋଇ ଯାଇଥିବା
(ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ)—5. That which has become spoiled in taste owing to being kept in a brass vessel.

ପିତୃ—ସ. ବ. (ମୂଳ ଶବ୍ଦ)—୧ । ପିତା (ଦେଖ)
Pitṛu 1. Pitā (See)
୨ । ପିତୃଗଣ—2. The manes.
ଦେ. ବ.—ପିତା—Father.
(ଯଥା—ସେ ମୋର ପିତୃ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ବଚନ ଉଜ୍ଜି ପାରିବି ନାହିଁ ।)

ପିତୃ ଅର୍ଜନ—ଦେ. ବ—ନିଜର ପିତାଙ୍କ ଅର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି—
Pitṛu arjana Paternal acquisities

ପିତୃ ଅର୍ଜିତ—ଦେ. ବଣ—ନିଜର ପିତା ବା ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କ ଅର୍ଜିତ—
Pitṛu arjita Paternal; acquired by one's ancestors; ancestral (property).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତୃ ଋକ୍ଥ—ସଂ. ବ. (ପିତୃ + ଋକ୍ଥ = ସମ୍ପତ୍ତି, ଦାୟ) —
Pitṛu ṛuktha ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି—Paternal property.

ପିତୃକ—ସଂ. ବଣ. (ପିତୃ + କ) —
Pitṛuka ୧ । ପୈତୃକ; ପିତୃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Paternal.
୨ । ପିତୃ ପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ବା ଆଗତ—
2. Handed down from one's ancestors; ancestral.

ପିତୃ କର୍ମ୍ମ—ସଂ. ବ—ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୃତ ଶ୍ରାଦ୍ଧ
Pitṛu karma ଉର୍ଦ୍ଧଶାଦ୍ଧ—Obsequial rites; ceremonies performed to one's ancestors.

ପିତୃ କଳ୍প ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପିତୃ + କଳ୍ପ)—୧ । ପିତୃକର୍ମ୍ମ—
Pitṛu kalpa 1. Obsequial ceremonies.
୨ । ପିତୃଲୋକଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତ୍ୟାଦିଜ୍ଞାପକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ —
ସଂ. ବଣ—ପିତୃ ତୁଲ୍ୟ—Father like.

ପିତୃ କାନନ ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଶ୍ମଶାନ—
Pitṛu kānana Cremation ground; crematory.

ପିତୃ କାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ—ପିତୃକର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
Pitṛu kārjya Pitṛu karma (See)

ପିତୃକୁଳ —ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପିତାଙ୍କ ବଂଶ—
Pitṛukula Paternal line.

ପିତୃ କୃତ୍ୟ—ସଂ. ବ—ପିତୃକର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
Pitṛu kṛuty Pitṛu karma (See)

ପିତୃ କ୍ରିୟା—ସଂ. ବ—ପିତୃକର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
Pitṛu kriyā Pitṛu karma (See)

ପିତୃଗଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Pitṛugaṇa ୧ । ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଗଣ; ବଡ଼ବଡ଼ାଆ; ପିତୃଲୋକ—
1 One's ancestors.
୨ । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କର ୧୫ଟି ଶ୍ରେଣୀ—
2. 15 classes of Progenitors of the universe; the manes.

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନିସ୍ୱାତ୍ତାଦି ସପ୍ତ ଓ ମଞ୍ଚ ପ୍ରଭୃତି ଅଷ୍ଟ ମୁନଙ୍କଠାରୁ ଦେବ, ଦାନବ, ଯକ୍ଷ, ମାନବ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ପିତୃଗଣ ବୋଲିଯାଏ । ଏମାନେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କଠାରୁ ଜାତ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଗଣ ଅଛୁ । ଗରୁଡ଼ପୁରାଣୋକ୍ତ ପିତୃମାନଙ୍କ ନାମ—ବଶ୍ୟ, ବଶ୍ୟଭୁକ୍, ଆଗ୍ରଧ୍ୟ, ଧର୍ମ୍ମ, ଧନ୍ୟ, ଶୁଭ୍ରାସନ, ଭୂମିଦ, ଭୂମିକୃତ୍, ଭୂତ, କଲ୍ୟାଣ, କଲ୍ୟବ, କଲ୍ୟଭର, କଲ୍ୟତରଶ୍ରସ୍, କଲ୍ୟତାଦ୍ୱେତୁ, ଅବଘ, ମଦ୍ୱାନ, ମଦ୍ୱାସ୍ୱା, ମହତ, ମହମାବାନ୍, ମଦ୍ୱାବଲ ।]

ପିତୃ ଗୃହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । କନ୍ୟାର ବାପଘର—
Pitṛu gṛuha 1. The house of a bride's father.
୨ । ପିତୃକାନନ; ଶ୍ମଶାନ—2. Cremation ground.
୩ । ନୈତୃକ ଗୃହ—3 One's paternal house.

ପିତୃ ଗୋତ୍ର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ) —ପିତୃକୁଳ (ଦେଖ)
Pitṛu gotra Pitṛu kula (See)

ପିତୃଘାତକ —ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—
Pitṛu ghātaka ପିତାଙ୍କୁ ଯେ ହତ୍ୟା କରେ—
(ପିତୃଘାତକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Parricide; Patricide.

ପିତୃଘାତୀ – ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—
Pitṛughātī ପିତୃଘାତକ (ଦେଖ)
(ପିତୃଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pitṛughātaka (See)

ପିତୃଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପିତୃ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pitṛughna ପିତୃଘାତକ—Parricide.

ପିତୃ ତର୍ପଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Pitṛu tarpaṇa ୧ । ପିତୃ ଲୋକଙ୍କ ତୃପ୍ତ୍ୟର୍ଥ ଜଳ ଓ ତିଳାଦ୍ୱାରା କରାଯିବା କ୍ରିୟା—1. Offering of water and sessamum to the manes or deceased ancestors.
୨ । ପିତୃ ଲୋକଙ୍କର ତୃପ୍ତି—
2. The satisfaction of one's Progenitors.
୩ । ତିଳ; ରାଶି—3. Sessamum.
୪ । ପିତୃତୀର୍ଥ (୧) (ଦେଖ)
4. Pitṛu tīrtha (1) (See)

ପିତୃତିଥି—ସଂ. ବ.—ଅମାବାସ୍ୟା—
Pitṛutithi The new moon day
[ଦ୍ର—ଏଦିନ ପିତୃଗଣ ପଞ୍ଚଦଶ କଳାତ୍ମକ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସୁଧା ପାନ କରନ୍ତି ।]

ପିତୃତୀର୍ଥ—ସଂ. ବ.—୧ । ଦହିଣ ହସ୍ତର ତର୍ଜ୍ଜନୀ ଓ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ମୂଳରୁ
Pitṛutīrtha ସ୍ରୋତ କରଚଲର ଅଂଶ—1. The part of the palm between the index finger and thumb of the right hand.
[ଦ୍ର—ଏହା ବାଟେ ପାତ୍ରୀରେ ତର୍ପଣ କର ଜଳ ଦେଲେ ପିତୃଗଣ ତ୍ରପ୍ତିଣ କରନ୍ତି ।]
୨ । ଗୟାଧାମ—2. Gaya.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପିଣ୍ଡ ଦେଲେ ପିତୃପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରେତଯୋନିରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ପିତୃତ୍ୱ—ସଂ. ବ.—(ପିତୃ + ତ୍ୱ ବେ. ତ୍ୱ)—ଜନକତ୍ୱ; କୌଣସି ଶିଶୁର
Pitṛutwa ପ୍ରକୃତ ଜନକ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—Paternity; the fact of being the actual father of a child; father-hood.

ପିତୃଦତ୍ତ – ସଂ. ବଣ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କନ୍ୟାକୁ ପିତା ଦେଇଥିବା ଧନ
Pitṛu datta (ଯୌତୁକ କନ୍ୟାର ସ୍ତ୍ରୀଧନରୂପେ ସ୍ୱାମୁଙ୍କରେ କଲ୍ପିତ)—(property) Given to the daughter by her father.

ପିତୃଦତ୍ତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ପିତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜାମାତା ହସ୍ତରେ ଅର୍ପିତା
Pitṛudattā (କନ୍ୟା)—Given in marriage by the father.

ପିତୃ ଦାନ —ସଂ. ବ —ପିତୃଗଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦରେ ଦିଆଯିବା
Pitṛu dāna ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଧନ ରତ୍ନାଦ ଦାନ—Gifts made in honour of one's departed ancestors.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତୃ ଦାୟ—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପୁତ୍ର ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ପାଇବା
Pitṛu dāya ସମ୍ପତ୍ତି; ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି—Patrimony.

ଦେ. ବ.—ଆପଣାର ମୃତ ପିତାଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଭାର—The obligation to perform the obsequial rights to one's deceased father.

ପିତୃ ଦିନ—ସଂ. ବ.—୧ । ଅମାବାସ୍ୟା; ପିତୃତିଥି—
Pitṛu dina 1. The new moon day.

୨ । ମୃତ ପିତାଙ୍କ ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ—2. The anniversary Śrāddha of one's father.

ପିତୃ ଦିବସ—ସଂ. ବ.—ପିତୃ ଦିନ (ଦେଖ)
Pitṛu dibasa Pitṛu dina (See)

ପିତୃ ଦିବସା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିତୃଦିବସ)—ମୃତ ପିତାଙ୍କ ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ—The anniversary of the death of one's father when śrāddha is offered.

ପିତୃ ଦେବ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ)—୧ । ଦେବତାରୂପେ କଳ୍ପିତ ନିଜର ପିତା—1. One's father regarded as a deity.

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପିତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା—
2. Worshipping a father (Apte).

ପିତୃ ଦୈବତ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପିତୃଗଣ ଅଟନ୍ତି ଦୈବତ ବା ପିତୃ ଦେବତା ଯାହାର,—ମଘା ନକ୍ଷତ୍ର—
The 10th lunar asterism.

ପିତୃ ଦ୍ରବ୍ୟ—ସଂ. ବ.—ପିତାଙ୍କ ଦ୍ୟକୁ ସମ୍ପତ୍ତି—
Pitṛu drabya Patrimony.

ପିତୃ ଦ୍ରୋହ—ସଂ. ବ.—ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମନ ବ୍ୟବହାର ବା ବିରୋଧାଚରଣ—Illtreatment of one's father.
Pitṛu droha

ପିତୃ ଦ୍ରୋହକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପିତାଙ୍କର ବିରୋଧାଚରଣ—
Pitṛu drohaka Revolting against one's father; offending one's father.

ପିତୃଦ୍ରୋହୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପିତୃଦ୍ରୋହକ (ଦେଖ)
Pitṛu drohī Pitṛu drohaka (See)
(ପିତୃଦ୍ରୋହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃ ଦ୍ୱେଷ—ସଂ. ବ.—ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଈର୍ଷା ବା ଘୃଣା—
Pitṛu dwesha Malice towards father.

ପିତୃଦ୍ୱେଷକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଈର୍ଷା ବା ଘୃଣାଯୁକ୍ତ; ପିତୃ ଶତ୍ରୁ—Malicious or spiteful to one's father.
(ପିତୃଦ୍ୱେଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃଦ୍ୱେଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପିତୃଦ୍ୱେଷକ (ଦେଖ)—
Pitṛu dweshī Pitṛu dweshaka (See)
(ପିତୃଦ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃଦ୍ୱେଷ୍ଟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପିତୃଦ୍ୱେଷକ (ଦେଖ)
Pitṛu dweshṭā Pitṛu dweshaka (See)
(ପିତୃଦ୍ୱେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃ ଧନ—ସଂ. ବ.—ବାପମାଲ; ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି—
Pitṛu dhana Ancestral property; paternal wealth; patrimony.

ପିତୃ ପକ୍ଷ—ସଂ. ବ.—୧ । ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ—1. The dark fortnight of Āświna.
Pitṛupaksha

[ଦ୍ର—ଏହି ୧୫ ଦିନ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣ ଓ ମହାଳୟା ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ ।]

୨ । ଆତ୍ମୀୟ ପିତୃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସ୍ୱଜନାଦି—2. One's paternal relations; relatives connected through one's father.

ପିତୃପତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯମ—
Pitṛupati The god of death.

ପିତୃପଦ—ସଂ. ବ—ପିତୃଲୋକ (ଦେଖ)
Pitṛupada Pitṛuloka (See)

ପିତୃ ପିତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିତାମହ—
Pitṛu pitā Paternal grand mother.

[ଦ୍ର—ପିତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ପିତାମହ, ପିତାମହଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ବୃଦ୍ଧପ୍ରପିତାମହ ବା ଗୋସେଇଁ ବାପ କହନ୍ତି ।]

ପିତୃ ପୁରୁଷ—ସଂ. ବ —୧ । ଆପଣାର ପିତୃପକ୍ଷୀୟ ପୂର୍ବପୁରୁଷ—
Pitṛu purusha 1. One's paternal ancestors.

୨ । ପିତୃଗଣ—2. The manes.

ପିତୃ ପୈତାମହ—ସଂ. ବିଣ. (ପିତୃପିତାମହ + ଅ)—
Pitṛu paitāmaha ୧ । ପୂର୍ବପୁରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1, Ancestral.

୨ । ପୂର୍ବପୁରୁଷ ପରମ୍ପରାଗତ—
2. Descended from one's distant ancestors.

କ । ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ଦ୍ୟକୁ (ସମ୍ପତ୍ତି)—
3. Inherited from one's father and grand-father.

ପିତୃ ପୈତାମହିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପିତୃପିତାମହ + ଇକ)—
Pitṛu paitāmahika ପିତୃ ପୈତାମହ (ଦେଖ)
Pitṛu paitāmaha (See)

ପିତୃପ୍ରସୂ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିତୃ + ପ୍ରସୂ = ମାତା)—୧ । ପିତାମହୀ—
Pitṛuprasū 1. Paternal grand mother.

୨ । ସନ୍ଧ୍ୟା; ଗୋଧୂଳି ସମୟ·
2. Twilight; evening.

[ଦ୍ର—ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରେତ ବା ଭୂତମାନେ ପୃଥିବୀରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।]

ପିତୃ ପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ୟମ୍ୟା ତତ୍)—ମୃତ ପିତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ (ଧନ)—
Pitṛu prāpta Inherited from ones father.

ପିତୃବଂଶ—ସଂ. ବ—ପିତୃକୁଳ (ଦେଖ)
Pitṛubamśa Pitṛukula (See)

ପିତୃବତ୍—ସଂ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ. (ପିତୃ + ଭୁଲ୍ୟାର୍ଥେ ବତ୍)—
Pitṛubat ପିତୃତୁଲ୍ୟ—Like one's father.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତୃବନ—ସଂ. ବ—ପିତୃକାନନ (ଦେଖ)
Pitṛubana Pitṛukānana (See)

ପିତୃବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଆପଣା ପିତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ—
Pitṛubandhu 1. Friend of one's father.

୨ । (ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର) ପିତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଯୋଗୁଁ ଯେ ଆପଣାର ବନ୍ଧୁ ଲେଖା ହୁଅନ୍ତି—2. One's cognate kinsmen by the father's side.

[ଦ୍ର—ପିତାଙ୍କ ମାମୁ ପୁଅ, ମାଉସୀପୁଅ ଓ ପିଉସୀ ପୁଅ ଭାଇ ।]

ପିତୃବସତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପିତୃକାନନ (ଦେଖ)
Pitṛu basati Pitṛu kānana (See)

ପିତୃ ବାନ୍ଧବ—ସ. ବ—ପିତୃବନ୍ଧୁ (ଦେଖ)
Pitṛu bāndhaba Pitṛubandhu (See)

ପିତୃବିୟୋଗ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଆପଣା ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ—
Pitṛu biyoga Death of one's father.

ପିତୃବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପିତୃ+ଭ୍ରାତା ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟ, ଭୁଲନାକର ଗ୍ରୀକ୍ ପାଟ୍ରୋଲ୍, ଲାଟିନ୍ ପାଟ୍ରୁବସ୍)—ପିତାଙ୍କ ଭାଇ; କକେଇ; ଦଦେଇ—Paternal uncle; one's father's brother.

ପିତୃବ୍ୟକନ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖୁଡୁତାଣ୍ଡିଅ ଭଉଣୀ—
Pitṛubya kanyā Paternal uncle's daughter.

ପିତୃବ୍ୟପତ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖୁଡୀ ବା ଦେଓଇ—
Pitṛubya patnī Paternal uncle's wife; paternal aunt.

ପିତୃବ୍ୟପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଖୁଡୁତାପୁଅ ଭାଇ—
Pitṛubya putra Paternal uncle's son; one's cousin.

ପିତୃବ୍ରତ—ସଂ. ବ—୧ । ପିତୃଯଜ୍ଞ; ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି—
Pitṛubrata 1. Obsequial offerings.

୨ । ପିତୃସେବା—2. Devotion or service rendered to one's father.

ପିତୃଭକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତିମାନ୍ (ପୁତ୍ର)—
Pitṛubhakta Dutiful or devoted to one's father;
(ପିତୃଭକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) dutifully attached to one's father.

ପିତୃଭକ୍ତି—ସଂ. ବ—ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁତ୍ରର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅନୁରକ୍ତି—
Pitṛubhakti Devotion to one's father; filial duty.

ପିତୃଭୋଜନ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ)—ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପିତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ଭୋଜ୍ୟବସ୍ତୁ ବା ପିଣ୍ଡ—
Pitṛu bhojana Food offered to the manes.

ପିତୃମନ୍ଦିର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପିତୃଗୃହ (ଦେଖ)
Pitṛumandira Pitṛugṛuha (See)

ପିତୃମାତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପିତାଙ୍କର ମାତା; ପିତାମହୀ—
Pitṛumātā Paternal grand-mother.

ପିତୃମାତୃ—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । ବାପ ଓ ମା—
Pitṛumātṛu 1. Parents.

[ଦ୍ର—ପିତୃ ଓ ମାତୃ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ ହେଲେ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ 'ମାତାପିତୃ' ଶବ୍ଦ ଓ ଉହାର ୧ମା ୨ ବଚନରେ 'ମାତାପିତରୌ' ହୁଏ କମ୍ବା ପିତରୌ ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ଏଥର ସ୍ଥଳରେ 'ପିତୃମାତୃ' ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ଅଶୁଦ୍ଧ ଓ ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ପିତୃ ମାତୃ ଶବ୍ଦ (ଯାହାର ୧ମା ୧ବଚନରେ ରୂପ ପିତୃମାତା)ର ଅର୍ଥ ବାପଙ୍କ ମାତା ବା ପିତାମହୀ । ମାତାପିତୃହୀନ ତଳେ ଥିବା ନୋଟ ଦେଖ ।]

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପିତା ମାତା ଆଦିଙ୍କ ନାମ ଧରିବା (ଗାଳ ଦେବା)
2. Calling names to another person's father and mother.

(ଯଥା—ତୁ ମତେ ମାଇଲେ ମୁଁ ତୋ ପିତୃମାତୃ ରଖିବି ନାହିଁନି !)

ପିତୃ ମାତୃ ହୀନ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ମାତାପିତୃହୀନ; ମାଆ ବାପ ନ ଥିବା
Pitṛu mātṛu hīna (ବ୍ୟକ୍ତି)—Orphan; bereft of parents

(ପିତୃମାତୃହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହା ଅଶୁଦ୍ଧ; ଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ—'ମାତାପିତୃ ହୀନ']

ପିତୃମାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ପିତୃ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ୍)—ଜୀବନ୍ତପିତୃକ
Pitṛumān ଯାହାଙ୍କ ପିତା ବଞ୍ଚି ଅଛନ୍ତି, ବାପ ଥିଲା (ପୁଅ,—
(ପିତୃମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having one's father living.

ପିତୃମୁଖା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ଶିଶୁର ଚେହେରା ପିତାଙ୍କ
Pitṛu mukhā ଚେହେରା ପରି—(a child) Inheriting
(ପିତୃମୁଖୀ - ସ୍ତ୍ରୀ) the appearance of the father.

ପିତୃମେଧ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ପିତୃଯଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Pitṛu medha Pitṛujajña (See

ପିତୃ ଯଜ୍ଞ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
Pitṛujajña ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ତର୍ପଣାଦି—
1. Obsequial offerings to one's ancestors.

୨ । ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରତ୍ୟହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପିତୃତର୍ପଣ ଓ ବୈଶ୍ୱଦେବ—
2. The daily rituals offered to one's ancestors.

[ଦ୍ର—ପିତୃଯଜ୍ଞାଦି ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞ ପ୍ରତ୍ୟହ ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ—ବେଦାଧ୍ୟୟନ; ପିତୃଯଜ୍ଞ—ପିତୃତର୍ପଣ; ଦେବଯଜ୍ଞ—ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର; ଭୂତଯଜ୍ଞ—ଭୂତବଳି; ନୃଯଜ୍ଞ—ଅତିଥିସେବା ।]

ପିତୃ ଯାନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ପିତୃଗଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକକୁ
Pitṛu jāna ଯିବାର ମାର୍ଗ — 1. The path of the departed ancestors to the lunar heaven ascribed to them.

୨ । ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଲୋକଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନେଇ ଯିବାପାଇଁ ଦେବଲୋକରୁ ପଠାଯିବା ରଥ—
2. A car which descends from heaven to take up the souls of the departed ancestors on their death.

୩ । ଦକ୍ଷିଣାୟନ କାଳ—
3. The period during which the sun moves towards the south of the equator.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତୃରାଜ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଯମ—
Pitṛurāja The deity of Death.

ପିତୃଲୋକ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧। ସ୍ୱର୍ଗରେ ପିତୃଗଣଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ; ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ—
Pitṛuloka
1. The world or habitation set apart for the souls of the deceased ancestors.
୨। ପିତୃଗଣ—2. Deceased progenitors of the world.
୩। ଆପଣାର ମୃତ ପୂର୍ବପୁରୁଷ—
3. One's departed ancestors.

ପିତୃଶୋକ—ସ. ବ.—ପିତୃବିୟୋଗଜନିତ ଦୁଃଖ—Sorrow at the death of one's father.
Pitṛuśoka

ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସଂ ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ପିତୃକର୍ମ—Obsequial ceremonies in honour of one's ancestors.
Pitṛu śrāddha

ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପିତୃଙ୍କର ସ୍ୱସା=ଭଉଣୀ; ୧ମା; ୧ବ)—ପିଉସୀ; ପିଇସୀ—Father's sister.
Pitṛushwa (swa) sā

ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସେୟ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପିତୃସ୍ୱସୃ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—ପିଉସୀପୁଅ ଭାଇ—ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
Pitṛushwa (swa) seya Son of one's father's sister.

ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସ୍ରୀୟ—ସଂ ବ ପୁଂ. (ପିତୃସ୍ୱସୃ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଈୟ)—ପିତୃଷ୍ୱସେୟ (ଦେଖ) (ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସ୍ରୀୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ).
Pitṛushwa (swa) srīya Pitṛushwaseya (See)

ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସ୍ରେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ପିତୃଷ୍ୱସେୟ (ଦେଖ)
Pitṛushwa (swa) sreya Pitṛushwaseya (See)
(ପିତୃଷ୍ୱ (ସ୍ୱ) ସ୍ରେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃ ସଂନିଭ—ସଂ. ବିଣ.—ପିତୃକଳ୍প (ଦେଖ)
Pitṛu saṁnibha Pitṛukalpa (See)

ପିତୃସଦନ—ସ. ବ.—ପିତୃଗୃହ (ଦେଖ)
Pitṛusadana Pitṛugṛuha (See)

ପିତୃ ସଦ୍ମ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପିତୃକାନନ (ଦେଖ)—
Pitṛu sadma Pitṛu kānana (See)

ପିତୃ ସନ୍ନିଭ—ସ. ବିଣ—ପିତୃକଳ୍ପ (ଦେଖ)—
Pitṛu sannibha Pitṛukalpa (See)

ପିତୃ ସମ୍ବତ୍ସର—ସ. ବ—ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁଦିବସଠାରୁ ଏକ ବର୍ଷ ସମୟ—
Pitṛu sambatsara Period of one year from the death of one's father.

[ଦ୍ର—ଏହି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥ ମାସରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦେବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ଏ ସମୟରେ କିଯା ଧରିଥିବା ପୁତ୍ର ଅନ୍ୟ ଗୃହସ୍ଥର ଘରେ ଭୋଜନ କରେ ନାହିଁ ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏହି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ପୁତ୍ରକୁ ନାନା ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ଓ ଏ ଏକ ବର୍ଷକାଳ ଯଦି ଗଲେ ଦୁଃଖ କମିଯାଏ ।]

ପିତୃସେବା—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ପିତାଙ୍କର ଶୁଶ୍ରୂଷା—
Pitṛu sebā Devoted service to one's father.

ପିତୃସ୍ଥାନ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧। ଶ୍ମଶାନ—
Pitṛu sthāna 1. Cremation ground.
୨। ପିତୃଲୋକ; ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ—
2. The heaven for the deceased progenitors.
୩। ପିତୃତୁଲ୍ୟ ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person in the position of a father to one.

ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—୧। ପିତୃତୁଲ୍ୟ; ପିତାଙ୍କ ପରି ମାନମାନ୍ୟ-
Pitṛu sthānīya 1. Standing in relationship of a father to a person; deserving to be honoured like one's father.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ—ଅନ୍ନଦାତା, କନ୍ୟାଦାତା, ଉପନୟନଦାତା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା ଓ ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ ଏମାନେ ଆପଣାର ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ଅଟନ୍ତି ।]

୨। ଆପଣାର ଅଭିଭାବକ; ମୁରବ୍ବି—
2. One's guardian.
୩। ଗୁରୁଜନ—3. One's elders.

ପିତୃସୂ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପିତୃ+ସୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ୍)—ପିତୃପ୍ରସୂ (ଦେଖ)—Pitṛu prasū (See)
Pitṛusū

ପିତୃ ହତ୍ୟା—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ବାପାଙ୍କୁ ବଧ କରିବା—
Pitṛu hatyā Murdering one's father; parricide; patricide.

ପିତୃହନ୍ତା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପିତୃ+ହନ୍ ଧାତୁ+ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—ପିତୃଘ୍ନ; ପିତୃଘାତୀ—Parricide.
Pitṛuhantā
(ପିତୃହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃହା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପିତୃ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ୍)—ପିତୃଘ୍ନ ଭୁଲନା କର: ବ୍ରହ୍ମହା—ପିତୃହନ୍ତା (ଦେଖ)—
Pitṛuhā Pitṛuhantā (See)

ପିତୃହୀନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ବାପଛେଉଣ୍ଡ; ଯାହାର ପିତା ମରିଯାଇଛନ୍ତି—Fatherless; having lost one's father.
Pitṛuhīna
(ପିତୃହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତୃହୂ—ସଂ. ବ—ଡାହାଣ କାନ—
Pitṛuhū One's right ear.

[ଦ୍ର—ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଡାହାଣ କାନରେ ଗଙ୍ଗା ବାସ କରିଥିବାରୁ ସେ କାନରେ ହାତମାରିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପବିତ୍ର ହୋଇଯାଏ ଓ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣାଦି କରିବାକୁ ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ବାମ କର୍ଣ୍ଣକୁ ଦେବହୂ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପିତେଇ ଯିବା—ଦେ. କି—ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟ ହେତୁରୁ ଶରୀର ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ହେବା—To be affected by bile.
Pitei jibā

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଉକେଇଯିବା, ଉତ୍କୁଣ୍ଠ ଯିବା —

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତ୍ତ—ସଂ. ବ—(ଅପି=ଜଳସ୍ୱରୂପେ+ତା ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା Pitta କମ୍ବା ତେ ଧାତୁ=ଗାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)— ବୈଦ୍ୟ-ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ପିତ୍ତମାସୁ ଶାସ୍ତ୍ର (ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ତିନ ଧାତୁ ଶ୍ଳେଷ୍ମଳ, ତେଜସ୍, ତିକ୍ତ, ଧାତୁ, (ବାତ, କଫ ଓ ପିତ୍ତ) ମଧ୍ୟରୁ ଉଷ୍ମା, ଅର୍ଚ୍ଚି, ଅନଳ, ରଞ୍ଜନ ଏକତମ—The gall; bile; ଅ. ସଫରା choler.

ପା. ଭଲଖା [ଦ୍ର—ପିତ୍ତ ଶରୀରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯକୃତ୍‌ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ମଇଳା ଧଳିବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଏହାର ସ୍ୱାଦ ତିକ୍ତ ବା ପିତା । ଏହା ଯକୃତ୍‌ର ବାହାର ଦୁଇଟି ନାଡ଼ୀଦ୍ୱାରା ପକ୍ୱାଶୟକୁ ଆସି ସେଠାରେ ଆହାରରସ ସଙ୍ଗେ ମିଶେ । ପକ୍ୱାଶୟରେ ଆହାର ଦ୍ରବ୍ୟ ନ ଥିଲେ ପିତ୍ତ ପୁଣି ଯକୃତ୍‌କୁ ଫେରିଯାଏ । ଆହାରରସରୁ ଅମ୍ଳତା ଦୂର କରିବା, ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦରେ ଆହାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସଡ଼ାଇ ନ ଦେବା, ଶରୀରର ତାପକୁ ସ୍ଥିର ରଖିବା ପିତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ । ପିତ୍ତ କମିଗଲେ ମନ୍ଦାଗ୍ନି ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ହୁଏ । ପିତ୍ତ ଅଧିକ ହେଲେ ଜ୍ୱର, ଦାହ, ବମନ, ତୃଷା, ମୂର୍ଚ୍ଛା ଓ ନାନା ଚର୍ମରୋଗ ହୁଏ । ପିତ୍ତ କମି ହେଲେ ଦେହ ଦୁର୍ବଳଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଶରୀରରେ ପିତ୍ତ ଅଧିକ ହେଲେ ତାହା ବାନ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବାହାରଯାଏ । ଏହା ଶରୀରସ୍ଥ ତିନ ଧାତୁ (କଫ, ବାତ ଓ ପିତ୍ତ) ମଧ୍ୟରେ ଏକତମ ।

ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ଯେ, ଲୋକର ପିତ୍ତ ଅଧିକ ହେଲେ ଲୋକ ରାଗି ଉଠେ ଓ ବେଳେ ବେଳେ ବାଉଳ ପରି ହୁଏ ଏବଂ ଦେହରେ ପିତ୍ତ ଅଧିକ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁବ୍ଳଳ ଓ ଚଡ଼ାଲ ହୁଅନ୍ତି ।]

ପିତ୍ତ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ହଠାତ୍ ରାଗିଯିବା

Pitta uṭhibā To become suddenly angry or choleric.

ପିତ୍ତାତ୍ୟୟନା ପିତ୍ତ ଚଢ଼ିବା ପିତ୍ତ ଗରମ ହେବା ପିତ୍ତ ଉତୁରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମୁଣ୍ଡକୁ ପିତ୍ତ ଉଠିଗଲେ ମନୁଷ୍ୟର ମସ୍ତିଷ୍କ ବା ମଗଜ ଗରମ ହୋଇଯାଏ ଓ ସେ ବାଉଳ ପ୍ରାୟ ହୁଏ ।]

ପିତ୍ତକୋଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପିତ୍ତ + କୋଷ)—

Pitta kosha ପ୍ରାଣୀର ଶରୀରସ୍ଥ ପିତ୍ତ ଥିବା ମୁଣା ବା ପୁଟୀ Gall-bladder.

ପିତ୍ତ ଖସା(ସେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟଜନିତ ରାଗକୁ ଶାନ୍ତ କରାଇବାଧାଇଁ ଉପଶ୍ଚର କରିବା—

Pitta khasā(se)i debā ପିତ୍ତ ଖସା(ସେ)ଇବା ପତ୍ତ ଉତାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ To cause a person's anger to subside by checking him.

୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଥଣ୍ଡା କରାଇବା; ଶିକ୍ଷା ଦେବା—

2 To teach a lesson to a person.

ପିତ୍ତଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. (ପିତ୍ତ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପିତ୍ତନାଶକ—

Pittaghna Anti-bilious; lessening bile in the system

ସଂ. ବ—ଘିଅ—Ghee.

ପିତ୍ତଘ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୁଡ଼ୁଚୀ ଲତା—

Pittaghnī A medicinal creeper; Menispermum Glabrum.

ପିତ୍ତ ଚହଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶରୀରରେ ପିତ୍ତବୃଦ୍ଧି କରାଇବା-ପିତ୍ତି ଚଟାନ ପିତ୍ତ ଉତ୍ତଳାନା

Pitta chahaṭā(ṭe)ibā 1. To cause increase of bile in the system.

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରାଗରେ ବାଉଳ କରାଇବା—

2 To madden a person.

ପିତ୍ତ ଚହଟିବା—ଦେ. ବ—୧ । ସାମୟିକ ବାଉଳତା—

Pitta chahaṭibā 1. Temporary lunacy or mania due to bile

୨ । ପିତ୍ତ ଉଠିବା (ଦେଖ)—

2. Pitta uṭhibā (See)

ପିତ୍ତଜ—ସଂ. ବଣ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; ପିତ୍ତ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Pittaja ଶରୀରରେ ପିତ୍ତର ଆଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଜାତ— (ପିତ୍ତଜନିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Arising out of or due to excess of bile in the system.

ପିତ୍ତଜନକ—ସଂ. ବଣ—ଶରୀରରେ ପିତ୍ତ ବୃଦ୍ଧିକାରକ (ଔଷଧ)—

Pitta janaka (medicine) Increasing bile secretion in the system.

ପିତ୍ତ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟ ଜନିତ ଜ୍ୱର)—

Pitta jwara ପୈତ୍ତିକ ଜ୍ୱର; ପିତ୍ତ ଧାତୁର ପ୍ରକୋପଜନିତ ଜ୍ୱର— Bilious fever.

ପିତ୍ତ ଦେହୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଲୋକର ଦେହରେ ପିତ୍ତ ଧାତୁ ଅଧିକ ଥାଏ—Bilious or choleric (person).

ପିତ୍ତଘାତ ପତ୍ତ ଘାତକା (ପିତ୍ତ ଧାତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ପିତ୍ତଦେହୀ ଲୋକମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଶଶ୍ୱର, ହଠାତ୍ ରାଗି, ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ ଓ କାମାତୁର ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ।]

ପିତ୍ତ ନାଶକ—ସଂ. ବଣ—ପିତ୍ତଘ୍ନ, ଯେଉଁ ଔଷଧଦ୍ୱାରା ଶରୀରର

Pitta nāśaka ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୁଏ—Anti-bilious; (ପିତ୍ତ ନିବାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) antidote against biliousness.

ପିତ୍ତ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ଆହାର ନ ଯାଇବା ଯୋଗୁଁ

Pitta pardibā ପିତ୍ତାଶୟରୁ ପିତ୍ତ ଚଦ୍ଦି ଯାଇ କ୍ଷୁଧା ମାନ୍ଦ୍ୟ ପିତ୍ତିପଡ଼ା ଓ ବମନାଦ୍ଦ ବକାର ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—Vomitting; ପତ୍ତ ଡ଼ାଲନା Dyspepsia, etc. caused by bile secretion due to not eating in due time.

ପିତ୍ତ ପାଙ୍ଗୁଳା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ସାମୟିକ ବାଉଳ—

Pitta pāṅgulā 1. Maniac; temporarily insane.

୨ । ଚଡ଼ାଲ—2. Choleric; sulky.

୩ । ଯେ ସାମୟିକ ବାଉଳ ପ୍ରାୟ ଏଣୁ ତେଣୁ ବକେ; ବାଗୁଲ—

3. One who becomes excited and talkative on occasions.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳ, ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳଆ, ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳା, ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳ, ପିତ୍ତ—
ପାଙ୍ଗୁଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳୀ, ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳେଇ, ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳୀ, ପିତ୍ତପାଙ୍ଗୁଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିତ୍ତ ପାଙ୍ଗୁଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିତ୍ତ ଚବ୍ଥିବା (ଦେଖ)
Pitta pāṅgulāibā Pitta chabaṭibā (See)
(ପିତ୍ତ ପାଙ୍ଗୁଳବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିତ୍ତପାଣ୍ଡୁ—ସ. ବ.—ଦଲଦଆ କାମଳ ରୋଗ—
Pittapāṇḍu Jaundice.
(ଯଥା—ଏଥିରେ ରୋଗୀର ମଳ, ମୂତ୍ର, ନେତ୍ର ଓ ଦେହ ପୀତାଭ ଦେଖାଯାଏ ।)

ପିତ୍ତ ପ୍ରକୃତି—ସ. ବଶ.- (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିତ୍ତ+ପ୍ରକୃତି)—ଯେଉଁ
Pitta prakṛuti ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ପିତ୍ତ ଧାତୁର ଆଧିକ୍ୟ ଥାଏ—Of
(ପିତ୍ତପ୍ରକୃତିକ—ସୁଂ. ଅନ୍ୟରୂପ) bilious temperament.
(ଦିତ୍ତ ପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଖୁବ୍ କ୍ଷୁଧା ଓ ଶୋଷ ହୁଏ; ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋର୍, ଲେଢ଼ ଓ ଚଳପା ଓ ମୁଖ ରକ୍ତାଭ, ଆଖି ଚଳ୍ଚା ଓ କେଶ କଦର୍ ହୁଏ ଓ ଦେହରେ ଲୋମ କମ୍ ଥାଏ ।]

ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ—ସ. ବଶ.— ପିତ୍ତଜନକ (ଦେଖ)
Pittabarddhaka Pittajanaka (See)

ପିତ୍ତରକ୍ତ— ସଃ ବ.—ରକ୍ତପିତ୍ତ ରୋଗ; ଅମ୍ଳପିତ୍ତ ରୋଗ—
Pittarakta Plethora.

ପିତ୍ତଳ—ସ. ବ. (ପିତ୍ତ=ପିତ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣ+ଳ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+
Pittala କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ତାମ୍ର ଓ ସୀସା ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁବିଶେଷ—
1. Brass.
୨ । ଭୂର୍ଜ୍ଜ ପତ୍ର—2. The bark of birch tree.
୩ । ହରତାଳ—3. Yellow orpiment.
ସ. ବଶ.—ପିତ୍ତପ୍ରକୃ; ପୈତ୍ତିକ—Bilious.

ପିତ୍ତଶ୍ଳେଷ୍ମ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିତ୍ତ ଓ ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍)—ଶରୀରରେ ପିତ୍ତ ଓ
Pitta śleshma କଫର ଆଧିକ୍ୟଜନିତ ଅସୁସ୍ଥତା—Illness
due to increase of gall and cough
in the system.

ପିତ୍ତଶ୍ଲିଷ୍ମ; ପିତ୍ତଶ୍ଲୈଷ୍ମ, ପିତ୍ତଶ୍ଲେଷ୍ମା, ପିତ୍ତଶ୍ଲୈଷ୍ମା, ପିତ୍ତଶ୍ଲୈଷ୍ମ ପିତ୍ତଶ୍ଲୈଷ୍ମା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପିତ୍ତହା—ସଂ. ବଶ.—(ପିତ୍ତ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;—
Pittahā ପିତ୍ତଘ୍ନ (ଦେଖ)—Pittaghna (See)
ସଂ. ବ.—ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—Gharapordiā (See)

ପିତ୍ତା— ଦେ. ବଶ. (ସ. ଉକ୍ତ)—ପିତ୍ତା; ଉକ୍ତ—
Pittā ତିତା **କଡ଼ୁଆ; ତିତା** Of bitter taste.

ପିତ୍ତାତିଶଯ୍ୟ–ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପିତ୍ତ+ଅତିଶଯ୍ୟ)—
Pittātiśajya ଶରୀରରେ ପିତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି—Excessive gall
secretion in the system; predomination
of bile in the body.

ପିତ୍ତାତିସାର—ସ. ବ—ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟଜନିତ ଝାଡ଼ା—
Pittātisāra Diarrhoea resulting from excess of
(ପିତ୍ତାତିସାର- ଅନ୍ୟରୂପ) bile in the system.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମଳ ସଙ୍ଗେ ତେଲଆ ନାଲ ପଡ଼େ ।]

ପିତ୍ତାଧାର—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିତ୍ତକୋଷ; ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡିରେ ପିତ୍ତ
Pittādhāra ଥାଏ—Gall-bladder.
(ପିତ୍ତାଶଯ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିତ୍ତାଧିକ—ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିତ୍ତ+ଅଧିକ)—ଯେଉଁ ଦେହରେ
Pittādhika ପିତ୍ତ ବିଶେଷଭାବରେ ପ୍ରବଳ ଥିବା ନାଡ଼ି ଆଦି
ଯନ୍ତ୍ରାଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଏ—(body) In which bile
predominates.

ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିତ୍ତାତିଶଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Pittādhikya Pittātiśajya (See)

ପିତ୍ତା ପୋତଳ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ପଟୋଳ—
Pittā potala A kind of bitter patola fruit and
ସ. ପଟୋଳ, କର୍କଶତ୍ତ୍ୱଦ, କଟୁଫଳ, its creeper.
କୁଷ୍ଠଘ୍ନା, କାସମୁକ୍ତ୍ରଦ
ଚିଂପଟୋଳ; ଚିଂପଲତା **चड़ वेयर वल**
ତେ. ତେଗା ପୋଟ୍ଲ୍ମ

ପିତ୍ତା ବାଦାମ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ବାଦାମ—
Pittā bādāma A kind of bitter almond.
ସ. ଇକ୍ଷୁବାତାଦ [ଦ୍ର—ଏହା ଖାଇଲେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ
ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ରୁଧିର ହୁଏ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଲ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ପିତ୍ତା ବୋଦକା—ତ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) ପିତା ତରଡ଼ା (ଦେଖ)
Pittā bodakā Pitā tarardā (see)

ପିତ୍ତା ଲାଉ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ଲାଉ—
Pittā lāu Bitter gourd.
ସ—ଇକ୍ଷ୍ୱାକ୍ଷ୍ୱୁ, କଟୁଭୁମ୍ବୀ, ଇକ୍ଷ୍ୱାକା
तित् लाभ तित् लोकी
ତେ. ତେଗାଅନବୁ

ପିତ୍ତୋଲ୍ବଣ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିତ୍ତାତିଶଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Pittolwaṇa Pittātiśajya (see)

ପିତୃର୍ଜନ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପିତୃ+ଅର୍ଜନ) ପିତୃ ଅର୍ଜନ (ଦେଖ)
Pitrarjana Pitṛu arjana (see)

ପିତୃର୍ଜିତ—ସ. ବଶ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପିତୃ+ଅର୍ଜିତ)—ପିତୃଅର୍ଜିତ (ଦେଖ)
Pitrarjita Pitṛuarjita (see)

ପିତ୍ରାଳୟ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପିତୃ+ଆଳୟ)— ୧ । ପିତୃଭବନ,
Pitrālaya ବାପଘର—1. Father's house.
୨ । ପୈତୃକ ବାସସ୍ଥାନ – 2. Ancestral residence.

ପିତ୍ର୍ୟ—ସ. ବଶ. (ପିତୃ+ଯ)—୧ । ପୈତୃକ—
Pitrya 1. Paternal; ancestral.
୨ । ପିତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ—2. Inherited from father
୩ । ପିତୃଗଣ ନମନେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ—
3. Dedicated to the manes.
୪ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ପିତୃକର୍ମରେ ପ୍ରଶସ୍ତ—
4. Sacred to the manes.
ସଂ. ବ.—୧ । ଦଦେଇ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ,
ଦେଉଡ଼ା—1. Father's elder brother.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମାଷ; ବରବଟି—2. A kind of kidney bean.
୩ । ମଧୁ—3. Honey.
୪ । ପିତୃତୀର୍ଥ; ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜ୍ଜନୀ ମୂଳମଧ୍ୟସ୍ଥ କରତଳ—
4. The portion of the palm of hand between the root of the index finger and that of the thumb.
୫ । ବଡ଼ ଭାଇ (ହି. ଶ.)—5. Elder brother.

ପିତ୍ରୟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିତୃ୍ୟ+ଆ)—ପିତୃ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pitryā Feminine of pitrya.
ସଂ. ବ.—୧ । ମଘା ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶ)—
1. The 10th asterism.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ହି. ଶ.)—2. The full moon day.
୩ । ଅମାବାସ୍ୟା (ହି.ଶ)—3. The new moon day.

ପିତ୍ସଲ—ସଂ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ସଲ)—
Pitsala ମାର୍ଗ; ପଥ—Road; way; path.
(ପିତ୍ସଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଦୁଡ଼ି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାରେବତ ଫଳ)—ପିଜୁଡ଼ି (ଦେଖ)
(ପିଦୁଡ଼, ପିଦୁଡ଼ୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pijurdi.

ପିଧାନ—ସଂ. ବ. (ଅପି=ନିଷ୍ପନ୍ନ ଉରୂପେ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅପିଧାନ; ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆବରଣ—
Pidhāna 1. A cover.
ବହୁତ ପିଧାନ ପୂଣି ଶାଖା ରଚ୍ଛନରେ – ଭକ୍ତ. ଦୈତ୍ୟଶତ୍ରୁବଳାସ ।
୨ । (+କରଣ. ଅନ) ଢାଙ୍କୁଣୀ—2. Lid.
୩ । ଘୋଡ଼ଣୀ—3. A covering.
୪ । ଖଣ୍ଡାର ଖାପ; ଅସିକୋଷ—4. Sheath.
କଟି ଦେଶେ ବଳନ୍ତିଁ ଖାସି ପିଧାନେ । ଭୁଆଖାଅ. ନଦ୍ୟାଚ ନା ।
୫ । ଆବରଣ ବସ୍ତ୍ର; ରେପର—
5. Wrapper; winding sheet.
୬ । ଅଙ୍ଗରଖା; କୁର୍ତ୍ତା—6. Coat; over coat.
୭ । ପଲମ; ପିହାଣ; ଢେଲଢ଼ଣୀ—
7. A pan or lid for an earthen pot.

ପିଧାନକ—ସଂ. ବ. (ପିଧାନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଖଡ୍ଗକୋଷ—
Pidhānaka 1. A sheath.
୨ । ଗିନା ବା ଗିଲ୍ସର ସରପୋଷ—
2. A lid for a glass or crucible.

ପିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—୧ । କେଶ, ଲୁଗା ଓ କାଗଜ ଆଦି ଏକତ୍ର ରଖିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କୌଣସି ଧାତୁର ସରୁ କଣ୍ଟା—
ପିନ ପିନ 1. Pin.
(ପିନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଷ୍ଟେଟ ଖିଲ—2. Small peg.
୩ । (ଇଂ. ପେନ୍) ନିବ୍—3. Nib.

ପିନ୍ କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. ପିନ୍+ସଂ. କଣ୍ଟକ)—ପିନ୍ (ଦେଖ)—
Pinkaṇṭā Pin (See)

ପିନ୍ ଭାଇସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ) (ଇଂ)—ସୁନା ରୂପାର ତାରକୁ
Pin bhāis ଧରି କାମ କରିବା ଲାଗି ଏକ ପ୍ରକାର ଦ୍ରଉଆର—
ପିନଭାଇସ Pin-vice; gold smith's vice for holding
ପିନ ଭାଇସ wires.

ପିନ୍ସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେନ୍ସନ୍)—ପେନ୍ସନ୍ (ଦେଖ)
Pinsan Pensan (See)
ପେନସନ ପିନସନ
(ପିନ୍ସିନ୍, ପିନ୍ସନ୍, ପିନ୍ସିନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିନ୍ସିନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେନ୍ସିନ୍)—ପେନ୍ସିଲ୍ (ଦେଖ)
Pin-sin ପେନସିଲ ପେଂସିଲ Pen-sil (See)
ପିନ୍ସିଲ୍, ପିନସିନ୍, ପିନ(ନ)ସ୍ଖଡ଼ି } ଅନ୍ୟରୂପ
ପିନ ନ)ସ୍କାଠି, ପିନ୍ନସିନ୍, ପିନ୍ନସିନ୍ }

ପିନଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. (ଅପି=ନିଷ୍ପନ୍ନ+ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ତ)—
Pinaddha ୧ । ବଦ୍ଧ—1. Bound.
୨ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—2. Tied.
୩ । ପରିହିତ—3. Worn; clothed.
୪ । ଆବୃତ—4. Covered; veiled.

ପିନସ—ସଂ. ବ—ଶ୍ଳେଷ୍ମା; କଫ—
Pinasa Catarh; cold.
ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୀନ୍ସ)—ପୀନସ (ଦେଖ)
Pīnasa (See)

ପିନା—ବୈଦେ. ବ. ଇଂ. (ପିନ୍)—୧ । କାଠର ଷ୍ଟେଟ ଖିଲ୍—
Pinā 1. Small wooden pegs.
୨ । ପିରୁକ୍—2. Prick.

ପିନାକ—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ=[ଜଗତ] ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯାହା ଜଗତକୁ ରକ୍ଷା କରେ)—୧ । ଶିବଧନୁ—
Pināka 1. The bow used by Śiba.
୨ । ଶିବଙ୍କ ତ୍ରିଶୂଳ—
2. The trident of Śiba.
୩ । ଶିବଙ୍କର ଧନୁାକାର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର—3. A bow-shaped musical instrmment of Śiba.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଶିବ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଧନୁରୂପେ ଓ ନୃତ୍ୟ କାଳରେ ବାଦ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]
୪ । ଧୂଳିବୃଷ୍ଟି; ପାଂଶୁବୃଷ୍ଟି—
4. A shower of dust.
୫ । ନୀଳ ଅଭ୍ର (ହି. ଶ·)—5. Blue mica.

ପିନାକଧାରୀ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିନାକ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.
Pinākadhārī

ପିନାକଧୃକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିନାକ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.
Pinākadhṛuka

ପିନାକପାଣି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିନାକ ପାଣିରେ ଯାହାର)—ଶିବ; ମହେଶ୍ୱର—Śiba.
Pinākapāṇi

ପିନାକୀ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିନାକ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pinākī ୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଧନ୍ୱାକୃତି ସପ୍ତତନ୍ତ୍ରବଶିଷ୍ଟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ —
2. A kind of stringed musical instrument.
ଭାଲ ମୃଦଙ୍ଗ ବେଣୁ ବୀଣା ପିନାକ ରବା ଉଚ୍ଚାରୁ ସେ ବେନ୍ଦ —
ବ୍ରଭାର. ଶଶିସେନା ।

ପିନାଲ୍‌କୋଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେନାଲ୍‌କୋଡ୍)—ଅପରାଧୀଙ୍କ
Pināl-kod ନମନ୍ତେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ କୃତ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନ—
ପେନାଲ୍‌କୋଡ **पीनलकोड** Penal Code.
(ପେନଲ୍‌କୋଡ୍, ପେନାଲ୍‌କୋଡ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିନାଲ୍ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପେନାଲ୍ ସେଟ୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ)—
Pināl seṭal-meṇṭa ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ସମାଜ ବା ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରୁ
ପେନାଲ ସେଟଲମେଣ୍ଟ ନେଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବାସଗୃହ କରି ରଖାଇବା
पीनाल सेटलमैंट ସ୍ଥାନ ବା ବସତ୍ତି—Penal settlement.

ପିନ୍ନ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଅ—ପରି; ସଦୃଶ—
Pini Like.

ପିନସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୀନସ; ପୂଚ୍ଛନସ୍ୟ)—ନାକର ଅର୍ଶରୋଗ—
Pinisa Polypus of the nose; atrophic rhinites.
ପିନାସ; ପିନସ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ନାସାରନ୍ଧ୍ରରେ ଘାଆ ହୁଏ,
पीन्नस, पिंसो ନାକରୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ହୁଏ, ଘ୍ରାଣଶକ୍ତି ଲୋପ ହୁଏ
ପିନସ୍, ପିନାସ, ପିନାସୀ, } ଅନ୍ୟରୂପ ଓ ନାକ ରନ୍ଧ୍ର ମାଂସ ଓ
ପିନ୍ନସି, ପେନ୍ନସ, ପେନ୍ନସୀ } ପୂଜରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଶେଷକୁ
ନାକ ଛିଣ୍ଡିଯଡ଼େ ।]

ପିନ୍ଧା ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଧାନ; ପରିଧାନ)—୧ । (ବସ୍ତ୍ର ଅଳଙ୍କାର
Pindhā ଆଦି) ପରିଧାନ କରିବା କର୍ମ—
ପରା, ପିନ୍ଧା 1. Wearing; dressing.
पहनवा ୨ । ପୋଷାକ; ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ପରିଚ୍ଛଦ —
2. Cloth; dress.
ପିଁଧା } ଅନ୍ୟରୂପ ମନ୍ତ୍ରବାସକୁ ଦେଲେ ଗୁଅ, ବସ୍ତ୍ର ଗହଣା ପିନ୍ଧା ନୁଆ ।
ପିଂଧା } ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
ଧୁତୀ ୩ । ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ତଳକୁ ଯେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଯାଏ;
धोती ଅଧୋବାସ; ଧୋତି—
3. Cloth worn round the waist; lower garment; loin cloth.
୪ । ପିନ୍ଧାଣିବା ଲୁଗାର ଆଗ ପାଖ ଫେର—
4. The plaited portion of the dhoti laid over the front part of the waist-band (Howells).
ପରା ଦେ. ବିଣ—ପରିହିତ; ପରିଧାନ କରାଯାଇଥିବା—
पहनाहुआ Worn.

ପିନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ଲୋକର ଦେହରେ ବସ୍ତ୍ରାଦି
Pindhā(ndhe)i dehā ଆବରଣ କରିବା—
To clothe another person.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଝିଅଘରକୁ ମୋତେ ନମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସେ
ମତେ ଯୋଡ଼େ ପାଟ ଖଦ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ ।)

ପିନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିନ୍ଧିବା କ୍ରିୟାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ—
Pindhā(ndhe)ibā Causative of Pindhibā.
ପନ୍ଧାନ, ପରାନ **पहनाना, पहनाना**

ପିନ୍ଧା ଖଟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—
Pindhā khaṭibā ପିନ୍ଧା ଲୁଗା ରୂପେ ଅନେକ ଦିନ ପିନ୍ଧିବା ବା
ସହ୍ୟ ହେବା—To wear long (said of a cloth).
(ଯଥା—ଖଦଡ଼ା ଲୁଗା ବହୁତ ଦିନ ପିନ୍ଧା ଖଟେ ।)

ପିନ୍ଧା ଗୁଦର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Pindhā chādara ଧୋଡ଼ି; ଅଧୋବାସ ଓ ଉତ୍ତରୀୟ; ଅଣ୍ଟା
ପିନ୍ଧା ଗୁଦର } ତଳକୁ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା ଓ ଦେହରେ
ପିନ୍ଧା ପାଛୁଡ଼ା } ଅନ୍ୟରୂପ ପକାଇବା ଗୁଦର; ଧୋତି ଓ ଗୁଦର-
ପିନ୍ଧା ଦୋସଡ଼ା } ପିନ୍ଧା ଦୋସଡ଼ା
ଧୁତୀ ଚାଦର Loin cloth and sheet; a pair of clothes
धोती चदर (one to put round the waist and another to put round the upper part of the body); upper and lower garments.
ଦେ. ବିଣ—ଲୁଗା ଓ ଗୁଦରଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ—Dressed with a loin cloth and a sheet.

ପିନ୍ଧାଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିଧାନ; ପରିଧାନ)—
Pindhāṇa Wearing; putting on cloth.
ପିନ୍ଧନ **पहनाइ**

ପରାପିନ୍ଧି—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇବା —
Pindhāpindhi 1. Clothing or dressing each
ପିନ୍ଧାପିନ୍ଧି **पहनाइ** other.
୨ । ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କ୍ରିୟା—
2. The operation of dressing one's self.

ପିନ୍ଧା ବାସ—ଦେ. ବ—ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—
Pindhā bāsa Worn cloth.
ମୋ ପିନ୍ଧା ବାସ ଦେଖକୁ ରୁଚି ଥାଉ ଅଙ୍ଗର ଅନୁରୂପ ରଙ୍ଗ ପୂଲେ ।
ଉତ୍କଳଦୀପିକା, ଦଙ୍ଗୀତ ।

ପିନ୍ଧାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିନ୍ଧିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—
Pindhāyibā The passive voice of Pindhibā.
ପରାଯାଓଆ **पहनाजाना**
(ପିନ୍ଧା ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିନ୍ଧାଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେ ପିନ୍ଧେ; ଯେ ବସ୍ତ୍ରାଦି ପରିଧାନ କରେ—
Pindhāli 1. Wearer.
୨ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ବସ୍ତ୍ର ଅଳଙ୍କାରାଦିରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ପାରେ—
2. One skilled in dressing another or adorning another.

ପିନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପିଧାନ; ପରିଧାନ ଓ ଅତି+ଦ୍ୱନ୍ ଧାତୁ)—
Pindhibā ୧ । ନାଇବା; ପରିଧାନ କରିବା—1. To wear or
ପରା, ପିନ୍ଧା **पहनना** put on dress.
ଘର ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଯାଇକୁ ଯାଉ.
ଦେହ ପରିଲେ ମନ ହୁଙ୍କାରୁ ଥାଏ । ଓଡ଼ ।
୨ । ନିଜ ଦେହରେ ଅଳଙ୍କାର ଉରି ହେବା, ଅଳଙ୍କାର ଘେନିବା-
2. To put on or adorn one's self with ornaments.
୩ । ଦେହରେ ଧାରଣ କରିବା—
3. To put (marks etc) on the body

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିନ୍ଧିଲା—ଦେ. ବ୍ୟ—ପରିହିତ—
Pindhilā Worn (cloth; ornament).
(ପିନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶାଳ-ଦେଶିଲେ ମୋ ଦରନେ ପୋଇନ୍ତ ପିନ୍ଧିଲ ବସନେ ଭୂଷଣ. ଚତ୍ରମଙ୍ଗାମ୍ବର ।

ପିନ୍ନିଆମ୍ମା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (କୁମୁଟି ବା ବୈଶ୍ୟଭାଷା)—
Pinniāmmā ଖୁଡ଼ୀ ବା ମାଉସୀ—
Paternal aunt or maternal aunt.

ପିପତିଷା—ସଂ. ବ. (ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବ ହେବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=
Pipatishā ପିପତିଷା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—ପଡ଼ନେଚ୍ଛା;
ପଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା—Inclination to fall down or descend.

ପିପତିଷୁ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ପତ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଉ)—ପଡ଼ନେଚ୍ଛୁ—
Pipatishu Disposed to fall down or descent.
ସଂ. ବ—ପକ୍ଷୀ—Bird.

ପିପବିଷା—ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର ହେବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଆ)—
Pipabishā ପବିତ୍ର ହେବାର ଇଚ୍ଛା—
Inclination to become pure.

ପିପବିଷୁ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ପୂ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଉ)—ପବିତ୍ର ହେବାକୁ
Pipabishu ଅଭିଳାଷୀ—Wishing to be purified.

ପିପରମି(ମେ)ଣ୍ଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେପ୍ପରମିଣ୍ଟ୍)—
Piparami(me)nṭa (etc) ପେପରମିଣ୍ଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Peparmint etc (See)

ପିପଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ପିପ୍ପଲ; ତୁଲ. ହି. ପୀପଲ)—
Pipal ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—Pipal tree.

ପିପଲ୍ ପାତା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ମହିଳା କାନର ପାନପତ୍ର
Pipal pātā ଆକାରର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of leaf-shaped ornament worn over the ears.

ପିପଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ ପିପ୍ପଳ)—୧ । ବମାନ ଓ ଖଟ ଆଲମାରିର
Pipalā ବାଡ଼ରେ ଦଅଁରିବା ପିପୁଳ ଆକାରର ଲମ୍ବା କାଠଖଣ୍ଡ—
ପିପୁଲା, ପିପୁଲା, ପିଙ୍ଗୁଲା, ପିଙ୍ଗଲା } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Wooden pegs put on the frames of furnitures.
୨ । ବଡ଼ପିପଳ; ପିପ୍ପଲୀମୂଳ—
2. Wild piper; Scindapsus officinalis.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରର ନାମ 'ଚବ୍ୟ' ଓ 'ଚଇ' ।]

ପିପଲା ମୂଳ—ଦେ. ବ—ପିପ୍ପଲୀମୂଳ (ଦେଖ)
Pipalā mūla Pippalī mūla (See)
ପିପଳାମୂଳ ପିପରାମୂଳ
ପିପୁଲା ମୂଳ, ପିଙ୍ଗଲା ମୂଳ, ପିପୁଲା ମୂଳ, ପିଙ୍ଗୁଲା ମୂଳ, ପିପଲା ମୂଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପିପଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ ପିପ୍ପଲୀ)—ଗାମୁଲାଦ ବର୍ଗର ସାର୍ଘାସ୍ୟୁ ଲତା-
Pipali ବିଶେଷ—Long pepper; Piper Longunu; Chavica Roxburghii.
ସଂ. ମାଗଧୀ, କୃଷ୍ଣା, ଶୌଣ୍ଡୀ ଉପକୁଲ୍ୟା, କଣା, ଉଷଣା, ତୀକ୍ଷ୍ଣତଣ୍ଡୁଳା, ବୈଦେହୀ,
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ଲତା । ଏହାର କଞ୍ଚା ଫଳ ଶୁଖିଲେ ରଗ ରଘଲା, କୋଲା ଲାଗେ । ପାଚିଲା ଫଳ ଈଷତ୍ ମିଠା ପିପୁଲ, ପିଁପୁଲ ଲାଗେ । ଏହାର ସବୁ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ପାନ
ପୀପର, ପିପାଲ, ପିପଲ ପର୍ । ଏହା ଶୃଷ ଜନ୍ମାଏ । ଏହା
ମ. ପମ୍ପଲୀ ଅନେକ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।
ତେ. ପିପ୍ପଲିଚେଟ୍ଟୁ, ପିପ୍ପଲୁ ଏହା ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ବୃଷ୍ୟ, ମଧୁରବିପାକ,
ଗୁ. ଲଂଡୀପୀପଲ ରସାୟନ, ଅନୁଷ୍ଣ, କଟୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ବାତ-
ଫା. ପିଲ୍‌ପିଲ ଶ୍ଲେଷ୍ମନାଶକ, ଲଘୁ ଓ ରେଚକ ।
ଆ. ଫିଲ, ଡାରଫିଲ୍ ଏହା ଶ୍ୱାସ, କାସ, ଉଦର, ଜ୍ୱର,
ପିପୁଲ, ପିପ୍ପଳ, ପିପ୍ପୁଲ, ପିପ୍ପୋଲ } ଅନ୍ୟରୂପ କୁଷ୍ଠ, ପ୍ରମେହ, ଗୁଲ୍ମ, ଅର୍ଶ, ପ୍ଲୀହା, ଶୂଳ ଓ ଅମ୍ବବାତ ବନାଶକ । କଞ୍ଚାପିପ୍ପଳ କଫକାରକ, ଶୀତଳ, ମଧୁର ରସ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ; ଶୁଷ୍କ ପିପ୍ପଲୀ ପିତ୍ତ ପ୍ରକୋପକ । ପିପ୍ପଳ ମଧୁସହ ସେବନ କଲେ ମେଦୋରୋଗ କଫ, ଶ୍ୱାସ, କାସ ଓ ଜ୍ୱର ନବାରଣ ହୁଏ; ବଳ, ମେଧା ଓ ଅଗ୍ନି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । ଏହା ଗୁଡ଼ ସହିତ ସେବନ କଲେ ଜୀର୍ଣ୍ଣଜ୍ୱର, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ, କାସ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଅରୁଚି, ଶ୍ୱାସ, ଦୁଷ୍ଟରୋଗ, ପାଣ୍ଡୁ ଓ କ୍ରିମି ନଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ଏହି ଜାତୀୟ ଆରଣ୍ୟ ଲତାର ଫଳ ପିପ୍ପଲୀ ଆକାରର ହୁଏ କନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ବଡ଼ । ଏହାକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଗଜପିପ୍ପଲୀ, କରପିପ୍ପଳୀ ଓ ଭାଷାରେ ଗଜପିପ୍ପଲା କହନ୍ତି । ଏହା ଚବକା ଲତାର ଫଳ । ଏହାର ମୂଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏ ଲତାର ଫଳମଞ୍ଜରୀ ହାତୀଶୁଣ୍ଡ ପର ସ୍ଥୂଳ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଗଜପିପ୍ପଳୀ (Pothos Officialis) ।

ଆଜି ଏକପ୍ରକାର ପିପ୍ପଲୀର ମୂଳକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ପିପ୍ପଳୀମୂଳ ଓ ଭାଷାରେ ଦଂପଲା ବା ବଣପିପ୍ପଲା କହନ୍ତି (Scindapsus Officinalis) ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

ପିପା—ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ପିପା, ଇଂ. ଟିପେ)—
Pipā ଢେଲାଦ ରଖିବାର ମୃଦଙ୍ଗାକୃତି ବଡ଼ କୋଡ—
ପିପା Cask; barrel.
ପୀପା ଗ୍ରାଦେ.—(କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଯାଜପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର)—
(ପିଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରସିନ ତେଲ ଜଳିବା ଟିନ—
Open Kerosine lamps made of tin.
ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଟିଣ ଆଦର ଡବା—
Tin case or box.

ପିପାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପିପେଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pipāi (etc) Pipei etc. (See)

ପିପା ପତର—ଦେ. ବ—ପିପା ଉପରେ ଯେଉଁ ଲୁହା ପାଉଆ ମଡ଼ା
Pipā patara ହୋଇଥାଏ—Thin iron bands rivetted round barrels.
ପିପା ପତ୍ର, ପିପା ପାଉଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପିପାସା—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ପିପାସ ଧାତୁ
Pipāsā +ଭାବ. ଅ+ଆ)—
୧ । ପାନେଚ୍ଛା; ଶୋଷ; ତୃଷା—1. Thirst.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇବାର ବିଶେଷ ଇଚ୍ଛା; ତୃଷ୍ଣା; ଲାଳସା—୨. (fig) Hankering after a thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିପାସାନ୍ୱିତ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ଏଷ୍ଟା ଉତ୍ତ; ପିପାସା+ଅନ୍ୱିତ)—
Pipāsānwita ୧ । ପ୍ରୋଷୀ; ତୃଷାର୍ତ୍ତ—1. A thirst.
(ପିପାସାର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୃଷିତ—2. Thirsty;
(ପିପାସାନ୍ୱିତା, ପିପାସାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) thirsting.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଲୋଭାସକ୍ତ—
3. (fig) Covetuous or hankering after a thing.

ପିପାସିତ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ପିପାସା+ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଇତ ବା ପିପାସା ଧାତୁ+
Pipāsita କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ପିପାସାନ୍ୱିତ (ଦେଖ)
(ପିପାସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pipasānwita (See)

ପିପାସୀ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ପିପାସା+ଇନ୍) —ପିପାସାନ୍ୱିତ (ଦେଖ)
Pipāsī Pipāsānwita (See)
(ପିପାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିପାସୁ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ପା ଧାତୁ ସନ୍=ପିପାସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Pipāsu ପିପାସାନ୍ୱିତ (ଦେଖ)
Pipāsānwita (See)

ପିପିଲି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ବାଲେଶ୍ୱର ନକଟସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦର-
Pipili 1. An ancient port in Balasore.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର ଓ ଗୋଦାମ ଖୋଲିଥିଲେ ।]
୨ । ପିପୋଲ (ଦେଖ)—2. Pipola (See)

ପିପୀତକ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣୋକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନାମ—
Pipītaka Name of a Brāhmaṇa mentioned in the Bhabishya Purāṇa
(ଯଥା—ପିପାତକା ଭଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ପିପୀତକୀ—ସଂ. ବ. (ପିପୀତକ+ଈ)—ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ—
Pipītaki The 12th day of the bright lunar fortnight of Baiśākha.
[ଦ୍ର—ଭବିଷ୍ୟପୁରାଣରେ ଏ ଦିନ ଆଚରଣୀୟ ବ୍ରତର ଉପାଖ୍ୟାନ ଅଛି । ପିପୀତକ ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଯମଦୂତମାନେ ଯମଲୋକକୁ ନେଇଗଲେ । ସେଠାରେ ତାକୁ ଥିର ତୃଷା ହେବାରୁ ସେ ବକଲରେ ଯମଙ୍କୁ ସ୍ତବ କଲା । ଯମ ତା ସ୍ତବରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାକୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଲୋକକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ଓ ଏ ବ୍ରତ କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଏ ବ୍ରତରେ ଶୀତଳ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳସ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରିଯାଏ—ହ. ଶ.]

ପିପୀଲ(ଲ)—ସଂ ବ. (ପୀଲ୍ ଧାତୁ=ଶୁବ ହେବା; ସ୍ତବ କରିବା+
Pipīla(la) ଘଞ ଲ+ଅ)—ପିମ୍ପୁଡ଼ି (ଦେଖ)
[ପିପୀଲ(ଲ)କ—ଅନ୍ୟରୂପ] Pimpurdi (See)

ପିପୀଲ(ଲ)କା—ସଂ. ବ. (ପୀଲ ଧାତୁ=ଶୁବ ହେବା; ସ୍ତବ କରିବା+
Pipīli(li)kā ଘଞଲ+ଅକ+ଟ)—ପିମ୍ପୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Pimpurdi (See)

ପିପୀଲିକାଭକ୍ଷୀ—ସ. ବ—ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବା ଏକ
Pipīlikā bhakshī ପ୍ରକାର ଚତୁଷ୍ପଦ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନ୍ତୁ—The ant eater; the aut bear.

ପିପୀଲିକାଭୁକ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପିପୀଲିକାଭୋଜୀ }
[ଦ୍ର—ଏହା ବକ୍ରକାୟତା ଶ୍ରେଣୀର ଦନ୍ତଶୂନ ପୁଚ୍ଛବଶିଷ୍ଟ ଜନ୍ତୁ । ଏହାର ଥୋମଣୀ ଲମ୍ବ ଓ ମୁନଆ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଲହଲହା ସରୁ ଜିଭ ଅଛି; ଏହାର ଆଗଗୋଡ଼ର ନଖ ଖୁବ୍ ଦାଢ଼ୁଆ; ଏ ଆଗଗୋଡ଼ରେ ଦୁଙ୍କାମାନ ଚାଡ଼ି ତା ମଧ୍ୟରେ ମୁହଁ ପୁରାଇ ଲମ୍ବ ଲଲୁଆ ଜିଭଦ୍ୱାରା ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଓ ଉଇମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଖାଏ । ଏ ଜୀବ ଦକ୍ଷିଣ ଅଫ୍ରିକାରେ ଓ ଉତ୍ତରର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପିପୀଲିକାମାର୍ଗ—ସ. ବ—(ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର) ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପରି ଧୀରେ ଧୀରେ
Pipīlikā mārga କ୍ରମଶଃ ଅଧ୍ୟବସାୟୀ ସଦ୍ଭାବରେ ସମାଧି ଲାଭ-କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—(joga system) The gentle and gradual method of accomplishing Samādhi (separation from mundane concerns) with slowness and steadiness like those of the ants.

ପିପୀଲି(ଲି)—ସଂ. ବ—(ପୀଲ ଧାତୁ=ଶୁବ ହେବା, ସ୍ତବ କରିବା+
Pipīli(li) ଘଞ ଲ+ଇ)—ପିମ୍ପୁଡ଼ି (ଦେଖ)—Pimpurdi (See).

ପିପୁଳା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପିପଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Pipulā (etc) Pipalā etc (See)

ପିପୁଳି—ଦେ. ବ—ପିପଳି (ଦେଖ)—
Pipuli Pipali (See)

ପିପ୍ରୁଚ୍ଛିଷା—ସ. ବ—(ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ ପଚାରିବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ. ସନ୍+ଭବ. ଅ
Piprṛuchchhishā +ଆ)—ପଚାରିବାର ଇଚ୍ଛା—
Wish to ask.

ପିପ୍ରୁଚ୍ଛିଷୁ—ସ. ବ୍ୟ—(ପିପ୍ରୁଚ୍ଛିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ପଚାରିବାକୁ
Piprṛuchchhishu ଇଚ୍ଛୁକ—Wishing to ask.

ପିପେଇ—ଦେ. ବ—କାଉଁରିଆ (ଦେଖ)—
Pipei Kāuñriā (See)

ପିପେଇ ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୂପାଳ ବା ପୂପଦାପ ଓ ଅମାବାସ୍ୟା;
Pipei amābāsyā ଏ ଦିନ ପୂପ ବା ପିଠାରେ ପାଯକାଠି ପୋତି
(ପିପେଇ ଅମାସ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିଯାଏ)—
ଦେବାଳୀ ପୂର୍ବା ଅମାବାସ୍ୟା, ଦେବାଳୀ, କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା-
ଦ୍ୱାଳୀ The new moon of the month of Kārttika.

ପିପେଇ ଅମାବସ୍ୟା
ପିପାଇ ଅମାସ୍ୟା
ପିପୋଇ ଅମ୍ପେଇସା
ପିମ୍ପା ଉଆଁଶ
ପିମ୍ପେଇ ଅମାସିଆ
ପିମ୍ପାଇ ଅମାଇସା
} ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପିଣ୍ଡବର୍ଜିତ ସନ୍ଦାଳସ୍ଥା ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିଯାଏ ଓ ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ପୂପ ପାପ ଅର୍ଥାତ୍ ପିଠା ଉପରେ ପାଇ ପୋତି ଦାନ କରିଯାଏ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ୁଆଙ୍କୁ ନଆଁ ଦୁଲା ଦେଖାଇ ଡକାଯାଏ—"ବଡ଼ ବଡ଼ୁଆ ହେ ! ଅନ୍ଧାରରେ ଆସ, ଆଲୁଅରେ ଯାଅ, ବାଇଗି ପାହାରରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇଥାଅ ।"]

ପିପେଇ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୂପାଳ=ପିଠା)—ପଯ୍ୟାଶ୍ରାଦ୍ଧ; ପିପେଇ
Pipeisrāddha ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ପାଯଦାନ ପୂର୍ବକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଙ୍କାଇ, ପିମ୍ପା, ପିମ୍ପାଇ, ପିମ୍ପେଇ } ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ କରିଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—Offerings of Srāddha done on the evening of Pipāiamā-bāsyā.

(ପିପେଇ ଶିଗ୍ଧ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ପିପେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ପିପ୍ପଲ)—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—
Pipel The Pipāl tree.

ପିପୋଲ—ଦେ. ବ—(ନାମ)—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ—
Pipola Pipli; a village in the district of Puri.

ପିପ୍ଲୋଲ, ପିପିଲି } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏହା ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କ ଉପରେ । ଏଠାରେ ଦରଜମାନେ ସୁନ୍ଦର କୁଞ୍ଚିକାମର ବନ୍ଧୁଆ, ଢକଆଖୋଳ, ଗହନ୍ଦା, ଭୁଲାଭର୍ଣ୍ଣ କୁର୍ତ୍ତି ଓ ସୁଜନଆଦ କରନ୍ତି । ଇଂରାଜୀ ନାମ ପିପ୍ଲି (Pipli) । ଏଠାରେ ଥାନା, ସବ୍‌ରେଜେଷ୍ଟ୍ରର ଅଫିସ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନପଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଅଛି ।]

ପିପୋଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ପିପୋଲିନର୍ମିତ—
Pipoliā Made at Pipli.

ପିପ୍ପଳ—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ + ରକ୍ଷା କରିବା + ଅଲ)—
Pippala ୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ—
1. The holy fig tree; Ficus Religiosia.

୨ । ଜଳ—2. Water.

୩ । କୁର୍ତ୍ତାର ଆସ୍ତୀନ; କୁର୍ତ୍ତାର ସେଇଁ ଅଂଶଦ୍ୱାରା ହାତ ଆବୃତ ଥାଏ—3. Sleeve of a coat.

୪ । ରେବତୀ ଗର୍ଭଜାତ ମିତ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ଭାଗବତ, ହ. ଶ)—
4. Name of a son of Mitra and Rebatī.

୫ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—5. A species of bird.

୬ । ନଗ୍ନବ୍ୟକ୍ତି (ହ. ଶ)—6. A nude person.

୭ । ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ (ହ. ଶ)—7. A piece of cloth.

ପିପ୍ପଳକ—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ + ଅଲ + କ)—
Pippalaka ୧ । ସ୍ତନବୃନ୍ତ; ଦୁଧର ଭୁଣ୍ଡି; ସ୍ତନମୁଖ—
1. Nipple.

୨ । ସେଇଁବା ସୂତା; ସୀବନସୂତ୍ର—2. Sewing thread.

ପିପ୍ପଳାମୂଳ—ଦେ. ବ—ପିପ୍ପଳୀମୂଳ (ଦେଖ)
Pippalāmūla Pippalī mūla (See)

ପିପ୍ପଳ(ଳୀ)—ସଂ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + ଅଲ + ଇ, ଈ; ଏହା ରୋଗରୁ ରକ୍ଷା କରେ)—ପିପ୍ପଳ (ଦେଖ)
Pippali(lī) Pipali (See)

ପିପ୍ପଳୀମୂଳ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବଣ ପିପ୍ପଳୀମୂଳ—
Pippalimūla Piper root; Piper Officinarum.

ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିକ, ଉଷଣ, ଚଟକାଶିରଃ ପିପୁଲମୂଳ
पिपलामूल
ଫା. ଫିଲ୍‌ଫିଲ୍‌ମୋଯା
ଆ. ଅସଲୁଲ ଫିଲ୍‌ଫିଲ୍

[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ଅଗ୍ନିଦୀପକ, କଟୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ପାଚକ, ଲଘୁ, ରୁକ୍ଷ, ପିତ୍ତକର ଓ ଭେଦକ, ଏହା କଫ, ବାତ, ଉଦର ଆନାହ, ପ୍ଲୀହା, ଗୁଲ୍ମ, କୃମି, ଶ୍ୱାସ ଓ କ୍ଷୟ ବିନାଶକ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

ମ. ପିପ୍ପଳୀମୂଳ
ଗୁ. ପିପରୀମୂଳ, ଗଣ୍ଡେଡ଼ା
ତେ. ପିପଲୀବେରୁ

ପିପ୍ପିକା—ସ. ବ. (ପ୍ୟାସୃ ଧାତୁ=ଚୁବି ପାଇବା + ଇକ)—
Pippikā ଦନ୍ତମଳ; ଦାନ୍ତର ଛତୁଆ—
The tartar of gum of the teeth.

ପିପ୍ପିଲି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପିଟିଲି (ଦେଖ)
Pippili Pipili (See)

ପିବଇ—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ପିଇବା କ୍ରିୟାର ପୈଥରୁ ବିକଳ୍ପରୂପ—
Pibai Another form of Piai the drinks.

ଏମନ୍ତ ବହୁ ଦୂତକା ପାଇଁ ଶ୍ରୀତରଣ ପଗେର ଭରତ ପିଇ ।
ଭାରତୀ, ରତ୍ନସ୍ୟମନ୍ତ୍ର ।

ପିବା—ଦେକ୍ରି—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ପିଇବା—
Pibā To drink.

ପଶିଲ ହୀର ପିବା ଅଗେ
ଦେଲେ ଯଦୁବୀର ପାଶେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତଦାସ ।

ପିମ୍ପା—ଦେ. ବ—ପିଆ—(ଦେଖ)—
Pimpā Pipā (See)

ପିମ୍ପାଇ—ଦେ. ବ.—ପିଆଇ (ଦେଖ)
Pimpāi (ପିମ୍ପେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pipāi (See)

ପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପିପୀଲି)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଷଟ୍‌ପଦ ପକ୍ଷୀଜ୍ଞାନ କୀଟ
Pimpurḍi ବିଶେଷ—Formicidae ants

ପିମ୍ପଡ଼ା, ପିଂପଡ଼ା [ଦ୍ର—ଆକାରରେ ଓ ସ୍ୱଭାବରେ ଏମାନେ ମନ୍ଥୁ-**चिउल ती चिट्ट चैटी** ମାଛି ଥର; ଏମାନଙ୍କର ଅଣ୍ଡା ଖୁବ ସରୁଆ;
ସ. ମୁଙ୍ଗୀ ଏମାନଙ୍କର ଦୁଇଟା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦାନ୍ତ ଥାଏ । ଏହା
ସମ୍ବଲପୁର. ଗୃଙ୍ଗି ଦୁଇଟି ଦାନ୍ତରେ ଏମାନେ କାମୁଡ଼ନ୍ତି ଓ ଖାଦ୍ୟ
(ପିମ୍ପିଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଧରନ୍ତି । ଏମାନେ ତିନ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ ଓ କ୍ଲୀବ । କ୍ଲୀବମାନେ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି । ପକ୍ଷ ହେଲେ ଏମାନେ ଉଡ଼ନ୍ତି ଓ ଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ବଡ଼, ସାନ, ନାଲି, ଧଳା ଓ କଳା ଆଦ ଭେଦରେ ଏମାନେ ନାନା ଜାତିପ୍ରିୟ । ଉଇ ଓ ଜନାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏମାନେ ଖୁବ ମିଠାପ୍ରିୟ । ଗଛର ପତ୍ରରେ, ମାଟିରେ ଓ ଗଛର ଖୋଲରେ ଏମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରର ବସା ତିଆରି କରନ୍ତି ।

୧ । ଯେଉଁମାନେ ଆମ୍ବଗଛରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ଆମ୍ବ ପତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଜଡ଼ିତ କରି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଥଳ ଘର ବସା କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କାଇ (ବ. ଆମ୍ବପିପଡ଼ା) କହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ରଙ୍ଗ ହଳଦିଆ ଓ ଆକାର ବଡ଼ । ଏମାନଙ୍କ ଡିମକୁ ବନଗାଁରେ ଗୁଣ୍ଡି ମାଛଙ୍କ ଚରା କରାଯାଏ ।

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ପିମ୍ପୁଡ଼ି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଗଛର କୋରଡ଼ ଓ ଛାଲ ତଳେ ବସା କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ କାଠ ପିମ୍ପୁଡ଼ି (ବ. କାଠପିପଡ଼ା) କହନ୍ତି ।

୩ । କଳା କଳା ବଡ଼ଗୋଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଜନା (ବ. ଜାଁଆ) ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଜନାମାନେ ବଡ଼ (ଉଗର) ଓ ସାନ (ଧୂଳିଆ) ଭେଦରେ ନାନା ପ୍ରକାରର । ଏମାନଙ୍କ କାମୁଡ଼ାଦ୍ୱାରା ରକ୍ତ ବୁନ୍ଦେ ଓ ବିଶେଷ ଜ୍ୱାଳା ହୁଏ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଧଳା ଧଳା ଜାତୀୟ ପିମ୍ପୁଡ଼ଙ୍କୁ ଉଇ (ବ. ଉଇ ,White ant Termite) କହନ୍ତି । ଏମାନେ ମାଟିରେ ପାହାଡ଼ ବା ମନ୍ଦିର ପରି ଘର ଛାଆର କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଢୁଙ୍କା (ବ. ଚିଟି) ବୋଲି ଯାଏ ।

୫ । ସାଧାରଣ ପିମ୍ପୁଡ଼ ନାଲି—(ବ. ଲାଲ୍ ପିମ୍ପୁଡ଼ା) । ଏମାନେ ସାନ ସାନ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ନାନା ପ୍ରକାରର ହୁଅନ୍ତି । ସାନ ସାନ ମାନଙ୍କୁ ଦି ପିମ୍ପୁଡ଼ (ବ. ଖୁଦ୍ୟା, ଖୁଦ୍ୟେ) ବୋଲିଯାଏ । ଏମାନେ କାମୁଡ଼ନ୍ତି ।

୬ । କଳା ପିମ୍ପୁଡ଼ (ବ. ଗୁଡ଼େ୍ୟ, ଉଆଁ)—ଏମାନେ ବିଷଘ୍ନ ଓ କାମୁଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ।

୭ । ଏହା ଛଡ଼ା ଏକପ୍ରକାରର ପାଉଁଶିଆ ପିମ୍ପୁଡ଼ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଖରା ସମୟରେ କ୍ଷେତରୁ ଶସ୍ୟ ସାଜମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆପଣା ବସାରେ ନେଇ ସଞ୍ଚୟ କରନ୍ତି । ପିମ୍ପୁଡ଼ମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହନ୍ତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ଜୀବତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ଏମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟବସାୟ, କାର୍ଯ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ଜାତୀୟତା ଆଦି ଦେଖି ଚମତ୍କୃତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

ପିମ୍ପୁଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରବଚନ ଓ ନ୍ୟାୟ ।

୧ । ଗୁଡ଼ଘରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ ଜଗୁଆଳ (ପରଛା) ନ୍ୟାୟ—ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଖାଦକର ଜମା କଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ରକ୍ଷକକୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଦେଲେ ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

୨ । ପିମ୍ପୁଡ଼ର ପଖା ଲାଗିବା ନ୍ୟାୟ—ସର୍ବନାଶ ବା ମୃତ୍ୟୁର ପୂର୍ବ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ।

୩ । ହାତୀ ଗଳ ଯାଉଛି ପିମ୍ପୁଡ଼ ଗଳିବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ, କମ୍ବା ହାତୀ ଗଳ ଯାଉଛି ପିମ୍ପୁଡ଼କୁ ବାଟ ବନ୍ଦ ହେଉଛି ନ୍ୟାୟ—ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାରେ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥାଇ ଯେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବିଷୟକୁ ଜଗେ ।

ପିମ୍ପୁଡ଼ ହୋଇ ସାପରୁଖାରେ ଚଢ଼ିବା ନ୍ୟାୟ—ଛୋଟ ଲୋକ ହୋଇ ବଡ଼ କଥାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ।

୫ । ହାତୀ ମୁହଁରୁ କଲେ ଖସି ପଡ଼ିଲେ ପିମ୍ପୁଡ଼କୁ ଖାଇବାକୁ ଶହେ ବରଷ ନ୍ୟାୟ—ହାତୀଥର ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ ମାନ (କଲେ ମାତ୍ର ଖାଦ୍ୟ) ଛଡ଼ି ଗଲେ ସେଉଁକରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପିମ୍ପୁଡ଼ ପରି ଜୀବ ପୋଷି ହୁଅନ୍ତି ।

୬ । ହାତୀ ମୁଉ ଦେଲେ ପିମ୍ପୁଡ଼ ପହଁରିଏ ନ୍ୟାୟ—ହାତୀ ପରି ବଡ଼ ଜୀବର ମୃତ୍ୟୁରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ ପରି ଜୀବ ବୁଡ଼ି ଯାଏ ।

୭ । ଗୁଡ଼ଘର ପିମ୍ପୁଡ଼ ଖାଇଯିବା ନ୍ୟାୟ—ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶତ୍ରୁଠାରୁ ସର୍ବଦା ସାବଧାନତା ସହିତ ରକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର ।

୮ । ପିମ୍ପୁଡ଼ ଧାର ଲାଗିବା ନ୍ୟାୟ—ଯେଉଁଠାରେ ବହୁଜନଙ୍କ ସମାଗମ ହୁଏ, ସେଠାରେ 'ପିମ୍ପୁଡ଼ ଧାର' ପରି ଲୋକେ ଗଡ଼ୁଥିବାର ଲୋକେ ତୁଳନା କରନ୍ତି ।

୯ । ଗୁଡ଼କୁ ପିମ୍ପୁଡ଼ ବାଇ ଦେବା ନ୍ୟାୟ—ପିମ୍ପୁଡ଼ମାନେ ମିଠା ଜିନିଷ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସକ୍ତ ଥିବାରୁ ବିଷୟ ପ୍ରତି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ବା ଲୋଭ ଦେଖାଗଲେ ଲୋକେ ଏହି ଉଦାହରଣ ଦେଇଥାନ୍ତି ।]

ପିମ୍ପୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପିମ୍ପୁଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pimpurdiā 1. Relating to ants
୨ । ପିମ୍ପୁଡ଼ ପରି—2. Ant like.
୩ । ଗୋରୁମାନଙ୍କର ରୋଗବିଶେଷ—3. A disease of cattle; Eczema of cattle.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ସନ୍ଧା ସନ୍ଧା ଫଳଯାଇ ଗୋଡ଼ ଓ ଦେହରୁ ଚର୍ମ ବାହାର ପଡ଼େ ।]

ପିମ୍ପୁଡ଼ିଆ ମୁହାଁ—ଦେ.ବିଣ. ପୁଂ—ଅଭଗସ୍ୟ ରାଗୀ; ଯେ କଟୁ କଥା କହେ;
Pimpurdiā muhāñ କର୍କଶଭାଷୀ—Harsh mouthed;
(ପିମ୍ପୁଡ଼ିଆ ମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) of an angry nature.

ପିମ୍ପୁଡ଼ ଧାର—ଦେ. ବି—ଏକାଦ୍ଧ କ୍ରମେ ଗଡ଼ୁଥିବା ପିମ୍ପୁଡ଼ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ
Pimpurdi dhāra A line of ants creeping.

ପିମ୍ପୁଡ଼ ବାସ—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ପରୁ ଧାନ—
Pimpurdi bāsa Name of a fine rice
[ଦ୍ର—ଏ ଧାନର ଗୁଡ଼ଲ ମୃଦୁ ସୁବାସଯୁକ୍ତ ।]

ପିମ୍ପୁଡ଼ ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ—ପିମ୍ପୁଡ଼ିଆ ମୁହାଁ (ଦେଖ)
Pimpurdi muhāñ Pimpurdiā muhāñ (See)
(ପିମ୍ପୁଡ଼ମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପିୟାଳ—ସଂ. ବି —(ପୀ ଧାତୁଜ ? ପୀତ୍ (ସୌତ୍ର ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ କରିବା) + କଣ୍ଡୁ. ଆଳ) —ତରୁଗଚ୍ଛ; ଗୁରକୋଳ ଗଚ୍ଛ, ବୃକ୍ଷାଦନ ବୃକ୍ଷ; ଆମ୍ରାଦ ବର୍ଗର ଅରଣ୍ୟ ତରୁ ବିଶେଷ — Buchanania Latifolia, Chirolia Sapida.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଫଳ କୁଷ୍ମବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମନୁଷ୍ୟଭୋଜ୍ୟ । ମଞ୍ଜି ଉତରୁ ବାଦାମ ତୁଲ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଶସ ବାହାରେ । ଏଥିରୁ ତେଲ ବାହାରେ, ଏହାର ପାଚଲା କୋଳ ଖାଆନ୍ତି ଓ ହନୁସ୍ଥାନ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ ଏ କୋଳଦ୍ୱାରା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ଏ ଗଚ୍ଛ ଆମ୍ବଗଚ୍ଛ ପରି ବଉଳେ; ଏହାର ଛେଲି, ପତ୍ର ଓ ସାଜ ଔଷଧାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।
ଏହାର ସାଜ ମଧୁର, ଶୀତଳ, ଧାତୁ ପୁଷ୍ଟିକର, ବାତ, ପିତ୍ତ, ଦାହ, ଜ୍ୱର ଓ ତୃଷାହାରକ । ଏହା ଆମବର୍ଦ୍ଧକ, ମଳରୋଧକ ଓ ଗୁରୁପାକ । ଏହାର ସାଜଜାତ ତୈଳ ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ (ଦାଙ୍ଗଗୁମୁଣ୍ଡା) ରୋଗରେ ମୁଣ୍ଡରେ ମାଲସ କରାଯାଏ । ଏହାର ଛେଲିକୁ ଛେଳିଦୁଧ ସହିତ ବାଟି ଖାଇଲେ ରକ୍ତାଇସାର ଭଲ ହୁଏ । ଏହାର ଛେଲିର କ୍ୱାଥ ରକ୍ତପିତ୍ତ ନାଶକ । ଏଥିର କାଠ ଖୁବ ମଜବୁତ ଏ ଗଛର ଛାଲକୁ ଚରିଦେଲେ ସେଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଅଠା ବାହାରେ ।

ପିୟାସାଳ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପୀତଶାଳ) ଅରଣ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ତରୁବିଶେଷ—
Piyāsāla The Indian Kino tree;
ସଂ—ପୀତସାର, ପୀତସାଳ, Pterocarpus Marsupium;

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରିସୃକ, ସର୍ଜକ, ଜାବକ,ଅସନ, ସାଜକ; ମଦ୍ଦାସର୍ଜ, ବହୁକଷୁଣ୍ଣ ପ୍ରିସୃସାଲକ
Pterocarpus Acuminata (Haines). Pentaptera Tomentosa.

ପିଆଶାଲ
ପିଆସାର୍ ;ଅସନା,ସଜ
ପିୟାସାଲ୍ , ପ୍ୟାସାଲ୍
[ଦ୍ର—ଏହାର କାଠ ପୀତ ବା ଆରକ୍ତ ପୀତ; ଏ ଗଛରୁ ଗାଢ଼ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଯ୍ୟାସ (gum kino) ବାହାରେ । ଏହାର କାଠ ଶାଳ କାଠ ପରି ଶକ୍ତ ନୁହେଁ । ଏହା ଏ

ଢେ—ମାଦ୍ଦି, ମଦ୍ଦି
ମ—ବବଲ୍ଲ
ଗୁ—ବଯ୍ଯାଂ
ଫା—କମରକସ୍

କାଠରେ ବାକ୍ସ, କବାଟ, ଚଉକ, ପଲଙ୍କ, ଖଟ, ଟେବଲ ଆଦ ଉଆର ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଏ ଗଛ ଅନେକ ଜନ୍ମେ । ଏ ଗଛ ଶୀଘ୍ରଦନେ ପତରଝଡ଼ା ହଏ । ଏଥିର ଖଲରୁ ହଲଦିଆ ରଙ୍ଗ ଉଆର ହୁଏ । ଦିହ୍ନଭୂମି ଓ ଖ୍ରେଟନାଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ଗଛରେ ଟସର ପୋକମାନେ ଗୋଟୀ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏଥିରେ ଲାଖ ପୋକ ମଧ୍ୟ ଲାଗନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ପିସ୍ପାସାଲ, ଶିତ, କୁଷ୍ଠ, ବିସର୍ପ, ପ୍ରମେହ, ଗୁହ୍ୟକୃମି, କଫ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଦୂର କରେ ଓ କେଶ ଓ ଚର୍ମର ହିତକର ଅଟେ ।]

ପିର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ପୀର)—
Pira ୧ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପୂଜିତ ମୁସଲମାନ୍ ମହାପୁରୁଷ; ମୁସଲମାନ୍
ପୀର ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ବା ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି; ମହାତ୍ମା—
1. A Mahomedan saint worshipped after his death.

୨ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ସତ୍ୟପୀର—
2. Satyapīr who is worshipped by the Hindus.
[ଦ୍ର—ପାଲ୍ଲ ଉଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

୩ । ଧର୍ମଗୁରୁ—3. A religious preceptor.

ଦେ. ବିଣ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥି; ବ୍ୟଙ୍ଗ) ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବେଶି—
(ironical) Greatest.
(ଯଥା—ସେ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ପିର ଅଟେ ।)

ପିରଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ—ଦେ. ବି. (ଫା. ପୀର+ସ. ଆସ୍ଥାନ)—
Pirańka āsthāna ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁସଲମାନ୍ ମୃତ ମହାତ୍ମାଙ୍କର
ପୀରେର ଆସ୍ତାନ କବରସ୍ଥାନ — The grave of a
ପୀରକା ଆସ୍ଥାନ Mahomedan saint.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ପିରଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେଠାରେ ମୁସଲମାନ୍ ପୁତ୍ରେହିତମାନେ ଶୀରନ୍ନି (ଭୋଗ)କୁ ଫାତିଆ (ନୈବେଦ୍ୟ) କରିବା ପରେ ତାହା ହିନ୍ଦୁମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । କଟକ ସହରରେ କଦମରସୁଲ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପିର ।

ଖୋରଧାର କାଇପଦରରେ ବୋଖାସ୍ତ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ପିର ଅଟନ୍ତି ।]

ପିରଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥଟ୍ଟା ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅପମାନ
Pirańka sāńgare thaṭṭā kheḷibā, ଦେବା—To
ପୀରେର ସଙ୍ଗେ ଠାଟ୍ଟାକରା treat a man deserving reverence
ପୀରକା ସାଥ ଦିଲଗୀ କରନା with disregard.

ପିରଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଗୋସ୍ତାକି କରିବା—ଦେ—ପିରଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥଟ୍ଟା
Pirańka sāńge gostāki karibā ଖେଳିବା (ଦେଖ)—
ପୀରେର ସଙ୍ଗେ ଗୋସ୍ତାକୀ କରା Pirańka sāńgare thaṭṭā
ପୀରକୋ ସାଥ ଗୋସ୍ତାଖୀ କରନା kheḷibā (See).

ପିରଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଭୁଲ ସ. ପୀଠ)—ପିଢ଼ା; ଛପର
Pirarḍā ଘରର ଖୁଲର ଉପରଭାଗ; ଛତ—Roof of a
(ପିରଡ଼ା, ପିଢ଼ା – ଅନ୍ୟରୂପ) thatched house.

ପିରତି—ଗ୍ରା. ବି —(ସ. ପ୍ରୀତି)—୧ । ପ୍ରଣୟ—
Pirati 1. Love.
ପୀରିତ ୨ । କାମନାଯୁକ୍ତ ସ୍ପୃହାପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣୟ—
(ପିରିତି – ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Amorous love.

ପିରାମିଡ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଇଜପ୍ଟ ବା
Pirāmid ମିଶର ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜାମାନଙ୍କର ସମାଧିସ୍ତୂପ—
ପିରାମିଡ଼ Pyramid; the Pyramids of Egypt.
ପିରାମୀଡ଼ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ମୃତ ଦେହ ପୋତା ଯାଇଥିଲା । ଏହା ଇଟା ଓ ପଥରର ଚତୁଷ୍କୋଣ ସେତୁ ଉପରେ ଉନ୍ନତସ୍ପୃଷ୍ଟ ତ୍ରିଭୁଜାକାରର ସ୍ତୂପରୂପେ ଉଠି ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦୁରେ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ ।]

ପିରାଲି—ବୈଦେ. ବ—୧ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅନ୍ନ ସ୍ପର୍ଶନ ବା ଘ୍ରାଣ କରିଥିବା
Pirālī ଯୋଗୁଁ ପତିତ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ—1. A class
ପୀରାଲୀ of Brāhmaṇas of Bengal who are considered fallen on account of their ancestors having touched food cooked by Mahomedans.

[ଦ୍ର—ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସଶୋହରର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ପୀର୍-ଅଲୀଙ୍କ ଦତ୍ତ ଅନ୍ନକୁ କେତେକ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିବାରୁ ସେମାନେ ପତିତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେହିମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବଙ୍ଗରେ ପିରାଲୀ ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ଅବଥି ପରିଚିତ ।]

୨ । ଏକପ୍ରକାର ପଗଡ଼ି—2. A kind of turban.

[ଦ୍ର—ଏହି ପଗଡ଼ି ବଙ୍ଗର ପିରାଲୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିବାର କଥିତ ।]

ପିରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ଅ—ପରି; ଗ୍ରାସୃ; ସମାନ—
Piri Like.
ଗ୍ରାଦେ (ଜସ୍ପୁର) ବ—କୁଟା; ପାଲ—
Crushed straw.

ପିରିଅଡ୍ – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ—
Piriad 1. Period (of time)
ପିରିୟଡ୍ ୨ । ସ୍କୁଲରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ
ପରିୟଡ୍ ରୁଟିନ୍ ଅନୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାଳ—2. A period for studying in school according to the routine.

ପିରିକ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ରିକ୍)—୧ । ପିରିକ କନ୍ଥା (ଦେଖ)—
Pirika 1- Pirika kanṭā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେରେକ୍ ଦେ. ବ—(ସ. ପୃକ୍କା; କଣ୍ଟର)—ଫିରକ, କଣ୍ଟା
पिरेक ଫିରକ୍; ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ବୁଦାଳଆ ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ—
କାଁଟାଗୁଡ଼କାମାଇ A kind of thorny wild plant; Caparis Sepiaria.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଜୁଇରେ ଭଲ ବାଡ଼ ବଢ଼େ । ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ, କଣ୍ଟା ଖୁବ୍ ଖରା ଓ ମୁନିଆ, ଏହାର କୋଳ ପାଚଲେ ଖାଆନ୍ତି । ଫୁଲ ଟେଙ୍ଗା ପେଣ୍ଟା, ଧଳା ଓ ବାସନାଯୁକ୍ତ । ଏ ଗୁଳ୍ମର କାଣ୍ଡ ଖେଡାଇ, କନ୍ଦ ଖୁବ୍ ଟାଣୁଆ ଓ ଏଥିରେ ସଦ୍ଭଜରେ ଉଇ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକ ଝାଟିମାଟି ଘରେ ଏହାକୁ ଦିଅନ୍ତି ।]

ପିରୁକ କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ଇଂ. ପିକ୍+ସ. କଣ୍ଟକ)—୧ । ଖୁବ୍ ଛୋଟ
Pirika kaṇṭā ଲୁହା କଣ୍ଟା—1. Small iron pins; prick.
ପେରେକକାଁଟା **परेककाँटा** ୨ । ପିରୁକ ଗୁଳ୍ମର କଣ୍ଟା—
(ପିରୁକ କଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The thorn of Pirika plant.

ପିରୁକା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ଅ—ପିରି (ଦେଖ)
Pirikā Piri (see)
(ପରୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ମୋ ପରୁକା ସେ ନୁହେଁ)

ପିରୁକି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପିରୁକ କଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Piriki Pirika kaṇṭā (see)
ଦେ. ବ.—ପିରୁକ (ଦେଖ)—Pirika (see).

ପିରୁଚ୍—ଓବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ପିରୁନ୍)—ଖୁବ୍ ଥାଳଆ—
Pirich Small plate; saucer.
ପିରିଚ, **पिरिच**

ପିରୁଚ୍ ପିଆଲା—ବୈଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର ଶବ୍ଦ; ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ. ପିରୁଜ୍+
Pirich piālā ଫା. ପ୍ୟାଲ୍ଲ)—ଥାଳଆ ଓ ଉହିଁ ସଙ୍ଗର ବିନା—
ପିରିଚ ପେୟାଲା Plate and cup; saucer and cup.
पिरिजप्याला [ଦ୍ର—ଗୃହୀ ଖାଇବାପାଇଁ ପିଆଲରେ ଗୃହୀ ଥାଏ ଓ ଭାଜୁ ଚାଳକର ପିରୁଚ୍‌ରେ ପିଅନ୍ତି]

ପିରୁଆ—ଦେ. ବ.—ପିଢ଼ିଆ (ଦେଖ)
Piruā Pirḍiā (see)

ପିରୁଡ଼—ଦେ. ବ.—ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିଗଲେ ଉହିଁରେ ଉଠିବା ଏକ
Pirurḍi ପ୍ରକାର ଘାସ—A kind of wild grass growing on corn fields lying fallow.

ପିରୁଗ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ.—ପ୍ରୟୋଗ—
Piroga Application; applying.
ଯେବଣ ଟେ,ଏକ ସର୍ଦ୍ଦି ଔଷଧ ଦୋଇନ୍ତୁ ପିଇଁ
ଖୁଣ୍ଟ ଦୋଇ ଡାରୁ ଡାହା ପିରୁଗ କଲେ । ଦାତା, ଉଦ୍ଭସ-୨୫୫୪ ।

ପିରୁଜ(ଜା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଫିରୁଜା)—ଭୁରସ୍ମଣି—
Piroja(jā) The Beryl (gem).
ପିରୋଜା **पिरोजा** (ଯଥା—ଏହା ପିଠାର ମାଲବସ୍ତି ମଣି ।)

ପିରୁତ୍ତର—ଦେ. ବ. (ତୁଳନାକର—ଦେବୋତ୍ତର; ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର)—
Pirottara ମୁସଲମାନ ପିରଙ୍କ ଅସ୍ଥାନରେ ସେବା ପୂଜା ନମନ୍ତେ
ପିରୋତ୍ତର ଖଞ୍ଜା ଥିବା ବୃତ୍ତ—Endowments for main-
पीरोत्तर taining worship at the tombs of
(ପିରତ୍ତର, ପିରତ୍ତ, ପିରୋତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Mahomedan saints.

ପିଲ୍—ବେଦେ. ବ. (ଇଂ. ପିନ୍; ଇଂ. ପିଲ୍ଲର୍; ଫା. ପିନ୍‌ପାସ୍ପା)—
Pil ୧ । ଖୁବ୍ ବାଡ଼ିଁଶ ଖିଲ—
ପୀଲ 1. Wooden or bamboo peg.
मेख ୨ । ଖୁମ୍ଭ; ଖୁମ୍ଭି—2. Pillar.
ଜ । ସୀମାନର୍ଦ୍ଦେଶକ ଖୁମ୍ଭି—3. Boundary pillar.
ଝ । (ଇଂ. ପିଲ୍)—ବଟିକା; ବଡ଼ି—4. Pill.
ଞ । (ଫା. ପୀଲ୍=ହାତୀ) ସତରଞ୍ଜ ଖେଳର ହାତୀ—
5. The elephant piece in the game of chess.

ପିଲ୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୀଲ୍=ହାତୀ+ଖାନା=ଶାଳା)—
Pil-khānā ହାତୀଶାଳ—A stable for an elephant.
ପୀଲଖାନା **पीलखाना**

ପିଲ୍‌ଗାଡ଼—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କରଦିଆ)—ଭୂମିରେ ଖୁମ୍ଭ ପୋତା—
Pil-gārḍi Insertion of a peg into the ground.
ପିଲଗାଡ଼ୀ **पिलगाड़ी**

ପିଲ୍‌ଗାଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କରଦିଆ)—ପିଲ୍ ଗାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Pil-gārḍi karibā Pil-gārḍibā (See)

ପିଲ୍ ଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କରଦିଆ)—୧ । ଖୁମ୍ଭପୋତିବା—
Pil gārḍibā 1. To drive or insert a peg into the ground.
୨ । ଖୁମ୍ଭପୋତି ସୀମା ନର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା—
2. To put boundary pillars on the ground.

ପିଲ—ଦେ. ବ—କଦଳୀଗଛ ପିଣ୍ଡୁରୁ ବାହାରିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଅ; କଦଳୀ ଓଖ—
Pila Small seedlings or tubers coming out of the root of a plantain tree.
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଇଲିଶି ମାଛର ଛୁଆ—
(ପିଲଛୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) The fry of Hilsa fish.

ପିଲପାଇଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପିଲ୍ ପାଇ=ହାତୀଗୋଡ଼; ହାତୀ
Pilapāiā ଗୋଡ଼ ପର ମୋଟା)—୧ । ମୋଟା ଓ ଖୁବ୍ ଖୁମ୍ଭି—
ପୀଲପାୟା; ପୀଲ୍ପା 1. Small and stout pillar.
पीलपाया; पील्पा ୨ । ସୀମାଖୁମ୍ଭି—2. Boundary pillar.
ଜ । ଖୁମ୍ଭ—3. Pillar; column.
(ପିଲପାୟା, ପିଲପାହୁଆ, ପିଲପାଦ୍ୟା, ପିଲପାଇଆ, ପିଲପାହୁଆ,
ପିଲପାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଲବାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଖୋଳା—
Pilabārḍi 1. Small peg.
୨ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବାଡ଼ିଁଶ ବାଡ଼ଦ୍ୱାରା ଖେଳ—
2. Fencing with sticks.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁଇଦଳ ହୋଇ ଖେଳନ୍ତି । ବଡ଼ ବାଡ଼ର ମାପକୁ "ଲଲ" ଓ "ଆରଦା" କହନ୍ତି ।]

ପିଲ୍(ଲି)ସଜ—ଦେ.ବ. (ଫା.ଫତୀଲ୍ ସୋଜ୍=ପିତ୍ତଳଦୀପ; ସ.ଦୀପଶଯ୍ୟା)—
Pila(li)saja ୧ । ପିତ୍ତଳର ଦୀପରୁଖା; ପିତ୍ତଳର ଦୀପବୃକ୍ଷ; ପିତ୍ତଳ
ପିଲସୁଜ ଦୀପାଧାର—1. Brass lamp-stand.
फतीलसोज, दीवट ୨ । ଗଛଦୀପ; ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷାକାର ଦଣ୍ଡରେ ସ୍ତର

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଲସେଜ
ପିଲସୁଜ
ପିଲସୁଜ
ପିଲ୍(ଲ)ସୋଜ
} ଅନ୍ୟରୂପ] ସ୍ତର ଦୋଇ ଉପର୍ଯୁପରି ପ୍ରଦୀପଶ୍ରେଣୀ ଖଞ୍ଜା ଦୋଇଥାଏ । ଶାଖାବଶିଷ୍ଟ ଦୀପବୃକ୍ଷ—2. A chandelier for oil lamps.

ପିଲ୍ଲା—ଦେ. ବ. (ଦ୍ରାବଡ଼ି. ପିଲ୍ଲ=ଶିଶୁ, ବାଳକ; ତୁଳନାକର ସ ବାଲ; ତା; ପିଲ୍ଲୈ)—୧ ଶିଶୁ; ସନ୍ତାନ—
Pilā
ଛେଳେ; ଛାଲିଆ; ପିଲ୍ଲା; ପିଲେ 1. Child; offspring.
पिल्ला, छोकरा (ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଳାରେ ଏ ଶବ୍ଦ 'ଛେଲେ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦୃଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା ଛେଲେ, ପିଲେ ।)
୨ । ଜୀବମାନଙ୍କର ଶିଶୁ—2 Little ones or offsprings of animals.
ତୁରଙ୍ଗ ହୁଏ ଜ ସ୍ତ୍ରର ପିଲ. ଜଗନ୍ନାଥ—ଜଗତ୍ତା
୩ । ବାଳକ—3. Boy.
୪ । ଅପ୍ରାପ୍ତରଜସ୍କା କନ୍ୟା—
4. A girl before she attains puberty.
୫ । ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀବାଳକାଦି ପରିବାରବର୍ଗ—
5. One's family consisting of one's wife and children.
ଦେ. ବଣ.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—1. Small and young.
(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ, ଯଥା—ପିଲ୍ଲଗଣ୍ଡ)
୨ । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—2. Young.
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର—3. Small; tiny.
୪ । (ସ. ପୀତ)—ହଳଦିଆ—4. Yellow.
पीला ପ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି ଭାଷା). ବ.—ପୁଅ—Son.

ପିଲା—ଦେ. ବଣ. (ସ ପୀତ)—ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ—
Pilā **पीला** Yellowish colour.

ପିଲ୍ଲଏ—ଦେ. ବ (ବହୁବଚନ) ୧ । ପିଲ୍ଲମାନେ; ଶିଶୁମାନେ—
Pilāe 1. Children.
ଛେଳେରା ଅଣରେ ପିଲ୍ଲଏ ମୃଣାମାନ୍ଥ, ମେଘ ଯାଇ ଫସରଫାଣ୍ଡି.
बच्चों ଶିଶୁଗୀତ.
୨ । ନିଜର ପରିବାରସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରାଦି—
1. Family members consisting of one's wife and children.
୩ । ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ—3. Wife (in euphemism).
[ଦ୍ର—ଲୋକେ 'ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ' ବୋଲି ନ କହି 'ଆମ ପିଲ୍ଲଏ, ଆମ ଜିଅସ, ଆମ ଘରେ, ଆମ ଘରଆଡ଼େ' ଆଦି ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି । ଯେପରି ବି 'ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଭାରଯା' ଶବ୍ଦଟି ସାଧୁଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଲାଜ ମାଡ଼େ । ଏହିପରି ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ 'ମୋ ସ୍ୱାମୀ' ବୋଲି ନ କହି 'ଆମର ସେ, ଆମର ସେମାନେ, ଆମ ସାଣ୍ଡ ଆଡ଼େ' ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ପିଲ୍ଲ କଥା—ଦେ. ବ—ପିଲ୍ଲ କୁହା (ଦେଖ)
Pilā kathā Pilā kuhā (See)

ପିଲ୍ଲ କନ୍ୟା—ଦେ. ବ—ଅରଜସ୍କା କନ୍ୟା—
Pilā kanyā Girl-bride; a girl given in marriage before attaining puberty.
बच्ची लड़की (ପିଲ୍ଲ କନ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ବଢ଼ିଲ୍ଲ କନ୍ୟା—ବୟସ୍କ)

ପିଲ୍ଲ କବଳ୍ଲି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ପିଲ୍ଲ ଝିଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Pilā kabilā Pilā jhilā (See)

ପିଲ୍ଲ କାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଶିଶୁକାଳ; ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥା—
Pilā kāla 1. Childhood; boyhood; girlhood.
ଛେଳେ ବେଳା ୨ । ଅଳ୍ପ ବୟସ—2. Young age.
बचपन

ପିଲ୍ଲ କୁହା—ଦେ. ବ—୧ । ଶିଶୁର କଥା—
Pilā kuhā 1. A child's word; the words of a young person.
୨ । ଆପଣାଠାରୁ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପଦେଶ—
2. The advice given by a younger person.
୩ । ଶିଶୁ ପରି ନଗଣ୍ୟ ଲୋକର ଉପଦେଶ—
3. Advice of an insignificant person.

ପିଲ୍ଲ ଖେଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଶିଶୁ କ୍ରୀଡ଼ା—
Pilā khela 1. Child's play.
ଛେଳେ ଖେଳା ୨ । ଶିଶୁଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ା ତୁଲ ଅସ୍ଥାସ୍ଥୀ ଓ ଉପର ଠାରୁରଆ
बच्चों की खेला ବିଷୟ—2. Insignificant and superficial matter like children's play.

ପିଲ୍ଲ ଖୋଇ—ଦେ. ବ—ବାଳ ସ୍ୱଭାବ; ବାଳ ଚାପଲ୍ୟ—
Pilā khoi Childishness.
ଛେଳେମୀ **बालपन, बचपन**

ପିଲ୍ଲ ଝିଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Pilā jhilā ୧ । ବାଳବର୍ଗ; ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି; ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଶିଶୁ—
1. Children (both male and female).
ଛେଳେ ମେୟେ, ଛେଳେ ପୁଲେ, ଛେଳେ ପୀଲେ
बाल बचे, बच्चाबच्ची
୨ । ପୁତ୍ର ବା କନ୍ୟା—
2. Son or daughter.
× × × ଯା ହାତ ପିଲ୍ଲ ଝିଲ୍ଲ ଜନ୍ମ ନାହିଁ, ସେ ଭୂତର ପିଲ୍ଲଝିଲ୍ଲ,
ବରଡ଼ ପିଲ୍ଲଝିଲ୍ଲ × × × ଗୋଟି ଚାକୁ ଭଲ ପାଏ ।
ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ବାଳକାଦି ସମନ୍ୱିତ ଆପଣାର ପରିବାର—
2. One's family consisting of one's wife and children.

ପିଲ୍ଲଟିଆ—ଦେ. ବଣ—ବାଳୋଚିତ; ବାଳ ସ୍ୱଭାବ—
Pilāṭiā Childlike; becoming a child; childish.
ଛେଳେମୋ, ଛେଳେମି
लड़कपनकोसी ପିଲ୍ଲଝିଲ୍ଲ ବଚନ ଶୁଣି କରି ବାଳକ । କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ.
ବେ. ବ—ବାଳ ସ୍ୱଭାବ—Childishness.

ପିଲ୍ଲ ଟୁକେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Pilā ṭukel ପୁଅ ଝିଅ; ପିଲ୍ଲ ପିଲ୍ଲ—
Children (both male and female).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଲ୍ଲଣି(ଣି)ଆ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ—ପିଲ୍ଲଝିଆ (ଦେଖ)
Pilāṇi(ṇi)ā Pilāṭiā (See)
(ଯଥା—ପିଲ୍ଲଣିଆ ଆଚରଣ, ପିଲ୍ଲଝିଆ ସମାଲୋଚନା ।)

ପିଲ୍ଲ ଦନ—ଦେ. ବ—ପିଲ୍ଲକାଳ (ଦେଖ)
Pilā dina Pilākāla (See)
ପିଲ୍ଲ ଦନ ପୂରନା ପ୍ରାଣ ବଦଳଅ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପିଲ୍ଲ ପଣ—ଦେ. ବ—ପିଲ୍ଲ ଖୋଇ (ଦେଖ)
Pilā paṇa Pilā khoi (See)
[ପିଲ୍ଲ ପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପିଲ୍ଲ ପାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି—
Pilā pāibā (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ) ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବା—
To give birth to a child.

ପିଲ୍ଲ ପିଚକା—ଦେ. ବ—୧ । ଶିଶୁ ଆଦଙ୍କ ସହିତ ପରିବାରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ-
Pilā pichikā 1. The members of a family,
ଛେଳେ ପିଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକା, ସିନ୍ଦୁ ଏକା,
बालबच्चे ସାଙ୍ଗରେ ନ ସିବେ ପିଲ୍ଲ ପିଚକା—ଉଗ ।
(ପିଲ୍ଲ ପିଚକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିଲ୍ଲପିଲ୍ଲ; ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି—
2. Childen (male and female).
୩ । କ୍ଷେତ୍ର ପିଲ୍ଲ—3. Little child.
ନଦୀତ ଚଢ଼ ପିଲ୍ଲ ପିଚକା ନଦିଅନ୍ତୁ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।
୪ । ପରିବାର—4. Family.

ପିଲ୍ଲ ପିଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ)—ଝିକ୍‌ଝିକ; କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର (ଅନେକ)-
Pilā pilā Tiny (many).
(ପିଲ୍ଲ ପିଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଲ୍ଲ ପିଲ୍ଲା—ଦେ. ବ. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ପିଲ୍ଲ ଝିଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Pilā pilī Pilā jhilā (See)

ପିଲ୍ଲ ବୟସ—ଦେ. ବ—ପିଲ୍ଲ କାଳ (ଦେଖ)
Pilā bayasa Pilā kāla (See)

ପିଲ୍ଲ ବସାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପ୍ରଥମେ ରଜସ୍ୱଳା ହେଲେ
Pilā basāṇi ବାଳକାର ସାତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଶୁଶ୍ୟାବସ୍ତ୍ରାରେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ରହିବା ବିଧାନ—Separate living of a newly menstruated girl for a week after the appearance of her menses.

ପିଲ୍ଲବାଲି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯାହା କୋଡ଼ରେ ସ୍ତନନ୍ଧୟ ଶିଶୁ ଥାଏ—
Pilābāli 1. Nursing mother.
बच्चावाली ୨ । ବହୁ ସନ୍ତାନଙ୍କ ମାତା—2. A mother
(ପିଲ୍ଲ ବୁଆଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) of many children.

ପିଲ୍ଲ ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ—ପିଲ୍ଲ ଖୋଇ (ଦେଖ)
Pilā buddhi Pilā khoi (See)

ପିଲ୍ଲ ମଣି(ନି)ଷ—ଦେ. ବ—ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ଶିଶୁ—
Pilā maṇi(ni)sha A mere child,
ଛେଳେ ମାନୁଷ **बच्चा आदमी**
(ପିଲ୍ଲ ଲୋକ, ପିଲ୍ଲ ମଣଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିଲ୍ଲମି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରତ୍ୟୟର ଅନୁକରଣ; ଭୁଲ. ଟ୍ରେଲେମି)—
Pilāmi ବାଳ ଚପଳତା; ପିଲ୍ଲଝିଆ କଥା—Childishness.
ଛେଳେମୀ **लड़कपन**

ପିଲ୍ଲଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ପିଲ୍ଲଝିଆ (ଦେଖ)
Pilāḷiā Pilāṭiā (See)

ପିଲ୍ଲସ—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ) (ଭୁଲ. ଇଂ. ପିନ୍‌ର୍ସ; ପଞ୍ଚର୍ସ-
Pilāsa Pincers)—
ଏକ ପ୍ରକାର ଲୁହାର ଚମୁଟା ବା ସଣ୍ଡାଅସି—
A kind of iron pincers.

ପିଲି—ଦେ. ବଣ—କ୍ଷେତ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍—
Pili Small; tiny.

ପିଲିଆ(ହା)(ଇତ୍ୟାଦି)——ଦେ. ବ—ପିଲେହ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pilia(hā) (etc) Pilehi etc (See)

ପିଲିପିଲା—ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟର ଅତର୍କ୍ୟ ବା ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥ ଦେବା ଅବସ୍ଥା—
Pilipilā Sudden panic.
तिलमिला

ପିଲି ପିଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଉତ୍ପତ୍ତିରେ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ହେବା; ଅତର୍କ୍ୟ
Pili pilā(le)ibā ହେବା—To be panic-stricken.
तिलमिलाना

ପିଲୁ—ଦେ. ବ—ସୀତାରର ସୁରବିଶେଷ—
Pilu Name of a musical air of the guitar.

ପିଲୁକ—ସଂ.ବ—ପୀଲୁ (ବୃକ୍ଷ) (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Piluka Pīlu (See)

ପିଲୁ ଗଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୀଲୁ)—ପୀଲୁ (ଦେଖ)
Pilu gachha Pīlu (See)

ପିଲେ—ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ)—ପିଲ୍ଲମାନେ—
Pile Youngsters; children.

ପିଲେଇ (ଇତ୍ୟାବ)—ଦେ. ବ—ପିଲେହ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pilei (etc) Pilehi etc. (See)

ପିଲେଇଣୀ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ପିଲ୍ଲବାଲି; ପ୍ରସୂତା; ସନ୍ତାନବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ;
Pileiṭī ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କୋଡ଼ରେ ପିଲ୍ଲ ଥାଏ; ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ
बच्चावाली ସନ୍ତାନବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman having a sucking child.
୨ । ବହୁ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିଙ୍କ ମାତା—
2. Mother of many children.

ପିଲେଇବା—ଦେ. କି.— ୧ । ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
Pileibā 1. To apply.
୨ । (ବୃକ୍ଷ ଆଦ ସତେଜ ହୋଇ) କୁଆଁ ମାରିବା —
2. (a bush) To shoot forth sprouts.
ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) (ବେରୁଣପରେ ଧାନଗଛ) ମୂଳରୁ ଏକାଧିକ କୁଆଁ ଦେଇ ବୁଦାଳଆ ହୋଇ ଉଠିବା —
(the paddy plant) To sprout into bushy shoots after puddling.

ପିଲେହ୍ ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପ୍ଲୀହା)—୧ । ପ୍ଲୀହା—
Pilehi 1. Spleen.
ପିଲା, ପିଲେ ୨ । ପ୍ଲୀହା ବୃଦ୍ଧି ରୋଗ—2. Enlargement
पिलहो, तिल्ली of the spleen.
(ପଲେଇ, ପିଲୋଇ, ପିଲୋହ୍, ପିଳିଆ, ପିଳିହା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଲେହ୍ ଜ(ଜ୍ୱ)ର—ଷ. ବ.—ପ୍ଲୀହାର ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ରୋଗ—
Pilehi ja (jwa)ra Fever accompanied with enlargement of the spleen; spleen fever.
पिलेजर तापतिल्ली

ପିଲେହ୍ ପାଣି ହେବା—ଦେ. ବ.—ଉତ୍ସୁରେ ଅସ୍ଥିର ହେବା; ଅତର୍ଦ୍ଦହେବା—Being alarmed.
Pilehi pāiṇ hebā
पिलेचमका

ପିଲେହ୍ ଫାଟିବା—ଦେ. ବ.—ପେଟ ଉପରେ ଗୁରୁତର ଆଘାତ ଯୋଗୁଁ ପ୍ଲୀହା ଫାଟିଯିବା—
Pilehi phāṭibā
पिलेफाटा तिल्ली फटना Rupture of the spleen.

ପିଲେହ୍ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନାନା ଉପାୟରେ ବା ଉତ୍ତପ୍ତ ଅଙ୍ଗରେ ଚଡ଼ାଆଦ ଦେଇ ବଢ଼ିଥିବା ପିଲେହ୍‌କୁ ସାଧାରଣ ଆକାରକୁ ଆଣିବା—To reduce an enlarged spleen to its proper shape by branding the belly with hot iron etc.
Pilehi māribā

ପିଲ୍ଲ—ଷ.ବିଶ.ପୁଂ—କ୍ଲିନ୍ନଚକ୍ଷୁ; ଯାହାର ଆଖି ସବୁବେଳେ ଲେନେଇଯୁକ୍ତ—
Pilla (ପିଲ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) Blear-eyed.
ଷ. ବ—ନେତ୍ର ରୋଗବିଶେଷ— An eye-disease.

ପିଲ୍ଲକା—ଷ. ବ.—ହସ୍ତିନୀ; ହାତୁଣୀ (ହ. ଶ)
Pillakā A female elephant.

ପିଲ୍ଲା—ଦେ. ବ.—ପିଲା (ଦେଖ)
Pillā Pilā (See)

ପିଲ୍ଲି—ଦେ. ବିଶ.—ପିଲି (ଦେଖ)
Pilli Pili (See)

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପୁଅ (ଦେଖ)—Puā (See)

ପିଲ୍‌ହା—ପ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର). ବ.—ପ୍ଲୀହା—
Pil-hā Spleen.

ପିଲ୍‌ହି—ଦେ. ବ.—(ଷ. ପ୍ଲୀହା)—ଛେଳି ଓ ଗୋରୁଙ୍କର ଉଆଁସ ରୋଗ
Pil-hi ବିଶେଷ—Anthrax; splenic fever; splenic apoplexy, a fatal disease of sheep and cattle.

ପିଶ୍ (ଧାତୁ)—ଷ.—୧ । ତରଳିଯିବା; ଗଳତ ହେବା—1. To melt.
Pis ୨ । ମିଳାଇଯିବା—2. To dissolve.
୩ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—3. To pound; to powder.
୪ । ସାପ୍ତ କରିବା—4. To brighten.
୫ । ନଷ୍ଟ କରିବା—5. To destroy; to spoil.
୬ । ଅବୟବୀଭୂତ ହେବା—
6. To be organised; to form a part of the body.
୭ । ଆଲୋକିତ କରିବା—7. To light.
୮ । ପ୍ରବେଶ କରିବା—8. To enter.

ପିଶ୍ ବୋର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପେଷ୍ଟ୍ ବୋର୍ଡ୍)—ମୋଟା କାଗଜର ଚକ୍ତା—Paste board.
Piṡ-bord
पिश बोड़ दफ्ति

ପିଶଙ୍ଗ—ଷ. ବ. (ପିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅଙ୍ଗ)—ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ—
Piṡaṅga Tawny colour.
ଷ. ବିଶ.—ପିଙ୍ଗଳ—Tawny.
ପିଶଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ
ସୁଭର ନଇନ ନସ୍ତ୍ରନ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ.
ଦେ. ବିଶ.—ରଞ୍ଜିତ—Dyed.
ପିଶଙ୍ଗ ରୁତ୍ତା ବେଶ ଏମନ୍ତ ବିଶ
ପ୍ରାରୀ. ରମ୍ଭାରମ୍ଭ.

ପିଶଙ୍ଗିତ—ଷ. ବିଶ. (ପିଶଙ୍ଗ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇତ)—ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ
Piṡaṅgita ବିଶିଷ୍ଟ—Tawny.

ପିଶା—ପ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ.—(ଭୁଲ ବ. ପୀସେ)—ପିଇସା—
Piṡā The husband of one's father's sister.

ପିଶାଚ—ଷ. ବ. ପୁଂ (ପିଶିତ=ମାଂସ+ଚମ୍ଭାଦୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ପିଶାଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Piṡācha
ନଘାଚନ)—୧ । ଦେବଯୋନି ବିଶେଷ—
1. A class of celestial beings; imp; ghost.
୨ । ମାଂସାଶୀ ରାକ୍ଷସ; ପ୍ରେତ ଯୋନି ବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟ,—
2. A malignant spirit; meat-eating demon, a devil; fiend.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନରାଧମ—
3. (figurative) A mean or wicked person.
ଦେ. ବିଶ—୧ । ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.
୪ । କୃପଣ—4. Miserly.
୫ । ଲୋଭୀ—5. Avaricious.
୬ । ପୈଶାଚିକ—6. Fiendish; devillish

ପିଶାଚ ଅଗ୍ନି—ଦେ. ବ. (ଷ. ପିଶାଚାଗ୍ନି)—ଚତୁର୍ଗୁଣୀ ଆଲୁଅ—
Piṡācha agni Will-o-the-wisp.
ପେତନୀର ଆଲୋ
ଯେସ୍ତନେ ଜୀଆଉର ଜନେ, ପିଶାଚ ଅଗ୍ନି ଦେଖି ତନେ
ଅଗ୍ନି ମଣ ଘାଲୁ ପ୍ରଭାଷେ, ଧାଏଁ ପୁଣ୍ଡର ଭାର ପଛେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପିଶାଚକ—ଷ. ବ. ପୁଂ. (ପିଶାଚ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ପିଶାଚ (ଦେଖ)
Piṡāchaka (ପିଶାଚକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Piṡācha (See)

ପିଶାଚକୀ—ଷ. ବ. ପୁଂ. (ପିଶାଚକ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—କୁବେର—
Piṡāchakī A name of God Kubera.

ପିଶାଚ ପ୍ରକୃତି—ଷ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ)—ଦୁଷ୍ଟପ୍ରକୃତି—
Piṡācha prakṛuti Fiendish nature.
ଷ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପିଶାଚ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
Of a fiendish nature.

ପିଶାଚ ପ୍ରକୃତିକ—ଷ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପିଶାଚ+ପ୍ରକୃତି+କ)—
Piṡācha prakṛutika ପୈଶାଚିକ—Of a fiendish
(ପିଶାଚ ପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) nature.

ପିଶାଚ ବୃକ୍ଷ—ଷ. ବ—ଶାଖୋଟ; ଶାବାଡ଼ା ଗଛ—
Piṡācha bṛuksha Trophis Aspera (tree)

ପିଶାଚ ମୋଚନ ତୀର୍ଥ—ଷ. ବ—କାଶୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ—
Piṡācha mochana tīrtha Name of a sacred place in Benares.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଶାଗ୍‌ଗି—ସ. ବ—ଚରଗୁଣୀ ଆଲୁଅ—
Pisāchāgni Ignis fatuus; will-o-the-wisp.

ପିଶାଚିଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ପୈଶାଚକ)—ପୈଶାଚକ—
Pisāchiā Fiendish.

ପିଶାଚୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପିଶାଚର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ——
Pisāchī 1. Feminine of Pisācha.
୨ । ପୈଶାଚୀ ଭାଷା (ଦେଖ)
2. Paiśāchī bhāshā (See)
୩ । ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)—3 Jaṭāmāṁsī (See)

ପିଶାଚୁଣୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଶାଚୀ) —୧ । ପିଶାଚୀ—
Pisāchuṇī 1. A female fiend or imp; a she-devil.
ପିଶାସୀ; ପେତନୀ
ଚରଗୁଣୀ ଡାଢାଣୀ ପିଶାଚୁଣୀ ପ୍ରେତୀ
ପିଇଲେ ସୋଡ଼ଇ ସେ ଇଲୁ ମର୍ଗ ପାଣି । କୃଷ୍ଣବିଂଦ, ମହାଭରତ ଦ୍ରୋଣ
୨ । ଦିଶାଚ ପ୍ରକୃତିକା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A devellish woman.

ପିଶାବ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରସ୍ରାବ)—ପ୍ରସ୍ରାବ; ମୂତ୍ର—
Pisāba ପେଛାବ पीसाव Urine.

ପିଶିତ—ସ. ବ. (ପିଶ୍ ଧାତୁ=ଅବଯବୀଭୂତ ହେବା + କର୍ମ ତ)—ମାଂସ—
Pisita Flesh; meat.

ପିଶିତାଶନ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପିଶିତ=ମାଂସ + ଅଶ୍ ଧାତୁ ଭକ୍ଷଣ କରିବା
Pisitāśana + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପିଶାଚ—Fiend.
(ପିଶିତାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଣ—ମାଂସ ଭୋଜୀ—
Carnivorous; meat-eating.

ପିଶିତାଶୀ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ (ପିଶିତ + ଅଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍—
Pisitāśi ୧ମା. ୧ବ.)—ପିଶିତାଶନ (ଦେଖ)
(ପିଶିତାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pisitāśana (See)

ପିଶିନା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Pisinā Maba Busifolia (plant).

ପିଶୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ଭୁଲ ବ. ପିସୀ)—ପିଉସୀ—
Pisī (ପିଶୀମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Father's sister.

ପିଶୀଲ—ସ. ବ—ମାଟିର କଝଟ (ହ. ଶ)—
Pisīla A cup of earth.

ପିଶୁନ—ସ. ବ. (ପିଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉନ)—୧ । ହିଂସୁ—
Pisuna 1. Malicious; malignant.
(ପିଶୁନତା—ବ) ୨ । ନଷ୍ଟୁର; କଠୋର; କ୍ରୂର—
2. Cruel; hard; harsh.
୩ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖଳ—3. Wicked; insidious.
୪ । ନୀଚ—4. Low; mean; ignoble; base; vile.
୫ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—5. Treacherous.
୬ । ଘୃଣ୍ୟ—6 Contemptible.
୭ । ନିର୍ବୋଧ—7. Stupid.
୮ । ଅପବାଦସୂଚକ—8. Slanderous; defamatory.
୯ । ଯେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ ଜନ୍ମାଏ; ଚୁଗୁଲିଆ—
9. Causing dissensions; backbiting; telltale.
ସ. ବ—୧ । କାକ—1. Crow.
୨ । ଗୁପ୍ତଚର—2. Spy.
୩ । ତୂଳା—3. Cotton.
୪ । କୁଙ୍କୁମ; ହଳଦୀ—4. Turmeric; painting paste.
୫ । ନାରଦ ମୁନି—5. Sage Nārada.
୬ । ଡଗର (ଦେଖ) (ହ. ଶ)—6. Tagara (See).

ପିଶୁନ ବଚନ—ସ. ବ.—୧ । କୁକଥା—
Pisuna bachana 1. Evil speech.
୨ । ଗାଳିମନ୍ଦ—2. Abuse.
(ପିଶୁନବାକ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅପବାଦ—3. Slander.
୪ । ନଷ୍ଟୁର କଥା—4. Cruel words.

ପିଶୁନା—ସ. ବ.—ଚୁଗୁଲି ଖୋଡ଼ି; ଚୁଗୁଲିଆପଣ—
Pisunā Backbiting.

ପିଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—
Pish 1. To pestle.
୨ । ବାଟିବା; ପେଷିବା—2. To grind.
୩ । ଚୂନା କରିବା—3. To powder.
୪ । ମଳିବା; ଦଳିବା—
4. To bruise; to press repeatedly.
୫ । କ୍ଷତ କରିବା—5. To injure.
୬ । ଦେବା—6 To give.
୭ । ବଳବାନ୍ ହେବା—7. To be strong.
୮ । ବାସ କରିବା—8. To dwell.
୯ । ଚିପୁଡ଼ିବା; ଚପିବା—9. To squeeze.
୧୦ । ଘଷିବା—10. To rub together.
୧୧ । ପିଟିବା—11. To hammer.

ପିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ପିଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୃଷ୍ଟ; ବଟା ହୋଇଥିବା;
Pishṭa ମର୍ଦ୍ଦିତ—1. Ground; bruised; pestled.
୨ । ପିଟା ହୋଇଥିବା—2. Hammered.
୩ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—3. Pounded; powdered.
୪ । ଚପୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା—4. Pressed.
୫ । ଚପି ହୋଇଥିବା; ପେଶି ହେବା; ଦଳିତ—
5. Squeezed; crushed.
୬ । ଦଳା ହେବା; ଚକଟା ହେବା—
6 Kneaded, trodden
୭ । ଘର୍ଷିତ—7. Rubbed together.
ସଂ. ବ.—୧ । ପିଠା—1. Cake.
୨ । ଶସ୍ୟ ଚୂନା—2. Flour.
ପିଷ୍ଟ ପଳ ମୂଳ ଜଳ ପାନ ସେ ଜିବ । ଭାରତ. ଶ୍ରୀ ଗରୁଡ଼ଙ୍କି ଗୀତା ।
୩ । ପାଣିରେ ଶସ୍ୟ ଚୂନା ଦଳା ହୋଇ ସିଦ୍ଧ କରି ଯାଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ—3. Any food prepared by kneading cornflour with water and dressing it.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିଷ୍ଟକ—ସଂ. ବ. (ପିଷ୍ଟ=ଶସ୍ୟ ଚୂନା + ବକାର୍‌ଥେ. କ)—ପିଠା; ପୂପ—
Pishṭaka 1. Cake.
୨ । ପିଡ଼ିଆ; ଭଲ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—2. Oil cake.
୩ । ନେତ୍ର ରୋଗବିଶେଷ; ଆଖି ଜଲକା ଦେବା ରୋଗ; ଆଖିରେ ପୁଲ୍ଲ ପଡ଼ିବା ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Opacity of the eye; an eye disease; cataract of the eye.

ପିଷ୍ଟପ—ସ. ବ. (ପିଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା + ଅଧିକରଣେ. ଅପ; ନପାଢନ)—
Pishṭapa
(ପିଷ୍ଟପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୁବନ; ଜଗତ—World.

ପିଷ୍ଟ ପଚନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପିଷ୍ଟ + ପଚନ)—
Pishṭa pachana ପିଠା ପାକ କରିବା ପାତ୍ର; ରୁଟି ସେକିବା ତାଉଆ—A pan or pot for preparing or roasting cakes.

ପିଷ୍ଟ ପର୍ଣ୍ଣୀ— ସ. ବ. (ପିଷ୍ଟ = ପିଠା ପରି ପର୍ଣ୍ଣି ଯାହାର)—
Pishṭa parṇṇī ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Pṛuśniparṇṇī (See)

ପିଷ୍ଟ ପେଷଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପିଷ୍ଟ + ପେଷଣ)—
Pishṭa peshaṇa ୧ । ପିଷ୍ଟ ଘର୍ଷଣ; ଥରେ ବଟା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଅଉ ଥରେ ବାଟିବା—
1. Pounding or bruising of a thing already pounded.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଥରେ ଆଲୋଚିତ ବିଷୟକୁ ଆଉ ଥରେ ବୃଥା ଆଲୋଚନା କରିବା—2. (figurative) Dealing unnecessarily with a matter already dealt with; fruitless repetition.

ପିଷ୍ଟିକ—ସ. ବ. (ପିଷ୍ଟ + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ)—
Pishṭika ୧ । ପିଠଉ—1. Watery paste for making cakes.
(ପିଷ୍ଟୋଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଖଲ—2. Kneaded flour; dough.

ପିସ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଯିବା—
Pis (root) 1. To go.
୨ । ଚଳିବା—2. To move.
୩ । ଶକ୍ତ ହେବା—3. To be strong.
୪ । ଆଘାତ କରିବା—4. To strike; to hurt.
୫ । କ୍ଷତ କରିବା—5. To injure.
୬ । ଦାନ କରିବା—5. To give; to bestow.
୭ । ବାସ କରିବା—7. To dwell.

ପିସାନ୍— ତାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ. (ସ. ପିଶ୍ ଧାତୁ; ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Pisān
୧ । ଚୂନା—1. Powder (of any thing).
୨ । ଶସ୍ୟାଦର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—4. Corn flour

ପିସାନ୍ ପାଲି—ତାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—
Pisān pāli କାନ୍ଥରେ ବଥାଯିବା ଚତ୍ରା ବା ଲେଖାଁ—
Figures made on the wall by drawing with or sprinkling rice-paste.

ପିସ୍ତଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପିସ୍ତଲ୍)—
Pistala ଖୁବ ବନ୍ଧୁକ—A pistol.
ପିସ୍ତଲ पिस्तोल
[ପିସ୍ତୁଲ(ଲ), ପିସ୍ତୋଲ(ଲ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପିସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ—ପେସ୍ତା (ଦେଖ)
Pistā Pestā (See)

ପିସ୍ତାବ—ତାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ତ. ପିସାବ)—
Pistāba ପରସ୍ରା—Urine.

ପିହଲ—ତାଦେ. (ପୁରୁ) ବ—ସୁଯୋଗ—
Pihala Opportunity.
ମାଇପଲୋକ ପିହଲ ପଡ଼ିଗଲା । ମାଇକଣ୍ଠ ବାସ. ପିଲଙ୍କ ସମାପ୍ତ ।

ପିହାଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଧାନ)—
Pihāṇa ମାଟିର ପଲମ; ଡେଲୁଣି; ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଯିବା ଶରା ସରୁ—A shallow pan put over a cooking pot.
ଢକ୍କନ, पिहाना
ଜନକ ବୁଢ଼ା ଥାଇ ଯେ ପିଏ ପିହାଣ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସ. ପାନ)—
୧ । ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହାଁଯିବା ପୂର୍ବରୁ ବାଛୁରୀ ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ପିଇବା—1. The sucking of the cow's milk by the calf before the cow is milked.
୨ । ଦୁହିଁଲା ପୂର୍ବରୁ ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ପିଇବା ପାଇଁ ଲଗାଯିବା ବାଛୁରୀ—2. The calf which sucks the cow before it is milked.
୩ । ଚୁଚୁଆଣି (ଅଳ୍ପ ସ୍ତନେ) ପିଲା ମାଆଠାରୁ ପିଇବା ଦୁଧ—
3. Milk sucked by a suckling from the mother's breast.

ପିହାଣ ମୁହଁ - ଦେ. ବ—ପିହାଣ ପରି ଚଟକା ମୁହଁ—
Pihāṇa muhaṁ Flat face like a pan; a shallow face.
(ପିଦ୍ଦାଣିଆ ମୁହଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପିହାଣ ମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ପିହାଣ ପରି ଚଟକା ଓ ଅସୁନ୍ଦର ମୁଖ ଯୁକ୍ତ; ଚଟକା ମୁହାଁ—
Pihāṇa muhāṁ 1. Flat-faced; shallow-faced.
ଢକ୍କନ ମୁହାଁ
(ପିଦ୍ଦାଣିଆ ମୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ବେହୁପା; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—
ପିହାଣ ମୁହାଁ } ସ୍ତ୍ରୀ 2. (figurative) Shameless.
ପିହାଣିଆ ମୁହାଁ }

ପିହାଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଧାନ)—
Pihāṇiā(āṁ) ୧ । ଉପର ପଟ ଚକ୍କର ମଝି କଣାରେ ବଥାଯାଇ (ପିଦ୍ଦାଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥିବା ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଗୋଲାକାର କାଠର ଚକତି (ଯେଉଁ ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଚଳ ପଟ ଚକ୍କର କେନ୍ଦ୍ରର ମାଣିଖୁଣ୍ଟି ଗଳା ଯାଇ ଚକ୍ର ଘୂରେ)—1. A circular piece

Digitized by srujanika@gmail.com

of wood (with a hole) put into the central hole of the upper millstone (into which the peg of the lower millstone enters when the upper mill-stone is revolved).

୨ । (ବଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦ) ଚଣ୍ଡିଘ୍ନ ଭୂଣ୍ଡିରେ ଲଗାଯିବା ଛିଦ୍ର ବଶିଷ୍ଟ ଶସ୍ତା ଆକୃତିର ଧାତୁର ଅଳଙ୍କାର—2. A metal pan-shaped ornament attached to the end of a hair pin.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବେଣୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଝୁଲୁଥିବା ପିଢ଼ାଣ ଆକାରର ଭୂଣ୍ଡି—3. A bit of shallow pan-shaped ornament attached to the end of a cord attached to the braid of hair.

୪ । ପିଢ଼ାଣ ବା ପଲମ ଆକୃତିର ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର (ଏହା ବାଜୁ ଇତ୍ୟାଦିର ଡୋର ଅଗରେ ଭୂଣ୍ଡି ଉପରେ ଦଆଯାଏ)—4. A piece of shallow pan-like ornament (attached to the end of the string of an armlet).

ପିହ୍ରଡ଼ା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ପିଣ୍ଡୁଳା ଦେଖ) Pihirdā Pihulā (See).

ପହିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଅପି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ ତ; ଅପି ଉପସର୍ଗର ଅ ଲୋପ) ୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ;ଆବୃତ— Pihita 1. Covered over.

ଘର ଢଳ୍ୟ ମୋର ପିହିତ ପାଖାଟେ.
ମୋ ଜୀବନ ଚଢ଼ା ଅନ୍ୟ ଦରାଡାରେ, ସ୍ୱଧାନାଥ – ଲେଖା.

୨ । କୋଷଗତ—2. Ensheathed.

୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ—3. Concealed; hidden.

୪ । ଉତ୍ସୋହିତ—4 Disappeared; vanished.

ପିହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅପି+ଧା ଧାତୁ) – ଘୋଟିବା; ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିବା— Pihibā To overspread.

ଗୁଡ଼ିଁ ଗୁଡ଼ିଁ ଦଶଦଟ କାମଅଙ୍କାର ପିହିଲରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ – ସଙ୍ଗୀତ.

ପିହିରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର ବି.—ପିଣ୍ଡୁଳା (ଦେଖ) Pihirā Pihulā (See).

ପିହୁଡ଼ା—ଦେ. ବି.—ପିଣ୍ଡୁଳା (ଦେଖ) Pihurdā Pihulā (See).

(ପିଉଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପିଲ୍ଲବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପିହୁଡ଼ାରୋଗ ହୋଇଥିଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଚଲ୍ଲୁଷ୍ଟ

ପିହୁରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବସ୍ତର). ବି.—ପିଣ୍ଡୁଳା (ଦେଖ) Pihurā Pihulā (See)

ପିହୁଳା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପୂତନା)—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଯନ୍ତୁଷ୍ଟଙ୍କାର ରୋଗ ବିଶେଷ; ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ବାଇବିଶେଷ— (ପିଉଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ପିହୁ(ଉ)ଳା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] Pihulā Infantile epiplepsy; infantile convulsions.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଡାହାଣୀ ରୋଗ କହନ୍ତି । ପୂତନା ରାକ୍ଷସୀ ଶିଶୁକୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ ବୋଲି ଲୋକବିଶ୍ୱାସ । ଏଥିରେ ପ୍ରଥମେ ଜ୍ୱର ହୁଏ, ତା ପରେ ଶିଶୁ ଆଖି ଖୋଲିଦେଇ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଯାଏ । ମୃଗୀ ବା ଅପସ୍ମାରର ଲକ୍ଷଣମାନ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ।]

ପିହ୍ଲେଇ—ଦେ.ବି.—(ସ ପ୍ଲୀହା)—ପ୍ଲୀହା— Pihlei ପିଲେ तिल्ली Spleen.

ପୀଠାବାଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ). ବି.—ପଡଲା ବାଉଁଶବତାରେ ବୁଣା-ଯାଇଥିବା ବାଡ଼—A fencing of split bamboos woven together. Pīṭābai

ପୀଠ—ସଂ. ବି. (ପିଠ ଧାତୁ=କ୍ଲିଷ୍ଟ ଦେବା+ଅଧିକରଣ ଅ)—ନଯାଚନ. Pīṭha

୧ । ବସିବାର ସ୍ଥାନ; ପିଢ଼ା—1. A stool; a seat.

୨ । ଚତ୍ରକ—2. Chair.

୩ । ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ର; ଧର୍ମକେନ୍ଦ୍ର; ତୀର୍ଥ—
3. A place of pilgrimage; religious centre.

୪ । ଦେବତାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ସ୍ଥାନ—
4. A shrine; the seat of a Deity.

୫ । ଦେଉଳର ମୂଳ ଅଂଶ—
5. The pedestal of a temple.

୬ । ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିର ଗୋଡ଼ତଳର ବଇଠି—
6. The pedestal of an image.

୭ । ବଇଠି—7 Base; basis.

୮ । ପିଣ୍ଡି; ଉଚ୍ଚ ସମତଳ ସ୍ତୂପ—
8 A raised platform or mound.

୯ । ବେଦୀ—9. Altar.

୧୦ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କାଳୀ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ କୁଶାସନ—
10. The seat of a religious student made of Kuśa grass (Apte).

୧୧ । ବସିବାର ପ୍ରକାରବିଶେଷ; ଆସନବିଶେଷ—
11. A particular posture in sitting (Apte).

୧୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡର ପୂରକ—
12.(Geometry) The compliment of a segment (Apte)

୧୩ । (ପୁରାଣମତେ) ମହାଦେବପତ୍ନୀ ସତୀ ଦେବୀଙ୍କର ମୃତ ଶରୀରର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅବୟବ ଖଣ୍ଡମାନ ପଡ଼ିଥିବାର ସ୍ଥାନ, ଯାହାକି ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଅଛି; ଦିବ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—13. Places on which the different limbs of the body of Śiba's consort Satī fell and which have turned into places of pilgrimage.

[ଦ୍ର—ସତ୍ୟଯୁଗରେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତ୍ତି ଗୋଟିଏ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ । ସେହି ଯଜ୍ଞକୁ ଅପଣାର ଜ୍ୱାଇଁ ମହାଦେବଙ୍କୁ ନମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ନାହିଁ, କନ୍ତୁ ଦକ୍ଷକନ୍ୟା ମହାଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସତୀଦେବୀ ସେଠାକୁ ଯିବାରୁ ଦକ୍ଷ ମହାଦେବଙ୍କ ଗାଳଦେଲେ । ସତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଅପମାନ ସହ୍ୟ କରି ନ ପାରି ସେହି ଯଜ୍ଞ କୁଣ୍ଡରେ ଝାସ ଦେଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ମହାଦେବ ଆସି ଏହା ଦେଖି କୋପାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞକୁ ନଷ୍ଟକରି ସତୀଙ୍କ ମୃତ ଦେହକୁ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ତ୍ରିଭୁବନ ଭ୍ରମଣ କଲେ । ଏହା ଦେଖି ବିଷ୍ଣୁ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ଦ୍ୱାରା ସତୀଙ୍କ ଦେହକୁ ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡ କରି ଫିଙ୍ଗାଇଲେ ଓ ତାହାର ଅଂଶମାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଛଡ଼ିଛି କରି ପଡ଼ିଛି । ସେହି ସବୁ ସ୍ଥାନ ୫୧ ପୀଠ ଓ ୨୬ ଉପପୀଠ ନାମରେ ମହାତୀର୍ଥ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୀଠରେ ଏକ ଦେବୀ ବା ଭୈରବୀ ଓ ଏକ ଭୈରବଙ୍କ ଉଦ୍ଭବ ହେଇଛି । ପୀଠ ଓ ଉପପୀଠ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ସ୍ଥାନଭେଦ, ଅଙ୍ଗଭେଦ ଓ ମତଭେଦ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ପୀଠ ସ୍ଥାନମାନ ଯଥା—

୧	୨	୩	୪
ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଥିବା ସତୀଙ୍କ ଅଙ୍ଗର ନାମ	ଅଙ୍ଗ ପଡ଼ିବାର ସ୍ଥାନ	ସେଠାର ଭୈରବୀଙ୍କ ନାମ	ଭୈରବଙ୍କ ନାମ
୧. ବ୍ରହ୍ମ ରନ୍ଧ୍ର	ହଙ୍ଗୁଳା (ବେଲୁଚି-ସ୍ଥାନ)	କୋଟ୍ଟରୀ	ତ୍ରିମଲ୍ଲୋଚନ
୨. ନିନେତ୍ର	ଶର୍କର	ମହିଷମର୍ଦ୍ଦିନୀ	କ୍ରୋଧୀଶ
୩. ନେତ୍ରାଂଶ ବା ତାର	ତାର	ତାରଣୀ	ଉତ୍ତର
୪. ବାମ କର୍ଣ୍ଣ	କରତୋୟାତଟ	ଅପର୍ଣ୍ଣା ବା ଶିଖର ବାସିନୀ	ବାମେଶ ବା ମଦନଭୈରବ
୫. ଡାହାଣ କର୍ଣ୍ଣ ବା କର୍ଣ୍ଣାଟ	ଶ୍ରୀପର୍ବତ	ଶ୍ରୀସୁନ୍ଦରୀ ବା ଜୟା ଦୁର୍ଗା	ସୁନ୍ଦରାନନ୍ଦ ବା ଅମରୁ
୬. ନାସିକା	ସୁଗନ୍ଧା	ସୁନନ୍ଦା	ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ
୭. ମନଃ ବା ଭ୍ରୂମଧ୍ୟ	ବକ୍ର ନାଥ	ପାପହରୀ ବା ମହିଷ ମର୍ଦ୍ଦିନୀ	ବକ୍ରନାଥ
୮ ବାମ ଗଣ୍ଡ	ଗୋଦାବରୀ	ବିଶ୍ୱମାତୃକା ବା ତ୍ରିକଣୀ	ବିଶ୍ୱେଶ ବା ଦଣ୍ଡପାଣି
୯. ଡାହାଣ ଗଣ୍ଡ, ଗଣ୍ଡକୀ	ଗଣ୍ଡକୀ	ଗଣ୍ଡକୀ ଚଣ୍ଡୀ	ଚକ୍ରପାଣି
୧୦. ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦନ୍ତ	ଅନଳ	ନାରାୟଣୀ	ସଂକୂର ବା ସୁନ୍ଦର
୧୧. ଅଧୋଦନ୍ତ	ପଞ୍ଚ ସାଗର	ବାରାହୀ	ମହାରୁଦ୍ର
୧୨. ଜିହ୍ୱା ବା ପଦାଙ୍ଗୁଳି	ଜ୍ୱାଲାମୁଖୀ ବା ଅମ୍ବିକା	ଅମ୍ବିକା	ଅମୃତାକ୍ଷ; ବକ୍ରତୁ କେଶ୍ୱର ବା ଉନ୍ମତ୍ତଭୈରବ
୧୩. କଣ୍ଠ	କାଶ୍ମୀର	ମହାମାୟା	ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟା
୧୪. ଗ୍ରୀବା	ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ ବା ଶ୍ରୀଶୈଳ	ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ	ସମ୍ବାନନ୍ଦ ବା ସମ୍ବର୍ତ୍ତାନନ୍ଦ
୧୫. ଓଷ୍ଠ	ଭୈରବ ପର୍ବତ	ଅବନ୍ତୀ	ଲମ୍ବ କର୍ଣ୍ଣ
୧୬. ଅଧର ବା ଉଦର	ପ୍ରଭାସ	ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା	ବକ୍ରତୁଣ୍ଡ
୧୭. ମର୍ମ୍ମ	ପ୍ରଭାସ ଖଣ୍ଡ	ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରୀ	ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର
୧୮ ଚିବୁକ	ଜନସ୍ଥାନ	ଭ୍ରାମରୀ	ବିକୃତାକ୍ଷ
୧୯. ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍ଗୁଳି	ପ୍ରୟାଗ	କମଳା; କଲ୍ୟାଣୀ ବା ଲଳିତା	ବେଣୀମାଧବ ବା ଭବ
୨୦. ଡାହାଣହସ୍ତ	ମାନସରୋବର	ଦାକ୍ଷାୟଣୀ	ଦର ବା ଅମର
୨୧. ଡାହାଣ ବାହୁ	ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ	ଭବାନୀ	ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର
୨୨. ବାମ ସ୍କନ୍ଧ	ମିଥିଲା	ମହାଦେବୀ	ମହୋଦର
୨୩. ଡାହାଣସ୍କନ୍ଧ	ରତ୍ନାବଳୀ	କୁମାରୀ ବା ଶିବା	ଶିବ ବା କୁମାର
୨୪. ବାମ ମଣିବନ୍ଧ	ମଣିବନ୍ଧ	ଗାୟତ୍ରୀ	ଶଙ୍କର ବା ସର୍ବାନନ୍ଦ
୨୫. ଡାହାଣ ମଣିବନ୍ଧ	ମଣିଦେବ ବା ମଣିବନ୍ଧ	ସାବତ୍ରୀ	ସ୍ଥାଣୁ ବା ସର୍ବାନନ୍ଦ
୨୬. ବାମକନୁଣୀ	ଉତ୍କୃଷ୍ଟିମା	ମଙ୍ଗଳ ଚଣ୍ଡିକା	କପିଲାମ୍ବର
୨୭. ଡାହାଣକନୁଣୀ	ରଣ ଖଣ୍ଡ	ବହୁଲାଶ୍ୱୀ	ମହାକାଲ
୨୮. ବାମବାହୁ	ବହୁଳା	ବହୁଳା	ଭୀରୁକ
୨୯. ଡାହାଣବାହୁ	ବଜ୍ରେଶ୍ୱର	ବଜ୍ରେଶ୍ୱରୀ	ବଜ୍ରେଶ୍ୱର
୩୦. ବାମସ୍ତନ	ଜାଲନ୍ଧର	ତ୍ରିପୁରମାଳିନୀ	ତ୍ରିଷଣ
୩୧. ଡାହାଣସ୍ତନ	ତ୍ରିମଗିର	ଶିବାନୀ	ଚଣ୍ଡ
୩୨. ପୃଷ୍ଠଦେଶ	ବୈଦ୍ୟନାଥ	ବୈଦ୍ୟନାଥ ବା କନ୍ୟାଶ୍ରମ	ତ୍ରିସୁଟା ବା ସର୍ବାଣି	ଶମନକର୍ମୀ ବା ନମ୍ରିଷ
୩୩. ହୃଦସ୍ଥ	ବୈଦ୍ୟନାଥ	ନବ ଦୁର୍ଗା ବା ଜୟ ଦୁର୍ଗା	ବୈଦ୍ୟନାଥ
୩୪. ନାଭି	ଉତ୍କଳ (ପୁରୀ); ବିରଜାକ୍ଷେତ୍ର ବା ଯାଜପୁର	ବିମଳା ବିରଜା ବା	ଜୟ ବା ଜଗନ୍ନାଥ
୩୫. ଜଠର	ଦ୍ୱାରବାର	ଭୈରବୀ	ବକ୍ର
୩୬. କାଖ	କୌକ	କୌକେଶ୍ୱରୀ	କୌକେଶ୍ୱର
୩୭. କଙ୍କାଳ	କାଶ୍ମୀ ଦେଶ	ଦେବଗର୍ଭା	ରୁରୁ
୩୮. ବାମ ନଳମ୍ବ	କାଲ ମାଧବ	କାଳୀ	ଅସିତାଙ୍ଗ
୩୯. ଡାହାଣନଳମ୍ବ	ନର୍ମ୍ମଦା	ଶୋଣାକ୍ଷୀ	ଭଦ୍ରସେନ
୪୦. ମହାମୁଦ୍ରା (ଯୋନି)	କାମରୂପ (ଆସାମ)	କାମାଖ୍ୟା	ଉମାନନ୍ଦ
୪୧. ବାମ ଜାନୁ	ମାଲବ	ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ	ଭାମ୍ର
୪୨. ଡାହାଣ ଜାନୁ	ସ୍ରୋତା	ଚଣ୍ଡିକା	ସଦାନନ୍ଦ
୪୩. ବାମ ଜଙ୍ଘ	ଜୟନ୍ତୀ (ଆସାମ)	ଜୟନ୍ତୀ	କ୍ରମଦୀଶ୍ୱର
୪୪. ଡାହାଣ ଜଙ୍ଘ ବା ଜାନୁ	ଜେପାଲ ବା ମଗଧ	ମହାମାୟା ବା ସର୍ବାନନ୍ଦକରୀ	କାପାଳୀ ବା କୋଟ୍ଟମକେଶ
୪୫. ବାମ ପାଦ	ଇରେତା(ହିସ୍ରୋତା)	ଭ୍ରାମରୀ	ଅମର
୪୬. ଡାହାଣ ପାଦ	ତ୍ରିପୁରା	ତ୍ରିପୁରା	ନଳ ବା ତ୍ରିପୁରେଶ
୪୭. ଡାହାଣ ପାଦାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ	ଶୀର ଗ୍ରାମ	ଯୋଗାଧ୍ୟା	ଶୀର ଖଣ୍ଡ
୪୮. ଡାହାଣ ପାଦାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱ	କାଳୀଘାଟ (କଲିକତା)	କାଳିକା	ନକୁଲେଶ
୪୯. ବାମ ଗୁଲ୍ଫ	ବିଭାସ	ଭୀମରବା ବା କପାଳିନୀ	କପାଳୀ
୫୦. ଡାହାଣ ଗୁଲ୍ଫ	କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର	ସାବିତ୍ରୀ, ସମ୍ବରୀ ବା ବିମଳା	ସମ୍ବର୍ତ୍ତ ବା ସ୍ଥାଣୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୫୧. ବାମ ପାଦାଙ୍ଗୁଳି	ବଭ୍ରୁ ଶେଖର	ବଭ୍ରୁବାସିନୀ	ପୁଣ୍ୟଜ୍ଞଜନ	

ଉପପୀଠମାନଙ୍କ ନାମ

ପଡ଼ିଥିବା ସତୀଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ବା ଅଳଙ୍କାରର ନାମ	ପଡ଼ିବାର ସ୍ଥାନ	ଭୈରବ	ଭୈରବ
୧. କପ୍ପର	କପ୍ପର କୋଣା	ଭୁବନେଶୀ	ସିଦ୍ଧରୂପ
୨. କେଶ	କେଶଜାଲ (ବୃନ୍ଦାବନ)	ଉମା	ଭୂତେଶ
୩. କୁଣ୍ଡଳ ବା ମଣିକର୍ଣ୍ଣିକା	ବାରାଣସୀ ବା କାଶୀ	ବିଶାଲାକ୍ଷୀ ବା ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା	କାଳଭୈରବ ବା ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର
୪. ବାମ ଗଣ୍ଡାଂଶ	ଜୁଜୁର୍	ଜୁଜୁରଣୀ	ଜୁଜ୍ଜାଦନ
୫. ଡାହାଣ ଗଣ୍ଡାଂଶ	ନଲସ୍ଥଳ	ଭ୍ରମରୀ	ବିରୂପାକ୍ଷ
୬. ଓଷ୍ଠାଂଶ	ଅଟ୍ଟହାସ	ଫୁଲ୍ଲରା	ବିଶ୍ୱନାଥ ବା ବିଶ୍ୱେଶ
୭. ଦନ୍ତାଂଶ	ସଦ୍ଦର	ସୁରେଶୀ	ସୁରେଶ
୮. ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱୋଷ୍ଠ	ମାଲାଚଳ (ପୁଷ୍ପ)	ବିମଳା	ଜଗନ୍ନାଥ
୯. କପ୍ପଦ୍ୱାର	ଅଯୋଧ୍ୟା	ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା	ଦ୍ୱରଦ୍ୱର
୧୦. ଦ୍ୱାରାଂଶ	ନନ୍ଦୀପୁର	ନନ୍ଦନା	ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର
୧୧. ଗ୍ରୀବାଂଶ ବା ଦକ୍ଷଜଙ୍ଘ	ଶ୍ରୀ ଶୈଳ	ସମ୍ବେଶ୍ୱରୀ	ଚଟ୍ଟିଚାନନ୍ଦ
୧୨. ଶିରୋଂଶ	କାଳୀପୀଠ	ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱରୀ	ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର
୧୩. ଅସ୍ଥି	ଶୋଣପାଥ	ଚକ୍ରଧାରିଣୀ	ଶୂଳପାଣି
୧୪. ପାଣିପଦ୍ମ	ଯଶୋର	ଯଶୋରେଶ୍ୱରୀ	ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବା ଚଣ୍ଡ
୧୫. କରାଂଶ	ସୁଗନ୍ଧାଚଳ	ସୁନନ୍ଦା	ସୁନନ୍ଦ
୧୬. ସ୍ତନାଂଶ	ବୃନ୍ଦାବନ	କୁମାରୀ ବା କାତ୍ୟାୟନୀ	କୁମାର
୧୭. ବସା(ଚର୍ମ୍ମୀ)	ଗୌରୀଶେଖର	ଯୁଗାଦ୍ୟା	ଭୀମ
୧୮. ଶିରାଜାଲ	ନଲହାଟୀ	ସାଫାଲକା ବା କାଳିକା	ଯୋଗୀଶ
୧୯. ଜଉମ୍ବାଂଶ	ଶୋଣ	ଭଦ୍ରା	ଭଦ୍ରେଶ୍ୱର
୨୦. କକ୍ଷାଂଶ	ସର୍ବସୈନ୍ୟ	ବିଶ୍ୱମାତା	ଦଣ୍ଡପାଣି
୨୧. ପଦାଂଶ	କିରୀଟା	ପାବଂତା	ଭୈରବେଶ୍ୱର
୨୨. ନୂପୁର	ଲଙ୍କା	ଇନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷୀ	ରାକ୍ଷେଶ୍ୱର
୨୩. ଉର୍ମ୍ମାଂଶ	କଣ୍ଟକ	କଣ୍ଟକେଶ୍ୱରୀ ବା କାତ୍ୟାୟନୀ	ବାମଦେବ
୨୪. ଲୋମ	ପୁଷ୍କର	ସର୍ବାକ୍ଷିଣୀ	ସର୍ବ
୨୫. ଲୋମଖଣ୍ଡ	ଦୈତ୍ୟଲଙ୍କ	ଚଣ୍ଡନାୟିକା	ଚଣ୍ଡେଶ
୨୬. ଉଗ୍ରାଂଶ	ଶ୍ୱେତବଳ୍ଳ	ଜମ୍ବା	ମହାରୌମ୍ର

ପୀଠକ—ସଂ. ବ. (ପୀଠ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ପୀଢ଼ା (ହ. ଶ)—
Pīṭhaka A wooden stool.

ପୀଠ କେଳି—ସଂ. ବ ପୁଂ.—ନାୟକର ସହାୟକ ବୟସ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Pīṭha keli A parasite of a gallant; a boon companion of a lover in amatory matters whose duty is to appease an irritated mistress. (M. W.)

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ୟକ୍ତି କୁପିତା ନାୟିକାକୁ ପ୍ରସାଦନ କରି ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ପରୀକ୍ଷାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।]

ପୀଠଗ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ. (ପୀଠ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଖଞ୍ଜ—
Pīṭhaga (ପୀଠଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Lame; crippled.

ପୀଠ ଗର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ; ପୀଠ + ଗର୍ତ୍ତ)—
Pīṭha garbha ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଆଦିର ବଇଠିର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—The cavity below the pedestal of an image (Apte).

ପୀଠ ଚକ୍ର—ସଂ. ବ—୧ । ଗୋରୁଗାଡ଼ି; ଶଗଡ଼—
Pīṭha chakra 1. Cart.
୨ । ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ ଯାନ—2. Wheeled vehicle; carriage.
୩ । ଗଣବ ମଲ୍ଲଦ୍ୱାରା ନ୍ୟାସବିଶେଷ—3. A kind of mystic breath-exercise.

ପୀଠ ଦେବତା—ସଂ. ବ—୧ । ପୀଠସ୍ଥାନର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା—
Pīṭha debatā 1. The presiding Deity of a Pīṭhasthāna.
୨ । ଆଧାର ଶକ୍ତି; ଆଦ୍ୟ ଦେବତା (ହ. ଶ)—
2. The Primordeal Deity.

ପୀଠ ନାୟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ-
Pīṭha nāyikā ବର୍ଷୀୟା ବାଳିକାକୁ ଦେବୀରୂପେ କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପୂଜା କରାଯାଏ—1. A girl of fourteen who represents Durgā during the worship of the Goddess (Apte).
୨ । ଦୁର୍ଗା (ହ. ଶ)—2. Goddess Durgā.

ପୀଠଭୂ—ସଂ. ବ—ପାଚର ବା କାନ୍ଥଆଦର ମୂଳଦେଶର ଜମ୍ନି (ହ. ଶ)—
Pīṭhabhū The basement of a wall (Apte).

ପୀଠମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ପୀଠକେଳି (ବେଶ)—Pīṭhakeli (See)
Pīṭhamardda (ପୀଠମର୍ଦ୍ଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୀଠମର୍ଦ୍ଦିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାଗର ସଙ୍ଗେ ରେତ କରାଇବା
Pīṭhamarddikā ବିଷୟରେ ନାଗରୀକୁ ଯେଉଁ ସଖୀ ସାହାଯ୍ୟ କରେ—1. A lady who assists a heroine in securing her lover.
୧ । ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ନାଚ ଶିଖାଇବା ଗୁରୁ—
2. A dancing master who instructs courtezans in the art of dancing (Apte).

ପୀଠସର୍ପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୀଠ = ଆସନ + ସୃପ ଧାତୁ = ଗତି କରିବା +ଇନ୍; ଯେ ବସି ବସି ଗମନ କରେ)—ଖଞ୍ଜ—
Pīṭhasarpī (ପୀଠସର୍ପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Crippled.

ପୀଠ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—୧ । ପୁରାତନ ଦେବାଳୟ—
Pīṭha sthāna 1. An ancient temple.
୨ । ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ; ଯେଉଁଠାରେ ସତୀଙ୍କର ଅବୟବ-ବିଶେଷ ଛିଡ଼ିକି ପଡ଼ିଥିଲା; ପୀଠ (୧୩ ଦେଖ)—
2. A sacred spot where a limb of Pārbatī is said to have fallen (Pīṭha 13 See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୀଠିକା—ସଂ. ବ. (ପୀଠ + କ + ଆ)—୧ । ପୀଢ଼ା—
Pīṭhikā 1. A stool.
୨ । ବଇଠଁ—2. Pedestal; base.
୩ । ପୁସ୍ତକର ଅଂଶ (ଯଥା—ଦଶକୁମାର ଚରିତର ପୂର୍ବପୀଠିକା, ଉତ୍ତରପୀଠିକା)—3. A section of a book (Apte).
ଦେ. ବ—ପିଠିକା (ଦେଖ)—Piṭhikā (See)

ପୀଠୀ—ସଂ. ବ. (ପୀଠ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ପୀଢ଼ା; ଆସନ—
Pīṭhī 1. A seat.
୨ । ଚଉକ; ଟୁଲ୍—2. A stool.
ଦେ. ବ—ପିଠି (ଦେଖ)—Piṭhi (See)

ପୀଡ଼ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପୀଡ଼ା ଦେବା; କଷ୍ଟ ଦେବା—
Pīṛda (root) 1. To give pain; to torment.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—2. To pound.
୩ । ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—3. To oppress.
୪ । ଦୋହଲାଇବା—4. To shake.
୫ । ଚିପୁଡ଼ିବା; ଠେଲିବା; ଚପିବା—
5. To squeeze; to press together.
୬ । ଘାଣ୍ଟିବା—6. To agitate.
୭ । ବାଧାଦେବା—7. To oppose; to obstruct.
୮ । ବିରକ୍ତ କରିବା—8. To annoy; to molest.
୯ । ନଗରର ଅବରୋଧ କରିବା—8. To beseige a city.
୧୦ । ଘୋଡ଼ାଇବା; ଆବରଣ କରିବା—
10. To cover; to wrap up (Apte).
୧୧ । ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇବା—11. To eclipse (Apte).
୧୨ । ବିନାଶ କରିବା; ଗାଏବ୍ କରିବା—
12. To suppres; to destroy (Apte).
୧୩ । ଭାଙ୍ଗିବା—13. To break; to violate (Apte).
୧୪ । ନେଇ ଯିବା—
14. To take away; to remove (Apte).

ପୀଡ଼(ଢ଼)—ଦେ. ବ.—ପିଢ଼ (ଦେଖ)
Pīṛda(ṛdha) Pīṛdha (See)

ପୀଡ଼କ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୀଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ପ୍ରଜାପୀଡ଼କ)—୧ । ପୀଡ଼ାଦାୟକ; ଉତ୍ପୀଡ଼କ—1. Troubling; hurtful; oppressing; oppressive.
୨ । କଷ୍ଟଦାୟକ—2. Painful.
୩ । ବିରକ୍ତିଜନକ—3. Vexatious.
ସ. ବ.—ଉତ୍ପୀଡ଼କ ବ୍ୟକ୍ତି—Oppressor; persecutor.

ପୀଡ଼ନ—ସ. ବ. (ପୀଡ଼ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଜୁଲୁମ; ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—1. Oppression; tormenting.
୨ । ଦୁଃଖ ଦେବା—2. Paining; distressing.
୩ । ଘାଆ ଆଦର ଘୋଡ଼ିବା; ଘୋଡ଼ା ଜଳା—
3. The smarting of a wound or sore.
୪ । ବଥା; ବନ୍ଧା—4. Aching.
୫ । ବିରକ୍ତ କରିବା—5. Annoying.
୬ । ହଇରାଣ କରିବା—6. Harassing; persecuting.
୭ । ଉଚ୍ଛେଦନ; ବିନାଶ କରିବା; ଜୁର କରିବା—
7. Devastation; depradation.
୮ । ଚିପୁଡ଼ିବା; ରସ ଯେଡ଼ିବା—
8. Squeezing; bruising.
୯ । ଚପିବା; ପେଷଣ; ମର୍ଦ୍ଦନ; ଗୁଣ୍ଠିବା—9. Pressing.
୧୦ । ପରାଭବ କରିବା—10. Defeating. humilating; subjugating.
୧୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାଦିଙ୍କ ଗ୍ରହଣ (ହି. ଶ.)—11. Eclipse.
୧୨ । ଉଚ୍ଛେଦ; ନାଶ—12. Elimination; ruin.
୧୩ । ଉତ୍ସୋତ୍ସବ; ଲୋପ—
13 Extinction; disappearance.

ପୀଡ଼ନୀୟ—ସ. ବଣ.—(ପୀଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—Deserving to be pressed or pained (etc.)
(ପୀଡ଼ନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସ. ବ.—୧ । ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେନା ରହିତ ରାଜା (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ସ୍ମୃତି) (ହି. ଶ.)—1. A king shorn of his minister and army.
୨ । (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ସ୍ମୃତି) ଚାରି ପ୍ରକାର ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
2 One of the 4 classes of enemies mentioned in the codes of Hindu law.

ପୀଡ଼ା—ସ. ବ. (ପୀଡ଼ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଶାରୀରିକ ବା ମାନସିକ କ୍ଲେଶ; ଯନ୍ତ୍ରଣା; ବେଦନା; ବ୍ୟଥା—
Pīṛdā 1. Bodily or mental pain; affliction; pang; anguish; trouble; suffering; distress.
୨ । ଅଙ୍ଗାଦିର ବନ୍ଧା; ବଥା—2. Aching of any limb
୩ । ଅତ୍ୟାଚାର—3. Oppression; torture.
୪ । ବିନାଶ; ଉଚ୍ଛେଦ—4. Destruction; devastation; annihilation; depradation.
୫ । କ୍ଷତ; ଦୁଃଖ—5. Harm; injury.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ରୋଗ—6. Disease.
୭ । ଅନୁକମ୍ପା; ଦୟା; କୃପା—7. Compassion; pity.
୮ । ବାଧା—8. Obstruction.
୯ । ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ—9. Breach or deprivation of peace; disturbance.
(ଯଥା—ଆଶ୍ରମ ପୀଡ଼ା ।)
୧୦ । ଶିରୋମାଳା; କଣ୍ଠଶ; ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ା ଦୋଇ ଥିବା ମାଳ—10. A chaplet.
୧୧ । ସରଳ ବୃକ୍ଷ, ଦେବଦାରୁ—
11. A tree; Pinus Longifolia.
୧୨ । ଅଙ୍ଗାଦିର ଦରଜ—
12. Acute pain or tenderness of any limb.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୩ । ରୋଗ—13. Disease; illness.

୧୪ । ସରଲ ଧୂପ—14. An incense extracted f om the pine tree.

ପୀଡ଼ା(ଡେ)ଇବା--ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପୀଡ଼ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ପୀଡ଼ ଧାତୁ)—
Pīṛdā(ṛde)ibā ପୀଡ଼ବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ —
Causative of Pīṛdibā.

ପୀଡ଼ାପୀଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଅଦ୍ଧଶସ୍ତ ସନ୍ତଣା ଦେବା—
Pīṛdāpīṛdi 1. Afflicting.
পীড়াপীড়ী ୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—2. Oppressing.
जोरजुलम ୩ । ଅଦ୍ଧଶସ୍ତ ଜୋରଜଗର ବା ଜବରଦସ୍ତି—
3. Coercion.

ପୀଡ଼ା ପୀଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—
Pīṛdā pīṛdi karibā 1. To oppress.
পীড়াপীড়ি করা ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ଦେବା—
दबाव डालना 2. To afflict.
୩ । ବାଧ୍ୟ କରିବା; ଜବରଦସ୍ତି କରିବା—3. To coerce.

ପୀଡ଼ାମାନ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପୀଡ୍ୟମାନ)—ପୀଡ୍ୟମାନ (ଦେଖ)
Pīṛdāmāna Pīḍyamāna (See)

କ୍ଷୁଧା ଦୁଃଖରେ ପୀଡ଼ାମାନ, ଧନହେ ଦୁଃ ଅଃଭଜନ—
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ପୀଡ଼ା ସ୍ଥାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୀଡ଼ା+ସ୍ଥାନ)—(ଫଳଉଚ୍ଚୋଚ୍ଚଷ)
Pīṛdā sthāna ଜନ୍ମକୋଷ୍ଠୀରେ ଲଗ୍ନର ତୃତୀୟସ୍ଥ, ଷଷ୍ଠ, ଦଶମ ଓ ଏକାଦଶ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନ; ଅଶୁଭ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ (ହ. ଶ.)—(astrology) The places except the 3rd, 6th, 10th and 11th counted from the Lagna in a horoscope.

ପୀଡ଼ିତ—ସ.ବଣ. ଘୁଂ (ପୀଡ଼ା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ)—୧ । ରୁଗ୍ଣ; ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ;
Pīṛdita ରୋଗାର୍—1. Ill; sick; afflicted with
(ପୀଡ଼ିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) disease; diseased.
୨ । ବ୍ୟଥିତ—2. Ailing; suffering.
୩ । କ୍ଲିଷ୍ଟ; ଦୁଃଖିତ—3. Distressed; aggrieved.
୪ । ଘଷ୍ଟ; ମର୍ଦ୍ଦିତ—4. Rubbed; chaffed.
୫ । ଚପୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା—5 Squeezed.
୬ । ଦଳିତ—6. Pressed; kneaded.
୭ । ବିନଷ୍ଟ—7. Destroyed; devastated;
laid waste.
୮ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ; ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—8. Oppressed; tortured.
ସ. ବ. (ପୀଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କାନରେ ନୋଳ ଆଦ ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ କରାଯାଇଥିବା ଛିଦ୍ର—
1. A bore in the ear of females for putting on rings.
୨ । (+ଭାବ. ତ) ପୀଡ଼ା; ରୋଗ—2. Illness; disease.

ପୀଡ଼ିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପୀଡ଼ ଧାତୁ)—୧ । ପୀଡ଼ା ଦେବା,
Pīṛdibā ପୀଡ଼ା କରିବା—1. To pain; to trouble; to
ପୀଡ଼ା पीड़ना afflict, to give pain.

ବଳ ଦେଖି ପୀଡ଼ିଲ ମତ୍ତ ଶର ଜାଲା—ଶ୍ରୀଶଙ୍କର. ବଷାରୁଲାଷ ।
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—2. To oppress.
୩ । ଚପୁଡ଼ିବା—3. To squeeze.
୪ । ଚାପିବା—4. To press.
୫ । ପୀଡ଼ିତ ହେବା; କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା—5. To be afflicted.

ଉଷ୍ଣ ଲବଣ କଟୁ ଅମ୍ଳ, ଶାକ ଅନ୍ନଟି ଯା ଭକ୍ଷଣ
ଜନମ ଯାହାର କରଇ: ସେ ରସେ ବଦାଙ୍ଗ ପୀଡ଼ଇ—
କବୀନ୍ଦ୍ର, ଭାଗବତ ।

ପୀଡ଼ିୟ(ଆ)— ଦେ. ବ. (ସ. ପୀଡ଼ ଧାତୁ=ଚପୁଡିବା; ତେଲଜାତ ଚପୁଡ଼ା
Pīṛdiya(ā) ହେବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ —ପିଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Pirdiā (See)

ପୀଡ୍ୟମାନ—ସ. ବଣ. (ପୀଡ଼ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ମାନ)—
Pīḍyamāna ୧ । ଯାହାକୁ ପୀଡ଼ା ଦଆଯାଉଅଛି, ଉତ୍ପୀଡ୍ୟମାନ—
(ପୀଡ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Which is being oppressed.
୨ । କ୍ଲିଶ୍ୟମାନ—2. Suffering; ailing.
୩ । ଚପୁଡ଼ା ଯାଉଥିବା—4 Being squeezed.
୪ । ଚପା ଯାଉଥିବା—3. Being pressed.

ପୀଡ଼ା(ଢ଼ି)—ଦେ. ବ—ପିଡ଼ା(ଢ଼ି) (ଦେଖ)
Pīṛdhā(ṛdhi) Pirdhā(ṛdhi) (See)

ପୀତ—ସ. ବଣ. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପାନ କରା
Pīta ଯାଇଥିବା—1. Drunk; quaffed-
ପୀତତା ପୀତତ୍ୱ } ବ ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ପାନକର୍ତ୍ତା; ପିଇଥିବା; ପାନ କରିଥିବା—2. Having drunk.
୩ । ହଳଦିଆ—3. Yellow.
୪ । ପାଣ୍ଡୁର; କପିଳ—4. Grey; tawny.
ସ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—୧ । ପାନ; ପିଇବା କର୍ମ—
1. Drinking.
୨ । ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ—2. Yellow colour,
୩ । ହରତାଳ—3. Yellow orpiment.
୪ । କୁସୁମଫୁଲ—
4. Safflower; Cathamus Tinctorius.
୫ । ଗୋମେଦ, ପୁଷ୍ପରାଗମଣି, ପୋଖରାଜ—5. Topaz.
୬ । ଗୋରୋଚନା—6. Yellow pigment.
୭ । ଶାଗୋଇ ବା ଶାଦାଡ଼ା (ଗଛ)—
7. Trophis Aspera (tree).
୮ । ଅଙ୍କୋଠ; ଧଳା ଆଙ୍କୁ ଗଛ—
1. Alangium Hexapetallum.
୯ । ପୀତଝିଣ୍ଟି (ହ. ଶ.); ଦାସକେରେଣ୍ଟା—
9. Barleria Prionites.
୧୦ । ଏକପ୍ରକାର ସୋମଲତା (ହ. ଶ.)—
10. A kind of Soma creeper.
୧୧ । ବେତ (ହ. ଶ)—11. Ratan cane.
୧୨ । ସରଲଧୂପ (ହ. ଶ.)—
12. Incense extracted from the pine tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୩ । କପିଳବର୍ଣ୍ଣ (ହ. ଶ.)--13. Grey or tawny colour.
୧୪ । ହରିଚନ୍ଦନ (ହ. ଶ.)—14. A kind of sandal.
୧୫ । ନନ୍ଦୀବୃକ୍ଷ (ହ. ଶ.); ଭୁନ ଗଛ—15. Mulberry.
୧୬ । ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ (ହ. ଶ.) (ଦେଖ)
16. Padma kāshtha (See)
ଦେ. ବ—(ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗର ପକ୍ଷୀ) ହଳଦିଆବସନ୍ତ ପକ୍ଷୀ—
The yellow Barbet; Cyanops Asiatica (bird).
ତମାଳ ତରୁକୁ ପୀତପୁଅ ବେଢ଼ି ପାଖାରୁ ଗୋଡ ଦଶେ –
ଅରୁମନ୍ଦୁ. ବଦରଧତକ୍ରାମଣି।

ପୀତକ—ସ. ବ· (ପୀତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ହରିତାଳ—
Pītaka 1. Yellow orpiment.
୨ । କୁଙ୍କୁମ; ଜାଫ୍ରାନ—2. Saffron.
୩ । ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ—3. Aloe wood.
୪ । ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ—4. A fragrant wood.
୫ । କୁସୁମଫୁଲ—5. Safflower.
୬ । ପିତଳ—6. Brass.
୭ । ମଧୁ—7. Honey.
୮ । ହଳଦୀ—
8. Turmeric; Curcuma Zanthorrhiza.
୯ । (ଗଣିତ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ରାଶିବିଶେଷ—
9. (mathematics) An unknown quantity.
୧୦ । ଅଶୋକ ଗଛ—
10. Janesia Asoka (tree).
୧୧ । ଚରେଇତା ଗୁଳ୍ମ—
11. A sort of Gentia; Cheerātā.
୧୨ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
12. Name of a demon,
୧୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷିକ (ହ. ଶ.)—
13. Iron or copper pyrites.
୧୪ । ବଜୟୁ ସାର; ସାଲ ନର୍ଯ୍ୟାସ (ହ. ଶ.)—
14. The gum of pine tree used as incense.
୧୫ । ପୀତ ଲୋଧ୍ର (ଉ. ଶ)—15. The yellow variety of Simplocus Racemosa.
୧୬ । ପୀତ ଚନ୍ଦନ (ହ. ଶ.)—
16 Yellow sandal wood.
୧୭ । କଙ୍କୁଟ୍ଟ; ଏକ ପ୍ରକାର ବବୁର ଗଛ (ହ. ଶ.)—
17 Acacia Arabica.
୧୮ । ଗାଜର (ହ. ଶ.)—18. Carrot.
୧୯ । ପୀତ ଜୀରକ; ଧଳା ଜୀରା (ହ. ଶ.)—
19. Cumin seed.

ପୀତ କଦଳୀ—ସ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କଦଳୀ; ଚମ୍ପା କଦଳୀ—
Pīta kadalī A variety of plantain with yellow pulp.

ପୀତ କନ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଗାଜର—
Pīta kanda Carrot.

ପୀତ କରବୀରକ—ସ. ବ—(ହଳଦିଆ) କନଅର ଫୁଲ—
Pīta karabīraka Bastard oleander.

ପୀତକା—ସ. ବ. (ପୀତକ+ଆ)—୧ । ଦାସକେରେଣ୍ଟା—
Pītakā 1. The yellow flowered Barleria (plant).
୨ । ହଳଦୀ—2. Turmeric.

ପୀତ କାବେର—ସ. ବ. (ପୀତ+କାବେର=ବସୁ)—
Pīta kābera ୧ । କୁଙ୍କୁମ—1. Saffron.
(ପୀତକାବର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିତ୍ତଳ—2. Brass.
୩ । ପୀତାକୋରୁଆ ଗୁଳ୍ମ —
3. Holarrhena Dysenterica (plant).

ପୀତ କାଷ୍ଠ—ସ. ବ—୧ । ପୀତ ଚନ୍ଦନ—
Pīta kāshṭha 1. Yellow sandal.
୨ । ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ (ହ. ଶ.) (ଦେଖ)
2. Padma kāshṭha (See)

ପୀତକାଷ୍ୟ—ସ. ବ—ପୀତ ଚନ୍ଦନ—
Pītakāshya Yellow Sandal.

ପୀତ କୁରବକ—ସ. ବ—ଦାସକେରେଣ୍ଟା (ହ. ଶ.)—
Pīta kurabaka The yellow flowered Barleria.
(ପୀତ କୁରୁଣ୍ଟ, ପୀତ କୁସୁମ, ପୀତଝିଂଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୀତ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ—ସ. ବ—ବୋଇତ କଖାରୁ—
Pīta kushmāṇḍa Curcurbita Maxima.

ପୀତ କୋସା—ସ. ବ—ଗୋସାଉଳି (ଦେଖ)
Pīta kosā Gosāuli (See)

ପୀତ ଗନ୍ଧ—ସ. ବ—ପୀତ ଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)
Pīta gandha Pīta chandana (See)

ପୀତ ଚନ୍ଦନ—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଜହ୍ମୁଷ୍ଟ ଓ ପୀତାର ଚନ୍ଦନ; ହରିଚନ୍ଦନ—A species of yellow sandal wood.
Pīta chandana
ସ. କାଲସାର, କାଲାନୁସାର୍ସ୍ୟକ, ପୀତକ, ପୀତକା, ବବ୍ବୂର, କାଲେୟୁ, ବଙ୍କର, କାଳୀୟୁ, କାଳୀୟୁକ, ପୀତାର, ମାଧବପ୍ରିୟୁ, କାଳୟୁକ, ହରିଚନ୍ଦନ, ହରିପ୍ରିୟୁ, ପୀତଗନ୍ଧ, ପୀତକାଷ୍ଠ, କଳମ୍ବୀ
ଦ୍ରା. କଲମ୍ବକ
ତେ. କଲମ୍ବନ
[ଗୁ—ଏହା ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ଈଷତ୍ତିକ୍ତରସ ଓ କାନ୍ତିକାରକ । ଏହା ବତଶ୍ଲିକା, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୂ, କଫ, ଦଦ୍ରୁ, ବିଷଦୋଷ, ରକ୍ତପିତ୍ତ, କୃମି, ବ୍ୟଙ୍ଗ, ପିତ୍ତଦୋଷ, ପିପାସା, ଜ୍ୱର ଓ ଦାହରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ରକ୍ତ ଚନ୍ଦନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣ ଏଥିରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଘୋର କର ଦେହରେ ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପୀତ ଚମ୍ପକ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପୀତ+ଚମ୍ପକ)—
Pīta champaka ୧ । ହଳଦିଆ ଚମ୍ପା—
1. Yellow Champaka flower.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି ବା ଉପମିତ) ଗ୍ଭାସ—2. Lamp.

ପୀତ ତଣ୍ଡୁଲ—ସ. ବ—ସାଲ ଗଛ (ହ. ଶ.) —
Pīta tanḍula The Sāla tree.
(ପୀତ ତଣ୍ଡୁଳକା —ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୀତ ତୁଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀତ + ତୁଣ୍ଡ)—
Pīta tuṇḍa ୧ । କାରଣ୍ଡବ ପକ୍ଷୀ; ବାଲ୍ ହଂସ—
(ପୀତ ତୁଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A kind of goose.
୨ । ବାସ୍ଥା ଚଢ଼େଇ—2. The tailor bird.

ପୀତ ଦାରୁ—ସ. ବ—୧ । ଦେବଦାରୁ—
Pīta dāru 1. Pine tree.
୨ । ସରଲ ଧୂପ—2. The gum of pine used as incense.
୩ । ହଳଦୀ (ହି. ଶ.)—3. Turmeric.

ପୀତଦୁଗ୍ଧା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀତ + ଦୁଗ୍ଧ + ଆ)—
Pīta dugdhā ୧ । ଯେଉଁ ଗାଈର ଦୁଧ ବାଛୁରୀ ପିଇ ସାରିବା ପରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଦୁହାଁ ଯିବା ପାଇଁ ଗାଈ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ—
1. A milch cow ready to be milked after the calf has sucked.
୨ । ଦୁହାଁଳି ଗାଈ—2. A milch cow (Apte).
୩ । ଯେଉଁ ଗାଈର ଦୁଧ ପୂର୍ବରୁ ମହାଜନକୁ ବନ୍ଧକ ଦିଆ ଯାଇଅଛି—3. A cow whose milk has been pledged (Apte).

ପୀତଦ୍ରୁ—ସ. ବ—୧ । ଦାରୁ ଦ୍ରବ୍ରା; ଡାଳ ହଳଦୀ—
Pītadru 1. A kind of turmeric.
୨ । ଦେବଦାରୁ—2. Pine.

ପୀତ ଧଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ ପୀତ ଧଟୀ)— ଅଣ୍ଟାରେ ଉଡ଼ା ଯିବା ହଳଦିଆ ପାଟ ଚଦର; ପୀତାମ୍ବର—A yellow silk sheet used as belt.
[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ଅଣ୍ଟାରେ ଉଡ଼ୁ ଥିଲେ ।]

ପୀତନ—ସ. ବ. (ପୀତ = ହଳଦୀ + ନା ଧାତୁ + ଅ)—୧ । କୁଙ୍କୁମ—
Pītana 1. Saffron.
(ପୀତନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ ହରିତାଳ—
2. Yellow orpiment.
୩ । ଧୂପ ସରଲ—2. The gum of pine tree.
୪ । ପର୍କଟବୃକ୍ଷ; ଜରୁଗଛ—4 The wavy leafed fig tree.
୫ । ଆମ୍ବଡ଼ାଗଛ (ହି ଶ)—
5. The hog-plum tree (Apte).

ପୀତନକ—ସ. ବ.—୧ । ଅମ୍ବାଡକ; ଆମ୍ବଡ଼ା—
Pītanaka 1. The hug plum.
୨ । କୁଙ୍କୁମ—2. Saffrom.
୩ । ହରିତାଳ—3. Yellow orpiment.
୪ । ଦେବଦାରୁ—4. A sort of pine.

ପୀତନାଶ—ସ. ବ—ଲକୁଚ; ଜେଉଟ (ଦେଖ)—
Pītanāśa Jeuṭa (See)

ପୀତନୀ—ସ. ବ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶ) ଦେଖ—
Pītanī Śālaparṇṇī (See)

ପୀତ ନୀଳ—ସ. ବ.—ସାବଜାବର୍ଣ୍ଣ; ତୃଣବର୍ଣ୍ଣ
Pīta nīla Green colour.
ସ. ବ୍ରଣ—ସାବଜା—Green.

ପୀତ ପଟ୍ଟ—ସ.ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି;ପୀତ+ପଟ୍ଟ)—ପୀତବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନକାରୀ—
Pīta paṭa Putting on yellow cloth.
ପୀତପଟ ନଟ ନାଁ ମୋ ଅଟରେ ନ ଥର
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ- ଭଗୋତ୍ର ଚରଣ ପ ଗୀତ
ସଂ. ବ— ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—An epithel of Śrīkṛushṇa.

ପୀତ ପରାଗ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀତ + ପରାଗ) —ପଦ୍ମକେଶର(ହି.ଶ.)
Pīta parāga The filaments of lotus.

ପୀତପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ. (ପୀତ+ପର୍ଣ୍ଣ+ଈ)—ବୃଶ୍ଚି କାଲି; ବିଛୁଆଢ଼—
Pītaparṇṇi The stringing nettle.

ପୀତ ପାଦପ—ସଂ. ବ. ୧ । ଶେଫାନାକ; ଫଣଫଣା (ଦେଖ)
Pīta pādapa 1. Phaṇaphaṇā (See).
୨ । ଲୋଧ (ହି. ଶ).—2. Simplocus Racemosus.

ପୀତପାଦା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀତ + ପାଦ + ଆ) —ସାରୀ ପକ୍ଷୀ—
Pītapādā The myna bird.

ପୀତପୀଷ୍ଟ—ସଂ.ବ—ସୀସାଧାତୁ—
Pītapīṣṭha Lead (metal) (Ape).

ପୀତ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି) ୧ । କଣଅର—
Pītapushpa 1. Yellow oleander.
(ପୀତପୁଷ୍ପକ—ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପୀତ ହିଣ୍ଟି—
2, The yellow flowered Barlaria.
୩ । ଜହ୍ନି (ହି.ଶ.)—3. Luffa Acutangula.
୪ । ଚଗର (ହି. ଶ).—4 Tagara (See)

ପୀତପୁଷ୍ପା—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି.) ୧ । ମହାକାଳ (ଦେଖ)—
Pīta pushpā 1. Mahākāla (See).
୨ । ଜହ୍ନି—2. Luffa Acutangula.
୩ । ପୀତ ହିଣ୍ଟି—3. Yellow Barleria.
୪ । ହଳଦିଆ ଯୁଇ—4. Yellow Jui flower.
୫ । କଣଅର—5, Yellow oleander.

ପୀତପୁଷ୍ପୀ—ସଂ ବ—ପୀତପୁଷ୍ପା ୩।୫ (ଦେଖ)
Pītapushpī Pītapushpā 4 5. (See)

ପୀତ ବାଲୁକା—ସଂ. ବ—ହଳଦୀ (ହି. ଶ)
Pīta bāluka Turmeric.

ପୀତ ବାସ—ସଂ.ବ ପୁଂ—(ପୀତ + ବାସ=ବସ୍ତ୍ର;ବହୁବ୍ରୀହି)୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Pita bāsa 1, Śrīkṛushṇa.
୨ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—2. A name given to males.

ପୀତବାସାଃ—ସଂ.ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି;ପୀତ + ବାସସ୍)—ଯେ ହଳଦିଆ ଲୁଗା-ପିନ୍ଧେ—Wearing yellow cloth.
ସଂ. ବ. ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—A name of Śrīkṛushṇa.

ପୀତବିଜା—ସଂ· ବ.—ମେଥି—
Pītabījā Trigonella FœnuGræcum; fenugreek.

ପୀତଭୃଙ୍ଗି (ଙ୍ଗୀ)—ସଂ. ବ.—ଭୃଙ୍ଗରାଜ (ଦେଖ)
Pītabhṛuṅgi (ṅgī) Bhṛuṅgarāja (See)
(ପୀତଭୃଙ୍ଗରାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୀତ ମଣି—ସଂ. ବ.—ପୁଷ୍ପରାଗ; ପୋଖରାଜ ମଣି—
Pīta maṇi (ପୀତରତ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Topaz.

ପୀତ ମୁଦ୍ଗ—ସଂ. ବ—ସୁନାମୁଗ; ମେଥିମୁଗ—
Pīta mudga A kind of mung (pulse).

ପୀତ ମୂଳକ—ସଂ ବ.—ପୀତ କନ୍ଦ (ଦେଖ)—
Pīta mūlaka Pīta kanda (See)

ପୀତ ରକ୍ତ—ସଂ. ବ. ୧ । ପୋଖରାଜ ମଣି—
Pīta rakta 1, Topaz,
୨ । ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ (ଦେଖ)—2. Padma kāshṭha (See)

ପୀତ ଲୋହ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୀତ + ଲୋହ)—ପିତ୍ତଳ—
Pīta loha Brass.

ପୀତଶାଳ—ସଂ ବ.—୧ । ପିୟାଶାଳ (ଦେଖ)
Pītaśāla Piyāśāla (See)
(ପୀତଶାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସନ (ଦେଖ)—
2, Asana (see)

ପୀତ ସାର—ସଂ. ବ—୧ । ହରିଚନ୍ଦନ; ପୀତ ଚନ୍ଦନ—
Pīta sāra 1, Yellow sandal wood.
୨ । ଗୋମେଦ ବା ପୁଷ୍ପରାଗମଣି—2, Topaz
୩ । ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ—3. Sandal wood.
୪ । ଲେମ୍ବୁ; କମଳା—4, Common Citron; lemon.
୫ । ଅଙ୍କୋଠ; ଧଳାଆଙ୍କୁ ଗଛ—
5, Alangium Hexapetallum tree.
୬ । ପିୟାଶାଳ (ଦେଖ)—6, Piyāśāla (See).
୭ । ଅସନ (ଦେଖ)—7, Asana (See)
୮ । ଶିଳାରସ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—8, Silārasa (See)

ପୀତ ସାରକ—ସଂ. ବ—୧ । ଅଙ୍କୋଠ ବୃକ୍ଷ—
Pīta sāraka 1. Alangium tree.
୨ । ନିମ୍ବ ଗଛ—2. Nim tree.

ପୀତସାରି—ସଂ. ବ—ସୁରୁମା—
Pītasāri (ପୀତସାରକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Antimony.

ପୀତ ସାଲ—ସଂ. ବ—୧ । ପିୟାଶାଳ (ଦେଖ)—
Pīta sāla 1. Piyāśāla (See)
(ପୀତ ସାଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସନ (ଦେଖ)—
2. Asana (See)

ପୀତ ସ୍ଫଟିକ—ସଂ. ବ—ପଦ୍ମରାଗ ମଣି—
Pīta sphaṭika Topaz.

ପୀତ ସ୍ଫୋଟ—ସଂ. ବ—ଖୁଜୁଳି; କାଙ୍କୁ (ହି. ଶ)—
Pīta sphoṭa Itches.

ପୀତା—ସଂ. ବ—(ପୀତ + ଆ)—୧ । ହଳଦ—
Pītā 1. Turmeric.
୨ । ଗୋରୋଚନା—
2. Yellow pigment found in cow's head.
୩ । ଦାରୁ ହଳଦୀ (ହି. ଶ.)—
3. Dāru haladī (See)
୪ । ଚମ୍ପା କଦଳୀ (ହି. ଶ)—
4. A variety of plantain with yellow pulp.
୫ । ଶାଲପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶ)—5. śālaparṇṇī (See).
୬ । ଆକାଶବଲ୍ଲୀ; ନମ୍ଚୁଲି ଲତା (ହି. ଶ)—
6. A parasitic creeper.
୭ । ଦେବଦାରୁ (ହି. ଶ)—7. Pine (tree).
୮ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା (ହି. ଶ) (ଦେଖ)—
8. Aśwagandhā tree (See)
୯ । ଜଙ୍ଗଲୀ ଝଡ଼ (ହି. ଶ)—9. Wild orange
ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୀତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Pīta.
ଦେ. ବ.—ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ.—ପୀତାମ୍ବର ଓ ପୀତାମ୍ବରୀର ଡାକନାମ-
Name for calling Pītāmbara (male) and Pītāmbarī (female).

ପୀତାଭ—ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି); ପୀତ + ଆଭ)—ହଳଦିଆ—
Pītābha Yellow,
(ପୀତାଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ପୀତ ଚନ୍ଦନ (ହି. ଶ)—
Yellow sandal.

ପୀତାମାରି—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Pītāmāri A kind of wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଛେଚଡା ପ୍ରାସ୍ ୧୫ ଫୁଟ ହୁଏ ।]

ପୀତାମ୍ବର—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପୀତ + ଅମ୍ବର)—୧ । ହଳଦିଆ ଲୁଗା—
Pītāmbara 1. Yellow cloth.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବିଷ୍ଣୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.
୩ । ନର୍ତ୍ତକ—3. A dancer.
୪ । ନଟ—4. An actor.
୫ । ହଳଦିଆ ବସ୍ତ୍ରଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
5. A mendicant wearing yellow clothes.
(ପୀତାମ୍ବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ହଳଦିଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Wearing yellow clothes.

ପୀତାମ୍ବର ଦାଶ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜନୈକ ଗଞ୍ଜାମବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ କବି—An Ordiā Brāhmaṇa poet of Ganjam.
Pītāmbara dāśa
[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଶା ରାଜା ଶ୍ରୀ ମାରଭଞ୍ଜୋର ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଲରେ (ଖ୍ରୀ: ୧୭୩୬—୧୭୭୩) ତାହାଙ୍କର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ 'ନୃସିଂହ ପୁରାଣ' ରଚନା କରିଥିଲେ । ତାରଣୀ-ଜ୍ୟୋତି-ସାହିତ୍ୟ—ଇତିହାସ ।
ଏ କବି ଗୁପ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ବାଲୁକେଶ୍ୱର । ଋଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ ତଟରେ ଏହାଙ୍କର ମଠ ଥିଲା—ଜଗବନ୍ଧୁ-ପ୍ରାଚୀନ-ଜ୍ୟୋତି ।]

ପୀତାମ୍ବର ଦେବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Pītāmbara deba An Ordiā poet.
[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ରାଜା ବା ରାଜବଂଶୀୟ ଥିଲେ । 'ଅଖିଳ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କ ରଚିତ—
ତାରଣୀ-ଜ୍ୟୋତି-ସାହିତ୍ୟ-ଇତିହାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୀତାମ୍ବର ମିଶ୍ର କବିଚନ୍ଦ୍ରନ—ଦେ. ବ—(ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି
Pītāmbara miśra kabichandna An Ordiā poet.
[ଦ୍ର—୧୯ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗର କବି । 'ରାମବିରୁଦାବଳୀ' ଓ 'ପୀତାମ୍ବର ଚଣ୍ଡୀ' ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ପୀତାମ୍ବର ରାଜେନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Pītāmbara rājendra An Ordiā poet.
[ଦ୍ର—ଏ ସମ୍ଭବତଃ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଚଳିତ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥିଲେ; 'ରାମଲୀଳା' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।]

ପୀତାମ୍ବରା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୀତାମ୍ବର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୀତାମ୍ବର ପରିଧାନ କାରିଣୀ—(female) Wearing yellow cloth.
ସ. ବ—୧ । ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ—1. Goddess Lakshmī
୨ । ବଗଳାମୂର୍ତ୍ତୀ—2. One of the forms of Durgā or Daśamahābidyā.

ପୀତାମ୍ବରୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୀତାମ୍ବର ପରିଧାନ କାରିଣୀ—
Pītāmbarī (female) Wearing yellow cloth.
ଦେ. ବ—(ସ. ପୀତାମ୍ବର)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ହଲଦିଆ ପାଟ ଶାଢ଼ୀ—1. A kind of yellow silk cloth.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଟାଣୀ ନାଲି ଓ ଉରଣୀ ହଲଦିଆ ।]
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ନାମ—
2. A name given to females.

ପୀତାରୁଣ—ସ. ବ ଓ ବଣ—(ପୀତ+ଅରୁଣ)—୧ । ହଲଦିଆ ମିଶା ନାଲି ରଙ୍ଗ—Yellowish red colour.
୨ । ସୁନ୍ଦର ଫାଟିବା ବେଳ—
2, Daybreak;
ସ. ବଣ—ହଲଦିଆ ମିଶା ନାଲି—Yellow-red.

ପୀତାଶ୍ମା—ସ. ବ. (ପୀତ+ଅଶ୍ମନ୍)—ପୁଷ୍ପରାଗ ମଣି—
Pītāśmā (ପୀତାଶ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Topaz.

ପୀତି—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତି)—୧ । ଘୋଡ଼ା—
Pīti 1. Horse.
୨ । (+ଭୂବ. ତି) ପାନ, ପିଇବା—
2. Drinking; draught.
୩ । (+ଅଧ. ତି) ଶୁଣ୍ଡି ଦୋକାନ; ଶୌଣ୍ଡିକାଳୟ—
3. Wine shop; dram shop; tavern.
୪ । ହାତ ଶୁଣ୍ଡ—4. The proboscis of an elephant.
୫ । ଗତି; ଗମନ—5. Going (Apte).
୬ । (ବୈଦିକ) ରକ୍ଷଣ—6. (vedic) Protection.

ପୀତିକା—ସ. ବ. (ପୀତ+କ+ଷ. ଆ)—୧ । ହଳଦୀ—
Pītikā 1. Turmeric.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଯୂଥୀ; ହଳଦିଆ ଯୁଇ—2. Golden jasmine.

ପୀତି—ସ. ବ. (ପୀତ+ଇନ୍; ଅନ୍ତ. ଅର୍ଥରେ)—ଘୋଡ଼ା—
Pītī Horse.

ପୀତୁ—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ; ଜଳକୁ ଶୁଖାଇବାରୁ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ
Pītu 1. The sun.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ଯୂଥପତି; ଦଳର୍ତ୍ତା—3. The chief leading elephant of a herd.
ଦେ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ପୀତାମ୍ବର ଓ ପୀତାମ୍ବରୀର ଡାକ ନାମ—
Name for calling Pītāmbara and Pītāmbarī.

ପୀଥ—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଥ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Pītha 1. The sun.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । କାଳ—3. Time.
୪ । (+କର୍ମ. ଥ) ଜଳ—4. Water.
୫ । ଘୃତ—5. Ghee.

ପୀଥି—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଥି)—ଘୋଟକ—
Pīthi Horse

ପୀନ—ସ. ବଣ. (ପ୍ୟାସୃ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଘ)—
Pīna ୧ । ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—1. Muscular; fat; corpulent; robust; stout; bulky; plump.
୨ । ଫୁଲି ଥିବା—2. Swollen.
୩ । ବୃଦ୍ଧ; ପୁଷ୍ଟ—
3. Enlarged; developed; profuse.
୪ । ସମ୍ପନ୍ନ; ପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Finished; full.
୫ । ଗୋଲ ଓ ସ୍ଥୂଳ—5. Full and round.
୬ । ମାଂସଳ—
6. Brawny; fleshy. (Apte).

ପୀନ ଉରଜା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ. ପୀନ+ଉର=ବକ୍ଷ+ଜନ୍ ଧାତୁ +ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—(ପୃଥିବୀରୁ ଜାତା)—ସୀତା—
Pīna urajā Sītā.
ଜପିନରେ ପୀନ ଉରଜା ଅମୃତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ନ ମାଗିବୁ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୀନ+ଉରଜ+ଆ)—ପୃଥୁଳ ସ୍ତନବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Having plump breasts.

ପୀନ ପୟୋଧର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ଲାଜିଆ ଦୁଧ; ସ୍ଥୂଳସ୍ତନ; ପୀବର ସ୍ତନ—Plump breasts.
(ପୀନସ୍ତନ; ପୀନ ବକ୍ଷଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୀନ ପୟୋଧରା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଲାଜିଆ ଦୁଧୀ; ପୀବର ସ୍ତନୀ; ସ୍ଥୂଳ କଠିନ ଭୁଜ—(a woman) Having plump and prominent breasts; having a full bosom.
ପୀନସ୍ତନୀ, ପୀନବକ୍ଷାଃ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୀନ ଶିଲା—ସ. ବ.—(କର୍ମଧା; ପୀନ+ଶିଲା)—କଠିନ ପ୍ରସ୍ତର—
Pīna śilā Hard stone.
ବାଦ୍ୟ ବାଜଣା ଜଣା ଅର୍ଥ ନ କରି ତତ୍ତ୍ୱରେ କଥା ମୋହ,
ବଜିନ ପୀନ ଶିଳା ଦେହେ ସେ ଦୀପୀ ପ୍ରାପ୍ତ ଅବଧତ ଦୋଇ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୀନସ—ସ. ବ. (ପୀନ=ମୋଟା+ସେ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Pīnasa ୧ । ନାସିକା ରୋଗବିଶେଷ; ପିନସରୋଗ—1. Atrophic rhinites; polypus of the nose.
୨ । ସର୍ଦ୍ଦି—2. Cold; catarrh.

ପୀନସା—ସଂ ବ.—କାକୁଡ଼ି—
Pīnasā Cucumber.

ପୀନସୀ—ସ ବଣ. ପୁଂ. (ପୀନସ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପୀନସ ରୋଗ-ଗ୍ରସ୍ତ—Suffering from polypus of the nose or cold.
Pīnasī (ପୀନସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୀନା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପିନ୍)—କାଠର ସରୁ ଖିଲ—
Pīnā Slender wooden peg.
पीना पीना

ପୀନୋଧ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀନ=ସ୍ଥୂଳ+ଉଧସ୍=ପଣ୍ଡା+ଈ)—କୁଣ୍ଡୋଧ୍ନୀ ବା ପୀବରସ୍ତନା ଗୌ; ବଡ଼ (ପୀନୋଧାଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଣ୍ଡା ଥିବା ଗାଈ—A cow with a large udder.
Pīnodhnī

ପୀନୋନ୍ନତ ପୟୋଧର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା, ପୀନ+ଉନ୍ନତ+ପୟୋଧର)—ସ୍ଥୂଳ ଓ କଠିନ ସ୍ତନ; ଯେଉଁ ପୀନ ସ୍ତନ ଉଲଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କି ନାହିଁ—Plump and prominent breasts; tight and plump breasts.
Pīnonnata payodhara

ପୀନୋନ୍ନତ ପୟୋଧରୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତନ ସ୍ଥୂଳ ଓ ଉନ୍ନତ—(a woman) With tight and plump breasts,
Pīnonnata payodharā

ପୀପରୀ—ସ· ବ—ଖୁବ ଦୃଢ଼ ଗଛ (ହି. ଶ)—
Pīparī A small variety of Plaksha tree.

ପୀବର—ସ. ବଣ. (ପୈ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+ବର)—
Pībara ୧ । ପୀନ; ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—1. Fat; plump.
ପୀବରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ପୀବରୀ } ୨ । କୁଣ୍ଡାଉଦରୀ; ସ୍ଥୂଳାଙ୍ଗ—2. Corpulent.
[ପୀବରତା(ତ୍ୱ)—ବ]
୩ । ଗୁରୁ; ଭାର (ହି. ଶ)—3. Heavy.
ସ. ବ—୧ । କଚ୍ଛପ; କଇଁଛ—1. Tortoise (Apte)
୨ । ଜଟା (ହି. ଶ)—2. Matted hair.

ପୀବର ସ୍ତନା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପୀନସ୍ତନା; ଘନକୁଚ—1. (a woman) Having plump breasts.
Pībara stanī
୨ । କୁଣ୍ଡୋଧ୍ନୀ—2. (a cow) Having a plump or large udder.

ପୀବରୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୀବର+ଆ)—ପୀବରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Pībara.
Pībarā
ସ. ବ—୧ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା—1. A medicinal plant; Physalis Flexuosa.
୨ । ଶତାବରୀ; ଛତୋଣ୍ଡ—2. A thorny and ferny creeper; Asparagus Racemosus.
୩ । ଉରୁଣୀ; ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A young woman.
୪ । କୁଣ୍ଡା ଭୁଷୁଣ୍ଡୀ—4. A fat woman.

ପୀବରୀ—ସ. ବଣ. (ପୀବର+ଈ)—ପୀବରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Pībara.
Pibarī
ସଂ. ବ—୧ । ପୀବରୀ (ଦେଖ)—1, Pībarā (See)
ସଂ. ଯୋଷିତୀ, ଦ୍ରୁମୋତ୍ପଲ, ୨ । ଓଲଟକମ୍ବଲ ଗୁଳ୍ମ—2. Abroma Augusta (plant).
ପରବ୍ୟାଧ
୩ । ଗାଈ (ହି. ଶ)—3. Cow (Apte).
୪ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
4. Śālaparṇṇī (See)

ପୀବା—ସଂ. ବ. (ଘ୍ୟାସ୍ପୃ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବାୟୁ—1. Air; wind.
Pibā
୨ । ଜଳ—2. Water (Apte).
ସ. ବଣ—୧ । ସ୍ଥୂଳ, ମୋଟା—1. Fat; plump.
୨ । ବଳିଷ୍ଠ—2. Strong.

ପୀବିଷ୍ଠ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୀବର+ଇଷ୍ଠ)—ଅତି ସ୍ଥୂଳ (ହି. ଶ)—Very plump.
Pībishṭha
(ପୀବସ୍ୱାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ; ପୀବିଷ୍ଠା, ପୀବସ୍ପୃଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୀୟ୍ (ଧାତୁ)—ସ. (ସୌତ୍ର ଧାତୁ)—୧ । ବଧ କରିବା—1. To kill.
Pīya (root)
୨ । ହିଂସା କରିବା—2, To injure.
୩ । ତୃପ୍ତ କରିବା—3, To satisfy.
୪ । ଦୟା କରିବା—4, To be kind.
୫ । ସ୍ନେହ କରିବା—5, To love.
୬ । ସମ୍ମାନ କରିବା—6, To regard; to respect.

ପୀୟତ୍ନୁ—ସଂ. ବଣ. (ପୀୟ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଶୀଳାର୍ଥେ ତ୍ନୁ)—Pīyatnu ହିଂସାଶୀଳ; ହିଂସୁ—Envious; malicious; malignant.

ପୀୟୁ—ସଂ. ବ (ପୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; କମ୍ବା ପା ଧାତୁ+ୟୁ)—
Pīyu ୧ । କାଳ; ସମୟ—1. Time.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୩ । ପେଚା—3. Owl.
୪ । କାକ—4. Crow.
ସ. ବଣ—ହିଂସୁ (ହି. ଶ.)—Malicious; malignant.

ପୀୟୂଷ—ସ. ବ (ପୀୟ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉଷ)—
Pīyūsha ୧ । ସୁଧା; ଅମୃତ—1. Nectar.
୨ । ଦୁଗ୍ଧ—2. Milk.
୩ । ମିଷ୍ଟ ରସ—3. Sweet juice.
୪ । ଅତି ମଧୁର ବସ୍ତୁ—4. Very sweet thing; any thing sweet.

କଣ୍ଠ ଗତ ପୀଯୂଷ ପିଇବା—କବିତ୍ୱମୟ. ଉତ୍ତୋଳ-ତରଙ୍ଗ, ବ ଗତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈଠାରୁ ପ୍ରସବର ପ୍ରଥମ ଦଶ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁହାଁଦେବା ଦୁଗ୍ଧ—5. First week's milk of a cow; milk of a cow during a week after her calving.

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏ ଦୁଗ୍ଧ ଦାହକାରକ, ରକ୍ତର କୋପକାରକ ଓ ପିତ୍ତକାରକ ଅଟେ । ଏହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ହାନିକର— ହ. ଶ. ।]

୬ । ଗଜର୍ ଦୁଧ—6. Fresh milk.

ପୀଯୂଷକଣ୍ଠୀ—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି) —ମଧୁର ଗଳା ଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ); ପୀଯୂଷବଚନା ସ୍ତ୍ରୀ— A sweet-toned (woman).
Pīyūshakaṇṭhī

ପୀଯୂଷ ବଚନ—ସ. ବ—ପୀଯୂଷବାଣୀ (ଦେଖ)
Pīyūsha bachana — Pīyūshabāṇī (See)

(ପୀଯୂଷବଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବହୁ. ପୁଂ – ପୀଯୂଷଭାଷୀ (ଦେଖ) Pīyūshabhāshī (See)

ପୀଯୂଷବାଣୀ—ସ. ବ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମଧୁର ବଚନ— (figurative) Sweet words.
Pīyūsha bāṇī

ପୀଯୂଷଭାଷୀ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମଧୁରଭାଷୀ— Talking sweetly.
Pīyūshabhāshī

(ପୀଯୂଷଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ; ପୀଯୂଷଭାଷିତା—ବ୍ୟ)

ପୀଯୂଷମହାଃ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀଯୂଷ = ଅମୃତପର୍+ମନ୍ଥସ୍=ପାତ୍ର, କରଣ ସାଦ୍ୟାଙ୍କର; ୧ ମା. ୧ବ)— ସୁଧାଂଶୁ; ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
Pīyūshamahāḥ

ପୀଯୂଷ ରୁଚ—ସଂ.ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୀଯୂଷ + ରୁଚ = କରଣ ସାଦ୍ୟାଙ୍କର)— ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
Pīyūsha ruchi

୨ । (ପୀଯୂଷରେ ରୁଚ ସାଦ୍ୟାଙ୍କର) ଦେବଗଣ — The Gods.

ସଂ. ବ୍ୟ (ପୀଯୂଷରେ ରୁଚ=ସ୍ନେହ ସାଦ୍ୟାର) ଅମୃତପ୍ରିୟ— Fond of nectar.

ପୀରତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପ୍ରୀତ)—୧ । ପ୍ରୀତ; ଅନୁରାଗ; ପ୍ରଣୟ— 1. Love.
Pīrati

ପିରିତ ଏ କ ଦଣ୍ଡ ବନା ପାରତରେ – ହରମର୍ଦ୍ଦ କରୋଇ ଚଖୁ ବ ଗୀତ ।

୨ । ପ୍ରୀତପାତ୍ର—2. One's beloved person.

ଅରେ ଭଲାଙ୍କାର ଅନୁଭବମ.
କେତେକାଳରୁ ରେ, ପାଇବ ମୋର ପ୍ରମ—ବଗ୍ନାଥ. ବତ୍ତପ୍ରସାଦୀ ।

୩ । ପ୍ରେମ; ଭକ୍ତି—3. Devotion; attachment.

ପ୍ରବଣ ଅପ୍ତତ, ତରଣେ ପାଇବ, ପ୍ରଭାସଣେ ମୋର ଥାଉ । ବଗ୍ନାଥ. ବତ୍ତପ୍ରସାଦୀ ।

୪ । ସଦ୍ଭାବ—4. Friendship.

୫ । ଅବୈଧ ବା ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟ— 5. Illicit or secret love.

(ପୀରତ, ପିର୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୀଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଥାମିବା— 1. To stop.
Pīl (root)

୨ । ରୋଧ କରିବା—2. To hinder; to obstruct.

୩ । ବିରତ ହେବା—3 To cease.

୪ । ଜଡ଼ୀଭୂତ ହେବା — 4 To become still and dumb.

ବୈଦେ ବ (ଇଂ)—ବଟିକା—Pill.

ପୀଲୁ—ସ. ବ. (ପୀଲ୍ ଧାତୁ + ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଉ)—୧ । ଭୂଇଁଜାମୁ; ବୃହତ୍ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—1. Salvadora Persica; Careya Arborea; Tooth brush tree; the Mustard tree of the Bible.
Pīlu
ପୀଳୁ
ଜାଲ, ପୀଲୁ

ସ. ଗୁଡ଼ଫଳ; ଫଣୀ; ଶୀତ ଫଳ
ମ. ପିଲୁ
ତେ. ଗୋଲୁଗୁଚେଟ୍ଟୁ
ତା. କୋକୁ
ଗୁ. ଜାଲ୍‌ଜାଲ୍ୟ
ଫା. ମିସ୍ୱାକ୍
ଆ. ଇରକ୍

[ଦ୍ର—ଏଥିର କାଠ କୋମଳ, ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଡାଳ ଓ ଫୁଲ ଡଳକୁ ଝୁଲୁ ଥାଏ; ଫଳ ଅତି ସୁସ୍ୱାଦୁ । ଏ ଗଛର ଡାଳରେ ଭଲ ଦାନ୍ତକାଠି ହୁଏ । ଏହା ସିନ୍ଧୁ ଓ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶରେ ଓ ବଦ୍ଦାରରେ ଜନ୍ମେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏଥିର ଫଳ ସ୍ୱାଦୁ, କଟୁ, ଉଷ୍ଣ, ଭେଦକ ଓ ବାୟୁ, କଫ, ପିତ୍ତ, ଗୁଲ୍ମ, ପ୍ରମେହ ଓ ସର୍ବ ବାତ ନାଶକ ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର କୀଟ—2. A kind of insect.

୩ । ହସ୍ତୀ—3. Elephant.

୪ । ପୁଷ୍ପ—4. Flower.

୫ । ପରମାଣୁ—5. Atom; molecule.

୬ । ବାଣ; ଶର—6. Arrow.

୭ । ହସ୍ତର ମଧ୍ୟଭାଗ—7. Metacarpus.

୮ । ଅସ୍ଥିଖଣ୍ଡ—8. Piece of bone.

୯ । କୃମି (ହ. ଶ.)—9. Maggot.

୧୦ । ଶର ଉଣାର ପୁଷ୍ପ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 10. The flower of sara reed.

୧୧ । ନାଲ ଝିଣ୍ଟି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) — 11. The red flowered Barleria.

୧୨ । ଆଖରୋଟ ଗଛ (ହ. ଶ.)—12. Walnut tree.

୧୩ । କରତଳ (ହ. ଶ.)— 13. Palm of the hand.

ପୀଲୁପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ.—୧ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ପୀଲୁ— 1. Salvadora Persiea (Haines).
Pīlu parṇṇī

୨ । ମୁଦାଲଡା; ମୁରୁଗା ଲଟା —2 A creeper of hard fibres; Sansevera Zeylanica.

୩ । ବମ୍ବିକା; କଇଁସି କାକୁଡ଼ ଲତା— 3. A creeper; Memordica Monadelpha.

୪ । ଏକପ୍ରକାର ଶାକ — 4. A kind of pot herb.

[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପୀଲୂ—ସ. ବ.—ପୀଲୁ ୧ (ଦେଖ)
Pīlū — Pīlu (See)

ପୀଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ପେଷିବା; ବାଟିବା—1. To crush; to bruise; to rub.
Pīsh (root)

୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To grind.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୀସୀ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ବସୁର). ବ.—ପିଉସୀ (ଦେଖ)
Pīsī Piusī (See).

ପୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଶବ୍ଦାନୁକରଣ—
Pu Imitation of a sound.

। ପୁ ।—ଦେ (ସାଙ୍କେତିକ)- ୧ । (ଦଲିଲ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)
। Pu । ଅମୁକର ପୁତ୍ର—1. Abbreviation denoting 'the son of'.
(ଯଥା—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରଥ । ପୁ । ବଶିରଥ; ଅର୍ଥାତ୍ ବଶିରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରଥ ।)
୨ । (ସଂ. ଦୃଙ୍) ଦଲିଲ ଆଦରେ ଜମିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦୀ ଲେଖାଯିବା ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ; ପୂର୍ବଦିଗ—
2. An abbreviation used in documents to denote 'bounded on the east by'.
୩ । (ସଂ. ପୁନଃ) ପୁନଶ୍ଚ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—
3. Abbreviation of 'Punaścha'; again.
[ଦ୍ର—ପତ୍ର ବା ଦଲିଲ ଆଦି ଲେଖି ସାର ଉହାଁରେ ଆଉ କିଛି କଥା ଯୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ସାଙ୍କେତିକ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ଇଂରାଜୀ ବ୍ୟବହାର—'P. S.' ବା 'Post script' ଏହାର ଅର୍ଥ ପୁନଶ୍ଚ ଲେଖିଥିଲି କି; ପୁନଶ୍ଚ ଜଣାଇବାର ଏହିକି]

ପୁଃ—ସଂ. ବ (ପୁର୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—୧ । ନଗର—1. Town (Apte).
Puḥ
୨ । ଦୁର୍ଗ—2. Fortress; castle (Apte)
୩ । ନଗର ବା ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର—3. Wall; rampart. (Apte).
୪ । ଶରୀର; ଦେହ—4. Body (Apte)
୫ । ବୁଦ୍ଧି ବୃତ୍ତି—5. Intellect (Apte); intelligence.

ପୁଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ.ପୁତ୍ର,ପ୍ରା. ପୁଅ;ତୁମ୍ବା ସଂ. ପୋତ = ଶିଶୁ)—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.
Pua
ପୋ, ଛେଲେ ୨ । ବାଳକ—2. Boy.
ପୋ; ବେଟା, ବଚ୍ଚା ବେଶ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ବାଳକ.
ଝିଅ ବିପରୀତ— ଗୋଟାଳପୁଅର ଦରଦ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ.
୩ । ଶିଶୁ; ଶୈଶୁ—3. Infant.
୪ । ସନ୍ତାନ—4 Male child.
୫ । ବଂଶଧର; ଜାତିସୂ ବା ବଂଶୀସୂ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. Man born of a family or belonging to a caste.
(ଯଥା—ଚଷା ଘର ପୁଅ, ପଠାଣ ପୁଅ, ପର ପୁଅ ।)
୬ । ପଣା କାଟିର ୧ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—
6. A turn of a die resulting in one.
୭ । କଦଳୀ ଗଛର ମୂଳରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପୁଅ—7. The shoot or cone of plantain plants.
କଦଳୀର ପୁଅ, ବାଉଁଶର ନାଡ—କୃଷିଚଳନ ।
୮ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟ—8. Man.
ଘର ବୁଢ଼ା ପାଣି ଥଣ୍ଡାଏ ଦେଇଣି
ପୁଅଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଖିଆ ଗଦ ଯାଇ ନାହିଁ—ଭଗ ।
୯ । (ସଂ. ପୁତ୍ତଳିକା) ପିଲାଙ୍କ ଖେଳବା କଣ୍ଢେଇ—
9. An infant's doll.
୧୦ । ଆଖିର ପିତୁଳା—
9. The pupil of the eye.

ପୁଅ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଧର୍ମ ପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Pua karibā 1. To take one as a godson.
ଛେଲେ ନଓୟା ୨ । ଯୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା—
2. To adopt a boy as one's son; to take a son in adoption.

ପୁଅ ଖେଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ନିଜେ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମକରି ତାକୁ ଅପଣା
Pua khelā(le)ibā କୋଳରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରାଇବା ଓ ସ୍ନେହରେ
ଛେଲେ ଖେଳାନ ବଢ଼ାଇବା—To beget and bring forth
बच्चा खेलाना a son and fondle him on one's lap.
(ଯଥା—ପ୍ରଭୁ ଦୟା କଲେ ଆର ବରଷ ଏ ଦିନକୁ ତୁ ପୁଅ ଖେଳାଇଥିବୁ ।)

ପୁଅ ଜଉତିଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଷଷ୍ଠୀ ଓଷା ବ୍ରତ—
Pua jiuṁtiā Name of a religious vow observed by females.
[ଦ୍ର—ଜଉନ୍ତୁଆ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ]

ପୁଅ ଝିଅ—ଦେ. ବ. (ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗାତ୍ମକ ସମ୍ବତର; ସଂ. ପୁତ୍ର+ବୁହୁତା)-
Pua jhia ୧ । ପୁତ୍ର ବା କନ୍ୟା—1. Son or daughter.
ଛେଲେ ମେୟେ ୨ । ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି—2. Children.
बेटा बेटी

ପୁଅ ଦା(ଦ୍ଦା)ର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପୋଦାର୍ (ଦେଖ)
Pua dā(ddā)r Podār (See)

ପୁଅ ନେବା—ଦେ. କି—ଜନ୍ମଦାତା ପିତାଠାରୁ ଯୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ
Pua nebā କରିବା—To take a son in adoption
ଛେଲେ ଲେନା from his natural father.
गोद् लेना

ପୁଅ ପଣ—ଦେ. ବ—୧ । ପୁତ୍ରତ୍ୱ—
Pua paṇa 1. Sonship.
[ପୁଅ ପଣିଆ(ଆଁ)]—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ—
2. Manliness; manhood.
୩ । ସାହସିକତା—3. Bravery; courage.

ପୁଅ ପିଢ଼ା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୁତ୍ତଳିକା)—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଖେଳବା ନମନ୍ତେ
Pua pirḍhā ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚତ୍ରିତ ପୀଢ଼ା ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କଣ୍ଢେଇ—
ଖେଳାରପୀଢ଼େ Small chips of wood prepared and painted for being used as dolls by children.

ପୁଅ ପୁଅକା—ଦେ. ବଣ—ଶିଶୁର ପୁଅଙ୍କ ପିନ୍ଧା (ଲୁଗା)—
Pua puakā (cloth) To be worn by male children.

ପୁଅ ବାର—ଦେ. ବ—୧ । ପୋବାର (ଦେଖ)—
Pua bāra (ପୁଅବାଆର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Pobāra (See)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଚ୍ଛା ସୁବିଧା; ସୁଯୋଗ; ସୌଭାଗ୍ୟ—
2. (figurative) Good fortune; a good opportunity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଅ ବାଲି—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁଆନ୍ତି (ଦେଖ)
Puabāli (ପୁଅବାଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) Puāṭi (See)

ପୁଅ ବାହ୍ମଣ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର
Pua bāhmuṇa ପୁତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତିନଧି ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୃତ
(ପୁଅବ୍ରାହ୍ମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରାଜାଙ୍କର ଶବଦାହାଦି ଓ ଅଶୌଚ ପାଳନାଦି କର୍ମମାନ
କରନ୍ତି—A Brāhmaṇa who performs the funeral rites of a deceased Raja in lieu of the late king's own son who has to ascend the throne.

[ଦ୍ର—ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ମୃତ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର କେତେକ ମଙ୍ଗଳ କର୍ମମାନ କର ରାଜଗାଦିରେ ବସନ୍ତି; ଏଥିପାଇଁ ସେ ମୃତ ରାଜାଙ୍କ ଶବଦାହାଦି ଓ ଅଶୌଚ ପାଳନାଦି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ପୁଅ ବିକା—ଦେ.ବ୍ୟ—(ସଂ.ପୁତ୍ର + ବିକ୍ରୟ)—ପୁଅର ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ
Pua bikā କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ଅଭିଭବକଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ନେବା—The practice of taking money as the bridegroom's price from the bride's party.

ବୁଢ଼ା ବନ୍ଧୁ ପୁଅବିକା ବେଗାର ଅଜଠାରୁ ଛଡ଼ଲ ।
ଉତ୍କାର – ଗୌରୁଦ୍ଦ ।

ପୁଅମା—ଦେ. ବ—ପୁଅର ମା (ଦେଖ)—
Pua mā Puara mā (See)

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପାଳତମା; ରାଣୀଙ୍କର ପୁଅକୁ ପାଳିଥିବା ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥା ଦାସୀ—The nurse of the male child of a Rāṇī.

ପୁଅର ଫଣ୍ଡ—ବୈଦେ—ବ—(ଇଂ)—ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ
Puar phaṇḍ ବଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢୁଥିବା ଗରିବ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ
ପୁଅରଫଣ୍ଡ **ପୁଅରଫଣ୍ଡ** ଦେବାଲାଗି ଅର୍ଥିକ ପାଣ୍ଠି—Poor fund.

ପୁଅର ମା—ଦେ. ବ—୧ । ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—
Puara mā 1. A woman bringing forth male child; ପୋରମା (ପୁଅର ମାଆ – ଅନ୍ୟରୂପ) mother of a male child.

ଯାଉ ଗାଈଟେରକୁ ପୁଅର ମା
ଡୁଡୁ ଡୁର ପଦେଉଛଟେଲୁ ଜରୁଥର ଦା – ଉଗ ।

୨ । ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ପ୍ରୌଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A grown up mother.

ପୁଅ ରୋଗ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୁତ୍ର ଓ ରୋଗ କର୍ମ। ପଢନା ରୋଗ)—
Pua roga ମିଳକୁ ଡାହାଣୀ ଖାଇବା ରୋଗ; ଶିଶୁର ଶୀଣ୍ଡିଭାଜନକ ପୁଂୟେ; ପୁଂୟେପାଓୟା ରୋଗବିଶେଷ; ଡାହାଣୀ ବା ଡାହାଣିଆ ରୋଗ—Rickets; an infantile disease resulting in the child becoming withered and emaciated day by day; infantile marasmus or wasting disease.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶିଶୁ କ୍ରମଶଃ ପୋଇଖାଡ଼ ପର ଶୁଖି ଶୁଖିଯାଏ ଓ ସବୁବେଳେ ତା ହାତ ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ ମୋଡ଼ ହେଉଥାଏ ଓ ସେ କୁନ୍ଦା-ହୋଇ ଠିଆ ହୁଏ । ଏହାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଶିଶୁର ମର୍ଦ୍ଦନତୈଳରେ ମୋଡ଼ାକୁଇଁ ଥକାନ୍ତି ଓ ଶିଶୁର ଦେହରେ କୋରଆ ଚଳାନ୍ତି ।]

ପୁଆ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୁତ୍ର)—୧ । କଦଳୀ ଓ ବାଉଁଶର ମୂଳରୁ
Puā ବାହାରିବା ନୂଆ ଗଜା—1. Young seedlings of
ଡେମ୍,ତେଉଡ଼,ତେଡ଼୍,ଫୁକୀ,ପୁକୀ plantain or bamboo; cones
ପୂତୀ or shoots coming out of the root of a plantain or bamboo tree.

[ଦ୍ର— କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଆକୁ ଉଖି ବା ଓଖି ଓ ବଡ଼କୁ ପୁଆ ବୋଲିଯାଏ]

୨ । କୁଆଁ; ବୃକ୍ଷର ନୂତନ ଡାଳ—
2. Shoots; new and tender branches.

ରୋତା ମଧରୁ ପୁଆଟିଏ ଆଣି ଜଇଜ ଦେଇଥନ୍ତୁ –
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ !

୩ । (ସଂ. ପୂପ) ତେଲରେ ବା ଘିଅରେ ଭଜା ବା ଛଣା ହୋଇଥିବା ରୁଟି ବା ପିଠା—3. Cake or gram fried in ghee or oil.

ପୋଆ ୪ । (ସଂ. ପୃଷ୍ଠ) ଖୁବ ବାଳଆ ମାଛ; ବାଳଆପଢକା—
ପୁଆ 4. Small Boal fish.

ନୋଢ଼ା ୫ । ଖଲ ବା ଶିଲରେ ମସଲା ଆଦି ବାଟିବାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଲମ୍ବୁଡ଼ା
ମସଲ ପଥର ଖଣ୍ଡ—5. Pestle.
(ଯଥା—ଖଲପୁଆ; ଶୀଳ ପୁଆ ।)

୬ । ଆଖୁ ଓ କପାଖାଇର ଯେଉଁ ଗୋଲ କାଠବାଡ଼ି ଦ୍ୱୟ ଘୁରିବା ଦ୍ୱାରା ଆଖୁ ପେଡ଼ାଯାଏ ଓ କପା ଖୁଆ ହୁଏ—
6. The screwed rollers of a sugarcane pressing machine or cotton ginning machine.

୭ । ଡାବଲପୁଆ ଖେଳରେ ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଠିକୁ ଡାବଲ ବା ବାଡ଼ଦ୍ୱାରା ଦୂରକୁ ନିକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଏ—7. A stout pin of bamboo or wood used in children's game of Dābalapuā

ଦେ. ବ୍ୟ ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ଭଜାଯାଇଥିବା (ରୁଟି)—
(gram) Roasted or fried in ghee or oil.

ପ୍ରାଦେ (ସିଂଭୂମ) ବ—୧ । ଏକ ପାଆ ବା $\frac{1}{4}$ ସେର—
1. One-fourth of a Seer.

୨ । ପାଆକିଆ ପାତ୍ରବିଶେଷ—2. A measuring pot of the capacity of $\frac{1}{4}$ of a Seer.

ପୁଆଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଭୁ ଧାତୁ)—ପୁହାଁଇବା; ନଆଁ ଧାସରେ ବା
Puāiṁbā ଖଡ଼ରେ ନିଜର ଦେହକୁ ଗରମ କରିବା; ଅଗ୍ନି ବା
ପୋୟାନ ତାପନା ଖରାର ଉତ୍ତାପକୁ ସେବନ କରିବା—To warm one-self before the fire or in the sun; to bask in the fire or sun.
ପୋଇଁବା, ପୁଆଁଇବା, ପୁଆଁଇଁବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ସଂ.ପୂପ) ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ପିଷ୍ଟକାଦିକୁ
Puāibā ଭାଜିବା—1. To fry cakes with ghee.
ଭାଜା ୨ । (ସଂ. ଭ୍ରାଜ) ପୁହାଇବା; ଗରମ ପାହ୍ୱିବା ବା ଭ୍ରାଜ ଦେବା
ପୋନା; ତଳନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ସାପନ କରିବା—2. To pass the night till dawn; to let the whole night pass.
ପୁଏଇବା, ପୋଇବା, ପାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋହାନ ୩ । ଖଣ୍ଡ, ଚନବା ଶିଗ୍‌ରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ଗୋଲାଇବା—3. To agitate a thing in syrup over fire.

ଦୁଧରେ ପ୍ୟାଇଲ୍ ଚଶ୍ମରେ ପ୍ୟାଇଲ,
ତୋ ସଡକ ଗୁଣ ନ ଗଲୁ । ଉଗ ।

୪ । ଉପଶମ କରିବା—4. To satiate.

କ୍ଷନେ ପୁଅଇବା ମୋର ଭାବେ ମୋରେ ।
କବେ ହୁଁ: ରତ୍ନାକର ଉଣ୍ଡ ।

ପାଓୟାନ ୫ । ପାଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
5. Causative of Pāibā.

ସଙ୍ଗୀତ ସରକୁ ପ୍ରଥମ ଶୋଭାକୁ ଏକ ତା ଗାଉ, ନଉ ଦନ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ; ତ ତ,କଲା ।

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) କ୍ରି.—ଶୁଅଇବା—To cause to sleep.

ପୁଆଁ—ଦେ. ବ.—ଅଗ୍ନି ବା ଖର୍‌ର ଭାପକୁ ସେବନ କରିବା; ନଆଁ ପୋୟାନ
Puāñ ଯୋଇଁବା—Warming one's self with fire or in the sun. (ସଥା—ନଆଁପୁଆଁ, ଖର୍‌ପୁଆଁ)

ପୁଆଁ ତରା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପ୍ରଭାତ ତାର)—ପ୍ରଭାତ ତାର; ସାହାନ୍ତ ତାରା—The morning star.
Puāñ tarā (ପୁଦାଁତର୍‌—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଆଣ—ଦେ. ବ.—ପୁହାଣ (ଦେଖ)
Puāṇa Puhāṇa (See)

ପୁଆଣୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ପରିଧାନ; ମିଧାନ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିଥିବା ଶାଢ଼ୀ ଉପରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଓଢ଼ଣା ବା ଉତ୍ତରୀୟ ଓଢ଼ନା ପକାଇବା ଅବସ୍ଥା—1 The dressing of women with an outer sheet over the cloth worn by them.
Puāṇī (ପୁହାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ପୁଆଣୀ ଘର(ଦେଖ)—2. Puāṇī ghara (See)

ପୁଆଣୀ ଘର—ଦେ. ବ.—ବାଲକାର ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର ବା ବନ୍ଦାପନା ଉତ୍ସବ; ରଜସ୍ବଳା ବାଲକାର ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ପ୍ରଥମ ଦିରାଗମନ ମିଳନ ରୂପ ଅନୁଷ୍ଠାନ; କନ୍ୟାର ଦ୍ୱିରାଗମନ ସଂସ୍କାର—The ceremony of consummation of marriage of a girl-wife after she has attained puberty.
Puāṇī ghara (ପୁହାଣୀ ଘର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଆଣୀ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ୍ତ୍ରୀମାନେ) ପିନ୍ଧିବା ଶାଢ଼ୀ ଉପରେ ଓଢ଼ଣୀ ପକାଇବା—To put on a scarf over the cloth (of women).
Puāṇī hebā (ପୁହାଣୀ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଆଣୀ ହୋଇ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଋତୁମତୀ କନ୍ୟାର ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବା; ପହିଲପାଳ ଯିବା—To go to the husband's house for consummation of marriage.
Puāṇī hoi āsibā
ପୁଆଣୀ ହୋଇ ଯିବା
ପୁହାଣୀ ହୋଇ ଯିବା
ପୁହାଣୀ ହୋଇ ଆସିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଆତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଭବତୀ)—
Puāti ୧ । ଗର୍ଭିଣୀ; ଆସନ୍ନ ପ୍ରସବା ନାସ୍ତ୍ରୀ—1. A pregnant woman in an advanced stage.
ପୋୟାତୀ
ପୂତୀ, ଜଚ୍ଚା

ପୋଆତ୍ତ
ପୋଇତ୍ତ
ପୁଏଇତ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ସଂ. ପ୍ରସୂତ)—ପୋତ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ; ସଦ୍ୟ ପ୍ରସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ—

2. A woman who has recently delivered.

ଉଠିଅତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଆତ୍ତ ପାଉଁରୁଡ଼ା ଦୁଏ ନାହିଁ ।
ପଲ୍ଲୀରମୋହନ, ଛମଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଶିଶୁର ମାତା—
3. The mother of a suckling child.

ପୁଅ ନାଆଁରେ ପୁଆତ୍ତ ଖାଏ
ବାଚ୍ଚା ଜଡ଼ ଗଡ଼ର ଯାଏ—ଉଜ ।

ପୁଆପୁଇ—ଦେ. ବ—ଅନୋନ୍ୟରେ ମନର ମିଶାମିଶି—
Puāpui Intimately mixing with each other; (ପୁଆପୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) mutual intimacy.

ପୁଆ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁଆଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମ ବାଚ୍ୟ—
Puā jibā Passive voice of Puāibā.
(ପୁଆ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଆର—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ଠସା ଉପରେ ସୁନା ବା ରୂପାର ପତ୍ର ଥୋଇ ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ା ଯିବ ତହିଁ ପାଇଁ ଅଉଟ୍ରେଉ ବଣ୍ଡିଷ୍ଟ୍ର ଟେଣ୍ଡି—A small metal pestle with which thin metal leaves are beaten into a hollow bulb.
Puāra

ପୁଆରି—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଲହଣ; ଚାଗି—
Puāri A small iron chisel.
(ପୁହାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଆଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ପୁଆଲ୍)—
Puāl ପାଳ; କୁଟା—Crushed straw

ପୁଆଲ୍ ଗୁର୍‌ଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଯେଉଁ ବାଡ଼ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ କୁଟା ବା ନଡ଼ା ଜମା ରହେ—An enclosure for the straw-stack.
Puāl gur-lā

ପୁଆଲ୍ ଛତୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାଳ ଛତୁ (ଦେଖ)
Puāl chhatu Pāla chhatu (See)

ପୁଆଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱରୂପ) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଯୋସ୍ପାଲ୍)—
Puāla ପାଳ; କୁଟା—Crushed straw.

ପୁଆଳ ଘର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୃଳ ଘର—
Puāla ghara A thatched house.

ପୁଆଳିଆ—ପ୍ରାଦେ. (କନ୍ଧ ଭାଷା) ବ—ଉଙ୍କୁଣ; ବଡ଼ ଉକୁଣୀ—
Puāliā Big louse.

ପୁଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂତିକା; ଉପୋଦକା)—
Pui ୧ । ପୋଇ (ଦେଖ)—1. Poi (See)

୨ । (ସଂ. ପଦ) ଖଟର ପୁଆ; ଖଟଖୁର—2. Bed post.

ଉତ ଉମୁ ଦୋଉଅଛ ଥର ଦେନ ପୁଇ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃହତ୍ସରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦେ. ବଣ—ପୋଇ (ଦେଖ)—Poi (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱରୂପ) ବ—ଚିଙ୍କିର ଅଖ—
The axle of a Dhinki.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ପୋଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pui (etc) Poi etc (See)

ପୁଇଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୂତ)—ଖେଳରେ ଅସଦୁପାୟରେ ବିପକ୍ଷକୁ ଜଣିବା
Puiñ ନାମକ ଅବଲମ୍ବିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା—
ହଡ଼କୁଷ୍ଟୀ Unfair means used in a game.
ଗଇଁ ଖଲେ ପୁଇଁ ମାହାର ପଡେ । ଉଗ ।
ଦେ. ବଣ. (ସ. ପୂତ) —ପଚା; ସଡ଼ା—Rotten.
(ଯଥା—ପୁଇଁ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ ।)

ପୁଇଁଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଣ୍ଡ୍ରକ ସର୍ପ)—ନାଲି ଧୋଇର ଡାଙ୍ଗପର
Puiñā ଚକ୍ଷାଳଆ, ସରୁଆ ଓ ଖୋଲ ବର୍ଷାରୁ ସାପବିଶେଷ—
ପୁଇୟା; ପୁୟେଁ A small snake; Ariphis Baena; Typhlops Braminus.
[ଦ୍ର—ଏହା ୫।୧୦ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏମାନେ ଗଡ଼ଜାଉରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି, ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଫିକା ନାଲି ।]
ଦେ. ବଣ—ପୁଇଁ (ଦେଖ) —Puiñ (See)
୨ । ଯେଉଁ ଖେଳାଳି ଖେଳରେ ଭୁର ଗୋଲାଏ—
2. (a player) Using unfair means in a game.

ପୁଇଚେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ଶଗଡ଼ର ବାକୁଲି—
Puichel The pins put at the ends of the yoke of a cart.

ପୁଇନ୍ ଜଜ୍—ବୈଦେ. ବ.(ଇଂ)—ହାଇକୋର୍ଟର ସାଧାରଣ ବିଚାରପତି—
Puin jaj Puisne judge of a High Court.

ପୁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁଆଇବା (ଦେଖ)
Puibā Puāibā (See)

ପୁଏ—ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ)—୧ । ପୁଅମାନେ—
Pue 1. Sons.
୨ । ବାଳକଗଣ—2. Boys.

ପୁଏଇଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପୁତ୍ରପ୍ରସୂ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Woman giving
Pueitī birth to sons; mother of sons.
୨ । ବହୁ ପୁତ୍ରବତୀ—2. Mother of many sons.
୩ । ପୁଆତୀ (ଦେଖ)—3. Puātī (See)

ପୁଂ—ସ. ବ. (ସ. ପୁମସ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ ପୁମାନ୍) —୧ । ପୁଂଲିଙ୍ଗ—
Pum 1. Masculine gender.
(ପୁଂସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଣ୍ଡିଆ; ପୁରୁଷ; ପୁଂସ—2. Male.
୩ । ମନୁଷ୍ୟ—3. Man
୪ । ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି—4. Mankind (Apte).
୫ । (ବ୍ୟାକରଣ) ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ—5. (grammar) A word in the masculine gender (Apte).
୬ । ଆତ୍ମା—6. The soul (Apte).
ଦେ. (ସାଙ୍କେତିକ)—। ପୁ । (ଦେଖ)—। Pu । (See)

ପୁଂନାଗ—ସ. ବ—ପୁନ୍ନାଗ (ଦେଖ)
Punnāga Punnāga (See)
ଏ ପୁଂନାଗ ମାଲା ମ୍ଲାବଣ ସହିଁ ଚହିଁ ଚହ୍ନ ।
ଭଟ୍ଟ. କୋଣ୍ଢ୍ରାଗ୍ରଚୂଡ଼ ।

ପୁଂବତ୍—ସଂ. ବଣ—ପୁରୁଷ ପରି—
Pumbat Manly; manlike; masculine.

ପୁଂଯୋଗ—ସଂ. ବ. (ପୁଂ+ଯୋଗ=ସମ୍ବନ୍ଧ)—
Pumjoga ସ୍ତ୍ରୀର ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ମିଳନ; ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ—
A woman's copulation with man.

ପୁଂରତ୍ନ—ସଂ. ବ. (ପୁଂ+ରତ୍ନ)—ପୁରୁଷ ରତ୍ନ—
Pumratna An excellent man (Apte).

ପୁଂଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ଶୁଦ୍ଧି ଉଚ୍ଚା)—୧ । ଶିଶ୍ନ; ପୁରୁଷଚିହ୍ନ; ପୁରୁଷର
Pumlinga ଲିଙ୍ଗ—1. Male organ; penis
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ପୁରୁଷ ବାଚକ ଶବ୍ଦର ଲିଙ୍ଗ—
2. (Grammar) Masculine gender.
୩ । ପୁରୁଷତ୍ୱ—2. Virility; manhood (Apte).

ପୁଂଶକ୍ତି—ସଂ. ବ—ଜନନଶକ୍ତି; ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ; ପୁଂସ୍ତ୍ୱ—
Pumsakti Potency in man; virility.

ପୁଂଶ୍ଚଲ—ସ. ବ. ପୁଂ (ପୁମସ୍=ପୁରୁଷ+ଚଲଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଲହେବା+
Pumschala କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ରମଣୀ ହେତୁ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ)
ବ୍ୟଭିଚାରୀ; ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ ପୁରୁଷ—Adulterer.

ପୁଂଶ୍ଚଲୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ପୁମସ୍=ପୁରୁଷ+ଚଲଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଲହେବା+
Pumschalī କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ; ଈ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକାଧିକ ପୁରୁଷ
ବିଷୟରେ ଚଞ୍ଚଳା ହୁଏ ।)—୧ । ଅସତୀ; ଛିନ୍ନାଲି;
ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Adulteress; unchaste woman.
୨ । ବେଶ୍ୟା—2. Harlot; prostitute.

ପୁଂଶ୍ଚଲୀପୁତ୍ର—ସଂ.ବ. ପୁଂ—(ପୁଂଶ୍ଚଲୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଷ୍ଟ୍ର)—ଅସତୀପୁତ୍ର;
Pumschalīya ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର—The son of a harlot (Apte).

ପୁଂଶ୍ଚିହ୍ନ—ସଂ ବ. (ପୁଂ ଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ; ମଧ୍ୟ ପଦ ଲୋପୀ କର୍ମ। ଶୁଦ୍ଧି ଉଚ୍ଚା)
Pumschihna ପୁଂଲିଙ୍ଗ; ଶିଶ୍ନ; ଲିଙ୍ଗ—Penis; male organ.

ପୁଂସ— ଦେ. ବ (ସ ପୁମସ୍)—୧ । ପୁରୁଷ; ଅଣ୍ଡିଆ—1. Male
Pumsa ୨ । ମନୁଷ୍ୟ—2. Man.

ପୁଂସକାର—ଦେ.ବ. (ସଂ ପୁମସ୍+କାର) —୧ । ପୌରୁଷ; ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ—
Pumsakāra 1. Manliness.
୨ । ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ସାହସ—
2. Bravery; manlike courage.
୩ । ପୁରୁଷକାର; ପ୍ରଶଂସା—3. Praise.

ପୁଂସତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ସଂ ପୁଂସ୍)—ପୁରୁଷ ପଣିଆ; ପୁରୁଷତ୍ୱ—
Pumsatwa Potency in man; virility.

ପୁଂସବନ—ସଂ ବ (ପୁମସ୍=ପୁରୁଷ+ସୂ ଧାତୁ=ପ୍ରସବ କରିବା+କରଣ
Pumsabana ଅନ)—୧ । ଗର୍ଭିଣୀର ଗର୍ଭଧାରଣର ୨ୟ ବା ୩ୟ ମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂସ୍କାରବିଶେଷ—
1. A domestic festival or ceremoney held on a woman on perceiving the sign of the faetus being quick in the 2nd or 3rd month of pregnancy.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର--ଗର୍ଭିଣୀ ନଜର ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରୂଣର ଚଳନ ଅନୁଭବ କଲେ ଏ ସଂସ୍କାର କରାଯାଏ ।]

୨ । ପୁତ୍ର ଲାଭାର୍ଥ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବ୍ରତବିଶେଷ—

2. A religious vow observed by wives, with a view to getting sons.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରତକୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଦେଶ ଗ୍ରହଣକର ମାର୍ଗଶିର ମାସ ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ ।]

୩ । ଦୁଗ୍ଧ—3. Milk.

୪ । ପୁରୁଷ ଶିଶୁକୁ ଜନ୍ମ କରାଇବା—

4. Causing the birth of a male child (Apte).

୫ । ଭ୍ରୂଣ—5. Foetus (Apte).

ପୁଂସ୍କାମା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଂ+କାମ+ଆ)—ପୁଂଶ୍ଚଲୀ; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ—
Puṁskāmā — Adulteress.

ସଂ ବି.—ପୁରୁଷ ସହବାସ ଇଚ୍ଛୁକା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman who hankers after cohabitation.

ପୁଂସ୍କୋକିଳ—ସଂ ବି. (ପୁଂ=ପୁରୁଷ+କୋକିଳ)—ଅଣ୍ଡିକୋକିଳ—
Puṁskokila — Male cuckoo.

ପୁଂସ୍ତ୍ୱ—ସଂ ବି. (ପୁମସ୍+ତ୍ୱ)—୧ । ପୁରୁଷତ୍ୱ—
Puṁstwa — 1. Manliness; manhood.

୨ । ପୁରୁଷ ପଣିଆ; ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ-

2, Virility; potency,

୩ । ଶୁକ୍ର; ସ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ—3. Semen; virile.

୪ । (ବ୍ୟାକରଣ) ପୁଂଲିଙ୍ଗ—

4. The masculine gender (Apte).

ପୁଃ—ଦେ (ସାଙ୍କେତିକ)—। ପୁ । (ଦେଖ)
Puḥ — । Pu । (See)

ପୁଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବାତକର୍ମର କ୍ଷୀଣ ଶବ୍ଦ—
Puñ — 1. A low sound of passing wind.

ପୁଁ ପୁଁ ୨ । ଧୀରତ୍ୱରେ ତୂରୀ ଆଦି ବଜାଇବାର ଧ୍ୱନି—
(ପୁଁପୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A low sound of trumpet.

[ଦ୍ର—ପେଁ ପେଁ ଅପେକ୍ଷା ପଁ ପଁ ଧ୍ୱନି କ୍ଷୀଣତର; ପଁ ପଁ ଅପେକ୍ଷା ପିଁ ପିଁ ଧ୍ୱନି କ୍ଷୀଣତର ଏବଂ ପିଁ ପିଁ ଅପେକ୍ଷା ପୁଁ ପୁଁ ଧ୍ୱନି ଆହୁରି କ୍ଷୀଣତର ।]

ପୁଁଟି—ଦେ. ବି—ପୁଟି (ଦେଖ)
Puñṭi — Puṭi (See)

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି (ତୁଳ. ବି. ପୁଂଟି; ସଂ. ପ୍ରୋଷ୍ଠୀ)—କେରଣ୍ଡ ମାଛ—A small carp fish.

ପୁଁଟି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର)ବି—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ—
Puñṭi chingurḍi — A kind of small shrimp.

ପୁକ୍‌ପୁକ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ପାସ୍ଥ ଓ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରାଦି ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ସଙ୍କୋଚନ ଓ ପ୍ରସାରଣ ଦ୍ୱାରା ଘାଲୁ ଘାଲୁ କରିବା—To alternately open and contract the mouth or the anus.

ପୁକ୍ ପୁକ୍
ପୁକ୍
ପୁକ୍କୁ
ପୁକ୍କୁପୁକ୍କୁ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଘାଲୁଘାଲୁ ଅପେକ୍ଷା ଘଲୁପୁଲୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ପରିସରର ସୂଚନା କରେ ।]

ପୁକୁ—ଦେ. ବିଣ—ପୁକ୍କୁ (ଦେଖ)
Puku — Pukku (See)

ପୁକୁଲି—ଦେ. ବି—କୋକଲି ମାଛ; ସାମୁଦ୍ରିକ ତେପଣା କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଛ—
Pukuli — A kind of small and flat sea-fish.

ପୋକଲି
ପୋକୁଲି
ପୁକ୍କୁଲି } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୦ । ୧୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଏ ।]

ପୁକୁଲି ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବି—କୋକଲି ନାମକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛ ଶୁଖାଯାଇ କରା ଯାଇଥିବା ଶୁଖୁଆ—
Pukuli sukhuā — Dried small salt sea fry (fish).

ପୁକ୍କଶ (ସ) (ଷ)—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ପୁକ୍=କୁତ୍ସିତ+କଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —୧ । ଚଣ୍ଡାଳ; ମାତଙ୍ଗାଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
ପୁକ୍କଶା(ସା)(ଷା)
ପୁକ୍କଶୀ(ସୀ)(ଷୀ) } ସ୍ତ୍ରୀ
Pukkaśa(sa)(sha) — 1 A pariah; a low caste people, a person of untouchable caste.

୨ । (+ଅଧ୍ୟ. ଅ) ଶବଗୃହସ୍ଥ; ଚଣ୍ଡାଳାଦି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—2. A house of people of depressed classes.

୩ । ଶବର—3. A fowler.

ସଂ. ବିଣ—ଅଧମ; ନୀଚ—Vile; low; mean; ignoble.

ପୁକ୍କଶୀ(ସୀ)—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁକ୍କଶ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—
Pukkaśī(śi) — 1. Indigo plant.

୨ । କଣା; କଣିକା—2. Particle.

୩ । ମୁକୁଳ; କଢ଼ି—3. Blossom; bud.

୪ । ଚଣ୍ଡାଳୀ; ଚଣ୍ଡାଳ ସ୍ତ୍ରୀ—4. A pariah woman; a woman of the lowest caste.

୫ । ଶବର ସ୍ତ୍ରୀ—5. Woman of the fowler caste.

୬ । କାଳିକା—6 Goddess Kāli.

୭ । କାଳିମା (ହି. ଶ.)—

7. Darkness; blackness

ପୁକ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ପାଶ୍ଚ ଆଦି ଛିଦ୍ରକୁ ପେଶୀ ଗୁଳନ ଦ୍ୱାରା ତେଷ୍ଟାପୂର୍ବକ ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—
ପୁକ୍କୁ କରିବା
ପୁକ୍କିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
Pukkibā — To contract the mouth or other orifice of the body by muscular effort.

ପୁକ୍କୁ—ଦେ. ବିଣ—ତେଷ୍ଟାପୂର୍ବକ ସଙ୍କୁଚିତ କରାଯାଇ ଥିବା (ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ରନ୍ଧ୍ର)—Contracted (orifice of the body) with muscular effort.
Pukku — ପୁକ୍କୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଖରାଜ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପୁଷ୍ପରାଗ)—ପୋଖରାଜ; ପୁଷ୍ପରାଗମଣି—
Pukh-rāja — Topaz.

ପୁଗୁଳି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ସ୍ତ୍ରୀ-ସମ୍ପତ୍ତି, ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭାଇ ସହିତ ଭାଗ ପାଇବେ ନାହିଁ—
Puguḷi — A wife's property from which the husband's brothers get no share.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଘା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡି—
Pughā Unburnt earthen pot.

ପୁଙ୍ଖ—ସ. ବ. (ପୁମସ୍=ପୁରୁଷ+ଖନ ଧାତୁ=ଖୋଳବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Puṅkha ୧ । ବାଣର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଅଂଶ—
1. The feathered part of an arrow.
୨ । ଶରର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଶେଷଭାଗ—
2. The feathered end of an arrow,
୩ । ବାଣମୂଳ; କାଣ୍ଡ —3. The root of an arrow.
୪ । ସମୂହ—4. Collection.
୫ । ବାଜପକ୍ଷୀ—5. Falcon (Apte).

ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ—ସ·ବିଣ. (ପୁଙ୍ଖ=ବାଣମୂଳ ଠାରୁ+ଅନୁପୁଙ୍ଖ=ପୁଙ୍ଖଠାରୁ
Puṅkhānupuṅkha ଅଳ୍ପ ସୂକ୍ଷ୍ମ)—୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁସୂକ୍ଷ୍ମ; ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ-
1. Minutest.
୨ । ଭଲ ଭଲ—2. Very accurate or thorough.
୩ । ଗବେଷଣାଯୁକ୍ତ; ଆଲୋଚନାମୂଳକ—3. Critical.
୪ । ଉତ୍ସୁକ—4. Eager.
କି. ବିଣ.—୧ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ—
1. Very minutely.
୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—2. From the beginning to the end of a matter.
୩ । ଭଲ ଭଲ କରି—3. Thoroughly; accurately.
୪ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପରୀକ୍ଷା ବା ବିଚାର ପୂର୍ବକ—4. After a thorough examination; on mature consideration.
୫ । ଉତ୍ସୁକ ଭାବରେ—5. Eagerly.
୬ । ଗବେଷଣା ବା ସମାଲୋଚନା ପୂର୍ବକ—6. Critically.

ପୁଙ୍ଖିତ—ସ. ବିଣ. (ପୁଙ୍ଖ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ (ଶର)—
Puṅkhita (an arrow) Furnished with feathers.

ପୁଞ୍ଜ—ସ. ବ. (ପୁମସ୍=ମନୁଷ୍ୟ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସମୂହ-
Puṅga 1. Collection; multitude.
୨ । ଗାଦି; ରାଶି; ଗଦା—2. Heap; mass.
୩ । ପରିମାଣ—3. Quantity.

ପୁଙ୍ଗବ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ପୁମସ୍=ଅଣ୍ଡିର+ଗୋ=ଗୋରୁ+ଅ)—
Puṅgaba ୧ । ବୃଷ; ଷଣ୍ଢ—1. A bull.
୨ । ମଦୋନ୍ମତ୍ତ; ବଡ଼ ଷଣ୍ଢ—2. A big bull.
୩ । ବୃଷଭ ନାମକ ଔଷଧ—
3. Name of a rare herb.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ଗୋରୁ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ବୃଷଭ ଯେଉଁପରି ପ୍ରଧାନ ସେହିପରି) ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. (figurative) A chief person (like a bull amongst a herd).
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ —ଯଥା ନରପୁଙ୍ଗବ=ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ମୃଗପୁଙ୍ଗବ=ମୃଗଶ୍ରେଷ୍ଠ; ରାଜପୁଙ୍ଗବ=ପ୍ରଧାନ ରାଜା ।]

ପୁଙ୍ଗବ କେତୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ସ; ପୁଙ୍ଗବ+କେତୁ)—ବୃଷଧ୍ୱଜ;
Puṅgaba ketu ମହାଦେବ—Śiba (who has the figure of a bull painted on his ensign.)

ପୁଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ନାଗେଶ୍ୱର; କେଲାମାନେ ଲାଉରେ ତିଆର କରିଥିବା
Puṅgi ସରୁ ମୁହାଁ ଓ ଚଉଡ଼ା ପେଟଆ ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର—
A pipe or flute made of bottle gourd used by gypsies or snake charmers.

ପୁଚ୍‌କୁନା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Puch-kunā ଘରର ମଇଳା ପାଣି ବୋହି ଯାଇ ଜମାହେବା ସ୍ଥାନ-
(ପୁଚ୍‌କୁନା—ଅନ୍ୟରୂପ) A place where the foul water of the house is collected.

ପୁଚ୍‌କୁନି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅଳଆ ଗଦା—
Puch-kuni A heap of refuse.

ପୁଚ୍ ପୁଚ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ଫଳ ବା ଫଳ) ସଡ଼ି ପଚି ଯାଇ ଲଡଲଡ ହୋଇଥିବା; ଲଇଗ୍—
Puch puch 1. Flabby (like a rotten fruit or
ପିଲପିଲା ripe boil.
(ପୁଚୁପୁଚୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖୁବ ଡରି—
2. Very much frightened.
[ଦ୍ର—ଯଥା—ଆମ୍ଭେ ପୁଚ୍ ପୁଚ୍ ହୋଇଗଲୁ=ଯାଚୁଲୁ ଆମ୍ଭେ ସଡି ପଚି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲୁ ।
ଗାଣ୍ଡି ପୁଚ୍ ପୁଚ୍ ଭାଙ୍ଗିବା ବା ହେବା=ହଡ଼ୁକଳ୍ପ ହେବା; ଭୟରେ ଡରି ହେବା ।]

ପୁଚକା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପେଚକ)—
Puchakā ୧ । ଚେପଟା—1. Flat.
(ପୁଚକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚେପା କରିଯାଇଥିବା—2. Flattened.
ପୁଚକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୩ । ଫୁଲକା—3. Leavened; puffed up.
ପୁଚ୍‌କା }
ପୁଲକା ୪ । (ଖାଦ୍ୟ) ପୋଚକା; ପୋଚଗ୍; ବାସି ହୋଇ ସଡ଼ି ପଚା ଯାଇଥିବା—4. (food) Spoiled by long keeping; stale.
୫ । ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ; ପଚା; ସଡ଼ା—5. Rotten.

ପୁଚକା ଗାଲ—ଦେ. ବ—ଫୁଲ କରି ଅସୁନର ଦେଖାଯିବା ଗାଲ;
Puchakā gāla ଫୁଲୁକା ଗାଲ—Leavened cheek;
ଫୁଲାଗାଲ, ଟାଭାଗାଲ swollen cheek.

ପୁଚ(ଚୁ)କା ଗାଲି(ଲୁ)ଆ—ଦେ.ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକର ଗାଲ
Pucha(chu)kā gāli(lu)ā ଫୁଲୁକା ଥିବାରୁ ତା ମୁହଁ ଅସୁନର
[ପୁଚ(ଚୁ)କା ଗାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖାଯ ଏ—
ଟାଭାଗାଲ, ଟେଭୋଗାଲ(ପୁଂ), 1. A person with puffed
ଟେଭୋଗାଲୀ ସ୍ତ୍ରୀ) up cheeks.
୨ । ଯେଉଁ ପର ଚେପଟା ମୁହାଁ—
2. Flat-faced; owl-faced.
[ପୁଚ(ଚୁ)କା (କା)ଗାଲି, ପୁଚ(ଚୁ)କା(କା) ଗାଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ପୁଚକିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଦେଶଜ) ବ—ଖସିଯିବା—
Puchakibā To slip away.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଚ୍ଚା(ଚ୍ଛା)ରା Pucha(chhā)rā କୁଂଚୀ **ପୁଚାରା**

ବି । ଚୂନ ପାଣିରେ ଓଦା ଦୋଇଥିବା କନା ବା କୁଂଚୀ ଝୋଟର ବଣ୍ଡାରେ କାନ୍ଥ ଆଦ ଲେପିବା—

1. Smearing walls with rag moistened with quicklime water.

୨ । କାନ୍ଥ ଆଦ ଧଉଳବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କନା ବା ଝୋଟର ପୁଲା—2. A wisp of jute or rag used in whitewashing walls.

୩ । ଶଗଡ଼ର ପହିଆ ଓ ଛାମା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯିବା ସଜ୍ଜରେ ମରାଯିବା ପତଳା ଖିଲ—3. Thin wedges driven into the space appearing between the rim and arcs of a cart-wheel.

ପୁଚ୍ଚି Puchi -- ଦେ. ବ—(ସ. ଙ୍ଖୀଚ=ପିଗ୍ଧ; ଏଥିରେ ଦୃଢ଼ୀକାରଣୀଙ୍କ ଜଉମ୍ ଗୁଳଉ ଦେଉଥିବାରୁ)—ବାଳକାମାନଙ୍କର ଉଠି ବସି (ପୁଚ୍ଛ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଗକୁ ପଛକୁ କୁଦି ନାଚିବା ରୂପ ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—A kind of play amongst girls consisting of frisking dance.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବାଳକା ଓ ଯୁବତୀମାନେ ନାନାପ୍ରକାରର ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗୀ ଓ ପାଦ ଗୁଳନା କରି ଉଠୁଥାଆନ୍ତି, ବସୁ ଥାଆନ୍ତି ଓ ନାଚୁ ଥାଆନ୍ତି । ଏହା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ କୌତୁକପ୍ରଦ ବ୍ୟାୟାମ ।]

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଦାୟିତ୍ୱ—Responsibility.

ପୁଚିଆ Puchiā ଦେ. ବଣ—ପୁଚୁରା (ଦେଖ)

Puchurā (See)

ପୁଚି ଖାତ Puchi khāta ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଡେଲଗୁ)—କଚରାରେ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦାଉଖରେ ଦାଙ୍ଗର ଦେବା ପାଇଁ ସାକ୍ଷୀମାନେ ମୁଚାଲିକା ଜଜେ ଯେଉଁ ମୁଚ୍ଲକା ଲେଖି ଦଅନ୍ତି—Personal recognizance executed by a witness to appear in court on the fixed date of hearing.

ପୁଚି ଖେଳ Puchi khela—ଦେ. ବ—ପୁଚ୍ଚି (ଦେଖ)

Puchi (See)

ପୁଚି ଖେଳିବା Puchi khelibā—ଦେ. କି—୧ । (ବାଳକା ଓ ଯୁବତୀମାନେ) ପୁଚି ଗୀତ ବୋଲି ନାଚିବା—1. To make a frisking dance accompanied with singing.

୨ । ପୁଚି ଖେଳବାପରି ଉପରକୁ ତଳକୁ ଉଠିବା ପଡ଼ିବା—

2. To move up and down like girls in a Puchi play.

ପୁଚି ଗୀତ Puchi gīta— ଦେ. ବ— ବାଳକାମାନେ ପୁଚି ଖେଳ ସମୟରେ ବୋଲିବା ଗୀତ—Songs sung by girls while making the Puchi dance.

[ଦ୍ର—ପୁଚି ଗୀତ—ପୁଚଲୋ ! ଯାଆ ଯାଆ ପୁଣ୍ଡଲୋ ! ଗହୁର ବଲରେ ମଇଁଷି, ଧାନ କେର କେର ଖାଉଛି; ଅଡ଼େଇ ଦେଏରେ ଉଇ ବେଦେଗ୍ ।]

ପୁଚୁ Puchu—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଅଜ୍ଞ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଉତ୍ତରଦାତାକୁ ବିରକ୍ତ କରୁଥିବା (ଲୋକ)—

(a person) Teasing by repeated questions.

ପୁଚୁରା Puchurā—ଦେ. ବଣ—(ସ. ପୂଚ୍ଚ; ପୂଯ୍)—୧ । ଯୋଉଗ୍; ସଢ଼ା; ବାସି ଓ ଗନ୍ଧଆ (ଫଳ ଓ ଖାଦ୍ୟାଦ)—1. Rotten to the core; stale.

ପଚା [ପୁଚ(ଚ୍)କା, ପୁଚଗ୍ – ଅନ୍ୟରୂପ]

ପଚା ୨ । ପୂଯ ହୋଇ ସଡ଼ି ପଚି ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ (ବ୍ରଣାଦ୍ଦ)—

2. Gangrened or mortified (boil etc)

ଦେ. ବ. (ସ ପୁଚ୍ଛ)—୧ । ଯୋଉଗ୍; କୋଠାର କାନ୍ଥ ଆଦ (ପୁଚଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚୂନରେ ଧଉଳେଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ତୁଳୀ **ପୁଚାରା** ଝୋଟର ଗୁଚ୍ଛ—1. A tuft made of flax or jute or rag used in whitewashing walls; a whitewashing brush or mop.

୨ । ପାଣିଆ ଜନସର ଲେପ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଦେବା—

2 Putting a layer of a liquid on something.

ପୁଚୁରା ମାରିବା Puchurā māribā —ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯୋଉଗ୍ ମାରିବା; ପୁଚୁରା ଦ୍ୱାରା ଚୂନ ପାଣି ଲଗାଇ କାନ୍ଥ ଆଦ ସଫେଦ କରିବା—

ପୁଚୁରା ଦେବା
ପୁଚୁରାଫେରା(ରେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

1. To whitewash walls with a mop.

କଲିଫେରାନ; **ପୁଚାରା ମାରନା**

୨ । ସାମୟିକ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—

କଲିଫିରନ 2. To make a patch work; to patch up a thing.

ପୁଚ୍ଛ—ସ. ବ. (ପିଚ୍ଛ ଧାତୁ=ଘୀଡ଼ନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ନପାଛନ)—

Puchchha ୧ । ଲାଞ୍ଜ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—1. Tail.

୨ । ପକ୍ଷୀର ଲାଞ୍ଜ; ଲଞ୍ଜା; ପଙ୍ଖା—

2. Tail feather of a bird.

୩ । ଲାଞ୍ଜି; କୌଣସି ଲମ୍ବା ପଦାର୍ଥର ଶେଷ ଭାଗ—

3, The end or extremity of a long thing.

୪ । ଶେଷ ମୁଣ୍ଡ ବା ପାଖ—

4. Tail-end of a thing.

୫ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ —5. Hind part.

ଚଦ. ବ.—ଶରୀରର ମଧ୍ୟଭାଗ—The middle of the body.

କେ ଭୁତେ ଏ ଶୁଏ ଉଲେ ବଥା ଘା ।
ଜଲଖାଇଛ ଜଘନ-ଘାଣ୍ଟା ଘା.
ବାଉବାଳ ପୁଚ୍ଛେ. ଏହା ଉପରୁ ମଝ୍ୟେ ଦଖ୍ଖ ପୁଚ୍ଛେ ।
ଭକ୍ତ – କୋଣାର୍କ ବୃହତ୍ପାଦ ପୁରସ୍କାର.

ପୁଚ୍ଛ କଣ୍ଟକ—ସ. ବ—୧ । (ପୁଚ୍ଛରେ କଣ୍ଟକ ଥିବା ପଦାର୍ଥ) (ବିଛା; ମହୁମାଛି; ବରୁଡ଼ି ଆଦିର) ନାହୁଡ଼—

Puchchha kaṇṭaka 1. Sting (of a bee or scorpion).

୨ । (ବଦ୍ଧୁବୀହି) ବିଛା—2. Centipede; scorpion.

ସ. ବଣ—ଯେଉଁ ଜୀବର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ନାହୁଡ଼ ଥାଏ—

Stinged (animal).

ପୁଚ୍ଛୁଟି—ସ. ବ. (ପୁଚ୍ଛ + ଟି)—୧ । ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଫୁଟୁଣ ମାରିବା—

Puchchhaṭi 1. Snapping of the fingers.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଆଙ୍ଗୁଠି ଫୁଟେଇବା—
2. Cracking of the finger joints.
୩ । ଛୋଟ ପୁଚ୍ଛ—3. Small tail.
୪ । ନାକୁଡ଼ି—4. Sting.

ପୁଚ୍ଛଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ. (ପୁଚ୍ଛ + ଅଣ୍ଡକ; ସାଦା ଲାଞ୍ଜରେ ଅଣ୍ଡାକାର ଅସ୍ଥି-
Puchchhaṇḍaka ଖଣ୍ଡମାନ ଥାଏ)—ଉତ୍ତରକଜାତୀୟ ନାଗ-
ବିଶେଷ—A kind of venomous snake
(probably like rattle snake).

ପୁଚ୍ଛ ଫଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ପୁଚ୍ଛ + ଫଳ)—ବରକୋଳ ଗଛ (ହି.
Puchchha phala ଶ.)—The jejube tree.

ପୁଚ୍ଛା(ଚ୍ଛା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୃଚ୍ଛା)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନ; ଜିଜ୍ଞାସା—
Puchchhā(chhā) 1. Questioning.
ପୁହା ୨ । କହିବା—2. Speaking.
ପୁଚ୍ଛ ୩ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—3. Enquiry.
[ଦ୍ର—'କୁହା' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସହଚର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ପଁୁଛ **ପୋଁଛା** ୪ । (ସଂ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ) ପୋଛିବା—
4. Wiping out.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାନ ଗାମୁଛ—A small napkin.

ପୁଚ୍ଛା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୃଚ୍ଛା)—ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା; ପଚାରିବା—
Puchchhā karibā To ask.
ପୁହା ପୁଛା କଲ ଜେହ୍ନ ବାତ୍ରୁନ ଦୋଇ ତୁମେ ବାଲା ଦୂର କରିବ—
ପୁଚ୍ଛନା ଉଦ୍ଧ. କୋଣ୍ଢୁହାଣ୍ଡୁଦସ୍ତ ।

ପୁଚ୍ଛା(ଚ୍ଛା) କୁହା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୃଚ୍ଛା + କଥନ)—୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା—
Puchchhā(chhā) kuhā 1. Prayer.
ବଲାକହା ୨ । ଖୋସାମଦ; ବିନୟ; ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ—
ପୃଚ୍ଛତାଛ, ପୁଚ୍ଛପାଚ 2. Supplication; entreaty.
କୁହାଟୁଛା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପଚରଉଚର; କୁହାବୋଲ—
କୁହାପୋଛ } 3. Talk; conversation.

ପୁଚ୍ଛା(ଚ୍ଛା) ପଚରା—ଦେ. ବ. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—୧ । କୁହାବୋଲ; ବାକ୍ୟାଳାପ—
Puchchhā(chhā) pacharā 1. Talk; conversation.
ବଲାକହା ୨ । ବାରମ୍ବାର ଜିଜ୍ଞାସା—2. Repeated questioning.

ପୁଚ୍ଛାପୁଚ୍ଛି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂ. ପୃଚ୍ଛା)—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା;
Puchchhāpuchchhi ପଚରାପଚର—1. Mutual question-
ପୁହାପୁହି **ପୁଚ୍ଛପାଚ** ing or enquiring.
(ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଟେ ଏମାନଙ୍କର ନଗଦ ପୁଛପୁଛ ହେଲେ—
କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ. ଅଦ ।
୨ । କୁହାକୁହି ହେବା—
2. Talking with each other.
ଏତେ ଭଲ ପୁଛାପୁଛି ଜେ କାହୁଁ ଚଳେ—ଉଦ୍ଧ. କୋଣ୍ଢୁହାଣ୍ଡୁଦସ୍ତ ।

ପୁଚ୍ଛି(ଚ୍ଛି)ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ)—ପଚାରିବା; ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
Puchchhi(chhi)bā To ask; to question.
ପୁହା **ପୁଛନା** ପୁଛିଲେ ଜଣେଇଥି ମନ୍ତ୍ରିକା ମରମାଇଁ—କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ ବନ ।
[ଦ୍ର—ଏବା 'କହିବା' ଶବ୍ଦର ଏକାର୍ଥ ସହଚର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ)—
ପୋଛିବା—To wipe off.

ପୁଚ୍ଛୀ—ସଂ. ବିଣ. ଟଂ. (ପୁଚ୍ଛ+ଅଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ପୁଚ୍ଛିନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା.
Puchchhī ୧ବ.)—ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ—Having a tail.
(ପୁଚ୍ଛିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । କୁକୁଟ—1. Cock.
୨ । ମୟୂର—2. Peacock.
୩ । ଅରଖ ଗଛ—3. Calatropis Gigantea.
୪ । ନିମ୍ବ ଗଛ—4. Neem tree.
୫ । ନକ୍ଷତ୍ରଲଞ୍ଜା—5. Comet.

ପୁଚ୍ଛିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ପୃଚ୍ଛ ଧାତୁ)—ପଚାରିବା—
Puchh-bā To ask; to question.

ପୁଚ୍ଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଚ୍ଛ)—ପୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Puchha Puchchha (See)

ପୁଚ୍ଛା କନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝାଡ଼ଣ—Duster; cleaning
Puchhā kanā towel or rag.

ପୁଜ(ଜା) (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦେ. ବ—ପୂଜ(ଜା) ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Puja(jā) (etc) Pūja(jā) etc (See)

ପୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବ. (ପୁମସ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସମୂହ—
Puñja 1. Collection.
୨ । ରାଶି—2. Heap
୩ । ପଞ୍ଜା—3. Crowd; herd.
୪ । ଗୁଚ୍ଛ; ଗୋଷ୍ଠ—4. Cluster

ପୁଞ୍ଜ ଦଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଞ୍ଜ+ଦଳ; ଏଥିର ପତ୍ରମାନ ପୁଞ୍ଜ
Puñja dala ଥିବାରୁ)—ସୁନୁସୁନିଆ ଶାଗ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Sunusuniā sāga (See)

ପୁଞ୍ଜଶଃ—ସଂ. ବ. (ପୁଞ୍ଜ+ଶସ୍)—ଦଳ ଦଳ ହୋଇ—
Puñjaśaḥ In herds; in clusters.

ପୁଞ୍ଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଞ୍ଜ)—
Puñjā ୧ । ପୁଞ୍ଜ; ସମୂହ—1. Collection.
ପୁଞ୍ଜି **ପୁଂଜା** ୨ । ୪ଗୋଟି; ଗଣ୍ଡା—2. Four in number.
୩ । ଗୁରୁଟି ବସ୍ତୁର ସମାହାର—
3. An aggregate of four.

ପୁଞ୍ଜାଏ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—୧ । ଗୁର ଗୋଟା ବା ଗଣ୍ଡାଏ —
Puñjāe 1. Four only.
ଏକଗଣ୍ଡା ଏବା ବଟୁରେ ଅଛ ପୁଞ୍ଜେ ଲେଖା ଦାଃ—ଗ୍ରାଜା. ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପଶର୍ମାଜା
ପୁଞ୍ଜିଏ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟମାତ୍ର—
ପୁଂଜେ } 2. A little.
(ଯଥା—ମୁଁ ପୁଞ୍ଜାଏ ଭାତ ଖାଇ ଦେଇ ଗଲି ଆସିଲି ।)

ପୁଞ୍ଜାକିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଗୁରଗୋଟି ଲେଖାଏଁ ଏକତ୍ର ହୋଇ
Puñjākiā 1 Arranged or set in clusters of four.
(ପୁଞ୍ଜିକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକ ଟଙ୍କାକୁ ବା ଏକ ପଇସାକୁ ପୁଞ୍ଜାଏ
ବା ଗୁର ଗୋଟି ମିଳୁଥିବା (ଦ୍ରବ୍ୟ)—2. (article)
Available at 4 for one rupee or pice.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଞ୍ଜି – ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଞ୍ଜ)—୧ । ଗୁଚ୍ଛ; ଥୋପା; ଗୋଣ୍ଡ—
Puñji 1. Cluster.

ପୁଁଜୀ ପୁଞ୍ଜ ପୁଁଜା
୨ । ପାଣ୍ଠି; ବ୍ୟବସାସୃର ମୂଳଧନ—
2. Stock in trade; capital in trade.
୩ । ସଞ୍ଚିତ ଧନ—3. Stock; fund; stored cash.
୪ । ପୁଞ୍ଜା; ଏକ ଗଣ୍ଡା—
4. An aggregate or collection of four.
୫ । ପୁଞ୍ଜାର ଆଦରାର୍ଥକ ଆକାର—5. The form of Puñjā used in endearment.
୬ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ବଲରେ ୪ ଗୋଛ କମ୍ବା ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ଧାନ ମଞ୍ଜି ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବୁଣା ଯିବା—6. Planting or sowing 4 seeds of paddy at one spot at a time in water-logged fields.
୭ । ଘୋଡ଼ା ଆଦ ଏକ ସମସୃରେ ଗୁର ଗୋଡ଼ ଉଠାଇ ଦଉଡ଼ିବା
7. A full gallop of a horse etc; a horse's running on all fours.
୮ । ଗଦା—8 Heap.
୯ । ଭଣ୍ଡାର—9. Store.

ପୁଞ୍ଜି ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ଘୋଡ଼ା) ଗୁର ଗୋଡ଼ ଉଠାଇ
Puñji uṭhā (ṭhe)ibā ଦଉଡ଼ିବା; ପୁରା ଗଡ଼ି କରିବା—
ଚାରପାଉଠିରେ ଦୌଡ଼ (a horse) To run on all fours;
सरपट दौड़ना to gallop at full speed.
[ପୁଞ୍ଜି ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୁଞ୍ଜି କଆରି—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଞ୍ଜ ଓ କେଦାର)—ଯେଉଁ ଧାନ
Puñji kiāri କଆରରେ ଜଳ ଅଧିକ ହେବାରୁ ଗୋଛକଆ ଧାନ
(ପୁଞ୍ଜି ବଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଛ ବଢ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ ଓ ସେଥିଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ କଆରରେ ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ହୋଇ ଧାନ ବୁଣା ପାଏ—
ବା ରୁଆଯାଏ—A water-logged field where paddy is sown or planted in clusters.

ପୁଞ୍ଜିତ——ସ. ବଣ. (ପୁଞ୍ଜ + ଇତ)—୧ । ସ୍ତୂପୀକୃତ; ଗଦା କରିଯାଇ
Puñjita ଥିବା—1. Heaped together; gathered into a heap.
୨ । ଗଚ୍ଛିତ; ସଞ୍ଚିତ—2. Stored; funded; hoarded.
୩ । ଗୋଛ କରିଯାଇ ଥିବା—
3. Gathered into a bunch or cluster.

ପୁଞ୍ଜି ଧାନ——ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ମୋଟ ଧାନ ଜଳ ଜମିରେ ବୁଣା
Puñji dhāna ଯାଏ ବା ରୁଆଯାଏ—Coarse paddy fit to be raised in water-logged fields.

ପୁଞ୍ଜି ପଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ.—ଥଳ ମୁଣି—
Puñji paṭa Gunny bag.

ପୁଞ୍ଜି ପଟା—ଦେ. ବ. (ସଢରର ଶବ୍ଦ; ପୁଞ୍ଜି=ସଞ୍ଚିତ ଧନ; ପଟା+ଭୂମି
Puñji paṭā ଆଦର ପଟ୍ଟା) —୧ । ନଗଦ ଧନ ଓ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—
ପୁଁଜି ପାଟା 1. Cash and landed property.

ପୁଁଜୀ ଉଁଜୀ ୨ । ସଞ୍ଚିତ ଧନ ବା ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—
(ପୁଞ୍ଜିପଡର; ପୁଞ୍ଜିପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Cash or land.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମସ୍ତ ଧନ—
3. All the riches or wealth of a person.
୪ । ବ୍ୟବସାସୃ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ମୂଳଧନ—
4. The capital necessary for a business.

ପୁଞ୍ଜି ପାଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ସଢରର ଶବ୍ଦ)—୧ । ସଞ୍ଚିତ
Puñji pāṇṭhi ଧନ; ନଗଦ ଧନ—1 Cash; store;
ପୁଁଜିପାଟା hoard.
୨ । ବ୍ୟବସାସୃର ମୂଳଧନ—2. Capital in trade; cash invested in a business.

ପୁଞ୍ଜି ବାଲା—ଦେ. ବ. ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ
Puñji bālā ଧନ ଅଛି—1. A person who has a large hoard with him.
(ପୁଞ୍ଜିଦାର, ପୁଞ୍ଜିବାଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୁଁଜିଦାର; ପୁଁଜିଓୱାଲା ୨ । ବ୍ୟବସାସୃରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମୂଳଧନ
ପୁଁଜିदार, पुंजीवाला ଯୋଗାଇ ଥାଏ—2. Capitalist.

ପୁଞ୍ଜି ମହିପାଲ—ଦେ. ବ.—ପୁଞ୍ଜି କଆସ୍ତରେ ଆବାଦ କରିଯିବା ଏକ
Puñji mahipāla ପ୍ରକାର ମୋଟ ଧାନ—A kind of coarse paddy grown in water-logged fields.

ପୁଞ୍ଜିଷ୍ଠ—ସ. ବଣ. (ପୁଞ୍ଜ+ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) –ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ; ସ୍ତୂପୀକୃତ–
Puñjishṭha Heaped up; accumulated.

ପୁଞ୍ଜୀକୃତ—ସ. ବଣ. (ପୁଞ୍ଜ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି+କୃତ)—
Puñjīkṛuta ଏକତ୍ର ଗଦା କରିଯାଇ ଥିବା; ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ଇତସ୍ତତଃ (ପୁଞ୍ଜୀକରଣ—ବ) ବିଷିପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଦା କରିଯାଇ ଅଛି—
Gathered together; made into a heap.

ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ—ସ. ବଣ. (ପୁଞ୍ଜ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭୂତ)—
Puñjībhūta ଯାହା ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗଦା ହୋଇଅଛି—
Heaped up.

ପୁଟ୍ (ଧାତୁ) —ସ—୧ । ସଲଗ୍ନ ହେବା—
Puṭ 1. To stick to; to adhere to.
୨ । ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—2. To clasp; to embrace (Apte).
୩ । ଗୁଡ଼େଇ ହେବା—3. To intertwine,

ପୁଟ୍‌କା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗାମୁଛା—
Puṭ-kā Napkin; towel.

ପୁଟ୍ ପୁଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଉଠପଡ଼ (ଜୀବନ) —
Puṭ puṭ Struggling for life.

ପୁଟ୍‌ଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ସ. ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ସଲଗ୍ନହେବା)-
Puṭ-lāibā ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା; କୁଣ୍ଢାଇବା; ଘୋଟାଇବା—
To embrace; to hug.

ପୁଟ—ସ. ବ. (ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ସଲଗ୍ନ ହେବା + କର୍ମ ଅ)—
Puṭa ୧ । ଲୁଗାଆଦର ଭାଙ୍ଗ ବା ସ୍ତର—1. Fold; layer.
୨ । ପୃଷ୍ଠା; ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠା—2. Page of a book.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଆବରଣ; ଘୋଡ଼ଣୀ; ଛାଙ୍କୁଣି—
3. Cover; covering; lid.

୪ । ଗୋଲ ଓ ଗଭୀର ପାତ୍ର—
4. A round and deep cup.

୫ । ଖୋଳ; ଖାପ—5. Sheath.

୬ । ଥଳ—6. Bag.

୭ । ପତ୍ର ନର୍ମିତ ଚଉପଘା; ଠୋଙ୍ଗା; ଠୋଙ୍ଗା; ଦନା—
7. A cup made of leaves.

୮ । ପିଣ୍ଡୁଳା—8. A ball; lump.

୯ । ଗଣ୍ଠି; ପୁଡ଼ା; ପୁଡ଼ିଆ; ପୋଟଳା, ବୋକଟ୍—
9. Packet; capsule; bundle.

୧୦ । କରତଳକୃତ ଆଧାର; ପୋଷ —
10. The hollow of the palm.

୧୧ । କରପୁଟ; କରଯୋଡ଼; ଆଞ୍ଜୁଳା—11. The palms folded together into a cup; doubling of the palms.

୧୨ । ଖାଲ; ଗର୍ତ୍ତ—12. Cavity.

୧୩ । ପାକପାତ୍ର—13. Cooking pot.

୧୪ । କୋଇ; ଧାତୁ ଆତୁଷ୍ଟିବା ପାତ୍ର —
14. Crucible; melting pot.

୧୫ । ପେଡ଼ା; ଡବ୍ବା; ଫରୁଆ; ବାକସ୍; ସମ୍ପୁଟ; ଦୁଇଫାଳ ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ବନ୍ଦ କରିବା ପାତ୍ର—15. A closed receptacle; a casket; a closed cup made of 2 halves fitting to each other.

ଦୁଃଖଣି ମୋ ଛୁଟ ପୁଟଃ ଥଲା ପ୍ରମୋଦ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଦଙ୍ଗୀତ ।

୧୬ । ପାତ୍ର—16. Vessel.

୧୭ । ଅଗଭୀର ପାତ୍ର—17. A shallow cup (Apte).

୧୮ । କୌଣସି ପତଳା ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଲୁଗା, ପତ୍ର)କୁ ଭାଙ୍ଜିକରି କରିବା ପାତ୍ର—18 The folding or doubling up of a thin thing to form a cup or hollow (Apte).

୧୯ । ଯୁଗ୍ମ; ଯୋଡ଼—19. A pair; couple.

୨୦ । ଘୋଡ଼ାର ଖୁର; ଟାପୁ—20. The hoof of a horse.

୨୧ । ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗନ—21. Mutual embrace.

୨୨ । ଓଷ୍ଠ ପୁଟ; ଓଠର ପୁଡ଼ା—22. The lips.

ତ ଙ୍କର ସୁରଙ୍ଗ ଅଧରପୁଟଜାତ
ବାତରେ ଅଟ୍ଟି ଦେବ ହେଲେ ଚୁମ୍ବନ୍ତ । କୃଷ୍ଣ ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨୩ । ମୁକୁଟ—23. Crown.

୨୪ । ଟୋପି—24. Cap.

୨୫ । ପଗଡ଼ି—25. Turban.

୨୬ । କର୍ଣ୍ଣପୁଟ; କାନର ପୁଡ଼ା—26 The flap of the ear.

୨୭ । ନାସିକାଚର୍ମ; ନାକରପୁଡ଼ା—
27. The skin covering the nostril; the nostril.

୨୮ । ଗୁହ୍ୟଦେଶ ଆବରକ ବସ୍ତ୍ର; କୌପୀନ—
28. A strip of rag put on over the privities.

୨୯ । ସଙ୍କୋଚନ—29. Contracting of anything.

୩୦ । ଆଖିପତା—30. Eyelid(Apte).

୩୧ । ଜାଇ ଫଳ—31. Nutmeg (Apte).

୩୨ । ମୁହାଁମୁହିଁ ସଲଗ୍ନ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାର ପାତ୍ରଦ୍ୱୟବିଶିଷ୍ଟ ଔଷଧ ପାକ ପାତ୍ର—32. Two hemispherical vessels joined together, the upper one made to tally into the mouth of the other, for the sublimation of medicaments.

୩୩ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ବା ଶୁଖାଇବା ପାଇ ଅଗ୍ନି ବା ସୂର୍ଯ୍ୟର ତାପର ଏକଥର ପ୍ରଯୋଗ—
33. A single application of fire to bake or of the sun's rays to dry a thing (Ganguly).

୩୪ । ଖାଲ; ଖାଲୁଆ ପାତ୍ର—
34. A hollow; concavity (Apte).

୩୫ । କୋମଳ ନୂଆଗଜା ବା ପତ୍ରଜପରର ଆବରଣ—
35. The pod or capsule which envelops young shoots (Apte).

ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଟ=ସ୍ତର)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଉପରେ ବୋଳାଯିବା ରଙ୍ଗର ପତଳା ସ୍ତର—1, A thin layer of paint laid on the surface of a thing.

ଦେଉଳେ ଦେଲେ ସବୁ କୋଣ ପୁଟ
ଦିଭୁଡ଼ୁ ଦେହ ଦେବ ପୁଟ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତାବଳୀ ।

୨ । ଧାତୁ ଆତୁଷ୍ଟିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ପଦାର୍ଥ; ଦ୍ରାବକ—
2, Flux; a solvent,

ଗ୍ରାଦେ. (କନ୍ଧମାଳ ଓ ଅନୁଗୁଳ) ବ.—ଦୁଧୁଆଳି ଗାଈ, ମଇଁଷି, ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେତେ ବର୍ଷ ବା ମାସ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଟଙ୍କା ଆଣିବା—
Borrowing money by pledging a milch-cow or working bullock or buffalo.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇଁ ମହାଜନ ଗାଈ ବା ମଈଁଷିର ଦୁଧ ଖାଇବା ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼କୁ ହଳ ଓ ଶଗଡ଼ରେ ଲଗାଇ ତା ଟଙ୍କା ସୁଝିଗଲା ପରେ ଉକ୍ତ ଜୀବକୁ ମାଲିକକୁ ଫେରାଇ ଦିଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବର୍ଷକ ସକାଶେ ଭଡ଼ା ଦେଇ ଅନ୍ୟର ବଳଦକୁ ହଳ ଆଦ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆଣିବା ପ୍ରଥା—
The custom of bringing another person's plough-bullocks on hire for a fixed period of one year.

ପୁଟକ—ସ. ବ—(ପୁଟ ଧାତୁ+ଅକ) —୧ । ପଦ୍ମ—
Puṭaka 1. Lotus,

୨ । ପତ୍ର ନର୍ମିତ ଠୋଙ୍ଗା; ଦନା; ଚଉପଘା—
2. A cup made of leaves.

୩ । ନ୍ୟବ୍ଜ ଗର୍ତ୍ତ ପାତ୍ର ବା ବସ୍ତୁ —3. Concave cup.

୪ । ଅଗଭୀର ପାତ୍ର—4. Shallow cup.

୫ । ଖୋଳ—5. Sheath.

୬ । ପୁଡ଼ା—6. Packet.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଜାଇଫଳ—7. Nutmeg.

୮ । ଭାଙ୍ଗ—8. Fold (Apte).

ପୁଟକତ—ବି. ବିଣ (ପୁଟକ+ଇତ)—୧ । ଆବୃତ—
Puṭakita 1. Covered.

୨ । ଭାଙ୍ଗ କରି ଯାଇଥିବା—2. Folded.

ପୁଟକିନୀ—ବି. ବ—(ପୁଟକ+ଇନ୍+ଙ୍କୀ. ଈ)—୧ । ପଦ୍ମିନୀ; ପଦ୍ମ
Puṭakinī ସମୂହ—1. A collection of lotus

୨ । ପଦ୍ମଲତା; ପଦ୍ମନାଡ଼— flowers.

2. The stem of lotus plant.

ପୁଟଗ୍ରୀବ—ବି. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଟ+ଗ୍ରୀବା; ଯାହାର ଗ୍ରୀବାଦେଶ
Puṭagrība ଯୋଡ଼ା ହୋଇଅଛି—୧ । ଗଗ୍ର (ହ. ଶ)—

1. Metal jar; pitcher (Apte).

୨ । ତମ୍ବା ଗଗ୍—2. A copper jar (Apte).

୩ । ଗଡ଼ୁ—3 A spouted water-jug.

ପୁଟ ପତ୍ର—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—
Puṭa patra (ଦୃଷ୍ଟପର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of tree.
(ଗଙ୍କାମ—ଘୋଡ଼ପତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରର କ୍ୱାଥ ସେବନ କଲ୍ଲେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରସବାନନ୍ତର ଜନ୍ମିବା ବିକାର, ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ୱର, ଦାହ ଓ ଭ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ନବାରୁଚ ହୁଏ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ପୁଟପାକ—ବି. ବ—୧ । ଦୁଇଟି ହାଣ୍ଡିର ମୁହଁକୁ ପରସ୍ପର ଯୋଗ କରି
Puṭa pāka ଅଗ୍ନି ସାହାଯ୍ୟରେ ଭିତରେ କରିବା ଔଷଧର ପାକ
କ୍ରିୟା—1. The process of sublimation done by heating a thing in a closed vessel made of 2 vessels, one turned over the other.

୨ । ମାଟି ବା ଗୋବର ପିଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରେ ଔଷଧ ଦେଇ ତାହା ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—2. The process of roasting a drug inside a ball of clay or cow-dung.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟର ପୁଟପାକ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ଜଳରେ ଧୋଇ କରି ଅଳ୍ପ ପେଷଣ କରିବ । ପରେ ଏହା ଉପରେ ଜାମୁ, ଗମ୍ଭାରି ଓ ବଟ ପତ୍ର ବେଷ୍ଟନ କରି ତହିଁ ଉପରେ ୧।୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ପ୍ରମାଣ ମାଟି ଲେପ ଦେବ । ଏହି ମାଟି ପିଣ୍ଡର ଉପରଭାଗ ରଜ୍ଜୁ ବଣ୍ଧି ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାକୁ ଘଷି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିବ । ଅନନ୍ତର ଅଗ୍ନିରୁ ବାହାର କରି ଉତରେ ଥିବା ଔଷଧର ରସ ନିଗାଡ଼ିବ । ଏହାର ନାମ ପୁଟପାକ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ମୁହଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ପାତ୍ରରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପୂରାଇ ଅଗ୍ନିମୟ ଗର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ତାହାକୁ ପାକ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ—3 A mode of roasting a thing in a pit of fire after putting it inside a closed casket.

[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାରେ ଧାତୁ ଆଦିର ଭସ୍ମ ଆୟୁର୍ବେଦ ମତରେ ଉତ୍ତମ କରିଯାଏ ।]

୪ । ପୁଟ ପାକ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ଔଷଧ (ହ. ଶ.)—
4. Any medicine got after sublimation.

୫ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକରଣ—5. Digesting (Apte).

ପୁଟ ଭେଦ—ବି. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁଟ=ପରସ୍ପର ସଯୋଜନ+
Puṭa bheda ଭେଦ=ଭେଦନ)—
୧ । ନଦୀର ବକ୍ରଗତି—1. The zigzag course of a river.

୨ । ନଗର—2. City

୩ । ବୀଣା—3. Harp.

ପୁଟ ଭେଦନ—ବି. ବ—୧ । ନଗର; ସହର—
Puṭa bhedana 1. Town; city.

କେଉଁ ସଗ ସେ ପୁଃ-ଭେଦନେ ଅନ୍ତ ନଃ-ବର ସ୍ନେହ ନଯଃ ଦୋଇ ନସ୍ତଃ ।
ବସସ୍ତ୍ରୁର୍ଣ୍ଣ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଆତୋଦ୍ୟ; ଏକ ପ୍ରକାର ବାଜା—1. A kind of musical instrument (Apte).

୩ । (ଆଖି ପତା) ମେଲା କରିବା—
3 The parting of the eyelids; opening (Apte)

୪ । ଜଳାବର୍ତ୍ତ—4. Whirlpool; eddy (Apte).

ପୁଟା—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଟ ଧାତୁ; ସ. ପୁଟ=ଥଳ; ସେଥି
Puṭā ଉତରର ଥଳ)—
ପୋଟି ନାଡ଼ୀଭୁଁଡ଼ି ୧ । ଅନ୍ତନଳୁଜୁଲା; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଅଣ୍ଡାଦ—
1. Bowels; intestine; entrails; viscera.

ତାହାର ଦାନ୍ତ ଗୋଡ଼ ପାଉରେ ପୁଣାଏ।
ସେଥରୁ ବାହାରିଲ ଦୋଇଣ ମେଥାଏ । କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ଯନ୍ତ୍ର—2. Lungs.

ପୁଟାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ (ସ. ପୁଟ)—ବାଉଁଶିଆ—
A small basket.

ପୁଟାର୍ଡ଼ି(ଲି)ବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି. (ସ. ପୁଟ ଧାତୁ)—
Puṭārḍi(li)bā ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା; କୁଣ୍ଢାଇ ଧରିବା—
To embrace; to clasp.

ପୁଟାରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପରଚ୍ଛ; ଦେଉଳର ଭଣ୍ଡୁ ନେବା
Puṭāri କର୍ମଚାରୀ—The supervising officer of a temple.

ପୁଟାଳୁ - ବି. ବ (ପୁଟ+ଆଳୁ)—କୋଳ କନ (ହ. ଶ); ବାରାହୀକନ
Puṭāḷu (ଦେଖ)—Bārāhīkanda (See)

ପୁଟାସ୍ ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପୋଟାସ୍ (ଦେଖ)
Puṭās Poṭās (See)

ପୁଟି—ଦେ. ବ. (ସ ପୁଟ=ଥଳ)—୧ । ଅନ୍ତ ଭୁଜୁଲା—
Puṭi 1 Entrails; viscera.
ନାଡ଼ୀଭୁଡ଼ୀ ୨ । ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ଯନ୍ତ୍ର—2. Lungs.
ପୋଟୀ ୩ । ପଇଡ଼; କୋଡ଼ଏ ଗଇଣି (ଶସ୍ୟ)
(ଦୃଂଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. A measure of corn equal to 20 Gaunis.

୪ । ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରରୁ ଝୁଲୁଥିବା ମାଂସ ପିଣ୍ଡ ଚର୍ମ—
4, Folds of skin hanging or bulging out from the body of a fat man.

ପୁଟିୟା ୫ । (ସ. ପୃଷ୍ଠ) ଶଗଡ଼ ଚକର ପରିଧିରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇ-
ପୁଟି ଥିବା ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡାକାର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ; ଶକ୍ତ ଚକର ଜ୍ୟା—5. The arcs forming the rim of a cart-wheel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଁଠି ୬ । (ସ.ଗ୍ରୋଷ୍ଠୀ)କେରଣ୍ଡିମାଛ—
ପୁଠୋୟା, ସୌରି 6. A carp (fish)

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର). ବ.—ପଇ; ପହ୍ନ; ଶଗଡ଼ ଚକର ପରିଧିର କାଠ—The wooden rim of cart-wheel.

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ). ବ.—କଟକା ୮ ସେରଆ ନଉଛରେ * ନୌଦ ମାପର ପରିମାଣ—A measure of 5 pots of the capacity 8 standard seers.

ପୁଟିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ପିଣ୍ଡି ବା ଜଙ୍ଘର ମାଂସଳ ସ୍ଥାନକୁ ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା
Puṭiā ଚମୁଟିବା—1. Pinching the fleshy part of
ପୁଟୀ the thigh or buttocks with the fingers.

୨ । ମାଂସଳ ଚର୍ମବଳି—
2. Fleshy or flabby folds of skin.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର). ବ—୧ । ନଳଗୋଡ଼ର ପଛ ପାଖର ମାଂସଳ ଅଂଶ; ଗୋଡ଼ ପେଣ୍ଡା—1. The back fleshy part of the leg: calf of the leg.

୨ । ଅନ୍ତ୍ରପୁଟ; ଅନ୍ତ ବୁଜୁଳା—2. Entrails.

ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶଗଡ଼ ଚକର ପହ୍ନ—
The wooden rim of a cart-wheel.

ପୁଟିକା—ସ. ବ (ପୁଟ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । ପୁଡ଼ିଆ—
Puṭikā 1. Packet.

୨ । ଅଲେଇଚ—2. Cardamom.

ଦେ. ବ—୧ । ଜଙ୍ଘ—1. Thigh.

(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର) ଗ୍ରୀବା ପୁଟିକାକୋଷ ସେନ ଶଙ୍ଖ ଅଟନ୍ତି ଅଙ୍ଗ ତନ ।
ଦ୍ୱାଦଶୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଭରତ୍ତୋଦ୍ଧ୍ୱ ।

୨ । ନଳ ଗୋଡ଼ର ପଛର ମାଂସଳ ଅଂଶ—
2. Calf of the leg.

ପୁଟିଙ୍(ଣ୍, ନ୍)—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପୁଟ୍ଟି)—ଚକ୍ ଖଡ଼ର ଚୂନା
Puṭing(ṇ, n) ସଙ୍ଗରେ ଝୁଣା ଓ ଗର୍ଜନ ତେଲ ମିଶାଇ ଛଆର
ପୁଟ୍ଟିଙ୍ଗି, ପୁଟ୍ଟିଣି, ପୁଟ୍ଟିକ, ପୁଟ୍ଟିଣି, ପୁଟ୍ଟିଂ } ଅନ୍ୟରୂପ କରିଥିବା କାନ୍ଥଆ ଅଠା—
Thick paste made of powdered chalk compounded with linseed
ପୁଟିଂ **ପୁଟିନ** oil; putty.

[ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା କାଚଫଳକକୁ ଆଲମାରିର କାଠଫ୍ରେମରେ ଲଗାଯାଏ ଓ ଏହା କାଠ କାମର ଫାଙ୍କରେ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଏ ।]

ପୁଟିତ—ସ. ବିଣ (ପୁଟ + ସଜାଡାର୍ଥେ.ଇତ; କିମ୍ବା ପୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)-
Puṭita ୧ । ଗ୍ରଥିତ—1. Sewn; stitched.

୨ । ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ—2. Rented; pierced.

୩ । ମର୍ଦ୍ଦିତ—3. Rubbed; ground.

୪ । ସଙ୍କୁଚିତ—4. Contracted.

* । ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଆବୃତ—
5. Covered over; enveloped.

୬ । ଆଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତରେ ମନ୍ତ୍ର ବା ଶ୍ଲୋକବିଶେଷ ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବୋଲାଯିବା (ଶ୍ଲୋକ ବା ମନ୍ତ୍ର —6. (sloka or mystic formula) Preceded by and followed by a specific formula or sloka at the utterance of every couplet or formula.

[ଦ୍ର—ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧି ନମସ୍ତେ କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥ (ଯଥା—ଚଣ୍ଡୀ-ପୁରାଣ) ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଲୋକ ଆଦ୍ୟରେ ଓ ଶେଷରେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରଟି ପ୍ରଣବ (ଓଁ) ସହିତ ଆବୃତ୍ତି କରାଯାଏ; ଏପରି ପୁଟିତ କରି ଚଣ୍ଡୀ ପାଠ କଲେ ଦୁର୍ଗା ବରପ୍ରଦା ହୁଅନ୍ତି ।]

୭ । ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା ପୁଟପାକଜିନିଷରେ ସିଦ୍ଧ—
7. Roasted inside a closed cup.

୮ । ଅବରୁଦ୍ଧ—8. Closed up; sealed.

ସ. ବ —କରପୁଟ; ଅଞ୍ଜଳି—The hollow of the hand; folded palms enclosing a cup-like space.

ପୁଟୀ—ସ. ବ (ପୁଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କୌପୀନ—
Puṭī 1. A strip of cloth covering the privities.

୨ । ଘୋଡ଼ଣି—2. Covering.

୩ । ଢାଙ୍କୁଣି—3. Lid; cover.

୪ । ଓଢ଼ଣା—4. A veil.

୫ । ଚଉପତ୍ତା—5, A cup made of leaves.

୬ । ସୀମାବଦ୍ଧ ଖାଲ ସ୍ଥାନ—
6. A hollow space enclosed on all sides.

ପୁଟୁ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବର୍ଷାଦିନରେ ଫୁଟିବା ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ—
Puṭu A kind of mushroom bursting out during the rains.

ପୁଟୁକା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ବେଶି
Puṭukā ଲମ୍ବା ନୁଢ଼େଇ କଲୁ ମୋଟା—Small and stout.

ପୁଟୁଳା—ଦେ. ବ (ସ. ପୋଟଳକା)—ପୋଟଳା; ପୁଡ଼ା—
Puṭulā Packet.
ପୁଟଳି **ପୁଡ଼ିୟା; ପୋଟଲୀ**
(ଟୁଟୁଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଟୁଳି—ଦେ. ବ. (ସ. ପୋଟଳକା)—ଖୁବ ପୁଡ଼ା—
Puṭuli Small packet.
ପୁଂଟଳୀ ସେହି ମହୁରେ ମା ପାଲ୍ଟାଣୀ ବହ୍ନାପା ପୋଇଲା ପ୍ରଥା ଆଉ ଟୋକେଇ
ପୋଟଲୀ ପୁରୁଣା ଧଉ ଘରୁ ବାହାର ଗଲେ – ଫଳା ଝମୋଡ଼ନ, ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।
(ପୁଟଳି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଟୁଳି ବଣିଆ—ଦେ ବ—ପୋଟଳି ବଣିଆ; ଗନ୍ଧବଣିକ (ଜାତି)—
Puṭuli baṇiā A caste of Baisya dealing with
ପଂସାରୀ drugs; the druggist caste.

ପୁଟୋଟଜ—ସ. ବ. (ପୁଟ = ଆବରଣ + ଉଟଜ = ଗୃହ)—
Puṭoṭaja ୧ । କନାଛତା—1. Cloth umbrella.

୨ । ଶ୍ୱେତ ଛତ୍ର—2. White parasol.

ପୁଟୋଦକ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଟ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ଉଦକ ଯାହାର)—
Puṭodaka (ପୁଟୋରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଡ଼ିଆ—Cocoanut.

ପୁଠି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । (ସ. ପୃଷ୍ଠ) ଶଗଡ଼ର ପୁଟ (ଭୁଲ
Puṭhi ହି. ପୁଠ୍ଠୀ)—1. The arcs of the rim of wheel.

୨ । (ସ. ଗ୍ରୋଷ୍ଠୀ) କେରଣ୍ଡିମାଛ (ଭୁଲ. ହି. ପୁଟ୍ଟୟା)—
2. The carp fish.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଡ଼୍‌ପୁଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ବାରଂବାର ଅଧୋବାୟୁ
Purd-purd କରିବାର ଅନୁଚ୍ଚ ପଡ଼ପଡ଼ ଶବ୍ଦ—Low repeated
ପଡ଼ପଡ଼ **ପଡ଼ପଡ଼** cracking sounds of passing wind.
ପୁଡ଼୍; ପୁଡ଼୍ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ପୁଡ଼ପୁଡ଼ ଶବ୍ଦ ପଡ଼ପଡ଼ଠାରୁ
ପୁଡ଼୍‌ପୁଡ଼୍ } ଅନୁଚ୍ଚ ।]

ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଟ) —୧ । ନାକର ଦୁଇ ପାଖର ରନ୍ଧ୍ର;
Purdā ନାସାପୁଟ—1. The nostrils.
ପୁଡ଼ିୟା **ପୁଡ଼ା** ୨ । ପୋଟଳା—2. Packet.

ନାନା ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଗୁଡ଼ ଦଧି
ପୁଡ଼ା ଗୋଟିଏ ଦେଲେ ବାନ୍ଧି – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । (ସ. ପୃଷ୍ଠା) —ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠା—
3. Page of a book.

୪ । କାଠଫ୍ରେମ କବାଟର ବା ପଞ୍ଜରର ଏକ ପଟ ବା ପାଲ—
4. Door-leaf.

କେହୁଁ ମାନେ ଘର ଗବାକ୍ଷ ପୁଡା ଫେର—ଭୂଖଣ୍ଡି. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

୫ । ଫରକଟା ଦୋଇ ଠିଆ ହେବା ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଇ ଗୋଡ଼ର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଖିଲାଣ ଆକୃତି ସ୍ଥାନ—5. The arch made by the legs extended by a person while standing astrides.

୬ । ଧାନ ଆଦର ଖେଣ୍ଟ ଓଳଆ— 6. A small round packet of grains enclosed inside straw.

୭ । ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀର ସଜ୍ଜା—
7. A present of victuals made to a Deity.

୮ । ଦୁଇପାଖ ବା ମୁଣ୍ଡ ଥିବା ବସ୍ତୁର ଏକପାଖ ବା ମୁଣ୍ଡ—
8. One end or face of a double-faced thing.

ମୃଦଙ୍ଗ ପୁଡ଼ା କେଜ ପଟରେ ପିନ୍ଧିଲେ – ଭୂଖଣ୍ଡି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ—୧ । ଓଳଆ—
1. A packet of grains enclosed inside crushed straw.

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ପୋଡ଼ା (ଦେଖ)—2. Pordā (See)

ପୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—
Purdā(rde)ibā ପୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)—Pordāibā (See)
[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱରରେ 'ପୋ' ସ୍ଥାନରେ 'ପୁ' ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ।]

ପୁଡ଼ା ଟିଙ୍କ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଟିଙ୍କ—
Purdā ṭiṅka A kind of tick.

ପୁଡ଼ା ମାଂସ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପତ୍ର ପୁଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧା ଦୋଇ
Purdā maṁsa ଦଦ୍ଦକ ନଆଁରେ ପୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ମାଂସ—
(ପୁଡ଼ା ମାଉଁସ—ଅନ୍ୟରୂପ) Meat cooked in burning charcoal fire while enclosed inside a think packet of leaves.

ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଟୀ; ପୁଡ଼ାର ଆଦର୍ଥକ ଓ ସ୍ୱଦ୍ୟର୍ଥକ ଆକାର)—
Purdi ୧ । ଛୋଟ ପୁଡ଼ା—1. A small packet.
ମୋଡ଼କ ୨ । ନାସା ପୁଟ—2. The nostrils.
ଦୁଡ଼ିୟା ଏ ବହୁ ପୁରୁଣ ସେ ନାଦିକା ପୁଡ଼—ଉଷ. ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ।

୩ । ଦୂବ, ଘାସ ପ୍ରଭୃତିର ସାନ ବଡ଼ା—
3. A small bunch of grass.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦୁଖ ପିଠା—
Fried thin wheat-meal cake.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଶସ୍ୟାଦର ପରିମାଣବିଶେଷ;
ପଉଁଶି; ୨୦ ଗୌଣୀ—1. A measure of corn.

୨ । କରତର ବା ଦାଆର ଦାନ୍ତ—
2. The teeth of a sickle or saw (Howells).

ପୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ.—(ସ. ପୁଟିକା; ପ୍ରା. ପୁଡ଼ିଆ)—୧ । ପୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Purdiā 1. Purdi (See)
ପୁରିୟା; ପୁଡ଼ିୟା ୨ । ଏକ ପାନ ଔଷଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣାଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ କାଗଜର ସାନ
ପୁଡ଼ିୟା ପୁଡ଼ା—2. A small packet of paper enclosing one dose of a medicinal powder.

ପୁଡ଼ିଙ୍ଗ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଡ଼ିଙ୍ଗ୍) —ମଇଦା, ଦୁଧ, ଚନା ଓ
Puḍiṅg ଉମ୍ବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଠା—
ପୁଡ଼ିଂ **ପୁଡ଼ିଂ** Pudding.
(ପୁଡ଼ଂ, ପୁଡ଼ଙ୍ଗି, ପୁଡ଼ନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) କ୍ରି.—
Purdibā ପୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)—Pordibā (See)

ପୁଡ଼ୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ପୋଡ଼ୁଆ; ଅଣ୍ଡିଗ ମଇଁଷି—
Purdua (ପୁଡ଼ୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) He-buffalo.

ପୁଡ଼ୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଜୟପୁର) ବ.—ଛୁଚୁ, ଚୁନା ମାଛ, କଙ୍କାରୁ
Purdukā ଭଳି ଆଦ ଢେଲ ସମସ୍ତ ଲୁଣ ଗୋଳା ଯାଇ ଦଦ୍ଦକ
ନଆଁରେ ପୋଡ଼ା ଯିବା ପତ୍ର ପୁଡ଼ା; ପତ୍ର ପୋଡ଼ା—
A small quantity of small fishes, tender leaves of some creepers, and mushroom dressed in red hot charcoal while enclosed in a packet of leaves.

ପୁଡ଼ୁଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—(ସ. ପୁଟକ)—
Purduga ୧ । ଶସ୍ୟାଦର ଓଳଆ—1. A round packet
(ପୁଡ଼ୁଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) made of crushed straw for storing grains.

୨ । ଧାନର ବଡ଼ ଓଳଆ—
2 Big round packet of straw containing paddy.

ମାଛ ବନା ଅତଡ଼ରେ ସେହ ଫେଶାଣା,
ଉହୁଡ଼ ଦୋଇ ବର ପୁଡ଼ୁଗ ପରଣା । ଭୂଖଣ୍ଡି. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
ଶସ୍ୟାଦର ପରିମାଣ ବିଶେଷ; ପୌଟି; ୨୦ ଖଣ୍ଡି—
A measure of corn.

[ଦ୍ର—ମାଣ = ୪୨ ଟଙ୍କା ଓଜନର ପରିମାଣ ଘାଉ; ଖଣ୍ଡି = ୨୦ ମାଣ; ପୁଡ଼ୁଗ = ୨୦ ଖଣ୍ଡି ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
୧ । ୧୬୦ ଡାମି ପରିମାଣ—1. A measure of corn equal to 160 Tāmbis.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଡ଼ୁଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Purdugā ୧ । ପୋଡ଼ା ଢୋଇଥିବା ବାଇଗଣ ଆଦି ଫଳ—
1. Burnt fruit (used as curry); fruit dressed in burning fire.
୨ । ପୋଡ଼ା ବାଇଗଣ ଆଦିର ଭରତା—
2. A food-paste made of burnt fruit (brinjals etc).

ପୁଡ଼ୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପତ୍ର ପୋଡ଼ା—
Purdungā Tender shoots, small fishes, mushroom cooked in burning charcoal, while enclosed in a packet of leaves.

ପୁଡ଼ୁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମଇଁଷି ଛୁଆ—
Purdurā Young buffalo.

ପୁଡ଼େଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) କି(ଭୁଲ.ବ. ପୁଡ଼ାନ)—
Purdeibā ପୋଡ଼ି ଦେବା—To burn; to set fire to.
(ପୁଡ଼େଇଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଡ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପୋଡ଼ ପିଠା (ଦେଖ)
Puddā Porda pithā (See)

ପୁଢ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପୋଡ଼ୁହ; ଅଣ୍ଡିର ମଇଁଷି—
Purdha Male buffalo.

ପୁଢ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Purdhā ୧ । ପୋଡ଼ା—1. Burning.
୨ । ପୁଢ଼ (ଦେଖ)—2. Purdha (See)

ପୁଢ଼ା ଘା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପୋଡ଼ା ଘା—
Purdhā ghā A burn.
ପୁଢ଼ା ଘାଅ ଜାଏନ ଫୋଳା = ପୋଡ଼ା ଘାଆରେ ବାଲୁଙ୍ଗେଳକ ଦେବା ।
ସମ୍ବଲପୁର. ପ୍ରବଚନ ।

ପୁଣ (ଧାତୁ)—ସ—ସତ୍‌କର୍ମ କରିବା—
Puna (root) To do good acts.

ପୁଣ—ଦେ. ଅ. (ସ. ପୁନଃ)—
Puna ୧ । ପୁନଶ୍ଚାର—1. Again.
ପୁନି ୨ । ଏବ—2. And.
ଫିନ, ପୁନି, ଫୀର ୩ । ଅଧିକନ୍ତୁ; ଆହୁର—3. Also; moreover
୪ । ମଧ୍ୟ—4. Too; also.
୫ । ପରେ—5. After.
୬ । ତତ୍‌ପରେ—6. Then; thereafter.
୭ । କନ୍ତୁ—7. But.
୮ । ପରନ୍ତୁ; ପକ୍ଷାନ୍ତରେ—8. On the other hand.
୯ । ସୁଦ୍ଧା—9. Even

ପୁଣ ପୁଣ—ଦେ. ଅ. (ସ. ପୁନଃ ପୁନଃ)—
Puna puna ୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ—1. Repeatedly.
ବାରବାର ଛାଇ ଭୂଲେ ଲଜ, ରଥକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଣ
ପୁନିପୁନି, ବାରବାର ବହୁତ ନମସ୍କାର କ.ଲି ପୁଣ ପୁଣ ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—2. Over and over.
୩ । ଥରକୁ ଥର—3. Again and again; several times.

ପୁଣ ପୁଣି—ଦେ. ଅ. (ସ. ପୁନଃପୁନଃ)—ପୁଣାପୁଣ (ଦେଖ)
Puna puni Punapuna (See)
ପାଞ୍ଚ ଜନ୍ୟ ଶଙ୍ଖ ଧରଣ ଚକ୍ରପାଣି
କଲାରେ ମୁଖରେ ଉର ପୁଣି ପୁଣି । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ, ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପୁଣ ପୁଣେ—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପୁନଃପୁନଃ)—ପୁଣାପୁଣ (ଦେଖ)
Puna pune Punapuna (See)
କେମନ୍ତେ ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣେ
ସୃଷ୍ଟି ସଞ୍ଚାରେ ପୁଣ ପୁଣେ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପୁଣି—ଦେ. ଅ—(ସ. ପୁନଃ)—ପୁଣ (ଦେଖ)
Puni Puna (See)
ଗୋପ ସୂର୍ଦ୍ଦରାଜ ଶିରେ ମଣି ଯୋ ପଦ ଭଣ୍ଡ ଚୁମ୍ବିଲ ପୁଣି
ବୁଜେ ଧର ଭୁ ଯେ ଦୁରୁଶାଙ୍କ ନ ଉଣିବୁ ଉଡ଼ରେ – କବସୂର୍ଯ୍ୟ – ସଙ୍ଗୀତ ।

ପୁଣି ପୁଣି—ଦେ. ଅ—(ସ. ପୁନଃ ପୁନଃ)—ପଣ ପୁଣ (ଦେଖ)
Puni puni Puna puna (See)
ଘନଘୋଷେ ପାଣି ପାଣିରେ ବୁଜେ କ ଗୁଣି ଗୁଣୀ ହତେ ଶ୍ରବଣକୁ ପୁଣି ପୁଣି ।
ଭଜ—ପ୍ରେମଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ।

ପୁଣିହିଁ ପୁଣି—ଦେ. ଅ—ପୁଣ ପୁଣ (ଦେଖ)
Punihiñ puni Puna puna (See)
କଣ୍ଠୁଡେ ଚ ଶ୍ରୁରେ ବଚନ । ପୁଣିହିଁ ପୁଣି ଥାଇଜନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପୁଣ୍ଡ (ଧାତୁ)—ସ – ୧ । ପୀଡ଼ନ କରିବା—
Punda (root) 1. To press.
୨ । ଶୋଭନ କରିବା; ଭୂଷିତ କରିବା—2. To adorn.

ପୁଣ୍ଡ—ସ. ବ—(ପୁଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ସାଦା କପାଳକୁ ଶୋଭତ କରେ)—କପାଳରେ ଓ ଭ୍ରୂଲତା ମଧ୍ୟରେ କଷ୍ଟାସିବା ଚନ୍ଦନ ବା ଚନ୍ଦନର ଚଢା—Mark of sandal paste painted on the forehead and between the eyebrows.

ପୁଣ୍ଡରିଆ କାଠ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Pundariyā kāṭha Padma kāshṭha (See)

ପୁଣ୍ଡରୀ—ସ. ବ—(ପୁଣ୍ଡରନ୍ ଶବ୍ଦ; ୪ମା. ୧ବ)—ସୁବାସିତପତ୍ର ଗୁଳ୍ମ
Pundarī ବନୌଷ—A plant with scented leaves.
ସ. ନାମ—ପୁଣ୍ଡରୀ, ପ୍ରତ୍ୟୌଣ୍ଡରୀକ, [ଦ୍ର – ଏହାର ପତ୍ର ଶାଳଶୀଢ, ପଣ୍ଡର୍ଯ୍ୟ, ପୁଣ୍ଡରୀସ୍ଥକ, ଗୃଷ୍ଟର୍ଯ୍ୟ, ପଣ୍ଡୀର ପତ୍ର ପର ଆକାରବଶିଷ୍ଟ;
ଉଲପୁଷ୍ପକ, ସାଲ ପୁଷ୍ପ, ସ୍ଥଳପଦ୍ମ,] ଏ ପଦ୍ମମାନ ଉଷତ୍ ସୁଗନ୍ଧ । ପଦ୍ମର
ସାନୁଜ, ଅନୁଜ । ରସ ଚକ୍ଷୁରୋଗରେ ହିତକର,
ପୁଣ୍ଡରିଆ ବୈଦ୍ୟକମତରେ ପୁଣ୍ଡରୀ ମିଠା,
କଷା, ସାର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୀତଳ ଓ ନେତ୍ରହିତକର—ହ. ଶ. ।]

ପୁଣ୍ଡରୀକ—ସ. ବ—(ପୁଣ୍ଡ ଧାତୁ ପୀଡ଼ନ କରିବା, ଶୋଭନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ୍)—
Pundarika ୧ । ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—1. White lotus; Nelumbium Speciosum.
୨ । ଅଗ୍ନିକୋଣର ଦିଗ୍ଗଜ—
2. The elephant guarding the S. E. quarter.
୩ । ନାଗ ବିଶେଷ—
3. Name of a mythological serpent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବ୍ୟାଘ୍ର; ଚଉବାଘ—4. Leopard.
୫ । ଏକପ୍ରକାର ଆଖୁ; ଧଳା ଆଖୁ—
5. A kind of white sugarcane.
୬ । ଗୋଟି ପୋକ; ପାଟ ପୋକ—
6. A silk coccoon.
୭ । ଗଜ ଜ୍ୱର; ହାତୀର ଜ୍ୱର ରୋଗ—
7. Fever affecting an elephant.
୮ । ସମ୍ବକାର; ଆମ୍—8. Mango.
୯ । ଶିକ୍ଷକ—9. Teacher.
୧୦ । ବଡ଼ ଗୁରୁ; ଗଣ ଧର —
10. Monitor of a class.
୧୧ । ଧଳା ରଙ୍ଗ—11. White colour.
୧୨ । କମଣ୍ଡଳୁ—
12. A mendicant's water bowl.
୧୩ । କୁଷ୍ଠ ରୋଗ—13. Leprosy
୧୪ । ଦମନକ ବା ଦସୃଣା ଗଛ—
14. A fragrant plant.
୧୫ । ମେଦନୀପୁରର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ —
15. The ancient name of Midnapur.
୧୬ । ଶ୍ୱେତ ଛତ୍ର—16. A white umbrella.
୧୭ । ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—
17. A kind of vedic oblation,

ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞସ୍ତୁ ଯେ ପୁଣ୍ଡ୍ରକ
ତୋ ସବ ଅଟ ଯାଗ ଅଛନ୍ତ ସେତେକ
ଦ୍ରୁଷର୍ବିହ ମହାଭାରତ—ଜନ ।

୧୮ । କମଳ; ପଦ୍ମ (ହି· ଶ.)—18. Lotus.
୧୯ । ଚନ୍ଦନକ (ହି. ଶ.)—19. Mark of sandal or other paste drawn on the forehead.
୨୦ । ଧାନ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
20. A kind of paddy.
୨୧ । ଧଳା ହାତୀ (ହି. ଶ.)—21. White elephant.
୨୨ । ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ୟେନ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ.)—
22. A kind of hawk.
୨୩ । ଶ୍ୱେତ କୁଷ୍ଠ (ହି. ଶ.)—23. Leucoderma.
୨୪ । ଚିନି (ହି. ଶ.)—24. White sugar.
୨୫ । ଧଳା ସାପ (ହି. ଶ.)—25. White serpent.
୨୬ । ଚକ୍ର ସାପ—26. A kind of snake with white rings; Amphisbaena.
୨୭ । କ୍ରୌଞ୍ଚ ଦ୍ୱୀପର ପର୍ବତବିଶେଷ—27. Name of a mountain of the mythological Kraunchа island.
୨୮ । ଅଗ୍ନି (ହି. ଶ.)—21. Fire.
୨୯ । ବାଣ; ଶର (ହି. ଶ.)—29. Arrow.
୩୦ । ଆକାଶ (ହି. ଶ.)—30. The sky.
୩୧ । (ନାମ) ରଘୁ ବଂଶର ଏକ ରାଜା (ହି. ଶ.)—
31. Name of a king of the Raghu dynasty.
୩୨ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—32. Name of a place of Hindu pilgrimage

ପୁଣ୍ଡ୍ରକ କାଠ—ବେ. ବ—୧ । ପୁଣ୍ଡ୍ରୀ (ଦେଖ)—
Puṇḍarīka kāṭha 1. Puṇḍarī (See)
୨ । ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ (ଦେଖ)—
2. Padma kāshṭha (See).
ଦ୍ରୁବେକ୍ଷ—ଠଦ୍‌ଗୁଣ ।

ପୁଣ୍ଡ୍ରକ ବାସୁଦେବ—ସ. ବ.—ପୁଣ୍ଡ୍ରକ ନାମଧାରୀ ଜଣେ ପୌରାଣିକ ରାଜା—Puṇḍarika bāsudeba Name of a king who wanted to be as famous as Bishnu but failed.
[ଦ୍ର—ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସଦୃଶ ବେଶଭୂଷା ଧର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପର ବଖ୍ୟାତ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ବାସ୍ୟାୟନ୍ଦ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ପୌଣ୍ଡ୍ରିକ ଓ ପୁଣ୍ଡ୍ରକ ରାଜା ।]

ପୁଣ୍ଡ୍ରକାକ୍ଷ—ସ. ବିଶ. (ପୁଣ୍ଡ୍ରକ=ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ+ଅକ୍ଷି=ଚକ୍ଷୁ; ବହୁବ୍ରୀ.ହି)
Puṇḍarīkāksha ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ ପର ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—
Lotus-eyed; having eyes as graceful as the white lotus.
ସ. ବ.—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—A name of Bishnu.
[ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଲେଖା ଅଛି 'ପୁଣ୍ଡ୍ରକ' ଅର୍ଥ ପରମ ସ୍ଥାନ ଓ 'ଅକ୍ଷ' ଅର୍ଥ ଅବସ୍ଥିତି; ବାସୁଦେବ ପରମ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର କ୍ଷୟ ନାହିଁ, ତେଣୁ ସେ ପୁଣ୍ଡ୍ରକାକ୍ଷ ନାମରେ ଅଭିହିତ ।]

ପୁଣ୍ଡ୍ରକାୟତାକ୍ଷ—ସ. ବିଶ. ବୁ°—(ପୁଣ୍ଡ୍ରକ ପର ଆୟତ ଅର୍ଥାତ ବିସ୍ତୃତ ଅକ୍ଷି ଯାହାର)—ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ ପର ବିସ୍ତୃତ ଚକ୍ଷୁ ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Having eyes as large as the white lotus.

ପୁଣ୍ଡ୍ରୀୟକ—ସ. ବ. (ପୁଣ୍ଡ୍ର ଧାତୁ+ଅଚ୍ଛାର୍ଥକ)—୧ । ସୁଲପଦ୍ମ—
Puṇḍarīyaka 1. Hibiscus Mutabilis (flo er and bushy tree.)
୨ । ପୁଣ୍ଡ୍ରୀ (ଦେଖ)—2 Puṇḍarī (See)

ପୁଣ୍ଡ୍ରୀୟ—ସ. ବ. (ପୁଣ୍ଡ୍ର ଧାତୁ+ଅର୍ଘ୍ୟ)—୧ । ପୁଣ୍ଡ୍ରୀ (ଦେଖ)
Puṇḍarīya 1. Puṇḍarī (See)
୨ । ନେତ୍ର ରୋଗ ନିବାରକ। ଭୈଷଜ୍ୟ ଲତାବିଶେଷ—
2, A medicinal creeper used in curing eye-diseases.

ପୁଣ୍ଡା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (କଟକ) ବିଶ—ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ; କୋଧା; ସ୍ଥାନୁଲ—
Puṇḍā Fat; corpulent.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବ.—ଗାଈ, ମଇଁଷି ଆଦିଙ୍କ ପଲ ବା ଦଳ-
A herd of cows or buffaloes.

ପୁଣ୍ଡୁକା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଯାଜପୁର) ବିଶ.ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ--ଯାହାର ଗାଲ ଓ ଦେହ ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ଫୁଲୁକା—(A person) Having a stout body and swollen cheeks.
(ପୁଣ୍ଡୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁଣ୍ଡ୍ର—ସ. ବ. (ପୁଣ୍ଡ୍ର ଧାତୁ+ରା)—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଫିକା ରଙ୍ଗର ଆଖୁ—1. A kind of grey sugar cane; Saccharum Officinarum.
(ପୁଣ୍ଡ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ବଳର ଏକ ପୁତ୍ର; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a demon, a son of Bali.
[ଦ୍ର--ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ପୁଣ୍ଡ୍ର ଦେଶର ନାମ ହୋଇଥିଲା ।]
୩ । କପାଳର ଚଢା; ଚନ୍ଦନ—3. Mark of sandal-paste put on the forehead.
[ଦ୍ର—ଉପରକୁ କଝା ଯିବା ଚଢା=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପୁଣ୍ଡ୍ର; ୩ ଶାଖା ବିଶିଷ୍ଟ ଚଢା=ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ୍ର ।]
୪ । ଚତ୍ର; ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର—4. Painting; a drawing.
୫ । କୃମି—5. Worm.
୬ । ମାଧବୀ ଲତା—6. A flowering creeper; Gaertnear Racemosa.
୭ । ପୁଣ୍ଡ୍ରୀକ; ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—7 White lotus.
୮ । ଗୌଡ଼ ଦେଶ; ଗଙ୍ଗାକୂଳରୁ ବଦ୍ୱାର ପ୍ରଦେଶର ଦକ୍ଷିଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ—8. The country of Gaurda (Rajsahi and part of Bihar)
[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଅନୁସାରେ ବଳ ରାଜାଙ୍କର ୫ ପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ, କଳିଙ୍ଗ, ପୁଣ୍ଡ୍ର ଓ ସୁହ୍ମଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଭାରତର ୫ଟି ପ୍ରଦେଶର ନାମ ହୋଇଥିଲା (ହ. ଶ.) ।]
୯ । ଭଲକ ବୃକ୍ଷ—9. Name of a tree.
୧୦ । ଗୌଡ଼ୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
10. A man of the Gaurda country.
୧୧ । ଭନଶ ଗଛ (ହ. ଶ)—11 Tinisa tree (See)
୧୨ । ବୃତ୍ତପତ୍ର; ନାଗଗଛ (ହ. ଶ)—
12. Waved-leafed fig tree.
୧୩ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଜାତିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
12. Name of an ancient Indian caste mentioned in the Hindu mythologies
[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ ଓ ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣ ମତରେ ଏମାନେ ପୂର୍ବ-ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିଲେ; ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣରେ ଏମାନେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟବାସୀ ଥିବାର ବୋଲା ଯାଇଅଛି । ଐତରେୟ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ଏମାନେ ବଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଶାପ ପ୍ରାପ୍ତ ବଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର କେତେକ ପୁତ୍ରଙ୍କ ବଂଶଧର ଥିବାର ଓ ଶାପ ଯୋଗୁଁ ଏମାନେ ଦସ୍ୟୁ ଓ ଅନାର୍ଯ୍ୟଜ ହୋଇଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି—ହ. ଶ ।]
୧୪ । ଘୋଡ଼ା ଦେହରେ ଲୋମରାଜିର ଭାଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ହେବା ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମ, ଝଷ, ଅଙ୍କୁଶଆଦିର ଚିହ୍ନ (ହ. ଶ)--
14. Certain marks on the body of a horse made by its hair.

ପୁଣ୍ଡ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (ନାମ) —ପୁଣ୍ଡ୍ର ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ —
Pundra bardhana Name of the capital of the ancient Pundra Desa.
[ଦ୍ର—ଏହା ହିନ୍ଦୁ ଓ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥରୂପେ ପରିଗଣିତ, ଏଠାରେ ସତୀଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଏହା ହିନ୍ଦୁପୀଠ ରୂପେ ପରିଗଣିତ । କେହି କେହି ଏହାକୁ ଆଧୁନିକ ରଙ୍ଗପୁର, କେହି ପାବନା ଓ କେହି ମାଲଦହ ପାଖେ ଥିବାର କହନ୍ତି—ହ. ଶ ।]

ପୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପୂଜ ଧାତୁ + ଭାବ ବା କର୍ମ୍ମ ଯ; ଜ୍ଞ୍ୟ। ପୂ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ; ଣ ଆଗମ)—୧ । ଧର୍ମ୍ମ; ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ—1. Doing good acts.
୨ । ସୁକୃତ—2. Meritorious act; piety; virtuous act.
୩ । ଧର୍ମ୍ମ ବା ମାଡ଼ ସଞ୍ଚିତ ଉତ୍କର୍ଷ—
3. Moral or religious merit.
୪ । ଶୁଦ୍ଧତା; ପବିତ୍ରତା—4. Purity.
୫ । ଶୁଦ୍ଧୀକରଣ—5, Purification.
୬ । ପରୋପକାର—6. Works benificial to others.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ପୂତ; ପବିତ୍ର —1. Pure; holy.
୨ । ନର୍ମ୍ମଳ—2. Clear.
୩ । ଶୁଭସୂଚକ—3. Auspicious.
୪ । ଧର୍ମ୍ମାନୁମୋଦିତ; ଧାର୍ମିକ—
4. Righteous; pious; meritorious.
୫ । ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ—5. Pleasant; delightful.
୬ । ସତ୍—6. Virtuous; honest.
୭ । ମନୋଜ୍ଞ; ସୁନ୍ଦର—7. Beautiful; graceful.
୮ । ନୈତିକ—8. Moral.
୯ । ସୁଗନ୍ଧ —9. Fragrant; odorous.
୧୦ । ନିଷ୍ପାପ—10. Sinless.
ଦେ. ବ—୧ । ଧର୍ମ୍ମୋତ୍ସବ—
1. Religious ceremony or festival.
୨ । ପୁଣ୍ୟ; ଧର୍ମ୍ମାର୍ଥ କୃତ ସାଧନ—
2. Observance of religious fasts.
୩ । (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—3. Full moon.

ପୁଣ୍ୟ ଅରଜବା—ଦେ. ବ—ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ ସଞ୍ଚୟ କରିବା—
Punya arajiba To store religious merit by doing pious acts.
ପୁନ୍ୟଅରଜା **ପୁଣ୍ୟଅରଜନା**
[ପୁଣ୍ୟଅର୍ଜିବା, ପୁଣ୍ୟକମା(ମେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୁଣ୍ୟକ—ସଂ. ବି. (ପୁଣ୍ୟ+କୈ ଧାତୁ=ବସ୍ତାର କରିବା+ଅ)—
Punyaka ୧ । ପୁଣ୍ୟ କାମନାରେ କରାଯିବା ବ୍ରତ ଉପବାସାଦି—
1. Religious observances.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu.
୩ । କଳଯୁଦ୍ଧର କଳ୍ପାଣ କାମନାରେ ପୁତ୍ରବତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଚରିତ ବ୍ରତ (ହ. ଶ)—3 Religious fast observed by a woman for the good of her own son

ପୁଣ୍ୟକ ବ୍ରତ—ସଂ. ବି—ସନ୍ତାନ ଲାଭାର୍ଥ ସଧବାମାନଙ୍କର ନାନାପ୍ରକାର
Punyaka brata ବିଧି ସହିତ ଏକବର୍ଷକାଳ ବିଷ୍ଣୁପୂଜା—
A religious vow observed by women for the period of a year by worshipping Bishnu for being blessed with offsprings.

ପୁଣ୍ୟକର୍ମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଣ୍ୟ+କର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Punyakarma ୧ । ଧାର୍ମିକ—1. Pious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସତ୍—2. Virtuous; upright

୩ । ସତ୍‌କ୍ରିୟ—3. Meritorious; doing good acts.

ପୁଣ୍ୟ କାଳ—ଷ. ବ. (କର୍ମଧା)—ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥାନ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ପବନ ବା ଶୁଭକାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ—
Puṇya kāla ସେହି ସମୟରେ ଦୋମ, ଦାନଆଦ କର୍ମ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ ।
Holy time; astrologically auspicious time.
[ଦ୍ର—ଏହ ସମୟରେ ଦୋମ, ଦାନଆଦ କର୍ମ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ ।]

ପୁଣ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତନ—ଷ. ବ. ୧। (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—ପୁଣ୍ୟ ବାକ୍ୟର କଥନ—
Puṇya kīrttana 1 Uttering holy sayings.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯାହାଙ୍କ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କଲେ ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ)—ବିଷ୍ଣୁ—2 A name of Bishṇu.

ପୁଣ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି—ଷ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ) —ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ଜନିତ ଯଶଃ—
Puṇya kīrtti Fame arising out of pious deeds.
୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—2. Name of Bishṇu.

ଷ. ବିଶ—୧ । ପୁଣ୍ୟବାନ୍—1. Pious.
୨ । ପୁଣ୍ୟଜନିତ କୀର୍ତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Famous for piety.

ପୁଣ୍ୟକୃତ୍—ଷ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପୁଣ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—
Puṇyakṛut ପୁଣ୍ୟକର୍ମୀ (ଦେଖ)—Puṇyakarmā (See)

ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷୟ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଆପଣାର ସଞ୍ଚିତ ପୁଣ୍ୟର ଫଳର ବିନାଶ—Decay of the religious merit already acquired by a man.
Puṇya kshaya

ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—ଷ. ବ—୧ । ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ; ହିମାଳୟ ଓ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—1. Northern India.
Puṇya kshetra
(ପୁଣ୍ୟଧାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପବନଧାମ; ତୀର୍ଥ; ପୀଠ—2. Holy land; a place of pilgrimage.

ପୁଣ୍ୟ ଗନ୍ଧ—ଷ. ବ ୧ । (କର୍ମଧା)—ମନୋହର ଗନ୍ଧ—
Puṇya gandha 1. Pure smell; sweet scent.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଚମ୍ପା ଗଛ—
2. The Champaka tree; Michelia Champaka.

ପୁଣ୍ୟଗନ୍ଧ—ଷ. ବିଶ (ପୁଣ୍ୟ+ଗନ୍ଧ+ଇ)—ମନୋହରଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
Puṇyagandhi Sweet scented.

ପୁଣ୍ୟ ଜନ—ଷ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ପବନ ବା ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Puṇya jana 1. Holy man.
୨ । ଯକ୍ଷ—2. A class of aereal beings.
୩ । (ପୁନ=ପବନତା+ଅଜନ=ଯେ ଜାତ କରେ ନାହିଁ)—ରାକ୍ଷସ—3. Demon; fend.

ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଟୀକାନରେ (୩) ଦୋଇଲେ ବଡାଇ ପୁଣ୍ୟଜନେ (୧) ବହୁଲେ ରାକ୍ଷସ ପୁଣ୍ୟଜନ(୨) କୁବେର ସେ ସାପ୍ତମାନ – ଇତି. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପୁଣ୍ୟ ଜନକ—ଷ. ବ)—ପୁଣ୍ୟ+ଜନ ଧାତୁ ଣିଚ ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ (ଦେଖ)
Puṇya janaka Puṇyaprada (See)

ପୁଣ୍ୟଜନ ପତି—ଷ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଯକ୍ଷପତି; କୁବେର—
Puṇyajana pati 1. The God of wealth.
(ପୁଣ୍ୟଜନେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧାର୍ମିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
2. An eminent person amongst the pious.

ବସ୍ତ ଯେନ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ପୁଣ୍ୟଜନପତ (୧) ବର୍ତ୍ତୁ ଯକ୍ଷଜନପତ (୨) ସେ ଇଷ୍ଟ ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପୁଣ୍ୟତୋୟା—ଷ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ନଦୀର ଜଳ ପବନ—
Puṇyatoyā (river) With holy water.
ଷ. ବ—ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—The river Ganges.

ପୁଣ୍ୟଦ—ଷ. ବିଶ (ପୁଣ୍ୟ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ (ଦେଖ)
Puṇyada (ପୁଣ୍ୟଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Puṇyaprada (See)

ପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶନ—ଷ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି ପୁଣ୍ୟ+ଦର୍ଶନ)—
Puṇya darśana ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ—
(ପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Whose mere sight makes a person holy.
ଷ. ବ—ଶୁଷପକ୍ଷୀ; ଭଦଭଦଳିଆ ପକ୍ଷୀ—
The blue jay; the fairy blue bird.
[ଦ୍ର—ବିଜୟା ଦଶମୀ ଦିନ ଏ ପକ୍ଷୀକୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ପୁଣ୍ୟଜନକ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସମ୍ବଲପୁରବାସୀମାନେ ସେ ଦିନ ଏ ପକ୍ଷୀର ଦର୍ଶନଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ନାନାସ୍ଥାନ ଓ ବନ ଜଙ্গଲ ଅନ୍ୱେଷଣ କରନ୍ତି ।]

ପୁଣ୍ୟ ଦାୟକ—ଷ. ବିଶ—ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ (ଦେଖ)
Puṇya dāyaka (ପୁଣ୍ୟଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)--Puṇyaprada (See)

ପୁଣ୍ୟଦେହୀ--ଦେ. ବିଶ (ଷ. ପୁଣ୍ୟ+ଦେହ)—ପବନଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ—
Puṇyadehā Having a holy body.
ଭଲେ ଜାଣିଛୁ ଅମ୍ଭେ ଏହା
ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁଣ୍ୟଦେହା—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ପୁଣ୍ୟ ପର୍ବ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ) (ଷ. ପୁଣ୍ଣିମା ଓ ପର୍ବ)—
Puṇya parba ବ୍ରତ ଓ ଉତ୍ସବାଦି—Religious fasts and
ପରବତୌହାରପୁଣ୍ଣିପରବ (ପୁଣ୍ୟପରବ—ଅନ୍ୟରୂପ) festivals.

ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଦ—ଷ. ବିଶ—(ପୁଣ୍ୟ+ପ୍ର+ଦା. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Puṇya prada ଯାହା ପବନତା ପ୍ରଦାନ କରେ—
(ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Conferring religious merit.

ପୁଣ୍ୟ ଫଳ—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ—
Puṇya phala 1 Fruits of piety.
୨ । ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟର ପୁରସ୍କାର—
2. The reward for pious acts.
୩ । କୁଞ୍ଜବନ; ଆରାମ; ଉପବନ—
3. Pleasure-garden; grove.

ପୁଣ୍ୟ ଫଳ ଭାଗୀ—ଷ. ବିଶ. ପୁଂ (ପୁଣ୍ୟ+ଫଳ+ଭାଗିନ୍)—
Puṇya phala bhāgī ପୁଣ୍ୟ ଭାଗୀ (ଦେଖ)
(ପୁଣ୍ୟଫଳଭାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Puṇya bhāgī (See)

ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ଷ. ପୁଣ୍ୟବତ୍+ଶବ୍ଦ)—ପୁଣ୍ୟବାନ୍—
Puṇyabanta Pious; religious,
ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ଧର୍ମ ସୁନ୍ଦର ଦେଖିଲେ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ସେବ
ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ପାଇବ ସାଇ ଅଟେ ଅବଶ୍ୟ ନାସ୍ତିକ ।
(ପୁଣ୍ୟବନ୍ତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୃନ୍ଦାବଂଦାସ, ମହାଭାରତ, ଆଦି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଣ୍ୟବନ୍ତୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପୁଣ୍ୟବତ୍ତା)—ପୁଣ୍ୟବନ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Puṇyabantī Feminine of Puṇyabanta.

ସଶୋଦା ପୁଣ୍ୟବନ୍ତୀ ନାଙ୍କ
ତାହାଙ୍କୁ ଗୁସଲ ଉଉସ୍ୱ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ପୁଣ୍ୟବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୁଣ୍ୟ + ବତ୍ତ୍ୱ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Puṇyabān ୧ । ଧାର୍ମିକ—1. Pious; righteous; religious.
(ପୁଣ୍ୟବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍—2. Fortunate; blessed; prosperous.
୩ । ସୁନ୍ଦର; ମନୋଜ୍ଞ—3. Pleasing; beautiful (Apte).

ପୁଣ୍ୟ ଭାକ୍—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଣ୍ୟ + ଭାଜ୍ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍; ତୃତୀୟାତତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Puṇya bhāk
୧ । ପୁଣ୍ୟଶୀଳ; ଧାର୍ମିକ—1. Pious.
୨ । ପୁଣ୍ୟ ଭାଗୀ (ଦେଖ)—2. Puṇya bhāgī (See)

ପୁଣ୍ୟ ଭାଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୁଣ୍ୟ + ଭାଗିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Puṇya bhāgī ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବା ଫଳରେ ଯାହାର ଭାଗ ରହେ-
(ପୁଣ୍ୟଭାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sharing in the merit due to a pious act.

ପୁଣ୍ୟ ଭୂ—ସଂ. (କର୍ମଧା)—୧ । ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ; ହିମାଳୟ ଓ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳର
Puṇya bhū ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—1. The country north
(ପୁଣ୍ୟଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) of the Bindhya hills and south of the Himalayas.
୨ । ପୀଠ; ତୀର୍ଥ—2. Holy land.
୩ । ପୁତ୍ରବତ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ.)—
3. A woman blessed with a son or sons.

ପୁଣ୍ୟ ଲାଭ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ସୁକୃତର ଅର୍ଜ୍ଜନ—
Puṇya lābha Attainment of religious merit.

ପୁଣ୍ୟ ଲୋକ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—
Puṇya loka 1. Heaven.
୨ । ଦେବଲୋକ; ବୈକୁଣ୍ଠ—2. Paradise.
୩ । ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି—3 Pious person.

ପୁଣ୍ୟଶାଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପୁଣ୍ୟବାନ୍ (ଦେଖ)
Puṇyaśālī (ପୁଣ୍ୟଶାଳିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ) Puṇyabān (See)

ପୁଣ୍ୟଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଣ୍ୟ ଅଟେ ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ
Puṇyasīla ଯାହାର)—ଧର୍ମଶୀଳ; ଧାର୍ମିକ— Virtuous;
(ପୁଣ୍ୟଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ; ପୁଣ୍ୟଶୀଳତା—ବ) pious.

ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ଲୋକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଣ୍ୟ=ପବିତ୍ର ଅଟେ
Puṇya śloka ଶ୍ଲୋକ=ଯଶଃ ଯାହାର)—୧ । ପୁଣ୍ୟଚରିତ୍ର;
(ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧାର୍ମିକ—1. Pious; righteous

ଚଳନ୍ତେକେ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ ସେହୁ ବଉନଶି
ସିଂହେକ ଅମ୍ବକୁ ଗଡ଼ – ବ୍ୟାକୋପ. ନଦାସାଗର ।

୨ । ପବିତ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ଜଗଦ୍ବନ୍ଦ୍ୟାତ—
2. Celebrated for piety.
ସଂ. ବ—୧ । ଜନାର୍ଦ୍ଦନ; ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । ନଳ ରାଜା—2. King Naḷa.
୩ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର—3. The eldest Pāṇḍaba brother.

ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ + ଆ)—ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକର
Puṇyaśḷokā ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Puṇyaśḷoka,
ସଂ. ବ—୧ । ଦ୍ରୌପଦୀ—
1. The queen of the Pāṇḍaba brothers.
୨ । ସୀତା—2, Sītā.
[ଦ୍ର—ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ ଓ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକା ମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ମଙ୍ଗଳ ଓ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ ବୋଲି ପୁରାଣର ଉପଦେଶ ଅଟେ ।]

ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ପୁଣ୍ୟ+ସଂଚୟ) —୧ । ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ
Puṇya sañchaya 1. Earning of religious merit by doing pious acts.
୨ । ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନଜନିତ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ୱଗି—2. Accumulation of religious merit earned by piety.

ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—୧ । ତୀର୍ଥ—
Puṇya sthāna 1. Sacred place; holy spot.
୨ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜାତକରେ ଲଗ୍ନର ନବମସ୍ଥାନ—
2. (Astrology) The 9th place counted from one's logna in the horoscope
[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁଣ୍ୟ ବା ପାପର ବଳର କଳ୍ପନା କରାଯାଏ]

ପୁଣ୍ୟହା—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଣ୍ୟ+ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍)—ଯାହା ପୁଣ୍ୟ
Puṇyahā ନାଶ କରେ—Destructive of one's religious merit.

ପୁଣ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଣ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । ତୁଳସୀଗଛ—
Puṇyā 1, The holy Basil plant; Ocymum Sanctum.
[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ 'ତୁଳସୀ' ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପ୍ରିୟା ବୃନ୍ଦାବତୀଙ୍କର ଅବତାର ଓ ଏହାର ସେବା କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପୁଣ୍ୟଲାଭ କରେ ।]
୨ । ପୁନଃ ପୁନା ନଦୀ (ଦେଖ)—2. The river Punaḥ punā (See)

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁଣ୍ୟ+ଆ)
ପୁଣ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Feminine of Puṇya.

ପୁଣ୍ୟାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା) ପବିତ୍ର ଇଚ୍ଛା—
Puṇyākāṅkshā 1. A holy wish.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
2. Intention to do pious acts.
୩ । ପୁଣ୍ୟଲାଭ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
3. Desire of attaining holiness or piety.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଣ୍ୟାତ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Puṇyātmā ଧାର୍ମିକ—Holy; pious.

ପୁଣ୍ୟା ବାଚନ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଣ୍ୟାହ ବାଚନ)—ପୁଣ୍ୟାହବାଚନ (ଦେଖ)—
Puṇyā bāchana Puṇyāha bāchana (See)

ପୁଣ୍ୟାର୍ଥୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଣ୍ୟ+ଅର୍ଥ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Puṇyārthī ପୁଣ୍ୟଲାଭେଚ୍ଛୁ—Desirous of attaining
(ପୁଣ୍ୟାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) holiness or religious merit.

ପୁଣ୍ୟାହ—ସ. ବ. (ପୁଣ୍ୟ+ଅହନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ପବିତ୍ର ଦିବସ-
Puṇyāha 1. Sacred day; holy time.
୨ । ଶୁଭ ଦିବସ—2. Auspicious day; good day.
ସ. ବିଣ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଶୁଭ ଦିବସ କାମନାକାର୍ଯ୍ୟ—
Wishing any one a good day (Howells).
ଦେ. ବ.—ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ପୁଣ୍ୟା ବା ନବ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ
ଅନୁକୂଳ ଦିନ—The zamindars' new year's day.
ଦେ. ଅ.—ଆପଣଙ୍କର ଆଜ ଶୁଭଦିନ ହେଉ; (ଭେଟିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ
ଅଭିବାଦନ)—(Interjection) Good morning ! good day !

ପୁଣ୍ୟାହ ବାଚନ—ସ. ବ.—(ଶ୍ରୁତି ଉକ୍ତ; ପୁଣ୍ୟାହ+ବାଚନ)—ଦୈବ
Puṇyāha bāchana କର୍ମ ଓ ମାଙ୍ଗଳିକ କର୍ମର ଆଦ୍ୟରେ
ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ ବା ସଙ୍କଳ୍ପ—The benedictory prologue uttered before a vedic ceremony is begun.
[ଦ୍ର—ଦୈବ କର୍ମାଦି ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ 'ସ୍ୱସ୍ତି ପୁଣ୍ୟାହଂ, ସ୍ୱସ୍ତି ପୁଣ୍ୟାହଂ, ସ୍ୱସ୍ତି ପୁଣ୍ୟାହଂ', ଅର୍ଥାତ୍ 'ଆଜ ପବିତ୍ର ଦିବସ ମଙ୍ଗଳ-ମୟ ହେଉ' ଏହି ବାକ୍ୟ ୩ ଥର ବୋଲି ଅନୁଷ୍ଠେୟ କର୍ମର ସଙ୍କଳ୍ପ ବାକ୍ୟ ବୋଲା ଯାଏ ।]

ପୁଣ୍ୟୋଦକା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଣ୍ୟ+ଉଦକ+ଆ; ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଣ୍ୟ
Puṇyodakā ଅଟେ ଉଦକ ଯାହାର)—ପୁଣ୍ୟ ତୋୟା (ଦେଖ)
Puṇyatoyā (See)
ସ ବ—ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଗୋଦାବରୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ନର୍ମଦା, ସିନ୍ଧୁ
ଓ କାବେରୀ, ଏହି ସାତ ନଦୀ—The names of seven holy rivers of India.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଦୈବ କର୍ମାଦିରେ
ବ୍ୟବହୃତ ଜଳକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରାଯାଏ ।]

ପୁଣ୍ୟୋଦୟ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉକ୍ତ; ପୁଣ୍ୟ+ଉଦୟ)—୧ । ପୁଣ୍ୟ କର୍ମର
Puṇyodaya ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସୌଭାଗ୍ୟର ଉଦୟ ବା ଆରମ୍ଭ—
1. The dawning of good fortune as the result of one's holy action in the past life.
୨ । ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ପବିତ୍ରତାର ପ୍ରଥମ ଆବିର୍ଭାବ—2. The first appearance of holiness or piety.
୩ । ସୌଭାଗ୍ୟ—3. Good fortune.

ପୁତ—ସ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ତ)—ଅପୁତକ
Put ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ କଳ୍ପିତ ନରକବିଶେଷ—A particular division of hell for the punishment of sonless persons.
[ଦ୍ର—ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ନରକରୁ ପାର ପାଏ ।]
ସ. ବିଣ.—କୁତ୍ସିତ—Nasty.

ପୁତ କୋଳି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମୟୂରଭଞ୍ଜ)—ବ.—
Put-koli ଝୁମ୍ପୁର୍ଡି (ଦେଖ)—Jhumpurdi (See).

ପୁତ୍ ପୁତ୍—ଦେ. ଅ.—ପୁର୍ ପୁର୍ (ଦେଖ)
Put put Puch puch (See)
(ପୁତୁ ପୁତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁତଲି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସ. ପୁତ୍ତଳୀ; ଲା. ହି. ପୁତଲୀ)
Put-li ୧ । ପିତୁଳା; ପୁତ୍ତଳିକା—1 Image.
(ପୁତୁଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୁଣ୍ଢେଇ—2. Doll.
୩ । (ସ. ପାଚ୍ଚଲୀ) ପତୁଲି; ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ଛୋଟ ହାଣ୍ଡି—
3. A small wide-mouthed earthen pot.

ପୁତ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁତ୍ର)—ପୁତ୍ର; ପୁଅ—
Puta ପୁତ୍ ପୂତ Son.
(ଅବର୍ଯ୍ୟଃସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ଶବ୍ଦ)
ଅରେ ପୁଅ ।—3. (A term used by elderly persons in addressing males much younger than themselves) Oh Son !

ପୁତକ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁତ୍ତିକା)—ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋକ; କ୍ଷୁଦ୍ରପତଙ୍ଗ—
Putaka Small winged insect.
ପୁକୀ ଫତିଙ୍ଗା

ପୁତଖାଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ପୁତ୍ର ଓ ଖାଦକା; ସ. ପୁତ୍ରଭକ୍ଷୀ;
Puta khāī ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଗାଳି)—
୧ । ପୁତ୍ରହା; ଯେ ଆପଣା ପୁଅକୁ ଖାଏ—
ପୁତ ଖାକୀ(ଗୀ) (a term of abuse) 1. A woman who
(ପୁତୁଖାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) devours her own son.
୨ । ଡାହାଣୀ—2. A witch.
୩ । ଯାହାର ପୁଅ ମରି ଯାଏ—
3. A woman who has lost her son.

ପୁତଖାଇ ପ(ପୋ)—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସ. ପୁତ୍ର+ଖାଦକ+ପୁତ୍ର)—
Putakhāī pa(po) (ପୁତ୍ରଖକ୍ଷୀ ଗାଳ ଦେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ)
[ପୁତୁଖାଇପ (ପୋ)— ଅନ୍ୟରୂପ] ଡାହାଣୀର ପୁତ୍ର—
(a term of abuse to males) The son of a witch.

ପୁତମୁଣ୍ଡ ଖାଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପୁତ୍ର+ମୁଣ୍ଡ+ଖାଦକା)—
Putamuṇḍa khāī (ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଗାଳ ବିଶେଷ) ଯେ ଆପଣା ପୁଅର
(ପୁତୁମୁଣ୍ଡ ଖାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୁଣ୍ଡକୁ ଖାଏ; ଡାହାଣୀ—(a term of abuse) A veritable witch who devours the head of her own son.

ପୁତା—ଦେ. ଅ.—(ସ. ପୁତ୍ର)—ପୁତ (ଦେଖ)
Putā Puta (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ୍ୱଳ ବଚନ ଶୁଣି ପଚା, ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଅରେ ବତ୍ସ ।
ଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

ପୁଚାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବଣ—
ପୋଛା (ଦେଖ)—Potā (See)

ପୁଚା(ତେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ)
Putā(te)ibā (ଭୁଲ. ବ. ପୁଛାନ; ପୋଁଛାନ)—
ପୁଛିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Causative of Putibā.

ପୁତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରୋତ=ଗ୍ରଥିତ)—
Puti ପଥର ମାଳ; ଅଟଳ ମାଳ; ଖୁବ ଖୁବ କାଚ ଦାନାର
ପୁଁତି ମାଳ—A necklace of small glass or
ପୋତ stone beads.

ଜଡ଼ାଇଲ ବରୁଆତ ଅଙ୍ଗ, ମୋତ ତେଜ ଦେଲୁଅଇ ପୁତ ଦେଳ ।
ଉତ୍କଳଦି, ବଳମାଦଇ ।

ପୁତିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି.
Putibā (ଭୁଲ. ବ. ପୁଛା)—ପୋଛିବା (ଦେଖ)
Potibā (See)

ପୁତନା(ନୀ)—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପୂତନା)—ପୂତନା (ଦେଖ)
Putanā(nī) Pūtanā (See)

ପୁତୁର—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ପୁତ୍ରକ)—ଭାଇ ଭୁ ପୁତ୍—
Puturā Brother's son; nephew
ଭାଇପୋ କହିଲେ ତା ଶୁଣି, ପିଉସି ପୁତୁରୁଣ୍ଟି
ମତୀଜା ନ ବେଳମ ମୋ ପୁଅ ଜଲେ ଅପାଧରୁ ।
(ହିଆସ୍ତ—ବପସ୍ତ୍ରିତ ଲିଙ୍ଗ) ଦୁଃଖଦି, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ପୁତୁର ବୋହୂ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପୁତ୍ରକ ଓ ବଧୂ —
Puturā bohū ଭାଇପୁଅର ସ୍ତ୍ରୀ—Brother's daughter-
in-law.

ପୁତୁଲା(ଳ)—ଦେ. ବ—ପୁତ୍ତ୍ରି (ଦେଖ)
Putulā(li) Puttali (See)

ପୁତ୍ତଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ. (ପ୍ରା. ପୁତ୍ତଳିକା)—
Puttala (etc) ପୁତ୍ତଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ପୁତ୍ତଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Puttali etc. (See)

ପୁତ୍ତଳି(ଳୀ)—ସଂ. ବ. (ସଂ. ପୁତ୍ରିକା ଶବ୍ଦର ପ୍ରାକୃତ ରୂପ; ଏ ଶବ୍ଦ
Puttali(lī) ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ)—
(ପୁତ୍ତଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିମା—1. Image.
୨ । କଣ୍ଢେଇ—2. Doll; puppet.
୩ । ଜ୍ଞାତିମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ମୃତ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ
ମିଳେ ନାହିଁ, ଶବ ଦାହ କରିବା ପାଇଁ ପତ୍ରାଦିରେ ରଚିତ
ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୂର୍ତ୍ତି—
3. An effigy of leaves made of a person whose corpse is not available or traceable for cremation.

ପୁତ୍ତଳି(ଳୀ) ଦାହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Puttali(lī) dāha ୧ । ବହୁ ଦୂରରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା
ପୁତ୍ତଳି(ଳୀ)ଦହନ } ଅନ୍ୟରୂପ ଯାହାର ଶବ ଦାହାର୍ଥ ଜ୍ଞାତିମାନଙ୍କୁ
ପୁତ୍ତଳି(ଳୀ)ବଧ୍ୟ } ମିଳ ପାରେ ନାହିଁ, ପଳାଶ ଆଦି
ପତ୍ରରେ ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ନର୍ମାଣ କର ତାକୁ ଦାହ କରିବା
ବଧ୍ୟ; ପତ୍ତ୍ରିଦାହ—1. The burning of the effigy of a person in the place of the actual corpse when the person has died abroad or whose corpse in not available for cremation (Apte).
୨ । (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) କୌଣସି ଜୀବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପଦସ୍ଥ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଦାହ କରିବା—
2 (modern practice) The burning of the effigy of a living person for the purpose of humiliating him in the eyes of the public.

ପୁତ୍ତଳି(ଳୀ) ପୂଜକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପ୍ରତିମା ପୂଜକ—
Puttali(lī) pūjaka Idolator

ପୁତ୍ତଳି(ଳୀ) ପୂଜା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁତ୍ତଳି+ପୂଜା)—
Puttali(lī) pūjā ୧ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମୂର୍ତ୍ତି ରୂପରେ ପୂଜା କରିବା—
1. Image worship.
୨ । ପୌତ୍ତଳିକତା—2. Idolatory.

ପୁତ୍ତିକା—ସଂ. ବ. (ପୁତ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+ତନ୍ ଧାତୁ=ବସ୍ତ୍ରାର
Puttikā କରିବା+ଅ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ଖୁବ ମହୁମାଛି; ବଳକ ମହୁମାଛି—
1. An humble bee; a small bee.
୨ । ପୋକକ; ଯଜ୍ଞ ପୁଲ୍ଲ ଖୁବ ପୋକ—
Tiny flying insect.
। ଉଇ—3 White ant.

ପୁତ୍ତୋମ ଗୁଡ଼ି ଖାଇ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ). ବ.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଗାଳଦେବାରେ
Puttoma gurdi khāi ବ୍ୟବହୃତ)—ପୁତଖାଇ (ଦେଖ)—
(A term of abuse amongst women)—
Putakhai (See)
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କଳି କଲ୍ଲ ସମୟରେ 'ପୁତ୍ତୋମ ଗୁଡ଼ି ଖାଇ' ବୋଲି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଗାଳ ଦଆ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ।]

ପୁତ୍ର(ତ୍ର)—ସଂ ବ. ପୁଂ (ପୂ ଧାତୁ=ପବନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ତ୍ର ବା ପୁତ୍=
Putra(ttra) ନରକ ବିଶେଷରୁ+ତ୍ରୈ ଧାତୁ=ତ୍ରାଣ କରିବା+
କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ପବନ କରେ ବା ପୁତ୍ ନାମକ
ନରକରୁ ଉଦ୍ଧାର କରେ ।]
୧ । ଅତ୍ମଜ; ତନୟ; ପୁଅ; ନନ୍ଦନ—1. Son.
[ଦ୍ର—ମନୁ ସଂହିତା ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ପୁତ୍ର ୧୬ ପ୍ରକାର ଯଥା—
୧ । ଔରସ=ଆପଣାଦ୍ୱାରା ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ—
1. One's begotten son on his wife.
୨ । କ୍ଷେତ୍ରଜ=ମୃତ, ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ, କ୍ଲୀବ ବା ଅସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର
ଅନୁମତି କ୍ରମେ ତାହା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ଧର୍ମବଧ୍ୟ ଅନୁସାରେ
ଦେବରାଦି ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷର ଔରସ ଜନ୍ମନ୍ନ ପୁତ୍ର—

Digitized by srujanika@gmail.com

2. A son begotten on the wife of an impotent or deceased person by a near kinsman.

୩ । ଦତ୍ତ୍ରିମ ବା ଦତ୍ତକ=ଜନ୍ମକଲ୍ପ ପିତାମାତାଙ୍କ ନକଟରୁ ସ୍ନେହାରେ ବା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷାଦି ବିପତ୍‌କାଳରେ ଦାନ ରୂପେ ପ୍ରାପ୍ତ ବାଳକ; ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର—3 An adopted son.

୪ । କୃତ୍ରିମ ପୁତ୍ର ବା ପାଳିତ ପୁତ୍ର=ଅନ୍ୟର ଗୁଣବନ୍ତ ପୁତ୍ରକୁ ପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାଳିଥିବା ପୁତ୍ର—4. A made son; another person's son affiliated to a person who becomes attached to him for his good qualities.

୫ । ଗୂଢ଼ୋତ୍ପନ୍ନ ବା ଗୂଢଜ=ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗୃହରେ ପର ପୁରୁଷ ସଂସର୍ଗରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବାଳକ—A son of concealed parentage.

୬ । ଅପବିଦ୍ଧ=ଜନ୍ମକଲ୍ପ ମାତାପିତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟ-ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ଓ ପାଳିତ ପୁତ୍ର—6. A son abandoned by his parents and brought up by a third person.

୭ । କାମାନ=ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—

7 A maid's son; a son born out of wedlock.

୮ । ସହୋଢ଼=ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ କନ୍ୟା ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ବିବାହ ପରେ ଜନ୍ମ କରିଥିବା ସନ୍ତାନ—8. A son conceived before but born after marriage.

୯ । କ୍ରୀତକ=ମାତାପିତାଙ୍କଠାରୁ କିଣି ନେଇ ପାଳିଥିବା ପୁତ୍ର—

9. Purchased son.

୧୦ । ପୌନର୍ଭବ=ସ୍ୱାମୀଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତା ବା ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଔରସରେ ଜାତ ପୁତ୍ର—10. Widow's son; a son of a widow or an abandoned wife.

୧୧ । ସ୍ୱୟଂ ଦତ୍ତ=ଯେ ନିଜେ ପିତାମାତାଙ୍କ ବିନାନୁମତିରେ ବା ଅବିଦ୍ୟମାନରେ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ଆପଣାକୁ ପୁତ୍ରରୂପେ ସମର୍ପଣ କରେ—11. Self-given son; a son who affiliates himself to a stranger.

୧୨ । ପାରଶବ, ପୌତ୍ର ବା ଦାସୀପୁତ୍ର=ଦ୍ୱିଜାତି ପିତାଙ୍କ ଔରସରେ ଶୂଦ୍ରାମାତା ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପୁତ୍ର—12. Concubine's son; a son of one's Śūdra mistress.

କଳି ଯୁଗରେ ୧୨ (ଔରସ) ଓ ୩ୟ (ଦତ୍ତକ) ପୁତ୍ର ବିଶ୍ରୁତ ଓ ଧନାଧିକାରୀ ଅଟନ୍ତି ।]

୨ । ପୁଂ ସନ୍ତାନ—2. Male child.

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନଠାରୁ ଗଣିତକର ପଞ୍ଚମ ସ୍ଥାନ—

3. (Astrology) The 5th mansion counted from the lagna in a persons horoscope.

୪ । ଜୀବ ଶାବକ; ଛୁଆ—

4. The young one of an animal (Apte)

୫ । ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ; ଆପଣାଠାରୁ ବୟସରେ ଅଳ୍ପ ସାନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସାଧାରଣ ବାଳକ ପ୍ରତି ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ବୋଧନ—4. A term of endearment used in addressing a person much younger than oneself (Apte).

୬ । (ସମାସରେ ଅନ୍ୟଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା ଶିଳାପୁତ୍ର; ଅସିପୁତ୍ର) କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର କ୍ଷୁଦ୍ରାବୟବ ବସ୍ତୁ—

6. Anything little or small of its kind (Apte).

ପୁତ୍ରଂଜୀବ—ସଂ. ବ—(ପୁତ୍ରଂ=ପୁତ୍ରକୁ+ଜୀବ ଧାତୁ+ଅ; ଏହା ସେବନ କଲେ ଗର୍ଭସଞ୍ଚାର ହେବାରୁ ଏହି ନାମ)—ପୁତ୍ରଜୀବ (ପୁତ୍ରଞ୍ଜୀବ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦେଖ)—Putrajība (See).
Putramjība

ପୁତ୍ରକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ପୁତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ପୁତ୍ର—
Putraka 1. Son.

ପୁତ୍ରିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । (ସମ୍ବୋଧନ) ପୁତ୍ରପରି ସ୍ନେହର ପାତ୍ର—
ପୁତ୍ରୀ } 2. A term of endearment used in respect of a person whom one looks upon as his son.

୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବା ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
A rogue; a cheat (Apte).

୪ । ପତଙ୍ଗକ; ଝିଙ୍କା—
4. Grass hopper; locust (Apte).

୫ । କଣ୍ଢେଇ—5. A doll; puppet (Apte).

୬ । ଶରଭ; ଅଷ୍ଟପଦୀ କାଳ୍ପନିକ ଜୀବବିଶେଷ—
6. A fabulous animal with 8 feet (Apte).

୭ । ଦୟା ବା କରୁଣାର ପାତ୍ର—
7 A pitiable person (Apte).

୮ । ଅଲକ୍ତକ ପଡ଼ିକା (ଝାଞ୍ଜେନ୍ତୁ)—8. A beaten cotton pad saturated with lac-dye.

ପୁତ୍ର କଷ୍ଟ—ସଂ. ବ—(ମ. ତ. ତ୍ସେ)—୧ । ପୁତ୍ରର ମରଣଜନିତ ଦୁଃଖ—
Putra kashta 1. Agony or sorrow due to the death of one's son.

ମାର ବଉଷର ଭିତରେ ମୃତଗଞ୍ଜ
ଉଜାଡ଼ି ଗଲ ଯାଇ ରହିବା ପୁତ୍ରକଷ୍ଟ—କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର-ମହାଭାରତ-କନ ।

୨ । ଅପୁତ୍ରକ ହେବାରୁ ମନରେ ଜାତ କଷ୍ଟ—
2. Grief due to a person being sonless.

୩ । ପୁତ୍ର ବିଚ୍ଛେଦ ଦୁଃଖ—
3. Pangs of separation from one's son.

ପୁଣା ବୋଲିବ ମନତ୍ରେଣ
ମୋର ଦୋଇଚ ପୁତ୍ରକଷ୍ଟ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ପୁତ୍ରକଷ୍ଟି—ବି. ବଣ—(ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ପୁତ୍ର କଷ୍ଟ+ଇନ୍)—
Putrakashti ଅପୁତ୍ରକ ହେବାରୁ ଦୁଃଖଭୋଗ କରୁଥିବା—
Grieved for want of a son.

ନିଜା କରୁଣ ଅର୍ଥେ ଲକ୍ଷ
ଥାଉନ୍ତୁ ହଲ ପତ୍ରକଷ୍ଟି—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁତ୍ରକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁତ୍ରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କନ୍ୟା—
Putrakā 2. Daughter.
୨ । ପୁତ୍ତଳକା; ପିତୁଳା; କଣ୍ଢେଇ—
2. Image; doll; idol.
୩ । ଅଲତା ପତ୍ର—
3. A sheet of lac-cotton.

ପୁତ୍ର କାମ(ମୀ)—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବ ବୁଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥ; ପୁତ୍ର+କାମ; ପୁତ୍ର+କାମ; Putra kāma(mī) +ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—ପୁତ୍ରାଭିଳାଷୀ; ପୁତ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ରକାମା } ସ୍ତ୍ରୀ ଦେବା ପାଇଁ ଯେ କାମନା କରେ—
ପୁତ୍ରକାମିନୀ } Wishing to be blessed with a son; desirous of having a son born to him

ପୁତ୍ର କାମନା—ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—ଆପଣାର ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିବା ପାଇଁ
Putra kāmanā ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଇଚ୍ଛା—A desire to be
(ପୁତ୍ରକାମ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) blessed with a son.

ପୁତ୍ରକୃତ୍—ସଂ. ବ—ଯୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—
Putrakṛut An adopted son (Apte).
(ପୁତ୍ରକୃତକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁତ୍ରଜଗ୍ଧୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁତ୍ର+ଅଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Putrajagdhī ପୁଅଖାଇ; ଯେ ଆପଣା ପିଲାଙ୍କୁ ଖାଇଯାଏ—An
(ପୁତ୍ରଦ୍ଘୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) unnatural mother who devours her own children (Apte).

ପୁତ୍ରଜୀବ—ସଂ. ବ—(ପୁତ୍ର+ଜୀବ ଧାତୁ+ଅ. ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପୁଅ ଜୀବଂ)—
Putrajīva (ଆୟୁର୍ବେଦ ମତେ ଏହା ଗର୍ଭଧାରକ ବା ପୁତ୍ରଜୀବର ସଂ. ନାମ—ଗର୍ଭକର, ଯଷ୍ଟ୍ୟପୁଷ୍ପ, ଅର୍ଥସାଧକ, ପୁତ୍ରଜୀବକ, ପୁତ୍ରଜୀବ, ପୁତ୍ରଂଜୀବ—
ଜିୟାପୁତା, ଜିୟାପୋତା
पितेजिया, जातापुत्रज, पूतजीव
ମ. ଜୀବନ୍ ପୁତ୍ରର
ତେ. କବର ଜୁବ୍; ଗର୍ଭ୍
ଗୁ. ପୁତ୍ରଜୀବ
ନାମରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ଔଷଧ ଥିବାରୁ)—ପୋଇଚ୍ଛଆ ଗଛ; ବକୁଳ ପତ୍ରପର ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଇଙ୍ଗୁଦୀ ଜାତୀୟ ପାଦପ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Callicarpa Arboria; Putranjiva Roxburghii, Nagera Putranjiba.
[ଦ୍ର—ଏହାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍ପ ଓ ଫଳ ହୁଏ । ଫଳ ପେଡ଼ିଲେ ଭେଲ ବାହାରେ ଓ ଏ ତେଲରେ ସାପ ଜଲାଯାଏ । କୋଳ ପାଚ ଶୁଖିଗଲେ କଳା ଓ ଝାଣ ହୁଏ ଏବଂ ଲୋକେ ଏହାକୁ ମାଳା ଗୁନ୍ଥି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଚୈତ୍ର ଓ ବୈଶାଖରେ ଏ ଗଛ ଫୁଲ ଧରେ । ଏ ଗଛର ଛାଲ, ପତ୍ର ଓ ବୀଜ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।

ଅମରକୋଷରେ ଇଙ୍ଗୁଦୀ ଓ ପୁତ୍ରଜୀବ ଗଛ ଏକ ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ଗୁରୁ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଗର୍ଭପ୍ରଦ, କଫଘ୍ନ, ବାତକାଶକ, ମଳମୂତ୍ର ନିଃସାରକ, ରୁକ୍ଷ ଓ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ।]

ପୁତ୍ରଦା—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁତ୍ର+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Putradā ୧ । ବନ୍ଧ୍ୟାକର୍କୋଟକୀ (ହି. ଶ.) ଅଷାଢୁଆ (ଲତା ଓ ଫଳ)—1. Memordiea Dioicicamale (creeper and fruit
୨ । ଲକ୍ଷ୍ମଣା କନ୍ଦ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
2. Lakshmaṇā kanda (See).
୩ । ଶ୍ୱେତ କଞ୍ଚକାରୀ (ହି. ଶ.)—
3. The white flowered Barleria (plant).
୪ । ଜୀବନ୍ତୀ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
4. Jībantī (See) (plant)

ପୁତ୍ର ଦାତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଦତ୍ର+ଦାତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ପୋଷ୍ଟି
Putradātā ଦେବତା ବା ମହାପୁରୁଷ ବରଦାନ ପ୍ରଭୃତି ଅପୁତ୍ରକ (ପୁତ୍ରଦ, ପୁତ୍ରପ୍ରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ଦଅନ୍ତି—
(ପୁତ୍ରଦାତ୍ରୀ; ପୁତ୍ରଦା; ପୁତ୍ରପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Bestowing a person with a son by one's boons.

ପୁତ୍ର ଦାତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ କଞ୍ଚକାରୀ—
Putra dātrī The white flowered Barleria.
ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁତ୍ରଦାତାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Putradātā.

ପୁତ୍ର ଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁତ୍ର+ଧର୍ମ)—ପିତା ମାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁତ୍ରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
Putra dharma Filial duty (Apte).

ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦି କ୍ରମ—ସଂ. ବ—ବଂଶରେ ପୁଅ, ନାତି, ଅଣନାତି ଓ ପଣନାତିଆଦି ଜନ୍ମିବାରୂପ ଧାରା—
Putrapautrādi krama Successive generations of sons, grandsons and great grandsons in a family.

ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦି କ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (କବାଲ୍‌ରେ ଲେଖାଯିବା ଭାଷା,
Putrapautrādi krame ସଂ. ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦ କ୍ରମେଣ)—
ବାପ ପରେ ପୁଅ, ପୁଅ ପରେ ନାତି ଓ ନାତି ପରେ ଅଣନାତି ଏହିପରି କ୍ରମରେ (ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବା)—
By heriditary succession.
(ଯଥା—ବକେୟା ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଆପଣ ମୁସୁର ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦ କ୍ରମେ ମାଲିକ ଓ ଦଖଲକାର ହେଲ, ହେବ, ହେଲେ ଓ ହେବେ ।)

ପୁତ୍ରପୌତ୍ରୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ପୁତ୍ର+ପୌତ୍ର+ଈୟ)—
Putrapautrīya ବଂଶାନୁକ୍ରମରେ ପ୍ରାପ୍ତ ବା ଚଳୁଥିବା—
Transmitted from father to son and from son to grandson and so forth; heriditary (Apte).

ପୁତ୍ର ବଧୂ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପୁଅର ସ୍ତ୍ରୀ; ବୋହୂ—
Putra badhū Daughter-in-law.

ପୁତ୍ରବାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୁତ୍ର+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା. ୧ବ)—
Putrabān ଯାହାର ପୁତ୍ର ଥାଏ—Having a son.
(ପୁତ୍ରବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁତ୍ର ଲାଭ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ନିଜର ପୁତ୍ର ଜନ୍ମହେବା—
Putra lābha Being blessed with a son.

ପୁତ୍ର ଶୋକ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ) - ୧ । ପୁତ୍ରର ମୃତ୍ୟୁଜନିତ ଶୋକ—
Putra śoka 1. Grief due to the death of one's son.
୨ । ପୁତ୍ରର ବିଚ୍ଛେଦ ଜନିତ ଶୋକ—2. Grief due to the separation from one's son.
(ଯଥା—ଦଶରଥ ପୁତ୍ର ଶୋକରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁତ୍ରଶୋକା—ବେ. ବ୍ରଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ; ସଂ. ପୁତ୍ର ଶୋକ+ଇନ୍)—
Putrasoki ପୁତ୍ରର ମୃତ୍ୟୁ ବା ବିଚ୍ଛେଦଜନିତ ଶୋକଦ୍ୱାରା ସନ୍ତପ୍ତ—
Sorrowing for the death of or separation from one's son.

ସେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଏମନ୍ତେ ପୁତ୍ରଶୋକା ହୋଇ
ମାଦ୍ର ମେଦ୍ରେ ନୋ ପଡ଼ନ୍ତା ଅଛ ନହି । ଭୁସଣ୍ଡି ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ

ପୁତ୍ରିକ—ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ପୁତ୍ର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. କ; ଇ ଆଗମ)—
Putrika ପୁତ୍ରଯୁକ୍ତ; ଯାହାର ପୁତ୍ର ହୋଇଅଛି; ପୁତ୍ରବାନ୍; ସପୁତ୍ର—(ପୁତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଅପୁତ୍ରିକ—ବିପରୀତ) Having a son.

ପୁତ୍ରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁତ୍ରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କନ୍ୟା; ଝିଅ—
Putrikā 1. Daughter.

ମୋହର ତ ପୁତ୍ର ପୁତ୍ରିକା କିଛି ନାହିଁ । ଭୁସଣ୍ଡି, ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨ । ଅପୁତ୍ରକ ପିତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଜନ୍ମ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିବାହରେ ଦତ୍ତ କନ୍ୟା—2. A daughter appointed by a sonless father to raise a male issue for him and given in marriage with that end in view

[ଦ୍ର—ଅପୁତ୍ରକ ପିତା ଆପଣା କନ୍ୟାର ଦୁଇ ଜନ୍ମିଲେ ସେ ଆପଣାର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେବ ବୋଲି ସଂକଳ୍ପ କର ଯେଉଁ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ତାକୁ ପୁତ୍ରିକା ବୋଲାଯାଏ ଓ ଉକ୍ତରୂପେ ମାତାମହଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ସନ୍ତାନକୁ ପୁତ୍ରିକାପୁତ୍ର ବୋଲାଯାଏ—ହିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବ ।]

୩ । ପୁତୁଳା; ଢଙ୍କେଇ—3. A doll; puppet.

୪ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଜରବାର ମଧ୍ୟରେ ଲାଳନପାଳନ ଦାସୀ—
4. A maid servant brought up in a harem from childhood and used as a concubine by the master.

୫ । ବଲୁଟ ମହୁମାଛୁ; ପୁତ୍କା—5. A small bee.

୬ । ହାଉଁଗଛର କୋମଳ ଲୋମବତ୍ ତନ୍ତୁ—6. The cotton or down of the Tamarisk (Apte).

୭ । ଅଖିର ପୁତୁଳା (ହି. ଶ)—
7. The pupil of the eye (Apte).

୮ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଛବି (ହି. ଶ)—
8. A picture or photo of a woman.

୯ । (ସମସ୍ତରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ଖଡ଼ୁ ପୁତ୍ରିକା, ଅସିପୁତ୍ରିକା)—କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର କ୍ଷୁଦ୍ରବସ୍ତୁ—
9 Any thing small or little of its kind (Apte).

ପୁତ୍ରିକା ପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଅସ୍ତ୍ରୀ ଭଳି; ପୁତ୍ରିକା+ପୁତ୍ର)—
Putrikā putra ୧ । (ପୁଂ.)(ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ)ଏହ କନ୍ୟାର ପୁତ୍ର ଜାତ (ଦତ୍ତକପୁତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେଲେ ସେ ମୋର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେବ ବୋଲି ସଂକଳ୍ପ କର ପିତା ଯେଉଁ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ସେହ କନ୍ୟାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ (ମନୁ. ୯।୧୨୭)—1. (Hindu law) The son of one's appointed daughter; a daughter's son who, by previous appointment, becomes the son of the sonless grandfather.

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) (ମ. ପ. ଲୋ) (ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ; ମିତାକ୍ଷରା, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ୨।୧୨୮) ଅପୁତ୍ରକ ପିତାର ପୁତ୍ରରୂପେ ଯେଉଁ କନ୍ୟା ବିବାହ ପରେ ପିତୃଗୃହକୁ ଫେର ଆସେ—2. A daughter who, being regarded as a son, returns to her father's house after her marriage. (Apte).

୩ । (ପୁଂ) ଦୌହିତ୍ର; କନ୍ୟାର ପୁତ୍ର—
3 Grandson; one's daughter's son (Apte).

ପୁତ୍ରିକା ପ୍ରସୂ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁତ୍ରିକା+ପ୍ର+ସୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Putrikā prasū ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ କେବଳ କନ୍ୟା ଜନ୍ମ କରେ; ଝିଅ-ବାଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A mother of daughters only (Apte).

ପୁତ୍ରିଣୀ—ସଂ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁତ୍ରିନ୍+ଈ)—ପୁତ୍ରୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Putrinī Feminine of Putrī.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପୁତ୍ରବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ପୁଆତୀ; ପୁଅର ମା—
1. A woman who is the mother of a son or sons.

୨ । ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ: ପରବୃତ୍ତୀସୂ ଲତା—
2. A parasitic plant.

ପୁତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପୁତ୍ର+ଇନ୍;୧ମା; ୧ବ)—୧ । ପୁତ୍ରବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
Putrī 1. A person having a son.

୨ । ପିତା—2. Father.

ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁତ୍ର+ଈ)—୩ । କନ୍ୟା; ଝିଅ—
3. Daughter.

୪ । ଦୁର୍ଗା—4. A name of Durgā (Apte).

ପୁତ୍ରି(ତ୍ରୀ)ୟ—ସଂ. ବ୍ରଣ (ପୁତ୍ର+ଇୟ, ଈୟ)—ପୁତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Putri(trī)ya Relating to a son; filial

ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (ପୁତ୍ର+ଇଷ୍ଟି=ଯାଗ)—ପୁତ୍ରକାମନା ପୂର୍ବକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯଜ୍ଞ—A vedic sacrifice performed for being blessed with a son or sons.
ପୁତ୍ରେଷ୍ଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁତ୍ର୍ୟ—ସଂ. ବ୍ରଣ (ପୁତ୍ର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ପୁତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Putrya Filial.

ପୁଥି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ପୁସ୍ତକ; ଭୁଲ. ବ. ପୁଂ ଥି)—୧ । ପୁସ୍ତକ—1. Book.
Puthi ୨ । ପୋଥି—2. Palmleaf manuscript.

ପୁଦ(ଦି)ନା—ବେ. ବ (ସଂ. ପୁତ୍ରଜା;ପୁଦନ; ଫା. ପୋଦନାହ୍)—ପୋଦନା ଶାଗ; ପୋଦନାଶାଗ; ଭୁଲସ୍ୟାଦବର୍ଗର ସୁଗନ୍ଧ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକବିଶେଷ—Marsh mint; Mentha Viridis; Mentha Arvenis; Mentha Sativa.
Puda(di)nā
ସଂ. ବର୍ହିଜନଜା, ପ୍ରୋତଜା, ଦୃଢନ, ଦୃଢଜା, ଶାକପୋତନ, ବାନ୍ଧୁଦାସ୍ତ, ସୁଗନ୍ଧପତ୍ର, ଅଜାଣ୍ଡିଦର
ପୁଦିନା, ପୁଦିନାଶାକ
ପୌଦିନାହ, ପୂଦିନା, ପୋଦିନା
ଗୁ. ପୋଦଜା
ତେ. ପୁଦନା

[ଦ୍ର—ଏହାର ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ଏବଂ ପରରୁ ପିପରମେଣ୍ଟ

ସ. ପୁଦିନା (peppermint) ଅର୍କ ଜାଅର ହୁଏ । ଏହା ଅରୁଚ ଓ ଅଜାର୍ଣ୍ଣନାଶକ ।
ଫା. ନୋଅନା; ଆ. ଦବା
ପୋଦ୍ନା, ପୋଦିନା, ପୁଦ୍ନା, ପୋଦନା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଶାକ ଅଛି ତାହାକୁ ପେପରମେଣ୍ଟ ପୁଦିନା (ହି. ପୁଦ୍ଦୀନାକାସତ୍= Peppermint or Mentha Piperita) ବୋଲ୍ଲପାଏ । ପୁଦିନାଜାତୀୟ ଶ୍ଲେଷ୍ମହରବର୍ଗିଷ୍ଠ ଶାଗକୁ ବୁଦିନା ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]
ପୁଦିନା ଲମ୍ବାଳଆ ଗୁଳ୍ମ; ଭୂଇଁରେ ୧ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ଓ ଦେଢ଼ ଅଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା ହୁଏ । ଯତ୍ନର ଅଗ ଦନ୍ତୁର ଓ ଦେହ ରୁକ୍ଷ । ଡାଳ ପୋତ ଲୋକେ ପୁଦିନା ଗଛ ଜଡାଇନ୍ତି । ପୁଦିନାର ଫଳ ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ; ପେପରମେଣ୍ଟ ପୋଦନାର ଶ୍ୱେତାର ଫୁଲ ହୁଏ ମାତ୍ର । ଏହା ରୁଚକର, ଅଜାର୍ଣ୍ଣନାଶକ, ମୁଖର ଜଡ଼ତାନାଶକ, କଫବାୟୁନିବାରକ, ବଲକର ଓ ବମନ ନିବାରକ । ଏହା ଏ ଦେଶର ଗଛ ନୁହେ ।]

ପୁଦ୍ଗଳ—ସଂ. ବ (ପୁତ୍=କୁତ୍ସିତ+ଗଲ୍ ଧାତୁ=ଗଳତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) — ୧ । ଆତ୍ମା—1. Soul.
Pudgala
୨ । ଦେହ—2. Body.
୩ । ପରମାଣୁ—3 Atom; molecule.
୪ । ଶିବ—4. Siba (Apte).
୫ । ଗନ୍ଧତୃଣ (ହି. ଶ.)—
5. Scented grass.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ସୁନ୍ଦର—1. Beautiful.
୨ । ସୁଶ୍ରୀକ—2 Handsome; lovely; elegant.

ପୁନ—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର ଡାକ କାମ—
Puna Name for calling Pūrṇṇachandra.
ଦେ. ଅ.—(ସଂ. ପୁନଃ) ପୁନଃ (ଦେଖ) Punaḥ (See)
ତେ ଯଦାକୁ ଗଙ୍ଗଦା ମାନ୍ଦି, ବୀପ ପ୍ରସନ୍ନ କରେଣା ଗେହ୍ନ,
ପୁନ ତ ଅର୍ଜ ଗରୁଡ ଗାନ୍ତି, କ ମୁତ ହେଁ ଦେ । ଉତ୍ତ. ଚିତେଜ୍ଜଣବଳ ୩,

ପୁନ ଉତ୍ପତ୍ତି—ଦେ. ବ.(ସଂ. ପୁନଃ+ଉତ୍ପତ୍ତି=ପୁନରୁତ୍ପତ୍ତି) —ପୁନରୁଦ୍ଭବ
Puna utpatti (ଦେଖ) Punarudbhaba (See).

ପୁନଃ—ସଂ. ଅ.—୧ । ପୁନର୍ବାର; ପୁନରପି—
Punaḥ 1. Again.
୨ । ଆଉ ଥରେ—2. Anew; once more.
୩ । ଏବ—3. And.
୪ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ—4. On the other hand.
୫ । ମଧ୍ୟ—5. Also.
୬ । କନ୍ତୁ—6. But (Apte).
୭ । ତାହାହେଉ—7. However (Apte).
୮ । ତଥାପି; ତେବେ ସୁଦ୍ଧା—
8. Still; nevertheless (Apte).
୯ । ଅଧିକନ୍ତୁ—9. Further; further more (Apte).
୧୦ । ଏହା ଛଡ଼ା—10. Besides (Apte).
୧୧ । ଅନନ୍ତର; ପରେ (ହି. ଶ)—11. Afterwards; then.

ପୁନଃ ପାକ—ସଂ. ବ.—ପୁନର୍ବାର ସିଦ୍ଧ କରିବା —
Punaḥ pāka Repeated or second time boiling.

ପୁନଃ ପୁନଃ—ସଂ. ଅ—ବାରମ୍ବାର; ଥରକୁ ଥର—
Punaḥ punaḥ Repeatedly; again and again; frequently.

ପୁନଃ ପୁନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବିହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୟାର ତୀର୍ଥ ନଦୀ ବିଶେଷ—
Punaḥ punā Name of a sacred river in Bihar near Gaya.
[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ଗୟା ପାଖେ ବହୁ ଯାଇଅଛି । ଏହା କୂଳରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ପିଣ୍ଡଦାନ କରନ୍ତି । ବର୍ଷାଋତୁ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଋତୁରେ ଏହାର ଗର୍ଭରେ ଜଳ ରହେ ନାହିଁ—ହି. ଶ) ।

ପୁନଃ ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବ—୧ । ବିଗିଡ଼ିଯିବାର ଶୋଧନ ବା ସଂସ୍କାର;
Punaḥ saṁskāra ସମ୍ମାର୍ଜନ—1. Repair; renovation.
୨ । ପତିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରାଇବା—
2. Conservation or purification of an ostracised person.
୩ । ପୁନର୍ବାର କରିବା ଉପନୟନାଦି ସଂସ୍କାର (ହି. ଶ)
3. Sacraments performed for a second time.

ପୁନଃ ସଙ୍ଗମ—ସଂ. ବ—୧ । ଆଉଥରେ ମିଳନ—
Punaḥ saṅgama 1. Reunion.
(ପୁନଃ ସନ୍ଧାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲିଭ ଯାଇଥିବା ଦ୍ୱୋମାଗ୍ନିକୁ ପୁଣି ଜଳାଇବା —2 Rekindling the sacred fire. when it has been extinguished (Apte)

ପୁନଃ ସମ୍ଭବ—ସଂ. ବ.—ପୁନର୍ଜନ୍ମ; ମୃତ୍ୟୁପରେ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ—
Punaḥ sambhaba Being born again; metempsychosis (Apte).

ପୁନ ପୁନ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. ପୁନଃ ପୁନଃ)—ବାରମ୍ବାର—
Puna puna Again and again.
ଦୁହ୍ନା ଜନ୍ମର ଜନ୍ମ ମୋର
ତରଣେ ପୁନ ପୁନ ପଡ଼ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପୁନମ୍ମୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Punamī Full moon day.
ପୁନବାଁସୀ (ପୁନ୍ନମ୍ମୀ, ପୁର୍ନମ୍ମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁନର ଜନମ—ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପୁନର୍ଜନ୍ମ)—
Punara janama ପୁନର୍ଜନ୍ମ (ଦେଖ)
Punarjanma (See)

ପୁନରପି—ସଂ. ଅ. (ପୁନଃ+ଅପି)—୧ । ପୁନର୍ବାର; ଆଉ ଥରେ—
Punarapi 1. Again; once more.
୨ । ପୁନଶ୍ଚ; ମଧ୍ୟ; ପୁଣି —2. Also.
୩ । ଏବଂ ମଧ୍ୟ—3. And also.
୪ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ—4. On the other hand (Apte)
୫ । ଏବ ଆଉଥରେ—5. And again.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁନରବାର—ଗ୍ରା. ଅ—ପୁନର୍ବାର (ଦେଖ)
Punarabāra Punarbāra (See)

ପୁନର ବଚ୍ଚର—ଗ୍ରା.ବ. (କଚରଆ)(ସ.ପୁନର୍ବିଚ୍ଚର)—ପୁନର୍ବିଚ୍ଚର (ଦେଖ)
Punara bicbāra Punarbichāra (See)

ପୁନରଏ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସ. ପୁନର୍ବାର)—ପୁନରସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Punarāe Punarāya (See).

ପୁନରାଗତ—ସ. ବଣ. (ପୁନଃ+ଆଗତ)—୧ । ଫେର୍ ଅସିଥିବା; ପ୍ରତ୍ୟା-
Punarāgata ଗତ—1. Returned; come back.
(ପୁନରାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଉ ଥରେ ଅସିଥିବା—
2. Coming again.

ପୁନରାଗମନ—ସ. ବ. (ପୁନଃ+ଆଗମନ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ; ପ୍ରତ୍ୟା-
Punarāgamana ବର୍ତ୍ତନ; ଲେଉଟା—1. Return; coming
(ପୁନରାଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ) back.
୨ । ପୁନର୍ବାର ଘଟିବା—2. Recurrence.
୩ । ଥରେ ମୃତ ହୋଇ ଆଉ ଥରେ ଜନ୍ମ ହେବା; ପୁନର୍ଜନ୍ମ—
3 Rebirth.

ପୁନରାଧାନ—ସ.ବ.(ପୁନଃ+ଆଧାନ)—ସ୍ଥାପିତ ହୋମାଗ୍ନିର ପୁନଃ ସ୍ଥାପନ
Punarādhāna Renewing the consecrated fire
(ପୁନରାଧେୟ, ପୁନରାହିତ—ବଣ) (Apte).

ପୁନରାବର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ. (ପୁନଃ+ଆବର୍ତ୍ତନ)—ପୁନରାଗମନ (ଦେଖ)
Punarābarttana Punarāgamana (See)
(ପୁନରାବର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁନରାବର୍ତ୍ତିତ—ସ. ବଣ. (ପୁନଃ+ଆବର୍ତ୍ତିତ)—୧ । ପୁନରାଗତ;
Punarābarttita ପ୍ରତ୍ୟାଗତ—1. Returned.
(ପୁନରାବର୍ତ୍ତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଉ ଥରେ ଘଟିବା—
2. Recurring

ପୁନରାବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବଣ. (ପୁନଃ+ଆ+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Punarābartti ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଗମନଶୀଳ—1. Returning;
(ପୁନରାବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) reverting.
(ପୁନରାବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଇହଲୋକକୁ ବାରଂବାର ଆଗମନଶୀଳ—
2. Coming to the world again and again; returning to mundane existence (Apte).

ପୁନରାବୃତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ପୁନଃ+ଆବୃତ୍ତ)—ପୁନରାବର୍ତ୍ତିତ (ଦେଖ)
Punarābṛutta Punarābarttita (See)
(ପୁନରାବୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁନରାବୃତ୍ତି—ସ. ବ. (ପୁନଃ+ଆବୃତ୍ତ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ; ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ—
Punarābṛutti 1. Return; turning or coming back.
୨ । ଆଉ ଥରେ ପଢ଼ିବା—
2. Reading again.
୩ । (ପାଠ ଆଦି) ପଇଟେଇବା—2. Getting by heart.
୪ । ପୁନର୍ବାର ବୋଲିବା—1. Recitation; repetition.
୫ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ—5. Rebirth (Apte).
୬ । କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥର ଆଉ ଏକ ସଂସ୍କରଣ—
6. Another edition of a book (Apte).
୭ । କଥିତ ବା ଲିଖିତ ବା ପଠିତ ବିଷୟର ପୁନର୍ବାର ଆଲୋଚନ
8. Revision (Apte).

ପୁନରସ୍ତ୍ର—ଦେ. ଅ.—(ସ. ପୁନର୍ବାର)—୧ । ପୁଣି; ପୁନର୍ବାର; ଫେର୍-
Punarāya 1. Again,
ପୁନରାୟ ୨ । ଅଧିକନ୍ତୁ—2. Moreover.
ଫେର୍, ଫୀଣା ୩ । ଆଉ ଥରେ— 3. Once again.

ପୁନରାୟାତ—ସ. ବଣ. (ପୁନଃ + ଆୟାତ)—ପୁନରାଗତ (ଦେଖ)
Punarāyāta Punarāgata (See)
(ପୁନରାୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁନରୁକ୍ତ—ସ. ବଣ. (ପୁନଃ + ଉକ୍ତ)—୧ । ଆଉ ଥରେ କଥିତ—
Punarukta 1. Spoken again; repeated.
୨ । ଅନାବଶ୍ୟକ ଓ ଅତିରିକ୍ତ—
2. Superfluous; unnecessary (Apte).

ପୁନରୁକ୍ତ ଜନ୍ମା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପୁନଃ + ଉକ୍ତ = କଥିତ + ଜନ୍ମନ୍ ଯାହାର
Punarukta janmā ୧ମା. ୧ବ; ଯେ ଥରେ ଜନ୍ମ ହେଲା ପରେ ଆଉଥରେ ଜନ୍ମ ହେଲା ବୋଲି ବୋଲା ଯାଏ)—
୧ । ଦ୍ୱିଜ; ବ୍ରାହ୍ମଣ—1. A twice-born; Brāhmaṇa.
୨ । ଅଣ୍ଡଜ—2. Oviparous animal.
୩ । ସର୍ପ—3 Serpent.
୪ । ସରୀସୃପ—4. Reptile; lizard.
୫ । ପକ୍ଷୀ—5. Bird.
୬ । ଚନ୍ଦ୍ର—6. Moon.

ପୁନରୁକ୍ତତା—ସ. ବ.—(କାବ୍ୟରେ) କଥିତ ବିଷୟକୁ ଆଉ ଥରେ
Punaruktatā କହିବା ରୂପ ରଚନା-ଦୋଷ—(a defect in composition) Tautology; superfluity in speech or writing.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶବ୍ଦ ଦୋଷରେ ଓ ଅର୍ଥ ଦୋଷରେ ଘଟେ ।]
ଶବ୍ଦଦୋଷର ଉଦାହରଣ—
ତମୋଦମ୍ଭର ଜଉଡେ ଭୁମ୍ଭ ଭଲ ସହୁ ଦେ
ଦମ୍ଭଦମ୍ଭ ଦୂର ଭେସନ ଫୁଲ ଶର ବହୁ ଦେ ।
ଭାମାଥ. ଚଦ୍ଦ୍ରାଗ ।
ଅର୍ଥଦୋଷର ଉଦାହରଣ—
ଜସ୍ୱ ନଦୀତୀର ଜଣ ଅଛତ ନର୍ଦ୍ଦନ
ଜସ୍ୱ ଉଥାଇ, କୌରବ ଗୌରବ ବର୍ଦ୍ଧନ
ବନୀଶ ସମରେ ଅଟ ପାଣ୍ଡବ ନରେ
ଜସ୍ୱ ଅରଦନ କର୍ଣ୍ଣ ନଦୀରଥୀ ଜସ୍ୱ !
ମଧୁସୂଦନ କବିବଧ—ବୁଲନଦେ, ଅଳଙ୍କାର ଚରଚ୍ଚାଣୀ ।

ପୁନରୁକ୍ତ ବଦାଭାସ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁନରୁକ୍ତବତ୍ + ଆଭାସ
Punarukta badābhāsa =ଆପାତତଃ ପ୍ରତୀତ ହେଉଁରେ)—
କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ପୁନରୁକ୍ତ ପରି ଜଣାଯାଉଥିବା କନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ପୁନରୁକ୍ତ ଦୋଷ ନ ଥିବା ରଚନା-ବିଶେଷ—(Rhetoric) A figure of speech; seeming tautology.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଉକ୍ତାକାର ଏକାର୍ଥବୋଧକ ଦୁଇ ବା ବହୁ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଶ୍ରୋତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ପୁନରୁକ୍ତ ପରି

Digitized by srujanika@gmail.com

ବୋଧ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ପୁନରୁକ୍ତ ପର ଜଣା ଯାଉଥିବା ବାକ୍ୟର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅର୍ଥ ଥାଏ ।]

ପୁନରୁକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ପୁନଃ+ଉକ୍ତି)—
Punarukti, ୧ । ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି; କଥିତ ବିଷୟକୁ ଆଉ ଥରେ କହିବା-
1. Repeating a thing once spoken; repetition.

୨ । କଥିତ ବିଷୟର ଆଉ ଥରେ ଅନାବଶ୍ୟକ କଥନ—
2. Tautology; superfluity.

ପୁନରୁକ୍ତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଥିତ ବିଷୟକୁ ଆଉ ଥରେ
Punarukti karibā କହିବା—1. To repeat a matter
ପୁନରୁକ୍ତି କରା already spoken
पुनरुक्ति करना ୨ । ବକ୍ତାଙ୍କ କଥାରେ (ଶ୍ରୋତା) ଜବାବ ଦେବା ବା ଆପତ୍ତି କରିବା—2 To object to the words spoken by the 1st speaker.

ପୁନରୁକ୍ତି ଦୋଷ—ଦେ. ବି—ରଚନାର ଦୋଷବିଶେଷ; ଗୋଟିଏ
Punarukti dosha ବିଷୟକୁ ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରକାଶ କରିବା ରୂପ ଦୋଷ—A defect in composition; viz, Tautology.

ପୁନରୁଜ୍ଜୀବନ—ସଂ. ବି—ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆଉ ଥରେ ଜଇଁ ଉଠିବା—
Punarujjībana Revival after death; resusciation.

ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ପୁନଶ୍ଚ ଜଇଁ ଉଠିବା—
Punarujjībita Revived after death; resusciated.
(ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁନରୁତ୍ଥାନ—ସଂ. ବି—(ପୁନଃ+ଉତ୍ଥାନ)—୧ । ଆଉ ଥରେ
Punarutthāna ଉଠିବା—1. Rising again.

୨ । ପୁନଶ୍ଚ ଜଇଁବା ବା ଆବିର୍ଭୂତ ହେବା
2. Resurrection; resusciation.

୩ । ପତନ ପରେ ପୁନଶ୍ଚ ଉତ୍ଥାନ—
3. Revival or rise after a fall.

ପୁନରୁତ୍ଥିତ—ସଂ. ବିଣ (ପୁନଃ+ଉତ୍ଥିତ)—ଆଉ ଥରେ ଉଠିଥିବା—
Punarutthita Risen up again; revived after a fall.

ପୁନରୁତ୍ପତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ପୁନଃ+ଉତ୍ପତ୍ତି)—
Punarutpatti ୧ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ—1. Metempsychosis.
(ପୁନରୁତ୍ପନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୁନଶ୍ଚ ଆବିର୍ଭାବ ହେବା—
2. Appering again.

ପୁନରୁତ୍ପାଦନ—ସଂ. ବି. (ପୁନଃ+ଉତ୍ପାଦନ)—
Punarutpādana ଆଉ ଥରେ ଜନ୍ମ କରିବା—
(ପୁନରୁତ୍ପାଦିତ—ବିଣ) Reproducing; reproduction.

ପୁନରୁଦ୍ଦୀପ୍ତତା—ସଂ. ବି. (ପୁନଃ+ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ+ତା)—ରଚନାରେ
Punaruddīptatā ରସଦୋଷବିଶେଷ; ଗୋଟିଏ ରସ ପୁନଃ ପୁନଃ କଥିତ ହେବା ଦୋଷ—
A defect in composition; repetition of the same sentiment in a composition.

[ଦ୍ର—ବଦଗ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାପଣିରେ କୃଷ୍ଣ ଓ ରାଧାଙ୍କର ବିପ୍ରଲମ୍ଭ ଶୃଙ୍ଗାର ବର୍ଣ୍ଣନା ପୁନଃ ପୁନଃ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହା ଏହି ଦୋଷରେ ଦୁଷ୍ଟ ।]

ପୁନରୁଦ୍ଭବ—ସଂ. ବି. (ପୁନଃ+ଉଦ୍ଭବ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପ୍ରସାରରେ
Punarudbhaba ପୁନର୍ବାର ଜନ୍ମ ହେବା—1 Revival;
(ପୁନରୁଦ୍ଭୂତ—ଅନ୍ୟରୂପ) rebirth; regeneration; transmigration; metempsychosis.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କଠିନ ପୀଡ଼ାରୁ ବା ବିପଦଜନକ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା—2. Recovery from the brink of death (e g. from dangerous illness).

ପୁନରୁପଗମ—ସଂ ବି. (ପୁନଃ+ଉପଗମ)—ଫେରି ଆସିବା—
Punarupagama Return (Apte)
(ପୁନରୁପଗତ—ବିଣ)

ପୁନରୁପୋଢ଼ା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁନଃ+ଉପୋଢ଼ା)—
Punarupordhā ପ୍ରଥମେ ବିବାହିତା ହେବା ପରେ ସେଇଁ ସ୍ତ୍ରୀର
(ପୁନରୂଢ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ବିବାହ ହୋଇଅଛି—
A woman married again (Apte).

ପୁନର୍ଗତି—ସଂ. ବି—୧ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ (ଦେଖ)
Punargati 1. Punarjanma See)
(ପୁନର୍ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 'ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧିତ
(ପୁନର୍ଗତ—ବିଣ) ଯାହା କି ପରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ । ଜନ୍ମାନ୍ତର ଗ୍ରହଣ ।

୨ । ଆଉ ଥରେ ଯିବା—2, Going again.

ପୁନର୍ଜନ୍ମ—ସଂ. ବି—ପୁନରୁଦ୍ଭବ (ଦେଖ
Punarjanma Punarudbhaba (See)

ପୁନର୍ଜାତ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ପୁନଃ+ଜାତ)—ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତ—
Punarjāta Born again.

ପୁନର୍ଦଖଲ—ଦେ. ବି—(କଚେରିଆ ଭାଷା; ସଂ. ପୁନଃ+ଆ. ଦଖଲ)—
Punardakhala ବେଦଖଲ ହୋଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଦାଲତଙ୍କ
ପୁନର୍ଦଖଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ମିଳିବା ଦଖଲ—Recovery of possession through a court of a property from which one has been dispossessed.

ପୁନର୍ଦାରକ୍ରିୟା—ସଂ. ବି—(ପୁନଃ+ଦାରକ୍ରିୟା)—ପୁରୁଷର ପ୍ରଥମ
Punardārakriyā ବିବାହ ପରେ ପୁନର୍ବାର ବିବାହ—
(ପୁନର୍ଦାର ଗ୍ରହଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Taking a second wife; marrying again in the case of a man.

ପୁନର୍ନବ—ସଂ. ବି—(ପୁନଃ+ନବ; ଯାହା କାଟି ପକାଇଲେ ପୁଣି
Punarnaba କଅଁଳେ) ନଖ—Finger-nail.
(ପୁନର୍ଣ୍ଣବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁନର୍ନବା—ସଂ. ବି—(ପୁନଃ+ନବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯାହାକୁ କାଟି ପକାଇଲେ
Punarnabā ପୁଣି କଅଁଳେ)—ପୂରୁଣିଶାଗ; ଶୋଥନାଶକ ବନ୍ଧୁଶାଗ
ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା ସମ୍ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ] ଲଭାଶାକ—The spreading
ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା, ଶ୍ୱେତମୂଳା, hogweed; Boerhagvia
କଠିଲ୍ଲି, ଚତୁଷ୍ପତ୍ରା, ବୃଶ୍ଚୀର, ସିତ- Diffusa; Procumbens
ବର୍ଷାଭୁ, ବର୍ଷାଙ୍ଗୀ, ବର୍ଷାଣ୍ଡୀ, ବିଶାଖ, Andirecta.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶଣିବାଟିକା, ପୃଥ୍ୱା, ଘନପତ୍ର, ଶୋଥଘ୍ନୀ, ଦୀର୍ଘପତ୍ରିକା
ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବା :— ରକ୍ତ ପତ୍ରିକା, ରକ୍ତକାଣ୍ଡା, ବର୍ଷକେତୁ, ବଷାତୁ, ରକ୍ତପୁଷ୍ପ, ଲୋହିତା, କ୍ରୁର, ମଣ୍ଡଳପତ୍ରିକା, ବକସ୍ପର୍, ବିଷଘ୍ନୀ, ସାରଣୀ, ଶୋଣପତ୍ର, ରୌମ, ପୁନର୍ଭବ, ନବ, ନବ୍ୟ ।

ନାଲ ପୁନର୍ନବା:—ନାଲପୁନର୍ନବା; ନାଲା, ଶ୍ୟାମା, ନାଲବର୍ଷାତୁ, ନାଲଜା, ପୁନ୍ୟା, ପୁନ୍ନେଶାକ୍

ସଂଠ, ଗଦହପୁରନୀ, ବିଶଖପରା

ମ. ଘେଷ୍ଟଲୀ
ତେ. ଅଡ଼କମ ମେଘା; ଗାଲଜେରୁ
ତା. ମୁକରତ୍ତେକରେ
ଗଞ୍ଜାମ. ଅଣ୍ଟକାପୋଡ଼ୀ
ଗୁ. ସାଟୋଡ଼ୀ
ଆ ଦନଲୁକା

[ଦ୍ର—ଏହାର ପଞ୍ଚ ଯୋଡ଼ ଯୋଡ଼ ଓ ମୋଟ । ତେର, ମତ୍ତ ଓ ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ, ନାଲ ଓ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ଏହା ତ୍ରିପ୍ରକାର ।

ସଂ. ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବାକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଶ୍ୱେତପୁରୁଣୀ ବା ଛେଡପୁରୁଣୀ ଓ ହିନ୍ଦରେ ବଷ ଖପର୍ ବଙ୍ଗଳାରେ ଶ୍ୱେତପୁନ୍ନେ କହନ୍ତି ।

ସଂ. ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବାକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ନାଲ ପୁରୁଣୀ ହିନ୍ଦରେ ସାଠ ଓ ଗଦହ୍ ପୁରୁନା ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ଗାଦାପୁନ୍ନେ କହନ୍ତି । ସଂ. ନାଲ ବା କୃଷ୍ଣ ପୁନର୍ନବାକୁ ପୁରୁଣୀ କହନ୍ତି । ଏ ଶାଗ ବର୍ଷାଦନେ ପଡ଼ିଆରେ ବହୁଳ ଭାବରେ ମାଡ଼ିଯାଏ ।

ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା ଶୋଥ, ବାୟୁ, ଗରଲ ଦୋଷ, କଫ, ପାଣ୍ଡୁରୋଗ, ଉଦରରୋଗ ଓ ବ୍ରଣ ନାଶକ । ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବା କଫ, ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟିନାଶକ । କୃଷ୍ଣପୁନର୍ନବା ରସାୟନ ଓ ହୃଦ୍ରୋଗ, ପାଣ୍ଡୁ, ଶୋଥ, ଶ୍ୱାସ, ବାଢ ଓ କଫନାଶକ—

ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।

ପୁରୁଣୀର ତେରକୁ ବାଟି ଉହାଁର ରସ ପିଇଲେ ଓ ଅଞ୍ଜନ କରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ନେତ୍ର ରୋଗ ଭଲ ହୁଏ । ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ଯୁକ୍ତ ଦିଥିରେ ଶ୍ୱେତପୁନ୍ନେ ତେର ଖୋଳଆଣି ଘରେ ରଖିଲେ ସର୍ପ ଭୟ ନବାଇଚ ହୁଏ ବୋଲି କଥିତ ଅଛି ।]

ପୁନର୍ବସୁ—ପୁ. ବ. (ପୁନଃ+ବସ୍ ଧାତୁ+ଉ; ପ୍ରାଣୀମାନେ ପୁନଃ ପୁନଃ ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତି)—୧ । (ଜ୍ୟୋଦ୍ଭିଷ) ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ୭ମ ନକ୍ଷତ୍ର—1. (astrology) The 7th of the lunar mansions.

[ଦ୍ର—ଏହା ଧନୁରାକୃତି ଓ ପଞ୍ଚତାରକାବିଶିଷ୍ଟ । ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବତା ଅଦିତି । ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମିତ୍ରବାନ୍, ଯତ୍ନଶୀଳ, ଦାତା ଓ ପ୍ରଭାପଶାଳୀ ହୁଅନ୍ତି । ନକ୍ଷତ୍ର ଭଲେ ନୋଟ (ଦେଖ)]

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu.

୩ । ଶିବ—Siba.

୪ । କାତ୍ୟାୟନ ମୁନିଙ୍କ ନାମାନ୍ତର—

4. A name of sage Kātyāyana.

ପୁନର୍ବାର—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ପୁନଃ+ଓ ବାର)—୧ । ପୁନରପି ପୁନଶ୍ଚ; ଆଉ ଥରେ—1. Once again.

୨ । ପୁଣି—2. Again.

ପୁନର୍ବିଚାର—ସଂ. ବ. (କଚରଆ)—୧ । ନଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଥିବା ବିଷୟର ଆଉ ଥରେ ବିଚାର—1 Review of judgment.

୨ । ସାନ୍ତ ବିଚାର—2. Revision or revival of a decided case

୩ । ଅପିଲ ବିଚାର—3. Hearing of an appeal.

ପୁନର୍ବିବାହ—ସଂ. ବ.—ମୃତଦାରର ବା ବିଧବାର ଦ୍ୱିତୀୟଥର ବିବାହ; ଦୁଇଥର ହେବା—Remarriage of a widow or widower.

ଦେ. ବ.—ଦ୍ୱିରାଗମନ ରୂପ ସଂସ୍କାର; ପିଲା କନ୍ୟା ଋତୁମତୀ ହେବା ପରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତ ମିଳନରୂପ ଉତ୍ସବ; ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର—The ceremony of consummation of marriage of a girl-bride after attaining puberty.

ପୁନର୍ବିଭା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁନର୍ବିବାହ)—ଗର୍ତ୍ତାଧାନ ବା ଦ୍ୱିରାଗମନ ରୂପ ସଂସ୍କାର; ପୁନର୍ବିବାହ; ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର—(ପୁନର୍ବିଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) The ceremony of consummation of marriage of a girl-wife after puberty.

ପୁନର୍ଭବ—ସଂ ବଣ. (ପୁନଃ+ଭୂ ଧାତୁ=ହେବା; ଜନ୍ମିବା+ଅ)—ପୁନର୍ବାର ଜାତ—Reborn.

(ପୁନର୍ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ ବ.—୧ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ—1. Rebirth.

୨ । ନଖ—2 The nails.

୩ । ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବା—

3. The red variety of hogweed.

ପୁନର୍ଭବୀ—ସଂ. ବ.—(ପୁନର୍ଭବ+ଈ)—ଜୀବାତ୍ମା; (ଯାହା ଜୀବର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅନ୍ୟ ଦେହରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୁଏ)—The sentient soul (existing again after the dissolution of one's body in another form).

ପୁନର୍ଭୂ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁନଃ+ଭୂ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—

ପୁନର୍ଭୂ ପରେ ବିବାହ ହେବା ପରେ ଆଉ ଥରେ ବିବାହ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ; ଅନ୍ୟପୂର୍ବା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବିଧବା ବା ସ୍ୱାମୀପରିତ୍ୟକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦୁଇଥର ବିବାହ ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman married a second time after her first marriage.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ତ୍ରିପ୍ରକାର—୧ । କ୍ଷତଯୋନି—ପତ୍ୟନ୍ତର ଗ୍ରାହିଣୀ (ବିଧବା), ୨ । ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତା ବିବାହ ସମ୍ପୃକ୍ତା ବିଧବା, ୩ । ବିଧବା ହୋଇ ବ୍ୟଭଚାରିଣୀ ହେଲେ ଗୁରୁଜନମାନେ ଦେବରାଦିଙ୍କୁ ଯେଉଁ ବିଧବାକୁ ବିଅନ୍ତି ।

ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନକୁ 'ପୌନର୍ଭବ' ବୋଲାଯାଏ, ପୁନଃ ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ପୁନର୍ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବ (ପୁନଃ+ଯାତ୍ରା)—୧ । ବାହୁଡ଼ିବା; ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—1. Returning.

୨ । ଆଉଥରେ ଯାତ୍ରା କରିବା—2. Restarting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୭ ରୁ ୧୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଭଦ୍ର' ବା ୭ ରୁ ୧୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହିପରି ଏ ସ୍ୱଳ୍ପାକ୍ଷରୀଙ୍କୁ ନ ମିଳନ୍ତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚଳିତ ବ୍ୟବହୃତ ୭ ବା ୧୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜାଯାଇ ପାରେ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଟ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଅଗୁଡା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ

ଶ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବାହୁଡ଼ା ଯାତ୍ରା—3. The return journey of Lord Jagannātha in the car.

ପୁନଶ୍ଚ—ସଂ. ଅ (ପୁନଃ+ଚ)—୧ । ପୁନରପି; ପୁଣି; ଫେର—
Punaścha 1. Again.

୨ । ଆଉଥରେ; ଦ୍ୱିତୀୟଥର—2. A second time.

ଶ । ପୁନଃ ପୁନଃ—3. Repeatedly.

୪ । ଏବଂ ମଧ୍ୟ—4. And also; and again.

ପୁନା—ଦେ. ବ. ୧ । (ପୂ°) ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦର ଡାକନାମ—
Punā 1. A name for calling Pūrṇṇānanda.

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାର ଡାକନାମ—
2 A name for calling Annapūrṇṇā.

ଶ । (କ୍ଲୀ) ବମ୍ବେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର—
3. Poona, a famous city of Bombay.

ପୁନାଗ(ଙ୍ଗ)—ଦେ. ବ—ପୁନ୍ନାଗ (ଦେଖ)
Punāga(ṅga) (ପୁନ୍ନାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Punnāga (See)

ପୁନାଙ୍ଗ ତେଲ—ଦେ. ବ—ପୁନ୍ନାଗ ମଞ୍ଜିକୁ ଯେଉଁ ବାହାର କରାଯିବା ତେଲ—Pinnay oil.
Punāṅga tela
ପୁନାଙ୍ଗେର ତେଲ (ପୁନାଙ୍ଗମାଲଯା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ତେଲ ସାଧ ଜାଳିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଘୋଡ଼ା ସାଆ ଉପରେ ଏହା ବୋଳିଲେ ଉପକାର ହୁଏ ।]

ପୁନାଙ୍ଗ ବରିଆ—ଦେ. ବ—ପୁନାଙ୍ଗ ବଳିତା ୧ (ଦେଖ)
Punāṅga bariā Punāṅga balitā 1 (See)

ପୁନାଙ୍ଗ ବ(ଶ)ଳିତା—ଦେ. ବ—୧ । ପୁନ୍ନାଗ ମଞ୍ଜି ଭିତରର ଶୁଖିଲା ଶସକୁ
Punāṅga ba(śa)litā ବାଟି କନାରେ ମୂଗଇ ସାଧପରି ବ୍ୟବହାର
(ପୁନାଙ୍ଗବଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରାଯିବା ବର୍ତ୍ତିକା—1 A ray containing the kernel of the seed of mast wood rolled into a wick and used for lighting purposes.

୨ । ପୁନ୍ନାଗ ତେଲରେ ବୁଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ବର୍ତ୍ତିକା—
2 A wick immersed in Pinnay oil.

ପୁନାଦି—ଗାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ଭିତିଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ;—
Punādi ଘାଟେଶ୍ୱର ମୂଳଦୁଆ—
The foundation of a compound-wall.

ପୁନି(ନୀ)—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାର ଡାକନାମ—
Puni(nī) Name for calling Annapūrṇṇā.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିଥି—
Full-moon day.

ପୁନିଆଁ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା) ପୁନେଇଁ (ଦେଖ)
Puniañ 1. Puneiñ (See)

ପୁନ୍ନି ୨ । (ସଂ. ପୁଣ୍ୟ) ପୁଣ୍ୟ—2. Piety.

ପୁନ୍ନ; ପୁନ୍ନ ଶ । ବ୍ରତାଦି ଉତ୍ସବ—3. Festival.

ପୁନ୍ନଅ
ପୁନ୍ନ୍ୟ
ପୁନ୍ନ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୪ । (ସଂ. ପୁଣ୍ୟାହ)—ପୁଣ୍ୟଦିବସ—
4. A sacred day; a day of piety.

ପୁନ୍ନାତ—ସଂ. ବଣ (ପୂ ଧାତୁ ଣିତ ପୁନ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Punīta ପବିତ୍ରୀକୃତ—Hallowed.

ପୁନେଇଁ—ଦେ. ବ—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ପୁରୁଷ ଓ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ନାମକ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଡାକିବା ନାମ—1. Names for calling Pūrṇṇachandra and Annapūrṇṇā.
Puneiñ
ପୁନିମ
ପୁନବାଁସି ୨ । (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
2. Fullmoon day.

(ପୁନମ୍ନି, ପୁନେଇ, ପୁନ୍ନଅଁ, ପୁନ୍ନେଁ, ପୁନ୍ନେଇଁ, ପୁନ୍ନିଁ, ପୁନ୍ନ୍ୟଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁନେଇଁ ଖାଇବା—ଦେ. କି—ବାହାଘର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିବା
Puneiñ khāibā ଜଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶ୍ୱଶୁର ଗୋଷ୍ଠି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦୋଳ, ଜୁମାର, ଗଣ୍ଡା ଓ ସ୍ନାନ) ରେ ଶ୍ୱଶୁରଘରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଜୋଇଁ ଯାଇ ଭୋଜନ କରିବା—(a soninlaw) To go to the father-in-law's house on invitation on four particular fullmoon days during the 1st year of marriage.

ପୁନେଇଁ ଖିଆ—ଦେ. ବ—ପୁନେଇ ଡାକରରେ ଶ୍ୱଶୁର ଘରକୁ ଯାଇଁ
Puneiñ khiā ଜୋଇଁକ ଭୋଜନ—The dinners given to a son-in-law on four particular full moon days during the 1st year of marriage.

ପୁନେଇଁ ଗୁନ୍ଦ—ଦେ. (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଚନ୍ଦ୍ର)—
Puneiñ chānda ୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଜହାର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର—
ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରଚାନ୍ଦ 1. The moon in its full on the full-
ବଦ୍ର moon night.

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ମନୋହର—
2. (a person) Beautiful like the full moon.

ପୁନେଇଁ ଡାକର—ଦେ. ବ—ବାହାଘର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିବା
Puneiñ ḍākarā ଶୁର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦୋଳ, ଜୁମାର, ଗଣ୍ଡା ଓ ଦେବସ୍ନାନ)ରେ ଶ୍ୱଶୁର ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଜୋଇଁକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—Invitation extended to a son-in-law on 4 particular fullmoon-days during the 1st year of marriage.
(ପୁନେଇ ଡକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁନେଇଁ ପରବ—ଦେ. ବ (ସମ୍ବଲର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ପୁଣ୍ୟ ଓ ପର୍ବ)—ବ୍ରତ ଓ
Puneiñ paraba ଉତ୍ସବାଦି—Fasts and festivals.
ପୁନ୍ୟୀପରବ ପରବତେମହାର (ପୁନେଇଁ ପର୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଽସନ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଳ	ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ପୁନ୍ନ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବିଣ (ସ. ପୂର୍ଣ୍ଣ)—ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Punna Full.

ପୁନ୍ନମୀ—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Punnamī The full moon day.

ପୁନ୍ନରକ—ସ. ବି (ପୁତ୍+ନରକ)—ପୁତ୍ର ନାମକ ନରକ, ଯେଉଁଠାରେ ଅପୁତ୍ରକ ଲୋକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରେ—
Punnaraka The part of hell reserved for the punishment of sonless persons.

ପୁନ୍ନାଗ—ସ. ବି (ପୁମସ୍=ଅଣ୍ଡିର୍+ନାଗ)—୧ । ପୁନାଙ୍ଗ; ପୋଙ୍ଗଙ୍ଗ (ଗଛ ଓ ଫଳ); ନାଗକେଶରବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଗର ସୁନ୍ଦର ଉରୁବିଶେଷ—
Punnāga (ସ. ପୁରୁଷ, ଭୃଙ୍ଗ, ପୁରୁଷାଖ୍ୟ, ରଜ୍ଜୁବୃକ୍ଷ, କେଶର, କାମୋଜ, ନାଗପୁଷ୍ପ, ଶୁଭ୍ରପୁଷ୍ପ, ଦେବବଲ୍ଲଭ ପୁନାଗ, ସୁଲତାନୀଚାମ୍ପା ସୁଲତାନାଚଂପା, ସୁରପୁନ ଓ. ଚିନ୍ନପୃ ତେ. ପୋନ୍ନଚେଟ୍ଟୁ, ପୋନପୁନାଗମ ମ. ନାଗଚମ୍ପା, ସୁରଙ୍ଗ
1. Mast wood; Alexandrian Laurel; Colophyllum Inophyllum; Rottleria Tinctoria.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର କାଠ ଦୃଢ଼ ନାଲି, ଭାର ତେମଡ଼ା ଓ ଗଣ୍ଠିଆ; ପତ୍ର ଖୁବ୍ ଚିକ୍କଣ ଓ ଶ୍ୟାମଳ; ବକଳ କୁଷ୍ଠାରୁ; ଫୁଲ ଗୁରୁପାଖୁଡ଼ିଆ, ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧ; ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ; ଫଳ ପାଚିଲେ ଦଲଦଆ; ଫଳର ସ୍ୱାଜ ଗୋଟାଳ ପର ଗୋଲ ଓ ଚାଦ୍ଦା ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଭିତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଗୋଟାଳପର ଶସ ବାହାରେ ସେ ଶସକୁ ପେଡ଼ିଲେ ତେଲ ବାହାରେ । ଏ ତେଲ ଗନ୍ଧାଏ ଓ ଏଥିରେ ସାପ ଜଳେ । ପୋଡ଼ା ଘାଆରେ ଏ ତେଲ ଲଗାଇଲେ ବିଶେଷ ଉପକାର ହୁଏ । ପୁନ୍ନାଗ ତେଲ ବାଉଗ୍ରେଗ ଓ ମେହଗ୍ରେଗର ଔଷଧ ଏବଂ ଏଥିର ତେଲ ପଶ୍ଚାଆର ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତରେ 'ପୁନ୍ନାଗ' ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ 'ଜୁରଅନା' ଗଛ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

୨ । ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—2 Chief amongst men (compared to an elephant).

ବନସ୍ପତହିଁ ବଯୋଗାଦ ଭକ୍ତ
ବଣିକୃତ ପୁନ୍ନାଗକୁ ବହୁତ ଥିଭଇ—ଉଣ୍ଡ· ବୈଦେଖୁଶବଳାସ ।

୩ । ଅଣ୍ଡିର୍ ସାପ—3. A male serpent.

୪ । ଅଣ୍ଡିର୍ ହାତୀ—4. A male elephant.

୫ । ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
5. Nāgakeśara (See).

୬ । ଶ୍ୱେତ କମଳ (ହି. ଶ)—6. White lotus.

୭ । ଜାଇଫଳ (ହି. ଶ)—7. Nutmeg.

ପୁପ୍ପୁଟ—ସଂ. ବି—ଘଣ୍ଟିକା ଏବଂ ଦାନ୍ତମୂଳର ରୋଗବିଶେଷ—
Pupphuṭa Name of a disease of the palate and gums (Apte).

ପୁପ୍ଫୁଲ—ସଂ. ବି—ଉଦରସ୍ଥ ବାୟୁ (ହି. ଶ.)—
Pupphula Wind inside the stomach; flatuncy.

ପୁପ୍ଫୁସ—ସଂ. ବି—୧ । ପଦ୍ମବୀଜକୋଷ (ହି. ଶ.)—
Pupphusa 1. The pericarp of lotus.

୨ । ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ (ହି. ଶ)—2. Lungs.

ପୁନ୍ନାଟ(ଡ଼)—ସଂ. ବି—୧ । ତରୁମର୍ଦ୍ଦ (ହି. ଶ) ଶୃଙ୍ଗୁଣ୍ଡା(ଗଛ)—
Punnāṭa(ṛḍa) 1. Cassia Tora tree).

୨ । କର୍ଣ୍ଣାଟକ ନିକଟସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ—
2. Name of a country near the Karnatic

୩ । ଦିଗମ୍ବର ଜୈନ ସଂପ୍ରଦାୟର ସଂଘବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
3. Name of a sect of Digambara Jainas.

ପୁମାନ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ପୁମସ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା ବହୁବ୍ରୀ ୧ ବଚନ; ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷାକରିବା+ଡ଼ମସ୍; ଯେ କୁଳରକ୍ଷା କରେ)
Pumān ୧ । ନର; ପୁରୁଷ—1 Man.

୨ । ଅଣ୍ଡିରପୁଅ; ପୁଂ; ପୁରୁଷ; ଅଣ୍ଡିର୍—2 Male.

୩ । ପୁଂଲିଙ୍ଗ—3, Masculine gender

ସଂ. ବିଣ—ଅଣ୍ଡିର୍—3. Masculine; male.

ପୁମାନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ପୁମାନ୍)—ପୁମାନ୍ (ଦେଖ)
Pumāna Pumān (See).

ସେ କେନ୍ଦ ମଝ୍ୟେ ଯେ ପୁମାନ
ଦୋଇଲ ଖାପୁରୁ ନାମ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ।

ପୁମ୍ବତ୍—ସ. ଅ—(ପୁଂ+ବତ୍)—ପୁରୁଷ ପର—
Pumbat Like man; masculine.

ସ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ପୁରୁଷର ଶକ୍ତି ବା ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
Masculine.

ପୁର୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଲୁଗା ବା ପତଳା ଓ ନରମ ଜିନିଷ ଚିରିବାର ଶବ୍ଦ—
Pur (ପୁରର୍, ପୁରୁର୍, ପୁରୁର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) The sound resembling that of tearing up a cloth.

ସଂ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ+ଅ) ପୁଃ (ଦେଖ)—Puḥ (See).

ପୁର୍‌ଥି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ସ ପୁରତଃ)—୧ । ପୁରତଃ;
Pur-thi ସାମନାରେ—1. In front.

୨ । ନିକଟକୁ—2. To; near,

ପୁର୍‌ନି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର). ବି—୧ । ପଦ୍ମଫୁଲ—
Pur-ni 1. Lotus.

୨ । (ସ ପୁନର୍ନବା) ପୁନର୍ନବା (ଦେଖ)—
2. Punarnabā (See).

ପୁର୍ ପୁର୍—ଦେ· ଅ.—୧ । ପୁର୍ (ଦେଖ)
Pur-pur 1. Pur (See).

(ପୁଟ୍‌ପୁରୁ— ଅନ୍ୟରୂପ.)

୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ଲୁଗା) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଛିଣ ଛିଣ ହୋଇ ଚିରି ଯାଇଥିବା—1. Worn out to shreds; ragged; tattered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର). ଅ.—ବହୁ ପରିମାଣରେ—
In great quantity.

ପୁର୍ ପୁରୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ). ବିଣ.—ଜୁସୁଆଁ ହୋଇଥିବା ଯେଉଁ
Pur-puriā ଧାନକୁ କୁଟିବା ପୂର୍ବରୁ ଖରରେ ଶୁଖାଇବା ଅବସ୍ଥାରେ
(ପରୁପୁରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉହାଁର ଉପର ପ୍ରସ୍ତୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଭାବରେ
ଶୁଖି ଯାଇଥାଏ—Par-boiled paddy of which
the skin has peeled off.

ପୁର୍ ରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ଭଲପୁର) ବି.—ମଇଁଷି ଛୁଆ—
Pur-rā The young of a buffalo.

ପୁର୍ ଲା(ଡ଼ା)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର. ବି.—ଛତଡା (ଦେଖ)
Pur-lā (rḍā) Chhachindā (See).

ପୁର (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଅଗ୍ରସର ହେବା—
Pura (root) To advance.

ପୁର—ସଂ ବି. (ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା+ଅ; ଯେଉଁସ୍ଥାନ ନାନାବିଧ ବସ୍ତୁ
Pura ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ ।)—୧ । ଅନ୍ତଃପୁର; ଅବରୋଧ—
1. Harem.

୨ । ରାଜଧାନୀ; ସହର; ନଗର—2. Town; city.

ଶସ୍ୟରତ୍ନପୁର ବଲ ବ ରୁର.
ଭରତମଲ୍ଲିକ – ଭରତୋତ୍ତ ଚମ୍ପୂ ଶ ଗୀତ.

୩ । ଦୁର୍ଗ—3. Castle; stronghold; fortress.

୪ । ବାସସ୍ଥାନ; ଆଲୟ; ଭବନ; ଗୃହ—
4. House; habitation; residence.

୫ । ରକ୍ଷିତ ନଗର – 5. Fortified or walled city.

୬ । ଶରୀର—6. Body.

୭ । କୋଠରୀ—7. Room; apartment.

୮ । ସ୍ଥାନ—8. Place.

୯ । ଆଧାର—9. Receptacle.

୧୦ । ପାଟଳୀ ପୁତ୍ର ନଗର; ଆଧୁନିକ ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ
ପାଟନାର ପୂର୍ବ ନାମ—10. The ancient name of
the modern town of Patna or Bankipur.

୧୧ । ପୁଷ୍ପର ଗର୍ଭ—11. The calyx of a flower.

୧୨ । ପତ୍ରର ଠୋଙ୍ଗା; ଚଉପଘା —
12. A cup made of leaves.

୧୩ । ଚର୍ମ—13. Skin.

୧୪ । ଉପର ମହଲାର ଘର, ଗୃହ ଉପରେ ନର୍ମିତ ଗୃହ—
14. A room on the upper story.

୧୫ । ନାଗର ମୁସ୍ତକ; ନାଗର ମୁଥା—
15 A sort of fragrant grass root.

୧୬ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ—16. Bdellium.

୧୭ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଗୁଳୁ—
17. The plant exuding bdellium.

ଚରକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସଙ୍ଗତ ସହଚରୀର ପୁର ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଡୋଇଛୁ ।
ରାଜ ବୈଦ୍ୟରାଜବଲ୍ଲଭ ।

୧୮ । ଅନ୍ତଃପୁର—
18, The female apartments (Apte)

୧୯ । ବେଶ୍ୟାଳୟ—19. A brothel (Apte).

୨୦ । ଭଣ୍ଡାର ଘର—20. A store house (Apte).

୨୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରାଶି (ହି. ଶ.) —
21. Astrological sign

୨୨ । କେଶଦୁଦୁରା (ହି. ଶ.); ପୀଇଁଝିଙ୍ଗୀ—
22. Yellow Barleria.

୨୩ । ରଙ୍ଗା, ନଳ (ହି. ଶ.)—23. Tube.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ପୁର) —୧ । ଗ୍ରାମ—1. Village.

[ଦ୍ର— ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମ ନାମ ପରେ ପୁର ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ବଳରାମପୁର, ନରସିଂହପୁର, ଗୋପାଳପୁର । ରାଜଧାନୀ ଓ ନଗର ନାମ ପରେ ମଧ୍ୟ ପୁର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ସୋନପୁର, ସମ୍ଭଲପୁର ।]

ପୁର ୨ । (ସଂ. ପୂର) ପିଠା ମଧ୍ୟରେ ଭରାଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
ପୁର 2. Stuffing of certain cakes; ground pulse put inside a cake, pudding or sandwich.

[ଦ୍ର—ଶସ୍ୟ ସିଝାର ଚୂନା; ଛେନାଗୁଡ଼, ନଡ଼ିଆକୋରା ଆଦିରେ ପୁର ଭିଆର ହୁଏ ।]

ପରତ ପର୍ତ ୩ । ବେଢ଼; ପରସ୍ତ; ସ୍ତୁପ—3. Fold; layer

ତତ୍ପର ସେହ ଗଲନ୍ତ ବାଳୁଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରବ ବାଳକ ଜନ—
ଭରତମଲ୍ଲିକ, ଦଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଥର; ବାର—4. Time.

(ଯଥା—ଦି'ପୁର ବଣ୍ଟା ଦ୍ୱଲଘା ।)

ଦେ. ଅ. (ସଂ. ପୁରତଃ)—ଆଗରେ—In front.

ବାରଣବୃଷା ବୃଷାଳ ଶାଳପୁରପୁର—ରାଜ. ବୈଦ୍ୟରାଜବଲ୍ଲଭ ।

ପୁର ଏଣ୍ଡୁରି—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଇଣ୍ଡୁରି ପିଠା ମଧ୍ୟରେ ପୁର ଭରା
Pura enḍuri ଯାଇଥାଏ—A steam boiled pudding
(ପୁର ଇଣ୍ଡୁରି—ଅନ୍ୟରୂପ) or sandwich with ground
pulse or sweets inside it.

ପୁରଃ—ସଂ. ଅ. (ସଂ. ପୁରସ୍)—୧ । ଅଗ୍ରତଃ ଆଗରେ; ସମ୍ମୁଖରେ—
Purah (ପଶ୍ଚାତ୍—ବିପରୀତ) 1. In front.

୨ । ପଶ୍ଚିମଦିଗରେ—2 In the west.

୩ । ପ୍ରଥମତଃ—3. Firstly.

୪ । ଏଥିପୂର୍ବେ; ପୂର୍ବକାଳରେ—4. Formerly; of old.

୫ । ପଛଆଡ଼ରେ—5. Behind.

୬ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ—6. Gone beyond; surpassed.

ପୁରଃଶରଣ—ପ୍ରା ବି. (ସଂ. ପୁରଶ୍ଚରଣର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୁରଶ୍ଚରଣ
Purahśaraṇa (ଦେଖ)—Puraścaraṇa (See)

ପୁରଃସର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୁରଃ=ଆଗରେ+ସୃ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା
Purahsara +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଅଗ୍ରସର; ଅଗ୍ରଗାମୀ—
(ପୁରଃସରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Advancing in front; going before.

୨ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—2. Preceding.

୩ । ଅଗ୍ରଣୀ—3. Foremost; pre-eminent (Apte).

ସଂ. ବି —୧ । ପୂର୍ବେବର୍ତ୍ତୀ ବା ପୂର୍ବଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Fore runner; harbinger.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପରିଚାଳକ; ନେତା—2. Leader.
୩ । ସଙ୍ଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସହଚର (ହି. ଶ.)—
3. Companion.
୪ । ଅଗ୍ରଗମନ (ହି. ଶ.)—4. Leading; lead.
୫ । ସଙ୍ଗ; ସାହଚର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ.)—5. Companionship.
ଫ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ପୂର୍ବକ—
1. Preceded by; attended with.
୨ । ସଙ୍ଗେ; ସହିତେ; ସହକାରେ—2 With; by.
(ଯଥା—ମୁଁ ବିନମ୍ର ପୁରଃସର ନିବେଦନ କରୁଅଛି ।)
୩ । ସମ୍ପର୍କବ୍ୟାଦ୍ୱାରରେ—3 Accompanied by

ପୁରଃସରଣ—ଫ. ବି. (ପୁରଃ + ସରଣ) — ଆଗେ ଆଗେ ଯିବା—
Purahsaraṇa — Going before a person.

ପୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର କରିବା; ବାସ କରିବା—
Pura karibā — To live; to exist
ଜଗତ ସମସ୍ତ ଜୀବଙ୍କର ପୁର — ଭାଗ. କୋଟ୍ୟବ୍ଜାଣ୍ଡନାୟକ ।

ପୁର ଜାକ(କେ)ର୍—ଦେ. ବି. (ଫ. ପୁରକା)—ମହିଁରେ ପୁର ଦଅ ଯାଇଥିବା କାକର୍‌ମିଠା—A ghee-boiled sandwich.
ଡାଲପୁରୀ **वेड़वाँ, डालपूरी**
(ପୁରୁକାକ[କେ]ର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁରକା ଦୁର—ଦେ. ଅ—୧ । ସ୍ତୁସ୍ତୁ ସ୍ତୁସ୍ତୁ; ପରସ୍ତୁକୁ ପରସ୍ତୁ—
Purakā pura — 1. In successive layers; layer after layer
(ପୁରକୁପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଥରକୁଥର; ବାରମ୍ବାର—2 Repeatedly.

ପୁର କୃତ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଘର କାମ; ଗୃହର ଜଡ୍ୟକର୍ମ ମାନ—
Pura kṛutya — Domestic duties.
ପୁରୁଣା ସମାଜ ଭଳେ ପୁରକୃତ୍ୟ ପ୍ରତିଲୁରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ —
ନବକଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

ପୁର ଜନ—ଫ. ବି. (ସ. ପ. ତ୍ପୁ)—ପୁରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଗରିକ;
Pura jana — —Townsman; citizen.

ପୁରଜା—ବୈଦେ. ବି—ପୁରୁଜା (ଦେଖ)
Purajā — Purujā (See)

ପୁରଜିତ୍—ଫ. ବି. (ପୁର=ଜିପୁର୍‌ପୁର + ଜ ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ଶିବଙ୍କର; ମହାଦେବ —1. Śiba.
ପୁରଦ୍ୱିଟ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁରଦ୍ }
୨ । ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ଜଣେ ରାଜା—
2 Name of a king of the Lunar race.
୩ । ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3 Name of a son of Kṛushṇa.

ପୁରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ପୁରଂ = ଦେହକୁ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଦେହକୁ ଜନ୍ମ କରେ)—୧ । ଆତ୍ମା—
Purañjana — 1. Soul.
୨ । ଜୀବାତ୍ମା—2. The living principle in an animal.
[ଦ୍ର—ଭାଗବତରେ ରୂପକ ଛଳରେ ଲେଖାଥଛି ଯେ ଦେହ ପୁର ଅଟେ, ଦେହର ନବଦ୍ୱାର ନବ ଛିଦ୍ର ଅଟେ । ଉର୍ଦ୍ଧ ଆତ୍ମାର ଅଟେ । ତହିଁମଧ୍ୟରେ ପୁରଞ୍ଜନ ନାମକ ଜୀବାତ୍ମା ବାସ କରେ— ହି ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୩ । ଜୀବନ—3. Life.
୪ । ଭାଗବତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନାମ—4. Name of a celebrated Brāhmaṇa described in Bhāgabata (Howells).

ପୁରଞ୍ଜୟ—ଫ. ବି—(ପୁରଂ = ଜିପୁର୍‌ପୁରକୁ + ଜ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Purañjaya — ୧ । ଶିବ (ତ୍ରିପୁର ନାଶକ)—1. Śiba.
୨ । (ପୁରଂ = ନଗରକୁ + ଜ ଧାତୁ + ଅ) ନଗର ବିଜୟୀ ବୀର—
2. A victor who subjugates or conquers a town.
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ବିକୁକ୍ଷି ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର କାକୁତ୍ସ୍ଥ ରାଜା—
3. Name of a king of the Solar dynasty.
[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଦେବତାମାନେ ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କଠାକୁ ଗଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁରଞ୍ଜୟ ରାଜାଙ୍କଠାକୁ ଯିବାକୁ କହିଲେ ଓ ପୁରଞ୍ଜୟଙ୍କୁ ବିଜୟ ବିଷୟ ଅର୍ପଣ କଲେ । ପୁରଞ୍ଜୟ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବୃଷରୂପ ଧାରଣ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ବୃଷରୂପ ଧାରଣ କରିବାରୁ ପୁରଞ୍ଜୟ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କକୁଦ (ଚୂଳ) ରେ ବସି ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ପୁରଞ୍ଜୟଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନାମ କାକୁତ୍ସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।]

ପୁରଞ୍ଜର—ଫ. ବି—(ପୁରଂ + ଜୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁକ୍ଷି; କାଖ-ସଜ୍ଜ —1. Arm pit.
Purañjara
୨ । ଉପବନ; ବଗିଚା—2. Garden.

ପୁରଟ—ଫ. ବି—ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—
Puraṭa — Gold.

ପୁରଣ—ଫ. ବି—(ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା + ଅନ)—ସମୁଦ୍ର—
Puraṇa — The ocean.
ଦେ. ବି—ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର ଭାକ ନାମ—
A name for calling Pūrṇṇachandra.
ଗାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—ପଦ୍ମ ଫୁଲ—Lotus (flower).

ପୁରତ—ଦେ. ଅ—(ଫ. ପୁରତଃ)—୧ । ଅଗ୍ରରେ; ସମ୍ମୁଖରେ—
Purata — 1. In front; before.
୨ । ନିକଟରେ—2. Near.
କଦର୍ଯ୍ୟ ଯଜ ପ୍ରସୂତା ପୁରତ
କହନ୍ତୁ ଯେ ପୁର୍ ନଗଲାଥ—ଭାଗ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜର୍ଯ.

ପୁରତଃ—ଫ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ପୁର + ତସ୍)—ଅଗ୍ରତଃ; ଆଗରେ—
Puratah — In front; before

ପୁରତତୀ—ଫ. ବି. (ପୁର = ନଗର + ତତ = ସ୍ଥାନ୍ + ଇନ୍; ଯାହା ନଗରର ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ)—୧ । ହାଟ—1 A fair; a market.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ; ପଲ୍ଲୀ—2. Hamlet; small village.
୩ । ନଗରୋପକଣ୍ଠସ୍ଥ ଗ୍ରାମ; ସହର ତଳର ଗ୍ରାମ—
3. A village in the outskirts of a town.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରତେ—ଦେ. ଅ. (ସ ପୁରତଃ)—ପୁରତଃ; ଆଗରେ; ସମ୍ମୁଖରେ—
Purate In front; before.
ବଡ଼ା ଜଲଧିରେ ବୁଡ଼ିବ ମୁଁ କେହୁ
ବତ୍ତ ଦେବ ପଙ୍ଗିଲାଙ୍କ ପୁରତେ, ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚଉତି.

ପୁର ତ୍ରାଣ—ସ. ବ. (ପୁର+ତ୍ରେ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ନଗରର ପାଚନ୍ଧି;
Pura trāṇa ଛଡ଼ଦଆଳ—Wall round a city; compound wall.

ପୁର ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁର+ଦ୍ୱାର)—୧। ନଗରର ଦ୍ୱାର; ଗୋପୁର—1. A city-gate.
୨। ଘରର ଦ୍ୱାର—2. The door or entrance of a house.
Pura dwāra

ପୁରଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବ.—(ପୁର=ନିପୁର+ଦ୍ୱିଷ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍; ପୁରଦ୍ୱିଷ ଶବ୍ଦ, ୧ମା ୧ ବ) ତ୍ରିପୁରାରି; ଶିବ—Śiba.
Puradwiṭ

ପୁର ନାରି—ସଂ. ବ.—ପୁର ସ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Pura nāri Purastrī (See).

ପୁରନ—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର). ବ.—ପୁରୁଣି (ଦେଖ)
Purani Puruṇi (See).

ପୁର ନିବେଶ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁର+ନିବେଶ)—ନଗରର ସ୍ଥାପନ—
Pura nibeśa The founding of a city (Apte).

ପୁରନ୍ଦର—ସଂ. ବ. (ପୁରଂ=ଅସୁର ପୁରକୁ+ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+ଅ) ୧। ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra
୨। ମହାଦେବ—2. Śiba.
୩। ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu
୪। (ପୁର=ଗୃହ) ଚୋର—4. Thief; robber.
୫। ଯେଉଁ ଚୋର ଘରେ ସିନ୍ଧ କାଟି ଚୋରି କରେ—5. House-breaker.
୬। ତକ୍କା; ତଇକାଠ—
6. Piper Chaba; a medicinal creeper.
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଲତା, ଏଥିର ଫଳ ପିପ୍ପଳୀ ପରି।]
୭। ମରିଚ (ହି. ଶ.)—1. Black pepper.
୮। ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. The 22nd asterism.
ସଂ. ବହୁ.—ବହୁ ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ (ବ୍ୟକ୍ତି)—The best amongst many.
(ଯଥା—ରସିକ ପୁରନ୍ଦର।)
ଦେ. ବ.—(ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନାୟ) ରାଜା—King.

ପୁରନ୍ଦର ଧର—ଦେ. ବ.—ଉଦୟାଚଳ (ଦେଖ)
Purandara dhara Udayāchaḷa (See)
ପୁରନ୍ଦର ଧର ବନ୍ଦର ସୁତ। ଅତ୍ରିନନ୍ଦ୍ୟ. ଦେବଦ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦି।

ପୁରନ୍ଦର ନୀଳ—ସଂ. ବ.—ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି—
Purandara nīḷa Sapphire.
ବିଜି ଦେଇ ପୁରନ୍ଦର ନୀଳ ବର ବାଳବାନସ୍ତ ଚମିର।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ: ଜଗୋସ୍ତରତ୍ନ. ଚ, ଗୀତ।

ପୁରନ୍ଦରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁରନ୍ଦର+ଆ)—ଗଙ୍ଗା—
Purandarā The Ganges.

ପୁରନ୍ଦରୀ—ଦେ. ବ୍ରୀ.—ପୁରନ୍ଦରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Purandarī Feminine of Purandara.
ବଧ ସୁଦତ୍ତ ସେ ପୁରତ୍ତ ଭାଟାକୁ ଟୋଇଟାରୁ—ଭୀ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

ପୁରନ୍ଧ୍ରି (ନ୍ଦ୍ରୀ)—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁରଂ=ଗୃହକୁ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧। କୁଳବତ୍ତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A respectable lady.
୨। ପତ୍ତିପୁତ୍ରବତ୍ତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman having her husband and children living.
୩। ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ; ଗୃହିଣୀ; ଘରଣୀ—
2. House wife; mistress of the house.
୪। ମାଇପୀଲୋକ; ସ୍ତ୍ରୀଜାତି; ସ୍ତ୍ରୀମାତ୍ର—
4. A woman in geneaal; a female.
Purandhri(ndrī)

ପୁରପାଳ—ସ. ବ (ପୁର=ନଗର+ପାଳ ଧାତୁ=ରକ୍ଷାକରିବା+ଅ)—୧। ନଗରପାଳ; ନଗରରକ୍ଷକ—1. A superintendent of the town police.
୨। ଗ୍ରାମରକ୍ଷକ; ଚଉକିଦାର—
2. A village watchman.
୩। (ପୁର=ଦେହ+ପାଳ)—ଜୀବନ—Life.
Purapāḷa

ପୁର ପିଠା—ଦେ. ବ (ସ. ପୁର+ପିଷ୍ଟକ)—ଯେଉଁ ପିଠା ମଧ୍ୟରେ ପୁର ବଥା ଯାଇଥାଏ—Sandwich containing layers of ground pulse or sweets.
Pura piṭhā

ପୁର ବଧୂ—ସ ବ—ପୁରସ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Pura badhū Purastrī (See)

ପୁରବାସୀ—ସ. ବ. ତ୍ରି (ପୁର+ବାସିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧। ନଗରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଗରିକ—1. Townsman; citizen.
(ପୁରବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨। ଗ୍ରାମବାସୀ—2. Villager.
୩। ଗୃହସ୍ଥ—3. Householder.
Purabāsī

ପୁରଭିତ୍—ସ. ବ (ପୁର+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ପୁରଭିଦ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ତ୍ରିପୁରାରି; ପୁରଞ୍ଜୟ; ମହାଦେବ—Śiba
Purabhit

ପୁର ମାର୍ଗ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ନଗରମଧ୍ୟସ୍ଥ ରାସ୍ତା ବା ଗଳି—The road or street of a town; city road.
Pura mārga

ପୁରରକ୍ଷ—ସ. ବ (ପୁର+ରକ୍ଷ ଧାତୁ+ଅ)—ପୁରପାଳ (ଦେଖ)
Pura rakṣa
ପୁରରକ୍ଷକ, ପୁରରକ୍ଷୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
Purapāḷa (See)

ପୁରରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ଭଲପୁର ଓ ଲରିଆ) ବ—ମଈଁଷିର ଅଣ୍ଡିରା ଛୁଆ—He-calf of a buffalo.
Purarā

ପୁରଶାସନ—ସ.ବ (ପୁର+ଶାସନ)—ପୁରଞ୍ଜୟ; ତ୍ରିପୁରାରି; ମହାଦେବ—Śiba.
Puraśāsana

ପୁରଶ୍ଚରଣ—ସ. ବ (ପୁରସ୍=ଆଗେ+ଚର୍ ଧାତୁ—ଆଚରଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—ପୁରଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ
Puraścaraṇa

Digitized by srujanika@gmail.com

ମନ୍ତ୍ରରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିବାପାଇଁ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ମନ୍ତ୍ରଜପ, ହୋମ, ତର୍ପଣ, ଅଭିଷେକ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଭୋଜନ ଏହି ପଞ୍ଚାଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ସାଧନା—
Fivefold worship of one's supreme Deity in order to attain perfection.

୨ । ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାର ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ରର ଜପ—
2. Repetition of a special mystic formula to attain perfection.

ପୁରଶ୍ଚଦ—ସଂ. ବି. (ପୁରଃ+ଛଦ୍ ଧାତୁ=ଘୋଡ଼ାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Puraschchada ୧ । ଦର୍ଭ; କୁଶ—1. The holy grass; Saccharum Cylindricum.

୨ । ସ୍ତନାଗ୍ର; ଚୂଚୁକ—
2. The nipple of the female breast.

ପୁରସ୍—ଅ. ଅ—ପୁରଃ (ଦେଖ)
Puras Purah (See)

ପୁର ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବି. (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପୁର+ସଂସ୍କାର)—
Pura saṁskāra ଦୁର୍ଗର ମରାମତ—
The repairing of a fort.

ପୁରସ୍କରଣ—ସଂ. ବି. (ପୁରଃ+କରଣ)—୧ । ପୂଜା କରିବା—
Puraskaraṇa 1. Worshipping.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି କରଣ—2. Perfecting.

୩ । ଆଗରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିବା—
3. Placing in front.

ପୁରସ୍କରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁରସ୍+କରଣୀୟ)—୧ । ସମ୍ମାନ ବା ଭକ୍ତି କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ସମ୍ମାନନୀୟ; ପୂଜନୀୟ—1. Deserving reverence or respect.

୨ । ପୁରସ୍କୃତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
2. Fit to be rewarded.

ପୁରସ୍କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁରଃ+କର୍ତ୍ତବ୍ୟ)—୧ । ସମ୍ମାନାନ୍ୱିତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—1. Fit to be respected or treated with deference.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
2. Fit to be completed.

୩ । ଆଗରେ ସ୍ଥାପିତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
3. Fit to be placed in front.

୪ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
4. Fit to be prepared or fitted out.

ପୁରସ୍କର୍ତ୍ତା—ପୁ. ବିଣ. (ପୁରସ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ୧ମା, ୧ବ.)—ଯେ ସମ୍ମାନ କରେ—One who honours or respects another.
Puraskarttā (ପୁରସ୍କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁରସ୍କାର—ପୁ. ବି. (ପୁରସ୍=ପ୍ରଥମେ; ସମ୍ମୁଖରେ+କାର)—
Puraskāra ୧ । ମାନ୍ୟ କରିବା; ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା; ସମାଦର—
1 Honour; respecting; treating with honour.

୨ । ଆଦର; ଅଭ୍ୟର୍ଥନା—2. Receiving with honour; welcoming; an address.

୩ । ପୂଜନ; ପୂଜା—3. Worshipping.

୪ । ବହୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକକୁ ଆଗେ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା—
4. Giving preference.

୫ । ଭେଟି ଦେବା—5. Act of presenting.

୬ । ଉପଢୌକନ; ଉପହାର—6. Present.

୭ । ଆଗରେ ଥୋଇବା—7. Laying before.

୮ । ଭରସା କରିବା; ଆଶା କରିବା—
8. Expecting; anticipating.

୯ । ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ—9. Attacking; assailing.

୧୦ । ସାଙ୍ଗ ବା ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା—10. Perfecting.

୧୧ । ସମାଧା କରିବା; ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—
11. Accomplishing; completing.

୧୨ । ପାଲିସ୍ ବା ମର୍ଦ୍ଦଣ କରିବା—12. Polishing.

୧୩ । ଉପର ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—13. Getting ready.

୧୪ । ସଜ୍ଜିତ କରିବା; ସଜାଇବା—
14. Arraying; arranging; putting in order.

୧୫ । ଅଭିଷେକ—
15. Installation; inauguration; initiation.

୧୬ । ବକସିସ୍; ପାରିତୋଷିକ—
16. Reward; honorarium; prize.

୧୭ । ପବିତ୍ର ଜଳ ଛିଞ୍ଚିବା—
17. Sprinkling with holy water.

୧୮ । ପାରିତୋଷିକ ଦେବା—
18. Rewarding; distributing a prize.

୧୯ । ସ୍ୱୀକାର—19. Promise; vow.

୨୦ । ଅଙ୍ଗୀକାର—20. Acknowledgment.

୨୧ । ସମ୍ମତି—21. Agreement; consenting.

୨୨ । ଅପବାଦ; ଦୋଷାରୋପ—
22. Accusation; calumny; vilification.

୨୩ । ଅଭିଯୋଗ—23. Charge.

୨୪ । ଅଭିଶାପ—24. Curse.

୨୫ । ରାଜକୀୟ ଦାନ—25. Royal gift; gratuity.

୨୬ । ଦାନ—26. Donation; gift.

୨୭ । ପଦୋନ୍ନତି, ଉନ୍ନତି—
27. Promotion; advancement.

୨୮ । ଆକ୍ରମଣ—28. Attacking (Apte).

୨୯ । ପବିତ୍ରୀକରଣ—29. Consecrating (Apte).

୩୦ । ସାଙ୍ଗରେ ଯିବା—
30. Accompanying; attending (Apte).

୩୧ । ଗ୍ରହଣ—31. Acceptance.

ପୁରସ୍କାର ବିତରଣ—ପୁ. ବ—ପାରିତୋଷିକ ଦେବା; ପ୍ରାଇଜ୍ ବାଣ୍ଟିବା—
Puraskāra bitaraṇa Distribution of prizes

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରସ୍କାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଆଦରରେ—
Puraskāre With much respeet.
ପୁରସ୍କାରେ ନେଇ ଦେଇଗଲ—ଉକ୍ତ. ପ୍ରେମସ୍ୱାଗତ୍ୟ ।

ପୁରସ୍କାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପୁରଃ+କାର୍ଯ୍ୟ)—ପୁରସ୍କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ଦେଖ)
Puraskārjya Puraskarttabya (See)

ପୁରସ୍କୃ (ଧାତୁ) —ସ—୧ । ଆଗରେ ରଖିବା—
Puraskṛu(root) To place before or in front (Apte).
୨ । ନେତା କରିବା—2. To make one's leader; to put at the head (Apte).
୩ । ସମ୍ମାନିତ କରିବା; ସମାଦର କରିବା—3. To honour.
୪ । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବା—
4. To hospitably receive; to welcome.
୫ । ଉପହାର ଦେବା; ପାରତୋଷିକ ଦେବା—
5. To give a present or reward.
୬ । ଛଳନାରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା—
6. To use as a pretext (Apte).

ପୁରସ୍କୃତ—ସ. ବିଣ. (ପୁରସ୍+କୃତ) —୧ । ସମାନିତ—
Puraskṛuta 1. Honoured; respected; revered.
(ପୁରସ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୂଜିତ—2. Worshipped; adored.
୩ । ସମ୍ପାଦିତ; ସମ୍ପନ୍ନ—3. Accomplished.
୪ । ପ୍ରସ୍ତୁତ—4. Prepared; gotready.
୫ । ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ଥାପିତ—5. Placed or laid before; presented; placed in front.
୬ । ସମ୍ମାର୍ଜିତ—6. Polished.
୭ । ଅଭିଷିକ୍ତ—
7 Sprinkled with holy water.
୮ । କୃତାଭିଷେକ —8. Initiated.
୯ । ପୁରସ୍କାରପ୍ରାପ୍ତ —9. Rewarded.
୧୦ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ—10. Promised.
୧୧ । ସମ୍ମତ; ସ୍ୱୀକୃତ—11. Agreed.
୧୨ । ଅପବାଦିତ—12. Calumniated.
୧୩ । ଅଭିଯୁକ୍ତ—13. Accused; charged.
୧୪ । ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—
14. Distressed or harassed by the enemy.
୧୫ । ପୂର୍ବରୁ ଚିନ୍ତିତ—15. Anticipated.
୧୬ । ଗୃହୀତ—16. Taken; accepted.
୧୭ । ଅବଲମ୍ବିତ—
17. Supported by; depending upon.
୧୮ । ଯାହାକୁ ବହୁତ ଦତ୍ତ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ—18. Rewarded
୧୯ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—19. Consecrated (Apte).
୨୦ । ସମାପ୍ତ; ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତୀକୃତ—20. Finished; made perfect or complete (Apte).
୨୧ । ନିଯୁକ୍ତ—21. Appointed (Apte).

ପୁରସ୍କ୍ରିୟା—ସ. ବ. (ପୁରସ୍+କ୍ରିୟା)—ପୁରସ୍କାର (ଦେଖ)
Puraskriya Puraskāra (See)

ପୁରସ୍ତମ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Purastama ୧ । ଶ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ର; ପୁରୀ ସହର—
ପରସୋତମ 1. The town of Puri
ଯାଉଛ ଅଜ ପୁରସ୍ତମକୁ ତେ । ଅଜ ପୁଅଙ୍କ ଗାଁଉ ।
୨ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
2. Name of calling a person named Purushottama

ପୁରସ୍ତନି—ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । ପୁରଆ; ପୁରୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to the town of Puri.
ପୁରସ୍ତନିଆ(ୟା)—ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁରସ୍ତମାଣୀ } ପୁଂ—୨ । ପୁରୀର ଅଧିବାସୀ—
ପୁରସ୍ତନିଆଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 2. Resident of Puri.
ପୁରସ୍ତନିୟାଣୀ }

ପୁରସ୍ତାତ୍—ସ. ଅ (ପୁରସ୍+ତାତ)—୧ । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ—
Purastāt 1. East--ward; in the east.
୨ । ପୂର୍ବେ; ପୂର୍ବ କାଳରେ; ଏଥି ପୂର୍ବେ—
2. Formerly; before; previously.
୩ । ପୁରା କାଳରେ—
3 In old times; in times gone by.
୪ । ପ୍ରଥମେ—
4. Originally; at first; in the beginning.
୫ । ଅଗ୍ର ଦେଶରେ; ଆଗେ; ସମ୍ମୁଖରେ—5. In front.

ପୁରସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପ)—୧ । ନଗର ବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Purastrī 1. A citizeness; a woman dwelling in a town.
୨ । ଗୃହିଣୀ—2. A dame; a matron; house-wife.
୩ । କୁଳ ନାସ୍ତି; ପତିତ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A caste woman
୪ । ଅନ୍ତଃପୁର ବାସିନୀ ନାସ୍ତି; କୁଳବଧୂ; ବୋଲୁ ଉଆସୁଣୀ—
4. A woman of the harem; a woman who does not come out of the public.

ପୁରସ୍ଥ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୁର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Purastha ୧ । ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ—1. Situated in front; standing in front.
(ପୁରସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଗୃହ ମଧ୍ୟସ୍ଥ—2. Situate inside the house.
୩ । ଘରେ ସବୁବେଳା ରହୁଥିବା—3. Staying at home.

ପୁରସ୍ଥାନୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସ ପୁର ଓ ସ୍ଥାନ)—
Purasthānī ପୁର ବା ରାଜଧାନୀରେ ସ୍ଥିତ ବା ଘଟିତ—
Happening or situated in a town or capital.
ବେଦ ଦୂନ ତାନ ଦୂନଙ୍କ ଧନୁ ଦୂନ
ହୋଇଅଛ ଯେ ଦଶାଧଙ୍କ ପୁରସ୍ଥାନୀ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ପୁରସ୍ଥାୟୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୁର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Purasthāyī ପୁରସ୍ଥ (ଦେଖ)—Purastha (See)
(ପୁରସ୍ଥାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରହର—ସ. ବ. (ପୁର=ତ୍ରିପୁର୍‌ପୁର+ହର=ସଂହାର)—କ
Purahara ମହାଦେବ —Śiba.

ପୁରହା—ସ. ବ. (ପୁର=ତ୍ରିପୁର+ହା ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍‌; ପୁରହନ୍‌ ଶବ୍ଦ
Purahā ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ମହାଦେବ—1. Śiba.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

ପୁରା—ସ. ଅ. (ପୁର୍‌ ଧାତୁ=ଅଗ୍ରସର ହେବା+ଅ+ଆ)—
Purā ୧ । ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ—1. Long ago; in ancient times.
୨ । ଏଥିପୂର୍ବେ; ପୂର୍ବକାଳରେ; ଆଗେ—
2. Formerly; once upon a time.
୩ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ପୂର୍ବେ—3. Lately; recently.
୪ । ଅଗ୍ରେ; ପ୍ରଥମେ—
4. At first; in the beginning.
୫ । ପରେ; ପଶ୍ଚାତ୍‌—5. Afterwards.
୬ । ପ୍ରଥମେ; ପହିଲେ—
6. At first; in the first place (Apte).
୭ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
7. Hitherto; up to the present time (Apte).
୮ । ଅନତିବିଳମ୍ବେ—
8. In a short time; soon; ere long (Apte).
ସ. ବ—୧ । ପୁରାଣ—1. Ancient history; legend.
୨ । ପୁରାବୃତ୍ତ; ଇତିହାସ—2. Annals; history.
୩ । ପୂର୍ବଦିଗ—3. The east.
୪ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—
4. The river Ganges Apte).
୫ । ଦୁର୍ଗ—5. Castle (Apte).
୬ । ସୁଗନ୍ଧିବିଶେଷ—
7 A kind of perfume (Apte).
ସ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରାଚୀନ; ଚିରନ୍ତନ—
1. Old; ancient; long past.
୨ । ଅତୀତ—2 Past; former.
୩ । ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନ ପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା—
3. Recent; late.
୪ । ଚିର; ଚିରନ୍ତନ—4. Long standing.
୫ । ନିକଟ; ସନ୍ନିହିତ—
5. Adjacent; near; proximate.
୬ । ଅନାଗତ—6. Future.
୭ । ଭୀରୁ—7. Timid.
୮ । ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତ—8. Near future.

ପୁରାକଥା—ସ. ବ.—(ପୁରା+କଥା)—୧ । ପ୍ରାଚୀନ କାହାଣୀ—
Purākathā 1. An old legend (Apte)
୨ । ପୁରାବୃତ୍ତ; ଇତିହାସ—2. History.

ପୁରାକଳ୍ପ—ସ. ବ. (ପୁରା+କଳ୍ପ)—୧ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସୃଷ୍ଟି—
Purā kalpa 1. A former creation (Apte).
୨ । ଅତୀତ ସମୟର କାହାଣୀ—
2. A story of the past (Apte).
୩ । ଅତୀତ ଯୁଗ—3. A former age (Apte).

ପୁରାକାଳ—ବି. ବ.—୧ । ପୁରାତନ କାଳ; ପ୍ରାଚୀନ ସମୟ—
Purākāla Ancient times; old days; yore.
୨ । ଅତୀତ କାଳ—2. Past.

ପୁରାକୃତ—ସ. ବିଣ.—ପୂର୍ବେ କରି ଯାଇଥିବା—
Purākṛuta Formerly done.
ସ. ବ.—ପୂର୍ବଜନ୍ମକୃତ କର୍ମଚୟ—
Actions done in a former life (Apte).

ପୁରାଗତ—ସ. ବିଣ. (ପୁରା+ଆଗତ)—୧ । ପୂର୍ବକାଳୀନ—
Purāgata 1. Of ancient times.
୨ । ପୂର୍ବକାଳରୁ ଆଗତ; ଅବଦ୍ୟମାନ କାଳରୁ ଚଳି ଆସୁଥିବା—
2. Obtaining or continuing from old times.

ପୁରାଣ—ସ. ବିଣ. (ପୁରା+ଖ୍ୟୁ. ଣ; ଯାହା ପୁରାକାଳରେ ଘଟିଥିଲା)
Purāṇa ୧ । ପୁରୁଣା; ଅତି ପ୍ରାଚୀନ; ପୁରାତନ—
1. Ancient; very old.
୨ । ଅନାଦି—2 Having no traceable beginning.
୩ । କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
3. Decayed; worn out (Apte)
ସ. ବ.—୧ । କାର୍ଷାପଣ; କାହାଣ; ୧୬ ପଣ କଉଡ଼ି ପରିମିତ ରୂପା ବା ମୁଦ୍ରା—1. One kāhāṇa or 16 pans or 1280 cowries; a coin or silver equal to one kahan or 1280 cowries
୨ । ଅତୀତ ଘଟଣା—
2. A past event or occurrence (Apte).
୩ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ବିବରଣ—3. A tale of the past; legendary history (Apte).
୪ । (ପୁରା=ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ+ସଂସ୍କୃତ ବା ଜାତ ଅର୍ଥେ. ନ; ସ. ପୁରାତନର ପ୍ରାକୃତ ଆକାର ପୁରାଣ)—ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି, ସମାଜ, ଧର୍ମ ଓ ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ଜନ୍ମ ଓ କ୍ରିୟା କଳାପାଦି ଅବଲମ୍ବନରେ ରଚିତ ଆଖ୍ୟାୟିକା; ବ୍ୟାସାଦି ମୁନିଗଣ ରଚିତ ସର୍ଗ (ସୃଷ୍ଟି), ପ୍ରତିସର୍ଗ (ପ୍ରଲୟ), ବଂଶ (ବଂଶ ବିସ୍ତାର); ମନ୍ୱନ୍ତର (ଯୁଗାଂଶ ବିସ୍ତାର) ଓ ବଂଶାନୁଚରିତ (ବଂଶର ଇତିହାସ)—ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣାକ୍ରାନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ପ୍ରାଚୀନ ଆଖ୍ୟାନ—
4. Mythology; Hindu legendary work by Byāsa and other sages dealing with creation, destruction, genealogy, the the different ages and family history of ancient times.

[ଦ୍ର—ବେଦର ସଂହିତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାମକ ଭାଗରେ ଅନେକ ରାଜା ଓ ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନାମ ଓ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହାକୁ ପୁରାଣ କୋଲ୍ଲସାଏ । ଏଭଳିକ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ନ ଥିଲା । କଳ୍ପ ବୈଦିକ ଯୁଗର ପରେ ବ୍ୟାସାଦି ମୁନିମାନେ ପୁରାଣମାନ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବେଦାର୍ଥ ସର୍ବଶେଷରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ପୁରାଣରେ ସ୍ଥାବର, ଜଙ୍ଗମ, ଦେବତା, ଅସୁର, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଯକ୍ଷ, ରାକ୍ଷସ ଓ ମନୁଷ୍ୟାଦିଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ସୃଷ୍ଟି ବିବରଣ, ବ୍ରହ୍ମର ସାକାରତା ଓ ନିରାକାରତା ବର୍ଣ୍ଣନ, କ୍ରିୟାଯୋଗ, ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱନିରୂପଣ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ, ପୁରାକାଳର ରାଜା-ମାନଙ୍କ ବଂଶାବଳୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆଦି ନାନା ବିଷୟ ବିଶେଷ-ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ପାଠ କଲେ ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ପରିଜ୍ଞାନ, ଜ୍ଞାନର ନିର୍ମଳତା ଓ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ ଜନ୍ମେ ।

ପୁରାଣମାନ ସାଧାରଣତଃ ୨ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା—

(କ) ମହାପୁରାଣ ଓ (ଖ) ଉପପୁରାଣ ।

(କ) ମହାପୁରାଣର ସଂଖ୍ୟା ୧୮ ଗୋଟି ଯଥା—

ନାମ	ଶ୍ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା	ପ୍ରଚାରକ ମୁନି	ପ୍ରଧାନ ବିଷୟ
୧—ବ୍ରହ୍ମ	୧୦୦୦୦	ବ୍ୟାସଶିଷ୍ୟ ଲୋମହର୍ଷଣ	ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ
୨—ପଦ୍ମ	୫୫୦୦୦	ଲୋମହର୍ଷଣ ସୁତ ଉଗ୍ରଶ୍ରବା	ସୃଷ୍ଟି ବର୍ଣ୍ଣନା
୩—ବିଷ୍ଣୁ	୨୩୦୦୦	ପରାଶର	ସୃଷ୍ଟିବୃତ୍ତାନ୍ତ ଓ ଇତିହାସ
୪—ଶିବ (ମତାନ୍ତରରେ ବାୟୁ)	୨୪୦୦୦	ସୂତ	ମହାଦେବ
୫—ଭାଗବତ	୧୮୦୦୦	ଶୁକ	ବିଷ୍ଣୁ
୬—ନାରଦୀୟ	୨୫୦୦୦	ନାରଦ	ବିଷ୍ଣୁ
୭—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ	୯୦୦୦	ମାର୍କଣ୍ଡେୟ	ଦୁର୍ଗା
୮—ଅଗ୍ନି	୧୫୪୦୦	ବ୍ୟାସଶିଷ୍ୟ ସୂତ	ଅବତାର ଓ ରାଜବଂଶାବଳୀ
୯ — ଭବିଷ୍ୟ	୧୪୫୦୦	ବ୍ୟାସ	ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଘଟଣା-ବଳୀ
୧୦—ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ	୧୮୦୦୦	ସୂତ	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ
୧୧ — ଲିଙ୍ଗ	୧୧୦୦୦	ସୂତ	ମହାଦେବ
୧୨—ବରାହ	୨୪୦୦୦	ବ୍ୟାସ	ବରାହ ଅବତାର
୧୩—ସ୍କନ୍ଦ	୮୧୧୦୦	ବ୍ୟାସ	ମହାଦେବ
୧୪—ବାମନ	୧୦୦୦୦	ବ୍ୟାସଶିଷ୍ୟ ଲୋମହର୍ଷଣ	ତ୍ରିବିକ୍ରମ ଓ ବାମନ ଅବତାର
୧୫—କୂର୍ମ	୧୭୦୦୦	ବ୍ୟାସ	ଚତୁର୍ବର୍ଗ
୧୬—ମତ୍ସ୍ୟ	୧୪୦୦୦	ବ୍ୟାସ	ସୃଷ୍ଟି ବର୍ଣ୍ଣନ
୧୭ — ଗରୁଡ଼	୧୯୦୦୦	ବ୍ୟାସ	ଗରୁଡ଼
୧୮—ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ	୧୨୦୦୦	ବ୍ୟାସ	ସୃଷ୍ଟିଠାରୁ ପ୍ରଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଲୋକଟି ପଢ଼ନ୍ତି । 'ମ' ଦ୍ୱୟଂ'ର' ଦ୍ୱୟଂ ଚୈବ 'ବ୍ର' ତ୍ରୟଂ 'ବ' ଚତୁଷ୍ଟୟଂ 'ଅ' 'ନା' 'କୃ' 'ସ୍କ' 'ପ' 'ଲି' 'ଗ୍ର' 'କ' ପୁରାଣାନ ବିଦୁର୍ଜ୍ଞାଃ ।

ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ବାୟୁ ପୁରାଣ (ଅନ୍ୟନାମ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ), ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ପୁରାଣ ସମସ୍ତ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ ପୁରାତନ । ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ତତ୍‌ପରେ ରଚିତ ଏବଂ ଭାଗବତ ସର୍ବଶେଷରେ ରଚିତ ।

(ଖ) ଉପପୁରାଣ ମଧ୍ୟ ୧୮ ଗୋଟି । ଯଥା—

(୧) ସନତ୍କୁମାର, (୨) ନରସିଂହ, (୩) ନାରଦ, (୪) ଶିବଧର୍ମ, (୫) ଦୁର୍ବାସା, (୬) ନାରସିଂହ, (୭) କପିଳ, (୮) ମାନବ, (୯) ଔଶନସ, (୧୦) ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ (୧୧) ବାରୁଣ, (୧୨) କାଳିକା, (୧୩) ମାହେଶ୍ୱର, (୧୪) ଶାମ୍ବ, (୧୫) ସୌର, (୧୬) ପରାଶର, (୧୭) ମାରୀଚ ଓ (୧୮) ଭାର୍ଗବ (ମତାନ୍ତରରେ ଦେବୀ ଭାଗବତ) ଏମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଅଭିନବ ପୁରାଣ ମିଳେ । ଯଥା— ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱର, ଶୁକ୍ର, ବଶିଷ୍ଠ, ଭାଗୁରି, ମରୁ, ବାୟୁ, ମାହେଶ, କଲ୍କି, ଶୈବ, ଆଦିତ୍ୟ, ଆଦ୍ୟ, ଶମ୍ବୁ, ବଶିଷ୍ଠ କୃତଲିଙ୍ଗ, ବିଷ୍ଣୁଧର୍ମୋତ୍ତର ବୃହଦ୍ଧର୍ମ, ଧର୍ମ, ଗୌତ୍ତି, ମାଲ, ଗଣେଶ, ଆତ୍ମ, ବିଷ୍ଣୁକେଶତ୍ତି, ଭାଗବତଭୂଷଣ, ଭାଗବତାମୃତ, ଭାଗବତାମୃତସାର, ମହାଭାଗବତ, କାଲୀ, ଦେବୀ ଓ ଭାସ୍କର, ପୁରୁଷୋତ୍ତମପ୍ରସାଦ ।

ପଦ୍ମପୁରାଣ ମତରେ ପୁରାଣସକଳ ତ୍ରିବିଧ—

୧ । ସାତ୍ତ୍ୱିକ ବା ମୋକ୍ଷଦ । ଯଥା—ବିଷ୍ଣୁ, ନାରଦ, ଭାଗବତ, ଗରୁଡ଼, ପଦ୍ମ ଓ ବରାହ ।

୨ । ରାଜସ ବା ସ୍ୱର୍ଗଦ । ଯଥା । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ, ମାର୍କଣ୍ଡ, ଭବିଷ୍ୟ, ବାମନ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ।

୩ । ତାମସ ବା ନରପ୍ରାପ୍ତି ହେତୁ । ଯଥା—ମତ୍ସ୍ୟ, କୂର୍ମ, ଲିଙ୍ଗ, ଶିବ, ସ୍କନ୍ଦ ଓ ଅଗ୍ନି ।

ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣରେ କୋଣାର୍କ, ପୁରୀ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ତୀର୍ଥମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଅଛି । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ଉତ୍କଳର ତୀର୍ଥ-ମାନଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣରେ ଭତ୍ତ୍ୱବଦ୍ୟା, ଜ୍ୟୋତିଷ, ସାମୁଦ୍ରିକ ଓ ଔଷଧ ବିଷୟ ଅଛି ।

ଭାଗବତ ମତରେ ପୁରାଣର ୧୦ ଟି ଲକ୍ଷଣ; ଯଥା—

ସର୍ଗ ବେସର୍ଗ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ହେଡ଼ ଯେ ମନ୍ୱନ୍ତର ସଂଜ୍ଞା।
ବଂଶାନୁଚରିତ ଯେ ସତ୍ୟା, ଆଶ୍ରୟ ବିଷୟ ବିଷୟ।
ଏ ଦଶ ଲକ୍ଷଣରେ ଯୁକ୍ତ, ବଡ଼ ପୁରାଣ ନାମେ ଖ୍ୟାତ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଚରିତ୍ର ।

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୁତି (ବେଦ) ସ୍ମୃତି (ମନୁସଂହିତା ଆଦି) ଓ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୁତି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ପୁରାଣ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାର ଜଣା । ପରନ୍ତୁ । ଶ୍ରୁତି, ସ୍ମୃତି ଓ ପୁରାଣରେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମତଭେଦ ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ ଶ୍ରୁତି ଓ ସ୍ମୃତିରେ ଲକ୍ଷିତ ବିଷୟ ଗ୍ରହଣୀୟ ଓ ଶ୍ରୁତି ଏବଂ ସ୍ମୃତିରେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମତ ଭେଦ ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ ଶ୍ରୁତିଲକ୍ଷିତ ବିଷୟ ଗ୍ରହଣୀୟ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଜାବା ଓ ବାଲୀ ଦ୍ୱୀପରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରି ଥିଲେ । ସେଠାରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ମିଳିଅଛି—

ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଅନୁକରଣରେ ଜୈନମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପୁରାଣ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଜୈନତୀର୍ଥଙ୍କରଙ୍କ ରଚିତ ୬୪ଟି ଜୈନ ପୁରାଣ ମିଳିଅଛି । ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ପୁରାଣର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉଦ୍ଭବ ଓ ନେପାଳର ବୌଦ୍ଧମାନେ ୯ଟି ପୁରାଣ ବା ନବତନ୍ତ୍ରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଯଥା—୧. ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣ, ୨. ଗଣ୍ଡବ୍ୟୂହ, ୩. ସମାଧିରାଜ, ୪. ଲଙ୍କାବତାର, ୫. ତଥାଗତ ଗୁହ୍ୟକ, ୬. ସଦ୍ଧର୍ମ ପୁଣ୍ଡରୀକ, ୭. ଲଳିତବିସ୍ତର, ୮. ସୁବର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା; ଓ ୯. ଦଶଭୂମୀଶ୍ୱର—ହି. ଶ. ।]

୫ । ଅଠର ସଙ୍ଖ୍ୟା (ହି. ଶ.)—5. The number 18.

୬ । ଶିବ (ହି. ଶ)—6. Śiba.

ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ପାରିବାରିକ କଲଙ୍କାଦ ବା ଗୂପ୍ତ କଥା—1 Family secrets or scandals of a person.

୨ । ଗାଳ ମନ୍ଦ—

2. Calling of evil names.

ପୁରାଣଗ—ସଂ. ବ—(ପୁରାଣ + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଅ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶ)—Purāṇaga 1 Brahmā.

୨ । ପୁରାଣ କଥକ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—

2. A reader of the Purāṇas.

ପୁରାଣ ଘୃତ—ସଂ. ବ—ପୁରୁଣା ଘିଅ (ଦେଖ)—Purāṇa ghṛuta Puruṇā ghia (See)

ପୁରାଣ ପଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ଆଗରେ ଯେ ପୁରାଣ ପାଠ କରନ୍ତି—Purāṇa paṇḍā A reader of Purāṇas.

(ଯଥା—ଘୋଡ଼ା ଘାସ ନ ଖାଇଲେ ପୁରାଣ ପଣ୍ଡାର ଦୋଷ ।)

ପୁରାଣ ପୁରୁଷ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—Purāṇa purusha 1. Bishṇu.

୨ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—2. God.

୩ । ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—3. An old man (Apte).

ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ—ପୁରାଣ ଆଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବା ଖ୍ୟାତ—Purāṇa prasiddha Celebrated in the legends.

ପୁରାଣ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ପୁରାଣ ପାଠ କରିବା ନମନ୍ତେ ପୋଥିକୁ ଫିଟାଇବା—Purāṇa phiṭā(ṭe)ibā 1. To open the Purāṇas to read. (ପୁରାଣ ଫିଟିବା—ବିଶେଷରୂପ)

୨ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବା ନମନ୍ତେ ପୁରାଣ ପୋଥି ଖୋଲିବା—2. To open the Purāṇa to give prescriptions or opinions for expiations.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୁବାକ୍ୟରେ ଗାଳ ଦେବା—

3. (fig) To call names.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପାରିବାରିକ ବହୁ ଛିଦ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିବା—

4. To speak out the family secrets of a person.

ପୁରାଣ ବୈରାଗ୍ୟ—ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) (ଭୁଲ. ପୋଖଉ ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଶ୍ମଶାନ ବୈରାଗ୍ୟ)—Purāṇa bairāgya ପୁରାଣ ଶ୍ରବଣ କରିବା ପରେ କ୍ଷଣକାଳ ପାଇଁ ମନରେ ଯେଉଁ ବୈରାଗ୍ୟ ଉଦସ୍ଥ ହୁଏ—Distaste for wordly vanities while listening to a Purāṇa recitation.

ପୁରାଣାନ୍ତ—ସଂ ବ ଯମ—Purāṇānta An epithet of Jama, the Hindu God of death (Apte)

ପୁରାଣୋକ୍ତ—ସଂ. ବିଶ—(ଷଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରାଣ+ଉକ୍ତ)—Purāṇokta ପୁରାଣରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା—Laid down or described in the mythologies.

ପୁରା ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ—୧ । ଇତିହାସ—Purā tattwa 1. History.

(ପୁରାତଥ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୁରାଣ—

2 The Purāṇas legends.

୩ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ—

3. Knowledge about the events of the past; archaeology.

ପୁରା ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍—ସଂ. ବିଶ—ପୁରାବିତ୍ (ଦେଖ)—Purātattwabit Purābit (See)

ପୁରାତନ—ସଂ. ବିଶ—(ପୁର୍+ତ୍ରାର୍ଥେ. ତନ)—୧ । ପ୍ରାଚୀନ; ବୃଦ୍ଧ—Purātana 1. Old; aged.

(ପୁରାତନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ—2 Ancient.

୩ । ଅନାଦ୍ୟ—

3. Existing from time immemorial.

ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—1 Bishṇu.

୨ । ପ୍ରାଚୀନ କାହାଣୀ—

2 An ancient story (Apte)

ପୁରାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ନଗର ରକ୍ଷକ—Purādhyaksha 1. Governor of a city; mayor!

୨ । କଞ୍ଚୁକୀ, ଅନ୍ତଃପୁର ରକ୍ଷକ—

2. A watchman of the harem.

ପୁରାନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ—(ଭୁଲ. ହି. ପୁରାନ୍)—ପୁରାଣ (ଦେଖ)—Purān Purāṇa (See)

ପୁରାନ୍ତକ—ସଂ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁର=ତ୍ରିପୁର+ଅନ୍ତକ)—ଶିବ—Purāntaka Śiba.

ପୁରାବିତ୍—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ପୁରା+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କ୍ୱିପ୍; ପୁରା-ବିଦ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପୁରାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍; ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ତଥ୍ୟ ଜାଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Purābit 1. Archaeologist.

୨ । ଇତିହାସବେତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତି—2. A historian.

ପୁରାବିଦ—ଦେ ବ. (ସଂ. ପୁରାବିଦ୍)—ପୁରାବିତ୍ (ଦେଖ)—Purābida Purābit (See)

କଲ ପ୍ରବେଶ ଉପଷଣେ
ବୋଲନ୍ତୁ ପୁରାବିଦ ଜନେ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭକ୍ତଚତ ।

ପୁରାବୃତ୍ତ—ସଂ. ବ. (ପୁର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ=ଘଟିବା+ତ)—Purābṛutta ୧ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ଇତିହାସ—1. History.

୨ । ପୁରାଣ—2. Legend; mythology; an account of past events,

ସଂ. ବିଶ—୧ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଘଟିଥିବା—

1. Occurring in ancient times (Apte).

୨ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

2. Relating to the past (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ପ୍ରାଚୀ; ପୁରାତନ—3. Ancient; old (Apte).

ପୁରର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତ୍ରିପୁରଶତ୍ରୁ; ମହାଦେବ—
Purāri Śiba.

ପୁରସାହ—ସଂ. ବ. (ପୁର=ଶତ୍ରୁପୁର+ସହ୍ ଧାତୁ=ପରାଭବ କରିବା+ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ର—Indra.
Purāsāha

ପୁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂରକା)—୧ । ଲୁଚି; ଘିଅରେ ଭଜା ଦୋଇଥିବା ଅଣ୍ଟାର ପିଠା—1. A roll of flour fried in ghee.
Puri

୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ନାମ—2. Name for calling a person named Purushottama.

୩ । ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. A title added to the names of a sect of Dasanāmi Sannyāsis.

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କାକର ପିଠା—
A kind of sweet fried cake.

ସଂ. ବ—୧ । ସହର; ନଗର—1. Town; city (Apte).

୨ । ନଦୀ—2. River (Apte),

୩ । ରାଜା—3. A King (Apte).

ପୁରିଆ—ଦେ. ବ—(ଅନାଦରାର୍ଥ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ନାମ—Name for calling a person named Purushottama.
Puriā

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପୁରୀ ସହର ବା ଜିଲ୍ଲାର ଅଧିବାସୀ—
1. Inhabitant of Puri District or town.

୨ । ପୋରିଆ (ଦେଖ)—2. Poriā (See).

ପୁରି ତରକାରି—ଦେ. ବ. (ସହଚର) (ସଂ. ପୂରିକା+ଫା. ତରକାରି); ପୁରି ସଙ୍ଗେ ଖିଆଯିବା ତିଅଣ—ଲୁଚୀତରକାରୀ **ପୂରୀଶାଗ** Flour-roll and curry.
Puri tarakāri

ପୁରି ମିଠେଇ—ଦେ. ବ. (ସହଚର ଶବ୍ଦ) (ସଂ. ପୂରିକା ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ)—(ସାଧାରଣତଃ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—Sweetmeats.
Puri mithei
ଲୁଚୀସନ୍ଦେଶ **ପୂରୀମଠାଇଁ** (ପୁରଲଡୁ(ଡ୍ଡୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁରିହା—ଦେ. ବିଣ—ପୋରିଆ (ଦେଖ)
Purihā Poriā (See)

ପୁରୀ—ସଂ. ବ. (ପୁର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ନଗର; ନଗରୀ—
Purī 1. Town.

୨ । ବାସସ୍ଥାନ; ଭବନ; ଗୃହ—2. House; habitation.

୩ । ଦେହ; ଶରୀର—3. Body.

୪ । ପ୍ରାସାଦ—4. Palace; building.

୫ । ଦୁର୍ଗ—5. Stronghold (Apte).

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୀ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର; ପୁରୀ ସହର ଓ ଜିଲ୍ଲା—1. The district and town of Puri on the Orissa coast.

୨ । ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—
2. A title of Daśanāmī Sannyāsis.

୩ । ପୁରୁ (ଦେଖ)—3 Puri (See)

ପୁରୀ ନଷ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୁରୀ ଓ ନଷ୍ଟରୁ)—
Purī nashta karibā ୧ । ଅପଣାର ଅସଦାଚରଣ ବା ପୁରୀ ନଷ୍ଟକରା ପାପାଚରଣଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଅପବିତ୍ର କରିବା—
ପୁରୀ ବିଗାଡ଼ନା 1. To defile a place; to desecrate a place by one's sins.
ପୁରୀ ନାଶ କରିବା, ପୁରୀ ବଗାଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ ବା ଜଘନ୍ୟାଚରଣ-ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମନ୍ଦ ପଥଆଡ଼କୁ ନେବା—2. To spoil a whole locality by one's bad example.
ପୁରୀ ନଷ୍ଟ ହେବା, ପୁରୀ ନାଶ ହେବା, ପୁରୀ ବଗିଡ଼ିବା } ବିଶେଷ୍ୟରୂପ

ପୁରୀପାଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୨।୩ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବେ ପୁରୀରୁ ଯାଇ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରିଥିବା କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A name by which some Brāhmaṇas who have settled in the Vizag district for 2 or 3 centuries after migrating from Puri, are known.
Puripāṇḍā

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ବର୍ଷ ତଳେ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସିଥିଲେ । ବୋଧ ହୁଏ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଏହି କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଇଥିଲେ । ସେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ୨୦।୨୫ ଘର ଅଛନ୍ତି । ଏବେ ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଆଦୌ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, କେବଳ କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କଥା କହନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ବେଶଭୂଷା ଠିକ୍ ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କ ବେଶ ଭୂଷା ପରି, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କୁ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣାର ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ପୁରୀପାଣ୍ଡା ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭଲ, ନିଜ ନିଜ ପରିବାରର ବିବାହ, ବ୍ରତ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକ ଏମାନେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର କମା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାନ୍ତି ।]

ପୁରୀ ମୋହ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁରୀ=ଶରୀରର ମୋହ ଜନ୍ମେ ଯାହାଦ୍ୱାରା)—ଧାତୁରା (ହି. ଶ.)—
Purī moha The Dhatura plant (Apte).

ପୁରୀଷ—ସଂ. ବ. (ପୃ ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+ଈଷ; ଯାହା ସାର ରୂପେ ବୃକ୍ଷାଦିର ମୂଳକୁ ପାଳନ କରେ)—୧ । ଝାଡ଼ା; ଗୁହ୍ୟ; (ପୁରୀଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଳ; ବିଷ୍ଠା—1. Ordure; dung; faecus; excrement.
Purīsha

୨ । ଜଳ—2. Water.

୩ । ମଇଳା; ଅଳିଆ—3. Rubbish; dirt (Apte).

ପୁରୀଷଣ—ସଂ ବ—୧ । ପୁରୀଷ (ଦେଖ)
Purīshaṇa 1. Purīsha (See)

୨ । ଦୁରୀଷତ୍ୟାଗ; ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—
2. Evacuation of the bowels (Apte).

ପୁରୀଷ ତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁରୀଷ+ତ୍ୟାଗ)—
Purīsha tyāga ମଳତ୍ୟାଗ; ଝାଡ଼ା ଫେରିବା; ବାହ୍ୟେ ଯିବା—(ପୁରୀଷୋତ୍ସର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Voiding excrement; evacuating the bowels.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୀଷମ—ସଂ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ=ବଷ୍ଟା+ମା ଧାତୁ=ପରମାଣ କରିବା+ଅ; ବରର ପିଠାଆଦି ଖାଇଲେ ମଳର ପରମାଣ ଅଧିକ ହୁଏ)—ମାଷ; ବରି—Black-pulse bean Phaseolus Mas.

Purīshama

ପୁରୀଷାଧାନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୀଷ+ଆଧାନ)—୧। ବଷ୍ଟାକୁଣ୍ଡ-1, A receptacle or pot for ordure.

୨। ଶରୀରସ୍ଥ ମଳଗ୍ରନ୍ଥି—

2. The intestines of the body.

Purīshādhāna

ପୁରୁ—ସଂ. ବି.—୧। ଦେବଲୋକ; ସ୍ୱର୍ଗ—

Puru 1 The heaven.

୨। ପୁଷ୍ପ ପରାଗ—2. The farina of flower; pollen.

(ପୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩। ଦେହ; ଶରୀର - 3. Body.

୪। (ନାମ) ରାଜା ଯଯାତିଙ୍କ ଔରସରେ ଦୈତ୍ୟରାଜ ବୃଷପର୍ବାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଜାତ କନିଷ୍ଠ କୁମାର; ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ଆଦି ପୁରୁଷ—4. Name of a king, the progenitor of the Pāṇḍabas.

[ଦ୍ର—ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶର ୬ଷ୍ଠ ରାଜା ଓ ଯଯାତିଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଥିଲେ; ଏ ପିତାଙ୍କ ଜରାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ପିତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଭାର ନ ଦେଇ ଏହାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଭାର ଦେଇଥିଲେ। ଏ କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ତଥା ଦୁଷ୍ମନ୍ତ ଓ ଭରତଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଥିଲେ।]

୫। ଗ୍ରୀକ୍ ବୀର ସିକନ୍ଦର (ଆଲେକଜାଣ୍ଡର) ଭାରତକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା (ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୩୨୭) ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ସିନ୍ଧୁ ନଦ ତଟରେ ବାଧା ଦେଇ ପରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି କରିଥିବା ରାଜାବିଶେଷ—5. King Porus of India with whom Alexander had to fight before crossing the Indus and with whom he was obliged to make a treaty.

୬। ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—6. Name of a demon (ଯଥା—ଏହାକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଧ କରିଥିଲେ—Apte).

୭। ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ନଦୀବିଶେଷ—

7 Name of a river in India.

୮। ବୃଦ୍ଧତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ବର୍ତ୍ତିତ ଦେଶବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—

8. Name of an ancient country of India.

(ପୁରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. (ପୃ ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା+ଉ)—ପ୍ରଚୁର; ଅଧିକ—Too much; excessive; abundant; plentiful.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ପ୍ରଚୁର, ବହୁ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ। ଯଥା—ପୁରୁଲକ୍ଷ୍ମୀ, ପୁରୁଦ୍ଭୂତ।]

ଦେ. ବି ବେଧ; ମୋଟା—Thickness.

ଦେ. ବିଣ—ମୋଟା; ବଦ୍ଦଲ—Thick; coarse.

ପୁରୁକୁତ୍ସ—ସଂ. ବି—ମାନ୍ଧାତାଙ୍କ ପୁତ୍ର—

Purukutsa Name of a king; son of Māndhātā.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ମାନସୀ କନ୍ୟା ନର୍ମଦା ଋଷିଶାପଗ୍ରସ୍ତା ହୋଇ ନଦୀତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ। ଦ୍ୱାରବଂଶ ଧ୍ୱଂସ ହେବାପରେ ଅର୍ଜୁନ ଯେ ଦସ୍ୟୁ ନଗର ଧ୍ୱଂସ କରିବା ବିଷୟରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କ ସହାୟତା କରିଥିଲେ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର।]

ପୁରୁଖା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପୁରୁଜନ ବା ଜ୍ରାକ୍ର)—୧। ପୁରୁଣା—

Purukhā 1. Old.

ପୁର୍ଖା ୨। ପ୍ରାଚୀନ—2. Ancient.

ପୁରୁଖା; ପୁରୁଷା ୩। ବୃଦ୍ଧ—3 Old; aged.

ପୁର୍ଖା, ପୋରୁଖା } ଅନ୍ୟରୂପ ପୁରୁଣା ପୁରୁଣା ଲେକମାନେ କହନ୍ତି, ଏ ସତ୍ୟସ୍ୱରର ପାରୁଣୀ ଚେ—ଫକୀରମୋହନ, ୬ମ ଶ ୪୦୩ଷ୍ଠ।

(ପୁରୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪। ଅନୁଭବୀ; ପ୍ରବୀଣ—4. Experienced.

୫। ପୁରୁଣା; ପୋଖଡ—5. Matured.

୬। ଜୀର୍ଣ୍ଣ—6. Decayed; worn out.

ଦେ. ବି—୧। ପ୍ରବୀଣ ଓ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—1. The elders; an old person of experience.

୨। ବୃଦ୍ଧ ଲୋକ—2. Elderly person

ପୁରୁଖା କଥା—ଦେ. ବି—୧। ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁଖନିଃସୃତ ଉପଦେଶ—1. The advice or words uttered by the elders.

Purukhā kathā

୨। ପରହ୍ରଷ୍ଟିଆ ବିଷୟ—2. Obsolete matters.

୩। ବହୁ ଦିନର ପୁରୁଣା ଖବର—3. Stale news.

୪। ପ୍ରାଚୀନ ବିଷୟ—4 Ancient matters.

୫। ଆଗକାର କଥା—

5. Thing and association of the past.

୬। ପ୍ରବଚନ; ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ—6. Proverbs.

ପୁରୁଖା ପୁରୁଖି—ଦେ. ବିଣ. (ବହୁବଚନାର୍ଥରେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଗଣ—

Purukhā purukhi

(ପୁର୍ଖାପୁର୍ଖି—ଅନ୍ୟରୂପ) Old persons or things.

ପୁରୁଜା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ପୁର୍ଜା)—

Purujā ୧। ମାରୁଆଡ଼ିମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାସ୍ଥରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୁଣ୍ଡି-କୋଠ—1. Handnote current amongst the Marwari business-men.

ପୁର୍ଜା ୨। ଋଣ; ଋଣ ପତ୍ର—2. A slip of paper indicating a loan.

ପୁରୁଜା, ପୁର୍ଜା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁରୁଜିତ୍—ସଂ. ବି—୧। ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ମାମୁ; କୁନ୍ତିଙ୍କ ଭାଇ—

Purujit 1. The maternal uncle of the Pāṇḍaba brothers.

[ଦ୍ର—ଏ କୁନ୍ତି ଭୋଜଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଭାଇ।]

୨। ବିଷ୍ଣୁ—2. A name of Bishṇu.

୩। (ଭାଗବତ) ଶତଦ୍ରୁ ବଂଶୀୟ ରୁରୁକ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—

3. Name of a prince mentioned in the Bhāgabata.

ପୁରୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—୧। ଖାଲ ପୋତିବା—

Purunḍā 1. Filling up a ditch.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଖାଲକୁ ପୋତ ସମତଳ କରିବା —
2. To level up a ditch.

ପୁରୁଡ଼(ଡ଼ି)—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରୌଢ଼ି) ଧୃଷ୍ଟତା—ପ୍ରୌଢ଼ି; ମୁହଁ Purur̤di(r̤dhi) ବାଲଙ୍କି; ଅଙ୍ଗାଳନ—Bragging; ବାହାନୁରୀ **ବାନଗୋ** braggadocio.
(ଯଥା—ଏ ଝୋକାଝ। କେତେ ପୁରୁଡ଼ କର କଥା କହୁଛ ମଁ !)

ପୁରୁଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି (ସଂ. ପୃ ଧାତୁ)—୧ । ଖାଲ ଆଦିକୁ Purur̤dibā ମାଟିରେ ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା; ଉତ୍ତେଳ କରିବା —
1. To fill up a ditch.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପୂର୍ତ୍ତି ହେବା—
2 (fig) To be filled up with any thing.
(ଯଥା—ବର୍ଷା ପାଣିରେ ପୋଖରୀ କୂଅ ପୁରୁଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇଛି ।)

ପୁରୁଡ଼ି ହେବ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—(ଖାଲ ଇତ୍ୟି) ପୋତା ହୋଇ Purur̤di hebā ସମଭୂଲ ହେବା—(a hole) To be levelled up or filled up.

ପୁରୁଣା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପୁରାଣ; ପୁରାତନ)—୧ । ପ୍ରାଚୀନ; Puruṇā ପୁରାତନ—1. Old; ancient.
(ନୂଆ—ବିପରୀତ) ୨ । ପୁରୁଣା, ପ୍ରବୀଣ—2. Experienced.
୩ । ବହୁକାଳରୁ ଥିବା—3. Of long standing.
୪ । ବହୁକାଳ ହେଲା ସଞ୍ଚିତ —
4. Stored for a long time.
୫ । ଅତୀତ; ପୂର୍ବତନ—5. Former; late; past.
୬ । ବହୁ ପୁରୁଷାଗତ—6. Handed down from generation to ganeration.
୭ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—7. Worn out; decayed.
୮ । ବୃଦ୍ଧ, ବୟସ୍କ—8 Aged.
୯ । ଯାହା ପୂର୍ବେ ଚଳୁ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଳୁ ନାହିଁ—
9. Obsolete
ଦେ. ବିଣର ବିଣ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very; very much; excessive.
(ଯଥା—ପୁରୁଣା ମାଡ଼ୁଆ; ପୁରୁଣା ପାପୀ ।)
ଦେ ବି.— ପୁରାତନ ବିଷୟ ବା ଦିନର ସଙ୍ଗୀ—
Former things or past associations; former companion or friend.
ଅରେ ଭଟୁଣା ନୂଆ ଦେଖି ପାଶୋରିଲୁ ପୁରୁଣା—ଚଗ.

ପୁରୁଣା କଥା—ଦେ. ବି.—୧ । ପ୍ରାଚୀନ ବିଷୟ—
Puruṇākathā 1. Ancient matter.
ପୁରାନାକଥା **ପୁରାନୀବାତ** ୨ । ପ୍ରବଚନ —
2. Proverb; ancient sayings.

ପୁରୁଣା କାଳ ଦେ. ବି.—ଅତୀତକାଳ—
Puruṇā kāla The past; old times.
ପୁରାଣା କାଲ **ପୁରାଣାଜମାନା**

ପୁରୁଣା କାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ମରଦ୍ବଷ୍ଟସ୍ଥ —
Puruṇā kāl̤iā 1. Of old times.
ସେକାଳେର **ପୁରାନାକାଲକା** ୨ । ଯାହା ପୂର୍ବେ ଚଳୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଳୁନାହିଁ—Obsolete.

ପୁରୁଣା ଗୁଡ଼—ଦେ. ବି.—(ସଂ ପୁରାତନ ଗୁଡ଼)—ଏକ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକାଳ
Puruṇā gur̤da ସଞ୍ଚିତ ଗୁଡ଼—Molasses preserved
ପୁରାଣାଗୁଡ଼ **ପୁରାନାଗୁଡ଼** for more than a year and used as medicine.
[ଦ୍ର—ଏହା ପାଣ୍ଡୁ ପିତ୍ତ ଓ ବାୟୁ ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ; ଏହା ଈଷତ୍ ସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ ।]

ପୁରୁଣା ଘିଅ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ପୁରାଣଘୃତ)—ଦଶବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକାଳ
Puruṇā ghia ସଞ୍ଚିତ ଘୃତ; ବହୁକାଳ ସଞ୍ଚିତ ଘୃତ—
ପୁରାଣା ଘି **ପୁରାନା ଘି** Ghee which has been stored for years.
[ଦ୍ର - ଏହା ମାଲିସ କଲେ ଶରୀର ବେଦନା କମିଯାଏ; ଏହା ବାତ ରୋଗ, ଶିରରୋଗ, କଣ୍ଠରୋଗ ଓ ଅପସ୍ମାର ଆଦି ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ।]

ପୁରୁଣା ଚାଉଳ ଦେ. ବି.—ପୁରୁଣା ଧାନର ଚାଉଳ—
Puruṇāchāul̤a Rice, got from paddy more
ପୁରାଣାଚାଲ **ପୁରାନାଚାବଲ** one year old.

ପୁରୁଣା ଧାନ—ଦେ. ବି—ଏ ବର୍ଷର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଉତ୍ପନ୍ନ
Puruṇā dhāna ଓ ସଞ୍ଚିତ ଧାନ୍ୟ—Paddy more than
ପୁରାଣାଧାନ **ପୁରାନାଧାନ** one year old.

ପୁରୁଣା ପାପୀ—ଦେ. ବି—୧ । ମହା ପାପୀ—
Puruṇā pāpī 1. A great sinner.
ପୁରାଣାପାପୀ ୨ । ଯେ ବହୁକାଳ ହେଲା ପାପ କରିଆସୁଛି—
ପୁରାନାପାପୀ ପୁରାନାଘାଘ 2. Old sinner; a confirmed sinner; an old Adam.
୩ । ବହୁଦିନ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person of ripe experience.

ପୁରୁଣା ପୁରୁଣି—ଦେ. ବିଣ—(କଥା ଓ ଛନ୍ଦର ଅନର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର Puruṇā puruṇi ଶବ୍ଦ) —ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ପୁରାତନ (ଲୁଗା)—
ପୁରାନାପୁରାନା Old and worn out (cloth)
(ପ୍ରା. ପୁରୁଣ। ପୁରୁଣ।—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଘରେ ଯେତେ ଥିଲ ପୁରୁଣା ପୁରୁଣି ସବୁ ଦେ ଅଇ ଅରେ !
ବିବାହ—ସାଧ୍ୟ ବାହା ।

ପୁରୁଣା ପୁଲିସ୍—ଦେ. ବି—(ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—ଭାରତ ବର୍ଷକୁ ପ୍ରଥମେ Puruṇā pulis ଇଂରେଜମାନେ ଆସିବା ସମୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ପୁଲିସ-
ପୁରାଣାପୁଲିସ The Police which were formerly maintained by the Government in the early age of British occupation of India.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଅପରାଧୀ ବା ସନ୍ଦେହୀ ଆସାମୀଠାରୁ ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆସାମୀକୁ ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରୁଥିଲେ । ଦେଶର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାର ତାହା ନ ହେବା ପାଇଁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଓ କଟକଣା କରି ଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ପୂର୍ବକାଳର ପୁଲିସ ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲୋକେ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୁଣାବନ୍ଧୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଆପଣା ବଂଶ ସଙ୍ଗେ ଯାଦ୍ଦାଙ୍କର ଅନେକ
Purunābandhu ପୁରୁଷ ହେଲ୍ଲା ବୈବାହିକ ସୂତ୍ରରେ ବନ୍ଧୁତା ଅଛୁ-
ପୁରାଣୋବନ୍ଧୁ **पुरानाद्दोस्त** 1. A person whose family
is related to one's family by ties of
marriage for generations.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପୁଣ୍ଡଣ ବନ୍ଧୁ—
2. An old friend.

ପୁରୁଣି—ଦେ. ବ—ପୁନର୍ନବା (ଦେଖ)
Puruṇi Punarnabā (See)

ପୁରୁଦ—ସ. ବ (ପୁରୁ=ପ୍ରଚୁର+ଦା ଧାତୁ=ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Puruda ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—Gold

ପୁରୁଦଂଶକ—ସ. ବ (ପୁରୁ=ଅଧିକ+ଦଂଶକ)—୧ । ହଂସ—
Purudaṁsaka 1. Swan.

୨ । ବତକ; ପାଣ୍ଡହଂସ—2. Goose; gander,

ପୁରୁଦ୍ରୁହ—ସ. ବ (ପୁରୁ=ଅଧିକ+ଦ୍ରୁହ୍ ଧାତୁ=ଅନିଷ୍ଟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Purudruha ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ର—Indra

ସ. ବିଣ—ବିଶେଷ ହିଂସାତ୍ମକ—
Very revengeful; malicious; malignant.

ପୁରୁଧା—ସ. କ୍ରି. ବିଣ (ପୁରୁ=ବହୁ+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)—ବହୁଧା;
Purudhā ବହୁପ୍ରକାରରେ—In various ways or
kinds.

ପୁରୁଭୁଜ—ସ. ବ (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର ପୁରୁ=ବହୁ; ଭୁଜ ସାଦୃଶ୍ୟ)—
Purubhuja ୧ । ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ—1. The Polyp;
a sea animal of the coral kind resembling
boughs of a tree.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପ୍ରବାଳଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଓ ଛାଲଘର ଦେଖାଯାନ୍ତି ।]

୨ । ବହୁଭୁଜବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ—
2 The devil fish; Octopus; the cuttle
fish.

ପୁରୁଭୋଜା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୁରୁ=ଅଧିକ+ଭୁଜ ଧାତୁ=ଖାଇବା+
Purubhojā ଅଚ୍; ପୁରୁଭୋଜସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—
ଯେ ଖୁବ ଖାଇ ପାରେ; ପେଟୁ—
Gluttonous; greedy.

ସଂ. ବ—ମେଷ; ମେଣ୍ଢା (ହି. ଶ.)—Sheep.

ପୁରୁଷ—ସ. ବ. (ପୃ ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଅନ୍ୟର
Purusha ଅଭାବକୁ ବା ଶୂନ୍ୟରକୁ ପୂର୍ତ୍ତି କରେ କମ୍ବା ପୁରୁ=
ଦେହରେ+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଦେହରେ
ଶୟନ କରେ ବା ଥାଏ; ଅନ୍ୟ ସ. ଆକାର ପୁରୁଷ)—

୧ । ମନୁଷ୍ୟ; ନର—1. Man; person.

୨ । ପ୍ରାଣୀ; ପ୍ରାଣୀଜାତି; ନରଜାତି—
2. Human being; mankind.

[ଦ୍ର—ନରଜାତି ନର ଓ ନାରୀମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି, ଅଣ୍ଡିରା ଓ
ମାଣ୍ଡ ଋଷିଙ୍କଦ୍ୱାରା ନରଜାତି ଗଠିତ । ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ
ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଗୃହଜାତରେ ଓ ନାରୀଙ୍କୁ ଗୃହଜାତରେ ବହୁତ କଷ୍ଟ
ଯାଇଅଛୁ । ଯଥା—ନରଜାତି :—୧. ଶଶ=ମୃଦୁସ୍ୱଭାବ, ରମଣୀୟ,
ଗୁଣବାନ୍ ଓ ଧାର୍ମିକ । ୨. ମୃଗ=ମଧୁରଭାଷୀ, ସୁଦେହ, ସ୍ତ୍ରୀରୁ,
ଗୁଣବାନ୍ ଓ ସତ୍ୟବାଦୀ । ୩. ବୃଷ=ନତାଙ୍ଗ, ଶୀଘ୍ରକାମ ଓ
ବଳବାନ୍ । ୪. ଅଶ୍ୱ=ଦୀର୍ଘାଙ୍ଗ ଓ ପଶ୍ଚାତ୍ଗମୀ ।

ନାରୀଜାତି :—୧. ପଦ୍ମିନୀ=ପଦ୍ମଗନ୍ଧା, ସୁକୁମାରୀ, ପ୍ରେମଶୀଳା,
କୋମଳଭାଷିଣୀ, ଶ୍ରୀଣଦେହା, ଧାର୍ମିକା ଓ ସ୍ୱାମୀଭକ୍ତା । ୨. ଚତ୍ରିଣୀ=
ସୁନ୍ଦରୀ, ଭରଲମନ୍ତ ଓ ଦ୍ୱେଷଶୀଳା । ୩. ଶଙ୍ଖିନୀ=ଦୀର୍ଘକାୟା,
ଦୀର୍ଘକେଶା, ନାଉସୁଲା, ନାଉକୁଶା, ଚଞ୍ଚଳମନ୍ତ, କୋଧସ୍ୱଭାବା ଓ
ରତ୍ତସମ୍ଭୁକା । ୪. ହସ୍ତିନୀ=ବୃହଦ୍ଦେହା, ଜଷ୍ଟୁରସ୍ୱଭାବା ଓ
କାମୁକା ।

ନରଜାତିର ୧ମ, ୨ୟ, ୩ୟ ଓ ୪ର୍ଥ ଜାତି ଯଥାକ୍ରମେ ନାରୀ-
ଜାତିର ୧ମା, ୨ୟା, ୩ୟା ଓ ୪ର୍ଥା ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଯୋଗ୍ୟ ବର
ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ତ୍ତିତ ।]

୩ । ଅଣ୍ଡିରସୁଅ; ଅଣ୍ଡିରା ଜୀବ—3. Male being.

୪ । ଜଣ; ବ୍ୟକ୍ତି—4. Individual.

୫ । ପରମାଣୁ—5. Atom.

୬ । (ପୁର=ଶରୀର+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅ) ଆତ୍ମା—
6. The soul.

୭ । ବିଷ୍ଣୁ; ଈଶ୍ୱର; ଆଦ୍ୟପୁରୁଷ—7. God Bishṇu.

୮ । ବ୍ରହ୍ମା—8. Brahmā.

୯ । ଜୀବନ—9. Life.

୧୦ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ; ପରମାତ୍ମା—10. The Universal Soul;
the divine spirit or essence of the universe.

୧୧ । ବନ୍ଧୁ—11. Friend.

୧୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ରିୟା ବା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ—
12. (grammar) The person; the distinguishing quality of a noun or verb.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣରେ ଇଂରାଜି ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁକରଣରେ
ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ 'ମୁଁ', ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ 'ତୁମେ' ଓ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ
'ସେ'; ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣରେ 'ଆମେ' ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ, 'ତୁମେ'
ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଓ 'ସେ' ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ଅଟେ ।]

ଦେ. ବ—୧ । ପୁନ୍ନାଗ (ଦେଖ)—1. Punnāga (See)

ବମ୍ବାରଣ ଜରସଙ୍ଗ ପତ୍ରୋଥର ଫଳରୁଙ୍ଗ ପୁରୁଷ ପ୍ରବାଳ ଉତ୍ତଳବ୍—
ଭଟ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବ୍ଦସିନ୍ଧୁ ।

ପୁରୁଷ ୨ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକାଳ—
ପୀଢ଼ୀ 2. The life-time of a man.

ତଣା ବୃତ୍ତରେ ବରଷେ, ମଣିଷ ବୃତ୍ତରେ ପୁରୁଷେ । ଭଗ ।

୩ । କ୍ରମାଗତ ବଂଶଧର ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—3. Generation;
successive generation in a family.

ଚତୁର୍ଥ ପୁରୁଷ ମୁଁ ସଭ ଉତ୍ତମ ତା ବରେ—
ଭଟ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବ୍ଦସିନ୍ଧୁ ।

୪ । ଉପରକୁ ହାତ ଟେକି ଠିଆ ହେବା ପୁରୁଷର ଉଚ୍ଚତା
ପ୍ରମାଣ; ୪୫ ହାତ—4. A height of one person

Digitized by srujanika@gmail.com

with the arms raised up; about seven feet.

(ଯଥା—ଏ ଘୋଷଯାତ୍ରରେ ଗୁର ପୁରୁଷ ପାଣି ଅଛୁ ।)

ପୁରୁଷକ—ସ. ବି. (ପୁରୁଷ+ଭୁଲ୍ୟାର୍ଥେ. କ)—ଅଶ୍ୱାଦି ପଶୁଙ୍କର ଦୁଇଟି ଆଗ ଗୋଡ଼କୁ ଝେଟ ଦେଇ ଦୁଇଟି ପଛ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେବାର ଭଙ୍ଗୀ—The rearing of a horse; the standing posture of a beast on its hind legs with the fore legs in the air; rampant posture of a beast.

Purushaka

ପୁରୁଷକାର—ସ. ବି. (ପୁରୁଷ+କାର=କରଣ)—୧ । ପୁରୁଷତ୍ୱ—1. Manliness.

୨ । ପୁରୁଷର ଚେଷ୍ଟା, ଯତ୍ନ ବା ପୌରୁଷ—2. Human activity; manly spirit; valour; prowess; energy.

୩ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉଦ୍ୟମ ବା ଚେଷ୍ଟା—3. Individual exertion; manly effort.

୪ । ଉତ୍ସାହ—4. Vigour.

Purushakāra

ପୁରୁଷ କୁଞ୍ଜର—ସ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ—Purusha kunjara An ancient person,

(ପୁରୁଷ ପୁଙ୍ଗବ, ପୁରୁଷ ପ୍ରଶସ୍ତକ, ପୁରୁଷ ବ୍ୟାଘ୍ର, ପୁରୁଷଷର୍ଭ, ପୁରୁଷ ସିଂହ, ପୁରୁଷ କେଶସ୍ତ, ପୁରୁଷ ନାଗ—ସମାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ)

ପୁରୁଷ କେଳ—ସ. ବ—ପୁରୁଷାଇତ (ଦେଖ) Purusha keli Purushāita (See)

ଈରଗ୍ଭଲ ସେ ଉତ୍ତଣୀ ରଟନେ ଯତନେ ପୁରୁଷକେଳ ।
ଉଷ. ଦୈତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରଦେଲାସ ।

ପୁରୁଷ ଗ୍ରହ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; ପୁରୁଷାକୃତି ଗ୍ରହ) — Purusha graha (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସୂର୍ଯ୍ୟ, ମଙ୍ଗଳ ଓ ବୃହସ୍ପତି ଗ୍ରହ—(astrology) The planets Sun, Mars and Jupiter.

ପୁରୁଷତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବି. (ପୁରୁଷ+ଭାବାର୍ଥେ ତା. ତ୍ୱ)—Purushatā(twa) ୧ । ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ; ମନୁଷ୍ୟର ଧର୍ମ—1 Manliness; manhood.

୨ । ପୌରୁଷ; ଉତ୍ସାହ; ଉଦ୍ୟମ—2. Manly vigour; energy.

୩ । ପୁଂସ୍ତ୍ୱ; ଅଣ୍ଡକୋଷଥିଆ; ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମସାମର୍ଥ୍ୟ—3. Virility; potency; ability to cohabit with a woman.

୪ । ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଶୌର୍ଯ୍ୟ; ଗର୍ବ୍ୟ; ବିକ୍ରମ—4. Manly valour; prowess

୫ । ସାହସ; ସାହସ—5. Heroism; valour, courage.

୬ । ବଳ; ପରାକ୍ରମ—6. Might; prowess.

ପୁରୁଷତ୍ୱ ନାଶ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୁଷତ୍ୱ+ନାଶ)—Purushatwa nāśa ପୁଂସ୍ତ୍ୱ ଲୋପ; ପୁରୁଷ ପଣିଆର ବିନାଶ; ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମରେ ଅପାରଗତା; ନପୁଂସକତା—Impotence; loss of manhood.

(ପୁରୁଷତ୍ୱ ଲୋପ, ପୁରୁଷତ୍ୱ ହାନି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁରୁଷତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—Purushatwa prakāśa ପୌରୁଷ ବା ବିକ୍ରମ ଦେଖାଇବା—Display of manliness.

ପୁରୁଷତ୍ୱ ବର୍ଜିତ—ସ. ବଶ. ପୁଂ—୧ । ପୁଂସ୍ତ୍ୱହୀନ; ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମରେ ଅସମର୍ଥ—Purushatwa barjita 1 Impotent.

୨ । ଶୌର୍ଯ୍ୟହୀନ—2. Devoid of courage.

(ପୁରୁଷତ୍ୱବିହୀନ, ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ, ପୁରୁଷତ୍ୱଶୂନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁରୁଷତ୍ୱ ବଶିଷ୍ଠ—ସ. ବଶ. ପୁଂ—ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ ଶକ୍ତିବଶିଷ୍ଠ—Purushatwa bisishṭa Potent; virile.

(ପୁରୁଷତ୍ୱବାନ୍, ପୁରୁଷତ୍ୱଯୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁରୁଷ ଦଘ୍ନ—ସ. ବଶ. (ପୁରୁଷ+ପରିମାଣାର୍ଥେ. ଦଘ୍ନ)—Purusha daghna ୧ । ଉଚ୍ଚରେ ଏକ ପୁରୁଷ ପରିମିତ; ପୁରୁଷେ ଉଚ୍ଚ—1. As high as a man.

(ପୁରୁଷ ଦ୍ୱୟସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସାଢ଼େ ୩ ହାତ ଉଚ୍ଚ—2 5½ feet high.

ପୁରୁଷ ଦ୍ୱେଷୀ—ସ. ବଶ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷ+ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ=ଦ୍ୱେଷ କରିବା +ଇନ୍)—ମନୁଷ୍ୟଘୃଣାକାରୀ; ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଗର୍ହାନ୍ତୁ—Misanthrope; man-hater.

(ପୁରୁଷ ଦ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁରୁଷ ଧର୍ମ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୁଷ+ଧର୍ମ)—Purusha dharma ପୌରୁଷ; ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ—Manliness.

ପୁରୁଷ ନକ୍ଷତ୍ର—ସ. ବ—ହସ୍ତା, ମୂଳା, ଶ୍ରବଣା, ପୁନର୍ବସୁ, ମୃଗଶିର ଓ ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର; ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ୧୩ଶ, ୧୯ଶ, ୨୨ଶ, ୭ମ, ୫ମ ଓ ୮ମ ନକ୍ଷତ୍ର—Purusha nakshatra The 13th, 19th, 22nd, 7th, 5th and 8th asterism in Hindu astrology.

ପୁରୁଷ ପରମ୍ପରା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—Purusha paramparā ବଂଶ ପରମ୍ପରା; ବଂଶାନୁକ୍ରମ; ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମ; ବଂଶର ଏକ ପୁରୁଷଠାରୁ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିପରି କ୍ରମ—Successive generations.

ଦେ. ଜି. ବଶ—ପୁରୁଷପରମ୍ପରାକ୍ରମେ (ଦେଖ)

Purusha paramparā krame (See)

ପୁରୁଷ ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ—ଦେ. ଜି. ବଶ—ବାପ ପରେ ପୁଅ ଓ ପୁଅ ପରେ ନାତି ଏହିପରି କ୍ରମରେ—Purusha paramparā krame From generation to generation; for successive generations.

ପୁରୁଷ ପରମ୍ପରା ଗତ—ସ. ବଶ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୁଷ ପରମ୍ପରା+ଗତ=ଆଗତ)—Purusha paramparā gata ବହୁ ପୁରୁଷରୁ ଗଡ଼ି ଆସିଥିବା—Transmitted through successive generation; traditional; hereditary.

ପୁରୁଷ ପଶୁ—ସ. ବ—ପଶୁ ପରି ଆଚରଣକାରୀ ପୁରୁଷ—Purusha pasu A beastly man; a brutish person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୁଷ ପୁର—ସ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଗାନ୍ଧାର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ; ଆଧୁନିକ ପେଶ୍ୱାର—
Purusha pura The ancient name of Peshawar.

ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତିକା ନାରି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁରୁଷର ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ ନାରୀ; ଅଣ୍ଡିଗଚଣ୍ଡୀ—
Purusha prakṛutikā nāri A virago; an amazon.

ପୁରୁଷ ପ୍ରଧାନ—ସ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
Purusha pradhāna An eminent person.
(ପୁରୁଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁରୁଷବାର—ସ. ବ—(ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ) ରବି, ମଙ୍ଗଳ, ବୃହସ୍ପତି ଓ ଶନିବାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Purushabāra Sunday, Tuesday, Wednesday and Saturday of the week.

ପୁରୁଷ ବିହାର—ଦେ. ବ—ପୁରୁଷାଇତ (ଦେଖ)
Purusha bihāra Purushāita (See)

ପୁରୁଷ କହାର ଦ୍ୱାର ଜଣେ ବୁଢ଼ ଜଉ ଜଇ ବୋଲୁ ଜଉ ସେ ବାହାର ଦ୍ୱାର ।
ଉଷ, ଗ୍ରେମସ୍ତ୍ରଖାଲଥ ।

ପୁରୁଷ ମେଧ—ସ. ବ—ନରମେଧ; ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞରେ ନର ବଳି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା—
Purusha medha A vedic sacrifice in which a man was offered as a sacrifice.

[ଦ୍ର—ଏ ବୈଦିକ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଋତ୍ୱିଯ୍ୱମାନେ ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ଏ ଯଜ୍ଞ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ଦିନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୪୦ ଦିନରେ ସମାପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଯଜ୍ଞର ସମାପ୍ତି ପରେ ଯଜ୍ଞକର୍ତ୍ତା ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଏ ଯଜ୍ଞର ବିଧାନ ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦର ୨୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଓ ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ଅଛି । (ହି. ଶ.) ।]

ପୁରୁଷ ମେଧି—ଦେ. ବ.—ପୁରୁଷ ମେଧ (ଦେଖ)
Purusha medhi Purushamedha (See)

ପୁରୁଷ ମେଧ ଯଜ୍ଞ ହଉ,
ତା ଶୁଣି ବୋଲେ ମୁରବର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପୁରୁଷ ରତି—ସ. ବ.—ପୁରୁଷାଇତ (ଦେଖ)
Purusha rati Purushāita (See)

ପୁରୁଷ ରାଶି—ସ. ବ.—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷ, ମିଥୁନ, ସିଂହ, ତୁଳା, ଧନୁ ଓ କୁମ୍ଭ—The 6 signs of zodiac, viz—the ram (Aries); the twins (Gemini); the lion (Leo); the balance (Libra); the bow man (Sagitarius) and the pitcher (Aquarius.)

ପୁରୁଷ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—ସ. ବ.—ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଶ୍ରେଷ୍ଠପୁରୁଷ; ପ୍ରଧାନ ଲୋକ—
Purusha śārddula A distinguished man; a superior person; a lord amongst men; an excellent man.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଥରେ କୁଞ୍ଜର, ପୁଙ୍ଗବ, ବ୍ୟାଘ୍ର, ସିଂହ, ନାଗ, ଋଷଭ, କେଶରୀ ଆଦି ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ପ୍ରଧାନ ପଶୁ ଓ ପୁଣ୍ଡ୍ରକ (ପଦ୍ମ) ଶବ୍ଦ ଆଦି ନର ଓ ପୁରୁଷାଦି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପୁରୁଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସ. ବ.—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୁଷ+ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ପୁରୁଷ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ (ଦେଖ)—
Purusha śreshtha Purusha śārddula (See)

ପୁରୁଷସୂକ୍ତ—ସ. ବ. (ଋଗ୍ବେଦ ୧୦ମ ମଣ୍ଡଳର ନବତ୍ତମ ସୂକ୍ତ)—
Purusha sūkta ବେଦୋକ୍ତ ଷୋଳ ଗୋଟି ମନ୍ତ୍ର—
16 mantras of the Vedas.

[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶ୍ୱରୂପୀ ପରମ ପୁରୁଷଙ୍କର ସ୍ତବ ଅଟେ ।]

ପୁରୁଷା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପୁରୁଷ ସ୍ଥଳରେ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଓ ଗୀତାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ) — ମନୁଷ୍ୟ—Man.

ଜନମ ମରଣ କରଷା, ଏହା ନ ଜାଣେ ପୁରୁଷା—ଦୁବରନ ।

ପୁରୁଷାଇତ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁରୁଷାୟିତ)—ବିପରୀତ ରତି (ଯହିଁରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଉପରେ ଉପବିଷ୍ଟା ହୁଏ)—Inverted sexual intercourse; a pose in copulation in which the woman plays the man.

ପୁରୁଷାଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ପୁରୁଷର ଜ୍ଞାପକ ଅଙ୍ଗ)—ପୁଂ. ଚିହ୍ନ;
Purushāṅga ଲିଙ୍ଗ—The male organ; the penis.

ପୁରୁଷାଦ—ସ. ବ. (ପୁରୁଷ+ଅଦ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Purushāda ୧ । ନରମାଂସଭୋଜୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Cannibal.
୨ । ରାକ୍ଷସ—2. A demon.

ପୁରୁଷାଦ୍ୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୁଷ+ଆଦ୍ୟ)—୧ । ଆଦ୍ୟ ପୁରୁଷ; ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu.
୨ । ଆଦିନାଥ ନାମକ ଜୈନତୀର୍ଥଙ୍କର—
2. The name of a Jaina saint.
୩ । ରାକ୍ଷସ (ହି. ଶ.)—3. Demon.

ପୁରୁଷାଧମ—ସ. ବିଣ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁରୁଷ+ଅଧମ)—ନରାଧମ; ଅତି ନୀଚ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Vile; base (person).

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମ—ସ. ବ.—ପୁରୁଷ ପରମ୍ପରା (ଦେଖ)
Purushānukrama Purusha paramparā (See)

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ପୁରୁଷପରମ୍ପରାକ୍ରମେ (ଦେଖ)
Purushānukrame Purusha paramparā krame (See)

ପୁରୁଷାୟିତ—ସ.ବ. (ପୁରୁଷ+ଆସ୍+ଇତ)—୧ । ପୁରୁଷାଇତ (ଦେଖ)
Purushāyita 1. Purushāita (See).

ବଳରେ ଯେ ପୁଃଚିହ୍ନ ପୁରୁଷାୟିତ । ଉଷ. ବେଣୀସଂହାରନାଟକ ।

୨ । ପୁରୁଷ ପରି କର୍ମ ଜରିବା—
2, Acting like a man (Apte).
୩ । ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଆଚରଣ—
3 Manly conduct (Apte).

ପୁରୁଷାୟିତା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁରୁଷ+ଆସ୍+ଇତ); ଯେ ପୁରୁଷ ହୁଏ)—ରତି କାଳରେ ପୁରୁଷର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Playing the man during coitus.

ପୁରୁଷାୟୁଷ—ସଂ. ବ. (ପୁରୁଷ+ଆୟୁସ୍+ଅ) — ମନୁଷ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରମାୟୁ
Purushāyusha ଶବ୍ଦେ ବର୍ଷ (ହି. ଶ.)—A period of 100 years.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୁଷାର୍ଥ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର ଚ୍ଛର ଅର୍ଥ = ପ୍ରୟୋଜନ) —୧ । ପୁରୁଷର ପ୍ରୟୋଜନ ସାଧକ ବର୍ଗ ଚତୁଷ୍ଟୟ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ—1. The 4 aims of human existence viz duty; riches; desire and final beatitude.

୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ—2. The summum bonum of human existence.

୩ । ସୁଖ—3. Happiness.

୪ । ମୁକ୍ତି—4. Salvation.

୫ । ସଂସାର—5. The world.

[ଦ୍ର—ସାଙ୍ଖ୍ୟ ମତରେ ହିନ୍ଦୁର ଦୁଃଖର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିବୃତ୍ତି (ମୋକ୍ଷ) ହିଁ ପରମ ପୁରୁଷାର୍ଥ । ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷାର୍ଥ ପାଇଁ ନରନ୍ତର ଯତ୍ନ କରୁଛି, କନ୍ତୁ ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତିର ଧର୍ମକୁ ଅପଣାର ଧର୍ମ ବୋଲି ନିଜର ଆପଣା ସ୍ୱରୂପକୁ ଭୁଲିଯାଉଛି । ପୁରୁଷର ସ୍ୱରୂପ ଜ୍ଞାନ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତିକୁ ଛଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । ପୁରାଣ ମତରେ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ ପୁରୁଷାର୍ଥ ଅଟେ । ଗୃହ୍ୟାକ ମତରେ କାମିନୀ ସଙ୍ଗ-ଜନିତ ସୁଖହିଁ ପୁରୁଷାର୍ଥ ଅଟେ—ହି. ଶ]

୬ । ପୁରୁଷକାର; ପୌରୁଷ; ଉଦ୍ୟମ (ହି. ଶ)

6. Manly exertion.

ଜହ୍ନା ପୁରୁଷାର୍ଥ ତୁ ଲର ମୁଗାଁ ।

କୃଷ୍ଣଦାସ. ନଦାଇଉଡ. ବନ.

୭ । ବଳ; ଶକ୍ତି, ସାମର୍ଥ୍ୟ (ହି. ଶ)

7. Strength; potency.

ଦେ. ବ.—୧ । ବାହାଦୁରୀ; ପ୍ରଶଂସା—1. Credit; praise;

ଛୋଡ଼ାଇଲି ପୁରୁଷାର୍ଥ ଅଟଇବା ଧାଇଁ

ଦୃଷ୍ଟିଦାସ. ନଦାଇଉଡ. ଉତ୍ତୋରା

୩ । ପରିଶ୍ରମ—3. Labour.

ପୁରୁଷାର୍ଥୀ—ସଂ. ବଣ. (ପୁରୁଷାର୍ଥ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ) ୧ । ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ; ଉଦ୍ୟମୀ—1. Exerting.

୨ । ପରିଶ୍ରମୀ—2. Laborious.

୩ । ବଳୀ; ସାମର୍ଥ୍ୟବାନ୍—3 Strong; powerful.

ପୁରୁଷାଶୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପୁରୁଷ + ଅଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ) ୧ । ନରମାଂସ ଭକ୍ଷକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Cannibal.

ପୁରୁଷାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରାକ୍ଷସ —2. Demon.

ପୁରୁଷେ—ଦେ. ବଣ.—ପୁରୁଷର ଉଚ୍ଚତାଠାରୁ ଏକ ହାତ ଉଚ୍ଚ ବା ଗଭୀର—As high or deep as a man.

ଏକପୁରୁଷ ପେକପୁରୁସା with his arms and fingers raised up.

(ଯଥା—ଏ ଯୋଖରେ ପୁରୁଷେ ପାଣି ଅଛୁ ।)

ଦେ. ବ.—ବଂଶର ଏକ ପୁରୁଷର ଜୀବତ କାଳ—Life-time of one generation.

(ଯଥା—ମିଶ୍ରବଂଶ ଜମିଦାର୍‌ଣ୍ଣ ପୁରୁଷେ ମାଡ଼ ଭୋଗ କଲେ ।)

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ—ସଂ. ବ. (ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତମ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—Purushottama ୧ । ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ; ନରପୁଙ୍ଗବ—1. Best of men; chief among men; an eminent man.

୨ । ଭଗବାନ୍, ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu.

୩ । ଜୈନ ବିଶେଷ—3. Name of a Jaina Saint.

୪ । ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ର; ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର; ନୀଳାଚଳ ଧାମ; ପୁରୀ—4. The town of Puri, the seat of Lord Jagannath.

କହିବୁ ମୋ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ

ଜଦି ଦଡାସ ଅନୁମାନ. ସଭୋଦ୍ଦ—ସେମରଣ୍ଟି ଚୁଟୁଣୀମା.

୫ । ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ସବ୍ଦା ଉଦାସୀନ; ନିଷ୍ପାପ ଦୃଢ଼ ପୁରୁଷ (ହି.ଶ)

6. A sinless person who is indifferent alike to a friend or foe.

୬ । ମଳମାସ; ଅଧିମାସ (ହି. ଶ)

6. An intercalary month.

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦାସ—ଦେ. ବ.—(ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—Purushottama dāsa An Oriya poet.

[ଦ୍ର—ଏ କବି ଗଡ଼୍‌ଡ଼ କୁଳରେ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । 'ଗଙ୍ଗା-ମାହାତ୍ମ୍ୟ' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ ।]

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତି—Purushottama deba An independent king of Utkal.

[ଦ୍ର—(ଖ୍ରୀ ୧୪୭୫—୧୪୯୪) କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାଣୀମାନଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ୧୮ ପୁତ୍ର ଜାତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏହାଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ମନୋନୀତ କରିଥିଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଦ୍ରୋହାଚରଣ କଲେ କନ୍ତୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସାମନ୍ତ ରାଜାରୂପେ ରଖାଇଦେଲେ । ସେ କାଞ୍ଚିରାଜ୍ୟ ଜୟ କରି କାଞ୍ଚିରାଜାଙ୍କ ଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କର୍ଣ୍ଣାଟ ଜୟ କରିଥିଲେ; ବିଶେଷ ବିଦ୍ୟାନୁରାଗୀଥିଲେ । ଏ ନାଳେ ସଂସ୍କୃତରେ ପଣ୍ଡିତ ଥାଇ 'ହିକାଣ୍ଡ ଶେଷ' ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ ରଚନା କରି-ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ସଭାପଣ୍ଡିତ ବିଶ୍ୱନାଥ ମହାପାତ୍ର 'ସାହିତ୍ୟ-ଦର୍ପଣ' ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗଦ୍ୱାରେ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ଓ ଶ୍ରୀ-ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ଶାସନମାନ ବସାଇଥିଲେ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପାର୍ଦ୍ଧୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ସଂସ୍କୃତ ଟୀକାକାର—Purushottama pārdhi Name of an Oriya Commentator.

[ଦ୍ର—'ଅମରକୋଷ୍ୟବ ଟୀକା' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ—ତାରଣୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମାନଧାତା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ କବି—Purushottama mānadhātā Name of an Oriya Raja and poet.

[ଦ୍ର—ଏ କବି ନବଦୁର୍ଗ ରାଜ୍ୟର ରାଜାଥିଲେ । 'ଶୋଭାବତୀ' କାବ୍ୟର ପ୍ରଣେତା । ତାରଣୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମିଶ୍ର—ଦେ. ବ.—(ନାମ)—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Purushottama miśra An Oriya poet.

[ଦ୍ର—ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗର କବି । 'ସଙ୍ଗୀତ ନାରାୟଣ' ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ପୁରୁଷ୍କାର—ଦେ. ନ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ପୁରସ୍କାର ଦେଖ)
Puruskāra Purushakāra (See)

ମଣିଲ ନଳ ପୃଥ୍ୱୀର
ଦ୍ରବେ ଦେ ବହୁ ପୁରସ୍କାର । କଳ୍ପୋଥ—ଭରତ ।

ପୁରୁଷ୍ଟା(ଷ୍ଠା)—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପୃଷ୍ଠ) – ପୃଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Purushṭā(shṭhā) (ପୃଷ୍ଠା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pṛushṭhā (See)

ପୁରୁହୁତ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁରୁ + ହୁତ; ଯାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବହୁଲୋକ ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି)—ପରମେଶ୍ୱର; ବିଷ୍ଣୁ—
Puruhuta Bishṇu; God.

ଯେ ବଶୁକାସ୍ ପୁରୁହୁତ
ବଜ୍ର ଦର୍ଭନେ ଉଦ୍ଯତେ । କଳ୍ପୋଥ. ଭରତ ।

ପୁରୁହୂତ—ସଂ. ବି. (ପୁରୁ=ଦୈର୍ଘ୍ୟବିଶେଷ କର୍ତ୍ତୃକ + ହୂତ=ଯୁକ୍ତାର୍ଥ ଆହ୍ୱାନ)—ଇନ୍ଦ୍ର—Indra
Puruhūta

ପୁରୁହୂତା—ସଂ. ବି—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦାକ୍ଷାୟଣୀ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
Puruhūtī 1. Dākshāyaṇī (See)

୨ । (ପୁଂ) ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—2. Bishṇu.

ପରୁ—ସଂ. ବିଣ—ପୁରୁ (ଦେଖ)
Purū Puru (See)

ପୁରୁବସୁ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁରୁ + ବସୁ ଯାହାର; ବହୁଧନୀ ହି)—
Purūbasu ମହାଧନୀ; ବହୁଧନଶାଳୀ—
Very rich; rolling in riches.

ପୁରୁରବା—ସଂ. ବିଣ (ପୁରୁ + ରୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଫଳ ଦେବା + ଅସ୍)—ପୁରୁରବସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ ବ.)—ବହୁ ଫଳ-(ପୁରୋରବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦାତା, ବରଦାତା—Granting manifold boons or blessings.

ସଂ. ବି.—୧ । କୁବେର—1 Kubera.

୨ । ବୁଧପୁତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା—2. A king of the lunar dynasty; the hero of Kālidas's play Bikramorbaśī.

ତାହାକୁ ଦେଖି ରୂପ ଧାମ,
ଦେଲେ ସେ ପୁରୁରବା ନାମ । କଳ୍ପୋଥ. ଭରତ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଉର୍ବଶୀ ଅପ୍ସରାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁକାଳ ସୁଖରେ ବିହାର କରିବା ପରେ ମୁନଙ୍କ ଶାପରୁ ତାଙ୍କର ବିସ୍ମୃତିଭେଦ ଘଟିଥିଲା । ଏ କାଳିଦାସଙ୍କର 'ବିକ୍ରମୋର୍ବଶୀ' ନାଟକର ପ୍ରଧାନ ସ୍ୱର । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଔରସରେ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତାରାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ବୁଧ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ବୁଧ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶର ଆଦ୍ୟ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ବୁଧଙ୍କର ଇଳାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ହେଲା ଓ ଇଳାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପୁରୁରବା ଜନ୍ମିଲେ । ପୁରୁରବା ଅତି ରୂପବାନ୍, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ଯଜ୍ଞକର୍ମୀ ଥିଲେ । ଶାପବଶତଃ ଉର୍ବଶୀ ଭୂଲୋକକୁ ଆସିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପୁରୁରବା ଉର୍ବଶୀଙ୍କ ରୂପରେ ମୋହିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଉର୍ବଶୀ ଶର୍ତ୍ତ ସର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ, ଯଥା—୧ । ପୁରୁରବାଙ୍କୁ ଉର୍ବଶୀ କେବେହେଲେ ନଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବେ ନାହିଁ, ୨ । ଉର୍ବଶୀ କାମାଶକ୍ତା ନ ହେଲେ ପୁରୁରବା ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗମ କରିବେ ନାହିଁ, ୩ । ଉର୍ବଶୀଙ୍କ ପଲଙ୍କ ପାଖରେ ସର୍ବଦା ୨ଟି ମେଣ୍ଢା ବନ୍ଧା ରହିବେ । ଉର୍ବଶୀଙ୍କ ଶାପ ମୋଚନ ଲାଗି ଜଣେ ଗନ୍ଧର୍ବ ଆସି ରାଜା ଓ ଉର୍ବଶୀ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ମେଣ୍ଢା ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ବଳ-ପୂର୍ବକ ନେଇ ଗଲେ । ରାଜା ସେହି ସମୟରେ ନଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଶୋଇଥିଲେ; ଗନ୍ଧର୍ବ ହଠାତ୍ ମେଣ୍ଢା ନେଇ ଯିବାରୁ ରାଜା ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାକୁ ସମୟ ନ ପାଇ ମେଣ୍ଢାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଧାଇଁଲେ ଓ ତାଙ୍କ ନଗ୍ନଶରୀର ଉର୍ବଶୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା ଓ ଉର୍ବଶୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ରାଜା ବହୁ ବିଳାପ କରି ଉର୍ବଶୀଙ୍କୁ ଖୋଜିଲେ କିନ୍ତୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଦିନେ ରାଜା କୁଲୁ କୁଲୁ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ନିକଟରେ ଉର୍ବଶୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ଉର୍ବଶୀ ରାଜାଙ୍କ ଔରସରେ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରକାଶ କରି ପୁତ୍ରମାନେ ଜନ୍ମ ହେଲେ । ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ଏକରାତ୍ରି ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହିବାର କହି ଚାଲିଗଲେ । ଉର୍ବଶୀ କାଲକ୍ରମେ ୨ଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ କରି ଏକରାତ୍ରି ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ପୁଣି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଗନ୍ଧର୍ବ ପୁରୁରବାକୁ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ନିପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାଳୀ ଦେଲେ । ସେହି ଅଗ୍ନିରେ ରାଜା ବହୁ ଯଜ୍ଞ କଲେ । ପୁରୁରବାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଗଙ୍ଗାଜଝବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରୟାଗରେ ଥିଲା । ଏହି ରାଜଧାନୀର ନାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନପୁର ଥିଲା—ହି. ଶ. ।]

୩ । ବିଶ୍ୱଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Biśwadeba Deity.

୪ । ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଅର୍ଚ୍ଚିତ ଦେବବିଶେଷ—4. Name of a Deity worshipped in the Pārbaṇa śrāddha.

ପୁରେ—ପ୍ରାଦେ. (ଭକ୍ତିଭାଷା) ଅ—ସମ୍ମୁଖରେ, ନିକଟରେ—
Pure Before.

ପୁରେଇ(ହି)ତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ପୁରୋହିତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Purei(hi)ta (etc) Purohita etc (See)

ପୁରେ ପୁରେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ—ପ୍ରତିଘରରେ; ପ୍ରତିଗୃହରେ—
Pure pure In every house.

ବେ ବହୁ ଦେ ତାଙ୍କର
ଆନନ୍ଦ ଜନେ ପୁରେପୁର । କଳ୍ପୋଥ. ଭରତ ।

ପୁରେନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ପୁରଇନ୍; ପୁରୋନ=ପଦ୍ମ; ସଂ. ପୁଣ୍ଡରୀକ)—ପଦ୍ମଫୁଲ—Lotus.
Puren

ପୁରେଲେ—ପ୍ରାଦେ. (ଭକ୍ତିଭାଷା) ଅ – ଆଗରେ; ସମ୍ମୁଖରେ—
Purele In front.

ପୁରୋଇବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପୁର ଧାତୁ)—
Puroibā ପୁରାଇବା (ଦେଖ)—Purāibā (See)

ଉଚ୍ଚ ଭୂ ମନରେ ପୁରୋଇ । ପଦ୍ମାବତୀ, ଗ୍ରେନ୍ଥକୁଟୀର ।

ପୁରୋଗ – ସଂ. ବିଣ. (ପୁରସ୍=ଆଗରେ + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଅ)—
Puroga ୧ । ଅଗ୍ରଗାମୀ; ବାଟ କଢ଼ାଇଥିବା—
ପୁରୋଗମ
ପୁରୋଗାମୀ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Going in front; leading.

୨ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ—
2. Chief; best; pre-eminent.

୩ । ଆଗରୁ ଯାଇଥିବା— Going before; preceding.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୋଗତ—ସଂ. ବଣ. (ପୁରସ୍+ଗତ)—
Purogata
୧ । ଅଗ୍ରଗତ; ଯେ ଆଗରେ ଯାଇଅଛି—
(ପୁରୋଗତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Gone before; preceded.
(ପୁରୋଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରଧାନ—2. Chief.
୩ । ବାଟ କଢ଼ାଇଥିବା—3. Leading.

ପୁରୋଗମନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପୁରସ୍+ଗମନ)—୧ । ଆଗରେ ଯିବା—
Purogamana 1. Precedence.
(ପୁରୋଗତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନେତୃତ୍ୱ—2. Lead.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁକୁର—3. The Dog.

ପୁରୋଚନ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଜଉ ଗୃହରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଦହନ
Purochana କରିବା ପାଇଁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତ ସବନ ମନ୍ତ୍ରୀ—
1. Name of a minister engaged by Durjyodhana to have the Pāṇḍabas burnt in the lac house (but in which he was himself burnt).
[ଦ୍ର—ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଜଉଗୃହରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପୁରୋଚନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଭୀମସେନ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଓ ମାତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ନିଆଁ ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ ଜଉଗୃହରୁ ଗଲଗଲେ ଏବଂ ପୁରୋଚନର ବାସ ଗୃହରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ପୁରୋଚନ ଆପଣା ଘରେ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ମରିଥିଲା—ହ. ଶ ।]
୨ । ବଳି ବା ଉତ୍ସର୍ଗବିଶେଷ—
2. Name of a certain offering or oblation.
୩ । ହୋମମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—2. Name of a certain mystic formula recited while offering oblations to fire.

ପୁରୋଜନ୍ମା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁରସ୍+ଜନ୍ମନ୍; ପୁରୋଜନ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ
Purojanmā ୧ମା. ୧ବ)—ଅଗ୍ରଜ; ବଡ଼ଭାଇ—
Elder brother.

ପୁରୋଡ଼ା—ସଂ. ବ. (ପୁରସ୍=ଅଗ୍ରେ+ଦାଶ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା
Purordā +କର୍ମ୍ମ. ଅସ୍; ଯାହା ପ୍ରଥମେ ଯଜ୍ଞରେ ଦିଆଯାଏ)—
ପୁରୋଡ଼ାଶ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁରୋଡ଼ାଶ } ୧ । ଘୃତ; ଘିଅ; ସଜ୍ଞୀୟ ଘିଅ—
1. Ghee; clarified butter offered to fire.
୨ । ଘୃତଭର୍ଜ୍ଜିତ; ଚରୁ; ଘିଅ ସଙ୍ଗେ ହୋମାଗ୍ନିରେ ଦିଆଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—2 Sweetmeat offered with ghee unto the fire.
ଦ୍ରୋମାନେ ଦିଆଇ ନୃତ୍ତ ପୁରୋଡ଼ାଶ
ଦ୍ରୋଣ ଦୃତ ଶିଷ୍ୟେ ଦୋଇବେ ଯେ ସତସ୍ୟ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଭରଦ୍ୱାଜ ।
୩ । ଯବଚୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ରୁଟୀ—
3. Roll of bread made of barley flour.
୪ । ମାଲପୁଆ—4. A pastry cake fried in ghee.
୫ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଚମସୀ; ଛାଲ ଚଟୁ—
5. A sort of ladle used in frying cakes.
୬ । ଯଜ୍ଞଶେଷ—
6. The orts or leavings of a sacrifice.
୭ । ଯଜ୍ଞରେ ବଳି ଦିଆଯିବା ପଶୁର ଅବୟବ—
7 The limbs of a victim offered in sacrifice.
୮ । ଯଜ୍ଞପାଇଁ ପୁରୋଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସମୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ମନ୍ତ୍ର (ହ. ଶ)—1. Vedic formula recited while preparing the sweetmeat for a sacrifice.

ପୁରୋଡ଼ାଶ୍ୟ—ସ. ବିଶ—(ପୁରୋଡ଼ାଶ+ଯ)—ଦ୍ରବ୍ୟୋତ୍ସର୍ଗ; ହବ ସହିତ
Purordāśya ଆହୁତି ଦିଆଯିବା ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be offered into the sacrificial fire.

ପୁରୋଦ୍ଭବ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—(ପୁରସ୍=ଅଗ୍ରେ+ଉଦ୍ଭବ)—ପୂର୍ବେ ଜାତ—
Purodbhaba Born before; of prior orgine.
(ପୁରୋଦ୍ଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପୁରୋଦ୍ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁରୋଧା—ସ. ବ—(ପୁରସ୍=ପ୍ରଥମେ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+
Purodhā ଅସ୍; ପୁରୋଧସ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—ପୁରୋହିତ
ପୁରୋଧ
ପୁରୋଧାମାସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ଯଜ୍ଞାଦିରେ ମନ୍ତ୍ରାଦି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ—A priest officiating at sacrifices.

ପୁରୋବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—(ପୁରସ୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)-
Purobartti ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ; ସମ୍ମୁଖେ ସ୍ଥିତ—Placed before or in front
(ପୁରୋବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁରୋଭାଗ—ସ. ବ—(ପୁରସ୍+ଭାଗ)—ସାମନା ଅଂଶ—
Purobhāga Front part.

ପୁରୋଭାଗୀ—ସ ବିଶ—(ପୁରସ୍+ଭଜ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+ଇନ୍)-
Purobhāgī ୧ । କେବଳ ଦୋଷଦର୍ଶୀ; ଦୋଷଗ୍ରାହୀ—
(ପୁରୋଭାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Censorious; fault-finding.
୨ । ପ୍ରଥମେ ଅଂଶ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to get the first share.

ପୁରୋହିତ—ସଂ. ବ—(ପୁରସ୍=ପ୍ରଥମେ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+
Purohita ତ)—୧ । ଋତ୍ୱିକ; ପୁରୋଧା; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଜମାନଙ୍କ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ କରାଇବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ପ୍ରଧାନ ଯାଜକ—1. Priest; a priest who is apppointed to officiate at ceremonies.
୨ । ଗୃହସ୍ଥର ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଦୈନିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
2. Domestic chaplain
ଦେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧି ବିଶେଷ—
A family title of Brāhmaṇa.

ପୁରୋହିତ ଦକ୍ଷିଣା—ସ. ବ—(ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପୁରୋହିତ+ଦକ୍ଷିଣା)—
Purohita dakshiṇā ପୁରୋହିତ ବିଦାକ (ଦେଖ)—
Purohita bidāki (See)

ପୁରୋହିତ(ତ)ପିନ୍ଧା—ଦେ. ବ—(ସ. ପୁରୋହିତ ଓ ପରିଧାନ)—
Purohita(ti)pindhā ହୋମାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର—New cloth presented to the officiating priest at a ceremony.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁରୋହିତ ବିଦାକି—ଦେ. ବ—ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଦିଆ-
Purohita bidāki ଯିବା ପାରଶ୍ରମିକ ବା ଉପହାର—
Remuneration or gift made to the officiating priest.

ପୁରୋହିତ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୌରୋହିତ୍ୟ)—୧ । ପୌରହିତ୍ୟ—
Purohiti 1. The state of being the officiating
ପୁରୁତ୍‌ଗିରି **पिरोहिताइ** priest.
୨ । ପୁରୋହିତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ—
2. Priestly function; priesthood.

ପୁରୋହିତିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ପୁରୋହିତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Purohitiā 1. Priestly.
ପୁରୁତିଆ ୨ । ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଯୋଗ୍ୟ—
पिरोहितिया 2. Fit to be given away to a priest.
[ଦ୍ର—ଆଜକାଲି ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଉତ୍ସବ ଆଦରେ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଯାହା ଦିଆଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଏ ଲୋକେ ମାରସା ଜନ୍ମାଷ ଦିଅନ୍ତୁ, ଯଥା—ଲୁଗା ସ୍ଥଳରେ କରଅ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥଳରେ ଦୁଇ ଗୁର ଅଣା ମୂଲ୍ୟର ଝିକଏ ସୁନା ; ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏହା ପୁରୋହିତିଆ ବା ପୁରୋହିତକୁ ଦାନ ଦିଆଯିବା ଉପଯୁକ୍ତ ଜନ୍ମାଷ ହୋଇଅଛି ।]

ପୁରୋହିତାଣୀ—ଦେ. ବ—ପୁରୋହିତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
Purohitiāṇī The wife of a Purohita.
ପୁରୁତାନୀ **पुरोहितानी**

ପୁର୍ଜା—ବୈଦେ. ବ—ପରୁଜା (ଦେଖ)—
Purjā Purujā (See)

ପୁର୍ଥି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଦର୍ଥି (ଦେଖ)
Purthi Purthi (See)
ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ପୃଥ୍ୱୀ)—ପୃଥିଗ୍ଗ—The earth.

ପୁର୍ନି—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଦୁନର୍ନବା (ଦେଖ)—
Purni Punarnabā (See)

ପୁର୍ରା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲ ପୁର) ବ—ମଈଁଷି ଛୁଆ—
Purrā A young buffalo.

ପୁର୍ଷ—ଗ୍ରା. ବ—(ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ)—ପୁରୁଷ—
Pursha Purusha.
ଦେୟମାନଙ୍କେ ପୁରୁଷତ୍ୱ ସାର
ଅସ୍ଥାପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ତଣ ଅବତାର—ଗ୍ରାଚୀ. ଗରୁଡ ଗୀତା ।

ପୁଲ୍‌ଟିସ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ)—ବ୍ରଣ ବା ଘା ଆଦ ଉପରେ ଦିଆଯିବା
Pultis ପତ୍ର ବା ପ୍ରଲେପ—Poultice.
(ପୁଲ୍‌ଟିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁଲ୍‌ଟିସ **पूलटीस**

ପୁଲ୍‌ଟିସ୍ ଚଢ଼ା(ଡ଼ି)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବ୍ରଣ ଆଦ ଉପରେ ମେଥି ଆଦ
Pultis chaṛdhā(ṛdhe)ibā ବାଟି ଉଷୁମ କରି ମୋଟ ପିଠାପରି
(ପୁଲ୍‌ଟିସ୍ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରି ଲଦି ଦେବା—
ପୁଲ୍‌ଟିସ ଚଢ଼ାନ **पूलटीस चढ़ाना** To poultice.

ପୁଲ(ଲ) (ଧାଡୁ)—ସଂ—୧ । ଉନ୍ନତ ହେବା—
Pula(la)(root) 1. To be high.
୨ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—2 To increase.
୩ । ଠିଆ ହେବା—3. Stand up.
୪ । ଏକତ୍ର ବା ସଂଗୃହୀତ ହେବା—4. To be gathered or collected together.
୫ । ଟାଣିବା—5. To draw or pull out.

ପୁଲ—ସଂ. ବ.—(ପୁଲ୍ ଧାଡୁ + ଅ.)—୧ । ପୁଲକ; ରୋମାଞ୍ଚ—
Pula 1. The hairs of the body standing on end; horripilation.
୨ । ଗଦା; ରାଶି; (ହି· ଶ.)—2. Mass.
ବଣ.—୧ । ବଡ଼ ପୁଲ; ବୃହତ୍—
1. Vast; grand.
୨ । ବିସ୍ତୃତ—2. Extensive.
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ବ—ପୋଲ (ଦେଖ) Pola (See)

ପୁଲକ—ସଂ. ବ—(ପୁଲ୍ ଧାଡୁ + ଘଞ୍ ଅକ)—୧ । ରୋମାଞ୍ଚ;
Pulaka ରୋମୋଦ୍ଗମ; ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ହେତୁ ରୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିବା—1. Horripilation; the hairs of one's body standing on the ends (through delight or sudden thrill of joy); the bristling of furs of the body symptomatic of extreme delight or thrill.
୨ । ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ; ହର୍ଷ—2. Thrill of joy.
୩ । ମଣିବିଶେଷ—3. A kind of gem.
[ଦ୍ର—ଏ ମଣି ଉତ୍ତରର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଖଣିରେ ମିଳେ । ରାଜପୁତନାରୁ ମିଳିବା ମଣି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲିଚ ହୁଏ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ବଣାଙ୍ଗାପଟ୍ଟଣ, ଗୋବପ୍ପ, ନିଚନାପଲ୍ଲୀ ଓ ଇଜାବାଲ ଜଙ୍ଗାମାନଙ୍କରେ ଏହା ମିଳେ । ଏହା ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣର ମିଳେ, ଯଥା—ଧଳା, ସାବଜା, ଦୁଲଦିଆ, ନାଲି, କଳା ଓ ଛପଛପିଆ । ଏ ମଣିଦ୍ୱାରା ମାଣିକ ଓ ମାଳା କଟାଯାଇ ପାରେ—ହି. ଶ ।]
୪ । ଜୀବଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗିବା ପୋକ—
4. Worms attacking the body of animals.
୫ । ଗଜାନ୍ନପିଣ୍ଡ; ହାତୀଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯିବା କୁଣ୍ଠାରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଶସ୍ୟାଦର ପିଣ୍ଡୁଳା—5. A rolled ball of grain or sweets with which an elephant is fed.
୬ । ହରିତାଳ—6. Yellow orpiment.
୭ । ପାନପାତ୍ର—7. Goblet; drinking cup; wine glass.
୮ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—8. Name of a heavenly chorister or musician.
୯ । କବାଟ ପଟାରେ ମରିଯିବା ଛତବାଲା କଣ୍ଟା—
9. Iron knobs struck on a door leaf.
୧୦ । କଙ୍କୁଷ୍ଟ; ପାବଡାସ୍ଥ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ (ଧଳା ବା ଦୁଲଦିଆ ରଙ୍ଗର)—10. Name of a mountainous soil of silvery or golden colour.
୧୧ । ରତ୍ନର ଦୋଷବିଶେଷ (ହି· ଶ)—
11. A particular defect in gems.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୨ । ମଦ୍ୟପାତ୍ରବିଶେଷ (ହୁ. ଶ)—
12. A kind of wine cup.
୧୩ । ଏକପ୍ରକାର ଗେରୁ (ହୁ. ଶ)—
13. A kind of red chalk.
୧୪ । ଏକପ୍ରକାର ସୋରଷ (ହୁ. ଶ)—
14. A kind of mustard (Apte).

ଦେ. ବ—ସମୂହ—Multitude.

ବାମ ଲୋଚନ ସ୍ପନ୍ଦିଲା ବାମ ମୋଚନ ବଧାଇଲା
ପାଶ୍ୱ ପୁଲକ ପୂଲକ ବଯୋଲେ ରଣି । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ବିଣ—ପୁଲକିତ (ଦେଖ)—Pulakita (See)

ପୁଲକ ଦୋନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ପନ୍ତ
ସ୍ୱର୍ଗେ ଦେବତା ଜଳେ ସୁତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପୁଲକ ଜାଲକ—ସଂ. ବ. (ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୁଲକ+ଜାଲକ)—
Pulaka jālaka ବହୁରୋମୋଦ୍ଗମ; ଦେହର ନାନାସ୍ଥାନରେ ପୁଲକୋଦ୍ଗମ—Horripilation throughout the body.

ପୁଲକଜାଳକ ଗ୍ରହି ଯେ ଅବ୍ୟା ବହୁତ ଦେଗେ ।
ଉଷ. କୋଷ୍ଟବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ତବସ୍ତ ।

ପୁଲକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୨ । ପୁଲକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Pulakā(ke)ibā 1. The causative form of Pulakibā.
[ପୁଲକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଅନ୍ୟର ଦେହରେ ପୁଲକ ବା ରୋମୋଦ୍ଗମ କରାଇବା—2. To cause horripilation.

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁଲକିତ ବା ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ କରିବା—
2. To cause a thrill of joy.
୪ । ପୁଲକିତ ହେବା—4. To have a thrill of joy; to have horripilation.

ପୁଲକାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯାହା ଅଙ୍ଗରେ ପୁଲକ ଜନ୍ମାଏ)—
Pulakāṅga ବରୁଣ ଦେବତାଙ୍କ ପାଶାସ୍ତ୍ର—
The noose of God Baruṇa.

ପୁଲକିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଲକ + ଇତ)—୧ । ରୋମାଞ୍ଚିତ; ପୁଲକଯୁକ୍ତ—
Pulakita 1. With hairs standing on end or bristling.
(ପୁଲକିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପୁଲକିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆହ୍ଲାଦିତ; ପରମାନନ୍ଦିତ—
2. Filled with joy; extremely delighted; feeling a thrill of joy; enraptured.

୩ । (ପୁଷ୍ପାଦି)—ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—3. Full blown (flower).

ପୁଲ(ଲୁ)କିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୁଲକ)—୧ । ଦେହ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେବା; ରୁମ କାଙ୍କୁର ଉଠିବା; ପୁଲକିତ ହେବା—
Pula(lu)kibā 1. To have one's hairs standing on ends.
ପୁଲକନା (ପୁଲ[ଲୁ]କ ଉଠିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଲକିତ ପୁଲ ବଳାରେ ଅନାଇ ପୁଲକ ଉଠଇ ହୃଥ—
ଦାଶରଥି. ଜଗମୋହନ ।

୨ । ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହେବା; ଆନନ୍ଦିତ ହେବା; ଆହ୍ଲାଦିତ ହେବା—
2. To be thrilled with joy.
୩ । (ପୁଲ) ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେବା—3. To be blown (said of flowers); to become full blown

ପୁଲଙ୍କା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୁଲକ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପୁଲକିତ (ଦେଖ)—Pulakita (See)
Pulakī
(ପୁଲକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—କଦମ୍ବ ପୁଲର କେଶରଗୁଡ଼ିକ ଠିଆ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାକୁ ପୁଲଙ୍କା କୁହାଯାଏ ।]

ପୁଲସ୍ତି(ସ୍ତ୍ୟ)—ସଂ. ବ. (ପୁଲ=ମନ୍ଦାର+ସ୍ତ୍ୟେ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା +ଅ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସପୁତ୍ର, ସପ୍ତ ମନ୍ଦର୍ଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—1. Name of one of the seven sages.
Pulasti(stya)

[ଦ୍ର—ଏ ବିଶ୍ରବାଙ୍କ ପିତା ଓ କୁବେର ଏବଂ ରାବଣଙ୍କର ପିତାମହ ଥିଲେ ।

୨ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ର—
2. One of the stars of the constellation; the great Bear; Phecda.

[ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]
୩ । ଶିବ (ହୁ. ଶ.)—3. Śiba.

ପୁଲହ—ସଂ. ବ. (ପୁଲ=ବିଶେଷ; ଅନେକ+ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+ଅ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସପୁତ୍ର; ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—1. Name of one of the seven sages.
Pulaha

୨ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ର—
2. One of the stars of the constellation the great Bear; Merak.

[ଦ୍ର—କ୍ରତୁ, ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ଅତ୍ରି, ଅଙ୍ଗିର୍, ବଶିଷ୍ଠ ଓ ମରୀଚ ଏହି ସାତଗୋଟି ଋଷି ତାରାରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ତର୍ପଣ କରାଯାଏ । ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ପୁଲା—ସଂ. ବ. (ପୁଲ୍ ଧାତୁ+ଆ)—୧ । ପୁଲାୟିତ (ଦେଖ)
Pulā 1. Pulāyita (See)
ପୁଲୀ ୨ । ଘଣ୍ଟିକା—2. The soft palate; uvula (Apte).
ଥୋଡ଼ା ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଲ)—୧ । ମେଞ୍ଚା; ହାତର ମୁଠା ଥିବା ପାତ୍ରରେ ଏକାଥରକେ ଯେତେ ପରିମିତ ବସ୍ତୁ ସମ୍ଭାଏ—
1. A quantity of some thing which can be grasped at a time by the mouth or hand.
୨ । ଥରେ କାମୁଡ଼ କର ଯେତେ ପରିମିତ ବସ୍ତୁ ନଆଯାଇ ପାରେ—
2. The quantity which can be taken or bitten at one bite.

୩ । ଏକ କବଳ ପରିମାଣ—
3. One mouthful of a thing.
୪ । ଏକମୁଠା ପରିମାଣ—4. One handful.
୫ । ଏକକୁଣ୍ଢ ପରିମାଣ—5. One armful.
୬ । ଗଦା; ଗୋଛା; ବଡ଼ା—
6. Cluster, bundle; sheaf.
୭ । ମେଞ୍ଚା—7. Lump.

ପୁଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ)—ବିଣ—ପୋଲା; ଫମ୍ପା—
Pulā Hollow.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପୁଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ପୁଲାରେ ରଖିବା—1. To divide and put in separate bundles.

Pulā(le)ibā

୨ । ହାତରେ ଏକ ଏକ ମୁଠା କରି ଛଡ଼ାଇବା—

2. To pluck or pull a thing by successive clasps of the palm.

ପୁଲାଏ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—୧ । ଏକପୁଲା ମାତ୍ର—

Pulāe 1. One mouthful or handful only.

(ପୁଲଏ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ମେଞ୍ଚାଏ—2. A lump of.

୩ । ଏକ ଗୋଛ—3. A bunch of.

୪ । ଥୋଡ଼ାଏ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—

4. A big quantity or lump of.

(ଯଥା—ତା ହାତରେ ପୁଲାଏ ଧନ ପଡ଼ି ଗଲାରୁ ସେ ଏତେ ବାଲଙ୍କି ବାହାର କରୁଅଛୁ ।)

ପୁଲାକ—ସଂ. ବ. (ପୁଲ୍ ଧାତୁ + ଅକ)—୧ । ଶସ୍ୟଶୂନ୍ୟ ଧାନ; ଅଗାଡ଼ୁ-

Pulāka 1. Shrivelled grain; empty grain; grainless paddy; chaff.

୨ । ଭାତର ପିଣ୍ଡୁଳା; ଭକ୍ତ ଗୁଳକା—

2, A ball of boiled rice.

୩ । ସଂକ୍ଷେପ—3. Abridgement; abbreviation; compendium.

୪ । ଦ୍ରୁତତ୍ୱ; କ୍ଷିପ୍ରତା—4. Celerity; despatch.

୫ । ଗୁଡ଼୍ଲଧଆ ପାଣି—5. Rice water.

୬ । ଅଳ୍ପତ୍ୱ—6. Smallness.

୭ । ପେଜ (ହି. ଶ.)—

7 Water sifted from boiled rice.

୮ । ଭାତ (ହି. ଶ.)—8. Boiled rice.

୯ । ମାଂସୋଦନ; ପଲାଉ (ହି. ଶ.)—

9. Rice boiled with meat.

(ପୁଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ପୁଲାଏ (ଦେଖ)

Pulāe (See).

ପୁଲାକୀ—ସଂ. ବ. (ପୁଲାକ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ବୃକ୍ଷ; ଗଛ (ହି. ଶ)

Pulākī A tree (Apte).

ପୁଲଙ୍ଗ—ଦେ. ବ.—ପୁନ୍ନାଗ (ଦେଖ)

Pulāṅga Punnāga (See)

(ପୋଲ୍ଲଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଲଙ୍ଗ ଗଡ଼ି ଖେଳ—ଦେ. ବ.—ବାଳକମାନେ ଦୁନାଙ୍ଗ ଫଳରେ

Pulāṅga gaṛdi khela ଖେଳବା ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—

A kind of out door game played by the children with "Punnāga'or 'pulāṅga fruits.

[ଦ୍ର—ପୁଲଙ୍ଗ ଫଳ ଉଭା ଗୋଟ ବିକୋଣାକାରରେ ରଖି ତା ଉପରେ ଗୋଟଏ ପୁଲଙ୍ଗ ରଖନ୍ତି । ଗୋଟଏ ଗୁରକୋଣିଆ ଖେଡ଼ର ଗୁରକୋଣରେ ଏହିପରି ଗୁର ଗଦା ପୁଲଙ୍ଗ ରଖନ୍ତି । ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ଖେଳାଳିମାନେ ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ତା ଉପରକୁ ଗୋଟଏ ପୁଲଙ୍ଗ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଫୋପାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଖେଳାଳି ସେ ଗଦାକୁ ଲାଖରେ ଉଡ଼ାଇ ସେ ସେହି ଉଡ଼ା ଗଦାର ପୁଲଙ୍ଗ-ଗୁଡ଼ିକ ଜିତ ହଏ । ଯେଉଁ ପୁଲଙ୍ଗଟାକୁ ଧରି ଫୋପାଡ଼ି ଲାଖ କରନ୍ତି ତାକୁ ବଡ଼ କୁହା ଯାଏ ।]

ପୁଲା ପୁଲା—ଦେ. ଅ—୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଥରକୁଥର କାମୁଡ଼ିବା ପ୍ରକାରେ—

Pulā pulā 1. By successive bites.

ପୁଲାକୁପୁଲା ପୁଲାପୁଲା କର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଏକାଥରକେ ହାତରେ ଯେତେ ନେଇ ହେବ ଏହିପରି ବହୁବାର—

2. By handfuls.

୩ । ଗୋଛ ଗୋଛ କର—3. By sheaves.

୪ । କଳ କଳ କର—4. By mouthfuls.

୫ । ଗଦା ଗଦା କର—5. In lumps.

ପୁଲା ପୁଲା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କାମୁଡ଼ କର ବା ନଖି

Pulā pulā karibā କର କେଡା କେଡା କରିବା—

To tear into shreds by repeated bites or scratching with finger nails.

ପୁଲାୟିତ—ସଂ. ବ—(ପୁଲ୍ ଧାତୁ. ଆ + ତ)—୧ । ଘୋଡ଼ାର ମନ

Pulāyita ଦଉଡ଼; ପୁଲ୍‌କା—1. Canter or trot of a horse; a horse's gallop.

୨ । ଘାସ ବା ଶସ୍ୟର ଗୋଛ—

2. A sheaf of corn or grass.

ପୁଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଛୋଟ ପୁଲା ବା ମେଞ୍ଚା—

Pūli 1. A small lump or sheaf.

୨ । (ସଂ. ପୂଳକା) ପୂଳି (ଦେଖ)—

2. Pūlī (See)

ପୁଲି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଛଗଡ଼; ଭାର ଜଳଷ ଦଉଡ଼ରେ ଉଠାଇବା

Puli ପାଇଁ ଲଗାଯିବା ଚକ—Pulley.

ପୁଲକେଶି—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଦକ୍ଷିଣଭାରତରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା

Pulikesi ଚାଲୁକ୍ୟ ବଂଶୀୟ ଦୁଇ ଜଣ ରାଜା—Name of two kings of the Chālukya dynasty ruling the Southern India.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମ ପୁଲକେଶି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦିରେ ପଲ୍ଲବମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ବାତାପିପୁରୀକୁ ଜିତ ଦକ୍ଷିଣରେ ଚାଲୁକ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁଲକେଶି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୬୧୦ ରେ ସମସ୍ତ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟକୁ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶକୁ ଆପଣା ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ବାଣଭଟ୍ଟ ଏହାଙ୍କ ରାଜସଭାର ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରବ୍ରାଜକ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ । ରାଜା ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତରଭାରତ ଅଧିକାର କରି ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ—ହି. ଶ]

ପୁଲିଙ୍ଗ—ତ୍ରା. ବ—(ସଂ. ପୁଂଲିଙ୍ଗର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୁଂଲିଙ୍ଗ

Pulinga ପୁଲିଙ୍ଗ (ଦେଖ)—Pumlinga (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଲ(ଲି)ନ—ସ. ବ—(ପୁଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—୧ । ନଦୀ ଓ ଜଳାଶୟ ଆଦର ଅନୁଚ୍ଚ ତଟ—1. The low shore of a river or lake; the beech; the bank.

Puli(li)na

୨ । ନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ—

2. Islet in the bed of a river.

୩ । ନଈ ମଝିରେ ପଡ଼ିବା ଚିପ; ବାଲି କୁଦ; ପଠା; ଚଡ଼ା—

3 A sand-bank; alluvial formation in a river; a raised plot in the bed of a river.

୪ । ନଦୀ ତଟସ୍ଥ ବାଲି—4. The sand bank formed on the bank of a river.

ଦେଢ ଉତ୍ତୁଗୁ ଥାଇବ ତଳଟ ଦେଖାଯ ଦେଇ ପୁଳିନ ସେ—
ଉତ୍ତ. ହୋଟ୍ଟବ୍ଲାଣ୍ଡସୁଦତ୍ତ ।

ପୁଲ(ଲି)ନ—ସ. ବ—(ପୁଲ୍ ଧାତୁ+ଇନ)—୧ । ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଜାତି ବିଶେଷ; ଚୁଆଡ଼—1. Barbarian, a caste (ଦ୍ରଳନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) of aborigines or wild tribes.

Puli(li)nda

[ଦ୍ର—ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ପୁରାଣ ଓ କାବ୍ୟରେ ଏ ଜାତିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ବଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ତାଙ୍କର କେତେକ ପୁତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ପୁଲିନ୍ଦ, ଶବର ଆଦ ବର୍ବର ଜାତି ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲେ । କେହି କେହି ଏ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶ ନିକଟରେ, କେହି କେହି ଗୁଜରାଟ ଓ ରାଜପୁତାନା ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିବାର କହନ୍ତି—ହ. ଶ ।]

୨ । କନ୍ଧ ଜାତି—

2. The Khonds of central India.

ଝୁଣା ଲଗି ହଦ ହୋଇ ପୁଲିନ କୁଟାରେ—
ଜଗନାଥ—ଦୋଷାନ୍ଧ ।

୩ । ଅଟବୋଧ୍ୟ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରିବା ବଶୁଆ ଜାତି—

3. A wild tribe using a jargon dialect.

୪ । କୋଲା—4. The fowler.

୫ । ପୁଲିନ ଜାତିଙ୍କ ଦେଶ—

5. The country inhabited by aborigines.

୬ । କନ୍ଧମାଳ—6. The Khondmahals of Orissa.

ପୁଲିନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁଲ=ଗଦା; ରାଶି)—୧ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା କାଗଜର ତାଡ଼ା—1. A packet of papers bound into a bundle; bundle; parcel.

Pulinda
ପୁଲିନ୍ଦା
ପୁଲିନ୍ଦା

ଦାରୋଗା ଏକ ମୁନସୀଙ୍କ ବେଶର ମହତ ଉତୋର୍ଇ ପୁଲିନ୍ଦା
ଆମାକୁ ପଠାଇଲେ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଲଫାପା; କାଗଜର ଖୋଲ—2. An envelope.

୩ । ବୋକଟା; ଗଣ୍ଠି—3. Bale; package.

ସ. ବ—ତାପ୍ତୀ ନଦୀର ଉପନଦୀବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—
Name of tributary of the Tāptī river.

ପୁଲିଶ—ସ. ବ. (ନାମ)—ପୌଲିଶ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଋଷି—Name of a sage who was the author of an astronomical work.

Pulisa

[ଦ୍ର—ବରାହମିହିରୋକ୍ତ ପଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଏକତମ । କେହି କେହି ପୁଲିଶକୁ ଯୁନାନୀ (ଯବନ), କେହି କେହି ମିଶ୍ର ଦେଶବାସୀ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି—ହ. ଶ. ।]

ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପୁଲିସ (ଦେଖ)—Pulisa (See)

ପୁଲିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୋଲିସ୍; ସାଧାରଣ ସମୟରେ ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ଅପରାଧ ନିବାରଣ ଓ ଅପରାଧୀକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବିଭାଗ—

Pulis

ପୁଲିସ Police (force, department and official.)

(ପୁଲିସି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନ ବୋଲେ ମୁହଁ ଅଧ ଦରଖ – ଦୋଷାରୋ. ଦରଖାସ୍ତ ।

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଇଲାକାରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପୁଲିସ୍ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ସେହି ଇଲାକା ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କର ନାମ ହୁଏ; ଯଥା—ଷ୍ଟେସନ ବା ଗଡ଼ଜାତ ପୁଲିସ୍, ମନ୍ଦର ପୁଲିସ୍, ଅବକାରୀ ପୁଲିସ୍, ନମକ ପୁଲିସ୍, ରେଲୱେ ପୁଲିସ, ମିଲଟେରୀ ପୁଲିସ୍, ଖାଲ୍ଜନ ପୁଲିସ ।

ବିଶେଷ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ନିଯୁକ୍ତ ପୁଲିସ୍ଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ଅଛି । ଯଥା – ସାଧାରଣ ପୁଲିସ୍, ମିଲିଟାରୀ ପୁଲିସ ବା ଆର୍ମ୍ଡ ପୁଲିସ୍, ସହର ପୁଲିସ୍, ଗ୍ରାମ୍ୟ ପୁଲିସ୍, ରେଳର ପୁଲିସ୍, ରେଳୱେ ପୁଲିସ୍, କୋର୍ଟ ପୁଲିସ୍, ଟିଚ୍‌ନଷ୍ଟିଚ୍ ପୁଲିସ୍, ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ବା ବନ୍ଦୁକୀ ପୁଲିସ୍, ସ୍ପେଶାଲ୍ ପୁଲିସ୍ ।]

ପୁଲିସ୍ ଅଫିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ ବିଭାଗର ଅଫିସ୍—Police office.

Pulis aphis

ପୁଲିସ ଅଫିସ **ପୋଲିସ ଅଫିସ**

ପୁଲିସ୍ ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ କନଷ୍ଟବଲଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତର ପୁଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀ—Police officer.

Pulis aphisar

ପୁଲିସ ଅଫିସର **ପୁଲିସ ଅପସର**

ପୁଲିସ୍ ଆଉଟ୍ ପୋଷ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପୁଲିସ୍ ଫାଣ୍ଡି (ଦେଖ)

Pulis āut posht — Pulis phāṇḍi (See)

ପୁଲିସ୍ ଇଜାହାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଲିସ୍+ଫା. ଏଜହାର୍)—ଅପରାଧ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୁଲିସ୍‌କୁ ଜଣାଇବା ସମ୍ବାଦ—First information given to the police; formal information given to the police of the commission of an offience.

Pulis ijāhār

ପୁଲିସ ଇଜ୍ଜାର
ପୁଲିସ ଏତଲ୍ଲ
ପୁଲିସ ଏଜାହାର
ପୁଲିସ ଏତଲ୍ଲ(ଲେ)ଇ
} ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଲିସ୍ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ.(ଇଂ)—ପୁଲିସ ସବଇନ୍‌ସିପେକ୍ଟରଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ—Police Inspector.

Pulis inspektar

ପୁଲିସ ଇନିସ ପେକ୍ଟର **ପୋଲିସ ଇଂସପୋଟାର**

(ପୁଲିସ୍ ଇନସି ପେକ୍ଟର, ପୁଲିସ ଦାରୁ[ରୋ]ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଲିସ୍ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍ ଜେନରଲ୍—ବୈଦେ. ବ.(ଇଂ)—ପୁଲିସ୍ ବିଭାଗର ପ୍ରାଦେଶିକ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦ୍ୱାଦଶ – Inspector general of police in a province.

Pulis inspektar jenaral

ପୁଲିସ ଇନିପେକର ଜେନରଲ
ପଲିସ ଇଂସପୋଟାର ଜନରଲ

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଦେଶିକ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପୁଲିସ ଦ୍ୱାଦଶ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଜେନରଲ । ତାଙ୍କ ତଳେ ବିଭାଗୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ, ଡେପୁଟୀ ଇନ୍‌ସ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେକ୍ଟର ଜେନରଲ । ତାଙ୍କ ତଳେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର, ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ବା ପୁଲିସ ସର୍ଜେବ । ତାଙ୍କ ତଳେ ଡାକ୍ତର, ଡେପୁଟି ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ । ତାଙ୍କ ତଳେ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ବା ଦାରୋଗା । ତାଙ୍କ ତଳେ ସବଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ବା ମୁନସି । ତାଙ୍କ ତଳେ ହେଡ୍ କନେଷ୍ଟବଲ ବା ଜମାଦର । ତାଙ୍କ ତଳେ ଗ୍ରଇଣ୍ଡର ବା ଲଣ୍ଡରେଣ୍ଡ କନେଷ୍ଟବଲ । ସମସ୍ତଙ୍କ ତଳେ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ବା ସିପାହି ।]

ପୁଲିସ୍ କନଷ୍ଟବଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ,—ପୁଲିସ ବଭାଗର ସିଅଦା ବା ସିପାହି—Police constable; policeman. (ପୁଲିସ ସିପାହି, ପୁଲିସ୍‌ମାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Pulis kanashṭabala

ପୁଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ **ପଲିସ କଂସ୍ଟେବଲ**

ପୁଲିସ୍ କମିସନର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)— ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରର ଉଚ୍ଚତମ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀ—The commissioner of police in presidency towns.

Pulis kamisanara

ପୁଲିସ କମିସନର **ପଲିସ କମିଶନର**

[ଦ୍ର—କଲିକତା, ବମ୍ବେ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ରେଙ୍ଗୁନ ଆଦ ସହରରେ ପୋଲିସ କମିସନର ଥାଆନ୍ତି ।]

ପୁଲିସ୍ କେଶ୍—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ)— ୧ । ଯେଉଁ ମକଦମାକୁ ପୁଲିସ ନଜେ ବଗ୍ଦର ନମନ୍ତେ ଦାକ୍ତମଙ୍କ ନକଟକୁ ପଠାଇ ଥାଆନ୍ତି—1. Police case.

Pulis keś

ପୁଲିସ କେସ **ପଲିସକେଶ**

୨ । ଯେଉଁ ମକଦମାରେ ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ହୁକୁମ ନ ପାଇ କର ମଧ୍ୟ ପୁଲିସ ଆସାମୀକୁ ଗିରଫଦାର କର ବଗ୍ଦର ନମନ୍ତେ ପଠାଇ ପାରନ୍ତି—2 Warrant case; case cognisable by the police.

ପୁଲିସ୍‌କୋଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପୁଲିସ୍ କୋର୍ଟ)—ବଡ଼ ବଡ଼ ସହର (କଲିକତା, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବମ୍ବେ ପ୍ରଭୃତି) ବା ପ୍ରାଦେଶିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମକଦ୍ଦମାରେ ପୁଲିସ ଗୁରୁତର ଆସାମୀମାନଙ୍କ ବଗ୍ଦର୍ଥ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅଦାଲତ—Police court. (ପୁଲିସକୋର୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Pulis kuṭ

ପୁଲିସକୋଟ **ପଲିସକୋରଟ**

ପୁଲିସ୍ ଗାର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସରକାର ଉଦ୍ଦଶ୍ୟ ବା ଅପରାଧୀ ବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେବା ଆଣିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରବାକୁ ନଯୁକ୍ତ ପୁଲିସ ଦଲ—Police guard; a posse of constables.

Pulis gārḍ

ପୁଲିସ ଗାର୍ଡ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଲିସ ଗାର୍ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଲିସ ଗାର୍ଦ **ପୁଲିସ ଗାର୍ଦ**

ପୁଲିସ୍ ଗୁ(ଗୋ)ଇନ୍ଦା– ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଲିସ୍+ପା. ଗୋଇନ୍ଦା)—ଅପରାଧ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୁଲିସଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରବା ପୁଲିସ ଗୁ(ଗୋ)ଏନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନମନ୍ତେ ଗୁପ୍ତଚର—Police spy; Police informer.

Pulis gu(go)indā

ପୁଲିସ ଗୋୟେନ୍ଦା

ପୁଲିସ୍ ଗେଜେଟ୍—ବେଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ ବଭାଗର ସମ୍ବାଦ ସଙ୍କଳତ ହୋଇଥିବା ସରକାର ଖବର କାଗଜ—Police Gazettee.

Pulis gejeṭ

ପୁଲିସଗେଜେଟ **ପୁଲିସ ଗଜେଟ**

ପୁଲିସ୍ ଗ୍ରଲଣ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଲିସ୍+ସଂ. ଗ୍ରଲନ)—ପୁଲିସ ଦ୍ୱାରା ଅଟାମୀ ଗିରଫଦାର ହୋଇ (ପୁଲିସ ଗ୍ରଲଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କୋଟକୁ ପଠା ଯାଇଥିବା ପୁଲିସ ଚାଲାଣ (case or accused) Chalanned or sent up by the police.

Pulisa chālāna

ପୁଲିସ ଚାଲାଣ

ପୁଲିସ୍ ଜମାଦାର–ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଫା)—ପୁଲିସ କନଷ୍ଟବଲମାନଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ—ପୁଲିସ ଜମାଦାର Police Head Constable.

Pulis jamādāra

ପୁଲିସ ଜମାଦାର

ପୁଲିସ୍ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ ଚାକରରେ ନଯୁକ୍ତ ହେବା ନମନ୍ତେ ମନୋନୀତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ କରାଯିବା— Police training.

Pulis ṭrening

ପୁଲିସ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ

ପୁଲିସ୍ ଠେଙ୍ଗିଣି—ଦେ. ବ—ସାଧାରଣ ସମସ୍ତଙ୍କର ପୁଲିସ କନଷ୍ଟବଲ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଏକ ହାତ ଦେଢ଼ହାତ ଲମ୍ବର ଖ୍ରେଣ୍ଡ ଠେଙ୍ଗା— Police baton.

Pulis ṭhengiṇi

ପୁଲିସର ଲାଠି **ପଲିସ ଲାଠି**

ପୁଲିସ୍ ଡାଇରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଥାନାରେ ରୁଜୁ ହୋଇଥିବା ମକଦ୍ଦମା ତଦାରଖ ସମୟରେ ପ୍ରତିଦିନ କରିଥିବା କର୍ମମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ କରୁଥିବା ପତ୍ରିକା—Police diary.

Pulis ḍāiri

ପୁଲିସ ଡାଇରି **ପୁଲିସ ଡାଇରି**

ପୁଲିସ୍ ତଦନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଲିସ+ସଂ. ତଦନ୍ତ)—କୌଣସି ଅପରାଧ ବିଷୟ ପୁଲିସ (ପୁଲିସ ତଦାରଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁସନ୍ଧାନ—ପୁଲିସ ତଦନ୍ତ Investigation by the Police.

Pulis tadanta

ପୁଲିସ ତଦାରଖ

ପୁଲିସ ତଲାସ(ସି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗ୍ରଜ ପୁଲିସ+ଉର୍କି ତଲାସ)—ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅପରାଧସମ୍ପର୍କିତ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ କୌଣସି ଗୃହ ଖୋଜାଯିବା—House-search by the Police.

Pulis talāsa(si)

ପୁଲିସ ତାଲାସ **ପୁଲିସ ତଲ୍ଲାସ**

ପୁଲିସ୍ ଥାନା—ଦେ. ବ— ପୁଲିସ ସବଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଓ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ କେତେଗୁଡ଼ଏ ଜମାଦାର ଓ କନଷ୍ଟବଲ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ଗୃହ— (ପୁଲିସ ଷ୍ଟେସନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Police Station.

Pulis thānā

ପୁଲିସ ଥାନା **ପୁଲିସ ଥାନା ,କତବାଲି**

ପୁଲିସ୍ ଦରସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଲିସ+ଡ୍ରେସ)—ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର— Police dress.

Pulis daras

ପୁଲିସ ଦରେସ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଲିସ ପୋଷାକ }

ପୁଲିସ ଦରେସ **ପୁଲିସ ଦ୍‌ରେସ**

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ କଲା କୁର୍ତ୍ତା, ନାଲ ପଗଡ଼ି ରେଲବାଡ଼ି ଓ ଥଳଆ ପୁଲିସମାନଙ୍କର ପୋଷାକ ଅଟେ ।]

ପୁଲିସ୍ ନଜରବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଇ+ଫା)—ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ବଦ୍ୱେଷୀ

Pulis najarabandi

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଲିସ ନଜର } ଅନ୍ୟରୂପ ଆସାମୀର ଗତିବିଧି ପ୍ରତି ପୁଲିସର
ପୁଲିସ ନଜର ବନ୍ଦ } ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ରହିବାର ବିଧାନ—
ପୁଲିସ ନଜରବନ୍ଦ Police surveillance.
ପୁଲିସ ନଜରବନ୍ଦ ବଣ—ପୁଲିସର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରହିଥିବା—Kept under Police surveillance.

ପୁଲିସ୍ ପରେଡ୍(ଡ୍)—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପୁଲିସ୍+ପାରେଡ୍)—ପୁଲିସ କନଷ୍ଟବଲମାନେ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର୍ଥ କ୍ରୀଡ଼ା—Police parade.
Pulis pared(d) ପୁଲିସ କନଷ୍ଟବଲମାନେ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର୍ଥ କ୍ରୀଡ଼ା—Police parade.
ପୁଲିସ ପାରେଡ଼
ପୁଲିସ ପରେଡ୍

ପୁଲିସ ପହରା—ବେ. ବି. (ଇଂ ପୁଲିସ+ସଂ. ପ୍ରହରୀ)—ପୁଲିସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଗାଇବା—Guarding of a place or person by Police.
Pulis paharā ପୁଲିସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଗାଇବା—Guarding of a place or person by Police.
ପୁଲିସ ପାହାରା
ପୁଲିସ ପହରା

ପୁଲିସ ପହରା ବାଲା—ବୈଦେ. ବ—ପୁଲିସ ମନ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Pulisa pahārā bālā Pulisa mantrī (See)

ପୁଲିସ୍ ଫଉଜ(ଦ)—ବୈଦେ.ବି. (ଫା. ଇଂ. ପୁଲିସ+ଫା. ଫୌଜ)—ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରକ୍ଷିତ ପୁଲିସ କର୍ମଗୃଣ୍ଡଙ୍କ ଦଳ—The Police force; a plattoon of Police.
Pulis phāuja(da) ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରକ୍ଷିତ ପୁଲିସ କର୍ମଗୃଣ୍ଡଙ୍କ (ପୁଲିସ ପଲଟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦଳ—The Police force; a plattoon of Police.
ପୁଲିସ ଫୌଜ
ପୁଲିସ ଫଉଜ

ପୁଲିସ୍ ଫାଣ୍ଡି—ବେ. ବି. (ଇଂ. ପୁଲିସ+ଫା. ଫାଣ୍ଡି)—ଅଳ୍ପ ସଖ୍ୟକ ପୁଲିସ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—(ପୁଲିସ ଚଉକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Police out post.
Pulis phāṇḍi ଅଳ୍ପ ସଖ୍ୟକ ପୁଲିସ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—(ପୁଲିସ ଚଉକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Police out post.
ପୁଲିସ ଆଉଟ ପୋଷ୍ଟ **ପୁଲିସ ଚୌକି**

ପୁଲିସ୍ ବାଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଇଂ. ପୁଲିସ+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ବାଲା)—ପୁଲିସ କର୍ମଗୃଣ୍ଡ—Police officer.
Pulis bālā ପୁଲିସ କର୍ମଗୃଣ୍ଡ—Police officer.
ପୁଲିସ ଓଲା **ପୁଲିସବାଲେ**

ପୁଲିସ୍ ମଦତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପୁଲିସ+ଫା. ମଦଦ୍)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା ନମନ୍ତେ ଦ୍ୱାରକମଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପୁଲିସ ପଠାଯିବା-Deputation of Police to a certain place to prevent breach of the peace.
Pulis madat(d) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା ନମନ୍ତେ ଦ୍ୱାରକମଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପୁଲିସ ପଠାଯିବା-Deputation of Police to a certain place to prevent breach of the peace.
ପୁଲିସ ଇଆନାତ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଲିସ ମୁତଏନ }
ପୁଲିସ ମଦଦ
ପୁଲିସ ମଦଦ

ପୁଲିସ ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ;—ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରର ପୁଲିସ ଦ୍ୱାରା ଗୃଲ୍ପଣ ହୋଇଥିବା ମକଦମାମାନ ବଗୁର କରିବା ନମନ୍ତେ ନଯୁକ୍ତ ବଗୁରପଡ଼ି—Police magistrate; city magistrate; Presidency magistrate.
Pulis mājishṭreṭ ଦ୍ୱାରା ଗୃଲ୍ପଣ ହୋଇଥିବା ମକଦମାମାନ ବଗୁର କରିବା ନମନ୍ତେ ନଯୁକ୍ତ ବଗୁରପଡ଼ି—Police magistrate; city magistrate; Presidency magistrate.
ପୁଲିସ୍ ମାଜଷ୍ଟର } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଲିସ୍ ମେଜେଷ୍ଟର }
ପୁଲିସ୍ ମେଜଷ୍ଟ୍ରର

ପୁଲିସ୍ମା (ମେ)ନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କୌଣସି ପୁଲିସ୍ କର୍ମଗୃଣ୍ଡ—1. Policeman.
Pulis mā (me)n ୧ । କୌଣସି ପୁଲିସ୍ କର୍ମଗୃଣ୍ଡ—1. Policeman.
ପୁଲିସ ମ୍ୟାନ
ପୁଲିସ ମାନ ୨ । ପୁଲିସ କନଷ୍ଟବଲ— 2. Police constable.

ପୁଲିସ୍ ମୁନସି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ପୁଲିସ୍ ସବନାସପେକ୍ଟର (ଦେଖ)
Pulis munasi Pulis sabanisapekṭar (See)

ପୁଲିସ ଗ୍ରାଇଟର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗ୍ରାଇଟର କନଷ୍ଟବଲ; ଲେଖା ପଢ଼ା ଜାଣି ଥିବା କନଷ୍ଟବଲ ଉପରେ ଥାନାର ପୁଲିସ ରାଇଟର କାଗଜପତ୍ର ଲେଖିବାର ଭାର ଥାଏ—Writer or literate constable.
Pulis rāiṭār ପଢ଼ା ଜାଣି ଥିବା କନଷ୍ଟବଲ ଉପରେ ଥାନାର ପୁଲିସ ରାଇଟର କାଗଜପତ୍ର ଲେଖିବାର ଭାର ଥାଏ—Writer or literate constable.
ପୁଲିସ ରାଇଟର

ପୁଲିସ ରିପୋର୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ କର୍ମଗୃଣ୍ଡ କୌଣସି ମକଦମା ତଦନ୍ତ କରି ତଦନ୍ତର ଫଳ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ଲେଖା Police report.
Pulis ripoṭ ମକଦମା ତଦନ୍ତ କରି ତଦନ୍ତର ଫଳ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ଲେଖା Police report.
ପୁଲିସ୍ ରିପୋର୍ଟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଲିସି ରିପୋର୍ଟ }

ପୁଲିସ୍ ରୁ (ରୋ) ଲ(ଲା)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) ପୁଲିସ୍+ଟୋଲ୍ର)—ପୋଲିସ୍ ଠେଙ୍ଗିଣି (ଦେଖ)
Pulis ru (ro) la(lā) ପୋଲିସ୍ ଠେଙ୍ଗିଣି (ଦେଖ)
ପୁଲିସକା Polis ṭheṅgiṇi (S

ପୁଲିସ ଲାଇନ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ୍ ଘଉଜ ଥିବା ସ୍ଥାନ ବା ଗୁଡ଼ାଣୀ—Police line; police barracks.
Pulis lāina ଗୁଡ଼ାଣୀ—Police line; police barracks.
(ପୁଲିସ୍ ନାଇନ୍, ପୁଲିସ୍ ନସ୍ତ୍ରନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପୁଲିସ ଲାଇନ **ପୁଲିସ ଲାଇନ**

ପୁଲିସ୍ ଷ୍ଟେଶନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପୁଲିସ୍ ଥାନା (ଦେଖ)
Pulis shṭeśan Pulis thānā (See)

ପୁଲିସ ମନ୍ତ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପହରା ଦେବାବାଲା ପୁଲିସ୍ କନଷ୍ଟବଲ
Pulis mantrī Police sentry; police sentinal.

ପୁଲିସ୍ ସବନସ୍‌ପେକ୍ଟର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜମାଦାରଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଗୃଣ୍ଡ—Police Sub-Inspector.
Pulis subanis pekṭara କର୍ମଗୃଣ୍ଡ—Police Sub-Inspector.

ପୁଲିସ୍ ସର୍ଜନ୍ (ଣ)—ବୈଦେ. ବ. (ଇ.. ପୁଲିସ୍+ସର୍ଜେଣ୍ଟ)—୧ । ଇଉରୋପୀୟ କନଷ୍ଟବଲ—1. Police sarjeant.
Pulis sarjan(ṇṭ) ୧ । ଇଉରୋପୀୟ କନଷ୍ଟବଲ—1. Police sarjeant.
ପୁଲିସ ସାର୍ଜନ **ପୁଲିସ ସାର୍ଜେଣ୍ଟ**
ପୁଲିସ୍ ସର୍ଜଣ୍ଟ, ପୁଲିସ୍ ସର୍ଜେଣ୍ଟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ଇଂ ପୁଲିସ+ସର୍ଜନ୍)—ଯେଉଁ
ପୁଲିସ୍ ସାର୍ଜେଣ୍ଟ }
ପୁଲିସ ମାର୍ଜନ୍ ଡାକ୍ତର ପୁଲିସ ଗୃଲ୍ପଣି ମକଦମାର ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ପୁଲିସ ଡାକତର ବା ଶବକୁ ସାଇନା କରନ୍ତି—
(ପୁଲିସ୍ ଡାକ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Police surgeon.

ପୁଲିସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇ)—ଜଣ୍ଟାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ସବୋଚ୍ଚ ପୁଲିସ୍ ଦ୍ୱାରମ—District superintendent of police.
Pulis suparinṭendenṭa ସବୋଚ୍ଚ ପୁଲିସ୍ ଦ୍ୱାରମ—District superintendent of police.
ପୁଲିସ ସାହେବ
ପୁଲିସସାହେବ (ପୁଲିସ୍ ସାହେବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଲିସ୍ ହୁଲିଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁଲିସ୍+ଇ. ହାଲ୍ଲୋ; ହୁଲ. ସଂ. କୋଲାହଳ)—ହରୁଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅଗ୍ରଧୀ ବା ବସୁକୁ ଖୋଜ ପାଇବା ନମନ୍ତେ ତହିଁର ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ସମ୍ବଳିତ ପୁଲିସରେ ଦିଆଯିବା ବଜ୍ଞାପନ—Police Halloo; the detailed description of a missing thing or person given to the police to enable the police to trace the same.
Pulis huliā ହରୁଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅଗ୍ରଧୀ ବା ବସୁକୁ ଖୋଜ ପାଇବା ନମନ୍ତେ ତହିଁର ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ସମ୍ବଳିତ ପୁଲିସରେ ଦିଆଯିବା ବଜ୍ଞାପନ—Police Halloo; the detailed description of a missing thing or person given to the police to enable the police to trace the same.
ପୁଲିସ ହଲ୍ଲା

ପୁଲିସି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ (ଦେଖ)
Pulisi Pulisa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଲିସୀ ଦେ. ବ୍ୟ.—ଦୁଲ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ପୁ'ଲିସୀ Relating to police.
(ଯଥା—ପୁଲ୍ସ ଗୁଳର ।)

ପୁଲୋମ—ସ. ବ. ପଂ (ପୁଲୋମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Puloma ଶ୍ୱଶୁର ଓ ଶଚୀଙ୍କ ପିତା; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
1. Name of the father in-law of Indra.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଧ କରି ଶଚୀଙ୍କୁ ପତ୍ନୀରୂପେ ଆଣିଥିଲେ··
୨ । ବଚ—2. Achorus calamus (M. W.)

ପୁଲୋମଜା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁଲୋମନ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pulomajā ଶଚୀ; ପୁଲୋମ ନାମକ ଦୈତ୍ୟର କନ୍ୟା; ଇନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ-
Sachī (the official and traditional) wife of God Indra.

ପୁଲୋମଜିତ୍—ସ. ବ—(ପୁଲୋମନ୍+ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଏ
Pulomajit ପୁଲୋମା ନାମକ ଦୈତ୍ୟକୁ ପରାଜିତ ଓ ବଧ କରି
ପୁଲୋମ ଦ୍ୱିଷ୍ ପୁଲୋମା ନାମକ ଦୈତ୍ୟର କନ୍ୟା ଶଚୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ହରଣ
ପୁଲୋମ ଘ୍ନ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ କରି ଆଣିଥିବାରୁ)—ଇନ୍ଦ୍ର—
ପୁଲୋମାରି God Indra.

ପୁଲୋମଜ୍ଞା—ସ. ବ—ଅହିଫେନ; ଅଫିମ (ହି. ଶ) —
Pulomahī Opium (M. W).

ପୁଲୋମା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—ଭୃଗୁଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ଚ୍ୟବନ ଋଷିଙ୍କ
Pulomā ମାତା—The wife of sage Bhṛugu and mother of Chyabana.
[ଦ୍ର—ଏ ବୈଶ୍ୱାନର ନାମକ ଦୈତ୍ୟର କନ୍ୟା ଥିଲେ ।]

ପୁଲ୍ଲ—ସ. ବିଣ—(ଦୁଲ୍ ଧାତୁ+ଡ)—୧ । ବିସ୍ତୃତ—
Pulla 1. Expanded; spread.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—
2. Full blown (flower).
ବ—ଫୁଲ; ପୁଷ୍ପ—Flower.

ପୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପୋଷିବା—
Push (root) 1. To maintain.
୨ । ପାଳିବା—2. To bring up; to rear.

ପୁଷ୍—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)ଅ—(ଭୁଲ. ଆଇରଶ ଓ ଗେଲ୍ଲିକ୍ ପୁସ୍=
Push ବିରାଡ଼ି; ଉର୍ ପୋଏସ୍)—ବିରାଡ଼ିକୁ ଡାକିବାର ସମ୍ବୋଧନ—
Interjection used in calling the pussy.
(ଯଥା—ଆସ୍ ପୁସ୍ ।)

ପୁଷ୍ ପୁଷ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ପୁଷ୍-ଠେଲିବାରୁ)—ଏକପ୍ରକାର
Push push ଠେଲା ଗାଡ଼ି—A kind of pushing cart;
ପୁଷ ପୁସ୍. **ପୁସ୍‌ପୁସ୍** push-push.

ପୁଷ୍ ପୂନି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)—
Push pūni Pausha pūrṇṇimā (See).

ପୁଷ—ଦେ. ବ—(ସ. ପୌଷ)—ମାର୍ଗଶିର ମାସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁକ୍ରମାସ;
Pusha ପୌଷ ମାସ—The lunar month of Pausha
ପୌଷ following the month of Mārgaśira
ମୁସ (December and January).

ପୁଷର ଅନ୍ତରେ ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରଚଳନ—
ପ୍ରାଚୀ—ଉତ୍କଳସଂସ୍କୃତି ।

ପୁଷ କରିଣୀ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ପୁଷ୍କରିଣୀ (ଦେଖ)—
Pusha kariṇī Pushkariṇī (See)
ପୁଷ୍କରିଣୀକ ଗୃହଂ ମୋଚୟେଣ ଶାପ ବଧଯ ।
ପ୍ରାଚୀ ଶବ୍ଦକୋଷ ।

ପୁଷକା(କୀ)ଆ(ଆଁ)ଲ—(ସ. ପୌଷ+କାମଲ)—ପୁଷ ମାସରେ କରିବା
Pushakā(kāṁ,ā(āṁ)la ଓ ସମୟୁ ସମୟରେ ଦେଖାଯିବା ମେଘଆ
ପୁଷ କାବା(ବାଁ)ଲ
ପୁଷ କା(କାଁ)ଆ(ଆଁ)ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ବା ଝୁମ୍ଭଡ଼ିଆ ଗାଗ—
ପୁଷ୍ଷ କାବା(ବାଁ)ଲ Cloudy or foggy weather sometimes appearing in the month of Pous.

ପୁଷ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ—ଦେ. ବ—(ସ. ପୌଷ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା
Pusha pūrṇṇamī (ଦେଖ)—Pausha Pūrṇṇimā (See)—
ପୁଷ ପୂନ୍ନଅଁ, ପୁଷ ପୂନମୀ, ପୁଷ ପୂନଅଁ
ପୁଷ୍ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ, ପୁଷ(ଷ୍ଟୁ) ପୂନେଇଁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଷ ମାସ—ଦେ. ବ (ସଂ. ପୌଷ+ମାସ)—୧ । ପୌଷ ମାସ; ମାର୍ଗଶିର
Pusha māsa ମାସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁକ୍ର ମାସ—1. The
ପୁଷମାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) month of Pausha (December-
ପୌଷମାସ **ପୁଶମହିନା** January).
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆନନ୍ଦର ସମୟୁ—
2. Time of merriment and plenty.
[ଦ୍ର—ପୁଷ ମାସରେ ଧାନ ଫସଲ କଟା ହେବାରୁ ଧାନ ପାଇଁ ଗୃଷ୍ଠୀ ଓ ମୂଲଆମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଦିନ କାଟନ୍ତି । ପୁଷ ମାସରେ ଅମ ଦେଶରେ ଅଢ଼ ଗଣ୍ଡାବ ମୂଲଆ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଘରର ଧାନ କାଟି ଉହିଁ ପାଇଁ ଧାନ ମୂଲ ପାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଆନନ୍ଦ ଓ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟର ସମୟୁ ଅର୍ଥରେ ପୁଷ ମାସ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—କାହାର ପୁଷମାସ, କାହାର ସର୍ବନାଶ—ଛଗ ।]

ପୁଷ ରବିବାର ଓଷା—ଦେ. ବ—(ସ. ପୌଷ ରବିବାର ଉପବାସ)—
Pusha rabibāra oshā ପୁଷ ମାସର ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ
ପୁଷ ରବିବାର ଓଷା } ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କରାଯିବା ଓଷା—
ପୁଷ୍ଷ ରବିବାର ଓଷା The festival observed on every Sunday of the month of Pausha by females.

ପୁଷା—ସଂ. ବ—(ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ+ଆ)—୧ । ପୋଷଣ; ପାଳନ-
Pushā 1. Cherising; bringing up.
୨ । ଲାଙ୍ଗଳିକା ଗଛ; ଲଦ୍ଦାଲାଙ୍ଗଳିଆ ଗୁଳ୍ମ—
2. A poisionous plant; wolfs bane; Aconitum Napellus.
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପୁଷା ପୁଅ (ଦେଖ)-
Pushā pua (See).
ବିଣ—ପୋଷା; ପାଳିତ—Brought up.

ପୁଷା ପୁଅ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—(ସ. ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର)-
Pushā pua ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—Adopted son.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଷି—ଦେ. ବ—(ବରଡ଼କୁ ଡାକିବା ସମୟରେ କରାଯିବା ସିଝ ଧ୍ୱନିର
Pushi ଅନୁକରଣରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ; ତୁଳ. ଇଂ. ପୁସ୍; ଆଇରସ୍ ଓ
ଗେଲ୍‌କ୍ ପୁସ୍; ଓର୍—ପୋଏସ୍; ତା. ପୁସ୍ସେଇ)—
୧ । ବରଡ଼—1. Cat.
୨ । ପ୍ରିୟ ବରଡ଼—2. A pet cat.
ଅ—ପୋଷା ବରଡ଼କୁ ସ୍ନେହରେ ଡାକିବାର ଶବ୍ଦ—
A term of endearment for calling a pet cat.

ପୁଷିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର; ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ)—ବିଣ (ଅନ୍ୟକ
Pushiāñ ଦ୍ୱାରା) ପୋଷ୍ୟ; ଅନୁଜୀବ—Dependent on;
maintained by.

ପୁଷିଆଁ ପୁଅ—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର; ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Pushiāñ pua ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—Adopted son.

ପୁଷିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ପୁଷ୍ଟ; ପାଳିତ—
Pushita Maintained; brought up.
(ପୁଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁଷି ଫୁଟ୍ ଜନସନ୍—ବେଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୁସିଫୁଟ୍=ବରଡ଼ ଖୋଜ ପର
Pushi phut janasan ଗୁଣିବା ବେଳେ ଯାହାର ପଦଶବ୍ଦ
ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ + ଇଂ. ନାମ ଜନ୍‌ସନ୍)—
Pussyfcot Johnson; the celebrated American leader of temprance movement.

ପୁଷିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ସଂ. ପୁଷ୍ ଧାତୁ; ତୁଳ ବଂ. ପୁଷା)—
Pushibā ପାଳିବା; ପୋଷିବା—To bring up; to maintain.

ପୁଷି ବରଡ଼—ଦେ. ବ—ପୁଷି (ଦେଖ)—Pushi (See)
Pushi birārdi (ପୁଷିବଲେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଷ୍କର—ସଂ. ବ. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ + ସଙ୍କାର୍ଥେ କର)—
Pushkara ୧ । ଆକାଶ; ବ୍ୟୋମ; ଶୂନ୍ୟ—
1. The sky; heaven; atmosphere; the air.
୨ । ଜଳ—2. Water.
୩ । ପଦ୍ମ—3. Lotus.
୪ । ପଦ୍ମ କୋଷ—4. The cupola or the inner disk of the lotus flower; the pistil of the lotus (like an inverted cone).
[ଦ୍ର—ଏହା ଫାଳଭଆ ଗିନା ବା କୁଣ୍ଡ ପରି, ଏହା ମଧ୍ୟରେ ପଦ୍ମମଞ୍ଜି ଥାଏ ଓ ଏହାକୁ କେଶରମାନ ବେଢ଼ିଥାଏ ।]
୫ । ହସ୍ତୀ ଶୁଣ୍ଡାଗ୍ର; ହାତୀ ଶୁଣ୍ଡର ଅଗ—
5. The tip of the elephant's trunk.
୬ । ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟ ଭାଣ୍ଡର ମୁଖ (ଯାହାଁ ଉପରେ ଚମଡ଼ା ମଡ଼ାଯାଏ)—6. The head of a drum.
୭ । ପୁଷ୍କର ତୀର୍ଥ (ଦେଖ)—7. Pushkara tīrtha (See)
ପୁଷ୍କର ଜଳେ ସ୍ନାନ କଲେ ଯେଉଁ ଫଳ
ସେହି ଜନଉଁ ଦୁଅଇ ସେହି ଫଳ। କୃଷ୍ଣବିଂଡ. ନଦୀ ବରତ. ଅଧ ।
୮ । ଗୁର ପ୍ରକାର ମେଘ ମଧ୍ୟରୁ ଏକପ୍ରକାର ମେଘ—
8. Name of a cloud
[ଦ୍ର—ହନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ ପୁଷ୍କର ମେଘ ପୃଥିବୀରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୁଏ ସେ ବର୍ଷ ଶସ୍ୟହାନି; ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ଅନାବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏହାକୁ 'ବାଇଗଣକୋଡ଼ା' ବା 'ମଲାମଲା' ମେଘ କହନ୍ତି । ଏ ମେଘ ଉଠାଇଲେ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବେଶି ବର୍ଷା ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ ଓ ଏହା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସୂଚନା କରେ । ଏଥିର ଡାକ ବଚନ ଅଛି—ଧନକୁ ମଲାମଲା; ଗ୍ରାହକ ନର୍ମଲା, ଡାକବୋଲେ ପୁଆରେ ରାଜ୍ୟ ଛଡ଼ା ପଲା ।]
୯ । କାଣ୍ଡ; ଶର—9 Arrow.
୧୦ । ପୃଥିବୀର ପୌରାଣିକ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ—
10. One of the 7 mythological islands forming the universe.
[ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ୱୀପ ସମୁଦ୍ରର ଆଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ଏହାର ବିସ୍ତାର ଶାକଦ୍ୱୀପର ଦ୍ୱିଗୁଣ ଥିବାର କଥିତ—ହ. ଶ ।]
୧୧ । ପୁଷ୍କର ଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—11. One of a mythological mountain in the island of Pushkara.
୧୨ । ବରୁଣଙ୍କ ପୁତ୍ର—12 Name of the son of the ocean God.
[ଦ୍ର—ଏ ପୁଷ୍କର ଦ୍ୱୀପରେ ବାସ କରୁଥିଲେ—ହ. ଶ ।]
୧୩ । ନଳରାଜାଙ୍କ ଭ୍ରାତା—
13. Name of the brother of King Nala.
[ଦ୍ର—ଏ ନଳରାଜାଙ୍କୁ ପଶାଖେଳରେ ହରାଇ ନଳଙ୍କଠାରୁ ନିଷଧ ରାଜ୍ୟ ନେଇଥିଲେ, ଏବେ ନଳ ଋତୁପର୍ଣ୍ଣଙ୍କଠାରୁ ପଶାଖେଳ ଶିଖି ଏହାଙ୍କୁ ହରାଇ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ନିଜରାଜ୍ୟ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ।]
୧୪ । ଖଣ୍ଡାର ପତ୍ର; ଖଡ୍ଗଫଳକ—14. Sword blade
୧୫ । ଖଡ୍ଗକୋଷ; ଖଣ୍ଡାର ଖାମ—
15. The sheath of a sword.
୧୬ । ଯୁଦ୍ଧ; ସଙ୍ଗ୍ରାମ—16. War; battle; fighting.
୧୭ । କୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ—17. A kind of leprosy.
୧୮ । କୁଷ୍ଠନାମକ ଔଷଧି; କୁଡ଼ ନାମକ ଔଷଧ—
18. A medicinal herb; (Costus Speciosus).
୧୯ । ନୃତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର; ନୃତ୍ୟ କଳା—
19. The science or art of dancing.
୨୦ । ଅଂଶ; ଭାଗ—20. Part.
୨୧ । ମତ୍ତତା; ନିଶା—21. Intoxication.
୨୨ । ସଂଯୋଗ; ମିଳନ—22. Union; conjunction.
୨୩ । ନାଗବିଶେଷ; ପଦ୍ମ ନାଗ—
23. A reddish cobra.
୨୪ । ହ୍ରଦ; ପୋଖରୀ—24. Lake; tank; pond.
୨୫ । ମୁର୍ଦ୍ଦାର; ମଡ଼ା—25. Dead-body (Howells).
୨୬ । ସାରସ ପକ୍ଷୀ—26. Indian crane.
୨୭ । ନୀଳ ପଦ୍ମ—27. Blue lotus flower (Howells).
୨୮ । ଏକପ୍ରକାର ଢୋଲ—28. A kind of drum.
୨୯ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ପୁଷ୍କର ଦୋଷ (ଦେଖ)
29. (Astrology) Pushkara dosha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୩୦ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯୋଗବିଶେଷ—
30. (Astrology) An auspicious astrological conjunction.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗଙ୍ଗା, ଗୋଦାବରୀ, କୃଷ୍ଣା ଓ କାବେରୀ ନଦୀ-ମାନଙ୍କରେ ସ୍ନାନଯୋଗ ପଡ଼େ । ରବି ଓ ବୃହସ୍ପତି ମକର ରାଶିରେ ଥିବା ସମୟରେ ରବିବାର ଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପଡ଼ିଲେ ଗଙ୍ଗାରେ ପୁଷ୍କର ଯୋଗ, ସିଂହ ରାଶିରେ ଥାଇ ରବି ଯଦି ବୃହସ୍ପତିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଗୁରୁବାରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ହେଲେ ଗୋଦାବରୀରେ ପୁଷ୍କର, ରବି ମେଷ ରାଶିରେ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ସୋମବାର ଦିନ ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ହେଲେ କାବେରୀରେ ପୁଷ୍କର, ରବି କର୍କଟ ରାଶିରେ ବୃହସ୍ପତି ସହିତ ମିଳିତ ହେଲେ ଯଦି ସୋମବାର ଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବା ଅମାବାସ୍ୟା ହୁଏ ତେବେ କୃଷ୍ଣାରେ ପୁଷ୍କର ଯୋଗ ପଡ଼େ ।]

୩୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହ. ଶ)—31. The sun.

୩୨ । ପିଞ୍ଜରା; ପକ୍ଷୀର (ହ. ଶ)—32. Bird's cage.

୩୩ । ପୁଷ୍କର ମୂଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
33. Pushkara mūla (See)

୩୪ । ବଗ୍ଗଜବିଶେଷ (ହ. ଶ.)
34. Name of one of the mythological elephants guarding the quarters of globe.

୩୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—25. A name of Bishnu.

[ଦ୍ର— ପ୍ରଳୟ ପରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭିରୁ ସେଇଁ ପଦ୍ମ ବାହାରିଥିଲା ଓ ସେଇଁ ପଦ୍ମରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଜନ୍ମିଥିଲେ ତାହା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ଥିବାର ଦ୍ୱାରବଂଶରେ ଅଛି—ହ. ଶ ।]

୩୬ । ଶିବ (ହ. ଶ)—36. Siba.

୩୭ । (ନାମ) କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର (ହ. ଶ)—
37. Name of a son of Krushna.

୩୮ । (ନାମ) ଭରତଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ)—
38. Name of a son of king Bharata.

୩୯ । (ନାମ) ଅସୁରବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
39 Name of a demon.

୪୦ । କରଚୁଲର କଟର୍ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—40. The cupshaped part of a spoon or ladle.

୪୧ । ସର୍ପ (ହ. ଶ)—41. Serpent.

୪୨ । ପଦ୍ମକନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
42. The root of the lotus plant.

୪୩ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଏକ ନାମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
43. A name of the Buddha.

ଦେ. ବ—୧ । ପଦ୍ମବୀଜ; ପଦ୍ମଫୁଲ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କୋଷ ମଧ୍ୟରେ ସେଇଁ ମଞ୍ଜି ଥାଏ—1. The seeds found inside the inner disk of a lotus.

[ଦ୍ର— ପଦ୍ମଫୁଲ ଶୁଖିଗଲେ ଘାଣ୍ଟୁଡ଼ାସାକ ହଣ୍ଡିବା ପରେ ସେ କୋଷଟି ରହେ ଓ ଭିତରି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମଞ୍ଜିଗୁଡ଼ିକ ପକ୍ୱତା ଲାଭ କରି ଟାଣୁଆ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ତାକୁ ଫୋଡ଼ି ଲୋକେ ଜପାମାଳା କରନ୍ତି ।]

୨ । ସାତଗାତି ଖେଳ (ଦେଖ)—
2. Sātagāti khela (See)

ପୁଷ୍କର କର୍ଣ୍ଣିକା - ସ. ବ. (ପୁଷ୍କର + କର୍ଣ୍ଣି + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ସ୍ଥଳପଦ୍ମ—
Pushkara karṇṇikā Habiscus Mutabilis (flower and plant.)
(ପୁଷ୍କରନାଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଷ୍କରଣୀ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସ. ପୁଷ୍କରିଣୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୋଖରୀ--
Pushkaraṇī Tank; pond.

ପୁଷ୍କର ତିଥି—ସ. ବ.— ପୁଷ୍କର ଦୋଷ (ଦେଖ)
Pushkara tithi Pushkara dosha (See)
(ପୁଷ୍କର ନକ୍ଷତ୍ର, ପୁଷ୍କର ବାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଷ୍କର ତୀର୍ଥ—ଦେ. ବ.— ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥବିଶେଷ; ହ୍ରଦବିଶେଷ—
Pushkara tīrtha A place of pilgrimage of the Hindus near Ajmere; a lake

[ଦ୍ର—ଏହା କ୍ଷୁଦ୍ର ହ୍ରଦ ଆଜମିରଠାରୁ ୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବାଲୁକାସ୍ତୂପବେଷ୍ଟିତ ଉପତ୍ୟକା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ହ୍ରଦଟି ବୃତ୍ତାଭାସ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଏହାର ଚତୁର ପାଖରେ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ସମାଧିମନ୍ଦିରମାନ ଅଛି । ଏଠାରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହାର ସ୍ଥାନୀୟ ଡାକ ନାମ ପୋକର୍ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଲକ୍ଷାବଧି ହିନ୍ଦୁ ଯାତ୍ରୀ ଏଠାରେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମା ଏଠାରେ ସାବତ୍ରୀଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସାବତ୍ରୀ କଳ୍ପନା କରି ତାଙ୍କୁ ସାବତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତିନଧି କରି ଯଜ୍ଞ କରି ଥିଲେ । ଏଠାରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ମନ୍ଦିର ଅଛି । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଭାରତବର୍ଷରେ କେବଳ ଏହିଠାରେହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା ହେଉଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସାବତ୍ରୀ, ବଦସ୍ୱନାରାୟଣ ଓ ବସୁନ୍ଧରାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହି ସମୟରେ ଏଠାରେ ଏକ ସପ୍ତାହବ୍ୟାପି ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ । ଗୋରୁ, ଘୋଡ଼ା ଓ ଓଟ କିଣା ହୁଏ । ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ହଜାର ହଜାର ଓଟ ମେଳାରେ ବିକି ହୁଅନ୍ତି । କବିବର ରାଧାନାଥ କହିଛନ୍ତି—

"ସୁରୂପା ଅଂଶୁପା ଲୋକେ ଅଗୋଚର
ପୂଜାସ୍ପଦ ହେଲା ଗୋସ୍ପଦ ପୁଷ୍କର ।"

ପଦ୍ମପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଏହିଠାରେ ଯଜ୍ଞ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ହାତରୁ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ ଭୂମିରେ ଖସି ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ଏହି ପଦ୍ମ ପଡ଼ିବାରୁ ରସାତଳରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା ଦେବଦ୍ରୋହୀ ବଜ୍ରନାଭ ନାମକ ଅସୁରର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ହାତର ପୁଷ୍କର (ପଦ୍ମ) ଏଠାରେ ଖସି ପଡ଼ିବାରୁ ଏ ତୀର୍ଥର ନାମ ପୁଷ୍କର ହେଲା । ହ. ଶ.]

ପୁଷ୍କର ଦୋଷ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଛଅଟି ନକ୍ଷତ୍ର
Pushkara dosha ଜନ୍ମ ବାର ଓ ଜନ୍ମ ତିଥିରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା ଜନିତ ଅମଙ୍ଗଳ—(astrology) Certain inauspicious periods in which a person's death forebodes disaster to his family.

[ଦ୍ର—ଧନିଷ୍ଠା, ଉତ୍ତରଫାଳ୍ଗୁନୀ, କୃତ୍ତିକା, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ ପୂର୍ବ-ଭାଦ୍ରପଦ ଓ ବିଶାଖା ଏହି ଛଅଟି ନକ୍ଷତ୍ର; ଦ୍ୱିତୀୟା, ସପ୍ତମୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଏହି ତିନି ଗୋଟି ତିଥି; ରବି, ମଙ୍ଗଳ ଓ ଶନି ଏହି ତିନି ଗୋଟି ବାରରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ପୁଷ୍କରଦୋଷ ଲାଗେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହି ଛଅ ଗୋଟି ଦୋଷ ମଧ୍ୟରୁ ଯେତେ ଗୋଟି ଦୋଷ ଲାଗେ ତାକୁ ସେତେ ପାଦ (୧, ୨ ବା ୩) ପାଦ ଦୋଷ ଲାଗିବାର କହନ୍ତି ।

ବାରଦୋଷରେ କୃଷିନାଶ, ଛଅ ଦୋଷରେ ଗୋଧନ ନାଶ, ନଅଦୋଷରେ ବଂଶନାଶ ଓ ଦିଦୋଷରେ ସମ୍ପଦନାଶ ଘଟେ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବାରଦୋଷ ପାଇଁ ଭୂମିଦାନ, ଛଅଦୋଷ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଅନ୍ନଦାନ, ନଅଦୋଷ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଛଳକାଞ୍ଚନ ଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ।]

ପୁଷ୍କର ନାଭ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍କର + ନାଭ) —ପଦ୍ମନାଭ; ବିଷ୍ଣୁ—
Pushkara nābha Bishṇu.

ପୁଷ୍କର ମାଳା—ସଂ. ବ—ପଦ୍ମ ଫୁଲର ମାଳ—
Pushkara mālā A garland made of lotus.

ଦେ. ବ—ପୁଷ୍କର ମାଳ (ଦେଖ)
Pushkara māli (See)

ପୁଷ୍କର ମାଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଷ୍କର ଓ ମାଳ)—ପୋଖଉ ପଦ୍ମବୀଜ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ଜପାମାଳା—
ପୁଷ୍କର ମାଳ, ପୁଷ୍କର ମାଳା } ଅନ୍ୟରୂପ
A string of beads made of lotus seeds sewn through.

ପୁଷ୍କର ମୂଳ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର)—ପୁଷ୍କର ଦେଶୀୟ ଔଷଧିବିଶେଷ; କାଶ୍ମୀର ଦେଶ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଟାଳ ପଦ୍ମିନୀ—
Pushkara mūla
ପୁଷ୍କରମୂଳ, ପୀହୋକର ମୂଳୀ, ଗୁ. ପୋକର ମୂଳ, ମ. ପୁଷ୍କର ମୂଳ
The root of Alpotaxis Auriculata.
[ଦ୍ର—ବାୟୁ, କଫ, ଶ୍ୱାସ, ଶୋଥ, ଅରୁଚି ବାଉଣ୍ଟେଖିଜ୍ୱର ଓ ପାଣ୍ଡୁରୋଗରେ ଏହା ଉପକାରୀ । ଏହାର ଅତ୍ୟଧିକ କୁଢ଼ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।]

(ପୁଷ୍କର ଜଟା, ପୁଷ୍କର ଶିଫା, ପୁଷ୍କରଗନ୍ଧ, ପୁଷ୍କରହସ୍ତି, ପୌଷ୍କର, ପଦ୍ମପତ୍ର, କାଶ୍ମୀର, ପୁଷ୍କର ସାଗର—ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ)

ପୁଷ୍କର ଯୋଗ—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ) —ପୁଷ୍କର ୩୦ (ଦେଖ)
Pushkara joga Pushkara 30 (See)

ପୁଷ୍କର ହ୍ରଦ—ଦେ. ବ—ପୁଷ୍କର ତୀର୍ଥ (ଦେଖ)
Pushkara hrada Pushkara tīrtha (See)

ପୁଷ୍କରା—ସଂ. ବ. (ପୁଷ୍କର + ଆ)—ପଦ୍ମର ବୀଜକୋଷ—
Pushkarā The seed-vessel of the lotus.

ପୁଷ୍କରାକ୍ଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍କର + ଅକ୍ଷ)—
Pushkarāksha ପଦ୍ମନେତ୍ର; ପଦ୍ମପତ୍ରାକ୍ଷ; ବିଷ୍ଣୁ—
Name of Bishṇu.

ପୁଷ୍କରାଖ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍କର + ଆଖ୍ୟା + ଅ)—
Pushkarākhya ୧ । ସାରସ ପକ୍ଷୀ—1. Indian crane.
(ପୁଷ୍କରାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୁଢ଼ ଔଷଧି—
2. A medicinal herb.
୩ । ପୁଷ୍କର ମୂଳ (ଦେଖ)—3. Pushkara mūla (See)

ପୁଷ୍କରିକା—ସଂ. ବ—ଲିଙ୍ଗର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବ୍ରଣ ବାହାରିବା ରୋଗବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
Pushkarikā A disease in which small eruptions appear on the extremity of the male organ.

ପୁଷ୍କରିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଷ୍କର=ପଦ୍ମ; ଜଳ ଆଦ + ଇନ୍ + ଙ୍ଗୀ ଈ)—
Pushkariṇī ୧ । ପୋଖରୀ; ସରୋବର; ଜଳାଶୟ—
1. Tank; pond.
୨ । ଶତଧନୁ ବା ୫୦୦ ହାତ ପରିମିତ ସମଚତୁରସ୍ର ଜଳାଶୟ—
2. A square tank measuing 200 yards each side.
[ଦ୍ର—ପୁଷ୍କରିଣୀର ପାଞ୍ଚଗୁଣ ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ ଜଳାଶୟକୁ ଭଡ଼ାଗ ବୋଲିସାଏ ।]
୩ । ହ୍ରଦ; ଅକୃତ୍ରିମ ଜଳାଶୟ—3. A lake.
୪ । ସରୋଜନ୍ମା; ପଦ୍ମପୋଖରୀ—
4. A tank full of lotuses.
୫ । ହସ୍ତିନୀ; ହାତୁଣୀ—5. A she-elephant.
୬ । ସ୍ଥଳପଦ୍ମ—6. Habiscus mutabilis (flower).
୭ । ପଦ୍ମନାଳ; ପଦ୍ମନାଡ଼—7. The stalk of lotus.
୮ । ପୁଷ୍କର ମୂଳ ଔଷଧ—8. A medicinal root.
୯ । କୁଢ଼ ନାମକ ଔଷଧ—9 Costus speciotus.

ପୁଷ୍କରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଷ୍କର=ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡାଗ୍ର + ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Pushkarī ହସ୍ତୀ—Elephant.

ପୁଷ୍କଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ + କଳ)—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Pushkala 1. Excellent; chief; eminent; principal.
(ପୁଷ୍କଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରଚୁର; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—
2. Plentiful; plenteous; abundant.
୩ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Full; filled; rich; complete.
୪ । ଶୁଭ; ହିତ—4. Good; beneficial; salutary.
୫ । ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—5. Possed of good qualities.
୬ । ବହୁ—6. Many; much.
୭ । ଉପସ୍ଥିତ; ବର୍ତ୍ତମାନ (ହି. ଶ.)—7. Present.
୮ । ପବିତ୍ର (ହି. ଶ)—8. Pure.
ବି—୧ । ଶସ୍ୟ ପରିମାଣଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ପସୁଲି; ପାଞ୍ଚସେର ପରିମିତ; ୬୪ ପୋଷ ବା ୮କୁଞ୍ଚା ପରିମାଣ—1. A measure of corn; 64 handfuls or 5 seers.
୨ । ଗ୍ରାସ ଚତୁଷ୍ଟୟପରିମିତା ଭିକ୍ଷା; ଯେଉଁଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଚାରିଗୁଣା ଭୋଜ ଖାଇ ପାରିବ ସେତିକି ପରିମାଣ ଭିକ୍ଷାନ୍ନ—
2. A quantity of alms to the extent of four mouthfuls of food.
୩ । ମେରୁପର୍ବତ—3. The mythological mountain holding up the universe.
୪ । ପୁଷ୍କରତୀର୍ଥ (ଦେଖ)—4 Pushkara tīrtha (See)
୫ । ବରୁଣଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
5. One of the sons of God Baruṇa.
୬ । ଭରତ ରାଜାଙ୍କ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତର—6. Name of one of the two sons of king Bharata.

ଇତି ପୁଷ୍କଳ ବେଦ ହୁଏ
ଭରତ ଦ୍ୱୀ ଗର୍ଭେ ହୋଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଅସୁରବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
7. Name of a demon.
୮ । ଏକପ୍ରକାର ଢୋଲ (ହି. ଶ.)—
8 A kind of drum,
୯ । ଏକପ୍ରକାର ବୀଣା (ହି. ଶ.)—9. A kind of harp.
୧୦ । ଶିବ (ହି. ଶ.)—10 Śiba.

ପୁଷ୍କଳାବତୀ—ସ. ବ—ଭରତ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୁଷ୍କଳଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ Pushkalāvatī ପଞ୍ଜାବ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଚୀନ ନଗରୀ—Name of an ancient town in Punjab founded by Pushkala the son of king Bharata.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ। ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଏହାକୁ ଭରତଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୁଷ୍କଳ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ। ସିକନ୍ଦରଙ୍କ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ଏ ନଗରୀ ଥିଲା। ଏହାକୁ ଆନ୍ଦ ଗ୍ରୀକ୍ ଲେଖକମାନେ ପେକୁକେଲ, ପ୍ୟକୋଲେଟିସ୍ ନାମରେ ଏହାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହ୍ୟୁଏନ୍‌ସାଂ ଦେଖିଥିଲେ ଓ ଏଠାରେ ଗୁଡ଼ିଏ ହିନ୍ଦୁ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ବୌଦ୍ଧସ୍ତୂପ ଥିବାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ପେଶବାରର ୫ କୋଶ ଉତ୍ତରରେ ସ୍ୱାତ ଓ କାବୁଲ ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ ଥିବା ଆଧୁନିକ ହସ୍ତନଗର ଗ୍ରାମର ସ୍ଥାନରେ ଏ ନଗର ଥିଲା—ହି. ଶ. ।]

ପୁଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରତିପାଳିତ—
Pushṭa 1. Brought up; maintained; nourished; (ପୁଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) cherished; supported.
(ପୁଷ୍ଟତା, ପୁଷ୍ଟି—ବ) ୨ । ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—2. Fat; corpulent.
୩ । ଯାହାକୁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ସ୍ଥୂଳକାୟ କରାଯାଇଥାଏ—
3. Fattened.
୪ । ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ—4. Thrived.
୫ । ଦଗ୍ଧ—5. Burnt.
୬ । ସୁପରିପୁଷ୍ଟ; ସୁପରିଣତ—Well developed.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଅଳ୍ପପୁଷ୍ଟ, କାକପୁଷ୍ଟ; ପରପୁଷ୍ଟ, ଦୁଷ୍ପପୁଷ୍ଟ, ପରାଳପୁଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ।]
୭ । (କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ବଳବର୍ଦ୍ଧକ; ପୋଷଣକାରୀ (ହି. ଶ) —
7. Nourishing.

ପ୍ରା. ବ—ସ. ପୃଷ୍ଠର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) ପିଠି ପାଖ—
Back; back side.

ପ୍ରା. ବିଣ—(ସ. ସ୍ପଷ୍ଟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟ—
1. Clear.
୨ । ଭଲ; ଉତ୍ତମ—2. Good.

୧ ଓ ୨ – ଗୁଲ ଦେ ଗାଈଗୁ ବଡ଼ର ଧୂତଘଞ୍ଚ,
ତାଙ୍କି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦେଇଁ କଥା ପୁଷ୍ଟ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ ମହାଭାରତ ଶଲ୍ୟ ।

ସ. ବ. ବିଷ୍ଣୁ, (ହି. ଶ)—Bishṇu.

ପୁଷ୍ଟ ତାଡ଼ିତ—ଦେ. ବ—(ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)—ତାଡ଼ିତ ଶକ୍ତି
Pushṭa tārdita ବିଶେଷ; ତାଡ଼ିତର ସଯୋଜନୀ ଶକ୍ତି—
Positive electricity.

ପୁଷ୍ଟଦା—ଦେ. ବିଣ—(ସ. ପୁଷ୍ଟିଦ)—ଉନ୍ନତିପ୍ରଦ; ଶୁଭପ୍ରଦ—
Pushṭadā Having prosperity.

ଅଉ ସବୁ ଜାମେ କାମନାଡ଼ୀ ଯେ ପୁଷ୍ଟଦା – ଟିତ ସ୍ତବେଦସ୍ୱ ।

ପୁଷ୍ଟାଙ୍ଗ—ସ. ବ. ପୁଂ —(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପୁଷ୍ଟ + ଅଙ୍ଗ)—ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା;
Pushṭāṅga ସ୍ଥୂଳକାୟ—Fat; corpulent.
(ପୁଷ୍ଟାଙ୍ଗା – ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁଷ୍ଟି—ସ. ବ—(ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ପୋଷଣ; ପ୍ରତିପାଳନ—
Pushṭi 1. Nourishment.
୨ । ପରିଣତି—2. Development.
୩ । ବୃଦ୍ଧି; ଉନ୍ନତି—3. Thriving; flourishing; increase; prosperity; growth.
୪ । ପ୍ରଚୁରତା; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି—4. Abundance.
୫ । ପୂର୍ଣ୍ଣତା—5. Fullness.
୬ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ଗଛ—
6. Physalis Flexuosa (plant)
୭ । ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାରୁ ଏକଜଣୀ—7. One of the 16 nourishing she-Deities of the creation.
ବେ. ବ—ବଣିଆ, ତେଲି ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବସାୟୀ ବୃତ୍ତିଜୀବୀ ଜାତିଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—A family title of goldsmith or oilman cast among Hindus.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅଶୁଦ୍ଧରୂପେ 'ପୃଷ୍ଟି' ବା 'ପୃଷ୍ଠି' ବୋଲି କେତେକ ଲେଖନ୍ତି ।]

ପୁଷ୍ଟିକର—ସ. ବିଣ—(ପୁଷ୍ଟି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବୃଦ୍ଧିକାରକ,
Pushṭikara ବଳପ୍ରଦ, ଯାହା ଶରୀରକୁ ପୁଷ୍ଟ କରେ—
ପୁଷ୍ଟିକାରକ, ପୁଷ୍ଟିଦ, ପୁଷ୍ଟିଦାତା, ପୁଷ୍ଟିପ୍ରଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Nourishing; nutritious; causing growth.
୨ । ଉନ୍ନତିକାରକ—
2. Producing prosperity.

ପୁଷ୍ଟି କର୍ମ—ଦେ. ବ—ଶୁଭ କର୍ମ—
Pushṭi karma Auspicions ceremonies.

ଶାନ୍ତ ବୋଲି ଗ୍ରହଶାନ୍ତି ପୁଷ୍ଟିକର୍ମ ଯେତେ
କରିବ ପ୍ରାଣୀ ତତ୍ତ୍ୱ ତତ୍ତ ଦାନ ଟତେ – ଶିବସ୍ତବେଦସ୍ୱ ।

ପୁଷ୍ଟିକା—ସ. ବ—(ପୁଷ୍ଟି + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା;
Pushṭikā ଜଳଶୁକ୍ତି—Oyster.

ପୁଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଗୁରୁତର ଭାବରେ—
Pushṭe Seriously.

ବସ୍ତ୍ରମତଲେ ଭଉ ଦେଲେ ଦୁଷ୍ଟେ
ବସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହ କଥା ପୁଷ୍ଟେ ।
ଉଷା. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପୁଷ୍ପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ —ବିକସିତ ହେବା; ଫୁଟିବା—
Pushp (root) To blussom forth, to flower.

ପୁଷ୍ପ—ସ. ବ. (ପୁଷ୍ପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଫୁଲ—
Pushpa 1. Flower.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସ୍ତ୍ରୀରଜଃ—2. Menses; menstrual flux.
୩ । (+ଭୂ ଧା. ଅ) ବିକାଶ; ପ୍ରକାଶ—
3, Expansion; exhibition.
୪ । ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ଆଖିର ଫୁଲ୍ଲା; ସରଲ—
4. A disease of the eye; albugo; lencoma.
୫ । ପୁଷ୍ପକ ୧ (ଦେଖ)—5. Pushpaka 1. (See)

ପୁଷ୍ପକ—ସ. ବି.— (ପୁଷ୍ପ+କ)—୧ । କୁବେରଙ୍କ ରଥ—
Pushpaka 1. The chariot of God Kubera.
୨ । ଆଖିର ଫୁଲ୍ଲା ରୋଗ—2. Leucoma.
୩ । ସୀସା—Lead.
୪ । ଖୁରାକ୍ଷ—4. Green vitriol; iron sulphate.
୬ । ସୁରୁମା; ରସାଞ୍ଜନ—
5. Antimony; collyrium.
୭ । ରତ୍ନ ଜଡ଼ିତ କଙ୍କଣ—7 A bracelet of jewels.
ବର ଶ୍ରବଣର୍ ଜଣିବେ ପୁଷ୍ପକ ମଣ୍ଡନେ ହୋଇ ସଜ୍ଜୀ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୱରଲାସ ।
୭ । ପିତ୍ତଳ—7. Brass.
୮ । ମାଟି ଉମ୍ଭେଇ—
8, An earthen fire-pan.
ଦେ. ବି—ଫୁଲ—Flower.
ବୋଲେ ବୋଲଇ ଏ ପୁଷ୍ପକ ପୁଷ୍ପକ ତୋଳ ଫିଙ୍ଗିବ ସାଗରେ
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୱରବଳାସ ।
ବିଣ— ମୃତ; ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ—
ବଶାଇଣ ଅମ୍ଭନେ ଭବେ ପୁଷ୍ପକ
ବମାନେ ପୁଷ୍ପକ ହେବା ଇ ମନେ ଅଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧେ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୱରବଳାଶ ।

ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ—ସ. ବି (ନାମ)—କୁବେରଙ୍କ ରଥର ନାମ—
Pushpaka bimāna Name of the chariot of god Kubera.
ପୁଷ୍ପ ଯାନ, ପୁଷ୍ପକ ଯାନ, ପୁଷ୍ପକ ରଥ, ପୁଷ୍ପ ରଥ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଷ୍ପ କରଣ୍ଡକ—ସ. ବି—(ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ Pushpa karaṇḍaka କରଣ୍ଡକ)—୧ । ଫୁଲ ଝୁଙ୍ଗୁଡ଼ା; ଫୁଲ ଡାଲା—1. A tray of flowers, a basket of flowers.
୨ । ଅବନ୍ତୀ ବା ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନଗରସ୍ଥ ମହାକାଲ ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉଦ୍ୟାନ—2. The garden belonging to the Deity Mahākāḷa in Ujjayinī (N. W. India)

ପୁଷ୍ପ କାଳ—ଦେ. ବି—୧ । ରାତ୍ରିକାଳ—
Pushpa kāḷa 1. Night.
ବଲୌକା ଅସ୍ତମେ ପୁଷ୍ପକାଳ ଶେଷ କର ଅଶେଷ ଭୋଗରର—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୱରବଳାସ ।
୨ । ବସନ୍ତ ସମୟ—2. Time of spring.
୩ । (ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର) ଋତୁକାଳ—
ବେଗେ ପୁଷ୍ପକାଳ ହେବାକୁ ମୋଟିବ ଶବ ମନ୍ତର ଜଗାଯବ—
ଭକ୍ତ. ତ୍ରୈମସ୍ତଖାନଥ ।

ପୁଷ୍ପ କାସୀଶ—ସ. ବି—ନଯୁନୌଷଧ; କଞ୍ଚଡ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ପାର୍ଗକଷ ବିଶେଷ—Green vitriol or sulphate of iron
Pushpa kāsīśa
ପୁଷ୍ପ କାଳୀଶ, ପୁଷ୍ପ କାଶୀଶ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୁଷ୍ପ କୀଟ—ସ. ବି—(ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ+କୀଟ)—୧ । ଭ୍ରମର—
Pushpa kīṭa 1. The black bee.
୨ । ଫୁଲକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୋକ—
2. Any insect attacking flowers

ପୁଷ୍ପ କେତନ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପୁଷ୍ପ+କେତନ=ଚିହ୍ନ)—
Pushpa ketana ୧ । କାମଦେବ; କନ୍ଦର୍ପ; ମନ୍ମଥ—
1. Cupid (personified as a Deity)
୨ । କାଳକେତୁ ନାମକ ବ୍ୟାଧର ପୁତ୍ର—2. Name of the son of a flower named Kāḷaketu.

ପୁଷ୍ପ ଗର୍ଭକ—ସ. ବି—ଫୁଲର ତୋଡ଼ା ବା କେଶ୍ତା—
Pushpa garbhaka A nosegay; a bouquet; a posy.

ପୁଷ୍ପ ଗିରି—ସ. ବି—ବରୁଣାଧିଷ୍ଠିତ ମାଲ୍ୟବାନ ପର୍ବତ—
Pushpa giri A fabulous mountain said to be the abode of the Sea-God.

ପୁଷ୍ପ ଗୁଚ୍ଛ—ସ. ବି—ଫୁଲର ଗୋଛ—
Pushpa guchchha A bunch of flowers.

ପୁଷ୍ପ ଘାତକ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପୁଷ୍ପ+ଘାତକ=ବିନାଶକ; ଫୁଲ ଫୁଟିଲେ ଯେଉଁ ଗଛ ମରିଯାଏ)—ବାଉଁଶ; ବିଣ—Bamboo.
Pushpa ghātaka

ପୁଷ୍ପ ଚୟନ—ସ. ବି—(ଚିନ୍ତା ଭଉ; ପୁଷ୍ପ+ଚୟନ)—ଫୁଲ ତୋଳିବା—
Pushpa chayana The plucking of flowers.
(ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଚୟ; ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଚୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଷ୍ପ ଚାପ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପୁଷ୍ପ+ଚାପ)—୧ । ମଦନ; କନ୍ଦର୍ପ—
Pushpa chāpa 1. Cupid.
ପୁଷ୍ପ ଧନୁଃ, ପୁଷ୍ପ ଶରାସନ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । (ମ. ଷ. କର୍ମଧା) କନ୍ଦର୍ପଙ୍କ କର୍ଦ୍ଧ ଧନୁ—2. The bow of cupid.
[ଦ୍ର—ଏହା ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଫୁଲରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯଥା—ଅରବିନ୍ଦ, ଅଶୋକ, ଚୂତ, ନବମଲ୍ଲିକା ଓ ରକ୍ତୋତ୍ପଲ ।]

ପୁଷ୍ପଚାମର—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପୁଷ୍ପ ଅଟେ ଚାମର ପରି ଯାହାର)—
Pushpa chāmara ୧ । ଦମନକ ବା ଦଅଣା ଗଛ—
1. Artemesia; a fragrant plant.
୨ । କେତକ ବୃକ୍ଷ; କଅଁ ଓ କେତକୀ ଗଛ—
2. Pandenus; odoratissinus; Indian screwpine.

ପୁଷ୍ପଜ—ସ. ବିଣ. (ପୁଷ୍ପ+ଜନ୍ ଧାତୁ ଜାତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pushpaja ପୁଷ୍ପରୁ ଜାତ—Born of flowers.
ବି.—ମହୁ—Honey

ପୁଷ୍ପ ଜୀବୀ—ସ. ବି. ପୁଂ (ପୁଷ୍ପ+ଜୀବଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ ମା. ୧ବ.)—
Pushpa jībī ପୁଷ୍ପବ୍ୟବସାୟୀ; ଫୁଲୁରି; ମାଳୀ—
(ପୁଷ୍ପଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A flower gardener.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଷ୍ପଦ—ଶ. ବହୁ. (ପୁଷ୍ପ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —ଯେ ଫୁଲ ଦଏ —
Pushpada Supplying flowers; giving or producing flower.

ବ.—ଫୁଲ ଧରିବା ଗଛ—Flowering plants.

ପୁଷ୍ପଦନ୍ତ—ଶ. ବ. (ନାମ)—୧ । ବାୟୁକୋଣସ୍ଥ ଦିଗ୍‌ଗଜ—
Pushpadanta 1. The legendary elephant guarding the N W. quarters.

୨ । ଶିବଙ୍କର 'ମହିମ୍ନଃ ସ୍ତବ' ରଚୟିତା ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—
2. Name of an aerial being who is the author of a famous hymn addressed to Śiba.

[ଦ୍ର—ଶିବାନୁଚର ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଦନେ ଲୁଚ କରି ମହାଦେବ ଓ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ବିଶ୍ରମ୍ଭାଳାପ ଶୁଣୁଥିବା ଅପରାଧରୁ ମହାଦେବଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ କବି ବରରୁଚି ରୂପରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସଖୀ ଜୟା ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ । ଏ ଶିବନର୍ମାଲ୍ୟ ଲଙ୍ଘନ କରିବା ଦୋଷରୁ ଗନ୍ଧର୍ବଦ୍ୱୟ ହରାଇଥିଲେ ଏବଂ ମହିମ୍ନଃ ସ୍ତବ ରଚନାପୂର୍ବକ ତାହା ଗାନ କରି ମହାଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇ ପୁଣି ଗନ୍ଧର୍ବ ଶରୀର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ସ୍ତବ ଓଡ଼ିଶାରେ ମହିମ୍ନ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ସ୍ତବର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଲୋକର ଆଦ୍ୟ ଶବ୍ଦ 'ମହିମ୍ନଃ ପାରଂ ତେ' ।]

୩ । ନାଗବିଶେଷ—3. Name of a legendary serpent.

ପୁଷ୍ପ ଦାମ—ଶ. ବ. (ପୁଷ୍ପ+ଦାମନ୍=ମାଳ)—୧ । ଫୁଲର ମାଳା—
Pushpa dāma 1. A garland or wreath of flowers.

୨ । ୧୯ ଅକ୍ଷର ପାଦବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. A metre consisting of lines of 19 letters.

[ଦ୍ର—ଶିବ ମହିମ୍ନଃ ସ୍ତବ ଏହି ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ ।]

ପୁଷ୍ପ ଦ୍ରବ—ଶ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ପୁଷ୍ପ+ଦ୍ରବ)—୧ । ପୁଷ୍ପସାର—
Pushpa draba 1. Essence of flowers.
(ପୁଷ୍ପନିର୍ଯ୍ୟାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମଧୁ; ମକରନ୍ଦ; ମହୁ—
2. Honey.

ପୁଷ୍ପଧ—ଶ. ବ. (ପୁଷ୍ପ+ଧା. ଧାତୁ+ଅ)—ପତିତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ସନ୍ତାନ—
Pushpadha The offspring of an outcasted Brāhmaṇa.

ପୁଷ୍ପଧନ୍ୱା—ଶ. ବ. (ପୁଷ୍ପ ଧନୁନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ; ପୁଷ୍ପ+ଧନୁସ୍, ଧନୁସ୍=ଧନୁନ୍; ପୁଷ୍ପରେ ନିର୍ମିତ ଧନୁ ଯାହାର)—
Puspadhanwā ମଦନ; ପୁଷ୍ପଶର—God Cupid.

ପୁଷ୍ପ ପତ୍ର—ଶ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁଷ୍ପ+ପତ୍ର)—୧ । ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା—
Pushpa patra 1. The petals of a flower.

୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଫୁଲ ଓ ପତ୍ର—
2. The flower and the leaf.

ପୁଷ୍ପପଥ—ଶ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁଷ୍ପ=ସ୍ତ୍ରୀ ରଜଃର+ପଥିନ୍=ପଥ)—
Pushpa patha ଯୋନି; ସ୍ତ୍ରୀଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—Vagina; the vulva; the female generative organ.

ପୁଷ୍ପ ପରାଗ—ଶ. ବ—ଫୁଲର ରେଣୁ—
Pushpa parāga The pollen of flowers.

ପୁଷ୍ପ ପାଳକ—ଦେ. ବ—ପଶୁପାଳକ (ଦେଖ)
Pushpa pālaka Paśupālaka (See)

ପୁଷ୍ପ ପୁର—ଶ. ବ. (ନାମ) —ପାଟଳୀପୁତ୍ର ନଗର; (ଆଧୁନିକ) ପାଟନା—
Pushpa pura The ancient name of modern town of Patna in Bihar.

ପୁଷ୍ପ ଫଳ—ଶ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍ପ+ଫଳ)—୧ । କଇଥ; କଠିଉ—
Pushpa phala 1. The wood apple.

୨ । ପାଣିକଖାରୁ; ବୋଇତ କଖାରୁ ଓ ଲାଉ; କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ ଲତା—
2. The pumpkin and gourd (creepers); Benin Cassa; Cerifera.

୩ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଫୁଲ ଓ ଫଳ—Flower and fruit.

ପୁଷ୍ପବତୀ—ଶ. ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଜସ୍ୱଳା, ରଜୋବତୀ—
Pushpabatī Menstruated.

ପୁଷ୍ପବନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଶ. ପୁଷ୍ପ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Pushpa banta The sun and the moon.

ବଗମା-ନାଉଙ୍କ ସେହ ଯେ
ଏଣୁ ପୁଷ୍ପବନ୍ତେ ସୂନ୍ତ ଦୋଇବାରେ ସମସ୍ତେ ଧାଇକୁ ଧାଇଯେ
ଭକ୍ତ. ବୋଷ୍ଟୁଷ୍ଟାଣ୍ଡବଙ୍ଗ ।

ପୁଷ୍ପ ବାଟିକା—ଶ. ବ. (ପୁଷ୍ପ+ବାଟିକା)—ଫୁଲ ବଗିଚା; ଫୁଲ ବାଡ଼ି;
Pushpa bāṭikā ବଗିଚା—Flower garden;
(ପୁଷ୍ପବାଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) pleasure garden.

ପୁଷ୍ପବାଣ—ଶ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ପୁଷ୍ପ+ବାଣ)—
Pushpa bāṇa ୧ । ମଦନର ପୁଷ୍ପ ନିର୍ମିତ ଶର—
ପୁଷ୍ପଶର, ପୁଷ୍ପଶାୟକ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. The flowery arrows of God Cupid

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କାମଦେବ—
2. The God cupid.

ପୁଷ୍ପବାନ୍—ଶ. ବିଶ. (ପୁଷ୍ପବତ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ.)—ପୁଷ୍ପିତ—
Pushpabān (ପୁଷ୍ପବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Flowering.

ପୁଷ୍ପ ବାସ—ଶ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍—ଫୁଲର ବାସନା—
Pushpa bāsa The scent of flowers.

ପୁଷ୍ପବାସ ବଟିକା—ଶ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶର୍ଦ୍ଦି ଓ ଶ୍ୱାସ ଆଦର ଔଷଧ
Pushpabāsa baṭikā ବଟିକାବିଶେଷ—A medicinal pill prescribed in Āyurbeda for cold and asthma.

ପୁଷ୍ପବିଲଗ—ଦେ. ବିଶ—ପୁଷ୍ପବତୀ—
Pushpabilaga Menstruated.

ତନେ ଚାରି ଶେଷ ଦଉ ହେଲ ପୁଷ୍ପବିଲଗରୁ – ଭବାର୍ଜୁନ. ୩ଗୀତ ।

ପୁଷ୍ପ ବିଷ—ଶ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ
Pushpa bisha ଫୁଲ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—Five poisonous flowers, mentioned in the Āyurbeda.

[ଦ୍ର—ବେନ୍ଦ, କଦମ୍ବ, ବହ୍ନିଜ, କରମ୍ବ ଓ ମହାକରମ୍ବ ଏମାନଙ୍କର ଫୁଲ ବିଷାକ୍ତ ଅଟେ ଓ ଏହା ଖାଇଲେ ସେହି ପାଖି ବାନ୍ତି ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୁଏ ।]

ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି—ଶ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁଷ୍ପ+ବୃଷ୍ଟି)—ଶୂନ୍ୟରୁ ବା ଉପରରୁ
Pushpa brushṭi ବର୍ଷିଲା ପରି ଫୁଲ ପଡ଼ିବା—The raining
(ପୁଷ୍ପବର୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) or showering of flowers on a person from above or the sky

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର— ପୂର୍ବେ ଦେବତାମାନେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ତା ଉପରେ ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ । ଏବେ କୋଠା ଉପରେ ଚଢ଼ି ଲୋକେ ଚଳେ ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଫୁଲ ପକାଉ ଅଛନ୍ତି ।]

ପୁଷ୍ପ ଭୂଷଣ ସ. ବ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ+ଭୂଷଣ)—୧ । ଫୁଲରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ—1. Flower decoration; bedecking one-self with flowers; adorning the body with flowers.

(ପୁଷ୍ପସଜ୍ଜନ —ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । (ଅଷ୍ଟମୀତତ୍ପୁ)ପୁଷ୍ପଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଅଳଙ୍କାର—2. Ornaments made of flowers instead of gold and jewellery

ପୁଷ୍ପ ଭେଦ—ଦେ. ବ — ପ୍ରଥମ ଋତୁକୁ ଦର୍ଶନ—

Pushpa bheda First menstruation.

କୁସୁମ ସମସ୍ତ ବାଟେ ଅବତାରଣି
ପୁଷ୍ପଭେଦ ଗାଇଲ ଉଦିକା ଉମଣୀ —
ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଦୁଷା ଚରିତ ।

ପୁଷ୍ପ ମଞ୍ଜରିକା—ସ. ବ—ନୀଳ ପଦ୍ମ—

Pushpa mañjarikā The blue lotus.

ପୁଷ୍ପମୟ—ସ. ବ—୧ । ଫୁଲ ନିର୍ମିତ—

Pushpamaya 1. Made of flowers; floral.

୨ । ଫୁଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Flowery.

ପୁଷ୍ପ ମାସ—ସ. ବ—ମ. ପ. ଲୋ; ପୁଷ୍ପୋଦ୍ଗମ ହେବା ମାସ)—

Pushpa māsa ୧ । ମଧୁ ମାସ; ଚୈତ୍ର ମାସ—1. The month of Chaitra.

୨ । ବସନ୍ତ କାଳ —2. The spring time

ପୁଷ୍ପମିତ୍ର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମିତ୍ର ବଂଶର ସ୍ଥାପନକର୍ତ୍ତା-The founder of the Mitra dynasty.

Pushpa mitra

[ଦ୍ର—ଏ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଶେଷ ରାଜାଙ୍କୁ ବଧ କରି ମୌର୍ଯ୍ୟ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ଓ ସମସ୍ତ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତରେ ଏକେଶ୍ୱର ସମ୍ରାଟ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପରବର୍ତ୍ତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଧର୍ମ ପୁଣି ପ୍ରସାର ପାଇଥିଲା— କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ ।]

ପୁଷ୍ପ ରଜଃ—ସ. ବ—(ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ+ରଜଃ) — କୁସୁମ ପରାଗ; ଫୁଲର ରେଣୁ—The pollen or farina of flowers.

Pushpa rajah

(ପୁଷ୍ପରେଣୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଷ୍ପ ରସ—ସ. ବ—(ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ+ରସ)—ମକରନ୍ଦ; ମଧୁ; ମହୁ—

Pushpa rasa Honey from flowers.

(ପୁଷ୍ପରସାଦ୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଷ୍ପ ରାଗ—ସ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍ପର ରାଗପର ରାଗ = ବର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର)

Pushpa rāga ପଦ୍ମରାଗ ମଣି; ଯୋଖରାଜ; ପୀତ ଙ୍ଗଟିକ — Topaz (gem).

ପୁଷ୍ପ ଲିହ—ସ. ବ—(ପୁଷ୍ପ+ଲିହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଭ୍ରମର—

Pushpa liha The black bee.

ପୁଷ୍ପ ଶକୁନୀ—ସ. ବ—୧ । ଆକାଶବାଣୀ, ଦୈବବାଣୀ —

Pushpa śakuni 1. A voice from heaven.

୨ । ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି—2. A shower of flowers falling from the sky.

ପୁଷ୍ପ ଶୂନ୍ୟ—ସ. ବଣ—ସହିଁରେ ଫୁଲ ଧରେ ନାହିଁ—Flowerless.

Pushpa śūnya ବ—ଉମ୍ବର ଗଛ—The fig tree.

ପୁଷ୍ପ ଶୂନ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସେଇଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଦୌ ଋତୁ ହୁଏ ନାହିଁ; ହେଞ୍ଜଳୀ; ଅପୁଷ୍ପୀ ମାଇକନଆ—A woman who has had never any mens.

Puspa śūnyā

ପୁଷ୍ପ ଶ୍ରୀ—ସ. ବ (ସ. ତ. ଲୋ)—ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ଫୁଟିଥିବାରୁ ଉତ୍କଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—The beauty of flowers abounding at a place

Pushpa śrī

ପୁଷ୍ପ ସମୟ—ସ. ବ—୧ । ବସନ୍ତ କାଳ—1. The spring.

Pushpa samaya ୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁକାଳ—2. Menstrual period.

ପୁଷ୍ପ ସାର—(ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ+ସାର)—୧ । ଫୁଲର ମହୁ—

Pushpa sāra 1. Nectar or honey of flowers.

ପୁଷ୍ପ ସ୍ୱେଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଷ୍ପ ସତ୍ତ୍ୱ }

୨ । ଫୁଲର ନିର୍ଯ୍ୟାସ—
2. Essence of flowers.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତୁଳସୀ—3. The holy Basil.

ପୁଷ୍ପ ହାସ—ସ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍ପର ବିକାଶ ପରି ବିକାଶ ଯାହାଙ୍କର)—

Pushpa hāsa ୧ । ବିଷ୍ଣୁ —1. Bishnu.

୨ । (ଅଷ୍ଟମୀ ତତ୍ପୁ) ଫୁଲ ଫୁଟିବା—
2. The blooming of flowers.

ପୁଷ୍ପହାସା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ – ରଜସ୍ୱଳା; ଋତୁମତ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—

Pushpahāsā A woman during her menses.

ପୁଷ୍ପ ହୀନ—ସ. ବଣ—(ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; ପୁଷ୍ପ+ହୀନ)—୧ । ପୁଷ୍ପବିରହିତ—

Pushpa hīna 1. Flowerless; destitute of flowers.

୨ । ଅପୁଷ୍ପକ ଯହିଁରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ ନାହିଁ—2. Having no flowers; which does not bear flowers; not flowering.

(ପୁଷ୍ପହୀନା —ସ୍ତ୍ରୀ)

ବ—ଡୁମ୍ବର—Ficus Hispida; the fig tree.

ପୁଷ୍ପ ହୀନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନବୃତ୍ତରଜସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ—

Pushpa hīnā 1. A woman past her menses.

୨ । ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. Barren woman.

୩ । ଉମ୍ବର ଗଛ—3 The fig tree.

ପୁଷ୍ପା—ସ. ବ—(ନାମ)— କର୍ଣ୍ଣପୁରୀ; ଭାଗଲପୁର—The ancient name of the modern Bhagalpur.

Pushpā

ପୁଷ୍ପାଜୀବ—ସ. ବ. ତ୍ପୁ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍ପ+ଆଜୀବ=ଜୀବିକା) —ପୁଷ୍ପାଜୀବା— ଅନ୍ୟରୂପ) [ପୁଷ୍ପାଜୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ]

Pushyājība ଫୁଲର ମାଳି—A flower gardener; flower-man; florist.

ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜନ—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଦାରୁ ହଳଦୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଞ୍ଜନ—A collyrium made from turmeric.

Pushpāñjana

[ଦ୍ର- ଏହା ନେତ୍ର ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁଷ୍ପ+ଅଞ୍ଜଳ) —ଦେବତାଙ୍କ ଉପରକୁ Pushpāñjali ଫୋପଡ଼ା ଯିବା ଫୁଲର ଆଞ୍ଜୁଳା; ଆଞ୍ଜୁଳଏ ଫୁଲ୍— A handful of flowers to be presented to a Deity; flowers contained inside the hollow or cup made by folding the two palms together.

ପୁଷ୍ପାବଚୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁଷ୍ପ+ଅବଚୟ)—ଫୁଲତୋଳା— Pushpābachāya Gathering of flowers

ପୁଷ୍ପାବଚୟୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପୁଷ୍ପ+ଅବଚୟିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Pushpābachāyī ପୁଷ୍ପାଜୀବ (ଦେଖ)—Pushpājiba(See) (ପୁଷ୍ପାବଚୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁଷ୍ପାୟୁଧ—ସଂ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କାମଦେବ—1. God Cupid. Pushpāyudha ୨ । (ମ. ତ. ଲୋ. କର୍ମଧା) କାମଦେବଙ୍କ (ପୁଷ୍ପାସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧନୁ ଓ ଶର—2. The bow and the arrows of God Cupid.

ପୁଷ୍ପାର୍କ— ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଫୁଲରୁ କଢ଼ା ଦେବା ଅରଖ—Essence Pushpārka distilled from certain flowers by putting them inside the petals of screwpine.

[ଦ୍ର— ସେବତା, ପଦ୍ମ, ବାସନ୍ତୀ, ଗୋଲାପ, ଚମେଳି, ଯୂଇ, ଚମ୍ପା, ବଉଳ, କଦମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାକୁ କେଉଳୀ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଇ ଯଥାବିଧି ଅରଖ ବା ନିର୍ଯ୍ୟାସ ବାହାର କରାଯାଏ ।

ଏହା ଧ୍ୱଜଭଙ୍ଗ, ସଞ୍ଜା ଆଦି ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ।]

ପୁଷ୍ପାସବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁଷ୍ପ+ଆସବ)—ମକରନ୍ଦ; ଫୁଲର Pushpāsaba ମଧୁ—Flower honey.

ପୁଷ୍ପାହ୍ୱା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଷ୍ପ+ଆହ୍ୱେ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶତପୁଷ୍ପା; Pushpāhwā ସଉପ—A sort of fennel; Anethum Sowa

ପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବ. (ପୁଷ୍ପକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଦନ୍ତମଳ— Pushpikā 1. The tartar of the teeth.

୨ । ଲିଙ୍ଗମଳ; ଗେଣ୍ଡା—2. The mucus of the glans penis or urethra.

୩ । ହିଲ୍ଲୀ ବା ହିଲ୍ଲିକାବିଶେଷ—

3. A kind of cricket or grasshopper.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟାପ୍ତି ଶେଷରେ ବା ଗୀତ ଶେଷରେ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ ନିଜର ଚରିତସୂଚକ ବାକ୍ୟ; ଭଣିତା—4. The peroration or concluding portion of an essay or song containing biographical allusion of the author himself.

ପୁଷ୍ପିତ—ସଂ. ବିଶ—(ପୁଷ୍ପ+ଫଳାଦ ଅର୍ଥେ ଇତ)—୧ । କୁସୁମିତ; Pushpita ଜାତପୁଷ୍ପ—1. Flowering; in flower; (ପୁଷ୍ପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) flowered.

୨ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—2. Blossommed.

୩ । ପ୍ରକାଶିତ—3. Expanded; manifested.

ପୁଷ୍ପିତା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଋତୁମତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)— Pushpitā Menstruated.

ପୁଷ୍ପିତାଗ୍ରା—ସଂ. ବ—ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ— Pushpitāgrā Name of a Sanskrit metre.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ୧ମ ଓ ୩ୟ ଚରଣରେ ୧୨ ଅକ୍ଷର ଓ ୨ୟ ଓ ୪ର୍ଥ ଚରଣରେ ୧୩ ଅକ୍ଷର ଥାଏ । ଲକ୍ଷଣ ଯଥା—

ଅଯୁଜ ନଯୁଗ ରେଫତୋ ସକାରେ
ଯୁଜ ଚ ନଜୌ ଜରଗାଶ୍ଚ ପୁଷ୍ପିତାଗ୍ରା—
ଛନ୍ଦୋମଞ୍ଜରୀ ।]

ପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବ—(ପୁଷ୍ପ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ; Pushpī ପୁଷ୍ପିତ—Flowering; bearing flowers. (ପୁଷ୍ପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୁଷ୍ପେଷୁ—ସଂ. ବ—[ବହୁବ୍ରୀହି; ପୁଷ୍ପନିର୍ମିତ ଇଷୁ (ବାଣ) ଯାହାର]— Pushpeshu କାମଦେବ; ପୁଷ୍ପଧନ୍ୱା—The God of love; Cupid.

ପୁଷ୍ପୋତ୍ସବ—ସଂ. ବ—(ମ. ତ. ଲୋ; ପୁଷ୍ପଦର୍ଶନୋପଲକ୍ଷେ ଉତ୍ସବ)— Pushpotsaba ୧ । ବାଳିକାର ପ୍ରଥମ ରଜୋଦର୍ଶନ ଉପଲକ୍ଷରେ କରାଯିବା ଉତ୍ସବବିଶେଷ—1 A ceremony observed at the first menstruation of a girl.

୨ । ଫୁଲଦ୍ୱାରା କ୍ରୀଡ଼ା ବା ଉତ୍ସବ—

2. A sporting with flowers; a flower-show.

୩ । ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର—3 Remarriage ceremony; consummation of marriage.

ସେ ବତ୍ତ ପୁଷ୍ପୋତ୍ସବ ଆଗେ
ପଟ୍ଟା ଅଣାଇ ବୃଦ୍ଧ ବାପେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଉତ୍ତରତ ।

ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ—ସଂ. ବ. (ମ. ତ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପୁଷ୍ପ+ଉଦ୍ୟାନ)— Pushpodyāna ଫୁଲ ବଗିଚା—A flower garden.

ପୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଉତ୍ତୁ. ଯ)—୧ । ୨୨ ଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ର Pushya ମଧ୍ୟରୁ ୮ମ ନକ୍ଷତ୍ର; ସମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ପରି ୩ଟି ତାରାର (ପୁଷ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମ୍ପୁଟରେ ଥିବା ସୀଜ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ—

1. The 8th lunar astrerism; the Asses and the Manger.

[ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

୨ । ପୌଷମାସ—2. The lunar month of pausha (December and January).

୩ । କଳିଯୁଗ—3. The Kali or fourth age of the world.

ପୁରୁ ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପୁତ୍ର)—୧ । ପୁତ୍ର—1. Flower.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଋତୁଃ—2, The monsès of females.

ପୁତ୍ରେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଶ—ପୋଷ୍ୟ (ପୁତ୍ର)— Adopted (son)

ପୁଷ୍ୟପାଳକ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପୁତ୍ର ଓ ପାଳକ)—ପଶୁପାଳକ (ଦେଖ) Pushyapālaka Pasupālaka (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁଷ୍ୟବତୀ—ଗ୍ରା. ବଙ୍ଗ. ସ୍ତ୍ରୀ. — ପୁଷ୍ପବତୀ (ଦେଖ)
Pushyabatī Pushpabatī (See)

ପୁଷ୍ୟରଥ—ସଂ. ବି.—୧ । ଚକ୍ର ଯାନ—
Pushya ratha 1. A wheeled conveyance.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ା ରଥ—2 A pleasure car.

ପୁଷ୍ୟଲକ—ସଂ. ବି.—(ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଇ=ପୁଷି=ପୁଷ୍ଟି ନମିତ୍ତ+ଅଲ୍ ଧାତୁ
Pushyalaka =ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ପୁଷ୍ୟଲ+କ)—
୧ । ଗନ୍ଧମୃଗ; କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ—1. Musk deer.
୨ । କ୍ଷପଣକ—2. A naked mendicant.
୩ । କାଳା; ଗୋଜା—3. A pin; peg; bolt; stake.

ପୁଷ୍ୟ ସ୍ନାନ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ପୌଷ ମାସରେ ଚନ୍ଦ୍ର
Pushya snāna ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଗମନ କଲେ ସେଇଁ ଯୋଗ
ହୁଏ ତହିଁରେ ରଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କର ସ୍ନାନ; ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ—
A sacred bath taken at the conjunction
of the moon with the 'Pushyā' asterism;
fullmoon day of the month of 'Pausha'.

ପୁଷ୍ୟାଧୀନ—ଗ୍ରା. ବଙ୍ଗ. (କଚରିଆ) (ସଂ. ପୋଷ୍ୟ+ଅଧୀନ)—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା
Pushyādhīna ପ୍ରତିପାଳିତ ବା ପୋଷା ଯାଉଥିବା—
Maintained by another.
(ଯଥା—ସେ ଟିଲ୍ଲାଟି ଅମ୍ବର ପୁଷ୍ୟାଧୀନରେ ଥିଲା ।)

ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ—ସଂ. ବି.—୧ । ପୁଷ୍ୟସ୍ନାନ ଯୋଗରେ ରଜାମାନଙ୍କର
Pushyābhisheka ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷେକ—1. The cere-
monial investiture of kings during the
'Pushya snāna' conjunction.
୨ । ପୁଷ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଅଭିଷେକ
ଓ ଦୋଳ ସମନ୍ୱିତ ଯାତ୍ରା—2. Festival of the
Deities Jagannātha and Lingarāja on the
fullmoon day of the month of Pausha.

ପୁସ୍ତ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.— ୧ । ବନ୍ଧନ କରିବା—
Pust (root) 1. To bind; to tie.
୨ । ଲେପନ କରିବା—2 To smear.
୩ । ସମ୍ମାନ କରିବା—3. To respect.

ପୁସ୍ତ—ସଂ. ବି. (ପୁସ୍ତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ; ଯାହା ବାନ୍ଧ କରି ରଖିବାକୁ
Pusta ହୁଏ)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥ; ବହି; ପୋଥି; କତାଅ; ଖାତା—
(ପୁସ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Book; manuscript.
(ପୁସ୍ତୀ,—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଲେପନ ପ୍ରଭୃତି ଶିଳ୍ପ କର୍ମ—
2. Artistic smearing.
୩ । ଚିତ୍ର କର୍ମ—3. Painting.
୪ । ଲେପନ; ଲିପାପୋଛା—4. Plastering; besmear-
ing; whitewashing.
୫ । ଧାତୁ ବା କାଷ୍ଠ ବା ମୃତ୍ତିକା ନମିତ ବସ୍ତୁ—5. Any
thing made of metal, wood or clay; any
work of manual art.

ବଦ्ଧ.—୧ । ବନ୍ଧା; ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—1. Bound; tied.
୨ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—2. Covered.
୩ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Filled up.
ଦେ. ବି.—(ସଂ. ପୃଷ୍ଠ)—୧ । କାଗଜର ପିଠି ପାଖ—
1. Back side of a paper.
୨ । ପୃଷ୍ଠା—2. Page.
୩ । ବହିର ମଲାଟ—3. The outer cover or binding
of a book.

ପୁସ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ପୁସ୍ତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ପୁସ୍ତ (ଦେଖ)
Pustaka (ପୁସ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pusta (See)

ପୁସ୍ତକ ଦାନା—ଦେ. ବି.—ପୋସ୍ତକ ଦାନା (ଦେଖ)
Pustaka dānā Postaka dānā (See)
(ପୁସ୍ତଦାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁସ୍ତ କର୍ମ—ସଂ. ବି.—୧ । ଲେପନ କର୍ମ—
Pusta karma 1. Annointing; besmearing.
୨ । ଚିତ୍ର କର୍ମ—2. Painting.
୩ । ଶିଳ୍ପ କର୍ମ—3. Any work of art.

ପୁସ୍ତକର୍ମୀ—ସଂ. ବି. (ପୁସ୍ତ=ଲେପନ+କର୍ମନ୍; ପୁସ୍ତକର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା.
Pustakarmā ୧ବ.)—୧ । ଶିଳ୍ପୀ—1. An artist;
artisan; artificer.
୨ । ଚିତ୍ରକାର—2. A painter.

ପୁସ୍ତକାଗାର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ପୁସ୍ତକ+ଆଗାର)—ଲାଇବ୍ରେରୀ,
Pustakāgāra ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ସଞ୍ଚିତ ହେବାର ସ୍ଥାନ—
(ପୁସ୍ତକାଳୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Library.

ପୁସ୍ତକାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପୁସ୍ତକ+ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବୈଦିକ
Pustakāchārjya ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରି ପୁରୋହିତଙ୍କ
ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି—A person who reads the
book during the performance of a rite.

ପୁସ୍ତକାଧାର—ସଂ.ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପୁସ୍ତକ+ଆଧାର)—୧ । ବହି ରଖିବା
Pustakādhāra ବାକ୍ସ ବା ଆଲମାରୀ—Book shelf.
୨ । ବ୍ୟାଘ୍ରାସନ (ଦେଖ)—2. Ryāsāsana (See)

ପୁସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି. (ଧା ପୁସ୍ତାଦ୍)—୧ । ଭିତ ପକ୍କା କାନ୍ଥକୁ ମଜବୁତ
Pustā କରିବା ପାଇଁ ତାହା ପଛରେ ଦିଆଯିବା ଠେସ କାନ୍ଥ—
1. A buttress added to strengthen a
high wall; a bulwark.
୨ । ବନ୍ଧା ହେବା ବହି ବାନ୍ଧିବା ସମୟରେ ବହିର ପିଠି ଫାଙ୍କରେ
ଆଡ଼ ବାଗରେ ଯେଉଁ ସୂତା ବା କନା ଦିଆଯାଏ ଓ ବହିର
ଫର୍ମାମାନ ସିଲାଇ ହୋଇଥିବା ସୂତାମାନଙ୍କ ସେ ଝାଡ଼ି ରଖେ
ଏବଂ ଯାହା ମଲାଟରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଏ (କବାଟର କବଜାଦ୍ୱାରା
ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ପୁସ୍ତାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା ବହିର ସେହି କାମ ହୁଏ)—
2. A backing put at the back of a bound
book through the threads of the diffe-
rent forms comprising the bound
volume.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୁସ୍ତାନ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଫା) —୧ । ପୁସ୍ତା (ଦେଖ)—
Pustān 1. Pustā (See)
(ପୋସ୍ତାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୁସ୍ତାନ (ଦେଖ) —
2. Pustāni (See).

ପୁସ୍ତାନ—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. ପୁସ୍ତାନ୍)—୧ । ମୂଳଦୁଆ—
Pustāni 1. Foundation.
(ପୋସ୍ତାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଂଶର ଏକ ପୁରୁଷ —
1. One generation of a family.
୩ । ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ—3. Ancestors
[ଦ୍ର—ଉସ୍ତାନ ପରେ ପୁସ୍ତାନ ସବୁଠର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପୁସ୍ତିକା—ସ. ବ—(ପୁସ୍ତକ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଆ)—ଛୋଟ ବହି; ଚଟିବହି—
Pustikā Booklet; pamphlet.
(ପୁସ୍ତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁସ୍ଫୁସ—ସ. ବ—ଫୁସ୍ ଫୁସ୍; ଶ୍ୱାସଗ୍ରହ୍ୟନଳରସ୍ଥ ନିଶ୍ୱାସ କୋଷ—
Pusphusa Lungs.

ପୁସ୍ଫୁସ ଶ୍ୱାସକ—ସ. ବଶ—(ପ୍ରାଣୀ-ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ କରେ; (ଯେଉଁ ଗେଣ୍ଡାମନେ ଶୁଖିଲାରେ ଚଲନ୍ତି —
Pusphusa śwāsaka Pulmonate (snails).
ବ— ସ୍ଥଳଜ ଶମ୍ବୁକ; ଗେଣ୍ଡା—The land snail; the pulmonate; the garden snail.

ପୁହର୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ମଳ; ମଇଳା—
Puhar Dirt; filth.
ବଶ—ମଇଳା; ମଳଆ—Dirty; filthy; foul.

ପୁହା(ହେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ସ. ପ୍ରଭାତ)—୧ । ରାତ୍ରିଯାକ ଚେଇଁ
Puhā(he)ibā ରହିବା-1. To remain awake through-
(ପୋହାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) out the night.
୨ । ପୁଆଇବା; ରାତି ପ୍ରଭାତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଅତିବାହିତ କରିବା—2. To pass the night till dawn; to let the night dawn.
ବାମିଳା ସଂଙ୍ଗ ସେଇ ପୁହାଇ ଦୁ ଇଚ୍ଛ—
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମଦାଳଇତ. ୩୨ ।
୩ । ଅତିବାହିତ କରିବା; ସମସ୍ତ ଯେପଣ ବା ନଷ୍ଟ କରିବା—
3. To while away the time.
ବୁଃଖେ ରଜନୀ ପୁହାଇଲ
ନଳ ସଙ୍ଗରେ ବଜେ କଲ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାରତ ।

ପୁହାଁନ୍ନ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଧାନ ଗଛର କେଣ୍ଡାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ—
Puhāñra A kind of insect that destroys the ears of paddy plants.

ପୁହାଣ—ପ୍ରାଦେ (ଜସ୍ପୁର)—ବ—୧ । ପୁଆଳ (ଦେଖ)
Puhāṇa 1. Puāḷa (See)
୨ । ଖଣ୍ଡାଏତଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
2. The family title of some Khaṇḍāetas.

ପୁହୁଣା(ଣି)—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ(ଭୁଲ ବ. ପୋନା)–ମାଛ ପାଆଁଳ–
Pahuṇā(ṇi) The young spawn or offspring of
[ପୋହୁଣା(ଣି)—ଅନ୍ୟରୂପ] fishes moving in shoals

ପୁହୁର—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ—ଅପରିଷ୍କାର; ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ (ବ୍ୟକ୍ତି) —
Puhurā [ପହୁର୍ଯ୍ୟ – ସ୍ତ୍ରୀ] Unclean (person); slovenly.

ପୁହୁରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନିଚ୍ଛୁକ—
Puhurī Unwilling.
(ପୁହୁରିଆ—ଦୁଂ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ପୁହୁରାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of puhurā.

ପୂ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପବିତ୍ର କରିବା —
Pū (root) 1. To purify.
୨ । ସଫା କରିବା—2. To cleanse.
୩ । ପବିତ୍ର ହେବା—
3. To become pure.

ପୂଗ—ସ ବ—(ପୂ. ଧାତୁ+ଗ; କର୍ମା ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ)—
Pūga ୧ । ଗୁବାକ; ଗୁଆ—1. The areca nut (tree and fruit); Areca Catechu.
୨ । ସମାଜ—
2. Society; corporation.
୩ । ପଣସ ଗଛ—3. Jack fruit tree.
୪ । ସମୂହ; ରାଶି; ପୁଞ୍ଜ—
4. Multitude; collection; heap; quantity.
୫ । ଛନ୍ଦଃ—5. Metre.

ପୂଗ କୃତ—ସ ବଶ – (ପୂଗ=ପୁଞ୍ଜ+କୃତ)—ପୁଞ୍ଜୀକୃତ; ରାଶୀକୃତ—
Pūga kṛuta Amassed; gathered into a heap; heaped up.

ପୂଗ ପାତ୍ର—ସ. ବ. (ପୂଗ=ଗୁବାକ; ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁବାକଯୁକ୍ତ ତମ୍ବୂଳ+ପାତ୍ର)—
Pūga pātra ତାମ୍ବୂଳ+ପାତ୍ର)—
(ପୂଗ ପାତ୍ର – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିକଦାନୀ—1. Spittoon used by betel-chewers.
୨ । ନିଷ୍ଠୀବନ ପାତ୍ର—2. A spittle pot.

ପୂଗ ପୋତ—ସ. ବ—ଛୋଟ ଗୁଆ ଗଛ—
Pūga pota Small areca nut tree.
କଦଳୀ ବୃକ୍ଷ ପୂଗପୋତେ
ତରୁ ପଲ୍ଲବ ମାଳ ସୃଜେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ପୂଗ ରୋଟ—ସ. ବ. (ପୂଗ=ଗୁଆ ଗଛ+ରୁଟ୍ ଧାତୁ=ପାଣି ପାଇବା +ଅ; ଯାହା ଗୁଆ ଗଛ ପରି ଦେଖାଯାଏ)—
Pūga roṭa (ପୂଗ ରୋଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହିନ୍ତାଳ ଗଛ—The marshy date tree; Phœnix Paludosa.

ପୂଞ୍ଜ—ଦେ. ବ. (ସ ପୁଞ୍ଜ) - ସମୂହ—
Pūṅga Collection.
ବଧି ପାଉଛ ସଙ୍ଗେ, ବଡ଼ ମାୟାର ଦେହ ପୂଜେ ।
ଚଣ୍ଡୀ, ଜୈତେଶ୍ୱରୀଗଣଲାସ ।

ପୂଜ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପୂଜା କରିବା—
Pūj (root) 1. To worship; to adore.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସମ୍ମାନ କରିବା—2. To respect.

ପୂଜ—ଦେ. ବି (ସ. ପୂସ୍) —ପୂସ; କ୍ଲେଦ—
Pūja Pus.

ପୂଜ ଥଳ ପୂରଣ ତଣ ଅଶେ
ଂଜ ବୃଦ୍ଧିତ ପୂଜ ଉଚ୍ଚ ବାସେ। ଜଲ୍ଲୋଥ, ଭାଗବତ।

ପୂଜକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pūjaka ଯେ ପୂଜା କରେ—Worshipping
(ପୂଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି—୧ । ଉପାସକ—1. A worshipper.
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜାହାସ୍ତ—2. A priest of a Deity.

ପୂଜନ—ସ. ବି. (ପୂଜ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Pūjana ବନ୍ଦନା; ପୂଜା; ଅର୍ଚ୍ଚନା—Worshipping.

ପୂଜନୀ—ସ. ବି. (ପୂଜନ+ଈ) —ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀ—
Pūjanī A sparrow.

ପୂଜନୀୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Pūjanīya ବନ୍ଦନୀୟ; ଆରାଧ୍ୟ; ପୂଜିବା ଯୋଗ୍ୟ—
(ପୂଜନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fit to be worshipped or revered; adorable; reverend.

ପୂଜୟିତବ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—
Pūjayitabya ଆରାଧ୍ୟ—Fit to be revered.
(ପୂଜିତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପୂଜୟିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୂଜୟିତା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପୂଜୟିତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Pūjayitā
(ପୂଜୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୂଜକ—Worshipping.
ବି—ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜାହାସ୍ତ—A priest.

ପୂଜା—ସ. ବି. (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—
Pūjā ୧ । ଅର୍ଚ୍ଚନା; ଆରାଧନା; ଉପାସନା—
1. Worship; homage; adoration.

[ଦ୍ର—ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତରେ ଶକ୍ତି ବା ଦେବୀ ପୂଜାର ୬୪ ଗୋଟି ଉପଚାର ବା ଅଙ୍ଗ (ଉଦ୍ଦିସାର ବିନ୍ଦା ଯାମଳ) ଯଥା;—

୧. ଆସନାରୋପଣ—ଆସନରେ ବସାଇବା ।
୨. ସୁଗନ୍ଧ ତୈଳାଭ୍ୟଙ୍ଗ—ଫୁଲର ତେଲ ମାଲିସ୍ ।
୩. ମଜ୍ଜନଶାଳା ପ୍ରବେଶନ—ଗାଧୁଆ ଘରକୁ ନେବା ।
୪. ମଜ୍ଜନମଣ୍ଡିପୋପବେଶନ—ଗାଧୁଆ ଘରେ ଚୌକିରେ ବସାଇବା ।
୫. ଦ୍ରବ୍ୟ ସମାଯୁ—ବସ୍ତ୍ର। ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବୋଳିବା ।
୬. ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତନ—ଗାତ୍ରମାର୍ଜନ; ଦେହ ଘଷିବା ।
୭. ଉଷ୍ଣୋଦକ ସ୍ନାନ—ଗରମ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଦେବା ।
୮. କନକ କଳସ ସ୍ଥିତ ସକଳ ତୀର୍ଥ ଜଳାଭିଷେକ—ସୁନା କଳସରେ ଥିବା ତୀର୍ଥ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରାଇବା ।
୯. ଧୌତ ବସ୍ତ୍ର ପରମାର୍ଜନ—ଧଳିଆ ଲୁଗା କାଚିବା ।
୧୦. ଅରୁଣ ଦୁକୂଳ ପରିଧାନ—ନାଲି ପାଟଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧାଇବା ।
୧୧. ଅରୁଣ ଦୁକୂଲୋତ୍ତରୀୟ—ନାଲି ପାଟ ଓଢ଼ଣୀ ପକାଇବା ।
୧୨. ଆଲେପ ମଣ୍ଡପ ପ୍ରବେଶନ—ଚଢା ଘେନିବା ନିମନ୍ତ୍ରି ମନ୍ଦିରକୁ ନେବା ।
୧୩. ଆଲେପ ମଣ୍ଡିପୋପବେଶନ—ଚଢା ଘେନିବା ପାଇଁ ମନ୍ଦିରରେ ଚଉକରେ ବସାଇବା ।
୧୪. ଚନ୍ଦନାଗୁରୁ କୁଙ୍କୁମ କର୍ପୂର କସ୍ତୁରୀ ଗୋରୋଚନା ଦ୍ରବ୍ୟଗନ୍ଧ ସର୍ବାଙ୍ଗାନୁଲେପନ—ଚନ୍ଦନ ଆଦି ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେହରେ ବୋଳିବା ।
୧୫. କେଶଗନ୍ଧ କାଳାଗୁରୁ ଧୂପ ଓ ମଲ୍ଲିକା ମାଳତୀ ଚମ୍ପକାଦି ସର୍ବର୍ତ୍ତୁ କୁସୁମମାଳା ଭୂଷଣ—କେଶକୁ ଧୂପଦ୍ୱାରା ସୁଗନ୍ଧିତ କରିବା ଓ ସବୁ ଋତୁର ଫୁଲର ମାଳ ପିନ୍ଧାଇବା ।
୧୬. ଭୂଷଣ ମଣ୍ଡପ ପ୍ରବେଶନ—ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ମଣ୍ଡପକୁ ନେବା ।
୧୭. ଭୂଷଣ ମଣ୍ଡିପୋପବେଶନ—ଭୂଷଣ ମଣ୍ଡପର ଚୌକିରେ ବସାଇବା ।
୧୮ ନବମଣି ମୁକୁଟ—ନବରତ୍ନ ଖଚିତ ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଇବା ।
୧୯. ଚନ୍ଦ୍ର ଶକଳା—ମୁଣ୍ଡରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପଗଡ଼ୀ ପିନ୍ଧାଇବା ।
୨୦. ସୀମନ୍ତ ସିନ୍ଦୂର—ସିଁଥିରେ ସିନ୍ଦୂର ଦେବା ।
୨୧. ଭଲକ ରତ୍ନ—କପାଳରେ ଭଲକ ଦେବା ।
୨୨. କାଳାଞ୍ଜନ—ଆଖିରେ କଜ୍ଜଳ ଦେବା ।
୨୩. କଣ୍ଠପାଳୀ ଯୁଗଳ - କଣ୍ଠରେ କୁଣ୍ଡଳ ବା କାପ ଦେବା ।
୨୪. ନାସାଭରଣ—ନାକରେ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧାଇବା ।
୨୫. ଅଧର ଯାବକ—ଓଠରେ ଅଳତା ବୋଳିବା ।
୨୬. ଗ୍ରଥନ ଭୂଷଣ—(ବେକରେ) କଣ୍ଠି ଦେବା ।
୨୭. କନକ ଚତୁ ପଦକ—(ବେକରେ) ସୁନା ପଦକ ଦେବା ।
୨୮. ମହା ପଦକ—(ବେକରେ) ବଡ଼ ପଦକ ଦେବା ।
୨୯ ମୁକ୍ତାବଳି—(ବେକରେ) ମୁକ୍ତାହାର ଦେବା ।
୩୦. ଏକାବଳି—(ବେକରେ) ଏକସରିଆ ହାର ଦେବା ।
୩୧ ଦେବଚ୍ଛନ୍ଦକ—(ବେକରେ) ବଡ଼ ହାର ଦେବା ।
୩୨. କେୟୂର ଯୁଗଳ ଚତୁଷ୍କୟୁ—ଗୁରି ବାହୁରେ ଦୁଇସରିଆ ବାଜୁ
୩୩. ବଲୟାବଳି—ହାତରେ ଖଡ଼ୁମାନ ।
୩୪. ଊର୍ମିକାବଳି—ଏକ ପ୍ରକାର ଖଡ଼ୁ ।
୩୫. କାଞ୍ଚୀଦାମ—ଗୋଠ ।
୩୬. କଟିସୂତ୍ର—ଅଣ୍ଟା ସୂତା ।
୩୭. ଶୋଭାଭରଣ—ନଲୀ ଗୋଡ଼ର ଅଳଙ୍କାର ।
୩୮ ପାଦ କଟକ—ଗୋଡ଼ ଖଡ଼ୁ ବା ପାଉଁଡ଼ ।
୩୯. ରତ୍ନ ନୂପୁର—ଘାଗୁଡ଼ି ବା ବାଜେଣୀ ବା ବଲା ।
୪୦. ପଦାଙ୍ଗୁଳ୍ୟୁତ୍ତକ—ଗୋଡ଼ ମୁଦି ।
୪୧. ଏକ କରେ ପାଶ
୪୨. ଅନ୍ୟ କରେ ଅଙ୍କୁଶ
୪୩. ଇତର କରେ ଘୁଣ୍ଟ୍ରେ ଯୁଗ୍ମ
୪୪. ଅପର କରେ ପୁଷ୍ପବାଣ
} ଚାରି ହାତରେ ଚାରିଗୋଟି ଶସ୍ତ୍ର ।
୪୫. ଶ୍ରୀମନ୍ମାଣିକ୍ୟ ପାଦୁକା—ରତ୍ନ କଠାଉ ।
୪୬. ସ୍ୱସମାନ ବେଶାଭରଣ ଭୂଷିତ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସହ ସିଂହାସନାରୋହଣ—
ନାନାପ୍ରକାର ବେଶଭୂଷାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା ଦେବତାମାନଙ୍କ ସଙ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବା ।
୪୭. କାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କୋପବେଶନ—ପଲଙ୍କରେ ବସାଇବା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୪୮. ଅମୃତାଶନ ଉଷକ —ଅମୃତ ପାନଯାଜ୍ଞ ।
୪୯. ଆଚମନୀୟ —ତ୍ରୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ଚଳୁପାଇଁ ଜଳ ।
୫୦. କର୍ପୂର ବଟିକା—କର୍ପୂରର ଗୁଲା ।
୫୧. ଆନନ୍ଦୋଲ୍ଲାସ ବଲାସଦ୍ୱାସ—ପ୍ରେମଦ୍ୱାସ୍ୟ ।
୫୨. ମଙ୍ଗଲାରାର୍ତ୍ତିକ—ମଙ୍ଗଳ ଆଲଭ ।
୫୩. ଶେତଚ୍ଛତ୍ର—ଧଳା ଛତା ।
୫୪. ଚାମର ଯୁଗଳ—ଦୁଇଟି ଚଅଁର ।
୫୫. ଦର୍ପଣ—ଆରସୀ ।
୫୬. ତାଲବୃନ୍ତ—ବିଞ୍ଚଣା ।
୫୭. ଗନ୍ଧ - ଚନ୍ଦନ ।
୫୮. ପୁଷ୍ପ — ଫୁଲ ।
୫୯. ଧୂପ—ଝୁଣାଆଦର ଧୂପ
୬୦. ଦୀପ—ଘିଅର ପ୍ରଦୀପ
୬୧. ନୈବେଦ୍ୟ—ତ୍ରୋଗ; ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅର୍ପଣ ।
୬୨. ପୁନରାଚମନୀୟ—ଆଜ୍ଞୁଆ ପାଣି ।
୬୩. ତାମ୍ବୂଳ—ପାନ ।
୬୪. ବନ୍ଦନ—ସ୍ତୁତି ।

ସର୍ବଦେବତା ପୂଜାର ୩୬ ଉପଚାର ଯଥା—(ଏକାଦଶୀ ଉତ୍ତ୍ୱ ଲକ୍ଷିତ)

୧ । ଆସନ, ୨ । ଅଭ୍ୟଞ୍ଜନ (ତେଲ ଲଗାଇଦେବା), ୩ । ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତନ, ୪ । ନାନୋପକରଣ, ୫ । ସମ୍ମାର୍ଜନ, ୬ । ସତି, ୭ । ସ୍ନାପନ, ୮ । ଆବାହନ, ୯ । ପାଦ୍ୟ, ୧୦ । ଅର୍ଘ୍ୟ; ୧୧ । ଆଚମନୀୟ, ୧୨ । ବସ୍ତ୍ର, ୧୩ । ଯଜ୍ଞୋପବୀତ, ୧୪ । ଅଳଙ୍କାର; ୧୫ । ଗନ୍ଧ, ୧୬ । ପୁଷ୍ପ, ୧୭ । ଧୂପ, ୧୮ । ଦୀପ ୧୯ । ତାମ୍ବୂଳ, ୨୦ । ନୈବେଦ୍ୟ, ୨୧ । ପୁଷ୍ପମାଳ, ୨୨ । ଅନୁଲେପନ, ୨୩ । ଶଯ୍ୟା, ୨୪ । ଚାମର, ୨୫ । ବ୍ୟଜନ, ୨୬ । ଆଦର୍ଶ ଦର୍ଶନ, ୨୭ । ନମସ୍କାର, ୨୮ । ନର୍ତ୍ତନ, ୨୯ । ଗୀତ, ୩୦ । ବାଦ୍ୟ, ୩୧ । ଗାନ, ୩୨ । ସ୍ତୁତି, ୩୩ । ହୋମ, ୩୪ । ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ, ୩୫ । ଦକ୍ଷିଣାସ୍ତ (ଦାନୁଖୁଣ୍ଟା) ପ୍ରଦାନ, ୩୬ । ଦେବବିସର୍ଜନ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶୋପଚାର ଯଥା—

୧ । ଆସନ, ୨ । ସ୍ୱାଗତ, ୩ । ପାଦ୍ୟ ଓ ଅର୍ଘ୍ୟ, ୪ । ଆଚମନୀୟକ, ୫ । ସ୍ନାନ, ୬ । ବସ୍ତ୍ର, ୭ । ଉପବୀତ, ୮ । ଭୂଷଣ, ୯ । ଗନ୍ଧ, ୧୦ । ପୁଷ୍ପ, ୧୧ । ଧୂପ, ୧୨ । ଦୀପ, ୧୩ । ଅନ୍ନ ବା ନୈବେଦ୍ୟ, ୧୪ । ଦର୍ପଣ, ୧୫ । ମାଲ୍ୟ, ୧୬ । ଅନୁଲେପନ, ୧୭ । ନମସ୍କାର, ୧୮ । ବିସର୍ଜନ ।

ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ଯଥା—(ଉତ୍ତମାର ମତରେ)

୧ । ପାଦ୍ୟ, ୨ । ଅର୍ଘ୍ୟ, ୩ । ଆଚମ ବା ପ୍ରଥମେ ମୁହଁ ଧୋଇବା ପାଣି, ୪ । ସ୍ନାନ, ୫ । ବସନ, ୬ । ଭୂଷଣ, ୭ । ଗନ୍ଧ, ୮ । ପୁଷ୍ପ, ୯ । ଧୂପ, ୧୦ । ଦୀପ, ୧୧ । ନୈବେଦ୍ୟ, ୧୨ । ତାମ୍ବୂଳ, ୧୩ । ଅର୍ଚ୍ଚନା, ୧୪ । ସ୍ତୋତ୍ର, ୧୫ । ଇର୍ଣ୍ଣ, ୧୬ । ନମସ୍କୃତ୍ୟା ।

ଦଶୋପଚାର ଯଥା—

୧ । ପାଦ୍ୟ, ୨ । ଅର୍ଘ୍ୟ, ୩ । ଆଚମ, ୪ । ମଧୁପର୍କ, ୫ । ଆଚମନ, ୬ । ଗନ୍ଧ, ୭ । ପୁଷ୍ପ, ୮ । ଧୂପ, ୯ । ଦୀପ, ୧୦ । ନୈବେଦ୍ୟ ।

ପଞ୍ଚୋପଚାର ଯଥା—

୧ । ଗନ୍ଧ, ୨ । ପୁଷ୍ପ, ୩ । ଧୂପ, ୪ । ଦୀପ, ୫ । ନୈବେଦ୍ୟ ।

ସାଧାରଣତଃ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ଓ ପଞ୍ଚୋପଚାରରେ ପୂଜାବିଧି କରାଯାଇ ଥାଏ ଓ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷରେ ୧୮ ଓ ୩୬ ଉପଚାର ଦ୍ୱାରା ପୂଜା କରାଯାଇ ଥାଏ । ତାନ୍ତ୍ରିକମାନେ ୬୪ ଉପଚାରରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଥାଆନ୍ତି ।]

୨ । ସମ୍ମାନନା—2. Showing respect.

୩ । ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରଶଂସା; ଗୁଣଗାନ—

3. Praising; chanting hymns of praise,

ଦେ. ବ—୧ । ଦେବ ପୂଜା; ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ—1. Worship of a Deity.

୨ । ପାଲା (ଦେଖ)—2. Pālā (See)

(ଯଥା -- ଠିଆପୂଜା; ପୋଖିପୂଜା, ଜାଡ଼ୁଁଲପୂଜା, ବାନ୍ଧପୂଜା, ଆଠପୂଜା, ଷୋଳପୂଜା ଇତ୍ୟାଦି ।)

୩ । ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣକରିବା—

3. Offering of food to a Deity.

୪ । ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି—

4. Daily prayers of a person; daily worship.

୫ । ମାନ; ସମ୍ମାନ—5. Respect; honour.

୬ । ନୈବେଦ୍ୟ—6. Offering to a Deity.

୭ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—ଶୋଧନ; ଗାଳଦେବା—

7. (ironical) Rebuking.

୮ । ଦଶଦ୍ୱର୍ଗ; ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଦୁର୍ଗାପୂଜା—

8. The autumnal Durgā Pūjā.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଆମ ଦେଶରେ ଶରତ୍‌କାଳୀନ ପୂଜା ସମସ୍ତରେ ଗୃହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ମହିଷାସୁରମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଦଶଭୁଜା ବନଦୁର୍ଗା ପ୍ରତିମାଙ୍କର ପୂଜା, ଗ୍ରାମଦେବତାମାନଙ୍କର ପୂଜା, ଚଣ୍ଡୀ ଆଦି ପାଠ ଓ ବଳି-ଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ମୃଣ୍ମୟୀ ପ୍ରତିମା ଉଆର କର ଶାରଦୀୟ ପୂଜା କରିବାର ପ୍ରଥା ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଆମ ଦେଶରେ ଚଳୁଅଛି । ଏବେ ଆମ ଦେଶରେ ଉପନିବେଶ କରିଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ଘରେ ଓ ଗ୍ରାମରେ ମୃଣ୍ମୟୀ ପ୍ରତିମାଙ୍କ ପୂଜା ଖୁବ୍ ସମାରୋହ ସହିତ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ଆମ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଦୋଳ ଯାତ୍ରା ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସବ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୋଳ ଓ ଦଶଦ୍ୱର୍ଗ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ ରୂପେ ଗଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା—ଦେ. ବ—(ଏକାର୍ଥକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ —୧ । ଦେବତାଙ୍କ Pūjā archchanā ଆରାଧନା—1. Worship of a Deity.
(ପୂଜା ବନ୍ଦନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଆରାଧନାଦି କର୍ମ—
2. Devotional acts performed for a Deity.

ପୂଜା ଆହ୍ନିକ—ଦେ. ବ—ନିତ୍ୟ କରଣୀୟ ପାରମାର୍ଥିକ କର୍ମ—
Pūjā āhnika Religious rites done or prescribed to be done by a person every day.

ପୂଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ପୂଜା କରାଇବା—
Pūjā(je)ibā To make or offer offerings.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପୂଜିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
2. The causative form of Pūjibā.

ପୂଜା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୂଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସମ୍ମାନ ଦେବା—
Pūjā karibā 1. To pay respects or homage,

୨ । ସେବା କରିବା—
2. To serve or tend a person.

୩ । ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିବା ଓ ବନ୍ଦନା କରିବା—
3. To offer offerings to a Deity and to worship.

୪ । ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପାଲ୍ଲର ଗୀତ ବା ନାଚ କରିବା—
4. To perform Pālā (song or dancing).

୫ । ଦୈନିକ ପୂଜା ଆହ୍ନିକାଦି କରିବା—
5 To perform one's daily religious rites.

(ଯଥା—ଦେବପୂଜା, ସୁତ୍ତପାଠ, ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନା, ମାଳା ଗଡ଼ାଇବା, ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା, ଚଉା ଘେନିବା, ନୈମିତ୍ତ୍ୟ ସେବା କରିବା, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବା ହୋମ କରିବା, ତୁଳସୀ ମୂଳରେ ପାଣି ଦେବା ପ୍ରଭୃତି ଦୈନିକ ପୂଜାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।)

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନାନାବିଧ ସୁଖ ବା ଭୋଗରେ ରଖିବା—6. (figurative) To give a person all conceivable comforts of life.

୭ । ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଅଭିପ୍ରେତ ବ୍ୟବହାରରେ ନ ଲଗାଇ ରଖିଦେବା—
7. Not to use a thing but store it instead of applying it to its intended use.

୮ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଶୋଷିବା; ଗାଳମନ୍ଦ କରିବା—
8. To abuse a person.

ପୂଜା କୋଥଳି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମୁଣିରେ ମନୁଷ୍ୟର ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପୂଜାର ସାମଗ୍ରୀ (ଯଥା—ଜପମାଳା, ଚନ୍ଦନଘେଡ଼ି, ଚନ୍ଦନକାଠ, ନୈମିତ୍ତ୍ୟ ଆଦି) ଥାଏ—A wallet containing the materials used during one's daily worship.
Pūjā kothali
ପୂଜା କୁଥଳି, ପୂଜା କୋଥଲି, ପୂଜା ମୁଣି } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୂଜା କ୍ରମ—ସଂ. ବ—ପୂଜାବିଧି (ଦେଖ)
Pūjā krama Pūjābidhi (See)

ପୂଜା ଘଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବ ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—
Pūjā ghardi
1. The time of the autumnal Durgāpūjā.

୨ । ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷ—
2. The occasion of the Durgāpūjā festival.

[ଦ୍ର—ପୂଜାଘଡ଼ି ବା ପୂଜା ସମୟରେ ଲୋକେ ନାନା ଭୋଗ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ନୂଆ ବସ୍ତ୍ର ଆଦି ଜିଣି ଘରକୁ ନିଅନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ବଜାର ନାନା ଚତୁରକର୍ତ୍ତକ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟରେ ଦୂଣ୍ଡି ଦୋଇଥାଏ ଓ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଦରଦାମ ବଢ଼ିଯାଏ । ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବାଦରେ ବହୁ ବ୍ୟୟ ହୁଏ । ଗୃକର ଓ ଅଗ୍ରିମ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବକ୍ସିସ୍ ଆଦି ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ।]

ପୂଜା ଛୁଟି—ଦେ. ବ—ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ସ୍କୁଲ ଓ କଚେରି ଆଦିର ଦୀର୍ଘ ଛୁଟି—The Durgāpūjā holidays.
Pūjā chhuṭi (ପୂଜା ଅବକାଶ, ପୂଜା ବନ୍ଦ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂଜା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ଭୋଗ ମନ୍ତ୍ରାଦଦ୍ୱାରା ସମର୍ପଣ କରିବା—To make offerings to a Deity by consecrating the food.
Pūjā debā
ପୂଜା ଲଗାନା (ପୂଜା ଲଗାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂଜା ପଟଳ—ସଂ. ବ—ପୂଜାର ଅଙ୍ଗସମୂହ—
Pūjā paṭala The rituals of worship.

ସବୁବେଳେ ପୂଜାପଟଳ ଦୁଇନାମ ଉଚ୍ଚାରରେ ଲଗେଥାଏ—
ପଞ୍ଚୋପଚାର. ଗନ୍ଧପୁଷ୍ପ ।

ପୂଜା ପଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ବକ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ବା ନୈବେଦ୍ୟ ଲଗାନ୍ତି—A Paṇḍā who offers offerings to the Deity.
Pūjā paṇḍā
ପୂଜାପାଣ୍ଡା

ପୂଜାପାଠ—ସଂ. ବ—ଦେବପୂଜା ଓ ଧର୍ମସୁସ୍ତକରୁ ମନ୍ତ୍ରାଦ ପାଠ କରିବା—To recite the mantras from a book at the time of offering Pūjā.
Pūjāpāṭha

ପୂଜା ପାର୍ବଣ—ଦେ. ବ—ବାର୍ଷିକ ପର୍ବପର୍ବାଣି—The religious festivals of the year.
Pūjā pārbaṇa
ପୂଜା ପାର୍ବଣ, ପର୍ବ ତେୱାହାର (ପୂଜାପର୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂଜାପାର୍ବଣୀ—ଦେ. ବ—ପ୍ରତିବର୍ଷ ଉତ୍ସବାଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ଆଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାମ୍ପିଦମାନେ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଦେବା ବକ୍ସିସ (ଧନ ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦ)—Tips or rewards given to servants etc on the occasions of religious festivals.
Pūjāpārbaṇī

ପୂଜାପୂଜି—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ)—ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନା ଓ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନାଦି ବିଧି—The ceremonies of daily worship and offering.
Pūjāpūji

ପୂଜା ପେଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ପୂଜାପେଟିକା)—ପୂଜାର ସରଞ୍ଜାମ ରଖାଯିବା ବାକ୍ସ ବା କୋଥଲି—A box or bag containing the materials used during one's daily worship.
Pūjā perḍi
ପୂଜାପେଡ଼ା, ପୂଜାବାକ୍ସ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପୂଜା ବାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ନୈବେଦ୍ୟ ନେଇ ସ୍ଥାପନ କରିବା—To place offerings before a Deity.
Pūjā bārḍhibā

ପୂଜାବାଲା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟପୀର ପାଲ୍ଲର ଗୀତ ଓ ନାଚ କରନ୍ତି—The chanters of Pālā.
Pūjābālā
ପୂଜାବୁଆଲା (ପୂଜାରୁଆଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂଜାବିଧି—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ ଭଦ୍ର)—ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା କରିବାର ବିଶିଷ୍ଟ ବା କ୍ରମିକ ବିଧାନ—The rules laid down for special and general worshipping of Deities.
Pūjābidhi

ପୂଜା ବୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୂଜାର ମନ୍ତ୍ର ଓ ବିଧିଅଦି ମୁହଁରେ ଆବୃତ୍ତି କରିବା—To recite the mantras of Pūjā from memory.
Pūjā bolibā

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂଜାମନାସ(ସା)—ଦେ. ବ—ଇଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ହେଲେ ଦେବତାଙ୍କୁ ବଶିଷ୍ଟ ଭୋଗ ଅର୍ପଣ କରିବାର ସଙ୍କଳ୍ପ—
Pūjāmanāsa(sā) (ପୂଜାମାନତ, ପୂଜାମାନସିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) A vow of offering special offering to a Deity in case one's wishes are fulfilled.
ପୂଜାମାନତ
पूजामानत

ପୂଜା ମନାସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ହେଲେ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ବଶିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ପୂଜା ଓ ଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ମନରେ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—
Pūjā manāsibā ପୂଜା ମାନିବା, ପୂଜା ସାଚିବା, ପୂଜା ମାନତ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
To vow special offerings and worship to a Deity in future if one's particular desire is fulfilled.
ପୂଜାମାନା
पूजा मानत करना

ପୂଜାରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂଜାକାରୀ)—୧ । ପୂଜାଦାରୀ; ପଣ୍ଡା; ଦେବପୂଜକ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଦେଉଳିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Pūjārī ପୂଜାଦାରୀ, ପୂଜାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. A Brāhmaṇa who serves and worships a Deity.
ପୂଜାରୀ
पूजारी ଜନ୍ମ ସଥା ଜଗନ୍ନାଥର ଦେବତା ପୂଜାରୀ
ଗ୍ରାଣ୍ଟ୍ରିସ୍ ଲକ୍ଷଦେବତାର ଚୌରକୃତ ଅପମାନ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବଳରାମଦାସ

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଅଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଦେବସେବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ—କୃପାସିନ୍ଧୁ ।]

୨ । ସାରଶ୍ରେଣୀୟ ପଣ୍ଡା ବ୍ରାହ୍ମଣ—
2. A lower class of Brāhmaṇas who are professional servants of Deities.

୩ । ପାଚକ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଗୁବୁଣିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
3. A Brāhmaṇa cook.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—A family-title of certain Brāhmaṇas of Sambalpur.

ପୂଜାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (ପୂଜା+ଅର୍ହ୍ ଧାତୁ = ଯୋଗ୍ୟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୂଜିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ; ପୂଜ୍ୟ; ସମ୍ମାନଭାଜନ—
Pūjārha (ପୂଜାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) Respectable; worshipable; deserving homage.

ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଦେବପୂଜାର ଉପକରଣ—
Pūjā sāmagrī 1. Materials required for the performance of the rites.
(ପୂଜା ସମ୍ଭାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ପୂଜାଦ୍ରବ୍ୟ; ନୈବେଦ୍ୟ—2 Offerings intended to be given to a Deity

୩ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା ପାତ୍ରାଦି ମନୁଷ୍ୟର ନିତ୍ୟ ପୂଜାହ୍ନିକ ସମୟରେ ଦରକାର ହୁଏ (ଯଥା—ପଞ୍ଚପାତ୍ରୀ, ମାଳା, ଚନ୍ଦନକାଠ, ଚନ୍ଦନପେଡ୍ଡ) —3. The articles required during a person's daily worship.

ପୂଜାହ୍ନିକ—ସଂ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ପୂଜା+ଆହ୍ନିକ)—ଦୈନିକ ପୂଜାବନ୍ଦନାଦି—
Pūjāhnika Daily worship.

ପୂଜିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଯାହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଇଛି; ଅର୍ଚ୍ଚିତ—
Pūjita (ପୂଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Worshipped; adored.

୨ । ସତ୍କୃତ; ସେବିତ—2. Entertained.

୩ । ସମ୍ମାନିତ—3. Respected; revered.

୪ । ପ୍ରଶଂସିତ—4. Praised; eulogised.

ପୂଜିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ.—(ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ପୂଜୟିତବ୍ୟ; ପୂଜନୀୟ—
Pūjitabya (ପୂଜିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Worshipable; respectable; adorable.

ପୂଜିବା—ଦେ. କ୍ର.—(ସଂ. ପୂଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । (ଦେବତାଙ୍କୁ) ପୂଜା କରିବା—
Pūjibā 1. To offer worship (to a Deity).
ପୂଜା **पूजना** ସାଧା ପାଇଁ ଶିବ ପୂଜୁ ଥାଉ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ସମ୍ମାନ କରିବା—2. To pay homage.

ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି ଓ ସାମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଚାଷିବା; କାଟିବା—
To cut.

ପୂଜେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଦେ ପୂଜା (ଦେଖ)
Pūjei De pūjā (See)

ପୂଜୋପକରଣ—ସଂ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ପୂଜା+ଉପକରଣ)—
Pūjopakaraṇa ୧ । ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ—1. The materials for service or worship of a Deity.

୨ । ପୂଜାର ଅଙ୍ଗ—2. The different parts or stages in the ritual of worshipping a Deity.

ପୂଜ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ପୂଜନୀୟ; ଆରାଧ୍ୟ—
Pūjya Venerable; adorable.
(ପୂଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. ପୁଂ—ଶ୍ୱଶୁର—Father-in-law.

ପୂଜ୍ୟପଦ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପୂଜ୍ୟ ଅଟେ ପଦ ଯାହାଙ୍କର)—
Pūjya pada ପରମ ପୂଜନୀୟ; ଯାହାଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନୀୟ; (ପୂଜ୍ୟପାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରମାରାଧ୍ୟ—Much revered; very venerable

ପୂଜ୍ୟମାନ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (ପୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ମାନ)—୧ । ପୂଜ୍ୟ—
Pūjyamāna 1. Venerable.
(ପୂଜ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସେବ୍ୟମାନ; ଯାହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରା ଯାଉଛି—
2. Being worshipped; revered; venerated.

ପୂଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଏକତ୍ର କରିବା; ସ୍ତୂଳୀକୃତ କରିବା—
Pūṇa (root) To heap up; to amass.

ପୂତ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପବିତ୍ର ହେବା—
Pūt (root) To become pure.

ପୂତ—ସଂ. ବଣ—(ପୂ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର—
Pūta 11. Pure; sacred; holy.
(ପୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ମଳ—2. Clean; dirtless.

୩ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—3. Purified, consecrated.

୩ । ପରିଷ୍କୃତ—3. Cleaned; cleansed.

୪ । ନିସ୍ତୁଷୀକୃତ—4. Winnowed; threshed.

୫ । ସତ୍ୟ; ତ୍ରୁଟିଶୂନ୍ୟ—5. True.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସରଳ; ସାଧୁ—6. Honest; sincere.
୭ । ରକ୍ଷିତ—7. Guarded; defended.
୮ । (ପୂ ଧାତୁ+ଗନ୍ଧାଇବା=କର୍ତ୍ତୃ. ଭ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
8. Bad-smelling; stinking.
ବ.—୧ । ଘାଣ୍ଟୁଡ଼ା ଧାନ ବା ଚାଉଳ—
1. Winnowed paddy or rice.
୨ । ଶଙ୍ଖ—2 Conch shell.
୩ । କୁଶ—3. Kuśa grass.

ପୂତ କ୍ରତାୟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦୂତକ୍ରତୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅର୍ଥରେ ଈ; ନଘାତନ)—
Pūta kratāyī ଇନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ; ଶଚୀ—
Śachī, the consort of Indra.

ପୂତକ୍ରତୁ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂତ=ପବିତ୍ର, କ୍ରତୁ=ଯଜ୍ଞ
Pūta kratu ଯାହାଙ୍କର)—ଦେବଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଇନ୍ଦ୍ର—
Indra, the king of the Hindu Gods.

ପୂତଗନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂତ+ଗନ୍ଧ)—ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
Pūta gandha Foul-smelling; foetid.
ବ.—ଦୁଲିଆ; ବବଇର (ଗୁଳ୍ମ)—
Ocymum Pilosum (plant).

ପୂତତୃଣ—ସଂ ବ.—ଗୋଟ କୁଶ—
Pūta tṛuṇa White Kuśa grass.

ପୂତଦ୍ରୁ—ସଂ. ବ.—ପଳାଶ ଗଛ—
Pūta dru A tree; Butea Frondosa.
(ପୂତ ଦ୍ରୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂତଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଖସା; ତିଳ; ରାଶି—
Pūta dhānya Sesamum.

ପୂତନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂ ଧାତୁ. ଣିଚ୍; ପୂତ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର କରିବା
Pūtanā +କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ଆ)—୧ । ହରଡ଼ଭଙ୍ଗା; ହରଡ଼ା—
1. Yellow myrobalan.
୨ । ବକାସୁରର ଭଉଣୀ; ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ—
2. A demoness, sister of Bakāsura, whose life was sucked out of her by Śrīkṛushṇa when he was a mere suckling.
[ଦ୍ର—ଏ ଅସୁରୁଣୀ କଂସର ଆଦେଶରେ ଆସଣା ସ୍ତନରେ ବିଷ ବୋଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜାଣି ପାର ଏକା ଶୋଷାକେ ତା ସ୍ତନରୁ ସ୍ତନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣକୁ ଶୋଷି ନେଲେ ଓ ରାକ୍ଷସୀ ସେହିଠାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା ।]
୩ । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଯୁଅ ରୋଗ—
3. Infantile marasmus.
[ଦ୍ର—ଏହା ପୂତନା ରାକ୍ଷସୀର ଆକ୍ରମଣର ଫଳ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]
୪ । ଗନ୍ଧମାଂସ; ଜଟାମାଂସୀ—
4. Indian spikenard; Racemosa; Nardostachys Jatamansi.
୫ । ଶାଳଆ ପଡଙ୍ଗା (ଦ୍ୱରେକୁଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
5. The civet cat; Viverra Gunda.

ପୂତନା ବାର୍ଦ୍ଦି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଞ୍ଜ୍ଞା) ବ—
Pūtanā bārdi ବାଳକ ବାଳକାମାନଙ୍କର ଝାଡ଼ା ବାନ୍ତି ରୋଗ—
The diarrhea which attacks infants at the time of teething; infantile diarrhoea.

ପୂତନାରି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୂତନା+ଅରି)—
Pūtanāri ପୂତନା ବଧକାରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
(ପୂତନା ସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) A name of Śrīkṛushṇa.

ପୂତନା—ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପୂତ ଧାତୁ+ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Pūtanī ପୁଦିନା (ଦେଖ)—Pudinā (See)
ଦେ. ବ—୧ । ପୂତନା ୨ (ଦେଖ)
1. Putanā (See)
୨ । ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A wicked woman.

ପୂତ ପାପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୂତ=ପବିତ୍ରୀକୃତ ହୋଇଅଛି ପାପ
Pūta pāpa ଯାହାର)—ପାପ ମୁକ୍ତ—Purified; freed
(ପୂତ ପାପୃ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପୂତ ପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ) from sin.

ପୂତ ଫଳ—ସଂ. ବ—ପଣସ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—
Pūta phala Jack fruit (tree and fruit).

ପୂତା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୂତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପବିତ୍ରା—
Pūtā Pure (female).
ବ—ଦୂବ୍ବା; ଦୂର୍ବ—Dūba grass.

ପୂତାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂତ+ଆତ୍ମନ୍; ପୂତାତ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ;
Pūtātmā ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପବିତ୍ରାତ୍ମା—
1. Pure-souled; pure-minded.
୨ । ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା—2. Pious; virtuous.

ପୂତି—ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର କରିବା+ଭାବ. ଇ)—
Pūti ୧ । ପବିତ୍ରତା—1. Purity; sanctity.
୨ । ପବିତ୍ରୀକରଣ; ଶୁଦ୍ଧତା—2. Purification.
୩ । (ପୂସ୍ ଧାତୁ=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା+ଭାବ. ଇ)—
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—3. Stink.
୪ । ମଡ଼ାର ଗନ୍ଧ—4. Stench of dead body.
୫ । ଖଟୁଆଶ ମୁଷ; ଶାଳଆ ଚଉଗର କୋଷ—
5. The testicle of the civest cat or pole cat; Putorius Fœtidus.
ବିଣ—ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—Stinking; fœtid.

ପୂତିକ—ସଂ. ବ. (ପୂତି=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ+କୈ ଧାତୁ=ପ୍ରକାଶ କରିବା+
Pūtika କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବିଷ୍ଠା; ଗୁହ୍ୟ; ମଳ—
1. Ordure; excrement.
୨ । ପୂତି କରଞ୍ଜ (ଦେଖ)
2. Pūti karañja (See)
୩ । ପୂତିକା ୧ (ଦେଖ)—1. Pūtikā 1 (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂତି କରଞ୍ଜ—ସଂ. ବ—ଲମ୍ବା କରଞ୍ଜ ବା ବରଘୋଲ ଗଛ—
Pūti karañja Caesalpina Bonducella; the grey Bonduc.
(ପୂତି କରଜ, ପୂତି କଣ୍ଟିକା, ପୂତା କରଜ, ପୂତା କରଞ୍ଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହା ଗିଲଜାଗସ୍ପ କଷାୟଯୁକ୍ତ ଲମ୍ବାଣିଆ ଗଛ । ଏହା ଜଙ୍ଗଲରେ ଓ ପାଣିକୂଳରେ ହୁଏ । ଫଳ ମଧ୍ୟ ଗିଲ ଫଳ ପରି କଷକଯୁକ୍ତ । ତା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଳ ପରି ଟାଣୁଆ ମଞ୍ଜି ଥାଏ ।]

ପୂତି କର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—(ପୂତି + କର୍ଣ୍ଣ)—କାନ ପଚା ରୋଗ—
Pūtikarṇṇa Foetid ulceration of the ear; purulent otorrhoea.
(ପୂତି କର୍ଣ୍ଣିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂତିକା—ସଂ. ବ—(ପୂଯ୍ ଧାତୁ = ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା + ତି + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ଜୁଘୋଦଙ୍କା) —୧ । ଘୋଇ ଶାଗ-
Pūtikā 1. The Basella creeper (pot herb.
୨ । କଣ୍ଟାସ; ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର; ଶାଳଆପଢଙ୍ଗା —
2. Pole cat; civet cat.
୩ । ପୂତି କରଞ୍ଜ (ଦେଖ)—
3. Pūti karañja (See).

ପୂତିକା ମୁଖ—ସଂ.ବ —(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂତିକା = ଘୋଇଶାଗ ପରି ମୁଖ = ଅକୃତ ଯାହାର) — ଶାମୁକା — Bivalve shell; oyster.
Pūtikā mukha

ପୂତି କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବ—(ପୂତି = ପଚ୍ଚୁ + କାଷ୍ଠ)—ସରଳ ବା ଦେବଦାରୁ ଗଛ—A sort of pine; Pinus Devadāru.
Pūti kāshṭha
(ପୂତି କାଷ୍ଠକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂତି କୀଟ—ସଂ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା)—ପାଣ୍ଡୁର ପୋକ (ଦେଖ)
Pūti kīṭa Pāṇḍurā poka (See)

ପୂତି ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବ—୧ । ଅତି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ; ବଦବୋଇ—
Pūti gandha 1. Foetid smell; stench.
୨ । ଗନ୍ଧକ—2. Sulpher.
୩ । ଇଙ୍ଗୁଦ ବୃକ୍ଷ—3. Balanites Roxburghii; a tree bearing acorns which produce oil when pressed.
୪ । ରାଙ୍ଗା—4. Tin.
୫ । ଶାଳଆ ପଢଙ୍ଗା (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—5. Civet cat.
ବଣ—ଦୃଢ଼ଗନ୍ଧ (ଦେଖ)—
Pūti gandhi (See)

ପୂତି ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବଣ (ପୂତି + ଗନ୍ଧ + ଇ)—ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ; ଗନ୍ଧିଆ—
Pūti gandhi Foetid; foul-smelling.
(ପୂତି ଗନ୍ଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂତି ଗନ୍ଧିକା—ସଂ. ବ—ଔଷଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ବାକୁଚି—
Pūti gandhikā A medicinal plant; Psoralea Gorylifolia; Serratula Anthelmintica.

ପୂତିତୈଳା—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା; ଲତା କଣ୍ଟେଇ, ବନ୍ୟଗୁଡାମ
Pūtitailā ଲତାବିଶେଷ; ଫୁଟି ଫୁଟକା ଲତା—A wild creeper Heart-seed; Heart pea; Cardiospermum Helicacabum.

ପୂତିନସ୍ୟ—ସଂ. ବ—(ପୂତି = ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ମସୃ + ନସ୍ୟ = ନାସାରନ୍ଧ୍ର)—
Pūtinasya ନାସିକାରୋଗବିଶେଷ; ନାକରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରିବା ରୋଗ—A disease in which there are foetid exhalations from the nostril; oyoena.

ପୂତି ବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂତି + ବକ୍ତ୍ର)—ଯାହା ମୁହଁରୁ
Pūti baktra ସବଦା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ; ବାସୁଆମୁହାଁ—
(ପୂତିବକ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) A person whose mouth emits a foetid smell.

ପୂତି ବାତ—ସଂ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀଫଳ; ବେଲ ଗଛ—
Pūti bāta 1. The Bel tree; Aegle Marmelos
୨ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—2. Stench; foul smell.

ପୂତି ବାଷ୍ପ—ସଂ. ବ—(କର୍ମ୍ମଧା; ପୂତି + ବାଷ୍ପ)—ପଚା ନର୍ଦ୍ଦମା ଆଦିରୁ
Pūti bāshpa ବାହାରିବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାଷ୍ପ — Offensive vapour coming out of putrid drains.
(ପୂତି ବାଷ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂତି ମାଂସ—ସଂ. ବ—(କର୍ମ୍ମଧା)—ସଡ଼ା ବା ପଚା ମାଂସ—
Pūti māṁsa Rotten flesh; putrid meat.

ପୂତିକ—ସଂ. ବ—୧ । ପୂତି କରଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Pūtika 1. Pūti karañja (See)
୨ । ଗନ୍ଧ ମାର୍ଜ୍ଜାର; ଶାଳଆପଢଙ୍ଗା—2. Civet cat.

ପୂତୁନ(ନା,ନି) — ଗ୍ରା.ବ—(ସଂ. ପୂତନା)—୧ । ପୂତନା ୨ (ଦେଖ)—
Pūtuna(nā, nī) 1. Pūtanā 2 (See)
(ପୂତୁନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. Vile woman.

ପୂତ୍ୟଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂତି + ଅଣ୍ଡ = ମୁଷ୍କ ବା ଉମ୍) —
Pūtyaṇḍa ୧ । ପାଣ୍ଡୁର ପୋକ (ଦେଖ)
1. Pāṇḍurā poka (See)
୨ । କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ —2. Musk deer.
୩ । ଶାଳଆପଢଙ୍ଗା—3. Civet cat.
୪ । ଖଟ୍ଟାଶ; କଣ୍ଟାଶ—4. Pole cat; wild cat.

ପୂନେଇ(ଈଁ) ଶାଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)—ପୁନର୍ନବା (ଦେଖ)
Pūnei(iñ) śāga Punarnabā (See)
(ପୂଣ୍ଡିମା ଶାଗ; ପୁନମା ଶାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂପ—ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ = ପଚ୍ଚନ କରିବା + ପଙ୍କାର୍ଥେ. ପ)—୧ । ପିଠା—
Pūpa 1. Cake.
୨ । ରୋଟିକା; ରୁଟୀ—2 Bread; pastry cake.

ପୂପଳା—ସଂ. ବ. (ପୂପ + ଲା ଧାତୁ = ଭର୍ତ୍ସଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଆ)—
Pūpalā ଦୃଢ଼ପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକ; ଘିଅ ପିଠା—
A cake roasted in ghee.

ପୂପାଳି—ସଂ. ବ. (ପୂପ + ଆଳୀ)—ପୁଳ ପିଠା (ଦେଖ)
Pūpāḷī Puli piṭhā (See)

ପୂପାଷ୍ଟକା—ସଂ. ବ. (ପୂପ = ପିଠା + ଅଷ୍ଟକା = ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥିରେ କୃତ୍ୟ
Pūpāshṭakā ଶ୍ରାଦ୍ଧ)—ପିଷ୍ଟକଦ୍ୱାରା ପୌଷ କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ ଦିନ କରାଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—A śrāddha performed with cakes on the 8th day of the dark fortnight of the month of Pausha.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂପିକା—ସ. ବ. (ପୂପ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୂପଲା (ଦେଖ)
Pūpikā Pūpalā (See)

ପୂବା—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସ. ଦ୍ରବ୍ୟ)—୧ । ପୂରୁବା; ପୂର୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pūbā 1. Eastern.
ପୂର୍ବେର **ପୁରବା; ପୁରବାଇ** ୨ । ପୂର୍ବଦିଗରୁ ଆସୁଥିବା—
(ଏହା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Coming from the east.

ପୂବାଇ(ଲି)—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ପୂବା (ଦେଖ)
Pūbāi(li) Pūbā (See)
ପୂବାଇ ଗୋହଁମ ଘର ଦମକା ପବନ ବାଡ଼େଇ ଦେଲା—
ପଙ୍କାରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପୂବେଇ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପୂର୍ବୀୟ)—ପୂବା (ଦେଖ)
Pūbei (ପୂବେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pūbā (See)

ପୂବେଇ ପବନ—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବରୁ ବହୁଥିବା ପବନ—The east
Pūbei pabana wind; the wind blowing from the
ପୂବେଇ ବତାସ } ଅନ୍ୟରୂପ east.
ପୂବେଇ ବାଆ }
[ଦ୍ର—ପୂବେଇ ପବନ ବହୁଜଲ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷିବାର ସୂଚନା କରେ ।]

ପୂବେଇ ପାଣି—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଦ୍ୱେଇଥିବା ବର୍ଷା—
Pūbei pāṇi Rain coming from clouds blowing
(ପୂବେଇ ବରଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) from the east.

ପୂବେଇ ବଢ଼ି—ଦେ. ବ—ପୂବେଇ ପବନ ବା ବର୍ଷା ପରେ ନଦୀର
Pūbei bardhi ବନ୍ୟା—Flood of a river after east-
wind.

ପୂବେଇ ମେଘ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମେଘ ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଉଠାଇ ଥାଏ—
Pūbei megha Clouds rising in the east

ପୂଯ୍(ଯ୍) (ଧାତୁ)—ସ.—ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଦେବା—
Pūj(y) (root) To emit bad small.

ପୂଯ—ସ. ବ. (ପୂଯ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୂଜ; ଘନୀଭୂତ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ
Pūja ବିକୃତ ରକ୍ତ—Ichor; pus; offensive matter
discharged from gangrened wounds
and ulcers.

ପୂଯ ପାଣି—ଦେ. ବ. (ସ. ପୂଯ+ପାନୀୟ)—୧ । ଜଳୀୟ ପୂଯ;
Pūja pāṇi ପାଣିଆ ପୂଜ—1. Watery pus; purulent
ପୂଁଜପାନୀ **ପୁଁଜପାନୀ** discharge.
ପୂଯ ରକତ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସଡ଼ା ଘାଆ ଆଦରୁ ବାହାରିବା
ପୂଯ ନାଲ } ପୂଜ ଓ ଜଳୀୟ ସ୍ରାବ—
2. Pus and other matters coming out from
rotten sores.

ପୂଯ ରକତ ବଆଣ—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ କରିବା
Pūja rakata biāṇa ପ୍ରକ୍ରିୟା (ଯହିଁରେ ରକ୍ତାଦି ସ୍ରାବ ହୁଏ)—
1. The act of giving birth; delivery (in
which there is copious discharge of blood
and pus).
୨ । ମନୁଷ୍ୟ (ଯେ ପୂଜ ରକ୍ତରୁ ଜନ୍ମିଥାଏ)—2. Man (born
from pools of pus and blood).

ପୂଯ ରକତଆ—ଦେ. ବିଣ—ପୂଜ ଓ ରକ୍ତାକ୍ତ—
Pūja rakatiā Reeking with pus and blood.

ପୂଯ ରକ୍ତ—ସ. ବ—୧ । ନାସାରୋଗବିଶେଷ—1. A disease of
Pūja rakta the nose in which there is discharge
of blood and pus from the nostrils.
୨ । ପୂଯ ଓ ରକ୍ତ—2. Pus and blood.
୩ । ପୂଯ ମିଶ୍ରିତ ରକ୍ତ—3. Bloody pus.

ପୂଯ ସରସର—ଦେ. ବିଣ—ପୂଯାକ୍ତ; ପୂଯରେ ବୁଡ଼ିଥିବା—
Pūju sarasara Reeking with pus; purulent.
(ପୂଯ ଲଟପଟ, ପୂଯ ପଟପଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂଯା(ଯେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ପୂଯ)—୧ । (ବ୍ରଣାଦି) ପାଚିବା
Pūjā(je)ibā ପୂଯରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. (Boil etc) To
ପୂଯ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ become full of pus; to
ପୂଯ ହେବା } suppurate.
୨ । ବ୍ରଣାଦିରୁ ପୂଯର ଧାର ନିର୍ଗତ ହେବା—
2. (a sore) To emit pus.

ପୂଯାରି—ସ. ବ. (ଶତ୍ରୁ ଭଙ୍ଗ; ପୂଯ+ଅରି; ଏହାର ପତ୍ର ପୂଯ
Pūjāri ନାଶ କରେ ବୋଲି)—ନିମ୍ବ ଗଛ—
The Nim tree.

ପୂଯିଆ—ଦେ. ବିଣ. ସଂ—୧ । ଘାଆ ବା କାନ୍ଥ କୁଣିଆ ଯୋଗୁ
Pūjiā ପୂଜ ସରସର ହୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପୂଯେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Whose body is full
of purulent wounds or itches etc.
୨ । ପୂଜାକ୍ତ—2 Full of pus; purulent.

ପୂଯୋଦ—ସ. ବ. (ପୂଯ+ଉଦକ; ଏ ସ୍ଥାନରେ ପାପୀମାନେ ପୂଯ-
Pūjoda ପାଣିରେ ବୁଡ଼ନ୍ତି)—ନରକବିଶେଷ—
(ପୂଯୋଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ) A particular part of hell.

ପୂର୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Pūr (root) 1. To fill up.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—2. To be full.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—3. To satisfy.
୪ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—4 To be satisfied.

ପୂର—ସ. ବ. (ପୂର ଧାତୁ+କରଣ. ଅ)—
Pūra ୧ । ବାରିରାଶି; ଜଳରାଶି—
1. A mass of water.
୨ । ଜଳ ସ୍ରୋତଃ; ପ୍ରବାହ—2. Current of water.
୩ । ନଦୀ ବଢ଼ି—
3. Swelling or flood of a river.
୪ । ହ୍ରଦ—4. Lake.
୫ । ପୁଷ୍କରିଣୀ; ପୋଖରୀ—5. Tank
୬ । ବ୍ରଣ ବା ଘାଆର ପୂରିବା ଅବସ୍ଥା—
6. Healing of an ulcer or wound.
୭ । ଅତ୍ୟାଧିକ୍ୟ—7. Superabundance.
୮ । ପୁଳା; ଲୁଚି—
8. Unleavened cake fried in ghee.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପିଠା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ତ୍ତି କରାଯିବା ମିଷ୍ଟ ଚୂର୍ତ୍ତ ବା ସିଦ୍ଧ ଶସ୍ୟ—
9. Ground sweets or boiled pulse put inside sandwiches; stuffing put inside cakes.

୧୦ । ପରିପୂରଣ—10. Fulfilment; filling up.

୧୧ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ; ଦାଦାଗୁରୁ- 11. A kind of sandal used as incense; frankincense.

ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ)—
ଅମୁକ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ତ୍ତି—Full of; filled with.

ପୂରକ—ସଂ. ବିଣ. (ପୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pūraka ପରିପୂର୍ତ୍ତି କାରକ—That which fills up; filling up.

ସଂ. ବି. ୧ । (ଗଣିତ)—ଗୁଣକ ସଂଖ୍ୟା; ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ମୂଳ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଗୁଣନ କରାଯାଏ—
1. (Arithmetic) The multiplier.

୨ । (ଯୋଗ) ପ୍ରାଣାୟାମର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ବହିର୍ଦ୍ଦେଶରୁ ବାମ ନାସା ଦ୍ୱାରା ବାୟୁକୁ ଅନ୍ତରକୁ ନେବା—
2. (Joga) Slow inspiration; taking in air through the left nostril

[ଦ୍ର—ପୂରକ ଦ୍ୱାରା ବାୟୁକୁ ବାମ ପାଖ ନାକପୁଡ଼ା ଉଦରକୁ ନେବାକୁ ହୁଏ ଓ ଉଦରକୁ ଯାଇଥିବା ପବନକୁ କୁମ୍ଭକ ଦ୍ୱାରା ଅଟକାଇବାକୁ ହୁଏ । ରେଚକ ଦ୍ୱାରା ବାୟୁକୁ ଡାହାଣ ନାକ ପୁଡ଼ା ଦ୍ୱାରା ବାହାର କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ୩ ପ୍ରକ୍ରିୟା କଲେ ପ୍ରାଣାୟାମ ସାଧିତ ହୁଏ ।]

୪ । ସାଜପୁର; ଲେମ୍ବୁ—4. Citron.

୫ । ମୃତାଶୌଚ କାଳରେ ପ୍ରେତୋଦ୍ଦେଶରେ ଦେୟ ଦଶପିଣ୍ଡ—
5. The ten funeral cakes offered to the ghost of the deceased during the funeral rites.

[ଦ୍ର—ଏହି ପୂରକ ପିଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗବାହକ ଦେହର ନବତ୍ୱ ହୁଏ ଓ ସେ ପ୍ରେତ ଦେହ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।]

ପର କୃତ—ସଂ. ବିଣ—ପରିପୂର୍ତ୍ତ—
Pūra kṛuta Filled up.

ପୂରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ପୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) —
Pūraṇa ପୂରକ—Filling up.

ବି—୧ । (ଗଣିତ) ପୂରକ; ଗୁଣକ—
1. (arithmetic) Multiplier.

୨ । (+ ଭାବ. ଅନ) ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା—
2. Act of filling up or completing.

୩ । ପୂରକ ପିଣ୍ଡ—3. Obsequal cakes,

୪ । (ପୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) ଗୁଣନ—
4. Multiplication.

୫ । ବର୍ଷଣ—5. Raining.

୬ । ବୃଷ୍ଟି—6. Rain.

୭ । ଲୁଗାର ଆଡ଼ ସୂତା; ବାସଉନ୍ଦା; ଉରଣୀ ସୂତା—
7. The woof or cross-thread of a cloth.

୮ । ସେତୁ; ପୋଲ—8. Bridge.

୯ । ବନ୍ଧ—9. Embankment; dyke.

୧୦ । ସମୁଦ୍ର—10. Ocean.

ପୂରଣୀ—ସ. ବି. (ପୂରଣ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —
Pūraṇī ୧ । ଶାଳୁଲୀ ବୃକ୍ଷ; ଶିମିଳି ଗଛ—
1. The silk cotton tree.

୨ । ବାସଉନ୍ଦା; ଉରଣୀ ସୂତା—
The woof of cloth.

ପୂରନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପୂର ଧାତୁ)—
Pūrantā ୧ । ଲୋକ ପୂର୍ତ୍ତି—1. Full of people.

୨ । ପୂର୍ତ୍ତି—2. Full.

ପୁଣ୍ଡର ପୁଲ ବାଟେ ପୂରନ୍ତା ଛତ ।
ବଉସୂର୍ଦ୍ଦ. ଚଢ଼େଇର ଉଡ଼ୁ ଟ ଗାତ ।

୩ । (ସଂ. ପୁରାତନ) ପୁରାତନ; ପ୍ରାଚୀନ —
3. Old; ancient.

ପୂରନ୍ତା କାଲ—ଦେ. ବି—୧ । ପ୍ରାଚୀନକାଳ —
Pūranta kāla 1. Ancient times.
(ଯଥା—ଏ ଘର ବହୁ ପୂରନ୍ତା କାଲର ।)

୨ । ବୃଦ୍ଧ ବୟସ—2. Old age.

ପୂରନ୍ତା ଘର—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ଘରେ ଧନ ଓ ଜନ ପୂର୍ତ୍ତି ରହିଅଛି—
Pūrantā ghara 1. A house full of people and wealth.

୨ । ଲୋକ ପୂର୍ତ୍ତି ଗୃହ—2. House full of people.

୩ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂର୍ତ୍ତି ଗୃହ—3. House full of riches.

ପୂରନ୍ତା ନଈ – ଦେ. ବି—ଜଳ ପୂର୍ତ୍ତି ନଦୀ—
Pūrantā naī River full of water.
(ପୂରନ୍ତା ନଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦ୍ର—ଏହିପରି ପୂରନ୍ତା ଯୌବନା, ପୂରନ୍ତା ଗଡ଼ଆ ଆଦି ହୁଏ ।)

ପୂରବୀ -ଦେ. ବି—(ସଂ. ପୂର୍ବୀ)—ମାଳବ ଗୌଡ଼ା ରାଗର ମିଶ୍ରଣରେ
Pūrabī ଉତ୍ପନ୍ନ ସର୍ଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀ ବିଶେଷ—Name of a
ପୂରବୀ **पूरवी** mixed musical air or tune.
(ପୂରୁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ବିବସର ୪ର୍ଥ ପ୍ରହରରେ ଗାଇବାକୁ ହୁଏ । ଏହାର ଥାଟ 'ରେ' ୨ସ୍ୱ 'ଧା' (ଷଷ୍ଠ) ଓ ଦୁଇ 'ମ' (୪ର୍ଥ) ଥାଏ ।]

ପୂରୟିତା—ସଂ. ବିଣ. (ପୃ ଧାତୁ ଣିଚ=ପୂର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=
Pūrayitā ପୂରୟିତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ପୂରକ; ପରିପୂର୍ତ୍ତ.
(ପୂରୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କାରକ—Filling up; that which fills up.

ପୂରା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପୂର ଧାତୁ)—୧ । ସମାପ୍ତ—
Pūrā 1. Finished; completed.
ପୂରା **पूरा** ୨ । ସମାହିତ—2. Accomplished.

୩ । ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି; ଅଖଣ୍ଡ—3. Complete; whole.

୪ । ପ୍ରଚୁର—4. Copious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପରପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Filled up.
୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Full.
୭ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—7, Excessive.
ବ.—ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ପୂରଣ କରିବା—Filling up.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପୂରା ମୁଠି (ଦେଖ)
Pūrā muṭhi (See)
ବଶର୍ ବ୍ୟ.—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ—1. Fully; completely.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very much.
(ଯଥା—ପୂରା ଦୁଷ୍ଟ; ପୂରା ବଗୁଲଆ) ।

ପୂରା(ରେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଦ୍ରୁତ ଭାବରେ ଭିତରକୁ ଠେଲିଦେବା—
Pūrā(re)i debā 1. To suddenly thrust.
पूरियें देओया ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ କରିବା—2. To enable one to enter a place; to admit.
(ଯଥା—ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଡାହାଲ କୁଡା ଖଞ୍ଜା ଭଉରକୁ କାହାରିକୁ ପୂରାଇ ଦେଉ ନାହିଁ ।)

ପୂରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପୂର ଧାତୁ=ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ପୂରିବାର Pūrā(re)ibā ସକର୍ମକ ରୂପ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—1. To fill.

ମୋତେ ମୋତେ ତୁମି ସିନ ତୁମ୍ଭେ ଦେଲେ ମୋ ଦେହ ପୂରଇ କରକ ଷତେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପୂରାନ ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
ढकेलना; पूरान्ना 2. To complete; to bring to completion.
୩ । ସମାଧା କରିବା—3. To accomplish.
୪ । ସବୁଠାରେ ବ୍ୟାପିଯିବା ପରି କରିବା—
4. To cause to spread everywhere.

ମହୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ ଲୋକ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍ ମହାଭାରତ ସଭା ।

୫ । ଭିତରି କରିବା; ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
5. To thrust.
୬ । ପୂରଣ କରିବା; ସଫଳ କର ରଖିବା—6. To fulfil.

କଂସରେ ଶବୁନ ସେ କଥା ବଲେନ
କରଣ ପୂରଇବ ପ୍ରଯୋଜନ କାମ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋ.

୭ । (କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ) ପ୍ରବେଶ କରାଇବା; କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଭିତରକୁ ଛଡ଼ି ଦେବା—7. To allow to enter; to admit.
୮ । ନିଜର ଦେହରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ରଖିବା—8. To keep a thing filled up within one's self.
(ଯଥା—ପେଟରେ ସେ କେତେ ବଦ୍ୟା ପୂରାଇଛୁ ।)
୯ । (କାମନା, ଲାଳସା) ପରିତୃପ୍ତ କରିବା—
9 To gratify.

ଏହାକାଣ୍ଡେ ଅନେ ଦେଖେ, ନିଜ ପ୍ରେମ ରସେ ପୂରଅ ମୁନ୍ଦା ।
ବଳରାମ. ମହାରାମ୍ବା ।

୧୦ । ହଳଦି ଆଦିକୁ ଏକପୁର ବା ଏକଥର ବାଟିବା—
10. To bruise (turmeric etc) once with the pestle.
୧୧ । ପିଶାଇବା; ଦୋଷ ବା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
11. To include; to supplement.

ଶୁଦ୍ଧ ଅଶୁଦ୍ଧ ପୂରଇ କରିବା ଅଭ୍ୟାସ ।
ପ୍ରା ଶ୍ରୀ. ବୃନ୍ଦାବନଭୂପଣ ଗୀତା

୧୨ । ପୂରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
12. The causative form of pūribā.
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ନେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ପୂରା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପୂର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Pūrā karibā 1. To fill up.
पूरा करना ୨ । ସମାପ୍ତ କରିବା—2. To finish.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—3. To bring to a close.
୪ । ସମାଧା କରିବା—
4. To accomplish; to bring round.

ପୂରା ପଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପୂରା କରିବା; ଶେଷ କରିବା; ସମାପ୍ତ କରିବା—1. To finish; to complete.
Pūrā paṭā(ṭe) ibā
पूरा पटान ୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To fill up.
୩ । ସମାହୃତ କରିବା—3. To accomplish.

ପୂରା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
Pūrā paṭibā 1. To be completed.
(ପୂରା ପଡ଼ିବା; ପୂରା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମାପ୍ତ ହେବା—
पूरा होना 2. To be finished.
୩ । ସମାହୃତ ହେବା—3. To be accomplished.

ପୂରା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୂରା ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Pūrā pardibā 1. Pūrā paṭibā (See).
୨ । କୌଣସି ଜିଦ ଅଙ୍ଗୀକାରକୁ ରକ୍ଷାକର ପାରିବା—
2. To be able to keep one's promise.
୩ । ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା—3. To do one's duty.

ପୂରା ପୂରି—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Pūrā pūri 1. Filling each other.
भरपूर ୨ । ଠଶା ପଶି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—2 Mutual thrusting,

ବଶ—୧ । ପରପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Filled up.
୨ । ସମାପ୍ତ—2. Finished.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Complete.
୪ । (କୌଣସି ପାତ୍ରର) ମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
4. Full to the brim.
କ୍ରି. ବଶ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—Completely; fully.

ପୂରା ପେଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଭୋଜନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦର—
Pūrā peṭa 1. Belly filled up with food.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଭାବସ୍ଥା—
2. Advanced state of pregnancy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂରା ମାସ—ଦେ. ବ— (ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣ+ମାସ)—୧ । ଗର୍ଭଧାରଣର ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାସ
Pūrā māsa (୯ ବା ୧୦ ମାସ) ସମସ୍ତ; ଆସନ୍ନପ୍ରସବ ସମସ୍ତ—
1. Ninth or tenth month of pregnancy.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ମାସ—2. One whole month.

ପୂରା ମୁଠି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ—ଗୃହଜଣ ଖେଳବା ଏକପ୍ରକାର
Pūrā muṭhi କଉଡ଼ି ଖେଳ—A kind of game with sea-shells.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଭୂଇଁରେ ଗୋଟିଏ ଯୁକ୍ତ ଚକ୍ର ବା ଛକ ଗାର କଟାଯାଏ ।]

ପୂରାମ୍ଳ—ସଂ. ବ—ଆମ୍ବାଡକା; ଅମ୍ବୁଡ଼ା—
Pūrāmla 1. Hog plum; Spondias Magnifera.
୨ । ବୃକ୍ଷାମ୍ଳ; ତନ୍ତୁଳ—2 Tamarind.

ପୂରା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପୂରବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—ଉଭରକୁ ଉରଡ
Pūrā jībā କରାଯିବା—To be thrust in.
(ପୂରାଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୂରାଯାଓୟା **पूराजाना**

ପୂରା ଶାଳ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୃଢ଼ାଙ୍ଗ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିପୁଷ୍ଟ—
Pūrā śāla 1 Fully developed.
(ପୂରଶାଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ; ସ୍ଥୂଳ ମୋଟା; ସ୍ଥୂଳକାୟ-
2. Corpulent; fat,

ପୂରି—ଦେ. ବ—୧ । ପୂରକା ୧ (ଦେଖ)
Pūri 1. Pūrikā 1 (See)
पूरी ୨ । ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦର ମୁହଁରେ ମଡ଼ାଯିବା ଚମଡ଼ା—
2. Circuar bit of leather put on the mouth of a drum.

ପୂରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୂରା+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଘିଉ;
Pūrikā ଘୃତପକ୍ୱ ଗୋଧୂମ ପିଷ୍ଟକ—1. Unleavened bread fried in ghee.
୨ । କଚୁରୀ; ପୁରପିଠା—2. Sandwich.

ପୂରିତ—ସଂ. ବଣ—(ପୂର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଯାଇଥିବା-
Pūrita 1. Filled.
୨ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Filled up; full.
୩ । ଗୁଣିତ—3. Multiplied.

ପୂରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପୂର୍ ଧାତୁ=ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା)—୧ । ପୂରା ପଡ଼ିବା,
Pūribā ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. To become full; to be filled.
[ପୁରା(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ପୂର୍ଣ୍ଣହଓୟା **पूराहोना,पूरना** up.
୨ । (ମନୋବାଞ୍ଛା) ଫଳବତ୍ତା ହେବା; ସିଦ୍ଧ ହେବା; ସଫଳ ହେବା-
2. (a desire) To bear fruit; to be fulfilled.
ତୋହର ପ୍ରସାଦେ ସକଳ କାମନା ସଂପଥନ୍ତୁ ମାଗୋ ପୂରୁ—
ମଧୁସୂଦନ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ସମାପ୍ତ ହେବା—
3. To be completed; to be finished.
୪ । (ସମୟର ମିଆଦ) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା; କାଳ ଶେଷ ହେବା—
4. (time limit) To expire or pass.
ଅଶୀ ଲକ୍ଷଯୋଜନର ପୂରଲ କାଳ ଚଣ୍ଡ ଚହ୍ନେ ଧାଇଁ ମତ୍ତ ଶିଖଣ—
ଭଗ ।
୫ । ବ୍ୟାପିବା; ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—5. To spread over; to pervade; to be immanent.
ନଂପୂରେ ପୂର ବ୍ରହ୍ମ ସଶ—ରୂପଚ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବାମୃତ ।
୬ । ସମାହିତ ହେବା—6. To be accomplished.
୭ । ଅଣ୍ଟିବା; ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା—
7. To suffice; to be sufficient.
୮ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଦଶଜଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେବା—8 To join with others in a specified matter in a specified time.
(ଯଥା—ଗ୍ରାମ ଭେଦାରେ ଅସ୍ମକ ଶ୍ଲୋକ ପୂରୁ ପାରୁନ୍ନା ନାହିଁ ।)
୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
9. (figurative) To be satisfied or satiated.
(ଯଥା—ତା ରୂପ ଦେଖି ମୋ ଚେଷ୍ଟ ପୂରଗଲ୍ଲ ।)
୧୦ । ଦେହସାକ ବ୍ୟାପିବା—
10. To spread or appear throughout the body.
ଗାଈ ଗୋଟିଏ ଦୁରୁ ପୂରଲ ପୂରବ—
ଭରତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଭଗୋତ୍ସ ଚମ୍ପୂ. ଗ. ଗୀତ ।
୧୧ । ପଶିବା; ପ୍ରବେଶ କରିବା—
11. To enter; to be thrust.
ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣରେ ଭରପାରେ
ପୂରଲ ରୂନି ଅନ୍ତଘରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୧୨ । (ଗର୍ବରେ) ଜ୍ୱଡ଼ଫୁଲ୍ଲ ହେବା—12. To be bloated or puffed up with (pride).

ପୂରି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଣ୍ଟିବା; ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା—
Pūri jībā 1. To suffice.
୨ । ପୂରିବା (ଦେଖ)—2. Pūribā (See)

ପୂରୁ—ସ. ବ. (ପୂର୍ ଧାତୁ+ଉ)—୧ । ବୈରାଜ ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Pūru 1. The son of Bairāja Manu.
୨ । ଜହ୍ନୁ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2. A son of sage Jahnu.
୩ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—3. Name of a demon.
୪ । ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ଯଯାତିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. Name of a son of Jājāti
୫ । ମନୁଷ୍ୟ (ହି. ଶ)—5. Man.

ପୂରୁବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂର୍ବ)—୧ । ପୂର୍ବଦିଗ—
Pūruba 1. The east.
पूरब ୨ । ପୂର୍ବ କାଳ—2. Old times.
पूरब ୩ । ଅତୀତ—3. The past.
ବଣ—୧ । ପୂର୍ବଦିଗସ୍ଥ—1. Eastern
୨ । ପ୍ରାଚୀନ—2. Ancient.
୩ । ଅତୀତ—3. Past.
୪ । ଆଗକାର; ପୂର୍ବତନ —4. Former.
ପୂରୁବ ମାଧ୍ୟ କି ? ମାଧ୍ୟ ଡାଉରେ ଝଲା ଖୋଦିର
ମାଧ୍ୟ ନଣିଷ ଚଢ଼ଇଁ କି ? ଭଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂରୁବ ଦୁଆର—ଦେ. ବ—୧ । ଦ୍ୱତା ବା ଘରର ପୂର୍ବଦ୍ୱଗରେ ଥିବା
Pūruba duāra ଦୁଆର—1, The eastern door of a
ପୂରବଦ୍ୱାର house or compound.
पूरबदरवाजा ୨ । କୌଣସି ଦେଉଳର ବେଢ଼ାରେ ଥିବା ପୂର୍ବ
ପାଖର ଦୁଆର; ସିଂହଦ୍ୱାର—2. The lions gate or
the eastern gate of the compound of a
temple.

ପୂରୁବ ଦୁଆରି—ଦେ. ବଣ—ପୂର୍ବଦ୍ୱଗରେ ଦ୍ୱାରଥିବା (ଘର)—
Pūruba duāri (House) Having its door to the
(ପୂରୁବ ଦୁଆରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) east.

ପୂରୁବ ମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ (ସ. ପୂର୍ବମୁଖ)—ପୂର୍ବଦ୍ୱଗକୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇଥିବା;
Pūruba muhāṁ ଯାହାର ମୁହଁ ପୂର୍ବକୁ ଥାଏ—Facing east.
(ପୂରୁବ ମୁଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂରୁବା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପୂର୍ବୀୟ)—ପୂର୍ବଦ୍ୱଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pūrubā ପୂରବା **पूरबा** Eastern.

ପୂରୁବା ପୂରୁଷା—ଦେ. ବଣ—୧ । ବହୁକାଲରୁ ପ୍ରଚଳିତ—
Pūrubā pūrubi 1. Obtaining since a long time
ପୂରବା ପୂରଷା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ—
ପୂରବା ପୂରୁଷା } 2. Very old; ancient.
୩ । ପିତୃପୈତାମହିକ; ପୈତୃକ—3. Ancestral.
ବ—ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଗଣ; ବଡ଼ବଡ଼ୁଆ—
One's ancestors; forefathers.
କ୍ରି. ବଣ—୧ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ—1. For generations.
୨ । ଅତିପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ—2. From time immemorial.

ପୂରୁଷ—ସ. ବ. [ପୂର୍ ଧାତୁ=(ପୃଥ୍ୱୀକୁ) ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତା.
Pūrusha ଉଷ]—୧ । ପୁରୁଷ (ଦେଖ)
1. Purusha (See)
୨ । ଆତ୍ମା (ହି. ଶ)—2. The soul.

ପୂରୋଇବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ପୂରାଇବା (ଦେଖ)
Pūroibā Pūrāibā (See)
ବାଣାସନେ ଉପୁର ପୂରୋଇ ଥୋଇ ଶର
ମୋତ ଅଇଁ ଶୁହନ୍ତୁ ଦେ । ଉଷ. କୋଷ୍ଟଚ୍ଛାୟାଶ୍ରୁବସ୍ତ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବଣ. (ପୂର୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—
Pūrṇṇa 1. Filled up.
(ପୂର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Complete; full.
ପୂର୍ଣ୍ଣିତା } ବ. ୩ । ସମାପ୍ତ—3. Finished; completed.
ପୂର୍ଣ୍ଣିତ୍ୱ } ୪ । ସମସ୍ତ; ସମୁଦାୟ—4. Whole; entire.
୫ । ସମର୍ଥ—5. Able.
୬ । ସିଦ୍ଧ; ସଫଳ—6. Successful; fulfilled.
୭ । ଶକ୍ତ—7 Strong; powerful.
୮ । ସର୍ବାଙ୍ଗ ସମ୍ପନ୍ନ—8. Fully developed.
୯ । ସ୍ୱାଧୀନ; ଅପେକ୍ଷାଶୂନ୍ୟ—9. Independent.
୧୦ । ଦୋଷ ଶୂନ୍ୟ—10. Flawless.
୧୧ । ଅସ୍ତକାମ—11. Having one's desire fulfilled.
୧୨ । ଅଭାବଶୂନ୍ୟ (ହି. ଶ)—12. Having no want.
ବ. (ପୂର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା. ତ)—ଜଳ—Water.
ଦେ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣିତନ୍ଦ୍ରର ଡାକ ନାମ—
Name for calling Pūrṇṇachandra.

ପୂର୍ଣ୍ଣକ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ + କ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଚଢ଼ି ପକ୍ଷୀ; କୁକୁଡ଼ା—
Pūrṇṇaka Cock.

ପୂର୍ଣ୍ଣ କକୁଦ୍—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି କୁକୁଦ୍=ଚୂଳ
Pūrṇṇa kakud ଯାହାର) —ଉତ୍ତମ ବୟସ୍କ ବୃଷ—
A full-grown bull.

ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
Pūrṇṇa kari 1. Fully.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ—2, In large dozes.
ତୁମ୍ଭ ପରର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି, ମାର ଦରଥା ପୂର୍ଣ୍ଣ କର । ଦଗ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପୂର୍ ଧାତୁ)—୧ । ପୂରାଇବା; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
Pūrṇṇa karibā କରିବା—1, To complete.
पूर्णकरा ୨ । ଉରଡ଼ କରିବା—2. To fill up; to thrust.
पूरन करना ୩ । ସମାପ୍ତ କରିବା—3, To finish.
୪ । ସଫଳ କରିବା—4, To fulfil.

ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳସ—ସ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭ (ଦେଖ)
Pūrṇṇa kalasa Pūrṇṇa kumbha (See)

ପୂର୍ଣ୍ଣ କାମ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି କାମ=
Pūrṇṇa kāma ମନୋରଥ ଯାହାର)—୧ । ଯାହାର ଅଭୀଷ୍ଟ
(ପୂର୍ଣ୍ଣକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି—1, Having one's
(ପୂର୍ଣ୍ଣକାମକ—ଅନ୍ୟରୂପ) wishes fulfilled,
କେତେ ହୋଇ ନ ପରଉ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ—କୃଷ୍ଣସଂହି. ନଦାଇଉଉ. ସଭ
୨ । ତୃପ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Satisfied; satiated.

ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭ—ସ. ବ—୧ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ; ଉଚ୍ଚ ମାଠିଆ—
Pūrṇṇa kumbha 1. A jar filled up with water.
୨ । ଉଦ୍ରକୁମ୍ଭ; ପୂଜା, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଉତ୍ସବାଦି କର୍ମରେ ପ୍ରଥମ ଅନୁକୂଳ
ସ୍ୱରୂପ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ପବତ୍ର ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ—
2. A jar filled with holy water kept on
occasions of ceremonies.

ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ମେଳା—ଦେ. ବ—ହରଦ୍ୱାରରେ ଫଗୁଣ ମାସରେ ହେବା
Pūrṇṇakumbha melā ବାର୍ଷିକ ମେଳା—
A religious fair which takes place at
Hardwar every year.
[ବଙ୍ଗଳା ସ୍ୱାମୀ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ ୧୫୩ ପୃଷ୍ଠା ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଭ—ସ. ବ—ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ଗର୍ଭାବସ୍ଥା—
Pūrṇṇa garbha Full pregnancy; advanced stage
of pregnancy.

ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭ ହୋଇଅଛି ଯାହାର)—
Pūrṇṇagarbh ଯେଉଁ ଗର୍ଭିଣୀର ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ
ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି ଓ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଶୀଘ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବ;

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆସନ୍ନପ୍ରସବା—1. (a woman) In an advanced stage of pregnancy.

୨ । ପୁର ଟିଠା (ହୁ. ଶ.)—2. Sandwich.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ୧୫ କଳାବିଶିଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ର—
Pūrṇṇa chandra Full moon.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ+ଚ୍ଛେଦ; ସଜ୍ଜଦ୍ୱାତ୍ ଚ୍ଛ)—କୌଣସି ଲେଖାକୁ ପାଠ କଲା ବେଳେ ପଡ଼ା ସାର୍ଥକାଳ (ପୂର୍ଣ୍ଣବର୍ତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୁଗିତ ରଖାଯିବାର ସୂଚକ ଚିହ୍ନ; '।'—(ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ—ଦେଶଜରୂପ)
Pūrṇṇachchheda Fullstop;

[ଦ୍ର—ଏ ଚିହ୍ନ ଇଂରାଜୀରେ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଓ ଓଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ପର ଆକାର ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ—ସ. କ୍ରି ବିଶ (ପୂର୍ଣ୍ଣ+ତସ୍)—ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
Pūrṇṇataḥ Completely; fully

ପୂର୍ଣ୍ଣତୟା—ସ. କ୍ରି. ବିଶ (ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଶବ୍ଦର ତୟା ଏକବଚନ)—ପୂର୍ଣ୍ଣତାରେ—Completely.
Pūrṇṇatayā

ପୂର୍ଣ୍ଣତମ(ର)—ସ. ବିଶ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ+ତମ; ତର)—ପରପୂର୍ଣ୍ଣ—
Pūrṇṇatama(ra) Full.

ମୃଗ ସଂଚ ବ୍ୟାଘ୍ର ଯେ ଅନ ବନତର
ମାନଙ୍କରେ ଯେ ବନ ହୋଇଛ ପୂର୍ଣ୍ଣତର—
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତକ—ସ. ବ. (ଜୀବ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀମାନେ ବାରମ୍ବାର ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଦେହ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି—The metamorphosic animals; animals which undergo various successive transformations or developments.
Pūrṇṇa paribarttaka

(ଯଥା—ପ୍ରଜାପତି, ଭ୍ରମର, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର—ସ. ବ—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ପାତ୍ର—
Pūrṇṇa pātra 1. A cup or vessel filled with some matter.

୨ । ହୋମାନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣାରୂପେ ଦେୟ ଚଣ୍ଡୁଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହାଣ୍ଡି—2. A pot filled with rice given to a Brāhmaṇa at the end of a 'homa' or sacrifice.

୩ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର—3. A jar filled up with water.

୪ । ପୁତ୍ର ଜନ୍ମାଦି ଉତ୍ସବରେ ପାରିତୋଷିକରୂପେ ଅର୍ପିତ ଓ ଉତ୍ତମାଦଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ବସ୍ତ୍ରାଳଙ୍କାରାଦି (ହୁ. ଶ.)—
4. Presents or gifts given to servants etc on the occasions of festivities.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଜ୍ଞ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ପୂର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନୀ; ଯାହାର ଜ୍ଞାନ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି—Very wise; of mature understanding.
Pūrṇṇa prajñā
(ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରଜ୍ଞତା—ବ) .ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରଜ୍ଞ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଣେତା ମାଧ୍ୱାଚାର୍ଯ୍ୟ—
A name of Mādhwāchārjya.

ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରଜ୍ଞ ଦର୍ଶନ—ସ. ବ—ବେଦାନ୍ତ ସୂତ୍ର ଓ ଉପନିଷଦ ଉପରେ ଶ୍ରୀମାନୁଜଙ୍କ ଶ୍ରୁତ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନରେ ପ୍ରକଳିତ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pūrṇṇaprajña darśana Name of a system of Hindu philosophy based on the Bedānta Sūtra as expounded by Rāmānuja

ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟସ୍କ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ଣ୍ଣ+ବୟସ୍+କ)—
Pūrṇṇa bayaska ୧ । ସାବାଳକ; ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ—
(ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Adult; one who has attained majority; major.

୨ । ପରିଣତ ବୟସ୍କ—2 One who has attained the age of mature understanding.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବିକସିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Pūrṇṇa bikāśa Full-blown condition.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୀଜ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଟାଙ୍ଗି ଲେମ୍ବୁ—
Pūrṇṇa bīja A kind of lemon.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମ—ସ. ବ—ପରଂ ବ୍ରହ୍ମ; ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମ; ପରମେଶ୍ୱର—
Pūrṇṇa brahma God; the Essence pervading the universe.

ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ଣ୍ଣ+ମା=ଚନ୍ଦ୍ର)—
Pūrṇṇamā ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି—The fullmoon day of a lunar month.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରା—ସ. ବ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିମାଣ—
Pūrṇṇa mātrā 1. Full quantity or measure.

୨ । ଔଷଧର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ଟାନ—
2. A full dose of a medicine.

୩ । ଅଖଣ୍ଡିତ ଅବସ୍ଥା—3. Entirety.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାସ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ+ମାସ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)
Pūrṇṇa māsa 1. Pūrṇṇamā (See)

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥିରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯାଗବିଶେଷ—
2. A sacrifice performable on the fullmoon day.

ପୂର୍ଣ୍ଣମାସୀ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ+ମାସ+ଙ୍କୀ ଈ)—
Pūrṇṇamāsī ୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି—1. Full moon day.

୨ । ଗୋପପୁରବାସିନୀ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀବିଶେଷ—
2. Name of a female anchorite mentioned in the Bhāgabata.

[ଦ୍ର—ଏ ଯୋଗମାୟାଙ୍କ ଅବତାର ଥିଲେ । ଏ ମାୟା ବିସ୍ତାର କରି ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମିଳନ କରାଇଥିଲେ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାୟାରେ ବଶୀଭୂତ କରି ରଖିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ହେତୁରୁ ରାଧାଙ୍କ ଶାଶୁ ଜଟିଳା ରାଧା କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ମାତ୍ର ଜାଣି ପାରି ନ ଥିଲେ ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ—ଦେ ବ. (ସ. ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)
Pūrṇṇamī Pūrṇṇimā (See)

ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରାକ୍ଷର—ସ. ବ—ଯେଉଁ ପଦ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ପାଦର ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ୱର ସହିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପାଦର
Pūrṇṇa mitrākshara

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଉପାନ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱରର ମିଳନ ଥାଏ—
A poetical composition in which the ultimate letter and the penultimate vowel of the lines tally with each other.

(ଉଦାହରଣ ଯଥା—ଏକାଳେ ରବିଙ୍କି ନେଲା ଶିଯାମା ଆକର୍ଷି, ଅରୁଦ୍ଧତୀ ସହ ଶୋଭି ଦଶିଲେ ସପ୍ତର୍ଷି ।)

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାକ୍ଷରରେ ପଦ୍ୟ ରଚନା ନ କରି ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରାକ୍ଷରରେ ପଦ୍ୟ ରଚନା କରୁଥିଲେ । ଇଂରାଜୀ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦିରେ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ହଲନ୍ତ୍ୟରୂପେ (ଯଥା, ପାନ ସ୍ଥଳରେ ପାନ୍) ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଉତ୍ତର ଭାଷାର ପଦ୍ୟମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାକ୍ଷର ନ ହୋଇଲେ ରଚନା କଣ୍ଠିକଟ୍ଟ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ହିନ୍ଦିରେ ପ୍ରଥମ ପାଦର ପାନ୍‌କୁ ମିଳାଇବା ପାଇଁ ୨ୟ ପାଦରେ 'କାନ୍' ଶବ୍ଦ ରଚନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ହଲନ୍ତ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରଥମ ପାଦର କେବଳ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ସଙ ୨ୟ ପାଦର କେବଳ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ମିଳିଲେ କଣ୍ଠିକଟ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ (ରାଧାନାଥଙ୍କ ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି) ଓଡ଼ିଆରେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ଚଳାଇ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ମିତ୍ରାକ୍ଷରରେ ରଚିତ ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗ—ସ. ବି(କର୍ମଧା) —ବାହୁ ଯୁଦ୍ଧବିଶେଷ—
Pūrṇṇa jōga — A kind of wrestling.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋମ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ହୋମ ଯାହାଦ୍ୱାରା)—
Pūrṇṇa homa ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି; ହୋମ ଶେଷରେ ଦିଆଯିବା ଆହୁତି—The final oblation given to the fire at the end of a 'homa'.

ପୂର୍ଣ୍ଣା—ସ. ବି—(ପୂର୍ଣ୍ଣ + ଆ)—୧ । ପଞ୍ଚମୀ, ଦଶମୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଅମାବାସ୍ୟା ତିଥି—1. The 5th, 10th and the 15th days of a lunar fortnight.

୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଏକ ନଦୀ (ହି. ଶ)—
2. A river of South India.

ବିଶ—ପୂର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pūrṇṇa.

ପୂର୍ଣ୍ଣା ତିଥି—ସ. ବି—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣା ୧ (ଦେଖ)
Pūrṇṇā tithi — 1. Pūrṇṇā 1 (See)

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)—
2. Pūrṇṇimā (See).

ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ପରମାନନ୍ଦ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ—
Pūrṇṇānanda — 1. Greatest happiness.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଆନନ୍ଦମୟ ପରମେଶ୍ୱର; ପରଂବ୍ରହ୍ମ—
2. The supreme God.

୩ । ଜନୈକ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ସଂକଳୟିତା ପଣ୍ଡିତ—
3. Name of a compiler of Tantra lore.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ପୂର୍ଣ୍ଣାନ୍ତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—(ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣଃ)—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ—
Pūrṇṇāntare — Fully; completely.

ଦୂର ସ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣାନ୍ତରେ ଚତୁର୍ଥାନ୍ତ ସେବେ—
ପ୍ରାଚୀ. ଶିବସ୍ତୋତ୍ର ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାବତାର—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—ଦେବତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବତାର—
Pūrṇṇābatāra — Full incarnation of a Deity.
(ଅଂଶାବତାର—ବିପରୀତ)

[ନୃସିଂହ, ରାମ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ମତ୍ସ୍ୟାବତାରରେ କେବଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣାବତାର ବୋଲି କଥିତ ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣାଭିଷେକ—ସ. ବି—ଉତ୍ସବାଙ୍ଗ ବାମ ମାର୍ଗାଗ୍ରହର ଅଭିଷେକ-ବିଶେଷ—Name of a ceremonial bath prescribed in the Tantras.
Pūrṇṇābhisheka

[ଦ୍ର—ସାଧକ ଗୁରୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲାବେଳେ ଏ ଅଭିଷେକ କରାଯାଏ ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣାୟୁଃ—ସ. ବି—(କର୍ମଧା; ପୂର୍ଣ୍ଣ+ଆୟୁଃ)—୧ । (କଳି ଯୁଗରେ) ଅଷ୍ଟୋତ୍ତରଶତବର୍ଷ ଜୀବିତ କାଳ ବା ପରମାୟୁ—(ପୂର୍ଣ୍ଣାୟୁ—ଦେଶଜରୂପ)
Pūrṇṇāyuḥ — 1. Full longevity of 108 years in the Kāli age.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶତାୟୁଃ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A man living for 100 years.

[ଦ୍ର—ସତ୍ୟଯୁଗରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ପରମାୟୁ ଏକ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ । ତ୍ରେତାରେ ଦଶହଜାର ବର୍ଷ, ଦ୍ୱାପରରେ ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ ଓ କଳି ଯୁଗରେ ୧୨୦, ମତ୍ସ୍ୟପୁରରେ ୧୦୮, ମତ୍ସ୍ୟପୁରରେ ୧୦୦ ବର୍ଷ । ସାଧାରଣତଃ କଳିଯୁଗରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପରମାୟୁ 'କଳି ଗଠା' ୬୦ ଠାରୁ ୮୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବାର ଲୋକେ କହି ଥାଆନ୍ତି । ଉପନିଷଦରେ ଅଛି 'ଜୀବେମ ଶରଦଃ ଶତଂ ସମାଃ' ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକେ ଶହେ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ । ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ 'ଓଁ ଜୀବେମଃ ଶରଦଃ ଶତଂ, ଶୃଣୁୟାମଃ ଶରଦଃ ଶତଂ' (ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେମାନେ ଶହେଟି ଶରତ୍‌କାଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ବଞ୍ଚିବା) ବୋଲି ସ୍ତବ ଅଛି ।]

ବିଶ.— (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶତାୟୁସ୍ଥ; ଶତବର୍ଷଜୀବୀ—
1. Living for a hundred years.

୨ । ଅଷ୍ଟୋତ୍ତରଶତ ବର୍ଷ ଜୀବୀ—
2. Living for 108 years.

ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି—ସ. ବି.—୧ । ହୋମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଦିଆଯିବା ଆହୁତି—1. Final offering of ghee etc made unto the fire just at the end of a 'Homa'.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କର୍ମର ପରିସମାପ୍ତି—
2. (figurative) The completion of anything

ପୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ+ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ପୂରଣ; ପୂରଣ—Act of filling up; completing.
Pūrṇṇi

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ହି. ଶ.)—2. The full moonday.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସ. ବ (ପୃ ଧାତୁ+ମା ଧାତୁ=(ଉନ୍‌ଜ୍‌) ପରମାଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Pūrṇṇimā ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ପଞ୍ଚଦଶୀ ତିଥି— The fullmoon day.

[ସ. ନାମ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ପୂର୍ଣ୍ଣିମାସୀ, ପିତ୍ତିମା, ଗୁଜୁରୀ, ଅନନ୍ତା, ଉନ୍ନମାଡା, ନରଂଜନା, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ଇନ୍ଦୁମତୀ, ସିତା, ରୁକା, ଅନୁମତୀ ।]

ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ—ସ. ବ.—(କର୍ମଧା; ପୂର୍ଣ୍ଣ+ଇନ୍ଦୁ)—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର— Pūrṇṇendu The full moon.

ପୂର୍ଣ୍ଣୋପମା—ସଂ. ବ.—ଉପମାଲଂକାରବଂଶେଷ— Pūrṇṇopamā A kind of simile in rhetoric.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଉପମାଳଂକାରରେ ଉପମାନ, ଉପମେୟ, ସାଧାରଣ ଧର୍ମ ଓ ଉପମାସୂଚକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖ ଥାଏ ସେଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣୋପମା ହୁଏ । ଉଦାହରଣ ଯଥା—

'ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଧଳା ମେଘ ସୁମାଳ ଅମ୍ବରେ,
ଭାସଇ ବୋଇତ ଯଥା ମାଳ ସମୁଦ୍ରରେ—ମଧୁସୂଦନ, ଖଦମାଳା ।

ଏଠାରେ ଉପମାନ—ବୋଇତ, ଉପମେୟ--ମେଘ, ସାଧାରଣ ଧର୍ମ--ଧଳା ଓ ଭାସିବା ଏବଂ ଉପମାସୂଚକ ଶବ୍ଦ, ଯଥା—ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

ପୂର୍ତ୍ତ—ସ.ବଣ(ପୃ ଧାତୁ=ପୂରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରାପୂରିତ- 1. Filled up.

(ପୂର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Complete; full.

୩ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—3. Covered.

୪ । ଆଚ୍ଛନ୍ନ; ଲୁକ୍କାୟିତ—4 Concealed.

୫ । ସମାପିତ—5. Completed; finished.

ବ.—(+ଉତ୍ତ. ତ)—୧ । ସାଧାରଣଙ୍କ ଉପକାରାର୍ଥ ପୁଷ୍କରଣୀ ଓ କୂପ ଖନନାଦ ରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ—1. Public works; acts of public utility; such as digging of wells and tanks, building of temples, planting of groves etc.

୨ । ପାଳନ—2 Nourishing; cherishing.

୩ । ପୂରଣ—3. Filling up.

ପୂର୍ତ୍ତ କର୍ମ—ସ.ବଣ—ସାଧାରଣଙ୍କ ହିତାର୍ଥ ରାଜମାର୍ଗ, ପୁଷ୍କରଣୀ ଓ କୂପାଦ ନିର୍ମାଣ କର୍ମ— Pūrtt karma Public works; works of public utility.

ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗ—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)— Pūrtta bibhāga ସରକାରଙ୍କର ବାଟକମିସ୍ତ୍ରି ମଦ୍ଦକୁମା— (ପୂର୍ତ୍ତବିଭାଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) The Public Works Department; the Engineering Department of the Government; P. W D.

ପୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବ. (ପୃ ଧାତୁ+ଉତ୍ତ ତ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା— Pūrtti 1. Act of filling up.

୨ । ପରିପୂର୍ତ୍ତି କର୍ମ—2. Fulfilment; perfection; fullness.

୩ । ସନ୍ତୋଷ—3. Satisfaction; satiety.

୪ । ସମାପ୍ତି; ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି—4. Completion.

୫ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ହେବା ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହା କମିଥାଏ ତାହା ପୂରଣ କରିବା କର୍ମ (ହୁ. ଶ)—

5 The act of filling up the things wanting for a certain work; supplementing.

୬ । (ଗଣିତ) ଗୁଣନ (ହୁ. ଶ) —

6. (arithmetic) Multiplication.

ପୂର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂର୍ତ୍ତ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ତୃପ୍ତିଦାୟକ— Pūrttī 1. Satisfying.

(ପୂର୍ତ୍ତିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଇଚ୍ଛାପୂର୍ତ୍ତିକାରକ—

2. Fulfilling one's desire.

୩ । ପୂରିତ (ହୁ. ଶ)—3. Filled up.

ପୂର୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ପୂରଣ କରିବା— Pūrb (root) To fill up.

ପୂର୍ବ—ସ. ସର୍ବ (ପୂର୍ବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ପୂର୍ବେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଦେବତା- Pūrba ମାନେ ଏହି ଦିଗରେ ବାସ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ପୂର୍ବ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ପୁରାଣରେ ଅଛି)—

୧ । ଆଦ୍ୟ; ପ୍ରଥମ—1. First; original.

୨ । ପ୍ରଥମେ ବା ଆଗେ ଘଟିଥିବା—

2. Preceding; foregoing.

୩ । ଅତୀତ; ପ୍ରାଚୀନ; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ; ପୂର୍ବକାଳୀନ—

3. Former; prior; past; ancient; previous.

୪ । ପ୍ରଥମେ ବୋଲିସାଇ ଥିବା; ପୂର୍ବୋକ୍ତ—

4. Aforesaid; previously mentioned.

୫ । ସମସ୍ତ—5. Whole; entire.

୬ । ଅଗ୍ର୍ୟ—6. Situated before; placed in front.

୭ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ଥ (ଯଥା—ପୂର୍ବକାୟ)—7. Upper; fore.

୮ । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶୀୟ—8. Eastern; oriental.

୯ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ—9. Elder.

୧୦ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି--

10. The east.

ସ ବ—୧ । (ବହୁବଚନ) ବଡ଼ବଡ଼ୁଆ; ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ଗଣ—

1. Ancestors; forefathers.

୨ । (ବହୁବଚନ) ଅତୀତକାଳର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ—

2. The ancients.

୩ । କାରଣ—3. Reason; cause.

୪ । ଇତିବୃତ୍ତ—4. History; legend; annals.

ବିଣ— (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଘଟିଥିବା ଆଦ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

ପୂର୍ବେ ହୋଇଥିବା—Happened before.

(ଯଥା—ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ=ପୂର୍ବେ ଯାହା ଶୁଣା ନ ଥିଲା; ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ =ପୂର୍ବେ ଯାହା ଦେଖା ନ ଥିଲା; ଅଭୂତପୂର୍ବ=ପୂର୍ବେ ଯାହା ହୋଇ ନ ଥିଲା ; ଭୂତପୂର୍ବ=ପୂର୍ବେ ଯାହା ହୋଇଥିଲା ।)

ପୂର୍ବକ—ସ. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ) ପୂରଃସର; ଯାହାର ପୂର୍ବରେ Pūrbaka ଅମୁକ ବିଷୟ ଥାଏ —Preceding; prior

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ବନସ୍ଥ ପୂର୍ବକ ନିବେଦନ, କର ମର୍ଦ୍ଦନ ପୂର୍ବକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ।)

ଅ—୧ । ପୁରଃସର—1. Following; preceded; by.
(ଯଥା—ମୁଁ ନମସ୍କାର ପୂର୍ବକ ନିବେଦନ କରୁଅଛୁ ।)

୨ । ସହିତ; ସହକାରେ—2. With.
(ଯଥା—ଆପଣ କୃପାପୂର୍ବକ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ।)

୩ । ଦ୍ୱାରା; ଜରେ—3. By
(ଯଥା—ବଳପୂର୍ବକ ଅପହରଣ କରିବା ।)

ପୂର୍ବ କଥିତ—ବି. ବିଣ—ପ୍ରାଗୁକ୍ତ; ପ୍ରଥମୋକ୍ତ; ପୂର୍ବୋକ୍ତ; ଉପର୍ଯ୍ୟକ୍ତ—
Pūrba kathita Aforesaid; abovesaid.

ପୂର୍ବ କରୀ—ବି. ବ. (ପୂର୍ବ+କରିନ୍) —ଐରାବତ ହସ୍ତୀ; ପୂର୍ବଦିଗର ହସ୍ତୀ—The elephant guarding the east.

ପୂର୍ବରୁ ପଡ଼ ଜଳରୁ ବାହାର ହଉଛେ ।
ଉଦ୍ଭି. ଦୋଷ ଦୃଶ୍ୟ ସଦୃଶ ।

ପୂର୍ବ କାୟ—ବି. ବ—୧ । (ମନୁଷ୍ୟର) ନାଭିର ଉପରେ ଥିବା ଶରୀରାଂଶ-
Pūrba kāya 1. The upper part of the body; the part above the navel (of man).

୨ । (ପଶୁ ଆଦିଙ୍କ) ଦେହର ଆଗ ପାଖ—2 The fore part of the body (of beasts).

ପୂର୍ବକାର—ଦେ. ବିଣ—ଆଗକାର; ପୂର୍ବକାଳର—
Purbakāra Former; previous; olden,
(ପୂର୍ବକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଗେକାର **पहलेका**

ପୂର୍ବ କାଳ—ବି. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ+କାଳ)—
Purba kāla ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅତୀତକାଳ—
1. Past tense.

୨ । ଅତୀତ; ଗତ ସମୟ —
2. The past; past time.

୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳ; ପୁରାକାଳ—
3. The old; the ancient days.

ପୂର୍ବ କାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ବି. ପୂର୍ବ କାଳିକ)—
Pūrba kāliā ୧ । ଆଗେକାର; ପୂର୍ବ କାଳିକ—1. Olden.
ପୂର୍ବ କାଳେର ୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତିଆ—2 Obsolete.
पुरानी चालला

ପୂର୍ବ କାଳିକ—ବି. ବିଣ. (ପୂର୍ବକାଳ+ଇକ)—
Pūrba kālika ୧ । ଆଗକାର—1. Former.
(ପୂର୍ବକାଳୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର—
2. The olden times.

ପୂର୍ବ କୃତ—ବି. ବିଣ—୧ । ଗତ କାଳରେ କରି ଯାଇଥିବା—
Pūrba kṛuta 1. Done before; previously committed.

୨ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ—2. Done during one's previous existence.

ପୂର୍ବ ଗଙ୍ଗା—ବି. ବ—ନର୍ମଦା ନଦୀ (ହି. ଶ.)—
Pūrba gaṅgā The river Nerbuddn.

ପୂର୍ବ ଗୋଲା(ଲ୍ଲା)ର୍ଦ୍ଧ—ବି. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)-
Pūrba golā(lā) rddha ପୃଥିବୀ ଗୋଲକର ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ—
The eastern hemisphere of the globe.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅସିଆ, ଇଉରୋପ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ମହାଦେଶମାନ ଅଛନ୍ତି । ପଶ୍ଚିମ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା ଓ ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଏହି ଦୁଇଟି ମହାଦେଶ ଅଛି ।]

ପୂର୍ବ ଚିତ୍ତି—ବି.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ —ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ରାଜା ଅଗ୍ନୀଧ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ-
Pūrba chitti The wife of Agnīdhra, the king of Jambudwīpa said to be a heavenly nymph.

ପୂର୍ବଜ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୂର୍ବ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pūrbaja ୧ । ପିତୃ ପିତାମହାଦି—1. Forefathers.
(ପୂର୍ବ ଜନ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର—2. Eldest son.
୩ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା; ଅଗ୍ରଜ—3. Elder brother.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକବାସୀ ପିତୃ ଲୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The spiritual bodies of the deceased ancestors moving in the Chandraloka.

ବି. ବିଣ. ପୁଂ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ; ଅଗ୍ରଜ—
Elder; eldest; first born.
(ପୂର୍ବଜା, ପୂର୍ବଜନ୍ମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ—ବି. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ+ଜନ୍ମନ୍)—
Pūrba janma ବର୍ତ୍ତମାନ ଜନ୍ମର ପୂର୍ବେ ଆଉ ଥରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ—Previous state of ore's existence.

ପୂର୍ବଜନ୍ମ ଲବ୍ଧ—ବି. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପୂର୍ବଜନ୍ମ+ଲବ୍ଧ)—
Pūrbajanma labdha ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ମିଳିଥିବା—
(ପୂର୍ବ ଜନ୍ମାର୍ଜିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Earned or acquired in
(ପୂର୍ବଜନ୍ମଲବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) one's former existence.

ପୂର୍ବଜା—ବି. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂର୍ବଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ବଡ଼ ଭଉଣୀ—
Pūrbajā Elder sister.

ପୂର୍ବ ଜିନ—ବି. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ=ପ୍ରଥମ+ଜିନ=ଜୈନଗୁରୁ)—
Pūrba jina ୧ । ମଙ୍ଖଘୋଷ ନାମକ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଜୈନଗୁରୁ—
1. Name of an ancient pre-Buddhist teacher.

୨ । ପୂର୍ବାବ୍ଦର ଜୈନ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ୨୪ ଜଣ ଗୁରୁ—
2. Twentyfour Jaina saints of a former era.

ପୂର୍ବ ଜୀବନ—ବି. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ+ଜୀବନ)—
Pūrba jīhana ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଅତୀତ କାଳ—
1. One's past life: the past of a man's life

୨ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ—2. Previous existence before one was born in this world.

ପୂର୍ବ ଜ୍ଞାନ—ବି. ବ—୧ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ—
Pūrba jñyāna 1. Knowledge derived in one's previous existence.

୨ । ଏଥିପୂର୍ବେ ଅର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ—2. Previous knowledge.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂର୍ବତନ—ସ. ବି. (ପୂର୍ବ + ଘଟୁଥିବା ଅର୍ଥରେ ତନ)—
Pūrbatana ୧ । ଆଗକାର—2. Former; previous.
(ପୂର୍ବତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୂର୍ବକାଳୀନ—2. Of ancient times.

ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣ—ଦେ. ବି. (ସ. ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣା)—ଅଗ୍ନିକୋଣ—
Pūrba dakshiṇa The south east.
ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣ **पूरुव दक्खन**

ପୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣା—ସ. ବ (ପୂର୍ବ+ଦକ୍ଷିଣ+ଆ)—ଅଗ୍ନିକୋଣ—
Pūrba dakshiṇā The south east

ପୂର୍ବ ଦଶା—ସ. ବ—ପୂର୍ବତନ ଅବସ୍ଥା—
Pūrba daśā Former condition.

ପୂର୍ବ ଦିକ୍—ସ. ବ—ପ୍ରାଚୀ— The east.
Pūrba dik [ଦ୍ର—ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି; ଏଥିର ଦିକ୍‌ପାଳ ବା ଦିକ୍‌ପତି ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ଏଥିର ଦିଗ୍ଗଜ ଐରାବତ ।]

ପୂର୍ବ ଦିଗ—ଦେ. ବି. (ସ. ପୂର୍ବଦିକ୍)—ପୂର୍ବଦିକ୍ (ଦେଖ)
Pūrba diga Pūrba dik (See)
ପୂର୍ବଦିଗ **पूरुवदिग**

ପୂର୍ବ ଘାଟ—ଦେ. ବି.—ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ ପାଖେ ପାଖେ
Pūrbaghāṭa ଅବସ୍ଥିତ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ—The Eastern
ପୂର୍ବଘାଟ **पूरुवीघाट** Ghats mountain-range.

ପୂର୍ବ ଦେବ—ସ. ବ. (ଦେବତାମାନଙ୍କ ପୂର୍ବରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ)
Pūrba deba ୧ । ଦୈତ୍ୟ; ଦାନବ; ଅସୁର—
1 The demons.

[ଦ୍ର—ଦୈତ୍ୟମାନେ କଶ୍ୟପଙ୍କ ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ ଦନ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏମାନେ ଦେବତାମାନଙ୍କର ବୈମାତ୍ରେୟ ବଡ଼ଭାଇ । ଏମାନେ ପ୍ରଥମେ ଦେବତା ଥିଲେ, ଜନ୍ମ ସମୟ ପ୍ରକୃତି ଓ ଅସଦାଚରଣଦ୍ୱାରା ପରେ ସୁରବିରୋଧୀ ବା ଅସୁର ହେଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସଇତାନ୍ (Satan) ପ୍ରଥମେ ଦେବଦୂତ (Angel) ଥିଲା, ଜନ୍ମ ପରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେଲା ।]

୨ । ପିତୃଲୋକ—2 The forefathers.
୩ । ନର ଓ ନାରାୟଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The incarnation of Bishṇu as Nara and Nārāyaṇa.

ପୂର୍ବ ଦେଶ—ସ ବ.—ପୂର୍ବଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଭୂଭାଗ—
Pūrba deśa The eastern regions; the east.

ପୂର୍ବ ନିପାତ—ସ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ବା ସମାସନିଷ୍ପନ୍ନ
Pūrba nipāta ପଦରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦ ପ୍ରଥମେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ ଓ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ପଦ ପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ—
The irregular priority of a word in a compound.
(ଯଥା—ପୂର୍ବରେ + ଶ୍ରୁତ = ଶ୍ରୁତପୂର୍ବ; ଆହୁତ + ଅଗ୍ନି = ଅଗ୍ନ୍ୟାହୁତ ।)

ପୂର୍ବ ନିରୂପଣ—ସ. ବ.—ଭାଗ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pūrba nirūpaṇa Luck.

ପୂର୍ବ ପକ୍ଷ—ସ. ବ.—୧ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ; ଚନ୍ଦ୍ର ପକ୍ଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Pūrba paksha 1. The bright fortnight of a lunar month.
୨ । (ତର୍କ ଶାସ୍ତ୍ର) ବଶ୍ୟର୍ଥ ଉତ୍ଥାପିତ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ—
2. (logic) A question for decision.
୩ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ମକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀ ବା ମୁଦେଇ—
3. A complaint or plaintiff in a case.
୪ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ମକଦ୍ଦମାରେ ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ର ବା ଅରଜ—
4. The petition of complaint or plaint in a case.
୫ । କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—
5. The dark fortnight of a lunar month.

ପୂର୍ବ ପକ୍ଷ ପାଦ—ସ. ବ.—(ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି)—ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ପ୍ରଥିକାର
Pūrba paksha pāda ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୁରୁପାଦ ବା ଉପଗୁର
(ପୂର୍ବ ବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ବା ଭାଷା ପାଦ; ଅରଜ ବା ଦରଖାସ୍ତ—(Hindu law) The first step in litigation, viz complaint or plaint.
[ଦ୍ର—ପାଦ ଚଳ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ପୂର୍ବ ପର୍ବତ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ପୂର୍ବ=ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ
Pūrba parbata +ପର୍ବତ)—ଉଦୟାଚଳ—
ପୂର୍ବ ଶୈଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୂର୍ବ ଗିରି } The legendary range of mountains in the east over which the sun is said to rise.

ପୂର୍ବ ପିତାମହ—ସ. ବ. ପୁଂ – ପ୍ରପିତାମହ; ପିତାଙ୍କ ପିତାମହ (ହି. ଶ)—
Pūrba pitāmaha Great grandfather.
(ପୂର୍ବ ପିତାମହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦ୍ର—ଏହାପରର ପୂର୍ବ ମାତାମହ, ପୂର୍ବ ମାତାମହୀ ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।)

ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ—ସ. ବ—୧ । ବଂଶର ଆଦି ପୁରୁଷ—
Pūrba purusha 1. The progenitor or lineal an-
(ପୂର୍ବ ପୁରୁଷୀୟ—ବିଣ) cestor of a family.
୨ । ପିତୃ ପିତାମହାଦି—2. Forefathers; ancestors.

ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ—ସ. ବିଣ—୧ । ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଯାହା ଚଳ ଅସୁଅଛୁ—
Pūrba prachalita 1. Current for a long time
(ପୂର୍ବ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) past.
୨ । ପୂର୍ବ କାଳରେ ଯାହା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା—
2. Current long ago.
୩ । ପରହିଟିଆ—2. Old fashioned; obsolete.

ପୂର୍ବ ପ୍ରଥା—ସ. ବ—୧ । ପୂର୍ବ କାଳରୁ ଚଳ ଆସୁଥିବା ପ୍ରଥା ବା ଆଚାର-
Pūrba prathā 1. Custom obtaining from time
(ପୂର୍ବ ସ୍ମୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ) immemorial.
୨ । ଆଗକାର ରୀତି—2 Previous custom.
୩ । ପରହିଟି ରୀତି—3. Obsolete custom.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂର୍ବ ଫଲ୍ଗୁନୀ—ସ. ବ. (ପୂର୍ବ=ପ୍ରଥମ + ଫଲ୍ଗୁନୀ=ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ)—
Pūrba phālgunī (ଜ୍ୟୋତିଷ) ୨୭ ଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ୧୧ ତାରାବିଶିଷ୍ଟ ଖଟ୍ୱାକୃତି ଏକାଦଶ ନକ୍ଷତ୍ର—
ପୂର୍ବା ଫାଲ୍ଗୁନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ପୂର୍ବା ଫାଲ୍ଗୁନୀ }
The 11th asterism consisting of two stars.

[ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ତଳ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗ—ସ. ବ—ବଙ୍ଗ ଦେଶର ପୂର୍ବାଂଶ—
Pūrba baṅga East Bengal.

ପୂର୍ବବତ୍—ସ. ଅ—୧ । ଆଗପରି; ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ପରି ଥିଲା ସେହିପରି—
Pūrbabat 1. As before.

୨ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ—
2 As aforesaid; in the above manner.

ପୂର୍ବ ବୟଃ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା, ପୂର୍ବ+ବୟଃ)—ବାଲ୍ୟକାଳ—
Pūrba bayaḥ Boyhood; young age.

ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବିଣ. (ପୂର୍ବ+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pūrbabartti ୧ । ଅଗ୍ରଗାମୀ—1. Going in front.
(ପୂର୍ବ ବର୍ତ୍ତିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଗ୍ରସର—2. Advancing.
(ପୂର୍ବ ବର୍ତ୍ତିତା—ବ) ୩ । ପୂର୍ବଦଗରେ ସ୍ଥିତ—3. Situate in the east.

୪ । ଏଥିପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା—4. Previous; preceding.

ପୂର୍ବ ବାଦ—ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରଥମେ ଉଚ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟ—
Pūrba bāda 1. First uttered word.

୨ । (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରୀ ଲ) ପ୍ରଥମ ଅଭିଯୋଗ ବା ନାଲିସ; ପ୍ରଥମ ଏତ୍ତଲା—
2. First complaint; first information.

ପୂର୍ବବାଦୀ—ସଂ. ବ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରୀ ଲ)—୧ । ମକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀ—
Pūrbabādī 1. Plaintiff.

୨ । ଫେରିଆଦୀ; ମୁଦେଇ—2. One who lodges the first information; complainant.

ପୂର୍ବ ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ପୂର୍ବବୃତ୍ତ; ଇତିହାସ—
Pūrba bṛutta History

ପୂର୍ବ ଭକ୍ଷିକା—ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରାତର୍ଭୋଜନ (ହି.ଶ)—
Pūrba bhakshikā 1. Breakfast.

୨ । ଜଳଖିଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2, Light refreshment; tiffen.

ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ)—
Pūrba bhādra ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ (ଦେଖ)
ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରବ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୂର୍ବ ଭୋଦୁଅ } Pūrba bhādrapada (See)

ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ପଞ୍ଚବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—The 25th asterism or lunar mansion.
Pūrba bhādrapada
(ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦା—ଦେଶଜରୂପ)
(ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ତଳ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ]

ପୂର୍ବ ମୀମାଂସା—ସ. ବ—୧ । ଜୈମିନି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର—
Pūrba mīmāṁsā ବିଶେଷ—1. The system of Hindu philosophy propounded by Jaimini.

୨ । ବେଦର କର୍ମକାଣ୍ଡ ବିଷୟକ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର—2. Enquiry into the 1st or ritual portion of the Bedas.

ପୂର୍ବ ଯକ୍ଷ—ସ. ବ—ଜନବିଶେଷ; ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରେ ଆବିର୍ଭୂତ
Pūrba jaksha ମହାତ୍ମାବିଶେଷ—Name of a Jaina saint.

ପୂର୍ବ ଯୋଗିନୀ—ସ. ବ. (ପୂର୍ବ=ପୂର୍ବଦଗରେ ଅବସ୍ଥିତା+ଯୋଗିନୀ=ପାର୍ବତୀ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯେଉଁ ସମୟରେ ଯୋଗିନୀ ବା ପାର୍ବତୀ ପୂର୍ବଦଗରେ ବା ଉତ୍ତରପୂର୍ବ (ଈଶାନ୍ୟ) କମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ (ଅଗ୍ନି) କୋଣରେ ଥାଆନ୍ତି; ପ୍ରତିପଦ ଓ ନବମୀ ତିଥି—(astrology) The time during which the astrological Jogini or Pārbati is said to be on the eastern or N. W. or S. W. quarter of the globe.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଯୋଗିନୀ ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଯେତେବେଳେ ଥାଆନ୍ତି, ସେ ଯାତ୍ରାକାଳର ବାମଭାଗରେ ବା ପୃଷ୍ଠରେ ଥିବା ସମୟରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ଶୁଭ ଓ ଡାହାଣରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ସମୟରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ଅଶୁଭ ଘଟେ । ପୂର୍ବ ଯୋଗିନୀ ସମୟରେ ପଶ୍ଚିମକୁ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଯାତ୍ରା କରାଯାଇ ପାରେ ।]

ପୂର୍ବ ରଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—୧ । ନାଟ୍ୟାଭିନୟର ଉପକ୍ରମ; ପ୍ରସ୍ତାବନା—
Pūrba raṅga 1, Prelude to a play; prologue of a drama.

୨ । ନାଟ୍ୟଶାଳା; ରଙ୍ଗାଳୟ—2. Theatre.

୩ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରଥମେ ସଞ୍ଚାରିତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରେମାନୁରାଗ—
2: First attachment which attracted Śrīkṛushṇa.

ପୂର୍ବ ରାଗ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ = ପ୍ରଥମ+ରାଗ = ଅନୁରାଗ)—
Pūrba rāga ପରସ୍ପରଙ୍କ ବିଷୟ ଶ୍ରବଣ ବା ପରସ୍ପର ଦର୍ଶନାଦିଦ୍ୱାରା ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କ ମନରେ ସଂଜାତ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣୟ; ପ୍ରଣୟାଙ୍କୁର—
Incipient love; the first seeds of attachment between the would-be lovers; love at first sight or hearing.

[ଦ୍ର—କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ପୂର୍ବରାଗ କେବଳ ନାୟିକାଙ୍କଠାରେ ଜାତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ନାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବାର ଅଭିଳାଷ, ନାୟକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚିନ୍ତା, ନାୟକ ବିଷୟ ସ୍ମରଣ, ସଖୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ନାୟକ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା, ନାୟକ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବେଗଚିତ୍ତା, ପ୍ରଲାପ, ଉନ୍ମାଦ, ରୋଗ, ମୂର୍ଚ୍ଛା ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଏପରି ଦଶଟି ଅବସ୍ଥା ନାୟିକାର ଘଟେ । ନାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାୟିକାର ପୂର୍ବରାଗ ରହୁଏ । ମିଳିତ ହେବା ପରେ ଉଭୟଙ୍କ ମନରେ ଜାତ ହେବା ଭାବକୁ ପ୍ରେମ ବା ପ୍ରୀତି କୋଲ୍ଲାସାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂର୍ବର ରାଗ ଦେ. ବ—(ଅନ୍ୟଠାରେ) ପୂର୍ବରୁ ଥିବା କ୍ରୋଧ; **पुरुवकी रञ्ज** ଅଦଉଡ଼—Malice; grudge; spite.

ଯେ ତ ଦୋଇଅନ୍ତୁ ଋଣ ତା'ଶରେ ଥାଉ
ସାଉଦ ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ପୂର୍ବରାଗ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପୂର୍ବରାତ୍ର—ସଂ. ବ (ଅର୍ଦ୍ଧୀ ତତ୍ପୁ; ପୂର୍ବନଯାଉ; ରାତ୍ରିର ପୂର୍ବ = ପ୍ରଥମାଂଶ)—
Pūrbarātra ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମ ଭାଗ; ସନ୍ଧ୍ୟାଠାରୁ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—The first part of the night; evening.

ପୂର୍ବରାତ୍ରେ ଅପରରାତ୍ରେ ଜ୍ଞାନଜନେ
ମନକୁ ସଘଡ କରିନ୍ତୁ ତତ୍ତଦନେ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭରତ, ବନ ।

ପୂର୍ବ ରାତ୍ରି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ + ରାତ୍ରି)—
Pūrba rātri ପୂର୍ବ ଦବସର ରଜନୀ; ଗତ ରାତ୍ରି—Previous night; preceding night.

ପୂର୍ବରୁ— ଦେ. ଅ. (ସ. ପୂର୍ବାତ୍) —
Pūrbaru ୧ । ପୂର୍ବ ଦଗରୁ—1 From the east.
ପୂର୍ବଥେକେ, ଆଗେଥେକେ **पहिलेसे** ୨ । ପ୍ରଥମ ଆରମ୍ଭରୁ—2. From the beginning.
୩ । ଅତ୍ତତ କାଲରୁ—3. From before.
୪ । ଏଥିର ଆଗେ—4 Previously.
୫ । ଆଗରୁ—5. Beforehand.

ପୂର୍ବ ରୂପ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ + ରୂପ) —
Pūrba rūpa ୧ । ପ୍ରଥମେ ବା ଆଗେ ଥିବା ଆକାର—1. Previous appearance or shape.
୨ । ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ (ଦେଖ)—2. Pūrba lakshaṇa (See)

ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ + ଲକ୍ଷଣ)—
Pūrba lakshaṇa ୧ । ରୋଗାଦ ଘଟିବାର ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଚହ୍ନ—1. Previous symtoms of a disease; premonitory signs of an approaching illness.
୨ । ଶକୁନ—2. Omen; premonition; augury.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟ ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ଲକ୍ଷିତ ଚହ୍ନ—3. Previous indication of something which is going to happen.

ପୂର୍ବ ଷୋଡ଼ଶ—ସଂ. ବ—ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟାର ପ୍ରଥମ ଦବସଠାରୁ ଦଶମ
Pūrba shordaśa ଦବସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ—The funeral rites performed during the period extending from the 1st to the 10th day of a person's death.

ସେଠାରେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ସତ ସୁକୃ ପାଇ
କରି ପୂର୍ବଷୋଡଶ ସମାପଇ ନୃପ । କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ, ମହାଭରତ, ଅନୁଶାସନ

[ଦ୍ର— ଏକାଦଶାହ ଦନ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମକୁ ଉତ୍ତର ଷୋଡ଼ଶ ବୋଲ୍ଲସାଏ ।]

ପୂର୍ବ ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବ—୧ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମାର୍ଜିତ ପ୍ରକୃତି ବା ଧାରଣା—
Pūrba samskāra 1. Nature or inclination or associations earned as the result of one's previous existence.
୨ । ପ୍ରଥମେ ମନୁଷ୍ୟର ମନରେ ଦୋଇଥିବା ଧାରଣା—2. Past opinion; first impression.

ପୂର୍ବ ସନ୍ଧ୍ୟା—ବ—୧ । ପୂର୍ବ ଦନର ସନ୍ଧ୍ୟା—
Pūrba sandhyā 1. The evening of the previous day.
୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ପୂର୍ବ ସମୟ—2 The time before evening.
୩ । ପ୍ରାତଃକାଳ (ହ୍ର. ଶ)—3. Morning.

ପୂର୍ବା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂର୍ବ + ଆ; ପୂର୍ବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—୧ । ପ୍ରଥମା—
Pūrbā 1. First (feminine).
୨ । ପୂର୍ବ କାଳୀନା—2 Earlier.
୩ । ପୂର୍ବ ଦକ୍ସ୍ଥିତା—3. Eastern.
ସ. ବ—୧ । ପୂର୍ବଦକ୍ (ହ୍ର. ଶ)—1. The east.
୨ । ପୂର୍ବ ଫାଲ୍ଗୁନୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ହ୍ର. ଶ)—2. The 11th asterism.

ପୂର୍ବାଚରିତ—ସ. ବଣ. (ପୂର୍ବ + ଆଚରିତ)—ପୂର୍ବକୃତ; ପ୍ରଥମେ କରି-
Pūrbācharita ସାଇଥିବା—Done before.

ପୂର୍ବାଚଳ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ + ଅଚଳ)—ଉଦୟାଚଳ—
Pūrbā chaḷa The eastern range of mountains (ପୂର୍ବାଦ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ) from which the sun is said to (ପଶ୍ଚିମାଚଳ—ବିପରୀତ) rise.

ପୂର୍ବାନୁକ୍ରମ—ଦେ.ବ—ପୂର୍ବେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶର ବିବୃତ୍-
Pūrbānukrama Continuation of the portion of an essay already published, written or (ପୂର୍ବାନୁବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) spoken.

ପୂର୍ବାନୁରାଗ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୂର୍ବ + ଅନୁରାଗ)—
Pūrbānurāga ୧ । ପ୍ରେମର ପ୍ରଥମ ସଞ୍ଚାର—1. The early indication of love or attachment,
୨ । ପୂର୍ବକାଳର ସୁହାଗ ବା ପ୍ରେମ—2. Former attachment or love.
୩ । ପୂର୍ବରାଗ (ଦେଖ)—3. Pūrbarāga (See)

ପୂର୍ବାପର—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ପୂର୍ବ + ଅପର)—
Pūrbāpara ୧ । ଆଗା ଗୋଡ଼ା; ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ—1. The beginning and the end.
୨ । ଆନୁପୂର୍ବ୍ୟ—2. Sequence.
୩ । ପ୍ରଥମ ବିଷୟ ଓ ଅନ୍ତିମ ବିଷୟ—3. The first and the last things; preceding and following matters.
୪ । ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ—4. East and west.
୫ । ଆଗ ଓ ପଛ—5. Front side and back side.
ବଣ—୧ । ଆନୁପୂର୍ବିକ—1. Connected; coherent.
୨ । ଧାରାବାହିକ—2. Successive; serial.
୩ । ଆଗିଲା ଓ ପିଛିଲା; ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ—3. Prior and subsequent; former and latter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଆଗରେ ଥିବା ଓ ପଛରେ ଥିବା—
4 Situated in front and behind,
କ୍ରି. ବ୍ୟ—୧ । ପ୍ରଥମଠାରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
1. From the begininng to the end.
୨ । ଅନୁପୂର୍ବିକ ରୂପେ—2. In a connected manner; coherently; in due sequence.

ପୂର୍ବାପର ସମ୍ବନ୍ଧ—ସ. ବ—କଏ ଆଗ କଏ ପଛ, ଏବଦ୍ଭୂତ ସମ୍ପର୍କ—
Pūrbāpara sambandha Sequence; coherent relation.
(ପୂର୍ବାପର ସମ୍ପର୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂର୍ବାପର୍ଯ୍ୟ——ସ. ବ. (ପୂର୍ବାପର + ଭାବାର୍ଥ ଯ)—
Pūrbāparjya ପୂର୍ବାପର ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
Sequence; priority and subsequence.

ପୂର୍ବା ପୂର୍ବୀ——ଦେ. ଅ—୧ । ବହୁକାଳରୁ (ଘଟ ଆସୁ ଥିବା)—
Pūrbā pūrbi 1, From former times.
୨ । ବହୁକାଳରୁ ଧାରାବାହିକରୂପେ—
2. In succession for a long time,

ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା—ସ. ବ—ପୂର୍ବ ବିଷୟ ବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି—
Pūrbāpekshā Reference to what has preceded,
ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—୧ । ପୂର୍ବଠାରୁ; ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା—
ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା 1. Than before.
୨ । ପୂର୍ବ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଯିବାରେ—
2. In comparison with what has preceded; with reference to the past.
ପହିଲେସେ

ପୂର୍ବାବଧି—ସ. କ୍ରି. ବ୍ୟ.—(ପୂର୍ବ + ଅବଧି)—୧ । ପୂର୍ବକାଳ ଠାରୁ; ଆଗରୁ—1. From former times; from before; since the past.
Pūrbābadhi
୨ । ଆଦ୍ୟରୁ; ପ୍ରଥମରୁ—2. From the beginning.

ପୂର୍ବାବସ୍ଥା—ସ. ବ.—ଆଗକାଳର ଅବସ୍ଥା—Former or past condition; previous state.
Pūrbābasthā

ପୂର୍ବାବେଦକ—ସ. ବ. (ହିନ୍ଦୁ ଲ) — ମୁଦେଇ; ବାଦୀ (ହି. ଶ.)
Pūrbābedaka (Hindu law) Complainant; plaintiff.

ପୂର୍ବାଭାଦ୍ରପଦ(ଦା)—ସ. ବ.—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ (ଦେଖ)
Pūrbā bhādrapada (da) Pūrba bhādrapada (See)

ପୂର୍ବାଭାଷ—ସ. ବ. (ପୂର୍ବ + ଆଭାଷ)—କୌଣସି ବିଷୟ ଘଟିବାର ପୂର୍ବ ସୂଚନା—Previous indication.
Pūrbābhāsha

ପୂର୍ବାଭ୍ୟାସ—ସ. ବ.—(ପୂର୍ବ + ଅଭ୍ୟାସ)—୧ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ଅଭ୍ୟାସ—1. The habits or associations formed by a man as a result of his existence in a past life.
Pūrbābhyāsa
୨ । ଆଗକାଳର ଅଭ୍ୟାସ—2. Previous habit.
୩ । ପୂର୍ବ ପ୍ରଥା—3. Previous or old custom

ପୂର୍ବାର୍ଜିତ—ସ. ବ୍ୟ—୧ । ପୂର୍ବଜନ୍ମର କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ—
Pūrbārjita 1, Resulting from one's actions in a previous existence.
(ପୂର୍ବାର୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ମିଳିଥିବା; ପୂର୍ବଜନ୍ମାର୍ଜିତ—
2. Earned by one's actions in a previous existence.
(ଯଥା—ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ବଦ୍ୟା, ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ପୁଣ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।)
୩ । ଏଥିପୂର୍ବେ ବା ପ୍ରଥମେ ରୋଜଗାର କରି ଯାଇଥିବା; ପ୍ରଥମାର୍ଜିତ—2. Earned previously.

ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ—ସ. ବ—୧ । ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର, ବିଷୟର ବା ସମୟର ପହିଲ ଅଧକ—
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ } ବିପରୀତ
ପଶ୍ଚିମାର୍ଦ୍ଧ }
1. The first half of a thing or matter or time,
୨ । ପୁଇ ଭାଗବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଥମ ଭାଗ—
2. The first part or volume of a book consisting of 2 parts or volumes.
୩ । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହର ନାଇର ଉପରସ୍ଥ ଅଂଶ—
3. The upper half of a man's body.
୪ । ପଶୁଦେହର ଆଗ ଅଂଶ—
4. The fore part of the body of a beast.
ଦେ. ବ—ପୂର୍ବଗୋଲାର୍ଦ୍ଧ; ଭୂଗୋଳକର ପୂର୍ବ ପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ ଫାଳ—The eastern hemisphere of the globe.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଆସିଆ, ଇଉରୋପ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ମହାଦେଶମାନ ଅଛନ୍ତି ।]

ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ + ଯ)—ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pūrbārddhya Relating to the first or eastern half

ପୂର୍ବାଳାପ—ସ. ବ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୂର୍ବରୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା—1, Preliminary talk or discussion about a matter.
Pūrbālāpa
୨ । (ଆଧୁନିକ) ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଆଳାପ ପରିଚୟ, ରଜଘସ, ଦେଖାଶୁଣା ବା ବସଡ଼ା—2. Courtship.
ଗ୍ରାମ୍ୟଭାଷାରେ ଦୋଳି କରି କନ୍ୟାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବାଳାପ ଅର୍ଥାତ୍ courtship ଗ୍ରାମ୍ୟ – ଫକାଉମେ ଦ୍ରନ୍ଦ, ଗଲ୍ପଗୁଜ୍ଜ ।

ପୂର୍ବାଶା—ସ. ବ. (ପୂର୍ବ + ଆଶା = ଦିଗ)—ପ୍ରାଚୀ; ପୂର୍ବଦିଗ—
Pūrbāsā The east.

ପୂର୍ବାଷାଢ଼—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା (ଦେଖ)
Pūrbāshārḍha Pūrbāshārḍhā (See)
ପୂର୍ବାଷାଢ଼ **ପୂର୍ବାଷାଢ଼**

ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା—ସ. ବ. (ପୂର୍ବ = ପ୍ରଥମ + ଆଷାଢ଼ା = ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ)—
Pūrbāshārḍhā (ଜ୍ୟୋତିଷ) ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ବିଂଶତିତମ ନକ୍ଷତ୍ର—astrology) The 20th asterism or lunar mansion.
[ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ତଳ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ପୂର୍ବାହ୍ଣ—ସ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ବହୁ; ପୂର୍ବ + ଅହ୍ନ; ଅହ୍ନର ପୂର୍ବ)—
Pūrbāhṇa ୧ । ଦିବସର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ; ସକାଳଓଳ; ସକାଳରୁ (ପରାହ୍ଣ—ବିପରୀତ) ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ—1. The first half of the day; forenoon; A. M; Ante meridian.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦିବସର ପ୍ରଥମ ଭାଗ (୩୦ ଦଣ୍ଡ ବା ୧୨ ଘଣ୍ଟା) ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଭାଗ (୧୦ ଦଣ୍ଡ ବା ୪ ଘଣ୍ଟା); ସକାଳରୁ କଅଁଳ ଗାଧୂଆ-ବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ—2. The first four hours of the day; 6 to 10 A. M.

[ଦ୍ର—ଦିବସର ପ୍ରଥମ ୧୦ ଦଣ୍ଡ ବା ୪ ଘଣ୍ଟାକୁ ପୂର୍ବାହ୍ଣ, (୬ଟା ଠାରୁ ୧୦ଟା); ଦ୍ୱିତୀୟ ୧୦ ଦଣ୍ଡ ବା ୪ ଘଣ୍ଟାକୁ (୧୦ଟାରୁ ୨ଟା) ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ଏବଂ ତୃତୀୟ ବା ଶେଷ ୧୦ ଦଣ୍ଡକୁ (୨ଟାରୁ ୬ଟା) ଅପରାହ୍ଣ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପୂର୍ବାହ୍ଣିକ—ସଂ. ବିଣ— ୧ । ପୂର୍ବାହ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହ.ଣ) —
Pūrbāhṇaka 1. Relating to the forenoon.

୨ । ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ କରଣୀୟ (ହ.ଣ) –
2. Performable during the forenoon.

ସଂ. ବି—ପୂର୍ବାହ୍ଣ (ଦେଖ)—Pūrbāhṇa (See)

ପୂର୍ବାହ୍ଣିକ—ସଂ· ବିଣ (ପୂର୍ବାହ୍ଣ+ଇକ)—୧ । ପୂର୍ବାହ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pūrbāhṇika 1. Relating to the forenoon.

୨ । ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
2 Performable during the forenoon.

ସଂ. ବି—ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ କୃତ୍ୟ କର୍ମ (ଯଥା—ଦନ୍ତଧାବନ, ସ୍ନାନ, ଦେବପୂଜା)—Any act which is to be performed in the forenoon.

ପୂର୍ବାହ୍ଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପୂର୍ବାହ୍ଣର ଅଶୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତ୍ତମାନ୍ୟାସ)—ପୂର୍ବାହ୍ଣ (ଦେଖ)—Pūrbāhṇa (See)

ପୂର୍ବୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପୂର୍ବ+ଈୟ)—୧ । ପୂର୍ବଦିଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପୂର୍ବେଇ—
Pūrbīya 1. Eastern; easterly.

୨ । ଅତୀତକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the past time.

ପୂର୍ବେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଆଗେ; ପୂର୍ବରେ; ପୂର୍ବକାଳରେ—
Pūrbe 1. In former times; formerly.
ପୂର୍ବେ ୨ । ଏଥିର ଆଗେ —2. Before this.
ପହିଲେ ୩ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ —
3. In days of yore; in old time.
ପୂର୍ବେ **ପୁରୁଷମେ** ୪ । ସର୍ବପ୍ରଥମେ—4 First; at first.
୫ । ପୂର୍ବଦିଗରେ—5. In the east.
[ଦ୍ର—ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ । ପୂ ।]

ପୂର୍ବେଦ୍ୟୁଃ—ସଂ. ଅ. (ପୂର୍ବ = ବିଗତ+ଦିବସାର୍ଥେ ଏଦ୍ୟୁସ୍)—
Pūrbedyuḥ ୧ । ଗତକାଲି —1. Yesterday; previous day.

୨ । ପ୍ରାତଃକାଳ—2. Morning or the prime of the day.

୩ । ଧର୍ମବାସର—3. Festival day; holiday.

ପୂର୍ବୋକ୍ତ—ସଂ· ବିଣ (ପୂର୍ବ+ଉକ୍ତ)—ଏଥିପୂର୍ବେ କଥିତ ହୋଇଥିବା; ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରାଗୁକ୍ତ— Aforesaid; before-mentioned
(ପୂର୍ବୋକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂର୍ବୋତ୍ତର—ସଂ. ବି (ପୂର୍ବ+ଉତ୍ତର) —ପୂର୍ବ ଓ ଉତ୍ତର ଦିଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କୋଣ; ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣ; ଇଶାନ କୋଣ— The north-east quarter.
Pūrbottara (ପୂର୍ବୋତ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂର୍ବୋଦିତ—ସଂ. ବିଣ (ପୂର୍ବ+ଉଦିତ)—୧ । ପୂର୍ବଦିଗରେ ଉଠିଥିବା—
Pūrbodita 1. Risen in the east.

୨ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ; ପୂର୍ବକଥିତ—2. Afore-said.

ପୂର୍ବୋଦ୍ଧୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ପୂର୍ବ+ଉଦ୍ଧୃତ)—୧ । ଅନ୍ୟଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ଏଥିପୂର୍ବରୁ ଲେଖା ଯାଇଥିବା (ବିଷୟ)—
Pūrboddhṛuta 1. Previously quoted (matter).

୨ । ଆଗରୁ ସଂଗୃହୀତ—2. Gathered before.

ପୂଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଏକତ୍ର କରିବା; ସଂଗ୍ରହ କରିବା; ଗୋଟାଇବା—
Pūl (root) 1. To collect; to gather.

୨ । ସ୍ତୂପି କରିବା; ଗଦା କରିବା—
2. To heap together; to heap up

ପୂଳକ—ସଂ. ବି. (ପୂଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅକ)—୧ । ପୋଟଳା; ପୁଡ଼ା—
Pūlaka 1. Packet.

୨ । ପୂଳ (ଦେଖ)—2. Pūli (See)

ପୂଳ—ସଂ. ବି. (ପୂଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇ)—୧ । ପୁଳପିଠା; ଘିଅରେ ପୁଆ ହୋଇଥିବା ମିଠା ପିଠା—
ପୂଳକା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୂଳୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Sweet cake fried in ghee.

୨ । ପିଠଉର ଏକପ୍ରକାର ବାଷ୍ପସିଦ୍ଧ ସ୍ଲେଟ ପିଠା; ନଷ୍ଟତ ଇଣ୍ଡୁର—2. A kind of cake boiled in steam.

[ଦ୍ର—ପୂଳ ନାନାପ୍ରକାରର; ଯଥା—ସରପୂଳ, ଛେନାପୂଳ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହା ଘିଅରେ ପୁଆଯାଏ ବୋଲା ବାଷ୍ପସିଦ୍ଧ ହୁଏ । କେତେକ ପୂଳରେ ମିଠା ଦିଆଯାଏ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକରେ ମିଠା ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଶସ୍ୟ ଚୂନାରେ ଘାଣି ମିଶାଇ ବୋଲା ବଉରା ଶସ୍ୟକୁ ବାଷ୍ପ ପୂଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।]

ପୂଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପୋଷଣ କରିବା; ପାଳିବା—
Pūsh (root) 1. To nourish; to bring up.

୨ । ବୃଦ୍ଧି କରିବା—2. To increase; to enhance.

୩ । ବଢ଼ି ପାଇବା—3. To grow.

ପୂଷ—ସଂ. ବି. (ପୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pūsha ୧ । ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ ବା ଡୁଁଚ ଗଛ—
(ପୂଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The mulberry; Morus Indica.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଖାଇ ପାଟ ପୋକମାନେ ଗୋଟ ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

୨ । ପୌଷ ମାସ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2 The lunar month of Pausha.

ପୂଷକ—ସଂ. ବି. (ପୂଷ ଧାତୁ+ଅକ)—
Pūshaka ୧ । ଡୁଁଚ ଗଛ—1. The mulberry plant.

୨ । ଡୁଁଚ ଫଳ (ହ. ଶ.)—2. Mulberry.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୂଷଣ୍(ଣ)—ସଂ. ବ (ପୂଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍; ଅନ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Pūshaṇ(ṇa) 1. The sun.
୨ । ବାର ଆଦତ୍ୟ ଦେବତା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
2. One of the 12 Āditya Deities.

ପୂଷା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପୂଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍; ପୂଷନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ; ଯେ ସସାର ଜୀବଗଣଙ୍କୁ ପାଳନ କରନ୍ତି)—
Pūshā
୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.
ବରୁ ଏହ ବୟାଳ, ମ୍ରଡେଲ୍ଲବ ଜାଳ, ପୃବଦଗ ପଦ୍ମଜକୁ ପୃଷାରେ । ଜବନ୍ୟର୍ଯ. ଦର୍ଗାଚ ।
୨ । (ପୂଷ ଧାତୁ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୃଥିବୀ—
2. The earth.
୩ । ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ଦଶ ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ନାଡ଼ୀ—
3. One of the 10 chief veins of the body.
[ଦ୍ର—ଦଶ ନାଡ଼ି ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ; ଏହା ଡାହାଣ କାନର ଗୋଟିଏ ନାଡ଼ୀ । ହ୍ର. ଶ.]

ପୂଷାତ୍ମଜ—ସଂ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତ; ପୂଷା + ଆତ୍ମଜ)—
Pūshātmaja ୧ । ମେଘ—1. The clouds.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.

ପୃ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପାଳନ କରିବା—
Pṛu (root) 1. To nourish.
୨ । ରକ୍ଷା କରିବା—2. To protect.
୩ । ପରିପୂର୍ତ୍ତି କରିବା—3. To fill up.
୪ । ଆନନ୍ଦିତ କରିବା—4 To please.
୫ । ଯୋଗ କରିବା—5. To join.
୬ । ଚେଷ୍ଟା କରିବା—6. To exert.
୭ । ମିଶାଇବା—7. To mix together.

ପୃକ୍କା—ସ. ବ. ସ୍ତ. (ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ ସ୍ପୃକ୍କା, ଲଙ୍କାପିକା)—
Pṛukkā
ପିଡ଼ିଂଶାଗ ପିଡ଼ଙ୍ଗ ଶାଗ—Trigonslla Corniculata
असवरग (pot herb).

ପୃକ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ପୃଚ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Pṛukta ୧ । ସଲଗ୍ନ—1. Attached; touching.
୨ । ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed.
୩ । ଯୁକ୍ତ—3. Joined; combined; connected.

ପୃକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ପୃଚ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—
Pṛukti ୧ । ମିଶ୍ରଣ—1. Mixing.
୨ । ସଂଯୋଗ—2. Contact; junction.
୩ । ସଂସ୍ପର୍ଶ—3. Connection; touch.

ପୃକ୍ଷ—ସଂ. ବ—ଅନ୍ନ (ହ୍ର. ଶ.)—
Pṛuksha Food.

ପୃଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସଂଲଗ୍ନ ହେବା—
Pṛuch (root) 1. To be attached to.
୨ । ସ୍ପର୍ଶ କରିବା; ଛୁଇଁବା—
2. To touch; to come in contact with.
୩ । ଦମନ କରିବା—
3. To check; to control; to subdue.
୪ । ବାଧା ଦେବା—
4. To restrain; to hinder.

ପୃଚ୍ଛକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ = ପଚାରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pṛuchchhaka ୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ; ଜିଜ୍ଞାସୁ—
(ପୃଚ୍ଛିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Inquisitive; investigating; enquiring.
୨ । ପ୍ରଶ୍ନକାରୀ—2. Questioning.

ପୃଚ୍ଛନ(ନ, ନା)—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ଆ)—
Pṛuchchhana(na, nā) ପଚାରିବା; ଅନୁସନ୍ଧାନ—Asking; enquiring.

ପୃଚ୍ଛା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ + ଭାବ ଅ + ଆ)—
Pṛuchchhā ୧ । ପ୍ରଶ୍ନ—1. Question.
ପୃଷ୍ଟା, ପୃଚ୍ଛ୍ୟ ବତ ୨ । ଜିଜ୍ଞାସା—2. Desire to know; curiosity.

ପୃଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—
Pṛuj (root) To touch.

ପୃଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଆନନ୍ଦିତ କରିବା—
Pṛurḍ (root) To delight.

ପୃଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—To satisfy; to please; to gratify.
Pṛuṇ (root)

ପୃତନା—ସଂ. ବି. (ପୃ ଧାତୁ = ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉନ + ଆ)—
Pṛutanā ୧ । ସୈନ୍ୟ; ସେନାଦଳ—1. Army.
ବଙ୍ଗଦେଶୀ ଭଣ୍ଡରଙ୍ଗ ରସିକ ପୃଉନା । ବ୍ରଧାନାଥ – ନଦାଗାନା ।
୨ । ଯୁଦ୍ଧ (ହ୍ର. ଶ)—3. Battle; fight; war.
୩ । ବାହିନୀ ବିଷୟ; ସେଉଁ ସୈନ୍ୟ ଦଳରେ ୨୪୩ ଗଜାରୋହୀ, ୨୪୩ ରଥାରୋହୀ, ୭୨୯ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଓ ୧୨୧୫ ଜଣ ପଦାତି, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋଟରେ ୨୪୩୦ ଜଣ ସିପାହୀ ଥାଆନ୍ତି—
3, A division consisting of 243 elephanteers, 243 charioteers, 729 horsemen and 1215 infantry, total 2430 soldiers.
[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଅନୁସାରେ ବଉସ ସୈନ୍ୟଦଳମାନଙ୍କ ନାମ ଓ ସଂଖ୍ୟା ।
ପତ୍ତି=୧ ରଥ, ୧ ଗଜ, ୩ ଅଶ୍ୱ, ୫ ପଦାତି=୧୦ ସୈନିକ । ପତ୍ତି × ୩ ସେନାମୁଖ=୩ ରଥ + ୩ ଗଜ + ୯ ଅଶ୍ୱ + ୧୫ ପଦାତି =୩୦ ସୈନିକ । ସେନାମୁଖ × ୩=ଗୁଲ୍ମ=୯ ରଥ + ୯ ଗଜ + ୨୭ ଅଶ୍ୱ + ୬୫ ପଦାତି=୯୦ ସୈନିକ । ଗୁଲ୍ମ × ୩=ଗଣ= ୨୭ ରଥ + ୨୭ ଗଜ + ୮୧ ଅଶ୍ୱ + ୧୩୫ ପଦାତି=୨୭୦ ସୈନିକ । ଗଣ × ୩=ବାହିନୀ=୮୧ ରଥ + ୮୧ ଗଜ + ୨୪୩ ଅଶ୍ୱ + ୪୦୫ ପଦାତି=୮୧୦ ସୈନିକ । ବାହିନୀ × ୩=ପୃତନା= ୨୪୩ ରଥ + ୨୪୩ ଗଜ + ୭୨୯ ଅଶ୍ୱ + ୧୨୧୫ ପଦାତି= ୨୪୩୦ ସେନିକ । ପୃତନା × ୩=ଚମୂ=୭୨୯ ରଥ + ୭୨୯ ଗଜ + ୨୧୮୭ ଅଶ୍ୱ + ୩୬୪୫ ପଦାତି=୭୨୯୦ ସୈନିକ । ଚମୂ ×

Digitized by srujanika@gmail.com

୩=ଅମାଙ୍କମା=୬୧୮୭ ରଥ+୬୧୮୭ ଗଜ+୬୫୬୧ ଅଶ୍ୱ+୧୦୯୩୫ ପଦାତ=୬୧୮୭୦ ସୈନିକ । ଅମାଙ୍କମା×୧୦=ଅକ୍ଷୌହିଣୀ=୬୧୮୭୦ ରଥ+୬୧୮୭୦ ଗଜ+୬୫୬୧୦ ଅଶ୍ୱ+୧୦୯୩୫୦ ପଦାତ=୬୧୮୭୦୦ ସୈନିକ ।]

ପୃତନାମା—ସ. ବ. (ପୃତନା+ଅମ୍ନ; ଭୁଲ. ସେନାମ୍ନା)—ପୃତନା ନାମକ ସୈନ୍ୟଦଳର ସେନାପତ୍ତି—
Pṛutanāmnī — The commander of a Pṛutanā.
(ପୃତନାପତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଥ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । କ୍ଷେପଣ କରିବା; ନିକ୍ଷେପ କରିବା—
Pṛuth (root) 1. To throw; to cast.
୨ । ପଠାଇବା—2. To send; to direct.

ପୃଥକ୍—ସ. ଅ.—(ପୃଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅକ୍)—୧ । ଅଲଗା; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର; ଉନ୍ନ
Pṛuthak 1. Separate.
୨ । ଇତର—2. Vulgar.
୩ । ନୀଚ—3. Low; mean.
୪ । ଛଡ଼ା; ବିନା—4. Without; besides; except.
୫ । ନାନା—5 Various; several.
ବିଣ.—୧ । ଉନ୍ନ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—1. Separate, distinct.
୨ । ଅନ୍ୟ—2. Different.
କ୍ରି. ବିଣ.—ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ—Separately; apart; distinctly; differently.

ପୃଥକ୍‌କରଣ—ସ. ବ.—ଅଲଗା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Pṛuthak-karaṇa The act of separating.
(ପୃଥକ୍‌କରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପୃଥକ୍‌କୃତ—ବିଣ)

ପୃଥକ୍‌କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ—(ପୃଥକ୍=ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ+କ୍ଷେତ୍ର=ଜଳପୂର୍ତ୍ତସ୍ଥାନ; ବହୁବଚନ)—ଏକପିତୃକ ବିନା ଉନ୍ନ-ମାତୃକ ସନ୍ତାନଗଣ; ଏକ ପିତାଙ୍କ ଔରସରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନଗଣ; ବୈମାତ୍ରେୟ ଭ୍ରାତୃଗଣ—Pṛuthak-kshetra (ପୃଥକ୍ କ୍ଷେତ୍ରଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପୃଥକ୍ କ୍ଷେତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Children born of the same father but from different mothers; step-brothers.

ପୃଥକ୍‌ତା—ସ. ବ.—୧ । ପାର୍ଥକ୍ୟ; ପ୍ରଭେଦ—
Pṛuthaktā 1. Difference; distinction.
(ପୃଥକ୍‌ତ୍ୱ; ପୃଥକ୍ତ୍ୱ, ପୃଥକ୍ତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—2. Individuality.
୩ । ଅଲଗା ଅଲଗା ହେବା ଅବସ୍ଥା—3. Separateness; the state of being separate.
୪ । ନାନାତ୍ୱ; ଅନେକତା—4. Severalty.
୫ । (ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ) ଭେଦ ବୁଝି ପ୍ରତ୍ୟାଦକ ଗୁଣବିଶେଷ—5. (Hindu philosophy) The quality which establishes distinction.

ପୃଥକ୍‌ତ୍ୱଚା—ସ. ବ. (ପୃଥକ୍+ତ୍ୱଚ୍=ଚର୍ମ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pṛuthak-twachā ମୂର୍ବା (ଦେଖ)—Mūrbā (See)

ପୃଥକ୍‌ପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ. (ପୃଥକ୍+ପର୍ଣ୍ଣ=ପତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Pṛuthak-parṇṇī ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Pṛuśni parṇṇī (See)

ପୃଥକ୍ ପିଣ୍ଡ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥକ୍+ପିଣ୍ଡ)—ଅସପିଣ୍ଡ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦଆଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ; (ପୃଥକ୍ ପିଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ଦୂର ସପ୍ତର୍ଷ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୃତକାଶୌଚ ପାଳିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ—
Pṛuthak pinḍa Distant agnate and cognate relations not connected by oblations of rice cakes with a person.
{ ଦ୍ର—ପିତୃକୁଳର ୩ ପୁରୁଷ ଓ ମାତୃ କୁଳର ୩ ପୁରୁଷ [(ସଗୋତ୍ର) ପିତୃ, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ; (ଅସଗୋତ୍ର) ମାତାମହ; ପ୍ରମାତାମହ ଓ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହ ଓ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ] ଆସଣାର ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଉପରର ୩ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସପିଣ୍ଡ, କିନ୍ତୁ ସମାନୋଦକ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ଓ ତାଙ୍କ ଉପରର ଜ୍ଞାତିମାନେ ପୃଥକ୍ ପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଶୌଚ ପାଳିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ ।}

ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍—ସ.ଅ.—(ବହୁ ଲୋକ ବା ପଦାର୍ଥ ବା ବିଷୟ) ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରୂପେ, ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ହୋଇ; ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ—
Pṛuthak pṛuthak Separately; severally.

ପୃଥକ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ପୃଥକ୍)—୧ । ପୃଥକ—
Pṛuthaka 1. Separate.
पृथक ୨ । ପୃଥଗନ୍ନ (ଦେଖ)
अलग 2. Pṛuthaganna (See)
୩ । ପୃଥଗ୍‌ବାସ (ଦେଖ)—3. Pṛuthag-bāsa (See)

ପୃଥକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଲଗା କରିବା—
Pṛuthaka karibā To separate; to set apart.
पृथक करना अलग करना

ପୃଥକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉନ୍ନ ହେବା; ଉନ୍ନେ ହେବା—
Pṛuthaka hebā 1. To be separated.
पृथक हुआ ୨ । ଘରଖର ଠାରୁ ପୃଥଗନ୍ନ ପୃଥଗ୍‌ବାସ ହେବା—
अलग होना 2. To be separated from each other in mess and lodging.

ପୃଥକାନ୍ନ—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବ. (କଚରଆ)—ପୃଥଗନ୍ନ (ଦେଖ)
Pṛuthakānna Pṛuthaganna (See)
(ପୃଥକ ଅନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) पृथकान्न

ପୃଥକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ—ଦେ. ବିଣ.—(କଚରଆ ଭାଷା)—ଅଲଗା ଚୋଖେଇ
Pṛuthakānna bartti କରି ବାସ କରୁଥିବା—
Separate in mess.

ପୃଥକାନ୍ନବାସ—ଦେ. ବ (କଚରଆ)—ପୃଥଗନ୍ନ ବାସ (ଦେଖ)
Pṛuthakānnabāsa Pṛuthaganna bāsa (See).
पृथकान्न वास

ପୃଥକାନ୍ନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉନ୍ନେ ହେବା; ହାଣ୍ଡି ପୃଥକ୍ କରିନେବା; ଅଲଗା ଅଲଗା ଚୋଖେଇ କରିବା—
Pṛuthakānna hebā
पृथकान्न हओया To separte in mess.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୃଥକ୍‌କରଣ—ସଂ. ବ—(ପୃଥକ୍ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି + କରଣ)—
Pṛuthakīkaraṇa ମିଳିତ ବସ୍ତୁକୁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କରିବା;
(ପୃଥକ୍କରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Act of separating.

ପୃଥକ୍‌କୃତ—ସଂ. ବଣ—(ପୃଥକ୍ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି + କୃତ)—
Pṛuthakī kṛuta ବିଚ୍ଛିନ୍ନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—Separated.
(ପୃଥକ୍କୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଥଗ୍‌ଜନ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ପୃଥକ୍ + ଜନ; ସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର କ୍ ସ୍ଥାନରେ
Pṛuthag-jana ଗ୍)—୧ । ଇତର ଲୋକ—1. Vulgar
(ପୃଥକ୍ ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) person; one of the common
people· one of the mass.
୨ । ମୂର୍ଖ—2. An ignorant person.
୩ । ନୀଚ ଲୋକ—3. A low person.
୪ । ପାପୀ—4. A sinner; vicious person.
୫ । ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟକ୍ତି—5. A wicked person.
୬ । ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି—
6. A different person.
୭ । ବାହ୍ୟ ଲୋକ; ବହିରଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି—
7. An outsider.
୮ । (ବହୁବଚନ) ପୃଥକ୍ ଷ୍ତ୍ରୀଜ—
8. (plural) Uterine brothers.

ପୃଥଗ୍ ବାସ—ସ. ବଣ (ପୃଥକ୍+ବାସ)—ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଘରେ ରହୁଥିବା;
Pṛuthag-bāsa ଭିନ୍ନେ ଦୋଇଥିବା (ଏକା ପରିବାରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି)—
Separate in lodging; living in separate
(ପୃଥଗ୍ବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) houses.

ପୃଥଗ୍ ବୀଜ—ସଂ. ବ + (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଭାଲଆ (ହି. ଶ)—
Pṛuthag-bīja Marking nut; Semicarpus
(ପୃଥଗ୍ବୀଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) Anacardium.

ପୃଥଗ୍‌ଭାବ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ପୃଥକ୍ + ଭାବ)—୧ । ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—
Pṛuthag-bhāba 1. Individuality.
୨ । ବିଶେଷତ୍ୱ—2. Peculiarity.
୩ । ଭିନ୍ନ ମନୋଭାବ—3. A different thought.

ପୃଥଗନ୍ନ—ସଂ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥକ୍+ଅନ୍ନ)—ଦାଣ୍ଡି ଅଲଗା କର
Pṛuthaganna ଥିବା; ଅଲଗା ରୋଷେଇ କର ଖାଉଥିବା (ଏକ
ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ); ସେ ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ନୁହନ୍ତି—
Separated in mess; having separate
cooking.
ବ—(ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି) ନିଜନିଜର ପୃଥକ୍ ରୁଷେଇ କର
ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା—Separation in mess; separte
cooking arrangement for one anothtr.

ପୃଥଗନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ—(ପୃଥଗନ୍ନ+ବର୍ତ୍ତିନ୍; ୧ମା. ୧ବ —
Pṛuthaganna bartti ପୃଥକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)—
Pṛuthakānnabartti (See)

ପୃଥଗନ୍ନବାସ—ସଂ. ବଣ—ପୃଥଗନ୍ନ ଓ ପୃଥଗ୍‌ବାସ; ଦାଣ୍ଡି ଓ ଘର
Pṛuthagannabāsa ଅଲଗା କର ନେଇ ବାସ କରୁଥିବା (ଏକ
ପରିବାରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ)—(persons of the same
family) Who are separate in mess and
lodging from one another.

ପୃଥଗାତ୍ମତା—ସଂ. ବ—(ପୃଥକ୍+ଆତ୍ମନ୍=ସ୍ୱଭାବ+ତା) —
Pṛuthagātmatā ୧ । ଆପଣାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧେ
(ପୃଥଗାତ୍ମତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିବେକ—1. Consciousness of
one's individuality.
୨ । ବିରକ୍ତି; ବିରାଗ—2 Aversion.
୩ । ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—3. Individuality.
୪ । ଇତରବିଶେଷ ବିବେଚନା ବା ବୋଧ—
4. Discrimination; judgment.

ପୃଥଗାତ୍ମା—ସ. ବ. (ପୃଥଗାତ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ; ପୃଥକ୍ + ଆତ୍ମନ୍) — ପରମାତ୍ମାଠାରୁ
Pṛuthagātmā ପୃଥକ୍‌କୃତ ଆତ୍ମା—The spirit of an
individual as detached or distinct from
the Universal Soul.
ବଣ.—୧ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having an individuality.
୨ । ଭିନ୍ନସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ—2. Of a different nature.

ପୃଥଗାତ୍ମିକା—ସ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୃଥକ୍ + ଆତ୍ମନ + ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pṛuthagātmikā ୧ । ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ; ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ବିଶେଷତ୍ୱ—
1. Individuality.
୨ । ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ—2. Separate existence;
individual or separate state of being.

ପୃଥଗ୍‌ଗୁଣ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୃଥକ୍ + ଗୁଣ)—ବିଭିନ୍ନ ଗୁଣ—
Pṛuthaggunа Separate attribute or property.
ବଣ—ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ; ବିଭିନ୍ନ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ (ବହୁ)—
Having different qualities or properties.

ପୃଥଗ୍‌ବିଧ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥକ୍ + ବିଧା = ପ୍ରକାର ଯାହାର)—
Pṛuthagbidha ୧ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର; ନାନାବିଧ—
(ପୃଥଗ୍‌ବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Multifarious; of various
[ପୃଥଗ୍‌ବିଧତା(ତ୍ୱ)—ବ] kinds; diverse; multiform.
୨ । ଭିନ୍ନପ୍ରକାରର; ଅନ୍ୟବିଧ—
2. Of a different kind.

ପୃଥବି—ସ. ବ. (ପ୍ରଥ ଧାତୁ = ବିଖ୍ୟାତ ହେବା, ବିସ୍ତୃତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ
Pṛuthabi ବାଚ୍; ପୃଥୁନାମକ ରାଜା + ଦୁହିତାର୍ଥେ. ଇ)—
ପୃଥ୍ୱୀ (ଦେଖ)—Pṛuthibī (See)

ପୃଥା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଥ ଧାତୁ = ବିଖ୍ୟାତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ
Pṛuthā ଆ)—ଯଦୁବଂଶୀୟ ବସୁଦେବଙ୍କ ଭଉଣୀ ଶୂରସେନଙ୍କ
କନ୍ୟା ଓ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ; କୁନ୍ତୀଦେବୀ; ଯୁଧିଷ୍ଠିର,
ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମାତା; କୋଇନ୍ତା—The first wife
of king Pāṇḍu and mother of the three
elder Pāṇḍaba brothers.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଶୂରସେନ ଆପଣାର ଅନପତ୍ୟ ପିତୃସୀଯୁଅ ଭାଇ କୁନ୍ତିଭୋଜଙ୍କ ନକଟ ସତ୍ୟ କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନକୁ ସେ ତାଙ୍କୁ ପାଳବାକୁ ଦେବେ । ସେହି ସତ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଶୂରସେନ ଆପଣା କନ୍ୟା ପୃଥାକୁ କୁନ୍ତିଭୋଜଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ଓ ଉକ୍ତ କନ୍ୟା ବାଲ୍ୟକାଲରୁ କୁନ୍ତିଭୋଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଳିତା ହୋଇ କୁନ୍ତୀ ନାମ ପାଇଥିଲେ ।]

ପୃଥାଜ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । କୁନ୍ତୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ—
Pṛthāja 1. The first three Pāṇḍaba brothers.

ପୃଥା ନନ୍ଦନ, ପୃଥା ପୁତ୍ର, ପୃଥା ସୁତ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—କର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ କୁନ୍ତୀଙ୍କର କାନ୍ୟାନ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ।]

୨ । ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ—2. Arjuna tree.

ପୃଥା ପତି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୃଥା + ପତି)—ପାଣ୍ଡୁ ରାଜା—
Pṛthā pati King Pāṇḍu, the nominal husband of Kuntī.

[ଦ୍ର—ଏ ନାମମାତ୍ର କୁନ୍ତୀଙ୍କର ପତି ଥିଲେ । କାରଣ କୁନ୍ତୀ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ଓ ବିବାହ ପରେ ଧର୍ମଦେବତାଙ୍କ ଔରସରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ, ପବନ ଦେବତାଙ୍କ ଔରସରେ ଭୀମଙ୍କୁ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଔରସରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କରିଥିଲେ ।]

ପୃଥିବୀ—ସ. ବ. (ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ = ବିସ୍ତାର ହେବା, ବିସ୍ତୃତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇବ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ; ଅମ୍ବା ପୃଥୁ = ରାଜାବିଶେଷ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଈ)—୧ । ଭୂମଣ୍ଡଳ; ମହ୍ନୀ; ଅବନୀ; ଧରା—
Pṛthibī 1. The globe; the world.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ପୃଥିବୀ ପୃଥୁ ନାମକ ରାଜାଙ୍କ ଧର୍ମକନ୍ୟା ଅଟନ୍ତି । ବେଣ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୃଥୁ ପ୍ରଜାପାଳନାର୍ଥେ ପୃଥିବୀକୁ ଗାଈ କରି ଏହାଠାରୁ ଶସ୍ୟାଦି ଦୋହନ କଲେ ଓ ଏହାକୁ ଆପଣାର କନ୍ୟା ବୋଲି କଳ୍ପନା କଲେ ।

ଏ ମୋର ଦୁହିତା ହୋଇବ
ଏଣେ ବଞ୍ଚିଲେ ସର୍ବ ଜୀବ ।
ଜୀବର ଜୀବଦାତା ଯେଣୁ
ଏହାର ପୃଥ୍ୱୀ ନାମ ତେଣୁ । ଜଗନ୍ନାଥ-ଭାଗବତ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ପୃଥିବୀ ଚତୁରଙ୍ଗାକୃତି ଏବଂ ଏହାର ମଧ୍ୟଦେଇ ଶୋଣ ନର୍ମଦା । ନର୍ମଦା ନଦୀ ଭାରତର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳକୁ ବାହାର ଭାରତକୁ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ଓ ଦକ୍ଷିଣାପଥରୂପେ ଦୁଇଭାଗ କରିଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଅନୁମାନ କରିଯାଏ ଯେ ପୌରାଣିକ ଭୂଗୋଳରେ ଏକା ଭାରତବର୍ଷକୁ ପୃଥିବୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଥିଲା । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ପୃଥିବୀରେ ୨୫ ସମୁଦ୍ର ଓ ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ୨ ଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ଥିଲା । ଉହିଁମଧ୍ୟରୁ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଏକାଂଶରେ ଭାରତ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)

ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ ସ.ନାମ ଅଚଳା, ଅଦ୍ଦଙ୍ଗ, ଅନନ୍ତା, ଅବନୀ, ଆଦ୍ୟା, ଇଡ଼ା, ଇରା, ଇଳା, ଉର୍ବରା, ଉର୍ବୀ, କ୍ଷୁ, କ୍ଷମା, କ୍ଷୀମା, କ୍ଷିତି, କ୍ଷୋଣୀ, ଗୋ, ଗୋତ୍ରା, ଜଗତ୍, ଜଗତୀ, ଜ୍ୟା, ଧରଣୀ, ଧରତ୍ରୀ, ଧରା, ଧରିତ୍ରୀ, ଧାତ୍ରୀ, ନନ୍ଦିନୀ, ପାତ୍ର, ଭୁ, ଭୂମି, ମହି, ମହ୍ନୀ, ମେଦନୀ, ରତ୍ନଗର୍ଭା, ରତ୍ନାବତୀ, ରସା, ବସୁନ୍ଧରା, ବସୁଧା, ବସୁମତୀ, ବିପୁଳା, ଶ୍ୟାମା, ଭୁବନ, ସର୍ବା, ସ୍ଥିରା, ସାଗରମେଖଳା । ଆଧୁନିକ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନଙ୍କ ଗଣନାକ୍ରମେ ସୌରଜଗତରେ ଦୂରତ୍ୱ ହିସାବରେ ପୃଥିବୀ ତୃତୀୟ ଗ୍ରହ, (ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ବୁଧ ଓ ଶୁକ୍ର ଅଛନ୍ତି) । ପୃଥିବୀର ପରିଧି ପ୍ରାୟ ୨୫୦୦୦ ମାଇଲ ଓ ବ୍ୟାସ ପ୍ରାୟ ୮୦୦୦ ମାଇଲ ଅଟେ । ପୃଥିବୀର ଆକାର ନାରଙ୍গ ପରି ଗୋଲ ଓ ଏଥିର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଅଂଶ ଚେପଟା । ପୃଥିବୀ ଏକ ଅଦୋଗୁଡ଼ରେ ଥରେ ଆପଣା ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଘୂରେ ଓ ୨୩୫୬ ଦିନ ୨ ଘଣ୍ଟା ୫ ମିନିଟରେ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବୁଲି ଆସେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ପୃଥିବୀ ୯୩ ଲକ୍ଷ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅଛି । ଜଳର ଗୁରୁତ୍ୱ ତୁଳନାରେ ପୃଥିବୀର ଗୁରୁତ୍ୱ ୫.୬ ଅଟେ । ପୃଥିବୀର ଜଳଭାଗ ସ୍ଥଳଭାଗର ପ୍ରାୟ ତିନଗୁଣ ।

ଆଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ନବାରବା ମଣ୍ଡଳରୁ ଖଣ୍ଡେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଂଶ ଛିଡ଼ିକ ଯାଇ ତାହା କ୍ରମଶଃ ଥଣ୍ଡା ହୋଇ ବାଷ୍ପୀୟ ରୂପରୁ ତରଳ ରୂପ ଓ ତରଳ ରୂପରୁ ଘନ ରୂପ ଧାରଣ କରି ପୃଥିବୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ପୃଥିବୀର ଉପର ଅଂଶ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଅଛି, କିନ୍ତୁ ଏଥିର ଗର୍ଭରେ ଗରମ ତରଳ ବସ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ପ୍ରଳୟ ଜଳରେ ଜନ୍ମିଥିବା ଦୁଇଟି ରାକ୍ଷସ ମଧୁ କୈଟଭଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁ ବଧ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ମେଦରୁ ପୃଥିବୀ ଜାତ ହୋଇଅଛି । ଉପନିଷଦରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରଥମେ ଆକାଶ, ଆକାଶରୁ ବାୟୁ, ବାୟୁରୁ ଅଗ୍ନି, ଅଗ୍ନିରୁ ଜଳ ଓ ଜଳରୁ ପୃଥିବୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି—ହ. ଶ ।]

୨ । ଭୂମି—2. Earth; soil.

ପୃଥିବୀ ତଳ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୃଥିବୀ + ତଳ)—ଧରାତଳ; ପୃଥିବୀର ଉପରିଭାଗ—The surface of the earth.
Pṛthibī tala
(ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଥିବୀ ତୀର୍ଥ—ସ. ବ—ମଦ୍ରାଦେଶରେ ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Pṛthibī tirtha Name of a sacred place of Hindu pilgrimage

ପୃଥିବୀ ତୀର୍ଥେ ଗାଈ ସମ୍ବେ, ଡେଗା ଦନ
ପଚ ଚୁଡ଼ା କରିବା ମାତ୍ରକେ ଗମନ – କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର. ମଦ୍ରାଦ୍ଭବ. ୧୯ ।

ପୃଥିବୀ ପତି—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୃଥିବୀ + ପତି)—୧ । ଭୂପତି; ନୃପତି; ରାଜା—1. A king.
ପୃଥିବୀ ଈଶ, ପୃଥିବୀ ପାଳ, ପୃଥିବୀ ଭର୍ତ୍ତା; ପୃଥିବୀଶ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ସମ୍ରାଟ୍—
2. Sovereign; emperor.

ପୃଥିବୀ ମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ—୧ । ମହ୍ନୀତଳ; ଭୂମଣ୍ଡଳ; ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ—
Pṛthibī maṇḍala 1. The whole world.
୨ । ଭୂଗୋଳକ—2. The terrestrial globe.

ପୃଥିବୀ ରୁହ—ସ. ବ—(ପୃଥିବୀ + ରୁହ୍ ଧାତୁ = ଜନ୍ମିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମହ୍ନୀରୁହ; ଗଛ—1. Tree; plant.
Pṛthibī ruha
୨ । ଉଦ୍ଭିଦ ଜଗତ୍—2. The vegetable world.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୃଥୀ—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ପୃଥ୍ୱୀ; ପୃଥ୍ୱୀ)—ପୃଥ୍ୱୀ—The world.

Pṛuthī ସେତେବେ ପୃଥୀରେ ଦୁଃଖ ହୋଇ
ଦେବତା ଦାନବେ ଜଜ୍ଞ – ଭାରତ ସଭାବନ୍ଦ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ପୃଥୁ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ=ଖ୍ୟାତ ହେବା+ଉ)—

Pṛuthu ୧ । ତ୍ରେତା ଯୁଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ପଞ୍ଚମ ନୃପତି—

1. Name of an ancient king of the Tretā age.

ତା ବେନ୍ଦୁ ପୃଥୁ ନାମ ହର
ଜନ୍ମରେ ଭଲରୁ ଥର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

[ଟି—ପୃଥ୍ୱୀର ସମସ୍ତ ସାରକୁ ଦୋହନ କରିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଯଶଃ ପୃଥ୍ୱୀରେ ବିଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏ ପୃଥ୍ୱୀର ପ୍ରଥମ ରାଜା ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବାରୁ ପୃଥ୍ୱୀ ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟାରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ବିଷୟ ଜଳନୃତ୍ତାନ୍ତ ଭାଗବତ ୪ର୍ଥ ସ୍କନ୍ଧ ୧୫ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ବେଣ ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲେ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶାପରେ ନଷ୍ଟ ହେଲେ । ବେଣଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀ ଅରାଜକ ହେବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବେଣଙ୍କ ମୃତପିଣ୍ଡର ଉରୁଦେଶକୁ ମନ୍ଥନ କରିବାରୁ ଏକ ଉତ୍କଟର ପୁରୁଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା; ଏହାର ବଂଶ ନଷାଦ ହେଲେ । ପୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବେଣଙ୍କ ଶରର ବାହୁଯୁଗ୍ମ ମନ୍ଥନ କରିବାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଦୁଇଟି ଜାତ ହେଲେ । ପୁରୁଷ ପୃଥୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଅର୍ଚ୍ଚି । ପ୍ରଜାମାନେ ପୃଥୁଙ୍କୁ ରାଜା ଓ ଅର୍ଚ୍ଚିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ରାଣୀ କଲେ । ପୃଥ୍ୱୀ ଶସ୍ୟହୀନ ହୋଇଥିବାରୁ ପୃଥୁ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଗାଭୀରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ତାକୁ ଦୁହିଁବାରୁ ପୃଥ୍ୱୀଠାରୁ ଶସ୍ୟାଦି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା ।]

୨ । ଅଗ୍ନି—2. The Fire-God.

୩ । କୃଷ୍ଣଜୀରକ; କଳାଜୀରା—3. A pungent seed; Nigella Indica; black cumin seed.

୪ । ଅହିଫେନ; ଅଫିମ—4. Opium.

୫ । ଭୂକପର୍ଣ୍ଣୀ; ହଙ୍ଗପତ୍ରୀ; ବାଳୁଁଶପତ୍ରିଆ ଘାସ—

5. A kind of grass; Balanites Roxburghii.

ବିଶ—୧ । ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—1. Fat; corpulent.

(ପୃଥୁଳା; ପୃଥୁଳ୍ୱ—ବ) ୨ । ବହୁଦୂର ବିସ୍ତୃତ; ବିଶାଳ—

2. Wide; spacious; expansive; extensive.

୩ । ମହତ୍; ବଡ଼—3. Great; large.

ଜନ୍ମିବେ ରେହାନ କଲେ ଏହ ବଂଶପୁରେ
ଯାରେହୁଁ ପୁରୁଷ ପ୍ରାଏ ପୃଥୁ ପୃଥୁଯଶା – ବଳାଳାଥ ମହା ଭାରତ ।

୪ । ନିପୁଣ, ଚତୁର—4. Smart; clever.

୫ । ପ୍ରଚୁର—5. Abundant.

୬ । ଅସଙ୍ଖ୍ୟ (ହି. ଶ)—6. Countless

୭ । ପ୍ରବୀଣ (ହି. ଶ)—7. Experienced.

ପୃଥୁକ—ସ. ବ—(ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ=ଖ୍ୟାତ ହେବା+ଉକ କମ୍ବା ପୃଥୁ= ମୋଟା+କ)—୧ । ପ୍ରାଣିଶିଶୁ; ଶାବକ; ଛୁଆ—

1. The young of an animal; infant; child.

୨ । ଚପିଟକ; ଚୂଡ଼ା—2. Flattened rice used as food without cooking.

ପୃଥୁକ ଦେଲେ ଭଗାପ୍ରଭୁ
ବନ୍ଧୁ ଦାରୁକା ଅଟନ୍ତେ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗ୍ରା. ଅ. ବଶ ଓ କି. ବଶ. (ପୃଥକ୍‌ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୃଥକ୍ (ଦେଖ)—Pṛuthak (See)

ପୃଥୁକା—ସଂ. ବ—ଭୂକପର୍ଣ୍ଣୀ; ହଙ୍ଗପତ୍ରୀ; ବାଳୁଁଶପତ୍ରିଆ ଘାସ—

Pṛuthukā A kind of grass; Balanites Roxburghii.

(ପୃଥୁଳା, ପୃଥ୍ୱିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଥୁଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ପୃଥୁ+ଗ୍ରୀବା)—

Pṛuthugrība ମୋଟା ବେକ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

(ପୃଥୁଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a stout or fat neck.

ପୃଥୁଚ୍ଛଦ—ସ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ଛଦ; ସଜ୍ଞ ଯୋଗୁଁ ଛ ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛ)

Pṛuthuchchhada ୧ । ମୋଟା ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—

1. Having thick leaves

୨ । ବଡ଼ ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ – 2. Having large leaves.

ସ. ବ.—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଘାସ –1. A kind of grass.

୨ । ହସ୍ତିକନ୍ଦ (ହି. ଶ·)—2. A kind of bulbous root.

ପୃଥୁ ତଣ୍ଡୁଳ—ସ.ବ.— ଚୂଡ଼ା ବା ମୁଢ଼ି—Flattened or fried rice.

Pṛuthu taṇḍula ବନ୍ଦ ଦରଣୀ ରକ୍ଷା ହର,
ପୃଥୁ ତଣ୍ଡୁଳ ମୂଳି ଗ୍ରର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପୃଥୁ ନିତମ୍ବ—ସ. ବଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ନିତମ୍ବ)—ବଡ଼ ବଡ଼

Pṛuthu nitamba ଥିବା ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ଓଲଆ ଗାଣ୍ଡିଆ—

(ପୃଥୁନିତମ୍ବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Having fat or large buttocks.

(ପୃଥୁ ନିତମ୍ବା; ପୃଥୁ ନିତମ୍ବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୃଥୁ ପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ପତ୍ର)—(ବୈଦ୍ୟକ)—

Pṛuthu patra ୧ । ନାଲି ରସୁଣ—

1. A kind of red garlic

୨ । ହସ୍ତିକନ୍ଦ (ହି. ଶ)—2. A kind of bulbous root.

ପୃଥୁ ପଲାଶିକା—ସଂ ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ) ପାଳୁଅ ଗଛ—

Pṛuthu palāśikā The Zeodary; the Curcuma; ସଟୀ କଚୁର Indian arrowroot.

ପୃଥୁ ପାଣି—ସଂ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ପାଣି)—ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ

Pṛuthu pāṇi (ହି.ଶ.)—Having long hands extending to the knees.

ପୃଥୁ ବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ବକ୍ତ୍ର)—ବଡ଼ ମୁହାଁ;

Pṛuthu baktra ଯାହାର ମୁହଁ ବଡ଼—Big-faced.

(ପୃଥୁବକ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୃଥୁ ରୋମା—ସଂ. ବଶ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ରୋମନ୍; ୧ମା. ୧ବ. —

Pṛuthu romā ୧ । ଘନ ଲୋମଯୁକ୍ତ—

(ପୃଥୁଲୋମା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Having thick fur.

୨ । ଝାଉଁଘା ବାଳୁଆ—2 Wiry-haired.

୩ । ବଡ଼ ବଡ଼ କାଢ଼ବିଶିଷ୍ଟ –3. Having large scales.

[ଟି—କାଢ଼ ମାଛମାନଙ୍କର ଲୋମ ଅଟେ ।]

୪ । ପାର୍ଶ୍ୱ କେଶଯୁକ୍ତ—4. Having long hair.

ସ. ବ.—୧ । ମତ୍ସ୍ୟ; ମାଛ—1. Fish.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମୀନ ରାଶି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. The astronomical sign, Pisces.

ପୃଥୁଲ—ସଂ. ବଣ. (ପୃଥୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଲ)—୧ । ସ୍ଥୂଳ, ମୋଟା—1. Fat.
Pṛthula ୨ । ବଡାଲ—2. Extensive; large; broad.
(ପୃଥୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ପୃଥୁଲତା(ତ୍ୱା)—ବ]

ପୃଥୁଲାକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି. ପୃଥୁଲ+ଅକ୍ଷି)—
Pṛthulākṣha ବଡାଲନେତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ —
(ପୃଥୁଲୋଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Having big eyes; big-eyed.

ପୃଥୁଲାକ୍ଷୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ବ—ପୂରୁବଂଶୀୟ ନୃପତିବିଶେଷ—
ପୃଥୁଲୋଚନା } Name of a king of the Pūru dynasty.

ପୃଥୁ ଶେଖର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ଶେଖର)—ଉଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗ-
Pṛthu śekhara ଯୁକ୍ତ—Having a lofty summit.
ବ.—ପର୍ବତ—Mountain

ପୃଥୁଶ୍ରବାଃ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ପୃଥୁ+ଶ୍ରବସ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ବଡ଼ ବଡ଼
Pṛthu śrabāḥ କାନଯୁକ୍ତ; ଗାର୍ଦ୍ଦଭୀ—Big-eared.
ସଂ. ବ.—୧ । ସ୍କନ୍ଦଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
1. Name of an attendant of Skanda.
୨ । ଶଶବିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
2. Name of a son of king Śaśabindu.

ପୃଥୁ ସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ସ୍କନ୍ଧ)—ସ୍ଥୂଳସ୍କନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—
Pṛthu skandha Having broad shoulders
ବ.—ଶୂକର—Swine; hog.

ପୃଥୂଦକ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ତଟସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Pṛthūdaka ପ୍ରାଚୀନ ତୀର୍ଥ (ଆଧୁନିକ ନାମ ପୋଦୋଆ)—
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ରାଜା ପୃଥୁ ଆପଣାର ପିତା ବେଣଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି-କ୍ରିୟା କରିଥିଲେ ଓ ୧୨ ଦିନ କାଳ ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କୁ ଜଳ ପିଆଇ ଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରବାଦମାନଙ୍କରେ ଲେଖାଅଛି—ହି. ଶ ।]

ପୃଥୂଦର—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଥୁ+ଉଦର)—
Pṛthūdara ୧ । ସ୍ଥୂଳୋଦର—1. Big-bellied.
(ପୃଥୂଦରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଥଲୁଲ ପେଟିଆ—2. Pot-bellied
ସଂ. ବ—ମେଣ୍ଢା; ମେଷ (ହି. ଶ)—Sheep.

ପୃଥ୍ୱୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୃଥୁ=ରାଜା+କନ୍ୟାର୍ଥେ ଈ)—
Pṛthwī ୧ । ପୃଥିବୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
1. Pṛthibī etc (See)
୨ । କଲାଜୀରା—2. Black cumin seed.
୩ । ହଳଦୀ ପରି; ବାଉଁଶ ପତ୍ରିଆ ଘାସ—
3. A kind of grass.
୪ । ୧୭ ଅକ୍ଷରିଆ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
4. A metre of 17 letters.
୫ । ସୁନକନ୍ଦା; ପୁରୁଣା ଶାଗ—5. The hog weed.
୬ । ମାଟି; ମୃତ୍ତିକା—6. The soil.
୭ । ବଡ଼ ଅଲେଇଚ (ହି. ଶ) —7. Cardamom.

ପୃଥ୍ୱୀକା—ସ. ବ. (ପୃଥ୍ୱୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ବଡ଼
Pṛthwikā ଅଲେଇଚ—1. Cardamom
୨ । କଲାଜୀରା—2. Black cumin seed.
୩ । ହଳଦୀ ପରି ଘାସ—3. A kind of grass.

ପୃଥ୍ୱୀ ଚକ୍ରବାଳ—ସ. ବ—ଦଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ସମସ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡ—
Pṛthwī chakrabāla The earth encircled on all sides by the horizon.
ପୃଥ୍ୱୀ ଚକ୍ରବାଳ ପର୍ବତ ବାରୁଣେଶ ସ୍ପର୍ଶରୁରେ ଏ ରସ ଗୋ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ବୈଶାଖ ରଜ୍ଜୁ ପ. ଗୀତ ।

ପୃଥ୍ୱୀଧର—ସ. ବ. (ପୃଥ୍ୱୀ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପର୍ବତ—
Pṛthwīdhara Mountain.

ପୃଥ୍ୱୀ ପତି—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ପୃଥ୍ୱୀ+ପତି)—ରାଜା—
Pṛthwī pati King.
(ପୃଥ୍ୱୀନାଥ, ପୃଥ୍ୱୀପାଳ, ପୃଥ୍ୱୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଥ୍ୱୀ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—
Pṛthwī putra The planet Mars.

ପୃଥ୍ୱୀରାଜ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୃଥ୍ୱୀ+ରାଜନ୍) —ନରପତି—
Pṛthwīrāja King.
ଦେ. ବ (ନାମ)—ଭାରତର ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା—
The last independent king of North India.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବିବାଦ ହେବାରୁ ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକ୍ରମେ ଯବନମାନେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ କଲେ ।]

ପୃଦାକୁ—ସଂ. ବ—୧ । ସର୍ପ (ହି. ଶ)—1. Serpent.
Pṛdāku ୨ । ବିଛା (ହି. ଶ)—2. Scorpion.
୩ । ଚିତାବାଘ (ହି. ଶ) —3. Leopard.
୪ । ହାତୀ (ହି. ଶ)—4. Elephant.
୫ । ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—5. Tree.

ପୃଶ୍ନି—ସଂ. ବଣ. (ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ=ସ୍ପର୍ଶ କରିବା+କର୍ମ ନ; ଯାହାକୁ
Pṛśni ଅନାୟାସରେ ସ୍ପର୍ଶ କରାଯାଇ ପାରେ)—
୨ । ଖର୍ବଶରୀର; ବାମନ ଅପେକ୍ଷା ହ୍ରସ୍ୱ ଲମ୍ବକାୟ—
1. Dwarfish; of short stature.
୨ । ଦୁର୍ବଳ—2. Weak; feeble.
୩ । ସୂକ୍ଷ୍ମ; ପତଳା—3. Thin; delicate.
୪ । ଧଳା; ଶ୍ୱେତ (ହି. ଶ)—4. White.
୫ । ଚିତ୍ରିତ; କବ୍ରୁର (ହି. ଶ)—
5. Multicoloured; variegated.
୬ । ସାଧାରଣ (ହି. ଶ)—6. Ordinary.
ବ—୧ । କିରଣ—1. Ray of light.
୨ । ଦଳ; ବୋରଣ୍ଟାଜି—
2. An aquatic weed which spreads over water; Pistia Stratiotes.
୩ । ପୃଥ୍ୱୀ—3, The earth.
୪ । ସୁତଘା ରାଜାଙ୍କ ମହିଷୀ (ଯେ ପର ଜନ୍ମରେ ବସୁଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେବକୀ ହୋଇଥିଲେ)—4. The queen of king

Digitized by srujanika@gmail.com

Sutapā who in a succeeding birth became Debakī, the mother of Śrīkṛushṇa.

୫ । ଛଡ଼କା ଗାଇ (ହ୍ର. ଶ.)—
5. A cow of variegated colour.
୬ । ଅମୃତ (ହ୍ର. ଶ.)—6. Nectar.
୭ । ବେଦ (ହ୍ର. ଶ.)—7. The Bedas.
୮ । ପ୍ରାଚୀନ ଋଷିବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ.)—
8, Name of a sage.
୯ । (ବୈଦିକ) ଜଳ—9. Water.
୧୦ । ଘୃତ—10. Ghee.
୧୧ । ଅନ୍ନ—11, Food.

ପୃଶ୍ନି ଗର୍ଭ—(ବୈଦିକ) ଷ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଶ୍ନି=ଜଳ, ଘୃତ, ଅନ୍ନ
Pṛuśni garbha ଅଛୁ ଗର୍ଭରେ ଯାହାର)—
ଭଗବାନ; ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ପୃଶ୍ନି ବେ ଅର୍ଥ ଜଳ ଘିଅ ଅନ୍ନ
ବେଦେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ହେ ଜାଣ ଅଉନୁକ୍ର।
ଏମାନେ ତ ମୋହର ଗର୍ଭରେ ଅଛନ୍ତ
ତେଣୁ ପୃଶ୍ନି ଗର୍ଭ ବୋଲ ମୋତେ ବହନ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ—ଷ. ବ. (ପୃଶ୍ନି=ବୋରଝାଞ୍ଜିଦଳ+ପର୍ଣ୍ଣ=ପତ୍ର+ଇନ୍)—
Pṛuśni parṇṇī କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ବୃକ୍ଷ—Hemionites Cordifolia; Uraria Lagopoides; Herpestis Monniera (Kirtikar).

ଅନ୍ୟ ଷ. ନାମ—ପୃଥକ୍‌ପର୍ଣ୍ଣୀ, ଚତୁଷ୍ପର୍ଣ୍ଣୀ, ମେଖଳା, ଅର୍ଦ୍ଧବହ୍ନିକା, କ୍ରୋଷ୍ଟୁବଲ୍ଲୀ; ଦିଦ୍ରପୁଚ୍ଛୀ, ଧମନୀ, କଳଶୀ, ଧାବନୀ, ଗୁହା, ଦିଦ୍ରାଙ୍ଗୁଳି, ଚକ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ, ପିଷ୍ଟପର୍ଣ୍ଣୀ, ଭନ୍ଦୀ, ଲାଙ୍ଗୁଳି, କ୍ରୋଷ୍ଟୁକ ପୁଚ୍ଛିକା, ଚକ୍ରକୁଲ୍ୟା, ଦୃଷ୍ଟିପର୍ଣ୍ଣୀ, କଳଶୀ, କ୍ରୋଷ୍ଟୁକ ମେଖଳା, ଭନ୍ଦୀ, ଶୃଗାଲବୃନ୍ତା, ବହ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ, ଘଣ୍ଟିଲା, ବ୍ୟାଘ୍ରୀକମେଖଳା, କଙ୍କଶତ୍ରୁ, ଘାର୍ଘା, ଶୃଗାଲବୃନ୍ତା, ଶିବପର୍ଣ୍ଣୀ, କଦଳା, ଘାର୍ଘପତ୍ରା, ଅଉଗୁହା, ଚତ୍ରପର୍ଣ୍ଣିକା ସିଂହପୁଚ୍ଛୀ, କଳଶୀ, କ୍ରୋଷ୍ଟୁପୁଚ୍ଛୀ, ଶୀର୍ଣ୍ଣମାଳା, ମହାଗୁହା, ଶୃଗାଲବଲ୍ଲୀ, ଲାଙ୍ଗୁଳକା, ବହ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ, ପୃଷ୍ଣିପର୍ଣ୍ଣୀ, ଅର୍ଦ୍ଧପର୍ଣ୍ଣୀ ଚାକୁଳେ, ଜଳନିମ, ଶ୍ୱେତଚମ୍ପି **ପୀଠବନ, ପିଠୌନୀ, ଋଷବିରନୀ, ଉାବଡ଼ା, ଦୌଲା** ମ. ସେବଗ୍, ପୀଠବନ.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ଲଟାଜାତିଆ ଗୁଳ୍ମ । ପତ୍ର ଗୋଷ୍ଟକଆ ଓ ଛନ ଗୋଟିଆ ଥାଏ । ପତ୍ର ପ୍ରାୟ ଗୋଲ ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ମଳ । ଫୁଲ ଅନେକ ଓ ଧଳା ଓ ଆରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ । କୁଇଁରେ ୨ଟି ପତ୍ର । କୁଇଁ ମଝିରୁ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଦୁଇଟି ଯାକ ପତ୍ର ଲଗିଥାଏ । ଗଛ ଲଟେଇ କର ଯିବା ସମୟରେ ଗଣ୍ଠିମାନଙ୍କରୁ ଚେର ବାହାରେ । ଏହାର ପତ୍ର ଦଳ ବା ବୋରଝାଞ୍ଜିର ପତ୍ର ପରି । ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ଜିଦୋଷନାଶକ । ଏହାକୁ ଦେହରେ ବାନ୍ଧିଲେ ପାଳଜର ଭଲ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁରରସ ଓ ସାରକ; ଦାହ, ଜ୍ୱର, ଶ୍ୱାସ, ରକ୍ତାତ୍ତିସାର, ତୃଷ୍ଣା ଓ ବମନନିବାରକ । ଏ ଲତା ପଶ୍ଚିମ ଘାରତରେ ଓ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଜନ୍ମେ. ଜନ୍ମୁ ଓ. କୋଲାକୁଯୋନ୍ନା ବାମ୍ବିଣାଭ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।
ଗୁ. ପୃଷ୍ଟିପର୍ଣ୍ଣୀ]

ପୃଶ୍ନୀ—ଷ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୃଶ୍ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପୃଶ୍ନି; ବାରପର୍ଣ୍ଣୀ; ଦଳ; ବୋଚ-
Pṛuśnī ଝାଞ୍ଜି—An aquatic weed which spreads over water; Pistia Stratiotes.

ପୃଷ୍ (ଧାତୁ)—ଷ—୧ । ସେଚନ କରିବା—
Pṛush (root) 1. To sprinkle.
୨ । କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—2, To become tired.
୩ । ଆଘାତ କରିବା—3. To hurt; to strike.
୪ । ଦେବା—4. To give.

ପୃଷତ୍—ଷ. ବ. (ପୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଅତ୍)—୧ । ତରଳ ବା ଦ୍ରବପଦାର୍ଥର
Pṛushat ଟୋପା—1. Drop of a liquid.
୨ । ମଣ୍ଡଳାକାର ଦାଗ—2. Spot; circular mark.
୩ । ମଣ୍ଡଳାକାର ଚଡା; ଚଡାର ଟୋପା—3. A tip of painting put on the body.
୪ । ଶ୍ୱେତ ବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ହରିଣ; ବାହୁଟିଆ; ରଙ୍କୁମୃଗ—
4. White-spotted deer; the Aris; the hog deer.
ବିଣ—ସିଞ୍ଚିତ—Sprinkled.

ପୃଷତ—ଷ. ବ. ପୁଂ (ପୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଅତ)—୧ । ଜଳାଦିର ବିନ୍ଦୁ—
Pṛushata 1. Drop of liquid.
୨ । ବାହୁଟିଆ; ଶ୍ୱେତ ବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ମୃଗ; ଚିତ୍ରମୃଗ—
2. The white-spotted deer
୩ । ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
3. The son of sage Bharadwāja,
୪ । ଦ୍ରୁପଦ ରାଜାଙ୍କ ପିତା—
4. The father of king Drupada.
୫ । ସର୍ପବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A kind of snake.
୬ । ରୋହିମାଛ (ହ୍ର. ଶ)—6. Rohi fish.

ପୃଷତାମ୍ପତି—ଷ. ବ. (ପୃଷତାଂ=ହରିଣମାନଙ୍କର+ପତ୍ତି=ପ୍ରଭୁ)—
Pṛushatāmpati ମୃଗବାହନ; ଅନଳ; ବାୟୁ—
The wind God; air.

ପୃଷତାଶ୍ୱ—ଷ. ବ. (ପୃଷତ=ମୃଗମାନେ ଅଶ୍ୱ+ଅଶ୍ୱ=ବାହନ
Pṛushatāswa ଯାହାଙ୍କର) –ପୃଷତାମ୍ପତି (ଦେଖ)
(ପୃଷଦଶ୍ୱ; ପୃଷଦଂଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pṛushatāmpati (See)

ପୃଷତୀ—ଷ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୃଷତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଶ୍ୱେତବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତା ମୃଗୀ;
Pṛushatī ହରଣୀ—1. The female spotted deer.
୨ । ଅଞ୍ଜନ ଶଳାକା; ଆଖିରେ କଜଳ ଲଗାଇବା କାଠି—
2. A pencil for applying collyrium to the eyes.

ପୃଷତ୍କ—ଷ. ବ (ପୃଷ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—ବାଣ
Pṛushatka (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—Arrow.

ପୃଷଦାଜ୍ୟ—ସଂ. ବ (ପୃଷତ୍+ଆଜ୍ୟ)—ଦଧି ମିଶ୍ରିତ ଘୃତ (ହ୍ର. ଶ)—
Pṛushadājya 'Ghee mixed with curd.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୃଷନ୍ତି—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୃଷତ୍+ଅନ୍ତି)—ବନ୍ଦୁ; କଣା—
Pṛushanti Drop.

ପୃଷାକରା—ସଂ. ବ—ବଟକରା (ହି. ଶ.)—
Pṛushākarā Standard bits used for weighing.

ପୃଷାର୍ଥ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପୁରୁଷାର୍ଥ)—ଗୌରବ; ପୌରୁଷ; ବାହାଦୁରୀ; ପ୍ରଶଂସା—Credit; praise.
(ପୁଷାର୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଷୋଦର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଷତ୍+ଉଦର; ନଯାଉନସିକ୍ତ)—ଯାହାର ପେଟରେ ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ ଥାଏ—Having the belly marked with spots.
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣରେ ନଯାଉନସିକ୍ତ ପଦର ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ 'ପୃଷୋଦର' ଲେଖା ଯାଇଅଛି ।]
ସଂ. ବ—ବାୟୁ (ହି. ଶ)—Wind.

ପୃଷୋଦ୍ୟାନ—ସଂ. ବ. (ପୃଷତ=ସିଞ୍ଚିତ+ଉଦ୍ୟାନ; ନଯାଉନସିକ୍ତ; ଯହିଁରେ ଜଳ ସେଚନ କରି ଗଛ ବଢ଼ାଯାଏ)—ଛୋଟ ବଗିଚା—A small garden.

ପୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. ସୁ. (ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ=ପଚାରିବା+କର୍ମ. ତ)—ଜିଜ୍ଞାସିତ—Asked; questioned.
(ପୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. (+ଭାବ. ତ)—ଜିଜ୍ଞାସା—Questioning; interrogation.
ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ପଷ୍ଟ)—ସ୍ପଷ୍ଟ—Clear; unambiguous.
ବ. (ସଂ. ପୃଷ୍ଠର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୃଷ୍ଠ (ଦେଖ) Pṛushṭha (See).

ପୃଷ୍ଟା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପୃଷ୍ଠାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୃଷ୍ଠା (ଦେଖ) Pṛushṭhā (See)

ପୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ରଶ୍ମି; କରଣ୍ଡ—
Pṛushṭi 1. Ray of light.
୨ । ସ୍ପର୍ଶ—2. Touch.
୩ । (ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି) ପଚାରିବା; ଜିଜ୍ଞାସା (ହି. ଶ)—3. Questioning.
୪ । ପଛ ଅଂଶ (ହି. ଶ)—4. Back part.
ଦେ. ବ (ସଂ. ପୃଷ୍ଟି)—ଘାଟର ଓ ବଣିଆ ଆଦିଙ୍କ ବଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟ—Family-title of certain goldsmiths, cloth-dealers and some other Śūdras.

ପୃଷ୍ଟି ପର୍ଣ୍ଣୀ—ଗ୍ରା. ବ—ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Pṛushṭi parṇṇī Pṛuśniparṇṇī (See)
[ପୃଷ୍ଟି ପର୍ଣ୍ଣୀ, ପୃଷ୍ଟି ପର୍ଣ୍ଣୀ, ପୃଷ୍ଣି ପର୍ଣ୍ଣୀ(ର୍ଣ୍ଣୀ), ପୃଷ୍ଟି(ଷ୍ଟି)ପର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ପୃଷ୍ ଧାତୁ=ଢାଙ୍କି ଦେବା+ଅ)—
Pṛushṭha ୧ । ପିଠି—1. The back.
(ପୃଷ୍ଠକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପଛଆଡ଼ —2. Back side.
୩ । ବସ୍ତୁର ଉପର ପାଖ—
3. Upper side.
୪ । ବାହାର ପାଖ —
4. Outside; outer surface.
୫ । ପବ୍ଦତ ଆଦିର ସ୍ଥାନ—5 Ridge.
୬ । ଶେଷ; ଶେଷ ଭାଗ—6. The rear.
୭ । ଏକ ପାଖ; ତଳ—7 Surface.
୮ । ପତ୍ରର ପିଠି ପାଖ; ପତ୍ରର ଯେଉଁ ପାଖ ଭୂମି ଅଡ଼ୁଆ ଥାଏ—
8. The back of a leaf.
୯ । ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ—
9. A part of a temple.
[ଦ୍ର—ଦେଉଳ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]
୧୦ । ପୁସ୍ତକର ପତ୍ରର ଏକ ପାଖ—
10. Page of a book.
୧୧ । ପୁସ୍ତକର ପତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. A leaf of a book,

ପୃଷ୍ଠ ଗୋପ—ସ. ବ. (ପୃଷ୍ଠ=ପଛ ପାଖ+ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ଜଗିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୃଷ୍ଠ ରକ୍ଷୀ (ଦେଖ)
Pṛushṭha gopa Pṛushṭha rakshī (See)
(ପୃଷ୍ଠ ଗୋପ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଷ୍ଠ ଗ୍ରନ୍ଥି—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ତତ୍; ପୃଷ୍ଠ+ଗ୍ରନ୍ଥି)—ପିଠିର କୁଜ; ଚଳ—
Pṛushṭha granthi Hump on the back.

ପୃଷ୍ଠ ଚକ୍ଷୁଃ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଷ୍ଠ+ଚକ୍ଷୁସ୍; ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ଚକ୍ଷୁ ଯାହାର)—
Pṛushṭha chakshuḥ
୧ । କର୍କଟ; କଙ୍କଡ଼ା—1. A crab.
୨ । ଭଲ୍ଲୁକ; ଭାଲୁ—2. Bear.

ପୃଷ୍ଠ ଚର—ସ. ବ. (ପୃଷ୍ଠ=ପଛ ଆଡ଼େ+ଚର ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ.)—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗରେ ସ୍ଥିତ—
Pṛushṭha chara 1 Situated on the back; being in the rear.
୨ । ପଶ୍ଚାତ୍ ଅନୁସରଣକାରୀ; ଅନୁଗାମୀ—
2 Following; going after.

ପୃଷ୍ଠଜ—ସ. ବଣ (ପୃଷ୍ଠ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pṛushṭhaja ୧ । ପିଠିରେ ଜନ୍ମିବା—1. Appearing on the back.
୨ । ପରେ ଜନ୍ମିବା—2. Born after.

ପୃଷ୍ଠତଃ—ସ. ଅ. (ପୃଷ୍ଠ+ଷଷ୍ଠୀ ଓ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିରେ ତସ୍)—
Pṛushṭhataḥ ୧ । ପଛ ଆଡ଼େ; ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗରେ—
(ଅଗ୍ରତଃ—ବିପରୀତ) 1. Behind the back; behind; on the back of.
୨ । ପଛ ଆଡ଼ରୁ—2. From behind.
୩ । ପିଠି ଆଡ଼ରେ—3. On the back side.

ପୃଷ୍ଠ ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ପୃଷ୍ଠରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦଣ୍ଡ)—
Pṛushṭha daṇḍa ୧ । ମେରୁ ହାଡ଼—1. The spine; backbone.
୨ । ବେଏଁଗିର୍—2. Spinal cord.

ପୃଷ୍ଠ ଦୃଷ୍ଟି—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଷ୍ଠ+ଦୃଷ୍ଟି)—ଭଲ୍ଲୁକ; ଭାଲୁ—
Pṛushṭha dṛushṭi The bear.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ୍ୟ—ଯେ ପଛ ଆଡ଼କୁ ଗାହିଁ ପାରେ—
Capable of looking behind.

ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ—ସ. ବ—୧ । ପିଠି—
Pṛushṭha desa 1. The back.
୨ । ଉପର ଅଂଶ—2. The upper part.
୩ । ତଳ—3. The surface.

ପୃଷ୍ଠପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ—ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Pṛushṭhaparṇṇī Pṛuśniparṇṇī (See)

ପୃଷ୍ଠ ପୋଷକ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ସହାୟକ—
Pṛushṭha poshaka Patronizing; supporting.
(ପୃଷ୍ଠ ପୋଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ସହାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Patron; supporter.

ପୃଷ୍ଠ ପୋଷଣ—ସ. ବ—୧ । ପଛଆଡ଼େ ଥାଇ ସହାୟ କରିବା—
Pṛushṭha poshaṇa 1. Supporting from behind.
୨ । ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ସାହାଯ୍ୟ—2. Patronage; support.

ପୃଷ୍ଠ ପୋଷିତ—ସ. ବ୍ୟ—ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପଛଆଡ଼ୁ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ; ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ—Supported from behind; patronized.
Pṛushṭha poshita
(ପୃଷ୍ଠ ପୋଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୃଷ୍ଠ ପ୍ରଦର୍ଶନ—ସଂ. ବ. (ପଳାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପିଠି ଦେଖା ଯିବାରୁ)—
Pṛushṭha pradarśana ୧ । ପଳାଇବା—1. Fleeing away; backsliding.
ପୃଷ୍ଠ ଦାନ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୃଷ୍ଠ ଭଙ୍ଗ }
୨ । ରଣରେ ଭଙ୍ଗ ଦେବା; ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରୁ ପଳାୟନ; ରଣଭଙ୍ଗ—2 Fleeing away from the battle field; precipitate flight.

ପୃଷ୍ଠ ଫଳ—ଦେ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୃଷ୍ଠ + ଫଳ)—
Pṛushṭha phala ଖେଳୁର ବର୍ଗ ଫଳ—The square measure or area of the surface.

ପୃଷ୍ଠ ବଂଶ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ ଲୋ; ପୃଷ୍ଠ + ବଂଶ)—
Pṛushṭha baṁśa ମେରୁଦଣ୍ଡ; ପିଠି ହାଡ଼; ବେଏଁଶିର ହାଡ଼—
Spine; backbone.

ପୃଷ୍ଠ ବାସ୍ତୁ—ସଂ. ବ—ଏକ ଘର ଉପରେ ତଆର ହେବା ଘର (ହ.ଶ)—
Pṛushṭha bāstu A house built on the roof of another house.

ପୃଷ୍ଠ ବାହ—ସଂ. ବ. (ପୃଷ୍ଠ + ବହ୍ ଧାତୁ + ଅ; ଯେ ପିଠିରେ ବୋଝ ବହେ)—୧ । ଖାଡ଼ ବଳଦ; ଥୋଡ଼ ବଳଦ—
ପୃଷ୍ଠ ବାହ୍(ଡ଼) } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୃଷ୍ଠ ବାହ୍ୟ }
1. A pack bullock; an ox of burden
୨ । ଯେଉଁ ପଶୁର ପିଠିରେ ବୋଝ ବୁହାଯାଏ—
2. An animal carrying loads on the back.

ପୃଷ୍ଠ ବ୍ରଣ—ସଂ. ବ—ଗଠା; ପିଠିରେ ହେବା ମାରାତ୍ମକ ବଥ—
Pṛushṭha braṇa Carbuncle.

ପୃଷ୍ଠଭାଗ—ସ. ବ.—୧ । ପିଠି (ହ. ଶ)—
Pṛushṭha bhāga 1. Back.
୨ । ପଛ ଆଡ଼—2. Back side; rear.

ପୃଷ୍ଠ ମର୍ମ୍ମ—ସ. ବ.—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ପିଠିରେ ମେରୁଦଣ୍ଡର ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା ୧୪ ଟି ମର୍ମସ୍ଥାନ—
Pṛushṭha marma Fourteen vulnerable points on the back on both sides of the human spine.
[ଦ୍ର—ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ମର୍ମ ସ୍ଥାନରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମରି ଯାଇ ପାରେ ଜମା ଅଙ୍ଗାବନ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ ପାରେ । (ହ. ଶ.)]

ପୃଷ୍ଠ ମାଂସାଦ—ସ. ବ. — (ପୃଷ୍ଠ + ମାଂସ + ଅଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pṛushṭha māṁsāda ପଶ୍ଚାତ୍ କୁତ୍ସାକାରୀ; ଚୁଗୁଲଆ (ହ. ଶ.)—A backbiter.

ପୃଷ୍ଠ ମାଂସାଦନ—ସ. ବ. (ପୃଷ୍ଠ + ମାଂସ + ଅଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Pṛushṭha māṁsādana ଚୁଗୁଲ (ହ. ଶ)—Backbiting.

ପୃଷ୍ଠ ରକ୍ଷକ—ସ. ବ୍ୟ.—ପଛଆଡ଼େ ଥାଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Pṛushṭha rakshaka Helping from the rear.
ବ.—ପୃଷ୍ଠରକ୍ଷା ଭାଗରେ ରହି ରକ୍ଷା କରିବା ସୈନିକ— Rear guard.

ପୃଷ୍ଠ ରକ୍ଷା—ସ. ବ.—ପଛଆଡ଼େ ରହି ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା—
Pṛushṭha rakshā Helping an army from the rear.
ବ୍ୟ.—ପୃଷ୍ଠରକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Pṛushṭha rakshaka (See)

ପୃଷ୍ଠ ରକ୍ଷୀ—ସ. ବ. (ପୃଷ୍ଠ + ରକ୍ଷ ଧାତୁ + ଇନ୍)— ଯେଉଁ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ
Pṛushṭha rakshī ସୈନ୍ୟର ପିଠିଆଡ଼ ଜଗିଥାଆନ୍ତି—
The rear guard of an army.

ପୃଷ୍ଠରେ—ଦେ. ଅ.—ପଛଆଡ଼ରେ—
Pṛushṭhar On the back side.
ଦନୁ ପଳାଇ ଦଂହ୍ରାସୁନ୍ ବାସବଟ ପୃଷ୍ଠରେ ଶରଣ ପଶିଲେ ।
ବଳରାମ ଦତ୍ତକଉମାର୍ଗ ।

ପୃଷ୍ଠଶଯ୍ୟ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—(ପୃଷ୍ଠ=ପିଠି + ଶୀ ଧାତୁ = ଶୋଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pṛushṭhaśaya ଉତ୍ତାନଶାୟୀ; ଯେ ଚତ ହୋଇ ଶୁଏ—
(ପୃଷ୍ଠଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleeping on the back.

ପୃଷ୍ଠ ଶୃଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଷ୍ଠ + ଶୃଙ୍ଗ; ଯାହାର ଶିଙ୍ଗ ପିଠିଆଡ଼କୁ ବଙ୍କେଇଁ ଥାଏ)—ବନ୍ୟ ଛଗଳ; ବଣୁଆ ଛେଳି— Wild goat; the ibex
Pṛushṭha śṛuṅga

ପୃଷ୍ଠ ଶୃଙ୍ଗୀ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୃଷ୍ଠ + ଶୃଙ୍ଗ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pṛushṭha śṛuṅgī ୧ । ଭୀମସେନ (ହ.ଶ.)—1. Bhīmasena.
୨ । ମେଣ୍ଢା —2 A ram.
୩ । କ୍ଲୀବ; ନପୁଂସକ—3. An eunoch.
୪ । ମହିଷ—4 Buffalo.

ପୃଷ୍ଠା—ସ. ବ. (ପୃଷ୍ଠ + ଆ)—୧ । ପୁସ୍ତକାଦିର ପତ୍ର—
Pṛushṭhā 1 Page or leaf of a book.
୨ । ପୀଢ଼ା—2. A wooden seat.

ପୃଷ୍ଠା ଫିସ୍—ଦେ. ବ. (କଟରଆ) (ସ. ପୃଷ୍ଠା ଓ ଇଂ. ଫିସ୍)—ରେଜଷ୍ଟ୍ରୀ ପୃଷ୍ଠା ଫିସ ବହିରେ ନକଲ କରିବା ଦଲିଲକୁ ସରକାରୀ ରେଜଷ୍ଟ୍ରୀ ପୃଷ୍ଠା ଫିସ ବହିରେ ନକଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ରେଜଷ୍ଟ୍ରୀ ଅଫିସ୍‌ରୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

କର୍ମଚାରୀ ପକ୍ଷମାନଙ୍କଠାରୁ ଦଲିଲର ପୃଷ୍ଠାର ସଂଖ୍ୟାନୁଯାୟୀ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଫି ବା ରେସମ ନଅନ୍ତୁ--Page fee charged by the Registration officer according to the number of pages of a registered deed

(ପୃଷ୍ଠାଫି; ପୃଷ୍ଠାଫି୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଷ୍ଠାସ୍ଥି—ସଂ. ବ. (ପୃଷ୍ଠୀ ଭଲ; ପୃଷ୍ଠ + ଅସ୍ଥି)—ମେରୁ ହାଡ଼— ṛushṭ̤āstbi Spine.

ପୃଷ୍ଣି—ଦେ. ବ.—ପୃଷ୍ଟି (ଦେଖ)
Pṛushṭhi Pṛushṭi (See)
(ପୁରୁଷ୍ଟି, ପୁରୁଷ୍ଟି, ପୁଷ୍ଟି, ପୁଷ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୃଷ୍ଠୋଦୟ—ସଂ. ବ. (ଏ ରାଶିମାନଙ୍କ କଳ୍ପିତ ଆକାରମାନ ପ୍ରଥମେ ପୃଷ୍ଠ ଭାଗରୁ ଉଦୟ ହେବାରୁ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷ, ବୃଷ ,କର୍କଟ, ଧନୁ, ମକର ଓ ମୀନ ରାଶି ମାନ—
Pṛushṭhodaya (Astrology) The zodiacal signs of Aries, Taurus, Cancar, Sagitarius, Capricorn and Piscus.

ପୃଷ୍ଠୋପର—ସ. କ୍ରି. ବିଣ—ପିଠି ଉପରେ—
Pṛushṭhopari On the back.

ପୃଷ୍ଠ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ପୃଷ୍ଠ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ପୃଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pṛushṭhya Relating to the back.

ବ—୧ । ପିଠିରେ ଲଦନ ବୋହିବା ଘୋଡ଼ା—
1. A pack-horse.

୨ । ପିଠିରେ ଲଦନ ବୋହିବା ପଶୁ—
2. A pack-animal.

ପୃଷ୍ଣି—ସଂ. ବ.—୧ । ପୃଶ୍ନି (ଦେଖ)
Pṛushṇi 1. Pṛuśni (See)

୨ । (ପୃଷ ଧାତୁ + କ) ଗୋଇଠି; ପାଣ୍ଠି—2. The heel.

୩ । କିରଣ; ରଶ୍ମି—3. Ray of light.

ପୃଷ୍ଣିପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ.—ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Pṛushṇi parṇṇī Pṛuśni parṇṇī (See)

ପୃ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପାଳନ କରିବା—
Pṛiu (root) 1. To nourish.

୨ । ରକ୍ଷା କରିବା—2. To protect.

୩ । ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା—3. To fill up.

ପେ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଦରମା; ଭୃତ୍ୟର ମାସିକ ପାରିଶ୍ରମିକ—
Pe ପେ ପେ Pay; salary.

ପେ ଅର୍ଡର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ଲୋକକୁ ଟଙ୍କା ଦେବା ପାଇଁ ସରକାର ବା ବ୍ୟାବହାରିକ ଆଦେଶ—
Pe ardar ପେ ଅର୍ଡର; ପେ ଅର୍ଡର Pay order; an official or business order for payment of money to a specified person.

ପେଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯାହାକୁ ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଏ—
Pei Payee.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯା ଧାତୁ)—ପେହ୍ନ (ଦେଖ)—Pehi (See)

ପେଇଁ—ଗ୍ରା. ଅ—ପାଇଁ; ନମନ୍ତେ—
Peiñ ଜନ୍ୟେ वास्ते For; on account of.

ପେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପିଇବାର ଶିଜନ୍ତରୂପ)—ପିଆଇବା (ଦେଖ)
Peibā (ପ୍ୟାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Piāibā (See)

ପେଉଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ପେଦୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Peuṛḍi Peduṛḍi (See)

ପେଏଁକାଳ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ହାତୀର ରଡ଼ି ବା ଶବ୍ଦ—
Pe-eñkāḷa The braying of an elephant.

ପେଙ୍କେଁକାଳ, ପେଙ୍କାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପଥର ଗଡ଼ୁସିବା ପରି ଭଲେ ଗଡ଼ ଗଡ଼ଲେ ଥରୁଟିଣି ପେଙ୍କେଁକାଳ ଉଠ ।
ବୃଦ୍ଧଜଣ, ମହାଭାରତ- ବଙ୍ଗଳ ।

ପେଏଁକାଳ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଏହାକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ପେଁପେଁ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାରୁ)—୧ । ମହୁରୀ; ତୁରୀ; କାହାଳୀ—
ପେଁକାଳ, ପେଙ୍କେଁକାଳ, ପେଙ୍କାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. A pipe; a small clarion; cone-shaped musical pipe.

୨ । ପିଲାମାନେ ବଜାଇ ଖେଳିବା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
बाँसुरी; तुरही 2. A kind of trumpet or pipe used by children.

[ଦ୍ର— ସାଧାରଣତଃ ନଡ଼ିଆ ବା ତାଳଫଳର ଗୋଟିଏ ଫାଳକୁ କୁଣ୍ଡୁଳୀ କରି ଗୁଡ଼ାଇ ଏହା ତିଆରି କରାଯାଏ ।]

୩ । ଆମ୍ବର ଗଜୁରିଥିବା ଝାଟିଆ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦୁଇଫାଳିଆ କୋଇଲିର ଗୋଟିଏ ଫାଳକୁ ଭେରଣ୍ଡ କରି ଘଷି ଶିଶୁମାନେ କରିବା ମହୁରୀ (ହି. ଶ)—3. A whistle made by children by whetting one side of the kernel of a sprouting mango-stone.

ଦାଗ ନେ ! ଘୋଡ଼ା ନେ ! ମୋ ପେଏଁକାଳ ବରଳେଇ ଦେ !
ସାତଥିଲେ ବାଦ୍ଦାର ଯା ! ବେଙ୍ଗଥିଲେ ଛଣ୍ଡର ଛଣ୍ଡର ଡୁବିଥା ।
ଭିଖାରୀଚ ।

୪ । ହାତୀଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ରଡ଼ି (ଏହା ପେଁପେଁ ଶବ୍ଦ ଥିବାରୁ)—
4. The braying sound made by an elephant.

ପେଏଁକାଳିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନଗଛର ରୋଗବିଶେଷ—
Pe-eñkāḷiā 1. A kind of disease affecting paddy plants.
ପେଙ୍କାଳିଆ, ପେଙ୍କେଁକାଳିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଶାରଦଧାନ ଗଛରୁ କେଣ୍ଡା ବାହାରିବା ଦିନରୁ ଭାଦ୍ରବମାସରେ ଖରି ଖରି ହୋଇ ଘଡ଼ଘଡ଼ ମାଇଲେ ଧାନଗଛର ଗର୍ଭରୁ କାହାଳ ପରି ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ଶଣ୍ଢା ବା କଡ଼ା ବାହାରେ ଓ ତହିଁରେ ଧାନ ଫଳେ ନାହିଁ ।]

୨ । ପେଙ୍କେଁକାଳ ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person who blows a pipe.

୩ । ପେଏଁକାଳ (ଦେଖ)—3. Pe-eñkāḷa (See)

ପେଏଁ କାଳିଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ପେଏଁ କାଳିଆ ୧ (ଦେଖ)
Pe-eñ kāḷiā māribā Pe-eñ kāḷiā 1 (See)

ପେଏଁକାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ହାତୀ) ବୋବେଇବା ବା ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା-
Pe-eñkāḷibā To bray (said of an elephant).
(ପେଙ୍କେଁକାଳିବା, ପେଙ୍କାଳିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଭୁସ୍ତ ରେର ଆଦର ଧ୍ୱନି—
Peñ ପୀଁ ପେଁ The sound of a musical pipe.
(ପେଁ ପଁ, ପେଁ ପେଁ, ପେଁଏଁ ପେଁଏଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଁପେଁୟା(ୟାଁ) ବେତ—ଦେ. ବ—ଖୁବ୍ ସରୁ ବେତ—
Peñpeñyā(yāñ) betá A very slender ratan.
(ପେଏଁ ପେଏଁ ବେତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେକମ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. ପକ୍ଷମ୍)—ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ—
Pekama (ପେଖମ— ଅନ୍ୟରୂପ) Peacock tail.

ପେକିଂ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାକିଙ୍ଗ୍)—
Pekiṁ (etc) ପାକିଙ୍ଗ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ
(ପେକିଙ୍ଗ୍— ଅନ୍ୟରୂପ) Paking etc (See)

ପେକିନ୍—ଦେ. ବ—(ନାମ) ଚୀନଦେଶର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା
Pekin ନଗର—The town of Peking in China.
(ପିକିନ୍, ପେକିଙ୍ଗ୍, ପିକିଙ୍ଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେକ୍ଷିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଉପେକ୍ଷା)—ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Pekshibā To abandon; to give up,
ମୋର ଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ଦୁଃଖୀ
ଧ୍ୟାନ ପ୍ରେଜନ ଦୂରେ ପେଷି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପେଖନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରେଙ୍ଖଣ)—୧ । ଛଳନା; ବାହାନା; ଭାନ—
Pekhanā 1, Pretence; deceit; feigning; excuse.
ଭାନ "ମୁଁ" ରାବେ କଣ୍ଠର ଅନର ଚଢ଼ଇଣା
ବହାନା ଦେଖାଉଛ ଭବେ ଅସଙ୍ଗ ପେନା । ଗୁଣାକର. ଦରବାର ।
ପେଖନ, ପେଖାନା, ପେଖିନ୍ଦି, ପେଖିନ — ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । କପଟ ବ୍ୟବହାର—2, Hypocricy.
୩ । ଛଇ; ଥଟ୍ଟା—3. Joking; jest.
୪ । ଦୁଷ୍ଟାମି—4. Wickedness.

ପେଖନା କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛଟା ଗାଳିବା—
Pekhanā kārḍhibā 1, To pretend; to feign.
ପେଖନା ଖେଳିବା, ପେଖନା ଦେଖା(ଖେ)ଇବା, ପେଖନା ବାହାର କରିବା, ପେଖନା କରିବା — ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଛଇ ବାହାର କରିବା—2, To exhibit queer ways,
୩ । ଥଟ୍ଟା ଖେଳିବା—
ଭାନକରା ବହାନାକରା 3, To play jokes.

ପେଗ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କାଠର ପିନ୍; ଖିଲ—
Peg 1. A wooden pin.
ପେଗ ୨ । ମଦ ପିଇବା ପିଆଲ—
ପେଗ 2 A peg of wine.

ପେଗମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୟଗମ୍ବର)—ପୟଗମ୍ବର (ଦେଖ)
Pegambar Payagambara (See)

ପେଗୁ—ଦେ. ବ (ନାମ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ବିଭାଗ ଓ ସହର—
Pegu 1. The division and town Pegu in Lower
ପେଗୁ Burma.
ପଯଗୁ [ଦ୍ର—ଏହି ନଗର ରେଙ୍ଗୁନର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଓ
(ପଯୂଗୁ— ଅନ୍ୟରୂପ) ସିତ୍ତାଙ୍ଗ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]
୨ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶୀୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ା ବା ଛୋଟ—
2. A Pegu pony; Burmese pony.

ପେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କରଞ୍ଜଣା; ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Peṅga Celastrus Paniculata (tree).
କରଞ୍ଜ ମାଲକଙ୍ଗନୀ

ପେଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ପଙ୍ଗୁ)—୧ । ଖୋଣ୍ଡା; ଲେଙ୍ଗଡ଼ା—
Peṅgā 1. Cripple; lame.
ପେଙ୍ଗୋଇ, ପେଙ୍ଗୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଖୋଣ୍ଡେଇ କରି ଗଲୁଥିବା—
2. Limping; halt.
ବ—୧ । ଖୋଣ୍ଡେଇ କରି ଗଲିବା— 1. Limping.
୨ । ଦୋଳ ଖେଳିବା ବେଳେ ନିଜର ବାହୁ ଓ ଗୋଡ଼ର ବଳ ଦ୍ୱାରା ଦୋଳକୁ ଏକ ପାଖରୁ ଅନ୍ୟପାଖକୁ ଚଲାଇବା କର୍ମ—
2. The act of giving a push to a swing with
ପେଙ୍ଗ ପେଙ୍ଗା one's own arms and legs.

ପେଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପଙ୍ଗୁଳ=ଖୋଣ୍ଡା; (Beams)—
Peṅgā(ṅge)ibā ଖୋଣ୍ଡେଇବା; ଖୋଣ୍ଡେଇ କରି ଗଲିବା—
ଲେଙ୍ଗଡ଼ାନ To walk in a halting or limping manner;
ଲଙ୍ଗଡ଼ାନା to limp).

ପେଙ୍ଗାଣ—ଦେ. କ୍ରି.— ଛଳନା; ଠକାମି—
Peṅgāṇa Feigning.

ପେଙ୍ଗା ପେଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ପେଙ୍ଗୋଇ କରି ଗଲିବା ଗତି—
Peṅgā peṅgi Limping gait.

ପେଙ୍ଗା ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ ଓ ବାହୁଦ୍ୱାରା ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି
Peṅgā māribā ନିଜେ ଦୋଳ ପବ୍ଦାଇ ଦେବା—
ଫେଂଗମାରନା To apply force to a swing with one's
ପେଙ୍ଗାମାରା own legs or arms so as to cause the
swing to move to and fro.

ପେଙ୍ଗୁ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Peṅgu A kind of wild plant.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ସରୁ ଓ ଧଳା ଏବଂ କୋଳ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା; ଏହି ଫଳକୁ ଦୁଇ ମୁହଁ ମେଲା ବାଉଁଶ ନଳରେ ପୂରାଇ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠରେ ଘଚ୍ଛଅଡ଼ୁ କେଶ୍ଚ ଦେଲେ ଶବ୍ଦ କରି ଫୁଟେ । ପିଲ୍ଲମାନେ ଏଥିରେ ଖେଳନ୍ତି ।]

ପେଙ୍ଗୁ ନଳ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନେ କ୍ରୀଡ଼ାର୍ଥ ପେଙ୍ଗୁ କୋଳ ପୂରାଇ ପଠାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇମୁହଁ ମେଲା ବାଉଁଶ ନଳ—A bamboo tube open at both ends with which children play by putting a Peṅgu berry in it and ramming the berry with a slender rod.

ପେଚ୍(ଞ୍ଚ) ପାଚ୍(ଞ୍ଚ)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପେଚ୍+ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଅନର୍ଥକ ସଦ୍ଦଚର)—୧ । କଳ କବର—
Pech(ñch) pāch(ñch) 1. Intricacies.
ପେଁଚ ପ୍ୟାଚ ପେଁଚପାଁଚ
୨ । ମଲ୍ଲଦ୍ୱାରା ପ୍ରଯୁକ୍ତ କୌଶଳ—2. A tactful movement of the limbs of an athlete.
୩ । କୂଟ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ—3. The application of a crooked policy or tactics.
୪ । କୌଶଳ—4. Trick.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । କୂଟ ମାର୍ଗ—5. Policy; tactics.

୬ । ଗୋଲକ ଧନ୍ଦା; ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
6. Maze; dilemma.

୭ । ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର; ବଂଶର ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ—
7. The secrets of a family; family-scandal.

ପେଚ(ଞ୍ଚ)—ବୈଦେ· ବ—(ଫା. ପେଚ୍=କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ମୋଡ଼; ଭୁଲ.ସଂ. Pecha (n̄cha) ପୁର୍ ଧାତୁ)—୧ । ଯେଉଁ ଲୁହା କଣ୍ଟାର ଅଗପାଖ ପ୍ୟାଚ, ପେଁଚ ମୋଡ଼ ମୋଡ଼ ହୋଇଥାଏ ଓ ଯାହାକୁ କାଠ ମଧ୍ୟରେ **ପେଚ, ପେଁଚ** ଘୂରାଇ କର ପୂରାଯାଏ; ଇସ୍ପୁ; ପେଚକଣ୍ଟା; ଭଇଁସ୍ପୁ—
1. Screw.

୨ । ଚକ୍ରାକାରରେ ମୋଡ଼ ମୋଡ଼ ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି; କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ରଜ୍ଜୁ—2. Spiral rope; coil.

୩ । ଦଉଡ଼ିକୁ ଗୁଡ଼ାଇବାର ଥର ବା ମୋଡ଼ା—
3. A coil of a rope; a twist of a rope.

୪ । କୂଟ କୌଶଳ; ଗୂଢ଼ ଉପାୟ; ଜଟିଳ କୌଶଳ—
4. A deep-laid scheme; a plot; secret or covert plan.

୫ । ଗୋଲକ ଧନ୍ଦା; ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା; ଗୋଳମାଳିଆ କଥା; ଧନ୍ଦକା; ବିଷମ ସମସ୍ୟା— 5. Intricacy; a critical predicament; maze; dilemma; a fix; perplexity.

୬ । ବିପଦ; ଦାଉ; ଦୁଃଖ; କ୍ଲେଶ; ସଙ୍କଟ; ଘୋର ବିପଦ—
6. Trouble; botheration; inextricable danger.

୭ । କପଟାଚରଣ—7. Hypocricy.

୮ । ଶୁଲବାଙ୍କା; ଫନ୍ଦବାଜୀ—
8. Policy; trick; tactics.

୯ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀକୁ ଭଲେ ପକାଇ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ମଲ୍ଲର ହସ୍ତପଦାଦିର କୌଶଳଯୁକ୍ତ ଗୂଳନ—2. A clever trick or turn performed by an athlete to bring down his opponent.

୧୦ । ପେଚ ପର ମୋଡ଼ମୋଡ଼ିଆ ଗତି—
10. Spiral motion.

୧୧ । ଆବର୍ତ୍ତ; ଭଇଁସ୍ପ—
11. Eddy; whirlpool.

୧୨ । ପେଚ ଘୂରିବାର ଆବର୍ତ୍ତ ବା ଥର—
12. One round of a screw.

୧୩ । ମୋଡ଼ମୋଡ଼ ହୋଇଥିବା ଘଣ୍ଟାର କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ପାତିଆ—
13. The spring of a clock.

୧୪ । ଶିରପେଚ; ଟୋପି ବା ପଗଡ଼ିର ସାମନା ପାଖରେ ଖୋସାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର—14. A kind of tuft set with gems put on the front side of a cap or turban.

ପେଚକ—ସଂ. ବି. (ପିଚ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା, ଗ୍ରହିବା+ଅକ)—
Pechaka (ପେଚକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । (ମୁ) ପେଚା (ଦେଖ)
1. Pechā (See)

୨ । ହସ୍ତୀର ପୁଚ୍ଛର ମୂଳ ବା ଅଗ୍ର—2. The root or tip of an elephant's tail.

୩ । ଗୁହ୍ୟଦେଶାଚ୍ଛାଦକ ମାଂସ ପିଣ୍ଡ; ପଦ୍ମ—
3. A lump of flesh covering the mouth of the anus.

୪ । ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ; ପଲଙ୍କ—4. Bedstead; sofa.

୫ । ମେଘ—5. Cloud.

୬ । ଉକୁଣି—6. Louse.

ପେଚା(ଞ୍ଚା) କଣ୍ଟା—ଦେ.ବ—ଅଗ ପାଖ ମୋଡ଼ ମୋଡ଼ ହୋଇଥିବା ଲୁହା Pecha(n̄cha) kaṇṭā କଣ୍ଟା; ଇସ୍ପୁ; ଇସ୍ପୁପ୍; ସ୍ପୁ—A screw. ପେଁଚ କାଁଟା **ପେଚ**

ପେଚକ ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବ· (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପେଚକ+ଧ୍ୱନି)—
Pechaka dhwani ପେଚାର ହୁଁ ହୁଁ ରବ; ପେଚାର ରବ—(ପେଚକ ରବ—ଅନ୍ୟରୂପ) The screech of an owl.

ପେଚା(ଞ୍ଚା) କଷ୍—ଦେ.ବ. (ଫା)—୧ । ଯେଉଁ ଦ୍ୱାଉଆରକୁ ପେଚକଣ୍ଟାର Pecha(n̄cha) kash ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ସରୁ ଘସ୍ ଗାର ମଧ୍ୟରେ ପେଁଚକସ ପୂରାଇ ପେଚ କଣ୍ଟାକୁ ଆଣ୍ଟିବାକୁ ବା କାଢ଼ିବାକୁ **ପେଚକଶ** ହୁଏ—1. A screw-driver.

ପେଚ(ଞ୍ଚ) କଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପେଚ କଣ୍ଟାକୁ ବୁଲାଇ କ୍ରମଶଃ Pecha(n̄cha) kashibā ଛିଦ୍ର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
ପେଚ(ଞ୍ଚ) ଅଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା
ପେଚ(ଞ୍ଚ) ଆଣ୍ଟିବା
ପେଚ(ଞ୍ଚ) ବସା(ସେ)ଇବା
ପେଚ(ଞ୍ଚ) ମୋଡ଼ିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ
To drive a screw into a hole.

୨ । ଘଣ୍ଟାର ସ୍ପ୍ରିଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ାଇବାପାଇଁ ଘଣ୍ଟାରେ ଗୁନ୍ଥ ଦେବା—
2. To wind up the spring of a clock or watch.

ପେଁଚ ଅଁଟା **ପେଚ କସନା**

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୁରୁତ୍ୱ ବା କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ମନୁଷ୍ୟକୁ ବଶ କରିବା—3. (figurative) To bring a person under control by tactics.

ପେଚକା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ସଂ. (ପେଚକ ଶବ୍ଦରୁ)
Pechakā 1, Owlish; owl-like.
(ପେଚକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ସଂ. ଚପିଟ) ଚେପା; ଚେପଟା; ଚପ୍ଟା—
2 Flat; flattened.

୩ । ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ସାଙ୍ଗ ଯୁକ୍ତ ମାଂସ ପିଣ୍ଡୁଳା ପରି ହୋଇ ପେଟ ପରି ବସିଥିବା—2. Sitting by contracting or bringing together one's limbs like a lump of flesh (as an owl).

ପେଚ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ସାଧା କଣ୍ଟାରେ ଘସ୍
Pecha kāṭibā କରି ତାକୁ ପେଚରେ ପରିଣତ କରିବା—
ପେଁଚକାଟା **ପେଚକାଟନା** To turn a nail into a screw.

ପେଚ(ଞ୍ଚ) କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଚକଷ୍ ଦ୍ୱାରା ପେଚ କଣ୍ଟାକୁ ଛିଦ୍ର
Pecha(n̄cha) kārḍhibā ଭିତରୁ ଉପରକୁ ଆଣିବା—
ପେଁଚ ଖୋଲା **ପେଚ ଖୋଲନା** To unscrew.
[ପେଚ(ଞ୍ଚ) ଡୁଗାଳିବା, ପେଚ(ଞ୍ଚ) ଖୋଲିବା, ପେଚ(ଞ୍ଚ) ଡୁଗୁଳା(ଳେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଚକା ମୁହଁ—ଦେ. ବ—ପେଟ୍ ପର ଚେପଟା ଓ ଚକା ଅସୁନର ମୁହଁ--
Pechakā muhañ Flat and round owl-like face.
(ପେଟ୍ ମୁହଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଚକା ମୁହାଁ—ଦେ. ବହ. ପୁଂ—୧ । ଚଟକା ମୁହଁ ଯୁକ୍ତ; ପେଟ୍ ପର
Pechakā muhāñ ଚେପଟା ମୁଖ ଯୁକ୍ତ—1. Owl-faced;
(ପେଟ୍ ମୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) with face like an owl; flat-
ପେଚକା ମୁହାଁ, ପେଟ୍‌ମୁହାଁ } faced.
ପେଚକା ମୁହାଁ, ପେଚାମୁହାଁ } ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ୨ । ଫୁଚକା ମୁହାଁ;
ଚେପଟା ମୁଖୋ ଫୁଲୁକାମୁହାଁ—2. Having a puffed up or
चपटा मुहँ वाला bloated face.

ପେଚକୀ—ଦ. ବ. ପୁଂ. (ପେଚକ+ଇନ୍)—
Pechakī ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—Elephant.
(ପେଚକନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀ. (ପେଚକ+ଈ)—ମାଈ ପେଟ୍; ପେଚା—
A she-owl.

ପେଚ ଜନ୍ତା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦ)—ଅଳଙ୍କାରର ନାଡ଼ରେ ବା
Pecha jantā ସାଧା କଣ୍ଢାରେ ପେଚର ଘର୍ କରିବା ପାଇଁ ଛିଦ୍ର
ଚେପଟା ମୁହାଁ ଥିବା ଇସ୍ପାତ ଦଣ୍ଡରେ ବା ତୁଡ଼ରେ ତିଆରି
ପେଁଚର ଯାନ୍ତା ଦ୍ରବ୍ୟ—An instrument of steel for
पेचका यांता turning nails or pins into screws.

[ଦ୍ର—ଏହି ଜନ୍ତାରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରକୁ ପେଚର ଅଗ୍ରଭାଗ ଆକାର ଅନୁସାରେ ବଡ଼ ଓ ସାନ କରିଯାଇ ପାରେ । କଣ୍ଢାର ମୁନକୁ ଉକ୍ତ ଜନ୍ତାର ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଦେଇ ଜନ୍ତାକୁ ଘୁରାଇଲେ କଣ୍ଢାର ଦେହରେ ପେଚର ଘର୍ କାଟି ହୋଇଯାଏ ।]

ପେଚ(ଞ)ଦାର୍—ବୈଦେ. ବହ.—୧ । ପେଚ ପର କୁଣ୍ଡଳମୟ——
Pecha(ञcha)dār 1. Spiral.
ପେଁଚଦାର ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜଟିଳ (ବିଷୟ)—2. (figurative)
पेचदार; पेचीदा (a matter) Full of intricacies.

ପେଚ(ଞ)ବାଜ୍—ଦେ. ବହ.—୧ । କୂଟ ମାନ୍ଦ୍ରବଶାଦ୍ୱ; ପଲ୍ଲୀବାଜ୍—
Pecha(ञcha)bāj 1. Tactician; politic.
ପେଁଚବାଜ, ପେଁଚାଓ ୨ । କୌଶଳୀ; ଫନ୍ଦବାଜ୍; ଫିକରବାଜ୍—
पेचदार 2. Artful; full of stratagems.
୩ । କପଟାଗ୍ରସ୍ତ—3. Hypocritical.
୪ । ଯେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ମଲ୍ଲକୁ ପଡ଼ସ୍ତ କରିବାର ନାନାବିଧ ଫିକର
ଜାଣେ—4. Proficient in the art of throw-
[ପେଚ(ଞ)ବାଜା—ବ] ing down the opponent athlete.

ପେଚବାନ୍—ବୈଦେ. ବ.(ଫା)—୧ । ଅଲବଲ୍ଲା ହୁକ୍କାରେ ଲଗାଯିବା ବଡ଼
Pechabāñ ନଳ—1. A long tube attached to an
ପେଚବାନ **पेचवान** Alaballā hubble-bubble.
୨ । ବଡ଼ ହୁକ୍କା; ଅଲବଲ୍ଲା ହୁକା—
2. A hubble-bubble with pedestal.

ପେଚ(ଞ) ବୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପେଚ କଣ୍ଢାକୁ ଆଣ୍ଠିବା
Pecha(ञcha)bulā(le)ibā ବା କାଢ଼ିବା ନମନ୍ତେ ଡାକୁ ବାମ
[ପେଚ(ଞ)ମୋଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବା ଡାହାଣ ଆଡ଼କୁ ଘୂରାଇବା—
ପେଁଚ ଘୁମାନା 1. To turn a screw; to twist the head
पेच घुमाना of a screw in order to screw it in
or unscrew it.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଶଳ ବା ଗୂଢ଼ଯୁକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
2. (figurative) To apply a policy or stratagem.

ପେଚ(ଞ) ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ମଲ୍ଲକୁ ଭୂମିରେ ପକାଇ
Pecha(ञcha) māribā ଦେବାପାଇଁ ବା ଚତ୍ କରିବାପାଇଁ
ପେଁଚ ମାରା କୌଶଳଯୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା—
1. To perform a trick of
पेच मारना the hands or legs to throw down
one's rival athlete or opponent wrestler.

ପେଚ(ଞ)ରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିପଦ
Pecha(ञcha)re pakā(ke)ibā ବା ସଙ୍କଟରେ ପକାଇବା—
ପଁ୍ୟାଚେଫେଲା **पेचमे फसाना** To put a person in an
[ପେଚ(ଞ)ରେ ଗିର୍(ରେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] awkward
predicament or in danger.

ପେଚ(ଞ)ରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଯା
Pecha (ञcha)re pardibā ଦେବା—1. To be in a fix
ପ୍ୟାଚେ ପଡ଼ା **पेचमे फसना** or dangr; to come to grief.
୨ । ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିବା—
2. To be in the horns of a dilemma.
୩ । କୂଟ ମାନ୍ଦ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତରେ ପଡ଼ି ଦେବା—3. To be
the victim of a plot or conspiracy.

ପେଟ୍—ଦେ. ବ. ପୁଂ—(ସଂ. ପେଚକ)—ପେଚକ; ଉଲୁକ—
Pechā The owl.
(ପେଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦକୁ ଇଚର ଲୋକମାନେ
[ପେଚା—ସ୍ତ୍ରୀ] ତେପା ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥାଆନ୍ତି ।
ପେଁଚା ଏହା ଗ୍ରହିଚର ପ୍ରସହଚର୍ଗ ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଏହାର ଆଖି
उल्लू,पेचा ଡବାଡବା ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଲ; ମୁହଁ ଚକା, ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟର
ମୁହଁ ପର ଗୋଲ ଓ ଚଟକା; ଥଣ୍ଡା ଖେଟ, ଓ ଉପର ଥଣ୍ଡର ଅଗ ବଙ୍କା;
ଗୋଡ଼ରେ ଦାଢ଼ିଆ ନଖ ଅଛି;,ଏହାର ଆଖି ଗହରାଖରେ ପର ବେଢ଼ି
ଥିବାରୁ ଏହାର ମୁହଁ ଗମ୍ଭୀର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଡେଣା ଖଇଗ୍ ବା
ପାଡ଼ିଁସିଆ ଏବଂ ଧଳା ଚେତିଚେତିଆ । ଏ ଗ୍ରହିଚର ପକ୍ଷୀ ।
ଏହାକୁ ଦିନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପେଟ୍ ଦିନଯାକ ଅନ୍ଧାରରେ
ବା ଗଛକୋରଡ଼ରେ ଲୁଚିଥାଏ । ରାତି ହେଲାରୁ ଉଡ଼ି କର ଖେଚ
ଖେଚ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ବସାରେ ଆକ୍ରମଣ କର ଖାଏ । ଏ ସମୟ ହୁଁ ହୁଁ
ରବ କରେ ଓ ଏହାର ଶବ୍ଦ ରହସ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜକ । ସାଧାରଣତଃ ପେଟ୍
୧୬।୧୭ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଏହାର ଗୋଡ଼ ଖେଚ ଥିବାରୁ ଏ
ବସିଲା ବେଳେ ଏହାର ଗୋଡ଼ ପେଟର ପକ୍ଷତଳେ ଲୁଚିଯାଏ ଓ
ଏହା ମେଞ୍ଚାଏ ମାଇଁସ ଭଳ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ପକ୍ଷୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବାହନ ।
କନ୍ଦୁ ଏହାକୁ ଲୋକେ ଅଶୁଭର ଶକୁନ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।
ରାତିରେ ଏ ପକ୍ଷୀ ସାହାର ଥଳ ଉପରେ ବା ବାଡ଼ିରେ ରବ କରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ତାହାର ଆସନ୍ନ ବପଦ ସୂଚକ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଓ ଏଥିର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଗୃହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ହୋମାଦି କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁନା ଗେର କରେ (ଅଳଙ୍କାରରେ ଲୁହା ଗେର କରେ) ଜନ୍ମ। ଦେଢ଼ଶୁରର ଅଇଶା ଖାଏ ସେ ପରଜନ୍ମରେ ପେଗ୍ ହୋଇ ଜନ୍ମ ନିଏ ବୋଲି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।

ରଙ୍ଗ ଭେଦରେ, ସ୍ୱର ଭେଦରେ, ଆକାର ଭେଦରେ ନାନା-ଜାତିର ପେଗ୍ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶରେ ସେମାନଙ୍କର ପୃଥକ୍ ନାମ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା ଓ ଇଂରାଜୀରେ ସେମାନଙ୍କର ପୃଥକ୍ ନାମ ଅଛି । ଯଥା—କାଳପେଁଚା—Hawk owl (Ninox Scutulatei); ଛୋଟପେଁଚା—Jungle owlet (Glancidium Radiatum); କୋଟରିୟା ପେଁଚା—Spotted owlet (Athene Brama); ଲକ୍ଷ୍ମୀପେଁଚା—Barn owl (Stryx Flammia); ହୁତୁମ୍‌ପେଁଚା—Brown fish-owl (Ketupa Ceylomensis) । ଇଂରାଜୀରେ ଏହା ଛଡ଼ା—Spotted owl, barred owl, eared owl, flammulated owl, horned owl, screech owl, snowy owl, burrowing owl, ଇତ୍ୟାଦି ଜାତୀୟ ପେଗ୍‌ଙ୍କର ନାମ ଅଛି । କାହାର ଆସନ୍ନ ବପଦ ସୂଚନା ହେଲେ ଲୋକେ କହିଥାନ୍ତି ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପେଗ୍ ବସିଲାଣି ବା ତା ଉପରେ ପେଗ୍ ଉଡ଼ିଲାଣି ।

ପେଗ୍ ବସିବାବେଳେ ମାଉଁସ ମେଞ୍ଚା ପର ଦେଖା ଯିବାରୁ ଯେଉଁ ଲୋକ ହାତ ଗୋଡ଼ ଯାକଯୁକ ହୋଇ ବସିଥାଏ ତାକୁ କହନ୍ତି ସେ ପେଗ୍‌ଟି ପର ବସିଛି ।

ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ବା ସ୍ତ୍ରୀର ମୁହଁ ପେଗ୍‌ପର ଗୋଲ ଓ ରେଖା (ଅଙ୍କ)ଏବ ଅସୁନ୍ଦର) ତାକୁ ପେଗ୍‌ମୁହାଁ ବା ପେଗ୍‌ମୁହାଁ କହନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ଲୋକ ଜନଯାକ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଘରଭିତରେ ରହିଥାଏ ଓ ବାହାରକୁ ନ ଆସେ, ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ପେଗ୍ କୋରଡ଼ରେ ପଶିଲା ଭଳ ସେ ଘର ଭିତରେ ପଶିଛି' ।

ବାଇବଲ୍‌ରେ ପେଗ୍ ଅଶୁଭ-ସୂଚକ ଓ ଦେଶକ୍ଷୟର ଶକୁନ ଥିବାର କଥିତ ହୋଇଅଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କବି ଓ ଗଳ୍ପକାରମାନେ ପେଗ୍‌କୁ ଅଶୁଭ ଶକୁନ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମକମାନେ ଏ ପକ୍ଷୀକୁ ମିନର୍ଭା (ସରସ୍ୱତୀ)ଙ୍କର ବାହାନ ଓ ଜ୍ଞାନର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ ।]

ବଣ—ପେଚକା (ଦେଖ)—Pechakā (See).

ପେଗ୍ ଆଖିଆ—ବି. ବଣ. ପୁଂ—ପେଗ୍ ପର ଗୋଲ ଆଖିଯୁକ୍ତ—
Pechā ākhiā Owl-eyed.
(ପେଗ୍ ଆଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବଣ.—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ରୂପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଏକ ରୂପ ଧାରଣ କରିବା (ଅବସ୍ଥା)—1. (a matter) Taking a form or turn different from the original plan or form towards which it had been progressing.
୨ । ବିଗିଡ଼ିଯିବା (କାର୍ଯ୍ୟ); କାଞ୍ଜିଅ ହୋଇଯିବା (ଉଦ୍ୟମ)—
2. Spoiled; frustrated.
(ଯଥା—ମୋ ଗୁଳିର ଉଦ୍ୟମଟା ପେଗ୍ ଆଖିଆ ହୋଇଗଲା ।)

ପେଗ୍ ଡାକିବା—ବି. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ଆସନ୍ନ ବପଦ ବା
Pechā ḍākibā ଅମଙ୍ଗଳର ସୂଚନା ଜଣାଯିବା—
1. (figurative) Forebodings of an impending calamity.
୨ । ପେଗ୍ ରାବିବା (ଦେଖ)—
2. Pechā rābibā (See).

ପେଗ୍ ନାକା—ବି. ବିଣ—ଚେପଟା ନାସିକାବିଶିଷ୍ଟ—
Pechā nākā Flat-nosed.
ଚେପଟାନାକଓ୍ୱାଲା चिपटानाकवाला
(ପେଗ୍ ନାକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପେଗ୍ ନାକା, ପେଗ୍ ନାକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପେଗ୍ ବସିବା—ବି. କ୍ରି—ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚକ ଶକୁନ ଦେଖାଯିବା—
Pechā basibā Forebodings of impending evil.
(ପେଗ୍ ଉଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ତା ମୁଣ୍ଡରେ ବା ଘରେ ପେଗ୍ ବସିଲାଣି, ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପେଗ୍ ଉଡ଼ିଲାଣି ।)

ପେଗ୍ ମୁହାଁ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ପେଗ୍ ପରି ଚପଟା ଓ ଅସୁନ୍ଦର
Pechā muhāñ ମୁହାଁ—Owl-faced; flat-faced; ugly-faced.
(ପେଗ୍‌ମୁହାଁ, ପେଚୀମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପେଗ୍ ରାବିବା—ବି. କ୍ରି—ପେଚକର ବିଶେଷ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଧ୍ୱନି
Pechā rābibā The screech of an owl.
[ପେଗ୍‌ଡାକ, ପେଗ୍ ବୋବାଳି, ପେଗ୍ ବୋବା(ବେ)ଇବା, ପେଗ୍‌ରାବ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପେଗ୍ ହେବା—ବି. କ୍ରି—ମାଂସ ପିଣ୍ଡୁଳା ପରି ଯାକ ଯୁକ ହୋଇଯିବା—
Pechā hebā To be contracted into a lump or mass.

ପେଚିଲ—ସଂ. ବି. (ପେଚ + ଇଲ)—ହସ୍ତୀ—
Pechila Elephant.

ପେଚୀ—ବି. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପେଗ୍ ପରି ଯାକ ଯୁକ ହୋଇ ବସିଥିବା
Pechī (ବାଳିକା ବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ)—(a woman) Who sits by contracting her limbs like an owl.
୨ । ପେଗ୍‌ମୁହାଁ—2. Owl-faced; flat faced (girl or woman).

ପେଚୁ—ସଂ. ବି. (ପିଚ୍ ଧାତୁ=ଆସ୍ୱାଦ କରିବା + ଉ)—କଚୁଶାକ; ସାରୁ—
Pechu Arum; Arum Colocasia; colocacia.
(ପେଚୁଲ, ପେଚୁଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଚୁ(ଞ୍ଚୁ)ଆ—ବି. ବିଣ—୧ । ପେଚ ପରି ବଙ୍କା—1. Coiled or twisted like a screw.
ପେଁଚୁଆ पेचुआ ୨ । ପେଁଚୁଆଳି—2. Artful; politic; full of stratagems.

ପେଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠା—
Pej पेज पेज 1. Page of a book.
୨ । ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ—2. The figures written on every page of a book.
୩ । ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଅନୁଚର ବାଳକ ଭୃତ୍ୟ—
3. A page or boy attendant of a king.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଶେଷବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱିତ୍ୱ ଉଚ୍ଚାରଣ) ବି—ପେଜ୍; ଭାତର ମଣ୍ଡ—Rice gruel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଜ୍ ଓହ୍ଲାଇବା—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଭାତରୁ ପେଜ ଗାଳିବା—
Pej ohlāibā To let out the scum-water from boiled rice.

ପେଜ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. ପେଜ୍ + ସ. ଦା ଧାତୁ)—ପୁସ୍ତକାଦିର
Pej debā ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ ଲେଖିବା—
ପେଜ ଦେଓୟା **पेज देना** To page a book.

ପେଜ୍ ପ୍ରୁଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଶୁଦ୍ଧାଶୁଦ୍ଧି ଦେବା ବଷୟ ଶେଷଥର
Pej pruph ସଂଶୋଧିତ ହୋଇ ଛପା ହେବାକୁ ଦିଆଯିବା ମୁଦ୍ରିତ
ପେଜପ୍ରୁଫ୍ **पेजप्रूफ** ପୃଷ୍ଠା—Page proof; final proof of a printed matter.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଛପା ହେବା ପାଇଁ ଛପାଖାନାକୁ ଦିଆ ଗଲେ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ପ୍ରଥମେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ ଥିବା ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ସ୍ଟିକ୍‌ରେ ବସାନ୍ତି। ସେହି ଯୋଡ଼ା ସ୍ଟିକ୍‌ରୁ ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରଣ ବା ଛପ ନଆଯାଏ ତାକୁ ଗାଲ୍ଲିପ୍ରୁଫ୍ (galley-proof) ବୋଲାଯାଏ। ପ୍ରୁଫ୍‌ରଡର୍ (ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି) ଉକ୍ତ ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍‌କୁ ଦେଖି ସେଥିରେ ଥିବା ଭୁଲ୍‌ମାନ ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି ଓ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଉକ୍ତ ସଂଶୋଧନମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍‌କୁ ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି। ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକ ଯେଉଁ ଆକାରରେ (ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ୱାର୍ଟୋ [ଚାରପେଜ], ଅକ୍ଟେଭୋ [ଆଠପେଜା], ବାରପେଜ, ଷୋଳପେଜା ଆଦି ଆକାରରେ) ଛପା ହେବାର ବନ୍ଦ ଥାଏ ସେହି ଆକାରରେ କମ୍ପୋଜିଟରୁ ସଂଶୋଧିତ ଗାଲ୍ଲିପ୍ରୁଫ୍‌ମାନଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠା ପୃଷ୍ଠା କରି ସଜାନ୍ତି । ତା ଉପରେ ପୃଷ୍ଠା ଅନୁସାରେ ସଜ୍ଜିତ ବଷୟର ଛପା ନଆ ଯାଏ । ଏହାକୁ ପେଜ୍‌ପ୍ରୁଫ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ପେଜ୍‌ପ୍ରୁଫ୍‌କୁ ପ୍ରୁଫ୍‌ରଡର୍ ଶେଷଥର ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି ଓ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ପେଜ୍‌ପ୍ରୁଫ୍‌ରେ ଧରାପଡିଛି ଭୁମମାନଙ୍କୁ ସଂଶୋଧନ କଲା ପରେ ଉକ୍ତ ପେଜ୍‌ପ୍ରୁଫ୍‌ରୁ ଅନ୍ତିମ ମୁଦ୍ରଣ କରାଯାଏ ।]

ପେଜ—ଦେ. ବ. (ସ. ପେୟୂ)—ରନ୍ଧା ଭାତର ଫେଣ; ଭାତ ଗଳିଲେ
Peja ଯେଉଁ ଫେନମୟ ଜଳ ବାହାରେ—Water let down from a pot of boiling rice; foam-broth of boiling rice; scum of boiled rice.
ଫେନ, ମାଡ଼
पीच, माँड़

ସ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—ଭାତ; ପକ୍ୱାନ୍ନ—Boiled rice.
(ବସ୍ତର ଓ ଜୟପୁର)—ଜାଉ—Rice-gruel.
(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଲରଆ ଭାଷା)—ପଖାଳ—Moistened boiled rice,
(ଯଥା—ତୁମେ ପେଜ୍ ଖାଉନ୍‌କା ?=ତୁମେ ପଖାଳ ଖାଇଲଣି କି ?)

ପେଜ ଖାଇଯିବା—ସ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—ଘଟ ଘଟ ହେବା (ଦେଖ)
Peja khāijibā Ghaṭa ghaṭa hebā (See)

ପେଜ ନଳା— ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ନଳାବାଟେ ରୁଷେଇ ଘରୁ ବାହାର
Peja nalā ଆଡ଼କୁ ପେଜ ଢଳା ହୋଇ ବୋହୁଯାଏ—
The pipe or drain which conveys the scum of boiled rice from the cook-room.

ପେଜ ପାଣି—ଦେ. ବ—ପେଜ ମିଶ୍ରିତ ଜଳ; ଗୋଡ଼ାଣି—
Peja pāṇi Water mixed with scum.
[ଦ୍ର—ପେଜ ପାଣି ସଙ୍ଗେ କୁଣ୍ଡାଗୋଲାଇ ଗୋରୁକୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।]

ପେଜ ପାଣି ହାଣ୍ଡି—ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଖୋଇବା ନମନ୍ତେ
Peja pāṇi hāṇḍi ଭାତରୁ ଗଳା ଦେବା ପେଜ ଛଳା ହୋଇ ରଖା ଯାଇଥାଏ—The pot in which the scum of boiled rice is kept for feeding cattle.

ପେଜ ଭାତ—ସ୍ରାଦେ. (ଢଳାହାଣ୍ଡି) ବ—ପଖାଳ ଭାତ—
Peja bhāta Moistend rice.

ପେଜୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. ପେଜ୍ ସଙ୍ଗେ ଦେଶୀ ଈ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଏହା ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ବାରପେଜୀ, ଆଠପେଜୀ ଇତ୍ୟାଦି)—୧ । (ଏତେ) ପୃଷ୍ଠାଯୁକ୍ତ—
पेजी 1. Having (so many) pages.
୨ । ଯେଉଁ କାଗଜର ଏକ ଫରଦକୁ ଭାଙ୍ଗ କଲେ ଏତେ (୪।୮।୧୨।୧୬।୩୨ ଇତ୍ୟାଦି) ସଂଖ୍ୟକ ପୃଷ୍ଠା ହୁଏ—
2. (equivalent to 'paged' in the words eight-paged, twelve-paged) Having so many pages to each sheet.

ପେଜୁଆ— ଦେ. ବିଣ—୧ । ପେଜ ମିଶ୍ରିତ—
Pejuā 1, Mixed with froth or scum of boiled rice.
୨ । ପେଜପରି ଛଳ ଛଳ ଦେଖାଯିବା; ଫେନିଳ—
2. With a frothy or scummy appearance.
୩ । ଅଦ୍ଧରନ୍ଧା ରୂପେ ସିଝ ହେବାରୁ ପେଜମିଶା (ଅନ୍ନ)—
3. Over boiled (rice).
୪ । ଜାଉପରି କାଠିଆ—4. Gruelly; thick like gruel.

ପେଟ୍‌ନା—ସ୍ରାଦେ. (ଉଡିଆ) କ୍ରି—ପିଟିବା—
Peṭ-nā (ପେଟ୍‌ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To beat.

ପେଟ—ସ. ବ. (ପିଟ୍ ଧାତୁ=ପଦ୍ଧତ ହେବା+ଅ, ଯାହାଁରେ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ପଶୁଥାଉ ହୋଇ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ)—୧ । ପେଟ୍‌ରା—
Peṭa 1. A box or trunk with a moving lid.
୨ । ପେଡ଼ା; ପେଡ଼ୀ—
2. A basket with a removeable lid.
୩ । ସମୂହ—3. Multitude.
୪ । ଜୀବିକା; ଉଦର ପୂରଣ—4, Livelihood.
୫ । ହସ୍ତର ବିସ୍ତୃତ; ଖୋଲା—5. The open palm with the fingers extended.
୬ । ଥଳ—6. Bag.
ଦେ. ବ. (ପ୍ରା. ପୋଟ୍ଟ=ଉଦର, ଭୁଲ. ମ. ପୋଟ, ପୋଡ଼, ସଂ. ପେଟ=ଥଳ)—୧ । ଜଠର; ଉଦର—
2. Belly; stomach.

ଏକ-ଚତୁର୍ଥାଂଶରୁ ପେଟ ଦେବାଦ୍ୱାରେ ଶବ୍ଦଟି ଦ୍ୱୈସଟି ସାଧା ସେ ବରେଳ ମୁହୁ ନ ଥିବ କଟୁ କଣା ଏବେ ସାଉଛ ଶୁଣା ତୁ ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରି ଉହିଁ ପୁରୁଳ ଲହୁ—
ବଦପୂର୍ଣ୍ଣ. ପଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ଦେହର ନାଭିର ଉପରସ୍ଥ ଓ ଶ୍ରୋଣିର ଉଳ ଅଂଶକୁ ସାଧାରଣତଃ ପେଟ ବା ଉପର ପେଟ ଓ ନାଭିତଳର ଅଂଶକୁ ତଳ ପେଟ କୋଲ୍ଲାଯାଏ ।]

୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭ—2. Womb.

ବହୁତ ଦେଲୁ ପୁନ କଷ୍ଟ
ଥୋଡ଼ ନର୍ଲକୁ ମୋର ପେଟ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ପେଟର ଉପର ଚମଡ଼ା, ପେଟର ଅନ୍ତର୍ଦେଶ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଗର୍ଭ, ସ୍ତନୋଦର ଇତ୍ୟାଦି ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୩ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥା—3. Pregnancy.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବସ୍ତୁର ମଧ୍ୟଭାଗ—
4 The middle portion of a thing.
(ଯଥା— ଗମ୍ଭୀର ପେଟରେ ବହୁତ ପାଣି ଜମା ହୋଇଛି ।)

୫ । ଅନ୍ତର୍ଭାଗ—5. The interior of a thing.

୬ । କୌଣସି ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁର ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଫାଙ୍କ—
6. The concave side of a circular thing.

୭ । ମନ; ଅନ୍ତର; ହୃଦପୃ; ମସ୍ତିଷ୍କ—
7. Mind; heart; brain.

ଚମତ୍କାର କଥା ଦେଖି ପେଟରେ କଥା ରହିଁ
ଥୋଡେ ଜଳ ନ ହନ୍ତୁ ସେନ ରେ – କବୀର ଗ୍ରନ୍ଥ. ଜଗେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ୨-ଗୀତ ।

୮ । ଘୋଳା ବସ୍ତୁର ଅନ୍ତର୍ଦେଶ—
8. The inside of a hollow thing.

୯ । ଜୀବିକା—6. Livelihood.

୧୦ । ବନ୍ଧୁକ ତୋପ ଆଦର ଗର୍ଭ—
10. The barrel of a gun or cannon.

୧୨ । ପରିବାରରେ ଘୋଷା ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
11. Member of a family.
(ଯଥା—ମୁଁ କଅଣ ତୁମ ପେଟ ଘୋଷି ପାରିବି ନାହିଁ ?)

ପେଟ ଆଉଟି ହେବା—ଦେ. ବ—ଭୋକରେ ପେଟର ଭିତର ଘାଣ୍ଟି ଭକ୍ଟ ପେଟ ଢକ ଢକ କରା **पेट ढक ढक करना**

Peṭa āuṭi hebā ହେବା—Agitation inside the belly due to fasting.

ପେଟ ଉ(ଓ,ଲ୍ଲ)ଟିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗୁଁ ଦ୍ରୁତ ଛାଡ଼ା ବା ବାନ୍ତର ବେଗ ଜଣାଯିବା—1. A tendency to vomit or pass stools as a result of indigestion. ପେଟ ଉଲଟା, ପେଟ ଚଲା **पेट उलटा, पेट चला** ୨ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗୁଁ ଖୁବ୍ ଛାଡ଼ା ହେବା—2. Passing of copious stools owing to indigestion.

Peṭa u(o)laṭibā

(ପେଟ ଲେଉଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟ ଉଶ୍ୱାସ ଲାଗିବା—୧ । (ଛାଡ଼ା ବା ଅଧୋବାୟୁ ହେବାଦ୍ୱାରା) ଗର୍ଭରେ ଅନୁଭୂତ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବା ଯନ୍ତ୍ରଣା କମିବା—1. Feeling of easiness after the subsidence of stomach troubles, or after a good evacuation. ପେଟ ହାଲକା ହଓୟା **पेट हलका होना**

Peṭa uswāsa lāgibā

(ପେଟ ଉଶ୍ୱାସ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ପ୍ରସବଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭର ଭାର କମିବା—
2. Feeling of easiness after child birth.

ପେଟକ—ସ. ବ. (ପେଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଗୋଲ ପାତ୍ର; କୁମ୍ଭ ।; ବୋତଲ—1. A bottle or a round pot.

Peṭaka

୧ । ମୁହଁରେ ଢାଙ୍କା ଥିବା ଗୋଟେ ଛୋଟ ପେଡ଼ା; ପେଡ଼ୀ—
2. Basket with a lid; casket.

୩ । ପେଡ଼ା; ପେଟେରୀ—
3. An enclosed receptacle.

୪ । ବାକସ—4 Box.

ପେ. ବ—ଉଦର ପୂର୍ତ୍ତି ଏକଥର ଭୋଜନ—
A bellyful of food.

ପେଟ କଅଣ ହେବା—ଦେ. ବ – ୧ । ପେଟରେ ବ୍ୟଥା ହେବା; ପେଟକୁ ମାରିବା—1. Colic pain ପେଟ ଖୁଁଚାନ, ପେଟ କେମନ କେମନ କରା ୨ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ବାୟୁ ଯୋଗୁଁ ପେଟରେ ଦୁଃଖାନୁଭୂତି—2 Stomachic trouble due to indigestion or wind. **पेट दुखना**

ପେଟ ଖୋସ୍ଟିବା, ପେଟ ବଥା(ଥୋ)ଇବା, ପେଟ ଖୋସ୍ଟ ହେବା, ପେଟ ଦୁଖା(ଖୋ)ଇବା, ପେଟ ଦୁଖ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପେଟ କିଁ କିଁ ହେବା – ଦେ. ବ— ୧ । କ୍ଷୁଧା ସମୟରେ ନ ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ପେଟରେ କିଁ କିଁ ଶବ୍ଦ ହେବା—1. A sound in the belly due to hunger. ପେଟ ଚୁଁଚୁଁ କରା **पेट चुईं चुईं करना** (ପେଟ କଅଁ କଅଁ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Peṭa kaṁ kaṁ hebā

୨ । ଅନ୍ତନ୍ତ୍ରୋଷଜନିତ ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଶବ୍ଦ—
2. The sound of the intestines descending to and going out of the testicles in Hernia.

ପେଟ କଟା—ଦେ. ବ—ପେଟ ଚର୍ ବନ୍ଧୁକ—
Breach loader.

Peṭa kaṭā

ପେଟ କଟା ପାଚ ଢାଚ ବନ୍ଧୁକ । ଗରଜାଇ ବାଣ ସରୁଥିଁ ଝେଲ—
ବୃନ୍ଦାବ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

(ପେଟ କଟା ନଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟ କପଟୀ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଅନ୍ତ କପଟୀ (ଦେଖ)

Peṭa kapaṭī — Anta kapaṭī (See)

(ପେଟ କପଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପେଟ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)

Peṭa karibā — 1. Peṭa kārdhibā (See)

୨ । ପେଟରେ କରିବା (ଦେଖ)—
2 Peṭare karibā (See)

ବନକୁ ଏହାକୁ କେରେଁ ନିକୁ ଅଟେବା
ବଳେ ମିଶି ପେଟ କରୁ ଦେବେ ଋଷି ଶୋକା—
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି, ମହାଭାରତ. ୩୪ ।

ପେଟ କଳ କଳ ହେବା—ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ବାୟୁ ଯୋଗୁଁ ପେଟମଧ୍ୟରେ ଶବ୍ଦ ହେବା—Sounds inside the stomach due to wind and indigestion. ପେଟ କଳ କଳ କରା **पेट गुड़गुड़ाना**

Peṭa kaḷa kaḷa hebā

ପେଟ ଚୁ ଚୁ ହେବା, ପେଟ ଛାକ ଦେବା, ପେଟ ଛାଡିବା; ପେଟ ଘୁ ଘୁ ହେବା; ପେଟ ଘୁ ଦୁ ଛାଡିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପେଟ କଷ୍ଟ—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟର ଜ୍ୱାଳା; କ୍ଷୁଧାର ଜ୍ୱାଳା—
Peṭa kashṭa 1. Pangs of hunger.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟର କଷ୍ଟ ୨ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭୋଜନ ନ ମିଳିବାର ଦୁଃଖ—
पेटकी मार 2. Lack of enough food; malnutrition.

ପେଟ କାଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଖାଦ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା—
Peṭa kāṭa 1. Stopping of one's food.
ପେଟ କାଟା ପେଟ କାଟ ମ.ଶ୍ର କାଟ ଏକା କଥା—ଉଚ୍ଚ ।
पेट काटना ୨ । ଦୁଇ ଭୋଜନ ନ କର ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଖାଇବା—
2. Taking less than one's usual meal.
୩ । ବ୍ୟୟ ଲାଘବ କରଣାର୍ଥ ଅଳ୍ପ ଖାଇବା—
3 Eating less than what is necessary with a view to retrenchment.

ପେଟ କାଟି କାଟି ହେବା—ଦେ. ବ—ପେଟରେ ଶୂଳ ହେବା—
Peṭa kāṭi kāṭi hebā Colic pain.
ପେଟ କାମଡ଼ାନ **पेटका पाड़ा हीना**
[ପେଟ କାଟ ହେବା, ପେଟ କାମୁଡ଼ିବା (କାମୁଡ଼ ହେବା), ପେଟ ଟାଣିବା, ପେଟ ଟାଣି ହେବା, ପେଟକୁ ମାରିବା, ପେଟ ମୋଡ଼ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପେଟ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିମାଣ କମ କରିବା—
Peṭa kāṭibā To lessen one's usual quantity
ପେଟ କାଟା **पेट काटना** (ପେଟ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of meal.

ପେଟ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ଥୂଲୋଦରଯୁକ୍ତ ହେବା—
Peṭa kārdhibā 1. To be pot-bellied.
(ପେଟ ବାହାର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭଯୁକ୍ତ ହେବା—
ପେଟ ବାହିର କରା 2. To exhibit a swollen belly (due to
पेट निकालना corpulence or advancad pregnancy).

ପେଟ କାବୁରା—ଦେ. ବି. ଘୁଂ—ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—
Peṭa kāburā Greedy; gluttonous.
(ପେଟ କାବୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପେଟ ସର୍ବସ୍ୱ **पेटार्थ**

ପେଟ କାମୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଉଦର ପୀଡ଼ା; ଶୂଳ ରୋଗ—
Peṭa kāmurdā 1. Colic pain; belly-ache.
ପେଟ କାମଡ଼ା ୨ । ଉଦର ବଥାଇବା—
पेट गड़ना 2. Pain in the bowels
(ପେଟ ଖୋଳା, ପେଟ ଟଣା, ପେଟ ଟାଣିବା, ପେଟ ବଥା, ପେଟ ବନ୍ଧା, ପେଟ କାମୁଡ଼ ହେବା, ପେଟ ମରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟକୁ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଦର ପୂରଣ କରିବା—
Peṭaku khāibā 1. To take food.
୨ । କୌଣସି ରୋଗର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଉକ୍ଷ୍ୟ ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କରିବା—2. To take or eat a medicine.

ପେଟକୁ ଦାନା ଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉଦରସ୍ଥ ହେବା—
Peṭaku dānā jibā 1. Eating of food.
ପେଟେ ଅନ୍ନ ଯାଓୟା ୨ । ଖାଦ୍ୟ ରୁଚିବା—2. Eating
[ପେଟକୁ ଅ(ଆ)ଧାର ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] with relish
(ଯଥା—ଦୁଇ ମାସ ଜ୍ୱରରେ ପଡ଼ି ମୋ ପେଟକୁ ଦାନା ଯାଉ ନାହିଁ ।)

ପେଟକୁ ଦେଇ ପିଠିକି ମାରିବା—ଦେ.କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖାଇବାକୁ
Peṭaku dei piṭhiki māribā ଦେଇ ତାକୁ ପ୍ରହାର କରିବା-
ପେଟେ ଦିଏ ପିଠେ ମାରେ To give a person food and then
(ପେଟରେ ଦେଇ ପିଠିରେ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) beat him.

ପେଟକୁ ମାରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଶୂଳ ରୋଗ—
Peṭaku māribā 1. Colic pain.
କ୍ରି—ହାଡ଼ା ପରିଷ୍କାର ହେବା ବାଗ୍ୱାସରେ ପେଟରେ ହାତ ଦ୍ୱାରା ଫୁଟୁକ ମାରିବା—To pat on the belly (with a belief that thus there will be a cleansing of the bowels).

ପେଟକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଖାଦ୍ୟ) ଉଦରସାତ୍ ହେବା; ଖିଆ ହେବା-
Peṭaku jibā To be eaten,
(ପେଟରେ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପେଟେ ପଡ଼ା **पेटमे जाना**

ପେଟ ଖଙ୍କାର(ଲି)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଶୀକୁ ଶିଥିଳ କରିବା ଦ୍ୱାରା
Peṭa khaṅkāri(li)bā ପେଟକୁ ଗହ୍ୱରାକୃତ କରିବା—
(ପେଟ (ଖ)ଖାଙ୍କିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To make the belly recede towards the back by muscular effort.

ପେଟ ଖସା—ଦେ. ବ—ଗର୍ଭପାତ—
Peṭa khasā Abortion; miscarriage.

ପେଟ ଖସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହାତ ଦ୍ୱାରା ପେଟରେ ତେଲ
Peṭa khasā(se)ibā ମର୍ଦ୍ଦନ କରି ଉପରୁ ତଳକୁ ଓ ତଳୁ
ପେଟ ଖସା ଉପରକୁ ହାତ ଚଳାଇବା—
1. To massage the outside of the stomach.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭସ୍ରାବ ବା ଗର୍ଭପାତ କରିବା; ପେଟ ଭଙ୍ଗାଇବା—
2 To cause abortion; to bring about miscarriage.

ପେଟ ଖସିବା—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟ ଖସା (ଦେଖ)
Peṭa khasibā 1. Peṭa khasā (See)
ପେଟ ଖସା ୨ । ଜନ୍ମ କରିବା ସମୟ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବା ଆସନ୍ନ ହେବାରୁ
ଗର୍ଭର ଫୁଲ୍ଲ ତଳପେଟକୁ ଖସି ଆସିବା—
2. The swelling of the belly descending to the abdomen just before a woman is confined.

ପେଟ ଖୁଞ୍ଚି ହେବା—ଦେ. ବ—ଉଦର ମଧ୍ୟରେ କଣ୍ଟା ଫୋଡ଼ିବା ପରି
Peṭa khuñchi hebā ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେବା; ପେଟକୁ ମାରିବା—
ପେଟ ଖୁଁଚା Stinging sensation inside the
पेटकी पीड़ा होना stomach; colic pain.
[ପେଟ କଣ୍ଟା ମାଇ(ର)ଲ୍ଲ ଉଳ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପେଟ ଗଡ଼ ଗଡ଼ ହେବା—ଦେ. ବ—ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ବାୟୁଯୋଗୁଁ ପେଟ
Peṭa garda garda hebā ମଧ୍ୟରେ ଶବ୍ଦ—Noise in
ପେଟ ଗଡ଼ ଗଡ଼ କରା the stomach due to indiges-
पेट गुड़गुड़ाना tion or bowel complaints.
(ପେଟ ଖରାପ ହେବା, ପେଟ ଗଡ଼ବଡ଼ ହେବା, ପେଟ ଗଡ଼ବଡ଼ ହେବା, ପେଟ ଭାଡ଼ ହେବା, ପେଟ ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ ହେବା, ପେଟ ଫୁଁ ଫୁଁ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟ ଗଡ଼ବଡ଼(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—ଜଦରସ୍ଥ ପାକ ଯନ୍ତ୍ରର କ୍ରିୟା ଖରାପ ହେବା—Derangement of the stomach.
Peṭa gaṛdabaṛda(ṛḍi) ହେବା
ପେଟ ଖାରାପ **पेटकी गड़बड़ी**
(ପେଟ ବଗେଡ଼ା, ପେଟ ବଗିଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟ ଘୁ ଘୁ ହେବା—ଦେ. ବ.—ବହୁକାଳ ନ ଖାଇଲେ ଖାଲି ପେଟରେ ପେଟ ହଡ଼ ହଡ଼ କରା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Peṭa ghu ghu hebā ଘୁ ଘୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ଯିବା—A sound heard inside the stomach of a person who has been fasting.
पेट हड़ हड़ करना

ପେଟ ଘାଣ୍ଟି ହେବା—ଦେ. ବ.—୧ । ଅଜାଣ୍ଟି ବା ବାୟୁ ଯୋଗୁଁ ଜଦର ମଧ୍ୟରେ ଆନୋଳନ ଓ ଶବ୍ଦର ଅନୁଭୂତି
Peṭa ghēṇṭi hebā
ପେଟ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେବା; ପେଟ ଚକଟି ହେବା; ପେଟ ଗୁଡ଼ୁଣ୍ଡି ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
पेटमें खलबली पड़ना
ହେବା —1. Agitation inside the stomach due to indigestion or wind.
୨ । ଘୋର ଚନ୍ତା—2. Great anxiety.

ପେଟ ଚରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗର୍ଭିଣୀର ପେଟକୁ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଚର
Peṭa chiribā ପିଲାକୁ ବାହାର କରିବା—1. To rip open the stomach of a pregnant woman and
पे चीरना bring out the child from it.

[ଦ୍ର—ପ୍ରସବ କର ନ ଥିବା ଦୁଷ୍ପଗର୍ଭା ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତା ହେଲେ ଶ୍ମଶାନରେ ଚାହାର ଗର୍ଭ ଚର ହୋଇ ତା ପେଟରୁ ଭ୍ରୂଣ କଢ଼ା ହେବା ପରେ ମାତାର ଶବକୁ ଓ ଭ୍ରୂଣକୁ ଦାହ କରାଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗାଳ ଅଛି 'ତୋ ପେଟ ଚର୍ ହେଉ' ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ପ୍ରସବ କର ନ ପାର ମର୍ ।]

୨ । ଜଦର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଙ୍ଗ ଆଦିକୁ ଚକସ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ପେଟରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରିବା—2. To perform an operation in the stomach.

ପେଟ ଛପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନଜର ଗର୍ଭାବସ୍ଥା ଗୋପନ
Peṭa chhapā(pe)ibā କରିବା—To conceal one's
[ପେଟ ଲୁ(ଲୁ)ଗୁ(ଡେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] pregnancy.
(ଯଥା—ଧାଈକୁ ପେଟ ଛପାଇବା ନ୍ୟାସ୍ୱ ।)

ପେଟ ଜଳିବା—ଦେ. ବ.—ଜଠରାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା; କ୍ଷୁଧାରେ ଅସ୍ଥିର
Peṭa jaliba ହେବା—Acute hunger; pangs of
ପେଟ ଜଳା **पेट जलना** hunger.
(ପେଟ ପୋଡ଼ିବା; ପେଟ ପୋଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟ ଜାଲା—ଦେ. ବ.—୧ । ଅନ୍ନ ଚନ୍ତା—
Peṭa jālā 1. Anxiety for getting one's meal
(ପେଟ ଜ୍ୱାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷୁଧାର ଜ୍ୱାଳା—
ପେଟେର ଜ୍ୱାଳା **पेटकी पीड़ा** 2, The pangs of hunger.
୩ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗର୍ଭବତୀ ହେବାର ଯନ୍ତ୍ରଣା—2. The pangs due to repeated pregnancy.

ପେଟ ଟାଣି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ ପରେ ଜିଦ ପେଟଟି
Peṭa ṭāṇi basibā ଦେଖାଇ କର ବସିବା—To sit with
ପେଟ ଦେଖାନ **पेट दिखाना** a protruding belly after a full meal.

ଭୋଜନ କର ସ୍ତବେ ବସେ ପେଟ ଟାଣି।
କୁଣ୍ଡଳିନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସଭା।

ପେଟ ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପେଟକୁ ମାରିବା—
Peṭa ṭāṇibā Colic pain.

ପେଟ ଥଣ୍ଡା ହେବା—ଦେ. ବ.—୧ । ଖାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜଠରାଗ୍ନିର ଶାନ୍ତି;
Peṭa thaṇḍā hebā ଭୋଜନଦ୍ୱାରା ପରିତୃପ୍ତି—
ପେଟ ଠାଣ୍ଡା ହଓୟା 1. Satiety on taking food.
पेट थमढ़ा होना ୨ । ଔଷଧାଦି ପ୍ରୟୋଗରେ ଜଦର ମଧ୍ୟରେ ଅନୁଭୂତ ଦାହର ନିବୃତ୍ତି—2. Allevation of burning sensation inside the stomach by medicine.

ପେଟ ଦରଜ(ଦ) ହେବା—ଦେ. ବ.—୧ । ପେଟରେ ଦରଜ ବୋଧ
Peṭa daraja (da) hebā ହେବା—Pain in the
ପେଟେର ଦର୍ଜ **पेटकी दर्द पेटमे बल पड़ना** stomach.

ପେଟ ଧରିବା, ପେଟ ପରିଶ ହେବା, ପେଟ ପ୍ରାଶ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ବହୁତ ହସିବା ଯୋଗୁଁ ପେଟରେ ବ୍ୟଥା ଜନ୍ମିବା—
2. A feeling of distress in the belly due to laughing too much.

ପେଟ ଦୁଃଖ—ଦେ. ବ.—୧ । ପାକ ଯନ୍ତ୍ରର ବିକ୍ରିୟା—
Peṭa duḥkha 1. Derangement of the stomach;
ପେଟେର ଦୁଖ **पेट दुखना** digestive troubles.
(ପେଟ ଦୁଖ, ପେଟର ଦୁଃଖ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ମନୋଗତ ବେଦନା—2. Internal trouble.

ସେ ଦତ୍ତ ତତ୍ତେଇ ପେଟର ଦୁଃଖ ଜାଣି ପାରେ—ଦ୍ରଗ ।

୩ । ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ବେଦନା—
3. The pangs felt inside the belly.

ପେଟ ଦୁଖ ଟିଠି କାହୁଁ ଜାଣିବ ?—ଦ୍ରଗ

ପେଟ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗର୍ଭଧାରଣ ହେବା ନ
Peṭa dekhā (khe)ibā ହେବା ବିଷୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ
ପେଟ ଦେଖାନ ଧାଈକୁ ପେଟ ଦେଖାଇବା—1. To have one's
पेट दिखाना belly examined by a midwife to find out if one is pregnant.
୨ । ନଜର ଖାଦ୍ୟାଦ୍ରବ ସୋଚନାର୍ଥ ଦାତା ଆଦଙ୍କୁ ଆପଣା ଅବସ୍ଥା ଜଣାଇବା—1. To express one's want before a doner.

ପେଟ ଧନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—୧ । ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ଉପାୟ—
Peṭa dhandā 1 Means of livelihood.
(ପେଟର ଧନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଜ ର ଭୋଜନାର୍ଥ ପାକ କ୍ରିୟାର
ପେଟର ଧାଁଧା ଉଦ୍‌ଯୋଗ—2. Preparation for cooking
पेटका धंधा one's meal.

ପେଟନ—ସ. ବ—(ପିଟ୍ ଧାତୁ+ ଅନ)—ମାରିବା; ପିଟିବା—
Peṭana Striking; beating.

ପେଟ ପାଟଣା—ଦେ. ବ—ଜୀବିକା—
Peṭa pāṭaṇā (one's) Living; means for living; livelihood,

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟ ପାରି—ଦେ. ବ—ଡଙ୍ଗାର ପେଟରେ ବା ତଳରେ ଆଡ଼ ବାଗରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତେଁସ କାଠ—A cross-piece of wood given at the bottom of a country boat.
[ପେଟ ପାରି(ରେ)ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଦ୍ର—ଏଦ୍ୱାରା ଡଙ୍ଗାର କାନ୍ଥ ଦ୍ୱୟର ମୂଳକୁ ତେଁସି କରି ରଖେ ।]

ପେଟ ପିଲା—ଦେ. ବ—୧ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ—
Peṭa pilā 1. Fœtus; embryo.
ପେଟେରବାଚ୍ଚା **ପେଟକୀବଚ୍ଚା** ଗର୍ଭବତୀ ମାତା ଯେ ପେଟ ଚିପିଟି ଥାନ୍ତୁ ନ ପକାଇ ଉଚ୍ଚତ ଝୋପାଟିବେ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ମାତୃଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ—2. Offspring.

ପେଟ ପୀଡ଼ା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବସ୍ତର) ବ - ପେଟ ମର୍ତ୍ତ —
Peṭa pīrdā Colic pain.

ପେଟ ପୁଅ—ଦେ. ବ - ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନ—
Peṭa pua ପେଟେରଛେଲେ **ପେଟକାଲଡ଼କା** Offspring.
ତୁମ୍ଭେ ଏକା ମୋହର ପେଟ ପୁଅ ସୁଦ
ତୁମ୍ଭ ସେନ ମୁହଁ ପାଇବ ଯେ ଆନଦ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ପେଟ ପୂରା—ଦେ. ବ—(ସ. ପେଟ ଓ ପୂର୍ତ୍ତି)—ପୂରା ପେଟକର ଖାଇବା; ପୂର୍ତ୍ତି ଭୋଜନଜନିତ ସନ୍ତୋଷ—
Peṭa pūrā (ପେଟ ଭର—ଅନ୍ୟରୂପ) Satisfaction due to a full
ପେଟଭରା **ପେଟଭର** meal; eating to the fill.
ବିଶ—ପୂର୍ତ୍ତି ଭୋଜନ କରିଥିବା—
Having one's bellyful.
ନଇ ଉଚ୍ଚେ ଅଳପ୍ତ, ପେଟ ପୂରା ଜଣ୍ଟ ଟରେ ଚାଅନ୍ତୁ, କାଲି ଦିବ ସଙ୍କଳ୍ପ—ଉଗ ।
କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ପୂର୍ତ୍ତି ସନ୍ତୋଷ ସହିତ—
2. With full satisfaction.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି ସନ୍ତୋଷ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—2. To satiety.

ପେଟ ପୂର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୋଜନ କରିବା—
Peṭa pūrā(re)ibā 1. To eat.
ପେଟଟାଳା, ପେଟପୋରା ୨ । ସତ୍ ବା ଅସତ୍ ଉପାୟରେ କମ୍ବା ଖାଦ୍ୟ
ପେଟପାଟନା ବା ଅଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଯେନ କେନ ଉଦର ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା—
2. To fill up one's stomach anyhow.

ପେଟ ପୂର କରି ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୂର୍ତ୍ତି ଭୋଜନ କରିବା—
Peṭa pūrā kari khāibā To eat one's fill.
(ପେଟ ପୂର(ରେ)ଇ ଖାଇବା; ପେଟେ ଖାଇବା - ଅନ୍ୟରୂପ)
ପେଟପୋରାଖାଓୟା **ପେଟଭରଖାନା**

ପେଟ ପୂରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଉଦରର ପୂର୍ତ୍ତି—
Peṭa pūribā 1. Having a full meal.
ପେଟଭରା ଏତେ ଖାଇ ନ ସରଇ ପେଟ,
ପେଟଭରଜାନା ବରି ଓକ୍ଲଥରେ ମାରୁଛ ହାତ—ଉଗ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ହେବା; ଆଶାର ପୂର୍ତ୍ତି—
2. (figurative) Fulfilment of one's wish or hope.
ଗହଁଥରୁ ବିନା ଖାଇରୁ ନାହିଁ. ମରୁବ ହସା ଯେ ପେଟ ପୂରୁଥିବ
ଜନେ ପରେ କଥା କହିବୁ ନାହିଁ—ଉଗ ।

ପେଟ ପୋକ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନ—
Peṭa poka Embryo; foetus.

ପେଟପୋଛା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ—(ଭୁଲ.ହି ପେଟ ପୋଛନା=ଅନ୍ତିମ
Peṭapochhā ସନ୍ତାନ)—କୋଡ଼ପୋଛ; ଯେଉଁ ସନ୍ତାନ ପରେ ମାତାଙ୍କର ଆଉ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ —Last (offspring).
ବ—କୋଡ଼ ପୋଛ ପିଲା; ଅନ୍ତିମ ସନ୍ତାନ—
A mother's last or ultimate child.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ପର କୌଣସି ପାନର ଉତ୍ତର ନାଃଶେଷରୂପେ ପୋଛୁ ଆଣିବା ପରେ ପାଟରେ ଆଉ କିଛୁ ଜନସ ନ ଥାଏ, ସେହି ଉଲ୍ଲାଶରେ କୋଡ଼ପୋଛ, ପେଟପୋଛ ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଅଛୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେଲା ପରେ ମାଆଙ୍କ ପେଟ ନାଃଶେଷରୂପେ ପୋଛୁ ହୋଇସାଏ ଓ ତହିରେ ଆଉ କୌଣସି ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ।]

ପେଟ ପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗର୍ଭ ନ ହେବାର ଔଷଧବିଶେଷ —
Peṭa pordā Medicine used to prevent
(ପେଟପଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) conception; centraceptive
ପେଟିପୋଡ଼ା medicine.

ପେଟ ପୋଷା—ଦେ. ବ—୧ । ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ; ଉଦର ପୋଷଣ—
Peṭa poshā ପେଟପୋଷା 1. Earning one's livelihood.
୨ । ଯଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହୁଏ—
2. Means of subsistence.

ପେଟ ପୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଦର ପୋଷଣ କରିବା—
Peṭa poshibā To maintain one's self.
(ପେଟ ପାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପେଟ ପୋଷ ମାହିଁ ପୋଷ—ଉଗ
ପେଟପୋଷା **ପେଟପାଳନା**

ପେଟ ଫଟା—ଦେ. ବଶ—ପୂର୍ତ୍ତି (ଭୋଜନ); ପେଟ ଫାଟି ଯିବାପର
Peṭa phaṭā ପେଟଫାଟା (ଭୋଜନ)—Full (meal).

ପେଟ ଫମ୍ପା—ଦେ. ବ—୧ । ଗର୍ଭଶ୍ମୀତ; ବାୟୁର ପ୍ରକୋପରୁ ଗର୍ଭ ଶ୍ମୀତ ହେବା—Tympanites; flatulency, swelling of the belly (due to wind in the bowels).
Peṭa phampā
ପେଟଫମ୍ପାଇ(ଫ୍ରେ)ଇବା
ପେଟଫାମ୍ପିବା
ପେଟଫୁଲ୍ଲା
ପେଟଫୁଲ୍ଲା(ଲେ)ଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ
ପେଟଫୁଲା ପେଟଫାମ୍ପା **ପେଟଫୁଲନା**
୨ । (ପେଟ ଫୁଲ୍ଲାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ଅସ୍ଥିର ହୁଏ ସେହିପରି) କୌଣସି ଗୁପ୍ତକଥା ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ଥିର ହେବା—2 Uneasy feeling till one gives out a secret entrusted to him.

ପେଟ ଫାଟିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁ ଭୋଜନ ଯୋଗୁଁ ଗର୍ଭଶ୍ମୀତ; ବାୟୁ ଯୋଗୁଁ ପେଟ ଫାଟିବା ଭଳି
Peṭa phāṭijibā ବୋଧ ହେବା—1. A feeling
(ପେଟ ଫାଟିପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of bursting of the stomach due
ପେଟ ଫେଟେ ଯାଓଆ to excessive eating or wind.
ପେଟ ଫଟଜାନା
୨ । ଗର୍ଭପାତ—2. Abortion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁର ଅବସ୍ଥିତ ବା ଆକାର ଅସାଧାରଣରୂପେ ସ୍ଫୁଟ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଗର୍ଭିଣୀର ଉଦର ବିଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ଫୀତ ହୋଇ ଗର୍ଭିଣୀକୁ ଅଖାଡ଼ିଆ ବୋଧ ହେବା—3. Very uneasy feeling of the mother owing to an unusually large growth of the child in the womb.

ପେଟ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ—ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ବାସୁ ଯୋଗୁଁ ପେଟ ଉଭରେ ଭାତ ଫୁଟିବା ପର ଶବ୍ଦ ହେବା—
(ପେଟ ଝକ ଝକ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପେଟ ଫୁଟଫୁଟ କରା
ପେଟ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ାନା
Peṭa phuṭibā Sounds in the belly due to indigestion or wind.

ପେଟ ଫୁଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣଭୋଜନ ବା ବାୟୁରୋଗ ଜନିତ ଉଦର ସ୍ଫୀତ; ପେଟ ଫାମ୍ପିବା—
ପେଟଫୁଲା
ପେଟଫୁଲନା
Peṭa phulā(le)ibā 1. Swelling of the abdomen due to indigestion or wind in the stomach.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବ୍ୟନ୍ଦତା—2. (figurative) Sullenness.

ଦେଖିଲେ କଥା ନ କହେ
ନ ଦେଖିଲେ ପେଟ ଫୁଲଇ ଥାଏ । ଉଗ ।

ପେଟଫୁଲ ଶାଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପାଣିକୂଳରେ ଜନ୍ମୁଥିବା ଗୋଇବଣ୍ଡି ପରି ଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକବିଶେଷ—
Peṭaphulā śāga A kind of aquatic pot herb

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଖାଇଲେ ପେଟ ଫୁଲ୍ଥାଏ ବୋଲି ଲୋକେ ଭୟରେ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ପିତାଶାଗ ପର ।]

ପେଟ ଫୁଲିବା—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟ ଫୁଲାଇବା (ଦେଖ)
Peṭa phulibā 1. Peṭa phulāibā (See)
ପେଟଫୁଲା
ପେଟଫୁଲନା
୨ । ଜନ୍ମ କରିବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ପ୍ରସୂତିର ଗର୍ଭର ଗହ୍ୱରାଗ୍ରେ ଲୁଗା ନ ଭଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ଗର୍ଭର ସ୍ଫୀତି—2. Swelling of the abdomen of a newly delivered mother unless it is immediately tied with a bandage.

ପେଟ ବଥା—ଦେ. ବ—୧ । ଶୂଳ ରୋଗ—
Peṭa bathā 1. Colic
ପେଟମଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପେଟବଦ୍ଧା }
୨ । ଗର୍ଭିଣୀର ପ୍ରସବ ବେଦନା—
2 Pangs of child-birth.
ପେଟର ବ୍ୟଥା **ପେଟକୋ ପୀଡ଼ା**

ପେଟ ବଥା(ଥେ)ଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟକୁ ମାରିବା—
Peṭa bathā(the)ibā 1. Colic pain.
ପେଟବ୍ୟଥନ
ପେଟକୀ ପୀଡ଼ା ହୋନା
୨ । ପ୍ରସବ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା; ପ୍ରସବଶୂଳ—2. Undergoing pangs before childbirth.

ପେଟ ବନ୍ଧ(ନ୍ଧ)ନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଭବତୀର ପ୍ରସବ କ୍ରିୟାକୁ (ପେଟ ବନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଳମ୍ବିତ କରିବା—
Peṭa banda(ndha)na karibā 1. To cause delay in delivery by the use of charms or black magic.

୨ । ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧ୍ୟା କରାଇବା—
2. To cause sterility in a woman by applying charms.

ପେଟ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରସୂତିର ଗର୍ଭ ଫୁଲି ନ ଯିବ ବୋଲି ଜନ୍ମ ପରେ ପେଟ ଗହ୍ୱରାଗ୍ରେ (ପେଟ ଉଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲୁଗା ଭଡ଼ିବା—
Peṭa bāndhibā To tie a cloth round the waist of a woman who has been newly delivered of a child, so as the belly will not become swollen afterwards.
ପେଟ ବାନ୍ଧିବା
ପେଟ ବାଁଧନା

ପେଟ ବାହାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ଥୂଳୋଦର ଯୁକ୍ତ ହେବା—
Peṭa bāhāra karibā To have a pot-belly.
ପେଟବାହିର କରା **ପେଟ ନିକାଲନା**

ପେଟ ବାହାରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଉଦରର ସ୍ଫୀତି—
Peṭa bāhāribā 1. The swelling of the belly or abdomen; being pot-bellied.
ପେଟ ଉଠା, ପେଟ ଓଠା
ପେଟ ନିକଲନା
୨ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ଉଦରର ସ୍ଫୀତି—
2. Swelling of the belly due to pregnancy.

ପେଟ ବିକଳ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଧାର ଜ୍ୱାଳା—
Peṭa bikaḷa The pangs of hunger.
ପେଟର ଜାଳା(ଦାୟ) ପେଟ ବିକଳରେ ମଧ୍ୟଥା ଯୋଗା । ଉଗ ।
ପେଟକୋ ଜାଲା

ପେଟ ବିକଳା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—କ୍ଷୁଧାରେ ବା ଅନ୍ନାଭାବରୁ ଯେ
Peṭa bikaḷā କାତରତା ବା ଛଟପଟ ହୁଏ—
(ପେଟ ବିକଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Restless through hunger.
(ପେଟ ବିକଳି, ପେଟ ବିକଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଏହି ଉତ୍ତରେ କୌଣସି ପେଟବିକଳିଆ ଚାଉଳ କଳପାନ ମାଗି ବସିଲେ ସାଆନ୍ତେ
ତନ ଅଙ୍ଗୁଳିଆ ପାଞ୍ଚସାତ ପୁଣ୍ଡା ଚଡ଼ା ଧରି ପହଲ ଯୋଗାଡ଼ ହଅନ୍ତୁ ।
ଫକୀରମୋହନ· ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପେଟ ଭଗାରି ହେବା—ଦେ. ବ. (ଭାଇ ଭଗାର ଯେଉଁପରି ବବାଦ
Peṭa bhagāri bebā ଲଗାଇ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାନ୍ତି ସେହିପରି ପେଟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅସ୍ଥିର କରିବା)—
୧ । ଉଦର ଜ୍ୱାଳାରୁ ମନୁଷ୍ୟର ଅସ୍ଥିର ହେବା ଅବସ୍ଥା—
1. Restlessness on account of hunger
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅସମୟରେ ବା ବାରଂବାର ଗର୍ଭବତୀ ହେବା ହେତୁ କଷ୍ଟଭୋଗ କରିବା ଅବସ୍ଥା—2 Suffering much inconvenience on account of repeated pregnancy.
୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅସମୟରେ ବା ଅଳ୍ପକାଳ ବ୍ୟବଧାନରେ ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ଯୋଗୁଁ ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରିବା ଅବସ୍ଥା—
3. Suffering inconvenience on account of being menstruated out of time or at short intervals.

ପେଟ ଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧ । ଗର୍ଭପାତ କରାଇବା—
Peṭa bhaṅgā 1, Causing of abortion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟଫେଳା ୨ । ଗର୍ଭପାତ—2. Abortion; miscarriage.
पेट गिराना ବଣ. ପୁଂ—ଅନ୍ୟର ଗର୍ଭପାତକାରୀ—
[ପେଟ ଉଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଉ—ସ୍ତ୍ରୀ] Causing of abortion of another; abortifacient.

ପେଟ ଉଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭପାତ
Peṭa bhaṅgā(ṅge)ibā କରାଇବା—1. To cause
ପେଟ ଭାଙ୍ଗାନ abortion of a woman.
पेट गिराना ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ନଜେ) ଆପଣା ଗର୍ଭପାତ କରାଇବା—
2. To cause one's own abortion or miscarriage.

ପେଟ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭପାତ କରାଇବା—
Peṭa bhāṅgibā To cause another's abortion;
ପେଟଭାଁଗା to bring on a miscarriage.
पेट गिराना ଦେ. ବ—ଗର୍ଭପାତ ବା ଗର୍ଭସ୍ରାବ—
Miscarriage or abortion.

ପେଟ ଭାତ—ଦେ. ବ—ଉଦରସ୍ଥ ମାତ୍ର; ଗୁଜର ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ନଗଦ
Peṭa bhāta ଦରମା ନ ମିଳି କେବଳ ମୁଠାଏ ଖୋରାକ
(ପେଟମୁଠାକ; ପେଟମୁଠାଏ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମିଳିବା—Only
ପେଟଭାତା fooding given as wages to a servant.
(ଯଥା—ସେ ପେଟଭାତ ଖାଇ ସେଠାରେ ଗୁଜର କରୁଛି ।)

ପେଟ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭଲଆଡ଼କୁ ପେଟ ଲଗାଇ ମୁହଁମାଡ଼
Peṭa mārdibā ଶୋଇବା—1 To lie with one's belly
(ପେଟ ମାଡ଼ି ଶୋଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to the ground.
୨ । ପେଟକୁ ତକିଆରେ ଠେସ ଲଗାଇବା—
2.To have one's belly propped up by a pillow.

ପେଟ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୋକ ଦେଲା ବେଳେ
Peṭa māribā ନ ଖାଇବା—1. Not to eat when
hungry.
୨ । ପେଟ କାଟିବା (ଦେଖ)—2. Peṭa kāṭibā (See)

ପେଟ ମୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଉଦର ବଥାଇବା—
Peṭa mordā Pain in the bowels; colic pain.
(ପେଟ ମୋଡ଼ି ଦେବା, ପେଟ ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟର କଥା—ଦେ. ବ.—ମନୋଗତ ଗୁପ୍ତ—
Peṭara kathā One's inmost thoughts.
ପେଟେର କଥା **पेटकी बात**

ପେଟର ଜାଳା—ଦେ. ବ.—କ୍ଷୁଧାର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—
Peṭara jālā The pangs of hunger
ପେଟେ ଜାଳା **पेटकि जाला** (ପେଟର ଜ୍ୱଳା -- ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟର ଦାଏ(ୟ) —ଦେ. ବ.—୧ । କ୍ଷୁଧାର ଜ୍ୱଳା; ବୁଭୁକ୍ଷାର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ —
Peṭara dāe (ya) 1. The pangs of hunger.
ପେଟେର ଦାୟ ୨ । ଉଦରସ୍ଥ ସ୍ୱସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଚନ୍ତା—
पेटकीजाला 2. Anxiety for earning one's livelihood.

ପେଟର ପିଲା—ଦେ. ବ.—୧ । ଆପଣା ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—
Peṭara pilā 1.The child of one's womb.

ପେଟର କୁଆ, ପେଟର ବଚ୍ଚା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଶିଶୁ—
2. A suckling.
ପେଟେର ଛେଲେ; ପେଟେର ବାଚ୍ଚା ୩ । ମାତୃ ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜୀବନ୍ତ ଭ୍ରୂଣ—
पेटका बच्चा 3. A quick foetus in the mother's womb.

ପେଟର ବେଦନା—ଦେ. ବ.—୧ । ମନୋଗତ ଦୁଃଖ; ଶୂଳ—
Peṭara bedanā 1. Mental sorrow.
पेटकी वेदना ୨ । ଗର୍ଭ ବେଦନା; ଗର୍ଭିଣୀର ସନ୍ତାନଧାରଣଜନିତ
କଷ୍ଟ; ଗର୍ଭର ଭୁର୍ —2. The difficulties experienced by a woman during pregnancy.
୩ । ପ୍ରସବ ବେଦନା; ବଆଜର ଦୁଃଖ; ଶୂଳ—
3 The pangs of childbirth; labour pain; pangs of labour.
୪ । ପେଟର ରୋଗ—4. Bowel complaints.
୫ । କ୍ଷୁଧାର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—5. The pangs of hunger.

ପେଟର ଭାର —ଦେ. ବ —ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନ ବହନ ରୂପ ଭାର—
Peṭara bhāra The load borne in the womb by a
ପେଟରେ ବୋଝା **पेटका बोझा** pregnant woman.
(ପେଟର ଭର୍, ପେଟର ଭାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟ (ଟେ)ରା—ଦେ. ବ.—(ସ. ପେଟକ; ପିଟକ)—୧ । ପେଡ଼ା;
Peṭa(ṭe)rā ପେଡ଼ା; ବାଉଁଶ ବା ବେତନିର୍ମିତ ଆବରଣଯୁକ୍ତ
ପେଟରା; ପାଟରା; ପେଟାରା ପେଡ଼ା—1. A basket with a
पिटारा; पेटारिआ moving cover.
୨ । ସିନ୍ଦୁକ; ବାକ୍ସ—2. A trunk; a box.
ଦେ. ବଣ.—ପେଟୁଆ (ଦେଖ)—Peṭuā (See)

ପେଟରୀ(ଲି)—ଦେ. ବଣ.—ସ୍ତ୍ରୀ—ଗର୍ଭବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Peṭarī(lī) Pregnant (woman),
(ପେଟରୀ, ପେଟରୀ, ପେଟରୀ, ପେଟରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) **पेटवालि**

ପେଟରୁ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆପଣା ମନରୁ ଗୋଟାଏ
Peṭaru kārdhibā ବୁଦ୍ଧି ବା କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବା—
ପେଟଥିକେ ବାହିର କରା (figurative) To devise a plan
पेटसे निकालना out of one's wits.

ପେଟରୁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହେବା—
Peṭaru pardibā 1. To be born from the mother's womb.
ପେଟଥିକେ ପଡ଼ା ୨ । ଉଦରରୁ ଖସି ପଡ଼ିବା (ଭ୍ରୂଣ ବା କାଚ୍ଚି)—
पेटसे गिरना 2. To come out of the stomach.

ପେଟରେ ଓଦାକନା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନଖାଇ ନ
Peṭare odākanā pakā(ke)ibā ପିଇ ଓଦାସ ଭୋକରେ
କାମ କରିବା—1. To work without taking any food.
୨ । ଦମ୍ମୀ ବା ଖୋରାକ ନ ପାଇ ଗୁଜର ବା କାମ କରିବା—
2. To work without getting any salary or maintenance.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟରେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଙ୍ଗମଦ୍ୱାରା) ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭ ସଞ୍ଚାର କରି-
Peṭare karibā ଇବା; ଗର୍ଭାଧାନ କରିବା—
ପେଟ କରା **पेट करना** To impregnate a woman.

ପେଟରେ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭ୍ରୂଣକୁ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ କରିବା—
Peṭare dharibā 1. To bear a fœtus in the womb.
ପେଟେ ଧରା ୨ । ଅଧ୍ୟୟନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବଦ୍ୟା ବା ବୁଦ୍ଧି ଧାରଣ କରିବା—
पेटमें धारन करना 2. To have learning in one's stomach; to have one's stomach full of knowledge; to know many a thing.

ପେଟରେ ପକା(ଢେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ
Peṭare pakā(ḍe)ibā ଭାବରେ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—
ପେଟେ ଫେଲା 1. (figurative) To misappropriate.
पेटमें डालना ୨ । ଖାଇବା; ଜଦରସାତ୍ କରିବା—2. To eat.
୩ । ଅନ୍ୟକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବା—
3. To give food to a person; to feed another.

ପେଟରେ ପଡ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି.— ପେଟରେ ପଶିବା ୩ (ଦେଖ)
Peṭare paṛdibā Peṭare paśibā 3 (See)

ପେଟରେ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟର ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟି
Peṭare paśibā ପକାଇବା— 1. To cast sinful or
ପେଟେ ଢୁକା covetuous eyes an another's food.
पेटमें घूसना, पेटमें पैठना [ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ବଦ୍ଧାସ ଯେ ଜଣେ ଲୋକ ଖାଉଥିବା ପଦାର୍ଥରେ ବା ଖାଇବା ନମନ୍ତେ ଅଉଟ୍ରେଉ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟର ଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟି ବା 'ଦୃଷ୍ଟି' ପଡ଼ିଲେ ସେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସେ ଖାଏ ତା ପେଟ ଝାଡ଼େ । ବଶେଷତଃ ଏପର ପୁରୁଷ (ଡାହାଣା) ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଡାହାଣୀ) ଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେଥିମାନେ ଅନ୍ୟର ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ ସେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସେ ଖାଇବ ତାହା ପେଟରେ ସେ ଖାଦ୍ୟ ହଜମ ହେବ ନାହିଁ ଓ ତା ପେଟ ନଷ୍ଟ ହୋଇବ ।]
୨ । ଗୋପନରେ ବପକ୍ଷର ବା ଶତ୍ରୁର ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରି ତାକୁ ଏ ପକ୍ଷର ସବୁ ଗୁପ୍ତ କଥା କହିବା—2. To be in sceret league with the enemy.
୩ । (ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ) ଜଦରସ୍ଥ ହେବା; ଭୁକ୍ତ ହେବା—
3. To be eaten.
୪ । (ଶିଶୁ) ମାତୃଗର୍ଭରେ ରହିବା—
4. (child) To be in the mother's womb.
୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁପ୍ତ କଥା ବା ରହସ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଘନିଷ୍ଠତା ସ୍ଥାପନ କରିବା—
5. To establish intimacy with a person with a view to knowing his secrets.

ପେଟରେ ଭୋକ ମୁହଁରେ ଲାଜ—ଦେ. (ନ୍ୟାଯ୍ୟ)—୧ । କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି
Peṭare bhoka muhāṁre lāja ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ପାଇଁ
ପେଟେ ଖିଦେ ମୁଖେ ଲାଜ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରିବା ନ୍ୟାଯ୍ୟ—
(ପେଟ ଭୋକ ମୁହଁ ଲାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. (analogy) A person's feeling of delicacy to beg food while he is hungry.
[ଦ୍ର—ଏପର 'ମୁହଁରେ ଲାଜ' କରିବାଦ୍ୱାରା ଫଳତଃ ତାହାର କ୍ଷୁଧା ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।]
୨ । (କୌଣସି ବଷୟରେ) ଅନ୍ତରରେ ଅନୁଭୂତ ଅଭିବକୁ ଲଜ୍ଜା ବା ସଙ୍କୋଚବଶତଃ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. Not expressing one's mind in shyness.

ପେଟରେ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ଯିବାବେଳେ
Peṭare māribā ଦସ୍ତ ଖୋଲିଯା ହେବା ପାଇଁ ପେଟରେ କର-
ପେଟେମାରା ଜଲଦ୍ୱାରା ମୁଷ୍ଟିକ ମାରିବା—1. To pat on one's
पेटमारना abdomen with a belief that there will be clean evacuation by this process.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖାଇବାକୁ ନ ଦେବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉପାସ ରଖାଇବା—2. To starve a person; to keep a person starving.
୩ । କ୍ଷୁଧା ହେଲାବେଳେ ନ ଖାଇବା—
3. Not to eat when hungry.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୋଗତ କୌଣସି ଦୁଃଖକୁ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—4. (figurative) Not to give vent to one's mental agony.

ପେଟରେ ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆପଣା ଶରୀରରେ
Peṭare jibā ସହ୍ୟ ହେବା ବା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
ପେଟେ ଯାଓୟା, (any food) To agree with one's
ପେଟେ ସଓୟା stomach; to be digested by a person.
अनुकूल होना

ପେଟରେ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପେଟରେ ଧରିବା (ଦେଖ)
Peṭare rakhibā 1. Peṭare dharibā (See)
ପେଟେ ରଖା ୨ । କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗେ ପ୍ରକାଶ
पेटमें रखना ନ କରିବା—2. To keep a matter into one's self; not to disclose a secret.

ପେଟରେ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି କଥା) ବାହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ନ
Peṭare rahibā ହୋଇ ମନ ମଧ୍ୟରେ ରହିବା—
ପେଟେ ଥାକା (any matter) Not to be given out or
पेटमें रहना divulged.
(ଯଥା—ମୋ ପେଟ କଥା ପେଟରେ ରହିଲାଣି ।)
(ପେଟରେ କୋଳଘ ପଡ଼ି ରହିବା, ପେଟରେ ଗୁବ ପଡ଼ି ରହିବା, ପେଟରେ ମୁଦମର ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟରେ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗର୍ଭବତୀ ବା ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ହେବା—
Peṭare hebā To become pregnant; to conceive.
ପେଟ ହଓୟା **पेटसे होना** ୨ । ପେଟମରା—2. Colic.

ପେଟ ରୋଗ—ଦେ ବ—୧ । ପେଟର ଅସୁଖ;ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ନାଭି ରୋଗ—
Peṭa roga 1. A disorder of the bowels.
ପେଟର ବ୍ୟାମୋ **पेटकी बिमारी**

ପେଟ ଲଗିଯିବା—ଦେ. ବ—ଭଲ ନ ଖାଇବାରୁ କମ୍ବା ସାର୍ଘ ଉପବାସ
Peṭa lāgijibā ଯୋଗୁଁ ପେଟ ଉପରର ଚମଡ଼ା ପିଠି ଆଡ଼କୁ
ପେଟ ପଶିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଲଇଁଯିବା; ପେଟର ଗହ୍ୱର
ପେଟ ପିଠି ଲଗିଯିବା } ପିଠିରେ ସଲଗ୍ନ ହେବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

पेट पीठसे लगजाना The stomach becoming depressed or sunken owing to fasting.

ପେଟ ଲାଣ୍ଡିଆ--ଗ୍ରାଦେ. (ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ମାତା ଗର୍ଭବତୀ ଥାଇ ମୃତ୍ୟୁର ଘଟିବା ପରେ ଜାତ (ସନ୍ତାନ)—
Peṭa lāṇḍiā — Posthumous (child).

ପେଟ ଶୁଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉପବାସ କରିବା—
Peṭa śukhā (khe)ibā — 1. To fast.

ପେଠପିଠେ ଲାଗା ୨ । ଖରାକୁ ପେଟ ଦେଖାଇ ଶୋଇବା—
2. To bask in the sun with one's belly up.

ପେଟ ଶୁଖିବା—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଘଟିବା—
Peṭa śukhibā — Want of food.

ଚଉଣର ଗହୁଁ ଶୁଖିଲ ପେଟ
ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଦେଲ ସଦଃ । ରବୀନ୍ଦ୍ର, ଗୀତଲହରୀ ।

ପେଟ ଶୂଳ—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟକୁ ମାରିବା; ଶୂଳ ରୋଗ—
Peṭa śūḷa — 1. Colic pain.

ପେଟ ଶୂଳା(ଳେ)ଇବା
ପେଟ ଶୂଳା(ଳେ)ଇ ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପେଟେ ବେଦନା ୨ । ଗର୍ଭିଣୀର ଶୂଳ; ପ୍ରସବ ପୂର୍ବରୁ ଗର୍ଭିଣୀର ପେଟରେ ଅନୁଭୂତ ବେଦନା—2, The pangs before childbirth; labour pains.

ପେଟ ଦୁଖନା

ପେଟ ସଫା ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ପରଷାର ଝାଡ଼ା ହେଉ ପେଟ ଉତରର ମଇଳା ବାହାର ଯିବା—
Peṭa saphā hebā — ପେଟ ସାଫ ହଓୟା — 1. A copious discharge of stools; a clean evacuation.

ପେଟ ଛୁଟନା

୨ । କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥାର ପ୍ରକାଶ—
2. (figurative) Publication or divulging of any secret.

ଂ । ପ୍ରସବାନ୍ତେ ଗର୍ଭରୁ ଫୁଲ, ନାଡ଼ି ଓ ରକ୍ତାଦି ନିଃଶେଷ ହୋଇ ବାହାର ଯିବା—3. The coming out of the placenta and blood etc from the womb after childbirth.

ପେଟ ସର୍ବସ୍ୱ—ଦେ. ବଣ—ପେଟୁ; ଯାହାର ଭୋଜନ କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅଭିଳାଷ ନ ଥାଏ—Greedy; gluttonous.
Peṭa sarbaswa — ପେଟ ସର୍ବସ୍ୱ **ପେଟାର୍ଥୀ(ର୍ଥି)**

ପେଟ ସାନ ଆଖି ବଡ଼—ଦେ (ନ୍ୟାସ୍ତ)—ବେଶି ପରିମାଣରେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ପେଟଛୋଟ ଚୋଖବଡ଼ ପଦରେ ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ ଖାଦ୍ୟ ବଢ଼ା ଦେବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିବା—Wishing to have a large quantity of food served to a person while he is incapable of eating so much.
Peṭa sāna ākhi barḍa — ଖାଇବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ପେଟଛୋଟ ଚୋଖବଡ଼

ପେଟ ହେବା—ଦେ. ବ—ଗର୍ଭାଧାନ—
Peṭa hebā — Being pregnant; conception.

ପେଟସେ ହୋନା Peṭare hebā (See)

ପେଟା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ସ୍ଥୂଳୋଦର—
Peṭā — Pot-bellied.

ପେଟା (ପେଟୀ, ପେଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୁକ୍ଷିମମ୍ଭ; ଉଦରମମ୍ଭ—
ହାଁଦାପେଟା **ପେଟୁକ** 2. Greedy; gluttonous.

ପେଟୁକ **ପେଟୁ** ଂ । ଉଦର ଯୁକ୍ତ—
ପେଟ ଓୟାଲା **ପେଟବାଲା** 3. Bellied (as in big-bellied).

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ପଲମ ପେଟା, ଥଲୁଲ ପେଟା, ଲାଉ ପେଟା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କରପ୍ତ; ପାଚିଲା ଧାନଗଛକୁ ଦାଆରେ କାଟି ଖେତରେ ସାର ସାର କରି ରଖିବା—Laying of the ripe paddy plants cut from the roots on the field in rows.

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । କାଗଜର ଘୁଡ଼ି ଦେହରେ ଆଡ଼ ଭାବରେ ବଙ୍କା ହୋଇ ବସିଥିବା କାଠି ବା ବାଉଁଶର ପାଚଆ—
1. A thin twig laid crosswise in a paper-kite.

୨ । ଘୁଡ଼ି ଦେହରେ ତ୍ରିକୋଣାକାର ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ସୂତା—Two bits of thread attached to a paper-kite and forming a triangle with the body of the kite.

ପେଟା(ଟେ)ଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଟକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ଶୋଇବା-
Peṭā(ṭe)i pardibā — To lie with one's stomach touching the ground.

ପେଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପେଟ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—
Peṭā(ṭe)ibā — ଭୂମିରେ ପେଟ ଲଗାଇ (କୁମ୍ଭୀର ପରି) ହାତ ଗୋଡ଼କୁ (ପଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚଳାଇବା ଦ୍ୱାରା ଗତି କରିବା—
ପେଟେଚଲା — To move with the hands and legs by having the belly grovelling on the ground; to creep on one's belly; to crawl.
ରେଂଗନା

[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନେ ପ୍ରଥମେ ପେଟାନ୍ତି, ତା ପରେ ଗୁରୁଣ୍ଡନ୍ତି ତା ପରେ ଚଲନ୍ତି ।]

ପେଟାକ—ସଂ. ବ—ପେଟକ; ପେଡ଼ା; ପେଟରା—
Peṭāka — A basket with a lid; a box.

ପେଟା କାଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ପେଟା ଗ୍ରାଦେ ୧ (ଦେଖ)
Peṭā kāṭhi — Peṭā 1. (See)

ପେଟି—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟରେ ବନ୍ଧାଯିବା ମେଖଲା; କମରବନ୍ଧ—
Peṭi — 1. A belt

ପେଟି **ପେଟୀ** ୨ । ଧୋଷା ଗୋବର ଚଢ଼େଇଙ୍କ ଲାହୁ ପାଟ୍ଟେ ପେଟରେ ବନ୍ଧା ଥିବା, ଅଗରେ ଫୁଲ ବା କଉଡ଼ି ଲାଗିଥିବା ସୁତୁଲ—
2. A string tied round the belly of a Gobarā bird.

ଂ । ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପିଠି ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଜିନ୍ ବା ଗଦିଆମାର ଦୁଇ ପାଖକୁ ଘୋଡ଼ାର ପେଟ ବାଟେ ଯେଉଁ ପିତାବାରା ବନ୍ଧା ଯାଏ—3. Strap which keeps the saddle tight on the back of a horse.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ବାକ୍ସ, ଖଟ ଆଦର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଚଉଡ଼ା ଭାଗରେ ଲଗାଯିବା କାଠ ବା ଧାତୁର ଲମ୍ବା ପଡ଼ ବା ଦଣ୍ଡ —A small bar of metal or wood laid crosswise in the frame of a bedstead or box; a cross bar.

୬ । ଚଲ୍ଲିକାରେ ମିଳୁଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଚଙ୍ଗୁଡ଼ା ମାଛ —6. A kind of shrimps found in the Chilka lake.

୭ । ବଡ଼ ମାଛର ପେଟ ଭାଗ—

6. The belly portion of a fish.

[ଦ୍ର—ବଡ଼ ମାଛର ପେଟରେ କଣ୍ଟା ନ ଥିବାରୁ ଓ ଚାହା ମାଂସଳ ଥିବାରୁ ଚାହା ଲୋକେ ଭଜା କରି ଖାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।]

୭ । ଭଣ୍ଡାରର ମୁଠା; ଯେଉଁ ଥଳୀରେ ଭଣ୍ଡାର ଖୁର, କଇଁର, ନଡ଼ୁରୁଣୀ ଆଦ ରଖେ—7. A barber's wallet.

ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ —ପେଟ —Stomach.

ବୈଦେ ବଣ (ଇଂ. ପେଟ୍ଟୀ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଛୋଟ—

1. Small; petty.

(ଯଥା—ପେଟ କାନ୍ତରାଟ ।)

୨ । ପ୍ରଜାର ଅଧୀନ (ପ୍ରଜା); ସିଭମୀ ରଇତ—

2. Subordinate holding; an under-tenure.

(ଯଥା—ପେଟ ପ୍ରଜା, ପେଟ ମକଦମୀ ।)

ପେଟିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ) —ଉଦର-ଯୁକ୍ତ —(used with other words)—Bellied.

Peṭiā

(ପେଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଯଥା—ଥଳୁଲପେଟିଆ 'ଥ' : ଦହିନଉଛଆ 'ଦ'—ଶିଶୁବଚନ; ମୃଦଙ୍ଗପେଟିଆ ଇତ୍ୟାଦ ।)

ପେଟି କଟା—ଦେ. ବ —ଯେଉଁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧା ଚଢ଼େଇ ଅନ୍ୟ ଚଢ଼େଇ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କରି ହାର ସିବାରୁ ତା ପେଟରେ ବନ୍ଧା ବୋଇଥିବା ପେଟକୁ କାଟି ପଳେଇଯାଇ ତାକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦଏ—A Gobarā bird which is let loose after its belt is cut when it is defeated by its rival.

Peṭi kaṭā

ପେଟିକା—ସ. ବ—୧ । ପେଟାକ (ଦେଖ)

1. Peṭāka (See)

Peṭikā

୨ । ପେଡ଼ି ପେଡ଼ିକିଆ (ଦେଖ)

2. Perḍi perḍikiā (See)

୩ । ସମୂହ; ସମୁଚ୍ଚୟ; ରାଶି—

3 Collection; multitude.

ପେଟି କାନ୍ତରାଟ(ଟି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେଟ୍ଟୀ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର)—କୌଣସି ପୂର୍ତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବଡ଼ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରର ଅଧୀନ ଛୋଟ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର—A sub-contractor; petty contractor.

Peṭi kāntarāṭa(ṭi)

ପେଟ କ(କା)ନ୍ତରାଟ(ଟି), ପେଟ କନ୍ତରାଟକାର } ଅନ୍ୟରୂପ

ପେଟୀ କାନ୍ତରାଟ ପେଟୀ କାନ୍ତରାଟକାର

ପେଟି ଗଣ୍ଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୁଡ଼ାଏ ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ଶଗଡ଼ରେ ବୋଝାଇ କରି ନଥସିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡା ପାଖରେ ବାଉଁଶର ଯେଉଁ ଅଗମାନ ଦଣ୍ଡାର ବାହାରକୁ ବଢ଼ିକା ରହିଥାଏ ସେହି ଅଗମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଲଇଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର ଚଢ଼ା କରି ବନ୍ଧାଯାଏ—A knot of some tenacious creeper with which the bulging out ends of a cartload of bamboos are tied together.

Peṭi gaṇṭhi

[ଦ୍ର—ଦଣ୍ଡାରୁ ବଢ଼ିକ ଥିବା ବାଉଁଶମାନଙ୍କ ଅଗ ମଧ୍ୟରୁ ୨ଟି ଅଗ ବନ୍ଧା ଯାଏ ନାହିଁ । ସେହି ୨ଟି ଅଗ ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।]

ପେଟି ବତା—ଦେ. ବ—ଗୁଲର କାମଡ଼ାରେ ଲଗିବା ଚଲ ପାଖର ବତା—The split bamboos which are put on the inner side of the bamboo frame-work of a thatch.

Peṭi batā

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଟୋକେଇ, ମୁଗୁରା, ଖଇଞ୍ଚ ଓ ପୋଲୁଦ୍ଦର ଭିତର ପାଖେ ବନ୍ଧାଯିବା ବତା— Bamboo laths attached to the inner side of ordinary baskets and fishing baskets.

ପେଟି ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ନଈ ଆଦରେ ଚଉଡ଼ା ବାଗରେ ଥକା ସିବା ବନ୍ଧ; ଆଡ଼ବନ୍ଧ—An embankment laid across a river or field; a cross-dam.

Peṭi bandha

ପେଟି ମାଛ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ମାଛର ପେଟ ଭଳକରୁ କଟା ଯାଇଥିବା ଅଂଶ ବା ଖଣ୍ଡ—Bits cut from the belly of a large fish.

Peṭi māchha

(ପେଟ ମାଛ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମାଛର ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ଅପେକ୍ଷା କମ କଣ୍ଟା ଥାଏ ଓ ଏହା ତେଲିଆ ଓ କୋମଳ ଥିବାରୁ ରନ୍ଧା ବା ଭଜା ହେଲେ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ।]

ପେଟି ଲଇ—ଦେ. ବ—ପେଟ ବତାକୁ ଉଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲଇ—Tenacious fibres of creepers used in tying the split bamboo laths inside the surface of a thatch-frame.

Peṭi lai

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ଶଗଡ଼ରେ ବାଉଁଶ ଗୋଛ ଆଣିବା ବେଳେ ପେଟ ଗଣ୍ଠି ବାନ୍ଧିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲଇ—Tenacious fibres of creepers used in tying the bulging ends of long bamboos carried on carts.

ପେଟି ଶେଣୀ—ଦେ. ବ—ଗୁଲ ଘରର ଉତ୍ତାକୁ ଲଗାଇ କରି ବଢାଯିବା ଲମ୍ବା ଶେଣୀ—The long wall-plate put over the Urā of a thatched house.

Peṭi ṣeṇī

[ଦ୍ର—ଏହା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ତା ଦମ୍ଭ ହୁଏ । ବାଡ଼ଉଆଡ଼ କାନ୍ଥର ବାଉଁଶର ଅଗମାନ ଏହି ଶେଣୀରେ କଣ୍ଟାଦ୍ୱାରା ମରାଯାଏ ।]

ପେଟୀ—ସ. ବ—ପେଟାକ (ଦେଖ)

Peṭī

Peṭāka (See)

ବୈଦେ. ବଣ—ପେଟ୍ଟ (ଦେଖ)—Peṭi (See)

ଦେ. ବଣ—ପେଟାର ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍ଗ —

The feminine of Peṭā.

ପେଟୁ—ଦେ. ବଣ—ଉଦରମୁଖ—

Peṭu ପେଟୁକ ପେଟୁ

Greedy; gluttonous.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଟୁଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଯାହାର ବଡ଼ ପେଟ—Big-bellied.
Peṭuā
(ପେଟୁଈ, ପେଟୁଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପେଟୁକ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଉଦରମୃତ୍ତ—
Peṭuka ପେଟୁକ **पेटू** Greedy; gluttonous.

ପେଟୁଳ(ଳା)—ଦେ. ବ୍ୟ—ସ୍ଥୂଳୋଦର—
Peṭurā.lā) (ପେଟୁଳୁ(ଳା)—ସ୍ତ୍ରୀ) Pot-bellied.

ପେଟୁଳି—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ଗର୍ଭବତୀ—
Peṭulī 1. Pregnant.
୨ । ବୃହତ୍ ଗର୍ଭ ବା ଉଦରବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Big-bellied (woman).

ପେଟେ—ଦେ. ବ୍ୟ. ଓ କ୍ରି. ବ୍ୟ—୧ । ଉଦରପୂର୍ତ୍ତିରୂପେ (ଭୋଜନ)—
Peṭe 1. Belly-ful of (meal).
(ଯଥା—ସେ ଅନ୍ନଭକ ମୋର ପେଟେ ଦେଲା ।)
୨ । ପେଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିବା ଗଭୀର (ଜଳ)—
2. Of a depth (of water) reaching one's belly.
(ଯଥା—ଏ ଖାଲିଗାଡ ପେଟେ ଖୋଲା ହେଲାଣି ।)

ପେଟେ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଦର ପୂର୍ତ୍ତି କର ଭୋଜନ କରିବା—
Peṭe khāibā To eat one's fill; to take a full
ଏକ ପେଟ ଖାଇବା **पेटभर खाना** meal.
(ପେଟେ ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟେ ଗିଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—
Peṭe gilibā ପେଟେ ଖାଇବା (ଦେଖ)
ଏକ ପେଟ ଠୁଁକା (ironical) Peṭe khāibā (See)
पेटभर ठुँसना
(ପେଟେ ଠକିବା, ପେଟେ ମାରିବା, ପେଟେ ଠୁଁସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.,—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଭାବିତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ
Peṭeṇṭ କେବଳ ମାତ୍ର ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ବା
ପେଟେଣ୍ଟ ବିକ୍ରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ସ୍ୱତ୍ୱ-
पेटेंट ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଧିକାର; ଏକଗୃହୀତ ଅଧିକାରନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସନନ୍ଦ-
Patent; monopoly for the manufacture or sale of a certain article.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଯନ୍ତ୍ର ବା ପ୍ରଣାଳୀ ଆବିଷ୍କାର କଲେ ତାହା ସରକାରରେ ରେଜିଷ୍ଟର କରିବାକୁ ହୁଏ । ତାହା ହେଲେ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥ 'ପେଟେଣ୍ଟ୍' ହେଲା; ଏହାର ରେଜିଷ୍ଟର ହେବା ସମୟରେ 'ପେଟେଣ୍ଟୀ'ର ବିନା ଅନୁମତିରେ ଅନ୍ୟ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁ ତିଆରି କଲେ ବା ବିକଲେ ତାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ଓ ପେଟେଣ୍ଟୀକୁ ସେ କ୍ଷତି ପୂରଣ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ବିଣ—ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟର ବା ଔଷଧର ବା ଅବିଷ୍କୃତ କଳର ଏକ-ଗୃହୀତ ଅଧିକାର ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥାଏ—Patent (medicine); patented (article).

ପେଟେଣ୍ଟ୍ ଔ(ଆ)ଷଧ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେଟେଣ୍ଟ୍ + ସ. ଔଷଧ)—
Peṭeṇṭ o.au)shadha) ପେଟେଣ୍ଟ୍ ମେଡିସିନ୍ (ଦେଖ)
ପେଟେଣ୍ଟ ଉଷୁଦ Peṭeṇṭ medisin (See)
पेटेंट दवा

ପେଟେଣ୍ଟ୍ ମେଡିସିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Peṭeṇṭ medisin ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାର୍କା ମରା ହୋଇ ତାହା
(ପେଟେଣ୍ଟ ମେଡିସନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଆର ଓ ବ୍ରିଟିର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ପେଟେଣ୍ଟ ମେଡ଼ିସିନ ଅଧିକାର ଜଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିବା
पेटेंटमेडिसन ଔଷଧ—Patent medicine.

ପେଟେଣ୍ଟ୍ ଭଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସରକାରରେ ରେଜିଷ୍ଟର୍ଡ ହୋଇ-
Peṭeṇṭ bhaṅga karibā ଥିବା କୌଣସି ପେଟେଣ୍ଟ୍ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ
(ପେଟେଣ୍ଟ ଲଙ୍ଘନ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନ୍ୟଜଣେ ବିକ୍ରି କରିବା ବା
ପେଟେଣ୍ଟ ଭଙ୍ଗ କରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—To infringe a patent.

ପେଟେଣ୍ଟୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଆବିଷ୍କାରକରୂପେ
Peṭeṇṭī ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ସରକାରରେ ରେଜିଷ୍ଟର୍ଡ
ପେଟେଣ୍ଟୀ କରାଯାଇ ଥାଏ—Patentee
पेटेंटी

ପେଟେରା—ଦେ. ବ. (ସ. ପେଟକ)—ପେଟରା (ଦେଖ)
Peṭerā Peṭarā (See)
(ପେଟ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପେଟରା **पिटारा,पेटरिया**

ପେଟେ ହେବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହ୍ର. ପେଟେ
Peṭe hebā ହୋନା)—ଗର୍ଭବତୀ ହେବା—
(ପେତ୍ରୀ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To become pregnant.

ପେତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗର୍ଭବତୀ—
Peṭrī Pregnant.

ପେଟ୍ରୋଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ମନ୍ଦର ଅନ୍ଧ ଜଳାଇବାରେ
Peṭrol ବ୍ୟବହୃତ ତେଲ—1. Petrol
ପେଟ୍ରୋଲ ୨ । ମାର୍ଜିତ କେରୋସିନ୍—
पेट्रोल 2 Purified kerosine oil.

ପେଟ୍ରୋଲିଅ(ୟ)ମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କେରୋସିନ୍ ତେଲ—
Peṭrolia(ya)m Petrolium.
ପେଟ୍ରୋଲିୟମ **पेट्रोलियम**

ପେଠା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ବାଙ୍ଗର; ବାଙ୍ଗୁଡ଼—
Peṭhā Dwarfish.
ନାଟା ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଉଦରମୃତ୍ତ; ପେଟୁ—
ଠିଙ୍ଗନା, नाटा Greedy; gluttonous.
(ପେଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପେଡ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ)—୧ । ପ୍ରଦତ୍ତ; ଦିଆ ଯାଇଥିବା (ଧନ)—
Peḍ 1. Paid (amount).
ପେଡ ୨ । ଯେଉଁ କାରବାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦେୟ
पेड ଧନ ଦିଆ ସରିଅଛି—2. Paid up (bill or
(ଅନ୍‌ପେଡ୍—ବିପରୀତ) person)
୩ । ଯେଉଁ ଡାକ ଚଠିର ବା ପାଲଟାର ମାସୁଲ ପ୍ରେରକ ଡାକ ଟିକଟ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅକାରରେ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି (ଓ ଯହିଁ ନମନ୍ତେ ଗ୍ରାହାକଙ୍କୁ ଡାକ ମାସୁଲ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।)—

3. Paid; prepaid (postal letter or parcel).

୪ । ବେତନ ଭୋଗୀ (ଉଚ୍ଚମ); ବେତନକ—

4. Paid (servant).

ପେଡ୍ ଅପ୍ ପଲିସୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ଜୀବନବୀମା ପଲିସୀ ପାଇଁ ଦେୟ ଧନ ବୀମାକାରୀ ବାବାକୁ ଦେଇ ସାରି ଥାଆନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ପାଇଁ ଆଉ

Ped ap palisi ପେଡ ଅପ ପଲିସୀ

ପେଡ ଅପ ପଲିସି ପ୍ରିମିୟମ୍ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ—

Paid up Life Insurance policy.

ପେଡ଼ା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପିଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ରିତ କରିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)·—

Perdā

୧ । ପେଟରା; ବାକ୍ସ—1, Box; basket with a lid; a portmanteau.

୨ । ମଇଁଷି ଛୁଆ—

2. The young of a buffalo.

୩ । ଆରୋପଣ—3. Imposition.

ଦେ. ବ. (ସ. ପିଣ୍ଡ; ପେଟିକା)— ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ଦୁଧକୁ ନଆଁରେ ଖୁବ୍ ଗାଢ଼ା କରି ଆଉଟି ଭିତରେ ଚନା

ପେଡ଼ା ଆଦି ଦେଇ ପେଡ଼ି ଆକାରରେ କରାଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—

1. A sweetmeat made of thickened milk and sugar.

୨ । (ସ. ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ)—ଆଖୁ ପେଡ଼ିବା ଘଣା—

2. Sugar-mill.

୩ । ହଳଦୀ ଆଦି ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁର ଖଣ୍ଡ—

3. Long pieces of turmeric etc.

ପେଷା ୪ । (ସ. (ପୀଡ଼ନ)—ପେଡ଼ିବା କ୍ରିୟା—

ପେଡ଼ନା 4. The act of squeezing or pressing.

ପେଷା ବଣ—ଘଣାରେ ପେଷା ହୋଇଥିବା—

ପେଡ଼ାହୁଆ Squeezed or pressed in a mill.

ପେଡ଼ା(ଉ) ଆଉଖୁର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ) କାଠର ଓ ବେତର

Perdā(rdi) ārdakhura ପେଡ଼ମାନ—Boxes of wood and cane.

[ଦ୍ର—ନୂଆ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ବା ସଙ୍ଗେ ପିଉଚୁଦ୍ଦାରୁ ପଠାଯିବା (ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ) ପଦାର୍ଥମାନ (ଯଥା—ମସଲ୍ଲା-ମସଲ ଓ ଲୁଗାପଟା) ବେତର ପେଡ଼ି ଓ କାଠର ଚତ୍ରିତ ବାକ୍ସ ବା ଆଉଖୁରରେ ସଜଡ଼ା ହୁଏ ।]

ପେଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପେଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Perdā(rde)ibā ପେଷାନ

ପେଡ଼ାନା 1. The causative form of Perdibā.

୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପେଡ଼ିବା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା—

2. To have a thing pressed or squeezed; to cause to be pressed.

ପେଡ଼ା ନଡ଼ିଆ ତେଲ—ଦେ. ବ—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ ଘଣାରେ ପେଡ଼ା

Perdā nardiā tela ହୋଇ ବାହାର ଥିବା ତେଲ—

Pressed cocoanut oil.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆକୁ କୋର ଭିତରର ରସକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ନର୍ଜଲ କର ଯେଉଁ ତୈଳ ପଦାର୍ଥ ବାହାର କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ନଡ଼ିଆ ଘିଅ ବା ମର୍ତ୍ତ ନଡ଼ିଆ ତେଲ କହନ୍ତି ।

ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆର ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଘଣାରେ ପେଡ଼ି ଯେଉଁ ତୈଳ ପଦାର୍ଥ ବାହାର କରାଯାଏ ତାକୁ ପେଡ଼ା ନଡ଼ିଆ ତେଲ ବା ନଡ଼ିଆ ମାଲଯା କହନ୍ତି ।]

ପେଡ଼ାଳି—ଦେ.ବ. (ସ. ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ)—ଯେ ତୈଳବୀଜ ଆଦି ପେଡ଼େ—

Perdāli One who presses or squeezes (oil-seeds).

ପେଷାଳୀ **ପେରବା**

ପେଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ପେଟିକା; ପେଡ଼ା)—୧ । ମଞ୍ଜୁଷା; କାଠର ବା

Perdi ବାଉଁଶର ଆବରଣଯୁକ୍ତ ଆଧାର—

ପେଡ଼ି 1. A basket with a lid.

ପେଟାରା ୨ । (ସ. ପିଣ୍ଡ; ପୀଠ) ଚନ୍ଦନ ପେଡ଼ି —2 A stone slab

ପୀଡ଼ି to grind sandal wood into paste.

ପୀଢ଼ୀ ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାକ୍ସ—A box.

ପେଡ଼ି ପେଟରା—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—

Perdi petarā ପେଡ଼ି ଓ ପେଟରା ଆଦି ଆଧାରମାନ—

Diferent sorts of boxes with lids.

[ଦ୍ର—ପେଡ଼ିର ଘୋଡ଼ଣୀ ପେଡ଼ିର ତଳଖଣ୍ଡଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଥାଏ; ପେଟରାର ଘୋଡ଼ଣୀ ତଳଖଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ କବଜାଦ୍ୱାରା ଲାଗି ଥାଏ ।]

ପେଡ଼ିପେଡ଼ିକଥା—ଦେ. ବ. (ସ. ପେଟିକା; ପେଟୀ=ପେଡ଼ା; ପେଡ଼ାର

Perdiperdikiā ଆକୃତିର ଫଳ ଥିବାରୁ)—ଜବାଦବର୍ଗର

ପେଡ଼ିପେଡ଼ିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପେଡ଼ିପେଡ଼ିକା }

ସ. କୁଳଙ୍ଗାକ୍ଷୀ, ପେଟିକା, କୁବେରାକ୍ଷୀ, ପିଣ୍ଡାର ପେଟାରି; ପିଟିଲୀ; ଝାପିଟାରି

ପିଟାରୀ, ପେଡ଼ାର (ପିଟ୍—ମେଦନୀପୁର)

ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବୃକ୍ଷଶ୍ରେଣୀ—Abultilon Indicum; Sida Asiatica; Hibiscus Furcatus (Haines); Trewia Nudiflora.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ପାନପତ୍ର ପରି ଓ ପତ୍ରର ଧଡ଼ି ଦୀର୍ଘ । ଗଛ ୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ । ଫୁଲ ନାରଙ୍ଗୀ ବର୍ଣ୍ଣର । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଶୀତକାଲରେ ଫଳ ପାରେ । ଫଳ ଗିନା ପରି ଏକଫାଳକଆ ଓ ଫଳର ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଅଧଲ୍ଲା ପରି । ଫଳର ଦେହରେ ଅଳକଳ ଦହ ଖୁଆ ପରି ୧୭।୧୮ଟା ପଟାପଟା ଚରୁଡ଼ା ବା କରମଚିଆ ଗିଣ୍ଡି ଥାଏ । ଶ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏ ଫଳକୁ ପିଠୋଇ ପାଣି ବା ଛାଇ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ କାନ୍ଥରେ ଛପା ମାରନ୍ତି ଓ ସେ ଚଡ଼ା ଗୋଲାକାର ଓ ଜମ୍ବୁ କମ୍ବୁ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପେଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି· (ସ. ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ)—୧ । ରସ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ

Perdibā କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ (ଆଖୁ, ତୈଳବୀଜ ଆଦି) ଗୁଣ୍ଡିବା;

ମାଡ଼ିବା, ପେଷା ଦଳିବା; ପେଷିବା—To press or squeeze a

ପେରନା; ପେଡ଼ନା thing for juice; to press out the juice; to extract.

ଯଠିଥର ତେଲ ପେଡ଼ିଥରେ ନାହିଁ,
ଦୁର୍ବିନ୍ କୋହେ ଅଗାଲି କରୁ ଦିଅର ବରଯାତ୍ରୀ ।
ପଦ୍ମଲୋଚନ. ଦୁମାଣ ଥଠୁଣୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ବିଶେଷ ପୀଡ଼ା ଦେବା—
2. To oppress; to give much trouble.

ପେଡ଼ ଭୋଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା
Perḍi bhoga ରଥରେ ଥିବା ସମୟରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନର ଲୋକମାନେ ପେଡ଼ରେ ଯେଉଁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ନୈବେଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନ ବହି ନେଇ ସେହି ପେଡ଼ ସହିତ ଭୋଗ ଲଗାନ୍ତି—
Sweets carried in cane boxes from a distance and offered to the Deities Jagannātha, which on cars Balabhadra and Subhadrā during the car festival in Puri.

ପେଡ଼ ଲୁଗା—ବି. ବ—ଉତ୍ସବ ବା ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷରେ
Perḍi lugā ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ପେଡ଼ରେ ସାଇତା ଦୋଇଥିବା ତୋଳା କାପଡ଼ ଲୁଗା—Cloth which is stored to be used on special occasions.

ପେଡ଼ା(ଢ଼ି)—ବି. ବ. (ସ. ପେଡ଼ା)—ପେଡ଼ା(ଢ଼ି) (ଦେଖ)
Perḍhā(ḍhi) Perḍa(ḍi) (See)

ପେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. ପାଣ୍ଟ୍)—ପେଣ୍ଟଲୁନ୍ (ଦେଖ)
Peṇṭ Peṇṭalun (See)
ପେଣ୍ଟ ୨ । (ଇଂ. ପେଣ୍ଟ୍) ରଙ୍ଗ କରିବା; ରଞ୍ଜିତକରଣ—
ପେଣ୍ଟିଂ 2. Painting.
୩ । (ଇଂ. ପେଣ୍ଟ୍) ବସ୍ତ୍ର ଓ କାଠ ଆଦିରେ ବୋଳାଯିବା ରଙ୍ଗ—
3. Paint; dye.

ପେଣ୍ଟ୍ କୋଟ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପାଣ୍ଟ୍+କୋଟ୍)—ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ
Peṇṭ koṭ ପୋଷାକ ଦ୍ୱୟ; ପାଇଜାମା ଓ କୁର୍ତ୍ତା—Pants and coat.
ପେଣ୍ଟ କୋଟ୍ **ପତଲୁନ କୁର୍ତ୍ତା**

ପେଣ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶିକାର; ମୃଗୟା—
Peṇṭa Chase; hunting.

ପେଣ୍ଟଲୁନ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ପାଣ୍ଟାଲୁନ୍)—ପଣ୍ଟଲନ୍; ପଣ୍ଟଲମ୍; ପାଇଜାମା; ଗାଣ୍ଡି ମୁଣା—Pants; trousers; pantaloons.
Peṇṭalun
ପେଣ୍ଟଲନ୍, ପେଣ୍ଟଲୁନ୍
ପେଣ୍ଟଲମ୍, ପେଣ୍ଟଲୁମ୍
ପେଣ୍ଟୁନ୍, ପେଣ୍ଟୁଲୁନ୍
ପେଣ୍ଟୁଲୁମ୍, ପେଣ୍ଟୁଲେନ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପେଣ୍ଟ୍‌ଲୁନ
ପତଲୁନ

ପେଣ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ) ଚତୁରର—
Peṇṭar ପେଣ୍ଟାର **ପେଣ୍ଟର** Painter.

ପେଣ୍ଟିଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଜୟପୁର) ବ—ଏକଜାତୀୟ ଓଡ଼ିଆ କୃଷକ—
Peṇṭiā A class of Oriya cultivators of Jeypur in Vizag district.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବସ୍ତର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସି ଜୟପୁରରେ ବାସ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ପେଣ୍ଟିଙ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ)—୧ । ରଙ୍ଗ କରିବା—
Peṇṭing 1. Painting; dying.
ପେଣ୍ଟିଙ୍ଗ ୨ । ରଙ୍ଗକରି ଯାଇଥିବା ଚତୁ—
ପେଣ୍ଟିଂ 2. A painting; painted picture.

ପେଣ୍ଠ—ବି. ବ—(ସ. ପୀଠ ବା ପଟ୍ଟ; ପଣ୍ୟସ୍ଥାନ; ପ୍ରା. ପଣଟ୍ଠ)—
Peṇṭha ୧ । ଗଞ୍ଜ; ହାଟ—1. Market; mart.
ପାଟି, ହାଟି ୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ **ପେଠ, ପେଂଠ** ପରିମିତ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ବ୍ୟବସାୟ ହୁଏ—
3. Emporium; a centre of trade.
୩ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର—
3. A store for merchandise; warehouse.
୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ (ବସ୍ତ୍ରାଦି) ବହୁ ପରିମାଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ (ଯଥା, ଚଉଠ ପେଣ୍ଠ)—
4. A centre of manufacture of a certain merchandise.
୫ । ଦଳ—5. Group; crowd.
୬ । ବେପାରିମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ—
6. A village or seat of traders.
୭ । ବହୁଜନସମାଗମ ସ୍ଥାନ—7. A place crowded with many people; a resort of a large number of people.
ଉଭୟ ସେ ସାଲଙ୍ଗର ପେଣ୍ଠ
ନାମ ସୁଯଶ ବରଣ୍ଡ – ସାରଳାକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରଚ୍ଛାଇ ।

ପେଣ୍ଠା—ବି. ବଶ. ପୁଂ—ପେଠା (ଦେଖ)
Peṇṭhā (ପେଣ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Peṭhā (See)
ପାଁଠା ବ—ଅଣ୍ଡିରା ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢାକୁଆ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଦା—
A male young of sheep or of goat.

ପେଣ୍ଠା ନଡ଼ିଆ—ବି. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆ ଫଳୁଥିବା ଅଳ୍ପ ବୟସର ବା
Peṇṭhā naṛdiā ବାଙ୍ଗର ଗଛ—1. A young or dwarfish cocoanut tree yielding fruits.
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକାରର ନଡ଼ିଆ—
2. Small-sized cocoanut.

ପେଣ୍ଠିଆ—ବି. ବଶ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ବାଙ୍ଗୁରା—
Peṇṭhiā Dwarfish; small; stunted.
ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶିକାରୀ ପଛରେ ମଞ୍ଚାରେ ବସିଥାଏ ଓ ଜନ୍ତୁ ଆସିଲେ ଶିକାରୀକୁ ଦେଖାଏ, ବନ୍ଧୁକ ଧରିଥାଏ, କାର୍ତ୍ତୁଜ୍ ଯୋଗାଏ ଓ ଶିକାରୀକୁ କୌଣସି ଜନ୍ତୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ କୁଣ୍ଡାଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଆଘାତ କରେ—
A person who sits behind the hunter on the machan and is always ready at hand to do his bidding and help him.

ପେଣ୍ଠୀ—ବି. ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗେଡ଼ୀ; ବାଙ୍ଗୁରା—
Peṇṭhī 1. Dwarfish (woman); stunted.
ନ୍ୟାଠା **ଲଂଗନା** ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. Small; little.
ପାଁଠୀ ବ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଈ ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢା—
1. A young female goat or sheep.
୨ । ଗେଡ଼ୀ ଅଥଚ ପୁଷ୍ଟାଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A short and sturdy woman.
କୃଷ୍ଣ କନ୍ଧୁଣ୍ଡ ବେଢ଼ି ପେଣ୍ଠୀକି
ଜୁ ମୋର ସମାନ ଛତ ତଣ୍ଡିବ – ଅର୍ଜୁନଦ୍ୟ ବଉରଥ ଚଲ୍ଲାଇଣି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ସାନ ଝୋଙ୍କା—3. Little girl; lass.

୪ । ଯେଉଁ ଛେଳିର ପ୍ରଥମ ଗର୍ଭ ହୋଇ ନ ଥାଏ—

4 A she-goat which has not yet conceived.

ପେଣ୍ଡ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—(ତା. ପଣ୍ଡା = ଘୁଷୁଘୁ)—

Peṇḍ-rā

୧ । ହେଃଟା—1. Wolf.

(ପେଣ୍ଡ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ ବାଘ; ଚଡାବାଘ—

2. Small leopard.

ପେଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ—(ସ. ପନ୍ତ୍ର ବା ପିଣ୍ଡ)—୧ । ସ୍ତବକ; ଗୋଛ;

Peṇḍā ଥୁଲୋ ଥୋପା; ଗୁଚ୍ଛ—1. Cluster.

ପୁଲା, ଗଟ୍ଠା; ଗୁପ୍‌ଫା ହୁଁରେ ଦ୍ୟାଉଥ ଟଣା ହୋଇଥିବ

ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ହେଇଣ ମୁକୁଳା ଲମ୍ବିଛି—

କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଥଇ ।

୨ । ବଡ଼ା—2. Sheaf.

୩ । ଫଳର ପେନ୍ଥା ବା କାନ୍ଦୀ—

3 A bunch of fruits coming out of one stem.

୪ । କଦଳୀ ଫଳର ଫେଣା—

4. A cluster of plantain-fruits.

ପାୟେର ଡିମା, ପିଣ୍ଡ ବ—(ସଂ. ପିଣ୍ଡି)—ଗୋଡ଼ର ଆଣ୍ଠୁଭଲଠାରୁ

ପିଂଡଳୀ ବଲାଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଶର ମାଂସଳ ସ୍ଥାନ; ଭଣ୍ଡା—

The calf of the leg.

ଗ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ—ଧାନର କେଣ୍ଡା—

An ear of paddy.

ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଗୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ହୋଇ; ଥୋପା ଥୋପା;

Peṇḍā peṇḍā ପେନ୍ଥି ପେନ୍ଥି—In clusters; in tassels.

ଥୁଲୋ ଥୁଲୋ **ଗୁପ୍‌ଫା ଗୁପ୍‌ଫା**

ପେଣ୍ଡା ବାଳ—ଦେ. ବ.—ଗୋଛଏ ଲମ୍ବ ବାଳ; ସ୍ଥୂଳ କେଶଗୁଚ୍ଛ—

Peṇḍā bāḷa A thick mass of flowing hair.

ପେଣ୍ଡାବାଳ ମୁକୁଳାଇ ବସିଥିଲ କେହି ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା

ପେଣ୍ଡାଳ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପାଣ୍ଡାଲ୍‌ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—

Peṇḍāl ପାଣ୍ଡାଲ୍ (ଦେଖ)—Pāṇḍāl (See)

ପ୍ୟାଣ୍ଡାଲ **ପେଣ୍ଡାଲ**

ପେଣ୍ଡାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଳିବା—

Peṇḍāḷibā ସାମଲାନ **सहना** To tolerate.

ପେଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—(ପେଣ୍ଡାର ଆଦରାର୍ଥକ ଆକାର)—୧ । ଛୋଟ ଗୁଚ୍ଛ—

Peṇḍi 1. A small cluster.

୨ । ଧାଡୁର ବା ପାଟଫୁଲର ଗୁଚ୍ଛ; ଭଣ୍ଡିର ସ୍ତବକ—

2. Tassels; a cluster of pendants.

୩ । ପିଣ୍ଡୀ; ଛୋଟ ବେପା—

3. A small platform or seat.

୪ । ନୋଥର ତଳରେ ଝୁଲୁଥିବା ଝୁମ୍ପା—5. A cluster of tiny pendants hanging from a circular nose-ring.

ପେଣ୍ଡିଂ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ) (କଚରାଆ)—ଫଇସଲ ହୋଇ ନ ଥିବା;

Peṇḍiṁ ବାକି ରହି ଥିବା—Pending.

(ପେଣ୍ଡିଙ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ପେଣ୍ଡିଙ୍ ନଥି, ପେଣ୍ଡିଙ୍ କେସ୍

ପେଣ୍ଡିଙ୍ **पेण्डिङ्** ଇତ୍ୟାଦି ।)

ପେଣ୍ଡି କଣଆର—ଦେ. ବ.—ଗୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ଫୁଲ ଧରିବା ଏକ ପ୍ରକାର

Peṇḍi kaniara **पुष्प गुल्म**—Tecoma.

ପେଣ୍ଡି ଖଜୁର(ରା,ରି)—ଦେ. ବ.—(ସ. ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜୁର) —ଆରବ ଓ

Peṇḍi khajura(rā, ri) ମିଶର ଆଦ ଦେଶଜାତ ଏକ ପ୍ରକାର

ଖଜୁରୀ କୋଳ—Arabian dates.

ପିଣ୍ଡି ଖେଜୁର **पिंडि खजुर**

[ଦ୍ର—ଏହା ମାଂସଳ ଓ ସୁମିଷ୍ଟ । ପାଚିଲା ଫଳଗୁଡ଼ିକ ଏକତ୍ର ରଖାଗଲେ ପିଣ୍ଡ ବା ଗୋଟା ବାନ୍ଧି ଯାଏ ।]

ପେଣ୍ଡି ଜହ୍ନୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଣ୍ଡ ଓ କୋଷ୍ଠୀ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଜହ୍ନୀ;

Peṇḍi jahnī ଗୋଟିଏ ଡେଙ୍ଗରେ ଗୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ଫଳ ଧରିବା ଜହ୍ନୀ—

A kind of Luffa which bears fruits in

ଥୋକ ଥୁଫଳ clusters.

ପେଣ୍ଡି ଝ(ଝି)ଞ୍ଜିର(ରି)—ଦେ. ବ.—ଚଣ୍ଡିଘା ଭୁଣ୍ଡିରୁ ବା ଝମ୍ପାକାଠିରୁ

Peṇḍi jha(jhi)ñjira(ri) ଓଦ୍ଧଳ ଥିବା ଝୁଞ୍ଚିରର ଗୁଚ୍ଛ—

A cluster of pendants with chains banging from the end of a hairpin.

ପେଣ୍ଡି ଝଲକା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—କାନର ବାଉଳ ଦେହରେ

Peṇḍi jhalakā ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ହୋଇ ଝୁଲୁ ଥିବା ଝମ୍ପା;

ବାଉଳ ପର ଉପର କାନର ଗୋଟିଏ ଅଳଙ୍କାର—

An ear ornament consisting of a bunch of pendants suspended from a ring.

ପେଣ୍ଡି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବାଇଗଣ ଗଛରେ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା

Peṇḍi bāigana ସରୁ ସରୁ ବାଇଗଣ ଫଳେ—

କୁଳି ବେଗୁନ, ଥୁବି କୁଳି ବେଗୁନ A kind of brinjal which appears in clusters in the plant.

ପେଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ —(ସ. ପିଣ୍ଡ)—୧ । କନ୍ଦୁକ; ବଲ୍—

Peṇḍu ଗୋଲା **पिंड; गेंद** 1. Ball.

୨ । ନଟୁ—2. A whirling top.

ପେଣ୍ଡୁ ମୋ କେ କେଉ ଗେଦଇ;

ଅଞ୍ଚଳ ଯାଏ ମୋ ଦେଖାଇ । ରୂପଚ. ବ୍ରେମଗଣ୍ଡାମୃତ ।

ପେଣ୍ଡୁରା—ଦେ. ବ.—ପେଣ୍ଡ୍ରା (ଦେଖ)

Peṇḍurā Peṇḍ-rā (See)

ପେଣ୍ଡୁରା ମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. (ପୁଂ) —ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳିବିଶେଷ—

Peṇḍurā muhāṁ A term of abuse to males.

ପେଣ୍ଡୁଳା(ଳି)—(ସ. ପିଣ୍ଡ) —ପିଣ୍ଡୁଳା(ଳି) (ଦେଖ)

Peṇḍuḷā(li) Piṇḍuḷā(ḷi) (See)

ବ୍ୟର ପେଣ୍ଡୁଳ ପାଇ ଥଇ ଯୋଉ ଉଇ ଉଡ଼ି କଡ଼ ଦେବ ମାନବେ ।

ନଦବଶୋଉ. ବୃଷ୍ଣକୁମାସ୍ୱ ।

ପେତ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଲ. ବ. ପେଉନା; ହ.

Pet-nā ପ୍ରେତନା)—ପେଟୁଣୀ (ଦେଖ)—Petuṇī (See)

(ପେଉନା, ପେଟେନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଟୁଣୀ—ଦେ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ପ୍ରେତା)--ପିତାଶୁଣୀ; ନବ ପ୍ରସୂତ ମରି ହେଲେ

Petuṇī ଭାନ୍ଦାର ପ୍ରେତ—1. The ghost of a woman

पेतनी ପେତନୀ who dies just after child-birth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଡ୍ଡ ବଇଗଛରେ ଗୋଖାଏ ବଡ଼ ଦ୍ରୋଣୀ ବସି ଭାତ ଦୋଦ୍ଦଇ ।
ପଙ୍କାରମୋଦନ – ଚମ୍ପୁ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀରୂପ ଧାରଣୀ ଭୂତ—2. A female ghost.

ପେଡୁଡ଼(ଡ଼୍ଡ଼,ଡ଼୍ଡ଼) —ଦେ. ବ. (ସ. ପାରେବତ; ଭୁଲ. ପ୍ରିସୃ ଓ ଦୂର; ଏହାର Pedu**rḍa**,**rḍi**,**rḍu**) ପାଚିଲା ଫଳ ପାଇଲେ ଲୋକର ଅନ୍ୟ ପ୍ରିସୃ ଫଳ ପ୍ରତି ଲାଲସା ଦୂର ହୁଏ) —ଗୁଜୁଲଆ ଫଳ—Guava; Ficus Carica. ପିହୁଡ଼; ପେୟାରା **ଅମରୁତ**

(ପେଡୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —୧ । କଲମ; ଲେଖନୀ—
Pen ପେନ **ପେନ** 1. Pen.
୨ । ଲୁହାର କଲମ; ନିବ୍—2. Steel pen; nib.

ପେନ୍ କଲମ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେନ୍ + ଫା. କଲମ୍)—
Pen kalama ପେନ୍ ୨ (ଦେଖ)—Pen 2. (See).

ପେନ୍ସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେନ୍ସିର ବହୁବଚନ)—ଇଂଲଣ୍ଡରେ
Pen-s ପ୍ରଚଳିତ ତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା; ଏକ ଶିଲଙ୍ଗର ୧/ ଭାଗରୁ ଏକ
ପେନସ **ପେନ୍ସ** (ପେନ୍ସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାଗ—Pence.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ପେନ୍ସର ବହୁବଚନ ଅଟେ ।]

ଦେ. ବ—ପିନସ (ଦେଖ)—Pinasa (See)

ପେନ୍ସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —କର୍ମରୁ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ଓ
Pen-san ଅକ୍ଷମାଇବରହିତ କର୍ମଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ଖଞ୍ଜା ଦେବା ବୃତ୍ତି
ପେନସନ **ପେନ୍ସନ** ବା ଖୋରାକୀ—Pension.

(ପେନ୍ସିନ୍, ପେନ୍ସେନ୍ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେନ୍ସନ୍ ପ୍ରାପ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—କର୍ମରୁ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଅବସର ଗ୍ରହ କର
Pen-san**prāpta** ମାସିକ ବୃତ୍ତି ପାଉଥିବା—Pensioned.
ପେନସନ ପ୍ରାପ୍ତ **ପେନ୍ସନପ୍ରାପ୍ତ** retired

ପେନ୍ସନର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପେନ୍ସନ୍ ପାଉଥିବା କର୍ମଗୁପ୍ତ —
Pen-sanar ପେନସନାର **ପେନ୍ସନର** Pensioner.

ପେନ୍ସିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାଳୀର ବନା ସାହାଯ୍ୟରେ ଅସ୍ଥାୟୀ
Pen-sil ଭାବରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସୀସାର ବା ଖଡ଼ିର
ପେନସିଲ **ପେନ୍ସିଲ** ଲେଖନୀ—Pencil

ପିନସିନ୍(ଲ୍)
ପିନ(ନ)ସ୍(ସି)ଖଡ଼ି
ପେନସିନ୍(ନ,ଲ,ଲ୍)
ପେନ୍ସୁନ୍(ନ,ଲ,ଲ୍)
ପେନ(ନ)ସିଲ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—କାଗଜରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚୂର୍ଣ୍ଣନ ପେନ୍ସିଲ୍ ବା ଲେଡ୍ ପେନ୍ସିଲ୍ ଓ ସ୍ଲେଟ୍ ଉପରେ ଲେଖିବା ପେନ୍ସିଲକୁ ଖଡ଼ି ପେନ୍ସିଲ୍ ବା ସ୍ଲେଟ୍ ପେନ୍ସିଲ କହନ୍ତି । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରଙ୍ଗର ପେନ୍ସିଲ୍‌କୁ ସେହି ସେହି ରଙ୍ଗର ନାମରେ ନାମକରଣ କରାଯାଏ, ଯଥା—ନାଲି, ନେଳ, ବାଇଗଣୀ ପେନ୍ସିଲ୍ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପେନ୍ସିଲର ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନ ନାମ ଅଛି, ଯଥା—ଡ୍ରଇଙ୍ଗ୍ ପେନ୍ସିଲ, କପିଙ୍ଗ୍ ପେନ୍ସିଲ, ସ୍ଲେଟ୍ ପେନ୍ସିଲ ।]

ପେନା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପିନ୍)—କାଠର ସରୁ ଖିଲ; ଶଳାକା—
Penā ପେନା **ପୋନା** Wooden peg.

ପେନାଙ୍ଗ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ମାଲସ୍ୟ ଉପଦ୍ୱୀପର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା
Pen**ā**ng କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ—The island of Penang to the
ପେନାଙ୍ଗ **ପେନାଙ୍ଗ** west of the Malay peninsula.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରଧାନ ନଗର ଓ ବନ୍ଦର ଜର୍ଜ୍‌ଟାଉନ୍ ।]

ପେନାଲ୍ କୋଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) —ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନ; ବିଭିନ୍ନ
Pen**ā**l kod ଅପରାଧମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଇନ୍‌ରେ ବିଭିନ୍ନ
ପେନାଲ କୋଡ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି—Penal code.
ପେନାଲ କୋଡ

ପେନାଲ୍‌ଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —୧ । ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—
Pen**ā**l-ṭi 1. Fine.
ପେନାଲ୍‌ଟି ୨ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କଲେ ବା ଧନ ନ
ପେନାଲ୍‌ଟି ଦେଲେ ତହିଁ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଅଧିକା ଦଣ୍ଡ—
(ପେନାଲ୍ଟି, ପିନାଲ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Penalty.

ପେନାଲ୍ ସର୍ଭିଚୁଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ପରିବର୍ତ୍ତେ-
Pen**ā**l sarbhichud ଗୋଡାଙ୍ଗ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନିବାସନ ଦଣ୍ଡ—Penal servitude.

ପେନି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପିନାଫୋର୍)—୧ । ପିଲ୍ଲମାନେ ପିନ୍ଧିବା
Peni ଏକପ୍ରକାର ଲୁର୍ତ୍ତା (ଏହା ପଛଆଡ଼ରୁ ଡୋରରେ
ପେନୀ **ପେନି** ଉଡ଼ାଯାଏ)—1. Pinafore.
୨ । (ଇଂ. ଏକବଚନ ପେନ୍ସି)—ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଚଳିତ ତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା; ଏକ ଶିଲଙ୍ଗର ୧/୧୨—2. Penny. (ବହୁବଚନ—ପେନ୍ସ୍)

ପେନିୱେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ବ୍ରିଟିଶ ଓଜନବିଶେଷ (ପ୍ରାୟ
Peniwet ୧୦ ରତ୍ତି)—Pennyweight; a standard-
ପେନୀଓୟେଟ **ପେନିୱେଟ** weight.

ପେନୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି (କନ୍ଧଭାଷା)— ଦେବତା—
Penu (ପେନ୍ନୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Deity.

[ଦ୍ର—କନ୍ଧମାନେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି; ଯଥା—ବେସ୍ ପେନୁ—ପୃଥିବୀ ଦେବତା; ଲୋଦା ପେନୁ—ଯୁଦ୍ଧ ଦେବତା; ନାଦ୍‌ଜୁ ପେନୁ—ଗ୍ରାମ ଦେବତା; ଦାଙ୍ଗୁ ପେନୁ—ଚନ୍ଦ୍ରଦେବତା; ସାଣ୍ଡେ ପେନୁ—ସୀମା ବା ବାସୁ ଦେବତା; ଯୁଗ ପେନୁ—ବସନ୍ତ ରୋଗ ଦେବତା; ସୋରୁ ପେନୁ—ଘାଟାଡ଼ି ଦେବତା; ଗସା ପେନୁ—ବନଦେବତା; ମୁଣ୍ଡା ପେନୁ—ଜଳାଶୟ ଦେବତା; ସିଗୁ ଓ ସୁଦ୍ରୋଜୁ ପେନୁ—ହରଣା ଦେବତା; ଡିଦ୍‌ଜୁ ପେନୁ—ବର୍ଷାଦେବତା; ପିଲ୍ଲମ୍ବୁ ପେନୁ—ମୃଗୟାଦେବତା, ସିଙ୍ଗା ପେନୁ—ମୃତ୍ୟୁ ବା ପ୍ରଳୟ ଦେବତା ।]

ପେନ୍ତିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି —ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଘାଷକ (ଶୂଦ୍ର)
Pentiā ବିଶେଷ —A class of Śūdras in the district
of Ganjam.

ପେନ୍ଥା(ନ୍ଥି)—ଦେ. ବ. (ସିଂ. ପିଣ୍ଡ) —ଗୁଚ୍ଛ; ପେଣ୍ଡା—
Penthā(nthi) ଥୁଲୋ **ଗୁପ୍‌ଫା** Cluster ; bunch.

ପେନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଣ୍ଡ; ପଦ୍ମ; ପଦ୍ମ କଳିକା ସଦୃଶ ଆକାର ଓ ବର୍ଣ୍ଣ
Penda ଥିବାରୁ; ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ ଯୋନିକନ୍ଦ)—
ପାଁଦ, ପ୍ୟାଁଦ ୧ । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଯୋନିତ୍ରାଂଶ ରୋଗ;
ଅଣ୍ଡିନୀ, କାଁଚ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ବାହାରେ ଖସି
ପଡ଼ିଥିବା ଜରାୟୁ ବା ପଦ୍ମ—

Digitized by srujanika@gmail.com

1. The fart; strangulated uterus; prolapse of the uterus; polypus of the uterus; Ventris Crepitus.

୨ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଗୁହ୍ୟ ଦ୍ୱାର ବାଟେ ବାହାର ପଡ଼ିଥିବା ମାଂସପିଣ୍ଡ; ଗୁଦଭ୍ରଂଶ ରୋଗ—

2. Prolapse of the rectum.

ପେଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ—ପେନ୍ଦୁର୍ (ଦେଖ)

Pendā — Pendurā (See)

ପେଣ୍ଡୀ, ପେଣ୍ଡେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ. (ଧାନ ପ୍ରଭୃତିର) କେଣ୍ଡା—

Ears of corn (paddy etc).

ପେଣ୍ଡା ମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ବିରସ ମୁହାଁ; ବିମର୍ଷ ମୁଖ ଯୁକ୍ତ;

Pendā muhāñ — ଯେ ସବୁବେଳେ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ଥାଏ—

[ପେଣ୍ଡ(ନ୍ଦୁ)ର୍ ମୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ] Sad-faced; always

ପେଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡ, ପେଣ୍ଡୀ ନ୍ୟାଷ୍ଟମୁଣ୍ଡ } ସ୍ତ୍ରୀ wearing a gloomy expression on the face.

ପେଣ୍ଡୀ ମୁଣ୍ଡ

ପେଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସ. ପିଣ୍ଡ)—

Pendi ୧ । ଗୋଣ୍ଡ; କଂସା, ଗିନା, ବୋଉଲ ଆଦର ତଳେ

ପୋଁଦ ଉତର ପାଖକୁ ଦେଖାଇ ଥିବା ଗାଣ୍ଡି—

ପେଂଦା, ପେଂଦୀ 1. A hollow or depression at the bottom of a pot, dish or bottle.

୨ । ଖୁଣ୍ଟରେ କାଦୁଅ ପୂରାଇ ଗଢ଼ା ହେବା କଳ୍ପା ଇଟାର ତଳ ପାଖରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ବଢ଼ିକା ମାଟି—

2. The earth bulging out at the bottom side of a brick prepared in the mould.

୩ । କାକୁଡ଼ି ଫଳର ଡାଣ୍ଠ ପାଖେ ଥିବା ପିତାଳିଆ ଅଂଶ—

3 The part of a cucumber fruit just near its stem, which tastes bitter.

ବାଡ଼ି ଖାଇ ପେଣ୍ଡରେ ବଢ଼ୁଥା ।ଚଗ ।

୪ । ଭୁମ୍ବ ବାଣର ଯେଉଁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମୁହଁରେ ନଆଁ ଧରାଇ ଦିଆଯାଏ—

4. The hole of a Tumba firework which is ignited.

୫ । ପେଣ୍ଡ (ଦେଖ)—5. Penda (See)

୬ । ଗିନା ଆଦର ବଇଠି—6. The pedestal of a cup.

ପେଣ୍ଡ ଗାତ—ଦେ. ବ—ପେଣ୍ଡ ୪ (ଦେଖ)

Pendi gāta — Pendi 4 (See)

ପେନ୍ଦୁର୍ଗ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ପେଣ୍ଡ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—

Pendurā (a person) Suffering from prolapse of the uterus or of the rectum.

(ପେଣ୍ଡର୍ଗ, ପେଣ୍ଡେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ପେଣ୍ଡର୍ଗ, ପେଣ୍ଡର୍ଗ, ପେନ୍ଦୁର୍ଗ, ପେଣ୍ଡେର୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପେଣ୍ଡାମୁହାଁ (ଦେଖ)—2. Pendā muhāñ (See).

ପେପର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—

Pepar ୧ । କାଗଜ—1. Paper.

ପେପାର ୨ । ଖବର କାଗଜ—2. Newspaper.

ପେପର ୩ । ପ୍ରଶ୍ନ ଲେଖାଥିବା କାଗଜ—

3. Question paper.

୪ । (କଚରାଆ) କୌଣସି ନଥି ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କଯୁକ୍ତ କାଗଜପତ୍ର—

4. A paper connected with a record.

ପେପର ବୁକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.) (କଚରାଆ)—

Pepar buk ହାଇକୋର୍ଟରେ ଚଳୁଥିବା ମକଦ୍ଦମାର ଆବଶ୍ୟକୀୟ

ପେପାର ବୁକ୍ କାଗଜ ପତ୍ରର ଇଂରାଜ ନକଲ ଖସା ହୋଇଥିବା

ପେପର ବୁକ୍ ବହି—Paper-book of a case in the High Court.

ପେପରମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେପରମିଣ୍ଟ) —ବଲ୍ଲଭ ପୁଦିନା—

Peparament — Peppermint.

ପେପାରମେଣ୍ଟ [ଦ୍ର—ପୁଦିନା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ପେପରମିଂଟ

(ପିପରମେଣ୍ଟ୍, ପେପରମେଣ୍ଟ୍, ପେପରମିଣ୍ଟ୍, ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ପୁଦିନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ଅର୍କ(ର୍ଖ)—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେପରମେଣ୍ଟ+ଫା. ଅରକ୍)—

Pepar-ment arka (rkha) ପେପରମେଣ୍ଟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁରସାର—

ପେପାରମେଣ୍ଟ ଅରକ Essence of mentha.

ପେପରମିଂଟକା ଅରକ [ପେପରମେଣ୍ଟ ଅରକ (ର୍ଖ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ତେଲ—ଦେ. ବ—ପେପରମେଣ୍ଟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୈଳ—

Pepar-ment tela Oil mentha.

(ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ଅଏଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେପାରମେଣ୍ଟ ତେଲ **ପେପରମିଂଟ ତେଲ**

ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ଫୁଲ—ଦେ. ବ—ପେପରମେଣ୍ଟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲବଣା ବୁନ୍ଦ

Pepar-ment phula ପଦାର୍ଥ—Crystals or flowers

ପେପାରମେଣ୍ଟ ଫୁଲ **ପେପରମିଂଟକା ଫୁଲ** of peppermint.

ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ମିଠା(ଠୋ)ଇ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେପରମେଣ୍ଟ୍ ଓ ସ. ମିଷ୍ଟାନ୍ନ)—

Pepar-ment mithā(ṭhe)i

ପେପାରମେଣ୍ଟ ମେଠାଇ ପିପରମେଣ୍ଟ୍‌ଦ୍ୱାରା ସୁବାସିତ ମିଠେଇ—

ପେପରମିଂଟ ମଠାଇ Peppermint lozenges.

ପେପର ୱେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ କାଗଜ ପବନରେ

Pepar wat. ଉଡ଼ି ନ ଯିବା ପାଇଁ ତା ଉପରେ ରଖାଯିବା ପାଉଁଶିଆ

ପେପାର ୱେୟଟ ବା କାଚର ଗୋଲକ—Paper-weight.

ପେପର ବେଟ୍ (ପେପର ଉଏଟ୍, ପେପର ଓଏଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେପେପ୍ପା—ଦେ. ବ—ପପ୍ପା (ଦେଖ)

Pepeyā — Papayā (See)

(ପେପପ୍ପା, ପେପେ, ପେପ୍ପେ, ପେପ୍ପେପ୍ପା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେବଲ୍ ଚଷମା—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ପେବ୍ଲ୍ + ଫା. ଚଶ୍ମା)—

Pebal chashamā ସ୍ୱଚ୍ଛ ପଥର ପସା ହୋଇ ଉପର ହୋଇ

(ପେବ୍ଲ୍ ଚଷମା —ଅନ୍ୟରୂପ) ଥିବା ପ୍ରଭଙ୍ଗ—Spectacles made

ପେବଲପ୍ରଚକ୍ଷୁ **ପେବଲଚଶମା** from pebbles.

ପେବଲୀ—ସ. ବ—ଅଙ୍ଗ ବିକ୍ଷେପ ସହକାରେ ନବ୍ୟ (ଜାନେକ୍ର)—

Pebalī A dance accompanied with violent motion of the limbs;

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେ ବଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଦରମା ପାଇବା ପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆଗରେ
Pe bil ପେବୀଲ **ପେବିଲ** ପେସ୍ ଦେବା ବଲ୍—Pay bill.

ପେମ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରେମ ପ୍ରା. ପେମ)—୧ । ପ୍ରଣୟ; ପ୍ରେମ; ସ୍ନେହ;
Pema ପ୍ରୀତି—1. Love; attachment; affection,
(ପେମ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) fondness.
ପେମ ୨ । ଆନନ୍ଦ—2. Delight; joy.
ପେମ ୩ । ଉତ୍ସବ—3. Festivity; merriment.
୪ । ଆଦର; ସୁହାଗ—4. Endearment; fondling.
୫ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ଗୁପ୍ତ ପ୍ରେମ—5. Secret love.
୬ । ଅବୈଧ ପ୍ରେମ—6 Illicit love.
୭ । ଅଚ୍ଛରକ୍ତ ବା ବେଜାସ୍ୱ ପ୍ରଣୟ—
7. Undue familiarity; infatuated attachment.
୮ । ଅସାଧାରଣ ଘଟଣା ବା ବିଷୟ—8 An unusual or uncommon occurrence or matter.
୯ । କୌତୁକ; ତାମସା; ରଙ୍ଗ; ସୁଆଙ୍ଗ; ଥଟ୍ଟା—
9 Jest; sport.
୧୦ । ଘଟ୍ଟବ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଘଟଣା; ଅଦ୍ଭୁତ କାଣ୍ଡ—
10. A wonderful thing or feat.
୧୧ । ନୂଆ କଥା; ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ବିଷୟ—
11. An unheard of matter.

ପେମ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଦ୍ଭୁତ ବିଷୟର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ
Pema kārḍhibā କରିବା—1. To propose an
ପେମ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା } unheard of matter.
ପେମ ବାହାର କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ତାମସା ଲଗାଇବା—
ପେମ ଲଗା(ଗେ)ଇବା } 2. To make a sport.
୩ । ସୁହାଗ କରିବା—3. To fondle.

ପେମା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ପ୍ରେମିକ)—ପ୍ରେମିକ—
Pemā (ପେମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Lover; sweetheart.

ପେମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ)—ଧନ ଦେବା କର୍ମ—
Pement ପେମେଣ୍ଟ **ପେମେଂଟ** Payment.

ପେୟ—ସଂ· ବିଣ. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—
Peya ପାନଯୋଗ୍ୟ; ପାଣସ୍ୱ—Drinkable.
(ପେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ--୧ । ପାଣସ୍ୱ ବସ୍ତୁ—1. A drink.
୨ । ପାଣିଆ ରସ—2. Liquid; fluid.

ପେୟା—ସ. କ୍ରି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପେୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—(ବୈଦ୍ୟକ) ଏକ ପ୍ରକାର
Peyā ଯବାଗୁ ବା ଯାଉ; ଯାଉପାଣି; ଗୁଣ୍ଡଲକୁ ୧୧ ବା ୧୫ ଗୁଣ
ଜଳରେ ପାକ କରି ଗୋଲାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ମଣ୍ଡ—
A gruel made by boiling rice with 11 or 15 times its own weight of water

ପେୟୁ—ସ. ବ. (ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) —୧ । ସମୁଦ୍ର—
Peyu 1. The sea.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ – 3. The sun (Apte).

ପେୟୁଷ—ସ. ବ. (ପୀଯୂଷ+ଅ) —୧ । ପୀଯୂଷ; ଅମୃତ—
Peyusha 1. Nectar.
୨ । ଜନ୍ମ କରିବାର ୭ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଗାଈ ଠାରୁ ଦୁହାଁଯିବା ଦୁଧ—2. Milk drawn from a cow which has calved within 7 days.
୩ । ଭଲକା ଘିଅ—3. Fresh ghee (Apte).

ପେରଛା—ଦେ. ବ—(ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—ଜାହାଜର ବାଡ଼—
Perachhā The railing on the edge of a ship's deck.
ଅମ ପ୍ରେସିମାନେ ବି ଦୂର ଜାହାଜ ଯେଉଁ
ଆର ଜାହାଜରେ ସଙ୍ଗତ୍ ଯାଇ – ଫକୀରମୋହନ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ।

ପେର(ରେ)ଣ୍ଟାଲୁ—ତାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—(ତେଲଗୁ ଭାଷାରୁ ଅନୁକୃତ)-
Pera(re)ṇṭālu କୌଣସି ରାଜା ରାଜୁମା ବା ଧନୀଗୃହର ସ୍ତ୍ରୀ ମରଗଲେ ତାହାର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିନ ପ୍ରତ୍ୟବେଶୀମା ଓ ବନ୍ଧୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଭୋଜ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦି—Feast, cloth and ornaments given to female relatives and neighbours invited to the 1st anniversary of the death of a princess or rich lady.

ପେର(ରେ)ଣ୍ଟାଲୁ ବସିବା—ତାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—କୌଣସି ମୃତା ରାଜ-
Pera(re)ṇṭālu basibā ରେମା ବା ଧନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରଥମ ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିନ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତା ହୋଇ ଭୋଜ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାର ପାଇବା—To get fooding, cloth and ornaments on the 1st anniversary of a princess or rich lady.

ପେରଲି—ସଂ· ବ—ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟର ଏକ ଭେଦ (ହ. ଶ)—
Peralī A kind of male-dance.

ପେରି—ତ୍ରା (ଇତର) ଅ—(ସ. ତ୍ରାସ୍ନ)—ପରି; ତ୍ରାସ୍ନ—
Peri (ପେରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Like.

ପେରୁ—ସ. ବ—(ଧା. ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ)—୧ । ସମୁଦ୍ର—
Peru 1. Ocean.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—3; The sun.
୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦ୍ରି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗିରି; ମେରୁଗିରି—
4 The mythological Golden mountain.
ସ. ବିଣ—୧ । ରକ୍ଷାକାସ୍ନ (ହ. ଶ)—
1. Protecting; saving.
୨ । ପୂରଣକାସ୍ନ (ହ. ଶ)—2, Filling up.
ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । (ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ପେରୁଦେଶର
ପେରୁ ନାମରୁ; ଭୁଲ. ପା. ପୀଲ୍=କୁକୁଡ଼ା)—ଆମେରିକାରୁ
ପେରୁ; ପୀରୁ ପ୍ରଥମେ ଆମଦ ଗୃହପାଳିତ ବୃହଦାକାର କୁକୁଡ଼ିଟି ବିଶେଷ -
1. A Turkey cock.
୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଦେଶବିଶେଷ—
2. Peru, a country of South America.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପେରୁଅ(ଆ)—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାରା; ପାରାବତ—
Perua(ā) Pigeon.

ପେରେକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ରିକ୍)—ପିରକ; ସରୁ ଲୁହାକଣ୍ଟା—
Perek ପେରେକ **पिरिक्** Small iron nail; prick.

ପେରୋଜ ଜା)—ସ. ବ. (ଫା. ଫୀରୋଜା; ସ. ପେରୋଜମ୍; ଦ୍ୱରତାସୁ; ପେରୋଜ ଦେଶୀୟ ନୀଳ ଦ୍ୱରଦ୍ୱଣ୍ଡ ଉପରତ୍ନବିଶେଷ—
Peroja(jā) ପେଜର ଓ ଭୁରଷ୍ମଣି)—ଭୁରଷ୍ମଣି; ପାରସ୍ୟ
ପେରୋଜ
ପୀରୋଜା Torquois (a minor gem).

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାରର । ଏକ ପ୍ରକାରର ରଙ୍ଗ ସବୁଜ ଓ ଅନ୍ୟର ରଙ୍ଗ ପାଉଁଶିଆ । ଏହାର ବସୁ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

ପେଲ୍(ଲ୍) (ଧାତୁ)—୧ । ଗତି କରିବା—
Pel(l) (root) 1. To move.

୨ । କମ୍ପିବା—2. To shake or tremble.

ପେଲ୍ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଭତିଗ୍ଭାଗା) କ୍ରି—(ହୁକୁମ) ଅମାନ୍ୟ କରିବା—
Pelbā To disobey (order).

ପେଳ—ସ. ବ. (ପେଲ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pela ୧ । ଅଣ୍ଡକୋଷ; ମୁଷ୍ଟ; କୁରୁଣ୍ଡ—1 Testicle.
(ପେଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅଶିଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ; ହି. ପେଲଡ଼ । ଓଡ଼ିଆରେ ଇତର ଉଚ୍ଚାରଣ-ପେର]

୨ । ଲିଙ୍ଗ; ମେଢ୍ର—2. Penis.

୩ । (+ଭାବ. ଅ)—ଗମନ—3. Going.

୪ । ଗତି—4. Motion.

୫ । କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ—5. Particle; small part.

ପେଲ୍ଘେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Pelagheibā ଠେଲ ଦେବା—To push.

ପେଲଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୀଡ଼ନ)—୧ । ପେଲିବା କର୍ମ—
Pelaṇa 1. The act of pushing.

୨ । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମ; ମୈଥୁନ—
2. (indecent) Coition with a woman.

ପେଲଣା—ଦେ. ବଣ—ପେଲିବା କ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ—
Pelaṇā Used in the act of pushing.

ବ—୧ । ପେଲଣ (ଦେଖ)—1. Pelaṇa (See)

୨ । ପେଲଣା ଜାଲ (ଦେଖ)—2. Pelaṇā jāla (See)

ପେଲଣା କାଠି—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ କୁଟାଳୀ ଢିଙ୍କି ଲାଞ୍ଜରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ୱରେ ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡାରେ (ପେଲଣାବାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଣା ହୋଇଥିବା ଧାନକୁ ନଜର ଦ୍ୱାଡରେ ଶୁଖାଇ (ଗୋଲାଇ) ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ବଙ୍କା ବାଡ଼—1. A curved pole used by a person standing at the tail-end of a Ḍhiṅki to stir the corn in the hole (receiver) of the Ḍhiṅki.

୨ । ପେଲଣା ଜାଲ ଯେଉଁ ତିକୋଣାକାର ବଡ଼ ବାଉଁଶରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ—2. The triangular bamboo frame of a pushing net.

ପେଲଣା ଗୁଞ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଲଣା ଜାଲଦ୍ୱାରା ମାଛ ଧରିବା—
Pelaṇā guñjibā To fish with a pushing net.

ପେଲଣା ଜାଲ—ଦେ. ବ—ଠେଲା ଜାଲ; ତିକୋଣାକାର ବାଉଁଶରେ ସଲଗ୍ନ ଏକପ୍ରକାର ଜାଲ—
Pelaṇā jāla କଳି, ଫେଟାଜାଲ A kind of pushing net with a
ତେଲାଜାଲ triangular bamboo frame.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ତିଭୁଜର ଶିଖର ଦେଶରୁ ଧରି ପଛ ଆଡ଼ ଅଗକୁ ପେଲାଯାଏ ।]

ପେଲଣା ପଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଧାନ କୁଟିବା ଲୋକ ଉତ୍ତୁରିରେ ଧାନକୁ ଆଡ଼େ ଆଡେ ଶୁଖାଇବା ପାଇ ବ୍ୟବହୃତ ବେଶ୍ଟ ସହିତ କାଠର ପଟା—A long wooden plate used by a person standing at the tail-end of a Ḍhiṅki; to stir the paddy in the hole at the other end.

ପେଲ(ଲ)ବ—ସ. ବଣ. (ପେଲ=କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ+ବ)—୧ । କୃଶ; କ୍ଷୀଣ—
Pela(la)ba 1. Thin; slim.

୨ । କୋମଳ; ନରମ—2. Soft; tender.

୩ । ମୃଦୁ—3. Slender; delicate.

୪ । ସରୁ; ସୂକ୍ଷ୍ମ—4. Fine; tender.

୫ । ବରଳ—5. Rare; scarce.

୬ । ଭଙ୍ଗୁର—6. Fragile.

୭ । ବକ୍ର—7. Bent; crooked.

୮ । ଲଘୁ; ହାଲୁକା—8. Light.

ପେଳ ମଳା—ଦେ. ବ. ୧ । (ଘୋଡ଼ାକୁ ଆକ୍ରା କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ) ଅଣ୍ଡକୋଷକୁ ମଳିବା—
Pela malā 1. Pressing of the scrotum while
(ପେଳଦଲା, ପେଳ ଆଉଁସା—ଅନ୍ୟରୂପ) gelding a horse.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଣ୍ଡକୋଷକୁ ଆଉଁସିବା—
2. Rubbing of the testicles.

୩ । (ଅଶିଷ୍ଟ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୃହ୍ଟ; ଖୋସାମଦ—
3. (figurative) (slang) Flattering; flattery.

ପେଲ୍ଲ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ପୀଡ଼ନ)—
Pelā ୧ । ଯେ ଅତ୍ୟଧିକ ବା ଦ୍ରବଂ ପେଲେ—
ପେଲା 1. Given to too much pushing; pushing
ପେଲୁ too much or too often.

ଥଗ ଚଲ, ପର ଗାଈ ଦୂହ, ଗାଣ୍ଡି ପେଲ୍ଲ
ଏ ଛନ ଜଣ ଜାଇଁ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ମଲ୍ଲ—ଭଗ ।

(ପେଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ପେଲେ ବା ଠେସେ—
2. Pushing.

୩ । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ପୁଂ—ଅତି କାମୁକ; ଲମ୍ପଟ—
3. (indecent) Lecherous.

୪ । ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନକାରୀ—4. Disobedient.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବ—୧। କଇଞ୍ଚିଆ; ଗୃହ ଘରେ ଭୁଲଆ ଖୁଣ୍ଟ ଦଆ ନ ଯାଇ ଦୁଇ ପାଖ କାନ୍ଥ ଅଧରୁ ମଥାନ ମହିକୁ କଣ୍ଡି ବାଗରେ ସେଜିଁ ବାଜିଁଶ ବା କାଠଦ୍ୱୟ ଡେରି ଯାଇ ମହିରେ ଶିଖର ଦେଶରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଲଗିଥାଏ—1. Two poles in the shape of the handles of scissors which sustain the ridge-plate of a thatched house and are set diogonally on the middle of the side walls.

[ଦ୍ର—ଏହି ପେଲ୍ଲ ଦ୍ୱୟର ଛକ ଭୁଲଆ ଖୁଣ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଓ ଏହି ଛକକୁ କଇଁଚ କୁହାଯାଏ।]

୨। ପାଣି ନାଲକୁ ବନ୍ଧାଇ ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧରେ ଦଆଯିବା ଆଡ଼ (ଆଡ଼ କାଠ) କୁ ସ୍ରୋତ ମାଡ଼ି ବା ପେଲ୍ ନ ଦେବ ଏଥିପାଇଁ ସ୍ରୋତର ବିପରୀତ ଆଡ଼ୁ ଲଗାଯିବା ଠିଅ-2. A prop put behind the cross-beam of a dam to bear the brunt of the forcing current.

୩। ଠେସ; ଠିଅ—3. A prop

ପେଲା ୪। ପେଲିବା କର୍ମ—

ପେଲନା 4. The act of pushing

୫। ଶ୍ୱାସ ରୋଗଜନିତ ଅଙ୍ଗବିକ୍ଷେପ—

5. Spasm; convulsion due to asthma.

ଗ୍ରାଦେ. (ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ଦଣ୍ଡ ବା କୁସ୍ତି—

Gymnastic exercise; dand.

ଗ୍ରା. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଲ; ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ)—(indecent) ମୈଥୁନ ଉପଲକ୍ଷରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବାରମ୍ବାର ଠେସିବା କର୍ମ—

Act of giving repeated pushes to a woman. by a male during coition

ପେଲ୍ଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧାତୁ ଧାତୁ)—

Pelā(le)ibā ୧। ପେଲିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

ପେଲାନ 1. The causative form of Pelibā.

ପେଲବାନା ୨। ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପେଲିବା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା—

2. To cause another person to do the pushing.

୩। (କବାଟକୁ) ଆଜୁଡାଇବା—

3. To turn a door in.

୪। ମେଲ୍ଲ ହୋଇଥିବା କବାଟକୁ ବନ୍ଦ କରିବା—

4. To shut a door.

୫। (ଅଶ୍ଳୀଲ, ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ) ପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ସଙ୍ଗମ କରାଇବା—5. (slang) To submit to sexual intercourse (said of a woman.)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେନ୍ଦମାପୁର) କ୍ରି—ଫିଙ୍ଗିବା; ଘୋଷାଡ଼ି ଦେବା—

To throw away.

ପେଲ୍ଲ ପଣ—ଦେ. ବ—ଦୁଃସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ଦୁଃସାହସିକତା—

Pelā paṇa Fool-hardiness; rashness; over-

ଗୋୟାଁରିଗିରୀ ଉଜଡପନ [ପେଲ୍ଲପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ] daring.

ପେଲ୍ଲପେଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—୧। ଠେଲ୍ଲାଠେଲି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ

Pelā peli ଠେସା ଠେସି—1. Mutual pushing,

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ସେ ଉଡ଼ ଉଡ଼ ହୋଲ,
ପଲାଇଲେ ସେନାଏ ଦୋଇ ପେଲ୍ଲ ପେଲି। କୃଷ୍ଣଦ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ।

୨। ବଢ଼ୁଚ ଠେଲିବା—2. Too much pushing.

ଠେଲାଠେଲି ୩। ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳ କଜିଆ; ବାଗ୍‌ବିବାଦ—

ରେଲପେଲ 3. Mutual quarrelling or recrimination.

ପେଲ୍ଲପେଲି କରି ଦିନ ନେବା—ଦେ. ବ.—ଦେ. କ୍ରି.—

Pelā peli kari dina nebā ୧। ଯେନ ତେନ ପ୍ରକାରେଣ ପେଲ୍ଲ ପେଲି କରି କାମ ଛଡା(ଠେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଅଶକ୍ତ ପେଲ୍ଲ ପେଲି କରି କାମ ଭୁଲ୍ଲା(ଲେ)ଇବା } ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ନେବା—1. To have a work done anyhow with the help of an unfit person.

ନଷତକୁ ନାଉଣୀଜୋଇ ଦଇତା,
ପେଲ୍ଲ ପେଲି କରି ଦିନ ନଉ ଥା। ଉଗ।

୨। ଉନ୍ତୁରମାଧିଆ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ରଅଠଅ କରି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାଧା କରିବା—2. To carry a work through anyhow; to do a work slovenly.

ପେଲ୍ଲସ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ପ୍ଲାସ୍ପାର୍ସ୍)—୧। ବଢ଼େଇ, ବଢ଼ିଆ ଆଦିଙ୍କ

Pelās ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ସଣ୍ଡାଆସି; ଜମ୍ବୁର—1. Pliers;

ପେଲାସ ପେଲାସ a kind of sturdy pincers.

(ପିଲ୍ଲସ୍, ପ୍ଲାସ୍; ପ୍ଲାସ୍ପାର୍ସ୍(ର୍ଶ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨। (ଇଂ) ଖ୍ରୀ ୧୮୦୨ ସାଲରେ ଡାକ୍ତର ଆଲ୍‌ବର୍ଜଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆବିଷ୍କୃତ ମଙ୍ଗଳ ଓ ବୃହସ୍ପତି ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ଗ୍ରହ (ହି. ଶ.)—2. Pellas; name of a newly discovered planet.

[ଦ୍ର—ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ୬୮ କୋଟି ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ। ୪ ବର୍ଷ ୮ ମାସରେ ଏ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରେ। ଆକାରରେ ଏହା ଉନ୍ତୁଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କ୍ଷୁଦ୍ର (ହି. ଶ.)।]

ପେଲ ଲୀ)—ସ. ବ.—(ପେଲ ଧାତୁ+ଇ)—ଘୋଡ଼ା—

Pe_li(_lī) Horse.

ପେଲଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପେଲ)—୧। କୁରୁଣ୍ଡା; ବଡ଼ ଅଣ୍ଡକୋଷ

Pe_liā ଯୁକ୍ତ; ଅଣ୍ଡିଆ—1. Having big testicles.

୨। ଅଣ୍ଡକୋଷଯୁକ୍ତ—2. Having testicle.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ଷଣ୍ଢ-ପେଲଆ, କାଣି ପେଲଆ, ଏକପେଲଆ, ସାଉର ପେଲଆ।]

ପେଲ୍ ଆସିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—ବଳଦ୍ୱାରା ପଶି ଆସିବା—

Peli āsibā To enter a place forcibly; to push one's way into a place.

ପେଲ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। ପଛଆଡ଼ୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗର୍ତ୍ତକୁ ବା

Peli debā ଖାଲକୁ ଠେଲିଦେବା—1. To push a person ଠେଲେ ଦେଓୟା **ପେଲଜେନା** from behind to a hole or pits.

(ଯଥା—ସେ ପିଲ୍ଲଟିକୁ କୁଅକୁ ପେଲ୍ଲ ଦେଲ୍ଲ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଡଙ୍ଗାକୁ ପଛ ମଙ୍ଗ ଆଡ଼ୁ ବଯଗ୍ରତ ଦଗକୁ ଠେଲ୍‌ବା—
2. To push a boat from behind.
ଏହ କଥାର୍, ନାଆ ପେଲ ଦେଇ ବଇଚଡାକୁ – ଉଗ ।

ପେଲ୍‌ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପେଲ ଧାତୁ କମ୍ବା ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ (Beams); Pelibā ଭୁଲ. ଇା. ପେଲ) —୧ । (ସକର୍ମକ) ପଛଆଡ଼ୁ ଠେଲ୍‌ବା; ଠେଲା, ପେଲା **पेलना** ଠେସିବା—1. To push from behind; (ପେଲ୍‌ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to shove; to push forward.
ଇଉଚ ଡସି ମୋ ଇଚକ ଉରଚେ ଦେଇ ପେଲ୍‌ରେ ।
କବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ଅଶ୍ଳୀଲ) (ପୁରୁଷ) ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମ କରିବା—2. (indecent) To cohabit a woman; to perform the act of coition with a woman (said of a man)

୩ । (ଆଦେଶ) ଲଙ୍ଘିବା; (ବୋଲ) ନ ମାନିବା—
3. To disobey (an order).
ଭଉଦ୍ଦ ଅବଜ୍ଞାସେ ମୋ ପତ ବୋଲ ପେଲ୍,
ଅଜ୍ଞାନେ ଏଠାକୁ ଅସି ପଦ୍ମରୂତା ଦେଲ । ଦୂ-ସୀ. ବଚମପଦ୍ମାସୂଣ ଅବ ।

୪ । ଅବମାନନା କରିବା—4. To show disrespect; to disregard.

୫ । ଅତିକ୍ରମଣ କରିବା; ବଳପୂର୍ବକ ଆଗ ବଢ଼ି ଯିବା—
5. To step over; to overstep; to force one's way forward.
ସଙ୍ଗେ ପଦେବା ବନେ ପେଲ;
ଦୁସ୍ତରେ ଥିବା ତୁଳା ଜାଳ – ରୂପତ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

୬ । ପାଘର ବଳତାକୁ ଭେଜିବା—
6. To trim the wick of a lamp.

୭ । ଜବରଦସ୍ତି ଠେଲ୍‌ବା—7 To push with force.

୮ । (ସ. ପ୍ରେରଣା) ଡଙ୍ଗାକୁ ପଛ ମଙ୍ଗଆଡ଼ରୁ ବଯଗ୍ରତ ଦଗକୁ ଠେଲ୍‌ବା—8. To push a boat from behind.

[ଦ୍ର—ଏହ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଆସିବା, ଦେବା, ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା, ପଶିବା, ଯିବା ଆଦ କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ପେଲ୍‌ବା ଠେଲ୍‌ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସବ୍ଦରର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଜୋରରେ Pelibā ṭhelibā ଠେସିବା—1. To push with force.
ପେଲା ଠେଲା ୨ । (ଗୁରୁଜନ ଆଦଙ୍କ) ଖାତର ନ କରିବା; ଅମାନ୍ୟ **रेल पेल करना** କରିବା—2. To disregard (one's superiors).
ଭାକୁ ଯାହା ମୁରଲା, ସ୍ୱାମୀକୁ ପେଲ ଠେଇ;
ଯାବନ ବନେ ଫରେ ନଉନ୍ଦ ବାସ । କବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ପେଲ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାଧାକୁ ଠେଲ ଦେଇ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ Peli jibā ପଶି ଯିବା—To push on one's way; to go ଠେଲେ ଯାଓୟା by pushing through obstacles.
घुसेड़ना (ପେଲ ପଶିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଠେଲ ଦେଇ ପେଲ ଯିଏ, ଯହା ଜାଇଲେ ସହଜ,
ଯହା ନଜ ଗୁଲ ଯିବା—ଉଜନ;

ପେଲ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉର୍ଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ସୋଗୁଁ ବା ଧଇଁ ସୋଗୁଁ Peli hebā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ଆଗକୁ ପଛକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଆଦୋଳତ ହେବା; ହାଫି ହେବା—To be violently convulsed with severe and repeated asthmatic spasms.
हाँफना
ପେଲେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପେଲ୍‌ବାର ଶିଜନ୍ତ)—୧ । ପେଲ ହେବା (ଦେଖ) 1. Peli hebā (See)
Pelei hebā
୨ । ପେଲାଇବା * (ଦେଖ)—2. Pelāibā 5 (See)

ପେଲେଇ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅଶ୍ଳୀଲ)—ରଣ୍ଡ-କାମିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ); ଅତ କାମୁକା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(indecent) Lecherous (woman); hankering after coition.
Pelei

ପେଲେଣା (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦେ. ବ.—ପେଲଣା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Peleṇā (etc) Pelaṇā etc (See)

ପେଲେଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ପ୍ଲେଗ୍)—ପ୍ଲେଗ୍ (ଦେଖ)
Peleg ପେଲେଗ **पेलेग** Pleg (See)

ପେଲେଣି ବାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବ.—ପେଲଣା ପଟା (ଦେଖ)
Peleṇi bārdi Pelaṇā paṭā (See)

ପେଲେନ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ. ପ୍ଲେନ୍)—୧ । ତଜ୍ରସ; ସମତଳ—
Pelen ପେଲେନ **चउरस** 1. Plain; level.
୨ । ମସୃଣ—2. Smooth.
ରାନ୍ଦା ବ.—୧ । ସମତଳ କ୍ଷେତ୍ର—1. A level field.
रंदा ୨ । ବଢ଼େଇଙ୍କ ରନ୍ଦା—2. Carpenter's plane.

ପେଶ—ସ. ବ.—(ପଶ୍ ଧାତୁ + ଅ)—ଆକାର—
Peśa Form; shape (Apte).

ପେଶଲ—ସ. ବଣ. (ଶିଶ୍ ଧାତୁ=ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହେବା + ଅଲ)—୧ । ଦକ୍ଷ—
Peśala 1. Pert; competent; expert.
(ପେସଲ, ପେଷଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତତୁର—
[ପେଶଲତା(ତ୍ୱ) – ବ] 2. Dexterous; ingenious.
(ପେଶଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ—3. Cunning; crafty.
୪ । ଶୁଚ୍ଚ; ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—
4. Handsome; beautiful.
୫ । କୋମଳ—5. Soft
୬ । ତନ୍ଦୁଣ—6. Smooth.
ସ. ବ.—ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ.)—A name of Bishṇu.

ପେଶଲେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସ. ପେଶଲ)—ମୃଦୁ ସ୍ୱରରେ; ମୃଦୁଭାବରେ;
Peśale କୋମଳତା ସହତ—Softly; in a soft tone.
ବୋଲେ ଉସଲେ ସନତ କୁମାର ପେଶଲେ ।
ଉଷ. ବୈଦେଗ୍ଧଶତଲାସ ।

ପେଶୱା(ବା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପେଶ୍‌ୱା=ନେତା)—
Peśawā(bā) ୧ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସେନାପତ ବା ନାୟକ—
ପେଶବା **पेशवा** 1. A commander-in-chief or leader
(ପେଶୁଆ, ପେଶୋଆ, ପେଶା—ଅନ୍ୟରୂପ) of the Marhattas.
୨ । ପୁରୋହତ—2. Priest.
୩ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପାଧ—
3. The title of the prime minister of the Marhatta kingdom; Peishwa.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଶିବଜୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦିର ଆଦ୍ୟଭାଗରେ ସତାରାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଶିବଜୀଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ନାମରେ ଶାସିତ ମରହଟ୍ଟା ରାଜ୍ୟ ୮ ଜଣ ପ୍ରଧାନ ବା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଚାଲିତ ହେଉଥିଲା । ଏ ଆଠଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ-ପ୍ରଧାନ ବା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର 'ପେଶୱା' ଉପାଧି ଥିଲା ଓ କାଲକ୍ରମେ ଏ ଉପାଧି ଓ ରାଜକର୍ମ ବଂଶଗତ ହେଲା । ପେଶୱାମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ପୁନାରେ ଥିଲା । କୋଙ୍କଣ ଦେଶବାସୀ ଜଣେ ମରହଟ୍ଟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଲ୍ଜୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରଥମେ ପେଶୱା ହେଲେ (ଖ୍ରୀ. ୧୭୧୩-୧୭୨୦) । ଏ ମୋଗଲ ବାଦସାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧ କରି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ୬ଟି ସୁବାରୁ ଚଉଥ ଆଦାୟ କରିବାର, ପୁନାରେ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ କରିବାର ଓ ଏହା ରାଜଗାଦି ଢାଙ୍କର ବଂଶାନୁଗତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇ ନେଲେ । ବାଲ୍ଜୀଙ୍କ ପୁଅ ବାଜି ରାଓ ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ପେଶୱା ହେଲେ (ଖ୍ରୀ. ୧୭୨୦-୧୭୪୦) । ଏ ମୋଗଲମାନଙ୍କଠାରୁ ମାଲବଆନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିଏ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କଲେ ଓ ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ୍‌ମାନଙ୍କଠାରୁ ବେସୀନ୍ ଜୟ କଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ବାଲ୍ଜୀ ବାଜୀ ରାଓ ପେଶୱା ହେଲେ (ଖ୍ରୀ. ୧୭୪୦-୧୭୬୧) । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ବରୋଦାରେ ଗାଇକୱାଡ଼, ବେରାରରେ ଭୋସଲା ମରହଟ୍ଟା ରାଜ୍ୟମାନ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ୧୭୪୯ ରେ ସତାରାର ମରହଟ୍ଟା ରାଜା ସାହୁ ନଜର ଉଇଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ବାଲ୍ଜୀ ବାଜି ରାଓଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ମରହଟ୍ଟା ରାଜ୍ୟର ରାଜା ମନୋନୀତ କଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ପେଶୱାମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ମରହଟ୍ଟା ରାଜା ହେଲେ ଓ ପୁନା ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ଏହାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ୩ୟ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆଫଗାନସ୍ତାନର ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ୧୭୬୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ଏହି ଦୁଃଖରେ ବାଲ୍ଜୀ ବାଜି ରାଓ ମଲେ । ଏହାଙ୍କ ପରେ ଏହାଙ୍କ ପୁଅ ମଧୁ ରାଓ ପେଶୱା ହେଲେ (ଖ୍ରୀ.୧୭୬୧-୧୭୬୩) । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ନାରାୟଣ ରାଓ ପେଶୱା ହେଲେ (୧୭୬୩—୭୩) ଓ ପ୍ରାଣଘାତକ ହସ୍ତରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଯିବାରୁ ନାରାୟଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ମଧୁରାଓ ନାରାୟଣ ଓ ରାଘୋବା ନାମକ ଜଣେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ସଙ୍ଗେ ସିଂହାସନ ଯୋଗୁ କଳହ ହେଲା । ଇଂରାଜମାନେ ରାଘୋବାଙ୍କ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କଲେ ଓ ପରେ ତାଙ୍କୁ ମଧୁରାଓ ନାରାୟଣ ନାବାଲଗଙ୍କର ସଦାଫିସ୍ କଲେ । ମଧୁରାଓ ନାରାୟଣ ୧୭୯୫ରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ । ତା ପରେ ରାଘୋବାଙ୍କ ପୁଅ ୨ୟ ବାଜି ରାଓ ପେଶୱା ହେଲେ । ଏ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖ୍ରୀ: ୧୮୦୨ ରେ ବେସିନ୍‌ରେ ସନ୍ଧିପତ୍ର ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲେ ଏବଂ ୧୮୧୭ରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୁନାରେ ସନ୍ଧି କରି ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଇଂରେଜଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲେ ଓ ଇଂରେଜଠାରୁ ପେନ୍ସନ୍ ପାଇ ବଠୁରରେ ରହିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଇଂରାଜଙ୍କ ବମ୍ବେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା—ପ୍ରୋଥେରୋ ସାହେବଙ୍କ ଇଂରାଜ ରାଜତ ଇତିହାସ ।]

ପେଶୱା(ବା)ଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—ମୁସଲମାନ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ଓ ବିଶେଷତଃ ବେଶ୍ୟା ଓ ନାଚବାଲୀମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା ପାଇଜାମା—Trousers worn by Muslim females and specially by dancing girls.

Peśawā(bā)j (ପେଶୁଆଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେଶବାଜ

ପେଶୱା(ବା)ର୍—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ପ୍ରାଚୀନ ସ. ନାମ ପୁରୁଷପୁର)—Peśawā(bā)r ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ନଗର—[ପେଶାବ(ଵ,ବା,ଵା)ର୍—ଅନ୍ୟରୂପ] Peshwar; name of a district and town on the N. W. frontier of India.

ପେଶାବର **ପେଶାବର**

ପେଶୱାରୀ—ଦେ. ବ—ପେଶୱାର ଦେଶୀୟ—

Peśawārī Belonging to Peshwar.

ପେଶାବରୀ ବ—ପେଶୱାର ଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; କାବୁଲୀ—

ପେଶାବରୀ A Peshwari.

ପେଶସ୍କାରୀ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭାରିଆ ପୋକ—

Peśaskārī Mud-wasp.

କୁମରେ ପୋକା ଜନ୍ତୁର ସେହ୍ନ ରୂପ ଧର

ଘିରନୀ ଯେସନେ କାଃ ପେଶସ୍କାରୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗତତ ।

ପେଶି(ଶୀ)—ସ. ବ. (ପିଶ୍ ଧାତୁ=ଅବୟବୀଭୂତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—

Peśi(śī) ୧ । ସ୍ନାୟୁ; ଶରୀରସ୍ଥ ମାଂସ ପିଣ୍ଡ—1 The fleshy parts of the body; lumps of flesh in the body; muscle.

[ଦ୍ର—ଏହି ପେଶିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଇଚ୍ଛା ମାତ୍ରେ ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ ଅବୟବର ସଞ୍ଚାଳନ, ସଙ୍କୋଚନ ଓ ପ୍ରସାରଣ କ୍ରିୟା ସମାଧା ହୁଏ ।]

୨ । ବଜ୍ର; ଚଡ଼ାକ—2. Thunderbolt

୩ । ଖଡ଼ୁାଦର କୋଷ—3. Sheaf,

୪ । ଅଣ୍ଡ; ଡିମ୍ବ—4 Egg.

୫ । ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ—5. Name of a demoness.

୬ । ପିଶାଚୀବିଶେଷ—6. Name of a female imp.

୭ । ନଦୀବିଶେଷ —7. Name of a river.

୮ । ପୁଷ୍ପିତ କଢ଼ି; ସୁପକ୍ୱ କଳିକା—8. A flowering bud; a bud about to blow.

୯ । ଜଟାମାଂସୀ - 9 Spikenard.

୧୦ । ଡାଲି; ରଗଡ଼ା ବରି; ବଦଳିତ ମାଷ—

10. Split peas; husked pulse.

ପେଶି(ଶୀ) କୋଷ—ସ. ବ—ଅଣ୍ଡକୋଷ—

Peśi śī) kosha Testicle.

ପେଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଗମନ କରିବା—

Pesh (root) 1. To go.

୨ । ଚଳିବା—2. To move

ପେଷ—ସ. ବିଣ. (ପେଷ୍ ଧାତୁ+ଅ)—

Pesha ୧ । ସୁନ୍ଦର—1. Handsome.

ପେଶ, ପେସ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଦକ୍ଷ—2. Dexterous.

ପେଷଣ—ସ. ବ. (ପିଷ୍ ଧାତୁ=ବାଣ୍ଟିବା; ଚୂରିବା+ଭାବ. ଅନ)—

Peshaṇa ୧ । ପେଷିବା; ବାଣ୍ଟିବା; ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା; ଦଳନ—

1. Pestling; crushing.

୨ । ଚୂରିବା; ଚୂର୍ଣ୍ଣନ; ରଗଡ଼ିବା—

2. Grinding; pulverising.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (+କରଣ. ଅନ) ପେଷଣ କରିବାର ପାତ୍ର; ଖଲ—
3. A mortar.
୪ । ଶିଳ—4. Grinding slab.
୫ । ପେଷଣ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର; ଶିଳ ଓ ଶିଳଘୁଅ—
5. A crushing slab and muller.
୬ । ଖଲ ଓ ଘୁଅ—
6. A pestle and mortar.
୭ । ଚକ୍କା—7. A grinding mill.
୮ । ପଟ୍ଟୀ—8. A bandage.
୯ । ଶତଘ୍ନପ୍ରା; ଛତନା ସିଜୁ—2. Euphorbia.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରେଷଣ)—୧ । ପଠାଇବା—
1. Sending out.

ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଠାରୁ କଦୁର ପେଷଣ
ତତ ଅନ୍ତେ ଜଲେ ଦୂତତ୍ୱଙ୍କ, ଭଣ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ, ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଭୂତ ପ୍ରେତ ଆଦଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—2. Causing an evil spirit to possess a person by employing charms

ପେଷଣ ଦନ୍ତ—ସଂ. ବି—କଲ ଦାନ୍ତ; ଚକା ଦାନ୍ତ—
Peshaṇa danta Molar tooth.

ପେଷଣ ପାତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ଖଲ—
Peshaṇa pātra 1. Mortar.
୨ । ଶିଳ—2. A slab of stone for crushing.

ପେଷଣା—ଦେ. ବି—୧ । ପେଷିବା ପଥର ଖଣ୍ଡ; ଶିଳ—
Peshaṇā 1. Crushing slab of stone.
ଯାଁତା **यन्ता** ୨ । ଘୋରଣା; ଚକ୍କା—
2. A grinding mill.
୩ । ପେଷିବା; ବାଟିବା—3. Crushing.

ପେଷଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବି. (ପିଷ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅନି; +ଈ)—
Peshaṇi(ṇī) ୧ । ପେଷଣ ଯନ୍ତ୍ର; ଶିଳ ଓ ଶିଳଘୁଅ—
1. A crushing slab and muller.
୨ । ଚକ୍କା; ଘୋରଣା ଚକ୍କା—2 A grinding mill.
୩ । ଶିଳଘୁଅ—3. A roller; a muller
୪ । ଖଲର ଘୁଅ—4. A pestle.

ପେଷଣୀୟ –ଦେ. ବିଣ. (ପିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—
Peshaṇīya ୧ । ବାଟିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1 Capable of being crushed or bruised.
୨ । ଚୂରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Capable of being ground into powder.

ପେଷନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Peshan ୧ । ପେଷିବା; ପଠାଇବା—1. To send.
୨ । (ସଂ. ପିଷ୍ ଧାତୁ) ଚୂରିବା; ପେଷଣ କ୍ରିୟା—
2. Pounding; grinding.
୩ । ଶସ୍ୟାଦର ପିଷ୍ଟା ଚୂର୍ଣ୍ଣ—3. Corn flour.

ପେଷା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ପ୍ରେଷିତ)—୧ । ପ୍ରେରିତ; ପ୍ରେରଣ—1. Sent.
Peshā ୨ । (ସଂ. ପିଷ୍ ଧାତୁ) ପିଷ୍ଟା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଯାଇଥିବା—
ପେସା **पेशा** 2. Pounded.

ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ବ୍ୟବସାୟ; ବୃତ୍ତି; ଜୀବିକା; ଜୀବନୋପାୟ—Livelihood; profession.

ପେସା × × × ପେଷା ଗ୍ରାମ ଦେବତା ପୂଜା ଥାଇ ଗଡ ।
पेसा ପଙ୍କାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ବେପାର—2. Trade.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବଡ଼ ପେଷଣୀ; ଯହିଁରେ ଗହମ ଆଦ ଶସ୍ୟ ଚୂନା ହୋଇଯାଏ—
A big grinding or powdering mill.

ପେଷା(ଷ୍ଟ)ଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ପେଷିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Peshā(she.ibā The causative form of Peshibā.
ପିସାନ ୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣଇବା—1. To cause to be ground.
पसवाना ୨ । ଦଳାଇବା—2. To cause to be kneaded.
୩ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରାଇବା—3. To cause to be bruised.

ପେଷାକ—ସଂ. ବି. (ପିଷ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅକ)—
Peshāka ପେଷଣୀ; ଶିଳ—A small grinding slab of stone.

ପେଷାଦାର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—
Peshādār ୧ । ବେପାରୀ—1. A trader.
ପେସାଦାର ୨ । ବ୍ୟବସାୟୀ—2. Professional man.
पेशादार ୩ । ମାମଲତକାର—
3. A man of business.

ପେଷାଦାରି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—
Peshādāri ୧ । ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ବୃତ୍ତି; ପେଶାଦାରର କାର୍ଯ୍ୟ—
ପେସାଦାରୀ 1. The state of following a regular
पेशादारी profession or trade.
୨ । ପେଶାଦାର ଲୋକର ବ୍ୟବହାର—2. The conduct of a professional men.

ବିଣ—ପେଷାଦାରିଆ (ଦେଖ)—Peshādāriā (See).

ପେଷାଦାରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପେଶାଦାର ସମ୍ପର୍କୀୟ—
Peshādāriā Relating to a professional man.
ପେସାଦାରୀ **पेशादारी**

ପେଷା ଜି(ହେ)ବା--ଦେ. କ୍ରି–(ପେଷିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)--ପିଷ୍ଟ ହେବା—
Peshā jī(he)bā To be pounded.
ପିସାଯାଓୟା **पिसाजाना**

ପେଷାଳୀ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ପିଷ୍ ଧାତୁ)—ଚକ୍କାରେ ଅଟା ଆଦ ପେଷିବା ଲୋକ—Grinder.
Peshāḷī ପିସନହାରୀ

ପେଷି—ସଂ. ବି—ବଜ୍ର (ହି. ଶ)—
Peshi Thunder.

ପେଷିବା–ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପିଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା; ବାଟିବା--
Peshibā ପିସା 1. To bruise; to crush or press.
पिसना ୨ । ମଳିବା; ରଗଡ଼ିବା; ଦଳିବା—2. To knead.

ଭଲ୍ଲଳ ପଞ୍ଚାନେ. ମୁହ୍ୟତ ଜସ୍ତଙ୍କେ
ବର୍ଷି ବର୍ଷି ପେଷନ୍ତ ଭମାଙ୍ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ଦ୍ରୋଣ୍ଡ ଗାଭଲଡ଼ଗ୍ଧ ।

୩ । ପେସିବା; ଚୂରିବା—3. To grind.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । (ସଂ. ପ୍ରେଷ ଧାତୁ) ପ୍ରେରଣ କରିବା; ପଠାଇବା; ବରଗଇବା--
4 To send; to send out.
ତୁମ୍ଭକୁ ଯଦ, ମୋତେ ନେବା ପାଇଁ ପେଷି
ଅଛନ୍ତ ଏ ରଥରେ ବସ ଧାଇଁ ଅସି – ବୃଷ୍ଣର୍ହ. ମହାଭରତ ୧୭ ।

ପେଷି ହେବା – ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ପିଷ ଧାତୁ; ପେଷିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—
Peshi hebā ୨ । ଚୂନା ହେବା—2. To be pounded.
୩ । ଦଳ ହୋଇଯିବା—3. To be pressed.

ପେଷୀ—ସଂ. ବ—ପିଶାଚୀ (ହି. ଶ)—
Peshī A female imp.

ପେସ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—୧ । ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ—
Pes ପେସ **पेस** 1. Frontal.
୨ । ଉପସ୍ଥାପିତ—2 Presented.
ବ—ବିଚାରାର୍ଥ ବିଚାରକଙ୍କ ନିକଟ ବା ଆଦେଶାର୍ଥ ଦାକ୍ତମଙ୍କ ନିକଟ କାଗଜ ପତ୍ରର ଉପସ୍ଥାପନ—Putting up of papers before a court or high official for consideration and order.

ପେସ୍‌କବଁଜ୍— ବୈଦେ. ବ (ଫା)— ଦୁଇଆଡ଼େ ଦାନ୍ତଥିବା କଟାସ୍ତ୍ର—
Pes-kabaj A double-edged chopper.
(ପେସକବ୍ଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପେଶକବଜ **पेशकब्ज**

ପେସ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଦେଶ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବିଷୟ
Pes karibā ଦାକ୍ତମଙ୍କ ନିକଟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—To put
ପେସକରା up a matter before a superior officer for
पेश करना order.
୨ । ଜଣାଇବା—2. To lay before; to submit.

ପେସ୍‌କସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନଗଦ ସମ୍ମାନୀ;
Pes kas ନଜରାନା; ଉପଢୌକନ—1. A present in cash
(ପେସ୍କଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) given to an emperor as a show
ପେଶକସ **पेशकश** of homage or fealty.
୨ । ଜମିଦାର ଓ ରାଜାମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେବା ରାଜସ୍ୱ—
2. Peiskash; tribute: revenue paid by Rajas and Zamindars to Government.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାର ରାଜାମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଉଥିବା ପେସ୍‌କସ୍‌ର ବିବରଣ ଯଥା—

ଜମିଦାରୀର ନାମ	ବର୍ଗମାଇଲ	ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ (ଟଙ୍କା)	ପେସ୍ କସ୍ (ଟଙ୍କା)
ଆଠଗଡ଼	୧୬୮	୧୭୧୦୦୦	୨୮୦୦
ଆଠମଲ୍ଲିକ	୭୩୦	୨୦୦୦୦୦	୪୮୦
ବାମଡ଼ା	୧୯୮୮	୫୧୧୦୦୦	୭୫୦୦
ବଡ଼ାମ୍ବା	୧୩୪	୧୦୮୦୦୦	୧୩୨୮
ବୌଦ	୧୨୭୪	୬୮୨୦୦୦	୮୦୦
ବଣେଇ	୧୨୧୭	୨୩୭୦୦୦	୨୭୦୦
ଦଶପଲ୍ଲା	୫୬୮	୧୫୧୦୦୦	୬୭୧
ଢେଙ୍କାନାଳ	୧୪୬୩	୫୦୧୦୦୦	୫୦୧୧
ଗାଙ୍ଗପୁର	୨୪୧୨	୬୫୫୦୦୦	୧୦୦୦୦
ହିନ୍ଦୋଳ	୩୧୨	୧୨୨୦୦୦	୫୫୧
କଲାହାଣ୍ଡି	୩୭୪୫	୬୩୨୦୦୦	୧୬୦୦୦
କେନ୍ଦୁଝର	୩୦୧୬	୧୪୨୦୦୦	୧୭୧୦
ଖଣ୍ଡପଡ଼ା	୨୪୪	୧୩୫୦୦୦	୪୨୧୨
ମୟୂରଭଞ୍ଜ	୪୨୪୩	୨୭୩୭୦୦୦	୧୦୬୮
ନରସିଂହପୁର	୧୧୧	୧୧୬୦୦୦	୧୪୫୬
ନୟାଗଡ଼	୫୮୮	୩୫୪୦୦୦	୫୫୨୫
ପାଲଲହଡ଼ା	୪୫୨	୮୦୦୦୦	୬୬୨
ପାଟଣା	୨୩୧୧	୮୫୫୦୦୦	୧୩୫୦୦
ରଣପୁର	୨୦୩	୬୬୦୦୦	୧୪୦୧
ରେଢ଼ାଖୋଲ	୮୩୩	୮୭୦୦୦	୨୦୦୦
ସୋନପୁର	୧୦୬	୩୭୫୦୦୦	୧୨୦୦୦
ତାଳଚେର	୩୧୧	୨୭୮୦୦୦	୧୦୪୦
ଉଦିଆ	୪୭	୩୨୦୦୦	୮୮୨
ସଢ଼େକଲା	୪୪୧	?	୦
ଖରସୁଆଁ	୧୫୩	?	୦

ଯୁଙ୍ଗ୍ ଉଲ୍ଲ ୧. ୮ ୧୯୩୨ ।]

୩ । କମରବନ୍ଧ—3. A belt.
୪ । ବଙ୍କାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଏହା କମରବନ୍ଧରେ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଥାଏ)—4. A crooked dagger kept concealed below the belt.

ପେସ୍‌କସ୍(ସୀ) ମାହାଲ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଫା)—କରଦ ରାଜ୍ୟ—
Pes-kas(sī) māhāl Tributary state.

ପେସ୍‌କାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ଦାକ୍ତମଙ୍କ ନିକଟ ମକଦ୍ଦମା
Pes-kār ସମ୍ପର୍କୀୟ କାଗଜ ପତ୍ର ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା କର୍ମଚାରୀ; ଶ୍ରମୁ-
(ପେସ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ) କରଣ—1, Peshkar; a clerk who
ପେଶକାର puts up papers before a superior officer.
पेशकार
୨ । କାରପରଦାଜ—2. Agent.

ପେସ୍‌କାରୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)— ପେସ୍କାରର ପଦବୀ—
Peskarī The post of a peshkar.
ପେଶକାରୀ **पेशकारी**

ପେସ୍‌ଗୀ - ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଅଗ୍ରିମ ଦିଆ ଯିବା ପାରିଶ୍ରମିକ ବା
Pes-gī ବର୍ତ୍ତନୀ—Money advanced to a worker
ପେଶଗୀ **पेसगी** before the work is taken up.
ବିଣ.—ଅଗ୍ରିମ—Paid in advance.

ପେସ୍‌ବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଘୋଡ଼ାର ପିଠିରେ ପଡ଼ିବା ଗୁରୁ-
Pes-band ଜାମାର ସାମନା ପାଖରୁ ଘୋଡ଼ାର ବେକ ବାଟେ ବୁଲି
ପେଶବନ୍ଦ **पेसबन्द** ବନ୍ଧାଯାଇ ଥିବା ବନ୍ଧନ (ଏଥିଯୋଗୁଁ ଗୁରୁଜାମା ଘୋଡ଼ାର ଲାଞ୍ଜ ଆଡ଼କୁ ଖସି ଯାଏ ନାହିଁ)—A rope wLich passes by the neck of a horse and keeps the saddle in position.

ପେସୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅଭ୍ରସୀ; ମହୁଣା)—ଫେସୁ; ଫେସୀ; ମସୀନା;
Pesī ସୋରଷ ପର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତୈଲପ୍ରଦ ବୀଜବିଶେଷ —

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପେସୁ, ଫେସୀ, ଫେସୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Linseed; Linum
ତିସୀ, ମସୀନା **तिसी, अलसी** Usitissimum.
ସ. ଅଳସୀ, ଅଳଶି [ଦ୍ର—ଏହା ତେସୁା ଓ ବାଇଗଣ ମଞ୍ଜି ପରି; ତା. ଅଲ୍‌ସି, ଉତ୍ତର ଶୀତକାଳର ଫସଲ; ଫୁଲ ପଦ୍ମଦଳ ଓ ଆକାଶ ତେ. ଅତସି ପରି ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ।

ପୂର୍ବକାଳରେ ଏ ଗଛର ଛଲରୁ ଅତ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁ ବାହାରୁ ଥିଲା ଓ ସେ ସୂତାରେ ଶୌମବସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୈଳ ପାଇଁ ଲୋକେ ଏହାର ଗୃଷ କରନ୍ତି । ଏହି ବୀଜରୁ ନସ୍ୟନସ୍ୟକ ତେଲ (Linseed oil) ବାହାରେ ଓ ଜଳକୁ ତେଲ କରାଇ ଅନ୍ଦରେ ଦଆଯିବା ରଙ୍ଗ (paint)ରେ ମିଶାଯାଏ

ପେସୀ ବୀଜକୁ ବାଷ୍ପ ବଥ ଉପରେ ପୁଲ୍‌ଟିସ୍ ଦେଲେ ବଥ ପାଚ ଯାଏ ।]

ପେଶୀ ବୈଦେ. ବ. (ଫା) ଦାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖେ ନଥି ଅନ୍ଦ ପେଶ୍ କରିବା
पेशी କାମ—The act of putting up a file before an official.

ବଣ.—ସେଉଁ ନଥି ଦାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖେ ପେଶ୍ କରି ଯିବ—
(a record) About to be put up before an official.

ପେସୀ ତେଲ—ଦେ. ବ.—ନସ୍ୟନସ୍ୟକ ତେଲ—
Pesī tela ତିସୀତେଲ Linseed oli.
(ପେସୁ ତେଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପେସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପିସ୍ତା)—ପିସ୍ତା; କାବୁଲ ଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟ
Pestā ଫଳବିଶେଷ—Pistachio; pistacia nut;
ପେସ୍ତା **पिस्ता** Pistacia Vera.
(ପିସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଆମ୍ରାଦ ବର୍ଗର ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଫଳ । ଆଫଗାନସ୍ଥାନର ପଶ୍ଚିମ ବାଲ୍‌କ (Balk) ଦେଶରୁ କାବୁଲମାନେ ଏ ଫଳକୁ ଆଣି ଭାରତରେ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି । ଏଥିର ମଞ୍ଜି ଉତ୍ତରର ଶସ ତେଲିଆ ଓ ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ । ଏହା ପିଠା ଅନ୍ଦରେ ପଡ଼େ ଓ ଶସରୁ ବାହାରିବା ତେଲ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

ପେସ୍ୱର—ସ. ବଣ. (ପିସ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଶୀଲାର୍ଥେ ବର)—
Peswara ୧ । ଜଙ୍ଗମ; ଗତିଶୀଳ—
1. Moving; moveable.
୨ । ବିନାଶ ଯୋଗ୍ୟ—2. Liable to destruction.
୩ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—3. Splendid; grand.

ପେହ୍—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପା ଧାତୁ; ମାତ ଲୋକଙ୍କ ଭାଷା)—ବାଜାବାଲାଙ୍କୁ
Pehi ମଦ୍ୟପାନାର୍ଥ ଦଆଯିବା ବକ୍‌ସିସ୍—Tip given to
(ପେହ୍ କଡ଼ୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) drummers etc for a drink.

ପୈ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଶୁଷ୍କ ହେବା—
Pai (root) 1. To dry up.
୨ । ମଉଳ ଯିବା—
2. To wither; to become pale.

[ଦ୍ର—ଭାଷାରେ 'ପଇ' ଓ 'ପଏ' ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା ଦେଶଜ ଓ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ମାନ 'ପୈ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ,ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଲିଖିତ ରୂପ, ଯଥା—ପଇଠ ସ୍ଥାନରେ ପୈଠ, ପଏଗମ୍ବର= ପୈଗମ୍ବର, ପଇକାର ସ୍ଥାନରେ ପୈକାର, ପଇଦଲ୍=ପୈଦଲ ପଇଦା=ପୈଦା ।]

ପୈତାମହ—ସ. ବଣ. (ପିତାମହ+ଅ)—
Paitāmaha ୧ । ପିତାମହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଧନ)—
(ପୈତାମହକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. (property) Pertaining to one's paternal grand-father.
୨ । ପିତାମହଙ୍କଠାରୁ ଆଗତ—
2. Inherited from one's paternal grand-father.

ପୈତି—ଦେ. ବ—ପଇତି (ଦେଖ)
Paiti Paiti (See)

ପୈତୃକ—ସ. ବଣ. (ପିତୃ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. କ)—
Paitṛuka ୧ । ପିତୃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Paternal; relating to one's father.
୨ । ପିତୃପିତାମହାଦି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Ancestral.

ପୈତୃଷ୍ୱସ୍ରୀ(ସ୍ରେ)ୟ—ସ. ବ. ପୁ. (ପିତୃ ଷ୍ୱସୃ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇୟ୍;
Paitṛushwasrī(sre)ya ଏସ୍)—ଆପଣାର ପିଉସୀ ପୁଅ ଭାଇ-
ପୈତୃଷ୍ୱସ୍ରୀୟା } ସ୍ତ୍ରୀ One's cousin; son of one's father's
ପୈତୃଷ୍ୱସ୍ରୀୟୀ } sister.

ପୈତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ପିତ୍ତ+ଅ)—୧ । ପିତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପିତ୍ତଜନିତ—
Paitta 1, Bilious.
(ପୈତ୍ତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିତ୍ତାଧିକ୍ୟରୁ ଜାତ—2. Due to excess of bile in the system.

ପୈତ୍ର—ସ. ବଣ. (ପିତୃ+ଅ)—୧ । ପୈତୃକ—
Paitra 1. Paternal.
(ପୈତ୍ର୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିତୃପୈତାମହିକ—
1. Ancestral; hereditary.

ବ—ତର୍ଜନୀ ଓ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠର ମଧ୍ୟଭାଗ; ପିତୃତୀର୍ଥ—
The edge of the palm between the index finger and the thumb.

[ଦ୍ର—ତର୍ପଣ କରିବା ସମୟରେ ପିତୃମାନଙ୍କୁ ଏହି ବାଟେ ପାଣି ଦଆଯାଏ ।]

ପୈଖାନା—ବୈଦେ. ବ—ପାଇଖାନା (ଦେଖ)
Paikhānā Pāikhānā (See)

ପୈଗମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପଏଗମ୍ବର (ଦେଖ)
Paigambara Payagambara (See)

ପୈଜ—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ପ୍ରା. ପଇଜ୍ଞା, ପଇଜ୍ଜା)—
Paija ପହିଜ (ଦେଖ)
पैज Pahija (See)

ପୈଞ୍ଚାଳଶ(ଶି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଖ୍ୟାବାଚକ)—
Paiñchāliśa(śi) (etc) ପଇଞ୍ଚାଳଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ),
Paiñchāliśa etc (See)

ପୈଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ପଇଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Paiñchi ପୈଁହା Paiñchi (See)

ପୈଞ୍ଜନା(ମ)—ଦେ. ବ—ପାଇଁଜମ୍ (ଦେଖ)—
Paiñjanā(ma) **पैंजना(नो)** Pāiñjam (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୈଠ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବଣ—ପଇଠ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paiṭha (etc) ପୈଠ Paiṭha etc (See)

ପୈଠର—ସ. ବଣ. (ପିଠର=ଦାଣ୍ଡି+ଅ)—ସ୍ଥାଳପକ୍ୱ (ମାଂସାଦି); ଦାଣ୍ଡିରେ ସିଝା ଯାଇଥିବା (ମାଂସ)—(flesh or meat) Cooked in an earthen pot.
Paiṭhara

ପୈଡ଼—ଦେ. ବ—ପଇଡ଼ (ଦେଖ)
Pairḍa Pairḍa (See)

ପୈଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)—ପରଡ଼ା (ଦେଖ)
Pairḍā Pariṛḍā (See)

ପୈତ(ତୁ)କ ପ(ପୋ)ଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପଇତକ ପଡ଼ା (ଦେଖ)
Paita(tu)ka pa(po)ṛḍā Paitaka paṛḍā (See)

ପୈତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଏଇତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paitā (etc) Paitā etc (See)

ପୈତ୍ର ଦିବସ—ସ.ବ—ମନୁଷ୍ୟ ଗଣନାରେ ଏକ ମାସ ସମସ୍ତ ପିତୃଲୋକଙ୍କର ୧ ଦିନ—The period of a month according to human calculation which is equal to one day in the world of the deceased ancestors.
Paitra dibasa (ପୈତୃ ଦିନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୈତ୍ରିକ—ସ୍ତ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ପୈତୃକ ଶବ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ଉଚ୍ଚାରଣ ପୈତ୍ରିକ)—ପୈତୃକ (ଦେଖ)
Paitrika Paitṛuka (See)

ପୈନ୍ତରା—ଦେ. ବି. (ସ. ପଦାନ୍ତର; ସ୍ତ୍ରା. ପସ୍ସାଂଇର)—ପଇନ୍ତରା (ଦେଖ)
Paintarā Paintarā (See)

ପୈନ୍ତିରିଶ(ଶି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବଣ (ସଖ୍ୟାବାଚକ)—ପଇନ୍ତିରିଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paintiriśa(śi) (ପୈନ୍ତୁଶ[ଶି], ପୈନ୍ତିଶ[ଶି]—ଅନ୍ୟରୂପ) Paintiriśa etc (See)

ପୈଦଲ—ଦେ. ବି. ବଣ ଓ କି. ବଣ—ପଇଦଲ (ଦେଖ)—
Paidala Paidala (See)

ପୈଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଏଇଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paidā (etc) Paidā etc (See)

ପୈବସ୍ତ(ସ୍ତି)—ବୈଦେ. ବ—ପଇବସ୍ତ (ଦେଖ)
Paibasta(sti) Paibasta (See)

ପୈମାସ୍(ସି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ପଇମାସ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Paimās(si) (etc) Paimāsa etc (See)

ପୈରବ୍(ବି)—ବୈଦେ. ବ—ପଇରବ୍(ବି) (ଦେଖ)
Pairab(bi) Pairab(bi) (See)

ପୈଲବ—ସ. ବଣ. (ପୀଲୁ+ଅ)—ପୀଲୁବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହୁ. ଶ.)—
Pailaba Relating to the Pīlu tree.

ପୈଶଲ୍ୟ—ସ. ବି. (ପେଶଳ+ଯ)—କୋମଳତା—
Paiśalya Softness.

ପୈଶାଚ—ସ. ବି. (ପିଶାଚ+ଅ) – ପୈଶାଚକ (ଦେଖ)
Paiśācha Paiśāchika (See)
(ପୈଶାଚୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ପୈଶାଚ ବିବାହ (ଦେଖ)
Paiśācha bibāha (See)

ପୈଶାଚ ପଦ୍ଧତି—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ପୈଶାଚକ ଧାରା ବା ପ୍ରଣାଳୀ—Devilish custom; diabolical practice.
Paiśācha paddhati

ପୈଶାଚ ବିବାହ—ସ. ବି. (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ବଳପୂର୍ବକ କନ୍ୟାକୁ ଅପହରଣ କରି ବିବାହ କରିବା ପଦ୍ଧତି; ଛଳବଳ କୌଶଳରେ କନ୍ୟାକୁ ଆଣି ବିବାହ କରିବାର ପଦ୍ଧତି—One of the 8 forms of marriage mentioned in Hindu Law and recognised by the ancient Hindu books, though counted as the basest form of marriage.
Paiśācha bibāha

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରୀ ଆମାନଙ୍କରେ ୮ ପ୍ରକାର ବିବାହର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଛଳ ବଳ କୌଶଳରେ କନ୍ୟାକୁ ଅପହରଣ କରି କ୍ରମା ସୁପ୍ତା, ମତ୍ତ ବା ପ୍ରମତ୍ତ କନ୍ୟାକୁ ଜବରଦସ୍ତି ବା ଗୋପନରେ ସଙ୍ଗମ କରି ବିବାହ କରିବା ପ୍ରଥାର ନାମ ପୈଶାଚିକ ବିବାହ । ଅନ୍ୟ ୭ ପ୍ରକାର ବିବାହଜାତ ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ ଏପରି ବିବାହର ସନ୍ତାନ ପିତୃଧନରେ ଅଧିକାରୀ ହେବେ ।]

ପୈଶାଚିକ—ସ. ବଣ. (ପିଶାଚ+ଇକ) —୧ । ପିଶାଚସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—(ପୈଶାଚିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Paiśāchika 1. Infernal; demoniac; relating to the demons.
୨ । ପିଶାଚ ପ୍ରକୃତି ସୂଚକ—
2. In conformity with devilish nature.
୩ । ପିଶାଚ ପରିଚାଳିତ—
3. Controlled or conducted by demons.

ପୈଶାଚିକ ଭାଷା—ସ. ବ—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବିକୃତରୂପ ଓ ବିକୃତ ଉଚ୍ଚାରଣଯୁକ୍ତ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାବିଶେଷ—(ପୈଶାଚୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A degraded Prākṛuta dialect.
Paiśāchika bhāshā

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକମାନଙ୍କରେ (ବିଶେଷତଃ ଭବଭୂତି ଯୌଗନ୍ଧରାୟଣି ଗ୍ରନ୍ଥରେ) ଏ ଭାଷାର ଉଦାହରଣ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ପୈଶୁନ(ନ୍ୟ)—ସ. ବ. (ପିଶୁନ+ଭାବ. ଅ; ଯ) —୧ । ପିଶୁନର ଆଚରଣ—1. The conduct of a Piśuna.
Paiśuna(nya)
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଶଠତା—2. Roguery; artfulness.
୩ । ଦୁଷ୍ଟାମି—3. Wickedness.
୪ । ନୀଚତା—4. Meanness; depravity.
୫ । ନିଷ୍ଠୁରତା—5. Cruelty.
୬ । ପରନିନ୍ଦା ଘୋଷଣା; ଚୁଗୁଲି—
6. Defaming others; slandering; backbiting.
[ଦ୍ର—ଏହା ଦଶବିଧ ପାପ ମଧ୍ୟରୁ ବାଙ୍ମୟ ପାପ ଅଟେ ।]
ଦେ. ବ—୧ । ନିନ୍ଦା—1. Blame.
୨ । ଦୁର୍ନାମ—
2. Evil repute; bad name; scandal.
୩ । ଲଜ୍ଜା—3. Shame.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବିଣ—୧ । ଲଜ୍ଜାଜନକ—1. Shameful.
୨ । ନିନ୍ଦାଜନକ—2. Blameworthy.
୩ । ଲଜ୍ଜିତ—3. Ashamed; abashed.
୪ । ନିନ୍ଦାରେ ମ୍ରିୟମାଣ—4. Humliated.

ପୈଶୁନ(ନ୍ୟ) ମିଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନାମରେ ନିନ୍ଦା ରଟିତ ହେବା; ଦୁର୍ନାମ ବା ଅପବାଦର ରଟନା—Being defamed or slandered; getting a bad name.

Paiśuna(nya) milibā

୨ । ନିନ୍ଦା ବା ଅପମାନରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହେବା—
2. Being humiliated or abashed.

ପୈଶୁନ(ନ୍ୟ) ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—1. Being ashamed.

Paiśuna(nya) lāgibā

୨ । ଲଜ୍ଜାରେ ମଲ୍ଲ ପରି ବୋଧ ହେବା—
2. Being utterly humiliated.

ପୈଶୁନ୍ୟତା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପୈଶୁନ୍ୟ)—ପୈଶୁନ (ଦେଖ)

Paiśunyatā Paiśuna (See)

ପୈଷ୍ଟିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପିଷ୍ଟ+ଇକ)—ପିଷ୍ଟକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Paishṭika Relating to cakes.

ବି—୧ । ଯଅ, ଧାନ ବା ଗୁଜୁଲକୁ ସିଝାଇ ସଡ଼ାଇ ତିଆର କରାଯିବା ମଦ; ଗୁଜୁଲ ମଦ; ଦେଶୀ ସରାଟ—
1. Spirituous liquor or wine made from fermented barley, paddy or rice; country liquor.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହାକୁ ଥେନୋ ମଦ୍ (ଅର୍ଥାତ୍ ଧାତୁଆ ମଦ) ବୋଲି କହନ୍ତି । ଇନ୍ଦୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ଗୁଜୁଲ ସିଝାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଗୁଜୁଲକୁ ରୁକ୍ଷ ଭାତକୁ ସଡ଼ାଇ ସେଥିରେ ବାଖର (Yeast) ଗୋଳାଇ ପିଠା ପରି କରିବାକୁ ହୁଏ ଓ ସେହି ପିଷ୍ଟକ ବା ପିଠାରୁ ବକଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅରକ ବାହାର କରାଯାଏ । ମଦ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁଜୁଲକୁ ଲୋକେ ବାଛନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ତହିଁରେ ଧାନ ମିଶିଥାଏ । ଏହି କାରଣରୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଚାକୁ ଧାତୁଆ ମଦ କହନ୍ତି ଓ ମଦୁଆମାନେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟକ ଏହାକୁ 'ଧାନେଶ୍ୱରୀ' ନାମରେ ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି ।]

୨ । ପିଷ୍ଟକସମୂହ—
2. A collection or heap of cakes.

ପୈଷ୍ଟିକର—ଗ୍ରା. ବିଣ—('ପଇସାଙ୍କର'ର ଚଞ୍ଚଳ ଉଚ୍ଚାରଣ)--ପଇସାକର; ଏକ ପଇସା ମାତ୍ର ମୂଲ୍ୟର—

Paishṭikara Worth one pice only.

ପୈଷ୍ଟୀ—ସଂ. ବି—ପୈଷ୍ଟିକ ୧ (ଦେଖ)

Paishṭī Paishṭika 1 (See)

ପୈସା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ପଇସା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Paisā (etc) Paisā etc (See)

ପୋ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପୁତ୍ର)—୧ । ପୁଅ—

Po 1. Son.

ବାଘ ଦୋହନ୍ ପୋ ପୁଞ୍ଚାଇ; ଗର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଦୁଆର—
ସମଲପୁର. ପ୍ରବଚନ ।

୨ । ବଂଶଧର—2. Descendant; progeny.

ପୋଅ—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ପୋ (ଦେଖ)

Po-a Po (See)

ଜଇଙ୍କୀ ବଢ଼ାଇ କଉ ଦୁଃଖ ବାରଯୋଅ – ପ୍ରକା. ଶ୍ରୀଗୁରୁଇକୁଁ ଗୀତା ।

ପୋଇ—ଦେ. ବି. ସୁଂ. (ସଂ. ପୁତ୍ରକ)—

Poi ୧ । ଶ୍ଲେଷ୍ମପୁଅ; ପିଲା, ଶିଶୁ ବାଳକ—
1. A male child.

କାଳେ ଅରଣ୍ୟକୁ କରେ ପଠାପ୍ରଭୁ
ଅବା ବ୍ରହ୍ମେ ପୋଇ ଆରମ୍ଭଇ ଜଣା । ଅଜସ୍ତବ୍ଦ ଶେଷବତୀ ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପୁତ୍ରିକା) ଶ୍ଲେଷ୍ମ କନ୍ୟା—
2. A small female child.

୩ । (ଛଦ୍ମ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ; ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ପୋଇ—3 A small shrimp.

ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ପୋଇରେ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ପୋଇ !
ଶ୍ଲେଷ୍ମ ବାଳକେ ଲଭ୍ୟବାଳ ଦେ ? ଶ୍ରୀଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ପିଲାମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ ମାଆମାନେ ପୋଖରୀରେ ଧୋଇଲା ବେଳେ ପିଲାଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନାର୍ଥ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଏ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ।]

୪ । ଧାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଶସ୍ୟ, ଯଥା— ମୁଗ, ବରି, କୋଳଥ, ମାଣ୍ଡିଆ, ରବିଆଦିକୁ ଦେଢ଼ି ବା ଯାଞ୍ଚାହୁ ସୁଧ କର୍ଜରେ ଦାଦନ ଲଗାଇବା ସ୍ୱତ୍ତ—4. The practice of advancing cereals on loan.

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ, ମାନବା, ଅମୃତବଲ୍ଲୀ, କଲମ୍ବୀ, ପିତ୍ତଳା, ମୋହମ୍ମା, ବଣାଳା, ଗୃଦ୍ଧକା, ମଦଶାକା
ପୁଇ, ପୁଇ
ପୋଇ
ଗୁ. ପୋଖୀ
ମ. ମାୟାଚ୍ଛ୍, ଥେର

୫ । (ସଂ. ପୋତକୀ, ଉପୋଦକା)—ପୁଇଶାଗ--5. A potherb; Basella Alba; Malabar Nightshade.

୬ । ନାଲପୋଇ ବା ବଣପୁଇ—
6. Basella Rubra.

[ଦ୍ର—ଏହା ପିଚ୍ଛଲରସ, ବଦ୍ଧଲ-ପନ୍ତିଆ ଲଘା । ଏଥିର ପତ୍ର ଓ ଡାଙ୍ଗ (ଖାଡ଼ି) ଶାଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିର ଫଳ ପାଚିଲେ କଳା ହୁଏ ଓ ଚାକୁ ଚପିଲେ ନାଲ ରସ ବାହାରେ । ପୋଇ ଲଘା ଥଲା ଓ ନାଲ ରେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଶ୍ଳେଷ୍ମକର, ବାୟୁ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ, କଣ୍ଠର ଅହିତକର, ନେତ୍ରାଳଜନକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ନିବାରକ, ବଳକର, ରୁଚିପ୍ରଦ, ପୁଷ୍ଟିକର ଓ ତୃପ୍ତିଜନକ ।]

ଯାଗରେ ହିଂକେ ନ ଯାଉରେ ସ୍ୱାମଲତ
ଦୁରନଥରେଣ୍ଟ କରନ୍ତୁ ହେତ ପୋଇ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାରାଉତ ଚନ ।

୭ । ରାଗବିଶେଷ—7. Name of a musical air.

[ଦ୍ର—ରାଗ ତଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ବିଣ. (ସଂ. ପୂତି)—ପଚା; ସଡ଼ା—Rotten.

ଯଥା—ପୋଇ ପଣସ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ସଂ. ପଥ)—ରେଲପଥ; ରେଲଗାଡ଼ି ଯିବାର ଲୌହମାର୍ଗ—Road laid down for railway; railway; rail line.

Digitized by srujanika@gmail.com

ମଇଁଶାର ସଂସର୍ଗରେ ରେଜ ପୋଇବୁ ଶବିଗଲ ।
ବୈଜିକ ଅଙ୍କ ୨୪୮୨୮ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମାଈ କୁକୁଡ଼ା—Hen.

ପୋଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁଅଁଇବା (ଦେଖ)
Poiñbā Puāñibā (See)

ଛଡ଼ା ଦୋଇଥିଲ ଦୁଖନ୍ତୀର ପାଶେ
କମାରୀ ଅର୍ଜୁ ପୋଇଁବା ଦକାଶେ । ଦଇତ୍ୟଦ, ଶେଷବତୀ ।

ପୋଇ କେର(ରେ)ଣ୍ଡା—ଦେ. ବଙ. ପୁଂ—ପୁଇଁ କେରଣ୍ଡି ମାଛ ଭଳି
Poi kera(re)ṇḍā ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ଉପାତ୍ତଜାତୀୟ, କୁଷ୍ଠୀ, (ପୋଇ କେରଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଳ୍ପ, ଖଞ୍ଜ)—A very insignificant person.

ଲଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡା ପୌଇକେରେଣ୍ଡା ହିଂଦୁସ୍ଥାନରେ ଥାଏ
ଅଉଣ୍ଡା ରାଜରୁ ଗୁଣ୍ଡିଏ ପାଇଲେ ପାଣି ହୁଡ଼େଇ ଖାଏ । ଉଗ ।

ପୋଇ କେରଣ୍ଡି—ଦେ ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ କେରଣ୍ଡି ମାଛ; ଚୂନା କେରଣ୍ଡି—
Poi kerāṇḍi Very small Barb (fish); Barbus Chola.

ପୋଇ ଖଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପୋଇ ଲଟାର ପତ୍ରଶୂନ ଉଙ୍କ—
Poi khardā The leafless stem of the Basella (ପୋଇ ଖାଡ଼, ପୋଇ ଡାଙ୍ଗ, ପୋଇ ନାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ creeper. ପୁଇଁଡାଁ)

ପୋଇ ଖରଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଖରଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ବା ଜଆଁରେ ସିଝା
Poi kharardā ଯାଇଥିବା ପୋଇ ଶାଗ—The Basella leaves boiled and used as curry.

ପୋଇ ଗୁଲି—ଦେ.ବ. (ସଂ. ପୂତ୍ତକା+ଗୋଲକ)—ପୋଇ ଗଛର ପାଚିଲା
Poi guli କୋଳ—The ripe berries of the Basella (ପୋଇ ମିଞ୍ଚୁଡ଼ି, ପୋଇ ମିଞ୍ଚିଡ଼, ପୋଇ ମଞ୍ଜି—ଅନ୍ୟରୂପ) creeper.

[ଦ୍ର—ଏହି ଫଳମାନ ପୋଇ ଲତାର ନାଡ଼ରେ ଫଳେ । ଏହା କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଏହାକୁ ଚିପି ଦେଲେ ଏଥିରୁ ଫିକା ନାଲି ରସ ବାହାରେ ।]

ପୋଇ ଚାନ୍ଦି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରକ; ଚନ୍ଦ୍ରଗୋଳକା)—ରଜତ କା; ଝଟ୍କା
Poi chāndi ଚାନ୍ଦ ମାଛ; ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରେପଟା ରଜତ
चाँदा ଚାନ୍ଦା, ଚାଁଦଓଡ଼ା, ଚାଁଗୁଡ଼ା ମୁଦ୍ରାକୃତି ମାଛ—A kind of very small flat circular silvery fish; Ambassia Ranga.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପରସ୍ପର ଝଟ୍କାଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପିଠିର ପକ୍ଷରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ । ଏହାର କାତ ଅଛି । ଏହା ଧଳା ଓ ରେପଟା ।]

ପୋଇ(ଇଁ) ଚାନ୍ଦିଆ—ଦେ ବ.—(ସଂ. ପୁତ୍ରଂଜୀବ)—ପୁତ୍ର ଜୀବ (ଦେଖ)
Poi(ñ) chāndiā Putra jiba (See)
ଜିୟାପୁତ, ଜିୟାପୋତା ଦ୍ର. ପୋଇ ଚାନ୍ଦିଆ ଅନ୍ତ ସେଉ ବୃକ୍ଷ ।
पुतजिया କୃଷ୍ଣଜିଦ, ମହାଜରତ, ବଙ ।

ପୋଇ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼—ଦେ.ବ.(ସଂ. ପୂତ୍ତିକା+ଚଙ୍ଗଟ)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚଙ୍ଗୁଡ଼—
Poi chi(chu)ṅgurd 1. Small shrimps.

୨ । ପୋଇ ଶାଗ ସଙ୍ଗେ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ ମାଛ ରନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ତରକାରୀ—2. Curry consisting of Basella leaves cooked with shrimps.

ପୋଇ ଡଙ୍କ—ଦେ. ବ—ପୋଇ ଲଟାର କୋମଳ ଅଗ୍ରଭାଗ—
Poi daṅka The tender shoots of Basella creeper.

ପୋଇ ପଣସ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପୂତ୍ତ +ପନସ)—ଯେଉଁ ପଣସକଠା
Poi paṇasa କଅଁଳବେଳରୁ ସଡ଼ିଯାଇ ଗଛରୁ ଝଡ଼ିପଡ଼େ—The young jack fruit which becomes foetid and untimely drops from the tree.

ପୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପୁଅଇବା (ଦେଖ)
Poibā Puāibā (See)

ଜିଦ୍ଦା କେଉଁ ସଖି ଗୃଥଗୃହେ ଯେଉ·
ଜର୍ଜୁର ସହତ ମେଲ ନିଠା ବୃଦ୍ଧେ ମୋହ—ପ୍ରାତୀ-ରହସ୍ୟମନ୍ତ୍ରସ୍ୱ ।

ପୋଇ ମାରିଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂତ୍ତ ଓ ମାରିଷ) ଖଡ଼ା ଜାତିଯ ଏକ
Poi mārisha ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଶାଗ—A kind of pot herb growing wild.

ପୋଇ ମିଚି(ଚୁ)ଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ପୋଇଗଛର ଫଳ—
Poi michi(chu)ṛdi The berries of Basella creeper.

ପୋଇ ରକ୍ତ—ଦେ. ବ.—୧ । ପାଚିଲା ପୋଇ ଫଳର ଫିକା ନାଲି ରସ—
Poi rakta 1. The pink or pale-red coloured (ପୋଇ ରକତ—ଅନ୍ୟରୂପ) juice pressed from the ripe berries of Basella creeper.

୨ । ଫିକା ରଙ୍ଗର ରକ୍ତ—2. Pink coloured blood; pale coloured blood (of an anemic person).

ପୋଇଲା—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—(ଗାଳିବଶେଷ)—୧ । ଦାସୀପୁତ୍ର; ଗୋଲ୍ଲମ-
Poilā 1. The son of a slave girl or concubine; a born slave.

୨ । କ୍ରୀତଦାସ—2. Slave.

ସ୍ତ୍ରୀ—ପୋଇଲୀ ବା ଦାସୀପର ଅଧୀନା ବା ବଶମ୍ବଦା ସ୍ତ୍ରୀ—
A woman who is treated as a concubine or slave girl by the master.

ପୋଇଲା ଶବରୁଣୀ—ଦେ. ବ. (ମଦ୍ଦଳରତ)—କୁନ୍ତୀଙ୍କ ସଦ୍ଦରସ୍ଥା ଏକ
Poilā śabaruṇi ଶବରସ୍ତ୍ରୀର ନାମ—The name of a Śabara woman who was for some time a companion of Kunti.

[ଦ୍ର—ପାଣ୍ଡୁ ମାଦ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶତଶୃଙ୍ଗ ପର୍ବତରେ ରହି ଥିବାର ସବାଦ ଏ ଆସି କୁନ୍ତୀଙ୍କୁ କହିଥିଲା ।]

ପୋଇଲୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ପୂତ୍ତିକା=ଦାସୀ କନ୍ୟା ସଂ. ପୋଟା=
Poilī ଦାସୀ)—୧ । ରାଜା ଆଦଙ୍କ ଉପସରେ ଥିବା ଘରୁଆ; ରକ୍ଷିତା ଦାସୀ; ଯେଉଁ ଦାସୀକୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ ନ କରି ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ ପର ଘରେ ରଖନ୍ତି—1. Concubine; a maid servant kept as a mistress; a female slave kept as a concubine.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ପୋଇଲୀ ରଖିବା ପ୍ରଥା କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଘରେ ଚଳୁ ଥିଲା, ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି କରଣ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଲା, ଏବଂ କରଣ ସମାଜର ଦେଖା ଦେଖି ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପନିବେଶ କରିଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀ (କେତ୍ତ)ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରଥା ଚଳିଲା । ରଜାମାନଙ୍କ ଉଆସର ପୋଇଲୀମାନଙ୍କୁ "ଘର ଝିଅ" ବୋଲାଯାଏ । ରଜାମାନେ ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲ୍ଲା-ମାନଙ୍କୁ ରଜାନ୍ତଃପୁରକୁ ଆଣି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଲାଳନ ପାଳନ କର ରଖନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତା ହେଲେ ରଜା ବା ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କର ଅଙ୍ଗଲଗା ଦାସୀ ହୁଅନ୍ତି । ପୋଇଲୀଙ୍କ ପୁଅ ମାନଙ୍କୁ ରଜବଂଶର 'ଅନ୍ତର ପୁଅ' ବୋଲାଯାଏ ଓ କରଣ ସମାଜରେ 'ଗୋଲ୍ଲମ ବା ଉଡ ଅନ୍ତର ବୋଲାଯାଏ ଓ ଉପନିବେଶୀ ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ଘରେ 'ସାଗରପେସା' ବୋଲାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ କରଣ ସମାଜରୁ ଓ କେତ୍ତ ସମାଜରୁ ଏ ପ୍ରଥା କ୍ରମଶଃ କମି ଯାଉଅଛି । ଦାସୀପୁତ୍ରମାନେ ପିତାଙ୍କ ସମାଜରେ ମିଶନ୍ତି ନାହିଁ । କନ୍ୟା ବିବାହତା ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନର ଅଭାବରେ ଏମାନେ ପିତୃସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ଦାସୀପୁତ୍ରମାନେ ହବନଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ପିତୃ-ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଖୋରପୋଷାକ ପାଇବାର ଅଧିକାରୀ ଅଟନ୍ତି ।]

୬ । ଦାସୀ; ସେବାକାରଣୀ; ଭୃତ୍ୟା; ଗୃହକରଆଣୀ—

2. Maid servant

ଦୈକେସ୍ତୀଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ କୋଇ ପୋଇଲ ଥିଲ ।

ଜଗବନ୍ଧୁ. ପିଣ୍ଡଙ୍କ ସମାପ୍ତି ।

ପୋଇଲା ଆଡ଼ର ପୁଅ—ଦେ. ବ—ଦାସୀ ପୁତ୍ର—

Poilī ārdara pua Son of a concubine

(ପୋଇଲ ପୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଇଲା କଥା—ଦେ. ବ. (ବନଯୋକ୍ତି)—

Poilī kathā ଦାସୀପତ୍ନ ଅନୁଗତା ସ୍ତ୍ରୀର ଅନୁରୋଧ ବା ଉପଦେଶ—

(ପୋଇଲୀ କୁଡ଼ା, ପୋଇଲ ବୋଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) The humble advice of a woman,

ପୋଇଲା ପରବାର୍ତ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—

Poilī paribārī ଦାସୀ ଓ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଆଦ—

ଦାସୀ ଚାକରାନୀ Maid servants and concubines of a

दासी लौंड़ी family.

ପୋଇଲୀ ପରବାର୍ତ୍ତ କୋଡ଼ିଏ କ ବାରଣ ।

ପଙ୍କଜମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗଣ୍ଠ ।

ପୋଇଲା ମାଇପ—ଦେ. ବ—ରଖେଇ ଦାସୀ; ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଉପପତ୍ନୀ—

Poili māipa A female servant used as a

ଟେମନୀ **सुरेतीन** concubine

ପୋଏ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁତ୍ର)—

Poe ୧ । (ବହୁବଚନ) ପୁଅମାନେ—1. Sons.

(ପୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ପର ମୋ ପୋଏ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ।

କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ନନ୍ଦାରାଉତ. ବନ ।

୬ । (ବହୁବଚନ) ପିଲ୍ଲମାନେ—2. Childreu.

ପୋଏ କୋଲନ୍ତ ତାର ଥଗ

କାମ ଦର୍ଭୀଣ ଛଡ଼ ଯିବ । ପ୍ରାଚୀ. ନର୍ଗୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୩ । (ଏକ ବଚନ) ଏକ ପୁତ୍ର—3. A son; one son.

ନବ୍ରତ ତାର ପୁତ୍ର ହୋଇ

ଦଶାର୍ଣ୍ଣ ଗମ୍ଭେ ତାର ପୋଏ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପୋଏଲା—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରବାଳ)—ପୋଦ୍ଦଲା (ଦେଖ)

Poelā Pohalā (See)

ମାଣିକ୍ୟ ସଂଯୋଗ ରେତେ ପୋଏଲା ଥଉ ।

ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଙ୍କର ଭଷାଅର୍ଥାଖ ।

ପୋଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Poñ ୧ । ପେଚଁକାଳର ଶବ୍ଦ—1. The sound of

ପୋଁ **पों** blowing a flute.

୬ । ଅଧୋବାୟୁ ବହିର୍ଗମନର ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—

2 A sound of passing wind through the anus.

(ଦ୍ର—ପୋଁଠାରୁ ପଁ ନମ୍ବର ଓ ପଁ ଠାରୁ ପୁଁ ନମ୍ବର ଶବ୍ଦ ।)

ପୋକ—ଦେ. ବ. (ସ. ପୁତ୍ତକା; ପୁଲକ)—

Poka ୧ । କୀଟ; କୀଟ ପତଙ୍ଗ—

ପୋକା **कीड़ा**, **पिल्लू** 1. Insects (generally)

[ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତରେ ପକ୍ଷଘ୍ନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବଙ୍କୁ ପୋକ ବୋଲାଯିବା ଉଚିତ; କନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ପକ୍ଷଘ୍ନ ଜୀବ(କୀଟ)ଙ୍କୁ ଓ ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ଜୀବ (ପତଙ୍ଗ)ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପୋକ ବୋଲାଯାଏ ।]

୬ । ଅଂଶେଇ; କୃମି—2. Moth; worms; maggots.

[ଦ୍ର—ପୋକ ୬ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—କୃମି (ପକ୍ଷଘ୍ନ) ଓ ପତଙ୍ଗ (ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ) । ଏ ଉଭୟଙ୍କର ସଂ. ନାମ ପୁଲକ । 'କୀଟ'ର ଅର୍ଥ-ଯେ ଗତ କରେ । ପକ୍ଷଘ୍ନ ଓ ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ପୋକକୁ କୀଟପତଙ୍ଗ ବା ପୋକପୋକ (ତ. ପୋକାମାକଡ଼; ହି. କାଡ଼ାମ-କୌଡ଼ା) କୁହାଯାଏ ।

ପୋକ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀର ଅଛନ୍ତି । କେତେକ ପୋକ ଉମ୍ବରୁ ଜନ୍ମି କୃମି ପର ଦଶାକେତେ ରହନ୍ତି; ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଜନ୍ମେ ଓ ଉଇରେ ପକ୍ଷ ଜନ୍ମେ ।

ଖାଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଭେଦରେ ପୋକମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି; ଯଥା—(ଆନ୍ୟାନ୍ୟ ବସ୍ତୁଭେଦରେ) ଆଖୁ ପୋକ, ଗୁଡ଼ଲ ପୋକ, କାନକୁଟୁଳି, କୁକୁରମାଛୁ ।

(ସାଦୃଶ୍ୟ ଭେଦରେ) ଉକୁଣିଆ ପୋକ, ଘୋଡ଼ା(ମୁହାଁ) ପୋକ, ସାଧବଘର ବୋହୂ (ଘାଣ୍ଟ ପୋକ) ।

(ଗୁଣ ଭେଦରେ)—ଘାରୁଡ଼ା ପୋକ, ଗର୍ଦ୍ଦୀ ପୋକ, ଜୁଡୁ-ଜୁଳିଆ ପୋକ, କେଉଁଟିଆ ପୋକ ।

(ବାସସ୍ଥାନ ଭେଦରେ)—ଘାଣିଉଅଁର, ଗୋଶାଳପୋକ, ବାଲ ଉଅଁର, ମାଟିବରୁଡ଼ି, ଗୋବର ପୋକ ।

କେତେକ ପକ୍ଷଘ୍ନ ଓ ପଦ୍ମଘ୍ନ ପୋକଙ୍କର ନାମ—ଦର୍ଶୀ-ପୋକ, କୃମି ବା କୁରୁମି—(ଏମାନେ ମନଷ୍ୟର ପେଟ ଉଉରେ ଓ ମଇରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସୂତା ପର ଦେଖାଯାନ୍ତି), ଅଂଶେଇ—(ପଶୁ ଘାଆ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ ମାଛି ବସିଲେ ମାଛିଠାରୁ ଏମାନେ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି)।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଦବିଶିଷ୍ଟ ଓ ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ପୋକ; ଯଥା—ମାଙ୍କଡ଼ସା ବା ବୁଢ଼ିଆଣୀ, ଝିଙ୍କ, ବଣ୍ଟ, ଉକୁଣୀ, ଡେଲୁଣୀ ପୋକ, ଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ ।

ପଦ ଓ ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ପୋକ; ଯଥା – ମାଛି, ଅସରପା, ଚିଣ୍ଟିକା, ଭଅଁର, କୁକୁରମାଛି, ପ୍ରଜାପତ୍ତ ।

ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ପଦଯୁକ୍ତ ପୋକ ନାହାନ୍ତି ।

ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ପୋକମାନେ ଅଣ୍ଡଜ । ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଉମ୍ଠାରୁ ପୂଣ୍ଡାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାରିଗୋଟି ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜୀବନ ଯାପନ କରନ୍ତି । ଯଥା—୧. ଅଣ୍ଡ ବା ଉମ୍—Egg, ୨. ଅବସ୍ଥବଶୂନ୍ୟ କୃମି—Larva stage, ୩. ପୁଲକ, କୋଷ ବା ଗୋଟୀ—Pupa stage. ୪. ପକ୍ଷ ଲାଗିବା ଅବସ୍ଥା ବା ପୂଣ୍ଡାଙ୍କ—Winged stage or adult stage

ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଣ୍ଡଜ ପୋକଙ୍କର ପକ୍ଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ହୁଏ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଷଟ୍‌ପଦ (ଯଥା—ପ୍ରଜାପତ୍ତ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ମାଛି ଇତ୍ୟାଦି) ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କାହାର କାହାର ୪ ପକ୍ଷ (ଯଥା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି, କଙ୍କି) ଓ କାହାର ୨ ପକ୍ଷ ଥାଏ(ଯଥା--ମଶା; ମାଛି) । କୌଣସି କୌଣସି ପୋକ ଉମ୍‌ରୁ ଫୁଟି ପୂଣ୍ଡାଙ୍କ ହୁଅନ୍ତି (ଯଥା—ଉକୁଣୀ, ଶରପୋକ, ଝିଙ୍କ) । କେତେକ ପୋକଙ୍କ ଉପରେ ଉର ଝାଣୁଆ ପକ୍ଷ ଥାଏ (ଯଥା—ଗୋବର ପୋକ, କଲାଭଅଁର, ଗୁଞ୍ଜର ପୋକ) । ଏମାନଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ପକ୍ଷୀ କୁହାଯାଏ । କେତେକ ପୋକ ସେମାନଙ୍କର ଦୀର୍ଘପଦ ସାହାଯ୍ୟରେ ବହୁଦୂରକୁ ଡେଇଁ ପାରନ୍ତି (ଯଥା—ପଉଙ୍ଗ, ଚିଣ୍ଟିକା) । ଫବାଳୁଆ ବା ଶୁଅଁବାଳ ପୋକମାନେ ବଢ଼ି କର ପ୍ରଜାପତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ପୋକ ଉଠିବା—ଦେ ବ.—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ହେବା Poka uthibā ବା ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା—The state of (ପୋକ ଚଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) a person being excessively **मगज (दिमाक)मे कीड़ा काटना** angry or excited.

[ଦ୍ର— କ୍ରୋଧୋନ୍ମତ୍ତ ବା ଗର୍ବୋନ୍ମତ୍ତ ଲୋକକୁ ଦେଖି ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି ତା ମୁଣ୍ଡକୁ ବା ମଗଜକୁ ପୋକ ଉଠିଛଣି ।]

ପୋକ କାଟିବା— ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ପୋକ ଆକ୍ରମଣ Poka kāṭibā କର ନଷ୍ଟ କରିବା—1. A thing being (ପୋକ ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) eaten or damaged by ପୋକାୟ ଖାଓୟା **कीड़ा काटना** worms.

୨ । ଦାନ୍ତ ଭିତରେ ପୋକ ଲାଗିବାରୁ ଦାନ୍ତରେ ତୀବ୍ର ବେଦନା ଅନୁଭୂତ ହେବା—2. Extreme pain felt inside the teeth, said to be due to the presence of some insects.

ପୋକ ଖିଆ— ଦେ. ବଣ.— କୀଟ ଦଷ୍ଟ; କୀଟଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା— Poka khiā Worm-eaten; moth-eaten.

(ପୋକକଟା, ପୋକଲଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋକା କାଟା **कीड़ोंसे काटा हुआ**

ପୋକ ଝିଞ୍ଜାରିବା — ଦେ. ବ.—ପୋକମାନେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଛିଦ୍ର Poka jhiñjāribā କର ଖାଇ ନଷ୍ଟ କରିବା— **कीड़ा घुन घुनी करना** Being moth-eaten and reduced to shreds.

(ପୋକ ଉଣିବା; ପୋକ ଉଣା ଉଣା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋକଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ.— ପୋକଖିଆ (ଦେଖ)

Pokaṛdā Poka khiā (See)

ପୋକ ଡାଉଁ ଡାଉଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ.—ପୋକ ସାଲୁ ସାଲୁ

Poka ḍāuñ ḍāuñ (ଦେଖ)—Poka sālu sālu (See)

ପୋକ(ଖ)ଟ(ଟା)—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ପୋକ୍ଲ) ଭୁଲ. ସଂ. ପକ୍ୱ)—

Poka(kha,ta(ta ୧ । ଦୃଢ଼; କଠିନ—1 Hard.

[ପୋଖଟ(ଟା), ଟେକ୍ଲ(କ୍ଲା)] ୨ । ମଜଭୂତ; ପକ୍କା—

ପୋକ୍ତ(କ୍ତା) **पोक्त** 2. Strong.

୩ । ପାକଲ—3. Mature.

୪ । ସୁପରିଣତ—4. Well developed.

୫ । ସୁପରିପକ୍ୱ—5. Well ripened.

୬ । ଅନୁଭବୀ; ପ୍ରବୀଣ—6 Experienced.

୭ । ବୃଦ୍ଧ; ବୟସ୍କ—7. Old; of ripe age.

ପୋକ(ଖ)ଟାନ୍(ନି)—ଦୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୋଖ୍‌ଟାନ୍) – ଲୁଣ ମାରିବା Poka(ka)tān(ni) ପ୍ରକ୍ରିୟା; ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ ଲୁଣ ଛଆର କରିବା-

ପୋକ୍ତାନ **पोक्तान** Manufacture of salt from sea-

(ପୋକ୍ଟାନ, ପୋକ୍ଟାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) water.

ଦେଶାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରୁ (ରୁଣ) ପୋକ୍ତାନ କାର୍ଯ୍ୟ

ସାକ୍ଷାତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର ଥିଲେ । ଫଚରମୋଡ଼ନ, ଚକ୍ଷ ୪କ୍ଷ ।

ପୋକତ (ଇତ୍ୟାଦି) —ଦେ. ବ ଓ ବଣ – ପୋଖତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) —

Pokati (etc) Pokhati etc (See)

ପୋକ ଧରିବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ପୋକ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ Poka dharibā ଆରମ୍ଭ କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ନଷ୍ଟ ନ କରି ଥିବା (ପୋକ ଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବସ୍ଥା—A thing being ପୋକାୟ ଧରା **कीड़ा लगना** attacked with worms.

ପୋକ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ମାଛି ବସିବା; ଅଂଶେଇ ପଡ଼ିବା; ଦେହସ୍ଥ Poka paṛdiā ବ୍ରଣାଦି ଦୂଷିତ ହେଲେ ତହିଁରେ କୀଟ ଜନ୍ମିବା—

ପୋକପଡ଼ା **कीड़ा पड़ना** The growing of maggots in a festering sore.

[ଦ୍ର— କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଘାଆରେ ପୋକ ପଡ଼ିଲେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଶୁଚି ହବେଚଚ ହୁଏ ଓ ତାହାକୁ 'ମାଛୁଆ ଘାଉକ' ଦୋଷ ଲାଗେ । ଶାସ୍ତ୍ରନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଦାନ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଭୋଜନ କରାଇଲେ ସେ ଦୋଷ ଘାଉକରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ପୋକ ଫୁଟିବା— ଦେ. ବ.—କୌଣସି ସଡ଼ା ପଦାର୍ଥ ବା ଘାଆରେ ବହୁ Poka phuṭibā ପରମାଣୁରେ ପୋକ ଜନ୍ମିବା—A thing or **पिल्लू फलजाना** a sore becoming infested with maggots on account of its being putrified or rotton.

ପୋକ ବନ୍ଧା—ଦେ. ବଣ.— ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ ପୋକ କଣା କର ପକାଇ Poka bindhā ଥାଆନ୍ତି—Bored by worms.

ପୋକାୟ ଛାଁଦାକରା **कीड़ाका काटा हुंआ**

ପୋକ ପୋକ— ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ, ସଂ. ପୁଲକ+ Poka joka ଜଲୌକା) ପୋକ ଆଦି—Insects; maggots

ପୋକା ମାକଡ଼ **कीड़ा मकोड़ा** and worms.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋକର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରୁଲୀର ନଆଁକୁ ଜଖାଜବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହାର ଗେଞ୍ଜଣା କାଠି—
Pokar ପୋକାର **ଖୋରନୋ; ଖୋରନାଠୀ** Iron poker.

ପୋକରା—ଦେ. ବଣ.—ପୋକଖିଆ (ଦେଖ)
Pokarā Poka khiā (See)
ସେ ଧନ୍ ଦେଶି ଗଲାଇ ଅର୍ଥଲ ଚାହାରୁ
ଅମ୍ଭେ ଭଙ୍ଗିଘରୁ ଭଲ ସେ ପୋକରା ହୋଇ ଦେ – ବଶ୍ୱନାଥ ଚତ୍ରବର୍ତ୍ତୀମହାଶୟ ।

ପୋକ ଶୁଂଘା—ଦେ. ବ—୧ । ସୋମରାଜ୍ୟାଦି ବର୍ଗର ବର୍ଷାୟୁଃ ଶାକ ବିଶେଷ; ବଲ ପୋକଶୁଂଘା—Blumea Lacerena; Blumea Odorata; Coryza Lacera; Coryza Terebinthina; a herbarious plant.
Poka śumghā
ସ. କୁକୁନ୍ଦର, ପୀତପୁଷ୍ପ, କୁକୁରଦ୍ରୁ, କୁକୁରଦ୍ରୁମ, ମୃଦୁଚ୍ଛଦ ଅଲମୁଷା, ଭୂମାଗ, ଭୂକଦମ୍ବ, ଗୋଶ୍ଚଲ, ଭାମ୍ରଚୂଡ଼— କୁକଶିମା, କୁକଶିମେ. କୁକୁରଶୋଁକା, କୁକୁରମୁତା, କୁକୁରଶୁଙ୍ଗା, ବୁଡ଼ାଶୁଙ୍ଗା **କୁକୁରୌଂଧା, କୁକୁରଛେଦି, କୁକୂରମୁତ୍ତା, ଚୋଦୋର, ତମ୍ବାକୁ** ଆ. ସନୌବରୁଲ୍, ଅଜ୍ ଫା. କୁମାଛସୂସ୍ ମ. କୁକୁରବନା ଗୁ. କୋକରୁନା

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୁଳ୍ମ ଏକ ଫୁଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଓ ବୁଦାଳଆ; ପତ୍ର ଲୋମଶ ଓ ଧୂଆଁପତ୍ର ପରି; ମୂଳରୁ ପତ୍ର ବାହାରେ; ଫୁଲ ଦଳଦଆ ଓ ନାଲ; ଶୀତଦନେ ଫୁଟେ । ଏହାର ପତ୍ରରେ ଚାପିନ୍ ତେଲର ଗନ୍ଧ ଅଛି । ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଟୁଉତ୍ତ ରସ ଏବଂ ଜ୍ୱର, ରକ୍ତ ଦୋଷ ଓ କଫନାଶକ । ଏହାଦ୍ୱାରା ରକ୍ତପିତ୍ତ, ଅତ୍ତସାର ଓ ଘୋରଦାହ ପ୍ରଶମିତ ହୁଏ । ଏହାର କଷାମୂଳକୁ ଜଳରେ ସାତଲେ ମୁଖଶୋଷ ନବାରତ ହୁଏ—
କୁକୁରମାନେ ଏ ଗଛକୁ ଶୁଂଘିବା ପରେ ଏ ଗଛ ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୂତନ୍ତି । (ମନ୍ଧଅର୍ ଉଇଲ୍ସନ୍ସାମ୍) ।]

୨ । ବାଡ଼ ପୋକଶୁଂଘା—2. Vernonia Cinerera; Pogostemon Plectranthoides (Haines); Ageratum Conyzoids (Haines); Celsia Coromandelina (Kirtikar).

[ଦ୍ର—ଏହାର ସବୁ ପୋକଶୁଂଘା ପତ୍ର ପରି ଜନ୍ମୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଏ ଗଛ ଉଚ୍ଚତାରେ ୨।୩ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଡାଳ ଅଛି । ଏହା ବଲ ପୋକଶୁଂଘାଠାରୁ ଉତ୍ତମ ଜାତୀୟ ଗଛ ।]

ପୋକ ସାଲୁ ସାଲୁ—ଦେ. ବଣ—କାଷ୍ଠ ମୂର୍ତ୍ତି; ସହିତରେ ବହୁତ କୀଟ ପୋକ ସାଲୁଁ ସାଲୁଁ ପୋକ ଦଲ ଦଲ } ଅନ୍ୟରୂପ କୋଡ଼ାଖଦ୍‌ବଦ୍ Copiously infested with worms or maggots.
Poka sālu sālu ଏକଡ଼ରୁ ସେକଡ଼କୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥାଆନ୍ତି—

ପୋକା—ଦେ. ବଣ—ପୋକଖା; କୀଟଦଷ୍ଟ—Worm eaten.
Pokā ପୋକାକାଟା **କାଡ଼ଖୌକ୍, କୀଡ଼କଟୁ**

ପୋଖଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ପୋକଖିଆ (ଦେଖ)
Pokharḍā Poka khiā (See).

ପୋଖଉ(ତା)—ବୈଦେ. ବଣ—ପୋକଉ (ଦେଖ)—
Pokhat(tā) Pokat (See.
ସବୁଦେବ ଏହିପରି ଜନ୍ମ ସତ୍ୟ ମାଗି
ପ ଜ୍ଞଃ ଥମ୍ଭ ପୋଖଉ ଦେଇ ସେହ୍ନଷଣି – ସାରଳା ମହାଭାରତ ବନ ।
ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ ଓ ବଣ—ପୋଖଉ (ଦେଖ)—
Pokhati (See)

ପୋଖତା ଘର—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେବା—1. Delivery of a child.
Pokhatā ghara
୨ । ପୋଖଉ ଶାଳ (ଦେଖ)—
2 Pokhati śāla (See).
୩ । କୌଣସି ପରିବାରରେ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେବା ସମୟ ବା ଉତ୍ସବ (ତୁଳନା କର —ବଚ୍ଚାଘର, ବ୍ରତଘର, ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର)—
3. The state of or the cermonies performed in connection with a birth in a family.

ପୋଖତାନ—ଦେ. ବଣ—୧ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ; ପାରଂପରିକ—
Pokhatāni 1. Traditional; ancestral.
୨ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଉଦ୍ର (ପରିବାର)—
2. Ancient and respectable (family),
ବୈଦେ. ବ—ପୋକତାନ୍ (ଦେଖ)—Pokatān (See),

ପୋଖତି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ପ୍ରସୂତ)—୧ । ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ—
Pokhati 1. A woman's confinement; child-bearing.
ପୋକତ; ପୋକ୍ତି, ପୁକତ, ପୁକ୍ତ, ପୁଖୁତ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୋୟାତୀ **ଜଚ୍ଚା, ପରସୌତୀ**
୨ । ନବ ପ୍ରସୂତ ଅବସ୍ଥା—
The condition of being recently delivered of a child.
୩ । ପ୍ରସୂତ; ସଦ୍ୟ ପ୍ରସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଜାତାପତ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A woman who has been newly delivered of a chilp.

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମ କରିବାର ୧୨ ଦିନ, ୨୧ ଦିନ ବା ୩୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସୂତିକୁ ପୋଖତି କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]
ବଣ—ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରସୂତା—Recently confined (woman).

ପୋଖତିଆଲୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପ୍ରସବ କାଳରେ ପ୍ରସୂତିର ସେବାଯତ୍ନ ଓ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି—
Pokhatiālī ଧାଈ **ଦାଇଜନାଇ, ଦଗରିନ**
Women who attend a woman during and after delivery; midwife.

ପୋଖତି ଛାଲି—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଭେରୁ (ଦେଖ)—
Pokhati chhāli Bheru (See).

ପୋଖତି ବୈରାଗ୍ୟ—ଦେ. ବ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅଳ୍ପକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ବୈରାଗ୍ୟ—
Pokhati bairāgya
Any short-lived aversion, (like the aversion to co-habitation born in the mind of a woman who is recently confined.)

[ଦ୍ର—ପ୍ରସବ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା ହେତୁ ପ୍ରସୂତିର ମନରେ ସ୍ୱାମିସହବାସ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ବୈରାଗ୍ୟ ଜନ୍ମେ ତାହା ଅଳ୍ପକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ଅଟେ । ତେଣୁ କୌଣସି ଅଳ୍ପକାଳସ୍ଥାୟୀ ବୈରାଗ୍ୟ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ପ୍ରଚ୍ଛ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଶୁଶ୍ରୂଷା ବୈରାଗ୍ୟ, ପୁରାଣ ବୈରାଗ୍ୟ, ରଚ୍ଛପ୍ରାନ୍ତ ବୈରାଗ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ପୋଖଡ଼ ଶାଳ—(ସଂ.ପ୍ରସୂଚ୍ଛଶାଲା) ଅନୁଡ଼ୀଶାଳ; ଯେଉଁ ଘରେ ପ୍ରସୂଚ୍ଛ ସନ୍ତାନ
Pokhati śāla ଆଁତୁଡ଼ଘର ପ୍ରସବ କରେ--Lying-in room.
(ପୋଖଡ଼ ଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଁତୁଡ଼ ଘର **ଜଚ୍ଚାଖାନା, ସୋଇଡ଼ୀଘର**

ପୋଖଡ଼ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଅନୁଡ଼ୀଶାଳର ପାଉଁଶ
Pokhati hāṇḍi ଆଦ ଭର୍ତ୍ତି ଦୋଇ ପ୍ରସବର ୬ଷ୍ଠ ଦିବସରେ ଆଁତୁଡ଼େହାଁଡ଼ି (ଅର୍ଥାତ୍ ଜଠିଆର ଦିନ) ଫୋପଡ଼ା ଯାଏ—The
ସୋଇଡ଼ୀବରତନ earthen pot containing the ashes of the lying-in room which is thrown away on the 6th day after child-birth.

ପୋଖଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବା --
Pokhati hebā To be delivered of a child.
ବଚ୍ଚା ଜନନା ଥଲେ ମୁଚ୍ଚ ! ଥଲ ଘରକେ ଭୂ ଦୂରୁ ପୋଖତ । ଉଗ ।

ପୋଖର—ଦେ. ବ—ଗଛ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଫମ୍ପା ଗର୍ତ୍ତ; କୋରଡ଼—
Pokhara A hollow in the trunk of a tree.
ଖୋଁଡ଼ଲ **ଧୋଧର**

ପୋଖରୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ପ୍ରଖର୍) Pokharū (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଗାଳ ବିଶେଷ)—ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ —
(a term of abuse) A wicked woman; vixen.

ପୋଖରୁଜ— ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଷ୍କରାଗ)—ପୁଷ୍କରାଗ ମଣି—
Pokharūja ପୋଖରାଜ **ପୁଖରାଜ** Topaz.

ପୋଖରିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଦେଉଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଚତୁରସ୍ର ଗହ୍ୱର—
Pokhariā 1. The pit inside a temple (resembling a square tank).
୨ । ଚତୁରସ୍ର ଗର୍ତ୍ତ—2. A square pit
ଦେ. ବିଶ—ପୋଖରୀ ପରି ଚତୁରସ୍ର—
Square like a tank.

ପୋଖରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଷ୍କରିଣୀ, ପୁଷ୍କର (Beams) ପ୍ରା. Pokharī ପୁକୁର)—୧ । ପୁଷ୍କରଣୀ—1. Tank.
ପୁକୁର ବରଷା ଋତୁରେ ବରଷେ ଅସାଢ
ପୋଖର(ରା)(ରୀ) ଦୂରର ବଲ ପୋଖରୀ । ଜଳଜଟାର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ।
ବାହ୍ୟି; ଦାସ୍ତ ୨ । ଝାଡ଼ା—2. Faecundation; passing
ଦସ୍ତ, ଝାଡ଼ା of stools; evacuation of the bowels.
୩ । ଦଇଜା—3. Cholera
୪ । ଆମାଶୟ ବା ଅତ୍ତସାର ଯୋଗୁଁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ମଳସ୍ରାବ--
4. Profuse evacuation due to diarrhoea or dysentery.

ପୋଖରୀ ଆର୍ଡ଼(ଡ଼େ)—ଦେ. ବ—ପୋଖରୀ ପାଣି ୨ (ଦେଖ)
Pokharī ārḍa(ṛḍe) Pokharī pāṇi 2 (See)

ପୋଖରୀ ଔ(ଐ)ଷଧ—ଦେ.ବ—ଝାଡ଼ା କରାଇବାର ଔଷଧ; ଜୋଲାପ୍—
Pokhari o(au)shadha A purgative; cathartic medicine.
ବାହ୍ୟି ଉଦ୍‌ଦ୍; ଜୁଲାପ **ଜୁଲାବ**

ପୋଖରୀ କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା କୋଷ୍ଠ-
Pokharī karā(re)ibā ବଦ୍ଧତା ଦୂର କରି ଝାଡ଼ା କରାଇବା—
ବାହ୍ୟି କରାନ To cause evacuation of the bowels
ଦସ୍ତ କରାନା by the use of a purgative.

ପୋଖରୀ ଛୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ା ଫେରି ଆସିବା ପରେ ଲୁଗା ନ
Pokharī chhuāṇ ଧୋଇବା ଯୋଗୁଁ ଅଶୁଦ୍ଧ —
Uncleanness of the cloth worn by a person while passing stools and remaining unwashed.
ବିଶ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଝାଡ଼ା ଫେରି ଆସିବା ପରେ ଗୌତ ଦୋଇ ନ ଥାଏ ବା ଲୁଗା ଧୋଇ ନ ଥାଏ—
1. A person who has not washed after passing stools.
୨ । ଝାଡ଼ା ଫେରି ଆସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିହିତ ଲୁଗା, ଯାହା ଧୁଆ ଦୋଇ ନ ଥାଏ—2. (a cloth) Not yet washed after the wearer passes stools.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତ୍ରସ୍ତ—3. (figurative) Terrified.

ପୋଖରୀ ଛୁଆଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ପରେ ଲୁଗା
Pokhari chhuāṇ hebā ଧୋଇ ନ ଥିବା—1. To remain unwashed after easing.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉତ୍ପତ୍ତସ୍ତ ହେବା —2. (figurative) To be frightened; to be terrified.

ପୋଖରୀ ପାଣି—ଦେ. ବ—୧ । ପୁଷ୍କରଣୀର ଜଳ—
Pokharī pāṇi 1. Tank-water.
ବାହ୍ୟି ୨ । ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—
ଦିଶା; ପୋଖର ଦିଶା 2. Easing one's self.
ପଣ୍ଡିତେ ୱାଣ ସୁଦି ସୁଦି ତାଁ ଦାଉରେ ଘାଲନ୍ତୁ
ଏହ ପୋଖରୀ ପାଣି ବାହାର ଅଟନ୍ତୁ ।
ପକାରନୋଦନ – ଚୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
[ଦ୍ର— ମଫସଲରେ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ପୋଖରୀ ଡୁଡ଼ାରେ କମ୍ବା ଚାଦର ଜକଟରେ ଥିବା ପଡ଼ିଆରେ ବା ବାଡ଼ରେ ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ଓ ସେହି ପୋଖରୀର ପାଣିଦ୍ୱାରା ଶୌଚାଦି କ୍ରିୟା କରନ୍ତି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ଅର୍ଥରେ ପୋଖରୀ ଓ ପୋଖରୀ ପାଣି, ବାଦାରକୁ, ବାଡ଼କୁ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ 'ବହିର୍ଦ୍ଦେଶ ଗମନ'ର ବ୍ୟବହାର ଅଛି । ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମରେ ପୋଖରୀକୁ ବନ୍ଧ ବୋଲି ଯାଉଥିବାରୁ ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ଅର୍ଥରେ ବନ୍ଧକୁ ଯିବା ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପୋଖରୀ ପାଣି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଡ଼ା ଫେରିବା; ମଳୋତ୍ସର୍ଗ କରିବା-
Pokharī pāṇi basibā to evacuate; to ease one's self.
(ପୋଖରୀ ପାଣି କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବାହ୍ୟେବସା; ବାହ୍ୟିକରା **ଦିଶାଫିରନା**

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ସ୍ୱରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଷ,ଶ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜୁଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲ୍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ୱ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଳ

ପୋଖରୀ ପାଣି ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ମଳୋଦ୍ରେଗ ଦେବା—
Pokharī pāṇi mārdibā Having a strong tendency to ease one's self.

[ପୋଖରୀ ପାଣି ଦେଖା(ଖେ)ଇବା, ପୋଖରୀ ପାଣି ଢଳବ ଦେ(ଦେ)ବା, ପୋଖରୀ ମାଡ଼ିବା, ପୋଖରୀ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା, ପୋଖରୀ ଢଳବ ଦେବା, ପୋଖରୀ ଢଳବ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବାହ୍ୟେ ପାଓୟା **दिशा लगना**

ପୋଖରୀ ପାଣି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝାଡ଼ା ଫେରବାକୁ ବାହାରକୁ
Pokharī pāṇi jibā ଯିବା—1. To go out to ease one's self.

ପୋଖରୀ ଯିବା
ପୋଖରୀ ଆଡ଼ ଯିବା
ପୋଖରୀ ଆଡ଼େ ଯିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ପୋଖରୀ ପାଣି ବସିବା(ଦେଖ)
2. Pokhari pāṇi basibā (See)

ବାହ୍ୟେ ଯାଓଆ **दशजाना**

ପୋଖରୀ ବନ୍ଦ—ଦେ. ବ—କୋଷ୍ଠ ବଦ୍ଧତା—
Pokharī banda ବାହ୍ୟିବନ୍ଦ **कब्जियत** Constipation.

ପୋଖରୀ ସଫା—ଦେ. ବ—ପରଷ୍କାରରୂପେ ଝାଡ଼ା ଦେବା—
Pokharī saphā Clean evacuation of the bowels; ବାହ୍ୟି ପରିଷ୍କାର **झाड़ा खुलासा** a free evacuation.

[ପୋଖରୀ ଖୋଲସା, ପୋଖରୀ ଫୁ(ଖୋ,ଲ୍ଲସା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପୋଖରୀ ଗୁରଯାଖର ବନ୍ଧ—
Pokharī hurdā The raised banks round a tank. ପୁକୁରେର ପାଡ଼ **तलावका पाढ़** (ପୋଖରୀ ଆଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଖରୀ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ଝାଡ଼ା ଦେବା—
Pokharī hebā 1. Evacuation of the bowels. ବାହ୍ୟି ହଓୟା **दस्त होना** ୨ । ଝାଡ଼ା ବାନ୍ତି ବା ଅଢସାର ଯୋଗୁଁ ଅଢରକୁ ମଲସ୍ରାବ—3. Profuse evacuation due to dysentery or diarrhoea.

ଦେ. କ୍ରି—ଝାଡ଼ା ବାନ୍ତି ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
To be attacked with diarrhoea.

ପୋଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବଣ. (ଅପ=[ନୁହେଁ; ଅପକୃଷ୍ଟ]+ଗମ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଡ ବିଧାଇନ; ଅପୋଗଣ୍ଡ)—
Pogaṇḍa (ପୌଗଣ୍ଡ—ବ) ୧ । ବିକଳାଙ୍ଗ—1. Deformed; having a defective or deficient limb or limbs.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରେ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ସାଧାରଣ ଆଙ୍ଗଠି ସଂଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ବା କମି ଅଙ୍ଗୁଳି ଥାଏ—
2 Having fingers more or less than ordinary

୩ । ନ୍ୟୂନାଧିକାଙ୍ଗ—3. Having a redundant or defective member of the body.

୪ । ପାଞ୍ଚରୁ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶିଶୁର ବୟସ—
4. Aged between five and fifteen years.

ବ—୧ । ବିକଳାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A deformed person.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ଅଧିକା ଅଙ୍ଗ ଥାଏ—
2. A person with a redundant limb.

୩ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରୁ ବଡ଼ ଓ ଷୋଳ ବର୍ଷରୁ ସାନ ପିଲା—
3. A boy between five and sixteen years of age.

[ଦ୍ର—କେହି କେହି ୫ ବର୍ଷଠାରୁ ୧୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୟସ୍କର ବାଳକକୁ ପୋଗଣ୍ଡ କହନ୍ତି ।]

ପୋଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଷ୍ପକ=ଫମ୍ପା ପାଣ)—ବାଉଁଶର ସରୁ ନଳ—
Poṅgā A tube cut from slender bomboo.

ପୋଁଗା **पोंगा** [ଦ୍ର—ସରୁ ବାଉଁଶର ୨ଟି ଗଣ୍ଠିକୁ ଦୁଇଆଡ଼ୁ କାଟି ଦେଲେ ଯେଉଁ ପୋଲା ନଳ ରହେ ତାକୁ ପୋଙ୍ଗା ବୋଲଏ। ଏହାକୁ ବଣିଆ ଫୁଙ୍କନଳ କରନ୍ତି ଓ ହାତ ହଣ୍ଡାର ବେଷ୍ଟରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଲଗେ ।]

ପୋଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ. (ଚୀନ୍ ଦେଶୀୟ ଭାଷା)—୧ । ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
Poṅgī 1. Buddhist recluse; Pongi.

ପୋଁଗୀ **पोंगी** [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ, ଗେରୁଆ ଲୁଗା (ଘୁଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ କରନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଓ ଆସାମରେ ଏମାନେ ବହୁଶଃ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ମଠ ଅଛି ।]

୨ । ଚୀନ ଦେଶରେ ବୁଣା ଯିବା ଏକପ୍ରକାର ନରମା ରେସମ କନା— 2. Pongee; a soft kind of silk woven in China and got from the cocoons of a wild silk worm.

ପୋଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୂତି)—ବଦବୋଇ; ଦୁର୍ଗନ୍ଧ; ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—
Pocha Fetid or very offensive smell.

ପଚାଗନ୍ଧ **बदबू** ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ.—ପୋଚଆ; ସଡ଼ା—
Rotten.

ପୋଚକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ. (ସଂ. ପୂତି)—ସଡ଼ି ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ
Pochakā ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ଖାଦ୍ୟ)—Rotten and turned (ପୋଚ୍‌କା—ଅନ୍ୟରୂପ) fetid; rancid.

ଏ ବଲୁଆ ଦେବ ଏ ପୋଚକ, ମାଇଁସ
ଖାଇବୁ ଜର ନଯାଇଣ ଜାବ ନାଶ—କୃଷ୍ଣଜିଡ଼ା, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।

ବ—ମଇଳା ପାଣି—Refuse or filthy water.

ପୋଚକା ନାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ମଇଳା ପାଣି ବୋହିଯିବାର
Pochakā nāḷa ନାଳ—Drain for foul water. (ପୋଚନଲା, ପୋଚନାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଚକା ପାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଘରର ଧୂଆ ଧୋଇ ମଇଳା
Pochakā pāṇi ପାଣି—The filthy water cleared (ବର୍ଷାପାଣି—ବିପଷ୍ଟ) out from a room or house.

ପୋଚରୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପୂତି; ସଂ. ଷଚ ଧାତୁ)—୧ । ସଡ଼ା; ପଗ୍—
Pocharā 1. Rotten; putrid.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମଇଳା—2. Dirty; filthy.

ପଚା ସଡ଼ା; ପଚା ବ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକର ଦେହରେ ସବୁବେଳେ ଘଉ ଘା ହୋଇ ଗନ୍ଧ ଛଡ଼ାଏ—1. A person whose body is always full of sores and pus.

କୁଁଚୀ ପୋଚାରା ୨ । (ସଂ. ପୁଚ୍ଛ ବା ପ୍ରୋଞ୍ଛନ) କାନ୍ଥ ଆଦି ଚୂନ ସଫେଦ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶ କାଠିର ଅଗରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ପୁଟାଳିଆ ଝୋଟର ବୁରୁସ୍ ବା ଚଅଁର—2. A tuft of flax tied to the end of a stick and used as a brush to whitewash walls; whitewashing mop.

୩ । ଗଡ଼ଗ; ଶଗଡ଼ର ପୁଟ୍ଟରେ ଅରମାନଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା ଖୀଲ—3. A peg which tightens the spoke with the rim of a wheel.

୪ । ଶଗଡ଼ର ଚକ ଓ ପହୁର ସନ୍ଧିରେ ମରାଯିବା କାଠ ବା ବାଉଁଶର ପତଳା ଖୀଲ—4. Thin wedge of wood or bamboo lath driven into the opening between the iron rim and arc of a cart-wheel.

ପୋଚରା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପଚରା ମାରିବା (ଦେଖ)

Pocharā māribā 1. Pacharā māribā (See)

୨ । ସରଦୃଷ୍ଟି ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷମାନଙ୍କ ଉତ୍ତମରୂପେ ସଂଶୋଧନ କରିବା—2. To remedy the minute defects found out in a thing.

୩ । ଅସ୍ଥାୟୀରୂପେ କୌଣସି ଛିଦ୍ର ଆଦି ବନ୍ଦ କରିବା—3. To do a patch work; to stop a gap temporarily.

ପୋଚେଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. (ଭୂଲ. ହି. ପଚବାଇ; ବଂ. ପଚୁଇ)—ଗୁଡ଼ଲ, ସବ ଆଦକୁ ସଢ଼ାଇ ତାକୁ ଗନ୍ଧ କରାଇ ଯେଉଁ ମଦ ତିଆର କରାଯାଏ—Spirit destilled from fermented rice or barley.

Pochiā

ପୋଚଆ—ଦେ. ବଣ—ପୋଚରା (ଦେଖ)

Pochiā Pocharā (See)

(ପେଚା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଛ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୋଶ୍)—ପୋଶ୍ (ଦେଖ)

Pochh Pos (See)

ପୋଛ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ; ସ. ପ୍ର+ସ୍ତର)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ରଙ୍ଗ ଆଦି ପୋଛିବାର ବା ବୋଳିବାର ଥର—

Pochha **ପୌଁଛ ପୌଁଚ** 1. Time of laying a paint on a thing.

୨ । ସ୍ତର; ଲେପ—2. Layer.

(ଯଥା—ଏ ସବାସ୍ତରେ ତିନି ପୋଛ ବାର୍ନିସ୍ ଲଗିବ)

୩ । ବଣ୍ଟାଲୀ ଓ କଡାଣ ଆଦି ଶସ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଶାଣ ଦିଆଯାଇ ପାଦାକଅ ହୋଇଥାଏ—3. The sloping edge of a chised or other weapon.

୪ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂଶ; ସର୍ବନାଶ; ମୂଲପୋଛ—

4. Destruction; ruin; extinction.

ସସ୍ତ୍ର ବଂଶଯକ ହୋଇଯିବ ପୋଛ – କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନଦାଉଲତ, ୪୯ ।

ପୋଛଣି—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲ) ବ. (ସ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ) ନୂଆ ଧଣ୍ଡ ସାଇଥିବା

Pochhani ବଷଧର ସାପର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼କୁ ବାମ ହାତରେ ଧର ସାପକୁ ଓଟ୍ଟାଳାଇ ଡାହାଣ ହାତକୁ ମୁଠା କର ସାପର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼-ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡ ଆଡ଼କୁ ମୁଠାକୁ ଚଲାଇବାରୂପ ଗୁଣିଆର କର୍ମ—The act of passing the right hand by a snake-charmar over the body of a newly caught poisonus snake by holding the tail with the left hand and moving the fisted right palm downwards from the tail toward its head.

(ଦ୍ର—ନୂଆ ଗୁଣିଆ ପୋଛଣି କର ବଷଧର ସର୍ପକୁ ବଳବୀର୍ଯ୍ୟ ହୀନ କର ଦଏ ଓ ସର୍ପ ଗରଳଗୁଡ଼ିକ ବାନ୍ତି କର ପକାଏ । ତନ୍ତୁ ଯେ ନୂଆ ଗୁଣିଆ ନୁହେଁ ସେ ପୋଛଣି କଲାବେଳେ ସାପ ଲେଜ୍ଟି କର ତାକୁ ଦଂଶି ଦେଲେ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।)

ପୋଛ ମାଟି—ଦେ. ବ.—କୁମାରମାନେ ହାଣ୍ଡି ଗଢ଼ା ସରି ତା ଉପରେ

Pochha mati ଯେଉଁ ମାଟିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରଲେପ ଦେଇ ହାଣ୍ଡିକୁ ମସୃଣ

ପୋଁଛା ମାଟି କରନ୍ତି—Clay which is rubbed and thinly laid over an earthen pot to make it smooth before it is put into the oven.

ପୋଛା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ; ପ୍ରା. ପେଛ୍ଛଣ)—୧ । ପୋଛିବା—

Pochhā 1. Wiping.

ମୁଛା ୨ । ଲେପିବା; ବୋଳିବା—

ପୋଚ୍ଛନ 2. Besmearing; anointing.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଜଳା ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା —ଲିପାପୋଛା ।]

ପୁଁଛା ପୌଁଛନ; ପୌଁଚ ୩ । (ସ. ପୃଚ୍ଛ ଧାତୁ) ପଗୁରବା—

3. Questioning.

(ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—କୁଦାପୋଛା; ଗଙ୍ଗାପୋଛା ।)

୪ । ଯେଉଁ ଝୋକାରେ ଗୁହାଳ ଆଦର ପୋଛା ସାଇଥିବା ଗୋବର ଓ ଅଳଆ କଢ଼ାଯାଏ—4 A basket used to remove the sweepings of a cattle-shed.

ବଣ—୧ । ପୋଛା ହୋଇଥିବା—1. Wiped.

୨ । ଲିପା ହୋଇଥିବା; ଲେପିତ—

2. Anointed; besmeared.

୩ । ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ଗୁହାଳ ପୋଛା ଝୋକା; ଅଇଁଠା ପୋଛା ଗୁକର) ଯେ ପୋଛେ—

(ପୋଛା—ସ୍ତ୍ରୀ)

3. Sweeping; wiping.

ବୋଉଲ ଚୋରଲ ନୋହୁଲ ଚନ୍ଦ୍ର
ଅଧିକାର ଜଳ ଗୁହାଳ ପୋଛା – ଭଗ ।

୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ଗୁହାଳ ପୋଛା ଝୋକେଇ) ସାହା ପୋଛା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—

4. (any thing) Used in connection with sweeping operation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା— କୋଡ଼ପୋଛ ଟିଲା ।) ଯାହା ନଃଶେଷ କରେ—

5. Exhausting; emptying.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅଙ୍ଗପୋଛ; ଗାମୁଛ— A napkin or rubbing towel.

ପୋଛା(ଛେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପୋଛିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ— Pochhā(chhe)ibā ମୁହାନ **ପୋଁଛଵାନୋ**

1. The causative form of Pochhibā).

୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପୋଛିବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—

2. To cause another person to sweep or wipe out.

ପ୍ରୌଢ଼ଙ୍କ ବାଳ ଯଉ ମୋ ଆଗରେ **ଥଇ**
ଦେ ଆନ୍ତା ସମ ଦାନ୍ତେ ନ ପୋଛଇ ପାଣି—
କୃଷ୍ଣହଁ, ମହାଭରତ. ସଭା ।

ପୋଛୁ ପୋଛ — ଦେ. ବିଣ.—ପରିଷ୍କୃତ ଦୋଇଥିବା— Pochhā pochha Cleansed.

ଯେ'ଛ ପୋଛ ଦେଜ ଥିଲେ ଦେହ କେଏତ,
ଯନବୁ ଯନ ଶୋଭ ବଶୁଥାଏ ଅଟ — କୃଷ୍ଣହଁ. ମହାଭରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ବି.—ପୋଛ ପୋଛ (ଦେଖ)—Pochhā pochhi (See)

ପୋଛୁ ପୋଛି— ଦେ. ବି.—୧ । ପରସ୍ପର ଦେହକୁ ପୋଛିବା ବା ପରସ୍ପର ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିବା—1. Rubbing of Pochhā pochhi each other's body or wiping of ପୋଁଛାପୋଁଛି, ମୁହାଁମୁହି the tears from one another's eyes. **ପୋଛା ପୋଛି**

(ପୋଛୁ ପାଛୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗାଧୋଇ ସାରି ବା ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ ସାରି ଦେହରୁ ପାଣି ଆଦ ଗାମୁଛଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ପୋଛିବା କର୍ମ—2. The act of wiping out water etc from the body after a wash or bath.

ଗାଧୋଇ ପୋଛ ପୋଛ ଦୋଷେ ଜଳେ ଥିନି;
ଦୋଲେ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଦଙ୍ଗ ସେହ ଗରୁ ବେଣୀ — କୃଷ୍ଣହଁ. ମହାଭରତ. ଶାନ୍ତି ।

୩ । କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଃଶେଷ କରି ପାତ୍ରର ଗାତ୍ରକୁ ପୋଛି ଆଣିବା—3. Emptying a receptacle by wiping out all its contents.

୪ । ଓଦା ଗାମୁଛରେ ଦେହକୁ ପୋଛିବା—4. Rubbing of one's body with a wet towel.

ବିଣ.—ପୋଛ ପୋଛ (ଦେଖ)—
Pochhā pochha (See)

ଅ.—ପାତ୍ରରୁ ଖାଦ୍ୟ ଆଦ ନଃଶେଷ କରି ପୋଛିବା ପ୍ରକାରେ— By wiping out a thing completely from a receptacle.

ପୋଛୁ ଲଗି — ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ରଜାମାନଙ୍କର ଗାଧୁଆ ପରେ Pochhā lāgi ଗାମୁଛ ଦ୍ୱାରା ଦେହ ପୋଛି ଦେବା କର୍ମ—

The act of rubbing the body with a napkin after bath (said of Rajas).

ପୋଛି ପାଛି — ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ପୋଛିବା ଓ ସମଧ୍ୱନିକ ଅନର୍ଥକ ପାଛିବା Pochhi pāchhi କ୍ରିୟାଦ୍ୱୟର ଅସମାପିକା ରୂପ, କ୍ରି. ବିଣ.

ପୋଛୁପାଛୁ କର
ପୋଛୁପୋଛୁ କର } ଅନ୍ୟରୂପ

ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—

୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପୋଛିକରି—

1. By wiping well.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଃଶେଷ କରି—

2. By exhausting completely.

୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିଷ୍କୃତ କରି—

3 By cleansing well.

ପୋଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ ପ୍ରା. ପୋଛ୍ଛଣ) —୧ । ବସ୍ତ୍ର ବା ହସ୍ତ Pochhibā ଦ୍ୱାରା ଶରୀରରୁ ମଳ ଆଦ ପରିଷ୍କାର କରିବା— ମୁହାଁ, ପୁଁଛା 1. To wipe the dirt of the body by **ପୋଛନା, ପୌଁଛନା** rubbing with a cloth or with the palm.

[ପୋଛୁ(ଛେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ଅତ ମଜନ ମୋ ଅଙ୍ଗ ଧୂଳି ଧୂସରିତ ହେ ! ପୋଛଣ ଶ୍ରୀହରି ।
ନଭୁଦୂତନ. ସ୍ୱଭମାଳା ।

୨ । ପ୍ରଲେପ କରିବା; ଲିପିବା; ବୋଳିବା—

2 To plaster; to besmear; to anoint.

୩ । ମାର୍ଜନା କରିବା; ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଇଁଠା ଉଠାଇ ନେଇ ଉକ୍ତ ଭୂମିକୁ ପରିଷ୍କାର କରି ଲିପିବା—

3. To sweep a place clean.

(ଯଥା—ଘର ଚଳ ପୋଛିବା, ଗୁହାଳ ପୋଛିବା) —

୪ । ନଃଶେଷ କରିବା —4. To exhaust.

୪ । ଅଦୃଶ୍ୟ କରାଇବା; ଲୋପ କରିବା —

4 To cause to disappear; to destroy.

କହୁଚ ମାତୋ ସୁନାରୁ ନ ଶୋଚ
ମୁଁ ଚରଣୁଁ ତାକୁ ପଳାଇବ ପୋଛି । ଭଥାନାଥ — ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

୫ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବା ଅଙ୍ଗରେ ଲାଗିଥିବା କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଗା ବା ହାତ ଘଷି ପରିଷ୍କୃତ କରିବା—5. To take away something adhering to a place or the body and cleansing it by rubbing or wiping it with cloth or hand.

ଯଥା—(ଲୁହ ପୋଛିବା, ଝାଳ ପୋଛିବା, ଗୁହ ପୋଛିବା, ଅଇଁଠା ପୋଛିବା, ଶିଂଘାଣି ପୋଛିବା, କଣ୍ଠା ଘାଆରୁ ରକ୍ତ ପୋଛିବା ।)

୬ । କୌଣସି ଲେଖାକୁ ହାତ ବା ଲୁଗାଆଦଦ୍ୱାରା ଲିଭାଇବା—

6. To wipe out a writing.

ଲେଖିଲୁ ମୋ ଲେଖିବ ପୋଛ
ତୋ ଦନ୍ତୁଁ ରହିବ ହେ ଅଟ୍ଟ । ବୃଦ୍ଧ, ପ୍ରେମଗୁଞ୍ଜାମୃତ ।

୭ । ଓଦା ହୋଇଥିବା ଅଙ୍ଗରେ ବା ସ୍ଥାନରେ ବା ପଦାର୍ଥରେ ବସ୍ତ୍ର ଆଦ ଘଷିଚି କରି ଜଳକୁ ଶୁଖାଇବା—7. To rub cloth on a wet limb or place and make it dry.

ଭବ୍ୟ ବସନେ ପୋଛି ପାଦ
ଥନଜେ ଭଳା ଗଦ ଗଦ । ବୃଦ୍ଧ, ପ୍ରେମଗୁଞ୍ଜାମୃତ

୮ । କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ବା ବୃକ୍ଷାଦର ଗଣ୍ଡିକୁ କାଟି ଭୂମି ସଙ୍ଗେ ସମତଳ କରିବା—8. To cut a high land or standing tree and make it level with the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ଏ ଗଛକୁ ମୂଳ ପୋଛ କାଟିପକାଅ ।

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱିକର୍ମକ ପୋଛିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମରୂପେ ପୋଛ ଦେବା ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଗୋବର ପୋଛିବା) ଓ ପୋଛ ଦେବା ସ୍ଥାନ (ଯଥା—ଗୁହାଳ ପୋଛିବା) ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯେବେ ଦୁଇଟି-ଯାକ କର୍ମ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତେବେ ଗୌଣକର୍ମଟି ୫ମୀ ବହୁଳ ହୁଏ । ଯଥା—ମୁହଁ ପୋଛିବା, ଥାଳ ପୋଛିବା, ମୁହଁରୁ ଥାଳ ପୋଛିବା ' ଗୁହାଳ ପୋଛିବା, ଗୋବର ପୋଛିବା, ଗୁହାଳରୁ ଗୋବର ପୋଛିବା । ପୋଛିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା, ଆଣିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—ପୋଛିଦେବା, ପୋଛିନେବା ।]

୧୦ । (ସ. ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ; କହିବା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ସଦ୍ଭରର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ; କହିବା ପୋଛିବା)—ପଚାରିବା; କହିବା—

10. To ask; to speak.

ପୋଛ ହୋଇ ଯିବା – ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲିଭିଯିବା—

Pochhi hoi jibā — 1. To be effaced.

୨ । ମନରୁ ବିସ୍ମୃତ ହେବା—2. To be forgotten.

ପୋଛୁଣୀ—ଦେ. ବ (ସ. ପ୍ରୋଞ୍ଛନ) —ପୋଛିବା କନା—Duster; a rag with which something is wiped.

Pochhuṇī

(ପୋଛୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲଡ଼ୁଣୀ ପୋଛୁଣୀ ଭାଏ ହୋଇଛ ଚଉଣ ।
ପ୍ରବୀ. ଦ୍ରୁହ୍ୟରୁପଣ ଗୀତା ।

ପୋଟ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. ବ—ପୋର୍ଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Poṭ (etc) — Porṭ etc (See)

ପୋଟ ଦେ. ବ. (ସ. ପୃଷ୍ଠ)—ବହା ବହିର ପୃଷ୍ଠାମାନଙ୍କ ପଛଆଡ଼, ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ସୂତା ଗଲା ଯାଇ ପୃଷ୍ଠାମାନ ପରସ୍ପର ସହିତ ସିଲାଇ ହୁଏ—The back of the pages of a bound book in which the pages are sewn to one another.

ପୋଟ—ସ. ବ. (ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ସଯୁକ୍ତ ହେବା + ଘ୍ଞ. ଅ)—

Poṭa ୧ । ଯୋଗ; ସଯୋଗ—1. Joining; connection.

୨ । ଘରର ମୂଳଦୁଆ—2. Foundation of a house.

୩ । ମିଳନ - 3. Mixing; meeting.

୪ । ସଦ୍ଭାବ; ମନର ମେଳ—4. Friendship; agreement.

୫ । ସ୍ପର୍ଶ—5. Touch (Apte).

ଦେ. ବ—ପୁଟ (ଦେଖ)—Puṭa (See)

ପୋଟକ—ସ. ବ. ୟଂ (ପୁଟ୍ ଧାତୁ+ଅକ)—ଖଣ୍ଡ; ଉଦ୍ଭିଦ—

Poṭaka (ପୋଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Servant.

ପୋଟଗଲ—ସ. ବ. (ପୋଟ=ମିଳନ+ଗଲ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ଅ)—୧ । ନଳ ତୃଣ; କାଣ୍ଡଚର ଘାସ—

Poṭagala (ପୋଟଗଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A sort of reed; Arunda Tabialis.

୨ । କାଶ ତୃଣ—2. A sort of grass; Saccharum Spontanium.

୩ । ମତ୍ସ୍ୟ—3. Fish

୪ । ଏକପ୍ରକାର ସାପ (ହି. ଶ)—4. A kind of serpent.

ପୋଟଳ—ସ. ବ—(ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ସଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା + ଅଳ)—୧ । ମିଳନ;

Poṭala ସଶ୍ଳେଷ; ଯୋଗକରଣ—1. Mixing; joining.

୨ । ଆଲିଙ୍ଗନ—3. Embrace.

୩ । ମୂଳଦୁଆ; ଉତ୍—3. Foundation.

୪ । ପୋଟଳା; ପୁଡ଼ା —4. Packet; bundle.

ପୋଟଳକ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ—ପଟୋଳ (ଦେଖ)—
ପୋଟଳକା } Paṭola (See)

ପୋଟଳ ଚକୁଳି—ଦେ. ବ—(ସ.ପୁଂ ଓ ଶସ୍ତ୍ରୀ) – ଯେଉଁ ସରୁ ଚକୁଳି

Poṭala chakuli ପିଠାର ମଝିରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ପୂର ରଖାଯାଇ ଥଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଲେଉଟାଇ ଆଣି ଚାରିକୋଣିଆ ଢାଙ୍ଗ କରାଯାଇଥାଏ—

A thin pastry cake folded into a square after spreading sweets in the middle; a folded sandwich.

ପୋଟଳା—ଦେ. ବ—(ସ. ପୋଟଳକା)—ପୁଡ଼ା—

Poṭalā A packet; bundle; package

ପୋଟଳା **पोटला**

ପୋଟଳା ପୋଟଳି—ଦେ. ବ—(ସ. ପୋଟଳ)—୧ । ପରସ୍ପର ପ୍ରେମରେ

Poṭalā poṭali ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—1. Mutual

ପୋଟଳା ପୁଁଟଳୀ **पोटलापोटली** embracing.

୨ । ବଡ଼ ଓ ସାନ ପୋଟଳାମାନ; ସବୁ ଲୁଚାପଟା—

2. Small and big packets; bag and baggage.

ଦେ. ବଶି—ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନରେ ପରସ୍ପର ଜଡ଼ିତ—

Embracing each other.

ଏରୂପେ କରୁଁ କରୁଁ ଅନନ୍ତ ହରୁଚ
ଦେଉନ୍ତେ ସେ ହୋଇବେ ପୋଟଳା ପୋଟଳି – କୃଷ୍ଣଜିତ ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

ପୋଟଳି—ଦେ. ବ— ୧ । (ସ. ପୋଟଳକା) ଛୋଟ ପୋଟଳା; ଛୋଟ

Poṭali ପୁଡ଼ା—1. A small packet or package.

ପୁଁଟଳୀ ୨ । (ସ. ପଟଳ) ପଟ୍ଟୀ—2. Bandage.

पोटली (ଯଥା—ଅଳ୍ପ ପୋଟଳି ।)

୩ । (ସ. ପୋଟଳ) ମିଳନ ବା ଦ୍ୱୈତାଲିଙ୍ଗନ ଉପଲକ୍ଷେ ବନ୍ଧୁର ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପଢୌକନ—A present given when a person meets a friend.

(ଯଥା – ନଣନ୍ଦ ପୋଟଳି ।)

ପୋଟଳିକା –ସ. ବ—(ପୁଟ୍ ଧାତୁ + ଅଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୋଟଳା-

Poṭalikā A packet.

ପୋଟଳି ବଣିଆ(ଆଁ) – ଦେ. ବ— (ସ. ପୋଟଳକ + ବଣିକ; ଏମାନେ

Poṭali baṇiā(āñ) ମସଲା ଆଦର ପୋଟଳା ବାନ୍ଧି ଗାଆଁକୁ ଗାଆଁ ବେଚନ୍ତି—ଗନ୍ଧ ବଣିକ; ଯେଉଁ ବଣିଆମାନେ ମସଲା

ପଂସାରୀ ଆଦ ବିକନ୍ତି—A caste of druggists or traders in spices and condiments.

ପୋଟା—ସ. ବ— (ସ. ପୁଟ୍ ଧାତୁ=ସଯୁକ୍ତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.

Poṭā ଆ)—୧ । ପୁରୁଷଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ; ପୁଂଲକ୍ଷଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତନ ନ ଥାଇ ଦାଢ଼ି ଆଦ ଥାଏ—1. A woman with the signs of a male (such as mustache) a masculine woman; amazon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଙ୍ଗରେ ଆଗତ ତା ପୋଷା ପୋଷାଏ
ସାଇ ସର୍ବଦିନ ଦୋଇ ପ୍ରବଳ ହୁଏ – ଉଷ୍ଟ କୋଷ୍ଟବ୍ରଣଶୁଦ୍ଧ ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ ପୁରୁଷ—2. Hermaphrodite; a male with decidedly female characteristics.

ଂ । ପୋଇଲୀ; ଦାସୀ—

3. Female servant; a maid servant.

ପୁ. ବ. (ସଂ. ପୁଟ=ଥଳ)—୧ । ମାଛର ପୁଟି—

1. The bladder of fish.

୨ । ମାଛର ବା ଛେଳର ଅନ୍ତାବୁଜୁଳା—

2. The viscera of an animal; entrails.

ଦେ.ବ୍ୟ.(ପୁଂ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପେଟ ଆଦର ମାଂସର ପୁଟି ଝୁଲୁଥାଏ—(ପୋଷୀ, ପୋଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) (a person) Whose fleshy folds bulge out from the belly.

ପୋଷା ଟାଳବା—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—(ସଂ. ପୋଷଳ)—

Poṭā(ṭa)libā ଆଲଙ୍ଗନ କରବା; କୁଣ୍ଢାଇବା—To embrace.

ଉଦନ୍ତେ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ପୋଷାଳଲେ ।
କୃଷ୍ଣସଂଦ. ମହାଭାରତ । ସଭା ।

[ଦ୍ର— ବୋହୂ ଶାଶୁଘରକୁ ପହଲିପାଳି ଯିବା ସମୟରେ ନଣନ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଶାଢ଼ୀ, ଓ ପାନଆ, ଫରୁଆ ଆଦ ଗୋଟିଏ ପେଡ଼ିରେ ନେଇ ଥାଏ, ତାକୁ ନଣନ ପୋଷଳ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁଘରେ ପାଦ ଦେବା ମାତ୍ରେ ନଣନ ଦେଢ଼ଳୀଠାକୁ ଆସି ନୂଆ ବୋହୂକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ ଆଲଙ୍ଗନ କରି ଘରକୁ ନଏ । ସେହି ସମୟରେ ବୋହୂ ନଣନକୁ ଉକ୍ତ ନଣନ ପୋଷଳ ଉପଢୌକନ ଦଏ । ବୋହୂ ଓ ନଣନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ମିଳନ ବା ଦ୍ୱୈତାଲଙ୍ଗନର ଉପଦ୍ୱାର ସ୍ୱରୂପ ଏହା ଦଆ ଯିବାରୁ ଏହାର ନାମ ନଣନ ପୋଷଳ ଦେଇ ଥିବାର ସମ୍ଭବ । ପୁରୀ କଟକ ଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଲଙ୍ଗନ ଅର୍ଥରେ 'ପୋଷଳବା' ଶବ୍ଦର ଏହିଠାରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ, ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପୋଷଳବା, ପୋଷାଳବା ଆଲଙ୍ଗନ କରବା ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କୃଷ୍ଣସଂଦ ମହାଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦ ଅନେକ ଥର ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଅଛି । 'ପୋଷାଳବାର' ଆଲଙ୍ଗନ କରବା ଅର୍ଥ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ତଳେ କନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇ ଅଞ୍ଚଳର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୀ କଟକ ଅଞ୍ଚଳରେ ତଳେ ନାହିଁ କାହିଁକି ?]

ପୋଷାସ୍~ ବୈଦେ. ବ.(ଇଂ. ପୋଷାଶ୍)—କୃଷ ଆଦର ପାତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ପାଣିରେ ଗୋଲାଇ ଛଣିଲେ ପାତ୍ରର ତଳେ ଯେଉଁ ଲୁଣ ପୋଟାସ **पोटास** ପରି ବସ୍ତୁ ବସି ଯାଏ—Potash,

ପୋଟିକ—ସଂ. ବ. (ପୁଟ୍ ଧାତୁ+ଇକ)—୧ । ବଙ୍ଗୋଟକ—

Poṭika 1 Eruption.

୨ । ବଥ—2. A boil.

ପୋଟୀ—ସଂ. ବ. (ପୋଟ+ଈ —କୁମ୍ଭୀର—

Poṭī A large alligator.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ପୋଟେଇ—(ଦେଖ)—Poṭeī (See)

ପୋଟେଇ—ଦେ. ବଣ.ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜନ୍ତୁମିତରୂପେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁ ମାସକୁ

Poṭeī ମାସ ଦେଢ଼ ନ ଥାଏ—1. (a woman) Whose monthly course is not regular.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ମାଂସବଳୀ ପେଟ ଆଦରୁ ଓଦୋଳ ପଡ଼ି ଥାଏ; ସ୍ଥୂଳକାୟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. (a woman) Whose flesh bulges out of the belly in folds; fat.

ପୋଟ୍ଟଳିକା—ସଂ. ବ. (ପୁଟ୍ ଧାତୁ+ଅଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୋଟ୍ଟଳା; ପୁଡ଼ା

Poṭṭalikā —Bundle; packet; a parcel.

(ପୋଟ୍ଟୁଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଟ ଧାତୁ)—୧ । ପୋଡ଼ିବା; ଦାହ—

Porḍa ପୋଡ଼ **ताव** 1. Burning.

୨ । ତତାଇବା; ଉତ୍ତାପନ—2. Heating a thing in fire.

ଂ । ଇଟା ବା ହାଣ୍ଡି ଆଦ ନଆଁରେ ପୋଡ଼ା ଦେବାର ପ୍ରକାର—

3. The quality of a brick or earthen pot after it is burnt.

(ଯଥା—ଏ ଇଟାର ରଲ ପୋଡ଼ ଦୋଇଛି ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପୋଡ଼; ଅଣ୍ଡିଗ୍ ମଇଁଷି—

A male buffalo.

ବଣ.—ବଡ଼—Great.

ପୋଡ଼ନ୍ତା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଜଳୁ ଥିବା; ପୋଡ଼ଯାଉ ଥିବା—

Porḍantā 1. Burning; blazing.

ପୋଡ଼ ପତ୍ରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ପୁଟପତ୍ରୀ (ଦେଖ)

Porḍa patrī Puṭa patrī (See)

ପୋଡ଼ ପାଡ଼—ଗ୍ରା. ବଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅତି

Porḍa pārḍa ମନ୍ଦ ବା ହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି); ପୋଡ଼ାମୁହାଁ—

ପୋଡ଼ାମୁହେ 1. Very bad (person); vile.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦଗ୍ଧ—2. Completely burnt.

ପୋଡ଼ ପିଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଟ ଓ ପିଷ୍ଟକ)—ଗୁଡ଼ଲ ଓ ବର ବଟାରେ

Porḍa piṭhā ପିଠା ଓ ମସଲା ଆଦ ଗୋଳ ତାକୁ

(ପୁଡ଼ପିଠା—ଅନ୍ୟରୂପ) କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ପିଣ୍ଡୁଳା କରି ବାନ୍ଧି ପାଉଁଶ

ପୋଡ଼ା ପିଠା ମଧ୍ୟରେ ପୋତି ଉପରେ ଓ ତଳେ ଦହକ ନଆଁର

ଲିଟ୍ଟୀ; ଦାଲ ପୋଠା ଉତ୍ତାପରେ ସିଦ୍ଧ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରବା ପିଠା—

A cake made of a packet containing kneaded and sweetened flour-paste baked inside a heap of live charcoal and hot ashes.

ପୋଡ଼ ପୋଡ଼—ଦେ. ବଣ.—ଉତ୍ତମରୂପେ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା (ପିଠା ଆଦ)—Well-burnt (cake etc).

Porḍa porḍa

ପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦଗ୍ଧ କରବା; ଦହନ—

Porḍā 1. Burning.

ପୋଡ଼ାନ **ଦହନ** ୨ । ଶସ୍ତ୍ରର ଦାହ; ଜ୍ୱଳା—2. Inflammation; burning pain.

ଂ । ନଆଁରେ ପକାଇ ସିଦ୍ଧ କରିଥିବା ଫଳ ଆଦ—

3. A thing dressed by being put into fire.

(ଯଥା—ବାଇଗଣ ପୋଡ଼ା, ମାଛ ପୋଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ।)

୪ । ନଆଁ ଲଗାଯିବା—4. Being set on fire.

ବଡ଼ ବାଗି ବନ ଦେବ ମୁହଁ ପୋଡ଼ା—ଚଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ବିଣ—୧ । ଦଗ୍ଧ—1. Burnt ;scorched; charred; parched.

ପୋଡ଼ା **जलाहुआ**

୨ । ଭସ୍ମୀଭୂତ—2. Reduced to ashes.

୩ । ଚାପ୍ତିତ; ସନ୍ତପ୍ତ—3. Sorrowing; afflicted with sorrow.

ଏ ଦାରୁଣ ବଚାକରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣ ରହିଅଛି ।

ଘଘାନାଥ. ପାଂଚଟା ବାଦ୍ୟର ଉପହାର ।

୪ । ଭୁଚ୍ଛ; ଘୃଣ—4. Despised; despicable; vile.

୫ । ବ୍ୟର୍ଥ—5. Useless; fruitless.

୬ । ଅତି ମନ୍ଦ—5. Very bad; worst.

୭ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ଲଙ୍କାପୋଡ଼ା ବାନର) ଯେ ପୋଡ଼ ଦିଏ—

(ପୋଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 7. One who sets fire to; incendiary.

୮ । ଯାହା ପୋଡ଼ ଯାଇଥାଏ—8. Burnt.

(ଯଥା—ପୋଡ଼ା ଚଉଣ ।)

ପୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

Porḍā(rḍe)ibā 1. The causative form of Porḍibā.

ପୋଡ଼ାନ **जलाना** ୨ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—2. To cause to be burnt.

ବାସ ଘଙ୍କୁ ଦେ ବେଡାଇ
ବହ୍ନିରେ ଦେଲ ପୋଡ଼ାଇ । ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀବେଲାସ ।

ପୋଡ଼ା କପାଲ—ଦେ. ବ—ମନ୍ଦ ଭାଗ୍ୟ—

Porḍā kapāla Ill fortune; bad luck.

ପୋଡ଼ା କପାଳ **जला भागय, जला किस्मत**

ପୋଡ଼ା କପାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ; ଦୁଃଭାଗ୍ୟ—

Porḍā kapāliā Unfortunate; unlucky.

(ପୋଡ଼ା କପାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୋଡ଼ା କପାଳିୟା **जली किसमत वाला**

ପୋଡ଼ା ଘା—ଦେ. ବ—ନଆଁରେ ପୋଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଦେହରେ ଯେଉଁ

Porḍā ghā ଘାଆ ହୋଇ ଥାଏ—A sore produce by

(ପୋଡ଼ା ଘାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୋଡ଼ା ଘା **जला घाव** fire; burn.

ପୋଡ଼ା ଘାରେ ଚୂନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବେଦନା ଅନୁଭବ

Porḍā ghāre chūna debā କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆହୁର

ପୋଡ଼ା ଘାୟେ ଚୂନ ଦେଓୟା ବେଦନା ଦେବା—

जलेपर नमक छींटना (figurative) To add to one's misery.

[ପୋଡ଼ା ଘାରେ ଲୁଣ ଦେବା(ମାଡ଼ିବା), ପୋଡ଼ା ଘାରେ ଚୂନ ମଡ଼ା(ଡ଼େ ଇବା,ପୋଡ଼ା ଘାରେ ଚୂନ ମାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଡ଼ା ତଅଣ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ତଅଣ ଅତ୍ୟଧିକ ଜାଳ ଯୋଗୁ

Porḍā tiaṇa ବସ୍ୱାଦ ହୋଇଯାଏ—Overburnt curry.

ପୋଡ଼ା ତରକାରୀ **जली हुइ तरकारी, जला हुआ तीमन**

ପୋଡ଼ା ତିଉଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସ. ତ୍ରିବୃତ୍) —ଦରଡ଼ି—

Porḍā tihurḍi A pulse; Cayanus Indicus

ପୋଡ଼ା ନାରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଓ ଦେହରେ

Porḍā nāraṅga(ṅgā) ହେବା ଚେକା ଚେକା ଫୋଟକା

ପୋଡ଼ା ନାରଙ୍ଗା **अगिया घाव** ଘର ବ୍ରଣ ରୋଗବିଶେଷ—

A kind of eruption bursting out on the limbs and face of infants.

[ଦ୍ର—ଶିଶୁକାଠର ତେଲ ଲଗାଇଲେ ଏହା ଭଲ ହୁଏ ।]

ପୋଡ଼ା ପେଟ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସ. ଦଗ୍ଧୋଦର)—

Porḍā peṭa ଭୁଚ୍ଛ ଉଦରଜ୍ୱାଳାରେ ଦୁଷ୍ଟ ଉଦର; କ୍ଷୁଧାର ଜ୍ୱାଳା—

ପୋଡ଼ା ପେଟ The ignoble cravings of hunger.

मुआ पेट ଏବେ ଅନେକ ରୂପ ବଲ୍ଲଭ ଏ ପୋଡ଼ା ପେଟ ତହୁଁ ।

ଘାନକୃଷ୍ଣ. ପେଟକ୍ରୋଧ ।

ପୋଡ଼ା ମାଟି—ଦେ. ବ—ଚୁଲି ଉତ୍ତରର ମାଟି (ଯାହାକି ଅଗ୍ନି

Porḍā māṭi ସଂଯୋଗରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ରୂପେ ଦଗ୍ଧ ହୋଇଥାଏ)—

ପୋଡ଼ା ମାଟି Burnt earth from the walls of an

पकी मीटी oven.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କେହି କେହି ଗର୍ଭିଣୀ ଖାଇବାକୁ ସୁଖ ଯାଆନ୍ତି ।]

ପୋଡ଼ା ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Porḍā muhāṅ ୧ । ମୁହଁପୋଡ଼ା; ଯାହାର ମୁହଁ ପୋଡ଼ି ଯାଇଅଛି

(ପୋଡ଼ାପାଡ଼ମୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Having a burnt or

(ପୋଡ଼ାମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) charred face.

ପୋଡ଼ାୟ ମୁଖ, ପୋଡ଼ାର ମୁଖେ ୨ । ଅମଙ୍ଗଳିଆ—2. Bringing

मुहँ जला ill luck.

୩ । ଅସୁନ୍ଦରମୁହାଁ—3. Having an ugly face.

ପୋଡ଼ା ମୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—(ପୋଡ଼ା ମୁଡ଼ି ପରି) ଅଖାଦ୍ୟ ଓ ମୂଲ୍ୟହୀନ ବସ୍ତୁ—

Porḍā murḍhi A worthless and valueless thing (as burnt parched rice

[ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଦୁଇ ଦିନ ଉପବାସ ରହିଲି ଯେ ମୋତେ ପୋଡ଼ା ମୁଡ଼ି ଗଣ୍ଡାଏ ସୁଦ୍ଧା କେହି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ନାହିଁ ।]

ପୋଡ଼ା ମୁହାଁ ବାନ୍ଦର—ଦେ. ବ. ପୁ. (ଗାଳିବିଶେଷ)—

Porḍā muhāṅ bāndara ୧ । ଅସୁନ୍ଦରମୁହାଁ ବ୍ୟକ୍ତି—

ମୁଖ ପୋଡ଼ା ବାଁଦର 1. A person with a very ugly face.

काला मुहँका बन्दर ୨ । କୃଷ୍ଣ ମାଙ୍କଡ଼—1. Black-faced

(ପୋଡ଼ା ମୁହାଁ ବାନରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) monkey; Entellus.

[ଦ୍ର—କୃଷ୍ଣ ମାଙ୍କଡ଼ ମୁହଁ କଳା ଦେଖା ଯାଉଥିବାରୁ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ କୃଷ୍ଣମାନ ଲଙ୍କା ପୋଡ଼ି ସାର ଉଲ୍ଲୁ ପାଉଁଶକୁ କରତଳରେ ନଲ ମୁହଁରେ ବୋଳ ଦେଇଥିବାରୁ ଓ ପାଉଁଶ ଉପରେ ଶୁଇ ଥିବାରୁ ତାହାର କଶଧରମାନଙ୍କ ମୁହଁ, ପାଦ ଓ ଲେଜ କଳା ହୋଇଗଲା ।]

ପୋଡ଼ା ଶଙ୍କର(ରା)—ଦେ. ବ—ଚଲିକାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର

Porḍā śaṅkara(rā) ପକ୍ଷୀ—A species of birds found in the Chilka lake.

ପୋଡ଼ି - ଦେ. ବ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ, ଯଥା—ଘର ପୋଡ଼ି; ବଣ

Porḍi ପୋଡ଼ି)—ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ଦାହ—Burning.

ପୁଡ଼ୀ **जली**

ପୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—ପୋଡ଼ା ୨ ଓ

Porḍiā ୮ (ଦେଖ)—Porḍā 7 and 8 (See).

ପୋଡ଼ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଙ୍କଳ୍ପ ତ୍ୟାଗ କରିବା—

Porḍi khāibā 1. (figurative) To give up

ପୁଡ଼େଖାଇବା altogether.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ଏବେ ବୁଆଡ଼ୁଣୀମାନେ ଲାଜକୁ ପୋଡ଼ି ଖାଇଲେଣି ।)

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—

2. (figurative) To cause a person's ruin.

୩ । ପାଶୋର ପକାଇବା—3. To forget.

ପୋଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିବା—1. To burn to ashes.

Pordi deba

ପୁଡ଼େଇଦେଓୟା ଜଳାଦେନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିନାଶ କରିବା; ନଷ୍ଟ କରିବା—2. (figurative) To destroy.

(ଯଥା—କାଳର ପଦୁବନକୁ ପୋଡ଼ିଦେଲା ।)

୩ । ନ ମାନିବା—3. To disregard; to ignore.

[ପୋଡ଼ି ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଡୋ ସ୍ୱେଦ ସ୍ୱଭ ପାନ ଜଲ

ବଥ ଜଖେଥ ପୋଡ଼ ଦେଲୁ—ରୂଢ଼ତ. ସ୍ତ୍ରୋପଙ୍ଗାମୃତ ।

୪ । (ନଆଁରେ ନଷ୍ଟ କରିବାଭଳି ବା ଅଙ୍ଗାର କରିବା ଭଳି) କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନଷ୍ଟ ବା କଳା କରିଦେବା—

4. To spoil or turn a thing black (as if it were burnt by fire); to char.

(ଯଥା—କୁମ୍ଭୁଡ଼ା ଆମ୍ବଭଲଯାକ ପୋଡ଼ି ଦେଲା)

ପୋଡ଼ିପାଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ନିରର୍ଥକ ସଦ୍ଦରର ଶବ୍ଦ)—

Pordipārdi deba

ଜଳାକରଖାକ୍‌କରଦେନା

୧ । ନିଃଶେଷ ରୂପେ ପୋଡ଼ି ଦେବା—1. To burn a thing to ashes.

(ଯଥା—ସୈନ୍ୟମାନେ ଗ୍ରାମକୁ ପୋଡ଼ିପାଡ଼ି ଦେଲେ)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସବୁଆ ମନରୁ ପାଶୋର ଦେବା—

2. (figurative) To forget a thing totally.

ପୋଡ଼ିପାଡ଼ି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେବା—

Pordipārdi jibā To be burnt to ashes.

ମଟିଆମେଟହେନା; ଖାକହୋଜାନା

ପୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ପୁଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । (ସକର୍ମକ) ଉତ୍ତାଇବା; ନଆଁରେ ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—1. To heat in fire.

Pordibā

ପୁଡ଼ା, ପୋଡ଼ା ଜଳାନା,ଜଳନା

(ଯଥା—ସୁନାକୁ ବଣିଆ ପୋଡ଼େ)

୨ । (ସକର୍ମକ) ନଆଁ ଲଗାଇବା; ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା—

2. To set fire to; to burn.

(ଯଥା—ଘର ପୋଡ଼ିବା)

୩ । (ଅକର୍ମକ) ନଆଁ ଲଗିଲା ପରି ଜ୍ୱାଳା କରିବା—

3. To have a burning sensation or inflammation of any limb.

(ଯଥା—ମୋ ଗୋଡ଼ ହାତ ପୋଡ଼ୁଛୁ; ଲଙ୍କାମରେଚ ଖାଇ ମୋ ପାଟି ପୋଡ଼ୁଛୁ)

୪ । (ସକର୍ମକ) ନଆଁ ଲଗାଇ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିବା—

4. To turn into ashes by setting fire.

(ଯଥା—କୁଷ୍ଠାଗଦାକୁ ପୋଡ଼ିବା)

୫ । (ଅକର୍ମକ) (ମନ) ଦୁଃଖରେ ବା ଚିନ୍ତାରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହେବା—

5. (one's mind) To be afflicted with grief or anxiety.

କଣ ପୋଡ଼ିଲେ(ଙ୍କ)ବୁନଥ ଜାଣେ, ମନ ପୋଡ଼ିଲେ(ଙ୍କ) କେହୁ ନଜାଣେ—ଉଗ ।

୬ । (ସକର୍ମକ) ବିନାଶ କରିବା—6. To destroy.

୭ । (ଅକର୍ମକ) ବିନଷ୍ଟ ହେବା—7. To be destroyed.

ପୋଡ଼ୁ ଏ ଦେବଙ୍କା ବଥଣ

କେ ବୋଲେ ଜର୍ମେ ଯା ନ ଶୁଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୮ । (ସକର୍ମକ) ଶବଦାହ କରିବା; ଚିତାନଳରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିବା—8. To cremate a dead body.

ଅଙ୍କଳ ବୋଇଲେ ଯେ ଦୋଇଥାଏ ମୃତ

ପୋଡ଼ନ୍ତୁ ପୋଡନ୍ତୁ ବା ତାହାକୁ ଭୂତ—କୃଷ୍ଣଙ୍କିଦ ମହାଭରତ ଥଦ ।

ପୋଡ଼, ପୋଡ଼, ପକା, ଏ ଉନଦ୍ଦେ ଏକା—ଉଗ ।

୯ । (ସକର୍ମକ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା; ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—

9. To scorch.

୧୦ । (ସକର୍ମକ) ଅଗ୍ନି ଉପରେ ପକାଇ ସିଦ୍ଧ କରିବା—

10. To dress or roast a thing in fire.

(ଯଥା—ମାଛ ପୋଡ଼ିବା, ବାଇଗଣ ପୋଡ଼ିବା)

୧୧ । (ସକର୍ମକ) ଅଙ୍ଗାର ବା କୋଇଲା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ କାଠକୁ ନଆଁରେ ଦଗ୍ଧ କରିବା—

11. To burn wood into charcoal; to char.

୧୨ । (ସକର୍ମକ) ଖାର ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ କଦଳୀ ବାସୁଙ୍ଗାକୁ ଦଗ୍ଧ କରିବା—12. To burn the branches and stems of plantain trees to produce alkali.

୧୩ । (ସକର୍ମକ) ପୋଡ଼ା ଇଟା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ବା ପୋଡ଼ା ହାଣ୍ଡି କରିବା ପାଇଁ କଞ୍ଚାଇଟାକୁ ବା କଞ୍ଚାହାଣ୍ଡିକୁ (ତ୍ରାଣରେ ବା ଉତ୍ତାରେ) ଦଗ୍ଧ କରିବା—13. To burn bricks and earthen pots in ovens.

୧୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସକର୍ମକ) ପାଶୋର ଦେବା; ଭୁଲିଯିବା—

14. (figurative) To forget; to commit into oblivion.

୧୫ । (ଅକର୍ମକ) ପୋଡ଼ିଯିବା; ଦଗ୍ଧ ହେବା—

15. To be on fire.

[ଦ୍ର—୧ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପୋଡ଼ିଲେ ତାହା ଅଙ୍ଗାର ବା ପାଉଁଶ ହୋଇଯାଏ । ପୋଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ସେହି ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ପୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟା ଲଗାଯାଏ ଯଥା—ଧୋବା ଖାର ପୋଡ଼ୁଅଛୁ, କୁମ୍ଭାର ହାଣ୍ଡି ପୋଡ଼ୁଛୁ, ଶଅର ଅଙ୍ଗାର ପୋଡ଼ୁଛୁ । ସଥାର୍ଥରେ ଖାର, ହାଣ୍ଡି ବା ଅଙ୍ଗାରକୁ ପୋଡ଼ାଯାଏ ନାହିଁ, ତଳୁ କଦଳୀବାସୁଙ୍ଗା, କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡି ବା କଞ୍ଚା କାଠକୁ ପୋଡ଼ି ସଯାକ୍ରମେ ଖାର, ପୋଡ଼ାହାଣ୍ଡି ଓ ଅଙ୍ଗାର ତିଆରି କରାଯାଏ—

[ଦ୍ର—୨ । ପୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକା(କେ)ଇବା, ଯିବା ଆଦି କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ପୋଡ଼ିଯା—ଦେ. ଅ. (ଗାଳି ବା ଅଭିଶାପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Pordijā

ପୁଁଡ଼େଯା ଆଗ ଲଗଯାଓ

ତୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋ !—(a curse) Be burnt down ! go to ashes !

ପୋଡ଼ି ଯାଉ—ଦେ. ଅ. (ଖେଦ ବା ବିରକ୍ତିବ୍ୟଞ୍ଜକ ଉକ୍ତି)—

Pordi jāu

ପୁଡ଼ିଯାକ ଆଗଲଗେ

୧ । ଛଡ଼ ସେ କଥା ! ଅମୁକ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରନାଁ—1. Dont mentaion the subject.

(ଯଥା—ମୋ ବାଦ କଥା ପୋଡ଼ି ଯାଉ ! ମୋ ବାବାଙ୍କ ବିଦ୍ୟତ ଭଲ ହେବାକୁ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ଅମୂଲ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ) ଥିଲେ କେତେ, ଗଲେ କେଉଁ ?; (ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବା ବସ୍ତୁ) ରୁଲିବ ଯାଉଁ—2. Damn (the matter) ! I care a fig for it ! Let it go to dogs

ବୁଢ଼ା ମଲବେଳେ ବୁଢ଼ା ମାଇଜ ! (ମେ) ବର ଦୋଇ ଗାଇଲା;
ପୋଡ଼ ଯାଉ ତୋ ବରଦୋଇ, ମୋ ଝିଅର ନାଚଲା ।
ବୁଢ଼ାମାଇଜ ଜାତୀୟ ।

ପୋଡ଼ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—

Pordi jibā	୧ । ଦଗ୍ଧ ହେବା—1 To be burnt.	
ପୁଡ଼େ ଯାଓୟା	୨ । ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେବା ବା ଅଙ୍ଗାରରେ ପରିଣତ	
जल जाना	ହେବା—2. To be burnt to ashes; to be charred.	

୩ । ନିଆଁ ଲଗିବା—3. To be on fire.

୪ । ଅତ୍ୟ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା—4. To be scorched.

୫ । ଯେତେ ପରିମାଣରେ ଅଗ୍ନିରେ ସିଝିବ ହେବାର କଥା, ତହିଁରୁ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା (ଭାତ ବା ତଅଣ ଆଦି) ନଷ୍ଟ ହେବା—5. To be overboiled or overburnt (said of rice and curry).

ପୋଡ଼ଗନ୍ଧ ତଅଣରେ ଥିବ କି ସୁଆଦ ? ଉଗ ।

୬ । କୁସୁଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ଆମ୍ବ ବଉଳ କଳା ଦେଖାଯିବା ଓ କଷି ନ ଧରି ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବା—6. (said of mango-buds) To be spoiled and charred on account of mist.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନନଷ୍ଟ ହେବା—

6. (figurative) To be ruined.

୮ । ପାଶୋରି ଯିବା—8 To be forgotten.

ପୋଡ଼ଶା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଭାକୁଡ଼ ମାଛ (ଦେଖ)

Pordisā	Bhākurda māchha (See)

ପୋଡ଼ୁ(ଡ଼ୁ)ଅ(ହ)—ଦେ. ବ—୧ । ପୋଡ଼ (ଦେଖ)

Pordu(rdhu)a(ha)	1. Pordha (See)

ପାଚ ମାଂସ ଗେର ଜଳି, ବଡ଼ାଇଲେ ଦେଉଳେ ଥଳି
ସବୁରେ ପୋଡ଼ୁଅ ଛେଳି ପାଣ ଛଡ଼ିଲେ । ବଶ୍ୱନାଥ, ବତ୍ତଶ୍ରମାସ୍ୱଣ ।

୨ । ମାଛ ଧରିବାର ସମ୍ଭବଶେଷ; ପୋଲୁଅ—

2. An upturned basket-like contrivance with an opening at the top for catching fish.

[ଦ୍ର—ପୋଲୁଅ ଉଲେ ନୋ୍ ଦେଖ ।]

ପୋଡ଼ୁଅ(ଆ) ମାହାର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ପିଲ୍ଲ ଦଳେ ମଇଁଷି ଚରାଇବାକୁ ନିଏ—

ପୋଡ଼ୁଅ ମାହାର ପୋଡ଼ୁଆ ମାହାରିଆ	} ଅନ୍ୟରୂପ	A boy who takes out a pair of buffaloes for grazing.

ପୋଡ଼ୁଆଁ (ଆଁ, ହିଁ, ହାଁ)(ଇତ୍ୟାଦି)—ପୋଡ଼ୁଆଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Porduañ(āñ, hañ, hāñ)	Pordhuāñ etc (See)

ପୋଡ଼—ଦେ. ବ—ପୋଡ଼ୁଅ; ଅଣ୍ଡିରା ମଇଁଷି—୨

Pordha	A male buffalo.

ଲଞ୍ଜେ ପୋଡ଼ ବୋଲା ବୁଢ ହୋଇଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଭାତ, ଗଣ୍ଡସେଣା ।

ପୋଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ—ନୋଳଆମାନେ ସମୁଦ୍ରକୁ ମାଛ ମାରିବାକୁ ଯିବା ଜନ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିବା ସେଉଁ ଭଙ୍ଗା; ପଡ଼ୁ—ଡିଙ୍ଗୀ

Pordhuā	Catamaran of fishermen.

ପୋଡ଼ୁଆଁ (ହାଁ)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରଥମ, ପ୍ରା. ପଢ଼ମ)—୧ । ପ୍ରଥମ—

Pordhuāñ(hāñ)	1. First.

୨ । ପ୍ରଥମଜାତ; ମାତା ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ (ସନ୍ତାନ)—2. First born; eldest (child).

ଜେଯ୍ଷ୍ଠ	

(ଯଥା—ପୋଡ଼ୁଆଁ ପୁଅ; ପୋଡ଼ୁଆଁ ଝିଅ ।)

[ଦ୍ର—ପୋଡ଼ୁଆଁ ପିଲ୍ଲର ଘରେ ଜନ୍ମ ହେବା ସନ୍ତାନକୁ ପୁଅ-ପୋଡ଼ୁଆଁ କହନ୍ତି ।]

ପୋଡ଼ୁଆଁ ଅଷ୍ଟମୀ—ଦେ. ବ—ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ; ମାର୍ଗଶିର କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ—

Pordhuāñ ashṭamī	The 8th day of the dark fortnight of the month of Mārgaśira.	
ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ		
प्रथमाष्टमी		

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ଦିନ ଘରର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧେ ଓ ତାର ବଡ଼ାପଣା କରିଯାଏ ଓ ଘରେ ଦୁଇଦଫାରେ ସିହ୍ନା ପିଠାଆଦି ଖାଏ ।]

ପୋଡ଼ୁଆଁ ଗାଈ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଥମା ଓ ଗବ୍ୟା)—

Pordhuāñ gāi	ଯେଉଁ ଗାଈ ପ୍ରଥମେ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଥାଏ—ପ୍ରଥମ ବିୟାନୀ	A cow which has given birth to a calf for the first time.
पहिलठ		

ପୋଡ଼ୁଆଁ ଫଳ—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ପ୍ରଥମ + ଫଳ)—

Pordhuāñ phala	ମାତାର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନ—[ପୋଡ଼ୁଆଁ ପିଲ୍ଲ (ବଆଣ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନ	The first born offspring of a mother.
प्रथम फल		

ପୋଡ଼ୁଆଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ ଦିନ—(ପରିବାରର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ) ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଚନ୍ଦନ ସିନ୍ଦୂର ଆଦିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ବଡ଼ାପଣା ହେବା ପରେ ପିଠା ଖାଇବା—

Pordhuāñ hebā	(said of the eldest child of a family) To go through some ceremonies after being decked with new cloth etc on the Prathamāshṭamī day.

ପୋଣ୍ଡୁଅ—ଦେ. ବ – ଭାଉସୁଡ଼ା (ଦେଖ)

Pondua (ପଣ୍ଡୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)	Bhātapurdā (See)

ପୋତ—ସଂ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ = ପବିତ୍ର କରିବା + କର୍ମ. ତ)—

Pota	୧ । ବୋଇତ; ସମୁଦ୍ରଯାନ; ଜାହାଜ—1 A ship; a sea-going vessel.

୨ । ଜୀବଶିଶୁ; ଛାଉଣ—

2. The young of an animal.

୩ । ଦଶବର୍ଷବୟସ୍କ ଛୋଟ ହାତୀ ପୁଅ—

3. A young elephant of 10 years of age.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ନୌକା—4. Boat.
୫ । ବହୁତ୍ର; ଅତ୍ରୁଲ୍ଲ—5 An oar.
୬ । ଗୃହ ନର୍ମାଣର ସ୍ଥାନ; ବାସୁ (ମେଦନୀ)—6. The site of a house.
୭ । (ପୋତନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ.) ବସ୍ତ୍ର—7. Cloth.
୮ । କେରୁପାଲ୍; ପାଲ—1. Paulin
ଦେ. ବ. (ପାନବରଜ)—ଡେରଣ୍ଟ ବାଗରେ ପୋତା ଯାଇ ଦୁଆଳ ଓ ମୁଠା ଗଣ୍ଠିରେ ପରସ୍ପର ସଲଗ୍ନ ହୋଇଥିବା ଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱୟ—Poles put slantingly against each other and tied together at the top to train two opposite betel creepers.

ପୋତକ—ସ. ବ. (ପୋତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ପ୍ରାଣୀର କୁଅ—
Potaka The young of an animal.
ଦେ. ବ. (ସଂ. ପୁତ୍ତିକା)—ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ—A tiny winged insect.

ପୋତକାର—ଦେ. ବ—୧ । ନାବିକ; ନାବୁରି—
Potakāra 1. Sailor; boat-man.
୨ । ଜାହାଜର ମାଲିକ—2. The owner of a ship.

ପୋତକୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂତ୍ ନାମ ଧାତୁ=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ଇ)—୧ । ପୋଇ ଶାଗ; ପୂତିକା—
Potakī 1. Basella (potherb).
୨ । ଶ୍ୟାମା ପକ୍ଷୀ; ଗୁଡ୍ଡକାଳକା ଚଢ଼େଇ—2. The pied myna bird; Sturnopaster Centra.

ପୋତକୁ(କୋ)ଳି—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ଓ ତହିଁର ଫଳ—
Potaku(ko)li Ficus Cunia tree and berry(Haines).
ଭୋକାଡୁମ୍ବର [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ନଈ ଓ ଝର ନକଟରେ ଜନ୍ମେ ଓ ସନ୍ତସନ୍ତଆ ଜମିରେ ବଢ଼େ । ଏହାର ପାଚିଲା ଫଳ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର ଡାଳରେ ଲାଖ ପୋକ ବସା ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

ପୋତନ—ସ. ବଣ. (ପୂ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର କରିବା + ଉନ)—
Potana ୧ । ପବିତ୍ରତାକାରକ—1. Purifying.
(ପୋତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର (ହି. ଶ)—2. Pure.
୩ । ସ୍ୱଚ୍ଛ (ହି. ଶ.)—3. Transparent.

ପୋତ ନାୟୁକ—ସ. ବ—୧ । ଜାହାଜର ମାଲିକ—
Pota nāyaka 1. Ship-owner.
୨ । ଜାହାଜର କାପ୍ତାନ୍—
2. The captain of a ship.

ପୋତ ପାଳ—ସ. ବ—ପୋତ ନାୟୁକ (ଦେଖ)
Potapāla Pota nāyaka (See)
(ପୋତ ବାହକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋତ ପ୍ଲବ—ସ. ବଣ. (ପୋତ + ପ୍ଲୁ ଧାତୁ=ପାର ହେବା + ଅ)—
Pota plaba ସେ ନୌକାଦ୍ୱାରା ନଦୀ ଆଦି ପାର ହୁଏ—Crossing a river by boat.

ପୋତ ବଣିକ୍—ସ. ବ—ବୋଇତଆଳ; ନୌକାଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Pota banik A merchant who trades by sea; voyaging merchant.

ପୋତ ବାହ—ସ. ବ. (ପୋତ + ବହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Potabāha ୧ । ନୌଘରଣ୍ଟଲକ—1. The conductor of a boat.
୨ । ନାବିକ; ମାଝି—2. Sailor; boatman.

ପୋତରକ୍ଷ—ସ. ବ. (ପୋତ + ରକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—ଉଜାର
Potaraksha ସୁକାମ୍ପା ବା ସଙ୍ଗ—The rudder of a boat.

ପୋତା—ସ. ବ. (ପୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Potā 1. Bishnu.
୨ । ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମରେ ନିଯୋଜିତ ପୁରୋହିତବିଶେଷ—
2. One of the priests commissioned to officiate at a sacrifice.

ପୁଂତା; ପୋତା ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରୋତ୍ତ)—୧ । ପୋତିବା—
ପୋତନା; ତୋପନା 1. Burying.
ଭିଟା, ପୋତା ୨ । (ସ. ପ୍ରୋତ୍ତିତ) ଭୂମି ମଧ୍ୟରେ ପୋତା ଥିବା
ନିବ ଘରର, କାନ୍ଥର ବା ଖମ୍ଭାର ଅଂଶ; ମୂଳଦୁଆ—
2. Foundation; the part of a wall, pillar etc below the ground level.
ଅଣଗାଣ୍ଡେ ଅଣଗଣ୍ଟ ପକାଇଛ ପୋତା—ପ୍ରାଚୀ, ବୃନ୍ଦାବନପରିକ୍ରମା ।
ବିଣ—ଭୂଗର୍ଭରେ ପ୍ରୋଥିତ (ଧନ)—
Buried; hoarded in a pit (treasure).
ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ଅଣ୍ଟା; ବସ୍ତା—Gunny bag.

ପୋତା; ଫୋତା ବୈଦେ. (ଫା. ଫୋତା)—୧ । ଅଣ୍ଡକୋଷ—
ଫୋ(ପୋ)ତା 1. Testicle.
୨ । ଅଣ୍ଡକୋଷ ଆଚ୍ଛାଦକ ମାଂସ ଓ ଚର୍ମ—2. Scrotum.

ପୋତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପୋତିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Potā(te)ibā The causative form of Potibā.)
ପୋତାନ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପୋତିବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—
ତୋପବାନା; ପୋତବାନା To cause to be buried or planted.
ନଗରଦ୍ୱାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଥପାଇଲେ
ପୋତାଇ ରମ୍ଭାତରୁ ତୋରଣ। ବାନ୍ଧିଲେ – କୃଷ୍ଣଜଂଡ, ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି

ପୋତା ଦେଶ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଫୋତା + ସ. ଦେଶ)—କୋଡ଼ଗାଣ୍ଡ—
Potā desa Groin; hip-joint.
କୁଁଚକୀ ଜାହାର ପୋତାଦେଶେ ଜାଣ ପୋତ ଦୋଇ
କାଛ ଜହ୍ନେ ଗୋଡ଼ ପୋତ ଉଦ୍ଦେ ନ ଫଳାଇ—କୃଷ୍ଣଜଂଡ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ପୋତାଧାନ—ସ. ବ. (ପୋତ + ଆଧାନ)—ମାଛ ଜାଆଁଳିଙ୍କ ମଜା
Potādhāna (ହି. ଶ.)—A shoal of fry of fishes.

ପୋତାଧିଷ୍ଠାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୋତ + ଅଧିଷ୍ଠାନ)—ପୋତାଶ୍ରୟ
Potādhishthāna ଶ୍ରୟ (ଦେଖ)—Potāsraya (See)

ପୋତାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୋତ + ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—ପୋତ ନାୟୁକ
Potādhyaksha (ଦେଖ)—Potanāyaka (See)

ପୋତା ନୋତା (ଲୋତା) ନଧି ନିଖାତ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ;
Potā notā (lotā) nidhi nikhāta କବଳ୍ପ ଅଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦତ୍ରୟ)—(କ୍ରି ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗରେ) ଭୂଗର୍ଭରେ ଥିବା ଓ ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଥିବା ସଙ୍କଳିତକାର ଧନ—Every kind of riches found below or above the ground
(ପୋତା ନୋତା—ଅନ୍ୟରୂପ) (of the conveyed property).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋତାମୁହାଁ—ବି. ବିଣ. ସୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁହଁକୁ ସବୁବେଳା ତଳକୁ
Potāmuhāñ ଦୁଆଇଁ ଥାଏ—Having a down-cast face;
ପୌତାମୁଖୋ one who always turns his face
ଘୋଘନମୁହଁବାଲା towards the ground.
(ପୋତାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏମାନେ କପଟୀ ଓ ଧୂର୍ତ୍ତ ଥିବାର ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ପୋତା ଯେତେ ଉଭା ତେ(ସେ)ତେ—ବି. (ପ୍ରବଚନ)—୧ । ଯେଉଁ
Potā jete ubhā te(se)te ଘରର କାନ୍ଥ ବା ଖମ୍ଭ ଭୂମି ଉପରକୁ
ଭୀତର ବାହାର ଏକ ଯେତେ ଉଠିଥାଏ ଭୂମି ତଳେ ମୂଳଦୁଆ ସେତିକି
ଥାଏ—1. A house having its foundation below the ground equal to the structure above it.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଣିଜ୍ୟରେ ଯେତେ ମୂଳଧନ ବାହାରେ ଲଗାଇ ଥାଏ, ଅସମୟ ପାଇଁ ତାହାର ଘରେ ସେତିକି ପାଣ୍ଠି ସଦା ଜମା ରଖିଥାଏ—

2. (figurative) A trader who has as much cash in reserve (for unforseen contingencies) as he has invested in trade.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଗୃହର ପୋତା ଯେତେ ଉଭା ତେତେ ସେହି ଗୃହ ଖୁବ୍ ମଜଭୂତ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ । ଅତଏବ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେ ଟଙ୍କା ବାହାରେ ଖଟାଇଥାଏ, ଘରଭିତରେ ସେତେ ସେତିକି ଟଙ୍କା ଜମା ରଖିଥାଏ ତେବେ ଏପରି ଉପମା ଦିଆଯାଏ ଓ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦ୍ଭଜରେ ବ୍ୟବସାୟରେ ହାରିଯାଏ ନାହିଁ ।]

ପୋତାରୋହୀ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ—ଜାହାଜରେ ଚଢ଼ି ସାଗର କରୁଥିବା—
Potārohī Performing journey in a ship.
(ପୋତାରୋହୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି.—ଜାହାଜର ଯାତ୍ରୀ—
The passenger on board a ship.

ପୋତାଶ୍ରୟ—ସ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୋତ+ଆଶ୍ରୟ; ଭୁଲ ଇଂ.ପୋର୍ଟ୍)
Potāśraya ଜାହାଜର ଆଶ୍ରୟ ନେବାର ସ୍ଥାନ; ବନ୍ଦର—
Port; harbour; haven.

ପୋତି—ବି. ବି.—ପୁଇ (ଦେଖ)
Puti Puti (See)
ବାଉଳ ଗଛରେ ପୋତି
ସାହ ଦେଇ ଉପହାସରେ—ଉତ୍କଳ. ଗୀତଲହରୀ ।

ପୋତିବା - ବି. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରୋଥ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଭୂଇଁରେ ଗାତ
Potibā ଖୋଳ ଗାତରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ରଖି ତହିଁ ଉପରେ
ପୁତା, ପୁଁତା ମାଟି ପୋତାଇବା; ଭୂ-ଗର୍ଭରେ ପୂରାଇବା;
ତୋପନା; ପୋତନା; ଗାଡ଼ନ ପ୍ରୋଥିତ କରିବା; ଭୂଗର୍ଭନାହିତ କରିବା—
1, To bury; to inter.

ଅଙ୍କଳ ବୋରଲେ ସେ ବୋରିଯାଏ ମୃତ
ପେଡ଼ନ୍ତୁ ପୋତନ୍ତୁ ମା ତାହାର ବୁରତ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

୨ । (ମୁହଁ) ଭୂମି ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇବା; ତଳକୁ କରିବା—

2. To turn towards the ground (said of the face).

ଝଟକି ସାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୋତଦେଲେ ମଥା—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ସଭା ।

୩ । (କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ବାଣ ଆଦି ବୃଷ୍ଟି କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାକୁ) ଆଚ୍ଛାଦିତ କରିବା—3. To cover over; to heap up anything over a person.

(ଯଥା—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ବାଣରେ ପୋତି ପକାଇଲେ)

୪ । ଗର୍ତ୍ତ ଆଦିକୁ ମୃତ୍ତିକା ଆଦିଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଭୂମିର ସମତୁଲ କରିବା—4. To fill up (a hole or tank).

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁ ପରିମାଣରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିବା—5. (figurative) To overwhelm a person (with too much of anything).

(ଯଥା—ସେ ତାକୁ ମାଡ଼ ଗାଳରେ ପୋତି ପକାଇଲା ।)

୬ । ରୋପଣ କରିବା; ଭୂ-ଗର୍ଭରେ ଗାତ ଖୋଳି ମୂଳକୁ ସେ ଗାତରେ ବସାଇବା (ଯଥା,ଖମ୍ଭ ଓ ଗଛ)—6.To plant.

୭ । ପୋତିବା ପଦାର୍ଥକୁ ପୋତିଦେଇ ପକାଇଲା ଭଳି କୌଣସି କଳଙ୍କ ଆଦିକୁ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—

7. To hide or hush up a secret.

ପୋତୁଳି—ସ୍ତ୍ରୀ.ବି. (ମେଦନୀପୁର) ବି—ବେଙ୍ଗଳା—Thrashing
Potuli of paddy-sheaves by bullocks.

ପୋତେଇଶୁଣୀ—ବି. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଗାଳି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ
Poteisuṇī ଭୂଗର୍ଭରେ ପୋତା ହୋଇଥିବା ଶବକୁ ଖାଏ; ଡାହାଣୀ
ଡାୟନ A witch (who devours dead bodies buried
ଡାଇନୀ in the ground).

ପୋତ୍ର—ସ. ବି. (ପୂଙ୍ ଧାତୁ+ଷଷ୍ଟ୍ରନ କରିବା+କରଣ. ଣ)—
Potra ୧ । ଶୂକରର ମୁଖାଗ୍ର; ଘଷୁରୁ ଥୋମଣି—
1. The snout of a hog.

୨ । ହଳମୁଖ; ଲଙ୍ଗଳର ଫାଳ; ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା—
2. Ploughshare; plough-point.

୩ । ବଜ୍ର—3. Thunderbolt.

୪ । କ୍ରୋଡ଼—4. Lap; bosom.

୫ । ବହିତ୍ର; ଆଉଲା—5. Rudder, oar.

୬ । ନାବ (ହି. ଶ.)—6 Boat.

ପୋତ୍ରାୟୁଧ—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପୋତ୍ର+ଆୟୁଧ)—ଘଷୁରୁ; ବାରୁହା—
Potrāyudha Hog; boar.

ପୋତ୍ରୀ—ସ. ବି. ସୁଂ (ପୋତ୍ର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଘଷୁରୁ; ଶୂକର—
Potrī Hog.

ପୋଥକି—ସ. ବି.—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅକ୍ଷିଗୋଲାରେ କଣ୍ଡୂ ଓ ସ୍ରାବଯୁକ୍ତ
Pothakī ରଙ୍ଗ ପୋରଷ ତୁଲ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର କଷ୍ଟପ୍ରଦ ପାଚିଲା ବା ବ୍ରଣ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଲ୍ପଦ୍ରୁମ)—An eye-disease of infants.

ପୋଥା(ଥି)—ବି. ବି. (ସଂ. ପୁସ୍ତୀ; ପ୍ରା. ପୋତ୍ଥି; ସଂ. ପୁସ୍ତିକା; ପ୍ରା.
Pothā(thi) ପୋତ୍ଥିଆ)—୧ । ପୁସ୍ତକ; ବହି—
ପୁଁଥି, ପୋଥା ପୋଥି 1. Book; a volume.

୨ । ତାଳ ପତ୍ରରେ ଲେଖା ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. Palm-leaf manuscript.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ତାଳପତ୍ରର ସ୍ପେଶ୍ ପୋଥିକୁ ଖେଦା ଓ ବଡ଼ ପୁସ୍ତକକୁ ପୋଥା ବା ପୋଥି ବୋଲାଯାଏ ।]

୩ । (ପୋଥିରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବାରୁ)—ଶାସ୍ତ୍ର; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—
3. Scripture; religious treatise.

ସ୍ୱୟଂଭୁ ବୋଇଲେ ଜାଣ ସର୍ ପୋଥା;
ବଡ଼ତ ପଗ୍ଲୁଛ ମୋ ବହୁବା ବଥା । କୃଷ୍ଣଜି ଚ. ମଦାଇତ ୪୬ ।

୪ । ପୋଥିରେ ଲେଖା ଥିବା ବିଷୟ ପର ଦୀର୍ଘ ବିଷୟ—
4. Any thing long like a narrative in a book.

(ଯଥା— ମୋ ଦୁଃଖ କହିଲେ ଗୋଟାଏ ପୋଥି ହେବ ।)

ପୋଥି ଗାଦ—ଦେ. ବ.—୧ । ଭାଗବତ ଗାଦ; ଧର୍ମ ପୁସ୍ତକମାନ ଏକତ୍ର ରଖାଯାଇ ପ୍ରତିଦିନ ପୂଜା କରାଯାଉଥିବା ସ୍ତୂପ—
Pothi gādi
पोथीकी गद्दी, रेहल 1. A collection of scriptures put on a seat and worshiped daily.

୨ । ଲାଇବ୍ରେରୀ; ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଂଗ୍ରହ—2. Library.

ପୋଥି ଗୋସା(ସେ)ଇଁ—ଦେ. ବ.—ଦେବତାରୂପେ ପ୍ରତିଦିନ ପୂଜିତ ପୋଥି ଗାଦ; ଭାଗବତ ଗୋସାଇଁ—
Pothi gosā(se)iñ
पोथि गोसाईं A collection of scriptures or palm-leaf manuscripts worshipped as a Deity.

ପୋଥି ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ) —
Pothi patra
पोथि पत्तर ପୁସ୍ତକ ଆଦି; ବହି ପତ୍ର—Books, etc.

(ପୋଥି ପତ୍ର; ପୋଥି ପାଞ୍ଜି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୁଁଥି ଟୁଁଥି
ନାଥଁ ମାଡ଼ାନ୍ତୁ ଗାଥଁ ମାଡ଼ାନ୍ତୁ
ପୋଥି ପତ୍ତର ବୋହୁ ମାଡ଼ାନ୍ତୁ—ଉଗ ।

ପୋଥି ପାଠ—ଦେ. ବ.—୧ । ପୁସ୍ତକସ୍ଥ ଅନାସୃତ ବିଦ୍ୟା—
Pothi pāṭha
पुँथि विद्या पोथि पाठ 1. Learning contained in books only but not mastered.

୨ । ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ବିଷୟ—
2. Matters contained in books.

(ପୋଥି ବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଥି ପୂଜା—ଦେ. ବ.—ପୋଥି ବା ପୁସ୍ତକରୁ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ଆଖ୍ୟାନ ପାଠ କରି ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ରୀତି—
Pothi pūjā
पोथि पुजा Worship of the Satyanārāyaṇa Deity by reciting narratives and songs from a book.

[ଦ୍ର—ପାଲ୍ଲ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ପୋଥି ବିଡ଼ା—ଦେ. ବ—ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ତାଳପତ୍ରର ଗୋଛା—
Pothi birḍā
पोथिका गट्ठा A bundle of palmleaf manuscripts bound together.

ପୋଦ(ଦ୍ଦି)ନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ —ପୁଦନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Poda(di)nā (etc)
Pudanā etc (See)

ପୋଦା(ଦ୍ଦା)ର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୌଦା=ଭୂକର, ଖଜଣା; ପୌଦାଦାର୍=ଯେ ସ୍ୱଜସ୍ୱ ଟଙ୍କା ପରୀକ୍ଷା କରେ)—
Podā(ddā)r
पोद्दार ୧ । ଟଙ୍କା କୁବିମ ବା ଅଲ ଜାଣି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A person who tests coins; poddar.

୨ । ତହବିଲଦାର୍ କର୍ମଗୃସ୍ଥ—2. A cash keeper; cashier.

୩ । ବଣିଆ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ବଣିକ—
3 Goldsmith; jeweller.

୪ । ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟବସାୟୀ; ଅର୍ଥବଣିକ —
4. Money-changer; banker.

ପୋଦା(ଦ୍ଦା)ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ପୋଦାରର କର୍ମ—
Podā(ddā)ri The work or post of a Poddār.
पोद्दारी पोद्दारी

ପୋପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ରୋମାନ୍ କାଥଲିକ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଧର୍ମଗୁରୁ—Pope.
Pop
पोप

[ଦ୍ର— ଏହାଙ୍କ ଅସ୍ଥାନ ଇଉରୋପର ଇଟାଲୀ ଦେଶର ରୋମ୍ ନଗରରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଭ୍ୟଜଗତର ସବୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କର ଏ ଧର୍ମଗୁରୁ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ. ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜର୍ମାନୀରେ ଲୁଥର୍ ନାମକ ଜଣେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମସଂସ୍କାରକଙ୍କ ପ୍ରଗୃହତ ଶିକ୍ଷା ଯୋଗୁଁ କେବଳ ରୋମାନ୍ କାଥଲିକ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଉପରେ ପୋପଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟ ରହିଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟମାନଙ୍କ ଅନେକ ଓ ଦୈନନ୍ଦିନ ବାଦ ପର ପୋପଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହକାରେ ସମାହୃତ ହୁଏ ଓ ପୋପ୍‌ଙ୍କ ନଦରକୁ ଭ୍ରାତିକାନ୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପୋପରା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପ୍ର + ଖୀର ଧାତୁ=ଖୀଚ ଦେବା)—
Poparā
फाँपरा पोपला ୧ । ଫମ୍ପା; ଶୂନ୍ୟ —1. Hollow.
୨ । ପୋରଦ୍ଵା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Worn out.

ପୋ(ପୌଁ)ପେଇ ଅମାସ୍ୟା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସ. ପୁଷ ଧାତୁରୁ)—
Po(poñ)pei amāsyā
पिपेइ अमाबासया (ଦେଖ)
Pipei amābāsyā (See)

[ପୋପେଁ ଅମାସ୍ୟା, ପୋପେଇ ଅମାବାସ୍ୟା, ପୋପେଇ ଅମା(ମେ)ଇସା —ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୋପେସ୍ୟା—ବୈଦେ. ବ—ପପସ୍ୟା (ଦେଖ)
Popeyā
Papayā (See)

ପୋବାର—ଦେ. ବ —୧ । ପଶାଖେଳର ଦାନବିଶେଷ; ୧୩ ସଂଖ୍ୟକ ପବାର
Pobāra
पबारह ଦାନ; ପୁଅବାର—1. A throw of dice resulting in the turning up of points 13.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ କାଠିରେ ୬, ଅନ୍ୟଟିରେ ୬ ଓ ଆଉ ଗୋଟିକରେ ୧ ବନ୍ଧା (ବା ପୁଅ) ଚଢ଼ାଲେ ଏହା ଦାନ ହୁଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୁଯୋଗ—
2. (figurative) Opportunity.

୩ । ଆନନ୍ଦ ବା ମଉଜର ବେଳ—
3, Time of cheer or rejoicing.

୪ । ସୌଭାଗ୍ୟ —4. Good luck.

(ପୋ ବାଆର, ପୁଅ ବାଆର, ପଅ ବାଆର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋବୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପବ୍ଦ)—୧ । ପବ୍ଦ ମତ୍ସ୍ୟ; ଏକପ୍ରକାର
Pobuā
काछ न थिवा थान माछ—1. A small fish without scale; butter fish.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ସାନ ବାଳଆମାଛ ବା ବାଳଆ ପଢକା—
2. Small Boal fish.
[ଚଲୁଆ, ପୋବା, ପବଡା(ଦା) ପୋବା, ପୋବଦା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୋମେଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଲହୁଣି ପର କୋମଳ, ଚିକ୍କଣ ଓ କାଠଆ ଲେପବଶେଷ—Pomatum; pomade.
Pomed
(ପୋମେଟମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୋମୋଟମ **ପମେଟମ**

ପୋୟ(ୟେ)ଲା—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ୍ୟ)— ପୋବଲା (ଦେଖ)
Poya(ye lā Pohalā (See)
ଦେଖ ଦେଖ ଗୋ ସ୍ୱଇର ପୋଲା
ଇଏ ମାଣିକ୍ୟର ଇଙ୍ଗ ପୋଏଲା । ପ୍ରାକୃ, ଉପଦ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ପୋରିଆ(ହା)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପୁରାଣ)—
Poriā(hā) ଧଉଡ଼ା; ଅଚ୍ଛ ପୁରୁଣା ହେବାରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
पुराना Old and worn out.
(ଯଥା—ପୋରିଆ ସୂତା, ପୋରିଆ ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦି ।)

ପୋରୁଅ(ହ)—ପ୍ରା. (ଇଉର) ବ—୧ । ପୋଉଅ (ଦେଖ)
Porua(ha) 1. Pordua (See)
୨ । ପୋଲୁଅ (ଦେଖ)—2 Polua (See)

ପୋରୁଆଁ(ହାଁ)—ପ୍ରା (ଇଉର) ବଣ—ପୋଉଁଆଁ (ଦେଖ)
Poruāñ(hāñ) Pordhuāñ (See)

ପୋର୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ର
Port ପୋର୍ଟ **पोर्ट** ନଗର; ବନ୍ଦର—Port.

ପୋର୍ଟ୍ ଅଫିସର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Port aphisar ବନ୍ଦରର କର୍ମ ବୁଝାସୁଝା କରିବା ରାଜକର୍ମଚାରୀ—
ପୋର୍ଟ ଆଫିସର **पोर्ट अफसर** Port officer.

ପୋର୍ଟ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ବନ୍ଦରର ଉନତି ପାଇ ଗଠିତ
Port ṭrasht ପୋର୍ଟଟ୍ରଷ୍ଟ **पोर्टट्रस्ट** ସଙ୍ଘ—Port trust.

ପୋର୍ଟ୍ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍ ପୋର୍ଟ ମାଣ୍ଟୋ) —
Port mān ଚମଡ଼ା ବାକ୍ସ; ଲୁଗା ପଟା ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ
ପୋର୍ଟ ମେନ **पोर्ट मैन** ଚମଡ଼ାର ବାକସ—Leathern box; port manteau.
[ପୋର୍ଟ୍ ମେନ, ପୋର୍ଟ୍ ମ୍ୟାନ୍ ପୋର୍ଟ ମାଣ୍ଟ (ଣ୍ଟୋ)—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଦ୍ର—ଏ ପଦ ପ୍ରଥମେ ସ୍ପେନ୍ ଦେଶର ପୋର୍ଟୁଗାଲ ଓ ଓପୋର୍ଟ ନଗରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉ ଥିବାରୁ ସେହି ନଗରମାନଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଏ ପଦର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ପୋର୍ଟ୍ ୱାଇନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Port wāin ସ୍ପେନ୍ ଦେଶରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମଦ୍ୟ ବିଶେଷ—
ପୋର୍ଟ ଓ୍ୱାଇନ୍ **पोर्ट वाइन** Portwine.
(ପୋର୍ଟ ଉଆଇନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋର୍ଟ୍ ହୋଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—
Port hol ଜାହାଜର ଉଲ ମଦ୍ଦାଲରେ ଥିବା ବାତାୟନ ବା ଛୁରକା—
ପୋର୍ଟ ହୋଲ **पोर्ट होल** Porthole.

ପୋଲ୍—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ)—୧ । ଭୂମିର ଇଂରାଜ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ମାପ-
Pol ବିଶେଷ—1 Pole; a unit of lineal English
ପୋଲ **पोल** laud meausre.
[ଦ୍ର—ଇଂରାଜ ପୋଲ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବାଡ଼ିଶ ଦଣ୍ଡ ବା ପଦକା । ଇଂରାଜ ପୋଲ୍‌ର ଲମ୍ବ = ୫½ ଗଜ । ୧ ବର୍ଗ ପୋଲ = ୩୦¼ ବର୍ଗ ଗଜ । ୪୦ ବର୍ଗ ପୋଲ୍ = ୧ ରୁଡ୍ । ୪ ରୁଡ୍ = ୧ ଏକର ।]
୨ । ପୋଲାଣ୍ଡ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A Pole; inhabitant of Poland.
୩ । ପୃଥିବୀର କଳ୍ପିତ ମେରୁ ଦଣ୍ଡର ଅଗ୍ର; ମେରୁ—
3. The pole of the earth.

ପୋଲ—ସ. ବ ଫୁଲୁରା ରୁଟି (ହି. ଶ)—
Pola A kind of puffed up pastry cake.

ପୁଲ ପୂଲ ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୂଲ୍)—ପାଣି ଯିବାର ସୁଡ଼ଙ୍ଗ; ଶଙ୍କ—
Bridge; culvert; sluice.
ଦେ. ବ. (ସ. ଶ୍ରୀଢ)—୧ ! ବାଡ଼ିଶ ବା ନଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲମ୍ବ ଛିଦ୍ର—
1. Long hole in a tube.
(ଯଥା—ଯେଡ଼େ ବାଡ଼ିଶ ତେଡ଼େ ପୋଲ ।)
୨ । ବଡ଼ କଣା; ଗହର—
2. A big hole or pit; chasm.
୩ । ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—3 Empty space.

ଫାମ୍ପା, ଫାଁପର ବଣ—୧ । ପୋଲା; ଫମ୍ପା—
पोला 1. Empty; hollow.
ଜଦାନଣି ତୁମେ ଜଣା ଜଥ ଜୀଲ । ପ୍ରଧାନାଥ. ଦରବାର ।
୨ । ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ; ନାଃସାର—2. Hollow inside; unsubstantial.
ମୋତେ ସେତେ ବୋଲୁଥିବ ବୋଲ
ମେ. ବଡ଼ଥା ଘାକର ପୋଲ—ଉତ୍ତ ।

ପୋଲ(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବ—୧ । ପଲେଇ; ରାଜସେବକ ବିଶେଷ—
Pola(le)i 1. Name of a class of king's servants.
(ପଲେଇ, ପଲ୍ଲଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି-ବିଶେଷ—2. Family-title of a some Śūdras.
[ଦ୍ର—ପୋଲେଇ ବା ପୁଲେଇ ଚୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ଅଟେ । ଉତ୍କଳମାନେ ଆପଣାର ବଂଶୋପାଧିକୁ ବଦଳାଇ କ୍ରମଶଃ ମହାଲାୟକ, ଖଣ୍ଡାଏତ, କରଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ ନୁହେଁ ।]

ପୋଲକାଶୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ପୌଲକାଶିନୀ)— ଗ୍ରାମଦେବତା
Polakāsuṇi ବିଶେଷ—Name of a villags Goddess.

ପୋଲା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପୁଲାଏ—
Polā A bundle or bunch.

ପୋଲ୍ଲ—ଦେ. ବଣ—(ସ.ପ୍ର + ଶ୍ରୀର ବା ଶ୍ରୀସ୍ କ୍ଷାଧାତୁ = ଶ୍ରୀଢ ହେବା; ସ.
Polā ପୋଲ = ଫୁଲୁକାରୂପୀ(ହି.ଶ)— ୧ । ଫମ୍ପା—1. Hollow.
(ନଦା—ବିପରୀତ) ୨ । ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ—2. Emptied of
ଫାଁପା **पोला** the inner substace or kernel
୩ । ଅସାର; ସାରଘ୍ନ—3. Unsubstantial.
୪ । ଯାହା ପାଇଁ ଧନ ଲଗେ ନାହିଁ, ଫୋକଟ; ମାଗଣା; ଅଯତ୍ନ-ଲବ୍ଧ; ମୋଫତ—4. Gratis; gratuitous; free; got without labour or trouble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗୈରଜିମ୍ମତୀ, ଉଲଫୋ ୫ । ରେଜଷ୍ଟ୍ରେସ୍ନ ହୋଇ ନଥିବା (ଦସ୍ତାବଜ)—5. Unregistered (document)

(ଯଥା—ପୋଲା ଡମ୍ବୁକ, ପୋଲା କବ(ବା)ଲା, ପୋଲା ଦଲିଲ, ପୋଲା ଦସ୍ତାବଜ)

ପୋଲାଉ(ଓ)—ବୈଦେ. ବ—ଫା. ପୁଲାଓ, ପଲାଓ; ତୁଲ. ସ. ପୁଲାକ; Polāu(o) ପଲାନ୍ନ)—ପଲାଉ (ଦେଖ)—Palāu (See)

ପୋଲାଓ **ପୁଲାବ**

ପୋଲା ଖିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉର ଉପରେ ପଡ଼ି ମାଗଣା Polā khiā ଭୋଜନ କରେ; ପରାନ୍ନଭୋଜୀ; ମୋଫତଖୋରିଆ, ମୋଫତ (ପୋଲାଖାଉଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖୋର—Hanger on; dependent on another's bounty for one's food; living at another's expense.

ମୁଫତଖୋର, ପରମୂଲେ ଫଲାହାରୀ

ପୋଲାଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) (ନାମ)—ରୁଷିଆର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର Polānḍ ରାଜ୍ୟ ବିଶେଷ—Poland; a country of (ପୋଲଣ୍ଡ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୋଲାଓ **ପୋଲଁଡ** Europe.

[ଦ୍ର—ଏହା ରାଜ୍ୟ ଦୂବେ ରୁଷିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ରତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।]

ପୋଲାନ୍ତ—ପ୍ରବେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ହାଲୁକା ବା ପସଫୁସିଆ ହୋଇ Polānta ଚଷା ହୋଇଥିବା (ଭୂମି)—(soil) Cultivated in such a manner as to make it light or porous and well pounded; well cultivated.

ପୋଲା ପଇଠ—ଦେ. ବ. (କଚରଆ)—ଋଣ ବାବଦକୁ କିଛି ନଗଦ Polā paiṭha ଟଙ୍କା ପଇଠ ଦେବା ପାଇଁ ଖାଉକ ଅକ୍ଷମ ଥିବା ପୋଲା ପେଁଠ, ପେଲା ଅସୁଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ଥଳେ ଡମ୍ବୁକର ମିଆଦ ବଢାଏ ରଖିବାପାଇଁ ଖାଉକଠାରୁ ନଗଦ ଧନ **ଖାଲୀବସୁଲୀକ୍ଷ** ନ ନେଇ ଋଣ ଡମ୍ବୁକ ପୃଷ୍ଠରେ ଯେଉଁ ଅସୁଲ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଲେଖି ଦଏ—A formal endorsement of payment on the back of a bond to save limitation though no actual payment is made by the debtor

ପୋଲା ଫାଙ୍କିଆ—ଦେ, ବଣ—୧ । ଦାୟିତ୍ୱ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—Polā phāṅkiā 1. Irresponsible.

୨ । ନଷ୍କର୍ମା—3. Idle; doing nothing.

୩ । ଯେ ମାଗଣାରେ ବା ଅପଣାକୁ ପରିଶ୍ରମ ନ କରାଇ ପରଦ୍ୱାରା କାମ ଉଠାଇ ନଏ—3. Getting one's work done without personal trouble or expense.

ପୋଲାରି—ଦେ, ବ—(ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ବଲା (ଦେଖ) Polāri Kilā (See)

ପୋଲାରେ ଖାଇ ମେଲାରେ ଶୋଇବା—ଦେ (ପ୍ରବଚନ)—୧ । ପରାନ୍ନ Polāre khāi melāre soibā ଭୋଜନ କରି ପର ଘରେ **ଖାନା ହୈରାଟ ଶାନା ବୀରହାଟ** ଶୋଇବା—1. To dine at the table of others and sleep in the house of others.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବେପରେଇ ହୋଇ ଚଳିବା; କିଛି ଅର୍ଜ୍ଜନ ନ କରି ପୋଲାଫାଙ୍କିଆ ହୋଇ ଚଳିବା—2. (figurative) To live at the expense of other people.

ପୋଲିକା—ସ. ବ.—୧ । ପୂଳି (ଦେଖ) Polikā 1. Pūli (See)

(ପୋଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପତଳା ରୁଟି—2. Thin bread.

ପୋଲିଙ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଭୋଟ୍ ନଆସିବା କର୍ମ—Poling Polling; election.

(ପୋଲିଂ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୋଲିଙ୍ଗ **ପୋଲିଙ୍ଗ**

ପୋଲିଙ୍ ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଭୋଟ୍ ନଆସାଉଥିବା Poling aphisar ସ୍ଥାନର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ କର୍ମଚାରୀ—ପୋଲିଙ୍ଗ ଆଫିସାର **ପୋଲିଙ୍ଗ ଅଫସର** Polling officer.

ପୋଲିଙ୍ ଷ୍ଟେଶନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କୌଣସି Poling shṭesan ସଦସ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ଭୋଟ୍ ସଂଗୃହୀତ ହେଉ (ପୋଲିଂ ଷ୍ଟେଶନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥାଏ—Polling station ପୋଲିଙ୍ଗ ଷ୍ଟେସନ **ପୋଲିଙ୍ଗ ଷ୍ଟେସନ**

ପୋଲିଟିକାଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପଲଟିକାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି Poliṭikāl (etc) (ଦେଖ)—Paliṭikal etc. (See)

ପୋଲିସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୋଲିସ୍)—Polis (etc) ପୁଲିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Pulis etc (See)

ପୋଲିସୁ—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—(ଇଂ. ପୋଲିସ୍)—Polisu ପୋଲିସ୍—Police.

ପୋଲୁଅ(ହ)—ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ପଲବ; ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ ପଞ୍ଜର-Polua(ha) ଖେତ)—ମାଛ ଧରିବା ଉପଯୋଗୀ ବଂଶଶଲାକା ପୋଲୁଆ, ପୋଦ୍ଦିଲ, ପୋଲୁଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ନମିତ, ଗୋଟିଏ ମୁଖ ସରୁ ଛିଦ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ଓ ଅପର ମୁଖ ଟେକୋଇ ପର ମେଲାଥିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A basket-like **ଟାପୀ** contrivance or coop made of bamboo laths like an upturned tub open at both ends, one end narrower than the other, which is put in shallow water and the fish inside which are caught by groping with the hands.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଦେଖା ଯାଏ । ବାଉଁଶ କାଠିଦ୍ୱାରା ନମିତ ପୋଲୁଅକୁ କାଠି ପୋଲୁଅ କହନ୍ତି ଓ ଜାଲଦ୍ୱାରା ଘେରି ହୋଇଥିବା ପୋଲୁଅକୁ ଜାଲ ପୋଲୁଅ (ହି. ଝାପ) କହନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ପାଣି ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପୋଲୁଅକୁ ମଡ଼ାଇଲେ ତାହା ଦ୍ୱାରା ଅଳ୍ପକୃତ ସୀମାରେ ମାଛଙ୍କ ହାତରେ ଦରଣ୍ଡି ଧରିବାକୁ ହୁଏ ।]

ପୋଲୁଅ(ହ) ଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବ.—ମାଛ ଧରିବା ଲାଗି ପୋଲୁଅ ମଡ଼ାଇ Polua(ha) ghaṇṭā ପୋଖରୀର ପାଣିକୁ ଘାଣ୍ଟିବା—Agitating **ଟାପସେ ଘୋଳମଟ୍ଟା** the water of a tank by throwiug (ପୋଲୁଅ ଚକଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 'Polua' for fishing.

ପାଚି ଚକଟା ପୋଲୁଅ ପଣ୍ଟା,
ବରୁଣ ବୁଷଣ ବାଲଗି ବଟା;
ଚଳ ଦ୍ରୁତାଦରୁ ସରଗ ଦେଖିଲ,
ନଚେ ଭରସ୍ତ ବନ୍ଦରି ବଣ୍ଟା ! ଚଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋଲୁଅ(ହ) ମଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମାଛ ଧରିବା ନମନ୍ତେ
Polua(ha) mar̤dā(r̤de)ibā ପୋଲୁଦ୍ଧକୁ ପାଣିରେ ବସାଇବା—
टाप मढ़ाना To press the polua in water in order to catch fish.

ପୋଲୁହା—ଦେ. ବି.—ପୋଲୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରା ମାଛ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Poluhā One who fishes with the help of 'polua'.
ପୋଲୋ ଅଳା **टापी वाला**

ପୋଲୋ—ବୈ.ଦେ ବି. (ଇଂ)—ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନଙ୍କର କନ୍ଦୁକ କ୍ରୀଡ଼ା
Polo ପୋଲୋ **पोलो** ବିଶେଷ—Polo (game).

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳରେ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ୁ ଥିବା ଗୋଟିଏ ସାନ ପେଣ୍ଡୁକୁ ଖେଳାଳୀମାନେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଗୋଟିଏ ଅଗବଙ୍କା ଲମ୍ବା ବାଡ଼ି (ବାଡ଼ୁ) ଦ୍ୱାରା ବାଡ଼ୁଇ ଥାଆନ୍ତି ଓ ପେଣ୍ଡୁର ଗତି ଅନୁସାର ଘୋଡ଼ାକୁ ଚାଳିତ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଘୋଡ଼ା ନ ଚଢ଼ି ଖେଳାଳିମାନଙ୍କର ଏହି ପ୍ରକାର ପେଣ୍ଡୁବାଡ଼ିଆ ଖେଳକୁ ଗଲ୍ଫ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଖେଳ ଇଉରୋପରୁ ଆସି ଏ ଦେଶରେ ଚଳଲା । ପେଣ୍ଡୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖେଳାଳୀଙ୍କ ଦଳର ଆଘାତରେ ଗଡ଼ି ଯାଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗର୍ତ୍ତମାନଙ୍କରେ ପଡ଼ିଲେ ଏ ଖେଳରେ ହାରଜିତ ହୁଏ ।]

ପୋଲ୍‌ଟିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ପୁଲଟିସ୍ (ଦେଖ)
Pol-ṭis Pul-ṭis (See)

ପୋଶ୍—ବୈଦେ. ବି.—୧ । (ଫା. ପୋଶ୍=ସହିତରେ ଯାଦ ଆଦ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ=ଘାଦୁକା; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା ପାଟିପୋଶ୍)—କାଦୁଅ ବା ଧୂଳି ଲାଗି ଥିବା ଛୋଟା ବା ଗୋଡ଼ ତଳଘାକୁ ପୋଛିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଖାର ବା କଡାର ଆସନ—1. A door-mat used as a brush or cushion for rubbing the soleson.
Posh ପୋଶ **पोश**

(ଯଥା—ଘାଁପୋଶ, ପାଟିପୋଶ ।)

୨ । (ଫା. ପୋଶ୍=ପରିଚ୍ଛଦ; ପୋଷାକ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ ଯଥା ଗରମ ପୋଶ୍; ଖୋରପୋଶ୍)—ପୋଷାକ; ପରିଚ୍ଛଦ—2. Dress; raiment.

[ଦ୍ର—ପରିଚ୍ଛଦ ଅର୍ଥରେ ପୋଶ୍ ଶବ୍ଦ ଫାରସୀ ଭାଷାରୁ ଆସି ନାହିଁ; ଏ ଶବ୍ଦ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ପ୍ରଥମେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପରେ ଫାର୍ସୀ ଭାଷାରେ ଚଳଅଛି । ହି. ଶ·]

ପୋଷ—ସଂ. ବି. (ପୁଷ ଧାତୁ=ପୋଷିବା+ଭାବ. ଅ)—
Posha ୧ । ପୋଷଣ; ପାଳନ; ବର୍ଦ୍ଧନ—1. Nourishing; rearing; bringing up.

୨ । ପୁଷ୍ଟି—2. Nourishment.

୩ । ଆଧିକ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Increase; increment.

୪ । ତୁଷ୍ଟି; ସନ୍ତୋଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4 Satisfaction; contentment.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ଫୁଟ; କୋଷ)—
୧ । ଗଣ୍ଡୁଷ; ଗୋକର୍ଣ୍ଣାକୃତି କରତଳ; ଅର୍ଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି—
1. The palm of one hand formed into a cup.

୨ । ଏକ ହାତର କରତଳକୁ ପାତ୍ରାକୃତି କଲେ ତହିଁରେ ସମାଇବା ବସ୍ତୁର ପରିମାଣ; ଅର୍ଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ପରିମାଣ—
2. A quantity of anything contained inside the palm of one hand concavely bent into the shape of a cup.

ଲୋଟ **लप, चुल्लु**

[ଦ୍ର—ଦୁଇ କରତଳର କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠି ପାଖକୁ ପାଖାକୃତି କଲେ ଆଞ୍ଜଳା (ସଂ. ଅଞ୍ଜଳି) ଓ ଏକ ଏକ କରତଳକୁ ମୁଦ୍ରିତ କଲେ ମୁଠା (ସଂ. ମୁଷ୍ଟି ହୁଏ); ସଯୁକ୍ତ କର କରତଳ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ପର କଲେ ତାହା ପୋଷ ହୁଏ; ବସ୍ତାରତ ଏକ କରତଳକୁ ପାତ୍ରାକୃତି କଲେ ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଛଡ଼ା ଦେଲେ କେବଳ ଲେଉର ମଝିରେ ଯେଉଁ ପାତ୍ରାକୃତି ଖାଲ ହୁଏ ତାକୁ ଗଣ୍ଡୁଷ ବୋଲାଯାଏ । 'ପୋଷ' ଶବ୍ଦ ପାତ୍ରାକୃତ ସାଙ୍ଗୁଳ ଏକ କରତଳରେ ସମାଇବା ତରଳ ଓ ଘନ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ ଓ 'ତଳ' ଶବ୍ଦ କେବଳ ତରଳ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା—ପୋଷେ ଗୁଡ଼ୁଳ; ପୋଷେ ଘିଅ; ତଳେ ପାଣି ।]

୩ । (ସଂ. ପୋଷଣ) (ଗୃହ ପାଳିତ ଜୀବ) ପାଳକର ଅଙ୍କାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ଅବସ୍ଥା; ଯଦ୍ଦ ଜୀବର ପାଳନକାରୀ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଅଙ୍କାନୁବର୍ତ୍ତିତା—3. Becoming domesticated or tamed.
ପୋସ, **पोस**

(ଯଥା—ଏ ନେଉଳଟି ମାସକ ଉତରେ ଖୁବ୍ ପୋଷ ମାନିଲାଣି ।]

ପୋଷକ—ସଂ. ବିଣ, ପୁଂ. (ପୁଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Poshaka ୧ । ପ୍ରତିପାଳନକାରୀ—Nourishing; cherishing; maintaining.
(ପୋଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଯେ ଆଣି ଘରେ ପାଳଥାଏ—2. Rearing.

୩ । (ଆଇନ୍) (କୌଣସି ଦାବୀ ବା ଉକ୍ତିର) ସମର୍ଥନକାରୀ—
3 (law) Supporting (a claim or statement).

୪ । ସହାୟକ—4. Helping.

୫ । ବର୍ଦ୍ଧକ (ହି. ଶ.)—5. Increasing.

ବି—ପ୍ରତିପାଳକ ବ୍ୟକ୍ତି—Supporter; maintainer

ପୋଷକତା—ସଂ. ବି. (ପୋଷକ+ତା)—
Poshakatā ପୋଷଣ କରିବାର ଭାବ—
ପୋଷକତା The act or state of nourishing.

ଦେ. ବି. (କଚରଆ) ଦାବୀର ସମର୍ଥନ କରିବା ଅବସ୍ଥା—
The state of an evidence supporting a claim.

ପୋଷକ ପ୍ରମାଣ—ଦେ. ବି. (କଚରଆ)—
Poshaka pramāṇa ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ଦାବୀ ସମର୍ଥିତ ହୁଏ-
ପୋଷକ ପ୍ରମାଣ Evidence in support of a claim
पोषक प्रमाण or statement.

ପୋଷକତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଆ)—
Poshakatā karibā କୌଣସି ଦାବୀକୁ ବା ଉକ୍ତିକୁ ପ୍ରମାଣାଦି
ପୋଷକତା କରା ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥନ କରିବା—
To support or substantiate a claim or statement by some proof.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋଷ କରିବା—ଦେ. କି—କରତଳକୁ ଗୋଳଖୀକୃତ କରିବା—
Posha karibā To make the palm of the
ଲୋଟ କରା hand into a cup.
हात पसारना

ପୋଷଣ—ଦେ. ବି. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Poshaṇa ୧ । ପାଳନ; ବର୍ଦ୍ଧନ—1. Nourishing;
ପୋଷିତ, ପୁଷ୍ଟ } ବିଣ cherishing; rearing.
ପୋଷଣୀୟ, ପୋଷ୍ୟ }
୨ । ପୁଷ୍ଟି—2. Nourishment.
୪ । ଖାଦ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରଦାନ—
3. Maintaining; supporting.
୪ । ସ୍ୱମର୍ଯ୍ୟାଦାସ୍ଥିତ ନିଜ ଭକ୍ତ ପ୍ରତି ଭଗବାନଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ-
4. God's grace or favour to a god-fearing devotee.
ବସୁ ବଳୟ 'ଶ୍ରୀତ' ଗାନ
ତା ଅନୁଗ୍ରହ ସେ ପୋଷଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୫ । ସହାୟତା (ହି. ଶ.)—5. Help; support.

ପୋଷଣାହାରି—ଦେ. ବିଣ —ପୋଷଣକାରକ; ଯେ ପୋଷେ; ପରପାଳକ-
Poshaṇāhāri Maintaining; supporting others
ପୋଷନେବାଲା by one's earning.
(ପୋଷଣାହାରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା —ତାର ୨୫ ବରଷର
ପୋଷଣାହାରି ପୁଅ ମରିଗଲା ।)

ପୋଷଣୀୟ—ଫ. ବିଣ. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Poshaṇiya ୧ । ପାଳନୀୟ—1. Maintainable.
(ପୋଷଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୋଷିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Deserving to be maintained.

ପୋଷନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ. (ପୋଷିବା କ୍ରିୟାର ଏକ ଆକାର ବିଣ, ରୂପେ
Poshantā ବ୍ୟବହୃତ)—ପୋଷଣାହାରି (ଦେଖ)
ପୋଷିଲା } ଅନ୍ୟରୂପ Poshaṇāhāri (See)
ପୋଷିବା }

ପୋଷ ମନା(ନେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସକର୍ମକ)—କୌଣସି ଜନ୍ତୁକୁ
Posha manā ne)ibā ଆଣି ଘରେ ପୋଷି ଆଣିବାର ଅଭ୍ୟସ୍ତ
ପୋଷ ମାନାନ କରିବା —To domesticate and tame
ପାଲତୁ ବନାନା, पोष मनाना an animal.

ପୋଷ ମାନିବା—ଦେ. କି. (ଅକର୍ମକ)—(କୌଣସି ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ)
Posha mānibā ମନୁଷ୍ୟର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
ପୋଷ ମାନା (a wild animal) To become dom-
पोष मानना esticated or tame.
(ପୋଷା ମାନିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଷୟିତ୍ନୁ—ସ. ବି. (ପୁଷ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍=ପୋଷି ଧାତୁ=ପରବର୍ତ୍ତୀ
Poshayitnu ପୋଷାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ନୁ)—୧ । କୋକିଳ—
1 Indian cuckoo.
୨ । (ପୁଷ୍ ଧାତୁ+ଇତ୍ନୁ) ଭର୍ତ୍ତା; ସ୍ୱାମୀ—2. Husband.
ବିଣ.—୧ । ପୋଷଣକାରୀ—
1. Supporting; maintaining.
୨ । ପୁଷ୍ଟିକର—2. Nourishing.

ପୋଷା—ଦେ. ବି—(ଫ. ପୁଷ୍ ଧାତୁକ ପୋଷଣ)—୧ । ପୋଷିବା;
Poshā ପାଳନ କରିବା; ପୋଷଣ—1. Maintaining.
ପୋଷା ୨ । କୌଣସି ଜୀବକୁ ଅଣି ଘରେ ପାଳିବା—
पोषान 2. Domesticating.
୩ । ପୋଷ ୩ (ଦେଖ)—3. Posha 3 (See).
ପୋଷା ବିଣ—୧ । ପାଳିତ—
पालतु, पोषादुआ 1. Maintained; brought up;
(ଯଥା—ପୋଷା ପୁଅ) adopted.
୨ । ଗୃହପାଳିତ—2. Domesticated.
୩ । ବଶୀଭୂତ; ପୋଷ ମାନିଥିବା—
3. Tame; tamed.
ପୋଷା ଶାସ୍ତ୍ରକ ଜନ୍ତୁ। ହେଉ ସେ କେତ
ଅରଣ୍ୟରୁ ଧରି ଦେଉ—ଭଗ ।
୪ । ଯାହା ଦ୍ୱାରା କୁଟୁମ୍ବ ଆଦିଙ୍କୁ ପୋଷିବାକୁ ହୁଏ —
4. Affording maintenance.
(ଯଥା—କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷା ଚାକିରି)
୫ । ଯେ ପାଳେ —5. Maintaining.
(ଯଥା—ଲକ୍ଷ ପୋଷା ଲୋକ)

ପୋଷା(ଷେ)ଇବା— ଦେ. କି —୧ । ପୋଷିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Poshā(she)ibā ୧ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପୋଷଣ କ୍ରିୟା କରାଇବା—
ପୋଷାନ 1. To cause to be reared or maintained.
पूसाना ୨ । ଫଳିବା; ମନୋମତ ହେବା; ଭଲ ଲାଗିବା; ସୁଖକର
ଜଣାଯିବା—2. To suit; to be to one's liking
or fancy.
(ଯଥା – ମତେ ଦଶ ଦାନ୍ଦମଙ୍କ ମନ ଯୋଗାଇବା ଗୃହସ୍ଥ
ପୋଷାଇବ ନାହିଁ ।)
୩ । ଭରଣପୋଷଣ ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା; ଅଟିବା—
3. To suffice for one's maintenance.
(ଯଥା—ମତେ ମାସକୁ ୫ ୩ ୧ ଦରମା ପୋଷାଇବ ନାହିଁ)
୪ । ଲାଭଜନକ ହେବା—4. To be profitable.
(ଯଥା—ଏ ବେପାର ମତେ ପୋଷାଇବ ନାହିଁ)

ପୋଷାକ—ବୈଦେ. ବି—ପା. ଭୁଲ. ଫ. ବେଶଭୂଷା)—୧ । ପରିଚ୍ଛଦ,
Poshāka ପୋଷାକ ବେଶ—1. Dress; clothing.
पोशाक ୧ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଯେଉଁ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି – ଜଗନ୍ନାଥ ଦରବାର
୨ । ସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ଅନୁମୋଦିତ ପରିଚ୍ଛଦ; ଫେସନର ଅନୁକୂଳ
ବେଶଭୂଷା—3. Dress approved for social
functions; fashionable dress.
୩ । କୌଣସି ପଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପରିଧାନାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ପରିଚ୍ଛଦ—3. Particular dress laid down to
be worn by a person holding a particular
office.
(ଯଥା – ସୁଲସ୍ ପୋଷାକ; ଦରବାର ପୋଷାକ)
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ସଦ୍ଭବରରୂପେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ,
ଯଥା—ଖୋରାକ ପୋଷାକ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋଷାକଧାରୀ—ବେ. ବିଣ. ସୁଂ—(ସଂ. ପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ ଶବ୍ଦ ଦୃଷ୍ଟିରେ Poshākadhārī ଫା ପୋଷାକ୍ ଓ ସଂ. ଧାରୀ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ ସମନ୍ୱୟ)—(ପୋଷାକ ଧାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ—Wearing a dress; dressed.

ପୋଷାକଧାରୀ **पोषाकधारी**

ପୋଷାକ ପତ୍ର—ବେ. ବି—(ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସକତର ଶବ୍ଦ)—

Poshāka patra ଯାଗ ପତ୍ରିକା; ଲୁଗାପଟା; ଜାମାଜୋଡ଼—Clothes; full dress.

ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ }

ପୋଷାକଟୋଷାକ **पोशाकटोशाक**

ପୋଷାକିଆ—ବେ. ବିଣ—ପୋଷାକୀ (ଦେଖ)

Poshākiā Poshākī (See)

ପୋଷାକୀ—ବୈବେ. ବିଣ—(ଫା. ପୋଷାକୀ)—୧। ପୋଷାକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ-

Poshākī ପୋଷାକୀ **पोशाकी** 1. Relating to dress.

୨। ପୋଷାକ ବା ପରିଚ୍ଛଦର ବ୍ୟୟ ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯିବା—

2. (allowance) Given for one's raiment.

୩। ପୋଷାକରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ—

3. Used as a dress suit.

୪। ପୋଷାକର ଉପଯୁକ୍ତ—

4. Fit to be used as dress.

୫। ପୋଷାକ ଦ୍ୱାରା ସୁସଜ୍ଜିତ—5. Dressed up.

୬। ଯାହା ବହୁକାଳ ପିନ୍ଧାଯାଇ ପାରେ—

6. Which can be worn for a long time.

୭। ସଉକା; ସୌଖୀନ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଯେ ସୁଖ ପାଏ—

7. Fond of fashionable dress; foppish.

୮। ସୌଖୀନ୍ ପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ—8. Wearing fashionable dress; fashionably dressed.

୯। ସୌଖୀନ; ସଭ୍ୟଗତ ଅନୁମୋଦିତ—

9. Elegant; fashionable; approved by the custom of elegant society.

ବି—୧। ଦ୍ୱୋଜକତ୍ୱ; ପାଳନ ବିଷୟରେ ଯତ୍ନ; ଗୁହ୍ୟତା—

ପୋଷାକ୍ 1. Care in bringing up.

ଯଥା—ଆମ ସାଆନ୍ତାଣୀ ତାଙ୍କ ପୋଷିଆ ପୁଅକୁ ଖୁବ୍ ପୋଷାକରେ ପାଳୁଛନ୍ତି।

୨। ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟର ଅଙ୍କଶଯ୍ୟା ବା ଉତ୍ତମ ଭୋଗ—

2. Luxury; lap of luxury.

ଯଥା—ପିଲ୍ଲଦନୁ ଜଗବନ୍ଧୁ ପୋଷାକରେ ବଢ଼ି ଅସିଛୁ।

୩। ଫେସନ୍; ସଭ୍ୟ ବା ଧନସମାଜାନୁମୋଦିତ ବେଶଭୂଷାଆଦିର ପଦ୍ଧତି—3. Fashion in dress; fashionable style; gaudiness in dress.

ବେ. ବି. (ସଂ. ପୁଷ୍ ଧାତୁ)—ପୋଷଣ କରିବା ପଦାର୍ଥ—Material for maintenance.

ପୋଷାକୀ ପିନ୍ଧା—ବେ. ବି—୧। ଯେଉଁ ଲୁଗାକୁ ପିନ୍ଧି ସଭା ସମିତି, Poshākī pindhā କଚରା ଦରବାର, ଉତ୍ସବ ଓ ବଜୁବାନ୍ଧବଙ୍କ (ପୋଷାକୀ ଲୁଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘରକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ—1. The

ପୋଷୀ କାପଡ଼ cloth which a man uses to

पोशाकी कपड़ा; धराउ कपड़ा wear on remonial and festive occas ons.

୨। ପେଡ଼ିଲୁଗା; ଯେଉଁ ପୋଷାକକୁ ବା ଲୁଗାକୁ ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ସାଇତି ରଖିବାକୁ ହୁଏ—

2. Stored valuable dress.

ପୋଷକା ଭାଷା—ବେ. ବି—୧। ଯେଉଁ ଭାଷାକୁ ବିଶେଷ ଅଳଙ୍କାର Poshākī bhāshā ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ କରାଯାଇ ଥାଏ; ଅଳଙ୍କୃତ ଭାଷା—

लच्छेदार भाषा 1. Ornamental language.

୨। ସାଧୁଭାଷା; ସଭ୍ୟଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା—

2. The language used in refined society.

ପୋଷା(ଷାଁ)ପୁଅ—ବେ.ବ.(ସଂ.ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର)—ପାଳିତପୁତ୍ର; ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—

Poshā(shāṅ) pua Adopted son.

ପୋଷିଆଁ ପୁଅ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପୁଷିଆଁ ପୁଅ }

ପୋଷାପୁଅ ଗୁଷ୍ଟାରୁଅ, ବାନ ପଡ଼ିଲେ ନ କରନ୍ତୁ ଭଅ। ଉଗ।

ପୋସ୍‌ସିପୁତ୍ତୁର **पोसपुत**

ପୋଷାଳୀ—ବେ. ବିଣ—୧। ପଶୁ ପ୍ରଭୃତି ଜୀବମାନଙ୍କୁ ପୋଷି ରଖିଥିବା

Poshālī ବ୍ୟକ୍ତି—1, One who tames beasts.

୨। ପୋଷଣାଦ୍ୱାର୍ଥ (ଦେଖ)—2. Poshaṇāhārī (See)

ପୋଷିବା—ବେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପୁଷ୍ ଧାତୁ)—୧। ପୋଷଣ କରିବା; ପାଳିବା;

Poshibā ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା—1. To maintain.

ପୋଷା ପଦ ଓ ପତ୍ନୀକ ପୋଷଣ କରୁଥିବା।

पोषना ବୃଷ୍ଟିବି. ମହାଭାରତ. ବନ।

୨। ଲାଳନପାଳନ କରିବା—

2. To rear; to bring up.

୩। (ହୃଦୟରେ ଆଶା)—ଜାଗ୍ରତ କରି ରଖିବା—

3. To cherish (hope).

ପୋଷିଥିଲେ ଅଶା ଅବା ଫେରିବେ ପାଣ୍ଡବେ, ବୃନ୍ଦାବନରେ।

ରାଧାନାଥ—ନଦୀଆଖଣ୍ଡା।

୪। ସହାୟ ହେବା; ଆଶ୍ରୟ ଦେବା—4. To help; to support; to patronise; to be of help.

ଯଥା—ବାବାରେ ! ତୁ ଏ ବୁଢ଼ାକୁ ବାଡ଼ ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଇ ପୋଷିଲୁ !

୫। ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହରେ ସହାୟ ହେବା—

5, To provide means for maintenance.

ସେଃ ପୋଷ, ନାହିଁ ତୋଷ। ଉଗ।

୬। ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ଯୋଗାଇବା—

6. To give food and raiment.

ଯଥା—ଭାକୁ ପୋଷିଲେ ସେ, ହାତଟିଏ ପୋଷିଲେ ସେ।

୭। ବନ୍ୟଜୀବକୁ ଆଣି ଗୃହରେ ରଖି ଖୁଆଇ ପିଆଇ ପୋଷା ମନାଇବା—7. To domesticate or tame a wild animal.

ପୋଷିବା ପାଳିବା—ବେ. କ୍ରି. (ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—

Poshibā pālibā ୧। ଲାଳନ ପାଳନ କରିବା—

ପୋଷା ପାଳା 1. To bring up.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋସନା ପାଳନା ୨ । ଯତ୍ନ ସହକାରେ ପାଳନ କରିବା — 2. To bring up with care.

ପୋଷିଲ ପାଇଲ ମୋହର ଜନ୍ମ
ଅଧିକାର ଜଣ ଗୁମାନ ମୋର । ଭଗ ।

ପୋଷୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପୋଷକ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—
Poshī ଲକ୍ଷପୋଷୀ)—ଯେ ପୋଷେ; ପ୍ରତିପାଳକ—
Maintaining.

ବୋଲଅ ଜଗତେ ବିନା ଲକ୍ଷ ପୋଷୀ । ବ୍ୟାଗାଥ – ଦରବାର ।

ପୋଷୁକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୁଷ୍ ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥେ ଉକ)—
Poshuka ପୋଷଣକାରୀ—Supporting; maintainig.

ପୋଷେ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଦାଢର କରତଳ ମୁଣ୍ଠରେ ଏକ ଥରକେ
Poshe ସମାଇବା ପରମାଣ; ଏକ ପୋଷମାଡ—
ଏକଲୋଟ **ଏକଲପ** A handful; a handful of.

ପୋଷ୍ଟ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଡାକ; ଚଠିପତ୍ରାଦି ପ୍ରେରଣର
Posht ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା—1. Post.
ପୋଷ୍ଟ [ଦ୍ର—ଏହା ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ
ପୋଷ୍ଟ ସହରେ ଓ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଉ. ପି. ପୋଷ୍ଟ୍;
ପାଇସେଲ୍ ପୋଷ୍ଟ୍, ବୁକ୍ ପୋଷ୍ଟ୍, ବେୟରିଙ୍ ପୋଷ୍ଟ , ଆଉଟ୍
ପୋଷ୍ଟ , ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର, ପୋଷ୍ଟ ପିଅନ୍ ।]
୨ । ଗୁରୁତ୍ୱ—2. Post.
ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ସ୍ପଷ୍ଟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସ୍ପଷ୍ଟ—Clear.
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ—1. Clearly.
୨ । ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ—2. Undoubtedly.

ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଡାକଘର—
Posht aphis Post office.
ପୋଷ୍ଟ ଆପିସ **ପୋଷ୍ଟ୍ଆଫିସ**
[ପୋଷ୍ଟାଫିସ୍, ପୋଷ୍ଟ ଅଫି(ଫି)ସ— ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୋଷ୍ଟ ଇଲାକା—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପୋଷ୍ଟ + ଫା. ଏଲାକା)—
Posht ilākā ପୋଷ୍ଟାଲ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ୍ (ଦେଖ)
ପୋଷ୍ଟ ଏଲାକା **ପୋଷ୍ଟ ଏଲାକା** Poshtal dipārtment (See)
ପୋଷ୍ଟ୍ ବିଭାଗ
ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ଇଲାକା } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର— ଅଧୁନିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା
ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ବିଭାଗ } ଓ ଲେଖାରେ ପୋଷ୍ଟ୍ (post)
ପୋଷ୍ଟାଲ୍ (postal) ପୋଷ୍ଟ୍
ଅଫିସ୍ (post office) ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ପ୍ରଚଳିତ
ଇଂରାଜଶବ୍ଦମାନ ଲାଗି ବହୁତ ଓ ଅବହୁତ ଦୋଇ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ
ହେଉଅଛି; ଯଥା--ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର୍ (postal inspector)
ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ (postal certificate) ପୋଷ୍ଟାଲ୍
ଅର୍ଡର୍ (postal order) ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ (postal
superintendent) ପୋଷ୍ଟାଲ ରସିଦ୍ (postal receipt)
ପୋଷ୍ଟ୍ ମାଷ୍ଟର୍ ଜେନେରଲ୍ (post master general)
ପୋଷ୍ଟାଲ ଭ୍ୟାନ୍ (postal van) ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ରନର୍ (postal
runner) ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ମନିଅର୍ଡର୍ (postal money order) ।
ଡାକବିଭାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଓ ଅବହୁତ
ହୋଇ ଚଳୁଅଛି; ଯଥା – ସେଭିଙ୍ସ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ୍ (savings bank),
ମନିଅର୍ଡର୍ (moneyorder), ରସିଦ୍ (receipt), ଇନ୍ସିଓର
(insure), ଭ୍ୟାଲ୍ୟୁ ପେବ୍ଲ ପାର୍ସେଲ୍ (V. P. parcel);
ପୋଷ୍ଟେଜ୍ (postage), ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ (registration),
ଏନ୍ଭେଲପ୍ (envelope), ସର୍ଭିସ୍ ପୋଷ୍ଟ୍ (service post),
ସବ୍ ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର୍ (sub postmaster), ଡେପୁଟୀ
ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର (deputy post master), ଏଆର୍ ପୋଷ୍ଟ
Air post) ।]

ପୋଷ୍ଟ କାର୍ଡ୍(ର୍ଡ଼)—ବୈଦେ.ବି (ଂ)—ଏକ ପାଖରେ ଚଠି ଲେଖିବାର
Posht kārd(rd) ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ **ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ** ପତ୍ର—Post card.
[ଦ୍ର—ସରକାରୀ କର୍ମଗ୍ଚାରମାନେ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ଯେଉଁ କାର୍ଡ଼ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ଯହିଁରେ ଅନ୍ ହିଜ୍
ମେଜେଷ୍ଟିଜ୍ ସର୍ଭିସ୍ (on His Majesty's service) ମାର୍କା
ମରଥାଏ ତାକୁ ସର୍ଭିସ୍ କାର୍ଡ଼୍ (service card) କୋଲ୍-
ଯାଏ ।]

ପୋଷ୍ଟ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ବି. ଏ. ପାଶ କରିବା ପରେ
Posht grājuet ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ଅଗାଧ ବିଦ୍ୟାପାଠ
ପୋଷ୍ଟ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ଓ ଗବେଷଣାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଛାତ୍ର —
ପୋଷ୍ଟ ଗ୍ରାଜୁଏଟ Post graduate scholar.

ପୋଷ୍ଟ ବକ୍ସ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ସାଧାରଣ
Posht baks ଲୋକେ ଡାକରେ ଚଠିପତ୍ର ପକାନ୍ତି—
ପୋଷ୍ଟବାକସ **ପୋଷ୍ଟବକ୍ସ** 1. Post box.
ପୋଷ୍ଟ ବାକସ
ପୋଷ୍ଟ ବାକ୍ସ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଡାକଘରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କ
ନାମରେ ଆସିବା ଚଠିମାନଙ୍କ
ଡାକ ପିଅନ ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ପକାଏ—2. Post
boxes of different persons kept at the
post office.

[ଦ୍ର—ଏ ବାକ୍ସର ଗୋଟିଏ ଗୁନ୍ଦ ମାଲିକ ପାଖରେ ଏବଂ
ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୁନ୍ଦ ପିଅନ୍ ହାତରେ ଥାଏ । ପିଅନ ସେ ବାକ୍ସରେ
ଚଠି ରଖି ଦେଇ ଗଲା ପରେ ମାଲିକର ଲୋକ ଆସି ବାକ୍ସ ଫିଟାଇ
ଚଠିମାନ ନେଇଯାଏ ।]

ପୋଷ୍ଟ ବାଗ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)— ଯେଉଁ ମୁଣି ବା କୋଥଳରେ
Posht bāg ଡାକରେ ବୁହାଯିବା କାଗଜପତ୍ରମାନ ଭରଇ କର୍-
ପୋଷ୍ଟବେଗ ଯାଇ ଏକ ଡାକଘରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରେରିତ
ପୋଷ୍ଟବେବ ହୁଏ—Post bag.
(ପୋଷ୍ଟ ବ୍ୟା[ବେ]ଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୋଷ୍ଟ ମର୍ଟେ(ଟଃ)ମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପୋଷ୍ଟ ମର୍ଟେମ୍)—ମୃତ୍ୟୁର
Posht marta(rte)m କାରଣ ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ଶବର
ପୋଷ୍ଟମାରଟମ **ପୋଷ୍ଟମାର୍ଟମ** ବ୍ୟବଚ୍ଛେଦ—Post mortem
examination.

ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଡାକ ମୁନସୀ; ଡାକବାବୁ,
Posht māshtar ଡାକଘରର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ —Post master.
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର **ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର**

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୋଷ୍ଟ୍ ମାଷ୍ଟର ଜେନ(ନେ)ରଲ୍–ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)–ପ୍ରଦେଶର ଡାକ ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚତମ ଦାୟିତ୍ୱ— ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ଜେନେରାଲ Post master general.
Posht̤ māshtar jena(ne)ral
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ଜନରଲ

ପୋଷ୍ଟ୍‌ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡାକପିଅନ; ଡାକବାଲା; ଯେଉଁ ପିଅଦା ଚିଠିପତ୍ର ବାଣ୍ଟେ—Postman; postal peon.
Posht̤-man
ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ **ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ**
[ପୋଷ୍ଟମ୍ୟା(ମ୍ୟେ)ନ୍; ପୋଷ୍ଟ ପିଅ(ଜ୍)ନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପୋଷ୍ଟା—ସ. ବିଶେ. ପୁଂ. (ପୁଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=ପୋଷ୍ଟୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା ୧ବ.)—ପୋଷଣକାରୀ— Maintaining; supporting.
Poshtā
(ପୋଷ୍ଟ୍ରୀ – ସ୍ତ୍ରୀ)

ବ—୧ । ପୋଷଣ କର୍ତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Supporter

୨ । ଫୁଟ୍ଟିକ; ଫୁଟ୍ଟିକରଞ୍ଜ, ବରପୋଲ; କଣ୍ଟାକରଞ୍ଜ—
2, Grey Bonduc (a thorny creeper).

ପୋଷ୍ଟାପି(ଫି)ସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପୋଷ୍ଟ୍ ଅଫିସ୍)—ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍; ଡାକଘର—Post office.
Posht̤āpi(phi)s
ପୋଷ୍ଟଅପିସ **ପୋଷ୍ଟାଫିସ**

ପୋଷ୍ଟାଲ୍—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଇଂ)—ଡାକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Postal.
Posht̤āl ପୋଷ୍ଟାଲ **ପୋଷ୍ଟାଲ**

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜ ପୋଷ୍ଟ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ବିଶେଷଣ ଇଂ. ପୋଷ୍ଟାଲ୍ (ପୋଷ୍ଟ ବା ଡାକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ) ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଅନ୍ୟ ଇଂରେଜ ଶବ୍ଦମାନ ମଧ୍ୟ ଭାଷାରେ ଚଳଣିରେ; ଯଥା— ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ଗାଇଡ୍, ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ରନର୍, ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ଷ୍ଟାମ୍ପ୍, ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ମନଅଡର୍, ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ସେଭିଙ୍ଗସ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ, ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ସାର୍ଭିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ପୋଷ୍ଟାଲ୍ ଗାଇଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡାକବିଭାଗଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଡାକବିଭାଗର ଜରୁରୀକାଳୀନ ସକଳତ ସୂଚନାପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁସ୍ତକ— Postal guide.
Posht̤āl gāid
ପୋଷ୍ଟାଲ ଗାଇଡ **ପୋଷ୍ଟଲ ଗାଇଡ**

ପୋଷ୍ଟେଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧। ଡାକ ମାଶୁଲ— 1. Postage.
Posht̤ej
ପୋଷ୍ଟେଜ ୨ । ଡାକ ଷ୍ଟାମ୍ପ—2. Postal stamp.
ପୋଷ୍ଟେଜ [ଦ୍ର—ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସରକାରୀ ଚିଠି ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଡାକ ଷ୍ଟାମ୍ପ ଉପରେ ଅନ୍ ହିଜ୍ ମେଜେଷ୍ଟିଜ୍ ସର୍ଭିସ୍ ଓନ୍‌ଲି (On His Majesty's service only) 'ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଖାସ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ; ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ମାତ୍ର' ଛପା ମରାଯାଇଥିବା ଡାକ ଷ୍ଟାମ୍ପକୁ ସର୍ଭିସ୍ ପୋଷ୍ଟେଜ୍ (service postage) ବା ସର୍ଭିସ୍ ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ (Service stamp) କହନ୍ତି ।]

ପୋଷ୍ୟ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପୁଷ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଯାହାକୁ ପୋଷିବା ଉଚିତ; ପୋଷଣ ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରତିପାଳ୍ୟ— 1. Deserving to be maintained or taken care of.
Poshya
(ପୋଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଯାହାକୁ ପୋଷାଯାଏ—
2. Maintained; cherished.

ବ—୧ । ପରିବାର—1. Family.

୨ । ଭୃତ୍ୟ—2. Dependent; servant.

ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପୋଷ୍ୟ+ପୁତ୍ର)—ପୋଷିଆ ପୁଅ; ଦତ୍ତକ ପୁତ୍ର—Adopted son.
Poshya putra
[ଦ୍ର—ପୁତ୍ର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ପୋଷ୍ୟ ବର୍ଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପୋଷ୍ୟ+ବର୍ଗ)— Poshya barga
୧ । ଆପଣାର ପରିବାରଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—
1. One's dependents; the members of one's family.

୨ । ଭୃତ୍ୟବର୍ଗ—2. The body of one's attendants and followers retinue.

ଜ । ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ପୋଷିବାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଯାହାଙ୍କୁ ନ ପୋଷିଲେ ପାପ ହୁଏ—
3. A class of persons or dependents whom every householder is enjoined by the Hindu codes to maintain.

[ଦ୍ର—ପିତା, ମାତା, ଗୁରୁ, ସନ୍ତାନ, ଭ୍ରାତା, ଅଗ୍ନି, ଅଗ୍ନି ଦେବତା ଓ ଆଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ ଅଟନ୍ତି ।]

ପୋସ୍ତ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ସ. ନାମ ଖସଖଶ; ଖସଖାଜ; ଖାଖସ)— Posta
୧ । ଅଫିମ ଚରା—1. The poppy plant; Papaver Somniferum.
ପୋସ୍ତ **ପୋସ୍ତ**
(ପୋସ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ୩୫ ମାସ ବଞ୍ଚିବା ଶାକଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । ଫୁଲର ୪ ପାଖୁଡ଼ା; କେଉଁ ଫୁଲ ଧଳା, କେହି ନାଲ ଓ କେହି ଛଟଛପଅଆ । ଫଳ କୋକ ପରି, କଞ୍ଚା ଫଳକୁ ଛୁରୀରେ ଚରିଲେ ଭିତରୁ ଯେଉଁ ଅଠାଳିଆ ରସ ବାହାରେ ତାହା ଶୁଖିଗଲେ ଅଫିମ ହୁଏ । ପାଚିଲା ଫଳ ଶୁଖି ଗଲେ ତାହା ମଧ୍ୟରୁ ସୋରଷଠାରୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଧଳା ମଞ୍ଜି ବାହାରେ ତାକୁ ପୋସ୍ତଦାନା କହନ୍ତି ।]

୨ । ଅଫିମ ଗଛର ଫଳ; ଅଫିମ ଗଛର ବକଡ଼ା—
2. Poppy-berries; poppy-head or capsule.

ଜ । ଅଫିମ ଫଳ ଭିତରେ ଥିବା ମଞ୍ଜି—
3. Poppy seeds.

୪ । ଛାଲ; ଚମଡ଼ା—4. Hide; skin.

୫ । ବଲ୍ଲଳ—5. Bark.

୬ । ବହି ବନ୍ଧା ଦେବା ଚମଡ଼ା—
6. Leather for binding books.

ପୋସ୍ତକ ଦାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୋସ୍ତ ଦାନା)—ଅଫିମ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ସର୍ଷପାକାର ମଞ୍ଜି—Poppy seeds; Papaver Rhœas; Papaver Dubium.
Postaka dāna
(ପୋସ୍ତଦାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସ. ସୁଗ୍ଧାଜ, ସୁସ୍ତଗ୍ଧାଜ, ଖସ୍‌ଖସ୍; ଖସଖାଜ, ଖାଖସଖାଜ
ପୋସ୍ତଦାନା, ଲାଲ୍‌ପୋସ୍ତା
ଖାଖସଦାନା; ପୋସ୍ତଦାନା, ଲାଲପୋସ୍ତା, ଖସଖସକେଦାନା
ଗଞ୍ଜାମ. ଆସୁମଞ୍ଜି
ତେ. ଏରୁଗା ଶାଗାସାଲ୍ଲ;

[ଦ୍ର—ଏହା ବହୁତ ଦୋଇ ଉତ୍ତରକାଶୀରେ ମିଶାଯାଏ ଓ ଉତ୍ତରକାଶୀରେ ମସଲାରୂପେ ଓ ନାନା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ପୋସ୍ତଦାନାରୁ ବାହାରିବା ତେଲ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଗ୍‌ପୋସ୍ତକସ୍ଥା, ଗସଗସାଲୁ ବଲଜନକ, ଶୁକ୍ରକାରକ, ଗୁରୁ, ବାସୁ-
ତା. ଶିଗ୍ରୁ, ଗାଶାଚେଦ ନାଶକ, କଫଘ୍ନ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁରରସ
ମ. ଖସଖସ, ଗୁ. ଖସଖସ ଓ ମଧୁରବିପାକ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]
ଫା. ଭୁଖମେ କୋକ୍‌ନାର, ଅ. ହବୁଲ୍ କୋକନାର୍

ପୋସ୍ତ ବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ପୁସ୍ତାବନ୍ଦୀ)—କାନ୍ଥଆଦର ପଛ-
Posta bandi ଆଡ଼େ ମୂଳଘାଏ ଇଟା, ମାଟି, ପଥରଆଦ ଗଢ଼ି
ପୋସ୍ତାବନ୍ଦୀ କାନ୍ଥକୁ ଅଟଳ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—1. The
पुस्तावन्दी building of a buttress to support a
wall.

ପୋସ୍ତବନ୍ଦୀ ୨ । (ଫା. ପୋସ୍ତବନ୍ଦୀ) ବହିକୁ ଚମଡ଼ା ମଲ୍ଲିଟ୍‌ବାର୍
पोस्तबन्दी ବାନ୍ଧିବା—2 Binding of a book with
(ପୋସ୍ତ ବନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) leather; leather-binding.

ପୋସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ପୋସ୍ତ)—ପୋସ୍ତ ୧।୨।୩ (ଦେଖ)
Postā Posta 1,2,3 (See)
ପୋସ୍ତା ୨ । (ଫା. ପୁସ୍ତା)—କାନ୍ଥକୁ ମଜଭୂତ କରିବା ପାଇଁ
पोस्ता ଭିହିର ମୂଳରେ ଗଢ଼ାଯିବା ବା ଗଦା କରିଯିବା ଇଟା;
ପୁସ୍ତା ପଥର, ଚୂନ ବା ମାଟିର ଗଣ୍ଠି—2. Buttress built
पोस्ता to support a wall

ପୋସ୍ତାନ୍(ନ୍ନି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପୁସ୍ତାନୀ)—ପୁସ୍ତାନ୍ନ (ଦେଖ)
Postān(ni) ପୁସ୍ତାନୀ **पुस्तानि(नी)** Pustāni (See)

ପୋହଣା—ପ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିତୁମ୍) ବ. (ସଂ. ପୋତାଧାନ = ମାଛଜାଆଁଲଙ୍କ
Pohaṇā ମନା; ଭୁଲ ବ. ପୋନା)—୧ । ମାଛର ଜାଆଁଲ;
ଉମ୍ଜାତ ମସ୍ତ୍ୟ ଶିଶୁ—1. Fish fry.
୨ । ମାଛ ଜାଆଁଲଙ୍କ ମନା—2. A shoal of young
fishes.

ପୋହଲ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପୋଲୁଅ (ଦେଖ)
Pohala Polua (See)
(ପୋହ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡାର
ସର୍ବଶେଷ ଫଳ—The hindmost cross-piece in
the body-frame of a cart.

ପୋହଲ କଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡାର ଶେଷ ଫଳର
Pohala kilā ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବସା ଯାଇଥିବା ଖିଲ୍—
The pins put into the two ends of the
hindmost cross-piece attached to
the body-frame of a cart

ପୋହଲ ଚୁପିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କି—ପୋଲୁଅ ସାହାଯ୍ୟରେ
Pohala chāpibā ମାଛ ମାରିବା; ପୋଲୁଅ ମଡ଼ାଇବା—
(ପୋହ୍ଲ ମାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To press the Polua in
water to catch fish.

ପୋହ(ହ୍ୱୋ)ଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରବାଳ)—ସାମୁଦ୍ରିକ ଉପରହବଯେଷ୍ଟ--
Poha(ho)lā Coral; Corallium Rubrum.
ପଲା [ଦ୍ର—ଏହା ବୃକ୍ଷାକୃତି ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବର ଅସ୍ଥି ।
मुंगा ଏହା ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ କଟାଯାଇ ବିକା ହୁଏ,
ସଂ. ଅଙ୍ଗାରମଣି ଏଥିରେ ମାଳ ଗୁନ୍ଥି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ
ଲତାମଣି, ଏହାର ଭସ୍ମ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ରତ୍ନ ଭଲେ-
ବିଦ୍ରୁମ, ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]
ରକ୍ତକନକ, ୨ । ପୋହଲା ମାଛ (ଦେଖ)
ରକ୍ତାଙ୍ଗ 2. Pohalā māchha (See)
୩ । ପିହୁଳା (ଦେଖ)—3. Pihulā (See)

ପୋହଲା ଏଣ୍ଡୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପୋହଲା ଏଣ୍ଡୁଅ (ଦେଖ)
Pohalā eṇḍua Pohalā eṇḍua (See)

ପୋହଲା ଏଣ୍ଡୁଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରବାଳ+ଓ. ଏଣ୍ଡୁଅ)—
Pohalā eṇḍua ଏକ ପ୍ରକାର ନାଲ ମୁଣ୍ଡିଆ ଏଣ୍ଡୁଅ—
A kind of chameleon; the horned Iguana;
Iguana Tnberculata.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣରୂପା ଏଣ୍ଡୁଅ କୁହାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
ଓ ବେକ ପୋହଲା ପରି ନାଲ ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନେ ବିଷଧର
ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଶରୀରର ରଙ୍ଗ ଏମାନଙ୍କ ବସିବା ସ୍ଥାନ ଓ
ପଶ୍ଚାଦ୍ଦର ରଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ବଦଳୁ ଥାଏ ।]

ପୋହଲା ମାଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ. ଉଜ୍ଜାନ)—
Pohalā māchha ପୋଖରୀ ଓ ନଦୀ ଆଦରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର
(ପୋହୋଲା ମାଛ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶ୍ୱେତ କାଉଯୁକ୍ତ ମାଛ—
ବାଟା A small freshwater fish allied to the
minnow or chub; minny; Cirrhina Reba.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୧ ଗୃଜଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଶ୍ୱେତ
ଶ୍ୱେତ ସରୁଆ ପୋହଲାମାଛକୁ କାଠି ପୋହଲା (ବ. ଖଡ଼କେ ବାଟା)
ବୋଲାଯାଏ । ବଡ଼ ଆକାରର ପୋହଲା ମାଛମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ପୋହଲା
(ବ. ଭାଙ୍ଗନ୍‌ବାଟା କହନ୍ତି ।]

ପୋହଲା ମାଳ—ଦେ. ବ—ପ୍ରବାଳ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ହାର—
Pohalā māla A necklace of corals strung to-
ପଲାକାଁଠି **मुंगाकीमाला** gether; a string of corals.
(ପୋହଲା କଣ୍ଠି, ପୋହଲା ହାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୌଂଶ୍ଚଲେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପୁଂଶ୍ଚଲୀ = ଅସତୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—
Paumschaleya ଅସତୀତନୟ; ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର—
ପୌଂଶ୍ଚଲେୟୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ପୌଂଶ୍ଚଲେୟୀ } The son of an adulteress;
whoreson.

ପୌଂସବନ—ସଂ. ବ. (ପୁଂସବନ + ଅ)—ପୁଂସବନ (ଦେଖ)
Paumsabana Pumsabana (See)
ବିଣ—ପୁଂସବନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —Relating to Pumsabana.

ପୌଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ପୋଗଣ୍ଡ + ସ୍ୱାର୍ଥ. ଅ)—୧ । ପୋଗଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥା;
Paugaṇḍa * ବର୍ଷଠାରୁ ୧୦ ବର୍ଷ (ମତାନ୍ତରରେ ୧୫ ବର୍ଷ)
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା—1. Boyhood between 5 to
10 years of age.
[ଦ୍ର—କେହି କେହି ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାକୁ * ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ
କରନ୍ତି, ଯଥା—
* ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—କୌମାର ବା କୁମାର ବା ଶୈଶବ ବା ଶିଶୁ,
୧୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ପୌଗଣ୍ଡ ବା ପୋଗଣ୍ଡ,
୧୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—କୈଶୋର ବା କଶୋର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଦଶବର୍ଷରୁ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଳକ—
2. A boy below 10 years of age.
୩ । ବିକଳାଙ୍ଗ—3. A person deficient in some limbs.
୪ । ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ବାଳକ; ନାବାଳକ—4. A minor.

ପୌଟି—ଦେ. ବ—ପଉଟି (ଦେଖ)—Pauṭi (See)

Pauṭi ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—୧୦ ମଣ ପରିମାଣ—
A measure of 10 maunds.

ପୌଣ୍ଡରୀକ—ସ. ବ—ପ୍ରପୌଣ୍ଡରୀକ (ଦେଖ)

Paunḍarīka Prapaunḍarīka (See)
(ପୌଣ୍ଡର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୌଣ୍ଡ୍ର—ସ. ବ. (ପୁଣ୍ଡ୍ର + ଅ)—୧ । ପୁଣ୍ଡ୍ରଦେଶ; ପ୍ରାଚୀନ ଗୌଡ଼ ଦେଶ; ଆଧୁନିକ ବିହାରର ଦକ्षିଣାଂଶ—
1. The ancient name of the country extending from the Ganges along the south of Bihar.
୨ । ପୁଣ୍ଡ୍ରଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Inhabitant of Puṇḍra country.
୩ । ଭୀମସେନଙ୍କ ଶଙ୍ଖର ନାମ—
3. Name of the conch blown by Bhīma.

ପୁଂଡ଼ା ଆକ ପାଁଡ଼ା ୪ । ପୁଣ୍ଡ୍ର ଆଖୁ—4. A kind of pale straw-coloured sugarcane.

ପୌଣ୍ଡ୍ରକ—ସ. ବ—୧ । ପୌଣ୍ଡ୍ର ୪ (ଦେଖ)

Paunḍraka 1 Paunḍra 4 (See)

୨ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ; ବୈଶ୍ୟ ଔରସରେ ଶୌଣ୍ଡିକା ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—2. A mixed caste begotton by a Baiśya father on a destiller caste woman.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଆଖୁରୁ ଗୁଡ଼ ଢଆର କରୁଥିଲେ ।]
୩ । କରୁଷ ବା ପୁଣ୍ଡ୍ରଦେଶର ରାଜା—3. A king who tried to set himself up as Śrīkṛushṇa and was ultimately killed by him.
[ଦ୍ର—ଏ ଜରାସନ୍ଧର ଶଳା ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ବସୁଦେବ, ଏଥିପାଇଁ ଏ ଅପଣାକୁ ବାସୁଦେବ ନାମରେ ଡାକୁଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞରେ ଭୀମ ଏହାଙ୍କୁ ଦଉଡ଼ାଇଥିଲେ । ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରି ରୂପ ଓ ବେଶ ଧାରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏ ନାରଦଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହିମା ଶୁଣି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଓ ଏକଲବ୍ୟ ଆଦିଙ୍କୁ ନେଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଦ୍ୱାରକାକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଓ ସେଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ ହେଲେ—ହ. ଶ ।]

ପୌଣ୍ଡ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ—ସ. ବ—ପୁଣ୍ଡ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ (ଦେଖ)

Paunḍra barddhana Puṇḍra barddhana (See)

ପୌଣ୍ଡ୍ରିକ—ସ. ବ. (ପୁଣ୍ଡ୍ର + ଇକ)—୧ । ପୁଣ୍ଡ୍ର ଆଖୁ—
Paunḍrika 1. A variety of sugarcane.
୨ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ; ପୌଣ୍ଡ୍ରକ—
2. A mixed caste.
୩ । ପୌଣ୍ଡ୍ରକ ରାଜା—3. Name of a king.
୪ । ପୁଣ୍ଡ୍ର ୮ (ଦେଖ)—4. Puṇḍra 8 (See)
୫ । ଋଷିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—5. Name of a sage.
୬ । ଉତ୍ତର ଜାତୀୟ ପକ୍ଷିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
6. A kind of partridge (bird).

ପୌଣ୍ୟ—ସ. ବିଶ. (ପୁଣ୍ୟ + ଅ)—ପୁଣ୍ୟକର୍ମକାରକ (ହ. ଶ)—

Paunya (ପୌଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Doing pious acts.

ପୌତକ—ସ. ବ. (ପୁତ୍ତିକା + ଅ)—ପୌତ୍ରିକ (ଦେଖ)

Pautika Pautrika (See)

ପୌତି ନାସିକ୍ୟ—ସ. ବ. (ପୂତି ନାସିକା + ଉପପଦାର୍ଥେ. ଯ)—

Pauti nāsikya ୧ । ସିଂଘାଣୀ; ନାସିକାମଳ; ନାକର ବଳୁଲୀ—
1. The slimy exudation form the nostril.
୨ । ପୀନସ ରୋଗ (ହ. ଶ)—2. Polypus of the nose.

ପୌତ୍ତଳିକ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପୁତ୍ତଳ + ଇକ)—ପ୍ରତିମା ପୂଜକ—

Pauttalika Idolatrous; worshipping God in the shaps of idols
(ପୌତ୍ତଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୌତ୍ତଳିକତା—ସ. ବ. (ପୌତ୍ତଳିକ + ଭାବ. ତା)—

Pauttalikatā ପ୍ରତିମା ପୂଜା; ସାକାର ଉପାସନା—
Idolatory; idol worship.

ପୌତ୍ତିକ—ସ. ବ. (ପୁତ୍ତକ = ନକଟ ମହୁମାଛି + ଅ)—

Pauttika ପୌତ୍ରିକ (ଦେଖ)—Pautrika (See)

ପୌତ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପୁତ୍ର + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ପୁଅର ପୁଅ; ନାତି—

Pautra Son's son; grandson.
(ପୌତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦୌହିତ୍ର—ବିପରୀତ)

ପୌତ୍ରିକ—ସ. ବ. (ପୁତ୍ରିକା = ନକଟ ମହୁମାଛି + ଅ)—

Pautrika ପୌତ୍ରକ; ନକୁଟମଧୁ—A kind of pale-coloured honey gathered by small bees.
[ଦ୍ର—ଏ ମଧୁ ଦେଖିବାକୁ ଘିଅ ପରି ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏ ମହୁମାଛିମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଗଛର କୋରଡ଼ରେ ଓ ଘର କାନ୍ଥର କଣାରେ ଫେଣା କରନ୍ତି ।]

ବିଶ (ପୁତ୍ର + ଇକ)—୧ । ପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to the son.
୨ । (ପୌତ୍ର + ଇକ) ପୌତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the grandson.

ପୌତ୍ରିକେୟ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପୁତ୍ରିକା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—

Pautrikeya ୧ । ଦୌହିତ୍ର; ଝିଅର ପୁଅ ନାତି—
ପୌତ୍ରିକେୟୀ / ପୌତ୍ରିକେୟୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Daughter's son; grandson.
୨ । ପୁତ୍ରିକା ପୁତ୍ର (ଦେଖ)
2. Putrikā putra (See)

ପୌତ୍ରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୌତ୍ର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Pautrī ପୁଅର ଝିଅ; ନତୁଣୀ; ନାତୁଣୀ—
(ପୌତ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Son's daughter.

ବିଶ. ପୁଂ. (ପୌତ୍ର + ଇନ୍)—ଯାହାର ନାତି ହୋଇଥାଏ—
(ପୌତ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a son's son.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୌଦ୍ଗଳିକ—ଫ. ବିଣ. (ପୁଦ୍ଗଳ+ଇକ)—
Paudgalika ୧ । ଦେହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to the body.
୨ । ଆତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the soul.
୩ । ପରମାଣୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Atomic; molecular.
୪ । ବିଷୟାଦ୍ଭରକ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Devoted to worldly affairs.

ପୌନଃପୁନିକ—ଫ. ବିଣ. (ପୁନଃ ପୁନଃ+ଭବ ଅର୍ଥରେ ଇକ)—
Paunaḥpunika ପୁନଃ ପୁନଃ ଘଟୁଥିବା—Recurring.
ବି. (ଗଣିତ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଦଶମିକ ଭଗ୍ନାଂଶ, ଯହିଁରେ ଦଶମିକର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରଣି ପୁନଃ ପୁନଃ ଆବୃତ୍ତ ହୋଇଥାଏ—
(mathematics) Recurring decimal, recurring fraction.

ପୌନଃପୁନିକତା—ଫ. ବି. (ପୁନଃପୁନିକ+ତ୍ୱ ବି. ତା)—
Paunaḥpunikatā ୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଘଟୁଥିବା ଅବସ୍ଥା—
(ପୌନଃ ପୁନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Reiteration; repetition.
୨ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଉଲ୍ଲେଖ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ ବା କଥନ—
2. Frequent repetition of a matter.

ପୌନଃପୌନିକ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ପୌନଃପୁନିକର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପୌନଃପୁନିକ ଭଗ୍ନାଂଶ—
Paunaḥpaunika Recurring decimal.

ପୌନରୁକ୍ତ—ଫ. ବି. (ପୁନରୁକ୍ତ+ତ୍ୱ ବି. ଅ)—
Paunarukta ପୁନରୁକ୍ତି; ପୁନଃ ପୁନଃ କଥନ—
(ପୌନରୁକ୍ତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Repetition; tautology.

ପୌନର୍ଭବ—ଫ. ବି. ପୁଂ (ପୁନର୍ଭୂ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Paunarbhaba ପୁନର୍ଭୂର ପୁତ୍ର; ବିଧବାର ଗର୍ଭରେ ପୁନର୍ବିବାହିତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଔରସଜାତ ସନ୍ତାନ—
(ପୌନର୍ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Son of a remarried widow; the son of a widow by her second marriage.
[ଦ୍ର—ଏହି ପୁତ୍ର ହନ୍ତୁ ପୁତ୍ର ଲକ୍ଷିତ ୧୨ ପ୍ରକାର ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକଇମ ।]
୨ । ବିଧବା ବିବାହ କରିଥିବା ପୁରୁଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A male who has married a widow.
ବିଣ—୧ । ପୁନର୍ବିବାହିତା ବିଧବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to or connected with a remarried widow.
୨ । ପୁନର୍ବାର ଜାତ—2. Born again.
୩ । ପୁନର୍ବାର ଘଟିବା; ଅଧିକା—
3. Additional; repeated; recurring.

ପୌନର୍ଭବା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁନର୍ଭୂ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Paunarbhabā ୧ । ବରପୂର୍ବା କନ୍ୟା; ଯେଉଁ କନ୍ୟା ଥରେ ଜଣେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅଦିଉ ହୋଇଥାଏ—
1. A girl who has once been formally betrothed or joined to a husband by words or by ceremonial rites.
[ଦ୍ର—କାଶ୍ୟପଙ୍କ ମତରେ ୧. ବାଗ୍‌ଦତ୍ତା, ୨. ମନୋଦତ୍ତା, ୩. କୃତକୌତୁକମଙ୍ଗଳା (ଯାହା ଦ୍ୱାରରେ କୌତୁକସୂତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇ ସାରି ଥାଏ), ୪. ଉଦକ୍‌ପଣ୍ଡିତା (ଯାହା ଉପରେ କୋଇଲ ବୁଡ଼ ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ହୋଇ ସାରି ଥାଏ), ୫. ପାଣିଗୃହୀତକା (ଯାହାର ପାଣିଗ୍ରହଣ ବା ବାଉଗଣ୍ଠି ବଧୂ ବେଦୀ ଉପରେ ସରି ଯାଇଥାଏ), ୬. ଅଗ୍ନିପରିଗତା (ଯାହାର ବେଦୀ ଉପରେ ସ୍ୱାମୀ ସଙ୍ଗେ ହୋମ ସରି ଯାଇଥାଏ), ଓ ୭. ପୁନର୍ଭୂ ପ୍ରଭବା; ଏଥିର ୭ ପ୍ରକାର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ପୌନର୍ଭବା କନ୍ୟା ବୋଲାଯାଏ । ହି. ଶ.]
୨ । ପୁନର୍ଭୂର କନ୍ୟା—2. Daughter of a remarried widow.

ପୌନେ—ଦେ. ବିଣ—ପଜୁନେ (ଦେଖ)
Paune Paune (See)

ପୌର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୁର+ଭବାର୍ଥେ. ଅ)—
Paura ୧ । ପୁରବାସୀ; ନାଗରିକ; ସହରିଆ; ନଗରବାସୀ—
(ପୌରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Living in a town or city.
୨ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to a town or city; civic; municipal.
୩ । ପୁରସ୍ଥିତ—3. Situate in a town.
୪ । ପୁର ଜାତ; ନଗରରେ ଉତ୍ପନ୍ନ—
4. Produced in a town; city-bred.
୫ । ଉଦର ପୂରକ—5. Filling up the belly.
୬ । ପୂର୍ବ ଦେଶୀୟ—6. Belonging to the East.
୭ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଜାତ—7. Born in the past.
୮ । ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭରି—8. Gluttonous.
ବି—୧ । ସହରର ବାସିନ୍ଦା—
1. A citizen; townsman.
୨ । ଧନରୁଆ ଘାସ; ରୋହିଷ ତୃଣ; ରାମକର୍ପୂର—
2, A kind of fragrant grass.

ପୌରକ—ଫ. ବି. (ପୌର+କ)—
Pauraka ୧ । ବାହ୍ୟାରାମ; ଘରର ବାହାରେ ଥିବା ବଗିଚା—
1. A garden outside a house,
[ଦ୍ର—ଘରର ଉତ୍ତର ଝଟାରେ ଥିବା ବଗିଚାକୁ ଜଷ୍ଟିନ୍ ବୋଲ୍ଯାଏ ।]
୨ । ସହରର ବାହାରେ ଥିବା ଆରାମ—
2. A garden or park in the neighbourhood of a city. (M. W.)

ପୌରଗୀୟ—ଫ. ବିଣ—ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pauragiya Relating to one's previous existence.

ପୌରଜନ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ପୌର+ଜନ)—
Paurajana ପୁରବାସୀ; ନାଗରିକ—
Citizen; townsman.

ପୌର ଜାନପଦ—ଫ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ପୌର+ଜାନପଦ)—
Paura jānapada ନଗରବାସୀ ଓ ଜନପଦବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ; ସହରିଆ ଓ ମଫସଲିଆ ଲୋକମାନେ—Townspeople and village folks.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୌରନ୍ଦର—ସ. ବଣ. (ପୁରନ୍ଦର+ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurandara Relating to Indra.
ବ.—ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର (ଏଥିର ଅଧିପତି ଇନ୍ଦ୍ର)—
The 18th lunar mansion.

ପୌରନ୍ଦରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁରନ୍ଦର+ଅ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—(ଇନ୍ଦ୍ରାଧିଷ୍ଠିତ)
Paurandarī ପୂର୍ବ ଦିଗ—The East.
ବାଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ ଯୋଗେ ଯୌତ ପୌରନ୍ଦରୀ ।
ସ୍ୱଯାନାଙ୍କ. ୧୬୭ ।

ପୌରବ—ସ. ବଣ. ପୁ. (ପୂରୁ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ଯଯାତିଙ୍କ ପୁତ୍ର
Paurava ପୂରୁଙ୍କର ବଂଶୀୟ—Descended from the race
(ପୌରବୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) of king Pūru.
[ଦ୍ର—ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଗର୍ଭଜାତ ଯଯାତିଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ପୂରୁ ଆପଣା ପିତାଙ୍କର ଜରା ଗ୍ରହଣ କର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଇ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା ।]
ବ.—୧ । ପୂରୁ ରାଜାଙ୍କ ବଂଶ—
1 The race of king Pūru.
୨ । ପୂରୁ ରାଜାଙ୍କ ବଂଶଧର—
2. The descendant of king Pūru.
୩ । ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ—
3. An ancient country in Northwestern India.
୪ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା—
4. Name of an ancient king of India.
[ଦ୍ର—ଏ ଭିନ ଲକ୍ଷ ଗୋଦାନ ଦାନ ଓ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇଥିଲେ । ହ. ଶ.]
୫ । ମୂର୍ଚ୍ଛନା ବା ରାଗିଣୀବିଶେଷ—5. Name of a tune or modulation in music. (M. W.)

ପୌରବୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୂରୁ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Paurabī ୧ । ବସୁଦେବଙ୍କର ଏକ ପତ୍ନୀ—One of the wives of king Basudeba.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମ ରୋହିଣୀ, କନ୍ୟା କାଳେ ବଳରାମଙ୍କ ଜନନୀ ରୋହିଣୀଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କ ନାମର ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେବ, ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କୁ ଏହି ନାମ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ।]
୨ । ଦେଶ ଓ ସଙ୍କର ରାଗର ମିଶ୍ରଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ରାଗିଣୀ—
2. A mixed tune

ପୌରଷ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପୌରୁଷ)—ପୌରୁଷ (ଦେଖ)
Paurasha Paurusha (See)

ପୌର ସଖ୍ୟ—ସଂ ବ. (ପୁର+ସଖି+ଯ)—ଏକ ନଗରରେ ବା
Paura sakhya ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ପରସ୍ପର ବନ୍ଧୁତା—Fellowcitizenship; mutual friendship between co-townsmen or co-villagers.

ପୌରସ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ପୁରସ୍+ତ୍ୟବ. ଷ୍ୟ)—୧ । ପ୍ରାଚ୍ୟ; ପୂର୍ବ
Paurastya ଦେଶୀୟ—1. Eastern; oriental.
୨ । ସମ୍ମୁଖରେ ଅବସ୍ଥିତ—2. Situated in front.
୩ । ଅଗ୍ରେଭବ; ପ୍ରଥମ—
3. First; prior; foremost; initial.
ବ —ପ୍ରାଚ୍ୟ ଗୌଡ଼ ଦେଶବାସିଗଣ—
The people in the East Gaurda (M W.)

ପୌରସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା, ପୌର=ପୁରବାସିନୀ+ସ୍ତ୍ରୀ)—
Paurastrī ୧ । ପୁରନାସ୍ତ୍ରୀ; ପୁରାଙ୍ଗନା; ଘରଣୀ—
(ପୌରନାସ୍ତ୍ରୀ, ପୌରାଙ୍ଗନା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A housewife
୨ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A woman of the harem.
୩ । ନଗରବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A woman residing in a town.
୪ । ସହରର ବେଶ୍ୟା—4. A prostitute of the town.

ପୌରାଣ—ସଂ. ବଣ. (ପୁରାଣ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ପୁରାଣ
Paurāṇa ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pauranic; relating to the
(ପୌରାଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) Purāṇas; mythological.
୨ । ପୁରାଣ ବିତ୍—2. Versed in the mythological lore or the ancient legends.
୩ । ପୁରାଣ କଥିତ—3. Mentioned in the Purāṇas.
୪ । ପୁରାତନ; ପ୍ରାଚୀନ—
4. Ancient; relating to the past age.
୫ । ପୁରାଣ ବା ଏକ କାହାଣ କଉଡ଼ି ମୂଲ୍ୟର (ବସୁ)—
5 Of the value of 16 Paṇas of shell money

ପୌରାଣିକ—ସ. ବଣ. (ପୁରାଣ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—ପୌରାଣ (ଦେଖ)
Paurāṇika Paurāṇa (See)
(ପୌରାଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ - ୧ । ପୁରାଣବିତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
1. A Brāhmaṇa well versed in the ancient legends; a mythologist.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସମବେତ ଶ୍ରୋତୃବର୍ଗଙ୍କ ଆଗରେ ପୁରାଣ ପାଠ ବା ପୁରାଣ କଥା ବକ୍ତୃତା କରନ୍ତି—
2. A person who reads or recites mythology and legends before an audience.

ପୌରିକ—ସ. ବଣ. ଓ ବ. (ପୁର+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)—ପୌର (ଦେଖ)
Paurika Paura (See)

ପୌରୁଷ—ସ. ବ. (ପୁରୁଷ+ତ୍ୱବ. ବା ଭର୍ମ ଅର୍ଥରେ ଅ)—
Paurusha ୧ । ପୁରୁଷତ୍ୱ—1. Manliness.
୨ । ପୁରୁଷକାର—2. Manly exertion.
୩ । ସାହସ—3. Courage; valour; manhood.
୪ । ଅଣ୍ଡିରାପଣିଆ; ପୁଂସ୍ତ୍ୱ—4. Virility.
୫ । ରେତଃ; ଶୁକ୍ର—5. Semen; virile.
୬ । ଉଦ୍ୟମ; ଉଦ୍ଯୋଗ—6. Strenuous affort.
୭ । ତେଜଃ—7. Vigour.
୮ । ପରାକ୍ରମ—
2. Strength; power; might; prowess.

Digitized by srujanika@gmail.com

୯ । ପୁରୁଷ ପ୍ରମାଣ ଉଚ୍ଚତା; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ ଗୋଡ଼ର ତଳପାଠାରୁ ହାତର ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚତା—9. The height of a man standing with the arms lifted up.

୧୦ । ପୌରବ; ମାହାତ୍ମ୍ୟ—10. Greatness.

୧୧ । ଏକ ମନୁଷ୍ୟ ନେଇ ଯାଇବା ବୋଝ—

11. A load or weight which can be lifted by one man; one man's load.

ବ୍ରଣ—୧ । ପୁରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ମାନସିକ—

1. Manly; human.

୨ । ପୁରୁଷ ପ୍ରମାଣ ଉଚ୍ଚ; ହାତ ଉପର ହାତ ଉଚ୍ଚ—

2. Of the height of a man standing with hands lifted up.

୩ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ବହି ଯାଇବା ଭଳ (ବୋଝ)—3 (load) Which can be carried by one person.

ବେ. ବ—୧ । ପ୍ରଶଂସା—1. Praise; eulogy.

୨ । ବାହାଦୁର—2. Excellence.

୩ । ବାହାବା—3. Applause; credit.

ପୌରୁଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—

Paurusha karibā 1. To eulogise.

ପୌରୁଷକରା **पौरुष करना** ୨ । ବାହାଦୁର କରିବା; ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରିବା—

2. To speak highly of a person; to give credit to a person; to applaud.

ପୌରୁଷତା—ସ. ବ. (ପୌରୁଷ+ତା)—୧ । ସାହସିକତା—

Paurushatā 1. Courageousness; vigorousness.

(ପୌରୁଷତ୍ୱ; ପୌରୁଷ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାର୍ଯ୍ୟବତ୍ତା—

2. Powerfulness; might.

ପୌରୁଷାଦ—ସ. ବ୍ରଣ. (ପୁରୁଷାଦ+ଅ)—ନରମାଂସ ଭକ୍ଷକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Paurushāda Relating to cannibals; peculiar to man-eaters.

ପୌରୁଷେୟ—ସ. ବ୍ରଣ. (ପୁରୁଷ+ଏୟ)—୧ । ପୁରୁଷ

Paurusheya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Manly; human.

୨ । ମନୁଷ୍ୟକୃତ—2. Made by man.

୩ । ପୁରୁଷର ପ୍ରକୃତିଗତ—

3. Relating to human nature.

୪ । ଆତ୍ମାରୁ ଜାତ—

4. Derived from the soul or spirit.

୫ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ—5. Spiritual.

ବ—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟା; ମଣିଷ ମାରୁ—

1. Manslaughter.

୨ । ପୁରୁଷସମୂହ—2. A number of men.

୩ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଇନ—3. Personal law; law relating to human conduct.

୪ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚେଷ୍ଟା—4. Personal effort.

୫ । ଦିନ ମୂଲିଆ—

5. A day-labourer; hireling (M. W).

ପୌରେୟ—ସ. ବ୍ରଣ. (ପୌର+ଏୟ)—ପୌର (ଦେଖ)

Paureya Paura (See)

(ପୌରେୟୀ—ଷ୍ଟ୍ରୀ) ସ. ବ—ନଗରର ସୀମାସ୍ଥ ଦେଶ ବା ଗ୍ରାମାନ୍ଚ—Suburb; villages or country in the outskirts of a town.

ପୌରୋଗବ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପୁରସ୍=ଅଗ୍ରେ+ଗୋ=ନେଇ ଯାଉଥିବା, Paurogaba ପୁରୋଗୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ଯାଉଥିବା ପ୍ରଥମେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଥାଏ; ପୁରୋଗୁ+ଅ)—

୧ । ରନ୍ଧନଶାଳାଧ୍ୟକ୍ଷ; ହେଡ୍ ଖାନ୍‌ସାମା—1. The superintendent of a kitchen; hotel-overseer; head cook.

୨ । ରାଜାଙ୍କ ମହାସୁଆର—

2. Inspector of the Royal kitchen (M. W.).

ପୌରୋଧାସ୍ୟ—ସ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ. (ପୁରୋଧସ୍+ସ)—ପୌରୋହିତ୍ୟ (ଦେଖ)—Paurohitya (See)

ପୌରୋଭାଗ୍ୟ—ସ. ବ. (ପୁରୋଭାଗିନ୍+ଭାବ. ସ)—ପୁରୋଭାଗ

Paurobhāgya ପରଦୋଷ କରି ଦୋଷଭାଗ ମାନ ଦର୍ଶନ—Fault-finding; cavilling.

ପୌରୋହିତ—ସ. ବ୍ରଣ. (ପୁରୋହିତ+ଅ)—ପୁରୋହିତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Paurohita Relating to a priest; priestly.

ପୌରୋହିତ୍ୟ—ସ. ବ. (ପୁରୋହିତ+ସ)—ପୁରୋହିତ (ଦେଖ)

Paurohitya Purohiti (See)

ବ୍ରଣ—ପୁରୋହିତବଂଶୀୟ—

Belonging to the family of a priest (M. W,).

ପୌର୍ଣ୍ଣମାସ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣମାସୀ+ଭାବାର୍ଥେ. ଅ)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ କୃତ୍ୟ ଯାଗବିଶେଷ—

Paurṇṇamāsa A sacrifice done on the fullmoon day.

ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣମାସ+ଅ+ଷ୍ଟ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—

Paurṇṇamāsī 1. Fullmoon day.

(ପୌର୍ଣ୍ଣମାସ୍ୟ—ବ୍ରଣ) ୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣମାସୀ (ଦେଖ)—

2. Pūrṇṇamāsī (See)

ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ—ସ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)—

Paurṇṇamī Pūrṇṇimā (See)

ପୌର୍ଣ୍ଣିମ—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+ଅ)—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—

Paurṇṇima 1. An ascetic.

୨ । ଯୋଗୀ; ଉପସ୍ୱୀ—2. An anchorite; a sage.

ପୌର୍ଣ୍ଣିମା—ସ. ବ. (ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+ଅ+ଆ)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—

Paurṇṇimā The fullmoon day.

ପୌର୍ତ୍ତ—ସ. ବ. (ପୂର୍ତ୍ତ+ଅ)—ପୂର୍ତ୍ତ କର୍ମ (କୂପ ଖନନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ଆଦି)—A meritorious act, e. g. feeding of Brāhmaṇas, digging of wells etc (M.W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପୌର୍ତ୍ତିକ—ସଂ. ବଣ. (ପୂର୍ତ୍ତ+ଇକ)—ପୂର୍ତ୍ତକର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurttika Relating to charitable or meritorious works (M. W.).

ପୌର୍ବ(ର୍ବ୍ବ)—ସଂ. ବଣ. (ପୂର୍ବ+ଅ)—୧ । ପ୍ରାଚ୍ୟ; ପୂର୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurba(rbba) 1. Relating to the east; eastern.
(ପୌର୍ବୀ; ପୌର୍ବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରାଚୀନ; ଅତୀତକାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the past.
୩ । ପ୍ରାଥମିକ—3. Prior; first.

ପୌର୍ବକାଳିକ—ସଂ. ବଣ. (ପୂର୍ବକାଳ+ଇକ)—ପୂର୍ବକାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurbakālika Relating to the past.

ପୌର୍ବକାଲ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପୂର୍ବକାଳ+ଯ)—ପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା ଅବସ୍ଥା—
Paurbakālya Priority of time (M. W.).

ପୌର୍ବଦେହିକ—ସଂ. ବଣ—୧ । ପୂର୍ବଦେହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurba dehika 1. Relating to a past form.
୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to one's past life or birth.

ପୌର୍ବପଦିକ—ସଂ. ବଣ—୧ । ପୂର୍ବପଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1 Relating
Paurbapadika to the previous word or sentence.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସମାସସିଦ୍ଧ ପଦର ପୂର୍ବପଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the 1st member of a compound word.

ପୌର୍ବବାର୍ଷିକ—ସଂ. ବଣ. (ପୂର୍ବବର୍ଷ+ଇକ)—ପୂର୍ବ ବର୍ଷରେ
Paurbal ārshika ବା ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଘଟିଥିବା—Done or happened in the previous year or years.

ପୌର୍ବଭକ୍ତିକ—ସଂ. ବଣ. (ପୂର୍ବଭକ୍ତ+ଇକ)—ଭୋଜ ଖାଇବା
Paurbabhaktika ପୂର୍ବରୁ ଖିଆଯିବା—
Taken before eating rice. (M.W.)

ପୌର୍ବାପର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପୂର୍ବାପର+ଭାବ. ଯ)—୧ । ଆନୁପୂର୍ବିକତା—
Paurbāparjya 1. Succession.
୨ । ଧାରାବାହିକତା—2. Continuity.
୩ । ଅନୁକ୍ରମ—3. Sequence.
୪ । କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାରଣସମ୍ବନ୍ଧ—
4. The relationship of cause and effect.
୫ । କାରଣ; ହେତୁ—5. Cause.
୬ । ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ପରିଣାମ—
6. Beginning and end; birth and effect.

ପୌର୍ବାର୍ଦ୍ଧିକ—ସଂ. ବଣ. (ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ+ଇକ)—୧ । ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurbārddhika 1. Relating to the eastern or first half.
(ପୌର୍ବାର୍ଦ୍ଧ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧରେ ଅବସ୍ଥିତ—2. Situated in the eastern half or portion.

ପୌର୍ବାହ୍ଣିକ—ସଂ. ବଣ.—(ପୂର୍ବାହ୍ଣ+ଇକ)—ପୂର୍ବାହ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paurbāhnika Relating to the forenoon.
(ପୌର୍ବାହ୍ଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପୌର୍ବି(ର୍ବ୍ବି)କ—ସଂ. ବଣ.—ପୌର୍ବିକ (ଦେଖ)
Paurbi(rbbi)ka [ପୌର୍ବି(ର୍ବ୍ବି)କା—ସ୍ତ୍ରୀ] Paurba (See)

ପୌଲସ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପୁଲସ୍ତ୍ୟ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Paulastya ୧ । ପୁଲସ୍ତ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ସନ୍ତାନ—
1. The son of Pulastya sage.
୨ । କୁବେର—2 Kubera; the God of wealth.
୩ । ରାବଣ—3. Rāvaṇa; the demon king of Lankā.
୪ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ—
4. Kumbhakarṇṇa, a brother of Rāvaṇa.
୫ । ଚନ୍ଦ୍ର—6. The moon (M. W.)
୬ । ବିଭୀଷଣ—
5. Bibhīshaṇa; a brother of Rāvaṇa.

ପୌଲସ୍ତ୍ୟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୌଲସ୍ତ୍ୟ+ଈ)—ସୂର୍ପଣଖା; କୁମ୍ଭୀନସୀ,
Paulastyī ରାବଣ ଭଗିନୀ—Sūrpaṇakhā; the sister of Rāvaṇa.

ପୌଳି—ସଂ. ବ. (ପୋଳ+ଇ)—୧ । ପୁଳ ମିଠା—
Pauli 1. A kind of cake.
(ପୌଳିକା, ପୌଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛଡ଼ଛଡ଼ିଆ ପକ୍ୱ ରୁଟି—
2 A sort of thin half-baked bread.
୩ । ସାମାନ୍ୟ ଭଜା ହୋଇଥିବା ଶସ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
3. Half-fried grain.

ପୌଳିଶ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ପୁଲିଶ+ଅ+ସିଦ୍ଧାନ୍ତ)—ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ
Paulisa siddhānta ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Name of an ancient astronomical work based on the system of Paulus Alexandrinus.
[ଦ୍ର—ବରାହମିହିରୋକ୍ତ ପଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ ପୌଲିଶ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏକଉତ୍ସ; ଏଥିର ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ ନାମ ସଂସ୍କୃତରେ 'ପୁଲିଶ' ବୋଲି ଲେଖା ଯାଇଅଛି । ପୁଲିଶଙ୍କର ଗ୍ରୀକ୍ ନାମ ପଲସ୍ ଅଲେକ୍ଜାଣ୍ଡ୍ରାଇନସ୍ (Paulus Alexandrinus) ଥିଲା । କେହି କେହି ଏହାଙ୍କୁ ଗ୍ରୀସ୍‌ବାସୀ, କେହି କେହି ମିଶ୍ରବାସୀ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ।]

ପୌଲୋମୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଲୋମନ୍+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Paulomī ୧ । ପୁଲୋମା ଦୈତ୍ୟର କନ୍ୟା, ଇନ୍ଦ୍ର ପତ୍ନୀ, ଶଚୀ—
1. Sachī; the consort of Indra.
୨ । ଭୃଗୁ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—2. Wife of sage Bhṛugu.

ପୌଷ—ସଂ. ବ. (ପୌଷୀ=ଦୃଷ୍ଟ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ଯୁକ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଅ;
Pausha ଏହି ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ,—
୧ । ପୁଷ ମାସ; ମାର୍ଗଶିରର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ମାଘର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ର ମାସ—1. The lunar month of Pausha (December and January.)
[ଦ୍ର – ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଏହି ମାସରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ କୃଶ, ପରୋପକାରୀ, ଧିଭ୍ଧନପ୍ରାନ; କଷ୍ଟାନ୍ୱିତ, ବ୍ୟସ୍ତଶୀଳ, ବଧିଙ୍କ ଓ ସ୍ଥିର ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ୧୨ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ୩ୟ ବର୍ଷର ନାମ—
2. (Astrology) Name of the 3rd year in the 12 years' cycle of Jupiter (M. W.)

ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା —ଷ. ତ.—ପୌଷ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Pausha pūrṇṇimā The fullmcon day of the month of Pausha.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଓ ରାଜାମାନଙ୍କର ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ ।]

ପୌଷ ମାସ—ଷ. ତ.— ପୌଷ (ଦେଖ)
Pausha māsa Pausha (See)

ଦେ. ତ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦର ସମୟ—
(figurative) A time of merriment.
କାଇ ପୌଷ ମାସ କାର ବଶ ନାଶ—ଜଦ୍ଦକଥୋର. ଜର୍ଜରଣୀ ।

[ଦ୍ର—ଏ ସମୟରେ ଧାନ କଟା ହେଉ ଥିବାରୁ ଜମିବାଡ଼ି ଥିବା ରଇତ ଓ ଯାହାର ଜମିବାଡ଼ି ନାହିଁ ଏପରି ଗରିବ ଧାନ-କଟାଳ ମଧ୍ୟ ଧାନ କଟାକଟି ଯୋଗୁଁ ବହୁତ ଧାନ ହାତରେ ପାଇ ଆନନ୍ଦରେ ଥାଆନ୍ତି ।]

ପୌଷୀ—ଷ. ତ. (ପୁଷ୍ୟା + ଅ + ଈ)—ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Paushī The fullmoon day of the lunar month of Pausha.

ପୌଷୀୟ—ଷ. ବଣ. (ପୌଷ + ଜାତାର୍ଥେ· ଏୟ)—ପୌଷ ମାସରେ
Paushīya ଜାତ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ—Made or produced in the month of Pausha.

ପୌଷ୍କର—ଷ. ତ. (ପୁଷ୍କର + ଅ)—
Paushkara ୧ । ପୁଷ୍କର ମୂଳ (ହ. ଶ.) (ଦେଖ)
1. Pushkara mūla (See)
୨ । ପଦ୍ମଲତାର ମୂଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The root of lotus plant.
୩ । ଏରଣ୍ଡ ମୂଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The root of castor seed tree.
୪ । ସ୍ଥଳ ପଦ୍ମ (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Sthala padma (See)

ପୌଷ୍କରଣୀ—ଷ. ତ. (ପୁଷ୍କରଣୀ + ଅ + ଈ)—
Paushkariṇī କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋଖରୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Small tank; pool.

ପୌଷ୍କଲ୍ୟ—ଷ. ତ. (ପୁଷ୍କଳ + ଯ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ହ. ଶ.)—
Paushkalya Completeness.

ପୌଷ୍ଟିକ—ଷ. ବଣ. (ପୁଷ୍ଟି + ଇକ)—ପୁଷ୍ଟିକର—
Paushṭika Nourishing; nutritious.
ତ—୧ । ପୁଷ୍ଟି ସାଧନ କର୍ମ—
1. Any operation of nutrition.
୨ । ଚୂଡ଼ାକର୍ମ ସମୟରେ ଦେଖାଯିବା ଲୁଗା—
2. A cloth put on during the ceremony of tonsure (M. W.)
୩ । କ୍ଷୌର ସମୟରେ ଦେହରେ ପଡ଼ିବା ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
3. An apron put over the body during shaving.
୪ । ଯେଉଁ କର୍ମ ଦ୍ୱାରା ଧନ ଜନ ଆଦର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—
4. Any work which increases fortune and family

ପୌଷ—ଷ. ବଣ. (ପୁଷ୍ପ + ଅ) – ୧ । ପୁଷ୍ପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Paushpa 1. Floral; flowery.
୨ । ପୁଷ୍ପ ନିର୍ମିତ —2. Made of flowers.
ତ—୧ । ପୁଷ୍ପପୁର; ପାଟଳୀପୁତ୍ର—
1. A name of the city Pāṭaliputra.
୨ । ପୁଷ୍ପ ପରାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The pollen of flowers.
୩ । ପୁଷ୍ପରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Wine destilled from flowers.

ପୌଷ୍ପୀ—ଷ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁଷ୍ପ ନଗର; ପାଟଳୀପୁତ୍ର ନଗରର ନାମାନ୍ତର—
Paushpī A name of the ancient town of Pāṭaliputra (the modern Patna).

ପୌଷ୍ୟ—ଷ. ବଣ (ପୁଷ୍ୟା + ଯ)—
Paushya ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to the 8th asterism.
ତ. (ପୁଷନ୍ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—ମହାଭାରତୋକ୍ତ ଜଣେ ରାଜା—
Name of a king mentioned in the Mahābhārata. (M. W.)
[ଦ୍ର—ଏ କରୁଷରଧିପତିର ପୁଷନ୍ ନାମକ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ।]

ପ୍ୟୁର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ ପୁଅର)—
Pwar (etc) ପୁଅର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Puar etc. (See)

ପ୍ୟାକିଙ୍—ବୈଦେ. ତ. (ଇଂ. ପାକିଙ୍)—୧ । ଗଣ୍ଠି—
Pyāking 1. Packing.
ପେକିଙ୍ଗ ୨ । ପେକନ୍ (ଦେଖ)—2. Pekin (See)
ପୈକିଙ୍ଗ [ଦ୍ର—ଇଂରାଜରେ P ଅକ୍ଷର ଓ a ଅକ୍ଷର ପରେ ଯୁକ୍ତ (ପାକିଙ୍; ପେକିଙ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା ଶବ୍ଦମାନ ଯଥା—ପାକ୍; ପାକେଟ୍, ପାଉ, ପାଖ୍, ପାସ୍, ପାସେଞ୍ଜର୍, ପାକ୍ଷେଟ୍, ପାନେଲ୍ଆଦି ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଲେଖକ ପା, ପ୍ୟା ଓ ପେ ପୂର୍ବକ କରି ଲେଖନ୍ତି ।]

ପ୍ୟାକିଙ୍ କରିବା—ଦେ. କି. (ଇଂ. ପାକିଙ୍; ପାକ୍)—
Pyāking karibā କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଏକତ୍ରପୁଡ଼ା କରି ବାନ୍ଧିବା—(ପ୍ୟାକ୍ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To pack a thing

ପ୍ୟାକିଙ୍ ଚାର୍ଜ୍—ବୈଦେ. ତ. (ଇଂ. ପାକିଙ୍ ଚର୍ଜ)—
Pyāking chārja କୌଣସି ଜିନିସ ପ୍ୟାକ୍ କରିବାର ଖରଚ୍—
ପେକିଙ୍ଗ ଚାର୍ଜ **ପୈକିଙ୍ଗ ଚାରଜ** Packing charge.

ପ୍ୟାକେଟ୍—ବୈଦେ. ତ. (ଇଂ. ପାକେଟ୍)—ପୁଲନ୍ଦା; କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଦା ତଡ଼ା—
Pyāket ପ୍ୟାକେଟ **ପୈକେଟ** Packet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ୟାଟ୍—ଅ. ଅ—ଡାକିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧ୍ୱନି; ଦେ ! ଆଦେ !—
Pyāṭ A particle used in calling (M. W.).

ପ୍ୟାତ(ନ)—ଅ. ବିଣ. (ପ୍ୟାସ୍ ଧାତୁ+ତ; ତୁଲ ଇଂ. ଫାଟ୍)—
Pyāta(na) ମୋଟ; ସ୍ଥୂଳ; ଫୀନ—Fat; swollen.

ପ୍ୟାଦା —ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ପିଆଦା (ଦେଖ)
Pyādā Piādā (See)

ପ୍ୟାନ୍ ଫୋଟେ—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବି. (ସଂ. ପାନୀୟ ସ୍ଫୋଟକ)—
Pyān phoṭe ପାଣି ଝୋପା; ଜଳବିନ୍ଦୁ—Drop of water.

ପ୍ୟାମ୍ଫ୍ଲେଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାମ୍ଫ୍ଲେଟ୍)—କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକ; ପୁସ୍ତିକା—
Pyāmphleṭ ପ୍ୟାନଫ୍ଲେଟ ପେମଫ୍ଲେଟ Pamphlet.
(ପାମ୍ଫ୍ଲେଟ୍; ପେମ୍ଫ୍ଲେଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ୟାୟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—1. To grow.
Pyāya (root) ୨ । ବଢ଼ାଇବା—2. To increase; to augment.
୩ । ଫୀତ ହେବା—3. To swell; to be enlarged.

ପ୍ୟାୟନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ୟାୟ୍ ଧାତୁ+ଅନ)—
Pyāyana ୧ । (+କର୍ମ. ଅନ) ଯାହାକୁ ସ୍ଥୂଳ କରାଯାଏ—
(ପ୍ୟାୟିତ—ବି) 1. Caused to swell.
୨ । (କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବର୍ଦ୍ଧନକାରକ—
2. Causing to grow or thrive.
ବି. (ଭାବ. ଅନ) ବର୍ଦ୍ଧନ; ବୃଦ୍ଧି—Growth; increase.

ପ୍ୟାୟିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ୟାୟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସ୍ଥୂଳୀକୃତ—
Pyāyita 1. Fattened.
୨ । ବର୍ଦ୍ଧିତ—2. Increased.

ପ୍ୟାରା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ପିଆର୍ (ଦେଖ)
Pyārā Piārā (See)
ବୈଦେ. ବି. (ଇ°. ପାର୍)—ପାର୍ (ଦେଖ)—Pārā (See)

ପ୍ୟାରୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପିଆର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pyārī (etc) Piārī etc (See)

ପ୍ୟାଲା—ବୈଦେ. ବି—ପିଆଲା (ଦେଖ)
Pyālā Piālā (See)

ପ୍ୟାସ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଲରଆ) ବି. (ଉଲ. ହି. ପ୍ୟାସ; ସଂ.
Pyās ପିପାସା)—ଶୋଷ; ତୃଷା—Thirst.

ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପାସେଞ୍ଜର୍)—
Pyāseñjar (etc) ପାସେଞ୍ଜର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pāseñjar etc (See)

ପ୍ୟୁନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ବଂ. ପିଅନ୍)—ପିଅନ୍ (ଦେଖ)
Pyun ପିଉନ ପ୍ୟୁନ Pian (See)

ପ୍ୟୁନିଟିଭ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ—ପିଉନିଟିଭ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pyuniṭibh (etc) Piuniṭibh etc (See)

ପ୍ୟୁଲି(ଡି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂ. ପୀଠ, ପିଙ୍ଗଳ)—ପିଠୁଳ (ଦେଖ)
Pyuḷi (ṛḍi) Piuḷi (See)

ପ୍ୟୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦଗ୍ଧ କରିବା—1. To burn.
Pyush (root) ୨ । ଭାଗ କରିବା—2. To divide.
୩ । ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା—3. To relinquish; to part with.

ପ୍ୟୁସ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—ଭାଗ କରିବା—
Pyus (root) To divide.

ପ୍ୟୈ(ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବୃଦ୍ଧି କରିବା—
Pyai (root) 1. To increase.
୨ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—2. To grow.
୩ । ଫୁଲିବା—3. To swell.

ପ୍ର—ସଂ. ଅ—(ଉପସର୍ଗ) (ପ୍ରଥ. ଧାତୁ=ବଳ୍ୟାଦ ହେବା+ଅ; ତୁଲ.
Pra ଲାଟିନ୍ ଉପସର୍ଗ ପ୍ରୋ=ସମ୍ମୁଖରେ, ନମସ୍କୃ ଓ ପ୍ରି=ପ୍ରେ,
ପ୍ରଥମେ ଓ ଇଂ. ଉପସର୍ଗ ଫୋର୍=ପୂର୍ବରୁ, ପ୍ରଥମରୁ)—
ବଂଶଜ ଉପସର୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜମ; ଯାହା ନମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥରେ
ଧାତୁ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—A prefix implying:—
୧ । ଖ୍ୟାତି (ଯଥା ପ୍ରସିଦ୍ଧ)—1. Fame; renown.
୨ । ଉତ୍କର୍ଷ; ପ୍ରକର୍ଷ (ଯଥା—ପ୍ରକର୍ଷ, ପ୍ରଗୁଣ)—
2. Excellence.
୩ । ଆଧିକ୍ୟ; ବିଶେଷ; ଅତିଶୟ (ଯଥା—ପ୍ରମତ୍ତ ଓ ପ୍ରବାଦ) —
3. Excess; very much; intensity.
୪ । ସଙ୍ଗଠୋତ୍ଭବ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ଯଥା —ପ୍ରବୁଦ୍ଧ)—
4. Fullness; completeness.
୫ । ଆରମ୍ଭ—5. Beginning.
୬ । ଉଦ୍ଭବ; ଉତ୍ପତ୍ତି (ଯଥା —ପ୍ରଭବ)—
6. Birth; source.
୭ । ପ୍ରଥମର ଭାବ; ପ୍ରାଥମ୍ୟ (ଯଥା —ପ୍ରାଦ୍ୟ)—
7 Priority.
୮ । ଆଚରଣ; ବ୍ୟବହାର—
8. Conduct; treatment.
୯ । ଗତି (ଯଥା—ପ୍ରସ୍ଥାନ)—2. Motion; forth; out (as in go forth; set out).
୧୦ । ପ୍ରୟୋଗ—10. Usage.
(ଯଥା—ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବେ ଏ ଉପସର୍ଗ ନମ୍ନଲିଖିତ
ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—ମନଆର. ଉଇଲ୍ୟମ୍)—
୧୧ । କ୍ଷମତା (ଯଥା—ପ୍ରଭୁ)—11. Power (Apte).
୧୨ । ଅଭାବ; ବିଚ୍ଛେଦ (ଯଥା—ପ୍ରେଷିତ, ପ୍ରବାସୀ)—
12. Destitution; separation (Apte).
୧୩ । ନିର୍ମଳତା (ଯଥା—ପ୍ରସନ୍ନ)—
13. Purity (Apte).
୧୪ । ଇଚ୍ଛା (ଯଥା—ପ୍ରାର୍ଥନା)—14. Wish (Apte).
୧୫ । ସମ୍ପାଦ୍ୟ (ଯଥା—ପ୍ରଶମ)—
15. Cessation (Apte)
୧୬ । ସମ୍ମାନ (ଯଥା—ପ୍ରାଂଜଳ)—
16, Adoration; respect (Apte).
୧୭ । ଆଗକୁ; ଅଗ୍ରେ (ଯଥା—ପ୍ରସ୍ଥାନ)—
17. Before; forward; forth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୮ । ଅତ୍ୟନ୍ତ (ଯଥା—ପ୍ରଚଣ୍ଡ)—
18. Too much; excessively.
୧୯ । ଅଧିକ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ (ଯଥା—ପ୍ରସିଦ୍ଧାପଦ; ପ୍ରଯୌକ୍ତ)—
More distant.
୨୦ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ (ଯଥା—ପ୍ରଦାନ)—
20. Out and out; completely.
୨୧ । ପ୍ରଶସ୍ତ (ଯଥା—ପ୍ରଗ୍ରୀବ)—21. Broad.
(ଦ୍ର—ଉପସର୍ଗଯୁକ୍ତ, ସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନ କବିତାରେ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ୟବହାରରେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ 'ପର' ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—ପ୍ରକାଶ=ପରକାଶ; ପ୍ରମାଦ=ପରମାଦ; ପ୍ରମତ୍ତ=ପରମତ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ପ୍ରଭୃଗ—ସଂ. ବି.—ରଥ ଦଣ୍ଡାର ସାମନା ପାଖର ତିଭୁଜାକାର ଅଗ; ଶଗଡ଼ର ଝୁଗ୍‌ମୁଣ୍ଡି—The fore part of the shafts of a chariot or bullock cart. (M. W.)

।ପ୍ରଃ।—ଦେ.—ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ (କଚରଆ)—ଅ.—୧ । 'ପ୍ରଗନ୍ନା ଶବ୍ଦର ।Prab। ସାଙ୍କେତିକ ରୂପେ ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ (ଯଥା—। ପ୍ର । (। ପ୍ର ।—ଅନ୍ୟରୂପ) କୋଦଣ୍ଡା ଅର୍ଥାତ୍ କୋଦଣ୍ଡା ପ୍ରଗନ୍ନା)—
1. An abbreviation for the word 'Pergunna' (this abbreviation is also used in writing the same passage in English, as Pr. Kodinda.
୨ । 'ପ୍ରତି' ବା ପ୍ରସ୍ଥର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—
2 Abbreviation of 'prati or width.
(ଯଥା—। ପା । * କାହାଣ, । ପ୍ର । ୪ କାହାଣର ଖଣ୍ଡେ ଜମି ।)

ପ୍ରକଟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର=ସଙ୍ଗଚ୍ଛୋଦ୍‌ଭବରେ+କଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା Prakaṭa +ଅ)—୧ । ବ୍ୟକ୍ତ—1. Unfolded; clear.
୨ । ପ୍ରକାଶିତ; ଦେଖାଯାଉଥିବା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—
2. Displayed; becoming manifest.
୩ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ—
3. Apparent; evident; open; visible.
୪ । ସ୍ପଷ୍ଟ—4 Clear.
୫ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—5. Excellent.
୬ । ପ୍ରଚାରିତ—6. Published; proclaimed.
୭ । ଉଦ୍ଭୂତ; ଆବିର୍ଭୂତ (ହି. ଶ)—7. Appearing.
ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ—Clearly.
ଚନ୍ଦ୍ରର ହୀନ ମାଲପାଟ
ନଭର ପ୍ରକାଶ ପ୍ରକଟ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ପ୍ରକଟକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+କଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) - ସାଦ୍ଧା ପ୍ରକଟ କରେ; ପ୍ରକାଶକ—Exhibiting; publiishing. (ପ୍ରକଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନ ଚତୁର ପ୍ରକଟକ ଜଣ ଏଣ ମଜନ—
ଭକ୍ତ. ଦ୍ରୌପଦୀଖାଣ୍ଡବ ।

ପ୍ରକଟନ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+କଟ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. Publication.
୨ । ବ୍ୟକ୍ତିକରଣ—2. Making manifest.
୩ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ବୁଝାଇବା—
3. Making clear exposition; expounding.

ପ୍ରକଟ।(ଟ୍ଟ)ଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ପ୍ରକଟବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Prakaṭā(ṭe)ibā ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଟିତ କରାଇବା—
ପ୍ରକଟାନ 1. To cause to be manifested.
ପ୍ରଗଟାନୋ or published.
୨ । ପ୍ରକଟିତ କରିବା—
2. To unfold; to manifest; to exhibit.
ସୁପ୍ତଗର୍ଭ-ଶୈଳାପଲେ ଯେ ଝରଣା କେତେ ଝର ପ୍ରଭାତ ।
ବ୍ରଜନାଥ. ରଘାତ ।

ପ୍ରକଟିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କଟ୍ ଧାତୁ +କର୍ମ. ତ)—
Prakaṭita ୧ । ପ୍ରକାଶିତ—1. Published.
୨ । ବ୍ୟକ୍ତ—3. Manifest; apparent.
୩ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ—3. Displayed; shown.
୪ । ବିକସିତ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—4. Opened; expanded.

ପ୍ରକଟିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—୧ । ପ୍ରକଟିତ ବା ବ୍ୟକ୍ତ ହେବା—
Prakaṭibā 1. To be manifested.
ପ୍ରକଟା ବହୁଘର୍ଷି ରେବ ପ୍ରକଟ ଉଷ୍ଟଲେ ପାଳ ପଯୋଧର ।
ପ୍ରଗଟନା ବଦ୍ୟମୂର୍ଦ୍ଧ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ପ୍ରକଟ ବା ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଦେଖାଇବା—
2. To manifest; to show.
ଶବ୍ଦ ଦେଖି ବୁଝି ଯେ ରୂପେ ଚଲିବା
ପ୍ରକଟ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଶକ୍ତି ମାତାସ୍ପିବା । ଭାଗବତ. ଚଲିବା ।
୩ । ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା—
3. To express; to give vent to.
ଅଡ଼ା ମୋର ପଡ କେଡେ ବସ୍ୱାଳୁ ଗମ୍ଭୀର
ବୁଝିତ ପ୍ରକଟିବାକୁ ଅପରଧ ମୋର । ଭୁଜସୀ ବଦ୍ଧମଲ୍ଲସାସ୍ପଣ. ଅବ ।

ପ୍ରକଟୀକରଣ—ସ ବି. (ପ୍ରକଟ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ. ଚ୍ବି +କରଣ)—
Prakaṭīkaraṇa ୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତକୁ ବିଷୟକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା—
1. Making visible.
୨ । ପ୍ରକାଶ କରଣ—2. Promulgation; publishing.
୩ । ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା—3. Making clear.

ପ୍ରକଟୀକୃତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରକଟ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ. ଚ୍ବି + କୃତ)—
Prakaṭīkṛuta ୧ । ବ୍ୟକ୍ତୀକୃତ—1. Made visible or apparent.
୨ । ବିଶଦୀକୃତ; ବିସ୍ତାରିତ—2. Amplified.
୩ । ପ୍ରକାଶିତ; ଘୋଷିତ—3. Promulgated.

ପ୍ରକଟୀ ଭୂତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରକଟ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ. ଚ୍ବି + ଭୂତ)—
Prakaṭī bhūta ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ—
Become manifest.

ପ୍ରକଥନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + କଥନ)—
Prakathana ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରଚାର କରଣ—Announcing; publishing loudly; proclaiming.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକମ୍ପ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + କମ୍ପ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା + ଘଞ୍. ଅ) —
Prakampa ୧ । ଅତ୍ୟଧିକ କମ୍ପ; ବେପଥୁ—1. Shivering; vibration; trembling; quaking; tremor.
୨ । ପ୍ରଭଞ୍ଜନ; ବାୟୁ—2. Air; wind.
୩ । ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ବସ୍ତୁ—3. An elastic thing.
୪ । ନରକବିଶେଷ—
4. Name of a part of hell.
୫ । ରାବଣର ସେନାପତ୍ତିବିଶେଷ—
5. Name of a general of Rābaṇa.
ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ କମ୍ପମାନ—
1. Shivering; trembling violently.
୨ । କମ୍ପନ କାରକ—2 Shaking; causing shiver.

ପ୍ରକମ୍ପନ—ସ. ବି. (ପ୍ର + କମ୍ପ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ପ୍ରକମ୍ପ; ବିଶେଷ କମ୍ପ—Shivering; violent trembling; vibration.
Prakampna ପ୍ରକମ୍ପିତ; ପ୍ରକମ୍ପମାନତ୍ୱ—ବିଣ)

ପ୍ରକମ୍ପମାନ—ସଂ· ବିଣ.—(ପ୍ର+କମ୍ପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—କମ୍ପମାନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ୍ପିଥିବା—Shivering; vibrating.
Prakampamāna (ପ୍ରକମ୍ପମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରକର—ସ. ବି. (ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Prakara ୧ । ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପସମୂହ—1. Scattered flowers.
୨ । ପୁଷ୍ପାଦର ସ୍ତବକ—2. Bunch.
୩ । ଗୋଛା—3. Sheaf; bundle.
୪ । ରାଶି; ସମୂହ—4. Collection; heap; quantity.
୫ । ଅଗୁରୁ (ହି. ଶ.) - 5 Aloe wood; agallochia.
୬ । (ପ୍ର + କୃ ଧାତୁ=କରିବା + ଭାବ. ଅ)—ବନ୍ଧୁତା—
6. Friendship.
୭ । ସହାୟତା; ସାହାଯ୍ୟ—
7. Co-operation; aid; assistance.
୮ । ଅଧିକାର—8. Authority; possession.
୯ । ସମ୍ମାନ—9 Respect
୧୦ । ରୀତିନୀତି; ବ୍ୟବହାର—10 Usage; custom.
୧୧ । ନଟ ନଟୀଙ୍କ ପୋଷାକ—
11. Theatrical dress or disguise.
୧୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଭୁଲାଇ କର ସତୀତ୍ୱ ହରଣ କରିବା; ଫୁସୁଲାଇ କର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଘରୁ ବାହାର କର ନେବା—
12. Seduction of a woman.
ବିଣ.—(ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବୃଦ୍ଧ—
1. Old; aged.
ପ୍ରକର ବରଷ ବଳସ ଗଣକା ଛବେ ସୁବାସ ଚୂତାରେ ।
ରାଜ ହୋଇଚୁଡ଼ାଉଥିବୁନସ୍ତ ।
୨ । କର୍ମଠ; କାର୍ଯ୍ୟପଟୁ—2. Able; pert; skilful.
୩ । ହୁସିଆର (ହି. ଶ.) —3. Cautious.

ପ୍ରକରଣ—ସ. ବି. (ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ
Prakaraṇa କରଣ—1 Doing a thing excellently.
୨ । ସର୍ଜନ; ନିର୍ମାଣ; ଉତ୍ପାଦନ—
2. Creation; production.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟ—3. Act.
୪ । ଘଟଣା; କାଣ୍ଡ; ବ୍ୟାପାର—
4. Affair; event; matter.
୫ । ପ୍ରଭେଦ—5. Difference; distinction.
୬ । ଉପାୟ; କୌଶଳ—6. Means; artifices.
୭ । ପ୍ରକାର—7 Kind; species.
୮ । ବିଷୟ; ପ୍ରସଙ୍ଗ—8. Topic; subject-matter.
୯ । ପ୍ରବନ୍ଧ—9. Essay.
୧୦ । ପ୍ରସ୍ତାବ—10. Proposal; discourse.
୧୧ । ସମ୍ମାନକରଣ—11. Showing respect.
୧୨ । ଭୂମିକା; ଅବତରଣିକା—12. Introduction.
୧୩ । ନାଟକର ଦୃଶ୍ୟାତ୍ମକ—
13. Prologue to a drama; prelude.
୧୪ । ପ୍ରସ୍ତାଂଶ; ଅଧ୍ୟାୟ; ପରିଚ୍ଛେଦ—
14. Chapter; section of a book.
୧୫ । କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ—
15. A monologue; treatise; monograph.
୧୬ । ପାଦ; ରଚନାର ଅଂଶ ବା ବିଭାଗ—16. Paragraph.
୧୭ । ନାଟକର ପ୍ରକାରଭେଦ; ଯେଉଁ ନାଟକରେ ସାମାଜିକ ପ୍ରଣୟକୃତ ଏବଂ ପ୍ରେମ ବିଷୟକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଥାଏ—
17. A society-and-love-drama.
[ଦ୍ର—ପ୍ରକରଣ ନାଟକ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ, କିନ୍ତୁ ନାଟକଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଏହା ସାମାଜିକ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଓ ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନା ବିଷୟ ଅବଲମ୍ବନରେ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକରଣ ନାଟକରେ ପ୍ରେମବିଷୟକ ସାମାଜିକ ଚିତ୍ର ଥାଏ । ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ୨ ପ୍ରକାର; ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରକରଣରେ ନାୟକ ଉଚ୍ଚ ବଂଶୀୟ ନୃପନନ୍ଦନ ଓ ନାୟିକା ବେଶ୍ୟା; ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକରଣରେ ନାୟକ ମନ୍ତ୍ରୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ବଣିକ ଓ ନାୟିକା ଉଦ୍ଦପରିବାରପାଳିତା ସ୍ତ୍ରୀ ବା ସଦ୍ବଂଶୀୟା । ପ୍ରକରଣ କଳ୍ପକଳ୍ପିତ ଲୌକିକ ଗଳ୍ପ । ସାମାଜିକ ପ୍ରଣୟକୃତ ଓ ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏବଂ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । ମୃଚ୍ଛକଟିକ, ମାଲତୀମାଧବ ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ପ୍ରକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ—ସ. ବି—ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଲେଖାଯିବା
Prakaraṇa grantha କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ—A small treatise on a particular subject; a monologue.

ପ୍ରକରଣ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବି—(ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ପ୍ରକରଣ + ଜ୍ଞାନ)—ଆଲୋଚ୍ୟ
Prakaraṇa jñāna ବିଷୟର ପ୍ରସଙ୍ଗ ବୋଧ—
Comprehension of the subject matter of a treatise or discourse.

ପ୍ରକରଣିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ରକରଣ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prakaraṇikā କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରକରଣ; କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଟକବିଶେଷ—
(ପ୍ରକରଣୀ--ଅନ୍ୟରୂପ) A small love drama; a minor love drama.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକରଣୀୟ—ଫ. ବଣ—(ପ୍ରକରଣ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇୟ)—୧ । ପରଚ୍ଛେଦ
Prakaraṇīya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to a chapter or section.
୨ । ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଷୟକ—2. Relating to the subject matter of a treatise or discourse.

ପ୍ରକରୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ର + କୃ. ଧାତୁ + ଅଚ୍. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗୀ)—
Prakarī ୧ । ଅଭିନୟର ସାଜସଜ୍ଜା—1. Theatre dress.
୨ । ନାଟିକା—2. A small drama.
୩ । ଅନାବୃତ ସ୍ଥାନ—3. An open space.
୪ । ଚତ୍ୱର; ଅଗଣା—4. A court-yard.
୫ । ଛକ; ଗୃହଗୋଷ୍ଠ ରାସ୍ତାର ମିଳନ ସ୍ଥାନ—
5. A meeting place of cross roads.
୬ । ନାଟକରେ ପ୍ରୟୋଜନସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ ସାଧନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ, ଯହିଁରେ କୌଣସି ଏକଦେଶବ୍ୟାପୀ ତତ୍ତ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣନ ଥାଏ (ହି. ଶ)—6. One of the essential parts of a drama in which a character relating to a particular matter is treated.

ପ୍ରକର୍ଷ—ଫ. ବ—(ପ୍ର + କୃଷ୍. ଧାତୁ = ଆକର୍ଷଣ କରିବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Prakarsha ୧ । ଉନ୍ନତି—1 Improvement.
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତା; ଉତ୍କର୍ଷ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା; ଉତ୍ତମତା—
2. Excellence; preeminence; superiority; goodness.
(ପ୍ରକୃଷ୍ଟ—ବଣ)
୩ । ବିଶେଷତ୍ୱ—
3. Peculiarity; specialty; distinction.
୪ । ଆଧିକ୍ୟ—4. Intensity; excess.
୫ । ବିଶ୍ୱଜନୀନତ୍ୱ; ସର୍ବସାଧାରଣତ୍ୱ—
5. Universality.
୬ । ନିଶ୍ଚିତତା—6. Absoluteness; certainty.

ପ୍ରକର୍ଷକ—ଫ. ବଣ—(ପ୍ର + କୃଷ୍ ଧାତୁ + ଣ୍ୱୁଲ୍. ଅକ)—ଉତ୍କର୍ଷ
Prakarshaka ସମ୍ପାଦକ (ହି. ଶ)—Causing preeminence.
(ପ୍ରକର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରକର୍ଷଣ—ଫ. ବ—(ପ୍ର + କୃଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ବିଶେଷ
Prakarshaṇa ଭାବରେ କର୍ଷଣ—1. Thorough ploughing.
(ପ୍ରକର୍ଷତ, ପ୍ରକର୍ଷଣୀୟ—ବଣ)
୨ । ଆଗକୁ ଠେଲା—2. Pushing forth (M. W).
୩ । ଟାଣି ଆଣିବା; ଆକର୍ଷଣ—
3. Attracting; drawing.
୪ । ଆଧିକ୍ୟ—4. Intensity.
୫ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—
5. Excellence; superiority.
୬ । କଷ୍ଟ ଦେବା—6. Harassing; distracting.
୭ । ସର୍ବସାଧାରଣତ୍ୱ—7 Universality.
୮ । ଜମିରେ ଅଗ୍ଭା ବା ଓଡ଼ ଦେବା; ହଳ କରିବା—
8. Drawing furrows; ploughing (M. W).
୯ । ବନ୍ଧକୀ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ମୂଳ ଟଙ୍କାର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ସୁଧ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆଦାୟ ପାଇବା—
9. Realisation in excess of the interest due on a loan by the use of the pledged article; enjoyment of the surplus income after setting off the interest in full by the use of the pledged article.

ପ୍ରକର୍ଷିତ—ଫ. ବଣ—(ପ୍ର + କୃଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = କର୍ଷି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)-
Prakarshita ୧ । ଆକର୍ଷିତ—1. Attracted; drawn.
୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଚଷା ହୋଇଥିବା—
2. Ploughed thoroughly.
ବ—ବନ୍ଧକୀ ଜନିତର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ୟ ସୁଧରୁ ବେଶି ଲାଭ—
Surplus profit on a pledge over and above the interest due.
[ପ୍ର—ହନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଅନୁସାରେ ମହାଜନ ଏହା ଅଧିକା ଲାଭକୁ ଖାତକକୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ହି. ଶ]

ପ୍ରକଳା—ଫ. ବ—(ପ୍ର + କଳା)—ଏକ କଳା ସମୟର ୬୦ ଭାଗର ଏକ
Prakalā ଭାଗ (ହି. ଶ)—One sixtieth of one Kalā of time.

ପ୍ରକଳ୍ପନ(ନା)—ଫ. ବ—(ପ୍ର + କଳ୍ପି ଧାତୁ + ଅନ + ଆ)—ସ୍ଥିରୀକରଣ
Prakalpana(nā) (ହି. ଶ)—Ascertainment.

ପ୍ରକଳ୍ପିତ—ଫ. ବଣ—(ପ୍ର + କଳ୍ପି. ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅନୁଭାବିତ-
Prakalpita 1. Thought beforehand; contemplated.
୨ । ସଙ୍କଳ୍ପିତ—2; Resolved; determined.
୩ । ଉଦ୍ଭାବିତ—3. Invented; devised.
୪ । ଧାଡ଼ିତ (ଯଥା—ଅଶ୍ରୁ)—4. Shed (as tears).
୫ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିଶ୍ଚିତ (ହି. ଶ)—5. Ascertained,

ପ୍ରକଶ—ଫ. ବ—(ପ୍ର + କଶ୍ ଧାତୁ + ଭାବ.ଅ)—୧ । କୋରଡ଼ା ମାରିବା
Prakaśa (ହି. ଶ)—2. Whipping.
୨ । ପୀଡ଼ା ଦେବା; କଷ୍ଟ ଦେବା (ହି. ଶ)—
2. Afflicting; oppressing.

ପ୍ରକଶି—ଫ. ବ—ଶୂକ ନାମକ ରୋଗ, ଯହିଁରେ ପୁରୁଷର ମୂତ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟ ଫୁଲିଯାଏ ଓ ଯାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରୁ ଜାତ ହୁଏ (ହି. ଶ.)—
Prakaśi A disease accompanied by the swelling of the penis.

ପ୍ରକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + କାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ + ଭାବ.ଅ + ଆ)—ସୁଧା; ଲୋକ—
Prakāṅkshā Appetite; desire for food.

ପ୍ରକାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + କାଣ୍ଡ)—୧ । ମୂଳଠାରୁ ସ୍ୱନ୍ଧ ବା ଶାଖାମୂଳ
Prakāṇḍa ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃକ୍ଷାଂଶ; ବୃକ୍ଷର କାଣ୍ଡ; ଗଛର ଗଣ୍ଡି—
1. The trunk of a tree; stem of a tree.
୨ । ଶାଖା; ଡାଳ—2. Branch; a shoot.
୩ । ପ୍ରଗଣ୍ଡ; ବାହୁର ଉପର ଅଂଶ; ଢେଣା—
3. The upper part of the arm (M. W.).
୪ । ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—4. Tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବଣ—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Excellent; preeminent.
୨ । ପ୍ରଶସ୍ତ; ବହୁ ବିସ୍ତୃତ—2. Very wide; extensive
୩ । ଖୁବ୍ ବଡ଼; ଅତି ବୃହତ୍—
3. Very great; very large; enormous; gigantic.
୪ । ସୁଖୀ—4 Happy.
୫ । ବୃହତ୍‌କାୟ; ମୋଟା—5. Stout; stupenduous; corpulent.
୬ । ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ; ଢେଙ୍ଗା—6. Tall; very high.

ପ୍ରକାମ—ସ. ଅ ଓ କ୍ରି. ବିଣ. (ପ୍ର + କମ୍ ଧାତୁ = ବାଞ୍ଛା କରିବା + କର୍ମ.ଅ Prakāma ୧ । ପ୍ରଚୁରରୂପେ; ଯଥେଷ୍ଟରୂପେ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତରୂପେ—
1. Sufficiently; enough.
୨ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ—2. Voluntarily; willingly.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—3. Very much; excessive.
୪ । ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ—4. With pleasure; with delight; gladly (M. W.).
ବ—୧ । ଆନନ୍ଦ—1 Joy; delight; pleasure (M. W.).
୨ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି—2. Plenty (Howells).
୩ । କାମାତୁରତା—3. Voluptuousness (Howells).
୪ । କାମନା; ଇଚ୍ଛା (ହି. ଶ)—4. Desire; wish.
ବଣ—ଯଥେଷ୍ଟ (ହି. ଶ)—Sufficient.

ପ୍ରକାମଭୁକ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରକାମ+ଭୁଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୧ମା ୧ବ) Prakāmabhuk ପେଟ ପୂରିବା ବା ପୁରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Eating till satisfied; eating enough (M. W.).

ପ୍ରକାର—ସ. ବ. (ପ୍ର + କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ)—୧ । ଧାଞ୍ଚ; ଧାର୍; ଢଙ୍ଗ- Prakāra 1. Manner; fashion; mode; way; peculiarity.
୨ । ରକମ—2 Sort; kind.
୩ । ସାଦୃଶ୍ୟ—3. Similarity; resemblance.
୪ । ପ୍ରଭେଦ—4. Variety; difference.
୫ । ଶ୍ରେଣୀ; ବିଭାଗ; ଜାତି—5. Species; class.
୬ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ—6. Different class.
୭ । ଉପାୟ; କୌଶଳ— 7. Means.
୮ । ଗୁଣଜନିତ ଭେଦ—8. Variety due to quality.
ଦେ. ବ—୧ । ଢଙ୍ଗଚାଙ୍ଗ —1. A peculiar mode.
୨ । ଛଳ—2. Pranks.
(ଯଥା—ଏ ଛୋକାଟା ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର କାଉଁଛି ।)
୩ । ବଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଭଙ୍ଗି—3. A display of one's individuality.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଆକାର ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରକାର ଗତ—ସ. ବିଣ. (ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଗୁଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Prakāra gata Qualitative.

ପ୍ରକାର ବିଶେଷ—ସଂ. ବ—ଅନେକ ପ୍ରକାର ବା ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକପ୍ରକାର; ଏକପ୍ରକାର— One of the (ପ୍ରକାରଭେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) peculiar modes or classes; a peculiar sort. Prakara bisesha

ପ୍ରକାରାନ୍ତର—ସଂ. ବ—ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର; ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର— Prakārāntara Another kind or sort; a different manner.

ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅନ୍ୟଥା; ପରନ୍ତୁ— Prakārāntarare 1. Otherwise; on the otherhand.
(ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟରୂପେ—
ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ 2. In another way.
୩ । ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପରେ—3. Indirectly.

ପ୍ରକାଶ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + କାଶ୍ ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + ଭାବ. ଅ)— Prakāśa ୧ । ତେଜଃ; ଦୀପ୍ତି; ଆଲୋକ; ଜ୍ୟୋତିଃ—
1. Light; lustre.
୨ । ଚକଚକ୍ୟ—2. Splendour; brilliance; dazzle. [ପ୍ରକାଶତା(ତ୍ୱ)—ବ]
୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—3. Brightness
୪ । ଶୋଭା—4. Beauty; elegance.
୫ । ସ୍ପଷ୍ଟତା; ବ୍ୟକ୍ତତା—5. Clearness.
୬ । ବିକାଶ; ଜାହିର; ଜାଗା; ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି—
6. Manifestation; display; appearance.
୭ । ପ୍ରସାରଣ; ବିସ୍ତାର—7, Expansion; diffusion.
୮ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ପ୍ରଚାର—8. Publicity; publication; promulgation.
୯ । ପ୍ରକଟନ; ବ୍ୟକ୍ତ କରଣ—
9. Displaying; revelation.
୧୦ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ; (ଫୁଲର) ଫୁଟିବା—
10. Blowing (e. g. of a flower).
୧୧ । ଯଶଃ; ଖ୍ୟାତି—11. Renown; fame.
୧୨ । ଆବିଷ୍କାର —12. Discovery.
୧୩ । ରୌଦ୍ର; ଖରା—13. Sunshine.
୧୪ । ସାଦୃଶ୍ୟ—14. Similitude.
୧୫ । ଜ୍ଞାନ—15. Sense; knowledge.
୧୬ । ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ —
16. Name of a son of Baibaswata Manu.
୧୭ । ହାସ୍ୟ—17. Laughter (M. W.).
୧୮ । କଂସା; କାଂସ୍ୟ —18. Bell metal.
ବିଣ—୧ । ସଦୃଶ—1. Like.
୨ । ବିକସିତ—2. Blown; expanded.
୩ । ପରିଦୃଶ୍ୟ—0. Visible; seen.
୪ । ପ୍ରକଟିତ—
4. Published; divulged; promulgated.
୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—5 Bright; shining.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—
6 Famous; renowned; celebrated.
୭ । ଉଦ୍ଭାବିତ—7. Discovered; invented.
୮ । ସ୍ପଷ୍ଟ—8. Manifest; apparent; evident; clear.
୯ । ଗୋଚର; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—9. Known; realised.
ଅ. (ନାଟକୀୟ ଭାଷା)—୧ । ସର୍ବଜନ ସମକ୍ଷରେ—
1. Before the eyes of all; openly; in public.
୨ । ସମସ୍ତେ ଶୁଣି ପାରନ୍ତ ଭଳି; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ—
2. Loudly; aloud; audibly.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟମାନ ସମକ୍ଷରେ ନକ ବା ନଥି ନକରିସୁ ଅନ୍ୟ ନକନଥି ଶୁଣି ନ ପାରିବା ଭଳି ମନେ ମନେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଥିବା କଥାକୁ ଗୋପନରେ (aside) କହି, ତା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଯେଉଁ କଥା କହେ ତାକୁ 'ପ୍ରକାଶ' (aloud) ବୋଲାଯାଏ । ଏହାର ବିପରୀତ ସ୍ୱଗତ ବା ଆତ୍ମଗତ ଅଟେ ।]

ଦେ. (ବାକ୍ୟାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ)—ଏହା ଆମ ନକରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି—It appears to me.
(ଯଥା—ପ୍ରକାଶ ଯେ ଅମୁକ ଲୋକ ଚୋର କରିଅଛି ।]

ପ୍ରକାଶ ଦେ. ବି—୧ । (ଆଧୁନିକ) ଗ୍ରନ୍ଥର ସମ୍ପାଦନ ବା ପ୍ରକାଶ—
1. Publication of a book.
୨ । ଗ୍ରନ୍ଥ ଛାପି ବାହାର କରିବା—2. Publishing.

ପ୍ରକାଶକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prakāśaka ୧ । ବ୍ୟକ୍ତକାରକ—1. Making clear or manifest.
(ପ୍ରକାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯେ ପ୍ରକାଶ କରେ; ପ୍ରକଟନକାସ୍ତ—
2. One who divulges or publishes.
୩ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାସ୍ତ—3. Explaining; illustrating,
୪ । ପ୍ରଦର୍ଶକ—4. Manifesting; displaying.
୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
5. Bright; shining; brilliant (M. W).
ବି—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦିର ପ୍ରକାଶକର୍ତ୍ତା—
1, Publisher of a book.
୨ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Expounder.
୩ । ମହାଦେବ (ହି. ଶ)—2. Mahādeba.

ପ୍ରକାଶ କରିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । ପ୍ରକଟନ କରିବା—
Prakāśa karibā 1. To publish; to unfold.
ପ୍ରକାଶ କରା ୨ । ସାଧାରଣଙ୍କ ନକରେ କହିବା—
प्रकाश करना 2 To speak out; to give out.
୩ । ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ଆଦି କହିଦେବା—
3. To divulge a secret.
୪ । ଖୋଲି କରି ଦେଖାଇବା—4. To display.
୫ । କୌଣସି ଗୁଜା ଆଦିଙ୍କ ଉପରେ ଗୁମର ଖଦ ଆଦି ଇତ୍ୟାଦିଃ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା—5. To wave a chowrie or cloth over a person.

ବେଗେ ଅଧିକ ପ୍ରକାଶ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତୁ—ଉଷ୍ଣ. ବୈ.ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ।

୬ । ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା—
6. To exhibit; to manifest.
୭ । ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ମୁଦ୍ରଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
7. To publish a book.

ପ୍ରକାଶ କାମ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ; ପ୍ରକାଶ+କାମ)—ଯଶଇଚ୍ଛୁ;
Prakāśa kāma ଯେ ଯଶଃ କାମନା କରେ—
(ପ୍ରକାଶକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Wishing for renown (M. W.).

ପ୍ରକାଶଜ୍ଞାତା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରକାଶ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୬ମା. ୧ବ)—
Prakāśajñātā (ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ବା ସମୟର ପ୍ରକାଶକୁ ଜାଣି ପାରେ) କୁକ୍କୁଟ; କୁକୁଡ଼ା—The cock.

ପ୍ରକାଶତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଶ. (ପ୍ରକାଶ+ତଃ)—ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ—
Prakāśataḥ Openly.

ପ୍ରକାଶତା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରକାଶ+ତ୍ୱ. ତା)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ କରଣ; ପ୍ରକଟନ—1. Manifestation; publication.
Prakāśatā (ପ୍ରକାଶତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଦର୍ଶନଯୋଗ୍ୟତା—2. Visibility.
୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; ଦୀପ୍ତି—3. Brightness, luminousity.
୪ । ସ୍ପଷ୍ଟତା—4. Clearness.

ପ୍ରକାଶ ଥାଉ କ—ଦେ. (ବାକ୍ୟ)—ଏଥିପ୍ରତି ପାଠକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ
Prakāśa thāu ki କରାଯାଉଅଛି—A phrase meaning
ପ୍ରକାଶ ଥାକେ କି 'Be it known'.
[ଦ୍ର—କୌଣସି ପତ୍ର ଲେଖି ସାର ପୁନର୍ବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ପାଠକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ କେତେକ ବାକ୍ୟ ଯୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏ ବାକ୍ୟ ଲେଖାଯାଏ । ଏହା ଇଂରାଜରେ Post script ବା P.S. ପର ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରକାଶନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prakāśana ୧ । ପ୍ରକାଶକରଣ; ପ୍ରକଟୀକରଣ—
1. Publishing; manifesting; divulging.
୨ । ଦେଖାଇବା—2. Exhibiting.
୩ । ଆଲୋକିତ କରିବା—3. Illuminating.
୪ । ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା—4. Making clear.
୫ । ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ଉଦୟ—5 Appearing; rising.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—
6. A name of Bishṇu.
ସଂ. ବିଶ—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଦୀପ୍ତିମାନ୍ (ହି. ଶ)—Bright.

ପ୍ରକାଶ ନାସ୍ତ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବାରନାସ୍ତ; ବେଶ୍ୟା—
Prakāśa nārī Prostitute; public woman (M.W).

ପ୍ରକାଶନୀୟ—ସଂ. ବିଶ. (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଦର୍ଶନଯୋଗ୍ୟ—
Prakāśanīya 1. Visible.
୨ । ଦେଖାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Capable of being displayed or manifested.
୩ । ପ୍ରକାଶର ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରକଟନ ଯୋଗ୍ୟ—
3. Worth publishing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକାଶ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—2. To become manifest; to be apparent.
Prakāśa pāibā
प्रकाश होना ୨ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣା ହେବା—2. To become well known; to become clear.
(ପ୍ରକାଶ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଗୋଚରୀଭୂତ ହେବା; ଦେଖାଯିବା—3. To appear; to come to light; to transpire.

ପ୍ରକାଶମାନ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Prakāśamāna ୧ । ଦୀପ୍ତିମାନ୍—
(ପ୍ରକାଶମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dazzling; brilliant.
୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Bright; shining.
୩ । ସ୍ପଷ୍ଟ—3. Clear; evident.

ପ୍ରକାଶାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରକାଶ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Prakāśātmā ୧ । ଯାହାର ଆଚରଣ ବା ପ୍ରକୃତି ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—1. Of brilliant character or nature.
୨ । ବ୍ୟକ୍ତସ୍ୱରୂପ—
2 Whose self is manifest; self-evident.
୩ । ସ୍ୱୟଂଦୀପ୍ତ—3 Self-illuminated.
୪ । ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—4. Very bright.
ବ—୧ । ଈଶ୍ୱର; ଭଗବାନ୍—1. God.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

ପ୍ରକାଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉଦ୍ଭାସିତ; ଦୀପ୍ତ—1. Glittering.
Prakāśita
୨ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—2. Blown.
୩ । ବ୍ୟକ୍ତ—3. Manifest; displayed.
୪ । ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ; ପ୍ରକଟ—
4. Evident; apparent.
୫ । ଶୋଭିତ—5. Beautified.
୬ । ସ୍ପଷ୍ଟୀକୃତ; ଘୋଷିତ; ପ୍ରଚାରିତ—6. Disclosed; published; revealed; promulgated; divulged.
୭ । ଆବିଷ୍କୃତ—7. Invented; discovered.
୮ । (ଆଧୁନିକ) ମୁଦ୍ରଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଟିତ (ପୁସ୍ତକ)—
8. Published (book).

ପ୍ରକାଶିତ ବିରୁଦ୍ଧତା—ଫ. ବ (ଅର୍ଥଦୋଷବିଶେଷ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ
Prakāśita biruddhatā ପ୍ରକୃତ ବିରୁଦ୍ଧାର୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ—
A defect in composition where an apparently innocent expression conveys a totally different sinister meaning.
[ଦ୍ର—ଆଶୀର୍ବାଦ କରେଁ ତବ ଜନନ୍ୟେ ସ୍ୱଜନ । ସ୍ୱଜ୍ୟଶ୍ରୀ କରନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ଆଲିଙ୍ଗନ—ଏଠାରେ ସ୍ୱଜାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାକୁ ଯାଇ ସ୍ୱଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ସ୍ୱଜା ହେବାର ସୂଚନା କର ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ କାମନା କରିସାଇ ଥିବାରୁ ପ୍ରକାଶିତ ବିରୁଦ୍ଧତା ଦୋଷ ହୋଇଅଛି—କୁଲମଣି. ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ।]

ପ୍ରକାଶିତବ୍ୟ—ଫ. ବିଣ (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ପ୍ରକାଶିତ
Prakāśitabya ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Fit to be published or divulged.

ପ୍ରକାଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—୧ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
Prakāśibā 1. To become visible; to appear.
प्रकाशना ୨ । ପ୍ରକାଶିତ କରିବା; ଦର୍ଶାଇବା; ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା—
प्रकाशना; प्रगसना 2. To exhibit, to give vent to.
କାମିନୀ ଦୃଢାଶକ୍ତ ଭବ ସଙ୍କେତେ—ସଧାନାଥ, ନେଦବୃତ ।
୩ । କହିବା—3. To say.
ଭଭଭଣ୍ଡ ଭଳ ଭଲବ୍ୱ ଶୁଣିଲେ ଦୃଢାଗେ ମୈତ୍ର ମନୋରମ—
ଭକ୍ତ. ମୈତ୍ରଧାନାଥ ।
୪ । (ରାତ୍ରି) ପାହିବା—4. (the night) To dawn.
ଏମନ୍ତେ ଦୃଢାଣିଲ ରଣି
ଏବେ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାସରେ ପଶି—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।
୫ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେବା; ଫୁଟିବା—
5. To be blown; to expand.
ପଦ୍ମଯୁଗ୍ମୀ ଭୁବନରେ ପ୍ରଭାତିଲେ—କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୬ । ପ୍ରଚାର କରିବା; ପ୍ରକଟିତ କରିବା—6. To publish.

ପ୍ରକାଶୀ—ସଂ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରକାଶ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Prakāśī ଦୀପ୍ତିମାନ୍—Shining; radiant.
(ପ୍ରାକାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରକାଶ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ପ୍ରକାଶ
Prakāśya କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be published or brought to light; publishable.
୨ । ଯାହା ପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ—2. Which will be published; to be published.
୩ । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ—
3. Opened to the public.
୪ । ଦୃଶ୍ୟ—4. Visible.
୫ । ଯାହା ଗୋପନୀୟ ନୁହେଁ—5. Not private; public.

ପ୍ରକାଶ୍ୟତଃ—ଦେ. କ୍ରି. ବି. (ସଂ. ପ୍ରକାଶତଃ)—ସର୍ବସାଧାରଣ ଦେଖି
Prakāśyataḥ ପାରିବା ପ୍ରକାରେ—1. Openly; publicly.
୨ । ଗୋପନ ନ କରି—2. Without concealment.

ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ଯାଇ ପାରନ୍ତି
Prakāśya sthāna ବା ସମସ୍ତେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି—
A public place; a place open to the public.

ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମଇଳା (ଳ) କରିବା—ଦେ. ବି.—ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ
Prakāśya sthāna mailā(lā) karibā ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିବା ସ୍ଥାନକୁ ଅପରିଷ୍କାର କରିବା (ଏହା ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନରେ ଅପରାଧ ରୂପେ ଗଣିତ)—Public nuisance (an offence under the Indian Penal Code.)

ପ୍ରକୀୟା - ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ପଦ୍ୟ)—ପରକୀୟା (ଦେଖ)
Prakīyā Parakīyā (See)
ପ୍ରକୀୟା ରସ ଭେଦ ହୁଏ,
କନ୍ୟା ଶୁଦ୍ଧପ୍ରେମା ହୋଇ । ଭାଗ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Prakīrṇṇa ୧ । ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଢୁଣା ଯାଇଥିବା—1. Strewn; diffused; scattered; spread about; broadcast.
୨ । ପ୍ରଚାରିତ; ପ୍ରକଟିତ—
2. Published; divulged; promulgated.
୩ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ବିକସିତ—
3. Opened; expanded; full-blown.
୪ । ବିବିଧ; ଅନେକ ପ୍ରକାରର—
4. Miscellaneous; of various kinds
୫ । ଅସମ୍ବଦ୍ଧ—5. Incoherent; loose.
୬ । ଉତ୍କାର୍ଗ; ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ—
6. Irregular; wild; desultory.
୭ । ବିଚଳିତ; ଆନ୍ଦୋଳିତ—7. Agitated; excited.
୮ । ତରଙ୍ଗିତ—8. Wavy; billowy.
୯ । ମିଳିତ; ମିଶ୍ରିତ (ହି. ଶ.)—1, Mixed up.
ବ.—୧ । ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାୟ—
1. A section of a book, a chapter.
୨ । ଦୂବ କରଞ୍ଜ—2. Caesalpina Bonducella.
୩ । ବ୍ୟଜନବିଶେଷ; ଗୁମର—
2. A chowrie; a tail used as a fan
୪ । ବିବିଧ ନାଉବଚନସଂଗ୍ରହ—4. A collection of miscellaneous moral rules; a miscellany,

ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଗୁମର; ଚଅଁର—
Prakīrṇṇaka 1, A chowrie, a tail used as a fan.
୨ । ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାୟ—2. Chapter or section of a book.
୩ । ବିସ୍ତାର—3. Extension; extent.
୪ । ନାନା ବିଷୟ ସଙ୍ଗ୍ରହ ପୁସ୍ତକ—4. A miscellany; a book of miscellaneous collections.
୫ । ଅଶ୍ୱ; ଘୋଡ଼ା—5. Horse.
୬ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବା ଆଇନ୍‌ରେ ଅନୁକ୍ତ ବିଷୟ, ବିଚାରପତ୍ତି ଦୋଷର ଗୁରୁତା ବା ଲଘୁତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯହିଁର ଶାସ୍ତି ଦେବେ—6. A case not provided for in the law books but left to the discretion of the judge to decide according to the gravity of the matter.
୭ । ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାପମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ (ହି. ଶ)—7. Minor sins not mentioned in the books which lay down expiations.

ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତନ—ସ.ବ. (ପ୍ର+କୃତ୍ ଧାତୁ=କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Prakīrttana ୧ । କଥନ—1 Mention.
୨ । ଘୋଷଣା କରିବା—2. Proclaiming.
୩ । ଜୋରରେ କହିବା—3. Speaking loudly.

ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତି—ସ. ବି. (ପ୍ର+କୃତ୍ ଧାତୁ=କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା+ଭାବ. ଇ)—
Prakīrtti ୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଖ୍ୟାତି—1. Fame; renown; celebrity.
୨ । ପ୍ରଚାର; ଘୋଷଣା—2. Declaration; publication.

ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+କୃତ୍ ଧାତୁ=କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Prakīrttita ୧ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—1. Mentioned; described.
୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରକଟିତ—
2 Proclaimed aloud; announced.
୩ । ପ୍ରଚାରିତ—3. Published; declared.
୪ । ବିଶଦୀକୃତ—4. Explained.
୫ । ବିଖ୍ୟାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—5. Celebrated; renowned.

ପ୍ରକୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Prakīrjya ଦୂତ କରଞ୍ଜ—Caesalpina Bonducella (a plant).
ବିଣ—୧ । ବିସ୍ତାରଯୋଗ୍ୟ—
1. To be spread about or expanded.
୨ । ପ୍ରକାଶ ଯୋଗ୍ୟ—2. To be published or promulgated or diffused.

ପ୍ରକୁପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କୁପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Prakupita ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁଦ୍ଧ—
(ପ୍ରକୁପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Enraged; incensed; agitated.
୨ । ବିଶୃଙ୍ଖଳ—2. Disordered; deranged.
୩ । ଯାହାକୁ ରାଗେଇ ବଢାଯାଇ ଅଛି—
3. Provoked to anger.
୪ । ଯାହାର ପ୍ରଭାବ ଅତି ବଢ଼ିଯାଇଛି (ହି. ଶ)—
4 Whose influence has increased much.

ପ୍ରକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ=କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଓ କର୍ମ. ତ)—
Prakṛuta ୧ । ସମାହୃତ; ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତୀକୃତ—
(ବିକୃତ—ବିପରୀତ) 1. Accomplished; completed.
୨ । ରଚିତ; ନିର୍ମିତ—2. Made; composed; prepared.
୩ । ଅବିକୃତ—3. Not deteriorated; not disordered.
୪ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ନେଇ ବିବାଦ ବା ତର୍କ ଚଳୁଥାଏ—
4. In question; under discussion.
୫ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—5. Proposed.
୬ । ଠିକ୍—6. Accurate; right.
୭ । ବାଞ୍ଛିତ; ଅଭିଲଷିତ—
7. Desired; expected; cherished.
୮ । ଅଧିକୃତ—8. Possessed.
୯ । ଦରକାରୀ; ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—
9. Important; necessary.
୧୦ । ବାସ୍ତବିକ; ଯଥାର୍ଥ—10. Actual; real.
୧୧ । ଅସଲ; ଖାଣ୍ଟି—11. Genuine.
୧୨ । ସତ୍ୟ—12. True.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୩ । ଅମିଶ୍ରିତ; ବଶୁବ୍ର—13. Unadulterated.

ପ୍ରକୃତତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା—
Prakṛutatā(twa) 1. Actual state,
୨ । ସତ୍ୟତା—2. Truth.
୩ । ବାସ୍ତବତା—3. Actuality; reality.

ପ୍ରକୃତାର୍ଥ—ସଂ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀ.)—୧ । ଯଥାର୍ଥ; ଠିକ୍—
Prakṛutārtha 1. Right; accurate; real; genuine.
୨ । ସତ୍ୟ—2. True.
ବ—ନାଲିସ କରିବାର ଯଥାର୍ଥ କାରଣ—The true object of a suit; the cause of action of a suit.

ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସ୍ତାବରେ—ଦେ. ତି. ବଣ—୧ । ଠିକ୍ କହିବାକୁ ଗଲେ;
Prakṛuta prastābare ସତ୍ୟ କଥା ଏହି ବ—1. In point
(ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସ୍ତାବେ—ଅନ୍ୟରୂପ) of fact; to speak the
ପ୍ରକୃତପ୍ରସ୍ତାବେ **सचमुच** truth.
୨ । ଠିକ୍ ରୂପରେ; ଯଥାର୍ଥରେ—
2. Rightly; truly.
୩ । ସତେ ସତେ—3. Actually.

ପ୍ରକୃତ ବିବରଣ—ଦେ. ବ—(କଚରଆ)—ସତ୍ୟ କଥା; ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା—
Prakṛuta bibaraṇa Actual facts; the true facts;
ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା } ଅନ୍ୟରୂପ facts as they are,
ପ୍ରକୃତ ହାଲ } ପ୍ରକୃତବିବରଣ **अस्लहाल**
[ଦ୍ର—ପ୍ରତିବାଦୀ ନିଜର ଲିଖିତ ଜବାବରେ ବାଦୀର ଅରଜ ଲିଖିତ ବିଷୟମାନ ଖଣ୍ଡନ କରିସାର ଶେଷରେ ମକଦ୍ଦମାର ପ୍ରକୃତ ହାଲ ବା ବିବରଣ ବୋଲି କ କାରଣରୁ ବାଦୀ ତା (ପ୍ରତିବାଦୀର) ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମା କରିଅଛି ତହିଁର ବିଷୟ ବିବୃତ କରେ ।]

ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କ୍ତିନ୍. ଈ)—୧ । ଭଗବାନଙ୍କର
Prakṛuti ମାୟାଖ୍ୟା ଶକ୍ତି, ଯାହାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସାବତୀୟ ପଦାର୍ଥ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି; ସଂସାରର ବା ଜଡ଼ ଜଗତର ମୌଳିକ ପ୍ରଧାନ କାରଣ—1. The Nature as distinguished from the Spirit, Nature, the personified will or the creative energy of the Supreme Being.
[ଦ୍ର—ଭଗବାନଙ୍କର ଯେଉଁ ମାୟାଖ୍ୟା ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଏ ବିଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ତାକୁ ପ୍ରକୃତି ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ଦ୍ୱିବିଧ, ଯଥା—ପରା ଓ ଅପରା । ପରା (ଶ୍ରେଷ୍ଠା) ଜୀବ ସ୍ୱରୂପ ଚେତନାମୟୀ ପ୍ରକୃତି । ଏହା ଜଗତକୁ ରକ୍ଷା କରୁଅଛି । ଏହାହିଁ ଜୀବର ପ୍ରାଣ । ଅପରା (ନିକୃଷ୍ଟା) କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜଃ, ମରୁତ୍, ବ୍ୟୋମ, (ପଞ୍ଚଭୂତ) ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଅହଙ୍କାର ।
ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ ମତରେ—ଆତ୍ମା ଛଡ଼ା ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁର ମୂଳକାରଣ 'ପ୍ରକୃତି' ଅଟେ । ପ୍ରକୃତି ଅଜ ଜନ୍ମ ଜ୍ଞାନାଦିକା-ଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟା । ପୁରୁଷ (Spirit) ଓ ପ୍ରକୃତି (Nature) ଏହି ଉଭୟର ମିଳନରେ ଏ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି । ପୁରୁଷ ସ୍ୱତଂ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ; କେବଳ ଦର୍ଶକ ମାତ୍ର । ପ୍ରକୃତି ଓ ପୁରୁଷର ସଂଯୋଗ ହେଲେ ସୃଷ୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତିରୁ ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏହି ତିନ ଗୁଣ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ତିନ ଗୁଣ ସାମ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତି ନିରୂପାଧିକ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ଗୁଣତ୍ରୟର ଅସାମ୍ୟାବସ୍ଥା ଘଟିଲେ ସୃଷ୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।]
୨ । (ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ) ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ, ଜଡ଼ ଜଗତର ଏହି ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ ଆଦିକାରଣ; ନିର୍ବିକାର ଓ ଜ୍ଞାନମୟ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ସାକାର ଓ ଜଡ଼ରୂପେ ଜଗତରେ ପ୍ରକାଶମାନ ଗୁଣ—
2. (Sāmkhya philosophy) The material attributes of the Creator.
୩ । ଯାବତୀୟ ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ; ନିସର୍ଗ—2. The creation.
୪ । ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥର * ଗୋଟି ଉପାଦାନ; ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ (କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ ଓ ବ୍ୟୋମ)—4. The five primordial elements of creation; the elements.
୫ । ବସ୍ତୁର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥା—
5. The natural stage of a thing.
୬ । ଅଜ୍ଞାନ; ମାୟା; ଅବିଦ୍ୟା—
6. Spiritual ignorance; illusion.
୭ । ଆଦି କାରଣ—7. Prime cause; origin.
୮ । ସ୍ତ୍ରୀ; ଯୋଷିତ୍; ନାସ୍ତ—
8. Woman; a female; woman kind.
୯ । ଦେବୀ; ଠାକୁରାଣୀ—9 A Goddess.
[ଦ୍ର—ସାବିତ୍ରୀ, ରାଧିକା, ଦୁର୍ଗା, ଷଷ୍ଠୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତି ଅଟନ୍ତି ।]
୧୦ । ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି—10. The original creative energy of the universe.
୧୧ । ପଞ୍ଚଭୂତାତ୍ମକ ଦେହ—11. The body composed of the 5 prime elements.
୧୨ । ଶକ୍ତି—
12. Power; energy; potency; strength.
୧୩ । ଜୀବାତ୍ମା; ଆତ୍ମା—13. Soul.
୧୪ । ପରମାତ୍ମା; ବିଶ୍ୱାତ୍ମା—14 The soul of the universe; God.
୧୫ । ଜନନୀ—15. Mother.
୧୬ । ଯୋନି—16. Female organ.
୧୭ । ଲିଙ୍ଗ; ଶିଶ୍ନ—17. Male organ; penis.
୧୮ । ଗୁହ୍ୟ ଦ୍ୱାର—18. The anus.
୧୯ । ଜନ୍ତୁ ଜଗତ୍—19. The animal world.
୨୦ । ଅମାତ୍ୟ—20. Minister.
୨୧ । ବାସିନ୍ଦା—21. An inhabitant.
୨୨ । (ବହୁବଚନ) ସପ୍ତବିଧ ରାଜ୍ୟାଙ୍ଗ (ଯଥା—୧ ସ୍ୱାମୀ, ୨ ମନ୍ତ୍ରୀ ୩ ସହାୟ, ୪ ଧନ, ୫ ଦେଶ ୬ ଦୁର୍ଗ ଓ ୭ ସୈନ୍ୟ, ଏବ ମତାନ୍ତରରେ, ୮ ସୁହୃତ୍)—22. The 7 requisites

Digitized by srujanika@gmail.com

for a kingdom (viz-1 the head, 2 minister, 3 allies, 4 treasure, 5 kingdom 6. castle, 7 army and according to some, 8 the subjects).

୨୩ । (ବହୁବଚନ) ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ—
23. The subjects of a kingdom.

୨୪ । (ବହୁବଚନ) ରାଜାଙ୍କର ଦଶବିଧ ସହାୟକ—(ଯଥା—ସ୍ୱାମୀହୃତ, ପ୍ରଜାନାଥ, ପ୍ରଧାନ, ସଚିବ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଦ୍ରାଡ଼୍‌ବାକ, ପଣ୍ଡିତ, ସୁମନ୍ତ୍ରକ, ଅମାତ୍ୟ ଓ ଦୂତ)—24. The 10 assistants to a king; the body of a king's ministers.

୨୫ । ମନର ଭାବ ବା ଗତି; ପ୍ରିଙ୍ଗାସ୍; ମତ ଗତି—
25. Disposition; temperament.

୨୬ । ସ୍ୱଭାବ; ତତ୍ତ୍ୱ—26. Individual nature.

୨୭ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଜନ୍ମ କାଳରେ ଶରୀରସ୍ଥ କଫ, ବାତ ପିତ୍ତ ଏହି ତିନି ରସ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକର ପ୍ରାବଲ୍ୟ—27. The predominance of one of the humours of the body at the time of a person's birth.

୨୮ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର) ଏକବିଂଶତ୍ୟକ୍ଷର ବୃତ୍ତ, ସମ୍ଭୁତ ଛନ୍ଦୋ-ବିଶେଷ—22. (prosody) Name of a Sanscrit metre of 21 syllables.

୨୯ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁ ବା ଶବ୍ଦମୂଳ—29. (grammar) The root; the crude or elementary form of a word or verb before it takes an inflection.

[ଦ୍ର—ଗତ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତ ଗମ ଧାତୁ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟ ତ; ରାଜାଙ୍କୀୟ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତ ରାଜନ୍ ।]

୩୦ । (ଗଣିତ) ଗୁଣକ—
30. (mathematics) Coefficient; multiplier.

ଦେ. ବ. – ୧ । ବଦ୍ଧମୂଳ ଅଭ୍ୟାସ—Confirmed habit.

ପ୍ରକୃତ ଖଣ୍ଡ—ସ. ବ.—ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣର ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡ—
Prakṛuti khaṇḍa Name of the 2nd part of Brahmabaibartta Purāṇa.

ପ୍ରକୃତିଗତ—ସ. ବଣ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ; ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ—
Prakṛutigata Natural; innate.

ପ୍ରକୃତ ଛଡ଼ା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅମାନୁଷିକ—
Prakṛuti chharḍā 1. Inhuman.
୨ । ପ୍ରକୃତ ବରୁଦ୍ଧ—2. Unnatural.
୩ । ଅମଙ୍ଗଳକର—3. Bringing evil.
୪ । ମନ ପ୍ରକୃତବଶିଷ୍ଟ—
4. Having an evil nature.

ପ୍ରକୃତ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ନଜର ପ୍ରକୃତ ବା ସ୍ୱଭାବବରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବା କଥା କହିବା—
Prakṛuti chhārḍibā Doing or saying of an unnatural thing.

[ଦ୍ର—ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ମରିବାର କିଛି ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ (ବା ତାର) ପ୍ରକୃତ ଛଡ଼ି ଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ମନ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଓ ମନ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ଛଡ଼ା କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏ ଲୋକକୁ (ବା ଏ ଲୋକର) ପ୍ରକୃତ ଛଡ଼ିଲାଣି; ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାର ମରଣ ନିକଟ ହେଲାଣି ।]

ପ୍ରକୃତଜ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରକୃତ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Prakṛutija ୧ । ସ୍ୱଭାବଜାତ—1. Inborn; innate; produced from nature.
୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ—2. Natural.
ବ—ପ୍ରକୃତଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଗୁଣତ୍ରୟ—
The 3 prime qualities of matter.

ପ୍ରକୃତ ଜନ—ସ. ବ. (ଏକ ବଚନ)—ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା—
Prakṛuti jana A subject of a king.

ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରକୃତ + ତତ୍ତ୍ୱ)—
Prakṛuti tattwa ୧ । ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୂଢ଼ ସତ୍ୟ—
1. The truths or secrets of nature.
୨ । ପଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା—2. Physical science; physics; natural philosophy.

ପ୍ରକୃତ ତରଳ—ସ. ବଣ. (ଉତ୍ତାପ୍ ତତ୍; ପ୍ରକୃତ + ତରଳ)—
Prakṛuti taraḷa ଯାହାର ସ୍ୱଭାବ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ବା ଚପଳ—
(ପ୍ରକୃତ ତରଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fickle; dissolute; changeful by
(ପ୍ରକୃତ ତରଳତା—ବ) nature.

ପ୍ରକୃତ ପୁଞ୍ଜ—ସ. ବ—୧ । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ସମୂହ—
Prakṛuti puñja 1. The subjects of a king.
୨ । ପ୍ରାଣିଗଣ—2. The animal kingdom.

ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷ—ସ. ବ—୧ । ମନ୍ତ୍ରୀ—
Prakṛuti purusha 1. Minister.
୨ । ଭୃତ୍ୟ—2. Servant.
୩ । ପ୍ରକୃତ ଓ ପୁରୁଷ—3. Nature and spirit.

ପ୍ରକୃତ ପୂଜା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରକୃତ + ପୂଜା)—
Prakṛuti pūjā ୧ । ଜଡ଼ ପୂଜା—1. The worship of nature; nature-worship.
୨ । ଶିବ ଲିଙ୍ଗ ପୂଜା; ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଶିବ ଲିଙ୍ଗ ରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ପୂଜା କରିବା—2. Phallism; the worship of the phallic emblem as God.

ପ୍ରକୃତ ବତ୍ସଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (୬ମୀ ତତ୍)—
Prakṛuti batsaḷa ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ—
(ପ୍ରକୃତ ବତ୍ସଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Loving one's subject.
(ପ୍ରକୃତ ବତ୍ସଳତା, ପ୍ରକୃତ ବାତ୍ସଲ୍ୟ—ବ)

ପ୍ରକୃତ ବାଦ—ସ. ବ—୧ । ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରାକୃତ ଦର୍ଶନ—
Prakṛuti bāda 1. Natural philosophy;
(ପ୍ରକୃତବାଦୀ—ବଣ ପୁଂ) naturalism.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଧାତୁବାଦ; ଶବ୍ଦର ମୂଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବା ପ୍ରକୃତାର୍ଥ ବିଚାର—
2. The ascertainment of the root and literal meaning of words.

[ଦ୍ର—'ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅଭିଧାନ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାମାଣିକ ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବଙ୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ରାମକମଲ ବିଦ୍ୟାଲଙ୍କାର ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ ଓ ତାହା ବଙ୍ଗ ଓ ଉତ୍କଳରେ ବିଶେଷ ଆଦୃତ ହୋଇ ତହିଁର ବହୁ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଭାଷାକୋଷରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତିବାଦ ଉକ୍ତ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅଭିଧାନର ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ 'ପ୍ରକୃତିବାଦ' ସଙ୍କେତ ଲେଖା ଯାଇଅଛି ।]

୪ । ଜଡ଼ବାଦ—4. Materialism.

ପ୍ରକୃତ ବିକୃତ—ସଂ. ବି (ପ୍ରକୃତ+ବିକୃତ; ବିପରୀତାର୍ଥକ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—
Prakṛuti bikṛuti ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ—1. Mutation of the natural or original state.

୨ । (ବିପରୀତାର୍ଥ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବସ୍ଥା—
2. Natural state and changed condition; nature and art.

ପ୍ରକୃତ ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) —
Prakṛuti bijñāna ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ; ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର- (ପ୍ରକୃତ ବିଦ୍ୟା, ପ୍ରକୃତ ଶାସ୍ତ୍ର—ବି) Natural philosophy; physics; natural science.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସାଦୃଶ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତବିଜ୍ଞାନବତ୍ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ), ପ୍ରକୃତବିଜ୍ଞାନବେତ୍ତା (ପୁଂ) ଓ ପ୍ରକୃତ ବିଜ୍ଞାନବେତ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ) ଶବ୍ଦମାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ପ୍ରକୃତ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ସଂ. ବି—ରଚନାଗତ ରସଦୋଷବିଶେଷ —
Prakṛuti biparjyaya A rhetorical defect in which a personage is made to say things or act in a way contrary to his nature.

[ଦ୍ର— କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟକ ନାୟିକା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ପ୍ରକୃତି-ସିଦ୍ଧ ଗୁଣ ବା ସ୍ୱଭାବର ଅନ୍ୟଥା ବର୍ଣ୍ଣନ ହେଲେ ଏହି ଦୋଷ ହୁଏ; ଯଥା—ରାମାୟଣରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧୀରୋଦାତ୍ତ ନାୟକ । ଧୀରୋଦ୍ଧତ ନାୟକ ପର ଗୋପନରେ ବାଳକୁ ବଧ କରିବା ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତିର ଅନୁରୂପ ନୁହେଁ, ଅତଏବ ଏଠାରେ ପ୍ରକୃତ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦୋଷ ହେଲା । କୁଲମଣି ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ।]

ପ୍ରକୃତ ବିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରକୃତ+ବିରୁଦ୍ଧ)—
Prakṛuti biruddha ସ୍ୱଭାବର ବିପରୀତ; ନିଜର ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତିକୂଳ—Against nature; contrary to one's nature

ପ୍ରକୃତ ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି—୧ । ସ୍ୱାମୀ ଅମାତ୍ୟାଦି ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳ; Prakṛuti maṇḍala ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ—
1. All the 8 requisites of a kingdom.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱାମୀ, ଅମାତ୍ୟ, ସଦ୍ଭାବ, ଧନ, ଦେଶ, ଦୁର୍ଗ, ସୈନ୍ୟ ଓ ପ୍ରଜା ଏମାନେ ପ୍ରକୃତି ମଣ୍ଡଳ ଅଟନ୍ତି ।

୨ । ପ୍ରଜା ସମୂହ—2. The whole body of the subjects of a kingdom.

ପ୍ରକୃତି ମେଣ୍ଟ(ଣ୍ଟା)ଣ—ଦେ. ବି—୧ । ନିଜର ପ୍ରକୃତିର ଅନୁକୂଳ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ପ୍ରକୃତିର ଆନୁକୂଲ୍ୟ ସାଧନ—1. Satisfaction of the cravings of one's nature.

ପ୍ରକୃତି ମେଣ୍ଟା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରକୃତି ମେଣ୍ଟିବା }
ପ୍ରକୃତି ମେଟାନ

ପ୍ରକୃତି ମିଟନା ୨ । ନିଜର ଅଭ୍ୟାସଗତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଦ୍ୱାରା ନିଜର ମନର ତୃପ୍ତି ସାଧନ—1. Satisfaction of the cravings due to one's habits.

ପ୍ରକୃତି ମେଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. ଣି—୧ । ନିଜର ପ୍ରକୃତିର ଅନୁକୂଳ Prakṛuti meṇṭā(ṇṭe)ibā କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କର ନିଜର ପ୍ରକୃତି ମେଟାନ ମନକୁ ତୃପ୍ତ କରିବା—1. To satisfy the
ପ୍ରକୃତି ମିଟାନା cravings of one's nature.

୨ । ନିଜର ଅଭ୍ୟାସଗତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କର ନିଜର ମନକୁ ତୃପ୍ତ କରିବା—1. To satisfy the cravings due to one's habits.

୩ । ନିଜର ପାଶବ ବୃତ୍ତିକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା—
3. To satisfy the cravings of one's animal propensities.

୪ । ମନର ସାଧ ମେଣ୍ଟାଇବା—
4. To satisfy one's are desires.

ପ୍ରକୃତି ରଞ୍ଜକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରକୃତ + ରଞ୍ଜକ)—ପ୍ରଜା-
Prakṛuti rañjaka ରଞ୍ଜକ; ପ୍ରଜାବତ୍ସଲ—(a king) Who
(ପ୍ରକୃତି ରଞ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) gives contentment or satisfaction to his subjects.

ପ୍ରକୃତି ରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରକୃତ + ରଞ୍ଜନ)—
Prakṛuti rañjana ନ୍ୟାୟ ଓ ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାସନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ—Satisfying the subjects by just and merciful administration.

[ଦ୍ର—ରଞ୍ଜା ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତଗତ ଅର୍ଥ 'ଯେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରଞ୍ଜନ କରନ୍ତି' । ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଯୋଗୁଁ ରାଜାଙ୍କୁ 'ରଞ୍ଜା' ବୋଲାଯାଏ ।]

ପ୍ରକୃତ ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(ତୃତୀୟା ତତ୍; ପ୍ରକୃତ+ସିଦ୍ଧ)—୧ । ସ୍ୱଭାବ-
Prakṛuti siddha ସିଦ୍ଧ; ସ୍ୱାଭାବିକ, ନୈସର୍ଗିକ; ପ୍ରାକୃତିକ—1. Natural; effected by nature.

୨ । ସ୍ୱଭାବଜ; ସହଜ—2. Inborn; innate.

ପ୍ରକୃତ ସୁଭଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ତୃତୀୟା ତତ୍; ପ୍ରକୃତ + ସୁଭଗ) —
Prakṛuti subhaga ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣରେ ସୁନ୍ଦର ବା ମନୋରମ — (ପ୍ରକୃତ ସୁଭଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pleasant or agreeable by nature.

ପ୍ରକୃତ ସୁଲଭ—ସ. ବିଣ - ନିଜର ପ୍ରକୃତିର ଅନୁକୂଳ—
Prakṛuti sulabha Agreeable or favourable to one's nature or disposition.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକୃତସ୍ଥ—ସ. ବଣ. ସଂ—୧ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ —
Prakṛutistha 1. Restored to one's original condition.

(ପ୍ରକୃତସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ—
2. Natural; incidental to nature.
୩ । ସ୍ୱାଭାବିକ ସୁସ୍ଥତାଯୁକ୍ତ—
3. Normal; healthy.
୪ । କୋପ ପରେ ଶାନ୍ତ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ—4 In the state when one's anger has abated.
୫ । ନଜର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥିତ—
5. Situate or standing in one's natural state.
୬ । ସ୍ୱଭାବଜ—
6. Inherent; innate (Apte)
୭ । ଆରୋଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ—7. Recovered (Apte).
୮ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଉତ୍ତରସ୍ପୃଣ ଉଚ୍ଚଂଗନ ପୃଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ (ସୂର୍ଯ୍ୟ) [ହି. ଶ]—8. (Astronomy) The sun's returning after the summer solstice.
୯ । ନଜର ମିଂଜାସ୍‌ର ଥଣ୍ଡା ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ—
9. Come to one's self (Apte).
୧୦ । ନଗ୍ନ—10. Striped bare of every thing (Apte).

ପ୍ରକୃତସ୍ଥ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣାର ମିଂଜାସ୍ ଥଣ୍ଡା ହେବା ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—1. To be one's self again; to come to one's senses again
Prakṛutistha hebā
ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇବା

୨ । ଆପଣାର ପୂର୍ବ ସୁସ୍ଥତା ବା ଦେହର ସୁଧାରଣା ଲାଭ କରିବା-
2. To come back to one's health.

ପ୍ରକୃତୋତ୍ତର—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ପ୍ରକୃତ + ଉତ୍ତର)—୧ । ସଦୁତ୍ତର—
Prakṛutottara 1. A right reply.
୨ । ଠିକ୍ ଯବାବ—
2. A well deserved reply; a fitting answer.

ପ୍ରକୃଷ୍ଟ—ସ. ବଣ—(ପ୍ର+କୃଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଉତ୍ତମ—
Prakṛushṭa 1. Excellent; superior; pre-eminent.
୨ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ—2. Praiseworthy
୩ । ଟଣା ଯାଇଥିବା; ଆକର୍ଷିତ; ଆକୃଷ୍ଟ—
3. Attracted; drawn forth.
୪ । ବହୁକାଲବ୍ୟାପୀ—4. Long; protracted.
୫ । ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ—5. Long in space.
୬ । ଅତ୍ୟାଗ୍ରହିତ—6. Harassed.
୭ । ବେଦନା ପ୍ରାପ୍ତ—7 Distracted.
୮ । ମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରଧାନ (ହି. ଶ)—
8. Chief; principal.
୯ । ପ୍ରଶସ୍ତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—9. Extensive; wide.

ପ୍ରକୃଷ୍ଟତା—ସ. ବ—ଉତ୍କର୍ଷ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା—
Prakṛushṭatā Superiority; excellence; pre-eminence.
(ପ୍ରକୃଷ୍ଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରକୃପ୍ତ—ସ. ବଣ—(ପ୍ର+କୃପ୍ତ)—୧ । ରଚିତ; ସୃଷ୍ଟ—
Prakṛupta 1. Constructed.
୨ । ଉଦ୍ଭୂତ; ସଂଭୂତ; ଜାତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
2. Borns; produced.
୩ । କୃତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—3, Done.

ପ୍ରକେତ—ସ. ବଣ—(ପ୍ର+କେତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ କେତ ଧାତୁ=ଜଣାଇବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବିଶେଷ ରୂପେ ଜ୍ଞାପକ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Praketa Particularly indicative.
ସ. ବ—ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସୁଖ ସାଧନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
The attainment or accomplishment of supreme good.

ପ୍ରକୋଟ—ସ. ବ—(ପ୍ର+କୋଟ)—୧ । ପରଖା—
Prakoṭa 1 Moat.
୨ । ମାଟି ଆଦର ଗଦା (ହି. ଶ); ସ୍ତୂପ—
2. A heap of earth or rubbish; mound.

ପ୍ରକୋପ—ସ. ବ—(ପ୍ର+କୁପ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଅଦ୍ଭୁତସ୍ଥ କୋପ—
Prakopa 1. Turbulence; irritation; provocation,
୨ । ଆଧିକ୍ୟ—
2, Inclemency; fury; excess,
(ଯଥା—କଫ ପିତ୍ତାଦିର ପ୍ରକୋପ; ଶୀତର ପ୍ରକୋପ)
୩ । କଠୋରତା; ଉତ୍କଟତା; (ରୋଗର) ଆଧିକ୍ୟ—
3; Severity (of a disease); rage (of a disease),
(ଯଥା—ଜ୍ୱରର ପ୍ରକୋପ)
୪ । ଶରୀରରେ ବାତ, ପିତ୍ତ ବା କଫାଦିର ବୃଦ୍ଧି—
4. Vitiation or excess of the humours in the system.
୫ । ଉଗ୍ରତାର ରାଗ; କ୍ରୋଧାନ୍ଧତା— 5. Violence of anger; exasperation.

ପ୍ରକୋପନ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+କୁପ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ କୋପି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ,—ଉତ୍ତେଜକ—
Prakopana Provocating, irritating.
ବ. (+ଘଞ୍. ଅନ)—୧ । ଉତ୍ତେଜନ—Provocation.
(ପ୍ରକୋପକ—ବଣ) ୨ । ବର୍ଦ୍ଧନ—2. Increasing.
୩ । ଅଗ୍ନି ପ୍ରଭୃତିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. Stimulation or trimming of fire etc.

ପ୍ରକୋପିତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରକୋପ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇତ)—
Prakopita ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁଦ୍ଧ—1, Incensed; irritated; exasperated; enraged.
୨ । ଉତ୍ତେଜିତ—2. Provoked; stimulated.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କୁଷ୍ ଧାତୁ=ସଲଗ୍ନ ହେବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ ଠ)—
Prakoshṭha ୧ । କନ୍ଧୁଣି ଉଲରୁ ହାତ ଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତାଂଶ; ନଳହାତ—1. The part of the hand between the elbow and the wrist; the forearm.
୨ । ରାଜପ୍ରାସାଦର ସଦର ଫାଟକ ପାଖରେ ଥିବା କୋଠରୀ—2 A room adjoining the main gate of a palace (M. W.).
୩ । କକ୍ଷ; ଗୃହ; କୋଠରୀ—3. Room; compartment
୪ । ଦରଜାକାଠ—4. The frame of a door.
୫ । ଦ୍ୱାରର ପାଶ୍ୱସ୍ଥ ଗୃହ—5. Side room; a room by the side of a door.
୬ । ଚତୁର; ଚତୁଷ୍କ; ଅଗଣା; ଗୃହର ପାଖରେ କୋଠାଥିବା ଅଗଣା; ମଦ୍ଦଲ—6. A courtyard; quadrangle; a courtyard having houses on all sides.

ପ୍ରକ୍କ(କ୍କା, କ୍ୱ, କ୍ୱା)ଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କ୍ୱଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Prakka(kkā, kwa, kwā)ṇa ୧ । ଧ୍ୱନି, ଶବ୍ଦ—1. Sound; noise.
୨ । ବୀଣାର ଧ୍ୱନି—2. The sound or tune of a harp.

ପ୍ରକ୍ରମ(ମା)—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କ୍ରମ ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ. ଅ; +ଆ)—
Prakrama(mā) ୧ । ଗମନ—1. Going; proceeding.
୨ । ପଦକ୍ଷେପଣ—2. Stepping; pacing.
୩ । ପରିଭ୍ରମଣ—3. Roaming; wandering; revolving.
୪ । ପଦାଘାତ—4. Step; stride.
୫ । ଅତିକ୍ରମ; ଉଚ୍ଛଂଘନ—5. Overcoming; surpassing.
୬ । ସମ୍ବନ୍ଧ—6. Relation.
୭ । ଉପକ୍ରମ; ପ୍ରଥମାରମ୍ଭ; ସୂଚନା—7. Beginning; commencement; indication.
୮ । ପ୍ରଣାଳୀ; ଭଙ୍ଗୀ—8. Method; manner.
୯ । ଅବକାଶ; ଅବସର—9. Leisure; occasion.
୧୦ । ଦ୍ୱାର; ଅନୁପାତ—10 Proportion; ratis.
୧୧ । ନିୟମ—11. Regularity.
୧୨ । କ୍ରମ (ହି. ଶ)—12. Arrangement; method; regular succession.

ପ୍ରକ୍ରମଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prakramaṇa ୧ । ପ୍ରକ୍ରମ (ଦେଖ)—1. Prakrama (See)
୨ । ଆଗକୁ ଯିବା (ହି. ଶ)—2. Advancing.
୩ । (ପ୍ର+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ+ଭାବ. ଅନ)—ପାର କରିବା (ହି. ଶ)—2. Taking across; ferrying across.
୪ । ଆରମ୍ଭ କରିବା (ହି. ଶ)— Commencing.

ପ୍ରକ୍ରମ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରକ୍ରମ+ଭଙ୍ଗ)—ରଚନାର ବା ବର୍ଣ୍ଣନାର ଦୋଷବିଶେଷ; ଆରମ୍ଭ କରିସାଇଥିବା କ୍ରମ ପରେ ସାଲଡ ନ ହେବା ଦୋଷ (ହି. ଶ)—A defect in composition; breach of continuity in a narrative or description

ପ୍ରକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Prakrānta ୧ । ଅପସାରିତ; ଦୂରୀକୃତ—1. Removed.
(ପ୍ରକ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+କର୍ତ୍ତୁ.ତ) ଗତ; ତିରୋହିତ—2. Gone away; retired: disappeared.
୩ । ଆରବ୍ଧ; କୃତାରମ୍ଭ—3. Commenced.
୪ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—4. Proposed.
୫ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ—5. Surpassed.

ପ୍ରକ୍ରିୟା—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ସ+ଆ)—୧ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—
Prakriyā 1, Engagement; ceremony.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ—2. Process; procedure.
୩ । ପ୍ରୟୋଗ—3. Application.
୪ । ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରକରଣ; ପରିଚ୍ଛେଦ—4. Chapter.
୫ । ବ୍ୟବହାର—5. Use.
୬ । ବିଶିଷ୍ଟ ଅଧିକାର—6. Privilege.
୭ । ନରପତିମାନଙ୍କର ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଛତାଦ ରାଜଚିହ୍ନର ଧାରଣ—7. Bearing of the insignia of royalty.
୮ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ—8. Good act; excellent work.
୯ । ଔଷଧାଦର ଫଳ—2. The action of a remedy on the system.
୧୦ । ପ୍ରଣାଳୀ; ଭଙ୍ଗ—10. Method; system.

ପ୍ରକ୍ଲିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କ୍ଲିଦ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୁ.ତ)—
Prak1inna ୧ । ସିକ୍ତ; ଆର୍ଦ୍ର—1 Wet; moistened.
୨ । ପ୍ରଚୁର କ୍ଲେଦଯୁକ୍ତ—2. Full of dirty matter.
୩ । ପରିତୃପ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—5 Satisfied; pleased.

ପ୍ରକ୍ଷାତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରଖ୍ୟାତ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିଖ୍ୟାତ—
Prakshāta Celebrated.
ବଳବନ୍ତ ହୋଇଲ ସ୍ୱକାଯ ଅତ୍ୟନ୍ତରେ
ବଜ୍ରଦରେ ଅସ୍ତ୍ରହିଲେ ପ୍ରକାତ ଶୂରତ୍ୱରେ—ରଙ୍କ ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପ୍ରକ୍ଷାଳକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+କ୍ଷାଳ ଧାତୁ ଣିଚ୍=କ୍ଷାଳ ଧାତୁ=ଧୋଇବା +କର୍ତ୍ତୁ. ଅକ)—ଯେ ଧୌତ କରେ—
(ପ୍ରକ୍ଷାଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Washing.

ପ୍ରକ୍ଷାଳନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+କ୍ଷାଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପଖାଳିବା, ଧୋଇବା—
Prakshā1ana 1. Washing; rinsing.
୨ । ପରିଷ୍କରଣ—2. Cleansing.
୩ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—3. Expiation.
ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୁ. ଅନ)—୧ । ଯେ ସବୁବେଳ ଗାଧୁଏ—1. Performing frequent ablutions (M. W
୨ । ଯେ ଧୁଆଧୋଇ କରେ—2. Washing; cleansing (M. W).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକ୍ଷାଳନୀୟ—ସଂ. ବଣ—ଧୌତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ —
Prakshāḷanīya Fit to be washed or rinsed.
(ପ୍ରକ୍ଷାଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + କ୍ଷାଳତ)—ଧୌତ—
Prakshāḷita Washed.

ପ୍ରକ୍ଷାଳିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ପ୍ର + କ୍ଷାଳ ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳନ
Prakshāḷibā କରିବା; ପଖାଳିବା—1 To wash.
ପ୍ରକ୍ଷାଳା ପୂର୍ବଜନ୍ମ ଜତ ଯଉ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ ଦେହ ଶୌଚ ହେବ—
ପଖାରନା ପ୍ରଧାନାଥ. ମଡାପାଣା ।
୨ । (ଲକ୍ଷାଣାର୍ଥ) (ନଈ) ଜଳକ ଦେଇ ବୋହିବା—
2. (figurative) (river) To flow by.
ପ୍ରକାଇର ଚେଙ୍ଗାଳଙ୍କା ଟ୍ୟାହୁଣୀ ପାଚ ସାର ଜଇଜଇ—
ସଧାନାଥ: ପାଟଙ୍କା ।

ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଫୋପଡ଼ା
Prakshipta ଯାଇଥିବା; ନିକ୍ଷିପ୍ତ—
1, Thrown; cast; propelled; hurled.
୨ । ବନ୍ୟସ୍ତ—2. Deposited; placed.
୩ । ଅନ୍ତର୍ବେଶିତ; ଅନ୍ତର୍ନିହିତ—
3. Inserted; put in; intercalated, injected.
୪ । ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଲେଖିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଗୋପନରେ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯୋଗ କରାଯାଇଥିବା (ବଷୟ)—
4. Interpolato (passage).
୫ । ଏଣେ ତେଣେ ବିଖା ଯାଇଥିବା—
5. Scattered about; strewn.

ପ୍ରକ୍ଷେଦନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + କ୍ଷିଦ୍ ଧାତୁ = ମୁକ୍ତ କରିବା + କରଣ. ଅନ)—
Prakshedana ଲୌହମୟ ବାଣ; ନାରାଚ—An iron arrow.

ପ୍ରକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ (ପ୍ର + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିକ୍ଷେପ;
Prakshepa ଫୋପାଡ଼ିବା—1. Throwing; hurling.
(ପ୍ରକ୍ଷେପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରଚନା; ବନ୍ୟାସ—
(ପ୍ରକ୍ଷେପକ, ପ୍ରକ୍ଷେପଣୀପୃ—ବଣ) 2. Deposit; arrangement
୩ । ଏକତ୍ର ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶୀଦାର ମୂଳଧନସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଜମା କରନ୍ତି—
3. Capital put by each member of a firm into the common stock.
୪ । ରଥ ବା ଗାଡ଼ିରେ ଗୁଳକର ବସିବା ଆସନ—
4. Box of a carriage; coach box (M. W).
୫ । (ସଙ୍ଗୀତ) ସିତାରଆଦ ଯନ୍ତ୍ରରେ କୌଣସି ସ୍ୱର ଆଳାପ କରିବା ସମୟରେ ସେହି ସ୍ୱରର ଏକ ବା ଏକାଧିକ ସ୍ୱର ବ୍ୟବଧାନରେ ନମ୍ର ପରଦାରେ ବାଆଁ ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଘଷି ଅବରୋହରେ ଅଧୋଗତିକୁ ଯିବା—5 Act of descending to lower scales by moving the left fingers while playing on a stringed instrument with the right fingers.
୬ । ଘାଟନ ବା ତେଲ ଜଆର ହେଇଥିବା ବେଳେ ଘାକ ଘାଡ଼ରେ ସାଦା ପକାଇବାକୁ ହୁଏ—
6. Ingredients thrown into the cooking pot in the course of preparing a decoction or medicinal oil.
୭ । ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପରେ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିବା ବଷୟ—
7. Interpolation.
୮ । ଅନ୍ତର୍ନିବେଶନ —8. Injection; insertion.
୯ । ଏଣେ ତେଣେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ—
8. Scattering; strewing.
୧୦ । ଜାହାଜ ଆଦ ଚଲାଇବା (ହି. ଶ)—
10. Plying of a boat or ship.
୧୧ । ନିଶ୍ଚିତକରଣ (ହି. ଶ)—11. Ascertainment.

ପ୍ରକ୍ଷୋଭଣ(ନ)—ସଂ ବ. (ପ୍ର + କ୍ଷୋଭନ)—ଘାବରା ହେବା;
Prakshobhaṇa(na) ଅସ୍ଥିରତା—Restlessness; alarm.

ପ୍ରକ୍ଷ୍ୱେଡ଼ନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + କ୍ଷ୍ୱିଡ୍ ଧାତୁ = ମୁକ୍ତ କରିବା + କରଣ. ଅନ)—
Prakshwerḍana ୧ । ଲୌହମୟ ବାଣ, ନାରାଚ—
1. An iron arrow.
ରୁଦ୍ର ରୁଷା ବପଣ ଚକ୍ଷେଡନରୁ ଗଗ—ବଦମୂର୍ଦ୍ଧ.କଶୋଘତ୍ତ, ଭ.ଗୀତ
୨ । (+କର୍ମ. ଅନ) ଚହାର; ଘୋରଗୋଳ—
2. Hue and cry; clamour; shout.
୩ । (+ଭାବ. ଅନ) ବାଣ ଆଦ ଗତି କରିବାର ସାଇଁସାଇଁ ଶବ୍ଦ—
3. Hissing; whizzing (M. W).

ପ୍ରଖର—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଖର)—୧ । ଅତି ତୀବ୍ର—
Prakhara 1. Very keen.
(ପ୍ରଖର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତି କଠୋର ବା କଠିନ—
(ପ୍ରଖରତା, ପ୍ରଖରତ୍ୱ—ବ) 2. Very hard or tough.
୩ । ଶାଣିତ; ଅତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ—3. Very sharp.
୪ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ—4. Smart; acute.
୫ । ଅତିଶୟ ଉତ୍ତପ୍ତ—5. Very hot; scorching.
୬ । ତୀବ୍ର ରୁଗ—9. Very pungent or acrid.
ବ—(ପ୍ର + ଖନ୍ ଧାତୁ = ଖୋଳିବା + କର୍ମ. ର) —
୧ । ହାତୀର ବା ଘୋଡ଼ାର ସାଜ—
1. Mail armour for a horse or elephant.
୨ । ଅଶ୍ୱତର; ଖଚର—2. A mule.
୩ । କୁକୁର—3. A dog.

ପ୍ରଖର ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଖର + ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧି—
Prakhara buddhi 1. Acuteness of understanding.
୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମବୁଦ୍ଧି—2. Penetration.
ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧିବଶିଷ୍ଟ—
Penetrating; of keen intelligence.

ପ୍ରଖଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ଖଳ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ (ହି. ଶ) —
Prakhala (ପ୍ରଖଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Very wicked; wanton.

ପ୍ରଖ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ଖ୍ୟା ଧାତୁ = କହିବା + କର୍ମ. ଅ)—ଭଳି;
Prakhya (ପ୍ରଖ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଦୃଶ—Like; resembling.
[ଦ୍ର—ସମାସରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା – ଗୁରୁପ୍ରଖ୍ୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରଖ୍ୟ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଖ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଖ୍ୟା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ସାଦୃଶ୍ୟ—
Prakhyā 1. Resemblance; similarity; likeness.
୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—2. Lustre; effulgence.
୩ । ଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଯଶଃ—
3. Fame; celebrity.
୪ । ସମତା—4. Sameness.
୫ । ଉପମା (ହି. ଶ)—5. Comparision.
୬ । ନାମ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—6. Name.
୭ । ସଜ୍ଞା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—7. Definition; title.
ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରତୀୟମାନ—
Visible; clear (M. W.).

ପ୍ରଖ୍ୟାତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଖ୍ୟା+କ୍ତ)—୧ । ବିଖ୍ୟାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—
Prakhyāta 1. Celebrated; famous.
୨ । ଚିହ୍ନା—2. Well known; recognised.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Pleased; contented.
୪ । ସୁଖୀ—4. Happy; pleased.
୫ । ପୂର୍ବେ କଥିତ—5. Spoken before.
୬ । ଅଗ୍ରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—
6. Forestalled; fore-ordained.
୭ । (ସମ୍ପତ୍ତି) ଅନ୍ୟ ଖରିଦଦାରକୁ ବିକା ନ ଯାଇ ପ୍ରାର୍ଥୀକୁ ବିକ୍ରି କରିଯିବା ପାଇଁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଦାବୀ କରାଯିବା ସମ୍ପତ୍ତି—7. Property claimed by right of pre-emption (M. W.).

ପ୍ରଖ୍ୟାତି—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଖ୍ୟା ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ପ୍ରଖ୍ୟାତି—
Prakhyāti 1. Publicity; celebrity.
୨ । ଯଶଃ—2. Fame.
୩ । ପ୍ରଶଂସା—3. Eulogium; praise.

ପ୍ରଗ—ସଂ. ଅ—ପ୍ରାତଃକାଳ; ସକାଳ—
Praga Morning; dawn.

ପ୍ରଗଣା(ନା, ନ୍ନା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ପରଗନ୍ନା)—ପରଗଣା (ଦେଖ)
Pragaṇā(ṇā, nnā) ଅଗନ୍ନା **परगना** Paragaṇā (See)

ପ୍ରଗଣେ(ନେ, ନ୍ନେ)—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଉତ୍ତରଥ) (ଫା. ପରଗନେ)—
Pragaṇe(ne, nne) (ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ । ପ୍ର ।)—ଅମୁକ ପ୍ରଗଣାର ଅଗନ୍ନେ **परगने** ଅନ୍ତର୍ଗତ—Within the jurisdiction of the Pergunna of.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ପ୍ରଗନ୍ନାର ନାମ ଏ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ସେହି ପ୍ରଗଣାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯଥା—। ମୌ । (ମୌଜେ) ସିବ୍ରେଶ୍ୱର ପୁର । ପ୍ର ! (ପ୍ରଗଣେ) କୋଦଣ୍ଡା, ଅର୍ଥାତ୍ କୋଦଣ୍ଡା ପ୍ରଗଣାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସିବ୍ରେଶ୍ୱରପୁର ମୌଜା ।]

ପ୍ରଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଗଣ୍ଡ)—କନ୍ଧୁଣୀଠାରୁ ସ୍କନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହୁଭାଗ; ଦେଣା—The upper arm.
Praganḍa

ପ୍ରଗଣ୍ଡୀ—ସ. ବ.—ଦୁର୍ଗର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଚୀର, ଯହିଁ ଉପରେ ବସି ଦୂରସ୍ଥ ବସ୍ତୁମାନ ଦେଖା ଯାଏ (ହି. ଶ)—Rampart; high wall of a fort.
Praganḍī

ପ୍ରଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଗତ)—୧ । ପୃଥଗ୍ଭୂତ—
Pragata 1. Separated; apart.
୨ । ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିବା—
2. Advanced; gone forward.
୩ । ଦୂରସ୍ଥିତ—3. Gone away.
୪ । ମୃତ—4. Deceased; dead.
୫ । ବିୟୁକ୍ତ—5. Subtracted.

ପ୍ରଗତ ଜାନୁ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି° (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପ୍ରଗତ+ଜାନୁ)—ବଳିଯାଦ-
Pragata jānu ବିଶିଷ୍ଟ; ଯାହାର ଦୁଇ ଆଣ୍ଠୁ ପରକଟା ହୋଇ (ପ୍ରଗତ ଜାନୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଉଅଛି—Bandy-legged; having the knees wide apart.

ପ୍ରଗତି—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଗତି)—୧ । ଉନ୍ନତି—
Pragati 1. Improvement.
୨ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—2. Going away.

ପ୍ରଗନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଗନ୍ଧ)—ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Pragandha Having an excellent smell.
ସ. ବ.—ଘରପୋଡ଼ିଆ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Gharapordiā (See)

ପ୍ରଗମନ—ସଂ. ବ.—(ପ୍ର+ଗମନ)—୧ । ଆଗ ବଢ଼ିବା (ହି. ଶ.); ଅଗ୍ରସର ହେବା—1. Advancing.
Pragamana
୨ । ଉନ୍ନତି (ହି. ଶ.)—2. Improvement.
୩ । କଳି; ଝଗଡ଼ା (ହି. ଶ.)—3. Quarrel; dispute.
୪ । ଯୁଦ୍ଧ; ଲଢ଼ାଇ (ହି. ଶ.)—4. Fighting.
୫ । ଉତ୍ତମ ବା ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର (ହି. ଶ.)—
5. A fitting or proper reply.

ପ୍ରଗଲ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି° (ପ୍ର+ଗଲ୍ଭ ଧାତୁ=ଅହଙ୍କାର ହେବା+
Pragalbha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଅହଙ୍କାରୀ; ଦାମ୍ଭିକ—
(ପ୍ରଗଲ୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Vain; proud; arrogant; over-
(ପ୍ରଗଲ୍ଭତା, ପ୍ରଗଲ୍ଭତ୍ୱ—ବ) brearing.
୨ । ଆପଣା ଶକ୍ତି ଉପରେ ଆସ୍ଥାବାନ୍—
2. Confident on one's powers.
୩ । ଉତ୍ସାହୀ; ସାହସୀ—3. Bold; courageous.
୪ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—4 Shameless.
୫ । ସ୍ଥିରପ୍ରତିଜ୍ଞ; ଦୃଢ଼—5. Resolute; firm.
୬ । ଉଦ୍ଧତ; ଧୃଷ୍ଟ—6 Audacious; insolent.
୭ । ସାରଗ; ସମର୍ଥ—
7. Able; competent.
୮ । ନିର୍ଭୀକ; ନିର୍ଭୟ—8. Fearless; intrepid.
୯ । ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ଜ୍ଜନ—9. Wicked.
୧୦ । ଅବାଧ୍ୟ—
10. Disobedient; arrogant; impudent.
୧୧ । ଅବିଚଳିତ; ନିଷ୍କମ୍ପ—
11. Undisturbed, unshaken.
୧୨ । ପ୍ରଧାନ; ମୁଖ୍ୟ—12. Chief; principal, supreme.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୩ । ଉତ୍ସାହିତ— 13. Encouraged.
୧୪ । ଉଦ୍ୟୋଗୀ—14. Prompt; ready; energetic.
୧୫ । ବିଖ୍ୟାତ—15. Celebrated; illustrious.
୧୬ । ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ—16. Talented.
୧୭ । ଏକଜିଦିଆ—17. Preverse; wilful.
୧୮ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିଯୁକ୍ତ— 18. Having presence of mind; ready-witted.
୧୯ । ପ୍ରଚୁର—19. Abundant.
୨୦ । ପ୍ରମଥନକାରୀ—20. Overpowering.
୨୧ । ଚତୁର (ହି. ଶ)—21. Cunning.
୨୨ । ଯେ କହିବା ବିଷୟରେ ସକୋଚ ରଖେ ନାହିଁ (ହି. ଶ)— 22. Impertinent; pert; presumptious.
୨୩ । ଅଭିମାନୀ (ହି. ଶ)—23 Cavlling; prone to take offence at petty matters.
୨୪ । ପୁଷ୍ଟ (ହି. ଶ)—24. Developed.
୨୫ । ଗମ୍ଭୀର (ହି. ଶ)—25. Grave; sullen.
୨୬ । ବାଗୁଳ; ବାକ୍‌ଚତୁର; ଯେ ବୃଥା ଗୁଡ଼ାଏ ଗପେ— 26. Talkative; babbling.
ବି (+ଭାବ. ଅ)—ଗର୍ବ—Vanity.

ପ୍ରଗଲ୍ଭ ବଚନା—ସ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—ମଧ୍ୟା ନାୟିକାର ଏକ ଭେଦ; ଯେଉଁ ନାୟିକା ନିଜର ଦୁଃଖ ବା କ୍ରୋଧ ଓ ଈର୍ଷାକୁ ପ୍ରକଟିତ କରେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pragalbha bachanī
A woman who is very passionate and cannot suppress her grief, anger or jealously.

ପ୍ରଗଲ୍ଭା—ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଗଲ୍ଭ + ଆ)—ପ୍ରଗଲ୍ଭର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pragalbhā Feminine of Pragalbha.
ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାୟିକାବିଶେଷ; ପତିମାନ୍ତ ବିଷୟରେ କେଳି-କଳାପକୌଶଳଦା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A lady who counts her husband's caresses and is almost in a swoon at the consumnation.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ନାୟିକାର ରତିପ୍ରୀତି ଆକାଙ୍କ୍ଷୀସ୍ପୃ ଓ ଉତ୍ସିବଦ୍ଧନ ଆନନ୍ଦରେ ତାହାର ମୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ନାୟିକା ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉତ୍ତରୁ । ଯଥା—ଧୀର୍,ଅଧୀର୍ ଓ ଧୀର୍‌ଧୀର୍ ।]

୨ । କାମାସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A lustful lady.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜା ସ୍ତ୍ରୀ—3. An immodest or shameless woman.

୪ । ପ୍ରୌଢ଼ା (ନାୟିକା) (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
4. Praurdhā (See)

ପ୍ରଗାଢ଼—ସ. ବିଶ. (ପ୍ର+ଗାଢ଼)—
Pragārdha ୧ । ସାଦ୍ଧଶସ୍ପୃ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅଦ୍ଧଶସ୍ପୃ; ଅତ୍ୟଧିକ— 1. Much; excessive.
୨ । ଶକ୍ତ; କଠିନ; ଦୃଢ଼— 2. Hard; firm; difficult.
୩ । ନିବଡ଼; ଘନ—3. Very thick; dense.
୪ । ଅଗାଧ; ଘୋର; ଗମ୍ଭୀର—4. Deep; profound.
୫ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—5. Difficult.
ବି—୧ । କ୍ଲେଶ; ଯାତନା; ବେଦନା— 1. Pangs; pain; privation.
୨ । କଷ୍ଟ—2. Difficulty; trouble.
କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—1. Firmly; tightly.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Very much; exceedingly.

ପ୍ରଗାଢ଼ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବିଶ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଗାଢ଼ + ବିଦ୍ୟା)—
Pragārdha bidyā ଅଗାଧ ବିଦ୍ୟା; ଗମ୍ଭୀର ଜ୍ଞାନ— Deep learning.

ପ୍ରଗାତା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଗାତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗାୟକ—
Pragātā An excellent singer.
(ପ୍ରଗାତ୍ରୀ, ପ୍ରଗାୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରଗାସ୍ପୃ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବିଶ ପୁଂ—ସଙ୍ଗୀତନିପୁଣ; ଗାନନିପୁଣ— Skilful in singing.

ପ୍ରଗୁଣ—ସଂ. ବିଶ. (ପ୍ର+ଗୁଣ)—୧ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ— 1. Having excellent qualities.
(ପ୍ରଗୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୁଦକ୍ଷ; ସୁନିପୁଣ— 2 Skilful; dexterous.
୩ । ସତ୍—3. Honest; upright.
୪ । ସରଳ; କପଟଶୂନ୍ୟ— 4. Straight; frank; sincere.
୫ । ଅନୁକୂଳ— 5. Favourably disposed; well disposed.

ପ୍ରଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ; ଏଥିରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ପଘା)—
(ପ୍ରଗ୍ରାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ; ରଶ୍ମି— 1. Rein of a horse.
୨ । ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁ ଆଦିଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବାର ପଘା— 2. A halter or rope for tying cattle.
୩ । ଡୋର; ରଜ୍ଜୁ; ଦଉଡ଼ି—3. Rope; string.
୪ । ରଶ୍ମି; କିରଣ—4. Ray.
୫ । ତୁଲାସୂତ୍ର; ନଳୁର ଦଉଡ଼ି—5. String of a balance.
୬ । (+କରଣ. ଅ)—ଭୁଜ; ହାତ; ବାହୁ— 6. Arm; hand.
୭ । ଅନୁଗ୍ରହ; କୃପା—7. Favour; kindness.
୮ । (+ଭାବ. ଅ)—ଗ୍ରହଣ—8. Taking; seizing.
୯ । (+କର୍ମ. ଅ)—ବନ୍ଦୀ; କଏଦୀ— 9. A prisoner; a captive.
୧୦ । (+ଭାବ. ଅ)—ବନ୍ଧନ— 10. Confinement; captivity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୧ । କନଅର ଗଛ—11. A sort of flowering plant; Thevetia Nerifloria.
୧୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ (ହି. ଶ)—12. Self control; controlling of one's passions.
୧୩ । (+କର୍ମ.ଅ)— ନେତା (ହି. ଶ)—13. Leader.
୧୪ । (+କର୍ମ.ଅ)—ସୁନା (ହି. ଶ) —14. Gold.
୧୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଆ) ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—15. Bishnu.
୧୬ । (+ଭାବ. ଅ)—ଘୋଡ଼ାଆଦି ପଶୁଙ୍କୁ ମଣ କରିବା (ହି.ଶ)— 16. Breaking or training of horses and other beasts.

ପ୍ରଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର+ଗ୍ରୀବା)—
Pragrība ୧ । ପ୍ରଶସ୍ତଗ୍ରୀବା ବିଶିଷ୍ଟ—1. Broad necked.
(ପ୍ରଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ବେକ ଲମ୍ବ— 2. Long necked (Howells).

ବ—୧ । ଦ୍ରୁମଶୀର୍ଷକ; ବୃକ୍ଷର ଅଗ୍ରଭାଗ—
1. The top of a tree.
୨ । ବାତାୟନ; ଗବାକ୍ଷ—2. Latticed window.
୩ । ବିଶ୍ରାମାର୍ଥ ଗୃହ—3. A rest house.
୪ । ପ୍ରାସାଦୋପରସ୍ଥ ଗମ୍ବୁଜ—4. A turret or room on the top of a building.
୫ । ବାରଣ୍ଡା —5. Balcony (Howells).
୬ । ଗୃହାଦିର ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗରେ ଦଅସିବା କାଷ୍ଠନର୍ମିତ ବାଡ଼— 6. A wooden railing on the edge of a building.
୭ । ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦର ଗୃହ (ହି. ଶ)— 7. A house of amusements.

ପ୍ରଗ୍ରେସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ପ୍ରୋଗ୍ରେସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Pragres (etc) Progres etc (See)

ପ୍ରଘଟ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରକଟ)—୧ । ପ୍ରଚୁରତ; ପ୍ରକଟିତ—
Praghaṭa ପ୍ରଗଟ **ପ୍ରକଟ** 1. Published.
ଶୁଦ୍ଧତେ ଶୁଣ ମନ ଘେନ,
ଦ୍ରଘଟ ହୋଇ ପ୍ରକଟ—ସଶୋବନ ପ୍ରେମରକୁ ଦୁହୁଗିଲା।
୨ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ—2 Made public.
୩ । ପ୍ରଖ୍ୟାତ—3. Celebrated.
ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରଖ୍ୟାତି—1. Celebrity.
୨ । ପ୍ରଚୁର; ପ୍ରକଟନ—2. Publication.

ପ୍ରଘଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ପ୍ରକଟ)—ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—To publish a matter.
ପ୍ରଗଟାନା; ପ୍ରଘଟାନା

ପ୍ରଘଟ ହେବା—ଦେ କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରକଟ)—ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—To be published broad cast.
ପ୍ରଗଟନା **ପ୍ରଘଟନା**

ପ୍ରଘଣ(ନ)—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ହନ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ମ. ଅ; ଯାହାକୁ ଆଘାତ କରାଯାଏ ବା ଯାହା-ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରାଯାଏ)—୧ । ବହିର୍ଦ୍ୱାର
Praghaṇa(na) (ପ୍ରଘାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରକୋଷ୍ଠକ; ଅଳନ—1. A covered terrace in front of a house; corrider.
୨ । ତାମ୍ର କୁମ୍ଭ—2. A copper pot.
୩ । ଲୌହ ମୁଦ୍ଗର—3. Iron club,
୪ । ବାରଣ୍ଡା (ହି. ଶ.)—4. Veranda.

ପ୍ରଘସ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅଦ୍ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ; ଅଦ୍=ଘସ୍)—୧ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଭୋଜନ—
Praghasa (ପ୍ରଘସା—ସ୍ତ୍ରୀ) Excellent meal.
୨ । ଭୂରି ଭୋଜନ—2. Full meal.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ରାକ୍ଷସ; ଅସୁର; ଦୈତ୍ୟ—3. Demon.
ସଂ. ବହି.—ପେଟୁ; ଭୋଜନପ୍ରିୟ—Gluttonous.

ପ୍ରଘାତ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଘାତ)—୧ । ଯୁଦ୍ଧ—
Praghāta 1. Combat.
୨ । ମାରଣ—2. Killing; slaughter.

ପ୍ରଘୋଷକ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଘୋଷ+କ)—୧ । ଘୋଘା; ଗୋଳମାଳ—
Praghoshaka 1. Noise.
୨ । ଶବ୍ଦ; ଧ୍ୱନି—2. Sound (Howells).

ପ୍ରଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଚକ୍ର)—ଗମନଶୀଳ ସୈନ୍ୟଦଳ—
Prachakra An army in motion.

ପ୍ରଚଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଚଣ୍ଡ)—୧ । ତୀବ୍ର; ପ୍ରଖର; ତିକ୍ତ—
Prachaṇḍa 1. Sharp; bitter.
(ପ୍ରଚଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଏକଜଦିଆ—
[ପ୍ରଚଣ୍ଡତା(ତ୍ୱ)—ବ] 2. Obstinate; head-strong.
୩ । ଦୁଃସହ; ଅସହ୍ୟ—3. Intolerable.
୪ । ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ—4. Indomitable.
୫ । ପବଳ; ପ୍ରତାପୀ—5. Mighty.
୬ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋପଯୁକ୍ତ—6. Impetuous; very angry; violent; passionate.
୭ । ଅତ୍ୟୁଷ୍ଣ—7. Very hot.
୮ । ଭୟଙ୍କର; ଭୀଷଣ—8. Ferocious.
୯ । କଠିନ; କଠୋର (ହି. ଶ.)—9. Harsh; hard.
ସଂ. ବ.—୧ । ଶିବଙ୍କ ଗଣବିଶେଷ—
1. Name of an attendant of Śiba.
୨ । ଧଳା କରଘ ଫୁଲ (ହି. ଶ.)—
2. White oleander (flower).

ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନନ୍ଦନ—ଦେ. ବ.—ଭୁଷଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Prachaṇḍa nandana Bhuśaṇḍa (See)
ନିଜ ଗଣଟେ ବଳ ମନେ,
ନିଜ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନନ୍ଦନ ବସେ ଭାଳେ—ପ୍ରାଚୀ. ରାମାୟଣ।

ପ୍ରଚଣ୍ଡା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ରଚଣ୍ଡ+ଅ)—ପ୍ରଚଣ୍ଡର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Prachaṇḍā Feminine of Prachaṇḍa.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ଦୁର୍ଗା; ଚଣ୍ଡୀ—1. Goddes chaṇḍi.
୨ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଏକ ସଖୀ—
2. Name of a companion of Durgā.
୩ । ଗେଣ୍ଡପତ୍ରା—
3. The pleached variety of Duba grass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଚଣ୍ଡେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅତି ଶୀଘ୍ର ବା ବେଗ ସହିତ—
Prachaṇḍe With great velocity.
ବରଗ ବଣ ଅଦ୍ଭୁତ ଚଲଜା ମୃଦଙ୍ଗ ତଣ,
ଝାଡ଼ ଝାଡ଼ ତ ଉଛସ ଚତ ପ୍ରଚଣ୍ଡେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରଚୟ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଚି ଧାତୁ=ଗୁଡ଼ାଇବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଚୟନ; ସଞ୍ଚୟ; ଗୋଟାଇବା—1. Collection; gathering; picking up.
୨ । (+କର୍ମ. ଅ) ରାଶି; ସ୍ତୂପ; ପୁଞ୍ଜ—2. Mass; heap.
୩ । ଗୋଟା ବାନ୍ଧିବା; ଜମାଟ—
3. Union; aggregation.
୪ । ଉପଚୟ; ବୃଦ୍ଧି—4. Growth; increase.
୫ । ଦଳ; ସମୂହ (ହି. ଶ.)—5. Herd; flock.
୬ । ଲଗା ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଗଛରୁ ଫୁଲ ଫଳ ସଞ୍ଚୟ କରିବା (ହି. ଶ)—
6. Picking up of flowers and fruits with the help of a pole.

ପ୍ରଚୟକ—ସ. ବି. ପୁଂ.—(ପ୍ର+ଚି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଫୁଲ-ତୋଳାଳ—A person who is plucking flowers.
(ପ୍ରଚୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଚର—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଚର୍ ଧାତୁ=ଯିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅ)—
୧ । ପଥ; ବର୍ତ୍ମ; ମାର୍ଗ—1. Path; road.
୨ । (+ଭାବ. ଅ) ବ୍ୟବହାର; ରୀତି—
2. Custom; usage.
୩ । ପ୍ରଚଳନ—3. Currency.
୪ । ବିସ୍ତୃତ ହେବା—4. Spreading; diffusion.
୫ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି—5. Publicity.

ପ୍ରଚରଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଚର୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ବିଚରଣ; ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିବା—Roving.

ପ୍ରଚରଦ୍ରୂପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ. ହି; ପ୍ରଚରତ୍=ପଶୁରତ ହେଉଥିବା; ଚଳୁ ଥିବା (ରୂପ) ବହୁ ବ୍ୟବହୃତ; ଦୂର ପ୍ରଚଳିତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—In extensive use; widely prevalent.

ପ୍ରଚରିତ—ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରଚଳିତ; ବ୍ୟବହୃତ—
Pracharita Used.
ବଜାସ ବଣରେ ଘନଗାର ପ୍ରଚରିତ ।
ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରଚରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରଚର; ପ୍ରଚୁର)—
Pracharibā ୧ । ପ୍ରଚୁର କରିବା; କହିବା—
ପ୍ରଚରା **प्रचरना** 1. To say; to declare.
ଚବେଚ ପ୍ରତ୍ୟ ପଶୁ ବନଗୁଡ଼ା
ବାଇ ପଶୁ ପରି ଏ ସୃଷ୍ଟନ ଗୋ । ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । ପ୍ରସାରିତ ହେବା; ବିସ୍ତୃତ ହେବା; ବ୍ୟାପି ଯିବା—
2. To be spread; to pervade.
ସେ ହରି ମାୟା ଏ ସଂସାରେ
ମୋହିତ ରୂପରେ ପ୍ରଚରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୩ । ଚାଲିଚଳ ହେବା—
3. To move about; to go on.
ଏ ରୂପେ ପ୍ରଚରିତ ଜନେ
ଅଗଣେ ସ୍ୱପନ ସମେନେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୪ । ପ୍ରଚାରିତ ହେବା—4. To be published.

ପ୍ରଚଳ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଚଳ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prachala ୧ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଚଳନଯୁକ୍ତ; ଚଞ୍ଚଳ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—
1. Going fast; fleet.
୨ । ପ୍ରବଳ—2. Prevalent.
୩ । ପ୍ରଚଳିତ; ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ—3. Current; prevailing.
୪ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—4. Customary.
୫ । ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରଚାରିତ—5. Published; circulated.
୬ । ଚଞ୍ଚଳ—6. Brisk; restless.
୭ । କମ୍ପିତ—
7. Trembling; tremulous (Apte)
ସ. ବି—ମୟୂର (ହି. ଶ)—Peacock.
ଦେ. ବି—୧ । ଯିବା ଆସିବା; ଚଳିବା—
1. Going and coming; movement.
ଗଇକୁକ ପରି ପଡ଼ିନ୍ତି ଦାମାକୁକ
ଦୋଇଛୁ ଉଣା ପଦାଟଙ୍କର ପ୍ରଚଳ । କୃଷ୍ଣଜି ବୃ. ମହାଭାରତ. ଜଣ୍ଡ !
୨ । ଚଳାଚଳ ହେବା—2. Getting on.
୩ । ପ୍ରଚଳନ—3. Currency.
୪ । ଗତି—4. Movement.
୫ । ପ୍ରାବଲ୍ୟ—5. Prevalence.

ପ୍ରଚଳନ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଚଳ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prachalana ୧ । ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ—1. Prevalence.
୨ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—2. Vogue; currency.
୩ । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ପ୍ରଚାର—
3. Publication; circulation.
୪ । ଗତି—4. Movement.
୫ । ଅନାଲସ୍ୟ—5. Activity.

ପ୍ରଚଳା—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଚଳ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—
Prachalā ୧ । ବସିଥିବା ବା ଠିଆ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁ ନିଦ୍ରା ଘଟେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1 Sleep which overtakes a person while sitting or standing.
୨ । ଯେଉଁ ପାପ କର୍ମର ଉଦୟରେ ନିଦ୍ରା ଘୋଟେ (ହି. ଶ)—
2. Any sinful act which makes a person sleepy.

ପ୍ରଚଳାକ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଚଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆକ; ଯାହା ସ୍ୱତଃ ଚଳିତ ହୁଏ)—
Prachalāka ୧ । ମୟୂରପୁଚ୍ଛ—
1. The fan-like tail of a peacock.
୨ । ସାପ ଫଣା—2. The hood of a serpent.
୩ । ଭୁଜଙ୍ଗମ; ସର୍ପ—3. Serpent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । (+ ଉବ. ଆକ) ଶର୍‌ଦ୍ଧାଦ—
4. The stroke of an arrow.

ପ୍ରଚଳାକା—ଫ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ରଚଳାକ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Prachalākī ୧ । ମୟୂର—1. Peacock.
(ପ୍ରଚଳାକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସର୍ପ—2. Snake.

ପ୍ରଚଳିତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଚଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Prachalita ୧ । ପ୍ରଚୁରତ—1. Published; circulated.
୨ । ପ୍ରବଳ—2. Prevalent.
୩ । ଯାହା ସର୍ବତ୍ର ଚଳଅଛୁ; ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ—
3. In vogue; everywhere; prevailing.
୪ । ସ୍ୱୀକୃତ—4. Recognised.
୫ । ଦୂରକୁ ଗତ—5. Gone away.
୬ । ଘୂର୍ତ୍ତିତ—6. Rolling; revolving.
୭ । ଭ୍ରମଣଶୀଳ—7. Wandering; roving.
୮ । ଗତ୍ୟୁକ୍ତ—8 Moving; set in motion.
୯ । ବିଚଳିତ; କମ୍ପିତ—
9. Moved; shaken; trembling.
୧୦ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—10. Famous.
୧୧ । ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛୁ—
11 In use; current.
୧୨ । ବ୍ୟବହାରସିଦ୍ଧ—12. Customary.
୧୩ । ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ମାନୁଛନ୍ତି—
13. Universally admitted.
ଫ. ବ. (+ଉବ. ତ) ଗତି—Movement.
ଅତ ଗାରୁ କଥା ଦେବା ସର
ଯାହା ପ୍ରଚଳିତ ଗହଁ ହର, ଦୁଃ ସେହ ଓଳଟଇ ହସ୍ତ ।
ଉଷ. କୋଃଚ୍ଚୁଦ୍ଧାଗସ୍ତୁଦସ୍ତ ।

ପ୍ରଚୟ—ଫ. ବ. (ପ୍ର+ଚି ଧାତୁ=ଚୟନ କରିବା+ଉବ. ଅ)—
Prachāya ୧ । ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ସଙ୍ଗ୍ରହ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
1. Collection with the hands; heaping up with the hands.
୨ । (+ କର୍ମ. ଅ) ସମୂହ; ରାଶି; ଗଦା—
2. Heap; multitude (Apte).
୩ । ବୃଦ୍ଧି; ଉପଚୟ—
3. Growth; increase (Apte).
୪ । ସାମାନ୍ୟ ମିଳନ—4. Slight union (Apte).
୫ । ଘନୀଭାବ, ଜମାଟ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—5.Conglomeration.
୬ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯତ୍ତଘ୍ନାକ ସ୍ୱର—
6. (grammar) The neutral accentless tone.:
୭ । (ଗଣିତ) ଓଡ଼ାଙ୍କରେ ଦୁଇ ସଙ୍ଖ୍ୟାର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବହୃତ ସଙ୍ଖ୍ୟା—7. arithmetic) The common difference of terms in a progression (Apte).
୮ । ଲଗି ଥାଦ୍ଦାସ୍ ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷାଦିରୁ ଫୁଲ ଫଳ ତୋଳିବା; ଥାରୁବା—8. Plucking of flowers and fruits from a high tree with the help of a pole.

ପ୍ରଚୟକ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ଚି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଫଳ ଫୁଲ
Prachāyaka ତୋଳାଳ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person who
(ପ୍ରଚୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) gathers or plucks fruits and flowers.
୨ । ଯେ ଗଦା କରେ—
2. A person who gathers things into a heap.

ପ୍ରଚୁର—ଫ. ବ (ପ୍ର + ଚର୍ ଧାତୁ=ଯିବା+ଉବ. ଅ)—
Prachāra ୧ । ଚଳନ; ଗମନ—1. Proceeding; going.
୨ । ଗୁରଆଡ଼େ ବୁଲିବା—2. Walking about.
୩ । ପ୍ରାବଲ୍ୟ; ପ୍ରଚଳନ—3. Currency; prevalence.
୪ । ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରକାଶ—4. Publication; circulation.
୫ । ଥିତି; ବ୍ୟବହାର—5. Custom; usage.
୬ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି—6. Celebrity; notoriety.
୭ । ବିସ୍ତାର; ପ୍ରସାର—7. Expansion; spreading.
୮ । ପ୍ରକାଶ; ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି—
8. Appearance; manifestation.
୯ । ବକ୍ତୃତାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ—9 Preaching.
୧୦ । ଆଚରଣ—10. Conduct.
୧୧ । ଗୋ ମେଷାଦି ଚରାଇବା; ଚାରଣ—
11. Tending cattle.
୧୨ । ଧର୍ମମତର ଘୋଷଣା—
12. Preaching of religious doctrines.
୧୩ । ଗୋଚର; ଗୋଚାରଣ ଭୂମି—13. Pasture ground.
୧୪ । ଘୋଷଣା—
14. Proclamation, declaration, propaganda.
୧୫ । ନିରନ୍ତର ବ୍ୟବହାର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. Constant use.
୧୬ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଘୋଡ଼ାର ଆଖିର ରୋଗବିଶେଷ; ଯହିଁରେ ଆଖି ପାଖର ମାଂସ ବଢ଼ିଯାଇ ଆଖିକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଏ (ହୁ. ଶ.)—16. An eye disease of the horse in which the flesh round the eye grows and gradually hides the eye.
ବେ. ବ—୧ । ସ୍ଥିତି; ଅସ୍ତିତ୍ୱ—1. Existence.
୨ । ଦେଖାଯିବା ଅବସ୍ଥା—2. Visibility.
ଥବର ନୁହେଁ ଥବାର
ହବସେ ନୋହ ପା ପ୍ରଚାର—ସ୍ତାର୍ତ୍ତ. ପୃଶ୍ଚଉନ ଚଦ୍ୟୋଦସ୍ୱ ।
୩ । ପଠାଇବା; ପ୍ରେରଣ—3. Sending.
ଚତ୍ତେ ବଚାରେ ନମଁ ଲେ ଚାରେ ଏଥି ପ୍ରଚାରେ ଅବା—ଉଷ. ସ୍ତ୍ରେନସ୍ୱାଥାସ୍ୱ ।

ପ୍ରଚାରକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଚର୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pracāraka ୧ । ପ୍ରଚାରକାସ୍ତ; ଯେ ପ୍ରଚାର କରେ—
(ପ୍ରଚାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Preaching; circulating.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପ୍ରକାଶକାଗ୍ୟ—
2. Publishing; propagating.
୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରଚଳନ ବୃଦ୍ଧିକାଗ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ)—
3 Increasing the circulation of anything.
ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପ୍ରଗୃର କରବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Preacher; circulator,
୨ । ରକ୍ଷଥଲ; ଗୋମେଷାଦିଙ୍କ ଜଗୁଆଲ—
2. Tender of cattle; pastor.
୩ । ଧର୍ମମତକୁ ସଦ୍ଦସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରବା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A missionary; a religious preacher.
୪ । ସଜ୍ଞ, ଦୋମ ଆଦ ସମସ୍ତରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୋଥି ଧର ପୁରୋହିତଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରାଦ ପଢ଼ି ବତାଇବାପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି; ପୁସ୍ତକାଗୃର୍ଯ୍ୟ—4. A Brāhmaṇa who is commissioned to read aloud the mantras from the book and direct the details of the rites performed during a sacrifice by the priest.

ପ୍ରଗୃର କରବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘୋଷଣା କରବା—
Prachāra karibā 1. To preach; to propagate.
ପ୍ରଚାରକରା **प्रचारकरना** ୨ । ବଗୃର କରବା—
2. To spread; to diffuse.
୩ । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରବା—
3. To publish.
୪ । ପଠାଇବା—4 To send.
ଗୃର ପ୍ରଗୃର ଏ ଗେର ବର୍ଣ୍ଣ କର ଯେ ନାହିଁ – ଭଜ ।
୫ । ପ୍ରଯୋଗ କରବା—To apply.
ନାନା ଭପଗୃର ପ୍ରଗୃର ଜଲେ—ଅର୍ଜୁନ. ବଦ୍ଧଥଚନ୍ତ୍ରାନ୍ତି ।
୬ । (ଅଦାଲତ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ବଷଯୂରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ଥିବା ବଷଯୂ ବଗୃରପୂର୍ବକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କର ଉକ୍ତ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ବଷଯୂ ଗ୍ୟୂ ଓ ଫଏସଲା ଘୋଷଣା କରବା—
6. (a court) To declare the right or title of a party to a property in a declaratory suit.

ପ୍ରଗୃରଣ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ଚର ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଗୃର ଧାତୁ=ଗଢ଼ କରାଇବା + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପ୍ରକଟନ—
Prachāraṇa 1. Publication; circulation.
୨ । ଧର୍ମମତାଦର ପ୍ରଗୃରକରଣ—2. Preaching.

ପ୍ରଗୃରଯିତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଚର ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ପ୍ରଗୃରକ (ଦେଖ)—(ପ୍ରଗୃରଯିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Prachārayitā ୧ବ)—Prachāraka (See)

ପ୍ରଗୃରିତ—ସଂ. ବଣ—(ପ୍ର+ଚର ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Prachārita ୧ । ପ୍ରକାଶିତ; ସଦ୍ଦତ ଘୋଷିତ—1. Published; preached; spread; propagated.
୨ । କୃତଗୃରଣ; ପଶୁ ଆଦ ଚରଥିବା (ସ୍ଥାନ)—2. Grazed.
୩ । ବସ୍ତାରତ—3, Spread, diffused

ପ୍ରଗୃରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—(ସ. ପ୍ରଗୃରଣ)—ପ୍ରଗୃର କରବା
Prachāribā (ଦେଖ)—Prachāra karibā (See)
ପ୍ରଚାର ଚୈତନ୍ୟାଦ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କେ; ପ୍ରଗୃରଲେ ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ଅନନ୍ଦ ମନ
प्रचारना ମଧୁସୂଦନ. ଭଦ୍ଦାବା ।

ପ୍ରଗୃଳ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ଚଲ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅ)—ସାରୋସ୍ତର ଦଣ୍ଡ
Prachāḷa ଦେଶ—The neck of the Indian lute (Apte)

ପ୍ରଗୃଳିତ—ସଂ. ବଣ—(ପ୍ର+ଗୃଳତ)—୧ । ପ୍ରଗୃରତ; ସଦ୍ଦତ ପ୍ରକାଶିତ
Prachāḷita 1. Published; promulgated.
୨ । ଭଲ ଭାବରେ ଗୃଳତ—2. Well moved.

ପ୍ରଚିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଚ ଧାତୁ=ଚୟନ କରବା + କର୍ମ. ତ)—
Prachita ୧ । ଚସ୍ତିତ; ତୋଳାଯାଇଥିବା—1. Plucked.
୨ । ସଗୃଗ୍ରୀତ—2. Collected; gathered; amassed.
୩ । ଆଚ୍ଛାଦତ—3. Covered; filled.
୪ । ଅନୁଦାତ୍ତ—4. Accentless.

ପ୍ରଚୀୟମାନ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଚ ଧାତୁ=ଚୟନ କରବା + କର୍ମକର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—ବର୍ଦ୍ଧମାନ; ବୃଦ୍ଧିଶୀଲ—
Prachīyamāna Increasing.

ପ୍ରଚୁର—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଚୁର୍ ଧାତୁଜ ଗେର ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ବହୁତ; ବହୁଳ—(ପ୍ରଚୁରତା, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—ବ)
Prachura 1. Much; many.
୨ । ପ୍ରଭୂତ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—2. Plentiful; excessive; abundant.
୩ । ଯଥେଷ୍ଟ—2. Ample; enough; sufficient.
ସ. ବ. ପୁଂ—ଚସ୍ତର; ଗେର—Thief.

ପ୍ରଚେତସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଚେତସ୍)—ପ୍ରଚେତାଃ ୨ (ଦେଖ)
Prachetasa Prachetāḥ 2 (See)
ସେ ଧର୍ମଶୀଳ ପ୍ରଚେତସ
ଯଜ୍ଞ ବଷ୍ଣୁକୁ କର ତୋଷ । କଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ପ୍ରଚେତସୀ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଚେତସ୍ + ଈ)—୧ । ପ୍ରଚେତାଃଙ୍କ କନ୍ୟା
Prachetasī (ହ୍ର. ଶ)—1. The daughter of Prachetāḥ.
୨ । କାଫଡ଼ (ହ୍ର. ଶ) (ଦେଖ)—2. Kāpharda (See)

ପ୍ରଚେତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଚେତାଃ)—ପ୍ରଚେତା (ଦେଖ)
Prachetā Prachetāḥ (See)
ଉତ୍ତରେ ପଡ଼ିଲା ଥଲ ପାଇ
ସେ ଯେ ପ୍ରଚେତା ତଣ ଭଇ । କଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଚତ୍ ଧାତୁ=ଚେତ୍ତବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ସାରଥି—Charioteer; coachman.
ସଂ. ବଣ—ସଂଗ୍ରହକାଗ୍ୟ—Collecting; gathering; compiling.

ପ୍ରଚେତାଃ —ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ + ଚେତସ୍+ମନ; ପ୍ରଚେତସ୍ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବରୁଣ—
1. The God of water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ରାଜା ପ୍ରାଚୀନବର୍ହିଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନେ—
2. Name of the sons of king Prāchīna Barhi.
[ଦ୍ର—ରାଜା ପୃଥୁଙ୍କର ନାତି ପ୍ରାଚୀନବର୍ହିଙ୍କର ୧୦ ଟି ପୁତ୍ର । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ନାମ ପ୍ରଚେତାଃ ଥିଲା । ଏମାନେ ଦଶହଜାର ବର୍ଷ କାଳ ସମୁଦ୍ର ଉତ୍ତରେ ଥାଇ କଠିନ ତପସ୍ୟା କରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଜାସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ବର ପାଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷ ଏମାନଙ୍କର ପୁତ୍ର ଥିଲେ—ହ୍ର. ଶ ।]

୩ । ପ୍ରାଚୀନ ଋଷିବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ)—
3. Name of a sage.

୪ । ଦ୍ୱାଦଶ ପ୍ରଜାପତ୍ତିଙ୍କ ନାମ (ହ୍ର. ଶ)—4. Name of the 12th Progenitor of mankind.

ସଂ. ବିଣ —ଆହ୍ଲାଦିତ; ତୁଷ୍ଟ—Pleased; gladdened.

ପ୍ରଚେତିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଚିତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଜ୍ଞାତ—
Prachetita — Known.

ପ୍ରଚେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଚି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ବର୍ଦ୍ଧନୀୟ—
Pracheya — 1. Capable of being augmented.

୨ । ସାହା ଚୟନ କରାଯାଇ ପାରେ; ଚୟନୀୟ—
2. Fit to be plucked or collected.

୩ । ଗ୍ରହଣୀୟ—3. Fit to be taken.

ପ୍ରଚେଳ—ସଂ. ନ—ହଳଦିଆ ଚନ୍ଦନକାଠ ପୀତଚନ୍ଦନ—
Prachela — Yellow sandal wood (Apte).

ପ୍ରଚେଳକ—ସଂ. ନ—ଘୋଡ଼ା—A horse (Apte).
Prachelaka ସଂ. ବିଣ—ଯେ ବହୁତ ଚାଲେ (ହ୍ର. ଶ)—
Moving or walking too much.

ପ୍ରଚୋଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଚୁଦ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+
Prachodaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ପ୍ରେରଣକାରୀ—
(ପ୍ରଚୋଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sending.

୨ । ଉତ୍ତେଜକ—2. Inciting; stimulating; stimulant.

ପ୍ରଚୋଦନ(ନା)—ସଂ. ନ. (ପ୍ର+ଚୁଦ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+ଭାବ.
Prachodana(nā) ଅନ+ଆ)—୧ । ପ୍ରେରଣ—
(ଋଗ୍ବେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Sending; deputing.

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—2. Directing; enjoining.

୩ । ଆଦେଶ—3. Prescribing; command, order.

୪ । ନିୟମ; ଆଇନ—4. Rule law.

୫ । ଉତ୍ତେଜନ—5. Inciting stimulating.

ପ୍ରଚୋଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଚୁଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ନିଯୋଜିତ-
Prachodita 1. Engaged.
(ପ୍ରଚୋଦନ—ନ) ୨ । ପ୍ରେରିତ—2. Sent; diputed.

୩ । ପ୍ରତୋଦିତ—3 Prescribed.

୪ । ଆଦିଷ୍ଟ—4 Directed.

୫ । ଉତ୍ତେଜିତ—5 Incited; stimulated.

ପ୍ରଚ୍ଛ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପଚାରିବା—
Prachchh (root) 1 To ask; to question; to enquire,

୨ । ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା—
2. To desire to know.

ପ୍ରଚ୍ଛକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prachchhaka — ପ୍ରଶ୍ନକାରୀ— Questioning.
(ପ୍ରଚ୍ଛିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଚ୍ଛଦ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଛଦ୍ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା+କରଣ. ଅ; ସନ୍ଧି
Prachchhada ଯୋଗୁଁ 'ଛ' ସ୍ଥାନରେ 'ଚ୍ଛ'; 'ପାଛୁଡ଼ା' ଏହାର
ପ୍ରଚ୍ଛାଦ / ପ୍ରଚ୍ଛାଦନ } ଅନ୍ୟରୂପ ଅପଭ୍ରଂଶ)—୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ—
1. A cover.

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ / ପ୍ରଚ୍ଛାଦଟ } ବିଣ ୨ । ଆବରଣ ବସ୍ତ୍ର—
2. A wrapper; a cloak.

୩ । ବିଛଣା ଚଦର—3. Bed-cover.

୪ । କମ୍ବଳ (ହ୍ର. ଶ.)—4. Blanket.

୫ । ଚୋଗା (ହ୍ର. ଶ.)—5. Chogah.

୬ । (+ଭାବ. ଅ) ଆଚ୍ଛାଦନ—
6. The act of covering.

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ—ସ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଚ୍ଛଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
Prachchhadapaṭa ବସ୍ତ୍ର)—୧ । ଆବରଣ ବସ୍ତ୍ର—
1. A cloak; a wrapper.

୨ । ପାଛୁଡ଼ା—2. An upper sheet.

୩ । ଓଢ଼ଣା—3. A veil.

୪ । ପରଦା—4. A curtain.

୫ । ବହିର ମଲାଟ—5. The cover of a book.

ପ୍ରଚ୍ଛନା—ସ. ବି. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ଆ)—ପ୍ରଶ୍ନ; ଜିଜ୍ଞାସା
Prachchhanā (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—Questioning.

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଛଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ; ସନ୍ଧି ଯୋଗୁଁ 'ଚ୍ଛ'
Prachchhanna ସ୍ଥାନରେ 'ଚ୍ଛ')—୧ । ଲୁକ୍କାୟିତ; ଗୁପ୍ତ—
1. Concealed; hidden; secret; covert.

୨ । ଆବୃତ—2. Covered.

ସ. ନ—ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର; ଗୋପ୍ତର କବାଟ—
A loop-hole; a trap-door; a secret door.

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଚାରୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଗୁପ୍ତଭାବରେ ବିଚରଣକାରୀ—
Prachchhannachārī 1. Moving in disguise.
ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ—ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅଲକ୍ଷିତ; ଗୁପ୍ତ—
(ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Secret; latent.

ସଂ. ନ. ପୁଂ—ଗୁପ୍ତଚର—Spy; secret emissary.

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନତାପ—ସଂ. ନ. (ବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ତାପ କୌଣସି
Prachchhannatāpa ବସ୍ତୁରେ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ ଥାଏ ସାହା
ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ର ବା ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ-
ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ—Latent heat.

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବେଶ—ସଂ. ନ (କର୍ମଧା; ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ+ବେଶ)—ଯେଉଁ ବେଶଦ୍ୱାରା
Prachchhannabeśa ନିଜର ସ୍ୱରୂପକୁ ଗୋପନ କରାଯାଏ—
(ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବେଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) Mask; a disguise.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବେଶଦ୍ୱାରା ନଳର ସ୍ୱରୂପକୁ ଗୋପନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Wearing a mask; disguised.

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବେଶୀ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବେଶ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Prachchhannabesī ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବେଶଧାରୀ; ଗୁପ୍ତବେଶ ଧରିଥିବା—
(ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Wearing a mask.

ପ୍ରଚ୍ଛର୍ଦ୍(ର୍ଦ୍ଦ)ନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଛର୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ରେଚନ;
Prachchharda(rdda)na ଶ୍ୱାସକୁ ନାକବାଟେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
1. Exhalation.

୨ । ବମନ—2. Vomiting.

ପ୍ରଚ୍ଛର୍ଦ୍(ର୍ଦ୍ଦି)କା—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଛର୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Prachchhardi(rddi)kā ୧ । ବମନକାରକ ଔଷଧ (ହେ. ଶ);—
1. A medicine which causes vomiting; a nauseating medicine.

୨ । ବମନ; କୈ; ବାନ୍ତି (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Vomiting.

ପ୍ରଚ୍ଛାଦକ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଛଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ସ୍ୱାମି-
Prachchhādaka ପରଭ୍ୟକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀର ବଲାପସୂଚକ ଗୀତ—
The wailing song of a wife deserted by her husband.

ପ୍ରଚ୍ଛାଦନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଛଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ଅନ)—୧ । ଉପରେ
Prachchhādana ପୋତାଇବା—1. Covering over.
(ପ୍ରଚ୍ଛାଦନ—ବଣ) ୨ । ଲୁଚାଇବା—2 The act of hiding
ଏ । ପ୍ରଚ୍ଛଦ (ଦେଖ)—3. Prachchhada (See)

ପ୍ରଚ୍ଛାୟ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଛାୟା)—ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଛାୟା—
Prachchhāya Deep shade; umbra.

ପ୍ରଚ୍ଛିନ୍ନ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ)—୧ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ; ଗୁପ୍ତ;
Prachchhinna ଲୁଚ୍ଛାୟିତ—1. Hidden; concealed.

ସେ ପରେ ମନ୍ତ୍ର ସତ୍ତ୍ୱ ପୁଣ; ସବଳ ପ୍ରଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରମାଣ—
ସରୋଜନ୍ତ. ଯେମନ୍ତକି ବୃତ୍ତବୀଥା ।

୨ । ଆବୃତ—2. Covered.

ଏ । (ସଂ. ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ=ନିର୍ଣ୍ଣୀତ) ସ୍ପଷ୍ଟ, ବ୍ୟକ୍ତ—
3. Very clear; apparent.

ନର୍ଦ୍ଦଶଯାନ ଏ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ; ସ୍ୱଧୀଜରାଜ ତୁମ୍ଭେ ଶୁଣ—
ପ୍ରାଚୀ. ଜର୍ଦ୍ଦଶମାଦ୍ୟାସ୍ୟ ।

ପ୍ରଜ—ସଂ ବ. (ପ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ
Praja ଜାୟାଠାରେ ପ୍ରବେଶ କର ପୁନର୍ବାର ସନ୍ତାନରୂପ ଧର
ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ)—ସ୍ୱାମୀ; ପତି—Husband.

ପ୍ରଜଂଘ—ସଂ. ବ. (ନାମ) (ପ୍ର=ପ୍ରକୃଷ୍ଟ+ଜଂଘା ଯାହାର)—ରାବଣର
Prajaṁgha ସେନାପତି ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
Name of a demon commander of Rābaṇa.

ପ୍ରଜନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅ)—
Prajana ୧ । ଗର୍ଭ କରିବା; ଉତ୍ପାଦନ କରିବା; ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭରେ
ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—୫ Impregnating;
begetting.

୨ । ଗବାଦିଙ୍କର ମୈଥୁନାଉଯୋଗ; ପଶୁମାନଙ୍କର ଜୋଡ଼ ଖାଇବା—2. Impregnation of cattle; mating of beasts.

୩ । ପଶୁମାନଙ୍କର ଗର୍ଦ୍ଦଗ୍ରହଣ କାଳ; ପଶୁମାନଙ୍କର କାମ ସିରା—
3. The season of a cow taking a bull; heat; the periodic time of sexual excitement of female animals.

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୂର୍ବପୁରୁଷ—4. Ancestor.

୫ । ଜନ୍ମଦାତା; ଜନକ—5. Progenitor; father; begetter.

୬ । (+କରଣ. ଅ)—ଲିଙ୍ଗ; ପୁରୁଷେନ୍ଦ୍ରିୟ (ହେ. ଶ)—
7. Penis; male organ.

ପ୍ରଜନନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—
Prajanana ୧ । ଗର୍ଭ ଉତ୍ପାଦନ; ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନ ଆଧାନ—
1. Impregnation; procreation.

୨ । ଯୋନି—2. Vulva; female organ.

୩ । ଜନ୍ମ—3. Birth; production; generation.

୪ । (ପ୍ରସୂତି) ଧାତ୍ରୀକର୍ମ (ହେ ଶ)—4. Mid-wifery.

ପ୍ରଜନନ ବିଦ୍ୟା—(ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ) - ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଜନ୍ମବିଷୟକ
Prajanana bidyā ତଥ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନୁଶୀଳନ କରିଯାଏ—
(ପ୍ରଜନନ ବିଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) The science of eugenics; the science of mid-wifery; obstetrics.

ପ୍ରଜନିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ର+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) - ଜନନୀ;ମାତା—
Prajanikā Mother.

ପ୍ରଜନିଷ୍ଣୁ—ସଂ ବଣ. (ପ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—ଜନନଶୀଳ—
Prajanishṇu Prolific; productive; generative.

ପ୍ରଜଲ୍ପ—ସଂ. ବ.—(ପ୍ର+ଜଲ୍ପ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଗପଶପ; ବ୍ୟର୍ଥଗଳ୍ପ—
Prajalpa 1. Prattle; gossip.
(ପ୍ରଜଲ୍ପନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅପଣାର ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରସନ୍ନତା ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ କଥିତ ବାକ୍ୟ— (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Words uttered to please one's dear ones.

ପ୍ରଜା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ରାଜ୍ୟ-
Praja ବାସୀ ଲୋକ—1. The people of a kingdom; the subjects.

୨ । ରାଇତ—2. Tenant.

୩ । ଜନ; ନର—3. Person; individual.

୪ । ପ୍ରାଣୀ—4. Animal; living being.

୫ । ସନ୍ତାନସନ୍ତତି; ଅପତ୍ୟ—
5. Offspring; progeny.

ବେ. ବ.—ଯେ ଜମିଦାର ଅଧୀନରେ ଜମି ଚାଷ କରେ—
A raiyat; a person cultivating land under a landlord; tenant.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ଗ୍ରାମ୍ୟର ସମସ୍ତ ଜମି ଗ୍ରାମାଙ୍କର ଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନେ ଜମି ଚଷ କରି ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟର ଅଂଶ ବା ଉତ୍ତପରମିତ ଧନ ଗ୍ରାମାଙ୍କୁ କରରୂପେ ଦେଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଗ୍ରାମକର ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଇଂଗ୍ରାଜ ସରକାର 'ଜମିଦାର' ଓ 'ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ' ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ଜମିଦାର ବା ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ କର ଆଦାୟ କରି ତହିଁରୁ ଆପଣାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାରଶ୍ରମିକ ବା ମାଲିକାନା କାଟି ରଖି ବାକୀ ଟଙ୍କା ସରକାରରେ ଦାଖଲ କରନ୍ତି ବା ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରି ଆପଣାର ପାରଶ୍ରମିକ କାଟି ରଖି ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ଜମିଦାର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପାରଶ୍ରମିକ ମଧ୍ୟ କାଟି ରଖନ୍ତି । ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଲାଚଲର ସୁବିଧା ପାଇଁ ସରକାର ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଆଇନଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ଅଛି—ସ୍ଥିତିବାନ; ଦଖଲସତ୍ତ୍ୱଶୂନ୍ୟ, ସିକମ୍ମି, ଗୃହନା, ଭୁଗଦାର, ନଗଦ ଓ ଜଠିବାଟ । ମହଲରେ ମହଲରେ ସରକାର ସେଟଲମେଣ୍ଟ କରି ପ୍ରଜାର ଜମି, ଜମା ଓ ସ୍ୱତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି କରି ସ୍ୱତ୍ୱଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି . ଓ ତାହାର ନକଲ ଜମିଦାର ବା ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ଜମିଦାରମାନେ ସରକାରରେ ନ୍ୟୁନିତରୂପେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦାଖଲ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସହିତରେ କେତେକ ସର୍ତ୍ତସମ୍ବଳିତ କବୁଲିୟତ ସମ୍ପାଦନ କରି ଦିଅନ୍ତି ।]

ପ୍ରଜାକାମ—ସ. ବହୁ. ପୁ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ପ୍ରଜା+କାମ=କାମନା)—
Prajā kāma — ସନ୍ତାନାର୍ଥୀ; ଆପଣାର ସନ୍ତାନ ହେବା ପାଇଁ ଯେ (ପ୍ରଜାକାମା – ସ୍ତ୍ରୀ) କାମନା କରେ—Desirous of getting an offspring.

ପ୍ରଜାକାମନା—ସ. ବି. (ଷଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+କାମନା)—ସନ୍ତାନଲାଭେଚ୍ଛା—
Prajā kāmanā — Desire for having an offspring.

ପ୍ରଜାକାମୀ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ (ପ୍ରଜାକାମ+ଇନ୍; ୧ମା, ୧ବ)—
Prajā kāmi — ପ୍ରଜାକାମ (ଦେଖ)—Prajā kāma (See) (ପ୍ରଜାକାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଜାଗର—ସଂ. ବି.—୧ । (ପ୍ର+ଜାଗୃ ଧାତୁ=ଚେଇଁବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Prajāgara — ୧ । ଜାଗରଣ – 1. Waking.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu.
ସ. ବହୁ.—୧ । ଯେ ଚେଇଁ ଥାଏ; ଜାଗରୁକ—
1. Watching; wakeful.
୨ । ସତର୍କ—2. Cautious; watchful.

ପ୍ରଜାତନ୍ତୁ—ସ. ବି. (ମ. ତ. ଲୁ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଜା+ତନ୍ତୁ)—
Prajātantu — ୧ । ବଂଶ; ଲୁଲ 1. Line of descendants; lineage.
୨ । ସନ୍ତାନ—2. Offspring.

ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର—ସ. ବି. (ମ. ତ. ଲୁ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଜା+ତନ୍ତ୍ର; ପ୍ରଜାପରଗୃହିତ ତନ୍ତ୍ର)—ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରଗୃହିତ ଗ୍ରାମ୍ୟଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ—Republicanism; democracy; commonwealth; democratic form of government.

ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଶାସନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Democratic; republican.

ପ୍ରଜାତ—ସ. ବି.—ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Prajātā — A woman big with a child.

ପ୍ରଜାତୀର୍ଥ—ସ. ବି.—ଜାତକର୍ମ ଉତ୍ସବକାଳ—The auspicious moment of celebrating a birth.
Prajā tirtha
ଧର୍ମ ନନ୍ଦନ ସୁତ ହେତେ, ତର୍ଷଣା ହେଲେ ପ୍ରକାଶର୍ତ୍ତେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପ୍ରଜାଦ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରଜା+ଦା ଧାତୁ+ଅ)—
Prajāda — ୧ । ସନ୍ତାନଦାତା—1. Granting progeny.
(ପ୍ରଜାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବନ୍ଧ୍ୟାତ୍ୱନିବାରକ—
2. Removing barrenness.
ଶ । ଗର୍ଭଦ – 3 Bringing about conception.

ପ୍ରଜାଦାନ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ଦାନ)—ରୌପ୍ୟ—
Prajādāna — Silver.

ପ୍ରଜାଧର୍ମ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ଧର୍ମ)—
Prajādharma — ୧ । ପିତାମାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସନ୍ତାନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
1. The duties of children towards their parents.
୨ । ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
2. The duties of subjects towards their king.

ପ୍ରଜାନାଥ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ନାଥ)—
Prajānātha — ୧ । ରାଜା—1. King.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā.
ଶ । ମନୁ – 3. Manu.
୪ । ଦକ୍ଷ—4 Daksha.

ପ୍ରଜାନ୍ତକ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ଅନ୍ତକ)—
Prajāntaka — ୧ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜା—
1. An oppressive king; tyrant.
୨ । ଯମ—2. The God of death.
ସ. ବିଣ—ପ୍ରଜାପୀଡ଼କ – Oppressive; tyranical.

ପ୍ରଜାପତି—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା=ଲୋକସକଳ+ପତି)—
Prajāpati — ୧ । ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା; ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā; the creator of men.
୨ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ୧୦ ଜଣ ମାନସ ପୁତ୍ର (ଯେଉଁମାନେ ପୃଥିବୀର ଜୀବଜଗତର ଆଦିପୁରୁଷ)—
2 The progenitors of the animal kingdom.
[ଦ୍ର—ମରୀଚି, ଅତ୍ରି, ଅଙ୍ଗିରା, ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ପୁଲହ, କ୍ରତୁ, ବଶିଷ୍ଠ, ଭୃଗୁ, ଦକ୍ଷ (ମତାନ୍ତରରେ ନାରଦ) ଓ ନାରଦ ଏହି ୧୦ ଜଣ ଋଷି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମାନସ ପୁତ୍ର ।]
ଶ । ରାଜା—3 King.
୪ । ପିତା; ଜନକ—4 Father.
୫ । ଜାମାତା—5. Son-in-law.
୬ । ଦିବାକର; ସୂର୍ଯ୍ୟ —6. The sun.

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । ଅଗ୍ନି—7. Fire.
୮ । ବିଶ୍ୱକର୍ମା—8. The divine architect.
୯ । ବିଷ୍ଣୁ—9. Bishnu
୧୦ । ଲିଙ୍ଗ—10. Penis
୧୧ । ଯଜ୍ଞ—11. Sacrifice.
୧୨ । ମନୁ (ହି. ଶ)—12. Manu.
୧୩ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା (ହି. ଶ)—
13. The head or master of a family.
୧୪ । ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. Name of a star.
୧୫ । ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବିବାହ (ହି. ଶ)—
15. Prājāpatya marriage.

ପ୍ରଜାପତି ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଜାପାଳ)—

ପୋଁକା, ପୋଁକା, ତିତଲୀ ୧ । ପେଣ୍ଟୁଅଳୀ; ଷଟ୍‌ପଦୀ ପତଙ୍ଗବିଶେଷ—
1. Butter-fly; moth.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଜାପତ୍ତିର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥା ଡମ୍ବ; ତା ପରେ ଫୁଟି କୀଟ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ଉକ୍ତ କୀଟ ଗୋଟିଏ ଖୋଳ ବା ଗୋଟି ବାନ୍ଧି ସେ ଗୋଟିରେ କିଛି ଦିନ ରହିବା ପରେ ତାକୁ ଫୁଟାଇ ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ପକ୍ଷ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରଜାପତିରୂପେ ବାହାରେ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଜାତୀୟ ପ୍ରଜାପତ୍ତିଙ୍କ ଗୋଟିରୁ ରେଶମ, ଉସର, ଏଣ୍ଡି, ମୁଗା ଆଦର ତନ୍ତୁ ବାହାରେ ।

ଏହାର ପକ୍ଷ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ; ଅଙ୍ଗ ପୁଷ୍ପପରାଗବତ୍ ରେଣୁମୟ । ଏହାର ରେଫ ବା ନଳ ଅଛି ।]

୨ । (ବର୍ଣ୍ଣିଆ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରଜାପତ୍ତି ଆକୃତିର ସୁନା ବା ରୁପାର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ (ଯାହାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି)—
2. A butterfly-shaped ornament for the hair.

ପ୍ରଜାପାଳ—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପ୍ରଜା+ପାଳ୍ ଧାତୁ)—
Prajāpāla ୧ । ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳିବା ରାଜା—
(ପ୍ରଜାପାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Just and righteous king; a real protector of the people.
୨ । ପ୍ରଜାପତ୍ତି—2. Butterfly.
ସଂ. ବିଣ—ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ପ୍ରଜାପାଳନ କରୁଥିବା (ରାଜା)—
(a king) Protecting one's subjects righteously.

ପ୍ରଜାପାଳନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଜା+ପାଳନ)—
Prajāpālana ୧ । ସନ୍ତାନପାଳନ; ଶିଶୁଙ୍କୁ ସଯତ୍ନପୂର୍ବକ ବଢ଼ାଇବା—1. The bringing up of the children.
୨ । ରାଜାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା—
2. Protecting one's subjects.

ପ୍ରଜାପୀଡ଼କ—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପ୍ରଜା+ପୀଡ଼କ)—
Prajāpīrdaka ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜା—A tyrant; an oppressive king.
ସଂ. ବିଣ—ଅତ୍ୟାଚାରୀ (ରାଜା); ଯେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର ଜୁଲୁମ କରେ—Oppressive; tyranical.

ପ୍ରଜାପୀଡ଼ା—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଜା+ପୀଡ଼ା)—
Prajāpirdā ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ରାଜାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର—
(ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Oppression of the subjects by a king or ruler.

ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଜା+ପୁଞ୍ଜ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) – ପ୍ରଜାସମୂହ –
Prajā punja The body of subjects of a kingdom.
[ପ୍ରଜାବୃନ୍ଦ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ(ଳୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପ୍ରଜାଫୁଟ୍—ପ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ—
Prajāphut ଅତି ଗୁପ୍ତ କଥାର ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରକାଶ—
Publication of a secret.
(ଯଥା—ଏ କଥାଟା ଅନ୍ତ ବନେ ପ୍ରଜାଫୁଟ୍ ହୋଇଯିବ ।)

ପ୍ରଜାବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ରଜା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Prajābatī ୧ । ଭ୍ରାତୃଜାୟା—1 Brother's wife.
୨ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତୃଜାୟା; ଭାଉଜ—
2. An elder brother's wife.
୩ । ସନ୍ତାନବତୀ; ପୁଅଝିଅ ଥିବା ମାଆ—3. A mother of children; a woman blessed with children.
୪ । ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
4. A pregnant woman.
୫ । (ନାମ) ପ୍ରିୟବ୍ରତ ରାଜାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ)—
4. Name of the wife of king Priyabrata.
ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗର୍ଭବତୀ—
1. Pregnant (Howells)
୨ । ସନ୍ତାନସନ୍ତତିସମ୍ପନ୍ନା (ମାତା)—
2. (a woman) Blessed with children.

ପ୍ରଜାବତ୍ସଲ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପୁତ୍ରନିର୍ବିଶେଷରେ ପାଳନ
Prajābatsala କରୁଥିବା (ରାଜା) —(a king) Who looks
(ପ୍ରଜାବତ୍ସଳା—ସ୍ତ୍ରୀ upon the subjects as his sons.
(ପ୍ରଜାବତ୍ସଳତା; ପ୍ରଜାବାତ୍ସଲ୍ୟ—ବ)

ପ୍ରଜା ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ ଖଜଣା ନେଇ କୌଣସି
Prajā basā(se)ibā ଜମିକୁ ପ୍ରଜା ଗ୍ରସ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ପ୍ରଜା
(ପ୍ରଜାବତ୍ସଲ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—
ପ୍ରଜାବସାନ, ପ୍ରଜାବିଲିକରା 1. To settle lands with
ପ୍ରଜାବିଲିକରନା tenants; to let out lands to rayats.
୨ । ପଡ଼ତ ଜମିକୁ ଆବାଦ କରିବା ପାଇଁ ଓ ଉହିଁରେ ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଅଣାଇ କୌଣସି ଜମିରେ ରଖାଇବା—2. To settle tenants on waste lands.

ପ୍ରଜାବିଲି—ଦେ. ବ—ଖଜଣା ନେଇ କୌଣସି ଜମିକୁ ପ୍ରଜା ଗ୍ରସ୍ତ
Prajābili କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗେ ଜମିଦାରର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ-
ପ୍ରଜାବିଲି Settling of any land with tenants; letting out lands to raiyats.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଜାବୃଦ୍ଧି—ସ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ବୃଦ୍ଧି)—୧ । ସନ୍ତାନବୃଦ୍ଧି—
Prajābṛuddhi 1. Increase of offspring.
୨ । ରାଜ୍ୟର ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ବୃଦ୍ଧି—

ପ୍ରଜାମେଳ—ଦେ. ବ—ଜମିଦାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଏକ
Prajāmeḷi ବିଦ୍ରୋହରେ ଦଳଗଠନ—A rising of the
ପ୍ରଜାମେଳି raiyats against a Zamindar or ruler.
ବଳଷା (ପ୍ରଜାବିଦ୍ରୋହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଜାୟିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Prajāyinī ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସନ୍ତାନଜନନୀ; ମାତା; ପ୍ରସୂତା—
Mother; one who has recently given birth to a child.

ପ୍ରଜାରଞ୍ଜକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପ୍ରଜା+ରଞ୍ଜକ)—
Prajārañjaka ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନକାରୀ; ପ୍ରଜାଙ୍କର
(ପ୍ରଜାରଞ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦବିଧାୟକ—
Keeping the subjects contented.

ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ—ସ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ରଞ୍ଜନ)—ରାଜ୍ୟର
Prajārañjana ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ-ବିଧାନ—
Satisfying one's subjects by establishing peace, order and happiness.

ପ୍ରଜାଲୋକ—ସ. ବ—(ବହୁବଚନ; ପ୍ରଜା+ଲୋକ)—ରାଜ୍ୟର
Prajāloka ପ୍ରଜାମାନେ—The subjects; the people.

ପ୍ରଜାଶ୍ରମ—ସ. ବ—(ପ୍ରଜା+ଆଶ୍ରମ)—ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ (ଦେଖ)—
Prajāśrama Gṛuhasthāśrama (See)
ଯେ ପ୍ରକାରରେ ଧର୍ମ ତନ୍ତ୍ରେ
ମିଳେକେ ତ୍ରମେ ଗଡାରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ପ୍ରକାଶ ।

ପ୍ରଜାସତ୍ତ୍ୱ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—(ସ. ପ୍ରଜା+ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ)—ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି
Prajāsatwa (etc (ଦେଖ)—Prajāswatwa etc (See)

ପ୍ରଜାସୃକ୍—ସ. କ. ପୁଂ—(ପ୍ରଜା+ସୃଜ୍ ଧାତୁ=ସୃଷ୍ଟିକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Prajāsṛuk କ୍ୱିପ୍; ପ୍ରଜାସ୍ରଜ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—
1. Brahmā.
୨ । ଜନକ; ପିତା—2. Father.

ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ—ଦେ. ବ—(ସ. ପ୍ରଜା+ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ)—ରଇତ ଜମିକୁ ବାର
Prajāswatwa ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଗୃହ କରିବା ପ୍ରଜାର ଉକ୍ତ ବୃତ୍ତି
(ପ୍ରଜାସ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉପରେ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ—
ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର; ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ—Tenancy right;
ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ occupancy right.
[ଦ୍ର—ଜମିର ପ୍ରକାର. ବ୍ୟବହାର ଓ ଜମି ଦଖଲ କରିବାର ସମସ୍ତ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଜାର ଜମିରେ ଆଇନାନୁସାରୀ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ ।]

ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ଆଇନ୍—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଆଇନରେ ସରକାର, ଜମିଦାର ଓ
Prajāswatwa āin ପ୍ରଜାଙ୍କର ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କ ଓ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ଆଦି
ଲିପିବଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି—Tenancy Act; law governing the relationship between a landlord and his tenants.
[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୯୧୭ ସାଲର ୭ ଆଇନକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ଆଇନ କୋହାଯାଏ । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଖଜଣା ଦେବାର ନିୟମ, ଖଜଣା ନ ଦେବା ପ୍ରଜାନାମରେ ମକଦ୍ଦମା, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରଜାର ଜମିର ଖରିଦ ବିକ୍ରି, ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ, ରଇତ, ଗହନା ଆଦି ଜୋଡରେ ପ୍ରଜାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଧିକାର, ପ୍ରଜାକୁ ଜମିରୁ ବେଦଖଲ କରିବା, ଜମିର ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି କରିବା, ଜମି ଖଣ୍ଡ ଯିବା, ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଣ୍ଠି ଦେବା ଆଦି ବିଷୟରେ ନିୟମ ଓ କଟକଣାମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ।]

ପ୍ରଜାହିତ—ସ. ବ. (ପ୍ରଜା+ହିତ)—୧ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ବା
Prajāhita ମଙ୍ଗଳ—1. Benefit of the subjects.
୨ । ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ—
2. Benefit of the children.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଜଳ—3. Water.
ସ. ବ—୧ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ପକ୍ଷେ କଲ୍ୟାଣଦାୟକ; ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ହିତକର—1. Beneficial to the subjects.
୨ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାମୀ—
2. Wishing good to the subjects or tenants.

ପ୍ରଜିତ୍—ସ. ବ—ବିଜେତା (ହ. ଶ)—
Prajit Victor.

ପ୍ରଜୀବନ—ସ. ବ—ଜୀବିକା (ହ. ଶ)—
Prajībana Livelihood.

ପ୍ରଜୁଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଜୁଷ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Prajushṭa ତ)—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ ପ୍ରତି) ଅତ୍ୟନ୍ତ
(ପ୍ରଜୁଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆସକ୍ତ ବା ଅନୁରକ୍ତ—Devoted to; much attached.

ପ୍ରଜେଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜା+ଈଶ)—
Prajeśa ପ୍ରଜାପତି (ଦେଖ)—Prajāpati (See)
(ପ୍ରଜେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଜ୍ଝଟିକା—ସ. ବ—ପଜ୍ଝଟିକା (ଦେଖ)
Prajjhaṭikā Pajjhaṭikā (See)

ପ୍ରଜ୍ଞ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା=କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prajña ୧ । ଜ୍ଞାନୀ—1. Wise.
(ପ୍ରଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଚକ୍ଷଣ—2. Sharp; clever.
[ପ୍ରଜ୍ଞତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୩ । ପଣ୍ଡିତ; ବିଦ୍ୱାନ୍—3. Learned.
୪ । (ପ୍ର+ଜାନୁ+କ; ନଯାଇନ)—ପ୍ରଣତଜାନୁକ—
4. Having bent knees; bandy-legged.
୫ । (ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ)—ପରିଚିତ—
5 Acquainted with (another).

ପ୍ରଜ୍ଞପ୍ତି—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଜ୍ଞପ୍ତି)—୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣାଇବା—
Prajñapti 1. Giving of information.
୨ । ସୂଚନ—2. Indicating.
୩ । ସଙ୍କେତ—3. Hint.

ପ୍ରଜ୍ଞା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବୁଦ୍ଧି—
Prajñā 1. Understanding; intellect.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Wisdom; knowledge.
୩ । ଭଲମନ ବଗୁର; ବବେଚନା—
3. Judgment; discrimination.
୪ । ମନ୍ତ୍ରଣା—4. Advice; counsel; consultation.
୫ । ଚତୁରତା—5. Cleverness; shrewdness.
୬ । ପ୍ରାଜ୍ଞୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
6. A learned or wise lady.
୭ । ସରସ୍ୱତୀ—7. The Hindu Goddess of learning
୮ । ମନର ଏକାଗ୍ରତା (ହି. ଶ)—
8. Intentness; close attention.
୯ । ସଙ୍କେତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—9. Hint; indication.
ଦ୍ର· ବଣ—ପ୍ରଜ୍ଞର ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍ଗ—Feminine of Prajña.

ପ୍ରଜ୍ଞାଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବ—୧ । (ରୂପକ; ପ୍ରଜ୍ଞା + ଚକ୍ଷୁଃ)—
Prajñāchakshuḥ ଚକ୍ଷୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନୀୟ ବୁଦ୍ଧି—
1. Intelligence compared to the eye; the eye of understanding.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ନାମ—2. An epithet of the blind king Dhṛutarāshṭra.
ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେ ପ୍ରଜ୍ଞାରୂପ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ବିଷୟମାନ ଦେଖେ; ଜ୍ଞାନୀ—1. Seeing with the eye of understanding or wisdom; wise.
୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) —ଅନ୍ଧ (ହି. ଶ)—2. (ironical) Blind.

ପ୍ରଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଜ୍ଞାନ)—୧ । ବୁଦ୍ଧି—
Prajñāna 1. Intellect.
୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Wisdom.
୩ । ଚିହ୍ନ; ସଂକେତ—3. Sign; token.
୪ । ଚୈତନ୍ୟ—4. Inner consciousness.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଜ୍ଞାନୀ—Wise.

ପ୍ରଜ୍ଞା ବାଦ—ସ.ବ. (ମ.ଧ.ଲୋ.କର୍ମଧା)—୧ । ହିତ କଥା; ପ୍ରଜ୍ଞାଣ ବାକ୍ୟ-
Prajña bāda 1. A wise saying.
୨ । ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିର କଥାପରି ଅନୁମିତ ବାକ୍ୟ—
2. Seemingly wise saying.

ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରଜ୍ଞା + ବତ୍)—
Prajñābān ୧ । ପଣ୍ଡିତ; ବିଦ୍ୱାନ୍—1. Learned.
(ପ୍ରଜ୍ଞାମୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜ୍ଞାନୀ—2. Wise.
ପ୍ରଜ୍ଞାବତ୍ } ପ୍ରଜ୍ଞାମୟୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—2. Intelligent. ୪ । ଚତୁର—3. Shrewd.

ପ୍ରଜ୍ଞା ବୃଦ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରଜ୍ଞା + ବୃଦ୍ଧ)—
Prajñā bṛuddha (ବୟସରେ ନୁହେଁ) ଜ୍ଞାନରେ ବଡ଼—
(ପ୍ରଜ୍ଞାବୃଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Old in wisdom (not in years).

ପ୍ରଜ୍ଞୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଜ୍ଞା + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prajñī ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ୍ (ଦେଖ)
(ପ୍ରଜ୍ଞିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Prajñābān (See)

ପ୍ରଜ୍ଞୁ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ଜାନୁ; ନଯାଇବା)—ପ୍ରଶସ୍ତଜାନୁକ—
Prajñu Bandy-legged.

ପ୍ରଜ୍ୱଳନ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଜ୍ୱଳନ)—
Prajwalana ୧ । ଭୃ ଭୃ ଜଳବା; ଅଗ୍ନିଶସ୍ୱ ଦହନ—
1. Intense burning; blazing.
୨ । ନଆଁରୁ ଶିଖା ଉଠି ଜଳବା—
2. Flaming up of fire; burning.
୩ । ପ୍ରଜ୍ୱାଳନ—
3. Setting fire; lighting; kindling.
୪ । ନଆଁ ଲଗିବା—4. Being on fire.

ପ୍ରଜ୍ୱଳନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଜ୍ୱଳନୀୟ)—
Prajwalanīya ଜ୍ୱଳନୋପଯୁକ୍ତ; ଦାହ୍ୟ—
Combustible; inflammable.

ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଜ୍ୱଳିତ)—
Prajwalita ଜ୍ୱଳନ ଯୁକ୍ତ; ଜଳୁଥିବା; ପ୍ରଜ୍ୱାପ୍ତ—
Inflamed; burning; blazing.

ପ୍ରଜ୍ୱଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରଜ୍ୱଳନ)—
Prajwalibā ଅଗ୍ନିଶସ୍ୱ ଜଳବା; ପ୍ରଜ୍ୱାପ୍ତ ହେବା—
ପ୍ରଜ୍ୱଳା ପ୍ରଜ୍ୱଳନା To blaze; to burn intensely.
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ବହେ ଉମେ ଜ୍ୱଳିତ । ଠାରୀ, ପରତେ ଗୀତା ।
ପ୍ରଜ୍ୱଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ)—
Prajwale ପ୍ରବଳ ଭାବରେ (ଜଳବା)—
(burning) Violently.
ଜଳେ ପ୍ରଜ୍ୱଳେ ଅର୍ଥ, ଜଳି ଜଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଏବେ ।
ଭକ୍ତ. ଦୋଳଗୁହାଣ ସୁଜସ ।

ପ୍ରଜ୍ୱାଳନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଜ୍ୱାଳନ)—ଜଳାଇବା; ନଆଁ ଲଗାଇବା—
Prajwālana Kindling; setting fire to; igniting.
(ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ—ବଣ)

ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଜ୍ୱାଳିତ)—
Prajwālita ଯାହାଁରେ ନଆଁ ଲଗାଇ ବଢାସାଇ ଥାଏ; ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ—
Enkindled; set fire to; ignited.

ପ୍ରତୀନ—ସଂ. ବଣ. (ପ + ତୀନ)—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ଗତି—
Pradīna Oblique flight of birds.

ପ୍ରଣତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ନମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇata ୧ । କୃତ ପ୍ରଣାମ; ଯେ ନମସ୍କାର କରିଅଛି—
(ପ୍ରଣତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having made obeisance; obeisant.
(ପ୍ରଣତ—ବ) ୨ । ନତ; ଆଗକୁ ନଇଁ ପଡ଼ିଥିବା—
2. Bent; bowed down; prostrate.
୩ । ବକ୍ର—3. Curved; crooked; oblique.
୪ । ପଟୁ—4. Skilful; competent.
୫ । ନମ୍ର—5. Humble.
୬ । ଅନୁଗତ; ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ—6. Obedient.
ସ. ବ—୧ । ଭକ୍ତ (ହି. ଶ)—1. Devotee.
୨ । ଉପାସକ (ହି. ଶ)—2. Worshipper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଣତପାଳ—ସ.ବହ.ପୁଂ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ ;ପ୍ରଣତ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ);--
Praṇatapāla ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ରକ୍ଷକ—Protecting one's devotees.
(ପ୍ରଣତପାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପ୍ରଣତପାଳା; ପ୍ରଣତ ପାଳକା)—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଣତାର୍ତ୍ତିହର—ସ. ବହ. ପୁଂ. (ପ୍ରଣତ+ଆର୍ତ୍ତି+ହର)—
Praṇatārttihara ଯେ ଭକ୍ତର ଦୁଃଖକୁ ହରଣ କରେ—Removing the hardship or misery of one's devotees.
(ପ୍ରଣତାର୍ତ୍ତିହର୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଣତି—ସ. ବ. (ପ୍ର+ନମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ; ଶବ୍ଦ ବଧାନ)—
Praṇati ୧ । ପ୍ରଣିପାତ; ପ୍ରଣାମ; ଦଣ୍ଡବତ—1. Obeisance; bow; salutation.
୨ । ନମ୍ରଭାବ; ନମ୍ରତା—2. Humility.
୩ । ଶିଷ୍ଟାଚାର—3. Courtesy; etiquitte.

ପ୍ରଣପତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପ୍ରଣିପାତ)—ପ୍ରଣିପାତ (ଦେଖ)
Praṇapata Praṇipāta (See)
ପ୍ରନୁତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯେ ପ୍ରଣତରେ ହୋଇ ଦଣ୍ଡବତ।
ପ୍ରଣମ ପ୍ରତୀ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା।

ପ୍ରଣପତ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଣିପାତ)—ନମସ୍କାର; ଦଣ୍ଡବତ—
Praṇapatya Obeisance; salutation.
ଦେ. ବଣ—ପ୍ରଣମିତ (ଦେଖ)—Praṇamita (See)

ପ୍ରଣପତ୍ୟ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନମସ୍କାର କରିବା—
Praṇapatya hebā To bow down in reverence.
ପ୍ରନୁତି ହଓୟା **ପ୍ରଣବନା**

ପ୍ରଣବ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ନୁ ଧାତୁ=ସ୍ତବ କରିବା+କରଣ ଅ; ଶବ୍ଦବଧାନ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ସ୍ତବ କରାଯାଏ)—୧ । ଓଁକାର—
Praṇaba 1. The mystical and sacred syllable 'om' uttered in the beginning of a Mantra.

ପ୍ରଣାୟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Praṇāyaka ୧ । ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ—1. A commander of an army.
୨ । ପ୍ରଧାନ ପରଗ୍ଭଲକ—2. Chief guide; a head; a chief.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.
୪ । ଈଶ୍ୱର—4. God.
୫ । ଏକପ୍ରକାର ଢକ୍କା—5. A kind of drum.

ପ୍ରଣବରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବଣ—ପ୍ରଥମରୁ ବିଗଡ଼ିବା (କର୍ମ)—
Praṇabaru aśuddha (a work) Spoilt from the beginning.
ପ୍ରଣବଥିକେ ଅଶୁଦ୍ଧ **अवलसे बिगड़ा**
[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଣବ ବା 'ଓଁ' ଉଚ୍ଚାରଣ ନ କରି ବା ଅଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ କୌଣସି ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଲେ ତାହା ନଷ୍ଟଲ ହୁଏ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ସେହିପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭରୁ ବିଗିଡ଼ିଲେ ତାହା ଫଳଦାୟକ ହୁଏ ନାହିଁ ଓ ତାହାକୁ ପ୍ରଣବରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପ୍ରଣମିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ନମିତ; ଶବ୍ଦ ବଧାନ)—
Praṇamita ୧ । ନମସ୍କାର କରିଥିବା—1 Bowed down; having made obeisance.
୨ । ନତ—2. Bent.
୩ । ସମ୍ମାନ ସହକାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ—
3. Offered or given respectfully.
ଦେ. ବ—ପ୍ରଣାମ; ନମସ୍କାର—Obeisance; salutation.
ଶୁଣି ପ୍ରଣମିତ ବଚ ଅମର ଜେମା।
ଶିଶୁଶଙ୍କର: ଉଷା ଅନୁରାଗ।

ପ୍ରଣମିତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ପ୍ରଣମିତ)—ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Praṇamita hebā To make obeisance.
ପ୍ରଣାମକରା **प्रणवना**
ପାଦେଁ ଝଗେଦୂର ଯାଉ; ଖାଣ୍ଟାଙ୍କେ ପ୍ରଣମିତ ହୋଇ।
ରୁଦ୍ର. ଯେ,ମ ପଞ୍ଚାମୃତ।

ପ୍ରଣମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରଣାମ)—ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Praṇamibā To make obeisance; to fall prostrate at another's feet.
ପ୍ରନମା **प्रणवना**
ଖାଣ୍ଟାଙ୍କେ ପ୍ରଣମି କରଯୋଡ଼ି ଉଭ ହୋଇ ଅଗ୍ରତ।
ବ୍ରଜନାଥ – ଉଷା।

ପ୍ରଣମ୍ୟ—ଦେ. ବ.— (ସ. ପ୍ରଣାମ)—ପ୍ରଣାମ; ନମସ୍କାର—
Praṇamya ପ୍ରଣାମ **प्रनाम** Obeisance.
ପ୍ରଣମ୍ୟ ଭତ ଜ ଣ ଜଣ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ।

ପ୍ରଣୟ—ସ. ବ.(ପ୍ର + ନୀ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା+ଭାବ. ଅ; ଶବ୍ଦବଧାନ)--
Praṇaya ୧ । ପ୍ରେମ; ପ୍ରୀତି—1. Love.
୨ । ବନ୍ଧୁତା; ବନ୍ଧୁସ୍ନେହ—
2 Friendly regard; friendship.
୩ । ଅନୁରାଗ; ସ୍ନେହ—3. Affection; fondness.
୪ । ଆସକ୍ତି; ମନର ମେଳ; ଭାବ; ଘନିଷ୍ଠତା—
4. Attachment; intimacy; familiarity.
୫ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ଯାଚଞ୍ଚା—
5. Asking; begging; beseeching; praying.
୬ । ଆଳାପ—6. Acquaintance; acquaintance due to mutual conversation.
୭ । ଶ୍ରଦ୍ଧା; ଭକ୍ତି—
7. Regard; devotion; reverence.
୮ । ବିଶ୍ୱାସ—8. Trust; confidence.
୯ । ପ୍ରସବ; ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ—
9. Giving birth to; bringing forth children.
୧୦ । ନିର୍ବାଣ; ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—
10. Final emancipation.
୧୧ । ପ୍ରୀତିପୂର୍ବକ ପ୍ରାର୍ଥନା—
11. Affectionate solicitation.
୧୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ନେତା—12. A leader; a guide.
୧୩ । (+ଭାବ. ଅ) ନେତୃତ୍ୱ—
13. Guidance; leadership.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଣୟ କଳହ—ସଂ. ବହ. (ମ: ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଣୟ+କଳହ)—
Praṇaya kalaha ୧ । ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ-କାଲସ୍ଥାୟୀ କଳ—1. Love-quarrels (usually ending in speedy reconciliation).
୨ । ଥଟ୍ଟାରେ ଥଟ୍ଟାରେ କଳ —
2. (figurative) A mock quarrel.

ପ୍ରଣୟ ଗୀତ—ସଂ. ବ—ପ୍ରେମୋଦ୍ଦୀପକ ଗାନ—
Praṇaya gīta Love song; amatory song.
(ପ୍ରଣୟଗୀତକା, ପ୍ରଣୟଗୀତ, ପ୍ରଣୟ ସଙ୍ଗୀତ, ପ୍ରଣୟଗାଥା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଣୟନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇayana ୧ । ନର୍ମାଣ; ସର୍ଜନ—1. Making; creating; constructing; building.
୨ । ସମ୍ପାଦନ—2. Performance; execution; carrying out; accomplishment.
୩ । ରଚନା—3. Composing; arranging; compiling.
୪ । ଉଦ୍ଭାବନ—4. Inventing.
୫ । (+କରଣ. ଅନ)—ଅଗ୍ନି ସମିନ୍ଧନ କରିବା ମନ୍ତ୍ର; ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ହୋମାଗ୍ନି ଜାଳିବାକୁ ହୁଏ—
5. Vedic formula recited before kindling a sacrificial fire.
୬ । (+ଭାବ. ଅନ)—ଚଳାଇବା—6. Conducting.
୭ । ବାଣ୍ଟିବା—7. Distributing.
୮ । ପୁରସ୍କାରଦାନ; ପୁରସ୍କୃତ—8, Rewarding.
୯ । ଦଣ୍ଡର ଆଦେଶ—9. Ordering or awarding of punishment; sentencing.
୧୦ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସୂତ୍ରପାତ କରଣ—
10 Founding; starting.
୧୧ । ସ୍ଥାପନ; ପ୍ରତିଷ୍ଠା—
11. Placing; establishing; setting up

ପ୍ରଣୟ ପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଣୟ+ପତ୍ର)—
Praṇaya patra ପ୍ରଣୟୀ ଓ ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଆକଥା ହେବା ପତ୍ର; ପ୍ରେମଲିପି—Love letter.
ପ୍ରଣୟ ପତ୍ରିକା, ପ୍ରଣୟ ଲେଖ, ପ୍ରଣୟ ଲିପି } ଅନ୍ୟରୂପ

ପ୍ରଣୟ ପାଶ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ, ପ୍ରଣୟ+ପାଶ)—ପାଶ ବା ଜାଲରୂପେ କଳ୍ପିତ ପ୍ରଣୟ; ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସୁଦୃଢ଼ ଅନୁରାଗ—
Praṇaya pāśa Tie of love or affection; intense love; attachment.
(ପ୍ରଣୟବନ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଣୟ ଭାଜନ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଣୟ+ଭାଜନ)—
Praṇaya bhājana ପ୍ରୀତିପାତ୍ର; ସାହାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରିବା ଉଚିତ;
(ପ୍ରଣୟ ପାତ୍ର; ପ୍ରଣୟାସ୍ପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରିୟ; ପ୍ରୀତିଭାଜନ—
Beloved; dear.

ପ୍ରଣୟ ସମ୍ଭାଷଣ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ପ୍ରଣୟ+ସମ୍ଭାଷଣ)—
Praṇaya sambhāshaṇa ୧ । ପ୍ରେମାଳାପ; ପ୍ରଣୟୀ ଓ ପ୍ରଣୟିନୀ (ପ୍ରଣୟପବୋଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ଜଣେ ପ୍ରଣୟୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେବା ଆଳାପ—1. Talk between lovers or friends.
୨ । ନାୟିକା ଓ ନାୟକଙ୍କର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅନୁରାଗବ୍ୟଞ୍ଜକ ଡାକ—2. Term of endearment used by lovers to each other.

ପ୍ରଣୟାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Praṇayākāṅkshī କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରଣୟଲାଭାର୍ଥ ଉତ୍ସୁକ—
(ପ୍ରଣୟାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Desirous of gaining the love or
(ପ୍ରଣୟାକଙ୍କ୍ଷା—ବ) attachment of a person.

ପ୍ରଣୟାଭିମାନ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; ପ୍ରଣୟ+ଅଭିମାନ)—
Praṇayābhimāna ପ୍ରଣୟ ବ୍ୟାପାର ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଣୟୀ ଓ ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାତ ଅଭିମାନ—
ପ୍ରଣୟାଭିମାନୀ—ପୁଂ ପ୍ରଣୟାଭିମାନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ବଣ Sullenness arising out of love matter between two lovers.

ପ୍ରଣୟାଳାପ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଣୟ+ଆଳାପ)—
Praṇayālāpa ପ୍ରେମ ସମ୍ଭାଷଣ; ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେବା ସ୍ନେହାଳାପ —Love talk.

[ଦ୍ର—ଏହିପରି ସମାସରେ ପ୍ରଣୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ପ୍ରଣୟଗର୍ଭକ, ପ୍ରଣୟଜନକ, ପ୍ରଣୟଘାତ, ପ୍ରଣୟଦଣ୍ଡ, ପ୍ରଣୟବନ୍ଧନ, ପ୍ରଣୟଗାଥା, ପ୍ରଣୟବଚନ, ପ୍ରଣୟ-ଲିପି, ପ୍ରଣୟଭଙ୍ଗ, ପ୍ରଣୟଶୀଳ, ପ୍ରଣୟଶାଳୀ, ପ୍ରଣୟାଭିଳାଷ, ପ୍ରଣୟାନୁରାଗ, ପ୍ରଣୟାଦର, ପ୍ରଣୟାତ୍ମକ, ପ୍ରଣୟସତ୍କାର, ପ୍ରଣୟାନୁରାଗ, ପ୍ରଣୟାସକ୍ତ, ପ୍ରଣୟାହ୍ୱାନ, ପ୍ରଣୟ ସମ୍ବୋଧନ, ପ୍ରଣୟ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ପ୍ରଣୟିନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଣୟିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Praṇayinī 'ପ୍ରଣୟୀ' ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Praṇayī.
ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରେମପାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ—
1. Mistress; a man's sweet heart.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife.

ପ୍ରଣୟୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରଣୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Praṇayī ୧ । ଯେ ସ୍ନେହ କରେ; ପ୍ରେମିକ—
(ପ୍ରଣୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Lover.
୨ । ସାହାକୁ ସ୍ନେହ କରିଯାଏ; ପ୍ରୀତିଯାହା—
2. Sweet heart; one's beloved person.
୩ । ସ୍ୱାମୀ—2. Husband.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଅନୁରକ୍ତ; ଅନୁରାଗୀ—
Attached; devoted; loving.
୨ । ପ୍ରେମାସ୍ପଦ—2. Beloved.

ପ୍ରଣସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ପ୍ରଗତ ବା ବିଗତ+ନାସିକା; ନାସିକା ସ୍ଥାନରେ ନତ୍ ଆଦେଶ ଓ ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇasa (ପ୍ରଣସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯୋଗାଦ୍ଦରେ ଯାହାର ନାକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି—
One who has lost one's nose; noseless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଣାଦ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ନାଦ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇāda ୧ । ହର୍ଷ କୋଳାହଳ; ଆନନ୍ଦ ଧ୍ୱନି—
1. Shout of joy.
୨ । ଅତି ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—2. Halloo; loud shout.
୩ । କର୍ଣ୍ଣନାଦ ରୋଗ; କାନରେ ଭାଁ ଭାଁ ଶବ୍ଦ ଅନୁଭୂତ ହେବା ରୋଗ—3. A disease in which various sounds are felt inside the ears.

ପ୍ରଣାମ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ନମ୍ ଧାତୁ=ନଇଁବା; ନମସ୍କାର କରିବା + ଭାବ. ଅ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇāma ୧ । ପ୍ରଣତି; ଭକ୍ତି ପୂର୍ବକ ନମସ୍କାର—
1. Obeisance; reverential salutation
୨ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଗରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବା ଦେବପ୍ରତିମା ସମ୍ମୁଖରେ ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମସ୍ତକକୁ ବା ଦେହକୁ ନତ କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି ବା ଚରଣ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଅଭିବାଦନ କରିବା—
2. Reverential salutation made to one's elder or respectable people or to God or to a Deity by bowing down one's body.
[ଦ୍ର—ପ୍ରଣାମ ସାଧାରଣତଃ ୫ ପ୍ରକାର ଯଥା—ଅଭିବାଦନ, ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ, ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଓ କରଶିରଃ-ସଂଯୋଗ ।
ଅଭିବାଦନ—ନାମୋଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଜାନୁ ନମ୍ର କରନ ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ନମସ୍କାର ।
ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ—ବାହୁଦ୍ୱୟ, ଜାନୁଦ୍ୱୟ, ମସ୍ତକ, ବାକ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଏହି ୫ଟିର ସଂଯୋଗରେ ନମସ୍କାର ।
ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ବା ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ—ପଦଦ୍ୱୟ, ଜାନୁଦ୍ୱୟ, କରଦ୍ୱୟ, ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ, ମସ୍ତକ, ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ବାକ୍ୟ ଓ ମନ ଏହି ଆଠ ଗୋଟିର ସଂଯୋଗରେ ନମସ୍କାର ।
କରଶିରଃ ସଂଯୋଗ ପ୍ରଣାମ—ହସ୍ତ ଦ୍ୱୟକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇ କରୁବା ନମସ୍କାର ।
କାୟିକ, ବାଚକ ଓ ମାନସିକ ଭେଦରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଣାମ ୩ ପ୍ରକାର ।]

ପ୍ରଣାମି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରଣାମ; ପ୍ରଣାମ ବେଳେ ଦେୟ ହେବାରୁ)—
Praṇāmi ଠାକୁରଙ୍କୁ ବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରିବା ସମୟରେ ଦିଆଯିବା ଭେଟି, ସାମ୍ମୀ, ନଜରାନା—
ପ୍ରଣାମୀ A present given by one to a Deity or a respectable person while making obeisance.
ଦେହ ଉତ୍ତୁ ଦେବତାଙ୍କୁ, ଦତ୍ତ ପ୍ରଣାମି ହେଲେ
ଟଙ୍କା ପଇସା ସେହିଠାରେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପ୍ରଣାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରଣାମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ପ୍ରଣାମକାରୀ;
Praṇāmī ଯେ ନମସ୍କାର କରୁଥାଏ—Bowing down;
(ପ୍ରଣାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) making obeisance.

ପ୍ରଣାୟକ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ନାୟକ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—ପଥ ଦେଖାଇ
Praṇāyaka ଥିବା—Leading; guiding.
(ପ୍ରଣାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନେତା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Leader.
୨ । ସେନାପତି—2. Leader or commander of an army.

ପ୍ରଣାଳ(ଳୀ)—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ନଳ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା + କରଣ. ଅ; + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇāla(lī)
ପ୍ରଣାଳକ } ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଣାଳିକା } ୧ । ଜଳ ବାହାରିଯିବାର ବାଟ; ପାଣି ନାଳ; ନଳା; ନର୍ଦ୍ଦମା—
1. Channel; watercourse; drain.
୨ । ଧାଡ଼ି; ଶ୍ରେଣୀ—2. Row; line.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ବାଟ; ଉପାୟ—
3 Means; mediation.
୪ । ପ୍ରଥା—4. Custom; practice.
୫ । ନିୟମ—5. Rule.
୬ । ପଦ୍ଧତି—6. Method.
୭ । ଦେଶାଚାର—7. Usage.
୮ । ଧାରା—8. Succession; series.
୯ । (ଭୂଗୋଳ) ଦୁଇ ବୃହତ୍ ଜଳ ଭାଗକୁ ସଂଯୋଗ କରିଥିବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳ ଭାଗ—9. (geography) Straits; a narrow channel connecting two wide expanses of water.
ଦେ. ବି.—ଶିବଲିଙ୍ଗର ଶକ୍ତି; ଶିବ ଲିଙ୍ଗର ଚାରିପାଖରେ ଥିବା ନାଳ—The channel round the phallic image of Śiba.

ପ୍ରଣାଶ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର + ନଶ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)
Praṇāśa ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death; decease.
(ପ୍ରନଷ୍ଟ—ବିଣ.) ୨ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—2. Destruction; perdition; ruin.
୩ । ପଳାୟନ—3. Fleeing away.
୪ । ଲୋପ—4. Extinction.

ପ୍ରଣିଧାନ—ସଂ ବି (ପ୍ର+ନି+ଧା ଧାତୁ+ଭାବ.ଅନ, ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)
Praṇidhāna ୧ । ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା—
1. Concentration of mind.
୨ । ଅଭିନିବେଶ; ମନୋଯୋଗ—2. Attention.
୩ । ଧ୍ୟାନ—3. Contemplation; profound meditation.
୪ । ଚେଷ୍ଟା; ପ୍ରଯତ୍ନ; ପ୍ରୟାସ—
4. Great effort; exertion; endeavour.
୫ । ଯୋଗ; ସମାଧି—5 Concentrated meditation.
୬ । ପ୍ରବେଶ—6. Access; entrance.
୭ । ଅର୍ପଣ; ନ୍ୟାସ—7. Delivering; entrusting,
୮ । ଭକ୍ତିବିଶେଷ—8. A kind of devotion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । କର୍ମର ଫଳ ତ୍ୟାଗ—9. The renunciation of the fruit of one's action.

୧୦ । ଭାବୀ ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରାର୍ଥନା (ହୁ. ଶ)
10. A prayer about one's future birth.

ପ୍ରଣିଧି—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଣତ୍ୱବଧି)—
Praṇidhi ୧ । ଚର;ଦୂତ—1. Messenger; emissary.

୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—
2. Spying.

୩ । ଗୁପ୍ତଚର—3. Spy; secret emissary.

୪ । ଅନୁଚର; ସଙ୍ଗୀ—
4, Companion; attendant; follower.

୫ । (+ଭାବ. ଇ) ପ୍ରାର୍ଥନା—
5. Solicitation; entreaty.

୬ । ଅବଧାନ; ମନୋଯୋଗ—6. Attention.

୭ । ଅଙ୍ଗୀକାର; ପ୍ରତିଜ୍ଞା—7. Promise.

୮ । ନିଯୋଗ—8. Engagement.

୯ । ପଦ; ସ୍ଥାନ—9. Situation.

୧୦ । ଉପସ୍ଥିରତା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—10. Readiness.

ପ୍ରଣିନାଦ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ନି+ନାଦ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—୧ । ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—
Praṇināda 1. Deep rumbling sound.

୨ । ବଜ୍ରନିନାଦ—2. Thundering sound.

ପ୍ରଣିପତନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ନି+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ; ଣତ୍ୱବଧି)—
Praṇipatana ୧ । ନଇଁକରି କରିବା ନମସ୍କାର; ପ୍ରଣାମ; ପ୍ରଣତି—
1. Reverent salutation; obeisance; salutation by bowing down.

୨ । ନଇଁ ପଡ଼ିବା—2. Prostration; bowing down.

ପ୍ରଣିପତ୍ୟ—ସଂ. ଅ. (ସଂ. 'ପ୍ରଣିପତ୍ୟ' ଅସମାପିକା ରୂପର ଅର୍ଥ ନମସ୍କାର
Praṇipatya କରି)—ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକ; ନମସ୍କାର ସହ; ପ୍ରଣିପାତ ପୂର୍ବକ—Having saluted; after salutation.
(ଯଥା—ମୋର ପ୍ରଣିପତ୍ୟ ନିବେଦନ ଏହି କି··· ।)
ଦେ ବ—ପ୍ରଣିପାତ; ନମସ୍କାର—Obeisance.
ବଗାଇ ପ୍ରଣିପତ୍ୟ ଶତେ, ବଧ ସମ ସେ ସରୁ ଜାଟେ—
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାଦ।

ପ୍ରଣିପତ୍ୟ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନମସ୍କାର କରିବା—To make
Praṇipatya hebā obeisance; to bow down
ପ୍ରଣାମକରା **ପ୍ରଣବନା** (ପ୍ରଣିପତ୍ୟ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଣିପାତ—ସ. ବ (ପ୍ର+ନି+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ଅ)-ପ୍ରଣିପତନ (ଦେଖ)—
Praṇipāta Praṇipatana (See)

ପ୍ରଣିହିତ—ସ. ବିଣ (ପ୍ର+ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ; ଣତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Praṇihita ୧ । ଅର୍ପିତ—1. Entrusted; delivered; consigned.

୨ । ସ୍ଥାପିତ—2. Placed: deposited.

୩ । ପ୍ରାପ୍ତ—3 Obtained; acquired.

୪ । ସ୍ୱୀକୃତ—4. Acknowledged; admitted.

୫ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—5. Ascertained; decided; settled.

୬ । ମନୋଯୋଗୀ—6. Attentive.

୭ । ସମାହିତ—7. Engaged in meditation.

୮ । ବିସ୍ତୃତ; ପ୍ରସାରିତ—8. Spread; extended.

୯ । ମିଶ୍ରିତ—9. Mixed with.

୧୦ । ନିଯୁକ୍ତ—10. Applied; directed; employed.

୧୧ । ଗୁପ୍ତଚର ବା ଅନୁସନ୍ଧାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା—
11. Spied out.

୧୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ସତର୍କଶୀଳ—12. Careful

୧୩ । ହୁସିଆର—13. Cautious.

ପ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ.—(ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଈଶ୍ୱର (ହୁ. ଶ.)
Praṇī God.

ପ୍ରଣୀତ—ସ. ବିଣ (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) ୧ । କୃତ; ରଚିତ—
Praṇīta 1. Composed; made; done.

୨ । ଲିଖିତ—2. Written.

୩ । ନିର୍ମିତ—3. Built; constructed.

୪ । ପ୍ରସ୍ତୁତ—4. Prepared.

୫ । କଥିତ—5. Said; declared.

୬ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—6 Established.

୭ । ପ୍ରବେଶିତ—7. Introduced or thrust into.

୮ । ସଂଗୃହୀତ—8. Compiled.

୯ । ପ୍ରେରିତ—9. Sent; emitted; deputed.

୧୦ । କ୍ଷିପ୍ତ—10. Thrown; cast.

୧୧ । ଉପଯୁକ୍ତ—11. Proper; fit.

୧୨ । ଅର୍ପିତ; ଦତ୍ତ—
12. Delivered; given; handed over.

୧୩ । ଅଦାଲତରେ ନଷ୍ପନ୍ନ; ଫଏସଲ କରି ଯାଇଥିବା—
13. Decreed; disposed of

୧୪ । ସଂସ୍କୃତ (ହୁ. ଶ)—14. Repaired; reformed;

୧୫ । ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. Offered up; abandoned.

ସଂ. ବ—୧ । ମନ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତ ଯଜ୍ଞୀୟ ଅଗ୍ନି—
1. Sacrificial fire consecrated by mystical formulas.

୨ । ମନ୍ତ୍ର-ସଂସ୍କୃତ ଜଳ—2 Consecrated water.

ପ୍ରଣୀତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରଣୀତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ହୋମରେ ବ୍ୟବହୃତ
Praṇītā ଚତୁଷ୍କୋଣ ଚଳ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ—A sort of rectangular cup used for keeping water at a Homa or vedic sacrifice.

ପ୍ରଣୀତି—ସ. ବ. (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ନେତୃତ୍ୱ—
Praṇīti 1. Guidance; conduct

୨ । ଅନୁଗ୍ରହ—2. Favour.

ପ୍ରଣୀୟ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+କରଣ. ଯ)—ଯଜ୍ଞ ପାତ୍ର, ଜଳ ଓ
Praṇīya ଅଗ୍ନି ଆଦି ସଂସ୍କାର କରିବାର ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର (ହୁ. ଶ)—
Vedic formula for consecrating anything.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଣୁତ—ସଂ ବିଣ. (ପ୍ର+ନୂ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି କରିବା+କର୍ମ. ତ) —
Praṇūta ୧ । ଯାହାକୁ ସ୍ତବ କରାଯାଇ ଅଛି—
1. One to whom a prayer has been offered.
୨ । ପ୍ରଶଂସିତ—2. Praised; eulogised.

ପ୍ରଣେତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପ୍ରଣେତୃ. ୧ମା.
Praṇetṛ ୧ବ. ଶବ୍ଦରୂପ) —୧ । ରଚୟିତା—
(ପ୍ରଣେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Author; composer.
୨ । ନିର୍ମାତା—2. Builder; maker; constructor; creator.
୩ । ନେତା—3. A leader.
୪ । ଧର୍ମମତ ପ୍ରଚାରକ—4. The promulgator of a religious doctrine; a teacher of religious tenets.

ପ୍ରଣେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଅଧୀନ; ବଶୀଭୂତ;
Praṇeya ଅନୁଗତ—1. Docile; submissive; amenable; yielding.
୨ । ସୁନ୍ଦର; ରମଣୀୟ—2. Agreeable.
୩ । ପ୍ରାପଣୀୟ—3. Obtainable.
୪ । କୃତଲୌକିକସଂସ୍କାର—4. One on whom customary rites have been performed.

ପ୍ରଣୋଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ନୁଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍. ନୋଦ ଧାତୁ = ପ୍ରେରଣ
Praṇodita କରାଇବା+କର୍ମ. ତ; ଶବ୍ଦରୂପ) —୧ । ପ୍ରେରିତ—
1. Sent; deputed.
୨ । ନିଯୋଜିତ—2. Directed; engaged; employed.
୩ । ଚାଳିତ—3, Guided; driven; set in motion.

ପ୍ରତକ୍ଷ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ)—ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ (ଦେଖ)
Prataksha Pratyaksha (See)

ସେ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ଥିବା ମିଛ
ତଥ ଗୁଲବାହ ତ୍ରତକ୍ଷ—ରୂପତ; ତେ,ମପଟାମୃତ ।

ପ୍ରତତ—ସଂ ବିଣ (ପ୍ର+ତନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ.)—୧ । ବିସ୍ତୃତ—
Pratata 1. Spread.
୨ । ଖୁବ ଲମ୍ବା ଓ ଚୌଡ଼ା—2. Extensive.

ପ୍ରତତ(ତୀ)—ସ. ବି.— ୧ । (ପ୍ର+ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Pratati(tī) ତି;+ଈ)—ବ୍ରତତୀ; ବିସ୍ତାରିତ ଲତା—
1. A spreading creeper.
୨ । (+ଭାବ. ତି)—ବ୍ୟାପ୍ତି; ବିସ୍ତୃତି—
2. Expansion; spreading; extension.

ପ୍ରତନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର=ପୂର୍ବେ+ଭବାର୍ଥରେ ତନ, ନ୍ୟାତନ)—
Pratana ପୁରାତନ; ପ୍ରାଚୀନ—Old; ancient.

ପ୍ରତନୁ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ତନୁ)—୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମ, ସରୁ; ପତଳା—
Pratanu 1. Thin; delicate; minute.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ସଂଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—2. Very small; narrow.
୩ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ—3 Insignificant; trifling.

ପ୍ରତପନ—ସଂ ବି. (ପ୍ର+ତପ ଧାତୁ=ତତାଇବା+ଭାବ ଅନ)—
Pratapana ୧ । ତତାଇବା—1. Heating.
୨ । ଗରମି; ଉତ୍ତାପ—2. Heat.

ପ୍ରତପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ତପ୍ ଧାତୁ=ତତାଇବା+କର୍ମ. ତ) —
Pratapta ୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ; ଗରମ; ଉଷ୍ଣ—1. Hot.
୨ । ତାପିତ—2. Heated.
୩ । ଅତ୍ୟୁଗ୍ର—3. Ardent.
୪ । ତେଜସ୍ୱୀ—4. Spirited; mettled.
୫ । କଥିତ—5. Said.
୬ । ଘୋଷିତ—6. Declared.
୭ । ଦୁଃଖିତ—7, Pained.

ପ୍ରତର୍କ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ତର୍କ)—୧ । ସଂଶୟ; ସନ୍ଦେହ—
Pratarka 1 Doubt.
୨ । ଅନୁମାନ—2. Conjecture; guess; supposition.
୩ । ତର୍କ; ବାଦବିବାଦ—3. Argument.

ପ୍ରତର୍ଦ(ର୍ଦ୍ଦ)ନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର÷ତର୍ଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Pratarda(rdda)na ୧ । ଦିବୋଦାସଙ୍କ ପୁତ୍ର, ମଦାଲସାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମସାମୟିକ କାଶୀର ରାଜା—
1. Name of a king of Benares who was a contemporary of Rāmachandra.
୨ । ଋଷିବିଶେଷ—2. Name of a sage.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. A name of Bishṇu.
୪ । ତାଡ଼ନକାରୀ—4. Beating; chastising.
୫ । (+ଭାବ+ଅନ) ତାଡ଼ନ—5. Beating.

ପ୍ରତଳ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ତଲ)—୧ । ବିସ୍ତୃତାଙ୍ଗୁଳ କରତଳ—
Pratala Palm of the hand with the fingers extended.
୨ । ପାତାଳସ୍ଥରର ଏକ ବିଭାଗ—2 One of the divisions of the lower world. (Apte).

ପ୍ରତାନ—ପୁ. ବି. ୧ । (ପ୍ର+ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+ଭାବ. ଅ)
Pratāna ବିସ୍ତାର—1· Expansion.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଲତାତନ୍ତୁ—
2. The fibre of a creeper; tendril.
୩ । ବାୟୁରୋଗବିଶେଷ; ବାତରୋଗ; ମୂର୍ଚ୍ଛା—
3. Epilepsy; fainting.
୪ । ଲତା (ହି. ଶ.)—4. Creeper.
୫ । ତନ୍ତୁ (ହି. ଶ.)—5. Fibre.
ପୁ. ବିଣ—୧ । ତନ୍ତୁମୟ (ହି. ଶ.)—1. Fibrous.
୨ । ବିସ୍ତୃତ (ହି. ଶ.)—2. Extensive; spreading

ପ୍ରତାନିନୀ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍
Pratānini +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଲତା—1 Creeper.
(ପ୍ରତାନା [ପୁ°.]–୨ । ବିସ୍ତୃତ ଲତା—
2. A spreading creeper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତାପ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ତପ୍ ଧାତୁ=ତତାଇବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Pratāpa ୧ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ—1. Dignity; greatness.
୨ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—2. Majesty.
୩ । ପ୍ରଭୁଶକ୍ତି; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ—3. Mastery.
୪ । ବଳ; ପରାକ୍ରମ; କ୍ଷମତା—4. Might; power.
୫ । ରାଜାଙ୍କର ଧନ, ଦଣ୍ଡ ଓ ସୈନ୍ୟାଦିଜନିତ ଶକ୍ତି—
5 Regal majesty or dignity.
୬ । ତେଜଃ —6. Spirit; energy; vigour.
୮ । ସାହସ; ଶୌର୍ଯ୍ୟ; ଶୂରତ୍ୱ—8. Heroism; valour.
୯ । ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ; ଦୀପ୍ତି—9. Splendour; radiance.
୧୦ । ଆତପ; ଖରା—10. Sunshine.
୧୧ । ତାପ; ଗରମି—11. Heat.
୧୨ । ସନ୍ତାପ—12. Burning heat.
୧୩ । ଅର୍କଗଛ—13. The swallow wart (plant).; Calotropis Gigantea.
୧୪ । ମନସ୍ତାପ—14. Regret; sorrow.
୧୫ । ଯୁବରାଜଙ୍କ ଛତ୍ର (ହି. ଶ.)—15. The regal umbrella held over the head of the crown-prince,
୧୬ । (ନାମ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)~ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜଣେ ସଖା—
16. Name of a friend of Rāmachandra.
ଦେ. ବ—(ନାମ)—ସମ୍ରାଟ୍ ଆକବରଙ୍କ ଅମଳରେ ରାଜପୁତାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ମିବାର ରାଜ୍ୟରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଜନୈକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା—A king of Mewar who was a cotemporary of Akbar the Great.
[ଦ୍ର—ଏ ବଡ଼ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ରାଜା ଥିଲେ । ଏ ଆକବରଙ୍କ ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାରମ୍ବାର ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ।]

ପ୍ରତାପନ—ସ. ବ.—୧ । (ପ୍ର +ତପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଘଞ୍.ଅନ) ପୀଡ଼ନ—
Pratāpana 1. Oppression; torture.
୨ । (+ଅଧୋରଣ. ଅନ) କୁମ୍ଭୀପାକ ନରକ —
2. Name of a part of the hell where sinners are tortured.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—
3. A name of Bishnu.
ସ. ବିଣ—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ସନ୍ତାପଜନକ—
1. Oppressive; causing pain.
୨ । ତାପଜନକ—2 Heating; heat-producing.

ପ୍ରତାପ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳର
Pratāpa purushottama deba ଜନୈକ ରାଜା—Name of a king of Orissa.

ପ୍ରତାପବାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତାପ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା.୧ବ)-
Pratāpabān ୧ । ପ୍ରତାପବଶିଷ୍ଟ; ପରାକ୍ରମଶୀଳ —
(ପ୍ରତାପଶାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Powerful; mighty.

ପ୍ରତାପବନ୍ତ } ସ୍ତ୍ରୀ ୧ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ପ୍ରଭାବଶାଳୀ—
ପ୍ରତାପଶାଳିନୀ } 2. Majestic; magnificent.
୩ । ଉତ୍ପୀଡ଼କ—3. Oppressive.
୪ । ତେଜୋମୟ—4. Glorious; grand.
୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ —5. Splendid; radiant; shining.

ପ୍ରତାପ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳର ଜଣେ
Pratāpa rāmachandra deba ରାଜା—Name of a king of Orissa.

ପ୍ରତାପ ରାୟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ କବି—
Pratāpa rāya An ancient poet of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପୂର୍ବ ଯୁଗର କବି । 'ଶର୍ମିଷ୍ଠାସେଣା' ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।]

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳର ଜନୈକ
Pratāparudra deba ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା—A famous king of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏ କାଞ୍ଚିଇଜୟୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ଔରସରେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ କାଞ୍ଚିଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ । ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ-କାଳରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ପଠାଣମାନେ ଏକାଧିକବାର ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ କର ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ବହୁକାଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଖେମଣ୍ଡୀର ରାଜାମାନେ ହତ୍ରୋତ୍ସା ହୋଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରଥମେ ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କୃଷ୍ଣା ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣରୁ ଅପସାରିତ ହେଲା । ଏ ବିଜୟନଗରର ରାଜା କୃଷ୍ଣରାୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି କର ତାଙ୍କୁ ନିଜର କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରି-ଥିଲେ । ପରେ ଏ କୃଷ୍ଣା ଓ ଗୋଦାବରୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରାଜ୍ୟ ଗୋଲକୁଣ୍ଡାକୁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ପୁରୀଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କର ଉତ୍କଳରେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ; ରାଜା ନିଜେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଜଣେ ଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଯାଜପୁରରେ ବରାହ-ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଓ ବୃହତ୍ ଦଶାଶ୍ୱମେଧ ଘାଟ ଏହାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି । ଏ ପୁତ୍ର ଜହ୍ନାରେ ସାରପ୍ରତାପପୁର ପ୍ରଭୃତି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନମାନ ବସାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ଓ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତ-ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାର ଆଦର ବଢ଼ିଥିଲା । ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ୍ ବଣିକ-ମାନେ ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍କଳରେ ବାଣିଜ୍ୟର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲେ ! ଏହାଙ୍କ ପରେ ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ ହେଲା । ଏ ୧୪୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୫୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ ।]

ପ୍ରତାପାଦିତ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶର ଜନୈକ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା-
Pratāpāditya Name of king of Bengal.
[ଦ୍ର—ଏ ଯଶୋହର ଦେଶର ରାଜା ଥିଲେ । ସମ୍ରାଟ୍ ଜାହାଙ୍ଗିରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ମାନସିଂହ ଏହାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କର ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ । ଏ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତାପାନ୍ୱିତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅସ୍ମା ଉତ୍ତ; ପ୍ରତାପ + ଅନ୍ୱିତ)—
Pratāpānwita ପ୍ରତାପବାନ୍ (ଦେଖ)
(ପ୍ରତାପାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pratāpabān (See)

ପ୍ରତାପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରତାପ)—ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—
Pratāpibā ପ୍ରତାପା **तापना** To heat.
ସାହାର ମ ଗୁଁ ଅଗ୍ନି ଜାତ
ତେଜ ପ୍ରତାପର ଜଗତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପ୍ରତାପୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତାପ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pratāpī ପ୍ରତାପବାନ୍ (ଦେଖ)
(ପ୍ରତାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pratāpabān (See)

ସ. ବ—ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏକ ସଖା (ହ. ଶ.)—
Name of a friend of Rāmachandra.

ପ୍ରତାରକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର + ତୃ ଧାତୁ=ଠକିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pratāraka ୧ । ପ୍ରତାରଣାକାରୀ; ବଞ୍ଚନାକାରୀ—
(ପ୍ରତାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Cheating; perfidious.
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ— 2. Sly; cunning.

ସ. ବ—ବଞ୍ଚକ; ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
A knave; a cheat.

ପ୍ରତାରଣ(ଣା)—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ତୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ; + ଆ)—
Pratāraṇa(ṇā) ୧ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଛଳନା—1. Fraud.
୨ । ଠକାମି—2. Cheating; deceit
୩ । ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଶଠତା—3. Cunning.

ପ୍ରତାରଣ ଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରତାରଣ + ଶୀଳ=
Pratāraṇa śīla ପ୍ରକୃତ)—ବଞ୍ଚନାକାରୀ; ପ୍ରବଞ୍ଚକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପ୍ରତାରଣଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Deceitful; perfidious.

ପ୍ରତାରଣାମୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତାରଣା + ମୟ)—ଛଳନା ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Pratāraṇāmaya Full of deceit.
(ପ୍ରତାରଣା ମଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରତାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର + ତୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ତାର ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)—
Pratārita ପ୍ରବଞ୍ଚିତ; ଯେ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଠକା ଯାଇଥାଏ—
Deceived; cheated.
ସଂ. ବ (+ ଭାବ. ତ)—ବଞ୍ଚନା—Deceit

ପ୍ରତାଳ—ଦେ. ବ. (ସେତଲମେଞ୍ଚରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ; ସଂ. ପରତୋଳନ
Pratāla ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ଚଳଣିବା; ଚେକ୍ କରିବା—
ପ୍ରତାଳ **परताल, पड़ताल** 1. Checking.
୨ । ପୁନଃ ପରୀକ୍ଷା—2. Re-examination.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଭଲ ଭଲ କରି ଦେଖିବା—
3. Examining minutely.
୪ । ପୁନର୍ବାର ମାପିବା—4. Re-measurement.

ପ୍ରତାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରଡାଳିବା; କୌଣସି ବିଷୟ ଠିକ୍ ଅଛି କି
Pratālibā ନାହିଁ ଏହା ଚଳଣି କରି ବୁଝି ନେବା;
(ପ୍ରତାଳ କରିବା— ଅନ୍ୟରୂପ) ସଜ୍ଜିବା—1. To check;
ପ୍ରତାଳକରା **पड़तालना** to examine.
୨ । ପୁନର୍ବାର ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
2. To re-examine a thing to see if it is correct or is as stated to be,
୩ । ପୁନର୍ବାର ମାପିବା—3. To re-measure.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶା ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହଜୁରୀମାନ ଅମିନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା । ଯେଉଁ ଜମିକୁ ଅମିନ ଥରେ ମାପି ଖସଡ଼ାରେ ନୋଟ୍ କରିଥାଏ ଉପରସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ଉକ୍ତ ଅମିନର ନୋଟ୍ ଠିକ୍ କି ନାଁ ଏହା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସରଜମିନକୁ ଆସି ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ମାପ କରି ଦେଖନ୍ତି, ଏହାକୁ ପ୍ରତାଳ କୁହାଯାଏ ।]

ପ୍ରତି—ସ. ଉପସର୍ଗ (ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ=ବଖାଣ ହେବା + ଭାବ ଅଚ୍)—
Prati ଉପପଦ ବିଶେଷ (ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥମାନ ସୂଚନାକର)—
A prefix indicating the following senses.
୧ । ପ୍ରଶସ୍ତି; ବିସ୍ତାର— 1. Width; breadth.
୨ । ଦୁଇଥର— 2. Twice.
୩ । ପୁନଃ ପୁନଃ; ପୁନର୍ବାର—3. Repeatedly; again.
(ଯଥା — ପ୍ରତିଧ୍ୱନି; ପ୍ରତିଗତ.)
୪ । ବଦଳ; ପରିବର୍ତ୍ତେ—
4. Instead of; in lieu of; exchange; barter.
(ଯଥା—ପ୍ରତିହିଂସା; ପ୍ରତିଦାନ; ପ୍ରତିଭୂ.)
୫ । ଦିଗରେ; ଅଭିମୁଖରେ—5. Towards.
(ଯଥା—ପ୍ରତିମୁଖ)
୬ । ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପ୍ରତିନିଧି—
6. Substitute; representative.
୭ । ଦିଗକୁ; ଆଡ଼କୁ—7. To; towards.
୮ । ଏକ ଏକ; ପ୍ରତ୍ୟେକ —
8. Each; successive; every; one by one.
(ଯଥା ପ୍ରତିଦିନ; ପ୍ରତିପଦ; ପ୍ରତିଦଶ.)
୯ । ପରସ୍ପର—9. Each other.
(ଯଥା—ପ୍ରତିଘାତ)
୧୦ । ସମୀପ; ନିକଟ—10. Near.
(ଯଥା—ପ୍ରତିବାସୀ; ପ୍ରତିକଣ୍ଠ)
୧୧ । ଅଭିମୁଖ୍ୟ—11. In front.
(ଯଥା—ପ୍ରତିମୁଖ)
୧୨ । ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଂସର୍ଗ—12. Connection.
୧୩ । ସମାନତ୍ୱ; ସମତା—13. Equality; similarity.
(ଯଥା—ପ୍ରତିରୂପ; ପ୍ରତିବଳ; ପ୍ରତିଯୋଗିତା.)
୧୪ । ଅଗ୍ରଭାଗ—14. Top; fore part.
(ଯଥା—ପ୍ରତିଜଙ୍ଘା)
୧୫ । ଅଂଶ—15. Part.
୧୬ । ଅନୁସାରେ—16. According to.
୧୭ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—17. Little.
(ଯଥା—ପ୍ରତିଜଳ୍ପା; ପ୍ରତିକୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୮ । ନକଲ—18. Copy.
(ଯଥା—ପ୍ରତିଲିପି)
୧୯ । ପ୍ରତିକୂଳତା; ବୈପରୀତ୍ୟ—19. Opposition.
(ଯଥା—ପ୍ରତିକ୍ରିୟା; ପ୍ରତିବାଦୀ)
୨୦ । ସମ୍ବନ୍ଧରେ—20. About.
୨୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—21. Aim.
(ଯଥା—ପ୍ରତିବର୍ତ୍ତନ)
୨୨ । ଉପଯୋଗୀ—22. Fit; fitting.
(ଯଥା—ପ୍ରତିତାଳୀ)
୨୩ । ସାଦୃଶ୍ୟ; ଅନୁରୂପ—
23. Resemblance; similarity.
(ଯଥା—ପ୍ରତିମା; ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିକାଶ; ପ୍ରତିକୃତି)
୨୪ । ସଜ୍ଜା—24. Dress; adornment.
(ଯଥା—ପ୍ରତିକର୍ମ)
୨୫ । ବୈରୋଧ—25. Contrariety; contradiction.
(ଯଥା—ପ୍ରତିକାର)
୨୬ । ବିରୋଧରେ—26. Against.
(ଯଥା—ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ; ପ୍ରତିକୂଳ)
୨୭ । ନିଶ୍ଚୟ—27. Certainly.
(ଯଥା—ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା)
୨୮ । ନିନ୍ଦା—28 Censure; blame.
(ଯଥା· ପ୍ରତିଛିତ୍ର)
୨୯ । ମନ୍ଦ; ନିକୃଷ୍ଟ—29. Inferior; bad.
(ଯଥା—ପ୍ରତିକୃଷ୍ଟ)
୩୦ । ସ୍ୱଭାବ—30 Nature.
୩୧ । ସମାଧି—31. Meditation.
୩୨ । ପଶ୍ଚାତ୍—32. Behind.
(ଯଥା—ପ୍ରତୀତୀ)
୩୩ । ଶରୀର; ଦେହ—33. Body.
(ଯଥା ପ୍ରତିକର୍ମ)
୩୪ । ବିଶିଷ୍ଟରୂପେ—34. Particularly.
(ଯଥା—ପ୍ରତିନନ୍ଦନ; ପ୍ରତିବୋଧ; ପ୍ରତିଶବ୍ଦନ)
୩୫ । ସମ୍ପର୍କରେ ଦୂରତର—
35 More distant in relationship.
(ଯଥା—ପ୍ରତିନପ୍ତା)
୩୬ । ପ୍ରଥମ—36. First.
(ଯଥା—ପ୍ରତିପଦ୍)
୩୭ । ଲୈଜ୍ଞରେ; ପ୍ରତିବଦଳରେ—37 In return.
(ଯଥା—ପ୍ରତିବାର୍ତ୍ତା; ପ୍ରତିଧ୍ୱନି, ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର)
୩୮ । ସର୍ବଦା—38 Always.
(ଯଥା—ପ୍ରତିକ୍ଷଣ)
୩୯ । ସର୍ବତୋଭାବରେ—39. In all respects.
୪୦ । ଉତ୍ତରରେ—40. In reply.
(ଯଥା—ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର, ପ୍ରତିବାକ୍ୟ)
୪୧ । (ଉପପଦ) (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର)—
ଅମୁକକୁ ଲକ୍ଷ କର—41. Aiming at.
(ଯଥା—ଭୀମ ଭତ୍ ପ୍ରତି ଶର ନକ୍ଷେପ କଲେ)
୪୨ । (ଉପପଦ) ଅମୁକ ଆଡ଼କୁ; ଅଭିମୁଖରେ—
42. Towards.
୪୩ । (ଉପପଦ)କୁ ; ନିକଟକୁ—43. To; near.
(ଯଥା—ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବ)

ଦେ· ବି. (ସଂ. ପ୍ରତି ଉପସର୍ଗ=ପ୍ରଶସ୍ତି)—୧ । ପ୍ରସ୍ଥ; ଓସାର; ଚଉଡ଼ା—1. Width; breadth.
ଦୀର୍ଘ ପ୍ରତି ଯୋଜନ ପଞ୍ଚ ପ୍ରକାଣ୍ଡ
ବେଦୀ ଏହି ଅଟ୍ଟ ଦେଗ ଦେ ନରପତ । କୃଷ୍ଣଦି ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ପଗ୍ଧସ୍ତ; ସ୍ତର—2. Layer; fold.
ଚନ ପ୍ରତି କର ଦଣ୍ଡ ଉପରେ.
ବାନ୍ଧନ୍ତ ବନ ବାନ୍ଧ ପଂଝଣାରେ । ପ୍ୟାଗୀ – ପରତେ ଗୀତା ।

ଦେ. ଅ.—୧ । ଠାରୁ; ଅପେକ୍ଷା—
1. From; than.
ବୃହନ୍ନଳା ପ୍ରତି ଶରଣାଗତ ଯେବେ
ସ୍ତ୍ରୀ ବେଲେ ପାପଷ୍ଟ ହୁଅଇ ଅଧିବେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ । ବନ ।
ଭଦ ଯା କରେ ମୂର୍ତ୍ତରୁ ସ୍ଥିର, ଏଥିରୁ ବଳ ନାହିଁ ବପତ୍ତ;
ଏଥିକି ପ୍ରତି ଉତରେ ଜାତ ମାରିବା ଉଲ ଯେ । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍କଳୋଚ ।
୨ । (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟହ)—ପ୍ରତିଦନ; ନିତ୍ୟ—2. Everyday.
(ଯଥା—ନିତ୍ୟପ୍ରତି=ପ୍ରତିଦନ ।)
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହା 'ନିତ୍ୟ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଣିତ) ଅ—ଅନୁସାରେ, ଅନୁଯାୟୀ—
According to,
[ଦ୍ର—ନବରତ୍ନ ସଙ୍ଗୀତାଦର ଶିରୋନାମାରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କୌଣସି ଘୁରୁଣନ ସଙ୍ଗୀତ ବା ରାଗ ବା ଢଙ୍ଗ ଲେଖି ତାହା ପରେ ଏହି 'ପ୍ରତି' ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ବୁଝାଯାଏ ଯେ ନବରତ୍ନ ସଙ୍ଗୀତସ୍ଥ ଉକ୍ତ ଘୁରୁଣନ ଗୀତ ବା ରାଗ ଅନୁସାରେ ଗାଇବାକୁ ହେବ ।]

ପ୍ରତି ଆଶା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟାଶା) —ପ୍ରତ୍ୟାଶା; ବିଶେଷ
Prati āśā ପ୍ରତିଆଶା ଆଶା —Hope.
ପ୍ରତି ଆଶାରେ ସେ ସମା ରୂପ ଧରି ଗଲେ ।
ଉତ୍କ· ବୋଷ୍ଟବ,ଦ୍ଧାଶ୍ରୟଦ୍ୱ ।

ପ୍ରତି ଉତ୍ତର—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର)—ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Prati uttara Reply.
ପ୍ରତଉତ୍ତର, କଲ ବ ଦେବ ସତ ଦୋଉ ।
ଉତ୍କ· ବୋଷ୍ଟବ,ଦ୍ଧାଶ୍ରୟଦ୍ୱ ।

ପ୍ରତି ଉପକାର—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି.—(ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର) ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର—
Prati upakāra A return for kindness.
ପ୍ରତ ଉପକାର ଏହାଙ୍କୁ କରିବାର,
କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟାତ ଦୋଇବ ସମାଜ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଅବ ।

ପ୍ରତି ଓଜେ(ଜେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ପ୍ରତିବଦଳରେ; ପରିବର୍ତ୍ତରେ—
Prati oje (jhe) In lieu of; in exchange for.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତିକ—ଶ. ବ୍ୟ. (କାର୍ଷାପଣ+ଇକ; ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ; କ୍ରୟାଭନ)—ଷୋଳ ପଣ ବା କାହାଣେ କଉଡ଼ଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତ—Purchased with one kāhāṇa or 1280 cowries (shell).

ପ୍ରତି କଚ୍ଛ(ଚ୍ଛ,କ୍ଷ)—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଶ. ପ୍ରତି ଓ କକ୍ଷ; ତୁଲ. ସମକକ୍ଷ)—Prati kachha (chchha, ksha) ୧ । ପ୍ରତିଯୋଗୀ—1 Rival.

୨ । ସମକକ୍ଷ—2. Equal.

ଏହୁ ପ୍ରତାରେ କର ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ।

ଗୀତା. ବଦ୍ଧସ୍ୟମଙ୍ଗସ୍ୟ ।

ପ୍ରତି କଞ୍ଚୁକ—ଶ. ବ୍ୟ.—ଶତ୍ରୁ (ହି. ଶ.)—Prati kañchuka Adversary (Apte).

ପ୍ରତି କଣ୍ଠ—ଶ. ଅ—(ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; କଣ୍ଠର ପ୍ରତି=ସମୀପ)—କଣ୍ଠ ନକଟରେ; ଗଳା ପାଖରେ—Prati kaṇṭha Near the neck.

ପ୍ରତିକରଣୀୟ—ଶ ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି+କରଣୀୟ)—ପ୍ରତିକାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ) Pratikaraṇīya Pratikārjya (See)

ପ୍ରତିକର୍ମ—ଶ. ବ.—୧ । (ପ୍ରତି=ବରୋଧରେ+କର୍ମ)—ପ୍ରତିକ୍ରିୟା—Prati karma 1. Reaction.

୨ । ପ୍ରତିକାର—2. Remedy.

୩ । (ପ୍ରତି=ଦେହ ସଜ୍ଜା+କର୍ମ) ଦେହର ବେଶଭୂଷା; ପ୍ରସାଧନ—3. Decoration; dressing; toilet; personal embellishment.

ପ୍ରତି(ତି)କାର—ଶ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି=ବରୁଦ୍ଧ+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବ୍ୟ. ଅ ବା ଶସ୍ଥିତ 'ଘଞ୍' ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଉପସର୍ଗର ଶେଷ ସ୍ୱର ବକଳ୍ପେ ଦୀର୍ଘ ହୁଏ; ତୁଳନାକର ପ୍ରତୀକାଶ, ସାକାଶ ଇତ୍ୟାଦି)—୧ । ପ୍ରତିକ୍ରିୟା; ପ୍ରତିବିଧାନ—1. Remedy; counter-action.

୨ । ପ୍ରତିଶୋଧ; ବୈର ନିର୍ଯାତନ; ପ୍ରତିହିଂସା—2. Revenge; retaliation.

୩ । ପ୍ରତିଫଳ—3. Requital.

୪ । କ୍ଷତିପୂରଣ—4. Compensation.

୫ । ଉପଶୂର; ଉପାୟ—5. Measure; means.

୬ । ଚିକିତ୍ସା—6. Medical treatment.

୭ । ଉପଶମ—7 Recovery; improvement; alleviation.

୮ । ପ୍ରତିକୂଳତାଚରଣ—8. Acting in opposition.

୯ । ଋଣାଦିର ପରଶୋଧ—9. Discharge of a debt or obligation.

ପ୍ରତି(ତି)କାରକ—ଶ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—Prati(ti)kāraka ଯେ ପ୍ରତିକାର ବା ପ୍ରତିବିଧାନ ଆଦି କରେ—(ପ୍ରତିକାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Counteracting; remedying; retaliating.

ପ୍ରତି(ତି)କାର୍ଯ୍ୟ—ଶ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ;—ପ୍ରତିକାର କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—Remediable.

ପ୍ରତି(ତି)କାଶ—ଶ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି=ସାଦୃଶ୍ୟ+କାଶ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା Prati(ti)kāśa +ଭାବ. ଅ)—ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ ଦେଖାଯିବା—Resembling; having the appearance of.

ପ୍ରତିକି(କୁ,ରେ)—ଦେ. ଅ.—ଠାରୁ; ଅପେକ୍ଷା—From; than. Pratiki(ku,re)

ସବୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତିକି ସଉଁ ଅଟେ ସାର ।
କୃଷ୍ଣଜିଉ—ମଦ୍ଭାଗବତ. ବନ ।

ପ୍ରତିକୂପ—ଶ. ବ. (ପ୍ରତି=କ୍ଷୁଦ୍ର+କୂପ)—ଗଡ଼ ଖାଇ; ପରଖା—Pratikūpa A moat; ditch.

ପ୍ରତିକୂଳ—ଶ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି=ବରୁଦ୍ଧ+କୂଳ)—୧ । ବିପକ୍ଷ; ବିପରୀତ—Pratikūla 1. Contrary; opposite.

[ପ୍ରତିକୂଳତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୨ । ବରୋଧୀ—2. Adverse; opposing.

୩ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—3. Inimical; hostile.

୪ । ଓଲଟା—4. Inverse.

୫ । ଅପ୍ରସନ୍ନ; ବାମ—5. Unfavourable.

ପ୍ରତିକୃତି—ଶ. ବ. (ପ୍ରତି=ପୁନଃବାର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତି)—Pratikṛuti ୧ । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି—1. Effigy; statue.

୨ । ନକଲ—2. Copy; counterfoil.

୩ । ପ୍ରତିବମ୍ବ—3. Image; reflection.

୪ । ପ୍ରତିନିଧି—4. Substitute; deputy.

୫ । (+ଭାବ. ତି) ପ୍ରତିବିଧାନ; ପ୍ରତିକାର—5. Remedy.

୬ । ସାଦୃଶ୍ୟ—6. Resemblance; likeness.

୭ । ପ୍ରତିହିଂସା—7. Revenge.

୮ । ପ୍ରତିଶୋଧ —8 Retaliation.

ପ୍ରତିକୃଷ୍ଟ—ଶ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି+କୃଷ୍ଟ)—୧ । ନିକୃଷ୍ଟ—Pratikṛushṭa 1. Inferior; mean

୨ । ଦୁଇବାର କର୍ଷିତ ହୋଇଥିବା; ଦୁଇ ଥର ଗୃଷ କରାଯାଇଥିବା (ଜମି)—2. Tilled twice.

ପ୍ରତିକ୍ରିୟା—ଶ. ବ. (ପ୍ରତି+କ୍ରିୟା)—୧ । ପ୍ରତିଶୋଧ—Pratikriyā 1, Requital; retaliation.

୨ । ପ୍ରତିବିଧାନ; ପ୍ରତିକାର—2. Counteraction.

୩ । ପ୍ରସାଧନ; ଭୂଷଣ—3 Decoration; dressing.

୪ । ଶୋଭା—4. Embellishment.

୫ । ବିପରୀତ କ୍ରିୟା—5. Reaction.

ପ୍ରତିକ୍ଷଣ—ଶ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ସାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; କ୍ଷଣକୁକ୍ଷଣ)—Pratikshaṇa ୧ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ—(ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ—ଦେଶଜରୂପ) 1. Every movement.

୨ । ସର୍ବଦା—2. Constantly.

୩ । ପୁନଃ ପୁନଃ—3. Repeatedly.

ପ୍ରତିକ୍ଷିପ୍ତ—ଶ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରତି+କ୍ଷିପ୍ତ)—Pratikshipta ୧ । ପ୍ରେରିତ—1. Sent; dispatched; deputed. (ପ୍ରତିକ୍ଷେପ—ବ)

୨ । ନିନ୍ଦିତ—2. Calumniated; blamed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ତିରସ୍କୃତ; ଭର୍ତ୍ସିତ—3. Censured; reviled.
୪ । ଅସ୍ୱୀକୃତ—4. Repudiated.
୫ । ନିବାରିତ—5. Prohibited; resisted.
୬ । ପଦଚ୍ୟୁତ—6. Dismissed.
୭ । ନାମଞ୍ଜୁର ହୋଇ ଯାଇଥିବା; ନାକଚ—
7. Refused; rejected.
୮ । ବାଧ୍ୟତ—8 Obliged.

ପ୍ରତିକ୍ଷେପ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + କ୍ଷେପ)—
Pratikshepa ୧ । ନିରାଶା—1. Hopelessness; desperation.
(ପ୍ରତିକ୍ଷିପ୍ତ—ବିଣ)
୨ । ତିରସ୍କାର—2. Rebuke.
୩ । ନିବାରଣ—3. Prohibition.
୪ । ତ୍ୟାଗ—4 Abandonment.
୫ । ପ୍ରେରଣ—5. Deputation; despatching.
୬ । ପଦଚ୍ୟୁତି—6. Dismissal.

ପ୍ରତିଗମ—ଦେ. ବି—ଘାଣ୍ଟେଇ ଆଣିବା—
Pratigama Going in advance for some distance to receive a coming person.
ପ୍ରତିଗମ ହୁବେ ମୂର୍ଚ୍ଛା, ସ୍ୱଭାବେ ବଦବ ଲଢ଼ା
ନବଡ଼ ଅଖାଇ ପୃଷ୍ଠେ ନବୁଣ୍ଟେ ବର୍ସ । ଦ୍ୟାଗୋ. ଉସବାରମ୍ଭ ।

ପ୍ରତିଗର୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଗର୍ଜନ)—
Pratigarjana ୧ । ଏକ ଗର୍ଜନର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ କରାଯିବା ଗର୍ଜନ-
1. An answering roar.
୨ । ଗର୍ଜନର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—2. Echo of a roar.

ପ୍ରତିଗିର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରତି + ଗିର୍)—ପ୍ରତିବଚନ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratigira Rejoinder.

ପ୍ରତିଗିରି—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଗିରି)—
Pratigiri ୧ । ଏକ ପର୍ବତର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ପର୍ବତ—1. A mountain standing opposite to another mountain.
୨ । ନଗଣ୍ୟ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ବତ; ପାହାଡ଼—2. Small or inferior mountain; hill.
୩ । ପର୍ବତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିବା ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁ—
3. Anything appearing like a mountain (Howells).

ପ୍ରତିଗୃହୀତ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Pratigṛuhīta ୧ । ସ୍ୱଳ୍ପସ୍ୱ ବୋଲି ଗୃହୀତ—
(ପ୍ରତିଗୃହୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Acknowledged.
୨ । ସ୍ୱୀକୃତ—2. Assented to; affiliated.
୩ । ଗୃହୀତ—3. Received; accepted.

ପ୍ରତିଗ୍ର(ଗ୍ରା)ହ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Pratigra(grā)ha ୧ । ଦାନ ଗ୍ରହଣ—1. Accepting a gift; acceptance of a gift.
(ପ୍ରତିଗ୍ରହଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅଧିକାର—
2 Right to receive a gift.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଷଟ୍‌କର୍ମ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ ।]
୩ । ଅଙ୍ଗୀକାର—3. Acknowledgement.
୪ । ସ୍ୱୀକାର—4. Assent; agreement.
୫ । ପ୍ରତ୍ୟଭିଯୋଗ; ନାଲିସ ବିରୋଧରେ ନାଲିସ—
5. Counter-charge.
୬ । ଅପିଲ୍—6. Appeal.
୭ । ପ୍ରତିକୂଳ ଗ୍ରହ—7. Unfavourable planet; a malignant planet.
୮ । ଅନୁଗ୍ରହ—8. Favour.
୯ । ଦେୟ ବସ୍ତୁ—9. Gift; donation.
୧୦ । ପଉଚ୍‌ଗ୍ରହ; ପିକଦାନ—
10. A spitting pot; spittoon.
୧୧ । ବନ୍ଧୁଚର୍ଯ୍ୟା; ବନ୍ଧୁର ସମାଦର—
11. Friendly reception (Howells).
୧୨ । ସୈନ୍ୟ ରକ୍ଷା; ସୈନ୍ୟ ପାଳନ—12. Defence or maintenance of an army.
୧୩ । (+କର୍ମ. ଅ) ସୈନ୍ୟ ପୃଷ୍ଠ; ଶାନ୍ତ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସୈନ୍ୟକବେଶର ପଛକୁ ୮୦୦ ହାତ ଦୂରରେ ରକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟ ଦଳ—
13. The reserve of an army.

ପ୍ରତିଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Pratigrāhi ଯେ ପ୍ରତିଗ୍ରହ ବା ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରେ—
(ପ୍ରତିଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Accepting gift.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଦାନ ଗ୍ରହଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Donee.

ପ୍ରତିଘ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ହନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Pratigha ୧ । କ୍ରୋଧ—1. Wrath; rage.
୨ । (+ ଭାବ. ଅ) ପ୍ରତିଘାତ—2. Return blow.
୩ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଘାତ—3. Mutual fighting.
୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଶତ୍ରୁ—4. Enemy.
୫ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—5. Fainting.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—6. Obstacle.
ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ପ୍ରତିକୂଳ—
Adverse; unfavourable.

ପ୍ରତି(ତୀ)ଘାତ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ହନ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Prati(tī)ghāta ୧ । ଆଦୃତ ବସ୍ତୁ ଆଘାତ କରିବା ପଦାର୍ଥକୁ ଯେଉଁ ଲେଉଟ ଆଘାତ କରେ—1. Counter-stroke; a blow in return.
୨ । କୌଣସି ଆଘାତକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ବା ଠେସିବା ଯାଇ ବ୍ୟବହୃତ ବଳ—2. Repulsion.
୩ । ଝଟୁରି; ଠୋକର—3. Repulse; rebound.
୪ । ବ୍ୟାଘାତ; ବିଘ୍ନ—5. Obstruction; hinderance.
୫ । ବିରୋଧ—5. Opposition.
୬ । ଶତ୍ରୁତା—6. Enmity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୭ । ନକ୍ଷେପ—7. Throwing; casting.

୮ । ନିଗ୍ରହ; ନିଗ୍ରକରଣ—

8. Warding off; rebuff.

ପ୍ରତିଘାତନ—ସ. ବି. (ପ୍ରତି+ଘାତନ)—୧ । ମାରଣ; ବଦ୍ଧ୍ୟା; ବଧ; Pratighātana ପ୍ରାଣସଂହାର—1. Killing; slaughter.

୨ । ପ୍ରତିଘାତକରଣ—

2. Repelling; striking in return.

୩ । ବିଘ୍ନ; ବାଧା—3. Obstruction.

ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁଃ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ଚକ୍ଷୁସ୍)—ଚଷମା; ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁ— Pratichakshuḥ Spectacles.

(ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁ—ଦେଶଜରୂପ)

ଦୃଶ୍ୟେ ଚ ଦୃଶ୍ୟେ ନେତ୍ର ମଧ୍ୟେ ମନ୍ଦ୍ରଚ ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁଷଚ୍ଚ ।

ଭଟ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବ୍ଦସାର ।

ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟା—ସ. ବି. (ପ୍ରତି+ଛାୟା; ସନ୍ଧିଯୋଗୁଁ 'ଛ' ସ୍ଥାନରେ 'ଚ୍ଛ')— Pratichchhāyā ୧ । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିକୃତି—

1. A statue; image.

୨ । ଚିତ୍ର; ଛବି—2. A picture.

୩ । ଫଟୋ—3. Photo.

୪ । ସାଦୃଶ୍ୟ—4. Resemblance.

୫ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ—5. Reflected image.

୬ । ଛାୟା—6. Shadow.

ପ୍ରତିଜଂଘା—ସ. ବି. (ପ୍ରତି = ଅଗ୍ରଭାଗ + ଜଂଘା)—ଅଗ୍ରଜଙ୍ଘା; ଜଙ୍ଘର Pratijamghā ଅଗ୍ରଭାଗ—The fore part of the thigh.

ପ୍ରତିଜିହ୍ୱା—ସ. ବି. (ପ୍ରତି = କ୍ଷୁଦ୍ର + ଜିହ୍ୱା)—ତାଲୁନାକଟସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜିହ୍ୱା; Partijihwā ଘଣ୍ଟିକା—Uvula; soft palate.

ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସ. ବି. (ପ୍ରତି+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+ଭାବ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Partijñā ୧ । ଶପଥ; ପଣ—1. Vow; oath.

୨ । ସ୍ୱୀକାର—

2. Assent; admission; acknowledgement.

୩ । ବାଗ୍‌ଦାନ; ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି; ଅଙ୍ଗୀକାର—

3. Promise; agreement.

୪ । ଘୋଷଣା—4. Declaration.

୫ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟାବଧାରଣ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସାଧନ ନିମନ୍ତେ ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ—

5. Determination; resolution.

୬ । ପ୍ରସ୍ତାବ—6. A proposal.

୭ । (ନ୍ୟାୟ) ନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବାକ୍ୟ—

7. (Logic) Proposition; assertion.

୮ । (ଗଣିତ) ଅଙ୍କଶାସ୍ତ୍ରର ସପ୍ରମାଦ୍ୟ ବିଷୟ—

8. A mathematical proposition.

୯ । (ଜ୍ୟାମିତି) ପ୍ରସ୍ତାବ; ଜ୍ୟାମିତିର ଉପପାଦ୍ୟ ବିଷୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପ୍ରମାଣ କରାଯାଏ—

9. Geometrical proposition; theorem.

୧୦ । ଅଭିଯୋଗ; ମକଦ୍ଦମାର ଅରଜ୍ଞା—

10. Plaint; complaint

୧୧ । ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେବା ବିଷୟ; ଇସ୍ୟୁ—

11, The points to be proved in a suit; issue.

ବାନଗୀ, ଙ୍କୀଂଗ ଦେ. ବ—୧ । ପରାକ୍ରମ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—

1. Might; power; prowess.

୨ । ଆପଣାର ଶ୍ରେଷ୍ଠତାର ବଡ଼ାଇ; ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା—

2. Declaration of one's prowess.

ଦେଈଁ କଉଣସେ ଠାହିଁ ବଦଧ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜାହ—ଉଷ. ବୈତେଲ୍ଲୀଶବଲୀସ ।

ଗ୍ରା. ବିଣ—ପରାକ୍ରମୀ—Mighty.

(ଯଥା—ଆମ ଗାଁଆର ମାଲକଣ୍ଠ ନାଥେ ଭାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଦେବତା)

ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବା ପରାକ୍ରମ Pratijñā karibā ବିଷୟରେ ବଡ଼ାଇ କରିବା; ବାହୁଙ୍ଗି (ପ୍ରତିଜ୍ଞା କହିବା; ପ୍ରତିଜ୍ଞା କାଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା— ପ୍ରତିଜ୍ଞାକରା **ବାନଗୀକରନା** 1. To brag or boast of one's prowess

୨ । (କଚରାଆ)—ଶପଥପୂର୍ବକ କହିବା—

2. To declare solemnly.

ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—୧ । ଅବଧାରିତ— Pratijñāta 1. Determined; resolved.

୨ । ସ୍ୱୀକୃତ—2. Agreed; admitted.

୩ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ— 3 Promised; vowed.

୪ । ପ୍ରକାଶିତ; ବ୍ୟକ୍ତ; ଘୋଷିତ—4. Propounded.

୫ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—5. Proposed.

ସ. ବ—(+ତ୍ୱ.ତ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା—Proposal; vow; promise.

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପତ୍ର—ସ. ବ (ମ. ସ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପ୍ରତିଜ୍ଞା+ପତ୍ର)— Pratijñā patra ୧ । ଅଙ୍ଗୀକାର ଲିପି; ଯେଉଁ ଲିପିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟ ଘୋଷଣା କରେ—

1. Affidavit; solemn statement in writing.

୨ । ଏକରାରନାମା; ଚୁକ୍ତିପତ୍ର—

2 Written agreement; a deed of contract.

୩ । ଘୋଷଣାପତ୍ର— 3 A written declaration.

୪ । ହାଣ୍ଡନୋଟ୍; ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ଦେବାଯାଇଁ କରାଯିବା ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର—

4. A promissory note; a handnote.

ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. ତୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା+ଆବଦ୍ଧ)—କୌଣସି Pratijñābaddha କର୍ମ କରିବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର ଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ଥିବା— (ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Promise-bound; bound to do a certain act by virtue of a solemn promise.

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା+ଭଙ୍ଗ)—ଆପେ କରିଥିବା Pratijñā bhanga ସତ୍ୟକୁ ଲଙ୍ଘନ କରିବା—Breach of promise.

ପ୍ରତିଜ୍ଞେୟ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)— Pratijñeya ୧ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ, ଯେଉଁ ବିଷୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ ହେବା ଉଚିତ—1. Fit to be promised.

୨ । ସ୍ୱୀକରଣୀୟ; ଅଙ୍ଗୀକାର୍ଯ୍ୟ—

2. Deserving to be assented to.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ. ବ. ପୁଂ—(+ କର୍ତ୍ତୃ. ଯ) ସୁତିଯାଠକ; ବନ୍ଦୀ; ଭାଟ; ଯେ (ପ୍ରତିଜ୍ଞେସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ରାଜଦରବାରୀମାନଙ୍କ ପଦ ଓ ବଂଶମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆଦି ଘୋଷଣା କରେ—A herald; a bard; a panegyrist; a proclaimer of the ranks and titles of courtiers in a king's court.

ପ୍ରତତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ନ—ଆପଣାର ଶାସ୍ତ୍ରର ମତର ବିରୁଦ୍ଧ ମତର ପ୍ରଖ୍ୟାପକ ଶାସ୍ତ୍ର Pratitantra (ହି. ଶ)—Any scripture which propounds doctrines opposed to the doctrines propounded in one's scriptures

ପ୍ରତତର—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ତୃ ଧାତୁ + କରଣ ଅ)—ନୌଚାଳନଦଣ୍ଡ; Pratitara କାଚ (ହି. ଶ)—A pole with which a boat is propelled.

ପ୍ରତତାଳୀ—ସ. ବ (ପ୍ରତି=ଉପଯୋଗୀ + ତାଳ=ତାଲ୍ଲା + ଈ)— Pratitālī ତାଲ୍ଲା ଖୋଲିବାର ଗୁନ୍ଦ; କୁଞ୍ଚିକାଠି— [ପ୍ରତିତାଳକ(କା)—ଅନ୍ୟରୂପ] Key of a padlock; a key which fits into a padlock.

ପ୍ରତତୁଲ୍ୟ—ଦେ. ବିଣ.—ସଦୃଶ; ସଦୃଶ— Pratitulya Similar,

ତା ପ୍ରତତୁଲ୍ୟ ଏ ଜଗତେ
ନ ଦେଖି ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଗତେ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଜନତ ।

ପ୍ରତଦାନ—ସ. ବ (ପ୍ରତି=ବିପରୀତ + ଦାନ)—୧ । ଗୃହୀତ ଦ୍ରବ୍ୟର Pratidāna ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—1. Restoration or return (ପ୍ରତିଦତ୍ତ, ପ୍ରତିଦେୟ—ବିଣ, of a thing taken; restitution.

୨ । ବିନିମୟ; ବଦଳ—2. Exchange; barter.

୩ । ଗୃହୀତ ବସ୍ତୁର ବିନିମୟରେ ଦିଆଯିବା ପଦାର୍ଥ— 3. Requital; a gift in return; a return present.

ପ୍ରତଦିଗ—ଦେ. ଅ (ସ. ପ୍ରତି ଓ ଦିକ୍)—ପ୍ରତିଦିଶ (ଦେଖ)— Pratidiga Pratidiśa (See).

ପ୍ରତଦିନ—ସ. ଅ. କି. ବିଣ. (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ଭୁଲ. ପ୍ରତିକ୍ଷଣ)— Pratidina ୧ । ପ୍ରତ୍ୟହ; ନିତି —1. Everyday; daily.

୨ । ଦିନକୁ ଦିନ 2. From day to day.

ପ୍ରତଦିବା—ସ. ବ. ୧ । (ପ୍ରତି+ଦିବ୍ ଧାତୁ=ପାଣ୍ଡି ଯାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ୍ Pratidibā ପ୍ରତିଦିବନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)— 1. The sun (M. W.)

୨ । ଦିବସ—2. A day (M. W.)

ସ. ଅ (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ପ୍ରତି + ଦିବା=ଦିବସ)—ପ୍ରତିଦିନ— Everyday.

ପ୍ରତଦିଶ—ସ. ଅ. (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ପ୍ରତି + ଦିଶ୍)—୧ । ପ୍ରତିଦିଗରେ— Pratidiśa 1. In every direction or quarter.

୨ । ଗୋଟାଏଡ଼େ—2. All round; on all sides.

ପ୍ରତଦିଶି—ସ. ଅ. (ପ୍ରତି=ପ୍ରତ୍ୟେକ+ଦିଶି= ଦିଗରେ)— Pratidiśi ପ୍ରତିଦିଶ (ଦେଖ)—Pratidiśa (See)

ପ୍ରତଦେୟ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତି + ଦେୟ)—୧ । ପ୍ରତିଦାନର ଉପଯୁକ୍ତ— Pratideya 1. Fit to be given as a return-gift.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ— 2. Returnable; restorable

ପ୍ରତଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର) Pratidwandī ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ (ଦେଖ) (ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା—ବ) Pratidwandwī S.

ପ୍ରତଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ+ଇନ୍; ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦ ୧ମା ୧ବ) — Pratidwandwī ୧ । ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ—1. Inimical. (ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବାଧାଦାୟୀ; ବିରୋଧୀ— (ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା—ବ) 2. Opposing; adverse

୩ । ସମକକ୍ଷ; ପ୍ରତିଯୋଗୀ Rival; vying with.

ସ. ବ—୧ । ବିପକ୍ଷ; ଶତ୍ରୁ; ପ୍ରତିପକ୍ଷ— 1. An adversary; opponent

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ ସାଙ୍ଗେ ପଣ ପକାଏ; ଅନ୍ୟ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. A rival.

ପ୍ରତଧ୍ୱନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ବଦଳ + ଧ୍ୱନ)—ଗୋଟିଏ ଧ୍ୱନି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବାଜିଲେ ତହିଁର ଯେଉଁ ଲେଜିଟି ଶବ୍ଦ ପ୍ରତିନାଦ / ପ୍ରତିଧ୍ୱନ(ନା)ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ ଶୁଣାଯାଏ—An echo; reverberation.

ପ୍ରତଧ୍ୱନତ—ସଂ ବିଣ. (ପ୍ରତି + ଧ୍ୱନତ)— Pratidhwanita ୧ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନରୂପେ ଶୁଣାଯିବା (ଶବ୍ଦ)— (ପ୍ରତିନାଦିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Reverberated; echoed.

୨ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ (ସ୍ଥାନ)— 2. Reverberating with a sound or echo.

ସଂ. ବ—ପ୍ରତିଧ୍ୱନ—Echo.

ପ୍ରତନନ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ବିଶିଷ୍ଟ + ନନ୍ଦନ)—୧ । ଅଭିନନ୍ଦନ— Pratinandana 1. Commendation; congratulation.

୨ । ପ୍ରଶଂସା—2. Praise.

୩ । ଆଶୀର୍ବାଦାଦିଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭାଷଣ—3. Welcoming.

ପ୍ରତନପ୍ତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ନପ୍ତୃ=ପ୍ରତିନପ୍ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)— Pratinaptā ପ୍ରପୌତ୍ର; ପୁଅର ନାତି; ଅଣନାତି— (ପ୍ରତିନପ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Great grandson; son's grandson.

ପ୍ରତନାୟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ନାୟକ)—(କାବ୍ୟାଦିରେ) ଯେଉଁ Pratināyaka ବ୍ୟକ୍ତି ନାୟକର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବା ବିରୋଧୀ— (ପ୍ରତିନାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) in fiction) A person who is represented as the adversary or rival of the hero.

ପ୍ରତନିଧି—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ପରିବର୍ତ୍ତରେ+ନି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ Pratinidhi କରିବା + କର୍ମ. ଇ)—୧ । ବଦଳଆ; ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. A deputy; proxy; a substitute; a locum tenens.

୨ । ଯେ କୌଣସି ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ କ୍ଷମତା ପାଇଥାଏ—2. A representative; a person authorised to represent an absent person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଜାମିନଦାରୁ—3. Surety.
୪ । ପ୍ରତିକୃତି—4. Likeness.

ପ୍ରତିନଧି ସଭା—ଦେ. ବ—ପ୍ରଜା ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ
Pratinidhi sabhā ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ସଭା —An assembly of representatives of the people.

ପ୍ରତିନିବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ + ନିବର୍ତ୍ତନ)—
Pratinibarttana ୧ । ଅଭୀଷ୍ଟ ବିଷୟରୁ ନିବୃତ୍ତି; ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତି
ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ ପ୍ରତିନିବର୍ତ୍ତିତ } ବି ଅଗ୍ରସର ନ ହୋଇ ନିବର୍ତ୍ତିବା—
1. Withdrawing from a desired object; desisting from one's aim.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ; ଫେରିବା; ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ—2. Returning.
୩ । ନିବାରଣ—3. Prevention.
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଭୀଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା—
4. Causing a person to desist from his aim.

ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି=ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ + ନିବୃତ୍ତ)—
Pratinibṛutta ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଗତ; ଫେରି ଆସିଥିବା—
(ପ୍ରତିନିବର୍ତ୍ତନ, ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ—ବ) 1. Come back; returned.
୨ । ବିରତ; ଷାନ୍ତ—2 Desisting from; turned away from; withdrawing from (one's aim).

ପ୍ରତିନିୟତ—ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ପ୍ରତିକ୍ଷଣ; ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ—
Pratiniyata 1. Every moment.
ପ୍ରତିନିୟତ **ହରହମେସା** ୨ । ସବୁଦା—2. Always.

ପ୍ରତିନିଶ—ସଂ. କି. ବିଣ. (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ପ୍ରତି + ନିଶା)—
Pratinisa ପ୍ରତିରାତ୍ରୀରେ; ନିତିରାତିରେ—
[ପ୍ରତିନିଶା,ଶି)—ଦେଶଜରୂପ] Nightly; every night.

ପ୍ରତି(ତି)ପ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ବିଶେଷ ଭାବରେ + ପା ଧାତୁ=ପାଳନ
Prati(ti)pa କରିବା + ଅ)—ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ଜଣେ ରାଜା;
ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ପିତାମହ ଓ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ପିତା—A king of the Lunar race.

ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି=ବିପରୀତ + ପା ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା +
[ପ୍ରତି(ତି)ପା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଭାବ. ଅ)—୧ । ବିପରୀତ; ବିରୁଦ୍ଧ—
[ପ୍ରତି(ତି)ପତ୍ତା—ବ] 1. Opposed; opposite.
୨ । ପ୍ରତିକୂଳ——2. Unfavourable.
ପ୍ରା. ବ. ସଂ. ପ୍ରତିପଦ୍)—ପ୍ରତିପତ୍ ୧ (ଦେଖ)
Pratipat 1 (See)
ମେ ଦନ୍ତ ମେ ପଦ୍ମ ପ୍ରଥମ ଶର୍ମ ତର (ବଡ଼ିଲ) ।
କୃଷ୍ଣଦିନ, ମହାଭରତ ବନ ।

ପ୍ରତିପକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି=ବିରୁଦ୍ଧ + ପକ୍ଷ)—୧ । ବିପକ୍ଷ; ବିପକ୍ଷୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି-
Pratipaksha 1. Adversary; opponent.
୨ । ଶତ୍ରୁ—2. Enemy; foe.
୩ । ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ—3. Hostile party.
୪ । ଅପର ପକ୍ଷ—4. Opposite party.
୫ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—5 Rival.
୬ । (ଦେବାଙ୍ଗ ମକଦ୍ଦମାରେ) ପ୍ରତିବାଦୀ; ବିବାଦୀ—
6. A defendant in a civil suit.
୭ । (ଫଉଜଦାର ମକଦ୍ଦମାରେ) ଆସାମୀ; ମୁଦାଲ୍ଲା—
7. An accused in a criminal case.
୮ । ସାଦୃଶ୍ୟ—8. Likeness; resemblance; similarity.

ପ୍ରତିପଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ. (ପ୍ରତିପତ୍ + ଚନ୍ଦ୍ର; ପ୍ରତିପଦା ଦିନର ଅତି କ୍ଷୀଣ
Pratipachchandra ଚନ୍ଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ଆଖିକୁ ଦେଖା ନ ଯିବାରୁ;
ଭୁଲ. ଆକାଶ କୁସୁମ; ଲେଡ଼ା ବାଳ)—
ଅଦୃଶ୍ୟ ବିଷୟ—An invisible thing.

ପ୍ରତିପତ୍(ତ୍)—ସ. ବ (ପ୍ରତି=ପ୍ରଥମ + ପତ୍ ଧାତୁ=ଯିବା, ଘଟିବା +
Pratipat d) କ୍ୱିପ୍; ପ୍ରତିପଦ୍ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ବା
କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ପ୍ରଥମ ତିଥି; ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଅମାବାସ୍ୟାର ପରଦିନ
(ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣଭେଦରେ ପ୍ରତିପଦ୍ ୨ଟି, ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପତ୍ ଓ
କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପତ୍)—1. The first day of the lunar fortnight; the 1st day of the moon's increase or wane.
୨ । ବୃଦ୍ଧି—2 Increase.
୩ । ବୁଦ୍ଧି—3. Understanding.
୪ । ପଦବୀ—4. Rank; title.
୫ । ଫଳାଫଳ—5. Consequence.

ପ୍ରତିପତ୍ତି—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ପତ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ଗୌରବ;
Pratipatti ସୁଖ୍ୟାତି; ପ୍ରତିଷ୍ଠା—1. Fame; reputation.
୨ । ମାନ; ସମ୍ମାନ—2. Respect.
୩ । ପ୍ରାପ୍ତି—3. Gaining; obtaining; acquisition.
୪ । ପଦପ୍ରାପ୍ତି—4. Acquirement of a position or title.
୫ । ଉନ୍ନତି—5 Elevation; advancement; promotion.
୬ । ପ୍ରବୃତ୍ତ; ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ—
6. Worldly practice or activity.
୭ । କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୁଝିପାରିବା; ପ୍ରବୋଧ; ଜ୍ଞାନ—
7. Wisdom; comprehension.
୮ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନ—8. Sense of duty.
୯ । ଅବଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—
9. Determination; settlement.
୧୦ । ଅହମ୍ମାନ; ଗର୍ବ—
10. Pride; haughtiness; sullenness.
୧୧ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—11. Arrogance; audacity.
୧୨ । ଅଭିଯୋଗ—12. Complaint; charge.
୧୩ । ବିଶ୍ୱାସ; ପ୍ରତ୍ୟୟ—
13 Trust; confidence.
୧୪ । ସ୍ୱୀକାର; ଅଙ୍ଗୀକାର—
14. Acknowledgement; promise.
୧୫ । ଦାନ—15 Giving; presentation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୬ । ପ୍ରୟୋଗ; ବ୍ୟବହାର—16. Application; use.
୧୭ । ଉପକାର—17. Benefit; profit.
୧୮ । ଉପାୟ—18. Means; expedient.
୧୯ । ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଇବା—
19. Proving; establishing by evidence.
୨୦ । ବ୍ୟବସ୍ଥା—20. Disposal; arrangement.
୨୧ । ବଣ୍ଟନ—21. Distribution.
୨୨ । ପ୍ରମାଣ; ସାକ୍ଷ—22. Evidence; testimony.
୨୩ । ଅଭିପ୍ରାୟ; ମନଲଘ—
23. Purpose; design.
୨୪ । ଇଚ୍ଛା; ଅଭିଳାଷ—24. Desire; wish.
୨୫ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ପ୍ରତାରଣ—
25. Fraud; deception.
୨୬ । ସ୍ଥିରତା—26. Certainty.
୨୭ । ଭକ୍ତି ବା ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଚରଣ—
27. Respectful or affectionate behaviour.
୨୮ । ସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପାଦନ—28. Satisfying.

ପ୍ରତିପଦ—ଦେ. ବ—(ସ. ପ୍ରତିପଦ୍)—ପ୍ରତିପତ୍ (୧) (ଦେଖ)
Pratipada — Pratipat (1) (See)

ପ୍ରତିପଦ
୨ । (ସ. ପ୍ରତି + ପଦ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦଣ୍ଡ ବା ପଦକ୍ଷେପ—
2. Every step.
(ଯଥା—ମୁଁ ଏ ପାହାଡ଼ିଆ ଭୂଇଁରେ ପ୍ରତି ପଦରେ ଝୁଣ୍ଟୁଛି ।)
୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟ ବା କଥା—3. Every word.
(ଯଥା—ତାଇଡିନିଆ ଖଳା ପ୍ରତିପଦରେ ଖଳଉଛୁ ।)
ଦେ. କ୍ରି.ବଣ. (ସ. ପ୍ରତିପଦଂ)—୧ । ପଦେ ପଦେ—
1. At every step.
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—2. Repeatedly.
୩ । ସବୁଦା—3. Always; constantly.

ପ୍ରତିପଦା—ଦେ. ବ.—ପ୍ରତିପତ୍ (୧) (ଦେଖ)
Pratipadā — Pratipat (1) (See)

ପ୍ରତିପନ୍ନ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରତି+ପଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅବଧାରିତ; ସ୍ଥିରୀକୃତ—1. Settled; determined; established; ascertained.
୨ । ପ୍ରମାଣିତ—2. Proved; testified; demonstrated.
୩ । ପ୍ରମାଣ ଓ ତର୍କାଦିଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ—
3. Ascertained after evidence, enquiry or discussion.
୪ । ବଦ୍ଧତ; ଜ୍ଞାତ—4 Known; understood.
୫ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ—5. Promised; acknowledged.
୬ । ସ୍ୱୀକୃତ—6. Assented to; agreed to.
୭ । ଗୃହୀତ—7. Accepted.
୮ । ପ୍ରାପ୍ତ—8 Obtained; acquired; gained.
୯ । ସମ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ 9. Effected; accomplished.
୧୦ । ଅଭିଯୁକ୍ତ—10. Charged.
୧୧ । ଅନୁମତ; ଅନୁମତିପ୍ରାପ୍ତ—11. Permitted; approved.
୧୨ । ସମ୍ମାନିତ—12. Respected.

ପ୍ରତିପାଦକ - ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ପଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pratipādaka — (ପ୍ରତିପାଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ବୋଧକ—1. Explanatory.
୨ । ନିଷ୍ପାଦକ—2. Accomplishing
୩ । ଯେ ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟକୁ ସ୍ଥିର କରି ଦେଖାଇଦିଏ—
3. Demonstrating.
୪ । ନିର୍ଣ୍ଣୀୟକ—4. Ascertaining; establishing.
୫ । କାର୍ଯ୍ୟର ସୂତ୍ରପାତକାରୀ—5. Inaugurating.
୬ । ଉତ୍ପାଦକ—6. Producing; bringing about; causing.
୭ । କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବର ବା ବିଷୟର ଉପସ୍ଥାପକ—
7 Propounding any matter.

ପ୍ରତିପାଦନ—ସ. ବ (ପ୍ରତି+ପଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—
Pratipādana — (ପ୍ରତିପାଦିତ, ପ୍ରତିପନ୍ନ—ବଣ)
୧ । ଦାନ—1. Gift; donation.
୨ । ଉତ୍ପାଦନ—2. Producing.
୩ । ସମ୍ପାଦନ; ନିଷ୍ପାଦ—3. Accomplishing.
୪ । ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ଦେଖାଇବା—
4. Demonstrating; proving.
୫ । ସ୍ଥିରୀକରଣ —
5. Establishing; ascertaining; determining.
୬ । ସରଳ ବା ବୋଧଗମ୍ୟ କରାଇବା —
6. Rendering clear or intelligible.
୭ । ବୁଝାଇଦେବା—7. Explaining.
୮ । ଜ୍ଞାପନ; ବୋଧନ·
8. Apprising; informing; making known.
୯ । ପ୍ରତିପତ୍ତି (ଦେଖ)
9. Pratipatti (See)

ପ୍ରତିପାଦିତ—ସ. ବଣ (ପ୍ରତି+ପାଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Pratipādita — (ପ୍ରତିପାଦନ—ବ)
୧ । ଦତ୍ତ; ଅର୍ପିତ—1. Given; delivered.
୨ । ସମ୍ପାଦିତ—2. Accomplished.
୩ । ପ୍ରମାଣିତ—3. Proved; demonstrated.
୪ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—4. Ascertained; settled.
୫ । ଉତ୍ପନ୍ନ—5. Caused; produced.
୬ । ବିଜ୍ଞାପିତ—6 Informed; notified.
୭ । ବୋଧିତ; ବୁଝାଇ କଅ ସାଇଥିବା—
7. Explained, instructed.

ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରତି+ପଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)-
Pratipādya — ୧ । ପ୍ରମାଣସାଧ୍ୟ—1. Demonstrable.
୨ । ଅଭିଧେୟ—2. Fit to be mentioned.
୩ । ଯାହା ବୁଝାଇ କଅ ଥିବା ଯୋଗ୍ୟ—
3. Fit to be explained.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବୋଧ୍ୟ—4. Fit to be understood.

୫ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—5. Describable; predicable; relevant to the matter to be described.

୬ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—6. Ascertainable.

ପ୍ରତିପାଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରତିପାଳନ)—ପ୍ରତିପାଳନ (ଦେଖ)

Pratipāla Pratipālana (See)

ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣାର୍ ବୋଲ୍ ପ୍ରତିପାଳ କର ।

ଗ,ାତୀ. ନ,ାଗ ଶଙ୍ଟିଶେଣ୍ଡା ।

ପ୍ରତିପାଳକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ପାଳ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)

Prati pālaka ଯେ ପ୍ରତିପାଳନ କରେ; ଯେ ପୋଷେ— (ପ୍ରତିପାଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Supporting; bringing up; maintaining.

ସଂ. ବି.—୧ । ରାଜା—1. King.

୨ । ପାଳନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Protector; supporter.

ପ୍ରତିପାଳନ(ନା)—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ପାଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ;+ଆ)—

Pratipālana(nā) ୧ । ରକ୍ଷଣ—1. Watching; guarding. (ପ୍ରତିପାଳିତ—ବିଣ) ୨ । ପାଳିବା; ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱାରା ପୋଷଣ—2 Supporting; maintaining.

୩ । (ନିୟମ) ପାଳନ କରିବା; ମାନିବା; ଅନୁସରଣ କରିବା—3. Observance; obeying; following (a rule).

୪ । ଆଜ୍ଞାପାଳନ—4. Obeying of an order.

ପ୍ରତିପାଳନୀୟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—

Pratipālanīya ୧ । ପୋଷଣୀୟ—1. Cherishable. (ପ୍ରତିପାଳୟିତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରକ୍ଷଣୀୟ—2. To be observed or protected or kept.

୨ । ଯାହାକୁ ପୋଷିବା ଉଚିତ—3. Deserving to be maintained.

ପ୍ରତିପାଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

Pratipālita ୧ । ପୋଷିତ—1. Maintained cherished; provided for. (ପ୍ରତିପାଳନ ବି)

୨ । ପାଳିତ; ଅନୁସୃତ—2. Observed, practised.

୩ । ରକ୍ଷିତ—3. Protected; obeyed.

ପ୍ରତିପାଳିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରତିପାଳନ)—

Pratipālibā ୧ । ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା; ପୋଷିବା— ପ୍ରତିପାଳା ପ୍ରତିପାଳନା 1. To maintain.

୨ । (ଆଜ୍ଞା ଆଦ) ପାଳନ କରିବା— 2. To obey (an order).

ଭକ୍ତ ବତ୍ସଳ ଗ,ରୁଡାଚ,

ଗୋରୁ ଚରିବ ବନମାଳୀ । ରୂପଚ. ମେଘୋମ୍ଭ ।

୩ । ସହୃପୂର୍ବକ ରକ୍ଷା କରିବା 3. To keep with care; to protect.

ପର ଭରାରୁ ଜ ହେବ ଜହିଁ ମନ ନିଟ;

ସେ ଯହାରି ଦ୍ରବ୍ୟ ସେ ଯାହାକୁ ପ୍ରତିପାଳ । ଭକ୍ତ, ଜୋଽଦ୍ଭୋତ୍ତ୍ରନଦ ।

ପ୍ରତିପାଲ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—

Pratipālya ପୋଷ୍ୟ; ପ୍ରତିପାଳନୀୟ— Maintainable; cherishable; observable.

ପ୍ରତିପୁରୁଷ—ସଂ. ବି—୧ । (ପ୍ରତି=ବଦଳରେ+ପୁରୁଷ)—ପ୍ରତିନିଧି—

Pratipurusha 1. Proxy; deputy.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ—2. Every man.

ପ୍ରତିପୂଜନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ପୂଜନ)—ଅଭିବାଦନ; ସାଦର ସମ୍ଭାଷଣ—

Pratipūjana Welcoming; congratulating. (ପ୍ରତିପୂଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପ୍ରତିପୂଜନ, ପ୍ରତିପୂଜ୍ୟ—ବିଣ)

ପ୍ରତିପୋଷକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ପୋଷକ)—୧ । ସହାୟକ—

Pratiposhaka 1. Assisting; helping. (ପ୍ରତିପୋଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରତିପାଳକ—2. Maintaining.

ପ୍ରତିପୋଷଣ—ସଂ. ବି. ପ୍ରତି+ପୋଷଣ)—ପ୍ରତିପାଳନ; ଜୀବକାନ୍ତବ୍ୟାଦ-

Pratiposhana Maintaining. ପ୍ରତିପୋଷିତ, ପ୍ରତିପୋଷଣୀୟ—ବିଣ.

ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରତିପୋଷିତ—Maintained; cherished.

ପ୍ରତିପୋଷଣ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା;

Pratiposhana hebā ପୋଷି ହେବା—

ପ୍ରତିପାଳନ ହୋଇ To get one's maintenance or **ପତିପୋଷନ ହୋନା** support, to maintain one's self.

(ଯଥା—ମୁଁ ଓକାଲତି ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପୋଷଣ ହେଉଥିଲି ।)

ପ୍ରତିପୋଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ପୋଷିତ)—ପ୍ରତିପାଳିତ (ଦେଖ)—

Pratiposhita Pratipālita (See).

ପ୍ରତି ପ୍ରତି—ଦେ ଅବ୍ୟୟ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ—1. Each.

Prati prati ୨ । ପ୍ରତିଦିନ—2. Everyday.

୩ । ସବୁଦା—3. Always.

୪ । ବାରମ୍ବାର—4. Again and again.

ପ୍ରତିପ୍ରତିମା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ପ୍ରତିମା)—ଫଟୋ—

Pratipratimā Photo

ସଭ୍ୟାସୀ ଭଷି ଯହା ପ,ରୁ,ରମା ଅଟିନ୍ତୁ ଦର୍ଶନ ଦେବାକୁ—ଉଷ. ପରିଣୟଗୀତ ।

ପ୍ରତିଫଳ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି=ବଦଳରେ+ଫଳ)—୧ । ପ୍ରତିଶୋଧ—

Pratiphala 1. Revenge; retribution.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦତ୍ତ ପୁରସ୍କାର ବା ଦଣ୍ଡ— 2 Reward or punishment meted out for an action.

୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର— 3. A good turn, requital; recompense.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟର ଶେଷଫଳ— 4. The consequence of an action

୫ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ—5 Reflected image; shadow.

ପ୍ରତିଫଳନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ଫଳ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Pratiphalana ୧ । ପ୍ରତିବିମ୍ବପାତ—1. Reflection.

୨ । ଜଳାଦରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଛାୟା— 2. Reflected image.

ପ୍ରତିଫଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଫଳିତ)—୧ । ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ—

Pratiphalita 1. Reflected.

୨ । ପ୍ରତିଶୋଧ କରାଯାଇଥିବା— 2. Retaliated; recompensed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତିଫଳିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ପ୍ରତିଫଳ)—ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବା—
Pratiphalibā To be reflected.
ପ୍ରତିଫଳା ଶୋଇଛନ୍ତି ପୁଣି ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ଗ୍ରହେ
ତହୁଁ ତୋ ତରଳ ବକ୍ଷେ ପ୍ରତିଫଳେ—ବ୍ରଜନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରିକା ।

ପ୍ରତିବଚନ—ସଂ. କ୍ଲ (ପ୍ରତି+ବଚନ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratibachana 1. Reply; answer; rejoinder.
୨ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—2. Echo.
(ପ୍ରତିବାକ୍ୟ, ପ୍ରତିବାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ପ୍ରତିକୂଳ ଉକ୍ତି—
3. Adverse saying.
୪ । ତୁଲ୍ୟାର୍ଥ-ବିଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—4. Synonym
୫ । କଥାର ଜବାବ—5. Response.

ପ୍ରତିବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତି=ବିରୁଦ୍ଧ+ବଦ୍ଧ=ବନ୍ଧା)—
Pratibaddha ୧ । ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା; ଆବଦ୍ଧ—1. Bound.
୨ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—
2. Impeded; obstructed; thwarted.
୩ । ନିବାରିତ—3. Prevented.

ପ୍ରତିବଧ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ବଧ୍ ଧାତୁ=ବିନାଶ କରିବା + ଅ)—
Pratibadha ପ୍ରତିହିଂସାମୂଳକ ହତ୍ୟା—
Killing in revenge.
କାଳର ପ୍ରତିବଧେ ଦେବ.
ଆପଣା ଜନ୍ମ ତ୍ୟାଗ କରି । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।

ପ୍ରତିବନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ଭାବ. ଅ)—
Pratibandha ୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding
୨ । ସମ୍ବନ୍ଧ—2. Connection.
୩ । ବାଧା; ବିଘ୍ନ—3. Obstacle; impediment.
୪ । ନିରାଶା—4. Disappointment.
ସଂ. ବିଣ (+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ନିବାରିତ—1. Prevented.
୨ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—2. Impeded; thwarted.

ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ବାଧାଜନକ;
Pratibandhaka ପ୍ରତିରୋଧକ—
Obstructing; impeding.
ସଂ. ବ. (+ଭାବ. ଅ) ୧ । ବାଧା; ବ୍ୟାଘାତ—
1. Impediment; obstacle.
୨ । ବାନ୍ଧିବା; ବନ୍ଧନ—2. Binding.
୩ । ବୃକ୍ଷର ଶାଖା—3. Branch; a shoot.

ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ସମାନ+ବନ୍ଧୁ)—ବନ୍ଧୁର ସମାନ ବ୍ୟକ୍ତି
Pratibandhu (ହି. ଶ.)—A person who is considered as a relative though not actually so.

ପ୍ରତିବଳ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି=ସମାନ+ବଳ)—୧ । ସମବଳଶାଳୀ—
Pratibala 1. Having equal strength.
୨ । ଯାହାସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ିବାକୁ ସମବଳଶାଳୀ ବା ସମକକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ଥାଏ—2. Equally matched.
ସଂ. ବ—ସମକକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା—
Well-matched adversary.

ପ୍ରତିବସ୍ତୂପମା—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ବସ୍ତୁ+ଉପମା)—ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ
Pratibastūpamā (ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟରୂପେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥିବା ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟର ସାଧାରଣ ଧର୍ମ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପଦ ଦ୍ୱାରା କଥିତ ହେଲେ 'ପ୍ରତିବସ୍ତୂପମା' ଅଲଙ୍କାର ହୁଏ—
କୁଲମଣି. (ଅଲଙ୍କାରଭରଙ୍ଗିଣୀ)—
A figure of speech; a kind of expressed simile.
[ଦ୍ର—ଉଦାହରଣ—
କଳ୍ପ ରୂପ ଥିଲେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନେ କେବେ ରସିକ ଖୋଜେ,
ମଧୁ ଥିଲେ ପୁଷ୍ପେ ଯତନେ ଖୋଜ ମଧୁପ କାହେଁ—
ବ୍ରଜନାଥ. ଭକ୍ତଭାଗ ।]

ପ୍ରତିବାତ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ (ପ୍ରତି+ବାତ)—୧ । ବାୟୁର ବିପରୀତ
Pratibāta ଦିଗରେ; ଯେଉଁ ଅଡ଼ୁ ବାୟୁ ବହୁଛି ସେହି ଅଡ଼ିକୁ—
(ଅନୁବାତ—ବିପରୀତ) To leeward; against the wind.

ପ୍ରତି(ତୀ)ବାଦ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ବଦ୍ ଧାତୁ + ଅ)-୧ । ପ୍ରତିକୂଳ ଉକ୍ତି-
Prati(tī)bāda 1. Contradiction.
୨ । ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀର ପ୍ରଦତ୍ତ ଜବାବ—
2 Pleading in reply; defendant's statement.
୩ । ଆପତ୍ତି—3. Objection.
୪ । ବିବାଦ— Contention; dispute.
୫ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—5. Reply.
୬ । ଅଭିଯୋଗ; ମାଲମକଦ୍ଦମା—6. Litigation.
୭ । ଆରୋପିତ ଅଭିଯୋଗ ବିରୋଧରେ ଆପତ୍ତି—
7 Protest against a charge.

ପ୍ରତିବାଦି—ଦେ. ବ. (କଟକଣା ଭାଷା; ସଂ ପ୍ରତିବାଦୀ)—
Pratibadi ୧ । ପ୍ରତିବାଦୀ (ଦେଖ)—1. Pratibādī (See).
୩ । ବିବାଦ—2. Dispute.
(ଯଥା—ତାର ମୋର ପ୍ରତିବାଦ ଅଛି ।)
୩ । ମନୋମାଳନ୍ୟ—3. Ill feeling.
୪ । ଅଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱା—4. Grudge; spite.
(ଯଥା—ସେ ପ୍ରତିବାଦରେ ମୋ ନାଆଁରେ ମିଛ ମକଦ୍ଦମା କରିଛି)
ଦେ. ବିଣ—ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—Inimical.

ପ୍ରତି(ତୀ)ବାଦୀ—ସଂ. ବିଂ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ବାଦନ; ୧ମା. ୧ବ)—
Prati(tī)badi ୧ । ବାଦୀର ବିପକ୍ଷୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ବିବାଦୀ; ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥୀ-
(ପ୍ରତିବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A defendant; a respondent.
୨ । ଆସାମୀ; ମୁଦାଲ୍ଲ—2. An accused.
୩ । ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷ—3. Opposite party; opponent.

ପ୍ରତିବାପ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ବପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଚୂନା
Pratibāpa (ହି. ଶ)—1. Powder.
୨ । କଳୁ; ସିଠା (ହି. ଶ.)—
2. Sediment; refuse or dirt of a fluid.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଧାତୁର ଉଦ୍ଜାରଣ (ହି. ଶ)
3. Oxidisation of metals.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଘାତନ ଅବ୍ଦରେ ପକାଯିବା ଔଷଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ (ହୃ. ଶ)
4. Medicinal powder which is put into a decoction.

ପ୍ରତିବାର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ବାର୍ତ୍ତା)—ଲେଖିଥିବା ଖବର; ପ୍ରେରିତ ବାର୍ତ୍ତାର ଉତ୍ତର—News in return.
Pratibārttā

ପ୍ରତିବାସର—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ (ପ୍ରତି+ବାସର)—ପ୍ରତିଦିନ; ପ୍ରତ୍ୟହ—Every day; daily.
Pratibāsara

ପ୍ରତିବାସ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ଉତ୍ତମ+ବାସ)—୧ । ସୁଗନ୍ଧ (ହୃ. ଶ)—1. Sweet scent.
Pratibāsa

୨ । ନିକଟରେ ବାସ କରିବା (ହୃ. ଶା)—
2. Living near; neighbourhood.

ପ୍ରତିବାସୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)
Pratibāsī ପଡ଼ୋଶୀ; ନିକଟସ୍ଥ ଗୃହସ୍ଥ—Neighbour.
(ପ୍ରତିବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପ୍ରତିବାସିତା—ବ) ସଂ ବିଣ—ସନ୍ନିକଟରେ ବାସ କରୁଥିବା—Neighbouring; living near by.

ପ୍ରତିବାହୁ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ବାହୁ)—୧ । ବାହୁର ଅଗ୍ରଭାଗ (ହୃ. ଶ)
Pratibāhu 1. The fore part of the arm.

୨ । (ନାମ) ଶଙ୍ଖଲୁଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର ଓ ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ଭାଇ (ହୃ. ଶ.)—2. Name of a brother of Akrūra.

ପ୍ରତିବିଧାନ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ବିଧାନ)—୧ । ପ୍ରତିକାର—
Pratibidhāna 1. Remedy.
(ପ୍ରତିବିହିତ—ବିଣ) ୨ । ଲେଖିଥିବା ଉପାୟ—
2. Counteraction; remedial means.
୩ । ଉପାୟ—3. Means.
୪ । ନିବାରଣ—4. Prevention.
୫ । ପ୍ରତିଶୋଧ—5 Revenge; retaliation.
୬ । ହୁସିଆର; ସତର୍କତା—6. Precaution.
୭ । ଉପଶମ—7 Alleviation: relief; abatement.

ପ୍ରତିବିଧିତ୍ସା—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ବି+ଧା ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍+ଆ)—
Pratibidhitsā ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—Desire for remedying a thing.
(ପ୍ରତିବିତ୍ସୁ—ବିଣ.)

ପ୍ରତିବିମ୍ବ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି=ଭୁଲ୍+ବିମ୍ବ=ମୂର୍ତ୍ତି)—୧ । (ଅବ୍ୟର୍ଥୀଭୂତ)
Pratibimba ସମାନ ଆକୃତି—1. Similar figure.

୨ । ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟା; ଦର୍ପଣ ଓ ପାଣି ଆଦିରେ ଦେଖାଯିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁର ରୂପ—2 Reflected image; shadow.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀ.ହୁ) ଦର୍ପଣ; ଆରସୀ—3. Glass; mirror.

୪ । ମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିମା (ହୃ. ଶ)—4. Image.

ପ୍ରତିବିମ୍ବ ବାଦ—ବେଦାନ୍ତର ସିଦ୍ଧାନ୍ତବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ଜୀବକୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ
Pratibimba bāda ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଥିବାର ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ (ହୃ.ଶ)
A vedantic theory in which the animal is regarded as the image of God.

ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ—ସଂ ବିଣ (ପ୍ରତି+ବିମ୍ବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପାଣି ଓ ଦର୍ପଣ ଆଦିରେ ପଡ଼ିଥାଏ—Reflected.
Pratibimbita

ପ୍ରତିବିମ୍ବିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ)—ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ବା
Pratibimbibā ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବା—
ପ୍ରତିବିମ୍ବା To be reflected.
କବା କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିବିମ୍ବା ଅଛ କି ନର୍ମଳ ମୁକୁର ଖଣ୍ଡେ
ଉଷ୍ଣ—ବୋଧଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟଭଞ୍ଜ ।

ପ୍ରତିବିହିତ—ସଂ ବିଣ. (ପ୍ରତି+ବିହିତ)—
Pratibihita ୧ । ପ୍ରତିବିଧାନକୃତ; ଯାହାର ପ୍ରତିବିଧାନ କରାଯାଇଛି—1. Remedied.
୨ । ଶୋଭିତ; ସଜ୍ଜିତ—2. Arranged.
୩ । ନିବାରିତ—3. Prevented.
୪ । ଉପଶମିତ—4. Alleviated.

ପ୍ରତିବୀଜ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଯାହାର ବୀଜ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି—
Pratibīja 1. Of which the seed is lost.
୨ । ଯାହାର ଉତ୍ପାଦକା ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି (ହୃ. ଶ)—
2. Of which the productive power is lost.

ପ୍ରତିବୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ବୁଧ)—
Pratibuddha ୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—1. Well known.
(ପ୍ରତିବୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉନ୍ନତ—2. Elevated.
୩ । ଯେ ସ୍ୱୟଂ ନିଦରୁ ଉଠିଛି—
3. Risen from sleep.
[ଦ୍ର—ଯାହାକୁ କେହି ନିଦରୁ ଉଠାଇଥାଏ ତାକୁ ପ୍ରତିବୋଧିତ ବୋଲାଯାଏ, ଯେ ଆପଣା ମନକୁ ନିଦରୁ ଉଠିଥାଏ ତାକୁ ପ୍ରତିବୁଦ୍ଧ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପ୍ରତିବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ବୁଦ୍ଧି)—
Pratibuddhi ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Opposite or contrary intelligence.

ପ୍ରତି(ତି)ବେଶ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା +ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Prati(ti)besa ୧ । ପଡ଼ିଶା ଘର—1. Neighbouring house.
୨ । ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳ—2. Neighbourhood.

ପ୍ରତି(ତି)ବେଶୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
ପ୍ରତିବେଶିନୀ / ପ୍ରତିବେଶ ବାସିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ପଡ଼ୋଶୀ—Neighbour.
Prati(ti)besī
(ପ୍ରତିବେଶବାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିକଟରେ ବାସ କରୁଥିବା—
Neighbouring; living near by.

ପ୍ରତିବୋଧ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ବିଶିଷ୍ଟ+ବୋଧ)—
Pratibodha ୧ । ବିଶିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ—1. Understanding; special knowledge.
୨ । ନିଦରୁ ଉଠିବା; ଜାଗରଣ—
2 Waking; awaking.
୩ । କୌଣସି ଭାବ ଦ୍ୱାରା ମନରେ ଜାତ ହେବା ଲେଖିଥିବା ଭାବ—
3. Reflected idea.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । (ଫୁଲର) ଫୁଟିବା—4. Opening; blowing (of flower).

୫ । ସ୍ମରଣ—5. Recollection.

ପ୍ରତିବୋଧକ—ବି. ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗକାରୀ—
Pratibodhaka 1. One who rouses a person from sleep.
(ପ୍ରତିବୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. One who generates knowledge or wisdom.

୩ । ତିରସ୍କାରକ—3. Reprimander.

୪ । ଶିକ୍ଷକ—4. Teacher.

ପ୍ରତିବୋଧନ—ବି. ବ. (ପ୍ରତି+ବୋଧନ)—
Pratibodhana ୧ । ନିଦରୁ ଉଠାଇବା—1. Awakening; rousing up.

୨ । ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ପାଦନ କରଣ—
2 Generating knowledge.

ପ୍ରତିବୋଧିତ—ବି. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ବୋଧିତ)—
Pratibodhita ୧ । ଜାଗରିତ; ଯାହାକୁ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଦରୁ ଉଠାଇଅଛନ୍ତି—1. Awakened.

୨ । ବିକଶିତ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—2 Opened; full blown.

୩ । ଯାହାକୁ କୌଣସି ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦିଆ ଯାଇଅଛି—
3. Reminded; made to recollect.

ପ୍ରତିଭ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରତିଭା)—ସାଦୃଶ୍ୟ—
Pratibha Similarity.

କାମ ନୁହଁ କାଚ ଘାଇବା ଯହୁତ ଅର୍ଥେ ରଖିଲେ ପ୍ରତିଭ।
ପାଳକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍କଳଖୋଳ।

ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—
(ପ୍ରତିଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରତିଭ) ଅମୁକ ପରି ପ୍ରଭା ଯୁକ୍ତ—
Shining like.

ପ୍ରତିଭଟ—ଦେ. ବିଣ – ସଦୃଶ; ସମାନ –
Pratibhaṭa Similar.

ବଦନ ସୁଧାସାର ଠାରଭଟ, ଯେ ଦୁଗାଳ ନୟନ ବିପଟ।
ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଭଟା।

ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଭଟ)—୧ । ସମକକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା (ହି. ଶ)—
1. An equal warrior; a match.

୨ । ଶତ୍ରୁ (ହି. ଶ.)—2. Enemy.

୩ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଯୋଦ୍ଧା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Adversary; rival warrior.

ପ୍ରତିଭୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ଭୟ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ—
Pratibhaya 1. Great fear; terror.

୨ । ବିପଦ—2. Danger (Howells).

ସଂ. ବିଣ—ଅତି ଭୟଙ୍କର—
Terrible; formidable (Howells).

ପ୍ରତିଭା - ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ଭା ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pratibhā

୧ । ପ୍ରଜ୍ଞା; ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧି—
1. Extraordinary intelligence.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ମତି; ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି—
3. Presence of mind.

୩ । ନବନବୋନ୍ମେଷଶାଳିନୀ ବୁଦ୍ଧି—3. Creative genius.

୪ । ପ୍ରଭା; ଦୀପ୍ତି; ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ—
4. Splendour; brilliancy

୫ । ସାଦୃଶ୍ୟ—5. Similarity.

୬ । ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଆଲୋକ ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—
6. Reflected light or lustre.

୭ । ସାହସିକତା—7. Boldness.

୮ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—
8 Audacity; pertness; forwardness.

୯ । ପ୍ରଖର ବୁଦ୍ଧି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି—
9. Sharp wit; brilliant intellect.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରଭାବ)—ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ; କ୍ଷମତା—
Power.

ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛ ସେହି ଗୋରା,
ବହୁବାକ୍ ଯାହାର ଦୋଳତ ପ୍ରଚରା। କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ବନ୍ଦ।

ପ୍ରତିଭାତ—ବି. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଭା ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ମ. ତ)—
Pratibhāta ୧ । ପ୍ରଦୀପ୍ତ—1 Lighted.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଉଦିତ—2. Risen.

୩ । ପ୍ରକାଶିତ—3. Appearing; manifested.

୪ । ପ୍ରତୀତ—4 Believed.

ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟା ଲେଖିକା—
Pratibhā debī Name of a living Oria female writer.

[ଦ୍ର—ଏ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ବଦେଶୀ' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । (ଭାରତୀ. ଉ. ସା. ଇତିହାସ ।]

ପ୍ରତିଭାନ—ବି. ବ. (ପ୍ରତି+ଭା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପ୍ରଜ୍ଞା—
Pratibhāna 1. Intellect.

୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Knowledge.

୩ । ବୁଦ୍ଧି—3 Intelligence.

୪ । ପ୍ରଭା—4 Brilliance; lustre.

ପ୍ରତିଭାନ୍ୱିତ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅସ୍ୟା ଉତ୍ତ; ପ୍ରତିଭା+ଅନ୍ୱିତ)—
Pratibhānwita ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣଧୀସମ୍ପନ୍ନ—1. Quick-witted; having sharp intellect.

ପ୍ରତିଭାଯନ୍ତ, ପ୍ରତିଭାବାନ୍, ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ, ପ୍ରତିଭାସମ୍ପନ୍ନ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପ୍ରତିଭାନ୍ୱିତା, ପ୍ରତିଭାୟନ୍ତା, ପ୍ରତିଭାବତୀ, ପ୍ରତିଭାଶାଳିନୀ, ପ୍ରତିଭାସମ୍ପନ୍ନା } ସ୍ତ୍ରୀ

୨ । ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ—
2. Having presence of mind.

୩ । ନବନବୋନ୍ମେଷଶାଳିନୀ ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ.
3. Having creative genius; resourceful.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—4. Intelligent.
୫ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ—5. Audacious; bold; forward.
୬ । ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ—6. Brilliant.

ପ୍ରତିଭାଷ—ସଂ. ବି.—(ପ୍ରତି + ଭାଷ)—ପ୍ରତିବାକ୍ୟ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratibhāsha (ପ୍ରତିଭାଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Reply; response.

ପ୍ରତିଭାଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରତିଭାଷ)—ଉତ୍ତର ଦେବା—
Pratibhāsha karibā To reply.
ଦଶମିନ୍ଦ ଶ୍ରବଣରେ କଲେ ପ୍ରତିଭାଷ,
ଦଳାଣ ଟହଁ ଲମ୍ବି ସହିବୁ ନ ପାରେ । ରଙ୍କ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରତିଭାଷା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରତିଭାଷ)—ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratibhāshā Reply; rejoinder.
ଉଷାରୁ ପ୍ରତିଭାଷାମାନ; ଛଳ କରନ୍ତୁ ଅନ ଅନ ।
ଚାରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାନ୍ତେ୍ୟଦସ୍ ।

ପ୍ରତିଭାଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଭାଷିତ)—ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରୂପେ କଥିତ—
Pratibhāshita Replied; spoken in reply.
ସଂ. ବି.—ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—Reply.

ପ୍ରତିଭାସ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ଭାସ)—୧ । ଆଲୋକ ଯୋଗୁଁ ଦୀପ୍ତି ବା ପ୍ରକାଶ—1. Illumination.
୨ । ଅଳଙ୍କରଣ—2. Adornment; decoration.
୩ । ଭ୍ରମ (ହି. ଶ.)—3. Illusion; mistake.

ପ୍ରତିଭାସିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି + ଭାସିତ)—୧ । ଆଲୋକଦ୍ୱାରା ଦୀପ୍ତ—
Pratibhāsita 1. Illuminated.
୨ । ଅଳଙ୍କୃତ—
2. Adorned; decorated (Howells).

ପ୍ରତିଭୂ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଭୂ ଧାତୁ=ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Pratibhū ୧ । ଯାମ୍ନିନ୍‌ଦାର; ଯେ କଚରା ଆଦରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ; ପରର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person standing as a surety for another; a security; bondsman.
୨ । ଯାମ୍ନିନ୍—2. Bail; security.

ପ୍ରତିଭୂଲିପି—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରତିଭୂ + ଲିପି)—ଯାମ୍ନିନ୍‌ନାମା—
Pratibhū lipi Bail-bond; surety-bond.
(ପ୍ରତିଭୂ ଲେଖ; ପ୍ରତିଭୂପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରତିମ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ପ୍ରତି+ମା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ସମାନ; ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—Like; similar; resembling
(ପ୍ରତିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହା ବହୁତ୍ରୀହି ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବସେ; ଯଥା—ସୋଦର ପ୍ରତିମ; ଘୃତ ପ୍ରତିମ, ଉଗିଳା ପ୍ରତିମା ।]

ପ୍ରତିମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ମଣ୍ଡଳ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଦ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ଗ୍ରହଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ; ପରିବେଶ (ହି. ଶ.)—
Pratimaṇḍala The halo round the sun and other luminaries.

ପ୍ରତିମା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ମା ଧାତୁ=ପରିମାଣ କରିବା + କର୍ମ. ଅ;+ଆ)
Pratimā ୧ । ପିତୁଳା; ମୂର୍ତ୍ତି—1. Idol; image.
୨ । ରୂପ—2. Figure.
୩ । ସାଦୃଶ୍ୟ; ପ୍ରତିକୃତି—
3. Likeness; similarity; resemblance.
୪ ଛବି—4. Picture.
୫ । ଦେବ ବିଗ୍ରହ; ଦେବମୂର୍ତ୍ତି—
5. Image of a Deity; idol.
୬ । ଚିହ୍ନ—6. Symbol.
୭ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ—7. Reflected image.
୮ । ଗଜର ଦନ୍ତଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଶୁଣ୍ଡର ଉପରି ଅଂଶ—
8.The part of an elephant's trunk between the tusks.
୯ । (+କରଣ. ଅ+ଆ)—ବଟକଣା—
9. Standard pieces used in weighing.
୧୦ । ସାହିତ୍ୟର ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
1. A figure of speech.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟର ବା ପଦାର୍ଥର ଅଙ୍ଗବରେ ତଦ୍ଭ-ସଦୃଶ କୌଣସି ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟର ବା ପଦାର୍ଥର ସ୍ଥାପନାର ବର୍ଣ୍ଣନ କରାଯାଏ—(ହି. ଶ.)]

ସଂ. ବିଣ. (ସମାସରେ) ପ୍ରତିମର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pratima.

ପ୍ରତିମା ଗୃହ—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଯେଉଁ ଗୃହରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ପ୍ରତିମାଦି ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର ସାଧାରଣଙ୍କ (ପ୍ରତିମା ମନ୍ଦିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦର୍ଶନାର୍ଥ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ; ଯାଦୁଘର—
Pratimā gṛuha A museum.

ପ୍ରତିମା ତତ୍ତ୍ୱ—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ମୂର୍ତ୍ତିବିଜ୍ଞାନ—
Pratimā tattwa Iconology; science of images.
(ପ୍ରତିମାବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତିମାଶାସ୍ତ୍ର, ପ୍ରତିମା ବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରତିମାନ—ସଂ. ବି.(ପ୍ରତି+ମା ଧାତୁ + କର୍ମ.ଅନ —୧ । ପ୍ରତିମା (ଦେଖ)
Pratimāna 1. Pratimā (See)
୨ । ସମାନତା (ହି. ଶ)—2. Equality.
୩ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ଉଦାହରଣ (ହି. ଶ)—3. Example.
୪ । ପ୍ରତିନଧି (ହି. ଶ)—4. Representative.

ପ୍ରତିମାନନା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ମାନନା)—ସମ୍ମାନ—
Pratimānanā Respect; veneration; homage (Howells).

ପ୍ରତିମା ପୂଜକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Pratimā pūjaka ଯେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱରଜ୍ଞାନରେ ପୂଜା (ପ୍ରତିମା ପୂଜକା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ—Idolatrous.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ପ୍ରତିମାଙ୍କୁ ଦେବତାରୂପେ ପୂଜା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Idolator.

ପ୍ରତିମା ପୂଜା—ସଂ. ବି—ଈଶ୍ୱର ଜ୍ଞାନରେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିର ପୂଜା—
Pratimā pūjā Image worship; idolatry.

ପ୍ରତିମା ବିସର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରତିମା + ବିସର୍ଜ୍ଜନ)—
Pratimā bisarjana ଜୀବନ୍ୟାସ ଓ ଆବାହନ ପୂର୍ବକ ଦେବତା-ରୂପେ ପୂଜିତ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ପୂଜା ଶେଷରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠ ପୂର୍ବକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବଦାସ୍ୱ ଦେଇ ପାଣିରେ ଫିଙ୍ଗିବା—Consigning an Idol to the water after it is worshipped and formally relinquished.

ପ୍ରତିମାଳା—ସ. ବ—ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତିର ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ବା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏକାନୁକ୍ରମେ ଶ୍ଲୋକ ବା କବିତାଦର ଆବୃତ୍ତି—Recitation of slokas or couplets by several persons, one after the other, to test their memory.

Pratimālā

ପ୍ରତିମାସ—ସ. ଅ. (ପ୍ରତି + ମାସ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସରେ—Monthly; every month.

Pratimāsa

ପ୍ରତିମାସୀୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରତିମାସ + ଈୟ)—ପ୍ରତିମାସରେ ଘଟୁଥିବା—Monthly; recurring every month (ପ୍ରତିମାସିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Pratimāsīya

ପ୍ରତିମୁଖ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରତି=ସାମନା ଦଗରେ + ମୁଖ)—

Pratimukha

୧ । ସାମନାରେ ଥିବା; ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିବା—1. Facing; opposite; confronting.

୨ । ଅଗ୍ରମୁଖ; ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ—2. Situate in front.

ସ. ବ—୧ । ନାଟକ ବା ଅଘନସ୍ୱର ଅଂଶବିଶେଷ (ଯେଉଁଠାରେ ନାଟକୀୟ ବିଷୟ କ୍ରମଶଃ ଗାଢ଼ତର ହୁଏ)—1. Part of a play in which the plot thickens; epitasis (Howells); the main action of a drama leading to the catastrophe (Chambers English Dictionary).

[ଦ୍ର—ନାଟକର * ଅଙ୍ଗସନ୍ଧି ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକ; ଏଥିରେ ବିଲାସ, ପରିସର୍ପ, ନର୍ମ, ପ୍ରଗମନ, ବିଦ୍ରୋଧ, ପର୍ଯ୍ୟୁପାସନ, ପୁଷ୍ପ, ବଜ୍ର, ଉପନ୍ୟାସ ଓ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍ହର ଆଦର ବର୍ଣ୍ଣନ ଦୋଇଥାଏ (ହୁ· ଶ ।]

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପଛ ଭାଗ (ହୁ. ଶ)—2. The rear or back part of a thing.

ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବ. (ପ୍ରତି + ମୂର୍ତ୍ତି)—୧ । ପ୍ରତିକୃତି—1 A statue.

Pratimūrtti

୨ । ପ୍ରତିମା—2. Image.

୩ । ସାଦୃଶ୍ୟ—3. Likeness; resemblance.

୪ । ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁର ବା ଜୀବର ସାଦୃଶ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରତିମା—4. An image formed in the shape of an animal or thing.

ପ୍ରତିଯତ୍ନ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି=ବିଶିଷ୍ଟ + ଯତ୍ନ)—

Pratijatna

୧ । ବିଶିଷ୍ଟ ଯତ୍ନ ବା ଚେଷ୍ଟା; ପ୍ରଯତ୍ନ—1. Strenuous endeavour.

୨ । ଯୋଗାଡ଼—2. Preparation (Howells).

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର—3. Excessive fondling.

୪ । ଲାଳସା (ହୁ· ଶ)—4, Hankering after anything.

*। ଉପଗ୍ରହ (ହୁ. ଶ)—5. Satellite.

୬ । କୈଦୀ (ହୁ. ଶ); ବନ୍ଦୀ—6. Prisoner.

୭ । ସଂସ୍କାର (ହୁ. ଶ)—7. Repair; renovation.

ପ୍ରତିଯୋଗ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି + ଯୋଗ)—

Pratijoga

୧ । ବିପକ୍ଷତା; ବିରୋଧ; ଶତ୍ରୁତା—1. Opposition; resistance; enmity.

୨ । ସହଯୋଗ—2. Co-operation; partnership; association.

୩ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱତା; ସମକକ୍ଷତା—3. Rivalry; competition.

ପ୍ରତିଯୋଗୀ—ସ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Pratijogī

୧ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—1. Rival.

୨ । ବିପକ୍ଷ—2. Opponent.

୩ । ଅଂଶୀଦାର; ସହକାରୀ—3. Co-sharer; partner.

୪ । ସହଯୋଗୀ—4. Associate; co-operator.

(ପ୍ରତିଯୋଗିତା—ବ)

(ପ୍ରତିଯୋଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା—ସ· ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି + ଯୋଦ୍ଧୃ; ୧ମା. ୧ବ)—

Pratijoddhā

୧ । କୌଣସି ଯୋଦ୍ଧାର ବିପକ୍ଷରେ ପକ୍ଷ ପକାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଯୋଦ୍ଧା—1. Concombatant; antagonist.

(ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଶତ୍ରୁ—2. Enemy.

ପ୍ରତିଯୋଧ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି=ବିପକ୍ଷ + ଯୁଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Pratijodha

ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା (ଦେଖ)

(ପ୍ରତିଯୋଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Pratijoddhā (See)

ପ୍ରତିଯୋଧୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା)—ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା (ଦେଖ)

Pratijodhī

Pratijoddhā (See)

ପ୍ରତିରଥ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରତି=ବିପକ୍ଷ + ରଥ)—

Pratiratha

ବିପକ୍ଷୀୟ ଯୋଦ୍ଧା—An opponent; adversary; an antagonist in a battle.

ପ୍ରତିରବ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ରବ)—୧ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—

Pratiraba

1. Echo.

(ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କୌଣସି ରବ ବା ଧ୍ୱନିର ଜବାବରେ କରାଯିବା ଧ୍ୱନି—2. A shout made in response to another.

ପ୍ରତିରାତ୍ର—ସଂ· କ୍ରି. ବଣ. (ପ୍ରତି + ରାତ୍ରି)—ନଭ ରାତ୍ରରେ—Nightly; every night.

Pratirātra

ପ୍ରତିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରତି + ରୁଦ୍ଧ)—୧ । ଅବରୁଦ୍ଧ—1. Confined.

(ପ୍ରତିରୋଧ—ବ)

୨ । ଘେରାଉ କରାଯାଇ ଥିବା; ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅବରୁଦ୍ଧ—2. Surrounded; besieged; blockaded.

Pratiruddha

୩ । ନିବାରିତ; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—3. Prevented; hindered; impeded; restrained; obstructed.

ପ୍ରତିରୂପ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି=ସଦୃଶ + ରୂପ)—୧ । ସାଦୃଶ୍ୟ—1. Resemblance; likeness.

Pratirūpa

୨ । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିମା—2. Portrait; image.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ପ୍ରତିଲିପି —3. Counterpart; a duplicate; a copy.

୪ । ନକଲ; ଜାଲ୍—4. Counterfeit.

୫ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ—5. Reflected shadow; image.

୬ । ନମୁନା—6. Pattern; specimen.

୭ । ବସ୍ତୁର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁରୂପ ଚିତ୍ର—
7. A picture drawn to resemble a person or thing

୮ । ପ୍ରତିନିଧି (ହି. ଶ)—8. Representative.

(ପ୍ରତିରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ—ସଦୃଶ—
Resembling; corresponding.

ପ୍ରତିରୂପୀ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରତିରୂପ) — ପ୍ରତିରୂପ (ଦେଖ)
Pratirūpī Pratirūpa (See)

ପ୍ରତିରୋଧ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ରୋଧ)—୧ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ; ବାଧା—
Pratirodha 1. Obstruction; hinderance; resistance.

ପ୍ରତିରୁଦ୍ଧ / ପ୍ରତିରୋଧିତ } ବିଣ ୨ । ନିବାରଣ; ନିଷେଧ—
2. Prevention.

୩ । ଅଟକ—3. Restraint.

୪ । ବିପକ୍ଷତା; ପ୍ରତିକୂଳତା—4. Opposition.

୫ । ଘେରାଉ; ଅବରୋଧ—5. Siege; blockade.

ପ୍ରତିରୋଧକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତି + ରୁଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pratirodhaka ୧ । ବାଧା ଦେଉଥିବା—1. Obstructing.

(ପ୍ରତିରୋଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଟକ କରୁଥିବା—

(ପ୍ରତିରୋଧିକା, ପ୍ରତିରୋଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Restraining.

(ପ୍ରତିରୋଧନ—ବି) ୩ । ଅବରୋଧକାରୀ—
3. Besieging; blockading.

୪ । ଯେ ଅଟକ କରି ଡକାଇତି କରେ—
4. Robbing (Howells).

ସଂ. ବି.—୧ । ଡକାଏତ—1. Robber.

୨ । ବାଧା ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି—2 Obstructor (Howells).

ପ୍ରତିଲକ୍ଷ(କ୍ଷ୍ୟ)— ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲକ୍ଷ; ଲକ୍ଷ୍ୟ)—୧ । ଉପମା; ତୁଳନା—
Pratilaksha (kshya) 1. Comparison.

ଏଥକୁ ଚାହିଲେ ତେବା;
ତୋ ନୁଆ ଦେଖାରେ କହିବା—ଜଗନ୍ନାଥ. ସୁଭଦ୍ର ।

୨ । ଉପମା ବା ତୁଳନା ଦ୍ୱାରା ଅନୁମିତ ସାଦୃଶ୍ୟ—
2. Similarity found out on comparision.

ଦେ. ବିଣ —୧ । ଉପମାଯୋଗ୍ୟ—1. Comparable.

୨ । ଉପମାଦ୍ୱାରା ସମାନ ଥିବାର ପ୍ରତିପାଦିତ—
2. Found to be similar in comparision.

ପ୍ରତିଲିପି—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ଲିପି)—୧ । ନକଲ—
Pratilipi 1. A copy.

୨ । କୌଣସି ଲେଖାକୁ ଦେଖି ସେହି ପ୍ରତିପାଦକ ଅବିକଳ ଲେଖିବା ଲେଖା—2. A transcript; the counterpart of a writing.

ପ୍ରତିଲେଖ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ଲେଖ)— କୌଣସି ପତ୍ରର ଲିଖିତ ଉତ୍ତର—
Pratilekha A written reply to a letter.

ପ୍ରତିଲୋମ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି = ବିପରୀତ+ଲୋମ = ଶସ୍ୟର ରୁମ)—
Pratiloma ୧ । ପ୍ରତିକୂଳ; ବାମ; ବିରୁଦ୍ଧ —
(ଅନୁଲୋମ—ବିପରୀତ) 1. Contrary; opposite

୨ । ଓଲଟା; ବିପରୀତ—2. Inverse; inverted.

୩ । ଦେହର ଲୋମର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଗଲିତ—
3. Moved against the hair or grain.

୪ । ନୀଚ—4 Low; vile; base; depraved.

୫ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନିୟମ ବା ପ୍ରଥାବିରୁଦ୍ଧ—
5 Contrary to the prescribed rule or order.

୬ । ନୀଚଜାତିର ଜାତୀୟ—6. Of a lower caste.

୭ । ବର୍ଣ୍ଣଗତ ନିୟମବିରୁଦ୍ଧ—
7. Contrary to the rules of caste.

ସ. କ୍ରି. ବିଣ—ଲୋମର ବିପରୀତ ଦିଗରେ—
Against the hair or grain.

ପ୍ରତିଲୋମଜ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତିଲୋମ + ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pratilomaja ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ନୀଚ ବର୍ଣ୍ଣର
(ପ୍ରତିଲୋମଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଷର ଔରସରେ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର

ପ୍ରତିଲୋମଜା, ପ୍ରତିଲୋମଜାତା } ସ୍ତ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ (ସନ୍ତାନ) —Born of a 'Pratiloma' marriage.

[ଦ୍ର—କ୍ଷତ୍ରିୟ ପୁରୁଷ ଔରସରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀଗର୍ଭରୁ, ବୈଶ୍ୟ ଔରସରେ କ୍ଷତ୍ରିୟା ଗର୍ଭରୁ ଓ ଶୂଦ୍ର ଔରସରେ ବୈଶ୍ୟାଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନକୁ ପ୍ରତିଲୋମଜ ବୋଲାଯାଏ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ପିତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ ସୂତ; ବୈଶ୍ୟ ପିତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବୈଦେହକ; ଶୂଦ୍ରପିତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଚଣ୍ଡାଳ; ବୈଶ୍ୟ ପିତା ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟା ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମାଗଧ; ଶୂଦ୍ର ପିତା ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟା ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କ୍ଷତ୍ତା; ଶୂଦ୍ର ପିତା ଓ ବୈଶ୍ୟା ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅୟୋଗବ; ଏମାନେ ପ୍ରତିଲୋମଜ ଅଟନ୍ତି (ହି. ଶ) । ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ପୁରୁଷ ଔରସରେ ନୀଚବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନକୁ ଅନୁଲୋମଜ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପ୍ରତିଲୋମ + ବିବାହ)—ଉଚ୍ଚ-
Pratiloma bibāha ତର ବର୍ଣ୍ଣର କନ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ନୀଚତର
(ଅନୁଲୋମ ବିବାହ - ବିପରୀତ) ବର୍ଣ୍ଣର ପୁରୁଷର ବିବାହ—
Marriage of a girl of a higher caste with a man of a lower caste; morganatic or exogamous marriage.

ପ୍ରତିଶଙ୍କନୀୟ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି + ଶଙ୍କନୀୟ)—୧ । ଯାହାକୁ
Pratiśaṅkanīya ସବୁବେଳେ ସବୁଭୋଭାବରେ ଭୟ ବା ସନ୍ଦେହ
(ପ୍ରତିଶଙ୍କନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରଯାଏ; ସର୍ବଶଙ୍କନୀୟ—1. Always regarded with fear or suspicion.

୨ । ସବୁଆ ଶଙ୍କା ଉତ୍ପାଦକ—
2. Causing fear in every way.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତିଶଙ୍କା—ସ. ବ (ପ୍ରତି=ସତତ + ଶଙ୍କା=ଭୟ)—୧ । ସତତ ଭୟ—
Pratiśaṅkā 1. Constant fear.
୨ । ସର୍ବତୋଭାବରେ ଭୟ—2. Extreme fear.
୩ । ଗୁରୁତର ସନ୍ଦେହ—3. Grave suspicion.

ପ୍ରତିଶତ—ସଂ. ଅ (ପ୍ରତି + ଶତ)—ଶତକଡ଼ା; ପ୍ରତି ଶହ; ପ୍ରତି ଶହ ହିସାବରେ—
Pratiśata Per cent.

ପ୍ରତିଶବ୍ଦ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି = ସମାନ + ଶବ୍ଦ)—୧ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—
Pratiśabda 1. Echo; reverberation.
୨ । ସମାନାର୍ଥକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ; ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ତୁଲ୍ୟାର୍ଥବୋଧକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ—2. Synonym

ପ୍ରତିଶୟ—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ଶୀ ଧାତୁ = ଶୋଇବା + ଭାବ. ଅ)—
Pratiśaya ଅଭୀଷ୍ଟ-ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ ଆଦେଶଲାଭ (ପ୍ରତିଶୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା ସଙ୍କଳ୍ପରେ ସ୍ନାନଭୋଜନାଦି ତ୍ୟାଗ କରି ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପଡ଼ିରହିବା; ଧାରଣା ପଡ଼ିବା; ଅଶ୍ୱଥା ପଡ଼ିବା—Lying Dhārnā before a Deity; lying prostrate before a Deity for days together without any food till one's prayers are answered by the Deity.

ପ୍ରତିଶାପ—ଦେ. ବ—ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଭିଶପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେବା ଅଭିଶାପ—
Pratiśāpa A curse uttered in return for a curse.
ଦଶରୁ ପ୍ରତିଶାପ ଦେଇ
ବୋଲଇ ସକଳ ନେ ଉହୁଁ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ପ୍ରତିଶାୟିତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ରତି + ଶୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Pratiśāyita (ପ୍ରତିଶାୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖେ ଧାରଣା ପଡ଼ିଥାଏ—Lying prostrate before a Deity till one's prayers are attended to.

ପ୍ରତିଶାସନ—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ଶାସନ)—୧ । ବିଶିଷ୍ଟ ଆଦେଶ—
Pratiśāsana 1. Special order.
ପ୍ରତିଶାସକ, ପ୍ରତିଶାସିତ, ପ୍ରତିଶାସ୍ତା, ପ୍ରତିଶାସିକା, ପ୍ରତିଶାସିତା, ପ୍ରତିଶାସ୍ତ୍ରୀ } ପୁଂ, ବିଶ, ସ୍ତ୍ରୀ
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦୂତ ବା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରେରଣ—2. Sending or deputing a messenger on a certain mission.
୩ । ପ୍ରଥମ ଆଦେଶକୁ ରହିତ କରିବା ହୁକୁମ—3. Counter order; countermanding order.

ପ୍ରତିଶିଷ୍ୟ—ସ. ବ. ପୁଂ—ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ; ନାତି ଚେଲା—
Pratiśishya The disciple of one's disciple.
(ପ୍ରତିଶିଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରତିଶୋଧ—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ଶୋଧ)—୧ । ପ୍ରତି ହିଂସା—
Pratiśodha 1. Revenge.
୨ । ପ୍ରତି ବିଧାନ—2. Remedy; requital.

ପ୍ରତିଶୋଧ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତିହିଂସା କରିବା—
Pratiśodha debā To be avenged; to take revenge.
ପ୍ରତିଶୋଧକରିବା, ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ପ୍ରତିଶୋଧଲଓୟା **बदलालेना**

ପ୍ରତିଶ୍ୟା(ସ୍ୟା)ୟ—ସ. ବ—୧ । ଶର୍ଦ୍ଦି (ହି. ଶ.)—
Pratiśyā(syā)ya 1. Cold.
୨ । ପୀନସ ରୋଗ—2. Atrophic rhinites.

ପ୍ରତିଶ୍ରବ—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ଶ୍ରୁ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratiśraba 1. Reply; answer.
୨ । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି; ଅଙ୍ଗୀକାର—2. Promise.
୩ । ସ୍ୱୀକାର—3. Assent; agreement.

ପ୍ରତିଶ୍ରୟ—ସ. ବ (ପ୍ରତି + ଶ୍ରି ଧାତୁ = ସେବା କରିବା, ଆଶ୍ରୟ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଆଶ୍ରୟ; ଯେଉଁଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ନିଆଯାଏ—
Pratiśraya 1. Shelter; refuge.
୨ । ବାସସ୍ଥାନ—2. Abode.
୩ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ରଖାଯିବା ସ୍ଥାନ ବା ଆଧାର—Repository; receptacle.

ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ରତି + ଶ୍ରୁ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Pratiśruta ୧ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ—1. Promised.
୨ । ସ୍ୱୀକୃତ—2. Agreed to; assented to.
(ପ୍ରତିଶ୍ରୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ପୁଂ (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଯେ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଥାଏ—Promising; agreeing to.

ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ କରିବା ପାଇଁ ଆଗରୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା—
Pratiśruta hebā To bind one's self by a promise; to make a promise.
प्रतिश्रुत होना

ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି—ସ. ବ. (ପ୍ରତି + ଶ୍ରୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—
Pratiśruti ୧ । ଅଙ୍ଗୀକାର—1. Promise.
୨ । ସ୍ୱୀକାର—2. Assent; agreement.
୩ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—3. Echo.

ପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ (ପ୍ରତି + ସିଧ୍ ଧାତୁ = ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା + କର୍ମ. ତ; ଷତ୍ୱ ବିଧାନ)—ନିଷିଦ୍ଧ; ନିବାରିତ—
Pratishiddha (ପ୍ରତିଷେଧ—ବ) Prohibited; forbidden.

ପ୍ରତିଷେଦ୍ଧା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ରତି + ସିଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୬ମା. ୧ବ; ଷତ୍ୱ ବିଧାନ)—ପ୍ରତିଷେଧକ (ଦେଖ)
Pratisheddhā (ପ୍ରତିଷେଦ୍ଧ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pratishedhaka (See)

ପ୍ରତିଷେଧ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି + ସିଧ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ; ଷତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Pratishedha ୧ । ନିବାରଣ; ନିଷେଧ—1. Prohibition.
ପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ, ପ୍ରତିଷେଧିତ } ବିଶ ୨ । ଅସ୍ୱୀକାର—2. A denial.
୩ । ବିରୋଧ; ପ୍ରତିବାଦ—
3. Contradiction; opposition.
୪ । ଅଟକାଇବା—4. Restraining.
୫ । ବର୍ଜନ; ପରିହାର; ତ୍ୟାଗ—5. Abandonment.
୬ । ନିୟମର ନିଆରତ—
6. An exception to a rule.
୭ । କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—
7. A figure of rhetoric.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତିଷେଧକ—ସ.ବ୍ୟ.ପୁଂ(ପ୍ରତି + ସିଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ; ଷତ୍ୱବିଧାନ)—Pratishedhaka ୧ । ନିବାରକ—1. Preventive.
(ପ୍ରତିଷେଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷେଧକାସ୍ତ୍ର—2. Prohibiting.
୩ । ପ୍ରତିକାରକାସ୍ତ୍ର—3. Counteracting; remedying.

ପ୍ରତିଷେଧକ ଔଷଧ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରତିଷେଧକ+ଔଷଧ)—Pratishedhaka aushadha ରୋଗନିବାରକ ଔଷଧ; ଯେଉଁ ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କଲେ ରୋଗ ପ୍ରଥମରୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ ନାହିଁ—An antidote; preventive.

ପ୍ରତିଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅ; ଷତ୍ୱ ବିଧାନ)—Pratishṭha ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ରାପ୍ତ; ଗୌରବାନ୍ୱିତ—Renowned; famous; celebrated.
(ପ୍ରତିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରତିଷ୍ଠା—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଷତ୍ୱବିଧାନ)—Pratishṭhā ୧ । ସୁଖ୍ୟାତି; ସୁନାମ; ପ୍ରସିଦ୍ଧି—1. Celebrity; fame; reputation.
୨ । ଗୌରବ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା—2. Glory; honour.
୩ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) କ୍ଷିତି; ପୃଥିବୀ—3. The earth.
୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଉଚ୍ଚ ପରସ୍ଥିତି—4 High position.
୫ । ବ୍ରତାଦିର ଉଦ୍‌ଯାପନ—5. Accomplishment or ceremonial conclusion of a religious rite or vow.
୬ । ସମାପ୍ତି—6. Completion; accomplishment.
୭ । ଚତୁରକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—7. Name of a metre of 4 lines consisting of 4 syllables each.
୮ । ଅବସ୍ଥାନ; ସ୍ଥିତି—8. Staying; fixation.
୯ । ଅବଲମ୍ବନ; ଆଶ୍ରୟ—
9. Assylum; refuge; shelter.
୧୦ । ସ୍ଥାନ; ଆସ୍ପଦ—
10. Place; position; station; site.
୧୧ । ସୀମା—11. Boundary.
୧୨ । ସ୍ଥିରତା—12. Steadfastness; fixity.
୧୩ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—13. Perseverance.
୧୪ । ମନ୍ଦିର, ଦେବତା, ଜଳାଶୟ ଓ ଗୃହ ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ପରିଶୁଦ୍ଧ କରି ବ୍ୟବହାରଯୋଗ୍ୟ କରିବା—14. An opening ceremony; consecration of a temple, image, tank, house etc after its completion.
୧୫ । ସଂସ୍ଥାପନ—15. Establishment; opening.
୧୬ । ମୂଳଦୁଆ; ମୂଳଉତ୍ତ—16 Foundation.
୧୭ । ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କର ଗର୍ଭାଧାନଠାରୁ ବିବାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂସ୍କାରମାନ—17. Ceremonial rites performed on a person of the twice-born caste.
୧୮ । ଦେବବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କର ବା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉତ୍ସର୍ଗ-
18. Consecration of a thing for the use or benefit of an idol or Brāhmaṇas or the public; formal endowment of a temple or charitable institution.
୧୯ । କନ୍ୟାଦାନ—19. The giving away of a daughter in marriage.
ଦେ. ବିଣ—ପରିଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ରିତ—Consecrated.

ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନୂତନ ଘର, ପୁଷ୍କରଣୀ, କୂପ, Pratishṭhā karibā ଦେବାଳୟ, ଦେବତାଆଦିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରା ପରିଶୁଦ୍ଧ କରି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—**प्रतिष्ठा करना** 1. To consecrate a new house, tank or other institution to the intended use.
୨ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—
2. To install; to establish; to open; to start
୩ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—3. To praise.

ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—Pratishṭhātā ୧ । ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରେ; ସ୍ଥାପକ—
(ପ୍ରତିଷ୍ଠାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A founder; a consecrator.
[ଦ୍ର—ପ୍ରତି ଉପସର୍ଗ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକର, ପ୍ରତିଷ୍ଠାଜନକ; ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ପ୍ରତିଷ୍ଠ୍ୟମାନ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ୍ୱିତ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାଶାଳୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାଜ୍ଞନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଣୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାସୁ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦାସୂକ ଆଦି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଭାରତର Pratishṭhāna ପ୍ରାଚୀନ ନଗରବିଶେଷ—1. Name of an ancient town in India.
୨ । ଆଲ୍ଲାହାବାଦର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—
2. The ancient name of Allahabad.
୩ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅଶ୍ୱପତି ଶାଳବାହନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
3. The ancient capital of king Śāli-bāhana in South India.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ବଡୋର । ଏହା ଗୋଦାବରୀ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ହ୍ର. ଶ]
୪ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଖ୍ୟାତି—4. Celebrity.
୫ । ଅବସ୍ଥାନ—5. Position; site.
୬ । ବ୍ରତାଦିର ଉଦ୍‌ଯାପନ ସମୟରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ କର୍ମ—
6. Ceremony performable at the conclusion of a vow or religious fast.
(ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ – ବିଣ)
୭ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—7. Institution.

ପ୍ରତିଷ୍ଠାପନ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ସ୍ଥାପନ; ଷତ୍ୱବିଧାନ)—୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାକରଣ-Pratishṭhāpana 1. Establishing; consecrating.
୨ । ଅବସ୍ଥାପନ; ସ୍ଥାପନ କରିବା—
2. Putting; placing.
୩ । ନିର୍ମାଣ—3. Erecting; building.
୪ । ସମାପନ—4. Accomplishment.

ପ୍ରତିଷ୍ଠାପିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତି + ସ୍ଥାପିତ; ଷତ୍ୱବିଧାନ)—୧ । ଅବସ୍ଥାପିତ-Pratishṭhāpita 1. Placed; put.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପ୍ରତିଷ୍ଠାପନ—ବ) ୨ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରା ଯାଇଥିବା—
2. Established; opened.
୩ । ନିର୍ମିତ—3 Erected.
୪ । ସମାପ୍ତିତ—4. Accomplished.

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ସ୍ଥିତ; ଷତ୍ୱବିଧାନ)—୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାଯୁକ୍ତ
Pratishthita ଗୌରବାନ୍ୱିତ; ସମ୍ମାନିତ; ବିଖ୍ୟାତ—
1. Respectable; famous; celebrated.
୨ । ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ; ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ—2. Offered; dedicated
୩ । ସଂସ୍କୃତ; ମନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ପରିଶୋଧିତ—3. Consecrated.
୪ । ସମାହୃତ; ସମାପିତ—4. Accomplished.
୫ । ସ୍ଥାପିତ; ଅବସ୍ଥାପିତ—5 Situated; placed; established; fixed; founded.
୬ । ଆରବ୍ଧ—6. Started; opened.

ପ୍ରତିସଂହାର—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ସଂହାର)—୧ । ସଙ୍କରଣ; ପ୍ରତ୍ୟାହାର—
Pratisaṁhāra 1. Retraction; withdrawal.
(ପ୍ରତିସନ୍ଧୁକ୍ତ—ବିଣ) ୨ । ଗୁଣିବା—2. Compression.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟାକର୍ଷଣ—3. Drawing back.
୪ । ଫେରାଇ ନେବା—4. Taking back.

ପ୍ରତିସମ୍ପତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ବହୁମୂଲ୍ୟ ଧନ—
Pratisampatti Valuable property.
ଜୟଦେବ କବିଃଲ ମୋହନ ମୁରତ;
ଦ୍ୱର ପାଦ ପଦ୍ମ ପ୍ରଭଃଶଲ୍ଲ—ପ୍ରାତୀ. ଉସବାଦ୍ଧ୍ୟ ।

ପ୍ରତିସର—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ସୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସୈନ୍ୟପୃଷ୍ଠ—
Pratisara 1. The rear of an army.
୨ । ଆଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Dependant.
୩ । ଭୃତ୍ୟ; କିଙ୍କର—3. Servant; attendant.
୪ । ପ୍ରଜା—4. Subject.
୫ । ମାଲ୍ୟ; ହାର—5. Garland; wreath.
୬ । ବଳୟ; କଙ୍କଣ—6. Bracelet.
୭ । ପ୍ରାତଃକାଳ—7. Daybreak.
୮ । ବିବାହ କାଳରେ ପିନ୍ଧାଯିବା କରଜାତ ସୂତ୍ର; କରସୂତ୍ର; ବାଡ଼ୁଅ ସୂତା; କୌତୁକ ସୂତ୍ର—8. A consecrated string tied round the wrist at nuptials.
୯ । (+ଉବ. ଅ)—କ୍ଷତାଦିର ଆରୋଗ୍ୟକରଣ—
9. Healing a sore.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମାସରେ)—୧ । ଆଶ୍ରିତ—
1. Dependent on.
୨ । ଆଡ଼କୁ ଯାଉଥିବା—2. Going towards.
୩ । ଅବଲମ୍ବନକାରୀ—3. Having recourse to.

ପ୍ରତିସର୍ଗ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ସର୍ଗ)—ସୃଷ୍ଟବସ୍ତୁରୁ ଉପାଦାନମାନ ସଂଗ୍ରହ-
Pratisarga ପୂର୍ବକ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସର୍ଜନ—
Secondary or continued creation out of primeval matters or materials.

ପ୍ରତିସା(ସୀ)ର—ସଂ. ବ.—ଯବନିକା; ପରଦା; ପଟ୍ଟ—
Pratisā(si)ra Screen; curtain.

ପ୍ରତିସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ସୂର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ—
Prati sūrjya 1. The sun's orb
୨ । ଆକାଶରେ ଦେଖାଯିବା ଉତ୍ପାତବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସାମନାରେ ଆଉ ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି (ହି. ଶ.)
2. An ominous phenomenon of the sky in which an image of the sun is seen in front of the sun.
୩ । ଏଣ୍ଡୁଅ (ହି. ଶ.)—3. Chameleon.

ପ୍ରତିସେନା—ସଂ ବ. (ପ୍ରତି+ସେନା)—ଶତ୍ରୁର ସେନା—
Pratisenā The army of an enemy.

ପ୍ରତିସ୍ପନ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଆଘାତର ଫଳରେ
Pratispandana ହେବା ସ୍ପନ୍ଦନ—Vibration or excitement due to a stroke.

ପ୍ରତିସ୍ପନ୍ଦନଶୀଳ—ସ. ବିଣ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Pratispandanaśīla ଆଘାତର ଫଳରେ ଯାହା ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୁଏ—
Excitable; prone to vibrate after a stroke.

ପ୍ରତିସ୍ୱନ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି + ସ୍ୱନ)—ପ୍ରତିଧ୍ୱନ—
Pratiswana Echo.

ପ୍ରତିହତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ହତ)—
Pratihata ୧ । ନିରାଶ—1. Disappointed.
୨ । ପ୍ରତିବଦ୍ଧ; ବାଧା ପ୍ରାପ୍ତ—
2 Opposed; obstructed; resisted.
୩ । ଆହତ—3. Struck; hurt.
୪ । ପ୍ରତିଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ—
4. Beaten back; struck in return.
୫ । ସ୍ଖଳିତ; ଚ୍ୟୁତ—5. Fallen; overthrown
୬ । ପ୍ରତିହିଂସାର୍ଥ ହତ—6. Killed in revenge.
୭ । ଢାଲ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭଲା ଯିବା (ଆଘାତ)—
7. Warded off; repelled.
୮ । ପ୍ରେରିତ—3. Sent; emitted; despatched.
୯ । ଘୃଣିତ—9. Hated.
୧୦ । ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ବୁଲା ହୋଇଥିବା—
10, Averted; turned away.
୧୧ । ତାଡ଼ିତକୃତ—11. Expelled; driven out.
୧୨ । ପ୍ରତିବର୍ତ୍ତିତ—12. Reflected.
୧୩ । ନିରସ୍ତ; ଶାନ୍ତ—13. Ceased.

ପ୍ରତିହତ-ପ୍ରତିକ୍ରିୟା—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Pratihata-pratikriyā ଆଘାତ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ବସ୍ତୁରେ ଲକ୍ଷିତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା —Reflex action.

ପ୍ରତିହତି—ସ ବ. (ପ୍ରତି + ହନ୍ ଧାତୁ+ତି)—
Pratihati ୧ । ପ୍ରତିଘାତ—1. Return blow.
୨ । ଝଟକୁର (ହି. ଶ); ଠୋକର—2. Collision.
୩ । କ୍ରୋଧ (ହି. ଶ) —3. Anger; rage.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତିହନ୍ତା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରତି+ହନ୍ ଧାତୁ+ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Pratihantā ୧ । ଯେ ଆଘାତ ଆଦିକୁ ସମ୍ଭାଳ ଦଏ—
(ପ୍ରତିହନ୍ତ୍ରୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Warding off a blow.
୨ । ପ୍ରତିଘାତକାସ୍ତ୍ର—
2. Repelling; opposing; resisting.

ପ୍ରତିହସ୍ତ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ହସ୍ତ)—ପ୍ରତିନଧି—
Pratihasta Proxy; deputy; substitute.
(ପ୍ରତିହସ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରତି(ତୀ)ହାର—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Prati(tī)hāra ୧ । ଦ୍ୱାର—1. Door.
୨ । ଫାଟକ—2. Gate.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଦ୍ୱାରପାଳ—
3. Doorkeeper; porter; janitor.
[ଦ୍ର—ହନୁ ଶାସ୍ତ୍ର ମତେ ଇଙ୍ଗିତାକାରଚତୁରଜ୍ଞ, ଦକ୍ଷ, ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ, ବଲବାନ୍, ପ୍ରିୟବାଦୀ, ଅନୁଦ୍ଧତ ଓ ଶିଷ୍ଟସ୍ୱଭାବ ଦ୍ୱାରପାଳକୁ ପ୍ରତିହାର ବୋଲାଯାଏ ।]
୪ । (+କରଣ. ଅ) ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର ରୂପ ଅଭିସନ୍ଧିଯୁକ୍ତ ସନ୍ଧିପତ୍ର—
4. An alliance of confederacy; a tready between two powers for return of benefits.
୫ । (+ଭାବ. ଅ) ମାୟା; କପଟତା; ଛଳ—
5. Trick; disguise.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବାଜୀଗର; କୁହୁକୀ—
6. Juggler; magician.
୭ । (+ଭାବ. ଅ) ପରିହାର; ତ୍ୟାଗ—
7. Abandonment; shunning.
୮ । ପ୍ରତାରଣା—8. Cheating.
ଦେ. ବ—ରାଜପୁତମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ—
A branch of the Rajpoots.
ଦ୍ୱାରପାଳ, ଦ୍ୱାରୀ, ଦ୍ୱାରୋଗ, ଦ୍ୱୋଦ୍ଧାନ । ଦ୍ୱାଦାଶ. ମହାସାଧା ।

ପ୍ରତିହାରକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pratihāraka ୧ । ମାୟାକର; ବାଜୀଗର - 1. Juggler.
(ପ୍ରତାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରତାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A cheat.
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମାୟାବୀ— 1. Illusive.
୨ । ପ୍ରତାରକ—2. Deceptive.

ପ୍ରତିହାରଣ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ହୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କରଣ. ଅନ; ଣିଚ୍ ବ୍ୟାନ —୧ । ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର—
Pratihāraṇa 1. Door; entrance.
୨ । (ପ୍ରତି+ହୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଦ୍ୱାର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ପ୍ରବେଶନ; ଦ୍ୱାର ପ୍ରବେଶର ଅନୁମତି—
2. Permission to enter a door.

ପ୍ରତି(ତୀ)ହାରୀ—ସ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ହୃ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prati(tī)hārī ୧ । ପହରୀଆ; ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ—1. Doorkeeper; porter; janitor.
[ପ୍ରତି(ତୀ)ହାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)
୨ । ରାଜାନ୍ତଃପୁରର ବହିର୍ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକ—2. The keeper of the outer gate of a Raja's harem.
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରତିହାର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ଦ୍ୱାରପାଳିକା—
A female door keeper.

ପ୍ରତିହାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରତି+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Pratihārjya ପରିହାର୍ଯ୍ୟ; ତ୍ୟାଜ୍ୟ—Avoidable; to be
[ପ୍ରତିହର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତୃ)ବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) shunned or avoided.

ପ୍ରତି(ତୀ)ହାସ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ହସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prati(tī)hāsa ୧ । କରବୀ (ଦେଖ)—1. Karabī (See)
୨ । ଉପହାସକାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ହାସ୍ୟ—2. Returning a laugh; a returning sneer.

ପ୍ରତିହିଂସକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ହନସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pratihiṁsaka ଯେ ଦାନ୍ତ ସାଟେ; ଯେ ପ୍ରତିହିଂସା କରେ; (ପ୍ରତିହିଂସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରତିହିଂସାପରାୟଣ—Revengeful.

ପ୍ରତିହିଂସା—ସ. ବ. (ପ୍ରତି+ହିଂସା)—
Pratihiṁsā ବୈରଶୁଦ୍ଧି; ବୈର ନିର୍ଯ୍ୟାତନ; ଦାନ୍ତ ସାଧିବା; ବୈର-ପ୍ରତିଶୋଧ—Retation; revenge.

ପ୍ରତୀକ—ସ. ବଣ (ପ୍ରତି+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—
Pratīka ୧ । ବିରୁଦ୍ଧ; ପ୍ରତିକୂଳ; ବିପରୀତ—
1. Opposite; contrary.
୨ । ଆଡ଼କୁ ଯାଇଥିବା—2. Going towards.
୩ । ଉପରକୁ ଉଠିଥିବା—3. Going uphill.
ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ—1. Limbs.
୨ । ଦେହର ଅଂଶ—2. Part of the body.
୩ । ପତ୍ତା; ଚିହ୍ନ (ହି) — 3. Trace; sign.
୪ । କୌଣସି ପଦ୍ୟର ବା ଗଦ୍ୟର ଆଦ୍ୟର ବା ଅନ୍ତର କିଛି ଅଂଶ ଦେଖି ବା ପଢ଼ି ପୂର୍ବାକ୍ୟର ପଡା ଲଗାଇବା (ହି. ଶ)—
4. Finding out the full sentence or sloka after knowing a part thereof.
୫ । ମୁଖ; ମୁହଁ (ହି. ଶ)—5. Face.
୬ । ଆକୃତି; ରୂପ (ହି. ଶ)—6. Shape.
୭ । ପ୍ରତିରୂପ (ହି. ଶ)— 7. Image.
୮ । ପୋଟଳ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)—8. Poṭaḷa (See)

ପ୍ରତୀକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ରତି+ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସମ୍ମାନଯୋଗ୍ୟ—
Pratīkṣha 1. Worthy to be treated with consideration or respect.
୨ । ପୂଜନୀୟ—2. Venerable; worshipable.
୩ । ପାଳନୀୟ—3. Worthy to be fulfilled or observed (Howells).

ପ୍ରତୀକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ଈକ୍ଷଣ)—୧ । ଅବଲୋକନ—
Pratīkṣhaṇa 1. Seeing; perceiving.
(ପ୍ରତୀକ୍ଷିତ; ପ୍ରତୀକ୍ଷକ-ବଣ) ୨ । ବିବେଚନା—
1. Consideration; regard.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—3 Awaiting; expectation.
୪ । ପରିପୋଷଣ; ପାଳନ —
4. Maintaining; bringing up.
୫ । ସଫଳତା—5 Fulfilment.
୬ । ପୂଜା—6. Worship; adoration; veneration.
୭ । ପ୍ରଣିଧାନ; ଅଭିନିବେଶ —7. Attention.

ପ୍ରତୀକ୍ଷା—ସଂ. ବି (ପ୍ରତି+ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pratīkshā ୧ । ଅପେକ୍ଷା; ଆଶା—1. Waiting; expectation.
୨ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା—2. Desire
୩ । ପୂଜା; ସମ୍ମାନ—3. Respect; worship; adoration.
୪ । ପ୍ରତିପାଳନ—
4. Protecting; cherishing; fulfilling.
୫ । ନିରୀକ୍ଷଣ—5. Seeing.
୬ । ଅନୁସୃତି—6. Reference.
୭ । ପ୍ରଣିଧାନ—7. Consideration.

ପ୍ରତୀଚୀ—ସଂ ବି (ପ୍ରତି=ପଶ୍ଚାତ୍+ଅନଟ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+ଅଣ୍ପ୍ରକରଣ. କ୍ତ୍ରିପ୍; ପଶ୍ଚାତ୍ ବା ବନାନ୍ତେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଦିଗକୁ ଯାଉଥିବାରୁ)—ପଶ୍ଚିମଦିଗ—The western quarter
Pratīchī

ପ୍ରତୀଚୀନ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତୀଚୀ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇନ; ଭୁଲ· ପ୍ରାଚୀନ; ଉରଶ୍ଚୀନ)—୧ । ପଶ୍ଚିମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପଶ୍ଚିମ ଦେଶୀୟ; (ପ୍ରତୀଚୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଶ୍ଚିମ ଦେଶ ଜାତ—1. Western.
Pratīchīna
୨ । ପଛଆଡ଼େ ଥିବା—2. Being behind; situated in the rear.

ପ୍ରତୀଚୀରେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ପ୍ରତି+ଚିର)—ପ୍ରତି ବିଷୟରେ ଓ ଚିରକାଳ—For ever and in every matter.
Pratīchīre

ବଧୂ ପୂଜାରେ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରତୀଚୀରେ ଭଜ
ବଦତ ଉତ ଭ୍ରାତାର ଉତ୍ତରେ ସତ୍ତଜ—ଭଟ୍ଟ ବୈଦେଶ୍ୱରାଚାର୍ଯ୍ୟ।

ପ୍ରତୀଚୀଶ—ସଂ ବି (ଅପ୍ସୁ ଜାତ; ପ୍ରତୀଚୀ+ଈଶ) ବରୁଣ—The Hindu sea-god.
Pratīchīsa

ପ୍ରତୀଚ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତୀଚୀ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଯ)—ପ୍ରତୀଚୀନ (ଦେଖ) (ପ୍ରତୀଚ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Pratīchya Pratīchīna (See)

ପ୍ରତୀତ—ସଂ ବିଣ (ପ୍ରତି+ଇ ଧାତୁ=ଯିବା, ବୋଧକରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Pratīta ୧ । ବିଖ୍ୟାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—1. Celebrated; renowned. (ପ୍ରତୀତ—ବି)
୨ । ଜ୍ଞାତ; ଅନୁଭୂତ—2. Known; realised.
୩ । ତୁଷ୍ଟ; ପ୍ରୀତ—3. Delighted; pleased.
୪ । ସମ୍ମାନିତ—4. Respected.
୫ । ଅତୀତ—5. Past.
୬ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ—6. Trusted; believed.
୭ । ଜ୍ଞାନବାନ୍; ଜ୍ଞାନୀ—7. Wise.

ପ୍ରତୀତି—ସଂ. ବି (ପ୍ରତି+ଇ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—
Pratīti ୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଖ୍ୟାତି—1. Fame; renown; celebrity.
୨ । ବୋଧ; ଜ୍ଞାନ—2. Knowledge; understanding.
୩ । ବିଶ୍ୱାସ—3. Belief; trust; confidence.
୪ । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—4. Conviction; firm belief.
୫ । ସମ୍ମାନ—5 Respect.
୬ । ହର୍ଷ; ପ୍ରୀତି—6. Joy; delight.
୭ । ସନ୍ତୋଷ —7. Satisfaction.
୮ । ଅନୁଭୂତି—8. Experience.

ପ୍ରତୀପ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତି=ବିରୁଦ୍ଧ+ଅପ୍=ଜଳ+ଅ; ନଦୀଭଳି ସାଦା ସ୍ରୋତର ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଯାଏ)—୧ । ବିରୁଦ୍ଧ; ପ୍ରତିକୂଳ; ବିପରୀତ—1. Opposite; contrary.
Pratīpa
୨ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ—2. Retrograde.
୩ । ପରାଙ୍ମୁଖ —
3. Having one's face averted from a thing.
୪ । ପଶ୍ଚିମ ଦେଶୀୟ—4. Western.
୫ । ଅବାଧ୍ୟ; ଅବାଧ୍ୟ—
5. Disobedient; refractory; perverse; cross; impertinent.
୬ । ସ୍ୱାଭାବିକ ବା ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ—
6. Following a course against nature. (lit. against the grain or stream)
ସଂ ବି—୧ । ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ—1. The west.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ଶାନ୍ତନୁରାଜାଙ୍କ ପିତା—
2. Name of a king of the Lunar dynasty.
୩ । ବିରୋଧ; ପ୍ରତିକୂଳତା—3. Opposition.
୪ । ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ [ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଚନ୍ଦ୍ର) ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନୂତନ ବା ନିକୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଥାଳ)କୁ ତୁଳନା କରିବା]—4. A figure in rhetoric (comparing a thing to an inferior object).

ପ୍ରତୀପଗାମୀ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତୀପ+ଗାମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pratīpagāmī ୧ । ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଗମନକାରୀ—
(ପ୍ରତୀପଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Going in an opposite direction.
(ପ୍ରତୀପଗମନ—ବି) ୨ । ପ୍ରତିକୂଳାଚରଣ—2. Acting in a contrary direction; acting in opposition.
୩ । ଅମାନ୍ୟ—3. Refractory.

ପ୍ରତୀପଦର୍ଶୀ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତୀପ+ଦର୍ଶିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pratīpadarśī ୧ । ବିପରୀତଦର୍ଶୀ; ଯେ ଭଲ କଥାକୁ ମନ୍ଦରୂପେ ବା ମନ କଥାକୁ ଭଲରୂପେ ଦେଖେ—1. Seeing things from an opposite or contrary point of view.
୨ । ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ଯେ ଦର୍ଶକଆଡ଼ୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ନିଏ—
2. Averting the face from the person who looks at him.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତାପଦର୍ଶିନୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—'ପ୍ରତାପଦର୍ଶୀ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Pratīpadarśinī Feminine of 'Pratīpadarśī'
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାସ୍ତ୍ର; ସ୍ତ୍ରୀ—1. Woman.
୨ । ନବସ୍ତ୍ରୀ ବା ନବବଧୂ (ଯେ ଦର୍ଶକ ଆଡ଼ୁ ମୁହଁକୁ ବୁଲାଇଜାଣେ)-
2. A new wife or a new bride.

ପ୍ରତାପ ବଚନ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରତାପ + ବଚନ)—
Pratīpa bachana ୧ । ପ୍ରତିବାଦ; ବିରୁଦ୍ଧବାଦ—(ପ୍ରତାପବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Contradiction.
୨ । ଅପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତର- 2. A perverse or evasive reply.
୩ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବକ୍ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତିର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କହିବା—3. A speech made to a third person without giving a direct reply to the previous speaker.

ପ୍ରତାବାପ—ସ. ବ. (ପ୍ରତି=ପୁନଃବାର + ବପ୍ ଧାତୁ = ବୁଣିବା + ଘଞ୍.ଅ)-
Pratibāpa ୧ । ଗଳିତ ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ରବ୍ୟାନ୍ତରର ମିଶ୍ରଣ—
1. Fluxing of metals.
୨ । ନ୍ୟାସ—2. Casting; depositing; entrusting.
୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଆକୃତି, ଅବସ୍ଥା ବା ଗୁଣର ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ ସେଥିରେ ଦ୍ରବ୍ୟାନ୍ତର-ନିକ୍ଷେପ—
3. Adding or throwing a substance into a thing in order to change it.
୪ । ରୁଜ୍ୟରେ ପଡ଼ିବା ଉପଦ୍ରବ—4. A public calamity.
୫ । ଥାମ୍ନାସ୍ଥ ଔଷଧରେ ମିଶାଯିବା ଔଷଧବିଶେଷ—
5. A thing mixed with a medicinal draught.
୬ । ସିଦ୍ଧ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ବା ପରେ ଔଷଧ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଉପକରଣ ମିଶାଇବା—6. Adding something to a medicine during or after decoction.
୭ । ଦୈବୀ ଉପଦ୍ରବ (ହି. ଶ.)—
7. A natural calamity; a divine visitation.

ପ୍ରତାୟ୍ୟମାନ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରତି + ଇ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଆନ)—ବିଶ୍ୱାସକୃତ; ଯାହା ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଅଛି; ଯାହା ଜଣାଯାଉଅଛି ବା ବୋଧ ହେଉଅଛି—Being trusted or believed; perceptible; apparent.

ପ୍ରତାୟ୍ୟମାନୋତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା—ସ. ବ—ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ (ସହିତରେ
Pratīyamānotpreksha ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାସୂଚକ ଶବ୍ଦ, ଯଥା---ଯେପରି, କି,ପରି, ତୁଲ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇ ନ ଥାଏ, ଅଥଚ ତାହା ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ;—A kind of implied simile.
[ଦ୍ର— ପ୍ରତୀୟମାନୋତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା—'ତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନରୁ ହାସ୍ୟସୁଧା ନିର୍ଗତ ହେଉଅଛି ।' ଯେଉଁ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାସୂଚକ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ କାବ୍ୟୋତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ବୋଲାଯାଏ; ଯଥା—ତାଙ୍କ ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ର ତୁଲ୍ୟ ଏବଂ ତହିଁରୁ ସୁଧାପରି ହାସ୍ୟ ନିର୍ଗତ ହେଉଅଛି ।]

ପ୍ରତୁଦ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର + ତୁଦ୍ ଧାତୁ = ବ୍ୟଥିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pratuda ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀ ଆପଣା ଶିକାରକୁ ଥଣ୍ଟରେ ଚରିକରି ଖାଏ--(ଯଥା—ଗୃଧ୍ର, ଶ୍ୟେନ, ପେଚକଆଦି ହିଂସ୍ରପକ୍ଷୀ)—
A bird of prey which feeds on the prey by tearing with the beak.

ପ୍ରତୁଲ—ସ. ବ. (ପ୍ର + ତୁଲ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅ) – ୧ । ଅତୁଳାତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି; Pratula ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ବିଭବ—
1. Immense wealth; prosperity.
୨ । ସୌଭାଗ୍ୟ—2. Good fortune.
୩ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ଆଧିକ୍ୟ—3 Abundance.
୪ । ସଥେଷ୍ଟତା—4. Sufficiency.
୫ । ମଙ୍ଗଳ; ଉପକାର—5 Benefit.
୬ । ବାହୁଲ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧି—6. Excess.
ସ. ବଣ—୧ । ବିଷମ; ଭୟାନକ—1. Fierce.
(ପ୍ରତୁଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରଚୁର—2. Abundant.
(ପ୍ରତୁଲତା—ବ) ୩ । ସଥେଷ୍ଟ—3 Sufficient.
୪ । ଅତୁଳନୀୟ—4 Incomparable.

ପ୍ରତୁଲ୍ୟ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ର + ତୁଲ୍ୟ)—ସଦୃଶ; ସମାନ—
Pratulya Similar.
ସମେ ପ୍ରତୁଲ୍ୟ କେହ୍ନ ନାହିଁ,
ସର୍ବ୍ବଜେ ଦୁଜେ ଚିତ୍ତା ସେହ୍ନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପ୍ରତୁଲ୍ୟେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ· ତୁଲ୍ୟ)—ପରି; ସଦୃଶ—
Pratulye Like.
ବୁହ୍ନା ପ୍ରତୁଲ୍ୟେ ଧରଣୀ,
ପଡ଼େ ନବେଶେ ନୃପମଣି । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

ପ୍ରତେ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ପରତେ; ବିଶ୍ୱାସ—
Prate 1. Faith; reliance; trust; confidence; belief.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ ଜ୍ଞାନ—2. Conviction; a definite knowledge,
ପ୍ରତ୍ୟୟ **ପତ୍ୟାରା**
ଦେ. ବଣ—୧ । ଯାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ; ବିଶ୍ୱାସଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ-
1, Believed; trusted; accepted on trust.
୨ । ବିଶ୍ୱସନୀୟ—2, Believable.

ପ୍ରତେ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଶ୍ୱାସନୀୟ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହେବା; ପ୍ରତେ ଆସିବା, ପ୍ରତେ ଲାଗିବା, ପ୍ରତେ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯିବା—1. To be believed; to be trusted.
ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଉଥା
ପତ୍ୟାରା ହୀନା
ଏ ଅଦ୍ଭୁତ କଥା କଳେ ନ ଦେଖିଲେ
କେମନ୍ତେ ବା ହେବ ପ୍ରତେ ? ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ଜଣାଯିବା—2. To be felt; to seem, to appear.
ଜର ଦେଖି ପ୍ରତେ ଅଏ ବ ପ୍ରଭିତ
ଜିଭ୍ବନ ପ୍ରଣ୍ୟଜଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଯଗାଦ ।

ପ୍ରତେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରତେ ଯିବା; ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—
Prate karibā To believe; to trust; to rely upon.
(ପ୍ରତେ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

प्रत्याय याओया ଅଗେ ଅଛ ସପ୍ତଶାଳରୁ ଶାରେ ତୁମେ
पतयारा करना ବଉରେ ବେଡେ ଥବା ପ୍ରତେ ସିଂ ଅମ୍ଭେ ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ ବନ ।

ପ୍ରତେଜନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଇଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଉତ୍ତେଜନ—
Pratejana Inciting; exciting.
(ପ୍ରତେଜକ, ପ୍ରତେଜତ, ପ୍ରତେଜନୀୟ—ବଣ)

ପ୍ରତେଜବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ.ପ୍ରତେଜନ) —୧ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—
Pratejibā To irritate; to excite.
ସେ ନାଗ ସ୍ୱରୂପ ଧରଇ ପୁରୁଷ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତେଜଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
(ପ୍ରତ୍ୟେଜବା, ପ୍ରତ୍ୟଜବା; ପ୍ରତ୍ୟାଜବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । (ସଂ. ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ)—ତ୍ୟାଗ କରିବା—
2. To give up.
କରିଲ ତତନ ଶୁଣିତେ, ମୋହ ପଟଳ ପ୍ରତେଜିଲେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପ୍ରତୋଦ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ତୁଦ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—
Pratoda ୧ । ଅଶ୍ୱାଦିତାଡ଼ନଦଣ୍ଡ; ଚାବୁକ; କୋରଡ଼ା; ତୋତ୍ର—
1 A whip.
୨ । ଦାନ୍ତିଆଙ୍କୁଶ—2. A hook or goad for taming elephants.
୩ । ଗାଈଗୋରୁଚଳନାର୍ଥ ସୂଚ୍ୟଗ୍ରଲୌହାସ୍ତ୍ରଦଣ୍ଡ—
3. A goad for driving cattle; an iron-pointed stick to drive cattle.

ପ୍ରତୋଳି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର+ତୁଲ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)—୧ । ଉଚ୍ଚ ରାସ୍ତା; ବଡ଼ରାସ୍ତା—
Pratola 1. High road; broad street.
୨ । ଅଭ୍ୟନ୍ତର ମାର୍ଗ; ଗଳି—
2. A path; a bye-path; lane; street.
୩ । ଦୁର୍ଗର ସେଉଁ ଦ୍ୱାର ନଗର ଆଡ଼କୁ ଥାଏ (ହ. ଶ)—
3. The gate of a fort facing the city.
୪ । ବଥାଦିରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପଟ୍ଟୀ (ହ. ଶ)—
4. Bandage tied over boils etc.

ପ୍ରତୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ତୁଷ୍ ଧାତୁ)—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—
Pratoshibā To satisfy.
ଭବେ ପ୍ରତୋଷି ତାଙ୍କ ମନ
ଜଗନ୍ନାଥ ମଧୁର ବଚନ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ପ୍ରତ୍ନ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାକ୍=ପୂର୍ବକାଳ+ଘଟିବା ଅର୍ଥରେ ନ; ନଯାଇନ)—
Pratna ପ୍ରାଚୀନ; ପୁରାତନ—Old; ancient.

ପ୍ରତ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱ(ତ୍ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ. [କର୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ନ+ତତ୍ତ୍ୱ (ତ୍ତ୍ୱ)]—
Pratna tatwa(ttwa) ୧ । ପୁରାତତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଇତିହାସ—
1. Antiquity; history of ancient times.
୨ । ସେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ର ବା ଗ୍ରନ୍ଥଦ୍ୱାରା ପୁରାକାଳର ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣା ପଡ଼େ—2. A work or treatise on antiquity; archeology.

ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ(ତ୍ତ୍ୱ)ବିତ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପୁରାଣବେତ୍ତା;
ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବେତ୍ତା
ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଶାରଦ } ଅନ୍ୟରୂପ ପୁରାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍—An antiquarian; an archeologist.
ସଂ. ବଣ—ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱରେ ପାରଙ୍ଗମ—
Versed in archeology.

ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Pratnatattwānusandhāna ପ୍ରାଚୀନ ତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧେ ଗବେଷଣା—
Antiquarian research.

ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ—ସଂ. ବ –ପ୍ରାଚୀନ ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ ବିଷୟରେ ଦତ୍ତ-ଚିତ୍ତ—Bent on antiquarian research.
Pratnatattwānusandhitsu

ପ୍ରତ୍ୟଆହାର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରତ୍ୟାହାର)—ପ୍ରତ୍ୟାହାର (ଦେଖ)
Pratya-āhāra Pratyāhāra (See)
ଯମ ନୟମ ଆସନ ପ୍ରାଣାୟାମ
ପ୍ରତ୍ୟେ ଅହାର ଧାରଣ ଧ୍ୟାନ ସମାଧି । ଗୀତା. ରହସ୍ୟଖଣ୍ଡ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍—ସଂ. ଅ. (ପ୍ରତି+ଅନର୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କ୍ୱିପ୍; ପ୍ରତ୍ୟର୍—୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍—1. Behind; rear; subsequent.
Pratyak
୨ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—2 Prior.
୩ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ କାଳ; ପୂର୍ବକାଳ—3. Former times.
୪ । ପଶ୍ଚିମଦେଶୀୟ—4. Western.
୫ । ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ—5 The west.
୬ । ଅନ୍ତର୍ନିହିତ—6. Internal; inner.
୭ । ପଛଆଡ଼କୁ—7. Backwards.
୮ । ପଶ୍ଚିମଆଡ଼କୁ—8. Westwards.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ଚୈତନ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତ୍ୟକ୍=ଅନ୍ତର୍ନିହିତ+ଚୈତନ୍ୟ)—
Pratyak-chaitanya ୧ । ଅନ୍ତରାତ୍ମା—1. The inner Soul.
(ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ଚେତନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ; ଜୀବାତ୍ମା—
2. The individual Soul existing in every person.
୩ । ପରମେଶ୍ୱର; ପରଂବ୍ରହ୍ମ; ପରମାତ୍ମା—
3. The Universal Soul; God.
୪ । ଆତ୍ମଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ ଯୋଗୀ (ହ. ଶ)—4. A person who has attained spiritual wisdom.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରତି=ଲକ୍ଷ୍ୟ+ଅକ୍ଷ=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ଅଥବା ପ୍ରତି=ସମ୍ମୁଖରେ+ଅକ୍ଷି=ଚକ୍ଷୁ)—୧ । ଆଖି ଆଗରେ (ପରୋକ୍ଷ—ବିପରୀତ) ଥିବା; ସ୍ପଷ୍ଟ; ସାକ୍ଷାତ୍—
Pratyaksha 1. Being before the eyes; clear; evident.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର; ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—2. Cognisable by any of the senses; perceptible.
୩ । ଦେଖା ସାଉଥିବା; ଦୃଶ୍ୟମାନ—
3. Visible; manifest.
୪ । ସାକ୍ଷାତ୍ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ବନ୍ଧ—
4. Direct; immediate,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବ—ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯୋଗୁଁ ହେବା ଜ୍ଞାନ; ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଦ୍ୱାରା ଗମ୍ୟ ହୁଏ—Perception; knowledge from sense-perception.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନୁଭୂତ; ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାତ—1. Experienced; realised; known by experience.

ଅନଙ୍ଗ ସକାଶରୁ ଭ୍ରୁଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ଦୁଃ
ଭ୍ରମ୍ଭୁତ ସରୂଃ ହୋଇଛ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଥର ।

୨ । ପ୍ରକୃତ; ସତ୍—2. True; real.

ଏକଥା ଅଃଟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ତଃ ଚକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦେ. ଅ—ନିଶ୍ଚୟ—Certainly.

ମୁଁ ଏ ଗାଥାରେ ଲେଖା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇବ ବୁହ ।
ଭଞ୍ଜ. କୈବେଷ୍ଣବଚାଳ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜେ ଚକ୍ଷୁ ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବା—1. To have direct knowledge or perception; to perceive; to realise; to see with one's own eyes or to feel with one's own senses.

Pratyaksha karibā
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରା
ପ୍ରତଯକ୍ଷ କରନା

୨ । ଅଙ୍ଗେ ନଭେଇବା—2. To experience.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକାରୀ—ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ନଜେ ଦେଖି ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରି କୌଣସି କଥା ଜାଣି ଥାଏ; ସ୍ୱୟଂ ଦ୍ରଷ୍ଟା—Having personal or direct knowledge.

Pratyakshakārī
(ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଗୋଚର—ସ. ବିଣ.—ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର; ନେତ୍ରପଥବର୍ତ୍ତୀ; ଚକ୍ଷୁର୍ଗ୍ରାହ୍ୟ—Visible.

Pratyaksha gochara

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତଃ—ସ. କ୍ରି. ବିଣ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ତସ୍)—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ—1. Clearly; evidently.

Pratyakshatah

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ହେବା ପ୍ରକାର—2. Perceptibly.

୩ । ସାକ୍ଷାତ୍—3. Directly; before one's eyes.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶନ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଦର୍ଶନ)—୧ । ସାକ୍ଷାତ୍‌ଦର୍ଶନ 1. Seeing with one's own eyes; personal interview.

Pratyaksha darśana

୨ । (ବନ୍ଧୁଗ୍ରହ)—ସାକ୍ଷୀ; ନଜେ ଆଖିରେ ଦେଖିଥିବା ସାକ୍ଷୀ—2. An eye-witness.

(ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବନ୍ଧୁଗ୍ରହ)—ସାକ୍ଷାତ୍‌ଦର୍ଶୀ; ସ୍ୱୟଂ ଦ୍ରଷ୍ଟା—Having witnessed a thing with one's own eyes.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ.)—ସାକ୍ଷାତ୍‌ଦର୍ଶୀ; ସ୍ୱୟଂ ଦ୍ରଷ୍ଟା; ଯେ ନଜେ ଦେଖି ଥାଏ—Seeing with one's own eyes; having seen anything with one's own eyes.

Pratyaksha darśi
(ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶିନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସ. ବ. ପୁଂ—ସାକ୍ଷାତ୍ ଦେଖିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Eye-witness.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ବା କ୍ଷମତା ଲୋକେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି—A Deity whose power is immediately experienced or perceived by the people.

Pratyaksha debatā

ଠାକୁରାଣୀ ତ୍ରିପୁରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ପ୍ରମାଣ)—୧ । ଚକ୍ଷୁଷ ପ୍ରମାଣ—1. Ocular demonstration

Pratyaksha pramāṇa

୨ । ସାକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରମାଣ; ନଜେ ଜାଣିଥିବା ବା ଅନୁଭବ କରିଥିବା ରୂପ ପ୍ରମାଣ—2. Direct evidence.

୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ପ୍ରମାଣ—3. Evidence of one's senses.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳ—ସଂ.ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଫଳ)—୧ । ସାକ୍ଷାତ୍ ପରିଣାମ Direct effect.

Pratyaksha phala

୨ । ହାତେ ହାତେ ବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘଟିବା ଫଳ—2. Immediate result.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବାଦ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ବାଦ)—୧ । ସମକ୍ଷରେ କହିବା—1. Speaking to one's face.

Pratyaksha bāda

୨ । ଜଡ଼ବାଦ; ପ୍ରକୃତିତତ୍ତ୍ୱ; ଦେହାତ୍ମବାଦ—2. The theory of materialism.

୩ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବା ରୂପକ ମତ—3. The theory of believing in nothing except what one perceives directly through one's senses.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—(ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Pratyakshabādī

୧ । ଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ; ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ବିଷୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପ୍ରମାଣକୁ ବା ଯୁକ୍ତିକୁ ପ୍ରମାଣରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ; ଜଡ଼ବାଦୀ—1. Materialistic; admitting of no other evidence than what is perceived by the senses.

୨ । ବୌଦ୍ଧ—2. Buddhistic.

ସ. ବ—ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A Buddhist.

୨ । ଜଡ଼ବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2 A materialist.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭୂତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଭୂତ)—

Pratyaksha bhūta

ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚରୀଭୂତ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ—Directly perceived by one's senses.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷର—ସ. ଈ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଅକ୍ଷର)—

Pratyakshara

୧ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷରକୁ ଧରି ଧରି ପଢ଼ିବା)—1. (reading) Letter by letter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଆକ୍ଷରିକରୂପେ —2. Literally

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସିଦ୍ଧ—ଫ. ବିଣ — ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣୀକୃତ—
Pratyaksha siddha Proved by direct evidence; proved before one's eyes.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pratyakshi ଯେ ନିଜେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିଅଛି; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. ସାକ୍ଷାତ୍‌ଦର୍ଶୀ; ସ୍ୱୟଂଦ୍ରଷ୍ଟା — Having perceived a thing by the senses.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀକରଣ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+କରଣ)—
Pratyakshīkaraṇa ୧ ଏଥିପୂର୍ବେ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିଷୟକୁ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀକୃତ—ବିଣ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା—1. Perception of a thing previously imperceptible.

୨ । ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିଷୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବାର ଉପାୟ କରିବା—
2. Making a thing manifest or preceptible.

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+ଭୂତ)—
Pratyakshībhūta ଯାହା ପୂର୍ବେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ନ ଥିଲା (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭାବ—ବ) ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଅଛି—
Made manifest or evident (said of a thing not perceptible before).

ପ୍ରତ୍ୟଗାତ୍ମା—ଫ. ବ. (ପ୍ରତ୍ୟକ୍+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pratyagātmā ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ଚୈତନ୍ୟ (ଦେଖ)
Pratyak chaitanya (See)

ପ୍ରତ୍ୟଗାଶା—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍=ପଶ୍ଚାତ୍+ଆଶା=ଦିଗ)—
Pratyagāśā ପଶ୍ଚିମଦିଗ—The west.
(ପ୍ରତ୍ୟଗ୍‌ଦକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରତ୍ୟଗ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଅଗ୍ର)—୧ । ନବୀନ; ନୂତନ—
Pratyagra 1. New.

୨ । ତରୁଣ—2. Fresh; young.

୩ । ଶୋଧିତ—3. Purified; refined.

୪ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଅମ୍ଳାନ—4. Bright; clear.

୫ । ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ଘଟିଥିବା—5. Recent.

ସଂ. ବ—ରାଜା ବୃହଦ୍ରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Name of a prince of ancient India.

ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ—ସଂ ବ. (ପ୍ରତି+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗର ଅଂଶ; ଅଙ୍ଗାବୟବ; ଶରୀରର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ଅପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ—
Pratyanga 1. Limb; a minor member of the body.

[ଦ୍ର—ଅଙ୍ଗ; ଯଥା—ହସ୍ତ, ପଦ, ମୁଖ । ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ; ଯଥା—ଅଙ୍ଗୁଳି, ନାସିକା, କାନ, ଓଠ, କପାଳ ।]

୨ । ଉପକରଣ — 2. Element; material.

୩ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର; ହତିଆର—
3. Weapon; instrument (Howells).

୪ । ଅଂଶ—4. Part; division (Howells).

[ଦ୍ର—ଏହି 'ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ' ଶବ୍ଦ 'ଅଙ୍ଗ' ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।],

ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ମୁଖ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରତ୍ୟକ୍+ମୁଖ; ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା କ୍+ମୁ=ଙ୍ମୁ)
Pratyaṅmukha —୧ । ପଶ୍ଚିମଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିବା—
(ପ୍ରାତ୍ୟଙ୍ମୁଖ—ବିପରୀତ) 1. Facing the west.

୨ । ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରିବା—
2. Having turned the face backwards.

ପ୍ରତ୍ୟନୀକ—ଫ. ବ. (ପ୍ରତି=ବିରୁଦ୍ଧ; ବିପକ୍ଷ+ଅନୀକ=ସୈନ୍ୟ) —
Pratyanīka ୧ । ପ୍ରତିପକ୍ଷ; ବିପକ୍ଷଦଳ —
1. Opposite party.

୨ । ଶତ୍ରୁ—2. Enemy; antagonist.

୩ । ଦେବାନ୍ନ ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀ—
3. A defendant in a civil suit.

୪ । ଫଉଜଦାର ମକଦ୍ଦମାରେ ଆସାମୀ—
4. An accused in a criminal case.

୫ । ବିଘ୍ନ—5. Obstacle.

୬ । କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—
6. A figure of speech in rhetoric.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଲଙ୍କାରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ହିତକର ବା ଅହିତକର ଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ—ହି. ଶ ।]

୭ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଅସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାନି କରିବା; ମଲା ଉପରେ ଶଗଡ଼ ଚଲାଇବା—7. Injuring a person incapable of retaliating; hurting a fallen person; flogging a dead horse.

ଫ. ବିଣ—୧ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—1. Inimical; hostile.

୨ । ବିରୋଧକାରୀ; ବିପକ୍ଷ; ପ୍ରତିବାଦୀ—
2. Opposing; contradicting; antagonistic.

ପ୍ରତ୍ୟନୁମାନ—ଫ. ବ. (ପ୍ରତି=ବିରୁଦ୍ଧ+ଅନୁମାନ)—
Pratyanumāna କୌଣସି ଅନୁମାନର ବିରୁଦ୍ଧ ଅନୁମାନ—
A supposition against another supposition.

ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ—ଫ. ବିଣ (ପ୍ରତି=ପ୍ରତି+ଅନ୍ତ=ଶେଷ)—୧ । ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ—
Pratyanta 1. Bordering on; situated on the border or in the outskirts; skirting.

୨ । ସୀମାନ୍ତସ୍ଥିତ—2. Situated beyond the boundary.

୩ । ସନ୍ନିହିତ; ସଲଗ୍ନ—3 Contiguous; adjacent.

୪ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—4. Near; neighbouring.

ଫ. ବ—୧ । ସୀମା; ପ୍ରାନ୍ତ—
1. Limit; boundary; extremity.

୨ । ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଦେଶ; ଅସଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଦେଶ—
2 A country inhabited by unclean, uncivilised or savage people.

ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ ପର୍ବତ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ+ପର୍ବତ) —ବଡ଼ ପର୍ବତର
Pratyanta parbata ପାଖକୁ ଲାଗିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ବତ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତ୍ୟପକାର—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅପକାର)—ଅପକାରର ପ୍ରତିଶୋଧାର୍ଥ କୃତ ଅପକାର—A bad deed done in return for a bad deed.
Pratyapakāra

ପ୍ରତ୍ୟପରାଧ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅପରାଧ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟଭିଯୋଗ (ଦେଖ) 1. Pratyabhijoga (See)
Pratyaparādha
୨ । ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କରାଯିବା ଅପରାଧ— 2. An offence committed on provocation.

ପ୍ରତ୍ୟବସାନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ଅବସାନ)—ଭୋଜନ (ହ. ଶ)— Eating; meal.
Pratyabasāna

ପ୍ରତ୍ୟବାୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅବ + ଇ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ)—
Pratyabāya
୧ । ପାପ—1. Sin.
୨ । ବାଧା—2. Obstruction; restraint.
୩ । ବିରୋଧାଚରଣ; ବିପକ୍ଷତା—3. Opposition.
୪ । ନୈରାଶ୍ୟ—4. Hopelessness.
୫ । ବିଘ୍ନ—5. Impediment.
୬ । ଆଶାର ବିଫଳତା—6. Disappointment.
୭ । ବିପରୀତ ଘଟଣା—7. Reverse.
୮ । ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ନିତ୍ୟକର୍ମ ନ କରିବା ଯୋଗୁଁ ପାପ (ହ. ଶ)— 8 Sin of omission due to the non-performance of daily duties and ritual enjoined in the Śāstras.

ପ୍ରତ୍ୟବେକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅବେକ୍ଷଣ) — ୧ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ— 1. Observation.
Pratyabekshaṇa
(ପ୍ରତ୍ୟବେକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ— 2. Investigation.
୩ । ସତର୍କତା—3. Caution.
୪ । ବିଚାର—4. Consideration.

ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞା—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅଭିଜ୍ଞା) — ୧ । ଚିହ୍ନିପାରିବା; ସ୍ମୃତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଜାତ ଜ୍ଞାନ— 1. Recognition; knowing with the help of one's memory.
Pratyabhijñā
(ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞାତ } ବିଣ
ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞାତା }
୨ । ଚିହ୍ନଟ—2 Identification.
୩ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ଏହା ସେହି ଇତ୍ୟାକାର ଜ୍ଞାନ— 3. (philosophy) Consciousness of the identity of a thing.
୪ । ପରମାତ୍ମା (ଈଶ୍ୱର) ଓ ଜୀବାତ୍ମା ଏକ ଥିବା ବିଷୟ ସେହିଁ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ମାନବାତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମ (ହ. ଶ)—4. The knowledge of the identity of man's soul with God.

ପ୍ରତ୍ୟଭିବାଦ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅଭିବାଦ)—ପ୍ରତିନମସ୍କାର; ପ୍ରଣାମ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେଖି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ବଚନ ବା ଅଭିବାଦନ— Salutation in return; counter-greeting; return salutation; blessing uttered by a person to whom a person salutes.
Pratyabhibāda
(ପ୍ରତ୍ୟଭିବାଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରତ୍ୟଭିଯୋଗ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଅଭିଯୋଗ)—୧ । ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଭିଯୋକ୍ତା ବିରୋଧରେ କରିବା ଅଭିଯୋଗ — 1. A counter-charge; a counter-accusation.
Pratyabhiyoga
୨ । ବାଦୀ ବା ଅଭିଯୋକ୍ତା ବିରୋଧରେ କରାଯିବା ମକଦ୍ଦମା— 2. A counter-case; cross-appeal.
୩ । ପ୍ରଥମ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ; ଅପିଲ୍— 3. An appeal.

ପ୍ରତ୍ୟୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି + ଇ ଧାତୁ=ଯିବା + ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅ)—୧ । ଆସ୍ଥା; ବିଶ୍ୱାସ—1. Trust; faith; belief; reliance; confidence.
Pratyaya
୨ । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ; ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରତୀତି— 2. Conviction; firm faith.
୩ । ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଭାବ—3. Idea.
୪ । ନିଶ୍ଚୟ; ନିଃସନ୍ଦେହତା—4. Certainty.
୫ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—5. Ascertainment.
୬ । ଶପଥ—6. Oath.
୭ । ପାରମାର୍ଥିକ ଚିନ୍ତା; ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚିନ୍ତା— 7. Religious or spiritual contemplation.
୮ । ତପ୍ତ ଲୌହ, ଅଗ୍ନି ଆଦି ଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷା; ମାଣ୍ଡ— 8. An ordeal by fire, hot iron etc.
୯ । ରନ୍ଧ୍ର; ଛିଦ୍ର—9. Hole.
୧୦ । ଜ୍ଞାନ—10. Knowledge.
୧୧ । ଭାବ; ଆଚାର; ପଦ୍ଧତି— 11. Custom; practice; mode; usage.
୧୨ । ସ୍ୱାଦୁତ୍ୱ; ମିଷ୍ଟତ୍ୱ—12. Sweetness.
୧୩ । ପ୍ରତିପତ୍ତି; ପ୍ରଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି— 13. Celebrity; credit.
୧୪ । କାରଣ; ହେତୁ—14. Cause; reason.
୧୫ । ବିବେଚନା— 15. Appreciation; consideration.
୧୬ । ସହକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—16. An assistant.
୧୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଶବ୍ଦ ବା ଧାତୁ ପରେ ଯୋଗ କରାଯିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଚିହ୍ନ—17. (Grammar) An affix or inflexion added to a root or word; suffix.

ପ୍ରତ୍ୟୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବିଶ୍ୱାସ କରିବା— To trust; to believe.
Pratyaya karibā
ପ୍ରତ୍ୟୟକରା **पतयारा करना**

ପ୍ରତ୍ୟୟକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ପ୍ରତ୍ୟୟ + କୃ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Pratyayakārī
(ପ୍ରତ୍ୟୟକାରିଣୀ— ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଯାହା ଅନ୍ୟର ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଏ— 1. That which makes one believe; inducing belief.
୨ । ଯେ ଭଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ—2 Trusting.
ସଂ. ବ.— ମୋହର; ଶ୍ରୀଯ—A seal; a signet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନକ—ଫ.ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରତ୍ୟୟ+ଜନକ)—୧ । ଯାହା
Pratyaya janaka ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଏ—1. Trustworthy; generating belief.
୨ । ଯାହା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଥାଏ; ବିଶ୍ୱସ୍ତ—
2. Faithful; trusted.

ପ୍ରତ୍ୟୟ ଭାଜନ—ଫ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍. ପ୍ରତ୍ୟୟ+ଭାଜନ)—ବିଶ୍ୱାସର
Pratyaya bhājana ପାତ୍ର; ଯାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ—
Trustworthy.

ପ୍ରତ୍ୟୟାତୀତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ+ଅତୀତ)—ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ—
Pratyayātīta Unbelievable; beyond belie

ପ୍ରତ୍ୟୟିତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ+ଜାତାର୍ଥେ. ଇତ)—ବିଶ୍ୱସ୍ତ—
Pratyayita Relied upon.

ପ୍ରତ୍ୟୟୀ—ଫ.ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ+ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.)—୧ । ବିଶ୍ୱାସକାରୀ—
Pratyayī 1. Trusting; believing.
(ପ୍ରତ୍ୟୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ; ବିଶ୍ୱସନୀୟ—
2. Trustworthy; faithful.

ପ୍ରତ୍ୟରି—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି=ବିରୁଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ+ରୁ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା+ଇ)—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ୫ମ, ୧୪ ଶ ଓ ୨୩ଶ ତାରା
2. The 5th, 14th and 23rd lunar asterisms counted from the natal star of a person.

ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି+ଅର୍ଥ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratyartha 1. Reply.
୨ । ଶତ୍ରୁତା—2, Enmity; hostility.
୩ । ପ୍ରତିସୂର୍ଜ୍ୟ (ଦେଖ)—3. Pratisūrjya (See)

ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ଅର୍ଥ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—୧ । ବିପକ୍ଷ;
Pratyarthī ଶତ୍ରୁ—1. Adversary.
୨ । ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀ —
(ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. A defendant in a case.
୩ । ମକଦ୍ଦମାରେ ଅପର ପକ୍ଷ—
3, The opposite party in a case.
ଫ. ବିଣ—ପ୍ରତିକୂଳ—Opposing; hostile.

ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—ଫ. ବି. (ପ୍ରତି+ଅର୍ପଣ)—
Pratyarpaṇa ୧ । ପ୍ରତିଦାନ; ଦତ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ଦାତାକୁ ଫେରାଇ
ପ୍ରତ୍ୟର୍ପକ } ବିଣ ଦେବା—1. Returning to the
ପ୍ରତ୍ୟର୍ପିତ } giver of a thing given.
୨ । ନେଇଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ଲେଉଟାଇବା—
2. Restoration of a thing taken.

ପ୍ରତ୍ୟହ—ଦେ. ଅ. (ପ୍ରତି+ଅହନ୍; ଫ. ପ୍ରତ୍ୟହଂ)—
Pratyaha ୧ । ନିତି; ପ୍ରତିଦିନ—
1. Daily; every day.
୨ । ସକାଳେ; ପ୍ରାତଃକାଳରେ —
2. In the morning; at daybreak.

ପ୍ରତ୍ୟାକର୍ଷଣ—ଫ. ବି. (ପ୍ରତି+ଆକର୍ଷଣ)—
Pratyākarshaṇa ଟାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବା ବସ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା
ପ୍ରତ୍ୟାକର୍ଷିତ } ବିଣ ଟାଣୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି କରାଯିବା
ପ୍ରତ୍ୟାକୃଷ୍ଟ } ଆକର୍ଷଣ; ଲେଉଟ ଓଟର—
Counter-attraction.

ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ରମଣ—ଫ. ବି. (ପ୍ରତି+ଆକ୍ରମଣ)—
Pratyākramaṇa ଆକ୍ରମଣକାରୀ ପ୍ରତି କରାଯିବା ଆକ୍ରମଣ—
(ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ରାନ୍ତ—ବିଣ) Counter-attack.

ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଆଖ୍ୟାତ)—
Pratyākhyāta ୧ । ନାକଚକୃତ—1. Rejected;
(ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ—ବି) disallowed.
୨ । ତିରସ୍କୃତ—2. Reproached.
୩ । ନାମଞ୍ଜୁର କରା ଯାଇଥିବା; ରଦ୍ କରା ଯାଇଥିବା—
3. Set aside; nullified.
୪ । ଅସ୍ୱୀକୃତ—4 Impugned; refused; denied; disowned.
୫ । ନିବାରିତ—5. Forbidden; prohibited.
୬ । ବିଜ୍ଞାପିତ—6. Informed; notified.
୭ । ବିଖ୍ୟାତ—7 Celebrated.

ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ—ଫ. ବି. (ପ୍ରତି+ଆଖ୍ୟାନ)—
Pratyākhyāna ୧ । ନାକଚକରଣ—1. Rejection.
(ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ—ବିଣ) ୨ । ରଦ୍ କରିବା; ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—
2. Setting aside; nullification.
୩ । ଅସ୍ୱୀକାର—
3. Denial; refusal; disowning.
୪ । ତିରସ୍କାର—4. Reproach; reprimand.
୫ । କହିଥିବା କଥାକୁ ନ ମାନିବା—
5. Disavowal; impugnment.
୬ । ନିଜର କଥିତ ବାକ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟାହାର—
6. Withdrawal of one's statement.

ପ୍ରତ୍ୟାଗତ—ଫ ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଆଗତ)—
Pratyāgata ୧ । ଫେରି ଆସିଥିବା; ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ—
(ପ୍ରତ୍ୟାଗତି—ବି) 1. Returned; reverted; come back.
୨ । ପୁନଶ୍ଚାଗତ—2. Come again.

ପ୍ରତ୍ୟାଗମ—ଫ. ବି. (ପ୍ରତି+ଆଗମ)—
Pratyāgama ୧ । ଫେରି ଆସିବା; ଲେଉଟିବା—
(ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Returning; coming back.
୨ । ଆଉ ଥରେ ଆସିବା—2. Coming again.

ପ୍ରତ୍ୟାଦଷ୍ଟ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ରତି+ଆଦଷ୍ଟ)—
Pratyādishṭa ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ; ନାକଚକୃତ—1. Set aside;
(ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶ—ବି) refused; rejected.
୨ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସାବଧାନ ବା ହୁସିଆର କରାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—
2. Warned; cautioned.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଦୈବବାଣୀ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ (ବିଷୟ)—3. Revealed by heaven; spoken as oracle or revelation.

୪ । ଦୈବବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ଆଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—4. Enjoined by Heaven; inspired by God.

୫ । ପ୍ରକାଶିତ; ପ୍ରକାଶିତ—5. Published.

ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଆଦେଶ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ—
Pratyādeśa 1. Rejection; disavowal.
(ପ୍ରତ୍ୟାଦିଷ୍ଟ—ବିଣ) ୨ । ସାବଧାନତାସୂଚକ ଦୈବବାଣୀ—
2. Oracular warning.
୩ । ଦୈବବାଣୀ; ଦେବାଜ୍ଞା—
3. Divine command; revelation.
୪ । ଈଶ୍ୱର ପ୍ରେରଣାରେ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଭାବ—
4. Inspiration.
୫ । ବିଘ୍ନ; ବାଧା—5. Obstacle.
୬ । ପରିତ୍ୟାଗ—6. Abandonment.
୭ । ନିଷେଧାଜ୍ଞା—7. Injunction.
୮ । ଆଦେଶକୁ ରଦ୍ କରିବା ଆଦେଶ—
7. Countermand; nullifying order.

ପ୍ରତ୍ୟାଧାନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଆ + ଧା ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନ)—ମସ୍ତକ—
Pratyādhāna Head.

ପ୍ରତ୍ୟାନୟନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଆନୟନ)—
Pratyānayana ୧ । ପୁନର୍ଆନୟନ; ଫେରାଇ ଆଣିବା—
(ପ୍ରତ୍ୟାନୀତ—ବିଣ) 1. Bringing back.
୨ । ବନ୍ଧକ ଜିନିସର ପୁନରୁଦ୍ଧାର—2. Redemption of a pledge or mortgage.

ପ୍ରତ୍ୟାନୀତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି + ଆନୀତ)—
Pratyānīta ଫେରାଇ ଅଣା ଯାଇଥିବା; ବନ୍ଧକରୁ ମୁକୁଳା ଯାଇଥିବା—Brought back; redeemed.

ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଆବର୍ତ୍ତନ)—
Pratyābarttana ପ୍ରତ୍ୟାଗମ (ଦେଖ)
(ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pratyāgama (See)
(ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ, ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—ବିଣ)

ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତି + ଆବୃତ୍ତ)— ପ୍ରତ୍ୟାଗତ (ଦେଖ)
Pratyābṛutta Pratyāgata (See)
[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତର ଅର୍ଥ ଯେ ନଜେ ଫେର ଆସିଅଛୁ; ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତର ଅର୍ଥ ଯାହାକୁ ଫେରାଇ ଅଣା ଯାଇଅଛି ।]

ପ୍ରତ୍ୟାରମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତି + ଆରମ୍ଭ]—
Pratyārambha ୧ । ବିଗିଡ଼ ଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟର ପୁନର୍ଆରମ୍ଭ—
(ପ୍ରତ୍ୟାରବ୍ଧ—ବିଣ) 1. Recommencement of a work which has been spoiled.
୨ । ରଦ୍ କରିବା—2. Annulment.

ପ୍ରତ୍ୟାଲୀଢ଼—ସଂ. ବି (ପ୍ରତି + ଆ + ଲିହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—
Pratyālīḍha ଶରସନ୍ଧାନ ସମୟରେ ବାମପାଦକୁ ପ୍ରସାରଣ ଓ ଦକ୍ଷିଣପାଦକୁ ସଙ୍କୋଚନ କରି ରହିବା—An attitude of extending the left leg and contracting the right one while shooting with a bow.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଭକ୍ଷିତ; ଭୁକ୍ତ—1. Eaten.
୨ । ଆସ୍ୱାଦିତ—2. Tasted.
୩ । ଚଟା ହୋଇଥିବା—3. Licked up.

ପ୍ରତ୍ୟାଶା—ସଂ. ବି— (ପ୍ରତି + ଆଶା)—୧ । ଆଶା; ପ୍ରତୀକ୍ଷା—
Pratyāśā 1. Hope; expectation.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟୟ; ବିଶ୍ୱାସ; ଆସ୍ଥା—
2. Confidence; faith; trust.
୩ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା—3. Desire.
୪ । ଅର୍ଥ ଲାଭର ବା ଫଳପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା—
4. Hope of gain or favourable consequence.
୫ । କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିର ଆଶା—
5. The hope of attainment of success.

ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତ୍ୟାଶା + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Pratyāśī ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଶାଯୁକ୍ତ; ଯେ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରେ—
(ପ୍ରତ୍ୟାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Hoping; expecting; desiring.
୨ । ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଆଶାନ୍ୱିତ—
2 Expectant for the result.

ପ୍ରତ୍ୟାସତ୍ତି—ସଂ. ବି (ପ୍ରତି + ଆ + ସଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. କ୍ତି)—ନୈକଟ୍ୟ—
Pratyāsatti Nearness; proximity.

ପ୍ରତ୍ୟାସନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ. (ପ୍ରତି + ଆସନ୍ନ)—୧ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
Pratyāsanna 1. Proximate; contiguous.
(ପ୍ରତ୍ୟାସନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦେହକୁ ଲାଗିଥିବା—
2. Adjacent; leaning to; attached to
୩ । ପରସ୍ପରକୁ ଲଗାଲଗି—
3. Close to each other; touching each other.

ପ୍ରତ୍ୟାହତ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତି + ଆହତ)—୧ । ପ୍ରତିବଦ୍ଧ—
Pratyāhata 1. Repulsed; repelled.
୨ । ବ୍ୟାହତ; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—2. Resisted; obstructed.
ସଂକୁଚିତ—3. Contracted; shrunk.

ପ୍ରତ୍ୟାହାର—ସଂ. ବି (ପ୍ରତି + ଆ + ହୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Pratyāhāra ୧ । ଫେରାଇ ନେବା—1. Taking back;
(ପ୍ରତ୍ୟାହରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) withdrawing.
(ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ, ପ୍ରତ୍ୟାହାର୍ଯ୍ୟ—ବିଣ) ୨ । ଯୋଗାଙ୍ଗବିଶେଷ; ସ୍ୱସ୍ୱ ବିଷୟରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଇ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ମନୋନିବେଶ କରିବା; ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦମନ—2. Abstraction; withdrawing one's self from sensual perception and concentrating one's mind on the abstract or the Supreme Being.
୩ । ସଂକୋଚନ—3. Contracting.
୪ । ସାରସଙ୍କଳନ—4. Abridgement; compendium.
୫ । କହିଥିବା କଥାକୁ ଲେଉଟାଇନେବା—
5. Withdrawal of a statement already made.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତ(କ୍ତି)—ସଂ. ବ [ପ୍ରତି+ଉକ୍ତ (କ୍ତ)]—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—
Pratyukta (kti) 1. Reply; response.
୨ । କୌଣସି ଉକ୍ତିର ଉତ୍ତରରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉତ୍ତର—
2. Rejoinder given to a verbal statement.

ପ୍ରତ୍ୟୁତ—ସଂ. ଅ—ବରଂ; ପରନ୍ତୁ—
Pratyuta On the other hand; otherwise.

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—ସଂ ବ (ପ୍ରତି+ଉତ୍ତର)—ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତର—
Pratyuttara Rejoinder; reply to an answer.

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ଥାନ—ସଂ ବ (ପ୍ରତି+ଉତ୍ଥାନ)—ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ
Pratyutthāna କରିବାକୁ ଠିଆ ହେବା—Standing up
(ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ଥିତ—ବଣ) to show respect to a superior.

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ରତି+ଉତ୍ପନ୍ନ)—୧ । ପୁନରୁତ୍ପନ୍ନ—
Pratyutpanna 1. Reborn; reproduced.
(ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପାଦନ—ବ) ୨ । (ଗଣିତ) ଗୁଣିତ—
2. (mathematics) Multiplied
୩ । ଉପସ୍ଥିତ—3 Arrived; present.
୪ । ସତ୍ୱର—4. Prompt; hurried.
ସଂ. ବ—୧ । (ଗଣିତ) ଗୁଣନ—1. (mathematics) Multiplication.
୨ । କୌଣେକ ଗୁଣିର ଗୁଣଫଳ—2. The product of a multiplication.

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ମତି—ସଂ ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ+ମତି)—ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି;
Pratyutpanna mati କାର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ବୁଦ୍ଧି—Presence of mind; quickness of perception.
ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି—ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ; ହଠାତ୍ ଘଟିବା ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଯାହାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଖୁଟରେ—Having presence of mind; resourceful.

ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ଗତ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ରତି+ଉଦ୍ଗତ)—୧ । ଯାହାକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଗତି
Pratyudgata କରାଇ ହୋଇ ଯାଇଅଛି—1. Caused to go up; raised up.
୨ । ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସହିତ ହର୍ଷାପ୍ଲୁତ—
2. Sent off with acclamations (said of a guest).
୩ । ଉତ୍ଥିତ—3. Risen up; ascended.

ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ଗମ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ଉଦ୍ଗମ)—ଆଗମନକାରୀଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କର
Pratyudgama ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରିବା; ଆଗନ୍ତୁକକୁ
(ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଚ୍ଞାରେ ଆଣିବାପାଇଁ ଯିବା—
Setting out to welcome a coming guest.

ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ଉପକାର)—ଉପକାରର ଉପକାର
Pratyupakāra ସାଧନ—A return for kindness; a favour in requital.
[ପ୍ରତ୍ୟୁପକୃତ (ପୁଂ , ପ୍ରତ୍ୟୁପକୃତା (ସ୍ତ୍ରୀ), ପ୍ରତ୍ୟୁପକାରୀ (ପୁଂ), ପ୍ରତ୍ୟୁପକାରିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ), ପ୍ରତ୍ୟୁପକର୍ତ୍ତା (ପୁଂ), ପ୍ରତ୍ୟୁପକର୍ତ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—ବଣ.]

ପ୍ରତ୍ୟୁପଦେଶ—ସଂ. ବ (ପ୍ରତି+ଉପଦେଶ)—୧ । ଉପଦେଶକାଙ୍କ ପ୍ରତି
Pratyupadesa ଉପଦେଶ—1 Admonition; advice given in return for an advice.
ପ୍ରତ୍ୟୁପଦଷ୍ଟା; ପ୍ରତ୍ୟୁପଦେଶକ (ପୁଂ)
ପ୍ରତ୍ୟୁପଦେଶିକା (ସ୍ତ୍ରୀ)
ପ୍ରତ୍ୟୁପଦେଷ୍ଟା (ପୁଂ)ଷ୍ଟ୍ରୀ—(ସ୍ତ୍ରୀ) } ବଣ.]
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଧାନାନୁସାରୀ ଉପଦେଶ ଦାନ—
2. Giving advice according to rules laid down.

ପ୍ରତ୍ୟୁ(ତ୍ୟୂ)ଷ(ଷ)—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ଉଷ ଧାତୁ=ରୁଷ୍ଟ କରିବା+
Pratyu(tyū)sha(sa) ଅସ୍)—୧ । ପ୍ରଭାତ; ପ୍ରାତଃକାଳ—
1. Dawn; daybreak.
୨ । ବହୁତ ସକାଳ—2. Early morning.

ପ୍ରତ୍ୟୂହ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରତି+ଊହ ଧାତୁ=ତର୍କ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Pratyūha ୧ । ବିରୁଦ୍ଧ ତର୍କ—1. Opposing argument; counter-argument.
୨ । ଅନୁଷ୍ଠାନ; ବାଧା; ବିଘ୍ନ—
2. Obstacle; impediment.

ପ୍ରତ୍ୟେକ—ସ. ସର୍ବନାମ ଓ ବି. ବଣ—୧ । ଏକ ଏକକର ସମସ୍ତ; ପ୍ରତି
Pratyeka ଜଣ କର; ଜଣଜଣକେ—1 Each; one and all; one by one.
୨ । ଜଣେ ଜଣେ—2. Every one.

ପ୍ରତ୍ୟେକେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ; ବି. ବଣ (ସ. ପ୍ରତ୍ୟେକ)-**ପ୍ରତ୍ୟେକ** (ଦେଶ)
Pratyeka Pratyeka (See).
ପ୍ରତ୍ୟେକେ ହରଏକ

ପ୍ରତ୍ୟେତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରତି+ଇ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ପ୍ରତ୍ୟେତୃ. ୧ମା.
Pratyetā ୧ବ)—ପ୍ରତ୍ୟୟକାଙ୍କ; ବିଶ୍ୱାସକାଙ୍କ—
(ପ୍ରତ୍ୟେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Trusting; believing.

ପ୍ରଥ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବିଖ୍ୟାତ ହେବା—
Prath (root) 1. To be famous.
୨ । ଜ୍ଞାତ ହେବା—2. To be known.
୩ । ନିକ୍ଷେପ କରିବା—3. To throw.
୪ । ବୁଣିଦେବା—4. To scatter; to sow.
୫ । ବିସ୍ତାର କରିବା—5. To spread.
୬ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ କରିବା—6. To celebrate.
୭ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—7. To praise.

ପ୍ରଥମ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ+ଅମ୍)—୧ । ଆଦ୍ୟ; ଆଦ୍ୟ—
Prathama 1. First; primary.
(ପ୍ରଥମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଦିମ; ମୌଳିକ—2. Original.
୩ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପୂର୍ବରେ ହୋଇଥିବା—
3. Earliest; primitive.
୪ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ—4. Eldest.
୫ । ମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
5. Chief; principal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—6. Prior; previous; former.
୭ । ଅଗ୍ରଜ—7. Elder.
୮ । ଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
8. First in proficiency.
ଦେ. ଅ—ପ୍ରଥମତଃ (ଦେଖ)
ପ୍ରଥମ **ପହିଲେ** Prathamatah (See).
ଦେ. ବ—ପ୍ରସ୍ଥତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କାବ୍ୟ, ବ୍ୟାକରଣ ଆଦି ବିଷୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଥମ ପରୀକ୍ଷା—
The first examination in Kābya, Byākaraṇa and other fixed subjects in Sanscrit schools.
(ଯଥା—ମିଶ୍ରେ ଏ ବର୍ଷ କାବ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଦେବେ)

ପ୍ରଥମଜ—ସ ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରଥମ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prathamaja ଯୋଡ଼ୁଆଁ; ପ୍ରଥମୋତ୍ପନ୍ନ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ (ସନ୍ତାନ)—
(ପ୍ରଥମଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) First born; eldest (offspring).

ପ୍ରଥମଜଂଘା—ଦେ. ବ—ଦେବାଳୟର ଅଂଶବିଶେଷ ('ଦେଉଳ ଉଲେ
Prathamajaṁghā ନୋହ୍ନ ଦେଖ)—Part of a temple (See notes under 'Deula')

ପ୍ରଥମତ—ପ୍ରା. ବିଣ (ସ. ପ୍ରଥମତଃ)—ପ୍ରଥମତଃ (ଦେଖ)
Prathamata Prathamatah (See).
ପ୍ରଥମତଃ **ପହିଲେ** ଭରୁ ବୋଇଲେ ହେ ମାଉସ ପ୍ରଥମତ
ଦବଥ ପ୍ରକା କଲେ ମନରୁ ସଜାଡ ।
କୃଷ୍ଣ ହି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ପ୍ରଥମତଃ—ସ. କି. ବିଣ (ପ୍ରଥମ+ତସ୍)—୧ । ପ୍ରଥମରେ—
Prathamatah 1. At first; firstly.
୨ । ପହିଲୁଁ; ଆରମ୍ଭରୁ—
2 From the beginning.
୩ । ପୂର୍ବେ—3. Formerly; previously.

ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ—ସଂ. ବ (ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ)—ଉତ୍ତମାତ୍ମ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ
Prathama purusha ବ୍ୟବହୃତ ପୁରୁଷ (ଯାହାର ଚିହ୍ନ 'ସେ', 'ସେମାନେ' ଇତ୍ୟାଦି)—
(Sanscrit grammar) The third person.
ଦେ. ବ (ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ)—କହିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରିବା ପୁରୁଷ (ଏହାର ଚିହ୍ନ 'ମୁଁ', 'ଆମେ' ଇତ୍ୟାଦି)—
(Oria grammar) The 1st person.
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ 'ସେ' ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ, 'ତୁମେ' ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଓ 'ମୁଁ' ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ; ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଓ ଇଂରାଜରେ 'ସେ' ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ, 'ତୁମେ' ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ଓ 'ମୁଁ' ୧ମ ପୁରୁଷ ।]

ପ୍ରଥମ ବୟଃ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ବାଲ୍ୟକାଳ—
Prathama bayah Childhood.
ପ୍ରଥମ ବୟସ—ଦେ ବ—ବାଲ୍ୟକାଳ—
Prathama bayasa Childhood.
ତତଅନ୍ତରେ ବଲ ବସ;
ଦୁମ୍ନର ପ୍ରଥମ ବୟସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପ୍ରଥମ ବରଣ—ସ. ବ—ବିବାହବେଦୀରେ ଦାତଗତି ବା କନ୍ୟାଦାନ-
Prathama baraṇa ବିଧି ପୂର୍ବରୁ ବରଙ୍କୁ କନ୍ୟାଦାତାଙ୍କର ବିଧି ଅନୁସାରେ କରିବା ବରଣକର୍ମବିଶେଷ—
The rites of formal invitation performed in respect of bridegroom by the bride's father before the marriage tie is bound.

ପ୍ରଥମବରଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ ('ଦେଉଳ' ଉଲେ
Prathamabaraṇḍī ନୋହ୍ନ ଦେଖ)—
Part of a temple (See notes under Deula).

ପ୍ରଥମ ବିବାହ—ସ. ବ—ଏକାଧିକ ବିବାହ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପହିଲିଥର
Prathama bibāha ହୋଇଥିବା ବିବାହ—The first marriage of a person married more than once.

ପ୍ରଥମ ଭାର୍ଯ୍ୟା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ. ପ୍ରଥମା+ଭାର୍ଯ୍ୟା)—ବହୁବିବାହିତ
Prathama bhārjyā ପୁରୁଷର ପ୍ରଥମ ବିବାହର ସ୍ତ୍ରୀ—
ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ / ପ୍ରଥମ ଭାର୍ଯ୍ୟା } ଅନ୍ୟରୂପ
The first wife of a person married more than once.
(ଏହିପରି ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାମୀ ଶବ୍ଦର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ)

ପ୍ରଥମାଙ୍ଗୁଲ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଥମ+ଅଙ୍ଗୁଳ)—ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ; ବୁଢ଼ା
Prathamāṅguli ଆଙ୍ଗୁଠି—The thumb.

ପ୍ରଥମାପଦା—ଦେ. ବ—ବାଲେଶ୍ୱରର ସ୍ଥାନବିଶେଷ; ଯୋଡ଼ୁଆଁପଦା—
Prathamāpadā Name of a place in Balasore.
ନାନାଇଶୁଁ ହେଲ ଲେଳେ ଲେଳାଟଣ୍ୟ ପ୍ରଥମାପଦା – ଦଧାନାଥ. ଭଦ୍ରା ।
[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରଚଳିତ ନାମ ପଡ଼ୁଆପଦା ।]

ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି—ସ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—କର୍ତ୍ତୃକାରକର ବିଭକ୍ତି—
Prathamā bibhakti (Grammar) The 1st case or nominative case.

ପ୍ରଥମାଶ୍ରମ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଥମ+ଆଶ୍ରମ)—ଦ୍ୱିଜାତିମାନଙ୍କର
Prathamāśrama ଜୀବନର ଚତୁର୍ବିଧ ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ବା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରମବିଶେଷ—The first of the 4 stages prescribed in the life of a twice born; the life of a celebate or continent student.

ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ—ସଂ ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଥମ+ଅଷ୍ଟମୀ)—ମାର୍ଗଶିର ମାସର
Prathamāshṭamī କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ; ପଡ଼ୁଆଁ ଅଷ୍ଟମୀ—
The 8th day of the dark fortnight of the month of Mārgaśira.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ବଂଶର ପ୍ରଥମଜାତ ସନ୍ତାନ ବା ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ନବବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ, ବନ୍ଦାପନା ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣାଦି ହୁଏ । ଏହା ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠିଏ ଯାତ୍ରାଦିବସ ।]

ପ୍ରଥମେ—ସଂ. ଅ—୧ । ପ୍ରଥମତଃ, ପହିଲେ—
Prathame 1. At first; firstly.
୨ । ଆଗେ; ପୂର୍ବେ—2. Previously; formerly.

ପ୍ରଥମୋତ୍ପନ୍ନ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଥମ+ଉତ୍ପନ୍ନ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ପଡ଼ୁଆ—
Prathamotpanna First born.
(ପ୍ରଥମୋତ୍ପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଥସୁର—ଦେ. ବିଣ—(ସ. ପୃଥୁ ଶବ୍ଦରୁ ଅତ୍ୟର୍ଥେ ନଞ୍ଜନ ପ୍ରଥିଷ୍ଠ)—
Prathasura ଅତି ମହତ୍—Very great.
ଯୋଉ ଦିନ ଦୋଇ କତ ସଜନକୁ ପାଇ;
ସବନ ସ୍ତବରେ ଯହୁ ପ୍ରଥସୁର ହୋଇ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିବସ୍ତୋତ୍ରମ୍ ।

ପ୍ରଥା—ସଂ. ବ—(ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପଦ୍ଧତି; ପ୍ରଥା ଗ୍ଭତ; ଧାଗ୍—1. Custom; usage.
୨ । ରୀତି—2. Mode; manner.
୩ । (+ଭ୍ୱବ. ଅ) ବିସ୍ତାର; ବିସ୍ତୃତ—
3, Extension; spreading out.
୪ । ଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି—4. Celebrity; fame.

ପ୍ରଥିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଖ୍ୟାତ—
Prathita 1. Famous; celebrated.
(ପ୍ରଥିତ—ବ) ୨ । ବିସ୍ତୃତ—
2. Spread; extended; stretched.
୩ । ପ୍ରକଟିତ; ପ୍ରକାଶିତ—3. Published; manifest.
୪ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—4. Thrown; cast.
୫ । ଅତି ଦରକାରୀ—5. Important.
୬ । ପ୍ରଶଂସିତ—6. Praised; eulogised.
ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । ସ୍ୱରୋଚିଷ ମନୁଙ୍କର ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
2, Name of a son of Swarochisha Manu.

ପ୍ରଥିତ ନାମା—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ.(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପ୍ରଥିତ+ନାମନ୍ ୧ମା.୧ବ.)
Prathita nāmā —ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା; ଯଶସ୍ୱୀ; ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ—
ପ୍ରଥିତଯଶାଃ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରଥିତକୀର୍ତ୍ତି } Celebrated; famous; wellknown.

ପ୍ରଥିମା—ସଂ. ବ.(ପୃଥୁ=ବୃହତ୍,ସ୍ଥୂଳ+ଭାବାର୍ଥରେ ଇମନ୍୧ମା. ୧ବ.)—
Prathimā ୧ । ପୃଥୁତ୍ୱ; ସ୍ଥୂଳତ୍ୱ—
1. Greatness; magnitude.
୨ । ବିସ୍ତାର—2. Extent.
୩ । ଘନତା; ବେଧ—3. Thickness.
୪ । ଚଉଡ଼ାଇ; ଓସାର—4. Breadth.

ପ୍ରଥିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ(ପୃଥୁ+ଅତିଶୟାର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ)—୧ । ଖୁବ୍ ମୋଟା
Prathishṭha ଅତିଶୟ ସ୍ଥୂଳ—1. Very fat; very
(ପ୍ରଥିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) thick.
୨ । ଅତି ବଡ଼—2. Very large; very great.
୩ । ଖୁବ୍ ଚଉଡ଼ା—3. Very broad.

ପ୍ରଥୀୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପୃଥୁ+ଅତିଶୟାର୍ଥରେ ଇୟସୁ; ପ୍ରଥୀୟସ୍
Prathīyān ୧ମା. ୧ବ.)—(ପ୍ରଥିଷ୍ଠ ଦେଖ)—
(ପ୍ରଥୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Prathishṭha (See).

ପ୍ରଥୁଶ୍ରବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ସ. ପୃଥୁଶ୍ରବସ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ପୃଥୁଶ୍ରବାଃ)—
Prathuśrabā ଜନୈକ ଋଷି—Name of a sage.
ପ୍ରଥୁଶ୍ରବା ସେ କୁତଚେତା ଜନ୍ମ,ହୁଏନ୍ତୁ ।
କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପ୍ରଦ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ
Pradha ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ, ଫଳପ୍ରଦ)—
(ପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାହା ଦାନ କରେ; ପ୍ରଦାଯୁକ୍ତ; ଦାତା—
That which gives; giving.

ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ—ସ. ବ.—ପ୍ର ଦକ୍ଷିଣା (ଦେଖ)
Pradakshiṇa Pradakshiṇā (See)
(ପ୍ରଦକ୍ଷିଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଦକ୍ଷିଣ=ଅନୁକୂଳ)—
୧ । ଅନୁକୂଳ—1. Favourable; friendly; well-disposed.
୨ । ଶୁଭସୂଚକ—2. Auspicious.

ପ୍ରଦକ୍ଷିଣା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଦକ୍ଷିଣ+ଆ)—୧ । ଆଗଣାର ଡାହାଣଆଡ଼କୁ
Pradakshiṇā ବୁଲି ଗତି କରିବା—1 Moving to the right.
୨ । ପରିକ୍ରମା; ପରିକ୍ରମଣ; ଦେବତା ବା ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଡାହାଣ ପାଖରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଓ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆଗଣାର ଡାହାଣ ପାଖ ରଖି ତାଙ୍କ ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲି ଆସିବା—
2. Circumambulation from left to right; walking round a sacred person or Deity keeping one's right side towards him.
୩ । ଉପାସନା; ବନ୍ଦନା—3. Worshipping.
୪ । ନମସ୍କାର—4. Salutation; obeisance.

ପ୍ରଦତ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଦତ୍ତ)—୧ । ସମର୍ପିତ; ଦତ୍ତ—
Pradatta 1. Given; bestowed; presented.
(ପ୍ରଦାନ—ବ) (ପ୍ରଦତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନ୍ୟସ୍ତ; ଅର୍ପିତ—
2. Conferred; entrusted.

ପ୍ରଦର—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଦୃ ଧାତୁ+ଭ୍ୱବ. ଅ)—୧ । ଫାଡ଼ିବା; ବିଦାରଣ—
Pradara 1. Tearing; rending.
୨ । ଭଙ୍ଗ—2. Breaking; fracture.
୩ । (+କରଣ. ଅ) ବାଣ—3. An arrow; shaft.
୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଫାଟ—4. Fissure; cleft.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଅଶୁଦ୍ଧର; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ବାଟେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମାଣରେ ନର୍ଦ୍ଦଉ ହେବା ଶ୍ୱେତ ରସ ବା ରକ୍ତ ସ୍ରାବ ରୂପ ରୋଗବିଶେଷ—5. A female disease; menorrhagia; leucorrhoea.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶ୍ୱେତ ଓ ରକ୍ତ ସ୍ରାବ ଭେଦରେ ୨ ପ୍ରକାର ଯଥା—ଶ୍ୱେତପ୍ରଦର (Leucorrhoea) ଓ ରକ୍ତପ୍ରଦର (metrorrhagia).

ପ୍ରଦର୍ଶକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଦର୍ଶକ)—୧ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ
Pradarśaka ଦେଖାଏ—1. Exhibiting; producing
(ପ୍ରଦର୍ଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) before the eyes.
୨ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରୀ—2. Propounding.
୩ । ଯେ ଶିକ୍ଷା ଦଏ—3. Teaching.
୪ । (ପଥ) କଢ଼ାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
4. Leading (the way.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ ଦେଖାଇଦିଏ—
5. Pointing out; showing.
୬ । ଯେ ଦେଖେ—6. Seeing.
ସଂ. ବି.—୧ । ଶିକ୍ଷକ; ଗୁରୁ—1. Teacher.
୨ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Expounder; propounder.
୩ । ଭବିଷ୍ୟଦ୍ ବକ୍ତା—3. Seer; prophet.
୪ । ଦର୍ଶକ—4. Spectator.

ପ୍ରଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ଦର୍ଶି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Pradarśana ୧ । ଦେଖାଇବା—
1. Showing; exhibiting.
୨ । ବର୍ଣ୍ଣନା; ଉଲ୍ଲେଖ—2 Describing; narrating; mentioning.
୩ । ସୂଚନା—3. Indication.
୪ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା—
4. Expounding; propounding; explaining.
୫ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ବିଷୟର କଥନ—5. Prophesying.

ପ୍ରଦର୍ଶନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଦର୍ଶନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Pradarśanī ମେଳା; ଯେଉଁଠାରେ ବହୁ ସ୍ଥାନରୁ ସଗୃହୀତ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମୂହ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ—A show; an exhibition; a fair.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଷୟକ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ ସେହି ସେହି ବିଷୟ ବା ଦ୍ରବ୍ୟର ନାମରେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ନାମକରଣ ହୁଏ, ଯଥା—ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ, ଶିଳ୍প ପ୍ରଦର୍ଶନୀ, କୃଷି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ, ପଶୁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ।]

ପ୍ରଦର୍ଶନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଦର୍ଶନୀୟ)—
Pradarśanīya ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଦେବା ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be exhibited.

ପ୍ରଦର୍ଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଦର୍ଶିତ)—
Pradarśita ୧ । ଦେଖାଇ ହୋଇ ଯାଇଥିବା—1. Shown; exhibited; displayed. (ପ୍ରଦର୍ଶନ—ବି)
୨ । ଉଲ୍ଲିଖିତ—2 Mentioned.
୩ । ସୂଚିତ—3 Indicated.
୪ । ପ୍ରକଟିତ—4. Published; declared.
୫ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ—5. Explained; expounded.

ପ୍ରଦଲ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଦଲ)—ବାଣ; ତୀର (ହି. ଶ)—
Pradala Arrow.

ପ୍ରଦଳି—ଦେ. ବି—୧ । ଗୋଳମାଳ—
Pradali 1. Noise.
୨ । ବଡ଼ ପାଟି; ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର—2. Loud voice.

ପ୍ରଦହି—ସଂ. ବି—ତୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ା (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Pradahi Tuṇḍa porḍā (See)

ପ୍ରଦାତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଦାତବ୍ୟ)—
Pradātabya ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରଦେୟ—Fit to be given away or bestowed.

ପ୍ରଦାତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଦାତୃ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—
Pradātā ୧ । ପ୍ରଦ; ଯେ ଦିଏ; ଦାନକର୍ତ୍ତା—
ପ୍ରଦାୟକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରଦାୟୀ } 1, Giving; bestowing.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଦାନଶୀଳ—
(ପ୍ରଦାତ୍ରୀ, ପ୍ରଦାୟିକା, ପ୍ରଦାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Very liberal.

ପ୍ରଦାନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଦାନ)—
Pradāna ୧ । ବିତରଣ; ଅର୍ପଣ; ଦେବା—1. Imparting; giving; bestowing. (ପ୍ରଦତ୍ତ, ପ୍ରଦେୟ—ବିଣ)
୨ । ଆରୋପଣ—2. Conferring.
୩ । ବିଶିଷ୍ଟ ଦାନ—3. Donation; gift.
୪ । ଭେଟ; ଉପହାର—4. Present.
୫ । ଗଜାଙ୍କୁଶ—
5. A goad or hook for driving elephants.
୬ । ପ୍ରେରଣ—6. Sending.
୭ । ପାଞ୍ଚଣ—7. A rod for driving cattle.
୮ । ବିବାହ (ହି. ଶ)—8. Marriage.
[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥରେ ଆଦାନ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରଦାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେବା—
Pradāna karibā To give; to bestow.
প্রদান করা **प्रदान करना**

ପ୍ରଦାନିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ପ୍ରଦାନ)—ପ୍ରଦାନ କରିବା—
Pradānibā ପ୍ରଦୀନା To impart; to give.
ଏମନ୍ତ ସ୍ୱଥଣ୍ଡି ମନ ପ୍ରଦାନି— ମଧୁସୂଦନ,ଭକ୍ତାବଳୀ

ପ୍ରଦାବ—ସଂ. ବି (ପ୍ର+ଦାବ)—ଦାବାଗ୍ନି—
Pradāba Forest conflagration.

ପ୍ରଦାହ—ସଂ. ବି (ପ୍ର+ଦାହ)—୧ । ଜ୍ୱର ଯୋଗୁଁ ବା ଅନ୍ୟ କାରଣରୁ
Pradāha ଶରୀରରେ ଅନୁଭୂତ ପୋଡ଼ା ଜ୍ୱଳା—
1. Inflammation of the body
୨ । ଶରୀରର ତାପବୃଦ୍ଧି—
2. Rise of temperature in the body; high temperature of the body.

ପ୍ରଦିକ୍—ସଂ. ବି (ପ୍ର+ଦିଶ୍; ଦୃଦିଶ୍ ଶବ୍ଦ ୯ମା. ୧ବ)—ଦିଦିକ୍;
Pradik ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କୋଣ (ଯଥା—ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ନୈର୍ଋତ)—A corner between two cardinal points of the compass.

ପ୍ରଦିଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ର+ଦିହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବୋଳା
Pradigdha ହୋଇଥିବା; ଲିପ୍ତ—1. Smeared; daubed; annointed.
୨ । ସ୍ନିଗ୍ଧ; ତେଲରେ ବା ଘିଅରେ ସିକ୍ତ (ହି.ଶ)—
2. Besmeared with oil or ghee.
ସଂ. ବି—ମାଂସ ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ; ବହୁ ପରିମାଣରେ ମସଲା ଗୋଳିଆ ହୋଇ ଘିଅର ଓ ଦହିର ଛଡ଼ା ହୋଇଥାଇ

ସିଝା ଦୋଇଥିବା ମାଂସ ତରକାରୀ—A kind of meat-curry; curry prepared by frying meat with ghee and curd

ପ୍ରଦଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ର+ଦଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ; Pradishṭa ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—1. Appointed; specified.

୨ । ଉପଦଷ୍ଟ—2. Instructed

୩ । ଦତ୍ତ—3. Given; bestowed.

ପ୍ରଦୀପ—ସଂ ବ (ପ୍ର+ଦୀପ) ୧ । ଦୀପ—
Pradīpa 1. A lamp.

୨ । ବର୍ତ୍ତିସ୍ଥ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିସିଖା—
2 A flame issuing from a burning wick.

୩ । ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରଭା—3. Dazzling; brilliance.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଲୋକ ବା ଜ୍ଞାନପ୍ରଦ ବସ୍ତୁ—
4. (Figurative) Anything which gives knowledge or light.
(ଯଥା—ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦୀପ; ମାଈ ପ୍ରଦୀପ ।)

୫ । ପ୍ରଦୀପ ବସ୍ତୁ ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ପର କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଗ୍ରନ୍ଥ—
5. A commentary

୬ । ଦୀପକ ରାଗର ପୁତ୍ର, ରାଗିଣୀବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
6. Name of secondary musical air.

ସଂ. ବଣ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୌରବପ୍ରଦ—
(figurative) Shedding glory; glorious.
(ଯଥା—କୁଳ ପ୍ରଦୀପ ।)

ପ୍ରଦୀପକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଦୀପକ)—୧ । ପ୍ରଦୀପନକାରକ; ଯାହା Pradīpaka ଉଦ୍ଦୀପନ କରେ—1. Kindling; (ପ୍ରଦୀପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) igniting.

୨ । ଉତ୍ତେଜକ—2. Exciting; stimulating.

୩ । ଯାହା ଆଲୋକିତ କରେ—
3. Shedding light; illuminating.

୪ । ଯାହା ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧି କରେ—
4. Glorious; glorifying.

ସଂ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବତ୍ସନାଭର ମାରାତ୍ମକ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ବିଷ—
1 A kind of fatal vegetable poison.
[ଦ୍ର—ଏହା ଖଜୁର ଗଛର ପତ୍ରପର ପତ୍ରଥିବା ଗୋଟିଏ ଗଛର ମୂଳ ଓ ଏହା ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ଜନ୍ମେ—ହି. ଶ ।]

୨ । ଲଣ୍ଠନ—2. Lantern.

ପ୍ରଦୀପନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଦୀପନ)—୧ । ଉଦ୍ଦୀପନ; ଜଳାଇବା; ନିଆଁ Pradīpana ଲଗାଇବା—1. Kindling; inflaming; igniting; setting fire to,

୨ । ଉତ୍ତେଜନ—2. Exciting; stimulating.

୩ । ପ୍ରକାଶକରଣ; ପ୍ରକାଶନ; ଉଦ୍ଭାସନ—
3. Exhibiting; illuminating.

୪ । ଅଗ୍ନିପର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳବର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାବର ବିଷବିଶେଷ—
4. A mineral poison of red colour (probably phosphorus).

୫ । ଗୌରବ ବର୍ଦ୍ଧନ—5. Glorification.

ପ୍ରଦୀପାମାବାସ୍ୟା—ସ. ବ. (ପ୍ରଦୀପ+ଅମାବାସ୍ୟା)—
Pradīpāmābāsyā ପିପେଇ ଅମାବାସ୍ୟା (ଦେଖ)
Pipei amābāsyā (See)

ପ୍ରଦୀପିକା—ସ. ବ. (ପ୍ରଦୀପକ+ଆ)—୧ । ଛୋଟ ଲଣ୍ଠନ (ହି. ଶ)—
Pradīpikā 1. Small lantern.

୨ । ଦୀପକ ରାଗର ସ୍ତ୍ରୀ, ରାଗିଣୀବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
2. Name of a secondary musical air.

ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରଦୀପକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pradīpaka.

ପ୍ରଦୀପ୍ତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ଦୀପ୍ତ)—୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—
Pradīpta 1. Kindled; lighted up; inflamed.
(ପ୍ରଦୀପ୍ତି—ବ) ୨ । ପ୍ରକାଶିତ—2. Manifested.

୩ । ଦାଉ ଦାଉ ଜଳୁଥିବା—3. Blazing; burning.

୪ । ଉତ୍ତେଜିତ—4. Excited; stimulated.

୫ । ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—5 Very bright; dazzlingly bright.

ପ୍ରଦୀପ୍ତତେଜାଃ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପଦୀପ୍ତ+ତେଜସ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Pradīptatejāḥ ଯାହାର ତେଜ ନିଆଁପର ଜଳୁଛି—
Of brilliant lustre; dazzling.

ପ୍ରଦୀପ୍ତ ହୁତାଶ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଦୀପ୍ତ+ହୁତାଶ)—
Pradīpta hutāśa ଦାଉ ଦାଉ ଜଳୁଥିବା ନିଆଁ—
(ପ୍ରଦୀପ୍ତହୁତାଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) A blazing fire; a fire in flames.

ପ୍ରଦୃପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଦୃପ୍)—ଅତି ଗର୍ବିତ—
Pradṛupta Very much elated; puffed up with
(ପ୍ରଦୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) arrogance.

ପ୍ରଦେୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଦେୟ)—
Pradeya ପ୍ରଦାନଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
(ପ୍ରଦେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Bestowable; conferrable; fit to be given away.

ସଂ ବ—ଦେୟ; ନଜରାନା (ହି. ଶ)—Present.

ପ୍ରଦେୟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଦେୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pradeyā ୧ । 'ପ୍ରଦେୟ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
1. Feminine of Pradeya.

୨ । ଯେଉଁ କନ୍ୟା ବରଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତା ହୋଇଅଛି; ବିବାହଯୋଗ୍ୟା—2. Marriageable (girl); fit to be given away in marriage,

ପ୍ରଦେଶ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଦେଶ)—୧ । ଦେଶର ଏକାଂଶ; ଦେଶାଂଶ—
Pradeśa 1, Part of a country; province,

[ଦ୍ର—ଦେଶର ଯେଉଁ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଅଂଶର ଭାଷା, ଆଚାର ଆଚାର, ଶାସନପଦ୍ଧତି ଓ ଜଳବାୟୁ ଦେଶର ଅନ୍ୟ ଅଂଶମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଭିନ୍ନ ଭାବୁ ପ୍ରଦେଶ ବୋଲିପାରି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅଞ୍ଚଳ; ଜିଲ୍ଲା—2. Division of a country; district.

୩ । ସ୍ଥାନ; ଦେଶ—3. Region; place; tract; spot.

୪ । ଅଂଶ—4. Part.

୫ । ହସ୍ତାରତ କରଚଳର ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗରୁ ବଣିଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂରତ୍ୱର ପରମାଣ; ଉର୍ଜ୍ଜନ୍ୟଙ୍ଗୁଷ୍ଠସମ୍ପର୍କିତ ଦୈର୍ଘ୍ୟ—5. A span measured from the tip of the thumb to that of the forefinger.

୬ । ଭିତ୍ତି; କାନ୍ଥ—6. Wall.

୭ । ଅଙ୍ଗ—(ହି. ଶ)—7. Limb.

୮ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—8. Decision (Apte).

୯ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଉଦାହରଣ—9. An example (in grammar) (Apte).

ଦେ. ବ (ସଂ. ପରଦେଶ)—୧ । ପ୍ରବାସ—1. Sojourn.

୨ । ବିଦେଶ—2. Foreign country.

ପ୍ରଦେଶନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦାନ—Pradeśana 1 Gift; donation.

୨ । ଉପଢୌକନ; ଉପହାର; ଭେଟ—2. A present; offering.

୩ । ଭେଟ ଦେବା—3. Presentation.

୪ । ଉତ୍‌କୋଚ; ଘୁଷ୍—4. Bribe.

୫ । ଦେବୋଦ୍ଦେଶରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ବଳି—5. A victim offered to a Deity.

୬ । ଆଦେଶ—6. Command.

୭ । ଉପାୟ—7. Means.

୮ । (ପ୍ର+ଦିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ +ଭାବ ଅନ) ଦେଖାଇ ଦେବା—8. Pointing out (Apte).

୯ । (+କର୍ମ. ଅନ)—ପରାମର୍ଶ; ଉପଦେଶ—9. Advice; instruction (Apte).

ପ୍ରଦେଶ(ଶି)ନୀ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଦିଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖାଇବା+ଅନ(ଇନ) +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖାଇ ହୋଇଯାଏ)—ତର୍ଜନୀ; ବଣି ଆଙ୍ଗୁଠି—Pradeśa(śi)nī The fore finger; the index finger.

ପ୍ରଦେଶୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପରଦେଶୀୟ)—Pradeśī ୧ । ବିଦେଶୀୟ—1. Belonging to a परदेशी परदेशी (ପ୍ରଦେଶିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) foreign country;

୨ । ପ୍ରବାସୀ—1. Sojourning; living abroad.

ଦେ. ବ—୧ । ବିଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Foreigner.

୨ । ପ୍ରବାସୀ ଲୋକ—2. Sojourner.

ସ. ବଣ. (ପ୍ରଦେଶ+ଈ) ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Provincial.

ପ୍ରଦେଶୀୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରଦେଶ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ. ଈୟ)—Pradeśīya ୧ । ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପ୍ରାଦେଶିକ—(ପ୍ରାଦେଶିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Provincial; relating to a province.

୨ । (ଅମୁକ) ପ୍ରଦେଶବାସୀ—2. Belonging to or residing in (such and such) a province.

୩ । (ଅମୁକ) ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ—3. Current in a particular province.

୪ । ଦେଶାଂଶ ବିଶେଷ ପ୍ରଚଳିତ (ବାକ୍ୟ)—4 Provincial (word).

ପ୍ରଦେଶୀୟ ଭାଷା—ଦେ. ବ—ଦେଶାଂଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା ବା ବୋଲି—Pradeśīya bhāshā Provincial language; प्रदेशीय भाषा प्रदेशी भाषा dialect. [ପ୍ରଦେଶୀୟ ଭାଷା(ଖା)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପ୍ରଦେଶୀୟ କର—ଦେ. ବ—୧ । ଇଂରେଜ ସରକାର ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ Pradeśīya kara ରାଜସ୍ୱ ଛଡ଼ା ଆଦାୟ କରିବା ଶୁଳ୍କ. प्रदेशीय कर ବିଶେଷ—1. A kind of cess realised by Government from Zamindars besides land-revenue.

୨ । ପ୍ରଦେଶବାସୀଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହେବା ରାଜସ୍ୱ—2 Provincial rate.

ପ୍ରଦେହ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଦିହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—Pradeha ୧ । ପ୍ରଲେପନ; ଲେପିବା—1. Smearing; anointing.

୨ । (+କର୍ମ. ଅ) ମଲମ; ପ୍ରଲେପ—2. An unguent; unction; ointment.

୩ । ସୁଖ୍ରୁତୋକୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ (ହି. ଶ)—3. A kind of curry.

ପ୍ରଦୋଷ—ସ. ବ. (ପ୍ର=ଆରମ୍ଭ+ଦୋଷା=ରାତ୍ରି+ଅ; କିମ୍ବା ପ୍ର+ଦୋଷ; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ଅପରାଧ (ଦୁଦୋଷା—ଶ୍ତ) କରନ୍ତି)—୧ । ସାୟଂକାଳ; ସନ୍ଧ୍ୟା; ରଜନୀମୁଖ—1. Nightfall; evening.

୨ । (ପ୍ର+ଦୋଷ)—ଗୁରୁତର ଦୋଷ—2. Grave fault

ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଦୋଷ)—୧ । ମନ୍ଦ; ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked; bad.

୨ । ପାପିଷ୍ଠ—2. Sinful.

୩ । ବିଶେଷ ଦୋଷଯୁକ୍ତ—3. Vitiated; very defective.

ପ୍ରଦୋଷକ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରଦୋଷ+କ)—Pradoshaka ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ଜାତ ବା ଘଟୁଥିବା—(ପ୍ରଦୋଷଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) Produced or happening in the evening.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଦ୍ୱେଷ—ପୁ. ବଣ. (ପ୍ର + ଦ୍ୱେଷ)—
Pradwesha ୧ । ଶତ୍ରୁତା; ବୈର—1. Enmity.
୨ । ଘୃଣା (ହୁ. ଶ)—2 Hatred

ପ୍ରଦ୍ୱେଷ୍ଟା—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଦ୍ୱେଷ୍ଟୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Pradweshṭā ୧ । ଶତ୍ରୁଭାପନ୍ନ—1. Hostile.
(ପ୍ରଦ୍ୱେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହିଂସାକାରୀ; ହିଂସୁ—
2. Revengeful; malicious.
୩ । ଦ୍ୱେଷୀ ଜ୍ଞାନକାରୀ —3. Hating; disliking.

ପ୍ରଦ୍ୟୁତିତ—ପୁ. ବଣ. (ପ୍ର+ଦ୍ୟୁତ୍ତିତ)—୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—
Pradyutita 1. Ignited; illuminated.
୨ । ପ୍ରକାଶିତ—2. Manifested.

ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ—ପୁ. ବ. (ପ୍ର=ପ୍ରସିଦ୍ଧ + ଦ୍ୟୁମ୍ନ=ଶକ୍ତି; ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ଥିବାରୁ)—୧ । କନ୍ଦର୍ପ; କାମ; ମଦନ—
Pradyumna 1. Cupid.
୨ । (ନାମ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର—2. The name of the eldest son of Śrīkṛushṇa.
[ଦ୍ର—ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଔରସରେ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇ ଥିଲେ । ଏ ବୃଷ୍ଣିଙ୍କର ୪ର୍ଥ ଅଂଶଜ ।]

ପ୍ରଦ୍ୟୋତ—ପୁ. ବ. (ପ୍ର + ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pradyota ୧ । କିରଣ; ରଶ୍ମି—1. Ray of light.
୨ । ଆଭା; ଦୀପ୍ତି; ଆଲୁଅ—
2. Light; lustre; radiance.
୩ । (ନାମ) ନୃପବିଶେଷ—3. Name of a king.
୪ । (ନାମ) ଯକ୍ଷବିଶେଷ—4. Name of a Jaksha.

ପ୍ରଦ୍ୟୋତନ—ପୁ. ବଣ. (ପ୍ର + ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Pradyotana ୧ । ଦ୍ୟୋତନଶୀଳ; ଜ୍ୱଳିତ; ଜଳୁଥିବା—
(ପ୍ରଦ୍ୟୋତିତ, ପ୍ରଦ୍ୟୋତକ—ବଣ) 1. Blazing; radiant.
୩ । (ପ୍ର + ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
ଯାହା ଜ୍ୱଳିତ ବା ଆଭାମୟ କରେ—
3. Illuminating; brightening.
ପୁ. ବ—୧ । (+ଭାବ ଅନ) ଆଭା; ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ—
1. Lustre; radiance; blaze.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

ପ୍ରଦ୍ର(ଦ୍ରା)ବ—ପୁ. ବ. (ପ୍ର + ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ. ଅ)—
Pradra(drā)ba ୧ । ପ୍ରସ୍ଥାନ; ପଳାୟନ—1. Flight;
(ପ୍ରଦ୍ରୁତ—ବଣ) retreat; fleeing away.
୨ । ଦଉଡ଼ିବା—2. Running.
୩ । ଦ୍ରୁତ ଗତି—3. Speed; quick motion.

ପ୍ରଧନ—ପୁ. ବ—ଯୁଦ୍ଧ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Pradhana Fight; battle.
ପୁ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଖୁବ୍ ଧନୀ (ହୁ. ଶ)—Very rich.

ପ୍ରଧମନ—ପୁ. ବ. (ପ୍ର + ଧ୍ମା ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନାକଦ୍ୱାରା ଔଷଧାର୍ଥ ନସ୍ୟାଦି ଶୁଙ୍ଘିବା କ୍ରିୟା (ହୁ. ଶ.)—
1. The act of taking something through the nose for a medicinal purpose.
୨ । (+କର୍ମ. ଅନ) ଔଷଧାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ ନସ୍ୟ—
2. Medicinal snuff.

ପ୍ରଧା—ପୁ. ବ—ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟା ଓ କଶ୍ୟପଙ୍କର ଏକ
Pradhā ସ୍ତ୍ରୀ—Name of a daughter of Daksha Prajāpati.

ପ୍ରଧାନ—ପୁ. ବ. (ପ୍ର + ଧା. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Pradhāna ୧ । (ସାକାର ଜଗତର ଆଦ୍ୟ ସ୍ୱାଜ) ପରମେଶ୍ୱର—
1. God (the seed of the material world).
୨ । ପରମାତ୍ମା—2. The Universal Soul.
୩ । ପ୍ରକୃତି; ଜଗତର ମୂଳକାରଣ—
3. Nature; the creative energy.
୪ । ଅବ୍ୟାପ୍ରକୃତି; ସୃଷ୍ଟି ବା ବିକାଶପୂର୍ବରୁ ଅବ୍ୟକ୍ତମାନା ପ୍ରକୃତି—
4. Unevolved Nature.
୫ । ବୁଦ୍ଧି—5. Intellect; understanding.
୬ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଷୟ—
6. Chief or principal matter.
୭ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—7. Principal person.
୮ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତୁ—
8. Principal object or thing.
୯ । ରାଜାଙ୍କର ଅମାତ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ରୀ—9 Minister.
୧୦ । ରାଜାଙ୍କ ସଦ୍ଭରର—10. A courtier.
୧୧ । ରାଜାଙ୍କ ସେନାପତି—
11. General of a king.
୧୨ । ହସ୍ତୀଚକ; ମାହୁନ୍ତ—
12. The driver of an elephant.
(ପ୍ରଧାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁ. ବଣ—୧ । ମୁଖ୍ୟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
1. Chief; principal.
୨ । ସର୍ବୋତ୍ତମ; ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ—
2. Best; foremost; most excellent.
୩ । ଆଦ୍ୟ—2. Original.
୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ; ଯଥା—ଶାକପ୍ରଧାନ, ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ) ଯେଉଁଠାରେ ଅମୁକ ବିଷୟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥାଏ—4. Where any matter or thing is predominant or prevailing.
ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
1. A family title of the Kshatriya and Śūdras.
୨ । ଗ୍ରାମର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟକାରୀ ରାଜକର୍ମଚାରୀ—
2. The collecting agent of a village.
୩ । ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. The head-man of a village.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଗ୍ରାମଶାସନ ପାଇଁ ଗଠିତ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚର ବା ଗ୍ରାମ ସଭାର ସଭାପତିଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—4. The generic title of the headman of the administrative assembly of a village in the reign of the independent kings of Orissa.

ପ୍ରଧାନ କାରଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଧାନ+କାରଣ)—ମୁଖ୍ୟ ବା ମୂଳକାରଣ—Original cause
Pradhāna kāraṇa

ପ୍ରଧାନ କାରଣବାଦ—ସଂ. ବି—ସାଙ୍ଖ୍ୟବାଦ; ଯେଉଁ ମତରେ ପ୍ରଧାନ। ବା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଜଗତର କାରଣ ବୋଲି କଥିତ—The theory or doctrine that the unevolved Nature is the primary cause of the world
Pradhāna kāraṇabāda

ପ୍ରଧାନତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ପ୍ରଧାନ +ତସ୍)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତାନୁସାରେ 1. According to eminence.
Pradhānataḥ
୨ । ଆଦୌ—2 Firstly.
୩ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟତଃ—3. Chiefly.
[ଦ୍ର—ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ସର୍ବନାମ ପରେ ତସ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେବା ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକମାନେ ବିଶେଷଣ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ତସ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ମୂଳତଃ ଆଦ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରୟୋଗ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । 'ପ୍ରଧାନତଃ' ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରଧାନ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ।]

ପ୍ରଧାନତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି. (ପ୍ରଧାନ+ତା[ତ୍ୱ])—୧ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ— 1. Excellence,
Pradhānatā(twa)
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—2 Pre-eminence.
୩ । ଉତ୍କର୍ଷ—3. Superiority.

ପ୍ରଧାନ ଧାତୁ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଧାନ+ଧାତୁ)—(ଶରୀରସ୍ଥ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାତୁ) ଶୁକ୍ର; ବୀର୍ଯ୍ୟ—Semen.
Pradhāna dhātu

ପ୍ରଧାନ ନଗର—ଦେ. ବି—ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—The capital of a country.
Pradhāna nagara

ପ୍ରଧାନ ପାଟ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଦେବଗଡ଼ର ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଝରଣା—Name of a mountain-spring in the State of Bamra in Orissa.
Pradhāna pāṭa
ପ୍ରଧାନ ପାଟର ପ୍ରବାଦ ପ୍ରସିଦ୍ଧ—ପ୍ରଧାନପାଟ, ନନ୍ଦଦେଶଗଡ଼
[ଦ୍ର—ଏହିଠାରୁ ସତ୍ତଦ୍ୱାର୍ ଜଳ ନଆସାଇ ଦେବଗଡ଼ବାସୀଙ୍କୁ କଲଘାଣି ଯୋଗାଯାଏ । ବାମଣ୍ଡାର ରାଜା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଚଳ ଦେବ ଏ ପ୍ରବାଦର ଧାରେ ଧାରେ ପାହାଡ଼ର ଉପରକୁ ଉଠିବା ପାଇଁ ପକ୍କା ସିଢ଼ି କରାଇବାରୁ ସେହି ସିଢ଼ି ବାଟେ ଏ ଝରଣାର ମୂଳଦେଶରୁ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଉଠି ହୁଏ । ଏହାର ଶୋଭା ଅତି ମନୋହର ।]

ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ—ଦେ. ବି—ରାଜାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ରୀ—Prime minister.
Pradhāna mantrī

ପ୍ରଧାନ ଯାଜକ—ଦେ. ବି. (ବାଇବ୍ଲ୍ ଅନୁବାଦ ଭାଷା)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରଧାନ ପାଦ୍ରୀଗୁରୁ—High priest; bishop; lord bishop.
Pradhāna jājaka

ପ୍ରଧାନାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଧାନ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ; ମସ୍ତକ 1. The head.
Pradhānāṅga
୨ । ସମାଜର ମୁଖ୍ୟ ସଭ୍ୟ—2. A pre-eminet member of an assembly.
୩ । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—3. The chief personage in a kingdom.
୪ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବୟବ—4. Chief limb.
୫ । ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ—5. Chief material.
୬ । ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—6. A serviceable limb.

ପ୍ରଧି—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଇ; ଯାହା ଚକ୍ରକୁ ଧାରଣ କରେ) —ଚକ୍ରର ଧାର; ନେମି; ପହି— The rim or periphiry of a wheel.
Pradhi

ପ୍ରଧି ମଣ୍ଡଳ—ସଂ.ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଧି+ମଣ୍ଡଳ)—ଚକ୍ରର ପରିଧି ବା ବେଢ଼; ପହିଆ— The circumfernce of a wheel.
Pradhi maṇḍaḷa

ପ୍ରଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ପ୍ରକୃଷ୍ଟ+ଧୀ=ବୁଦ୍ଧି)—ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ—Having sharp intellect; clever; shrewd; acute.
ସଂ. ବି.—(ପ୍ର=ପ୍ରକୃଷ୍ଟା+ଧୀ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି—Sharp intellect; clear understanding.
Pradhī

ପ୍ରଧୂନିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଧୂନ୍ତ)—ଯାହାକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ବା ଜୋରରେ କମ୍ପିତ କରା ଯାଇଥାଏ— Greatly shaken.
(ପ୍ରଧୂନନ—ବି)
Pradhūnita

ପ୍ରଧୂପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଧୂପ୍ ଧାତୁ=ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସନ୍ତାପିତ—1. Afflicted.
Pradhūpita
୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ—2. Heated.
୩ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—3. Inflamed.
୪ । ଉତ୍ତେଜିତ—4. Excited.

ପ୍ରଧୂମିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଧୂମ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ଧୂମାୟିତ; ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥିବା; କୁଣ୍ଡୁଳି ହେଉଥିବା; ସହିଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁ ଥାଏ—1. Smoking; smouldering.
Pradhūmita
୨ । ଜ୍ୱଳନୋନ୍ମୁଖ—2. About to burn.

ପ୍ରଧୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ପ୍ର+ଧୃଷ୍ଟ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ବିତ— Arrogant.
Pradhṛushṭa
(ପ୍ରଧୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରଧୃଷ୍ଟତା—ବି)

ପ୍ରଧୃଷ୍ୟ—(ପ୍ର+ଧୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଯାହାର ଗର୍ବକୁ ଖର୍ବୀକୃତ କରା ଯାଇ ପାରେ—One whose spirit or pride can be suppressed.
Pradhṛushya

ପ୍ରଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଧ୍ୱଂସ)—୧ । ବିନାଶ— 1 Ruin; destruction.
Pradhwaṁsa
(ପ୍ରଧ୍ୱଂସକ, ପ୍ରଧ୍ୱଂସୀ, ପ୍ରଧ୍ୱସ୍ତ—ବିଣ) ୨ । (ସାଂଖ୍ୟ) କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅତୀତ ଅବସ୍ଥା (ହ. ଶ.)—2. (Sāṁkhya philosophy) The past condition of a thing

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଧ୍ମାତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଧ୍ମା ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; ନାଆଁ ଲଗାଇବା+ Pradhmāta କର୍ମ. ତ)—୧ । ଧ୍ୱନିତ; ମୁଖରିତ; ଶବ୍ଦାୟମାନ—
1. Resounded; resonant.
୨ । ବାୟୁପୂରିତ; ଯହିଁରେ ଫୁଙ୍କି କରି ପବନ ପୂରା ଯାଇଥାଏ—
2. Filled with wind blown; inflated with wind.
୩ । ସନ୍ଧୁକ୍ଷିତ; ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ—
3. Inflamed; ignited; kindled.
୪ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
4. Reverberated; filled with echoes.

ପ୍ରନ(ଣ)ଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ନଷ୍ଟ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଷ୍ଟ; ବିନଷ୍ଟ—
Prana(ṇa)shta 1. Destroyed; ruined.
୨ । ମୃତ—2. Dead.

ପ୍ରନାଳୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପ୍ରଣାଳୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପ୍ରଣାଳୀ (ଦେଖ)—
Pranālī Praṇālī (See)

ପ୍ରପଞ୍ଚ—ସଂ. ବି.—୧ । (ପ୍ର+ପଂଚ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)
Prapañcha ୧ । ବିସ୍ତାର; ପରିସର—
1. Extent; expanse.
୨ । ବିସ୍ତୃତି—2. Expansion; extension.
୩ । ସମୂହ; ବିସ୍ତର; ରାଶି—
3. Abundance; heap.
୪ । ପ୍ରକାଶ—4. Manifestation.
୫ । ବୈପରୀତ୍ୟ—5. Opposition; reversion; inversion.
୬ । ମାୟା; ଭ୍ରମ; ଭ୍ରାନ୍ତି—6. Error; illusion.
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଜଗତ୍; ସଂସାର—
7. The world; the creation.
୮ । ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଘଟଣା—8. Phenomenon.
୯ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ପ୍ରତାରଣା—
9. Delusion; deceit; trick; fraud,
୧୦ । ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଜଗତ୍ ସଂସାର—10. The phenomenal world; the world round us.
୧୧ । ଥଟ୍ଟା; ତାମସା—11. Jest; joke.
୧୨ । ଧୂର୍ତ୍ତତା—12. Wickedness; wantoness.
୧୩ । ରଚନାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ବା ବହୁଳତା—13. Copiousness or prolixity in composition.
ବେ. ବିଣ.—୧ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଶଠ—
1. Deceitful; fraudulent.
୨ । ମାୟାପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of illusion
୩ । ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked.
୪ । ଧୂର୍ତ୍ତ; ଚତୁର—4. Cunning.
୫ । ପରପଞ୍ଚ; ଅସୁନ୍ଦର—5. Awkward; ugly.
୬ । ମନ ପ୍ରକୃତିର—6. Evil-natured.

ପ୍ରପଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧି—ବେ. ବି—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତିତା—1. Cunning.
Prapañcha buddhi ୨ । ମନ ବୁଦ୍ଧି; ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି—
2. Wantonness; wickedness.

ପ୍ରପଞ୍ଚମୟ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରପଞ୍ଚ+ମୟ)—ପ୍ରତାରଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Prapañchamaya Deceitful.

ପ୍ରପଞ୍ଚିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ପଂଚ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—୧ । ବିସ୍ତୃତ—
Prapañchita 1. Expanded; diffused.
୨ । ମାୟାପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of illusion; illusive.
୩ । ଭ୍ରମଯୁକ୍ତ; ଭ୍ରାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Erring; mistaken.
୪ । ପ୍ରବଞ୍ଚିତ—4. Deceived; beguiled.
୫ । ବିସ୍ତାରିତରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ; ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ—
5. Fully explained; dilated; manifested.

ପ୍ରପଞ୍ଚୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରପଞ୍ଚ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଦୁଷ୍ଟ—
Prapañchī Wicked.
(ପ୍ରପଞ୍ଚମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଳର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରପଞ୍ଚୀ, ବଦମାସ ଗିବ ଥରା ସ୍ତ୍ରୀ ।
(ପ୍ରପଞ୍ଚିଆ—ଦେଶଜରୂପ) ଏ ଉମନକୁ, ବଦମାଇଚନ୍ତାମଣି ।

ପ୍ରପତ୍ତି—ସ. ବି—ଅନନ୍ୟ ଭକ୍ତି; ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି—
Prapatti Concentrated devotion

ପ୍ରପଦ—ସ. ବି (ପ୍ର=ଅଗ୍ର+ପଦ)—୧ । ଗୋଡ଼ର ଅଗ—
Prapada 1. The tip of the foot.
୨ । ଗୋଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଠି—2. Finger of the leg.
କାଲା ପ୍ରପରେ ଝୁଲିଥିଆ—ଉକ୍ତି. ବୈଦେହୀଶବଳାଶ ।

ପ୍ରପନ୍ନ—ସ. ବିଣ ପୁଂ. (ପ୍ର+ପଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା, ଯାଇବା+ Prapanna କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଶରଣାଗତ; ଆଶ୍ରିତ—
(ପ୍ରପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Taking refuge with.
୨ । ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବା—2. Resorting to.
୩ । ପ୍ରାପ୍ତ; ଅଧିଗତ—3. Attained; obtained; got; received.
୪ । ରକ୍ଷିତ—4. Sheltered; protected.
୫ । ସ୍ୱୀକୃତ; ଅଙ୍ଗୀକୃତ—5. Agreed to; promised.
୬ । ନିର୍ଧନ; ଗରିବ—6 Poor; needy.
୭ । ପୀଡ଼ିତ—7. Afflicted; distressed.
୮ । ଆସକ୍ତ; ସଂସକ୍ତ—8. Adhering to; attached to.
୯ । କୃପାନ୍ୱେଷଣ—9. Seeking.
୧୦ । ସମାଗତ; ଉପସ୍ଥିତ—10. Arrived; reached.

ପ୍ରପର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ଗତ+ପର୍ଣ୍ଣ=ପତ୍ର)—
Praparṇṇa ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷରୁ ପତ୍ର ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଅଛି—
(tree) Devoid of leaves (Apte).
ସ. ବି—ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା ପତ୍ର—Fallen leaf (Apte).

ପ୍ରପା—ସ. ବି. (ପ୍ର+ପା ଧାତୁ+ଅପାଦାନ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prapā ୧ । ଜଳସତ୍ର; ପାଣିସୂଣାଲା—1. A place where drinking water is distributed.
୨ । ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥଳ—2. A place of refreshment; resting place.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ପାଣିକୁଣ୍ଡ—
3. A cistern for watering cattle.
୪ । ଜଳାଶୟ; ବଡ଼ ପୋଖରୀ—4. Tank.
୫ । କୂପ—5. Well.
୬ । ପାଣିକୁଣ୍ଡ; ଜଳାଧାର—
6. Cistern; reservoir of water.
୭ । (+କର୍ମ. ଅ) ଡୋକ—7. Draught.
୮ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଯଜ୍ଞଶାଳା—
8. Sacrificial room.

ପ୍ରପାକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ପଚ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ବଥ ପାଚିବା—
Prapāka 1. The ripening of boil (Apte).
୨ । ଅଙ୍ଗର ଫୁଲା ଓ ପୋଡ଼ାଜଳା—
2. Inflammation (Apte).

ପ୍ରପାଣି – ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ପାଣି)—୧ । କରତଳ; ହାତର ଲେଣ୍ଡା—
Prapāṇi 1. Palm of the hand.
୨ । ହାତର ଅଗ—2. The fore part of the hand.

ପ୍ରପାତ – ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ପତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prapāta ଆଗକୁ କୁଦୁଥିବା ବା ଡେଇଁଥିବା—
Leaping forward (Howells).
(ସଂ. ବି+ଅପାଦାନ ଅ)—୧ । ପଙ୍ଖଚର ଉଗୁଦେଶ; ପଙ୍ଖଚର ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ବା ଅଚଢ଼ି—1. Precipice; cliff of a hill; steep declivity.
୨ । ଘାର; କୂଳ—2. Bank; shore.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ) ନିର୍ଝର; ଝରଣା-3. Waterfall; cascade.
୪ । (+ଭାବ. ଅ)—ପଡନ—4. Fall.

ପ୍ରପାଥ—ସଂ. ବି. (ଭୁଲ. ଇଂ. ପାଥ୍)—ପଥ ରାସ୍ତା—
Prapātha A roadway (Apte).

ପ୍ରପାଦକ—ସ. ବି—ମୟୂର—Peacock (Apte).
Prapādika

ପ୍ରପାନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ପାନ)—୧ । ପ୍ରପା (ଦେଖ)
Prapāna 1. Prapā (See)
୨ । ଘୋଡ଼ାର ଉପର ଓମ୍ଭଣିର ନମ୍ନଭାଗ—
2. The under part of a horse's upper lip (Apte).
୩ । ପଣା; ସରବତ୍—3. A sort of sweet drink.

ପ୍ରପାନକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରପାନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଖଣ୍ଡମଶ୍ରିତଗନ୍ଧ ମିଶ୍ରିତ ପାନୀୟବିଶେଷ; ପଣା; ସରବତ୍—
Prapānaka A sort of sweet drink made of sugar and spices.

ପ୍ରପିତାମହ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ପ୍ର+ପିତାମହ)—୧ । ପିତାମହଙ୍କ ପିତା—
Prapitāmaha 1. Paternal great grandfather.
(ପ୍ରପିତାମହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସଦ୍ୟଲୋକପିତାମହ; ବ୍ରହ୍ମା—
2. Brahmā.
୩ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—3. The Supreme Spirit (Apte).
୪ । କୃଷ୍ଣ—4 Krushna (Apte).

ପ୍ରପିତୃବ୍ୟ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପ୍ର+ପିତୃବ୍ୟ)—ପିତାଙ୍କ ପିତୃବ୍ୟ—
Prapitṛubya Paternal grand uncle (Apte).

ପ୍ରପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ପୀଡ଼ନ) - ୧ । ଚପା; ଚପିବା—
Prapīṛdana 1. Pressing; squeezing.
ପ୍ରପୀଡ଼ତ / ପ୍ରପୀଡ଼କ ବିଣ ୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—
2. Oppression; torture

ପ୍ରପୀତ(ନ)—ସ. ବିଣ. [ପ୍ର+ପୀତ (ନ)]—ଫୁଲିଥିବା—
Prapīta(na) Swollen up; distended (Apte).

ପ୍ରପୁତ୍ର—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପ୍ର+ପୁତ୍ର)—ପୌତ୍ର—
praputra One's son's son; grandson (Apte).
(ପ୍ରପୁତ୍ରୀ—ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗ; ପ୍ରପୁତ୍ରବଧୂ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରପୁନା(ନ୍ନା)ଟ(ଡ଼; ଳ)—ସ. ବି—ଚାକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)—
Prapunā(nnā)ṭa(ṛda; ḷa) Chākunḍā (See) (Apte).

ପ୍ରପୌଣ୍ଡରୀକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ପୁଣ୍ଡରୀକ+ଅ)—୧ । ଔଷଧବୃକ୍ଷବିଶେଷ
Prapaunḍarika 1. A kind of medicinal plant.
[ସ.ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶୀତ,ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ, ପୁଣ୍ଡରୀକ, ସିତପୁଷ୍ପ, ପୁଣ୍ଡ୍ରର୍ଯ୍ୟ, ପୌଣ୍ଡ୍ରୀକ, ସିତାମ୍ବୁଜ ଓ ଅମ୍ବୁଜ] ଏହା ଈକ୍ଷୁମଧୁର ରସ, ମଧୁରବିପାକ, ଶୀତଳ, ବର୍ଣ୍ଣକାରକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ନୟନ ହିତକାରକ ଏବଂ ପିତ୍ତ,ରକ୍ତ, ବ୍ରଣ, ଦାହ, ପିପାସା, ଜ୍ୱର ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]
ପୁଣ୍ଡରିୟା; ପୁଣ୍ଡ୍ରୀ
ପୁଣ୍ଡେରୀ
ସ – ପୁଣ୍ଡରୀକ
ତେ—ପୁଂଡ଼ରୀକମନୁ, ଗେଦ୍ଧ୍ୟାନମୁ
୨ । ପଦ୍ମମୂଳ—2. Root stock of Nymphaea lotus.

ପ୍ରପୌତ୍ର—ସଂ. ବି ପୁଂ. (ପ୍ର+ପୌତ୍ର)—ପୁତ୍ରର ନାତି; ପୌତ୍ରର ପୁତ୍ର;
Prapautra ଅଣନାତି—Son's grandson; one's agnatic great grandson.
(ପ୍ରପୌତ୍ରୀ—ବିପରୀତଲିଙ୍ଗ)

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଫୁଲ୍ଲ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Praphulta (ପ୍ରଫୁଲ୍ଲି—ବି) Praphulla (See) (Apte).

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ~ ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଫୁଲ୍ଲ୍ ଧାତୁ=ବିକସିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Praphulla ୧ । ପ୍ରଫୁଟିତ; ବିକଶିତ; ଫୁଟିଥିବା (ଫୁଲ) —
(ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା—ବିଶେଷ୍ୟ) 1. Full blown (as a flower); expanded; blooming.
୨ । ହସୁଥିବା; ହାସ୍ୟମୟ—2. Smiling; laughing.
୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Shining; radiant.
୪ । ପ୍ରସନ୍ନ; ଆନନ୍ଦିତ—4. Pleased; gladdened; cheerful.
ଦେ. ବି—୧ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା (ଦେଖ)—
1. Praphullatā (See).
୨ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2 Name given to males.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା: ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ+ଚିତ୍ତ) -୧ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚିତ୍ତ;
Praphulla chitta ଆନନ୍ଦିତ ମନ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲାନ୍ତଃକରଣ / ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚେତାଃ / ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମନାଃ — 1. Glad heart; cheerful mind. ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନ— 2. Contented mind.

ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟହୃଦୟ— ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତା / ପ୍ରଫୁଲ୍ଲାନ୍ତଃକରଣା —ସ୍ତ୍ରୀ 1. Contented. ୨ । ହୃଷ୍ଟ; ଆନନ୍ଦିତ— 2. Cheerful; glad.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ. [ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା (ତ୍ୱ)] Praphullatā(twa) (ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ - ବ୍ରୀ) ୧ । ବିକାଶ; ବିସ୍ତୃତି; ବିସ୍ତାର— 1. Expansion. ୨ । ଆହ୍ଲାଦ; ଉଲ୍ଲାସ; ହର୍ଷ— 2. Cheerfulness; gaiety, gladness.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲନୟନ——ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ+ନୟନ) ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଚକ୍ଷୁଃ Praphullanayana (ପ୍ରଫୁଲ୍ଲନେତ୍ର, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଲୋଚନ – ଅନ୍ୟରୂପ) Beaming eyes; eyes sparkling with gladness.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲନୟନା / ପ୍ରଫୁଲ୍ଲନେତ୍ରୀ / ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଲୋଚନା —ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ–(ବହୁବ୍ରୀହି)— ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ନୟନଯୁକ୍ତ— With sparkling eyes.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲବଦନ— ସଂ ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ+ବଦନ)—ସହାସ୍ୟ ବା ପ୍ରସନ୍ନ Praphulla badana ମୁଖ—Beaming countenance; (ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମୁଖ — ଅନ୍ୟରୂପ) smiling face.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନା / ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମୁଖୀ —ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି) ସହାସ୍ୟମୁଖ— Smiling.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ— ଗ୍ରା. ବ୍ରୀ (ସ. ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ) —ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ (ଦେଖ) Praphullita Praphulla (See).

ପ୍ରଫେସର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ପ୍ରୋଫେସର୍) —ପ୍ରୋଫେସର୍; କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ— Praphesar ପ୍ରୋଫେସାର୍ **प्रोफेसार** Professor.

ପ୍ରବକ୍ତା—ସ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ର+ବକ୍ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ ବକ୍ତା— 1. Orator. Prabaktā (ପ୍ରବକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)— ୨ । ଶିକ୍ଷକ; ଗୁରୁ—2. Teacher. ୩ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Propounder; annotator. ୪ । ଗଳ୍ପର ଉଦ୍ଭାବକ— 4. Originator of a story. (Howells) ୫ । ବେଦାଦିର ଉପଦେଶକ— 4. A person who devliers discourses on the Bedas.

ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ—ବକ୍ତୃତାକାର୍ଯ୍ୟ—Lecturing.

ପ୍ରବଗ—ସଂ. ବ—ପକ୍ଷୀ (ହ. ଶ) (ଭୁଲ.ପ୍ଲବଗ) Prabaga Bird.

ପ୍ରବଚନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ + ବଚନ)—୧ । ସାଂସାରିକ ଅଭିଜ୍ଞତା- Prabachana ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶପ୍ରଚଳିତ ଆପ୍ତବଚନ; ପ୍ରବାଦ; ଜ୍ଞାନଗର୍ଭ— 1. Tradition; wise sayings; proverbs; elegant sayings. ୨ । ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ— 2. Sayings from scriptures; scriptural doctrines. ୩ । ନୀତିବାକ୍ୟ—3. Moral precepts. ୪ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ଯାଇଥିବା ଧର୍ମବାଦ— 4. Propounded religious doctrine. ୫ । ବେଦାଦି ଈଶ୍ୱରମୁଖନିଃସୃତ ଶାସ୍ତ୍ର— 5. Holy treatise (such as the Bedas); the scriptures. ୬ । ଅଧ୍ୟାପନା—6. Instruction; teaching profession. ୭ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବକ୍ତୃତା—7. Excellent speech. ୮ । ବାଗ୍ମିତା—8 Eloquence; oratory. ୯ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ (ହ୍ର. ଶ)—9. Expounding; explaining. ୧୦ । ବେଦାଙ୍ଗ (ହ୍ର. ଶ) (ଦେଖ)—10. Bedāṅga (See).

ପ୍ରବଚନ ପଟୁ—ସ. ବ୍ରୀ (୭ମୀ ତତ୍); ପ୍ରବଚନ+ପଟୁ)—୧ । ବାଗ୍ମୀ— Prabachana paṭu (ପ୍ରବଚନ ପଟୁତା—ବ) 1. Eloquent; elegant in speech.

୨ । ଆବଶ୍ୟକବେଳେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରବଚନମାନ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରନ୍ତି—2 Expert in quoting proverbs.

ପ୍ରବଞ୍ଚକ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ପ୍ର+ବଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ.)–ପ୍ରତାରକ; Prabañchaka ଶଠ; ଧୂର୍ତ୍ତ—Cheating; sly; deceitful; fraudulent. (ପ୍ରବଞ୍ଚିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରବଞ୍ଚନ(ନା)—ସଂ. ବ [ପ୍ର+ବଞ୍ଚନ (ନା)]—ପ୍ରତାରଣା; ଠକାମି— Prabañchana (nā) Cheating; deceit; fraud. (ପ୍ରବଞ୍ଚିତ—ବ୍ରୀ)

ପ୍ରବଞ୍ଚିତ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ପ୍ର+ବଞ୍ଚିତ)—ପ୍ରତାରିତ; ଯେ ଠକାମିରେ Prabañchita ପଡ଼ିଥାଏ—Cheated; defrauded; (ପ୍ରବଞ୍ଚିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) imposed upon.

ପ୍ରବଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରବଞ୍ଚନ)—ପ୍ରତାରଣା କରିବା; Prabañchibā ଠକିବା—To cheat.

ପ୍ରବଂଚା ଧୋକାଦେନା — ଯେ ଖାଏ ଯେଉଁ ଘରେ ଘର ନ ମଜେ ତାହା ପ୍ରବଞ୍ଚେ ଦୁଇ ଭାଇ ଭାର ଅଶାର ମାସ୍ୟା—ଉ. ସା

ପ୍ରବଟ—ସଂ. ବ— (ପ୍ର+ବଟ୍ ଧାତୁ=ବିଭାଗ କରିବା+କର୍ମ. ଅ,— Prabaṭa ଗୋଧୂମ; ଗହମ—Wheat.

ପ୍ରବଣ—ସଂ. ବ୍ରୀ—(ପ୍ର+ବଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; ନତ ହେବା+ Prabaṇa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବକ୍ର—1. Curved. (ପ୍ରବଣତା(ତ୍ୱ)—ବ ୨ । ନତ—2. Bowed; bent. ୩ । ବିନୀତ; ନମ୍ର—3. Humble; modest. ୪ । ଆସକ୍ତ; ରତ; ପ୍ରବୃତ୍ତ— 4. Attached to; devoted to; engaged in, ୫ । (ସମାସରେ) ପ୍ରକୃତି ବା ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ ଆସକ୍ତ— 5. Inclined; disposed to; prone to; habituated to.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ସମାସରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବସି ବିଶେଷଣ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ଯଥା—କ୍ରୋଧପ୍ରବଣ; ଦ୍ୱେଷପ୍ରବଣ; ରଙ୍ଗପ୍ରବଣ ।]

୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ; କୃତାଧିକାର—
6. Filled with; possessed of
୭ କ୍ରମନମ୍ର; ଗଡ଼ାଣିଆ; ଢାଲୁ—7 Sloping.
୮ । ଅନୁକୂଳ—8 Favourable.
୯ । ପ୍ଲୁତ—9. Jumped; leaped; long
୧୦ । ଦୁର୍ବଳ, କୃଶ; କ୍ଷୀଣ—10. Weak; thin.
୧୧ । ତ୍ୱରିତ—11. Swift.
୧୨ । ଅଭିମୁଖ—12. Standing in front of or near.
୧୩ । ଶକ୍ତ; ସାରଗ—13. Able; powerful.
୧୪ । ନିପୁଣ—14 Skilful.
୧୫ । ଆୟତ୍ତ—15. Brought under control.
୧୬ । ପ୍ରଗୁଣ; ସରଳ—16. Straight.
୧୭ । ଉନ୍ମୁଖ—17 Looking upwards.
୧୮ । ଆହିତ; ନ୍ୟସ୍ତ; ସ୍ଥାପିତ—18. Placed; deposited;
୧୯ । ସ୍ନିଗ୍ଧ—19. Smooth.
୨୦ । ଅଧୀନ—20. Dependent.
୨୧ । ବଦାନ୍ୟ—21. Generous.
୨୨ । ବିନଷ୍ଟ—22. Decayed.
୨୩ । (ଦ୍ୱେଦ ଆଦି ଦ୍ୱାରା) ପ୍ଲାବିତ—
23. Flooded with; steeped in.
୨୪ । ଉଦାର (ହି. ଶ)—24. Liberal-minded.

ସ. ବ—୧ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଗୁରଆଡ଼ୁ ବାଟଥିବା ଛକ—
1. A meeting of 4 roads.
୨ । ଉଦର—2. Belly.
୩ । ଢାଲୁ (ହି. ଶ)—3. A slope.
୪ । ପାହାଡ଼ର ପାଖ (ହି. ଶ)—
4. The side of a hill.
୫ । କ୍ଷଣ (ହି. ଶ)—5. Moment.
୬ । ଆହୁତି (ହି. ଶ) —
6. Oblation of ghee unto the fire,
୭ । ପର୍ବତର ଉଗୁ—7. Cliff.

ପ୍ରବଣତା(ତ୍ୱ)—[ପ୍ରବଣ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା (ତ୍ୱ)]—୧ । ଅନୁକୂଳତା—
Prabaṇatā(twa) 1. Tendency.
(ପ୍ରବଣ—ବିଣ) ୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ଚଳିବା; ଆସକ୍ତି; ଝୁଙ୍କ—2. Inclination; propensity; proneness.
୩ । ଅନୁରକ୍ତି—3. Attachment; devotion.
୪ । ନମ୍ରତା—4. Modest; humility
୫ । ପୂର୍ଣ୍ଣତା—5. Saturity; fullness (Apte).

ପ୍ରବତ୍ସ୍ୟତ୍ପତିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ନାୟିକାର ପତି ବା ନାଗର ବିଦେଶକୁ ଯିବାର ଅଛି (ହି. ଶ)—
Prabat-syat-patikā
ପ୍ରବତ୍ସ୍ୟତ୍ପ୍ରେଯସୀ
ପ୍ରବତ୍ସ୍ୟତ୍ଭର୍ତ୍ତୃକା } --ଅନ୍ୟରୂପ
A heroine (in fiction) whose lover is shortly to go on a sojourn.

ପ୍ରବଦନ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଘୋଷଣା(ହି,ଶ)—
Prabadana Publication; announcement.

ପ୍ରବନ୍ଧ—ସ. ବ (ପ୍ର+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା; ରଚନା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସନ୍ଦର୍ଭ; ରଚନା—
Prabandha 1. Composition; essay.
୨ । ଧାରାବାହିକ ଉପାଖ୍ୟାନ—
2. A connected narrative; treatise.
୩ । ପରସ୍ପର ଅନ୍ୱିତଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟାବଳି—
3. Essay; words connected with each other.
୪ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବନ୍ଧନ—4. A close bond.
୫ । କୌଶଳ—5. Contrivance.
୬ । ଆରମ୍ଭ—6. Beginning.
୭ । କ୍ରମିକତା—7 Continuance; succession.
୮ । ପୂର୍ବାପର ସଙ୍ଗତି—9. Sequence.
୯ । ଯୋଜନା—9. Joining; uniting.
୧୦ । ଆୟୋଜନ—
10. Preparation; collection of meterials.
୧୧ । ବ୍ୟବସ୍ଥା; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
11. Arrangement; settlement; disposition.
ଦେ. ବ—୧ । ଆଲୋଚନା—1. Discussion.
୨ । ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଂସର୍ଗ—2. Relation.

ପ୍ରବନ୍ଧକାର—ସ. ବ (ପ୍ରବନ୍ଧ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରଚକ; ସନ୍ଦର୍ଭର ରଚୟିତା—
Prabandhakāra Composer; essayist.

ପ୍ରବନ୍ଧ ନୃତ୍ୟ—ଦେ. ବ—ଅଙ୍ଗାଦିର ସୁକୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଚଳନା ସହ ନୃତ୍ୟ-ବିଶେଷ—
Prabandha nṛutya A kind of dancing accompanied with tactful and graceful movements of the limbs.

ଚାଲେ ରୁହାର ଜଉଳାଏ ବୋଇଲେ ନୋହିଲ ପ୍ରବନ୍ଧନୃତ୍ୟ—
ଚାଟା, ରତ୍ନସିଂହାସନ ।

ପ୍ରବନ୍ଧ ମାଳା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ପ୍ରବନ୍ଧ+ମାଳା)—ଏକତ୍ର ସନ୍ନିବେଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧସମୂହ—
Prabandha mālā A collection of essays.
ଦେ. ବ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମଧୁସୂଦନ ରାଓଙ୍କ କୃତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଗଦ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକବିଶେଷ—Name of an Oriya prose text book by the late Madhusudan Rao

ପ୍ରବର—ସ. ବି. (ପ୍ର+ବୃ ଧାତୁ=ବରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Prabara ୧ । ଗୋତ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନକାରୀ ମୁନି—
1. A sage who contributes to the continuance of a family or tribe.
୨ । ବଂଶଧର; ସନ୍ତତି—
2 Offspring; descendant.
୩ । ଗୋତ୍ର—3. Family; race; kindred.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ଏକପ୍ରକାର କଳାମୁଗ; ବରଗୁଡ଼—
4. A kind of black pulse.
୫ । ଆବରଣ ଘାଡ଼—5. A covering; lid.
୬ । ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ—
6. A fragrant wood; the aloe wood.

(ପ୍ରବର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ୍ୟ—୧ । ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
1. Best; excellent; pre-eminent.
୨ । ମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରଧାନ—2. Chief; principal.

ପ୍ରବରଣ—ସ. ବ (ପ୍ର+ବରଣ)—ଦେବତାଙ୍କର ଆବାହନ (ହ. ଶ)—
Prabaraṇa — Formal invokation or invitation extended to a Deity.

ପ୍ରବରା—ସ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରବର+ଆ)—ପ୍ରବରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Prabarā — Feminine of Prabara.
ସ. ବ—୧ । ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ (ହ. ଶ.)—1. Aloe wood.
୨ । ଗୋଦାବରୀର ଉପନଦୀବିଶେଷ—
2. Name of tributary of the Godāvarī river.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ପୟୋଷ୍ଣୀ । (ହ. ଶ)]

ପ୍ରବର୍ତ୍ତ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଘ୍ଞ ବ. ଅ)—୧ । ଆରମ୍ଭ—
Prabartta — 1. Commencement.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତ ଦେବା—
2. Undertaking a work.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prabarttaka — ୧ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନକାରୀ; ଯେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ—
(ପ୍ରବର୍ତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Inducing; inciting.
୨ । ପ୍ରଦର୍ଶକ—
2. Indicating; leading; showing.
୩ । ପ୍ରଣେତା—
3. Composing; constructing.
୪ । ଯେ କୌଣସି ନୂତନ କର୍ମର ବା ବସ୍ତୁର ସୂତ୍ରପାତ କରେ—
4. Founding; starting; introducing a new institution or system.
ସ. ବ—୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Founder
୨ । ଉତ୍ତେଜକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Instigator.
୩ । ରଚକ—3. Composer; author.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭେଦୁଆ—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ଭୁଲ. ଇଂ. Prabarttaka bheduā ଏଜେଣ୍ଟ୍ ପ୍ରୋଭୋକେଟର୍)—
ଯେଉଁ ଭେଦୁଆ ଅପରାଧୀ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅପରାଧୀକୁ ଅପରାଧ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ—Agent provocator; a spy engaged to incite a person to commit some offence and then give the clue to the authorities.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ(ନା)—ସ. ବ. [ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+ଭାବ. Prabarttana(nā) ଅନ+(ଆ)]—୧ । ନିଯୋଜନ—
1. Engaging; directing.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ଟ୍ରେରଣା; ମଡାଇବା—
2. Inducing; inciting; exciting; urging; stimulating; instigating.
୩ । ଆରମ୍ଭ; ସୂତ୍ରପାତ—
3 Beginning, starting; commencement.
୪ । ଗତିଦାନ—4 Setting in motion.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତୟିତା—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+ Prabarttayitā +କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
(ପ୍ରବର୍ତ୍ତୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଏ; ନିଯୋଜକ—Engaging; inciting; exciting; instigating.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—('ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ')—
Prabarttā(rtte)ibā — ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାନ **प्रवर्त्तना** ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇବା; ମଡାଇବା—
(ବିପରୀତ—ନିବର୍ତ୍ତିବା) 1. To urge; to induce; to incite.

ପ୍ରଥମ ସ୍ତବକ ଶୁକ୍ଳ ବର୍ଣ୍ଣେ
ମୁଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଜନେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

୨ । ନିଯୋଜିତ କରିବା—2 To cause to be engaged in a work; to employ.
୩ । କୌଣସି ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
3. To introduce a new matter or thing.
୪ । ଫୁସୁଲାଇବା—4. To inveigle.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତା ପ୍ରବର୍ତ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ)—
Prabarttā prabartti — ୧ । ମଡାମଡି; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାପ୍ରବର୍ତ୍ତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମଡାଇବା—
1. Instigating; influencing.
୨ । ଫୁସୁଲାଇବା—2. Inveigling.
୩ । ଗତି କରାଇବା—
3. Successfully inducing.

ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—ସ. ବ୍ୟ. (ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Prabarttita — ୧ । ଉତ୍ତେଜିତ—1. Incited; instigated; influenced.
(ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—ବ)
୨ । ଉତ୍ସାହିତ—2. Encouraged; stimulated.
୩ । ନିଯୋଜିତ—
3. Engaged; deputed; commissioned.
୪ । ଜ୍ଞାପିତ—4. Informed; apprised.
୫ । ପ୍ରେରିତ; ପରିଚାଳିତ—
5. Guided; led; driven.
୬ । ଆରବ୍ଧ—6 Commenced; begun.
୭ । ଗତିଳତ—7. Set in motion; started.
୮ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ—8. Caused to return.
୯ । ଉତ୍ପାଦିତ; ଜାତ—9. Generated.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ)—
Prabarttibā ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ବା ମାଡିବା—1 To be engaged in
(ନବର୍ତ୍ତିବା—ବିପଯ୍ୟୟ) doing a work.

ଉଚ୍ଚ ରସରେ ଅତ ଅସଦ୍ଭତ ହେଲେ
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ପ୍ରାଣ ତ୍ୟଜିଲେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ ବଳାଇବା—
2. To set one's mind on a work; to be bent on.

ମନେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହେଲୁ ଶ୍ରମି । ପ୍ରାତୀ. ନଗ୍ନଶ୍ରମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୩ । ଫାଳିବା; ଖଣ୍ଟିବା—3. To apply.
(ଯଥା—ଏ ବିଷୟରେ ମୋଠାରେ ଦୋଷ ପବର୍ତ୍ତିବ ନାହିଁ ।)

୪ । ଜନ୍ମିବା; ଉତ୍ପାଦିତ ହେବା—
4. To be born; to be created or produced.

୫ । ଘଟିବା—5. To happen.

ଯାହାଙ୍କଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ଏ ଦୁଇ
ବସ୍ତୁର କଲ୍ପ ସବୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଅଛ ମଧ୍ୟ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

୬ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା; କାମରେ ଦାଢ ଦେବା—
6. To undertake or start a work.

୭ । ଆରବ୍ଧ ହେବା—7. To be commenced or begun; to be introduced; to begin.

ଏ ରୂପେ ଯଜ୍ଞନେ ଉକା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲା । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

୮ । ବୃଦ୍ଧି କରିବା; ବଢ଼ାଇବା—8. To increase.

ତା ଦେଖି ଦେବତାଏ ବଜ୍ରେ ନବର୍ତ୍ତାଇ
ଜହ୍ନରେ ବଢ଼ିଲ ସେ ତେଜ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

୯ । ବଦ୍ଧିତ ହେବା; ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଜ୍ଞାତ ହେବା—
9. To be published; to be known.

ଦଂସ ହୋଇଣ ଯାହା ପ୍ରଣସ୍ତି ଅଛ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି । ଉଷ. ଦୈତ୍ୟେଶ୍ୱରଲାସ ।

ପ୍ରବର୍ତ୍ତେଇ ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—ବାଣ୍ଟି ଦେବା—
Prabarttei debā To distribute.
(ଯଥା—ଏ ସତ୍ତରେ ଧାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେଇ ଦଅ ।)
ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା (ଦେଖ)
Prabarttāibā (See)

ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ବୃଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prabarddhaka ଯେ ବଢ଼ାଏ—Increasing.
(ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ବର୍ଦ୍ଧନ)—୧ । ପ୍ରତିପାଳନ—
Prabardhana 1. Bringing up
(ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧିତ—ବଣ) ୨ । ବଢ଼ାଇବା—2. Augmenting; enlargement.

ସଂ. ବଣ. ପୁ—ଯେ ବଢ଼ାଏ—Augmenting; increasing.

ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧମାନ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ବର୍ଦ୍ଧମାନ,—ବିଶେଷରୂପେ ବଢୁଥିବା—
Prabarddhamāna Increasing rapidly.

ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧିତ—ସ ବଣ. (ପ୍ର+ବର୍ଦ୍ଧିତ; ପ୍ରତ୍ୟୟର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Prabarddhita ୧ । ବିଶେଷରୂପେ ବର୍ଦ୍ଧିତ—
(ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ—ବ.) 1 Much increased; augmented.

୨ । ପ୍ରତିପାଳିତ; ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ପାଳ ବଢ଼ାଇ ଥାଏ—2. Brought up with care.

ପ୍ରବର୍ଷଣ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ବର୍ଷଣ)—୧ । ବୃଷ୍ଟି; ବର୍ଷା—
Prabarshana 1. Rain.

୨ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଓ ଲଟ୍ଟଣ ବାସ କରିଥିବା ଋଷ୍ୟମୂକ ନାମକ ପର୍ବତ—
2. Name of a mountain near Kishkindhyā.

ପ୍ରବଳ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ପ୍ରଚୁର+ବଳ)—୧ । ଅତି
Prabala ବଳବାନ୍; ପ୍ରଭୂତ ବଳସମ୍ପନ୍ନ; ବଳୁଆ—
(ପ୍ରବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରବଳତା;ପ୍ରାବଲ୍ୟ—ବ) 1. Mighty; very strong.

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତାଶାଳୀ—2. Very influential.

୩ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ—3. Valid; cogent.

୪ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟରୂପେ କ୍ଷମତା ବା ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରୁଥିବା—
4. Predominant; preponderating; getting the upper hand; having mastery.

୫ । ଭୟାନକ; ଉଗ୍ର—5. Frightful; violent.

୬ । ଅତ୍ୟଧିକ; ପ୍ରଭୂତ—6. Excessive; very great.

୭ । ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା—7. Prevalent; pervading.

୮ । ଅକାଟ୍ୟ (ଯୁକ୍ତି)—
8. Unanswerable; unrebuttable.

ପ୍ରବଳତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବି. (ପ୍ରବଳ+ତା)—୧ । ଶକ୍ତିମତ୍ତା; ବଳଶାଳିତା
Prabalatā(twa) 1. Mightiness; powerfulness.

୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରୋଗ ଅବ ପ୍ରାଧାନ୍ୟରେ ବିସ୍ତାର ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
2. Predominance; prevalence.

୩ । ଏକାଧିପତ୍ୟ—Mastery.

୪ । ଅତ୍ୟାଧିକ୍ୟ—4. Excess.

ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ପ୍ରବଳ+ପରାକ୍ରମ)—
Prabala parākrama ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତା—Great
(ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ, ପ୍ରବଳ ବିକ୍ରମ—ଅନ୍ୟରୂପ) power.

ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଶେଷ ବିକ୍ରମଶାଳୀ—
Very mighty or powerful.
(ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମା; ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପା, ପ୍ରବଳବିକ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ବିଶେଷ କ୍ଷମତାଶୀଳ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତି-
Prabala parākramī ଶାଳୀ—Very powerful;
ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରାନ୍ତ, ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପାନ୍ୱିତ
ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ, ପ୍ରବଳ ବିକ୍ରମୀ } ଅନ୍ୟରୂପ mightiest.

ପ୍ରବଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବା—
Prabala hebā 1. To predominate; to prevail.

୨ । ନିଜର ଆଧିପତ୍ୟ ବା ଶକ୍ତି ବିସ୍ତାର କରିବା—
2. To preponderate; to spread one's power or influence.

ପ୍ରବଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରବଳ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ
Prabalā(le)ibā ଧାତୁ; ଣିଜନ୍ତ)—ବିଶେଷ ଭାବରେ ବା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଅନୁରୋଧ କରିବା; ଜିଦ କରିବା; ବଳାଇବା—
To insist.

Digitized by srujanika@gmail.com

ରୁମ୍ଭେ ଚଢାଇଁ ମତେ ଏତେ ପ୍ରବଳାଇ;
ବନ୍ଧୁ ବଇସିବା ଢାଳ ଢୋଇ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣଙ୍କିଙ୍କର ମଦାଇରଡ ବଙ୍ଗ ।

ପ୍ରବଳାକା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ମୟୂର (ହ୍ର. ଶ)—
Prabalākī 1. Peacock.
(ପ୍ରବଳାକଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସର୍ପ (ହ୍ର. ଶ.)—2. Serpent.

ପ୍ରବଳାନୁରାଗ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରବଳ + ଅନୁରାଗ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହ
Prabalānurāga ବା ଆସକ୍ତି—Excessive attachment.

ପ୍ରବଳିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି. (ସଂ. ପ୍ରବଳ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—
Prabalibā ୧ । ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା—1. To be engaged.

ସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଡ଼ାକୁ ନିଇଲ,
ସେ ସୁଖେ ତା ରୋଜଜେ ପ୍ରବଳିଲ । ଭଗବତୀ.ଭଉତାରତ୍ନୋଦ ।

୨ । ପ୍ରବଳ ହେବା; ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—
2. To increase.

୩ । ଘୋଷିବା; ଏକାଧିପତ୍ୟ ବସ୍ତାର କରିବା—
3. To predominate; to have mastery.

ବବେକ ଉ ଽଲ୍ଲବ, ଲଜ ଉ ପ୍ରବଳିବ ।
ବବସ୍ପର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପ୍ରବସଥ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ+ଘ୍ଞ ବ. ଅଥ)—୧ । ପ୍ରସ୍ଥାନ (ହ୍ର. ଶ)
Prabasatha 1. Going away.
୨ । ପ୍ରବାସ (ହ୍ର. ଶ.)—Sojourn.

ପ୍ରବସନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ+ଘ୍ଞ ବ. ଅନ)—୧ । ବିଦେଶରେ
Prabasana ବାସ କରିବା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Living abroad; sojourning.
୨ । ବାହାରକୁ ଯିବା—2. Going out; issuing forth.

ପ୍ରବହ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସ୍ରୋତଃ; ପ୍ରବାହ
Prabaha 1. Current.
୨ । ସପ୍ତ ବାୟୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାୟୁବିଶେଷ—2. One of the seven winds spread over the universe.
[ଦ୍ର—ଏ ବାୟୁ ଆବହ ବାୟୁର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କମାନଙ୍କ ଏ ବାୟୁରେ ଚଳୁ ଅଛନ୍ତି (ହ୍ର. ଶ.) ।]
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଗୃହନଗରାଦିରୁ ବହିର୍ଗମନ—
3 Going out of a house or town.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଅଗ୍ନିର ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ହ୍ର. ଶ)—
4. One of the seven tongues of fire.
୫ । (+ଅଧିକରଣ ବା କର୍ମ. ଅ) ଯେଉଁକୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟକୁ ନାଳ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଜଳ ଯାଏ (ହ୍ର. ଶ)—5. A cistern which is filled up by water flowing through a drain.
୬ । (ପ୍ର+ବହ୍) ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତଃ—6. Strong current.

ପ୍ରବହଣ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—୧ । ଜଳଯାନ—
Prabahaṇa 1. A conveyance over water.
୨ । ଆଚ୍ଛାଦନ ବା ପରଦାଯୁକ୍ତ ଯାନ; ଖଟିଆ; ଡୋଲି—
2. A covered conveyance; a litter with hangings.
୩ । (+ଭାବ. ଅନ) ସ୍ରୋତଃ; ପ୍ରବାହ—3. Current
୪ । ନେଇ ଗଲ୍‌ଯିବା (ହ୍ର. ଶ)—4. Carrying away.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ, ନାବ; ଡଙ୍ଗା (ହ୍ର. ଶ)—5. Boat.
୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) କନ୍ୟାକୁ ବରାନ୍ତ ଦେବା (ହ୍ର. ଶ)—
6. Giving a daughter in marriage.

ପ୍ରବଳି(ଳୀ)—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଇ;+ସ୍ତ୍ରୀ.
Praballi (hlī) ଈ)—ପ୍ର କଳା; ପହେଲୀ; ଦାନ୍ଦଆ—
(ପ୍ରବଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) A riddle; an enigma; a conundrum

ପ୍ରବାଚ—ସଂ ବ (ପ୍ର+ବଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ) —୧ । ଘୋଷଣା—
Prabācha 1. Declaration; announcement;
(ପ୍ରବାଚ୍ୟ—ବିଶ) proclamation (Howells);
(ପ୍ରବାଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ କହିବା—
2. Speaking excellently; oratory.
୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବକ୍ତୃତା—3. An excellent speech; oration.

ପ୍ରବାଚକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ର+ବାଚକ)—ଘୋଷଣାକାରୀ—
Prabāchaka Announcing; proclaiming
(ପ୍ରବାଚିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (Howells).
(ପ୍ରବାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଘୋଷଣାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Proclaimer.
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବକ୍ତା (ହ୍ର.ଶ)—2. An excellent preacher, orator.

ପ୍ରବାଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ବେ ଧାତୁ=ଲୁଗା ବୁଣିବା+କରଣ.
Prabāṇi (ṇī) ଅନ+ଇ (ଈ)—ତନ୍ତୀର ମାକୁ ବା କଣ୍ଡା; ତନ୍ତ
ଶଳାକା—A weaver's shuttle.

ପ୍ରବାତ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ବା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରବାଳ ବାୟୁ—
Prabāta 1. Strong wind.
୨ । (+ଭାବ. ତ) ପବନର ଝଙ୍କ (ହ୍ର. ଶ)—2. Gust of wind.
୩ । (+ଅଧିକରଣ. ତ) ଯେଉଁଠାରେ ଖୁବ୍ ପବନ ବହୁଥାଏ (ହ୍ର.ଶ)
3. A place where the wind blows strongly; a windy place.
୪ । ଢାଲୁ; ପ୍ରବଣ—(ହ୍ର.ଶ)—4. A slope.
ସଂ. ବିଶ—(ପ୍ର+ବା ତ) ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଆନ୍ଦୋଳିତ (ହ୍ର.ଶ)—
Shaken or rocked by wind.

ପ୍ରବାଦ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପରମ୍ପରାଗତ
Prabāda ବାକ୍ୟ; ଜନଶ୍ରୁତି—1. Tradition.
୨ । ପ୍ରବଚନ—2. Proverb.
୩ । ଜିଦାକଥା; ଜନରବ—3. A rumour; a report.
୪ । ନିନ୍ଦା; ଭୁସା; ଅପବାଦ—4. Defamation.
୫ । ପରସ୍ପର କଥୋପକଥନ; କଥାବାର୍ତ୍ତା—
5. Discourse; conversation; dialogue.

ପ୍ରବାଦ ବଚନ—ସଂ. ବ—ପ୍ରବଚନ; ଉଗ—
Prabāda bachana A proverb; a traditional
(ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) saying.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ରେ ଯେବେ ଏ କୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜବେ, କୃଅ ନ ମିଳଲେ 'କୃଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କୁ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ପ୍ରବାର—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ୧ । ପ୍ରବର (ଦେଖ)—
Prabāra 1. Prabara (See)

୨ । (+କରଣ. ଅ) ବସ୍ତ୍ର; ଲୁଗା—2. Cloth.

୩ । ଉତ୍ତରୀୟ—(ହି. ଶ.—3. Sheet.

୪ । ଆଚ୍ଛାଦନ; ଘୋଡ଼ଣୀ (ହି. ଶ)—4. Covering.

ପ୍ରବାରଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ବାରଣ)-- ୧ । ନିଷେଧ (ହି.ଶ)—
Prabāraṇa 1. Prohibition

୨ । କାମ୍ୟ ଦାନ; କୌଣସି ଫଳ କାମନାରେ କରାଯିବା ଦାନ (ହି.ଶ)—2. A gift made with some end in view.

୩ । ବର୍ଷାଋତୁ ଅନ୍ତେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବବିଶେଷ (ହି.ଶ)—3 A Buddhist festival observed after the rains.

ପ୍ରବାଳ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ବଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜଳତରୁବିଶେଷ; ବଦ୍ରୁମ; ପୋଦ୍ଦଲା ('ପୋଦ୍ଦଲା' ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—
Prabāla 1, Coral,

୨ । ଅଙ୍କୁର; ବୃକ୍ଷର ନବୀନ ପଲ୍ଲବ ବା ଶାଖା; ନୂଆ ଦୋଇ କଅଁଳ ଆସୁଥିବା ଡାଳ ବା ପତ୍ର—

ପ୍ରବାଳ ପଟାକା ଛଡ଼ାଇ ଛେଦୁଁ ଛରା ଦେଉ ଠାବେ ଠାବେ ।
ରଘୁନାଥ. ଚାଣ୍ଡୀ ।

2. Young shoot or leaves of a tree; a sprout.

୩ । ସାଣାଦଣ୍ଡ—3. The body or shaft of a harp.

ପ୍ରବାଳ କୀଟ—ପୁ. ବ—ଯେଉଁ କୀଟମାନଙ୍କ କଙ୍କାଳ ପୋଦ୍ଦେଲା ଅଟେ—
Prabāla kīṭa Coral insect.

ପ୍ରବାଳ ଦ୍ୱୀପ—ଦେ. ବ—ପ୍ରବାଳ କୀଟମାନଙ୍କର କଙ୍କାଳ ସ୍ତୂପଦ୍ୱାରା
Prabāla dwīpa ରଚିତ ଦ୍ୱୀପ—Coral island.

ପ୍ରବାସ—ପୁ. ବ—(ପ୍ର+ବାସ)—୧ । ନିଜ ଦେଶ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ
Prabāsa ଦେଶରେ କିଛିକାଳ ଅବସ୍ଥାନ—1. Staying abroad; sojourn; temporary residence in a foreign land.

୨ । ବିଦେଶ—

2. A foreign country; a strange place.

ପ୍ରବାସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିଦେଶରେ ଯାଇ ରହିବା—
Prabāsa karibā To stay abroad.
ପ୍ରବାସକରା **परदेश करना**

ପ୍ରବାସନ—ପୁ. ବ—୧ । (ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍=ବାସି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ନିର୍ବାସନ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଦେଶକୁ
ପ୍ରବାସିତ } ବିଣ ପଠାଇବା—1. Sending a person
ପ୍ରବାସ୍ୟ } abroad; exiling a person.

୨ । (ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ) ବିଦେଶରେ ବାସ କରିବା—

2. Living in a foreign land; sojourning.

୩ । ମାରଣ; ବଧ; ହତ୍ୟା—

3. Killing; slaughter.

ପ୍ରବାସିଆ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ପ୍ରବାସୀ)—ପ୍ରବାସୀ (ଦେଖ)—
Prabāsiā Prabāsī (See).
परदेशी **परदेशी**

ପ୍ରବାସିତ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ବାସି ଧାତୁ+କର୍ମ.
Prabāsita ତ)—୧ । ନିର୍ବାସିତ—

1. Exiled; expatriated.

୨ । ହତ—2. Slaughtered.

ପ୍ରବାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରବାସ+ଇନ୍; ଅଥବା ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ+
Prabāsī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ପ୍ରବାସରେ ଥାଏ; (ପ୍ରବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରୋଷିତ—Sojourning; living abroad.
ପରଦେଶୀ ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
परदेशी 1. A sojourner.

୨ । ବିଦେଶରୁ ଆସି ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A stranger.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ଲୋକର ଘରେ ବସା କରିଥାଏ—

3. A lodger.

ପ୍ରବାସ ପତ୍ନୀ—ଦେ. ବ.—(ରସିକଭାମସ୍ୱ ବ୍ୟଙ୍ଗବଚନ; ନିଜ ଘରେ
Prabāsa patnī ଥିବା ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପାକ କରୁଥିବାରୁ)—ପ୍ରବାସ ବାସ ସମୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ପାଚକ; ପୁଜାଦ୍ୱାସ୍ତ—

A cook who cooks for a person in sojourn.

ପ୍ରବାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ବସ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ଯ)—
Prabāsya ୧ । ଯାହାକୁ ନିର୍ବାସିତ କରିବା ଉଚିତ—
(ପ୍ରବାସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Deserving to be exiled.

୨ । ଯାହାକୁ ନିର୍ବାସିତ କରାଯିବ—

2. About to be exiled.

ପ୍ରବାହ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସ୍ରୋତଃ;
Prabāha ଜଳଧାରା—1, Current; stream; flow.

୨ । ଧାରା; ଶ୍ରେଣୀ—

2. Series; continuous line.

୩ । ଅବଚ୍ଛେଦ ଗତି—

3. Continuous motion.

୪ । ଚିନ୍ତାସ୍ରୋତଃ—

4. Continuous train of thought (Howells).

୫ । ପ୍ରବୃତ୍ତି—

5. Activity; engagement; action.

୬ । ବିସ୍ତାର—

6. Circulation; promulgation; extent.

୭ । ପରମ୍ପରାଗତ ବ୍ୟବହାର; ଚିରନ୍ତନୀ ପ୍ରଥା—

7. Usage; traditional custom.

୮ । ଅବଚ୍ଛିନ୍ନତା; ଧାରାବାହିକତା—

8. Continuity; unbroken succession.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଐ	ସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଣ,ଶ	ଛ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ୟ	ଔ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଶ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

୯ । ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଘୋଟକ—9. A swift horse.

୧୦ । ପୁଷ୍କରଣୀ—10. A pond; tank.

ପ୍ରବାହକ—ସ. ବ—୧ । (ବଜ୍ଞାନ ପରଭାଷା; ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ Prabāhaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯାହା ତାପ ବା ବିଦ୍ୟୁତ୍‌କୁ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଚଳବାରେ ବାଧା ଦେଏ ନାହିଁ—

1. Conductor (of heat or electricity).

୨ । ରାକ୍ଷସ (ହି. ଶ)—2. Demon; fiend.

(ପ୍ରବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହା ଜଡ଼ଦ୍ରବ୍ୟରୂପେ ବହନ କରି ପାରେ—Able to carry well.

ପ୍ରବାହିକା—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ବାହି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. Prabāhikā ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗ୍ରହଣୀ ରୋଗ; ଉଦରାମୟ; ଶୂଳା ଝାଡ଼ା—Diarrhœa

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରବାହକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Prabāhaka.

ପ୍ରବାହିତ—ସ. ବଣ—(ପ୍ରବାହ+ଇତ)—୧ । ଧାରାବାହିକ—

Prabāhita 1. Successive.

୨ । ଧାରରେ ବହିଯାଉ ଥିବା—

2. Flowing; running.

୩ । ପ୍ରବାହବିଶିଷ୍ଟ; ସ୍ରୋତୋବିଶିଷ୍ଟ—

3. Having a current.

୪ । ଯାହାକୁ ବୁହାଇ ନିଆଯାଇ ଅଛି—

4, Carried; borne.

୫ । ସ୍ରୋତଃ ଦ୍ୱାରା ବାହିତ (ଜଳାଦି)—

5, (water) Made to flow in a current,

ପ୍ରବାହିନୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପ୍ରବାହୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Prabāhī.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ; ନଦୀ—River.

ପ୍ରବାହୀ—ସଂ. ବଣ—(ପ୍ରବାହ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯାହା ବହି ଯାଉଥାଏ—1, Flowing.

(ପ୍ରବାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରବାହବିଶିଷ୍ଟ; ସ୍ରୋତସ୍ୱାନ୍—

2. Having a current

୩ । ଯେ ବୋହି ନେଏ—3 Carrying away.

୪ । ତରଳ (ହି. ଶ)—4, Liquid.

୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରବାହ+ଈ)—ବାଲୁକା (ହି. ଶ.)—

5. Sand,

ପ୍ରବାହୁ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବାହୁ)—କନୁଇର ନିମ୍ନଭାଗ—

Prabāhu The lower part of the elbow.

ପ୍ରବିଗ୍ରହ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବିଗ୍ରହ)—ସନ୍ଧିଭଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—

Prabigraha Infringement of a treaty.

ପ୍ରବିଚୟ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବି+ଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—

Prabichaya ୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ (ହି. ଶ)—

1. Inquiry; quest.

୨ । ପରୀକ୍ଷା (ହି. ଶ)—2. Test; examination.

ପ୍ରବିଦାରଣ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବିଦାରଣ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଦାରଣ—

Prabidāraṇa 1, A complete tearing.

୨ । ଯୁଦ୍ଧ (ହି. ଶ)—2. Fight; war.

ପ୍ରବିଭକ୍ତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ବିଭକ୍ତ)—୧ । ବହୁଧା ବିଭକ୍ତ—

Prabibhakta 1. Divided into many parts.

(ପ୍ରବିଭକ୍ତି—ଣିଜନ୍ତ ନିଷ୍ପନ୍ନ ରୂପ) ୨ । ବଣ୍ଟନ କରାଯାଇ ଥିବା—

2. Partitioned,

ପ୍ରବିର—ସ. ବ—ପୀତକାଷ୍ଠ; ଏକପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ (ହି. ଶ)—

Prabira A kind of yellow sandal wood.

ପ୍ରବିଲସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସ. ପ୍ର+ବି+ଲସ ଧାତୁ)—

Prabilasibā ୧ । ଶୋଭା ପାଇବା; ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବା—

ପ୍ରବିଲାସା 1. To look beautiful.

୨ । ଜକଜକ ଦିଶିବା—2. To shine.

ଗରୁଡଳକ ପ୍ରବଳସେ ଅଳକ ମୃଗ ବ ରଜଳାକର । ପ୍ରାଚୀ, ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ

ପ୍ରବିଷା—ସ. ବ—ମହୁରା; ଅଉବିଷା (ଦେଶ) (ହି. ଶ)—

Prabishā (ପ୍ରଉବିଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) Aconite.

ପ୍ରବିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Prabishṭa ୧ । ଯାହା ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛି—

(ପ୍ରବେଶିତ—ଣିଜନ୍ତାନିଷ୍ପନ୍ନ ରୂପ) 1, Entered into; gone into.

୨ । ନିଯୁକ୍ତ; ଅଭିନିବିଷ୍ଟ—

2. Engaged in; occupied with.

୩ । ଅନ୍ତର୍ଗତ—3 Internal.

ପ୍ରବୀଣ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ବୀଣ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ବୀଣି ଧାତୁ=ବୀଣା ବଜାଇବା Prabīṇa +ଅ)—୧ । ଅଭିଜ୍ଞ; ବିଜ୍ଞ; ବହୁଦର୍ଶୀ—

(ପ୍ରବୀଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Experienced.

ପ୍ରବୀଣତା, ପ୍ରବୀଣତ୍ୱ, ପ୍ରବୀଣ୍ୟ } ବ ୨ । ଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ; କୁଶଳ—

2. Skilful; versed in; proficient.

୩ । ପଟୁ; ବିଶେଷଜ୍ଞ—3. Expert.

୪ । ପ୍ରାଚୀନ—4. Old.

୫ । ପୁପକ୍ୱ—5. Ripe; matured.

୬ । ଚତୁର—6. Clever.

୭ । ବାକ୍‌ପଟୁ; ବାଗ୍ମୀ—7, Eloquent.

୮ । କୃତୀ; ବିଦ୍ୱାନ୍—8, Learned; well versed.

୯ । ଆନନ୍ଦିତ—9. Delighted.

୧୦ । ସୁଖୀ—10. Happy.

ସଂ. ବ—ଉତ୍ତମ ଗାୟକ ବା ବାଦକ (ହି. ଶ)—

An excellent singer or musician.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରବୀର—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ବୀର)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୀର—
Prabīra 1. Great hero.
୨ । (ନାମ) ଭୌତ୍ୟମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ)—
2. Name of a son of Bhautya Manu.
୩ । (ନାମ) ମାହିଷ୍ମତୀ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ମାଳଧ୍ୱଜ ଓ ରାଜ୍ଞୀ ଜ୍ୱାଳାଙ୍କ ପୁତ୍ର—3. Name of a prince of Māhishmatī
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବିଷୟ ଜୈମିନି ମହାଭାରତରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ମହାଭାରତରେ ନାହିଁ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞଘୋଡ଼କ ମାହିଷ୍ମତୀ ନଗରୀରେ ପହଞ୍ଚିବା ବେଳେ ପ୍ରବୀର ବନ୍ଧୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ଉପବନରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିଲେ । ଜଣେ ପ୍ରେଯସୀ ମଦନମଞ୍ଜରୀର ଅନୁରୋଧରେ ରାଜକୁମାର ଉକ୍ତ ଘୋଡ଼ାକୁ ଧରି ରଖିଲେ । ଏଥିରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମାଳଧ୍ୱଜ ରାଜାଙ୍କର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ମାଳଧ୍ୱଜ ହାରିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ମାଳଧ୍ୱଜଙ୍କ ଜାମାତା ଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ମାଳଧ୍ୱଜ ଉକ୍ତ ଘୋଡ଼ାକୁ ଅର୍ଜୁନକୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାରୁ ରାଣୀ ଜ୍ୱାଳା ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁତ ଧିକ୍କାରିଲେ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୀର ହତ ହେଲେ ଓ ମାଳଧ୍ୱଜ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ା ଲେଉଟାଇ ଦେଲେ । ଏଥିରେ ଜ୍ୱାଳା କ୍ରୁଦ୍ଧା ହୋଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ଭାଇଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । ଭାଇମାନେ ତାଙ୍କୁ ଉଡ଼ାଦେବାରୁ ଜ୍ୱାଳା ନୌକାରେ ଗଙ୍ଗା ପାର ହୋଇ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ରହିଲେ ଓ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ କହିଲେ;--ଅର୍ଜୁନ ଭୂମ ପୁତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ମାରପକାଇଲେ, ଏଥିରେ ଭୂମର ପ୍ରତିହିଂସା ହେଲା ନାହିଁ ! ଗଙ୍ଗା ଦେବୀ ଏହା ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ହତ୍ୟା କରିବା ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ଯେ, ୬ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁକାଣ୍ଡ ହେବ । ଏହା ଶୁଣି ଜ୍ୱାଳା ପ୍ରସନ୍ନା ହେଲେ ଓ ସେ ଅଗ୍ନିରେ ଝାସ ଦେଲେ ଏବଂ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ବଧାର୍ଥ ଘାତ୍ତବାଣର ରୂପ ଧାରଣ କରି ବଭ୍ରୁବାହନଙ୍କ ତୂଣୀରରେ ଯାଇ ରହିଲେ—ହ. ଶ ।]
ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ; ଯଥା—କୁରୁପ୍ରବୀର)—ବୀରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Very heroic; distinguished amongst warriors.

ପ୍ରବୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ. (ପ୍ର+ବୁଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Prabuddha ୧ । ଜ୍ଞାନବାନ; ଜ୍ଞାନୀ—1. Wise.
(ପ୍ରବୋଧିତ—ନିଜକୁ ନିଜେ କରିଥିବା) ୨ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ବିକସିତ—2. Expanded; full blown.
୩ । ଜାଗରିତ; ଚେଇଁଉଠିଥିବା—
3. Wakened; awake.
୪ । ସାବଧାନ—4. Wary; cautious.
ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାମ)—ଭଗବତୋକ୍ତ ଋଷଭଦେବଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର—Name of a son of Rushabha deba.

ପ୍ରବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. (ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ନିଯୁକ୍ତ—
Prabṛutta 1. Engaged in; occupied with.
(ପ୍ରବୃତ୍ତ—ବି) ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ—
(ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—ନିଜକୁ ନିଜେ କରିଥିବା ରୂପ) 2. Busy (with any work.
୩ । ରତ—3. Addicted to.
୪ । (କୌଣସି କର୍ମ) ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ) 4. Setting about (to do an act)
୫ । (+କର୍ମ. ତ) ଆରବ୍ଧ—
5. Commenced; undertaken; begun.
୬ । ଉତ୍ପନ୍ନ—6. Produced.
୭ । ପ୍ରଚଳିତ—7. Made current; promulgated.
୮ । ପ୍ରବୃତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—8. Having inclination; eager.
୯ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପଥବିଶିଷ୍ଟ—9. Having excellent roads; well furnished with roads.
୧୦ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—10. Settled.
୧୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଉଦ୍ୟତ—
11. Ready; preparad to do any act.

ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା—ଦେ. କି (ସ. ପ୍ରବୃତ୍ତ)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇବା—1. To be bent on doing a work.
Prabrutta hebā (ନିବୃତ୍ତ୍ହେବା—ବିପରୀତ)
ପ୍ରବୃତ୍ତହଓୟା **prabṛuttahōnā** ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—2 To set about doing something.
୩ । ଉଦ୍ୟତ ହେବା—3 To be ready to do something.

ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି (ପ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ଇଚ୍ଛା—
Prabṛutti 1. Desire; wish.
(ନିବୃତ୍ତି—ବିପରୀତ) ୨ । ଝୁଙ୍କ; ପ୍ରବଣତା—2. Inclination.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ ଅନୁରକ୍ତି—
3. Addiction (to any thing).
୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ; ଝୁଙ୍କୀ—
4. Tendency; predilection; propensity.
୫ । (ନ୍ୟାସ୍ୟ) କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସହ—
5. Activity or occupation (as opposed to contemplation).
୬ । ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ ଅନୁଧାବନ—
6. Prosecution of an object with perseverance.
୭ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—7. Perseverance.
୮ । ବ୍ୟାପାର—8, Any operation; any matter.
୯ । ଉଦନ୍ତ; ବାର୍ତ୍ତା; ସମାଦ—
9. Tidings; news; intelligence.
୧୦ । ସ୍ରୋତଃ; ପ୍ରବାହ—10 Current; flow.
୧୧ । କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ—11. Commencement of a work; undertaking.
[ଦ୍ର—ବାକ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୋଲାଯାଏ; ରାଗ ଦ୍ୱେଷାଦି ଷଡ଼୍ରିପୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଜଣାନ୍ତୁ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଇଷ୍ଟ ସାଧନ ହୁଏ ତାହା କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଜନ୍ମେ ଓ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱିଷ୍ଟ ସାଧନ ହୁଏ ତହିଁରୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ନିବୃତ୍ତ ଜନ୍ମେ ।]

୧୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଘ) ଦସ୍ତିମଦ—

12, The juice exuded from elephant's temples.

୧୩ । ଗତ୍ତ—13. Speed; motion; course.

୧୪ । ଉତ୍ପତ୍ତି—14 Production; birth.

୧୫ । ଉତ୍ତେଜନା—15. Excitement.

୧୬ । ଆଚରଣ; ବ୍ୟବହାର—

16. Practice; conduct.

୧୭ । (ଗଣିତ) ଗୁଣକ—

17 (arithmetic) The multiplier.

ଗ୍ରା. ବ—ଦଇଜା; ବସୂଚିକା—Cholera.

(ଯଥା—ସେ ଗାଁରେ ୪ ଜଣ ହେଲା ପ୍ରବୃତ୍ତ ପଡ଼ିଛୁ ।)

ପ୍ରବୃତ୍ତିଜ୍ଞ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରବୃତ୍ତ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prabṛuttijñā ଖବର ଜାଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପ୍ରବୃତ୍ତଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) Knowing the news (Howells).

ସ. ବି. ପୁଂ—୧ । ସମ୍ବାଦବାହକ; ଦୂତ—

1. Messenger; emissary.

୨ । ଚର—2. Spy (Howells).

ପ୍ରବୃତ୍ତି ମାର୍ଗ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରବୃତ୍ତ+ମାର୍ଗ)—୧ । ସଂସାରର
Prabṛutti mārga ପଥ; ସଂସାରକ କାର୍ଯ୍ୟର ମାର୍ଗ—
(ନିବୃତ୍ତିମାର୍ଗ—ବିପରୀତ) 1. The ways of the world; attachment to worldly concerns.

୨ । ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାଦ୍ୱାରା ଯୋଗସାଧନ ବା ମୁକ୍ତିଲାଭର ପ୍ରଣାଳୀ—2. Mode of attaining salvation by doing worldly acts.

ପ୍ରବୃଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ବୃଧ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Prabṛuddha ୧ । ବିଶେଷରୂପେ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ—
(ପ୍ରବୃଦ୍ଧି, ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ—ବି) 1. Enlarged; greatly
(ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧିତ—ଶିଳନ୍ଧ୍ରସଙ୍କଳ୍ପ ରୂପ) increased; augmented.

୨ । ବଢ଼ି ଥିବା (ନଦୀ; ଜଳ ଆଦି)—

2. Inundated; flooded.

ଜଳ ଲତ୍ତ ଠ,ବୃତ୍ତ ସହତ ସତ୍ତ ରହ୍ଦ ।

ଭଟ୍ଟ. ବେଣ୍ଟେସ୍ୱରଚରିତ ।

୩ । ଫୁଲି ଥିବା—3. Swollen.

୪ । ବହୁ ବିସ୍ତୃତ—4. Spread out over a large extent; expanded.

୫ । ଗର୍ବୋଦ୍ଧତ—5. Arrogant; haughty (Apte).

୬ । ଖୁବ୍ ବଡ଼—6. Very large; gigantic.

୭ । ଉତ୍କଟ—7. Violent (Apte).

୮ । ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବପ୍ରାପ୍ତ—8. Full grown (Apte).

୯ । ଗମ୍ଭୀର—9. Deep (Apte)

ସ. ବି.—୧ । ତରବାରର ଏକ କସରତ୍ (ହୃ. ଶ.)—

1. A kind of sword-play.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ତରବାରର ମୂଳଦ୍ୱାର ଶତ୍ରୁର ଶସ୍ତ୍ରର ମୁର୍ଚ୍ଚ କରି ଯାଏ—(ହୃ. ଶ.) ।]

୨ । (ନାମ) ରଘୁ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—

2, Name of a son of king Raghu.

[ଦ୍ର—ଏ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ୧୨ ବର୍ଷ କାଳ ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ହୋଇଥିଲେ (ହୃ. ଶ.) ।]

ପ୍ରବେକ—ସ. ବିଣ.—୧ । ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ —
Prabeka 1. Most excellent (Apte).

୨ । ପ୍ରଧାନ (ହୃ. ଶ.)—2. Chief.

୩ । ଅତି ଉତ୍ତମ—3. Best; choicest (Apte).

ପ୍ରବେଟ—ସ. ବି. (ପ୍ର +ବିଟ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prabeṭa ଯବ—Barley.

ପ୍ରବେଣି(ଣୀ)—ସ. ବି. (ପ୍ର+ବେଣ୍ ଧାତୁ+ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇ)—
Prabeṇi(ṇī) ୧ । କେଶର ବେଣୀ; କେଶବିନ୍ୟାସ—

1. Braid of hair.

୨ । କରିପୃଷ୍ଠର ରଙ୍ଗିନ୍ ଆସ୍ତରଣ —

2. A coloured covering laid over the back of an elephant.

୩ । (ନାମ) ମହାରାଜ୍ୟରତ୍ନାକୁ ନଦୀବିଶେଷ—

3. Name of a river of ancient India.

ପ୍ରବେତା—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପ୍ରବେତୃଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ସାରଥି—
Prabetā Charioteer; driver of a car.

ପ୍ରବେଲ—ସ. ବି—ହଳଦିଆ ମୁଗ; ସୁନା ମୁଗ—
Prabeḷa A kind of yellow cereals.

ପ୍ରବେଶ—ସ ବି. (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ଭିତରକୁ ଯିବା+ଘଞ୍ ତ୍ର. ଅ)—
Prabeśa ୧ । ଅନ୍ତର୍ନିବେଶ; ଭିତରକୁ ଯିବା—1. Entry;
ପ୍ରବିଷ୍ଟ, ପ୍ରବେଶ୍ୟ } ବିଣ going inside; entrance; ingress; admission; introduction.

୨ । ଭିତରକୁ ଗଳିଯିବା; ପଶିଯିବା—2. Penetration.

୩ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ବିଶେଷରୂପେ ନିବିଷ୍ଟ ହେବା—

3. Deep engagement in any matter.

୪ । ଶାସ୍ତ୍ରାଦିରେ ଅଧିକାର ବା ପଣ୍ଡିତ୍ୟ—

4 Proficiency in any branch of learning.

୫ । (+କରଣ. ଅ) ବାଟ; ପଥ—5. Way; path.

ଦେ. ବ—ଭୂତ ଓ ଦେବତାଆଦିଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ଆବେଶ-
Being possessed by a spirit or Deity.

ଗ୍ରା. ବିଣ— (ସ. ପ୍ରବିଷ୍ଟ)—ପ୍ରବିଷ୍ଟ (ଦେଖ)—
Prabishṭa (See).

ପ୍ରବେଶକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prabeśaka ୧ । ପ୍ରବେଶକାରୀ; ଅଭ୍ୟନ୍ତରଗାମୀ—
(ପ୍ରବେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Going inside; entering; penetrating.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ସୂଚନା ଦଏ—2. Introductory.
୩ । ପ୍ରଥମ—3. First.
୪ । ଯାହା ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରଏ—
4. Causing to enter; thrusting.
ସ. ବ—ନାଟକରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବନାସ୍ୱରୂପ ପାତ୍ର ଦ୍ୱାରା କଥିତ ଅଂଶବିଶେଷ; ବିଷ୍କମ୍ଭକ—
An introductory monologue introducing the subject of the next act or scene in a play.

ପ୍ରବେଶ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭିତରକୁ ଯିବା—
Prabeśa karibā 1. To enter into.
୨ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—2. To arrive at.
(ପ୍ରବେଶ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅଭିନିବେଶପୂର୍ବକ ବିଚାର କରିବା—3. To consider with attention.
୪ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିବା—4 To understand well.

ପ୍ରବେଶନ—ସ. ବ—୧ । (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—
Prabeśana ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାର; ସିଂହଦ୍ୱାର—
ପ୍ରବେଶିତ / ପ୍ରବେଶନୀୟ } ବିଶ 1. Chief entrance; lion's gate.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ପ୍ରବେଶ କରିବା—2 Entering.
୩ । (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇବା; ପୂରାଇବା—3 Thrusting; causing to enter.

ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର—ସ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାର ଦ୍ୱାର—
Prabeśa dwāra An inlet.

ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗ—ସ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାର ବାଟ—
Prabeśa mārga A road leading to a place.
(ପ୍ରବେଶ ପଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରବେଶାଧିକାର—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଭଦ; ପ୍ରବେଶ+ଅଧିକାର)—
Prabeśādhikāra ଭିତରକୁ ପଶିବାର ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଦାବି—
The right of entry; right of admittance to a place.

ପ୍ରବେଶିକା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
Prabeśikā ୧ । ପରିଚୟ ପତ୍ର—1 Introduction letter.
୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଟିକଟ୍—
2. Ticket of admission.
୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାପାଇଁ ଦିଆଯିବା ଧନ (ହି. ଶ.)
3. Fee for admission.
ଦେ. ବିଣ- ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଅଧିକାର ପ୍ରଦତ୍ତ ବା ସୂଚିତ ହୁଏ—Giving admission to; giving a right to enter; entitling a person to admission.

ପ୍ରବେଶିକା ପରୀକ୍ଷା—ଦେ. ବ—ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷା; ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରବେଶିକା ପରୀକ୍ଷା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଠାରୁ ଗୃହୀତ ପରୀକ୍ଷାବିଶେଷ—
The Entrance or Matriculation examination.
[ଦ୍ର—ଏ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ କଲେଜ୍‌ରେ ପଢ଼ିପାରନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ପାଆନ୍ତି ।]

ପ୍ରବେଶିକା ପୁସ୍ତକ—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଗୁରୁର
Prabeśikā pustaka ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାମ ଲେଖାଇବା
ପ୍ରବେଶିକା ରେଜିଷ୍ଟାର(ର୍) / ପ୍ରବେଶିକା ବହି } ଅନ୍ୟରୂପ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମଧାମ ସ୍ୱାକ୍ଷର ସବୁଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ପୂରଣ କରାଯାଏ—Admission Register of a school.

ପ୍ରବେଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Prabeśita ଯାହାକୁ ଭିତରକୁ ପୂରାଇ ଦିଆଯାଇ ଅଛି; ଭିତରକୁ ଠେଲି କରାଯାଇଥିବା—Introduced into; caused to enter; thrust; admitted.

ପ୍ରବେଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରବେଶ)—ପ୍ରବେଶ କରିବା;
Prabeśibā ପହଞ୍ଚିବା—To reach.
ପ୍ରବେଶିବ ଜଗତ ଜରମାତ୍ରେ—ବ୍ରଜନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

ପ୍ରବେଶୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରବେଶ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prabeśī ପ୍ରବେଶ କରିଥିବା—Entering in (Howells).
(ପ୍ରବେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରବେଷ୍ଟା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ବେଷ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ବେଢ଼ିବା+କରଣ. ଅ)—
Prabeshṭa ୧ । ବାହୁ—1 Arm.
(ପ୍ରବେଷ୍ଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାହୁର ମଝିଭାଗ—
2. Lower arm.
୩ । ଦକ୍ଷିଣ ବାହୁ—3. Right arm.
୪ । ହସ୍ତୀର ଦନ୍ତ ମୂଳର ମାଂସ—
4, An elephant's gum,
୫ । ଗଜପୃଷ୍ଠର ଆସ୍ତରଣ—
5, A covering for the back of an elephant.

ପ୍ରବେଷ୍ଟୃ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ବିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ)—
Prabeshṭṛ ପ୍ରବେଶକାରୀ; ଯେ ପଶେ—
(ପ୍ରବେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Entering.

ପ୍ରବୋଧ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବୁଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଜାଗରଣ; ନିଦରୁ ଉଠିବା—1. Awaking (from sleep or ignorance).
୨ । ଚେଇଁ ରହିବା; ଚଉଁ—2 Wakefulness.
୩ । ଜ୍ଞାନ—3. Consciousness.
୪ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ—
4, Wisdom; understanding,
୫ । ବୁଦ୍ଧି—5. Intellect; intelligence.
୬ । ସାନ୍ତ୍ୱନା—6. Consolation; soothing.
୭ । ହୁସିଆର; ସତର୍କତା—7. Vigilance.
୮ । ବିକାଶ—8. Expanding.
୯ । ଉପଦେଶ—9. Instruction.
୧୦ । ଉତ୍ତେଜନା—10. Excitement.
୧୧ । ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ—11. The awakening of consciousness; the dawning of knowledge.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୨ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ୟ—12. Comfort.

ପ୍ରବୋଧକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ବୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prabodhaka ୧ । ଜାଗରଣକାରୀ; ଯେ ନଦରୁ ଉଠାଏ—1. Awakening.
(ପ୍ରବୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଜ୍ଞାନୋଦ୍ଦୀପକ—2. Convincing; awakening consciousness or knowledge.
୩ । ସାନ୍ତ୍ୱନାକାରୀ—3. Consoling.
୪ । ଉତ୍ତେଜକ—4. Exciting; stimulating.
୫ । ଯେ ଚେତାଇ ଦଏ—5. Cautioning.
୬ । ଉପଦେଶକ—6. Advising.

ପ୍ରବୋଧନ(ନା)—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ବୋଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. Prabodhana(nā) ଅନ; +ଆ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନଦରୁ ଉଠାଇବା; ଜାଗରଉକରଣ—1. Awakening; arousing.
୨ । ଉତ୍ତେଜନ; ଉଦ୍ଦୀପନ—2. Exciting; reviving.
୩ । ସାନ୍ତ୍ୱନାଦାନ; ଆଶ୍ୱାସନ—. Consoling; soothing.
ବଜ୍ରାଘାତ ସହିରେ ଯାଚେ ନାସ୍ତି ଦୟେକ ତତ୍ର ସ୍ଥାନ,
ସମସ୍ତ ନାସ୍ତିକ ପ୍ରବୋଧନା ହତ୍ତ ନେଲେକ ମଦନ ।
ବଲ୍ଲଳାଚ. ବଂଚୁଚମାସ୍ୱଣ ।
୪ । ଜ୍ଞାପନ—4. Informing.
୫ । ବୁଝାଇବା—5. Convincing; instruction.
୬ । ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ପୂର୍ବଗନ୍ଧର ପୁନରୁଦ୍ଭାବନ—
6. Reviving the original fragrance of a thing.
୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜ୍ଞାନ ଦେବା—7. Infusing knowledge or wisdom into a person
୮ । ଜାଗରଣ (ହି. ଶ.)—8. Waking up.

ପ୍ରବୋଧନୀ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରବୋଧନ+ଈ.)—୧ । ଦୁରାଲଭା—
Prabodhanī 1. A prickly plant; Hedysarum Alhagi.
୨ । ଦ୍ୱାରଙ୍କର ଉତ୍ଥାନ ଏକାଦଶୀ; କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଲ ଏକାଦଶୀ—
2. The 11th day of the bright fortnight of the month of Kārttika.

ପ୍ରବୋଧିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ବୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Prabodhita ୧ । ଜାଗରିତ—1. Awakened; aroused.
୨ । ଉତ୍ତେଜିତ; ଉଦ୍ଦୀପିତ—
2. Excited; revived; stimulated.
୩ । ବିକସିତ—3. Full blown; expanded.
୪ । ଯାହାର ମନକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ବୁଝାଇ ଅଛୁ—
4. Convinced.
୫ । ଜ୍ଞାପିତ—5. Informed.
୬ । ସାନ୍ତ୍ୱନାପ୍ରାପ୍ତ—6. Consoled; soothed.
୭ । ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ—
7. Infused with wisdom or knowledge.

ପ୍ରବୋଧିବା—ଦେ. (ଯଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ପ୍ରବୋଧ)—ପ୍ରବୋଧ ଦେବା; ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା—To console.
Prabodhibā
ଉଭଜେ ଚ୍ୟବୋଧ୍ୟ କନଜା ଚ୍ୟାଣ—ରଘୁନାଥ. ଘନଚନବାସ

ପ୍ରବ୍ରଜନ—ସଂ. ବ.—ଗୃହ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଅବଲମ୍ବନ—
Prabrajana Taking up the life of an ascetic by renouncing the world.

ପ୍ରବ୍ରଜିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Prabrajita ୧ । ପ୍ରବାସଗତ—1. Gone abroad.
(ପ୍ରବ୍ରଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭ୍ରମଣକାରୀ; ପରିବ୍ରାଜକ—
2. Wandering; itinerant.
ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁ—
1 A Buddhist mendicant
୨ । ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟା ଗ୍ରହଣକାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—2. An ascetic.

ପ୍ରବ୍ରଜିତା—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରବ୍ରଜିତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତାପସୀ; ମାଆଜୀ—
Prabrajitā 1. A female mendicant.
୨ । ଜଟାମାଂସୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
2. Jaṭāmaṁsī (See)
୩ । ଗୋରଖମୁଣ୍ଡୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
3. Gorakha muṇḍī (See)
ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରବ୍ରଜିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Prabrajita.

ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବ୍ରଜ ଧାତୁ+ଭାବ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prabrajyā ୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମ—1. Religious mendicancy; renunciation of the world; asceticism.
୨ । ପ୍ରବାସ; ଦେଶାନ୍ତରରେ ବାସ—
2 Sojourning; living abroad.

ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟାବସିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଅମ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟା+ଅବସିତ=
Prabrajyābasita ନଃଶେଷିତ)—ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ;
ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ଯାହାଁରୁ ଚ୍ୟୁତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(an ascetic) Having infringed his vows of renunciation.

ପ୍ରବ୍ରାଜ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Prabrāja ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ନମ୍ନ ଦେଶ—
1. Very low country.
୨ । (+ଭାବ. ଅ) ସନ୍ନ୍ୟାସ—2. Renunciation of worldly concerns; asceticism.

ପ୍ରବ୍ରାଜନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—ନିର୍ବାସନ—
Prabrājana Exiling; banishment.
(ପ୍ରବ୍ରାଜିତ—ବଣ)

ପ୍ରବ୍ରାଜିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ବ୍ରଜ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Prabrājita ନିର୍ବାସିତ—Exiled; banished.
(ପ୍ରବ୍ରାଜନ—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଭ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ପୁଂଲିଙ୍ଗର ବିଶେଷଣ ହେଲେ Prabha ପରବର୍ତ୍ତୀ 'ପ୍ରଭ' ଶବ୍ଦର ଅକାର ଲୋପ ହୋଇ 'ପ୍ରଭ' (ପ୍ରଭ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୁଏ, ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରଭ, ବଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରଭ)—
(ଅମୁକପର)ପ୍ରଭାସ୍ୱରୁ—Having radiance like; radiant like.

ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରଭା)—ପ୍ରଭା; କାନ୍ତି—
Lustre; splendour.
ବଥର ହେଲ ଉଗ୍ର ଜମାରା ନାହିଁ ଝଲକ ପ୍ରଭ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରଭଞ୍ଜନ—ସ ବ. (ପ୍ର+ଭଂଜ୍ ଧାତୁ=ଭାଙ୍ଗିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Prabhañjana ୧ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାୟୁ; ଝଡ଼—1. Tempest.
୨ । ବାୟୁ—2. Air; wind.
୩ । (+ଭାବ. ଅନ) ବିନାଶ (ହି. ଶ)—
3. Destruction; ruin.
୪ । (ନାମ) ମହାଭାରତୋକ୍ତ ମଣିପୁରର ରାଜା—
4. Name of a king of ancient Manipura.
ସ. ବିଣ—ଭଞ୍ଜନକାରୀ; ଯେ ଭାଙ୍ଗି ପକାଏ—
Breaking.
ଦେ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଭଗ୍ନ)—ଭଗ୍ନ—Broken.
ପ୍ରଭଞ୍ଜନ—ପଥ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ହୋଇବ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ପଥ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଭଞ୍ଜନ+ପଥ)—
Prabhañjana patha ବାତାୟନ; ଝରକା—Window.
ପ୍ରଭଞ୍ଜନ-ପଥ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ହୋଇବ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରଭଦ୍ର—ସ. ବ—ନିମ୍ବ (ଦେଖ) (ହି. ଶ)—
Prabhadra Nimba (See)

ପ୍ରଭବ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଭୂ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Prabhaba ୧ । ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପତ୍ତି— 1. Birth.
୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ; ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ—
2. Birth-place.
୩ । ବିକ୍ରମ; ପ୍ରଭାବ; ପରାକ୍ରମ—
3. Power; might; strength.
୪ । (+ଅପାଦାନ ଅ) ଉତ୍ପତ୍ତି କାରଣ; ନିମିତ୍ତ କାରଣ; ମୂଳ କାରଣ—4. Cause; origin; basis; source; generative cause.
୫ । ଆଲୋକ—5. Light.
୬ । ଆକର (ହି. ଶ)—6. Mine.
୭ । ସୃଷ୍ଟି; ସଂସାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Creation; the world.
୮ । ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. The source of a river.
ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ, (ପ୍ରଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯଥା—ରହ ପ୍ରଭବ)—୧ । ଉତ୍ପାଦନକାରୀ—
1. Generating; giving birth to; producing.
୨ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ—2. Mighty; powerful.

ପ୍ରଭବନ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଭୂ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prabhabana ୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ—1. Birth.
୨ । (+ଅପାଦାନ ଅନ) ଆକର; ଖଣି (ହି. ଶ)—
2. Mine.
୩ । ମୂଳ (ହି. ଶ)—3. Origin; root
୪ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ଅଧିଷ୍ଠାନ (ହି. ଶ)—
4. Abode; residence.

ପ୍ରଭବବିଷ୍ଣୁ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ପ୍ରଭବିଷ୍ଣୁ (ଦେଖ)—
Prabhababishṇu Prabhabishṇu (See)
ପ୍ରଭବ ବିଷ୍ଣୁ ରୂ ଅକ୍ଷର
ମହାମନ୍ତ୍ରମ ସୋଗେଶ୍ୱର । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

ପ୍ରଭବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସ. ପ୍ରଭବ)—ଜନ୍ମିବା; ଜାତ ହେବା—
Prabhabibā To be born; to be produced.
ସେମନେ ଉଠିବାରୁ ଜଳ
ପ୍ରଭବ ପ୍ରକାଶ ଶବ୍ଦଳ । ଜଗନ୍ନାଥ ରାଗବତ ।

ପ୍ରଭବିଷ୍ଣୁ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଭୂ ଧାତୁ+ଶୀଲାର୍ଥରେ ଇଷ୍ଣୁ)—
Prabhabishṇu ପ୍ରଭାବଶୀଳ; ଶକ୍ତିଶାଳୀ—
Mighty; supreme; potent.
ସ. ବ—୧ । ପ୍ରଭୁ (ହି. ଶ)—1. Lord; master.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—2. Bishṇu.

ପ୍ରଭା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଭା ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prabhā ୧ । କିରଣ—1. Ray.
୨ । ତେଜଃ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—2. Brightness; radiance; brilliancy; glory.
୩ । ଦୀପ୍ତି; ଜ୍ୟୋତିଃ—3. Splendour; lustre.
୪ । ଆଲୋକ—4. Light.
୫ । ପ୍ରକାଶ—5. Display, manifestation.
୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଏକ ପତ୍ନୀ—6. Name of a wife of the Sun-god.
୭ । କୁବେରପୁରୀ—7. The palace of the Hindu God of riches.
୮ । ଦୁର୍ଗା—8. Durgā.
୯ । ଗୋପୀବିଶେଷ—9. Name of one of the Gopīs or consorts of Śrīkṛushṇa.
୧୦ । ସୂର୍ଯ୍ୟବିମ୍ବ (ହି. ଶ); ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ—
13. The sun's disc.
୧୧ । (ନାମ) ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
11. Name of a heavenly nymph.
୧୨ । ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ସଂସ୍କୃତ ବୃତ୍ତବିଶେଷ; ମନାକ୍ରନ୍ତା (ହି. ଶ)—
12. Name of a Sanscrit metre of 12 syllables.
ଦେ. ବ—୧ । ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ପଛଆଡ଼େ ମୁଣ୍ଡର ଗୁହାଖ ବେଢ଼ି ଲଗାଯାଇଥିବା ଧାତୁ ଅବର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଖଚିତ ଆଡ଼ା ବା ବାଡ଼ା; ମେଢ଼ (ଯାହା ଦେଇକୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଆଉଜାଇ ବସାଇ ବାନ୍ଧ ଦିଆଯାଏ)—1. The hold of the image of a Deity; the framework attached to the back of an image.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରଭାବତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
2. A name for calling Prabhābatī.

ପ୍ରଭାକର—ସ. ବଣ (ପ୍ରଭା + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀପ୍ତିକର; Prabhākara ତେଜୋମୟ; ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ—Dazzling; glaring; radiant; brilliant; shining; luminous.

ସ. ବ—୧ । ତେଜୋମୟ ବସ୍ତୁ; ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ—
1. A luminary.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.

୪ । ଅଗ୍ନି—4. Fire.

୫ । ସାଗର; ସମୁଦ୍ର—5. Ocean.

୬ । ଅର୍କବୃକ୍ଷ—6. The swallow wart (plant); Calotropis Gigantea.

୭ । ଅତ୍ରିବଂଶୀୟ ମୁନିବିଶେଷ—7. Name of a sage.

୮ । କୁଶଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ବର୍ଷ ବା ଦେଶବିଶେଷ—
8. Name of a tract of country in the ancient geography of the Hindus.

୯ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଅଷ୍ଟମ ମନ୍ୱନ୍ତରର ଏକ ଦେବତାଙ୍କ ନାମ (ହି.ଶ)—9. Name of a Deity worshipped during the 8th Manwantara.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
1. A name given to males.

୨ । ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୀମାଂସକଙ୍କ ନାମ (ହି.ଶ)—
2. Name of an author of a treatise on Mimāmsā.

ପ୍ରଭାକର ବର୍ଦ୍ଧନ—ଦେ. ବ. (ନାମ) ସ୍ଥାଣ୍ୱୀଶ୍ୱର ବା ଥାନେଶ୍ୱରର ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ରଜା—Name of a king of Thāneswara.

[ଦ୍ର—ଏ ବଂଶର ସବୁ ୬୦୦ ବର୍ଷେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହାପ୍ରତାପୀ ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରେ ଥିଲା । ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟୋପାସକ ଥିଲେ (ହି.ଶ)]

ପ୍ରଭା କୀଟ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଭାସୁକ୍ତ କୀଟ)—
Prabhā kīṭa ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ; ଜୁଳୁଜୁଳୁଆ ପୋକ—Firefly.

ପ୍ରଭାଞ୍ଜନ—ସ. ବ (ପ୍ରଭା + ଅଞ୍ଜନ)—ଶୋଭାଞ୍ଜନ; ସଜନାଗଛ—
Prabhāñjana A tree; Hyperanthera Moringa (M. W).

ପ୍ରଭାତ—ସ. ବ—(ପ୍ର + ଭା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରାତଃକାଳ; ଉଷା; ପାହାନ୍ତା; ପାହାନ୍ତିଆ—Morning; dawn; day-break.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ ପ୍ରଭାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଜାତ ଦେବତା (ହି.ଶ)
2. Name of a Deity said to be the son of the Sun-god through his wife Prabhā.

ସ. ବଣ—ପ୍ରଭାସୁକ୍ତ—Dazzling; brilliant.

ଦେ. ବ (ସ. ପ୍ରଭା)—ପ୍ରଭା; ଦୀପ୍ତି—Lustre.

ସନ୍ଧ କଣ୍ଡିରା ପାଶେ ଘୋଡ଼ାଏକ ଜମି ଯେଉଁ ଠାରୁରେ
ଠାରୁରର ନେମ ଦେବା କରଣ ଦେଖି ଜାତା ଅନନ୍ତରେ—ଉଷ୍ଟ ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ପ୍ରଭାତ ଅବକାଶ—ଦେ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ପ୍ରଭାତ + ଅବକାଶ)—
Prabhāta abakāśa ୧ । ପାହାନ୍ତାରୁ ଉଠି ବୋଲିବା ସ୍ତବ ବିଶେଷ; ପାହାନ୍ତ ଅବକାଶ—(ଅବକାଶ ୧୧ ଦେଖ)—
ପ୍ରଭାତୀ 1. Hymns recited at daybreak (See
ପ୍ରଭାତୀ Abakāśa).

୨ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲରେ ପାଇବା ଅବସର; ଦିବସର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ପ୍ରଭାତରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ଥିରଚିତ୍ତରେ ଯେଉଁ ଅବସର ଭୋଗକରେ—2. Early morning when a man's mind is at ease.

ପ୍ରଭାତ ବସନ—ଦେ. ବ—ରାତିପିନ୍ଧା; ଯେଉଁ ଲୁଗା ରାତିରେ ପିନ୍ଧା
Prabhāta basan ହୋଇଥାଏ ସାରା ସକାଳେ ସାହାରୁ ଘାଲଛଟ ହବାକୁ ନଦେଇ—Cloth for night wear; cloth which is worn at night but changed at day-break.

ଦାଣ ଦାସ୍ୱେ ଜର ଦେଜ ଥାଉଃ ସାହାକୁ
ଛଡ଼ାଇବ ଦାରାତ ବସନ ଦାସ୍ୱେ ଚାକୁ—ଉଷ୍ଟ ପ୍ରେମ ସୁଧାନଧି ।

ପ୍ରଭାତ(ତୀ)ତା(ତା)ରା—(ସଂ. ପ୍ରଭାତ + ତାରା) ଭୁଆଁ ତାରା; ସକାଳ ଦେବା Prabhāti(tī)tā(ta)rā ପୂବେ ପୂବ ଦିଗରେ ଦେଖାଯିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରଭାତୀତାରା ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ ('ଶୁକ୍ର' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—The morning star.

ଦେଖଇ ଜତ ଉଦଂ ଏ ଗିରିଶିରେ
ପ୍ରଭାତ ତାରା ମୁଖ ଗୋଦାବରୀରେ । ବ୍ରଧାନାଥ ଭୂଲଗୀସ୍ତବକ

ପ୍ରଭାତିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରଭାତ)—ପ୍ରଭାତ ହେବା; ସକାଳ Prabhātibā ହେବା; (ରାତି)ପାହିବା—To dawn.

ପ୍ରଭାତ ପୋ ଫଟନା ପୂରାଗଗ ବରାବଳ ଦୃଶ୍ୟେ ଉଲ୍ଲସେ
ପଲଜଜଲ୍ଲା ଉଷା ଉଦୟ ଅଚଳେ—ବ୍ରଧାନାଥ ବେଣୀସଂହାର ।

ପ୍ରଭାତୀ—ଦେ. ବଣ.. (ସଂ. ପ୍ରଭାତୀୟ)—୧ । ପ୍ରଭାତ କାଳୀନ—
Prabhātī 1. Relating to dawn.

୨ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଗେୟ—
2. Proper to be sung in the morning

୩ । ପ୍ରାତଃକାଳର ଉପଯୁକ୍ତ—
3. Fit for the morning.

ସଂ. ବ.—୧ । ପ୍ରଭାତ ଅବକାଶ; ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଗେୟ ସ୍ତବ—
1, A hymn sung at dawn.

୨ । ଦନ୍ତ ଧାବନ; ଦାନ୍ତଘଷା (ହି.ଶ)
2. Brushing of the teeth (at dawn).

ପ୍ରଭାତୀ ରାଗ—ଦେ. ବ. (ଏହା ସକାଳେ ବୋଲିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ)—ରାଗବିଶେଷ; ଭୈରବୀ ରାଗ—
Prabhātī rāga ପ୍ରଭାତୀରାଗ Name of a musical note fit to be set to music in the morning.

ପ୍ରଭା ତୀର୍ଥ—ସ. ବ—ଶିବ ପୁରାଣୋକ୍ତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Prabhā tīrtha Name of a sacred place (M. W).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଭାନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭା ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Prabhāna ୧ । ଆଲୋକ; ଜ୍ୟୋତିଃ—1. Light.
୨ । ଦୀପ୍ତି—2. Radiance; lustre (M. W.)

ପ୍ରଭାନୁ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭାନୁ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଜନୈକ ପୁତ୍ର—
Prabhānu Name of a son of Śrīkṛushṇa (M. W.)

ପ୍ରଭାବ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭୂ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Prabhāba ୧ । ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା—1. Power; strength; might; influence; potency.
୨ । ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ—2. Manifestation; prevalence.
୩ । (+କରଣ. ଅ)—ପ୍ରଭୁଶକ୍ତି; ପ୍ରତାପ; ରାଜାଙ୍କର କୋଷ-ଦଣ୍ଡଜ ତେଜଃ—3. Majesty; kingly dignity.
୪ । ସାହସ—4. Valour; courage.
୫ । ତେଜଃ—5. Radiance; spirit; glamour; splendour.
୬ । ମହତ୍ତ୍ୱ—6. Greatness; magnificence; glory.
୭ । (+ଭାବ. ଅ) ଉଦ୍ଭବ; ଉତ୍ପତ୍ତି—
7. Birth; production.
୮ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) (ନାମ) ସ୍ୱରୋଚିଷ ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
8. Name of one of the sons of Swarochisha Manu.
୯ । (ନାମ) ପ୍ରଭାଗର୍ଭଜାତ ସୂର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର—9. Name of one of the sons of the Sun-god.
୧୦ । (ନାମ) ଅଷ୍ଟାବସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—
10. One of the eight Basu gods.
୧୧ । (+ଭାବ. ଅ) ପ୍ରାବଲ୍ୟ—
11. Predominance; outbreak.

ପ୍ରଭାବଜ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଭାବ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prabhābaja ପ୍ରଭାବରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Born of or due to Prabhāba.

ପ୍ରଭାବତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଭାବତ୍ + ଈ)—'ପ୍ରଭାବାନ୍' ଶବ୍ଦର
Prabhābatī ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Prabhābān.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ନାମ) ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ—1. Name of a wife of the Sun-god (M. W.)
୨ । (ନାମ) ଜୈନ ତାପସୀବିଶେଷ—
2. Name of a female Jaina saint.
୩ । (ନାମ) ବଜ୍ରନାମକ ଅସୁରର କନ୍ୟା—
3. Name of the daughter of a demon Bajra.
୪ । (ନାମ) ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—4. Name of a heavenly nymph (M. W).
୫ । (ନାମ) ଅଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା ଚତ୍ତରଥଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ—
5. Name of the wife of a king of Anga (M. W.)
୬ । (ନାମ) କୁମାରକାର୍ତ୍ତିକଙ୍କର ମାତୃକାବିଶେଷ—6. Name of a female attendant of Kārttikeya.
୭ । (ନାମ) ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ବିଦର୍ଭରାଜ ବଜ୍ରନାଭଙ୍କ କନ୍ୟା—
7. Name of the wife of Pradyumna. (M. W.)
୮ । (ନାମ) ମହାଦେବଙ୍କର ଅନୁଚର ଗଣଦେବତାଙ୍କ ବୀଣା—
8. The lute of the attendants of Śiba.
୯ । (ନାମ) ମହାଭାରତୋକ୍ତ ତାପସୀବିଶେଷ—9. Name of a female sage (M. W.)
୧୦ । ତ୍ରୟୋଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ରୁଚର୍—
10. Name of a Sanscrit metre of 13 syllables.
୧୧ । ପ୍ରଭାତ ରାଗ ବା ଗୀତ (ହି. ଶ)—
11. A musical tune or song suitable for the morning.
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to females.

ପ୍ରଭାବନା—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭାବନା)—ଉଦ୍ଭାବନା; ପ୍ରକାଶ (ହି. ଶ)—
Prabhābanā Manifestation; invention.

ପ୍ରଭାବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରଭାବାନ୍)—ପ୍ରଭାବାନ୍ (ଦେଖ)
Prabhābanta Prabhābān (See)
ତଦ୍, ସେ ଅର୍ଥେ ମ୍ନାନ କରୁ ଚତୁରାବନ୍ତ
ଦ୍ୱେବାରୁଟ ଚ,ରାସ ନାମ ତାଙ୍କ ଜ୍ୟୋତ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶବ୍ଦ୍ୟ

ପ୍ରଭାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଭା + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା. ୧ବ)—
Prabhābān ୧ । ପ୍ରଭାଯୁକ୍ତ; ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ତେଜୋମୟ—
(ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Luminous; lustrous; radiant; glorious; splendid.
୨ । କ୍ଷମତାଶାଳୀ—2. Powerful; mighty.

ପ୍ରଭାଷ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭାଷ୍ ଧାତୁ = କହିବା + ଭାବ. ଅ)—
Prabhāsha ୧ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କଥନ—1. Excellent saying or speech.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଷ୍ଟାବସୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
2. One of the eight Basu-gods.

ପ୍ରଭାସ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର + ଭାସ୍ ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prabhāsa ପ୍ରଖର ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ—Radiant; refulgent; very bright.
ସଂ. ବି—୧ । (ନାମ) ପଶ୍ଚିମ ଭାରତର ତୀର୍ଥବିଶେଷ; ସୋମତୀର୍ଥ—
1. Name of a place of pilgrimage in W. India.
[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ର ଦକ୍ଷକନ୍ୟା ସପ୍ତବିଂଶତି ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମବ୍ୟବହାର ନ କରି ରୋହିଣୀଙ୍କଠାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସକ୍ତ ହେବାରୁ ଅପର କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ନିବେଦନ ଶୁଣି ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଯକ୍ଷ୍ମା ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ଓ ପ୍ରଭାହୀନ ହୋଇ ଏହି ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁକାଳ ତପସ୍ୟା କରି ରୋଗମୁକ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ନିଜର ପୂର୍ବ ପ୍ରଭା ଲାଭ କଲେ । ତେଣୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ନାମ 'ପ୍ରଭାସ' ହେଲା । ଏହି ତୀର୍ଥରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏକ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । (ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ) ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । (ନାମ) ଜୈନମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟପଡ ବିଶେଷ—
2. Name of a Jaina saint.
୩ । (ନାମ) କୁମାରଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
Name of an attendant of Kārttikeya.
୪ । (ନାମ) ଅଷ୍ଟାବସୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—
4. One of the 8 Basu-gods.
୫ । (ନାମ) ଅଷ୍ଟମ ମନ୍ୱନ୍ତରର ଏକ ଦେବଗଣ—5. Name of a class ef Deities of the 8th cycle of the creation.
୬ । (+ଭାବ. ଅ)—ଜ୍ୟୋତି; ଜ୍ୟୋତ୍ସଃ (ହ. ଶ.)—
6. Radiance; lustre.

ପ୍ରଜ୍ୱସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି (ସଂ. ପ୍ରଜ୍ୱାସ)—୧ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
Prabhāsibā 1. To be manifest.
ପ୍ରଭାସା ୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା
ପ୍ରଭାସନା 2 To shine.

ପ୍ରଭିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—
Prabhinna 1. Full blown; expanded; opened.
୨ । ପ୍ରକାଶିତ—2. Manifest.
୩ । (+କର୍ମ.ତ) ବିଶେଷ ଭେଦଯୁକ୍ତ; ବିଚ୍ଛିନ୍ନ—
3. Severed; separated.
୪ । ବିଦଳିତ—4. Trampled; ground.
୫ । ମଦସ୍ରାବୀ (ଦ୍ୱସ୍ତୀ)—5. (elephant) Having juice coming out of its temple.
ସଂ. ବି—ମତ୍ତଦ୍ୱସ୍ତୀ—A must elephant; an elephant in rut.

ପ୍ରଭୁ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ଭଗବାନ୍; ଈଶ୍ୱର—
Prabhu 1. Bishnu; God.
୨ । ରାଜା—2. King; sovereign.
୩ । ପତି; ଭର୍ତ୍ତା—3. Husband.
୪ । ଅଧ୍ୟପତି; ସ୍ୱାମୀ—4. Lord; master.
[ଦ୍ର—ଅନୁଗ୍ରହ ନିଗ୍ରହ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ; ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ କାହାର ରକ୍ଷା, ଦଣ୍ଡ ଓ ପୁରସ୍କାର ବିଧାନର ଭାର ଥାଏ ସେହି ଯାହାର ପ୍ରଭୁ ଅଟନ୍ତି ।]
୫ । ମାଲିକ; ଅଧିକାରୀ—5. Owner; proprietor.
୬ । ଶବ୍ଦ—6 Sound.
୭ । ପାରଦ—7. Mercury.
୮ । (ନାମ) ଅଷ୍ଟମ ମନ୍ୱନ୍ତରର ଏକ ଦେବଗଣ—
8 A class of Deities of the 8th cycle of the creation.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ସମର୍ଥ—1. Able; capable.
୨ । ଶକ୍ତ—2. Strong.
୩ । ନିତ୍ୟ; ଚିରନ୍ତନ—3. Eternal.
୪ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
4. Chief; eminent; great.
୫ । ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ନିଗ୍ରହକ୍ଷମ—
5. Having power to reward and punish.
୬ । ଯାହାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଜଣକର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହୁଏ—
6. Providing subsistence to a person
ଦେ. ଅ—(ସଂ. ପ୍ରଭୋ)—ଠ୍ରଭୋ (ଦେଖ)—
Prabho (See).

ପ୍ରଭୁତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—[ପ୍ରଭୁ+ଭାବ. ତା (ତ୍ୱ)]—୧ । ଆଧିପତ୍ୟ—
Prabhutā(twa) 1. Supremacy; mastery; ownership.
୨ । ପ୍ରଭୁତା; ଅଧିକାର—2. Dominion; power.
୩ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ମହତ୍ତ୍ୱ— Greatness.
୪ । ରାଜତ୍ୱ; ରାଜ୍ୟଶାସନ—
4, Sovereignty; kingship; government,
୫ । ଶାସନାଧିକାର (ହି. ଶ)—
5. Right of ruling.

ପ୍ରଭୁ ପାଦ—ସଂ. ବିଣ—(ଗୁରୁ ବା ବିଶିଷ୍ଟ ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—
Prabhu pāda ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ; ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ—Respectable.

ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଭୁ+ଭକ୍ତ)—ପ୍ରଭୁ ବା
Prabhu bhakta ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରେ ଅନୁରକ୍ତ—Devoted to (ପ୍ରଭୁଭକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) one's master; loyal; faithful.

ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତି—ସଂ. ବ—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଭୁ+ଭକ୍ତି)—ପ୍ରଭୁଙ୍କଠାରେ ଏକାନ୍ତ
Prabhu bhakti ଭକ୍ତି—Devotion to one's master fidelity; loyalty.

ପ୍ରଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରଚୁର; ବହୁ;
Prabhūta ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅଧିକ—1. Plentiful; various; (ପ୍ରଭୂତ—ବ) much; excessive; abundant; multifarious.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—
2. Very important.
୩ । ଉଚ୍ଚ; ଉନ୍ନତ—3. Lofty; high.
୪ । ଉତ୍ପନ୍ନ—4. Born; produced.
୫ । ଶାସିତ—5. Governed.
୬ । ପରିପକ୍ୱ—6. Matured.
୭ । ଅସାମାନ୍ୟ—
7. Extraordinary; uncommon.
୮ । ଜଘନ୍ୟ (ହି. ଶ)—8. Common.

ପ୍ରଭୃତ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ପରଭୃତ)—
Prabhṛuta ୧ । ପରଭୃତ; କୋକିଳ—1. Cuckoo.
୨ । ପର ବା ଶତ୍ରୁମାନେ ଧୃତ ହେବା—
2. Catching of enmies.
ବ୍ୟବହାର ଜୀବନରେ ଶୀଘ୍ର ସାଧାରଣ ପ୍ରଚଳିତ (୧ ଓ ୨) ଅର୍ଥ
ନଥିବାରୁ ସେହି ଅପଦେ—ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳୀଶ ।

ପ୍ରଭୃତି—ସଂ. ଅ. (ପ୍ର+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା+ଭାବ. ତି; ଅନ୍ୟ
Parbhṛuti ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧ । ଆଦି; ଇତ୍ୟାଦି; ଆଦିକରି; ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ; ଓଗର—
1. Etcetera (etc); and others.
୨ । ଅବଧି; ରୁ; ଠାରୁ—
2. From; after; forth; forward.
(ଯଥା—ଅଦ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଦାସ ହେଲି ।)
୩ । ରକମ—3. Kind.
[ଦ୍ର—ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ସପ୍ତମ୍ୟନ୍ତରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବିଶେଷଣରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା — ଗ୍ରାମ ପ୍ରଭୃତିଷୁ ସର୍ବେ=ଗ୍ରାମ ଆଦି ସମସ୍ତେ ।]

ପ୍ରଭେଦ—ସ. ବି. (ପ୍ର + ଭିଦ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Prabheda ୧ । ପାର୍ଥକ୍ୟ; ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ; ବିଭିନ୍ନତା; ବିଶେଷତ୍ୱ—
1. Difference; distinction.
୨ । ବିକାଶ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ; ଫୁଟିବା—
2. Blowing; opening.
୩ । ବିଧ; ପ୍ରକାର; ରକମ—
3. Kind; sort; manner.
୪ । ଭେଦ କରି ବାହାରିବା —4. Coming out of a thing by piercing through it.

ପ୍ରଭେଦକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର + ଭିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prabhedaka ୧ । ଯେ ଭେଦ କରେ—
(ପ୍ରଭେଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Distinguishing.
୨ । ପାର୍ଥକ୍ୟସାଧକ—2. Separating.
୩ । ଯାହା ବସ୍ତୁ ଭିତ ବା ଫୁଟାଇ ହୁଏ—3. Piercing.

ପ୍ରଭେଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାର୍ଥକ୍ୟ ବାହୁର କରିବା—
Prabheda karibā 1. To make distinction; to treat separately.
ପ୍ରଭେଦ କରନା (ରଖନା) ୨ । ଭିନ୍ନ କରିବା—2. To separate.
(ପ୍ରଭେଦ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଭେଦନୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଭେଦନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଭେଦକାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଫୋଡ଼ଣୀ; ଉଅଁର—
Prabhedanī (ପ୍ରଭେଦିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) A piercing instrument; a bodkin; awl.

ପ୍ରଭୋ—ସ. ସମ୍ବୋଧନ (ପ୍ରଭୁ ଶବ୍ଦର ସମ୍ବୋଧନ; ଈଶ୍ୱର ଓ ଗୁରୁ ଆଦିଙ୍କଠାରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ପ୍ରଭୁ ହେ !—Oh Lord.

ପ୍ରଭ୍ରଂଶଥୁ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭ୍ରଂସ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଥୁ)—ଘାଣ୍ଟ ରୋଗ (ହୁ. ଶ)—
Prabhramsathu Atrophic rhinites.

ପ୍ରଭ୍ରଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଭ୍ରଂସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—
Prabhrashṭa 1. Ruined; destroyed.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ.ତ) ଚ୍ୟୁତ; ପତିତ—2. Fallen.
୩ । ଭଗ୍ନ—3. Broken.

ପ୍ରଭ୍ରଷ୍ଟକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରଭ୍ରଷ୍ଟ + କ)—୧ । ଶିଖାବଲ୍ମିକା ମାଳା (ହୁ. ଶ.)—
Prabhrashṭaka 1. A garland put round the head; chaplet.
୨ । ମସ୍ତକରୁ ତଳକୁ ଝୁଲୁ ଥିବା ମାଳା (ହୁ. ଶ.)—
2. A garland hanging from the head.

ପ୍ରମତ୍ତ—ସ. ବିଣ. ଘୁଂ (ପ୍ର + ମଦ୍) —୧ । ପ୍ରମାଦଯୁକ୍ତ; ଅସାବଧାନ;
Pramatta ଗର ବୁଝିଆର—1. Negligent; careless.
(ପ୍ରମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ପ୍ରମତ୍ତତା(ତ୍ୱ)—ବିଶେଷ୍ୟ]
୨ । ଉନ୍ମତ୍ତ; ମତୁଆଲ; ପାଗଳ; ମସ୍ତ—
2. Maddened; turned insane.
୩ । ଅତି ଆସକ୍ତ—3. Addicted to.
୪ । ନିଶାରେ ଚୂର; ମତୁଆଲ୍ଲ —
4. Intoxicated; inebriated.

ପ୍ରମଥ—ସ. ବି.—୧ । (ପ୍ର + ମଥ୍ ଧାତୁ=ମନ୍ଥିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pramatha ମହାଦେବଙ୍କ ପାର୍ଷଦଗଣ—
1. The attendants of Mahādeba.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୫୬ କୋଟି ସଂଖ୍ୟକ, ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ବିଶାରଦ, ମାୟାବୀ ଓ ନାନା ରୂପଧାରୀ ଅଟନ୍ତି । କାଳକା ପୁରାଣ ମତରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଭୋଗବିମୁଖ, ଯୋଗୀ ଓ ତ୍ୟାଗୀ ଅଟନ୍ତି, କେତେକ ଭୋଗସମ୍ପୃକ୍ତ ଓ କାମୁକ ଅଟନ୍ତି । ଶିବଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଏମାନେ ସହାୟକ ଅଟନ୍ତି (ହୁ. ଶ.) ।]
୨ । ଘୋଟକ; ଘୋଡ଼ା—2. Horse.
୩ । (ନାମ) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.
୪ । (+ଭାବ. ଅ)—ପ୍ରମଥନ (ଦେଖ)
4. Pramathana (See)
୫ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—5. Name of a demon described in the Rāmāyaṇa.
ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ ପ୍ରମଥନ ବଡ଼ରେ ଉଙ୍କା ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାଖ ।

ପ୍ରମଥନ—ସ. ବି. (ପ୍ର + ମଥନ)—୧ । ହତ୍ୟା; ବଧ—
Pramathana 1. Killing; slaughter.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ; ସନ୍ତାପ। ଦେବା—
2. Distressing; oppressing; torturing.
୩ । ଉନ୍ମୂଳନ—3. Uprooting.
୪ । ବିଲୋଡ଼ନ; ମନ୍ଥିବା—
4. Depredation; agitation; churning.
୫ । ତ୍ୟାଗ—5. Abandonment.
୬ । ପରିଭବ; ଅବମାନନା—6. Insult.
୭ । ମର୍ଦ୍ଦନ—7. Rubbing.
୮ । ଚକଟିବା—8. Kneading.
୯ । ଚୂରିବା—9. Pounding.

ପ୍ରମଥ ନାଥ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରମଥ+ନାଥ)—
Pramatha nātha ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiba.
(ପ୍ରମଥାଧିପ, ପ୍ରମଥେଶ, ପ୍ରମଥାଧୀଶ, ପ୍ରମଥାଧିଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରମଥା—ସ. ବି. (ପ୍ର + ମଥ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—୧ । ପୀଡ଼ା—
Pramathā 1. Torture.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ) ହରଡ଼ା (ହୁ. ଶ.)—2. Myrobalan.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମଥାଳୟ—ସଂ. ବ. ।୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରମଥ+ଆଳୟ)—୧ । ଦୁଃଖ ବା
Pramathālaya ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇବାର ସ୍ଥାନ—
1. A place of torture.
୨ । ନରକ (ହି. ଶ.)—2. Hell.

ପ୍ରମଥିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ମଥ୍+ତ)—୧ । ବଲ୍ଗୋଡ଼ିତ—
Pramathita 1. Churned; kneaded; agitated.
୨ । କ୍ଲେଶିତ; ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—2. Oppressed.
୩ । ମର୍ଦ୍ଦିତ—3. Rubbed; bruised
୪ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—4. Pounded.
ସଂ. ବ—ନର୍ଜଳ ଘୋଳଦହ (ହି.ଶ)—
Unwatered churned curd.

ପ୍ରମଦ—ସଂ. ବ—୧ । [ପ୍ର+ମଦ୍ ଧାତୁ=ହୃଷ୍ଟ ହେବା, ମତ୍ତ ହେବା+
Pramada ଅ]—୧ । (+କରଣ. ଅ) ଧାତୁର ଫୁଲ—
1. The Dhāturā flower.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a demon.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଆନନ୍ଦ; ହର୍ଷ—
3. Delight; rapture; joy.
୪ । ମତ୍ତତା—4. Madness; intoxication.
୫ । (ନାମ) ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5 Name of a son of Basishtha
(ପ୍ରମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ମତ୍ତ; ଉନ୍ମତ୍ତ—1. Maddened.
୨ । ନଶାରେ ଢଳ; ମଦୁଆଳ—2. Intoxicated.
୩ । ଆନନ୍ଦରେ ମତ୍ତ—3. Maddened with joy.

ପ୍ରମଦକ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ମଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pramadaka ପରଲୋକ ଅସ୍ୱୀକାରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାସ୍ତିକ—
Atheist; one who has no faith in the life after.

ପ୍ରମଦ କାନନ—ସଂ. ବ. (।୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରମଦ+କାନନ)—
Pramada kānana ୧ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ଉଦ୍ୟାନ—
ପ୍ରମଦ ବନ, ପ୍ରମଦାରାମ, ପ୍ରମଦୋଦ୍ୟାନ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. A pleasure-garden attached to a harem.
୨ । ଖସ୍ବଗିଚା—2. Pleasure garden.

ପ୍ରମଦା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ+ମଦ=ରୂପ, ଯୌବନ,
Pramadā ସୌଭାଗ୍ୟାଦି ଜନିତ ଗର୍ବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ମନୋହାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ସୁନ୍ଦର ନାରୀ—
1. A graceful or charming lady.
୨ । ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A youthful woman.
୩ । ସୌବନୋଦ୍ଭିନ୍ନା ସ୍ତ୍ରୀ—3. A buxom lady.
୪ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
4. A metre of 14 syllables.
୫ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
5. Priyangu (See)

ପ୍ରମଦ୍ଦର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଅମନୋଯୋଗୀ—
Pramadbara (ପ୍ରମଦ୍ଦ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) Inattentive (Apte).

ପ୍ରମନାଃ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ମନସ୍)—ପ୍ରସନ୍ନ; ହର୍ଷଯୁକ୍ତ (ହି. ଶ)—
Pramanāh Delighted; jolly.

ପ୍ରମନ୍ୟୁ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ମନ୍ୟୁ)—
Pramanyu ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ (ହି. ଶ)—Enraged.
ସଂ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ (ହି. ଶ)—Rage.

ପ୍ରମର୍ଦ(ର୍ଦ୍ଦ)ନ—ସଂ ବ. (ପ୍ର+ମୃଦ ଧାତୁ+ଭାବ .ଅନ)—
Pramarda(rdda)na ୧ । ଖୁବ ମଳିବା—
1. Rubbing much.
୨ । ଆଢ଼ା କର ଚକଟିବା—2. Thorough kneading.
୩ । ଦଳନ; ବିନଷ୍ଟ କରିବା—3. Crushing.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ; ଏ ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଘ ଓ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବାରୁ)
ବିଷ୍ଣୁ—4. Bishnu
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଦଳନକାରୀ—1. Crushing.
୨ । ଚକଟୁଥିବା—2. Kneading.

ପ୍ରମଲୋଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ଇଂ. ପ୍ରମିସରି ନୋଟ୍) ବ—
Pramalot ଋଣ ପତ୍ର; ହାଣ୍ଡ୍ ନୋଟ୍—Hand note.
(ପ୍ରମିଲୋଟ, ପ୍ରମୋଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରମା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pramā ୧ । ଯଥାର୍ଥବୋଧ ବା ଜ୍ଞାନ—1. Conviction.
୨ । (ନ୍ୟାୟ) ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—2. (logic) Knowledge free from error; true knowledge.
୩ । ଜଅଁ; ମୂଳଦୁଆ (ହି. ଶ) —3. Foundation.
୪ । ମାପ (ହି. ଶ)—4. Measurement.

ପ୍ରମାଇ—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ପରମାୟୁଃ)—ପରମାୟୁଃ—
Pramāi Life-time; the entire period of the life of a being.
(ପ୍ରମାଇଶ, ପ୍ରମାୟୁ, ପ୍ରମେଇଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରମାଣ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ—
Pramāna 1. True knowledge.
୨ । ସାକ୍ଷୀ—2. Witness.
୩ । ଯାହା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟର ସତ୍ୟତା ନିରୂପିତ ହୁଏ—
3. Evidence; proof; testimony
୪ । ସୀମା—
4. Limit; mark; boundary.
୫ । ପରିମାଣ—5. Measure; capacity
୬ । ଶାସ୍ତ୍ର; ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ—
6. Scripture; religious authority.
୭ । ନଜର; ପ୍ରାମାଣିକ ବାକ୍ୟ ବା ବିଷୟ—
7. Ruling; authority.
୮ । ଲେଖ୍ୟ; ପାଣ୍ଡୁଲିପି; ଦଲିଲ—
8. Manuscript; document; a deed.
୯ । ଜ୍ଞାନସାଧନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—
9. Organ of sense.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୦ । ନିଶ୍ଚୟତ୍ୱ—10. Certainty

୧୧ । ବିଶ୍ୱାସ; ଦୃଢ଼ ଧାରଣା; ପ୍ରତ୍ୟୟତ୍ୱ—
11. Faith; confidence; trust; conviction.

୧୨ । (ନ୍ୟାୟ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅନୁମାନ, ଉପମାନ ଓ ଶାବ୍ଦ ଏହି ଗୁରୁ ଚାରିର ଜ୍ଞାନର ସୋପାନ—12. (Logic) The four materials (preception, inference, comparison and words) on which a judgment is formed.

[ଦ୍ର—ପ୍ରମାଣ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ ଅଟେ । ଗୌତମ ଗୁରୁ ଚାରି ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛନ୍ତି:—ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅନୁମାନ, ଉପମାନ ଓ ଶାବ୍ଦ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ପ୍ରମାଣର ନାମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଲିଙ୍ଗ ଓ ଲିଙ୍ଗୀ ଏ ଦୁହିଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପ୍ରମାଣର ନାମ ଅନୁମାନ; ଜ୍ଞାତ ବସ୍ତୁର ସାଦୃଶ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଜ୍ଞାନକୁ ଉପମାନ; ଆପ୍ତ ବା ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବାକ୍ୟକୁ ଶାବ୍ଦ ପ୍ରମାଣ ବୋଲିସାଏ । ମୀମାଂସା ଦର୍ଶନ ଏହି ଗୁରୁ ପ୍ରମାଣ ଛଡ଼ା ଆଉ ଗୁରୁଟି ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱୀକାର କରେ – ଐତିହ୍ୟ, ଅର୍ଥାପତ୍ତି, ସମ୍ଭବ ଓ ଅଭାବ । ଯାହା ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତାହା ଐତିହ୍ୟ; ଯାହାକୁ ନ ଶୁଣି ବା ନ ଦେଖି ସ୍ୱୀକାର ନ କଲେ ଦେଖା ବା ଶୁଣା କଥାର ଅର୍ଥରେ ଅସଙ୍ଗତି ହୋଇ ପାରେ ତାହା ଅର୍ଥାପତ୍ତି; ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟରେ ଅଙ୍ଗ ଥିବାର, ବ୍ୟାପକରେ ବ୍ୟାପ୍ୟ ଥିବାର, ସର୍ଜକର ସୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ, ତାକୁ ସମ୍ଭବ ଓ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବା ବିଷୟର ଅନୁପସ୍ଥିତି ଯାହାଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୁଏ, ତାକୁ ଅଭାବ ବୋଲିଯାଏ । ନୈୟାୟିକମାନେ ଶେଷୋକ୍ତ ଗୁରୁ ପ୍ରମାଣକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣ ବୋଲି ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଏ ଗୁରେଇଟି ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଗୁରେଇଟିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିବାର କହନ୍ତି । ଗୁଟାକ ଦର୍ଶନରେ କେବଳ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ, ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଅନୁମାନ ପ୍ରମାଣ, ସାଙ୍ଖ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅନୁମାନ ଓ ଆଗମ, ବୈଶେଷିକରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଅନୁମାନ ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ମୀମାଂସା (ଆଇନ୍)ରେ ପ୍ରମାଣକୁ ଗୁରୁ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି – ୧. ଲିଖିତ (ଦଲିଲ); ୨. ଭୁକ୍ତି (ଦଖଲ), ୩. ସାକ୍ଷ (ସୁଦ୍ଧା) ଓ ୪. ଦିବ୍ୟ (ଶପଥ)— ହି. ଶ ।]

୧୩ । ହେତୁ—13. Cause; motive; reason.

୧୪ । ଇୟତ୍ତା; ଅନ୍ଦାଜ; ଅଟକଳ (ହି. ଶ)—
14. Measure; estimate.

୧୫ । ମୂଳଧନ (ହି. ଶ)—
15. Capital in business.

୧୬ । ଆଦେଶପତ୍ର (ହି. ଶ.)—
16. Writ; a written order.

ପ୍ରମାଣ ଦେ. ବି—୧ । ଦଲିଲ; ଶପଥ—1. Oath.

ପ୍ରମାନ ୨ । (ସଂ. ପରିମାଣ) ପରିମାଣ; ମାପ—1. Measure

ପ୍ରମାଣ ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁପ୍ରମାଣିତ—
ପ୍ରମାଣ 1. Well proved.

୨ । ଠିକ୍; ନିଃସନ୍ଦେହ—2. Undoubted.

ଜଣାଯାଇଛି ସତ୍ୟ, ଯୁଦ୍ଧ ସେ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ନାହିଁ ପ୍ରମାଣିତ ।
ବଳରାମ: ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । (କଚରାଅ ଓ ଦଲିଲରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସ୍ୱୀକୃତ—
3. Agreed to.
(ଯଥା—ଏ ଉପସ୍ଥକ ଲିଖିତ ବିଷୟମାନ ମୋର ପ୍ରମାଣ)

ଦେ. ଅ—୧ । ନିଶ୍ଚେ; ଅବଶ୍ୟ—
1. Certainly; must.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜି ସେଠାକୁ ଯିବା ପ୍ରମାଣ)

୨ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—2. Upto; till

କଣ୍ଠ ପ୍ରମାଣ ଜଳେ ଥାଉ; ଏକାନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ମୁଁ ଗାହିଁ ।
ରଘୁନାଥ, ଭାଗବତ ।

୩ । ଅନୁସାରେ; ଅନୁଯାୟୀ—
3. According to; in pursuance of
(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରମାଣ ସେଠାକୁ ଯିବି ।)

୪ । (କଚରାଅ ଓ ଦଲିଲରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏହା ମୋର ସମ୍ମତ ଅଟେ; ସହି —4. This is agreed to by me.
(ଯଥା—ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦ ଟଙ୍କାର ଉପସ୍ଥକ ରୂପ ସାହୁଙ୍କର ପ୍ରମାଣ ।)

୫ । (କଚରାଅ)—ଯଥାର୍ଥରେ; ଏହା ଠିକ୍ ଅଟେ—
5. This is actually so.
(ଯଥା—ଏ କରମାଲା ସତ୍ୟକ କମଲା ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରମାଣ ।)

୬ । (କଚରାଅ)—ପୂର୍ବକ; ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ—
6. By taking; on
(ଯଥା—ମୁଁ ଦଲିଲ ପ୍ରମାଣ ଏ କଥା କହୁଛି ।)

୭ । ଜନେ; ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବି—7. I will be satisfied.
(ଯଥା—ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ଏ ସହରରୁ ଉଡ଼ାଲେ ଯାଇ ପ୍ରମାଣ ।)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—୧ । ସ୍ୱାକ୍ଷର—1. Signature.

୨ । ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସତ୍ୟକ—2. Mark put on a document by an unlettered person

ପ୍ରମାଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—
Pramāṇa karibā 1. To prove.

ପ୍ରମାଣକରା ୨ । ଦଲିଲ ବା ଶପଥ କରିବା—
ପ୍ରମାଣ କରନା; ପ୍ରମାନନା 2. To take oath.

ପ୍ରମାଣ କୁଶଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସେ ଭଲ ତର୍କ କରିପାରେ (ହି. ଶ)—
Pramāṇa kuśala Able to argue well.
(ପ୍ରମାଣକୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରମାଣକୁଶଳତା—ବି)

ପ୍ରମାଣ କୋଟି—ସଂ. ବି. (ଅସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରମାଣ + କୋଟି)—
Pramāṇa koṭi କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରମାଣ ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଷୟ ସକଳ (ହି. ଶ)—The scope or aggregate of matters required to prove a matter.

ପ୍ରମାଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଚାରକଙ୍କ ଆଗେ ପ୍ରମାଣ ଉପସ୍ଥାପିତ
Pramāṇa debā କରିବା—1. To adduce evidence
ପ୍ରମାଣ ଦେଓୟା before a judge.
ପ୍ରମାଣ ଦେନା ୨ । ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା—2. To give evidence.

ପ୍ରମାଣ ପତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ଜାଦର୍ଶନପତ୍ର—
Pramāṇa patra 1. A letter of authority.

୨ । ରସିଦ୍; ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ୱୀକାର ପତ୍ର—
2. Voucher; receipt.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଲିଖିତ ପ୍ରମାଣ—3. Written testimony; documentary proof.

୪ । ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍—4. A certificate.

ପ୍ରମାଣ ପୁରୁଷ—ସ ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ପ୍ରମାଣ+ପୁରୁଷ)—
Pramāṇa purusha ୧ । ବଗ୍ଦରକର୍ତ୍ତା—1. Judge.

୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ; ପଞ୍ଚାଏତ୍; ସାଲସ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୀମାଂସାକୁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ରାଜି ହୁଅନ୍ତି—2. An umpire; an arbitrator.

ପ୍ରମାଣ ବାକ୍ୟ—ସ. ବ. (ପ୍ରମାଣ+ବାକ୍ୟ)—ଯେଉଁ ବାକ୍ୟକୁ
Pramāṇa bākya ପ୍ରମାଣରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ—Authoritative statement.

ପ୍ରମାଣ ସଇ(ହି)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପରମାଣାନୁସମ୍ମ)—
Pramāṇa sai hi) ୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରମାଣାନୁଯାୟୀ—
ପ୍ରମାଣସଇ 1. Of full measure.
ପୂରା ନାପକା ୨ । ପରମାଣାନୁଯାୟୀ—2. Up to the mark.

୩ । ପୂର୍ଣ୍ଣବୟସ୍କ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣାକୃତି ବ୍ୟକ୍ତିର କଷ୍ଟରେ ନିର୍ମିତ—3. Constructed to suit an adult of full size.

ପ୍ରମାଣ ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. (ଅସ୍ତି ତତ୍; ପ୍ରମାଣ+ସିଦ୍ଧ)—ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା
Pramāṇa siddha ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—Established by evidence.

ପ୍ରମାଣାଭାବ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରମାଣ+ଅଭାବ)—
Pramāṇābhāba ପ୍ରମାଣର ଅନୁପସ୍ଥିତି; ପ୍ରମାଣରାହିତ୍ୟ—Want of evidence.

ପ୍ରମାଣିକା—ସଂ. ବ.(ପ୍ରମାଣ+କ+ଆ)—ଅକ୍ଷରାନ୍ତର ଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ପୃଥକ୍
Pramāṇikā ଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
(ପ୍ରମାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A metre of 8 syllables.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତି ଚରଣରେ ଏକ ଜଗଣ, ଏକ ରଗଣ, ଏକ ଲଘୁ ଓ ଏକ ଗୁରୁ ବର୍ତ୍ତି ଥାଏ; ଏ ବୃତ୍ତର ଅନ୍ୟ ନାମ ନଗସ୍ୱରୂପିଣୀ; ଏଥିର ଉଦାହରଣ—ନମାମି ଭକ୍ତବତ୍ସଳଂ, କୃପାଳୁଶୀଲକୋମଳଂ, ଭଜାମି ତେ ପଦାମ୍ବୁଜଂ, ଅକାମିନାଂ ସ୍ୱଧାମଦଂ-ହ୍ର. ଶ ।]

ପ୍ରମାଣିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରମାଣ+ଇତ)—ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ; ସାବ୍ୟସ୍ତ—
Pramāṇita Proved.

ପ୍ରମାଣିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରମାଣ)—୧ । ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—
Pramāṇibā 1. To prove
ପ୍ରମାଣା ଜଜେ ମୁଁ ଦେଖିଛି ସୀତା ଅତୁଳ ପ୍ରକାରେ
ପ୍ରମାନନା ସତୀତ୍ୱ ପ୍ରମାଣିବାକୁ ଅଗ୍ନି-ପରୀକ୍ଷାରେ ।
ଉତ୍କଳଗୌର. ସୀତାବନବାସ ।

୨ । ନିରୂପଣ କରିବା; ସ୍ଥିର କରିବା—
2. To ascertain.
ସେମାନଙ୍କ ଅମୂଖ ପ୍ରମାଣିବା କେତେ
ତା ଶୁଣିବା ଲହୁ ହେଉଛ ମୋର ଚିତ୍ତେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

୩ । ଆଶ୍ରୟ କରିବା; ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—
3. To have resort to.
ସ୍ୱଧର୍ମେ ଥାନ୍ତୁ ଯେବା ପ୍ରାଣୀ
ହର ଭଜନ ନ ପ୍ରମାଣି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ଦେଖିବା—4. To see.
ସତତ୍ୱୀ ଦୁଃଖ ଦ ନ ଜାଣି
ତୁ ମାତ ଅନ୍ତର ଗୁମାନି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ପ୍ରମାଣୀକୃତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରମାଣ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି+କୃତ)—
Pramāṇīkṛuta ୧ । ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ—1. Established by proof; proved beyond doubt.

୨ । ପ୍ରାମାଣିକରୂପେ ଗୃହୀତ; ଆଦୃତ—2. Regarded or accepted as an authority (Apte).

୩ । ବିଶ୍ୱସିତ—3. Believed; confided in (Apte).

ପ୍ରମାଣୁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ପରମାଣ)—ପରି; ସଦୃଶ; ସମାନ—
Pramāṇu Like; as
ସୋନକ ଜଗତରେ ପ୍ରମାଣ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମୁ ନ ସେ ।
ଭଞ୍ଜ. କୋଣ୍ଢ,ଭ୍ରାଣ୍ଡଦସ୍ୱ ।

ପ୍ରମାଣେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ପରମାଣ)—୧ । ଅନୁସାରେ; ମୁତାବକ—
Pramāṇe 1. According to; in compliance with.
ପ୍ରମାଣେ **ମୁତାବିକ, ମାନୋ**
ତୁମ୍ଭ ଉପଦେଶ ପ୍ରମାଣେ ପ୍ରଭୁରେ ଦେଖିଲି ଜେତେଟେ ।
ରୂପଭ. ପ୍ରେମଭୋମ୍ବର ।

୨ । ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—2 Like; as.
ଦୁଷ୍ଟା ପ୍ରମାଣେ ଫଳ ଘାତ,
ରସ ଯେ ଗଳିତ ଅତର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୩ । (କଚରଆ) ସତ୍ୟକାରେ; (ଶପଥ) ପୂର୍ବକ; ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ—
3. On (oath); on taking.
(ଯଥା—ମୁଁ ଦ୍ୱାଲଯ ପ୍ରମାଣେ ଏ କଥା କହୁଛି ।)

୪ । ମାପ ମୁତାବକ; ଅନୁକର ସଙ୍ଗେ ମେଳ ଖାଇବା ଭଳି—
4. According to the measure of; to fit in with.
(ଯଥା—ଏ ଜୋଡା ମୋର ଗୋଡ଼ପ୍ରମାଣେ ଚଉର ଦୋଇଛୁ ।)

ପ୍ରମାତବ୍ୟ—ସ. ବଣ.—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Pramātabya ୧ । ପ୍ରମାଣିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Demonstrable.

୨ । ବଧ୍ୟ (ହି. ଶ.)—2. Deserving to be killed.

ପ୍ରମାତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର.+ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pramātā ୧ । ବଗ୍ଦର ବା ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ—
(ପ୍ରମାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Competent to judge or ascertain. (Apte)

୨ । ପ୍ରମାଣକାରକ—2 Proving; demonstrating.

୩ । ଯେ ପ୍ରମାଣ ବା ସତ୍ୟଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିଅଛି (ହି. ଶ.)—
3. One who has acquired true or co rect knowledge or right notion.

ସ. ବ.—୧ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ—1. Direct evidence.

୨ । ପ୍ରକୃତ ସାକ୍ଷୀ—2. A true witness.

୩ । ପ୍ରତିଫଳିତ ମନୋବୃତ୍ତି—3. Reflected emotion.

୪ । କର୍ତ୍ତାର—4. Authority (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମାତାମହ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ପ୍ର=ଦୂରଉତ୍ତର+ମାତାମହ)—ମାତାମହଙ୍କ ପିତା—The father of one's maternal grand-father.
Pramātāmaha (ପ୍ରମାତାମହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରମାତ୍ର—ସଂ. ବ.—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା (ହ. ଶ.)—A fixed number.
Pramātra

ପ୍ରମାଥ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ମଥ୍ ଧାତୁ=ମନ୍ଥନ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Pramātha ୧ । ମଥନ; ବଲ୍ଗୋଡ଼ନ—
1. Agitating; churning.
୨ । ହତ୍ୟା—7 Slaughter.
୩ । ମର୍ଦ୍ଦନ—3. Pressing; squeezing.
୪ । ନିର୍ଯ୍ୟାତନ; ନିପୀଡ଼ନ—4. Oppression.
୫ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା—5. Tormenting.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପ୍ରମଥଗଣ; ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—
6. A class of attendants of Śiba.
୭ । (ନାମ) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
7. Name of a son of Dhṛutarāshtra.
୮ । (ନାମ) କୁମାରାନୁଚରବିଶେଷ—
8. A companion of Kārttikeya.
୯ । (+ଘଞ୍. ଅ) ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ—
3. Snatching away.
୧୦ । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବଳାତ୍କାରରେ ସଂଭୋଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Rape.
୧୧ । (ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ) ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀକୁ ଭୂମିରେ ଚତ୍ ପକାଇ ଦେଇ ତା ଉପରେ ବସିବା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. (wrestling) Felling the adversary on the ground and sitting over him.
୧୨ । ବିନାଶକରଣ—12. Destruction; ruining.

ପ୍ରମାଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ପ୍ର+ମଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ.)—
Pramāthī ୧ । ଉତ୍ପୀଡ଼କ—1. Oppressive.
(ପ୍ରମାଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ଲେଶଦାୟକ—
2. Afflicting; distressing.
୩ । ବିନାଶକ—3. Destroying; ruining; killing.
୪ । କ୍ଷୋଭଦାୟକ—5. Tormenting.
୫ । ଆଲ୍ଗୋଡ଼ନକାରୀ—5. Agitating; churning.
ସଂ. ବ. ପୁଂ (ନାମ)— ୧ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାନର ସେନାର ଏକ ଯୂଥପତି (ହ. ଶ.)—1. Name of a monkey-captain in the monkey army of Rāma.
୨ । ଖରର ସହଚର ରାକ୍ଷସବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—
2. Name of a demon.
୩ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—
3. Name of a son of Dhṛutarāshtra.
୪ । ମୁଖ, ଆଖି, କାନ ଆଦରେ ସଞ୍ଚିତ କଫର ନିବାରକ ଔଷଧ (ହ. ଶ.)—4. A medicine which clears the deposit of phlegm in the mouth, eye, ear etc; an expectorant.

ପ୍ରମାଦ—ପୁ. ବ. (ପ୍ର+ମଦ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଅସାବଧାନତା;
Pramāda 1. Negligence; carelessness; inadvertence.
୨ । ବିପଦ; ଦୁର୍ଘଟନା—2. Danger; calamity; mishap.
୩ । ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭ୍ରମ—
3. Mistake; error; oversight; blunder.
୪ । ବିସ୍ମୃତି—4. Forgetfulness.
୫ । ମାନସିକ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ—
5. Mental weakness; mental debility.
୬ । ପ୍ରମତ୍ତତା; ନିଶା—6. Intoxication.
୭ । ବାଉଳତା—7. Insanity; madness.
୮ । (ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର) ସାଧକର ଚିତ୍ତବିକ୍ଷେପ ଜନ୍ମାଇବା ସମାଧିର ଅନ୍ତରାୟସ୍ୱରୂପ ବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—8. Absence of concentration during Joga exercise.
[ଦ୍ର—ସମାଧିର ୯ଟି ଅନ୍ତରାୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଚତୁର୍ଥ; ଏଥିଯୋଗୁଁ ସାଧକ ସମାଧି ପାଇଁ ସାଧନାର ଜୀବନା ଭୁଲିଯାଏ—ହ. ଶ.।]
୯ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—
9. Fainting; swoon (Apte).
୧୦ । ଅମନୋଯୋଗ—10. Inattention (Apte).
ଦେ. ବ—୧ । ଦୁର୍ନାମ—1. Defamation.
୨ । ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ; ଉପଦ୍ରବ—2. Outrage.
ବେ.ଲକ୍ଷ କୃଷ୍ଣ ! ସାଧୁ ସଧୁ.
ଲୁଲେ ମାଲଙ୍କ ପ,ମହୁଁ – ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।
୩ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ—
3. A matter of regret or sorrow.
ଦେ. ବିଣ—ଦୁଃଖଦାୟକ—
Painful; afflicting.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ 'ଭ୍ରମ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସଦ୍ଭବରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରମାଦ ବଧ—ପୁ. ବ—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ପ୍ରମାଦ+ବଧ; ଅଧିକରଣ ତତ୍ପୁଯୋଗ)—ଅନବଧାନତାରେ କୃତ ବା ଅସାବଧାନତାଜନିତ ନରହତ୍ୟା—Killing a person through carelessness or error; culpable homicide not amounting to murder.
Pramāda badha

ପ୍ରମାଦ ଶୂନ୍ୟ—ପୁ. ବିଣ—(ଅସ୍ତି ଭବ; ପ୍ରମାଦ+ଶୂନ୍ୟ)—ଭ୍ରାନ୍ତିଶୂନ୍ୟ; ଅଭ୍ରାନ୍ତ—Free from error.
Pramāda sūnya (ପ୍ରମାଦଶୂନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରମାଦିକା—ପୁ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ର+ମଦ୍ ଧାତୁ=ଅସାବଧାନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପ୍ରଗଲ୍ଭା କନ୍ୟା; ଅନ୍ତର୍ଗଡ଼ଣୀ—1. An impudent girl.
Pramādikā
୨ । ଦୂଷିତା କନ୍ୟା; ଯେଉଁ କୁମାରୀର ପୁରୁଷସଂଭୋଗ ଘଟିଅଛି—
2. A deflowered girl; a ravished maiden.
୩ । ଅସାବଧାନା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A careless woman (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମାଦିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରମାଦ+ଇତ)—ଉପହସିତ—
Pramādita Ridiculed; mocked; scoffed at (Apte).
(ପ୍ରମାଦିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରମାଦୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରମାଦ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pramādī ୧ । ପ୍ରମାଦଯୁକ୍ତ; ଅସାବଧାନ; ଅମନୋଯୋଗୀ—
(ପ୍ରମାଦବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Careless; negligent;
(ପ୍ରମାଦିନୀ; ପ୍ରମାଦବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) inattentive.
୨ । ପ୍ରମତ୍ତ; ନିଶାରେ ଚୂର; ମତ୍ତୁଆଲ—
2. Maddened; intoxicated.
୩ । ବାଉଳ—3 Insane; mad.

ପ୍ରମାପକ—ଫ. ବିଣ—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Pramāpaka ଯାହା ପ୍ରମାଣ ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ—
Furnishing authority or proof (Apte)
ଫ ବ—ନିଜାର—Authority (Apte).

ପ୍ରମାପଣ(ନ)—ଫ. ବ—୧ । ମାରଣ (ହ. ଶ)—
Pramāpaṇa(na) 1. Slaughter; killing (Apte).
୨ । ନାଶ (ହ. ଶ.)—
2. Ruin; destruction.

ପ୍ରମାପୟିତା—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ ଣିଚ+ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)-
Pramāpayitā ୧ । ଘାତକ (ହ. ଶ)—1. Killing.
(ପ୍ରମାପୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନାଶକ—2. Destructive.
୩ । ଅନିଷ୍ଟକାରକ—3. Injurious.
ଫ. ବ. ପୁଂ—ଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—
A murderer (Apte)

ପ୍ରମାୟୁ—ଫ. ବିଣ—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+ଉ)—ନାଶଶୀଳ; କ୍ଷୟ;
Pramāyu ଧ୍ୱଂସଶୀଳ (ହ ଶ)—Liable to decay.
(ପ୍ରମାୟୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ ଗ୍ରା. ବ—(ଫ. ପରମାୟୁଃର ଅଶୁଦ୍ଧ
ଉଚ୍ଚାରଣ)—ପରମାୟୁଃ—The period of one's
life.

ପ୍ରମାରକ—ଦେ. ବ—ରାଜପୁତମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ—
Pramāraka A branch of the Rajputs.
ପ୍ରତିହାର ପ୍ରମାରକ ସୋଲଙ୍କି ଚୌହାନ
ନାମଥିବା ଗଛ କୁଟା ଛଡ଼ ମଡ଼ାକୁ—ଏଥ ନାଥ ନଡ଼ ଯାଏ।

ପ୍ରମିତ—ଫ. ବିଣ—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରିମିତ—
Pramita 1. Measured.
(ପ୍ରମିତ—ବ) ୨ । ପରମାଣ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାତ—
2. Known by measurement.
୩ । ପ୍ରମାଣିତ—3. Proved.
୪ । ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—
4. Preordained; predetermined.
୫ । ପ୍ରାମାଣିକ—5. Authoritaive.
୬ । ଜ୍ଞାତ—6. Known; understood.
୭ । ଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟ (ହ. ଶ.)—
7. Little; small.
୮ । ଅବଧାରିତ; ନିଶ୍ଚିତ—8 Ascertained.
୯ । (+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—ଯେ ପ୍ରମା ବା ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ
କରିଅଛି (ହ. ଶ)—One who has attained
true or perfect knowledge.

ପ୍ରମିତି—ଫ. ବ—(ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ—
Pramiti 1. Positive knowledge; conviction.
୨ । ପ୍ରମାଣିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. Condition of being
proved or established.
୩ ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ—3. True knowledge
acquired by means of evidence.

ପ୍ରମିର୍ଦ୍ଧ—ଫ. ବିଣ.—(ପ୍ର+ମୃଦ୍ଧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ୧ । ଗାଢ଼ା; ଘନ।
Pramirdh (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 1. Thick; dense.
୨ । ମୂତ୍ରରୂପେ ବହୁର୍ଗତ (ହ. ଶ)—
2. Issued from the body in the shape of
urine; passed as urine (Apte)

ପ୍ରମୀତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ର+ମୀ ଧାତୁ=ବିନାଶ କରିବା; ବଧ କରିବା+
Pramīta କର୍ମ. ତ)—୧ । ହତ—1. Killed.
(ପ୍ରମୀତ—ବ) ୨ । ଯଜ୍ଞରେ ବଧ କରି ଯାଇଥିବା (ପଶୁ)—
2 (a victim) Killed at a vedic sacrifice.
୩ । ମୃତ (ହ. ଶ.)—3. Dead.
ଫ. ବ.—ଯଜ୍ଞରେ ବଳି ଦିଆ ଯିବା ଜୀବ—
1 An animal killed at a sacrifice.

ପ୍ରମୀଲନ—ଫ. ବ.—(ପ୍ର+ମୀଲ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ନିମୀଲନ;
Pramīlana (ଆଖି) ମୁଦିବା—Closing (of the eyelids).

ପ୍ରମୀଲା—ଫ. ବ. (ପ୍ର+ମୀଲ ଧାତୁ=ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତ ହେବା+ଭାବ. ଅ
Pramīlā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତନ୍ଦ୍ରା; ନିଦ୍ରାବେଶ—
(ପ୍ରମୀଳତ, ପ୍ରମୀଳା—ବିଣ) 1. Dozing; nap; sleepiness
୨ । ଚକ୍ଷୁର୍ନିମୀଳନ; ଆଖି ବୁଜିବା—
2. Shutting or closing of the eyes.
୩ । ଅବସାଦ; ଗ୍ଲାନି—3. Lassitude; exhaustion.
୪ । (ନାମ) ରାବଣର ପୁତ୍ରବଧୂ; ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ବା ମେଘନାଦର ସ୍ତ୍ରୀ—
4. The wife of Rabaṇa's son Indrajita.
୫ । (ନାମ) ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଏକ ସ୍ତ୍ରୀ—
5. A wife of Arjuna.
[ଦ୍ର—ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଯଜ୍ଞୀୟ ଘୋଡ଼ାକୁ ଯିବା ବେଳେ
ଏ ଘୋଡ଼ାକୁ ଧରି ରଖିବାରୁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା
ଓ ଏ ଘୋଡ଼ାସୁଦ୍ଧା ଅର୍ଜୁନକୁ ବନ୍ଧାଦ୍ଧ କଲେ। ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ
କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ—ଅପ୍ତେ।]

ପ୍ରମୁକ୍ତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ର+ମୁକ୍ତ)—୧ । ମୁକୁଳା କରି ଯାଇଥିବା—
Pramukta 1. Loosened; dishevelled.
(ପ୍ରମୁକ୍ତ, ପ୍ରମୋଚନ—ବ) ୨ । ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ—
2. Liberated; set free.
୩ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—3. Abandoned; renounced.
୪ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—4. Cast; hurled.
୫ । ନିର୍ବାସିତ—5.Exiled.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମୁଖ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ମୁଖ) – ୧ । ପ୍ରଥମ—
Pramukha 1. First; foremost.
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—2. Chief; principal.
୩ । (ଅମୁକ) ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଅଛନ୍ତି; ପୁରଃସର; (ଅମୁକଙ୍କ) ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ—3 Led by; under the leadership of; headed by.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା – ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରମୁଖ ଦେବଗଣ ।]
୪ । ଅମୁକଙ୍କ ସହିତ—4. Accompanied with.
୫ । ମାନନୀୟ—6. Respectable; honourable.
୬ । (ଅମୁକଙ୍କ) ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇଥିବା—
6. Facing; turning the face towards.
ସଂ. ବି.—୧ । ଆଦ୍ୟ; ଆରମ୍ଭ—1. Beginning.
୨ । ମାନନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2, A respectable person.
୩ । ସମୂହ—3. Heap; collection; multitude.
୪ । ପୁନ୍ନାଗ (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ) —
4. Punnāga (tree) (See)
୫ । ମୁଖ; ପାଟି—5 The mouth (Apte).
୬ । ଅଧ୍ୟାୟର ବା ପରିଚ୍ଛେଦର ଆରମ୍ଭ—6. The beginning of a chapter or section (Apte).
୭ । ଉତ୍କାଳ; ଉପସ୍ଥିତ ସମୟ; ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ—
7 The time being; the present.
ସଂ. ଅ.—୧ । ଆଦି; ଇତ୍ୟାଦି—1. Etcetera.
୨ । (ଅମୁକ) ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି—2. Towards; facing.
୩ । ସମ୍ମୁଖରେ—3. In front.
୪ । ସେହି ସମୟରେ; ଉତ୍କାଳେ—4. Presently.
ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରମୁଖତଃ)—ସାମ୍ନାରେ—Front.
ଅଳ୍ପଶିକ୍ଷିତ ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରମୁଖରେ ରାଖ,
ବୋଇଲେ ଜଣା ଯିବ ଯୁଝିଲେ ହେ ତାର କୃଷ୍ଣଜିନ, ମହାରାଜ. ଭଗ୍ନ ।

ପ୍ରମୁଖତଃ—ସଂ. ଅ. ବଂ. (ପ୍ରମୁଖ+ତସ୍ ଓ ୭ମୀ ବହୁବ୍ରୀ ଉସ୍)—
Pramukhatah ୧ । ପ୍ରମୁଖାତ୍ (ଦେଖ)
1, Pramukhāt (See)
୨ । ସାମନାରେ—2. In front (Apte); before.

ପ୍ରମୁଖାତ୍—ସଂ. ଅ. (ପ୍ରମୁଖର ୫ମୀ ବହୁବ୍ରୀ)—୧ । ମୁଖରୁ (ଶୁଣାଯିବା ବିଷୟ)—(heard) From the mouth of.
(ଯଥା—ଦୂତ ପ୍ରମୁଖାତ୍ ଏ ସଂବାଦ ଅବଗତ ହୋଇ ରାଜା ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ।)
୨ । ମୌଖିକଉତ୍ତରରେ—2. Orally.

ପ୍ରମୁଦ୍—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର+ମୁଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ କ୍ୱିପ୍)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ—
Pramud Extreme joy.

ପ୍ରମୁଦିତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ମୁଦିତ)—୧ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ; ହୃଷ୍ଟ; ଆହ୍ଲାଦିତ; ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ—
Pramudita ଏଲାଟ; pleased; delighted; overjoyed.
(ପ୍ରମୋଦ—ବ)
୨ । ସୁଖୀ—2 Happy.
୩ । ବିକଶିତ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—
3. Opened; full blown; blooming.

ପ୍ରମୁଦିତ ବଦନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରମୁଦିତ+ବଦନ)—
Pramudita badana ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମୁଖବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ପ୍ରମୁଦିତାନନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Having a delighted countenance.
ପ୍ରମୁଦିତବଦନା / ପ୍ରମୁଦିତାନନା } ସ୍ତ୍ରୀ
[ଦ୍ର—ଏହାପରର ମଧ୍ୟ ପ୍ରମୁଦିତହୃଦୟ, ପ୍ରମୁଦିତଚେତାଃ, ପ୍ରମୁଦିତମନାଃ ଶବ୍ଦମାନ ବିଶ୍ୱନ୍ତ ହୁଏ ।

ପ୍ରମୁଦିତ ବଦନା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
Pramudita badanā A metre of 12 syllables.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—'ପ୍ରମୁଦିତ ବଦନ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Pramudita badana.

ପ୍ରମୁଷିତ—ସଂ. (ପ୍ର+ମୁଷ୍ ଧାତୁ=ଚୋର କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Pramushita ୧ । ଅପହୃତ—2. Stolen; taken away (Apte).
୨ । ଚେତନା ହରାଇଥିବା—2. Unconscious (Apte).
୩ । ବ୍ୟଥିତ—3 Distracted (Apte).

ପ୍ରମୃତ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ବହୁ+ମୃତ; ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ବହୁଜୀବ ମୃତ ହୁଅନ୍ତି । ଭୂମି ଚଷ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଭୂପୃଷ୍ଠସ୍ଥ ଓ ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ବହୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟାଦି ମୃତ ହୁଅନ୍ତି)—ଚଷଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାନିର୍ବାହ; କୃଷି (ହି. ଶ)—Agriculture; husbandry.

ପ୍ରମୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ମୃଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । କରସ୍ତ—
Pramṛushṭa 1. Ceased.
ପ୍ରମୃଷ୍ଟି / ପ୍ରମାର୍ଜନ } ବ ୨ । ମାର୍ଜିତ—2. Cleansed; polished; scoured.
୩ । ମର୍ଦ୍ଦିତ—3 Rubbed; kneaded; bruised.

ପ୍ରମେୟ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ର+ମା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Prameya ୧ । ପରିମେୟ; ଯାହାକୁ ମାପ କରିଯାଇ ପାରେ—
1. Measurable.
୨ । ଜ୍ଞେୟ—2. Knowable.
୩ । ଅବଧାର୍ଯ୍ୟ—3. Ascertainable.
୪ । ଯାହା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରେ; ପ୍ରମାଣଯୋଗ୍ୟ—
4. Proveable; demonstrable.
୫ । ସସୀମ—5. Finite
ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରମାଣଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ—
1. A thing to be proved.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧେୟ ବିଷୟ—2. Object of enquiry.
୩ । (ବେଦାନ୍ତ) ଆତ୍ମା ଓ ଜ୍ଞାନସାଧନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି—
3. The soul and the sense-organs.
୪ । (ନ୍ୟାୟ) ଶୁଦ୍ଧ ଚୈତନ୍ୟ—
4. (Nyāya) The soul; the spirit.
[ଦ୍ର—ବହୁବସ୍ତୁ ଜ୍ଞାନର ବିଷୟ ବା ପ୍ରମେୟ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ମୋକ୍ଷ ବା ଅପବର୍ଗର ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ତାହାକୁ ଗୌତମ ତାଙ୍କ ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନରେ ପ୍ରମେୟ ନାମ ଦେଇ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅଛନ୍ତି । ଏହା ସଖ୍ୟାରେ ୧୬ଟି —ଆତ୍ମା, ଶବ୍ଦର, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ଅର୍ଥ, ବୁଦ୍ଧି, ମନଃ, ପରୃତ୍ତ, ଦୋଷ, ପ୍ରେତ୍ୟଭାବ, ଫଳ, ଦୁଃଖ ଓ ଅପବର୍ଗ । ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନକାର ଦ୍ରବ୍ୟ, ଗୁଣ, କର୍ମ, ସାମାନ୍ୟ, ବିଶେଷ ଓ ସମବାୟକୁ ପ୍ରମେୟ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି—ହି. ଶ ।]

୫ । ପରିଚ୍ଛେଦ (ହି. ଶ)—5. Chapter ;section.

୬ । ବିଷୟ; ତତ୍ତ୍ୱ; ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ—

6. Matter; subject-matter.

ଅତ ଉତ୍ତମସ୍ୱ ବିଜ୍ଞ ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରମେୟ ଆଧାର ।

ଭଙ୍କ. କୋଶୀତ୍ତାଖ୍ୟୟଦତ୍ତ ।

ପ୍ରମେହ—ସଂ. ବ (ପ୍ର + ମିହ୍ ଧାତୁ=ସାଜସେକ କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଅ)

Prameha —ମୂତ୍ରମାର୍ଗରେ ଶୁକ୍ର ଓ ପୂଜଆଦ ପଡ଼ିବା ଯନ୍ତ୍ରଣା-ଦାୟକ ରୋଗ; ଧାତୁ ପଡ଼ିବା ରୋଗ; ମୂତ୍ର ପୀଡ଼ାରୋଗ ବିଶେଷ—Gonerrhoea; urinary affectation.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତେ ପ୍ରମେହ ବିଂଶତି ପ୍ରକାର— ୧ । ଉଦକମେହ—ଗୋଳିଆ ପସ୍ରାବ, ୨ । ସାନ୍ଦ୍ରମେହ—ମୂତ୍ରକୁ କଞ୍ଚାସମୟ ରଖିଲେ ଚାଡ଼ା ଗାଢ଼ା ବା ପେଜପରି ହୁଏ, ୩ । ଇକ୍ଷୁମେହ —ପ୍ରସ୍ରାବର ମିଠା ସ୍ୱାଦ ହୁଏ, ୪ । ସୁରାମେହ-ପ୍ରସ୍ରାବ କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ରଖିଲେ ଉପରଦେଶ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ତଳଦେଶ ଘନ, ୫ । ପିଷ୍ଟମେହ —ପ୍ରସ୍ରାବ ପିଠାଭଳି ପର କାଠିଆ ହୁଏ, ୬ । ଶୁକ୍ରମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବରେ ଶୁକ୍ର ମିଶିଥାଏ, ୭ । ଶନୈଃମେହ—ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରସ୍ରାବ ହୁଏ, ୮ । ଶୀତମେହ—ଥଣ୍ଡା ପ୍ରସ୍ରାବ, ୯ । ଶୀତେଦା ବା ସିକତା-ମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ସଙ୍ଗେ ବାଲୁକାକଣା ପର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ ବାହାରେ, ୧୦ । ଲାଲାମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ନାଡ଼ିଆ ହୁଏ, ୧୧ । ହରିଦ୍ରାମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ହଳଦିଆ, ୧୨ । ମାଲମେହ— ପ୍ରସ୍ରାବ ମାଲବର୍ଣ୍ଣ, ୧୩ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠାମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ନାଲ ଓ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧ, ୧୪ । ରକ୍ତମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ଫକା ନାଲ, ଉଷ୍ଣ ଓ ଲବଣାକ୍ତ, ୧୫ । ବସା ବା ସର୍ପିମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ଚର୍ବିମିଶ୍ରିତ, ୧୬ । ମଜ୍ଜାମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ମଜ୍ଜା ବା ଦାଢ଼ରସା ମିଶ୍ରିତ, ୧୭ । କ୍ଷୌଦ୍ରମେହ —ପ୍ରସ୍ରାବ କଷାସ୍ୱ ଓ ମଧୁର ରସ, ୧୮ । ହସ୍ତିମେହ—ଅଳ୍ପକ ପ୍ରସ୍ରାବ, ୧୯ । କ୍ଷାରମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ କ୍ଷାର ଜଳପରି ଗୋଳିଆ, ୨୦ । କାଲମେହ—ପ୍ରସ୍ରାବ ସଙ୍ଗେ କୃଷ୍ଣାଭ ଧାତୁ ପଡ଼େ । ସବୁ ପ୍ରକାରର ମେହର ଚିକିତ୍ସା ନ ହେଲେ ମଧୁମେହରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଓ ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗାଢ଼ା ଧାତୁ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ପ୍ରସ୍ରାବନଳ ମଧ୍ୟରେ ଘାଆ ଓ ଅସହ୍ୟ ବେଦନା ହୁଏ । ଏ ରୋଗ ସଂକ୍ରାମକ ଅଟେ । ରୋଗୀର ମୂତ୍ର, ରେତଃ ଓ ବ୍ୟବହୃତ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଲେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏ ରୋଗ ହୁଏ ।]

ପ୍ରମେହୀ—ବି. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରମେହ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Prameḥī ପ୍ରମେହ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—Suffering from gonerrhoea

(ପ୍ରମେହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରମୋକ୍ଷ - ବି. ବ. (ପ୍ର + ମୋକ୍ଷ) —

Pramokṣha ୧ । ମୁକ୍ତି—1. Liberation.

୨ । ମୋକ୍ଷ ଗତି—2. Salvation

୩ । ତ୍ୟାଗ—3. Abandonment.

୪ । ନିକ୍ଷେପ—4. Throwing.

୫ । ତଳେ ପକାଇ ଦେବା—

5 Dropping; letting fall.

ପ୍ରମୋଚନ—ବି. ବ. (ପ୍ର + ମୋଚନ)—

Pramochana ୧ । ମୁକ୍ତ କରାଇବା—1. Liberating.

୨ । ନିକ୍ଷେପ କରଣ—2. Shedding, emitting.

୩ । ବଳପୂର୍ବକ ଛଡ଼ାଇ ନେବା—

3. Robbing; snatching away.

ପ୍ରମୋଦ – ବି. ବ. (ପ୍ର + ମୃଦ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ବି. ଅ)—

Pramoda ୧ । ଆନନ୍ଦ; ଆହ୍ଲାଦ; ହର୍ଷ; ଆମୋଦ—

(ପ୍ରମୋଦିତ—ବିଣ 1. Delight; joy, pleasure; gaiety

୨ । ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ ମତରେ ଅଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ—

2. One of the 8 perfection according to the Sāmkhya philosophy (Apte).

୩ । (ନାମ) କୁମାରଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ (ହି. ଶ)—

3. Name of an attendant of Kumāra.

୪ । (ନାମ) ନାଗବିଶେଷ ହି. ଶ)—

4. Name of a mythological serpent.

୫ । ଉତ୍ତ ଗନ୍ଧ—5. A strong perfume (Apte)

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

A name given to males.

ଦେ. ବିଣ. (ବି. ପ୍ରମୋଦିତ) —

ପ୍ରମୋଦିତ; ଆନନ୍ଦିତ—Glad.

ଏହା ଏକ କୃତ୍ତ ଦୋଇଲେ ପ୍ରମୋଦ । କୃତ୍ତର୍ଥ ହି. ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଏହା 'ଆମୋଦ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦୃଶର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରମୋଦ କାନନ—ବି. ବି. (ପ୍ରମୋଦ + କାନନ)—

Pramoda kānana ଖାସ୍ ବଗିଚା; ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ନମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦ୍ୟାନ—A pleasure-garden.

(ପ୍ରମୋଦ ବନ, ପ୍ରମୋଦାରାମ; ପ୍ରମୋଦୋଦ୍ୟାନ; ପ୍ରମୋଦୋପବନ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରମୋଦନ—ବି. ବ. (ପ୍ର + ମୃଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ମୋଦ ଧାତୁ + Pramodana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଆମୋଦ ପ୍ରଦାନ —

1. Causing delight; gladdening

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—

2. A name of Bishnu.

୩ । (ପ୍ର + ମୁଦ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) ଆନନ୍ଦ; ହର୍ଷ—

3. Deligt (Apte).

ବି. ବିଣ—ପ୍ରୀତି ଦାୟକ—Delightful.

ପ୍ରମୋଦ ନଦ—ବି· ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ପ୍ରମୋଦ + ନଦ)—

Pramoda nada ଆନନ୍ଦ ସାଗର—Ocean of joy;

(ପ୍ରମୋଦସାଗର, ପ୍ରମୋଦାବ୍ଧି —ଅନ୍ୟରୂପ) boundless joy.

ଦିଗୁଣ ଅତରେ ପ୍ରମୋଦନଦରେ ନଳି ସେନ ତରଳ କର ଥରୁ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତୋପଦେଶ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମୋଦ ଭବନ—ସ. ବ—ବିଳାସ ଗୃହ—
Pramoda bhabana A house of pleasure; a house (ପ୍ରମୋଦ ଗୃହ, ପ୍ରମୋଦାଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) for amusement.

ପ୍ରମୋଦ ଭୂମି—ସଂ.ବ—କ୍ରୀଡ଼ା ଭୂମି—
Pramoda bhūmi Play ground.

ପ୍ରମୋଦ ସତ୍ତକ—ସ. ବ—ଶ୍ରାନ୍ତି ଓ ପିପାସା ଦୂରକାରୀ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟବିଶେଷ—
Pramoda saṭṭaka A kind of drink which expels lassitude.

[ଦ୍ର—ବସାଦହ୍ନ ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ, ମଦ୍ୟତ, ପାଣ୍ଡଳ, ଲବଙ୍ଗ, କର୍ପୂର ଗୁଣ୍ଡା ଓ ପାଚଲ ଚାଲମ୍ ମଜି ମିଶା ଯାଇ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ହ୍ର. ଶ]

ପ୍ରମୋଦିତ—ସ ବଣ. (ପ୍ର + ମୁଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ ତ)—ଆନନ୍ଦିତ—
Pramodita Delighted; overjoyed.

ସଂ ବ—କୁବେରଙ୍କ ନାମ—
A name of Kubera (Apte).

ପ୍ରମୋଦିବା —ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରମୋଦ)—
Pramodibā ପ୍ରମୋଦିତ କରିବା; ଆନନ୍ଦିତ କରିବା—
To gladden; to cause delight.
ବାର୍ତ୍ତା ବହୁ ଦେଇ ମୁନି
ବାଳକ.ମନ ପ୍ରମୋଦି । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ପ୍ରମୋଦୀ —ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (ପ୍ରମୋଦ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Pramodī ୧ । ପ୍ରମୋଦକାରୀ; ଆନନ୍ଦଦାୟକ—
(ପ୍ରମୋଦିନୀ - ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Delighting; gladdening.
୨ । ପ୍ରମୋଦିତ; ଆନନ୍ଦିତ—
2. Delighted; happy (Apte).

ପ୍ରମୋହ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ମୋହ) —୧ । ମୋହ; ମୂର୍ଚ୍ଛା—
Pramoha 1 Swoon.
୨ । ଭ୍ରାନ୍ତି—2. Error; mistake; delusion.
୩ । ବିମୋହିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା— ; Fascination.

ପ୍ରମୋହନ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ମୁହ ଧାତୁ ଣିଚ ମୋହ ଧାତୁ + ଭାବ.ଅନ)—
Pramohana ୧ । ମୋହିତ କରିବା —1. Fascinating
ପ୍ରମୋହିତ } ବଣ ପ୍ରମୋହୀ } ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଶତ୍ରୁ ଦଳକୁ ମୋହ ଯୁକ୍ତ କରିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହ୍ର ଶ.—
2. A kind of weapon which causes swooning amongst the enemy

ପ୍ରମ୍ଳାନ —ସଂ. ବଣ (ପ୍ର+ମ୍ଲୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—
Pramlāna ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ମ୍ଳାନ—1 Faded; withered away
(ପ୍ରମ୍ଳାନା ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପ୍ରମ୍ଳାନତା - ବ) ୨ । ଅତି ମଳିଆ—2. Very dirty; soiled.

ପ୍ରମ୍ଲୋଚା ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନ ମ)—ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
Pramlochā Name of a heavenly nymph.

ପ୍ରଯତ - ସଂ.ବଣ. (ପ୍ର+ଯମ୍ ଧାତୁ=ବିଷୟ ବିରତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ତ) —
Prajata ୧ । ସଂଯତ; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—
1. Controlled; regulated; restrained.
୨ । ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର—3. Holy; pious; pure.
୩ । ବିଷୟଠାରୁ ବିରତ—3. Withdrawn from worldly concerns.
୪ । ପ୍ରଯତ୍ନଶୀଳ—4 Very careful; exerting; persevering.

ପ୍ରଯତାତ୍ମା —ସ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରଯତ + ଆତ୍ମନ୍)—ସଯମୀ;
Prajatātmā ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—Self-restrained; self-subdued.

ପ୍ରଯତ୍ନ —ସ. ବ—(ପ୍ର + ଯତ୍ନ) —ପ୍ରବଳ ଚେଷ୍ଟା; ବିଶେଷ ଯତ୍ନ—
Prajatna 1. Endeavour; exertion; utmost care.
[ଦ୍ର—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଶେଷତଃ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପୂରା କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କ୍ରିୟା କରାଯାଏ ତାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ମନର ସଙ୍କଳ୍ପ—2 Exertion of will; resolve.
୩ । ଅଧ୍ୟବସାୟ; ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଚେଷ୍ଟା— 3. Perseverance; assiduity; continuous effort.
୪ । ଖୁବ୍ ସାବଧାନତା—
4. Caution; great care.
୫ । (ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନ) ପ୍ରବୃତ୍ତ ନିବୃତ୍ତ ଓ ଜୀବନ କାରଣ—
5. (Nyāya philosophy) Engaging in any act, prosecuting it and completing it; sustained activity.
୬ । ପରିଶ୍ରମ—6. Labour.
୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଯୋଗୁଁ ମୁଖ, ଗଳାଆଦିଦ୍ୱାରା କୃତ ପରିଶ୍ରମ (ହ୍ର. ଶ.—
7. (Grammar) Effort of the mouth, throat etc in the production of articulate sounds (Apte).

[ଦ୍ର—ଧ୍ୱନି ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରାଯାଏ ତାହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଆଭ୍ୟନ୍ତର ଓ ବାହ୍ୟ-ଧ୍ୱନି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବାଗ୍‌ଯନ୍ତ୍ରର କ୍ରିୟାକୁ ଆଭ୍ୟନ୍ତର ପ୍ରଯତ୍ନ ଓ ଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରଣର ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାକୁ ବାହ୍ୟ ପ୍ରଯତ୍ନ ବୋଲାଯାଏ । ଆଭ୍ୟନ୍ତର ପ୍ରଯତ୍ନ ଅନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ୪ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି— ୧. ବିବୃତ (ଯାହାଁର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ମୁହଁ ବା ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ଖୋଲା ରହେ, ଯଥା ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣରେ ; ୨. ସ୍ପୃଷ୍ଟ (ଯାହାଁର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟର ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ଥାଏ, ଯଥା —କ ଠାରୁ ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୫ ଗୋଟି ବର୍ଗ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ); ୩. ଈଷତ୍ ବିବୃତ (ଯାହାଁର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ଈଷତ ଖୋଲା ଥାଏ, ଯଥା —ଯ ର ଲ ବ), ୪. ଈଷତ୍ ସ୍ପୃଷ୍ଟ (ଯଥା— ଶ ଷ ସ ହ) । ବାହ୍ୟ ପ୍ରଯତ୍ନ ଅନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ୨ ଶ୍ରେଣୀ କରା ଯାଇଅଛି । ୧. ଅଘୋଷ (ଯାହାଁର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଗଳାର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ଜନ୍ୟ ନାଦ ହୁଏ ନାହିଁ ଯଥା—ବର୍ଗର ୧ମ ଓ ୨ୟ ବର୍ଣ୍ଣ, ଶ, ଷ, ସ) ଓ ଘୋଷ (ଯାହାଁର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନାଦ ହୁଏ, ଯଥା— ବର୍ଗର ୩ୟ, ୪ର୍ଥ, ୫ମ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ) — ହ୍ର. ଶ ।]

ପ୍ରଯତ୍ନତଃ—ସ. କ୍ରି. ବଣ— (ପ୍ରଯତ୍ନ + ତସ୍)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍ନସହକାରେ—
Prajatnataḥ Assiduously; with utmost care and caution.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରସ(ସ୍ୱ)ସ୍ତ—ଫ. ବ୍ୟ— ପ୍ର+ସଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ସନ୍ଧିରେ ସସଲ୍ଲ
Praj(ya)sta ଆଦ ଦଆଯାଇ ରନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ—Seasoned; dressed with condiments (Apte)

ପ୍ରଯା(ସ୍ୱା)ଗ—ଫ. ବ—ବହୁବ୍ରୀହି[ପ୍ର+ଯାଗ]—୧ । ଶତକ୍ରତୁ; ଇନ୍ଦ୍ର—
Praj(ā)yā ga 1. Indra.
୨ । (ପ୍ର+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଗ)—ଅଶ୍ୱ—
2. Horse.
୩ । (ପ୍ର+ଯାଗ) ଯଜ୍ଞ—3. A sacrifice.
୪ । (ପ୍ର+ଯାଗ) ଯେଉଁଠାରେ ଯାଗ କରଯାଏ; ଯଜ୍ଞଭୂମି—
4. A place of sacrifice.
୫ । (ପ୍ର+ଯାଗ) ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା ଓ (ଗୁପ୍ତ) ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ; ଆଲ୍ଲାହାବାଦ—5. Allahabad at the confluence of the Ganges and the Jumuna.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମୁନା ମିଳିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସରସ୍ୱତୀ ଏଠାରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଥିବାର ବୋଲଯାଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମୁନାର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ପୂର୍ବେ ବହୁ ଯାଗ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ପ୍ରୟାଗ ହୋଇଅଛି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥରୂପେ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ରାମାୟଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଯେ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଭିଷେକପାଇଁ ଏଠାରୁ ଜଳ ଯାଉଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନଗମନ କାଳରେ ପ୍ରୟାଗରେ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇଥିଲେ । ପ୍ରୟାଗ ବହୁକାଳ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ଅଶୋକ ଆଦ ବୌଦ୍ଧ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଏଠାରେ ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ ବିହାର ଥିଲା । ଅଶୋକଙ୍କ ସ୍ତମ୍ଭ ଅଜଯାକେ କିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଅଛି । ଏ ସ୍ତମ୍ଭରେ ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଶସ୍ତି ଖୋଲା ହୋଇଅଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୫ମ ଶତାବ୍ଦିର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ଫାହିଆନ୍ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ଓ ସେ ସମୟରେ ଏହା କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦିରେ ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହ୍ୟୁଏନ୍ସାଂ ଏଠାକୁ ଆସି ଏଠାରେ ଅକ୍ଷୟବଟକୁ ଦେଖିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରାଜଙ୍କ କିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଅକ୍ଷୟବଟ ବିଦ୍ୟମାନ । ପୁରାଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନତମ ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ଏ ତୀର୍ଥର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଉକ୍ତ ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି । ମାଘ ମାସରେ ଏଠାରେ ସବୁ ତୀର୍ଥମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ମାଘ (ମକର) ମାସରେ ଏଠାରେ ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମରେ ସ୍ନାନ ବହୁପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ । ମତ୍ସ୍ୟ ପୁରାଣରେ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାର ଏଠାରେ ସଙ୍ଗମ ହୋଇଥିବାର ଲେଖା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସରସ୍ୱତୀର ସଙ୍ଗମ ବିଷୟର ଲେଖା ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମୁନା ଦୁଇଟି ବେଣୀ ଓ ସନ୍ନିକଟ ନଦୀ ଦ୍ୱୟର ଧାର ଗୋଟିଏ, ଏଥର ତ୍ରିବେଣୀ ଥିବାରୁ ଏହାର ତ୍ରିବେଣୀ ନାମ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରୟାଗର ଆଧୁନିକ ନାମ ଆଲ୍ଲାହାବାଦ (ଫା. ଇଲ୍ଲାହାବାଦ୍=ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନଗର) (ହୁ. ଶ); ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମୟରେ ଏହାର ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ; ଏଠାରେ ହାଇକୋର୍ଟ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଲାଟଭବନ, କଲେଜ ଓ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ନଦୀତୀରରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କିଲ୍ଲା ଅଛି । ଏଠାରେ ୧୨ ବର୍ଷରେ ଥରେ କୁମ୍ଭମେଳା ହୁଏ । ତ୍ରିବେଣୀରେ ସ୍ନାନ କରି ହନୁମାନେ ମାଳମାଧବ ବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନ ଭରଦ୍ୱାଜ ଆଶ୍ରମ ନାମରେ କଥିତ । ଏଠାରେ ନଦୀରେ ବହୁ ଦୂରତ୍ୱକ ବଡ଼ କଚ୍ଛପ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ମୋଗଲମାନେ ନେହେରୁ ଓ ଜହରଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ ଓ ବିସ୍ତୃତ ଦୁର୍ଗ ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ପ୍ରୟାଗ ମେଳା—ଦେ. ବ—୧ । କୁମ୍ଭମେଳା (ଦେଖ)
Prayāga melā 1. Kumbhamelā (See).
୨ । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ମକର ମାସରେ ପ୍ରୟାଗରେ ସ୍ନାନଯୋଗ ସମୟରେ ହେବା ମେଳା—2. A fair held at Allahabad in the month of Māgha every year.

ପ୍ରୟାଗ ରାଜ୍—ବୈଦେ.ବ (ହ୍ରସ୍ୱରୁ ଅନୁକୃତ)-ପ୍ରୟାଗତୀର୍ଥ; ଆଲ୍ଲାହାବାଦ—
Prayāga rāj Allahabad.

ପ୍ରୟାଣ—ଫ. ବ (ପ୍ର+ଯା ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଯାତ୍ରା—
Prayāna 1 March; journey.
(ପ୍ରୟାପଣ—ଣିଜନ୍ତସିଦ୍ଧ ରୂପ) ୨ । ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା—
(ପ୍ରସ୍ଥାତ—ବ୍ୟୁତ୍ପ) 2. Invasion; expedition.
୩ । ପରଲୋକଯାତ୍ରା; ମୃତ୍ୟୁ—3. Death.
୪ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—4. Departure.
୫ । ଗମନ—5. Going forth.
୬ । ଗତି—6. Motion.
୭ । ଯାତ୍ରାର ଆରମ୍ଭ; ଭ୍ରମଣପାଇଁ ବାହାରିବା—
7 Setting out; starting on a journey (Apte).
୮ । ଆରମ୍ଭ—8. Commencement; beginning(Apte)
୯ । (+କରଣ. ଅନ)—ଘୋଡ଼ାର ପିଠି—
9. The back of a horse (Apte).
୧୦ । କୌଣସି ଜନ୍ତୁର ପଛଭାଗ—
10 The hinder part of an animal (Apte)

ପ୍ରୟାଣ କାଳ—ସ୍ର. ବ (ଶୁଦ୍ଧି ତତ୍; ପ୍ରୟାଣ+କାଳ)—୧ । ଯାତ୍ରା କରିବା
Prayāṇa kāla ସମୟ; କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାପାଇଁ ଅନୁକୂଳ
(ପ୍ରୟାଣ ସମୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା ବେଳ—1. The time of starting; the time of departure.
୨ । ମୃତ୍ୟୁକାଳ; ମରିବାବେଳ—
2. The moment of death.

ପ୍ରୟାଣ ଭଙ୍ଗ—ସ୍ର. ବ (ଶୁଦ୍ଧିତତ୍; ପ୍ରୟାଣଭଙ୍ଗ)—୧ । ଯାତ୍ରା ସମୟରେ
Prayāṇa bhaṅga ଅନୁକୂଳ ବିଘ୍ନପଡ଼ିବା—1. An obstacle at one's starting,
୨ । ଯାତ୍ରା ବନ୍ଦହେବା; ବାଟରେ ରହିବା—
2. Break of journey; halt (Apte).

ପ୍ରସ୍ଥାତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରସ୍ଥିତ; ଗତ—1. Gone forth.
(ପ୍ରସ୍ଥାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମୃତ—2. Dead.
୩ । ସୁପ୍ତ (ହୁ.ଶ)—3. Asleep.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବ – ୧ । ଅଚଡ଼; ଉତ୍ସୁ—1. Precipice (Apte).
୨ ।(+ଭାବ. ଚ) ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ—2. Invasion (Apte).

ପ୍ରୟାସ—ସଂ. ବ (ଗ + ଯସ୍ ଧାତୁ = ଯତ୍ନ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Prayāsa ୧ । ଯତ୍ନ—1. Care.
୨ । ଅଭିଳାଷ; ଇଚ୍ଛା—2. Desire; inclination.
୩ । ଚେଷ୍ଟା—3. Effort.
୪ । ଶ୍ରମ; କ୍ଲେଶ; ଆୟାସ—
4. Trouble; labour; exertion.
୫ । କ୍ଲମ; କ୍ଲାନ୍ତି—5. Fatigue.
୬ । କଷ୍ଟ—6. Difficulty (Apte).

ପ୍ରଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ଗ+ଯୁଜ୍)—୧ । ବ୍ୟବହୃତ—
Prajukta 1. Used; employed.
(ପ୍ରଯୁକ୍ତ—ବ) ୨ । ଦୃଢ଼ସଂଯୋଗବିଶିଷ୍ଟ—
2. Intimately connected or mixed up; closely united with or joined to
୩ । ନିଦ୍ରିତ—3. Asleep.
୪ । ଋଣ ଦିଆଯାଇଥିବା; ସୁଧରେ ଲଗା ଯାଇଥିବା; ବେପାରରେ ଖଟା ଯାଇଥିବା; ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥିବା (ଧନାଦି)—
4. Lent; invested; applied.
୫ । ନିନ୍ଦିତ—5. Scandalous; infamous.
୬ । ସଯମବିଶିଷ୍ଟ—6. Restrained; controlled.
୭ । ଅର୍ପିତ—7. Endowed.
୮ । ଉତ୍ପନ୍ନ; ଜାତ—8. Produced by; resulting from; caused by.
୯ । ନିଯୁକ୍ତ—1. Appointed; commissioned; employed.
୧୦ । ପ୍ରେରିତ—10 Sent; despatched.
୧୧ । ଉଲ୍ଲିଖିତ—11. Mentioned above.
୧୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—12. Pronounced; uttered.
୧୩ । ଉଦାହୃତ—13. Quoted; illustrated; examplified.
୧୪ । ବିଖ୍ୟାତ—14. Celebrated.
୧୫ । ସମ୍ପୃକ୍ତ—
15. Associeted; joined; connected.
୧୬ । ଅନୁଷ୍ଠିତ—16. Performed.
୧୭ । ପ୍ରସ୍ତୁତ; ରଚିତ—17. Constructed; made.
୧୮ । ରଥ ଆଦିରେ ଯୋଗ୍ ଯାଇଥିବା—
18. Yoked; harnessed (Apte).
୧୯ । (ସମାସରେ) (ଅମୁକର) ଫଳରେ ଘଟିଥିବା—
19. Resulting from; consequent upon (Apte).
୨୦ । ଉତ୍ତେଜିତ—20. Instigated; prompted; urged (Apte).
୨୧ । (ଅମୁକ ଆଡ଼କୁ) ନିକ୍ଷିପ୍ତ—
21. Hurled at; directed to (Apte).

ସଂ. ବ—କାରଣ; ହେତୁ—
Cause; motive; reason.
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରଯୁକ୍ତ=କାରଣ)—
କାରଣରୁ; କରଣରେ; ହେତୁରୁ—Arising from; due to; on account of; owing to.
(ଯଥା – ମୁଁ ରୋଗପ୍ରଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିଲି ।)

ପ୍ରଯୁକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଗ + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—
Prajukti ୧ । ପ୍ରୟୋଜନ—1. Necessity; occasion.
୨ । ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—2. Main reason; main object; end; motive.
୩ । ହେତୁ; କାରଣ—3. Reason; cause.
୪ । ବ୍ୟବହାର; ପ୍ରୟୋଗ—4 Application; employment; use; investment.
୫ । ପ୍ରେରଣ—5. Sending; commission.
୬ । ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣବିଶେଷ—6. A peculiar pronunciation of words.
୭ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଯୁକ୍ତି—7. Excellent reasoning.
୮ । ପ୍ରଯତ୍ନ—8. Exertion; effort (Apte).
୯ । ମତାଇବା; ଉତ୍ତେଜନ—
9. Incitement; instigation.
୧୦ । ଫଳ—10. Consequence.

ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଗ + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Prajujya ୧ । ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Applicable; susceptible.

ପ୍ରଯୁଜ୍ୟମାନ—ସଂ. ବଶ. (ଗ + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଶାନଚ୍)—
Prajujyamāna ଯାହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରା ଯାଉଅଛି—
Being applied or used; being employed.

ପ୍ରଯୁତ—ସଂ. ବଣ. (ଗ + ଯୁତ)—
Prajuta ୧ । ସଯୁକ୍ତ—1. Connected; joined.
୨ । ସମ୍ମିଳିତ—2. Mixed up
ସଂ. ବ – ନଯୁତ; ଦଶ ଲକ୍ଷ—One million.

ପ୍ରଯୁତ୍ସୁ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଗ+ଯୁଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ତୁ)–
Prajutsu ୧ । ଯୋଦ୍ଧା (ହି. ଶ)—1. Warrior.
୨ । ମେଣ୍ଢା (ହି. ଶ)—2. Ram.
୩ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—3. An ascetic.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ର—4 Indra.
୫ । ବାୟୁ—5. Air; wind.

ପ୍ରଯୋକ୍ତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ – (ଗ + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)
Prajoktā ୧ । ପ୍ରୟୋଗକାରୀ–1. Applying; employing.
(ପ୍ରଯୋକ୍ତ୍ରୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉତ୍ତେଜକ; ଯେ ମତାଏ ବା ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ—
2. Intoxicating; stimulating; inciting.
୩ । ଯେ ବାଣ ଆଦି ମାରେ—
3. Shooting an arrow.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂ. ବି. ପୁଂ.—୧ । ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ; ଋଣଦାତା; ମହାଜନ—
1 Creditor; capitalist.
୨ । ନାଟକର ସୂତ୍ରଧାର—
2. Chief actor; leading actor.

ପ୍ରୟୋ(ଯୋ)ଗ—ସ. ବି.—୧ । (ପ୍ର+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Prayo(jo)ga
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ଉଦାହରଣ—1. Example.
୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଅଭିନୟ—
2. Dramatic performance.
୩ । ପ୍ରଦର୍ଶନ—3. Exhibition.
୪ । ବଶୀକରଣ—4. Subduing; subjugating.
୫ । ଲୌକିକ ବିଦ୍ୟା; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—5. Magic.
୬ । ପ୍ରଥା; ବ୍ୟବହାର—6. Usage; practice.
୭ । ନିଯୋଜନ; ପ୍ରଯୁକ୍ତି; କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା—
7. Application; engagement; employment.
୮ । (ଅର୍ଥାତ୍) ସୁଧରେ ଲଗାଇବା; ମହାଜନୀ; ଋଣଦାନ—
8 Investment of money; usury; lending money.
୯ । ଲାଭ ପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଖଟାଇବା; ବେପାର; ବେଉରି—
9. Business; trade.
୧୦ । ହେତୁ; କାରଣ; ପ୍ରୟୋଜନ; ମତଲବ—
10. Reason; cause; motive.
୧୧ । ପ୍ରତିକାର ବା ଔଷଧ ବିନିଯୋଗ—
11. Employment of remedies.
୧୨ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—12. Aim; object.
୧୩ । ଉପାୟ—13. Device; contrivance.
୧୪ । ନିଯୋଗ—14. Appointing.
୧୫ । କାର୍ଯ୍ୟ—15. Action; act.
୧୬ । ବିଷୟ; ବ୍ୟାପାର—
16. Affair; matter; concern.
୧୭ । ଉଲ୍ଲେଖ—17. Mentioning.
୧୮ । ନିଦର୍ଶନ; ଚିହ୍ନ—18. Sign; indication.
୧୯ । ନମୁନା—19. Sample; specimen.
୨୦ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଖଟାଯିବା ମୂଲଧନ—
20. Capital invested in business.
୨୧ । ଆରମ୍ଭ—21. Beginning.
୨୨ । ଯନ୍ତ୍ର; ଉପାୟ—22. Instrument; means (Apte).
୨୩ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—23. Proceeding; performance.
୨୪ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—24. Setting in action.
୨୫ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦିରେ ଥିବା ମୂଳ ବଚନ (ଯାହା ଉପରେ ଟୀକା କରାଯାଏ)—25. Context; original text of a work.
୨୬ । ମହାଜନକୃତ ବା ବ୍ୟବହୃତ ବଚନ; ନଜିର—
26. Authority; authotitative precedent; words or passages used by previous authors.
୨୭ । (ବାଣ ଆଦି) ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଫୋପାଡ଼ିବା ବା ପ୍ରେରଣ କରିବା—27. Throwing or sending forth (e. g. an arrow) towards the target
୨୮ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ (ହି. ଶ.)—ଉଦାହରଣ—28. Example.
୨୯ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ଉପଚାର (ହି. ଶ)—29. Application of tantric rites; black magic.
(ଯଥା—ଏଠା ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ୧୨ ଟି ଯଥା; ମାରଣ, ମୋହନ, ଉଚ୍ଚାଟନ, ଜ୍ୱାଳନ, ବିଦ୍ୱେଷଣ, କାମନାଶନ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ବଶୀକରଣ, ଆକର୍ଷଣ, ବନ୍ଧମୋଚନ, କାମପୂରଣ ଓ ବାକ୍‌ପ୍ରସାରଣ—ହି. ଶ ।)
୩୦ । ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନବିଧି; ପଦ୍ଧତି (ହି. ଶ)—
30. Course; procedure; ceremonial form (Apte).

ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଗାଇବା—
Prayoga karibā
1. To apply or employ.
ପ୍ରୟୋଗକରା ୨ । ଖଟାଇବା; ନିଯୋଜିତ କରିବା—
2. To employ.
୩ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଲଗାଇବା—3. To invest.
୪ । (ବାକ୍ୟ ଆଦି) ବ୍ୟବହାର କରିବା —
4. To use (words).

ପ୍ରୟୋଗତଃ—ସ. କ୍ରି. ବିଶ (ପ୍ରୟୋଗ+ତଃ)—୧ । ପ୍ରୟୋଗ
Prayogatah
ଅନୁସାରେ—1. According to use.
୨ । ଫଳରେ; କାର୍ଯ୍ୟତଃ—
2. Actually; in fact.
୩ । ଅନୁସାରେ—3. According to (Apte)
୪ । ବ୍ୟବହାରତଃ—
4. In practice; practically.

ପ୍ରୟୋଗ ନିପୁଣ—ସ. ବିଶ. ତ୍ରି°—(୭ମୀ ତତ୍) —୧ । ପ୍ରୟୋଗ
Prayoga nipuṇa
ବିଷୟରେ ପଟୁ—1. Skilled in practice (Apte).
(ପ୍ରୟୋଗ ନିପୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ଅନୁଭବୀ —
2. Practically experienced (Apte).

ପ୍ରୟୋଗ ଚତୁର } ଅନ୍ୟରୂପ (ପ୍ରୟୋଗ ନୈପୁଣ୍ୟ – ବି)
ପ୍ରୟୋଗାଭିଜ्ञ }

ପ୍ରୟୋଗାତିଶୟ—ସ ବି—(ପ୍ରୟୋଗ+ଅତିଶୟ)—ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତୁ ବିନା
Prayogātiśaya
ବିଶେଷ—(ନାଟକାରମ୍ଭରେ ଯେବେ ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରୟୋଗ କରୁ କରୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ସେହି ପ୍ରୟୋଗକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନାଟ୍ୟୋକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ପ୍ରବେଶ ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତେବେ 'ପ୍ରୟୋଗାତିଶୟ' ନାମକ ପ୍ରସ୍ତାବନା ହୁଏ)—
One of the 5 kinds of prologue in which a part or performance is superceded by another in such a manner that a character is suddenly brought on the stage; i.e., where the Sūtradhāra goes out hinting

Digitized by srujanika@gmail.com

the entrance of a character and thus performs a part superceding that which he had apparently intended for his own, viz dancing (Apte).

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦରରେ ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ଯଦ୍ଦ ଏକ ପ୍ରଯୋଗରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଯୋଗ ନଯୋଜିତ ହୋଇ ଯାଉ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ପ୍ରବେଶ କରେ ତାହାହେଲେ ପ୍ରଯୋଗାନ୍ତରଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ପ୍ରଯୋଗିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଦ୍ୟ)—(ସଂ. ପ୍ରଯୋଗ) —

Prayogibā ପ୍ରଯୋଗ କରିବା (ଦେଖ)—Prayoga karibā (See).

ପ୍ରଯୋଗା **ପ୍ରଯୋଗନା**

ଯେଉଁ ଅଂଶ ଅଜ ମଁ ପ୍ରଯୋଗଇ ଋଷି

ଅମର ହେଲେ ହୋନ୍ତା ସମସୂରବାସୀ—କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ପ୍ରଯୋଗୀ—ସଂ. ବିଶ. ଘ୍ନ୍. (ପ୍ର+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ; ୧ମା.୧ବ)-

Prayogī ୧ । ଯେ ପ୍ରଯୋଗ କରେ; ପ୍ରଯୋଗକାରୀ—

(ପ୍ରଯୋଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Applying; employing.

ଚନ୍ଦ୍ର ସୃଜେ ସୁନ୍ଦର ରେଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଯୋଗୀ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପର ଉପରେ ।

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ଯାହାର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଏ—

2. Having an object in view (Apte).

ପ୍ରଯୋ(ଯୋ)ଜକ—ସଂ. ବିଶ. (ପ୍ର+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Prayo(jo)jaka ୧ । ପ୍ରଯୋଗକର୍ତ୍ତା—1. Applying.

ପ୍ରଯୋ(ଯୋ)ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବ୍ୟବହାରକାରୀ—2. Using.

୩ । ନଯୋକ୍ତା; ନଯୋଗକାରୀ—3. Employing.

୪ । ପ୍ରେରକ—4. Sending.

୫ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—

5. Setting in action; inducing.

୬ । ଉତ୍ତେଜକ—6. Instigating; exciting.

୭ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା ବା ଅନ୍ୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—7. Causing a thing to be done; causing a thing to be done by others.

୮ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ (କ୍ରିୟା ବା କର୍ତ୍ତା)—7. (grammar) Causative (form of a verb or subject).

ସଂ. ବି—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନଯୁକ୍ତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

1. An employer (Apte).

୨ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର—2. An author (Apte).

୩ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A founder (Apte).

୪ । ଋଣଦାତା; ମହାଜନ—

4. A money-lender (Apte).

୫ । ଆଇନକର୍ତ୍ତା; ବିଧାତା—

5. A lawgiver (Apte); legislator.

୬ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—6. Instigator.

ପ୍ରଯୋଜକ କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—

Prayojaka karttā ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟା ସାଧନ କରାଇବା କର୍ତ୍ତା (grammar) The principal agent; the subject which causes an act to be done by another.

[ଦ୍ର—ବାକ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ଥାଇ, କ୍ରିୟାସାଧନ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତାର ପ୍ରଯୋଜନ ହେଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖ୍ୟକର୍ତ୍ତା ନିଜେ କ୍ରିୟା ସାଧନ ନ କରି ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ତାହା କରାଇଲେ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ କର୍ତ୍ତାକୁ ପ୍ରଯୋଜକ କର୍ତ୍ତା ବୋଲାଯାଏ । ଯାହା ଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟା ସାଧନ କରାଯାଏ ତାକୁ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ବୋଲାଯାଏ । ରାମବାବୁ ତାଙ୍କ ଚପରାସି ଦ୍ୱାରା ଗରବକୁ ମଗାଇଲେ । ଏ ବାକ୍ୟରେ ରାମବାବୁ ନିଜେ ନ ମାଗି ଚପରାସି ଦ୍ୱାରା ମଗାଇବାରୁ ରାମବାବୁ ପ୍ରଯୋଜକ କର୍ତ୍ତା ଓ ଚପରାସି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ।]

ପ୍ରଯୋଜକ କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—

Prayojaka kriyā କରାଇବା ଅର୍ଥବୋଧକ କ୍ରିୟା; ଣିଜନ୍ତ କ୍ରିୟା—(grammar) Causative form of a verb.

[ଦ୍ର—'କରିବା'ର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ 'କରାଇବା'; 'ଖାଇବା'—'ଖୋଇବା' ବା 'ଖୁଆଇବା'; 'ଧରିବା'—'ଧରାଇବା','ଶୋଇବା'—'ଶୁଆଇବା' ।]

ପ୍ରଯୋଜନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଯୋଜ ଧାତୁ +ଭାବ. ଅନ)—

Prayojana ୧ । ଚରମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—1. Purpose; ultimate object; motive; end in view.

୨ । ଆବଶ୍ୟକତା—

2. Necessity; importance; need

୩ । ହେତୁ—3. Cause; occasion; reason.

୪ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ମୂଳ—4. Origin.

୫ । ମତଲବ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ଇଚ୍ଛା—

5. Intention; desire; design.

୬ । ପ୍ରଯୋଗ କରଣ; ବ୍ୟବହାର; ଉପଯୋଗ—

6. Application; employment; engagement; use.

୭ । ଫଳ; ପରିଣାମ—7. Consequence; result; end.

[ଦ୍ର—ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନରେ ୧୭ ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ଇହାଁ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଯୋଜନ ଚତୁର୍ଥ ଅଟେ । ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯୋଗୁଁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଜନ୍ମେ ତାକୁ ପ୍ରଯୋଜନ ବୋଲାଯାଏ । ଉତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆତ୍ୟନ୍ତିକ ଦୁଃଖ ନିବୃତ୍ତିହିଁ ସଂସାରରେ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଯୋଜନ ଅଟେ । ସଂସାରରେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଗୌଣ ପ୍ରଯୋଜନ ଅଟେ । ହ. ଶ]

ପ୍ରଯୋଜନବତୀ ଲକ୍ଷଣା—ସଂ. ବି. (ଅଲଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର)—

Prayojanabatī lakshaṇā ପ୍ରଯୋଜନ ଦ୍ୱାରା ବାଚ୍ୟାର୍ଥର ଉକ୍ତ ଅର୍ଥ ପ୍ରତୀତ ହେବା ଲକ୍ଷଣା—

A rhetorical figure in which words are taken in their figurative import.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ଦ୍ର—ଦୁଇଜାରେ ସେ ଗ୍ରାମରୁ ଦଶ ମୁଣ୍ଡ ଗଲେ । ଏଠାରେ ଦଶଟି ମୁଣ୍ଡର ଅର୍ଥ ୧୦ଟି ମୁଣ୍ଡଥାଏ ମନୁଷ୍ୟ । ଏହା ପ୍ରୟୋଜନାବତ୍ତା ଲକ୍ଷଣା । ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣା ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତ୍ତଗତ ଅର୍ଥ କର୍ଯ୍ୟ ନ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ହୁଏ ତାକୁ ରୂଢ଼ି ଲକ୍ଷଣା ବୋଲ୍ଯାଏ । କୁଶଳ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତ୍ତଗତ ଅର୍ଥ 'ଯେ କୁଶ ସବୁ କାଟେ' । କିନ୍ତୁ କୁଶଳ ଶବ୍ଦର ଏହ୍ନ ଅର୍ଥ ନ ହୋଇ ଦକ୍ଷ ବା ନିପୁଣ ଅର୍ଥରେ ଏହା ବ୍ୟବହାର କର୍ଯ୍ୟାଏ । ଏହା ରୂଢ଼ି ଲକ୍ଷଣା—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପ୍ରୟୋଜନାତିରିକ୍ତ—ସ. ବ୍ୟ. (*ମୀ ତତ୍; ପ୍ରୟୋଜନ+ଅତିରିକ୍ତ)—
Prayojanātirikta ଆବଶ୍ୟକତା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି—More than necessary; more than enough.

ପ୍ରୟୋଜନାନୁରୂପ—ସ. ବ୍ୟ. (*ସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍; ପ୍ରୟୋଜନ+ଅନୁରୂପ)—
Prayojanānurūpa ଯେତ୍ତକ ଆବଶ୍ୟକ ତେତ୍ତକ; ଯଥେଷ୍ଟ—As much as is necessary; enough.

ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—ସ. ବିଶ. (ପ୍ର+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Prayojanīya ୧ । ଆବଶ୍ୟକ; ଦରକାରୀ; ଉପକାରୀ—
1. Useful; needful; necessary, important.
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ—2. Suitable.
୩ । କାମିକା—3 Serviceable.

ପ୍ରୟୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜ୍ୟ—ସ. ବିଶ. (ପ୍ର+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Prajo(yo)jya ୧ । ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ; ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—1. Fit to be used or employed; applicable; serviceable.
୨ । ଯାହା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହୁଏ—
2. Instrumental.
୩ । ଯାହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କର୍ଯ୍ୟାଏ—
3. That which is applied.
୪ । ଯାହା ପ୍ରୟୋଗ କର୍ଯ୍ୟିବ—4. To be applied
୫ । ଆଚରଣୀୟ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ.)—
5. Fit to be done; proper.
ସ୍ତ୍ର. ବ—୧ । ମୂଳଧନ; ବ୍ୟବସାଯାଦିରେ ଖଟାଯିବା ଧନ—
1. Capital; money invested in trade.
୨ । ଭୃତ୍ୟ—2. Servant.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଉପାୟ—3. Instrument or means used to accomplish a work.

ପ୍ରୟୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତା—ସ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ନଜେ କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନ କର୍ତ୍ତାର ସାଧନ ନ କର ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତା ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କର୍ଯ୍ୟାଏ—(grammar) Instrumental agent (as opposed to the principal agent.)
Prayojya karttā

[ଦ୍ର—ରାମ ବାବୁ ଚପରାସିଦ୍ୱାରା ଗରିବକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଇଲେ ଏଠାରେ ରାମ ବାବୁ ପ୍ରୟୋଜନ କର୍ତ୍ତା ଓ ଚପରାସି ପ୍ରୟୋଜକ କର୍ତ୍ତା । କ୍ରିୟାର ଶିଜନ୍ତ ରୂପର ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଖ୍ୟକର୍ତ୍ତା ପ୍ରୟୋଜକ କର୍ତ୍ତା ହୁଏ । ସକର୍ମକ କ୍ରିୟାର ଶିଜନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତାରେ *ଯ୍ୟା ବଉକ୍ତ ବା ୬ଯ୍ୟା ବଉକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ରାମ ଚପରାସିଦ୍ୱାରା ଗରିବକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଇଲେ । ଏଠାରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତାର *ଯ୍ୟା ବଉକ୍ତ । ମାତା ଶିଶୁକୁ ଭାତ ଖୁଆଇଲେ । ଏଠାରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତାର ୬ଯ୍ୟା ବଉକ୍ତ । ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାର ଶିଜନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତାରେ ୬ଯ୍ୟା ବଉକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ମାତା ଶିଶୁକୁ ଶୁଆଉ ଅଛନ୍ତି ।]

ପ୍ରରୋଚନ(ନା)—ସ. ବ. (ପ୍ର+ରୁଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ରୋଚ ଧାତୁ+Prarochana(nā. ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —୧ । ଉତ୍ତେଜନ; (ପ୍ରରୋଚକ, ପ୍ରରୋଚତ—ବିଣ) ମତାଇବା; ଉଦ୍ଦୀପନା; ଉତ୍କେଇବା—
1, Stimulating; exciting; incitement; instigation; prompting.
୨ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—2. Persuation.
୩ । ଦ୍ରସ୍ତତା ସମ୍ପାଦନ; ସନ୍ତୋଷ କର୍ଯ୍ୟାଇବା—
3. Propitiating.
୪ । ପ୍ରଲୁବ୍ଧାଇବା—4. Seduction, inveigling.
୫ । ପ୍ରେରଣା—5. Causation.
୬ । ପ୍ରସ୍ତାବନାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହଲାଭର ଆଶାରେ ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତାବନାର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଗ୍ରନ୍ଥ-କାରଙ୍କର ବା ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷଯ୍ୟର ସୁଯଶଃ ଘୋଷିତ ହୋଇଥାଏ—
6. A prelude extolling the author or the subject matter of a drama; a valedictory introduction to a drama.
୭ । କୌଣସି ବିଷଯ୍ୟରେ ରୁଚି ଜନ୍ମାଇବା (ହ୍ର. ଶ.)—
7 Creating a taste for anything.

ପ୍ରରୋହ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ରୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କଢ଼ି—
Praroha 1. Bud.
୨ । ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—2. A shoot; a sprout.
୩ । ମୂଳ—3. Root.
୪ । ବର ଆଦ ଗଛର ଓହ୍ଲଳ—4. Aerial roots of banyan and some other trees.
୫ । ଲଡାଙ୍କୁର; ନୂଆ ପତ୍ର ବା ଡାଳ —
5. A new leaf or branch.
୬ । (+ଭାବ. ଅ) ଉତ୍ପତ୍ତି; ମୂଳ—6. Origin.
୭ । ଆରୋହଣ—7. Ascending.
୮ । ତୁନ୍ ଗଛ; ନଂଦା ବୃକ୍ଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Tun (tree) (See).

ପ୍ରରୋହଣ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ରୁହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ; ଣତ୍ୱବିଧି)—
Prarohaṇa ୧ । ଆରୋହଣ; ଚଢ଼ିବା—1. Ascending.
୨ । ଭୂମିରୁ ବାହାରିବା—2. Sprouting up.
୩ । ଉତ୍ପତ୍ତି (ହ୍ର. ଶ)—3. Birth.

ପ୍ରରୋହ ଭୂମି—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରରୋହ+ଭୂମି; ଯେଉଁ ଭୂମିରୁ Prarohy bhūmi ବହୁତ ଗଜା ଉଠେ)—ଉର୍ବ୍ବର ଜମି—Productive or fertile land.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରରୋହଶାଖୀ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରରୋହ+ଶାଖା+ଇନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ)—
Praroha śākhī ଯେଉଁ ଗଛର ଡାଳକୁ ପୋତିଲେ ତାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗଛରେ ପରିଣତ ହୁଏ (ହ. ଶ.) —Trees from which grafts can be made.

ପ୍ରଲପନ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଲପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପ୍ରଲାପ; ଅନର୍ଥକ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ—1. Babbling; incoherent talk.

୨ । ଗାଇବା; କଥନ—2 Speaking; talking.

ପ୍ରଲପିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଲପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । କଥିତ—
Pralapita 1. Spoken; uttered.

୨ । ବୃଥା ଉକ୍ତ—2. Spoken in vain; babbled forth.

ସ. ବି. (+ଭାବ. ତ)—ପ୍ରଲାପ—
Incoherent talk; gibberish.

ପ୍ରଲ(ଲି)ମ୍ବ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଲମ୍ବ୍ ଧାତୁ=ଲମ୍ବିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pra|la(li)mba ୧ । ବୃକ୍ଷ ଶାଖା—1. Branch.

୨ । ଗଛର ଝୁଲଣ—
2. Aerial roots descending from the branch of a tree.

୩ । ବଳରାମଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
3 Name of a demon killed by Balarāma.

[ଦ୍ର—ଏକଦା କୃଷ୍ଣ ଓ ବଳରାମ ଗୋପବାଳକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁ ଥିଲେ । ମାୟାବୀ ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ଗୋପବାଳକ ବେଶ ଧରି ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁ ଥାଏ । ସିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥା ହେଲା ଯେ ଯେଉଁ ସିଆ ଖେଳରେ ହାରିବ, ସେ ଜିତିବା ସିଆକୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ବୁଲାଇବ । ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ହାରିଲା ଓ ବଳରାମ ଜିତିଲେ । ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ବଳରାମଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ବସିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବଳରାମ ଆପଣା ଦେହକୁ ଏପରି ଭାରୀ କରି ଦେଲେ ଯେ ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ଗୁମ୍ଫି ହୋଇ ଗଲା । ତା ପରେ ଅସୁର ନିଜ ରୂପ ଧାରଣ କରିବାରୁ ବଳରାମ ତା ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାକୁ ମାରି ପକାଇଲେ ଭାଗବତ (ହ. ଶ.) ।]

୪ । ଜଡ଼ିଦର ଅଙ୍କୁର—
4. The shoot or sprout of a plant; offshoot.

୫ । ହାର—5. Necklace,

୬ । ସ୍ତନାଧର; ସ୍ତନ—6. The breast of females.

(ପ୍ରଲମ୍ବିତ—ବିଣ) ୭ । ମେଘ—7. Cloud.

୮ । (+ଭାବ. ଅ) ପ୍ରଲମ୍ବନ; ଝୁଲିବା; ଲମ୍ବିବା—
8. Hanging down.

୯ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୃଥାରେ ବିଳମ୍ବ କରିବା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Tardiness; dilatoriness.

ସ. ବିଣ ୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଲମ୍ବମାନ—
1. Hanging down; pendant; pendulous.

୨ । ନଇଁ ପଡ଼ିଥିବା—2. Stooping.

୩ । ଅଳସ; ସୂର୍ଯ୍ୟସୂତ୍ରୀ—3. Idle; dilatory.

୪ । ବିଶେଷ ଲମ୍ବା—4. Very long.

ଗାଳ ଦୁଇଟ ବୃତ୍ତାକାର ହୋଇନ,
ଦନ୍ତ ସବୁ ଗଢ଼ନ ସୁଗଣ୍ଠନ୍ତର । ଉତ୍ତ. ବୋଇତ୍ତୁଦ୍ଧାଶ୍ୱଦତ୍ତ ।

ଗ୍ରା. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପ୍ରଣବ) ଓଁକାର—
1. The mystical sound 'om' uttered in the beginning of a Mantra.

ସରସ୍ୱତୀରୁଂଚ ବାକ୍ୟଃତଣ
କଣ୍ଠେ ପ୍ରଲମ୍ବ ଅଟରୁ ବାକ୍ୟ ସୁତ । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍ତସ୍ୟମନ୍ତ ୬ ।

୨ । (ସଂ. ପ୍ରଣାମ) ପ୍ରଣାମ—2. Obeisance.

ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ପ୍ରଣମିତ)—ପ୍ରଣମିତ—
Bowing down; making obeisance.

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ନଙ୍କି ହୋ—ପ୍ରାତୀ. ପଉତେଗୀ.୧ ।

ପ୍ରଲମ୍ବ କରିବା—ଗ୍ରା କ୍ରି—ନମସ୍କାର କରିବା—
Pralamba karibā To bow down in reverence.

ସ୍ୱାମୀର ଚରଣ ଯୁଗ ପ୍ରଲମ୍ବ କରି—ଦ୍ୟାତୀ ପଉାସ ଶଶିସେନା ।

ପ୍ରଲମ୍ବକୁନ୍ତଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପ୍ରଲମ୍ବ+କୁନ୍ତଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Pralambakuntalā ସୁଦୀର୍ଘକେଶା ନାସ୍ତି) —
(Woman) Having long hair.

ବଳମ୍ବ ଗମନ ପ୍ରଲମ୍ବକୁନ୍ତଳା ଅବଳମ୍ବ ଏହି ମନୋହର ସେ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶଚରୋତ୍ତ ।

ପ୍ରଲମ୍ବଘ୍ନ—ସ. ବି. ପୁଂ. (ପ୍ରଲମ୍ବ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pralambaghna (ପ୍ରଲମ୍ବାସୁରର ହନ୍ତା) ବଳରାମ —
(ପ୍ରଲମ୍ବଘ୍ନ, ପ୍ରଲମ୍ବମର୍ଦ୍ଦନ, ପ୍ରଲମ୍ବାରି ଅନ୍ୟରୂପ) Balarāma.

ପ୍ରଲମ୍ବିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଲମ୍ବିତ) ଲମ୍ବିଥିବା; ଲମ୍ବମାନ; ଝୁଲୁ ଲମ୍ବି ଥିବା—
Pralambita Hanging down; overhanging.

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ନମସ୍କାର—Obeisance.

ମାତାଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣରେ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ହେଲେ କରେ;
ପଶ୍ଚାତ୍ତରେ ଏଣ୍ଟୁ କଥା କହେ ହେଲେନ । ପ୍ରାତୀ. ନଳଚରିତ ।

ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ପ୍ରଣମିତ)—ପ୍ରଣାମ କରିଥିବା—
Making obeisance.

ପ୍ରଲମ୍ବିବା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ପ୍ରଣାମ)—ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Pralambibā To make obeisance.

ବୃତ୍ତଙ୍କି ପ୍ରକଟ ଲ ତହିଁ ବଳାମ—ବଳଦାସ. ବତ୍ତୁସ୍ୱପାସ୍ୱଣ ।

ପ୍ରଲମ୍ଭ—ସ. ବି (ପ୍ର+ଲମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ଲାଭ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Pralambha ୧ । ବିଶେଷ ଲାଭ—1 Special profit.

୨ । ଛଳନା; ବଞ୍ଚନା—2 Fraud; cheating.

ପ୍ରଲୟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଲୀ ଧାତୁ=ଲୀନ ହେବା+ଭାବ. ଅ)—
Pralaya ୧ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ବିନାଶ; କଳ୍ପାନ୍ତସମୟ; ସୃଷ୍ଟିର ଲୋପ—
1. The dissolution of the universe at the end of eve y 'kalpa',

[ଦ୍ର—ପ୍ରଲୟ ଚାରି ପ୍ରକାର, ଯଥା—ନିତ୍ୟ, ପ୍ରାକୃତିକ, ନୈମିତ୍ତିକ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତିକ ।]

୨ । ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ—2. Death.

୩ । ବିଲୟ; କ୍ଷୟ; ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—
3. Total destruction; annihilation.

୪ । ମୋହ; ମୂର୍ଚ୍ଛା—4. Fainting; syncope; loss of sense; swoon.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉତ୍ପାତକ ବିପତ୍ତି -
5. (figurative) Imminent danger; calamity.
୬ । ଅଷ୍ଟ ସାତ୍ତ୍ୱିକବିକାର ମଧ୍ୟରୁ ଏକଭଳ; ସଂଜ୍ଞାଜ୍ଞାନତା—
6. One of 8 Sātwika bikāras; senselessness.

ବଦତୁ ଅନ୍ତ ଉନ୍ମତ୍ତରୂପେ ସ୍ତମ୍ଭସ୍
ବାଧିବାରୁ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ସେ ଖ୍ୟାତବାସ୍ – ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଦୋଷ ।

[ଦ୍ର କୂର୍ମପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ବ୍ରହ୍ମା ଏ ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପରେ ତାହା ଏକ କଳ୍ପ ବା ଏକ ଦିନର ଚତୁର୍ଯୁଗ ବା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏକ ଦିବସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ । ତତ୍ପରେ ବ୍ରହ୍ମା ଶୟନ କରିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ପ୍ରଲୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ଓ ଏ ପ୍ରଲୟ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏକ ରାତ୍ରି ବା ଏକ କଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ । ଏ ପ୍ରଲୟରେ କେବଳ ବିଷ୍ଣୁ ବା ବ୍ରହ୍ମା ବଞ୍ଚି ରହନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ରାତ୍ରି ପାହିଗଲେ ବ୍ରହ୍ମା ପୁଣି ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଏ ପ୍ରଲୟକୁ କଳ୍ପାନ୍ତ ବା ନୈମିତ୍ତିକ ବା ବ୍ରାହ୍ମ ପ୍ରଲୟ କୁହାଯାଏ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମହଦାଦି ପ୍ରକୃତ୍ୟନ୍ତରେ ଲୀନ ହେବାର ନାମ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରଲୟ । ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରଲୟରେ ପୃଥିବୀ ଜଳରେ, ଜଳ ଅଗ୍ନିରେ, ଅଗ୍ନି ବାୟୁରେ, ବାୟୁ ଆକାଶରେ, ଆକାଶ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଓ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକୃତିରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ ହେଲେ ଯୋଗୀମାନଙ୍କର ପରମାତ୍ମାରେ ଲୀନ ହେବାର ନାମ 'ଆତ୍ୟନ୍ତିକ ପ୍ରଲୟ' । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଯାବତୀୟ ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥର ବିନାଶ ସେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା ବିନାଶ ଲାଗିଅଛି ତାହା ନିତ୍ୟ ପ୍ରଲୟ—ହ. ଶ ।]

ପ୍ରଲୟ କାଳ Pralaya kāla
-ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) କଳ୍ପାନ୍ତରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ପ୍ରଳୟ ଘଟିବା ସମୟ—The time of the universal dissolution.

ପ୍ରଲୟଙ୍କର Pralayaṅkara
—ସଂ. ବିଶ—(ପ୍ରଲୟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଅନୁସ୍ୱାର ଆଗମ)—ପ୍ରଳୟକାରୀ; ବିଧ୍ୱଂସୀ; ସଂହାରକାରୀ; (ପ୍ରଲୟଙ୍କରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସର୍ବନାଶସମୁତ୍ପାଦକ—1. Destructive; annihilating; causing utter ruin.

ପ୍ରଲାପ Pralāpa
—ସଂ. ବି ୧ । (ପ୍ର+ଲପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନିରର୍ଥକ ବାକ୍ୟ- 1. Chatter.
୨ । ଉନ୍ମତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିରର୍ଥକ ବାକ୍ୟ—
2. Delirious talk; ravings of a mad man.
୩ । ଅସାର ବାକ୍ୟ; ଅସମ୍ବଦ୍ଧ ଗଳ୍ପ—
3. Incoherent talk; prattle; gibberish.
୪ । ରୋଗର ଉପସର୍ଗବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ରୋଗୀ ଗୁଡ଼ାଏ ବକେ—
4. Delirium.
୫ । ବିଳାପ—5. Wailing; lamentation.

ପ୍ରଲାପ କରିବା Pralāpa karibā
—ଦେ. କ୍ରି—ଅସମ୍ବଦ୍ଧ ବାକ୍ୟ ଗଣିବା— To talk incoherently; to rave.
ପ୍ରଳାପକରା ପ୍ରଳାପକରନା

ପ୍ରଲାପୀ Pralāpī
—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଲପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)- ଯେ ପ୍ରଳାପ କରେ—Raving; talking incoherently; prattling.
(ପ୍ରଲାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଲୀନ Pralīna
—ସଂ. ବିଶ—(ପ୍ର+ଲୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଲୟପ୍ରାପ୍ତ; ମିଳାଇ ଯାଇଥିବା—1 Dissolved; quite absorbed.
(ପ୍ରଲୀନତା(ତ୍ୱ)—ବି) ୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—
2 Fainted; swooning.
୩ । ଅନ୍ତର୍ହିତ—3. Disappeared.
୪ । ଚେଷ୍ଟାଶୂନ୍ୟ; ଜଡ଼ବତ୍—4. Inert.

ପ୍ରଲେ Prale
—ଖ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ). ବି—(ସଂ. ପ୍ରଲୟ)—ପ୍ରଳୟ; ବିନାଶ— Destruction; dissolution.

ଏ ରୂପେ ଚରାଚର ଧର
ଉପୁଜି ହୁଏତ ପ୍ରଲେ କର – ପ୍ରା.କ୍ରି. ଜଗନ୍ନାଥ ମହାସ୍ୱ ।

ପ୍ରଲେପ Pralepa
—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+ଲିପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଲିମ୍ପିବା; ଉପରେ ବୋଳିବା —1. Anointing; smearing; plastering.
(ପ୍ରଲେପନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । (+କରଣ ବା କର୍ମ. ଅ) ମଲମ—
2 Ointment; salve; plaster.
୩ । ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ବୋଳାଯିବା ପତଳା ସ୍ତର—
3. A thin layer laid over a thing.

ପ୍ରଲେପକ Pralepaka
—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଲିପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— ଯେ ଲେପନ କରେ ବା ଲିପେ—Smearing, anointing.
(ପ୍ରଲେପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବି—ବାତ କଫଦୋଷରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକପ୍ରକାର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୱର— A kind of chronic fever accompanied with profuse perspiration.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦେହ ସାମାନ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଥାଏ ଓ ଦେହ ଥାଲରେ ବୁଡ଼ି ଥାଏ—ହ. ଶ ।]

ପ୍ରଲାପକ Pralāpaka
—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଲପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— ଯେ ବୃଥାରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଗପେ— Raving; babbling.
(ପ୍ରଲାପିକା -ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବି—ରୋଗୀ ପ୍ରଳାପ କରିବା ସନ୍ନିପାତ ରୋଗ ବିଶେଷ— ହ. ଶ) A kind of collapse in which the patient becomes delirious.

ପ୍ରଲାପନ Pralāpana
—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+ଲପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ-ଅନ)—ବନ୍ଧୁଭଗୁଡ଼ାଏ ବା ନିରର୍ଥକ ଗପିବା—Raving; babbling

ପ୍ରଲୋଭନ Pralobhana
—ସଂ. ବି (ପ୍ର+ଲୁଭ ଧାତୁ ଣିଚ=ଲୋଭ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ —ଲୋଭ ଦେଖାଇବା; ଲାଳସା ଜନ୍ମାଇବା;
ପ୍ରଲୋଭକ **ପ୍ରଲୋଭିତ** } ବିଣ ଅଭିଳଷିତ ଲୋଭ ଉତ୍ପାଦନ — Allurement, enticement; temptation; seduction.
ସଂ. ବିଣ—(+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ)—ଲୋଭଜନକ; ଯେ ଲୋଭ ଦେଖାଇ ଅନ୍ୟକୁ ଭୁଲାଏ—Alluring; tempting; seducing.

ପ୍ରଲୋଭିତ Pralobhita
—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଲୋଭ+କ୍ତ)—୧ । ପ୍ରଲୋଭନ ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ—1. Seduced; allured; enticed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକୃଷ୍ଟ—
2. Very much attracted.

ପ୍ରଲୋଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ପ୍ର + ଲୋଭ + ଅଚ୍ଛ. ଅର୍ଥରେ;ଇନ୍‌୩.୧୭)
Pralobhi —ଅତି ଲୋଭ୍ୟ; ଲୁବ୍ଧ—Very covetuous or
(ପ୍ରଲୋଭନା—ସ୍ତ୍ରୀ) avaricious.

ବାର୍ଦ୍ଧକ ଅବସ୍ଥାରେ ନ ହବୁ;
ପ୍ରଲୋଭ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଅଟେ ସେହୁ । କଗଲାଥ. ରାଗବତ ।

ପ୍ରଲୋଲୁପ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ପ୍ର+ଯତ ଲୁଗନ୍ତ ଲୁଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pralolupa ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭ୍ୟ—1. Very covetuous.
(ପ୍ରଲୋଲୁପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଳସିତ—
2. Hankering after any thing.

ପ୍ରଶଂସନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସ୍ତୁତି;
Praśaṁsana ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ—1. Praising; eulogising.
(ପ୍ରଶଂସକ, ପ୍ରଶଂସୀ, ପ୍ରଶଂସିତ—ବିଣ) ୨ । ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା—
2. Giving thanks.

ପ୍ରଶଂସନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର + ଶଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Praśaṁsanīya ପ୍ରଶଂସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
(ପ୍ରଶଂସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Laudable; praiseworthy: deserving praise; admirable.

ପ୍ରଶଂସା—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Praśaṁsā ୧ । ସୁଖ୍ୟାତି; ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ; ସ୍ତୁତି; ସ୍ତବ—
(ନିନ୍ଦା—ବିପରୀତ) 1. Praise; eulogy; applause.
୨ । ଧନ୍ୟବାଦ— 2. Thanks—giving.

ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର— ଦେ. ବି.—ସାଟିଫିକେଟ—
Praśaṁsā patra Testimonial; certificate.

ପ୍ରଶଂସାବାଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଶଂସା+ବାଦ)—ସ୍ତୁତିବାଦ;
Praśaṁsā bāda ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ—Eulogy: applause.

ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଶଂସା=ଖ୍ୟାତି+ଭାଜନ=ପାତ୍ର;)
Praśaṁsā bhājana ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍—ପ୍ରଶଂସନୀୟ (ଦେଖ)
ପ୍ରଶଂସାର୍ହ, ପ୍ରଶଂସାପାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) Praśaṁsanīya (See)
(ପ୍ରଶଂସାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରଶଂସିତ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଯାହାର
Praśaṁsita ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ଅଛି; ଯାହାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରା
(ପ୍ରଶଂସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଇଅଛି—Eulogised; praised;
extolled; applauded.

ପ୍ରଶଂସିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର + ଶଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Praśaṁsitabya ପ୍ରଶଂସା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରଶଂସିତ ହେବାର
(ପ୍ରଶଂସିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯୋଗ୍ୟ—Praiseworthy; deserving praise.

ପ୍ରଶଂସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. ରେ ବ୍ୟବହାର)—
Praśaṁsitā ପ୍ରଶଂସିତ (ଦେଖ)—Praśaṁsita (See)

ବାସବରେ ସେ ପ୍ରଶଂସିତା ବଭୁବାତ କୀର୍ତ୍ତୟଃ ମମ ତା ।
ଭଟ୍ଟ. ବେଣୀସଂହାରନାଟ ।

ପ୍ରଶଂସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. —(ସଂ. ପ୍ରଶଂସା)—ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
Praśaṁsibā To praise.

ଅଟ ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମନ ଭରତ. ଅନ୍ତ ।

ପ୍ରଶଂସୋପମା—ସଂ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଉପମାଲଙ୍କାର, ଯାହାଁରେ
Praśaṁsopamā ଉପମେୟର ଅଧିକ ପ୍ରଶଂସା କରି ଉପମାନର
ପ୍ରଶଂସା ଦେଖାଇ କରାଯାଏ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of simile in which the praise of the object of comparision is indicated by praising the thing with which it is compared.

ପ୍ରଶଂସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ପ୍ରଶଂସନୀୟ;
Praśaṁsya ପ୍ରଶଂସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
(ପ୍ରଶଂସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Laudable; praiseworthy

ପ୍ରଶତ୍ୱା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରଶତ୍ୱନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ସମୁଦ୍ର (ହୁ. ଶ)—
Praśatwā Ocean.

ପ୍ରଶନ~ଗ୍ରା. (ଓ ପଦ୍ୟ)—ବି.— ପ୍ରଶ୍ନ (ଦେଖ)
Praśana Praśna (See)

ସଂଯୋଗେ ଅସି ଥିଲେ ମନ,
ପ୍ରଶନ କଲ ନୃପମଣି । ଭୂପତି. ଚେ,ସମ୍ବାମୃତ ।

ପ୍ରଶମ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଶମ୍ ଧାତୁ ÷ ଭାବ. ଅ)—୧ । ଶମତା; ଶାନ୍ତି—
Praśama 1 Peace, quiesence; appeasement.
୨ । ଉପଶମ—2. Palliation; subsidence; pacification.
୩ । ବୈରାଗ୍ୟ—3. Renunciation.
୪ । ନିବାଣ; ନାଶ — 4 Extinction.
୫ । ଅବସାଦ—5. Lassitude.
୬ । (ନାମ) ରନ୍ତିଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର—
6. Name of a son of king Rantideva.
୭ । ନିବୃତ୍ତି (ହୁ, ଶ.)—
7. Cessation,
ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶାନ୍ତ—
1. Pacified; calm.
(ପ୍ରଶମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭଦ୍ର; ନମ୍ର—1. Gentle.

ପ୍ରଶମନ—ସଂ ବି—(ପ୍ର + ଶମ୍ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା ଣିଚ୍+ଭାବ.
Praśamana ଅନ)— ୧ । ଶାନ୍ତ କରିବା—
ପ୍ରଶମିତ } ବିଣ 1. Palliation; extenuation;
ପ୍ରଶମନୀୟ } pacification.
୨ । ହନନ; ମାରଣ; ବଧ—
2. Slaughter; killing.
୩ । (ଶମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) ଶାନ୍ତି; ଶମତା—
3. Peace; calmness, tranquility.
୪ । ଅନୁରଞ୍ଜନ—4. Refreshing.
୫ । ବିଶ୍ରାମ; ବିରମ—
5. Cessation, quiescence, reposing.
୬ । ନିବାରଣ; ନିବର୍ତ୍ତନ—6. Prevention.
୭ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—7. Determiation, settling.
୮ । ଅସ୍ତ୍ରପ୍ରହାର (ହୁ. ଶ)—
8. Striking with a weapon.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । (ନାମ) ସତ୍ରାଜିତଙ୍କର ଏକ ଭାଇ—
9. Name of a brother of Satrājita.

ପ୍ରଶମା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜଣେ ଅପ୍ସରର ନାମ—
Praśamā Name of a heavenly nymph.

ପ୍ରଶମିତ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିତ୍=ଶମ୍ପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Praśamita ୧ । ଶମତାପ୍ରାପ୍ତ; ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ କେହି ଶାନ୍ତ କରିଛି ଅଛନ୍ତି—1. Palliated, tranquilised

୨ । ନିବାରିତ—2. Prevented.

୩ । ଶାନ୍ତ—3. Appeased, satiated.

ପ୍ରଶସ୍ତ ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଶଂସା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Praśasta ୧ । ପ୍ରଶଂସିତ—1. Praised; commended.
(ପ୍ରଶସ୍ତି—ବ) ୨ । ମଙ୍ଗଳମୟ—2. Auspicious,

୩ । ନିପୁଣ; ଦକ୍ଷ—3. Skilful.

୪ । ପ୍ରସାରଯୁକ୍ତ; ବିସ୍ତୃତ; ଚଉଡ଼ା—
4. Extensive; broad; wide; spacious.

୫ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍ତମ—5. Good, excellent.

୬ । ଠିକ୍—6. Right.

୭ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ—7. Praiseworthy.

ପୁ. ବ—୧ । (ନାମ) ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
1. Name of a demon.

ଯାହା ବାଣେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଚହ୍ନି ଡୁବେ
ତାଙ୍କୁ ମାଇଲ ପ୍ରଶସ୍ତ ଉର ଦେବ ଦଇବ – ଦଣ୍ଡିନାଥ. ଚତୁମ୍ବନାସ୍ତୁଣ ।

ପ୍ରଶସ୍ତାଦ୍ରି—ପୁ. ବ—ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ପର୍ବତବିଶେଷ—
Praśastādri Name of a mountain in central India (Apte).

ପ୍ରଶସ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—(ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ+କ୍ତିନ୍. ତ)—୧ । ପ୍ରଶଂସା—
Praśasti 1. Commendation, praise, eulogy.

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—2 Excellence. eminence.

୩ । ପଂକ୍ତି—3. Row, line.

୪ । ପତ୍ର ଦେଖିବା ସମୟରେ ପତ୍ରର ଆଦ୍ୟରେ ଲେଖାଯିବା ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ବାକ୍ୟ; ଶିରୋନାମା (ହି. ଶ)—
4. The titles and words of praise used in the beginning of a letter,

୫ । ରାଜବଂଶର ଓ ରାଜାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ଆଦିର ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଏକପ୍ରକାର ଆଜ୍ଞାପତ୍ର; ଯାହା ପଥର ଉପରେ ବା ତାମ୍ର ପତ୍ର ଆଦିରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A description of the family and exploits of a king engraved on stone or metal plates under the king's orders.

୬ । ପ୍ରାଚୀନ ପୁସ୍ତକର ଆଦ୍ୟରେ ଓ ଅନ୍ତରେ ଲେଖାଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥକାରର ନାମ ଓ ପରିଚୟ ଓ ରଚନା ବା ଲେଖାର କାଳ ଓ ପୁସ୍ତକ ଲିଖିତ ବିଷୟର ସଙ୍କିପ୍ତ ସୂଚନା (ହି.ଶ)—
6. A brief indication of the name and particulars of the author; the time of composition or writing and the content given at the beginning and end of old work.

୭ । ବର୍ଣ୍ଣନା—7. Description (Apte).

୮ । ଆଶୀର୍ବାଦ; ମଙ୍ଗଳାଚରଣ—
8. Benediction (Apte).

୯ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ କ୍ଷୁଦ୍ର କବିତା—
9 A panegyric or small poem written in praise of any one (Apte).

ପ୍ରଶସ୍ୟ—ବି. ବ ;. (ପ୍ର+ଶଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Praśasya ୧ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ—1. Praiseworthy; commendable.
(ପ୍ରଶସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍ତମ—2. Excellent; good.

ପ୍ରଶାଖ—ବି. ବିଣ. (ପ୍ର+ଶାଖା)—
Praśākha ୧ । ବହୁ ଶାଖାଯୁକ୍ତ—1. Having many branches.

୨ । ଝାଙ୍କୁଡ଼ା ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having spreading branches.

୩ । ଦାଢ ଗୋଡ଼ ଯୁକ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା ଯୁକ୍ତ (ଭ୍ରୂଣ)—
2. (the embryo) Being in the stage of the formation of the hands and feet (Apte).

ପ୍ରଶାଖା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଶାଖା)—୧ । ଛୋଟ ଡାଳ—
Praśākhā 1. Twig; small branches.
(ପ୍ରଶାଖିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଡ଼ ଡାଳରୁ ବାହାରିଥିବା ଛୋଟ ଡାଳ—2. Offshoot of a branch.

ପ୍ରଶାନ୍ତ—ବି. ବ. (ପ୍ର+ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ତ)—
Praśānta 1. Calm; smooth; sedate,
(ପ୍ରଶାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରଶାନ୍ତ—ବ) ୨ । ଶମତାପ୍ରାପ୍ତ—
2. Pacified; tranquilised.

୩ । ଅବ୍ୟାକୁଳ—3. Unruffled; serene.

୪ । କୃତ୍ତ; ସାନ୍ତ—4. Ceased.

୫ । ସମାପ୍ତ—5. Ended.

୬ । ମୁକ୍ତ—6. Relieved; liberated.

୭ । ଅଚଳ—7. Immovable.

୮ । ସ୍ଥିର; ଅଚଳ—8. Still; motionless (Apte).

୯ । ବଶୀକୃତ—
9. Tamed; subdued; quelled (Apte).

୧୦ । ମୃତ—10. Dead; deceased (Apte).

ପୁ. ବ.—୮ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
8. The name given to a certain male person.

ପ୍ରଶାନ୍ତଚିତ୍ତ—ବି. ବ.—(କର୍ମଧା) ଅବ୍ୟାକୁଳ ଚିତ୍ତ—
Praśāntachitta Tranquil mind.
(ପ୍ରଶାନ୍ତଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ସାହାର ଚିତ୍ତ (ପ୍ରଶାନ୍ତଚେତାଃ, ପ୍ରଶାନ୍ତମନାଃ, ପ୍ରଶାନ୍ତହୃଦୟଃ-ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବ୍ୟାକୁଳ
Tranquil in mind; at ease.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଶାନ୍ତଚେଷ୍ଟ—ସ. ବହୁ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରଶାନ୍ତ+ଚେଷ୍ଟା)—
Praśāntacheshṭa ୧ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ସ୍ଥିର
(ପ୍ରଶାନ୍ତଚେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Calm; motionless.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଶାନ୍ତ—
2. Resting; ceased to work (Apte).

ପ୍ରଶାନ୍ତବାଧ—ସ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରଶାନ୍ତ+ବାଧା)—ଯାହାର ସମସ୍ତ
Praśāntabādha ବାଧା ଦୂରୀକୃତ ହୋଇଅଛି—
Having all obstacles removed (Apte).

ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଆସିଆ ମହାଦେଶର ପୂର୍ବ ଓ
Praśānta mahāsāgara ଆମେରିକାର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ
ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ମହାସମୁଦ୍ରବିଶେଷ—
प्रशान्त महासागर The Pacific ocean.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଉପରିଭାଗ ଝଡ଼ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ଆନୋଳିତ ଓ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ପ୍ରଶାନ୍ତାତ୍ମା—ସ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରଶାନ୍ତ+ଆତ୍ମା)—ଯାହାର ହୃଦୟ
Praśāntātmā କାମ କ୍ରୋଧ ବା ଦୁଃଖ ଶୋକ ଆଦି ଦ୍ୱାରା
ବିଚଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ—1. Having peace of mind;
tranquil.
୨ । ସ୍ଥିରମନାଃ—2. Having peace mind; composed
in mind.

ପ୍ରଶାନ୍ତି—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଶାନ୍ତି)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତି—
Praśānti 1. Absolute peace.
୨ । ସ୍ଥିରତା—2. Calmness; tranquility.

ପ୍ରଶାସନ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଶାସନ,—୧ । ରାଜବିଧି; ଆଇନ—
Praśāsana 1. Ordinance; law; regulation.
(ପ୍ରଶାସକ, ପ୍ରଶାସ୍ତା, ପ୍ରଶାସିତ—ବିଣ)
୨ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଶାସନ—
2. Excellent administration.
୩ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ—3. Government (Apte).
୪ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶିକ୍ଷା ଦାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Enjoining (Apte).

ପ୍ରଶାସିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଶାସ୍+ତ)—୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଶାସିତ—
Praśāsita 1. Well governed.
୨ । ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ—
2. Promulgated; ordinated.
୩ । ବିଧିବଦ୍ଧ—3. Enacted.

ପ୍ରଶାସିତା—ସ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଶାସ୍ ଧାତୁ=ଶାସନ
Praśāsitā କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ)—୧ । ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
(ପ୍ରଶାସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Governor; ruler.
ପ୍ରଶାସିତ୍ରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ମିତ୍ର (ହି. ଶ)—2. Friend.
ପ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀ } ୩ । ପରିଚାଳକ—
3, Superintendent; guide; conductor;
director.
୪ । ଋତ୍ୱିକ୍; ପୁରୋହିତ—Priest.
୫ । ରାଜା—5. King (Apte).
୬ । ପରାମର୍ଶଦାତା—6. Adviser (Apte).

ପ୍ରଶିଷ୍ୟ—ସ. ବ—(ପ୍ର+ଶିଷ୍ୟ)—ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ; ନାତିଶିଷ୍ୟ—
Praśishya A disciple of one's disciple; a pupil
of one's pupil.

ପ୍ରଶ୍ନ—ସଂ. ବ—(ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ=ପଚାରିବା+ତ୍ନ. ନ)—
Praśna ୧ । ପଚାରିବା; ଜିଜ୍ଞାସା; କୌଣସି ବିଷୟ ଜାଣିବାକୁ
ଇଚ୍ଛୁକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଚାରିବା ବାକ୍ୟ—
1. Question; query, interpellation;
interogation.
୨ । ଅଭିଯୋଗ—2. Complaint.
୩ । ମକଦ୍ଦମାରେ ପୂର୍ବପକ୍ଷ; ସମାଧାନ ନିମନ୍ତ୍ତ ଉପସ୍ଥାପିତ ବିଷୟ—
3. A point at issue; a problem put up for
solution; the subject of controversy.
୪ । ଉପନିଷଦ୍ ବିଶେଷ—
4. Name of a Bedānta work.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୬ଟି ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ୬ଟି ପ୍ରଶ୍ନର ୬ଟି ଉତ୍ତର ଅଛି; ଏହା ଅଥର୍ବବେଦୀୟ । ଏଥିରେ ୬।୬ଟି ମନ୍ତ୍ର ଅଛି । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କଠାରୁ ସୃଷ୍ଟିର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ଅଦ୍ୱୈତମତ ଅଲଙ୍କାରଦ୍ୱାରା ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି—ହି. ଶ ।]
୫ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଜାଣିବା ପାଇଁ କରାଯିବା ଜିଜ୍ଞାସା—
5. A question about the future; inquiry
about the future (Apte).
୬ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସମାଧାନାର୍ଥ ଦିଆଯିବା ବିଷୟ—
6. Question put to an examinee.
୭ । ମକଦ୍ଦମାର ତଦନ୍ତ—
7. A judicial inquiry or investigation (Apte).
୮ । ଝୋଳେଇ ବୁଣା କାମ—
8 Basket work (Apte).
ଦେ. ବ—(କରିବା)—୧ । ସଓ୍ୱାଲ; ଏକ ପକ୍ଷର ଓକିଲ
ପ୍ରଶ୍ନ, ସବାଲ ଅପର ପକ୍ଷର ସାକ୍ଷୀକୁ ଅଦାଲତରେ ଯେଉଁ ବିଷୟମାନ
ସବାଲ ପଚାରନ୍ତି—1. Questions put in a court by a
pleader to a witness.
[ଦ୍ର—ଏହା ୩ ପ୍ରକାର—ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ—Examination-in-chief; ଜେରା ବା କୂଟ ପ୍ରଶ୍ନ—Cross-examination, ପୁନଃ ପ୍ରଶ୍ନ—Re-examination.]
୨ । ଏକ ପକ୍ଷ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି
ସମ୍ବାଦ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲିଖିତ ଜିଜ୍ଞାସା କରେ—
Interrogatory.

ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପଚାରିବା—
Praśna karibā 1. To ask.
ପ୍ରଶ୍ନକରା ୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଆଦି ଶାସ୍ତ୍ରର ଗଣନା ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତ୍
ପ୍ରଶ୍ନକରନା ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ବିଷୟ ଜାଣିବାପାଇଁ ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କ
ପଚାରିବା—2. To put a question to an

Digitized by srujanika@gmail.com

astrologer regarding the future for solution according to astrological calculations.

୩ । ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଥିତ କୌଣସି ଫୁଲ, ଫଳ, ଜୀବ, ନାମ ଆଦିକୁ ମୂଳ କରି ବିଶିଷ୍ଟ ଗଣନାକ୍ରମେ କୌଣସି ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ କହିବା—3. To foretell some future event by some fortuitous mode of calculation.

ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା—ସ. ବିଣ. ଓ ବି.—୧ । ଜିଜ୍ଞାସୁ—

Praśna karttā 1. One who asks questions.

(ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ତର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷକ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ କରନ୍ତି—2. Examiner; a person who puts question to examinees; question-setter

ପ୍ରଶ୍ନକାଗଜ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ କାଗଜରେ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଠାରୁ ଉତ୍ତର ମିଳିବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ଲେଖା ଥାଏ—Question papers for examinees.

(ପ୍ରଶ୍ନମୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରଶ୍ନ କାଗଜ **प्रश्न कागज**

ପ୍ରଶ୍ନଚିହ୍ନ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ବାକ୍ୟ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ (ଏହାପରି ଚିହ୍ନ—?)—

Praśna chihna (ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ଚିହ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Note of interrogation; query mark. ପ୍ରଶ୍ନ ଚିହ୍ନ **प्रश्नचिह्न**

ପ୍ରଶ୍ନ ଦୂତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପ୍ରଶ୍ନ+ଦୂତୀ=କ୍ରୀଡ଼ନ;)—ପ୍ରଶ୍ନ ଛଳରେ ଯହିଁରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରାଯାଏ)—ପ୍ରଦେଳିକା-ନାଆଁ ବଦ୍ୟା—A riddle; an enigma.

Praśna dūtī

ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ—ସ. ବିଣ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ପ୍ରଶ୍ନ+ବାଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Praśna bāchaka 1. Relating to questions.

(ପ୍ରଶ୍ନବୋଧକ; ପ୍ରଶ୍ନାତ୍ମକ, ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଯେଉଁ ବାକ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନର ସୂଚନା କରେ—

2. Interrogation.

ପ୍ରଶ୍ନ ବିବାକ—ସ. ବି.—(ପ୍ରଶ୍ନ+ବି+ବଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Praśna bibāka ୧ । ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରଦାୟକ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍ ବିଶେଷ—

1. An astrologer who can solve questions regarding one's future.

୨ । ବିବାଦରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି; ପଞ୍ଚ, ସରପଞ୍ଚ—

2. An arbitrator; an umpire (Apte)

ପ୍ରଶ୍ନ ସମାଧାନ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରଶ୍ନ+ସମାଧାନ)—ପ୍ରଶ୍ନର ନିଷ୍ପତ୍ତି

Praśna samādhāna ଉତ୍ତର ଦେବା—Solution of a problem; answering to a question.

(ପ୍ରଶ୍ନସାଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର—ସ. ବି.—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ପ୍ରଶ୍ନ+ଉତ୍ତର)—କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ତହିଁର ଉତ୍ତର—Question and answer. catechism.

Praśnottara

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା—

Answers given to questions.

ପ୍ରଶ୍ନା—ସ. ବି.—ଯୁନଙ୍ଗସୁ ନକ୍ଷତ୍ର ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତ୍ୱଲତମ ତାରା ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଲୁବ୍ଧକ (ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—

Praśwā The Dogstar; sirius; Alpha Canis Majoris.

ପ୍ରଶ୍ୱାସ—ସ. ବି. (ପ୍ର=ପ୍ରକୃଷ୍ଟ; ସମ୍ୟକ୍+ଶ୍ୱାସ)—୧ । ନାକ ବାଟେ ବାୟୁ; ନାସିକାଗତ ବାୟୁର ନିର୍ଗମ—(ନିଃଶ୍ୱାସ—ବିପରୀତ)

Praśwāsa 1. Expiration; exhalation.

[ଦ୍ର—ଏହା 'ଶ୍ୱାସ' ଓ 'ନିଶ୍ୱାସ' ଶବ୍ଦ ଠାରେ ସଦ୍ଭରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ନାକ ବାଟେ ବହିର୍ଗତ ଶ୍ୱାସ (ହୁ. ଶ.)—

2. Breath exhaled from the nostrils.

୩ । ନାକ ବାଟେ ଶ୍ୱାସ ବାୟୁର ଗମନାଗମନ—

3. Breath; respiration (Apte).

ପ୍ରସ୍ରବ(ସ୍ର)ଣ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ସ୍ରବିବା+ଭାବ. ଅନ)—

Praśrava(sra)baṇa ୧ । ଝରଣା; ନିର୍ଝର—(ପ୍ରସ୍ରବ(ସ୍ର)ଣ—ବିଣ) 1. Spring; cascade; water-fall.

୨ । କ୍ଷରଣ; ଝରିବା—2. Oozing; dripping.

୩ । ମାଲ୍ୟବାନ୍ ପର୍ବତ—3. A range of hills in the Western ghats of India.

ପ୍ରଶ୍ରୟ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ସେବା କରିବା, ଆଶ୍ରୟ କରିବା+ଭାବ.ଅ)—

Praśraya ୧ । ସମ୍ମାନସୂଚକ ଭଙ୍ଗୀ—(ପ୍ରଶ୍ରୟୀଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Respectful demeanour.

୨ । ସ୍ନେହ; ଆଦର; ଯତ୍ନ—

2. Fondness, solicitude.

୩ । ପ୍ରଣୟ; ସ୍ନେହ—

3. Affection; attachment; love (Apte).

୪ । ବିନୟ—4 Civility; courtesy; politeness.

୫ । ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ—5. Regard; esteem.

୬ । ବିଶ୍ୱାସ; ଆସ୍ଥା—6. Trust, reliance; confidence.

୭ । (+କର୍ମ. ଅ) ଆଶ୍ରୟ; ଠେକ (ହୁ. ଶ.)—7. Prop.

୮ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. Place of refuge; shelter.

ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗେଲ୍ଲା କରିବା; ମୁହଁ ଦେବା; ଆଦର କରିବା—To give indulgence; to show an undue regard; to fondle.

ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଓୟା **प्रश्रय देना**

ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅତ୍ୟଧିକ ଆଦର ପାଇବା; ଗେଲ୍ଲାରେ ବଢ଼ିବା—To be treated with indulgence; to be fondled excessively.

Praśraya pāibā

ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଓୟା **प्रश्रय पाना**

ପ୍ରଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—

Praśrita ୧ । ଆଦୃତ—1. Respected; esteemed.

(ପ୍ରଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ନେହପ୍ରାପ୍ତ—2. Loved.

ପ୍ରଶ୍ରୟୀ, ପ୍ରଶ୍ରୟିତ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ଗେଲ୍ଲଡ଼ର; ଗେଲ୍ଲା; ମୁହଁ ପାଇଥିବା—3. Fondled, treated with indulgence

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । (କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ବିନୀତ—4. Humble; loyal.

୫ । ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର—

5, Civil; polite; courteous (Apte).

ପ୍ରଶ୍ଳିଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର + ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—

Prasḷishṭa ୧ । ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଇଥିବା; ବଳା ଯାଇଥିବା—

(ପ୍ରଶ୍ଳେଷ—ବ) 1. Twisted; entwined (M. W.)

୨ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ—

2. Well argued; well reasoned (Apte).

୩ । ସଙ୍ଗତାପ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

3. Joined together.

ସ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—୧ । ସ୍ୱର ସନ୍ଧି—

1. Grammatical agglutination of two vowels; euphonic coalition or combination of vowels (Apte).

୨ । ସ୍ୱର ସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ ସ୍ୱର—

2. Vowel formed after agglutination.

ପ୍ରଶ୍ଳେଷ—ସ. ବି. (ପ୍ର + ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—

Prasḷesha ୧ । ସଂଯୁକ୍ତ—1. Close contact.

୨ । ସ୍ୱରସନ୍ଧି—

2. Euphonic combination of vowels.

ପ୍ରଷ୍ଠ—ସ. ବି—୧ । ଉଜନ୍ତି ଘୋଡ଼ା ବା ବଳଦ ଲଗିଥିବା ଗାଡ଼ିରେ

Prashṭa ଆଗରେ ଲଗିଥିବା ଘୋଡ଼ା ବା ବଳଦ (ହି. ଶ)—

1. A horse or bullock yoked to a cart in front of two side horses.

୨ । ଉପାଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

2. A teapoy; tripod.

ସ. ବିଣ—ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ (ହି. ଶ)—Lateral.

ପ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ=ପଚାରିବା + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—

Prashṭabya ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟ; ପଚାରିବା ଯୋଗ୍ୟ—Questionable; fit to be asked.

ପ୍ରଷ୍ଟା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—

Prashṭā ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା; ଜିଜ୍ଞାସୁ—Questioning;

(ପ୍ରଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) inquiring.

ପ୍ରଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ—୧ । ଅଗ୍ରଗାମୀ; ଆଗୁଆ (ହି. ଶ)—

Prashṭha 1. Standing or being in front.

୨ । ପ୍ରଧାନ—2. Chief (Apte).

ସ. ବି—ନେତା—A leader (Apte),

ପ୍ରଷ୍ଠବାହ୍—ସ. ବି. ପୁଂ—ହଳରେ ପଣ ଦେଉଥିବା ବଳଦ—

Prashṭhabāh A young bull being trained for the plough (Apte).

ପ୍ରଷ୍ଠୌହୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯୋଡୁଆଁ ଗାଈ; ପହଲ ବଆଣୀ ଗାଈ—

Prashṭhyauhī A cow for the first time with a calf (Apte).

ପ୍ରସ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ବିସ୍ତାର କରିବା—

Pras (root) 1. To spread out.

୨ । ପ୍ରସବ କରିବା—2. To bring forth young; to give birth to

ପ୍ରସଂଖ୍ୟା—ସ. ବି. (ପ୍ର + ସଂଖ୍ୟା)—

Prasaṁkhyā ୧ । ସବୁ ସଂଖ୍ୟାର ଯୋଗଫଳ (ହି. ଶ)—

1. Total number; sum total.

୨ । ଚିନ୍ତା—2. Reflection (Apte).

ପ୍ରସଂଖ୍ୟାନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସମ୍ + ଖ୍ୟା ଧାତୁ=କହିବା + ଭାବ. ଅନ)—

Prasaṁkhyāna ୧ । ଋଣାଦିର ପରିଶୋଧ—

1. Payment; liquidation (Apte).

୨ । ଗଣନା—2. Enumeration (Apte).

୩ । ଆତ୍ମାନୁସନ୍ଧାନ—

3. Self-examination; reflection.

୪ । ଧ୍ୟାନ—4. Meditation.

୫ । ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ— 5. Perfect knowledge.

୬ । ପୂର୍ବ ଘଟଣାମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ମନରେ ଆଲୋଚନା—

6. Retrospection.

୭ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଖ୍ୟାତି—

7. Fame; reputation (Apte).

ସଂ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ—

1. Having deep knowledge.

୨ । ଅସଂଖ୍ୟ—2. Innumerable.

ପ୍ରସଙ୍ଘ—ସଂ ବି—(ପ୍ର + ସଂଘ)—ଉଡ଼; ବହୁଜନ ସମାଗମ—

Prasaṁgha A great multitude (Apte).

ପ୍ରସକ୍ତ—ସ. ବିଣ—(ପ୍ର + ସଂଜ୍ ଧାତୁ=ଲଗିଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Prasakta ୧ । ଅବିରତ; ଅନବରତ; ନିତ୍ୟ—

1. Constant; eternal; everlasting; incessant; uninterrupted.

୨ । ପ୍ରାପ୍ତ—2. Obtained; gained.

୩ । ଅନୁରକ୍ତ; ଆସକ୍ତ—3. Attached to; enamoured of; devoted to; fond of.

୪ । ନିଯୁକ୍ତ; ରତ—

4. Engaged in; employed.

୫ । ସ୍ୱଚ୍ଛ; ନର୍ମଲ—

5, Clear; transparent; pellucid.

୬ । ସମ୍ବଦ୍ଧ; ସଲଗ୍ନ; ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ; ଲଗିଯାଇଥିବା—

6. Connected with; sticking to; adherering to.

୭ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—7. Proposed.

୮ । ବ୍ୟବହୃତ—8. Applied.

୯ । ବିସ୍ତୃତ—

9) Expanded, spread.

୧୦ । ଈର୍ଷ୍ୟୁକ—10. Zealous.

୧୧ । ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟବର୍ତ୍ତୀ; ଲଗାଲଗି—

11. Contiguous; near.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୨ । ପ୍ରାପ୍ତ—
12- Got; obtained (Apte).
୧୩ । ବିକଶିତ—13. Expanded; opened (Apte).
ସ. କ୍ରି. ବଣ—(ସ. ପ୍ରସକ୍ତି°)—ଅବିରତ—
Incessantly, continuously (Apte).

ପ୍ରସକ୍ତି—ସ. ବ—(ପ୍ର + ସଂଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଡ)—୧ । ଅନୁରକ୍ତି;
Prasakti ଆସକ୍ତି—1. Attachment; devotion.
୨ । ପ୍ରଣୟ; ପ୍ରେମ—2 Love; affection.
୩ । ଅନୁମିତି—3. Inference; deduction; conclusion (Apte).
୪ । ପ୍ରସଙ୍ଗ—4. A topic or subject of discourse or controversy.
୫ । ମିଳନ; ସଂଯୋଗ—5. Connection; union; intercourse; association.
୬ । ଉତ୍ସାହ; ଅଧ୍ୟବସାୟ—6 Perseverance; energy (Apte).
୭ । ଉପାର୍ଜ୍ଜନ—7. Acquisition; earning.
୮ । ବ୍ୟାପ୍ତି—1. Spreading; expansion.
୯ । ନିଯୁକ୍ତି; ପ୍ରବୃତ୍ତି—9. Engagement; activity; addiction to; occupation.
୧୦ । ଆପତ୍ତି—10. Objection.
୧୧ । ପ୍ରସନ୍ନତା—11. Favourableness.
୧୨ । ଲାଗିଯାଇ ଥିବା; ସଂଶ୍ଳେଷ—12. Adherence.
୧୩ । ପ୍ରାପ୍ତି—13. Acquisition; gain (Apte).

ପ୍ରସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର + ସଂଜ୍ ଧାତୁ = ଲାଗିବା + ଭାବ. ଅ)—
Prasaṅga ୧ । ସମ୍ପର୍କ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଙ୍ଗତି—1. Connection; association.
(ପ୍ରସଞ୍ଜନ—ଣିଜନ୍ତ ନପୁଂସକରୂପ)
୨ । ପ୍ରସ୍ତାବ—2. Proposal.
୩ । ବକ୍ତବ୍ୟାଧୀନ ବିଷୟ—
3. Subject; topic; subject-matter.
୪ । ଆସକ୍ତି; ପ୍ରସକ୍ତି—
4. Attachment; addiction.
୫ । ଅତ୍ୟନୁରାଗ—
5 Devotedness; excessive fondness.
୬ । ଅନ୍ୱିତ ବାକ୍ୟ ବା ପଦ—
6. Connected language; style
୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲେଖ—
7 Mention.
୮ । ଅନ୍ୱିତ ତର୍କ ବା ଯୁକ୍ତି—
8. Connected reasoning; argument.
୯ । ବ୍ୟାପ୍ତି—9. Diffusion; spreading.
୧୦ । ଗୁପ୍ତ ବିଷୟର ପ୍ରକାଶ—
10. Divulging a secret.
୧୧ । ନାଟକର ଅବାନ୍ତର ଘଟଣା—
11. A subsidiary incident in a drama.
୧୨ । ସୁବିଧା; ସୁଯୋଗ—
12. Opportunity; conjuncture.
୧୩ । ଆପତ୍ତି—13. Objection.
୧୪ । ମୈଥୁନ; ସଙ୍ଗମ—
14. Copulation; coition.
୧୫ । ଉଲ୍ଲେଖ; ଉତ୍ଥାପନ—
15 Introduction; reference.
୧୬ । ଅବୈଧ ସଙ୍ଗମ—
16. Illicit intercourse (Apte).
୧୭ । ଘଟଣା—
17. Event; incident; occurrence (Apte).
୧୮ । ପିତା ଓ ମାତାଙ୍କର ନାମୋଲ୍ଲେଖ—
18 Mention of parents (Apte).
୧୯ । ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ—
19. Inseparable connection (Apte)
୨୦ । ଅବତାରଣା—20 Introduction (Apte)

ପ୍ରସଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୌଣସି ବିଷୟ) ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—
Prasaṅga kraibā To mention (a matter)
प्रसंग करना ଠିକସମୟରେ ଅବସର, ଭଲେ ତୁ ପ୍ରସଙ ମୋର। ଜଗତ୍ପ୍ରସିଦ୍ଧ. ଜଗୋବନ୍ଧୁ ଦାସ।

ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେଣ)—କୌଣସି କଥା
Prasaṅga krame ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ; କୌଣସି ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ
प्रसङ्गक्रमे ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ହେବା ସମ୍ପର୍କରେ—In the course of dealing with a subject; in connection with a topic, by the bye; incidentally.
(ଯଥା—ମୁଁ ଭାଷାକୋଷରେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ଅଛୁ। ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଐତିହାସିକ ଟିପଣୀ ଦେଇଅଛୁ।)

ପ୍ରସଙ୍ଗତଃ—ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ପ୍ରସଙ୍ଗ + ତସ୍)—ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ—
Prasaṅgatḥ Incidentally.
(ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ, ପ୍ରସଙ୍ଗରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରସଙ୍ଗ ନିବାରଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରସଙ୍ଗ + ନିବାରଣ)—
Prasaṅga nibāraṇa ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହିପରି ଘଟଣା ନ
ପ୍ରସଙ୍ଗ ବାରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ ଘଟିବା ବିଷୟରେ କରଣୀୟ—
ପ୍ରସଙ୍ଗ ନିବାରଣ } Prevention or obviation of similar contingencies in future.

ପ୍ରସଙ୍ଗବଶାତ୍—ସ. କ୍ରି. ବଣ.—ଘଟଣାକ୍ରମେ ବା ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ—
Prasaṅgabaśāt Incidentally; in the cause of events or of conversation.
(ପ୍ରସଙ୍ଗବଶତଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପ୍ରସଙ୍ଗବଶରୁ—ଦେଶଜରୂପ)

ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଧ୍ୱଂସ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରସଙ୍ଗ + ବିଧ୍ୱଂସ)—ମାନମୋଚନର
Prasaṅga bidhwaṁsa ୬୪ କଳିଙ୍ଗ ଉପାସ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ
(ପ୍ରସଙ୍ଗବିଭ୍ରଂଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗୋଟିଏ; ମିଥ୍ୟା ଭୟ ଦେଖାଇ
ମାନିନୀର ମନରେ ଭୟ ଉତ୍ପନ୍ନାଇ ତାହାର ଅଭିମାନକୁ
ଛଡ଼ାଇବା (ହୁ. ଶ.)—Removing the displeasure from mind of a sullen mistress by infusing in her a false fear.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିନିବୃତ୍ତି — ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରସଙ୍ଗ + ବିନିବୃତ୍ତ)—
Prasaṅga binibṛutti ଉକ୍ତବିଷୟରେ କୌଣସି ଘଟଣା ପୁଣି (ପ୍ରସଙ୍ଗ ନିବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥରେ ନ ଘଟିବା—Non-reccurrence of a contingency (Apte).

ପ୍ରସଙ୍ଗାନ୍ତର—ସଂ. ବି.—(କର୍ମଧା; ଅନ୍ୟ + ପ୍ରସଙ୍ଗ)—
Prasaṅgāntara ୧ । ଅନ୍ୟ ବିଷୟ—1. Another matter.
୨ । ଅନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ—2. Another connection.

ପ୍ରସଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ.—(ପ୍ରସଙ୍ଗ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ.)—୧ । ଅନୁରକ୍ତ—
Prasaṅgī 1. Fond of; attached to; devoted to (Apte).
୨ । ଅପ୍ରଧାନ—2. Secondary; subordinate (Apte).
୩ । ସାମୟିକ ଘଟିବା; ହୋଇବା—
3. Incidental; occasional (Apte).

ପ୍ରସଙ୍ଗେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ପ୍ରସଙ୍ଗେଣ)—ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ—
Prasaṅge In the course of a subject.

ବହୁତ ଦିନା ମୁହଁ ଦଖାଇ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ପ୍ରସଂଘ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର + ସଂଘ)—ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ (ହି. ଶ.)—
Prasaṁgha 1. Arranged in rows or classes.

ପ୍ରସତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସତ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. କ୍ତି) — ୧ । ପ୍ରସନ୍ନତା (ହି.ଶ)
Prasatti 1. Favourableness; graciousness (Apte)
୨ । ନର୍ମ୍ମଳତା; ସ୍ୱଚ୍ଛତା—
2. Transparence; clearness (Apte).

ପ୍ରସନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର + ସଦ୍ ଧାତୁ = ସିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ତ) — ୧ । ହୃଷ୍ଟ; ପ୍ରସନ୍ନା—ଶ୍ରୀ)
Prasanna ପ୍ରହୃଷ୍ଟ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Pleased; delighted; cheerful; complacent.
(ପ୍ରସନ୍ନତା (ତ୍ୱ), ପ୍ରସତ୍ତ, ପ୍ରସାଦ—ବ) ୨ । ଅନୁକୂଳ—
2. Favourable; propitious; gracious; kindly disposed towards.
୩ । ନର୍ମ୍ମଳ; ପରିଷ୍କୃତ—3. Clear; clean.
୪ । ସ୍ୱଚ୍ଛ—4. Pellucid; transparent.
୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ 5. Bright.
୬ । ସୁବୋଧଗମ୍ୟ —
6. Plain; easily intelligible (Apte).
୭ । ଶାନ୍ତ—7. Tranquil; soothed (Apte).
୮ । ମନୋହର—8. Pleasing.
୯ । ସତ୍ୟ; ଠିକ୍; ଯଥାର୍ଥ—9. True; correct (Apte).
ଦେ. ବି.— ୧ । ପ୍ରହୃଷ୍ଟତା; ଶୋଭା; ପ୍ରସନ୍ନତା—
1. Grace; beauty.

ତ ରୂପରେ ଦେବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ରୂପ ଦର୍ଶନ,
ଅନୁମାନ ଅଗୋଚର ଅନନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ । ଭକ୍ତ. ବୋହୀଚୁଡ଼ାଗ୍ରନ୍ଥଦ ।

୨ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆ ସିବା ନାମ—
2. A name given to males,

[ଦ୍ର—ପ୍ରସନ୍ନକୁମାର (ପୁଂ) ଓ ପ୍ରସନ୍ନକୁମାରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ) ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ ପୁରୁଷକୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ କୁ ଦିଆଯାଏ ।]

ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତ—ସ ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ପ୍ରସନ୍ନ + ଚିତ୍ତ)—ପ୍ରହୃଷ୍ଟମନାଃ;
Prasanna chitta ଯାହାର ମନ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛି—
(ପ୍ରସନ୍ନଚେତାଃ; ପ୍ରସନ୍ନମନା; Delighted; pleased.
ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତା, ପ୍ରସନ୍ନହୃଦୟା — ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ — ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ପ୍ରସନ୍ନ + ବଦନ) —ହର୍ଷମୁଖ;
Prasanna badana ଯାହାର ମୁଖ ସଦାବା ପ୍ରହୃଷ୍ଟ ଥାଏ—
ପ୍ରସନ୍ନମୁଖ } ଅନ୍ୟରୂପ Looking pleased; gracious looking.
ପ୍ରସନ୍ନାନନ }
(ପ୍ରସନ୍ନବଦନା, ପ୍ରସନ୍ନମୁଖୀ; ପ୍ରସନ୍ନାନନା — ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରସନ୍ନମୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ପ୍ରସନ୍ନ + ମୂର୍ତ୍ତି) —ଯାହାର ରେଫେର୍
Prasanna mūrtti ପ୍ରହୃଷ୍ଟ; ସୁନ୍ଦର—Having a graceful figure; having a beautiful appearance.

ପ୍ରସନ୍ନସଲିଲ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ପ୍ରସନ୍ନ + ସଲିଲ)—ନର୍ମ୍ମଳ-
Prasannasalila ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—Full of clear water.
(ପ୍ରସନ୍ନସଲିଲା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରସନ୍ନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରସନ୍ନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—'ପ୍ରସନ୍ନ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Prasannā Feminine of 'Prasanna'.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମଦ୍ୟ; ମଦ —
1. Spirituous liquor; wine.
୨ । ସନ୍ତୋଷବିଧାନ; ପ୍ରଶମନ—
2 Propitiation; pleasing (Apte).

ପ୍ରସନ୍ନାତ୍ମା — ସ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ପ୍ରସନ୍ନ + ଆତ୍ମା; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ପ୍ରହୃଷ୍ଟ ଚେତାଃ—
Prasannātmā 1. Delighted; gay
୨ । ନର୍ମ୍ମଳହୃଦୟ—2. Pure hearted.
୩ । ଯାହାର ମନ ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ଅଛି—
3. Gracious-minded; propitious (Apte).

ପ୍ରସନ୍ନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ —୧ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପରେ—
Prasanne ପ୍ରକାଶେ 1. In an open manner.

ମୁଁ ଅଥର ବଚନ ବରଷ ପର ହେବ ଶତ ଦୁଃଖେ ନାଶିବ ମତ୍ୟେ ଏହ
ବତ-ଦେଶ—ଭକ୍ତ. ଦ୍ରୌପଦ୍ୟାଚାରିତ୍ର ।

୨ । ପ୍ରସନ୍ନତା ସହକାରେ; ମନୋହରରୂପେ—
2 Favourably; gracefully.
୩ । ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ—3. With delight; delightedly.

ପ୍ରସବ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ = ଜନ୍ମ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Prasaba ୧ । ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବା କ୍ରିୟା; ଉତ୍ପାଦନ; ଗର୍ଭମୋଚନ
1. Bringing forth; delivery; giving birth to; child birth; confinement; generation; begetting.
୨ । ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପତ୍ତି—
2. Birth; production; procreation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ବସ୍ତାର—3 Spreading; extending.
୪ । ସନ୍ତାନ; ଅପତ୍ୟ—
4. Offspring; progeny; children.
୫ । ଫଳ—5 Fruit; product (Apte).
୬ । ଫୁଲ—6 Flower.
୭ । ନମିତ୍ତ; ହେତୁ; କାରଣ—7. Cause.
୮ । ଆଦମୂଳ; ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ—8. Origin, source.
୯ । ବୃଦ୍ଧି; ବଢ଼ନ୍ତି (ହି. ଶ.)—9. Increase, affluence.
୧୦ । ବିକାଶ (ହି. ଶ.)—10. Expansion.
୧୧ । କଢ଼ି; କଳିକା—11 Blossom (Apte).

ପ୍ରସବକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରସବ + କ)—ପିସ୍ୱାଲ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Prasabaka — Piyāla tree (See).

ପ୍ରସବ କର୍ତ୍ତ(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବା ସମୟରେ,ଜନ-
Prasaba karā(re)ibā ମାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା—To deli-
ପ୍ରସବ କରାନ ver; to help a woman in delivery.
प्रसव करना

ପ୍ରସବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜନ୍ମ କରିବା—
Prasaba karibā To give birth to; to bring
ପ୍ରସବକରା **प्रसवकरना** forth; to be delivered of.

ପ୍ରସବ ଗୃହ—ସ. ବି—ଅନୁଚ୍ଚଶାଳ; ଯେଉଁ ଘରେ ମାତା ପିଲା ଜନ୍ମ
Prasaba gṛuha କରିଥାଏ—Lying-in room.
(ପ୍ରସବାଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରସବ ଧର୍ମିୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରସବ + ଧର୍ମନ୍ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)-
Prasaba dharmi ଯେ ପ୍ରସବ କରେ; ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦକ;
(ପ୍ରସବ ଧର୍ମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉର୍ବର—Prolific; productive
(Apte).

ପ୍ରସବନ—ସ. ବି—(ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମ
Prasabana କରିବା; ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ—1 Giving birth;
bearing children.
୨ । ଉତ୍ପାଦକା ଶକ୍ତି—2. Fecundity (Apte).
୩ । ପ୍ରସବ କର୍ତ୍ତାଇବା; ପ୍ରସବ କାଳବେଳେ ପ୍ରସୂତିକୁ ସାହାଯ୍ୟ
କରିବା—3 Helping a woman during
delivery.

ପ୍ରସବନ୍ତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୂଳ ଖାଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରସବ ବେଦନା ଭୋଗ
Prasabanti କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman in labour
(Apte).

ପ୍ରସବ ବନ୍ଧନ—ସ. ବି—(ଏଷ୍ଟି ତତ୍; ପ୍ରସବ + ବନ୍ଧନ)—୧ । ଫୁଲ;
Prasaba bandhana ଫଳ ଓ ପତ୍ରାଦର ଡେମ୍ପ—
1. Footstalk of a leaf, fruit or flower;
peduncle.
୨ । ଫୁଲ ଗଛର କାଠି (ହି. ଶ)—A splinter or twig
to which a nosegay is tied or fixed.

ପ୍ରସବ ବେଦନା—ସ. ବି—ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବା ସମୟରେ ମାତା ଯେଉଁ
Prasaba bedanā କଷ୍ଟ ପାଏ; ଶୂଳ ଖାଇବା ଦୁଃଖ—
(ପ୍ରସବ ବ୍ୟଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pangs of delivery; the
labour pain; travail; throes.

ପ୍ରସବିତା—ସ. ବି. ପୁଂ—(ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ + ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Prasabitā ୧ । ଜନକ; ପିତା—1. Father.
(ପ୍ରସବ୍ରୀ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ପାଦକତାରା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Begetter; producer; progenitor.
ପ୍ରସବିତ୍ରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଉତ୍ପାଦକ।—
ପ୍ରସବିତ୍ରା } Producing; begetting.

ପ୍ରସବିବା—ଦେ. (ପବ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ପ୍ରସବ)—(ସନ୍ତାନ) ଜନ୍ମ କରିବା-
Prasabibā To give birth to; to bring forth.

ପ୍ରସବା ଲକ୍ଷଣ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱେ. ପ୍ରସିଦ୍ଧା ପ୍ରସବଲେ—
प्रसवकरना ବୃକ୍ଷଦ୍ୱ. ମତାଇଲେ ବନ।

ପ୍ରସବ୍ୟ—ସ. ବିଣ—୧ । (ପ୍ର + ସବ୍ୟ = ବାମ)—ପ୍ରତିକୂଳ; ବିପରୀତ;
Prasabya ଓଲଟା—1 Adverse; inverted; contrary;
reverse.
୨ । ବାମ ଆଡ଼ୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିବା—
2. Circumambulation from the left side.
୩ । (ପ୍ର + ସୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ) ପ୍ରସବମାତ୍ର; ଖାଦ୍ୟା ପ୍ରସୂତ ହେବ-
3. About to be born.

ପ୍ରସଭ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ଗଡ + ସଭା=ସମାଜ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜ-
Prasabha ସାଧ୍ୟ ବଳର ଯହିଁରେ)—ଯବରଦସ୍ତି; ବଳାତ୍କାର;
ବଳ ପ୍ରୟୋଗ—Violence; use of force.
ସ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ବଳପୂର୍ବକ—
1, Forcibly; violently.
୨ । ହଠାତ୍—2. Suddenly.
୩ । ଅଧିକ ପରିମାଣରେ—
3. Much; exceedingly.

ପ୍ରସଭ ହରଣ—ସ. ବି—(ପ୍ରସଭ+ହରଣ)—
Prasabha haraṇa ୧ । ଜବରଦସ୍ତି କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନେଇଯିବା;
ବଳାତ୍କାର ପୂର୍ବକ ହରଣ; ଉଜାଇଜ—1. Dacoity;
snatching away anything by force.
୨ । ବଳପୂର୍ବକ ସ୍ତ୍ରୀହରଣ—
2. Kidnapping.

ପ୍ରସଭେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—(ସଂ ପ୍ରସଭଂ)—୧ । ହଠାତ୍—
Prasabhe 1, Suddenly.
୨ । ବଳପୂର୍ବକ—2. With force.
ପ୍ରସଭେ ପଶୁଣ ଥଇ ତର୍କିକ-ଭ୍ରତ୍ୟସ୍ୱ – ବ୍ରଧାନାଥ ଫୁଲସ୍ତଣା।

ପ୍ରସମୀକ୍ଷଣ—ସ. ବି—(ପ୍ର+ସମୀକ୍ଷଣ)—୧ । ବିବେଚନା—
Prasamīkshaṇa 1. Consideration.
(ପ୍ରସମୀକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବିଚାର କରିବା—
2. Deliberation.
୩ । ତର୍କବିତର୍କ—3. Discussion.

ପ୍ରସର—ସଂ. ବି—(ପ୍ର + ସୃ ଧାତୁ = ଯିବା; ବ୍ୟାପିବା + ଭାବ. ଅ)—
Prasara ୧ । ଆଗକୁ ଗତି—1. Advancing.
୨ । ଗମନ; ଚଳନ—2. Going; motion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଘୋଷ୍ଟ ଯିବା—
3. Act of spreading; pervading.
୪ । ବେଗ—4. Velocity; speed; fleetness.
୫ । ସୁବିଧା; ସୁଯୋଗ—
5. Opportunity; occasion.
୬ । ବିସ୍ତାର; ବ୍ୟାପ୍ତି—6. Spreading; extending; extension; expansion.
୭ । ସ୍ଥାନ—7. Space; room.
୮ । ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—8. Ample space.
୯ । ସ୍ୱାର୍ଥ ଇଚ୍ଛା—2. Selfish desire.
୧୦ । ପ୍ରକର୍ଷ; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ—10. Excellence; eminence.
୧୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି—11, Birth; production.
୧୨ । (+କର୍ମ. ଅ) ସମୂହ; ରାଶି—
12. Multitude; heap; collection.
୧୩ । ଯୁଦ୍ଧ—13. Fight; battle.
୧୪ । ପ୍ରଣୟ; ସ୍ନେହ—14. Affection.
୧୫ । ଉପାୟ—15. Process; project.
୧୬ । ନାରାଚ (ହି. ଶ)—16. An iron arrow.
୧୭ । ସାହାରା; ସାହସ (ହି. ଶ)—17. Courage; bravery.
୧୮ । ଦୃଷ୍ଟିର ସୀମା—18. Limit of one's vision; range of vision; ken.
୧୯ । (ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର) ଶରୀରସ୍ଥ ବାତ ପିତ୍ତ କଫର ବୃଦ୍ଧି ବା କମିଯିବା ବାତ ପିତ୍ତାଦିର ଅଳ୍ପତା ବା ଆଧିକ୍ୟ (ହି. ଶ)—
19. (medical science) Morbid displacement of the bodily humours (Apte); increase or decrease of the humours of the system.
୨୦ । ନଦ୍ୟାଦିର ବୃଦ୍ଧି; ବଢ଼ି (ହି. ଶ)—
20. Flood; inundation.
୨୧ । ସ୍ରୋତଃ—21. Flow; stream; current (Apte).
୨୨ । ସ୍ୱାଧୀନ ଗତି—22. Free scope; unimpeded motion (Apte).
୨୩ । ଆକାର—23. Dimension; extent (Apte).
୨୪ । ପ୍ରାବଲ୍ୟ—24. Prevalence (Apte).
୨୫ । ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାର୍ଥନା; ଅନୁ—25. Affectionate solicitation (Apte).
୨୬ । ବିନାଶ; ସର୍ବନାଶ—26. Destruction; ruin (Apte).

ସ ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଗମନଶୀଳ—
Moving; proceeding.

ପ୍ରସରଣ—ସ. ବି. (ପ୍ର + ସୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Prasaraṇa ୧ । ଆଗକୁ ଗତି କରିବା—1. Advancing.
୨ । ଇତସ୍ତତଃ ଗମନ—2. Going forth, wandering.
୩ । (ବାୟୁଆଦି) ବହିବା—3. Blowing.
୪ । ଶତ୍ରୁସୈନ୍ୟକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
4. Surrounding the enemy.

ଶତ ପ୍ରସରଣେ ଏବେ ବେଢ଼ିଲେ ଅଛତ
ଅମର୍ତ୍ତିକ, ଅର୍ଜୁନକ ଯଥା ବ୍ରହ୍ମ ତମ୍ଭ । ସୁଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୫ । ବହିର୍ଗତ ହେବା—5. Issuing.
୬ । ଉଣକାଷ୍ଠାଦି ସଂଗ୍ରହ ନିମନ୍ତେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଇତସ୍ତତ ଭ୍ରମଣ—6. Going forth over the country for forage(said of an army).
୭ । ଇତସ୍ତତଃ ବ୍ୟାପିବା—7. Spreading over; diffusion.
୮ । ବ୍ୟାପ୍ତି; ବିସ୍ତାର—8. Spreading; pervading.
୯ । ବଢ଼ିବା; ବୃଦ୍ଧି—9. Increasing.
୧୦ । ଜନ୍ମ—10. Birth; production.
୧୧ । ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରବୃତ୍ତି—11. Selfish desire.
୧୨ । ମନୋହାରିତ୍ୱ—12. Amiability (Apte).
୧୩ । ବିକଶନ; ବିକାଶ—13. Expanding (Apte).
୧୪ । ପଳାଇଯିବା—14. Running away (Apte).

ପ୍ରସରଣି(ଣୀ)—ସ. ବି—ଶତ୍ରୁକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିବା; ଘେରିବା—
Prasaraṇi(ṇī) Beseiging; investing; surrounding an enemy (Apte).

ପ୍ରସର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରସର=ବିକାଶ)—ଫସରଫାଟିବା—
Prasara hebā To dawn.

ପଲକ ନ ପଡ଼ୁ ଦାରକା ମିଳଇ,
ଅର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରସର ହୋଇଲ ରବି । ପ୍ୟାଟି. ଉତ୍କଳସଂଗ୍ରହ ।

ପ୍ରସରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରସରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Prasarāibā ୧ । ଇତସ୍ତତଃ ପ୍ରସାରିତ କରିବା—
1. To spread abroad.
୨ । ପ୍ରଚାର କରିବା—2. To publish.

ପୃଥ୍ୱୀତଳବ୍ୟାପିତଦ୍ୱିତ ବାରୁବେଶ ପ୍ରସରାଇଲେ ଏ ଗୀତ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଷୋତ୍ସବଗୀତ ।

ପ୍ରସରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରସର)—୧ । ବହିର୍ଗତ ହେବା—
Prasaribā 1. To issue forth.
୨ । (ନାଃଶ୍ୱାସାଦି) ବହିବା—2. To blow.

ନାସାପାଲ ଉଚ୍ଚ-ଫୁଲିରୁ ଅନଳ ପ୍ରସରୁଛ ବେଗ ବେଗ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ଉଷୋତ୍ସବଗୀତ ।

୩ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦି ଉତ୍ପାଦ ହେବା; ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
3. To be published.

ତମରୁ ନେଷ୍ଟାସତ, ତେଲଙ୍ଗେରୁ ଏଣିକ ବେଳ ପ୍ରସରୁଛ ଯତ୍ତା ନାମ
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—4. To increase.

ଦଳକୁ ଦଳ ମାତ ପାପ ପ୍ରସରିଲ ।
ପୃଥିବୀ ଦେଗା ତେ ଯଉବନା ହେଲ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୫ । ଘୋଷିବା—5. To overspread.

ଦେ, ସଂକେତ ଲଳ ପ୍ରସରିଲ । ଶିଶୁଶଙ୍କର, ଭାଷା ଅନୁଭାଷ ।

୬ । (ଶବ୍ଦାଦି) ସଞ୍ଚାରିତ ହେବା—6. To be diffused over.

ଏ ଅଞ୍ଜନ ଯୋଗେ ଦୃଷ୍ଟି ଜଦ୍ଭୁତ ଜଳରେ
ପ୍ରସରିତ ହବ ନ ହେଁ । ଦଣ୍ଡି ମାଟ, ମହାଯ ମା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ଉଣା ହେବା; କମିଯିବା; ଅପସାରିତ ହେବା—
7. To become less: to abate.
ଅପର ବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରସରଣ ଶୀଳ । ଚଞ୍ଚଳ, ଗଳୀତ ।
୮ । ବ୍ୟାପିବା; ବିସ୍ତୃତ ହେବା—
8. To be diffused or spread.

ପ୍ରସର୍ପକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ସୃପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prasarpaka ୧ । ଅନାହୂତ ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି--
(ପ୍ରସର୍ପି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. An intruder; a person who attends a function uninvited.
ପ୍ରସର୍ପିକା (ସ୍ତ୍ରୀ
ପ୍ରସର୍ପିଣୀ) ୨ । ଆଗକୁ ଗତି କରୁଥିବା—
2. Advancing.
୩ । ଚାରିଆଡ଼େ ବ୍ୟାପି ଥିବା—3. Pervading.
୪ । ଗୁରୁଣ୍ଡି କର ଯାଉଥିବା—4. Creeping.

ପ୍ରସର୍ପଣ—ସଂ. ନ. (ପ୍ର + ସୃପ୍ ଧାତୁ = ସିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Prasarpaṇa ୧ । ପ୍ରସରଣ; ବିସ୍ତାର; ବ୍ୟାପ୍ତି; ସଂକ୍ରମିବା—
1. Spreading on all sides; expanding; pervading.
୨ । ଗମନ—2. Going; moving.
୩ । ସନ୍ତରଣ—3. Swimming.
୪ । ଅଗ୍ରସର ହେବା—4. Advancing.
୫ । ଗୁରୁଣ୍ଡି କର ଯିବା—5. Creeping or crawling forth.

ପ୍ରସହ—ସଂ. ନ. (ପ୍ର + ସହ୍ ଧାତୁ = ସହିବା, ପାରଗ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀମାନେ ଛାଞ୍ଚ ମାର ଶିକାରକୁ ଧରନ୍ତି; ଶିକାରୀ ପକ୍ଷୀ (ଯଥା—ଚଲ, ଶାଗୁଣା, ବାଜ, ପେଗୁ, କୁଆ)—1. A bird of prey; a bird which pounces upon its prey.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ କରଯାଇ ଥିବା ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସହ ଏକଶ୍ରେଣୀର । ଏ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମାଂସ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଏମାନଙ୍କ ମାଂସ ଖାଇଲେ ଶ୍ଳେଷ୍ମ, ଭୟଙ୍କ ଓ ଶୁକ୍ରକ୍ଷୟ ରୋଗ ହୁଏ—ହ୍ର ଶ ।]
୨ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ; ମାଂସାଶୀ ଜନ୍ତୁ—2. Beast of prey. (ଯଥା—ସିଂହ; ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରଭୃତି ।)
୩ । (+ଭାବ. ଅ)—ସମ୍ଭାଳିବା; ଖୁବ ସହିବା—
3. Bearing; enduring; withstanding (Apte).
୪ । ବାଧା ଦେବା—4. Resistance (Apte).
୫ । ବିରୋଧ—5. Opposition (Apte).
୬ । ସହନଶୀଳତା ସହିଷ୍ଣୁତା—6. Endurance (Apte).

ପ୍ରସହନ—ସଂ. ନ. (ପ୍ର + ସହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Prasahana ୧ । ଶିକାରୀ ପଶୁପକ୍ଷୀ—
1. A beast or bird of prey.
୨ । (ଭାବ. ଅନ)—ଆଲିଙ୍ଗନ—2. Embracing.
୩ । ସହିଷ୍ଣୁତା—3. Endurance.
୪ । ସମ୍ଭାଳିବା; ସହିବା—4. Bearing; enduring.
୫ । ପରାଭବ—5. Defeat.
୬ । ଅନାଦର—6 Disregard.
୭ । ପରାସ୍ତକରଣ—7. Defeating; overcoming (Apte).
୮ । ଆଲିଙ୍ଗନ—8 Embracing; embrace (Apte).
୯ । ବାଧାଦାନ; ପ୍ରତିରୋଧନ—9. Resisting.
ବି. ବଣ—କ୍ଷମାରହିତ—Relentless; inexorable.

ପ୍ରସହ୍ୟ—ବି. ଅ. (ପ୍ର + ସହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଯ)—୧ । ହଠାତ୍; ସହସା--
Prasahya 1. Suddenly; abruptly.
୨ । ବଳପୂର୍ବକ—2. Violently; forcibly.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—3. Much; exceedingly (Apte).

ପ୍ରସହ୍ୟ ଚୌର—ବି ବ—ବଳାତ୍କାରପୂର୍ବକ ଚୋରି କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି;
Prasahya chaura ଡକାଏତ—Dacoit; plunderer; highway man.

ପ୍ରସହ୍ୟ ହରଣ—ବି. ବ—୧ । ବଳାତ୍କାର ଅପହରଣ; ଲୁଟି; ଡକାଇତି--
Prasahya haraṇa 1. Dacoity; plunder.
୨ । ଜବରଦସ୍ତି ନେଇଯିବା—2. Violent or forcible seizure; snatching away by force.

ପ୍ରସା—ଦେ. ନ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରା)—୧ । ମୂତ୍ର—
Prasā 1. Urine.
ପିସାବ; ପେଚ୍ଛାବ **पेशाव** ୨ । ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ—2. Urination.
[ପ୍ରସାପ(ବ), ପ୍ରସ୍ରା, ପ୍ରସ୍ରାବ ନ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପ୍ରସା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରା)—ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ କରିବା; ମୂତିବା—
Prasā karibā To pass urine; to make water.
ପିସାବକରା, ପେଚ୍ଛାବକରା **पेशाबकरा**
(ପ୍ରସାଫେରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରସାଜ(ଜା)ଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରସ୍ରା ଓ ଜ୍ୱାଳା; ଜ୍ୱଳନ)—
Prasāja(jā)ḷā ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା ସମୟରେ ପ୍ରସ୍ରାବ ନଳୀରେ ପେଚ୍ଛାବଜାଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭୂତିରୂପକ ରୋଗବିଶେଷ—
पेशाबकाजलन Painful urination.
(ପ୍ରସାଯୋଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରସାତିକା—ସଂ. ନ—ଅଣୁବ୍ରୀହି; ଶୁଆଁଶସ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ)
Prasātikā A kind of tiny grain.

ପ୍ରସାଦ - ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ସଦ୍ ଧାତୁ = ତୃପ୍ତି ହେବା ପ୍ରସନ୍ନ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Prasāda 1. Food offered to a Deity.
୨ । ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟାବଶିଷ୍ଟ (ଯାହାକୁ ଶିଷ୍ୟାଦି ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟକାରେ ସେବା କରନ୍ତି)—2. Food left by one's elders or preceptors.
୩ । ସ୍ୱଚ୍ଛତା; ନିର୍ମଳତା—
3. Clearness; transparency.
୪ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; ଶୁକ୍ରତ୍ୱ—4. Brightness; radiance.
୫ । ଦୟା; ଅନୁଗ୍ରହ; କୃପା—
5. Favour; kindness; clemency.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସଯୋଗ; ପ୍ରସକ୍ତି; ସଙ୍ଗ—6. Association.

୭ । ପ୍ରସନ୍ନତା—7. Grace; approbation; propitiousness; cheerfulness.

୮ । ମନର ଶାନ୍ତି—8. Peace of mind; composure; contentment; calmness; mental tranquility.

୯ । ଥଣ୍ଡା ପ୍ରିକ୍ଷାସ—9. Good temper; cheerfulness of disposition (Apte).

୧୦ । ଦାନ; ବକ୍ସିସ୍—
10. Free gift; gratuity (Apte).

୧୧ । ଦେବତା ଆଦଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଦିଆଯିବା ଭୋଗ—
11. Any propitiatory offering (Apte).

୧୨ । ଭେଟୀ (ହି. ଶ.)—12. A present.

୧୩ । ମଙ୍ଗଳ; କଲ୍ୟାଣ—
13. Prosperity; wellbeing; welfare.

୧୪ । ବାକ୍ୟର ଗୁଣବିଶେଷ—
14. Elegance in composition; perspecuity; clearness of style; poetry written in easy and elegant style.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କାବ୍ୟ ପାଠ ମାତ୍ରେ ଅର୍ଥ ବୋଧହୁଏ, ଅଥଚ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମନରେ ସ୍ଥାୟୀଭାବ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ ତାହା ପ୍ରସାଦଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ରଚନା ।]

୧୫ । ସୌମ୍ୟତା—15. Gentleness; serenity.

୧୬ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—16. Health.

ପ୍ରସାଦ ଦେ. ବ—୧ । (ସାଧୁଭାଷା ପ୍ରଯୋଗ) ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଖାଦ୍ୟ—
प्रसाद् 1. Food

[ଦ୍ର—କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଷ୍ଠିର କଥାକୁ ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ନ କହି ସାଧୁଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି । 'ଭାତ ଖାଇବାକୁ ଆସ' ଏ କଥା ନ କହି 'ପ୍ରସାଦ ସେବା କରିବାକୁ ଆସନ୍ତୁ' ବୋଲି କହନ୍ତି । 'ଆପଣ ଖାଇଲେଣି କ ?' ଏ କଥା ନ କହି 'ଆପଣଙ୍କର ଭୋଜନ ହେଲାଣି କ ?' କହନ୍ତି । ସାଧୁଭାଷା-ବ୍ୟବହାରପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନେକ ବାକ୍ୟ ଶୁଣାଯାଏ ।]

୨ । ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ବଳି ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପଶୁର ମାଂସ—
2. Meat of a victim slaughtered before an idol.

ପ୍ରସାଦକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ସଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ସାଦ ଧାତୁ + ଣ୍ୱୁଳ୍ ଅକ)—୧ । ନର୍ମଲତାସମ୍ପାଦକ—
(ପ୍ରସାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Bringing about or producing clearness.
(ପ୍ରସାଦକା, ପ୍ରସାଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଅନୁଗ୍ରହାକାଙ୍କ୍ଷୀ—2. Solicitous of favour.

୩ । ପ୍ରୀତିକର—3. Pleasing.

୪ । ନର୍ମଲ—4. Clear.

୫ । ଯେ ପ୍ରସନ୍ନତା ଜନ୍ମାଏ—5 Propitiating.

ସ. ବ—୧ । ଦେବଧାନ୍ୟ—1. A kind of grain.

୨ । ବାସ୍ତୁକ; ବଥୁଆ ଶାଗ—2. A kind of pot-herb; white goose foot; Chenopodium Album.

ପ୍ରସାଦନ—ସ. ବ (ପ୍ର + ସଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ସାଦ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Prasādana ୧ । ପ୍ରସନ୍ନତାସମ୍ପାଦନ—1. Gratifying; act of pleasing; propitiating.
(ପ୍ରସାଦନୀୟ—ବିଣ)

୨ । ପରିଷ୍କରଣ—
2. Clearing; cleansing; purifying.

୩ । ଅନ୍ନ—3. Boiled rice.

୪ । ରାଜକୀୟ ପଟ୍ଟବାସ—
4. A royal tent (Apte).

(ପ୍ରସାଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ପ୍ରସନ୍ନତାସମ୍ପାଦନକାରୀ (ହି. ଶ)—Propitiating; pleasing.

ପ୍ରସାଦନା – ସ. ବ. (ପ୍ରସାଦନ + ଆ)—୧ । ପୂଜା—
Prasādanā 1. Worship; divine service.

୨ । ପରିଚର୍ଯ୍ୟା; ସେବା—
2. Tending; affectionate service.

ପ୍ରସାଦ —ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ପ୍ରସାଦ) — ଦେବନ୍ନବେଦ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ—
Prasādi ପେସାଦ **परसाद** Food offered to a Deity.
ପ୍ରସାଦୀ ଦେ. ବିଣ. (ସ. ପ୍ରସାଦିତ)—ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ଲାଗି
परसाद्; प्रसादी ଦୋଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର, ମାଲ ଆଦି)—(cloth, garland etc) Used and then put off by an idol; discarded.

ପ୍ରସାଦିତ —ସ. ବ (ପ୍ର + ସଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅନୁଗୃହୀତ—
Prasādita 1. Favoured; treated graciously.

୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Satisfied; pleased.

୩ । ପୂଜିତ—3. Worshipped.

୪ । ପରିଷ୍କୃତ—4. Purified.

୫ । ଅନୁଗ୍ରହଦତ୍ତ—5. Bestowed graciously.

୬ । ଯାହାର ପ୍ରସନ୍ନତା ସମ୍ପାଦନ କରାଯାଇଅଛି—
6. Appeased; propitiated (Apte).

୭ । ଶମିତ—7. Calmed; soothed (Apte).

ପ୍ରସାଦିବା – ଦେ. (ଧଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରସାଦ)—ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରସନ୍ନ
Prasādibā କରିବା—To propitiate or please another.
ପ୍ରସାଦା **प्रसादना**

ପ୍ରସାଦୀକୃତ—ସ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କୁ ନିବେଦିତ
Prasādīkṛuta ହୋଇଅଛି—
1. (food) Already offered to a Deity.

୨ । ଉପହାରରୂପେ ପ୍ରଦତ୍ତ—
2. Given as a present (Apte).

୩ । ବକ୍ସିସ ବା ଅନୁଗ୍ରହରୂପେ ପ୍ରଦତ୍ତ—3. Bestowed as a gift or favour (Apte).

ପ୍ରସାଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ (ସ. ପ୍ରସ୍ରାବ୍ୱାର) —ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Prasādwāra The urinary organ.
ପେଛାବଦ୍ୱାର **पेशावकाद्वार**

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରସାଧକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି° (ପ୍ର+ସାଧ୍ ଧାତୁ=ସିଦ୍ଧ କରିବା; ଭୂଷିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ନିଷ୍ପାଦକ—
Prasādhaka (ପ୍ରସାଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Accomplishing.
୨ । ବେଶକାରୀ—2. Adorning; decorating.
୩ । ପରିଷ୍କାରକ—3. Cleansing; purifying.

ସଂ. ବି—୧ । ଭୃତ୍ୟ—1 Servant.
୨ । ବେଶକାରୀ ଭୃତ୍ୟ; ଖଟଣି ସେବକ—
2. A servant whose duty is to dress the master or mistress; a valet-de-chambre.

ପ୍ରସାଧନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସାଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅଳଙ୍କରଣ; ସଜାଇବା; ବେଶ କରିବା—1. Decoration; embellishment.
(ପ୍ରସାଧିତ, ପ୍ରସାଧନୀୟ—ବିଣ)
୨ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—2. Arranging.
୩ । ସାଧନ; ସମ୍ପାଦନ—
3. Accomplishing; effecting.
୪ । (+କରଣ. ଅନ) ବେଶ; ସଜ୍ଜାର ଉପକରଣ; ସାଜ—
4. Dress; toilette.
୫ । କଙ୍କୁଡ଼ା; ପାନିଆ—5. Hair comb.
୬ । ମହାବଳା ଲତା (ହି. ଶ)—
6. A medicinal creeper.

ପ୍ରସାଧନ ବିଶେଷ—ସଂ. ବି.—ଅତି ଉତ୍ତମ ଅଳଙ୍କରଣ—
Prasādhana bisesha Highest decoration (Apte)

ପ୍ରସାଧନୀ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରସାଧନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କଙ୍କୁଡ଼ା; ପାନିଆ—
Prasādhanī 1. Comb.
୨ । ଗଞ୍ଜେଇ; ସିଦ୍ଧି—2. An intoxicating drink made with the leaves of hemp.

ପ୍ରସାଧିକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ପ୍ରସାଧକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପ୍ରସାଧକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ
Prasādhikā Feminine of prasādhaka.
ସଂ. ବି.—୧ । ନଦୀର ଧାନ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
1. Paddy growing wild.
୨ । ଗୃହୀଙ୍କ ବେଶକାରିଣୀ ଦାସୀ—2. A lady's maid; a female attendant who looks to the toilet of her mistress (Apte).

ପ୍ରସାଧିତ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ର+ସାଧ୍ଭ)—୧ । ସୁସମ୍ପାଦିତ; ସମାହିତ—
Prasādhita 1. Accomplished; welldone.
୨ । ଅଳଙ୍କୃତ; ସଜ୍ଜିତ—2. Decorated; embellished.
୩ । ଉଚ୍ଚାରିତ—3. Pronounced (Apte).

ପ୍ରସାର—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସୃ ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ. ଅ)—
Prasāra ୧ । ଇତସ୍ତତଃ ଗମନ—1. Going about.
(ପ୍ରସାରିତ, ପ୍ରସାର୍ଯ୍ୟ—ବିଣ) ୨ । ବ୍ୟାପିବା—
2. Spreading; expanding; diffusion.
୩ । ଗମନ—3. Going; movement.
୪ । ବିସ୍ତାର—4. Extension; extent.
୫ । ଓସାର—5. Width.
୬ । ପ୍ରସରଣ; ଚତୁରଙ୍ଗବାହିନୀ ସଂଯୁକ୍ତ ନଗରକୁ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଇତସ୍ତତଃ ଭ୍ରମଣ—6. Going out for forage, spreading over the country to forage (Apte).
୭ । ବହିର୍ଗମନ; ନିର୍ଗମ—
7. Going forth; exit; issuing forth.
୮ । (ମୁଖ) ବ୍ୟାଦାନ; ମେଲା କରିବା—
3. Opening (the mouth) (Apte)
୯ । (ହାତ ଆଦି) ବଢ଼ାଇବା—
9. Extending (the hands).
୧୦ । ବଜାରୁ ପାଇଁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ବିସ୍ତାର; ପସରା ମେଲା ଯିବା—
10. Exhibition or exposure of commodities for sale.

ପ୍ରସାରଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ସାର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prasāraṇa ୧ । ବିସ୍ତାର କରିବା; ମେଲାଇବା—
(ସଙ୍କୋଚନ—ବିପରୀତ) 1. Spreading; extending; unfolding.
୨ । ଶତ୍ରୁକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
2. Surrounding the enemy.
୩ । ପ୍ରସାର; ପ୍ରସରଣ—3. Going out for forage.
୪ । ମେଲ ଦୋଇ ଯିବା—4. Expanding.
୫ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସନ୍ଧି ଆଦର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଅନ୍ତସ୍ଥବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ (ଯ. ର, ଵ) ସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣରେ (ଇ, ଋ, ଉ) ପରିବର୍ତ୍ତନ—
5. (grammar) The change of a semi-vowel into a vowel.
୬ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିକୁ ବଜି ନଗରେ ମେଲାଇବା; ପସରା ମେଲାଇବା—6. Exhibiting or exposing commodities for sale.

ପ୍ରସାରଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ପ୍ରସାରଣ) (ହାତ) ବଢ଼ାଇବା ବା ମେଲାଇବା—To stretch one's hand; to expand.
Prasāraṇa karibā

ପ୍ରସାର(ରି)ଣୀ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ; ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Prasāra(ri)ṇī ୧ । ପସାରୁଣୀ (ଦେଖ)
1. Pasāruṇī (See)
୨ । ଲାଜକୁଳୀ (ଲତା) (ଦେଖ)
2. Lājakuḷī (creeper) (See)
୩ । ଲୁଣ୍ଠପାଟ ନିମନ୍ତେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ସଂଚାଳନ ବା ଖେଦ ଯିବା—3. The diffusion or dispersion of an army for the purpose of looting.
୪ । ଶତ୍ରୁକୁ ଘେରିଯିବା—4. Surrounding an enemy.

ପ୍ରସାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିସ୍ତାରିତ—
Prasārita 1. Outstretched; extended.
୨ । ବ୍ୟାପ୍ତ; ବିକ୍ଷିପ୍ତ—2. Diffused.
୩ । ସମ୍ପାଦିତ—3. Completed; accomplished.

Digitized by srujanika@gmail.com

୪ । ବକଶିତ—4. Expanded (Apte).

୫ । ବକ୍ରି ନମନ୍ତେ ବସ୍ତାରତ (ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ)—
5 Exhibited; exposed for sale.

ପ୍ରସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରସାର)—୧ । ବସ୍ତାର କରିବା—
Prasāribā 1 To spread.
ପ୍ରସାରିତକରା ଉଲେ ବସ୍ତନ ପ୍ରସାର, ଦୃଶ ଦଟନାନ୍ତେ ଧର ।
ପସାରନା ବରସ୍ପର୍ଦ୍ଧ. କରୋପ୍ତରଙ୍ଗ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କହିବା—2. (fig) To speak.
ବୋଧ ଅର୍ଥ, ବସ୍ତୁତଃ ପ୍ରସାରେ ପ୍ରତଗ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦିକୁ ବକ୍ରିପାଇଁ ମେଲାଇ ରଖିବା—
3. To exhibit or expose commodities for sale.

ପ୍ରସାରୀ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ସୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Prasāri ୧ । ମନ୍ଥରଗମନଶୀଳ—1. Proceeding slowly; gliding.
(ପ୍ରସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପ୍ରସରଣଶୀଳ—2. Spreading; expanding.
୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Spreading about.
୪ । ପ୍ରକାଶିତ—4. Unfolded.

ପ୍ରସିତ—ସଂ. ବ—ପୂଜ (ହ. ଶ)—Pus.
Prasita ଂ. ବଣ—୧ । ବଦ୍ଧ—
* 1. Bound; fastened (Apte).
୨ । ଅନୁରକ୍ତ—2. Devoted to (Apte).
୩ । ନିଯୁକ୍ତ—3. Engaged in (Apte).
୪ । ଆସକ୍ତ—4. Intent on; longing for (Apte).
୫ । ଅତି ନର୍ମଳ—5. Very clear (Apte).

ପ୍ରସିତି—ସଂ. ବ—୧ । ରସି; ଦଉଡ଼ା (ହ. ଶ)—1. Rope.
Prasiti ୨ । ରଶ୍ମି (ହ. ଶ)—2. Rays; rein.
୩ । ଜ୍ୱାଳା (ହ. ଶ)—3. Flame.
୪ । ଜାଲ—4. Net (Apte).
୫ । ବନ୍ଧନ—5. Tie; ligament; fetter (Apte).
୬ । ଆକ୍ରମଣ; ଚଢ଼ାଉ—6. Attack; assault (Apte).
୭ । ନକ୍ଷେପ—7. Throw; shot (Apte).
୮ । ପ୍ରସାର—8. Reach; extent (Apte).
୯ । ଧାଡ଼ି; କ୍ରମ—9 Series; succession (Apte).
୧୦ । ଶକ୍ତି; ଅଧିକାର; କ୍ଷମତା—
10. Power; authority; influence (Apte).

ପ୍ରସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ସିଧ୍ ଧାତୁ = ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଡ)—
Prasiddha ୧ । ବଖ୍ୟାତ—1. Celebrated; famous noted.
ପ୍ରସିଦ୍ଧି, ପ୍ରସିଦ୍ଧତା ବ
୨ । ଅଳଙ୍କୃତ; ଭୂଷିତ—
2. Adorned; ornamented.
୩ । ଉନ୍ନତ—3. Enlightened.
ଦେ. ଅ—ନସ୍ତେ—Certainly.

ଜଇଜନ୍ମେ ପୂର୍ଯ୍ୟେକଲେ ଅବର ବା ସୃଷ୍ଟ
ଜାତିବ ଏ ଦୁଇ କଥା ନିଅର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଥାଗା. ଚିବସ୍ତରେବସ୍ୱ ।

ପ୍ରସିଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ସିଧ୍ ଧାତୁ = ଖ୍ୟାତ ହେବା + ଭାବ. ଇ)—
Prasiddhi ୧ । ଖ୍ୟାତି; ପ୍ରତିପତ୍ତି—
1. Fame; renown; celebrity.
୨ । ଭୂଷା; ଅଳଙ୍କାର—2. Ornament; decoration.
୩ । ସିଦ୍ଧି—3. Fulfilment; accomplishment.

ପ୍ରସିଦ୍ଧି ତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବ. (ଅଳଙ୍କାର)—ଶବ୍ଦଦୋଷବଶେଷ—
Prasiddhi tyāga A defect in composition.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ନ ହୋଇ ଅସାଧାରଣ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥାଏ ସେଠାରେ ଏହି ଦୋଷ ଘଟେ; ଯଥା—

ବଥା ହାଣ୍ଟ ଥିଲ ମୃଗୀ ଅଙ୍ଗେ ବାଣ୍ଟିନା ସ୍ତନତ୍ୱ
ଗଡ଼ାଣୀ ଉଙ୍ଗୀରୁ ଝାଲେ ସେନ୍ତ ଯଣ୍ଟ ଅଟନ୍ତି ମନ୍ତ । ଦ୍ୱାଦାଥ. ଉଷା ।

ଏଠାରେ 'ବାଣ ବନ୍ଧବା' ଅର୍ଥରେ 'ବାଣ ଦାଣିବା' ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରସିଦ୍ଧି-ତ୍ୟାଗ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ।]

ପ୍ରସୁତ – ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ + ତ)—ପ୍ରସୂତ ଯାଇଥିବା (ହ. ଶ)—
Prasuta Pressed,

ପ୍ରସୁପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ସ୍ୱପ୍) – ଗାଢ଼ନିଦ୍ରାଭୂତ—
Prasupta Fast asleep.
(ପ୍ରସୁପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରସୁପ୍ତି—ବ)

ପ୍ରସୂ— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ = ଜନ୍ମ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Prasū ୧ । ଜନନୀ; ମାତା—1. Mother.
୨ । ଘୋଟକୀ—2. A mare.
୩ । କଦଳୀ ଗଛ—3. Plantain tree.
୪ । ବରୁଆ; ମାଡ଼ିବା ଲତା—4. A spreading creeper.
୫ । କୋମଳ ତୃଣ—5. Soft grass (Apte).
୬ । କୁଶ ତୃଣ—6. Kuśa grass (Apte).
ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ଜରତ୍ପ୍ରସୂ)—
ଯେ ଜନ୍ମକରେ—Bringing forth; producing.

ପ୍ରସୂକା—ସଂ. ବ—୧ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା (ହ. ଶ) (ଦେଖ)
Prasūkā 1. Aśwagandhā (See)
୨ । ଘୋଡ଼ୀ; ଘୋଟକୀ—2. A mare (Apte).

ପ୍ରସୂତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Prasūta ୧ । ସଂଜାତ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା—
(ପ୍ରସୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Born; produced; engendered.
୨ । (+କର୍ମ. ତ) ଉତ୍ପାଦକ (ହ. ଶ)—
2. Producing; productive.
ସଂ. ବ—୧ । ଫୁଲ—1. Flower.
୨ । ଉତ୍ପାଦକ ବସ୍ତୁ—2. Any productive source (Apte).
୩ । ସୂତିକା ରୋଗ; ପ୍ରସବ ପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହେବା ଜ୍ୱର ଓ ଝାଡ଼ା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Puerperal fever and dysentery.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରସୂତା—ସ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prasūtā ସେଦିନ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିଅଛି; (ପ୍ରସୂତ, ପ୍ରସୂତକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୋଷଙ୍କା ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ; ଜାତା-ପତ୍ୟା—Recently confined; (a woman) who has been recently delivered of a child.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମାତା; ଜନନୀ—1. Mother.
୨ । ପୋଷଙ୍କା—2. Mare (Apte).

ପ୍ରସୂତି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ = ପ୍ରସବ କରିବା + କର୍ମ. ତି)—
Prasūti ୧ । ସନ୍ତାନ; ଅପତ୍ୟ — 1. Offspring; child.
୨ । ଗର୍ଭ—2. Mother's womb.
୩ । (+ଉତ୍ପତ୍ତି. ତି) ପ୍ରସବ—
3. Generation; procreation; begetting.
୪ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ—4. Birth; production.
୫ । (+ଅପାଦାନ. ତି) କାରଣ—5. Cause.
୬ । ମାତା—6. Mother.
୭ । (ନାମ) ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ସତୀଙ୍କ ମାତା—
7. Name of the wife of Daksha Prajāpati.
୮ । ଜନ୍ମଦାତା—8. Producer; generator; procreator (Apte).

ପ୍ରସୂତିକା—ସ. ବ. (ପ୍ରସୂତ + କ + ଆ)—୧ । ପୋଷଙ୍କାଆଳୀ; ସଦ୍ୟଃ
Prasūtikā ପ୍ରସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman recently delivered (Apte).
୨ । ଦୁଃଖ (ହ. ଶ)—2. Pain.

ପ୍ରସୂତିଜ—ସ. ବ. (ପ୍ରସୂତ = ପ୍ରସବ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prasūtija ୧ । ପ୍ରସବ ଜନ୍ୟ ଦୁଃଖ; (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
1. Pain resulting as a necessary consequence of birth (Apte).
୨ । ଦୁଃଖ; କ୍ଳେଶ—2. Pain; agony.
୩ । ଜାରଜ ସନ୍ତାନ—3. Bastard child.

ପ୍ରସୂନ—ସ. ବ. (ପ୍ର + ସୂ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । କୁସୁମ; ପୁଷ୍ପ—
Prasūna 1. Flower.
୨ । ମୁକୁଳ; କଢ଼—2. Bud; blossom.
୩ । ଫଳ—3. Fruit.
ସ. ବଣ — ଜାତ; ଉତ୍ପନ୍ନ—Born; prcduced.

ପ୍ରସୃତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର + ସୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଅଗ୍ରତ—
Prasṛuta 1. Gone forward.
(ପ୍ରସୃତ—ବ) ୨ । ବିସ୍ତୃତ; ବିସ୍ତାରିତ—
2. Stretched out; extended; spread.
୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Diffused.
୪ । ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ—4. Increased; lengthened.
୫ । ନିଯୁକ୍ତ—5. Engaged in.
୬ । ସମ୍ବଦ୍ଧ—6. Attached to.
୭ । ପ୍ରଚଳିତ—7 Used; current.
୮ । ବେଗଗାମୀ—8. Swift; quick.
୯ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ—9. Manifested (Apte).
୧୦ । ପ୍ରକାଶିତ—10. Displayed (Apte).
୧୧ । ବିନୀତ—11. Humble; modest (Apte).
୧୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଲୋଲୁପ; ଲମ୍ପଟ (ହ. ଶ) — 12 Sensual.
ସ. ବ—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି; ପୋଷ—1. Handful; the palm of the hand stretched out and hollowed (Apte).
୨ । ଦୁଇପଲ ଓଜନ—2. A measure of 2 Palas.

ପ୍ରସୃତଜ—ସଂ. ବ—ମଦ୍ୟାସକ୍ତ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟଭିଚାରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ;
Prasṛutaja କୁଣ୍ଡ ଓ ଗୋଲକ (ହ. ଶ) — A particular class of sons born out of adultery; an adulterine (Apte).

ପ୍ରସୃତି—ସ. ବ. (ପ୍ର + ସୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ବିସ୍ତାର—
Prasṛuti 1. Extension.
୨ । ବ୍ୟାପ୍ତି—2. Diffusion.
୩ । ସନ୍ତାନ—3. Offspring.
୪ । ପୋଷ; ଅର୍ଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି—4. A handful.

ପ୍ରସେକ—ସ. ବ. (ପ୍ର + ସିଚ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ସେଚନ;
Praseka ସିଞ୍ଚନ—1. Sprinkling.
୨ । ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥର ସେଦିନ ଅଂଶ ନଗିଦ୍ ହେଇ ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପଡ଼େ—2. Droppings of a liquid.
୩ । ସୁଶ୍ରୁତୋକ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ ରୋଗବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
3. A kind of serious disease.
୪ । ଚକ୍ଷୁକୋଷ ନାକରୁ ଓ ମୁହଁରୁ ପାଣି ପଡ଼ିବା ରୋଗ (ହ.ଶ)—
4. A disease resulting int he issue of watery substance from the nose and the mouth; watering of the mouth and nose (Apte).
୫ । ଅଣକର ପାତ୍ର—
5. The bowl of a spoon or ladle (Apte).

ପ୍ରସେଦିକା—ସ. ବ. (ପ୍ର + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ଆ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟାନ (ଛାନେଇ)—
Prasedikā A small garden.

ପ୍ରସେନଜିତ୍— ସ. ବ (ନାମ)—ଭଗବତୋକ୍ତ ସତ୍ରାଜିତଙ୍କର ଏକ ଭାଇ—
Prasenajit Name of a brother of Satrājita.
(ପ୍ରସେନ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଯଯାତିଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଯଦୁଙ୍କ ବଂଶଧର ଥିଲେ (ଛାନେଇ) । ପ୍ରସେନଜିତଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ୟମନ୍ତକ ମଣି ଥିଲା । ସେ ତାକୁ ସିନ୍ଧୁ ବନେ ଶିକାର କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଅରଣ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସିଂହ ତାଙ୍କୁ ମାରି ତାଙ୍କଠାରୁ ମଣି ନେଲା । ଋକ୍ଷ ସିଂହକୁ ଜାମ୍ବବାନ୍ ମାରି ଋକ୍ଷ ମଣି ନେଲେ । ପ୍ରସେନଜିତଙ୍କୁ ମାରି ତାଙ୍କଠାରୁ ମଣି ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ସତ୍ରାଜିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଅପବାଦ ଦେବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏ ଅପବାଦଖଣ୍ଡନାର୍ଥ ବନକୁ ଯାଇ ଜାମ୍ବବାନଙ୍କଠାରେ ଋକ୍ଷ ମଣି ଦେଖିଲେ । ଜାମ୍ବବାନ ଋକ୍ଷ ମଣି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସହିତ ଆପଣା କନ୍ୟା ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କ ବବାହ କଲେ ଓ ସ୍ୟମନ୍ତକ ମଣିକୁ ସତ୍ରାଜିତଙ୍କୁ ଦେଲେ—ହ. ଶ. ।]

ପ୍ରସେବ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ସିବ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ସାରାର ଭୁମି—
Praseba 1. The bowl of a lyre.

୨ । ସୂତାର ଥଳ—2. A cotton bag.

ପ୍ରସ୍କନ୍ଦ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ସ୍କନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । କୁଦା, ଡଆଁ
Praskanda (ହ. ଶ) —1. Jump; leap.

(ପ୍ରସ୍କନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଶିବ (ହ. ଶ.)—
2. Śiba.

୫ । ଜୁଲ୍ଲାବ; ବରେଚକ ଔଷଧ—3. Purgative.

୪ । ଅତିସାର—4. Dysentery; diarrhoea.

ପ୍ରସ୍କନ୍ନ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ସ୍କନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପଡିତ(ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Praskanna 1. Fallen; dropped.

୨ । ଗତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. Gone.

୩ । ନାଃସୃତ; ବଗଳିତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—3. Issuing.

୪ । ଶୁଷ୍କ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—4 Dry.

୫ । ସମାଜର ନୟମରଙ୍ଗକାରୀ (ହ. ଶ)—
5. Infringing the rules of society.

୬ । (+କର୍ମ.ତ) ପରାଜିତ—6. Defeated (Apte).

ସ. ବ—୧ । ଘୋଡ଼ାର ରୋଗବିଶେଷ—
1. A disease attacking horses.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଘୋଡ଼ାର ଶ୍ରୁତି ଘ୍ରାଣ ନଷ୍ଟ ଓ ଶବ୍ଦର ସ୍ପର୍ଶ ନଷ୍ଟ । ଗୃଲଣ୍ଣବେଳେ ଘୋଡ଼ା ଶ୍ଲେଷ୍ମାଏ—ହ. ଶ ।]

୨ । ସମାଜବ୍ୟତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An outcast (Apte).

ପ୍ରସ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରସ୍ଥ)—୧ । ପ୍ରସ୍ଥ; ଚଉଡ଼ା—
Prasta 1. Breadth; width.

ଚୌଡ଼ାଇ, ପରସ୍ତ ଚଉଡ଼ାଇ

ପରତ ୨ । (ସ. ପତ୍ରଲ; ସ୍ତର) ପରସ୍ତ; ସାଖୁଡ଼ା; ସ୍ତର—

ପର୍ତ, ପରତ 2. Layer; fold; plait.

ବାର ଦଫା ୩ । ଥର—3. Time.

ସାଜ, ସେଟ ୪ । ଅଳଙ୍କାର; ବାସନ ଆଦର ଏକ ସଜ ଓ ସାର—

ଜଥା 4. A set (of utensils, ornaments etc).

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖଞ୍ଜା; ଅଗଣା—Courtyard.

ଉତର ପ୍ରସ୍ତରେ ମାଇକନଥଗୁଡାକଙ୍କର କବରଗାଦର ଗାଃ ।
ପଙ୍ଗାରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗ ।

ପ୍ରସ୍ତବ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ସ୍ତବ)—୧ । ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ସ୍ତବ—
Prastaba 1. A hymn of praise (Apte); hallelujah.

୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ; ସୁଯୋଗ—
2. A fit time or opportunity (Apte)

ପ୍ରସ୍ତର—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ସ୍ତୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prastara ୧ । ପାଷାଣ; ପଥର—1. Stone.

୨ । ରତ୍ନ; ମଣି—2. Gem; jewel.

୩ । ପୁଷ୍ପ ପତ୍ରବାଦରଚିତ ଶଯ୍ୟା—
3. A bed made of flowers and leaves.

୪ । ତୃଣ ଆଦର ଗୋଛ (ହ. ଶ)—
4. A sheaf or handful of grass.

୫ । ଶଯ୍ୟା; ବଚ୍ଛଣା (ହ. ଶ.)—5. Bed.

୬ । ଚମଡ଼ାର ଥଳ (ହ. ଶ.)—6. Leathern bag.

୭ । ସମତଳ (ହ. ଶ.)—
7. A flat surface; plain (Apte).

୮ । ପୁସ୍ତକର ପରିଚ୍ଛେଦ—
8. Section or paragraph of a work (Apte).

ପ୍ରସ୍ତରଣ(ଣା)—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ସ୍ତୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ଆ)—
Prastaraṇa(ṇā) ୧ । ଶଯ୍ୟା—1. A bed (Apte).

୨ । ଆସନ—2. A seat (Apte).

୩ । (+ଭାବ. ଅନ+ଆ) ବଛାଇବା; ବସ୍ତୃତ କରିବା—
3. Act of spreading.

ପ୍ରସ୍ତରଫଳକ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ପ୍ରସ୍ତର+ଫଳକ)—୧ । ପଥରର
Prastaraphalaka ପଟା—1. A slab of stone.

୨ । ସ୍ଲେଟ୍—2. Slate.

ପ୍ରସ୍ତରମୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରସ୍ତର+ମୟ)—୧ । ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ—
Prastaramaya 1. Made of stone.

୨ । ପଥୁରିଆ; ପ୍ରସ୍ତରବହୁଳ—2. Stony; full of stones.

ପ୍ରସ୍ତାବ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ସ୍ତୃ ଧାତୁ=ସ୍ତବ କରିବା; ଆରମ୍ଭ କରିବା+
Prastāba ଭାବ. ଅ)—୧ । ପ୍ରସଙ୍ଗ; ବିଷୟ—
ପ୍ରସ୍ତାବିତ } ବଣ 1. Subject; matter; topic.
ପ୍ରସ୍ତାବ୍ୟ }

୨ । ଉଲ୍ଲେଖ—2. Mention of a matter.

୩ । ଆରମ୍ଭ; ଅବତାରଣା; କଥାରମ୍ଭ—
3. Introduction; preliminary mention of a matter.

୪ । ପରିଚ୍ଛେଦ; ପ୍ରକରଣ—4. Chapter; section.

୫ । ସୁଯୋଗ—5. Opportunity; proper or fit season.

୬ । ଅବସର—6. Occasion.

୭ । ସାମବେଦର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ—
7. A part of the Sāma Veda.

୮ । ଆରମ୍ଭ—8. Beginning; commencement (Apte).

୯ । ପ୍ରସ୍ତାବନା; ନାଟକାଦର ଅବତାରଣା—
9. The prologue of a drama (Apte).

୧୦ । ଚର୍ଚ୍ଚା; ଅବସର ବେଳେ କଥିତ ବାକ୍ୟ (ହ. ଶ)—
10. Discussion.

୧୧ । ପ୍ରସ୍ତୋତା ନାମକ ଋତ୍ୱିକ୍‌ଦ୍ୱାରା ଗୀତ ସାମବେଦର ଗାନ (ହ. ଶ)—11. The prelude or introductory song of the Sāma Veda.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେ. ବି. (ଅଧୁନକ)—କୌଣସି ସଭାରେ ଆଲୋଚନା ବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବା ପାଇଁ ଉପସ୍ଥାପିତ ବିଷୟ—
प्रस्ताव A proposal made at a meeting or assembly.

[ଦ୍ର—ସଭାରେ କଣେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ (proposal) ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ; ତତ୍ପରେ ତାକୁ ଅନ୍ୟ କେହି ଅନୁମୋଦନ (seconding) ଓ ସମର୍ଥନ (supporting) କରନ୍ତି, ତତ୍ପରେ ସଭାସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମତ (vote) ନିଆଯାଇ ତାହା ଗୃହୀତ (passed) ବା ନାମଞ୍ଜୁର (rejected or lost) ହୁଏ ।]

ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରିବା—ଦେ. କି—ସଭାସମ୍ମିଳନରେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରଥମେ ପକାଇବା; ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବା—To put a proposal to a meeting.
Prastāba āgata karibā
ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିବା }

[ଦ୍ର—ପ୍ରସ୍ତାବ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେବାରେ ତାହାକୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଅନୁମୋଦନ କରନ୍ତି (to second), ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି (to support), କିମ୍ବା କାହାର ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଆପତ୍ତି ଥିଲେ କେହି ଆପତ୍ତି କରେ (to oppose), କିମ୍ବା ସଂଶୋଧକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରେ (to propose an amendment), ତା ପରେ ସଂଶୋଧିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ବା ସଂଶୋଧିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ନ ଥିଲେ ମୂଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ସଭାସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମତ ପାଇଁ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୁଏ (to put to the vote), ସର୍ବଶେଷରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ସପକ୍ଷରେ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମତ ହେଲେ ତାହା ଗୃହୀତ (passed) ହୁଏ; ଅନ୍ୟଥା ତାହା ନାମଞ୍ଜୁର (lost or defeated) ହୁଏ ।]

ପ୍ରସ୍ତାବକ—ସଂ. ବିଂ. ପୁଂ. (ପ୍ର + ସ୍ତୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prastābaka
(ପ୍ରସ୍ତାବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଯେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରେ—1. Proposing.
୨ । (ଆଧୁନକ) ସଭାରେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବର ଉପସ୍ଥାପକ—2. Making a proposal at a meeting.
ସଂ. ବି—ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Proposer.

ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବା—ଦେ. କି—ସଭାଆଦିରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଉତ୍ଥାପନ କରିବା—To make a proposal; to propose.
Prastāba karibā
(ପ୍ରସ୍ତାବ ବାଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପ୍ରସ୍ତାବ କରା **प्रस्ताव करना**

ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି. (ଅଧୁନକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ପ୍ରସ୍ତାବର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଜୁର କରାଯିବା—The passing of a proposal.
Prastāba grahaṇa

[ଦ୍ର—ସଭା ସମିତିରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁମୋଦନ, ପ୍ରସ୍ତାବ ସମର୍ଥନ, ପ୍ରସ୍ତାବ ସଂଶୋଧନ, ପ୍ରସ୍ତାବ ନାମଞ୍ଜୁର ।]

ପ୍ରସ୍ତାବନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସ୍ତୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Prastābana
ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବା କର୍ମ—The act of proposing.

ପ୍ରସ୍ତାବନା—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସ୍ତୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ସ୍ତାବ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —୧ । ଉପକ୍ରମ; ଆରମ୍ଭ; ଉତ୍ଥାପନ—
Prastābanā
1. Commencement.
୨ । ଅବତାରଣା—2. Introduction.
୩ । ଗ୍ରନ୍ଥାଦର ଆରମ୍ଭରେ ଗ୍ରନ୍ଥବିଷୟର ସୂଚନା—3. Preface.
୪ । ନାଟକାଦ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭରେ ନଟର ଅବତାରଣା ମଙ୍ଗଳାଚରଣ—4. Prologue; prelude.
୫ । ନାଟକାଭିନୟର ଆରମ୍ଭରେ ନଟ, ନଟୀ, ସୂତ୍ରଧାରଆଦିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନ ଛଳରେ ନାଟକୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗର ବା ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ ପରିଚୟ ଦେବା—5. An introductory dialogue between the head acter and the actress introducing the audience to the incidents of the drama (Apte).

[ଦ୍ର—ନାନ୍ଦୀ ପରେ ସୂତ୍ରଧାର କାବ୍ୟାର୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜକ ସୁମଧୁର କବିତା-ଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ଋତୁବିଶେଷକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନଟୀମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ବୋଲାନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ନଟୀ, ବିଦୂଷକ ଓ ସୂତ୍ରଧାର ମିଳିତ ହୋଇ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସ୍ତାବବିଷୟକ କଥୋପକଥନ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବନା ବୋଲାଯାଏ । ନାଟକମାନଙ୍କରେ ୫ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତାବନା ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—ଉଦ୍‌ଘାତକ, କଥୋଦ୍‌ଘାତ, ପ୍ରଯୋଗାତିଶୟ, ପ୍ରବୃତ୍ତକ ଓ ଅବଲଗିତ ।]

ପ୍ରସ୍ତାବ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ଅଧୁନକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି ଉତ୍ଥାପିତ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧାଚରଣ—
Prastāba bhaṅga
Vetoing of a proposal; acting contrarily to a proposal.

ପ୍ରସ୍ତାବିକା—ସଂ. ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରସ୍ତାବକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—'ପ୍ରସ୍ତାବକ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ
Prastābikā
Feminine of 'Prastābaka'.
ସଂ. ବି. (ଅଧୁନକ ପ୍ରୟୋଗ)—କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ପୂର୍ବାଭାସ ପତ୍ର; ଅନୁଷ୍ଠାନ ପତ୍ର—Prospectus.

ପ୍ରସ୍ତାବିତ—ସଂ. ବିଂ (ପ୍ରସ୍ତାବ + କୃତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯାଇ ଥିବା—1. Proposed.
Prastābita
୨ । ଉଲ୍ଲିଖିତ—2. Mentioned.
୩ । ଉତ୍ଥାପିତ—3. Introduced.
୪ । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଉକ୍ତ—4. Referred to.

ପ୍ରସ୍ତାର—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସ୍ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ବିସ୍ତାର—
Prastāra
1. Spreading; diffusion.

ନଳସ୍ୱ ଧରେ ସଳସ୍ୱ ଧର ଗୋଟ ଚଉଳ ଗଛ ପ୍ରସ୍ତାର ।
ଭଗ. ଦୋଷରତ୍ନାକରସ୍ୱଦଷ ।

୨ । ଆଧିକ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧି (ହି. ଶ.)—2. Increase.
୩ । ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ତୃଣାଦରଚିତ ଶଯ୍ୟା (ହି. ଶ.)—3. A bed of grass, leaves or flowers.
୪ । ପରସ୍ତ; ସ୍ତର (ହି. ଶ.)—4. Layer.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । (+କରଣ. ଅ) ସିଢ଼ି (ହୁ. ଶ.)—
5. Ladder; flight of steps.
୬ । ସମତଳ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A plain; a flat surface.
୭ । ଘାସ ବଣ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. A place overgrown with grass.
୮ । ବୁଦାଳଆ ଜଙ୍ଗଲ—8. Thicket wood (Apte).
୯ । (ଶ୍ରୁତଃ ଶାସ୍ତ୍ର) ଶ୍ରୁତମାନଙ୍କର ବଉନ୍ନ ଭେଦ, ରୂପ ଓ ଲଘୁ ଗୁରୁ ବର୍ତ୍ତି ସଂଖ୍ୟା ଆଦ ଲେଖା ଥିବା ଫଳକ—9. (prosody) A tabular representation of the long and short vowels of a metre with all possible varieties (Apte).

ପ୍ରସ୍ତିର—ସଂ. ବ.—ପତ୍ର ଓ ଫୁଲ ଅଦରେ ରଚିତ ଶଯ୍ୟା—
Prastira A bed of leaves and flowers (Apte).

ପ୍ରସ୍ତୀତ(ମ)—ସଂ. ବଣ.—୧ । ଶବ୍ଦାୟମାନ; ଶବ୍ଦଉଚ୍ଚାରଣ—
Prastīta(ma) 1. Sounded; making a sound (Apte.)
୨ । ଘନସମାବିଷ୍ଟ—
2. Crowded together; swarming (Apte.)

ପ୍ରସ୍ତୁତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ସ୍ତୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉପସ୍ଥିତ; ବଦ୍ୟମାନ—
Prastuta 1. Present; impending.
୨ । ଉଲ୍ଲିଖିତ—2. Above-mentioned; above-said.
୩ । ଆଲୋଚତ ଦେଉଥିବା—3. Under discussion.
୪ । ନର୍ମିତ; ଗଢ଼ା—4. Made; constructed.
୫ । ସଜ୍ଜିତ—5. Furnished.
୬ । ପ୍ରସ୍ତୁତ; ଉତ୍ପର—
6. Ready; prepared; prompt.
୭ । ପ୍ରଶଂସିତ—7. Praised; eulogised (Apte).
୮ । ଅଭିଲଷିତ—8. Desired; expected.
୯ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ; ପୁନର୍ବାର ଜାତ—9. Reproduced.
୧୦ । ସୁଦକ୍ଷ—10. Expert; skilful.
୧୧ । ସଥାର୍ଥ; ପ୍ରକୃତ—11. Real; actual.
୧୨ । ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ—12. Relating to the subject matter; relevant.
୧୩ । ସମାହିତ; ସମ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ—
13. Accomplished; effected; executed.
୧୪ । ଆରବ୍ଧ—14. Commenced; begun (Apte).
୧୫ । ଘଟିଥିବା—15. Happened (Apte).
୧୬ । ଉକ୍ତ; କଥିତ—16. Spoken (Apte).
୧୭ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—17. Proposed (Apte).
୧୮ । ଉଦ୍ୟତ—18. Ready; prepared (Apte).
୧୯ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର)—ଆଲୋଚିତ; ଯାହାର ଆଲୋଚନା କରି ଯାଉଅଛୁ—19. (rhetoric) Forming the subject of discussion (Apte).
୨୦ । ଉପଯୁକ୍ତ (ହୁ. ଶ)—20. Fit.
ସଂ. ବ.—ଆଲୋଚିତ ବିଷୟ—The matter in hand; the subject under discussion.

ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି ଉପସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଉତ୍ପର
Prastuta hebā ହେବା—To get one's self ready for an impending matter; to be prepared for a thing

ପ୍ରସ୍ତୁତାଙ୍କୁର—ସଂ. ବ.—କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—
Prastutāṅkura A figure of speech in which a reference is made to a passing circumstance to bring out something latent in the hearer's mind.

ପ୍ରସ୍ତୁତାଳଂକାର—ସଂ. ବ.—ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଉପସ୍ଥିତ)
Prastutālaṅkāra ବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେତେକ କଥା କହି ବକ୍ତାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଖଟା ଯାଏ—(ହୁ. ଶ)—A kind of figure of speech, in which a reference is made to the subject in hand which may to applicable to another.

ପ୍ରସ୍ତୁତି—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ସ୍ତୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ପ୍ରଶଂସା—
Prastuti 1. Praise.
୨ । ପ୍ରସ୍ତାବନା—2 Prelude; prologue.
୩ । ଉପସ୍ଥିତି—3. Presence.
୪ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—4. Decision.

ପ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—୧ । ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣବିଶେଷ; ୪୮ ଆଞ୍ଜୁଳା; ୩୨ ପଲ—
Prastha 1. A measure of corn; about 48 double handfuls.
[ଦ୍ର—ଏହି ପରିମାଣ ୨ ଟକାରି; ଓଜନର ପରିମାଣ ଓ ମାପର ପରିମାଣ । ଏ ପରିମାଣରେ ମତଭେଦ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କେହି କହନ୍ତି ୪ କୁଡ଼ବ=୧ ପ୍ରସ୍ଥ; କେହି କହନ୍ତି ୨ ଶର୍ବ=୧ ପ୍ରସ୍ଥ; କେହି କହନ୍ତି ୪ ପ୍ରସ୍ଥ=୧ ଆଢ଼କ । ବମନ ବିରେଚନ ଓ ଶୋଣିତ ମୋକ୍ଷଣରେ କେହି କହନ୍ତି ୧ ପ୍ରସ୍ଥ=୧୬ ପଳ; କେହି କହନ୍ତି =୬ ପଳ, କେହି କହନ୍ତି=$\frac{1}{16}$ ଦ୍ରୋଣ ହୁ. ଶ ।]
୨ । ଅଧିତ୍ୟକା; ପର୍ବତ ଉପରସ୍ଥ ସମତଳ ଭୂମି—
2. Table land on the top of a mountain; plateau.
୩ । ଉପତ୍ୟକା—3. Valley; dale; glen.
୪ । ବିସ୍ତୃତ ସମତଳ ଭୂମି—4. Level expanse.
୫ । ୧୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ ସ୍ଥାନ—
5. A space of 12 fingers.
୬ । ପରସର; ବିସ୍ତାର—6. Width; expanse.
୭ । ଓସାର—7. Breadth.
୮ । ବାସନର ଏକସାର—8. A set of utensils.
୯ । ପରିଚ୍ଛଦର ଏକସାର—9. A suit of clothes.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୦ । ପାହାଡ଼ର ଉଚ୍ଚ ଉଝ; ଅଚଡ଼ (ହି. ଶ)—
10. Precipice.
ଦେ. ବ—ପ୍ରସ୍ତ (ଦେଖ)—Prasta (See)

ପ୍ରସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସ୍ଥା ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଗମନ; ଯିବା—
Prasthāna 1. Going; proceeding.
(ପ୍ରସ୍ଥାପନ—ଣିଜନ୍ତରୂପ) ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ଯିବା—
ପ୍ରସ୍ଥିତ } ବିଣ 2. Departure; exodus.
ପ୍ରସ୍ଥାୟୀ } ୩ । ଯାତ୍ରା—3. Starting from a place; procession.
୪ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଗମନ—
4. The march of an army.
୫ । ଶତ୍ରୁର ଅଭିମୁଖରେ ବଳଗୀଦ୍ଧର ଯାତ୍ରା—
5 The march of an assailant; expedition.
୬ । ସ୍ଥାନବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଚରିତବର୍ତ୍ତିନାତ୍ମକ ୨ ଅଙ୍କଯୁକ୍ତ ନାଟକବିଶେଷ—
6. An inferior kind of drama in 2 acts.
୭ । ପ୍ରାଚ; ପଦ୍ଧତି—7. Mode; system.
୮ । ମୃତ୍ୟୁ—8 Death (Apte).
୯ । ପ୍ରେରଣ—9. Sending away; despatching (Apte).
୧୦ । (+ଅଧ୍ୱକରଣ. ଅନ) ମାର୍ଗ (ହି. ଶ)—10. Way; road.

ପ୍ରସ୍ଥାପନ(ନା)—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ସ୍ଥା ଧାତୁ ଣିଚ୍ + ଭାବ. ଅନ)—
Prasthāpana(nā) ୧ । ପଠାଇବା; ପ୍ରେରଣ—
ପ୍ରସ୍ଥାପିତ } ବିଣ
ପ୍ରସ୍ଥାପୟିତୃ } 1. Sending away; despatching,
୨ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଦୌତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଗ—
2. Appointment to an embassy.
୩ । ଅନ୍ୟର ଗବାଦି ପଶୁସଦ୍ଧ ପଳାଯୁନ—3. Harrying; cattle-lifting; carrying away of cattle.
୪ । ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—4. Proving; demonstrating (Apte)
୫ । ନିଯୋଜନ—5 Using; employing (Apte).

ପ୍ରସ୍ଥାପିତ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ର+ସ୍ଥାପିତ)—୧ । ଦୌତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରେରିତ—
Prasthāpita 1. Despatched on an errand.
(ପ୍ରସ୍ଥାପନ—ବ) ୨ । ପଠା ଯାଇଥିବା; ପ୍ରେରିତ—2. Sent.

ପ୍ରସ୍ଥାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
Prasthāyī ୧ । ଯେ ଯାତ୍ରା କରୁଅଛି—
(ପ୍ରସ୍ଥାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Departing; starting.
୨ । ଭ୍ରମଣକାରୀ—2. Travelling; going (Apte).

ପ୍ରସ୍ଥିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ସ୍ଥିତ)—୧ । ଚାଲି ଯାଇଥିବା; ଗତ—
Prasthita 1. Departed; gone; set out.
(ପ୍ରସ୍ଥିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗମନୋଦ୍ୟତ—2. Ready to depart.
(ପ୍ରସ୍ଥିତ—ବ)

ପ୍ରସ୍ନ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ପ୍ରସନ୍ନ)—ପ୍ରସନ୍ନ (ଦେଖ)
Prasna Prasanna (See)

ଏମାନ ପ୍ରସ୍ନ ଚରଣ । ଦଧାନ ସେ ଅନୁଚ୍ଚରଣ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାଭ ।

ସଂ. ବ (ପ୍ର + ସ୍ନା ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅ)—ସ୍ନାନପାତ୍ର (ହି. ଶ)—
A vessel for bathing (Apte).

ପ୍ରସ୍ନବ—ସଂ. ବ (ପ୍ର + ସ୍ନୁ ଧାତୁ = ବହିବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧାର
Prasnaba ବହିବା—1. Flowing (Apte).
୨ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥର ଧାର—
2. A stream or flow (as of milk) (Apte).
୩ । ଷରଣ; ସ୍ରାବ—3 Exudation (Apte).

ପ୍ରସ୍ନୁଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ର + ସ୍ନୁଷା; ଭୁଲ. ପ୍ରମାତାମହ; ପ୍ରପିତାମହ)—
Prasnushā ନାତୁଣୀବୋହୂ; ନାତିର ସ୍ତ୍ରୀ—Grandson's wife; one's grand daughter-in-law.

ପ୍ରସ୍ପନ୍ଦନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ସ୍ପନ୍ଦନ)—ଥରିବା; ଦକଦକ ହେବା; କମ୍ପନ—
Praspandana Palpitating; vibrating; trembling.

ପ୍ରସ୍ପେକ୍ଟସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ
Praspekṭas ପ୍ରଚାରିତ ବିବରଣ ପତ୍ର—Prospectus.
प्रास्पेक्टस प्रास्पेक्टस

ପ୍ରସ୍ଫୁଟ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ର + ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁ = ବିକଶିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prasphuṭa ୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଫୁଟିଥିବା; ବିକଶିତ; ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—
(ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Full blown; expanded.
୨ । ପ୍ରକାଶିତ; ପ୍ରକଟିତ—
2. Manifest; published; divulged.
୩ । ସୁସ୍ପଷ୍ଟ—3. Plain; clear; evident.

ପ୍ରସ୍ଫୁରକ—ସଂ. ବ (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ପାଚକ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ;
Prasphuraka ଅଗ୍ନିଜାନ ବାଷ୍ପ ଯୋଗେ ଜଳ ଉଠିବା ପଦାର୍ଥ-ବିଶେଷ—Phosphorus.

ପ୍ରସ୍ଫୁରିତ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ର + ସ୍ଫୁରିତ)—୧ । ଖୁସି; ଫୁଲି ଉଠିବା—
Prasphurita 1. Swollen.
୨ । ମୁକୁଳିତ—2. Budded.
୩ । ବିକଶିତ—3. Full blown.
୪ । ଥରୁଥିବା; କମ୍ପିତ—4. Shaking; shivering quivering; trembling.

ପ୍ରସ୍ଫୁରିତାଧର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରସ୍ଫୁରିତ + ଅଧର)—
Prasphuritādhara (କ୍ରୋଧ ଯୋଗୁଁ) ଥାଉ ଥାଉ ଓଠ ଥରୁ
(ପ୍ରସ୍ଫୁରିତାଧରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥାଏ; କମ୍ପିତାଧର—
With quivering lips.

ପ୍ରସ୍ଫୋଟନ—ସଂ. ବ (ପ୍ର + ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପୋଛିବା—
Prasphoṭana 1. Wiping away; rubbing out.
୨ । ଚାଡ଼ନ—2. Beating; striking.
୩ । ବିଦାରଣ—3. Piercing.
୪ । ଫୁଟିବା; ବିକାଶ—
4. Opening; expanding; blooming.
୫ । କୁଲାଦ୍ୱାରା ଘାଣ୍ଟୁଡ଼ିବା—
5. Winnowing; threshing.
୬ । ପାଚିବା—6. Ripening.
୭ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—7. Being manifest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୮ । (+କରଣ. ଅନ) କୁଲା—
8. Winnowing basket (Apte).

୯ । (+କର୍ମ. ଅନ) କୁଲାରେ ଘାଣ୍ଟୁଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଶସ୍ୟ—
9. Winnowed corn

୧୦ । (ଷ୍ଟୁଟ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ+ଭାବ. ଅନ) ପ୍ରଷ୍ଫୁଟତ କରାଇବା—
10. Causing to bloom or blow.

୧୧ । ପ୍ରକାଶିତ କରିବା—11. Revealing; making clear or manifest (Apte).

ପ୍ରସ୍ୱ(ସ୍ୱା)ନ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ୱନ)—ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି—
Praswa(swā)na Loud noise (Apte).

ପ୍ରସ୍ୱାପ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ୱପ୍ ଧାତୁ=ଶୋଆଇବା+ଭାବ. ଅ)—
Praswāpa ୧ । ଗାଢ଼ନିଦ୍ରା—1. Profound sleep.
୨ । ସ୍ୱପ୍ନ—2. Dream (Apte).
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ନିଦ୍ରା ଉତ୍ପାଦକ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
3. A missile which induces sleep in the person attacked.

ପ୍ରସ୍ୱାପକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ସ୍ୱପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Praswāpaka ୧ । ନିଦ୍ରା ଉତ୍ପାଦକ—
(ପ୍ରସ୍ୱାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Soporific; causing sleep.
୨ । ନିହନ୍ତା—2. Slaying (Apte).

ପ୍ରସ୍ୱାପନ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ୱପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ+ଭାବ. ଅନ)—
Praswāpana ୧ । ନିଦ୍ରା ଉତ୍ପାଦନ—
1. Causing or inducing sleep.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ପ୍ରସ୍ୱାପ ୩ (ଦେଖ)
2. Praswāpa 3 (See)
ଏହି ପ୍ରସ୍ୱାପନ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ରୁଦ୍ର ନାମ – କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର, ମହାରାଉତ, ବଳ ।
ସଂ. ବିଣ—ନିଦ୍ରାଜନକ—
Inducing sleep; soporific.

ପ୍ରସ୍ୱିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ସ୍ୱିଦ୍ ଧାତୁ=ଘାଳ ବୋହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Praswinna ୧ । ଘାଳରେ ବୁଡ଼ିଥିବା; ଘର୍ମାକ୍ତ—
(ପ୍ରସ୍ୱେଦିତ – ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Perspiring; sweated.
୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ – 2. Heated.
୩ । ବାଷ୍ପଆଣ୍ଠି ଉତ୍ତାପ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Having a vapour bath.

ପ୍ରସ୍ୱେଦ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ୱେଦ)—ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ଘାଳ—
Prasweda Profuse sweating; perspiration.
(ପ୍ରସ୍ୱେଦନ—ଣିଜନ୍ତ ସିଦ୍ଧ ବିଶେଷ୍ୟ)

ପ୍ରସ୍ରଂଶ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ରଂଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପତନ—
Prasraṁsa 1. Falling down.
୨ । ଗର୍ଭସ୍ରାବ; ଗର୍ଭପାତ—2. Miscarriage; abortion.

ପ୍ରସ୍ରବ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ଝରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ତରଳିବା-
Prasraba 1. Melting.
୨ । ଝରଣା; ଗଳନ—2. Distillation.
୩ । ଚୋଇଁ ଚୋଇଁ ପଡ଼ିବା—3. Oozing; dropping.
୪ । ଝରିବା; ନଗିଡ଼ିବା—4. Trickling; running.
୫ । ବୋହିବା—5. Flowing.
୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସ୍ତନରୁ ବା ପଦ୍ମାରୁ ସ୍ରବିବା ଦୁଗ୍ଧ—
6. Milk flowing from the breast or udder (Apte).
୭ । ପ୍ରସ୍ରାବ; ମୂତ୍ର—7 Urine (Apte).
୮ । ଫେଜ—8. The overflowing scum of boiling rice (Apte).
୯ । ଧାର; ସ୍ରୋତଃ—9 A flow; a stream (Apte).

ପ୍ରସ୍ରବଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ଉତ୍ସ; ନର୍ଦ୍ଦର;
Prasrabaṇa ଝରଣା—1. Fountain; spring.
୨ । ଜଳସ୍ରବାହ; ଜଳ ଧାର—2. Flow of water.
୩ । (+ଭାବ. ଅନ) ଚୋଇ ଚୋଇ ଦୋଇ ନଗିଡ଼ିବା—
3, Oozing; leaking; dropping.
୪ । ସ୍ୱେଦ; ଘାଳ—4. Sweat; perspiration.
୫ । ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରଣ—5 Urination; voiding urine; passing water.
୬ । (+ଅଧାଦାନ. ଅନ) —ମାଲ୍ୟବାନ ପର୍ବତ; ଜଳସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ବତବିଶେଷ—6. Name of a range of mountains in the Western ghats of India.
୭ । ଜଳପ୍ରପାତ—
7, Waterfall; cascade; cataract (Apte).
୮ । ଜଳର ପ୍ରଣାଳୀ—8. A spout (Apte).

ପ୍ରସ୍ରବଣୀ—ସ. ବି. (ପ୍ରସ୍ରବଣ+ଈ)–(ବୈଦ୍ୟକ) ଯେଉଁ ଯୋନିରୁ
Prasrabaṇī ସବୁଦା ଜଳୀୟ ସ୍ରାବ ଦୋଇଥାଏ—A female organ always exuding a watery liquid.
[ପ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ପୁଷ୍ପ୍ରଜାବଣୀ । ଏଥର ଯୋନିବଣିଷ୍ଠ ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭୋଦସ୍ୱ ଦେବା କଷ୍ଟକର (ହ. ଶ.) ।]

ପ୍ରସ୍ରବଣୀ ଲେଖନୀ—ସ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ବ୍ୟବହାର)—ଝର
Prasrabaṇī lekhanī କଲମ; ନର୍ଦ୍ଦର ଲେଖନୀ; ଯେଉଁ କଲମରେ ସ୍ୟାହି ଉତ୍ତି ଦୋଇ ଥାଏ; ଫାଉଣ୍ଟେନ୍ ପେନ୍—
Fountain pen.

ପ୍ରସ୍ରା—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ଝରଉ ଦେବା+କର୍ମ. ଅ)—
Prasrā ୧ । ମୂତ୍ର; ମୂତ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—1. Urine.
୨ । (+ଭାବ. ଅ)—ପ୍ରକୃଷ୍ଟରୂପେ ଝରଣା—(ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
2. Excessive distillation.

ପ୍ରସ୍ରା ତଲବ—ଦେ. ବି. (ସ. ପ୍ରସ୍ରାବ+ଆ. ତଲବ୍)—ମୂତ ମାଡ଼ିବା—
Prasrā talaba Having a tendency to urinate.
पेसाब तलब **पेसाब तलब**

ପ୍ରସ୍ରାବ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ସ୍ରୁ)—୧ । ମୂତ୍ର; ପରିତ୍ୟକ୍ତ—
Prasrāba 1. Urine.
୨ । ମୂତ୍ରିବା—2. Urination.
୩ । ଚୋଇ ଚୋଇ ଦୋଇ ପଡ଼ିବା—
3. Oozing; dropping.
୪ । ଝରଣ; ଝରିବା—4 Flowing

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରସ୍ରାବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. କ୍ରି.—ପ୍ରସା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Prasrāba (etc) Prasā etc (See)

ପ୍ରସ୍ରାବ ଦ୍ୱାର—ସ. ବ.—ଜଳନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Prasrāba dwāra The urinary organ.

ପ୍ରସ୍ରୁତ—ସ ବଣ. (ପ୍ର+ସ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଗଳତ; ସ୍ରବତ—
Prasruta Oozing; dropping.

ପ୍ରହଣେ(ନେ)ମି—ସ. ବ.—ଚନ୍ଦ୍ର—
Prahaṇe(ne)mi Moon (Apte)

ପ୍ରହତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆହତ; ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ; ପ୍ରତାଡ଼ିତ—
Prahata 1. Wounded; struck; smitten.
୨ । ହତ—2. Killed.
୩ । ପରାଜିତ—3. Defeated; overpowered.
୪ । ବିସ୍ତୃତ; ପ୍ରସାରିତ—4. Stretched.
୫ । ନିକଟସ୍ଥ—5. Contiguous.
୬ । ସୀମାବଦ୍ଧ—6. Bounded; limited.
୭ । ବତାଡ଼ିତ—7. Driven; repelled.
୮ । ଗୁଣୀ; ବିଦ୍ୱାନ୍—8. Learned; endowed with good qualities; accomplished.
୯ । ଗୁଣିତ—9. Multiplied.
୧୦ । ରାଶୀକୃତ; ଏକତ୍ରୀଭୂତ—
1. Gathered together; heaped up.
୧୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; କ୍ଷୁଣ୍ଣ; ବଧ୍ୟ ବା ଦଳା ହୋଇଥିବା—
11. Pounded; bruised.

ପ୍ରହର—ସ. ବ. (ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁ=ହରଣ କରିବା, ଆଘାତ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଘଣ୍ଟା ଉପରେ ଆଘାତ (ପୂର୍ବେ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ପ୍ରତି ପହରରେ ଘଣ୍ଟା ଟିକ କରାଯାଉଥିଲା)—
1. Stroke on a gong.
୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ଯାମ; ଦିବାରାତ୍ରିର ୮ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ; ପହର; ୩ ଘଣ୍ଟା କାଳ—2. A period of 3 hours; watch.

ପ୍ରହରଣ—ସଂ. ବ.—୧ । (ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—
Praharaṇa ଆୟୁଧ; ଅସ୍ତ୍ର—1. Weapon.
୨ । (+ଅଧିକରଣେ. ଅନ)—ଯୁଦ୍ଧ—2. War.
୩ । (+କର୍ମ. ଅନ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ବହନାର୍ଥେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଯାନ ବା ରଥବିଶେଷ—3. A covered conveyance or litter for ladies.
୪ । (ଭାବ. ଅ) ଆଘାତ; ପ୍ରହାର; ମାଡ଼—
4. Beating; stroke

ପ୍ରହରଣୀୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Praharaṇīya ପ୍ରହାର ପାଇବା ଯୋଗ୍ୟ—
Deserving to be beaten.
ସ. ବ. (+କରଣ ଅନୀୟ)—ଆୟୁଧ; ଅସ୍ତ୍ର—Weapon.

ପ୍ରହର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରହର୍ତ୍ତୃ)—
Praharā ପହରୁ; ପ୍ରହର୍ତ୍ତାର କର୍ମ; ଦାମଗ୍ରାଇ—
ପାହାରା **पहरा** Watch; guard.
(ଗ୍ରାମଶଙ୍କର ବବାସିଗା—୨୧ ଅଧ୍ୟାୟ)

ପ୍ରହରାଜ—ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରହର ବା ପ୍ରହର୍ତ୍ତୃ ଓ ରାଜନ୍)—
Praharāja ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ରାଜଦତ୍ତ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
A family-title bestowed on Brāhmaṇas.

ପ୍ରହ୍ଲାଦ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ)—
Braharāda ପ୍ରହ୍ଲାଦ ୩ (ଦେଖ)
Prahlāda 3 (See)
ତାହାଙ୍କ ବ୍ରତେ ଥ,ହରିବ, ହର ବଷମ୍ବେ ଉକ୍ତ ରେବ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପ୍ରହରୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରହର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Praharī ୧ । ପହରୁବାଲା; ଚଉକିଦାର; ସନ୍ତ୍ରୀ—
1, A watchman; sentry.
(ପ୍ରହର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରକୃତିବାଦ)
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ୧ ପ୍ରହର ଅନ୍ତରରେ ସମୟସୂଚକ ଘଣ୍ଟା ବାଜୁଥା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପହରୁବାଲାମାନେ ବଦଳ ହୋଇଥିଲେ ।]
୨ । ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଜାମିନ୍ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2 A surety; a guarantee.
୩ । ଘଣ୍ଟାବାଦକ—3. A bellman (Apte).

ପ୍ରହର୍ତ୍ତା—ସ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Praharttā ୧ । ପ୍ରହାର କର୍ତ୍ତା—1. Striking; beating.
(ପ୍ରହର୍ତ୍ତୃ ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯୋଦ୍ଧା—2. Combatant; warrior.
୩ । ଆକ୍ରମଣକାରୀ—3. Assailant.

ପ୍ରହର୍ଷ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ହର୍ଷ)—ଆହ୍ଲାଦ; ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ—
Praharsha Mirth; delight; joy; rapture.
(ପ୍ରହୃଷ୍ଟ—ବଣ)

ପ୍ରହର୍ଷଣ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ହୃଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Praharshaṇa ୧ । ଆନନ୍ଦସାଧନ—1. Delighting; giving joy; enrapturing.
(ପ୍ରହର୍ଷିତ—ବଣ)
୨ । ବୁଧ ଗ୍ରହ—2. The planet Mercury.
୩ । ତ୍ରୟୋଦଶାକ୍ଷର ପାଦଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3 A metre of 13 syllables.
(ପ୍ରହର୍ଷଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
୧ । ଆହ୍ଲାଦଜନକ—1. Delightful; joyful.
୨ । ଆହ୍ଲାଦିତ—2. Over-joyed; delightful; hilarious.

ପ୍ରହର୍ଷ(ର୍ଷି)ଣୀ—ସ. ବ—ହଳଦୀ—
Praharsha(rshi)ṇī Turmeric (Apte).

ପ୍ରହଲ୍ଲ(ଳ୍ଲା)ଦ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ)—
Prahalā(llā)da ପ୍ରହ୍ଲାଦ ୩ (ଦେଖ)
Prahlāda 3 (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହି ପ୍ରହରୀମାନେ ଦୁଇଟି ଅଶ୍ୱରେ କରି
ବଡ଼ସ୍ୱ ଗାଣ ବର୍ଣ୍ଣି ଦୂରୁଁ ଗଲେ ତହୁଁ । କୃଷ୍ଣଜଂ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ପ୍ରହସନ—ସ ବ. (ପ୍ର+ହସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prahasana ୧ । ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟ—1. Loud laugh; hearty laughter.
୨ । ଉଲ୍ଲାସ; ଆହ୍ଲାଦ—
2. Hilarity; mirth; merriment.
୩ । ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି; ପରିହାସୋକ୍ତି—
3. Satire; irony; redicule.
୪ । (+କର୍ମ. ଅନ) ପରିହାସ; ଅଟ୍ଟା ଛାମସା; ରସିକତା—
4. Jesting; gallantry; buffoonery
୫ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—
ହାସ୍ୟରସୋଦ୍ଦୀପକ କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଟ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
5. A farce; burlesque.

ପ୍ରହସ୍ତ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ହସ୍ତ)—
Prahasta ୧ । ବିସ୍ତାରାଙ୍ଗୁଳ କରିତଳ—1. Open palm of the hand with the fingers extended.
୨ । ଗୁମୁଡ଼ା; ତପେଟାଘାତ—2. A slap.
୩ । ରାବଣର ସେନାପତିବିଶେଷ—
3. Name of one of Rābaṇa's generals.

ପ୍ରହାଣ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ହା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Prahāṇa ୧ । ପରିତ୍ୟାଗ—1. Abandonment.
୨ । ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା—
2. Concentration of mind.

ପ୍ରହାର—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Prahāra ୧ । ଆଘାତ; ମାଡ଼; ଜଗଡ଼; ଘାଦାର—
1 Striking; beating; strife; stroke; a blow.
୨ । ଯୁଦ୍ଧ—2. Fight; battle.
[ଦ୍ର—'ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁରୁ' ପ୍ରହାରକ, ପ୍ରହରଣୀୟ, ପ୍ରହାରଣ, ପ୍ରହାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରହୃତ ଆଦ ଶବ୍ଦ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ପ୍ରହାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମାଡ଼ ମାରିବା; ପିଟିବା—
Prahāra karibā 1. To strike; to beat;
ପ୍ରହାର କରା प्रहार करना to strife.
୨ । ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
2. To strike with weapons.
ପିଣ୍ଡାରୁ ହଥରେ ଦୃଢ଼ତ ପ୍ରହାର ବଜ୍ରାଙ୍ଗ-କଠୋର-ତାଳ ତୋ ।
କବିସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପ୍ରହାରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ପ୍ରହାର)—
Prahāribā ପ୍ରହାର କରିବା (ଦେଖ)
ପ୍ରହାରା प्रहारना Prahāra karibā (See)

ପ୍ରହାସ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ହାସ୍)—୧ । ଅଭିନେତା; ନଟ—
Prahāsa 1. A dancer; an actor.
୨ । ଅଟ୍ଟହାସ; ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ—2. Loud laugh.
୩ । ସୋମ ତୀର୍ଥ; ପ୍ରଭାସ ତୀର୍ଥ—
3. Name of a place of pilgrimage.
୪ । ଶିବ; ମହାଦେବ—4. Śiba.
୫ । ନାଗବିଶେଷ—5. Name of a serpent.
୬ । ପ୍ରସ୍ଫୋଟନ; ଫୁଟିବା—6. Blooming; expanding.
୭ । ପ୍ରଭାସ ତୀର୍ଥ (ଦେଖ) (ହି.ଶ)—7. Prabhāsa tīrtha. (See)
ସ. ବିଣ—ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ—Very bright; glittering; dazzling.

ପ୍ରହାସୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ्री. (ପ୍ର+ହାସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prahāsi ୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟକାରୀ—1, Laughing aloud, (ପ୍ରହାସିନୀ—ସ୍ତ्री) ୨ । ହାସ୍ୟୋତ୍ପାଦକ—
2. Producing laughter.
ସ. ବି. ସ୍ତ्री—ଭାଣ୍ଡ; ବିଦୂଷକ—
Jester; a clown; a buffoon.

ପ୍ରହିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଧା ଧାତୁ=ପ୍ରେଷଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Prahita ୧ । ପ୍ରେରିତ—1. Sent; despatched; discharged; emitted.
୨ । ପ୍ରଯୁକ୍ତ; ନିଯୁକ୍ତ—
2. Employed; engaged; commissioned.
୩ । ବିସ୍ତୃତ; ପ୍ରସାରିତ—3. Stretched; extended.
୪ । ନିରସ୍ତ—4. Suppressed; checked.
୫ । ପ୍ରଦତ୍ତ—5. Bestowed; endowed.

ପ୍ରହୀଣ(ନ)—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ହା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିଯୁକ୍ତ—
Prahīṇa(na) 1. Deprived of;
୨ । ବିଚ୍ୟୁତ—2. Surrendered; separated from.
୩ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—3. Abandoned.

ପ୍ରହୁତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ହୃତ)—ବଳି ବୈଶ୍ୱଦେବ; ଭୂତଯଜ୍ଞ (ହି. ଶ)—
Prahuta A daily offering of boiled rice to the spirits and animale.

ପ୍ରହୃତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Prahṛuta ୧ । ଆହତ; ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—
1, Struck; beaten; wounded.
୨ । ନିପୀଡ଼ିତ—2. Oppressed.
୩ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ (ହି. ଶ)—3. Thrown.
୪ । ବିସ୍ତାରିତ (ହି. ଶ)—4. Spread out.
ସ. ବି. (+ଭାବ. ତ)—ପ୍ରହାର—Striking.

ପ୍ରହୃଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ହୃଷ୍)—ଆହ୍ଲାଦିତ—
Prahṛushṭa Overjoyed; delighted; rejoiced.

ପ୍ରହେଣକ—ସ. ବ—୧ । ମହନଭୋଗ; ଯବାଗୁ; ଯାଉ—
Praheṇaka 1. Gruel; jelly.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ପିଷ୍ଟକ—2. A kind of cake (Apte).

ପ୍ରହେତି—ସ. ବ—ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
Praheti Name of a demon.
ବଷସ ବୁଲରେ ଜାତ, ଦେବ ପ୍ରହେତ ବଂଶଜାତ ।
ବଂଶାବଳି. ବଂଶପ୍ରଭାବଂଶ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରହେଳକ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ହ୍ରଳ ଧାତୁ+ଅକ)—
Praheḷaka ୧ । ପ୍ରହେଣକ (ଦେଖ)
1. Praheṇaka (See) (Apte).
୨ । ପ୍ରହେଳିକା (ଦେଖ)—2. Praheḷikā (See) (Apte)

ପ୍ରହେଳା—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ହେଳା)—ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଆଚରଣ—
Praheḷā Loose conduct; unrestrained behaviour (Apte).

ପ୍ରହେଳିକା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ହ୍ରଳ୍ ଧାତୁ=ଅନ୍ୟଠାରୁ ସୂଚନା କରିବା+କରଣ. ଅ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧନ୍ଦଲୀ; କୂଟପ୍ରଶ୍ନ, ନାଆଁ ବଆ—Riddle; enigma; a puzzle; conundrum.
ପ୍ରହେଳୀ, ପ୍ରହେଳି ଅନ୍ୟରୂପ
ଉଦାହରଣ :—ବଡ଼ଲୁ ନୁହେଁ ମେ ବଲାନୁହାଁ।
ସାପ ନୁହେଁ ଭାଇ ଜଳ ଦୁଇଖ।
ନୁହେଁ ଡୋପା ପାଞ୍ଚବର ଭାଇ
ବୁଝି କହୁବ ହେ ପଣ୍ଡିତବର।
(ଉତ୍ତର – ଲେଙ୍ଗଳା ବା କଲମ)—ତୁଲନୀ. ଅଳଙ୍କାର ଉରଙ୍ଗଣୀ।

ପ୍ରହ୍ଲା(ଲ୍ଲା)ଦ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଲ୍ଲାଦ୍ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ ହେବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ହର୍ଷ; ଆହ୍ଲାଦ—
Prahrā(hlā)da 1. Delight; joy; hilarity.
୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Noise; uproar.
୩ । ଶବ୍ଦ; ଧ୍ୱନି—3. Sound (Apte).
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଦାନବରାଜ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୁତ୍ର—
4. The son of Hiranyakasipu.
[ଦ୍ର—ଏ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଏ ପିଲାବେଳୁ ଭଗବଭକ୍ତ ଥିଲେ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଏହାଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତିରୁ ବିଚଳିତ କରିବାକୁ ପ୍ରଲୋଭନ ଓ ଭୟ ଦେଖାଇ, ଶେଷକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁହିଁରେ ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ଭଗବାନ୍ ନରସିଂହରୂପରେ ଏକ ସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାର ହିରଣ୍ୟକଶିପୁକୁ ନଖରେ ବିଦାରଣ କଲେ ଓ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କଲେ । ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିରୋଚନ ଓ ପୌତ୍ର ବଳି ।]
୫ । ନାଗବିଶେଷ—
5. Name of a mythological serpent.

ପ୍ରାଇଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ପୁରସ୍କାର; ଉପହାର; ସତ୍କୋଲ୍ଲସ୍ଥ ଛାତ୍ରକୁ ଦିଆଯିବା ଉପହାର—
Prāij 1. Prize; reward.
ପ୍ରାଇଜ ୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ପୁରସ୍କାର ବିତରଣ ଉତ୍ସବ—
प्राइज 2. The occasion of the prize distribution of a school.

ପ୍ରାଇଜ୍ ବିତରଣ—ଦେ. ବ. (ଇଂ ପ୍ରାଇଜ୍ ଓ ସଂ. ବିତରଣ)—
Prāij bitaraṇa ଛାତ୍ରାଦିଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ବିତରଣ—
प्राईज वितरण **प्राइज वंटन** Prize-distribution.
(ପ୍ରାଇଜ୍ ବଣ୍ଟନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଇଭେଟ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଇଂ)—୧ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—
Prāibheṭ प्राईभेट **प्राइवेट** 1. Personal.
୨ । ଘରୋଇ—2. Private; domestic.
୩ । ଗୁପ୍ତ; ଗୋପନୀୟ—3. Confidential.
୪ । ସାଧାରଣରେ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—4. Not public.
ବୈଦେ. ବ—**साधारण** ସୈନିକ—A common soldier.

ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟିଉଟର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଗୃହକୁ ଘରେ ପଢ଼ାଇବା ଶିକ୍ଷକ—Private tutor.
प्राईभेट टिऊटार **प्राइवेट ट्युटार**
(ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟ୍ୟୁଟର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟିଉସନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଶିକ୍ଷକର ଗୃହକୁ ଘରେ ପଢ଼ାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ—Private tuition.
Prāibheṭ ṭiusan
प्राईभेट टिऊसन **प्राइवेट ट्युसन**
(ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟ୍ୟୁଟ୍ସ୍, ପ୍ରାଇଭେଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଇମ୍ ମିନିଷ୍ଟ(ଷ୍ଟା)ର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ—
Prāim minishṭa(shṭā)r Prime minister.
प्राईम मिनिष्टार **प्राइम मिनिष्टार**

ପ୍ରାଇମର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କୌଣସି ଭାଷାର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପ୍ରାଥମିକ ପୁସ୍ତକ—1. A first book of reading; alphabet book.
Prāimar
प्राईमर **प्राइमर**
୨ । କୌଣସି ବିଷୟ (ଯଥା—ବିଜ୍ଞାନ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା, ଜ୍ୟୋତିଷ, ରସାୟନ)ର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରୁ ଲାଭ କରଯାଏ—2. A primer on any subject.

ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ସେକ୍ରେଟ(ଟେ)ରୀ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ବଡ଼ଲୋକ ଓ ବଡ଼ ଦାକ୍ତରମାନଙ୍କର ନିଜର ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ବେସରକାରୀ ଚିଠିପତ୍ର ଲେଖିବା
Prāibheṭ sekreṭa(ṭe)rī
प्राईवेट सेक्रेटरी ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—Private secretary.

ପ୍ରାଇମା(ମେ)ରୀ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଇଂ)—ପ୍ରାଥମିକ—
Prāima(me)rī प्राईमा(मे)री **प्राइमेरी** Primary.

ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅଧୁନିକ ଧରଣରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବାର ବିଦ୍ୟାଳୟ—Primary school.
Prāimerī skul
प्राईमेरी स्कूल **प्राईमेरी स्कुल**
(ପ୍ରାଇମେରୀ ଇସ୍କୁଲ, ପ୍ରାଇମେରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଭାରତରେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ୍‌ମାନ ଅଛନ୍ତି; ଯଥା—ଅପର ବା ଜୁନିଅର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ, ସିନିଅର ବା ନର୍ମାଲ୍ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ।]

ପ୍ରାଏ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. ପ୍ରାୟ)—୧ । ପରି; ପରି—
Prāe ମତ, ମତନ **एकसाँ; बराबर** 1. Like.
(ପ୍ରାଏକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୋଡ଼-ଖାଉ ପ୍ରାଏ ଦେଖାଉ ନାଖାରୁ
କହୁଛ ଭଲ ପରି – ସାଧାରଣତଃ, ପାଟକ ।
୨ । ପ୍ରାୟ (ଦେଖ)—2. Prāya (See)

ପ୍ରାଂଶୁ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର+ଅଂଶୁ=ରେଣୁ; ଯାହାର ଅଂଶୁମାନ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଅଟେ)—୧ । ଉଚ୍ଚା; ଉଚ୍ଚ; ଉନ୍ନତ—
(ପ୍ରାଂଶୁତା[ତ୍ୱ]—ବ) 1. High; elevated; tall.
Prāṁsu
୨ । ଦୀର୍ଘ—2. Long; extended (Apte).
ସ. ବ—୧ । ବୈବସ୍ୱତମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
1. A son of Baibaswata Manu.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—2. Bishṇu.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ଉଚ୍ଚା ଲୋକ—3. A tall person (Apte).

ପ୍ରାଂଶୁଲଭ୍ୟ—ସ. ବ୍ୟ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଂଶୁ+ଲଭ୍ୟ)—ଉଚ୍ଚା
Prāṁśu labhya ଲୋକ ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ ଯାହାକୁ ତା ହାତ ପାଏ—Which can be reached by the hands of a tall man; attainable by a tall person.

ପ୍ରାକ୍—ସ. ଅ. (ପ୍ର+ଅନଚ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+ଅଧିକରଣେ କ୍ୱିପ୍)—
Prāk ୧ । ସମ୍ମୁଖରେ; ଆଗରେ—1. In front.
୨ । ପ୍ରଥମେ; ଆଦ୍ୟରେ—2. At first.
୩ । ଆରମ୍ଭରେ—3. In the beginning.
୪ । ପୂର୍ବେ; ପୂର୍ବକାଳରେ—
4. Before; previously; in the past.
୫ । ପୂର୍ବଦେଶରେ; ପୂର୍ବଦିଗରେ—1. In the east.
୬ । କ୍ରମେ; କ୍ରମଶଃ—6. Gradually.
୭ । ଏଥିପୂର୍ବେ—7. Already.
୮ । ପୂର୍ବଦିଗକୁ—8. To the east of.
୯ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ; ଉଷାରେ—
9 At dawn; at daybreak (Apte).
୧୦ । (ଅମୁକ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
10. Up to; as far as (Apte).

ପ୍ରାକ୍‌ଚରଣ—ସ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରାକ୍+ଚରଣ)—ଯୋନି; ଭଗ (ହେ. ଶ)—
Prāk-charaṇa The female organ.

ପ୍ରାକ୍‌ଛାୟ—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାକ୍+ଛାୟା; ଯେଉଁ ସମୟରେ
Prāk-chhāya ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଛାୟା ପୂର୍ବଦିଗକୁ ପଡ଼େ)—ଅପରାହ୍ଣ କାଳ (ହେ. ଶ)—Afternoon.

ପ୍ରାକ୍‌ପଦ—ସ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରାକ୍+ପଦ)—ସମାସଯୁକ୍ତ ବା ସମସ୍ତ ପଦର
Prākpada ପ୍ରଥମ ଶବ୍ଦ—The first member of a (ପୂର୍ବପଦ— ଅନ୍ୟରୂପ) compound word.
[ଦ୍ର—ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକୁ ଉତ୍ତର ପଦ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପ୍ରାକ୍‌ଫଳ—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାକ୍+ଫଳ)—ପଣସ ଫଳ—
Prākphala The jack fruit.

ପ୍ରାକ୍‌ଶିରଃ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାକ୍=ପୂର୍ବଦିଗକୁ+ଶିରସ୍=
Prāksiraḥ ମୁଣ୍ଡ)—୧ । ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଣ୍ଡ କରିଥିବା—
1. Having one's head turned to he east.
୨ । ପୂର୍ବମୁଖୀ—2. Facing east.

ପ୍ରାକ୍‌ସନ୍ଧ୍ୟା—ସ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରାକ୍+ସନ୍ଧ୍ୟା)—ପ୍ରାତଃକାଳ; ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ-
Prāksandhyā କାଳୀନ ଦିବସର ସନ୍ଧିକାଳ—
Dawn; daybreak.

ପ୍ରାକରଣିକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରକରଣ+ଇକ)—
Prākaraṇika ପ୍ରକରଣ ବା ପରିଚ୍ଛେଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to a chapter or section; sectional.

ପ୍ରାକରମ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ୍ୟ. (ସ. ପରାକ୍ରମ)—ପରାକ୍ରମ (ଦେଖ)
Prākarama Parākrama (See)
(ପ୍ରାକ୍ରମ, ପ୍ରାକ୍ରମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଧିକ ସେ ସହଜେ ଚଢ଼ ପ୍ରାକ୍ରମରେ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ପ୍ରାକର୍ଷିକ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପ୍ରକର୍ଷ+ଅର୍ଦ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Prākarshika ୧ । ଶିଶ୍ନୁ; ଲମ୍ପଟ ବା କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A lecher.
୨ । ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଉପାୟରେ ପୁରୁଷର କାମବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ରକ୍ଷିତ ପୁରୁଷ ବା ବାଲକ—
2. A catamite (Apte).
୩ । କୁଟୁଣ୍ଡା; ଉଡ଼ୁଆ—3 A man who procures other people's wives for adultery.
୪ । ପରସ୍ତ୍ରୀର ଉପାର୍ଜ୍ଜନଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାନିର୍ବାହକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. A person living on the earnings of adultery of the wives of other people
୫ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ବ୍ୟକ୍ତି —5. A man supported by another's wife (Apte).
ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଉତ୍କର୍ଷ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ —Entitled to
(ପ୍ରାକର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) preference or superiority (Apte).

ପ୍ରାକାମ୍ୟ—ସ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରକାମ+ଷ୍ଟ୍ୟଞ୍. ଯ)—
Prākāmya ୧ । ସଥେଚ୍ଛାଗତିତ୍ୱ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରାନୁବର୍ତ୍ତିତା—
1. Wilfulness; freedom of will; acting according to one's will.
୨ । ଅପ୍ରତିହତ ମନଃ—2. Irresistible will (Apte).
୩ । ମହାଦେବଙ୍କର ଓ ସାଧକର ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଇମ; ଯେଉଁ ଶକ୍ତିବଳରେ ସିଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ସାଧକ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରେ ତାହା ପାଏ—3. The irresistible will of a perfect person or of Śiba: the perfection of will-power which enables one to get whatever he wants; (one of the eight divine attributes).
[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଏହି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ସେ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ତାହା ପାଏ; ସେ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ଭୂମି-ଉପରେ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିପାରେ ବା ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିପାରେ ।]

ପ୍ରାକାର—ସଂ ବ୍ୟ. (ପ୍ର+ଆ+କୃ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Prākāra ୧ । ବେଷ୍ଟନ; ବାଡ଼—1. Enclosure; fence.
୨ । ବପ୍ର; ପାଚୀର; ଚଉଦଆଳ—
2. Compound wall; a surrounding wall.
୩ । ମାଟିବନ୍ଧ ଉପରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା କାନ୍ଥ—
3. A wall raised on a high bank of earth.
୪ । ନଗର ବା କିଲ୍ଲାର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଉଚ୍ଚ ଗୁରୁଯାଏ ଦିଆଯାଇ ଥିବା କାନ୍ଥ—4. Rampart; a wall raised round a city or fort.

ପ୍ରାକାର୍ଷକ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟକାରୀ ପୁରୁଷ
Prākārshaka (ହେ. ଶ)—1. A male who dances amongst females.
୨ । ପରସ୍ତ୍ରୀର ଜାରକର୍ମର ଉପାର୍ଜ୍ଜନଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପୋଷିତ ପୁରୁଷ (ହେ. ଶ)—2. A man who lives on the earnings of adultery of the wives of other men.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାକାଶ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରକାଶ + ସ୍ୱାର୍ଥେ· ଅ)—ପ୍ରକାଶ (ଦେଖ)
Prākāśa Prakāśa (See)

ପ୍ରାକାଶ୍ୟ(ସ୍ୟ)—ସଂ. ବ—ପ୍ରଜ୍ଞାତି; ସଶଃ (ହ୍ର. ଶ)—
Prākāśya(sya) Fame; renown (Apte).

ପ୍ରାକୃତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରକୃତି + ଭବାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଅକୃତ୍ରିମ;ନୈସର୍ଗିକ;
Prākṛuta ପ୍ରକୃତିରୁ ଜାତ; ମୌଳିକ; ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ; ଅବିକୃତ—
ପ୍ରାକୃତା } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Natural; original; unmodified;
ପ୍ରାକୃତୀ } unaltered (Apte).
[ପ୍ରାକୃତତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୨ । ପ୍ରକୃତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପ୍ରାକୃତିକ—
2. Relating to nature.
୩ । ସ୍ୱାଭାବିକ; ସହଜ; ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ—
3. Inborn; inherent.
୪ । ପ୍ରଜାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to the subjects.
୫ । ସାମାନ୍ୟ; ସାଧାରଣ—
5. Common; usual; ordinary.
୬ । (ପ୍ର + ଅକୃତ = ଅପକାର୍ଯ୍ୟ)—ନୀଚ; ଅଧମ; ଇତର—
6. Low; mean; vulgar,
୭ । ଅଶିକ୍ଷିତ; ଅସଭ୍ୟ—7 Uncultured: unrefined (Apte).
୮ । ଅଶିକ୍ଷିତ—8. Illiterate; uneducated (Apte).
୯ । ଭୌତିକ—1. Material; physical.
୧୦ । ମାୟାମୟ—10. Illusory.
୧୧ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର)—ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱାଦିଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ—
11. (Hindu philosophy) Created by Mahattattwa etc.

ପ୍ରାକୃତ ବୈକୃତ ସଗର,
ନହତ ଜାନର ସଗାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

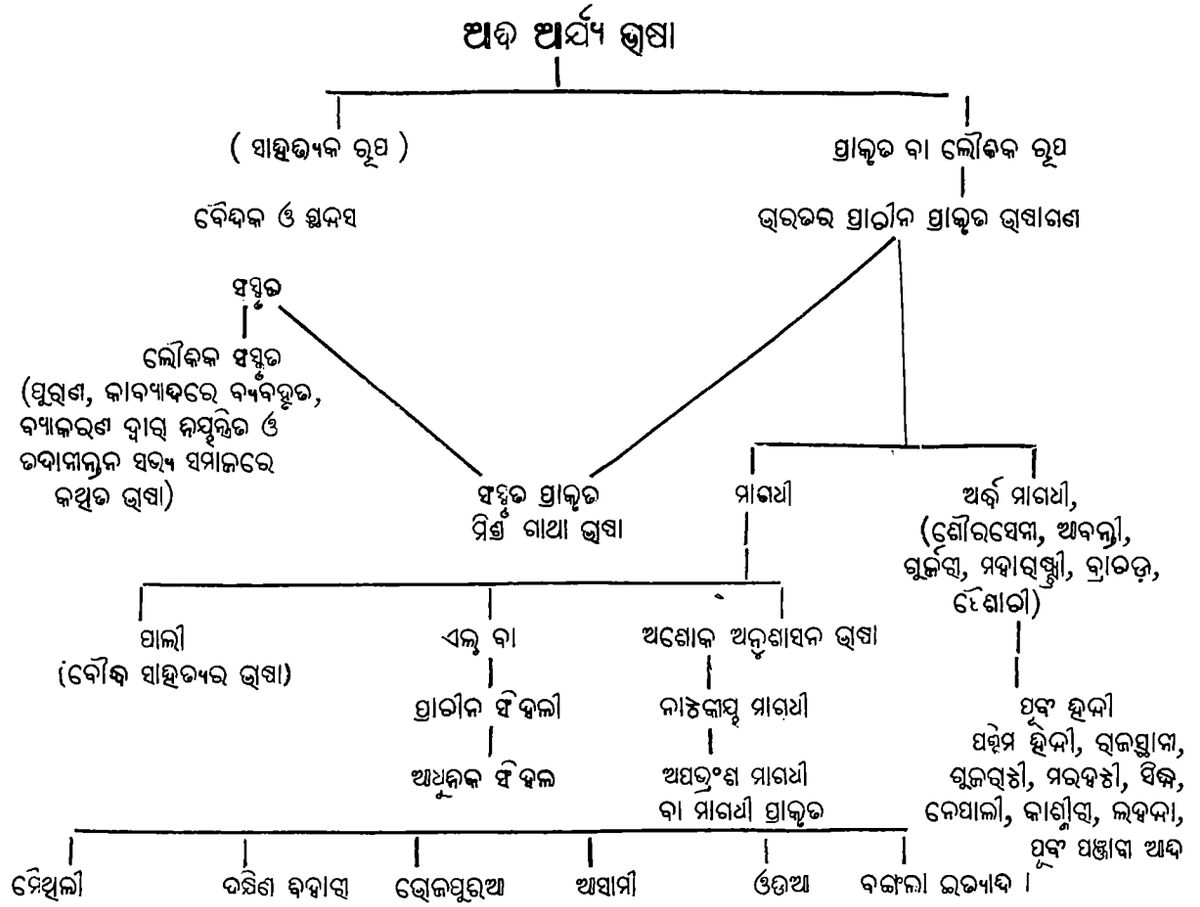
୧୨ । ତୁଚ୍ଛ—12. Insignificant; trifling; unimportant (Apte).
୧୩ । ଲୌକିକ; ଜନକଥିତ (ଭାଷା)—13. Vernacular; (language) spoken by ordinary people (Apte).
୧୪ । ପ୍ରାଦେଶିକ; ଦେଶାଂଶବିଶେଷ ପ୍ରଚଳିତ (ଭାଷା; ଶବ୍ଦ)—
14. Provincial; dialectical (Apte).

ସ. ବ.—୧ । ଅସଂସ୍କୃତ ଭାଷା; ଯେଉଁ ଭାଷା ଇତର ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—
1. Vulgar language; a vernacular language.
୨ । ଚଳିତ ଭାଷା; କଥୋପକଥନର ଭାଷା—
2. Spoken dialect.
୩ । ପାଲୀ ବା ମାଗଧୀ ଭାଷା—
3. The Pālī dialect
୪ । ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷା ସାହାଯ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଇତର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କଥୋପକଥନ କରନ୍ତି—4. The Prākṛuta dialect derived from and akin to Sanskrit, used by female and vulgar characters in Sanskrit dramas (Apte).
୫ । ଦେଶାଂଶବିଶେଷ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା; ଭାଷା—5. Dialect.
୬ । ନୀଚ ବ୍ୟବସାୟାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—6. Man following a degraded or menial profession.
୭ । ଇତର ଜନ; ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି—
7. An ordinary or vulgar man.
୮ । ସପ୍ତଶରଙ୍କ ମଉରେ ସ୍ୱାତୀ, ଉରଣୀ ଓ କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ର ବାଟେ ଯିବା ସମୟରେ ବୁଧ ଗ୍ରହର ଗତି (ହ୍ର. ଶ.)—
8. The passage of the planet Mercury through the 15th, 2nd, and 3rd asterisms.

[ଦ୍ର—ବୁଧ ଗ୍ରହର ୭ ପ୍ରକାର ଗତି ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ପ୍ରଥମ; ଏହା ୪୦ ଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ଓ ଏ ସମୟରେ ପୃଥିବୀରେ ଆରୋଗ୍ୟ, ବୃଷ୍ଟି, ଧାନ୍ୟର ବୃଦ୍ଧି ଓ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ—ହ୍ର. ଶ. ।]

[ଦ୍ର—ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଆଦି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ଯେ 'ସଂସ୍କୃତ' ଭାଷାରୁ 'ପ୍ରାକୃତ' ଜନ୍ମି ଅଛି ଏବଂ କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ 'ପ୍ରାକୃତ' ଭାଷାରୁ 'ସଂସ୍କୃତ' ଭାଷାର ଉଦ୍ଭବ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିଗତ ଅର୍ଥ ବିଚାର କଲେ ଦେଖା ଯିବ ଯେ 'ପ୍ରାକୃତ' ଭାଷାହିଁ ଜନକଥିତ ଆଦ୍ୟ ଭାଷା ଓ ତାହା ସଂସ୍କୃତ ହୋଇ ତହିଁରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଅଛି । ହେମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଶବ୍ଦକୋଷ ସଂକଳନ କରିଥିଲେ । ସାହାହେଉ, ଅଧୁନିକ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମତରେ ଆଦ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ:—

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଗୁରୁଚରଣ ବସୁ ଓ ଲଳିତ ମୋହନ କର—ବଙ୍ଗଳା 'ଅଶୋକ ଅନୁଶାସନ' ଗ୍ରନ୍ଥ)]

[ଦ୍ର—କେତେକ ପଣ୍ଡିତ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୫୦୦ ସାଲର ପୂର୍ବେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ପଶ୍ଚିମୀ ଓ ପୂର୍ବୀ ଦୁଇ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବୀ ପ୍ରାକୃତ ମାଗଧୀ ବା ପାଲି ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଲା । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ସଙ୍ଗେ ପାଲି ଭାଷାର ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତି ହେଲା ଓ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପାଲି ଭାଷାରେ ଲେଖା ହେଉଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରାକୃତର ବିକାଶ ଠାରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୦୦୦ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଧୁନିକ ଦେଶଭାଷାମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ ହେଲା । ସେଥିପର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ ରୂପକୁ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ବୋଲାଯାଏ, ସେହିପର ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ ରୂପକୁ ଆର୍ଷ ପ୍ରାକୃତ ବୋଲାଯାଏ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ନମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ରେଣୀ-ବିଭାଗ କରି ଅଛନ୍ତି—୧ । ଭାଷା (ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ, ଶୌରସେନୀ, ପ୍ରାଚ୍ୟା, ଅବନ୍ତୀ, ମାଗଧୀ, ଅର୍ଦ୍ଧମାଗଧୀ); ୨ । ବିଭାଷା, (ଶାକାରୀ, ଚଣ୍ଡାଳୀ, ଶାବରୀ, ଆଭୀରୀ, ଟାକ୍କୀ, ଔଡ୍ରୀ, ଦ୍ରାବିଡ଼ୀ) । ୩ । ଅପଭ୍ରଂଶ । ୪ । ପୈଶାଚୀ । ଏହା ଛଡ଼ା ଚୂଳିକା ପୈଶାଚୀ ଆଦି କେତେକ ନମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରାକୃତ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ମଗଧର ଭାଷା ପାଲି ନାମରେ ସାହିତ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଭାଷାରେ ଲେଖା ଯାଇଥିଲା, ପରେ ଜୈନମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଗଧୀ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଆଦର ହେଲା । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ସାହିତ୍ୟରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ଗୋଟିଏ କୃତ୍ରିମ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତ ନାଟକମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା । ଏହି କୃତ୍ରିମ ପ୍ରାକୃତରୁ ଯେଉଁ ଭାଷା ବାହାରିଲା ତାହାକୁ 'ଅପଭ୍ରଂଶ" ବୋଲା ଗଲା । ଏହି ଅପଭ୍ରଂଶରୁ ଉତ୍ତରରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ଆର୍ଯ୍ୟ ଶାଖାର ଦେଶଭାଷା (Aryan vernaculars) ମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି । ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲଳିତବିସ୍ତରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ମିଳୁ ଅଛି ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବହୁତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାସାଏ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଦ୍ୱିବଚନ ନାହିଁ; ପ୍ରାକୃତ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାରେ ଋ, ଌ, ଽ, ୠ, ଐ, ଔ, ଶ, ଷ, ଓ ବିସର୍ଗ ନାହିଁ—ହ. ଶ. ।]

ପ୍ରାକୃତ ଇତିବୃତ୍ତ(ତ୍ତି)—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Prākṛuta itibṛutta(tti) ପ୍ରକୃତି ବା ଜଡ଼ ଜଗତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଜ୍ଞାନ; ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନ—Natural History; the science of Nature; Natural Philosophy; Natural Science; Physics.

(ପ୍ରାକୃତିକ ଇତିବୃତ୍ତ, ପ୍ରାକୃତ ଇତିହାସ, ପ୍ରାକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ, ପ୍ରାକୃତ ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାକୃତ ବିଦ୍ୟା, ପ୍ରାକୃତ ଦର୍ଶନ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଜୀବବିଦ୍ୟା, ଧାତୁବିଦ୍ୟା, ଉଦ୍ଭିଦବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାକୃତ ଇତିବୃତ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ପ୍ରାକୃତ ଜନ—ସ. ବ—ଇତର ଲୋକ—
Prākṛuta jana Vulgar people; the mass.
(ପ୍ରାକୃତ ମାନୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାକୃତ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବ—ଋତୁଭେଦରେ ହେବା ଜ୍ୱର—
Prākṛuta jwara Fever attacking people as the effect of particular seasons.

[ଦ୍ର—ବର୍ଷା, ଶରତ୍ ଓ ହେମନ୍ତରେ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହରେ ଯଥାକ୍ରମେ ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହୁଏ ଓ ସେହି ସମୟରେ ଉତ୍ତତ୍ ଧାତୁ ପ୍ରଧାନ ଜ୍ୱର ଲୋକଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ହ୍ର. ଶ.]

ପ୍ରାକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ ଦର୍ଶନ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Prākṛuta tattwa darśana ପ୍ରକୃତ ବା ସୃଷ୍ଟି-ସ୍ଥିତ ପଦାର୍ଥ-(ପ୍ରାକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ ବିବେକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପରମାତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ—Natural Theology.

ପ୍ରାକୃତ ତନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର —
Prākṛuta tantra Democracy.

ପ୍ରାକୃତ ଦୋଷ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—
Prākṛuta dosha ବର୍ଷା, ଶରତ୍ ଓ ହେମନ୍ତ ଋତୁରେ ହେବା ଜ୍ୱରରେ ଯଥାକ୍ରମେ ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫର ଆଧିକ୍ୟ (ହ୍ର.ଶ)-The morbidity of wind, bile and phlegm in the fevers which attack people in the rains, autumn and winter respectively.

ପ୍ରାକୃତ ପ୍ରକାଶ—ଦେ. ବ. (ନାମ)— ପୁରୀଜଛାର ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରାକୃତ
Prākṛuta prakāśa ଭାଷାର ଅଭିଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
A Prākṛuta lexicon edited by late Mārkaṇḍa Dāsa of the district of Puri.

ପ୍ରାକୃତ ପ୍ରଳୟ—ସଂ. ବ—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦିବସର ଅବସାନ ହେଲେ
Prākṛuta praḷaya ବ୍ରହ୍ମା ନିଦ୍ରା ଯିବାରୁ ସୃଷ୍ଟିର ଯେଉଁ ବିନାଶ ଘଟେ—The complete dissolution of the universe when Brahmā, the Creator goes to sleep.

ପ୍ରାକୃତ ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ. ଦେଶପ୍ରଚଳିତ କଥ୍ୟ ଭାଷାରେ ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ
Prākṛuta bandha ରଚନା—Poetry or verse in the vernacular language.

ପ୍ରାକୃତ ବନ୍ଧେ ଗୀତ ବାଣୀ
ଶୁଣି ଂଂସାରୁ ଉର ପ୍ରାଣୀ । ଦ୍ରଗଦେ ।

ପ୍ରାକୃତ ଭୂଗୋଳ—ସଂ ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)— ଯେଉଁ ଭୂଗୋଳ
Prākṛuta bhūgoḷa ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀସ୍ଥ ଦୃଶ୍ୟମାନ (ପ୍ରାକୃତିକ ଭୂଗୋଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାକୃତିକ ବିଷୟମାନଙ୍କର (ଜଳ ସ୍ଥଳ, ବାୟୁ, ଆକାଶ, ଋତୁ ଆଦର) ବିବରଣ ଜଣାଯାଏ—
Physical Geography.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀର ଗଠନର ପ୍ରାଚୀନ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଲୋଚନା ହୁଏ ତାହାକୁ ଭୂତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର Geology କୁହାଯାଏ ।]

ପ୍ରାକୃତ ସମାଜ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । ସାଧାରଣ
Prākṛuta samāja ଲୋକଙ୍କ ସଭା—1. An assembly of the people; the popular assembly.

୨ । ଇଂଲଣ୍ଡବାସୀ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ସଭା; ହାଉସ୍ ଅଫ୍ (ପ୍ରାକୃତ ସଭା—ଅନ୍ୟରୂପ) କମନ୍ସ୍—2. The House of Commons.

ପ୍ରାକୃତିକ—ସ. ବିଶ. (ପ୍ରକୃତି+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ) —୧ । ସ୍ୱାଭାବିକ;
Prākṛutika ନୈସର୍ଗିକ; ପ୍ରକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Natural.

୨ । ଭୌତିକ—2 Physical; material.

୩ । ଦୈବିକ—3. Divine.

୪ । ଲୌକିକ—4. Popular.

୫ । ସାଂସାରିକ—5. Worldly; mundane.

୬ । ସହଜ; ସହଜାତ—
6. Innate; inborn; instinctive.

ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ନିୟମଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ଚଳୁଅଛି;
Prākṛutika niyama ସ୍ୱାଭାବିକ ନିୟମ—The laws of Nature.

ପ୍ରାକ୍କର୍ମ—ସ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+କର୍ମ)—୧ । ପୂର୍ବର କାର୍ଯ୍ୟ—
Pākkarma 1. Previous or past act.

୨ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ)—2. Luck; fate; destiny.

ପ୍ରାକ୍କାଳ—ସ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+କାଳ)—୧ । ଅତୀତ; ପୂର୍ବକାଳ—
Prākkāḷa 1. The past.

୨ । ଆଦ୍ୟକାଳ—
2. The beginning (in point of time).

ପ୍ରାକ୍କାଳିକ—ସ. ବିଶ. (ପ୍ରାକ୍କାଳ+ଭବାର୍ଥେ. ଇକ)—
Prākkāḷika ୧ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଘଟିଥିବା; ପୁରାକାଳୀନ; (ପ୍ରାକ୍କାଳୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଚୀନ—1. Past; ancient.

୨ । ପୂର୍ବତନ; ଏହିପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା—2. Former; previous.

ପ୍ରାକ୍ଟିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)+୧ । ଓକିଲର ଓ ଓକିଲଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ—
Prāktis 1 The practice of a pleader or doctor.
(ପ୍ରାକ୍ଟିସ୍, ପ୍ରେକ୍ଟିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଭ୍ୟାସ—
ପ୍ରାକ୍ଟିସ୍ **ପ୍ରିକ୍ଟିସ** 2. Practice.

ପ୍ରାକ୍ତନ—ସଂ. ବିଶ. (ପ୍ରାକ୍+ତନ· ଅର୍ଥରେ. ଭନ)—୧ । ପୂର୍ବକାଳୀନ;
Prāktana ଅତୀତ କାଳର; ପ୍ରାଚୀନ—1. Past; ancient; former; prior.
(ପ୍ରାକ୍ତନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମାର୍ଜିତ—2. Earned by the actions of a previous existence.

୩ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—3. Previous; antecedent.

ସଂ. ବ.—ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ; ଦୈବ; ପ୍ରାରବ୍ଧ—
Destiny; fate.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଇହକାଳରେ ପୂର୍ବଜନ୍ମର କର୍ମର ଫଳ ଭୋଗ କରେ । ଇହକାଳରେ ଉପସ୍ଥାନ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାକ୍ତନର ମନ୍ଦ ଫଳକୁ ଏଡ଼ି ଯାରେ ଓ ଇହକାଳରେ ସାଧା କରେ ତହିଁର ଫଳ ପରକାଳରେ ଭୋଗ କରିବ ।]

ପ୍ରାକ୍ତନ କର୍ମ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—୧ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ
Prāktana karma କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ—1. Acts done by a person in a previous existence.

୨ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—2. Destiny; fate; luck.

ପ୍ରାକ୍ତନ ଜନ୍ମ—ସଂ ବ.—ମନୁଷ୍ୟର ଇହ ଜନ୍ମର ପୂର୍ବରେ ଘଟିଥିବା
Prākatana janma ଜନ୍ମ; ପୂର୍ବଜନ୍ମ—Previous existence of a man before his present existence in this world.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାକ୍ତନ ସଂସ୍କାର—ସ. ବ.—ପୂର୍ବଜନ୍ମର ଘଟଣା ବା କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଇହଜନ୍ମରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମାରେ ଯେଉଁ ଛାପ ଲାଗି ଯାଇ ଥାଏ—The impression left on the soul of a man as a result of the acts or events of his previous existence.
Prāktana saṁskāra

ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(ପ୍ରଖର+ଭାବାର୍ଥରେ. ଯ)—
Prākharj̄ya ୧ । ପ୍ରଖରତା; ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—
1. Acuteness; sharpness.
୨ । ଝଗଡା; କଟୁ ସ୍ୱାଦ—2. Pungency; acridity.
୩ । ଦୁଷ୍ଟାମି—3. Wickedness.

ପ୍ରାଗ୍—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ପ୍ରୟାଗ)—ପ୍ରୟାଗ ବା ଆଲ୍ଲାହାବାଦ—
Prāg Allahabad or Prayāga.
(ପ୍ରାଗ୍ ଗ୍ରଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ—ସ. ବ—୧ । ଆସାମ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଚୀନ କାମରୂପ ଦେଶ; କାମାଖ୍ୟା ଦେଶ; କାର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ (ଆଧୁନିକ ଗୌହାଟୀ ଜିଲ୍ଲା)—1. An ancient country in Assam; (modern Gouhati).
Prāg-jyotisha
[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶର ରାଜା ଭଗଦତ୍ତ ଚୀନ ଓ କମ୍ବୋଜ ସେନା ସହ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଏହା ପୂର୍ବେ ନରକାସୁରର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏହା ଦେବୀଙ୍କ ଯୋଗନିଦ୍ରାର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ବୋଲି କଥିତ । ଏହା ସଦ୍ଭୋଦ୍ରା ନାମ୍ନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ନିବାସ ସ୍ଥାନରୂପେ କଳ୍ପିତ—ହ. ଶ ।]
୨ । କାମରୂପ ଦେଶବାସୀ ଲୋକ—
2. A man of the country of Kāmarūpa.

ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ ପୁର—ସ. ବ—ଆସାମର ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ; ଆଧୁନିକ ଗୋହାଟୀର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—The ancient name of the town of Gouhati in Assam.
Prāg-jyotisha pura
[ଦ୍ର—କୁଶଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅମୂର୍ତ୍ତରଜଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା—ହ. ଶ ।]

ପ୍ରାଗ୍‌ଦକ୍ଷିଣା—ସ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+ଦକ୍ଷିଣ+ଆ)—
Prāg-dakshiṇā ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବକୋଣ; ଅଗ୍ନିକୋଣ—The south east quarter.

ପ୍ରାଗ୍‌ବଂଶ—ସ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+ବଂଶ)—୧ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବଂଶ—
Prāg-baṁsa 1. Former dynasty; ancient or original family.
୨ । ଯଜ୍ଞଶାଳାର ପୂର୍ବପାଖରୁ ରଚିତ ଶାଳାର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଗୃହ—
2. A room in front of the sacrificial room to the east.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଯଜମାନ ରହୁଥିଲେ । ହ. ଶ]
୩ । ଯଜ୍ଞଶାଳାର ଜାଳଣୀ କାଠ—
3. The fuel required for a vedic sacrifice.
୪ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—4. A name of Bishṇu.

ପ୍ରାଗ୍‌ବତ୍—ଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ପ୍ରାକ୍+ବତ୍)—ପୂର୍ବପରି—
Prāg-bat As before.

ପ୍ରାଗ୍‌ବୈଦିକ—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+ବୈଦିକ)—ବୈଦିକଯୁଗର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତନ
Prāgbaidika (ସମୟ)—Pre-vedic (times).

ପ୍ରାଗ୍‌ଭକ୍ତ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+ଭକ୍ତ=ଭୋଜନ)—ଭୋଜନର ଅବ୍ୟବହୃତ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—The time immediately before meal.
Prāg-bhakta
[ଦ୍ର—ସୁସ୍ଥ ଭରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ବୃଦ୍ଧ, ବାଳକ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହି ସମୟରେ ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ଛାଡା ବମନଦ୍ୱାରା ବାହାର ପଡ଼େ ନାହିଁ, ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଓ ବଳବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—ହ. ଶ ।]

ପ୍ରାଗ୍‌ଭବ—ସ. ବିଣ (ପ୍ରାକ୍+ଭବ)—ପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା ବା ଥିବା—
Prāg-bhaba Pre-existing; previous.
(ପ୍ରାଗ୍‌ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାଗ୍‌ଭାବ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାକ୍=ପ୍ରଥମ+ଭାବ)—୧ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—
Prāg bhāba 1. Superiority; excellence.
୨ । ପର୍ବତର ଶିଖର—2. The top or summit of a mountain.
୩ । ପୂର୍ବଜନ୍ମର ଅବସ୍ଥା—3. Prior existence.
୪ । ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା—4. Previous condition.

ପ୍ରାଗଗ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାକ୍=ପୂର୍ବ+ଅଗ୍ର)—
Prāgagra ପୂର୍ବଆଡ଼କୁ ମୁଣ୍ଡ କରିଥିବା; ପୂର୍ବାଭିମୁଖ—
(ପ୍ରାଗଗ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having the head or top towards the east.

ପ୍ରାଗଲ୍ଭ୍ୟ—ସଂ. ବ. [ପ୍ରଗଲ୍ଭ+ଭାବେ. ଯ]—୧ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା; ଔଦ୍ଧତ୍ୟ—
Prāgalbhya 1. Arrogance; effrontery; insolence; impudence.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ସହଜ ସ୍ନେହଭାବ ବିଶେଷ—
2. Affectionate propensity or tendency in women.
୩ । ତେଜସ୍ୱିତା—3. Vigour.
୪ । ସାହସ; ନିର୍ଭୟତା—4. Valour; fearlessness.
୫ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ପ୍ରାବଲ୍ୟ (ହ. ଶ)—
5. Predominance; prevalence.
୬ । ନୈପୁଣ୍ୟ—6. Proficiency; skill (Apte).
୭ । ପରିପକ୍ୱତା—7. Development; maturity (Apte).
୮ । ପ୍ରକାଶ—8. Manifestation; appearance (Apte).
୯ । ଗର୍ବ—9. Pride.
୧୦ । ବାକ୍ପଟୁତା; ବାଗ୍ମିତା—10. Eloquence (Apte).
୧୧ । ଆଡ଼ମ୍ବର—12. Pomp (Apte).
୧୨ । ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପତା—12. Resoluteness; determination (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଗାର—ସଂ ବ. (ପ୍ର+ଆଗାର)—ପ୍ରାସାଦ; ଭବନ (ହି. ଶ)—
Prāgāra Building; house.

ପ୍ରାଗୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାକ୍+ଉକ୍ତ)—ପୂର୍ବକଥିତ—
Prāgukta Aforesaid.

ପ୍ରାଗୁଦୀଚୀ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାକ୍+ଉଦୀଚୀ)—ପୂର୍ବୋତ୍ତର ବା ଇଶାନ କୋଣ—The north-east quarter of the globe.
Prāgudīchī (ପ୍ରାଗୁତ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ—ସଂ. ବଣ.(ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ; ପ୍ରାକ୍+ଐତିହାସିକ)—ଐତିହାସିକ କାଳର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ (କାଳ)—Prehistoric (period).
Prāgaitihāsika

ପ୍ରାଗ୍ର—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅଗ୍ର)—ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ବା ଭାଗ—The highest point (Apte).
Prāgra

ପ୍ରାଗ୍ରସର—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାଗ୍ର+ସୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prāgrasara ୧ । ପ୍ରଥମ; ପହିଲା (ହି. ଶ)—1. First.
(ପ୍ରାଗ୍ରସରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ମୁଖ୍ୟ (ହି. ଶ)—
2. Chief; principal.

ପ୍ରାଗ୍ରହର—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାଗ୍ର+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prāgrahara ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ମୁଖ୍ୟ (ହି. ଶ)—
(ପ୍ରାଗ୍ରହରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chief; principal (Apte).

ପ୍ରାଗ୍ରାଟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଗ୍ର+ଅଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବସାଦହି—
Prāgrāṭa 1. Coagulated milk (Apte).
୨ । ପତଳାଦହି; ଘୋଳଦହି (ହି. ଶ)—
2. Churned butter-milk.

ପ୍ରାଗ୍ର୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଗ+ଅଗ୍ର+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—
Prāgrya Chief; principal (Apte).
(ପ୍ରାଗ୍ର୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାଘାତ—ସଂ. ବ. (ଗ+ଆଘାତ)—
Prāghāta ୧ । ଜୋରରେ ଆଘାତ ବା ପ୍ରହାର (ହି. ଶ)—
1. A powerful stroke; a heavy blow.
୨ । ଯୁଦ୍ଧ—2. War; battle (Apte).

ପ୍ରାଘାର—ସଂ. ବ. (ଗ+ଆ+ଘୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Prāghāra ଝୋରା ଝୋରା ଦୋଇ ପଡ଼ିବା; ଝରିବା—
Oozing; trickling; dropping (Apte).

ପ୍ରାଘୁଁ(ଘୂ)ଣ(ର୍ଣ୍ଣ)—ସଂ. ବ. [ଗ+ଆ+ଘୁଁ(ଘୂ)ଣ ଧାତୁ, ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ]—
Prāghu ghū)ṇa(rṇṇa)
୧ । ଅଭ୍ୟାଗତ; ଅତିଥି; କୁଟୁମ୍ବ—1 A guest.
୨ । ଆଗନ୍ତୁକ—2. A visitor; stranger.
[ପ୍ରାଘୁ(ଘୂ)ଣୀ(ର୍ଣ୍ଣୀ)କ, ପ୍ରାଘୁ(ଘୂ)ଣ(ର୍ଣ୍ଣ)କ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପ୍ରାଙ୍—ସଂ. ବ. (ଗ+ଅନ୍ଚ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Prāṅ ୧ । ପ୍ରାଚୀ; ପୂର୍ବଦିଗ—1. The east.
୨ । ପୂର୍ବକାଳ—2. The past.
ସଂ. ବଣ—୧ । ପ୍ରାଚୀନ—1. Ancient.
୨ । ପୂର୍ବଜନ—2. Former

ପ୍ରାଙ୍ ନ୍ୟାୟ—ସଂ. ବ. (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି)—
Prāṅ-nyāya ଉପସ୍ଥିତ ମକଦ୍ଦମା ବାଏର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଦାଲତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ବିଷୟର ମୀମାଂସା—
(Hindu Law) Resjudicata; the decision of the matter at issue by a court of justice before the institution of the present case.
[ଦ୍ର—ବ୍ୟବହାର ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦୁଇବାପା ବାପାର ବାକ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧେ 'ପ୍ରାଙ୍ ନ୍ୟାୟ' ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଲେ ଓ ତାହା ଗୃହୀତ ହେଲେ ସେ ମକଦ୍ଦମା ଆଉ ଚଳ ନ ପାରେ—ହି. ଶ]

ପ୍ରାଙ୍ମୁଖ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପ୍ରାକ୍=ପୂର୍ବ+ମୁଖ)—
Prāṅ-mukha ୧ । ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରିଥିବା; ପୂର୍ବମୁଖ—
(ପ୍ରାଙ୍ମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Facing east.
୨ । ଉନ୍ମୁଖ—2. Inclined towards.

ପ୍ରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅଙ୍ଗ)—ପଣବ; ଛୋଟ ବାଦ୍ୟ—
Prāṅga A small kind of drum (Apte).

ପ୍ରାଙ୍ଗଣ(ନ)—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅଙ୍ଗ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—
Prāṅgaṇa(na) ୧ । ଅଗଣା—1. Courtyard
୨ । (+କରଣ. ଅନ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ପଣବ—2. A drum.
୩ । ଘରର ତଳ; ଶୁଦ୍ଧ ଭୂମି; ଚଟାଣ—
3. Floor or a house.

ପ୍ରାଚ୍—ସଂ. ବ—ପ୍ରାକ୍‌ଦିଗ; ପୂର୍ବଦିଗ—
Prāch The east.

ପ୍ରାଚଣ୍ଡ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଚଣ୍ଡ+ଭାବ. ଯ)—
Prāchaṇḍya ୧ । ପ୍ରଚଣ୍ଡତା; ଉଗ୍ରତା—1. Vehemence.
୨ । ଉତ୍କଟତା—2. Fierceness; ferocity.

ପ୍ରାଚିକା—ସଂ. ବି—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲୀ ମାଛି (ହି. ଶ)—
Prāchikā 1. A kind of forest-flea.
୨ । ମଶା—2. Mosquito (Apte).
୩ । ମାଈ ଶ୍ୟେନ—
3. A female falcon (Apte).

ପ୍ରାଚିତ—ଭୂ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ)—
Prāchita ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—Expiation.
[ପ୍ରାଚିତ୍ତ(ତ୍ୟ)—ଅନ୍ୟରୂପ] (ଦ୍ର) ପ୍ରାଚିତ୍ତ

ପ୍ରାଚୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାକ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Prāchī ୧ । ପୂର୍ବଦିଗ—1. The east.
(ପ୍ରତୀଚୀ ବିପରୀତ)— ୨ । ପୂଜ୍ୟ ଓ ପୂଜକର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
2. The space between the worshipper and the worshipped.
ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ନଦୀବିଶେଷ—
A river in the district of Puri.
[ଦ୍ର—ଏହି ନଦୀ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବାଲିଅନ୍ତା ଜକଟସ୍ଥ ଖଉନପଡ଼ା ଗ୍ରାମର ୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ କୁଆଖାଇ ନଦୀର ଉ. ପୂ. ରୁ ବାହାର ଦ. ପୂ. ଦିଗକୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା କାକଟପୁର ଥାନାର କେଉଟଜଂଗା ଜକଟରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ମିଶିଅଛି । ଏହାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୩୦ ମାଇଲ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୪୦।୫୦ ହାତ । ଏହା ତୀରରେ ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ଓ ଦେବ ମନ୍ଦିରମାନ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି । ସ୍ୱମାମୃତବେଷ୍ଟିତ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଏହା କୂଳରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାର କଥିତ । ଏହା ତୀରସ୍ଥ ନଆଳୀ ଗ୍ରାମ ନକଟସ୍ଥ ପାଣ୍ଡବ ତୀର୍ଥରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମକର ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଗୋଟିଏ ମେଳା ହୁଏ । ଏହା ତୀରସ୍ଥ ଭୁଲସୀପୁର ଗ୍ରାମ ପାଖେ ଚଉରାସୀ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ତମ୍ଭର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସ୍ତମ୍ଭଥାନା ଭୋଷାଲ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ଏ ନଦୀ ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ନୌକାଦ୍ୱାରା କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରର ପଥରମାନ ସୁଦୂର ଖୋରଧା ଓ ମାଲଗୀରୁ ଆଣା ଯାଇଥିଲା । କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରରେ କାମ କରୁଥିବା ୧୨୦୦ ବଢ଼େଇ ଏହି ନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ଉଚ୍ଚଗରଡ଼ ଗ୍ରାମରେ ରହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଦିନ ଏହିଠାରେ ବଢ଼େଇମାନଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ମେଳା ହୁଏ—ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା]

ପ୍ରାଚୀନ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାଚ୍+ଇନ)—

Prāchīna ୧ । ପୂର୍ବ ଦିଗସ୍ଥ—

[ପ୍ରାଚୀନଚ୍ଛ(ଚ୍ଛ)—ବ] 1. Eastern.

(ପ୍ରାଚୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୂର୍ବକାଳୀନ—2. Past; former.

୩ । ପୁରାତନ—3. Ancient

୪ । ବୃଦ୍ଧ—4. Old.

୫ । ପ୍ରାଚ୍ୟ; ପୂର୍ବ ଦେଶୀୟ—5. Eastern.

୬ । (ପ୍ରାଚୀ+ଇନ. ଭବାର୍ଥେ) ପୂର୍ବଦିଗ୍ ଭବ—

6. Occurring or produced in the east.

ପ୍ରାଚୀନ ତିଳକ—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ର—

Prāchīna tilaka The moon (Apte).

ପ୍ରାଚୀନ ପନସ—ସଂ. ବ—ବିଲ୍ୱ ଗଛ—

Prāchīna panasa The Bilwa tree (Apte).

ପ୍ରାଚୀନ ବର୍ହିଃ—ସଂ. ବ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—

Prāchīna barhiḥ 1. Indra.

୨ । ପ୍ରଚେତାମାନଙ୍କର ପିତା; ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବିଶେଷ—

2. Name of an ancient king

ପ୍ରାଚୀନ ଶାଳ—ସଂ, ବ.—(ପ୍ରାଚୀନ+ଶାଳା)—୧ । ପୁରାତନ ଗୃହ

Prāchīna śāla (ହି. ଶ.)—1 An old house.

୨ । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଥିବା ଗୃହ (ହି. ଶ.)—

2. A house in the eastern side.

ପ୍ରାଚୀନା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନ+ଆ)—ପ୍ରାଚୀନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Prāchīnā Feminine of Prāchīna.

ସଂ ବ.—୧ । ପାଠା (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Pāṭhā (See)

୨ । ରାସ୍ନା (ଦେଖ) (ହି. ଶ.)—2. Rāsnā (See)

ପ୍ରାଚୀନାବୀତ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ+ଆବୀତ)—୧ । ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ପିତୃ-

Prāchīnābīta କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାମ ହସ୍ତ ବାହାରକୁ ରଖି ଡାହାଣ

(ପ୍ରାଚୀନୋପବୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ) କାନ୍ଧରେ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ

କରିବାର ପ୍ରକାର—The wearing of the sacred thread over the right shoulder by passing it towards the left side, as at a śrāddha.

୨ । ଡାହାଣ କାନ୍ଧ ବାଟେ ବାମ ଆଡ଼କୁ ଲମ୍ବି ଥିବା ଉପବୀତ—

2. The sacred thread worn over the right shoulder and pasting towards the left side.

ପ୍ରାଚୀନାବୀତୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରାଚୀନାବୀତ+ଅଣ୍ଟ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା.

Prāchīnābitī ୧ବ.)—ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କାଲରେ ଦକ୍ଷିଣ ସ୍କନ୍ଧରେ

(ପ୍ରାଚୀନୋପବୀତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର ପିନ୍ଧି ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ସବ୍ୟ-

(a person) Wearing the sacred thread on the right shoulder.

ପ୍ରାଚୀନାମଲକ—ସଂ. ବ.—ପାଣି ଅଁଳା (ଦେଖ) (ହି. ଶ.)—

Prāchīnāmalaka Pāṇi a-aṁlā (See)

ପ୍ରାଚୀ ପତି—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ)—ପୂର୍ବ ଦିକ୍‌ପାଳ; ଇନ୍ଦ୍ର—

Prāchī pati Indra.

ପ୍ରାଚୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ—ସଂ. ବ.—ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—The title of a

Prāchī māhātmya book in Sanskrit.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପ୍ରାଚୀତୀରସ୍ଥ ମନ୍ଦିର ଓ ତୀର୍ଥମାନଙ୍କର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ୧୦୭ ବର୍ଷ ତଳେ ପୁରୁକଲ୍ଲ କାକଟପୁର ନିବାସୀ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର ଏ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଲ୍ଲୋଚନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଏ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଅନୁବାଦ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥଦ୍ୱୟ ଅବଧି ଅପ୍ରକାଶିତ—ଡାକ୍ତର. ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ।]

ପ୍ରାଚୀର—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଅ+ଚୀ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା; ଆବରଣ

Prāchīra କରିବା+କର୍ମ. ର)—୧ । ନଗର ଓ ଦୁର୍ଗ ଆଦିର

ପାଚେରି; ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ବେଷ୍ଟନ—1 Rampart.

୨ । ଚଉଡ଼ାଦେବାଲ—2. Compound wall.

୩ । ଘେରବନ୍ଦ; ବାଡ଼—

3. An enclosure; hedge; fencing.

ପ୍ରାଚୀ ସମିତି—(ନାମ)—କଟକରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ

Prāchī samiti ପ୍ରକାଶକ ସମିତି—Name of a society started at Cuttack for publishing old literary works of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ସମିତି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରୋଫେସର ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବାବୁ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରାୟଙ୍କ ଭୂୟା ଶ୍ୱରଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅର୍ଥାନୁକୂଲ୍ୟରେ ୪।୫ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଗୁଡ଼ିଏ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥର ଟୀକା ଓ ମହାପ୍ରଭୁଧର୍ମପ୍ରତିପାଦକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଯୁବକ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ରଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସମ୍ପାଦକତ୍ୱରେ ଏ ସମିତିରୁ ପ୍ରକାଶିତ ତ୍ରୈମାସିକ 'ପ୍ରାଚୀ' ପତ୍ରିକା ତୀରଭରେ ଓ ଇତ୍କଳେପରେ ପ୍ରଗଢ଼ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାଚୀ ସମିତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରୁ ଅନେକ ପଦ ଓ ବିଷୟମାନ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଅଛି । ତତ୍ତତ୍ସ୍ଥଳରେ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ ଓ ଇତ୍‌ପୂର୍ବେ ପ୍ରାଚୀ (ଯଥା—ପ୍ରାଚୀ. ଶିବସ୍ତୋତ୍ର) ଲେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଚୁର+ଭାବେ. ଯ)—ପ୍ରଚୁରତା; ଆଧିକ୍ୟ—

Prāchurjya Abundance; plenty; sufficience.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଚ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ପ୍ରାଚ୍=ପୂର୍ବ+ଯ)—୧ । ପୂର୍ବଦେଶୀୟ—
Prāchya 1. Eastern; oriental.
୨ । ପୂର୍ବଦ୍ଦଗସ୍ଥ—2. Belonging to the east.
୩ । ପୂର୍ବକାଳୀନ; ପ୍ରାଚୀନ—
2. Of ancient times; old; ancient.
ଫ. ବ—୧ । ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀର ପୂର୍ବ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶ (ପଞ୍ଜାଲ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ ଓ ମଗଧ)—1. The country to the south and east of the Saraswatī river.
୨ ପୂର୍ବଦେଶ—2. The eastern country.

ପ୍ରାଜକ—ଫ. ବ. (ପ୍ର+ଅଜ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଗମନ କରାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ସାରଥି; ରଥାଦର ଗୃଲକ; କଚଆନ—
Prājaka 1. Charioteer; coachman.
୨ । ନୟନ୍ତା; ଗୃଲକ—2. A guide; a driver.

ପ୍ରାଜନ—ଫ. ବ. (ପ୍ର+ଅଜ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କରଣ. ଅନ)—
Prājana ୧ । ପଶୁଗୃଲନ ଦଣ୍ଡ; ଯାଷ୍ଟିଶ ବାଡ଼—
1. A goad; a driving rod.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ଅଡ଼ାଇବା; ଗୃଲନ—2. Driving.

ପ୍ରାଜାହିତ—ଫ. ବ—ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଅଗ୍ନି—
Prājahita One of the sacrificial fires.

ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ—ଫ. ବଣ (ପ୍ରଜାପତି+ଯ)—୧ । ପ୍ରଜାପତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Prājāpatya 1. Relating to Brahmā.
୨ । ପ୍ରଜାପତିଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
2. Born of Prajāpati.
ଫ. ବ—୧ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମାନୁସତ ବବାହବଶେଷ (ଯହିଁରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ବରଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ସହକାରେ କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି—
1. A form of marriage.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଆଠ ପ୍ରକାର ବବାହରୁ ଏହା ଏକ । ଏଥିରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ବର ଓ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କର ସେମାନଙ୍କୁ ନମ୍ରଲଖିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଆବଦ୍ଧ କରନ୍ତି "ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମିଳିତ ହୋଇ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବୁଁ ।' ଦକ୍ଷତି ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବା ପରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ଦୁହିଙ୍କର ପୂଜା କର ସାଲଙ୍କାର କନ୍ୟାକୁ ବରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରନ୍ତି—ହ. ଶ ।]
୨ । ପ୍ରୟାଗ (ହ. ଶ.)—2. Allahabad.
୩ । ଦ୍ୱାଦଶାହସାଧ୍ୟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବ୍ରତବଶେଷ (ପ୍ରଥମ ଦବସରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ୨୨ ଗୁଣା ଅନ୍ନ ଭୋଜନ; ଦ୍ୱିତୀୟ ଦବସରେ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ୨୬ ଗୁଣା ଅନ୍ନ ଭୋଜନ, ତୃତୀୟ ଦବସରେ ଅସାତତ ଅନ୍ନ ୨୪ ଗୁଣା ଭୋଜନ ଓ ଶେଷ ଦବସରେ ଉପବାସ—ହ. ଶ)—3. A kind of penance observed during 12 days.
୪ । ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର—4. The 4th asterism.
୫ । ଅପୁତ୍ରକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା କନ୍ୟାର ପୁତ୍ରଟିଏ ହେଲେ ତାକୁ ପୁତ୍ରସ୍ୱରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କନ୍ୟାକୁ ବବାହ ଦେବା ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି—
5. A sacrifice performed before appointing one's daughter to raise an issue.
୬ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପୂର୍ବେ ସର୍ବସ୍ୱ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞ କରାଯାଏ—
6. A vedic sacrifice performed by a person who is going to enter into asceticism by giving away all his worldly belongings to the officiating priests.

ପ୍ରାଜକ—ଫ. ବ—ବାଜ; ଶ୍ୟେନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Prājika Hawk.

ପ୍ରାଜିତା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଜିତ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ.)—ସାରଥି—
Prājitā Charioteer.

ପ୍ରାଜ୍ଞ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଆ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+ଅ, ବା ପ୍ରଜ୍ଞା+ଅ)—
Prājña ୧ । ଜ୍ଞାନୀ; ସୁପଣ୍ଡିତ; ବଜ୍ଞ—1. Wise; learned.
(ପ୍ରାଜ୍ଞୀ, ପ୍ରାଜ୍ଞୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦକ୍ଷ; ନୈପୁଣ; ଚତୁର—
(ପ୍ରାଜ୍ଞତା[ତ୍ୱ]—ବ) 2. Clever; skilful.
୩ । (ପ୍ର+ଅଜ୍ଞ) ମୂର୍ଖ; ଅର୍ବାଚୀନ (ହ. ଶ.)—
3. Illiterate; stupid
ଫ. ବ—୧ । ପଣ୍ଡିତବ୍ୟକ୍ତି—1. A learned man.
୨ । ଜୀବାତ୍ମା (ହ ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. The living soul.
୩ । କଲ୍କିଦେବଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ—3. Name of the elder brother of Kalkideba.

ପ୍ରାଜ୍ଞମାନୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରାଜ୍ଞ+ମନ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prājñamānī ପଣ୍ଡିତମନ୍ୟ; ପାଣ୍ଡିତ୍ୟାଭିମାନୀ—
(ପ୍ରାଜ୍ଞମାନନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Thinking one's self to be a learned man, though not actually so.

ପ୍ରାଜ୍ଞୀ—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଜ୍ଞ+ଈ)—ପ୍ରାଜ୍ଞର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Prājñī Feminine of Prājña.
ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ (ହ. ଶ)—
Name of a wife of the Sun-god.

ପ୍ରାଜ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ପ୍ର+ଅଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବୃଦ୍ଧ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Prājya ୧ । ପ୍ରଚୁର; ପ୍ରଭୂତ—1. Much; excessive.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର+ଆଜ୍ୟ) ଘୃତବହୁଳ—
2. Full of ghee.
ଫ. ବ. (ପ୍ର+ଆଜ୍ୟ)—ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଘୃତ—
Excellent ghee.

ପ୍ରାଞ୍ଜଳ—ଫ. ବଣ. (ପ୍ର+ଅଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅଲ)—
Prāñjala ୧ । ସରଳ; ସଦ୍ଭଜ—1. Easy; sincere; straightforward.
[ପ୍ରାଞ୍ଜଳତା(ତ୍ୱ)—ବ]
୨ । ସତ୍—2 Honest; upright; frank.
୩ । ସୁଖବୋଧ୍ୟ—3. Easy to understand; intelligible; pnail.
୪ । ସୁଖସେବ୍ୟ; ରୁଚିକର—4. Palatable.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ନିର୍ମଳ—5 Clear.
୬ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—6. Bright.
୭ । ସତ୍ୟ (ହି. ଶ)—7 True.
୮ । ସମାନ; ସମତଳ—8. Smooth; level.

ପ୍ରାଞ୍ଜଳ—ବି. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର=ପ୍ରକୃଷ୍ଟରୂପେ କୃତ + ଅଞ୍ଜଳ ଯାହା ଦ୍ୱାରା)—
Prāñjali
ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳ; କୃତାଞ୍ଜଳ; ଅଞ୍ଜଳବଦ୍ଧ—
With folded palms; in a supplicating posture.
ସ. ବ—ଅଞ୍ଜଳ; ଆଞ୍ଜୁଳା (ହି. ଶ)—
A double handful.

ପ୍ରାଡ୍‌ବିବାକ—ସ. ବ. (ପ୍ରଚ୍ ଧାତୁ=ପଚ୍‌ରିବା + ବ୍ୟବ୍=ପ୍ରାଡ୍ + ବିବାକ)—
Prād bibāka
(ପ୍ରାଡ୍ ବିବେକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ପ୍ରଧାନ ବିଚାରକ; ଜଜ୍; ନ୍ୟାୟାଧୀଶ—1. A judge; a court of justice; Chief-justice.
୨ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—2. Magistrate.
୩ । ଓକିଲ (ହି. ଶ)—3. Pleader.

ପ୍ରାଣ—ସ. ବ. (ପ୍ର + ଅନ୍ ଧାତୁ=ବଞ୍ଚିବା + କରଣ. ଅ)—
Prāṇa ୧ । ହୃଦସ୍ଥସ୍ଥ ପଞ୍ଚବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଇମ—
1. One of the 5 airs in the body.
[ଦ୍ର—ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ ଓ ସମାନ ପଞ୍ଚବାୟୁ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]
୨ । ନିଃଶ୍ୱାସ—2. Inhaled breath.
୩ । ଜୀବନ; ଚୈତନ୍ୟ—
3. Life; vitality; spirit.
୪ । ପ୍ରାଣର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ—
4. A vital organ.
୫ । ବଳ; ଶକ୍ତି—5. Strength; power.
୬ । ସାର—6 Essence; vital element.
୭ । ବ୍ରହ୍ମା—7 Brahmā.
୮ । ବାୟୁ—8. Wind; air.
୯ । ସାର୍ଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରଣ—9. Aspiration in the articulation of letters.
୧୦ । ଆପଣାର ପ୍ରାଣ ପର ସ୍ନେହପାତ୍ର—
10. One's beloved object.
୧୧ । ଶରୀରସ୍ଥ ୫ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଣବାୟୁ; ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ—
11. The five vital airs of the system
(ଯଥା—ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ ଓ ସମାନ—ହି. ଶ)
୧୨ । ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ ଓ ସମାନ ଏହି ପଞ୍ଚ ମୁଖ୍ୟ ବାୟୁ ଓ ନାଗ, କୂର୍ମ, କୃକଳ(ବା କୃକର), ଦେବଦତ୍ତ ଓ ଧନଞ୍ଜୟ ଶରୀରସ୍ଥ ଏହି ଦଶ ବାୟୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. Ten airs existing inside the human body.
୧୩ । ଶ୍ୱାସ—13. Breath; respiration.
୧୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଦଶଟି ସାର୍ଦ୍ଧ ମାତ୍ରା ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବାର କାଳ (ହି. ଶ)—14. (astronomy) The length of time occupied by the pronunciation of 10 long vowels.
୧୫ । (ଛନ୍ଦୋଗ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ) ପ୍ରାଣ, ବାକ୍, ଚକ୍ଷୁ, ଶ୍ରୋତ୍ର ଓ ମନଃ (ହି. ଶ)— 15. (chhāndogya) Life, speech, eye, ear and mind taken together.
୧୬ । ବିଷ୍ଣୁ—16. Bishṇu.
୧୭ । ଅଗ୍ନି (ହି. ଶ)—17. Fire.
୧୮ । 'ଯ୍'କାର ବର୍ଣ୍ଣ (ହି. ଶ)—18. The letter 'ya'.
ସ. ବ୍ରହ୍ମ—ପୂରିତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—Filled up.
ଦେ. ବ—୧ । ଆନ୍ତରିକତା—1. Heartiness; sincerity.
୨ । ତେଜଃ—2. Vigour.
୩ । ହୃଦୟ; ମନ—3. Heart; mind.

ପ୍ରାଣ ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରାଣ ଛଟପଟିବା (ଦେଖ)
Prāṇa urdijibā 1. Prāṇa chhārdijibā (See)
ପ୍ରାଣ ଉଡ଼େ ଯାଓୟା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—
प्राण उड़जाना 2. Being over-tired.
୩ । ମୂର୍ଚ୍ଛା ଅବସ୍ଥା—3. Dying condition.
୪ । ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଅବସ୍ଥା—4. A state of great alarm.

ପ୍ରାଣ ଉପରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଜୀବନ ସଙ୍କଟ; ପ୍ରାଣାନ୍ତ କଷ୍ଟ—
Prāṇa upare pardibā A question of life and
ପ୍ରାଣର ଉପର ପଡ଼ା **प्राणों पर पड़ना** death.

ପ୍ରାଣ ଖାଇବା—ଦେ. କି—ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
Prāṇa khāibā To harass much.
ପ୍ରାଣ ଖାଓୟା **प्राण खाना**

ପ୍ରାଣକଷ୍ଟ—ସ. ବ—୧ । ମରଣ ସମୟରେ ଅନୁଭୂତ ଦୁଃଖ—
Prāṇakashṭa 1. The pangs felt at death.
୨ । ପ୍ରାଣାନ୍ତକ କଷ୍ଟ—2. Mortal pain; great pain.

ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
Prāṇakṛushṇa A name given to males.

ପ୍ରାଣ ଘାତ—ସ. ବ. (ଧାତୁ ଉତ୍ତ୍ ପ୍ରାଣ + ଘାତ)—ହତ୍ୟା; ବଧ—
Prāṇa ghāta Killing; slaughter.

ପ୍ରାଣ ଘେନିବା—ଦେ. କି—ମାରିବା; ହତ୍ୟା କରିବା—
Prāṇa ghenibā To kill.

ପ୍ରାଣ ନଓୟା ମୋତେ ଛଡ ମୋର ଅଟେ ପ୍ରାଣ ତାର
प्राण लेना ଯେମନଟ ପ୍ରେରଯାଇଁ । ଦ୍ୱାଦଶୀ. ପାଣ୍ଡବ ।

ପ୍ରାଣ ଖୋଲିବା—ଦେ. କି—୧ । ନିଜର ମନୋଭାବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା—
Prāṇa kholibā 1. To express one's inmost
ପ୍ରାଣ ଖୁଲନା thoughts.
प्राण खुलना ୨ । ସରଳତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2 To be frank.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ଯଥା—ବନ୍ଧୁଦ୍ୱନ ଘରେ ଆଜ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ ମୋତେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ମିଳିଲେ ।)

ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଜୀବନ ମୁରୁଝ; ଯହିଁରେ ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ—Requiring the sacrifice of one's life even.

Prāṇa chhardā

ପାଖରେ ତ ଜଣେ ପ୍ରାଣଛଡା ନୁହଁ
ଜୀବାକୁ ବୁଝମାନଙ୍କୁ ଜଣେ ଯେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଦେ. ବ—ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ିଯିବା (ଦେଖ)—

Prāṇa chhārdijibā (See)

ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମରଣ ହେବା; ମରିବା—

Prāṇa chhārdiba To die; to give up life.

ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ା ଏତ ତ ଉତ୍ତର ପ୍ରାଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

प्राण छोड़ना (ପ୍ରାଣ ଛାଡିବା, ପ୍ରାଣ ଦ୍ୱରୁଇବା, ପ୍ରାଣ ଦ୍ୱାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣ ଛୁଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—

Prāṇa chhārdijibā Death; dying.

ପ୍ରାଣ ଛେଡ଼େ ଯାଓୟା **प्राण निकलना**

(ପ୍ରାଣ ବାହାର ଯିବା, ପ୍ରାଣ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ତ୍ୟାଗ)—ମୃତ୍ୟୁ—

Prāṇatyāga Death; demise; dying.

(ପ୍ରାଣନାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣଦ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରାଣ + ଦା ଧାତୁ = ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Prāṇada ଯାହା ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ; ଜୀବନଦାତା—Life-giving.

(ପ୍ରାଣଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—୧ । ଶୋଣିତ; ରକ୍ତ—1. Blood.

୨ । ଜଳ—2. Water.

ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଅପରାଧୀର ପ୍ରାଣନାଶରୂପ ଦଣ୍ଡ; ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ—

Prāṇa daṇḍa Capital punishment; punishment of death; death penalty.

ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାଜ୍ଞା—ସ. ବ. (ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ + ଆଜ୍ଞା)—ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେବାର ହୁକୁମ—

Prāṇadaṇḍājñā Death sentence.

ପ୍ରାଣଦା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଣ + ଦା ଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Prāṇadā ୧ । ହରଡ଼ଭଙ୍ଗା; ହରଡ଼ା—1. Myrobalan.

୨ । ଋବି ନାମକ ଔଷଧ—2. A rare herb.

ପ୍ରାଣଦାତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରାଣ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ବଞ୍ଚାଏ; ଯେ ପ୍ରାଣ ରଖେ—

(ପ୍ରାଣଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Life-saving.

ପ୍ରାଣଦାନ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ଦାନ)—

Prāṇadāna ୧ । ଅନ୍ୟର ଜୀବନ ରକ୍ଷା—1. Saving of a person's life.

୨ । ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ନିଜର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ—2. Sacrifice of one's life for another.

ପ୍ରାଣଦୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଣ + ଦା ଧାତୁ (ସନ୍) + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Prāṇaditsā ପ୍ରାଣଦାନେଚ୍ଛା—The desire for giving up one's life.

ମରଣ ତ କେବେ ଚାହିଁଥେ ପାଇବା ମାନବ କେଉଁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ପ୍ରାଣଦ୍ୟୁତ—ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରାଣପଣ (ଦେଖ)

Prāṇadyuta 1. Prāṇapaṇa (See)

୨ । ଜୀବନର ମାୟା ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଯୁଦ୍ଧ—2. Fight at the risk of one's life.

ପ୍ରାଣଧନ—ସଂ. ବଣ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ଧନ)—ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ—

Prāṇadhana As dear as one's life; one's beloved.

ପ୍ରାଣପ୍ୟାରା(ରୀ) ଦେ. ବ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—

प्राणप्यारा(री) 1. One's dearest person.

୨ । ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—2. A name given to males.

ପ୍ରାଣ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଞ୍ଚି ରହିବା—

Prāṇa dharibā To live; to be alive.

ପ୍ରାଣ ଧରା ଏବା ଶୁଣିବାକୁ ଆମରାଏ ମନ୍ଦ ଧରନ୍ତି ତ ଉତ୍ତର ପ୍ରାଣ ?
प्राणधारण करना ଉଷାହରଣ. ପାଦଙ୍କ ।

ପ୍ରାଣ ଧାରଣ—ସଂ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + + ଧାରଣ)—ବଞ୍ଚି ରହିବା—

Prāṇa dhāraṇa Living; being alive; retaining of one's life.

ପ୍ରାଣଧାରୀ—ପୁଂ, ପ୍ରାଣଧାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ବଣ

ପ୍ରାଣନ—ସ. ବ. (ପ୍ର + ଅନ୍ ଧାତୁ = ବଞ୍ଚିବା + ଭାବ. ଅନ)—

Prāṇana ୧ । ଜୀବନଧାରଣ—Living.

୨ । ପ୍ରାଣ; ଜୀବନ—2. Life.

୩ । ଗଳଦେଶ (ପ୍ରକୃତିବାଦ) —3. Throat; neck

୪ । ଜଳ; ପାଣି; (ହି. ଶ.) —4. Water.

୫ । ବଞ୍ଚିଥିବାର ଭାବ ଦେଖାଇବା (ହି. ଶ.)—

ପ୍ରାଣ ନାଥ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ନାଥ)—୧ । ପ୍ରଭୁ—

Prāṇa nātha 1. Lord.

ପ୍ରାଣନାଥକ, ପ୍ରାଣପତ୍ତି } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ସ୍ୱାମୀ; ପତ୍ତି—2. Husband.

୩ । ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—

3. One's beloved person.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—

1. A name given to males.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ସନ୍ତିସୃ ଥିଲେ, ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମର ଏକତା ସଂସାଧନାର୍ଥ ଏ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ଓ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । କବୀର ଓ ନାନକଙ୍କ ପର ଏ ଆଜନ୍ମ ସାଧୁ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ନାମ 'ପ୍ରାଣନାଥୀ ।' ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟାବଲମ୍ବୀ ବୁନେଲଖଣ୍ଡରେ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପାହିତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକାଠି ଭୋଜନ କରିବାର ବାଧ୍ୟ ଅଛୁ । ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକେ ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସୁବା ଆପଣା ପୂର୍ବଜମାନଙ୍କର ଆଗର ବ୍ୟବହାର ଛଡ଼ନ୍ତୁ ନାହିଁ —ହି. ଶ. ।]

୨ । (ନାମ) ସମ୍ରାଟ ଔରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ 'ପ୍ରାଣନାଥୀ' ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆଗୁର୍ଯ୍ୟ—2. Name of a Hindu reformer who started the Prāṇanāthi sect.

ପ୍ରାଣନାଥୀ—ଦେ. ବ.—ପ୍ରାଣନାଥଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ସେ Prāṇanāti ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତି—The sect started by Prāṇanātha and a member of the sect.

ପ୍ରାଣନାଥୀ **प्राणनाथी**

ପ୍ରାଣ ନାଶ—ସ. ବ.—(ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ନାଶ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ— Prāṇa nāśa 1 Death.

ପ୍ରାଣନାଶକ, ପ୍ରାଣନାଶୀ—ପୁଂ } ବଣ
ପ୍ରାଣନାଶିକା, ପ୍ରାଣନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ବଣ ୨ । ହତ୍ୟା— 2. Murder.

ପ୍ରାଣ ନିଗ୍ରହ—ସ. ବ. (ପ୍ରାଣ+ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ)— Prāṇa nigraha ପ୍ରାଣାୟାମ—Controlling one's breath.

ପ୍ରାଣ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମାର ପକାଇବା— Prāṇa nebā To kill.

ପ୍ରାଣ ନେଓୟା **प्राण लेना**

ପ୍ରାଣ ପଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ପ୍ରାଣ ବା ଜୀବନଯୁକ୍ତ Prāṇa paṅka ମୌଳିକ ରକ୍ତମାଂସ ପିଣ୍ଡ— (ପ୍ରାଣପିଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) Protoplasm.

[ଦ୍ର—ଏହା ଜୀବର ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ।]

ପ୍ରାଣ ପଣ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ପଣ)—ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ Prāṇa paṇa ସମ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ପଣ ରଖିବା— Readiness to sacrifice one's life to attain an object; pledging of one's life.

ପ୍ରାଣ ପଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଆପଣା ପ୍ରାଣକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ Prāṇa paṇe କରି—At the cost of one's life; staking one's life (for an act).

ତେଣୁ ବଳିନ ଅରୁ ସଙ୍ଗେ ରଣ;
ଉଙ୍କେ ଯୁଝି ପ୍ରାଣ ପଣେ । ରଘୁନାଥ. ପାଦପ୍ର ।

ପ୍ରାଣ ପତି—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଅଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ପତି)—୧ । ଆତ୍ମା— Prāṇa pati 1. The soul.

୨ । ହୃଦୟ (ହି. ଶ.)—2. The heart.

୩ । ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା (ହି. ଶ.)—3. Husband.

୪ । ପ୍ରିୟତମ ଧୃରୁଷ—

4. One's dearly beloved person.

୫ । ପରମେଶ୍ୱର—5. God.

ପ୍ରାଣ ପରିଗ୍ରହ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ପରିଗ୍ରହ)— Prāṇa parigraha ୧ । ପ୍ରାଣଧାରଣ; ବଞ୍ଚି ରହିବା— 1. Being alive.

୨ । ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା—2 Being born.

ପ୍ରାଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ)—କୌଣସି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମାକୁ Prāṇa paribarttana କୌଣସି ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରକୁ ଆହ୍ୱାନ କରି ଆଣିବା—Invoking the spirit of a dead man to the body of a living person.

ପ୍ରାଣପାତ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ପାତ)—ଜୀବନ ତ୍ୟାଗ— Prāṇapāta Giving up one's life.

ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିମ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରାଣ=ଜୀବନ+ପ୍ରତିମ=ତୁଲ୍ୟ)— Prāṇa pratima ପ୍ରାଣସଦୃଶ—Dearest as one's own (ପ୍ରାଣପ୍ରତିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) life; very dear; beloved.

ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ପ୍ରତିଷ୍ଠା)— Prāṇa pratishṭhā ମନ୍ତ୍ରାଦଦ୍ୱାରା ଜୀବନ୍ୟାସ; ନବନିର୍ମିତ ଦେବ- (ପ୍ରାଣନ୍ୟାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କଠାରେ ମନ୍ତ୍ରାଦଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣର ଅରୋପଣ— The ceremony of consecrating an image by giving it life.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜାଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ପରେ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଦେବତ୍ୱା- ରୋପଣ କରାଯାଏ ।]

ପ୍ରାଣପ୍ରଦ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରାଣ+ପ୍ର+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;— Prāṇaprada ୧ । ଜୀବନରକ୍ଷାକାରୀ— (ପ୍ରାଣ ପ୍ରଦାୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Saving one's life; (ପ୍ରାଣପ୍ରଦା, ପ୍ରାଣପ୍ରଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) life-giving.

୨ । ବଳକର—2. Strength-giving

ପ୍ରାଣ ପ୍ରୟାଣ—ସ. ବ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ପ୍ରୟାଣ)— Prāṇa prayāṇa ଜୀବନତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—Death.

ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ –ଜୀବନ ପରି ପ୍ରିୟତମ (ବ୍ୟକ୍ତି)— Prāṇa priya One's dearest or beloved. (ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜୀବିତ Prāṇa bañchā(ñche)ibā ରଖାଇବା; ୨କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରାଣ ବାଁଚାନ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା କରିବା— **प्राण बचाना** To save a person's life; to cause one to live.

ପ୍ରାଣବଧ—ସ. ବ—ହତ୍ୟା— Killing; murder; taking life. Prāṇabadha

ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି— Prāṇabandhu A beloved person; dearest friend.

ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବ—ପୁଂ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ. (ପୁଂ)—ଲୋକଙ୍କ ନାମ— A name given to males.

ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରାଣପର ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି— Prāṇa bandhuā Dearest friend.

ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ଅକତ ଅନାଉରୁ ନୂଆରୁ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁଆ । ଗଜୀତ
प्राणप्यारा ବି)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଣ ବଲ୍ଲଭ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.—୧ । ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
Prāṇa ballabha 1. One's beloved person.
(ପ୍ରାଣରମଣ, ପ୍ରାଣରଞ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ୱାମୀ; ପତ୍ତ—
(ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2, One's husband.
ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ପ୍ରାଣ ବାୟୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଶରୀରସ୍ଥ ଶ୍ୱାସବାୟୁ—
Prāṇa bāyu 1 Breath of life.
୨ । ଜୀବଦ ଶରୀରମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦଶୋଽପି ବାୟୁମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
2. One of the five vital airs.
୩ । ଜୀବନ—3 Life.

ପ୍ରାଣ ବିନାଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ବିନାଶ)—
Prāṇa binā́sa ଜୀବନ ନାଶ; ମୃତ୍ୟୁ—Death.
(ପ୍ରାଣ ବିନାଶକ ପୁଂ, ପ୍ରାଣବିନାଶିକା ସ୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରାଣବିନାଶୀ ପୁଂ
ପ୍ରାଣବିନାଶିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—ବିଣ)

ପ୍ରାଣ ବିୟୋଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ବିୟୋଗ)—
Prāṇa biyoga ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—Death.
(ପ୍ରାଣବିସର୍ଜନ, ପ୍ରାଣତ୍ୟଜ, ପ୍ରାଣତ୍ୟଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣଭୃତ୍—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଣ + ଭୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Prāṇabhṛut ୧ । ପ୍ରାଣୀ; ଜୀବ—1. Animal.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ; ଈଶ୍ୱର—2. God; Bishṇu
ସ. ବିଣ—୧ । ଚେତନ—1. Sentient.
୨ । ପ୍ରାଣପୋଷକ—2. Sustaining life.

ପ୍ରାଣମୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରାଣ + ମୟଟ୍)—୧ । ପ୍ରାଣବିଶିଷ୍ଟ; ଜୀବନ୍ତ—
Prāṇamaya 1. Living.
୨ । ଚେତନ—2 Sentient.

ପ୍ରାଣମୟ କୋଷ(ଶ)—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଣ + ମୟଟ୍ + କୋଷ) —(ବେଦାନ୍ତ
Prāṇamaya kosha(śa) ଦର୍ଶନ) ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ-
ବାୟୁ ଓ ପଞ୍ଚ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ—(Bedānta philosophy)
The case covering the life (viz—the 5
vital airs and the 5 organs of action):
the vesture of the vital airs (Apte).

ପ୍ରାଣ ଯ(ୟ)ମ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଣ + ଯମ୍ ଧାତୁ ରୋଧ କରିବା + କରଣ.
Prāṇa ja(ya)ma ଅ)—ପ୍ରାଣାୟାମ (ଦେଖ)
(ପ୍ରାଣଯମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Prāṇāyāma (See)

ପ୍ରାଣ ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ଯାତ୍ରା)—୧ । ଜୀବନ-
Prāṇa jātrā ଯାତ୍ରା; ଜୀବକାନ୍ନବାହ—1. Subsistence.
୨ । ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଯିବା ଆସିବା କ୍ରିୟା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Breathing; respiration.

ପ୍ରାଣ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଜର ଜୀବନକୁ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ବଞ୍ଚାଇ
Prāṇa rakhibā ରଖିବା—1. To live.
ପ୍ରାଣ ରାଖି ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପୋଷିବା—
प्राण रखना 2. To maintain another person.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁରୁ ବଞ୍ଚାଇବା ବା ରକ୍ଷାକରିବା—
3. To save another's life from death.

ପ୍ରାଣ ରଙ୍କ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ରଙ୍କ=କୃପଣ)—
Prāṇa rańka ୧ । ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ; ପ୍ରାଣ ଲୋଭୀ—
(ପ୍ରାଣରଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 One who values his life most.

ପ୍ରାଣରଙ୍କା—ପୁଂ
ପ୍ରାଣରଙ୍କୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ଦେଶଜରୂପ
ଜନ୍ମଭୂମି ଝେଙ୍କ ରକ୍ଷା ଶବ୍ଦର ଦ ହେବେ
ଥଗଇ, ଦେ ପାଗ୍ର ଜଣ. ପ୍ରାଣରଙ୍କ ପ୍ରାଣୀ
ପ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ଅତି ସ୍ୱାର୍ଥପର—2. Utterly selfish.

ପ୍ରାଣ ରନ୍ଧ୍ର—ସଂ. ବ (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ରନ୍ଧ୍ର)—୧ । ନାସିକା;
Prāṇa randhra ନାକ (ହ. ଶ)—1. Nose; nostril.
୨ । ବାୟୁ (ହ. ଶ.)—2. Wind; air.

ପ୍ରାଣ ରସ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)—ଜୀବନର ଓ ଚେତନାର
Prāṇa rasa ମୂଳଉତ୍ସରୂପକ ଜୀବଦ ଓ ଥଲଥଲିଆ ମୌଳିକ
(ପ୍ରାଣପିଣ୍ଡ; ପ୍ରାଣପଙ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାଂସପିଣ୍ଡ—Protoplasm.

ପ୍ରାଣ ରହିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବଞ୍ଚି ରହିବା; ଜୀଇଁବା—
Prāṇa rahibā 1. Being alive.
ପ୍ରାଣ ଥାକା ୨ । ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା—
प्राण रहना 2. Being saved from imminent death.

ପ୍ରାଣ ରୋଧ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ରୋଧ)—ପ୍ରାଣାୟାମ (ହ. ଶ) —
Prāṇa rodha Control of breathing;breath-exercise.
(ପ୍ରାଣରୋଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣ ଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ଲିଙ୍ଗ) —ପ୍ରାଣ ଥିବାର ଚିହ୍ନ—
Prāṇa liṅga The sign of life.

ଷଡଚକ୍ରେ ରେଚ ଜର ପ୍ରବାହ ଉତ୍ତେଗ
ଦେହ ମଧ୍ୟେ ଦୋଯଛନ୍ତି ଏନ୍ତୁ ପ୍ରାଣଲିଙ୍ଗ – ପ୍ରାଚୀ. ଶୈବସିଦ୍ଧେତ୍ତ ।

ପ୍ରାଣ ଶରୀର—ସଂ. ବ —୧ । ଉପନିଷଦ ଅନୁସାରେ ମନୋମୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ
Prāṇa śarīra ଶରୀରବିଶେଷ—1. An etherial or subtle
body inside the human body.
[ଦ୍ର—ଏହା ବିଜ୍ଞାନ ଓ କ୍ରିୟାର ହେତୁ ଥିବାର ସ୍ୱୀକୃତ—
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ପରମେଶ୍ୱର (ହ. ଶ.)—2. God.

ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଯିବା—ସଂ. ବ—ଦୁଃଖଶୋକାଦିରେ ଅଭିଭୂତ ହେବା—
Prāṇa śukhijibā Being overwhelmed with
sorrow etc.

ପ୍ରାଣ ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ଶୂନ୍ୟ)—୧ । ନିର୍ଜୀବ—
Prāṇa śūnya 1. Lifeless.
(ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୃତ—2. Dead.

ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟା
ପ୍ରାଣଘ୍ନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୩ । ନିଷ୍ଠୁର—3. Cruel.
୪ । ଅନୁଦାର—4. Narrow minded.

ପ୍ରାଣଘ୍ନତା
ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟତା } ବ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଆନ୍ତରିକତାଶୂନ୍ୟ—
1 Insincere.
୨ । ତେଜୋଘ୍ନ—2. Vigourless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଣ ଶୋଷଣ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ) —ବାଣ (ହି. ଶ) —
Prāṇa śoshaṇa Arrow

ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗତି—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା—
Prāṇa saṁgati One's dearest companion.
(ପ୍ରାଣସଙ୍ଗତ } ଅନ୍ୟରୂପ) ସେଜଣ ଠ, ଏଙ୍କଠ ଉଜ୍ଜ ମଣ୍ଡିଲ ଜଗତ
ପ୍ରାଣସଙ୍ଗାତ } ଆଉ ବ ଅଉ ପୂର୍ଣ୍ଣତ – ଉଜ୍ଜ, ଯେ,ମ୍ବାଥାନଥ ।

ପ୍ରାଣ ସଂଶୟ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ପ୍ରାଣ + ସଂଶୟ) —ଜୀବନ ନାଶ ହେବାର ଆଶଙ୍କା—
Prāṇa saṁśaya Risk to life; peril of life; apprehension of death; question of life and death.
ପ୍ରାଣସଙ୍କଟ; ପ୍ରାଣସନ୍ଦେହ; ପ୍ରାଣାବାଧ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପ୍ରାଣ ସଂହାର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ସଂହାର)—ହତ୍ୟା—
Prāṇa saṁhāra Killing: murder.

ପ୍ରାଣ ସଂହାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ; ପ୍ରାଣ + ସଂହାରକ)—ଯେ ପ୍ରାଣ ନେଏ—
Prāṇa saṁhāraka Killing; causing death.
(ପ୍ରାଣସଂହାର୍ତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପ୍ରାଣସଂହାରକା, ପ୍ରାଣସଂହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାଣସଖ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ସଖା)—ଜୀବନର ବନ୍ଧୁ, ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ (ଉତ୍କଳବାଦ)—
Prāṇasakha Dearest friend.
ସ୍ୱଶବ୍ଦରେ ଅଃଉ ପ୍ରାଣସଙ୍ଗ – କୃଷ୍ଣଦେବ, ମଦାଉରଉ, ବଜ୍ଜଃ ।

ପ୍ରାଣସଖା—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ପ୍ରାଣ + ସଖି) —୧ । ପ୍ରାଣସମ ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ; ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ; ପ୍ରିୟତମ ସହଚର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Prāṇasakhā 1. Dearest friend or companion.
(ପ୍ରାଣସଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପରମେଶ୍ୱର—2. God.

ପ୍ରାଣସଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଜୀବନସଙ୍ଗୀ; ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସହଚର—
Prāṇasaṁgi 1. A companion of life; a life-long friend
(ପ୍ରାଣସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପ୍ରାଣପ୍ରିୟତମ ବା ପ୍ରିୟତମ ସଙ୍ଗୀ—
2. Dearest companion.
୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଥାଏ—
3. A person who is with one till death.

ପ୍ରାଣସଜନୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରାଣସଖୀ; ପ୍ରିୟତମା ସହଚରୀ—
Prāṇasajanī Dearest companion.
ପ୍ରାଣସଜନୀ ପ୍ରାଣ ସଜନ ରେ । ଲେ ମୁହଁ ଉଜେ ସହି । ସଙ୍ଗୀତ ।
प्राणपयारी

ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ସଞ୍ଚାର)—
Prāṇa sañchāra ମୃତ ଜୀବରେ ବା ଅଚେତନ ବସ୍ତୁରେ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିର ଆବିର୍ଭାବ—The entrance of life into a dead animal or a lifeless thing.

ପ୍ରାଣ ସମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ପ୍ରାଣତୁଲ୍ୟ ପ୍ରିୟ—
Prāṇa sama (ପ୍ରାଣସମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dearest as life.

ପ୍ରାଣ ସହିବା—ଦେ. କ୍ରି – ପ୍ରାଣରେ ସହ୍ୟ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Prāṇa sahibā The state of a matter being endured by a living person.
ପ୍ରାଣେସହା
प्राणसहना

ପ୍ରାଣସାଇଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ପ୍ରାଣସ୍ୱାମୀ)—୧ । ଈଶ୍ୱର—
Prāṇasāiñ 1. God.
୨ । ସ୍ୱାମୀ—2. Husband.
ଜନ୍ମରେ ମୁଁ ହେବ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରାଣସାଇଁ । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମଦାଉରଉ. ବଜ

ପ୍ରାଣ ହନ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରାଣ + ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ପ୍ରାଣନାଶକ—
Prāṇa hantā Destroying life; killing.
(ପ୍ରାଣହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପ୍ରାଣଘାତକ; ପ୍ରାଣଘାତୀ ପୁଂ, ପ୍ରାଣଘାତିକା, ପ୍ରାଣଘାତିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣହର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରାଣ + ହୃ ଧାତୁ + ଅ)—୧ । ଜୀବନନାଶକ—
Prāṇahara 1. Killing; causing death.
(ପ୍ରାଣହାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମାରାତ୍ମକ—
(ପ୍ରାଣହର, ପ୍ରାଣହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Fatal; mortal.

ପ୍ରାଣ ହାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ବିଷଆଦ ଖାଇ ବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସାବଧାନତା ପ୍ରଯୁକ୍ତ) ନିଜର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ହୋଇପଡ଼ିବା; ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ିବା—
Prāṇa hāribā 1. To bring about one's own death.
प्राणहारना
୨ । ମରିବା—2. To die.
[ପ୍ରାଣ ହରି(ରେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ପ୍ରାଣହାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରାଣ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଯେ ପ୍ରାଣରେ ମାରିଦିଏ; ପ୍ରାଣହାରକ—
Prāṇahārī Killing; causing death.
(ପ୍ରାଣାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପ୍ରାଣହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜସ୍ୱ ବଂଶ କେଶୀ ମନ୍ଥ ପ୍ରାଣହାରୀ ।
କୃଷ୍ଣଦେବ. ମଦାଉରଉ. ବଜ୍ଜଃ

ପ୍ରାଣାଗ୍ନିହୋତ୍ର—ସଂ. ବି—ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ଦ୍ୱିଜାତିମାନଙ୍କର ପଞ୍ଚ ଗ୍ରାସୀ କ୍ରିୟା; ଓଁ ପ୍ରାଣାୟ ସ୍ୱାହା, ଓଁ ଅପାନାୟ ସ୍ୱାହା, ଓଁ ବ୍ୟାନାୟ ସ୍ୱାହା, ଓଁ ଉଦାନାୟ ସ୍ୱାହା, ଓଁ ସମାନାୟ ସ୍ୱାହା ଏହି ୫ଟି ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ପ୍ରଥମେ ଯଥାକ୍ରମେ * ଗୁଣା ଅନ୍ନ ଭୋଜନକର୍ମ (ହି. ଶ)—
Prāṇāgnihotra The ritual of taking the first 5 morsels of food at the beginning of a meal.
(ପ୍ରାଣାହୁତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣାଘାତ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାଣ + ଆଘାତ)—
Prāṇāghāta ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ା; କଷ୍ଟ (ହି. ଶ)—
1. Great pain.
୨ । ହତ୍ୟା; ମାରଣ (ହି. ଶ)—
2. Slaughter; killing.

ପ୍ରାଣାତିପାତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ପ୍ରାଣ + ଅତିପାତ)—
Prāṇātipāta ମାରଣ; ଜୀବହିଂସା (ହି. ଶ)—
Killing; slaughter.

ପ୍ରାଣାତ୍ୟୟ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ + ଅତ୍ୟୟ = ନାଶ)—
Prāṇātyaya ୧ । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
[ପ୍ରାଣାତ୍ୟୟ—ଅନ୍ୟରୂପ(ହି. ଶ] ୨ । ମୃତ୍ୟୁକାଳ—
2. Time of death.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଣାଧିକ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ପ୍ରାଣ + ଅଧିକ)—
Prāṇādhika ଆପଣାର ପ୍ରାଣ ଅପେକ୍ଷା ଅତିଶୟ ପ୍ରିୟତର—
(ପ୍ରାଣାଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dearer than one's life.

ପ୍ରାଣାନ୍ତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରାଣ + ଅନ୍ତ)—ମରଣ; ମୃତ୍ୟୁ—
Prāṇānta Death.
(ପ୍ରାଣାବସାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣାନ୍ତକ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ତତ୍ପର; ପ୍ରାଣ + ଅନ୍ତକ)—ଜୀବନ ନାଶତ—
Prāṇāntaka Causing death; fatal.

ପ୍ରାଣାନ୍ତକର } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରାଣାନ୍ତକାତ୍ମ } ସଂ. ବ—ଯମ—
The God of Death.

ପ୍ରାଣାନ୍ତ ପଣ—ସଂ. ବ—ପ୍ରାଣପଣ (ଦେଖ)
Prāṇānta paṇa Prāṇapaṇa (See)

ପ୍ରାଣାୟତନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରାଣ + ଆୟତନ)—
Prāṇāyatana ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବହିର୍ଗତ ହେବାର ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାର ବା ଛିଦ୍ରସ୍ଥାନ—The chief holes or orifices through which the last breath goes out at the time of death.

[ଦ୍ର—ଦୁଇ କାନ, ଦୁଇ ନାସାରନ୍ଧ୍ର, ଦୁଇ ଆଖି, ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର, ଲିଙ୍ଗ ଓ ମୁଖ ଏହି ନବଦ୍ୱାର ବାଟେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବାହାର ଯାଏ—ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ସଂହିତା (ହି. ଶ) ।]

ପ୍ରାଣାୟାମ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାଣ + ଆ + ଯମ ଧାତୁ = ସଂଯତ କରିବା +
Prāṇāyāma ଭାବ. ଅ)—ଯୋଗାଙ୍ଗବିଶେଷ; ମନ୍ତ୍ରଜପ ପୂର୍ବକ ନାକର ବାମ ପୁଡ଼ାବାଟେ ପବନ ଦେହଭିତରକୁ ନେଇ ଦେହମଧ୍ୟରେ ତାକୁ କିଛିକ୍ଷଣ ରୋଧ କରି ତା ପରେ ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାଦ୍ୱାର ପବନ ଛଡ଼ାବାରୂପ ଯୋଗସାଧନ କ୍ରିୟା—
The exercise of controlling the breath according to Joga-rules; breathing exercise.

[ଦ୍ର—ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଯୋଗ ସାଧନର ଆଠ ଅଙ୍ଗ (ଯମ, ନିୟମ, ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ, ପ୍ରତ୍ୟାହାର, ଧାରଣା, ଧ୍ୟାନ ଓ ସମାଧି) ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଚତୁର୍ଥ ଅଟେ । ନାକ ବାଟେ ଦେହ ଭିତରକୁ ପବନ ଟାଣିନେବା କ୍ରିୟାକୁ ଶ୍ୱାସ ଓ ଦେହ ଭିତରୁ ବାୟୁକୁ ଛଡ଼ ଦେବାକୁ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ବୋଲାଯାଏ । ଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଗତିକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ ପୂର୍ବକ ଧୀରେ ଧୀରେ କମାଇବ କୁ ପ୍ରାଣାୟାମ କହନ୍ତି । ପ୍ରାଣାୟାମର ତିନୋଟି ବୃତ୍ତି ଅଛି । ଆଭ୍ୟନ୍ତର (ପୂରକ , ସ୍ତମ୍ଭ (କୁମ୍ଭକ) ଓ ବାହ୍ୟ (ରେଚକ) । ବାହାରୁ ଦେହକୁ ପବନ ଟାଣି ନେବାକୁ ପୂରକ; ଟଣା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ବାୟୁକୁ ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ଥମ୍ଭ କରି ରଖିବାକୁ କୁମ୍ଭକ ଓ ଭିତରକୁ ଟଣା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ବାୟୁକୁ ନାକ ବାଟେ ଛଡ଼ାବାକୁ ରେଚକ ବୋଲାଯାଏ । ରେଚକ, ପୂରକ ଓ କୁମ୍ଭକର ଅର୍ଦ୍ଧାରୁତ ବ୍ୟାପକ ସମୟ ଅଛି । ଏହା ଗୁରୂପଦେଶଗମ୍ୟ । ପ୍ରାଣାୟାମଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତର ଚଞ୍ଚଳତା ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ, ସକଳ ପାପ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ଯୋଗୀ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହକ୍ଷମ ହୁଏ । ଡାହାଣ ନାକଘୁଡ଼ାକୁ ଡାହାଣ ହାତର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଚପି ରଖି ବାମ ନାକପୁଡ଼ା ଦ୍ୱାରା ପୂରକ କରାଯାଏ । ତତ୍ପରେ ବାମ ନାକପୁଡ଼ାକୁ ଅନାମିକା ଓ କନିଷ୍ଠା ଅଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱୟ ଦ୍ୱାରା ଚପି ରଖି କୁମ୍ଭକ କରାଯାଏ । ତତ୍ପରେ ବାମ ନାସାପୁଡ଼ା ବନ୍ଦ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଡାହାଣ ନାକପୁଡ଼ାରୁ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ କାଢ଼ି ନେଇ ରେଚକ କରାଯାଏ । ସାଧକ ପ୍ରାଣାୟାମ କରିବା କାଳରେ ଭ୍ରୂମଧ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ଥାପନ କରିବେ ଓ ସ୍ଥିରମନାଃ ହେବେ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

ପ୍ରାଣାୟାମୀ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ପ୍ରାଣାୟାମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prāṇāyāmi ପ୍ରାଣାୟାମ ସାଧନକାରୀ—Making or performing the breath-exercise.

ପ୍ରାଣାରାମ—ସ. ବ୍ରୀ. (ପ୍ରାଣ + ଆ + ରମ୍ ଧାତୁ + ଅଧି. ଅ)—
Prāṇārāma ୧ । ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତିଦାୟକ—
1. Giving peace to the mind.

ହେ ଈଶ୍ୱର ପରତରାତ୍ପର, ପ୍ରାଣାରାମ ନରଞ୍ଜନ ।
ନଯନୂତନ, ଜୀବନତନ୍ତ୍ରା ।

୨ । ମନୋମୋହକର—2. Charming.

ପ୍ରାଣିଜଗତ୍—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରାଣିନ୍ + ଜଗତ୍)—
Prāṇijagat ଜୀବମୟ ସୃଷ୍ଟି—The animal kingdom; animated nature.
(ପ୍ରାଣିଜଗତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଣିତତ୍ତ୍ୱ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Prāṇitattwa ଜୀବ-ତତ୍ତ୍ୱ ବା ବିଜ୍ଞାନ; ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନରୁ ପ୍ରାଣୀ-
(ପ୍ରାଣିବିଦ୍ୟା, ପ୍ରାଣିବିଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାନଙ୍କର ବିଷୟ ଜଣାଯାଏ—
(ପ୍ରାଣିତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ, ପ୍ରାଣିତତ୍ତ୍ୱବିତ୍—ବିଶ) Zoology.

ପ୍ରାଣିଦ୍ୟୂତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରାଣିନ୍ + ଦ୍ୟୁତ = କ୍ରୀଡ଼ା)—
Prāṇidyūta ଘଡ଼ି ବା ବାଜି ରଖି ମେଷ, ବୃଷ, କୁକ୍କୁଟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ବା ଦଉଡ଼ କରାଇବା—
Racing of or fighting between rams, cocks, bulls or horses on wager.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସମାହ୍ୱୟ; ସାହ୍ୱୟ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପ୍ରାଣିପୀଡ଼ନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Prāṇipīrdana ଜୀବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ବା ନିଷ୍ଠୁରତା—
(ପ୍ରାଣି ହିଂସା—ଅନ୍ୟରୂପ) Cruelty to animals.
(ପ୍ରାଣି ପୀଡ଼କ—ବିଶ)

ପ୍ରାଣିପୀଡ଼ନ ନିବାରଣ(କ) ଆଇନ୍—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ)—
Prāṇipīrdana nibāraṇa(ka) āin
ଜୀବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁରତା ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଆଇନ୍—
The law for preventing cruelty to animals.

[ଦ୍ର—ଏହି ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଗୃହପାଳିତ ଘୋଡ଼ା, ବଳଦ ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁରତା ଆଚରଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି । ନିଷ୍ଠୁରତା ନିବାରଣ କରିବା ଓ ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଣିପୀଡ଼ନ (ନବାରକ ସଘମାନ) societies for prevention of cruelty to animals ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ନଗରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛୁ ।]

ପ୍ରାଣିପ୍ରସ୍ଥାଣ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଯୋଗ) —
Prāṇiprayāṇa କେତେକ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର (ବିଶେଷତଃ ପକ୍ଷୀଙ୍କର) ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣ ବା ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ନମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଋତୁରେ ଏକ ଅଞ୍ଚଳ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାଲିଯିବା ଓ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିବା ପରେ ପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଫେରି ଆସିବାର ରୀତି —
Migration of animals.

[ଦ୍ର—କୋଚଲାଖାଇ, ଦଂସଗୁଳ, ସାରସ, ଶୁଆ, କୋଇଲି ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଜାତୀୟ ଜୀବର ଉଦାହରଣ ।]

ପ୍ରାଣିମାତା—ସ. ବ—ଗର୍ତ୍ତଦାରୁ ନାମକ କ୍ଷୁପ—
Prāṇimātā A medicinal bush.

ପ୍ରାଣିହିଂସା—ସ. ବ—୧ । ଜୀବ ହିଂସା; ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟାଚରଣ—
Prāṇihimsā 1. Cruelty to or oppression of animals.

ପ୍ରାଣିହିତ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—୧ । ପାଦୁକା; ଖଡ଼ମ (ହି.ଶ) —
Prāṇihita 1. Wooden sandals.

୨ । ଜୋତା (ହି. ଶ)—2. Shoes.

ପ୍ରାଣୀ—ସ. ବିଶ. (ପ୍ରାଣ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ବା ପ୍ର+ଅନ୍ ଧାତୁ= ବଞ୍ଚିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Prāṇī ଚେତନ; ପ୍ରାଣବିଶିଷ୍ଟ; ଜୀବିତ—
Living; sentient.

ସଂ. ବି—ଜୀବ; ଜନ୍ତୁ—Animal; living being.

ଦେ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାଥ)—ବ୍ୟକ୍ତି; ଲୋକ—Person.

ଘାଙ୍କ ଘରେ ସେ ଜଣ ପ୍ରାଣୀ ଓପାସ । କୁଡ଼ାକାନ୍ଦାଙ୍କ, ନଅଭୂଣ୍ଡୀ ।

ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଂ—୧ । ପ୍ରାଣ ମାତ୍ର ରକ୍ଷା କରି; ସେ-କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚି ରହି—
Prāṇe prāṇe ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ 1. With one's life intact.

ପ୍ରାଣଭର (ଯଥା—ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରୁ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ପଳାଇ ଆସିଲି ।)

୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣରେ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାଣରେ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ବା ହୃଦୟରେ—
2. In the minds of all; in the heart of every person; in every heart.

(ଯଥା— ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୋତାମାନେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କଲେ ।)

୩ । ପରସ୍ପରର ହୃଦୟର ମିଳନ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱକ—
3. Mind-to-mind; heart-to heart.

(ଯଥା—ସେମାନେ ବନ୍ଧୁଦ୍ୱୟ ପରେ ମିଳିତ ହୋଇ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ।)

ପ୍ରାଣେଶ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଣ+ଈଶ)—୧ । ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା—
Prāṇeśa 1. Husband.

(ପ୍ରାଣେଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—2. One's beloved.

ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର—ସ. ବ. ପୁଂ —୧ । ପ୍ରାଣେଶ (ଦେଖ)
Prāṇeśwara Prāṇeśa (See)

୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଶରଦ ରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାଗୁ ଓ ଗନ୍ଧକଘଟିତ ଔଷଧବିଶେଷ—2. A kind of medicine used for infantile catarrh.

ପ୍ରାଣୋପହାର—ସ. ବ. (ପ୍ରାଣ+ଉପହାର)—ଭୋଜନ; ଆହାର—
Prāṇopahāra Eating; meal

ପ୍ରାତ- ଦେ. ବ. (ସ. ପ୍ରାତଃ) —ପ୍ରଭାତ; ସକାଳ—
Prāta प्रातः प्रात ବାଡ଼ୁଲେସ୍ୱ ଥାପ୍ରେ ଦେଇ ପ୍ରାତ ଉପୁରି ।
ଉଷ୍ଟ. ଦେବେପ୍ରଶବଦାସ ।

ପ୍ରାତଃ—ସ. ଅ. (ପ୍ର+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅର୍) —
Prātaḥ ୧ । ସକାଳ; ପ୍ରଭାତ—Morning; dawn; day-break. (ପ୍ରାଭର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସକାଳେ—2 At dawn.

ପ୍ରାତଃକାଳ—ସ. ବ. — ସକାଳ ~ Morning; down. (ପ୍ରାତଃ ସମସ୍ମୃ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପ୍ରାତଃକାଳୀନ —ବିଣ)

ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ—ସ. ବ.—ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ କରିଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ (ଯଥା— ଦାନ୍ତଘଷା, ଗାଧୁଆ, ଦୂକାପଡ଼ିଛ ଇତ୍ୟାଦି)—
Prātaḥkṛutya ପ୍ରାତଃକର୍ମ / ପ୍ରାତଃକ୍ରିୟା } ଅନ୍ୟରୂପ Duties performed daily in the morning.

ପ୍ରାତଃ ପ୍ରଣାମ—ସ. ବ.— ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଅଭିବାଦନ—
Prātaḥ praṇāma Obeisance done to one's elders at dawn. (ପ୍ରାଭରଭିବାଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେ. ଅ.—(ବଦ୍ଧୁ ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ଭେଟିବା ସମୟରେ ଅଭିବାଦନ ବାକ୍ୟ) ଆଜ୍ଞ ମୋର ସୁପ୍ରଭାତ—Good morning !

ପ୍ରାତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା—ସ. ବ.— ୧ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ କରିଯିବା ସନ୍ଧ୍ୟା-
Prātaḥ sandhyā ବନ୍ଦନାଦି—1 Morning prayers.

୨ । ପ୍ରାତଃକାଳ; ପ୍ରତ୍ୟୂଷ—
2. Early morning; dawn.

ପ୍ରାତଃ ସମୀର – ସ ବ.—ପ୍ରଭାତ ବାୟୁ—
Prātaḥ samīra Morning air (ପ୍ରାତଃ ସମୀରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାତଃ ସୂର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ.—ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ; ବାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Prātaḥ sūrjya The morning sun.

ପ୍ରାତଃ ସ୍ନାନ—ସ. ବ.—ସକାଳ ଗାଧୁଆ—
Prātaḥ snāna Morning bath.

ପ୍ରାତଃ ସ୍ନାୟୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ପ୍ରାତଃ+ସ୍ନା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ଯେ
Prātaḥ snāyī ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ଗାଧୁଏ—
(ପ୍ରାତଃସ୍ନାୟିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ) One who bathes every morning.

ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣ—ସ. ବ.—ସକାଳୁ ଉଠି ବୋଲିବା ସ୍ତବ ଆଦି—
Prātaḥ smaraṇa Morning hymn.

ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ —୧ । ସକାଳୁ ଉଠି ଯେଉଁ ମହା-
Prātaḥ smaraṇīya ପୁରୁଷଙ୍କର ନାମ ଧରିଲେ ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ;
(ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁଣ୍ୟବାନ୍ ଓ ଯଶସ୍ୱୀ; ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ—
1. Of hallowed memory; whose name is to be recited every morning.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ସର୍ବଜନମାନ୍ୟ—
2. Deserving universal homage.
୬ । ଯାହା ସକାଳେ ସ୍ମରଣ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—
3. Fit to be remembered in the morning.

ପ୍ରାତରାଶ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାତଃ+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଘଞ୍ ଅ)—
Prātarāśa ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଭୋଜନ; ଦିବସର ପ୍ରଥମ ଭୋଜନ—
(ପ୍ରଭୋଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Morning meal; breakfast.

ପ୍ରାତରାଶିତ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ପ୍ରାତଃ+ଆଶିତ)—କୃତପ୍ରାତର୍ଭୋଜନ—
Prātarāśita Having had one's breakfast.
(ପ୍ରାତରାଶିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାତରାହ୍ନିକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାତଃ+ଆହ୍ନିକ)—ପ୍ରାତଃସନ୍ଧ୍ୟା ୧ (ଦେଖ)
Prātarāhnika Prātaḥsandhyā 1 (See)

ପ୍ରାତରିନ୍ଦୀବର—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାତଃ+ଇନ୍ଦୀବର)—ସକାଳେ ଫୁଟିଥିବା
Prātarindibara ନୀଳକମଳ—Blue lotus blown in the morning.

ପ୍ରାତର୍ଭୋକ୍ତା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାତଃ+ଭୋକ୍ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—କୁଆ;
Prātarbhoktā କାକ (ହୃ. ଶ)—Crow.

ପ୍ରାତି—ସଂ. ବି—ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜନୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କରତଳାଂଶ; ପିତୃତୀର୍ଥ
Prāti (ହୃ. ଶ)—The part of the edge of the palm between the thumb and the index finger.

ପ୍ରାତିକାମୀ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାତିକାମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ସେବକ;
Prātikāmī ଉଭ୍ୟ (ହୃ. ଶ)—1. Servant; attendant
୬ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ଦୂତବିଶେଷ (ହୃ. ଶ)—
2. Name of a messenger of Durjyodhana.

ପ୍ରାତିକୂଳିକ—ସଂ. ବିଣ(ପ୍ରତିକୂଳ+ଇକ)—ପ୍ରତିକୂଳବର୍ତ୍ତୀ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Prātikūlika (ପ୍ରାତିକୂଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Opposite.

ପ୍ରାତିକୂଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତିକୂଳ+ଷ୍ୟଞ୍. ଯ)—ପ୍ରତିକୂଳତା; ବୈପ-
Prātikūlya ରୀତ୍ୟ—Opposition; contrariety.

ପ୍ରାତିପକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତିପକ୍ଷ+ଅ)—୧ । ବିପରୀତ ପକ୍ଷାବଲମ୍ବୀ—
Prātipaksha 1. Taking the opposite side.
୬ । ପ୍ରତିକୂଳ; ବିରୋଧୀ—2 Opposing.
୩ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—3. Rival.
ସଂ. ବି—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
୬ । ବିପକ୍ଷ—2 Adversary.

ପ୍ରାତିପଥିକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ପ୍ରତିପଥ+ଇକ)—୧ । ବିପରୀତ
Prātipathika ପଥଗାମୀ—1. Going in a contrary
(ପ୍ରାତିପଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) road.
୬ । ପ୍ରତିକୂଳଗାମୀ—
2. Going in an opposite direction.

ପ୍ରାତିପଦ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତିପତ୍+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ପ୍ରତିପତ୍ ତିଥିରେ
Prātipada ଜାତ—Born or produced on the 1st day of a lunar fortnight.

ପ୍ରାତିପଦକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତିପତ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—ପ୍ରତିପତ୍
Prātipadika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the 1st day of the lunar fortnight.
ସଂ. ବି—୧ । (ପ୍ରତିପଦ=ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ+ତ୍ୱାର୍ଥେ ଇକ)—
(ବ୍ୟାକରଣ) ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ବିଶେଷ୍ୟ ବା ବିଶେଷଣ ପଦ,
(ଯଥା—ପିତୃ, ସଖୀ, ବେଧସ୍)—1. The crude form of a noun or adjective.
୬ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ନାମ; ଅଭିଧା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—3. Name; appellation.

ପ୍ରାତିଫଳିକ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତିଫଳ+ଇକ)—ପ୍ରତିବିମ୍ବକ; ଯାହା
Prātiphalika ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଗ୍ରହଣ କରେ (ହୃ ଶ)—
Reflecting.

ପ୍ରାତିବେଶ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତିବେଶ+ଯ)—ପ୍ରତିବେଶବାସୀ;
Prātibesya ପ୍ରତିବେଶୀ—1. Neighbouring.
୬ । ପ୍ରତିବେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Relating to the neighbourhood.

ପ୍ରାତିଭ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତିଭା+ଅ)—ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ; ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ—
Prātibha Talented; sharp-witted.
ସଂ. ବି—ଯୋଗ ସାଧନାର ବିଘ୍ନକର ଉପସର୍ଗ ବା ଅନ୍ତରାୟ
ବିଶେଷ—One of the impediments in Joga-exercise.
[ଦ୍ର—ଯୋଗ ସାଧନ ମାର୍ଗରେ ୫ ପ୍ରକାର ବିଘ୍ନ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକ । ଯୋଗସାଧନ କରିବାବେଳେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଯୋଗୀଙ୍କ ମନରେ ବେଦ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିର ଅର୍ଥ ଓ ନାନା ବିଦ୍ୟା ଓ କଳା ଆଦିର ଜ୍ଞାନ ଉଦୟ ହୋଇ ଯୋଗସାଧନରେ ବାଧା ଜାତ ହୁଏ—ହୃ. ଶ ।]

ପ୍ରାତିଭାବ୍ୟ—ସଂ. ବି (ପ୍ରତିଭୂ+ଯ)—ଜାମିନ୍‌ଦାରଙ୍କ ଦତ୍ତ ଜାମିନ୍—
Prātibhābya Security; bail.

ପ୍ରାତିଲୋମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତିଲୋମ+ଇକ)—୧ । ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହ
Prātilomika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to morganatic marriage.
୬ । ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହଜାତ—
2. Born of a morganatic marriage.
୩ । ବିରୁଦ୍ଧ—3. Opposing.
୪ । ଅପ୍ରୀତିକର (ହୃ. ଶ)—4. Unpleasant.

ପ୍ରାତିଲୋମ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତିଲୋମ+ଷ୍ୟଞ୍. ଯ)—୧ । ବୈପରୀତ୍ୟ—
Prātilomya 1. Contrariety; inversion.
୬ । ବିରୁଦ୍ଧତା—2. Opposition; inverted order; being against the grain.
୩ । ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଂଯୋଗ—
3 Union of a higher caste woman with a lower caste man by marriage.

ପ୍ରାତିହାର—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତିହାର+ଅ)—ପ୍ରତିହାରୀର କର୍ମ—
Prātihāra 1. The act or post of a door-keeper.
୬ । ଦ୍ୱାରପାଳ (ହୃ. ଶ)—2. Door-keeper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାତିହାର(ରି)କ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତିହାର+କ; ଇକ)—ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ବାଜଗର—A juggler.
Prātihāra(ri)ka

ପ୍ରାତ୍ୟନ୍ତିକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ+ଇକ)—୧ । ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ରାଜ୍ୟ (ହି. ଶ)—1. A buffer state.
Prātyantika

୨ । ସୀମାନ୍ତର ରକ୍ଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ) —
2. A person engaged to guard the border.

ସଂ. ବିଣ—ସୀମାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ—Situated in the border.

ପ୍ରାତ୍ୟୟିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ+ଇକ)—ପ୍ରତ୍ୟୟୀ; ବିଶ୍ୱାସକାରୀ—Trusting.
Prātyayika

ସଂ. ବି ପୁଂ—୧ । ଜାମିନ୍‌ଦାର; ପ୍ରତିଭୂ—
1. A person who stands as a surety.

୨ । ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ) —
2. An identifying surety; an identifier.

ପ୍ରାତ୍ୟହିକ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରତ୍ୟହ+ସମ୍ବାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଦୈନିକ—1. Daily; diurnal.
Prātyahika

(ପ୍ରାତ୍ୟହିକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରତିଦିନ ଘଟୁଥିବା—
2. Occurring daily.

ପ୍ରାଥମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଥମ+ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଇକ)—୧ । ପ୍ରଥମକାଳୀନ—1. Primary.
Prāthamika

୨ । ପୂର୍ବକାଳୀନ—2. Prior; former.

୩ । ପ୍ରଥମେ ବେଦାଧ୍ୟୟନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ—3. Engaged in studyning the Bedas for the first time.

ପ୍ରାଥମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରଥମ+ଭାବେ. ଯ)—ପ୍ରଥମତ୍ୱ; ମୁଖ୍ୟତ୍ୱ; ଶ୍ରେଷ୍ଠତା; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ—Superiority.
Prāthamya

ପ୍ରାଦାନିକ ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଦାନ+ଇକ)—ପ୍ରଦତ୍ତ ଦେବା ଯୋଗ୍ୟ (ହି. ଶ)—Fit to be given away.
Prādānika

ପ୍ରାଦି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ର+ଆଦି)—ପ୍ର, ପରା, ଅପ, ସମ୍, ନିର ଆଦି ୨୦ଟି ଉପସର୍ଗ—The 20 prefixes in the Sanscirt language.
Prādi

ପ୍ରାଦି ସମାସ—ପୁଂ. ବି—ଉପସର୍ଗ ଯୋଗେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ସମାସ (ଖ୍ରୀନେନ୍ଦ୍ର)—Compound words formed with the help of prefixes.
Prādi samāsa
(ଯଥା, ବିରସ, ପ୍ରକାମ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ନିର୍ଧନ)

ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାଦୁଃ=ପ୍ରକାଶ+ଭୂ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ପ୍ରକଟିତ ହେବା—(ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ—ହି. ଶ) 1. Manifestation.
Prādurbhāba

୨ । ଉଦ୍ଭବ; ଆବିର୍ଭାବ—
2. Coming into existence; prevalenee.

୩ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ—3. First appearance; coming to light first.

୪ । ପ୍ରଚଳତା—4. Outbreak; currency; predominance.

୫ । କ୍ଷମତା—5. Power; influence.

ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାଦୁଃ+ଭୂତ)—ଆବିର୍ଭୂତ; ପ୍ରକାଶିତ—(ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ—ବି)
Prādurbhūta
Appeared; manifest; prevalent; current.

ପ୍ରାଦୁଷ୍କରଣ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାଦୁଃ+କରଣ)—୧ । ଅପ୍ରକଟ ବସ୍ତୁର ପ୍ରକାଶ କରଣ; ପ୍ରକଟୀକରଣ—(ପ୍ରାଦୁଷ୍କୃତ, ପ୍ରାଦୁଷ୍କୃତ୍ୟ—ବିଣ) 1. Manifestation; publication.
Prādushkarana

୨ । ପ୍ରଦର୍ଶନ; ଦେଖାଇବା—2. Showing; exhibition.

ପ୍ରାଦେଶ—ସଂ. ବି (ପ୍ର + ଆ+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ବଡଚ; ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳର ଅଗଠାରୁ ତର୍ଜନୀର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତାର ପରିମାଣ—1. The span of the thumb and the forefinger.
Prādeśa

୨ । (ପ୍ରଦେଶ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ସ୍ଥାନ; ଦେଶ—
2. Place; country.

୩ । ପ୍ରଦେଶ—3. Province.

ପ୍ରାଦେଶିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଦେଶ+ସମ୍ବନ୍ଧେ ଇକ)—
Prādeśika
୧ । ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପ୍ରଦେଶଗତ—(ପ୍ରାଦେଶିକତା—ବି) 1. Provincial; parochial.

୨ । ପ୍ରଦେଶ ଜାତ—2 Produced in the country.

୩ । ଦେଶାଂଶ ପ୍ରଚଳିତ (ଭାଷା ବା ଶବ୍ଦ)—
3 Dialectical word or language).

[ଦ୍ର- ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ "ପ୍ରାଦେ" ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇ ଅଛି ଓ ବଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ଲେଖାଯାଇ ଅଛି ।]

୪ । ଗ୍ରାମ୍ୟ—Rural.

ପ୍ରାଦେଶିକତା—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାଦେଶିକ+ଭାବ. ତା)—
Prādeśikatā
୧ । ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ କଥିତଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିକାର; କଥିତ ଭାଷାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶଗତ ବିକାର—1. Provincialisms of a language; dialectical peculiarities of any language.

୨ । ପ୍ରଦେଶଗତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା—
2. Provincial or parochial narrowness of outlook.

ପ୍ରାଦେଶିକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Prādeśika swātantrya
ପ୍ରଦେଶବିଶେଷର ବିଶେଷତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର—Provincial autonomy.

ପ୍ରାଦେଶିନୀ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଆ+ଦିଶ ଧାତୁ ଣିଚ=ଦେଖାଇବା+କରଣ ଅନ+ଈ; ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖାଇ ହୋଇଥାଏ)—
Prādeśini
ତର୍ଜନୀ (ହି. ଶ)—Index finger.

ପ୍ରାଦୋଷ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରଦୋଷ+ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଅ)—
Prādosha
ପ୍ରଦୋଷ ବା ସନ୍ଧ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସାୟଂକାଳୀନ—

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପ୍ରାଦୋଷିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Vespertine; to relating the evening.

ପ୍ରାଧନିକ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରଧନ+ଇକ)—ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ—
Prādhanika War-loving; martial.
ସଂ. ବ—ଯୁଦ୍ଧର ଉପକରଣ (ହି. ଶ)—
The sinews of war; materials for fighting.

ପ୍ରାଧା—ସଂ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ନାମ) କଶ୍ୟପଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ, ଦକ୍ଷକନ୍ୟା ଓ ଗନ୍ଧର୍ବ ଏବଂ
Prādhā ଅପ୍ସରାମାନଙ୍କର ମାତା—Name of a wife of sage Kaśyapa.

ପ୍ରାଧାନ୍ୟ—ସଂ ବ. (ପ୍ରଧାନ+ଷ୍ଟ୍ୟଞ୍ ପ୍ର.)—୧ । ପ୍ରଧାନତା; ଶ୍ରେଷ୍ଠତା;
Prādhānya ଉତ୍କର୍ଷ—1. Excellence; supremacy; superiority.
୨ । ଦୁଃଖୁତ୍ୱ—2. Mastery; ascendancy.
୩ । ପ୍ରାବଲ୍ୟ—3. Prevalence.

ପ୍ରାଧାନ୍ୟତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବଣ. (ପ୍ରାଧାନ୍ୟ+ତସ୍)—ପ୍ରଧାନରୂପେ—
Prādhānyatah Chiefly; pre-eminently

ପ୍ରାଧ୍ୱ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଅଧ୍ୱନ୍)—୧ । ଦୂର—
Prādhwa 1. Remote; distant.
୨ । ନମ୍ର—2. Bent.
୩ । ବିନୀତ—3. Humbled.
ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପଥ; ଭଲବାଟ—
1. Excellent road.
୨ । ରଥାଦି ଯାନ—2. Conveyance.
୩ । ଦୂର ପଥ; ସୁଦୀର୍ଘ ପଥ—3. A long road.
୪ । ବିନମ୍ର (ହି· ଶ)—4. Humility.

ପ୍ରାଧ୍ୱନ—ସଂ. ବ (ପ୍ରାଧ୍ୱନ୍+ଅ)—୧ । ସଡ଼କ; ରାସ୍ତା (ହି. ଶ)—
Prādhwana 1. Road; highway.
୨ । ନଦୀଗର୍ଭ (ହି. ଶ)—2. The bed of a river.

ପ୍ରାଧ୍ୱର—ସଂ. ବ - ବୃକ୍ଷର ଶାଖା; ଡାଳ (ହି. ଶ)—
Prādhwara Branch of a tree.

ପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅନ୍ତ)—
Prānta ୧ । ଅନ୍ତ; ଶେଷ ଭାଗ—1. End; extremity.
୨ । ସୀମା—2. Boundary; border.
୩ । ଧାର—3. Edge.
୪ । ଦିଗ; ଦିଗଦିଗନ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Direction; quarter.
୫ । (ହିନ୍ଦୀ ଅନୁକରଣରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) ପ୍ରଦେଶ—
5. Province.
୬ । (ନାମ) ଋଷିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Name of a sage.

ପ୍ରାନ୍ତ କାଳ—ଦେ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାନ୍ତ+କାଳ)—
Prānta kāla ୧ । ମରଣ ଘଟିବାର ପ୍ରାକ୍‌କାଳ; ଜୀବନର ଶେଷ ସମୟ—1. The time of one's impending death.
୨ । ମୃତ୍ୟୁର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ; ପରକାଳ—
2. The time after death.

ପ୍ରାନ୍ତ ଜାଗରେ ସ୍ୱର୍ଗ ସେତେରେ ବସତ । ବୃଷଫ ଡ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ପ୍ରା. ବ. (ସ. ପ୍ରାତଃକାଳ) —ସକାଳ; ତ୍ତୋର୍—
Dawn; daybreak.

ପ୍ରାନ୍ତ ଦୁର୍ଗ—ସ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ;)—୧ । ନଗର ପ୍ରାଚୀରର ବାହାରେ
Prānta durga ନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗ—1. A fort built outside the wall of a city.
୨ । ରାଜ୍ୟ ସୀମାରେ ନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗ—2. Fort built at the border of a kingdom.

ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରାନ୍ତ+ବର୍ତ୍ତିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Prāntabartti ୧ । ସୀମାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ—
1. Situate on the boundary or border.
୨ । ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସ୍ଥିତ—
2. Placed on one side.

ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାନ୍ତ+ଭାଗ)—ଶେଷ ଭାଗ—
Prānta bhāga Extreme part; extremity.

ପ୍ରାନ୍ତ ଭିତ୍ତି—ସ. ବ· (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନର ସୀମାରେ ଥିବା
Prānta bhitti ପ୍ରାଚୀର—Compound wall.

ପ୍ରାନ୍ତ ଭୂମି—ସ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ;)—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ସୀମାସ୍ଥ ଭୂମି-
Prānta bhūmi 1. The lands on the border or outskirts of a place.
୨ । (ଯୋଗ ସାଧନର ଅନ୍ତିମ ସୀମା) ସମାଧି—2. Complete abstraction of thought from the outer world and concentration thereof on the Godhead.
୩ । ସିଢ଼ି—3. Ladder.

ପ୍ରାନ୍ତ ଯମକ—ସଂ. ବ—ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ସଦ୍ଦର୍ଭର ପ୍ରାନ୍ତରେ
Prānta jamaka ବହୁନାର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଏକ ଶବ୍ଦ—A kind of alliteration at the end of every foot of a verse.

[ଉଦାହରଣ ଯଥା—ଇର୍ଷି ବ ବନ୍ଧୁର ଜରେ, ପାପଦାନ ବାର୍ତ୍ତିକରେ
ପୁସ୍ତାଗେ ସ୍ନାନ ନକରେ, ସେତୁ ନ ଜରେ ।
ଦଗେ ବ ସେ ଅଟ୍ଟେଜରେ, ଜଉମ ଜମା ଅଜରେ,
ସେନ ବସେ ଚଲଜଟ, ବ ଭୁମକରେ ।
ପୂଜେ ସେବ୍ୟଥଲେ ଶଙ୍କରେ. ସେ ଫଳି ଥର ଉତ୍ସେକ
ଶ୍ରାପକ ଜରେ । ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।]

ପ୍ରାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅନ୍ତର)—
Prāntara ୧ । ଅଫଳନ୍ତ; ଶସ୍ୟାଚ୍ଛାଦିତଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ—
1. A barren tract of country.
୨ । ପଲ୍ୱାର; ମରୁଭୂମି; ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପଡ଼ିଆ—2. Desert; waste; wilderness; prairie.
୩ । ଜନଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ—
3. Uninhabited or lonely country.
୪ । ଅତି ଦୂର ଓ ଜନସଞ୍ଚରଶୂନ୍ୟ ପଥ—
4. A long and solitary path.
୫ । କ୍ଲାନ୍ତିଜନକ ମାର୍ଗ—5. A tiresome road.
୬ । ଅଗମ୍ୟ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ; ବନ—
6. A solitary forest; a wild.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାନ୍ତିକ—ସ. ବ୍ୟ.—(ପ୍ରାନ୍ତ+ଇକ)—୧ । ପ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Prāntika 1. Relating to Prānta.
(ପ୍ରାନ୍ତୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରାଦେଶିକ—Provincial; dialectical.

ପ୍ରାନ୍ତେ—ସଂ. ଅ. (ପ୍ରାନ୍ତ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ. ୧ବ)—ସବୁ ଶେଷରେ—
Prānte At last.

ଶବ୍ଦ ଜଣି ପ୍ରାନ୍ତେ ସମ୍ଭଳେ ନାଶ ଯାଏ । ବୃନ୍ଦାବିନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପ୍ରାପକ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଆପି ଧାତୁ+
Prāpaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯାହା ପ୍ରାପ୍ତି କରାଏ—
(ପ୍ରାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Procuring; causing to get.
୨ । (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ପାଏ—
2. Obtaining.

ପ୍ରାପଣ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prāpaṇa ୧ । ପାଇବା; ପ୍ରାପ୍ତି—1. Obtaining; receipt; acquisition; getting.
୨ । (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ) ପ୍ରାପ୍ତି କରାଇବା—
(ପ୍ରାପଣୀୟ, ପ୍ରାପ୍ୟ, ପ୍ରାପିତ, ପ୍ରାପ୍ତ—ବ୍ୟ) 2. Procuring.
୩ । ପ୍ରେରଣ—3. Sending.

ପ୍ରାପଣିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଆପଣିକ)—ମୁଦି; ଦୋକାନୀ—
Prāpaṇika A grocer; a shopkeeper.

ପ୍ରାପତ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ୍ୟ. (ସଂ. ପ୍ରାପ୍ତ)—ପ୍ରାପ୍ତ (ଦେଖ)
Prāpata प्रापत प्रापत Prāpta (See)

ପ୍ରାପିତ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Prāpita ୧ । ଅଧିଗମିତ; ପ୍ରାପ୍ତ—1. Obtained; got; secured.
୨ । ଗ୍ରାହିତ—2. Caused to be taken.
୩ । ଆଣିତ—3. Brought.
୪ । ସ୍ଥାପିତ—4. Placed.

ପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଲବ୍ଧ; ଲାଭ କରି
Prāpta ଯାଇଥିବା; ମିଳିଥିବା—1. Obtained; got; received; gained; attained.
ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଥାଏ; ଲାଭ କରିଥିବା—
Having obtained or attained.
୨ । ସ୍ଥାପିତ—2. Placed; fixed.
୩ । ଉପଯୁକ୍ତ—3. Fit; proper.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଉପସ୍ଥିତ—4. Present; arrived.
୫ । ଘଟିଥିବା—5 Happened.
୬ । ଗୃହୀତ—6. Taken; accepted.
୭ । ଉତ୍ପନ୍ନ (ହ. ଶ)—7. Produced.

ପ୍ରାପ୍ତ କଲ୍ୟାଣ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+କଲ୍ୟାଣ)—
Prāpta kalyāṇa ଭାଗ୍ୟବାନ୍; ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍—Fortunate;
(ପ୍ରାପ୍ତକଲ୍ୟାଣା[ଣୀ]—ସ୍ତ୍ରୀ) Prosperous; having attained prosperity.

ପ୍ରାପ୍ତ କାଳ—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+କାଳ)—୧ । ଯାହାର
Prāpta kāla ମରଣକାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି; ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ—
I. Whose death is imminent.
୨ । ପ୍ରାପ୍ତ ଯୌବନ—2. Major; of age.
୩ । ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ଅବକାଶ ପାଇଅଛି; ପ୍ରାପ୍ତାବକାଶ—
3. Having obtained leisure.
୪ । ଯାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଘଟିଅଛି—
4. Seasonable; opportune.
ସ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ—
1. Fit or proper time.
୨ । ମରିବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବକାଳ—
2. Time of impending death.

ପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବନ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ଜୀବନ)—ଯେ
Prāpta jībana ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ବଞ୍ଚିଅଛି—
(ପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Saved from the jaws of death.

ପ୍ରାପ୍ତ ଦୋଷ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ଦୋଷ)—ଯାହା
Prāpta dosha ପ୍ରତି କେହି ଅପରାଧ ବା ଦୋଷ ଘଟାଇଅଛି—
(ପ୍ରାପ୍ତଦୋଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) Aggrieved; wronged.

ପ୍ରାପ୍ତ ଧନ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ଧନ)—ଯାହାକୁ ଧନ
Prāpta dhana ମିଳିଅଛି—Having acquired riches,
(ପ୍ରାପ୍ତଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାପ୍ତ ପଞ୍ଚତ୍ୱ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ପଞ୍ଚତ୍ୱ)—ମୃତ—
Prāpta pañchatwa (ପ୍ରାପ୍ତପଞ୍ଚତ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dead.

ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ବୟସ୍+କ, ଅଗମ)—
Prāptabayaska ସାବାଳଗ; ପୂର୍ଣ୍ଣବୟସ୍କ—Major.
(ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା – ସ୍ତ୍ରୀ) (ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ—ବୟସ୍କ)

ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ—ସ. ବ୍ୟ. (ପ୍ର+ଆପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ପ୍ରାପ୍ତିଯୋଗ୍ୟ;
Prāptabya ଯାହା ମିଳିପାରେ—Obtainable; attainable.

ପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟବହାର—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ବ୍ୟବହାର)—
Prāpta byabahāra ୧ । ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ—1. Major.
(ପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟବହାର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଆଇଣ। ବୟସ ସକ୍ଷମ ହୁଅାପୁଅା କରିବାର ବୟସ ଓ କ୍ଷମତା ଲାଭ କରିଅଛି—
2. Legally entitled to manage one's own affairs (on attaining legal age).

ପ୍ରାପ୍ତ ଯୌବନ—ସ. ବ୍ୟ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ଯୌବନ)—
Prāpta jaubana ଯାହାର ଯୌବନ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି—
(ପ୍ରାପ୍ତ ଯୌବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having attained maturity or youth.

ପ୍ରାପ୍ତରୂପ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ରୂପ)—୧ । ରମଣୀୟ;
Prāptarūpa ସୁନ୍ଦର—1. Beautiful; graceful.
(ପ୍ରାପ୍ତରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପଣ୍ଡିତ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. Learned.

ପ୍ରାପ୍ତାପରାଧ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାପ୍ତ+ଅପରାଧ)—ଅପରାଧ-
Prāptāparādha ଗ୍ରସ୍ତ; ଯେ ଅପରାଧଭାଗୀ ହୋଇଅଛି—
(ପ୍ରାପ୍ତାପରାଧା – ସ୍ତ୍ରୀ) Convicted; adjudged guilty.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାପ୍ତି—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଆପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ଲାଭ—
Prāpti 1. Gain; profit.
୨ । ଅର୍ଜ୍ଜନ—2. Earning.
୩ । ଆୟ—3 Income.
୪ । ଉପଲବ୍ଧି; ମିଳିବା; ପାଇବା—
4 Getting; receiving; attaining; acquisition.
୫ । ଧନାଦର ବୃଦ୍ଧି—5. Increase of wealth.
୬ । ଉନ୍ନତି—6 Improvement; success.
୭ । ଉଦୟ—7 Rise; ascendancy; ascent.
୮ । ସଂଦ୍ରବ—8. Collection; assemblage.
୯ । ଆବଷ୍କାର—9. Discovery.
୧୦ । ନୈକଟ୍ୟ—10. Proximity.
୧୧ । ଉପସ୍ଥିତି—11. Arrival; presence.
୧୨ । ପଦ୍ଦଞ୍ଚବା—12. Reaching.
୧୩ । ସମାପନ—13. Effecting; accomplishment.
୧୪ । ଅନୁମିତି—14. Guessing.
୧୫ । ନାଟକର ବଷୟ ଜ୍ଞାପନ ବା ବ୍ୟକ୍ତୀକରଣ; ନାଟକର ସୁଖଦ ଉପସଂହାର (ହ. ଶ)—15. Denouement; the happy conclusion of a drama.
୧୬ । ଅଣିମାଦ ଐଶର୍ଯ୍ୟର ଏକତମ; ଅଭୀପ୍ସିତ ବସ୍ତୁ ମିଳିବାରୂପ ଐଶର୍ଯ୍ୟ—16. One of the 8 forms of superhuman success; fulfilment of one's desires.
୧୭ । ଯଥେଚ୍ଛ ଗମନ—17. Power of going anywhere one likes.
୧୮ । (ନାମ)ମଗଧରାଜ ଜରାସନ୍ଧଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ କଂସର ଭାର୍ଯ୍ୟା—
18. Name of the wife of Kamsa.
୧୯ । କାମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ (ହ. ଶ)—19 Wife of Cupid.
୨୦ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଏକାଦଶ ସ୍ଥାନ (ଯାହା ଲାଭ ସ୍ଥାନ)—20. (astrology) The 11th house computed from the house occupied by the moon in one's horoscope.
୨୧ । ମିଳନ; ସଂଗତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
21. Union; junction.
୨୨ । ଭାଗ୍ୟ (ହ. ଶ)—22. Fate.

ପ୍ରାପ୍ତି ଯୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବଣ, (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାପ୍ତି+ଯୋଗ୍ୟ)—
Prāpti jogya ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ; ମିଳିବା ଯୋଗ୍ୟ—Obtainable.

ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାପ୍ତି+ସ୍ଥାନ)—
Prāpti sthāna କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ମିଳିବାର ସ୍ଥାନ—
The place where a thing can be obtained.

ପ୍ରାପ୍ତୀଚ୍ଛା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାପ୍ତି + ଇଚ୍ଛା)—ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା—
Prāptīchchhā Desire to obtain,

ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟାଶା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାପ୍ତି + ଆଶା)—ଲଭ୍ଭ ପାଇବାର ଆଶା—
Prāptyāśā Hope of acquisition.

ପ୍ରାପ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର + ଆପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ଯ)—୧ । ଲଭ୍ୟ—
Prāpya 1 Obtainable; attainable.
୨ । ପାଉଣା—2. Due.
୩ । ଗମ୍ୟ—3. Approachable; knowable.
୪ । ଅର୍ଜ୍ଜନୀୟ—4. Acquirable.
ସଂ. ବ—ପାଉଣା ଧନ—Dues.

ପ୍ରାଫୁଲ୍ଲ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ+ଭାବ. ଯ)—
Prāphullya ୧ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା; ଆହ୍ଲାଦ; ଆନନ୍ଦ—
1. Delight; elation; animation.
୨ । ପୁଷ୍ପର ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ; ଫୁଲ ଫୁଟିବା—
2. The blooming of a flower.

ପ୍ରାବଟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଆ + ବଟ୍ ଧାତୁ = ବେଢ଼ିବା + କର୍ମ୍ମ. ଅ)—ସବ—
Prābaṭa Barley.

ପ୍ରାବଣ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଆ + ବନ୍ ଧାତୁ = ସଲଗ୍ନ ଦେବା + କରଣ. ଅ)—ଖନ୍ତ୍ର; ଖଣ୍ଡ—Pickaxe; spud.

ପ୍ରାବର—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଆ + ବୃ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—ପ୍ରାଚୀର; ବାଡ଼—
Prābara Fencing; compound.

ପ୍ରାବରଣ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଆବରଣ)—୧। ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଆବରଣ—
Prābaraṇa 1. Excellent covering.
(ପ୍ରାବାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଓଢ଼ଣୀ; ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର; ଓଢ଼ଣ—
2. The upper garment; sheet put on the upper part of the body; scarf; a cloak.
୩ । ଓଢ଼ଣା—3. A veil.
୪ । ଚାଙ୍ଗୁଣି (ହ. ଶ)—4. Lid; covering.

ପ୍ରାବରଣ ଷଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବ—ଓଢ଼ଣଷଷ୍ଠୀ; ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଲଷଷ୍ଠୀ—
Prābaraṇa shashṭhī The 6th day of the bright fortnight of the month of Mārgasira.
[ଦ୍ର – ଏହା ଗୋଷ୍ଠୀ ପଙ୍କ୍ତିଦନ; ଏହି ଦିନଠାରୁ ଦେବ-ବ୍ରତଦ୍ୱମାନଙ୍କୁ ଶୀତବସ୍ତ୍ରରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଏ ।]

ପ୍ରାବାର କୀଟ—ସଂ. ବ—ଲୁଗାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପୋକ—
Prābāra kīṭa A kind of insect attacking clothes.

ପ୍ରାବାଳିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରବାଳ + ଇକ)—
Prābāḷika ପୋଦୋଳା ବ୍ୟବସାୟୀ (ହ. ଶ)—
(ପ୍ରାବାଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) A trader in corals.

ପ୍ରାବାସିକ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରବାସ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Prābāsika ୧ । ପ୍ରବାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to sojourn.
୨ । ପ୍ରବାସ ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରବାସରେ ବ୍ୟବହାରର ଉପଯୋଗୀ—
2, Fit for use during sojourn or in camp.

ପ୍ରାବୀଣ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରବୀଣ+ଭାବ. ଯ)—
Prābīṇya ୧ । ପ୍ରବୀଣତା; ନୈପୁଣ୍ୟ—1. Skilfulness.
୨ । ଚତୁରତା; ଦକ୍ଷତା—2. Cleverness; dexterity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାବୁ(ବୂ)ର୍ଷୁ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ପୃ. (ପ୍ର+ଆ+ବୃ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ +କର୍ତ୍ତୁ. ଉ)—୧ । ପରିଧାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—1. Wishing to wear.

Prābu(bū)rshu

ପ୍ରାବୁବୂର୍ଷୁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପ୍ରାବୃଷୁ }

୨ । ଆବରଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—2. Wishing to cover.

ପ୍ରାବୃଟ୍—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଆ+ବୃଷ୍ ଧାତୁ=ବୃଷ୍ଟି କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. କ୍ୱିପ୍; ପ୍ରାବୃଷ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବର୍ଷାକାଳ; ବର୍ଷାଋତୁ—1 The rainy season; the rains'

Prābṛuṭ

(ପ୍ରାବୃଷା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭାଦ୍ରମାସ—2. The months of Śrābaṇa and Bhādra (July-August).

୩ । କଦମ୍ବ ଗଛ—3. The Kadamba tree.

ପ୍ରାବୃଡ଼୍ତ୍ୟୟ—ସଂ. ବ. (ଶୁଷ୍ଠୀ ଉତ୍, ପ୍ରାବୃଟ୍+ଅତ୍ୟୟ=ନାଶ)—ଶରତ୍‌କାଳ—Autumn.

Prābṛurdatyaya

ପ୍ରାବୃତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଆ+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered; screened.

Prābṛuta

୨ । ବେଷ୍ଟିତ—2. Enclosed.

ସଂ. ବ. (+କରଣ. ତ)—ପ୍ରାବରଣ; ଓଢ଼ଣା—A veil; mantle; cloak.

ପ୍ରାବୃତି—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଆ+ବୃ ଧାତୁ+କରଣ. ତି)—୧ । ପ୍ରାଚୀର; ବାଡ଼—1. Screen; hedge.

Prābṛuti

୨ । ଆବରଣ; ଘୋଡ଼ଣୀ—2. A covering.

ପ୍ରାବୃଷ୍—ସଂ. ବ. (ଶବ୍ଦ)—(ପ୍ର+ଆ+ବୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. କ୍ୱିପ୍)—ପ୍ରାବୃଟ୍ (ଦେଖ)—Prābṛuṭ (See)

Prābṛush

ପ୍ରାବୃଷିକ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାବୃଷ୍+ଉବାର୍ଥେ ଇକ)—ପ୍ରାବୃଷ୍ୟ (ଦେଖ)—ପ୍ରାବୃଷ୍ୟ (ଦେଖ)—Prābṛushya (See)

Prābṛushika

ସଂ. ବ—ମୟୂର—Peacock.

ପ୍ରାବୃଷିଜ—ସ. ବଣ (ପ୍ରାବୃଷ=ବର୍ଷାଋତୁରେ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ଯାହା ବର୍ଷାକାଳରେ ଜନ୍ମେ—Growing during the rainy season.

Prābṛushija

ସଂ. ବ.—୧ । କଦମ୍ବ ଗଛ—1. The Kadamba tree.

୨ । ଗିରମଞ୍ଜିକା; କୁଟଜ ଗଛ—2. A medicinal plant; Coraya Echites; Antidysenterica.

୩ । ଧାର୍ କଦମ୍ବ; କେଳ କଦମ୍ବ—3. A kind of Kadamba tree.

୪ । ବର୍ଷାକାଳୀନ ତୀକ୍ଷ୍ଣବାୟୁ; ଝଞ୍ଝାବାତ; (ହି. ଶ.)—4. Sharp wind blowing in the rainy season.

ପ୍ରାବୃଷ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରାବୃଷ୍+ଉବାର୍ଥେ. ଯ)—ବର୍ଷାକାଳୀନ—Pertaining to the rainy season.

Prābṛushya

ପ୍ରାବୃଷେଣ୍ୟ }

ପ୍ରାବୃଷୀଣ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପ୍ରାବୃଷେଯ୍ୟ }

ସ. ବ.—୧ । ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ ମଣି—1. Topaz.

୨ । କୁଟଜ (ଦେଖ)—2. Kuṭaja (See)

୩ । ଧାର୍ କଦମ୍ବ (ଦେଖ)—3. Dhārā kadamba (See)

ପ୍ରାବେଶନ—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଆବେଶନ)—୧ । ଶିଳ୍ପଶାଳା; କଳାଭବନ—1. Factory; art studio.

Prābeśana

୨ । (ପ୍ରବେଶନ+ଅ)—ପ୍ରବେଶନ—2. Admittance.

ପ୍ରାବେଶିକ—ସ. ବଣ.—(ପ୍ରବେଶ+ଇକ)—ପ୍ରବେଶର ସାଧନଭୂତ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରବେଶ ଲାଭ ହୁଏ (ହି. ଶ.)—Instrumental in procuring admission.

Prābeśika

ପ୍ରାବୋଧିକ—ସ. ବ. (ପ୍ରବୋଧ=ଜାଗରଣ+ଇକ;—ଯେଉଁବେଳେ ସମସ୍ତେ ନଦରୁ ଉଠନ୍ତି)—୧ । ଉଷାକାଳ; ସକାଳ—1. Dawn; morning.

Prābodhika

୨ । ମାଗଧ; ଯେଉଁ ଭୃତ୍ୟ ସକାଳୁ ସ୍ତୁତି ପାଠ କରି ରାଜାଙ୍କ ନିଦ ଭଙ୍ଗାଏ—2. A ministrel whose duty is to awaken a king in the morning by reciting panegyrics.

୩ । ମଗଧ ଦେଶୀୟ ସ୍ତୁତିପାଠକ—3. A ministrel of the Magadha country.

ପ୍ରାଭବ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରଭୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପ୍ରଭୁତା—1. Mastery.

Prābhaba

[ପ୍ରାଭବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ (ହି. ଶ.)] ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—2 Superiority.

ପ୍ରା. ବ.—୧ । (ସଂ. ପରିଭବ)—ପରିଭବ; ଅପମାନ—1. Insult.

ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପ୍ରାଭବ ବେଭିଲୁ ମୁହିଁ
ଏବେ ତାଙ୍କ ଯେଣ ଅଭିଲ ପ୍ରାଣ ଯାଉ । ବୃଷ୍ଣବିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ: ବନ ।

୨ । (ସଂ. ପ୍ରଭାବ)—ପରାକ୍ରମ; ଶକ୍ତି—2. Power; influence.

ଅମ୍ଭେ ମାରିବାର ଯାବେ ସେ ବି ପାଣ୍ଡବ,
ମନୁଷ୍ୟ ଜଲ ସିନା ହେଉ ତା ପ୍ରାଭବ । ବୃଷ୍ଣବିଂଲ ମହାଭାରତ ବନ ।

ପ୍ରାଭାତିକ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରଭାତ+ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଇକ)—୧ । ପ୍ରଭାତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to dawn.

Prābhātika

୨ । ପ୍ରଭାତକାଳୀନ—2. Happening in the morning.

ପ୍ରାଭୃତ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଆ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଦେୱାଁ; ଉପଢୌକନ—Present; gift.

Prābhṛuta

୨ । ନୈବେଦ୍ୟ—2. An offering.

ପ୍ରାମାଣିକ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରାମାଣ+ନଜ୍ଜାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ପ୍ରମାଣସିଦ୍ଧ—1. Established by proof.

Prāmāṇika

୨ । ପ୍ରଚଳିତ; ଶିଷ୍ଟସିଦ୍ଧ—2. Approved; fashionable.

୩ । ପ୍ରାମାଣସାଧ୍ୟ—3 Provable; credible.

୪ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—4. Versed in the Śāstras.

୫ । ସତ୍ୟ—5 True; authentic.

୬ । ମର୍ଯ୍ୟାଦାର୍ହ—6. Respectable.

୭ । ମାନନୀୟ; ଯାହା ମାନିବାକୁ ହେବ—7. Authoritative.

୮ । ଶାସ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧ—8. Approved by the scriptures or religious books.

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ପ୍ରଧାନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—9. Chief.
୧୦ । ବଜ୍ଞ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—10. Wise.
ସଂ. ବ.—୧ । ଗରମାଣିକ; ଜନନାୟକ—
1. Headman; a chief.
୨ । ସଭାପତି—2. A president.
୩ । ପଣ୍ଡିତ—3. A learned man; a pandit.
୪ । ଭଣ୍ଡାର୍—4. Barber.
୫ । ପ୍ରମାଣକାଙ୍ଖିବ୍ୟକ୍ତି—5. One who proves a thing.
୬ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—6. Teacher.

ପ୍ରାମାଣ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ରମାଣ+ସମ୍ବେ. ଯ)—୧ । ପ୍ରମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Prāmāṇya 1. Relating to proof.
୨ । ପ୍ରମାଣଯୋଗ୍ୟ—2. Provable.
୩ । ପ୍ରମାଣସିଦ୍ଧ—3. Established by proof; well authenticated.
ସଂ. ବ (+ଭାବେ. ଯ)—୧ । ବଶ୍ୱାସ୍ୟତା—
1. Trustworthiness; authenticity.
୨ । ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Etiquette.

ପ୍ରାମାଣ୍ୟ ବଧି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରାମାଣ୍ୟ+ବଧି)—
Prāmāṇya bidhi ୧ । ବଶିଷ୍ଟ ରୂପେ ପ୍ରମାଣସିଦ୍ଧ ନିୟମ ବା ଆଇନ୍—1, A well-authenticated rule or law.
୨ । କଳାର୍—
2. Ruling; authoritative ruling.
୩ । ପ୍ରମାଣସିଦ୍ଧ ନିୟମ ବା ପ୍ରଚଳିତ—
3. Well established rule or practice.

ପ୍ରାମାଦିକ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରମାଦ+ଭବାର୍ଥେ. ଇକ)—
Prāmādika ୧ । ପ୍ରମାଦ ଘଟିତ; ଅନବଧାନ ଘଟିତ—
1, Due to inadvertence or negligence or carelessness.
୨ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ—2. Defective.
୩ । ଦୂଷିତ—3. Contaminated; spoiled.

ପ୍ରାମାଦ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରମାଦ୍ୟ+ଭାବ. ଯ)—
Prāmādya ୧ । ପାଗଳପଣ; ଉନ୍ମାଦ—1. Madness.
୨ । ଅଡ଼ୁଷ (ହୁ. ଶ); ବାସଙ୍ଗ (ଗଛ)—
2. Adhatoda Vasaca (tree).

ପ୍ରାମିତ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଋଣ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Prāmitya Debt.

ପ୍ରାମୋଦ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରମୋଦ+ଅ)—
Prāmoda ମନୋହର (ହୁ. ଶ)—Lovely.
(ପ୍ରାମୋଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାୟ୍—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; ମରିବା+ଭାବ. ଅ)-
Prāya ୧ । ଅଭିସନ୍ଧି ବା ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବକ ଅନଶନଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁ; ମୃତ୍ୟୁ ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ବକ ଅନସନ—1. Starving one's self to death; fasting to death.
୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.
୩ । ବାହୁଲ୍ୟ—3. Abundance; plenty.
୪ । ଉପବାସ—4. Starvation; fasting.
୫ । ବୟସ୍—5. Age.
୬ । ପାପ—6. Sin.
ସଂ. ବ୍ୟ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ମୃତପ୍ରାୟ)—
ତୁଲ୍ୟ; ପରି; ସମ; କଳ୍ପ—
Like; equal; similar.
ତେ. ଅ—୧ । ତୁଲ୍ୟ; ସମ—1. Like; similar to.
୨ । ସମାନ ଭାବରେ—2. Equally.
୩ । ସଚରାଚର; ସାଧାରଣତଃ—
3. Ordinarily; commonly.
୪ । ସର୍ବଦା—4. Constantly; always.
୫ । ଘନଘନ—5. Repeatedly.
୬ । ଈଷତ୍; ସାମାନ୍ୟ—6. Little; slightly.
୭ । ପ୍ରାୟଶଃ; ଅମୁକ ସଙ୍ଖ୍ୟା ବା ଅବସ୍ଥାର ଲଗଲଗି—
7. Nearly; about.
୮ । ଅଧିକ ରୂପେ—
8. Mostly; for the most part.
୯ । ମହିଁରେ ମହିଁରେ; ବେଳେ ବେଳେ—9. Now and then.

ପ୍ରାୟ୍ ଗତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ମୃତ ପ୍ରାୟ; ମୁମୂର୍ଷୁ; ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ (ହୁ. ଶ)—
Prāya gata Dying; about to die.
(ପ୍ରାୟଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାୟଣ—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଆ+ଯା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Prāyaṇa ୧ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମନ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ପ୍ରାୟୁଣୀୟ—ବଣ) 1. Going to another place.
୨ । ଏକ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ ଶରୀରକୁ ଗମନ—
2. Going to one body by leaving another; transmigration.
୩ । ଜନ୍ମାନ୍ତର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Rebirth after death.
୪ । ପାରଣା; ଉପବାସ ପରେ ଖିଆଯିବା ପଥ୍ୟ—
4. Food taken at the time of breaking a fast.
୫ । ପ୍ରାରମ୍ଭ—5. Commencement.

ପ୍ରାୟ୍ ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାୟ୍+ଦର୍ଶନ)—
Prāya darśana ସଚରାଚର ଦେଖାଯିବା ବିଷୟ; ସାଧାରଣ ଘଟଣା—Common or ordinary event.

ପ୍ରାୟ୍ ଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାୟ୍+ଦ୍ୱୀପ) -ଉପଦ୍ୱୀପ—
Prāya dwīpa Peninsula.

ପ୍ରାୟ୍ ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରାୟ୍+ବୃତ୍ତ)—
Prāya bṛutta ୧ । ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲାକାର ନୁହେଁ—
1. Almost circular.
୨ । ଅଣ୍ଡାକାର—2. Elliptical.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାୟଶଃ—ଅ. କି. ବଣ. (ପ୍ରାୟ୍ + ଶସ୍) —
Prāyasaḥ ୧ । ପ୍ରାୟର୍ଯ୍ୟାୟରେ; ସବ୍ଦଦା—
1. Constantly; repeatedly.
୨ । ଲଗାଲଗି; ଅମୁକ ସଂଖ୍ୟା ବା ଅବସ୍ଥାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଅଲ୍ପ ବା ବେଶି—2. Almost; nearly; more or less; approximately.
୩ । ସାଧାରଣତଃ; ସଚରାଚର—3. Ordinarily; commonly; usually; generally.
୪ । ଅଧିକାଂଶ ଭାବରେ; ବହୁଥା—
4. Mostly; for the most part.

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ(ତ୍ତି)—ସଂ. ବ. [ପ୍ରାୟଃ = ତପସ୍ୟା + ଚିତ୍ତ(ତ୍ତ) = ନଷ୍ଟପୂ]—
Prāyaschitta(tti) ୧ । ପାପକ୍ଷପୂସାଧନ କର୍ମ—
(ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତୀପୂ—ବଣ) 1. Expiation for sins; penance.
୨ । କୃତ ଦୋଷର କ୍ଷପୂସାଧନ—
2 Atonement; amends.
୩ । ଚିତ୍ତର ବିଶୁଦ୍ଧତା-ସାଧନ—
3. Purification of one's heart.
[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଉପାତକ, ମହାପାତକ, ଅନୁପାତକ ଓ ଉପପାତକ ଆଦ ନାମରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବିଧି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ତପସ୍ୟା, ଈଶ୍ୱର ଭଜନ, ହୋମ, ଦାନ ଅନଶାପ ଦଣ୍ଡଭୋଗ, ବ୍ରତ ଓ ଉପବାସ ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନତଃ ଓ ଅଜ୍ଞାନତଃ କୃତ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରାଯାଏ । କେତେଗୁଡ଼ଏ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ-ସ୍ୱରୂପ ମୃତ୍ୟୁକୁ ମଧ୍ୟ ବରଣ କରିବାର ବିଧି ଅଛି ।]

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାତକଜନିତ ପାପକୁ ଶାସ୍ତ୍ରନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁଷ୍ଠାନାଦ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷପୂ କରିବା—
Prāyaschitta karibā ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରା To expiate for one's sins.
ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକରଣ

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବିଧି—ସ. ବ—(ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ+ବିଧି)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମ—
Prāyaschitta bidhi Rules for penance or expiation.

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ହ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ + ଅର୍ହ)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—
Prāyaschittārha Expiable; requiring expiation.
(ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Prāyaschitti (person) Fit for expiating; who ought to perform expiation.
(ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାୟଶ୍ଚେତନ—ସ. ବ—(ପ୍ରାୟଶ୍ + ଚେତନ)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—
Prāyaschetana Expiation.

ପ୍ରାୟାଣିକ—ସ. ବଣ—(ପ୍ରୟାଣ + ଇକ)—ଯାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Prāyāṇika Relating to starting in a journey.
ସ. ବ—ଶଙ୍ଖ ଗୁମରବ ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଯାହା ଯାତ୍ରା କରିବା ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—Conch blown and chowrie waved on the occasion of a person's starting on a mission.

ପ୍ରାୟିକ—ସ. ବଣ—(ପ୍ରାୟ୍ + ଉବାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ସାଧାରଣ—
Prāyika 1. Usual; common.
୨ । ଯାହା ବହୁଳ ଭାବରେ ହୋଇଥାଏ—
2 Abundant.

ପ୍ରାୟେ—ଭା. ଅ—(ସ. ପ୍ରାୟ୍)— ପ୍ରାୟ (ଦେଖ)—
Prāye Prāya (See)
(ପ୍ରାୟକ; ପ୍ରାୟେକ — ଅନ୍ୟରୂପ)
ବହୁ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମରୁ ବହୁତ ଯ. ତା ପ୍ରାୟେ ହୁଏ ଅଳୀକ — ଭଥାନାଥ ଯଶୀର୍ତ୍ତ।

ପ୍ରାୟୋଗିକ—ସ. ବ—(ପ୍ରୟୋଗ+ଇକ) —୧ । ପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Prāyogika 1. Relating to Prayoga.
୨ । ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Employable.
୩ । ନିତ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—
3. Used daily; which is a daily necessity.

ପ୍ରାୟୋଦେବତା—ସ. ବ—(ପ୍ରାୟଃ + ଦେବତା) —ସର୍ବମାନ୍ୟ ଦେବତା; ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ମାନନ୍ତି (ହି. ଶ)—
Prāyodebatā The Universal God.

ପ୍ରାୟୋଦ୍ୱୀପ—ସ ବ —(ପ୍ରାୟଃ + ଦ୍ୱୀପ)—ଜଳପ୍ରାୟ; ପ୍ରାୟ ତିନୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ
Prāyodwipa ଜଳବେଷ୍ଟିତ ଭୂଭାଗ —Peninsula.

ପ୍ରାୟୋପଗମନ—ସ. ବ—(ପ୍ରାୟ୍ + ଉପଗମନ) —ଆହାର ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ମରିବାକୁ ପ୍ରସନ୍ନ (ହି. ଶ)—
Prāyopagamana Attempting at fasting to death.
(ପ୍ରାୟୋପଗତ— ବଣ)

ପ୍ରାୟୋପବିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ପ୍ରାୟେ = ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଅନଶନରେ + ଉପବିଷ୍ଟ)—୧ । ଉପବାସ ପୂର୍ବକ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା ନାମରେ ଆସୀନ — 1. Fasting to death.
୨ । ଯେ ଉପବାସ କରି ମରିଅଛି—
2. Dead as a result of fasting.
Prāyopabishṭa
ପ୍ରାୟୋପେତ, ପ୍ରାୟୋପବେଶୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରାୟୋପେତା, ପ୍ରାୟୋପବେଶିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
(ପ୍ରାୟୋପବେଶ—ବ)

ପ୍ରାୟୋପବେଶ—ସ. ବ—(ସପ୍ତମୀ ତତ୍ ପ୍ରାୟ୍ + ଉପବେଶ)—
Prāyopabesa ଅନାହାରରେ ମରିବା ପାଇଁ ବସି ରହିବା—
ପ୍ରାୟୋପବେଶନ, ପ୍ରାୟୋପବେଶନତା, ପ୍ରାୟୋପବେଶିକା } ଅନ୍ୟରୂପ
Fasting one's self to death; a fasting unto death.

ପ୍ରାରବ୍ଧ—ସ. ବଣ—(ପ୍ର+ଆରବ୍ଧ)—୧ । କୃତାରମ୍ଭ; ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ଥିବା—1. Commenced; begun.
୨ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ଥିବା—
Begun in one's past existence.
ପ୍ରାରମ୍ଭ, ପ୍ରାରବ୍ଧି } ବ
ସ. ବ—୧ । ଭାଗ୍ୟ; ଅଦୃଷ୍ଟ—
1. Fate; destiny.
୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ଥିବା —
2. Merit or demerit earned in a former stage or existence.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାରବ୍ଧ କର୍ମ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ପ୍ରାରବ୍ଧ+କର୍ମ)—୧ । ଆରମ୍ଭ କରି ସାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ—1. A work which has once begun.

୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମାର୍ଜିତ କର୍ମ ବା ଅଦୃଷ୍ଟ—2. Fate; destiny; the fruits of deeds done in a past existence.

ପ୍ରାରବ୍ଧି—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ଆରବ୍ଧି)—୧ । ପ୍ରାରମ୍ଭ
Prārabdhi 1, Beginning.

୨ । ହାତି ବନ୍ଧାଯିବା ଦଉଡ଼ି—
2 A rope for tying an elephant.

ପ୍ରାରବ୍ଧୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରାରବ୍ଧ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
Prārabdhī (ପ୍ରାରବ୍ଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Lucky.

ପ୍ରାରମ୍ଭ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଆରମ୍ଭ)—୧ । ଆରମ୍ଭ; ଉପକ୍ରମ—
Prārambha 1. Commencement; beginning.

୨ । କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉପକ୍ରମ କରାଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ; ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ କରିବା ସକାଶେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ—2 Undertaking; a deed which a person undertakes to do.

ସଂ. ବଣ—ସତ୍‌କର୍ମକାରୀ (ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)—
Performing good acts.

ପ୍ରାରମ୍ଭ ସୂଚକ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରାରମ୍ଭ+ସୂଚକ)—ଯାହା ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେବା ବିଷୟ ସୂଚନା କରେ—
Prārambha sūchaka Indicating the beginning of a work.

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ରାରମ୍ଭ+ଭବାର୍ଥେ. ଇକ)—ଆଦ୍ୟ; ପ୍ରାଥମିକ—
Prārambhika Opening; primary.
(ଯଥା—ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସଙ୍ଗୀତ; ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାଷଣ ।)

ପ୍ରାର୍ଜୟିତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଅର୍ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Prārjayitā ଦାନକାରୀ; ଦାତା (ହୁ. ଣ)—
(ପ୍ରାର୍ଜୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Bestowing; giving; generous.

ପ୍ରାର୍ଥକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଅର୍ଥ୍ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା+
Prārthaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପ୍ରାର୍ଥୀ; ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—
(ପ୍ରାର୍ଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Soliciting; asking; praying.

ପ୍ରାର୍ଥନ(ନା)—ସଂ. ବ. (ପ୍ର+ଅର୍ଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ;+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prārthana(nā) ୧ । ଯାଚ୍ଞା—1. Begging; praying.

୧ । (+କରଣ. ଅନ) ସ୍ତବ; ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ତୁତି—
2. Hymn; prayer.

୩ । (+ଭାବ. ଅନ) ବିନୀତ ନିବେଦନ; ଆବେଦନ—
3. Respectful request; solicitation; application.

୪ । ଅଭିଯାନ—4. March; expedition.

୫ । ଅବରୋଧ—5. Siege.

୬ । ଆକ୍ରମଣ—6. Attack; onslaught.

୬ । ହିଂସା; ଦ୍ୱେଷ—7. Malice; injuring.

୮ । (+କରଣ. ଅନ) ନାଟକର ଗର୍ଭାଙ୍କବିଶେଷ—
8. A kind of scene of a drama.

୯ । (+କର୍ମ. ଅନ) ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—9. A kind of coin.

ପ୍ରାର୍ଥନା ପତ୍ର—ସଂ. ବ—ଆବେଦନପତ୍ର; ଦରଖାସ୍ତ—
Prārthanā patra A petition; written request.

ପ୍ରାର୍ଥନା ସମାଜ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ)—ବ୍ରାହ୍ମସମାଜର
Prārthanā samāj ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ଏକେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଜାତି ନିର୍ବିଶେଷରେ ବହୁଲୋକ ମିଳି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
Name of a modern theological society
[ଦ୍ର—ଏ ସମାଜର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ଓ ଜାତିଭେଦ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ; ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ ପରି ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ବୋମ୍ବେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି ।]

ପ୍ରାର୍ଥନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଅର୍ଥ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଯାଚନୀୟ,
Prārthanīya ଯାଚିବାର; ମାଗିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be (ପ୍ରାର୍ଥୟିତବ୍ୟ; ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) prayed for.

ପ୍ରାର୍ଥୟିତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଅର୍ଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Prārthayitā ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ; ଯେ ମାଗେ; ଯାଚକ—
(ପ୍ରାର୍ଥୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Soliciting; begging; asking.

ପ୍ରାର୍ଥିତ—ସଂ. ବଣ (ପ୍ର+ଅର୍ଥ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଯାଚିତ—
Prārthita 1. Begged; prayed for; solicited; sought for.

୨ । ଅଭିଲଷିତ—2. Wished for.

୩ । ଯାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଏ—
3. Approached with a prayer

୪ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—4. Attacked; overwhelmed.

୫ । ହତ (ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)—5. Killed.

୬ । ଶତ୍ରୁ ସଂରୁଦ୍ଧ (ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)—
6. Besieged by the enemy; beleaguered.

ପ୍ରାର୍ଥୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଅର୍ଥ୍+ଣି)—ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ; ପ୍ରାର୍ଥୟିତା—
Prārthi (ପ୍ରାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Soliciting.

ସଂ. ବ—୧ । ଉମେଦ୍‌ବାର—
1. Apprentice; candidate.

୨ । ନିବେଦକ—3. Applicant; suitor.

୩ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person who is desirous of something

ପ୍ରାଲବ୍ଧ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଆ+ଲଭ୍)—୧ । ପ୍ରାରବ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି
Prālabdha (etc) (ଦେଖ) Prārabdha etc (See)

୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମାର୍ଜିତ—2. Earned as the result of one's actions in a previous existence.

ସଂ. ବ—ଅଦୃଷ୍ଟ; କପାଳ; ଭାଗ୍ୟ—
Fate; destiny; luck.

ପ୍ରାଲମ୍ବ—ସଂ. ବ (ପ୍ର+ଆ+ଲମ୍ ଧାତୁ=ଓହ୍ଲାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prālamba ୧ । ସରଳ ଲମ୍ବମାନ କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରବିଶେଷ; ଗୋପ;
ପ୍ରାଲମ୍ବକ
ପ୍ରାଲମ୍ବିକା } ଅନ୍ୟରୂପ; ବେକରୁ ଛାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଥିବା ମାଳା; ଲମ୍ବ ହାର—

Digitized by srujanika@gmail.com

2. A long necklace; garland hanging round the neck up to the breast.

୨ । ବଡ଼ଡ଼ ଗଳ ଲମ୍ବିଥିବା ବସ୍ତୁ (ହି. ଶ)—

2. Any hanging thing.

ପ୍ରାଲେୟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର+ଆ+ଲା ଧାତୁ=ଲୀନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—

Prāleya ୧ । ହିମ; ଶିଶିର—1. Frost.

୨ । କାକର—2. Dew.

୩ । ବରଫ; ତୁଷାର—3. Snow.

୪ । (ଭୂଗର୍ଭଶାସ୍ତ୍ର) ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ଅସହ୍ୟ ଶୀତର ସମୟ (ହି. ଧର୍ମସାଗର)—

4. (geology) The time of intense cold in the north polar regions.

ପ୍ରାଲେୟାଂଶୁ—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ପ୍ରାଲେୟ+ଅଂଶୁ)—

Prāleyāṁśu ୧ । ହିମାଂଶୁ; ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

(ପ୍ରାଲେୟ ଋତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ପ୍ରାଲେୟାଦ୍ରି—ସ. ବି. (ମ. ତ. ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାଲେୟ+ଅଦ୍ରି)—

Prāleyādri ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—The Himalayas.

(ପ୍ରାଲେୟ ଗିରି; ପ୍ରାଲେୟ ପର୍ବତ; ପ୍ରାଲେୟାଚଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରାଶନ—ସ. ବି. (ପ୍ର+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—

Prāśana ୧ । ଅଶନ; ଭୋଜନ—1 Eating.

୨ । ଚୁଣିବା (ହି. ଶ.)—2 Tasting.

ପ୍ରାଶସ୍ତ୍ୟ—ସ. ବି. (ପ୍ରଶସ୍ତ+ଭାବେ. ଯ)—୧ । ଓସାର; ପ୍ରଶସ୍ତତା—

Prāśastya 1 Width; breadth

୨ । ବିସ୍ତାର—2. Extent; extension.

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା; ବାହାଦୁରୀ—3. Excellence.

ପ୍ରାଶିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଅଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଭକ୍ଷିତ; ଭୁକ୍ତ; ଖିଆ ଯାଇ ଥିବା—Eaten; partaken.

ସ. ବି.—୧ । (+ଭାବ. ତ) ଭକ୍ଷଣ—

୨ । (+କରଣ ତ) ପିତୃଯଜ୍ଞ; ତର୍ପଣ—2. Offering of oblation of water to one's deceased ancestors.

ପ୍ରାଶୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ପ୍ର+ଅଶ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)

Prāśī (ପ୍ରାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭକ୍ଷଣକାରୀ (ହି. ଶ.)—Eating

ପ୍ରାଶ୍ଚିତ(ତ୍ତ)—ପ୍ରା. ବି. (ସ. ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—

Prāśchita(tta) Expiation

ପ୍ରାଶ୍ଚିତ୍ତ ସବୁ ପ୍ରାଣିଙ୍କର,
ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ବଶ୍ୟର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ପ୍ରାଶ୍ଚିତ ଲଗିବା—ଦେ.ବି.—କୌଣସି ପାତକ ନିମନ୍ତ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର

Prāśchita lāgibā ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ହ ବିବେଚିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଲଗନା ପ୍ରାଚିତ୍ତି ଲାଗା The state of a person being considered liable to perform expiation for some sin.

(ଯଥା—ତାକୁ ଗୋବଧ ପ୍ରାଚିତ ଲଗିବା ହେତୁ ସେ ବଡ଼ ଦୁଇଶ୍ଚଣରେ ପଡ଼ିଛି ।)

ପ୍ରାଶ୍ନିକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରଶ୍ନ+କାସ୍ତ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନକାସ୍ତ—

Prāśnika 1. Questioning.

୨ । ପ୍ରଶ୍ନ ମୀମାଂସକ; ପ୍ରଶ୍ନ ଶ୍ରବଣ ପୂର୍ବକ ମୀମାଂସାକାସ୍ତ—

2. Settling or deciding a matter by hearing questions; solving questions.

ସ. ବି.—୧ । ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା; ଜିଜ୍ଞାସକ—

1. Interrogator; questioner; enquirer.

୨ । ପରୀକ୍ଷକ—2. Examiner.

୩ । (ନବ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ) ସଭାର ସଭ୍ୟ—

3. Member of an association.

୪ । (ନବ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ) ସଭାର ସହକାସ୍ତ ସଭ୍ୟ—

4. An associate member of an association.

ପ୍ରାଶ୍ୟ—ସ. ବି.—ଗ୍ରାମ୍ୟ ପାଳିତ ଜନ୍ତୁ (ହି. ଶ.)

Prāśya Domestic animals.

(ଯଥା—ଗୋରୁ, ମଇଁଷି, ମେଣ୍ଢା, ଛେଳି ।)

ପ୍ରାସ—ସ. ବି (ପ୍ର+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—

Prāsa ୧ । କ୍ଷେପଣୀସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; କୁନ୍ତ; ଭାଲ୍ଲି—1. A dart; a shaft; a bearded dart.

୨ । କେଣ୍ଡା; ଡେଙ୍ଗା—2. Harpoon; javelin.

୩ । ବର୍ଶାସ୍ତ; ବର୍ଚ୍ଛା—3. Spear.

୪ । ଆଙ୍କୁଶି ଲଗିଥିବା ଶର—4. A barbed arrow

[ଦ୍ର—ଏହା ୨ ହାତ ଲମ୍ବା ବଂଶଦଣ୍ଡର ଅଗରେ ଲୁହାର ଛାଞ୍ଚ ମୁନିଆ ଫଳକଯୁକ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଫଳକର ମାଝରେ ଓ ମୂଳରେ ରେସମ ସୁତକ ସୁଶୋଭିତ ଥାଏ । ଏହାର ୫ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାରୋପଯୁକ୍ତ ଅଛି, ଯଥା;—ଆକର୍ଷଣ, ବିକର୍ଷଣ, ଧ୍ୱନନ ଓ ପଶ୍ଚାଦ୍-ବିକ୍ଷେପଣ ।]

ଦେ. ବି.—୧ । ଶରୀରର ସ୍ପର୍ଶ; ଅଙ୍ଗର ଦରଜ—

1, Bodily pain; tenderness to touch; smarting pain.

୨ । ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ—2. Trouble; pain.

ମୋ ଭାଇଙ୍କି ବାହୁଡି ଦଅ ଏତେ ତ୍ରାସ,
ଭୁମ୍ଭଠାରେ ଅମ୍ଭେତ କର ନାହିଁ ଦୋଷ । କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

ଦେ. ବି.—ଦରଜ ହୋଇଥିବା; ବେଦନାଯୁକ୍ତ—

Painful; smarting.

ତ୍ରାସ ମାନ ବାଢ଼ାଇ ଦେହ ହେଲ ତ୍ରାସ ।

କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

ପ୍ରାସକ—ସଂ. ବି. (ପ୍ରାସ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । କୁନ୍ତ—

Prāsaka 1. A dart; harpoon.

୨ । ପଶା; ପାଶକ—2. Dice.

ପ୍ରାସ କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । (ଦେହର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ) ଦରଜ ହେବା; ଛୁଇଁବା ମାତ୍ରେ କଷ୍ଟାନୁଭୂତିଯୁକ୍ତ (ତ୍ରାସ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା—

Prāsa karibā 1. (any part of the body) To become sensitive to touch.

ଦର୍ଦ୍ଦ ହୋନା ଦରଦ ହଓୟା

୨ । ଦରଜ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—2. To cause tenderness of the body; to cause a smart.

କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଦୁଇ ସେ ଅସ୍ତ୍ରର,
ତ୍ରାସ କରିବ ମୋର ଦେହ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାସଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଆ + ସଂଜ୍ ଧାତୁ = ଲଗିଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Prāsaṅga ୧ । ଯୁଗ କାଷ୍ଠ; ଯୁଆଳ—
1. A yoke for cattle.
୨ । ଦାମୁଡ଼ାଙ୍କୁ ମଣ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହାଲୁକା ଯୁଆଳ (ହ. ଶ)—1. A light yoke used in breaking new bullocks.
୩ । ତରାଜୁର ଦଣ୍ଡି (ହ. ଶ)—
3. The beam of a balance.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ପାସଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ]
୪ । ତୁଳା ସନ୍ତ (ହ. ଶ) —4. Scales; balance; weighing machine.

ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରସଙ୍ଗ + ଉପସ୍ଥିତି ଅର୍ଥରେ ଇକ)—
Prāsaṅgika ୧ । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଉତ୍ଥାପିତ; ପ୍ରସଙ୍ଗାଗତ—
1. Incidental.
୨ । ସମ୍ବନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ସମ୍ପର୍କୀୟ—2. Related; relevant; topical; closely connected.
୩ । ସମୟୋପଯୋଗୀ; ପ୍ରସଙ୍ଗୋପଯୋଗୀ —
3. Seasonable; fit to be discussed.
୪ । ସ୍ୱାଭାବିକ; ସ୍ୱତଃଜାତ—4. Innate; natural.
୫ । ଅଭେଦ୍ୟଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧ—
5. Inseparably connected with.
୬ । ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—6. Accidental; episodical.
୭ । ପ୍ରସଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—7. Relating to prasaṅga.

ପ୍ରାସନ—ସ. ବି. (ପ୍ର + ଆ + ଅସ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Prāsana · ନିକ୍ଷେପ; ଫିଙ୍ଗିବା—
Throwing away; casting.

ପ୍ରାସାଦ—ସ. ବି. (ପ୍ର + ଆ + ସଦ୍ ଧାତୁ = ସିଦ୍ଧା + ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Prāsāda ୧ । ବଡ଼ କୋଠା; ଦୁର୍ଗ; ଅଟ୍ଟାଳିକା—
1. Mansion; big building.
୨ । ଦେବମନ୍ଦିର—2. Temple.
୩ । ରାଜାଙ୍କ ନଦ୍ଦର—3. Palace.
[ଦ୍ର— ପ୍ରାଚୀନ ବାସ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଖୁବ ଲମ୍ବା, ଚଉଡ଼ା, ଉଚ୍ଚ ଓ ଉଚ୍ଚ (ମାଦାଲ୍ଲା) ବିଶିଷ୍ଟ ପଥର ବା ଇଟାର ଘରକୁ ପ୍ରାସାଦ ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିରେ ଅନେକ ଶୃଙ୍ଗ, ଶୃଙ୍ଖଳ, ଅଣ୍ଡକ, ଦ୍ୱାର ଓ ଗବାକ୍ଷ ଥାଏ ଓ ଏହା ତ୍ରିକୋଣ, ଚତୁଷ୍କୋଣ, ଆୟତ ଓ ବୃତ୍ତାକାର ହୁଏ । ଆକୃତିଭେଦରେ ପ୍ରାସାଦ * ପ୍ରକାର—ଚତୁରସ୍ର, ଚତୁରସ୍ରଯୁତ, ବୃତ୍ତ, ବୃତ୍ତାସ୍ରଯୁତ ଓ ଅଷ୍ଟାସ୍ର । ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ ବୈରାଜ, ପୁଷ୍ପକ, କୈଳାସ, ମାଳକ ଓ ତ୍ରିବିଷ୍ଟପ ଅଟେ । ଭୂମି, ଅଣ୍ଡକ ଓ ଶିଖରାଦିର ନ୍ୟୂନାଧିକତା ଯୋଗୁଁ ଏହି * ପ୍ରକାର ପ୍ରାସାଦର ୧୫ ଲେଖାଏଁ ଭେଦ ଅଛି । ଯଥା—୧ । ବୈରାଜର—ମେରୁ, ମନ୍ଦର, ବିମାନ, ଭଦ୍ର, ସର୍ବତୋଭଦ୍ର, ରୁଚକ, ନନ୍ଦନ, ନନ୍ଦବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ଶ୍ରୀବତ୍ସ—୨ । ପୁଷ୍ପକର—ବଲଭୀ, ଗୃହରାଜ, ଶାଳାଗୃହ, ମନ୍ଦିର, ବିମାନ, ବ୍ରହ୍ମମନ୍ଦିର, ଭବନ, ଛତ୍ରମୂ ଓ ଶିବିକା-ବେଶ୍ମ—୩ । କୈଳାସର—ବଲଭୀ, ଦୁନ୍ଦୁଭ, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ଭଦ୍ରକ, ସର୍ବତୋଭଦ୍ର, ରୁଚକ, ନନ୍ଦନ, ଗୁବାକ୍ଷ ବା ଗୁବାଚ୍ଛତ—୪ । ମାଳକର—ଗଜ, ବୃଷଭ, ହଂସ, ଗରୁଡ଼, ସିଂହ, ଭୂମୁଖ, ଭୂଧର, ଶ୍ରୀଜୟ, ପୃଥ୍ୱୀଧର—୫ । ତ୍ରିବିଷ୍ଟପର—ବଜ୍ର, ରଙ୍ଗ, ମୁଷ୍ଟିକ ବା ବର୍ତ୍ତ, ବଜ୍ର, ସ୍ୱସ୍ତିକ, ଖଡ୍ଗ, ଗଦା, ଶ୍ରୀବୃକ୍ଷ ଓ ବଜ୍ରଯୁ । କେବଳ ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଗୃହକୁ ପୁରାଣରେ ପ୍ରାସାଦ ବୋଲି ଯାଇଅଛି —ହ. ଶ ।]
୪ । କୋଠା ଉପରର ଛତ (ହ. ଶ) —
4. The roof of a building.
୫ । ବୌଦ୍ଧ ସଘାରାମରେ ସାଧୁମାନେ ଏକତ୍ର ହେବା ବଡ଼ ଘର (ହ. ଶ)—5. A big hall where Buddhist mendicants congregate.

ପ୍ରାସାଦ କୁକ୍କୁଟ—ସ. ବି. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ, ପ୍ରାସାଦ + କୁକ୍କୁଟ; ଯେଉଁ କୁକ୍କୁଟ ପ୍ରାସାଦରେ ବସା କରେ ବହନ୍ତି; ପାରା—Pigeon.
Prāsāda kukkuṭa

ପ୍ରାସାଦ ଚୂଡ଼ା—ସ. ବି. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରାସାଦ + ଚୂଡ଼ା)—
Prāsāda chūṛdā ମନ୍ଦିରାଦିର ଅଗ୍ରଭାଗ; ଗମ୍ବୁଜ—Turret; minaret; spire.
ପ୍ରାସାଦଶିଖର, ପ୍ରାସାଦଶୃଙ୍ଗ } ଅନ୍ୟରୂପ

ପ୍ରାସାଦ ମଣ୍ଡନା—ସ. ବି—ପ୍ରାଚୀନକାଲରେ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ଲେପା Prāsāda maṇḍanā ଯାଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥାୟୀ ନାଲ ବା ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ—A kind of permanent red or yellow paint laid over ancient buildings.
[ଦ୍ର—ଭୁବନେଶ୍ୱରର କେତେକ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଏ ନାଲ ରଙ୍ଗ ମଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପଥରର ଦେହରେ ଆଜିଯାକେ ମଧ୍ୟ ସେ ରଙ୍ଗ ମଜ୍ଜଲ ନାହିଁ । ହଜାରେ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ରଙ୍ଗ ଆଜି ତାଜା ଦିଶୁଛି ।]

ପ୍ରାସାଦିକ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ରସାଦ + ଇକ)—୧ । ଦୟାଳୁ (ହ. ଶ)—
Prāsādika 1. Kind.
୨ । ସୁନ୍ଦର (ହ. ଶ)—2. Beautiful.
୩ । ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହ. ଶ)—
3. Relating to prasāda.
୪ । (ପ୍ରାସାଦ + ଇକ) ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4 Relating to a mansion.

ପ୍ରାସାଦୀୟ— ସ. ବିଣ. (ପ୍ରାସାଦ + ଈୟ)—ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Prāsādīya Palatial; relating to a mansion.

ପ୍ରାସିକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରାସ + ଇକ)—
Prāsika ୧ । କୁନ୍ତାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
(ପ୍ରାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Relating to a dart or lance.
୨ । ପ୍ରାସାସ୍ତ୍ରଧାରୀ—2. Armed with a javelin.
ସଂ. ବ. ପୁଂ—ପ୍ରାସାସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—Lancer; spearman.

ପ୍ରାସୁ—ସଂ. ବି. (ପ୍ର + ଅସ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷେପଣ କରିବା + କର୍ମ. ଉ)—
Prāsu ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ (ହ. ଶ)—Deep breath; sigh.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରସ୍ଥାନିକ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରସ୍ଥାନ+ବହୁତ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Prasthānika ୧। ପ୍ରସ୍ଥାନ ବା ବଦାଯୂ କାଳୀନ—1. Relating to the time of departure.
୨। ବଦାଯୂକାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ବା ପ୍ରଦର୍ଶିତ (ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ) (ଯଥା—ଦହି, ମାଛ, ଶଙ୍ଖ)—2. (any article) Considered auspicious to be seen on the occassion of starting on a mission.
[ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ମହା ପ୍ରସ୍ଥାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଥିବା ପର୍ବର ନାମ ପ୍ରସ୍ଥାନିକ ପର୍ବ]

ପ୍ରାହାରିକ—ସ. ବି—(ପ୍ରହର+ଇକ)—ପହରାବାଲା; ଜଗୁଆଳ
Prāhārika (ହ. ଶ)—Watchman.
ସ. ବିଣ—(ପ୍ରହାର+ଇକ)—ପ୍ରହାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to a blow.

ପ୍ରାହୁଣ—ସ. ବି—ଜୁଆଁଇ; ଅତିଥି (ହ. ଶ)—
Prāhuna Guest; a respectable guest.

ପ୍ରାହ୍ନ—ସ. ବି—(ପ୍ର+ଅହନ୍=ଅନ+ଅ)—ପୂର୍ବାହ୍ନ; ସକାଳ ଓଳ—
Prāhna Forenoon.

ପ୍ରାହ୍ନେତନ—ସ. ବିଣ—(ପ୍ରାହ୍ନ+ଘଟିବା ଅର୍ଥରେ ଇତନ)—
Prāhnetana ପୂର୍ବାହ୍ନରେ ଘଟିବା—Happening in the forenoon.
(ପ୍ରାହ୍ନେତନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରାହ୍ଲା(ହ୍ରା)ଦ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରହ୍ଲାଦ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ପ୍ରହ୍ଲାଦର ପୁତ୍ର—Son of Prahlāda.
Prāhlā(hrā)da

ପ୍ରିଚ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଇଂ. ପ୍ରୀଚ୍)—ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବକ୍ତୃତା କରିବା—
Prich karibā ପ୍ରିଚକରା ପ୍ରୀଚକରନା To preach.

ପ୍ରିଚ(ଚ୍ଚ)ର—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ.)—୧। ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବକ୍ତା—
Pricha(chā)r ପ୍ରିଚାର ପ୍ରୀଚାର 1, Preacher,
୨। ପାଦ୍ରି—2, A Christian preacher;

ପ୍ରିଣ୍ଟର—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ.)—୧। ମୁଦ୍ରାକର; ଯେ ବହି ଛପେ—
Printar ପ୍ରିଣ୍ଟାର ପ୍ରିଂଟାର 1. Printer.
୨। ଛପାଖାନାରେ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ପାଖେ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Printer; a person who takes upon himself the responsibility of all the printed matters in a press.

ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ)—୧। ଛପାଖାନାରେ ପୁସ୍ତକାଦିର ମୁଦ୍ରଣ—
Printim 1. Printing.
(ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍, ପ୍ରିଣ୍ଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଛପାଖାନାରେ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକର ମୁଦ୍ରଣର ଢଙ୍ଗ ବା ଆକାର—2 The mode or appearance of printing; print.
[ଦ୍ର—ଏହି ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଇଂରାଜୀଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ପଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳୁଥିଲା:—ପ୍ରିଣ୍ଟିଂଇଙ୍କ୍ (କାଳି), ପ୍ରିଣ୍ଟିଂପ୍ରେସ୍ (ଛପାଖାନା), ପ୍ରିଣ୍ଟିଂମେସିନ (ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର)।]

ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କ(କୋ)ମ୍ପାନୀ—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ.) ୧। ଛପାଖାନା ଚଲାଇବା
Printim ka(ko)mpāni ନିମନ୍ତେ ଗଠିତ ଯୌଥ କାରବାର ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍କମ୍ପାନୀ ପ୍ରିଂଟିଂକମ୍ପାନୀ ବିଶେଷ—1. A printing Company.
[ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ କ(କୋ)ମ୍ପାନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]
୨। ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୌରୀଶଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଟକର ଛପାଖାନା ପରଗୁଲନ ସଂଘର ନାମ—2. The name of the Printing company started at Cuttack by the late Gourisankr Ray

ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ଇଙ୍କ—ବୈଦେ ବି. (ଇଂ.)—ଛପାଖାନାରେ ବହି ଛପିବା ପାଇଁ
Printim ink ଟାଇପ୍ ଉପରେ ମଡ଼ାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଚକଣା ପ୍ରିଣ୍ଟିଂଇଙ୍କ୍ ପ୍ରିଂଟିଂଇଂକ କାଳି—Printing ink.

ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ପ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ)—୧। ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପୁସ୍ତକାଦି ମୁଦ୍ରିତ ହୁଏ—
Printim pres 1, Printing machine.
୨। ଯେଉଁ ଗୃହରେ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ପୁସ୍ତକାଦି ମୁଦ୍ରିତ ହୁଏ—2. A press; printing press; the place where books are printed.

ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ମେସିନ୍—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ)—ଛପାକଳ; ପୁସ୍ତକାଦି ମୁଦ୍ରଣ
Printim mesin ଦ୍ୱାରା ଯନ୍ତ୍ର—Printing machine.
ପ୍ରିଣ୍ଟିଂମେସିନ ପ୍ରିଂଟିଙ୍ଗ୍ ମେଂଶିନ

ପ୍ରିନ୍ସ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ରାଜକୁମାର—
Prins ପ୍ରିନ୍ସ ପ୍ରିଂସ Prince.

ପ୍ରିନ୍ସ୍ ଅଫ୍ ୱେଲ୍ସ୍ ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ)—ଇଂରେଜ ସମ୍ରାଟଙ୍କ
Prins aph wels ଯୁବରାଜ—Prince of Wales; the heir apparent to the Crown of England.
ପ୍ରିନ୍ସଅବଓଏଲସ ପ୍ରିଂସଆଫୱେଲସ

ପ୍ରିନ୍ସିପ(ପା)ଲ୍—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ)—୧। କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—
Prinsipa(pā)l 1. The Principal of a college.
ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ୨। କରଜ ଦଆଯାଇଥିବା ମୂଳ ଟଙ୍କା; ଅସଲ—
ପ୍ରିଂସିପଲ 2. The principal of a loan.

ପ୍ରିଭି କାଉନ୍ସିଲ୍—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ)—୧। ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଶାସନ ଓ
Pribhi kāunsil ବଖୁର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପାଇଁ ଗଠିତ
ପ୍ରିଭୀକୌନ୍ସିଲ ସଭା—1. The council of advisors to
ପ୍ରିବୀକୌଂସିଲ the Emperor.
୨। ସମଗ୍ର ଇଂରାଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବିବାଦ ଉଚ୍ଚତମ ଅଦାଲତ-ମାନଙ୍କରୁ ଅପିଲମାନ ବଜାଉର ଯେଉଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଦାଲତରେ ଶୁଣାଯାଏ—2 Privy Council.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ବଖୁରପଦ୍ଧମାନେ ଅପିଲମାନଙ୍କ ଜବାବ ସବାଲ ଶୁଣିବା ପରେ ନିଜର ମତ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତି ଓ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ଓ ମୋହରରେ ଉକ୍ତ ଅପିଲ ମକଦ୍ଦମାମାନଙ୍କର ରାୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ।]

ପ୍ରିମିୟମ୍—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ) ଜୀବନଆଦ ସମ୍ପର୍କ କରିବା ପାଇଁ
Primiyam କମ୍ପାନୀକୁ ସମୟକାଳୀନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଦେଯ ପ୍ରିମିୟମ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଧନ—Premium paid by a policy
ପ୍ରିମିୟମ holder for insurance.

ପ୍ରିୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରୀ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Priya ୧। ପ୍ରୀତିଭାଜନ; ସ୍ନେହପାତ୍ର—1. Beloved; dear.
(ପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ସ୍ନେହକାତର—
2. Fond; loving; affectionate.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । ସ୍ତ୍ରୀଜନକ; ରମଣୀୟ; ରମ୍ୟ; ମନୋହର—
3. Amiable; pleasant; agreeable; pleasing.
ସ. ବ—୧ । ସ୍ୱାମୀ; ପତ୍ନ—1. Husband.
୨ । ମୃଗବିଶେଷ; ଚିତ୍ର ମୃଗ; ବାବୁଚିଆ—
2. A kind of deer; spotted deer.
୩ । ଜାମାତା; ଜୋଇଁ (ହି. ଶ)—3. Son-in-law.
୪ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ହି. ଶ)—4. Kārttikeya.
୫ । ଜୀବକ ନାମକ ଔଷଧ (ହି. ଶ)—
5. A kind of rare herb.
୬ । ଋଦ୍ଧି ନାମକ ଔଷଧ (ହି. ଶ)—
6. A kind of rare herb.
୭ । (ଧର୍ମାତ୍ମା ଓ ମୁମୁକ୍ଷୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଈଶ୍ୱର (ହି. ଶ)—7. God.
୮ । କାଙ୍ଗୁ ଧାନ (ହି. ଶ)—
8. A kind of minute food-grain.
୯ । ହିତ; ମଙ୍ଗଳ (ହି. ଶ)—9. Benefit.
୧୦ । ବେତ (ହି. ଶ)—10. Ratan cane.
୧୧ । ହରତାଳ (ହି. ଶ)—11. Yellow orpiment.
୧୨ । ଧାର କଦମ୍ବ (ହି. ଶ)—
12. A species of Kadamba tree.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପ୍ରିୟନାଥ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
The name for calling Priyanātha.

ପ୍ରିୟକ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରିୟ + କ —୧ । ଅଳି; ଭ୍ରମର—
Priyaka 1. Black bee.
୨ । କୁଙ୍କୁମ; ଜାଫ୍ରାନ—2. Saffron.
୩ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)—3. Priyangu (See).
୪ । ଚିତ୍ର ମୃଗ—4. Spotted deer.
୫ । କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷ—5. Kadamba tree.
୬ । ନୀଳ ଅଶୋକ—
6. The blue Asoka tree.
୭ । ପିଆଶାଳ ଗଛ—7. A kind of timber tree; Pentaptera Tomentosa.
୮ । କାଙ୍ଗୁ ଧାନ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
8. A kind of minute food grain; Panicum.
୯ । ମହୁମାଛି (ହି. ଶ.)—9. Bee.
ଦେ. ବ.—୧ । କଦମ୍ବ ଫୁଲ—
1. Kadamba flower.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଜନ୍ତୁଦ ବିଷୟ—2. Pleasant thing.
(୧+୨) ବର୍ଷ ସମୟରେ ବଗରୁ ଏମନ୍ତ ପ୍ରିୟକ ପ୍ରିୟକ ସେନ ।
ଉଦ୍ଭ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲାସ ।
ଦେ. ବିଶ.—ପ୍ରିୟ—Pleasing.
ବଦ୍ୟ ଲେକରେ ପ୍ରିୟକ ମାଧବୀ ଫଗାତ ।
ଉଦ୍ଭ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲାସ ।

ପ୍ରିୟ କଳତ୍ର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ସ୍ନେହୀ (ସ୍ୱାମୀ)—
Priya kalatra (a husband) Very fond of his wife.
(ପ୍ରିୟଜାନଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରିୟକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (ପ୍ରିୟ + କାଙ୍କ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଇନ)—ଅନ୍ୟର
Priyakāṅkshī ଶୁଭ ଚିନ୍ତକ—
Wishing another's welfare.
(ପ୍ରିୟକାମ, ପ୍ରିୟକାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ପ୍ରିୟକାଙ୍କିଣୀ, ପ୍ରିୟକାମା, ପ୍ରିୟକାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରିୟକାରୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ରିୟ + କୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Priyakārī ୧ବ.)—ହିତକାରୀ; ଉପକାରୀ—
(ପ୍ରିୟକାରିଣୀ, ପ୍ରିୟକର୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରିୟକାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Beneficient.
(ପ୍ରିୟକର, ପ୍ରିୟକାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରିୟକୃତ୍—ସ. ବିଶ. (ପ୍ରିୟ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Priyakṛut ୧ । ମଙ୍ଗଳକାରୀ; ଉପକାରୀ—
1. Beneficient.
୨ । ବନ୍ଧୁତ୍ୱାପନ୍ନ—2. Friendly.
ସ. ବ.—୧ । ବନ୍ଧୁ—1. Friend.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2 An epithet of Bishnu.

ପ୍ରିୟଙ୍କର—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ରିୟଂ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Priyaṅkara ୧ । ଉପକାରୀ—1. Beneficient.
(ପ୍ରିୟଙ୍କରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନୁକୂଳ—2. Favourable
ସ. ବ. (ନାମ) ଏକ ଦାନବର ନାମ (ହି. ଶ.)—
Name of a demon.

ପ୍ରିୟଙ୍କରଣ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରିୟଂ + କୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ତୁଷ୍ଟିଜନକ
Priyaṅkaraṇa କର୍ମ; ସଦୟ ବ୍ୟବହାର—Pleasing act; kind treatment; act of kindness or favour.
ସଂ. ବିଶ.—୧ । କୃତଜ୍ଞ—1. Grateful.
୨ । ଦୟା ସହକାରେ ବ୍ୟବହୃତ—2. Treated kindly.

ପ୍ରିୟଙ୍କରୀ—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ରିୟଙ୍କର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପ୍ରିୟଙ୍କରର
Priyaṅkarī ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Priyaṅkara.
ସଂ. ବ.—୧ । ଧଳା ଫୁଲ ବାଲ୍ଟା ହିଂଚି (ହି. ଶ.)—
1. The white flowered variety of Barleria.
୨ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
2 Aswagandhā (See)
୩ । ବଡ଼ ଜୀବନ୍ତୀ (ହି. ଶ.)—
3 A large variety of Jibantī herb.

ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରିୟ + ଅଂଗ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Priyaṅgu ୧ । ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ସୁଗନ୍ଧ ଲତାବିଶେଷ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶ୍ୟାମା, ଲତା, ଗୋବନ୍ଦା, ଗୁନ୍ଦ୍ରା, ଫଳିନୀ, ବନ୍ଧୁଜୀବା, ଗନ୍ଧଫଳା, କାରମ୍ଭା, ପ୍ରିୟକ, କୃଷ୍ଣ, କାନ୍ତା, କୃଶାଙ୍ଗୀ, କୃଷ୍ଣପୁଷ୍ପୀ, ସୌବର୍ଣ୍ଣବେଦନା, ପ୍ରିୟବର୍ଣ୍ଣୀ, ପ୍ରିୟବଲ୍ଲୀ, ଫଳ ପ୍ରିୟା, ଗୌରୀ, ବୃତ୍ତା, କଙ୍ଗୁ, କଙ୍ଗୁନୀ,
1. A fragrant creeper; Agalia Roxburghiana.
୨ । ପିପ୍ପଳୀ—2. Long pepper.
୩ । ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; କଙ୍ଗୁ ଧାନ୍ୟ—
3. Panicum Italicum.
୪ । ଗଉ; ଗଜକା (ହି. ଶ.)—
4. A large grained mustard.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉଙ୍ଗୁର, ଗୌରବଲ୍ଲୀ, ସୁରଙ୍ଗା, ଚଣ୍ଡାଳେଦନୀ, ଶୁକ୍ଲା, ପୀତା, ମଙ୍ଗଲ୍ୟା, ଶ୍ରେୟସୀ, ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀବାଚକ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ ।

ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; କାଙ୍ଗୁ ଧାନ—Priyaṅgu dhānya କାମିନୀ ଧାନ, କାଙ୍ଗନୀ ଧାନ, କାଙ୍ଗନୀ ଦାନା Panicum Italicum. କୁୟାଂଧାନ, କଙ୍ଗନୀ

ଫା. ଗଲ୍ ମ ବରଗୁ [ଦ୍ର—ଏହି ଧାନର ଗୁଡ଼ିଲ ସୁବାସଯୁକ୍ତ, ଏଥିରେ ବାଲୁଙ୍କା ପରି ଶିମ ଥାଏ । ଏହା ରୋଗୀର ପଥ୍ୟ । ଡେ. ଟ୍ରେଙ୍କଣପରେଟ୍ଟୁ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଏହା ୪ ପ୍ରକାର ଯଥା—

(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—କଙ୍ଗୁ) କୃଷ୍ଣ, ରକ୍ତ, ଶ୍ୱେତ ଓ ପୀତ; ଉତ୍ତମରେ କୃଷ୍ଣ ଅପେକ୍ଷା ରକ୍ତ, ରକ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ପୀତ, ପୀତ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ୱେତ ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁର ଗୁଣ ଅଧିକତର ।]

ପ୍ରିୟ ଚିକୀର୍ଷା—ସ. ବ. (ପ୍ରିୟ+ଚିକୀର୍ଷା)—ମଙ୍ଗଳକାମନା; ହିତେଚ୍ଛା—Priya chikīrshā Good wishes; desire to do good.

ପ୍ରିୟ ଚିକୀର୍ଷୁ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରିୟ+ଚିକୀର୍ଷୁ)—ହିତେଚ୍ଛୁ; ଶୁଭକାଙ୍କ୍ଷୀ—Priya chikīrshu Desiring good to another; wishing good to another.

ପ୍ରିୟ ଜନ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ+ଜନ)—୧ । ଆତ୍ମୀୟ—Priyajjana 1. Relative.

୨ । ସୁହୃଦ୍; ବନ୍ଧୁ—2. Friend.

ପ୍ରିୟତର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରିୟ+ତର)—ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ବେଶି ପ୍ରିୟ—Priyatara (ପ୍ରିୟତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dearer.

ପ୍ରିୟତମ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରିୟ+ତମ)—ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟ—Priyatama Dearest; most beloved.

(ପ୍ରିୟତମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—୧ । ସ୍ୱାମୀ; ପତ୍ତ—1. Husband

୨ । ମୟୂରଶିଖା ନାମକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—2. Celosia Cristata (plant).

ପ୍ରିୟତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ. [ପ୍ରିୟ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା (ତ୍ୱ)]—Priyatā(twa) ୧ । ପ୍ରୀତି; ପ୍ରେମ; ସ୍ନେହ—1. Love; affection; attachment.

୨ । ପ୍ରିୟ ହେବାର ଭାବ—2. The state of being dear.

ପ୍ରିୟ ତୋଷଣ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରିୟ+ତୋଷଣ)—Priya toshaṇa ପ୍ରିୟବ୍ୟକ୍ତିର ତୁଷ୍ଟି ସମ୍ପାଦନକାରୀ—(ପ୍ରିୟରଞ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Causing pleasure to one's beloved person.

ସ. ବ—ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ (ହି. ଶ)—A kind of pose during coition; a kind of coitus (Apte).

ପ୍ରିୟ ଦର୍ଶନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରିୟ+ଦର୍ଶନ)—Priya darśana ସୁଦୃଶ୍ୟ; ରମ୍ୟ; ସୁନ୍ଦର—(ପ୍ରିୟଦର୍ଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Charming; beautiful; lovely; (ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) handsome; good looking.

ସଂ. ବ—୧ । ଶୁକପକ୍ଷୀ—1. Parrot.

୨ । କ୍ଷୀରକୋଳ ଗଛ—2. A berry-bearing tree; Mimusopi Kanki.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଖଜୁରୀ ଗଛ—3. A kind of date tree (Apte).

୪ । (ନାମ) ଗନ୍ଧର୍ବକୁମାରବିଶେଷ—4. Name of a prince of the Gandharbas (Apte).

ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରିୟ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—Priyadarśi ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରିୟଭାବରେ ଦେଖନ୍ତି—Looking pleasantly upon every one.

(ପ୍ରିୟଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦେ. ବ—ମହାରାଜ ଅଶୋକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନାମ—A name of king Aśoka.

[ଦ୍ର—ପାଲିଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ ଶବ୍ଦ 'ପିଅଦସୀ' ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ । ମହାରାଜ ଅଶୋକ ଅନୁଶାସନମାନଙ୍କରେ ଆପଣାକୁ 'ପିଅଦସୀ' ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ପ୍ରିୟ ନାଥ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ+ନାଥ)—ପ୍ରିୟ ସ୍ୱାମୀ—Priya nātha One's beloved husband.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to males.

ପ୍ରିୟପାତ୍ର—ସଂ. ବଣ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ+ପାତ୍ର; ମାତ୍ର ପ୍ରୀତିପାତ୍ର ଶବ୍ଦ ଶୁଦ୍ଧତର)—ପ୍ରୀତିଭାଜନ; ଅନୁଗ୍ରହପାତ୍ର—Priyapātra Favourite.

ସଂ. ବ—ମନ୍ତ୍ରୀ—Minister.

ପ୍ରିୟ ବଚନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ+ବଚନ)—Priya bachana ମଧୁରବାକ୍ୟ; ମିଷ୍ଟକଥା—(ପ୍ରିୟବଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sweet or coaxing words.

ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ମଧୁରବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗକାରୀ—Speaking sweet words.

ପ୍ରିୟବତୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରିୟ)—ପ୍ରିୟତମା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Priyabatī Dearest; most beloved (wife).

ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ରିୟ+ବୟସ୍ୟ)—ପ୍ରିୟ ସୁହୃଦ୍—Priya bayasya Bosom friend; boon companion. (ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରିୟବର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍)—ଅତିପ୍ରିୟ; ପ୍ରିୟତମ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Priyabara (ହି. ଶ)—Dearest; beloved (person). (ପ୍ରିୟବରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରିୟବାଦୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରିୟ+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ମିଷ୍ଟଭାଷୀ—Priyabādī 1. Speaking sweet words.

(ପ୍ରିୟବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ପ୍ରିୟବକ୍ତା, ପ୍ରିୟବାକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୋଷାମଦିଆ; ଚାଟୁକାର—[ପ୍ରିୟବାଦିତା(ତ୍ୱ)ବ] 2. Flattering.

ପ୍ରିୟବାଦିନୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । କର୍ଣ୍ଣପ୍ରିୟ ଧ୍ୱନିକାରିଣୀ—Priyabādinī 1. Making pleasant sounds.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ମିଷ୍ଟଭାଷିଣୀ—2. Speaking sweet words.

ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—A kind of bird (Apte).

ଦେ. ବଣ—ସ୍ୱାମୀର ଇଚ୍ଛାର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣୀ—
Acting opposite to the husband's wishes.

ସ୍ତଙ୍ଗି, ଏ ନଟିରେ ପ୍ରିୟବାଦଙ୍କ ପୋଇବ
ସ୍ତଙ୍ଗି, ଏ ନଟିରେ ପ୍ରିୟବାଦଙ୍କ ମୋହର । ଉଷ. ଚିତ୍ରମୟୂଖାନଖ ।

ପ୍ରିୟ ପ୍ରସାଦନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରିୟ + ପ୍ରସାଦନ)—
Priya prasādana ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ—
Propitiation of a husband (Apte).

ପ୍ରିୟପ୍ରାୟ– ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରିୟ + ପ୍ରାୟ)—୧ । ଅତି ସଦୟ—
Priyaprāya 1. Exceedingly kind (Apte).
(ପ୍ରିୟପ୍ରାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ପ୍ରିୟ ପ୍ରାୟତା (ତ୍ୱ)—ବ]

ପ୍ରିୟପ୍ରାୟଃ– ସଂ. ବ—(ପ୍ରିୟ + ପ୍ରାୟସ୍) ପ୍ରେମିକା ପ୍ରତି ପ୍ରେମିକର
Priyaprāyaḥ ରମଣୀୟ ବାକ୍ୟ—Very agreeable speech as of a lover to his mistress (Apte).

ପ୍ରିୟପ୍ରେପ୍ସୁ—ସଂ. ବଣ—(ପ୍ରିୟ + ପ୍ର + ଇପ୍ସ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Priyaprepsu ନିଜର ଅଭିଳଷିତ ବସ୍ତୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Wishing to secure one's desired object (Apte).

ପ୍ରିୟ ବଚ୍ଛେଦ—ସ. ବ. (ପ୍ରିୟ + ବଚ୍ଛେଦ)—
Priya bichchheda ପ୍ରିୟ ଲୋକଠାରୁ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି—
(ପ୍ରିୟ ବିରହ—ଅନ୍ୟରୂପ) Separation from a dear one.

ପ୍ରିୟ ବିୟୋଗ—ସ. ବ. (ପ୍ରିୟ + ବିୟୋଗ)—
Priya biyoga ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ—Death of one's beloved'.

ପ୍ରିୟ ବ୍ରତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରିୟ + ବ୍ରତ)—
Priya brata ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ରତ ପାଳନ କରିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ
(ପ୍ରିୟ ବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ହି. ଶ)—Fond of observing religious vows.

ସ. ବ. (ନାମ)—ସ୍ୱାୟଂଭୁବ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର ଓ ଉତ୍ତାନପାଦଙ୍କ ଭାଇ—Name of a son of Swāyambhuba Manu.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଏହାଙ୍କ ରଥ ଗମନରେ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ପରେ ସମୁଦ୍ର ପାଲଟି ଗଲା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ପ୍ରିୟ ଭାଷଣ—ସ ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ + ଭାଷଣ)—
Priya bhāshaṇa ମିଷ୍ଟ କଥା କହିବା—Speaking sweet words.

ପ୍ରିୟ ଭାଷୀ—ସ. ବ. (ପ୍ରିୟ + ଭାଷୀ)—
Priya bhāshī Speaking sweet words.
(ପ୍ରିୟ ଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରିୟ ମଣ୍ଡନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରିୟ + ମଣ୍ଡନ)—
Priya maṇḍana ଅଳଙ୍କାର ବା ସାଜସଜ୍ଜାର ପ୍ରିୟ—
(ପ୍ରିୟ ମଣ୍ଡନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fond of ornaments; foppish (Apte).

ପ୍ରିୟ ମଧୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରିୟ + ମଧୁ = ମଦ୍ୟ)—
Priya madhu ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ ବଳରାମ—
Balarāma.

ସ. ବଣ—ମଦ୍ୟ ପାନ ପ୍ରିୟ—Fond of liquor (Apte).

ପ୍ରିୟମାଣ– ସ. ବଣ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Priyamāṇa ୧ । ପ୍ରେମ ଯୁକ୍ତ; ସ୍ନେହମୟ—
(ପ୍ରିୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Affectionate.

୨ । ସନ୍ତୋଷ କାରକ—2. Endearing; pleasing.

ପ୍ରିୟମ୍ବଦ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରିୟଂ + ବଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Priyambada ୧ । ପ୍ରିୟ ଭାଷୀ—1. Speaking sweet
(ପ୍ରିୟଂ ବଦ – ଅନ୍ୟରୂପ) words.
(ପ୍ରିୟମ୍ବଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଶେଷ—
2. Name of a Gandharba.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମାନୁସାରେ 'ପ୍ରିୟଂବଦ' ଶବ୍ଦ ଶୁଦ୍ଧ । ପ୍ରାକୃତବାଦ ପ୍ରଭାବ ଅଧିକାରେ ଏହା 'ପ୍ରିୟମ୍ବଦ' ଆକାରରେ ଦେଖାଯାଏ । 'ବଦ୍' ଧାତୁର 'ବ' ଅବର୍ଗ୍ୟ । ଅବର୍ଗ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଥିଲେ 'ଂ' ସ୍ଥାନରେ କେବଳ ଅନୁସ୍ୱାର ହୁଏ । ବର୍ଗ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଥିଲେ ଅନୁସ୍ୱାର ଓ ବିକଳ୍ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ; ଅତଏବ ପ୍ରିୟମ୍ବଦ ଆକାର ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ-ବିରୁଦ୍ଧ ।]

ପ୍ରିୟମ୍ବଦା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରିୟମ୍ବଦ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Priyambadā ୧ । ପ୍ରିୟ ଭାଷିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A sweet-
(ପ୍ରିୟଂବଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) speaking woman.

୨ । କଣ୍ୱମୁନିପାଳିତା ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ସଖୀବିଶେଷ—
2. Name of a female companion of Śakuntalā.

୩ । ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. A metre having 12 letters in each foot.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରିୟମ୍ବଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Priyambada.

ପ୍ରିୟମ୍ଭବିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ରିୟଂ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—
Priyambha bishṇu ଯେ ସ୍ନେହର ପାତ୍ର ହୋଇଅଛି—
ପ୍ରିୟମ୍ଭାବୁକ—ପୁଂ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରିୟମ୍ଭାବୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ } Become an object of affection; beloved; dearly loved (Apte).

ପ୍ରିୟ ସଖ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. [କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ + ସଖା (ସର୍ତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) -ବତ୍]
Priya sakha ୧ । ପରମ ମିତ୍ର—1. Fast friend; dear
ପ୍ରିୟ ସଦ୍ଭର } ଅନ୍ୟରୂପ friend.
ପ୍ରିୟ ସୁହୃତ୍ }
୨ । ଖଦର ବୃକ୍ଷ—
2. The catechu tree; Mimosa Catechu.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରିୟ ସଖୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ବନ୍ଧୁସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗିନୀ—
Priya sakhī Dear female companion; a lady's confidante.
ପ୍ରିୟ ସଦ୍ଭଗ୍ନୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗିନୀ }

ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗମନ—ସଂ. ବ—୧ । ଅଭିସାର ସ୍ଥାନ; ପ୍ରିୟ ଓ ପ୍ରିୟାଙ୍କର
Priya saṅgamana ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ସଙ୍କେତ ସ୍ଥାନ (ହ. ଶ)—
1. Trysting place; a place where lovers meet by appointment.
୨ । ଅଦିତି ଓ କଶ୍ୟପଙ୍କ ମିଳନ ସ୍ଥାନ (ହ. ଶ)—
2. The place where Aditi and her husband Kaśyapa had met.

ପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରିୟ+ସତ୍ୟ)—
Priya satya ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସତ୍ୟ କଥାର ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A lover of truth (Apte).
୨ । (କର୍ମଧା) ମନୋହର ସତ୍ୟ ବାକ୍ୟ—
2. Pleasant truth.

ପ୍ରିୟ ସନ୍ଦେଶ—ସଂ. ବ. (ପ୍ରିୟ+ସନ୍ଦେଶ)—
Priya sandeśa ୧ । (କର୍ମଧା) ବନ୍ଧୁଜନମାନଙ୍କ ସଂବାଦ—
1. A friendly message.
୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ପ୍ରେମିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ସଂବାଦ—
2. A message from a lover.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ—
3. Mitchella Champaka tree (Apte).
ସ. ବଣ—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ମନୋହର ଓ ସତ୍ୟ (ବାକ୍ୟ)—
1. Pleasant though true (Apte).
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସତ୍ୟ କଥା ଯାହାର ପ୍ରିୟ—
2. Loving truth.

ପ୍ରିୟ ସମାଗମ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରିୟ+ସମାଗମ)—
Priya samāgama ୧ । ପ୍ରିୟଜନଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ—
ପ୍ରିୟ ସବାସ } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗମ } 2. Meeting with one's dear friends.
୨ । ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ—
2. Meeting of lovers.

ପ୍ରିୟ ସା(ଶା)ଳକ—ସ. ବ—ପିଆସାଳ ଗଛ—
Priya sā(śā)laka A timber tree; Pentaptera Tomentosa.

ପ୍ରିୟସ୍ୱପ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେ ଶୋଇବାକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ପାଏ—
Priyaswapa (ପ୍ରିୟସ୍ୱପା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fond of sleep (Apte).

ପ୍ରିୟା—ସ. ବଙ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ରିୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ସ୍ନେହଭାଜନ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Priyā Dear (female).
ସ. ବ—୧ । ନାରୀ—1. Woman.
୨ । ପତ୍ନୀ; ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife.
୩ । ପ୍ରଣୟିନୀ—3. One's sweet-heart; one's beloved woman.
୪ । ଅଲାଇଚ—4. Cardamum.
୫ । ମଦ୍ୟ—5. Wine; liquor.
୬ । ମଲ୍ଲିକା—6. Jasmine.
୭ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ମୃଗୀ ଛନ୍ଦଃ—
7 Name of a metre.
୮ । କାଙ୍ଗୁଧାନ୍ୟ (ହ. ଶ)—
8. Panicum Italicum.

ପ୍ରିୟାମ୍ବୁ—ସ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ପ୍ରିୟ+ଅମ୍ବୁ) —୧ । ଜଳ ଯେଉଁ
Priyāmbu ବ୍ୟକ୍ତିର ଅତି ପ୍ରିୟ—1. Very fond of water.
୨ । ଯାହାର ଜଳ ସୁସ୍ୱାଦୁ—
2. Having sweet water.
ସ. ବ—ଆମ୍ବ ଗଛ ଓ ଫଳ (ହ. ଶ)—
Mango tree and fruit.

ପ୍ରିୟାଳ—ସ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ ଧାତୁ+ଆଳ)—ପିୟାଳ (ଦେଶ)—
Priyāla Piyāla (See).
(ପ୍ରିୟାଳକ; ପ୍ରୀୟାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରିୟାଳା—ସ. ବ—ଦ୍ରାକ୍ଷା; ଅଙ୍ଗୁର—
Priyāḷā Grape.

ପ୍ରିୟାଳାପ—ପୁ. ବ—(କର୍ମଧା; ପ୍ରିୟ+ଆଳାପ)—୧ । ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ
Priyāḷāpa କଥୋପକଥନ—1. Pleasant conversation.
୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପ୍ରିୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ—
2. Conversation with a dear person.

ପ୍ରିୟୋଜନ—ଗ୍ଭା. ବ—(ପ୍ରୟୋଜନର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Priyojana ପ୍ରୟୋଜନ—Necessity; use.
(ପ୍ରିୟୋଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରିୟୋଦିତ—ସ. ବଣ—(ପ୍ରିୟ+ଉଦିତ)—ମନୋହରରୂପେ କଥିତ—
Priyodita Pleasantly spoken.
ସ. ବ—ମିଷ୍ଟବାକ୍ୟ—Sweet words.

ପ୍ରୀ(ଧାତୁ)—ସ—୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
Prī (root) 1. To be pleased.
୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—2. To please.
୩ । ସ୍ନେହ କରିବା—3. To love.
୪ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—4 To desire.

ପ୍ରୀ—ସ. ବ—(ପ୍ରୀ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ପ୍ରୀତି; ପ୍ରେମ (ହ. ଶ)-
Prī 1. Love; attachment.
୨ । କାନ୍ତି; ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ (ହ. ଶ)—
2 Lustre; radiance.
୩ । ଇଚ୍ଛା (ହ. ଶ)—3. Desire; wish.
୪ । ତୃପ୍ତି; ସନ୍ତୋଷ (ହ. ଶ)—
4. Satisfaction; contentment.
୫ । ତର୍ପଣ (ହ. ଶ)—5. Gratification; oblation of water to the manes of one's deceased ancestors.

ପ୍ରୀଣ—ସ. ବଣ—(ପ୍ରୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ପୁରାତନ—
Prīṇa 1. Old; ancient.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପ୍ରୀଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରୀତ; ପ୍ରସନ୍ନ—2. Pleased; gratified.
୩ । ତୃପ୍ତ—3. Satisfied.

ପ୍ରୀଣନ—ସଂ. ବ— (ପ୍ରୀ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଲ୍ୟୁଟ୍. ଅନ)—ତୃପ୍ତି ଜନ୍ମାଇବା; ଅନ୍ୟର ସନ୍ତୋଷ ସମ୍ପାଦନ—Satisfying; gratifying.
Prīṇana

ପ୍ରୀଣିତ—ସଂ. ବଣ—(ପ୍ରୀ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—ତର୍ପିତ; ତୋଷିତ—Prīṇita (ପ୍ରୀଣନ—ବ) Satisfied; gratified.

ପ୍ରୀତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ; Prīta (ପ୍ରୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆହ୍ଲାଦିତ—1. Pleased; glad.
(ପ୍ରୀତି—ବ) ୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ତୃପ୍ତ—3. Satisfied.
୪ । ପ୍ରିୟ—4. Dear; beloved.
୫ । ପ୍ରୀତିଯୁକ୍ତ; ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ—5. Loving; affectionate.

ପ୍ରୀତି—ସଂ. ବ—(ପ୍ରୀ ଧାତୁ+କ୍ତିନ୍. ତ)—୧ । ଆନନ୍ଦ; ତୃପ୍ତି; ଇଷ୍ଟ Prīti ବସ୍ତୁ ପାଇବା ବା ଦେଖିବାଜନିତ ସୁଖ—
1. Joy; gladness; happiness.
୨ । ସନ୍ତୋଷ—2. Satisfaction; contentment.
୩ । ସୁଖ—3. Happiness.
୪ । ପ୍ରେମ; ପ୍ରଣୟ—4. Love.
୫ । ଅନୁରାଗ; ସ୍ନେହ—5. Affection.
୬ । କାମଦେବଙ୍କର ପତ୍ନୀବିଶେଷ—
6. One of the wives of God Cupid.
[ଦ୍ର—ଏ ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ଅନଙ୍ଗବତୀ ନାମ୍ନୀ ବେଶ୍ୟା ଥିଲେ ଏବଂ ବସନ୍ତ ଦ୍ୱାଦଶୀ ବ୍ରତ କରି ପରଜନ୍ମରେ କାମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ହେଲେ—ହ. ଶ]
୭ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବିଷ୍କୁମ୍ଭାଦି ୨୭ ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଗ—
7, (astronomy) One of the 27 astronomical conjunctions.
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ଶୁଭକର ଯୋଗ; ଏଥିରେ ଜନ୍ମ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ନୀରୋଗ, ସୁଖୀ, ବଳବାନ୍ ଓ ଧନୀ ହୁଏ—ହ. ଶ ।]
ଦେ. ବ—ପରପୁରୁଷ ଓ ପରସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୁପ୍ତ ପ୍ରେମ—
Secret love between a male and female who are not married to each other.

ପ୍ରୀତିଆ—ଦେ ବଣ—ପ୍ରେମିକ—
Prītiā Loving; making love.
ଦେ. ବ—ପ୍ରେମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—Lover.
ତେଣୁ ତାର, ନ ଥାଏ। ଥଉ ପ୍ରୀତିଆ ସଂସାର—
ଅନିରୁଦ୍ଧ, ବଡ଼ଦୁଃଖୁ ପ୍ରାଣରେ ।

ପ୍ରୀତି କଉଶଲା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ପ୍ରୀତି ଓ କୁଶଲା)—ପ୍ରୀତିରେ Prīti kauśalā କୁଶଳା ବା ଚତୁରା; ପ୍ରୀତିନିପୁଣା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତିଶୀଳା—Expert in loving; very loving (woman).
ଜନମୂରା ପ୍ରୀତି କଉଶଲାର ତାରତ – ଉଷା. ପ୍ରେମସ୍ୱାମୀ ।

ପ୍ରୀତିକର—ସଂ. ବଣ—ଆହ୍ଲାଦଜନକ; ଆନନ୍ଦଦାୟକ—
Prītikara (ପ୍ରୀତିକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pleasing; joyful.
(ପ୍ରୀତିଜନକ, ପ୍ରୀତିକାରକ, ପ୍ରୀତିକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରୀତିଜୁଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନିରୁଦ୍ଧର ପତ୍ନୀ ଉଷାର ଏକ ନାମ—
Prītijushā A name of Ushā, the wife of Aniruddha.

ପ୍ରୀତିଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ରୀତି+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବଦ୍ଧୂଷ୍ଟ—
Prītida A jester; buffoor.

ପ୍ରୀତିଦା, ପ୍ରୀତିଦାୟିକା, ପ୍ରୀତିଦାୟିନୀ, ପ୍ରୀତିପ୍ରଦା } ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ବଣ ପୁଂ—୧ । ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ—
1. Giving joy.
୨ । ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ—2. Affectionate; loving.
(ପ୍ରୀତିଦାୟକ, ପ୍ରୀତିଦାୟୀ, ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରୀତି ଦତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରୀତି+ଦତ୍ତ)—ପ୍ରୀତିପୂର୍ବକ ଦିଆ Prīti datta ଯାଇଥିବା—Given or presented out of love; presented as a token of affection.

ପ୍ରୀତି ଦାନ—ସଂ. ବ—ପ୍ରୀତିର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ଦିଆଯିବା ବସ୍ତୁ—
Prīti dāna A present of love.

ପ୍ରୀତିପରାୟଣ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (ପ୍ରୀତି+ପରାୟଣ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମଯୁକ୍ତ; Prīti parāyaṇa ସ୍ୱଭାବତଃ ପ୍ରେମୀ—
Very loving; loving by nature.
(ପ୍ରୀତିପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରୀତିପରାୟଣତା—ବ)

ପ୍ରୀତି ପାତ୍ର—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରୀତି+ପାତ୍ର)—ସ୍ନେହାସ୍ପଦ—
Prīti pātra Object of love.
(ପ୍ରୀତିଭାଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରୀତି ବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବ—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ପ୍ରଣୟର ବୃଦ୍ଧି—
Prīti barddhana 1. Increase of attachment or love.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—
2. An epithet of Bishṇu.
ସଂ. ବଣ—ତୃପ୍ତିଦାୟକ—Pleasing.

ପ୍ରୀତି ଭୋଜ—ସଂ. ବ—ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୋଜି (ହ. ଶ)—
Prīti bhoja A feast; picnic.
(ପ୍ରୀତିଭୋଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପ୍ରୀତିଭୋଜୀ—ଦେଶଜରୂପ)

ପ୍ରୀତି ଭୋଜ୍ୟ—ସଂ. ବଣ(ପ୍ରୀତିଭୋଜ+ଯ)—ପ୍ରୀତିଭୋଜରେ ଭକ୍ଷଣୀୟ—
Prīti bhojya Fit to be partaken of in a picnic.

ପ୍ରୀତିମାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରୀତି+ମତ୍)—ପ୍ରେମିକ; ପ୍ରଣୟୀ—
Prītimān (ପ୍ରୀତିମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Loving.

ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥ—ଦେ. ଅ. ବଣ (ସଂ. ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥଂ)—(ଅନୁକର) ପ୍ରୀତି
Prityartha ସମ୍ପାଦନାର୍ଥ; ପ୍ରସନ୍ନତା ସମ୍ପାଦନାର୍ଥ—For giving pleasure to; for pleasing.
ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥ **प्रीत्यर्थे**
(ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରୀତି ରୀତି—ସ. ବ—୧ । (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ) ପ୍ରଣୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର—
Prīti rīti 1. Affectionate treatment.
୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ଭଙ୍ଗି—
2. The manner of lovers.

ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ—ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରଣୟଜ୍ଞାପକ କଥୋପକଥନ—
Prīti sambhāshaṇa 1. Conversation indicating affection or love.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ବନ୍ଧୁ ବା ପ୍ରେମିକ ଦ୍ୱୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନ—
2. Conversation between two lovers or friends.

ପ୍ରୀତି ସୂଚକ—ସ. ବଣ—ଯାହା ପ୍ରୀତିର ସୂଚନ ବା ଜ୍ଞାପନ କରେ—
Priti sūchaka Indicating love or attachment.
(ପ୍ରୀତି ଜ୍ଞାପକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରୀଯ୍ୟମାଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରୀ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଆନ)—
Prīyamāṇa ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—Satisfied; gladdened.
(ପ୍ରୀଯ୍ୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରୁଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ଛପାଖାନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Pruph ଛପା ହେବା ବିଷୟର ଅନ୍ତିମ ମୁଦ୍ରଣ ପୂର୍ବରୁ ନଆସିବା ପ୍ରୁଫ୍ ପ୍ରୁଫ୍ ଛପ—Proof (in printing).
(ପ୍ରୁଫ୍ କାଗଜ, ପ୍ରୁଫ୍ ଫର୍ଦ୍ଦ; ପ୍ରୁଫ୍ ସୀଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ପ୍ରୁଫ୍ ଭଳ ଦୁକାର—ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍, ପେଜ ପ୍ରୁଫ୍ ଓ ଫର୍ମା ପ୍ରୁଫ୍ । କୌଣସି ଲିଖିତ ବିଷୟ ଛପିବାକୁ ଦେଲେ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଲେଖା ଅନୁସାରେ ଟାଇପ୍‌ମାନ ସୋଡ଼ନ୍ତି; ଏହି ସୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଟାଇପ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଷ୍ଟିକ୍ ବା ସ୍ତମ୍ଭମାନଙ୍କରେ ସଜାଇ ଉହାଁରୁ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଛପ ନଅନ୍ତୁ ତାକୁ ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍ ବୋଲ୍ଲସାଏ । ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍‌ରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାରେ ଭ୍ରମ ଥାଏ ତାକୁ ପ୍ରୁଫ୍ ରଡର୍ ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି । ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧିତ ହେବା ପରେ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଦର୍ଶିତ ଭ୍ରମମାନଙ୍କୁ ସଂଶୋଧନ କର ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ଟାଇପ୍ ବସାନ୍ତି । ଉକ୍ତ ସଂଶୋଧିତ ପ୍ରୁଫ୍‌କୁ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଅଇପ୍ରେଡ ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠାର ଆକାର ଅନୁସାରେ ସଜାନ୍ତି । ଏହାକୁ ପେଜ୍ ପ୍ରୁଫ୍ ବୋଲ୍ଲସାଏ । ପେଜ୍ ପ୍ରୁଫ୍‌କୁ ପ୍ରୁଫ୍‌ରଡର୍ ପୁଣି ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ସଂଶୋଧନ ଅନୁସାରେ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ନୂତନ ଟାଇପ୍ ବଦଳାଇ ଫର୍ମା ଇମ୍ପୋଜ କର ଛପା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରୁଫ୍ ବଅନ୍ତୁ ତାହାକୁ ଫର୍ମା ପ୍ରୁଫ୍ କହନ୍ତି ।]

ପ୍ରୁଫ୍ ରଡର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ଛପାଖାନା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Pruph ridar ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧନ କରେ—
ପ୍ରୁଫ୍ ରିଡାର ପ୍ରୁଫରିଡାର Proof reader.
(ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖାଲି, ପ୍ରୁଫ ସଂଶୋଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରୁଫ୍ ରିଡିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ଛପାଖାନା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ) —
Pruph riding ଛପାଖାନାରେ ଗାଲ୍ଲି ପ୍ରୁଫ୍ ଓ ପେଜ୍ ପ୍ରୁଫ୍‌ରେ ପ୍ରୁଫ୍ ରିଡିଙ୍ଗ୍ ଥିବା ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ସଂଶୋଧନ —Proof reading.
ପ୍ରୁଫରିଡିଙ୍ଗ (ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖା, ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧନ—ଦେଶଜରୂପ)

[ଦ୍ର—କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଟାଇପ୍ ଜୋଡ଼ି ସାରିବା ପରେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ଛପ (ପ୍ରୁଫ୍) ନଆସାଏ, ସେ ପ୍ରୁଫ୍‌ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରୁଫ୍ ରଡର୍ ଯେଉଁ ଭ୍ରମମାନ ଦେଖନ୍ତି ତାକୁ ଚଉଖ କରିବା ପାଇ ବଉଦ୍ଧ ଚଦ୍ଧ ବା ଠାରମାନ ଅଛି । ସେହି ଠାରମାନ ଦେଖି କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଟାଇପ୍‌ମାନ ବଦଳାଇ ଠିକ୍ ଟାଇପ୍ ବସାନ୍ତି ।]

ପ୍ରୁଷ୍ଟ—ସ. ବଣ. (ପ୍ରୁଷ୍ ଧାତୁ=ଦଗ୍ଧ କରିବା + ତ) —ଦଗ୍ଧ—
Prushṭa Burnt.

ପ୍ରେକ୍ଷକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ=ଦେଖିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Prekshaka ଦର୍ଶକ; ପରଦର୍ଶକ—Visiting; inspecting; seeing.
(ପ୍ରେକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଦର୍ଶକ ବ୍ୟକ୍ତି—Visitor.

ପ୍ରେକ୍ଷଣ(ଣା)—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ; (ଆ)—
Prekshaṇa(ṇā) ୧ । ଦର୍ଶନ; ଦେଖିବା—1. Seeing.
(ପ୍ରେକ୍ଷିତ—ବଣ) ୨ । ପରଦର୍ଶନ—2. Inspecting.
୩ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ —3. Observation.
୪ । (+କରଣ. ଅନ) ଚକ୍ଷୁଃ; ଆଖି—4 Eye.

ପ୍ରେକ୍ଷଣିକ—ସ. ବ ପୁଂ (ପ୍ରେକ୍ଷଣ + ଇକ) --ପରଦର୍ଶକ—
Prekshaṇika (ପ୍ରେକ୍ଷଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Inspector; visitor.

ପ୍ରେକ୍ଷଣୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Prekshaṇiya ୧ । ପରଦର୍ଶନୀୟ—1. Observable; fit to be inspected.
୨ । ଦର୍ଶନୀୟ; ଦେଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2 Visible; fit to be seen

ପ୍ରେକ୍ଷମାଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର + ଈକ୍ଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Prekshamāṇa ୧ । (ପ୍ରେକ୍ଷମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେଖୁଥିବା—1. Seeing; observing.
୨ । ଦେଖା ଯାଉଥିବା—2. Being seen.
୩ । ଦୃଶ୍ୟମାନ—3. Visible.

ପ୍ରେକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ପ୍ର + ଈକ୍ଷ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Prekshā ୧ । ଦର୍ଶନ; ଦୃଷ୍ଟି—1. Seeing; sight.
୨ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ—2. Observation.
୩ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି; ପ୍ରଜ୍ଞା—3. Intellect; understanding.
୪ । ବିମୃଶ୍ୟକାରିତା—4. Prudence; foresight.
୫ । ନୃତ୍ୟ ଦର୍ଶନ—5. Seeing a dance.
୬ । ବୃକ୍ଷର ଶାଖା—6. Branch of a tree.
୭ । (+କର୍ମ. ଅ) ଶୋଭା (ହ. ଶ)—
7 Grace; beauty.

ପ୍ରେକ୍ଷାଗାର—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ପ୍ରେକ୍ଷା+ଆଗାର)—
Prekshāgāra ୧ । ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଣାଗାର—
(ପ୍ରେକ୍ଷାଗୃହ —ଅନ୍ୟରୂପ) 1, A king's council chamber.
୨ । ନୃତ୍ୟଶାଳା; ନାଚଖାନା; ନାଟ୍ୟମନ୍ଦିର—
2, Theatre hall; dancing saloon; ball-room,
୩ । ମାନମନ୍ଦିର; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଗୃହ—3. Observatory.
୪ । ରଙ୍ଗାଳୟ; ରଙ୍ଗଭୂମି—4. Stage; theatre.
୫ । ଦର୍ଶକମାନେ ବସି ସାରାଥାଇ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ତର ସ୍ତର ହୋଇ ସଜ୍ଜିତ ଆସନ-ପଙ୍କ୍ତି-ଯୁକ୍ତ ଗୃହ; ଗାଲେରୀ—
5. Amphitheatre; gallery.

ପ୍ରେକ୍ଷାବାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରେକ୍ଷା+ବତ୍)—
Prekshābān ୧ । ବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—
ପ୍ରେକ୍ଷାବତୀ } ସ୍ତ୍ରୀ— 1. Intelligent.
ପ୍ରେକ୍ଷିଣୀ } ୨ । ବିଜ୍ଞ—2. Wise.
(ପ୍ରେକ୍ଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ବିବେଚକ; ବିମୃଶ୍ୟକାରୀ—
3. Prudent; considerate.

ପ୍ରେକ୍ଷିତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ଈକ୍ଷିତ)—୧ । ଦୃଷ୍ଟ—
Prekshita 1. Seen; viewed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିତ—2. Observed.

ପ୍ରେଙ୍ଖଣ(ନ)—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଇଂଖ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଚଳନ; ଗମନ—
Preṅkhaṇa(na)
1. Walking; movement.

୨ । ଜୀବଦେଶ୍ୟଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭ୍ରମଣ କରିବା—2. Wandering.

୩ । ଦୋଳିବା; ଦୋହଲାଇବା—
3. Swinging; rocking.

୪ । ପ୍ରବେଶ କରିବା—4. Entering.

୫ । ମାତ୍ରଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ନାୟକବିଶିଷ୍ଟ ଏକାଙ୍କଯୁକ୍ତ ସ୍ୱଳ୍ପପ୍ରଧାନ ରୂପକ ନାଟକବିଶେଷ—5. A minor drama in one act.

ପ୍ରେଙ୍ଖା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଇନ୍ଖ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Preṅkhā
୧ । ଚଳନ; ଗତି—
1 Motion; movement.

୨ । (+କରଣ. ଅ+ଆ)—ଦୋଳା—
2. A swing; a sort of hammock.

୩ । (+ଭାବ.ଅ) ପର୍ଯ୍ୟଟନ—3. Wandering; roaming.

୪ । କମ୍ପନ; ଆନ୍ଦୋଳନ—4. Vibration; agitation.

୫ । ଅଶ୍ୱଗତିବିଶେଷ; ଦୁଲୁକି—5. A kind of motion of the horse; trotting of a horse.

୬ । ଗୃହବିଶେଷ—6. A kind of house.

୭ । ଦୁଲିବା—7. Swinging.

୮ । ନାଚ; ନୃତ୍ୟ (ହି. ଶ)—8. Dancing.

ପ୍ରେଙ୍ଖିତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଇଂଖ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Preṅkhita
ଦୋଳିତ; କମ୍ପିତ; ଚଞ୍ଚଳିତ—
Swinging; trembling; vibrating.

ପ୍ରେଙ୍ଖୋଳା—ସ. ବ. (ପ୍ର+ଇଂଖ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଉଲ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Preṅkholā
ଦୋଳା—A swing.
ଦେ ଜଳେ ଦେଇ ଲହଡ଼ା-ଘେନ୍ତୁଡ଼ା । ସଥାକାଥ. ମଦ୍ଦିନ୍ଦ୍ରଗିର ।

ପ୍ରେଜେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଉପହାର—
Prejeṇṭ
A present.
ବିଣ. (ଇଂ)—ହାଜର; ଉପସ୍ଥିତ—Present.

ପ୍ରେଜେଣ୍ଟେସନ୍ କପି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁସ୍ତକର ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେବାପାଇଁ ଛପା ହୋଇଥାଏ—
Prejeṇṭesan kapi
ପ୍ରେଜେଣ୍ଟେସନକାପୀ
ପ୍ରେଜେଂଟେସନକାପୀ
Presentation copy (of any book).

ପ୍ରେଣ—ସ. ବ—(ପ୍ର+ଇ ଧାତୁ+ଅନ)—୧ । ଗତି (ହି. ଶ)—
Preṇa
1. Motion.

୨ । ପ୍ରେରଣା (ହି. ଶ)—2. Incitement.

ପ୍ରେତ—ସ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଇ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଗତ—
Preta
1. Gone; departed.
(ପ୍ରେତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମୃତ—2. Dead; deceased.
ବ—୧ । ଯଥାବହିତ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ସଂସ୍କାର ହୋଇ ନ ଥିବା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅମୋକ୍ଷ ଆତ୍ମା—1. The departed soul of a man before his obsequial rites are performed.

୨ । ପିଶାଚ; ଭୂତ—2. Ghost; spectre; spirit; goblin.

୩ । ନରକସ୍ଥ ପ୍ରାଣୀ ବା ଆତ୍ମା—3. The departed souls; spirits of departed persons which are undergoing punishment in hell.

୪ । ମୃତ ପ୍ରାଣୀ (ହି. ଶ)—3, Dead being.

୫ । ଶବ—5. Dead body; corpse.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁସମାଜ ମତରେ ମନୁଷ୍ୟ ମରିଯିବା ପରେ ତା ଶବର ସତ୍କାର ହେବା ପରେ ତାହାର ଆତ୍ମା ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠପରିମାଣ ବା ଲିଙ୍ଗ-ଶରୀର ଧାରଣ କରେ । ଏଥିରେ ତାର ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୈହିକ କ୍ରିୟା (ପିଣ୍ଡଦାନ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି) ସମ୍ପାଦିତ ହେବାବେଳେ ସେ ପ୍ରେତ-ଶରୀର ବା ଭୋଗ ଶରୀର ଧାରଣ କରେ । ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଶରୀର ରହେ । ସପିଣ୍ଡୀକରଣ କର୍ମ ସମ୍ପାଦିତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରେତତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନିଜର କର୍ମାନୁସାରେ ସ୍ୱର୍ଗ ବା ନରକକୁ ଯାଏ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୈହିକ କ୍ରିୟା ହୋଇ ନ ଥାଏ ସେ ପ୍ରେତ ହୋଇ ରହେ । ଗରୁଡ଼ ଅନୁସାରେ ପାପୀ, ଅଦାତା, ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ, ମିଥ୍ୟାବାଦୀ, ଜଣ୍ଟୁର, ମାଦକସେବୀ ଓ କୁକର୍ମକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପ୍ରେତ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ପ୍ରେତମାନଙ୍କ ନିବାସ ସଲମ୍ମୂଳାଦ୍ଦୁଣ୍ଡି ଅପରସ୍ଥିତ ସ୍ଥାନ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ଅପବିତ୍ରବସ୍ତୁ ବୋଲି କଥିତ ଅଛି—ହି. ଶ ।]

ପ୍ରେତ କର୍ମ—ସ. ବ—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ ମୋକ୍ଷ ଲାଭ କରିବା
Preta karma
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରିଯିବା କ୍ରିୟା; ଶବଦାହଠାରୁ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ; ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟା—Obsequal rites; funeral rites.
ପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟ
ପ୍ରେତ କୃତ୍ୟ
ପ୍ରେତ କ୍ରିୟା
[ଅନ୍ୟରୂପ]

ପ୍ରେତ ଗୃହ—ସ. ବ—୧ । ଶ୍ମଶାନ—1. Cremation ground; burning ground.
Preta gṛuha
୨ । (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) କବର ସ୍ଥାନ—2, Burial ground; cemetery.
ପ୍ରେତନ ବନ
ପ୍ରେତ ଭୂମି
[ଅନ୍ୟରୂପ]

୩ । (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) ଶବ ସଂରକ୍ଷଣ ଗୃହ—
3. Sepulchre; a vault for preserving dead bodies.

ପ୍ରେତ ତର୍ପଣ—ସ. ବ—ମରଣାବଧି ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର
Preta tarpaṇa
ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳଦାନ—Offering oblations of water to the departed soul during the funerals.

ପ୍ରେତ ତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ—(ପ୍ରେତ+ତା; ତ୍ୱ)—୧ । ପ୍ରେତର ଅବସ୍ଥା—
Preta tā (twa)
1. The state of being a ghost.
୨ । ପ୍ରେତର ଧର୍ମ—2. The acts of a ghost.

ପ୍ରେତ ଦାହ—ସ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍ତ; ପ୍ରେତ+ଦାହ)—ଶବଦାହ; ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପୋଡ଼ା (ହି. ଶ)—
Preta dāha
Cremation; burning of a dead body.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରେତ ଦେହ—ସ. ବ—(ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉଦ୍)—ମରିବା ପରକ୍ଷଣରୁ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ଧାରଣ କରିବା ରୂପ—(ପ୍ରେତ ଶବ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)
Preta deha The ghostly form assumed by the soul of a dead person before the completion of his or her obsequal rites.

ପ୍ରେତ ଧୂମ—ସଂ. ବ—ଶବଦାହର ଧୂଆଁ, ଚିତାଧୂମ—
Preta dhūma The smoke rising from a funeral pyre.

ପ୍ରେତ ନଦୀ—ସଂ. ବ— ନରକସ୍ଥ ବୈତରଣୀ ନଦୀ—
Preta nadī The river of hell; styx.
[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀକୁ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ପାର ହୁଏ ।]

ପ୍ରେତ ନିର୍ଯାତକ—ସଂ. ବ—(ପ୍ରେତ+ନିର୍ଯାତକ)—ଯେଉଁ ଲୋକ ଧନ ଗ୍ରହଣ କରି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବଦାହାଦି କର୍ମ କରନ୍ତି—A person who disposes of or cremates the dead bodies for money.

ପ୍ରେତ ନିର୍ହାରକ—ସ. ବ—ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ ଲୋକ; ଯେଉଁ ଲୋକ
Preta nirhāraka ମୁର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଶ୍ମଶାନକୁ ନଏ—Carrier of a dead body to the cremation or burial ground.

ପ୍ରେତ ପକ୍ଷ—ସଂ. ବ—ପିତୃପକ୍ଷ; ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ—
Preta paksha The dark fortnight of the month of Āświna.
[ଦ୍ର—ଏହି ପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିଦିନ ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ତର୍ପଣ କରିଯାଏ ଓ ପାଙ୍କଣ ତିଥିରେ ମହାଲୟା ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିଯାଏ ।]

ପ୍ରେତ ପଟହ—ମୃତ୍ୟୁକାଳରେ ବାଦ୍ୟମାନ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Preta paṭaha Funeral drum.

ପ୍ରେତ ପତି ସଂ. ବ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ତତ୍) — ଯମ —
Preta pati The God of death.
(ପ୍ରେତନାଥ, ପ୍ରେତରାଜ, ପ୍ରେତରାଟ୍ — ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେତ ପାବକ—ସଂ. ବ—ଚରଗୁଣୀ ଆଲୁଅ (ହି. ଶ)—
Preta pābaka Ignis fatuns; will o' the wisp.

ପ୍ରେତ ପିଣ୍ଡ—ସଂ. ବ— (ସ. ଯ. ଲୋ;ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ପିଣ୍ଡ)--
Preta piṇḍa ମରଣାବସ୍ଥ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ପିଣ୍ଡ ବା ଅନ୍ନଗୋଲକ—Oblation of boiled rice-balls offered to the ghost of a dead person from the day of death till Sapiṇḍīkaraṇa.

ପ୍ରେତପୁର—ସ. ବ—ଯମାଳୟ; ଯମପୁର—
Pretapura The abode of Jāma.
ପ୍ରେତପୁଷ୍ପ, ପ୍ରେତବାସ, ପ୍ରେତଲୋକ } ଅନ୍ୟରୂପ
[ଦ୍ର—ମୃତ୍ୟୁର ଏକବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ ଏହିଠାରେ ରହେ ।]

ପ୍ରେତ ରାକ୍ଷସୀ—ସ. ବ. (ତୁଳସୀ ଗଛ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରେତ ରହିନ୍ତି ନାହିଁ)—ତୁଳସୀବୃକ୍ଷ—
Preta rākshasī The Holy Basil plant.

ପ୍ରେତଶୀଳା—ସ. ବ—ପ୍ରେତମାନଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଗୟାରେ ସ୍ଥିତ
Pretaśīlā ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ—A slab of stone at Gayā where oblations are offered to departed souls.

ପ୍ରେତଶୁଦ୍ଧି—ସ. ବ—ଜ୍ଞାତିର ମୃତ୍ୟୁର ଦଶାହ ଦିନ ନଖ ବାଳ କଟାଇ
Pretaśuddhi ସ୍ନାନ କରି ଶୁଦ୍ଧ ହେବା କ୍ରିୟା—Purification done by the kinsmen on the 10th ay of a person's death.

ପ୍ରେତଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସଂ. ବ—ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—
Pretaśrāddha Funeral oblations made to the departed soul.
(ପ୍ରେତମେଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହା ମୃତ୍ୟୁର ପର ଦିନଠାରୁ ଏକ ବରଷ ମଧ୍ୟରେ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବାକୁ ହୁଏ ଓ ଏଥିର ସଂଖ୍ୟା ୧୬ଟି ।]

ପ୍ରେତସାଇଁ ଦେ. ବିଣ (ସ. ପ୍ରେତସ୍ୱାମୀ)—ପ୍ରେତସ୍ୱାମୀ; ଯମ;
Pretasāiñ ପରେତରାଟ୍—The God of death.
ଦେଖାଇବ ଏହାର ଆଜି ପ୍ରେତସାଇଁ – କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭରତ, ସଭା ।

ପ୍ରେତହାର—ସ. ବ—୧ । ମଡ଼ାକଢ଼ା; ଜ୍ଞାତି—1. Kinsmen who
Pretahār carry the dead body to the crema-
(ପ୍ରେତବାହକ—ଅନ୍ୟରୂପ) tion ground.
୨ । ଶବବାହକ—2. Carriers of a corpse.

ପ୍ରେତା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରେତ—
Pretā A female ghost.
ବ—୧ । ନରକର ସୀମାସ୍ଥ ବୈତରଣୀ ନଦୀ—
1. The mythological river on the confines of the hell.
୨ । ଭଗବତୀ କାତ୍ୟାୟନୀ—2. A name of Durgā.

ପ୍ରେତାଧିପ—ସ. ବ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ତତ୍; ପ୍ରେତ+ଅଧିପ)—ଯମରାଜ—
Pretādhipa The God of Death.
(ପ୍ରେତାଧିପତି; ପ୍ରେତାଧିଶ, ପ୍ରେତାଧୀଶ୍ୱର, ପ୍ରେତେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେତାନ୍ନ—ସ. ବ—ପ୍ରେତୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ଅନ୍ନ—
Pretānna Food offered to a departed soul.

ପ୍ରେତି—ସଂ. ବ—୧ । ମରଣ (ହି. ଶ)—
Preti 1. Death.
୨ । ଅନ୍ନ; ଅନାଜ (ହି. ଶ)—2, Food; food lain.

ପ୍ରେତିକ—ସଂ. ବ—ପ୍ରେତ (ହି. ଶ)—The ghost or spirit
Pretika of a departed person.

ପ୍ରେତି(ତୁ)ଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ପ୍ରେତା)—ପ୍ରେତା; ପ୍ରେତଯୋନି
Preti(tu)ṇī ଧାରଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A female spirit or goblin.
ପ୍ରେତିଣୀ **प्रेतनी, प्रेतिनी**

ପ୍ରେତୋନ୍ମାଦ--ସଂ. ବ--ଭାଡାଣୀ ଲାଗିବା ରୋଗ; ଭୂତାଦରୋଗବିଶେଷ---
Pretonmāda Possession by an evil spirit; a kind of insanity.
[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗୀର ଶବ୍ଦର କମ୍ପେ, ରୋଗୀ ଖିଆପିଆ ଛଡ଼ିଦିଏ, ରୋଗୀର ପାର୍ଶ୍ୱାସ ହୁଏ, ରୋଗୀ ଘରୁ ପଳାଇ ଯାଏ ଓ ଖୁବ୍ ପାଟି କରେ ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ଗାଳିଦିଏ— ହି. ଶ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରେତ୍ୟ—ସଂ. ବ—ପରଲୋକ; ଲୋକାନ୍ତର (ହି. ଶ)—
Pretya Existence after death.

ପ୍ରେତ୍ୟଭାବ—ସଂ. ବ. (ହନ୍ ଦର୍ଶନ)—ବାରମ୍ବାର ସଂସାରରେ
Pretyabhāba ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ଓ ମରଣ (ହି. ଶ)—
(Hindu philosophy) Repeated births and deaths of a person in this world.

ପ୍ରେମ—ସ. ବ. (ପ୍ରିୟ+ଭାବେ. ଇମନ୍; ନପାଛନ)—
Prema ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ପ୍ରଣୟ; ପ୍ରୀତି; ଅନୁରାଗ—
1. Love.
୨ । ସ୍ନେହ—2. Affection.
୩ । ଆସକ୍ତି—3. Attachment; fondness.
୪ । ଭକ୍ତି—4 Devotion; regard.
୫ । ଆନନ୍ଦ; ଆମୋଦ—5. Pleasure; joy.
୬ । କୌତୁକ; ପରିହାସ—
6. Joke; pastime; sport
୭ । ଦୟା—7. Kindness.
୮ । ଦୋସ୍ତୀ; ବନ୍ଧୁତା—
8. Friendship; intimacy
[ଦ୍ର—ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚବିଧ, ଯଥା—ଶାନ୍ତ, ଦାସ୍ୟ, ସଖ୍ୟ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ । ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରେମ । ସନକାଦି ମୁନିମାନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ଉପାସନା କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ଦାସ୍ୟ ଭାବ । ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରଭୃତି ସଖ୍ୟ ଭାବରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଯଶୋଦା ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଭାବରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାଧିକା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଭାବ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ପ୍ରେମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ବା ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି)
Prema karibā ପ୍ରଣୟ କରିବା—1. To love (said of a
ପ୍ରେମ କରା male or female towards one of the
ପ୍ରେମ କରନା opposite sect.
୨ । ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବା—
2. To make merriment.
୩ । ଭକ୍ତି କରିବା—3. To love with devotion.

ପ୍ରେମ କଳହ—ସ. ବ. (ମ. ଷ ତ୍ପୁ)—
Prema kalaha ୧ । ପ୍ରେମିକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ—
1. Quarrels between lovers.
୨ । ଅଛାରେ କଳକଜିଆ—2. Farcical quarrel; a show of quarrelling.

ପ୍ରେମ ଗର୍ବିତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସାହଙ୍କ ପତିର ନାୟିକାବିଶେଷ; ଆପଣା
Prema garbitā ପତିର ଅନୁରାଗ ଯୋଗୁଁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ)—A woman who is proud of her husband's attachment to her.

ପ୍ରେମ ଜନକ—ସ. ବଶ—ଯାହା ମନରେ ପ୍ରେମ ଜନ୍ମାଏ—
Prema janaka Producing affection or love.

ପ୍ରେମ ଜଳ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ)—
Prema jala ୧ । ପ୍ରସ୍ୱେଦ; ଝାଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
ପ୍ରେମ ନୀର / ପ୍ରେମ ବାରି } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Perspiration; sweat.
୨ । ପ୍ରେମ ଅଶ୍ରୁ; ପ୍ରେମରେ ଆଖିରୁ ବହିବା ଲୁହ; ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ—2. Tears due to a paroxysm of delight.

ପ୍ରେମଜ୍ଞ—ଦେ. ବ—ପ୍ରେମ ଜାଣିଥିବା—
Premajña Loving; versed in the mysteries (ପ୍ରେମଜ୍ଞ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) of love.
ପ୍ରେମଜ୍ଞ ପୁରୁଷ ପାଇନ୍, ଏ ଜନ୍ମ ତାକୁ ଦେବି ।
ଭୂତ. ପ୍ରେମଜ୍ଞାମୃତ ।

ପ୍ରେମ ତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; ପ୍ରେମ+ତରଙ୍ଗ)—
Prema taraṅga ଢେଉ ପରି ଉଛୁଳୁଥିବା ପ୍ରେମ—
Gushing love.

ପ୍ରେମ ଡୋର(ରି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପ୍ରେମ+ଦୋରକ)—
Prema ḍora(ri) ପ୍ରେମରୂପ ବନ୍ଧନ; ପ୍ରେମବନ୍ଧନ; ପ୍ରେମପାଶ-
ପ୍ରେମର ଡୋରୀ **ପ୍ରେମକୀ ଡୋରି** Tie of love.
(ପ୍ରେମ ଫାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ରୂପଚନ୍ଦ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ
Prema pañchāmṛuta ପଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—Title of an Oriya poem by Bhūpati Pandit.
[ଦ୍ର—ଦ୍ରବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କ ୮ମ ଅଙ୍କ ବା ଖ୍ରୀ ୧୬୯୫-୧୬୯୬ ସାଲରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚନା ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ଓ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଅହେତୁକୀ ଭକ୍ତି ଓ ରାସକ୍ରୀଡ଼ା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଅରୁଣୋଦୟ ପ୍ରେସ ଓ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।]

ପ୍ରେମ ପାଗଳ (ଲ,ଲା,ଲି)—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ ପ୍ରେମାର୍ତ୍ତ; ପ୍ରେମଯୋଗୁଁ
Prema pāgala (la, lā, ā) ଉନ୍ମତ୍ତ—Mad in love.
ପ୍ରେମ ବାଇ, ପ୍ରେମ ବାଉଳ(ଳା) / ପ୍ରେମ ବାଯୁ, ପ୍ରେମ ବାଉଲା } ଅନ୍ୟରୂପ
ପ୍ରେମପାଗଳୀ(ଲି); ପ୍ରେମବାଇ, ପ୍ରେମ ବାଯୁାଣୀ, / ପ୍ରେମ ବାଉଳୀ, ପ୍ରେମ ବାଉଲି } ସ୍ତ୍ରୀ

ପ୍ରେମପାତ୍ର—ସ. ବ.—ଯାହାକୁ ପ୍ରେମ କରିଯାଏ—
Prema pātra One's beloved person.

ପ୍ରେମପାଶ—ସ. ବ.—(ରୂପକ; ପ୍ରେମ+ପାଶ)—ଜାଲରୂପେ କଳ୍ପିତ
Prema pāsa ପ୍ରେମ; ପ୍ରେମ ବନ୍ଧନ—Tie of love.
(ପ୍ରେମ ଜାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେମ ପୁତ୍ତଳିକା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ପ୍ରିୟତମା ସ୍ତ୍ରୀ (ହି.ଶ.)—
Prema puttalikā 1. One's beloved woman.
(ପ୍ରେମ ପିତୁଳା(ଳୀ)—ଦେଶଜ ରୂପ) ୨ । ପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା (ହି. ଶ.)—
2 One's wife.

ପ୍ରେମ ପୁଲକ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ)—ପ୍ରେମାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ହେବା
Prema pulaka ରୋମାଞ୍ଚ—Horripilation or bristling of the down of one's body on account of a paroxysm of love or delight

ପ୍ରେମ ପ୍ରଦ—ଦେ. ବଶ.—ପ୍ରେମ ପ୍ରଦାନ କରିବା—
Prema prada Showing or ministering to love.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନଷ୍ଟସ୍ୱେ ସ୍ୱରୁଷ ତର ଦାସିଲ କୃଷ ଇତର,
ତୋରୀ ସେ ଜାଳ ସୋତର ପ୍ରେମ ପ୍ରତର । ଉଃ. ପ୍ରେମଖାଳଯ ।

ପ୍ରେମ ବତ୍ତା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ନେହଶୀଳା—
Prema batī Loving.

ସେ ପ୍ରେମଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ, ପ୍ରେମ ଥରେଶ ଇତ ଇତେ ।
ଭୂତ. ପ୍ରେମବାମ୍ନ ।

ପ୍ରେମ ବନ୍ଧନ—ସ. ବ. (ରୂପକ; ପ୍ରେମ+ବନ୍ଧନ)—ପ୍ରେମରୂପ ଗ୍ରନ୍ଥି—
Prema bandhana Tie of love.
(ପ୍ରେମ ପାଶ, ପ୍ରେମ ବନ୍ଧ, ପ୍ରେମ ରଜ୍ଜୁ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେମ ବିଦ୍ୟାଲୟ—ଦେ. ବ.—ବୃନ୍ଦାବନରେ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ
Prema bidyālaya ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଦ୍ୟାଲୟ—A school for the Baishnabas established in Brindaban for devotees.

ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି—ସ. ବ. (ବୈଷ୍ଣବ ସାହତ୍ୟ; ମ. ଯ. ଲ୍ଲେ;) ଗୋପୀମାନଙ୍କର
Prema bhakti ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଦେଖାଇବା ଭକ୍ତି—
The devotion or attachment practised by the Gopies towards Śrīkṛushṇa.

ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥ
Prema bhakti brahmagītā ବିଶେଷ—Title of a devotional Oria poem.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ କବି ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ୧୯୨୧ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପ୍ରକାଶିତ ଥିଲା ଓ ଉକ୍ତ ସାଲରେ କଟକର ପ୍ରାଚୀ ସମିତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।]

ପ୍ରେମ ରୂପା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରେମର ଅବତାରରୂପିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Prema rūpā (a woman) Who is an incarnation of love.

ପ୍ରେମ ଲଗା (ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପ୍ରଣୟ କରିବା—
Prema lagā(ge)ibā To make love.
ପ୍ରେମଲାଗାନ ପ୍ରେମ ଲଗାନା

ପ୍ରେମ ଷୋଡ଼ଶୀ—ଦେ. ବ—ମନ୍ତ୍ରରାଜ (ଦେଖ)—
Prema shoṛdasī Mantrarāja (See)

ପ୍ରେମଷୋଡ଼ଶୀ ସେ ରଜଇ; ଷୋଳ ଅକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ସହି ।
ଯଶୋବନ୍ତ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରିକା ।

ପ୍ରେମ ସମୁଦ୍ର—ସ. ବ. (ରୂପକ; ପ୍ରେମ+ସମୁଦ୍ର)—ଗଭୀର ପ୍ରେମ—
Prema samudra Deep love; ocean of love.
(ପ୍ରେମ ସାଗର, ପ୍ରେମ ପାରାବାର, ପ୍ରେମାବ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେମ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହେବା; ଖୁସି ହେବା—
Prema hebā To be exceedingly glad; to be delighted.
ପ୍ରେମ ହଓୟା ପ୍ରେମ ହୋନା

ପ୍ରେମା—ସ. ବ. (ପ୍ରିୟ+ଇମଣ୍; ପ୍ରେମନ୍ ଶବ୍ଦ)—୧ । ସ୍ନେହ; ପ୍ରଣୟ—
Premā 1. Love; affection.

ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ ପ୍ରେମା ସେ ହରେ ନୃଦ୍ଧେ ଜନା ।
ଜଗନ୍ନାଥଦାସ: ଜଗୋତ୍ତାରଣ୍ ନ ଗୀତ ।

୨ । ବାସବ; ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.
୩ । ବାୟୁ—3. Wind.

ପ୍ରେମାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରେମ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା-
Premākāṅkshī କରେ—Having a desire to be (ପ୍ରେମାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) loved; desiring the love of another.

ପ୍ରେମାତିଶଯ୍ୟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରେମ+ଅତିଶଯ୍ୟ+ଗ୍ୟ. ଯ)—
Premātiśajya ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ—Excessive love; (ପ୍ରେମାଧିକ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) excess of love.

ପ୍ରେମାତୁର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପ୍ରେମ+ଆତୁର)—
Premātura ପ୍ରେମ ଯୋଗୁଁ ହତାହତ ବିବେଚନାଶୂନ୍ୟ—
(ପ୍ରେମାର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Mad in love.
(ପ୍ରେମାତୁର; ପ୍ରେମାର୍ତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ପ୍ରେମାତୁରତା—ବ)

ପ୍ରେମାନଳ—ସ ବ. (ରୂପକ; ପ୍ରେମ+ଅନଳ)—ଅନଳ ସଙ୍ଗେ ତୁଳତ
Premānala ପ୍ରେମ—The flame of love.

ପ୍ରେମାନୁରକ୍ତ—ସ. ବ. (ତୃତୀୟା ତତ୍; ପ୍ରେମ+ଅନୁରକ୍ତ)—
Premānurakta ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ବଶୀଭୂତ—Fallen in love;
(ପ୍ରେମାସକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) affectionately devoted

ପ୍ରେମାତୁରକ୍ତ } ବ
ପ୍ରେମାସକ୍ତ }

[ଦ୍ର—ଏହିପରି ପ୍ରେମାର୍ଣ୍ଣବ, ପ୍ରେମାଉଲାଙ୍ଗିଣୀ, ପ୍ରେମାତୁରତା, ପ୍ରେମାତୁରୂପ ଆଦି ଶବ୍ଦ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ପ୍ରେମାଳାପ—ସ. ବ—୧ । ସ୍ନେହାଳାପ; ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ କଥୋପକଥନ—
Premāl̤āpa 1. Affectionate conversation.
୨ । ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନ—
2. Love talk.

ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ଲ୍ଲେ; ପ୍ରେମ+ଆଲିଙ୍ଗନ)—
Premāliṅgana ୧ । ସ୍ନେହବଶତଃ ଆଲିଙ୍ଗନ—
ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗିତ-ପୁଂ } ବିଣ 1. Affectionate embrace.
ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗତା-ସ୍ତ୍ରୀ }
୨ । ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ପ୍ରଣୟ ଘଟିତ ଆଲିଙ୍ଗନବିଶେଷ—2. A kind of amatory embrace.

ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ—ସ ବ. (ମ. ଯ. ଲ୍ଲେ; ପ୍ରେମ+ଅଶ୍ରୁ)—
Premāśru ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ; ପ୍ରେମର ଆଧିକ୍ୟରୁ ବୋହିବା ଲୋତକ—
Tears of love.

ପ୍ରେମିକ—ସ ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରେମ+ଇକ)—୧ । ଅନୁରକ୍ତ; ପ୍ରଣୟୀ—
Premika 1. Loving; attached to.
(ପ୍ରେମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ନେହୀ - 2 Affectionate.
ପ୍ରେମିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୩ । ଉତ୍କଣ୍ଠାଶୀଳ—3 Devoted.
ପ୍ରେମିଣୀ } ୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଯଥା—ବଦ୍ୟାପ୍ରେମିକ; ପଣ୍ଡିତପ୍ରେମିକ)—ଯେ ଅମୁକ ବିଷୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖୁବ ସ୍ନେହ କରେ; ଅନୁରାଗୀ—
3. Having fondness or love for.
ସ. ବ. ପୁଂ—ପ୍ରଣୟୀ ପୁରୁଷ - A male lover

ପ୍ରେୟ—ଦେ. ବିଣ.. (ସଂ. ପ୍ରେୟଃ)—ପ୍ରେୟଃ (ଦେଖ)
Preya ପ୍ରେୟ ପ୍ରିୟ Preyaḥ (See)

ପ୍ରେୟଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଇୟସ୍; ପ୍ରେୟସ୍ ଶବ୍ଦ)—
Preyaḥ ଅତିଶୟ; ପ୍ରିୟତମ—Dear; loved.

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପ୍ରେୟାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—୧। ହୃଦୟବଲ୍ଲଭ; କାନ୍ତ; ପ୍ରିୟତମ
(ପ୍ରେୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁରୁଷ—1. One's sweet-heart; lover.
(ପ୍ରେୟଃ—ବପଞ୍ଚତ) ୨। ପତ୍ନ; ସ୍ୱାମୀ—2. Husband; lord.

ପ୍ରେୟଃମାର୍ଗ—ସଂ ବ—ଅବଦ୍ୟାମାର୍ଗ;ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ସାଂସାରିକ ଜଂଜାଳରେ
Preyaḥ mārga ମନୁଷ୍ୟକୁ ପକାଏ—The way of worldly enjoyment.

ପ୍ରେୟସୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପ୍ରେୟସ୍ ଶବ୍ଦ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପ୍ରିୟତମ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Preyasī Dear or beloved (woman).
ବ—ପ୍ରିୟା; ଦଇତା—The mistress of one's heart.

ପ୍ରେରକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଇର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା ଣିଚ୍=
Preraka ପ୍ରେର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧। ଯେ ପଠାଏ;
(ପ୍ରେରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଠାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Sending.
୨। ପ୍ରଯୋଜକ; ନିଯୋଗକାରୀ—2. Employing.

ପ୍ରେରଣ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ଇର୍ ଧାତୁ ଣିଚ ପ୍ରେର ଧାତୁ=ପଠାଇବା+
Preraṇa ଭାବ. ଅନ)—୧। ପଠାଇବା—1. Sending; despatching.
ପ୍ରେରତ
ପ୍ରେରଣୀୟ
ପ୍ରେରତବ୍ୟ } ବଣ ୨। ନିଯୋଗ କରଣ; ନିଯୋଜକ—
2. Engaging; directing.
୩। ଆଜ୍ଞା କରିବା—3. Ordering.
୪। ପ୍ରଯୋଜକ—4. Causing.
ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପ୍ରେଷ୍ଟ—Presents.

ପ୍ରେରଣା—ସଂ. ବ—(ପ୍ରେରଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧। ପଠାଇବା—
Preraṇā 1. Sending.
୨। ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—2. Urging; inciting.
୩। ପ୍ରବୃତ୍ତି—3. Impulse.
୪। ଆଜ୍ଞା—4. Command; precept.

ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟା—ସଂ. ବ—(ବ୍ୟାକରଣ)—ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି
Preraṇārthaka kriyā କ୍ରିୟା ସାଧନ କରାଇବା କ୍ରିୟା ଯେଉଁ
ରୂପ ଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ ହୁଏ; ଯଥା—ଲେଖାଇବା; ଦଆଇବା—
(grammar) Causative form of verbs.

ପ୍ରେରୟିତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର+ଇର୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍+ତୃ)—
Prerayitā ୧। ଯେ ପଠାଏ—1. Sending.
(ପ୍ରେରୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଯେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ—2. Instigating.
୩। ଆଦେଶକର୍ତ୍ତା—3. Commanding.
୪। ନିଯୋଗକାରୀ—4. Employing.

ପ୍ରେରିତ—ସ. ବଣ—(ପ୍ର+ଇର୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍+ତ)—
Prerita ୧। ପଠାଯାଇଥିବା—1. Sent; despatched; directed
୨। ଆଜ୍ଞାପ୍ତ; ଆଦିଷ୍ଟ—2. Commanded; ordered.
୩। ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ—
3 Authorised; commissioned.
୪। ନିଯୋଜିତ—4. Engaged; employed.
୫। ବିସର୍ଜିତ—5. Abandoned.
୬। ବଡାଡ଼ିତ; ଧକ୍କା ଦଆଯାଇଥିବା (ହୁ. ଶ)—
6. Driven away; pushed away.

ଦେ. ବ—୧। ଈଶ୍ୱରଦୂତ; ପଏଗମ୍ବର—1. Apostle, Divine messenger, messiah.
୨। ଦୂତ; ବାର୍ତ୍ତାବହ—
2. A messenger; a news-carrier.
୩। କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ କାରପରଦାଜ—
3 Attorney; authorised agent.

ପ୍ରେରିତ ପତ୍ର—ସଂ. ବ—(ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରରେ
Prerita patra ପ୍ରକାଶିତ ସମ୍ବାଦଦାତାମାନଙ୍କ ପତ୍ର—
Letter from a correspondent of a newspaper; a despatch; correspondence.

ପ୍ରେରିବା—ଦେ. (ସଦ୍ୟ। କ୍ରି—ପ୍ରେରଣ କରିବା—
Preribā प्रेरणा करना To send; to despatch.
ନିଜ ଭୃତ୍ୟଦ୍ୱାର। ନିଜ ହସ୍ତରେ
ପ୍ରେରିବ ପ୍ରିୟାଃଶେ ନିଜ ନଗରେ—ସଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ।

ପ୍ରେଷ—ସଂ. ବ—(ପ୍ର+ଇଷ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା ଣିଚ୍ ପ୍ରେଷି ଧାତୁ+
Presha ଭାବ. ଅ)—୧। ପ୍ରେରଣ—1. Sending; directing.
୨। ପୀଡ଼ା; କ୍ଲେଶ—
2. Pang, suffering; pain.
୩। ମର୍ଦ୍ଦନ—3. Pressing; rubbing.
୪। ଉନ୍ମାଦ—
4. Phrenzy; intoxication; insanity.

ପ୍ରେଷକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର+ଇଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Preshaka (ପ୍ରେଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧। ପ୍ରେରକ—1. Sending.
୨। ଆଜ୍ଞାଦାତା—2. Commanding
୩। ନିଯୋଜନକାରୀ—3. Employing.

ପ୍ରେଷଣ(ଣା)—ସ. ବ (ପ୍ର+ଇଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—
Preshaṇa(ṇā) ୧। ପ୍ରେରଣ; ପଠାଇବା—
ପ୍ରେଷିତ
ପ୍ରେଷଣୀୟ
ପ୍ରେଷିତବ୍ୟ } ବଣ 1. Sending; directing.
୨। ଆଜ୍ଞା ଦେବା—
2. Ordering; directing.

ପ୍ରେଷିତ—ସ. ବଣ (ପ୍ର+ଇଷ୍ ଧାତୁ+ତ)—ପ୍ରେରିତ (ଦେଖ)
Preshita Prerita (See)
ସ. ବ—ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରସାଧନବିଶେଷ (ଯଥା—ସାରେ, ରେଗା, ଗାମା, ମାପା, ପାଧା, ଧାନି, ନିସା; ସାନି, ନିଧା, ଧାପା, ପାମା, ମାଗା, ଗାରେ, ରେସା—ହୁ. ଶ)—
A kind of musical practice.

ପ୍ରେଷିତବାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରେଷିତ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସାହାକୁ
Preshitabān ପ୍ରେରଣ କରିସାରିଅଛୁ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
(ପ୍ରେଷିତବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Who is being despatched.

ପ୍ରେଷ୍ଠ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ରିୟ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)—ଅତି ପ୍ରିୟ;
Preshṭha (ପ୍ରେଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରିୟତମ; ପ୍ରେୟାନ୍—Dearest.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରେଷ୍ଠା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପ୍ରିୟତମା ସ୍ତ୍ରୀ (ହ୍ର. ଶ)—
Preshṭhyā 1. Dearest lady.
୨ । ଜଙ୍ଘ (ହ୍ର. ଶ)—2 Thigh.

ପ୍ରେଷ୍ୟ - ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ପ୍ର + ଇଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଆଦେଷ୍ଟବ୍ୟ—
Preshya 1. Ordered.
(ପ୍ରେଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଯୁକ୍ତ—2. Engaged; employed.
୩ । ପ୍ରେରିତ—3. Sent.
୪ । ପ୍ରେରଣୀୟ—4. Fit to be sent or engaged.
ବ—୧ । ଭୃତ୍ୟ; ଦାସ—1. Servant; attendant.
୨ । ଦୂତ—2. Messenger.

ପ୍ରେଷ୍ୟା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜଙ୍ଘ—
Preshyā 1. Thigh.
୨ । ଦାସୀ—2 Maid servant.

ପ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବ(ଇଂ) —୧ । ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରେସ୍; ଛପାଯନ୍ତ୍ର; ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର —
Pres 1. Press; printing machine.
ପ୍ରେସ **ପ୍ରେସ** ୨ । ଛପାଖାନା; ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରାଳୟ—
2. The place where printing machine is worked
୩ । ଚାପ ଦେବାର କଳ—3. Press; pressing machine
୪ । (ଇଂ. ପ୍ରେସର) ଚାପ—4 Pressure.

ପ୍ରେସ୍ ଆକ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରରେ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକ ଓ
Pres akṭ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଆଦିର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଆଇନଦ୍ୱାରା କରା
ପ୍ରେସ ଆକଟ ଯାଇଥିବା—The Press Act; the press law.
ପ୍ରେସ ଏକ୍ଟ (ପ୍ରେସ୍ ଆଇନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେସ୍ କପି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଛପା ହେବା ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
Pres kapi ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡିକ ଭବିଷ୍ୟତ୍ତକୁ ଲେଖା ହେବା
ପ୍ରେସ କାପୀ ପାଇଁ ଛପାଖାନାରେ ରଖାଯାଏ—
ପ୍ରେସ କପି Press copy of a book printed in a press.

ପ୍ରେସ୍କ୍ରିପ୍ସନ୍— ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଡାକ୍ତର ରୋଗୀକୁ ଦେବା ଔଷଧ
Preskrip-san ଓ ପଥ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ର—Doctor's
ପ୍ରେସକ୍ରିପସନ **ପ୍ରେସକ୍ରିପିସନ** prescription.

ପ୍ରେସ୍ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ଚାଳକ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରିଣ୍ଟର—
Presmān ପ୍ରେସମେନ **ପ୍ରେସମ୍ୟାନ** Pressman; printer.
(ପ୍ରେସ୍ମ୍ୟାନ; ପ୍ରେସ୍ମେନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ରେସି— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ) — କୌଣସି ବିଷୟ ବସ୍ତୁ
Presi ସରକାସ୍ତ ଚିଠିମାନଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣ—
ପ୍ରେସି **ପ୍ରେସୀ** Precis; a precise statement or summary of the correspondence or a certain subject.

ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ସଭାର ସଭାପତି —
President 1. Chairman of a meeting.
ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ୨ । ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଜ୍ୟ ଆଦି ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର
ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ରାଜ୍ୟର ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରଧାନ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
2. The president of a republic.
୩ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଚଉକିଦାର ଇତ୍ୟଜନର ପଞ୍ଚାଏତମାନଙ୍କର
ସଭାପତି—3. The president panchayet of a Chaukidari union.

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) - ୧ । ଇଂରାଜଶାସିତ ଭାରତର
Presidensi ଶାସନ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଦେଶ—
ପ୍ରେସିଡେନ୍ସୀ 1 Presidency; province.
ପ୍ରେସିଡେଂସି [ଦ୍ର—ଭାରତରେ ବଙ୍ଗ, ମାଦ୍ରାଜ ଓ ବୋମ୍ବେ
ଏହି ତିନି ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]
୨ । ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟଙ୍କ ପଦ ବା କର୍ମ—
2. The duties or position of a President.

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି ଜେଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପ୍ରାଦେଶିକ ରାଜଧାନୀରେ
Presidensi jel ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜେଲଖାନା—Presidency jail.
ପ୍ରେସିଡେନ୍ସୀ ଜେଲ **ପ୍ରେସିଡେଂସି ଜୈଲ**

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ)—ମାଦ୍ରାଜ, ବୋମ୍ବେ ଓ
Presidensi majishṭreṭ କଲିକତା ରାଜଧାନୀମାନଙ୍କର ମୌଳିକ
ପ୍ରେସିଡେଂସୀ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଅପରାଧର ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାରକ
ପ୍ରେସିଡେଂସି ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ—Presidency magistrate.

ପ୍ରୈତ୍ୟ—ଫ. ବ. (ପ୍ରତି + ତ୍ୟବ.)— ପ୍ରେମ; ସ୍ନେହ (ହ୍ର. ଶ)—
Praityа Love; affection.

ପ୍ରୈଷ୍ୟ —ଫ. ବ—୧ ।.(ପ୍ରେଷ୍ୟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ) ଦାସ; ସେବକ —
Praishya 1 Servant
୨ । (ପ୍ରେଷ୍ୟ + ତ୍ୟବ. ଅ)—ଦାସତ୍ୱ (ହ୍ର. ଶ)—
2. Servitude.

ପ୍ରୋକ୍ତ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ର + ଉକ୍ତ)—୧ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ—
Prokta 1. Aforesaid.
୨ । କଥିତ—2 Spoken; declared.
୩ । ଉଚ୍ଚାରିତ—3. Uttered.
ବ—୧ । କଥନ; କହିବା —1. Speaking.
୨ । (ପାଣିନିଙ୍କ ମତରେ) କଳ୍ପସୂତ୍ରାଦି ଶାସ୍ତ୍ର ଯାହାକ ସାକ୍ଷାତ୍ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରଣୀତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି; 'ବ୍ରାହ୍ମଣ' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ବେଦାଙ୍ଗବିଶେଷ—2. Part of the Vedas said not to be the direct revelations; the traditional part of the scriptures; canonical part of the scriptures
[ଦ୍ର—ପାଣିନି ବୈଦିକ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ୨ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି, ଯଥା—ସାକ୍ଷାତ୍ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରଣୀତ ବା ଉକ୍ତ, ମୁନିମାନଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବା ପ୍ରୋକ୍ତ ।]

ପ୍ରୋକ୍ଷଣ—ଫ. ବ. (ପ୍ର + ଉକ୍ଷ୍ ଧାତୁ = ସେଚନ କରିବା + ଅନ)—
Prokshaṇa ୧ । ସେଚନ; ଛିଞ୍ଚିବା—1. Sprinkling.
ପ୍ରୋକ୍ଷିତ
ପ୍ରୋକ୍ଷଣୀୟ } ବିଣ ୨ । ସଙ୍କଳ୍ପିତ ପଶୁ ବା ବଳି ଦିଆଯିବା ଜୀବ
ପ୍ରୋକ୍ଷିତବ୍ୟ ଉପରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ବକ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—
2. Sprinkling of water on the victim of a sacrifice by uttering some formulae.

Digitized by srujanika@gmail.com

୩ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—ପଶୁବଳି—
3. Sacrifice of a victim.
୪ । ବଧ (ହି. ଶ)—4. Killing.
୫ । ପଶୁବଳି ଦଆଯିବା ସମୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ମନ୍ତ୍ର—
5. A text to be repeated at an animal sacrifice (Apte).

ଦେ. ବ—ପୋଛପୋଛ—Rubbing.
ସେବକ ନାରିଚ କଟାର
ମର୍ଦ୍ଦନ ପ୍ରୋଛଣ ବହୁତ । ରୁଦ୍ର, ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ

ପ୍ରୋକ୍ଷଣି(ଣୀ)—ସ. ବ—୧ । ଜଳସେଚନ ପାତ୍ର—
Prokshaṇi(ṇī) 1. Sprinkling pot.
୨ । ବଳି ଉପରେ ଛିଞ୍ଚାଯିବା ଜଳ—2. Water sprinkled over a victim (Apte).
୩ । ବଳି ଉପରେ ଛିଞ୍ଚାଯିବା ଜଳ ରହିବା ପାତ୍ର—
3. The vessel containing the holy water sprinkled over a victim.
୪ । ଦୋମାଦ ସମୟରେ ଅନାମିକା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା କୁଶର ମୁଦ୍ରା—4. A ring made of Kusa grass worn on the ring finger during a Vedic sacrifice.

ପ୍ରୋକ୍ଷିତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ଉକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+ତ)—
Prokshita ୧ । ଜଳସିକ୍ତ—1. Sprinkled over with water.
୨ । ଯଜ୍ଞରେ ବଳି ଦଆ ଯାଇଥିବା—
2. Sacrificed as a victim.
୩ । ହତ (ହି. ଶ)—3. Killed.
ସ. ବ—ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତ ମାଂସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Meat consecrated for a Vedic sacrifice

ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାର୍ଯ୍ୟର ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ସଭା, ନାଟକ
Program ଆଦର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆଗାମୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ; ଭବିଷ୍ୟତ
ପ୍ରୋଗ୍ରାମ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମସୂଚକ ପତ୍ର—
ପ୍ରୋଗ୍ରାମ Programme.

ପ୍ରୋଗ୍ରେସ୍ ରିପୋର୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Progres riport ବଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ବା
ପ୍ରୋଗ୍ରେସ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରର ପାଠୋନ୍ନତି ସୂଚକ ଚାଲିକା—
ପ୍ରୋଗ୍ରେସ ରିପୋର୍ଟ Progress-report of a class or student

ପ୍ରୋଗ୍ରେସିଭ୍ ପାର୍ଟୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଅଧୁନକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Progresibh pārṭi ରାଜନୀତି ଓ ସମାଜ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂସ୍କାର-
ପ୍ରୋଗ୍ରେସିଭ ପାର୍ଟୀ କାମ୍ନ ଦଳ—Progressive party
ପ୍ରୋଗ୍ରେସିଭ ପାର୍ଟୀ in politics and social matters.
(ପ୍ରୋଗ୍ରେସିଭ ଦଳ— ଦେଶଜରୂପ)

ପ୍ରୋ ଚାନ୍‌ସେଲର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Pro chānselar ବିଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟର ଉପସଭାପତି—
ପ୍ରୋ ଚାନ୍‌ସେଲାର Pro-chancellor of a University.
ପ୍ରୋ ଚାନ୍‌ସେଲର

ପ୍ରୋଚ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଉଚ)—ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ—
Prochcha Very high.

ପ୍ରୋଜ୍ଝନ—ସଂ. ବଣ. (ପ୍ର+ଉଜ୍ଝ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ପରିତ୍ୟାଗ—
Projjhana Abandonment.

ପ୍ରୋଜ୍ଝିତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ଉଜ୍ଝ୍ ଧାତୁ+ତ)—
Projjhita ପରିତ୍ୟକ୍ତ—Abandoned; given up; relinquished.

ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଆପତ୍ତି—
Proteshṭ Protest.
ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟ
ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟ

ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ
Proteshṭāṇṭ ସଂପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—1. Protestant.
ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ [ଦ୍ର—ଏ ସଂପ୍ରଦାୟ ପ୍ରଥମେ ଜର୍ମାନୀରେ ଲୁଥର
ପ୍ରୋଟେସ୍ଟେଣ୍ଟ ନାମକ ସଂସ୍କାରକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ରୋମାନ୍
କାଥଲିକ୍ ସଂପ୍ରଦାୟର କେତେକ ଆପତ୍ତିଜନକ ଆଚାର ଓ
ପୋପ୍‌ଙ୍କ ଏକାଧିପତ୍ୟରେ କୁଠାଗ୍ରାଘାତ କରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ
ପୃଥିବୀରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ସଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକଙ୍କ
ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ ଅଟେ ।]

ପ୍ରୋଢ଼—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (ପ୍ର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ)—
Prordha ପ୍ରୌଢ଼ (ଦେଖ)
(ପ୍ରୋଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) Praurdha (See)

ପ୍ରୋଢ଼ା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଜସ୍ୱଳା; ଯାହାର ରଜୋଦର୍ଶନ ହୋଇଅଛି—
Prordhā Menstruated; matured (Apte).

ପ୍ରୋଢ଼ା କନ୍ୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରଜସ୍ୱଳା ବାଳିକା; ଯେଉଁ ବାଳିକା
Prordhā kanyā ଜ୍ଞାନ ପାଇଅଛି—1. Matured girl.
୨ । ଯେଉଁ ବାଳିକା ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ଞାନ ପାଇଅଛି—
2. A matured bride.

ପ୍ରୋଢ଼ି—ସ. ବ—ପ୍ରୌଢ଼ି (ଦେଖ)—
Prordhi Praurdhi (See) (Apte).

ପ୍ରୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ—ସ. ବଣ—(ପ୍ର+ଉତ୍‌ପୂର୍ବ ଫୁଲ୍ଲ)—୧ । ଅତିଶୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—
Protphulla 1. Very cheerful; gay.
୨ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିଥିବା; ବିକଶିତ—
2. Fullblown.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିସ୍ତାରିତ—
3. Fully expanded.

ପ୍ରୋତ—ସଂ. ବଣ—(ପ୍ର+ବେ ଧାତୁ=ସିଭିବା+କର୍ମ. ତ)—
Prota ୧ । ସ୍ୟୂତ; ସିଆଁ ହୋଇଥିବା—1. Sewn; stitched.
୨ । ଗ୍ରଥିତ—2. Strung.
୩ । ଖଚିତ—3. Set; inlaid.
୪ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ—4. Placed in order.
୫ । ଶୂଳରେ ବଧା ଯାଇଥିବା—
5. Impaled; pierced through.
୬ । ସଂଯୋଜିତ—
6. Joined together; connected.

Digitized by srujanika@gmail.com

୬ । ଭୂଗର୍ଭନିହିତ; ପୋତା ଯାଇଥିବା—
7. Buried.
୮ । ଲୁକ୍କାୟିତ (ହି. ଶ.)—
8. Hidden; concealed.
୯ । (ଓଡର ବିପକ୍ଷରେ) ଏହା ଓଡ ଶବ୍ଦ ପରେ ବିପକ୍ଷାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଲମ୍ବ ଭାବରେ ବିସ୍ତାରିତ—
9. Extended lengthwise or perpendicularly (Apte).
୧୦ । ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—
10. Tied; bound; fastened (Apte).
୧୧ । ଫୋଡ଼ାଯାଇଥିବା; ଅନ୍ତର୍ବିଦ୍ଧ—
11. Pierced, transfixed (Apte).

ପ୍ରୋତ୍ତୁଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ)—ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ—
Prottuṅga Very high; lofty.

ପ୍ରୋତ୍ଥିତ—ସଂ. ବିଣ—(ପ୍ର+ଉତ୍ଥିତ)—ଉଚ୍ଚ କରାଯାଇଥିବା (ହି. ଶ.)—Raised.
ବି—ବସ୍ତ୍ର; ଲୁଗା—Cloth; a garment of women; cloth.

ପ୍ରୋତ୍ସାଦନ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+ଉତ୍+ସଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ସାଦ ଧାତୁ+ଅନ)—୧ । ବିନ୍ଧୋପ—1. Annihilation; extermination.
(ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ—ବିଣ)
୨ । ମନ୍ତ୍ରଣା; ଚକ୍ର; କୌଶଳ—
2. Stratagem.

ପ୍ରୋତ୍ସାରଣ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର+ଉତ୍ସାରଣ)—୧ । ବହିଷ୍କରଣ—
Protsāraṇa 1. Driving out; expulsion.
(ପ୍ରୋତ୍ସାରିତ—ବିଣ) ୨ । ପରିତ୍ୟାଗ; ପରିବର୍ଜ୍ଜନ—
2. Abandonment; relinquishment; giving up; getting rid of (Apte).
୩ । ଉତ୍ତେଜିତ—3. Urged forward.
୪ । ପ୍ରଦାନ; ଦେବା—4. Granting; giving.

ପ୍ରୋତ୍ସାହ—ସଂ. ବି—(ପ୍ର +ଉତ୍ସାହ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହ—
Protsāha 1. Ardent zeal; ardour; encouragement.
୨ । ସମ୍ୟକ୍ ଉତ୍ତେଜନ—
2. Stimulus; instigation.

ପ୍ରୋତ୍ସାହକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ର +ଉତ୍ସାହକ)—୧ । ଉତ୍ସାହଦାତା—
Protsāhaka 1. Giving encouragement.
(ପ୍ରୋତ୍ସାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉତ୍ତେଜକ—2. Stimulating; stimulant; infusing zeal.
ସଂ. ବି. ପୁଂ.—ଅପରାଧର ଉତ୍ତେଜକ—
Instigator of a crime; an abettor.

ପ୍ରୋତ୍ସାହନ—ସଂ. ବି.—୧ । ଉତ୍ସାହଦାନ—
Protsāhana 1. Giving encouragement.
୨ । ଉତ୍ତେଜନ—
2. Stimulation; incitement; instigation.

ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଉତ୍ସାହିତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଉତ୍ତେଜିତ—
Protsāhita 1. Stimulated; incited; instigated.
୨ । ଉତ୍ସାହପ୍ରାପ୍ତ—2. Encouraged.

ପ୍ରୋତ୍ସାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ପ୍ରୋତ୍ସାହ+ଇନ୍)—ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହଯୁକ୍ତ
Protsāhī Ardent; zealous; stimulated.
(ପ୍ରୋତ୍ସାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରୋଥ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗମନ କରିବା—
Proth (root) 1. To go.
୨ । ସାରଗ ହେବା—2. To be able.
୩ । ବଶୀଭୂତ କରିବା—3. To subdue.
୪ । ପୋତିବା—
4. To bury; to fix to the ground.
୫ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—5. To suffice.

ପ୍ରୋଥ—ସଂ. ବି.—୧ । ଅଶ୍ୱମୁଖ; ଘୋଡ଼ାର ନାକର ଅଗ୍ରଭାଗ—
Protha 1. The mouth or nose of a horse.
୨ । ଶୂକରର ନାସାଗ୍ର; ଥୋମଣି—
2. The snout of a hog.
୩ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ—
3. Foetus; embryo in the womb.
୪ । କଟିଦେଶ; ଅଣ୍ଟା—4. Waist, loins.
୫ । ଗର୍ତ୍ତ; ଗାତ —5. Hole; excavation.
୬ । ନିତମ୍ବ; ପିଣ୍ଡା—6 Buttocks; hip.
୭ । ଭୟ—7. Terror; horror.
୮ । ଶାଢ଼ୀ ତଳେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଲୁଗା—
8. Underwear; petticoat.
୯ । ପୋଷାକ—9. A garment (Apte).
୧୦ । ପୁରୁଣା ଲୁଗା—10. Old clothes (Apte).
ବିଣ—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—1. Celebrated.
୨ । ବିସ୍ତୃତ—2. Scattered.
୩ । ଭ୍ରମଣକାରୀ—3. Wandering; wayfaring.
୪ । ସ୍ଥାପିତ —4. Placed; fixed.

ପ୍ରୋଥଥ—ସଂ. ବି—ଅଶ୍ୱର ହ୍ରେଷା (ହି. ଶ)—
Prothatha Neighing of a horse.

ପ୍ରୋଥିତ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରୋଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Prothita ଭୂଗର୍ଭନିହିତ; ପୋତା ଯାଇଥିବା—Buried; interred.

ପ୍ରୋଦ୍ଭିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ର+ଉଦ୍ଭିନ୍ନ)— ଉଦ୍ଭୂତ; ସମ୍ଭୂତ—
Prodbhinna Bursting out.

ପ୍ରୋ ନୋଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ପ୍ରମିସରୀ ନୋଟର ସାଙ୍କେତିକ)—
Pro not ପ୍ରମିସରୀ ନୋଟ୍—Pro-note; promissory note.
ପ୍ରୋନୋଟ
ପ୍ରୋନୋଟ

ପ୍ରୋପ୍ରାଇତର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ମାଲିକ; ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ—
Proprāiṭar 1. Proprietor.
ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର (ଯଥା—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସର ପ୍ରୋପ୍ରାଇତର ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରୋପାଇଟର ୨ । ଜମିଦାରର ମାଲିକ; ଜମିଦାର— 2. A zamindar.

ପ୍ରୋଫେସର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ — Prophesar Professor of a College.
ପ୍ରୋଫେସାର **प्रोफेसर**

ପ୍ରୋଫେସରୀ— ଦେ. ବ—ପ୍ରୋଫେସରଙ୍କ ପଦ ବା କାର୍ଯ୍ୟ— Prophesarī The post or work of a professor.
ପ୍ରୋଫେସାରୀ **प्रोफेसरी**

ପ୍ରୋବେଟ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଚରଆ) —ଦରଖାସ୍ତକାରୀଙ୍କୁ ଅସଲ ଉଇଲ ଦାଖଲ ଦଆ ନ ଯାଇ ଅଦାଲତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଜୁର କରାଯାଇ ଥିବା ଉଇଲର ନକଲ— Probet ପ୍ରୋବେଟ **पोवेट** Probate; copy of a will granted by the judge.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବଲରେ ଉଇଲର ନଦେଶ ଅନୁସାରେ କର୍ମକାରକ ବ୍ୟକ୍ତିର କୃତ କର୍ମମାନ ମାଉବୁର ବବେଚତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରୋବେଶନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନଯୁକ୍ତ Probesan ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସ୍ଥାୟୀ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର କର୍ମ- ପୋବେସନ କାରତାର ପରୀକ୍ଷାସ୍ୱରୂପ ସେ କିଛିଦନ କର୍ମ କରିବା— **प्रोबेसन** Probation.

ପ୍ରୋବେଶନର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ଶିକ୍ଷାନବିସ୍; ଯେଉଁ କର୍ମଗୃହ Probesanar କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାୟୀ ବା ବାଦ୍ଦୋଲ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରୋବେସନାର କିଛିଦନ ପରୀକ୍ଷାଧୀନରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି— **पोबेशनर** Probationer.

ପ୍ରୋବେଶନ(ନା)ରି— ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ) — ୧ । ଶିକ୍ଷାନବିସରୂପେ Probesana(nā)rī କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା (କର୍ମଗୃହ)— ପ୍ରୋବେସନାରୀ 1. Probationary.
पोबेशनरी ୨ । ପ୍ରୋବେଶନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— 2. Relating to probation.
(ଯଥା—ପ୍ରୋବେଶନାରୀ ସମୟ ।)

ପ୍ରୋଭିଡେଣ୍ଟ୍ ଫଣ୍ଡ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ଗୃହର ଶେଷରେ ଅବସର Probhident phand ନେବା ପରେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଗୃହୀଙ୍କ ପ୍ରୋଭିଡେଣ୍ଟ ଫଣ୍ଡ ଜୀବକାଳବ୍ୟାପ୍ତାର୍ଥ ଗୃହର ସମସ୍ତଙ୍କ ତାଙ୍କ **प्रोभिडेन्ट फन्ड** ନାମରେ ଜମା କରାଯାଇ ଥିବା ପାଣ୍ଠି— Provident fund.

ପ୍ରୋଶେସନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଶୋଭାଯାତ୍ରା—Procession.
Prosesan ପ୍ରୋସେସନ **प्रोसेसन**

ପ୍ରୋଷ—ସଂ. ବ— ୧ । ଜ୍ୱଳନ—
Prosha 1. Burning; combustion (Apte.)
୨ । ବହୁତ ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟ (ହି. ଶ); ସନ୍ତାପ— 2. Excessive pain or trouble.

ପ୍ରୋଷିତ—ସ. ବଣ. (ପ୍ର+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Proshita ୧ । ବଦେଶଗତ; ପ୍ରବାସସ୍ଥ; ପ୍ରବାସଗତ; ପ୍ରବାସୀ—
(ପ୍ରୋଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sojourning; gone abroad.
୨ । ଅବଗତ—2. Informed.
୩ । ନବୃତ୍ତ—3. Desisting.

ପ୍ରୋଷିତ ପତ୍ନୀକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରୋଷିତ+ପତ୍ନୀ+କ)—
Proshita patnīka ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରବାସକୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି— (ପ୍ରୋଷିତ ଭର୍ତ୍ତୃକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (a man) Whose wife is gone abroad.

ପ୍ରୋଷିତ ଭର୍ତ୍ତୃକା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯାହାର ପତି ପ୍ରବାସରେ ଅଛନ୍ତି— Proshita bharttṛukā (a woman) Whose husband is gone abroad
(ପ୍ରୋଷିତ ପତିକା, ପ୍ରୋଷିତ ନାୟିକା, ପ୍ରୋଷିତ ପ୍ରେୟସୀ--ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାୟିକାବିଶେଷ; ପତିଙ୍କ ପ୍ରବାସ ଯୋଗୁଁ କାମାର୍ତ୍ତ ଓ ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ— A woman who feels amorous and dejected on account of the absence of her husband.

[ଦ୍ର—କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକାଙ୍କର ଅଠ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକ ।]

ପ୍ରୋଷିତ ମରଣ—ସଂ. ବ—ବଦେଶରେ ମୃତ୍ୟୁ— Proshita maraṇa Dying in a foreign country.

ପ୍ରୋଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଓଷ୍ଠ)—
Proshtha ୧ । ବଳଦ—1. An ox.
(ପ୍ରୌଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କାଷ୍ଠାସନ—2. A bench; a stool.
୩ । କେରଣ୍ଡି ମାଛ—3. Carp.

ପ୍ରୋଷ୍ଠୀ— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର+ଉଷ୍ ଧାତୁ=ପୋଡ଼ିବା+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ଠ+ Proshthī ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍କ)—ଯାହା ଖାଇଲେ ପିତ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—କରଣ୍ଡୀ, ଶରୀରରେ ଦାହ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ)— ସଫରୀ, ଶଫରୀ ଶଫରୀ; କେରଣ୍ଡି ମାଛ—
Carp; Cyprinus Pansinus Barbus; Chola.

ପ୍ରୋସିକ୍ୟୁସନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଫଉଜଦାର ମକଦମାର ମୁଦ୍ଦାଲ୍ଲ Prosikyusan ବିପକ୍ଷରେ ମୁଦ୍ଦେଇରୂପେ ମକଦମା ଚଲାଇଥିବା ପକ୍ଷ—Prosecution.

ପ୍ରୌଢ଼—ସ. ବଣ—୧ । ତାର୍କିକ; ତର୍କକାରୀ—
Proha 1. Disputing; reasoning.
(ପ୍ରୌଢ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚତୁର—2. Skilful; clever.
ସଂ. ବ—୧ । ତର୍କକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Reasoner.
୨ । ତର୍କ—2. Reasoning.
୩ । ହାତୀର ଗୋଡ଼—3. An elephant's foot.
୪ । ପବ୍; ପର୍ବ (ହି. ଶ)—4. Internode.
୫ । ଗଣ୍ଠି—5. Knot; joint (Apte).

ପ୍ରୋହିତ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ପୁରୋହିତ)—ପୁରୋହିତ—
Prohita ପୁରୁତ **प्रोहित** Priest.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରୌଢ଼—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ବୃଦ୍ ଧାତୁ=ବଢ଼ନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଘ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବଢ଼ିତ—
Praurdha (ପ୍ରୌଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Full grown; grown up.

ପ୍ରୌଢ଼ା, ପ୍ରୌଢ଼ୁ ୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣବୟସ୍କ—2. Adult; grown up. [ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ଅବସ୍ଥା ୩୦ ଠାରୁ ୫୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟେ । ପୁରୁଷର ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥା ୩୦ ଠାରୁ ୪୫ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥା ୩୦ ଠାରୁ ୫୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟେ ।]

୩ । ପ୍ରଗଣ୍ଭ; ବୃଦ୍ଧ—3. Old; mature.

୪ । ଯଥେଷ୍ଟ—4. Sufficient; enough.

୫ । ଵଜ୍ଞ—5. Experienced.

୬ । ପରିପୁଷ୍ଟ—6. Developed; matured.

୭ । ଵବାହିତ—7. Married.

୮ । ସାହସୀ—8. Bold.

୯ । ନିପୁଣ; ଦକ୍ଷ—10. Expert; skilful; forward.

୧୧ । ଦମ୍ଭଯୁକ୍ତ—11. Confident.

୧୨ । ଦମ୍ଭାଢ୍ୟ; ପ୍ରଗଲ୍ଭ; ଗର୍ବୀ; ଅବଜ୍ଞାସ୍ପ—
12. Arrogant; proud.

୧୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—13. Impudent.

୧୪ । ନିବିଡ଼; ଘୋର—14. Thick; dense.

୧୫ । ତ୍ରାସଜନକ—15. Frightening; violent; terrible.

୧୬ । ପ୍ରସାରିତ—16. Extended.

୧୭ । ଉତ୍ତୋଳିତ—17. Raised; lifted up.

୧୮ । ମହତ୍; ପ୍ରବଳ; ବଳବାନ୍—
18. Grand; mighty; strong (Apte).

୧୯ । ବହୁବର୍ଦ୍ଧିତ—19. Luxuriant (Apte).

୨୦ । (ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ) ଅମୁକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
20. Full of; filled with (Apte).

୨୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚିତ—
21. Controverted; discussed (Apte).

ପ୍ରୌଢ଼ପାଦ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସନୋପରି ପାଦଦ୍ୱୟକୁ ରଖି ବସିଥାଏ; ଭେରି ହୋଇ ବସିଥିବା ଆସନାରୂଢ଼ ପାଦ—Praurdhapāda. 1. One who sits with his legs on the seat.

୨ । ବସ୍ତ୍ରାଦଦ୍ୱାରା ପୃଷ୍ଠ ଓ ଜାନୁ ଓ ଜଙ୍ଘାଦ୍ୱୟକୁ ବାନ୍ଧି କରି ବସିଥିବା; ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବନ୍ଧରେ ଆସୀନ—2. Sitting with one's legs, thighs and back wound round with a cloth.

ପ୍ରୌଢ଼ ବୟସ୍କ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ (ପୁରୁଷ)—Praurdha bayaska (a person) Of mature age. (ପ୍ରୌଢ଼ ବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ପ୍ରୌଢ଼ା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ୩୦ ଠାରୁ ୫୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୟସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ—Praurdhā 1. A woman between 30 and 55 years of age.

୨ । କାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକାଭେଦ—2. A class of heroines of romance; a woman of violent temper; shrew; a woman of ungovernable passions.

[ଦ୍ର—ଏ ନାୟିକା ଉଗ୍ରା ବା ଲୁବ୍ଧାବା ଏବଂ ସ୍ୱାମୀର ବଶୀଭୂତା ନୁହେଁ ।

ହନୁଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ପ୍ରୌଢ଼ା ନାୟିକା ଆଠ ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ; ଯଥା—ଖଣ୍ଡିତା, କଳହାନ୍ତରିତା, ଉତ୍କଣ୍ଠିତା, ବାସକସଜ୍ଜା, ଅଭିସାରିକା, ପ୍ରୋଷିତଭର୍ତ୍ତୃକା, ବିପ୍ରଲବ୍ଧା ଓ ସ୍ୱାଧୀନଭର୍ତ୍ତୃକା । ମାନାବସ୍ଥାରେ ଏମାନେ ତ୍ରିବିଧ, ଯଥା—ଧୀରା, ଅଧୀରା ଓ ଧୀରାଧୀରା ।]

ଦେ. ବି. ପୁଂ—୩୦ ବର୍ଷଠାରୁ ୪୫ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି—
A man between 30 and 45 years of age.

ଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୟୋଧନ ଉର୍ବି ଦୋଇବର ପ୍ରୌଢ଼ା
ପାଣ୍ଡବେ ହେଲ ସେମ୍ଭ ଦେଇ ମୁଁ ଅନ୍ଧ ବୁଢ଼ା—
କୃଷ୍ଣବିହ, ମହାଭାରତ: ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଜସ୍ୱଳା; ଯେଉଁ ବାଳିକାର ଋତୋଦର୍ଶନ ହୋଇ ଅଛି—Matured girl.

ପ୍ରୌଢ଼ି——ସ. ବ (ପ୍ର+ବୃଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—୧ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ—
Praurdhi 1. Zeal.

୨ । ଉଦ୍ଯୋଗ; ଉଦ୍ୟମ—2. Exertion; enterprise.

୩ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—3. Perseverance.

୪ । ବାଗ୍ମିତା—4. Bragging.

୫ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—5. Audacity; arrogance.

୬ । ବାଦାନୁବାଦ; ତର୍କବିତର୍କ—
6. Discussion; controversy.

୭ । ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧି; ପ୍ରଜ୍ଞା—7. Sharp intellect.

୮ । ସାହସ—8. Boldness; courage; forwardness.

୯ । ଉନ୍ନତି—9. Improvement.

୧୦ । ପରିପକ୍ୱତା—
10 Maturity; perfection; full development(Apte)

୧୧ । ମହତ୍ତ୍ୱ—11. Greatness; grandeur; dignity (Apte).

୧୨ । ଗର୍ବ—12. Pride (Apte).

ଦେ. ବ—୧ । ବାହାଦୁରୀ—1. Self-edification.

ପର ଭଲ ଯେବେ ଜ୍ୟେ ସବୁରେ ଗାଇବେ
ତାହା ପ୍ରୌଢ଼ି ଦେଖାଇ ସରରେ ରହିବେ ।
କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

୨ ବାଲଙ୍ଗି—2. Bragging; boasting.

ପ୍ରୌଢ଼ିବାଦ—ସ. ବ—ବାଲଙ୍ଗି; ପ୍ରଗଲ୍ଭ କଥା—Praurdhibāda Arrogant speech; bragging; grand eloquent speech (Apte).

ପ୍ରୌଷ୍ଠିକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ପ୍ର+ଓଷ୍ଠ+ଇକ)—
Praushṭhika ଉତ୍ତମ ଓଷ୍ଠଯୁକ୍ତ—Having excellent (ପ୍ରୌଷ୍ଠିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ଲକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ଫ—ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Plaksh (root) To eat.

ପ୍ଲକ୍ଷ—ଫ. ବ. (ପ୍ଲକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+ଫଞ୍ଜ୍. ଅ)—
Plaksha ୧ । ପର୍କଟୀ ବା ଜଗ୍ଭ ଗଛ—
1. The waved-leafed fig tree; Ficus Religiosa.
୨ । ସପ୍ତଦ୍ୱୀପା ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ—
2. One of the 7 islands of the world in Indian mythology.
୩ । ବାଡ଼ ଦୁଆର—3. Back door.
୪ । ଦୁଆରର ମୁହଁ—
4. The space on the side of a door (Apte).

ପ୍ଲଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲଟ୍)—
Plat ପ୍ଲଟ ପ୍ଲାଟ ୧ । (କଚରଆ) ସ୍ୱଉନ୍ତ ନମ୍ବରରେ ଚହ୍ନିତ ହୋଇଥିବା ଜମିର ଖଣ୍ଡ—1. A plot of land.
୨ । (କଚରଆ) ପେଲ୍ଟ୍ ବୁକ୍‌ରେ ଲେଖାଥିବା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପରମାଣ ଓ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ କାଗଜରେ ନକସାର ପ୍ରାଥମିକ ଚଠା କରିବା—2 Plotting of a map according to the field book.
୩ । ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ ବା କାବ୍ୟର କଥା ବସ୍ତୁ ବା କଥାଭାଗ—
3. The plot of a drama, novel etc.
୪ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—4. A plot; a conspiracy.

ପ୍ଲଟିଙ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ପ୍ଲଟିଙ୍)—
Plating ପ୍ଲଟିଙ୍ ପ୍ଲେଟିଙ୍ଗ୍ ଫେଲ୍ଟ୍ ବୁକ୍‌ରେ ଲିଖିତ ମାପ ଓ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ କାଗଜରେ ପେନ୍ସିଲ୍ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଥମିକ ନକସା ଚଠା କରିବା—Plotting of a map according to the field book.
[ଦ୍ର—କାଗଜରେ ପେନ୍ସିଲ୍ ଦ୍ୱାରା ପ୍ଲଟିଙ୍ ହୋଇ ସାରିଲେ ରେଖାମାନଙ୍କ ଉପରେ କାଳ ଚଢ଼ାଇବାକୁ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଇଙ୍କିଙ୍ ବୋଲାଯାଏ, ଉଲ୍ଟରେ ରଙ୍ଗ ଦେବାକୁ ହୁଏ, ଏହାକୁ କଲରିଙ୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

ପ୍ଲବ—ଫ. ବିଣ. (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ=ପାଣିରେ ଭାସିବା; ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Plaba ୧ । ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଗତି କରୁଥିବା—
1. Moving by leaps and bounds.
୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Superior; excellent.
୩ । ପହଁରୁଥିବା—3. Swimming (Apte).
୪ । ଭାସୁଥିବା—4. Floating (Apte).
ବ. (+ଭୂବ. ଅ)—୧ । ଲମ୍ଫନ—
1. Jumping; leaping.
୨ । ମାକଡ଼ଚଢ଼ ମାରିବା—2. Tumbling.
୩ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ ବୁଡ଼ କର ଯିବା; ପାଣିରେ ଡୁବା ମାରିବା—
3. Plunging; diving.
୪ । ସନ୍ତରଣ—4. Swimming.
୫ । ଭାସିବା—5. Floating.
୬ । (+କରଣ. ଅ) ଭେଲା—6. A raft; a float.
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ମାକଡ଼; ବାନର—7. Monkey.
୮ । ମେଷ; ମେଣ୍ଢା—8. Sheep.
୯ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—9. Frog.
୧୦ । ଦଂସାଦ ଜଳଚର ପ୍ରାଣୀ; କାରଣ୍ଡବ ପକ୍ଷୀ—
10. Aquatic fowl.
୧୧ । ପାଣିକୁଆ—11 Cormorant.
୧୨ । ଜଳକୁକୁଡ଼ି—12. Water fowl.
୧୩ । ଶ୍ୱପଚ; ଚଣ୍ଡାଳ—
13. A man of degraded caste.
୧୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଉନ୍ନତନ୍ନ ଭୂମି; ଗଡ଼ୁନ୍ଜ—14. A slope.
୧୫ । ଶତ୍ରୁ—15. Enemy; foe.
୧୬ । ପ୍ରେରଣ—16. Sending; directing.
୧୭ । ପର୍କଟୀ ବୃକ୍ଷ—
17. The waved-leafed fig tree.
୧୮ । ଧ୍ୱନି; ଶବ୍ଦ—18. Sound.
୧୯ । ପ୍ଲୁତ ସ୍ୱରର ଉଚ୍ଚାରଣ—19. A lengthened or protracted utterance of a vowel.
୨୦ । ପୋଲୁଦ; ପଲବ—20. A sort of inverted basket for catching fish.
୨୧ । କୈବର୍ତ୍ତ ମୁସ୍ତକ; କେଉଁଟିଆ ମୁଥା—21. A kind of grass root; Cyperus Rotundus.
୨୨ । ଗନ୍ଧତୃଣବିଶେଷ—
22. A kind of fragrant grass.
୨୩ । ନଈ ବଢ଼ି—
23. Flood; swelling of a river (Apte).
୨୪ । ଷ୍ଟେଟ୍ ଡଙ୍ଗା—24. Canoe; small boat (Apte).
୨୫ । ମାଛ ଧରିବା ଜାଲ—
25. A net or snare for catching fish (Apte).
୨୬ । ପରସ୍ପର ଅନ୍ୱିତ ୫ ବା ତଦଧିକ ଶ୍ଲୋକ—
26. Five or more stanzas syntactically connected (Apte).
୨୭ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—27. Returning; return (Apte).
୨୮ । ଉତ୍ତେଜନ—28. Urging on; inciting.

ପ୍ଲବକ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକ—
Plabaka 1. Dancer.
୨ । ଯେ ମାକଡ଼ଚଢ଼ ମାରେ—
2. A tumbler; a person who practices somersault.
୩ । ଯେ ଦଉଡ଼ି ବା ଖଣ୍ଡା ଉପରେ ନାଚେ—
3. A rope dancer.
୪ । କେଳକ; କେଳା; ବାଜିଗର—4. One who shows various artful dances

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ । ଚଣ୍ଡାଳ—5. A low caste untouchable.
୬ । ଭେକ—6. Frog.
୭ । ପ୍ଲକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ—7. The waved-leafed fig tree.

ପ୍ଲବଗ—ବି. ବଣ. (ପ୍ଲବ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପ୍ଲୁତ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ; ସେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚଲେ—Moving by leaps. (ପ୍ଲବଗଡ, ପ୍ଲବଙ୍ଗ, ପ୍ଲବଙ୍ଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ଲବଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି.—୧ । ବାନର; ମାଙ୍କଡ଼—1. Monkey.
୨ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—2 Frog.
୩ । ହରିଣ—3. Deer.
୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି ଅରୁଣ—
4. The charioteer of the Sun-god.
୫ । ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ—5. Water fowl.
୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—7. The sun.
୭ । ପ୍ଲକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ—7. The fig tree (Apte).
୮ । ଶିରିଷ ଗଛ—8. The Sirisha (tree) (Apte).

ପ୍ଲବଚର—ବି. ବ—ଦଂସାଦି ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ—
Plabachara Aquatic birds, e. g. swan.

ପ୍ଲବନ—ବି. ବ. (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Plabana ୧ । ଲମ୍ଫନ; ଝୁଦ୍ଧବା; ଡେଇଁବା—
1. Jumping.
୨ । ପହଁରିବା—2. Swimming.
୩ । ପ୍ଲାବନ; ବଢ଼ି—3. Flood; deluge.
୪ । କ୍ରମନମ୍ର ଭୂମି—4. A slope.
୫ । ଖାଲ—5. Declivity (Apte).
୬ । ଘୋଡ଼ାର ଦୁଲକି ଚାଲି—
6. Capering of a horse (Apte).

ପ୍ଲବମାନ—ବି. ବଣ. ଘୁଂ. (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଆନ)—୧ । ଭାସମାନ—
Plabamāna 1. Floating; swimming.
(ପ୍ଲବମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲମ୍ଫମାନ— 2. Jumping; leaping.

ପ୍ଲବିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—୧ । ବୁଡ଼ିବା—
Plabibā 1. To dive.
ଅନ୍ୟବା ୨ । ସନ୍ତରଣ କରିବା—2. To swim.

ପହଁରି ଜାଣେ ଯେବେ ପ୍ରେମ ସାଗରରେ
ଯେସେ ଜୁଇ ଭୁଲେ ବାହାର । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦରଥଚନ୍ଦ୍ର ମଣି ।

ପ୍ଲାକ୍ଷ—ବି. ବଣ. (ପ୍ଲକ୍ଷ+ଅ)—ପ୍ଲକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Plāksha Relating to Plaksha.

ପ୍ଲାଞ୍ଚେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ମିଡ଼ିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଲୋକଙ୍କ
Plānchet ବ୍ୟବହୃତ ପାନପତ୍ର ଆକାରର କାଠର ଖଣ୍ଡିଏ ଚକଟା,
ପ୍ଲାଞ୍ଚେଟ ଯାହାରେ ଚଉଡ଼ା ପାଖର ତଳେ ଦୁଇ ପାଖେ ୨ଟି
ପ୍ଲାଞ୍ଚିଟ ଚକ ଲାଗିଥାଏ ଓ ଅଗପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ହୋଇ
(ପ୍ଲାନ୍‌ଚେଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେଥିରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଉଡନ୍ ପେନ୍‌ସିଲ୍
ଗଳିଥାଏ ଓ ସାଦା ଉପରେ ୨ଜଣ ଲେଡ଼ି ରଖିଲେ ଉକ୍ତ
ଚକଟା ଗତି କରେ ଓ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ମୁନ ତଳେ ଥିବା
କାଗଜରେ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରମାନ ମନକୁ . ଲେଖି
ହୋଇ ଯାଏ—Planchette

ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ମଞ୍ଚ; ବେଦୀ—
Plātpharm 1. Platform.
ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ୨ । ଷ୍ଟେସନରେ ଅଟକି ଥିବା ରେଲଗାଡ଼ି ଉଉରକୁ
ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚଢ଼ିବାପାଇଁ ଷ୍ଟେସନ୍‌ମାନଙ୍କରେ ନର୍ମିତ
ଉଚ୍ଚ ବେଦୀ—2. Railway platform.
୩ । ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ୍ ଯେଉଁ ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ
ନର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ—3. An enclosed space in a railway station where there is the platform.
(ପ୍ଲାଟଫାରମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମ୍ ଟିକ(କେ)ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରେଲଷ୍ଟେଶନର
Plātpharm ṭika(ke)ṭ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ୍ ଉଉରକୁ ଗାଡ଼ି ଆସିଲା
ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଟିକେଟ ବେଳେ ଦରକାର ଥିଲେ ଷ୍ଟେସନର ସୀମା
ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଟିକେଟ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ନମନ୍ତେ ରେଲ-
କର୍ମଚାରୀଙ୍କଠାରୁ କଣାଯିବା ଟିକଟ—Platform ticket.

ପ୍ଲାଟିନମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସିଡ କାଞ୍ଚନ; ଧାତୁବିଶେଷ; ରୌପ୍ୟ-
Plāṭinam ତୁଲ୍ୟ ଶୁଭ୍ର ଓ ଲୌହଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଧାତୁଠାରୁ
ପ୍ଲାଟିନମ ଦୃଢ଼ତର ଧାତୁ—Platinum.
ପ୍ଲାଟିନମ [ଦ୍ର—ଏହା ନଆଁରେ ତରଳେ ନାହିଁ; ଏଥିରେ କଳଙ୍କି ଧରେ ନାହିଁ, କମ୍ବା ଖଟାରେ ଏହା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଯାଏ ନାହିଁ । ଏହା ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଦରିଣଆମେରିକା, ଇଉରାଲ୍ ପର୍ବତ ଓ ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଦ୍ୱୀପରେ ଖଣିରୁ ବାହାରେ—ହ. ଶ ।]

ପ୍ଲାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କୌଣସି ଘରର ତଳର ନକ୍ସା—
Plān 1. The plan of a building.
ପ୍ଲାନ ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗତଯାଞ୍ଚ; ଅଟକଳ—
ପ୍ଲାନ୍ 2. A scheme; a project.

ପ୍ଲାବ—ବି. ବ. (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗୋତା; ଡୁବା; ବୁଡ଼ା
Plāba (ହ. ଶ)—1. Diving
୨ । ପରିପୂର୍ତ୍ତିତା (ହ. ଶ)—2. Fullness.

ପ୍ଲାବକ—ବି. ବଣ. ଘୁଂ (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପ୍ଲାବନକାରୀ; ସାଦା
Plābaka ଜଳାଦିଦ୍ୱାରା ବୁଡ଼ାଇ ଦିଏ—Overflowing;
(ପ୍ଲାବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ପ୍ଲାବିକା, ପ୍ଲାବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) inundating.

ପ୍ଲାବନ—ବି. ବ (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପ୍ଲାବ ଧାତୁ+ଅନ)—୧ । ନଦୀ
Plābana ଆଦିର ବନ୍ୟା; ବଢ଼ି; ଜଳ ଯୋଗୁଁ ପ୍ଲାବିତ—
(ପ୍ଲାବନୀୟ, ପ୍ଲାବିତ, ପ୍ଲାବ୍ୟ—ବଣ) 1. Flood; deluge; inundation.
୨ । ତରଳ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉଛୁକ—
2. Overflowing of a liquid.
୩ । ଅବସେକ—3. Sprinkling.
୪ । ଜୁଠିଆ ଜୁଆର—4. Flow tide; flood tide.
୫ । ପହଁରି; ସନ୍ତରଣ (ହ. ଶ)—5. Swimming.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ଲାବିତ—ଫ. ବିଣ (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ ଣିତ୍+ତ)—ଜଳଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାପ୍ତ; ପାଣିରେ
Plāvita ବୁଡ଼ିଥିବା—Overflooded with water; over-flooded; inundated.

ପ୍ଲାବିନୀ—ଦେ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ
Plāvinī ଉଳ୍ଳଳ)—A kind of ship used in Orissa in ancient times.

ପ୍ଲାବିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ଫ. ପ୍ଲାବନ)—ପ୍ଲାବିତ କରିବା—
Plāvibā To cause to overflow; to inundate.
ପ୍ଲାବା ଉତ୍ତରଲସ୍ୱ ୬।୬ ପ,ଭସ୍ତରେ—ଘଥାନାଥ. ନଦୀଯାଗ୍ରା ।

ପ୍ଲାଶି—ଫ. ବି—ପୁରୁଷର ମୂତ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟର ମୂଳ ଜନକଗ୍ରନ୍ଥି ନାଡ଼ୀ (ହ. ଶ)—
Plāsi A vein running at the root of the male organ.

ପ୍ଲାଷ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । (ଡାକ୍ତରଖ) ଔଷଧାର୍ଥେ ଦେହରେ
Plāshtar ବୋଳାଯିବା ଲେପ—1. (medicine) Plaster.
ପ୍ଲାଷ୍ଟର ପ୍ଲାଷ୍ଟର ୨ । ପଲସ୍ତର; କାନ୍ଥରେ ଚୂନଆବର ସ୍ତରର ଲେପ—2. Plaster.

ପ୍ଲାଷ୍ଟର୍ ଅଫ୍ ପାରିସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ବଲ୍ଲଭ ମାଟି; ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ,
Plāshtar aph pāris ଚଳବାସନ ଓ କାଚପାତ୍ର ଜୋଡ଼ିବା,
ପ୍ଲାଷ୍ଟର ଅଫ ପାରିସ ଚଟାଣରେ ଲେପିବା ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ଛାଞ୍ଚ କରିବାରେ
ପ୍ଲାଷ୍ଟର ଆଫ ପେରିସ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଚୂନ—
Plaster of Paris.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଣି ମିଶାଇ ବୋଳ ଦେଲେ ଏହା ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ଅଦ୍ଭୁତରୂପ ଦୃଢ଼ ହୋଇଯାଏ ।]

ପ୍ଲାସୀ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ପଲାସି ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର—The battle
Plāsī ପ୍ଲାସୀ **ପଲାସୀ** and battle-field of Plassey.

ପ୍ଲିଡର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ଓକିଲ—
Plidar ପ୍ଲିଡାର **ପ୍ଲିଡାର** Pleader.

ପ୍ଲିଡର୍‌ସିପ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ)—୧ । ଓକାଲତି—
Plidar-sip 1. Pleadership.
ପ୍ଲିଡାରସିପ; ପ୍ଲିଡାରି ୨ । ଓକାଲତି ବ୍ୟବସାୟ—
ପ୍ଲିଡାରସୀପ 2. The profession of a pleader.
(ପ୍ଲିଡର୍ସ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Pli(plī)h (root) 1. To go.
୨ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—2 To increase.

ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହ—ଫ. ବ (ପ୍ଲିହ୍ ଧାତୁ+ଅନ୍; ପ୍ଲିହନ୍ ଶବ୍ଦ)—୧ । ପିଲେହ—
Pli(plī)ha 1. Spleen.
(ପ୍ଲିହା, ପ୍ଲୀହା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପିଲେହ ବଢ଼ିବା ରୋଗ—
2. Enlargement of the spleen (a disease).

ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ଲିହନ୍+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Pli(plī)haghna ଯାହା ପ୍ଲିହାବୃଦ୍ଧି ରୋଗ ନାଶକରେ—
(ପ୍ଲିହଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Curing enlargement of spleen.

ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହାଘ୍ନୀ—ସଂ. ବ—ଶରପୁଙ୍ଖ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗଣ)—
Pli(plī)hāghnī Sarapuṅkha (See)
(ପ୍ଲୀହ[ହା]ଘ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ଲିହା ବୃଦ୍ଧି—ଫ. ବ—ପ୍ଲିହା ବଢ଼ିବା ରୋଗ—
Plihā bruddhi Enlargement of the spleen.
(ପ୍ଲୀହାବୃଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହାରି—ଫ. ବ—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ (ହ. ଶ)—
Pli(plī)hāri The religious fig tree.

ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହୋଦର—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—ପ୍ଲିହାବୃଦ୍ଧି ରୋଗ—
Pli(plī)hodara Enlargement of the spleen.
[ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହୋଦରସ୍ୱ—ପୁଂ, ପ୍ଲି(ପ୍ଲୀ)ହୋଦରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ—ବିଣ]

ପ୍ଲୀ (ଧାତୁ)—ଫ—ଗମନ କରିବା—
Plī (root) To go.

ପ୍ଲୁ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Plu (root) 1. To go.
୨ । ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା—
2. To move by leaps.
୩ । ଡେଇଁବା—3. To leap; to jump.
୪ । ଭାସିବା—4. To float.
୫ । ପହଁରିବା— 5. To swim.
୬ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବା—6. To plunge; to dive.

ପ୍ଲୁତ—ଫ. ବ. (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—
Pluta ୧ । ଲମ୍ଫ; ଡେଇଁବା—1. Jumping; leaping.
୨ । ସ୍ୱରର ସାର୍ଦ୍ଧତ୍ରୟ ଉଚ୍ଚାରଣ—2. The protracted sound of a vowel.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୂରରୁ ଡାକିବା, ଗୀତ ବୋଲିବା, ରୋଦନ କରିବା ଓ ବେଦୋଚ୍ଚାରଣ କରିବା ବେଳେ ଶୁଣାଯାଏ ।
ସଂସ୍କୃତରେ ସ୍ୱରମାନଙ୍କର ହ୍ରସ୍ୱ, ସାର୍ଦ୍ଧ ଓ ପ୍ଲୁତ ଏହି ୩ ପ୍ରକାରର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅଛି ।]

୩ । ଅଶ୍ୱର ଗତିବିଶେଷ; ଦୁଲକା ଚାଲି—
3. Gallop; the trot of a horse
୪ । ଭେକର ଗତି—4. The leaping motion of a frog.
୫ । (ସଙ୍ଗୀତ) ତିନ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ତାଳ—4. (music) A measure covering 3 periods.

ଫ. ବିଣ—୧ । କମ୍ପଗତିଯୁକ୍ତ (ହ. ଶ)—
1. Moving with vibration.
୨ । (+କର୍ମ. ତ) ପ୍ଲାବିତ (ହ. ଶ)—
2. Flooded; inundated.
୩ । ଅତି ଆର୍ଦ୍ର (ହ ଶ)—3. Very wet.

ପ୍ଲୁତ ଗତି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ପ୍ଲୁତ+ଗତି)—
Pluta gati ୧ । ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲି—
1. Going by leaps; jumping.
୨ । ଅଶ୍ୱର ଦୁଲକା ଚାଲି—2. Horse's trot
୩ । (ବନ୍ଧୁ.ହ) ଠେକୁଆ—3. Rabbit
ବିଣ. (ବନ୍ଧୁ.ହ)—ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲୁଥିବା—
Moving by leaps or bounds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ଲୁତି—ସଂ. ବି. (ପ୍ଲୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—
Pluti ୧ । ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲିବା—
1. Jumping motion.
୨ । ଜଳପ୍ଲାବନ; ବନ୍ୟା—
2. Flood; deluge; inundation.
୩ । ଉଚ୍ଚ ମାତ୍ରାରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—3. A letter uttered with a protracted sound.

ପ୍ଲୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦାହ କରିବା—
Plush (root) 1. To burn.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To fill.
୩ । ମୁକ୍ତ କରିବା—3. To set free.
୪ । ଛିଞ୍ଚିବା—4. To sprinkle.
୫ । ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା—5. To be fond.
୬ । ଦୟାଳୁ ହେବା—6 To be kind.
୭ । ସ୍ନିଗ୍ଧ ବା ତୈଳାକ୍ତ ହେବା—
7 To be oily or smooth.

ପ୍ଲୁଷ—ସଂ. ବି. (ପ୍ଲୁଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Plusha ୧ । ଦାହ; ଜ୍ୱଳନ (ହ୍ର. ଶ)—1 Burning.
୨ । ପୂର୍ତ୍ତି (ହ୍ର. ଶ)—2. Fulfilment.
୩ । ସ୍ନେହ (ହ୍ର. ଶ)—3. Love.

ପ୍ଲୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ପ୍ଲୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଦଗ୍ଧ—
Plushta 1. Burnt.
୨ । ପୂରିତ—2. Filled up.

ପ୍ଲେ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଖେଳ; ତାମସା—
Ple 1. Play; sports.
ପ୍ଲେ ୨ । ନାଟକାଦିର ଅଭିନୟ—
ପ୍ଲେ 2. Play; dramatic performance.
(ଯଥା—ଏ ଥରକ କବିତନ୍ତ୍ର କାଲିତରଣଙ୍କର ସାସ୍ତିଗୋପାଳ ନାଟ୍ୟସଙ୍ଘ କଟକରେ ୧ମାସ କାଳ ପ୍ଲେ ଦେଖାଇବେ ।)

ପ୍ଲେଅର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) —ଖେଳାଳି; କ୍ରୀଡ଼ାରତ ବ୍ୟକ୍ତି; କ୍ରୀଡ଼ା-
Plear ପ୍ଲେୟାର ପ୍ଲେୟାର କଶାରଦ ବ୍ୟକ୍ତି—Player.

ପ୍ଲେଗ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଚିଲ୍ଲି ଦରଜ ହୋଇ ଜ୍ୱର ହୋଇ
Pleg ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇବା ସକ୍ରାମକ ବ୍ୟାଧିବିଶେଷ; ମହାମାରୀ ରୋଗ—
ପ୍ଲେଗ ପ୍ଲେଗ The bubonic plague.
[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗୀକୁ ପ୍ରଥମେ ଜ୍ୱର ହୁଏ ଓ ଉଚ୍ଚାରେ ଅଣ୍ଡାଭଲର, ବେକର ଓ କାଖର ଚିଲ୍ଲିମାନ ଫୁଲି ଦରଜ ହୁଏ ଓ ୩।୪ ଦିନେ ରୋଗୀର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ । ଏହା ଲେଭାଣ୍ଟ୍‌ରୁ ଇଉରୋପକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଷଷ୍ଠଶତାବ୍ଦିରେ ସକ୍ରମିତ ହୋଇ ଇଉରୋପର ବହୁଦେଶରେ ବ୍ୟାପିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ରୋଗଦ୍ୱାରା ନଗର ଓ ଗ୍ରାମମାନ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଭାରତକୁ ସକ୍ରମିତ ହୋଇ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟାପିଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତରୁ ପ୍ଲେଗ୍ ରୋଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମୂଳ ହୋଇ ନ ଥିଲେହେଁ ପୂର୍ବପର ତାହାର ଆଉ ଦାଉ ନାହିଁ । ଏ ରୋଗୀ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ୯୦ ଠାରୁ ୯୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ନ୍ତି—ହ୍ର. ଶ ।]

ପ୍ଲେ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଖେଳ ପଡ଼ିଆ—
Ple graund ପ୍ଲେଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ପ୍ଲେଗ୍ରାଉଣ୍ଡ Play ground.

ପ୍ଲେଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଧାତୁମୟ ଥାଳିଆ—
Plet 1. A plate of metal.
ପ୍ଲେଟ ୨ । ଧାତୁ ଫଳକ—2. A flat, long and narrow
ପ୍ଲେଟ piece of metal; blade.
୩ । ସୁନା ରୁପାର ବାସନ—
3. Utensils of gold and silver.
୪ । ଘୋଡ଼ଦୌଡ଼, କ୍ରିକେଟ୍ ଆଦି ଖେଳରେ ଜିତିବା ପକ୍ଷକୁ ଦିଆଯିବା ଧାତବ ପାତ୍ର ଉପଢୌକନ—
4. A plate of metal presented to the winning party in a horse-race or other game.

ପ୍ଲେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଅଦାଲତରେ ବାଦୀ ପକ୍ଷରୁ
Plent ଦାଖଲ କରାଯିବା ଅର୍ଜୀ—Plaint.
(ପ୍ଲେଇଣ୍ଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପ୍ଲେନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ)—୧ । ଚିକ୍କଣ; ମସୃଣ—
Plen 1. Smooth.
ପ୍ଲେନ ୨ । ସମତଳ—2. Plane.
ପ୍ଲେନ ୩ । ସାଦା; ଚିତ୍ରବିହୀନ—3. Unadorned.
୪ । ଯାହା ରଙ୍ଗୀନ୍ ନୁହେଁ—4. Uncoloured.
୫ । ସରଳ—5. Simple.
ବି ବଢ଼େଇର ରନ୍ଦା—Carpenter's plane.

ପ୍ଲେନ୍ ଟେବଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଭୂମିର ସମତଳତା ନିରୂପଣ
Plen tebal କରିବା କାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯନ୍ତ୍ର—
ପ୍ଲେନ ଟେବୁଲ ପ୍ଲେନ ଟେବୁଲ The plane-table.

ପ୍ଲେସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ସ୍ଥାନ—1. Place.
Ples ୨ । କ୍ଲାସରେ ଛାତ୍ରର ଯୋଗ୍ୟତାନୁସାରେ ଅଧିକୃତସ୍ଥାନ—
2. The place occupied by a pupil in the class according to his or her proficiency.

ପ୍ଲେ ହାଉସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କ୍ରୀଡ଼ା ଗୃହ; ଯେଉଁ ଘରେ ଲୋକେ
Ple hous ଖେଳନ୍ତି—Play house.
ପ୍ଲେହାଉସ ପ୍ଲେହୌସ (ପ୍ଲେ ହାଉସ୍, ପ୍ଲେହୌସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Printed by V. Kar, The Utkal Sahitya Press, Cuttack.

Digitized by srujanika@gmail.com